FILOCALIA

Doamne, primeşte munca acestei traduceri ca pe o rugăciune pentru sufletul scumpei mele copile Mioara.

FILOCALIA

Cuvânt înainte

Ediţia primă a celui dintâi volum din Filocalia epuizându-se în câteva săptămâni şi multe cereri rămânând nesatisfăcute, ne-am hotărît să scoatem acest volum în a doua ediţie înainte de-a purcede la publicarea celorlalte volume.

Reproducem şi aci prezentarea Filocaliei, făcută în prefaţa primei ediţii.

Cuvântul „Filocalia" înseamnă „iubirea de frumuseţe", a unei frumuseţi care este totodată şi bunătate. Sfinţii Vasile cel Mare şi Grigorie de Nazianz sunt cei dintâi cari l-au folosit ca titlu pentru o antologie din scrisul lui Origen.

Filocalia, care apare acum în româneşte, este o mare colecţie de scrieri ascetice şi mistice răsăritene, alcătuite de Sfinţi Părinţi şi scriitori bisericeşti între veacul IV şi XIV. Colecţia a fost întocmită şi tipărită la Veneţia în 1782 de cunoscutul scriitor bisericesc din veacul al 18.lea, Nicodim Aghioritul, care s-a născut, la 1784 şi şi-a petrecut viaţa ca monach în muntele Athos precum îl arată şi numele, murind la 1809. [1])

!) Filaret Vafidi, Εκκλησιαστική 'Ιστορία, vol. III partea II, Alexandria 1928, pag. 412. Regret că n-am avut la îndemână studiul lui M. Viller Nicodeme l'Hagiorite, în Revue d'Astetique et de Mystque, t. V. 1924, pag. 174—177.

Această ediţie se atribue unanim lui Nicodim şi lui Macarie din Corint.

Însuşi îngrijitorul ediţiei a II-a, Panegiot At. Tzelati, spune în prefaţa sa, adresându-se monachilor din Athos : „Dintre voi a fost pururea pomenitul Nicodim care şi-a cheltuit vieaţa cu editarea atâtor sfinte şi dumnezeeşti cărţi, contribuind nu puţin şi la cea de faţă, când a editat-o împreună cu Sf Macarie din Corint". Dar o legătură incă neprecizată cu publicarea primei ediţii are şi Ioan Mavrocordat, precum se vede din prefaţa nesemnată ce urmează după prefaţa la a doua ediţie şi care se pare că e prefaţa primei ediţii. In ea, după ce se arată ce mare neajuns era faptul ca aceste scrieri nu erau cunoscute

Noi n'am avut la dispoziţie decât ediţia a II a, publicată de Panagiot At. Tzelati in Atena la 1893. Această ediţie, apărută in 2 volume, cuprinde, pe lângă scrierile celei dintâi, şi «Capetele Fericitului Patriarh Calist" (vol. II, pag. 412-455). Volumul I, cuprinde 18 autori, al doilea 14, plus câteva mici scrieri de autori anonimi sau colectivi. In primul volum numele şi ordinea autorilor este următoarea: Antonie cel Mare, Isaia Pustnicul, Evagrie Monachul cu 3 scrieri, Ion Casian cu 2 scrieri, Marcu Ascetul cu 3 scrieri, Isichie Preotul, Nil Ascetul cu 2 scrieri, Diadoch al Foticeei, Ioan Carpatiul cu 2 scrieri, Teodor al Edesei cu 2 scrieri, Maxim Mărturisitorul cu 3 scrieri, Talasie, Ioan Dama. schim. Filimon, Teognost, Filotei Sinaitul, Ilie Preotul şi Ecdicul cu 2 scrieri, Monachul Teofan Scărarul.

cercurilor mai largi, se adaugă: «Dar iată prea bunul şi de Hristos iubitorul Domn Ioan Mavrocordat, care este in toate cel dintâi, preface in bucurie jalea aceasta, Înlăturând neajunsul... Căci iată că el aducând la un loc (εις Sv συναγαγών) scrierile ce n'au fost editate niciodată în timpurile de mai înainte... cele cari îndrumă cu ştiinţă la curăţirea inimii, la trezvia vieţii, la înviorarea harului din noi şi la îndumnezeire şi necruţând nicio cheltuială le dă la marea şi strălucita lumină a tiparului (δαπάνης ούδόλως φεισάμενος, έπΐ τδ μέγα καί πρεφιανές φώς τοϋ τυπογραφίου έκδίδωσιν). Căci trebuia ca scrierile ce povestesc despre lumina dumnezeiască să se învrednicească de lumina tiparului. Prin aceasta isbăveşte pe cei ce le ştiau de osteneala copierii şi stârneşte pe cei ce nu le ştiau la dorinţa de a le dobândi şi de a le împlini cu fapta". Acest Mavrocordat trebue să fie unul din familia Domnitorilor din Principatele române, cari erau cărturari de seamă. Dar nu ştim sigur care. Poate să fie Alexandru Mavrocordat, Domn al Moldovei intre 1782—1785, şi fiu al lui Constantin Mavrocordat, de asemenea Domn în Principate, mort la 1769 si mare cărturar, ca şi tatăl său, Voevodul Nicolae Mavrocordat; sau probabil celalalt Alexandru Mavrocordat, fiul lui Ioan Mavrocordat care fusese frate cu Nicolae Mavrocordat mai sus pomenit. Acest al doilea Alexandru a fost logofăt al Patriarhiei din Constantinopol, iar la 1782 Mare Dragoman al Porţii şi la 1786 Domn al Moldovei. Faptul ca in prefaţa Filocalilei li se spune Ioan, poate se datoreşte acelui *Io* pe care şi l-au luat ca Domni ai Ţărilor româneşti. Despre familia Mavrocordaţilor a se vedea: Ελληνική Εγκυκλοπαιδία, tom. 16, Atena 1931, pag. 787—881. Iar despre preocupările cărturăreşti şi despre marea bibliotecă de manuscrise a acestei familii, a se vedea: Maria C Marinescu, Umanistul Ştefan Bergler (1680—1738), Bucureşti 1943, Imprimeria Naţională si N. Iorga, Ştiri nouă despre Biblioteca Mavrocordaţilor. Memoriile Secţ. ist Acad. rom Seria III, tom. IV, Mem. 6, Buc. 1926.

Noi am cuprins in primul volum românesc 7 din aceşti autori în următoarea ordine: Antonie cel Mare, Evagrie Ponticul cu 4 scrieri, întru cât „Tratatul despre Rugăciune", atribuit în Filocalia greacă lui Nil Ascetul, socotim că e al lui Evagrie, Ion Casian, Nil Ascetul rămas cu o scriere, Marcu Ascetul cu 4 scrieri, intru cât am adaus şi scrierea lui "Despre Botez", care nu se află în Filocalia greacă, Diadoch al Foticeei şi Isaia Pustnicul. Pe Isaia Pustnicul l-am lăsat la urma acestei serii, întru cât cercetările mai nouă au dovedit că n'a trăit în veacul IV, cum se credea înainte, ci spre sfârşitul celui de al cincilea. Pe Nil Ascetul l-am aşezat înainte de Marcu Ascetul, întru cât a vieţuit cu ceva înaintea aceluia. Pe Isichie îl vom aşeza după Maxim Mărturisitorul, întru cât în scrierea lui îl foloseşte mult pe acela. Pe Ioan Carpatiul şi Teodor al Edesei, cari în vol. I, al Filocaliei greceşti sunt înaintea lui Maxim Mărturisitorul, îl vom aşeza după acesta, întru cât au vieţuit după el. Aşa că volumul II, îl vom începe cu Sfântul Maxim Mărturisitorul, căruia îl vom şi dedica in întregime, adăugând şi alte scrieri de ale lui, cari nu se cuprind in Filocalia greacă.

Despre ordinea amănunţită a autorilor, cari urmează în vol. I şi II al Filocaliei greceşti, se va vorbi la locul său în introducerile la volumele româneşti următoare.

E de regretat faptul că până în prezent nu s'au publicat ediţii critice ale scrierilor cuprinse în Filocalia, cu un text cât mai sigur. Dintre scrierile traduse în acest prim volum numai "Tratatul în 100 capete" al lui Diadoch şi „Tratatul despre rugăciune" al lui Evagrie s'au bucurat de astfel de ediţii. Dar noi nu ni le-am putut procura nici pe acestea în vremurile de azi. Insă pentru toate am confruntat textul din Filocalia greacă cu cel din Patrologie lui Migne, urmând în locurile unde erau deosebiri, fie varianta din Migne, fie pe cea din Filocalia, după cum ni se părea mai de încredere una sau alta (ţinând seama de legătura cu contextul, de inteligibilitate etc.). La Diadoch am avut traducerea latină din Migne ca ajutor. Numai la Antonie n'am avut nimic. In general textele scrierilor traduse în acest volum nu par să fie simţitor depărtate de original.Poate la Evagrie şi la Isaia Pustnicul din cari Filocalia dă mai de grabă extrase, sunt modificări mai serioase.

Cu mult mai alterate vor fi, din nefericire, textele din partea din urmă a volumului I din Filocalia greacă şi din vol. II. Uneori ele vor fi de-a-dreptul de neînţeles, încât va trebui să întregim sau să construim textul după chibzuiala noastră. Greutatea va fi sporită de faptul că nici Patrologia lui Migne nu ne va mai oferi texte paralele la acele scrieri, ci le va reproduce pe cele din Filocalia greacă.

Cu toate acestea am socotit că tălmăcirea acestei comori de spiritualitate ortodoxă în limba românească nu mai poate aştepta zeci sau chiar sute de ani, până vom avea măcar o bună parte din textele ei în ediţii cât mai critice. In linii mari cetitorii români vor putea cunoaşte şi din traducerea unor texte cu anumite greşeli de amănunt,învăţăturile vieţii practice în duh ortodox

In primul rând colecţia acestor scrieri se adresează monachilor noştri. Dar în Biserica Ortodoxă socotim că nu există o linie de separaţie netă între vieaţa monachului şi vieaţa creştinească în general. Fiecare este dator să se înalţe cât mai mult spre idealul desăvârşirii; fiecare e dator să lupte pentru curăţirea sa de patimi şi pentru dobândirea virtuţilor, cari culminează în dragoste. E vorba numai de o deosebire graduală între creştinătatea realizată de mireni şi între cea pe care trebue să o înfăptuiască monachii, nu de una calitativ deosebită.

La noi în ultima jumătate de veac s'au împuţinat izvoarele patristice, menite să dea o substanţă mai precisă şi mai specific ortodoxă predicii şi trăirii creştine. Vorbim despre Dumnezeu cu multă simţire,cunoaştem destul de bine dogmele credinţii noastre şi spunem multe generalităţi interesante despre ortodoxia noastră. Dar toate acestea nu ştim deajuns cum să le prefacem metodic în valori practice, în puteri cari să ne transforme din zi în zi. Căci în domeniul sufletesc, ca şi în cel fizic, nu poţi face nimic cu formule generale. Precum nu poţi săpa o grădină făcând un gest general, chiar dacă l-ai repeta mereu, ci trebue să te apuci să sapi bucată cu bucată, folosindu-te de mişcări precise şi pricepute şi precum nu cresc florile în ea repezind asupra ei un val de bunăvoinţă, ci purcezând de fiecare dată la lucrări amănunţite şi delicate, aşa şi în domeniul sufletesc: n'ajunge să-i spui omului în cuvinte duioase să vieţuiască după voia lui Dumnezeu, ci

trebue să-l îndrumezi pas cu pas cum să se isbăvească de "uriaşii" păcatului, cari ii pun tot felul de piedeci şi cum să procedeze pentru a se întări în vieaţa virtuoasă, care-i deschide drumul spre lumina cunoştinţii lui Dumnezeu. De sigur avântul general al credinţii este necesar pentru sufletul creştin care vrea să se desăvârşească. Dar tot atât de necesară este cunoştinţa precisă a legilor sufletului şi a piedicilor cari îi stau de-a curmezişul şi-i slăbesc încet încet avântul.

Noi adeseori socotim că ajunge să-i spui omului să facă binele şi să nu facă răul la arătare. Dar până să ajungă aci trebue să-şi câştige anumite deprinderi lăuntrice, să fi biruit înăuntru răul in mod statornic şi să se fi deprins cu cugetările bune. Altfel nu va putea face binele la arătare, sau îl va face forţat, trecător sau fariseic. De aceea se pune atâta preţ in scrierile Filocaliei pe paza gândurilor. Patimile pot fi topite şi faptele externe pot fi îmbunătăţite numai după ce omul s'a deprins să-şi urmărească atent orice gând, ca dacă e rău să-l alunge îndată, sau să-l cureţe şi să-l îmbrace în pomenirea lui Dumnezeu. Când astfel toată desfăşurarea vieţii lăuntrice se va face curată, luminoasă, bună, pătrunsă de lumina pomenirii lui Dumnezeu, omul va deveni bun cu adevărat şi în viata externă şi slobod de patimi. De aci înainte va creşte în dragostea de semeni şi va cunoaşte tot mai mult tainele adânci ale vieţii spirituale, pătrunzând în centrul de lumină şi de fericire dumnezeească.

Dar până atunci trebue să ne conducem vieaţa sufletului după prescripţiile cele mai precise, cele mai amănunţite, în chipul cel mai statornic. Sfinţii Părinţi sunt maeştri neîntrecuţi într'o ştiinţă, pe care noi am lăsat-o să ne fie răpită, în ştiinţa sufletului, care e cea mai scumpă realitate după Dumnezeu, şi cunoştinţa aceasta a lor ne-o pun la dispoziţie în aceste scrieri. Se confundă de obiceiu mistica cu poezia (când nu se rostesc asupra ei judecăţi din cele mai jignitoare, cari propriu zis nu vizează mistica creştină, luminoasă,ordonată şi pretină raţiunii, ci diferite curente iraţionale, pătimaşe şi unilateral sentimentale[1]). Dar înainte de trăirea mistică

1) Marele rol al raţiunii in trăirea practica ortodoxă il evidenţiază mai ales Sf. Maxim Mărturisitorul, ale cărui scrieri le vom da in vol. II. In concepţia lui, omul trebue să treacă întâi peste faza cunoaşterii raţiunilor tuturor

e necesară orientarea scrupuloasă după cea mai precisă ştiinţă a sufletului. Sfinţii Părinţi nu mai ostenesc să susţină că sufletul trebue îndrumat „in mod ştiinţific"' şi că cea mai înaltă „ştiinţă" este cea a călăuzirii sufletului. Abia după urcarea aceasta, după reguli „ştiinţific" stabilite, a sufletului din treaptă în treaptă, până la virtutea dragostei, omul se umple şi in sine şi în faţa semenilor de farmecul cuceritor al unei frumuseţi spirituale, al prezenţii neînţelese a lui Dumnezeu. Se caută adeseori în timpul mai nou „trăirea" religiei. Dar trăirea aceasta nu e canalizată spre o ţintă, pentru a duce sufletul după legi precise spre tot mai multă curăţie şi dragoste, ci e socotită ca o valoare în sine, chiar dacă nu duce nicăiri, chiar dacă orbecăeşte alăturea cu drumul. În concepţia Sf. Părinţi trăirea îşi are o valoare numai întru cât este o înaintare cu rânduială spre ţinta desăvârşirii. Trăirea nu poate fi o stare sufletească, pe care să o lăsăm să ne cucerească atunci când se nimereşte, sau să o provocăm prin cuvinte frumoase, fără a ne impune nici o obligaţie în ce priveşte păstrarea ei statornică şi desvoltarea ei progresivă, spre o ţintă clară. Şi Sfinţii Părinţi au fixat în toate amănuntele legile acestei înaintări pe baza unei temeinice cunoştinţe a fiecărei fraze din vieaţa sufletului.

lucrurilor şi tuturor virtuţilor, ca să ajungă la Raţiunea supremă, la Logosul din care emană acelea ca nişte raze. (A se vedea de pildă: Josef Loosen, Logos und Pneuma im begnadeten Menschen bei Maximus Confessor, Miioster i. W 1941). Mistica creştină e supra-raţională, nu iraţională, căci nu ocoleşte raţiunea, ci epuizează întâi prin îndelungate eforturi toate posibilităţile ei, rămânând statornic îmbogăţită cu recolta adunată din ele.

Pe supremele ei culmi ea este: lipsă de patimi şi dragoste. Dar cine poate spune cuvânt de reproş împotriva dragostei, chiar dacă ea nu e numai raţională, ci şi supraraţională ?

„Misticismul" in sens peiorativ e caracterizat prin patimă, iar opusul lui prin dragoste. Căci patima întunecă raţiunea, pe când dragostea o luminează. Toate au raţiune în lumea aceasta, lucruri şi fapte, spune Sf. Maxim, numai patimile nu au nici una. Omul evlavios lucrează „raţional", spun toţi Părinţii. Numai pătimaşul lucrează „iraţional" (nesocotit).

Dar atunci mistica autentic creştină e tot ce e mai opus misticismului in sens rău, fie ca acesta se maschează in formule religioase, fie că vorbeşte chiar in numele raţiunii Căci nimic nu urmăreşte mai metodic, mai „raţional", mai „ştiinţific" curăţirea omului de orice patimă şi sporirea dragostei in sufletul lui, ca mistica creştină.

Rărirea traducerilor vechi din Sfinţii Părinţi, absenţa altora mai nouă a contribuit mult la uitarea multora din aceste reguli de trăire practică creştină în duh răsăritean. Teologia apuseană, care a fost tot mai mult consultată, nu a putut aduce altceva în loc, fie pentru faptul că protestantismul nu-şi pune de loc problema desăvârşirii omului prin sfinţirea lui lăuntrică, iar catolicismul urmăreşte mai mult idealul unui om corect sau destoinic la exterior, fie pentru că substanţa trăirilor practice apusene nu se potriveşte cu cadrele dogmei şi cu duhul răsăritean.

Dintr'o mulţime de motive trebue să ne întregim îndeletnicirile spirituale cu această ştiinţă a prefacerii în valori practice a tezaurului credinţii, umplându-ne sufletul cu substanţa densă a trăirii religioase precis îndrumate, cum nu este decât cea ortodoxă.

De încheiere câteva informaţii despre împrejurările traducerii şi ale tipăririi.

La traducerea primului volum grec (adică până la Sf. Maxim Mărt. inclusiv), am avut alături şi traducerea episcopului *Gherasim Safirim,* procurându-mi o copie după manuscrisul dela Mănăstirea Frăsinei. Traducerea am făcut-o după textul grec. Versiunea episcopului Gherasim Safirim ne-a fost numai un mijloc auxiliar, folosit mai ales la locurile obscure, pentru a vedea cum le-a înţeles şi el. La Antonie, Evagrie (afară de „Tratatul despre rugăciune"), Ion Casian şi Isaia am avut şi o primă schiţă de traducere a P. C. Păr. Ieromonach *Serafim Popescu,* dela Mânăstirea Brâncoveanu. De asemenea la unele scrieri am folosit şi copii de pe manuscrise româneşti mai vechi dela Atos, aduse de P. C. Sa şi de Părintele Arsenie. În traducere am căutat să folosesc pe cât s'a putut un vocabular înţeles de toţi şi nu prea depărtat de cel tradiţional. Dar în unele locuri am recurs şi la câte un termen mai nou, de dragul preciziunii.

Un cald cuvânt de mulţumire trebue să aduc P. C. Părinte Ieromonach *Arsenie,* dela Mănăstirea Brâncoveanu, bunul meu student de odinioară, care mi-a rămas mereu aproape. P. C. Sa a binevoit să scrie după dictatul meu cea mai mare parte din traducere la prima ei redactare. Înafară de aceasta, prin prezenta aproape necontenită şi prin stăruinţa ce-a pus-o pe lângă mine de-a face această traducere, mi-a alimentat curajul în mod con-

siderabil ca să pot duce până la capăt o muncă atât de ostenitoare, pe care altfel nu cred că aşi fi săvârşit-o. Iar după ce din prima ediţie a vândut 800 exemplare, prin abonamentele făcute pentru a doua, mi-a dat imboldul hotărâtor să o tipăresc din nou. Tot P. C. Sa a executat şi coperta.

Mulţumesc de asemenea şi acelor suflete curate ale unor smeriţi credincioşi, cari au ajutat în mod anonim la tipărirea acestei ediţii.

Şi acum rugăm pe bunul Dumnezeu să ne dea posibilitate să tipărim şi celelalte volume. Dar mai ales să-şi trimită puterea Sa peste toţi cei ce vor ceti această carte, ca să le ajute să se apropie de idealul desăvârşirii zugrăvit de ea.

Sibiu, la Naşterea Domnului, 1946.

Prot. Dr. DUMITRU STĂNILOAE

Sfântul Antonie cel Mare

Câteva cuvinte despre vieaţa şi opera lui

Sfântul Antonie a fost cel dintâi monah care s'a retras în pustie,fiind urmat de mai mulţi ucenici. Vieaţa lui, care a umplut de uimire lumea din acea vreme, a fost descrisă de Sfântul Atanasie, patriarhul Alexandriei.

Născut într'un sat din Egiptul de mijloc,după moartea părinţilor săi, ţărani cu bună stare, Antonie s'a hotărît pe la vârsta de 18—20 de ani să vândă tot ce moştenise, să împartă săracilor şi să-şi închine vieaţa Domnului. Aceasta s'a întâmplat pe la anul 270 după Hristos. La început nu s'a depărtat prea mult de locurile în care trăiau oameni. Câtăva vreme i-a slujit drept adăpost un mormânt gol. Pe urmă, crescându-i dorinţa după singurătate, s'a retras în munţii nisipoşi de pe malul drept al Nilului. Mai târziu a părăsit şi acest loc şi pe monahii cari se strânseseră în jurul lui şi s'a dus în mijlocul pustiei din preajma Mării Roşii, de unde venea numai la anumite răstimpuri pentru a da sfaturi pelerinilor cari alergau să i le ceară. A murit la 356 şi a fost înmormântat într'un loc necunoscut, neavând lângă el decât doi oameni de încredere, cărora le-a poruncit să nu descopere locul mormântului.

Ca scrieri adevărate ale lui au fost dovedite până acum 7 scrisori, amintite încă de Sfântul Ieronim.[1] Aceste 7 epistole le

1) Dovada aceasta a făcut-o de curând F. Klejna :Antonlus und Ammonas, Eine Untersuchung uber Herfcunft und Eigeoart der altesten Monchs. briefe, In Zeitschrlft fur katholische Theologie 62 (1938) 309-348. Conform. Marcel Vlller S. I. und Karl Rahner S. I., Aszese und Mystik in der Văter zeit. Ein Abriss. Fr. i. Br„ Herder, 1939, p. 89.

avem tipărite (in Migne Patrologia Graeca tom. 40) in două redacţiuni, ambele în traducere latină. Prima redacţiune (col. 977-1000) e o traducere a lui Symphorian Champerius dela 1516 după un manuscris grec, care n'a fost indicat şi a rămas necunoscut. O a doua, care cuprinde un text mai larg, tradus de pe un manuscris arab, formează primele 7 epistole din cele 20 date toate sub numele lui Antonie (col. 999-1066), din cari însă pe cele 13 din urmă (col. 1016-1066) Klejna le-a dovedit că sunt ale lui Ammonas, ucenicul şi urmaşul lui Antonie la conducerea chinoviei dela Pispir. În timpul mai nou a început să fie descoperit şi textul copt, cel original, al unora din aceste epistole.

O. Bardenhewer (Geschicte der altkirchlichen Literatur, vol. 3, ed. 2, p. 81) scria la 1923, până nu se dovedise că aceste epistole sunt ale lui Antonie, că ele nu pot fi ale lui şi din motivul că sunt prea de cuprins general şi lipsite de putere şi de sevă, ca să fie dela marele ascet.

Cum stăm însă cu autenticitatea celor 170 capete pe cari Nicodim Aghioritul, care a trăit la sfârşitul veacului al 18-lea, le-a aşezat în fruntea Filocaliei ? Nici Bardenhewer, nici Viller-Rahner, din care iau aceste însemnări, nu le pomenesc între scrierile atribuite lui Antonie. Ele nu se cuprind nici în Patrologia lui Migne. Nu ştim de asemenea după ce manuscris le-a luat Nicodim Aghioritul. Ne dă aceasta dreptul să afirmăm cu siguranţă că nu sunt ale sfântului Antonie ? Nu, acest drept nu-l avem. Chiar dacă azi ele nu s'ar mai găsi în nici un manuscris ascuns pe cine ştie unde, Nicodim Aghioritul le-a luat sigur din vreun manuscris, care s'a putut pierde. Faptul că aceste capete au şi ele acelaşi caracter general nu poate fi un argument sigur că nu sunt ale lui Antonie, cum nu e pentru epistole.

Oarecari înrudiri interne între aceste capete şi epistole se pot constata, deşi ele sunt o lucrare deosebită, cu cuprinsul ei propriu. Asemenea înrudiri am avea de pildă în ideea de „om raţional" pe care o folosesc şi capetele şi epistolele; în preţul ce se pune şi în unele şi în altele pe „deosebirea între bine şi rău", pe caracterizarea lui Dumnezeu ca „medic", ş. a. m. d.

Al celui dintre sfinţi, Părintelui nostru

ANTONIE CEL MARE

Învăţături despre vieaţa morală a oamenilor şi despre buna purtare, în 170 de capete

Oamenii se socotesc raţionali. Însă pe nedrept, căci nu sunt raţionali. Unii au învăţat cuvintele şi cărţile vechilor înţelepţi. Dar raţionali sunt numai aceia, cari au sufletul raţional, pot să deosebească ce este binele şi ce este răul, se feresc de cele rele şi vătămătoare sufletului şi toată grija o au spre cele bune şi folositoare sufletului; iar acestea le săvârşesc cu multă mulţumire către Dumnezeu. Numai aceştia trebue să se numească oameni raţionali.

2. Omul cu adevărat raţional are o singură grijă: să asculte de Dumnezeul tuturor şi să-I placă; şi numai la aceasta îşi deprinde sufletul său: cum să-I placă lui Dumnezeu, mulţumindu-I pentru o aşa de mare purtare de grijă şi pentru cârmuirea tuturor, orice soartă ar avea el în vieaţă. Pentrucă e nepotrivit să mulţumim pentru sănătatea trupului, doctorilor, cari ne dau leacuri amare şi neplăcute, iar lui Dumnezeu să nu-I mulţumim pentru cele ce ni se par nouă grele şi să nu cunoaştem că toate ni se întâmplă cum trebue, spre folosul nostru şi după purtarea Lui de grijă. Căci în cunoştinţa şi credinţa cea către Dumnezeu stă mântuirea şi desăvârşirea sufletului.

3. Am primit dela Dumnezeu puteri virtuoase şi foarte mari: înfrânarea, suferirea răului, neprihănirea, stăruinţa, răbdarea şi cele asemenea, cari ne ajută să ne împotrivim şi să luptăm împotriva celor rele. Având la îndemână puterile acestea şi punându-le la lucru, socotim că nimic nu ni se mai întâmplă neplăcut, dureros sau nesuferit. Credem atunci că toate's omeneşti şi se biruesc de virtuţile noastre. Nu se gândesc la aceasta însă cei neînţelegători; de aceea ei nici nu pricep că toate ni se fac spre bine şi precum se cuvine pentru folosul nostru, ca să strălucească virtuţile noastre şi să ne încununăm dela Dumnezeu.

4. Când vei socoti câştigarea banilor şi multul lor folos, ca pe-o amăgire vremelnică, vei cunoaşte că petrecerea cea virtuoasă şi plăcută lui Dumnezeu, e altceva decât bogăţia. Gândindu-te la aceasta cu încredinţare şi cu ţinere de minte, nu vei suspina, nu vei plânge, nu vei învinui pe nimeni, ci pentru toate vei mulţumi lui Dumnezeu. Nu te vei clăti văzând pe cei mai răi ca tine rezemându-se pe bani şi pe socoteli, căci foarte rea patimă a sufletului este pofta, părerea şi neştiinţa.

5. Omul cu judecată, luând aminte la sine, cumpăneşte cele ce i se cuvin şi-i sunt spre folos. Acela cugetă cari lucruri sunt folositoare pentru firea sufletului său şi cari nu. Aşa se fereşte el de cele nepotrivite, cari i-ar vătăma sufletul şi l-ar despărţi de nemurire.

6. Cu cât cineva are vieaţa mai măsurată, cu atât e mai fericit, că nu se grijeşte de multe: de slujitori, de lucrători, de pământuri şi de avuţia dobitoacelor. Căci ţintuindu-ne de acestea ne vom îneca în greutăţile legate de ele şi vom învinui pe Dumnezeu. Iată cum din pofta noastră cea de voie se adapă moartea şi cum rătăcim în întunerecul unei vieţi cu păcate, necunoscându-ne pe noi înşine.

7. Să nu zică cineva că este cu neputinţă omului să ajungă la vieaţa cea virtuoasă, ci numai că aceasta nu este uşor, cu toate că nici cei ce au dobândit-o nu

sunt pe deplin lămuriţi asupra acestui lucru. De vieaţa virtuoasă se împărtăşesc toţi oamenii cuvioşi precum şi cei cu minte iubitoare de Dumnezeu. Căci mintea cea de rând este lumească şi schimbăcioasă, răsărind şi gânduri bune şi rele, ba şi firea şi-o schimbă, aplecându-se spre cele trupeşti. Mintea cea iubitoare de Dumnezeu însă, pedepseşte păcatul care se naşte în oameni cu voia lor, în urma trândăviei.

8. Cei proşti şi neiscusiţi iau în râs cuvintele şi nu vor să le asculte, dacă acestea mustră nepriceperea lor, ci vor ca toţi să fie întru toate asemenea lor. La fel şi cei desfrânaţi se silesc să arate pe ceilalţi toţi, mai răi decât dânşii, socotind să vâneze pe seama lor nevinovăţia, din pricina mulţimii relelor. Dacă într'un suflet slab se află păcatele acestea: desfrânarea, mândria, lăcomia nesăturată, mânia, neastâmpărarea limbii, furia, uciderea, tânguirea, pisma, pofta, răpirea, durerea, minciuna, plăcerea, lenea, întristarea, frica, boala, ura, învinuirea, neputinţa, rătăcirea, neştiinţa, înşelarea şi uitarea de Dumnezeu, sufletul acela se întinează şi se pierde. Căci prin acestea şi prin cele asemenea acestora se osândeşte sărmanul suflet, care s'a despărţit pe sine de Dumnezeu.

9. Cei ce vor să se deprindă în vieaţa cea virtuoasă, cuvioasă şi preamărită, nu trebue judecaţi după obiceiurile sau după petrecerea cea mincinoasă de până acum. Ci asemenea pictorilor şi sculptorilor, îşi vor dovedi din faptele înseşi, petrecerea cea aleasă şi plăcută lui Dumnezeu. Nu fug ei de toate plăcerile păcătoase, ca de nişte curse?

10. Cel bogat şi de neam ales, dar fără îndrumarea duhovnicească şi fără curăţia vieţii, nefericit este în ochii cari cugetă drept; precum fericit este săracul sau robul — după soartă — dar împodobit cu învăţătură şi cu virtute. Căci după cum străinii rătăcesc drumurile, aşa şi cei ce nu grijesc de vieaţa cea virtuoasă, se rătăcesc şi se pierd, amăgindu-se de poftă.

11. Cel ce poate îmblânzi pe cei neînvăţaţi, ca să iubească învăţătura şi îndreptarea, făcător de om trebue să se numească. Asemenea şi aceia cari îndreaptă pe cei desfrânaţi către petrecerea cea virtuoasă şi plăcută lui Dumnezeu, ca unii ce schimbă alcătuirea oamenilor. Căci blândeţea şi înfrânarea este fericire şi nădejde bună pentru sufletul oamenilor.

12. Se cuvine ca oamenii să se nevoiască să-şi îndrepteze vieaţa şi obiceiurile după adevăr şi cuviinţă. Căci împlinind ei acest lucru, cunosc uşor cele dumnezeeşti. Cine cinsteşte pe Dumnezeu din toată inima şi credinţa, pe acela şi Dumnezeu îl ajută ca să-şi stăpânească mânia şi pofta. Căci pricina tuturor relelor este pofta şi mânia.

13. Om se numeşte sau cel raţional, sau cel ce îngădue să fie îndreptat. Cel ce nu poate fi îndreptat este neom, căci aceasta se află numai la neoameni. Iar de unii ca aceştia trebue să fugim, căci celor ce trăiesc laolaltă cu păcatul, nu li se îngădue să se afle niciodată printre cei nemuritori.

14. Raţiunea ne face vrednici să ne numim oameni. Iar de nu o avem pe aceasta, numai cu glasul şi cu forma mădularelor ne deosebim de dobitoace. Să recunoască omul cu mintea întreagă că este nemuritor şi va urî toată pofta cea păcătoasă, care se face între oameni pricină de moarte.

15. După cum fiecare meşteşug îşi arată puterea înfrumuseţând materialele supuse lui, ca de pildă unul prelucrând lemnul, altul arama, altul argintul sau aurul, tot aşa şi noi trebue să ne arătăm că suntem oameni cu adevărat raţionali, prin deprinderea întru vieaţa virtuoasă şi plăcută lui Dumnezeu şi nu numai prin forma trupului. Iar sufletul cu adevărat raţional şi iubitor de Dumnezeu îndată pricepe toate ale vieţii, câştigă îndrumarea plină de dragoste a lui Dumnezeu, Îi mulţumeşte cu adevărat şi către El îşi are tot sborul şi toată cugetarea.

16. După cum corăbierii cârmuesc corabia cu grijă, ca să n'o izbească de vreo stâncă văzută sau nevăzută, aşa şi cei ce se silesc spre vieaţa duhovnicească trebue să cerceteze cu frică ce trebue să facă şi ce să nu facă. De asemenea să creadă că legile lui Dumnezeu le sunt de folos, tăind dela suflet toate gândurile păcătoase.

17. După cum cârmacii şi cei ce ţin frânele cu sârguinţă şi cu luare aminte ajung la ţintă, tot aşa cei ce se silesc spre vieaţa cea dreaptă şi virtuoasă, trebue să călătorească cu sârguinţă şi cu grijă, precum se cuvine şi după cum e voia lui Dumnezeu. Cel ce vrea şi cugetă că se poate aceasta, crezând îşi face loc în nemurire.

18. Să socoteşti liberi, nu pe cei ce din întâmplare sunt liberi, ci pe cei liberi după vieaţă şi după deprinderi. Nu se cade să numeşti liberi, întru adevăr vorbind, pe boierii cari sunt răi şi desfrânaţi, căci aceştia sunt robi patimilor trupeşti. Liber şi fericit este numai sufletul fără prihană şi izbăvit de cele vremelnice.

19. Dă-ţi seama că trebue să te arăţi oamenilor neîncetat. Dar prin purtarea cea bună şi prin fapte. Căci şi bolnavii află şi cunosc pe doctorii binefăcători şi izbăvitori, nu din vorbe, ci din fapte.

20. Iată semnele după cari se cunoaşte un suflet raţional şi virtuos: privirea, mersul, glasul, râsul, ocupaţiile şi întâlnirile cu oamenii. Căci toate acestea se îndreptează spre tot mai multă cuviinţă. Mintea lor cea iubitoare de Dumnezeu li se face străjer treaz şi închide intrarea patimilor şi a ruşinoaselor aduceri aminte.

21. Cercetează şi probează cele ale tale, deoarece căpeteniile şi stăpânitorii numai peste trup au stăpânire, nu şi peste suflet. Acest lucru să-ţi fie totdeauna în grijă. Deci dacă poruncesc ucideri, sau fărădelegi, sau nedreptăţi vătămătoare de suflet, nu trebue să li te supui, chiar de ţi-ar chinui trupul. Căci Dumnezeu a creiat sufletul liber şi de sine stăpânitor în cele ce le face, bine sau rău.

22. Sufletul raţional caută să fugă de calea neumblată, de îngâmfare, de mândrie, de înşelăciune, de

pismă, de răpire şi de cele asemenea, cari sunt fapte ale dracilor şi ale alegerii celei rele. Căci pe toate le birue cu sârguinţă şi cu grijă stăruitoare, omul a cărui poftă nu tinde spre plăcerile cele de jos.

23. Cei ce s'au deprins cu vieaţa duhovnicească puţin, dar nu desăvârşit, se izbăvesc de primejdii şi nu au trebuinţă de păzitori; iar dacă biruiesc pofta întru toate, află cu uşurinţă calea către Dumnezeu.

24. Omul raţional nu are lipsă de cuvântări multe, ci numai de câte trebue, ca să afle voia lui Dumnezeu. Astfel ajunge omul iarăşi la vieaţa şi lumina veşnică.

25. Cei ce caută vieaţa cea virtuoasă şi iubitoare de Dumnezeu, trebue să se izbăvească de înalta părere de sine şi de toată slava cea deşartă şi mincinoasă şi să se silească spre buna îndreptare a vieţii şi a socotinţii. Căci mintea neschimbăcioasă şi iubitoare de Dumnezeu, este suire şi cale cătră Dumnezeu.

26. Învăţarea de vorbe nu foloseşte nimic, dacă lipseşte purtarea sufletului cea plăcută lui Dumnezeu. Dar pricina tuturor relelor este amăgirea şi rătăcirea şi necunoştinţa lui Dumnezeu.

27. Grija de vieaţa duhovnicească şi sârguinţa sufletului fac pe oameni buni şi iubitori de Dumnezeu. „Căci tot cel ce caută pe Dumnezeu Îl află", dacă birue pofta întru toate şi nu scade cu rugăciunea. Unul ca acesta nu se teme de draci.

28. Cei ce se amăgesc cu nădejdile lumeşti şi cunosc până în amănunt ce trebue să facă pentru vieaţa duhovnicească, dar nu fac, se aseamănă cu cei ce împrumută doctoriile şi uneltele medicinii, însă nu ştiu şi nici nu au grijă să facă întrebuinţare de ele. De aceea să nu învinuim niciodată pricina dintâi, sau pe altcineva pentru păcatele noastre, ci pe noi înşine, căci dacă sufletul vrea să fie trândav, nu poate fi nebiruit.

29. Celui ce nu ştie să deosebească binele de rău, nu-i este îngăduit de-a judeca pe cei buni sau pe cei răi. Căci bun este omul care cunoaşte pe Dumnezeu.

dar el,nu este bun, nu ştie nimic şi nici nu va şti vreodată. Căci calea cunoştinţii lui Dumnezeu este bunătatea.

30. Omul bun şi iubitor de Dumnezeu nu mustră pe oameni pentru rele când sunt de faţă; iar în dos nu-i bârfeşte. Dar nici celor ce încearcă să-i grăiască de rău nu le îngădue.

31. În cuvântări orice asprime să lipsească. Pentru că sfiala şi neprihănirea ştiu să înfrumuseţeze pe oamenii cu judecată mai mult ca pe fecioare, căci mintea iubitoare de Dumnezeu este o lumină, care învălue sufletul, cum învălue soarele trupul.

32. La fiecare din patimile ce se năpustesc asupra sufletului tău, adu-ţi aminte că cei ce cugetă drept şi vreau să-şi pună ale lor la loc de siguranţă, nu socotesc averea stricăcioasă a banilor ca un lucru plăcut, ci cunoştinţele cele drepte şi adevărate. Acestea îi fac pe ei fericiţi. Căci bogăţia e furată şi răpită de cei mai puternici. Dar virtutea sufletului este singura avere sigură, care nu e furată şi care după moarte mântueşte pe cei ce au dobândit-o. Iar pe cei ce cugetă aşa nu-i va amăgi nălucirea bogăţiilor şi a celorlalte plăceri.

33. Nestatornicii şi nepricepuţii să nu ispitească pe cei înţelepţi. Iar înţelept este bărbatul ce place lui Dumnezeu, care vorbeşte puţine şi pe cele de trebuinţă şi plăcute lui Dumnezeu.

34. Cel ce urmăreşte vieţuirea virtuoasă şi plăcută lui Dumnezeu grijeşte de virtuţile sufletului, căci acestea sunt bogăţia şi hrana sa veşnică. De cele vremelnice se împărtăşeşte numai pe cât se poate, după cum dă şi voieşte Dumnezeu, folosindu-se cu mulţumire şi bucurie de ele, oricât de smerite ar fi. Mâncarea scumpă hrăneşte numai trupul; cunoştinţa de Dumnezeu însă, înfrânarea, bunătatea, facerea de bine, buna cinstire şi blândeţea, acestea îndumnezeesc sufletul.

35. Acei stăpânitori cari silesc oamenii la fapte ce nu sunt la locul lor şi vatămă sufletul, nu au stăpânire şi peste suflet, care este zidit cu voie liberă. Ei pot lega

trupul, dar nu voia slobodă. Peste aceasta omul raţional este stăpân, cu voia lui Dumnezeu Cel ce l-a zidit, care este mai tare decât toată stăpânirea, sila şi puterea.

36. Cei ce socotesc nefericire pierderea banilor, a copiilor, a slugilor, sau a orcărui alt lucru, să ştie întâi că trebue să se mulţumească cu cele date de Dumnezeu; iar când trebue să le dea înapoi, să fie gata a face aceasta cu recunoştinţă, întru nimic scârbindu-se pentru lipsirea de ele, mai bine zis pentru înapoierea lor. Căci după ce s'au folosit de cele ce nu erau ale lor, le-au dat iarăşi înapoi.

37. Bun lucru este să nu-şi vândă omul voia lui cea liberă, gândindu-se la câştigul de bani, chiar de i s'ar da foarte mulţi. Căci ca visul sunt cele lumeşti; iar nălucirile bogăţiei sunt neînsemnate şi de scurtă vreme.

38. Adevăraţii oameni aşa să se sârguiască a vieţui întru iubirea de Dumnezeu şi întru virtute, încât să strălucească vieaţa lor virtuoasă printre ceilalţi oameni, precum străluceşte şi se vede bucăţica de porfiră adausă ca o podoabă la o haină albă. Căci în chipul acesta ei se îngrijesc tot mai mult de virtuţile sufletului.

39. Oamenii cuminţi trebue să-şi cerceteze puterea lor şi măsura la care a ajuns virtutea sufletului lor, fiindcă trebue să se pregătească să dea războiu cu patimile ce le dau năvală, potrivit cu puterea din ei, dăruită lor după fire de Dumnezeu. Împotriva ispitirii de frumuseţe străină şi a oricărei pofte stricătoare de suflet ne ajută înfrânarea; împotriva durerilor şi a lipsurilor, tăria; iar împotriva ocărilor şi a mâniei, răbdarea; şi aşa pentru toate.

40. Este cu neputinţă să se facă cineva dintr'odată bărbat bun şi înţelept. Trebue gând stăruitor, vieţuire, încercare, vreme, nevoinţă şi dor după lucru bun. Iar omul bun şi iubitor de Dumnezeu, care cu adevărat cunoaşte pe Dumnezeu, nu încetează a face din belşug toate câte plac lui Dumnezeu. Dar astfel de oameni se găsesc rar.

41. Nu se cuvine ca cei mai slăbuţi cu firea să desnădăjduiască şi să părăsească vieţuirea virtuoasă şi plăcută lui Dumnezeu şi să o dispreţuiască ca una ce nu ar putea fi ajunsă nici înţeleasă de ei. Căci chiar de nu vor putea ajunge la culmea virtuţii şi mântuirii, prin sârguinţă şi dorinţă, totuşi se fac mai buni sau în nici un caz mai răi. Iar acest folos al sufletului nu este mic.

42. Omul după partea raţională e în legătură cu puterea aceea negrăită şi dumnezeească; iar după trup se înrudeşte cu dobitoacele. Dar puţini sunt oamenii desăvârşiţi şi raţionali cari se sârguesc după înrudirea cu Dumnezeu şi cu Mântuitorul, iar aceasta o arată prin fapte şi vieaţă virtuoasă. Cei mai mulţi dintre oameni, mărunţi la cuget, părăsind acea dumnezeească şi nemuritoare înfiere, se coboară la rudenia moartă, nefericită şi de scurtă vreme a trupului. Ei cugetă, asemenea dobitoacelor, cele ale trupului, şi aprinzându-se de plăceri, se despărţesc de Dumnezeu. Ei trag sufletul din ceruri în prăpastie, departe de voirile sale.

43. Bărbatul cu judecată, gândindu-se la rudenia sa cu Dumnezeu, nu prinde niciodată dragoste de nimic pământesc sau josnic, ci îşi are mintea întru cele cereşti şi veşnice. El cunoaşte că voia lui Dumnezeu, Făcătorul tuturor bunătăţilor şi izvorul bunurilor veşnice, este să se mântuiască tot omul

44. Când afli pe vreunul gâlcevindu-se şi luptându-se împotriva adevărului şi a lucrului vădit, pune capăt gâlcevii, părăsind pe unul ca acela, fiindcă şi-a împietrit cu totul mintea. Căci precum apa cea rea strică vinul cel bun, aşa şi vorbirea cu vrajbă strică pe cei virtuoşi cu viaţa şi cu socotinţa.

45. Dacă întrebuinţăm orice sârguinţă şi iscusinţă ca să scăpăm de moartea trupească, cu atât mai vârtos suntem datori să ne străduim ca să scăpăm de moartea sufletească, pentrucă cel ce voeşte să se mântuiască nici o piedecă nu are, fără numai negrija şi lenea.

46. Cei ce pricep cu anevoie cele de folos, oricât de limpede ar fi spuse, sunt socotiţi bolnavi. Iar cei ce înţeleg adevărul, dar îi stau împotrivă fără ruşine, şi-au omorât raţiunea şi şi-au sălbătăcit purtările. Unii ca aceştia nu cunosc pe Dumnezeu şi nu li s'a luminat sufletul.

47. Dumnezeu a adus cu cuvântul la vieaţa genurile dobitoacelor pentru a fi întrebuinţate după rânduială: unele spre mâncare, altele spre slujbă. Iar pe om l-a zidit ca să fie privitor şi tâlcuitor recunoscător al lor. De aceea să se străduiască oamenii ca nu cumva, nevăzând şi neînţelegând pe Dumnezeu şi lucrurile Sale, să moară ca fiarele cele necuvântătoare. Trebue să cunoască omul că Dumnezeu toate le poate şi că nimic nu poate sta împotriva Celui ce toate le poate, ci din nimic le-a făcut pe toate câte le-a voit şi le face cu cuvântul Său spre mântuirea oamenilor.

48. Cele din cer sunt nemuritoare, pentru bunătatea ce este într'ânsele; cele de pe pământ însă au ajuns muritoare, pentru aplecarea de bună voie spre răutate. Iar aceasta vine în cei fără de minte pentru lenea lor şi pentrucă nu cunosc pe Dumnezeu.

49. Moartea, de-o va avea omul în minte, nemurire este; iar neavându-o în minte, moarte îi este. Dar nu de moarte trebue să ne temem, ci de pierderea sufletului, care este necunoştinţa de Dumnezeu. Aceasta este primejdioasă sufletului.

50. Păcatul este o patimă a materiei. De aceea e cu neputinţă să se nască trup fără păcat. Dar sufletul raţional ştiind aceasta, se scutură de greutatea materiei, în care zace păcatul. Uşurându-se de o astfel de greutate cunoaşte pe Dumnezeul tuturor, iar la trup priveşte atent ca la un vrăjmaş şi nu mai crede ale lui. Aşa se încununează sufletul dela Dumnezeu, ca unul ce a biruit patimile păcatului şi ale materiei.

51. Sufletul care cunoaşte păcatul îl urăşte ca pe o fiară atotputuroasă. Dar dacă nu-l cunoaşte, il iubeşte. Acesta duce apoi în robie pe îndrăgitorul lui, iar nefe-

ricitul acela nu-şi vede interesul său şi nu-l înţelege, ci socoate că se împodobeşte cu păcatul şi se bucură.

52. Sufletul curat, bun fiind, se luminează de Dumnezeu. Atunci mintea cugetă cele bune şi dă naştere cuvintelor iubitoare de Dumnezeu. Dar dacă se întinează sufletul de patimi, îşi întoarce Dumnezeu fata de către el, mai bine zis sufletul însuşi se desparte pe sine de Dumnezeu. Atunci vrăjmaşii draci intră în cuget şi pun înaintea sufletului fapte necuviincioase: preacurvii, ucideri, răpiri, profanări de cele sfinte, şi cele asemenea, câte sunt lucruri ale dracilor.

53. Cei ce cunosc pe Dumnezeu sunt plini de toată bunăvoinţa şi, dorind cele cereşti, dispreţuiesc cele pământeşti. Unii ca aceştia nu plac la mulţi, dar nici lor nu le plac multe. De aceea sunt nu numai urâţi, ci şi luaţi în râs de mulţi smintiţi. Ei însă rabdă toate în sărăcie, ştiind că cele ce se par multora rele, pentru ei sunt bune. Căci cel ce înţelege cele cereşti, crede lui Dumnezeu, ştiind că toate sunt făpturile voii Lui. Cel ce însă nu le înţelege, nu crede niciodată că lumea este zidirea lui Dumnezeu şi că a fost făcută pentru mântuirea omului.

54. Cei umpluţi de răutate şi ameţiţi de neştiinţă nu cunosc pe Dumnezeu şi n'au trezvia sufletului. Căci Dumnezeu nu poate fi văzut, ci numai înţeles cu mintea, fiind cât se poate de învederat în cele văzute, aşa ca sufletul în trup. Pentrucă precum trupul nu poate fiinţa fără suflet, aşa toate cele ce se văd şi sunt nu pot fiinţa fără Dumnezeu.

55. De ce a fost făcut omul? Ca înţelegând făpturile lui Dumnezeu, să-L vază dintr'însele şi să preamărească pe Cel ce le-a zidit pentru om. Iar mintea cea plăcută lui Dumnezeu este un bun nevăzut, dăruit de Dumnezeu celor vrednici, în urma purtării celei bune.

56. Liber este omul care nu slujeşte patimilor, ci cu înţelepciune şi cu înfrânare îşi stăpâneşte trupul şi se îndestulează, plin de mulţumire, cu cele dăruite de

Dumnezeu, chiar de ar fi foarte puţine. Căci mintea iubitoare de Dumnezeu şi sufletul, dacă vor cugeta la fel, vor împăciui şi trupul întreg, chiar de n'ar vrea acesta. Deoarece când vrea sufletul, toată turburarea trupului se stinge.

57. Cei ce nu sunt mulţumiţi cu cele ce le au la îndemână pentru traiu, ci poftesc mai mult, se fac robi patimilor, cari apoi turbură sufletul şi îi insuflă gânduri şi închipuiri că cele ce le au sunt rele. Şi după cum hainele mai mari decât măsura împiedecă la mişcare pe cei ce se luptă, aşa şi dorinţa avuţiei peste măsură, împiedecă sufletele să lupte sau să se mântuiască.

58. Starea în care se află cineva fără să vrea îi este şi pază şi osândă. Deci îndestulează-te cu cât ai, ca să nu cumva purtându-te cu nemulţumire, să te pedepseşti singur fără să simţi. Iar calea spre aceasta este una singură: dispreţuirea celor pământeşti.

59. După cum ne-a dat Dumnezeu vederea ca să cunoaştem cele ce se văd: ce e alb şi ce e negru, aşa ne-a dat şi judecată ca să deosebim cele folositoare sufletului. Iar pofta, despărţindu-se de judecată, naşte plăcerea şi nu îngădue sufletului să se mântuiască sau să se unească cu Dumnezeu.

60. Nu cele ce se fac după fire sunt păcate, ci cele rele după alegerea cu voia. Nu e păcat a mânca, ci a mânca nemulţumind, fără cuviinţă şi fără înfrânare. Căci eşti dator să ţii trupul în vieaţă, însă fără nici un gând rău. Nu e păcat a privi curat, ci a privi cu pismă, cu mândrie şi cu poftă. E păcat însă a nu asculta liniştit, ci cu mânie. Nu e păcat neînfrânarea limbii la mulţumire şi rugăciune, dar e păcat la vorbirea de rău. E păcat să nu lucreze mâinile milostenie, ci ucideri şi răpiri. Şi aşa fiecare din mădularele noastre păcătueşte, când din slobodă alegere lucrează cele rele în loc de cele bune, împotriva voii lui Dumnezeu.

61. De cumva te îndoieşti că Dumnezeu vede tot ce se face, gândeşte-te că tu, om fiind şi pământ, poţi

vedea deodată în mai multe locuri. Înţelege dar, cu cât mai mult poate aceasta Dumnezeu, care toate le vede, până la grăuntele de muştar, ca Unul ce tuturor le dă vieaţă şi pe toate le hrăneşte, precum voieşte.

62. Când închizi uşile cămării tale şi eşti singur, cunoaşte că este cu tine Îngerul rânduit de Dumnezeu fiecărui om. Elinii îl numesc demonul propriu. Acesta fiind neadormit şi neputând fi înşelat, este pururea cu tine, toate văzându-le, fără să fie împiedecat de întunerec. Dar cu el este şi Dumnezeu, Cel ce se află pretutindeni. Căci nu este vreun loc sau vreo materie în care nu este Dumnezeu, ca Cel ce e mai mare ca toţi şi pe toţi îi cuprinde în mâna Sa.

63. Dacă ostaşii păstrează credinţă Cezarului, fiindcă le dă hrană, cu cât mai vârtos suntem datori noi a ne sili să mulţumim neîncetat, cu netăcute guri, şi să plăcem lui Dumnezeu, Celui ce toate le-a făcut pentru om?

64. Recunoştinţa către Dumnezeu şi vieţuirea cea bună, este roada omului care place lui Dumnezeu. Şi precum roadele pământului nu se coc într'un ceas, ci după vreme şi ploi şi îngrijire, aşa şi roadele oamenilor se fac minunate prin nevoinţă, prin luare aminte, prin stăruinţă de vreme îndelungată, prin înfrânare şi prin răbdare. Iar dacă făcând aceasta îţi vei părea vreodată evlavios, nu-ţi crede ţie câtă vreme eşti în trup, ci socoteşte că nimic din ale tale nu e plăcut înaintea lui Dumnezeu. Căci să ştii că nu e uşor omului să păzească nepăcătuirea până la sfârşit.

65. Nimic nu cinstesc oamenii mai mult decât cuvântul. Aşa de puternic este cuvântul, că printr'ânsul şi prin mulţumire slujim lui Dumnezeu; iar folosind cuvânt netrebnic sau cu sunet urât ne osândim sufletul. Deci este lucru de om nesimţit ca cineva să învinuiască naşterea sa, sau pe alţii pentrucă păcătueşte. Căci el se slujeşte cu slobodă alegere de cuvântul sau de fapta rea.

66. Dacă ne străduim să ne vindecăm de patimile trupului, de teamă să nu ne râză lumea, cu atât mai

vârtos să ne străduim a ne vindeca de patimile sufletului, ca unii ce avem să fim judecaţi înaintea feţii lui Dumnezeu, unde e bine să nu ne aflăm fără cinste sau vrednici de batjocură. Căci având voia liberă, dacă nu voim să săvârşim faptele rele, atunci când le dorim, putem face aceasta şi stă în puterea noastră să vieţuim plăcând lui Dumnezeu; şi nimeni nu ne va putea sili vreodată să facem vreun rău, dacă nu vrem. Şi aşa luptându-ne, vom fi oameni vrednici de Dumnezeu şi vom petrece ca Îngerii în ceruri.

67. Dacă vrei, eşti rob patimilor; şi iarăşi dacă vrei, eşti liber să nu te pleci patimilor, fiindcă Dumnezeu te-a făcut cu voie liberă. Iar cel ce birue patimile trupului, se încununează cu nemurirea. Căci de n'ar fi patimile, n'ar fi nici virtuţile, nici cununile dăruite de Dumnezeu celor vrednici dintre oameni.

68. Cei ce cunosc binele, dar nu văd ce le este de folos, îşi orbesc sufletul; iar puterea de a deosebi li s'a împietrit. De aceea nu trebue să ne îndreptăm mintea spre aceştia, ca nu cumva să cădem şi noi, în chip silnic, în aceleaşi lucruri, fără băgare de seamă, ca nişte orbi.

69. Nu trebue să ne mâniem pe cei ce păcătuesc, chiar de-ar fi făcut crime vrednice de osândă. Ci pentru dreptatea însăşi, pe cei ce greşesc să-i întoarcem şi să-i certăm dacă se nimereşte, fie prin ei înşişi, fie printr'alţii. Dar să ne mâniem sau să ne înfuriem nu se cade, pentrucă mânia lucrează dusă de patimă şi nu de dreptate şi de judecată. De aceea nu primi să te sfătuiască nici oameni prea miloşi, căci pentru binele însuşi şi pentru dreptate trebue să cerţi pe cei răi, însă nu pentru patima mâniei.

70. Singură agoniseala sufletului este sigură şi nu poate fi jefuită. Iar aceasta este vieţuirea virtuoasă şi plăcută lui Dumnezeu, şi cunoaşterea şi săvârşirea celor bune. Avuţia însă este povăţuitor orb şi sfetnic fără minte şi cel ce întrebuinţează bogăţia rău şi pentru desfătare îşi pierde sufletul pe care l-a dus la nesimţire.

71. Se cade ca oamenii sau să nu agonisească nimic de prisos, sau, aflîndu-se avuţi, să ştie că toate cele din vieaţa aceasta sunt după fire stricăcioase, uşor de pierdut, fără preţ şi lesne de frânt. De aceea sunt datori să nu se descurajeze pentru cele ce li se pot întâmpla.

72. Cunoaşte că durerile trupeşti sunt în chip firesc proprii trupului, ca unul ce e pământesc şi stricăcios. Deci sufletul iscusit trebue să stărue în mijlocul unor asemenea pătimiri, cu răbdare, cu bărbăţie şi cu mulţumire şi să nu-i bage lui Dumnezeu de vină că de ce a făcut trup.

73. Luptătorii dela jocurile olimpice nu se încununează după prima biruinţă, nici după a doua sau a treia, ci când birue pe toţi cei ce se luptă cu ei. Tot aşa trebue deci ca tot cel ce vrea să fie încununat de Dumnezeu, să-şi deprindă sufletul întru curăţie nu numai în privinţa celor trupeşti, ci şi a câştigurilor, răpirilor, pismei, hranei, slavei deşarte, grăirii de rău, uciderilor şi celor asemenea.

74. Nu pentru laudă omenească ne-am apucat de vieţuirea curată şi de Dumnezeu iubitoare; ci pentru mântuirea sufletului ne-am ales vieaţa virtuoasă. Căci în fiecare zi stă moartea înaintea ochilor noştri; iar cele omeneşti nu le vedem.

75. Stă în puterea noastră a trăi înfrânat, dar a ne îmbogăţi nu stă în puterea noastră! Deci ce vom zice? Avem lipsă de lucirea de scurtă vreme a bogăţiei, pe care nu avem puterea să o agonisim, rămânând doar la simpla dorinţă? O, ce nebuneşte alergăm, neştiind că înaintea tuturor virtuţilor se află smerenia, precum înaintea tuturor patimilor stă lăcomia pântecelui şi poftirea celor lumeşti.

76. Cei înţelepţi trebue să-şi amintească necontenit că răbdând mici şi scurte necazuri în vieaţă, după moarte se vor bucura de cea mai mare plăcere şi de fericire veşnică. Drept aceea cel ce se luptă cu patimile şi vrea

să fie încununat de Dumnezeu, de va cădea să nu scadă cu sufletul şi să rămână în cădere, lipsit de nădejde. Ci sculându-se, iarăşi să lupte şi să se străduiască să fie încununat, ridicându-se din cădere, până la ultima suflare. Căci ostenelele trupului sunt arme ale virtuţilor şi se fac mântuitoare sufletului.

77. Năcazurile vieţii fac să fie încununaţi de Dumnezeu bărbaţii şi luptătorii vrednici. Deci trebue să-şi omoare în vieaţă mădularele faţă de toate ale vieţii. Căci mortul nu se mai grijeşte niciodată de ceva din ale vieţii.

78. Nu se cuvine ca sufletul raţional şi luptător să se sperie şi să se înfricoşeze îndată de patimile cari vin asupra lui, ca nu cumva să fie batjocorit de draci, ca fricos. Căci turburat de nălucirile lumeşti sufletul iese din ogaşa lui. Să ştim că virtuţile noastre sufleteşti ni se fac înaintemergătoare ale bunurilor veşnice, iar păcatele de bună voie, pricini ale muncilor.

79. Omul raţional este războit de simţurile trupului său, prin patimile sufletului. Iar simţurile trupului sunt cinci: văzul, auzul, gustul, mirosul şi pipăitul. Prin aceste cinci simţuri căzând ticălosul suflet în cele patru patimi ale sale se face rob. Iar cele patru patimi ale sufletului sunt: slava deşartă, bucuria, mânia şi frica. Dar luptând omul cu socoteală şi cu înţelepciune le va birui şi stăpâni desăvârşit şi nu va mai fi războit, ci va primi pace în suflet şi va fi încununat de Dumnezeu ca unul ce a biruit.

80. Dintre cei ce se află într'o ospătărie, unii închiriază paturi; alţii neputând avea pat şi dormind pe jos, horcăe nu mai puţin ca cei ce dorm în pat. Şi aşteptând măsura nopţii, dimineaţa toţi se duc, lăsând paturile ospătăriei şi luând numai lucrurile lor. Asemenea este şi cu toţi cei ce vin în vieaţă: şi cei ce au trăit cu puţine şi cei ce au vieţuit în slavă şi bogăţie, ies din vieaţă ca dintr'o ospătărie, neluând nimic din desfătarea şi din bogăţia vieţii, fără numai faptele lor, bune sau rele, săvârşite de ei în vieaţa lor.

81. Dacă eşti cumva stăpânitor cu mare putere, să nu ameninţi lesne cu moartea pe cineva, cunoscând că după fire şi tu eşti supus morţii şi sufletul se desbracă de trup ca de cea din urmă haină. Aceasta cunoscând-o lămurit, lucrează cu blândeţe şi făcând bine mulţumeşte neîncetat lui Dumnezeu. Căci cel ce nu se milostiveşte, nu are virtute întru sine.

82. A scăpa de moarte este cu neputinţă. Cunoscând aceasta, oamenii înţelepţi şi deprinşi în virtute şi în cuget iubitor de Dumnezeu primesc moartea fără suspine, fără frică şi fără plâns, aducându-şi aminte de neînlăturarea ei şi de izbăvirea din relele vieţii.

83. Nu trebue să urâm pe cei ce au uitat de vieţuirea cea bună şi plăcută lui Dumnezeu şi cari nu recunosc dogmele drepte şi iubite de Dumnezeu. Ci mai vârtos să ne fie milă de ei, ca fiind slabi în puterea de-a deosebi lucrurile şi orbi cu inima şi cu înţelegerea. Căci primind răul ca bine, se pierd din pricina neştiinţii, şi nu cunosc pe Dumnezeu, sărmanii şi nechibzuiţii de ei.

84. Nu spune mulţimii cuvinte despre evlavie şi bună vieţuire. Nu pentru pismă zic, dar socotesc că vei fi luat în râs de cei smintiţi. Căci cel asemenea se bucură de cele asemenea. Iar astfel de cuvinte puţini auzitori găsesc. Mai bine este dar a nu grăi, decât ceea ce voieşte Dumnezeu pentru mântuirea oamenilor.

85. Sufletul pătimeşte împreună cu trupul; dar trupul nu pătimeşte împreună cu sufletul. De pildă, tăindu-se trupul pătimeşte şi sufletul, iar de va fi trupul tare şi sănătos, se bucură şi sufletul. Dar când înţelege sufletul nu înţelege şi trupul, ci rămâne părăsit în el însuşi. Căci a înţelege este o pătimire a sufletului, ca şi neştiinţa sau mândria, necredinţa, lăcomia, ura, pisma, mânia, nepăsarea, slava deşartă, cinstea, desbinarea, simţirea binelui. Pentrucă cele de felul acesta se lucrează prin suflet.

86. Cugetând la cele despre Dumnezeu, fii evlavios cu prisosinţă, bun, cuminte, blând, darnic după putere, îndatoritor, necertăreţ şi cele asemenea. Căci aceasta

este avuţia sufletului care nu poate fi furată: să placi lui Dumnezeu prin unele ca acestea, şi să nu judeci pe nimeni sau să zici: cutare este rău şi a păcătuit; ci mai bine este să-ţi cauţi de păcatele tale şi să priveşti în tine purtarea ta, de este plăcută lui Dumnezeu. Căci ce ne priveşte dacă altul este rău?

87. Cel într'adevăr om se sileşte să fie evlavios. Iar evlavios este cel ce nu pofteşte cele străine. Şi străine sunt omului toate cele create. Pe toate le dispreţueşte aşa dar, ca unul ce este chip al lui Dumnezeu. Iar chip al lui Dumnezeu se face omul când vieţueşte în chip drept şi plăcut lui Dumnezeu. Însă nu e cu putinţă să se facă aceasta de nu se va lepăda de toate cele din lume. Iar cel ce are minte iubitoare de Dumnezeu ştie tot folosul sufletesc şi toată evlavia ce se naşte din ea. Bărbatul iubitor de Dumnezeu nu învinueşte pe nimeni pentru păcatele sale. Iată semnul sufletului care se mântueşte.

88. Unii se străduesc să câştige bogăţia vremelnică cu orice preţ şi iubesc faptele păcatului, nevrând să ştie că vine moartea şi-şi vor pierde sufletul. Ei nu urmăresc, ticăloşii de ei, ce le este de folos şi nu se gândesc la ce pătimeşte omul după moarte, din partea păcatului.

89. Păcatul este patimă a materiei; însă nu Dumnezeu este pricina păcatului, ci El a dat omului cunoştinţă, pricepere şi puterea de a deosebi între bine si rău şi voie liberă. Ceea ce naşte păcatul este negrija şi trândăvia oamenilor. Răul nicidecum nu e pricinuit de Dumnezeu; ci prin alegerea cea de bună voie s'au făcut dracii răi, ca şi cei mai mulţi dintre oameni.

90. Omul care vieţueşte în evlavie nu îngădue păcatului să i se furişeze în suflet. Iar lipsind păcatul, nici primejdia, nici vătămarea nu sunt în sufletul acela. Pe unii ca aceştia nu-i stăpâneşte nici dracul întunecat, nici moartea. Căci Dumnezeu îi izbăveşte pe aceştia de rele şi ei petrec nevătămaţi, ca unii ce au ajuns întocmai ca Dumnezeu. Dacă pe un atare om îl laudă oamenii, el

râde în sine de cei ce-l laudă; dacă-l grăiesc de rău, nu se apără faţă de cei ce îl defaimă, nici nu se mânie împotriva ocărilor.

91. Răul se prinde de fire ca rugina de aramă şi necurăţia de trup. Însă nici cel care prelucră arama n'a făcut rugina, nici părinţii necurăţia trupului. Tot aşa nici răutatea n'a făcut-o Dumnezeu, ci i-a dat omului şi cunoştinţa şi puterea de a deosebi, ca să fugă de rău, ca unul ce ştie că va fi vătămat şi chinuit de el. Ia seama deci ca nu cumva văzând pe cineva propăşind în putere şi avere, să-l fericeşti, lăsându-te amăgit de diavolul. Ci adu-ţi îndată moartea înaintea ochilor, şi niciodată nu vei pofti vreun rău sau vreun lucru lumesc.

92. Dumnezeul nostru a dăruit celor din ceruri nemurirea; celor de pe pământ le-a dat prefacerea; şi în toate a rânduit vieaţă şi mişcare. Iar toate acestea pentru om. Să nu te amăgească aşa dar nălucirea lumească a diavolului, care îţi strecoară gânduri rele în suflet. Ci, aducându-ţi îndată aminte de bunătăţile cereşti, zi întru tine: dacă vreau, de mine atârnă să biruesc şi acest războiu al patimei; dar nu voiu birui dacă vreau să-mi fac pofta mea. Nevoieşte-te dar cu ceea ce poate să-ţi mântuiască sufletul.

93. Vieaţa este unirea şi legătura minţii cu sufletul şi cu trupul. Iar moartea nu este pierderea celor împreunate, ci stingerea cunoştinţei lor. Căci pentru Dumnezeu toate se păstrează şi după desfacere.

94. Mintea nu este suflet, ci dar dela Dumnezeu, care mântueşte sufletul. Ea călăuzeşte sufletul şi-l sfătueşte la ceea ce-i plăcut lui Dumnezeu: să dispreţuiască cele vremelnice, trupeşti şi stricăcioase şi să râvnească bunurile cele veşnice, nestricăcioase şi netrupeşti. Ea învaţă pe om să umble în trup, dar să înţeleagă prin minte cele cereşti, cele din jurul lui Dumnezeu şi toate în deobşte. Mintea iubitoare de Dumnezeu este binefăcătoarea şi mântuitoarea sufletului omenesc.

95. Sufletul coborîndu-se în trup îndată se întunecă de întristare şi de plăcere, şi se pierde. Întristarea şi plăcerea sunt ca nişte tumori ale trupului. Dar mintea iubitoare de Dumnezeu lucrând împotrivă, întristează trupul şi mântueşte sufletul, ca doctorul care taie şi arde trupul.

96. Sufletele cari nu sunt ţinute în frâu de raţiune şi nu sunt cârmuite de minte, ca să sugrume, să stăpânească şi să cârmuiască patimile lor, adică: întristarea şi plăcerea, se pierd ca dobitoacele cele necuvântătoare, raţiunea fiind târîtă de patimi ca vizitiul biruit de cai.

97. Cea mai mare boală a sufletului, ruina şi pierzarea lui, este să nu cunoască pe Dumnezeu, care a făcut toate pentru om şi i-a dăruit lui mintea şi cuvântul prin cari sburând sus, omul se împreună cu Dumnezeu, înţelegând şi preamărind pe Dumnezeu.

98. Sufletul este în trup, iar în suflet este mintea şi în minte cuvântul. Prin ele Dumnezeu fiind înţeles şi preamărit face sufletul nemuritor, dându-i nestricăciunea şi fericirea veşnică. Căci Dumnezeu le-a dăruit tuturor făpturilor existenta numai pentru bunătatea Sa.

99. Dumnezeu făcând pe om cu voie liberă, ca un prea bogat şi bun, i-a dat şi puterea să placă lui Dumnezeu dacă vrea. Iar lui Dumnezeu îi place să nu fie păcat în om. Dacă între oameni sunt lăudate faptele bune şi virtuţile sufletului cuvios şi iubitor de Dumnezeu şi sunt dispreţuite faptele ruşinoase şi rele, cu cât mai mult nu va fi aşa la Dumnezeu, Cel ce vrea mântuirea omului?

100. Pe cele bune le primeşte omul dela Dumnezeu. Căci pentru aceasta a şi fost zidit de Dumnezeu. Iar pe cele rele şi-le trage sie-şi dela sine şi dela păcatul, pofta şi nesimţirea sa.

101. Sufletul nesocotit, măcar că e nemuritor şi stăpân peste trup, slujeşte trupului prin plăceri, pentrucă nu a înţeles că desfătarea trupului este vătămare sufletului. Fiind nesimţitor şi nebun, se grijeşte de desfătarea trupului.

102. Dumnezeu este bun, omul e rău. Nimic rău nu este în Cer, nimic bun pe pământ. Iar omul cu judecată alege ce este mai bun şi cunoaşte pe Dumnezeul tuturor. Lui îi mulţumeşte şi pe El Îl laudă. El urăşte trupul încă înainte de moarte şi nu lasă să se împlinească simţirile cele rele, ştiind că ele lucrează pierzarea sa.

103. Bărbatul viclean iubeşte lăcomia şi nesocoteşte dreptatea. El nu ia seama la nestatornicia, la amăgirea şi la vremelnicia vieţii acesteia, nici nu se gândeşte la moarte, că nu primeşte daruri şi că nu se poate ocoli. Iar dacă e bătrân neruşinat şi fără minte, ca şi un putregai, nu mai foloseşte la nimic.

104. Numai dacă am fost încercaţi de supărări, simţim plăcerile şi bucuria. Căci nu bea cu plăcere cel ce n'a însetat şi nu mănâncă cu plăcere cel ce n'a flămânzit; de asemenea nu doarme cu plăcere cel ce n'a privegheat îndelung şi nu simte bucuria cel ce mai întâi nu s'a întristat. Tot aşa nu ne vom bucura de bunurile veşnice, dacă nu vom dispreţui pe cele vremelnice.

105. Cuvântul este sluga minţii. Căci ce voieşte mintea, aceea tâlcuieşte cuvântul.

106. Mintea vede toate, chiar şi cele din Ceruri. Şi nimic nu o întunecă fără numai păcatul. Prin urmare celui curat nimic nu-i este neînţeles, iar cuvântului său nimic nu-i este cu neputinţă de exprimat.

107. Prin trup omul este muritor. Dar prin minte şi cuvânt, nemuritor. Tăcând înţelegi şi după ce ai înţeles grăieşti. Căci în tăcere naşte mintea cuvântul. Şi rostind cuvânt de mulţumită lui Dumnezeu, îţi lucrezi mântuirea.

108. Cel ce vorbeşte fără socoteală, nu are minte, căci grăieşte fără să înţeleagă nimic. Cercetează dar ce-ţi este de folos să faci pentru mântuirea sufletului.

109. Cuvântul care are înţeles şi este folositor sufletului, este dar al lui Dumnezeu. Iar vorba cea deşartă, care caută să măsoare cerul şi pământul, mărimea soarelui şi depărtarea stelelor, este o născocire a omului

care se osteneşte în deşert. Căci căutând cele ce nu folosesc nimic, osteneşte în zadar, ca şi cum ar vrea să scoată apă cu ciurul. Deoarece este cu neputinţă oamenilor a afla acestea.

110. Nimeni nu vede cerul, nici nu poate să înţeleagă cele dintr'însul, fără numai omul care se îngrijeşte de vieaţa virtuoasă şi înţelege şi preamăreşte pe cel ce l-a făcut pe el spre mântuirea şi vieaţa omului. Căci bărbatul iubitor de Dumnezeu ştie sigur că nimica nu este fără Dumnezeu şi că el este pretutindeni şi întru toate, ca Unul ce este nemărginit.

111. Precum iese omul din pântecele maicii sale, aşa şi sufletul, gol iese din trup: unul curat şi luminos, altul având petele greşelilor, iarăşi altul, negru de mulţimea păcatelor. De aceea sufletul raţional şi iubitor de Dumnezeu, aducându-şi aminte şi gândindu-se la relele de după moarte vieţuieşte cu evlavie ca să nu fie osândit pentru acelea. Iar cei ce nu cred, fiind nepricepuţi cu mintea, nu se poartă cu evlavie şi păcătuiesc, nesocotind cele de dincolo.

112. Precum după ce ai ieşit din pântece, nu-ţi mai aduci aminte de cele de acolo, tot aşa nici după ieşirea din trup, nu-ţi mai aduci aminte de cele din trup.

113. Precum după ce ai ieşit din pântece te-ai făcut mai mare la trup, aşa şi după ce vei ieşi curat şi fără prihană din trup, vei fi mai mare şi cu tot nestricăcios, petrecând în ceruri.

114. Precum trupul, după ce s'a desăvârşit în pântece trebue să se nască, aşa şi sufletul după ce şi-a plinit în trup, măsura hotărîtă lui de Dumnezeu, trebue să iasă din trup.

115. După cum vei sluji sufletul până ce este in trup, aşa şi el te va sluji pe tine după ce vei ieşi din trup. Căci cel ce şi-a slujit aici trupul bine şi cu desfătări, s'a slujit pe sine rău pentru după moarte. Fiindcă şi-a osândit sufletul ca un lipsit de minte.

116. Precum trupul ieşind din pântecele maicii, nu poate să se hrănească, fiind încă nedesăvârşit, tot astfel şi sufletul când iese din trup, dacă nu şi-a agonisit prin bunăvieţuire cunoştinţa de Dumnezeu, nu poate să se mântuiască, sau să se unească cu Dumnezeu.

117. Trupul unit cu sufletul iese din întunerecul pântecelui la lumină, iar sufletul unindu-se cu trupul e legat de întunerecul trupului. De aceea trebue să urîm trupul şi să-l strunim ca pe un duşman care poartă războiu împotriva sufletului. Căci mulţimea mâncărilor şi gustul lor plăcut deşteaptă patimile păcatului. Iar înfrânarea pântecelui smereşte patimile şi mântueşte sufletul.

118. Trupul vede prin ochi; iar sufletul prin minte. Şi precum trupul fără ochi e orb şi nu vede soarele, care luminează tot pământul şi marea, nici nu se poate bucura de lumină, aşa şi sufletul, dacă nu are minte bună şi vieţuire cuvioasă, este orb şi nu înţelege pe Dumnezeu, Făcătorul şi binefăcătorul tuturor, şi nu-L preamăreşte, nici nu va putea să se bucure de nestricăciunea Lui şi de bunurile veşnice.

119. Necunoştinţa lui Dumnezeu este o nesimţire şi nebunie a sufletului. Căci răul se naşte din neştiinţă, iar binele, care mântueşte sufletul, din cunoştinţa lui Dumnezeu. Prin urmare dacă te vei sârgui să nu faci voile tale, petrecând în trezvie şi cunoscând pe Dumnezeu, mintea ta va fi cu grijă la virtuţi. Dacă însă te vei sili să faci voile tale pentru plăcere, ameţit de necunostinţa de Dumnezeu, te vei pierde ca dobitoacele, necugetând la relele ce ţi se vor întâmpla după moarte.

120. Cele ce se întâmplă după rânduiala neclintită dumnezeească, cum e răsăritul şi apusul soarelui în fiecare zi, sau rodirea pământului, fac parte din Providenţă. Iar cele ce se fac la poruncă de către om, se numesc lege. Dar toate s'au făcut pentru om.

121. Câte le face Dumnezeu ca un bun, pentru om le face; iar câte le face omul, sie-şi le face, fie bune, fie rele. Şi ca să nu te ispitească fericirea celor răi, să

şti că precum cetăţile nutresc pe călăii obşteşti nu ca să le laude reaua lor faptă, ci ca prin ei să pedepsească pe cei nevrednici, în acelaşi chip şi Dumnezeu îngăduie ca cei răi să stăpânească peste cele lumeşti, pentru ca printr'înşii să se pedepsească cei neevlavioşi. La urmă şi pe stăpânitori îi dă judecăţii, ca pe unii ce nu au slujit lui Dumnezeu, ci prin răutatea lor au pricinuit năcazuri grele oamenilor.

122. Dacă închinătorii la idoli ar cunoaşte şi ar vedea cu inima la cine se închină, nicidecum n'ar rătăci dela buna cinstire, ci, privind rânduiala şi purtarea de grijă a celor ce au fost făcute şi se fac de Dumnezeu, ar cunoaşte pe Cel ce le-a făcut pe ele pentru om.

123. Omul cel rău şi nedrept poate să ucidă, dar Dumnezeu nici celor nevrednici nu încetează a le dărui vieaţă. Căci fiind bun şi îmbelşugat prin fire a voit să fie lumea şi s'a făcut. Şi toate se fac pentru om şi pentru mântuirea lui.

124. Om este cel ce a înţeles ce este trupul: că este stricăcios şi vremelnic. Căci unul ca acesta înţelege şi sufletul, că este dumnezeesc şi fiind nemuritor şi suflare a lui Dumnezeu a fost legat de trup spre cercare şi îndumnezeire. Iar cine a înţeles sufletul, vieţuieşte drept şi plăcut înaintea lui Dumnezeu, nemai supunîndu-se trupului. Acela vede pe Dumnezeu cu mintea sa şi contemplă bunurile veşnice dăruite sufletului de Dumnezeu.

125. Dumnezeu fiind pururea bun şi darnic a dat omului puterea de-a face binele şi răul, după ce i-a dăruit şi cunoştinţă, ca privind lumea şi cele din ea să cunoască pe Cel ce a făcut-o. Iar cel necuvios poate să vrea şi să nu înţeleagă, căci poate şi să nu creadă şi să fie nefericit; ba poate să cugete şi împotriva adevărului. Atât de mare putere are omul de-a face binele sau răul.

126. Este o rânduială a lui Dumnezeu, ca pe măsură ce creşte trupul, sufletul să se umple de minte, ca omul să poată alege dintre bine şi rău ceea ce îi place.

Dar sufletul care nu alege binele, nu are minte. Toate trupurile au suflet, nu însă şi toate sufletele, minte. Căci mintea iubitoare de Dumnezeu vine la înţelepţi, cuvioşi, drepţi, curaţi, buni, milostivi şi binecinstitori. Iar prezenta minţii se face omului ajutor spre Dumnezeu.

127. Numai un lucru nu este îngăduit omului: acela de-a fi nemuritor cu trupul. Să se unească cu Dumnezeu îi este îngăduit, dacă va înţelege că poate. Căci voind şi înţelegând, crezând şi iubind, prin buna vieţuire omul ajunge împreună vorbitor cu Dumnezeu.

128. Ochiul priveşte cele văzute, iar mintea înţelege cele nevăzute. Căci mintea care iubeşte pe Dumnezeu este făclie care luminează sufletul. Cel ce are minte iubitoare de Dumnezeu şi-a luminat inima sa şi vede pe Dumnezeu prin mintea sa.

129. Nimeni nu e bun, neruşinat fiind; iar cine nu e bun, este de sigur rău şi iubitor de trup. Cea dintâi virtute a omului este dispreţuirea trupului. Căci despărţirea de bunăvoie şi nu din lipsă de cele vremelnice, stricăcioase şi pământeşti ne face moştenitori ai bunurilor nestricăcioase şi veşnice.

130. Cel ce are minte se ştie pe sine că este om stricăcios. Iar cel ce se ştie pe sine, pe toate le ştie că sunt făpturile lui Dumnezeu şi s'au făcut pentru mântuirea omului. Căci stă în puterea omului să înţeleagă toate şi să creadă drept. Iar asemenea bărbat cunoaşte sigur că cei ce nu pun preţ pe cele lumeşti au osteneală foarte puţină, iar după moarte, dobândesc dela Dumnezeu odihnă veşnică.

131. Precum trupul fără suflet este mort, aşa şi sufletul fără puterea minţii este nelucrător şi nu poate moşteni pe Dumnezeu.

132. Numai pe om îl ascultă Dumnezeu şi numai omului se arată, fiind iubitor de oameni oriunde ar fi. Şi iarăşi, numai omul este închinător vrednic al lui Dumnezeu. Pentru om numai se schimbă Dumnezeu la faţă.

133. Dumnezeu a făcut omului cerul pe care îl împodobesc stelele, pentru om, pământul pe care îl lucrează oamenii pentru ei înşişi. Cei ce nu simt o atât de mare purtare de grijă au sufletul lipsit de minte.

134. Binele e nevăzut, ca cele din cer; răul se vede, ca cele de pe pământ. Binele este ceea ce nu are comparaţie; iar omul care are minte îşi alege ceea ce e mai bun, căci numai el înţelege pe Dumnezeu şi făpturile Lui.

135. Mintea se arată în suflet, iar natura în trup. Mintea îndumnezeeşte sufletul, iar natura e revărsată în trup. În tot trupul este natură, dar nu în tot sufletul, minte. De aceea nu tot sufletul se mântuieşte.

136. Sufletul se află în lume fiind născut. Mintea este mai presus de lume fiind nenăscută. Sufletul care înţelege lumea şi vrea să se mântuiască, în fiecare ceas are o lege pe care nu o calcă. El cugetă întru sine că acum e vreme de luptă şi de cercetare şi nu aşteaptă să o facă aceasta judecătorul. El ştie că-şi poate pierde mântuirea primind cea mai mică plăcere urâtă.

137. Pe pământ a lăsat Dumnezeu naşterea şi moartea; pe cer se arată purtarea de grijă şi rânduiala neclintită. Dar toate s'au făcut pentru om şi pentru mântuirea lui. Dumnezeu, cel îmbelşugat în toate bunătăţile, pentru oameni a făcut cerul şi pământul şi elementele, făcându-le parte prin acestea de toate bunătăţile.

138. Cele muritoare se supun celor nemuritoare; iar cele nemuritoare slujesc celor muritoare (adică elementele omului), pentru iubirea de oameni şi bunătatea firească a lui Dumnezeu care le-a făcut pe ele.

139. Cel ce e sărac şi nu poate vătăma, nu se socoteşte între cei evlavioşi. Iar cel ce poate vătăma cu puterea sa, dar nu întrebuinţează puterea spre rău, ci cruţă pe cei mai umiliţi, pentru evlavia sa, întru bună răsplată se va afla şi după moarte.

140. Dumnezeu, Ziditorul nostru, pentru iubirea de oameni, ne-a lăsat multe căi de mântuire, cari întorc

sufletele şi le sue în Ceruri. Căci sufletele oamenilor primesc pentru virtute răsplată, iar pentru greşeli pedepse.

141. Fiul este întru Tatăl, Duhul întru Fiul, iar Tatăl este întru amândoi. Iar prin credinţă omul cunoaşte toate cele nevăzute şi gândite. Credinţa este consimţirea de bună voie a sufletului.

142. Cei ce sunt siliţi de niscai trebuinţe, sau împrejurări să treacă înot râuri foarte mari, de vor fi treji la minte, scapă de primejdie chiar de ar fi valuri potrivnice; şi de se scufundă puţin, prinzându-se de ceva dela ţărm, scapă. Dar cei ce vor fi beţi, chiar dacă de zeci de mii de ori vor lupta să ajungă la ţintă, nu vor putea, ci biruiţi de vin se vor scufunda în valuri şi îşi vor afla moartea. Tot aşa şi sufletul, căzând în învolburarea valurilor vieţii, de nu se va trezi din păcatul materiei ca să se cunoască pe sine că e dumnezeesc şi nemuritor şi că numai pentru scurtă vreme a fost legat cu trupul cel muritor şi plin de patimi, va fi atras de plăcerile trupeşti spre pierzare; şi dispreţuindu-se pe sine şi îmbătându-se de neştiinţă, se va pierde şi se va afla înafară de cei mântuiţi. Căci trupul ne trage adeseori ca un râu spre plăcerile necuvenite.

143. Sufletul raţional stăruind neclintit pe lângă hotărîrea cea bună, ţine în frâu mânia, pofta şi patimile sale nesocotite, ca pe un cal. Şi biruindu-le, înfrânându-le şi stăpânindu-le pe acestea se încununează şi se învredniceşte de vieaţa din ceruri, pe care o primeşte ca pe o răsplătire a biruinţii şi a ostenelilor dela Dumnezeu cel ce l-a zidit.

144. Sufletul cu adevărat raţional văzând fericirea celor răi şi bunăstarea celor nevrednici nu se sminteşte, dorindu-şi fericirea lor în vieaţa aceasta, cum fac oamenii nesocotiţi. El cunoaşte lămurit nestatornicia lucrurilor, ascunsurile vieţii cu vremelnicia ei şi judecata care nu poate fi mituită. Un suflet ca acela crede că Dumnezeu nu-l va trece cu vederea nici despre partea hranei trebuitoare.

145. Vieaţa trupului şi bucuria de multă bogăţie şi putere în vieaţa aceasta, i se face sufletului moarte. Iar osteneala, răbdarea, lipsa purtată cu mulţumită şi moartea trupului, este vieaţă şi fericire veşnică a sufletului.

146. Sufletul raţional nepunând preţ pe zidirea materială şi pe vieaţa cea vremelnică, îşi alege desfătarea cerească şi vieaţa veşnică, pe cari le va primi dela Dumnezeu prin vieţuire curată.

147. Cei ce şi-au înnoroiat veştmântul, întină şi haina celor ce se apropie de ei. Aşa şi cei răi cu voia şi nedrepţi la purtare, petrecând cu cei mai simpli şi vorbind cele ce nu se cuvin, le întinează sufletul prin auz.

148. Începutul păcatului este pofta, prin care se pierde sufletul raţional; iar începutul mântuirii şi al împărăţiei cerurilor este dragostea.

149. Precum un vas de aramă uitat multă vreme şi neînvrednicit de îngrijirea trebuitoare e mâncat de rugină din pricina neîntrebuinţării şi ajunge nefolositor şi urît, tot aşa şi sufletul, nelucrând şi negrijindu-se de buna vieţuire şi de întoarcerea la Dumnezeu, şi ieşind prin fapte rele de sub acoperământul lui Dumnezeu, e mâncat de păcatul crescut din trândăvie în materia trupului şi se va afla fără frumuseţe şi netrebnic pentru mântuire.

150. Dumnezeu este bun, fără patimă şi neschimbăcios. Iar dacă cineva găseşte că e raţional şi drept ca Dumnezeu să nu se schimbe, dar tocmai de aceea întreabă nedumerit cum se bucură de cei buni şi se întoarce de către cei răi, sau se mânie pe cei păcătoşi, iar slujit fiind se milostiveşte, să i se răspundă că Dumnezeu nici nu se bucură, nici nu se mânie, căci bucuria şi întristarea sunt patimi; nici nu primeşte daruri, căci atunci s'ar birui de plăcere. Nu e îngăduit să socotim pe Dumnezeu bun sau rău, din lucruri omeneşti. El este numai bun şi numai folositor şi nu vatămă niciodată. În felul acesta El este totdeauna la fel. Iar noi rămânând buni, pentru asemănare ne unim cu Dumnezeu şi făcându-ne răi, pentru neasemănare ne despărţim de Dumnezeu. Trăind

întru virtute suntem ai lui Dumnezeu, iar făcându-ne răi ne facem nouă vrăşmaş pe Acela ce nu se mânie în deşert. Păcatele noastre sunt acelea cari nu lasă pe Dumnezeu să strălucească în noi, ci ne leagă cu demonii ce ne chinuiesc. Iar când prin rugăciuni şi faceri de bine, primim deslegare de păcate, prin aceasta nici nu slujim, nici nu schimbăm pe Dumnezeu, ci prin faptele şi întoarcerea noastră spre Dumnezeu, vindecând păcatul nostru, ne bucurăm iarăşi de bunătatea Sa. Încât este totuna a zice că Dumnezeu îşi întoarce faţa dela cei răi, sau că soarele se ascunde de către cei lipsiţi de vedere.

151. Sufletul evlavios cunoaşte pe Dumnezeul tuturor. Căci evlavia nu e altceva decât împlinirea voii lui Dumnezeu. Iar aceasta este cunoaşterea lui Dumnezeu care face pe om să fie fără pizmă, înţelept, blând, îndatoritor şi milostiv după putere, necertăreţ şi în toate după plăcerea şi voia lui Dumnezeu.

152. Cunoştinţa şi frica de Dumnezeu aduc tămăduire de patimile trupului. Căci aflându-se în suflet necunoştinţa lui Dumnezeu, patimile rămânând nevindecate fac sufletul să putrezească ca printr'un puroiu îndelungat. Iar pentru aceasta să nu învinovăţim pe Dumnezeu, care a dat oamenilor pricepere şi cunoştinţă.

153. Dumnezeu a umplut pe om de pricepere şi cunoştinţă, voind să curăţească patimile şi păcatul cel de bunăvoie şi să strămute ceea ce e muritor la nemurire, pentru bunătatea Sa.

154. Mintea cea din sufletul curat şi iubitor de Dumnezeu, cu adevărat vede pe Dumnezeul cel nefăcut, neprivit şi negrăit, pe Cel singur curat celor curaţi cu inima.

155. Omul care rabdă necazurile cu inimă bună şi cu mulţumită, va lua cununa nestricăciunii, virtutea şi mântuirea. Iar stăpânirea mâniei, limbii, pântecelui şi plăcerilor e de cel mai mare ajutor sufletului.

156. Aceea ce tine lumea este pronia lui Dumnezeu; şi nu se află loc lipsit de pronie. Iar pronia este cuvântul desăvârşit al lui Dumnezeu, care dă chip materiei ce vine în lume şi e ziditorul şi meşterul tuturor celor ce se fac. Nici materia nu poate fi pusă în rânduială fără puterea cuvântului care deosebeşte lucrurile. Iar cuvântul este chipul şi mintea, înţelepciunea şi pronia lui Dumnezeu.

157. Pofta din amintire este rădăcina patimilor, cari sunt rudeniile întunerecului. Iar sufletul zăbovind în amintirea poftei nu se cunoaşte pe sine că este insuflarea lui Dumnezeu. Şi aşa e dus spre păcat, nesocotind relele de după moarte, lipsitul de minte.

158. Cea mai mare şi mai fără leac boală a sufletului este necredinţa în Dumnezeu şi iubirea de slavă. Căci pofta răului este o lipsă a binelui. Iar binele stă în a face cu prisosinţă toate cele bune, câte plac Dumnezeului a toate.

159. Numai omul este în stare să primească pe Dumnezeu, căci numai acestui animal îi vorbeşte Dumnezeu noaptea prin visuri, iar ziua prin minte. Şi prin toate preveşteşte oamenilor vrednici de El, bunătăţile viitoare.

160. Omului credincios şi celui ce vrea să înţeleagă pe Dumnezeu nimica nu-i este cu anevoie. Iar dacă vrei să-L şi vezi, priveşte podoaba şi pronia tuturor celor ce au fost făcute şi a celor ce se fac cu cuvântul Lui. Şi toate sunt pentru om.

161. Sfânt se numeşte omul curăţit de patimi şi de păcate. De aceea cea mai mare izbândă a sufletului, care place lui Dumnezeu, este să nu mai fie păcat în om.

162. Numele este însemnarea unuia dintre mulţi. De aceea e lucru fără minte a socoti că Dumnezeu care e unul singur, mai are alt nume. Căci Dumnezeu aceasta înseamnă: Cel fără de început, care a făcut toate pentru om.

163. Dacă ştii ca ai fapte rele întru tine, scoate-le din sufletul tău, în aşteptarea celor bune. Căci drept este Dumnezeu şi iubitor de oameni.

164. Cunoaşte pe Dumnezeu şi e cunoscut de Dumnezeu omul care neîntrerupt se nevoieşte să fie nedespărţit de Dumnezeu. Iar nedespărţit de Dumnezeu ajunge omul care e bun în toate şi care birue toată plăcerea, nu din pricina lipsei, ci prin voinţă şi înfrânare.

165. Fă bine celui ce te nedreptăţeşte şi-ţi vei face prieten pe Dumnezeu. Nu grăi de rău pe vrăjmaşul tău către nimeni. Deprinde-te cu dragostea, cu neprihănirea, cu răbdarea, cu înfrânarea şi cu cele asemenea. Căci aceasta este cunoştinţa de Dumnezeu: să-I urmezi Lui cu smerită cugetare şi printr'unele ca acestea. Iară lucrarea aceasta nu este a celor de rând, ci a sufletului care are minte.

166. Stihul acesta l-am scris pentru cei mai simpli spre dreaptă ştiinţă, pentrucă unii au avut îndrăsneala să spună cu necredinţă că ierburile şi legumele ar fi însufleţite. Le spun acestora: Ierburile au vieaţa firii, suflet însă n'au. Iar omul se numeşte animal raţional pentrucă are minte şi este capabil de ştiinţă. Celelalte dobitoace pământeşti şi din aer au glas în ele fiindcă au duh (πνεύμα) şi suflet. Şi toate cele cari cresc şi scad sunt vieţuitoare, fiindcă vieţuiesc şi cresc, dar pentru aceea nu au şi suflet. Iar deosebirile vieţuitoarelor sunt patru : Unele sunt nemuritoare şi însufleţite ca îngerii, altele au minte, suflet şi duh, ca oamenii, altele au numai duh si suflet ca dobitoacele, iar altele numai vieaţă ca ierburile. In ierburi dăinueşte vieaţa fără suflet, fără duh şi fără minte. Iar toate celelalte fără vieaţă nu pot să fie. Şi tot sufleul omenesc este într'o mişcare necontenită dela un loc la altul.

167. Când primeşti închipuirea vreunei plăceri, păzeşte-te ca să nu fi răpit îndată de ea, ci ridicându-te o clipă mai presus de aceasta, adu-ţi aminte de moarte

şi gândeşte-te că e mai bine să te ştii că ai biruit această amăgire a plăcerii.

168. După cum dela naştere începe pătimirea, fiindcă ceea ce a venit la vieaţă se şi strică, aşa dela patimă începe păcatul. Să nu zici, prin urmare, că Dumnezeu n'a putut tăia păcatul, căci cei ce zic aşa sunt nesimţitori şi nebuni. Nu era de lipsă să taie Dumnezeu materia, pentrucă aceste patimi sunt ale materiei. Dar Dumnezeu a tăiat păcatul din oameni în chip folositor, dându-le minte, ştiinţă, cunoştinţă şi putere de-a deosebi binele. Deci cunoscând că păcatul ne vatămă, putem să fugim de el. Dar omul fără minte i se aruncă în braţe şi se laudă cu el şi căzând ca într'o mreajă e războit de el după ce e tras înăuntru. Unul ca acesta niciodată nu mai poate să-şi ridice capul, să vadă şi să cunoască pe Dumnezeu, Cel ce a făcut toate pentru mântuirea şi îndumnezeirea omului.

169. Cele muritoare sunt nemulţumite de ele înşile, ştiind de mai înainte de moartea care vine. Nemurirea îi vine sufletului cuvios din bunătatea lui, iar moartea i se trage sufletului ticălos şi fără minte din răutatea lui.

170. Când te întorci cu mulţumire spre aşternutul tău, aducându-ti aminte de binefacerile şi de marea purtare de grijă a lui Dumnezeu şi umplându-te de înîntelegerea cea bună, te vei veseli şi mai mult, iar somnul trupului tău se va face tresvie a sufletului şi închiderea ochilor tăi, vedere adevărată a lui Dumnezeu, Atunci tăcerea ta, umplându-se de bunurile primite, va da din tot sufletul şi puterea o adânc simţită slavă Dumnezeului a toate. Căci de va lipsi păcatul din om, o singură mulţumire cumpăneşte mai mult decât toată jertfa cea de mare preţ înaintea lui Dumnezeu, Căruia I se cuvine slavă în vecii vecii vecilor. Amin.

Evagrie Ponticul

Vieaţa şi scrisul lui

Evagrie, de origine din Pont, a fost un ucenic al Sf. Vasile cel Mare, care l-a făcut cetet şi al Sf. Grigorie de Nazianz, care l-a sfinţit întru diacon. La anul 379 pare să fi venit cu Sf. Grigorie de Nazianz, la Constantinopol, unde a rămas câtăva vreme şi după plecarea aceluia, pe lângă patriarhul Nectarie. Bun cuvântător şi temeinic instruit în ale teologiei, ţinea în acel timp predici foarte apreciate în legătură cu contraversele dogmatice ale vremii. Diferite motive l-au îndemnat totuşi să plece dela Constantinopol la Ierusalim, iar după o scurtă şedere acolo, la anul 382 se duse în Egipt, închinându-se vieţii de pustnic, în care a avut ca îndrumător pe Macarie cel Mare.

Scaunul episcopal, oferit lui de Teofil al Alexandriei, l-a respins în chip statornic. Moare la anul 399.[1])

Citind cu multă râvnă pe Origen, a împrumutat dela acesta teoria preexistenţii sufletelor şi a restabilirii finale a tuturor (apocatastasă).De aceea sinodul al 5-lea ecumenic l-a condamnat ca origenist. Acest fapt a avut ca urmare că textul grec (original) ai scrierilor sale nu s'a mai păstrat, afară de unele extrase, puse şi acelea de cele mai multe ori sub alte nume, mai ales sub al lui Nil Ascetul. Operile lui întregi s'au păstrat numai în traduceri siriace şi armene, adică la creştini monofiziţi.[2]

1) O. Bardenhewer, Geschichte der altkirchlichen Literatur, vol. 3, ed. 2 Fr. i. Br. Herder, 1923, p. 93 urm.

2) Iată scrierile lui Evagrie, după Viller-Rahner, O. c, 97—98; a), Antirrheticos, editată de W. Frankenberg, Evagrtus Ponticus (în: Nachrichten von der Gesellschaft der Wissenschaften in Gotingen, Phil-hist, Klasse, n. Folge XIQ, 2; Berlin 1912), p. 472-545 (in limba siriacă şi in retraducere in greceşte); b) Mo-

Evagrie pare a fi primul scriitor bisericesc care, imitând literatura filosofică de sentinţe, şi-a îmbrăcat învăţătura sa în această formă. El este iniţiatorul „centuriilor", al sentinţelor în grupe de câte 100. In general este recunoscut ca „cel mai fecund şi mai caracteristic scriitor duhovnicesc din pustia Egiptului" (Viller Rahner, Op. c. 99). El a dat o formă mai înţeleasă marilor idei ale lui Origen şi Grigorie al Nisei. Scrierile lui, afară de tezele origeniste condamnate, au exercitat poate cea mai mare influenţă asupra ascezii şi misticii răsăritene până în veacul al 14-lea, ba până în al 20-lea, cum zice J. Hausherr. Evagrie a însemnat mai mult pentru mistica ortodoxă decât Dionisie Areopagitul, care a venit mai târziu, când misticii aveau prin Evagrie o învăţătură fixată gata. Această învăţătură trece dela el peste Scărarul, Isichie, Maxim Mărt., Nichita Stitatul, până la isichaşti (la Viller Rahner, Op. c. p. 109).

Evagrie împarte viaţa spirituală în activă şi contemplativă sau gnostică. Viaţa activă este numai pregătirea pentru cea

nachicon în 2 părţi: 1. Capita practica, Migne P. G 40, 1220—1236, P. G. 40, 1236—1244, P. G. 40, 1244-1252 şi P. G. 40, 1272—1276 (de octo cogitationibus). Cum trebuesc aşezate capetele se poate vedea la Frankenberg, O. c. p. 4. 2) Gnosticus, ed Frankenberg O. c. p. 546—553 (în l. siriacă şi retraducere în greacă) Partea 1-a are 100 capete, a 2-a are 50; c) Capitula prognostica (600 probleme gnostice ; 6 Centurii), ed. Frankenberg, O. c. ρ 49 — 471.

Sub numele lai Evagrie s'au păstrat în greceşte şi în traducere latină, afară de „capetele practice": d) *Rerum monachalium rationes,* P. G. 40, 1252—1264. E „Schiţa monachicească" din Filocalie; e) Sentsntiae per alphabetum dispositae, în P. G. 40, 1267—1270; f) Două scrieri mici, dintre cari una adresată „fraţilor cari locuesc în chinovii" şi a doua „către fecioare", ed. H. Gressman. Texte und Untersuchungen 39, 4 (Lipsea 1913), p. 146—165, O traducere latină în P. G. 40, 1277—1286 Precuvântarea la acestea o formează epist. 19 şi 20 (Frankenberg 579). In parte sub numele lui Nil Sinaitul s'au păstrat dela el; g) *De diversis matignis cogitationbus,* în P. G. 79, 1199—1228 C. In Filocalie e dată sub numele lui Evagrie şi cu titlul „Despre deosebirea patimilor şi a gândurilor" (urmează după: „Schiţa monachicească") şi se încheie cu: ,,νοΰν άστεροειδη δψει έν προσευχή" (corespunde cu P. G. 40, 1228 G). Ce urmează este un adaus care, după J. Muyldermans (A travers la tradition manuscrite d'Evagre le Pontique, Bibliotheque du Mus, Lowen 1932), nu ar fi al lui Evagrie, lucru care nu pare adevărat; h) Tractatus ad Eulogium, sub numele lui Nil, P. G. 79, 1093—1140; i) De oratione, sub numele lui Nil, P. G. 79, 1165—1200, (trad. în 1. franceză şi comentată de J. Hausherr în Revue

gnostică. Toată strădania omului trebue să ducă la cunoaştere sau gnoză,a cărei încoronare este contemplarea Sf. Treimi. Rostul ascezei este să înlăture piedecile ce stau în calea cunoaşterii, prin curăţirea sufletului de patimi.

Virtuţile, cari sunt treptele vieţii active, se rînduesc în următoarea ordine: Cea mai de jos e credinţa, care naşte frica de Dumnezeu.Aceasta naşte păzirea poruncilor,ale cărei fiice sunt:înfrânarea,cuminţenia,răbdarea,şi nădejdea.Toate duc la nepătimire (άπάθ-εια),al cărei rod e dragostea.De acum părăsim vieaţa activă. Dragostea ne introduce în vieaţa contemplativă.

Treapta, cea mai de jos a vieţii contemplative este „gnoza naturală" (φυσική). După ea urmează„teologia",gnoza mai înaltă, contemplarea Sf. Treimi, care e şi treapta „rugăciunii curate".

Cunoaşterea lui Dumnezeu, ca ţintă supremă a vieţii duhovniceşti, nu se realizează prin cugetare discursivă. Cel curăţit ajunge până la o cunoaştere intuitivă a Lui, în lumina sufletului îndumnezeit. In timpul rugăciunii, sufletul contemplativului este asemenea cerului, în care străluceşte lumina Sf. Treimi. Dar pentru aceasta se cere o curăţire de toate patimile şi de toate gândurile în legătură cu ele. Aceasta e curăţirea ce se cere sufletului, care e sediul patimilor. Dar se cere şi o curăţire a minţii, vârful cunoscător, sau ochiul sufletului. Până ce mintea mai păstrează chiar şi numai gânduri nestrăbătute de patimi, ea poate cunoaşte prin ele pe Dumnezeu în chip mijlocit. Dar dacă vrea să ajungă la vederea Sf. Treimi, trebue să se cureţe şi de aceste gânduri, ca să devină cu totul pură (γυμνός). La această stare nu poate ajunge decât prin harul lui Dumnezeu. Ajuns omul aci, în inima lui străluceşte lumina Sf. Treimi, el vede lumina dumnezeiască. Lumina aceasta este„fără formă",întru cât şi Dumnezeu este fără chip, simplu şi nepătruns. In cunoaşterea aceasta a lui Dumnezeu nu e nimic care să se întipărească în

d'Ascetique et de Mystique 1934, p. 34—93, 113—170); j) Capita paraenetica P. G. 79, 1249—1252 A. in limba siriacă s'au mai păstrat; 1) Epistole, la Frankenberg p. 554—635, în 1. siriacă şi retraducere greacă. Intre ele este un protreptic 554—557, un parenetic 558—563, o scrisoare lungă către Melania (613—619), o epistolă 621—635, care e păstrată şi în greceşte ca a 8-a epistolă a Si. Vasile (P. G. 32, 245-268).

mintea omului. De aceea mintea trebue să se elibereze de orice întipărire a lucrurilor şi înţelesurilor lor. Cunoaşterea lui Dumnezeu e dincolo de orice chip. Viziunile imaginative sunt suspecte. Cunoaşterea aceasta e simplă, necompusă, indescriptibilă, fără imagini. Este o cucerire a minţii de către nemărginirea Celui infinit. Tocmai de aceea lumina aceasta este într'un anumit înţeles şi întunerecul cel mai adânc, „neştiinţa fără margini".

Dar această cunoaştere are şi o altă lăture. Când lumina dumnezeească răsare în minte, aceasta se vede şi pe sine însăşi. Vederea proprie este o condiţie a desăvârşirii minţii. Astfel mintea în vremea rugăciunii se vede pe sine, strălucind ca safirul şi ca cerul, ca locul în care s'a coborât Sf. Treime.

Mult vorbeşte Evagrie de starea de nepătimire (apatia), ca o condiţie a vederii lui Dumnezeu. Semnul că cineva a ajuns la adevărata lipsă de patimi stă în faptul că se poate ruga neturburat şi neîmprăştiat, eliberat de toate grijile şi de toate gândurile şi imaginile lucrurilor. Dar această nepăsare faţă de lucrurile lumii, nu este şi o indiferenţă faţă de Dumnezeu şi faţă de semeni, ci o condiţie pentru ca să-i poată iubi cu adevărat.

Patimile, cari pun stăpânire pe om şi de cari trebue să se curăţească pentru a ajunge la nepătimire, iubire şi gnoză, le aduce Evagrie în legătură cu demonii, încât lupta cu ele este în acelaşi timp o luptă cu ei. Această idee devine un leit motiv important al întregei asceze răsăritene.

Tot la Evagrie găsim pentru prima dată teoria celor opt patimi, sau vicii, sau gânduri păcătoase, teoria ce va reveni mereu la scriitorii ascetici de după el, la Casian, Nil, Ioan Scărarul, Ioan Damaschin etc.

La Evagrie sunt trasate directivele ascezei şi misticei ulterioare, la el se cuprind sistematizate aproape toate învăţăturile psichologice şi pneumatologice, aplicate în vieaţa ascetică şi mistică din Răsărit.[1]

1) Prezentarea aceasta am luat-o întreagă după Viller-Rahner, Op. c, socotind că proporţiile reduse ale ei mă dispensează de o analiză proprie a scrisului lui Evagrie, ilustrată cu citate din operile lui.

EVAGRIE MONACHUL

Schiţă monahicească, in care se arată cum trebue să ne nevoim şi să ne liniştim[1]

La Ieremia Proorocul s'a scris: „Iar tu să nu-ţi iai muiere în locul acesta. Că acestea zice Domnul despre fiii şi fiicele ce s'au născut în locul acesta: cu moarte bolnăvicioasă vor muri".[2] Aceasta o arată şi cuvântul Apostolului: „Omul care se căsătoreşte, se îngrijeşte de ale lumii, cum să placă femeii, şi se risipeşte în acestea. Iar femeia măritată se îngrijeşte de ale lumii, cum să placă bărbatului".[3] Şi se vede limpede că nu numai despre fiii şi fiicele ce se vor naşte din căsătorie a zis Proorocul că „de moarte bolnăvicioasă vor muri", ci şi despre fiii şi fiicele ce se nasc în inima lor, adică despre gândurile şi poftele trupeşti, întru cât şi acestea vor muri în cugetul bolnăvicios, neputincios şi destrăbălat al lumii acesteia şi nu se vor învrednici de vieaţa cerească. „Iar cel necăsătorit, zice, se îngrijeşte de ale Domnului, cum să placă lui Dum-

1) In Migne, P. G. 40, 1251—1264, sub titlul: „Evagrii monachi, Rerum monachalium rationes, earumque juxta quietem appositio" (text grec şi latin). In P. G. e împărţită în 11 capete. Iau această împărţire. In Filocalia greacă (Atena 1893, vol. I, pg. 21—25) nu are nicio împărţire.

2) Ierem. 16, 2—4 3) I. Cor. 7, 33 34.

nezeu"[1] şi cum să aducă roadele cele pururi înfloritoare şi nemuritoare ale vieţii veşnice.

2. Aşa este monachul şi aşa trebue să fie: să nu aibă femeie, să nu nască fii sau fiice în locul mai înainte zis; dar nu numai atât, ci trebue să fie şi ostaş al lui Hristos, nepământesc, fără grijă, înafară de orice gând şi faptă de câştig, după cum zice şi Apostolul: „Nimenea ostaş fiind, nu se împiedecă de lucrurile lumeşti, ca singur Voevodului să placă".[2] Aşa să fie şi monachul, mai ales cel care a lepădat toate cele materiale ale lumii acesteia şi zoreşte spre câştigurile cele frumoase şi bune ale liniştei. Căci ce frumoasă şi bună este nevoinţa pentru dobândirea liniştei. „Blând este jugul ei şi sarcina uşoară".[3] Dulce este vieaţa şi fapta ei plăcută.

3. Vrei aşa dar, frate, să iai asupra ta vieaţa singuratecă şi să zoreşti spre cununile celei mai mari biruinţe, a liniştei? Lasă grijile lumei cu domniile şi cu stăpânirile ei, adică fii nepământesc, fără patimă şi fără de orice poftă, ca făcându-te străin de tovărăşia acestora, să te poţi linişti într'adevăr. Căci de nu se va smulge cineva pe sine din acestea, nu va putea dobândi petrecerea aceea. Îndestulează-te cu mâncare puţină şi fără preţ, nu cu multă şi bogată. Iar dacă de dragul de-a fi ospitalier îţi merge gândul la vreo mâncare mai de preţ, leapădă gândul acesta şi nicidecum să nu-i dai ascultare, că prin el îţi întinde vrăjmaşul o cursă, ca să te abată dela linişte. Ai pildă pe Domnul Iisus, care mustră sufletul ce se îngrijeşte de unele ca acestea, zicând Martei: „Ce te îngrijeşti şi spre multe te sileşti?"[4] Un lucru trebueşte, să asculţi cuvântul lui Dumnezeu; după aceea toate se află fără osteneală. De aceea adaugă îndată, zicând: „Maria partea cea bună şi-a ales, care nu se va lua dela dânsa".[5] Ai apoi şi pilda văduvei din Sarepta Sidonului, care a găzduit pe proorocul Ilie.[6] Chiar numai pâine, sare şi apă de-ai avea, şi cu acestea poţi

1) Ibid. 2) II Tim. 2, 4. 3) Mt. 11, 30. 4) Lc. 10, 41. 5) Lc. 10, 42. 6) Reg. 17, 10.

să te faci vrednic de răsplata iubirii de străini, iar de cumva n'ai nici de acestea, ci primeşti pe străin numai cu bunăvoinţă şi îi întorci cuvânt de folos, de asemenea poţi primi răsplata iubirii de străini. Căci s'a zis: „Cuvântul este mai presus de dar". Unele ca acestea trebue să le cugeţi asupra milosteniei.

4. Ia seama, aşa dar, să nu pofteşti să ai bogăţie pentru a o împărţi săracilor; căci şi aceasta este o amăgire a celui rău, ca să te ducă la slava deşartă şi să împingă mintea la tot felul de osteneli pentru câştiguri. Gândeşte-te la văduva de care mărturiseşte Domnul în Evanghelie, care numai doi bani a avut şi a covârşit cu ei hotărârea şi puterea bogaţilor. „Căci aceia, zice, din prisosul lor au aruncat în visterie, pe când aceasta toată averea ei".[1] Cât priveşte hainele, să nu pofteşti să ai haine de prisos, ci îngrijeşte-te numai de cele cari sunt de trebuinţă trupului. „Aruncă mai bine asupra Domnului grija ta şi El va purta grijă de tine".[2] „Căci El se îngrijeşte, zice, de noi".[3] Dacă eşti lipsit de hrană sau de haine, nu te ruşina să primeşti când ţi le vor aduce alţii, căci ruşinea aceasta este un fel de mândrie. Iar dacă prisoseşti tu în acestea, dă şi tu celui lipsit. Aşa voieşte Dumnezeu să se chivernisească între dânşii copiii Săi. De aceea scrie Apostolul către Corinteni cu privire la cei lipsiţi: „Prisosul vostru să împlinească lipsa altora, ca şi prisosul acelora să împlinească lipsa voastră; ca să se facă potrivire, precum este scris: Celui ce are mult, nu i-a prisosit şi celui ce are puţin, nu i-a lipsit".[4] Deci având pentru timpul de acum cele de trebuinţă, nu te griji pentru vremea ce vine, nici pentru o zi, nici pentru o săptămână şi nici pentru o lună. Căci venind de faţă ziua de mâine, va aduce El cele de trebuinţă. Tu caută mai bine Împărăţia cerurilor şi dreptatea lui Dumnezeu. „Căutaţi, zice Domnul, Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă".[5]

1) Lc. 21, 4; Mc. 12, 44. 2) Ps. 55, 23. 3) I. Petr. 5, 7.4) Ii. Cor, 18, 14—15. 5) Mt 6, 33.

5. Să nu-ţi iai tânăr slujitor, ca nu cumva vrăjmaşul să stârnească prin el vreo sminteală şi să-ţi turbure cugetul, ca să te îngrijeşti de mâncări alese, căci nu vei mai putea să te îngrijeşti numai de tine. Să nu faci aceasta gândindu-te la odihna trupească, ci cugetă la ce e mai bine, la odihna duhovnicească, căci cu adevărat e mai bună odihna duhovnicească, decât cea trupească. Iar dacă te gândeşti la folosul tânărului, să nu te învoieşti nici atunci, căci nu este a noastră datoria aceasta, ci a altora, a sfinţilor părinţi din chinovie. Grijeşte-te numai şi numai de folosul tău, păzind chipul liniştei. Cu oameni cu multe griji şi iubitori de materie să nu-ţi placă să locueşti, ci locueşte sau singur, sau cu fraţi neiubitori de materie şi de acelaşi cuget cu tine. Că cel ce locuieşte cu oamenii iubitori de materie şi cu multe griji, vrând-nevrând va face şi el tovărăşie cu ei şi va sluji poruncilor omeneşti. Nu te lăsa atras în vorbire deşartă, nici în oricare altă năpastă, ca mânia, întristarea, nebunia după lucruri pământeşti, frica de sminteală, grija de naşteri, sau de rudenii, ba mai mult, ocoleşte întâlnirile dese cu acestea, ca nu cumva să te scoată din liniştea cea din chilie şi să te tragă în grijile lor. „Lasă, zice Domnul, pe cei morţi să-şi îngroape morţii lor, iar tu vino de urmează Mie".[1] Iar dacă şi chilia, în care locuieşti, e încărcată cu multe, fugi, nu o cruţa, ca nu cumva să te topeşti de dragul ei. Toate să le faci, toate să le împlineşti, ca să te poţi linişti.

Încălzeşte-ţi inima, sârguind să te afli în voia lui Dumnezeu şi în războiul nevăzut.

6. Dacă nu te poţi linişti uşor în părţile tale, grăbeşte spre înstrăinarea cu voia şi întăreşte-ţi gândul spre ea. Fă-te ca un neguţător priceput, care le cearcă pe toate cele folositoare liniştei şi pe toate căile pune stăpânire pe cele liniştitoare şi de folos acestui scop. Te sfătuiesc iarăşi: iubeşte înstrăinarea, căci te izbăveşte de

1) Mt. 8, 22.

împrejurările ţinutului tău şi te face să te bucuri numai de folosul liniştei. Fugi de zăbovirile în cetate şi rabdă cu bărbăţie pe cele din pustie; „că iată, zice Sfântul, m'am depărtat fugind şi m'am sălăşluit în pustie".[1] De este cu putinţă, în niciun chip să nu te arăţi prin cetate. Căci nu vei vedea acolo nimic de folos şi nimic bun pentru petrecerea ta. „Am văzut, zice iarăşi Sfântul, fărădelege şi pricire în cetete".[2] Aşadar caută locurile neturburate şi singuratice şi să nu te înfricoşezi de ecoul lor. Chiar năluciri dela draci de vei vedea acolo, să nu te înspăimânţi, nici să fugi, lepădând alergarea ce îţi e spre folosul tău. Să stai pe loc fără frică şi vei vedea măririle lui Dumnezeu:[3] ajutorul, purtarea de grijă şi toată cunoştinţa spre mântuire. „Căci am primit, zice fericitul bărbat, pe Cel ce mă mântuieşte de împuţinarea sufletului şi de furtună".[4] „Pofta vagabondării să nu biruie inima ta, căci vogabondarea împreunată cu pofta strică mintea cea fără de răutate".[5] Multe ispite sunt cu acest scop. De aceea teme-te de greşală şi stăi cu aşezământ în chilia ta.

7. Dacă ai prieteni, fugi de întâlnirile dese cu ei, căci numai întâlnindu-te rar cu dânşii le vei fi de folos. Iar dacă vezi că îţi vine prin ei vreo vătămare, cu niciun chip nu te mai apropia de dânşii. Trebue să ai ca prieteni pe cei ce pot fi de folos şi de ajutor vieţuirii tale. Fugi şi de întâlnirile cu bărbaţii răi şi războinici, şi cu niciunul din aceştia să nu locuieşti împreună; ba şi de sfaturile lor cele de nimica să te lapezi. Căci nu locuiesc lângă Dumnezeu şi nici statornicie n'au. Prietenii tăi să fie bărbaţii paşnici, fraţii duhovniceşti şi părinţii sfinţi; căci pe aceştia şi Domnul îi numeşte aşa zicând: „Mama mea, fraţii şi părinţii mei aceştia sunt, cari fac voia Tatălui Meu cel din Ceruri".[6] Cu cei împrăştiaţi de griji multe să nu te aduni, nici ospătare cu dânşii

1) Ps. 55, 8. 2) Ibid. 10. 3) Ex. 14, 13. 4)Ps. 55. 9. 5) Înţelep. 4, 12. M:. 12, 50; 6)Lc 8, 21.

să nu primeşti, ca nu cumva să te tragă în împrăştierea lor şi să te depărteze dela ştiinţa liniştei. Căci au intrânşii patima aceasta. Nu pleca urechea ta la cuvintele lor şi nu primi socotinţele inimii lor, căci sunt cu adevărat păgubitoare. Spre credincioşii pământului să fie osteneala şi dorinţa inimii tale şi spre râvna lor de-a plânge. „Că ochii mei, zice, spre credincioşii pământului, ca să şează ei împreună cu mine".[1] Iar dacă cineva dintre cei ce vieţuiesc potrivit cu dragostea de Dumnezeu vine să te poftească la masă şi vrei să te duci, du-te, însă de grabă să te întorci la chilia ta. De este cu putinţă, afară de chilie să nu dormi niciodată, ca de-a-pururi să rămâie cu tine harul liniştei şi vei avea într'însa neîmpiedecată slujirea jertfei tale.

8. Să nu pofteşti bucate bune şi de cele ce ademenesc la desfătare. „Căci cea care petrece în desfătări, a murit până e încă în vieaţă",[2] cum zice Apostolul. Să nu-ţi saturi pântecele tău cu bucatele altora, ca să nu ţi se nască poftă de acestea şi să ţi se facă dor de mesele de-afară. Căci s'a zis: „Nu vă amăgiţi cu săturarea pântecelui". Iar dacă te vei vedea poftit necontenit afară din chilia ta, nu primi. Căci este păgubitoare zăbovirea necurmată afară din chilia ta: îţi ia harul, îţi întunecă cugetul şi îţi stinge râvna. Priveşte un vas cu vin stând nemişcat multă vreme într'un loc: ce vin lucitor, aşezat şi binemirositor pregăteşte. Dar dacă-l vei muta mereu încoace şi 'ncolo, vinul va fi mohorît, arătând urâciunea drojdiilor. Deci cu acela asemănându-te, încearcă de scoate folosul. Taie legăturile cu prea mulţi, ca să nu te pomeneşti împresurat la minte şi să fugă liniştea dela tine. Poartă grijă de lucrul mâinilor, şi aceasta, dacă este cu putinţă, zi şi noapte, ca să nu îngreunezi pe nimeni, dar mai ales să ai de unde da şi altora, precum îndeamnă Apostolul Pavel.[3] Cu deosebire însă, ca să te lupţi şi prin aceasta împotriva dracului trândăviei şi să risipeşti

1) Ps. 101, 6 2) I Tim. 5, 6. 3) I Tes. 2, 9 şi II Tes. 2, 8; Ef. 4, 28.

şi toate celelalte pofte ale vrăjmaşului. Căci în vremea nelucrării năvăleşte asupra ta dracul trândăviei şi „întru pofte se află tot omul leneş",[1] precum se zice. Când dai şi iai, nu scapi de păcat. De aceea ori de vinzi, ori de cumperi, lasă dela tine din cumpăna dreaptă, ca nu cumva ţinându-te cu de-a-mănuntul de obiceiurile iubirii de câştig, să cazi în lucruri cari păgubesc sufletul, în certuri, în jurăminte mincinoase, în schimbarea cuvintelor tale şi în cele asemenea, ca printr'însele să necinsteşti şi să ruşinezi vrednicia cinstită a vieţii tale. Înţelegând însuti acestea, păzeşte-te dela a da şi a lua. Iar dacă vreai să alegi ceea ce este mai bun, şi eşti în stare de aceasta, aruncă grija ta asupra altui oarecare bărbat credincios, ca astfel făcându-te voios, să ai nădejdi bune şi bucuroase.

9. Aceste îndemnuri de folos ţi le dă rânduiala liniştei. Dar acum îţi voiu atrage luarea aminte şi asupra următoarelor lucruri, care ţin de ea. Tu ascultă-mă şi fă cele ce-ţi rânduesc ţie: Aşezându-te în chilia ta, adună-ţi mintea şi gândeşte-te la ceasul morţii. Priveşte atunci la moartea trupului, înţelege întâmplarea, ia-ţi osteneala şi dispreţueşte deşertăciunea din lumea aceasta, atât a plăcerii cât şi a străduinţii, ca să poţi să rămâi nestrămutat în aceeaşi hotărîre a liniştei şi să nu slăbeşti. Mută-ţi gândul şi la starea cea din iad, gândeşte-te cum se chinuesc sufletele acolo, în ce tăcere prea amară? sau în ce cumplită suspinare? în ce mare spaimă şi frământare? sau în ce aşteptare? Gândeşte-te la durerea sufletului cea neîncetată, la lacrămile sufleteşti fără sfârşit. Mută-ţi apoi gândul la ziua Învierii şi la înfăţişarea înaintea lui Dumnezeu. Închipueşte-ţi scaunul acela înfricoşat şi cutremurător. Adu la mijloc cele ce aşteaptă pe păcătoşi: Ruşinea înaintea lui Dumnezeu, a lui Hristos însuşi, a Îngerilor, a Arhanghelilor, a Stăpâniilor şi a tuturor oamenilor, toate muncile, focul cel veşnic, viermele cel neadormit, şarpele cel mare, întunerecul şi peste

1) Prov 13, 4

toate acestea plângerea şi scrâşnirea dinţilor, spaimele, chinurile. Gândeşte-te apoi şi la bunătăţile ce aşteaptă pe drepţi: îndrăsnirea cea către Dumnezeu Tatăl şi către Iisus Hristos, către Îngeri, Arhangheli, Stăpânii, împreună cu tot poporul împărăţiei şi cu darurile ei: bucuria şi fericirea. Adu în tine amintirea acestora amândouă şi plânge şi suspină pentru soarta păcătoşilor, îmbracă vederea ta cu lacrimi de frică să nu fi şi tu printre dânşii. Iar de bunătăţile ce aşteaptă pe drepţi bucură-te şi te veseleşte. Sârgueşte-te să te învredniceşti de partea acestora şi să te izbăveşti de osânda acelora. Să nu uiţi de acestea, fie că te afli în chilie, fie afară şi nicidecum să nu lapezi pomenirea aceasta dinaintea ta, ca cel puţin printr'aceasta să scapi de gândurile spurcate şi păgubitoare.

10. Postul să-ţi fie cu toată puterea, ca înaintea Domnului. El curăţeşte păcatele şi fărădelegile tale; face sufletul cuviincios, sfinţeşte cugetarea, alungă dracii şi apropie de Dumnezeu. Iar dacă ai mâncat odată într'o zi, a doua oară să nu pofteşti, ca să nu te faci risipitor şi să-ţi turburi cugetul. În felul acesta poţi avea cu ce să împlineşti porunca binefacerii şi poti să omori patimile trupului. Iar dacă s'ar face întâlnire de fraţi şi ai fi silit să mănânci şi a doua şi a treia oară, să nu te temi, nici să te întristezi, ci mai bine bucură-te, mulţumind lui Dumnezeu că, făcându-te supus trebuinţei şi mâncând de două şi de trei ori, ai împlinit legea dragostei şi că pe însuşi Dumnezeu îl vei avea orânduitor al vieţii tale. Dacă uneori trupul e bolnav şi trebue să mănânci şi de două, de trei şi de mai multe ori, să nu fie întristat cugetul tău. Căci ostenelile trupeşti nu trebue să fie ţinute şi în timpuri de boală şi de slăbiciune, ci trebuesc lăsate atunci mai slobod în anumite privinţe, ca să se întărească trupul din nou spre aceleaşi osteneli ale vieţuirii. Iar în privinţa înfrânării dela anumite bucate, nu ne-a oprit dumnezeescul cuvânt ca să nu mâncăm ceva, ci a zis: „Iată am dat vouă toate, ca pe

legumele ierburilor",[1] „mâncaţi-le nimic cercetând"[2] şi: „Nu cele ce intră în gură spurcă pe om".[3] Deci înfrânarea dela anumite bucate, e lucru ce rămâne la alegerea ta, ca o osteneală a sufletului.

11. Rabdă cu plăcere privegherea, culcarea pe jos şi toate celelalte osteneli. Caută la slava cea viitoare, ce se va descoperi ţie împreună cu toţi sfinţii. „Că nu sunt vrednice pătimirile veacului acestuia, faţă de slava ce are să se descopere nouă",[4] zice Apostolul. „Dacă eşti slăbit cu sufletul, roagă-te",[5] precum este scris; roagă-te cu frică, cu cutremur, cu osteneală, cu înfrânare şi cu priveghiere. Aşa suntem datori să ne rugăm, mai ales pentru vrăjmaşii rău nărăviţi. Căci aceştia ori de câte ori ne văd că stăm la rugăciune, ne stau şi ei cu sârguintă împotrivă, sădind în mintea noastră cele ce nu trebue, ca să ni le aducem aminte sau să le gândim în vremea rugăciunii. Aşa vreau ei să ducă mintea în robie, iar rugăciunea noastră să o facă nelucrătoare, deşartă şi nefolositoare. Căci deşartă cu adevărat şi nefolositoare este rugăciunea făcută fără frică, fără trezvie şi priveghere. Dacă de omul împărat te apropii cu frică şi cu cutremur şi-i faci rugăciunea cu luare aminte, cu cât mai vârtos trebue să te înfăţişezi la fel înaintea lui Dumnezeu, Stăpânul tuturor, şi a lui Hristos, Împăratul Împăraţilor şi Domnul Domnilor, făcându-I în acelaşi fel rugăciunea ta? Căci lui îi slujeşte cu frică şi cu cutremur toată mulţimea şi ceata duhovnicească a îngerilor şi pe El Îl laudă cu cutremur, prin cântare necontenită, împreună cu Cel fără de început al Său Părinte şi cu Prea Sfântul şi împreună veşnicul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

1) Gen. 9, 3. 2) I Cor. 10, 25, 27. 3) Mt. 15, 11. 4) Rom. 8, 18 5) Iacob. 5,13.

ALE ACELUIAŞI EVAGRIE

Capete despre deosebirea patimilor şi a gândurilor[1]

Dintre dracii care se împotrivesc lucrării noastre, cei dintâi, care se ridică cu luptă, sunt cei încredinţaţi cu poftele lăcomiei pântecelui, cei ce ne furişează în suflet iubirea de argint şi cei ce ne momesc cu slava dela oameni. Toţi ceilalţi vin după aceştia să ia în primire pe cei răniţi de ei. Căci este cu neputinţă să cază cineva în mâinile duhului curviei, dacă n'a fost doborît întâi de lăcomia pântecelui. Precum nu poate turbura mânia pe cel ce nu luptă pentru mâncări, sau bani, sau slavă. Şi este cu neputinţă să scape de dracul întristării cel ce nu s'a lepădat de toate acestea. Nici de mândrie, cel dintâiu puiu al diavolului, nu va scăpa cineva, dacă n'a smuls din sine iubirea de argint, rădăcina tuturor răutăţilor, dacă şi sărăcia smereşte pe om, după înţeleptul Solomon. Scurt vorbind, este cu neputinţă să cadă omul în puterea vreunui drac, dacă n'a fost rănit mai întâiu de acele căpetenii ale lor. De aceea

1) In Migne P. G. 79. 1199—1228 C sub numele lui Nil Sinaitul **şi** cu titlul: De diversis malignis cogit tionibus. In P. G. împărţirea în capete se deosebeşte puţin de cea din Filocalie, iar la sfârşit după 1228 C are un adaus mai lung, care, după J. Muyldermacs, nu pare a fi al lui Evagrie. De asemenea acest text are din loc în loc câte un scurt pasagiu în plus.

şi diavolul aceste trei gânduri i le-a înfăţişat Mântuitorului: întâiu îndemnându-l să facă pietrele pâini, al doilea făgăduindu-i toată lumea dacă i se va închina şi al treilea spunându-i că va fi acoperit cu slavă dacă va asculta, întru cât nu va păţi nimic dintr'o aşa de mare cădere.[1] Dar Domnul, dovedindu-se mai presus de acestea, i-a poruncit diavolului să meargă înapoia Lui. Prin acestea ne-a învăţat că nu este cu putinţă să alunge cineva dela sine pe diavolul, dacă n'a dispreţuit aceste trei gânduri.

2. Toate gândurile diavoleşti furişează în suflet chipurile lucrurilor sensibile, cari, punându-şi întipărirea în minte, o fac să poarte în ea formele acelor lucruri. Deci dela însuşi lucrul care se deapănă în minte, poţi cunoaşte care drac s'a apropiat de tine. De pildă, dacă în cugetul meu se înfăţişează chipul omului care m'a păgubit, sau m'a necinstit, el dă pe faţă gândul ţinerii de minte a răului, furişat în mine. Dacă iarăşi se învârteşte în minte gândul la bani sau la slavă, dintr'acestea se va cunoaşte duhul care ne necăjeşte. Asemenea şi la alte gânduri, din lucru afli pe dracul ce e de faţă şi îţi furişează năluciri. Cu aceasta nu zic că toate amintirile astor fel de lucruri vin dela draci, deoarece şi mintea însăşi, stârnită de om, aduce închipuiri de lucruri şi fapte; ci numai acelea dintre amintiri, cari aprind mânia şi pofta împotriva firii. Căci prin turburarea acestor puteri, mintea preacurveşte în cuget şi este războită, neputând primi arătarea lui Dumnezeu, Cel ce i-a dat legea, dacă strălucirea luminii dumnezeeşti se arată puterii cugetătoare a sufletului în vremea rugăciunii, după înlăturarea gândurilor lucrurilor.

3.Nu[2] va putea să alunge dela sine amintirile pătimaşe, omul care n'a avut grijă de poftă şi mânie, pe una stingând-o cu posturi, cu privegheri şi cu culcatul

1) Mt. 4, 3

2) Acest cap, se afla si in „Capita Practica" P, G. 40. 1236,-7, cap. 63

pe jos; iar pe cealaltă îmblânzind-o cu îndelungă răbdare, cu suferirea răului, cu nepomenirea de rău şi cu milostenii. Căci dintr'aceste două patimi se ţes mai toate gândurile dracilor, care duc mintea la primejdie şi pierzanie. Dar[1] este cu neputinţă să biruim patimile acestea, dacă nu dispreţuim mâncările, banii şi slava, ba încă şi propriul nostru trup, pentru cei ce caută adeseori să-l aţâţe. Pildă fără zăbavă să luăm dela cei ce se primejduesc pe mare, care sar şi din corabie de furia vânturilor şi a valurilor răsculate. Aici însă trebue să fim cu luare aminte ca să nu sărim din corabie spre a fi văzuţi de oameni. Căci vom pierde plata noastră şi ne va lua în primire un alt naufragiu şi mai cumplit, suflând împotrivă-ne vântul dracului slavei deşarte. De aceea şi Domnul nostru învaţă în Evanghelie pe acest cârmaciu, care e mintea, zicând: „Luaţi aminte să nu faceţi milostenia voastră înaintea oamenilor, ca să fiţi văzuţi de dânşii; iar de nu, plată nu veţi avea dela Tatăl vostru cel din Ceruri".[2] Şi iarăşi: „Când vă rugaţi, nu fiţi ca făţarnicii, că iubesc a se ruga prin adunări şi prin târguri, ca să se arate oamenilor că postesc. Amin zic vouă, că îşi iau plata lor".[3] Sau: „Când postiţi, nu fiţi ca făţarnicii, trişti, că îşi smolesc feţele lor, ca să se arate oamenilor că postesc. Amin zic vouă, îşi iau plata lor".[4] Să fim cu luare aminte la câte ne învaţă aci doctorul sufletelor: prin milostenie tămădueşte mânia, prin rugăciune curăţeşte mintea, iar cu postul veştejeşte pofta. Din acestea se alcătueşte noul Adam, înoit după chipul Ziditorului său, nemai fiind în el, datorită nepătimirii, bărbat şi femeie, elin si iudeu, tăiere şi netăiere împrejur, barbar şi schit, rob şi slobod, ci toţi una şi întru toţi Hristos.

1) Aci începe cap 3 in P.G
2) Mt. 6. 1.
3) Mt. 6, 5.
4) Mt. 6, 15

Despre visuri[1]

4. Trebue să cercetăm cum întipăresc dracii nălucirile cele din somn în mintea noastră şi-i dau o anumită formă. Una ca aceasta obişnueşte să se întâmple mintii, fie privind prin ochi, fie auzind prin auz, fie printr'o simţire oarecare, sau fie prin amintire, care întipăreşte în minte, mişcându-le, cele ce le-a agonisit prin mijlocirea trupului. Deci dracii, mi se pare, răscolind amintirea o întipăresc în cuget. Căci organele trupului stau în nelucrare, ţinute de somn. Dar iarăşi, trebue să cercetăm cum răscolesc amintirea? Sau poate prin patimi? Aşa trebue să fie, deoarece cei curaţi şi nepătimaşi nu mai păţesc una ca aceasta. Este însă şi o mişcare simplă a amintirii, stârnită de noi sau de sfintele Puteri. Prin ea vorbim şi petrecem cu Sfinţii. Să fim însă cu atenţie. Căci chipurile pe cari sufletul împreună cu trupul le primeşte întru sine, amintirea le mişcă fără să se mai ajute de trup. Aceasta se vede din faptul că adesea pătimim una ca aceasta şi în somn, când trupul se odihneşte. Trebue să ştim că precum ne putem aduce aminte de apă, şi cu sete şi fără sete, tot aşa ne putem aduce aminte de aur şi cu lăcomie şi fără lăcomie; şi aşa şi cu celelalte. Iar faptul că mintea află aceste sau acele deosebiri între nălucirile sale, se datoreşte vicleniei vrăjmaşilor. Dar trebue să ştim şi aceasta: că pentru năluciri se folosesc dracii şi de lucrurile de dinafară, ca de pildă de vuetul apelor, la cei ce călătoresc pe mare.

5. Scopul dracilor e ajutat foarte mult de mânia noastră, când se mişcă împotriva firii, făcându-se de mare folos oricărui vicleşug al lor. De aceea toţi zoresc să o întărâte zi şi noapte. Când o văd însă legată de blândeţe, atunci caută pricini îndreptăţite ca să o deslege îndată, ca făcându-se foarte aprinsă, să o folosească pentru gândurile lor furioase. De aceea nu trebue să o întărâtăm nici pentru lucruri drepte, nici pentru nedrepte,

1) Acest titlu nu se află in P. G.

ca să nu dăm chiar noi sabie primejdioasă în mâna vrăjmaşului, ceea ce ştiu că fac mulţi şi mai mulţi decât trebue, aprinzându-se pentru motive neînsemnate. Căci[1] spune-mi de ce te prinzi grăbit la hartă dacă dispreţueşti bucatele, banii şi slava? De ce hrăneşti câinele când te lauzi că nu ai nimica? Iar dacă acesta latră şi se ia după oameni, trebue că ai niscai lucruri şi vrei să le păzeşti. Dar eu despre unul ca acesta cred că e departe de rugăciunea curată, ştiind că mânia este ciumă pentru o astfel de rugăciune. Şi mă mir că unul ca acesta şi pe Sfinţi i-a uitat: pe David, care strigă: „Opreşte mânia şi părăseşte turbarea";[2] pe Eclesiastul care porunceşte: „Alungă mânia dela inima ta şi scoate vicleşugul din trupul tău";[3] pe Apostolul care rândueşte: „Să ridicăm în toată vremea şi în tot locul mâini cuvioase spre Domnul, fără mânie şi gânduri".[4] De ce oare nu învăţăm şi noi dela obiceiul tainic şi vechiu al oamenilor, cari alungă câinii din casă în vremea rugăciunii? Obiceiul acesta ne dă să înţelegem că mânia nu trebue să fie cu cei ce se roagă. „Mânia este vinul şerpilor".[5] De aceea Nazireii se înfrânează dela vin. Iar despre faptul că nu trebue să ne îngrijim de îmbrăcăminte şi bucate, socot de prisos a mai scrie, însuşi Mântuitorul oprind acest lucru în Evanghelii. „Nu vă îngrijiţi, zice, în sufletul vostru ce veţi mânca, sau ce veţi bea, sau cu ce vă veţi îmbrăca",[6] căci toate acestea le fac păgânii şi necredincioşii, care leapădă purtarea de grijă a Stăpânului şi tăgăduiesc pe Făcătorul. De creştini este cu totul străin acest lucru, de îndată ce cred că şi cele două vrăbii vândute cu un ban stau sub purtarea de grijă a Sfinţilor Îngeri. Au însă dracii şi obiceiul acesta: după gândurile necurate, aduc în suflet şi pe acelea ale grijii, ca să se depărteze Iisus dela noi, umplut fiind locul cugetării cu mulţime de gânduri, şi să nu mai poată rodi cuvântul, fiind copleşit de gândurile grijii. Lepădând[5]

1) Aci începe cap. 5 în P. G. 2) Ps 37, 8. 3) Ecl. 11, 10. 4) I Tim. 2, 8 5) Deut 37 33. 6) Mt 6, 25. 7)In P. G. începe cap. 6

dar asemenea gânduri, să lăsăm toată grija noastră in seama Domnului, îndestulându-ne cu cele de faţă, cu îmbrăcăminte şi hrană sărăcăcioasă, ca să slăbim în fiecare zi pe părinţii slavei deşerte. Iar dacă cineva socoteşte că nu-i stă bine în haină sărăcăcioasă, să privească la Sf. Pavel cum aşteaptă în frig şi desbrăcat, cununa dreptăţii.[1] Dacă Apostolul a numit lumea aceasta stadion şi teatru, oare cel ce s'a îmbrăcat cu gândurile grijii, mai poate alerga spre răsplătirea chemării de sus a lui Dumnezeu,[2] sau mai poate să se lupte cu începătoriile, cu domniile şi cu stăpânitorii întunerecului veacului acestuia?[3] Eu nu ştiu dacă-i va fi cu putinţă; acest lucru l-am învăţat dela însăşi cazurile văzute. Căci se va împiedeca în haină şi se va rostogoli la pământ, ca şi mintea de gândurile purtării de grijă, dacă e adevărat cuvântul care zice că mintea rămâne statornic lipită de comoara sa, că „unde este comoara ta, acolo va fi şi inima ta"[5]

6. Dintre[6] gânduri unele tae, altele se tae. Şi anume tae cele rele pe cele bune, dar şi cele rele se tae de către cele bune. Sfântul Duh ia aminte la gândul cel dintâi ce l-am pus şi după acela ne osândeşte sau ne primeşte. Iată ce vreau să zic: Am gândul de a primi pe străini şi-l am într'adevăr pentru Domnul, dar venind ispititorul, îl tae şi furişează în suflet gândul de-a primi pe străini pentru slavă. Sau am gând să primesc pe străini ca să fiu văzut de oameni; dar dacă vine peste el un gând bun, îl tae pe cel rău, îndreptând către Domnul virtutea noastră şi silindu-ne să nu facem aceasta pentru laudă dela oameni.

Dacă[6] deci stăruim cu fapta la gândurile dintâi, cu toată ispita celor de-al doilea, vom avea numai

1) II Cor. 11, 27. 2) Filip. 3, 13—14. 3) Ef. 6, 12 4) Mt 6, 21.

5) In P. G. începe cap. 7.

6) Acest aliniat numai in P. G Din acest pasagiu si din altele, pe cari P. G le are in plus, s'ar putea conchide, dat fiind caracterul lor obscur si de umplutură, că ele nu au făcut parte din textul original.

plata gândurilor ce ni le-am pus mai întâi, deoarece oameni fiind şi luptând cu dracii, nu putem ţine gândul drept nestricat, nici pe cel rău neispitit, odată ce avem în noi seminţele virtuţii. Dar dacă zăboveşte cineva pe lângă gândurile cari tae (de-al doilea), se aşează în ţara ispititorului şi va lucra stârnit de ele.

7. După multă băgare de seamă am aflat că între gândurile îngereşti, omeneşti şi dela draci este această deosebire: întâi gândurile îngereşti cercetează cu deamănuntul firea lucrurilor şi urmăresc înţelesurile şi rosturile lor duhovniceşti, de pildă: de ce a fost făcut aurul şi pentru ce e ca nisipul şi a fost risipit în anumite părticele de sub pământ şi de ce trebue multă osteneală şi trudă până să fie aflat, apoi după ce e aflat, e spălat cu apă şi trecut prin foc, ca apoi să fie dat meşterilor, cari fac sfeşnicul cortului, căţuia, cădelniţa şi vasele de aur,[1] din cari, din darul Mântuitorului nostru, nu mai bea acum regele babilonean, ci de aceste taine se apropie Cleopa cu inimă arzătoare.[2] Dar gândul drăcesc nu le ştie şi nu le cunoaşte pe acestea, ci furişează numai plăcerea câştigării aurului fără ruşine, şi zugrăveşte desfătarea şi slava ce va veni de pe urma lui. Iar gândul omenesc nu se ocupă nici cu dobândirea aurului şi nu cercetează nici al cui simbol este, sau cum se scoate din pământ, ci aduce numai în minte forma simplă a aurului, despărţită de patimă si lăcomie. Acelaş cuvânt se poate spune şi despre alte lucruri, după regula aceasta deprinsă în chip tainic.

8. Este[3] un drac ce se numeşte rătăcitor, care se înfăţişează mai ales în zorii zilei înaintea fraţilor şi le poartă mintea din cetate în cetate, din sat în sat şi din casă în casă, prilejuind, zice-se, simple întâlniri, apoi convorbiri mai îndelungate cu cei cunoscuţi, cari tulbură starea celor amăgiţi şi puţin câte puţin îi depărtează de

1) Exod. 25. 29; I Mac. 1, 25; Ier. 52, 18, 19.
2) Lc. 24, 18, 32
3) In P. G cap 8 începe tot aci.

cunoştinţa de Dumnezeu şi-i face să-şi uite de virtute şi de făgăduinţă. Trebue deci ca monachul să observe acest gând de unde vine şi unde sfârşeşte, că nu fără rost şi din întâmplare face cercul acesta lung, ci vrând să strice starea sufletească a monachului, ca, după ce şi-a aprins mintea cu acestea şi s'a ameţit de prea multe convorbiri, să fie fără de veste atacat de dracul curviei, sau al mâniei, sau al întristării, cari întinează şi mai tare strălucirea stării lui. Noi însă, dacă vrem să cunoaştem lămurit vicleşugul lui, să nu grăim îndată către el, nici să dăm pe fată cele ce se petrec, cum înfiripă convorbiri în minte şi în ce chip puţin câte puţin vrea să o împingă la moarte; căci va fugi dela noi, fiindcă nu vrea să fie văzut făcându-le acestea şi aşa nu vom cunoaşte nimic din cele ce ne-am străduit să aflăm. Ci să-i mai îngăduim o zi sau două, să-şi isprăvească lucrarea, ca aflând cu deamănuntul tot lucrul pe care l-a meşteşugit, să-l dăm pe faţă cu cuvântul şi să-l alungăm. Dar[1] fiindcă se întâmplă că în vremea ispitirii mintea, fiind turburată, nu poate urmări cu deamănuntul cele ce se petrec, să facă aceasta după alungarea dracului. După ce te-ai liniştit, adu-ţi aminte în tine însuţi de cele ce ţi s'au întâmplat, de unde ai început, pe unde ai umblat şi în ce loc ai fost cuprins de duhul curviei, sau al mâniei, sau al întristării şi cum s'au petrecut acestea. Învaţă-le acestea şi ţine-le minte, ca să-l poţi da pe faţă când se va mai apropia de tine. Dă pe faţă şi locul unde stă ascuns, ca să nu-i mai urmezi. Iar dacă vrei să-l faci să se înfurie deabinelea, vădeşte-l îndată ce se apropie şi desvălue cu cuvântul locul dintâi în care a intrat şi al doilea şi al treilea. Căci foarte tare se scârbeşte, nesuferind ruşinarea. Iar dovada că i-ai grăit tocmai la vreme o vei avea în faptul că a fugit gândul dela tine. Căci este cu neputinţă să stea, fiind scos la arătare. Iar după biruirea acestui drac

1) In P. G. începe aci cap. 9.

urmează un somn adânc şi greu, o amorţire a pleoapelor, însoţită de căscări nenumărate şi de umeri îngreuiaţi; dar de toate acestea ne sloboade Duhul Sfânt, prin rugăciune încordată.

9. Foarte[1] mult ne foloseşte spre mântuire ura împotriva dracilor, care ne ajută şi la lucrarea virtuţii. Dar să o nutrim aceasta dela noi, ca pe un vlăstar bun, nu suntem în stare, pentrucă duhurile iubitoare de plăceri o sting şi chiamă din nou sufletul la prietenie şi obişnuinţă cu ei. Această prietenie, sau mai bine această rană, anevoie de lecuit, o tămădueşte însă doctorul sufletelor, prin părăsirea noastră. Căci ne lasă să pătimim lucruri înfricoşate dela duhuri, noaptea şi ziua, până ce sufletul aleargă iarăşi la ura cea dela început, învăţându-se a zice către Domnul, asemenea lui David: „Cu ură desăvârşită i-am urât, că vrăjmaşi s'au făcut mie"[2] Iar cu ură desăvârşită urăşte pe vrăjmaşi acela care nu păcătueşte nici cu fapta nici cu gândul, lucru care este semnul celei mai mari şi celei dintâi nepătimiri.

10. Dar[4] ce să zicem despre dracul care face sufletul nesimţit ? Căci mă tem a şi scrie despre el. Când năvăleşte acela, iese sufletul din starea sa firească şi leapădă cuviinţa şi frica Domnului, iar păcatul nu-l mai socoteste păcat, fărădelegea n'o mai socoteşte fărădelege şi la osânda şi la munca veşnică se gândeşte ca la nişte vorbe goale. De cutremurul purtător de foc el râde. Pe Dumnezeu, e drept, îl mărturiseşte, însă poruncile Lui nu le cinsteşte. De-i baţi în piept când se mişcă spre păcat, nu simte; de-i vorbeşti din Scripturi, e cu totul împietrit şi nu ascultă. Îi aminteşti de ocara oamenilor şi nu o ia în seamă. De oameni nu mai are ruşine, ca porcul care a închis ochii şi a spart gardul. Pe dracul acesta îl aduc gândurile învechite ale slavei deşarte. „Şi dacă nu s'ar scurta zilele acelea, nimeni nu s'ar mai mântui".[4] De fapt dracul acesta este dintre

1) In P. G începe cap. 10. 2) Ps 139, 22 3) In P G începe cap. 11
4) Mt. 24, 22; Mc 13, 20.

cei ce atacă rar pe fraţi. Iar pricina este învederată. Căci nenorocirile altora, boalele celor dosădiţi, închisorile celor nefericiţi şi moartea năprasnică a unora, pun pe fugă acest drac, întru cât sufletul e străpuns puţin câte puţin şi e trezit la milă, fiind deslegat de împietrirea venită dela demon. De sigur noi nu le avem pe acestea aproape de noi, dată fiind lipsa şi raritatea celor cuprinşi de neputinţe printre noi. De aceea[1] Domnul, alungând acest drac, porunceşte în Evanghelii să mergem la cei bolnavi şi să cercetăm pe cei din închisori, zicând: „Bolnav am fost şi n'aţi venit la Mine".[2] În orice caz să se ştie: dacă cineva dintre monachi, fiind atacat de dracul acesta, n'a primit gând de curvie, sau nu şi-a părăsit chilia din nepăsare, unul ca acesta a primit din cer răbdarea şi neprihănirea şi fericit este pentru o nepătimire ca aceasta. Iar câţi s'au făgăduit să cinstească pe Dumnezeu locuind laolaltă cu lumea, să se păzească de acest drac. Căci a zice sau a scrie mai multe despre el, mă ruşinez şi de oameni.

Despre dracul întristării[3]

11. Toţi[4] dracii fac sufletul iubitor de plăceri; numai dracul întristării nu primeşte să facă aceasta, ci el ucide gândurile celor ce au început această vieţuire, tăind şi uscând prin întristare orice plăcere a sufletului, dacă e adevărat că oasele bărbatului trist se usucă.[5] Dacă acest drac războieşte pe un monach cu măsură, îl face încercat, căci îl convinge să nu se apropie de nimic dintr'ale lumii acesteia şi să înlăture toată plăcerea. Dar dacă stărue mai mult, naşte gânduri cari sfătuesc pe monach să-şi ia vieaţa, sau îl silesc să fugă departe de locul unde petrece. Acest lucru l-a gândit şi l-a pătimit dreptul Iov, fiind asuprit de acest drac. „De aş putea, zice, să mă omor, sau pe altul să rog să-mi facă mie

1) In P. G, începe cap. 12. 2) Mt 25, 36 3) Acest titlu nu este In P. G
4) In P. G. începe cap. 13. 5) Prov.. 17, 22.

aceasta".[1] Simbol al acestui drac este sălbătăciunea numită năpârcă, a cărei fire se arată prietenoasă, însă al cărei venin covârşeşte veninul celorlalte fiare, ba dacă e primit fără măsură, omoară şi animalul însuşi. Acestui drac i-a predat Pavel pe cel ce a făcut nelegiuire în Corint. De aceea şi scrie cu râvnă Corintenilor, zicând: „Arătaţi-i dragoste, ca nu cumva să fie înghiţit unul ca acesta de o întristare mai mare".[2] Dar duhul acesta, care întristează pe oameni, ştie să se facă şi pricinuitor de bună pocăinţă. De aceea şi sfântul Ioan Botezătorul îi numea pe cei ce erau străpunşi de duhul acesta şi alergau la Dumnezeu „pui de năpârci", zicând: „Cine v'a arătat vouă să fugiţi de mânia ce va să vie? Faceţi deci roade vrednice de pocăinţă; şi să nu vi se pară a grăi întru voi: Părinte avem pe Avraam".[3] Căci oricine a urmat lui Avraam şi a ieşit din pământul şi din neamul său, s'a făcut mai tare decât dracul acesta.

12. Cine[4] şi-a stăpânit mânia a supus pe draci; iar cine s'a robit de dânsa nu se mai ţine de vieaţa monahală şi e străin de căile Mântuitorului, dacă se zice că însuşi Domnul învaţă pe cei blânzi căile Sale.[5] De aceea cu anevoie poate fi vânată mintea monachului, care aleargă pe câmpia blândeţii. Căci mai de nicio virtute nu se tem dracii ca de blândeţe. Aceasta a dobândit-o acel mare Moisi, care a fost numit „blând, mai mult decât toţi oamenii".[6] Iar proorocul David a arătat-o că este vrednică să fie pomenită de Dumnezeu, zicând: „Adu-ţi aminte, Doamne, de David şi de toată blândeţea lui".[7] Însuşi Mântuitorul nostru ne-a poruncit să ne facem următori ai blândeţii Lui, zicând: „Învăţaţi dela Mine că sunt blând şi smerit cu inima şi veţi afla odihnă sufletelor voastre".[8] Iar dacă cineva s'ar înfrâna dela mâncări şi băuturi, dar prin gândurile rele ar întărâta mânia, acela se aseamănă cu o corabie ce călătoreşte pe mare,

1) IOT 16, 4. 2) II Cor. 2, 7. 3) Mt 3. 7—9. 4) In P. G. începe cap. 14. 5) Ps 25, 9 6) Num. 11, 3 7) Ps. 132, 1. 8) Mt 11, 29.

având pe dracu cârmaciu. De aceea trebue să fim cu luare aminte din toată puterea, la câinele nostru, învăţându-l să rupă numai lupii şi să nu mănânce oile, arătând toată blândeţea fată de toti oamenii.

Despre slava deşartă[1]

13. Dintre[2] gânduri singur cel al slavei deşarte lucrează cu multe mijloace. El cuprinde aproape toată lumea şi deschide uşile tuturor dracilor, făcându-se ca un fel de trădător viclean al cetăţii. De aceea el umileşte foarte tare mintea pustnicului, umplând-o cu multe vorbe şi lucruri şi întinându-i rugăciunile, prin cari acesta se strădueşte să-şi tămăduiască toate rănile sufletului său. Gândul acesta îl fac să crească toţi dracii după ce au fost biruiţi, ca printr'ânsul să primească intrare din nou în suflet, şi să facă astfel cele din urmă mai rele ca cele dintâi.[3] Din gândul acesta se naşte şi cel al mândriei, care a făcut să cadă cu sunet din ceruri la pământ pecetea asemănării şi cununa frumuseţii. Saltă-te din el şi nu zăbovi, ca să nu vindem altora vieaţa noastră, nici petrecerea noastră, celor fără de milă. Pe acest drac îl alungă rugăciunea stăruitoare şi silinţa de a nu face sau zice cu voia nimic din cele ce ajută blestematei slave deşarte.

14. Când mintea pustnicilor a ajuns la puţină nepătimire, şi-a agonisit şi calul slavei deşarte, căruia îndată îi dă pinteni prin cetăţi, purtându-şi fără stăpânire lauda isvorâtă din slavă. Şi întâmpinând-o duhul curviei, printr'o rânduială nevăzută, o închide într'o cocină de porci, învăţând-o să nu se mai ridice altădată din pat înainte de a se face sănătoasă deplin, nici să nu facă ceea ce fac bolnavii neascultători cari, purtând încă urmele boalei într'ânşii, se dau la drumuri şi merg la băi înainte de

1) Acest titlu nu se află in P. G
2) In P G. începe cap. 15
3) Mt 12, 45; Lc. 11, 26.

vreme, căzând din nou în boală. De aceea şezând locului, să luăm şi mai bine aminte la noi înşine, ca înaintând în virtute, să ne facem greu de mişcat spre păcat, iar înoindu-ne întru cunoştinţă să dobândim mulţime de vederi felurite. Şi aşa înălţându-ne şi mai tare, vom vedea şi mai bine lumina Mântuitorului nostru.

15. A descrie[1] toate lucrările cele rele ale dracilor mi-e cu neputinţă, iar a înşira cu de-a-mănuntul meşteşugirile lor mi-e ruşine, sfiindu-mă de cititorii mai simpli. Totuşi ascultă unele viclenii de ale duhului curviei. Când cineva a dobândit nepătimirea părţii poftitoare şi gândurile de ruşine s'au răcit, atunci arată bărbaţi şi femei jucând împreună şi-l face pe pustnic să privească lucruri şl forme de ruşine, ispita aceasta însă nu e printre cele ce tin multă vreme, deoarece rugăciunea neîncetată şi mâncarea foarte împuţinată, privegherea şi îndeletnicirea cu contemplaţiile duhovniceşti, o alungă ca pe un nour fără ploaie. Uneori se atinge însă şi de trupuri, stârnind într'ânsele fierbinţeala dobitocească. Şi alte nenumărate meşteşugiri unelteşte vicleanul acesta, pe cari nu e nevoie să le mai răspândim şi să le mai încredinţăm scrisului. Faţă de astfel de gânduri foloseşte şi aprinderea mâniei, pornită împotriva dracului. De această mânie se teme el mai mult, când se aprinde împotriva acestor gânduri şi îi strică planurile. Despre ea e vorba când se zice: „Mâniaţi-vă şi nu păcătuiţi".[2] Ea dă sufletului în ispite o folositoare doctorie. Dar uneori şi mânia aceasta e imitată de dracul mâniei. Acesta plăsmueşte chipurile părinţilor, sau ale unor prieteni şi rudenii, ocărâţi de oameni nevrednici şi prin aceasta mişcă mânia pustnicului şi-l îndeamnă să zică sau să facă vreun rău celor ce i s'au arătat în minte. La acestea trebue să fie monachul cu luare aminte şi îndată să-şi smulgă mintea dela astfel de chipuri, ca nu cumva, zăbovind pe lângă ele, să se pomenească în vremea ru-

1) P. G. începe cap. 16. 2) Ps. 4, 5.

găciunii, tăciune ce se mistue de foc. În ispite de acestea cad mai ales cei iuţi la mânie şi cei ce uşor se prind la harţă, cari sunt departe de rugăciunea cea curată şi de cunoştinţa Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

16. Gândurile[1] veacului acestuia le-a dat Domnul omului, ca pe nişte oi, păstorului bun. Şi s'a scris: „A dat fiecărui om cuget, întru inima sa", sădind în el şi pofta şi mânia întru ajutor, ca prin mânie să alunge gândurile lupilor, iar prin poftă să iubească oile, chiar când e biciuit de vânturi şi de ploi. I-a mai dat pe lângă acestea şi lege după care să păzească oile, loc de verdeaţă, apă de odihnă, psaltiră, chitară şi toiag. Şi i-a rânduit să se hrănească şi să se îmbrace dela această turmă, iar la vreme să-i adune fân. Căci zice cuvântul: „Cine păstoreşte turmă şi din laptele ei nu mănâncă" ?[2] Pustnicul trebue să păzească deci zi şi noapte turma aceasta, ca nu cumva să fie răpit vreun miel de fiarăle sălbatice, sau să-l ia tâlharii, iar dacă s'ar întâmpla una ca aceasta în pădure, îndată să-l smulgă din gura ursului şi a lupului.[3] Aşa dar, dacă gândul despre fratele nostru se învârte în noi cu ură, să ştim că o fiară l-a luat pe el; asemenea şi gândul despre muiere, dacă se întoarce în noi amestecat cu poftă de ruşine; la fel gândul despre argint şi aur, dacă se cuibăreşte însoţit cu lăcomie; asemenea şi gândurile sfintelor daruri, dacă cu slavă deşartă pasc în minte! Şi tot asemenea se va întâmpla şi cu alte gânduri de vor fi furate de patimi. Şi[4] nu numai ziua trebue să fie monahul cu luare aminte la ele, ci şi noaptea să le păzească priveghind. Căci se întâmplă să piardă ceea ce a agonisit, dacă se lasă în năluciri ruşinoase şi viclene. Aceasta este ceea ce zice patriarhul Iacob: „Nu am adus Ţie oaie răpită de fiară sălbatecă; eu plăteam furtişagurile de zi şi de noapte; şi mă topeam de arşiţa zilei şi de gerul nopţii, încât s'a dus somnul dela ochii mei".[5] Iar dacă din osteneală ni s'ar în-

1) In P. G începe cap. 17. 2) I Cor 9, 7. 3) Sam. 17, 35. 4) În P. G începe cap. 18 5) Gen 31, 39.

tâmpla vre-o nepurtare de grijă, să grăbim puţin în sus pe stânca cunoştinţei, să ne luăm psaltirea şi să lovim coardele ei prin virtuţile cunoştinţei şi să paştem iarăşi oile sub muntele Sinai, ca Dumnezeul părinţilor noştri să ne cheme din rug şi pe noi şi să ne dăruiască înţelesurile semnelor şi ale minunilor.

17. Firea[1] cea raţională, omorîtă de păcat, o ridică Hristos, prin contemplarea tuturor veacurilor. Iar sufletul cel ce a murit cu moartea lui Hristos, îl învie Tatăl, dacă îl cunoaşte pe El. Aceasta este ceea ce a zis Sf. Pavel: „Dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom şi învia împreună cu El".[2]

18. Când[3] mintea s'a desbrăcat de omul cel vechiu şi s'a îmbrăcat în omul harului, vede şi starea sa în vremea rugăciunii, semănând cu safirul sau cu azurul cerului, stare pe care Scriptura o numeşte şi „loc al lui Dumnezeu", văzut de bătrâni pe Muntele Sinai".[4]

19. Dintre[5] necuraţii draci, unii îl ispitesc pe om, ca om, iar alţii îl turbură pe om ca pe un dobitoc necuvântător. Cei dintâi apropiindu-se ne furişează gânduri de slavă deşartă, sau de mândrie, sau de pismă, sau de învinuire, cari nu se ating de niciunul din dobitoace. Cei de-al doilea însă, aprind în trup mânie şi poftă înafară de fire. Acestea le avem îndeobşte cu dobitoacele, fiind ascunse însă sub firea cea cuvântătoare. De aceea zice Duhul Sfânt către cei ce cad în gândurile omeneşti: „Eu am zis: dumnezei sunteţi şi fii ai Celui Preaînalt, toţi; iar voi ca nişte oameni muriţi şi ca orişicare dintre căpetenii cădeţi".[6] Iar către cei stârniţi

1) In P. G. 79 ţine de cap. 18. In P. G 40, col. 1244 se coprinde in „Capita practica", cap. 69.

2) II Tim. 2, 11.

3) In P. G. 79 ţine de cap. 18, in P. G. 40, 1244 se cuprinde în „Capita practica* cap. 70.

4) Exod 24, 10.

5) In P. G. acest cap. e dat ca al 21-lea.

6) Ps. 82, 6—7.

dobitoceşte zice: „Nu fiţi cum e calul sau mulariul, la care nu este înţelepciune, ci trebue să strângi cu zăbală şi cu frâu fălcile lor, căci nu se apropie de tine".[1] Dar sufletul care păcătueşte va muri. Şi învederat este că oamenii, dacă mor ca oamenii, se îngroapă de oameni, iar cei ce sunt omorîti ca dobitoacele, sau cad jos, vor fi mâncaţi de vulturi. Iar dintre puii acestora unii vor chema pe Domnul, alţii se tăvălesc în sânge. Cel ce are urechi de auzit să auză.

20. Când[2] vreunul dintre vrăjmaşi te va răni în luptă şi vrei să-i întorci sabia lui, precum scrie, [2] asupra inimii lui, fă aşa precum te sfătuim: descoase în tine însuţi gândul aruncat de el, ce fel este şi din câte lucruri este alcătuit şi care lucru turbură mai mult mintea. Iar ceea ce zic aceasta este: să zicem că e trimis de el gândul iubirii de argint. Desfă-l pe acesta în mintea care l-a primit, în sensul aurului, în aurul însuşi şi în patima iubirii de bani. Apoi întreabă: Ce este păcat dintre acestea? Oare mintea? Dar atunci cum este ea chipul lui Dumnezeu? Sensul aurului? Dar cine, având minte, va spune aceasta vreodată? Oare aurul însuşi e păcat? Dar atunci de ce s'a făcut? Urmează aşa dar că al patrulea lucru este pricina păcatului. Iar acesta nu e nici lucrul ce stă de sine, nici ideea lucrului, ci o plăcere oarecare vrăjmaşă omului, născută din voia cea liberă a sa şi care sileşte mintea să se folosească rău de făpturile lui Dumnezeu. Această plăcere avem să o tăiem, după îndatorirea ce ne-a dat-o legea lui Dumnezeu. Cercetând tu acestea, se va nimici gândul, desfăcându-se într'o simplă contemplaţie a ta şi va fugi dela tine dracul, după ce prin cunoştinţa aceasta mintea ta s'a ridicat la înălţime. Iar[4] dacă, vrând să te foloseşti împotriva lui

1) Ps 32, 9.

2) In P. G. acest cap e pus ca al 19-lea.

3) Ps. 37, 14-15

4) In P. G. acest pasagiu, de aci până la sfârşitul cap. 20, e pus ca al 2.-lea cap

de sabia sa, doreşti să-l dobori mai întâi cu praştia ta, scoate şi tu o piatră din traista de păstor a ta şi caută vederea lui, spre a afla cum vin îngerii şi dracii în lumea noastră, iar noi nu mergem în lumile lor? De ce nu putem adecă şi noi să unim pe îngeri şi mai mult cu Dumnezeu şi nu ne hotărîm să-i facem pe draci şi mai necuraţi? Şi cum se face că luceafărul, care a răsărit dimineaţa, a fost aruncat pe pământ[1] şi a socotit marea ca pe o coajă de nucă, iar tartarul adâncului ca pe un rob? Şi de ce încălzeşte adâncul ca pe o topitoare, turburând pe toţi prin răutatea sa şi pe toţi vrând să-i stăpânească? Căci trebue să ştim că înţelegerea acestor lucruri foarte mult îl vatămă pe dracul şi alungă toată tabăra lui. Dar acestea vin cu încetul în cei cari s'au curăţit şi văd întru câtva înţelesurile întâmplărilor. Cei necurăţiţi însă nu cunosc vederea acestora. Şi chiar dacă aflând-o dela alţii, ar spune-o şi ei, nu vor fi auziţi, fiind mult colb şi zgomot de patimi în toiul războiului. Căci trebue să fie cu totul liniştită tabăra celor de alt neam, pentru ca singur Goliat să se întâlnească cu David al nostru.[2] În felul acesta ne vom folosi de desluşirea războiului şi de vederea lui şi în cazul celorlalte gânduri necurate.

21. Când[3] vor fugi de grabă dela noi vreunele din gândurile necurate, să căutăm pricina pentru care s'a întâmplat aceasta. Oare pentru raritatea lucrului, fiind greu de găsit materia, sau pentru nepătimirea noastră, n'a putut vrăjmaşul nimic împotriva noastră? De pildă dacă unui pustnic i-ar veni în minte gândul că i s'a încredinţat ocârmuirea duhovnicească a primei cetăţi, de sigur că nu va zăbovi la închipuirea aceasta; şi pricina se cunoaşte uşor din cele spuse mai înainte. Dar dacă unuia i-ar veni acest gând în legătură cu oricare cetate s'ar nimeri, şi ar cugeta la fel, acela fericit este că a

1) Is. 14, 12.
2) I Sam. 17, 48
3) In P. G. acest cap. e dat ca al 22-lea.

ajuns nepătimirea. Asemenea şi în privinţa altor gânduri se va afla pricina cercetându-se în acelaşi chip. Acestea trebue să le ştim pentru râvna şi puterea noastră, ca să vedem dacă am trecut Iordanul şi ne-am apropiat de verdeaţă, sau încă petrecem în pustie, loviţi de cei de alte neamuri. De pildă foarte multe feţe mi se pare că are dracul iubirii de argint şi e foarte dibaciu în puterea de-a amăgi. Astfel când e strâmtorat de desăvârşita lepădare de sine, îndată face pe purtătorul de grijă şi iubitorul de săraci. Primeşte bucuros pe străinii cari nu-s încă de faţă, celor lipsiţi le trimite ajutor, cercetează închisorile oraşului şi răscumpără sclavii; arată alipire femeilor bogate, îi face îndatoraţi pe cei cărora le merge bine, sfătueşte pe alţii să se lapede de punga lor largă. Şi astfel amăgind sufletul, pe încetul îl învălue în gândurile iubirii de argint şi-l dă pe mâna dracului slavei deşarte. Iar acesta[1] aduce înainte mulţimea celor ce slăvesc pe Domnul pentru aceste purtări de grijă şi pune pe unii să vorbească întreolaltă câte puţin despre preoţie, prevestind moartea preotului de acum şi iscodind nenumărate chipuri ca să nu scape. Şi aşa biata minte, învăluită într'aceste gânduri, se luptă cu înverşunare cu aceia dintre oameni cari nu l-au primit, iar celor ce l-au primit le face daruri şi-i primeşte cu recunoştinţă. Pe cei ce se împotrivesc, îi dă pe mâna judecătorilor şi unelteşte ca să fie scoşi din hotarele cetăţii. Aflându-se apoi aceste gânduri înlăuntrul său şi învârtindu-se în minte, îndată se înfăţişează dracul mândriei, nălucind străluciri necontenite şi draci înaripaţi în văzduhul chiliei, ca până la urmă să scoată pe om din minţi. Noi însă, dorind pierzarea astorfel de gânduri, să trăim cu mulţumire în sărăcie. „Căci e vădit că nimic n'am adus în lume şi nimic nu putem duce din ea. Având hrană şi îmbrăcăminte, să ne îndestulăm cu ele",[2] aducându-ne aminte

1) In P. G de aici începe cap. 23.

2) I. Tim. 6, 7-8.

de Sf. Pavel, care zice că „rădăcina tuturor relelor este iubirea de argint".[1]

22. Toate[2] gândurile necurate, stăruind în noi din pricina patimilor, duc mintea la stricăciune şi pieire. Căci precum icoana pâinii zăboveşte în cel flămând din pricina foamei sale şi icoana apei din pricina setii, tot aşa şi ideea avuţiei şi a banilor stărueşte din pricina lăcomiei, iar înţelesurile gândurilor ruşinoase ce se nasc din bucate, zăbovesc din pricina patimilor noastre. Acelaşi lucru se întâmplă şi în cazul gândurilor slavei deşarte şi al altor gânduri. Iar minţii înecate în astfel de gânduri îi este cu neputinţă să stea înaintea lui Dumnezeu şi să primească cununa dreptăţii. Căci de aceste gânduri fiind trasă în jos şi mintea aceea ticăloasă din Evanghelie s'a lepădat de bunul cel mai mare al cunoştinţei de Dumnezeu.[3] Asemenea şi cel legat de mâini şi de picioare şi aruncat întru întunerecul cel mai dinafară, din aceste gânduri îşi avea ţesută haina sa, pentru care motiv Cel ce l-a chemat la nuntă l-a găsit nevrednic de o nuntă ca aceea. Haina de nuntă este nepătimirea sufletului raţional, care s'a lepădat de poftele lumeşti. Iar pricina pentru care gândurile lucrurilor sensibile, cari zăbovesc în minte, strică cunoştinţa, am arătat-o în „Capetele despre rugăciune".

23. De trei feluri[4] sunt căpeteniile dracilor cari se împotrivesc lucrării noastre. Lor le urmează toată tabăra celor de alt neam. Aceştia stau cei dintâi la războiu şi chiamă sufletele spre păcat prin gândurile cele necurate. Unii din ei aduc poftele lăcomiei pântecelui, alţii strecoară în suflet iubirea de argint, şi în sfârşit alţii ne momesc cu slava dela oameni. Dacă râvneşti aşa dar rugăciunea curată, păzeşte mânia; dacă iubeşti nepriha-

1)I. Tm 6, 10

2) Acest cap. este in P. G 79, 1225, continuare la cap 23 El se cuprinde şi in „Capita practica", P. G. 40, 1227, unde e cap. 64

3) Mt 22, 2—14.

4) In P. G. 79, 1228 aci începe cap 24

nirea, stăpâneşte pântecele; nu-i da pâine să se sature şi necăjeşte-l cu apa. Priveghiază în rugăciune şi alungă dela tine amintirea răului. Cuvintele Duhului Sfânt să nu te părăsească şi bate în porţile Scripturilor cu mâinile virtuţilor. Atunci îţi va răsări nepătimirea inimii şi vei vedea în rugăciune mintea în chipul stelei.

24. Dintre[1] cele ce le cugetăm, unele îşi pun tiparul pe minte si-i dau o formă, altele îi dau numai o cunoştinţă şi nu-şi pun tiparul pe ea şi nici nu-i dau o formă. De pildă: „La început era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu" lasă un înţeles în inimă, dar nu dau o formă minţii, nici nu-şi pun tiparul pe ea. Cuvintele: „Luând pâine", dau o formă minţii, iar: „A frânt-o" iarăşi îşi pun tiparul pe ea. Versetul: „Am văzut pe Domnul şezând pe un scaun înalt şi ridicat",[2] îşi pune tiparul pe minte, afară de „am văzut pe Domnul". Aceste cuvinte, după literă par să-şi pună tiparul pe minte, dar înţelesul lor nu şi-l pune. Prorocul a văzut cu un ochiu profetic, firea raţională, înălţată prin fapte bune, primind în sine cunoştinţa lui Dumnezeu. Căci se zice că Dumnezeu şade acolo unde se cunoaşte, fiindcă mintea curată se zice şi scaun al lui Dumnezeu. Dar se zice şi de femeie, că e scaun al necinstii, înţelegându-se prin femeie sufletul care urăşte cele drepte; iar necinstea sufletului este păcatul şi neştiinţa. Aşa dar noţiunea de Dumnezeu nu este dintre cele ce-şi pun tiparul pe minte, ci dintre cele ce nu-şi pun tiparul pe minte. De aceea cel ce se roagă trebue să se despartă cu totul de cele ce-şi pun tiparul pe minte. Aceasta te face să te întrebi dacă, precum este în privinţa trupurilor şi a sensurilor lor, aşa este şi în privinţa celor netrupeşti şi a raţiunilor lor; şi dacă altfel se modelează mintea privind o minte, şi altfel va fi starea

1) De aci se continuă numai în P. G. 79, 1228, Muyldermans la Rahuer, op. c. 47) spune că adausul acesta nu e a lui Evagrie. Dar cel puţin cap 26 e al lui.

2) Is. 6, 1.

ei cugetând înţelesul aceleia? De sigur ştim că cunoştinţa duhovnicească depărtează mintea de sensurile cari îşi pun tiparul pe ea şi o înfăţişează fără niciun tipar, lui Dumnezeu, fiindcă noţiunea lui Dumnezeu nu este dintre cele ce-şi pun tiparul. Căci Dumnezeu nu este trup, ci mai de grabă din cele ce nu-şi pun tiparul. Şi iarăşi ştim că dintre vederile cari nu-şi pun tiparul pe minte, unele însemnează fiinţa celor netrupeşti, altele raţiunile lor. Dar nu se întâmplă la fel în cazul trupurilor şi al celor netrupeşti. Căci în cazul celor trupeşti unele îşi pun tiparul pe minte, altele nu, pe când dincolo, nimic nu-şi pune tiparul pe minte.[1]

25. Când dracul lăcomiei pântecelui, luptând mult şi adeseori, nu izbuteşte să strice înfrânarea întipărită, atunci împinge mintea la pofta nevoinţii celei mai de pe urmă, aducându-i înainte şi cele privitoare la Daniil, vieaţa lui săracă şi seminţele, şi-i aminteşte şi de vieaţa altor oarecari pustnici cari au trăit totdeauna aşa, şi sileşte pe ascet să se facă următorul acelora. Astfel, urmărind înfrânarea fără măsură, va pierde şi pe cea măsurată, dela o vreme trupul nemaiputând-o păstra din pricina slăbiciunii. Şi aşa va ajunge să binecuvânteze trupul şi să blesteme inima.

Socot deci că e drept să nu asculte aceştia de acela şi să nu se reţină dela pâine, dela untdelemn şi apă. Căci această rânduială au cercat-o fraţii, găsind-o foarte bună. De sigur aceasta să nu o facă spre săturare şi să o facă numai odată pe zi. M'aş mira dacă vreunul, săturându-se cu pâine şi cu apă, ar mai putea lua cununa nepătimirii. Iar nepătimire numesc nu simpla oprire a păcatului cu fapta, căci aceasta se zice înfrânare, ci aceea care taie din cugetare gândurile pătimaşe, pe care sfântul Pavel a numit-o şi „tăiere duhovnicească împrejur

1) Înţelesul capitolului este acesta: lucrurile materiale privite işi pun tiparul pe minte, dar raţiunile lor nu. Altfel este cu realităţile spirituale. Dintre acelea nici ipostasurile (de pildă un înger, sau sufletul unui om), nici raţiunile lor nu-şi pun tiparul pe minte.

a iudeului ascuns".[1] Iar dacă se descurajează cineva auzind acestea, să-şi aducă aminte de vasul alegerii, de Apostol, care a împlinit alergarea în foame şi sete. Dar imită şi vrăjmaşul adevărului, dracul descurajării, pe acest drac, punând în minte celui ce se înfrânează, retragerea cea mai de pe urmă, îndemnându-l la râvna lui Ioan Botezătorul şi a începătorului pustnicilor, Antonie, ca neputând răbda acesta retragerea îndelungată şi neomenească, să fugă cu ruşine, părăsind locul, iar dracul să se laude zicând: „l-am biruit!".

26. Gândurile[2] necurate primesc multe materii pentru creşterea lor şi se întind după multe lucruri. De fapt ele trec oceane cu închipuirea şi nu se dau îndărăt să umble drumuri lungi pentru marea căldură a patimei. Dar cele ce sunt cât de cât curăţite, sunt mai înguste decât acelea, neputându-se întinde împreună cu lucrurile, pentru faptul că patima e slăbită. De aceea se mişcă mai de grabă împotriva firii şi, după înţeleptul Solomon, hoinărind câtăva vreme pe afară, aduc trestie la arderea nelegiuită a cărămizii, ca să se izbăvească asemenea unor capre din lanţuri şi a unor pasări din curse. Căci e mai uşor a curăţi un suflet necurat, decât a readuce din nou la sănătate pe unul curăţit şi iarăşi rănit, dracul întristării neîngăduind, ci aducând pururea înaintea ochilor, în vremea rugăciunii, idolul păcatului.

27. Dracii nu cunosc inimile noastre, cum socot unii dintre oameni. Căci singurul cunoscător al inimii este Cel ce ştie mintea oamenilor şi a zidit inimile lor pe fiecare deosebit[3]. Dar ei cunosc multe din mişcările inimii, pe baza cuvântului rostit şi a mişcărilor văzute ale trupului. Vrând eu să le arăt acestea lămurit, m'a oprit Sfântul Preot, spunând că e nevrednic lucru să se răspândească acestea şi să le aduc la urechile celor întinaţi. Căci, zice, şi cel ce ajută pe uneltitor este

1) Rom. 2, 29.

2) Se cuprinde in „Capita practica", P. G. 40, 1241. unde e cap. 68.

3) Sam 16, 7; Ps. 7, 10; Intel. 1, 6

vinovat după lege. Dar că din astfel de simboale cunosc cele ascunse în inima noastră, şi din acestea iau prilejuri împotriva noastră, am arătat-o adeseori, respingând pe unii cari grăiau cele ce nu trebue, nepurtându-ne cu dragoste fată de ei. De aceea am şi căzut în puterea dracului tinerii de minte a răului şi îndată am primit gânduri rele împotriva lor, pe cari le cunoscusem mai înainte că au venit asupra noastră. Pentru aceea pe drept ne mustră Duhul Sfânt: „Şezând ai vorbit împotiva fratelui, şi împotriva fiului maicii tale ai adus sminteală"; [1] şi ai deschis uşa gândurilor cari ţin minte răul şi ţi-ai tulburat mintea în vremea rugăciunii, nălucindu-ţi pururea fata vrăjmaşului tău şi având-o pe ea drept Dumnezeu. Căci ceea ce vede mintea rugându-se, aceea e şi potrivit de a spune că îi este Dumnezeu. Deci să fugim, iubiţilor, de boala defăimării, neamintindu-ne de nimeni cu gând rău; şi să nu ne întunecăm privirea la amintirea aproapelui, căci toate înfăţişările pe care le luăm le iscodesc dracii şi nimic nu lasă necercetat din ale noastre, nici culcarea, nici şederea, nici starea în picioare, nici cuvântul, nici mersul, nici privirea. Toate le iscodesc, toate le mişcă, toată ziua uneltesc vicleşuguri împotriva noastră, ca să înşele în vremea rugăciunii mintea smerită şi să stingă lumina ei fericită. Vezi ce zice şi sfântul Pavel către Tit: „Dovedeşte în învăţătură, cuvânt sănătos, nestricat şi fără vină, pentru ca împotrivitorul să se ruşineze, neavând de zis nimic rău despre noi".[1] Iar fericitul David se roagă zicând: „Mântueşte-mă pe mine de clevetirea oamenilor",[2] numind şi pe draci „oameni" pentru firea lor raţională. Dar şi Mântuitorul în Evanghelii a numit pe cel ce samănă în noi neghina păcatului, „om vrăjmaş".[3] Fie ca să ne izbăvim de el, cu harul lui Hristos şi al Dumnezeului nostru, Căruia I se cuvine cinstea şi slava în vecii vecilor. Amin.

1) Ps. 50, 20 2) Tit. 2, 28 3) Ps 119, 131 4) Mt. 13, 25.

Ale Aceluiaşi

Din capetele despre trezvie[1]

Aşa trebue să se poarte totdeauna monachul ca şi când ar avea să moară mâine; şi iarăşi aşa să se folosească de trup, ca şi când ar avea să trăiască mulţi ani. Aceasta pe de o parte taie gândurile trândăviei şi face pe monah mai sârguincios, iar pe de alta păzeşte trupul sănătos şi în aceeaşi înfrânare. [2]

2. Cel ce a dobândit cunoştinţă şi culege din ea rodul plăcerii, nu mai crede dracului slavei deşarte, care îi înfăţişează toate plăcerile lumii. Căci nu i-ar putea făgădui un mai mare lucru ca vederea duhovnicească. Câtă vreme însă n'am gustat din cunoştinţă să ne supunem voioşi ostenelelor cu fapta, arătând lui Dumnezeu ţinta noastră: că toate le facem pentru cunoştinţa lui.[3]

3. Este de trebuinţă să arătăm şi căile monachilor cari au călătorit mai înainte de noi şi pe acelea să umblăm şi noi. Căci multe sunt cele făcute şi zise de ei bine. Între ele şi aceasta o zice careva dintre dânşii: „Mâncarea mai uscată şi vieţuirea aspră, împreunată cu

1) In Filocalia greacă poartă titlul: ToO αύτοO, έκ των νηπτικών κεφαλαίων, urmând după scrierea anterioară. Cele 5 capete ale acestei scrieri le-am identificat pe toate în „Capita practica", după cum indic la fiecare cap. in parte.

2) Ideatic cu una din sentinţele adause la capitolul despre trândăvie din scrierea „De octo cogitationibus" dată sub numele lui Nil Sinaitul P. G. 79, 1457 O scriere care în realitate e o prelucrare a extrasului din Ioan Casian, tradus in această carte). Dar şi ca cap. 29 din „Capita practica", P. G. 40, 1244.

3) Identic cu cap. 21 din „Capita practica", P. G. 40, 1228

dragostea, duce pe monach mai repede la limanul nepătimirii".[1]

4. Mă aflam în miez de zi lângă Sfântul Macarie şi, topindu-mă de sete, i-am cerut apă să beau. Iar el îmi zise: „Îndestulează-te cu umbra, căci mulţi călătoresc acum şi umblă cu corăbiile pe mare şi nici pe aceasta nu o au". Apoi mărturisindu-i gânduri despre înfrânare, mi-a zis: „Îndrăzneşte fiule, că eu în douăzeci de ani întregi nu m'am săturat nici de pâine, nici de apă, nici de somn; ci pâinea o mâncam cântărită la cumpănă, apa o beam cu măsură, şi numai rezemându-mă puţin de pereţi furam o leacă somn".[2]

5. Mintea care hoinăreşte o statorniceşte citirea, priveghierea şi rugăciunea; pofta aprinsă o stinge foamea, osteneala şi singurătatea; iar mânia o domoleşte desăvârşit cântarea de psalmi, îndelunga răbdare şi mila. Căci cele fără măsură şi fără vreme sunt trecătoare şi mai mult strică decât folosesc.[3]

1) Identic cu cap 9) din „Capita practica", P. G. cit. Î245.
2) Identic cu cap. 94 din „Cap. prad", P. G. cit. 1245.
3) Identic cn cap. 6 din „Cap. pr.", P. G. cit 1224.

Al Aceluiaşi

Cuvânt despre rugăciune

Împărţit în 153 capete[1]

Cuvânt înainte

Arzând eu în flacăra patimilor necurate, m'ai întărit adesea prin trimiterea scrisorilor tale de Dumnezeu iubitoare, mângâindu-mi mintea muncită de cele mai ruşinoase gânduri şi imitând astfel, în chip fericit, pe marele învăţător şi dascăl. Şi nu e de mirare. Pentrucă totdeauna partea ta au fost cele de cinste, ca şi a binecuvântatului Iacov. Căci slujind bine pentru Rachila şi primind pe Lia, ceri şi pe cea dorită, întru cât ai împlinit şi cei şapte ani ai acesteia.[2] Iar eu nu tăgăduesc că, ostenindu-mă toată noaptea, n'am prins nimic; totuşi aruncând mrejile după cuvântul tău, am prins mulţime de peşti, nu ştiu dacă mari, dar în orice caz 153 la număr. Pe aceştia ţi-i trimit în micul coş al dragostei, ca tot atâtea capete, împlinindu-ţi porunca. Dar te admir şi-ţi fericesc foarte gândul minunat de-a dori să ai capetele rugăciunii. Căci ştiu că nu le iubeşti amplu numai pe cele ce le ai în mână şi sunt scrise cu cerneală pe hârtie, ci şi pe cele împlântate în minte,

1) In Filocalia greacă e pus între scrierile lui Nil Sinaitul. De asemenea în P. G. 79. 1165—1200. Dar este al lui Evagrie. Vezi Viller-Rahner. O. c. p. 171.

2) Gen. 29, 23 28.

prin dragoste şi nepomenire de rău. De aceea, dat fiiind faptul că toate sunt îndoite, una sporind pe cealaltă, după înţeleptul Iisus, [1] primeşte-le nu numai în scrisoare, ci şi în duh, întru cât oricărei scrisori îi premerge înţelesul. Căci dacă nu e acesta, nici scrisoarea nu va fi. Prin urmare îndoit este şi felul rugăciunii. Unul este practic, iar altul contemplativ. La fel şi numărul are două laturi. Una pe care poti pune mâna şi aceasta este cantitatea, iar alta este înţelesul lui, sau calitatea.

Astfel împărţind cuvântul despre rugăciune în 153 de capete, ti-am trimis o merinde evanghelică, spre a avea plăcerea unui număr simbolic şi o figură de triunghiu şi de şaseunghiu, cari indică pe de o parte cunoştinţa cucernică a Treimii, iar pe de alta înţelesul acestei lumi.[2]

Dar şi numărul o sută, luat în sine, este un patruunghiu;[3] iar cincizeci şi trei, este un triunghiu şi o sferă. Căci douăzeci şi opt este un triunghiu;[4] iar douăzeci şi cinci, o sferă, fiindcă douăzeci şi cinci e alcătuit din cinci ori cinci. Prin urmare ai figura în patru unghiuri simbolizând pătrimea virtuţilor, iar pe de alta cunoştinţa înţeleaptă a veacului acestuia, simbolizată de numărul douăzeci şi cinci, care închipueşte forma de sferă a timpurilor. Căci săptămână se mişcă după săptămână şi lună după lună şi timpul se deapănă în cerc, an după an, cum vedem în mişcarea soarelui, a lunii, a primăverii, a verii, şi a celorlalte. Iar triunghiul însemnează cunoştinţa Sfintei Treimi. Privind însă şi altfel numărul o sută cincizeci şi trei, ca trei cifre, se poate înţelege că e triunghiul cunoştinţii practice, naturale şi teologice, sau credinţa, nădejdea şi dragostea; sau aurul, argintul şi pietrile scumpe.

1) Inţel lui Sirach 42. 25

2) Numărul 153 se compune din: 3—treiunghiu; 1+5=şaseunghiu, care ar simboliza lumea temporală prin ciclul celor 6 zile de muncă ale săptămânii.

3) 100=4X25.

4) Probabil pentru numărul 3 care trece peste 25.

Numărul însemnează acestea. Iar cuprinsul smerit al capetelor nu-l vei ocări, ştiind să fii şi sătul şi flămând [1] şi amintindu-ţi de Cel ce n'a trecut cu vederea cei doi bani ai văduvei, ci i-a primit mai bucuros ca bogăţia multora. Prin urmare, primind acest rod al bunăvointii, iubirii şi dragostei, păzeşte-l între fraţii tăi adevăraţi, poruncindu-le să se roage pentru cel bolnav, ca să se facă sănătos şi, luându-şi patul, să umble prin harul lui Hristos, Amin.

1. Dacă ar vrea cineva să pregătească tămâie mirositoare, va amesteca după rânduială în chip egal răşină străvezie de liban, casia, onixul şi stactia. Acestea sunt pătrimea virtuţilor. Dacă sunt depline şi egale, mintea nu va fi vândută.

2. Sufletul curăţit prin plinătatea virtuţilor face rânduiala mintii neclintită şi destoinică să primească starea căutată.

3. Rugăciunea este vorbirea minţii cu Dumnezeu. De ce stare are aşa dar nevoie mintea, ca să poată să se întindă, fără să se uite îndărăt, dincolo de sine, până la Stăpânul ei, şi să stea de vorbă cu El, fără mijlocirea nimănui ?

4. Când Moise încearcă să se apropie de rugul arzător, e împiedecat până nu desleagă încălţămintea picioarelor.[2] Cum nu te vei deslega şi tu de orice cuget pătimaş, dacă vrei să vezi pe cel mai presus de orice simţire şi înţelegere şi să vorbeşti cu El?

5. Mai întâi roagă-te pentru dobândirea lacrimilor, ca prin plâns să înmoi sălbăticia ce se află în sufletul tău; şi după ce vei fi mărturisit astfel împotriva ta fărădelegile tale înaintea Domnului,[3] să primeşti iertare dela El.

6. Foloseşte-te de lacrimi pentru a dobândi împlinirea oricărei cereri. Căci foarte mult se bucură Stăpânul, când te rogi cu lacrimi.

1) Filip. 4, 12 2) Ex. 3, 2 3) Ps 32, 5.

7. Dacă verşi izvoare de lacrimi în rugăciunea ta, să nu te înalţi întru tine, ca şi cum ai fi mai presus de mulţi. Căci rugăciunea ta a primit ajutor ca să poţi răscumpăra cu dragă inimă păcatele tale şi să îmblânzeşti pe Stăpânul prin lacrimi. Deci să nu întorci spre patimă înlăturarea patimilor, ca să nu mânii şi mai mult pe Cel ce ţi-a dăruit harul.

8. Mulţi, plângând pentru păcate, uită de scopul lacrimilor; şi aşa, pierzându-şi mintea, au rătăcit.

9. Stai cu încordare şi te roagă cu osârdie şi ocoleşte grijile şi gândurile, căci ele te turbură şi te neliniştesc, ca să te scoată din tăria rugăciunii.

10. Când te văd dracii râvnind cu adevărat la rugăciune, îţi strecoară gândurile unor lucruri aşa zise trebuincioase; şi după puţină vreme îţi fură amintirea lor, ca mişcându-ţi-se mintea spre căutarea lor şi neaflându-le, să se descurajeze şi să se întristeze foarte. Apoi când revine iarăşi în rugăciune, îi aduce aminte cele căutate şi cele amintite mai 'nainte, ca mintea căutând să le ia la cunoştinţă, să piardă rugăciunea, care aduce roade.

11. Luptă-te să-ţi ţii mintea în vremea rugăciunii, surdă şi mută, şi te vei putea ruga.

12. Când te va întâmpina o ispită, sau te va aţâţa o împotrivire, ca să-ţi mişti mânia spre cel ce-ţi stă împotrivă, sau să spui vre-o vorbă goală, adu-ţi aminte de rugăciune şi de porunca dumnezeiască cu privire la ea, şi îndată se va linişti mişcarea fără rânduială din tine.

13. Toate câte le vei face pentru a te răzbuna pe fratele, care te-a nedreptăţit, îţi vor fi spre sminteală în vremea rugăciunii.

14. Rugăciunea este vlăstarul blândeţii şi al lipsei de mânie.

15. Rugăciunea este rodul bucuriei şi al mulţumirii.

16. Rugăciunea este alungarea întristării şi a descurajării.

17. Plecând, vinde-ţi averile şi le dă săracilor,[1] şi luându-ţi crucea, lapădă-te de tine,[2] ca să poti să te rogi neîmprăştiat.

18. Dacă vrei să te rogi în chip vrednic de laudă, lapădă-te de tine în tot ceasul şi, suferind nenumărate răutăţi, nevoeşte-te pentru rugăciune.

19. Necazul pe care îl rabzi cu bună înţelegere te va face să-i afli rodul în vremea rugăciunii.

20. Dorind să te rogi cum trebue, să nu întristezi vreun suflet; iar de nu, îndeşert alergi.

21. Lasă-ţi darul tău, zice, înaintea altarului şi plecând împacă-te mai întâiu cu fratele tău, şi apoi venind te vei ruga neturburat. Căci amintirea răului înegreşte cugetul celui ce se roagă şi întunecă rugăciunile lui.

22. Cei ce îşi îngrămădesc supărări şi pomeniri de rău, sunt asemenea celor ce scot apă şi o toarnă într'un vas fără fund.

23. Dacă eşti răbdător, pururea te vei ruga cu bucurie.

24. Rugându-te tu cum trebue, ti se vor întâmpla astfel de lucruri, încât să ti se pară că ai dreptate să te foloseşti de mânie. Dar nu este nicio mânie dreaptă împotriva aproapelui. Căci de vei căuta vei afla că este cu putinţă să rândueşti lucrul bine şi fără mânie. Deci foloseşte-te de tot meşteşugul ca să nu izbucneşti în mânie.

25. Vezi ca nu cumva, părând că vindeci pe altul să fii tu însuti netămăduit şi să împiedeci rugăciunea ta.

26. Fugind de mânie, vei afla cruţare şi te vei dovedi înţelept şi vei fi între cei ce se roagă.

27. Înarmându-te împotriva mâniei, nu vei suferi niciodată pofta, căci aceasta dă mâncare mâniei; iar mânia turbură ochiul mintii, întinând starea rugăciunii.

1) Mt. 19, 21 ; Mc 10, 21.

2) Mt 16, 24; Lc 9, 23.

3) Mt 5, 23.

28. Nu te ruga împlinind numai formele dinafară, ci îndeamnă-ţi mintea spre simţirea rugăciunii duhovniceşti cu multă frică.

29. Uneori stând la rugăciune te vei ruga dintr'odată bine; alteori, chiar ostenindu-te foarte, nu vei ajunge la ţintă, ca să ceri şi mai mult, şi primind, să ai un câştig care nu-ti mai poate fi răpit.

30. Apropiindu-se îngerul, se depărtează grămadă toţi cei ce ne turbură, şi mintea se află în multă odihnă, rugându-se curat. Alteori, ameninţându-ne obişnuitul războiu, mintea se luptă şi nu poate să se liniştească, deoarece s'a amestecat mai 'nainte cu felurite patimi. Totuşi cerând şi mai mult, va afla. Căci „celui ce bate i se va deschide".[1]

31. Nu te ruga să se facă voile tale, căci acestea nu se acopere întru totul cu voia lui Dumnezeu,[2] ci roagă-te mai bine precum ai fost învăţat, zicând: „Facă-se voia Ta" în mine. Şi în tot lucrul aşa să-L rogi, ca să se facă voia Lui. Căci El voeşte ceea ce e bine şi folositor sufletului tău. Dar tu nu ceri totdeauna aceasta.

32. De multe ori, rugându-mă, am cerut să mi se împlinească ceea ce am socotit eu că e bine, şi am stăruit în cerere, silind fără judecată voia lui Dumnezeu; nu i-am lăsat Lui ca să rânduiască mai bine aceea ce ştia că este de folos. Iar primind, m'am scârbit pe urmă foarte, că n'am cerut mai bine să se facă voia lui Dumnezeu. Căci lucrul nu mi-a folosit aşa cum credeam.

33. Ce este binele, dacă nu Dumnezeu? Aşa dar, să-I lăsăm Lui toate cele ce ne privesc şi ne va fi bine. Căci Cel ce e bun, desigur că e şi dătătorul darurilor bune.

34. Nu te îndurera, dacă nu capeţi îndată dela Dumnezeu ceea ce ceri. Căci vrea să-ţi facă şi mai mult bine, lăsându-te să stărui către El în rugăciune.

1) Mt. 7, 7; Lc. 9, 9 2) Mt 6, 10.

Fiindcă ce e mai presus ca a vorbi cu Dumnezeu şi a fi răpit la împreuna petrecere cu El?

35. Rugăciunea neîmprăştiată este o înţelegere supremă a minţii.

36. Rugăciunea este urcuşul minţii spre Dumnezeu.

37. Dacă doreşti să te rogi, leapădă-te de toate, ca să moşteneşti totul.

38.Roagă-te mai întâi să te curăţeşti de patimi; al doilea, să te isbăveşti de neştiinţă şi de uitare; al treilea, de toată ispita şi părăsirea.

39. Cere în rugăciune numai dreptatea şi Împărăţia, adică virtutea şi cunoştinţa şi toate celelalte se vor adăuga ţie.

40. E cu dreptate să te rogi nu numai pentru curăţia ta, ci şi pentru a oricărui semen, ca să imiţi chipul îngeresc.

41. Vezi dacă te-ai înfăţişat cu adevărat înaintea lui Dumnezeu în rugăciunea ta, sau eşti biruit de lauda omenească şi pe aceasta te sileşti să o vânezi, folosindu-te de chipul rugăciunii ca de o acoperitoare.

42. Fie că te rogi cu fraţii, fie singur, strădueşte-te să te rogi nu din obişnuinţă, ci cu simţirea.

43. Simţirea rugăciunii este adunarea cugetului, împreunat cu evlavie, cu străpungerea inimii, cu durerea sufletului, cu mărturisirea greşalelor, cu suspine nevăzute.

44. Dacă mintea ta mai e furată în vremea rugăciunii, încă n'a cunoscut că se roagă un monach, ci eşti încă un mirean, care înfrumuseţează cortul din afară.

45. Rugându-te, păzeşte-ţi cu putere memoria, ca să nu-ţi pună înainte ale sale, ci mişcă-te pe tine spre gândul înfăţişerii tale la judecată. Căci de obiceiu mintea e foarte răpită de memorie în vremea rugăciunii.

46. Amintirea îţi aduce în vremea rugăciunii sau închipuiri de ale lucrurilor de odinioară, sau griji noi, sau faţa celui ce te-a supărat. Diavolul pismueşte foarte tare pe omul care se roagă şi se foloseşte de tot meşte-

şugul ca să-i întineze scopul. El nu încetează prin urmare să pună în mişcare icoanele lucrurilor prin amintire şi să răscolească toate patimile prin trup, ca să-l poată împiedeca din drumul său cel mai bun şi din călătoria către Dumnezeu.

47. Când diavolul cel prea viclean, făcând multe, nu poate împiedeca rugăciunea dreptului, o lasă pentru putină vreme mai domol şi pe urmă îl războieşte iarăşi pe cel ce se roagă. Căci fie că-l aprinde pe acesta spre mânie şi aşa strică starea lui cea bună dobândită prin rugăciune, fie că-l aţâţă la plăcere pătimaşă şi aşa îi pângăreşte mintea.

48. După ce te-ai rugat cum trebue, aşteaptă cele ce nu trebue şi stăi bărbăteşte păzind rodul tău. Căci spre aceasta ai fost rânduit dintru început, ca să lucrezi şi să păstrezi. Aşa dar, după ce-ai lucrat, nu cumva să laşi nepăzit ceea ce ai făcut. Iar de nu, n'ai folosit nimic rugându-te.

49. Tot războiul ce se aprinde între noi şi dracii necuraţi, nu se poartă pentru altceva, decât pentru rugăciunea duhovnicească. Căci lor le este foarte potrivnică şi urâtă, iar nouă foarte mântuitoare şi plăcută.

50. Ce vreau dracii să lucreze în noi? Lăcomia pântecelui, curvia, iubirea de argint, mânia, tinerea minte a răului şi celelalte patimi, ca îngroşându-se mintea prin ele, să nu se poată ruga cum trebue. Căci stârnindu-se patimile părţii neraţionale, nu o lasă să se mişte cu bună judecată.

51. Cultivăm virtuţile pentru raţiunile făpturilor şi pe acestea le căutăm pentru Raţiunea care le-a dat fiinţă. Iar aceasta obişnueşte să se descopere în starea de rugăciune.

52. Starea de rugăciune este o dispoziţie nepătimaşă, câştigată prin deprindere, care răpeşte mintea înţeleaptă spre înălţimea spirituală, prin dragoste desăvâşită.

53. Cel ce vrea să se roage cu adevărat, trebue nu numai să-şi stăpânească mânia şi pofta, ci trebue să ajungă şi afară de orice înţeles pătimaş.

54. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu, stă de vorbă cu El de-a-pururi, cum ar sta cu un tată, alungând orice înţeles pătimaş.

55. Cel ce a atins nepătimirea, încă nu se şi roagă cu adevărat. Căci poate să urmărească niscai cugetări simple şi să fie răpit de istoriile lor şi să fie departe de Dumnezeu.

56. Când mintea zăboveşte în ideile simple ale lucrurilor, încă nu a ajuns la locul rugăciunii. Căci poate să se afle necontenit în contemplaţia lucrurilor şi să flecărească despre înţelesurile lor, cari deşi sunt idei simple, dar exprimând vederi de-ale lucrurilor, dau minţii forma şi chipul lor şi o duc departe de Dumnezeu.

57. Până ce mintea nu s'a ridicat mai presus de contemplarea firii trupeşti, încă n'a privit locul lui Dumnezeu. Căci poate să se afle în cunoştinţa celor inteligibile şi să se facă felurită ca ele.

58. Dacă vrei să te rogi, ai trebuinţă de Dumnezeu, care dă rugăciune celui ce se roagă. Prin urmare cheamă-L pe El, zicând: „Sfinţească-se numele Tău, vie împărăţia Ta",[1] adică Duhul Sfânt şi Fiul Tău, Cel unul născut. Căci aşa ne-a învăţat, zicând: „în Duh şi în Adevăr se cade să ne închinăm Tatălui".[2]

59. Cel ce se roagă în Duh şi Adevăr, nu-L mai preamăreşte pe Ziditor din făpturi, ci-L preamăreşte din El însuşi.

60. Dacă eşti teolog (dacă te ocupi cu contemplarea lui Dumnezeu), roagă-te cu adevărat; şi dacă te rogi cu adevărat, eşti teolog.

61. Când mintea ta, cuprinsă de mult dor către Dumnezeu, pleacă oarecum câte puţin din trup şi se

1) Mt. 6, 9-10; Lc. 9, 2.
2) Io. 4, 25.

depărtează de toate gândurile, cari vin din simţire, din amintire, sau din starea humorală, umplându-se de evlavie şi de bucurie, atunci socoteşte că te-ai apropiat de hotarele rugăciunii.

62. Duhul Sfânt, pătimind împreună cu noi de slăbiciunea noastră, ne cercetează şi când suntem necuraţi. Şi dacă află numai că mintea noastră i se roagă cu dragoste de adevăr, se sălăşlueşte în ea şi alungă toată ceata de gânduri şi de înţelesuri cari o împrejmuesc, îndemnând-o spre dragostea rugăciunii duhovniceşti.

63. Ceilalţi strecoară în minte gânduri, sau înţelesuri, sau vederi prin schimbări în starea trupului. Iar Domnul lucrează dimpotrivă: coborându-se în mintea însăşi, aşează în ea cunoştinţa celor ce le vrea, şi prin minte linişteşte neînfrânarea trupului.

64. Cel ce se mânie şi ţine minte răul, oricât ar iubi rugăciunea, nu este afară de învinuire. Căci este asemenea celui ce vrea să aibă vederea ageră, dar îşi turbură ochii.

65. Dacă doreşti să te rogi, nu face nimic din cele ce se împotrivesc rugăciunii, ca Dumnezeu, apropiindu-se, să călătorească împreună cu tine.

66. Rugându-te, să nu dai vreun chip lui Dumnezeu în tine, nici să nu îngădui minţii tale să se modeleze după vreo formă, ci apropie-te în chip nematerial de Cel nematerial şi vei înţelege.

67. Păzeşte-te de cursele celor protivnici. Căci se întâmplă că în vreme ce te rogi curat şi neturburat, să ţi se înfăţişeze deodată înainte vreun chip străin şi ciudat, ca să te ducă la părerea că Dumnezeu este acolo, şi să te înduplece să crezi că dumnezeirea este câtimea ce ţi s'a descoperit ţie deodată. Dar dumnezeirea nu este câtime şi nu are chip.

68. Când pismaşul diavol nu poate mişca memoria în vremea rugăciunii, atunci sileşte starea humorală a trupului să aducă vreo nălucire ciudată înaintea minţii şi să o facă pe aceasta să primească o anumită formă.

Iar mintea având obiceiul să petreacă în cugetări, uşor se încovoaie. Şi astfel cel ce se sileşte spre cunoştinţa nematerială şi fără formă, e amăgit, apucând fum în loc de lumină.

69. Stai la straja ta, păzindu-ţi mintea de cugetări în vremea rugăciunii, pentru a-şi îndeplini rugăciunea şi a petrece în liniştea ei. Fă aşa, pentru ca Cel ce pătimeşte împreună cu cei neştiutori, să te cerceteze şi pe tine, şi atunci vei primi darul atotstrălucitor al rugăciunii.

70. Nu vei putea să te rogi cu curăţie până ce vei fi împletit cu lucruri materiale şi turburat de griji necontenite. Căci rugăciunea este lepădarea gândurilor.

71. Nu poate cel legat să alerge, nici mintea ce slujeşte patimilor nu poate vedea locul rugăciunii duhovniceşti. Căci este trasă şi purtată de gândul pătimaş şi nu va avea o stare neclintită.

72. Când, în sfârşit, mintea se roagă cu curăţie şi fără patimă, nu mai vin asupra ei dracii din partea stângă, ci din cea dreaptă. Căci îi vorbesc de slava lui Dumnezeu şi îi aduc înainte vreo formă din cele plăcute simţirii, încât să-i pară că a ajuns desăvârşit la scopul rugăciunii Iar aceasta a spus-o un bărbat cunoscător că se înfăptueşte prin patima slavei deşarte şi prin dracul care s'a atins de creier.

73. Socotesc că dracul, atingându-se de creier, schimbă lumina minţii, precum voieşte. În felul acesta este stârnită patima slavei deşarte spre gândul de a face mintea să se pronunţe cu uşurătate, prin păreri proprii, despre cunoştinţa dumnezeească şi fiinţială. Unul ca acesta nefiind supărat de patimi trupeşti si necurate, ci înfăţişându-se — zice-se — cu curăţie, socoteşte că nu se mai petrece în el nicio lucrare protivnică. De aceea socoteşte arătare dumnezeească, lucrarea săvârşită în el de diavolul, care se foloseşte de multă pătrundere şi, prin creier, schimbă lumina împreunată cu el şi îi dă, precum am spus, forma care vrea.

74. Îngerul lui Dumnezeu arătându-se, opreşte cu cuvântul numai, lucrarea protivnică din noi şi mişcă lumina minţii la lucrare fără rătăcire.

75. Cuvântul spus în Apocalipsă, că Îngerul aduce tămâe ca să o adauge la rugăciunile Sfinţilor,[1] socotesc că este harul acesta, care e lucrat prin Înger. Căci el sădeşte cunoştinţa adevăratei rugăciuni, încât mintea stă de aci înainte înafară de orice clintire şi nepăsare.

76. Năstrapele cu tămâe[2] se zic că sunt rugăciunile Sfinţilor, pe cari le purtau cei douăzeci şi patru de bătrâni.

77. Dar năstrapa trebue socotită prietenia cu Dumnezeu, sau dragostea desăvârşită şi duhovnicească, în care se lucrează rugăciunea în Duh şi Adevăr.

78. Când socoteşti că nu ai trebuinţă de lacrimi în rugăciunea ta pentru păcate, gândeşte-te cât de mult te-ai depărtat de Dumnezeu, având datoria să fii pururea în El, şi vei lăcrima cu şi mai multă căldură.

79. Astfel, cunoscând măsurile tale, vei plânge cu uşurinţă, dosădindu-te după Isaia: „Cum, necurat fiind şi petrecând în mijlocul unui astfel de popor, adică între protivnici, îndrăsneşti să te înfăţişezi înaintea Domnului Savaot?".[3]

80. De te rogi cu adevărat, vei afla multă întărire şi încredinţare, şi Îngerii vor veni la tine ca şi la Daniil şi-ţi vor lumina înţelesurile celor ce ţi se întâmplă.

81. Cunoaşte că sfinţii îngeri ne îndeamnă la rugăciune şi stau de faţă împreună cu noi, bucurându-se şi rugându-se pentru noi. Dacă suntem prin urmare cu nepăsare şi primim gânduri protivnice, îi amărâm foarte tare, dat fiind că ei se luptă atâta pentru noi, iar noi nu vrem să ne rugăm lui Dumnezeu nici pentru noi înşine, ci dispreţuind slujba noastră şi părăsind pe Stăpânul şi Dumnezeul acestora, petrecem cu necuraţii draci.

1) Apocalips 8, 3. 2) Apocalips 5, 8 3) Isaia 6, 5.

82. Roagă-te cu cuviinţă şi fără tulburare şi cântă cu înţelegere şi cu bună măsură şi vei fi ca un pui de vultur ce se urcă la înălţime.

83. Psalmodierea potoleşte patimile şi face să se liniştească neînfrânarea trupului. Iar rugăciunea face mintea să-şi împlinească propria lucrare.

84. Rugăciunea este lucrarea demnă de vrednicia minţii, sau întrebuinţarea cea mai bună şi mai curată a ei.

85. Psalmodierea este un lucru al înţelepciunii variate; iar rugăciunea este începutul cunoştinţii nemateriale şi simple.

86. Cunoştinţa este tot ce poate fi mai bun, căci este împreună lucrătoare a rugăciunii, trezind din somn puterea de înţelegere a minţii, pentru contemplarea cunoştinţii dumnezeeşti.

87. Dacă n'ai primit încă darul rugăciunii, sau al psalmodierii, stărue cu putere şi-l vei primi.

88. „Le-a spus lor şi o pildă, cum trebue să se roage totdeauna şi să nu slăbească". Prin urmare nu slăbi, nici nu descuraja, dacă n'ai primit. Căci vei primi pe urmă. Şi a adaus la pildă cuvântul: „Deşi de Dumnezeu nu mă tem şi de om nu mă ruşinez, dar fiindcă femeia îmi pricinueşte supărări îi voiu face dreptate. Deci aşa va face şi Dumnezeu de grabă dreptate, celor ce strigă către El ziua şi noaptea".[1] Îndrăzneşte aşa dar, stăruind încordat în sfânta rugăciune.

89. Nu voi să ţi se facă cele ce te privesc precum socoteşti tu, ci precum îi place lui Dumnezeu, şi vei fi neturburat şi mulţumit în rugăciunea ta.

90. Chiar dacă ţi se pare că eşti cu Dumnezeu, păzeşte-te de dracul curviei, căci este foarte înşelător şi cât se poate de pismaş şi vrea să fie mai iute şi mai ager ca mişcarea şi trezirea minţii tale, ca să o desfacă şi de Dumnezeu, când Îi stă înainte cu evlavie şi frică.

1) Luca 18, 2—7.

91. Dacă te îngrijeşti de rugăciune, pregăteşte-te împotriva năvălirii dracilor şi rabdă cu bărbăţie biciuirile lor. Căci vor veni asupra ta ca fiarele sălbatice şi tot trupul ţi-l vor chinui.

92. Pregăteşte-te ca un luptător încercat. De vei vedea fără de veste vreo nălucire, nu te clinti. Chiar dacă ai vedea sabie scoasă împotriva ta, sau lampă năvălind spre vederea ta, nu te turbura; sau de vei vedea vreo formă urîcioasă şi sângeroasă, să nu-ţi slăbească sufletul. Ci stăi drept, mărturisind mărturisirea cea bună şi mai uşor vei privi la vrăjmaşii tăi.

93. Cel ce rabdă necazurile va ajunge şi la bucurii. Şi cel ce stărue în cele neplăcute, nu va fi lipsit nici de cele plăcute.

94. Vezi să nu te amăgească dracii cei răi prin vreo vedenie, ci fii cu grijă, întorcându-te la rugăciune; şi cheamă pe Dumnezeu, ca dacă este vedenia dela El, El să te lumineze, iar de nu, să alunge în grabă pe amăgitorul. Şi îndrăsneşte, că nu vor putea sta câinii, când tu stărueşti cu înfocare în convorbirea cu Dumnezeu. Căci îndată vor fi alungaţi departe cu ajutorul lui Dumnezeu, fiind bătuţi în chip nevăzut şi nearătat.

95. Cu dreptate este să nu-ţi rămână necunoscut nici vicleşugul acesta, că pentru o vreme se despart dracii între ei înşişi. Şi dacă vrei să ceri ajutor împotriva unora, vin ceilalţi în chipuri îngereşti şi alungă pe cei dintâi, ca tu să fii înşelat de ei, părându-ţi că sunt îngeri.

96. Îngrijeşte-te să agoniseşti multă cugetare smerită şi bărbăţie, şi „răutatea lor nu se va atinge de sufletul tău şi biciul nu se va apropia de cortul tău, că Îngerilor Săi va porunci ca să te păzească pe tine",[1] iar aceştia vor izgoni dela tine toată lucrarea protivnică.

1) Psalm 9, 11.

97. Cel ce are grijă de rugăciune curată, va pătimi dela draci: ocări, loviri, strigăte şi vătămări. Dar nu va cădea, nici nu-şi va părăsi gândul, zicând către Dumnezeu: „Nu mă voi teme de rele, căci Tu cu mine eşti" şi cele asemenea.

98. În vremea unor astfel de ispite, foloseşte-te de rugăciunea scurtă şi stăruitoare.

99. De te vor ameninţa dracii, arătându-se deodată din văzduh ca să te înspăimânte şi să-ţi răpească mintea, să nu te înfricoşezi de ei şi să nu ai nici o grijă de ameninţarea lor, căci ei se tem de tine, încercând să vadă dacă le dai atenţie, sau îi dispretueşti cu desăvârşire.

100. Dacă stai în rugăciune înaintea lui Dumnezeu Atotţiitorul, Făcătorul şi Proniatorul tuturor, de ce I te înfăţişezi atât de lipsit de judecată, încât îţi uiţi de frica Lui cea neîntrecută şi tremuri de nişte ţânţari şi gândaci? Sau n'ai auzit pe cel ce zice: „De Domnul Dumnezeul tău să te temi",[1] şi iarăşi: „De El se înfricoşează şi tremură toate, de faţa puterii Lui"[2] şi cele următoare.

101. Precum pâinea este hrană trupului şi virtutea hrană sufletului, aşa rugăciunea duhovnicească este hrana minţii.

102. Roagă-te în sfântul loc al rugăciunii, nu ca fariseul, ci ca vameşul, ca să te îndreptezi şi tu de către Domnul.

103. Străduieşte-te să nu blestemi pe cineva în rugăciunea ta, ca să dărîmi cele ce le zideşti, făcând urâtă rugăciunea ta.

104. Cel ce datorează zece mii de talanţi, să te înveţe pe tine, că de nu vei ierta celui ce-ţi este dator, nu vei dobândi nici tu iertare. „Căci l-a predat pe el, zice, chinuitorilor".[3]

105. Uită-ţi de trebuinţele trupului când te înfăţişezi în rugăciune, ca nu cumva, pişcat de purece sau de

1). Deuteronom 10, 20. 2) Ioil 2, 10; Naum 1, 5. 3) Matei 18, 34.

păduche, de ţânţar sau de muscă, să te păgubeşti de cel mai mare câştig al rugăciunii tale.

106. S'a întâmplat la noi că unuia dintre Sfinţi, care se ruga, atâta i s'a împotrivit cel rău, că îndată ce întindea mâinile, acela i se înfăţişa ca un leu şi ridica în sus labele dinainte şi-şi înfigea ghiarele sale în amândouă şoldurile nevoitorului, cu voinţa de a nu se depărta până ce nu-şi va lăsa acela mâinile în jos. Dar acela niciodată nu le lăsa în jos, până nu-şi împlinea rugăciunile obişnuite.

107. Aşa l-am cunoscut şi pe cel ce se îndeletnicea cu lucrul isihiei într'o groapă, pe Ioan cel mic, mai bine zis prea marele monach. Acesta rămânea neclintit în unirea cu Dumnezeu, când dracul se înfăşora în chip de şarpe în jurul lui şi-i strângea trupul şi-i umplea faţa de bale.

108. Ai cetit de sigur şi vieţile monachilor tabenisioţi, unde se spune că grăind Avva Teodor cuvânt către fraţi, au venit două năpârci sub picioarele lui, iar el neturburat, făcându-şi picioarele ocol în jurul lor, le-a ţinut înăuntru, până când a isprăvit de grăit cuvântul; şi atunci le-a arătat fraţilor, povestindu-le întâmplarea.

109. Despre alt frate duhovnicesc am cetit iarăşi, că, rugându-se el, a venit o năpârcă şi s'a lipit de piciorul lui. Dar el nu a coborît mâinile, mai 'nainte de ce nu şi-a împlinit rugăciunea obişnuită. Şi întru nimic nu s'a vătămat cel ce iubea pe Dumnezeu mai mult decât pe sine însuşi.

110. Ai în rugăciunea ta ochiu neîmprăştiat şi, lepădându-te de trupul şi sufletul tău, trăieşte prin minte.

111. Altui oarecare sfânt, ce se ruga cu încordare, liniştindu-se în pustie, arătându-i-se dracii, l-au aruncat şi l-au învârtit prin aer vreme de două săptămâni, prinzându-l apoi în rogojină. Dar nici aşa nu au izbutit să-i coboare mintea din rugăciunea înfocată.

112. Altui iubitor de Dumnezeu, care-şi ocupa mintea cu rugăciunea, umblând prin pustie, i s'au arătat doi Îngeri, călătorind împreună; dar el nu i-a băgat în samă, ca să nu se păgubească de ceea ce-i mai bun. Căci îşi amintea de cuvântul Apostolului, care zice: „Nici Îngerii nici Începătoriile, nici Puterile nu ne vor putea despărţi de dragostea lui Hrisios".[1]

113. Monachul se face prin rugăciune asemenea Îngerilor.

114. Nu căuta nicidecum să primeşti vreun chip sau vreo înfăţişare în vremea rugăciunii, din dorul de a vedea faţa Tatălui cel din ceruri.

115. Nu dori să vezi Îngeri, sau Puteri, sau pe Hristos în chip sensibil, ca să nu-ţi ieşi cu totul din minte, luând lupul drept păstor şi închinându-te dracilor vrăjmaşi.

116. Începutul rătăcirii minţii este slava deşartă. Căci mintea fiind mişcată de aceasta, încearcă să mărginească dumnezeirea în chipuri şi înfăţişări.

117. Eu voiu spune cuvântul meu, pe care l-am spus şi celor mai tineri: fericită este mintea, care a dobândit în vremea rugăciunii, în chip desăvârşit starea fără formă.

118. Fericită este mintea care, rugându-se neîmprăştiat, câştigă necontenit un tot mai mare dor către Dumnezeu.

119. Fericită este mintea care, în vremea rugăciunii, se face nematerială şi săracă de toate.

120. Fericită este mintea care, în vremea rugăciunii, s'a lipsit desăvârşit de orice simţ.

121. Fericit este monachul, care socoteşte pe toţi oamenii ca Dumnezeu, după Dumnezeu.

122. Fericit este monahul, care socoteşte mântuirea şi înaintarea tuturor, ca pe a sa.

1) Romani 8, 38-39.

123. Fericit este monahul, care se socoteşte pe sine gunoiul tuturor.

124. Monah este acela care s'a despărţit de toţi şi se împacă cu toţi.

125. Monah este cel ce se socoteşte pe sine una cu toti, deoarece i se pare că se vede pe sine necontenit în fiecare.

126. Rugăciune săvârşeşte acela care aduce totdeauna primul gând al său ca rod lui Dumnezeu.

127. Ca monah ce doreşti să te rogi, fugi de orice minciună şi orice jurământ. Iar de nu, în zadar îţi iai o înfăţişare care nu ţi se potriveşte.

128. De vrei să te rogi în duh, nimic să nu iai dela trup, şi nu vei avea nour care să-ţi facă umbră în vremea rugăciunii.

129. Încredinţează lui Dumnezeu trebuinţa trupului şi vei înţelege că o poti încredinţa şi pe a duhului.

130. De vei dobândi făgăduinţele, vei împărăţi. Prin urmare, privind spre acestea, cu voioşie vei purta sărăcia de acum.

131. Nu căuta să alungi dela tine sărăcia şi strâmtorarea, materiile rugăciunii neîmpovărate.

132. Să se întâlnească în tine virtuţile trupeşti cu cele sufleteşti, şi cele sufleteşti cu cele duhovniceşti; iar acestea cu cunoştinţa nematerială şi fiinţială.

133. Ia seama la gânduri când te rogi; dacă au încetat cu uşurinţă, de unde vine aceasta? Ca să nu cazi în vreo cursă şi să te predai înşelat.

134. Uneori dracii îţi strecoară gânduri şi apoi te aţâţă ca să te rogi, chipurile, împotriva lor, sau să le stai împotrivă. Şi atunci se depărtează de bună voie, ca să te înşeli, închipuindu-ţi despre tine că ai început să birui gândurile şi să înfricoşezi pe draci.

135. Dacă te rogi împotriva patimii, sau a dracului care te supără, adu-ţi aminte de Cel ce zice: „Voi

alunga pe vrăjmaşii mei şi-i voi prinde şi nu mă voi întoarce până ce nu-i voi nimici. Asupri-i-voi pe ei şi nu vor putea să stea; cădea-vor sub picioarele mele",[1] şi cele următoare. Iar acestea le vei spune cu uşurinţă, dacă te vei înarma cu smerită cugetare împotriva vrăjmaşilor.

136. Nu socoti că ai dobândit virtute, dacă n'ai luptat mai înainte până la sânge pentru ea. Căci trebue să te împotriveşti păcatului până la moarte, luptându-te cu el şi neslăbind, după dumnezeiescul Apostol.[2]

137. Dacă vei folosi pe vreunul, vei fi ocărit de altul, ca, simţindu-te nedreptăţit, să spui, sau să faci ceva ce nu se cuvine şi în felul acesta să risipeşti rău ceea ce ai adunat bine. Acesta e scopul dracilor. De aceea trebue să luăm aminte cu înţelepciune.

138. Aşteaptă loviturile aduse de draci, îngrijindu-te cum să scapi de robia lor.

139. Dracii cei vicleni aşteaptă noaptea ca să turbure pe învăţătorul duhovnicesc, prin ei înşişi; iar ziua, îl învăluesc prin oameni în strâmtorări, defăimări şi primejdii.

140. Nu te teme de nălbitori. Căci deşi lovesc călcând şi uscă întinzând, prin acestea se face veşmântul strălucitor.

141. Câtă vreme nu te-ai lepădat de patimi, ci mintea ta se împotriveşte virtuţii şi adevărului, nu vei afla tămâie binemirositoare în sânul tău.

142. Doreşti să te rogi ? După ce te-ai mutat din cele de aici, petrecerea să o ai deapururi în ceruri, nu simplu, cu cuvântul gol, ci cu fapta îngerească şi cunoştinţa tot mai dumnezeească.

143. Dacă numai când faci răul îţi aduci aminte de Judecător, că este înfricoşat şi nepărtinitor, încă n'ai în-

1) Ps. 18, 38—39
2) I Tim 6, \7.

văţat „să slujeşti Domnului cu frică şi să te bucuri de El cu cutremur".[1] Căci să ştii, că chiar în vremea de odihnă şi de ospătare trebue să-I slujeşti Lui şi mai mult, cu evlavie şi cuviinţă.

144. Bărbat înţelept este acela care nu încetează, înainte de pocăinţa desăvârşită, să-şi aducă aminte cu întristare de păcatele sale şi de răsplătirea lor dreaptă în focul cel veşnic.

145. Cel ce este stăpânit de păcate şi de mânii şi îndrăzneşte cu neruşinare să se întindă la cunoştinţa lucrurilor mai dumnezeeşti, sau să se ridice chiar la rugăciunea nematerială, să primească certarea Apostolului, care-i arată că nu este fără primejdie pentru el să se roage cu capul gol, neacoperit; „căci un asemenea suflet, zice, trebue să aibă pe cap stăpânire, pentru îngerii cari stau de faţă",[2] învelindu-se în cuvenita ruşine şi smerită cugetare.

146. Precum vederea neacoperită şi tare a soarelui din miezul zilei, când luminează mai viu, nu foloseşte ochiului bolnav, aşa nu foloseşte nici întipărirea rugăciunii suprafireşti şi cu adevărat înfricoşate, care se face în duh, minţii pătimaşe şi necurate.

147. Dacă pe cel ce s'a apropiat cu dar la altar nu l-a primit Cel nepărtinitor şi fără nici o lipsă, până nu se va fi împăcat cu aproapele, supărat pe el,[3] gândeşte-te de câtă pază şi putere de a deosebi lucrurile avem trebuinţă, ca să aducem lui Dumnezeu, la altarul cel inteligibil, tămâe bine primită.

148. Nu te bucura de cuvinte, nici de slavă. Altminteri nu-şi vor mai face păcătoşii mendrele în spatele tău, ci în faţa ta.[4] Şi vei fi ţintă de batjocură în vremea rugăciunii, târît şi purtat de ei în gânduri nechibzuite.

149. Atenţia minţii căutând rugăciune, va afla rugăciune; căci rugăciunea îi urmează atenţiei mai mult ca orice altceva. De aceea trebue să ne sârguim spre ea.

1) Ps 2, 11. 2) Cor. 11, 10 3) Mt 5, 23, 24 4) Ps. 129, 3.

150. Precum cel mai de pret dintre toate simţurile este vederea, aşa cea mai dumnezeească dintre toate virtuţile este rugăciunea.

151. Lauda rugăciunii nu stă simplu în cantitatea, ci în calitatea ei. Aceasta o arată cei ce s'au suit în templu.[1] precum şi cuvântul: „Iar voi rugându-vă, nu bolborosiţi"[2] şi următoarele.

152. Câtă vreme atenţia îţi este întoarsă spre trup şi mintea îngrijeşte de cele cari aduc desfătare cortului, încă n'ai văzut locul rugăciunii, ci este încă departe de tine calea fericită a acesteia.

153. Când, stând la rugăciune, te vei ridica mai presus de orice bucurie, atunci cu adevărat ai găsit rugăciunea.

1) Lc. 13. 10 urm.
2) Mat. 6, 7.

Ioan Casian

Vieaţa şi scrierile lui

Ioan Casian este întemeietorul monachismului în Apus, înainte de Benedict. Fiind cel mai citit dintre scriitorii duhovniceşti de acolo, cu tot semipelagianismul său, învăţătura sa a nutrit nenumărate generaţii de monachi, influenţând scrisul pios până în zilele noastre. Aceasta se datoreşte faptului că scrierile sale sunt cea mai bună sinteză a evlaviei vechiului monachism răsăritean, deşi nu una perfectă, iar el a fost puntea de legătură între monachismul răsăritean şi cel apusean.

Ioan Casian s'a născut la anul 360, însă nu se ştie sigur in care parte a lumii. Cei mai mulţi istorici socotesc că e originar din Scythia minor (Dobrogea), alţii din Franţa de Sud.

Încă din fragedă tinereţe s'a făcut monach în Vifleem, după ce îşi adunase o frumoasă cultură.Pe la anul 385primi, împreună cu prietenul său Gherman, îngăduinţa să viziteze în două rânduri patria anahoreţilor, Egiptul. Cea dintâi călătorie a durat 7 ani, a doua aproape tot atâta. Pe la anul 400 se duc la Sf. Ioan Gură de Aur, patriarhul Constantinopolei, care pe Casian hirotoneşte întru diacon.La anul 405 cei doi prieteni se află la Roma,unde apără cauza Sf. Ioan Gură de Aur, care în 404 fusese trimis a doua oară în exil. De aci înainte de Gherman nu se mai ştie nimic. Casian, devenit între timp preot, se duse laMarsilia, unde întemeie pe la 415 o mănăstire pentru bărbaţi şi alta pentru femei. Acolo vieţui până la moartea sa, întâmplată, la anul 435.

La dorinţa episcopului Castor din Apta Julia (în Franţa), care de asemenea întemeiase o mănăstire în dieceza lui, Casian a alcătuit pe la 420 scrierea sa: „Despre rânduielile chinoviilor

şi despre vindecarea celor 8 patimi de căpetenie",[1] în 12 cărţi. În primele 4 cărţi, cari formează partea I, se ocupă cu îmbrăcămintea monachilor din Palestina şi Egipt (cartea 1), cu rugăciunile şi psalmii de noapte(cartea 2),cu slujbele zilnice(cartea 3) şi cu condiţiile de primire a novicilor(cartea 4).[2] În cele 8 cărţi din partea II se ocupă cu cele 8 patimi, în fiecare carte cu o patimă în următoarea ordine: lăcomia pântecelui (gastrimargia), curvia, iubirea de argint (philargyria), mânia, întristarea, lenea (acedia), slava deşartă (cenodoxia), mândria. În aceste 8 cărţi Casian nu face decât să-şi însuşească teoria celor 8 patimi, care era în preocuparea monachismului răsăritean din veacul IV şi căreia prima formulare scrisă i-a dat-o Evagrie Ponticul. Cele 4 nume greceşti folosite de Casian pentru patima 1, 3, 6, 7 (cele din paranteză), arată că el n'a făcut decât să treacă în Apus o teorie din Răsărit. Din această scriere s'a păstrat în limba greacă un extras, care era cunoscut încă lui Fotie în veacul 9. Se pare că acest extras e dintr'o traducere grecească a întregei scrieri, care datează încă din veacul 5. Extrasul are şi el partea I şi partea II, după cum e împărţită şi scrierea în întregime. Ambele părţi ale extrasului sunt puse sub numele lui Atanasie cel Mare, ca prima şi a doua epistolă către Castor.[3] Prima scriere a lui Casian din Filocalia greacă nu e decât partea II a acestui extras (sau epistola a II-a), adecă cel care rezumă învăţătura din cele 8 cărţi despre cele 8 patimi.[4]

La scurtă vreme după aceea Casian a compus a doua scriere, mult mai întinsă, cu titlul: „Convorbiri cu Părinţii".[5]

1) „De institutis coenobiorum et de octo principalium vitiorum remediis" (Migne P. L. 49, 53—476). O ediţie corectă a dat Petschenig în „Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum", Viena 1888, vol. 17, p. 1—231.

2) Această parte este tradusă în româneşte din ediţia rusă a episcopului Teofan (Moscova 1892) şi publicată în „Vechile rânduelí ale vieţii monachale" (edit. de mănăstirea Dobruşa, jud. Soroca, 1929, sub îngrijirea d-lui Const. V. Tomescu), pg., 561—662.

3) Pseudo-Athanasius, Epist. 1—2 ad Castorem, P. G. 28, 849—905.

4) Scrierea „De octo vitiosis cogitationibus" (P. G 79, 1436—1464) pusă, sub numele lui Nil, este în bucăţile ei închegate o scurtă prelucrare a epistolei a doua a lui Pseudo-Atanasie către Castor. Iar sentinţele ce urmează fiecărei bucăţi sunt extrase din Nil (De octo spiritibus malitiae, P. G. 79, 1145—1164) şi Evagrie.

5) „Collationes Patrum" în Migne P. L. 49, 477—1328 şi ediţia mai corectă de Petschenig în Corp. script. eccl. lat. vol. 13, p. 1—711 (Viena 1886)

Sunt 24 de convorbiri pe cari el cu prietenul său Gherman le-au avut cu pustnicii din Egipt în cele 2 călătorii. Scrierea are trei părţi. Cea dintâi cuprinde primele 10 convorbiri, avute în a doua călătorie cu Părinţii din pustia sketică. Partea a doua cuprinde convorbirile 11-17 cu Părinţii din ţinutul Panefisis, iar a treia convorbirile 18-24 cu Părinţii din ţinutul Diolcos. Prima parte este dedicată episcopului Leontie, un frate al lui Castor, întru cât cel din urmă,care îi ceruse şi această scriere,murise între timp; de asemenea unui monach - mai târziu episcop - Heladie. A doua şi a treia altor episcopi.

A doua scriere a lui Casian cuprinsă în Filocalie nu este decât un extras grec al primelor două convorbiri avute cu Ava Moise.

Dacă în prima scriere Casian s'a ocupat cu lucrarea de curăţire de patimi, în a doua se ocupă cu ţinta pozitivă a vieţii duhovniceşti, cu felul în care se poate ajunge la desăvârşire. Cu multă stăruinţă arată aci că asceza negativă are numai o însemnătate relativă. Sărăcia, postul, privegherea sunt numai unelte pentru dobândirea desăvârşirii, nu sunt scop în sine. Corpul se mortifică nu pentru mortificare, ci pentru a-l face unealtă ascultătoare a duhului. Idealul este de-a face ca mintea să aibă necontenit gândul la Dumnezeu. Contemplaţia este pentru Casian tocmai această îndeletnicire cu Dumnezeu. Iar desăvârşirea este contemplarea permanentă. Ea este o rugăciune necontenită. Piedeca cea mai mare în calea ei sunt gândurile străine de Dumnezeu. Împotriva lor trebue să lupte ascetul.

S'a spus despre Casian că descrie cu atâta pricepere mişcările pătimaşe ale sufletului, încât aproape sileşte pe cetitor să-şi descopere greşelile şi să le ocolească,de unde înainte nu le vedea decât ca printr'o ceaţă.

În ce priveşte rugăciunea, Casian cunoaşte mai presus de rugăciunea obişnuită „o rugăciune a focului", pe care numai puţini o cunosc din experienţă proprie. Este o rugăciune fără cuvinte ce întrece înţelegerea şi care urcă la Dumnezeu prin revărsarea luminii cereşti în inimă.[1]

1) Prezentarea aceasta este făcută după O. Bardenhewer, Op. c. vol IV. ed. 1—2, Fr. i. Br. 1924, p. 558-565 şi Viller-Rahner, Op. c. p. 184—192.

Sfântul CASIAN ROMANUL

Către Episcopul Castor

Despre cele opt gânduri ale răutăţii[1]

După ce mai înainte am alcătuit cuvântul despre rânduielile chinoviilor, de data aceasta, nădăjduind iarăşi în rugăciunile Voastre, ne-am apucat a scrie despre cele opt gânduri ale răutăţii, adică despre cel al lăcomiei pântecelui, al curviei, al iubirii de argint, al mâniei, al întristării, al trândăviei, al slavei deşarte şi al mândriei.

I. Despre înfrânarea pântecelui

Mai întâi deci vom vorbi despre înfrânarea pântecelui, care se împotriveşte îmbuibării pântecelui; apoi despre chipul posturilor şi despre felul şi cantitatea bucatelor. Iar acestea nu dela noi le vom spune, ci după cum le-am primit dela Sfinţii Părinţi. Aceştia n'au lăsat un singur canon de postire, nici un singur chip al împărtăşirii de bucate, nici aceeaşi măsură pentru toţi. Fiindcă nu toţi au aceeaşi tărie şi aceeaşi vârstă; apoi şi din pricina slăbiciunii unora, sau a unei deprinderi mai gingaşe a trupului. Însă un lucru au rânduit tuturor: să fugă de îmbuibare şi de săturarea pântecelui. Iar po-

1) In Migne P. G. 28, 871—906, ca epistola **a** 2-a a Sf Atanasie către Castor; şi în Filocalia greacă (Atena 1893), vol. I. pg. 35—47

stirea de fiecare zi au socotit că este mai folositoare şi mai ajutătoare spre curăţie, decât cea de trei sau de patru zile, sau decât cea întinsă până la o săptămână. Căci zic: cel ce peste măsură întinde postirea, tot peste măsură se foloseşte adeseori şi de hrană. Din pricina aceasta se întâmplă că uneori, din covârşirea postirii, slăbeşte trupul şi se face mai trândav spre slujbele cele duhovniceşti; iar alteori, prin prisosul mâncării, se îngreuiază şi face să se nască în suflet nepăsare şi moleşire. Au cercat Părinţii şi aceea că nu tuturor le este potrivită mâncarea verdeţurilor sau a legumelor şi nici posmagul nu-l pot folosi ca hrană toţi. Şi au zis Părinţii că unul mâncând două litre de pâine e încă flămând, iar altul mâncând o litră, sau şase uncii, se satură. (Uncia este uncia romană : 27 gr. 165 mlgr.). Deci, precum am zis mai nainte, le-a dat tuturor o singură regulă pentru înfrânare: să nu se amăgească nimeni cu săturarea pântecelui şi să nu se lase furat de plăcerea gâtlejului. Pentrucă nu numai deosebirea felurilor, ei şi mărimea cantităţii mâncărilor face să se aprinză săgeţile curviei. Căci cu orice fel de hrană de se va umplea pântecele, naşte sământa desfrânării; asemenea nu numai aburii vinului fac mintea să se îmbete, ci şi săturarea de apă, precum şi prisosul a orice fel de hrană o moleşeşte şi o face somnoroasă. În Sodoma nu aburii vinului, sau ai bucatelor felurite au adus prăpădul, ci îmbuibarea cu pâine, cum zice Prorocul.[1] Slăbiciunea trupului nu dăunează curăţiei inimii, când dăm trupului nu ceea ce voieşte plăcerea, ci ceea ce cere slăbiciunea. De bucate numai atât să ne slujim, cât să trăim, nu ca să ne facem robi pornirilor poftei. Primirea hranei cu măsură şi cu socoteală, dă trupului sănătatea, nu îi ia sfinţenia.

Regula înfrânării şi canonul aşezat de Părinţi, acesta este: Cel ce se împărtăşeşte de vreo hrană să se de-

1) Ez. 16, ,49

părteze de ea până mai are încă poftă şi să nu aştepte să se sature. Iar Apostolul zicând: „Grija trupului să nu o faceţi spre pofte",[1] n'a oprit chivernisirea cea trebuincioasă a vieţii, ci grija cea iubitoare de plăceri. De altfel pentru curăţia desăvârşită a sufletului nu ajunge numai reţinerea dela bucate, dacă nu se adaugă la ea şi celelalte virtuţi. De aceea smerenia prin ascultarea cu lucrul şi prin ostenirea trupului mari foloase aduce, înfrânarea dela iubirea de argint călăuzeşte sufletul spre curăţie, când înseamnă nu numai lipsa banilor, ci şi lipsa poftei de-a-i avea. Reţinerea dela mânie, dela întristare, dela slava deşartă şi mândrie, înfăptuieşte curăţia întreagă a sufletului. Iar curăţia parţială a sufletului, cea a neprihănirii adecă, o înfăptuiesc în chip deosebit înfrânarea şi postul. Căci este cu neputinţă ca cel ce şi-a săturat stomacul să se poată lupta în cuget cu dracul curviei. Iată de ce lupta noastră cea dintâi trebue să ne fie înfrânarea stomacului şi supunerea trupului nu numai prin post, ci şi prin priveghere, osteneală şi cetiri; apoi aducerea inimii la frica de iad şi la dorul după Împărăţia cerurilor.

II. Despre duhul curviei şi al poftei trupeşti

A doua luptă o avem împotriva duhului curviei şi al poftei trupeşti. Pofta aceasta începe să supere pe om dela cea dintâi vârstă. Mare şi cumplit războiu este acesta şi luptă îndoită cere. Căci acest războiu este îndoit, aflându-se şi în suflet şi în trup. De aceea trebue să dăm lupta din două părţi împotriva lui. Prin urmare nu ajunge numai postul trupesc pentru dobândirea desăvârşitei neprihăniri şi adevăratei curăţii, de nu se va adăuga şi sdrobirea inimii şi rugăciunea întinsă către Dumnezeu şi cetirea deasă a Scripturilor şi osteneala şi lucrul mâinilor, cari abia împreună pot să oprească pornirile cele neastâmpărate ale sufletului şi să-l aducă

1) Rom. 13, 14.

înapoi dela nălucirile cele de ruşine. Mai înainte de toate însă, foloseşte smerenia sufletului, fără de care nu va putea birui nimeni, nici curvia, nici celelalte patimi. Deci dela început trebue păzită inima cu toată străjuirea de gândurile murdare.[1] „Căci dintru aceasta purced, după cuvântul Domnului, gânduri rele, ucideri, preacurvii, curvii"[2] şi celelalte. Deoarece şi postul ni s'a rânduit de fapt nu numai spre chinuirea trupului, ci şi spre trezvia mintii, ca nu cumva, întunecându-se de mulţimea bucatelor, să nu fie în stare să se păzească de gânduri.

Deci nu trebue pusă toată strădania numai în postul cel trupesc, ci şi în meditaţie duhovnicească, fără de care e cu neputinţă să urcăm la înălţimea neprihănirii şi curăţiei adevărate. Se cuvine aşadar, după cuvântul Domnului, „să curăţim mai întâiu partea cea dinlăuntru a paharului şi a blidului, ca să se facă şi cea dinafară curată".[3] De aceea să ne sârguim, cum zice Apostolul, „a ne lupta după lege şi a lua cununa"[4] după ce am biruit duhul cel necurat al curviei, bizuindu-ne nu în puterea şi nevoinţa noastră, ci în ajutorul Stăpânului nostru Dumnezeu. Căci dracul acesta nu încetează de a război pe om, până nu va crede omul cu adevărat că nu prin străduinţa şi nici prin osteneala sa, ci prin acoperământul şi ajutorul lui Dumnezeu se izbăveşte de boala aceasta şi se ridică la înălţimea curăţiei. Fiindcă lucrul acesta este mai presus de fire şi cel ce a călcat întărâtările trupului şi plăcerile lui ajunge într'un chip oarecare afară din trup. De aceea este cu neputinţă omului (ca să zic aşa) să zboare cu aripile proprii la această înaltă şi cerească cunună a sfinţeniei şi să se facă următor îngerilor, de nu-l va ridica dela pământ şi din noroiu harul lui Dumnezeu. Căci prin nici o altă virtute nu se aseamănă oamenii cei legaţi cu trupul mai mult cu îngerii cei netrupeşti, decât prin neprihănire. Printr'aceasta, încă pe pământ fiind şi petrecând, au, după cum zice Apostolul, petrecerea în ceruri.[5]

1) Prov. 4, 23. 2) Mt. 15, 19. 3) Mt 23, 62. 4) II Tim. 2, 5. 5) Filip 3, 20.

Iar semnul că au dobândit desăvârşit această virtute, îl avem în aceea că sufletul chiar şi în vremea somnului nu ia seama la niciun chip al nălucirii de ruşine. Căci deşi nu se socoteşte păcat o mişcare ca aceasta, totuşi ea arată că sufletul boleşte încă şi nu s'a izbăvit de patimă. Şi de aceea trebue să credem că nălucirile cele de ruşine ce ni se întâmplă în somn, sunt o dovadă a trândăviei noastre de până aci şi a neputinţei ce se aflâ în noi, fiindcă scurgerea ce ni se întâmplă în vremea somnului face arătată boala ce şade tăinuită în ascunzişurile sufletului. De aceea şi Doctorul sufletelor noastre a pus doctoria în ascunzişurile sufletului, unde ştie că stau şi pricinile boalei, zicând: „Cel ce caută la muiere spre a o pofti pe dânsa, a şi preacurvit cu ea intru inima sa".[1] Prin aceasta a îndreptat nu atât ochii cei curioşi şi desfrânaţi, cât sufletul cel aşezat înăuntru, care foloseşte rău ochii cei dati de Dumnezeu spre bine. De aceea şi cuvântul înţelepciunii nu zice: „Cu toată străjuirea păzeşte ochii tăi", ci: „Cu toată străjuirea păzeşte inima ta",[2] aplicând leacul străjuirii mai ales aceleia care foloseşte ochii spre ceea ce voieşte. Aşa dar aceasta să fie paza cea dintâi a curăţiei noastre: de ne va veni în cuget amintirea vreunei femei, răsărită prin diavoleasca viclenie, bunăoară a maicii, sau a surorii, sau a altor femei cucernice, îndată să o alungăm din inima noastră, ca nu cumva, zăbovind mult la această amintire, amăgitorul celor neiscusiţi să rostogolească cugetul dela aceste feţe la năluciri ruşinoase şi vătămătoare. De aceea şi porunca dată de Dumnezeu primului om ne cere să păzim capul şarpelui,[3] adică începutul gândului vătămător prin care acela încearcă să se şerpuiască în sufletul nostru, ca nu cumva prin primirea capului, care este prima răsărire a gândului (προσβολή), să primim şi celalalt trup al şarpelui, adică învoirea (συγκατάΘεσις) cu plăcerea şi prin aceasta să ducă apoi

1) Mt. 5, 28 2) Prov. 4, 23. 3) Gen. 3. 15.

cugetul la fapta neîngăduită. Ci trebue, precum este scris: „În dimineţi să ucidem pe toţi păcătoşii pământului"[1] adică prin lumina cunoştinţii să deosebim şi să nimicim toate gândurile păcătoase de pe pământ, care este inima noastră, după învăţătura Domnului; şi până ce sunt încă prunci, fiii Vavilonului, adică gândurile viclene, să-i ucidem, sdrobindu-i de piatră,[2] care este Hristos. Căci de se vor face bărbaţi prin învoirea noastră, nu fără mare suspin şi grea osteneală vor fi biruiţi. Dar pe lângă cele zise din dumnezeeasca Scriptură, bine este să pomenim şi cuvinte de ale Sfinţilor Părinţi. Astfel Sfântul Vasile, episcopul Cezareei Capadociei, zice: „Nici muere nu cunosc, nici feciorelnic nu sunt". El ştia că darul fecioriei nu se dobândeşte numai prin depărtarea cea trupească de muere, ci şi prin sfinţenia şi curăţia sufletului, care se câştigă prin frica lui Dumnezeu. Mai zic Părinţii şi aceea că nu putem câştiga desăvârşit virtutea curăţiei, de nu vom dobândi mai întâi în inima noastră adevărata smerenie a cugetului; nici de cunoştinţă adevărată nu ne putem învrednici, câtă vreme patima curviei zăboveşte în ascunzişurile sufletului. Dar ca să desăvârşim înţelesul neprihănirii, vom mai pomeni de un cuvânt al Apostolului şi vom pune capăt cuvântului: „Căutaţi pacea cu toată lumea şi sfinţirea, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul".[3] Că despre aceasta grăeşte, se vede din cele ce adaugă, zicând: „Să nu fie cineva curvar sau lumeţ ca Esau".[4] Pe cât este aşa dar de cerească şi de îngerească virtutea sfinţeniei, pe atât este de războită cu mai mari bântueli de protivnici. De aceea suntem datori să ne nevoim nu numai cu înfrânarea trupului, ci şi cu sdrobirea inimii şi cu rugăciuni dese împreunate cu suspine, ca să stingem cuptorul trupului nostru, pe care împăratul Vavilonului îl aprinde în fiecare zi prin aţâţările poftei, cu roua venirii Sfântului Duh. Pe lângă ace-

1) Ps. 101, 8 2) Ps. 137, 9. 3) Evr. 12, 14. 4) Ibid. 16.

stea, armă foarte tare pentru acest războiu avem privegherea cea după Dumnezeu. Căci precum paza zilei pregăteşte sfinţenia nopţii, aşa şi privegherea din vremea nopţii deschide sufletului calea către curăţia zilei.

III. Despre iubirea de argint

A treia luptă o avem împotriva duhului iubirii de argint. Războiul acesta este străin şi ne vine din afara firii, folosind necredinţa monachului. De fapt atâţările celorlalte patimi, adică a mâniei şi a poftei, îşi iau prilejurile din trup şi îşi au oarecum începutul în răsadul firii, dela naştere. De aceea sunt biruite abia după vreme îndelungată. Boala iubirii de argint însă, venind dinafară, se poate tăia mai uşor, dacă este silinţă şi luare aminte. Dar de nu e băgată în seamă, se face mai pierzătoare decât celelalte patimi şi mai cu anevoie de înfrânt. Căci e „rădăcina tuturor răutăţilor",[1] după Apostolul. Să băgăm numai de seamă: îmboldirile cele fireşti ale trupului se văd nu numai la copii, în cari nu este încă cunoştinţa binelui şi a răului, ci şi la pruncii cei prea mici şi sugaci cari nici urmă de plăcere nu au în ei, însă îmboldirea firească arată că o au. De asemenea observăm la prunci şi acul mâniei, când îi vedem porniţi asupra celui ce i-au năcăjit. Iar acestea le zic, nu ocărând firea ca pricină a păcatului (să nu fie), ci ca să arăt că mânia şi pofta au fost împreunate cu firea omului de către însuşi Ziditorul cu un scop bun, dar prin trândăvie alunecă din cele fireşti ale trupului în cele afară de fire. De fapt îmboldirea trupului a fost lăsată de Ziditorul spre naşterea de prunci şi spre continuarea neamului omenesc prin coborîre unii dela alţii, nu spre curvie. Asemenea şi imboldul mâniei s'a semănat în noi spre mântuire, ca să ne mâniem asupra păcatului, nu ca să ne înfuriem asupra aproapelui. Prin

1) I Tim 6, 10.

urmare nu firea în sine e păcătoasă, chiar dacă o folosim noi rău. Sau vom învinovăţi pe Ziditor? Oare cel ce a dat fierul spre o întrebuinţare necesară şi folositoare e vinovat, dacă cel ce l-a primit îl foloseşte pentru ucidere?

Am spus acestea, vrând să arătăm că patima iubirii de argint nu-şi are pricina în cele fireşti, ci numai în voia liberă cea foarte rea şi stricată. Boala aceasta când găseşte sufletul căldicel şi necredincios, la începutul lepădării de lume, strecoară într'ânsul niscai pricini îndreptăţite şi la părere binecuvântate ca să oprească ceva din cele ce le are. Ea îi zugrăveşte monahului în cuget bătrâneţe lungi şi slăbiciune trupească şi-i şopteşte că cele primite dela chinovie nu i-ar ajunge spre mângâiere, nu mai zic când este bolnav, dar nici măcar când este sănătos; apoi că nu se poartă acolo grijă de bolnavi, ci sunt foarte părăsiţi şi că de nu va avea ceva aur pus de o parte va muri în mizerie. Mai apoi îi strecoară în minte gândul că nici nu va putea rămâne multă vreme în mănăstire, din pricina greutăţii îndatoririlor şi a supravegherii amănunţite a Părintelui. Iar după ce cu astfel de gânduri îi amăgeşte mintea, ca să-şi oprească măcar un bănişor, îl înduplecă vrăjmaşul să înveţe şi vreun lucru de mână de care să nu ştie Avva, din care îşi va putea spori argintul pe care îl râvneşte. Pe urmă îl înşală ticălosul cu nădejdi ascunse, zugrăvindu-i în minte câştigul ce-l va avea din lucrul mâinilor şi apoi traiul fără griji. Şi aşa, dându-se cu totul grijii câştigului, nu mai ia aminte la nimic din cele protivnice, nici chiar la întunerecul desnădejdii, care îl cuprinde în caz că nu are parte de câştig; ci precum altora li se face Dumnezeu stomacul, aşa şi acestuia aurul. De aceea şi fericitul Apostol, cunoscând aceasta, a numit iubirea de argint, nu numai „rădăcina tuturor răutăţilor", ci şi „închinare la idoli". Să luăm seama deci, la câtă răutate târăşte boala aceasta pe om, dacă îl împinge şi la slujirea la idoli. Căci după ce şi-a depărtat iubitorul de argint mintea dela dragostea lui Dumnezeu, iubeşte idolii oamenilor scobiţi în aur.

Întunecat de aceste gânduri şi sporind la şi mai mult rău, monahul nu mai poate avea nicio ascultare, ci se răsvrăteşte, sufere, cârteşte la orice lucru, răspunde împotrivă şi nemai păzind nicio evlavie, se duce ca un cal nesupus în prăpastie. Nu se mulţumeşte cu hrana cea de toate zilele şi strigă pe faţă că nu mai poate să rabde acestea la nesfârşit. Spune că Dumnezeu nu e numai acolo şi nu şi-a încuiat mântuirea sa numai în Mănăstirea aceea; şi că de nu se va duce de acolo se va pierde.

Banii cei puşi de o parte, dând ajutor socotinţii acesteia stricate, îl susţin ca nişte aripi să cugete la ieşirea din Mănăstire, să răspundă aspru şi cu mândrie la toate poruncile şi să se socoată pe sine ca pe un străin dinafară. Orice ar vedea în Mănăstire că ar avea trebuinţă de îndreptare, nu bagă în seamă, ci trece cu vederea, dacă nu defaimă şi huleşte toate câte se fac. Caută apoi pricini pentru cari să se poată mânia sau întrista, ca să nu pară uşuratec, ieşind fără pricină din Mănăstire. Iar dacă poate scoate şi pe altul din Mănăstire, amăgindu-l cu şoapte şi vorbe deşarte, nu se dă îndărăt să o facă, vrând să aibă un împreună lucrător la fapta sa cea rea. Şi aşa aprinzându-se de focul banilor săi, iubitorul de argint nu se va putea linişti niciodată în Mănăstire, nici nu va putea să trăiască sub ascultare. Iar când dracul îl va răpi ca un lup din staul şi, despărtindu-l de turmă, îl va lua spre mâncare, atunci lucrările rânduite pentru anumite ceasuri în chinovie, pe cari îi era greu să le împlinească, îl va tace vrăjmaşul să le împlinească în chilie zi şi noapte cu multă râvnă; nu-l va slobozi însă să păzească chipul rugăciunilor, nici rânduiala posturilor; nici canonul privegherilor. Ci, după ce l-a legat cu turbarea iubirii de argint, toată sârguinţa îl înduplecă să o aibă numai spre lucrul mâinilor.

Trei sunt felurile boalei acesteia, pe cari le opresc deopotrivă atât dumnezeeştile Scripturi, cât şi învăţăturile Părinţilor. Primul e cel care face pe monachi să ago-

nisească şi să adune cele ce nu le aveau în lume; al doilea e cel care face pe cei ce s'au lepădat de avuţii să se căiască, punându-le în minte gândul să caute cele pe cari le-au dăruit lui Dumnezeu; în sfârşit al treilea e cel care, legând dela început pe monach de necredinţă şi moleşală, nu-l lasă să se izbăvească desăvârşit de lucrurile lumii, ci îi pune în minte frica de sărăcie şi neîncredere în purtarea de grijă a lui Dumnezeu, îndemnându-l să calce făgăduinţele pe cari le-a tăcut când s'a lepădat de lume. Pildele tuturor acestor trei feluri, precum am zis, le-am găsit osândite în dumnezeeasca Scriptură. Aşa Ghiezi, voind să dobândească banii pe cari nu-i avea înainte, s'a lipsit de darul proorociei, pe care învăţătorul său voia să i-l lase drept moştenire şi în loc de binecuvântare a moştenit lepră veşnică prin blestemul Proorocului.[1] Iuda, voind să recapete banii, de cari mai 'nainte se lepădase urmând lui Hristos, a căzut nu numai din ceata ucenicilor, alunecând spre vânzarea Stăpânului, ci şi vieaţa cea trupească a sa prin silnică moarte a sfârşit-o.[2] Iar Anania şi Satira, oprind o parte din preţul vânzării, se pedepsesc cu moartea prin gura apostolească.[3] Marele Moise porunceşte şi el în a „Doua lege", în chip tainic, celor ce făgăduiesc să se lapede de lume, dar de frica necredinţii se ţin iarăşi de lucrurile pământeşti: „De este cineva fricos şi-i tremură inima de teamă, să nu iasă la războiu, ci să se întoarcă acasă, ca nu cumva cu frica lui să sperie şi inimile fraţilor săi".[4] Poate fi ceva mai întemeiat şi mai lămurit decât această mărturie? Oare nu învăţăm din aceasta cei ce ne lepădăm de lume, să ne lepădăm desăvârşit şi aşa să ieşim la războiu, ca nu cumva punând început slăbănog şi stricat, să întoarcem şi pe ceilalţi dela desăvârşirea evanghelică, semănând temere într'ânşii? Chiar şi cuvântul bine zis în Scripturi: „că mai bine este a da decât a lua",[5] îl tâlcuiesc rău aceştia,

1) II Reg 5, 22—27. 2) Mt. 28. 5 3) Fapte 5, 5, 10. 4) Deut. 20, 8.
5) Faptele, 20, 35.

forţându-l şi schimbându-i înţelesul, ca să se potrivească cu rătăcirea şi cu pofta lor de argint. De asemenea învăţătura Domnului care zice: „Dacă vrei să fii desăvârşit, vinde-ţi averile tale şi le dă săracilor şi vei avea comoară în ceruri; şi venind urmează-mi Mie".[1] Ei chibzuiesc că decât să fii sărac mai fericit lucru este a stăpâni peste o bogăţie proprie şi din prisosul ei a da şi celor ce au lipsă. Să ştie însă unii ca aceştia că încă nu s'au lepădat de lume, nici n'au ajuns la desăvârşirea monachicească, câtă vreme se ruşinează de Hristos şi nu iau asupra lor sărăcia Apostolului, ca prin lucrul mâinilor să-şi slujească lor şi celor ce au trebuinţă, spre a împlini făgăduinţa călugărească şi a fi încununaţi cu Apostolul, ca unii cari, după ce şi-au risipit vechea bogăţie, luptă ca Pavel lupta cea bună în foame şi în sete, în ger şi fără haine.[2] Căci dacă Apostolul ar fi ştiut că pentru desăvârşire mai de trebuinţă este vechea bogăţie, nu şi-ar fi dispreţuit starea sa de cinste, căci zice despre sine că a fost om de vază şi cetăţean roman.[3] Asemenea şi cei din Ierusalim, cari îşi vindeau casele şi ţarinile şi puneau preţul la picioarele Apostolilor,[4] n'ar fi făcut aceasta, dacă ar fi ştiut că Apostolii ţin de lucru mai fericit şi mai chibzuit ca fiecare să se hrănească din banii săi şi nu din osteneala proprie şi din ceea ce aduc neamurile. Încă mai lămurit învaţă despre acestea acelaş Apostol în cele ce scrie Romanilor, când zice: „Iar acum merg la Ierusalim ca să slujesc Sfinţilor, că a binevoit Macedonia şi Ahaia să facă o strângere de ajutoare pentru cei lipsiţi dintre Sfinţii din Ierusalim. Că au binevoit, dar le sunt şi datori".[5] Dar şi el însuşi, fiind adesea pus în lanţuri şi în închisori şi ostenit de călătorii, sau împiedecat de acestea să-şi câştige hrana din lucrul mânilor sale, precum obişnuia, spune că a primit-o dela fraţii din Macedonia, cari au venii la el: „Şi lipsa mea au împlinit-o fraţii cei ce au

1) Mt 19, 21 2) II Tim. 4, 7. 3) Fapte 22, 25. 4) Fapte *4,* 35. 5) Rom. 15, 25.

venit din Macedonia".[1] Iar Filipenilor le scrie: „Şi voi Filipenilor ştiţi că ieşind eu din Macedonia, nici o biserică nu s'a unit cu mine când a fost vorba de dat şi luat, decât voi singuri. Că şi în Thesalonic odată şi de două ori mi-ati trimis cele de trebuinţă".[2]

Aşa dar, după părerea iubitorilor de argint, sunt mai fericiţi decât Apostolul şi aceştia, fiindcă i-au dat din averile lor şi lui cele de trebuinţă. Dar nu va cuteza nimeni să zică aceasta, dacă nu cumva a ajuns la cea mai de pe urmă nebunie a minţii.

Deci dacă vrem să urmăm poruncii evanghelice şi întregii Biserici celei dintru început, întemeiată pe temelia Apostolilor, să nu ne luăm după socotinţele noastre, nici să înţelegem rău cele zise bine. Ci, lepădând părerea noastră cea moleşită şi necredincioasă, să primim înţelesul cel adevărat al Evangheliei. Căci numai aşa vom putea urma Părinţilor şi nu ne vom despărţi niciodată de ştiinţa vieţii de obşte, ci ne vom lepăda cu adevărat de lumea aceasta. Bine este deci să ne amintim şi aci de cuvântul unui Sfânt, care spune că Sfântul Vasile cel Mare ar fi zis unui senator, care se lepădase fără hotărîre de lume şi mai tinea ceva din banii săi, un cuvânt ca acesta: „Şi pe senator l-ai pierdut şi nici pe monach nu l-ai făcut!" Trebue aşa dar să tăiem cu toată sârguinţa din sufletul nostru „rădăcina tuturor răutăţilor", care este iubirea de argint, ştiind sigur că de rămâne rădăcina, lesne cresc ramurile. Iar virtutea aceasta anevoie se dobândeşte nepetrecând în vieaţa de obşte, căci numai în ea nu avem să purtăm de grijă nici măcar de trebuinţele cele mai necesare. Deci având înaintea ochilor osânda lui Anania şi a Safirei, să ne înfricoşăm a ne lăsa ceva nouă din averea noastră veche. Asemenea, temându-ne de pilda lui Ghiezi, a celui ce pentru iubirea de argint a fost dat leprei veşnice, să ne ferim de-a aduna pentru noi banii pe cari

1) II Cor. 11, 9. 2) Filip. 4, 15—16.

nici în lume nu i-am avut. Gândindu-ne apoi la sfârşitul lui Iuda cel ce s'a spânzurat, să ne temem a lua ceva din cele de cari ne-am lepădat, dispreţuindu-le. Iar peste acestea toate, să avem deapururi înaintea ochilor moartea fără de veste, ca nu cumva în ceasul în care nu aşteptăm, să vie Domnul nostru şi să afle conştiinţa noastră întinată cu iubirea de argint. Căci ne va zice atunci cele ce în Evanghelie au fost spuse bogatului aceluia: „Nebune, într'această noapte voiu cere sufletul tău, iar cele ce ai adunat ale cui vor fi" ?[1]

IV. Despre mânie

A patra luptă o avem împotriva duhului mâniei. Şi câtă trebuinţă este să tăiem, cu ajutorul lui Dumnezeu, veninul cel purtător de moarte al duhului acestuia, din adâncul sufletului nostru! Căci mocnind acesta tăinuit în inima noastră şi orbind cu turburări întunecate ochii inimei, nu putem dobândi puterea de-a deosebi cele ce ne sunt de folos, nici pătrunderea cunoştinţei duhovniceşti De asemenea nu putem păzi desăvârşirea sfatului bun şi nu ne putem face părtaşi vieţii adevărate, iar mintea noastră nu va ajunge în stare să privească lumina dumnezeească. „Căci s'a turburat, zice, de mânie ochiul meu".[2] Dar nu ne vom face părtaşi nici de înţelepciunea dumnezeiască, chiar dacă am fi socotiţi de toţi fraţii înţelepţi. Fiindcă s'a scris: „Mânia în sânul celor fără de minte sălăşlueşte".[3] Dar nu putem dobândi nici sfaturile mântuitoare ale dreptei socoteli, chiar dacă ne socotesc oamenii cuminţi. Căci scris este: „Mânia şi pe cei cuminţi îi pierde:[4] Nu vom putea ţine nici cumpăna dreptăţii cu inimă trează, căci scris este: „Mânia bărbatului nu lucrează dreptatea lui Dumnezeu".[5] Nici podoaba şi chipul cel bun nu-l putem dobândi, cu toate că ne laudă toţi, căci iarăşi scrie: „Bărbatul mânios nu este

1) Lc. 12, 20. 2) Ps. 6, 8. 3) Eccl. 7, 1 (LXX). 4) Prov. 15, 10 (LXX). 5) Iac 1, 20.

cu bun chip".[1] Drept aceea cel ce vrea să vie la desăvârşire şi pofteşte să lupte lupta cea duhovnicească după lege, străin să fie de toată mânia şi iuţimea. Iată ce porunceşte vasul alegerii: „Toată amărăciunea şi iuţimea şi mânia şi strigarea şi hula să se ridice dela voi, dimpreună cu toată răutatea".[2] Iar când a zis „toată", nu ne-a mai lăsat nicio pricină pentru care mânia să fie trebuincioasă sau îndreptăţită. Deci cel ce vrea să îndrepte pe fratele său când greşeşte, sau să-l certe, să se silească a se păzi pe sine neturburat, ca nu cumva vrând pe altul să tămăduiască, să atragă boala asupra sa şi să audă cuvântul Evangheliei: „Doctore, vindecă-te pe tine însuti",[3] sau: „Ce vezi paiul din ochiul fratelui tău, iar bârna din ochiul tău n'o cunoşti".[4]

Din orice fel de pricină ar clocoti mânia în noi, ea ne orbeşte ochii sufletului şi nu-l lasă să vadă Soarele Dreptăţii. Căci precum fie că punem pe ochi foite de aur, fie de plumb, la fel împiedecăm puterea văzătoare, şi scumpetea foiţei de aur nu aduce nicio deosebire orbirii, tot aşa din orice pricină s'ar aprinde mânia, fie ea, zice-se, întemeiată sau neîntemeiată, la fel întunecă puterea văzătoare.

Numai atunci întrebuinţăm mânia potrivit cu firea, când o pornim împotriva gândurilor pătimaşe şi iubitoare de plăceri. Aşa ne învaţă Proorocul zicând: „Mâniaţi-vă şi nu păcătuiţi";[5] adică aprindeţi mânia asupra patimilor voastre şi asupra gândurilor rele şi nu păcătuiţi săvârşind cele puse de ele în minte. Acest înţeles îl arată limpede cuvântul următor: „ ... pentru cele ce ziceţi întru inimile voastre, în aşternuturile voastre vă pocăiţi" ;[6] adică atunci când vin în inima voastră gândurile cele rele scoate-ţi-le afară cu mânie, iar după ce le veţi fi scos, aflându-vă ca pe un pat al liniştei sufletului, pocăiţi-vă. Împreună cu acesta glăsuieşte şi fericitul Pavel, folosindu-se de cuvântul lui şi adăugând: „Soarele să

1) Prov. 11, 25 (LXX). 2) Ef 4. 31 3) Lc. 4, 23. 4) Mc. 7, 23
5) Ps. 4, 5. 6) Ibid.

nu apună peste mânia voastră, nici să daţi loc diavolului" ;[1] adică să nu faceţi pe Hristos, Soarele Dreptăţii, să apună pentru inimile voastre, din pricină că-l mâniaţi prin învoirea cu gândurile rele, ca apoi, prin depărtarea Lui, să afle diavolul loc de şedere în voi. Despre Soarele acesta şi Dumnezeu zice prin Proorocul: „Iară celor ce se tem de numele Meu, va răsări soarele dreptăţii şi tămăduire va fi în aripile lui".[2]

Iar de vom lua cele zise după literă, nici până la apusul soarelui nu ni se îngădue să ţinem mânia. Ce vom zice deci despre aceia cari, în sălbătăcia şi turbarea dispoziţiei lor pătimaşe, ţin mânia nu numai până la apusul soarelui, ci, întinzând-o peste multe zile, fac unii faţă de alţii şi n'o mai scot afară cu cuvântul, ci prin tăcere îşi sporesc veninul ţinerii de minte a răului spre pierzarea lor. Ei nu ştiu că trebue să fugă nu numai de mânia cea cu fapta, ci şi de cea din cuget, ca nu cumva, înnegrindu-li-se mintea de întunecimea amintirii răului, să cadă din lumina cunoştinţei şi din dreapta socoteală şi să se lipsească de sălăşluirea Duhului Sfânt. Pentru aceasta şi Domnul porunceşte în Evanghelii să lăsăm darul înaintea altarului şi să ne împăcăm cu fratele nostru.[3] Căci nu e cu putinţă ca să fie bine primit darul până ce mânia şi ţinerea de minte a răului se aflä încă în noi. Asemenea şi Apostolul, zicând: „Neîncetat vă rugaţi"[4] şi: „Bărbaţii să se roage în tot locul, ridicând mâini cuvioase, fără mânie şi fără gânduri",[5] ne învaţă aceleaşi lucruri. Rămâne aşa dar ca sau să nu ne rugăm niciodată şi prin aceasta să ne facem vinovaţi înaintea poruncii apostoleşti, sau, silindu-ne să păzim ceea ce ni s'a poruncit, să facem aceasta fără mânie şi fără a ţine minte răul. Şi fiindcă de multe ori când sunt întristaţi sau turburaţi fraţii noştri, zicem că nu ne pasă, că nu din pricina noastră sunt turburaţi, Doctorul sufletelor, vrând să smulgă din rădăcină, adică

1) Ef 4, 26. 2) Maleachi 3, 20. 3) Mt. 5, 24. 4) I Tes 5, 17. 5) I Tim 2. 8

din inimă, pricinile mâniei, ne porunceşte că nu numai când suntem noi mâhniţi asupra fratelui să lăsăm darul şi să ne împăcăm, ci şi dacă el s'a mâhnit asupra noastră, pe drept sau pe nedrept, să-l tămăduim, desvinovăţindu-ne, şi apoi să aducem darul.

Dar de ce să zăbovim prea mult la vremurile evanghelice, când putem învăţa aceasta şi din legea veche? Deşi s'ar părea că aceasta e cu pogorământ, totuşi zice şi ea: „Să nu urăşti pe fratele tău întru inima ta",[1] şi iarăşi: „Căile celor ce ţin minte răul, spre moarte (duc)"[2] Deci şi acolo se opreşte nu numai mânia cu fapta, ci se osândeşte şi cea din cuget. De aceea, urmând legilor dumnezeeşti, să ne luptăm cu toată puterea împotriva duhului mâniei, a cărui boală o avem înlăuntrul nostru.

Să nu căutăm singurătatea şi pustia pentrucă ne mâniem pe oameni, ca şi când acolo n'ar fi cel ce ne porneşte spre mânie, sau fiindcă e mai uşor să dobândim virtutea îndelungei răbdări în singurătate. Căci din mândrie şi din voinţa de a nu ne învinui pe noi înşine şi de a nu pune pe seama trândăviei noastre pricinile turburării, poftim despărţirea de fraţi. Drept aceea până ce aruncăm pricinile neputinţei noastre în socoteala altora, nu este cu putinţă să ajungem la desăvârşirea îndelungei răbdări. Capătul îndreptării şi al păcii noastre nu se câştigă din îndelunga răbdare ce o are deaproapele cu noi, ci din suferirea răului deaproapelui de către noi. Deci de vom fugi de lupta îndelungei răbdări, căutând pustia şi singurătatea, patimile netămăduite ale noastre, pe cari le vom duce acolo, vor rămânea ascunse, dar nu vor fi smulse. Căci pustia şi retragerea celor neizbăviţi de patimi nu numai că le păzeşte patimile nevătămate, ci li le şi acopere, încât nu-i lasă să se simtă pe ei înşişi de ce patimă se biruesc, ci, dimpotrivă, le pune în minte năluciri de virtute şi-i face să creadă că au câştigat îndelunga răbdare şi smerenia,

1) Levit. 17, 19. 2) Prov. 12, 28, (LXX)

până nu este cine să-i ispitească şi să-i probeze. Dar când vine vreo pricină, care îi stârneşte şi-i cearcă, patimile cele ce mocnesc tăinuit sar îndată ca nişte cai fără frâu, hrăniţi multă vreme în linişte şi odihnă, din ocoalele lor şi târăsc cu şi mai multă vijelie şi sălbătăcie spre pierzare pe călăreţul lor. Căci şi mai mult se sălbătăcesc patimile în noi, când e încetată legătura cu oamenii, încât pierdem şi umbra suferirii şi a îndelungei răbdări, pe cari în tovărăşia fraţilor ni se părea că le avem; aceasta pentru întrelăsarea deprinderii cu oamenii şi din pricina singurătăţii. Căci precum fiarele veninoase ce stau liniştite în culcuşurile lor din pustie, de îndată ce prind pe careva apropiindu-se de ele, îşi arată toată turbarea lor, asemenea şi oamenii pătimaşi, cari sunt liniştiţi din pricina pustiei, iar nu din vreo dispoziţie a virtuţii, îşi dau veninul pe fată când apucă pe cineva care s'a apropiat şi-i întărâtă. De aceea cei ce caută desăvârşirea blândeţii sunt datori să pună toată strădania, ca să nu se mânie nu numai asupra oamenilor, dar nici asupra dobitoacelor şi nici asupra lucrurilor neînsufleţite. Căci îmi aduc aminte de mine când petreceam în pustie, că mă porneam cu mânie asupra trestiei şi o asvârleam, pentrucă nu-mi plăcea fie grosimea, fie subţirimea ei; asemenea şi asupra lemnelor, când voiam să le taiu şi nu puteam repede, sau asupra cremenii, când mă sileam să scapăr şi nu ieşea foc îndată. Aşa mi se întinsese coarda mâniei, încât o porneam şi asupra lucrurilor neînsufleţite.

Drept aceea, de vrem să dobândim fericirea făgăduită de Domnul, datori suntem să înfrânăm, precum s'a zis, nu numai mânia cea cu lucrul, ci şi mânia din cuget. Căci nu foloseşte aşa de mult a-ţi ţine gura în vremea mâniei, ca să nu dai drumul la vorbe furioase, cât foloseşte a-ţi curăţi inima de ţinerea minte a răului şi a nu învârti în minte gânduri viclene asupra fratelui. Învăţătura evanghelică porunceşte să se tae mai bine rădăcinile patimilor decât roadele lor. Fiindcă tăindu-se din inimă

rădăcina mâniei, nu mai are loc nici fapta de ură sau de pismă. Căci celui ce urăşte pe fratele său, ucigaş de om i s'a zis, fiindcă îl ucide cu dispoziţia de ură din cugetul lui. De sigur aci nu văd oamenii vărsându-se sângele aceluia prin sabie, dar vede Dumnezeu cum a fost omorât cu gândul şi cu dispoziţia de ură. Dumnezeu va da fiecăruia sau cunună, sau osândă, nu numai pentru fapte, ci şi pentru gânduri şi hotărâri, precum însuşi zice prin Prorocul: „Iată vin să adun faptele şi gândurile lor".[1] La fel zice şi Apostolul: „Înseşi gândurile lor se vor învinui sau apăra între ele, în ziua în care va judeca Dumnezeu cele ascunse ale oamenilor".[2] Dar însuşi Stăpânul, învăţîndu-ne că trebue să lepădăm toată mânia, zice în Evanghelie: „Cel ce se mânie pe fratele său vinovat va fi judecăţii".[3] Aşa stă în copiile cele bune (cuvântul în deşert e un adaos), potrivit cu gândul Scripturii despre acest lucru. Căci Domnul voeşte ca noi să tăem în toate chipurile rădăcina şi scânteia însăşi a mâniei şi nicio pricină a ei să nu păstrăm în noi, ca nu cumva, pornindu-ne la început dintr'o pricină aşa zisă întemeiată, mai pe urmă să alunecăm în turbarea mâniei fără temeiu.

Iar leacul desăvârşit al acestei boale acesta este: să credem că nu ne este iertat să ne stârnim mânia nici pentru pricini drepte, nici pentru nedrepte. Căci duhul mâniei întunecându-ne mintea, nu se va mai afla întru noi nici lumina care ne ajută să deosebim lucrurile, nici tăria sfatului drept, nici cârma dreptăţii. Dar nici templu al Duhului Sfânt nu ni se mai poate face sufletul, câtă vreme ne va stăpâni duhul mâniei întunecându-ne mintea. Iar la urma tuturor, având în fiecare zi în faţă icoana morţii, care nu ştim când poate veni, să ne păzim pe noi înşine de mânie şi să ştim că n'avem niciun folos nici de neprihănire, nici de lepădarea de cele pământeşti, nici de posturi şi privegheri.

1) Is. 66, 18. 2) Rom. 15. 3) Mt. 5, 12.

căci de vom fi stăpâniţi de mânie şi ură, vinovaţi vom fi judecăţii.

V. Despre întristare

A cincia luptă o avem împotriva duhului întristării, care întunecă sufletul ca să nu poată avea nicio vedere duhovnicească şi-l opreşte dela toată lucrarea cea bună. Când duhul acesta viclean tăbărăşte asupra sufletului şi-l întunecă în întregime, nu-i mai îngăduie să-şi facă rugăciunile cu osârdie, nici să stăruie cu folos pe lângă sfintele citiri şi nu rabdă pe om să fie blând şi smerit faţă de fraţi. Îi pricinueşte scârbă faţă de toate lucrurile şi faţă de însăşi făgăduinţa vieţii. Scurt vorbind, întristarea turbură toate sfaturile mântuitoare ale sufletului şi uscă toată puterea şi stăruinţa lui, făcându-l ca pe un ieşit din minte şi legându-l de gândul desnădejdii. De aceea, dacă avem de gând să luptăm lupta duhovnicească şi să biruim cu Dumnezeu duhurile răutăţii, să păzim cu toată străjuirea inima noastră din spre duhul întristării.[1] Căci precum molia roade haina şi cariul lemnul, aşa întristarea mănâncă sufletul omului. Ea îl face să ocolească toată întâlnirea bună şi nu-l lasă să primească cuvânt de sfat nici dela prietenii cei adevăraţi, precum nu-i îngăduie să le dea răspuns bun şi paşnic. Ci învăluind tot sufletul, îl umple de amărăciune şi de nepăsare. În sfârşit îi pune în minte gândul să fugă de oameni, ca de unii ce i s'ar fi făcut pricină de turburare şi nu-l lasă să-şi dea seama că nu dinafară vine boala, ci ea mocneşte înăuntru, făcându-se arătată când vine vreo ispită care o dă la iveală. Căci niciodată nu s'ar vătăma omul de om, dacă nu ar avea mocnind înăuntru pricinile patimilor. De aceea Ziditorul a toate şi Doctorul sufletelor, Dumnezeu, Cel ce singur ştie ranele sufletului cu de-amănuntul, nu porunceşte să lepădăm petrecerea cu oamenii, ci să tăiem din noi pricinile păcatului şi să cu-

1) Prov. 4, 23

noaştem că sănătatea sufletului se dobândeşte nu despărtindu-ne de oameni, ci petrecând şi exercitându-ne cu cei virtuoşi. Când aşa dar pentru oarecari pricini, zise „îndreptăţite", ne despărţim de fraţi, n'am tăiat pricinile întristării, ci numai le-am schimbat, fiindcă boala ce mocneşte înăuntru se poate aprinde şi printr'alte lucruri. De aceea tot războiul să ne fie împotriva patimilor celor dinăuntru. Căci de le vom scoate pe acestea din inimă cu darul şi cu ajutorul lui Dumnezeu, nu numai cu oamenii, dar şi cu fiarăle sălbatice vom petrece cu uşurinţă, cum zice şi fericitul Iov: „Fiarăle sălbatice vor fi cu tine în pace."[1] Deci mai întâiu trebue să luptăm împotriva duhului întristării, care împinge sufletul la desnădejde, ca să-l alungăm din inima noastră. Căci acesta n'a lăsat pe Cain să se pocăiască după ce şi-a ucis fratele, nici pe Iuda după ce a vândut pe Domnul. Să ne deprindem numai în acea întristare, care se cuprinde în pocăinţa pentru păcate şi e împreunată cu nădejdea cea bună. Despre aceasta zice şi Apostolul: „Întristarea cea după Dumnezeu lucrează pocăinţă spre mântuire, fără părere de rău".[2] Căci întristarea cea după Dumnezeu, hrănind sufletul cu nădejdea pocăinţii, e împreunată cu bucurie. De aceea ea face pe om osârduitor şi ascultător spre toată lucrarea cea bună, prietenos, smerit, blând,[3] gata să sufere răul şi să rabde toată buna osteneală şi zdrobirea, ca una ce e cu adevărat după Dumnezeu. Ea face să se arate în om roadele Sfântului Duh, cari sunt: bucuria, dragostea, pacea, îndelunga răbdare, bunătatea, credinţa şi înfrânarea. Dela întristarea cea protivnică însă, cunoaştem roadele duhului celui rău, adică: trândăvia, lipsa de răbdare, mânia, ura, împotrivirea în cuvânt, lenea la rugăciune. De această întristare suntem datori să fugim, ca şi de curvie, de iubirea de argint, de mânie şi de toate celelalte patimi. Ea se tămăduieşte prin rugăciune,

1) Iov 5, 23. 2) II Cor. 7, 10. 3) De aci până la nota următoare lipseşte in P G 28, 897.

prin nădejdea în Dumnezeu, prin cugetarea la cuvintele cele dumnezeeşti şi prin petrecerea cu oamenii cuvioşi.

VI. Despre trândăvie

A şasea luptă o avem împotriva duhului trândăviei, care e înjugat cu duhul întristării şi lucrează împreună. Cumplit şi apăsător e acest drac şi neîncetat războieşte pe monahi. El cade pe la al şaselea ceas peste monah, pricinuindu-i moleşală, întristare şi scârbă chiar şi faţă de locul unde se află şi de fraţii cu cari petrece, ba şi faţă de orice lucrare şi de însăşi cetirea dumnezeeştilor Scripturi. Îi pune în minte şi gânduri de mutare, şoptindu-i că de nu se va muta într'alte locuri, deşartă îi va fi toată vremea şi osteneala. Pe lângă acestea mai stârneşte şi foame într'ânsul pe la al şaselea ceas, câtă nu i s'ar fi întâmplat chiar după un post de trei zile, sau după un drum foarte îndelungat, sau după o osteneală grea. Apoi îi pune în minte gândul că nu va putea scăpa de boala şi greutatea aceasta în niciun chip altfel, fără numai de va ieşi des şi se va duce pe la fraţi, dându-i ca motiv folosul sau cercetarea celor neputincioşi. Iar dacă nu-l poate înşela numai cu acestea, îl scufundă în somn greu şi se năpusteşte şi mai furios asupra lui, neputând fi alungat într'alt fel, fără numai prin rugăciune, prin reţinerea dela vorbe deşarte, prin cugetarea la cuvintele dumnezeieşti şi prin răbdarea în ispite. De nu va găsi însă pe monah îmbrăcat cu aceste arme, îl va săgeta cu săgeţile sale şi-l va face nestatornic, împrăştiat şi leneş, îndemnându-l să colinde mănăstiri multe şi să nu se îngrijească de nimic altceva, fără numai să afle unde se fac mâncări şi băuturi mai bune. Căci nimic nu-şi năluceşte mintea leneşului decât gânduri ca acestea. Prin acestea îl încâlceşte apoi cu lucruri lumeşti şi puţin câte puţin îl atrage în îndeletniciri vătămătoare, până ce îl scoate cu totul şi din cinul monahicesc.

Ştiind dumnezeescul Apostol că această boală e foarte grea şi ca un doctor iscusit vrând s'o smulgă din sufletele noastre din rădăcini, arată mai ales pricinile din cari se naşte, zicând: „Vă poruncim vouă fraţilor, întru numele Domnului nostru Iisus Hristos, să vă feriţi de tot fratele care umblă fără de rânduială şi nu după predania care aţi luat dela noi. Că înşi-vă ştiţi cum trebue să urmaţi nouă, că noi n'am umblat fără de rânduială între voi, nici am mâncat dela cineva pâine în dar, ci cu osteneală şi trudă lucrând zi şi noapte, ca să nu îngreunăm pe nimeni dintre voi. Nu doar că n'am fi avut dreptul, ci ca pe noi să ne aveţi pildă spre a urma nouă. Când ne aflam la voi acestea vă porunceam, că dacă cineva nu lucrează, nici să nu mănânce. Auzim că sunt unii dintre voi, cari umblă fără rânduială nimica lucrând ci iscodind. Unora ca acestora le poruncim şi-i rugăm întru Hristos Iisus, ca întru linişte lucrând să mănânce pâinea lor".[1] Să luăm aminte cât de lămurit ne arată Apostolul pricinile trândăviei, când numeşte „fără de rânduială" pe cei ce nu lucrează, desvăluind prin acest singur cuvânt multele lor păcate. Căci cel fără de rânduială este şi fără de evlavie şi obraznic în cuvinte şi gata spre batjocură, de aceea şi incapabil de linişte şi rob trândăviei. Drept aceea porunceşte tuturor să se depărteze de ei, ferindu-se ca de ciumă. Apoi zice: „Şi nu după predania, care aţi luat dela noi", arătând prin cuvintele acestea că aceia sunt mândri si dispreţuitori şi desfac predaniile apostolice. Şi iarăşi zice: „În dar n'am mâncat pâine dela nimeni, ci cu osteneală şi trudă, lucrând zi şi noapte". Învăţătorul neamurilor, propoveduitorul Evangheliei, cel răpit până la al treilea cer,[2] cel ce zice că Domnul a poruncit ca cei ce vestesc Evanghelia, din Evanghelie să trăiască,[3] lucrează cu osteneală şi trudă zi şi noapte spre a nu îngreuia pe

1) II Tesaloniceni 3, 6-12 Până aici lipseşte în P. G. 28, 897

2) II Corinteni 12, 2. 3) II Corinteni 9, 14.

nimeni. Atunci cum ne vom lenevi noi la lucru şi vom căuta odihnă trupească, odată ce nu ni s'a încredinţat nici propoveduirea Evangheliei, nici grija bisericilor, ci numai purtarea de grijă a sufletului nostru? Apoi arătând şi mai lămurit vătămarea ce se naşte din şederea fără lucru, adaugă: „nimica lucrând, ci iscodind". Căci din şederea fără lucru iese iscodirea şi din iscodire neorânduiala şi din neorânduială tot păcatul. Arătându-le apoi şi tămăduirea, zice: „Iar unora ca acestora le poruncim ca întru linişte lucrând să-şi mânânce pâinea lor". Pe urmă le spune într'un chip şi mai dojenitor: „Dacă cineva nu vrea să lucreze, nici să nu mănânce". De aceste porunci apostoleşti fiind învăţaţi Sfinţii Părinţi cei din Egipt, nu îngădue nicio vreme în care monachii să rămână fără lucru, mai ales cei tineri, ştiind că prin răbdarea lucrului alungă trândăvia, îşi dobândesc hrana şi ajută celor lipsiţi. Căci nu lucrează numai pentru trebuinţele lor, ci din prisos dau şi străinilor, săracilor şi celor din închisori, crezând că o atare facere de bine este o jertfă sfântă şi bine primită la Dumnezeu. Încă zic Părinţii şi aceasta: că cel ce lucrează, e războit adesea numai de un drac şi numai de acela e năcăjit, pe când cel ce nu lucrează, de nenumărate duhuri este robit. Pe lângă acestea, bine este să aducem şi un cuvânt al lui Avva Moisi, cel mai cercat dintre Părinţi, pe care l-a zis către mine. Căci şezând eu putină vreme în pustie, am fost supărat de trândăvie şi m'am dus la dânsul şi am zis: „Ieri fiind cumplit supărat de trândăvie şi slăbind foarte, nu m'aş fi izbăvit de ea, de nu m'aş fi dus la Avva Pavel". Şi mi-a răspuns la aceasta Avva Moisi şi a zis: „Să ştii că nu te-ai izbăvit de ea, ci şi mai mult te-ai dat prins şi rob. Deci să ştii că mai greu te va lupta, ca pe unul ce calci rânduiala, dacă nu te vei strădui de acum înainte să o birui cu răbdarea, cu rugăciunea şi cu lucrul mâinilor".

VII. Despre slava deşartă

A şaptea luptă o avem împotriva duhului slavei deşarte. Patima aceasta este foarte felurită şi foarte subţire şi nu o bagă de seamă uşor nici însuşi cel ce pătimeşte de dânsa. Atacurile celorlalte patimi sunt mai vădite şi de aceea e mai uşoară oarecum lupta cu dânsele, căci sufletul cunoaşte pe protivnicul său şi îndată îl răstoarnă prin împotrivirea cu cuvântul şi prin rugăciune. Dar păcatul slavei deşarte, având multe înfăţişări, precum s'a zis, este greu de biruit. El încearcă să săgeteze pe ostaşul lui Hristos prin orice îndeletnicire, prin glas, prin cuvânt, prin tăcere, prin lucru, prin priveghere, postiri, rugăciune, citire, linişte, până şi prin îndelunga răbdare. Pe cel ce nu izbuteşte să-l amăgească spre slava deşartă prin scumpetea hainelor, încearcă să-l ispitească prin îmbrăcămintea proastă şi pe cel ce nu l-a putut face să se îngâmfe prin cinste, pe acela îl duce la nebunie prin aşa zisa răbdare a necinstei; iar pe cel ce nu l-a putut împinge la slava deşartă pentru destoinicia în cuvânt, îl amăgeşte prin tăcere, făcându-l să-şi închipue că a dobândit liniştea. Dacă n'a putut moleşi pe cineva prin belşugul bucatelor, îl slăbănogeşte prin postul pe care îl ţine de dragul laudelor. Scurt vorbind, tot lucrul, toată îndeletnicirea dă prilej de războiu acestui drac viclean. Pe lângă acestea el îl face pe monach să se gândească şi la preoţie. Îmi aduc aminte de un bătrân, pe când petreceam în pustia sketică. Ducându-se acesta la chilia unui frate spre cercetare, apropiindu-se de uşă l-a auzit grăind. Şi socotind bătrânul că ceteşte din Scriptură a stat să asculte, până ce a simţit că fratele îşi ieşise din minte din pricina slavei deşarte şi se hirotonisise pe sine diacon, făcând tocmai otpustul celor chemaţi. Deci cum a auzit bătrânul acestea, împingând uşa a intrat şi întâmpinându-l fratele i s'a închinat după obiceiu şi ceru să afle dela el, dacă de multă vreme aşteaptă la uşă. Iar bătrânul i-a răspuns în glumă, zi-

când: „Acum venii când făceai tu otpustul celor chemaţi". Auzind fratele acestea, a căzut la picioarele bătrânului, cerându-i să se roage pentru dânsul, ca să se izbăvească de rătăcirea aceasta.

Am amintit aceasta, vrând să arăt la câtă nesimţire duce dracul acesta pe om. Drept aceea, cel ce vrea să se lupte desăvârşit şi să ia cununa dreptăţii desăvârşite să se străduiască în toate chipurile să birue această fiară cu multe capete. Să aibă pururi înaintea ochilor cuvântul lui David: „Domnul a risipit oasele celor ce plac oamenilor".[1] Deci nimic să nu facă uitându-se după lauda oamenilor, ci numai răsplata lui Dumnezeu să o caute. Să lapede necontenit gândurile cari vin în inima lui şi îl laudă, şi să se dispreţuiască pe sine înaintea lui Dumnezeu. Căci numai aşa va putea, cu ajutorul lui Dumnezeu, să se izbăvească de duhul slavei deşarte.

VIII. Despre mândrie

A opta luptă o avem împotriva duhului mândriei. Aceasta este foarte cumplită şi mai sălbatecă decât toate cele de până aci. Ea războeşte mai ales pe cei desăvârşiţi şi pe cei ce s'au urcat până aproape de culmea virtuţilor, încercând să-i prăbuşească. Şi precum ciuma cea aducătoare de stricăciune nimiceşte nu numai un mădular al trupului, ci întreg trupul, aşa mândria nu strică numai o parte a sufletului, ci tot sufletul. Fiecare din celelalte patimi, deşi turbură sufletul, se războieşte numai cu virtutea opusă şi căutând să o biruiască pe aceea, întunecă numai în parte sufletul. Patima mândriei însă întunecă întreg sufletul şi-l prăbuşeşte în cea mai adâncă prăpastie. Ca să înţelegem mai lămurit cele zise, să luăm seama la lucrul următor: îmbuibarea stomacului se sârgueşte să strice înfrânarea: curvia, curăţia; iubirea de argint, sărăcia; mânia, blândeţea; şi celelalte feluri ale păcatului asemenea pe celelalte virtuţi opuse. Dar

1) Psalm 53, 6.

păcatul mândriei, când pune stăpânire pe bietul suflet, ca un tiran prea cumplit care a cucerit o cetate mare şi înaltă, îl dărâmă în întregime şi îl surpă până în temelii. Mărturie despre aceasta este îngerul acela, care pentru mândrie a căzut din cer. Căci fiind zidit de Dumnezeu şi împodobit cu toată virtutea şi înţelepciunea, n'a voit să le recunoască pe acestea venite din darul Stăpânului, ci din firea sa. De aceea s'a socotit pe sine întocmai ca Dumnezeu. Gândul acesta al lui mustrându-l Proorocul zice: „Ai zis întru inima ta: şedea-voiu pe un munte înalt, pune-voiu scaunul meu peste nouri şi voiu fi asemenea Celui Prea înalt".[1] Iară tu om eşti şi nu Dumnezeu. Şi iarăşi alt Prooroc zice: „Ce te făleşti întru răutate puternice?"[2] şi celelalte ale psalmului. Deci, ştiind acestea, să ne temem şi „cu toată străjuirea să păzim inima noastră"[3] dinspre duhul mândriei cel purtător de moarte, zicând în noi înşine de câte ori am dobândit vreo virtute, cuvântul Apostolului: „Nu eu, ci darul lui Dumnezeu, carele este cu mine",[4] şi cel zis de Domnul: „Fără de Mine nu puteţi face nimic",[5] sau cel zis de Proorocul: „Dacă Domnul nu ar zidi casa, în zadar s'ar trudi ziditorii",[6] şi în sfârşit cel zis de Apostol: „Nu a celui ce voeşte, nici a celui ce aleargă, ci a lui Dumnezeu, carele milueşte".[7] Căci chiar de ar fi cineva cât de fierbinte cu osârdia şi de sârguitor cu vrerea, fiind legat de trup şi sânge nu va putea ajunge la desăvârşire, decât prin mila lui Hristos şi prin harul Său. Pentrucă zice Iacov: „Toată darea cea bună de sus este";[8] iar Apostolul Pavel zice: „Ce ai tu, ce nu ai luat? Iar dacă ai luat, ce te lauzi ca şi cum n'ai fi luat şi te făleşti ca de ale tale?"[9]

Iar că mântuirea ne vine prin harul şi mila lui Dumnezeu, ne dă mărturie adevărată tâlharul acela de

1) Isaia 14, 13.

2) Psalm 52, 3. 3) Proverbe 4, 23. 4) I Corinteni 15, 10. 5) Ioan 15, 5. 6) Psalm 126, 1. 7) Romani 9, 16. 8) Iacov 1, 17. 9) I Corinteni 4, 7

pe cruce, care a primit Raiul nu ca preţ al virtuţii, ci prin harul şi mila lui Dumnezeu. Acestea ştiindu-le Părinţii noştri, toţi cu un glas au învăţat, că nu putem ajunge într'alt fel la desăvârşirea virtuţii, fără numai prin smerenie. Iar aceasta se naşte din credinţă, din frica lui Dumnezeu, din blândeţe şi din sărăcia desăvârşită, prin cari ne vine şi dragostea desăvârşită, cu darul şi cu iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

Al aceluiaş Cuvios

Cuvânt plin de mult folos, despre Sfinţii Părinţi din pustia sketică şi despre darul deosebirii

Către egumenul Leontie[1]

Datoria ce mi-am luat-o faţă de prea fericitul Părinte (papă) Castor, de a-i istorisi vieaţa Sfinţilor Părinţi şi învăţătura lor, datorie pe care mi-am împlinit-o în parte prin cele ce i-am scris odinioară, Prea Sfinţite Leontie, despre rânduiala vieţii de obşte şi despre cele opt patimi ale răutăţii, îmi pusesem acum în gând să o duc la îndeplinire în chip desăvârşit. Dar aflând că pomenitul Ierarh, părăsindu-ne, s'a mutat din vieaţa aceasta la Hristos, am socotit că e de trebuinţă să întregesc istorisirea celor ce lipsesc şi să le trimit ţie, celui ce ai moştenit virtutea aceluia şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, grija mănăstirii.

Deci când m'am dus în pustia sketică, unde erau cei mai încercaţi Părinţi dintre monahi, împreună cu sfântul Gherman, cu care mă împrietenisem încă de pe când eram copil de şcoală, apoi în oaste, precum şi în vieaţa călugărească, am văzut pe Avva Moise, bărbat sfânt, care strălucea nu numai în lucrarea virtuţilor, ci şi în comtemplare. Drept aceea ne-am rugat acestuia cu la-

1) In realitate e un rezumat **al** convorbirii I şi II (Collationes I—II), dintre cari prima se ocupă ca desăvârşirea ca ţintă a strădaniei duhovniceşti, iar a doua cu darul deosebirii (Corp. Script. eccl. lat. 13, pg. 3—69 ; Migne, P. L. 49, 477—558).

crimi, să ne spună cuvânt de zidire, prin care să putem ajunge la desăvârşire. Acesta mult fiind rugat ne-a grăit: „Fiilor, toate virtuţile şi îndeletnicirile, au un scop anumit, după care potrivindu-se cei ce privesc spre el, ajung la ţinta dorită. Lucrătorul de pământ, răbdând când văpaia soarelui, când asprimea gerului, îşi lucrează pământul având ca scop să-l curăţească de mărăcini şi pălămidă, iar ca ţintă ultimă să se bucure de rod. Cel ce face neguţătorie nu se gândeşte la primejdiile de pe mare sau de pe uscat, ci se osteneşte cu toată sârguinţa pentru neguţătoria sa, având ca scop câştigul ce-i va veni din ea, iar ca ţintă ultimă bucuria de pe urma câştigului. Ostaşul nu se gândeşte la primejdiile războiului, nici la necazurile petrecerii printre streini, având ca scop înaintarea sa în treapta ostăşească şi ca ţintă ultimă câştigul de pe urma dregătoriei sale. Aşa dar şi cinul nostru are un scop şi o ţintă ultimă a lui, pentru care răbdăm de bună voie toată osteneala şi truda. De aceea postul nu ne osteneşte, nevoinţa privegherii ne înveseleşte, cetirea şi meditarea Scripturilor o facem cu dragă inimă, truda lucrului, ascultarea, lepădarea de toate lucrurile pământeşti, petrecerea în această pustie, toate cu dragoste le săvârşim.

Dar voi, cari aţi nesocotit patria, neamul şi toată lumea şi v'aţi înstreinat de ele, venind la noi, cari suntem nişte oameni de rând şi proşti, spuneţi-mi care este scopul vostru? Şi ce ţintă ultimă aţi avut înainte, când aţi făcut aceasta? Iar noi răspunzând am zis: „Pentru Împărăţia Cerurilor". La aceasta Avva Moise a zis: „Bine aţi răspuns în ce priveşte ţinta ultimă, dar care e scopul, dela care nicicum abătându-ne, putem să ajungem la Împărăţia Cerurilor? În privinţa aceasta n'aţi răspuns". Iar când am mărturisit că nu ştim, ne-a răspuns bătrânul: „Ţinta ultimă a făgăduinţii noastre este, cum aţi zis, Împărăţia lui Dumnezeu, iar scopul, fără de care este cu neputinţă a ajunge la sfârşitul acela, este curăţia inimii. Deci spre acest scop trebue să fie îndreptată mintea noastră totdeauna, iar când

s'ar întâmpla să se abată inima noastră puţin din calea cea dreaptă, îndată să o întoarcem, îndreptând-o spre scopul urmărit, ca după o riglă a zidarului Aceasta ştiind-o sfântul Apostolul Pavel, zice: „Cele dinapoi uitându-le şi spre cele dinainte întinzându-mă, la ţintă alerg, la răsplătirea chemării celei de sus a lui Dumnezeu".[1] Drept aceea pentru acest scop le facem şi noi toate, pentru acesta pe toate le nesocotim: şi patria, şi neamul, şi averile, şi toată lumea, ca să dobândim curăţia inimii. Iar de vom uita de scopul acesta, vom fi nevoiţi, ca unii ce umblăm prin întunerec şi călătorim alăturea de calea cea dreaptă, să ne poticnim de multe şi să rătăcim. Căci multora li se întâmplă că, nesocotind la începutul lepădării de lume avuţia, banii şi toată lumea, mai pe urmă se aprind de mânie şi ură pentru o carte, o sapă, un condei, sau un ac. N'ar pătimi aceasta, dacă şi-ar aminti de scopul pentru care au nesocotit ei toate lucrurile şi lumea însăşi. Căci pentru dragostea aproapelui dispreţuim bogăţia, ca nu cumva, sfădindu-ne pentru ea şi sporindu-ne aplecarea spre mânie, să cădem din dragoste. Când deci pentru lucruri de nimica arătăm aceeaşi mânie împotriva fratelui, am căzut dela scop şi nu avem niciun folos dela lepădarea de lume. Ştiind aceasta fericitul Apostol, a zis: „De-aş da trupul meu să fie ars, iar dragoste nu am, de niciun folos nu-mi este".[2] De aci învăţăm că desăvârşirea nu vine odată cu lepădarea de avere şi de lucruri, ci după dobândirea dragostei, ale cărei însuşiri acelaşi Apostol le descrie astfel: „Dragostea nu pismueşte, nu se mânie, nu se îngâmfă, nu se întărită, nu gândeşte răul".[3] Toate acestea împreună alcătuesc curăţia inimii. Pentru aceasta se cade să facem toate: să dispreţuim banii, să stăruim în post şi priveghiere cu bucurie şi în cetiri de psalmi să petrecem. Iar de vom fi vreodată împiedecaţi dela acestea de vreo pricină binecuvântată, să nu dăm uitării pe aceea. Căci nu este aşa de mare fo-

1) Filip 3, 13—14. 2) I Cor. 13, 3. 3) II Cor. 13, 4—5.

losul de pe urma postului, pe cât ar fi de mare paguba de pe urma mâniei; nici folosul din cetire, cât vătămarea din dispreţuirea şi întristarea fratelui. Posturile, priveghierile, cetirea Scripturilor, lepădarea de avere şi lepădarea de toată lumea, nu sunt desăvârşirea însăşi, ci, precum s'a zis, uneltele desăvârşirii. Căci nu într'acestea stă desăvârşirea, ci cu acestea se câştigă. Deci în zadar ne lăudăm cu postul, cu priveghierea, cu sărăcia şi cu cetitul Scripturilor, dacă n'am dobândit dragoste către Dumnezeu şi către deaproapele. Căci cel ce a dobândit dragostea, are pe Dumnezeu în sine şi mintea lui de-a-pururi este la Dumnezeu".

La acestea a zis Gherman: „Dar cine poate, până ce e încă legat cu trupul, să aibă mintea de-a-pururi la Dumnezeu, încât să nu se mai gândească la nimic altceva: nici la cercetarea bolnavilor, nici la primirea de străini, nici la lucrul mâinilor, sau la celelalte trebuinţe trupeşti neapărate? În sfârşit cum va putea mintea omului să vadă de-a-pururi pe Dumnezeu Cel nevăzut şi necuprins şi să petreacă nedespărţit de El?" Moise a răspuns: „A vedea pe Dumnezeu necontenit şi a rămâne nedespărţiţi de El, în felul în care socotiţi voi, este cu neputinţă omului purtător de trup şi înjugat cu neputinţa. Dar în alt chip este cu putinţă. Căci vederea lui Dumnezeu în multe feluri se întâmplă şi se înţelege. Fiindcă Dumnezeu nu se cunoaşte numai în fiinţa Sa cea fericită şi necuprinsă, căci aceasta s'a păstrat numai pentru Sfinţii Săi în veacul ce va să vie, ci şi din măreţia şi frumuseţea făpturilor sale, din cârmuirea şi purtarea Sa de grijă cea de fiecare zi, din dreptatea Sa şi din minunile pe cari le arată în fiecare neam prin Sfinţii Săi. Căci când cugetăm la puterea Sa nemăsurată şi la ochiul Său neadormit, care vede cele ascunse ale inimilor şi de care nu se poate ascunde nimic, nu facem altceva decât să-L admirăm cu inimile cuprinse de frică şi să I-ne închinăm Lui. Iar când ne gândim că toate picăturile ploii, tot nisipul mării şi toate stelele cerului, sunt

numărate de El, rămânem uimiţi de măreţia firii şi de atotştiinţa Ziditorului. Când meditâm apoi la negrăita Sa înţelepciune, la iubirea de oameni şi la nepătrunsa Lui îndelungă răbdare, care rabdă greşelile cele fără de număr ale oamenilor, ne vine să-L preamărim din tot sufletul. Şi când cugetăm la dragostea Sa nemărginită faţă de noi, că deşi noi n'am făcut niciun bine, a primit să se facă om, Dumnezeu fiind, ca să ne mântuiască din rătăcire, ne ridicăm spre dorirea Lui. În sfârşit, când socotim că El a biruit în noi pe protivnicul nostru, diavolul, şi ne dărueşte vieaţa veşnică numai pentru hotărîrea şi înclinarea noastră spre bine, inima ne îndeamnă să I ne închinăm. Dar mai sunt şi alte nenumărate priviri de felul acesta, cari răsar în noi, potrivit cu nevoinţa şi cu măsura curăţiei noastre, şi prin cari privim şi înţelegem pe Dumnezeu".

Deci iarăşi a întrebat Gherman: „De unde vine că adesea, fără vrerea noastră, ne supără multe aduceri aminte şi gânduri viclene? Acestea ne fură fără să ne dăm seama, strecurându-se în noi pe ascuns şi în chip subţire încât nu numai că nu le putem opri intrarea, ci cu mare greutate le şi cunoaştem. Rugămu-ne să ne arăţi, dacă este cu putinţă să scape cugetarea cu totul de ele şi să n'o mai supere niciodată?" Moise a zis: „Este cu neputinţă să nu fie cugetarea supărată de aceste aduceri aminte, dar stă în puterea oricui se sileşte să le primească şi să zăbovească pe lângă ele, sau să le alunge. Nu atârnă de noi ca ele să vină, dar alungarea lor stă în puterea noastră. Îndreptarea cugetării noastre stă în hotărârea şi silinţa noastră. Când cugetăm cu înţelegere şi neîncetat la legea lui Dumnezeu şi petrecem în psalmi şi cântări, în post şi priveghieri şi ne aducem aminte neîncetat de cele viitoare, de Împărăţia Cerurilor, de Gheena focului şi de toate faptele lui Dumnezeu, gândurile cele rele se împuţinează şi nu mai găsesc loc în noi. Când zăbovim însă în griji lumeşti şi în lucruri trupeşti, ba ne mai dăm şi la vorbe deşarte şi netrebnice,

sporesc în noi gândurile cele ticăloase. Căci precum moara, câtă vreme e mişcată de apă, nu se poate opri dela sine, dar stă în puterea morarului să macine grâu sau neghină, tot asfel şi cugetarea noastră, fiind mereu în mişcare, nu poate sta fără gânduri, dar stă în puterea noastră să gândim cele duhovniceşti sau cele trupeşti".

Văzând[1] bătrânul că ne minunăm şi că suntem tare dornici de cuvintele lui, tăcând puţin a zis iarăşi: „Deoarece pentru dorinţa voastră am lungit atât de mult cuvântul şi încă mai aveţi bunăvoinţă, încât din aceasta socotesc că însetaţi într'adevăr după învăţătura desăvârşirii, vreau să vă vorbesc despre bunul cel mai ales, care este puterea de-a deosebi lucrurile sau dreapta socoteală.

Aceasta este între celelalte virtuţi ca o cetate înaltă şi împărătească. Vreau deci să vă arăt covârşitoarea ei înălţime şi folosul ei, nu numai prin spusele mele, ci şi prin părerile vechilor Părinţi, căci Domnul îşi dă harul Său tâlcuitorilor, după vrednicia şi dorul ascultătorilor. Aceasta nu este o virtute măruntă, ci unul din cele mai însemnate daruri ale Duhului Sfânt. Căci zice Apostolul: „Unuia se dă prin Duhul cuvântul înţelepciunii, altuia cuvântul cunoştinţei în acelaşi Duh, altuia credinţă, altuia darul tămăduirilor, altuia puterea de-a deosebi duhurile".[2] Apoi sfârşind numărarea darurilor duhovniceşti, adaugă: „toate acestea le lucrează unul şi acelaşi Duh".[3] Vedeţi aşa dar că nu e nici mic, nici pământesc darul deosebirii, ci unul dintre cele mai mari daruri ale harului dumnezeesc. Deci de nu se va strădui monachul cu toată puterea să-l dobândească pe acesta şi de nu va putea, printr'o chibzuire sigură, să facă deosebirea duhurilor cari vin asupra lui, va fi nevoit, ca unul ce rătăceşte prin noapte, nu numai să cadă în prăpăstiile cele mai

1) Până aci a fost convorbirea I (Migne P. L. 49, 477—523), de aci începe convorbirea II (vezi Migne P. L. 49, 523—558).

2) 1 Corinteni 12, 8—9. 3) I Corinteni 12, 1i.

cumplite ale păcatului, ci să se poticnească şi în căile cele netede şi drepte.

Mi-aduc aminte că odată, în vremea tinereţii, aflându-mă în părţile Thebaidei, unde petrecea fericitul Antonie, s'au adunat la el nişte bătrâni, ca să cerceteze împreună cu el care este desăvârşirea în virtute; care adică dintre toate virtuţile e cea mai mare şi poate păzi pe monah nevătămat de mrejile şi amăgirile diavolului? Deci fiecare îşi da părerea, după priceperea minţii sale. Unii ziceau că postul şi privegherea, căci prin acestea curăţindu-se şi agerindu-se cugetarea, se poate apropia mai uşor de Dumnezeu; alţii ziceau că este mai mare sărăcia şi dispreţuirea propriilor tale lucruri, căci prin acestea scapă cugetarea din funiile mult împletite ale grijilor lumeşti şi se poate apropia mai uşor de Dumnezeu. Iar alţii puneau mai sus virtutea milosteniei, fiindcă Domnul a zis în Evanghelie: „Veniţi binecuvântaţii Părintelui Meu, de moşteniţi Împărăţia cea gătită vouă dela întemeierea lumii, că am flămânzit şi mi-aţi dat să mănânc",[1] şi celelalte. După ce, în felul acesta, fiecare şi-a spus părerea sa, prin cari virtuţi s'ar putea omul apropia mai bine de Dumnezeu, şi trecuse aproape toată noaptea cu această cercetare, la urma tuturor a răspuns fericitul Antonie: „Toate acestea care le-aţi spus sunt de trebuinţă şi de folos celor ce caută pe Dumnezeu şi doresc să vină la El. Dar nu putem da cinstea întâietăţii virtuţilor acestora, din următoarea pricină: Ştiu pe mulţi cari şi-au topit trupul cu postul şi priveghierea şi au petrecut prin pustietăţi, iar cu sărăcia atâta s'au nevoit, încât nici hrana cea de toate zilele nu-şi mai lăsau pe seama lor; şi la atâta milostenie s'au dedat, încât nu le-ar fi ajuns toate câte sunt pe lume, ca să le împartă. Dar după toate acestea au căzut din virtute şi s'au rostogolit în păcat. Deci ce i-a făcut pe aceştia să rătăcească dela calea cea dreaptă? Nimic altceva, după înţelegerea şi părerea mea, decât

1) Matei 25, 34-35.

că n'au avut darul deosebirii. Căci acesta învaţă pe om să se păzească de ceea ce întrece măsura în amândouă părţile şi să meargă pe calea împărătească. El nu lasă pe monah să fie furat, prin înfrânarea peste măsură, de cele de-a dreapta, dar nici să fie tras, prin nepăsare şi moleşire, de cele de-a stânga. Darul acesta de discernământ este un fel de ochiu şi de luminător al sufletului, după cuvântul Evangheliei, care zice: „Luminătorul trupului este ochiul. Deci dacă ochiul tău va fi curat, tot trupul tău va fi luminat. Iar dacă ochiul tău va fi întunecat, tot trupul tău va fi întunecat".[1] Şi aşa este. Căci acesta cercetând toate gândurile şi faptele omului, deosebeşte şi dă la o parte tot lucrul rău, neplăcut lui Dumnezeu, alungând rătăcirea departe de om. Aceasta o putem afla şi din istorisirile dumnezeeştilor Scripturi. Astfel Saul, căruia i s'a încredinţat pentru întâiaşi dată împărăţia lui Israil, fiindcă n'a avut ochiul acesta al dreptei socoteli, fiind întunecat la minte, n'a ştiut să judece că mai plăcut este înaintea lui Dumnezeu să asculte de porunca Proorocului Samuil, decât să aducă jertfă lui Dumnezeu. Şi aşa, ceea ce credea el că îndreptează înaintea lui Dumnezeu, aceea l-a făcut să se poticnească şi să fie înlăturat dela împărăţie. N'ar fi pătimit aceasta, dacă ar fi avut în el lumina dreptei socoteli. Pe aceasta o numeşte Apostolul „soare", zicând: „Soarele să nu apună întru mânia voastră".[2] Dar i se mai zice şi cârmă a vieţii, precum este scris: „Aceia întru cari nu este cârmuire cad ca frunzele". Scriptura o mai numeşte şi „sfat" şi ne învaţă că fără de el să nu săvârşim nimic. Astfel nici chiar vinul cel duhovnicesc, care înveseleşte inima omului, nu ne este îngăduit să-l bem fără dreaptă socoteală.[3] Căci zice cuvântul: „Cu sfat bea vinul". Şi iarăşi zice: „Ca o cetate surpată şi fără de ziduri, aşa este omul care nu face toate cu sfat".[4] În dreapta socoteală este înţelepciunea, în ea înţelegerea şi simţirea, fără de cari nu se

1) Matei 6, 22—23. 2) Efeseni 4, 26 3) Ps. 10, 15 4) Prov, 25, 28

poate clădi nici casa noastră cea mai dinlăuntru şi nu se poate aduna nici bogăţia duhovnicească, după cuvântul: „Cu înţelepciune se zideşte casa şi cu mintea se reînoieşte şi cu prevederea se umplu cămările de bogăţie".[1] Ea se numeşte şi hrană tare, dat fiind că numai aceia, cari în urma obişnuinţei şi-au deprins simţirile să deosebească binele de rău, sunt capabili de ea. Din toate acestea se arată lămurit că nicio virtute nu se naşte şi nu rămâne neclintită până la urmă, fără dreapta socoteală. Ea este maica şi păzitoarea tuturor virtuţilor". Aceasta a fost socotinţa şi părerea Sfântului Antonie, la care s'au alăturat şi ceilalţi Părinţi.

Iar ca să întărim cuvântul Sfântului Antonie cu pilde mai nouă, din vremile noastre, aduceţi-vă şi voi aminte de Iron şi de căderea jalnică ce a pătimit-o nu de multe zile sub ochii noştri, întru cât prin batjocura diavolului a căzut din înălţimea vieţuirii sale în adâncurile morţii. Ne aducem aminte de el că cincizeci de ani a petrecut în pustia apropiată, vieţuind în mare asprime şi în stăruitoare înfrânare. El a căutat pustia şi singurătatea mai tare ca toţi cei de aici. Totuşi, după aşa de mari osteneli şi lupte, batjocorindu-se de diavolul, s'a rostogolit într'o cădere foarte grea, încât pe toţi Părinţii şi fraţii din pustia apropiată i-a adus la nemângăiată jale. N'ar fi pătimit el aceasta, dacă ar fi fost întărit în virtutea dreptei socoteli, care l-ar fi învăţat să nu se încreadă în judecata sa, ci să asculte sfatul Părinţilor şi al fraţilor. Dar el, luându-se după părerea sa, într'atât a urmărit postul şi despărţirea de oameni, încât nici la sărbătoarea Sfintelor Paşti nu venea la biserică, ca nu cumva, întâlnindu-se cu Părinţii şi fraţii, să fie silit să mănânce împreună cu ei legume sau altceva din cele ce se aduceau la trapeză şi să i se pară că a căzut dela regula sa. Deci, după ce a fost amăgit multă vreme de voia sa, primind pe îngerul satanei şi închi-

1) Proverbe 24, 3—4

nându-i-se ca unui înger al luminii, a primit dela el porunca să se arunce la miezul nopţii într'o fântână foarte adâncă, spre a cunoaşte şi cu lucrul că nu se va primejdui, dată fiind virtutea mare ce o are şi ostenelile cele după Dumnezeu. Iar el, nedeosebind cu judecata cine-i cel ce-l sfătueşte acestea, ci fiind întunecat la înţelegere, s'a aruncat în fântână la miezul nopţii. După oarecare vreme, aflând fraţii întâmplarea, abia cu mare osteneală l-au putut scoate mai mort. Iar după ce l-au scos a mai trăit două zile şi într'a treia a murit, lăsând fraţilor şi bătrânului Pafnutie jale nemângăiată. Acesta, îndemnat de multa iubire de oameni şi aducându-şi aminte de marile osteneli ale aceluia şi de anii mulţi la număr pe cari i-a răbdat în pustie cu stăruinţă, nu l-a lipsit de pomenirea şi prinosul celor adormiţi, ca doară să nu fie numărat cu sinucigaşii.

Dar ce să zic de cei doi fraţi, cari trăiau dincolo de pustia Thebaidei, unde petrecea odată şi fericitul Antonie? Aceştia, îndemnaţi de un gând nesocotit, s'au sfătuit să meargă în pustia mai dinlăuntru, care este foarte mare şi nelucrată, hotărînd să nu primească hrană dela om, ci numai pe aceea ce le-o va da Domnul în chip minunat. Întâlnindu-i deci pe aceştia, rătăcind prin pustie şi pierind de foame, Mazikii, cel mai sălbatec şi mai crud dintre neamurile sălbatice, îşi schimbară, prin dumnezeească orînduire, sălbătăcia firii, în iubire de oameni, şi îi întâmpinară cu pâine. Atunci unul din cei doi fraţi, venind la dreapta socoteală, a primit pâinea cu bucurie şi mulţumire, socotind că oamenii aceştia aşa de cruzi şi de sălbateci, cari se bucură totdeauna de sânge de om, nu s'ar fi îndurat de ei, cari erau atât de pieriţi şi nu le-ar fi adus pâine, dacă nu i-ar fi îndemnat însuşi Dumnezeu s'o facă. Celalalt însă, respingând hrana, ca fiind adusă de oameni, şi stăruind în gândul cel nesocotit, a murit de foame. Deşi la început amândoi s'au sfătuit rău, punându-şi în minte un gând nesocotit si pierzător, totuşi unul, venindu-şi la dreapta socoteală, a

îndreptat spre bine ceea ce hotărîse pripit şi fără socoteală. Celalalt însă, stăruind în închipuirea nebună şi aflându-se afară de dreapta socoteală, şi-a atras asupra-şi moartea, pe care Dumnezeu a vrut să o abată dela el.

Ce să zic şi de acela, al cărui nume nu vreau să-l spun fiindcă trăeşte? El primea adeseori pe dracul sub chip de înger şi primea şi descoperiri dela el, văzând neîncetat în chilie lumină ca de lampă. În cele din urmă acela i-a poruncit să aducă jertfă lui Dumnezeu pe fiul său, pe care-l avea cu sine în Mănăstire, ca să fie învrednicit de cinstea patriarhului Avraam. Şi atât de mult a ascultat sfatul aceluia, încât ar fi săvârşit de fapt junghierea fiului său, de n'ar fi băgat fiul său de seamă că îşi ascuţia cuţitul împotriva obiceiului şi gătea frânghii cu cari avea să-l lege ca pentru o ardere de tot, ceea ce l-a făcut să-şi caute scăparea prin fugă.

Am lungi vorba multă vreme istorisind şi amăgirea unuia din Mesopotamia, care, cu toate că a dovedit o aşa de mare înfrânare încât a stat mulţi ani încuiat în chilia sa, în cele din urmă a fost batjocorit cu diavoleşti descoperiri şi visuri, încât după aşa de mari osteneli şi virtuţi, cu cari a întrecut pe toţi monachii ce petreceau acolo, a căzut în iudaism şi a primit tăerea împrejur. Căci vrând diavolul să-l înşele, îi arăta de multe ori visuri aevea, ca prin acestea să-l facă să primească uşor rătăcirea, la care voia să-l aducă. Astfel i-a arătat într'o noapte neamul creştinilor în frunte cu Apostolii şi cu mucenicii, întunecat, acoperit de toată ruşinea şi prăpădit de jale şi întristare, iar într'altă parte, dimpotrivă, norodul jidovesc, cu Moise şi Proorocii, învăluit în lumină strălucitoare şi petrecând în bucurie şi fericire. Deci l-a sfătuit amăgitorul că de vrea să aibă parte de fericirea şi bucuria norodului jidovesc, să primească tăerea împrejur, iar el, lăsându-se amăgit, a făcut aşa.

Din toate câte v'am spus se vede prea bine că nu s'ar fi batjocorit toţi aceia aşa de rău şi de jalnic, dacă ar fi dobândit darul deosebirii.

După acestea a zis Gherman: „Ni s'a arătat în deajuns, cu pilde noui şi prin cuvintele Părinţilor din vechime, că dreapta socoteală este izvorul, rădăcina, capul şi legătura tuturor virtuţilor. Dar dorim să aflăm în ce fel am putea-o câştiga? Şi cum să cunoaştem adevărata dreaptă socoteală, cea dela Dumnezeu, spre deosebire de cea mincinoasă, amăgitoare şi dela diavolul"? A răspuns atunci Avva Moise: „Adevărata dreaptă socoteală nu se dobândeşte decât prin adevărata smerenie, care ne face să arătăm Părinţilor nu numai faptele, ci şi gândurile noastre şi să nu ne încredem în părerea noastră nicidecum, ci întru toate să urmăm povăţuirile bătrânilor şi să credem că aceea este bun ce vor socoti ei ca atare. Aceasta nu numai că face pe monach să rămână neabătut dela calea cea dreaptă prin discernământul adevărat, ci îl păzeşte şi nevătămat de toate cursele diavolului. Căci este cu neputinţă să cadă în înşelăciunea dracilor cel ce îşi tocmeşte vieaţa sa după judecata şi părerea celor înaintaţi. Într'adevăr, chiar până nu s'a învrednicit cineva de darul dreptei socoteli, prin însuşi faptul că-şi arată Părinţilor gândurile rele ale sale, le vestejeşte pe acestea şi le face mai slăbite. Căci precum şarpele, scos din ascunziş la lumină, se sileşte să fugă şi să se ascundă, tot astfel şi gândurile cele rele, date pe faţă prin mărturisire desăvârşită, se grăbesc să fugă dela om.

Iar ca să înţelegeţi această virtute şi mai bine dintr'o pildă, vă voi istorisi fapta lui Avva Serapion, pe care el însuşi o amintea celor ce veneau la dânsul, ca să se ştie păzi. El zicea aşa: „Când eram mai tânăr, locuiam împreună cu Părintele meu. Şi mi se întâmpla că, după ce mâncam noi, ridicându-mă dela masă, furam câte un posmag, îndemnat de diavolul, şi-l mâncam fără ştirea bătrânului. Deci stăruind eu aşa o bucată de vreme, am fost biruit de acest obiceiu şi nu-i mai puteam sta împotrivă. Cugetul mă mustra, dar bătrânului mi-era ruşine să-i spun. S'a întâmplat însă, prin purtarea de grijă a iubitorului de oameni Dumnezeu,

de-au venit nişte fraţi la bătrânul, pentru folos duhovnicesc. Aceştia l-au întrebat despre gândurile lor. Şi a răspuns bătrânul: Nimic nu vatămă pe monachi şi nu bucură pe draci mai tare, ca ascunderea gândurilor de către Părinţii cei duhovniceşti. Le-a vorbit apoi şi despre înfrânare. Spunându-le el acestea, mi-am venit în sine-mi şi gândindu-mă că Dumnezeu a descoperit bătrânului greşelile mele, m'am umilit şi am început a plânge. Am scos apoi din sân posmagul, pe care-l furam după obiceiul meu cel rău, şi aruncându-mă la pământ am cerut iertare pentru cele trecute şi rugăciune de întărire pentru cele ce vor veni. Atunci a zis bătrânul: O fiule, te-a izbăvit, chiar tăcând eu, mărturisirea ta. Spunând greşala ta, ai junghiat pe dracul, care te rănea prin tăcere. Până acum l-ai făcut să te stăpânească, fiindcă nu i-ai grăit împotrivă şi nu l-ai scos la arătare. De acum nu va mai avea loc întru tine, căci l-ai scos din inima ta la arătare. Şi nu isprăvi bătrânul vorba şi iată lucrarea diavolească se arătă ca o pară de foc, ieşind afară din sânul meu, iar chilia se umplu de putoare, cât socoteau fraţii aceia că s'a aprins pucioasă multă. Deci a zis atunci bătrânul: Iată, prin semnul ce s'a făcut, Domnul a dat adeverire cuvintelor mele şi slobozirii tale. Aşa a ieşit dela mine, prin mărturisire, patima lăcomiei pântecelui şi lucrarea diavolească, încât nici în minte nu-mi mai venea acest fel de poftă". Iată dar că şi din cele zise de Avva Serapion ne învăţăm că atunci ne vom învrednici de darul adevăratei deosebiri, când vom crede nu părerii noastre, ci învăţăturii Părinţilor. Căci prin nicio altă greşală nu duce diavolul pe monah mai uşor în prăpastie, ca prin aceea că-l înduplecă să lapede sfaturile Părinţilor şi să urmeze judecăţii şi voii sale. Trebue să luăm pildă şi dela meşteşugurile şi ştiinţele omeneşti. Dacă acestea, pe cari le pipăim, cu mâinile şi le vedem cu ochii, ori le auzim cu urechile, nu le putem învăţa dela noi, ci avem lipsă de cineva care să ne înveţe şi să ne îndrepteze bine, cum n'ar fi nebunie să credem

că arta duhovnicească, cea mai grea dintre toate meşteşugurile, să nu aibă trebuinţă de învăţător? Mai ales că ea este ascunsă şi nevăzută şi numai de inima curată poate fi văzută. Iar neizbutirea în această artă nu aduce numai pagubă vremelnică, ci pierderea şi moartea veşnică a sufletului".

A zis apoi Gherman: „Adeseori unii Părinţi, ascultând gândurile fraţilor, nu numai că nu i-au tămăduit, dar i-au şi osândit şi i-au dus la desnădejde. Aceasta a făcut pe mulţi să se ruşineze de mărturisire şi să se acopere cu un văl de evlavie mincinoasă. Noi înşi-ne am cunoscut o întâmplare ca aceasta în părţile Siriei. Căci un frate oarecare şi-a mărturisit gândurile sale cu toată curăţia şi cu toată sinceritatea unuia dintre bătrânii de acolo, desvelindu-i fără sfială cele ascunse ale inimii. Iar acela cum a auzit a şi început să se mânie şi să se oţărască asupra fratelui, ocărându-l pentru astfel de gânduri rele, încât mulţi auzind de aceasta s'au ruşinat să-şi mai mărturisească gândurile lor bătrânilor".

A răspuns Avva Moise: „Este bine, precum am zis mai 'nainte, să nu ascunzi gândurile tale de către Părinţi. Dar să nu le destăinui oricui ţi-ar ieşi în cale, ci să le vesteşti bătrânilor duhovniceşti cari au darul deosebirii şi nu celor ce nu-s decât albiţi de vreme. Căci mulţi, uitându-se la vârstă, şi-au mărturisit gândurile lor, dar în loc să primească tămăduire, au căzut în desnădejde pentru neiscusinţa bătrânilor. Era un frate oarecare foarte sârguincios. Acesta fiind tare supărat de dracul curviei, a mers la un bătrân şi i-a mărturisit gândurile sale. Iar acela fiind neiscusit, după ce l-a ascultat, s'a mâniat şi i-a zis că este ticălos şi nevrednic de cinul călugăresc, căci a primit astfel de gânduri. Auzind acestea fratele a căzut în desnădejde şi părăsindu-şi locul său, se întorcea la lume. Pe cale, din orânduire dumnezeească, s'a întâlnit cu Avva Apollo, cel mai încercat dintre bătrâni, care, văzându-l abătut şi foarte posomorit, l-a întrebat zicând: „Fiule, din ce pricină eşti aşa de mâhnit?" Acesta la început, pentru

multa mâhnire, nu i-a răspuns bătrânului nimic; mai pe urmă, mult rugându-l bătrânul, a spus ale sale, zicând: „Fiindcă adesea mă supără gândurile, m'am dus şi m'am mărturisit la bătrânul cutare, iar după cuvântul lui nu mai am nădejde de mântuire şi fiind desnădăjduit mă duc la lume". Auzind acestea Avva Apollo, îl mângâie pe fratele şi-l sfătui mult, zicând: „Nu te mira fiule şi nu desnădăjdui de tine, că eu mă aflu în vârsta căruntetelor şi cu toate acestea foarte mult sunt supărat de asemenea gânduri. Deci nu te descuraja pentru această căldură, care nu se tămădueşte atât prin silinţă omenească, cât prin iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Dărueşte-mi numai ziua ta de astăzi şi întoarce-te la chilia ta". Şi a făcut fratele aşa. Iar Avva Apollo, după ce s'a despărţit de el, a mers la chilia bătrânului care desnădăjduise pe fratele. Şi stând afară, s'a rugat lui Dumnezeu cu lacrimi, zicând : „Doamne, Cela ce laşi să vie ispite pentru folos, întoarce războiul fratelui asupra bătrânului acestuia, ca prin cercare să înveţe la bătrânelele sale ceea ce în lungă vreme n'a învăţat, anume să pătimească împreună cu cei ispitiţi". Iar după ce a sfârşit rugăciunea, văzu îndată un arap stând aproape de chilie şi repezind săgeţi asupra bătrânului, care, rănit fiind de acestea, începu să se învârtă încoace şi 'ncolo, ca într'o beţie, până ce, nemaiputând suferi, a ieşit din chilie şi pe aceeaşi cale cu tânărul se întorcea la lume. Avva Apollo, înţelegând ceea ce s'a întâmplat, l-a întâmpinat zicând: „Unde te duci şi ce pricină te-a turburat aşa de tare" ? Iar bătrânul, simţind că Sfântul cunoaşte ale sale, n'a zis nimic de ruşine. A zis însă Avva Apollo: „Întoarce-te la chilia ta şi de aci înainte cunoaşte slăbiciunea ta şi să te socoteşti pe tine sau neştiut de diavolul sau nebăgat în seamă de el, pentrucă nu te-ai învrednicit de lupta cu el. Dar ce zic „lupta", când nici atacul lui de-o zi n'ai fost în stare să-l suporţi. Iar aceasta ţi s'a întâmplat din pricină că, primind tu pe un tânăr luptat de vrăjmaşul, în loc să-l îmbărbătezi la luptă, l-ai adus la desnădejde, ne-

băgând în seamă porunca aceea înţeleaptă, care zice: „Scapă pe cei târîţi la moarte şi nu înceta să răscumperi pe cei duşi la junghiere";[1] dar nici pilda Mântuitorului nostru, care zice: „Trestia sdrobită n'o frânge şi inul ce fumegă nu-l stinge".[2] Căci nimenea n'ar putea răbda uneltirile vrăjmaşului, nici stinge înfierbântarea cea înfocată a firii, de n'ar întări darul lui Dumnezeu slăbiciunea omenească. Deci după ce s'a împlinit această lucrare, mântuitoare pentru noi, să ne rugăm laolală lui Dumnezeu ca să înlăture biciul cel lăsat asupra ta. Căci El aduce suferinţa şi iarăşi tămăduieşte, răneşte şi cu mâinile Sale vindecă, smereşte şi înalţă, omoară şi înviază, pogoară în iad şi ridică". Aceasta zicând şi rugându-se, îndată s'a izbăvit acela de războiul adus asupra lui. Apoi l-a sfătuit să ceară dela Dumnezeu să-i dea cuvânt de învăţătură, ca să ştie ce să grăiască la vreme cuvenită.

Deci din toate cele zise, să învăţăm că nu se aflâ altă cale sigură de mântuire decât aceasta: Să mărturiseşti gândurile tale Părinţilor celor mai cu dreaptă socoteală şi să te laşi îndrumat de ei spre virtute şi nicidecum de gândul şi de părerea ta. Chiar de s'ar întâmpla cuiva să nimerească vreun bătrân mai simplu sau mai puţin iscusit, pentru aceasta nu trebue să ocolească a-şi mărturisi gândurile sale Părinţilor celor mai iscusiţi şi să nesocotească predania strămoşilor. Căci şi aceştia nu din îndemnul lor, ci din al lui Dumnezeu şi al Scripturilor insuflate au lăsat urmaşilor statul ca să întrebe pe cei ce au înaintat mai mult ca ei. Putem să învăţăm aceasta şi din alte multe ce se cuprind în Scriptura cea de Dumnezeu insuflată, dar mai ales din istoria lui Samuil. Acesta fiind închinat de prunc de către mama sa lui Dumnezeu şi învrednicindu-se să-i vorbească Dumnezeu, n'a crezut totuşi gândului său, ci, fiind chemat odată şi de două ori de Dumnezeu, a alergat la bătrânul Ili şi după povăţuirea acestuia şi-a tocmit felul cum trebue

1) Prov 24, 11. 2) Mt 12, 20

să răspundă lui Dumnezeu.[1] Pe cel ce l-a găsit Dumnezeu vrednic de Sine prin chemarea Sa, voieşte să-l povătuiască prin îndrumarea şi porunca bătrânului, ca prin aceasta să fie călăuzit spre smerenie.

Iar pe Pavel, chemându-l Hristos prin Sine însuşi şi vorbindu-i, deşi putea să-i deschiză ochii numai decât şi să-l înveţe calea desăvârşirii, îl trimite la Anania şi-i porunceşte să înveţe dela acela calea adevărului, zicându-i: „Scoală-te, întră în cetate şi acolo ti se va spune ce trebue să faci".[2] Prin acestea ne învaţă să urmăm îndrumarea celor ce au călătorit înaintea noastră, ca nu cumva, întelegându-se rău cele zise bine despre Pavel, să-l ia urmaşii pildă de îndrăsneală, vrând fiecare să fie îndrumat la adevăr de însuşi Dumnezeu, ca şi Pavel, şi nu prin povăţuirea Părinţilor. Că acestea sunt aşa, putem afla nu numai din cele zise, ci şi din cele ce le-a arătat Apostolul prin fapte, după cum însuşi scrie: „M'am suit la Ierusalim să văd pe Petru şi pe Iacob şi le-am arătat Evanghelia pe care o propoveduiesc, ca nu cumva să alerg, sau să fi alergat în deşert".[3] Şi a făcut aceasta, măcar că era însoţit de darul Sfântului Duh prin puterea semnelor ce le făcea. Cine va fi, aşa dar, atât de mândru şi plin de sine, încât să-şi rânduiască vieţuirea după părerea şi judecata sa, când vasul alegerii mărturiseşte că are trebuinţă de sfatul Apostolilor celor mai înainte de el ? Se vede lămurit şi din acestea că Domnul nu descopere nimănui calea desăvârşirii, decât acelora ce sunt îndrumaţi pe dânsa de Părinţii cei duhovniceşti, precum zice şi Proorocul: „Întreabă pe părintele tău şi-ţi va vesti ţie, pe cei mai bătrâni ca tine şi-ţi vor spune".

Suntem datori deci să dobândim cu toată puterea şi cu toată sârguinţa noastră darul deosebirii, care ne va putea păzi nevătămaţi de întinderea peste măsură spre amândouă părţile. Căci despre amândouă zic Părinţii

1) I. Sam, 3, 1—14 2) Fapte 9, 6 3) Gal. 2, 2.

că sunt la fel de vătămătoare: atât întinderea peste măsură a postului, cât şi săturarea pântecelui; atât priveghierea peste măsură, cât şi săturarea de somn; şi la fel toate trecerile peste măsură. Am cunoscut pe unii cari n'au fost biruiţi de îmbuibarea pântecelui, dar au fost doborâţi de postirea cea peste măsură şi s'au rostogolit spre aceeaşi patimă a îmbuibării pântecelui, din slăbirea ce le-a venit de pe urma postirii fără măsură. Îmi aduc aminte că şi eu am pătimit una ca aceasta. Aşa de mult mă înfrânam, încât uitam de trebuinţa hranei până şi două şi trei zile şi nicidecum n'aş fi dorit hrană de nu m'ar fi îndemnat alţii să mănânc. Şi iarăşi, din uneltirea diavolului aşa fugise somnul dela ochii mei, încât foarte multe nopţi de-a-rândul rămâneam neadormit şi rugam pe Dumnezeu să-mi facă parte şi mie de puţin somn. Mai greu m'am primejduit din pricina nemâncării şi a priveghierii fără măsură, decât din pricina îmbuibării pântecelui şi a somnului mult".

Cu aşa de minunate învăţături ne-a înveselit inima Sfântul Moise, încât noi, folosindu-ne, nu ştiam cum să preamărim pe Domnul, care dă atâta înţelepciune celor ce se tem de Dânsul.

Lui I se cuvine stăpânirea şi cinstea, în veci, Amin.

Nil Ascetul

Sub numele lui Nil tradiţia ne-a lăsat o mulţime de scrieri duhovniceşti, cari cu siguranţă sunt dela mai mulţi autori. De pildă autorul colecţiei de „Scrisori" în patru cărţi[1] pare să fie deosebit de autorul celor şapte „Povestiri",[2] cari descriu omorîrea călugărilor dela muntele Sinai din prilejul unei năvăliri a barbarilor în acel loc sfânt. „Scrisorile" mărturisesc că sunt alcătuite de un egumen al unei mănăstiri de lângă sau din Ancyra (Ancara de azi). Iar în „Povestiri" ni se înfăţişează ca povestitor un bătrân pustnic, care a părăsit de dragul lui Dumnezeu toate şi s'a retras,împreună cu fiul său Teodul, la muntele Sinai,ducând vieaţă de pustnic. Acolo s'a întâmplat după câtăva vreme incursiunea barbarilor şi omorîrea multor monachi, din care prilej Teodul a fost luat în robie, iar bătrânul său tată a scăpat cu fuga. Însă Teodul a reuşit să scape din robie şi să se întâlnească cu tatăl său.

Deşi bătrânul din aceste „Povestiri" nu-şi dă numele, el a fost socotit una cu Nil, căruia i s'a alcătuit astfel uşor o biografie pe baza datelor din „Povestiri" şi i s'au atribuit şi „Scrisorile" şi toate celelalte scrieri ce sunt păstrate sub numele lui. În Sinaxarul din Constantinopol din v. al 10-lea[3] şi la istoricul Nichifor Calist din v. al 14-lea[4] această biografie are următoarea formă: Nil, născut dintr'o familie de neam ales din Constantinopol, de-

1) Migne P. G. 79, 81—581.

2) Narrationes, P. G. 79, 5S9— 694 La acest rezultat a ajuns K. Heussr in cercetările sale, aşternute in mai multe scrieri, dintre cari amintim: Untersuchungen zu Nilus dem Aszeten, in Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristiichen Literatur, 42, 2, Leipzig 1917.

3) Sinaxarul acesta este editat de H. Delehaye în „Propylaeum ad Acta SS. NoYembris", Bruxellis 1902, p. 217.

4) Nic. Call. Hist. Eccl. 14, 54, la Migne P. G. 146, 1256

ţinea pe timpul împăratului Teodosie (379-395) înalta slujbă de prefect al Capitalei. El trăia într'o căsătorie fericită, având un fiu şi o fiică. Din dragoste de Dumnezeu a părăsit vieaţa sa fericită în această lume şi s'a retras cu fiul său Teodul la Sinai, în vreme ce soţia sa s'a retras cu fiica ei în pustia Egiptului. Hoardele barbare au scăldat într'o baie de sânge muntele Sinai. Nil a scăpat prin fugă, Teodul a fost luat în prinsoare. Reuşi însă curând să scape şi să-şi afle tatăl pierdut. Episcopul de Elusa, la graniţa dintre Arabia şi Palestina, sfinţi întru preot atât pe tată cât şi pe fiu. Restul vieţii îl petrecu Nil iarăşi în muntele Sinai.

Dar datele acestea, luate în cea mai mare parte din „Povestiri", nu se potrivesc cu autorul „Scrisorilor", care se pare că a alcătuit cele mai multe din scrierile cunoscute sub numele lui Nil. Acesta, după ce s'a făcut monach, a trăit, dacă nu tot timpul, cel puţin timp îndelungat la Ancyra în Galatia. El n'a fost pustnic, ci monach chinovit şi egumen de mănăstire. În „Scrisori" el se înfăţişează statornic ca învăţător al monachilor tineri. El cere mereu ca monachul să rupă toate legăturile care-l leagă de rudenii, ceea ce nu se potriveşte cu bătrânul dela Sinai, atât de legat de fiul său. Astfel numele de „Nil Sinaitul", folosit în timpul mai nou tot mai mult, nu pare a fi potrivit pentru autorul nostru. Mai potrivit e numele mai vechiu de „Nil din Ancyra", sau „Nil Ascetul". Lipseşte orice ştire că acest Nil ar fi fost vreodată la Sinai. El se bucura pe la sfârşitul veacului al 4-lea de o autoritate mare. Din corespondenţa sa aflăm că conducătorul Goţilor, Gainas, care a murit probabil la 23 Decemvrie 400, intrase în tratative teologico-dogmatice cu Nil. La o cerere a împăratului Arcadie de-a se ruga pentru Constantinopolul cel greu încercat „de cutremure dese şi de foc ceresc", Nil îi răspunde într'o scrisoare dela anul 407, că nu-i poate împlini dorinţa, pentrucă aceste bătăi vin din pricina că „a fost exilat stâlpul Bisericii, lumina adevărului, *trâmbiţa tui Hristos, preafericitul episcop Ioan".*[1] Faptul acesta şi folosirea scrierilor Sf. Ioan Gură de Aur, arată că Nil a fost un mare admirator al aceluia. Din alte scrisori se vede că Nil a apucat şi vremea certelor nestoriane,

1) Ep. 2, 225; Migne P. G 79, 336

reprezentând învăţătura cea dreaptă a Bisericii. Întru cât pare să fi trăit până la o vârstă înaintată, a putut vieţui până pe vremea sinodului dela Efes (431).

Scrierile cari aparţin, în chip aproape sigur, lui Nil Ascetul sunt următoarele:

1. Colecţia amintită de „Scrisori", împărţită în 4 cărţi. Din cele 1061 de scrisori, unele au rezultat din îmbucătăţirea unor scrisori mai mari, sau din închegarea la un loc a unora mai mici; altele ni se înfăţişează într'o formă ciuntită; unele iarăşi sunt dublete aproape literale ale altor scrisori, sau extrase din anumite scrieri ale lui Nil sau ale altor scriitori, mai ales ale Sfântului Ioan Gură de Aur. Dar abstrăgând de aceste operaţii, pe cari le-au putut săvârşi copiştii cei mai vechi, sau în parte chiar Nil, corpul „Scrisorilor" reprezintă o unitate şi vine în general dela acelaşi egumen din Ancyra. Este o corespondenţă de duhovnic, care se adresează unor persoane din toate straturile sociale,dar mai ales călugărilor şi preoţilor, înfăţişindu-le idealul vieţii desăvârşite, care se ajunge prin modelarea treptată a eului propriu după chipul lui Iisus Hristos, căruia nu trebue să-i fim numai învăţăcei, ci şi imitatori. În acest scop se cere o biruinţă asupra patimilor trupului, o întoarcere a sufletului înlăuntrul său pentru găsirea liniştei şi a stării de nepătimire, condiţia neapărată pentru unirea cu Dumnezeu prin contemplare. Harisma nepătimirii depline nu se poate câştiga însă în vieaţa pământească. Pentru a ajunge la nepătimire se cere o luptă îndelungată şi necurmată, dar ea se capătă numai prin darul lui Dumnezeu. Lupta continuă e necesară şi din motivul că omul cât trăeşte poate oricând să cadă iarăşi în starea pătimaşă. Dar asceza nu e un scop în sine, ci numai un mijloc pentru a scăpa de patimi, a ajunge adecă la nepătimire (ἀπάθεια). În scrisori, ca în toate scrierile sale, Nil se dovedeşte un mare maestru în tâlcuirea alegorică a Sf. Scripturi, în deosebi a Testamentului Vechiu.

2. Tot al lui Nil este *„Cuvântul Ascetic",*[1] în care sunt multe texte paralele cu cele din scrisori. El a fost adresat unor

1) Ed in Migne P. G. 79, 720—809 (Tractatus de monastica exercilatione) şi in Filocalia greacă (Atena 1893) vol. I, pg 111—139. Textul din Filocalie nu e împărţit în capitole ca cel din P, G

călugări chinoviţi cu vieaţă moleşită, pe la anul 425. În această scriere Nil începe prin a arăta ce este monachismul, această adevărată filosofie a vieţii, lăsată nouă de Hristos şi practicată într'un chip înălţător de înaintaşi (Cap. 1-5). Descrie apoi decăderea lui prin preocuparea de cele materiale şi combate cu tărie această tendinţă (Cap. 6-19). O mare parte din scriere se ocupă cu datoriile egumenilor şi cu însuşirile lor (cap. 20-44). Deosebit de frumoasă e partea în care arată temeiurile pentru cari cei ce au îmbrăţişat vieaţa monachală nu trebue să mai păstreze nicio legătură cu lumea (Cap. 45-75). Folosind ideea lui Aristotel, încetăţenită în asceza creştină de Evagrie, că orice lucru văzut, orice idee cunoscută dă o anumită formă minţii, Nil spune că monachii despărţindu-se de lume au hotărît să şteargă din mintea lor toate formele lucrurilor cari stârnesc în ei patimile. Dar dacă revin la amintirea acelor lucruri, sau la griji asemenea celor din lume, continuă a se vărsa în ei râul formelor, cari le angajează sufletul în cele de jos. „De vor intra alte şi alte forme, nu va putea şterge (monachul) nici pe cele de mai înainte, cugetarea fiind ocupată cu cele ce vin. Prin aceasta osteneala pentru a tăia patimile se face în chip necesar mai grea, acestea căpătând putere din creşterea lor treptată şi acoperind puterea de străvedere a sufletului, cu închipuirile care se adaugă mereu, asemenea unui râu în curgere necontenită. Cei ce vreau să vadă uscată albia râului, rămânând în ea doar câteva lucruri vrednice de cunoscut, nu folosesc nimic scoţând apa din locul în care cred că se află ceea ce caută,apa care curge de din sus umplând îndată locul golit. Dar de vor opri cursul de mai în sus, li se va arăta pământul fără osteneală, apa rămasă ducându-se la vale dela sine şi lăsându-le pământul uscat pentru a afla cele dorite. Tot aşa este uşor a goli formele cari dau naştere patimilor, când simţurile nu mai aduc pe cele dinafară. Dar când acestea trimit înăuntru ca un torent chipurile supuse simţurilor, nu este numai greu, ci cu totul cu neputinţă a curăţi mintea de o asemenea inundaţie" (Cap. 48; P. G. 79, 777-780). Nil nu urmăreşte în scrisul lui sufletul până la întâlnirea pozitivă cu Dumnezeu. Dar descrie toate treptele până în preajma acestei întâlniri, dintre cari cea mai înaltă este curăţirea completă a lui de orice formă,pentru ca

desmărginit de orice contur, să poată primi pe Cel nemărginit. Nil descrie toată desfăşurarea efortului negativ al sufletului, adecă asceza propriu zisă, ca să se oprească la punctul unde asceza trece în mistică, efortul negativ în trăirea tainicei prezenţe pozitive a lui Dumnezeu.

Dar Aristotel spusese că mintea nu mai primeşte întipăririle chipurilor exterioare,ci şi dă formă lucrurilor văzute şi cunoscute[1] Nil încetăţeneşte în asceza creştină şi această idee. S'ar părea că avem aci o contrazicere. Dacă lucrurile dau forma lor minţii cum mai dă şi sufletul o formă lucrurilor?

Aci intervine puterea patimilor, de care ţinând seama aceşti scriitori creştini dau teoriei lui Aristotel un aspect nou şi un plus de evidenţă. Lucrurile dau minţii forma lor nu numai întru cât mintea se strânge după fiecare, cum se strânge un elastic după forma lucrului pe care îl cuprinde, ci şi întru cât orice lucru privit face să se adauge la cunoaştere o poftă, o dorinţă, o patimă după el. Şi odată ce mintea este invadată de o anumită patimă, sau de mai multe, cari stăpânesc în ea statornic, toate lucrurile pe cari mintea le priveşte după aceea sunt văzute prin prisma acelei patimi, a acelui interes. Dacă aşadar patima este aceea care face mintea să dea lucrurilor create anumite forme, lipsa patimii nu va mai lega mintea de lucruri, sau in orice caz o va face să le acorde o privire „simplă", cum spune Evagrie şi apoi Sf. Maxim Mărturisitorul, care nu o împiedecă de-a vedea pe Dumnezeu, ci tocmai o ajută. Privirea „simplă" a lucrurilor, privirea lor ca făpturi simple ale lui Dumnezeu, nu fereşte mintea numai de înţepenirea ei în forme învârtoşate, primite dela lucruri, ci şi de popularea spaţiului din jur cu asemenea forme, aşadar de amândouă pedicile cari stau în calea vederii lui Dumnezeu cel nemărginit, cel dincolo de forme. Mintea îşi păstrează vioiciunea, elasticitatea ei, putând trece uşor dela privirea lucrurilor mărginite la contemplarea lui Dumnezeu cel nemărginit. Nu mai e patima cu rostul ei de clei între minte şi lucruri, cu rostul ei de anchilozare a minţii în forme mărginite şi de închidere a ei într'o lume de forme mărginite. Să observăm că „forma" dată

1) A sevedea o analiză a acestor idei ale lui Aristotel la Laberthonierc, Eiquisse d'une philosophie personaliste, Paris, Vria, 1942.

de minte lucrurilor le împrumută totodată o consistenţă pe care lucrurile nu o au în ele înşile. Iată cum prezintă Nil Ascetul acest rol ai patimilor: „Sufletul care se odihneşte de mulţi ani între lucrurile vieţii, şade lângă idoli, cari prin ei sunt fără formă, dar primesc forma dela meşteşugul omenesc. Căci oare nu e un lucru fără formă bogăţia şi slava şi celelalte lucruri ale vieţii, cari nu au în ele nimic statornic şi hotărât, ci, simulând adevărul printr'o asemănare uşor de întocmit, primesc de fiecare dată alte şi alte schimbări ? Formă le dăm noi, când prin gânduri omeneşti născocim închipuirea unui folos lucrurilor cari nu slujesc spre nimic. Căci când lărgim necesitatea strictă a trupului într'un lux fără rost, pregătind mâncarea cu nenumărate bunătăţi şi pe urmă, învinuiţi de această deşărtăciune, ca unii ce am urcat în deşert la consumaţii desfătătoare o trebuinţă ce putea fi împlinită cu puţin, făurim apărări ca pentru lucruri ce eram datori să le facem, ce facem altceva decât ne silim să dăm formă materiilor fără formă?" (Cap. 54-55; P. G. 79, 785-788).

Dintr'un alt punct de vedere dorinţele, patimile şi peste tot legătura cu lucrurile lumii, sunt asemănate de Nil cu nişte veşt-minte de cari omul poate fi prins în lupta cu puterile contrare, sau cari îl pot împiedeca în alergarea sa spre desăvârşire. De aceea omul, care s'a desbrăcat de patimi, e asemenea unuia care luptă gol în arenă şi adversarul nu are de ce să-l mai prindă. Asemănarea aceasta o desfăşoară Nil Ascetul, pornind dela în-tâmplarea dintre soţia lui Putifar şi Iosif, care, prins de veştminte de către aceea, şi le lasă în mâinile ei şi fuge: "Veştmintele sunt lucrurile trupeşti, prin cari, prinzând plăcerea pe cineva, îl atrage la ea şi cel ce le ţine pe sine, va fi trântit la pământ în lupta cu cei ce le-au desbrăcat. Astfel luptătorul pentru neprihănire, când s'a văzut pe sine tras cu sila spre plăcere şi spre unirea împreunării, apucat de ceea ce era mai trebuincios trupului (adecă de veştmânt), învăţând că trebuia să se afle gol în casă cu stă-pâna care poate să-l biruiască cu sila, părăsindu-şi veştmintele a fugit şi a ieşit afară, umblând, ca în Raiu, gol în virtutea lui, asemenea omului dintâi, care primise dela Dumnezeu ca pe o cinste deosebită desbrăcarea, până ce prin neascultare a ajuns la trebuinţa hainelor. Căci până ce se lupta cu vrăjmaşii, cari îl

sfătuiau să calce porunca lui Dumnezeu, stătea gol în arenă ca un luptător, dar după ce a fost biruit şi scos afară din luptă, s'a îmbrăcat după cum se cuvenea, lepădând desbrăcarea deodată cu deprinderea de luptător" (Cap. 65; P. G. 79,768). Că în asemănarea aceasta se cuprinde mult adevăr psihologic, ne dovedeşte faptul că ea a fost reluată în timpul mai nou şi întemeiată printr'o puternică analiză existenţială a omului, de către L. Binswanger, fără să ştie de Nil Ascetul.[1] Orice parte, însuşire sau slăbiciune, prin care un om poate fi prins de alt om, sau de un lucru oarecare, e asemănată de Binswanger cu un mâner, iar mijlocul prin care poate fi prins cu o mână. Poţi prinde pe cineva spiritual prin urechea sa, impresionîndu-l prin ceea ce îi spui, prin cuvântul ce şi-l dă,făcându-l responsabil de păzirea lui sau prin nume, strigându-l. Prinderea cuiva prin pasiuni o numeşte Binswanger „prinderea prin locurile slabe".Restrângându-ne la această grupă de „locuri slabe", care denotă într'adevăr slăbiciunea omului, am putea spune, în termeni creştini, că mânerele prin cari poate fi prins cineva sunt patimile sau dorinţele, iar mâna care îl poate prinde este ispita.[2]

De pildă iubirea de slavă deşartă este un mâner care poate fi prins prin linguşire, lăcomia pântecelui un mâner care poate fi prins prin arătarea unor mâncări gustoase, înclinaţia spre desfrânare prin faţa unei femei frumoase. Şi nu numai o parte din om e prinsă prin acea patimă, ci tot omul. Întreg omul devine un sclav purtat de belciugul patimei de către cel ce ştie să-l prindă de ea.

Deci foarte potrivit e considerat omul, care nu poate fi prins de nicio patimă, ca un om gol, care lunecă de sub orice voinţă de a-l prinde, de a-l aservi, cum zice Nil, sau ca un om care nu prezintă niciun mâner, niciun belciug, de care să poată fi prins, cum zice Binswanger.

1) Gruadformen und Erkenatnis mensohlichen Daseins, Zurich, Max Niehans Verlag 1942. pg 266—375.

2) Asemănarea aceasta e intuită si în expresia curent românească: "trebue să ştii de unde să-l iai pe cutare". Şi unii caută să se iniţieze temeinic în această artă păcătoasă, pe care o întemeiază, zice-se, pe o serioasă cunoaştere de oameni

3. „Către Magna, diaconeasă din Ancyra, despre sărăcia de bună voie",[1] scrisă după 426 sau 427, la scurtă vreme după „Cuvântul ascetic", pe care îl pomeneşte. Din indicaţiile ce le dă autorul despre sine, el pare că trăeşte în Ancyra şi adresata la fel. De aci se vede că este unul şi acelaşi cu autorul epistolelor. Ca şi în „Cuvântul ascetic", Nil blamează şi în această scriere tendinţa mănăstirilor de-a strânge averi şi cerşetoria călugărilor prin oraşe, purtaţi de pofta după bunuri lumeşti. După Nil sunt trei feluri de sărăcii: sărăcia cea mai înaltă, cea a sfinţilor şi a protopărinţilor dinainte de cădere, care lasă sufletul să se dedice cu desăvârşire lui Dumnezeu; sărăcia mijlocie care îngădue, într'o măsură redusă, şi grija de trup; şi sărăcia cea mai de jos,care leagă sufletul cu totul de cele pământeşti. Nil îndeamnă pe călugări la sărăcia mijlocie şi osândeşte sărăcia cea mai de jos, ca pe o cădere dela idealul monachismului.

4. „Cuvântare la moartea lui Albian"[2] Albian a fost, se pare, monach într'o mănăstire din Ancyra. Însufleţit de râvnă sfântă, s'a dus să viziteze locurile sfinte din Palestina, iar de acolo s'a retras în pustia nitrică din Egipt, unde a şi murit.

5. „Tratatul despre folosul ce-l au monachii petrecând departe de oraşe, în pustie".[3] În el se arată că petrecerea în singurătate apără pe monach de împrăştierea minţii şi de ispite, şi îl fereşte de dorinţa după slava deşartă, care strică chiar faptele bune şi este greu de ocolit în mijlocul oamenilor. Conţinutul acestei mici scrieri consună în general cu ideile din „Cuvântul ascetic" şi „Sărăcia de bună voie".

6. „Tratatul despre cele opt duhuri ale răutăţii".[4] Cu aceste opt patimi s'au mai ocupat şi Evagrie şi Casian în scrieri de ale lor. O cercetare paralelă a lor, întreprinsă de Degenhart,[5] a arătat

1) Migne P G. 79, 967—1060 „Ad. Magniam, diacoaissam Anayrae, de voluntaria paupertate".

2) In Albianum oratio, Migne P. G 79, 695—712

3) De monachorum praestantia, Migne P. G 79, 1061—1095

4) Tractatus de octo spiritubus malitiae; Περί των έκτώ πνίυμάτων τν,·ς πονηρίας, în Migne P. G. 79, 1146—J164

5) Fr Degenhart, Der hl Nilus Sinaita, Munster 1915, p. 174 ura.

că fiecare din cei trei autori a descris aceste patimi independent.[1]

Din celelalte scrieri cunoscute sub numele lui Nil, de unele nu e sigur că sunt ale lui, iar de altele pare sigur că nu sunt ale lui.[2]

Din scrisul său, Nil se dovedeşte a fi fost „un impunător chip de duhovnic al timpurilor de aur ale creştinismului: tare în Scripturi, destoinic la cuvânt, de un temperament vioiu şi, după împrejurări, plin de asprime, dar apoi iarăşi bun şi blând şi plângând cu cei ce plâng, sătul de lume, dar cunoscător al lumii, un om care îşi urma drumul său cu ochi deschişi, ştiind să călăuzească în chip sigur şi pe alţii".[3]

1) E de remarcat că atât scrierea lui Evagrie despre cele opt patimi, cât şi o prelucrare a unui extras din a lui Casian, sunt editate in acelaşi tom din Migne sub numele lui Nil. A lui Evagrie, intitulată „De diversis malignis cogitationibus" în P. G. 79, 1199—1234 (vezi traducerea ei in această carte, intre scrierile lui Evagrie: „Despre deosebirea patimilor şi a gândurilor"), iar prelucrarea extrasului din Casian (extras deasemenea tradus in această carte) in Migne 79, 1435—1472 sub titlul: ,,De octa vitiosis cogitationibus". Prelucrarea aceasta din urmă, publicată la Migne, are după fiecare descriere a unei patimi, cate o colecţie de sentinţe din Evagrie şi Nil (din : „De octo spiritibus malitiae").

2) Ale lui Nil nu sunt, afară de cele două dela nota anterioară, încă :

3 „Despre rugăciune", P. G. 79, 1165—1200. Filocalia greacă o dă tot sub numele lui Nil. In traducere am pus-o între scrierile lui Evagrie, căruia se pare că îi aparţine.

4. „Tratatul către monachul Eulogie" (P. G. 79, 1093—1140) este de asemenea al lui Evagrie.

5. „Tratatul către monachul Agatie, sau Paeristeria" (P. G. 79, 812-96S), pare a fi scris la Alexandria pe la mijlocul v. 5.

Despre celelalte scrieri mai puţin importante, cari nu sunt ale lui Nil, sau nu se ştie de sunt ale lui, a se vedea la O. Bardenhewer, Op. c. vol. IV, ed, 1—2, pg. 161—178. De altfel toate aceste însemnări biografice şi bibliografice despre Nil le-am cules dela Bardenhewer şi dela Viller-Rahner, Op. c. 166—174. Iustin Moisescu (Εὐάγρως ό Ποντικός, Atena, 1937, ρ. 95—98) socoteşte ca nu sunt motive suficiente de-a atribui lui Evagrie scrierea " Despre rugăciune" şi „De diversis malignis cogitationibus". Iar „Tratatul către Eulogie" socoteşte că e sigur al lui Nil, pe baza lui Fr. Degenhart, Op. c.

3) Aşa îl caracterizează O. Bardenhewer, Op, c. vol. IV, ed. 1—2. ρ 165.

Al cuviosului

si de Dumnezeu purtătorului Părintelui nostru

NIL ASCETUL

Cuvânt ascetic, foarte trebuincios şi folositor[1]

Cap, 1.

Mulţi dintre Elini şi nu putini dintre Iudei s'au îndeletnicit cu filosofia. Dar numai ucenicii lui Hristos au râvnit adevărata înţelepciune; deoarece numai ei au avut ca învăţător înţelepciunea însăşi, care le-a arătat cu fapta petrecerea potrivită unei astfel de îndeletniciri. Cei dintâi, asemenea celor ce joacă pe scenă o dramă, s'au împodobit cu o mască străină, luând un nume gol, deoarece erau lipsiţi de adevărata filosofie. Ei îşi arătau filosofia în togă, în barbă şi în toiag. Îngrijindu-se de trup, slujeau poftelor, ca unor stăpâne, fiind robii stomacului şi primind plăcerile de sub pântece ca pe un lucru al firii. Erau supuşi mâniei şi alergau după slavă; şi se aruncau asupra meselor strălucite, lihniţi ca nişte căţei. Ei nu ştiau că filosoful trebue să fie înainte de toate liber şi mai ales să ocolească de-a se face rob patimilor, iubitor de argint şi stricător de case. Căci

1) Se află şi in Migne P. G. 79, 719—810 sub titlul „Tractatus de monastica exercitatione" şi împarţit in 75 capitole. In Filocalia greacă (Atena 1893, vol, 1, pg. 111—139) nu are nicio împărţire.

faptul de a fi rob al oamenilor, poate nu aduce nicio vătămare celui ce vieţueşte cu dreptate; dar cel ce se foloseşte de patimi, slujind plăcerilor ca unor stăpâne, şi atrage ruşine şi batjocură multă.

Cap. 2

Au fost unii dintre ei, cari nu s'au îngrijit câtuşi de puţin de fapte, fălindu-se că se îndeletnicesc cu filosofia speculativă. Astfel unii umblau cu capul prin nouri, alţii explicau lucruri ce nu se pot dovedi, făgăduind că ştiu mărimea cerului, măsurile soarelui şi lucrările stelelor. Uneori au încercat să grăiască şi despre Dumnezeu, până la care nici adevărul nu poate ajunge, iar socotinţa omenească e primejdioasă. Dar toţi au trăit mai necinstit ca porcii ce se tăvălesc în mocirlă. Iar dacă au fost şi unii cari s'au îndeletnicit cu vieaţa practică, aceştia s'au făcut şi mai răi decât aceia, vânzând ostenelele pentru slăviri şi laude. Căci de cele mai multe ori nu se osteneau netrebnicii pentru altceva decât pentru fală şi iubire de slavă, primind în schimbul unor astfel de osteneli o plată de nimic. Fiindcă a tăcea necontenit, a se hrăni cu iarbă, a-şi acoperi trupul cu haine sdrenţoase şi a vieţui închişi în butoiu fără a aştepta nicio răsplată după moarte, întrece orice nebunie; precum nebunie este a primi răsplata pentru virtute în vieaţa aceasta şi a te lua la întrecere pentru cununi de aici şi a purta o luptă necontenită, lipsită de adevăratele cununi, şi osteneli cari nu aduc mai mult decât sudoarea.

Cap. 3

Iar câţi dintre Iudei cinsteau această vieaţă — şi aceştia sunt nepoţi ai lui Ionadab, — primindu-i pe toţi cei ce voiau să vieţuiască astfel, îi introduceau în aceaşi petrecere. Ei locuiau pururea în corturi, înfrînându-se dela vin şi dela toate câte ţin de vieţuirea molatecă, ducând o vieaţă sărăcăcioasă şi măsurată după trebuinţele

neapărate ale trupului. Se îndeletniceau în schimb foarte mult cu deprinderile morale şi stăruiau mult în contemplaţie. De aceea se numeau şi Esei, numele arătându-i că sunt înţelepţi. Simplu spunând, ei înfăptuiau scopul filosofiei lor, întru cât faptele lor nu erau în contrazicere cu făgăduinţele. Dar care era folosul acestor lupte şi al nevoinţei lor ostenicioase, odată ce tăgăduiau pe Hristos, orânduitorul luptei? Căci şi aceştia îşi pierdeau răsplata ostenelelor, tăgăduind pe împărţitorul răsplăţilor şi al vieţii celei adevărate. De aceea şi ei au căzut din filosofie. Căci filosofia este împreunarea bunelor moravuri cu cunoştinţa despre Cel ce este. Din aceasta însă au căzut şi Iudeii şi Elinii, respingând înţelepciunea venită din cer şi încercând să filosofeze fără Hristos, singuru, care a arătat cu fapta şi cu cuvântul, adevărata filosofie

Cap 4

Căci El a tăiat cel dintâi calea acesteia cu vieaţa Sa, arătându-ne o vieţuire curată şi ţinându-Şi pururea sufletul mai presus de patimile trupeşti, iar mai pe urmă dispreţuindu-l şi pe acesta, când mântuirea oamenilor plănuită de El I-a cerut moartea. El a învăţat prin acestea că cel ce şi-a ales să filosofeze drept trebue să lepede toate cele plăcute ale vieţii şi să stăpânească cu putere peste osteneli şi patimi, dispreţuind trupul, ba să nu mai aibă nici sufletul în cinste,[1] ci şi pe acesta să fie gata să-l dea, când ar trebui să-l lapede pentru dovedirea virtuţii. Iar această purtare, preluând-o, au imitat-o Sfinţii Apostoli, lepădându-se de vieaţă, îndată ce au fost chemaţi; şi părăsind ţară, neam şi tot ce aveau, s'au strămutat îndată la vieaţa aspră şi ostenitoare, trecând prin toate greutăţile. Strâmtoraţi, năcăjiţi, prigoniţi, petrecând în sărăcie, lipsiţi şi de cele mai trebuincioase ale vieţii, mai pe urmă au înfruntat chiar şi moartea, urmând întru toate învăţătorului şi lăsându-ne prin vieaţa

1) Fapte 20, 24

lor chipul celei mai bune purtări.[1] Dar deoarece creştinii, cari toţi sunt datori să-şi zugrăvească vieaţa lor după acest chip, sau n'au vrut, sau au slăbit in voinţa de a-l imita, au rămas numai putini cari au putut să se ridice mai presus de turburările lumeşti şi să fugă de zarva oraşelor. Aceştia, ieşind afară din învălmăşeală, au îmbrăţişat vieaţa singuratecă, făcându-se icoana virtuţii apostolice. În loc de câştiguri, ei au ales sărăcia pentru a nu fi împrăştiaţi; în loc de hrană măestrit gătită, au preţuit mai mult pe cea simplă, din pricina răscolirii patimilor, împlinind trebuinţa trupului cu hrana întâmplătoare. Dispreţuind veştmintele moi şi peste trebuinţă, ca pe-o născocire a moleşirii omeneşti, s'au folosit de îmbrăcăminte simplă şi nebătătoare la ochiu, atâta cât era de neapărată nevoie pentru trup. Socotind că e lucru neînţelept ca, părăsind grija celor cereşti, să-şi ocupe mintea cu cele de jos şi cu cele proprii dobitoacelor, n'au cunoscut lumea, fiind înafară de patimile omeneşti. Nu era între ei vreunul care să aibă mai multe decât altul, şi vreunul care să aibă mai puţine decât celalalt, vreunul care să judece şi vreunul care să fie judecat.

Cap. 5

Căci fiecare avea ca judecător nepărtinitor conştiinţa sa. Nu era unul bogat, iar altul sărac, nici nu se sfârşea unul de foame, ca altul să se spargă de sătul; căci dărnicia celor ce aveau de prisos împlinea trebuinţa celor lipsiţi. Erau toţi deopotrivă şi aveau aceleaşi drepturi, cei mai de frunte amestecându-se de bună voie cu cei mai smeriţi şi în felul acesta fiind scoasă afară inegalitatea. Mai bine zis, nu erau nici atunci toţi deopotrivă, căci râvna celor ce se sileau să se smerească mai mult susţinea şi atunci inegalitatea, precum o susţine acum nebunia celor ce se iau la întrecere care să fie mai slăvit. Era scoasă afară pisma; era izgonită pone-

1) Evrei 11, 37

grirea; fusese pusă pe fugă slava deşartă; era omorîtă mândria; erau împrăştiate toate pricinile de vrajbă. Căci erau morţi şi nesimţitori fată de patimile cele mai puternice, neprimind nici în vis nălucirile lor, pentrucă dintru început s'au lepădat cu hotărîre de amintirea lor, ridicându-se la această deprindere prin nevoinţa şi stăruinţa de fiecare zi. Scurt vorbind, erau sfeşnice ce luminau în întunerec, stele nerătăcitoare, cari străluceau în noaptea cea fără lumină a vieţii, faruri ale limanurilor, neclintite de furtună, arătând tuturor cu uşurinţă cum să scape nevătămaţi de năvala patimilor.

Cap. 6

Dar acea petrecere plină de osârdie şi vieţuirea lor cerească a pălit pe încetul, ca o icoană din negrija celor ce au copiat-o în diferite vremuri, ajungând la cea mai de pe urmă neasemănare şi depărtându-se cu desăvârşire de chipul cel dintâi. Căci cei ce ne-am răstignit lumii şi ne-am lepădat de vieaţă şi am încetat de a fi oameni, străduindu-ne de-a ne ridica la firea îngerilor, prin acelaşi chip al nepătimirii, am început să ne uităm iarăşi cu dor la cele din urmă, turburând curăţia celor ce bine au vieţuit înainte de noi, prin griji lumeşti şi prin câştiguri blestemate. Prin nebăgarea noastră de seamă, am făcut să fie huliţi cei ce puteau să fie slăviţi şi lăudaţi pentru virtutea lor. Coarnele plugului le ţinem păstrând o înfăţişare cuvioasă, dar nu ne-am făcut buni pentru Împărăţia Cerurilor, pentrucă ne-am întors la cele dindărăt şi ne prindem cu multă sârguinţă de cele ce suntem datori să le uităm. Căci nu ne mai gândim la lipsa de preţ şi la nestatornicia vieţii, şi nu mai luăm în seamă trebuinţa liniştirii pentru izbăvirea de vechile întinăciuni. În schimb preţuim îngrămădirea de lucruri şi cinstim griji, cari n'au legătură cu ţinta adevărată, iar râvna pentru cele materiale a biruit îndemnurile cele mântuitoare. Domnul s'a lepădat cu totul de grija celor pământeşti şi a poruncit să căutăm numai Împărăţia Ce-

rurilor. Noi însă, silindu-ne să umblăm tocmai pe o cale protivnică, am nesocotit poruncile Domnului, şi depărtându-ne de purtarea Lui de grijă, ne-am pus nădejdile în mâini. El a spus: „Priviţi la pasările cerului, că nu seamănă, nici nu seceră, nici nu adună în jitnite si Tatăl vostru Cel din ceruri le hrăneşte pe ele";[1] şi iarăşi: „Priviţi la crinii câmpului, cum cresc şi nu se ostenesc, nici nu torc".[2] Ba chiar a poruncit Apostolilor să nu-şi ia cu ei nici traistă, nici pungă, nici toiag, ci să ţină seama de făgăduinţa nemincinoasă, pe care le-a dat-o trimitându-i la slujba de ajutorare a celorlalţi oameni, când le-a spus: „Vrednic este lucrătorul de hrana sa".[3] El ştia că mai mult ne asigură Providenţa cele ce ne trebuesc, decât sârguinţa noastră.

Cap. 7

Noi, însă, nu ne oprim de-a agonisi pământ cât se poate de mult. Cumpărăm turme de oi, boi de muncă, râvniţi la înfăţişare şi mărime, şi măgari bine hrăniţi. Oile vrem să ne dea din belşug lâna pentru trebuinţe; boii să ne slujească la lucrarea pământului, aducându-ne nouă hrană, iar lor şi celorlalte dobitoace, nutreţ; în sfârşit vitele de povară, să facă mai aleasă hrana necesară, întregind cele ce lipsesc în ţară, cu mărfuri din străinătate, pentru a spori plăcerile vieţii noastre. Dar nu ne mulţumim numai cu atât, ci alegem şi meşteşugurile cele mai aducătoare de câştig, cari nu ne lasă de loc vreme să ne gândim la Dumnezeu, ci ne întorc toată grija spre ele. Iar pe urmă învinuim mai de grabă slăbiciunea purtătorului de grijă, decât pe noi înşine, pentru alegerea ce am făcut-o. Dar chiar dacă nu mărturisim prin cuvânt, suntem vădiţi prin lucruri, că ne bucurăm de-o vieţuire asemenea mirenilor, când ne îndeletnicim cu aceleaşi lucruri ca şi ei şi mai de grabă zăbovim în osteneli trupeşti. Astfel mulţi cred că evlavia

1) Mt. 6, 26 2) Mt. 6, 28. 3) Lc 10, 7,

ar fi un prilej de agonisire de lucruri, şi că nu alegem vieaţa, odinioară liniştită şi fericită,[1] pentru altceva, decât ca printr'o mincinoasă cinstire de Dumnezeu, să fugim, pe de o parte de muncile cele ostenitoare, iar pe de alta, câştigând slobozenie spre plăceri, să putem da pornirilor noastre drumul spre cele ce vrem. Mândrindu-ne cu multă neruşinare faţă de cei simpli, iar uneori şi faţă de cei ce ne întrec, socotim vieaţa virtuoasă ca o îndreptăţire la asuprire, dar nu ca o pricină de smerenie şi de îngăduinţă. De aceea suntem socotiţi chiar de cei ce trebue să ne cinstească, ca o turmă uşuratecă. Ne călcăm în picioare unii pe alţii prin târguri, amestecaţi într'o adunătură de tot soiul, neavând nimic care să ne deosebească de ceilalţi oameni, cum ar trebui. Vrând să fim cunoscuţi nu din felul de vieţuire, ci din înfăţişare şi ocolind ostenelele pentru virtute, dorim cu furie slava pentru ele, făcând teatru din adevărul de odinioară.

Cap. 8

Astăzi, îndată ce şi-a luat cineva această cuvioasă schimă, până încă nu şi-a spălat petele sufletului şi nu şi-a şters din cugetare întipăririle vechilor păcate, ci se desfată încă slobod în nălucirile acestora şi până nu şi-a povăţuit moravurile după regula făgăduinţii, nici nu ştie care este scopul filosofiei celei după Dumnezeu, şi-a şi însuşit o poză fariseică, dându-se pe sine de ceva mare după înfăţişare. El umblă în toate părţile, purtând unelte al căror meşteşug nu l-a învăţat, şi făgădueşte după înfăţişarea văzută o ştiinţă de care încă nu s'a atins nici cu vârful buzelor, fiind stâncă în loc de liman, mormânt văruit în loc de biserică şi lup în loc de oaie, spre pierzarea celor amăgiţi de înfăţişarea lui. Căci când unii ca aceştia fugind din Mânăstiri, fiindcă nu vreau să ţină pravila vieţii, se destrăbălează prin oraşe, atunci traşi în jos de trebuinţele pântecelui, poartă, spre amă-

1) I Tim. 6, 8-9.

girea celor mulţi, chipul evlaviei, ca pe-o momeală. Ei primesc să facă toate la câte-i sileşte trebuinţa trupului.

Căci nimic nu silniceşte pe om mai mult ca trebuinţa trupului, care născoceşte o ieşire iscusită din cele mai grele lipsuri, mai ales când se adaugă şi lenea, care face să sporească, în chip viclean, puterea de născocire a gândului. Slujesc aşadar aceştia pe la uşile celor bogaţi, nu mai puţin ca paraziţii şi aleargă prin pieţe după aceştia ca nişte robi, alungând pe cei ce se apropie de dânşii. Împingând pe toţi la o parte, ei se silesc să le facă trecere uşoară acelora. Şi toate acestea le fac pentru mâncare, fiindcă nu s'au învăţat să-şi taie plăcerea dela mâncările gustoase, nici nu vreau să poarte la brâu, ca Moise, cuiul care stinge trebuinţa. Căci dacă l-ar purta, ar cunoaşte că lăcomia este hotarul oricărei plăceri de mâncări, şi lucrurile întâmplătoare, împlinind trebuinţa trupului, acopere urîţeniile poftei care nu trebue să vie.

Cap. 9

De aceea numele lui Dumnezu este hulit, iar vieaţa cea preadorită s'a făcut urîtă; şi dobânda celor ce vieţuiesc cu adevărat întru virtute a ajuns să fie socotită amăgire. Gem oraşele de cei ce rătăcesc prin ele de geaba şi sunt turburaţi cei de prin case, cărora le e silă şi să-i mai privească, văzându-i că stărue la uşi, cerşind tot mai neruşinat; iar mulţi după ce sunt primiţi în case, făţărind pentru puţin timp evlavia şi acoperind cu masca făţărniciei gândul de vicleşug, îi jefuiesc pe aceia, iar pe urmă pleacă, încât fac să se întindă peste toată vieaţa monachală un nume urît. Şi aşa sunt alungaţi din oraşe ca o ciumă, cei ce erau odinioară îndreptătorii lor; şi sunt izgoniţi ca nişte spurcaţi, mai rău decât cei umpluţi de lepră. Mai bucuros se hotăreşte cineva să creadă tâlharilor şi spărgătorilor, decât celor ce se îndeletnicesc cu vieaţa monachală, socotind că mai uşor pot să se păzească de răutatea vădită, decât de prefăcuta vrednicie

de crezământ, care unelteşte in ascuns. Aceştia nici n'au început măcar vieaţa de evlavie şi nu cunosc folosul liniştirii, ci au fost împinşi in vieaţa singuratecă fără judecată, poate de vreo strâmtorare oarecare. Au socotit lucrul acesta ca o treabă de negustorie, bun pentru câştigarea celor trebuincioase. Şi eu socotesc că ar face lucrul acesta mai cuviincios, dacă n'ar umbla pe la toate uşile, ci ar socoti că înfăţişarea îi împiedecă dela primirea unor daruri mai bogate, ca nu cumva, vrând să plătească trupului birul datorat, să nu-i dea numai pe cel trebuincios, ci şi pe cel care l-au născocit desfătările celor ce duc un traiu molatec, împlinindu-şi poftele lor nemăsurate. Dar a tămădui pe cei ce sufăr de aceste boli nevindecabile este foarte greu.

Cap. 10

Căci cum ar şi tâlcui cineva folosul sănătăţii celor ce n'au fost niciodată sănătoşi, ci au fost hrăniţi chiar din scutece cu boala ofticei, iar povara aceasta a firii, care le-a venit din obişnuinţă, socotesc că nu se deosebeşte întru nimic de-o aptitudine firească. Se ştie că e de prisos orice cuvânt spre îndreptare, când năzuinţa celor ce ascultă, înclinând spre mai rău, se împotriveşte cuvintelor date ca sfat. Mai ales când nădejdea hrăneşte pofta câştigului, patima închide auzul la sfat, încât îndemnurile spre cuminţire nu află nicio putinţă de străbatere, cugetul fiind întins spre câştigul dorit, chiar dacă este urît. Noi însă, o iubiţilor, cari socotim că de dorul virtuţii ne-am lepădat de vieaţă şi am respins poftele lumeşti şi am făgăduit să urmăm lui Hristos, pentru ce ne mai încâlcim în frământările vieţii, de ce mai clădim rău ceea ce am surpat bine mai 'nainte? De ce ascultăm de sfaturile proaste ale celor ce fac lucrul cum nu trebue, aprinzând dorinţele celor mai slabi prin sârguinţa noastră deşartă, şi de ce deschidem celor mai nevinovaţi calea spre lăcomia de avere?

Cap. 11

Căci am fost rânduiţi de Domnul să tămăduim, nu să întărâtăm pe cei uşor de rostogolit; şi să avem mai de grabă în vedere nu ceea ce ne place nouă, ci ceea ce foloseşte aproapelui, ca nu cumva, urmând pornirilor noastre nesocotite, să facem pe mulţi dintre cei mai simpli să se smintească, dându-le prilej să poftească cele pământeşti. De ce punem atâta preţ pe materia, pe care ne-am învăţat să o dispreţuim, legându-ne de bani şi de avuţii şi împărţindu-ne mintea în multe şi nefolositoare griji? Râvna după ele ne depărtează de stăruinţa mai trebuincioasă şi ne face să nu purtăm grijă de bunurile sufletului, iar pe de altă parte ea duce în mare prăpastie pe cei alipiţi de lucrurile vieţii, cari socotesc bucurarea de avere ca cea mai înaltă şi mai strălucită fericire, când văd pe cei ce au făgăduit să se îndeletnicească cu filosofia adevărată şi se laudă că sunt mai presus de plăceri, că se străduesc pentru acestea mai tare ca ei. Căci nimic nu duce pe cineva aşa de neîndoielnic la munci, ca a face pe mulţi să râvnească la propriile lui rele. Pierzania celor ce-l imită e adaos la pedeapsa celui ce i-a învăţat. Dar nu mică este osânda şi a celor ce nu au lepădat imitarea ca ruşinoasă, fiindcă s'au făcut învăţători ale celor rele, de a căror lecţie blestemată fug, cu bună judecată, cei ce se folosesc de cuget înţelept. De aceea nimenea să nu se plângă de cele spuse. Ci sau îndreptaţi cele ce s'au făcut în chip greşit prin nepăsarea celor mulţi, spre ruşinea numelui, sau lepădaţi şi numele. Căci dacă e vorba să iubim înţelepciunea, sunt de prisos averile, iubirea de înţelepciune făgăduind înstrăinarea chiar şi de trup, pentru curăţia trupului. Iar dacă vreunii râvnesc să câştige averi şi să se bucure de lucrurile dulci ale vieţii, la ce mai cinstesc prin cuvânt această filosofie, odată ce prin fapte îşi arată înstrăinarea faţă de ea şi săvârşesc lucruri străine de ceea ce au făgăduit, îmbrăcându-se cu nume cuvioase?

Cap. 12

Sau nu socotim că e ruşinos să fim osândiţi de cei mai mici, pe cari îi numim mireni, pentru rânduelile Mântuitorului, călcate de noi, şi să fim învăţaţi poruncile Lui, de către cei ce ar trebui să le înveţe dela noi? Căci atunci când noi ne luptăm şi ei ne spun: sluga lui Hristos nu trebue să se lupte, ci să fie blând cu toţi, sau când noi ne certăm pentru bani şi avuţii, iar ei ne spun: „dacă îţi ia cineva haina, lasă-i şi cămaşa", ce altceva fac, decât râd de noi şi glumesc pe socoteala nepotrivirii faptelor noastre cu făgăduinţa dată? Şi de fapt nu este nevoie să ne luptăm pentru avuţii şi să facem toate câte suntem siliţi de purtarea acestora de grijă. Cineva ţi-a stricat hotarul viei şi a adaos-o locului său; altul a lăsat vitele sale în pământul tău; altul a abătut apa care curgea prin grădina ta. Prin urmare trebue să te întărâţi şi să te faci mai rău decât cei cuprinşi de furii, certându-te cu toţi. Mintea, care e datoare să se ocupe cu contemplarea fãpturilor, trebue să umble pe la judecătorii şi să-şi întoarcă puterea ei contemplativă spre tot felul de vicleşuguri, ca să izbutim în câştigarea unor lucruri, ce nu ne folosesc la nimic.

De ce ne îngrijim de lucruri străine, de pare că ar fi ale noastre, luând asupra noastră lanţurile grele ale materiei, şi n'ascultăm pe cel ce ne plânge ca pe nişte nenorociţi?. „Vai, zice Proorocul, celui ce-şi adună cele ce nu sunt ale sale şi îşi îngreunează jugul foarte tare". Căci dacă sunt iuţi cei ce ne urmăresc, potrivit cu cel ce zice: „S'au făcut urmăritorii noştri, mai iuţi ca vulturii cerului",[1] iar noi ne împovărăm pe noi înşine cu lucruri lumeşti, e vădit că mişcându-ne noi mai anevoie la drum, vom fi prinşi cu uşurinţă de duşmanii de care ne-a învăţat Pavel să fugim, zicând: „fugiţi de desfrânare" şi de lăcomia de averi. Căci şi cei sprinteni în alergarea

1) Plângerile lui Ieremia 4, 19.

2) I Corinteni 6, 18

la ţintă, dacă nu-şi pun puterea cu încordare la lucru, rămân în urmă de-i prind vrăjmaşii ce-i urmăresc, cari au poate picioare mai iuti.

Cap. 13

Mare piedecă le este dragostea de lucruri materiale, celor ce se silesc spre virtute. Adeseori această dragoste aduce pierzare şi sufletului şi trupului. Căci ce a pierdut pe Nabot din Izrael ?[1] Nu i s'a făcut via pismuită, pricină de moarte, stârnind pisma vecinului Ahab împotriva sa? Şi ce a făcut pe cele două jumătăţi de seminţii să rămână afară de pământul făgăduinţii? Oare nu mulţimea vitelor?[2] Ce a despărţit pe Lot de Avraam? Nu mulţimea turmelor de păşunat, care isca certuri necontenite între păstori, până ce i-a învrăjbit cu totul unul cu altul?[3] Dacă, prin urmare, avuţiile aţâţă la pismă pe invidioşi, împotriva celor ce le au, şi-i scoate pe cei împovăraţi cu ele dela lucrurile mai de preţ, dacă tae rudenia şi aduce duşmănia între prieteni, dacă nu are nimic laolaltă cu vieaţa viitoare şi nu aduce nici un folos însemnat vieţii din trup, de ce să ne depărtăm dela slujirea lui Dumnezeu, făcându-ne întregi, slujitori deşertăciunii?

Oare noi suntem cei ce avem să ne îngrijim de cele ale vieţii noastre? Oare nu Dumnezeu este Cel ce poartă grijă de ea? Străduinţa omenească, dacă nu primeşte ajutorul lui Dumnezeu, nu poate ajunge la ţintă. Dar purtarea de grijă a lui Dumnezeu dărueşte bunuri desăvârşite, chiar fără conlucrarea omenească. Ce le-a folosit străduinţa proprie acelora către cari a zis Dumnezeu: „Aţi semănat mult şi aţi luat puţin, şi am suflat aceasta din mâinile voastre?"[4] Şi ce le-a lipsit din cele trebuincioase, celor ce au vieţuit pentru virtute, fără să se îngrijească de ele? N'a fost hrănit Israil în pustie patruzeci de ani, nebucurându-se de nici una din roadele pământului? Au fost ei lipsiţi de mâncare?

1) I Regi 21, 1 urm 2) Iosua 22, 1 urm. 3) Geneza 13, 1 urm. 4) Ageu 1, 6, 9

Nu le împrospăta marea necontenit o hrană neobişnuită, trimiţîndu-le prepeliţe şi nu le trimetea cerul mană, printr'o ploae neobişnuită şi străină? Iar piatra lipsită de umezeală, nu le dădea, când era lovită, şuvoiu îmbelşugat de apă?[1] În sfârşit, veştmintele şi încălţămintele nu le-au slujit tot timpul fără să se învechească? Dar prin ce lucrare a pământului şi-a câştigat Ilie hrana în văgăună? Nu-i aduceau lui corbii hrana? Iar venind în Sarepta, nu i-a dat văduva, lipsită şi de cele mai trebuincioase lucruri, pâine, luând-o dela gura copiilor ei, că să se arate că virtutea trebue pusă mai presus şi de fire?[2]

Cap. 14

Toate acestea, de sigur, sunt întâmplări minunate, dar totuşi au şi o raţiune. Căci e cu putinţă ca cineva să trăiască şi fără să mănânce, atunci când vrea Dumnezeu. Doar cum a isprăvit Ilie calea de patruzeci de zile, în puterea unei singure mâncări? Şi cum a petrecut Moise optzeci de zile pe munte, vorbind cu Dumnezeu, fără să guste mâncare omenească?[3] Căci pogorându-se după patruzeci de zile şi mâniindu-se pentru turnarea viţelului, îndată a sfărâmat tablele şi s'a suit pe munte, petrecând alte patruzeci de zile acolo, de unde primind al doilea rând de table s'a coborât la popor.[4] Ce raţionament omenesc ar putea explica mulţumitor această minune? Cum a putut natura trupului să se cheltuiască atâta vreme, fără să se întregească ceea ce se împrăştia din puterea lui în fiecare zi? Această nedumerire o desleagă cuvântul lui Dumnezeu, care zice: „Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu".[5]

De ce, aşa dar, tragem la pământ vieţuirea cea cerească, afundând-o în mizeriile materiale? De ce ne îngră-

1) Exod 16, 13; Deuteronom 8,3 Numeri 11, 31; Intel. Solomon 19, 9
2) I Regi 17, 1 urm. 3) Exod 24, 17. 4) Exod. 34, 1 urm. Deuteronom 1, 2.
5) Deuteronom 8, 3; Mateiu 4, 4.

mădim de jur împrejur gunoae, noi „cei ce ne hrăneam odinioară cu mâncări alese", cum a zis Ieremia despre unii plângându-i ?[1] Căci când ne odihnim în cugetări strălucite şi arzătoare, ne nutrim cu mâncări alese. Iar când părăsim această stare şi suntem traşi în lucrurile pământeşti, ne adunăm în jurul nostru gunoae. De ce ne întoarcem nădejdea dela Dumnezeu şi ne-o sprijinim pe carnea braţului, punând purtarea de grijă a Stăpânului pe seama mâinilor noastre, lucru pe care Iov şi l-a socotit ca pe cel mai mare păcat?[2] Nu ne-am sfiit să facem ca cel ce-şi duce mâna la gură ca să şi-o sărute. Căci mulţi au obiceiul să-şi sărute mâinile, zicând că dela ele le vine toată bunăstarea. Pe aceştia arătându-i „Legea" printr'un simbol, zice: „Cel ce umblă pe mâini, e necurat, şi cel ce umblă pururea pe patru picioare, e necurat".[3] Pe mâini umblă cel ce se întemeiază pe mâini şi toată nădejdea şi-o are în ele. Iar pe patru picioare umblă cel ce se încrede în lucrurile supuse simţurilor şi-şi coboară mintea, partea conducătoare a fiinţii sale, la îndeletnicirea necontenită cu ele. În sfârşit cu mulţime de picioare umblă cel învăluit cu totul de cele trupeşti.

De aceea, înţeleptul scriitor al „Proverbelor" vrea ca cel înţelept să nu aibă nici două picioare, ci numai unul, şi acesta rar să se mişte către cele trupeşti: „Du-ţi piciorul rar spre prietenul tău, ca nu cumva, săturându-se de tine, să te urască".[4] Prin urmare dacă unul turbură rar pe Hristos pentru trebuinţele trupului, este prieten adevărat al Lui, cum zice Mântuitorul către ucenicii Săi: „Voi sunteţi prietenii Mei";[5] dar dacă va face aceasta mai des, va ajunge să fie urît.

Cap. 15

Dar atunci ce va păţi şi cum nu va fi cu totul urît cel ce se ocupă pururea cu aceste trebuinţe şi niciodată

1) Plângerile lui Ieremia 4, 5. 2) Iov 31, 1 urm. 3) Leviticul 11, 1 urm. 4) Proverbe 25, 17. 5) Ioan 15, 14.

nu se ridică la vieaţa cea dreaptă, din pricină că nu are coapse deasupra picioarelor, ca să sară cu ele de pe pământ? Căci precum coapsele primesc, prin aplecare, mai întâiu pe ele toată greutatea trupului şi aşa, apropiindu-se puţin de pământ, se saltă dintr'odată în văzduh, tot aşa raţiunea, care distinge lucrurile firii, după ce s'a coborît, umilindu-se, la trebuinţele trupului, îşi avântă iarăşi, repede, la cele de sus cugetarea uşoară, neridicând împreună cu sine niciunul din gândurile pământeşti. Pentrucă a ţine drepte coapsele, e propriu atât celor ce nu[1] se bucură de multe plăceri şi nu se târîe pururea pe jos, cât şi Sfintelor Puteri, cari nu au lipsă câtuşi de puţin de cele trupeşti, nici nu trebue să se încline spre ele. Iar aceasta arătând-o mai 'nainte marele Ezechiil, a zis: „Coapsele lor erau drepte şi picioarele lor erau înaripate".[2] Aceasta arată nepovârnirea voinţii şi sprinteneala firii lor spre cele inteligibile. Oamenilor însă le este destul de propriu să aibă coapsele înclinate. Uneori ei se apleacă spre trebuinţele trupeşti, alteori se îndreaptă spre îndeletnicirile mai înalte ale sufletului. Din pricina înrudirii sufletului cu Puterile de sus, adeseori petrec împreună cu acelea în lucrurile cereşti; iar din pricina trupului, se ocupă cu grija celor pământeşti, atâta cât sileşte trebuinţa. Dar a urmări pururea pregătiri de plăceri, este lucru într'adevăr necurat şi nepotrivit cu omul încercat în cunoştinţa raţională. Căci să băgăm de seamă că şi despre cel ce umblă pe patru picioare nu a spus simplu că e necurat, ci numai dacă umblă pururea pe patru picioare. Fiindcă le-a dat celor din trup dreptul să coboare uneori la trebuinţele trupului. Ionatan, luptând cu Naas Amonitul, l-a biruit umblând pe patru picioare, fiindcă prin aceasta el slujea numai trebuinţii firii. [3] Căci trebuia ca cel ce lupta împotriva şarpelui ce se târa pe pântece — aşa se tălmăceşte Naas — să-şi ia pentru

1) Nu e omis în P. G. 79, 737 C. 2) Ezechiil 1, 7 urm.
3) 1 Samuil 14, 1 urm.

putină vreme o înfăţişare asemănătoare lui, umblând pe patru picioare, ca apoi, ridicându-se la aptitudinea proprie, să-l răpună pe acela cu multă uşurinţă.

Cap. 16

Dar ce nu ne învaţă şi istoria lui Işboşet? [1] Să nu ne alipim cu grijă de cele trupeşti, nici să lăsăm paza noastră pe seama simţirii (lucrării simţurilor: percepţiei). Căci acela fiind rege şi odihnindu-se în cămara sa, i-a îngăduit unei femei să facă paza la uşă. Dar venind oamenii lui Recab şi aflând-o pe ea alegând boabe de grâu şi dormitând, au intrat pe nebăgate de seamă şi au omorît pe Işboşet, aflându-l şi pe el dormind. Căci toate dorm, şi mintea şi sufletul şi simţirea, când stăpânesc cele trupeşti. Faptul că păzitoarea dela uşă alege boabe de grâu, arată că cugetarea se ocupă cu multă grijă de cele trupeşti, îndeletnicindu-se nu în chip trecător, ci cu sârguintă, de curăţenia lor.

Că ceea ce înfăţişează Scriptura nu este istorie, e vădit din textul însuşi: căci cum ar fi putut avea regele ca paznic o femeie, când trebuia să fie păzit de o mulţime de ostaşi şi să aibă în jurul lui toată pompa ce se cuvine unui rege? Sau cum ar fi putut să fie atât de lipsit, ca să pună tocmai pe această paznică să aleagă boabe de grâu? Dar adeseori în istorie se amestecă lucruri cu neputinţă de primit, pentru a se indica adevărul unor înţelesuri mai înalte. Căci mintea fiecăruia, asemenea unui rege, petrece undeva înăuntru, având ca paznică a simţurilor cugetarea. Când aceasta se dedă grijilor trupeşti (a alege boabe de grâu e lucru trupesc), cu uşurinţă se strecoară duşmanii şi omoară mintea. De aceea marele Avraam nu încredinţează femeii paza uşii (căci cunoştea cât de uşor poate fi amăgită simţirea), ca nu cumva, vrăjită de vederea celor supuse simţurilor, să împrăştie mintea şi să o înduplece să ia

1) II Samuil 4, 1 urm.

parte cu ea la desfătări, chiar dacă ar fi primejdioasă împărtăşirea de ele, ci şade el însuşi de pază, lăsând intrarea deschisă gândurilor dumnezeeşti, iar grijilor lumeşti închizându-le uşa.

Căci cu ce se alege vieaţa noastră din toată osteneala deşartă în jurul acestora? Nu toată sdroaba omului merge în gura lui? — cum zice Eclesiastul.[1] Dar hrana şi veştmintele sunt destul pentru susţinerea păcătosului acestuia de trup.[2] De ce, aşa dar, lucrăm la nesfârşit şi alergăm după vânt, cum zice Solomon,[3] împiedecând, din pricina sârguinţii pentru cele materiale, sufletul să se bucure de bunurile dumnezeeşti şi îngrijind şi încălzind trupul mai mult decât se cade? Îl hrănim ca să ne facem un duşman vecin cu noi, ca să nu fie în lupta lui cu sufletul numai egal, ci, din pricina marei lui puteri, să fie mai tare în războiul lui împotriva sufletului, neîngăduind ca acesta să fie cinstit şi încununat. Căci în ce constă trebuinţa trupului, pe care luând-o ca motiv mincinos, întindem pofta până la greutăţi nebuneşti? Ea constă, desigur , în pâine şi apă. Dar nu ne dau izvoarele apă din belşug? Iar pâinea nu e atât de uşor de câştigat de cei ce au mâini? Şi ne-o putem agonisi prin astfel de lucrări, prin cari trebuinţa trupului se împacă fără ca să fim împrăştiaţi, decât foarte puţin, sau de loc. Dar ne dă oare mai multă grijă îmbrăcămintea? Nici aceasta, dacă nu avem în vedere moliciunea venită din obişnuinţă, ci numai trebuinţa. Ce haine din pânză de paianjen, ce vison, sau porfiră, sau mătase a purtat primul om? Nu i-a întocmit Făcătorul o haină din piei, şi nu i-a poruncit să se hrănească cu ierburi? Punând aceste hotare trebuinţii trupului, a oprit şi osândit de departe urîciunea vieţuirii de acum a omului. Nu mai spun că şi acum va hrăni pe cei ce bine vieţuiesc, Cel ce hrăneşte pasările cerului şi le îmbracă, Cel ce împodobeşte crinii câmpului cu atâta frumuseţe, fiindcă nu e cu pu-

1) Eclesiastul 6, 7. 2) I. Timotei 6, 8. 3) Eclesiastul 5, 15; 6, 9.

tinţă să-i convingem pe cei ce s'au depărtat aşa de mult dela această credinţă. Căci cine nu va da cu bucurie cele de trebuinţă aceluia care vieţuieşte întru virtute?

Cap. 17

Dacă Babilonenii, măcar că erau barbari, cucerind Ierusalimul după legea războiului, au respectat virtutea lui Ieremia şi i-au dat din belşug toate cele de trebuinţă,[1] şi anume nu numai cele pentru hrană, ci şi vasele din cari este obiceiu să se servească cei ce mănâncă, cum nu vor respecta vieaţa virtuoasă cei de acelaşi neam, cari au cugetul curăţit din tinereţe de ceea ce e barbar, spre a înţelege cele bune, şi cari râvnesc virtutea? Căci chiar dacă n'au putut să ia asupra lor îndeletnicirea nevoinţei pentru dobândirea acesteia, din pricina slăbiciunii firii, dar cinstesc virtutea şi se minunează de cei ce se nevoiesc cu agonisirea ei. Doar cine a înduplecat pe Sunamita să-i zidească lui Eliseiu foişor şi să-i pună acolo o masă, un scaun, un pat şi un sfeşnic?2 Nu virtuţile bărbatului? Şi ce a îndemnat pe văduva aceea, când foametea bântuia peste tot pământul, să pună mai presus de trebuinţa sa, slujirea Prorocului? De sigur dacă n'ar fi fost uimită de vieaţa lui Ilie, nu ar fi scos putina hrană a vieţii ei şi a copiilor, ca să i-o dea lui, alegând înainte de vreme moartea pe care şi-o închipuia venind peste puţin timp, pentru cinstirea oaspelui.[3]

Cap. 18

Iar pe aceştia i-a făcut aşa bărbăţia şi stăruinţa în osteneli, şi dispreţul pentru lucrurile vieţii. Căci deprinzându-se cu o vieaţă simplă şi înaintând, aşa zicând, dela puţinătatea trebuinţelor până la starea care nu mai are nicio trebuinţă, s'au aşezat aproape de Puterile netrupeşti. Pentru aceea, deşi erau nearătoşi şi neînsemnaţi

1) Ierem 40, 1, 4. 2) II Reg. *4,* 1 urm. 3) 1 Reg. 17. 10 urm.

după trup, s'au făcut mai puternici decât cei ce le aveau pe toate, stând de vorbă cu cei ce purtau diademă, cu atâta îndrăsneală, cu câtă nu stăteau aceia cu supuşii lor. În ce arme, sau în ce putere s'a încrezut Ilie când i-a spus lui Ahab: „Nu eu turbur pe Israel, ci tu şi casa tatălui tău".[1] Sau să privim cum stă Moise lui Faraon împotrivă, neavând nimic altceva ca temeiu de îndrăsneală decât virtutea. Iar Eliseiu i-a zis lui Ioram, când se adunase oastea celor doi regi din Israel şi Iuda pentru războiu: „Viu este Domnul Puterilor, înaintea Căruia am stat astăzi, că dacă n'aş fi văzut faţa lui Iosafat, nici nu m'aş fi uitat la tine şi nici nu te-aş fi băgat în seamă".[2] El nu se temea nici de oştirea în mers, nici de mânia regelui, căreia, fiind vreme de războiu, era foarte uşor să-i dea drumul, cugetul lui fiind turburat de o pornire nestăpânită din pricina grijii războiului. Dar poate împărăţia pământească să facă lucruri asemănătoare cu cele pe care le face virtutea? Care porfiră poate despărţi un râu, ca cojocul lui Ilie,[3] care diademă a tămăduit boale, ca ştergarele Apostolilor?[4] Prorocul a mustrat singur pe regele care săvârşise fărădelege, măcar că avea cu el toată oastea; şi fiindcă mustrarea i-a aţâţat mânia, regele a întins mâna asupra Prorocului, dar n'a putut nici să-l prindă pe acela, nici să-şi aducă mâna uscată la loc.[5] Era o luptă între virtute şi puterea împărătească. Dar mai tare a fost biruinţa virtuţii, căci, fără să se lupte Prorocul, virtutea a doborât pe vrăjmaş; stând în loc luptătorul, a lucrat credinţa. Tovarăşii de războiu ai regelui s'au făcut privitori ai luptei şi mâna a rămas înţepenită, mărturisind virtuţii biruinţa.

Cap. 19

Iar acestea le-au săvârşit, fiindcă s'au hotărît să trăiască numai pentru suflet, lepădând trupul şi toate tre-

1) I Reg 18, 17, 18. 2) II Reg. 3, 14. 3) II Reg. 2, 8-14. 4) Fapte 19, 12.
5) I Reg. 13, 4.

buinţele trupului. Faptul că n'au mai avut trebuinţă de nimic, i-a înălţat peste toţi. Căci au ales mai bine să părăsească trupul şi să se izbăvească de vieaţa în trup, decât să trădeze cinstea virtuţii, sau să linguşească pe vreunul dintre cei ce au de toate, din pricina vreunei trebuinţe trupeşti. Noi însă, când ne aflăm în vreo trebuinţă oarecare, alergăm după cei bogaţi, ca nişte căţei, cari mişcă veseli din coadă în jurul celor ce le aruncă vreun ciolan de ros, sau niscai firimituri în vreme ce-i lovesc; şi-i numim binefăcători şi protectori ai creştinilor, şi le recunoaştem pur şi simplu orice virtute, chiar dacă se află în cea mai de pe urmă răutate, pentru a câştiga ceea ce râvnim, fără să căutăm a ne însuşi vieţuirea sfinţilor, a căror virtute zicem că ne-am hotărît să o urmăm. A venit odată la Eliseiu, Neeman, căpetenia armatei din Siria, aducând cu el multe daruri. Ce a făcut Prorocul? I-a slujit aceluia? I-a alergat înainte? Oare nu i-a arătat ce trebue să facă pentru pricina pentru care venise, printr'o slugă, neprimindu-l nici măcar să-l vadă, ca să nu se creadă că-i dă vindecarea pentru darurile aduse?[1] Iar acestea s'au spus nu ca să învăţăm a ne face trufaşi, ci ca să nu linguşim pentru vreo trebuinţă trupească pe cei ce se îngrijesc de lucrurile acelea, pe cari noi am primit porunca să le dispreţuim. Pentru ce aşa dar, noi, părăsind scopul vieţuirii întru înţelepciune, ne îndeletnicim cu lucrarea pământului şi cu negustoria? Ce ajutor mare aducem lui Dumnezeu, prin grijile noastre? Vrem să arătăm că îndeletnicirea cu agricultura este o datorie obştească? Sârguinţa omenească doar taie pământul şi aruncă seminţele. Dar Dumnezeu este Cel care, prin ploi una după alta, încolţeşte seminţele, făcându-le să-şi întindă rădăcinile prin găurelele pământului; răsare soarele, care încălzeşte pământul şi prin căldură chiamă plantele în sus; suflă în ele adieri potrivite cu vârsta roadelor, pe cari le nutreşte, adiind la

1) II Reg 5, 1 urm.

început cu suflări uşoare semănăturile verzi, ca nu cumva seminţele să fie arse şi înnăbuşite de vânturi calde; iar pe urmă face să se coacă miezul lăptos al seminţii prin necontenite suflări în teaca seminţelor, întărind boaba prin flacăra căldurii, iar voaspelor dându-le vânturi la vreme. Dacă lipseşte vreo lucrare din acestea, osteneala omului s'a dovedit zadarnică şi silinţa noastră neputincioasă, nefiind pecetluită de darurile lui Dumnezeu. Dar se întâmplă şi aceea că adeseori n-a lipsit niciuna din acestea pentru desăvârşirea rodului. Însă ploaia prea multă şi la vreme nepotrivită a stricat bucatele, fie pe când erau în spic, fie când erau adunate. Ba uneori se întâmplă că, chiar adunate în jitniţe, le strică viermele, răpindu-ţi-se, aşa zicând, masa gătită de dinaintea gurii.

Cap 20

Unde este, aşa dar, şi la ce foloseşte sârguinţa noastră, dacă Dumnezeu ţine cârma lucrurilor şi toate le poartă şi le duce precum vrea? Dar la neputinţe, se va zice, trupul are lipsă de mângâieri, şi cu cât e mai bine să murim, decât să facem ceva din cele ce nu se potrivesc cu făgăduinţa? De sigur că dacă Dumnezeu vrea ca noi să mai trăim, sau va pune în trupul nostru o putere care să ţină cumpănă slăbiciunii, încât să putem purta şi durerea venită din neputinţă şi să primim încă şi cununi pentru bărbăţie ; sau va găsi mijloace pentru hrănirea celui ostenit. În orice caz nu-i va lipsi priceperea de-a ne mântui, Celui ce este izvorul mântuirii şi al înţelepciunii. Bine este aşa dar, iubiţilor, să ne ridicăm iarăşi la vechea fericire şi să ne însuşim din nou vieţuirea celor vechi. Căci cred că este lucru uşor pentru cei ce vreau, şi chiar dacă ar fi vreo osteneală, nu e fără rod, având destulă mângâiere în slava înaintaşilor şi în îndreptarea celor ce le vor urma pilda. Pentrucă nu mic va fi câştigul celor cari au început această vieţuire, dacă vor lăsa celor de după ei chipul unei vieţuiri desăvârşite, care va fi înălţarea lor.

Să fugim de vieţuirea în oraşe şi sate, ca cei din oraşe şi sate să alerge la noi; să căutăm singurătatea, ca să atragem pe cei ce fug acum de noi, dacă peste tot place aceasta vreunora. Căci s'a scris despre unii cu laudă, că au părăsit oraşele şi au locuit între pietrii şi s'au făcut ca nişte porumbiţe singuratice. Iar Ioan Botezătorul a petrecut în pustie şi toate oraşele au venit la el cu toţi locuitorii; şi s'au grăbit să-i vadă cingătoarea de piele[1] cei îmbrăcaţi în haine de mătasă, şi au ales să petreacă în aer liber cei ce aveau case împodobite cu aur, şi să doarmă pe rogojină cei ce se odihneau pe paturi bătute în nestemate; şi toate le primeau, deşi erau protivnice obiceiului lor. Căci dorul după vieaţa virtuoasă a bărbatului tăia simţirea celor dureroase şi minunea vederii lui depărta osteneala petrecerii în strâmtorare.

Cap. 21

Virtutea este cu mult mai vrednică de cinste decât bogăţia, şi vieaţa liniştită mai slăvită decât mulţimea aurului. Câţi bogaţi nu erau în vremea aceea, cari gândeau lucru mare despre slava lor, dar au fost acoperiţi de tăcere şi daţi uitării, pe când minunea celui fără slavă e cântată până azi, şi amintirea celui ce locuia în pustie le e scumpă tuturor. Căci este propriu virtuţii să fie lăudată şi să-şi răspândească faima, care-i vesteşte frumuseţile. Să încetăm de a ne mai hrăni ca vitele, ca să câştigăm destoinicia păstorului; să părăsim negustoria blestemată, ca să câştigăm mărgăritarul de mult preţ; să fugim de lucrarea pământului, care răsare spini şi mărăcini, ca să ne facem lucrători şi păzitori ai Raiului. Să aruncăm tot şi să alegem vieaţa liniştită, ca să ruşinăm pe cei ce ne hulesc acum, învinuindu-ne de câştig. Căci nimic nu ruşinează pe cei ce ne ocărăsc, ca îndreptarea cu blândeţe a celor huliţi. Schimbarea celor huliţi se preface în ruşine pentru cei cari hulesc.

1) Mt. 3. 1 urm.

Dar ruşine socotesc că este şi lucrul următor; ruşine cu adevărat, pentru care suntem luaţi în râs de toţi, pe drept cuvânt.

Astăzi, îndată ce a intrat cineva în vieaţa monachicească şi a învăţat felurile nevoinţii, cum să se roage adecă şi când, şi care este felul de trai, se face îndată învăţător pentru lucrurile pe cari nu le-a învăţat; şi începe să atragă ucenici cu grămada, având el însuşi încă lipsă de învăţătură. Şi aceasta o face cu atât mai mult, cu cât socoteşte că e un lucru mai uşor, neştiind că dintre toate lucrurile cel mai greu este grija de suflete. Căci acestea au lipsă mai întâi de curăţirea vechilor întinăciuni, pe urmă de multă luare aminte ca să primească întipăririle învăţăturilor virtuţii. Dar cel ce-şi închipue că nu mai e nimic altceva decât nevoinţa trupească, cum va îndrepta purtările celor supuşi? Cum va preschimba pe cei stăpâniţi de un obiceiu rău? Cum va ajuta celor războiţi de patimi, necunoscând câtuşi de puţin războiul din minte, sau cum va tămădui rănile primite în războiu, câtă vreme el însuşi zace de răni şi are lipsă de legături?

Cap. 22

Tot meşteşugul are nevoie de timp şi de învăţătură multă, pentru a fi dobândit. Numai meşteşugul meşteşugurilor (arta artelor) se practică fără învăţătură. N'ar îndrăsni să se apuce de lucrarea pământului vreunul neiscusit, nici de lucrurile medicinii vreunul neînvăţat. Cel din urmă s'ar face de ruşine prin faptul că nu poate folosi cu nimic pe cei ce sufăr, ba le face boala şi mai grea; iar cel dintâi, prin faptul că face pământul cel mai bun, înţelenit şi părăginit Numai de evlavie îndrăznesc să se apuce toţi neisprăviţii, ca de ceva ce e mai uşor ca toate; şi mulţi socotesc lucrul cel mai greu de izbândit, ca pe cel mai uşor; şi ceea ce însuşi Pavel spune că încă nu a primit,[1] susţin că cunosc cu de-a-mănuntul cei

1) Filip 3, 13

ce nu ştiu nici măcar că nu cunosc. De aceea a ajuns dispreţuită vieaţa monahală şi cei ce se îndeletnicesc cu ea sunt luaţi în râs de toţi. Căci cine nu va râde de cel care ieri ducea apă în crâşmă, văzându-l azi ca învăţător al virtuţii, purtat în alai de învăţăcei, şi de cel care de abia azi dimineaţă s'a retras din ticăloşiile vieţii de oraş, ca mai pe seară să umble prin toată piaţa cu mulţime de ucenici după el? Dacă aceştia ar fi fost convinşi că se cere mare osteneală ca să aduci pe alţii la evlavie, şi ar fi cunoscut primejdia cu care e împreunat acest lucru, ar fi renunţat la el, ca la unul care întrece puterile lor. Dar câtă vreme nu-şi dau seama de aceasta şi socotesc că e lucru de slavă să stea în fruntea altora, se rostogolesc cu uşurinţă în această prăpastie şi cred că este uşor să se arunce în cuptorul aprins, stârnind râsul celor ce le cunosc vieaţa de ieri şi mânia lui Dumnezeu, pentru această îndrăzneală necugetată.

Cap. 23

Căci dacă nimic nu l-a cruţat pe Eli de mânia lui Dumnezeu,[1] nici bătrâneţea cinstită, nici vechea îndrăznire, nici cinstea preoţească, fiindcă n'a purtat grijă de îndreptarea fiilor săi, cum vor scăpa acum de o asemenea mânie cei ce nu se bucură la Dumnezeu nici de încrederea datorită vechilor fapte şi nu cunosc nici chipul păcatului sau calea îndreptării, ci s'au apucat neîncercaţi de un lucru aşa de înfricoşat, numai pentru dragostea de slavă. De aceea mustrând Domnul la aparenţă pe farisei, le zice: „Vai vouă cărturarilor şi fariseilor făţarnici, că înconjuraţi marea şi pământul, ca să faceţi un prozelit, şi când îl aflaţi, îl faceţi pe el fiul gheenei, îndoit decât voi".[2] Căci de fapt prin înfruntarea acelora îi mustră pe cei ce vor fi stăpâniţi pe urmă de aceleaşi greşeli, ca, luând aminte la acel „vai", să-şi înfrâneze pofta lor necuvenită după slava dela oameni, dându-şi

1) I Sam. 2, 12 urm. 2) Matei 23, 15.

seama că ameninţarea lor este mai înfricoşată. Ruşineze-i pe aceştia şi Iov,[1] fie ca să aibă aceeaşi grijă de cei supuşi ca şi acela, fie ca să renunţe la o astfel de supraveghiere, deoarece nu ştiu să facă aceleaşi lucruri ca şi acela şi nu voiesc să depună aceeaşi străduinţă pentru cei de sub grija lor. Căci dacă acela, voind ca fiii săi să fie curaţi şi de întinăciunile din cuget, aducea în fiecare zi jertfe pentru ei, zicând: „Se poate ca fiii mei să fi cugetat în inima lor rele împotriva lui Dumnezeu",[2] cum îndrăznesc aceştia, cari nu pot deosebi nici măcar păcatele văzute, pentrucă praful din lupta cu patimile întunecă încă judecata lor, să ia asupra lor supravegherea altora, şi cum primesc să tămăduiască pe alţii, până ce nu şi-au tămăduit încă patimile lor şi încă nu pot, pe temeiul biruinţii lor, să-i călăuzească pe alţii de asemenea la biruinţă?

Cap. 24

Căci trebue mai întâi să se lupte cu patimile şi cu multă trezvie să-şi întipărească în memorie cele întâmplate în cursul luptei, ca apoi, pe baza celor ce li s'au întâmplat lor, să înveţe pe alţii cele ale luptei şi să le facă biruinţa mai uşoară, zugrăvindu-le de mai 'nainte cursul şi meşteşugul războiului. Fiindcă sunt unii cari au biruit patimile prin marea lor asprime în vieţuire, dar nu cunosc meşteşugul biruinţii, deoarece, războindu-se ca într'o luptă de noapte, n'au urmat legilor războiului, nici nu şi-au îndreptat mintea cu de-a-mănuntul spre cursele vrăjmaşilor. Aceasta a făcut-o simbolic şi Iisus al lui Navi, care, după ce a trecut oastea Iordanul în vremea nopţii, a poruncit să se scoată pietri din mijlocul râului şi să le zidească afară de râu şi să scrie pe ele cum au trecut Iordanul.[3] El a dat să se înţeleagă prin aceasta că trebue scoase la arătare gândurile adânci ale vieţuirii pătimaşe şi ţintuite ca pe un stâlp în văzul altora, spre a nu se

1) Iov 1, 1—2. 2) Iov 1, 5. 3) Iosua 4, 1 urm

ascunde cu pismă cunoştinţa pe care ar putea-o lua şi alţii. În felul acesta va fi cu putinţă ca nu numai trecutul să cunoască chipul în care s'a făcut trecerea, ci şi cei ce se hotăresc la acelaşi lucru să-şi facă trecerea uşoară, şi experienţa unora să fie spre învăţătura altora. Dar acestea nu le văd aceia, nici nu ascultă de alţii cari li le spun. Vrând să aibă numai ei cunoştinţa, poruncesc fraţilor slujbe de rob, de parcă ar fi cumpăraţi pe bani, punând toată slava lor în a sta în fruntea mai multora. Este o adevărată întrecere între ei, fiecare luptând să nu poarte în convoiu după el un număr mai mic de robi, ca ceilalţi, dovedind astfel o stare sufletească mai de grabă de cârciumari, decât de învăţători.

Cap. 25

Fiindcă atunci când socotesc că e uşor să poruncească cu cuvântul, deşi sunt grele cele poruncite, dar nu se încumetă să înveţe cu fapta, ei fac vădit tuturor scopul lor, că îşi însuşesc adecă această conducere nu străduindu-se ca să folosească celor ce vin la ei, ci ca să-şi împlinească propria plăcere. Înveţe cei ce vreau, dela Avimelec şi Ghedeon, că nu cuvântul, ci fapta duce pe începători la imitare. Cel dintâi, adunând o sarcină de lemne, după ce a purtat-o, a zis: „Faceţi şi voi în felul în care m'aţi văzut pe mine".[1] Iar celalalt, învăţându-i să facă o treabă ostăşească şi făcând însuşi întâi acest lucru, a zis: „Să vă uitaţi la mine şi aşa să faceţi".[2] De asemenea Apostolul zice: „Trebuinţelor mele şi ale celor ce sunt cu mine au slujit mâinile acestea".[3] Dar însuşi Domnul făcând şi apoi învăţând, pe cine nu îl convinge să socotească mai vrednică de crezare învăţătura cu fapta, decât pe cea prin cuvinte? Aceia însă închid ochii la aceste pilde şi poruncesc cu îngâmfare cele ce sunt de făcut. Iar când par să ştie ceva despre acestea, din auz, ei sunt asemenea păstorilor mustraţi de Prooroc

1) Jud. 9, 48 2) Jud. 7, 17. 3) Fapte 20, 34.

pentru neiscusinţă, cari poartă sabia la braţ şi de aceea, după ce îşi tae braţul, îşi scot şi ochiul lor drept.[1] Căci nepurtând grijă de fapta dreaptă, din pricina nedestoiniciei, aceasta stinge, deodată cu încetarea ei, şi lumina vederii (contemplaţiei). Aceasta o pătimesc cei ce povăţuesc crud şi neomenos, când au la îndemână puterea de a pedepsi: îndată li se sting cugetările contemplative cele de-a dreapta, iar faptele, lipsite de contemplaţie, se veştejesc. Astfel cei ce şi-au legat sabia nu la şold ci la braţ, nu mai pot nici sa facă, nici să ştie ceva. La şold îşi leagă sabia cei ce se folosesc împotriva patimilor proprii de cuvântul dumnezeesc, iar la braţ cei ce vreau să aibă la îndemână pedeapsa pentru păcate străine.

Cap. 26

Astfel şi Naas Amonitul,[2] care se tălmăceşte şarpe, ameninţă pe Israil cel străvăzător să-i scoată tot ochiul drept, ca să nu mai aibă nicio înţelegere dreaptă, care să-l călăuzească la fapta dreaptă. El ştia că înţelegerea este pricina marei înaintări a celor ce vin dela contemplaţie la vieaţa practică. Căci unii ca aceştia săvârşesc fără greşeală ceea ce văd mai 'nainte, prin ochii pătrunzători ai cunoştinţii.

Iar că e propriu oamenilor uşurateci, cari n'au dela ei înşişi nici un folos, să ia asupra lor uşor conducerea altora, e vădit şi din experienţă. Căci nu s'ar îndemna cineva, care a gustat liniştea şi a început cât de cât să se ocupe cu contemplaţia, să-şi lege mintea de grijile celor trupeşti, desfăcând-o dela cunoştinţă şi trăgând-o spre lucrurile pământeşti, odată ce se aflǎ în cele înalte. Lucrul acesta e şi mai vădit din acea pildă, aşa de vestită, pe care le-a spus-o Iotam Sichemiţilor, zicând: „Au plecat odată copacii pădurii să-şi ungă peste ei împărat. Şi au zis către viţă: vino şi împărăteşte peste noi. Şi a zis viţa: Lăsa-voiu eu oare rodul meu cel bun,

1) Zahara 11, 17. 2) I Sam. 11, 1.

pe care l-a slăvit Dumnezeu şi oamenii, ca să merg să stăpânesc peste copaci" ? De asemenea n'a primii nici smochinul pentru dulceaţa lui, nici măslinul pentru uleiul lui. Mărăcinele însă, lemn neroditor şi spinos, a primit stăpânirea, o stăpânire care nu avea nici în ea şi nu afla nici în copacii supuşi, nimic care să o facă plăcută.[1] Căci pilda spune nu de copacii Raiului, ci de ai pădurii, că au lipsă de conducere. Astfel precum vita, smochinul şi măslinul n'au primit să stăpânească peste copacii pădurii, bucurîndu-se mai mult de rodul lor decât de cinstea domniei, tot aşa cei ce văd în ei vreun rod al virtuţii şi simt folosul lui, chiar dacă îi vor sili mulţi la această domnie, nu primesc, preţuind mai mult folosul lor decât conducerea altora.

Cap. 27

Iar blestemul, pe care li l-a vestit în parabolă mărăcinele copacilor, vine şi asupra oamenilor cari fac la fel cu aceia. „Căci sau va ieşi, zice Scriptura, foc din mărăcine şi va mistui copacii pădurii, sau va ieşi din copaci şi va mistui mărăcinele". Aşa şi între oameni, odată ce s'au făcut învoieli nefolositoare, neapărat va urma o primejdie, atât pentru cei ce s'au supus unui învăţător neîncercat, cât şi pentru cei ce au primit stăpânirea în urma neatenţiei ucenicilor. De fapt neiscusinţa învăţătorului pierde pe învăţăcei. Iar negrija învăţăceilor aduce primejdie învăţătorului, mai ales când la neştiinţa aceluia se adaugă trândăvia lor. Căci nici învăţătorul nu trebue să uite ceva din cele ce ajută la îndreptarea supuşilor, nici învăţăceii nu trebue să treacă cu vederea ceva din poruncile şi sfaturile învăţătorului. Pentrucă e lucru grav şi primejdios, atât neascultarea acelora, cât şi trecerea greşelilor cu vederea din partea acestuia. Să nu creadă învăţătorul că slujba lui este prilej de odihnă şi de desfătare. Căci dintre toate lucru-

1) Jud. 9, 7 urm

rile cel mai ostenitor este să conduci sufletele. Cei ce stăpânesc peste dobitoacele necuvântătoare, nu au nicio împotrivire din partea turmelor şi de aceea lucrul lor merge de cele mai multe ori bine. Dar celor ce sunt puşi peste oameni, felurimea năravurilor şi viclenia gândurilor le face foarte grea conducerea, şi cei ce o primesc trebue să se pregătească pentru o luptă obositoare. Ei trebue să îndure fără supărare scăderile tuturor, iar datoriile neîmplinite din pricina neştiinţii, să-i facă să le cunoască, cu îndelungă răbdare.

Cap. 28

De aceea vasul de spălat din templu îl ţin boii, iar sfeşnicul s'a turnat întreg şi a fost bătut din ciocan.[1] Sfeşnicul arată că cel ce vrea să lumineze pe alţii, trebue să fie solid din toate părţile şi să nu aibă nimic uşor sau gol; şi să fie ciocănite afară toate cele de prisos, cari nu pot folosi ca pildă a unei vieţi fără prihană, celor ce ar privi. Iar boii de sub vasul de spălat arată că cel ce ia asupra sa o astfel de lucrare, nu trebue să lapede nimic din cele ce vin asupra lui, ci să poarte şi poverile şi întinăciunile celor mai mici, până ce este neprimejdios de a le purta. Căci de sigur dacă vrea să facă curate faptele celor ce vin în preajma lui, e de trebuinţă să primească şi el oarecare întinăciune; de vreme ce şi vasul de spălat, curăţind mâinile celui ce se spală, primeşte însuşi întinăciunea aceluia. Cel ce vorbeşte despre patimi şi-i curăţă pe alţii de astfel de pete, nu poate trece peste ele nemurdărit; căci însăşi amintirea obişnueşte să întineze cugetarea celui ce vorbeşte despre ele. Pentrucă chiar dacă nu se întipăresc chipurile lucrurilor urîte în semne săpate mai adânc, totuşi întinează suprafaţa minţii, tulburând-o prin desfăşurările cuvântului ca prin nişte culori necurate.

Povăţuitorul mai trebue să aibă şi ştiinţă, ca să nu-i fie necunoscută niciuna din uneltirile vrăjmaşilor şi să

1) Exod 25, 31 urm.

poată să dea la lumină laturile ascunse ale războiului, celor încredinţaţi lui. În felul acesta, descriindu-le de mai înainte cursele vrăjmaşului, le va face biruinţa neostenicioasă şi-i va scoate încununaţi din luptă. Dar e rar un povăţuitor ca acesta şi nu se găseşte uşor.

Cap. 29

Marele Pavel mărturiseşte acelaşi lucru, zicând: „Căci gândurile lui nu ne sunt necunoscute".[1] Iar minunatul Iov se întreabă nedumerit: „Cine ne va descoperi faţa veştmântului său? Şi cine va pătrunde în căptuşala armurii lui? Iar porţile feţii lui, cine le va deschide"?[2] Ceea ce zice, este aceasta: Nu este văzută faţa lui, căci îşi ascunde viclenia în multe veştminte, fermecând în chip amăgitor prin felul cum se înfăţişează la arătare, iar în ascuns întocmind cursa pierzaniei. Şi ca să nu se numere şi pe sine între cei ce nu cunosc vicleniile aceluia, Iov descrie semnele lui, cunoscând limpede toată urâciunea înfricoşată a lui. „Ochii lui, zice, sunt ca ai luceafărului; măruntaele lui sunt şerpi de aramă". Acestea le spune, dând la iveală viclenia lui, ca a unuia ce, prin faptul că-şi ia înfăţişarea luceafărului, plănueşte să atragă la el pe cei ce-l privesc, iar prin şerpii dinăuntru pregăteşte moartea celor ce se apropie. Dar şi proverbul, dându-ne să înţelegem primejdia lucrului, zice: „Cel ce creapă lemne se va primejdui la lucru, de va aluneca săcurea".[3] Adică cel ce distinge lucrurile cu raţiunea şi pe cele socotite unite le desparte din împreunare şi vrea să le arate cu totul străine, deosebind adică pe cele cu adevărat bune, de cele părute bune, de nu va avea judecata întărită din toate părţile, nu va putea ocoli primejdia, ca cuvântul lui, lipsit de siguranţă înaintea ascultătorilor, să dea prilej de sminteală ucenicilor săi.

1) II Corinteni 2, 11.
2) Iov 41, 5-6.
3) Eclesiastul 10, 10.

Cap. 30

Astfel, oarecare dintre cei ce umblau cu Eliseiu, tăind un copac lângă Iordan şi securea căzându-i în râu, aflându-se în primejdie, strigă către învăţător, zicând: „Vai, stăpâne, aceasta o luasem împrumut".[1] Iar aceasta o păţesc acei cari, din lucruri rău auzite, se apucă să înveţe pe alţii şi la sfârşit îşi dau seama de neputinţa lor, deoarece nu grăesc din destoinicia proprie. Căci îndată ce sunt dovediţi că spun ceva contrar cu ceea ce trebue, îşi mărturisesc neştiinţa, primejduindu-se în cuvântul luat împrumut. De aceea şi marele Eliseiu, aruncând un lemn la fund, a făcut să iasă la suprafaţă toporul scăpat de ucenic, adică a lămurit înţelesul, care era socotit că s'a ascuns în adânc, şi l-a adus la vederea ascultătorilor. Iordanul înseamnă cuvântul pocăinţii, căci acolo se săvârşea de Ioan botezul pocăinţii. Iar cel ce nu vorbeşte lămurit despre pocăinţă, ci, desvăluind bunătatea ascunsă, îi face pe ascultători să vină la dispreţul ei, aruncă securea în Iordan. Cine nu ştie apoi ce înseamnă lemnul care apare, aducând din adânc securea şi făcând-o să plutească pe deasupra? Căci înainte de cruce era ascuns cuvântul despre pocăinţă. De aceea şi cel ce voise să spună ceva despre ea, a fost mustrat îndată pentru îndrăsneală. Dar după cruce s'a făcut tuturor lămurit, arătându-se la vremea sa prin cruce.

Cap. 31

Acestea le spun, nu oprind pe vreunii de-a conduce, nici împiedecându-i de-a călăuzi pe unii dintre tineri la evlavie, ci îndemnându-i ca mai întâi să ia asupra lor deprinderea virtuţii, pe măsura mărimii lucrului. Să nu se apuce dintr'odată de acest lucru, gândindu-se la partea lui cea plăcută şi la slujirea ce le-o vor face învăţăceii, ca şi la faima ce şi-o vor agonisi la cei dinafară, fără să se gândească şi la primejdia care urmează. Şi să nu prefacă, înainte de aşezarea păcii, uneltele de războiu

1) II Regi 6, 5

în unelte de plugărie. După ce am supus adecă toate patimile şi nu ne mai turbură duşmani din nicio parte şi astfel nu mai e trebuinţă să folosim uneltele în slujbă de apărare, bine este să plugărim pe alţii. Dar până ce ne stăpânesc patimile şi dăinuieşte războiul împotriva cugetului trupesc, nu trebue să ne luăm mâinile de pe arme, ci neîncetat trebue să ne ţinem mâinile pe ele, ca nu cumva viclenii, folosind odihna noastră ca vreme de năvală, să ne robească cu cruzime. Celor ce s'au luptat bine pentru virtute, dar pentru multa lor smerită cugetare încă nu socotesc că au biruit, le zice cuvântul, îndemnându-i: „Prefaceţi săbiile voastre în fiare de plug şi lăncile voastre în seceri".[1] Prin aceasta îi sfătuieşte să nu mai atace în deşert pe vrăjmaşii biruiţi, ci, spre folosul celor mulţi, să-şi mute puterile sufleteşti dela deprinderea războinică, la plugărirea acelora, cari sunt înfundaţi încă în faptele răutăţi. Dar tot aşa pe cei ce au încercat, peste puterea lor, să facă aceasta înainte de a ajunge la o asemenea stare, fie din neexperienţă, fie din lipsă de judecată, îi sfătueşte lucrul dimpotrivă: „Prefaceţi fiarele voastre de pluguri în săbii şi secerile voastre în lănci".

Cap. 52

Căci la ce ne şi foloseşte plugăria, câtă vreme dăinuieşte războiul în ţară şi ne împiedecă să ne bucurăm de roadele ei, silindu-ne să dăm belşugul mai degrabă vrăjmaşilor decât celor ce s'au ostenit? De aceea poate nu le îngădue Dumnezeu Israiltenilor, cari luptau încă în pustie cu feluritele popoare, să se ocupe cu plugăria, ca aceasta să nu-i împiedece dela deprinderile războinice. Dar după ce vrăjmaşii au ajuns sub mâna lor, îi sfătueşte să se ocupe cu ea, zicând: „Când veţi intra în pământul făgăduinţii, sădiţi în el tot pomul roditor",[2] dar înainte de a intra să nu sădiţi. Sădirea urmează după intrare.

1) Isaia 2. 4.
2) Leviticul 19, 23

Şi pe drept cuvânt. Căci înainte de desăvârşire cele sădite nu sunt sigure, mai ales că cei ce vreau să sădească umblă încă încoace şi încolo, după năravul celor nestatornici. Pentrucă şi în lucrurile evlaviei este o rânduială şi o înşiruire, ca şi în oricare altul, şi trebue pornit şi în această vieţuire dela început. Cei ce trec cu vederea cele dela început şi sunt atraşi de lucrurile mai plăcute, sunt făcuţi de silă să ţină seama de şirul rânduelii, aşa cum Iacov, atras de frumuseţea Rachelei, nu s'a uitat la slăbiciunea ochilor Liei, dar cu toate acestea nu a putut ocoli osteneala dobândirii unei asemenea virtuţi, ci a împlinit şi săptămâna ei de ani. Cel ce vrea să ţină seama de ordinea vieţuirii, trebue aşadar să nu meargă dela sfârşit spre început, ci să înainteze dela început spre desăvârşire.

Cap. 33

În felul acesta va ajunge şi el însuşi la starea râvnită şi va călăuzi şi pe cei supuşi, fără greşală, spre ţinta virtuţii. Dar cei mai mulţi, fără să fi făcut nicio osteneală, şi fără să fi izbândit vreun lucru mic sau mare de-al evlaviei, aleargă la întâmplare în numele ei, dovedind o cumplită lipsă de judecată, odată ce nu socotesc aceasta ca o primejdie. Ei nu numai că nu îngădue nimănui să-i îndemne la lucru, ci, colindând prin uliţele strâmte, atrag în jurul lor pe toţi cei ce se nimeresc, făgăduindu-le marea cu sarea, asemenea acelora cari îşi tocmesc oameni plătiţi, făcând cu ei învoieli despre hrană şi îmbrăcăminte. De fapt, cei ce iubesc acest lucru, dorind să apară înconjuraţi de mulţime şi să fie purtaţi pe mâini şi să se înfăţişeze cu toată pompa de care sunt înconjuraţi învăţătorii, îmbrăcaţi în făţărnicie teatrală, dacă vreau să nu fie părăsiţi de cei cari fac această slujbă, trebue să le dăruiască multe pentru împlinirea plăcerilor lor şi să fie cu îngăduinţă faţă de poftele lor. Ei trebue să facă asemenea unui vizitiu care dă frâu liber cailor şi îi lasă pe drumul voilor lor, din care pri-

cină aceştia îl duc prin gropi şi în prăpăstii, poticnindu-se de toate câte le vin în cale, nefiind nimenea care să-i oprească şi să-i împiedece din pornirea lor fără rânduială.

Cap. 34

Dar să audă unii ca aceştia pe fericitul Ezechiil, care îi plânge pe cei ce procură mijloace pentru plăcerile altora, şi se potrivesc voilor fiecăruia, îngrămădindu-şi lor pe „vai". Căci zice: „Vai de cele ce cos perinuţe pentru toate coatele şi fac văluri pentru orice cap de orice vârstă, spre a pierde suflete pentru o mână de orz şi pentru o bucată de pâine".[1] La fel şi aceştia, adunându-şi cele de trebuinţă din danii şi îmbrăcându-se în veştminte cusute din stofe moi, ruşinează prin vălurile lor pe cei ce trebue să se roage sau să tâlcuiască Scriptura cu capul descoperit, feminizând starea bărbătească şi pierzând suflete pe cari nu trebuia să le omoare. Ar trebui să asculte aceştia mai ales de Hristos, adevăratul Învăţător, respingând cu toată puterea slujba de conducere a altora. Căci zice acela către învăţăceii Săi: „Iar voi să nu vă numiţi Rabi".[2] Dacă lui Petru, lui Ioan şi întregei cete a Apostolilor, le-a dat sfatul să stea departe de asemenea lucru şi să se socotească mici pentru asemenea vrednicie, cine va fi acela care să se închipuiască pe sine mai presus de ei şi să se socotească în stare de o vrednicie dela care au fost opriţi aceia? Sau poate, zicându-le să nu se cheme Rabi, nu îi opreşte de a fi, ci numai de a se numi?

Cap. 35

Iar dacă cineva, fără să vrea, fiindcă a primit pe unul şi pe al doilea, ar fi silit să conducă şi pe mai mulţi, mai întâi să se probeze pe sine cu de-a-mănuntul, dacă este de aşa fel că poate învăţa mai bine prin faptă

1) Iezechil 13, 18.
2) Matei 23, 8.

decât prin cuvânt cele ce trebuesc făcute, înfăţişându-şi vieaţa sa ca chip al virtuţii celor ce vreau să înveţe. S'o facă aceasta, ca nu cumva cei ce l-ar copia, dată fiind sluţenia greşelii, să tocească frumuseţea virtuţii. Pe urmă să ştie că trebue să lupte pentru începători nu mai puţin ca pentru el însuşi. Căci precum pentru el, aşa va da socoteală şi pentru aceia, odată ce a primit să se îngrijească de mântuirea lor. De aceea şi sfinţii se străduiau să nu lase pe ucenici mai prejos de ei înşişi în virtute, ci din starea dintâi să-i mute la o stare mai bună. Astfel Apostolul Pavel l-a făcut pe Onisim din fugar mucenic; Ilie l-a făcut pe Eliseiu din plugar prooroc; Moise l-a împodobit pe Iosua mai mult decât pe toţi, iar Eli l-a arătat pe Samuil mai mare decât pe sine. Căci cu toate că şi sârguinţa lor însăşi le-a ajutat acestor învăţăcei la dobândirea virtuţii, dar toată pricina sporirii lor a stat în faptul că au avut parte de învăţători, cari au putut să aprindă scânteia înnăbuşită a râvnei lor spre o mai mare creştere, făcând-o să lumineze. Prin aceasta învăţătorii lor s'au făcut gură a lui Dumnezeu, slujind voia Lui între oameni, căci au auzit pe Cel ce zice: „De vei scoate lucru de cinste din cel nevrednic, vei fi ca gura Mea".

Cap. 36

Iată cum îi arată Dumnezeu lui Iezechiil slujba de învăţător, învăţându-l ce fel din ce fel să-i facă pe învăţăcei: „Iar tu fiul omului, zice, ia-ţi ţie o cărămidă şi o pune înaintea feţii tale, şi închipuieşte pe ea cetatea Ierusalimului".[1] Prin aceasta ne dă să înţelegem că învăţătorul face pe învăţăcel, din lut biserică sfântă. Bine s'a spus şi cuvântul: „pune-o înaintea feţii tale", căci îmbunătăţirea învăţăcelului va merge repede de va fi pururea în vederea învăţătorului. Pentrucă înrâurirea neîncetată a pildelor bune întipăreşte chipuri foarte asemănătoare în sufletele cari

1) Iez 4, 1.

nu sunt prea învârtoşate şi înăsprite. De aceea au căzut Ghiezi şi Iuda, cel dintâiu prin furt, iar cei de-al doilea prin trădare, fiindcă s'au ascuns pe ei de ochii învăţătorului. Dacă ar fi stăruit pe lângă cei înţelepţi, nu ar fi greşit fiecare dintre ei. Iar că din negrija învăţăceilor îi vine primejdie şi învăţătorului, a arătat Dumnezeu tot acolo prin următoarele cuvinte, zicând: „Şi vei pune o tablă de fier între tine şi cetate şi va fi zid între tine şi ea".[1] Căci cel ce nu voieşte să aibă parte de pedeapsa celui fără grijă, după ce l-a făcut din cărămidă cetate trebue să-i vestească pedepsele cari ameninţă pe cei ce cad iarăşi din această stare, ca, făcându-se acestea zid, să-l despartă pe cel nevinovat de cel vinovat. Pentrucă poruncind aceasta lui Iezechiil, îi zice: „Fiul omului, te-am pus pe tine străjer casei lui Israil, şi de vei vedea sabia venind şi nu vei prevesti, şi va lua pe careva dintre ei, sufletul lui din mâna ta îl voiu cere".[2]

Cap, 37

Un asemenea zid îşi pune şi Moise sie-şi, zicând Israiltenilor: „Ia aminte la tine, să nu cauţi să urmezi lor, după ce au fost stârpiţi de tine".[3] Căci se întâmplă celor ce nu prea au grijă să ia aminte la cugetul lor, după tăierea patimilor, că icoanele vechilor năluciri încep să răsară iarăşi ca nişte vlăstare. Dacă le va da cineva loc să pătrundă treptat în cugetare şi nu le va împiedeca intrarea, se vor sălăşlui iarăşi patimile în el, silindu-l să-şi facă vieţuirea o nouă luptă, după biruinţă. Căci se întâmplă ca unele dintre patimi, după ce au fost îmblânzite şi învăţate să mănânce iarbă la fel cu boii, să se sălbătăcească iarăşi, din negrija celui ce le paşte, şi să-şi recapete cruzimea fiarelor. Ca să nu se întâmple aşa dar aceasta, zice: „să nu cauţi să urmezi lor, după ce au fost nimiciţi de tine", ca nu cumva sufletul, câştigând deprinderea de a se îndulci cu asemenea năluciri, să se

1) Iez 4, 3. 2) Iez. 33. 8. 3) Deut 7, 2.

întoarcă la vechea răutate. Ştiind marele Iacob, că acestea, atunci când sunt cugetate şi contemplate neîncetat, vatămă şi mai mult cugetarea, întipărind chipurile cele mai limpezi şi mai vădite ale nălucirilor urâte, ascunde pe zeii străini în Sichem.[1] Căci osteneala împotriva patimilor le ascunde şi le pierde pe acestea, nu pentru o vreme scurtă, ci „până în ziua de azi", adică pentru tot timpul, întru cât „azi" se prelungeşte cu tot timpul, însemnând totdeauna timpul de faţă. Iar Sichem însemnează luptă, ceea ce arată osteneala împotriva patimilor. De aceea Iacob îi dă Sichemul lui Iosif, ca celui care dintre fraţii săi luptă cu cea mai mare osteneală împotriva patimilor.

Cap. 38

De fapt Iacob, spunându-le lor că a cucerit Sichemul cu sabie şi arc,[2] arată că i-a trebuit luptă şi osteneală ca să pună stăpânire pe patimi şi să le ascundă în pământul Sichemului. S'ar părea însă că este o oarecare contrazicere între a ascunde zeii în Sichem şi a ţine un idol în ascunziş. Căci a ascunde zeii în Sichem, e lucru de laudă; iar a tine un idol în ascunziş, e lucru de ocară. De aceea a pecetluit lucrul din urmă cu blestem, zicând: „Blestemat cel ce tine idol în ascunzis!"[3] Şi de fapt nu este acelaşi lucru a ascunde ceva în pământ pentru totdeauna, şi a-l ţine în ascunziş. Căci ceea ce a fost ascuns în pământ şi nu se mai arată vederii, se şterge cu vremea şi din amintire. Dar ceea ce e ţinut în ascunziş, nu e cunoscut de cei din afară, însă e văzut necontenit de cel ce l-a pus acolo. Acesta îl are mereu în amintire ca pe un chip cioplit pe care îl poartă în ascuns. Căci tot gândul urât, care ia formă în cugetare, este o sculptură ascunsă. De aceea este ruşine a scoate la arătare asemenea gânduri, dar e primejdios şi de a ţine în ascuns un chip cioplit, precum şi mai primejdios este de a căuta formele dispărute, cugetarea înclinând cu uşu-

1) Gen 35, 4. 2) Gen. 48, 22 3) Deut. 27, 15

rintă spre patima izgonită şi împlântând în pământ bronzul idolului. Căci deprinderea virtuţii este de aşa fel că se cumpăneşte cu uşurinţă şi într'o parte şi într'alta, aplecându-se, dacă nu se poartă de grijă, spre cele protivnice.

Cap. 39

Aceasta pare că vrea să o arate Scriptura printr'un simbol, când zice: „Pământul pe care umblaţi se schimbă cu schimbarea popoarelor şi a neamurilor". Căci îndată ce s'a mişcat spre cele protivnice cel ce are deprinderea virtuţii, s'a mişcat şi aceasta, fiind un pământ împreună schimbător. De aceea chiar dela început nu trebue să se lase trecere spre cugetare nălucirilor, care obişnuesc să vateme gândul, precum nu trebue lăsată cugetarea să coboare în Egipt, căci de acolo este dusă cu sila la Asirieni. Cu alte cuvinte, dacă cugetarea a coborît în întunerecul gândurilor necurate (căci acesta este Egiptul), e dusă la lucru cu sila si fără să vrea de către patimi. De aceea şi legiuitorul, oprind simbolic pătrunderea plăcerii, a poruncit să fie păzit capul şarpelui, deoarece şi acela pândeşte călcâiul.[1] Căci scopul aceluia este să împingă pe om la făptuire, la care dacă nu ajunge, nu poate uşor să amestece veninul prin muşcătură. Dar silinţa noastră este să frângem însăşi prima răsărire a plăcerii (προσβολή), căci aceasta fiind zdrobită, lucrarea va fi slabă. Poate nici Samson n'ar fi aprins semănăturile celor de alt neam, dacă n'ar fi legat cozile vulpilor, întorcându-le capetele dela olaltă.[2] Căci cel ce poate înţelege cursa plănuită de gândurile viclene dela răsărirea lor, trecând peste începuturi (căci acestea se prefac la intrare că sunt cuvioase, uneltind să ajungă la ţintă), va vădi din compararea sfârşiturilor (cozilor) întreolaltă, ticăloşia gândurilor. Aceasta înseamnă că,

1) Gen. 3, 15. A se vedea această interpretare a locului si la Casian: „Despre cele 8 gânduri ale răutăţii", in această carte pag. 101.

2) Jud. 15, 4.

legând coadă de coadă, pune între ele, ca o făclie, judecata care le dă pe fată.

Cap. 40

Pentru ca ceea ce s'a spus să fie mai lămurit, voiu desvălui cele de mai sus cu pilda a două gânduri. Aceasta va da şi celorlalte crezământ adevărat. Adeseori gândul curviei vine dela gândul slavei deşarte şi dă înfăţişări cuviincioase începuturilor căilor ce duc la iad, ascunzând alunecările primejdioase de mai târziu prin cari îi duce la temniţele iadului pe cei ce îi urmează fără judecată. Întâiu acest gând îl încântă pe cineva cu preoţia sau cu vieaţa sa de monah desăvârşit, făcând pe mulţi să vie la el pentru folos; apoi din cuvânt şi faptă îl face să-şi închipue că şi-a agonisit un nume bun. Şi astfel, după ce l-a încercuit deajuns cu asemenea cugetări şi l-a atras departe de trezvia naturală, îmbiindu-i întâlnirea cu vreo femeie, aşa zisă cuvioasă, îi duce îndrăsnirea conştiinţei spre împlinirea lucrului necurat, târându-l la cea mai de pe urmă ruşine. Cel ce vrea aşa dar să lege cozile, să ia aminte la sfârşiturile la cari vreau să ajungă cele două gânduri, cinstea slavei deşarte şi necinstea curviei, şi când le va vedea limpede împotrivindu-se întreolaltă, atunci să creadă că a făcut ca Samson.

Iarăşi, gândul lăcomiei pântecelui are ca sfârşit pe cel al curviei; iar al curviei are ca sfârşit pe cel al întristării. Căci îndată îl iau în primire pe cel biruit de asemenea gânduri, după ce le-a înfăptuit, întristarea şi nemulţumirea. Să se gândească aşa dar cel ce luptă, nu la gustul bun al bucatelor, nici la dulceaţa plăcerii, ci la sfârşiturile amândurora. Şi când îşi va înfăţişa întristarea, care urmează amândurora, să ştie că le-a legat coadă de coadă şi prin darea la iveală, a nimicit semănăturile celor de alt neam.

Cap. 41

Dacă, prin urmare, cel ce luptă cu patimile are lipsă de o atât de mare ştiinţă şi experienţă, să se

gândească cei ce primesc să conducă pe alţii, de câtă cunoştinţă au ei trebuinţă, ca să călăuzească cu înţelepciune şi pe cei supuşi la cununa chemării de sus şi să-i înveţe limpede toate cele ale luptei; ca aceştia să nu închipuească numai icoana luptei, lovind cu mânile în aer, ci şi în lupta însăşi cu vrăjmaşul să-i dea lovituri de moarte, ca să nu bată cu pumnii aerul în deşert, ci să-l sdrobească pe vrăjmaşul însuşi. Căci acest războiu este mai greu decât lupta atleţilor. Acolo cad trupuri de-ale atleţilor, cari uşor pot să se ridice. Dar aici cad suflete, cari odată răsturnate anevoie mai pot fi ridicate. Iar dacă cineva, luptând încă cu vieaţa pătimaşe şi fiiind stropit cu sânge, s'ar apuca să zidească biserică lui Dumnezeu, din suflete cugetătoare, ar auzi de sigur cuvântul: „Nu tu îmi vei zidi Mie templu, căci eşti plin de sânge".[1] Pentru că a zidi biserică lui Dumnezeu, e propriu stării de pace. Moise, luând cortul şi înfingându-l afară de tabără, arată deasemenea că învăţătorul trebue să fie cât mai departe de zarva războiului şi să locuiască departe de locul învălmăşit al luptei, strămutat la o vieaţă paşnică şi nerăzboinică. Dar când s'ar afla astfel de învăţători, ei au lipsă de învăţăcei, cari să se fi lepădat în aşa fel de ei înşişi şi de voile lor, încât să nu se mai deosebească întru nimic de trupul neînsufleţit, sau de materia supusă meşterului; că precum sufletul lucrează în trup ceea ce vrea, trupul nefăcând nimic împotrivă, şi precum meşterul îşi arată meşteşugul său în materie, nefiind împiedecat întru nimic de ea dela scopul său, aşa învăţătorul să lucreze în învăţăcei ştiinţa virtuţii, fiindu-i cu totul ascultători şi neîmpotrivindu-i-se întru nimic.

Cap. 42

Căci a iscodi plin de curiozitate planurile învăţătorului şi a vrea să pui la încercare cele poruncite de el, înseamnă a pune piedecă înaintării tale proprii. Cu

1) I Reg 5, 51.

siguranţă nu ceea se pare celui neîncercat întemeiat şi potrivit, este întra'devăr întemeiat. Altfel judecă meşterul şi altfel cel fără meşteşug, lucrurile meşteşugului. Cel dintâi are ca regulă ştiinţa; celalalt socotinţa că aşa s'ar cuveni. Dar socotinţa aceasta foarte rar se acopere cu adevărul; de cele mai multe ori se abate dela linia dreaptă, fiind înrudită cu rătăcirea. Căci ce este mai neraţional la vedere decât ca să poruncească cârmaciul unei corăbii, purtate pe-o dungă în plutirea numită dreaptă de corăbieri, să şadă corăbierii lângă peretele cufundat părăsindu-l pe cel care stă în sus, măcar că şi vântul îi împinge spre peretele pe care acela a poruncit să-l îngreuneze? După dreapta socotinţă s'ar cuveni să-i sfătuiască să îngreuneze peretele ce stă ridicat, nu să alerge la cel primejduit. Dar cei ce plutesc ascultă mai bine de cârmaciu decât de socotinţele lor. Căci nevoia îi înduplecă să asculte de meşteşugul celui ce a luat în mâna lui grija mântuirii lor, deşi ceea ce li se porunceşte, socotind după cele ce văd, nu li se pare convingător. Aşa dar cei ce au predat altora grija mântuirii lor, lăsându-şi toate socotinţele, să-şi supună gândurile meşteşugului celui priceput, judecând ştiinţa lui mai vrednică de crezare. Mai întâi, lăpădându-se de toate, să nu-şi lase nimic afară, nici cel mai mic lucru, temându-se de pilda lui Anania, care crezând că înşală pe oameni, a primit dela Dumnezeu osânda pentru furt.[1]

Cap. 43

Ci, cum se predau pe ei înşişi, aşa să predea şi toate ale lor, bine ştiind că ceea ce rămâne afară, trăgând necontenit cugetul într'acolo, îl va desface adeseori dela cele mai bune, iar pe urmă îl va rupe din frăţietate. De aceea a poruncit Duhul Sfânt să se scrie Vieţile Sfinţilor, ca fiecare dintre cei ce se apucă de unul din felurile acestea de vieţuire, să fie dus printr'o pildă

1) Fapte 5, 1 urm.

asemănătoare spre adevăr. Cum s'a lepădat Eliseiu de lume, ca să urmeze învăţătorului său? „Ara, zice, cu boii, şi douăsprezece perechi de boi înaintea lui; şi a tăiat boii şi i-a fript în vasele boilor".[1] Aceasta îi arată căldura râvnei. Căci n'a zis: voiu vinde perechile de boi şi voiu iconomisi preţul după cuviinţă, nici n'a socotit cum ar putea avea mai mult folos din vânzarea lor. Ci, cuprins cu totul de dorinţa care îl trăgea să fie lângă învăţător, a dispreţuit cele văzute şi s'a silit să se izbăvească mai repede de ele, ca de unele ce-l puteau împiedeca dela dreapta lui hotărîre, ştiind că amânarea adeseori se face pricină a răsgândirii. De ce apoi şi Domnul, îmbiind bogatului desăvârşirea vieţii după Dumnezeu, i-a poruncit să-şi vânză averile şi să le dea săracilor şi să nu-şi lase sie-şi nimic?[2] Fiindcă ştia că ceea ce rămâne se face, ca şi întregul, pricină de împrăştiere. Dar socotesc că şi Moise, rânduind celor ce vreau să se curăţească în rugăciunea cea mare, să-şi radă tot trupul[3] le-a poruncit prin aceasta să se lapede cu desăvârşire de averi, iar în al doilea rând să uite de familie şi de toţi cei apropiaţi în aşa măsură, încât să nu mai fie câtuşi de puţin turburaţi de amintirile lor.

Cap 44

Chivotul a făcut vacile cele înjugate la căruţa lui, să-şi uite de fire. Căci deşi viţeii erau ţinuţi acasă, despărţiţi de ele, iar pe de altă parte nimenea nu le silea, au făcut drumul fără greşală, neabătându-se nici la dreapta nici la stânga şi nevădindu-şi prin întoarcerea grumazului dragostea de viţei, nici arătându-şi prin muget durerea pentru despărţirea de ei. Ci, apăsate şi de povara chivotului şi stăpânite şi de legea neînduplecată a firii, ele au mers totuşi drept înainte ca la o poruncă, neabătându-se de loc dela calea dreaptă,[4] legătura firii fiind biruită de

1) I Reg, 19, 19. 2) Lc. 18, 22 3) Levit. 4, 8 ; Numerii 6, 7.
4) I Reg 6, 12.

de respectul chivotului ce-l purtau. Dacă vacile acelea s'au purtat aşa, de ce n'ar face la fel şi cei ce vreau să ridice chivotul inteligibil? Ar trebui să facă aceasta chiar mai mult decât vacile, ca să nu fie mustrată firea raţională de către firea neraţională, prin compararea faptelor libere ale aceleia cu cele din necesitate ale acesteia, întru cât aceea nu face prin judecată cele ce le fac fiinţele neraţionale din necesitate. Poate şi Iosif de aceea rătăcea prin pustie, deoarece căuta prin legăturile de familie ţinutul desăvârşirii. De aceea şi omul, care în fond îl întreabă de pricina rătăcirii, aflând că aceasta este alipirea faţă de ai săi (căci nu ar fi zis de ei că pasc, ci că păstoresc, de n'ar fi avut o judecată greşită despre meşteşug), zice către el: „Au plecat de aici, căci i-am auzit zicând: să mergem în Dotaim".[1] Dar Dotaim se tălmăceşte „părăsire destulă". Prin aceasta îl învaţă pe cel care rătăceşte încă, prin alipirea la cele ce ţin de trup, că nu se poate ajunge altfel la desăvârşire, decât părăsind în deajuns dragostea pentru rudeniile după trup.

Cap. 45

Căci chiar dacă ar părăsi cineva Haranul, care înfăţişează simţurile (căci se tălmăceşte „peşteri") şi ar ieşi din valea Hebronului, adică din faptele de necinste, şi din pustie, unde se rătăceşte cel ce caută desăvârşirea, dacă nu s'a lepădat de toate în chip îndestulitor, nu va avea niciun folos de îndelungata lui nevoinţă, neajungând la desăvârşire, din pricina dragostei pentru familie. Dar şi Domnul, îndreptând pe Maria Născătoarea de Dumnezeu, care îl căuta între rudenii[2] şi socotind nevrednic de Sine pe cel ce iubeşte pe tatăl sau pe mama sa mai mult decât pe El,[3] cere precum se cuvine, părăsirea legăturilor familiare.

Iar după ce au făcut aceasta, trebue sfătuiţi, dacă au ieşit de curând din turburări, să se îndeletnicească

1) Gen 37, 17. 2) Lc. 2, 44 3) Mt. 10, 37

cu liniştirea şi să nu împrospăteze, prin drumuri dese, rănile produse cugetării prin simţuri, nici să aducă alte forme vechilor chipuri ale păcatelor, ci să ocolească furişarea celor nouă şi toată sârguinţă să le fie spre a şterge vechile închipuiri. De sigur liniştirea le este un lucru foarte ostenitor celor ce s'au lepădat de curând, căci amintirea, luându-şi acum răgaz, mişcă toată necurăţia care zace în ei, ceea ce n'a apucat să facă mai înainte pentru mulţimea lucrurilor cari prisoseau. Dar pe lângă osteneală, liniştirea are şi folos, izbăvind mintea cu vremea de turburarea gândurilor necurate. Căci dacă vreau aceştia să-şi spele sufletul şi să-l curăţească de toate petele cari îl necurăţesc, sunt datori să se retragă din toate lucrurile prin cari creşte întinăciunea şi să dea cugetării multă linişte; de asemenea să se ducă departe de toţi cei cari îi întărâtă şi să fugă de împreuna petrecere cu cei mai apropiaţi ai lor, îmbrăţişând singurătatea, maica înţelepciunii.

Cap. 46

Pentrucă este uşor să cadă aceştia iarăşi în mrejile din cari socotesc că au scăpat, când se grăbesc să petreacă în lucruri şi griji de tot felul. Şi nu e de niciun folos celor ce s'au strămutat la virtute, să se bucure de aceleaşi lucruri, de cari s'a despărţit, dispreţuindu-le. Căci obişnuinţa fiind o greutate care atrage la ea, este de temut ca nu cumva aceasta să le turbure iarăşi liniştea câştigată cu multă sârguinţă, prin îndeletniciri urîte şi să le împrospăteze amintirile relelor săvârşite. Pentrucă mintea celor ce s'au desfăcut de curând de păcat se aseamănă cu trupul care a început să se reculeagă dintr'o lungă boală, căruia orice prilej întâmplător i se face pricină de-a recădea în boală, nefiind încă destul de întrămat în putere. Căci nervii mintali ai acestora sunt slabi şi tremurători, încât e temere să nu năvălească din nou patima, care de obiceiu este aţâţată de împrăştierea în tot felul de lucruri. De aceea Moise

a poruncit celor ce vreau să nu pătimească nimic dela duşmanul pierzător, să rămână înăuntrul porţilor, zicând: „Să nu ieşiţi niciunul din casa voastră, ca să nu vă atingă pierzătorul".[1] Iar Ieremia e vădit că porunceşte acelaşi lucru când zice: „Nu plecaţi la câmp şi nu umblaţi pe drumuri, căci sabia duşmanilor se află de jur împrejur".[2] Căci e propriu numai luptătorilor viteji să meargă întru întâmpinarea duşmanilor şi să scape nevătămaţi de cursele lor. Iar dacă e careva din cei ce nu ştiu încă să se lupte, să rămână nesupărat acasă, asigurându-şi neprimejduirea prin liniştea sa. Aşa era Iisus al lui Navi, despre care s'a scris: „Iar slujitorul Iisus, fiind încă tânăr, nu ieşea afară din cort".[3] Căci ştia din istoria lui Avel că cei ce pleacă la câmp sunt ucişi de fraţii şi de prietenii după trup, pentrucă ies la luptă înainte de vreme.[4]

Cap. 47

Nu mai puţin se poate învăţa din istoria Dinei că este propriu cugetării copilăreşti şi femeieşti să încerce lucruri peste deprinderea ei şi să fie amăgită de închipuirea ce şi-o face despre destoinicia proprie.[5] Căci dacă aceea n'ar fi pornit prea curând la vederea lucrurilor din ţinut, socotindu-se că e tare, şi n'ar fi fost vrăjită de farmecul lor, nu i s'ar fi stricat înainte de vreme puterea de discernământ a sufletului, amăgită de nălucirea lucrurilor ce cad sub simţuri, şi deci n'ar fi ajuns la împreunare încă nelegitimă cu raţionamentul bărbătesc. Cunoscând Dumnezeu această patimă din oameni, adică cea a înaltei păreri de sine, şi voind să o smulgă cu rădăcini cu tot din deprinderea noastră, zice către legiuitorul Moise: „Faceţi evlavioşi pe fiii lui Israel".[6] El ştia că cel ce ia asupra sa, înainte de vreme, lupte cari întrec puterile sale, este străin de evlavie. Prin urmare

1) Exod. 12, 22. 2) Ierem. 6, 25. 3) Exod. 33, 11. 4) Gen, 4, 8. 5) Gen 34, 1 urm. 6) Leviticul 15, 31 Septuaginta.

să nu se amestece monachul, înainte de ce a dobândit deprinderea desăvârşită a virtuţii, în turburările lumii, ci să fugă cât mai departe, aşezându-şi cugetarea la mare depărtare de sgomotele ce răsună de jur împrejur. Căci nu e de niciun folos celor ce s'au desfăcut de lucruri, ca să fie ciocăniţi din toate părţile de veştile despre ele şi, după ce au părăsit cetatea faptelor lumeşti, să se aşeze în poartă ca Lot,[1] rămânând plini de sgomotul de acolo. Trebue să iasă afară ca marele Moise, ca să înceteze nu numai faptele, ci şi veştile lor, precum zice: „Când voiu ieşi din cetate şi voiu întinde mâinile mele, vor înceta vocile".[2]

Cap. 48

Căci atunci vine desăvârşita liniştire, când nu numai faptele, ci şi amintirile lor încetează, dând sufletului timp să poată vedea chipurile întipărite şi să lupte cu fiecare dintre ele şi să le scoată din cugetare. De vor intra alte şi alte forme, nu va putea şterge nici întipăririle de mai înainte, cugetarea fiind ocupată cu cele cari vin. Prin aceasta osteneala de-a tăia patimile se face în chip necesar mai grea, acestea câştigând tărie din creşterea pe 'ncetul şi acoperind puterea de străvedere a sufletului cu nălucirile cari se adaugă mereu, asemenea unui râu în curgere necontenită. Cei ce vreau să vadă uscată albia râului, mai păstrând în ea doar câteva lucruri vrednice de cunoscut, nu folosesc nimic scoţând apa din locul în care cred că se află ceea ce caută, căci apa care curge umple îndată locul golit. Dar de vor opri cursul apei de mai în sus, li se va arăta pământul fără osteneală, apa rămasă ducându-se la vale dela sine şi lăsându-le pământul uscat, pentru a afla cele dorite. Tot aşa este uşor a goli formele cari dau naştere patimilor, când simţurile nu mai aduc pe cele dinafară. Dar când acestea trimit înlăuntru, ca pe un torent, formele supuse

1) Geneza 19, 15 urm. 2) Exodul 9, 29.

simţurilor, nu este numai greu, ci şi cu neputinţă a curăţi peste tot mintea de o asemenea inundaţie. Căci deşi nu-l turbură pe unul ca acela patimile, negăsind prilej de a se stârni, din lipsa întâlnirilor dese, dar strecurându-se pe nebăgate de seamă se întăresc şi mai mult, primind putere cu trecerea vremii.

Cap. 49

De asemenea pământul călcat necontenit, chiar dacă are mărăcini, nu-i scoate la iveală, căci bătătorirea picioarelor îi opreşte să răsară. Dar în sânul lui se întind rădăcinile tot mai adânci, mai puternice şi mai mustoase, şi acestea vor odrăsli îndată, atunci când le va îngădui timpul să răsară. Tot aşa patimile, împiedecate de lipsa întâlnirilor necontenite să iasă la arătare, se fac mai tari şi, crescând în linişte, năvălesc mai pe urmă cu multă putere, făcându-le războiul greu şi primejdios celor cari la început n'au avut grijă de lupta împotriva lor. De aceea şi Proorocul porunceşte să se nimicească sămânţa din Babilon,[1] sfătuind să se stârpească formele până ce sunt încă în tecile simţurilor, ca nu cumva, căzând în pământul cugetării, să odrăslească şi, adăpate fiind cu ploile îmbelşugate şi nefolositoare ale unei purtări de griji necontenite, să aducă rodul înmulţit al păcatului. Iar alt Prooroc fericeşte pe cei ce nu primesc nici puii patimilor, ci îi omoară împreună cu mama de care sunt încă lipiţi: „Fericit, zice, cel ce va lua şi va izbi de piatră pruncii tăi".[2] Dar poate şi marele Iov, gândindu-se la sine, ne dă să înţelegem un asemenea lucru, zicând că papura şi rogozul sunt hrănite de baltă,[3] iar când e lipsită de râu toată planta se usucă; şi că leul furnicar se prăpădeşte când nu mai are ce mânca.[4] Căci vrând marele Iov să arate cursele pe cari le întinde patima, i-a născocit un nume compus dela leul cel foarte îndrăsneţ şi dela furnica cea foarte măruntă. De fapt momelile

1) Isaia 14, 22. 2) Psalm 136, 8. 3) Iov 8, 11. 4) Iov 4, 11.

(atacurile = προσβολαί) patimilor încep dela închipuirile cele mai mărunte, furişindu-se pe nebăgate de seamă ca o furnică, dar la sfârşit se umflă aşa de tare că alcătuesc pentru cel pe care l-au prins în cursă o primejdie nu mai mică decât năpustirea leului. De aceea luptătorul trebue să lupte cu patimile încă de atunci de când vin ca o furnică, punând în faţă puţinătatea ca o momeală. Căci de vor ajunge la puterea leului, va fi greu să le biruiască şi tare îl vor strâmtora. Trebue să nu le dea nicidecum de mâncare. Iar mâncarea acestora, precum s'a spus adeseori, sunt formele sensibile venite prin simţuri. Căci acestea hrănesc patimile, înarmând la rând pe fiecare idol (chip) împotriva sufletului.

Cap. 50

De aceea legiuitorul a pregătit şi templului îngrădituri la ferestre,[1] însemnând prin aceasta că cei ce vreau să-şi păzească cugetarea lor curată ca pe un templu, trebue să-şi îngrădească înaintea simţurilor piedeci, din gândurile cari se înfricoşază de judecata viitoare, precum s'au întocmit acolo îngrădituri la ferestre, ca să nu pătrundă nimic din cele necurate. Acestea au rostul să oprească intrarea formelor necurate, cari vreau să se strecoare înăuntru. Poate de aceea s'a îmbolnăvit Ohozia, căzând de pe fereastra cu gratii.[2] Căci a cădea de pe fereastra cu gratii, înseamnă a nesocoti gândurile răsplătirii viitoare în vremea ispitelor, fiind aplecat asupra plăcerilor. Şi ce poate fi mai cumplit ca boala ? Căci boala trupului este o stare contrară firii, cumpăna elementelor din trup stricându-se din pricina covârşirii unuia, ceea ce aduce o stare protivnică firii; iar boala sufletului înseamnă abaterea lui dela judecata dreaptă, biruit fiind de patimile aducătoare de boală. Astfel de îngrădituri a împletit înaintea vederii celui ce poate să audă şi Solomon, zicând: „Când ochii tăi vor privi la femeie străină,

1) Exod 27, 1 urm. 2) II Regi 1, 2.

gura ta va grăi lucruri meşteşugite".[1] Lucruri meşteşugite le zice celor pe cari am avea să le întâlnim după păcat, la vremea răsplătirii. Căci gândindu-ne la acestea cu o dispoziţie cuvenită, va fi oprită toată vederea primejdioasă dela ochii noştri. Dar a arătat şi ce dispoziţie trebue să aibă gândul în vremea aceea: „Căci te vei afla, zice, ca în inima mării şi ca un cârmaciu în mare furtună".

Cap. 51

Pentrucă de se va putea face cineva în vremea luptei cu vederea aţâţătoare, atât de viteaz, datorită pedepselor cari îl ameninţă, precum este cel ce se află în mijlocul mării înfuriate, va birui fără osteneală pe vrăjmaşii ce năvălesc asupra sa, nesimţind loviturile pe cari le primeşte, încât să poată zice: „M'au lovit şi n'am simţit durere, şi-au bătut joc de mine şi n'am ştiut nimic".[2] Adecă aceia, zice, m'au lovit şi au socotit să-şi râdă de mine, dar eu n'am simţit nici rănile, căci erau dela săgeţi de copii, şi nu m'am întors nici spre vicleniile lor, făcându-mă că nici nu-i bag în samă. Tot aşa şi David, dispreţuind pe aceşti vrăjmaşi, a zis: „Depărtându-se dela mine vicleanul, n'am ştiut; n'am simţit nici când a venit, nici când s'a dus".[3]

Dar cel ce nu ştie nici aceea că simţurile au multă amestecare cu lucrurile supuse simţurilor, iar din această amestecare se naşte cu uşurinţă rătăcirea, şi nu-şi dă seama de vătămarea ce-i vine din acestea, ci convietueşte cu ele fără grijă, cum va cunoaşte la vreme cursa rătăcirii, dacă n'a fost învăţat de mai înainte să le deosebească? Că între simţuri şi lucruri sensibile se naşte o luptă şi lucrurile sensibile pun bir asupra simţurilor, e vădit din războiul Asirienilor împotriva Sodomiţilor. Scriptura înfăţişând istoric întâmplarea dintre cei patru împăraţi ai Asirienilor şi cei cinci împăraţi din jurul Sodomei, spune că între aceştia la început s'au făcut

1) Proverbe 23, 33. 2) Prov. 23, 35. 3) Psalm 10, 4

înţelegeri, învoeli şi jertfe de pace la Marea Sărată, pe urmă au slujit cei cinci doisprezece ani, iar în al treisprezecelea s'au răsculat şi într'al patrusprezecelea cei patru au pornit cu războiu împotriva celor cinci şi i-au luat robi.[1]

Cap. 52

Istoria se isprăveşte aci. Noi însă din istoria aceasta avem să învăţăm cele ce ne privesc pe noi, şi anume să luăm cunoştinţă despre războiul simţurilor împotriva lucrurilor sensibile. Căci fiecare dintre noi, dela naştere până la doisprezece ani, neavând încă curăţită puterea de discernământ, îşi supune simţurile fără cercetare lucrurilor sensibile, slujind lor ca unor stăpâne: vederea, lucrurilor cari se văd; auzul, vocilor; gustul, sucurilor; mirosul, aburilor; pipăitul, lucrurilor cari pot mişca această simţire. Până la acea vârstă omul nu poate distinge sau destrăma nici una dintre percepţii, din pricina copilăriei. Dar când i se întăreşte cugetarea şi începe să simtă paguba ce-o sufere, plănuieşte îndată răscularea şi scăparea din această robie. Şi dacă s'a făcut puternic în cugetare, îşi întăreşte această hotărâre, declarându-se slobod pentru totdeauna, scăpat de stăpânii amarnici. Dar dacă judecata lui e prea slabă pentru această sforţare, îşi lasă iarăşi roabe simţurile, biruite fiind de puterea lucrurilor sensibile; şi acestea vor răbda mai departe robia, fără vreo nădejde de bine. De aceea şi cei cinci regi din istorie, fiind biruiţi de cei patru, „se aruncă în fântânile de smoală",[2] ca să învăţăm că cei biruiţi de lucrurile sensibile se aruncă prin fiecare simţ, ca prin nişte prăpăstii şi fântâni, în smoala lucrului sensibil corespunzător cu acel simţ, ne mai înţelegând nimic din cele văzute, deoarece şi-au legat pofta de lucrurile pământeşti şi iubesc mai mult lucrurile de aici decât cele cunoscute cu mintea.

1) Geneza 14. 2) Geneza 14, 10.

Cap. 53

La fel şi robul care-şi iubeşte stăpânul, femeia şi copiii, renunţând la libertatea adevărată pentru legătura cu cele trupeşti, se face rob veşnic. De aceea i-a fost găurită urechea cu sula, ca nu cumva, auzind prin deschizătura firească a auzului, să primească vreun gând de libertate, ci să rămână necontenit rob, iubind cele de aici. Din această pricină a poruncit şi legea să fie tăiată mâna femeii care apucă de cele ruşinoase pe un bărbat când se bate,[1] că având loc o luptă între gânduri, pentru alegerea între bunurile lumeşti şi cereşti, aceea, înlăturând alegerea celor din urmă, a ales pe cele ale facerii şi ale stricăciunii, deoarece prin mădularele cari ajută la naştere a arătat lucrurile făcute.

Nu e aşa dar de niciun folos a se lepăda de lucruri cei ce nu stăruesc în această judecată, ci se lasă târîţi şi duşi iarăşi de gând şi de aceea se întorc necontenit spre cele părăsite, vădindu-şi dragostea faţă de ele, ca femeia lui Lot.[2] Căci aceea, întorcându-se, stă până azi, prefăcută în stâlp de sare, ca pildă celor ce nu ascultă. Tot astfel îi întoarce obişnuinţa, al cărei simbol este aceea, spre sine, pe cei ce vor să se despartă fără să se schimbe. Dar ce vrea să spună şi legea, care porunceşte ca cel ce intră în templu, după ce a împlinit cele ale rugăciunii, să nu se întoarcă pe aceeaşi poartă pe care a intrat, ci să iasă pe cea dimpotrivă făcându-şi drumul, neîntors, drept înainte? Nimic altceva decât că nu trebue să-şi slăbească cineva prin îndoieli încordarea păşirii înainte spre virtute. Căci neîncetatele aplecări spre lucrurile din cari am ieşit ne trag prin obişnuinţă cu totul spre cele dindărăt şi, slăbănogind pornirea spre cele dinainte, o întorc spre ele şi o fac să tânjască după vechile păcate.

1) Deut. 25, 11, 12.

2) Gen. 19, 26

Cap. 54

Fiindcă obişnuinţa trage pe om la sine cu putere şi nu-l lasă să se ridice la cea dintâi deprindere a virtuţii. Pentrucă din obişnuinţă se naşte deprinderea, iar din deprindere se face firea. Şi a strămuta firea şi a o schimba, este lucru anevoios. Chiar dacă e clintită puţin cu sila, îndată se întoarce la sine. Iar dacă a fost scoasă din hotarele ei, nu se mai întoarce la integritatea ei, dacă nu se pune multă osteneală spre a o aduce la calea ei, căci vrea mereu să revină la deprinderea din obişnuinţă, pe care a părăsit-ó. Priveşte la sufletul care se ţine lipit de obişnuinţe, cum şade lângă idoli, lipindu-se de materiile fără formă, şi nu vrea să se ridice şi să se apropie de raţiunea, care caută să-l călăuzească spre cele mai înalte. El zice: „Nu pot să mă ridic înaintea ta, fiindcă mă aflu în rânduiala obişnuită a femeilor".[1] Căci sufletul care se odihneşte de mulţi ani în lucrurile vieţii, şade lângă idoli, cari prin ei sunt fără formă, dar primesc forme dela meşteşugul omenesc. Sau oare nu sunt un lucru fără formă, bogăţia şi slava şi celelalte lucruri ale vieţii, cari nu au în ele niciun chip statornic şi hotărît, ci simulând adevărul printr'o asemănare uşor de întocmit, primesc de fiecare dată alte şi alte schimbări? Formă le dăm noi, când prin gânduri omeneşti născocim închipuirea unui folos pe seama lucrurilor, cari nu slujesc spre nimic folositor.

Cap. 55

Căci când lărgim trebuinţa neapărată a trupului într'un lux fără rost, pregătind mâncarea cu nenumărate bunătăţi, iar hainele felurindu-le spre moleşală şi desfătare, pe urmă învinuiţi de această deşertăciune, ca unii ce am urcat în deşert la consumuri desfătătoare o trebuinţă ce putea fi împlinită cu puţine,

1) Gen 31, 35. Sufletul in greceşte e feminin, iar raţiunea e de genul bărbătesc.

făurim apărări ca pentru nişte lucruri ce eram datori să le săvârşim, ce facem altceva decât ne silim să dăm formă materiilor fără formă? Bine s'a spus apoi despre un astfel de suflet că „şade", căci sufletul care s'a învârtoşat în asemenea judecăţi despre cele spuse, s'a lipit de lucrurile de aici, ca de nişte idoli, şi slujeşte de aci înainte obiceiului şi nu mai slujeşte adevărului; ba nici nu mai poate să se mai ridice la adevăr, ci prin obişnuinţe întinează firea lucrurilor, ca prin necurăţia de fiecare lună. Iar prin şedere, Scriptura arată aci lenevirea dela cele bune şi iubirea de plăceri. Lenevirea, când vorbeşte despre: „Cei ce şedeau în întunerec şi în umbra morţii, ferecaţi în sărăcie şi fier".[1] Căci atât întunerecul, cât şi lanţurile sunt piedecă a lucrării. Iar iubirea de plăcere, când zice despre cei ce se întorceau cu inima în Egipt şi grăiau între olaltă: „Ne-am adus aminte de când şedeam lângă căldările cu carne şi mâncam carne până ne săturam".[2] Cu adevărat lângă căldările cu carne şed cei ce-şi aprind dorinţele cu o căldură mustoasă şi necontenită. Iar maica iubirii de plăceri este lăcomia pântecelui, căci aceasta naşte iubirea de plăceri, dar şi multe din celelalte patimi. Pentrucă din aceasta, ca dintr'o rădăcină, puiesc celelalte patimi, cari, înălţându-ne pe încetul, ca nişte arbori, peste aceea care le-a născut, îşi împing răutăţile până la cer. Iubirea de bani, mânia şi întristarea sunt puii şi mlădiţele lăcomiei pântecelui. Căci lacomul are mai întâiu lipsă de bani, pentru a-şi sătura pofta care arde pururea şi care totuşi nu poate fi săturată niciodată. Iar faţă de cei ce îl împiedecă dela agonisirea banilor, trebue să-şi aprindă mânia. Când însă mânia nu poate ajunge la ţintă, din pricina slăbiciunii, e urmată neapărat de întristare.[3] De fapt cel ce se târăşte pe piept şi pe pântece, când are mijloacele cari îi împlinesc plăcerile se târăşte pe pân-

1) Ps. 107, 10. 2) Exod 16, 2.

3) Vezi această idee ţi la Evagrie in .Capete despre deosebirea patimilor şi a gândurilor", în această carte la pag. 48. (P. G. 79, 1201).

tece, iar când e lipsit de acestea se târăşte pe piept, unde este mânia. Căci iubitorii de plăceri, când sunt lipsiţi de ele, se înfurie şi se amărăsc.

Cap. 56

De aceea marele Moise pune pe pieptul preotului hoşenul judecăţii,[1] ca semn al raţiunii, arătând prin simboale că preotul trebue să-şi înfrâneze prin judecata raţiunii pornirile patimii mâniei, căci hoşenul judecăţii este raţiunea. Dar preotul care stăpâneşte patima cu raţiunea este nedesăvârşit. De aceea desăvârşitul Moise scoate cu totul mânia, căci el nu poartă hoşenul raţiunii, ci scoate însuşi pieptul. „Căci luând, zice, pieptul, l-a legănat, punându-l înaintea Domnului".[2] Sunt apoi alţii, cari nici nu scot mânia afară, nici nu stăpânesc patima cu raţiunea, ci o biruesc cu lucrul şi cu osteneala. Aceştia sunt cei ce scot pieptul împreună cu braţul, căci braţul este semnul ostenelii şi al lucrării. De asemenea a umbla pe pântece este semnul cel mai adevărat al plăcerii. Căci de obiceiu pântecele este pricina plăcerilor. Când stomacul e plin, se aprind şi dorinţele după alte plăceri; iar când se află în lipsă, rămân şi acestea liniştite şi mai potolite. Dar aci încă este o deosebire între cel ce se află în curs de înaintare şi cel desăvârşit. Moise, lepădând cu desăvârşire plăcerea mâncărilor, a spălat pântecele şi picioarele cu apă,[3] însemnând prin pântece plăcerea, iar prin picioare, umbletele şi intrările. Dar cel în curs de înaintare spală numai cele din pântece, nu tot pântecele. Iar între cuvintele „a spălat" şi „vor spăla", e mare deosebire. Primul lucru e de bună voie, al doilea se face din poruncă.

Cap. 57

Căci cel desăvârşit trebue să se mişte spre faptele virtuţii din râvna proprie; iar cel în curs de înaintare,

1) Exod 28, 6—7. 2) Lev. 8, 29. 3) Ier 9, 14.

ascultând de îndemnul povăţuitorului. Să mai băgăm de seamă că pieptul se scoate întreg, iar pântecele nu se scoate, ci se spală.[1] Căci înţeleptul poate să-şi lapede şi să-şi taie toată mânia, dar pântecele nu-l poate înlătura. Firea sileşte şi pe cel mai înfrânat să se folosească de hrana trebuitoare. Dar când sufletul nu ascultă de raţiunea dreaptă şi statornică, ci se lasă stricat de plăceri, se aprind măruntaiele. Fiindcă chiar dacă vasele trupului se umplu peste măsură, pofta rămâne totuşi setoasă şi pântecele continuă să crească în vreme ce coapsele cad. Căci cugetarea slăbeşte în naşterea celor bune, întru cât stomacul, aprinzându-se de bogăţia mâncărilor, slăbănogeşte puterile duhovniceşti. Pe acestea le-a arătat cuvântul legii, prin coapsă. Aşadar iubitorul de plăceri se târăşte întreg pe pântece, aplecat cu totul asupra plăcerilor. Iar cel care a început să ducă vieaţa cea virtuoasă taie seul pântecelui, lepădând mâncările cari îngraşă trupul. Şi anume cel ce se află în curs de înaintare spală cele din pântece, iar cel desăvârşit spală tot pântecele, lepădând cu desăvârşire cele ce prisosesc peste trebuinţa neapărată.

Cap. 58

Foarte potrivit s'a adăugat apoi la cuvintele: „pe piept şi pe pântece", cuvântul „vei umbla".[2] Căci plăcerea nu stăpâneşte asupra celor ce stau pe loc şi sunt liniştiţi, ci asupra celor ce sunt mereu în mişcare şi plini de turburare. Dar mai mult decât din acestea, pornirea spre desfrâu vine din lăcomia pântecelui. Din acest motiv şi firea, voind să arate apropierea acestor patimi, a numit organele de împreunare „cele de sub pântece" (ὑπογάστροα), arătând înrudirea lor prin vecinătate. Căci dacă slăbeşte această patimă, slăbeşte din sărăcirea celei de deasupra, iar dacă se aprinde şi se întărâtă, de acolo îşi primeşte puterea. Dar lăcomia pântecelui nu numai că o hrăneşte şi o alăptează pe aceasta, ci şi alungă toate virtuţile. Căci stăpânind şi

1) Exod 29, 17 2) Gen 3, 14

ţinând ea puterea, cad şi se nimicesc toate virtuţile: înfrânarea, cumpătarea, bărbăţia, răbdarea şi toate celelalte. Aceasta a arătat-o Ieremia acoperit, zicând că mai marele bucătarilor din Babilon a dărâmat de jur împrejur zidurile Ierusalimului,[1] numind prin mai marele bucătarilor patima lăcomiei. Căci precum mai marele bucătarilor îşi dă toată silinţa să slujească pântecelui şi născoceşte nenumărate meşteşuguri ca să producă plăceri, tot aşa lăcomia pântecelui pune în mişcare tot meşteşugul ca să servească plăcerii în vremea foamei; iar felurimea mâncărilor dărâmă şi surpă la pământ întăritura virtuţilor.

Cap. 59

De fapt mâncările gustoase şi meşteşugit drese se fac unelte de dărâmare ale virtuţii bine întărite, clătinând şi dărâmând statornicia şi tăria ei. Pe de altă parte precum belşugul alungă virtuţile, tot aşa puţinătatea surpă întăriturile păcatului. Căci aşa cum mai marele bucătarilor din Babilon a dărâmat zidurile Ierusalimului, adecă ale sufletului paşnic, trăgându-l cu meşteşugul bucătăriei spre plăcerile trupului, tot aşa pâinea de orz a Israeliţilor, rostogolindu-se, a răsturnat corturile Madianiţilor.[2] Fiindcă hrana sărăcăcioasă, rostogolindu-se şi înaintând mult, risipeşte patimile curviei. Căci Madianiţii poartă simbolul patimilor curviei, fiindcă ei sunt cei ce au adus desfrânările în Israil şi au amăgit mare mulţime dintre tineri. Şi foarte potrivit zice Scriptura că Madianiţii aveau corturi, iar Ierusalimul zid, căci toate cele ce înconjoară virtutea sunt întărite şi sigure, iar cele ce susţin păcatul sunt formă şi cort, nedeosebindu-se întru nimic de nălucire.

Cap. 60

De aceea sfinţii au fugit din cetăţi şi au ocolit împreuna vieţuire cu cei mulţi, cunoscând că împreuna

1) Ier. 52, 14. 2) Jud. 7, 13.

petrecere cu oamenii stricaţi aduce mai multă stricăciune decât ciuma. De aceea, neluând nimic, au părăsit avuţiile deşarte, fugind de împrăştierea adusă de ele. De aceea Ilie, părăsind Iudeea, locuia în muntele pustiu al Carmilului, care era plin de fiare, neavând pentru stâmpărarea foamei nimic afară de copaci, căci se mulţumea cu ghindele copacilor, împlinindu-şi trebuinţa cu acestea. Eliseiu de asemenea ducea aceeaşi vieţuire, primind dela învăţătorul său, pe lângă alte virtuţi, şi pe aceea de a petrece prin pustiuri.[1] Iar Ioan, locuind în pustia Iordanului, mânca acride şi miere sălbatecă, arătând celor mulţi că nu e greu să împlinească trebuinţa trupului şi osândindu-i pentru desfătările încărcate.[2] Poate şi Moise, poruncind Israiltenilor ca să adune mana dela zi la zi, a pus această lege în chip general, rânduind ca omul să îngrijească de vieaţă numai pentru ziua de azi şi să nu se asigure de mai 'nainte. El a socotit că aşa se cuvine fiinţii raţionale să facă: să se mulţumească cu cele ce se nimeresc, căci îngrijitorul celorlalte este Hristos; să nu aibă grijă de cele dinainte, ca să pară că nu crede în harul lui Dumnezeu, care nu ar revărsa totdeauna darurile Sale necontenite.

Cap. 61

Şi scurt vorbind, toţi sfinţii, de cari n'a fost vrednică lumea,[3] au părăsit-o, rătăcind prin pustiuri, prin munţi, prin peşteri şi prin crăpăturile pământului şi umblau în piei de oi şi de capre, lipsiţi, strâmtoraţi, necăjiţi, fugind de năravurile rele ale oamenilor şi de faptele smintite, cari covârşesc oraşele, ca nu cumva să fie duşi de vălmăşagul tuturor, ca de puterea unui puhoiu. Se bucurau de petrecerea cu fiarele şi socoteau vătămarea dela acestea mai mică decât cea dela oameni. Mai bine zis, au fugit de oameni, ca de nişte uneltitori şi s'au încrezut în fiare, ca în nişte prieteni. Căci acelea nu

1) II Reg. 2, 25 2) Mt 3, 3 - 4. 3) Evrei 11, 38

învaţă păcatul, iar de virtute se minunează şi o cinstesc. Aşa de pildă oamenii au dat pierzării pe Daniil, dar l-au scăpat leii, păzind ei pe cel osândit în chip nedrept din pismă, ca şi dreptatea batjocorită de oameni; în felul acesta au rostit ei judecata cea dreaptă cu privire la cel osândit pe nedrept. Astfel virtutea bărbatului s'a făcut oamenilor pricină de pismă şi de duşmănie, iar fiarelor prilej de sfială şi de cinste. În câte fiinţe a fost semănată dorinţa după mai bine!

Cap. 62

Să râvnim virtuţile sfinţilor şi, desfăcându-ne de poruncile slujirii trupului, să urmărim slobozirea. Pe asinul sălbatec, lăsat slobod de Ziditor în pustie, care nu aude răcnetele mânătorului şi-şi bate joc de zarva oraşului,[1] chiar dacă l-am făcut până acuma să poarte poveri, înjugându-l la patimile păcatului, să-l deslegăm de legături, oricât s'ar împotrivi cei ce îi sunt stăpâni nu prin fire, ci şi-au câştigat stăpânirea prin obişnuinţă. De sigur aceştia vor auzi şi se vor supune, dacă vom arăta nu numai cu limba şi cu glasul simplu, ci cu toată starea din lăuntru a sufletului, „că Domnul are trebuinţă de el".[2] Şi îndată îl vor trimite pe el, ca, după ce va fi împodobit cu veştmintele apostoleşti, să se facă purtător al Cuvântului; sau, fiind slobozit să se întoarcă în străvechile imaşuri ale Cuvântului, să caute, dincolo de orice verdeaţă (ceea ce înseamnă a rămânea la frunzişul sau la litera dumnezeeştii Scripturi), ca să fie călăuzit la vieaţa cea necuprinsă, care rodeşte la un loc hrană şi desfătare multă. Dar se iveşte întrebarea, cum caută dincolo de orice verdeaţă asinul sălbatec lăsat slobod de Dumnezeu în pustie, odată ce are ca loc de petrecere pustia, iar ca sălaş pământul sărat,[3] ştiut fiind că pământul sărat şi pustia de cele mai adeseori nu sunt potrivite pentru creşterea verdeţei ? Înţelesul este acesta, că numai

1) Iov 39, 5-7. 2) Mt. 21, 3. 3) Iov 39, 6.

cel pustiu de patimi este în stare să caute cuprinsul contemplaţiei în cuvintele dumnezeeşti, după ce s'a uscat din el mustul patimilor.

Cap. 63

Să părăsim lucrurile lumeşti şi să tindem spre bunurile sufletului. Până când vom rămânea la jocurile copilăreşti, neprimind cuget bărbătesc? Până când vom lucra mai fără judecată ca pruncii, neînvăţând nici măcar dela aceia cum se înaintează la lucrurile mai înalte? Căci aceia, schimbându-se cu vârsta, îşi schimbă şi aplecarea spre jocuri şi părăsesc cu uşurinţă plăcerea pentru cele materiale. Doar ştim că numai materia copilăriei e alcătuită din nuci, biciuri şi mingi. Copiii sunt împătimiţi de ele numai până ce au mintea nedesăvârşită şi le socotesc lucruri de preţ. Dar după ce a înaintat cineva cu vârsta şi a ajuns bărbat, le aruncă pe acelea şi se apucă de lucruri serioase cu multă sârguinţă. Noi însă am rămas la pruncie, minunându-ne de cele ale copilăriei, cari sunt vrednice de râs, şi nu vrem să ne apucăm de grija celor mai înalte şi să începem a ne gândi la cele cuvenite bărbaţilor. Ci părăsind cugetul bărbătesc, ne jucăm cu lucrurile pământeşti ca şi cu nişte nuci, dând prilej de râs celor ce judecă lucrurile urmând rânduiala firii. Căci pe cât este de ruşinos să vezi un bărbat întreg şezând în cenuşă şi desenând în ţărână figuri copilăreşti, tot pe atât de ruşinos este, ba chiar cu mult mai ruşinos să vezi pe cei ce umblă după agonisirea bunurilor veşnice, tăvălindu-se în cenuşa celor pământeşti şi ruşinând desăvârşirea făgăduinţii, prin îndeletnicirea stângace cu cele ce nu se potrivesc cu ei. Iar pricina acestei stări a noastre, pe cât se vede, stă în faptul că socotim că nu există nimic mai bun decât cele văzute şi nu cunoaştem, în comparaţie cu neînsemnătatea celor de acuma, covârşirea bunătăţilor viitoare; înconjuraţi de strălucirea bunătăţilor de aici, socotite de preţ, ne legăm deplin cu pofta de ele. Căci

totdeauna în lipsa celor mai bune se cinstesc cele mai rele, cari moştenesc dreptul acelora. Fiindcă dacă am avea o înţelegere mai înaltă despre cele viitoare, n'am rămânea lipiţi de acestea.

Cap. 64

Să începem aşa dar a ne desface de cele de aici. Să lepădăm avuţiile, banii şi toate cele ce scufundă gândul şi-l pogoară sub apă. Să aruncăm sarcina, ca să se ridice puţin corabia. Cuprinşi de furtună, să aruncăm şi multe dintre unelte, ca astfel cârmaciul, adică mintea, să se poată izbăvi împreună cu gândurile cu cari călătoreşte. Cei ce plutesc pe mare, când sunt cuprinşi de furtună dispreţuesc câştigul lor şi aruncă cu înseşi mâinile lor povara în mare, socotind avuţia mai prejos de vieaţă. Astfel, ca nu cumva corabia prea plină să se primejduiască a se scufunda de greutatea încărcăturii, o uşurează, aruncând la fund comorile de preţ. Dacă fac aceia aşa, de ce nu dispreţuim şi noi, de dragul vieţii mai înalte, lucrurile cari trag sufletul la fund? De ce nu poate frica de Dumnezeu atâta cât poate frica de mare? Aceia, din pofta după vieaţa vremelnică, nu socotesc mare lucru paguba mărfurilor; iar noi, cari zicem că ne străduim după vieaţa veşnică, nu dispreţuim nici măcar lucrul cel mai neînsemnat, ci alegem mai bine să pierim împreună cu povara, decât să ne mântuim lipsiţi de ea. Să ne desbrăcăm deci, rogu-vă, de toate, căci vrăjmaşul ne aşteaptă la luptă gol. Oare atleţii luptă îmbrăcaţi? Legea de luptă îi aduce în arenă desbrăcaţi. Fie că e cald, fie că e frig, aşa intră ei acolo, lăsând afară veştmintele. Iar dacă vreunul dintre ei nu vrea să se desbrace, nu primeşte nici lupta. Noi însă, cari am făgăduit să luptăm şi încă cu vrăjmaşi cu mult mai ageri decât cei ce luptă la arătare, nu numai că nu ne desbrăcăm, ci încercăm să luptăm luând pe umeri încă şi nenumărate alte poveri, dând vrăjmaşilor multe mânere de cari să ne poată prinde.

Cap. 65

Căci cum va lupta cu duhurile răutăţii cel ce umblă după avuţii, când poate fi prins cu uşurinţă din toate părţile? Sau cum va lupta cu duhul iubirii de argint cel împresurat de bani? Cum va alerga ca să scape de urmărirea dracilor desbrăcaţi de orice grijă, cel îmbrăcat cu nenumărate griji, când Scriptura zice că chiar „cel desbrăcat va fi urmărit în ziua aceea"?[1] Căci nu este gol acela care e îmbrăcat în veştmintele cusute cu multele împunsături ale grijii de lucrurile lumeşti; şi nu este gol nici acela care e împiedecat la alergare de gândurile pământeşti ale banilor şi averilor. Pentrucă cel gol e greu de prins, sau chiar cu neputinţă de prins de cei ce îi întind curse. Dacă Iosif ar fi fost gol, n'ar fi avut de ce să-l prindă Egipteanca, pentrucă spune dumnezeescul cuvânt că l-a prins de veştmintele lui, zicându-i: „culcă-te cu mine!"[2]. Iar veştmintele sunt lucrurile trupeşti, prin cari prinzând plăcerea pe cineva îl atrage la ea. Deci cel ce le ţine pe acestea în jurul său, va fi trântit la pământ în lupta cu cei ce le-au desbrăcat. De aceea luptătorul pentru neprihănire, când s'a văzut pe sine tras cu sila spre plăcerea şi unirea împreunării, fiind apucat de ceea ce era mai trebuincios trupului,[3] şi-a dat seama că trebuia să se afle gol în casă cu stăpâna, care poate să pună stăpânire pe el cu sila, şi deci, părăsindu-şi veştmintele, a fugit şi a ieşit afară, umblând, ca în Raiu, gol în virtutea lui, asemenea omului dintâi. Căci acela primise dela Dumnezeu, ca pe-o cinste deosebită, desbrăcarea, până ce, prin neascultare, a ajuns la trebuinţa hainelor. Fiindcă până ce se lupta cu vrăjmaşii, cari îl sfătuiau să calce porunca lui Dumnezeu, stătea gol în arenă, ca un luptător, dar după ce a fost biruit şi scos afară din luptă s'a îmbrăcat, după dreptate, lepădând desbrăcarea deodată cu deprinderea de luptător.

1) Amos 2, 16. 2) Geneza 39, 7. 3) Adică de haină,

Cap. 66

De aceea zice proverbul către cel ce găteşte pe luptător: „Scoate-i haina, căci a trecut la rând".[1] Până ce era afară de locul de luptă, i se potriveau bine hainele celor cari nu luptă, acoperindu-i bărbăţia luptătoare cu învelişul veştmintelor. Dar odată ce a trecut la luptă „scoate-i haina". Pentrucă trebue să se lupte gol, mai bine zis nu numai gol, ci şi uns. Căci prin desbrăcare luptătorul nu mai are de ce să fie prins de către protivnic; iar prin ungerea cu untdelemn, chiar dacă ar fi prins vreodată, i-ar aluneca din mâini. Untdelemnul îl scapă din prinsoare. De aceea protivnicii caută să arunce cu ţărînă unul în celalalt, ca, înăsprind prin praf alunecuşul undelemnului, să se poată face uşor de apucat la prinsoare. Ceea ce este praful acolo, aceea sunt lucrurile pământeşti în lupta noastră; şi ceea ce este acolo untdelemnul, aceea este aci lipsa de griji. Şi precum acolo cel uns se desface cu uşurinţă din prinsoare, dar dacă ar lua pe el praf, cu anevoie ar scăpa din mâna protivnicului, tot aşa aci, cel ce nu se îngrijeşte de nimic, anevoie poate fi prins de diavolul, dar dacă e plin de griji şi îşi înăspreşte lunecuşul lipsei de griji a minţii prin praful grijilor, cu anevoie va scăpa din mâna aceluia.

Cap. 67

Ţine de sufletul desăvârşit să fie lipsit de griji, şi de cel necredincios să se chinuiască cu ele. Căci despre sufletul desăvârşit s'a spus că este „un crin în mijlocul mărăcinilor".[2] Aceasta îl arată vieţuind fără griji între cei apăsaţi de multe griji. Căci crinul şi în Evanghelie este icoana sufletului fără griji. El nu se osteneşte, zice, nici nu toarce, şi e îmbrăcat într'o slavă mai mare ca a lui Solomon.[3] Iar despre cei ce au multă grijă pentru cele trupeşti se zice: „Toată vieaţa necredinciosului e înecată în grijă".[4] Şi de fapt e cu

1) Prov. 27, S3. 2) Cântare 2, 2. 3) Mt. 6, 29. 4) Prov. 11, 28 (după LXX).

adevărat neevlavios lucru să întindem cât ţine vieaţa grija pentru cele trupeşti şi să nu arătăm nicio sârguinţă pentru cele viitoare; să cheltuim toată vremea pentru trup, deşi nu are trebuinţă de multă osteneală, iar sufletului, care are atâta putinţă de creştere încât nu-i ajunge toată vieaţa pentru desăvârşirea lui, sau să nu-i închinăm nici măcar o vreme cât de scurtă, sau, dacă ni se pare că-i închinăm puţină, să o facem aceasta fără vlagă şi cu nepăsare, amăgiţi de suprafaţa lucrurilor văzute. În felul acesta noi pătimim ceea ce pătimesc cei prinşi, ca printr'o undiţă, de cele mai urîte dintre femeile stricate, cari în lipsa frumuseţii adevărate, născocesc una mincinoasă, ca o momeală pentru privitori, îndreptând prin tot felul de făinuri urîţenia lor. Căci odată ce am fost biruiţi de deşertăciunea lucrurilor de aici, nu mai putem vedea urîciunea materiei, fiind înşelaţi de patimă.

Cap 68

Din pricina aceasta nu ne mulţumim cu cele de neapărată trebuinţă, ci căutând săturarea, care aduce vătămare vieţii, ne înverşunăm spre tot felul de câştiguri, nevăzând că măsura proprietăţii trebue să o dea trebuinţa trupului, iar ceea ce trece peste aceasta este urîciune şi nu mai este spre trebuinţă. Căci precum haina măsurată pe trup este şi spre trebuinţă şi spre podoabă, iar cea care flutură în toate părţile şi se împleteceşte printre picioare şi se târîe pe pământ, pe lângă că este urîtă, se mai face şi piedecă la orice lucru, la fel agoniseala, care întrece trebuinţa trupului, este şi piedecă spre virtute şi este şi obiect de batjocură celor ce pot pătrunde firea lucrurilor. Drept aceea nu trebue să ţinem seama de cei amăgiţi de lucrurile sensibile, nici să ne luăm fără socoteală după cei împătimiţi de cele pământeşti, fiindcă nu iau aminte la cele spirituale. Căci a crede acestora, socotind că au făcut uz de raţiune când şi-au ales să se bucure de cele de aici, este

acelaşi lucru cu a face pe orbi, judecători în privinţa culorilor, sau pe surzi în privinţa sunetelor muzicale, după ce e ştiut că aceştia sunt lipsiţi de simţurile prin cari să poată judeca aceste lucruri. Fiindcă orbi sunt şi cei a căror raţiune, cu care au să judece cele de laudă şi cele fără valoare, e ciuntită de puterile de judecată cele mai de trebuinţă.

Cap. 69

Unul dintre aceştia a fost şi Ahar, fiul lui Carmi, care a mărturisit lui Iisus că a ascuns cele furate în cortul vieţii sub pământ, iar argintul l-a pus dedesubtul lor.[1] Căci cel ce socoteşte că lucrurile felurite şi strălu-lucitoare ale materiei sunt mai de preţ, iar raţiunea o pune dedesuptul acestora, pe drept cuvânt se amăgeşte asemenea unui dobitoc, predându-se pe sine nălucirii lucrului plăcut, ca unul ce a coborît raţiunea de pe tronul de stăpânitoare şi a aşezat-o în rândul supuşilor, mai bine zis a osândiţilor. Pentrucă dacă aceasta ar fi fost ţinută în cinstea ei şi ar fi avut în ea puterea de judecată a celor ce se văd, ar fi adus hotărîrea cea dreaptă, pedepsind pornirea care aleargă după lucrurile înşelătoare. Bine este dar să rămânem între hotarele lucrurilor de trebuinţă şi să ne silim cu toată puterea să nu trecem dincolo de acestea, căci dacă suntem duşi de poftă spre cele plăcute ale vieţii, niciun temeiu nu mai opreşte pornirea noastră spre cele dinainte. Fiindcă ceea ce este peste trebuinţă nu mai are niciun hotar, ci o năzuinţă fără sfârşit şi o deşertăciune fără capăt sporeşte necontenit osteneala în jurul lor, hrănind pofta, ca pe o flacără prin adăugirea materiei.

Cap. 70

Căci cei ce au trecut odată hotarele trebuinţii fireşti şi încep să înainteze în vieaţa materială, voesc să adauge

1) Iisus Navi 7, 18 şi urm.

la pâine ceva dulce pe deasupra, iar la apă, vinul care se face de aci înainte trebuincios, iar din acesta pe cel mai de preţ. Ei nu mai vreau să se mulţumească cu veştmintele de trebuinţă, ci mai întâi îşi cumpără lână de cea mai frumoasă, alegând însăşi floarea lânei, apoi trec dela aceasta la stofele amestecate din in şi lână, pe urmă umblă după haine de mătasă, la început după cele simple, apoi după cele împestriţate cu războaie, cu fiare şi cu istorii de tot felul. Îşi adună apoi vase de argint şi de aur, cari slujesc nu numai la mese, ci şi dobitoacelor, şi le aşează cu prisosinţă pe multe policioare. Ce să mai spunem despre ambiţia lor atât de deşartă, pe care o întind până la cele mai necinstite trebuinţe, neprimind să li se facă nici măcar vasele de necinste din altă materie, ci vrând să le facă argintul şi această slujbă? Căci aşa este plăcerea. Se întinde pe sine până la cele mai de pe urmă şi cinsteşte lucrurile necinstite prin strălucirea materiei. Dar a căuta acest prisos e un lucru protivnic firii.

Cap. 71

Căci vieţuirea potrivit cu firea ne-a fost rânduită aceeaşi nouă şi dobitoacelor, de către Făcător. „Iată v'am dat vouă, zice Dumnezeu către oameni, toată iarba câmpului, ca să fie vouă şi dobitoacelor spre mâncare".[1] Primind deci împreună cu necuvântătoarele o hrană de obşte, dar stricând-o prin născocirile noastre într'una mai desfătătoare, cum nu vom fi socotiţi, cu drept cuvânt, mai necuvântători decât acelea, dacă dobitoacele rămân între hotarele firii, neclintind nimic din cele rânduite de Dumnezeu, iar noi oamenii, cinstiţi cu raţiune, am ieşit cu totul din vechea rânduială? Căci cari sunt fripturile dobitoacelor, cari sunt nenumăratele meşteşuguri ale plăcintarilor şi bucătarilor, cari stârnesc plăcerile ticălosului de pântece? Oare nu iubesc acelea vechea

1) Geneză 1, 29

simplitate, mâncând iarbă şi îndestulându-se cu ce se nimereşte şi folosindu-se de apa râurilor, dar şi de aceasta destul de rar? De aceea le sunt puţine şi plăcerile de sub pântece, pentrucă nu-şi aprind dorinţele cu nicio mâncare grasă, încât nici nu ştiu totdeauna de deosebirea între bărbătuş şi femeiuşcă. Căci un singur timp al anului le stârneşte această simţire, când legea firii le-a rânduit împreunarea pentru însămânţarea aceleiaşi specii, spre păstrarea neamului; în cealaltă vreme aşa de mult se înstrăinează, încât uită cu totul de o astfel de dorinţă. Dar oamenilor, pofta nesăturată după plăcerile desfrânate, odrăslită din belşugul şi felurimea mâncărilor, le-a semănat dorinţe furioase, neîngăduindu-le patima să se liniştească în nicio vreme.

Cap. 72

Drept aceea, fiindcă mare este vătămarea ce vine din avuţii, dând imbold tuturor patimilor, ca o pricină aducătoare de boli, să smulgem însăşi pricina, dacă vrem să purtăm grijă de buna aşezare a sufletului. Să tămăduim patima iubirii de avuţie prin sărăcie. Să fugim de însoţirile cu oamenii netrebnici, îmbrăţişând singurătatea, căci petrecerea cu cei deşerţi e vătămătoare şi aduce stricăciune stării de pace. Precum cei ce se află într'un aer purtător de boală se îmbolnăvesc cu siguranţă, aşa cei ce petrec între tot felul de oameni se umplu de răutatea acelora. Căci ce mai au la olaltă cu lumea cei ce s'au lepădat de lume? „Nimenea, zice, slujind în oaste, nu se încurcă cu trebile vieţii, ca să fie pe plac conducătorului de oaste".[1] Pentrucă îndeletnicirea cu alte treburi împiedecă dela deprinderea cu lucrurile de războiu. Iar luptând nedeprinşi împotriva celor încercaţi în luptă, cum vom rămânea neînfrânţi ? Mai bine zis, dacă trebue să spunem adevărul, ne vom lupta aşa de slăbănog şi destrămat, încât nu vom putea sta împotrivă vrăjmaşului

1) II Tim 2, 4

nici măcar când va zăcea întins, pentrucă cel căzut întinde curse celor ce stau în picioare. Căci ceea ce pătesc în războaie, din pricina iubirii de bani, cei ce jefuesc pe morţi, fiind adesea ucişi după biruinţă de cei ce zac întinşi şi pierind în chip jalnic după ce au luat trofeele, din pricina unui câştig urât, aceasta o păţim şi noi acuma, apropiindu-ne de vrăjmaşul ce zace întins şi-şi dă răsuflarea. Precum aceia, atunci când scotocesc pe morţi în căutarea după bani, apropiindu-se de vreunul numai pe jumătate mort, şi încercând să-l desbrace, primesc pe nebăgate de seamă o rană de moarte şi se prăbuşesc, ruşinându-şi în chip nesocotit slava de pe urma biruinţii, aşa păţim şi noi uneori după ce, prin neprihănire şi înfrânare, am doborît pe vrăjmaş, sau ni se pare că l-am doborît. Îndrăgostindu-ne adecă de veştmintele lui, cu alte cuvinte de lucrurile ce par oamenilor că sunt de cinste, ca bogăţia, puterea, alesele purtări, mărirea, ne apropiem de el, dorind să luăm ceva din ale lui. Dar prin aceasta ne pierdem, ducându-ne pe noi înşine la junghiere.

Cap. 73

Aşa s'au pierdut cele cinci fecioare, cari prin curăţie şi înfrânare au înfrânt pe vrăjmaş, dar prin asprimea de inimă, care se naşte din iubirea de bani, s'au împins pe ele înşile în sabia aceluia, care zăcând nu putea ucide pe cele ce stăteau în picioare. Să nu dorim aşadar nimic din ale aceluia, ca nu cumva, deodată cu cele ale lui, să pierdem şi sufletul nostru. Căci el chiamă şi acum spre ele, şi îndeamnă pe toţi, doar va afla ascultători. Dacă L-a chemat şi pe Domnul însuşi, zicându-I: „Toate Ţi le voiu da Ţie, de vei cădea şi Te vei închina mie",[1] şi dacă a încercat să amăgească prin lucrurile ce par strălucitoare şi pe Cel ce n'are trebuinţă de ele, cum nu-şi va închipui că poate să amăgească pe oamenii

1) Mt. 4, 9.

uşor de prins, cari sunt aşa de aplecaţi spre lucrurile sensibile? Să ne deprindem apoi mintea spre evlavie, după ce am câştigat deprinderea trupească. Căci deprinderea trupească spre puţine este de folos, asemănându-se cu învăţăturile copilăreşti. Iar evlavia, spre toate este de folos, gătind buna aşezare în sufletul celor ce doresc biruinţa împotriva patimilor vrăjmaşe.

Cap. 74

Căci precum se cuvine celor ce se pregătesc pentru jocurile de întrecere să-şi deprindă trupul şi să-şi mişte membrele neîncetat, iar bărbaţilor cari se pregătesc pentru luptele atletice să-şi cultive puterea luptătoare şi să se ungă pentru luptele sfinte, aşa se cade începătorilor în evlavie să-şi stăpânească lucrările. Fiindcă e frumos lucru să-şi stăpânească patimile aceia cari sunt îmboldiţi de plăcerile cu cari au crescut împreună şi cari sunt împinşi aproape fără să vrea spre relele din obişnuinţă. Dar aceia cari au ajuns la deprinderea virtuţii cu fapta şi se îngrijesc de aci înainte de cele ale cugetului, trebue să-şi păzească cu toată sârguinţa gândul ca nu cumva, fiind stârnit fără rânduială, să fie dus spre ceva nedesăvârşit. Simplu vorbind, străduinţa celor dintâiu trebue să fie aceea de a-şi struni mişcările trupeşti, iar a celor din urmă, de a-şi stăpâni mişcările gândului, ca să se mişte cu bună tocmire numai spre vieţuirea cea înţeleaptă şi să nu-l tragă nicio nălucire lumească dela cugetările dumnezeeşti. Întreaga poftă a cinstitorului de Dumnezeu trebue să se îndrepte spre ceea ce doreşte, încât să nu se mai găsească vreme ca patimile sale să făurească gânduri de ură faţă de oameni. Pentrucă dacă fiecare patimă, când se mişcă spre ceea ce o stăpâneşte, ţine gândul înlănţuit, de ce n'ar ţinea şi râvna virtuţii cugetarea slobodă de celelalte patimi. Căci să ne gândim cu ce sentiment priveşte cel ce se mânie la lucrurile dinafară, luptându-se în minte cu faţa celui ce l-a întristat? Şi cu ce sentiment le priveşte iubitorul de

bani, când, răpit de năluciri, se uită la avuţiile materiale ? Iar desfrânatul adeseori, chiar aflându-se între mai mulţi, îşi închide simţurile şi, luând în el faţa dorită, vorbeşte cu ea, uitând de cei de faţă şi şade ca un stâlp fără de glas, neştiind nimic de cele ce se petrec înaintea ochilor, sau se grăiesc în jurul lui, ci întors spre cele dinlăuntru, este predat întreg nălucirii sale. Pe un astfel de suflet îl numeşte poate Scriptura femeie ce şade din pricina rânduielii,[1] căci şezând departe de simţuri, îşi adună în sine lucrarea lui, ne mai primind nimic din cele de afară, pentru nălucirea ruşinoasă care-l stăpâneşte.

Cap. 75

Dacă acestea stăpânesc astfel gândul din pricina patimei, făcând simţurile să-şi înceteze lucrarea, cu cât mai vârtos nu va face dragostea de înţelepciune mintea să se lapede de lucrurile sensibile şi de lucrarea simţurilor, răpind-o în văzduh şi ocupând-o cu vederea celor inteligibile! Căci precum în cel ce s'a tăiat sau s'a ars nu poate intra alt gând afară de cel al suferinţii care îl stăpâneşte din pricina durerii, tot aşa nici cel ce se gândeşte la ceva cu patimă nu poate să se cugete la altceva, decât la patima care-i stăpâneşte mintea şi care îi pătrunde tot gândul cu licoarea ei. Fiindcă plăcerea nu primeşte alăturea de ea durere, nici bucuria întristare, şi nici veselia supărare. De asemenea, câtă vreme stăpâneşte durerea, ea nu primeşte să se apropie plăcerea, nici întristarea nu se însoţeşte cu bucuria, şi nici supărarea nu se amestecă cu veselia. Patimile protivnice nu se împletesc întreolaltă şi nu se împreună niciodată, nici nu se învoiesc la o întovărăşire prietenească, din pricina înstrăinării şi vrăjmăşiei lor neîmpăcate dela fire. Drept aceea, să nu se turbure curăţenia virtuţii cu gândurile lucrurilor lumeşti, nici limpezimea contemplaţiei să nu se

1) Levitic 15, 25. Amintim din nou că sufletul în greceşte e de genul feminin

întunece cu grijile trupeşti, ca chipul filosofiei adevărate, arătându-şi luminata sa frumuseţe, să nu mai fie hulit de gurile îndrăsneţe, nici să se mai facă lucru de râs din pricina neiscusinţii celor ce-l desemnează; ci să fie lăudat, dacă nu de oameni, de Puterile de sus şi de însuşi Stăpânul Hristos, dela care au cerut şi Sfinţii lauda, cum zice marele David, care a călcat peste slava omenească cerând lauda dela Dumnezeu: „Dela Tine e lauda mea",[1] şi iarăşi; „Întru Domnul se va lăuda sufletul meu".[2] Căci oamenii adeseori ponegresc şi din pismă cele bune. Dar amfiteatrul de sus judecă lucrurile fără părtinire şi încununează după adevăr cele ce se fac. Prin urmare acest amfiteatru să-l desfătăm, căci el şi trebue să fie desfătat prin frumuseţea faptelor. Iar despre oamenii cari nu pot răsplăti pe cei ce bine au vieţuit, nici nu vor primi pedeapsa pentru alţii, nu se cade să lungim vorba, dacă umbresc din pismă sau patimă faptele virtuţii, în numele păcatului, şi defaimă vieaţa cunoscută lui Dumnezeu şi Îngerilor, prin ocări născocite. Căci în vremea răsplătirii nu va veni răsplata bunătăţilor veşnice celor ce bine au vieţuit, dela părerea oamenilor, ci dela adevărul însuşi al celor săvârşite în vieaţă. De aceste bunătăţi fie să avem parte noi toţi, prin harul şi iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, căruia fie slava împreună cu Tatăl şi cu Duhul sfânt, acum şi pururea şi în veacurile nemărginite ale vecilor. Amin.

1) Ps 21, 28 2) Ps. 33, 2

Marcu Ascetul

Vieaţa şi scrierile lui

Marcu Ascetul a trăit in apropiere de Nil Ascetul. Şi el a fost, se pare, mulţi ani egumen al unei mănăstiri de lângă Ancyra din Galatia. De acolo s'a retras mai târziu într'o pustie, unde a murit în prima jumătate a veacului al 5-lea. În care pustie s'a retras, nu se ştie. Ca şi Nil, tot aşa şi Marcu Ascetul este un învăţăcel, sau cel puţin un admirator al Sf. Ioan Gură de Aur.

Fotie aminteşte nouă scrieri de-ale lui Marcu Ascetul. Toate aceste nouă scrieri s'au păstrat până azi. Ele sunt:

1. „Despre legea duhovnicească".[1] Ea vrea să explice cum se înţelege şi cum trebue împlinită legea duhovnicească de care vorbeşte Ap. Pavel (Rom. 7, 14). Această „lege duhovnicească" cuprinde idealul desăvârşirii morale şi diferitele capete înfăţişează tot cercul datoriilor morale ale omului.

2. „Despre acela cari socotesc că se îndreptăţesc din fapte".[2] După cum arată cuvintele dela sfârşit şi o traducere siriacă, această scriere a fost la început una cu cea de mai înainte.

3. «Despre pocăinţă".[3] În aceasta se arată că pocăinţa e necesară pentru toţi fără excepţie şi constă în „alungarea gândurilor, în rugăciune neîntreruptă şi în purtarea cu răbdare a năcazurilor". Aceste trei virtuţi generale fac pe oameni nepătimaşi

1) De lege spirituali. Ed. în Migne P. G. 65, 905—930 şi Filocalia greacă, vol. I, p. 56—63 (ed. II) Textul din Filocalia e împărţit în 200 capete, cel din Migne în 201.

2) De his qui putant se ex operibus justificari. Ed. în Migne P. G. 65, 929—966 şi în Filocalia gr. vol. I, p, 63—73 (ed. 11). Textul din Migne e împărţit în 211 capete, cel din Filocalia in 226

3) De poenitentia. Ed. Migne P. G. 65, 965 -984

(άποθ-εΕς). Dar pocăinţa înţeleasă astfel se cuvine să o urmărească toată vieaţa atât cei păcătoşi, cât şi cei drepţi, dacă vreau să dobândească mântuirea. Nu există în vieaţa aceasta un capăt al ei. Prin ea, sau prin aceste virtuţi, începătorii au parte de introducere în evlavie, cei dela mijloc de sporire şi cei desăvârşiţi de întărire. Ele niciodată nu îşi încetează lucrarea decât în cel pornit, din neştiinţă, spre plăceri, sau în cel desnădăjduit, sau în cel atins de eroarea novaţiană, care respinge pocăinţa, pe temeiul locului din Evrei 6, 1-2. Dar Apostolul Pavel nu lapădă acolo pocăinţa, ci porunceşte ca temelia pocăinţii să rămână botezul cel unic în Hristos, osândind botezul de fiecare zi al creştinilor dintre Iudei (P. G. 65, 976). Sunt de osândit atât cei ce spun că nu mai au lipsă de pocăinţă după botez şi deci pot păcătui fără grijă, cât şi cei ce, ştiind că vor fi iertaţi prin pocăinţă, nu se lapădă de rele. Scriptura, condamnând ambele aceste erori, cere dela toţi pocăinţă, fie că păcătuesc greu, fie că sunt cât se poate de înduhovniciţi, căci „cine dispreţueşte cele mici, va cădea pe încetul" (Sirach 19, 1). „Când cel înduhovnicit primeşte in sine ceva din cele care nu se cuvin şi zăboveşte pe lângă acel ceva fără să se pocăiască, lucrul acela mic, învechindu-se şi crescând, nu mai vrea să convieţuiască cu omul care l-a primit ca un orfan, ci îl atrage spre înrudirea cu sine, aducându-şi-l aproape prin prietenia îndelungată, ca printr'o funie. Şi dacă, luptând prin rugăciune, îl taie dela sine, rămâne aşa de aproape de nepătimire cât de departe e păcatul săvârşit de patimă. Dar dacă tăria acestui păcat îl duce pe om până la capăt şi-l face să înceteze lupta, în chip necesar acel om va fi cucerit şi de celelalte patimi... Dar vei zice: N'a putut ruga pe Dumnezeu dela început, de când s'a întâlnit cu păcatul, să nu-l lase să cadă până la capăt ? De sigur că a putut. Dar dispreţuind acest rău mic, l-a primit cu voia sa ca pe nimic şi nu s'a rugat pentru el, neştiind că acel rău mic se face introducere şi pricină a unuia mai mare" (P. G. 65,977).

Dar chiar cei care ar fi ajuns la atâta desăvârşire, încât nu mai păţesc nici aşa ceva, trebue să se căiască toată vieaţa pentru vreun cuvânt deşert spus vreodată, pentru vreo supărare asupra fratelui etc. (P. G. 65,950).

„Astfel pentru cele mici şi pentru cele mari pocăinţa rămâne neterminată până la moarte. Deşi nu o putem săvârşi cu fapta până atunci, totuşi suntem datori să o cultivăm cu intenţia, învaţă dela fire cum nu trebue să o părăsim până la moarte. Mintea nu se poate opri dela lucrarea raţională, ci, chiar dacă ar fi desăvârşită, lucrează bine pe planul celor de-a dreapta.
Iar dacă, pe motiv că e desăvârşită, ar înceta să mai lucreze cele bune, desigur s'ar apleca spre cele de-a stânga. Dar fiind oprită dela cele de-a stânga, iarăşi e atrasă în chip firesc spre dreapta. Iar lucrarea pe planul celor de-a dreapta constă şi la începători, şi la cei dela mijloc, şi la desăvârşiţi în rugăciune, în alungarea gândurilor şi în răbdarea năcazurilor..." „Chiar dacă ne-am străduit până la moarte în pocăinţă, nici aşa n'am împlinit datoria noastră. Căci nimic nu cântăreşte cât Împărăţia Cerurilor. Precum mâncăm, bem, grăim şi auzim, tot aşa de firesc suntem datori să ne pocăim... Hristos ne-a luat pe garanţie, aşteptând pocăinţa noastră; cine o părăseşte pe aceasta, nesocoteşte pe Cel ce ne-a luat pe garanţie". (P. G. 65,981).

4. „Despre botez", sau mai precis: „Răspuns celor ce se îndoesc despre dumnezeescul botez".[1] Este o înfăţişare a efectelor botezului, în forma unui dialog. E desbătută întrebarea dacă botezul şterge cu totul păcatul, sau mai lasă ceva din el, care trebue şters prin silinţe proprii. Botezul, declară Marcu Ascetul, are un efect desăvârşit, întrucât el nu numai şterge păcatul, ci şi împărtăşeşte pe Duhul Sfânt. Cel ce zice: „Văd altă lege in mădularele mele, care se împotriveşte legii duhului meu" (Rom. 7, 23), nu e cel botezat, ci cel nebotezat încă. Dar lupta e necesară necontenit şi după aceea. Căci harul primit la botez nu-l face pe om neschimbăcios. Acest har e numai puterea dată omului de-a rămânea ferit de păcat. Dacă el nu pune în lucrare această putere, prin păzirea poruncilor, cade iarăşi în păcat, dar nu în al lui Adam, ci în al său propriu: „Nu spunem că tot omul, care a fost botezat şi a primit harul, este după aceea neschimbabil (ἄτρεπτος) şi nu mai are lipsă de pocăinţă, ci că

1) Responsio ad eos qui de divino baptismate dubitant. Ed. Migne P. G. 65, 985—1028.

dela botez, prin darul lui Hristos, ni s'a dăruit harul deplin al lui Dumnezeu spre împlinirea tuturor poruncilor. Deci orice om, care l-a primit in chip tainic şi nu împlineşte poruncile,în măsura lipsei pe care n'o împlineşte e biruit de păcat, care nu este al lui Adam, ci al celui neglijent,întru cât,luând puterea de-a lucra, nu împlineşte lucrul".[1]

Se pare că în acest tratat, ca şi în cele dela punctele 1-2, Marcu Ascetul combate Masalianismul,care susţinea pe de o parte că în sufletul omului se află după botez şi Duhul Sfânt şi diavolul, iar pe de alta că orice prezenţă a harului în sine trebue să o simtă omul.[2]

Marcu Ascetul răspunde că prin botez se sălăşlueşte în adâncul omului Duhul Sfânt, sau harul Lui, sau Iisus Hristos, fiind şters cu totul păcatul. Dar harul rămâne numai ca o putere (δύναμις) spre fapte bune, faptele însăşi având să le săvârşească omul. Şi pe măsură ce le săvârşeşte,se face descoperită prezenţa harului din el. Prin faptul că botezul aşează în noi harul ca putere spre faptă, el ne eliberează, adecă ne face capabili să nu mai săvârşim răul, ci să săvârşim binele. Nu se mai lucrează răul prin noi în chip necesar, cum ziceau adversarii lui Marcu, ci numai dacă voim facem răul. Pe de altă parte aceiaşi adversari afirmau că păcatul strămoşesc nefiind şters prin botez, străduinţele noastre au tocmai rostul de a-l şterge, la ceea ce Marcu răspunde că, dacă ar fi aşa, Hristos n'ar fi avut pentru ce să moară. În realitate păcatul e şters prin botez, faptele noastre numai actualizează puterea harului, care ea a desfiinţat păcatul şi ne-a făcut liberi spre săvârşirea lor. În păcat recădem numai dacă nu prelungim în fapte bune puterea harului, dar atunci cădem nu în păcatul lui Adam, ci în al nostru personal.

„Mărturisim cu adevărat că sfântul botez este desăvârşit şi în el e ascuns harul lui Hristos, care aşteaptă ascultarea noastră şi împlinirea poruncilor, a căror putere am primit-o prin har" (P. G. cit. 1001). „Aţi înţeles din cele spuse înainte că curăţirea s'a făcut tainic (μυστικως) prin botez, dar efectiv se află prin

1) P. G. 65, 1004 C.

2) Viller—Rahner, Op. c , p. 177, 216 urm

porunci. Dacă botezându-ne nu ne-am eliberat de păcatul strămoşesc, e vădit că nu putem săvârşi nici faptele libertăţii. Iar dacă putem să le săvârşim pe acestea, e limpede că în chip tainic ne-am eliberat de robia păcatului... Dar pentru neglijarea poruncilor Celui ce ne-a curăţit pe noi, suntem stăpâniţi de păcat (αμαρτίας ένεργούμθα) . Prin urmare sau arată-mi mie că cei botezaţi nu pot să împlinească poruncile libertăţii şi deci botezul nu este desăvârşit, sau, arătând noi că aceia au primit o astfel de putere, să mărturisească toţi că s'au eliberat prin harul lui Hristos, dar s'au predat pe ei înşişi în robia relelor, prin faptul că n'au împlinit toate poruncile şi de aceea s'au făcut iarăşi robi" (P. G. cit. 988). „Deci tu, omule, care ai fost botezat în Hristos, dă numai lucrarea, pentru care ai luat puterea, şi te împodobeşte pentru arătarea Celui ce locueşte în tine" (P. G. cit. 1005). „Mărturisim că puterea împlinirii poruncilor am primit-o şi de legăturile morţii ne-am slobozit. Deci suntem datori cu lucrarea. Şi dacă nu împlinim poruncile lui Dumnezeu, harul dat nouă "nu se va descoperi" (P. G. cit. 1008).

Unii dintre adversari cedau în privinţa faptelor rele, recunoscând că ele stau în puterea noastră. Dar susţineau cu tărie că gândurile păcătoase nu stau în puterea noastră, chiar după ce suntem botezaţi. Ele vin şi ne stăpânesc fără să vrem, fiind o dovadă despre prezenţa păcatului strămoşesc în noi, din care şi izvorăsc.

Urmărind să demonstreze că gândurile păcatului nu provin în noi din păcatul lui Adam, nici nu ne sunt impuse cu sila de Satana, ci sunt produse de noi prin primirea momelii celui rău, Marcu desfăşoară în această scriere o serie de remarcabile analize de ordin psichologic şi pneumatologic. Ni se înfăţişează astfel în chipul cel mai precis înţelesul „atacului" sau al „momelii" Satanei, al aşa numitei (προσβολή), prima răsărire a unui gând de păcat, căreia îi dau un rol important aproape toate scrierile din Filocalie şi în general toată literatura ascetică a Răsăritului. Se expune apoi procesul ce are loc în suflet în urma ivirii acestui atac, în cursul căreia se formează gândurile păcătoase şi se ajunge la fapta păcatului şi la patimă. „Atacul" sau „momeala", care vine dela Satana, nu este păcat. El este, după Marcu, gândul simplu

şi izolat al păcatului(μονολόγιστος έμφάνεια *πράγματος* πονηρ),până nu e multiplicat, transformat într'o cugetare desvoltată, de aplecarea noastră asupra lui şi până nu s'a trezit în noi o dulceaţă, o plăcere pentru el. E un gând scânteie, de care ne dăm seama că nu l-am căutat şi nu l-am produs noi, ci a apărut dintr-odată, singuratec, ca o sugestie din senin şi e încă gând pur, fără nici un amestec de plăcere. El poate să stărue în noi, dar şi in acest caz dacă nu-l multiplicăm, nu-l desvoltăm în imagini, şi nu asociem la el o plăcere, nu e păcat. Păcate sunt abia „gândurile" pe cari le rodim noi din acel „atac", dar ele nu ni se impun cu sila, ca o creştere dintr'un păcat strămoşesc ce l-am purta în noi, sau ca o copleşire a noastră fără să vrem de către puterea satanică (P. G. cit. 1016). E adevărat că adeseori aceste gânduri ni se înfăţişează ca având o putere silnică asupra noastră, încât nu putem scăpa de ele. Dar aceasta se datoreşte faptului că prin obişnuinţă ne-am făcut iarăşi robi patimilor şi gândurile alimentate de ele nu le mai putem alunga dintr'odată, ci ne trebue o luptă îndelungată pentru a topi treptat din noi puterea patimilor cari dau sevă acestor gânduri.

„Cine, crezând dumnezeeştii Scripturi şi împlinind poruncile Domnului, nu ştie că... gândurile nu ne stăpânesc prin forţa lor, ci prin puţinătatea credinţei noastre şi prin lipsa împlinirii poruncilor? De aceea nu toţi suntem într'o stare egală şi nu toţi suntem purtaţi de aceleaşi idei, deoarece pricinile gândurilor stau in voia noastră. Dacă ar fi silnice aceste pricini, avându-şi originea dela Adam, am fi stăpâniţi toţi la fel şi inevitabil. Dar nu este aşa. Să nu fie! Căci iată vedem că nu toţi suntem purtaţi la fel, nici la aceleaşi timpuri, nici spre aceleaşi lucruri, ci fiecare pe cât a crezut Domnului în privinţa bunurilor viitoare, dispreţuind slava omenească şi patima voluptăţii, pe atât a scos afară şi gândurile şi se află mai liniştit decât cel împătimit de voluptate. De aceea ne deosebim unul de altul şi în concepţii şi în vieaţă. Noi vrem să mistificăm adevărul când căutăm să stingem gândurile nu prin credinţa în Iisus, adecă nu prin lucrarea poruncilor Lui, nici prin umilinţă şi smerită cugetare, împreunate cu durerea inimii, ci rămânând în voluptatea ascunsă, adecă în slava deşartă şi în dorul de-a plăcea oamenilor, in părerea de sine şi în închipuirea biruinţii şi a mândriei noastre şi a altora

ca acestea, pe cari neisbândindu-le înmulţim gândurile poftitoare. De aceea nu putem să le stingem. De ce încercăm să înlăturăm în chip nedrept efectele, păstrând pricinile din cari provin?" (P. G. cit. 1021).

Un loc însemnat are în vieaţa duhovnicească, aşa cum o descrie Marcu Ascetul, inima. E cel dintâi dintre autorii din Filocalia, la care inima primeşte o asemenea importantă. Evagrie, Ion Casian, Nil consideră aproape exclusiv mintea ca loc şi ca factor central al fiinţii omeneşti. Ion Casian aminteşte de câteva ori locul din Prov. 4, 23, despre străjuirea inimii, dar fără nici o analiză,[1] fără a stărui asupra rolului inimii în vieaţa duhovnicească. La Marcu Ascetul inima are o mare importantă in raport cu procesul transformării „atacului" satanic în gânduri păcătoase. Anume starea de puritate a omului e caracterizată prin unirea dintre minte şi inimă. Când mintea se desparte de inimă, dă loc în sine „atacului" satanic. „Noi am primit porunca să nu ne îngrijim de nimic, ci să ne păzim cu toată străjuirea inima (Prov. 4, 23) şi să căutăm înlăuntrul nostru Împărăţia Cerurilor. De aceea când se desparte mintea de inimă şi se opreşte din căutarea amintită, îndată dă loc atacului diavolului şi se face aptă să primească sugestia rea". Dar dacă mintea, după o luptă anumită, s'a eliberat de „atacul" satanic, are iarăşi puterea să ia aminte la inimă şi să o păzească cu toată străjuirea, încercând să pătrundă neturburată în cele mai dinlăuntru cămări ale ei, unde nu suflă vânturi de-ale gândurilor rele, cari împing cu sila şi sufletul şi trupul în prăpăstiile voluptăţii si le aruncă în fântânile de asfalt" (P. G. 65, 1016).

Întru cât conţinutul acestei scrieri alcătueşte un fundament doctrinar pentru multe din manifestările vieţii ascetice şi mistice răsăritene,şi în special pentru metodele rugăciunii mintale,ne-am gândit să o traducem şi să-i facem loc in această ediţie românească a Filocaliei, chiar dacă nu e cuprinsă în ediţia greacă.

5. „Sfaturi folositoare de suflet către Nicolae".[2] Este o epistolă prin care Marcu răspunde la o scrisoare a ascetului Nicolae

1) Vezi in această carte p. 100, 101, 115, 122

2) "Πεος Νικόλαον νουθεσίαι ψυχωφελείς". Ed. la Migne P. G. 65, 1027—1050 şi în Filocalia gr. vol. 1, ρ. 73—81 led. II).

din Ancyra, un tânăr prietin al său, după ce el s'a retras din Ancyra în pustie şi nu-i mai poate da sfaturi cu graiu viu ca mai înainte. Ca cel mai bun mijloc pentru a-şi stăpâni patimile îi recomandă gândul statornic la binefacerile lui Dumnezeu,dintre cari cea mai mare este întruparea şi suferinţele purtate de Hristos pentru noi. Cele trei rele cari ameninţă necontenit sufletul sunt: uitarea, lenea şi neştiinţa. Împotriva lor trebue să se lupte cu amintirea binefacerilor lui Dumnezeu, râvna şi cunoştinţa luminată.

6. "Disputǎ cu un scolastic".[1] Este un dialog între un ascet bătrân, care e Marcu, şi un advocat. Advocatul cere socoteală despre teza susţinută de monachi că făcătorii de rele nu trebue traşi la judecată. Fără a se lăsa convins, advocatul pleacă şi bătrânul ascet continuă să vorbească despre acest lucru cu „fraţii"

7. „Consfătuirea minţii cu sufletul".[2] Adevărurile desvoltate în scrierea despre botez, le înfăţişează acum mintea înaintea sufletului. Ea vrea să-i arate că e o greşală să creadă că păcatul lui vine dela Adam, sau dela diavolul, sau din influenţa altor oameni.

8. „Despre post".[3] Lămureşte în patru capitole însemnătatea postului. Postul nu trebue să trezească mândrie. „Cine e mândru, nu se cunoaşte pe sine. Căci de s'ar cunoaşte pe sine şi prostia care se cuprinde în el, nu s'ar mai mândri. Iar cine nu se cunoaşte pe sine, cum poate să cunoască pe Dumnezeu?" (P. G. 65, 1116 C).

9. „Despre Melchisedec".[4] E un tratat dogmatic-polemic îndreptat împotriva unor oameni cari, bazaţi pe cap. 7 al Ep. către Evrei, susţineau că Melchisedec a fost Fiul lui Dumnezeu, înainte de ce s'a întrupat din Fecioara Maria. Altfel n'ar fi fost fără tată, fără mamă, fără înaintaşi şi preot în veci. Această părere,pe care o respinsese şi Epifanie,o combate Marcu în chip temeinic.

1) Disputatio cum quodam scolastico. Ed. P. G. 65, 1071—1102.

2) Consultatio intellectus cum sua ipsius anima. Ed. P. G 65, 1103—1110.

3) De jejunio, P. G. 65, 1109—1118.

4) De Melchisedech, P. G 65, 1117—1140.

Toate aceste scrieri le-a alcătuit Marcu la Ancyra, înainte de-a se retrage în pustie. Numai epistola către Nicolae şi poate scrierea despre post le-a compus în timpul petrecerii în pustie.

Afară de aceste 9 scrieri, în Patrologia lui Migne mai este publicată sub numele lui Marcu o scriere întitulată„Capete despre trezvie", cuprinzând 26 capete şi două întrebări şi răspunsuri.[1] Dar scrierea aceasta nu e a lui Marcu, ci o compilaţie mai târzie din sentinţele lui Maxim Mărturisitorul şi din Omiliile lui Macarie Egipteanul.[2]

Probabil că dela Marcu este şi scrierea „împotriva Nestorianilor", publicată de A. Papadopulos Kerameus după un manuscris din Ierusalim din v. 13,[3] şi în cazul acesta Marcu trăia încă pe la 430.[4]

1) Capitula de Temperantia Ed. P. G. 65, 1053—1070.

2) Primele 25 capete din această scriere a lui Marcu corăspund astfel cu anumite capete din cele 2 centurii ale lut Maxim Mărt : ,Περί θεολογίας και tfjţ ένσάρκου οικονομίας" ,ρ. G. 90, 1083—1176; scrierea aceasta o traduc şi in Filocalia de faţă):

Maxim: Cent, I	33, 39, 43, 53, 54, 67, 81, 82, 83, 84, 94, 96.
Marcu:	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.
Maxim: Cent. II	9, 13, 31, 33, 46, 48, 49, 59, 73. 75, 79. 82, 89.
Marcu:	13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25.

Iar cap. 26 din Marcu corăspunde cu cap. 15 din I Cent. a lui Maxim din „Cele cinci centurii despre virtute şi păcat" (P. G. 90, 1185). M. Vilier socoteşte că Maxim Mărt. a împrumutat dela Marcu (Aux sources de la spiritualitfe de S. Maxime, în Revue d'Ascetique, et de Mystique, 1930, Nr. 42, p. 157—158). Dar adevărul nu poate fi acesta.

3) In „Ανάλεκτα ίεροσολυμιτικής σταχυολογίας", St. Petersburg 1891, J. Kunze, biograful cel mai de seamă al lui Marcu (Markus Eremita, Leipzig 1895), susţine că e a lui Marcu Ascetul.

4) Pentru ştirile acestea despre Marcu Ascetul am folosit de asemenea pe O. Bardenhewer. Op c, vol. IV, ed. 1—2, p. 178-186 şi Viller-Rahner, Op. c p. 175-177.

A cuviosului

si de Dumnezeu purtătorului Părintelui nostru

MARCU ASCETUL

Despre legea duhovnicească, in 200 de capete[1]

Fiindcă de multe ori aţi dorit să ştiţi ce este legea duhovnicească de care vorbeşte dumnezeescul Apostol,[2] şi care este cunoştinţa şi lucrarea celor ce vor să o păzească, vom vorbi despre acestea, pe cât ne va fi cu putinţă.

2. Întâiu ştim că Dumnezeu este începutul, mijlocul şi sfârşitul oricărui bine; iar binele este cu neputinţă să fie crezut şi săvârşit altfel decât în Hristos Iisus şi Duhul Sfânt.

3. Tot binele e dăruit de Dumnezeu cu un rost oarecare şi cel ce-l primeşte cu această credinţă, nu-l va pierde.

4. Credinţa neclintită este turn întărit. Iar Hristos se face toate celui ce crede.

5. Orice plănuire a ta să o începi cu Cel ce este începutul a tot binele, ca să fie după voia lui Dumnezeu ceea ce ai de gând să faci.

1) Iau împărţirea capetelor după Filocalia greacă. In P. G. 65, 905—930, variaza puţin.

2) Rom 7, 14

6. Cel ce e smerit în cugetul său şi împlineşte o lucrare duhovnicească, când ceteşte dumnezeeştile Scripturi pe toate le aduce în legătură cu sine şi nu cu altul.

7. Roagă pe Dumnezeu să deschidă ochii inimii tale, şi vei vedea folosul rugăciunii şi al cetirii.

8. Cel ce are vreun dar duhovnicesc şi sufere împreună cu cel ce nu-L are, îşi păstrează darul prin împreuna pătimire; iar cel mândru şi-L va pierde, scufundându-se în gândurile trufiei.

9. Gura celui smerit în cugetare grăeşte adevărul; iar cel ce i se împotriveşte se aseamănă cu sluga aceea care a pălmuit peste obraz pe Domnul.

10. Nu te face ucenic al celui ce se laudă pe sine, ca nu cumva, în loc de smerita cugetare, să înveţi mândria.

11. Să nu te înalţi întru inima ta pentru că înţelegi cele zise în Scripturi, ca să nu cazi cu mintea în duhul hulirii.

12. Să nu încerci a deslega prin gâlceavă un lucru încurcat, ci prin cele arătate de legea duhului, adică prin răbdare, rugăciune şi nădejdea care numai la un lucru se gândeşte.

13. Cel ce se roagă trupeşte şi încă nu are cunoştinţă duhovnicească, este ca orbul care strigă şi zice: „Fiul lui David, milueşte-mă".[1]

14. Orbul de odinioară, după ce i s'au deschis ochii şi a văzut pe Domnul, închinându-se Lui, nu L-a mai mărturisit fiu a lui David, ci Fiu al lui Dumnezeu.

15. Să nu te înalţi când verşi lacrimi în vremea rugăciunii, căci Hristos este Cel ce s'a atins de ochii tăi de ai putut vedea cu mintea.

16. Cel ce, asemenea orbului, şi-a lepădat haina şi s'a apropiat de Domnul, se face ucenicul Lui şi propoveduitorul învăţăturilor celor mai înalte.

1) Luc. 18, 38

17. De va zăbovi păcatul în gândurile noastre, ne va umplea inima de semeţie; iar de îl vom izgoni prin înfrânare şi nădejde, vom dobândi sdrobirea inimii.

18. Este o sdrobire de inimă lină şi folositoare, spre înmuierea ei; şi este alta ascuţită şi vătămătoare, spre pedepsirea ei.

19. Privegherea, rugăciunea şi răbdarea năcazurilor ce vin asupra noastră aduc inimii sdrobirea neprimejdioasă şi folositoare, dacă nu împrăştiem tovărăşia lor prin lăcomia după ceva. Căci cel ce rabdă în acestea, şi în celelalte va fi ajutat; iar cel nepăsător şi împrăştiat, la ieşirea din trup cumplit se va chinui.

20. Inima iubitoare de plăceri, în vremea ieşirii i se face sufletului închisoare şi lanţ; iar cea iubitoare de osteneli îi este poartă deschisă.

21. Inima învârtoşată este poartă de fier zăvorită înaintea cetăţii; iar celui ce pătimeşte răul şi este strâmtorat, i se deschide dela sine, ca şi lui Petru.[1]

22. Multe sunt felurile rugăciunii, care de care mai deosebit. Totuşi niciuna nu este vătămătoare, decât aceea care nu mai este rugăciune, ci lucrare diavolească.

23. Un om voind să facă rău, s'a rugat, după obiceiu, mai întâi în cuget, şi prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu fiind împiedecat, mai pe urmă mult I-a mulţumit.

24. Iar David vrând să ucidă pe Nabal din Carmel, după ce a luat înştiinţare despre dumnezeeasca răsplătire, tăindu-şi gândul acesta mult a mulţumit. Ştim iarăşi ce a făcut când a uitat de Dumnezeu, neoprindu-se până ce Natan proorocul nu i-a adus aminte de Dumnezeu.

25. Când îţi aduci aminte de Dumnezeu înmulţeşte rugăciunea, ca atunci când Îl vei uita Domul să-şi aducă aminte de tine.

26. Cetind dumnezeeştile Scripturi, cugetă la cele ascunse într'ânsele; „căci câte mai 'nainte s'au scris, toate — zice — spre a noastră învăţătură s'au scris".[2]

1) Fapte 12, 10, (Vezi şi Maxim Mărt.: Quaest, ad Thalasium, P. G. 90, 329),
2) Rom. 15, 4.

27. Scriptura numeşte credinţa „temelie a celor nădăjduite";[1] iar pe cei ce nu cunosc sălăşluirea lui Hristos, i-a numit necercaţi.

28. După cum din cuvinte şi lucruri se vede cugetul, tot aşa se vede din faptele bune ale inimii răsplata viitoare.

29. Inima milostivă e vădit că va primi milostivire; iar cea care nu este aşa, pe cele dimpotrivă.

30. Legea libertăţii învaţă tot adevărul. Mulţi o ştiu aceasta prin cunoştinţă; însă puţini o înţeleg, pentrucă înţelegerea e totdeauna în proporţie cu împlinirea poruncilor ei.

31. Nu căuta desăvârşirea ei prin virtuţi omeneşti, căci nu se va împlini desăvârşit printr'ânsele. Desăvârşirea ei e ascunsă în crucea lui Hristos.

32. Legea slobozeniei se cunoaşte prin cunoştinţa adevărată; se înţelege prin lucrarea poruncilor; şi se împlineşte desăvârşit prin mila lui Hristos.

33. Când ne vom sili să împlinim în conştiinţă toate poruncile lui Dumnezeu, vom înţelege că legea Domnului este fără prihană; că se cultivă prin faptele noastre cele bune, dar fără mila lui Dumnezeu nu este cu putinţă să se desăvârşească între oameni.

34. Cei ce nu se socotesc pe ei datornici întregei legi a lui Hristos, cunosc trupeşte legea lui Dumnezeu, „neînţelegând nici cele ce zic şi nici cele despre cari se rostesc cu tărie"[2] De aceea ei socotesc că împlinesc legea desăvârşit prin fapte.

35. Un lucru poate fi săvârşit bine la arătare, dar scopul celui ce l-a săvârşit nu e bun. De asemenea poate fi rău la înfăţişare, dar ţinta făcătorului poate fi bună. Dar nu numai fapte săvârşesc unii, ci şi vorbe grăiesc în chipul în care am zis. Căci unii schimbă calitatea unui lucru prin neiscusinţa şi neştiinţa lor, alţii prin intenţia cea rea, şi iarăşi alţii prin scopul evlavios.

1) Evr. 11, 1. 2) I Tim. 1, 7.

36. Pe cel ce îşi ascunde defăimarea şi ocara punând înainte laude, cu greu îl pot descoperi cei mai simpli. Asemenea acestuia este şi cel ce sub chipul smereniei, e plin de slava deşartă. Aceştia acoperind multă vreme adevărul cu minciuna, în cele din urmă sunt daţi totuşi pe faţă prin fapte.

37. Unul făcând un lucru la arătare bun, vatămă pe aproapele său; iar altul nefăcând un asemenea lucru, il ajută cu gândul.

38. Este o mustrare din răutate sau din răzbunare, şi este alta întru frica de Dumnezeu şi pentru adevăr.

39. Pe cel ce a încetat de-a mai păcătui şi s'a pocăit, nu-l mai mustra; iar de zici că pentru Dumnezeu îl mustri, mai întâiu descopere-ţi păcatele tale.

40. Începătorul oricărei virtuţi este Dumnezeu, precum soarele, al luminii de toate zilele.

41. Când săvârşeşti fapte virtuoase, adu-ţi aminte de Cel ce a zis: „Fără de mine, nu puteţi face, nimic".[1]

42. Prin necazuri şi-au gătit oamenii cele bune, după cum prin slava deşartă şi prin plăcere cele rele.

43. Cel nedreptăţit de oameni scapă de păcat, şi pe măsura mâhnirii sale, află sprijin împotriva lui.

44. Cel ce crede în răsplata lui Hristos, pe măsura credinţii sale rabdă bucuros toată nedreptatea.

45. Cel ce se roagă pentru oamenii ce-l nedreptăţesc, îi înspăimântă pe draci; iar cel ce se luptă cu cei dintâi, e rănit de cei de al doilea.

46. E mai bine să fim batjocoriţi de oameni decât de draci; dar cel plăcut lui Dumnezeu pe amândoi i-a biruit.

47. Tot binele vine dela Domnul, după o anumită orânduire şi pleacă pe ascuns dela cei nemulţămitori, nerecunoscători şi leneşi.

48. Tot păcatul sfârşeşte în plăcerea oprită, precum orice virtute într'o mângăiere duhovnicească. Dacă stăpâneşte cel dintâiu, stârneşte pe cele proprii lui; iar dacă

1) Ioan 15, 5.

stăpâneşte cea de a doua, de asemenea pe cele înrudite cu ea.

49. Ocara dela oameni aduce întristare inimii, dar se face pricină de curăţie celui ce o rabdă.

50. Neştiinţa îndeamnă la împotrivire faţă de cele ce sunt de folos şi neruşinându-se sporeşte numărul păcatelor.

51. Primeşte năcazurile, că întru nimic nu te păgubeşte în cele ce le ai de mai înainte; dar leapădă lăcomia, căci ai să dai socoteală.

52. După ce ai păcătuit în ascuns, nu încerca să uiţi. „Căci toate sunt goale şi descoperite pentru ochii Domnului, înaintea Căruia avem să dăm socoteală".[1]

53. Arată-te Stăpânului cu cugetul tău. „Căci omul caută la faţă, pe când Dumnezeu priveşte în inimă".[2]

54. Nu cugeta şi nu face nimic, fără un scop plăcut lui Dumnezeu. Căci cel ce călătoreşte fără scop, va osteni în zadar.

55. Cel ce păcătueşte fără să fie silit, cu greu se pocăeşte, pentrucă dreptatea lui Dumnezeu este fără de greşeală.

56. Întâmplarea dureroasă face pe înţelept să-şi aducă aminte de Dumnezeu, şi întristează pe măsura ei pe cel ce a uitat de Dumnezeu.

57. Orice suferinţă fără voie, să te înveţe să-ţi aduci aminte de Dumnezeu; în acest caz nu-ţi va lipsi prilejul spre pocăinţă.

58. Uitarea în sine n'are nicio putere, dar se întăreşte din pricina negrijii noastre şi pe măsura acesteia.

59. Nu zice: ce să fac, căci ceea ce nu voesc aceea mi se întâmplă să fac. Ci, aducându-ţi aminte, cugetă la ceea ce eşti dator să faci.

60. Deci fă binele de care-ţi aduci aminte; şi cel de care nu-ţi aduci aminte, se va descoperi ţie. Şi să nu-ţi dai cugetul fără judecată uitării.

1) Evr. 4, 13. 2) I. Sam 15, 7.

64. Scriptura zice că „iadul şi pierzarea sunt arătate înaintea Domnului".[1] Acestea le zice despre neştiinţa şi uitarea inimii.

62. Căci iad este neştiinţa, fiindcă amândouă sunt întunecate. Şi pierzare este uitarea, pentrucă prin ea am pierdut din cele ce le aveam.

63. Ia seama la relele tale, nu la ale altuia; şi nu se va jefui de tâlhari casa de lucru a minţii tale.

64. Cel ce nu poartă grijă după puterea lui de toate virtuţile, săvârşeşte un păcat anevoie de iertat; dar rugăciunea şi milostenia întorc pe cei ce nu poartă de grijă.

65. Orice întristare după Dumnezeu face parte din fiinţa evlaviei. Căci adevărata dragoste se probează prin cele ce-i stau împotrivă.

66. Nu zice că se poate câştiga virtutea fără năcazuri ; căci virtutea neprobată în năcazuri, nu este întărită.

67. Gândeşte-te la sfârşitul oricărui năcaz fără voie şi vei afla în el peirea păcatului.

68. Multe sunt sfaturile aproapelui spre ceea ce este de folos; dar nimănui nimic nu i se potriveşte aşa de mult ca judecata conştiinţii sale.

69. Când cauţi tămăduire, ia seama la conştiinţă şi tot ce-ţi va spune ea, fă, şi vei avea folos.

70. Dumnezeu şi conştiinţa ştiu cele ascunse ale fiecăruia, deci prin acestea să primim îndreptarea.

70 b. Cel ce se osteneşte fără sfat, e sărac în toate. Iar cel ce aleargă cu nădejde e de două ori bogat.[2]

71. Omul încearcă câte poate după voia sa; iar Dumnezeu le sfârşeşte după dreptate.

72. De vreai să primeşti laudă dela oameni, iubeşte mai întâi mustrarea pentru păcate.

73. Oricâtă batjocură va răbda cineva pentru adevărul lui Hristos, va primi însutită slavă dela mulţime. Dar mai bine este a face binele pentru cele viitoare.

1) Prov. 15, 11. 2) Numai în P. G. 65, 913 unde poartă Nr. 71.

74. Când un om foloseşte pe altul prin cuvinte sau fapte, să ştie amândoi că e de faţă harul lui Dumnezeu. Iar cel ce nu înţelege aceasta, va fi stăpânit de cel ce înţelege.

75. Cel ce laudă pe aproapele în chip făţarnic, îl va osândi după o vreme şi va fi el însuşi ruşinat.

76. Cel ce nu cunoaşte cursele vrăjmaşului, va fi ucis cu uşurinţă; şi cel ce nu ştie pricinile patimilor, uşor va cădea.

77. Din iubirea de plăcere vine negrija şi din negrijă uitare; căci Dumnezeu a dăruit tuturor cunoştinţa celor de folos.

78. Omul sfătueşte pe aproapele precum ştie; iar Dumnezeu lucrează în cel ce aude, precum acela a crezut.

79. Am văzut oameni simpli smerindu-se cu fapta şi s'au făcut mai înţelepţi decât înţelepţii.

80. Alt om simplu, auzindu-i pe aceia că sunt lăudaţi, nu le-a urmat smerenia, ci, umplându-se de slavă deşartă pentru simplitatea sa, a căzut în mândrie.

81. Cel ce dispreţueşte cunoştinţa şi se laudă cu lipsa de învăţătură, nu e simplu numai în cuvânt, ci şi în cunoştinţă.

82. Precum altceva e măestria cuvântului şi altceva priceperea, tot aşa altceva este simplitatea în cuvânt şi altceva priceperea.

83. Simplitatea cuvintelor nu vatămă pe cel preacuvios, precum nici măestria cuvintelor pe cel smerit la cuget.

84. Nu zice: nu ştiu ce se cuvine şi deci sunt nevinovat, dacă nu fac aceea. Dacă le-oi face pe toate câte le ştii că sunt bune, ţi s'ar descoperi pe urmă şi celelalte, cunoscându-se una din cealaltă. De aceea nu-ţi foloseşte să cunoşti cele de al doilea, înainte de împlinirea celor dintâi. Căci „cunoştinţa îngâmfă",[1] îndem-

1) I Cor. 8, 1.

nând la nelucrare, iar „dragostea zideşte", îndemnând la răbdarea tuturor.

85. Cuvintele dumnezeeştii Scripturi ceteşte-le prin fapte şi nu le întinde în vorbe multe, îngâmfându-te în deşert cu simpla lor înţelegere.

86. Cel ce a lăsat fapta şi se reazămă pe cunoştinţa simplă, ţine în loc de sabie cu două tăişuri, băţ de trestie, care în vreme de războiu, cum zice Scriptura,[1] găureşte mâna şi strecoară în ea otrava firii înainte de cea a vrăjmaşilor.

87. Tot gândul e măsurat şi cântărit la Dumnezeu. Căci poate fi cugetat sau cu patimă, sau cumpătat.

88. Cel ce a împlinit o poruncă, să aştepte ispita pentru ea. Căci dragostea faţă de Hristos se probează prin cele protivnice.

89. Să nu dispreţueşti a avea grijă de gânduri. Căci lui Dumnezeu nu i se ascunde niciun gând.

90. Când vezi vreun gând că-ţi făgădueşte slava omenească, să ştii sigur că-ţi pregăteşte ruşine.

91. Vrăjmaşul cunoaşte dreptatea legii duhovniceşti şi de aceea caută numai să câştige consimţirea cugetului. Căci aşa fie că-l va face pe cel căzut în puterea lui să se supună ostenelelor pocăinţii, fie că, nepocăiîndu-se, îl va împovăra cu năcazuri fără voie. Ba se întâmplă uneori că il face să lupte şi împotriva năcazurilor, ca în vieaţa aceasta să-i înmulţească durerile, iar la ieşirea sufletului să-l dovedească necredincios din pricina lipsei de răbdare.

92. Faţă de încercările cari vin, mulţi s'au împotrivit în multe chipuri. Dar fără rugăciune şi pocăinţă, nimenea n'a scăpat de asuprire.

93. Cele rele îşi primesc putere una dela alta; de asemenea şi cele bune cresc una prin alta şi pe cel părtaş de ele îl mână şi mai mult înainte.

94. Diavolul dispreţuieşte păcatele cele mici, căci altfel nu poate conduce spre cele mai mari.

1) Is. 36, 6.

95. Rădăcina poftei ruşinoase e lauda omenească, precum a neprihănirii e mustrarea pentru păcat, şi anume nu numai când o auzim, ci când o şi primim.

96. Nimic n'a folosit cel ce s'a lepădat de toate şi se îndulceşte cu patima. Căci ceea ce făcea prin avuţie, face şi acum neavând nimic.

97. De asemenea cel ce se înfrânează, dacă agoniseşte avere, e frate la cuget cu cel de mai înainte; căci mama lor este aceeaşi pentru plăcerea din cuget, iar tatăl este altul pentru deosebirea patimei.

98. Este câte unul care-şi taie o patimă pentru o plăcere mai mare şi e slăvit de cei ce nu-i cunosc intenţia. Şi poate că unul ca acesta nu-şi dă seama el însuşi de sine, ostenindu-se prosteşte.

99. Pricina a tot păcatul este slava deşartă şi plăcerea. Cel ce nu le urăşte pe acestea, nu va desrădăcina patima.

100. „Rădăcina tuturor relelor s'a zis că este iubirea de argint".[1] Dar şi aceasta e vădit că se susţine prin acelea.

101. Mintea devine oarbă prin aceste trei patimi: prin iubirea de argint, prin slava deşartă şi prin plăcere.

102. Câteşi trele sunt, după Scriptură, fiicele lipitoarei[2] fiind iubite de necumpătare cu iubire de maică.

103. Cunoştinţa şi credinţa, tovarăşele firii noastre, nu sunt tocite prin nimic altceva ca prin acelea.

104. Mânia, furia, războaiele, uciderile şi tot pomelnicul relelor, din pricina lor au prins atâta putere între oameni.

105. Iubirea de argint, slava deşartă şi plăcerea trebuesc urîte ca nişte mame ale relelor şi ca nişte mame vitrege ale virtuţilor.

106. Din pricina lor ni s'a poruncit, „să nu iubim lumea şi cele din lume".[3] Iar aceasta s'a zis, nu ca să urîm fără judecată făpturile lui Dumnezeu, ci ca să tăiem prilejurile celor trei patimi.

1) I Tim. 6, 10 2) Prov. 30, 15 3) I Io. 2, 15.

107. „Nimenea, zice Apostolul, slujind în oaste, nu se încurcă cu treburile vieţii".[1] Căci cel ce vrea să biruiască patimile, încurcându-se în acele treburi, e asemenea celui ce vrea să stingă focul cu paie.

108. Cel ce se mânie pe aproapele pentru avuţie, pentru slavă, sau plăcere, încă n'a cunoscut că Dumnezeu chiverniseşte lucrurile întru dreptate.

109. Când auzi pe Domnul zicând: „De nu se va lepăda cineva de toate averile lui, nu este vrednic de Mine",[2] nu înţelege cuvântul acesta numai despre averi, ci şi despre toate lucrurile păcatului.

110. Cel ce nu cunoaşte adevărul, nu poate nici crede cu adevărat. Căci cunoştinţa naturală premerge credinţii.

111. Precum Dumnezeu a împărţit fiecăreia dintre cele văzute ceea ce e potrivit cu firea ei, aşa a împărţit şi gândurilor omeneşti, fie că vrem, fie că nu vrem.

112. Dacă cineva, păcătuind în chip vădit şi nepocăindu-se, n'a pătimit nimic până la moarte, socoteşte că judecata lui va fi fără milă acolo.

113. Cel ce se roagă întru cuminţenie rabdă cele ce-i vin asupră-i. Iar cel ce ţine minte răul, încă nu s'a rugat curat.

114. De ai fost păgubit, sau ocărît, sau prigonit de cineva, nu lua în seamă cele de faţă, ci aşteaptă cele viitoare; şi vei afla că acela ţi-a fost pricină de multe bunătăţi, nu numai în vremea de aici, ci şi în veacul viitor.

115. Precum celor ce s'au hrănit fără socoteală le foloseşte absintul amar, aşa celor cu purtări păcătoase le e de folos să pătimească rele. Căci leacurile acestea pe cei dintâi îi face sănătoşi, iar pe ceilalţi îi pregăteşte spre pocăinţă.

116. De nu vrei să pătimeşti răul, să nu vrei nici să-l faci, pentrucă lucrul dintâi urmează neapărat celui

1) II Tim. 2, 4. 2) Luc, 14, 33

de al doilea. „Căci ce seamănă fiecare, aceea va şi secera".[1]

117. Semănând de bună voie cele rele şi secerându-le fără de voie, trebue să ne minunăm de dreptatea lui Dumnezeu.

118. Dar fiindcă s'a rânduit o vreme oarecare între semănat şi seceriş, nu credem în răsplată.

119. Păcătuind, să nu învinovăţeşti fapta, ci gândul. Căci dacă mintea nu o lua înainte, nu i-ar fi urmat trupul.

120. E mai rău cel ce săvârşeşte răul într'ascuns, decât cei ce săvârşesc nedreptate pe faţă. Pentru aceasta, acela se va şi munci mai rău.

121. Cel ce împleteşte viclenii şi face răul într'ascuns este, după Scriptură, „şarpe ce şade în cale şi muşcă copita calului"[2]

122. Cel ce, în acelaşi timp, laudă pentru unele pe aproapele, iar pentru altele îl vorbeşte de rău, e stăpânit de slava deşartă şi de pismă. Prin laude încearcă să-şi ascundă pisma, iar prin vorbele rele se înfăţişează pe sine mai bun decât acela.

123. Precum nu pot paşte la un loc oile şi lupii, aşa nu poate avea milă cel ce îl lucrează cu viclenie pe aproapele.

124. Cel care amestecă pe ascuns în poruncă voia sa, e un desfrânat, cum s'a arătat în înţelepciune, şi pentru neputinţa de-a se înfrâna sufere durere şi ruşine.

125. Precum nu se îngădue apa şi focul la olaltă, aşa nu se îngădue întreolaltă apărarea şi smerenia.

126. Cel care cere iertare de păcate iubeşte smerenia cugetului. Iar cel ce osândeşte pe altul, îşi pecetlueşte relele sale.

127. Nu lăsa păcatul neşters, chiar dacă ar fi cât de mic, ca să nu te tragă pe urmă la rele mai mari.

1) Gal. 6. 8. 2) Gen. 49, 17.

128. De vrei să te mântueşti, iubeşte cuvântul adevărat şi nu lepăda niciodată, fără judecată, mustrarea.

129. Un cuvânt adevărat a schimbat puii de năpârci şi le-a arătat să fugă de mânia ce va să vie.[1]

130. Cel ce primeşte cuvintele adevărului, primeşte pe Dumnezeu Cuvântul. Căci zice: „Cel ce vă primeşte pe voi, pe Mine mă primeşte".[2]

131. Slăbănogul pogorît prin acoperiş[3] este păcătosul mustrat de credincioşi pentru Dumnezeu, şi care primeşte iertarea pentru credinţa acelora.

132. Mai bine este a ne ruga cu evlavie pentru aproapele, decât a-l mustra pentru tot lucrul.

133. Cel ce se pocăeşte aşa cum se cuvine, e luat în râs de nebuni. Dar aceasta să-i fie semn de bună plăcere la Dumnezeu.

134. „Cel ce se luptă, se înfrânează dela toate" ;[4] şi nu se odihneşte până nu va pierde Domnul sământa din Babilon.[5]

135. Gândeşte-te că patimile de ocară sunt douăspezece. Dacă iubeşti cu voia pe una din ele, aceea va umplea locul celor unsprezece.

136. Păcatul este foc ce arde. Cu cât înlături materia, cu atât se stinge, şi cu cât adaugi, va arde mai mult.

137. De ai fost înălţat prin laude, aşteaptă ocara. Căci zice: „Cel ce se înalţă pe sine, umili-se-va".[6]

138. Când vom lepăda din cuget tot păcatul de bună voie, vom lua lupta şi cu patimile din obişnuinţă.

139. Obişnuinţa, care o ia înaintea voii şi a conştiinţii, este amintirea fără de voie a păcatelor de mai 'nainte. La cel ce se nevoieşte, ea e împiedecată să înainteze până la patimă; iar la cel biruitor e răpusă până la momeală (προσβολή).

1) Mt. 3, 7. 2) Mt. 10, 40. 3) Luc 5, 19. 4) I Cor. 9, 25,

5) Vezi motivul şi la Casian, în aceasta carte, p. 102. 6) Luc. 14, 2.

140. Atacul (momeala) este o mişcare fără imagini a inimii, care e prinsă îndată de cei încercaţi, ca într'o strungă.

141. Acolo unde se ivesc chipuri în gând, s'a produs consimţirea. Căci mişcarea fără chipuri este un atac nevinovat. Câte unul fuge şi de acestea ca buşteanul din foc; dar câte unul nu se întoarce până nu arde cu flacără.

142. Nu zi: nu vreau şi vine; căci cu siguranţă dacă nu iubeşti lucrul însuşi, iubeşti pricinile lui.

143. Cel ce caută lauda, e supus patimii şi cel ce se plânge de necaz, iubeşte plăcerea.

144. Gândul celui împătimit de plăcere oscilează ca o cumpănă. Aci plânge şi se tînguește pentru păcate, aci se luptă cu aproapele şi i se împotriveşte apărându-şi plăcerile.

145. Cel ce cearcă toate şi reţine binele, va fugi pe urmă de tot răul.

146. Bărbatul îndelung răbdător are multă cumintenie ; asemenea şi cel ce-şi apropie urechea de cuvintele înţelepciunii.

147. Fără aducerea aminte de Dumnezeu nu poate fi cunoştinţă adevărată. Căci fără cea dintâi, cea de a doua e mincinoasă.

148. Celui învârtoşat la inimă nu-i foloseşte cuvântul unei cunoştinţe mai subţiri, pentrucă dacă nu e înfricat, nu primeşte durerile pocăinţii.

149. Omului blând îi foloseşte credincioşia, căci îl face să nu ispitească îndelunga răbdare a lui Dumnezeu şi să nu se rănească prin neascultare deasă.

150. Pe omul puternic să nu-l mustri pentru slavă deşartă, ci arată-i viitoarea necinste. Căci în acest chip cel cuminte poate fi mustrat fără greutate.

151. Cel ce urăşte mustrarea, se supune patimii cu voia; iar cel ce o iubeşte, va lupta şi cu obişnuinţa.

152. Nu voi să auzi răutăţile străine; căci printr'o asemenea voinţă de-a auzi se sapă şi în tine trăsăturile răutăţilor.

153. Dacă îţi intră în urechi cuvinte urîte, mânie-te pe tine însuţi şi nu pe cel ce le grăeşte. Căci dacă urechea e rea, rău e şi cel care o poartă.

154. Dacă cineva se nimereşte între oamenii cari grăesc deşertăciuni, să se socotească pe sine însuşi vinovat de asemenea cuvinte; chiar dacă nu are vreo vină proaspătă, are vreuna mai veche.

155. De vezi pe cineva că te laudă cu făţărnicie, aşteaptă la vremea sa ocară dela el.

156. Necazurile de acum pune-le alăturea cu bunătăţile viitoare, şi nici când descurajurea nu-ţi va moleşi nevoinţa.

157. Când, pentru vreo binefacere trupească, lauzi pe vreun om ca bun, uitând de Dumnezeu, acelaşi om pe urmă ţi se va arăta că e rău.

158. Tot binele vine dela Dumnezeu după orânduirea Lui; şi cei cari fac un lucru bun sunt slujitorii Lui.

159. Primeşte împletirea celor bune şi a celor rele, cu gând egal; şi Dumnezeu va netezi neegalităţile dintre lucruri.

160. Neegalitatea gândurilor aduce schimbările stărilor proprii. Căci Dumnezeu a rânduit în chip potrivit ca să vie după cele de voie, cele fără de voie.

161. Întâmplările sensibile sunt puii celor inteligibile, împlinind cele cuvenite după voia lui Dumnezeu.

162. Din inima împătimită de plăcere, răsar gânduri şi cuvinte spurcate. Iar din fum cunoaştem materia, care mocneşte înăuntru.

163. Zăboveşte în cuget şi nu vei osteni în încercări. Iar plecând de acolo, rabdă necazurile ce vin asupra-ţi.

164. Roagă-te să nu-ţi vie încercare; iar când vine, primeşte-o ca pe a ta, nu ca pe una străină.

165. Ia-ţi gândul dela orice lăcomie şi atunci vei putea să vezi uneltirile diavolului.

166. Cel ce zice că cunoaşte toate meşteşugurile diavolului, se dă pe sine ca desăvârşit, fără să ştie.

167. Când mintea iese din grijile trupeşti, vede, în măsura în care iese, lucrăturile vrăjmaşilor.

168. Cel purtat de gânduri, e orbit de ele. El vede lucrările păcatului, dar pricinile lor nu le poate vedea.

169. Se poate întâmpla ca unul, împlinind pe faţă o poruncă, să slujească în ascuns patimei şi prin gânduri păcătoase să strice fapta bună.

170. Prinzându-te începutul vreunui păcat, nu zice: „nu mă va birui pe mine". Căci întru cât ai fost prins, ai şi fost biruit.

171. Tot ce se naşte începe dela ceva mic, şi pe măsură ce e hrănit creşte.

172. Meşteşugirea păcatului e ca o mreajă bine împletită; şi cel ce s'a încurcat dintr'o parte, de va fi cu nepăsare, va fi prins întreg.

173. Nu voi să auzi de nenorocirea duşmanilor; căci cei ce ascultă cu plăcere asemenea cuvinte, mănâncă roadele plănuirii lor.

174. Nu socoti că orice necaz vine peste oameni din pricina păcatelor. Pentrucă sunt unii bine plăcuţi şi totuşi încercaţi. E drept că s'a scris: „Necuvioşii şi nelegiuiţii vor fi prigoniţi". Dar tot aşa s'a scris: „Cei ce voiesc să trăiască cucernic în Hristos, prigoniţi vor fi".[1]

175. În vreme de necaz, ia seama la momeala plăcerii. Căci întru cât alină năcazul e bine primită.

176. Unii numesc înţelepţi pe cei ce deosebesc lucrurile sensibile. Dar înţelepţi sunt cei ce stăpânesc voile lor.

177. Înainte de desrădăcinarea relelor, să nu asculţi de inima ta; căci cele ce le are puse înăuntru, pe acelea caută să le şi sporească.

1) II Tim 3, 12.

178. Precum sunt şerpi ce se întâlnesc în păduri şi alţii cari umblă prin case, aşa sunt patimi ce se închipuesc de către cuget, şi altele cari se lucrează cu fapta, măcar că se preschimbă unele într'altele.

179. Când vezi poftele ce zac înăuntru că se mişcă cu putere şi cheamă mintea ce vieţuieşte în linişte, la vreo patimă, cunoaşte că mintea s'a ocupat mai înainte cu acestea şi le-a adus la faptă şi le-a aşezat în inimă.

180. Nu se înfiripă nor fără adiere de vânt, şi nu se naşte patimă fără gând.

181. De nu vom mai face voile trupului, cum zice Scriptura, uşor vor sfârşi în Domnul cele ce zăceau înainte în noi.

182. Idolii consistenţi (chipurile) din fata minţii sunt mai răi şi mai puternici .Dar cei gândiţi sunt pricinuitorii şi premergătorii celorlalţi.

183. Este un păcat care stăpâneşte inima din pricina obişnuinţii (πρόληψις) îndelungate; şi este un alt păcat care ne războieşte cugetarea prin lucrurile de fiecare zi.

184. Dumnezeu judecă faptele după intenţiile lor. Căci zice; „Să-ţi dea ţie Domnul după inima ta".[1]

183. Cel ce nu stărueşte în cercetarea conştiinţii, nu vrea să primească nici ostenelile trupeşti pentru credinţă.

186. Conştiinţa e o carte naturală. Cel ce o ceteşte cu fapta, face experienţa ajutorului dumnezeesc.

187. Cel ce nu ia asupra sa de bună voie ostenelile pentru adevăr, e certat mai aspru de cele fără de voie.

188. Cel ce a cunoscut voia lui Dumnezeu şi o împlineşte după putere, prin osteneli mici scapă de cele mari.

189. Cel ce vrea să biruiască ispitele fără rugăciune şi răbdare, nu le va depărta dela sine, ci mai tare se va încâlci în ele.

1) Ps. 20, 5

190. Domnul e ascuns în poruncile Sale. Şi cei ce-L caută pe El, Îl găsesc pe măsura împlinirii lor.[1]

191. Nu zice: Am împlinit poruncile şi n'am aflat pe Domnul. Căci ai aflat adeseori cunoştinţa împreunată cu dreptate, cum zice Scriptura. Iar cei ce-L caută pe El cum se cuvine, vor afla pace.

192. Pacea este izbăvirea de patimi. Dar ea nu poate fi aflată fără lucrarea Duhului Sfânt.

193. Altceva e împlinirea poruncii şi altceva e virtutea, chiar dacă acestea se prilejuesc una pe alta.

194. Împlinirea poruncii stă în a împlini ceea ce s'a poruncit; iar virtutea, în a plăcea adevărului ceea ce s'a făcut.

195. Precum bogăţia văzută este una, dar de multe feluri după chipul agonisirii, aşa şi virtutea este una, dar are multe moduri de activitate.[2]

196. Cel ce înşeală pe alţii şi grăeşte cuvinte fără fapte, se îmbogăţeşte din nedreptate şi ostenelile lui vor trece în case străine, cum scrie Scriptura.[3]

197. Toate se vor supune aurului, zice; iar gândurile vor fi cârmuite de harul lui Dumnezeu.

198. Conştiinţa bună se află prin rugăciune, iar rugăciunea curată prin conştiinţă. Căci una are trebuinţă de alta, prin fire.

199. Iacob a făcut lui Iosif haină pestriţă.[4] Iar Domnul dărueşte celui blând cunoştinţa adevărului, precum s'a scris: „Domnul va învăţa pe cei blânzi căile Sale".[5]

200. Fă totdeauna binele după putere. Iar în vremea lucrului mai mare, nu te întoarce spre cel mai mic. „Căci cel ce se întoarce înapoi, zice, nu este vrednic de Împărăţia cerurilor.[6]

1) Ideile din cap. 187 şi 190 formează teme principale in concepţia Sf. Maxim Mărturisitorul (P. G. 90, 369; sau P. G. 91, 1081, unde se spune : „Fiinţa virtuţii din fiecare este Cuvântul cel unic al lui Dumnezeu ; căci fiinţa tuturor virtuţilor este însuşi Domnul nostru Iisus Hristos"; Ambiguorum liber).

2) Ideea „modurilor virtuţii" o vom găsi iarăşi mult desvoltată la Sfântul Maxim Mărturisitorul. 3) Prov. 5, 10. 4) Gen 36. 3. 5)Ps. 25, 9. 6) Luc. 9. 62.

A aceluiaşi

Despre cei ce-şi închipue că se îndreptează din fapte, în 226 de capete[1]

1.În cele scrise mai jos se va respinge de către cei ce cred tare şi cunosc adevărul, credinţa greşită în faptele din afară.

2. Domnul, vrând să arate că orice poruncă e o datorie, iar pe de altă parte că înfierea se dă oamenilor în dar pentru sângele Său, zice : „Când veţi fi făcut toate cele poruncite vouă, ziceţi: slugi netrebnice suntem şi ceea ce am fost datori să facem, aceea am făcut".[2] Deci Împărăţia Cerurilor nu este plata faptelor, ci harul Stăpânului, gătit slugilor credincioase.

3. Robul nu cere slobozirea ca plată, ci mulţumeşte pentru ea, ca un îndatorat, şi o primeşte în dar.

4. Hristos a murit, după Scripturi, pentru păcatele noastre şi celor ce îi slujesc bine, le dărueşte slobozirea. Căci zice: „Bine, slugă bună şi credincioasă, peste puţine ai fost credincioasă, peste multe te voiu pune ; intră întru bucuria Domnului tău".[3]

5. Încă nu e slugă credincioasă cel ce se razimă pe simpla cunoştinţă ; ci cel ce crede prin ascultare lui Hristos, care a poruncit.

6. Cel ce cinsteşte pe Stăpânul, împlineşte cele poruncite. Iar greşind sau neascultând, rabdă urmările cari i se cuvin.

1) Textul din P G. 65, 929—966, cu toate că e acelaşi cu cel din Filocalia greacă, e împărţit numai în 211 capete. 2) Luc. 17, 10. 3) Mt. 25, 21—23

7. Dacă eşti iubitor de învăţătură, fă-te iubitor şi de osteneală. Căci simpla cunoştinţă îngâmfă pe om.

8. Încercările, cari ne vin pe neaşteptate, ne învaţă cu bun rost, să fim iubitori de osteneală şi ne atrag, chiar dacă nu vrem, la pocăinţă.

9. Necazurile, cari vin asupra oamenilor, sunt roadele păcatelor proprii. Iar dacă le răbdăm prin rugăciune, ne vom bucura iarăşi de venirea lucrurilor bune.

10. Unii oameni, fiind lăudaţi pentru virtute, s'au lăsat cuceriţi de plăcere, iar plăcerea aceasta nutrită de slava deşartă au socotit-o mângâiere. Alţii, mustraţi pentru păcat, s'au umplut de durere, şi durerea cea spre folos au socotit-o lucrare a păcatului.

11. Toţi aceia cari, pentru faptul că se nevoiesc, dispreţuesc pe cei mai nebăgători de samă, socotesc că se îndreaptă din fapte trupeşti. Şi toţi cei cari, rezemându-se pe simpla cunoştinţă, nesocotesc pe cei lipsiţi de cunoştinţă, se găsesc cu mult mai neînţelepţi decât aceia.

12. Cunoştinţa fără faptele, cari urmează din ea, nu e sigură, chiar dacă e adevărată. Căci fapta este întărirea oricărui lucru.

13. Adeseori, din negrija pentru fapte, se întunecă şi cunoştinţa. Căci lucrurile, a căror împlinire a fost nesocotită, s'au şters în parte şi din amintire.

14. Scriptura de aceea ne îndeamnă să dobândim cunoştinţa lui Dumnezeu, ca să-I slujim Lui cum se cuvine prin fapte.

15. Când împlinim poruncile la arătare, luăm cele cuvenite dela Domnul, pe măsura acestei împliniri; dar ne folosim după scopul ce-l urmărim.

16. Cel ce vrea să facă ceva şi nu poate, e socotit de către cunoscătorul de inimi, Dumnezeu, ca şi când ar fi făcut. Iar aceasta trebue să o înţelegem atât cu privire la cele bune, cât şi la cele rele.

17. Mintea fără trup face multe lucruri bune şi rele. Dar trupul fără minte nu poate face niciuna din acestea, deoarece legea slobozeniei se cunoaşte înainte de faptă.

18. Unii, neîmplinind poruncile, socotesc că cred drept. Alţii, împlinindu-le, aşteaptă Împărăţia ca o plată datorată. Şi unii şi alţii greşesc faţă de adevăr.

19. Stăpânul nu datorează plată robilor; dar iarăşi nici cei ce nu slujesc drept nu dobândesc slobozenia.

20. Dacă Hristos a murit pentru noi, după Scripturi, şi nu mai trăim nouă înşine, „ci Aceluia care a murit şi a înviat pentru noi",[1] vădit este că suntem datori să-I slujim până la moarte. Cum vom socoti aşa dar înfierea ca ceva ce ni se datorează?

21. Hristos e Stăpân prin fiinţă şi Stăpân prin opera de mântuire, deoarece, neexistând noi, ne-a făcut, iar murind din pricina păcatului, ne-a răscumpărat prin sângele Său şi celor ce cred le-a dăruit harul.

22. Când auzi Scriptura zicând că Dumnezeu „va răsplăti fiecăruia după faptele sale",[2] să nu înţelegi că e vorba de fapte de o vrednicie egală cu Gheena sau cu Împărăţia, ci că Hristos va răsplăti faptele necredinţii în El sau ale credinţii, nu ca un schimbător care cântăreşte preţul lucrurilor de schimb, ci ca Dumnezeu, Ziditorul şi Răscumpărătorul nostru.

23. Cei ce ne-am învrednicit de baia naşterii de a doua, săvârşim faptele bune nu pentru răsplată, ci pentru păzirea curăţeniei dată nouă.

24. Tot lucrul bun, pe care-l săvârşim prin firea noastră, ne face să ne reţinem dela răul contrar, dar nu ne poate adăuga un spor de sfinţenie, fără har.

25. Cel ce se înfrânează, se reţine dela lăcomia pântecelui; cel ce dispreţueşte avuţia, dela sgârcenie; cel liniştit, dela vorbărie; cel curat, dela iubirea de plăceri ; cel cuviincios, dela desfrânare; cel ce se ajunge cu ce are, dela iubirea de argint; cel blând, dela turburare; cel cu cuget smerit, dela slavă deşartă; cel supus, dela iubirea de vrajbă; cel ce mustră, dela făţărie. De asemenea cel ce se roagă, e străin de desnădejde; săracul,

1) I Cor. 5, 15 2) Ps. 62, 13.

de multă avuţie; mărturisitorul, de tăgăduire; mucenicul, de slujirea la idoli. Vezi cum toată virtutea săvârşită până la moarte, nu e altceva decât reţinerea dela păcat. Iar reţinerea dela păcat e un lucru al firii, nu ceea ce aduce răsplata Împărăţiei.

26. Omul de abia păzeşte cele ale firii lui. Hristos însă, prin cruce, dărueşte înfierea.

27. Este o poruncă restrânsă şi este alta cuprinzătoare. Prin cea dintâi, se porunceşte să dăm o parte din ceea ce avem celui ce n'are; printr'a doua, se porunceşte lepădarea de toate avuţiile.

28. Este o lucrare a harului, necunoscută celui slab la minte; şi este o altă lucrare a păcatului, care seamănă cu adevărul. Dar e bine să nu cercetăm prea stăruitor aceste lucruri, ca să nu rătăcim. Ci toate să le aducem, prin nădejde, lui Dumnezeu, căci el ştie folosul amândurora.

29. Cel ce vrea să străbată marea spirituală, rabdă îndelung, cugetă smerit, veghiază şi se înfrânează. De se va sili să treacă fără acestea patru, se va turbura cu inima, dar de trecut nu va putea.

30. Liniştirea e reţinerea dela rele. Iar de-şi va lua cineva cu sine şi cele patru virtuţi, pe lângă rugăciune, nu va avea alt ajutor mai sigur spre starea de nepătimire.

31. Nu se poate linişti mintea fără trup, precum nu poate fi surpat zidul dintre ele, fără liniştire şi rugăciune.[1]

32. „Trupul pofteşte împotriva duhului şi duhul împotriva trupului".[2] Iar cei ce umblă în duh nu vor împlini pofta trupului.

33. Nu există rugăciune desăvârşită fără o chemare a minţii. Iar cugetul care strigă neîmprăştiat, va fi auzit de Domnul.

1) Adecă nu-şi poate linişti cineva mintea, dacă nu-ţi linişteşte şi trupul; de asemenea nu se poate străbate dela vieaţa după trup la cea în duh, fără liniştire şi rugăciune. 2) Gal 5, 17.

34. Mintea care se roagă neîmprăştiat, strâmtorează şi frânge inima; iar „inima înfrântă şi smerită Dumnezeu nu o va urgisi".[1]

35. Rugăciunea încă se numeşte virtute, deşi e maica virtuţilor. Căci le naşte pe acelea prin împreunarea cu Hristos.

36. Tot ce am săvârşi fără rugăciune şi nădejde bună, ne este pe urmă vătămător şi fără preţ.

37. Când auzi că „cei de pe urmă vor fi întâi şi cei dintâi vor fi pe urmă",[2] înţelege pe cei părtaşi de virtuţi şi pe cei părtaşi de dragoste. Căci iubirea e cea din urmă dintre virtuţi, după rând, dar e cea dintâi dintre toate, după cinste, vădindu-le pe cele care s'au născut înaintea ei, ca fiind cele de pe urmă.

38. Dacă, în vreme ce te rogi, te copleşeşte trândăvia, sau eşti supărat în diferite chipuri de păcat, adu-ţi aminte de moarte şi de muncile înfricoşate. Dar e mai bine să te lipeşti de Dumnezeu prin rugăciune şi nădejde, decât să te gândeşti la lucruri dinafară, chiar dacă sunt de folos.

39. Niciuna din virtuţi nu deschide singură, prin sine, uşa firii noastre, dacă nu sunt împletite toate între olaltă.

40. Nu e înfrânat cel ce se nutreşte cu gânduri. Căci chiar de sunt folositoare, nu-s mai folositoare ca nădejdea.

41. *Păcat spre moarte este tot păcatul nepocăit. Chiar de s'ar ruga un Sfânt pentru un asemenea păcat al altuia, nu e auzit.*

42. Cel ce se pocăeşte cum se cuvine nu va respinge osteneala pentru păcatele vechi, ci îşi va câştiga printr'ânsa îndurarea lui Dumnezeu.

43. Dacă suntem datori să facem în fiecare zi toate câte le are firea noastră bune, ce vom da lui Dumnezeu în schimb, pentru relele pe cari le-am făcut mai înainte?

1) Ps. 51, 19. 2) Mt. 19, 30; 20, 16.

44. Orice prisos de virtute am adăuga astăzi, el e o dovadă a negrijii trecute, nu un drept la răsplată.[1]

45. Cel ce se turbură cu mintea şi e liniştit cu trupul, este asemenea celui turburat trupeşte şi împrăştiat cu mintea.

46. Turburarea de bună voie fie a mintii, fie a trupului, o sporeşte pe cealaltă, cea a minţii pe cea trupească şi cea a trupului pe cea a minţii. Căci împreunarea lor dă naştere unui rău şi mai mare.

47. Mare virtute e a răbda cele ce vin asupra noastră şi a iubi pe cei ce ne urăsc, după cuvântul Domnului.[2]

48. Dovada iubirii nefăţărite e iertarea nedreptăţilor.

49. Nu pot fi iertate din inimă greşelile cuiva, fără cunoştinţă adevărată. Căci aceasta îi arată fiecăruia toate greşelile câte le face.

50. Nu vei pierde nimic din tot ce vei ierta pentru Domnul, căci la timpul cuvenit îţi vor veni înmulţite.

51. Când mintea uită de scopul cinstirii de Dumnezeu, fapta văzută a virtuţii îşi pierde valoarea.

52. Dacă fapta rău plănuită îi este stricăcioasă oricui, cu mult mai mult celor ce nu au grijă de amănuntele ei.

53. Filosofează cu fapta despre voia omului şi despre răsplata lui Dumnezeu. Căci ştiinţa nu e mai înţeleaptă sau mai folositoare decât fapta.

54. Ostenelelor pentru evlavie le urmează mângâierea. Iar aceasta o cunoaştem prin legea lui Dumnezeu şi prin conştiinţă.

55. Unul a primit un gând şi l-a ţinut fără multă socoteală. Altul l-a primit şi l-a confruntat cu adevărul. E de întrebat care dintre ei a lucrat cu mai multă evlavie?

56. Răbdarea năcazurilor e semnul cunoştinţei adevărate; la tel neînvinovăţirea oamenilor pentru nenorocirile tale proprii.

57. Cel ce face binele şi caută răsplata, nu slujeşte lui Dumnezeu, ci voii sale.

1) Vezi aceasta şi in „De baptismo" ; P. G 65, 1013. 2) Mt. 5, 44.

58. Cel ce a păcătuit, nu va putea scăpa de răsplată, decât printr'o pocăinţă corespunzătoare cu greşeala.

59. Unii spun: „Nu putem face binele, dacă nu primim în chip simţit harul Duhului".[1]

60. Aceasta o spun pentrucă, zăcând pururea în plăceri, prin libera lor hotărîre, renunţă ca nişte neajutoraţi la ceea ce le este dat ca putere (τὸ κατά δύναμη).[2]

61. Căci celor botezaţi în Hristos li s'a dăruit harul în chip tainic; dar el lucrează în ei pe măsura împlinirii poruncilor. Harul nu încetează de a ne ajuta în chip ascuns; dar atârnă de noi să facem sau să nu facem binele pentru care avem putere.

62. *Mai intâiu harul trezeşte în chip dumnezeesc conştiinţa.* Aceasta îi face şi pe cei făcători de rele să se căiască şi să placă lui Dumnezeu.

63. El e ascuns de asemenea în învăţătura ce ne-o dă aproapele. Iar uneori se iveşte în cuget şi prin cetire; sau învaţă mintea prin cugetarea naturală despre adevărul lui. Dacă deci nu vom ascunde talantul acestei cugetări, vom intra în chip simţit întru bucuria Domnului.

64. Cel ce cere lucrările Duhului înainte de împlinirea poruncilor e asemenea robului cumpărat cu bani, care, îndată ce a fost cumpărat, cere deodată cu preţul şi scrisoarea de slobozire.

65. Cel ce socoteşte necazurile venite dinafară ca aduse de dreptatea lui Dumnezeu, acela, căutând pe Domnul, a aflat deodată cu dreptatea Lui şi cunoştinţa.

66. Dacă vei înţelege ce zice Scriptura, că „în tot pământul stăpânesc judecăţile lui Dumnezeu",[3] orice

1) Aceasta era una din învăţăturile greşite ale Masalianilor, cari susţineau că harul numai atunci e prezent când e simţit.

2) In acest cap. se răspunde teoriei greşite din cap precedent, arătându-se că harul ne este dat ca putere, dar transformarea acestei puteri în fapte atârnă de noi. In P. G. 65, 937 acest cap. ţine în chip nimerit de cap. precedent. De asemenea cele 3 cap. cari urmează, 61—63, alcătuiesc în P. G. unul singur (56), în care Marcu Ascetul îşi expune învăţătura despre harul dat ca putere la botez şi despre actualizarea lui prin fapte, în termeni aproape identici cu cei din scrierea „Despre botez". 3) Psalm 105, 7.

întâmplare ţi se va face învăţător spre cunoştinţa de Dumnezeu.

67. Fiecare întâmpină ceea ce îi vine, după ideea sa. Dar numai Dumnezeu ştie cum i se potriveşte fiecăruia ceea ce îi vine.

68. Când suferi vreo ocară dela oameni, cugetă îndată la slava ce-ţi va veni dela Dumnezeu.[1] Şi ocara te va lăsa neîntristat şi neturburat; iar slava credincios şi nesupus osândei, când va veni.

69. Când eşti lăudat de mulţime, după bunăvoiţa lui Dumnezeu, să nu amesteci nimic semeţ în ceea ce ţi-a hărăzit Domnul, ca nu cumva schimbându-te, să cazi în starea dimpotrivă.

70. Sământa nu va creşte fără pământ şi apă; iar omul nu se va folosi fără osteneli de bună voie şi fără ajutor dumnezeesc.

71. Fără nor nu vine ploaie, iar fără conştiinţă bună nu poţi plăcea lui Dumnezeu.

72. Nu respinge învăţătura, chiar dacă eşti foarte cuminte. Căci iconomia lui Dumnezeu e mai folositoare ca înţelepciunea noastră.

73. Când inima e mişcată de vreo plăcere dela locul ostenelilor de bună voie, devine anevoie de reţinut, asemenea unui bolovan foarte greu, ce se rostogoleşte la vale.

74. Precum un viţel nedeprins, alergând după iarbă, ajunge la un loc mărginit de prăpăstii din amândouă părţile, la fel se află sufletul pe care gândurile l-au desfăcut pe 'ncetul de locul său.

75. Când mintea, dobândind bărbăţie în Domnul, desface sufletul de obişnuinţe învechite, atunci inima e chinuită de minte şi de patimă, ca de nişte călăi, cari o trag încoace şi încolo.

76. Precum cei ce plutesc pe mare rabdă cu plăcere arsura soarelui, la fel cei ce urăsc păcatul, iubesc

1) Ioan 5, 44.

mustrarea. Pentrucă cea dintâi se împotriveşte vântului, cea de-a doua patimilor.

77. Precum fuga în timpul iernii sau Sâmbăta[1] aduce durere trupului şi întinare sufletului, la fel răscoala patimilor în trupul îmbătrânit şi în sufletul sfinţit.

78. Nimenea nu e atât de bun şi de milos ca Domnul; dar nici El nu iartă pe cel ce nu se pocăeşte.

79. Mulţi ne întristăm pentru păcate; dar primim cu plăcere cauzele lor.

80. Sobolul, care se târîe sub pământ, fiind orb nu poate vedea stelele ; la fel cel ce nu crede lui Dumnezeu în privinţa celor vremelnice, nu poate crede nici în privinţa celor veşnice.

81. Cunoştinţa adevărată s'a dăruit oamenilor de către Dumnezeu, ca har înainte de har; şi ea învaţă pe cei ce se împărtăşesc de ea, să creadă înainte de toate în Cel ce le-a dăruit-o.

82. Când sufletul care a păcătuit nu primeşte necazurile ce vin asupra-i, atunci îngerii zic despre el: „Am doftorit Babilonul şi nu s'a vindecat".[2]

83. Mintea, care a uitat de cunoştinţa adevărată se luptă pentru cele protivnice, ca pentru unele ce-i sunt de folos.

84. Precum focul nu poate zăbovi în apă, tot aşa nici gândul urît în inima iubitoare de Dumnezeu. Căci tot cel ce iubeşte pe Dumnezeu, iubeşte şi osteneala. Iar osteneala de bună voie e vrăjmaşă plăcerii prin fire.

85. Patima ajungând stăpână peste fapte cu ajutorul voinţii, se impune pe urmă silnic şi dacă nu vrea cel părtaş de ea.

86. De vin asupra noastră gânduri fără voie, să fim siguri că iubim cauzele lor; iar de vin gânduri cu voia, iubim şi lucrurile spre cari se îndreaptă.

1) Matei 24, 20. 2) Ieremia 51, 9.

87. Părerea de sine şi îngâmfarea sunt pricini ale hulirii; iar iubirea de argint şi slava deşartă sunt pricini ale neîndurării şi ale făţărniciei.

88. Când diavolul vede că mintea s'a rugat din inimă, aduce ispite mari şi răutăcios uneltite. Căci nu vrea să stingă virtuţi mici prin ispite mari.

89. Un gând care zăboveşte arată împătimirea omului. Iar dacă e alungat repede, arată războiu şi împotrivire.

90. Trei sunt lucrurile spirituale, la care vine mintea când se schimbă: cel după fire, cel mai presus de fire şi cel împotriva firii. Când vine la locul după fire, se descopere pe sine ca pricina gândurilor rele şi-şi mărturiseşte lui Dumnezeu păcatele, recunoscând pricinile patimilor. Când vine la locul cel împotriva firii, uită de dreptatea lui Dumnezeu şi se războeşte cu oamenii pe motiv că o nedreptăţesc. Iar când e ridicată la locul mai presus de fire, află roadele Duhului Sfânt, pe care le-a arătat Apostolul : iubire, bucurie, pace[1] şi cele următoare ; şi ştie că dacă alege grijile trupeşti, nu poate rămânea acolo. Dar dacă se desparte de locul acela, cade în păcat şi în necazurile care urmează păcatului, chiar dacă nu îndată, dar desigur la vremea sa, când ştie dreptatea lui Dumnezeu.

91. Atâta adevăr se cuprinde în cunoştinţa fiecăruia, câtă siguranţă îi dau blândeţea, smerenia şi dragostea.

92. Tot cel ce s'a botezat după dreapta credinţă a primit tainic tot harul. Dar se umple de cunoştinţa sigură a acestui fapt, după aceea, prin lucrarea poruncilor.

93. Porunca lui Hristos, împlinită cu conştiinţă, dărueşte mângâiere după mulţimea durerilor inimii. Dar fiecare din acestea vine la timpul său.

94. Roagă-te stăruitor la orice lucru, ca unul ce nu poti face nimic fără ajutorul lui Dumnezeu.

95. Nimic nu ajută mai mult lucrării ca rugăciunea; şi pentru a câştiga bunăvoinţa lui Dumnezeu, nimic nu e mai de folos ca ea.

1) Galateni 5, 22,

96. Toată lucrarea poruncilor se cuprinde în ea. Căci nimic nu stă mai sus ca dragostea de Dumnezeu.

97. Rugăciunea neîmprăştiată e semn de iubire faţă de Dumnezeu la cel ce stărue în ea. Negrija de ea şi împrăştierea ei, e dovada iubirii de plăceri.

98. Cel ce priveghează, rabdă şi se roagă nestrâmtorat, se împărtăşeşte în chip vădit de Duhul Sfânt. Iar cel ce e strâmtorat în acestea, dar rabdă totuşi cu voia, primeşte şi el îndată ajutor.

99. O poruncă se vădeşte mai aleasă ca alta. De aceea există şi o credinţă mai sigură ca altă credinţă.

100. Este o credinţă din auz, după Apostol,[1] şi este o credinţă, care e adeverirea lucrurilor nădăjduite.[2]

101. Bine este să folosim prin cuvinte pe cei cari întreabă; dar mai bine e să conlucrăm cu ei prin rugăciune şi virtute. Căci cel ce, prin acestea, se aduce pe sine lui Dumnezeu, ajută şi aproapelui.

102. Dacă vrei să-l foloseşti fără vorbă multă pe iubitorul de învăţătură, îndeamnă-l la rugăciune, la credinţă dreaptă şi la răbdarea năcazurilor. Căci prin acestea se dobândesc toate celelalte virtuţi.

103. Pentru lucrurile, pentru cari şi-a pus cineva nădejdea în Dumnezeu, nu se mai războieşte cu aproapele.

104. Dacă, potrivit Scripturii, tot ce ni se întâmplă fără voie îşi are pricina în cele săvârşite cu voia, nimeni nu e atât de duşman omului, ca el însuşi.

105. Tuturor relelor le premerge neştiinţa; iar a doua după neştiinţă e necredinţa.

106. Fugi de ispită prin răbdare şi prin rugăciune. Căci dacă i te împotriveşti fără acestea, vine asupra-ţi şi mai năvalnic.

107. Cel blând pentru Dumnezeu e mai înţelept decât cei înţelepţi şi cel smerit cu inima e mai puternic decât cei puternici. Căci ei poartă jugul lui Hristos întru cunoştinţă.[3]

1) Romani 10, 17 2) Evrei 11, 1. 3) Matei 11, 29

108. Toate câte le grăim sau le săvârşim fără rugăciune, ni se arată pe urmă sau greşite sau vătămătoare, şi ne dovedesc lipsiţi de cunoştinţă, prin lucrurile cari urmează.

109. Unul singur e drept din fapte, din cuvinte şi din gânduri. Din credinţă însă, din har şi din pocăinţă, sunt mulţi drepţi.

110. Precum celui ce se pocăeşte îi e străină cugetarea semeaţă, aşa celui ce păcătueşte de bună voie îi e cu neputinţă cugetarea smerită.

111. Cugetarea smerită nu e o osândire a noastră din partea conştiinţei, ci cunoştinţa harului lui Dumnezeu şi a compătimirii Lui.

112. Ceea ce e casa văzută pentru aerul obişnuit, aceea este mintea raţională pentru harul dumnezeesc. Cu cât scoţi mai mult materia afară, cu atât mai mult năvăleşte acela înăuntru; şi cu cât o mâni pe aceasta mai mult înăuntru, cu atât mai mult se retrage acela.

113. Materia casei sunt vasele şi mâncările; iar materia minţii, slava deşartă şi plăcerea.

114. Nădejdea în Dumnezeu face inima largă; iar grija trupească o îngustează.

115. Harul Duhului e unul şi neschimbat; dar lucrează în fiecare precum voeşte.

116. Precum ploaia, curgând în pământ, dă plantelor calitatea lor proprie, celor dulci dulceaţa şi celor acre acreala, aşa harul, intrând în inimile credincioşilor, le dărueşte lucrările cari se potrivesc cu diferitele virtuţi.

117. Celui ce flămânzeşte pentru Hristos, harul i se face hrană; celui ce însetează, beutură preadulce; celui ce tremură de frig, haină; celui ostenit, odihnă; celui ce se roagă, deplină încredinţare; celui ce plânge, mângâiere.

118. Deci când auzi Scriptura spunând despre Duhul Sfânt că s'a coborît peste fiecare dintre Apostoli,[1] sau că a năvălit asupra unui prooroc,[2] sau că lucrează,[3]

1) Fapte 2, 3. 2) I. Samuil 10, 10; Ezechiil 2, 2 3) I Corinteni 12, 11.

sau se întristează,[1] sau se stinge,[2] sau se mânie; şi iarăşi că unii au pârga Duhului,[3] alţii sunt plini de Duh Sfânt,[4] să nu cugeţi la vreo tăiere, sau la vreo prefacere, sau la vreo schimbare a Duhului, ci crede, după cum am spus mai înainte, că el e nemutat, neschimbat şi atotputernic. De aceea, el rămâne în lucrări ceea ce este, dar în acelaşi timp salvează în fiecare, în chip dumnezeesc, ceea ce trebue salvat. Căci el se revarsă peste cei botezaţi în chip desăvârşit, asemenea soarelui, dar fiecare dintre noi se luminează în măsura în care, urîndu-şi patimile cari-l întunecă, le smulge din sine; precum de asemenea se întunecă în măsura în care, iubindu-le, cugetă la ele.

119. Cel ce urăşte patimile smulge pricinile lor. Iar cel ce se supune pricinilor e războit de patimi, chiar dacă nu vrea.

120. Când suntem stăpâniţi de gânduri rele, să ne învinovăţim pe noi înşine, şi nu păcatul strămoşesc.[5]

121. Rădăcinile gândurilor sunt păcatele văzute, pe cari le săvârşim cu mânile, cu picioarele şi cu gura.

122. Nu poate sta de vorbă cu patima în minte, cel ce nu iubeşte pricinile ei.

123. Căci cine stă la târguială cu slava deşartă, dacă dispreţueşte ruşinea? Sau cine se tulbură pentru ocară, dacă iubeşte umilinţa? Cine primeşte plăcerea trupească, având inimă sdrobită şi smerită? Sau cine se îngrijeşte şi se luptă pentru cele vremelnice, dacă crede în Hristos?

124. Cel care, dispreţuit fiind de cineva, nu se gâlceveşte cu cel ce-l dispretueşte, nici cu cuvântul, nici cu gândul, a dobândit cunoştinţă adevărată şi arată credinţă tare Stăpânului.

125. Mincinoşi sunt fiii oamenilor, cari stau în cumpănă de-a face nedreptate.[6] Dar Dumnezeu păstrează pe seama fiecăruia ceea ce este drept.

1) Efeseni 4, 30. 2) I Tesal. 5, 19. 3) Romani 5, 23. 4) Fapte 2, 4.

5) Temă desvoltată in scrierea „Despre botez". 6) Psalm 62, 10.

126. Dacă nici cel ce nedreptăţeşte nu ajunge la vreun prisos, nici cel nedreptăţit nu e lipsit de ceva, omul trece ca o umbră, şi deci în deşert se turbură.[1]

127. Când vezi pe cineva îndurerat de multe ocări, cunoaşte că, după ce s'a umplut de gânduri de-ale slavei deşarte, seceră acum cu scârbă spicele seminţelor din inimă.

128. Cel ce s'a bucurat de plăcerile trupeşti mai mult decât trebue, va plăti prisosul cu osteneli însutite.

129. Mai marele e dator să spună supusului ceea ce e dator să facă; iar dacă nu e ascultat, să-i vestească venirea relelor.

130. Cel ce este nedreptăţit de cineva şi nu cere dela cel ce l-a nedreptăţit ceea ce i se datorează, crede, cu privire la partea aceea, lui Hristos, şi va lua însutit în veacul acesta şi va moşteni vieaţa veşnică.

131. Aducerea aminte de Dumnezeu face să se nască în inimă osteneala şi durerea pentru cinstirea lui; şi tot cel ce uită de Dumnezeu caută plăcerea şi fuge de durere.

132. Nu zice că cel izbăvit de patimi nu mai poate avea necazuri. Căci chiar dacă nu pentru el, e dator totuşi să aibă necazuri pentru aproapele.

133. Când vrăjmaşul are în stăpânire multe zapisuri de ale păcatelor uitate, îl sileşte pe datornic să le săvârşească şi prin aducerea aminte, folosindu-se cu viclean meşteşug de legea păcatului.

134. Dacă vrei să-ţi aminteşti neîncetat de Dumnezeu, nu respinge necazurile ca nedrepte, ci rabdă-le ca pe unele ce vin după dreptate. Căci răbdarea lor trezeşte şi înviorează amintirea prin fiecare întâmplare. Iar respingerea lor micşorează durerea şi osteneala spirituală a inimii şi prin aceasta produce uitarea.

135. Dacă vrei ca Domnul să-ţi acopere păcatele, să nu-ţi arăţi oamenilor virtuţile. Căci ceea ce facem noi cu acestea, aceea face Dumnezeu cu acelea.

1) Psalm 39, 7.

136. Ascunzându-ţi virtutea, nu te mândri, ca şi când ai împlini dreptatea. Căci dreptatea nu stă numai în a ascunde cele frumoase, ci şi în a nu gândi nimic din cele oprite.

137. Nu te bucura când faci bine cuiva, ci când rabzi duşmănia care urmează, fără a pune la inimă răul. Căci precum urmează nopţile zilelor, aşa urmează răutăţile binefacerilor.

138. Slava deşartă, iubirea de argint şi plăcerea nu lasă facerea de bine nepătată, dacă nu s'au topit mai 'nainte prin frica lui Dumnezeu.

139. În durerile fără voie se ascunde mila lui Dumnezeu, care atrage la pocăinţă pe cel ce le rabdă şi izbăveşte de muncile veşnice.

140. Unii, împlinind poruncile, gândesc să le pună în cumpănă cu păcatele. Iar alţii îşi câştigă bunăvoinţa lui Dumnezeu prin jertfa Celui ce a murit pentru păcatele noastre. E de întrebat care dintre aceştia cugetă drept?

141. Frica Gheenei şi dragostea Împărăţiei dau puterea de a răbda necazurile. Iar aceasta nu vine dela noi înşine, ci dela Cel ce cunoaşte gândurile noastre.

142. Cel ce crede în cele viitoare se înfrânează dela plăcerile de aici, fără a face pe învăţătorul. Iar cel care nu crede, caută plăcerea şi fuge de durere.

143. Să nu zici: cum se va deda săracul plăcerii, neavând cele ce o pricinuesc? Căci cineva poate să se dedea plăcerii prin gânduri, în chip şi mai ticălos.

144. Altceva e cunoştinţa lucrurilor şi altceva cunoaşterea adevărului. Pe cât se deosebeşte soarele de lună, pe atât e mai de folos cea de a doua decât cea dintâi.

145. Cunoştinţa lucrurilor creşte în proporţie cu împlinirea poruncilor; iar cunoaşterea adevărului, pe măsura nădejdii în Hristos.[1]

1) Ideea că prin virtute sporim in cunoaştere, formează o temă principală a Sf Maxim Mărturisitorul.

146. De vrei aşadar să te mântueşti şi să vii la cunoştinţa adevărului, încearcă totdeauna să te ridici peste lucrurile ce cad sub simţuri şi să te lipeşti de Dumnezeu numai prin nădejde. Căci în felul acesta, privind uneori pe alături fără să vrei, vei afla Domnii şi Stăpânii răsboindu-te prin atacurile (διά των προσβολών) ce le vor da asupra ta. Dar biruindu-le prin rugăciune şi rămânând cu bună nădejde, vei stărui în harul lui Dumnezeu, care te isbăveşte de urgia viitoare.

147. Cine înţelege ceea ce a spus în chip tainic sfântul Pavel, că lupta noastră e împotriva duhurilor răutăţii,[1] va înţelege şi parabola Domnului, prin care a arătat că trebue să ne rugăm neîncetat şi să nu ne lenevim.[2]

448. Legea porunceşte figurat să lucrăm şase zile, iar a şaptea să ne odihnim. Lucrarea sufletului stă în facerea de bine prin bani şi lucruri. Iar odihna lui, în a vinde toate şi a le da săracilor, după cuvântul Domnului.[3] Şi cel ce a ajuns astfel la odihnă prin lepădarea de averi, petrece în nădejdea mintală. La această odihnă ne îndeamnă şi Pavel să intrăm cu sârguinţă, zicând: „Să ne silim să intrăm la această odihnă".[4]

149. Acestea le-am spus, nu nesocotind cele viitoare, nici hotărând că aici este răsplata obştească, ci fiindcă trebue să avem întâi harul Duhului Sfânt lucrând în inimă şi apoi să intrăm, pe măsura vredniciei noastre, în Împărăţia cerurilor. Aceasta descoperind-o şi Domnul a zis: „Împărăţia cerurilor este înăuntru vostru![5] Dar a spus-o şi Apostolul: „Credinţa e adeverirea celor nădăjduite"[6]; şi iarăşi: „Alergaţi aşa ca să o luaţi"[7]; şi iarăşi: „Cercetaţi-vă pe voi înşivă de sunteţi în credinţă. Sau nu cunoaşteţi că Iisus Hristos locueşte în voi? Afară numai dacă nu sunteţi creştini netrebnici".[8]

150. Cel ce cunoaşte adevărul nu se împotriveşte necazurilor, cari vin asupra lui. Căci ştie că-l conduc pe om spre frica de Dumnezeu.

1) Efeseni 6, 12 2) Luca 18, 1, 3) Matei 19, 21 4) Evrei 4, 11 5) Luca 17, 21. 6) Evrei 11, 1. 7) I Corinteni 9, 24. 8) II Corinteni 13, 5

151. Păcatele de odinioară, pomenite special după chipul lor, vatămă pe cel cu bună nădejde. Căci dacă îi apar în cuget însoţite de întristare, îl desfac de nădejde, iar dacă i se zugrăvesc fără întristare, îşi întipăresc din nou vechea întinăciune.

152. Când mintea, prin lepădarea de sine, se tine strâns numai de gândul nădejdii,[1] vrăjmaşul, sub motiv de mărturisire, îi zugrăveşte păcatele de mai înainte, ca să stârnească din nou patimile uitate prin harul lui Dumnezeu şi, pe nebăgate de seamă, să facă pe om nedrept. Căci făcând vrăjmaşul aceasta, de va fi omul luminat şi urîtor de patimi, se va întuneca, turburându-se pentru cele făcute. Iar de va fi încă înceţoşat şi iubitor de plăceri, va zăbovi desigur în convorbirea pătimaşe cu momelile, încât amintirea aceasta nu-i va fi o mărturisire , ci început de păcătuire.

153. Dacă vrei să aduci lui Dumnezeu mărturisire fără osândă, nu pomeni special, după chipul lor, greşelile, ci rabdă cu bărbăţie urmările lor.

154. Întâmplările dureroase vin asupra noastră pentru păcatele făcute mai 'nainte, fiecare greşală aducând după sine ceea ce se leagă de firea ei.

155. Cel ce cunoaşte şi ştie adevărul, nu se mărturiseşte lui Dumnezeu prin amintirea celor săvârşite, ci prin răbdarea celor ce vin pe urmă asupra lui.

156. Când respingi durerea şi ocara, nu făgădui că te vei pocăi prin alte virtuţi. Căci slava deşartă şi fuga de dureri obişnuiesc să slujească păcatului chiar şi prin cele de-a dreapta (prin virtuţi).

157. Precum virtuţile obişnuesc să se nască din dureri şi din ocări, aşa păcatele se nasc din plăceri şi laude.

1) Μονολόγωτος ἐλπίς poate avea trei înţelesuri: a) o nădejde tare ocupă sufletul în întregime ; b) nădejdea care nu se gândeşte decât la un lucru ; c) nădejdea care nu-şi cuprinde obiectul prin imagini, ci numai printr'un gând lipsit de imagini, dat fiind că imaginile atrag mintea spre lucruri sensibile şi spre păcate. Poate că în acest loc sunt vizate toate aceste înţelesuri.

158. Orice plăcere trupească vine dintr'o lenevire de mai 'nainte. Iar lenevia se naşte din necredinţă.

159. Cel ce zace sub păcat nu poate birui singur cugetul trupesc. Căci aţâţarea se mişcă fără odihnă în mădularele sale.

160. De suntem pătimaşi, trebue să ne rugăm şi să ne supunem. Căci de abia cu ajutor ne putem război cu obişnuinţele păcatului.

161. Cel ce-şi loveşte voia cu supunerea şi cu rugăciunea, este luptător cu bun meşteşug, vădind lupta mintală pe care o poartă, prin reţinerea dela cele supuse simţurilor.

162. Cel ce nu-şi uneşte voia sa cu Dumnezeu se poticneşte în faptele sale şi cade în mâinile vrăjmaşilor.

163. Când vezi doi răi, având dragoste unul faţă de altul, cunoaşte că fiecare ajută să se împlinească voia celuilalt.

164. Cel ce cugetă semeţ şi cel ce iubeşte slava deşartă se însoţesc cu plăcere unul cu altul. Căci cel dintâi laudă pe iubitorul de slavă deşartă, care-i cade înainte slugarnic; iar celalalt măreşte pe cel cu cuget semeţ, care-l laudă într'una.

165. Cel ce ascultă cu dragoste de adevăr scoate folos din amândouă părţile: pentru cele bune primind mărturie, se face şi mai grabnic la ele; pentru cele rele fiind mustrat, e silit să se pocăiască. După sporirea noastră trebue să ne fie şi vieaţa; şi după vieaţă suntem datori să înălţăm lui Dumnezeu rugăciunile noastre.

166. Bine este să ţinem porunca cea mai cuprinzătoare şi să nu ne îngrijim de nimic în parte, ca astfel să nu trebuiască nici să ne rugăm pentru ceva aparte, ci să cerem numai Împărăţia lui Dumnezeu, după cuvântul Domnului.[1] Iar dacă ne îngrijim de fiecare trebuinţă, suntem datori să ne şi rugăm pentru fiecare. Căci cel ce face sau se îngrijeşte de ceva fără rugă-

1) Mt. 6, 33.

ciune, nu se află pe drumul cel bun care duce spre sfârşitul lucrului. Aceasta e ceea ce a spus Domnul: „Fără mine nu puteţi face nimic".[1]

167. Cel ce nesocoteşte porunca rugăciunii, cade în neascultări şi mai rele, una predându-l alteia, ca legat în lanţuri.

168. Cel ce primeşte necazurile de acuma, în nădejdea bunătăţilor de mai târziu, a aflat cunoştinţa adevărului şi se va izbăvi repede de mânie şi întristare.

169. Cel ce primeşte reaua pătimire şi necinstea pentru adevăr umblă pe calea apostolilor, luând crucea şi încingându-se cu lanţuri. Iar cel ce încearcă să aibă grijă de inima sa fără acestea, rătăceşte cu mintea şi cade în ispitele şi cursele diavolului.

170. Nu poate birui cel ce se războieşte nici gândurile rele fără să biruiască pricinile lor, nici pricinile fără gânduri. Căci când răpunem pe una în parte, nu peste mult suntem prinşi prin cealaltă de către amândouă.

171. Cel ce se luptă cu oamenii, de frica relei pătimiri şi a ocărilor, sau va pătimi aici necazuri şi mai multe, sau va fi muncit fără milă în veacul viitor.

172. Cel ce vrea să fie ferit de orice întâmplare rea e dator să-şi încredinţeze toate trebile lui Dumnezeu prin rugăciune; apoi mintea lui să se ţină strâns de nădejdea în El, iar grija pentru lucrurile supuse simţurilor să o nesocotească cu toată puterea.

173. Când află diavolul pe un om, prins fără trebuinţă de cele trupeşti, mai întâi îi răpeşte trofeele cunoştinţii, pe urmă îi taie nădejdea în Dumnezeu, cum i-ar tăia capul.

174. Dacă ocupi vreodată poziţia întărită a rugăciunii curate, nu primi în acea vreme cunoştinţa lucrurilor, ridicată în faţa ta de vrăjmaşul, ca să nu pierzi ceea ce e mai de preţ. Căci mai bine este să-l săgetăm cu săgeţile rugăciunii, stând închişi în cetăţuia noastră,

1) Io 15, 5

decât să stăm de vorbă cu el, care ne aduce daruri, uneltind să ne desfacă de rugăciunea împotriva lui.

175. Cunoştinţa lucrurilor foloseşte omului în vreme de ispită şi de trândăvie. Dar în vreme de rugăciune îl păgubeşte.

176. Dacă ţi s'a rânduit să înveţi întru Domnul şi nu eşti ascultat, întristează-te cu mintea, dar nu te turbura la arătare. Căci întristându-te, nu vei fi osândit cu cel neascultător. Dar turburându-te, vei fi ispitit prin acelaşi lucru.

177. În vremea tâlcuirii, să nu ascunzi cele ce privesc pe cei de faţă, povestindu-le lucrurile cuviincioase şi vrednice de laudă mai lămurit, iar pe cele greu de auzit, mai acoperit.

178. Celui ce nu se află în ascultarea ta să nu-i aduci greşala în faţă. Căci aceasta tine mai mult de stăpânire, decât de sfătuire.

179. Cele spuse la plural se fac tuturor de folos, arătând fiecăruia în conştiinţă cele ale sale.

180. Cel ce vorbeşte drept e dator şi el să fie plin de mulţumire, ca unul ce primeşte cuvintele dela Dumnezeu. Căci adevărul nu este al celui ce grăeşte, ci al lui Dumnezeu, care i-l dărueşte.

181. Nu te gâlcevi cu cei cari nu ţi-au făcut mărturisire de supunere, când se împotrivesc adevărului, ca să nu-ţi stârneşti ura, cum zice Scriptura.

182. Acela care cedează ucenicului când se împotriveşte unde nu trebue, îl rătăceşte în privinţa acelui lucru şi-l pregăteşte să nesocotească rânduelile supunerii.

183. Cel ce sfătueşte sau mustră întru frica lui Dumnezeu pe acela care păcătueşte, îşi câştigă sie-şi virtutea opusă greşelii. Iar cel ce ţine minte răul şi osândeşte cu răutate cade în aceeaşi patimă, după legea duhovnicească.

184. Cel ce a învăţat bine legea se teme de legiuitor; iar temându-se de El, se fereşte de tot răul.

185. Nu vorbi cu două limbi, într'un fel arătându-te cu cuvântul, şi într'alt fel aflându-te cu conştiinţa. Căci pe unul ca acesta Scriptura îl pune sub osândă.[1]

186. Adeseori cel ce spune adevărul e urît de cei fără de minte, după Apostol.[2] Iar cel făţarnic este iubit. Dar nici una dintre aceste răsplăti nu ţine multă vreme. Căci domnul va răsplăti fiecăruia, la vremea sa, ceea ce trebue.

187. Cel ce voeşte să înlăture relele viitoare e dator să poarte cu plăcere pe cele de acuma. Căci astfel, împăcându-se înţelepţeşte cu lucrurile, va ocoli prin dureri mici, pedepse mari.

188. Împrejmueşte-ţi cuvântul cu întărituri dinspre partea laudei de sine şi cugetul dinspre partea înaltei păreri despre tine, ca nu cumva cedând să faci cele dimpotrivă. Căci binele nu se săvârşeşte numai de către om, ci şi de către Dumnezeu, atotvăzătorul.

189. Atotvăzătorul Dumnezeu precum dă răsplătiri cuvenite faptelor noastre, aşa şi cugetelor şi gândurilor noastre celor de bună voie.

190. Gândurile fără de voie răsar din păcatul de mai înainte; iar cele cu voia, din voinţa liberă. De aceea, cele din urmă, sunt pricinile celor dintâi.

191. Gândurile rele neintenţionate le urmează întristarea. De aceea şi dispar degrabă. Iar celor intenţionate le urmează bucurie. De aceea cu anevoe ne isbăvim de ele.

192. Iubitorul de plăcere se întristează de dojeniri şi de strâmtorări; iar iubitorul de Dumnezeu, de laude şi de prisosiri.

193. Cel ce nu cunoaşte judecăţile lui Dumnezeu merge cu mintea pe un drum înconjurat de amândouă părţile de prăpăstii şi uşor e răsturnat de orice vânt. Când e lăudat, se umflă de mândrie; când e dojenit, se oţăreşte; când îi merge bine, îşi pierde cuviinţa;

1) Sirach, 28, 15. 2) Io. 8, 40.

când ajunge în suferinţe, se tângueşte; de înţelege ceva caută numaidecât să arate; când nu înţelege, se face că înţelege; dacă e bogat, se îngâmfă; dacă e sărac, se face că nu e; când se satură, e plin de îndrăsneală; când posteşte, se umple de slavă deşartă; cu cei ce-l mustră, se ia la ceartă; iar cei ce-l iartă, îi socoteşte proşti.

194. Dacă, prin urmare, cineva n'a dobândit, prin harul lui Hristos, cunoştinţa adevărului şi frica de Dumnezeu, se răneşte cumplit nu numai de patimi, ci şi de alte întâmplări.

195. Când vrei să descurci un lucru încurcat, caută în privinţa lui ce place lui Dumnezeu, şi vei afla deslegarea folositoare.

196. Când Dumnezeu binevoeşte să se facă un lucru, toată zidirea ajută să se împlinească. Dar când El nu binevoeşte, se împotriveşte şi zidirea.

197. Cel ce se împotriveşte necazurilor, se războieşte fără să ştie cu porunca lui Dumnezeu. Iar cel ce le primeşte întru cunoştinţă adevărată, acela rabdă pe Domnul, cum zice Scriptura.

198. După ce a venit încercarea, nu întreba de ce, sau prin cine a venit, ci cum să o porţi cu mulţumire, fără întristare şi fără pomenirea răului.

199. Răul dela altul nu ne sporeşte păcatul, dacă nu îl primim cu gânduri rele.

200. Dacă nu e uşor să afli pe cineva să placă lui Dumnezeu fără să fie încercat, trebue să mulţumim lui Dumnezeu pentru toată întâmplarea.

201. Dacă Petru n'ar fi rămas fără izbândă în pescuitul de noapte,[1] nu ar fi izbândit în cel de zi. Şi dacă Pavel nu şi-ar fi pierdut vederea ochilor,[2] nu ar fi câştigat-o pe cea a minţii. Iar dacă Ştefan nu ar fi fost batjocorit ca hulitor, nu ar fi văzut pe Dumnezeu, când i s'au deschis cerurile.[3]

1) Luca 5, 5—6. 2) Fapte 9, 8. 3) Fapte 7, 55.

202. Precum lucrarea după Dumnezeu e virtute, aşa necazul împotriva aşteptării se numeşte încercare.

203. Dumnezeu a încercat pe Avraam, adică i-a adus necaz cu folos, nu ca să afle cum este, căci Cel ce cunoaşte toate înainte de naşterea lor îl cunoştea şi pe el, ci ca să-i dea prilejuri pentru o credinţă desăvârşită.

204. Tot necazul vădeşte aplecarea voinţii, dându-i acesteia prilej să încline fie la dreapta, fie la stânga. De aceea necazul ce se întâmplă să vină se numeşte încercare, dând celui ce se împărtăşeşte de el cunoştinţa voilor sale ascunse.

205. Frica de Dumnezeu ne sileşte să luptăm cu păcatul. Dar luptând noi, însuşi harul lui Dumnezeu îl surpă.

206. Înţelepciunea nu stă numai în a cunoaşte adevărul din înălţimea naturală, ci şi în a răbda răutatea celor ce ne fac nedreptate, ca pe a noastră proprie. Căci cei ce rămân la cea dintâi se umflă de mândrie; iar cei ce au ajuns la a doua au dobândit smerenie în cugetare.

207. De vrei să nu fii muncit de gânduri rele, primeşte umilirea sufletului şi necazul trupului. Iar aceasta nu numai în parte, ci în toată vremea şi locul şi lucrul.

208. Cel ce se lasă povăţuit de bună voie prin necazuri, nu va fi stăpânit de gândurile fără de voie. Iar cel ce nu primeşte pe cele dintâiu, va deveni, chiar dacă nu vrea, robul celor de al doilea.

209. Dacă eşti nedreptăţit şi ţi se înăspreşte inima, nu te întrista, căci cu bun rost a fost pus în mişcare ceea ce ţi s'a întâmplat. Ci bucurându-te, alungă gândurile cari răsar, ştiind că, biruindu-le dela primul atac, va fi biruit împreună cu ele şi răul după ce a fost pus în mişcare; dar dacă gândurile continuă să se mişte, şi răul sporeşte.

210. Fără sdrobirea inimii, e cu neputinţă să ne izbăvim cu totul de păcat. Iar inima se sdrobeşte prin înfrânarea dela trei lucruri: dela somn, dela hrană şi

dela lenevirea trupească. Căci prisosinţa acestora sădeşte iubirea de plăcere ; iar iubirea de plăcere primeşte gândurile rele. Pe de altă parte, ea se împotriveşte atât rugăciunii, cât şi slujirii cuvenite.

211. Dacă ai fost rânduit să porunceşti fraţilor, păzeşte rânduiala ta şi să nu treci sub tăcere cele cuvenite de frica celor ce se împotrivesc. Când vor asculta, vei avea plată pentru virtutea lor; când nu vor asculta, desigur îi vei ierta şi vei lua de asemenea iertare dela Cel ce a zis: „Iertaţi şi se va ierta vouă".[1]

212. Toată încercarea se aseamănă cu un târg. Cel ce ştie să facă negustorie, câştigă mult; iar cel ce nu ştie, sufere pagubă.

213. Pe cel ce nu ascultă de un cuvânt nu-l sili cu ceartă; ci câştigul, pe care el l-a lepădat, adunăţi-l ţie. Căci hotărîrea de a nu pune răul la inimă îţi va folosi mai mult decât îndreptarea lui.

214. Când vătămarea ce izvorăşte dela unul se întinde la mulţi, nu trebue să ai îndelungă răbdare, nici să cauţi folosul tău, ci al celor mulţi, ca să se mântuiască. Căci e mai folositoare virtutea multora, decât cea a unuia.

215. De va cădea cineva în orice fel de păcat şi nu se va întrista pe măsura greşelii, cu uşurinţă va cădea iarăşi în aceeaşi cursă.

216. Precum leoaica nu se apropie cu prietenie de junincă, la fel neruşinarea nu primeşte de bunăvoie întristarea după Dumnezeu.[2]

217. Precum oaia nu se împreună cu lupul, pentru naşterea de pui, aşa nici durerea inimii cu neruşinarea, pentru zămislirea virtuţilor.

218. Nimenea nu poate avea durere şi întristare după Dumnezeu, de nu va iubi mai 'nainte pricinile lor.

219. Frica de Dumnezeu şi mustrarea primesc între ele întristarea. Iar înfrânarea şi privegherea se însoţesc cu durerea.

1) Luca 6, 37 2) II Cor. 7, 10.

220. Cel ce nu se lasă povăţuit de poruncile şi de îndemnurile Scripturii, va fi mânat înainte de biciul calului şi de boldul asinului.[1] Iar de se va împotrivi şi acestora, i se vor strânge fălcile în zăbale şi frâu.[2]

221. Cel biruit cu uşurinţă de cele mici e robit neapărat şi de cele mari. Iar cel ce le dispretueşte pe acelea, le va sta împotrivă şi celor mari, întru Domnul.

222. Nu încerca să foloseşti prin mustrări pe cel ce se laudă cu virtuţile, fiindcă acela nu poate fi şi iubitor de fală şi iubitor de adevăr.

223. Tot cuvântul lui Hristos descopere mila şi dreptatea şi înţelepciunea lui Dumnezeu, şi toarnă prin auz puterea lor în cei ce ascultă cu plăcere. Dar cei nemilostivi şi nedrepţi, ascultând fără plăcere, nu au putut cunoaşte înţelepciunea lui Dumnezeu, ba L-au şi răstignit pe Cel ce o grăia. Deci să băgăm şi noi de seamă de ascultăm cu plăcere de El. Căci chiar El a zis: „Cel ce mă iubeşte pe Mine va păzi poruncile Mele şi va fi iubit de Tatăl Meu şi Eu îl voiu iubi pe el şi Mă voiu arăta lui".[3] Vezi cum a ascuns arătarea Sa în porunci? Dar dintre toate poruncile, cea mai cuprinzătoare este dragostea către Dumnezeu şi către aproapele. Iar aceasta ia fiinţă din înfrânarea dela cele materiale şi din liniştirea gândurilor.

224. Domnul, ştiind aceasta, ne porunceşte zicând: „Să nu vă îngrijiţi de ziua de mâine".[4] Şi cu dreptate. Pentrucă cel ce nu s'a izbăvit de cele materiale şi de grija lor, cum se va izbăvi de gândurile rele? Iar cel învăluit de gânduri, cum va vedea păcatul, care este acoperit de ele? Căci *păcatul e un întunerec şi o ceaţă a sufletului,* ce se lasă din gânduri, din cuvinte şi din fapte rele. Şi păcatul se naşte aşa că diavolul ispiteşte pe om printr'o momeală care nu-l forţează şi îi arată începutul păcatului, iar omul intră în vorbă cu el din pricina iubirii de plăcere şi a slavei deşarte. Căci deşi

1)Prov. 26, 3. 2) Ps 32, 9. 3) Io. 14, 21. 4) Matei 6, 37.

prin judecată nu voieşte, dar cu lucrarea se îndulceşte şi îl primeşte. Iar cel ce nu-şi vede acest păcat cuprinzător, cum se va ruga pentru el ca să se curăţească? Şi cel ce nu s'a curăţit, cum va afla locul fiinţei curate? Iar de nu-l va afla, cum va vedea casa cea mai dinlăuntru a lui Hristos, dacă suntem casa lui Dumnezeu, după cuvântul prorocesc, evangelicesc şi apostolesc?

225. Trebue, aşadar, ca urmare a celor spuse mai 'nainte, să căutăm casa aceasta şi să stăruim a bate la uşa ei prin rugăciune, ca, fie acum, fie în ceasul morţii, să ne deschidă stăpânul şi să nu ne spună ca unora, cari n'am avut grijă: „Nu vă ştiu pe voi de unde sunteţi".[1] Ba suntem datori nu numai să cerem şi să luăm, ci să şi păstrăm ceea ce ni s'a dat. Căci sunt unii, cari şi după ce au primit, au pierdut. De aceea, poate, cunoştinţa simplă, sau chiar şi o experienţă întâmplătoare a lucrurilor spuse mai 'nainte o au şi cei mai tineri şi mai târzii la învăţătură. Dar trăirea stăruitoare, cu răbdare, n'o au decât cei evlavioşi şi mult încercaţi dintre bătrâni, cari, pierzând-o adeseori din neatenţie, au căutat-o iarăşi cu osteneli de bună voie şi au aflat-o. Să nu încetăm să facem şi noi la fel, până când o vom dobândi într'o astfel de măsură, încât să nu o mai putem pierde, întocmai ca aceia.

226. Aceste puţine învăţături ale legii duhovniceşti le-am cunoscut din cele multe. Asupra lor stărue neîncetat şi marele Psalmist, vrând să le înveţe şi să le împlinească cei ce cântă neîntrerupt în Domnul Iisus: Lui I se cuvine slava, stăpânirea şi închinarea, acum şi în veci. Amin.

1) Luca 13, 25.

Al aceluiaşi

Răspuns acelora cari se îndoiesc despre Dumnezeescul Botez[1]

Unii socotesc Sfântul Botez desăvârşit, întemeindu-se pe Scriptură, care zice: „Scoală-te, primeşte botezul şi spală-te de păcatele tale",[2] sau: „Spălaţi-vă şi fiţi curaţi",[3] sau: „Dar v'aţi spălat, dar v'aţi curăţit",[4] precum şi alte multe de felul acesta. Alţii însă susţin că păcatul cel vechiu se desfiinţează abia prin nevoinţe, aducând şi ei mărturia Scripturii, care zice: „Să ne curăţim pe noi înşine de toată întinăciunea trupului şi a duhului".[5] Ba aceştia susţin că chiar şi lucrarea însăşi a păcatului se află în ei după Botez.

Ce vom zice noi la acestea, sau cui vom crede?

Răspuns

Trebue să credem propovedaniei Apostolilor şi să rămânem pe lângă mărturisirile lor şi să nu ispitim puterea lui Dumnezeu prin socotinţe omeneşti. De asemenea să nu primim iarăşi de bunăvoie jugul robiei, ci să ţinem strâns la libertatea noastră prin împlinirea poruncilor. Căci pe măsura împlinirii lor aflăm tot adevărul, precum trebue să ştim limpede că pe măsura neîmplinirii lor stăm sub puterea păcatului. Numai fiindcă am socotit deşartă propovedania, ascultând mai mult de

1) Editat în P. G. 65, 985-1028. 2) Fapte 22, 16. 3) Isaia 1, 16.
4) I Corinteni 6, 11. 5) II Corinteni 7, 1.

curiozitatea noastră decât de cuvântul lui Dumnezeu, s'a făcut deşartă şi credinţa noastră şi ne aflăm încă în păcate.

Întrebare

Noi nu spunem că propovedania este deşartă, ci căutăm să aflăm adevărul.

Răspuns

Dacă ţinem propovedania de adevărată, să împlinim toate poruncile şi atunci vom şti de mai suntem stăpâniţi de păcat. Căci Sfântul Botez este desăvârşit, dar nu desăvârşeşte pe cel ce nu împlineşte poruncile. Drept aceea să nu credem socotinţelor omeneşti, ci mai de grabă dumnezeeştei Scripturi, care spune: „Hristos a murit pentru păcatele noastre",[1] sau: „Ne-am îngropat cu El prin botez",[2] sau: „Cel ce a murit s'a îndreptat de păcat",[3] sau „Păcatul nu va mai stăpâni peste noi",[4] de vom împlini poruncile; iar de nu le împlinim, suntem necredincioşi şi stăpâniţi de păcat. Căci credinţa stă nu numai în a ne fi botezat în Hristos, ci şi în a împlini poruncile Lui. Că odată ce ne-am îngropat cu El prin Botez, ne-a şi ridicat pe noi şi ne-a aşezat împreună cu Sine în cele cereşti, e vădit din Scripturi.[5] Dar nu e mai puţin vădit că ne-a dat şi porunci, ca, împlinindu-le, să aflăm desăvârşirea pe care ne-a dat-o nouă. Iar de nu le vom împlini, ne vom arăta stăpâniţi de păcat.

Dacă zicem deci că păcatul se desfiinţează prin fapte, atunci „Hristos a murit în deşert"[6] şi toate cele spuse sunt mincinoase. Şi dacă aceştia spun că Botezul nu este desăvârşit, ci dobândesc desăvârşirea prin nevoinţe, deşartă este pentru ei şi legea libertăţii şi toată legiuirea Noului Testament e desfiinţată. Ba aceştia Îl fac şi pe Hristos însuşi nedrept, odată ce porunceşte celor botezaţi să săvârşească fapte de-ale libertăţii, câtă

1) I. Corinteni 15, 3. 2) Romani 6, 4. 3) Romani 6, 3. 4) Romani 6, 14. 5) Efeseni 2, 6. 6) Galateni 2, 21.

vreme ei sunt robiţi de păcat împotriva voii. Iar harul lui Dumnezeu nu mai e în acest caz har, ci răsplata nevoinţelor noastre. Căci dacă prin fapte (scăpăm de păcat), atunci nu mai putem spune că prin har. Iar dacă prin har, fapta nu mai e faptă, ci poruncă a Celui ce ne-a eliberat, şi faptă a libertăţii şi a credinţii. Acestea li le-a spus Sfântul Pavel mai înainte Galatenilor, potrivit cu iconomia dumnezeească, sfătuindu-i ca pe unii ce erau la fel de necredincioşi ca şi aceştia de acum.

Dar noi nu avem aceeaşi necredinţă în harul lui Dumnezeu. Să nu fie! Nici nu tăgăduim credinţa în propovedania apostolică. Ci, chiar dacă suntem ţinuţi sub păcat şi după Botez, aceasta nu se întâmplă din pricină că Botezul ar fi nedesăvârşit, ci pentrucă nesocotim porunca şi ne alipim de plăceri de bună voie, cum ne mustră dumnezeeasca Scriptură. Căci omul se întoarce cu voia sa liberă la păcatul său, „ca un câine care vine la vărsătura sa".[1] Pentrucă nici Botezul, nici Dumnezeu, nici Satana nu sileşte voia omului. Oare n'au auzit aceştia că poruncile lui Hristos, cele date după Botez, sunt o lege a libertăţii? Căci zice Scriptura: „Aşa să lucraţi şi aşa să grăiţi, ca unii ce veţi avea să fiţi judecaţi prin legea libertăţii".[2] Şi iarăşi zice Sfântul Petru: „Adăugaţi la credinţa voastră virtutea".[3] Iar după ce spune cele următoare, adaugă zicând: „Cel care nu are acestea e orb cu vederea micşorată, uitând de curăţirea păcatelor lui de demult".[4] Aţi putut înţelege din cele spuse că e vorba de curăţirea întâmplată în chip tainic prin Botez, dar care e aflată efectiv (ενεργώς) prin porunci.

Dacă însă, botezându-ne, nu ne-am eliberat de păcatul strămoşesc, e vădit că nu putem săvârşi nici faptele libertăţii. Iar dacă putem să le săvârşim pe acestea, arătat este că tainic ne-am eliberat de robia păcatului, precum este scris: „Legea Duhului vieţii m'a slobozit pe

1) II Petru 2, 21. 2) Iacob 2, 13. 3) II Petru 1, 5. 4) II Petru 1, 9

mine de legea păcatului şi a morţii",[1] dar nesocotind poruncile Celui ce ne-a curăţit pe noi, suntem purtaţi de păcat. Drept aceea, sau arată-mi tu mie că cei botezaţi nu pot împlini poruncile libertăţii şi atunci Botezul nu e desăvârşit; sau, arătând noi că aceştia au primit o astfel de putere, să mărturisească toţi că au fost eliberaţi prin harul lui Hristos, dar s'au predat pe ei înşişi în robia păcatelor prin faptul că n'au împlinit toate poruncile, şi de aceea iarăşi s'au supus lor. Şi dovada s'o ia chiar din mărturia adusă de ei: „Să ne curăţim pe noi înşine, fraţilor, de toată întinăciunea trupului şi a duhului".[2] Căci cel robit păcatului cum se poate curăţi însuşi pe sine de toată întinăciunea trupului şi a duhului, odată ce nu are libertatea şi puterea trebuincioasă, ci e ţinut sub păcat? Iar dacă ai stăpânire peste patimi, poţi cunoaşte că nu eşti ţinut sub ele prin puterea lor, ci din pricina voinţii tale. Deci toate câte ni le spune dumnezeeasca Scriptură despre curăţire, ni le spune ca unor oameni liberi şi ca unor oameni liberi ne dă îndemnul să nu rămânem în asemenea gânduri, ci să iubim libertatea, având puterea să înclinăm spre ceea ce vrem, fie bine, fie rău.

Întrebare

Dacă ne-am eliberat la Botez, de ce nu vedem aerul libertăţii, cum îl văd cei ce se nevoiesc?

Răspuns

Vederea noastră este întunecată de plăcerile cu voia şi de nesocotirea poruncilor, pe cari aceia le-au împlinit. Căci am spus mai înainte că omul se eliberează prin darul lui Hristos, dar voia sa stăruie pe lângă ceea ce iubeşte, chiar după ce s'a botezat, din pricina libertăţii sale. Când Iisus zice: „Cei ce se silesc răpesc Împărăţia Cerurilor",[3] vorbeşte despre voia noastră, vrând ca fiecare din noi să se silească potrivit cu Botezul, ca să nu se abată spre rău, ci să stăruiască în bine. De sigur,

1) Romani 8, 2 2) II Cor. 7, 1. 3) Matei 11. 12.

precum omul pătimea de silă sub robia Stăpâniilor (rele), Dumnezeu putea să ne slobozească şi să ne facă neschimbători tot cu sila. Dar n'a tăcut aşa, ci prin Botez ne-a scos cu sila din robie, desfiinţând păcatul prin cruce, şi ne-a dat poruncile libertăţii, dar a urma sau nu poruncilor a lăsat la voia noastră liberă. Drept aceea, împlinind poruncile ne arătăm dragostea faţă de Cel ce ne-a eliberat; iar nepurtând grijă de ele, sau neîmplinindu-le, ne dovedim împătimiţi de plăceri.

Dar aceştia se poticnesc chiar în gândurile lor când zic: „Vrem să împlinim poruncile, dar nu putem, fiind ţinuţi cu puterea de păcat; de aceea trebue să ne nevoim mai întâi şi să ştergem păcatul ca să putem împlini poruncile libertăţii". Ei nu înţeleg însă ce zic, nici ceea ce vreau să dea ca lucru sigur. Căci dacă nu ai peste tot libertate şi nu poţi împlini poruncile, prin cari nevoinţe zici că ştergi păcatul? Pentrucă nevoinţele celor credincioşi sunt porunci. Tu deci zici: „Nu pot împlini poruncile, până nu mă voiu curăţi întâi prin nevoinţe". Dar arată-mi atunci nevoinţele, de cari zici că sunt afară de porunci, şi voiu crede părerii tale. Dacă îmi arăţi rugăciunea, ea e poruncă; dacă îmi arăţi postul, e tot poruncă ; privegherea, de asemenea e poruncă; dărnicia, la fel e poruncă; punerea sufletului, tot poruncă este; curăţirea gândurilor, e şi ea poruncă; crucea, moartea şi orice altă faptă a virtuţii ai mai numi, toate sunt porunci. De aceea celor ce au primit puterea de a împlini poruncile, Hristos le porunceşte ca unor credincioşi să se nevoiască să nu se întoarcă spre cele dinapoi, nu pentrucă prin porunci ar avea să şteargă păcatul, ci ca să nu se mai întoarcă pe ei înşişi la cele dinapoi. Deci aceste porunci nu scot afară păcatul (căci aceasta s'a făcut numai prin cruce), ci păzesc condiţiile libertăţii noastre. Căci spune-mi mie: dacă scoţi afară păcatul lui Adam prin fapte, de ce s'a zis că „Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi ?"[1]

1) I Corinteni 15, 3.

Dar la acestea nu au ce răspunde, ci pun doar întrebări cari se bat cap în cap, căutând să folosească orice pentru socotinţele lor şi neascultând de adevărul Scripturii. Deci zic aceştia: „Dacă păcatul se şterge prin Botez, de ce lucrează iarăşi în inima noastră?" Dar noi am arătat de multe ori pricina, spunând că nu vreo rămăşiţă a păcatului lucrează în noi după Botez (căci acesta dă deslegarea deplină), ci că noi înşine ne înfăşurăm cu voia liberă în legăturile cari au fost deslegate prin împlinirea poruncilor. Căci gândul, care zăboveşte în jurul vreunei plăceri sau mânii, nu e un semn al păcatului rămas, ci al unei împătimiri libere. Pentrucă avem puterea să stingem gândurile şi să surpăm „toată înălţarea care se ridică împotriva cunoaşterii lui Dumnezeu",[1] cum zice Scriptura. Prin urmare gândul rău este, pentru aceia cari îl sting în ei, semn al dragostei de Dumnezeu, nu al păcatului. Căci nu atacul (προσβολή) gândului este semn al păcatului, ci convorbirea pretinoasă a minţii cu el? Pentrucă dacă nu-l iubim, de ce zăbovim cu el? Căci dacă n'am săvârşit fapte rele este cu neputinţă să lungim vorba cu el în inimă, odată ce îl urîm din toată inima. Prin urmare, dacă chiar şi când e urît un gând stăpâneşte cu putere mintea (căci nu spun că nu se întâmplă aceasta) acest fapt nu este o rămăşiţă din păcatul lui Adam, ci un semn al necredinţii de după Botez. Căci dacă după Sfântul Botez, măcar că putem împlini poruncile, nu le împlinim, chiar dacă nu vrem suntem ţinuţi sub păcat până ce, împlinind toate poruncile, vom ruga pe Dumnezeu prin pocăinţă să şteargă păcatul necredinţii noastre. Pentrucă două sunt pricinile lucrării păcatului în noi şi amândouă sunt dela noi: una lucrează pe măsura neîmplinirii poruncilor, iar cealaltă ne stăpâneşte cu putere datorită faptelor noastre rele de după Botez. Şi numai Dumnezeu înlătură această lucrare, dacă îl rugăm prin milostenie,

1) II Cor. 10, 5.

prin rugăciune şi prin răbdarea năcazurilor ce vin asupra noastră. Dar şi pe acestea ni le dărueşte, în chip ascuns, tot harul dat nouă prin Botez.

Întrebare

Atunci nu cumva a păcătuit şi Pavel după Botez, dacă era stăpânit de păcat cu voia lui? Căci zice: „Văd altă lege, luptându-se împotriva legii minţii mele".[1]

Răspuns

Aşa strică şi celelalte locuri din Scriptură, cei rătăciţi de înţelegerea lor păcătoasă. Dar ia capitolul acesta de mai sus şi vei afla că Sfântul Pavel nu grăeşte despre sine, cum era după Botez, ci despre Iudeii necredincioşi, vrând să-i convingă că fără harul lui Hristos, dat prin Botez, e cu neputinţă să fie biruit păcatul. Căci zicând: „Om nenorocit ce sunt! Cine mă va izbăvi de trupul morţii acesteia?",[2] adauge: „Mulţumesc lui Dumnezeu prin Iisus Hristos, Domnul nostru,[3] că legea Duhului vieţii m'a slobozit pe mine de legea păcatului şi a morţii".[4] De aceea zice: „Legea este duhovnicească, iar eu sunt trupesc, vândut sub păcat".[5] De aci urmează că toate ale legii şi ale templului şi ale jertfelor îşi află plinirea desăvârşită în noi cei cari am primit în chip tainic harul Duhului la Botez. Căci a spus de noi că suntem templu al Duhului[6] şi ne îndeamnă să aducem jertfe duhovniceşti,[7] numindu-ne Iudei întru ascuns şi nu la arătare,[8] şi tăiere împrejur a inimii în duh, nu în literă. Ba a mai spus că cerescul legiuitor Hristos a scris legea duhovnicească prin Duh în cei credincioşi, nu în table de piatră, ci în table de carne ale inimii.[9]

Deci precum a spus despre acestea că se află întru ascuns, tot aşa trebue să le înţelegi şi pe toate celelalte,

1) Rom. 7, 15. 2) Rom. 7, 24. 3) Rom. 7. 25. 4) Rom. 8, 2. 5) Rom. 7, 14
6) I Corinteni 6, 19. 7) I Petru 2, 5 8) Romani 2, 29. 9) II Corinteni 3, 3.

pe cari le-a amintit ca chipuri. Dar fiindcă n'am crezut încă cu tărie lui Hristos şi nu ne-am socotit pe noi datori faţă de toate poruncile Lui, nici nu ne-am lepădat de noi înşine după cuvântul Lui, nu cunoaştem tainele mai sus pomenite, pe cari le-am primit din clipa Botezului. Când însă ne vom mustra pentru puţinătatea credinţei noastre şi vom crede în El cu sinceritate prin împlinirea tuturor poruncilor Sale, atunci, câştigând în noi înşine trăirea lucrurilor mai sus pomenite, vom mărturisi că într'adevăr Sfântul Botez este desăvârşit şi prin El ni s'a dat harul, însă stă ascuns în chip nearătat, aşteptând ascultarea noastră şi împlinirea poruncilor, pentru cari am primit putere prin el.

De aceea, câţi încă n'am împlinit poruncile libertăţii, încă n'am ajuns la Ierusalimul cel liber (căci Ierusalimul de sus este liber şi el e maica noastră,[1] care ne renaşte prin baia naşterii celei de-a doua), ci suntem încă pe drumul lui Cain şi rătăcim, umblând razna. Căci cel ce se ceartă întru neştiinţă şi se împotriveşte adevărului arată că nu merge pe drumul drept, ci s'a abătut dela drum. De aceea fericitul Pavel, văzându-ne că suntem zăbavnici în urcuşul spre desăvârşire, zice: „Aşa să alergaţi ca să o luaţi".[2] Iar dacă n'am ajuns încă la cetate, când vom vedea templul şi când vom intra în el, ca să ne învrednicim să aducem jertfă la altar?

Dar ce vorbesc despre credinţă, despre templu şi despre altar, când n'am lăsat în urmă nici măcar fiarăle din trestie,[3] pe cari Proorocul roagă pe Dumnezeu să le certe, ca să nu-i răpească animalele cele dintâi născute, cari au fost rânduite să fie aduse ca jertfă de Iudeul cel din ascuns. Căci în această stare ne aflăm dacă, după tine, Iudeul din ascuns există, potrivit cu cuvântul lui Pavel, dar templul încă n'a fost zidit de Fiul lui David, nici altarul n'a fost încă pregătit de El. Pentrucă aceasta

1) Galateni 4, 26. In greceşte Ierusalimul, ca nume de cetate, e de genul feminin. 2) I Corinteni 9, 26. 3) Psalm 68, 31.

o susţine făţiş cel ce zice că şterge păcatul lui Adam prin nevoinţe şi nu prin harul lui Dumnezeu.

Dar harul acesta se află în noi în chip ascuns dela Botez, însă nu ni se va face văzut decât atunci când, după ce vom fi străbătut bine drumul poruncilor, vom aduce ca jertfă Arhiereului Hristos gândurile cele sănătoase ale firii noastre, nu pe cele muşcate de fiare.[1] Căci cele mai multe din ele sunt luate de fiare când se abat dela calea poruncilor, adică dela răbdarea năcazurilor. Sărind din calea cea dreaptă, ele o iau atunci razna, învinuind de aceasta mai de grabă pe alţii, decât pe stăpânul lor. Abia puţine din ele umblă pe calea cea dreaptă şi aceasta fiindcă sunt păzite de rugăciune, legate de nădejde şi îmboldite de încercări. Şi numai acestea ajung la cetate şi la templu, unde sunt aduse jertfă.[2]

Cetatea este dreapta socoteală întru Hristos, care e plină de lumină. Când aceasta chiverniseşte cu evlavie şi după lege lucrurile, vieţueşte în pace şi dreptate. Dar când greşeşte, se predă duşmanilor spre dărâmare. Iar templul este locaşul sfânt al sufletului şi al trupului, care e zidit de Dumnezeu. În sfârşit altarul este masa nădejdii aşezată în acest templu. Pe ea se aduce de către minte şi se jertfeşte gândul întâi născut al fiecărei întâmplări, ca un animal întâi născut adus ca jertfă de ispăşire pentru cel ce-l aduce, dacă îl aduce neîntinat.

Dar şi acest templu are un loc în partea dinăuntru a catapeteasmei. Acolo a intrat Iisus pentru noi ca Înainte-

1) In cele 153 capete despre rugăciune (vezi această carte, pg. 91), in cap. 126 se spune : „Rugăciune săvârşeşte acela, care aduce totdeauna primul său gând ca rod lui Dumnezeu".

Poetul V. Voiculescu zice către Dumnezeu in poezia „Aşteptare sub cortul pustiei". (Destin, Bucureşti, Cartea Românească, 1933, pg. 26): „Te-aştept. Pe masa punerii înainte aşez gândurile frământate, azimă căsnită".

2) Asemănarea gândurilor cu oile ce pot fi sfăşiate de fiare, e luată dela Evagrie. Vezi scrierea acestuia: „Capete despre deosebirea patimilor şi a gândurilor", în această carte, pg. 61 ; vezi şi Migne, P G. 79, col. 1220.

mergător,[1] locuind dela Botez în noi, „afară numai dacă nu suntem creştini netrebnici"[2]. Acest loc este încăperea cea mai dinăuntru, mai ascunsă şi mai sinceră a inimii, încăpere care dacă nu se deschide prin Dumnezeu şi prin nădejdea raţională şi înţelegătoare, nu putem cunoaşte în chip sigur pe Cel ce locueşte în ea şi nu putem şti de-au fost primite jertfele de gânduri, sau nu. Căci precum la început, în vremea lui Israil, focul mistuia jertfele, tot aşa se întâmplă şi acum. Deschizându-se inima credincioasă prin nădejdea mai sus pomenită, Arhiereul ceresc primeşte gândurile întâi născute ale mintii şi le mistue în focul dumnezeesc, de care a spus: „Foc am venit să arunc în lume şi cât aşi vrea să fie încă de pe acum aprins"![3]

Iar gânduri întâi născute a numit pe cele cari nu apar într'a doua cugetare a inimii, ci sunt aduse îndată dela prima aruncare (προσβολή) şi răsărire în inimă, lui Hristos.[4] Căci cele ce i se aduc din vălmăşagul cugetării le-a numit Scriptura şchioape, oarbe şi pocite, şi de aceea ele nu sunt primite ca zeciuieli de către Arhiereul ceresc şi Stăpânul Hristos.

1) Evrei 6, 20. 2) II Corinteni 13, 5. 3) Luca 12, 49

4) Un gând odată ivit face să se nască după el si in legătură cu el un altul. Sau cu alte cuvinte se desvoltă în altul. Deci nu trebue să aşteptăm un gând să se desvolte în altul, sau să apară altul după el, dintr'o prelungire a cugetării, ci îndată să-l aducem lui Dumnezeu, adică să ne repedem cugetul la Dumnezeu ca să punem acest gând în legătură cu El, sau să-l avem pe Dumnezeu ca însoţitor în desvoltarea mai departe a primului gând. Căci prezenţa lui Dumnezeu în cugetul nostru va opri desvoltarea gândului ivit pe o pantă primejdioasă. De sigur aci e vorba de un gând bun. Căci gândul rău trebue nimicit îndată, tot prin îndreptarea cugetului spre Dumnezeu.

Păzirea aceasta a gândurilor dela prima lor apariţie, pentru a fi aduse lui Dumnezeu când sunt bune, sau pentru a fi alungate când sunt rele, trebue să formeze, împreună cu purtarea necazurilor şi cu rugăciunea neîntreruptă, slujba lăuntrică necontenită a omului evlavios, adică pocăinţa de toată vieaţa. De observat că gândurile pot fi ţinute curate numai când strădania aceasta e împreunată cu purtarea necazurilor. Acestea nu stau numai într'o alăturare întâmplătoare, ci într'o legătură necesară.

Că după Botez noi suntem pricina oricărui gând rău, s'a dovedit cu mărturii din Scriptură. Dar dacă e trebuinţă să se dovedească aceasta şi prin înlănţuirea firească a cugetării, vom spune: O omule, care zici că şi după botez eşti împins la lucru fără vină de către păcatul lui Adam şi făgădueşti să îl înlături pe acesta prin nevoinţe, află că te împotriveşti chiar cuvintelor tale şi chiar în ele te poticneşti. Căci dacă zici că gândurile rele sunt păcatul lui Adam, învaţă dela Pavel că, odată ce te-ai îmbrăcat în Hristos prin Botez,[1] ai putere şi arme să le surpi. „Iar armele ostăşiei noastre nu sunt trupeşti, ci puternice înaintea lui Dumnezeu, ca să dărîme întăriturile; noi surpăm gândurile mintii şi orice înălţare care se ridică împotriva cunoaşterii lui Dumnezeu".[2] Dar dacă, având putere împotriva lor, nu le alungi dela primul lor atac (προσβολής), e vădit că iubeşti plăcerea din pricina necredinţii şi consimţi cu ele, şi atunci tu eşti pricina acestei lucrări a lor, nu Adam.

Întrebare

Cum poate iubi plăcerea din pricina necredinţii, sau cum poate consimţi cu gândurile, cel ce s'a închis în chilie şi posteşte în fiecare zi, cel ce petrece în înfrânare, în sărăcie, în înstrăinare de toate, în rugăciune şi în purtarea altor multe supărări (necazuri) de felul acesta ?

Raspuns

Bine ai zis că cel ce face unele ca acestea, suportă multe supărări. Căci dacă am împlini fără supărare şi cu bucurie virtuţile mai sus pomenite, nu am iubi plăcerea cu mintea. Dar fiindcă ne lăsăm pătrunşi de supărare, e cu neputinţă ca simţind durerea ostenelilor trupeşti, să nu stăm de vorbă cu gândurile cari răsar ca nişte momele (προσβολαῖ) şi să nu ne mângăiem cu ele amărăciunea de pe urma ostenelilor. Dacă n'am căuta

1) Galateni 3, 27. 2) Cor. 10, 4—5.

asemenea mângâieri am dovedi că nu suntem supăraţi de osteneli. Iar aceasta ni se întâmplă deoarece nu primim aceste osteneli de dorul bunurilor viitoare, ci de frica ispitelor ce vin în vieaţa de aici asupra noastră.

Din pricina aceasta socotim în chip greşit că numai fapta rea este păcatul nostru, pe când gândul dinainte de ea zicem că e o lucrare străină. Dar e cu neputinţă să alunge lucrarea gândului aceia care socotesc că nu e a lor, ci că e străină. Există de sigur şi fără consimţământul nostru (δίχα συνδυχσμοο) câte un gând neplăcut şi urît care pătrunzând pe furiş, răpeşte cu sila mintea la sine. Totuşi, să ştii sigur că şi acesta îşi are pricinile în noi. Căci sau ne-am predat după Botez vreunui gând rău, ajungând până la faptă, şi de aceea ne-am făcut vinovaţi chiar fără să ni se pară, sau ţinem în noi de bună voie niscai seminţe ale răutăţii, şi de aceea se întăreşte cel rău. Şi acela, stăpânindu-ne prin seminţe, nu pleacă până ce nu le aruncăm pe acestea. Iar dacă ne stăpâneşte prin fapta noastră rea, va fi fugărit de abia atunci când vom aduce lui Dumnezeu osteneli vrednice de El. De aceea eu nici acest păcat nu-l numesc păcat al lui Adam, ci mai de grabă al celui ce a făcut răul şi are seminţele. Chiar dacă în amândouă aceste cazuri pricina este un gând, care a pătruns ca un hoţ (căci amândurora le premerg gândurile), eu îţi voiu spune că pricina adevărată este cel ce avea putere să-l facă curat dela prima răsărire (ἐκ προσβολῆς) şi nu l-a curăţit, ci a stat de vorbă cu el până a ajuns la faptă. Iar dacă nu l-a putut răpune înainte de-a ajunge la faptă, din pricina slăbiciunii minţii, cum poate făgădui să-l izgonească după săvârşirea faptei?

Dacă totuşi poţi face aceasta după faptă, trebue să înţelegi că şi înainte de faptă îţi ajuta Dumnezeu dacă voiai. Şi când vezi că ţi-a venit ajutorul prin inimă, înţelege că nu ţi-a venit harul de afară printr'o mutare din altă parte, ci că harul, dat ţie prin Botez în chip ascuns, a lucrat acum aşa de tare, încât ai urît gândul şi l-ai

alungat De aceea Hristos, slobozindu-ne de orice silă, n'a împiedecat aruncarea (πορσβολή) gândurilor în inimă. Aceasta, pentru ca unele din ele, fiind urîte de noi, îndată să fie şterse, altele, fiind iubite, în măsura în care sunt iubite să şi rămână; şi astfel să se arate şi harul lui Dumnezeu şi voia omului, ce anume iubeşte: ostenelile din pricina harului, sau gândurile din pricina plăcerii. Şi să nu ne mirăm că nu suntem luaţi în stăpânire cu sila numai de cele pe cari le iubim, deoarece este între ele o înrudire păcătoasă, cum este şi între gândurile cari sunt aruncate în noi (προσβολαί) şi între pofte, ca şi între diferitele noastre pofte între ele, astfel încât fiecare poftă predă gândul, care a aprins-o pe ea, după ce a zăbovit mai mult, poftei apropiate, sau acel gând este atras de pofta a doua fără să vrem, împins fiind cu sila şi de obişnuinţa cu cea dintâi. Căci cine, plin fiind de slavă deşartă, va putea fugi de mândrie? Sau, desfătându-se cu hrană îmbelşugată, nu va fi luat în stăpânire de curvie? Sau cine, dându-se pradă sgârceniei, nu va fi înăbuşit de lipsa de milă? Şi cum, cei lipsiţi de toate acestea, nu se vor întărâta fără voie şi nu vor împroşca cu furie? De aceea trebue să înţelegem că din pricina noastră suntem luaţi în stăpânire de păcat, dar după Duhul suntem sloboziţi de robia cu sila. „Căci legea Duhului vieţii, zice, m'a slobozit pe mine de legea păcatului şi a morţii".[1] Deci atârnă de noi, cari am auzit şi am aflat poruncile Duhului, ca să umblăm sau după trup, sau după duh. Dar e cu neputinţă să umble după duh cei ce iubesc lauda oamenilor sau odihna trupului, precum e cu neputinţă să vieţuiască după trup cei ce preţuesc cele viitoare mai mult decât cele de acum. De aceea noi, cari am fost amăgiţi aşa de mult, suntem datori să urîm de aci înainte lauda oamenilor şi odihna trupului, prin cari odrăslesc gândurile rele chiar dacă nu vrem noi; şi să spunem din inimă Domnului cuvântul Proro-

1) Rom. 8, 2.

cului: „Oare n'am urît, Doamne, pe cei ce te urăsc pe Tine, şi nu m'am topit împotriva duşmanilor Tăi? Cu ură desăvârşită i-am urît pe ei, şi duşmani mi s'au făcut mie".[1]

Şi cu adevărat duşmani ai lui Dumnezeu sunt gândurile rele, cari împiedecă să se facă voia Lui. În vreme ce Acela „vrea ca toţi oamenii să se mântuiască şi să vină la cunoştinţa adevărului",[2] acestea ne amăgesc prin patimi şi ne închid calea spre mântuire. Despre ele şi Domnul a spus că nu vin dela Adam, ci pornesc din inimă şi de aceea spurcă pe om.[3] Pe de altă parte e sigur că nu sunt din credinţă, ci din slava deşartă. „Căci cum puteţi crede, când primiţi slavă dela oameni şi slava cea dela unul Dumnezeu n'o căutaţi?"[4]

Deci să urîm slava deşartă şi să credem Lui în privinţa tuturor, împlântând în El, ca în pământ, orice gând al inimii şi al nădejdii fără imagini. Căci făcând aşa, precum la începutul credinţii venite prin Botez Trupul lui Hristos s'a făcut mâncare credinciosului, tot aşa acum mintea, devenită tare în credinţă şi curată, prin lepădarea gândurilor şi prin nădejdea înţelegătoare, se va face mâncare a lui Iisus. Pentrucă El a zis: „Mâncarea mea este să fac voia Tatălui meu".[5] Iar aceasta este „ca toţi oamenii să se mântuiască şi să vină la cunoştinţa adevărului", după cuvântul lui Pavel. Mâncarea lui Iisus este deci adevărul cuprins în credinţa înţelegătoare, împreunată cu nădejdea, credinţă care numai e din auz, ci din lucrarea Preasfântului Duh şi despre care spune Scriptura că e adeverirea lucrurilor nădăjduite ; căci este o credinţă din auz[6] şi credinţa aceasta care e adeverirea lucrurilor nădăjduite.[7] Dar cel nebotezat sau cel iubitor de slavă deşartă nu poate veni la cunoştinţa adevărului. Căci întâi se dă Botezul în Biserica universală şi prin Botez se dă în chip tainic

1) Ps. 139, 21—22. 2) I Tim. 2, 4. 3) Mt. 15, 18. 4) Io. 5, 44. 5) Ioan 4, 34
6) Rom. 10, 17. 7) Evr. 11, 1.

(μυστικώς) harul care, locueşte astfel în chip ascuns (κρυπτώς). Pe urmă, pe măsura împlinirii poruncilor şi a nădejdii înţelegătoare, acesta se descopere celor ce cred în Domnul, care a zis: „Cel ce crede în mine, precum a spus Scriptura, râuri de apă vie vor curge din pântecele lui. Iar aceasta a spus-o despre Duhul, din care vor avea să ia cei ce cred în El".[1] De aceea noi credem că prin Botez am primit slobozenia şi curăţirea în chip tainic. Căci luăm aminte la cel ce zice: „Iar acum v'aţi spălat, acum v'aţi îndreptat, acum v'aţi curăţit".[2] Şi acestea le scrie Corintenilor, cari încă nu erau curăţiţi prin lepădarea gândurilor cu ajutorul nădejdii înţelegătoare şi sfinţiţi prin lucrarea din inimă a Duhului, ci erau încă răi, şi nedrepţi şi răpitori, iar aceasta chiar şi faţă de fraţi. Dar li le-a scris ca să arate că cei botezaţi, după darul lui Hristos au primit în chip tainic curăţirea, dar după puţinătatea în credinţă e stăpânit fiecare de pofta sa, fiind tras şi vrăjit de ea. Căci s'a scris: „Pe urmă pofta zămislind naşte păcat, iar păcatul odată săvârşit aduce moarte".[3] Aşadar păcatul cu gândul vine din pofta proprie, iar din el rezultă fapta păcatului, pe care Scriptura a numit-o moarte.

Că harul Duhului este în noi dela Botez, învăţându-ne tot adevărul, după cuvântul Domnului,[4] poţi să cunoşti din Scriptură şi chiar din efectele ce le simţim. Iată ce zice în Fapte fericitul Petru către mulţime: „Pocăiţi-vă şi să se boteze fiecare dintre voi în numele Domnului nostru Iisus Hristos spre iertarea păcatelor; şi ve-ţi lua darul Sfântului Duh".[5] Dar îndată ce careva nu crede e luat în stăpânire de păcat. Iată cum îi ceartă Apostolul pe cei doisprezece bărbaţi din Efes, cari s'au botezat fără credinţă. El i-a întrebat: „Primit-aţi voi Duhul Sfânt crezând? Ei însă i-au răspuns: Nici n'am auzit măcar că este Duh Sfânt. Zise deci Pavel către ei: Dar

1) Io. 7, 38-39. 2) I Cor 6, U 3) Iac. 1, 14—15. 4) Io 16, 15
5) Fapte 2, 38

cu ce botez v'aţi botezat? Iar ei au spus: Cu botezul lui Ioan. Atunci a grăit Pavel: Ioan a botezat cu botezul pocăinţii, spunând norodului să creadă în Cel ce o să vină după el, adecă în Iisus. Auzind ei aceasta s'au botezat în numele Domnului Iisus. Şi punându-şi Pavel mânile peste ei, a venit Duhul Sfânt asupra lor".[1]

Încredinţatu-te-ai acum că chiar dela Botez li se dă Duhul Sfânt celor ce cred cu tărie, iar celor ce nu cred sau cred rău şi nu sunt botezaţi nu li se dă? Iar că noi suntem cei cari Îl întristăm şi Îl stingem în noi, aflaţi dela Apostolul care zice: „Duhul să nu-l stingeţi, prorociile să nu le scoborîţi" ;[2] şi iarăşi: „Nu întristaţi pe Duhul Sfânt, în care aţi fost pecetluiţi pentru ziua răscumpărării".[3] Dar aceste mărturii nu le aducem ca să spunem că tot omul, care a fost botezat şi a primit harul, rămâne după aceea neschimbabil şi nu mai are trebuinţă de pocăinţă. Ci prin ele arătăm că chiar dela Botez, după darul lui Hristos ni s'a dăruit harul desăvârşit al lui Dumnezeu spre împlinirea tuturor poruncilor, dar că pe urmă tot cel ce l-a primit în chip tainic, dar nu împlineşte poruncile, pe măsura neîmplinirii e luat în stăpânire de păcat, care nu e al lui Adam, ci al celui care a nesocotit poruncile , întrucât luând puterea lucrării (τήν δύναμιν της έργασίας) nu săvârşeşte lucrul. Căci neîmplinirea poruncilor vine din necredinţă. Iar necredinţa nu este un păcat străin, ci al celui care nu crede, făcându-se pe urmă maică şi începătură a oricărui păcat.

Deci fie că vrem să ne desăvârşim repede, fie încet, suntem datori să credem în chip desăvârşit lui Hristos şi să lucrăm toate poruncile lui, odată ce am luat dela El puterea unei astfel de lucrări ; dar nu împlinindu-le una câte una şi pe fiecare în parte, ci îmbrăţişind deodată pe cele singulare şi astfel împlinindu-le pe toate în acelaşi timp. Căci sunt porunci mai generale, cari cuprind în ele o mare mulţime din celelalte. Prin urmare n'avem

1) Fapte 19, 2—6. 2) Tes. 5, 19—20. 3) Efes. 4, 30

altă datorie decât să purtăm această luptă împotriva necredinţii noastre şi să nu nesocotim poruncile cuprinzătoare, prin cari ni se descopere în chip limpede harul dat nouă. De acest lucru se roagă şi Sfântul Pavel să avem parte, zicând : „Pentru aceasta îmi plec genunchii înaintea Tatălui Domnului nostru Iisus Hristos, să vă dea vouă Domnul putere ca să vă întăriţi prin Duhul său în omul dinlăuntru şi ca să locuiască Hristos întru toată încredinţarea şi simţirea în inimile voastre prin credinţă".[1]

Dar e vremea să întăresc, precum am spus, această mărturie şi prin efectele ce le simţim. Căci în măsura în care, crezând, lucrăm poruncile, lucrează şi Duhul Sfânt în noi roadele Sale. Iar „roadele Duhului sunt, cum zice Sfântul Pavel: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, bunătatea, facerea de bine, credinţa, blândeţea, înfrânarea".[2] Cine este, aşa dar, atât de străin de aceste roade după Botez, încât să îndrăsnească a tăgădui că a primit harul Duhului la Botez? Pe de altă parte cine stă atât de neîntrerupt în fiecare zi sub înrâurirea acestor roade, până n'a împlinit în chip desăvârşit poruncile, încât să poată spune: „Sunt desăvârşit şi neschimbabil"? Aceasta arată că precum harul este desăvârşit, dar noi nu suntem desăvârşiţi din pricina neîmplinirii poruncilor, tot aşa Sfântul Botez este desăvârşit fată de noi, dar noi suntem nedesăvîrşiti fată de el.

Drept aceea, o omule, care ai fost botezat în Hristos, dă numai lucrarea, pentru care ai luat puterea (δὸς την έργασίαν, εις ήν την δύναμιν 3ΐληφας) şi te pregăteşte ca să primeşti arătarea celui ce locueşte întru tine. Şi astfel ti se va arăta ţie Domnul, potrivit făgăduinţii, în chip duhovnicesc, precum însuşi ştie: „Iar Domnul este Duhul; şi unde este Duhul Domnului, acolo este libertate".[3] Atunci vei înţelege ceea ce s'a spus că: „Împărăţia cerurilor în lăuntrul vostru este".[4]

1) Ef. 3, 14-17. 2) Gal. 5, 22—23. 3) II Cor. 3, 17. 4) Lc. 17, 21.

Dar mai trebue ştiut şi aceea că poruncile parţiale, fiind din numărul celor parţiale, se întregesc prin acelea, cari se numesc şi singulare. Şi cei ce au împlinit poruncile parţial, pe măsura aceasta vor intra în Împărăţie. Dar cei ce voesc să ajungă la desăvârşire, sunt datori să împlinească toate poruncile în mod cuprinzător. Iar cea care le cuprinde pe toate este lepădarea sufletului propriu, care e moartea. Şi precum până când cineva mai trăeşte în trup e în lipsă cu împlinirea acesteia, tot aşa până la ieşirea din trup nu poate fi ferit de atacul gândului (άδεκτος είναι προσβολές ού δύναται), pentru lipsa mai sus pomenită.

Prin urmare dacă vreunul dintre credincioşi, fiindcă a împlinit poruncile, află în sine oarecare lucrare duhovnicească pe măsura vieţuirii sale, să creadă că a luat de mai înainte puterea pentru ea, întru cât a primit prin Botez harul Duhului, pricina tuturor virtuţilor, adecă nu numai a virtuţilor ascunse şi duhovniceşti, ci şi a celor arătate; şi nimenea dintre cei virtuoşi să nu-şi închipue că a făcut vreun bine oarecare numai prin puterea lui. Căci omul bun, zice Cuvântul, nu dela sine, ci „din vistieria cea bună a inimii scoate cele bune".[1] Iar prin vistierie înţelege pe Duhul cel Sfânt ascuns în inima credincioşilor. „Căci asemenea este Împărăţia Cerurilor unei comori ascunse în ţarină, pe care aflând-o omul a ascuns-o şi ducându-se a vândut toate şi a cumpărat ţarina aceea". Acest cuvânt tâlcueşte foarte potrivit cele spuse. Căci cel ce a înţeles limpede că dela Botez are pe Hristos ascuns în sine, după cuvântul Apostolului, aruncă toate lucrurile lumii şi stărueşte numai în inima sa, păzind-o cu toată străjuirea[3] şi privind ţintă la sfârşitul vieţii, cum zice proverbul. De aceea el nu trebue să-şi închipue că alungă păcatul lui Adam prin nevoinţe; dar nici păcatele cari se nasc în el după Botez nu trebue să-şi închipue că le scoate afară altfel, decât prin Hristos.

1) Lc 6, 45. 2) Mt. 13, 44. 3) Prov. 4, 23.

Căci „El este cel ce lucrează în voi şi să voiţi şi să lucraţi după bunăvoinţă".[1] Adăugând Apostolul cuvintele „după bunăvoinţă", a arătat că a binevoi să lucrăm virtuţile atârnă de noi. Dar şi cuvintele Domnului: „Fără de Mine nu puteţi tace nimic",[2] sau: Nu voi m'aţi ales pe Mine, ci Eu v'am ales pe voi",[3] au acelaşi înţeles. Poate aşa trebue înţeles şi versetul: „Toate printr'ânsul s'au făcut şi fără de El nimic nu s'a făcut din tot ce s'au făcut",[4] dacă în „toate" se cuprind şi faptele noastre; la fel cuvintele: „Nimenea nu vine la Tatăl, decât prin Mine".[5] De aceea şi Prorocul n'a zis: „Din Ierusalim îţi vor aduce Ţie împăraţii daruri în templul Tău" (cum se cuvenea şi cum se făcea), ci: „Din templul Tău îţi vor aduce Ţie împăraţii daruri în Ierusalim".[6] Aceasta pentrucă mintea, care e împăratul fiecăruia, ia întâi din templul cel ascuns al inimii îndemnurile bune şi frumoase dela Hristos, care locueşte acolo, şi le duce până la vieţuirea virtuoasă, pe care Prorocul a numit-o Ierusalim; şi apoi iarăşi le aduce prin intenţiunea cea bună lui Hristos, care i le-a dăruit mai înainte.

Iar acestea le-am spus nu înlăturând cele viitoare, ci mărturisind că puterea pentru împlinirea poruncilor am primit-o şi de legăturile morţii am fost deslegati. Deci datoria, care ne rămâne nouă, este aceea a lucrării, şi de nu vom lucra poruncile lui Dumnezeu, harul dat nouă nu se va descoperi. Căci odată ce murisem în păcat, cum am mai fi putut face noi binele, dacă nu ne-ar fi înviat însuşi Domnul prin baia naşterii de-a doua şi nu ne-ar fi dăruit harul Duhului ? Drept aceea să cunoaştem că odată ce ni s'a dăruit harul desăvârşit al Duhului spre împlinirea tuturor poruncilor, el ne dă ajutorul spre creşterea cea după Hristos, şi el ne întăreşte până la moarte pe noi lucrătorii săi, „până când toţi vom fi ajuns la unirea credinţei şi a cunoştinţei Fiului lui Dumnezeu,

1) Filip. 2, 13. 2) Io. 15, 5. 3) Io. 15, 5. 4) Io. 1, 3. 5) Io. 14, 6. 6) Ps. 68, 30.

la starea bărbatului desăvârşit, la măsura vârstei plinirii lui Hristos".[1] Aceasta este învăţătura părintească, de care am vorbit mai înainte.

Întrebare

Atunci pe cine primeşte în chip tainic cel ce s'a botezat? Pe Hristos, sau pe Duhul Sfânt? Căci odată ai spus că locueşte în el Hristos, altădată că Duhul Sfânt?

Răspuns

Pe Duhul Sfânt îl primim prin Botez. Dar fiindcă acesta e numit şi Duhul lui Dumnezeu şi Duhul Fiului, de aceea prin Duhul primim şi pe Tatăl şi pe Fiul.

Întrebare

Atunci Duhul este Treimea?

Răspuns

Noi nu spunem prin aceasta că Treimea este o singură persoană. Dar fiindcă Duhul nu se desparte de Tatăl şi de Fiul, de aceea mărturisim că în El se află Treimea, dată fiind dumnezeirea Sa. Căci precum în Tatăl este Fiul şi Duhul Sfânt şi iarăşi în Fiul Tatăl şi Duhul, aşa şi în Duhul este Tatăl şi Fiul, nu prin amestecarea celor trei ipostasuri, ci prin unitatea aceleiaşi voinţe şi dumnezeiri. Drept aceea şi noi, fie că numim pe Tatăl în parte, fie că pe Fiul, fie că pe Duhul, prin numele cel unul numim Treimea, în înţelesul în care am spus.

Întrebare

Cum zice Scriptura că Ierusalimul este ceresc, iar tu ai zis că este în inimă?

1) Ef. 4, 13.

Răspuns

Nu numai Ierusalimul, ci şi celelalte bunuri câte vor avea să le primească drepţii la înviere ştim că sunt sus. Dar arvunile şi pârga lor lucrează duhovniceşte în inimile celor cu credinţă tare încă de pe acum. Aceasta pentru ca, dobândind siguranţa despre cele viitoare, să dispreţuim toate cele de aici şi să iubim pe Dumnezeu până la moarte. De aceea n'a zis: „Aveţi să vă apropiaţi", ci: „V'aţi apropiat de muntele Sionului şi de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul cel ceresc".[1] Căci capabili de ele ne-am făcut încă dela Botez. Dar numai cei tari în credinţă se învrednicesc să ajungă la ele, cei cari mor în fiecare zi pentru dragostea lui Hristos, adică se ridică mai presus de toată preocuparea vieţii de aici şi nu mai cugetă la nimic altceva decât la un singur lucru : să ajungă la dragostea desăvârşită a lui Hristos, care este deschizătura cea mai dinăuntru a inimii, unde a intrat ca Înaintemergător Iisus. Aceasta a căutat-o mai presus de toate şi Sfântul Pavel. De aceea a zis: „Alerg după ea, doar voi prinde-o, întru cât prins am fost şi eu de Hristos".[2] (Adică mă străduesc să-L iubesc, întru cât şi eu am fost iubit). Iar după ce a prins această iubire, n'a mai vrut să se gândească la nimic altceva, nici la necazurile trupului acestuia, nici la minciunile creaţiunii, ci a lepădat aproape orice gând nemai răbdând nici măcar o clipă să fie lipsit de lucrarea Duhului. Deci arătând toate câte le-a dispreţuit pentru această dragoste duhovnicească, zice : „Cine ne va despărţi pe noi de iubirea lui Hristos ? Oare necazul, ori strâmtorarea, ori prigoana, ori foamea, ori golătatea, ori primejdia, ori sabia?",[3] ca să continue mai încolo: „Sunt încredinţat că nici moartea, nici vieaţa"[4] şi nici una din cele ce urmează; şi iarăşi: „Nicio altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus Domnul nostru".[5]

1) Evr. 12, 22 2) Filip. 3, 12. 3) Rom. 8, 35. Rom. 8, 38. 4) Rom 8, 39

Aceasta pentrucă n'a primit să se gândească la niciuna dintre acestea, ci numai cum să stărue în aceea.

Întrebare

Dar cum ai spus cu puţin înainte că Duhul locueşte în noi.

Vorbind de pârgă n'am înţeles vreo parte a întregului, nici vreo secţiune oarecare a Duhului (căci acesta nici nu se taie, nici nu se schimbă), ci am indicat capacitatea noastră de primire, întru cât nu putem face loc în noi întregei lucrări a Duhului, fără numai prin împlinirea poruncii desăvârşite, adecă a morţii. (Căci şi moartea lui Hristos pentru adevăr este o poruncă a lui Dumnezeu). Deci precum soarele, fiind desăvârşit, trimite tuturor la fel raza sa desăvârşită, simplă şi egală, dar pe urmă fiecare pe măsura în care are ochiul curăţit, primeşte lumina, tot aşa şi Sfântul Duh pe cei ce cred în El i-a făcut capabili de toate lucrările şi darurile Sale încă din clipa Botezului, dar nu tuturor le-a dat să pună la fel în lucrare darurile, ci fiecăruia după vrednicia şi pe măsura împlinirii poruncilor, adică pe cât mărturiseşte şi face arătată prin fapte bune măsura credinţii în Hristos. De aceea zice: „A trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului în inimile noastre, care strigă : Ava părinte !";[1] şi: „Însuşi Duhul mărturiseşte împreună cu duhul nostru că suntem fii ai lui Dumnezeu".[2]

Iar că nimenea nu scoate singur din sine păcatul lui Adam, ci numai Hristos, după măsura credinţii în El, află dela Apostol, care zice: „Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi" ;[3] şi iarăşi: „Iar Dumnezeu învederează dragostea Sa către noi prin aceea că, fiind noi păcătoşi, Hristos a murit pentru noi" ;[4] şi: „Ne-am îngropat cu El prin Botez, ca precum s'a sculat Hristos

1) Gal. 1, 6. 2) Rom, 8, 6. 3) I Cor. 15, 3. 4) Rom. 5, 84.

din morţi, aşa şi noi să umblăm întru înoirea vieţii" şi celelalte;[1] şi iarăşi: „Cine a murit este slobod de păcat";[2] sau: „Cu harul sunteţi mântuiţi prin credinţă şi nu din fapte, ca să nu se laude cineva";[3] şi iarăşi: „Căci eraţi întunerec, iar acum sunteţi lumină în Domnul; umblaţi deci ca nişte fii ai luminii";[4] şi: „Iar noi nu suntem fiii celei roabe, ci ai celei slobode. Întru libertatea, în care ne-a slobozit Iisus, staţi cu tărie" ;[5] şi iarăşi: „Ca nişte oameni liberi, dar nu ca şi cum aţi avea libertatea drept acoperământ al vicleniei".[6] Vezi cum celor ce le zici tu nevoinţe, prin cari afirmi că scoţi afară păcatul, Scriptura le zice fapte ale învierii, ale libertăţii şi ale luminii? Dar şi faptele acelea, de cari tu zici că sunt păcatul lui Adam, Scriptura le numeşte abateri ale libertăţii. Căci atunci când zice: „Să nu aveţi libertatea ca acoperământ al vicleniei", sau: „Nu întristaţi pe Duhul Sfânt"[7] sau ne îndeamnă, „să nu facem voia cărnii şi a gândurilor",[8] sau întreabă: „După ce aţi început în duh, căutaţi acum desăvârşirea în trup" ?[9], sau spune „Nu suntem datori trupului, să vieţuim după trup"[10], Scriptura arată că acestea şi cele asemenea stau în puterea noastră să le facem sau să nu le facem, şi deci nu învinueşte pe Satana sau păcatul lui Adam, ci pe noi.

Iar dacă vrei să asculţi cu băgare de seamă, îţi voi spune ţie acestea în chipul cel mai rezumativ: Tu zici că gândurile ce îmbracă diferite chipuri (μετασχηματιχοὓς) sunt păcatul lui Adam. Dar iată că Pavel ne mustră în chip limpede şi vădit pe noi ca pricini ale acestei răutăţi a cugetării, zicând: „Nu vă faceţi după chipul veacului acesta, ci vă preschimbaţi întru înnoirea minţii voastre".[11] Dacă însă acestea nu atârnă dela voia noastră, ci vin dela stăpânirea silnică a Satanei şi sunt o rămăşiţă a păcatului lui Adam, de ce suntem învinuiţi de Scriptură, odată ce suntem ţinuţi sub păcat fără voia noastră şi suntem

1) Rom. 6. 4. 2) Rom. 6, 7. 3) Ef. 2, 8-9.
4) Efeseni 5, 8. 5) Gal. 4, 31 ; 5, 1. 6) Efeseni 2, 16. 7) Efes. 4, 30. 8) Efes 2, 3. 9) Gal. 3, 30. 10) Rom. 8, 12. 11) Rom. 12, 2.

stăpâniţi silnic de Satana? Oare vom fi trimişi la munci fără vină? Sau poate e nedrept Dumnezeu, odată ce a poruncit cele mai presus de capacitatea firii şi cere dela noi, contrar firii, cele mai presus de puterea noastră? Aceasta nu poate fi. Să nu fie!

Dar eu te voiu întreba, iar tu să-mi dai răspuns: Suntem sau nu datori să aducem în fiecare zi lui Dumezeu atâi e, câtă poate aduce firea noastră în baza puterii ce i s'a dat? Cu siguranţă că vei răspunde: da, pentrucă Dumnezeu a dăruit-o aceasta firii şi potrivit cu puterea ne-a rânduit şi poruncile. Dacă, aşa dar, binele pe care I-l aducem astăzi este datoria pentru astăzi, arată-mi mie cu ce vei plăti păcatul vechiu, fie al tău, fie al lui Adam? Eu îţi voiu spune că nu numai că nu poţi arăta cu ce vei plăti pentru acela, dar nici datoria de fiecare zi nu o poţi plăti întreagă. Şi de unde e vădit acest lucru? Din faptul că nu te afli totdeauna în aceleaşi virtuţi. Căci cu cât sporeşti virtutea astăzi, cu atât te-ai dovedit dator pentru ziua de ieri, făcând arătată puterea firii. Fiindcă prin sporul de azi s'a dovedit că nu există un spor sau un scăzământ al firii, ci al voinţii, şi de aceea suntem biruiţi de păcat.

Întrebare

Să zicem că e aşa. Dar eu ştiu un lucru: dacă Adam n'ar fi păcătuit, eu n'aşi fi avut experienţa momelii răului (προσβολές),

Răspuns

Nici aceasta n'ai spus-o drept. Căci a nu avea experienţa momelii răului, e propriu firii neschimbabile, nu celei omeneşti. Dar noi suntem de-o singură fire cu Adam. Deci trebuia ca acela să fie ca noi şi noi ca acela. Drept aceea să te încredinţeze însuşi omul dintâi că n'a fost nici neschimbabil, nici schimbabil în chip unilateral spre rău şi deci n'a călcat porunca din nece-

sitatea firii, ci din buna plăcere a voinţii. Şi precum acela avea putinţa să asculte de momeala Satanei, dar avea şi puterea să se împotrivească, aşa şi noi.

Întrebare

Acuma te mai rabd, că nu desfiinţezi momeala (atacul) Satanei.

Răspuns

Dar eu n'am desfiinţat-o nici în cele spuse mai înainte, niciodată. Doar ştiu că Iov a fost ispitit de diavolul. Iar Scriptura zice: „Nu ne este nouă lupta împotriva sângelui şi a trupului, ci împotriva începătoriilor, împotriva stăpânirilor, împotriva căpeteniilor întunerecului veacului acestuia, împotriva duhurilor răutăţii, răspândite în văzduhuri";[1] şi iarăşi: „Staţi împotriva diavolului şi va fugi dela voi;[2] iar în alt loc: „Duşmanul vostru, diavolul, umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită".[3]

Dar fiindcă voi socotiţi[4] că gândurile rele nu sunt ale noastre, ci vin din alte izvoare, spunând odată că sunt păcatul lui Adam, altădată că sunt însuşi Satana şi iarăşi altădată că sunt momeala (προσβολές) aruncată de Satana, noi vom spune că altceva este păcatul lui Adam, altceva Satana, altceva momeala Satanei şi altceva gândurile noastre rele, chiar dacă îşi au punctul de plecare în momeală. Satana este însuşi ipostasul diavolului, care a încercat să-L ispitească chiar şi pe Domnul. Păcatul lui Adam este călcarea poruncii de către primul om. Momeala aruncată de Satana, este arătarea unui lucru rău în forma exclusivă a unui gând (μονολόγιστος έμφάνεια πράγματος πόνηροO). Ea foloseşte puţinătatea credinţei noastre ca prilej să se apropie de mintea noastră. Căci dacă am primit porunca să nu

1) Efes 6, 11—12. 2) Iac. 4, 7. 3) Petru 5, 8
4) In textul grec.: noi socotim

ne îngrijim de nimic, ci să păzim cu toată străjuirea inima noastră[1] şi să căutăm Împărăţia Cerurilor, aflătoare înlăuntrul nostru, îndată ce se depărtează mintea de inimă şi de căutarea amintită, dă loc momelii diavolului şi se face în stare să primească şoapta lui cea rea. Dar nici atunci nu are diavolul puterea să stârnească gândurile noastre cu forţa, pentrucă dacă ar fi aşa nu ne-ar cruţa şi ne-ar aduce cu sila orice gând şi nu ne-ar îngădui să cugetăm la nimic bun. El are numai puterea să ne arate în forma exclusivă a unui gând, la prima lui răsărire înţelesuri păcătoase, spre a ispiti lăuntrul nostru, dându-i prilej să încline fie spre ceeea ce vrea el, fie spre porunca lui Dumnezeu, întru cât acestea se împotrivesc întreolaltă. Astfel dacă-l iubim, ne mişcăm îndată gândurile spre lucrul arătat şi cugetarea noastră începe să se ocupe în chip pătimaş cu el; dacă însă îl urîm, nu putem zăbovi, ci urîm şi momeala însăşi. Iar dacă momeala stărue chiar când e urîtă (căci se, întâmplă şi acest lucru), aceasta nu e din pricina unei alipiri proaspete, ci pentrucă s'a întărit printr'o veche obişnuinţă. De aceea rămâne neclintită pe loc, ca gând simplu, fiind împiedecată de neplăcerea inimii să progreseze la o cugetare desvoltată şi la patimă. Căci arătarea aceasta izolată, fiind urîtă de cel ce e atent la sine însuşi, nu are puterea să târe cu sila mintea în vălmăşagul pătimaş de gânduri, decât numai prin împătimirea inimii după plăceri. Aşa dar de vom lăpăda cu totul împătimirea după plăceri, nu vom mai putea fi vătămaţi nici de apariţia gândului simplu al vechilor obişnuinţe, iar conştiinţa nu va mai avea îndoeli în ce priveşte siguranţa celor viitoare. Căci cunoscând mintea împotrivirea trândavă a acestei obişnuinţe şi mărturisind lui Dumnezeu vechea pricină, îndată e înlăturată şi această ispită.

Şi iarăşi va avea mintea putere să vegheze asupra inimii şi să o păzească cu toată străjuirea, încercând

1) Prov 4, 23.

să pătrundă în cele mai dinlăuntru şi mai netulburate cămări ale ei, unde nu sunt vânturi de-ale gândurilor rele, cari împing cu sila şi sufletul şi trupul în prăpăstiile voluptăţii şi le aruncă în fântânile de smoală;[1] de asemenea nici vreo cale largă şi încăpătoare, pardosită cu cuvinte şi cu chipuri de-ale înţelepciunii lumeşti, care să vrăjească pe cei ce pornesc pe ea, oricât de înţelepţi ar fi. Cămările acestea curate, cari sunt cele mai de dinlăuntrul sufletului, şi casa lui Hristos nu primesc nimic din lucrurile goale ale veacului acesta, fie că sunt raţionale, fie că sunt neraţionale, fără numai acestea trei, pe care le-a numit apostolul: credinţa, nădejdea şi dragostea.

Deci cel ce este iubitor de adevăr şi primeşte osteneala inimii poate să nu fie atras înafară nici de obişnuinţele vechi în felul în care am arătat, ci să vegheze asupra inimii şi să străbată tot mai înăuntru şi să se apropie numai de Dumnezeu, fără să se scârbească de ostenelele atenţiei şi ale stăruinţii. Căci nu poate să nu se ostenească cu inima cel ce ia aminte la împrăştierile gândului şi la plăcerile trupeşti, având să stea mereu închis între anumite hotare (să se circumscrie), nu numai în cele dinafară, ci şi în cele dinăuntru. Mai ales că acele împrăştieri şi plăceri adeseori abat şi cugetul şi fapta.

Prin urmare e drept că momeala ca gând simplu exercită o putere silnică atunci când stărueşte, chiar dacă e urîtă. Dar convorbirea gândurilor ce se adaugă atârnă de voia noastră liberă. Aceasta au arătat-o şi cei ce n'au păcătuit întru asemănarea călcării lui Adam, întru cât momeala n'au putut-o împiedeca, dar convorbirea prietenoasă cu ea au lăpădat-o cu totul.

Întrebare

Oare n'am primit în chip necesar greşala lui Adam, care este păcatul nostru cu gândul?

1) Această tâlcuire a locului din Facere 14, 10 se aflã si la Nil Ascetul, Cuvânt Ascetic, cap. 52, in această carte pag. 200 (P. G. 79, 784).

Răspuns

Păcatul cu gândul nu e greşala lui Adam, ci semnul împătimirii fiecăruia după plăceri. Dar nici greşala n'am primit-o, căci dacă ar fi aşa, în temeiul moştenirii ar trebui să călcăm toţi în chip necesar porunca şi să nu mai fim învinovăţiţi de Dumnezeu, păcătuind în chip necesar în temeiul moştenirii naturale.[1] Dar nu este aşa. Căci nu călcăm toţi porunca, precum nu toţi o păzim. De aci se poate spune limpede despre păcat că nu se întâmplă în chip necesar, ci e o împătimire după plăceri. Tu întrebi de ce Domnul, venind pentru greşală, nu a desfinţat-o în Botez, ci şi acum fiecare are puterea să calce porunca sau să nu o calce ? Eu îţi voi răspunde: călcarea, avându-şi pricina în voia liberă, precum s'a dovedit, nu a primit-o nimeni în chip necesar. Dar moartea, care e din pricina ei şi e necesară, am moştenit-o pentrucă ea este înstreinare de Dumnezeu. Căci murind primul om, adică înstrăinându-se de Dumnezeu, nu mai puteam vieţui nici noi în Dumnezeu. De aceea a venit Domnul, ca să ne facă iarăşi vii prin baia naşterii de-a doua şi să ne împace cu Dumnezeu, ceea ce a şi făcut. Aşadar n'am primit greşala, pentrucă altfel ar fi stăpânit în chip necesar şi peste El acela care a împărăţit şi peste „cei ce n'au păcătuit întru asemănarea greşelii lui Adam".[2]

Întrebare

Să zicem că Adam a săvârşit greşala prin voinţă şi pentru aceasta, fiind de aceeaşi natură cu el, şi noi

1) E vorba de noi cei botezaţi, cari nu mai putem aduce ca scuza pentru păcatele noastre moştenirea păcatului strămoşesc Noi nu mai putem spune că avem în noi moştenirea păcatului lui Adam. Dar Marcu Ascetul nu neagă o prezenţă a unei asemenea moşteniri în cei nebotezaţi. Aceasta se vede din faptul că atribue Botezului rolul de-a ne fi eliberat de silnicia păcatului, de-a ne fi dat puterea să nu mai păcătuim dacă vrem, de-a ne fi dat curăţirea. (Răspuns la întrebarea II, în această carte p. 281).

2) Rom. 5, 14.

cădem prin voinţă. Dar atunci n'a avut el şi momeala tot prin voinţă ?

Răspuns

E sigur că momeala a avut-o în chip necesar. Dar momeala nu e nici păcat, nici dreptate, ci dovada libertăţii voii. De aceea s'a şi îngăduit să se arunce momeala în noi, ca pe cei ce înclină spre împlinirea poruncii să-i încununeze ca pe unii ce sunt credincioşi, iar pe cei ce înclină spre plăcere să-i osândească ca pe unii ce sunt necredincioşi. Dar şi aceasta trebue să o ştim că nu suntem judecaţi îndată după fiecare hotărîre, ca cercaţi sau netrebnici, ci după ce vom fi fost probaţi toată vieaţa noastră pământească prin momeli, arătându-ne aci biruitori, aci biruiţi, aci căzând, aci ridicându-ne, aci rătăcind, aci umblând bine. Abia atunci, în ziua ieşirii din trup, socotindu-se toate, vom fi judecaţi potrivit cu ele. Prin urmare momeala nu este păcat. Să nu fie! Căci deşi ea arată în chip necesar lucrurile în forma simplă a unui gând, dar noi am primit în Domnul puterea lucrării duhovniceşti şi stă în puterea noastră să le judecăm dela prima răsărire de cuget, spre a şti dacă e vorba de ceva vătămător sau de ceva folositor, şi astfel să lăpădăm sau să primim gândurile cari vin; deci acestea nu se înmulţesc din necesitate, ci din buna plăcere. Să zicem totuşi ca tine, că şi acestea odrăslesc în temeiul necesităţii şi al moştenirii. Dar atunci de ce ne osândeşte dumnezeeasca Scriptură pentru gândurile rele ? Sau cum putem opri gândurile, cari ne turbură din necesitate şi în temeiul moştenirii? Iar dacă răspunzi: „Putem prin harul, pe care l-am primit dela Botez", află că şi aşa noi suntem pricina, având dela Dumnezeu putere să le înlăturăm dela cel dintâi început al răsăririi lor în cuget. Iar dacă face cineva pe altul pricină a păcatelor sale, nu numai că nu păcătueşte fără teamă, ci huleşte împotriva lui Dumnezeu, învinovăţindu-L că îngădue să fie războiţi oamenii fără vină.

Întrebare

De ce atunci eu, care sunt botezat şi mă rog lui Dumnezeu şi cerşesc harul Lui şi voiesc cu toată puterea să mă izbăvesc şi să mă mântuesc de gândurile rele, totuşi nu pot? Nu e vădit că fapta păcătoasă a lui Adam ne-a lăsat această moştenire, căreia nu-i putem rezista ?

Răspuns

Ar trebui ca noi, cari suntem raţionali, să ştim ce auzim. Dar fiindcă sufletul, întunecat de iubirea de plăcere şi de slava deşartă, a căzut în adâncul neştiinţii, nu mai aude nici porunca Scripturii şi nu mai ascultă nici de rânduiala firii, nici de povăţuirea celor încercaţi, ci urmează numai socotinţelor proprii. Căci cine crezând dumnezeeştei Scripturi şi împlinind poruncile Domnului, nu vede cum pe măsură ce sporeşte în acestea, se depărtează gândurile şi se încredinţează că acelea nu ne stăpânesc prin puterea lor, ci prin puţinătatea credinţii şi neîmplinirea poruncilor ? Aceasta e cauza pentru care nu ne aflăm toti în aceaşi stare şi nu suntem purtaţi de aceleaşi cugetări: fiindcă pricinile gândurilor stau în voia noastră slobodă. Căci dacă ar veni în chip silnic dela Adam, toţi am fi stăpâniţi de ele la fel şi am fi ţinuţi sub puterea lor fără a fi în stare să le rezistăm. Ba n'am mai avea trebuinţă nici de îndemnurile Scripturii, dacă gândurile ne-ar stăpâni firea prin moştenire şi nu prin voinţa iubitoare de plăcere. Dar nu este aşa. Să nu fie! Pentrucă vedem că nu toţi suntem purtaţi de ele la fel, nici la aceleaşi timpuri, nici spre aceleaşi fapte, ci fiecare în măsura în care a crezut Domnului în privinţa bunurilor viitoare, dispreţuind slava omenească şi împătimirea de plăceri, în aceeaşi măsură a înlăturat gândurile şi s'a făcut mai liniştit decât cel împătimit de dulceţurile vieţii. De aceea ne deosebim unul de altul şi în cugetare şi în vieaţă. Noi vrem să îmbrobodim adevărul, când căutăm să stingem gândurile nu prin credinţa

în Iisus, adică nu prin lucrarea poruncilor Lui, nici prin umilinţă şi smerită cugetare, împreunate cu osteneala inimii, ci rămânând la împătimirea ascunsă după plăcere, adecă la iubirea de slavă deşartă, la dorul de-a plăcea oamenilor, la înalta părere de sine, la închipuirea biruinţii, la mândrie şi la toate celelalte asemănătoare, pe cari nedobândindu-le ne înmulţim gândurile poftitoare. De ce încercăm să înlăturăm în chip greşit efectele, păstrând pricinile din cari provin?

Iar dacă totuşi susţii că e mincinos cuvântul nostru şi suntem stăpâniţi de gânduri fără vina noastră, să ne cercetăm cu şi mai multă luare aminte, ca unii ce ne mărturisim lui Dumnezeu. Cine nu ştie că ne îngrămădim patimile mai sus pomenite în fiecare zi cu lucrul, cu cuvântul şi cu cugetarea? Şi cine nu ştie că pe cei ce ne ajută la aceasta îi iubim ca pe nişte binefăcători, iar pe cei ce ne împiedecă îi ocolim ca pe nişte duşmani? Dar dacă iubim patimile amintite aşa de mult încât le şi apărăm pe faţă, cum vom urî momeala lor în forma de gând simplu şi prim (την μονολόγιστον αύτών προσβολήν)? Iar dacă a fost primită prima răsărire de cuget, cum nu îi vor urma acesteia gândurile atârnătoare de ea?

Întrebare

Să zicem că acestea sunt aşa. Dar atunci de ce a făgăduit Domnul în Evanghelii să facă dreptate celor ce strigă către El ziua şi noaptea?[1]

Răspuns

Domnul nu spune parabola către cei ce zac în patimile lor cu voia, ci către cei războiţi numai de obişnuinţe. De aceea celor nedreptăţiţi de duşmani le-a făgăduit să le facă dreptate, dar pe cei cari lapădă porunca ajutătoare îi mustră zicând: „Ce mă chemaţi Doamne,

1) Luca 18, 8

Doamne, şi nu faceţi cele ce vă spun ?"[1].Pe aceştia îi aseamănă cu bărbatul nebun ce-şi clădeşte casa pe nisipul voilor.sale.[2]

Drept aceea nu te întemeia, cu o minte nestatornică şi cu o judecată nesocotită, pe toate bănuelile tale, ca şi când ar fi adevărate, aci zicând: „Eu sunt botezat şi rog pe Dumnezeu şi chem harul Lui, voind cu toată puterea să mă izbăvesc de gândurile rele, dar nu pot, fiind stăpânit fără vină de gânduri", aci aşteptând iarăşi dreptatea Domnului, pe care a vestit în Evanghelii că o va face, înfăţişându-te totdeauna pe tine nevinovat. Aceasta este o mare hulă.

Dar te voiu întreba şi eu de temeiul înaltei păreri ce ţi-o faci despre tine, ca să-mi dai răspuns. Şi ştiu că, strâns de adevăr, sau vei grăi cuvinte de şi mai mare fudulie, sau vei mărturisi vina ta. Iată întrebarea:

Întrebare

De ce Domnul, odată ce a spus că „va face dreptate în grabă",[4] nu face în grabă, ci întârzie şi te lasă în gândurile rele, măcar că te rogi din toată inima şi fără şovăire, precum ai spus?

Răspuns

La această întrebare tu răspunzi: „Eu cred că pricina, pentru care întârzie să facă ceea ce a spus, nu e alta decât răbdarea mea. Căci cu cât va răbda cineva să fie războit mai mult, cu atât se va şi slăvi mai mult". Eu socoteam că în răspunsul tău se va arăta numai înalta părere ce ţi-o faci despre tine. Dar tu ai adaus şi o hulă. Căci pentrucă să te poţi lăuda pe tine cu răbdarea mincinoasă, L-ai înfăţişat şi pe Dumnezeu mincinos în cuvântul Său, iar gândurile rele, cari, după cuvântul Domnului, ies din inimă şi spurcă pe om,[4] nu mai sunt, după tine, prilejuri ale

1) Luca 6, 46 2) Luca 6, 49. 3) Luca 18, 8. 4) Matei 15, 19—20

răutăţii, ale voluptăţii şi ale oricărui păcat, cum zice Scriptura, ci ale răbdării. Dar eu niciodată n'am aflat, nici în Vechiul, nici în Noul Testament, lăudaţi pe cei stăpâniţi de gânduri rele, ci mai degrabă osândiţi ca vinovaţi. Căci Dumnezeu, precum urăşte gândurile rele, aşa urăşte şi inima care le naşte. De aceea, cei ce le avem pe ele, suntem datori să plângem ca nişte iubitori ai păcatului şi nu să ne trufim, ca unii ce am fi războiţi de rele străine. Cunoaşte deci, o omule, că Domnul priveşte la inimile tuturor şi celor ce urăsc prima răsărire de gând rău (των πονηρ&ν ένδυμημάτων τήν πρωτόνοιαν) îndată le vine în ajutor (le face dreptate), precum a făgăduit, şi nu lasă roiul vălmăşagului de gânduri să năvălească şi să întineze mintea şi conştiinţa lor; iar pe cei ce nu stârpesc primele înmuguriri, prin credinţă şi nădejde, ci se lipesc cu dulceaţă de ele pe motivul că vrea să le cunoască bine şi să le probeze, îi lasă, ca pe unii ce sunt lipsiţi de credinţă şi vreau să se ajutoreze singuri, să fie izbiţi şi de gândurile ce urmează, pe cari de aceea nu le surpă fiindcă vede că momeala lor este iubită de aceia şi nu este urîtă dela prima mijire.

Iar dacă după toată această limpede înfăţişare se mai află cineva, care nu crede cele spuse, să purceadă a învăţa adevărul cu lucrul însuşi. Şi dacă nu crede nici Scripturii şi nu vrea să se încredinţeze pe sine nici cu lucrul, s'a dovedit că iubeşte plăcerea părerii de sine. Căci ce e mai dulce ca această părere de sine, care socoteşte păcatul cu gândul ca străin şi face pe oameni mai de grabă să se trufească şi să se înalţe, ca nişte nevinovaţi, în loc să-şi mărturisească şi să-şi plângă iscodirile păcătoase ?

Întrebare

Tu ai spus că fapta de neascultare a lui Adam n'am primit-o, dar moartea lui am primit-o. Dar unde stăpâneşte moartea, stăpânesc şi gândurile rele.

Răspuns

O ce necredinţă ! De ce a venit atunci Domnul în trup, dacă nu ca să moară pentru toti, potrivit Scripturilor, şi să surpe pe cel ce are stăpânirea morţii, adică pe diavolul?[1] Iar dacă socoteşti că moartea cea din Adam mai stăpâneşte până acum din altă pricină decât pentru necredinţa noastră, e vădit că bagatelizezi venirea lui Hristos şi ţii Botezul de nedesăvârşit, odată ce şi cei botezaţi sunt ţinuţi încă sub moartea protopărintelui, fără o vină proprie. Dar atunci, o omule, cum se mai poate spune că te-ai făcut un nou Adam cu harul lui Hristos şi nu mai porţi nimic din cel vechiu în chip necesar, decât ceea ce se naşte din credinţa ta stricată şi din neascultarea ta ? Doar ştim că Domnul a venit pentru noi, a murit pentru noi, ne curăţeşte pe noi prin Botez, ne aşează în raiul Bisericii, ne îngădue să mâncăm din tot pomul din raiu, adecă să iubim pe tot cel botezat în Biserică şi să-l răbdăm în înfrângerile ce le sufere şi să nu-l urmărim pe fiecare în toate zigzagurile lui şi pentru lucrurile cari ni se par bune să-l iubim, iar pentru cele cari ni se par rele să-l urîm. Căci aceasta înseamnă a mânca din pomul cunoştinţei binelui şi al răului, din care, gustând mintea, îndată se poticneşte în propriile ei păcate şi îşi descopere, prin iscodirea răutăcioasă a aproapelui, goliciunea ei, de care mai înainte nu ştia, fiind acoperită de vălul înţelegerii şi al milei. De aceea li s'a poruncit celor aşezaţi în raiul Bisericii: „Nu judecaţi, ca să nu fiţi judecaţi",[2] „iertaţi şi vi se va ierta vouă".[3] Pe scurt li s'a spus: „Câte vreţi să vă facă vouă oamenii, faceţi şi voi lor asemenea. Căci aceasta este legea şi prorocii".[4] Precum ai făcut îţi va fi ţie. Dar de câte ori n'am călcat aceste porunci! De câte ori n'am osândit pe aproapele fără milă! De câte ori nu l-am urît, sau nu l-am nedreptăţit, fără să fim nedreptăţiti!

1) Evr. 2, 14, 2) Mt 7, 1 3) Lc, 6, 27. 4) Mt 7, 12 ; Lc. 6, 31.

Iar dacă aşa este, ce mai batjocorim pe Adam şi-l mai învinuim şi pentru rele streine? Căci dacă am căzut în aceeaşi moarte, am călcat şi porunca cu voia, ca şi acela. Aşa dar trei lucruri i s'au întâmplat lui Adam, şi nu cum socoteşti tu. Acestea sunt; atacul (momeala) pin orânduire mai înaltă, călcarea poruncii prin necredinţă şi moartea prin dreapta judecată a lui Dumnezeu, ca urmare nu atât a atacului prin iconomie, cât a călcării din necredinţă. Noi am moştenit numai moartea lui Adam, pentru motivul că nu puteam să ne facem din morţi vii, până nu a venit Domnul şi ne-a făcut pe toţi vii. Iar prima înmugurire de gând (φ πρωτόνοιαν) o avem prin orânduire (κατ 'οϋκονομίαν) ca şi acela; tot asemenea puterea de-a asculta sau nu de ea, după cum ne e voia. Dar păcătuirea cu gândul o avem din voia liberă. Despre aceasta ne încredinţează „cei ce n'au păcătuit întru asemănarea greşelii lui Adam", cum zice Apostolul.[1] Căci dacă aceia, fiind din Adam, au putut să nu păcătuiască întru asemănarea greşelii lui Adam, e vădit că şi noi putem.

De ce mai aducem atunci scuze pentru păcate şi spunem lucruri nedrepte împotriva lui Dumnezeu, că adică ar îngădui să fim războiţi de rele streine? Suntem datori să ştim exact că toată vina ce izvorăşte din Adam fiind desfiinţată de Domnul, oricine mai pătimeşte de vreun păcat, i se întâmplă aceasta pentrucă a dispreţuit prin necredinţa sa, sau prin iubirea de plăcere, desăvârşirea pe care a primit-o în chip tainic la Botez. Căci chiar dacă omul încă n'a cunoscut ce-a primit, fiind nedesăvârşit în credinţă şi cu lipsuri în lucrarea poruncilor, dar Dumnezeu i-a dăruit desăvârşirea. Fiindcă zice: „Tot darul desăvârşit de sus este, pogorându-se dela Părintele luminilor".[2] Iar acest dar desăvârşit nu-l află cineva oricum, chiar dacă ar folosi toată isteţimea lumească, ci numai din lucrarea poruncilor lui Dumnezeu, în ana-

1) Rom, 5, 14. 2) Iac. 1, 17.

logie cu ceea ce împlineşte din ele. Căci după cum e deosebită împlinirea lor, aşa e deosebită şi descoperirea darului. Deci nimenea să nu se bizue în cuvinte şi în forme, dacă nu are înţelegerea aceasta. Căci zice: „Nu cel ce se laudă pe sine este cercat, ci cel pe care îl laudă Domnul".[1] Dar chiar şi acela, care primeşte laude dela Domnul, e dator să se folosească de cuget drept şi să ştie exact că oricât ar fi luptat cineva împotriva necredinţii sale şi oricât ar fi înaintat în credinţă şi orice bun ar fi dobândit, nu numai prin cunoştinţa simplă, ci prin lucrare, n'a aflat sau nu va putea afla nimic mai mult, decât cea ce primise în chip tainic prin Botez. Iar aceasta este Hristos. Pentrucă zice: „Câţi în Hristos v'aţi botezat, în Hristos v'ati şi îmbrăcat".[2] Dar Hristos, fiind Dumnezeu desăvârşit, a dăruit celor ce s'au botezat harul desăvârşit al Duhului, care nu primeşte nici un adaus dela noi, ci ni se descopere şi ni se arată potrivit cu lucrarea poruncilor, sporindu-ne credinţa „până când toţi vom fi ajuns la unirea credinţei, la bărbatul desăvârşit, la măsura vârstei plinirii lui Hristos".[3] Aşa dar orice i-am aduce Lui după ce-am fost născuţi din nou, a fost ascuns de mai înainte de El în noi, potrivit cu ceea ce s'a scris: „Cine a cunoscut gândul lui Hristos, sau cine I-a dat Lui ceva mai înainte, ca să i se întoarcă după aceea ca răsplată? Pentrucă dela El şi pentru El şi întru El sunt toate. Lui i se cuvine slava în vecii vecilor. Amin".[4]

1) II. Cor 10, 18. 2) Gal. 3, 27 3) Ef 4, 13 4) Rom. 11, 34-36.

Epistolă către Nicolae monahul[1]

Prea doritului fiu Nicolae,

Mai dăunăzi te frământai mult pentru mântuirea ta şi aveai multă grijă pentru vieaţa după Dumnezeu. De aceea ai venit la noi, povestindu-ne despre tine, prin ce fel de osteneli şi fierbinte pornire aveai de gând să te lipeşti de Domnul, printr'o vieţuire cât mai îngrijită, prin înfrânare, prin toată reaua pătimire, luptând în priveghiere multă şi în rugăciune întinsă. Ne mai spuneai ce războaie şi roiuri de patimi trupeşti se aprind în tine şi se ridică împotriva sufletului din legea păcatului, care se oşteşte împotriva legii minţii. Şi te plângeai că şi mai mult eşti turburat de patima mâniei şi a poftei. De aceea, ne cereai vreo metodă şi vreun cuvânt de învăţătură şi întrebai de ce osteneli şi lupte folosindu-te, ai putea să te ridici mai presus de patimile stricăcioase, mai sus pomenite.

În vremea aceea, am dat, pe cât era cu putinţă, în persoană, dragostei tale îndemnurile ce trebuiau, înfăţişându-ţi ideile şi gândurile folositoare de suflet şi arătându-ţi prin ce fel de osteneli şi stăruinţe ascetice, pline de înţelegere şi de luminată cunoştinţă raţională,

1) Editat in Filocalia greacă (ed II) vol. I. pg, 73—81 şi in P. G. 65, 1027 -1050 (Ad Nicolaum. Praecepta animae salutaria). Împărţirea în cele 13 părţi o iau din P. G.

potrivit cu Evanghelia, poate sufletul, vieţuind prin credinţă şi ajutat fiind de har, să biruiască relele, cari ţâşnesc înăuntru din păcat, dar mai ales patimile amintite. Pentrucă lupta trebue dusă neîncetat şi cu mai multă sârguintă împotriva acestor patimi, căci ele şi-au pus în chip deosebit pecetea pe suflet, prin obişnuinţa lui cu ele, târîndu-l cu multă putere după ele. Aceasta, până ce va supune mişcările trupeşti şi neraţionale ale păcatului, cărora se supunea mai înainte şi de cari era târît, după ce se robise, prin consimţirea de bună voie, amintirii necontenite a gândurilor şi cugetării la cele rele.

Pe urmă ne-am despărţit de tine. Dar numai cu trupul, nu şi cu inima. Căci am venit în pustie, la adevăraţii slujitori şi luptători ai lui Hristos, ca luptându-ne şi noi cât de puţin şi nevoindu-ne împreună cu fraţii, cari se oştesc împotriva lucrărilor vrăjmaşe, şi cu cei ce se împotrivesc vitejeşte patimilor, să lepădăm lenevia şi să aruncăm dela noi negrija, şi să luăm asupra noastră sârguinţa şi grija, silindu-ne să câştigăm buna plăcere a lui Dumnezeu. De aceea, m'am gândit să trimit curăţiei tale prin scrisoare un mic îndemn şi un sfat folositor sufletului, ca cetind pe scurt în scrisoarea noastră smerită lucrurile de cari ţi-am vorbit în persoană, să scoţi cu sârguinţă un folos duhovnicesc, ca şi cum am fi noi înşine de faţă.

2. Aşa dar, fiule, începutul purtării tale plăcute lui Dumnezeu trebue să faci să pornească dela aceasta:

Să te gândeşti statornic şi pururea, într'o meditaţie neîntreruptă, la toate binefacerile de cari ţi-a făcut parte iubitorul de oameni Dumnezeu, spre mântuirea sufletului tău; şi să nu încetezi a-ţi aminti de multele şi marile Lui binefaceri, acoperindu-le cu uitarea păcatului sau trândăviei şi prin aceasta lăsând să treacă vremea cealaltă fără folos şi fără să aduci mulţumire. Căci aceste amintiri neîncetate, împungând inima ca un ac, o mişcă totdeauna spre mărturisire, spre smerenie, spre mulţumire adusă cu suflet sdrobit şi spre toată sârguinţa bună. Ele

ne îndeamnă să-i răsplătim lui Dumnezeu cu purtările noastre bune şi cu toată virtutea, întru cât ne fac să cugetăm pururea cu bună conştiinţă la cuvântul proorocesc: „Ce voiu da în schimb Domnului pentru toate câte mi le-a dat mie?".[1] Să cugete deci sufletul la toate binefacerile, de cari i-a făcut parte iubitorul de oameni Dumnezeu începând dela naştere; sau din câte primejdii a fost izbăvit adeseori; sau în câte rele a căzut şi în câte greşeli s'a rostogolit fără să fie predat, după dreptate, duhurilor cari l-au amăgit ca să-l piardă şi să-l ducă la moarte, ci, cu îndelungă răbdare, Stăpânul iubitor de oameni, trecând cu vederea greşalele, l-a păstrat, aşteptând întoarcerea lui; să cugete iarăşi că, slujind de bună voie duhurilor rele prin patimi, El îl hrănea, acoperindu-l şi ocrotindu-l în tot chipul, iar la urmă l-a călăuzit prin Duhul cel bun pe drumul mântuirii şi i-a pus în inimă dragostea de vieaţă ascetică şi l-a împuternicit să părăsească cu bucurie lumea şi toată amăgirea plăcerilor trupeşti, împodobindu-l cu schima îngerească a rânduielii ascetice şi pregătind lucrurile în aşa fel, ca să fie primit cu uşurinţă de sfinţii bărbaţi, în obştea frăţiei.

Iar cugetând la acestea cu bună conştiinţă, cine nu va petrece totdeauna întru sdrobirea inimii? Cine nu se va umplea de nădejde tare, având atâtea dovezi de binefacere, fără ca el să fi făcut vreun bine mai înainte? Căci oricine va cugeta aşa: Dacă fără să fi făcut eu niciun bine, ba chiar păcătuind mult înaintea Lui şi petrecând în necurăţiile trupului şi în alte multe răutăţi, totuşi nu mi-a făcut după păcatele mele, nici nu mi-a întors după fărădelegile mele,[2] ci mi-a rânduit atâtea daruri şi haruri spre mântuire, dacă mă voiu hotărî cu totul să-I slujesc de aci înainte numai Lui prin vieţuire curată şi prin împlinirea virtuţilor, de câte bunătăţi şi daruri duhovniceşti nu mă va învrednici, întărindu-mă, îndreptându-mă şi călăuzindu-mă spre tot lucrul bun ?

1) Psalm 116, 12. 2) Psalm 103, 10.

De aceea, cel ce se gândeşte totdeauna la aceasta şi nu uită de binefacerile lui Dumnezeu, se ruşinează şi se îndreaptă şi se nevoieşte spre toată virtutea bună şi spre toată lucrarea dreptăţii, gata totdeauna să facă cu râvnă voia lui Dumnezeu.

3. Aşa dar, iubite fiule, având, prin harul lui Hristos, ca pe o înţelepciune firească, această meditaţie şi gândire sănătoasă, păstreaz-o totdeauna în tine. Să nu te laşi copleşit de uitarea pierzătoare, nici împiedecat de nepăsarea, care face mintea deşartă şi o abate dela vieaţă; să nu-ţi laşi cugetarea întunecată de neştiinţa, care e pricina tuturor relelor, nici amăgită de negrijă, care e tot ce poate fi mai rău; să nu te laşi târît de plăcerea trupului, nici biruit de lăcomia pântecelui; să nu te laşi cu mintea robit de poftă, nici să nu lucrezi în tine spurcăciunea prin învoirea cu gândurile desfrânate ; să nu te laşi biruit de mânia, care naşte ura de fraţi. În sfârşit să nu întristezi şi să nu te laşi întristat pentru vreo pricină tristă şi nefericită, care să te facă să îngrămădeşti amintiri de gânduri rele împotriva aproapelui, încât să te pomeneşti abătut dela rugăciunea curată către Dumnezeu şi să-ţi laşi mintea robită, privind cu gând sălbatec pe fratele tău, care are acelaşi suflet. Căci prin aceasta conştiinţa îţi va fi înlănţuită de purtarea nesocotită a cugetului trupesc şi de duhurile rele, cărora ai fost predat spre pedeapsă până la o vreme; şi anume până când mintea, sfârşită în toate privinţele şi copleşită de întristare şi de moleşire, după ce a pierdut sporul după Dumnezeu pentru pricinile de mai înainte, va începe iarăşi, cu multă smerenie, să ia dela capăt calea mântuirii. În felul acesta, ostenindu-se mult în rugăciuni şi în priveghieri de toată noaptea şi împrăştiind pricinile amintite prin smerenie şi mărturisire către Dumnezeu şi către aproapele, ea începe iarăşi vieaţa de înfrânare. Şi luminată de luminile cunoştinţii evanghelice, ea cunoaşte atunci, cu harul lui Dumnezeu, că cel ce nu s'a predat pe sine desăvârşit crucii, în cuget de smerenie, şi nu

s'a aruncat pe sine la picioarele tuturor, ca să fie călcat, înjosit şi dispreţuit, nedreptăţit, batjocorit şi luat în râs, iar el să le rabde toate acestea cu bucurie şi să nu pretindă pe seama sa câtuşi de puţin lucrurile omeneşti: slavă sau cinste, sau laudă, sau plăcere de mâncare, de băutură, sau de haină, nu se poate face creştin adevărat.

4. Deci stând în faţa noastră asemenea lupte, nevoinţe şi cununi ale evlaviei, până când ne vom batjocori cu înfăţişarea prefăcută a evlaviei, slujind Domnului doar la arătare, încât altfel suntem socotiţi între oameni şi altfel ne descoperim Domnului, care cunoaşte cele ascunse? Căci în vreme ce suntem socotiţi de alţii sfinţi, ne aflăm încă sălbateci după năravuri; având chip de evlavie, n'am dobândit încă puterea ei înaintea lui Dumnezeu; socotiţi de mulţi feciorelnici şi curaţi, înaintea Celui ce cunoaşte cele ascunse suntem întinaţi înăuntru de necurăţiile gândurilor desfrânate şi înnoroiaţi de mişcările patimilor. Şi pentru prefăcuta noastră nevoinţă de acum, suntem robii laudelor omeneşti şi ne orbim mintea. Deci până când vom umbla în deşertăciunea minţii, neprimind înţelepciunea evanghelică, prin care putem cunoaşte vieţuirea cerută de conştiinţă, ca să o urmăm cu sârguinţă şi să aflăm şi îndrăsnirea conştiinţei?

Până când ne mai rezemăm încă pe dreptatea părută a omului dinafară, în lipsa adevăratei cunoştinţe, şi ne amăgim pe noi înşine cu îndeletnicirile dinafară, vrând să plăcem oamenilor şi vrând slăvi, cinstiri şi laude dela ei?

Căci va veni de sigur Cel ce descopere cele ascunse ale întunerecului şi dă la iveală sfaturile inimilor,[1] Judecătorul care nu greşeşte şi care nu se lasă ruşinat de bogat, nici nu se milostiveşte de sărac, care dă la o parte înfăţişarea de dinafară şi scoate la arătare adevărul ascuns înăuntru. Acela va încununa pe luptătorii

1) I Cor, 4, 5.

adevăraţi, cari au vieţuit potrivit cu conştiinţa, în faţa Îngerilor şi înaintea Tatălui Său, iar pe cei ce au îmbrăcat chipul cucerniciei cu prefăcătorie şi au arătat numai oamenilor o părută bună vieţuire şi s'au bizuit pe aceasta în deşert, amăgindu-se nebuneşte pe ei înşişi, îi va da pe faţă înaintea Bisericii Sfinţilor şi a toată oastea cerească, ca apoi să-i trimită ruşinaţi cumplit în întunerecul cel mai dinafară, asemenea fecioarelor nebune. Pentrucă şi acestea şi-au păzit fecioria dinafară a trupului, dat fiind că întru nimic n'au fost învinovăţite în privinţa aceasta, ba au avut în parte şi untdelemn în candelele lor, adică au fost părtaşe şi de oarecari virtuţi şi isprăvi dinafară şi de oarecari dureri. De aceea candelele lor au şi ars până la o vreme. Dar din pricina negrijii, neştiinţii şi a trândăviei, n'au fost cu prevedere şi n'au cunoscut cu de-a-mănuntul roiul patimilor ascunse înlăuntru şi puse în lucrare de duhurile rele. Din această pricină cugetarea lor a fost stricată de înrâuririle vrăjmaşe, încât s'au învoit cu ele prin gândurile lor. Şi aşa au fost amăgite într'ascuns şi biruite de pisma cea a tot rea, de ciuda care urăşte binele, de vrajbă, de gâlceavă, de ură, de mânie, de amărăciune, de pomenirea răului, de făţărnicie, de furie, de mândrie, de slava deşartă, de dorinţa de-a plăcea oamenilor, de bunul plac, de iubirea de argint, de trândăvire, de pofta trupească ce trezeşte în gânduri voluptatea, de necredinţă, de lipsa de temere, de laşitate, de întristare, de împotrivire, de moleşire, de somn, de înalta părere de sine, de voinţa de-a se scuza, de îngâmfare, de lăudăroşenie, de nesăturare, de risipă, de sgârcenie, de desnădejdea care-i mai cumplită decât toate, şi de celelalte mişcări subţiri ale păcatului. Ele socoteau că şi lucrarea faptelor bune sau vieţuirea cuvioasă se înfăptueşte cu puteri omeneşti şi de aceea căutau să culeagă laude dela oameni. Din această pricină chiar dacă au fost părtaşe de unele daruri, le-au vândut duhurilor rele pentru slava deşartă şi plăcerea dela oameni. Împărtăşindu-se şi de alte patimi, ele au

amestecat în purtările bune cugetele rele şi trupeşti. De aceea le-au făcut necurate şi neprimite asemenea jertfei lui Cain, lipsindu-se de bucuria Mirelui şi fiind lăsate afară de nunta cerească.

5. Cugetând deci la acestea, cântărindu-le şi probându-le, să cunoaştem şi să înţelegem în ce stare ne aflăm, ca, până mai avem încă vreme de pocăinţă şi de întoarcere, să ne îndreptăm pe noi înşine. Aceasta pentru ca faptele noastre cele bune, fiind săvârşite cu curăţenie, să fie adevărate şi curate, neamestecate cu cugetul trupesc, ca să nu fie respinse ca o jertfă pătată din lipsa temerii, grijii şi a cunoştinţii adevărate şi ca nu cumva să răbdăm osteneala fecioriei, a înfrânării, a privegherii, a postului şi a relei pătimiri şi să ne cheltuim zilele vieţii, şi totuşi, pentru pricinile mai 'nainte pomenite ale patimilor, părutele noastre dreptăţi să fie aflate ca o jertfă pătată şi să nu fie primită de Hristos, Arhiereul ceresc.

Aşa dar, o fiule, cine vrea să ia crucea şi să-l urmeze lui Hristos, prin neîncetata cercetare a gândurilor din sine, prin multă grijă pentru mântuire, prin înţelegere şi multă sârguintă pentru Dumnezeu şi prin întrebarea slujitorilor lui Dumnezeu, cari sunt de acelaşi suflet şi de acelaşi gând şi cari poartă aceeaşi luptă, trebue să-şi sporească, înainte de toate, cunoştinţa şi înţelegerea. Aceasta din motivul ca nu cumva, neştiind pe unde şi cum umblă, să călătorească în întunerec, lipsit de lumina sfeşnicului. Căci cel ce călătoreşte după socoteala sa, fără cunoştinţa evanghelică şi fără călăuzirea cuiva, de multe se împiedecă şi cade în multe gropi şi curse ale celui rău, mult rătăceşte şi prin multe primejdii trece şi nu ştie la ce ţintă va ajunge. Pentrucă sunt destui cari au trecut prin multe osteneli şi nevoinţe şi au răbdat pentru Dumnezeu rele pătimiri şi scârbe multe. Dar prin faptul că au umblat după socoteala lor şi n'au putut deosebi lucrurile, nici n'au cerut sfatul aproapelui, aceste osteneli ale lor au rămas deşarte şi fără rost.

6. Tu deci fiule iubite, precum ţi-am spus la începutul acestui cuvânt de povătuire, nu uita binefacerile iubitorului de oameni Dumnezeu, de cari ai avut parte, lăsându-te furat de păcat şi de nepăsare. Ci punând înaintea ochilor tăi binefacerile de cari te-ai împărtăşit dela începutul vieţii tale şi până acum, fie trupeşti, fie duhovniceşti, zăboveşte cu gândul la ele, după cum s'a spus: „Nu uita toate binefacerile Lui".[1] Fă aceasta pentru ca inima să ţi se mişte cu uşurinţă spre frica lui Dumnezeu şi spre dragoste, ca să-I întorci în schimb, după putere, o vieaţă curată, o petrecere virtuoasă, o conştiinţă cucernică, o judecată cumpănită, o credinţă dreaptă, un cuget smerit şi, simplu vorbind, să te poti dărui întreg lui Dumnezeu. Căci ruşinându-te de amintirea atâtor bunătăţi, de cari te-ai bucurat din partea Stăpânului bun şi de oameni iubitor, inima ta se va umplea de dragostea şi de dorul Lui printr'o mişcare pornită chiar din ea însăşi, mai bine zis conlucrând şi darul de sus. Pentrucă îţi vei da seama că lucrurile minunate, pe cari nu le-a făcut altora cu mult mai buni, ţi le-a făcut ţie, prin iubirea Sa de oameni cea negrăită.

Sileşte-te, aşa dar, să păstrezi neîncetat în amintire toate binefacerile dăruite ţie de Dumnezeu. Dar mai ales aminteşte-ţi neîncetat de harul acela mare şi minunat şi de acea binefacere de care ţi-a făcut parte, cum ne-ai povestit, pe când călătoreai împreună cu mama ta dela Locurile Sfinte la Constantinopol, când s'a pornit acea furtună înfricoşată şi nestăpânită şi acel vârtej mare în vreme de noapte, în urma căruia toţi cei din corabie, împreună cu corăbierii şi cu mama ta, au pierit în adânc.

Aminteşte-ţi că singur tu cu alţi doi aţi scăpat atunci, fiind aruncaţi ca printr'o minune dumnezeească de valurile mării la ţărm. Aminteşte-ţi apoi cum ţi s'a rânduit să vii după aceea la Ancyra, unde ai fost primit cu dragoste părintească de cineva, şi cum te-ai însoţit pe urmă

1) Ps. 103, 2.

cu prea evlaviosul fiu Epifanie, ca amândoi călăuziţi de un cuvios bărbat, să veniţi la calea adevărului şi să fiţi primiţi de nişte sfinţi slujitori ai lui Dumnezeu ca fii adevăraţi.

7. Pentru toate aceste mari binefaceri dăruite ţie de Dumnezeu, cu ce lucru vrednic de ele ai putea să mulţămeşti Celui ce a chemat sufletul tău la vieaţa veşnică? Căci tu, după dreptate, nu mai trebue să-ţi trăeşti ţie, ci lui Hristos care a murit şi a înviat pentru tine,[1] având să vieţuieşti întru toată virtutea dreptăţii, să împlineşti toate poruncile şi să cauţi „care este voia cea bună, desăvârşită şi bineplăcută lui Dumnezeu",[2] silindu-te cu toată puterea să urmezi ei.

Drept aceea, fiule, supune-ţi tinereţea ta Cuvântului lui Dumnezeu, aşa cum însuşi Cuvântul o cere: „Trupul tău predă-l jertfă vie, sfântă, bineplăcută lui Dumnezeu, slujbă cuvântătoare".[3] Tot mustul poftei trupeşti svântă-l şi uscă-l cu mâncare puţină, cu băutură puţină şi cu privegheri de toată noaptea, ca să spui şi tu din inimă: „Făcutu-m'am ca o piele atârnată la fum; dar dreptăţile tale nu le-am uitat".[4] Şi cunoscând că eşti al lui Hristos, răstigneşte-ţi trupul, după cuvântul Apostolului, dimpreună cu patimile şi cu poftele lui;[5] şi omoară-ţi mădulările omului pământesc,[6] adecă nu numai lucrarea desfrânării, ci şi necurăţia lucrată de duhurile rele în trupul tău.

Ba cel ce aşteaptă cununa fecioriei adevărate, neîntinate şi desăvârşite, nu-şi poartă lupta numai până aci, ci, urmând învăţăturii apostoleşti, se luptă să omoare până şi icoana şi mişcarea patimii. Dar nici cu atâta nu se mulţămeşte acela care, cuprins de o puternică dragoste, vrea să se sălăşluiască în trupul său fecioria îngerească şi neprihănită, ci se roagă ca şi însăşi amintirea simplă a poftei să fie stinsă, chiar dacă se iveşte numai în minte ca o adiere de gând, fără mişcarea şi

1) II Corint. 5, 15 2) Romani 12, 2. 3) Romani 12, 1. 4) Psalm 119, 83. 5) Galateni 5, 24 . 6) Colos. 3, 5.

lucrarea patimei trupeşii. Iar la această stare e cu putinţă să se ajungă, dacă peste tot se învrednicesc vreunii de asemenea har, numai prin ajutorul de sus şi prin puterea şi darul Duhului.

Astfel, cel ce aşteaptă cununa fecioriei curate, nemateriale şi neprihănite, îşi răstigneşte trupul prin osteneli şi nevoinţe şi îşi omoară mădularele omului pământesc prin înfrânare stăruitoare şi răbdătoare, stricând pe omul cel dinafară, subţiindu-l, scorojindu-l şi făcându-l numai schelet. Aceasta pentru ca, prin credinţă şi lupte şi prin lucrarea harului, omul dinlăuntru să se înoiască,[1] înaintând din zi în zi spre tot mai mult bine, crescând în dragoste, împodobindu-se cu blândeţe, veselindu-se cu bucuria Duhului, încununându-se cu pacea lui Hristos, sporind în evlavie, întărindu-se întru bunătate, învăluindu-se în frica lui Dumnezeu, luminându-se prin înţelegere şi cunoştinţă, strălucind de înţelepciune şi călăuzit de smerenie.

Iar înoindu-se mintea prin Duhul cu acestea şi cu alte asemenea virtuţi, descopere în sine pecetea chipului dumnezeesc, înţelege frumuseţea spirituală şi negrăită a asemănării cu Domnul şi pătrunde bogăţia legii lăuntrice a înţelepciunii, care îl învaţă şi se lasă învăţată dela sine.

Subţiază-ţi deci trupul tânăr, o fiule, şi îngraşă-ţi sufletul nemuritor cu cele spuse înainte; iar mintea înoeşte-ţi-o cu virtuţile mai înainte înşirate, prin conlucrarea Duhului. Căci trupul tânăr, îngrăşat cu felurite mâncări şi cu băutură de vin, e ca un porc gata de junghiere. Sufletul lui e junghiat de aprinderea plăcerilor trupeşti, iar mintea e robită de fierberea poftelor rele, neputând să se împotrivească plăcerilor trupului. Căci îngrămădirea sângelui pricinueşte împrăştierea duhului. Mai ales băutura de vin nici să n'o miroasă tinereţea, ca nu cumva prin focul îndoit, născut din lu-

1) II Corinteni 4, 16

crarea patimei dinăuntru şi din băutura de vin, turnată dinafară, să i se înfierbânte peste măsură plăcerea trupului şi să alunge dela sine plăcerea duhovnicească a durerii născută din străpungerile inimii şi să aducă în ea întunecare şi împietrire. Ba de dragul poftei duhovniceşti, tinereţea nici la săturarea de apă să nu se gândească. Căci puţinătatea apei ajută foarte mult la sporirea cumpătării. După ce vei proba aceasta cu lucrul, vei lua singur încredinţarea prin experienţă. Căci acestea nu ţi le rânduim şi hotărâm fiindcă vrem să-ţi punem asupra un jug silnic, ci, îndemnându-te şi sfătuindu-te cu dragoste, ţi le dăm ca pe o socotinţă şi cale bună de urmat spre sporirea în fecioria adevărată şi în cumpătarea deplină, lăsând la sloboda ta alegere să faci ce vrei.

8. Să vorbim acum puţin şi despre patima neraţională a mâniei, care pustieşte, zăpăceşte şi întunecă tot sufletul, şi-l arată pe om asemenea fiarelor în vremea mişcării şi lucrării ei, mai ales pe cel ce alunecă lesne şi repede spre ea. Patima aceasta se sprijină mai ales pe mândrie; prin ea se întăreşte şi se face nebiruită. Căci până ce e udat copacul diavolesc al amărăciunii, al supărării şi al mâniei, cu apa puturoasă a mândriei, înfloreşte şi înfrunzeşte îmbelşugat şi aduce mult rod al fărădelegii. Iar clădirea celui rău în suflet nu poate fi doborîtă, până ce are ca sprijin şi întărire, temelia mândriei. Dacă vrei, aşa dar, să se uşte în tine arborele fărădelegii (adecă patima amărăciunii, a mâniei şi a supărării) şi să se facă neroditor, ca venind securea Duhului să-l taie şi să-l arunce în foc cum zice Evanghelia, şi să-l scoată afară împreună cu toată răutatea; şi dacă vrei să se dărîme şi să se surpe casa fărădelegii, pe care cel rău o zideşte cu vicleşug în suflet (şi o face aceasta adunând de fiecare dată în gând ca pietre felurite pricini întemeiate sau neîntemeiate, provocate de lucruri şi de cuvinte referitoare la cele materiale şi ridicând în suflet o clădire a răutăţii, căreia îi pune ca

sprijin şi întărire gânduri de mândrie), să ai smerenia Domnului neîncetat în inimă. Să te gândeşti cine a fost El şi ce s'a făcut pentru noi, şi din ce înălţime de lumină a dumnezeirii, — descoperită după putinţă fiinţelor de sus şi slăvită în ceruri de toată firea raţională a Îngerilor, Arhanghelilor, Scaunelor, Domniilor, Începătoriilor, Stăpâniilor, Heruvimilor şi Serafimilor şi a nenumitelor Puteri spirituale, ale căror nume n'au ajuns până la noi, după cuvântul tainic al Apostolului,[1] — în ce adânc de smerenie omenească s'a coborît, prin negrăita Sa bunătate, asemănându-se întru toate nouă, celor ce şedeam în întunerecul şi în umbra morţii" şi ajunsesem robi prin călcarea lui Adam, fiind stăpâniţi de vrăjmaş prin lucrarea patimilor.

9. Căci aflându-ne noi într'o astfel de robie înfricoşată şi stăpâniţi fiind de moartea nevăzută şi vicleană, nu s'a ruşinat de noi Stăpânul întregei firi văzute şi nevăzute, ci umilindu-Se pe Sine şi luând asupra Sa pe omul căzut sub patimile de ocară şi sub osânda dumnezeească, „s'a făcut întru toate asemenea nouă, afară de păcat",[2] adică afară de patimile de ocară. El a luat toate pedepsele trimise asupra omului pentru păcatul neascultării de către hotărîrea dumnezeească: moartea, osteneala, foamea, setea şi cele asemenea acestora, făcându-Se ceea ce suntem noi, ca noi să ne facem ceea ce este El; „Cuvântul trup s'a făcut",[3] ca trupul să se facă Cuvânt; „fiind bogat, s'a făcut sărac pentru noi, ca noi să ne îmbogăţim cu sărăcia Lui„;[4] s'a făcut asemenea nouă din multa iubire de oameni, ca noi să ne facem asemnea Lui prin toată virtutea. Căci de unde a venit Hristos, de acolo se înnoeşte, prin harul şi puterea Duhului, omul zidit cu adevărat după chipul şi asemănarea lui, Dumnezeu. Iar prin această înnoire ajunge la măsura dragostei desăvârşite, care aruncă afară frica,[5]

1) Ef. 2, 21 ; Colos, 1, 16. 2) Evr. 4, 15. 3) Io, 1, 14. 4) II Cor, 8, 9; 5) Io 4, 18.

nemaiputând să cadă niciodată. Căci „dragostea niciodată nu cade",[1] fiindcă „dragostea, zice Ioan, este Dumnezeu şi cine rămâne în dragoste în Dumnezeu rămâne". De această măsură s'au învrednicit Apostolii şi cei ce s'au nevoit asemenea lor întru virtute şi s'au înfăţişat pe ei desăvârşiţi Domnului, urmând lui Hristos cu dragoste desăvârşită, în toată vieaţa lor.

Gândeşte-te, aşa dar, totdeauna fără uitare la umilirea aceasta atât de mare, pe care a luat-o Domnul asupra Sa, din negrăita Sa iubire de oameni; adică la sălăşluirea în Maica lui Dumnezeu-Cuvântul, la luarea omului asupra Sa, la naşterea din femeie, la creşterea treptată cu trupul, la ocări, la înjurături, la batjocuri, la luarea în râs, la bârfiri, la biciuiri, la scuipări, la luarea în bătaie de joc, la hlamida roşie, la cununa de spini, la osândirea lui de către căpetenii, la strigătul Iudeilor celor fărădelege şi de acelaşi neam cu El, împotriva lui: „Ia-L, ia-L, răstigneşte-L",[3] la cruce, la piroane, la suliţă, la adăparea cu oţet şi fiere, la triumful păgânilor, la râsul celor cari treceau şi ziceau : „De eşti Fiul lui Dumnezeu, pogoară-te de pe cruce şi vom crede Ţie",[4] şi la celelalte patimi, pe cari le-a răbdat pentru noi: la răstignire, la moarte, la aşezarea de trei zile în mormânt, la coborîrea la iad; pe urmă la roadele patimilor, cari şi cât de mari au fost: la învierea din morţi, la scoaterea din iad şi din moarte a sufletelor, cari s'au împreunat cu Domnul, la înălţarea la ceruri, la şederea de-a-dreapta Tatălui, la cinstea şi la slava mai presus de toată Începătoria, Stăpânirea şi de tot numele ce se numeşte, la închinarea ce-o aduc toţi Îngerii Celui întâi născut din morţi, din pricina patimilor, după cuvântul Apostolului, care zice: „Aceasta să se cugete în voi, ceea ce şi în Hristos Iisus, care în chipul lui Dumnezeu fiind, nu răpire a socotit a fi întocmai cu Dumnezeu, ci s'a umilit pe Sine, chip de rob luând, întru asemă-

1) I Cor. 13, 8. 2) I. Io. 4, 16. 3) Ioan 19, 15. 4) Matei 27, 40—42.

narea omului făcându-se şi la înfăţişare aflându-se ca omul; şi s'a smerit pe Sine ascultător făcîndu-Se până la moarte, iar moartea a crucii, de aceea şi Dumnezeu L-a preaînălţat pe El şi i-a dăruit Lui nume mai presus de tot numele, ca în numele lui Iisus Hristos tot genunchiul să se plece, al celor cereşti, al celor pământeşti şi al celor dedesubt",... şi următoarele.[1] Iată la ce slavă şi înălţime L-au ridicat, după dreptatea lui Dumnezeu, pe Domnul făcut om, pricinile mai înainte spuse.

10. Prin urmare, de vei păstra în inima ta fără uitare, cu dragoste şi cu simţire aceste amintiri, nu te va stăpâni patima amărăciunii, a mâniei şi a supărării. Căci temeliile patimii mândriei, fiind săpate prin smerenia lui Hristos, la care te vei gândi, se va surpa uşor şi dela sine toată clădirea fărădelegii, adică a mâniei şi a supărării. Căci ce inimă aspră şi împietrită nu se va frânge de va avea necontenit în minte marea smerenie a dumnezeirii Unuia născut pentru noi şi amintirea tuturor patimilor mai înainte spuse? Cine nu se va face de bunăvoie pământ, cenuşe şi pulbere de călcat de către toţi oamenii? Iar dacă se va smeri şi se va frânge sufletul astfel, privind la smerenia Domnului, ce mânie va mai putea să stăpânească asupra lui? Dar tot aşa de vădit e că uitarea acestor gânduri folositoare şi de vieaţă făcătoare, şi sora ei lenea, şi ajutătoarea şi tovarăşa lor neştiinţa, cari sunt patimile cele mai adânci şi mai lăuntrice, mai greu de surprins şi de îndreptat, cari acoperă şi întunecă sufletul cu multă grijă, fac să se încuibeze şi să lucreze în el şi celelalte patimi, întru cât sădesc nepăsarea şi alungă frica de păcate, pregătind drum şi lucrare uşoară fiecărei patimi. Căci odată ce sufletul e acoperit de uitarea atotpăcătoasă, de lenea stricăcioasă şi de neştiinţă, maica şi doica tuturor relelor, nenorocita de minte se lipeşte cu uşurinţă de tot ce se vede, se cugetă sau se aude. De pildă de va vedea frumuseţe de

1) Filipeni 2, 6—11.

femeie, îndată se va răni de pofta trupească. Şi aşa succedându-se amintirile lucrurilor privite cu patimă şi cu plăcere, zugrăvesc din nou înăuntrul sufletului icoanele lor, prin întipărirea înţelesurilor şi a gândului păcătos. Iar urmarea este că întinează mintea pătimaşă şi nenorocită prin lucrarea duhurilor rele.

11. Apoi şi trupul dacă e gras şi tânăr, sau plin de must, când e aţâţat de amintiri caută să împlinească cu patimă cele cuprinse în ele, fiind împins de poftă, sau săvârşeşte uneori necurăţii în vis ori în somn. Căci chiar dacă nu a avut cineva amestecare cu femeia la arătare şi e socotit cast, feciorelnic şi curat de oameni, ba chiar are renume de sfânt, înaintea lui Dumnezeu, care vede cele ascunse, e socotit ca spurcat, desfrânat şi necumpătat; şi pe dreptate va fi osândit în ziua aceea, de nu va plânge şi nu se va tângui, topindu-şi trupul necontenit cu posturi, privegheri şi rugăciuni, iar mintea lecuindu-şi-o şi îndreptându-şi-o prin amintiri sfinte şi prin meditarea cuvântului dumnezeesc, aducând pocăinţă cuvenită lui Dumnezeu, înaintea căruia a şi cugetat şi făcut relele. Fiindcă nu minte glasul care a zis: „Iar eu vă zic vouă: tot cel ce priveşte la femeie spre a o pofti pe ea, a şi preacurvit cu ea în inima sa".[1] De aceea e de folos tânărului să nu se întâlnească, de e cu putinţă, de loc cu femei, chiar de sunt socotite sfinte. Iar de se poate, să vieţuiască despărţit chiar şi de oameni, căci atunci poartă războiul mai uşor şi îl cunoaşte mai bine; mai ales dacă va fi cu luare aminte la sine însuşi şi va petrece în cumpătare, cu puţină băutură de apă, în priveghere multă şi rugăciuni, şi se va sili să fie împreună cu Părinţi duhovniceşti încercaţi, lăsându-se înţelepţit şi călăuzit de ei.

Căci e primejdios lucru a fi cineva singur, fără martori, a se călăuzi după voia sa şi a convieţui cu cei neîncercaţi în războiul duhovnicesc. Unii ca aceştia sunt

1) Matei 5, 28

biruiţi de alte feluri de războaie. Căci multe sunt meşteşugirile păcatului şi se ţin bine ascunse; şi felurite curse şi-a întins vrăjmaşul pretutindeni. De aceea, dacă e cu putinţă, e bine să te sileşti şi să te străduești a fi sau a te întâlni neîncetat cu bărbaţi cunoscători. În felul acesta, deşi nu ai tu însuţi făclia adevăratei cunoştinţe, fiind încă nedesăvârşit cu vârsta duhovnicească şi prunc, dar însoţindu-te cu cel ce o are, nu vei umbla în întunerec, nu te vei primejdui de laţuri şi de curse şi nu vei cădea între fiarele lumii spirituale, cari pândesc în întunerec şi răpesc şi ucid pe cei ce umblă în el fără făclia spirituală a cuvântului dumnezeesc.

12. Ştiu că vrei şi tu, fiule, să dobândeşti înlăuntrul tău făclia luminii înţelegătoare şi a cunoştinţii duhovniceşti, ca să poţi umbla fără să te poticneşti în cea mai adâncă noapte a veacului acestuia, şi paşii să-ţi fie îndreptaţi de Domnul. Căci ai dorit foarte tare calea Evangheliei, după cuvântul prorocesc, adică să urmezi cu credinţă înfocată poruncilor evanghelice mai desăvârşite şi să te faci părtaş, prin dorinţă şi rugăciune, de patimile Domnului. De aceea, am să-ţi arăt o metodă minunată şi o regulă a chipului duhovnicesc de vieaţă. Ea nu are lipsă de osteneală şi de nevoinţă trupească, ci de osteneală sufletească, de supravegherea minţii şi de un cuget atent, care e ajutat de frica şi de dragostea lui Dumnezeu. Prin această metodă vei putea cu uşurinţă să pui pe fugă mulţimea vrăjmaşilor, asemenea fericitului David, care a răpus pe un uriaş al celor de alt neam prin credinţă şi încredere în Dumnezeu, şi aşa a pus pe fugă cu uşurinţă, împreună cu poporul său, zecile de mii ale duşmanilor.[1]

Ţinta cuvântului nostru este să atragă atenţia asupra celor trei uriaşi puternici şi tari ai celor de alt neam, pe cari se reazămă toată puterea protivnică a lui Holofern cel spiritual. Dacă aceştia vor fi răpuşi şi ucişi toată

1) I Samuil 17. 49 urm.

puterea duhurilor necurate va slăbi cu uşurinţă, până se va topi cu totul. Cei trei uriaşi ai celui rău, cari sunt socotiţi ca cei mai tari, sunt cele trei rele amintite mai 'nainte: neştiinţa, maica tuturor relelor; uitarea, sora împreună lucrătoare şi slujitoarea ei; şi nepăsarea trândavă, care ţese veştmântul şi acoperemântul norului negru aşezat peste suflet şi care le sprijineşte pe amândouă, le întăreşte, le susţine şi sădeşte în sufletul cel fără grijă răul înrădăcinat şi statornic. Prin nepăsarea trândavă, prin uitare şi prin neştiinţă se întăresc şi se măresc proptelele celorlalte patimi. Căci ajutându-se întreolaltă şi neputând să fiinţeze fără să se susţină una pe alta, ele se dovedesc puteri tari ale vrăjmaşului şi căpetenii puternice ale celui rău. Prin ele se întăreşte şi pe ele se reazămă toată oastea duhurilor răutăţii, ca să-şi poată duce la îndeplinire planurile. Fără ele nu se pot susţine nici cele mai 'nainte spuse.

13. De vrei, aşa dar, să dobândeşti biruinţă împotriva patimilor mai 'nainte pomenite şi să pui pe fugă uşor mulţimea vrăjmaşilor spirituali de alt neam, adună-te în tine însuţi prin rugăciune şi prin ajutorul lui Dumnezeu. Pătrunzând astfel în adâncurile inimii, caută urma acestor trei uriaşi puternici ai diavolului, adică a uitării, a nepăsării trândave şi a neştiinţii, cari sunt propteaua duşmanilor spirituali de alt neam Şi pe sub cari furişându-se celelalte patimi ale răutăţii, lucrează, vieţuesc şi prind putere în inimile celor iubitori de plăcere şi în sufletele neînvăţate. Şi prin multa atenţie şi supraveghere a minţii, folosindu-te şi de ajutorul de sus, vei afla relele necunoscute celorlalţi şi socotite că nici n'ar fi rele, dar cari sunt mai stricăcioase decât celelalte. Iar prin armele dreptăţii, cari sunt contrare lor, adică prin amintirea cea bună, care e pricina tuturor bunătăţilor, prin cunoştinţa luminată, prin care sufletul, priveghind, alungă dela sine întunerecul neştiinţii, şi prin râvna cea bună, care îndrumă şi zoreşte sufletul spre mântuire, vei birui întru puterea Duhului Sfânt, prin rugăciune si cerere,

vitejeşte şi bărbăteşte pe cei trei uriaşi mai sus pomeniţi ai vrăjmaşilor spirituali. Prin amintirea cea prea bună, cea după Dumnezeu, socotind totdeauna „câte sunt adevărate, câte sunt de cinste, câte sunt drepte, câte sunt curate, câte sunt cu nume bun, fie că e virtute, fie că e laudă",[1] vei alunga dela tine uitarea atotpăcătoasă; prin cunoştinţa luminată şi cerească vei nimici neştiinţa pierzătoare a întunerecului; iar prin râvna atotvirtuoasă şi prea bună, vei scoate afară nepăsarea trândavă, care lucrează în suflet păcatul necredinţii în Dumnezeu, înrădăcinat acolo. De vei câştiga aceste virtuţi, nu prin simpla voinţă a ta, ci cu puterea lui Dumnezeu şi cu conlucrarea Duhului Sfânt, prin multă atenţie şi rugăciune, vei putea să te izbăveşti de cei trei uriaşi mai 'nainte pomeniţi ai celui viclean. Căci armonia cunoştinţii adevărate cu amintirea cuvintelor lui Dumnezeu şi cu râvna cea bună, când va fi silită să stăruie în suflet, prin harul lucrător, şi va fi păzită cu grijă, va şterge din el urmele uitării, ale neştiinţii şi ale nepăsării trândave şi le va reduce la nefiinţă, iar pe urmă va împărăţi în suflet harul, întru Domnul nostru Iisus Hristos, căruia fie slava şi stăpânirea în vecii vecilor, Amin.

1) Filipeni 4, 8.

Diadoch al Foticeei

Vieaţa şi scrisul lui

Sub numele lui Diadoch al Foticeei e cunoscută o scriere de cuprins duhovnicesc, împărţită într'o sută de capete. Încă din veacul 7, Sf. Maxim Mărturisitorul şi Sofronie din Ierusalim citează din această scriere şi il socotesc ca autor pe Diadoch, episcop de Foticeea. Acesta nu poate fi decât acel Diadoch, episcop al Foticeei din Epirul vechiu, care la anul 458 semnează împreună cu alţi ierarhi o scrisoare către împăratul Leo I, anunţându-i moartea patriarhului Proterie din Alexandria, ucis de monofiziţi.[1]

Altceva nu se ştie despre vieaţa acestui ierarh, care a trebuit să fie un mare ascet şi un adânc cunoscător al tainelor vieţii mistice, după cum rezultă din scrierea sa amintită, care s'a bucurat de o deosebită preţuire în timpul de după el, cum arată mulţimea manuscriselor în cari s'a păstrat.

Dela el a mai rămas şi o «Vedere",[2] în care, în forma unui dialog purtat în vis între el şi Ioan Botezătorul, se discută asupra problemelor în legătură cu vederea lui Dumnezeu pe pământ şi în vieaţa viitoare.[3]

1) J. D. Mansi, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio, Florenţa 1757—1764, vol. VII, 619.

2) "Ορασις τοΟ άγίου Διαδόχου έπισκόπου Φω-ακης τί|ς 'Ηπείρου, ed. de Justinos Bitbynos in Νέα Ζ'.ών 6 (vol. 9; Ierusalim 1909) ρ. 247—251, O ediţie mai bună: W. N. Beneşevici, „Viziunea" lui Diadoch, episc. Foticeei în Epir (Memoriile Academiei Imperiale de Ştiinţe din St Petersburg. Seria a VIII-a. Clasa Istoric-filosofică, vol. VIII Nr. 11, St. Petersburg 1908. In ruseşte;.

3) Dela Diadoch a mai rămas si o predică „Despre înălţarea Domnului nostru Iisus Hristos", Migne P. G. 65, 1114—1148. „Cuvântarea contra Arienilor P. G. 65, 1149—1166, fiind din v. IV, nu e a lui Diadoch.

Scrierea lui amintită în 100 capete nu e tipărită in Patrologia lui Migne, decât într'o traducere latină,[1] măcar că un text grec al ei fusese publicat încă în 1782 la Veneţia, în Filocalia.[2]

Această scriere este un tratat complet asupra vieţii duhovniceşti, scris de un om care a practicat-o. Ea ne lămureşte mai bine decât multe volume groase despre duhul în care se trăia în lumea monachală. Ea ne arată că în vremea sinoadelor ecumenice şi a marilor certe hristologice, nici învăţătura despre trăirea creştină nu era lipsită de dispute. Scrierea aceasta are şi o parte polemică, în care respinge învăţături greşite.

După Diadoch scopul vieţii duhovniceşti este unirea sufletului cu Dumnezeu prin dragoste (cap. 1-2). El face deosebirea între „chipul" lui Dumnezeu în om şi „asemănarea" cu El. (Cap. 4, 88). Prin păcatul strămoşesc „chipul" dumnezeesc s'a întinat, s'a spălăcit. Harul Botezului curăţă „chipul", îl spală de întinăciunea păcatului. Dar prin aceasta încă nu avem şi „asemanarea". Spălarea chipului se face fără colaborarea noastră; lucrarea aceasta a harului încă n'o simţim. „Asemănarea" începem să o câştigăm pe măsură ce ne sporim sforţările noastre pentru o vieaţă virtuoasă şi o atingem deplin când a crescut în noi dragostea de Dumnezeu în mod covârşitor. Abia după ce am sporit în „asemănare", în dragoste, ni se face şi harul „simţit". „Harul, cum am zis, chiar din clipa în care ne botezăm se ascunde în adâncul minţii. Dar îşi acopere prezenţa faţă de simţirea minţii. Din moment ce începe insă cineva să iubească pe Dumnezeu cu toată hotărîrea, o parte din bunătăţile harului intră în comuniune într'un chip tainic cu sufletul prin simţirea minţii. Căci pe măsură ce sporeşte sufletul, şi darul dumnezeesc îşi arată dulceaţa

1) Migne P. G. 65, 1167—1212 Traducerea latină e făcută de Fr. Turrianus la 1570 şi are ca titlu: „Capita centum de perfecţiona spirituali".

2) Textul acesta, reprodus în ed. 2 a Filocaliei (Atena 1893), vol. I, pg. 140—164, e întitulat: „Λόγος ἀσκητικός, διῃρημένος εἰς ρ'κεφάλαια πρακτικά γνώσεως και διακρίσεως πνευματικής". Traducerea românească am făcut-o după el, neavând la îndemână textele mai critice editate de C. Popov şi J. E Weiss-Liebersdorf. Ediţia lui C. Popov a apărut în 1903 la Chiev, iar a lui Weiss-Liebersdorf in 1912 la Leipzig, în „Bibliotheca Teubneriana".

sa mintii" (cap. 77). Două bunuri ne aduce nouă sfântul har al Botezului renaşterii, dintre cari unul covârşeşte pe celalalt în chip nesfârşit. Cel dintâi ni se dă îndată. Căci ne înoeşte chiar în apă şi luminează toate trăsăturile sufletului,adică„chipul",îndepărtând toată sbârcitura păcatului nostru. Iar celalalt aşteaptă ca să înfăptuiască împreună cu noi, ceea ce este „asemănarea". Când începe deci mintea să guste întru multă simţire dulceaţa Prea Sfântului Duh, suntem datori să ştim că începe harul să zugrăvească aşa zicând peste chip, asemănarea" (cap. 88).

Prin această deosebire Diadoch vrea să combată Masalianismul. Pentru acesta harul şi experienţa prezenţii harului erau identice. Abia această experienţă este o dovadă că omul este eliberat de păcat şi de diavol. De aceea, preţuind exclusiv rugăciunea, ca mijloc al experierii harului,nesocoteau taina Botezului ca mijlocitoare a harului care şterge, fără să avem conştiinţa, păcatul din noi. Cei ce combăteau Masalianismul(mai ales Marcu Ascetul şi Diadoch al Foticeei), preţuind ca şi adversarii lor trăirea mistică a harului, trebuiau să distingă „chipul" lui Dumnezeu, de „asemănarea" cu Dumnezeu, pentru a putea distinge şi harul Botezului, care restabileşte acest chip fără să ne dăm noi seama, de trăirea conştientă a harului, care realizează treptat „asemănarea" nu numai prin rugăciune, cum ziceau Masalienii, ci prin sforţările cu voia spre toată virtutea.

Porniţi pe calea deprecierii Botezului şi a harului nesesizat de conştiinţă, dăruit prin această taină, Masalienii afirmau că Botezul nu alungă pe diavol din sufletul omului, aşadar nu şterge nici păcatul cu totul, ci in omul botezat sălăşlueşte şi harul şi păcatul, şi Duhul Sfânt şi diavolul.

Această teorie o respinge Diadoch, arătând că, dacă până la Botez înăuntrul sufletului se află diavolul, dela Botez înăuntrul lui se sălăşlueşte harul, iar diavolul e scos afară. De aci înainte sufletul este influenţat de har dinăuntrul său;iar diavolul îl influenţează numai dinafară, prin mustul trupului şi prin simţurile lui. „Unii au născocit că atât harul cât şi păcatul, adică atât Duhul adevărului cât şi duhul rătăcirii se ascund în mintea celui ce se botează. De aceea zic că o persoană îmbie mintea spre cele bune, iar cealaltă îndată spre cele protivnice. Eu însă am înţeles

din dumnezeeştile Scripturi şi din însăşi simţirea mintii că înainte de Sfântul Botez harul îndeamnă sufletul spre cele bune dinafară iar Satana foieşte în adâncurile lui, încercând să stăvilească toate ieşirile mintii înspre dreapta. Dar din ceasul în care ne renaştem, diavolul e scos afară, iar harul intră înăuntru. Ca urmare aflăm că, precum odinioară stăpânea asupra sufletului rătăcirea, aşa după Botez stăpâneşte asupra lui adevărul. Lucrează, ce e drept, Satana asupra sufletului şi după Botez, ca şi mai înainte, ba de multe ori chiar mai rău. Dar nu ca unul ce se află la un loc cu harul, să nu fie, ci învăluind oarecum mintea în fumul dulceţurilor neraţionale, prin mustul trupului" (cap. 76). Cu alte cuvinte, până nu se sălăşlueşte harul în adâncul sufletului, lucrează chiar din el dracii cei mai subţiri, oprindu-l dela dorirea binelui şi îndemnându-l la patimi sufleteşti. Dar după ce se sălăşlueşte harul în minte, vin la rând dracii mai materiali, cari aţâţă trupul spre patimi trupeşti, ca să despartă mintea din comuniunea cu harul (cap. 81). „Harul lui Dumnezeu se sălăşlueşte în însuşi adâncul sufletului. De aceea din însuşi adâncul inimii simţim oarecum izvorînd dragostea de Dumnezeu, când ne gândim fierbinte la El. Iar dracii de aci înainte se mută şi se încuibează în simţurile trupului, lucrând prin firea uşor de influenţat a trupului asupra celor ce sunt încă prunci cu sufletul... De aceea harul, prin simţirea minţii înveseleşte trupul cu o bucurie negrăită la cei ce sporesc în cunoştinţă; iar dracii, prin simţurile trupului robesc sufletul, îmbiindu-l, ucigaşii, cu sila spre cele ce nu vrea, când ne află mai ales umblând fără grijă şi cu nepăsare pe calea credinţii" (cap. 79).

Vieaţa duhovnicească începe cu frica de Dumnezeu. „Nimenea nu poate iubi pe Dumnezeu din toată inima, dacă nu se teme mai întâi de El întru simţirea inimii" (cap. 16). Prin frică începe să se cureţe sufletul de păcate.Dar chiar înainte de aceasta trebue să se desfacă de grijile lumeşti. Până ce sufletul e nepăsător şi dornic de plăceri nu simte frica de Dumnezeu. Dar când începe să se cureţe cu multă luare aminte, atunci simte frica de Dumnezeu ca pe un medicament al vieţii. Curăţindu-se astfel tot mai mult, ajunge la dragostea desăvârşită, in care nu mai este frică, ci nepătimire (cap. 17). „Cel ce iubeşte pe Dumnezeu,

crede cu adevărat în El şi împlineşte cu evlavie poruncile. Iar cel ce crede numai şi nu este în iubire, nu are nici credinţa, pe care crede că o are" (cap. 21).

După curăţirea de patimile trupeşti, lucrare în care rol mare are ascultarea şi înfrânarea, trebue să se facă şi curăţirea minţii de gânduri rele, lucru care cere o liniştire a minţii. „Cei ce se nevoesc trebue să-şi păzească pururea cugetul neînviforat, ca mintea deosebind gândurile ce intră în ea, pe cele bune şi trimise de Dumnezeu să le aşeze in cămările memoriei, iar pe cele urîte şi drăceşti să le arunce afară din visteriile firii" (cap. 26). „Dar numai Duhul Sfânt poate curăţi mintea cu adevărat. Căci stralucind El necontenit în cămările sufletului, nu numai că se fac arătate în minte micile şi întunecoasele năvăliri ale dracilor, ci se şi slăbesc, fiind vădite de lumina aceea sfântă şi slăvită. De aceea zice Apostolul: „Duhul să nu-l stingeţi"1 (cap. 28).

Curăţindu-se mintea, se pune în lucrare simţirea ei, care este un organ prin care mintea se rapoartă la cele nevăzute şi dumnezeeşti, ca simţurile trupului la cele văzute (cap. 24, 30). „Simţirea aceasta a minţii", sau a „inimii", sau a „sufletului", nu trebue înţeleasă însă ca o vedere materială a lui Dumnezeu. „Nimenea să nu nădăjduiască, auzind de simţirea minţii că i se va arăta în chip văzut slava lui Dumnezeu. Spunem numai că cel ce şi-a curăţit sufletul simte printr'o gustare negrăită mângăierea dumnezeească, dar nu că i se arată ceva din cele nevăzute. Pentrucă acum umblăm prin credinţă, nu prin vedere, zice fericitul Pavel. Dacă deci i se va arăta vreunui nevoitor fie vreo lumină, fie vreo formă cu chip de foc, fie glas, să nu primească nicidecum o astfel de vedere. Căci este amăgire vădită a vrăjmaşului" (cap. 36, vezi şi 37, 38), „Că mintea, când începe să fie lucrată cu putere de lumină dumnezeească, se face întreagă străvezie, încât îşi vede în chip îmbelşugat lumina sa, nimenea nu se îndoeşte. Căci aşa devine când puterea sufletului birueşte cu totul asupra patimilor. Dar că tot ce i se arată într'o formă oarecare, fie ca lumină, fie ca foc, vine din reaua uneltire a vrăjmaşului, ne învaţă limpede dumnezeescul Pavel,spunând că acela se preface in înger al luminii" (cap. 40).

1) I Tesaloniceni 5, 19.

Dar înaintarea aceasta în vieaţa duhovnicească, spre nepătimire, dragoste şi vedere tainică, nu se face fără lupte. „Când mintea începe să simtă harul Preasfântului Duh, atunci şi Satana mângăie sufletul printr'o simţire dulce, în timpul odihnei de noapte, când vine ca o adiere de somn uşor peste el". Ceea ce ajută atunci sufletului să alunge adierea dulce a Satanei este numele Domnului Iisus. „Dacă deci mintea va fi aflată ţinând în amintire fierbinte numele sfânt al Domnului Iisus şi se va folosi ca de o armă de numele acela preasfânt şi preamărit, va pleca amăgitorul viclean" (cap. 31, 32),

Cu cât se îmbogăţeşte sufletul mai mult de darurile lui Dumnezeu, cu atât „îngădue Domnul mai mult să fie supărat de draci, ca să înveţe tot mai mult să facă deosebire între bine şi rău şi să se facă mai smerit" (cap. 77).

Diadoch are comună cu mulţi scriitori din Răsărit teoria deosebirii dintre „teolog" şi „gnostic". Teologul este propovăduitorul, cuvântătorul tainelor dumnezeeşti, care a primit darul cuvântului, al învăţăturii, care e totodată şi darul înţelepciunii. Spre deosebire de el, gnosticul a primit darul „cunoştinţii", al unirii cu Dumnezeu şi al trăirii acestei uniri. Drumul gnosticului este mai ales acela al rugăciunii, al însingurării în adâncurile trăirii mistice, departe de orice grijă (cap. 7-11).

„Poate nota cea mai surprinzătoare a acestei scrieri, zice Villen-Rahner (Op. c. 223), este că vieaţa duhovnicească apare dela început până la sfârşit ca o „trăire" şi că la orice pas se vorbeşte de „experienţă"... Aceasta e o caracterizare justă. Nu tot aşa de potrivită este însă observaţia că „Diadoch aparţine teologiei de sentiment, direcţia pietăţii răsăritene, a cărei formă decăzută extremă este Masalianismul". Trăirea mistică de care vorbeşte Diadoch nu poate fi identificată pur şi simplu cu o stare sentimentală, împreunarea celor două cuvinte „simţirea minţii" este o dovadă îndestulătoare despre acest adevăr.[1]

1) Pentru ştirile biografice şi bibliografice am folosit opera citată a lui Bardenhewer (vol. IV, Fr. i Br. 1924, pag. 186—189) şi pe cea a lui Viller-Rahner (pag. 216—228).

FERICITUL DIADOCH

Episcopul Foticeii

Definiţii[1]

1. Definiţia credinţii: cugetare nepătimaşă despre Dumnezeu.

2. Definiţia nădejdii: călătoria mintii spre cele nădăjduite.

3. Definiţia răbdării: stăruinţa neîncetată de a vedea cu ochii înţelegerii pe Cel nevăzut, ca văzut.

4. Definiţia neiubirii de argint: a vrea să nu ai bani, aşa cum vrea cineva să aibă.

5. Definiţia cunoştinţii: a te uita pe tine când te gândeşti la Dumnezeu.

6. Definiţia smeritei cugetări: uitarea atentă a isprăvilor tale.

7. Definiţia nemânierii: dorinţă multă de a nu te mânia.

8. Definiţia curăţiei: simţire pururea lipită de Dumnezeu.

9. Definiţia iubirii: sporirea prieteniei faţă de cei ce ne ocărăsc.

10. Definiţia desăvârşitei desfătări în Dumnezeu: a socoti bucurie tristeţea morţii.

1) Filocalia greacă, ed. II, vol. I, p. 140.

Al aceluiaşi

CUVÂNT ASCETIC,

despre vieaţa morală, despre cunoştinţă şi despre dreapta socoteală duhovnicească, împărţit în 100 de capete[1]

Fraţilor, oricărei vederi (contemplaţii) duhovniceşti să-i premeargă credinţa, nădejdea şi dragostea, dar mai ales dragostea. Căci acelea ne învaţă să nesocotim bunătăţile văzute; iar dragostea ne leagă sufletul însuşi de bunătăţile lui Dumnezeu, adulmecând printr'o simţire a minţii urma Celui nevăzut.

2. Singur Dumnezeu e bun prin fire. Dar şi omul se face bun prin Cel cu adevărat bun, dacă îşi cultivă modurile vieţuirii. Din această stare nu se mai poate schimba, când sufletul, prin cultivarea binelui, a ajuns **în** Dumnezeu aşa de mult, cât poate vrea cu puterea care lucrează în el. Căci zice: „Fiţi buni şi milostivi, ca Tatăl vostru cel din ceruri".[2]

3. Răul nu este în fire, nici nu este cineva rău prin fire. Căci Dumnezeu nu a făcut ceva rău. Când însă cineva, din pofta inimii, aduce la o formă ceea ce nu are fiinţă, atunci aceea începe să fie ceea ce vrea cel ce face aceasta. Se cuvine deci ca prin cultivarea ne-

1) Textul grec ed:tet in Filocalia greacă, ed. II, vol. I, ρ 140—164. O traducere latină în Migne. P. G 65, col. 1167—1212. La traducerea noastră am folosit ţi acest text latin.

2) Luca 6, 36.

contenită a amintirii lui Dumnezeu să ne ferim de a ne deprinde cu răul. Căci e mai puternică firea binelui, decât deprinderea răului. Fiindcă cel dintâi este, pe când cel de al doilea, nu este, decât numai în faptul că se face.

4. Toţi oamenii suntem „după chipul" lui Dumnezeu; dar „după asemănare" nu sunt decât aceia, cari prin multă dragoste şi-au robit libertatea lor lui Dumnezeu. Când deci nu suntem ai noştri, atunci suntem asemenea Celui ce prin dragoste ne-a împăcat cu Sine. La aceasta însă nu va ajunge cineva, de nu-şi va convinge sufletul său să nu se mai lase vrăjit de slava vieţii uşoare.

5. Libertatea voinţii se arată în voirea sufletului raţional, care e gata să se mişte spre orice ar vrea. Pe aceasta să o convingem să fie gata numai spre bine, ca prin amintirile cele bune să nimicim totdeauna pomenirea răului.

6. Lumina cunoştinţii adevărate stă în a deosebi fără greşeală binele de rău. Căci atunci calea dreptăţii, atrăgând mintea spre Soarele dreptăţii, o duce la lumina nesfârşită a cunoştinţii, ca pe una care caută de aci înainte cu îndrăsnire dragostea. Trebue deci să smulgem într'o pornire nemânioasă dreptatea dela cei ce îndrăsnesc să o necinstească. Căci râvna evlaviei îşi arată biruinţa nu urând pe cineva, ci mustrându-l.

7. Cuvântul duhovnicesc umple de siguranţă simţirea minţii, căci e purtat de lucrarea dragostei ce izvoreşte din Dumnezeu. De aceea mintea noastră se îndeletniceşte, fără să fie silită, cu grăirea despre Dumnezeu. Căci nu simte atunci vreo lipsă care provoacă grijă. Fiindcă atât de mult se lărgeşte prin vederi, cât vrea lucrarea dragostei. Bine este deci să aşteptăm totdeauna cu credinţă, ca să primim prin dragoste iluminarea pentru a cuvânta. Căci nimic nu e mai sărac decât cugetarea care, stând afară de Dumnezeu, filosofează despre Dumnezeu.

8. Nici cel ce nu este încă luminat nu se cade să se apropie de vederile duhovniceşti; nici cel învăluit din belşug de lumina bunătăţii Preasfântului Duh să nu înceapă a cuvânta. Pentrucă lipsa luminii aduce neştiinţă; iar belşugul nu îngădue să se vorbească. Căci sufletul fiind atunci beat de dragostea către Dumnezeu, vrea să se desfăteze cu glas tăcut de slava Domnului. Prin urmare numai cel ce tine mijlocia iluminării, trebue să purceadă a grăi despre Dumnezeu. Căci această măsură dărueşte sufletului cuvinte pline de strălucire. Iar strălucirea iluminării hrăneşte credinţa celui ce grăeşte întru credinţă. Căci rânduiala este ca cel ce învaţă pe alţii să guste, prin dragoste, el mai întâi din rodul cunoştinţii, aşa cum plugarul care se osteneşte, trebue să se împărtăşească el mai întâi din roade.

9. Atât înţelepciunea, cât şi cunoştinţa, cât şi celelalte daruri dumnezeeşti sunt ale unuia şi aceluiaşi Duh Sfânt. Dar fiecare din ele îşi are lucrarea sa deosebită. De aceea unuia i s'a dat înţelepciune, altuia cunoştinţa întru acelaşi Duh, mărturiseşte Apostolul.[1] Cunoştinţa leagă pe om de Dumnezeu prin experienţă, dar nu îndeamnă sufletul să cuvinteze despre lucruri. De aceea unii dintre cei ce petrec în vieaţa monahală sunt luminaţi de ea în simţirea lor, dar la cuvinte dumnezeeşti nu vin. Dacă însă se dă cuiva pe lângă cunoştinţă şi înţelepciune, în duh de frică, lucru ce rar se întâmplă, aceasta descopere însăşi lucrarea cunoştinţii, prin dragoste. Fiindcă cea dintâi obişnueşte să lumineze prin trăire, a doua prin cuvânt. Dar cunoştinţa o aduce rugăciunea şi liniştea multă, când lipsesc cu desăvârşire grijile; iar înţelepciunea o aduce meditarea fără slavă deşartă a cuvintelor Duhului, şi mai ales harul lui Dumnezeu care o dă.

10. Când facultatea impulsivă (mânia) a sufletului se porneşte împotriva patimilor, trebue să ştii că este vreme de tăcere, căci este ceas de luptă. Iar când vede

1) I Cor. 12, 8.

cineva că starea aceasta de nelinişte a ajuns la linişte, fie prin rugăciune, fie prin milostenie, să se lase mişcat de dragostea cuvintelor, asigurând însă prin legăturile smeritei cugetări aripile mintii. Căci până nu se smereşte cineva foarte prin dispreţuirea de sine, nu poate grăi despre măreţia lui Dumnezeu.

11. Cuvântul duhovnicesc păstrează sufletul celui ce-l grăeşte pururea neiubitor de slavă deşartă. Căci mângăind toate părţile sufletului prin simţirea inimii, îl face să nu mai aibă trebuinţă de slava dela oameni. De aceea îi păzeşte pururea cugetarea fără năluciri, prefăcând-o întreagă în dragoste de Dumnezeu. Dar cuvântul înţelepciunii lumeşti îl îndeamnă pe om pururea spre iubirea de slavă. Căci neputând mângăia şi satisface pe cei ce-l grăesc, prin experienţa simţirii, le dărueşte plăcerea laudelor, fiind el însuşi o plăsmuire a oamenilor iubitori de slavă. Vom cunoaşte deci fără rătăcire această înrâurire a cuvântului lui Dumnezeu, dacă vom cheltui ceasurile când nu grăim, în tăcere lipsită de griji şi în pomenirea fierbinte a lui Dumnezeu.

12. Cel ce se iubeşte pe sine, nu poate iubi pe Dumnezeu. Dar cel ce nu se iubeşte pe sine, din pricina bogăţiei covârşitoare a iubirii lui Dumnezeu, Îl iubeşte pe Dumnezeu, fiindcă unul ca acesta nu caută niciodată slava sa, ci pe a lui Dumnezeu. Căci cel ce se iubeşte pe sine caută slava sa. Iar cel ce iubeşte pe Dumnezeu, iubeşte slava Celui ce l-a făcut pe el. Fiindcă e propriu sufletului simţitor şi iubitor de Dumnezeu să caute pe de o parte pururea slava lui Dumnezeu în toate poruncile pe cari le împlineşte, iar pe de alta să se desfăteze întru smerenia sa. Căci lui Dumnezeu I se cuvine slavă, pentru măreţia Lui, iar omului smerenie, ca prin ea să ajungem să fim ai lui Dumnezeu. De vom face aceasta şi noi, bucurându-ne întocmai ca Sfântul Ioan Botezătorul de slava Domnului, vom începe să zicem neîncetat: „Acesta trebue să crească, iar noi să ne micşorăm".[1]

1) Ioan 3, 30.

13. Ştiu pe cineva, care iubeşte aşa de mult pe Dumnezeu, plângând totuşi că nu-l poate iubi cât vrea, încât sufletul lui este necontenit într'o astfel de dorinţă fierbinte, că Dumnezeu se slăveşte în el, iar el este ca şi când n'ar fi. Despre sine nu ştie ce valoare are, iar laudele cuvintelor nu-l îndulcesc. Căci din multa dorire a smereniei nu-şi cunoaşte vrednicia sa, ci slujeşte lui Dumnezeu după rânduiala preoţilor. Iar din multa iubire de Dumnezeu îşi ascunde amintirea vredniciei, îngropând cu smerenie undeva în adâncul dragostei de Dumnezeu lauda ce i se cuvine din pricina acestei vrednicii, ca să-şi pară în cugetarea sa totdeauna o slugă netrebnică, fiind cu totul străin de vrednicia sa, prin dorul după smerenie. Acest lucru suntem datori să-l facem şi noi, fugind de orice cinste şi slavă, pentru covârşitoarea bogăţie a dragostei Domnului, care ne-a iubit aşa de mult pe noi.

14. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu întru simţirea inimei, acela este cunoscut de El. Căci în măsura în care primeşte cineva în simţirea sufletului dragostea lui Dumnezeu, în aceeaşi măsură ajunge în dragostea lui Dumnezeu. De aceea unul ca acesta nu încetează să se dorească după lumina cunoştinţii cu o dragoste aşa de puternică, încât să-şi simtă topindu-se până şi tăria oaselor, ne mai ştiindu-se pe sine, ci fiind prefăcut întreg de dragostea lui Dumnezeu. De unul ca acesta putem spune şi că este în vieaţa aceasta şi că nu este. Căci petrecând în trupul său, călătoreşte, datorită dragostei, afară din el, mişcându-se necontenit cu sufletul către Dumnezeu. Arzând cu inima neîntrerupt de focul dragostei, s'a lipit de Dumnezeu prin puterea neslăbită a unui mare dor, ca unul ce a ieşit odată pentru totdeauna din iubirea de sine pentru dragostea de Dumnezeu: „Căci dacă ne-am ieşit din minte, zice, este pentru Dumnezeu, iar de suntem cu mintea întreagă, este pentru voi".[1]

1) II Cor. 5, 13

15. Când începe cineva să simtă cu îmbelşugare dragostea lui Dumnezeu, începe să iubească şi pe aproapele întru simţirea duhului. Şi aceasta este dragostea despre care grăesc toate Sfintele Scripturi. Căci prietenia după trup se desface foarte uşor când se găseşte o cât de mică pricină. Pentrucă nu a fost legată cu simţirea duhului. Dar în sufletul ce stă sub înrâurirea lui Dumnezeu, chiar dacă s'ar întâmpla să se producă vreo supărare, totuşi legătura dragostei nu se desface dintr'ânsul. Căci aprinzându-se pe sine însuşi din nou de focul dragostei lui Dumnezeu, îndată revine iarăşi la starea cea bună şi cu multă bucurie primeşte dragostea aproapelui, chiar dacă a fost ocărît sau păgubit mult de către acela. Pentrucă acest suflet topeşte în dulceaţa lui Dumnezeu amărăciunea iscată de gâlceavă.

16. Nimenea nu poate să iubească pe Dumnezeu din toată inima, dacă nu se va teme de El mai întâi întru simţirea inimii. Căci numai curăţindu-se şi înmuindu-se sufletul prin înrâurirea temerii, vine la dragoste lucrătoare. Dar nu va veni cineva la temerea de Dumnezeu în chipul arătat, dacă nu va părăsi toate grijile lumeşti. Căci numai când ajunge mintea la linişte multă şi la negrijă, o strâmtorează frica de Dumnezeu, curăţind-o întru simţire multă de toată grosimea pământească, ca astfel să o aducă la marea dragoste a bunătăţii lui Dumnezeu. Astfel frica este o stare proprie a drepţilor cari încă se curăţesc, fiind împreunată pe jumătate cu dragoste. Iar dragostea desăvârşită este proprie drepţilor curăţiţi deplin, în cari nu mai este frică. „Căci dragostea desăvârşită, zice, scoate afară frica".[1] Dar de amândouă au parte numai drepţii, cari lucrează virtuţile cu ajutorul Duhului Sfânt. De aceea zice Scriptura într'un loc: „Temeţi-vă de Domnul toţi sfinţii Lui";[2] iar în alt loc: „Iubiţi pe Domnul toţi cuvioşii Lui".[3] Prin acestea îmvăţăm limpede că frica de Dumnezeu este proprie

1) I Io. 4, 18 2) Ps 34, 10. 3) Ps 31, 24

drepţilor ce se curăţesc încă, fiind împreunată, cum s'a zis, pe jumătate cu dragoste; iar dragostea desăvârşită e proprie drepţilor curăţiţi, în cari nu mai este gândul vreunei temeri, ci o ardere neîncetată şi o alipire a sufletului de Dumnezeu, prin lucrarea Duhului Sfânt.
Căci s'a zis: „Lipitu-s'a sufletul meu de Tine şi dreapta Ta m'a sprijinit".[1]

17. Ranele primite de trup, dacă s'au înăsprit şi s'au umplut de murdărie, nu simt lucrarea leacului: dar după ce sunt curăţite, simt lucrarea leacului, ajungând prin el la tămăduire desăvârşită. Aşa şi sufletul: câtă vreme e neîngrijit şi acoperit în întregime de lepra voluptăţii, nu poate simţi frica lui Dumnezeu, chiar dacă i-ar vesti cineva neîncetat judecata înfricoşată şi aspră a a lui Dumnezeu. Dar când începe să se curăţească cu multă luare aminte, simte frica lui Dumnezeu ca pe un leac adevărat al vieţii, care mustrându-l, îl arde ca înfr'un foc fără durere. Pe urmă, curăţindu-se treptat, ajunge la curăţirea desăvârşită, sporind în dragoste pe măsură ce se micşorează frica din el. În felul acesta ajunge la dragostea desăvârşită, în care, cum am zis, nu mai este frică, ci nepătimirea deplină, produsă de slava lui Dumnezeu. Să avem deci ca laudă neîncetată, mai presus de toate laudele, întâi frica lui Dumnezeu, apoi dragostea, care este plinirea legii desăvârşirii în Hristos.

18. Sufletul care nu s'a izbăvit de grijile lumeşti, nu iubeşte nici pe Dumnezeu cu adevărat şi nu dispreţueşte nici pe diavolul cum trebue. Căci grija vieţii îi este ca un acoperământ, care îl împovărează. Din această pricină mintea nu-şi poate cunoaşte dreptul de judecată asupra acestor fel de lucruri, ca să dea fără greşeală hotărârile judecăţii sale. Deci în toate chipurile retragerea din lume e folositoare.

19. Ţine de sufletul curat cuvântul fără pismă, râvna fără răutate şi dragostea neîncetată faţă de

1) Ps 63. 9

Domnul slavei. Atunci şi mintea îşi potriveşte cumpenele sale cu exactitate, fiind de faţă în cugetarea sa ca în cel mai curat loc de judecată.

20. Credinţa fără faptă şi fapta fără de credinţă vor fi la fel de lepădate. Căci credinciosul trebue să-şi arate credinţa, aducând Domnului fapte. Pentrucă nici părintelui nostru Avraam nu i s'ar fi socotit credinţa spre dreptate, dacă nu ar fi adus pe fiul său ca rod al ei.

21. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu, acela crede totodată cu adevărat şi săvârseşte faptele credinţii cu evlavie. Iar cel ce crede numai şi nu este întru dragoste, nu are nici credinţa însăşi, pe care socoteşte că o are. Căci crede cu o minte uşuratică ce nu lucrează sub greutatea plină de slavă a dragostei. Drept aceea, credinţa lucrătoare prin dragoste este marele izvor al virtuţilor.

22. Când cercetăm adâncul credinţii, se turbură, dar când îl privim cu dispoziţia simplă a inimii, se înseninează. Căci adâncul credinţii fiind apa uitării relelor, nu rabdă să fie cercetat de cugetări iscoditoare. Să plutim deci pe aceste ape cu simplitatea înţelegerii, ca să ajungem la limanul voii lui Dumnezeu.

23. Nimenea nu poate iubi sau crede cu adevărat, dacă nu se are pe sine însuşi pârîş al său. Căci când conştiinţa noastră se turbură prin mustrările ce şi le face, nu mai e lăsată mintea să simtă mireasma bunurilor supralumeşti, ci îndată e cuprinsă de îndoială: pe de o parte doreşte acea mireasmă cu ardoare pentru experienţa lor anticipată prin credinţă, pe de alta nu o mai poate prinde cu simţirea inimii prin dragoste, din pricina deselor împunsături ale conştiinţii mustrătoare. Dar curăţindu-ne pe noi înşine printr'o atenţie mai fierbinte, vom câştiga ceea ce dorim în Dumnezeu, dobândind o şi mai deplină experienţă.

24. Precum simţurile trupului ne mână spre cele ce ni se arată bune oarecum cu sila, tot aşa obişnueşte să ne călăuzească simţirea mintii spre bunurile nevăzute, după

ce a gustat odată din ele. Căci fiecare se doreşte totdeauna după ceea ce e înrudit cu sine: sufletul ca netrupesc, după bunurile cereşti, iar trupul ca pământ, după desfătarea pământească. Deci la experienţa simţirii nemateriale vom ajunge fără rătăcire, dacă vom subţia materia prin osteneli şi dureri.

25. Însăşi lumina sfintei cunoştinţe ne învaţă că simţirea naturală este una, dar e împărţită în două lucrări, din pricina neascultării lui Adam. Deci una şi simplă este şi lucrarea Duhului Sfânt, coborâtă în acea simţire. Dar pe aceasta nimenea nu o poate cunoaşte, decât numai cei ce s'au lepădat cu bucurie de plăcerile vieţii, pentru nădejdea bunurilor viitoare, şi au veştejit toată dorinţa simţirilor trupeşti prin înfrânare. Mintea acelora, mişcându-se cu toată puterea numai spre acele bunuri, datorită lipsei de griji, simte întâi ea în chip negrăit bunătatea dumnezeească. Pe urmă împărtăşeşte şi trupului din bucuria sa, pe măsura înaintării sale, având un dor nemărginit de-a se mărturisi. „Căci întru El a nădăjduit, zice, inima mea şi am fost ajutat; şi a înflorit trupul meu, şi cu voia mea mă voiu mărturisi Lui".[1] Bucuria adevărată ce se revarsă atunci în suflet şi în trup este o înştiinţare neînşelătoare despre vieaţa cea nestricăcioasă.

26. Cei ce se nevoiesc trebue să-şi păstreze cugetarea pururea neturburată, ca mintea deosebind gândurile ce trec prin ea, pe cele bune şi trimise de Dumnezeu să le aşeze în cămările amintirii, iar pe cele întunecoase şi drăceşti să le arunce afară din jitniţele firii. Căci atunci când marea e liniştită, pescarii văd până în adâncuri, încât nu le scapă aproape niciunul din peştii cari mişună acolo. Dar când e turburată de vânturi, ascunde în negura turburării ceea ce lasă cu prisosinţă să fie văzut când e liniştită şi limpede. Meşteşugul celor ce pun la cale vicleşugurile pescăreşti nu mai are atunci

1) Psalm 287. (Septuaginta ; in rom., ed. Sf. Sinod 19Î4).

nicio putere. Aceasta se întâmplă să o păţească şi mintea contemplativă, mai ales atunci când dintr-o mânie nedreaptă se turbură adâncul sufletului.

27. Sunt foarte putini aceia cari îşi cunosc cu de-amănuntul toate greşalele lor şi a căror minte nu e răpită niciodată dela pomenirea lui Dumnezeu. Căci precum ochii noştri cei trupeşti, când sunt sănătoşi pot vedea toate, până şi ţânţarii cari sboară în aer, dar când sunt acoperiţi cu albeaţă sau de niscai urdori, chiar dacă vine înaintea lor vreun lucru mare nu-l văd decât foarte şters, iar pe cele mici nici nu le prind cu simţul vederii, tot aşa şi sufletul, de îşi va subţia cu luare aminte coaja care i-a venit din iubirea de lume, va socoti chiar şi cele mai mici greşeli ale sale, ca foarte mari şi va vărsa neîncetat lacrimi peste lacrimi cu multă mulţumire. Căci s'a spus: „Drepţii se vor mărturisi numelui Tău".[1] Dar de va stărui în dragoste de lume, chiar dacă ar săvârşi vreo ucidere, sau altă faptă vrednică de mare pedeapsă, o va privi foarte liniştit, iar celorlalte greşeli nu le va da nicio însemnătate, ci le va socoti adeseori ca isprăvi. De aceea nu se va ruşina netrebnicul nici chiar să le apere cu căldură.

28. Numai Duhul Sfânt poate să curăţească mintea. Căci de nu va intra Cel puternic să dezarmeze şi să lege pe tâlhar, nu se va slobozi nicidecum prada. Deci se cade ca prin toate şi mai ales prin pacea sufletului să dăm odihnă Duhului Sfânt în noi, ca să avem sfeşnicul cunoştinţii luminând în noi totdeauna. Căci răspândindu-şi el neîncetat lumina în cămările sufletului, nu numai că se fac arătate în minte acele mici şi întunecate atacuri (momeli) ale dracilor, ci se şi slăbesc, fiind date pe faţă de lumina aceea sfântă şi slăvită. De aceea Apostolul zice: „Duhul să nu-l stingeţi!",[2] adică nu lucraţi, sau nu gândiţi cele rele, ca să nu întristaţi bunătatea Duhului Sfânt şi să vă lipsiţi de sfeşnicul acela

1) Psalm 140, 14. 2) I Tesaloniceni 5, 15.

ocrotitor. Căci nu se stinge Cel veşnic şi de vieaţă făcător, ci de-l vom întrista se va depărta dela noi, lăsând mintea înceţoşată şi neluminată.

29. Precum am mai spus, ştim că nu există decât o singură simţire naturală a sufletului, căci cele cinci se deosebesc după trebuinţele trupului nostru, cum ne învaţă Preasfântul şi de oameni iubitorul Duh al lui Dumnezeu. Dar ea se împarte în tot atâtea părţi câte feluri de mişcări sufleteşti există, din pricină că mintea s'a făcut lunecoasă în urma neascultării. Astfel o parte din ea e dusă de laturea pătimaşă a firii noastre, şi de aceea simţim plăcere de bunătăţile vieţii. Altă parte se îndulceşte adeseori de mişcarea raţională şi mintală a firii noastre, întru cât mintea noastră doreşte să alerge spre frumuseţile cereşti, când petrecem în curăţie. Dar când vom dobândi deprinderea de a nesocoti bunurile din lume, vom putea să unim şi pofta pământească a sufletului cu dorinţa lui raţională. Iar de acest lucru ne va face parte împărtăşirea de Duhul Sfânt. Căci dacă n'ar lumina dumnezeirea Lui cu putere cămările inimii noastre, n'am putea să gustăm binele cu o simţire neîmpărţită, adică cu toată afecţiunea sufletului.

30. Simţirea minţii constă în gustarea precisă a realităţilor distincte din lumea nevăzută. Căci precum prin simţul gustului trupesc, când se află în stare de sănătate, deosebim fără greşală cele bune de cele rele şi dorim cele bune, tot aşa mintea noastră, când începe să se mişte în deplină sănătate şi fără griji, poate să simtă din belşug mângăierea dumnezeească şi să nu mai fie răpită niciodată de contrarul aceleia. Şi precum trupul, gustând din dulceţurile pământeşti, experiază fără greşeală simţirea lor, aşa şi mintea, când se află deasupra cugetului trupesc, poate să guste fără să se înşele mângăierea Duhului Sfânt. („Gustaţi, zice, şi vedeţi că e bun Domnul"[1]) şi să păstreze amintirea gustării neuitată

1) Psalm 34, 9.

prin lucrarea dragostei, încât să-şi poată da seama fără greşeală de cele ce-i sunt de folos, după Sfântul care zice: „Şi aceasta mă rog, ca dragostea voastră să prisosească tot mai mult şi mai mult, în cunoştinţă şi simţire, ca să preţuiţi cele ce sunt de folos".[1]

31. Când mintea noastră începe să simtă harul Preasfântului Duh, Satana caută şi el să ne mângăe sufletul printr'o simţire la aparenţă plăcută, aducând peste noi, în vremea liniştirii de noapte, o adiere asemenea unui somn foarte uşor. Dar dacă mintea va fi găsită ţinând în pomenire fierbinte sfântul nume al Domnului Iisus şi va folosi preasfântul şi slăvitul nume al Lui, ca pe o armă împotriva înşelăciunii, se va depărta amăgitorul viclean. Însă de aci înainte se va aprinde statornic împotriva sufletului. Iar urmarea va fi că mintea cunoscând cu de-a-mănuntul înşelăciunea celui viclean, va câştiga si mai multă experienţă în a deosebi aceste două lucrări.

32. Mângăierea cea bună vine sau în vreme de veghe a trupului sau ca o arătare în somn a vreunui bun viitor; însă numai când cineva, stăruind în pomenirea fierbinte a lui Dumnezeu, s'a lipit de dragostea Lui. Iar mângăierea amăgitoare vine, cum am spus, totdeauna ,când cel ce se nevoeşte e furat de o toropeală uşoară, amestecată cu o jumătate de pomenire a lui Dumnezeu. Cea dintâi, ca una ce e dela Dumnezeu, îndeamnă în chip vădit sufletele nevoitorilor spre dragoste, umplându-le de multă bucurie. Cea de a doua, obişnuind să învălue sufletul într'o adiere amăgitoare, încearcă să fure prin somnul trupului simţirea minţii sănătoase, care păstrează pomenirea lui Dumnezeu. Deci dacă mintea se va afla, cum am spus, stăruind cu luare aminte în pomenirea Domnului Iisus, va risipi adierea dulce la părere a vrăjmaşului şi se va porni cu bucurie la războiul împotriva lui, având la îndemână ca armă, pe lângă har, experienţa dobândită.

1) Filipeni 1, 9

33. Se întâmplă uneori că sufletul se aprinde spre dragostea lui Dumnezeu, fiind luat de o mişcare neşovăelnică şi lipsită de năluciri; el atrage atunci oarecum şi trupul în adâncul dragostei aceleia negrăite, fie că aceasta se întâmplă în vremea de veghe, fie, cum am zis, când cel care e stăpânit de lucrarea sfântului har ajunge în stare de somn. Atunci el nu mai cugetă la nimic, decât la aceea spre ceea ce e mişcat. Când i se întâmplă aşa ceva, trebue să ştie că aceasta este lucrarea Duhului Sfânt. Căci îndulcindu-se atunci întreg de acea dulceaţă negrăită, nu mai poate cugeta la nimic altceva, fiind copleşit de o bucurie adâncă. Dar dacă mintea, aflându-se sub o astfel de lucrare, zămisleşte vreo îndoială sau vreun înţeles întinat, şi se foloseşte de sfântul nume spre a se apăra de cel rău, şi nu numai pentru a primi dragostea lui Dumnezeu, trebue să înţeleagă că acea mângăiere cu înfăţişare de bucurie este dela înşelătorul. Bucuria aceasta este lipsită de calitate şi de intimitate, fiind produsă de vrăjmaşul care vrea ca sufletul să preacurvească. Căci atunci când vede mintea lăudându-se cu experienţa simţirii sale, el îmbie sufletului anumite mângăeri bune la aparenţă, ca acesta, distrat de dulceaţa aceea moale şi umedă, să nu poată cunoaşte amestecul celui viclean. Din aceasta să cunoaştem, prin urmare, Duhul adevărului şi duhul înşelăciunii. Căci este cu neputinţă să guste cineva cu simţirea din dulceaţa dumnezeească, sau să experieze prin simţire amărăciunea dracilor, dacă nu s'a umplut de încredinţarea că harul s'a sălăşluit în adâncul minţii, iar duhurile rele petrec împrejurul mădularelor inimii, — lucru care dracii nu vreau să fie niciodată crezut de oameni, ca nu cumva, ştiind aceasta sigur, să se înarmeze împotriva lor cu pomenirea lui Dumnezeu.

34. Alta este dragostea naturală a sufletului şi alta cea care vine în el dela Duhul Sfânt. Cea dintâi e moderată şi e pusă în mişcare şi de voinţa noastră, atunci când vrem. De aceea e şi răpită cu uşurinţă de duhurile

rele, când nu ţinem cu tărie la hotărârea noastră. Ceealaltă aşa de mult aprinde sufletul de dragostea către Dumnezeu, încât toate părţile lui se lipesc de dulceaţa negrăită a acestei iubiri, printr'o afecţiune de o simplitate infinită. Căci mintea, umplându-se atunci de lucrarea duhovnicească, se face ca un izvor din care ţâşnesc dragostea şi bucuria.

35. Precum se linişteşte marea turburată când se varsă untdelemn în ea, furtuna ei fiind biruită de calitatea aceluia, aşa şi sufletul nostru se umple de o linişte fericită când se toarnă în el dulceaţa Duhului Sfânt, Căci se lasă biruit cu bucurie de nepătimirea şi de dulceaţa negrăită care-l umbreşte, potrivit cu Sfântul care zice: „Suflete al meu, supune-te lui Dumnezeu".[1] De aceea, ori câte întărîtări ar încerca atunci dracii să aducă în suflet, el rămâne fără mânie şi plin de toată bucuria. Dar la această stare nu va veni şi nu va rămâne cineva, fără numai dacă îşi va îndulci sufletul său neîncetat cu frica lui Dumnezeu. Pentrucă celor ce se luptă, frica Domnului Iisus le dă un anumit fel de curăţie. Căci „frica Domnului, zice, e fără prihană; ea rămâne în vecii vecilor".[2]

36. Auzind despre simţirea minţii, nimenea să nu creadă că i se va arăta slava lui Dumnezeu în chip văzut. Căci zicem că sufletul simte, când e curat, printr'o anumită gustare negrăită, mângăierea dumnezeească, dar nu că i se arată ceva din cele nevăzute. „Fiindcă acum umblăm prin credinţă şi nu prin vedere", cum zice fericitul Pavel.[3] Deci dacă i se va arăta vreunuia dintre cei ce se nevoiesc, fie vreo lumină, fie vreo figură în chip de foc, fie vreun glas, nicidecum să nu primească o astfel de arătare. Căci este o înşelăciune vădită a vrăjmaşului, care a amăgit pe mulţi prin neştiinţă, făcându-i să se abată dela calea adevărului. Noi însă ştim că până ce petrecem în trupul acesta stricăcios,

1) Psalm 61, 15 (LXX). 2) Psalm 19, 10. 3) II Cor. 5, 7.

suntem departe de Dumnezeu, adică nu putem să-L vedem în chip văzut nici pe El, nici altceva din minunile cereşti.

37. Visurile, cari sunt trimise sufletului de iubirea lui Dumnezeu, sunt mărturiile neînşelătoare ale unui suflet sănătos. De aceea nu trec dela o înfăţişare la alta, nici nu îngrozesc simţirea, nici nu aduc râsul sau plânsul aşa deodată. Ci se apropie de suflet cu toată blândeţea, umplându-l de bucurie duhovnicească. De aceea şi după ce s'a trezit trupul din somn, sufletul caută cu mult dor să prelungească bucuria visului. Dar în nălucirile aduse de draci totul se întâmplă dimpotrivă. Ele nici nu rămân la aceeaşi înfăţişare, nici nu arată multă vreme o formă neturburată. Căci ceea ce nu au dracii din voie liberă, ci împrumută numai din dorinţa de a amăgi, nu poate să-i îndestuleze pentru multă vreme. De aceea spun lucruri mari şi ameninţă cumplit, luându-şi adeseori chip de ostaşi; iar uneori şi cântă în suflet cu strigăt. Dar mintea recunoscându-i din aceste semne, când e curată, trezeşte trupul, iar uneori se şi bucură fiindcă a putut cunoaşte viclenia lor. De aceea, vădindu-i adeseori chiar în vis, îi înfurie grozav. Dar se întâmplă uneori că nici visele bune nu aduc bucurie sufletului, ci aşează în el o întristare dulce şi lacrimi fără durere. Iar aceasta se întâmplă celor ce au înaintat mult în smerenia cugetării.

38. Am arătat, precum am auzit dela cei ce au făcut experienţa, deosebirea dintre visurile bune şi cele rele. Ne va ajunge însă pentru sporirea la cât de multă virtute, să nu ne încredem nicidecum în nicio nălucire. Căci visurile de cele mai multe ori nu sunt nimic altceva decât chipuri ale gândurilor, sau, precum am zis, batjocuri ale dracilor. Chiar dacă ni s'ar trimite vreodată de către bunătatea lui Dumnezeu vreo vedere şi n'am primi-o, nu s'ar supăra pentru aceasta preadoritul Domn Iisus pe noi. Căci ştie că facem aceasta' pentru vicleşugurile dracilor. De sigur, deosebirea arătată mai înainte

este precisă. Dar se întâmplă că sufletul, întinându-se pe nesimţite, din pricină că furat de vreun gând (lucru de care cred că nimenea nu e cruţat), nu mai poate distinge precis şi crede celor cari nu sunt bune, ca şi cum ar fi bune.

39. Să luăm următoarea pildă pentru înţelegerea lucrului: o slugă e chemată de stăpân, noaptea la poarta curţii, după o lipsă îndelungată; dar ea necunoscându-l precis, nu-i deschide uşa, căci se teme ca nu cumva înşelând-o asemănarea glasului, să se facă pierzătoare a lucrurilor ce i-au fost încredinţate de stăpân. Domnul acesteia, nu numai că nu se va mânia pe ea când se va face ziuă, ci o va învrednici de multe laude, fiindcă a socotit că şi vocea stăpânului este înşelăciune şi n'a voit să piardă lucrurile lui.

40. Nu trebue să ne îndoim că atunci când mintea începe să se afle sub lucrarea puternică a luminii dumnezeeşti, se face întreagă străvezie, încât îşi vede cu îmbelşugare propria ei lumină. Căci aceasta se întâmplă, zice, când puterea sufletului pune stăpânire asupra patimilor. Dar că tot ce i se arată într'o anumită formă, fie ca lumină, fie ca foc, se întâmplă din uneltirea vrăjmaşului, ne învaţă limpede dumnezeescul Pavel, zicând că acela se preface în chipul îngerului luminii.[1] Prin urmare nu trebue să se apuce cineva de vieaţa ascetică cu nădejdea aceasta, ca nu cumva să afle Satana prin aceasta sufletul gata pentru răpire; ci cu nădejdea ca să ajungă numai să iubească pe Dumnezeu cu toată simţirea şi convingerea inimii, ceea ce înseamnă: din tot sufletul, din toată inima şi din tot cugetul.[2] Căci cel ce e adus de lucrarea harului lui Dumnezeu la această stare, a ieşit din lume, chiar dacă este în lume.

41. Se ştie că ascultarea este bunul cel dintâi în toate virtuţile începătoare, fiindcă nimiceşte părerea de sine şi naşte în noi smerita cugetare. De aceea, celor

1) II Cor. 11, 14. 2) Luca 10, 27

ce stăruesc în ea cu bucurie, li se face intrare şi uşă spre dragostea lui Hristos. Pe aceasta nesocotind-o Adam, s'a rostogolit în adâncul iadului; şi pe aceasta iubind-o Mântuitorul, în scopul mântuirii, a ascultat până la cruce şi moarte pe Părintele Său. Iar făcând aceasta, nu s'a aflat întru nimic mai prejos de măreţia Sa. Căci stingând vina neascultării omeneşti prin ascultarea Sa, a adus iarăşi la vieaţa fericită şi veşnică pe cei ce vieţuesc în ascultare. Prin urmare aceasta trebue să se îngrijească să o aibă în primul rând cei ce pornesc lupta cu părerea de sine, adusă de diavolul. Căci mergând aceasta înainte, ne va arăta fără rătăcire toate cărările virtuţilor.

42. Înfrânarea este un nume de obşte, care se adaugă la numele tuturor virtuţilor. Deci cel ce se nevoeşte trebue să se înfrâneze în toate. Căci precum oricare mădular al omului, chiar dacă e dintre cele mai mici, de va fi tăiat, face urîtă întreaga înfăţişare a omului, fie cât de mic mădularul care lipseşte, tot aşa cel ce neglijează chiar şi numai o singură virtute, strică toată frumuseţea înfrânării, fără să ştie. Se cuvine deci să ne ostenim nu numai pentru virtuţile trupeşti, ci şi pentru cele cari pot curăţi omul nostru cel dinlăuntru. Căci ce folos va avea cel ce-şi păzeşte trupul feciorelnic, dacă sufletul şi-l lasă să desfrâneze cu dracul neascultării? Sau cum se va încununa cel ce s'a înfrânat dela lăcomia pântecelui şi dela toată pofta trupească, dar n'a avut grijă de închipuirea de sine şi de iubirea de slavă şi n'a răbdat nici cel mai mic necaz, care e măsura cu care se va măsura lumina dreptăţii celor ce au împlinit faptele dreptăţii în duh de smerenie?

43. Cei ce se nevoesc trebue să urască toate patimile neraţionale în aşa fel, încât să le ajungă ura faţă de ele o adevărată obişnuinţă. Dar înfrânarea de mâncări trebue să o păzească în aşa fel, ca să nu câştige careva vreo scârbă faţă de vreuna din ele. Acesta ar fi un lucru vrednic de osândă şi cu totul drăcesc. Căci nu ne înfrânăm dela ele, fiindcă ar fi vrednice de

ocară (să nu fie), ci, ca depărtându-ne de multele mâncări, să pedepsim cu dreaptă măsură mădularele aprinse ale trupului; apoi, ca să avem destul prisos ca să-l putem da săracilor, drept semn al dragostei adevărate.

44. A mânca şi a bea din toate cele puse înainte, mulţumind lui Dumnezeu, nu este ceva care se împotriveşte canonului cunoştinţii. Căci toate, zice, erau bune foarte.[1] Dar a te înfrâna cu bucurie dela cele multe şi dulci, este un lucru şi mai potrivit cu dreapta socoteală şi cu cunoştinţa. Însă n'am putea dispreţui cu bucurie lucrurile dulci de aici, dacă n'am gusta cu toată simţirea şi încredinţarea dulceaţa lui Dumnezeu.

45. Precum trupul îngreunat de mulţimea mâncărilor face mintea molâe şi greoaie, fot aşa când e slăbit de prea multă înfrânare face partea contemplativă a sufletului, posomorită şi neiubitoare de cunoştinţă. Deci mâncările trebue să se potrivească cu starea trupului. Când trupul e sănătos, trebue să fie chinuit atât cât trebue, iar când e slăbit, să fie îngrijit, dar cu măsură. Căci cel ce se nevoieşte nu trebue să-şi slăbească trupul decât atâta cât trebue ca să-i înlesnească lupta, ca prin ostenelele trupului şi sufletul să se curăţească după cuviinţă.

46. Când dracul slavei deşarte se aprinde puternic împotriva noastră, luând ca motiv venirea vreunor fraţi, sau a oricărui alt străin la noi, bine este să lăsăm cu acest prilej ceva din asprimea dietei noastre obişnuite. Prin aceasta vom face pe drac să plece fără ispravă, ba mai de grabă plângându-şi încercarea neisbutită. Totodată vom împlini cu dreaptă judecată legea dragostei, păzind în aceeaşi vreme taina înfrânării nedesvăluită, prin pogorământul ce l-am primit.

47. Postul are în sine laudă, dar nu la Dumnezeu. Căci este numai o unealtă, ducând spre cumpătare pe cei ce vreau. Deci cei ce se nevoiesc nu se cade să se fălească cu el, ci să aştepte numai cu credinţă în Dum-

1) Gen. 2; 31

nezeu sfârşitul după care o doresc. Căci meşterii niciunui meşteşug nu se laudă cu uneltele lor, ca şi când ar fi rezultatul meşteşugului lor, ci aşteaptă fiecare să isprăvească lucrul de care s'a apucat, ca din el să arate destoinicia meşteşugului lor.

48. Precum pământul udat cu măsură face să răsară cu cel mai mare spor sămânţa curată semănată în el, dar înnecat de multe ploi aduce numai spini şi mărăcini, aşa şi pământul inimii, de vom folosi vinul cu măsură, va scoate la iveală, curate, seminţele ei fireşti, iar pe cele semănate de Duhul Sfânt în ea le va face să răsară foarte înfloritoare şi cu mult rod; dar de o vom scălda în multă băutură, va preface în spini şi mărăcini toate gândurile ei.

49. Când mintea noastră înnoată în valurile băuturii, nu numai că vede în somn cu patimă chipurile zugrăvite de draci, ci işi plăsmueşte şi în sine anumite vederi frumoase, îmbrăţişând cu foc nălucirile sale, ca pe nişte amante. Căci înfierbându-se mădularele ce servesc la împreunarea trupească de căldura vinului, mintea e silită să-şi înfăţişeze vreo umbră plăcută a patimei. Se cuvine deci ca folosindu-ne de dreaptă măsură, să ne ferim de vătămarea ce vine din lăcomie. Căci dacă nu s'a născut în minte plăcerea, care să o împingă spre zugrăvirea păcatului, ea rămâne întreagă lipsită de năluciri şi, ceea ce-i mai mult neafemeiată.

50. Cei ce vor să-şi înfrâneze părţile trupului cari se umflă, nu trebue să umble după băuturile drese, pe cari meşterii acestei născociri le numesc aperitive, fiindcă deschid drumul spre pântece belşugul de mâncări. Căci nu numai calitatea lor e vătămătoare pentru trupurile celor ce se nevoiesc, ci şi însăşi amestecarea lor prostească răneşte foarte tare conştiinţa temătoare de Dumnezeu. Ce-i lipseşte doar vinului, ca să fie muiată asprimea lui prin amestecarea cu felurite dulcegării?

51. Domnul nostru Iisus Hristos, învăţătorul acestei sfinţite vieţuiri, a fost adăpat cu oţet în vremea patimilor

de către cei ce slujeau poruncii diavoleşti, ca să ne lase (îmi pare mie) o pildă învederată despre dispoziţia ce trebue să o avem în timpul sfinţitelor nevoinţe. Căci nu trebue să se folosească, zice, de mâncări şi băuturi dulci, cei ce se luptă împotriva păcatului, ci să rabde mai de grabă, fără şovăire, acreala şi amărăciunea luptei. Dar s'a mai adăugat şi isop în buretele ocării ca să ni se arate deplin modul în care ne putem curăţi. Căci acreala este proprie nevoinţelor, iar curăţirea e proprie desăvârşirii.

53. Nimic nu te împiedecă să chemi doftorul la vreme de boală. Căci trebuia ca experienţa omenească să dea odată naştere acestui meşteşug. De aceea au şi existat leacurile, mai înainte de a fi aflate. Dar nu trebue să ne punem nădejdea vindecării în ei, ci în Iisus Hristos, Mântuitorul şi Doftorul nostru cel adevărat. Iar aceasta o spun celor ce urmăresc ţinta înfrânării în chinovii şi în cetăţi, pentru faptul că nu pot să aibă neîncetat credinţa lucrătoare prin dragoste, datorită împrejurărilor ce li se întâmplă; dar şi pentru ca să nu cadă în slava deşartă şi în ispita diavolului, din cari pricini unii dintre ei se laudă adeseori că nu au trebuinţă de doftori. Dacă însă cineva îşi duce vieaţa retrasă în locuri mai pustii, numai între doi sau trei fraţi de acelaşi fel, să se lase pe sine cu credinţă numai în grija Domnului, care ne tămădueşte toată boala şi toată neputinţa, în orice pătimiri ar cădea[1]. Căci după Domnul, îi ajunge pustia ca

1) E de remarcat atitudinea pozitivă a lui Diadoch faţă de medicină şi in general faţă de ştiinţă. Natura in calitate de revelaţie naturală e dată minţii noastre ca o carte, la a cărei descifrare fiecare generaţie işi aduce aportul ei, sporind tezaurul ştiinţii care aşa dar şi ea ne descopere înţelepciunea Creatorului şi pune în valoare pentru vieaţa noastră puterile depozitate de Dumnezeu în natură tocmai in acest scop. Diadoch merge aşa de departe în recomandarea medicinii, încât consideră refuzul ei drept mândrie. De sigur creştinul trebue să-şi pună nădejdea nu numai în puterea medicamentelor, ci şi în Făcătorul acestei puteri, ca rezultatul să fie mai sigur. Numai pe pustnici îi mângaie de lipsa doctorului, spunându-le că credinţa lor trebue să fie atât de mare încât să suplinească lipsa aceluia.

să-l mângăe în boala lui. Fiindcă unul ca acesta nu e lipsit niciodată de lucrarea credinţii, nici nu are prilej să se fălească cu virtutea răbdării, ci se foloseşte de pustie ca de o bună acoperitoare. De aceea „sălăşlueşte Domnul în casă pe cei ce vieţuesc în singurătate".[1]

54. Când din pricina unor boale trupeşti ce ni se întâmplă, ne scârbim de noi înşine, trebue să ştim că sufletul nostru este încă rob poftelor trupului. De aceea doreşte el fericire pământească şi nu vrea să se despartă de bunătăţile vieţii, ci socoteşte un mare neajuns să nu se poată folosi din pricina boalelor, de frumuseţile vieţii. Dar de va primi cu mulţumire supărările boalei, va cunoaşte că nu e departe de hotarele neprihănirii. Drept aceea, atunci şi moartea o aşteaptă cu bucurie, ca fiind mai de grabă pricină a vieţii adevărate.

55. Sufletul nu va dori să se despartă de trup, până nu-şi va pierde orice plăcere pentru lumea de aici. Căci toate simţurile trupului se împotrivesc credinţei, fiindcă ele sunt numai pentru lucrurile de acum, iar aceea vesteşte măreţia bunurilor viitoare. Se cuvine deci ca cel ce se nevoieşte să nu se gândească niciodată la pomi cu ramuri bogate şi umbroase, la izvoare cu ape curgătoare, la grădini felurite şi înflorite, la case împodobite şi la petreceri cu rudeniile; de asemenea să nu-şi amintească de ospeţele cari s'ar întâmpla la praznice, ci să se folosească numai de cele strict trebuincioase cu toată mulţumirea, iar încolo să socotească vieaţa ca o cale străină, pustie de orice plăcere trupească. Căci numai strâmtorând astfel cugetarea noastră, o vom îndrepta întreagă pe urmele vieţii veşnice.

56. Că vederea, gustul şi celelalte simţuri slăbesc ţinerea de minte a inimii, când ne folosim de ele peste măsură, ne-o spune cea dintâi, Eva. Căci până ce n'a privit la pomul oprit cu plăcere îşi amintea cu grijă de porunca dumnezeească. De aceea era acoperită de aripile dragostei

1) Psalm 67, 6 (LXX)

dumnezeeşti, nedându-şi seama din această pricină de goliciunea ei. Dar când a privit la pom cu plăcere şi s'a atins de el cu multă poftă şi în sfârşit a gustat din rodul lui cu o voluptate puternică, îndată s'a pătruns de dorinţa după împreunarea trupească, aprinzându-se de patimă prin faptul că era goală. Şi astfel toată pofta ei şi-a întors-o spre gustarea lucrurilor de aici, amestecând, din pricina fructului plăcut la vedere, în greşeala ei şi greşeala lui Adam. De atunci, cu anevoie îşi mai poate aduce omul aminte de Dumnezeu, sau de poruncile Lui. Deci noi, privind pururea în adâncul inimii noastre cu necontenita pomenire a lui Dumnezeu, să petrecem în această vieaţă înşelătoare, ca nişte lipsiţi de vedere.[1] Căci e propriu înţelepciunii duhovniceşti să păzească pururea neînaripat dorul privirilor. La aceasta ne îndeamnă şi mult încercatul Iov, zicând: „Inima mea nu s'a luat după ochii mei".[2] Lucrul acesta este cu adevărat semnul celei mai de pe urmă înfrânări.

57. Cel ce petrece pururea în inima sa, e departe de toate lucrurile frumoase ale vieţii. Căci umblând în duh, nu poate cunoaşte poftele trupului. Unul ca acesta făcându-şi plimbările în cetatea întărită a virtuţilor, le are pe acestea ca păzitori la porţile cetăţii curăţiei. De aceea uneltirile dracilor împotriva lui rămân fără succes, chiar dacă ar ajunge săgeţile poftei josnice până la ferestrele firii.

58. Când sufletul nostru începe să nu mai poftească lucrurile frumoase ale pământului, se furişează de cele mai multe ori în el un gând de trândăvie, care nu-i îngădue să stea cu plăcere nici în slujba cuvântului şi nu-i lasă nici dorinţa hotărîtă după bunurile viitoare; ba

1) Aici avem esenţa rugăciunii mintale

2) Iov 31, 7 Observăm că Diadoch îşi ia citatele totdeauna din Septuaginta, căreia îi corespunde la noi ediţia Sf. Sinod din 1914. Când citatele corespund şi în textul Scripturii din 1938 (tradus din ebraică), am dat locurile din ea fără nicio observare. Când insă se află numai în Septuagintă, adecă in ediţia din 1914, am pus în paranteză : LXX,

îi înfăţişează şi vieaţa aceasta trecătoare ca neavând niciun rost şi fiind cu totul incapabilă de vreo faptă vrednică de-a fi numită virtute; şi însăşi cunoştinţa o dispretueşte, ca pe una ce a fost dată şi altor mulţi oameni, sau ca pe una ce nu ne făgădueşte nimic desăvârşit. De această patimă moleşitoare şi aducătoare de toropeală vom scăpa de ne vom tine cu tărie cugetul nostru între hotare foarte înguste, căutând numai la pomenirea lui Dumnezeu. Căci numai întorcându-se astfel mintea la căldura ei, va putea să se izbăvească fără durere de acea împrăştiere nesocotită.

59. Când îi închidem mintii toate ieşirile cu pomenirea lui Dumnezeu, ea cere o ocupaţie care să dea de lucru hărniciei ei. Trebue să-i dăm deci pe: *Doamne Iisu*se,[1] prin care îşi poate ajunge deplin scopul. „Căci nimenea nu numeşte Domn pe Iisus, fără numai în Duhul Sfânt".[2] Dar aşa de strâns şi de neîncetat să privească la acest cuvânt în cămările sale, încât să nu se abată nicidecum spre niscai năluciri. Căci toţi aceia cari cugetă neîncetat la acest nume sfânt şi slăvit în adâncul inimii, vor putea vedea odată şi lumina minţii lor. Pentrucă dacă e ţinut strâns în amintire, el arde toată pata de pe faţa sufletului, printr'o simţire puternică. „Căci Dumnezeul nostru este foc mistuitor",[3] ce arde toată răutatea. Ca urmare Domnul atrage sufletul la iubirea puternică a slavei Sale. Căci zăbovind numele acela slăvit şi mult dorit prin pomenirea minţii în căldura inimii, sădeşte în noi numaidecât deprinderea de-a iubi bunătatea Lui, nemai fiind nimic care să ne împiedece. Acesta este mărgăritarul cel de mult preţ, pe care-l poate agonisi cineva vânzând toată averea sa, ca să aibă o bucurie negrăită de aflarea lui.[4]

60. Alta este bucuria începătoare şi alta cea desăvârşitoare. Cea dintâi nu e lipsită de lucrarea închipuirii

1) Una din cele mai vechi mărturii despre rugăciunea lui Iisus 2) I Cor. 12,3. 3) Deuteronom 4, 2; Evrei 12, 18. 4) Mt. 13, 46.

(de năluciri); cealaltă are ca putere smerita cugetare. Iar la mijlocul lor se află întristarea iubitoare de Dumnezeu şi lacrima fără durere. „Căci întru înmulţirea înţelepciunii stă spor de amărăciune şi cine-şi înmulţeşte cunoştinţa îşi sporeşte suferinţa".[1] De aceea sufletul trebue îmbiat întâi la nevoinţe prin bucuria începătoare, ca apoi să fie mustrat şi probat de către adevărul Duhului Sfânt pentru relele pe cari le-a făcut şi pentru împrăştierile de cari se mai face vinovat. „Căci întru mustrări, zice, ai pedepsit pe om pentru fărădelege şi ai subţiat ca pe-o pânză de păianjen sufletul lui".[2] Iar după ce mustrarea aceasta va fi probat sufletul ca într'un cuptor, acesta va primi bucuria fără năluciri, în pomenirea fierbinte a lui Dumnezeu.

61. Când sufletul se turbură de mânie, sau se înceţoşează de aburii vinului, sau se supără de o întristare grea, mintea nu poate să ţină pomenirea lui Dumnezeu (oricât de mult s'ar sili). Căci fiind întunecată întreagă de furia patimilor, se înstrăinează cu totul de simţirea sa. De aceea lucru dorit nu are unde să-şi întipărească pecetea sa, ca mintea să poarte fără uitare chipul întărit, dat fiind că memoria cugetării s'a învârtoşat din pricina asprimii patimilor. Dar izbăvindu-se sufletul de acestea, chiar dacă lucrul bun a fost furat pentru scurtă vreme de uitare, folosindu-se mintea îndată de agerimea ei, se prinde iarăşi cu căldură de lucrul acela mult dorit şi mântuitor. Fiindcă are atunci harul însuşi, care cugetă împreună cu sufletul şi strigă împreună cu el: *„Doamne Iisuse Hristoase".* Căci harul învaţă sufletul cum învaţă mama copilul, străduindu-se împreună cu el să spună numele tată, până când îl aduce la deprinderea de-a rosti limpede, în loc de orice altă vorbă copilărească, numele tatălui, chiar când doarme. De aceea zice Apostolul: „Asemenea şi Duhul stă întra'jutor neputinţelor noastre. Căci a ne ruga precum trebue nu ştim, ci însuşi

1) Ecl, 1, 18 2) Ps 38, 12 (LXX)

Duhul se roagă pentru noi cu suspine negrăite".[1] Pentrucă fiind noi prunci faţă de desăvârşirea virtuţii, avem trebuinţă numaidecât de ajutorul Lui, ca unind şi îndulcind El toate gândurile noastre cu dulceaţa Sa, să ne putem mişca din toată inima spre pomenirea şi spre dragostea lui Dumnezeu şi Tatăl nostru. De aceea întru Dânsul, cum zice tot dumnezeescul Pavel, strigăm neîncetat, când suntem călăuziţi de El să numim pe Dumnezeu, Tată: „Ava Părinte".[2]

62. Mânia obişnueşte mai mult decât celelalte patimi să turbure şi să zăpăcească sufletul. Dar uneori îi şi foloseşte cât se poate de mult. Căci când ne folosim de ea fără turburare împotriva celor necuvioşi, sau într'un fel sau altul neînfrânaţi, ca, sau să se mântuiască, sau să se ruşineze, prilejuim sufletului un spor de blândeţe : fiindcă lucrăm potrivit cu scopul dreptăţii şi al bunătăţii lui Dumnezeu. Pe lângă aceasta, adeseori, mâniindu-ne tare împotriva păcatului, dăm sufletului vigoare, scăpându-l de moleşală. De asemenea nu încape nicio îndoială că mâniindu-ne împotriva duhului stricăciunii, când suntem in mare întristare şi descurajare, ne aflăm cu cugetul mai presus de lauda cea spre moarte. Ca să ne înveţe aceasta, Domnul s'a mâniat şi s'a turburat de două ori împotriva duhului iadului, deşi făcea toate câte voia cu o voinţă neturburată.[3] Aşa a întors sufletul lui Lazăr în trup. Încât mie îmi pare că mânia neprihănită a fost dăruită firii noastre de Dumnezeu, care ne-a zidit, mai de grabă ca o armă a dreptăţii. Dacă s'ar fi folosit Eva de ea împotriva şarpelui, nu ar fi fost robită de plăcerea aceea pătimaşe. Astfel mie mi se pare că cel ce se foloseşte cu neprihănire de mânie, din râvna cuvioşiei, se va afla mai cercat în cumpăna răsplătirilor, decât cel ce nu se mişcă nicidecum la mânie, pentru greutatea de a se mişca a minţii. Fiindcă cel din urmă se dovedeşte a nu-şi fi deprins

1) Rom. 8, 26. 2) Rom. 8, 5. 3) Ioan 11, 33 urm.

vizitiul să stăpânească frânele simţurilor omeneşti. Iar celalalt luptă strunind caii virtuţii şi e purtat în mijlocul bătăliilor cu dracii, conducând neîntrerupt cu frica lui Dumnezeu carul cel cu patru cai al înfrânării. Pe acesta îl aflăm numit în Scriptură, la înălţarea dumnezeescului Ilie, „carul lui Israil", pentru motivul că Dumnezeu a vorbit întâia oară Iudeilor despre cele patru virtuţi în chip deosebit. Iar cel ce s'a hrănit aşa de mult cu neprihănirea a fost înălţat la cer pe un car de foc, pentrucă s'a folosit, socotesc, de virtuţile sale ca de nişte cai, vieţuind întru Duhul care la răpit pe el într'un vârtej de foc.[1]

63. Cel ce s'a împărtăşit de sfânta cunoştinţă şi a gustat din dulceaţa lui Dumnezeu, nu mai trebue să judece pe nimeni niciodată. Fiindcă dreptatea căpeteniilor lumii acesteia e copleşită cu totul de dreptatea lui Dumnezeu, mai bine zis nu e nimic faţă de dreptatea lui Dumnezeu. Căci care ar fi deosebirea între fiii lui Dumnezeu şi oamenii veacului acestuia, dacă dreptul acestora n'ar apărea ca nedesăvârşit faţă de dreptatea acelora? De aceea cel dintâi se numeşte drept omenesc, iar cea de-a doua dreptate dumnezeească. Astfel Mântuitorul nostru fiind ocărit nu răspundea cu ocară, dat la chinuri nu ameninţa",[2] ci răbda în tăcere să fie desbrăcat şi de haine şi pentru mântuirea noastră a suferit durere; ba, ceea ce e mai mult, se ruga Tatălui pentru cei cu cari chinuia.[3] Dar oamenii lumii nu încetează să se judece până ce nu-şi iau cu adaus înapoi lucrurile dela cei cu cari se judecă, mai ales când îşi primesc dobânzile înainte de a li se plăti datoria. Aşa încât dreptul lor se face adeseori început de mare nedreptate.

64. Am auzit pe unii oameni evlavioşi, zicând că nu trebue să îngăduim să ni se ia lucrurile ce le avem pentru

1) II Regi 2, 11—12.
2) I Petru 2, 23.
3) Luca 23, 34.

susţinerea noastră, sau pentru ajutorarea săracilor, ca să nu ne facem pricină de păcat celor ce ne nedreptăţesc pe noi, prin faptul că răbdăm, mai ales dacă se întâmplă să pătimim aceasta dela creştini. Dar aceasta nu înseamnă alceva, decât a ţine cineva la ale sale mai mult decât la sine însuşi, pentru o pricină neraţională. Pentrucă dacă părăsesc rugăciunea şi paza inimii şi încep puţin câte puţin să umblu după judecăţi împotriva celor ce voiesc să mă păgubească şi să aştept pe la uşile judecătoriilor, vădit este că cele pentru cari mă judec le socotesc mai însemnate decât mântuirea mea, ca să nu zic şi decât însăşi porunca mântuitoare. Căci cum mai ascult atunci în întregime de cuvântul evanghelic, care-mi porunceşte : „Şi dela cel ce ia ale tale, nu cere îndărăt",[1] dacă nu rabd cu bucurie, după cuvântul apostolic, răpirea lucrurilor mele,[2] sau dacă, judecându-mă şi primind înapoi cele ce mi-au fost luate cu sila, cu aceasta nu-l izbăvesc de păcat pe acel lacom? Deci dat fiind că judecătoriile stricăcioase nu judecă potrivit cu judecata nestricăcioasă a lui Dumnezeu, căci vinovatul are toată încrederea în legile acestea în faţa cărora îşi apără pricina sa, bine este să suferim sila celor ce vreau să ne nedreptăţească şi să ne rugăm pentru ei, ca prin pocăinţă şi nu prin întoarcerea lucrurilor ce le-au răpit dela noi să fie izăbviţi de păcatul lăcomiei. Căci aceasta o vrea dreptatea lui Dumnezeu, ca să primim nu lucrul lăcomit, ci pe lacomul însuşi, izbăvit de păcat prin pocăinţă.

65. E foarte potrivit şi cât se poate de folositor, ca odată ce am cunoscut calea evlaviei să vindem îndată toate avuţiile noastre, iar banii de pe ele să-i împărţim după porunca Domnului,[3] ca nu cumva, pe motiv că vrem să împlinim poruncile totdeauna, să nesocotim porunca mântuitoare. Căci făcând aşa vom dobândi întâi negrija cea bună şi apoi sărăcia nepândită de curse, care ne ţine cugetul mai presus de orice nedreptate şi de orice judecată, dat fiind

1) Matei 5, 40. 2) II Corinteni 11, 20. 3) Matei 19, 21

că nu mai avem materia care aprinde focul din cei lacomi. Dar mai mult decât celelalte virtuţi ne va încălzi şi ne va odihni la sânul ei, pe noi cei rămaşi goi, smerita cugetare. Ea ne va fi ca o mamă care îşi încălzeşte copilul, luându-l în braţele sale, când din simplitate copilărească acela şi-a aruncat departe de el haina de care s'a desbrăcat, găsind plăcere, din pricina nerăutăţii, mai de grabă în goliciune, decât în culoarea pestriţă a hainei. Căci zice Scriptura: „Domnul păzeşte pe prunci; de aceea m'am smerit, iar El m'a mântuit".[1]

66. Domnul ne va cere socoteală despre milostenia ce-am făcut-o după cât avem, nu după cât nu avem.[2] Dacă deci ceea ce aveam de dat vreme îndelungată, voiu cheltui de frica lui Dumnezeu în vreme scurtă, mânat de o pornire fierbinte, cum voiu mai fi învinuit eu care nu am nimic? Dar va zice cineva: de unde vor fi miluiţi în viitor săracii, cari s'au obişnuit să fie ajutaţi cu măsură şi pe rând din ale noastre? Să înveţe unul ca acesta să nu hulească pe Dumnezeu, din pricina iubirii sale de bani. Doar nu va lipsi lui Dumnezeu puterea să poarte de grijă de zidirea Sa, cum a făcut-o dela început, nici n'au fost lipsiţi săracii de hrană sau de îmbrăcăminte, înainte de a fi fost stârnit acesta sau acela la milostenie. Bine este deci când cineva, împărţind ale sale într'o slujire bună şi în deplină conştiinţă, îşi lapădă cugetul nesocotit şi lauda; ce vine din bogăţie, urându-şi poftele sale. Iar aceasta înseamnă să ne urîm sufletul nostru, întru cât nemai putându-ne bucura de împărţirea de bani, ne dispreţuim sufletul nostru foarte, ca unii ce nu mai facem niciun bine. Căci până ce suntem plini de bani, ne bucurăm mult (dacă se întâmplă să săvârşim binele) de împărţirea lor, ca unii ce slujim cu bucurie poruncii dumnezeeşti. Dar după ce am dat tot ce am avut, vine asupra noastră o întristare şi o umilinţă fără margini, ca asupra unora ce nu fac

1) Psalm 116, 6 LXX). 2) II Corinteni 8, 12.

nimic vrednic de dreptate. Prin aceasta sufletul se întoarce asupra sa cu multă smerenie, ca ceea ce nu poate câştiga în fiecare zi prin milostenie să-şi agonisească prin rugăciunea ostenitoare, prin răbdare şi prin smerită cugetare. „Căci săracul şi lipsitul zice, vor lăuda numele Tău Doamne".

Nici darul (harisma) cuvântării de Dumnezeu nu va fi dat cuiva de Dumnezeu, de nu se va fi pregătit pe sine astfel, încât să se fi lepădat de toate averile sale pentru slava Evangheliei lui Dumnezeu, ca în sărăcie iubitoare de Dumnezeu să vestească bogăţia Împărăţiei lui Dumnezeu. Căci aceasta vrea să o arate, de sigur, cel ce a zis: „Gătit-ai întru bunătatea Ta săracului, Dumnezeule", adăugând: „Domnul va da cuvânt celor ce binevestesc cu putere multă".[1]

67. Toate darurile (harismele) Dumnezeului nostru sunt bune foarte şi dătătoare de toată bunătatea. Dar niciunul nu ne aprinde şi nu ne mişcă inima aşa de mult spre iubirea bunătăţii Lui, cum o face harisma cuvântării de Dumnezeu (teologia). Căci aceasta fiind un rod timpuriu al bunătăţii lui Dumnezeu, dărueşte sufletului cele dintâi daruri. Ea ne face mai întâi să dispreţuim cu bucurie toată dragostea de vieaţă, ca unii ce avem, în locul poftelor stricăcioase, ca bogăţie negrăită, cuvintele lui Dumnezeu. Apoi luminează mintea noastră cu focul care o preschimbă, încât o face să fie în comuniune cu duhurile slujitoare. Să păşim deci, iubiţilor, cu toată inima spre această virtute, cei ce ne-am pregătit pentru ea. Căci ea este frumoasă, atotvăzătoare şi depărtează toată grija, hrănind mintea cu cuvintele lui Dumnezeu în fulgerările luminii negrăite; ca să nu spun multe, ea pregăteşte sufletul raţional pentru comuniunea nedespărţită cu Dumnezeu, prin Sfinţii Proroci, ca şi între oameni (o minune!) să se cânte limpede stăpânirea lui Dum-

1) Psalm 67, 11 —12

nezeu, în sunete dumnezeeşti, armonizate de această dumnezeeească aducătoare a miresei la mirele ei.[1]

68. Mintea noastră adeseori se simte îngreunată la rugăciune, din pricina marei îngustimi şi concentrări a acestei virtuţi. Dar îmbrăţişează cu bucurie contemplarea şi cuvântarea de Dumnezeu, dată fiind lărgimea şi libertatea de mişcare ce i-o procură vederile dumnezeeşti. Ca să nu-i dăm aşa dar mintii putinţa să spună multe, sau chiar să sboare peste măsură, să ne îndeletnicim cel mai mult cu rugăciunea, cu cântarea Psalmilor şi cu cetirea Scripturilor, netrecând cu vederea nici tâlcuirile bărbaţilor învăţaţi, a căror credinţă se cunoaşte din cuvinte. Pentrucă făcând aceasta, nu lăsăm mintea să amestece cuvintele sale în cuvintele harului, precum nu-i îngăduim să fie furată de slava deşartă şi să fie împrăştiată de multa plăcere a vorbăriei, ci o păzim în vremea contemplaţiei înafară de orice lucrare a închipuirii şi facem prin aceasta ca aproape toate cugetările ei să fie întovărăşite de lacrimi. Căci odihnindu-se în ceasurile de liniştire (isihie) şi îndulcindu-se mai ales cu dulceaţa rugăciunii, nu numai că se va elibera de neajunsurile mai sus pomenite, ci va prinde şi mai multă putere spre a se deda cu agerime şi fără osteneală contemplaţiilor dumnezeeşti, sporind totodată cu multă smerenie în darul deosebirii. Dar trebue să ştim că este şi o rugăciune mai presus de orice lărgime. Aceasta însă e proprie numai acelora, cari sunt plini în toată simţirea şi încredinţarea lor de harul Duhului Sfânt.

69. Harul obişnueşte la început să umple sufletul de lumină prin simţire multă. Dar înaintând omul în nevoinţe, adeseori harul lucrează nesimţit tainele sale în sufletul contemplativ (văzător) şi cuvântător de Dumnezeu. Făcând la început aşa, el vrea ca, bucurându-ne, să ne mâne spre contemplaţiile dumnezeeşti, ca pe unii ce

1) Avem aci cunoscuta icoană a nunţii pentru unirea sufletului cu Dumnezeu. Icoana e uşurată de faptul că în greceşte sufletul e de genul femenin.

suntem chemaţi dela neştiinţă la cunoştinţă. La mijlocul nevoinţelor însă, vrea să ne păstreze cunoştinţa nepătată de slava deşartă. Prin urmare trebue să ne lase să ne întristăm într'o anumită măsură, ca unii ce am fi părăsiţi, ca şi mai mult să ne smerim şi să ne supunem slavei Domnului, dar totodată să ne şi bucurăm cu măsură, întraripaţi de nădejdea cea bună. Căci precum multa întristare învălue sufletul în desnădejde şi necredinţă, aşa şi multa bucurie îl îmbie la părerea de sine. De sigur e vorba despre cei ce sunt încă prunci. Iar la mijloc, între iluminare şi părăsire, se află încercarea; precum la mijloc între întristare şi bucurie se află nădejdea. „Căci aşteptând, zice, am aşteptat pe Domnul şi a căutat spre mine";[1] şi iarăşi: „După mulţimea durerilor mele în inima mea, mângăerile Tale au veselit sufletul meu".[2]

70. Precum uşile băilor, deschizându-se necontenit, împing căldura dinlăuntru afară, aşa şi sufletul când vrea să vorbească multe, chiar dacă le-ar spune toate bune, împrăştie şi slăbeşte puterea ţinerii de minte prin poarta grăitoare. Prin aceasta mintea uită să spună lucrurile cari se cuvin la vreme potrivită şi împărtăşeşte de-a-valma oricui se nimereşte o amestecătură de gânduri, nemai având nici pe Duhul Sfânt, care să-i păzească cugetarea ferită de năluciri. Căci lucrul bun scapă totdeauna vorbăriei, fiind străin de orice vălmăşag şi imaginaţie. Bună este deci tăcerea la vreme, ea nefiind decât mama gândurilor prea înţelepte.

71. Însuşi cuvântul cunoştinţii ne învaţă că multe patimi supără la început sufletul contemplativ (văzător) şi cuvântător de Dumnezeu. Dar mai mult decât toate, mânia şi ura. Iar aceasta o pătimeşte nu atât pentru dracii cari le stârnesc pe acestea, cât din pricina înaintării sale. Pentrucă până ce sufletul e dus de cugetul lumii, chiar dacă vede că ceea ce e drept e călcat în picioare de unii sau de alţii, rămâne nemişcat şi ne-

1) Ps. 39, 1 (LXX) 2) Ps. 93, 59 (LXX)

turburat, căci îngrijindu-se de poftele sale, nu-l interesează ceea ce e drept în ochii lui Dumnezeu. Dar când începe să se ridice deasupra patimilor, dispreţul lucrurilor de aici şi dragostea lui Dumnezeu nu-l mai lasă să sufere a vedea nesocotit ceea ce este drept, nici în sine nici în altul, ci se mânie şi se turbură împotriva făcătorilor de rele, până ce nu vede pe batjocoritorii dreptăţii că se fac apărătorii ei cu cuget cuvios. De aceea pe cei nedrepţi îi urăşte, iar pe cei drepţi îi iubeşte peste măsură. Căci ochiul sufletului nu mai poate fi înşelat când acoperemântul lui,adică trupul,a devenit prin înfrânare o ţesătură foarte subţire. Totuşi este cu mult mai bun lucru a plânge nesimţirea celor nedrepţi, decât a-i urî. Căci deşi aceia sunt vrednici de ură, dar raţiunea nu vrea ca sufletul iubitor de Dumnezeu să fie turburat de ură. Fiindcă până ce se află ura în suflet, nu lucrează în el cunoştinţa.

72. Mintea cuvântătoare de Dumnezeu (teologică), îndulcindu-şi şi încălzindu-şi sufletul cu înseşi cuvintele lui Dumnezeu, dobândeşte nepătimirea în măsură potrivită. Căci „cuvintele Domnului, zice, sunt cuvinte curate, argint lămurit în foc pe seama pământului".[1] Iar mintea cunoscătoare (gnostică), întărită prin experienţa cu lucrul, se ridică mai presus de patimi. Dar şi mintea cuvântătoare de Dumnezeu gustă din experienţa celei cunoscătoare, dacă se face pe sine mai smerită, precum şi mintea cunoscătoare gustă din virtutea contemplativă (văzătoare), dacă îşi păstrează nerătăcită puterea discriminatoare a sufletului. Căci nu se întâmplă ca să se dea amândouă darurile în întregime fiecărei minţi. Iar pricina este ca amândouă să se minuneze de ceea ce are mai mult cealaltă decât ea şi aşa să sporească în ele smerita cugetare, împreună cu râvna dreptăţii. De aceea zice Apostolul: „Unuia prin Duhul i s'a dat cuvânt de înţelepciune, altuia, cuvânt de cunoştinţă în acelaşi Duh".[2]

1) Psalm 12, 6, 2) I Cor 12, 8 urm.

73. Când sufletul e plin de belşugul rodurilor sale fireşti, îşi face cu glas mai mare şi cântarea de psalmi şi vrea să se roage mai mult cu vocea. Dar când se află sub lucrarea Duhului Sfânt, cântă şi se roagă întru toată destinderea şi dulceaţa, numai cu inima. Stării de suflet celei dintâi îi urmează o bucurie amestecată cu închipuiri, iar celei din urmă, lacrimi duhovniceşti şi după aceea o mulţumire iubitoare de linişte. Căci pomenirea, rămânând fierbinte din pricina glasului domol, face inima să izvorască anumite cugetări înlăcrimate şi blânde. Atunci se pot vedea cum se seamănă seminţele rugăciunii cu lacrimi în pământul inimii, în nădejdea bucuriei secerişului ce va urma. Totuşi, când suntem apăsaţi de multă tristeţe, trebue să facem cântarea rugăciunii cu un glas puţin mai mare, lovind sufletul cu sunete, în nădejdea bucuriei, până ce nourul acela greu va fi împrăştiat de valurile melodiei.

74. Când sufletul ajunge la cunoştinţa de sine, produce şi din sine o oarecare ardoare şi sfială iubitoare de Dumnezeu. Căci nefiind turburat de grijile vieţii, naşte o anumită dragoste plină de pace, care caută cu măsură pe Dumnezeul păcii. Dar e desfăcut de grabă dela acest gând, fie pentrucă pomenirea lui Dumnezeu e furată de simţuri, fie pentrucă firea îşi cheltuieşte repede virtutea sa din pricină că e săracă. De aceea înţelepţii Elinilor nu aveau cum trebue ceea ce credeau că au dobândit prin înfrânare, deoarece mintea lor nu stătea sub înrâurirea înţelepciunii netrecătoare şi adevărate. Dar ardoarea venită în inimă dela Preasfântul Duh este întreagă numai pace. Apoi ea nu slăbeşte nicidecum şi cheamă toate părţile sufletului la dorul după Dumnezeu. Ea nu iese afară din inimă şi înveseleşte tot omul cu o dragoste şi cu o bucurie fără margini. Se cuvine deci, ca după ce o cunoaştem, să căutăm să ajungem la ea. Căci dragostea naturală este un semn al firii însănătoşite prin înfrânare. Dar ea nu poate duce mintea la nepătimire, ca dragostea duhovnicească.

75. Aerul din jurul nostru se face curat când suflă vântul dela Miazănoapte, din pricina naturii subţiri şi înseninătoare a acestui vânt. Dar când suflă cel dela Miazăzi, se încarcă, datorită naturii ceţoase, a acestui vânt, care aduce, în virtutea oarecărei înrudiri, din ţinuturile sale nouri peste tot pământul. Aşa şi sufletul, când stă sub suflarea Duhului adevărat şi Sfânt, se află întreg înafară de pâcla diavolească. Dar când stă sub suflarea viforoasă a duhului amăgitor, se acopere întreg de nourii păcatului. Deci trebue să fim pururea hotărîţi de a sta întorşi cu toată puterea spre adierea curăţitoare şi de vieaţă făcătoare a Duhului Sfânt, adică spre vântul pe care l-a văzut Prorocul Ezechil întru lumina cunoştinţii, venind dela Miazănoapte. Să facem aceasta, pentru ca partea contemplativă (văzătoare) a sufletului nostru să rămână pururea senină, ca să ne putem îndeletnici fără rătăcire cu vederile dumnezeeşti, privind în văzduh de lumină cele ale luminii. Căci aceasta este lumina cunoştinţii adevărate.

76. Unii au născocit că atât harul, cât şi păcatul, adică atât Duhul adevărului, cât şi duhul rătăcirii se află ascunse în mintea celor ce s'au botezat. Ca urmare zic că o persoană îmbie mintea spre cele bune, iar ceealaltă îndată spre cele dimpotrivă. Eu însă am înţeles din dumnezeeştile Scripturi şi din însăşi simţirea minţii, că înainte de Sfântul Botez harul îndeamnă sufletul dinafară spre cele bune, iar Satana foieşte în adâncurile lui, încercând să stăvilească toate ieşirile dinspre dreapta ale minţii. Dar din ceasul în care ne renaştem, diavolul e scos afară, iar harul intră înăuntru. Ca urmare aflăm că precum odinioară stăpânea rătăcirea asupra sufletului, aşa după Botez stăpâneşte adevărul asupra lui. Lucrează de sigur Satana asupra sufletului şi după aceea ca şi mai 'nainte, ba de multe ori chiar mai rău. Dar nu ca unul ce se află de faţă împreună cu harul (să nu fie!), ci învăluind prin mustul trupului mintea, ca într'un fum, în dulceaţa poftelor neraţionale. Iar aceasta se face din îngăduirea

lui Dumnezeu, ca trecând omul prin furtună, prin foc şi prin cercare, să ajungă astfel la bucuria, binelui. „Căci am trecut, zice, prin foc şi apă, şi ne-ai scos pe noi la odihnă.[1]

77. Harul se ascunde, cum am zis, din însăşi clipa in care ne-am botezat în adâncul mintii. Dar îşi acopere prezenta fată de simţirea minţiii. Din moment ce începe însă cineva să iubească pe Dumnezeu cu toată hotărîrea, o parte din bunătăţile harului intră într'un chip negrăit în comunicare cu sufletul prin simţirea minţii. Prin aceasta, cel ce vrea să ţină cu tărie lucrul pe care l-a aflat, vine la dorinţa să vânză cu multă bucurie toate bunurile cele de aici, ca să cumpere cu adevărat ţarina în care a aflat ascunsă comoara vieţii. Căci când va vinde cineva toată bogăţia lumească, va afla locul în care stătea ascuns harul lui Dumnezeu. Fiindcă pe măsura înaintării sufletului, îşi descopere şi darul dumnezeesc bunătatea lui în minte.[2] Dar atunci îngădue Domnul şi dracilor să supere sufletul, ca să-l înveţe să facă deosebirea între bine şi rău şi să-l facă mai smerit prin aceea că pe măsură ce se curăţeşte simte tot mai multă ruşine de urîciunea gândurilor drăceşti.

78. Suntem după chipul lui Dumnezeu[3] prin mişcarea cugetătoare (mintală) a sufletului. Căci trupul este ca o casă a sufletului. Deci fiindcă prin greşeala lui Adam nu numai trăsăturile sufletului s'au întinat, ci şi trupul nostru a căzut în stricăciune, Cuvântul cel Sfânt al lui Dumnezeu s'a întrupat, dăruindu-ne ca un Dumnezeu apa mântuitoare prin Botezul Său, ca să ne naştem din nou. Căci ne renaştem prin apă, cu lucrarea Sfântului şi de vieaţă făcătorului Duh. Prin aceasta, îndată ne curăţim şi sufletul şi trupul, dacă venim la Dumnezeu din toată inima. Căci Duhul Sfânt, sălăşluindu-se în noi,

1) Psalm 65, 11 (.LXX).

2) Această idee o desvoltă si Marcu Ascetul in scrierea „Despre Botez", vezi această carte pg. 288, 309.

3) Geneza 3, 26.

alungă păcatul. Fiindcă nu este cu putinţă ca, odată ce faţa sufletului este una şi simplă, să fie prezente în el două persoane, cum au socotit unii. Căci dacă harul dumnezeesc se împreună prin Sfântul Botez cu trăsăturile chipului ca o arvună a asemănării, unde mai poate încăpea persoana celui rău, mai ales dat fiind că nu există nicio împărtăşire între lumină şi întunerec?[1] Deci noi alergătorii pe drumul sfintelor nevoinţe, credem că şarpele cel cu multe înfăţişări e scos, prin baia nestricăciunii, afară din cămările minţii. Nu trebue să ne mirăm că după Botez gândim iarăşi cele rele împreună cu cele bune. Căci baia sfinţeniei şterge pata noastră de pe urma păcatului, dar nu preschimbă acum putinţa de a se hotărî în două feluri a voinţii noastre şi nici nu opreşte pe draci să ne războiască, sau să ne grăiască cuvinte înşelătoare. Aceasta, pentru ca cele ce nu le-am păzit când eram în starea naturală, să le păzim, cu puterea lui Dumnezeu, după ce am luat armele dreptăţii.

79. Precum am zis, Satana prin Sfântul Botez e scos afară din suflet. Dar i se îngădue, pentru pricinile mai 'nainte pomenite, să lucreze în el prin trup. Căci harul lui Dumnezeu se sălăşlueşte în însuşi adâncul sufletului, adecă în minte. Pentrucă „toată slava fiicei împăratului, zice, e dinăuntru",[2] nearătată dracilor. De aceea din adâncul inimii însuşi simţim oarecum izvorând dragostea dumnezeească, când ne gândim fierbinte la Dumnezeu. Iar duhurile rele de aci înainte se mută şi se încuibează în simţurile trupului, lucrând prin natura uşor de influenţat a trupului asupra celor ce sunt încă prunci cu sufletul. Astfel mintea noastră se bucură pururea, cum zice dumnezeescul Apostol, de legea Duhului,[3] iar simţurile trupului sunt atrase de lunecuşul plăcerilor. De aceea harul, lucrând prin simţirea minţii, înveseleşte trupul celor ce sporesc în cunoştinţă cu o bucurie negrăită, iar dracii, lucrând prin simţurile trupului, robesc sufletul, îmbiindu-l

1) II Corinteni 6, 14 2) Ps. 44, 15 (LXX), 3) Romani 7, 22.

ucigaşii, cu sila spre cele ce nu vrea, mai ales când ne află umblând fără grijă şi cu nepăsare pe calea credinţii.

80. Cei ce spun că cele două puteri, a harului şi a păcatului, se află împreună în inimile credincioşilor, vreau să-şi sprijine născocirea lor pe faptul că Evanghelistul a zis că „lumina luminează în întunerec şi întunerecul nu o a cuprins pe ea".[1] Ei zic că strălucirea dumnezeească nu se întinează nici decum prin împreuna petrecere cu cel rău, ori cât ar fi de apropiată în suflet lumina dumnezeească de întunerecul diavolului. Dar ei sunt vădiţi că cugetă alăturea de Sfintele Scripturi, prin însuşi cuvântul evanghelic. Căci teologul a scris acestea ca să arate că Cuvântul lui Dumnezeu, lumina cea adevărată, a binevoit să se arate zidirii prin trupul Său, aprinzând, printr'o nemăsurată iubire de oameni, în noi focul sfintei cunoştinţe, dar cugetul lumii nu a cuprins în sine gândul lui Dumnezeu, adecă nu l-a cunoscut, deoarece „cugetul trupului este vrăjmaş lui Dumnezeu". De aceea, după ce a mai spus puţine cuvinte, dumnezeescul Evanghelist a adăugat: „Era lumina cea adevărată, care luminează pe tot omul, venind în lume (în loc de: îl călăuzeşte şi-l face viu). În lume era şi lumea printr'însul s'a făcut şi lumea pe El nu L-a cunoscut. Întru ale Sale a venit şi ai Săi pe Dânsul nu L-au primit. Iar câţi L-au primit, le-a dat lor putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu, celor ce cred în numele Lui".[2] Dar spune şi prea înţeleptul Pavel, tâlcuind cuvântul: „nu a cuprins": „Nu că am şi luat răsplata, sau că sunt desăvârşit, dar alerg ca să o cuprind, întru cât şi eu am fost cuprins de Iisus Hristos".[3] Aşa dar, nu de Satana zice Evanghelistul că nu a cuprins lumina cea adevărată. Căci dela început a fost străin de ea. Fiindcă nici nu luminează în el. Ci prin cuvântul său îi ceartă cu dreptate pe oamenii cari aud despre puterile şi lucrurile mi-

1) Ioan I, 5 2) Ioan 1, 9—12. 3) Filipeni 3, 12.

nunate ale lui Dumnezeu, dar nu vreau să se apropie de lumina cunoştinţii Lui pentru inima lor întunecată.

81. Cuvântul cunoştinţii ne învaţă că sunt două feluri de duhuri rele. Unele dintre ele sunt oarecum mai subţiri, iar altele mai materiale. Cele mai subţiri războesc sufletul. Celelalte obişnuesc să ducă trupul în robie prin anumite îmboldiri stăruitoare. De aceea dracii cari războiesc sufletul şi cei cari războiesc trupul îşi sunt mereu potrivnici, cu toate că au acelaşi scop de-a vătăma pe oameni. Când deci harul nu locueşte în om, aceştia foiesc ca nişte şerpi în adâncurile inimii, neîngăduind câtuşi de puţin sufletului să caute spre dorinţa binelui. Dar când harul e ascuns în minte, se strecoară ca nişte nouri întunecoşi prin părţile inimii, spre patimile păcatului, sau iau chipul feluritelor împrăştieri, ca furând mintea dela pomenirea lui Dumnezeu, să o desfacă de convorbirea cu harul. Când deci dracii, cari supără sufletul nostru, ne aprind spre patimile sufleteşti şi mai ales spre înalta părere de sine, care este maica tuturor relelor, să ne gândim la moartea trupului nostru şi vom ruşina umflarea iubirii de slavă. Dar acelaşi lucru trebue să-l facem şi când dracii, cari ne războiesc trupul, ne împing inima să se aprindă spre pofte de ruşine. Căci singur acest gând, însoţit cu pomenirea lui Dumnezeu, poate opri feluritele lucrări ale duhurilor rele. Dar dacă dracii, cari războiesc sufletul, vreau să se folosească şi de acest gând, punându-ne în minte nimicnicia nemărginită a firii omeneşti, ca neavând niciun preţ din pricina trupului (căci aceasta iubesc să o facă, dacă vrea cineva să-i chinuiască cu acest gând), să ne amintim de cinstea şi de slava Împărăţiei cereşti, netrecând cu vederea nici amărăciunea şi întunecimea osândei veşnice, ca printr'una să ne mângăem tristeţea, iar prin cealaltă să întristăm uşurătatea inimii noastre.

82. Domnul nostru ne învaţă în Evanghelii,[1] că atunci când Satana, întorcându-se, află casa lui măturată

1) Luca 11, 24; Matei 12, 44; II Petru 2, 20

şi goală, adică inima fără rod, ia alte şapte duhuri mai rele decât el şi intră şi se încuibă în ea, făcând cele de pe urmă ale omului, mai rele decât cele dintâi. De aci trebue să înţelegem că atâta vreme cât este Duhul Sfânt în noi, Satana nu poate intra ca să rămână în adâncul sufletului. Dar şi dumnezeescul Pavel ne explică limpede înţelesul acestei icoane. Căci privind lucrul acesta din punctul de vedere al luptei, zice: „Mă bucur după omul dinlăuntru de legea lui Dumnezeu. Dar văd altă lege în mădularele mele, oştindu-se împotriva legii minţii mele şi robindu-mă legii păcatului, care este în mădularele mele".[1] Iar privindu-l din laturea desăvârşirii, zice: „Aşa dar nu mai este nicio osândă pentru cei ce umblă în Iisus Hristos, nu după trup, căci legea Duhului vieţii m'a slobozit de legea păcatului şi a morţii".[2] Dar zice şi altundeva, ca iarăşi să ne arate că Satana războeşte sufletul ce se împărtăşeşte de Duhul Sfânt, din trup: „Staţi deci bine, încingându-vă mijlocul vostru cu adevărul şi îmbrăcând platoşa dreptăţii şi încălţându-vă picioarele spre gătirea Evangheliei păcii, luând peste toate pavăza credinţii, întru care veţi putea stinge toate săgeţile cele aprinse ale vicleanului; luaţi coiful mântuirii şi sabia Duhului, care este cuvântul lui Dumnezeu".[3] Dar a lupta este altceva decât a fi dus în robie. Fiindcă lucrul al doilea arată o ducere cu sila, iar cel dintâi o luptă cu puteri egale. De aceea Apostolul zice că diavolul se năpusteşte asupra sufletelor purtătoare de Hristos, cu săgeţi aprinse. Căci cel ce nu este stăpân pe protivnicul său, are trebuinţă numaidecât de săgeţi, ca să-l poată birui şi supune pe cel ce se luptă cu el din depărtare, prin trimiterea săgeţilor. Deci Satana, fiindcă nu se poate încuiba în mintea celor ce se nevoiesc, ca mai 'nainte, dată fiind prezenţa harului, călăreşte pe mustul cărnii, ca unul ce e cuibărit în trup, ca prin firea uşor de mânuit a acestuia să amăgească sufletul. De aceea trebue să uscăm trupul cu

1) Romani 7, 22—23. 2) Romani 8, 1—2 3) Efeseni 6, 44—47

măsură, ca nu cumva prin mustul lui să se rostogolească mintea pe lunecuşul plăcerilor. Deci se cuvine ca din însuşi cuvântul Apostolului să ne încredinţăm că mintea celor ce se nevoiesc stă sub lucrarea luminii dumnezeeşti ;[1] de aceea şi slujeşte legii dumnezeeşti şi se veseleşte cu ea. Iar trupul primeşte cu plăcere, pentru firea lui uşor de mânuit, duhurile rele; de aceea şi alege să slujească răutăţii lor. De aci se vede şi mai mult că mintea nu este un sălaş comun al lui Dumnezeu şi al diavolului. Căci cum ar zice atunci Pavel: „slujesc cu mintea legii lui Dumnezeu, iar cu trupul legii păcatului"?[2]
De aci iarăşi se vede că mintea mea stă întru toată libertatea în luptă cu dracii, slujind cu bucurie bunătăţii harului, iar trupul primeşte aburul dulce al plăcerilor neraţionale, pentru faptul că îngădue, cum am zis, duhurilor rele să stea cuibărite în el. „Căci ştiu, zice, că nu locueşte în mine, adică în trupul meu, binele".[3] E vorba de cei ce se împotrivesc păcatului, dar se află pe la mijlocul nevoinţelor. Căci nu spune despre sine aceasta. Deci cu mintea se războiesc dracii, iar trupul încearcă să-l povârnească spre lunecuşul plăcerilor prin îmboldiri stăruitoare. Căci li se îngădue, după o dreaptă judecată, să petreacă în adâncurile trupului, chiar şi ale celor ce luptă întins împotriva păcatului, pentru faptul că voia slobodă a cugetului omenesc este pururea sub cercare. Iar dacă cineva poate să moară prin osteneli încă pe când trăeşte, ajunge în întregime locaşul Duhului Sfânt. Căci unul ca acesta a înviat, încă înainte de a muri. Aşa a fost cu fericitul Pavel şi cu toţi cei ce s'au luptat sau se luptă în chip desăvârşit împotriva păcatului.

83. E drept că inima izvorăşte şi din sine gânduri bune şi rele. Dar nu rodeşte prin fire cugetările rele, ci amintirea răului i s'a făcut ca un fel de deprindere din pricina rătăcirii dintâi. Însă cele mai multe şi mai

1) Romani 7, 22 2) Romani 7. 25. 3) Romani 7, 18

rele dintre gânduri le zămisleşte din răutatea dracilor. Dar noi le simţim pe toate ca ieşind din inimă. Şi de aceea au bănuit unii că în minte se află împreună cu harul şi păcatul. De aceea socotesc ei că a zis şi Domnul „că cele ce ies din gură purced din inimă şi acelea spurcă pe om. Căci din inimă purced gânduri rele, curvii"[1] şi cele următoare. Ei nu ştiu insă că mintea noastră, având o simţire foarte fină, îşi însuşeşte lucrarea gândurilor şoptite ei de duhurile rele, oarecum prin trup, dat fiind că firea lunecoasă a acestuia duce prin starea lui umorală (διά xfjs συγκράσεως) şi mai mult sufletul la această stare, într'un chip în care nu ştim. Numai fiindcă trupul iubeşte pururea şi fără măsură mângăierea amăgirilor ni se pare că şi gândurile semănate de draci în suflet purced din inimă. Fapt e că noi ni le însuşim atunci când vrem să ne îndulcim cu ele. Acest lucru l-a osândit Domnul când a spus cuvântul de mai înainte. Căci cel ce se îndulceşte cu gândurile suflate lui de răutatea Satanei şi înscrie oarecum amintirea lor în inima sa, e vădit că de aci înainte le rodeşte din cugetul său.

84. Domnul zice în Evanghelii că nu poate fi scos cel tare din casa sa, dacă nu-l va scoate unul şi mai tare, după ce l-a legat şi jefuit.[2] Cum poate deci cel scos cu atâta ruşine să intre iarăşi şi să petreacă împreună cu Stăpânul adevărat, care se odihneşte în casa Sa cum vrea ? Căci nici împăratul nu se va gândi să lase împreună cu el în curţile împărăteşti pe tiranul, care i-a stat cândva împotrivă şi pe care l-a biruit. Mai de grabă îl va omorî îndată, sau îl va lega pentru o lungă pedeapsă şi-l va preda oştilor sale spre o moarte de ocară.

85. Dacă cineva presupune din pricină că gândim împreună atât cele bune cât şi cele rele, că Duhul Sfânt şi diavolul locuesc laolaltă în minte să afle că

1) Mt. 15, 19. 2) Mt. 22, 29.

aceasta se întâmplă pentru aceea că încă n'am gustat şi n'am văzut „că bun este Domnul".[1] Căci la început, precum am spus şi mai înainte, harul îşi ascunde prezenta sa în cei botezaţi, aşteptând hotărârea sufletului, ca atunci când omul se va întoarce cu totul spre Domnul, să-şi arate, printr'o negrăită simţire, prezenta în inimă. Pe urmă iarăşi aşteaptă mişcarea sufletului, îngăduind săgeţilor drăceşti să ajungă până în adâncul acestei simţiri, ca printr'o hotărâre şi mai caldă şi prin cuget smerit să caute pe Dumnezeu. Deci dacă omul va începe de aci înainte să sporească în păzirea poruncilor şi să cheme neîncetat pe Domnul Iisus, focul sfântului har se va revărsa şi peste simţurile mai de dinafară ale inimii, arzând cu totul neghina pământului omenesc. Drept urmare cursele diavoleşti se vor depărta de acest loc, înţepând de aci înainte mai domol partea pătimătoare a sufletului. Iar când nevoitorul se va îmbrăca cu toate virtuţile şi mai ales cu desăvârşita sărăcie, atunci harul îi va lumina toată firea printr'o oarecare simţire mai adâncă, încălzindu-l spre mai multă dragoste de Dumnezeu. Din această pricină săgeţile drăceşti se vor stinge înafară de simţirea trupului. Căci adierea Duhului Sfânt, mişcând inima spre suflarea păcii, stinge săgeţile dracului purtător de foc, încă pe când sunt în aer. Dar şi pe cel care a ajuns la această măsură îl părăseşte Dumnezeu uneori în mâna răutăţii dracilor, lăsând mintea lui neluminată, ca voia noastră slobodă să nu fie câtuşi de puţin legată de lanţurile harului. Aceasta nu numai pentrucă păcatul se birueşte prin lupte, ci şi pentrucă omul e dator să mai sporească încă în experienţa duhovnicească. Căci ceea ce pare lucru desăvârşit celui povăţuit, este încă nedesăvârşit faţă de bogăţia lui Dumnezeu, care povăţueşte cu dragoste largă, chiar dacă ar putea cineva sui toată scara arătată lui Iacov,[2] înaintând prin osteneli.

1) Ps. 34. 9. 2) Gen. 28, 12.

86. Însuşi Domnul zice că Satana a căzut din cer, ca să nu privească cel slutit la locaşurile sfinţilor îngeri.[1] Cum deci va putea să aibă la un loc cu Dumnezeu drept locaş mintea omenească, cel ce nu s'a învrednicit de împreuna petrecere cu slugile cele bune? Iar de vor zice că aceasta se întâmplă prin îngăduinţa lui Dumnezeu, nu vor spune cu nimic mai mult. Căci părăsirea (îngăduinţa) în scop de povăţuire nu lipseşte nicidecum sufletul de lumina dumnezeească, ci harul îşi ascunde numai, cum am zis, de multe ori, prezenţa din fata minţii, ca să împingă oarecum sufletul înainte prin răutatea dracilor, spre a căuta cu toată frica şi cu multă smerenie ajutorul lui Dumnezeu, cunoscând câte puţin răutatea vrăjmaşului său. Este ceea ce face mama care depărtează puţin copilul dela sânul său, dacă se poartă cu neorânduială faţă de regulile alăptării, ca speriat de niscai oameni cu feţe urîte ce stau împrejur, sau de niscai fiare, să se întoarcă cu frică multă şi cu lacrimi la sânul maicii. Dar părăsirea în sens de lepădare predă sufletul ce nu vrea să aibă pe Dumnezeu, legat dracilor. Noi însă nu suntem fiii lepădării,[2] să nu fie, ci credem că suntem prunci adevăraţi ai harului lui Dumnezeu, alăptaţi cu mici părăsiri şi cu dese mângăeri, ca prin bunătatea Lui să ajungem la bărbatul desăvârşit şi la măsura vârstei plinirii lui Hristos.[3]

87. Părăsirea povăţuitoare aduce sufletului întristare multă; de asemenea o anumită smerenie şi desnădejde măsurată. Aceasta pentru ca partea lui iubitoare de slavă şi fricoasă să ajungă, după cuviinţă, la smerenie. Ea produce în inimă îndată frica de Dumnezeu şi lacrimi de mărturisire, precum şi multă dorinţă de tăcere. Dar părăsirea în sens de lepădare lasă sufletul să se umple de desnădejde, de necredinţă, de fumul mândriei şi de mânie. Deci având noi experienţa ambelor părăsiri suntem datori să ne apropiem de Dumnezeu după cum o cere fie-

1) Luc. 10, 18. 2) Evr. 10, 39 3) El. 4, 13.

care. În cazul celei dintâi suntem datori să-I aducem mulţumire însoţită de rugăciuni de iertare, ca unuia ce ne pedepseşte neînfrânarea voii noastre cu certarea acestei părăsiri, ca să ne înveţe, asemenea unui Tată bun, deosebirea dintre virtute şi păcat. În cazul celei din urmă, trebue să-I aducem mărturisirea neîncetată a păcatelor şi lacrimi nelipsite şi retragere şi mai multă, ca doar vom putea astfel, prin sporirea ostenelelor, să ni-L facem pe Dumnezeu milostiv, ca să caute ca mai înainte la inimile noastre. Dar trebue să ştim că atunci când se dă lupta între suflet şi Satana, ciocnindu-se ca două fiinţe, datorită părăsirii povăţuitoare, harul se ascunde pe sine, precum am mai spus, dar conlucră cu sufletul, dându-i un ajutor nesimţit, ca să arate vrăjmaşilor sufletului, că biruinţa este numai a lui.

88. Când cineva stă în vreme de iarnă într'un loc oarecare sub cerul liber, privind la începutul zilei întreg spre Răsărit, partea de dinainte a sa se încălzeşte de soare, iar cea din spate rămâne nepărtaşe de căldură, dat fiind că soarele nu se află deasupra capului său. Tot aşa şi cei ce sunt la începutul lucrării duhovniceşti îşi încălzesc în parte inima prin harul sfânt, din care pricină şi mintea începe să rodească cugetări duhovniceşti ; dar părţile de dinafară ale ei rămân de cugetă după trup, deoarece încă nu sunt luminate de sfânta lumină, printr'o simţire adâncă, toate mădularele inimii. Neînţelegând unii aceasta, au socotit că în mintea celor ce se nevoiesc sunt două ipostasuri ce se împotrivesc unul altuia. Dar dacă în aceeaşi clipă se nimereşte ca sufletul să gândească şi bune şi rele, aceasta se întâmplă în chipul în care omul dat mai înainte ca pildă simte totdeodată şi gerul şi căldura. Căci de când mintea noastră s'a rostogolit la chipul îndoit al cunoştinţii, e silită chiar dacă nu vrea, să poarte în aceeaşi clipă şi gânduri bune şi gânduri rele, mai ales la cei ce ajung la o subţirime a puterii de deosebire. Căci cum se grăbeşte să înţeleagă binele, îndată îşi aminteşte şi de rău.

Fiindcă dela neascultarea lui Adam ţinerea de minte a omului s'a sfăşiat în două. Când vom începe însă să împlinim cu râvnă fierbinte poruncile lui Dumnezeu, harul, luminând toate simţurile noastre printr'o adâncă simţire, va arde pe de o parte amintirile noastre, iar pe de alta, îndulcind inima noastră cu pacea unei iubiri statornice, ne va face să izvorîm gânduri duhovniceşti, nu după trup. Iar aceasta se întâmplă foarte des celor ce s'au apropiat de desăvârşire, având în inimă neîntreruptă pomenirea Domnului.

89. Două bunuri ne aduce nouă harul cel sfânt prin Botezul renaşterii, dintre cari unul covârşeşte nemărginit pe celălalt. Cel dintâi ni se dărueşte îndată, căci ne înoeşte în apa însăşi şi luminează toate trăsăturile sufletului, adică „chipul" nostru, spălând orice sbârcitură a păcatului nostru. Iar celălalt aşteaptă să înfăptuiască împreună cu noi ceea ce este „asemănarea". Deci când începe mintea să guste întru multă simţire din dulceaţa Preasfântului Duh, suntem datori să ştim că începe harul să zugrăvească, aşa zicând, peste chip, asemănarea. Căci precum zugravii desenează întâi cu o singură culoare figura omului, apoi înflorind puţin câte puţin culoarea prin culoare, scot la arătare chipul viu al celui zugrăvit până la firele părului, aşa şi sfântul har al lui Dumnezeu readuce întâi prin Botez „chipul" omului la forma în care era când a fost făcut, iar când ne vede dorind cu toată hotărîrea frumuseţea „asemănării" şi stând goi şi fără frică în atelierul lui, înfloreşte o virtute prin alta şi înalţă chipul sufletului din strălucire în strălucire, dăruindu-i pecetea asemănării. Aşa încât simţirea ne arată cum ia formă în noi asemănarea, dar desăvârşirea asemănării o vom cunoaşte abia din iluminare. Căci toate virtuţile le primeşte mintea prin simţire, înaintând după o măsură şi rânduială negrăită. Dar dragostea duhovnicească nu o poate câştiga cineva până ce nu va fi iluminat întru toată încredinţarea de Duhul Sfânt. Căci până ce nu primeşte mintea în chip desăvârşit ase-

mănarea prin lumina dumnezeească, poate avea aproape toate celelalte virtuţi, dar este încă lipsită de dragostea desăvârşită. Iar când se va asemăna cu virtutea lui Dumnezeu (vorbesc de asemănare, cât e cu putinţă omului), atunci va purta şi asemănarea dragostei dumnezeeşti. Căci precum în cazul portretelor pictate, dacă se adaugă chipului culoarea cea mai vie, se scoate la iveală până şi asemănarea zâmbetului celui pictat, aşa şi la cei zugrăviţi după asemănarea dumnezeească de către harul dumnezeesc, dacă se adaugă lumina dragostei, „chipul" e ridicat cu totul la frumuseţea „asemănării". Nici nepătimirea nu o poate dărui sufletului altă virtute, fără numai dragostea. Căci dragostea „este plinirea legii".[1] încât „omul nostru cel dinlăuntru se înoeşte zi de zi"[2] în gustarea dragostei, dar se împlineşte abia întru desăvârşirea ei.

90. La începutul înaintării, dacă iubim cu căldură virtutea lui Dumnezeu, Preasfântul Duh face sufletul să guste cu toată simţirea şi încredinţarea din dulceaţa lui Dumnezeu, ca mintea să afle printr'o cunoştinţă exactă răsplata desăvârşită a ostenelelor iubitorilor de Dumnezeu. Dar pe urmă ascunde pentru multă vreme bogăţia acestui dar de vieaţă făcător, ca chiar de vom împlini toate celelalte virtuţi, să ne socotim că nu suntem nimic, întru cât nu avem încă dragostea sfântă ca o deprindere. Drept aceea dracul urii turbură atunci sufletele celor ce se nevoesc, încât îi face să vorbească de rău chiar şi pe cei ce-i iubesc pe ei şi să ducă lucrarea stricăcioasă a urii până la a-şi face din ea aproape o îndeletnicire plăcută. Din pricina aceasta, sufletul se întristează şi mai mult, purtând în el amintirea dragostei dumnezeeşti, dar neputând-o dobândi în simţire, pentru lipsa ostenelelor celor mai desăvârşite. E trebuinţă deci ca să o împlinim totuşi măcar de silă, ca să ajungem la gustarea ei întru toată simţirea şi încredinţarea. Căci

1) Romani 13, 10. 2) II Corinteni 4, 16.

desăvârşirea ei nimeni nu o poate câştiga până ce se află în trupul acesta, decât numai sfinţii cari au ajuns până la mucenicie şi la mărturisirea desăvârşită. Fiindcă cel ce ajunge la ea, se preface întreg şi nu mai doreşte cu uşurinţă nici măcar hrană. Căci ce poftă va mai avea de bunătăţile lumii cel ce e hrănit de dragostea dumnezeească? De aceea preaînţeleptul Pavel, marele vas al cunoştinţii, binevestindu-ne din convingerea sa deplină, zice: „Împărăţia cerurilor nu este mâncare şi băutură, ci dreptate, pace şi bucurie în Duhul Sfânt"[1] cari sunt roada dragostei desăvârşite, Aşa încât cei ce înaintează până la desăvârşire pot să guste aici des din ea, dar desăvârşit nimenea nu o poate câştiga, decât numai când „se va înghiţi desăvârşit ce este muritor de vieaţă".[2]

91. Mi-a povestit careva dintre cei ce iubesc pe Domnul cu o voinţă nesăturată: „Dorind eu să cunosc lămurit dragostea lui Dumnezeu, mi-a dăruit aceasta Bunul întru simţire şi încredinţare multă. Şi aşa de mult am simţit această lucrare, încât sufletul se grăbea cu o negrăită bucurie şi dragoste să iasă din trup şi să ajungă la Domnul, nemai ştiind parcă chipul vieţii acesteia trecătoare". Cel ce a ajuns la trăirea acestei iubiri, chiar dacă ar fi ocărît sau păgubit de nenumărate ori de cineva (căci se întâmplă să aibă acesta încă pe cineva care să-l necăjească), nu se mânie împotriva lui, ci rămâne oarecum lipit de sufletul celui ce-l ocăreşte sau îl păgubeşte. Numai împotriva acelora se aprinde, cari se pornesc împotriva săracilor, sau grăesc nedreptate împotriva lui Dumnezeu, cum zice Scriptura,[3] sau vieţuesc altcumva în răutate. Căci cel ce iubeşte pe Dumnezeu mai mult decât pe sine însuşi, mai bine zis cel ce nu se mai iubeşte pe sine, ci numai pe Dumnezeu, nu-şi mai răzbună cinstea sa, ci vrea să fie cinstită numai dreptatea Celui ce l-a cinstit pe el cu cinste veşnică. Iar aceasta nu o face numai cu o voinţă mai slabă, ci

1) Romani 14, 17. 2) II Cor. 5, 4 3) Psalm 75, 6

ca unul ce şi-a făcut o deprindere dintr'o astfel de aplecare, fiindcă a cercat mult dragostea lui Dumnezeu. Pe lângă acestea trebue să ştim că cel ce a fost dus la o aşa de mare dragoste de către Dumnezeu, se află mai presus şi de credinţă în vremea lucrării ei, ca unul ce are de acum întru simţirea inimii, prin marea lui dragoste, pe însuşi Cel cinstit prin credinţă. Aceasta ne-o arată lămurit Sfântul Pavel, zicând: „Iar acum rămân acestea trei: credinţa, nădejdea şi dragostea; iar mai mare dintre ele este dragostea"[1]. Căci cel ce are, cum am zis, în bogăţia dragostei pe Dumnezeu, este cu mult mai mare decât credinţa sa, ca unul ce se află întreg în dragostea sa.

92. Faza de mijloc din lucrarea sfintei cunoştinţe ne pricinueşte nu puţină întristare când, ocărîndu-l pe cineva dintr'o întărîtare oarecare, ni l-am făcut duşman. Fiindcă ea nu încetează de-a împunge conştiinţa noastră, până ce, prin multă rugare de iertare, nu aducem pe cel ocărit la cugetul de odinioară. Dar cea mai desăvârşită înţelegere ne face foarte multă grijă şi mustrare chiar când careva dintre oamenii lumii s'ar mânia pe noi pe nedreptul, pentru faptul că suntem peste tot sminteală cuiva din veacul acesta. Atunci mintea e stingherită şi dela contemplarea lui Dumnezeu şi dela cuvântarea despre EL. Căci temeiul cunoştinţii fiind dragostea, nu lasă cugetarea să se lărgească în zămislirea de contemplaţii dumnezeeşti, până nu vom recâştiga mai întâi în dragoste şi pe cel ce s'a mâniat în deşert pe noi. Iar dacă acela nu vrea să se întâmple aceasta, sau s'a depărtat de locul unde vieţuim noi, se cuvine ca, aşezându-i chipul feţii lui în afecţiunea largă a sufletului, să plinim astfel în adâncul inimii legea dragostei. Căci cei ce vreau să aibă cunoştinţa lui Dumnezeu trebue să privească spiritual şi feţele celor ce s'au mâniat fără temeiu, cu un cuget nemânios. Împlinindu-se aceasta, mintea noastră nu numai că se va mişca fără

1) Corinteni 13. 13.

greşeală spre contemplarea lui Dumnezeu, ci se va înălţa şi spre dragostea Lui cu multă îndrăsnire, ca una ce se zoreşte neîmpiedecată dela treapta a doua la cea dintâi.

93. Calea virtuţii li se arată celor ce încep să iubească evlavia, aspră şi posomorâtă. Nu fiindcă aşa este ea, ci fiindcă firea omenească îndată ce-a ieşit din pântece la larg se dă în tovărăşia plăcerilor. Dar celor ce au răzbit dincolo de mijlocul ei, li se arată plăcută şi uşoară. Căci obişnuinţele rele, fiind supuse celor bune prin împlinirea binelui, s'au pierdut deodată cu amintirea plăcerilor nesocotite. Drept urmare sufletul umblă de aci înainte cu bucurie pe toate cărările virtuţilor. Pentru aceasta Domnul, aducându-ne la începutul căii mântuirii, zice: „Strâmtă şi anevoioasă este calea, care duce la vieaţă şi puţini umblă pe ea".[1] Iar către cei ce vreau să se apuce cu multă hotărîre de păzirea sfintelor Sale porunci, zice: „Jugul Meu este blând şi sarcina mea uşoară".[2] Deci la începutul nevoinţelor trebue să împlinim sfintele porunci ale lui Dumnezeu cu o voinţă oarecum silită, ca văzând Domnul cel bun scopul şi osteneala noastră, să ne trimită voia Lui cea gata de ajutor, ca să slujim apoi cu multă plăcere poruncilor Sale slăvite. Căci atunci ni se întăreşte dela Domnul voinţa, ca să facem cu multă bucurie, neîncetat binele. Atunci vom simţi cu adevărat că Dumnezeu este „Cel ce lucrează în noi şi să vrem şi să lucrăm pentru bunăvoinţă".[3]

94. Precum ceara, dacă nu e încălzită şi înmuiată multă vreme, nu poate primi pecetea întipărită în ea, aşa şi omul nu poate primi pecetea virtuţii lui Dumnezeu, dacă nu e cercat prin dureri şi neputinţe. De aceea zice Domnul către dumnezeescul Pavel: „Îţi este de ajuns harul Meu. Căci puterea Mea în neputinţe se desăvârşeşte".[4] Dar însuşi Apostolul se laudă zicând: „Cu mare plăcere, deci, mă voiu lăuda

1) Matei 7. 14 2) Matei 11, 30. 3) Filipeni 2, 13. 4) II Corinteni 12, 9

intru neputinţele mele, ca să se sălăşluiască întru mine puterea lui Hristos".[1] Dar şi în Proverbe s'a scris: „Pe care-l iubeşte Domnul, îl ceartă; şi bate pe tot fiul pe care-l primeşte".[2] Apostolul numeşte neputinţe năpustirile vrăjmaşilor crucii, cari se întâmplau necontenit lui şi tuturor Sfinţilor, ca să nu se înalţe, cum însuşi zice, de bogăţia covârşitoare a descoperirii,[3] ci să stăruiască mai de grabă prin smerenie în chipul desăvârşirii, păzind prin desele umiliri, cu evlavie, darul dumnezeesc. Iar noi numim neputinţe, gândurile rele şi slăbiciunile trupeşti. Căci atunci trupurile Sfinţilor ce se nevoiau împotriva păcatului, fiind predate bătăilor aducătoare de moarte şi altor felurite chinuri, erau cu mult deasupra patimilor intrate în firea omenească prin păcat. Dar acum bisericile având pace multă din mila Domnului, trebue să fie cercat trupul celor ce se nevoesc pentru evlavie cu multe slăbiciuni, iar sufletul cu gânduri rele. Aceasta se întâmplă mai ales celor în cari cunoştinţa lucrează întru multă simţire şi încredinţare, ca să fie feriţi de toată slava deşartă şi mândria, şi să poată primi, cum am zis, cu multă smerenie, pecetea frumuseţii dumnezeeşti, după Sfântul care zice: „Însemnatu-s'a peste noi lumina feţii Tale, Doamne".[4] Deci trebue să răbdăm cu mulţumire voia Domnului. Căci în felul acesta ni se va socoti drept a doua mucenicie necontenita supărare din partea boalelor şi lupta cu gândurile drăceşti. Căci cel ce zicea atunci sfinţilor mucenici prin acele căpetenii nelegiuite să se lapede de Hristos şi să dorească slava lumească, spune şi acum neîncetat aceleaşi lucruri robilor lui Dumnezeu. Cel ce aducea atunci chinuri peste trupurile drepţilor şi ocăra cumplit pe cinstiţii dascăli prin cei ce slujeau socotinţelor sale diavoleşti, aduce şi acum felurite pătimiri mărturisitorilor evlaviei, împreună cu multe ocări şi umiliri, mai ales când aceştia ajută cu multă putere săracilor ce

1) Tot acolo 2) Proverbe 3, 12. 3) Corinteni 12, 7. 4) Psalm 4, 7.

suferă pentru slava Domnului. De aceea trebue să ne împlinim mucenicia conştinţii noastre cu multă hotărîre şi răbdare, înaintea lui Dumnezeu. Căci „răbdând, zice, am aşteptat pe Domnul, şi a căutat spre mine".[1]

95. Smerita cugetare este un lucru greu de câştigat. Cu cât este mai mare, cu atât se cer mai multe strădanii pentru dobândirea ei. Ea se iveşte în cei părtaşi de sfânta cunoştinţă în două cazuri şi chipuri: când luptătorul pentru evlavie se aflǎ la mijlocul drumului experienţelor duhovniceşti, el are un cuget mai smerit din pricina neputinţei trupului, sau a celor ce duşmănesc fără temeiu pe cei ce se îngrijesc de dreptate, sau a gândurilor rele; apoi când mintea e luminată de harul dumnezeesc întru simţire şi siguranţă multă, sufletul are smerita cugetare ca pe o însuşire firească, întru cât, fiind plin de bunătate dumnezeească, nu mai poate să se umple de slavă deşartă, chiar dacă ar împlini neîncetat poruncile Domnului, ci se socoteşte pe sine mai smerit decât toţi, în urma împărtăşirii de bunăvoinţa dumnezeească. Cea dintâi smerită cugetare cuprinde de multe ori întristare şi descurajare. Iar cea din urmă cuprinde bucurie împreunată cu o sfială plină de înţelepciune. Fiindcă cea dintâi se iveşte, cum am zis, în cei ce se aflǎ la mijlocul nevoinţelor, iar cea de-a doua se trimite celor ce s'au apropiat de desăvârşire. Cea dintâi se întristează adeseori când e lipsită de fericirile pământeşti. Cea de-a doua, chiar dacă i-ar oferi cineva toate împărăţiile pământului, nu se impresionează şi nu simte săgeţile cumplite ale păcatului. Căci fiind cu totul duhovnicească, nu mai cunoaşte de loc slava trupească. Dar tot cel ce se nevoieşte a trebuit să treacă prin cea dintâi, ca să ajungă la cea de-a doua. Căci dacă nu ne-ar înmuia harul, aducând asupra noastră pătimirile povăţuitoare, ca să lămurească voia noastră cea slobodă, nu ne-ar dărui strălucirea smereniei de pe urmă.

1) Psalm 40, 2.

96. Cei ce iubesc plăcerile vieţii de aici, trec dela gânduri la greşeli. Căci fiind purtaţi de o judecată nesocotită, doresc să prefacă aproape toate gândurile lor pătimaşe în cuvinte nelegiuite şi în fapte necuviincioase. Iar cei ce încearcă să ducă o vieaţă de nevoinţe, scăpând de greşeli trec uşor la gânduri rele, sau la cuvinte rele şi vătămătoare. Căci dacă dracii văd pe aceştia ţinându-se cu plăcere de ocări, sau grăind lucruri deşarte şi ne la locul lor, sau râzând cum nu trebue, sau mâniindu-se fără măsură, sau poftind slava goală şi deşartă, se înarmează cu grămada împotriva lor. Pentrucă luând mai ales iubirea de slavă ca prilej pentru răutatea lor şi sărind prin ea înlăuntru, ca printr'o oarecare portiţă întunecoasă, ei izbutesc să răpească sufletele. Deci cei ce vreau să vieţuiască la un loc cu mulţimea virtuţilor, sunt datori să nu dorească nici slavă, nici întâlniri multe, nici să facă ieşiri dese, sau să defaime pe cineva, chiar dacă ar fi vrednic de defăimare, nici să vorbească multe, chiar dacă ar putea să le spună toate bune; căci vorba multă împrăştiind fără măsură mintea, nu numai că o opreşte dela lucrarea duhovnicească, ci o şi predă dracului trândăviei, care, slăbind-o peste măsură, o predă apoi dracului întristării şi pe urmă celui al mâniei. Deci se cuvine ca mintea să se ocupe pururea cu pazirea sfintelor porunci şi cu pomenirea adâncă a Domnului slavei. „Căci cel ce păzeşte, zice, porunca, nu va cunoaşte cuvânt rău", adică nu se va abate la gânduri sau la cuvinte rele.

97. Când inima primeşte cu o oarecare durere fierbinte săgetăturile dracilor — încât îi pare celui războit că primeşte chiar săgeţile înseşi, — sufletul urăşte cu amar patimile, ca unul ce se află la începutul curăţirii. Căci dacă nu s'ar îndurera mult de neruşinarea păcatului, nu ar putea să se bucure îmbelşugat de bunătatea dreptăţii. Cel ce vrea prin urmare să-şi curăţească inima, să o încălzească necontenit cu pomenirea Domnului Iisus, neavând decât acest cuget şi acest lucru, fără

încetare. Căci cei ce vreau să se lapede de putreziciunea lor nu se cade ca uneori să se roage, iar alteori nu, ci pururea să petreacă cu rugăciune în păzirea minţii, chiar dacă s'ar afla undeva afară de casa de rugăciune. Căci precum cel ce vrea să curăţească aurul, dacă lasă să înceteze oricât de scurtă vreme focul din cuptor, face să se aşeze iarăşi sgura pe aurul curăţit, aşa şi cel ce uneori pomeneşte pe Dumnezeu, alteori nu, pierde prin întrerupere ceea ce socoteşte să câştige prin rugăciune. E propriu bărbatului iubitor de virtute să ţină pururea pământul inimii în focul pomenirei lui Dumnezeu, ca aşa, curăţindu-se răul puţin câte puţin sub dogoarea bunei pomeniri, sufletul să se întoarcă cu desăvârşire la strălucirea sa firească, spre şi mai multă slavă.

98. Nepătimirea nu înseamnă a nu fi războiţi de draci, căci atunci ar trebui să ieşim, după Apostol, din lume,[1] ci, războiţi fiind de ei, să rămânem nebiruiţi. Căci şi luptătorii îmbrăcaţi în fier sunt ţinta săgeţilor trimise de vrăjmaşi şi aud sunetul săgeţilor şi văd săgeţile trimise, dar nu sunt răniţi de ele, pentru tăria îmbrăcăminţii de războiu. Pentrucă fiind acoperiţi cu fier, ei rămân nebiruiţi când sunt războiţi. Deci şi noi, fiind înarmaţi cu toate armele sfintei lumini şi cu coiful mântuitor al tuturor faptelor bune, să tăiem cetele întunecoase ale dracilor. Căci curăţia nu vine numai din a nu mai face cele rele, ci şi din a stinge cu totul relele, prin împlinirea cu grijă a celor bune.

99. Când va birui omul lui Dumnezeu aproape toate patimile, rămân să-l mai războiască doi draci. Dintre aceştia, unul supără sufletul, ducându-l dela multa iubire de Dumnezeu la o râvnă ne la locul ei, încât acesta nu mai vrea să placă şi altul lui Dumnezeu, afară de el. Iar celalalt supără trupul, stârnindu-l printr'o anumită aprindere spre pofta împreunării. Aceasta se întâmplă trupului din pricina că o atare plăcere e proprie firii în scopul

1) I, Cor 5, 10.

naşterii de prunci şi de aceea e uşor de biruit; dar şi din pricina îngăduinţii (părăsirii) din partea lui Dumnezeu. Căci când vede Domnul pe vreun nevoitor înflorind bogat în mulţimea virtuţilor, îl lasă să fie întinat de acest drac, ca să se socotească pe sine mai nevrednic decât toţi oamenii din vieaţă. Supărarea din partea acestei patimi sau urmează isprăvilor de vrednicie, sau chiar le premerge uneori, ca fie într'un fel, fie într'altul, să dea sufletului părerea că e netrebnic, oricât de mari ar fi isprăvile lui. Cu primul drac ne vom lupta folosind multă smerenie şi dragoste, iar cu al doilea, prin înfrânare, nemâniere şi gândire adâncă la moarte. Simţind astfel neîncetat lucrarea Duhului Sfânt, ne vom ridica şi deasupra acestor patimi, întru Domnul.

100. Câţi ne facem părtaşi de sfânta cunoştinţă, vom avea parte fără îndoială şi de împrăştierile fără de voie. „Am însemnat, zice dumnezeescul Iov, şi ceea ce am greşit fără voie." Şi a făcut aşa cu dreptate. Căci dacă nu ar înceta cineva de-a pomeni pururea pe Dumnezeu şi dacă n'ar uita uneori sfintele lui porunci, nu ar cădea în greşeala de voie sau fără de voie. Trebue prin urmare să aducem îndată Stăpânului mărturisire întinsă şi despre greşalele fără de voie, adică să împlinim cu prisosinţă canonul obişnuit (căci nu este om care să nu facă greşeli omeneşti), până se va încredinţa conştiinţa noastră prin lacrimile dragostei despre iertarea acestora. „Căci de vom mărturisi, zice, păcatele noastre, credincios este şi drept, ca să ne ierte păcatele noastre şi să ne curăţească de toată nedreptatea".[1] Trebue să luăm aminte la simţirea cu care facem mărturisirea, ca nu cumva conştiinţa noastră să se mintă pe sine, cugetând că s'a mărturisit deajuns lui Dumnezeu. Fiindcă judecata lui Dumnezeu este cu mult mai bună decât conştiinţa noastră, chiar dacă ar fi cineva deplin încredinţat că nu mai ştie nimic necurăţit în sine. Preaînţeleptul

1) I Ioan 1, 9.

Pavel ne învaţă zicând: „Dar nici pe mine nu mă judec. Căci deşi nu ştiu nimic întru mine, dar nu mă îndreptez întru aceasta. Iar Cel ce mă judecă pe mine este Domnul".[1] Dacă deci nu ne vom mărturisi cum trebue şi pentru greşelile fără voie, vom afla în noi în vremea ieşirii noastre o oarecare frică nelămurită. Trebue să ne rugăm şi noi cei ce iubim pe Domnul, ca să ne aflăm atunci înafară de orice frică. Căci cel ce se va afla atunci în frică, nu va trece slobod peste căpeteniile iadului. Fiindcă are, ca şi aceia, în frica sufletului o mărturie a păcatului său. Dar sufletul ce se veseleşte în dragostea lui Dumnezeu în ceasul deslegării, se înalţă atunci cu îngerii păcii deasupra oştilor întunecate. Căci dragostea duhovnicească parcă îl într'aripează, dat fiind că a împlinit fără lipsuri legea.[2] De aceea cei ce ies cu o astfel de îndrăsnire din vieaţă, vor fi răpiţi până în prezenţa Domnului împreună cu toţi Sfinţii. Iar cei ce se tem chiar şi numai puţin în ceasul morţii, vor fi lăsaţi în grămada celorlalţi oameni, ca unii ce se află sub judecată; căci ei vor trebui să fie cercaţi prin focul judecăţii[3] şi aşa să primească partea ce li se cuvine după faptele lor, dela Bunul nostru Dumnezeu şi împărat Iisus Hristos. Fiindcă El este Dumnezeul dreptăţii şi a Lui este bogăţia bunătăţii Împărăţiei, de care ne va face parte nouă celor ce-L iubim pe El, în veac şi în toţi vecii vecilor, Amin.

Tâlcuirea sfântului Maxim la cuvântul capului 100, care zice: „Căci vor trebui să fie cercaţi prin focul judecăţii" despre al cărui înţeles au întrebat unii:

Cei ce au câştigat dragostea desăvârşită faţă de Dumnezeu şi şi-au înălţat aripile sufletului prin virtuţi,

1) Ef. 6, 13. 2) Rom. 13, 10

3) Din această tâlcuire a locului dela I Cor. 3, 13, se vede că „focul" de care vorbeşte Sf. Pavel este judecata din urma, care va proba definitiv sinceritatea faptelor bune şi le va arăta cum sunt pe cele aparent bune, ca sa nu se mai laude fariseii cu ele.

se răpesc în nori şi la judecată nu vin, cum zice Apostolul. Iar cei ce n'au câştigat cu totul desăvârşirea, ci au păcate şi isprăvi bune laolaltă, vin la locul judecăţii şi acolo, fiind oarecum arşi prin cercetarea faptelor bune şi rele,[1] dacă se va îngreuia cumpăna celor bune se vor izbăvi de munci.[2]

1) O noua dovadă că "focul" din I Cor 3, 13, e "judecata" sau „cercetarea" faptelor si nu e un foc oarecare ce curăţă pe cel ce nu s'a dus curăţit de aici

2) Răspuns la întrebarea 10 din "Onestiones et Dubia". P. G. 90, 793.

Isaia Pustnicul

Vieaţa şi opera

Autorul celor 27 capete „Despre păzirea minţii" nu este Isaia care a trăit pe la anul 370 şi de care vorbesc Rufinus şi Palladius[1] cum admite şi notiţa biografică din Filocalia greacă, ci un monach cu acelaşi nume din pustia schetică a Egiptului, apoi din pustia de lângă Gaza Palestinei, care s'a împotrivit Sinodului din Calcedon, iscălind „Enoticon-ul" împăratului Zeno la 482, şi a murit la anul 488. Acest lucru l-a dovedit Kruger[2] pe baza scurtei biografii ce i-a închinat-o acestui Isaia mai tânăr Zaharia Retorul şi care a fost publicată la 1870.[3] Dela el au rămas 29 de cuvântari („Orationes Isaiae Abatae"), cari nu erau cunoscute până de curând decât într'o traducere latină dela 1574 a lui P. Fr. Zinus (publicată la Migne P. G. 40, col. 1109—1206), după un manuscris grec neidentificat. Abia în 1911 a fost publicat un text grec original al lor în Ierusalim de călugărul Augustin (Το οσίου Πατρός ήμών Ήσαίου Λόγοι κθ·', pg. XXV+251). Dar acest text nu-l avem la îndemână.[4] Aceste cuvântări adresate unor monahi

1) Ruf. Hist. monachorum 10, Migse P. L. 2t, 428; Pallad. Hist. Laus 14. ed. Butler 2, 37.

2) Kruger in Ahrens und Kruger, Die sog Kircheogeschichte des Zahanas Rhetor, Leipz'g 1899, 385 urm., ca si in Byzant. Zeitsch. 8 (18991, 303.

3) Această „vieaţă" a lui Isaia cel tânăr, datorită monofizutului Ziharie Retorul, e publicată in: Brooks, Corpus script christ, orient, Scriptores Syri, Ser. 3, t. 25, Paris, 1907, 1—16 in text siriac, 1—10 in tsxt latin. Isaia din "Apophtegmata Patrium" (Pateric), Migne Gr. 65, 179—184, este tot acest Isaia mai tânăr.

4) Ştirile acestea le avem din O. Bardenhewer, Geschicte der altkirchtichen Uteratur, IV Band, ed. 1—2, Fr. i. Br. 1924, pg. 95—98 şi Viller—Rahner, op. c 109—110. Cel din urmă afirmă ca Isaia a murit ca monofizit, dar G Florovschi (Vizantijskie Otţi V—VIII Paris 1933, pg. 1771 susţine ca n'a fost monofizit propriu zis, chiar daci a iscălit „Enoticon-ul" împ. Zeno, întrucât nu e nimic monofizit in scrisul sau.

tineri tratează despre virtuţile principale ale vieţii ascetice şi au o căldură şi o densitate,cari arată că isvoresc dintr'o experienţă.Ele n'au în ele nici o eroare christologică, de aceea au fost foarte mult cetite. Din aceste cuvântări s'au păstrat mai multe excerpte. Aşa sunt cele 19 capete publicate în Migne (P. G. 40. 12C5-12Î2).[1] Gallandi a identificat textul tuturor acestor capete în cele 29 de cuvântări şi a arătat la note din ce cuvântare e luat fiecare.[2] Cele 27 capete „Despre păzirea minţii", cuprinse în Filocalie, alcătuesc şi ele un astfel de extras, care nu ne dă decât o idee aproximativă despre frumuseţea gândirii ascetice-mistice a lui Isaia. Dintre ele am identificat câteva între cele 19 capete "Despre asceză şi isichie" din Migne (P. G. 40. Î205—1212), care la rândul lor au fost identificate de Gallandi în textul celor 29 cuvântări. Iar pe altele le-am identificat numai în cele 29 cuvântări. În total am reuşit să identific 15 capete din 27. Dar cred că s'ar putea găsi şi celelalte 12 în textul acelor cuvântări [3]

1) Κεφάλαια περί άσκήσεως χσί ήσυχίας.

2) Un extras de sentinţe din aceste cuvântări, in limba latină, după un text grec ce se pare că nu s'a păstrat, se cuprinde in marea colecţie de reguli monahale a călugărului apusean Benedict de Aniane (+821) si poartă titlul: „Praecepta seu consilia abbatis Isaiae posita tironibus în monachatu" (Migne P. L. 103, col. 427-434).

3) Dau mai jos un conspect care arată fiecare din cele 15 capete identificate din Filocalie (F), cu paralela lui din cele 29 cuvântări (Or.) şi cu cele din cele 19 excerpte (E):

F 1 =	Or. II cap. 2 (PG. 40, 1108)	
F 2 =	E 12 (PG 40, 1209	
F 3 =	Or. IV cap. 8 (PG. 40, 1117)	
F 4 =	Or. IV cap. 12 (PG. 40, .5120)	
F 5 =	Or. IV cap. 12 cont (PG. 40, 1121)	
F 6 =	Or. XVI cap. 4 (PG. 40, 1144)	
F 10 =	Or. XIII cap. 3 (PG. 40, 1139)	
F 11 =	Or. XVII cap. 8 - 9 (PG. 40. 1151)	E 10 (PG. 40, 1208;
F 12 =	Or. XVII cap. 9 (PG 40, 1151)	E 13 (PG. 40, 1209!
F 15 =	Or. XXVI cap. 2 (PG 40, 1192)	E 19 (PG. 40, 1212»
F 16 =	Or. XXVI cap. 2 (PG. 40, 1193)	
F 20-21	Or XXV cap. 14-15 (PG. 40, 1183)	E 16 (PG. 40, 1212)
F 22 =	Or. XXV cap. 15 (PG. 40, 1184)	E 17 (PG. 40, 1212)
F 23, part 2-a		E 18 (PG. 40, 1212)
F 26	=	E 11 (PG. 40. 1212)

ISAIA PUSTNICUL

Despre păzirea minţii in 27 de capete

Este în firea minţii mânia împotriva patimilor. Căci dacă nu se mânie omul împotriva tuturor celor semănate de vrăjmaşul într'însul, nu va vedea nici curăţie întru sine. Când a aflat Iov lucrul acesta, a blestemat pe vrăjmaşii săi zicând : „Necinstiţilor şi defăimaţilor, lipsiţi de tot binele, nu v'am socotit vrednici nici de câinii turmelor mele" ![1] Iar cel ce vrea să ajungă la mânia cea firească, taie toate voile sale, până când întăreşte în sine voia cea după fire a minţii.

2. Când, împotrivindu-te, vei birui oastea vrăjmaşilor şi o vei vedea că fuge dela tine slăbită, să nu ţi se bucure inima. Căci răutatea duhurilor este în urma lor. Ei pregătesc un războiu şi mai rău decât cel dintâi şi adună forţe înapoia cetăţii, poruncindu-le să nu se mişte din loc. Dacă te vei împotrivi lor mai departe, luptându-te, vor fugi dela faţa ta întru slăbiciune. Dar dacă te vei înălţa întru inima ta, pe motiv că i-ai izgonit şi vei părăsi cetatea, se vor ridica unii dela spate, alţii din faţă şi bietul suflet se va pomeni împresurat de ei fără scăpare. Cetatea este rugăciunea; lupta este împotrivirea prin Iisus Hristos; iar baza de unde pornim lupta noastră este mânia.

1) Iov 30 1 - 2

3. Să stăm deci, iubiţilor, intru frica lui Dumnezeu, păzind şi supraveghind lucrarea virtuţilor. Să nu dăm pricină de sminteală conştiinţei noastre, ci să luăm aminte la noi înşine întru frica lui Dumnezeu, până când se va desrobi şi ea dimpreună cu noi, ca să se facă intre noi si ea unire deplină. Ea va fi atunci paznica noastră, arătându-ne fiecare lucru de care trebue să ne ferim. Dacă însă nu o vom asculta, se va depărta dela noi şi ne va părăsi şi vom cădea în mâinile vrăjmaşilor, cari nu vor mai avea milă de noi. Căci iată cum ne-a învăţat Stăpânul nostru, zicând : „Împacă-te cu pârîşul tău, până eşti încă pe cale cu el"...[1] şi cele următoare. Pârîşul este conştiinţa, fiindcă se împotriveşte omului ce vrea să facă voia trupului, iar dacă acesta nu vrea să o asculte îl dă pe mâna vrăjmaşilor săi.

4. Când vede Dumnezeu că mintea I s'a supus Lui din toată puterea şi nu are alt ajutor fără numai pe El singur, o întăreşte zicând: „Nu te teme fiul meu Iacob, prea micule la număr Israil"; şi iarăşi: „Nu te teme, că te-am răscumpărat; te-am numit cu numele Meu şi al Meu eşti tu. De va fi să treci prin apă, cu tine voi fi şi puhoaiele nu te vor înghiţi. Iar de va fi să treci prin foc, nu vei fi ars, iar flacăra nu te va mistui. Căci Eu sunt Domnul Dumnezeul tău, Sfântul lui Israil, Cel ce te mântuieşte".[2]

5. De va auzi mintea această încurajare, va îndrăzni împotriva vrăjmaşului, zicând : „Cine vrea să bată războiu cu mine ? Să vie de faţă! Cine este protivnicul meu ? Să se apropie de mine ! Iată, Domnul este ajutorul meu, cine mă va asupri ? Voi toţi ca o haină vă veţi învechi şi veţi fi mâncaţi de molii".[3]

6. Dacă inima ta urăşte păcatul prin fire, va ieşi biruitoare şi se va depărta dela toate ce nasc păcatul Pune muncile înaintea ta şi vei cunoaşte că ajutorul tău rămâne cu tine. Iar tu întru nimica să nu-L întristezi pe

1) Mt 5, 25 2) Is. 43, 1 — 3 3) Isaia 50, 8—9

Dumnezeu, ci plângând înaintea Lui, zi aşa: „A Ta este mila, ca să mă izbăveşti pe mine, Doamne; căci fără ajutorul Tău, îmi este cu neputinţă să scap din mâinile vrăjmaşilor mei". Fii cu luare aminte şi la inima ta şi El te va păzi de tot răul.

7. Dator este monahul să închiză toate porţile sufletului său, adică toate simţurile, ca să nu mai facă greşeli prin ele. Căci de se va vedea mintea pe sine nestăpânită de nimic, se va pregăti pentru nemurire, aducându-şi simţurile sale la un loc şi făcându-le un singur trup.

8. Când se va slobozi mintea de toată nădejdea din lumea văzută, să ştii că acesta e semn că a murit in tine păcatul.

9. Când se va elibera mintea, se va înlătura tot ce e la mijloc între ea şi Dumnezeu.

10. Când se va izbăvi mintea de toţi vrăjmaşii ei si se va linişti, se va afla într'un veac nou, cugetând la cele nouă şi nestricăcioase. „Deci unde este stârvul, acolo se vor aduna şi vulturii".[1]

11. Dracii se învălue şi se acoperă pentru o vreme în vicleşugul lor, că doar îşi va lăsa omul slobodă inima, socotind că s'a izbăvit de luptă. Iar dacă se întâmplă aceasta, sar dintr'odată asupra bietului suflet şi îl răpesc ca pe o vrabie. Şi dacă se află mai puternici decât bietul suflet, îl prăvălesc fără milă în păcate mai grele ca cele dela început, pentru cari s'a rugat să fie iertat. Să stăm deci cu frica lui Dumnezeu şi să străjuim inima, dăvârşind lucrarea noastră. Căci păzind virtuţile, împiedecăm răutatea vrăjmaşilor.

12. Iisus Hristos, învăţătorul nostru, ştiind vrăjmaşa lor neîndurare şi milostivindu-se de neamul omenesc, ne-a poruncit să păzim inima cu stricteţe, zicând: „Fiţi gata în tot ceasul, că nu ştiţi în care ceas vine furul ;

1) Mt 24, 28. Lc. 17, 37

deci nu cumva venind să vă găsească dormind";[1] şi iarăşi: „Vedeţi să nu se îngreuieze inima voastră întru desfrânare, beţie şi griji lumeşti şi să vie peste voi fără de veste ceasul acela".[2] Deci ia seama la inima ta, fiind cu luare aminte la simţurile tale. Şi dacă se va întovărăşi cu tine pomenirea lui Dumnezeu, vei prinde pe tâlharii cari te pradă de ea. Căci cel ce se deprinde să deosebească precis gândurile, recunoaşte pe cele ce vreau să intre şi să-l spurce, fiindcă acestea turbură mintea ca să se facă mândră şi trândavă. Dar cei ce cunosc răutatea lor, rămân neturburati, rugându-se Domnului.

13. De nu va urî omul toată lucrarea lumii acesteia nu va putea sluji lui Dumnezeu. Deci care este slujirea lui Dumnezeu ? Numai aceasta: să nu avem nimic străin în minte în vremea când ne rugăm Lui, nici plăcere când îl binecuvântăm, nici răutate când îi cântăm, nici ură când luăm partea Lui, nici râvnă rea care să ne împiedece să zăbovim cugetând la el şi să ne aducem aminte de El. Căci toate aceste lucruri întunecate se fac zid care închide nefericitul suflet, de nu poate sluji curat lui Dumnezeu. Fiindcă acestea îl reţin în văzduh şi nu-l lasă să meargă în întâmpinarea lui Dumnezeu şi să-L binecuvînteze întru ascuns şi să-L primească în cămara inimii, ca să fie luminat de El. Iată de ce se întunecă mintea totdeauna şi nu se poate apropia de Dumnezeu, dacă nu are grijă să taie acestea dela sine, întru cunoştinţă.

14. Când mintea va izbăvi simţirile sufletului de voile trupului şi le va aduce la nepătimire şi va desface sufletul de voile trupului, atunci, dacă va vedea Dumnezeu neruşinatele patimi năvălind asupra sufletului, ca să-i tragă simţirile în păcat, şi va striga mintea întru ascuns pe Dumnezeu neîncetat, îi va trimite ajutorul Său şi le va alunga pe toate deodată.

1) Lc. 12, 39. 2) Lc. 21, 34.

15. Rogu-te, câtă vreme eşti în trup, să nu laşi slobodă inima ta. Căci precum plugarul nu se poate bizui pe vreo roadă ce se arată în ţarina sa, mai înainte de-a o aduna în hambarele sale, fiindcă nu ştie ce i se poate întâmpla, tot aşa omul nu poate da drumul inimii sale „câtă vreme are suflare în nările sale".[1] Şi precum omul nu ştie ce patimă îl va întâmpina până la cea din urmă suflare, tot aşa nu poate slobozi inima sa până are răsuflare; ci trebue să strige totdeauna către Dumnezeu, după ajutorul şi mila Lui.

16. Cel ce nu află ajutor în vremea războiului, nu poate nădăjdui nici în pace.

17. Abia când cineva se va desface de cele de-a stânga (de cele rele), îşi va cunoaşte cu de-amănuntul toate păcatele ce le-a făcut înaintea lui Dumnezeu. Căci nu-şi vede omul păcatele sale, de nu se va desface de ele cu amărăciune. Dar cei ce au ajuns la măsura aceasta, au aflat plânsul şi rugăciunea şi ruşinea înaintea lui Dumnezeu, aducându-şi aminte de urîta lor tovărăşie cu patimile. Să ne luptăm deci, fraţilor, după puterea noastră, şi dimpreună cu noi va lucra şi Dumnezeu după mulţimea milelor Sale. Chiar dacă nu ne-am păzit inima ca părinţii noştri, să ne sârguim după putere să păzim trupurile noastre fără de păcat, precum cere Dumnezeu şi să credem că, ţinând seama de vremea foametei ce am apucat-o, va face şi cu noi mila pe care a făcut-o cu Sfinţii Săi.

18. Cel ce şi-a închinat întreaga inimă căutării lui Dumnezeu întru evlavie şi după adevăr, nu poate avea părerea că a ajuns plăcut înaintea lui Dumnezeu. Căci câtă vreme îl mustră conştiinţa pentru unele lucrări împotriva firii, nu este cu totul liber. Câtă vreme este cineva care îl mustră este şi cineva care îl învinovăţeşte; iar câtă vreme atârnă asupra lui învinuirea, nu e de faţă slobozenia. Dacă însă mai pe urmă, luând seama la tine

1) Iov 27, 3

in vremea rugăciunii, vezi că nimic nu te învinovăţeşte de păcat, să ştii că eşti slobod şi ai intrat în sfânta Lui odihnă după voia Sa. Dacă vezi că roada cea bună s'a împuternicit de n'o mai înăbuşe neghina vrăjmaşului, şi că nu din voia lor şi din vicleşug s'au depărtat protivnicii, încetând a mai război simţurile tale; şi dacă nourul face umbră deasupra cortului şi soarele nu te arde ziua, nici luna noaptea; dacă se află întru tine isprăvită toată pregătirea cortului, ca să stai şi să-l străjueşti după voia lui Dumnezeu, să ştii că ai biruit cu ajutorul lui Dumnezeu. Iar atunci şi El face umbră deasupra cortului, căci al Lui este. Până când însă tine războiul, omul petrece în frică şi cutremur, cugetând că poate birui sau poate fi biruit azi, ori poate birui sau poate fi biruit mâine. Căci lupta strânge inima. Dar nepătimirea nu e turburată de războiu. Cel ajuns la nepătimire a primit răsplata şi nu mai are grijă de desbinarea celor trei, căci s'a făcut pace între ei prin Dumnezeu. Iar cei trei sunt: sufletul, trupul şi duhul. Deci când cei trei se fac una prin lucrarea Duhului Sfânt nu se mai pot despărţi. Aşa dar să nu te socoti pe tine că ai murit păcatelor, câtă vreme eşti supărat de vrăjmaşii tăi, fie în vremea privegherii, fie in vremea somnului. Căci câtă vreme nefericitul om este pe arena de luptă, nu poate avea siguranţă.

19. Când se întăreşte mintea şi se pregăteşte să urmeze dragostei, care stinge toate patimile trupului şi nu mai lasă să stăpânească ceva din cele protivnice firii asupra inimii, se împotriveşte la toate cele opuse firii, până când le va despărţi de cele fireşti.

20. Cercetează-te, frate, în fiecare zi, ca să-ti cunoşti inima şi să vezi ce patimi se află în ea înaintea lui Dumnezeu ; şi lapădă-le din inima ta, ca să nu vie osânda rea asupra ta.

21. Fii deci cu luare aminte la inima ta, frate, şi ia seama la vrăjmaşi tăi, căci sunt vicleni în răutatea lor. Încredinţează-te în inima ta de cuvântul acesta : nu poate face cele bune, omul care săvârşeşte cele rele.

De aceea ne-a învăţat Mântuitorul să priveghem, zicând: „Strâmtă este poarta şi îngustă calea ce duce la vieaţă, şi puţini sunt cei ce o află pe ea".[1]

22. Fii deci cu luare aminte la tine, ca nu cumva ceva din cele ale pierzării să te desfacă de Dumnezeul dragostei. Stăpâneşte-ti inima ta şi nu fii nepăsător, zicând : „Cum o voi păzi, om păcătos fiind ?" Căci când va părăsi omul păcatele sale şi se va întoarce la Dumnezeu, pocăinţa sa îl va naşte a doua oară şi-l va face cu totul nou.

23. Dumnezeeasca Scriptură cea Veche şi Nouă vorbeşte pretutindeni despre păzirea inimii. Întâi cântăreţul David strigă: „Fiii oamenilor, până când veţi fi grei la inimă?"; şi iarăşi: „Inima lor este deşartă". Iar despre cei ce cugetă cele deşarte spune: „Zis-a intru inima sa: nu mă voi clăti"; şi iarăşi: „Zis-au întru inima lor: uitat-a Dumnezeu". Şi câte ca acestea. Monahul este dator să înţeleagă scopul Scripturii, către cine grăieşte şi când grăieşte, şi să ţină neîncetat lupta nevoinţii. Să fie cu luare aminte la atacurile (momelile) vrăjmaşului. Şi ca un cârmaciu să tae valurile, călăuzit de harul lui Dumnezeu. Să nu se întoarcă din cale, ci să fie cu luare aminte numai la sine şi să vorbească în linişte cu Dumnezeu cu gând neclătit şi cu minte neiscoditoare.

24. Împrejurările cer, dela noi rugăciune, precum valurile, vijeliile şi furtunile cer cârmaciu. Căci suntem supuşi la atacul (προσβολή) gândurilor, atât ale virtuţii, cât şi ale păcatului. Iar stăpân peste patimi se zice că este gândul cel evlavios şi iubitor de Dumnezeu. Deci ni se cade nouă, celor ce râvnim liniştea, să deosebim şi să despărţim cu luare aminte şi cu înţelepciune virtuţile şi păcatele, şi să aflăm care virtute trebue să o cultivăm când sunt de faţă părinţii şi fraţii şi pe care s'o lucrăm când suntem singuri. Trebue să mai ştim care este vir-

1) Matei 7, 13—14.

tutea primă, care a doua, a treia; şi care patimă este sufletească şi care trupească; şi din care virtute ne răpeşte mândria mintea, din care se iveşte slava deşartă prin care se apropie mânia şi din care se iveşte lăcomia pântecelui. Căci datori suntem să curăţim gândurile, precum şi orice înălţare ce ar creşte împotriva cunoştinţii de Dumnezeu.

25. Cea dintâi virtute este nepurtarea de grijă, adică moartea faţă de orice om şi de orice lucru. Din aceasta se naşte dorul de Dumnezeu. Iar acesta naşte mânia cea după fire, care se împotriveşte oricărui atac încercat de vrăjmaşul. Atunci găseşte sălaş în om frica lui Dumnezeu, iar prin frică se face arătată dragostea.

26. Trebue să alungăm din inimă momeala (προσβολή) gândului, prin împotrivire cucernică în vremea rugăciunii, ca să nu ne aflăm cu buzele vorbind cu Dumnezeu, iar cu inima cugetând cele necuvenite. Căci nu primeşte Dumnezeu rugăciune turbure şi dispreţuitoare dela cel ce se îndeletniceşte cu liniştirea. Scriptura ne îndeamnă pretutindeni să păzim simţurile sufletului. De se va supune voia monahului legii lui Dumnezeu şi după legea Lui va ocârmui mintea cele supuse ei (înţeleg toate mişcările sufletului, dar mai ales mânia şi pofta, căci acestea sunt supuse puterii raţiunii), am săvârşit virtutea şi am împlinit dreptatea, îndreptând pofta spre Dumnezeu şi spre voile Lui, iar mânia împotriva diavolului şi a păcatului. Spre ce lucrare năzuim prin urmare? Spre meditaţia cea ascunsă.

27. De se va semăna vreun gând urît în inima ta, şezând în chilia ta priveşte şi împotriveşte-te păcatului, ca nu cumva să te birue. Sârgueşte-te să-ţi aduci aminte de Dumnezeu, gândind că îţi poartă de grije şi că cele ce le grăieşti întru inima ta sunt descoperite înaintea Lui. Zi deci sufletului tău: Dacă te temi ca păcătoşii, cari-s ca şi tine, să nu vază păcatele tale, cu cât mai mult trebue să te temi de Dumnezeu, care ia aminte la toate? Iar din sfătuirea aceasta cu tine însuţi vine în

sufletul tău frica lui Dumnezu. Şi dacă rămâi in ea, rămâi neclintit de patimi, precum este scris: „Cei ce nădăjduesc spre Domnul, sunt ca muntele Sionului; nu se va clăti în veac cel ce locueşte în Ierusalim". Şi la tot lucrul pe care-l faci, să ai pe Dumnezeu înainte şi sa cugeti că vede orice gând al tău, şi nu vei păcătui niciodată. A Lui fie slava în veci. Amin.

CUPRINSUL

Unele greşeli de tipar

Pagina	rândul	în loc de	citeşte
191	1 de sus	ceea se pare	ceea ce se pare
227	2 de jos	Πεδς	Πας
257	9 de sus	lucrurile	locurile
282	9 de jos	pg. 91	pg, 88
286	2 de sus	πορσβολή	προσβολή
287	10 de jos	numai	nu mai
301	2 de jos	pg 281	pg. 276
306	11 de sus	ένδυμημάτον	έν&υμημάτο*
343		287	
28,7		1de jos	

Din scrierile traducătorului:

1. VIEAŢA ŞI ACTIVITATEA PATRIARHULUI DOSOFTEIU AL IERUSALIMULUI . . . . Cernăuţi 1929
2. Hristu Andrutsos: DOGMATICA BISERICII ORTODOXE RĂSĂRITENE, traducere din greceşte . . . Sibiu 1950
3. CATOLICISMUL DE DUPĂ RĂZBOIU . . Sibiu 1932
4. VIEAŢA ŞI ÎNVĂŢĂTURA SFÂNTULUI GRIGORIE PALAMA (epuizată) . . . . Sibiu 1938
5. ORTODOXIE ŞI ROMÂNISM . . . . Sibiu 1939
6. POZIŢIA D.LUI LUCIAN BLAGA FAŢĂ DE CREŞTINISM ŞI ORTODOXIE . . . . Sibiu 1942
S. IISUS HRISTOS SAU RESTAURAREA OMULUI Sibiu 1943

„RUGAȚI-VĂ NEÎNCETAT."

FILOCALIA

SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂRȘIRII

2

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

FILOCALIA

SAU CULEGERE DIN SCRIERILE SFINŢILOR PĂRINŢII CARE ARATĂ CUM SE POATE OMUL CURĂŢI, LUMINA ŞI DESĂVÂRŞI

Volumul II

MAXIM MĂRTURISITORUL. Cuvânt ascetic, Capete despre dragoste, Capete teologice, Întrebări, nedumeriri şi răspunsuri, Tâlcuire la Tatăl nostru.

Traducere, introducere şi note
De Pr. Prof. Dumitru Stăniloae

APOLOGETICUM
2005

Ediţia I-a la Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1947
Ediţia a II-a la editura Harisma, Bucureşti, 1993
Ediţia a III-a la editura Humanitas, Bucureşti, 1999

Prefaţă
la prima ediţie din 1947

Cu vrerea şi cu ajutorul milostivului şi atotputernicului Dumnezeu, putem da la lumina tiparului al doilea volum din Filocalia, cuprinzând câteva din scrierile Sfântului Maxim Mărturisitorul.

Împlinirea acestei fapte, în greutăţile timpului de faţă, se datoreşte dragostei ce s-a trezit în poporul nostru faţă de această carte. E o dragoste care a cuprins până şi pe vrednicii tipografi ai Tipografiei Arhidiecezane din Sibiu, care cu mare însufleţire, îndoindu-şi puterile de muncă şi lucrând chiar şi peste orele de serviciu, au reuşit să culeagă acest volum în timpul record de o lună de zile.

În mod special sunt dator să mulţumesc:

Î.P.S. Mitropolit al Ardealului Dr. Nicolae Bălan, care a acceptat tipărirea acestui volum în Tipografia Arhidiecezană şi, cu larga înţelegere ce-o arată necontenit oricărei fapte de cultură, a promis angajarea a cel puţin 300 exemplare din acest volum pentru bibliotecile parohiale;

P.S. Episcop al Oradiei Dr. Nicolae Popovici, care, cu entuziasmul şi cu promptitudinea ce-l caracterizează, a ajutat efectiv la tipărirea acestui volum prin suma ce mi-a trimis-o deodată pentru 200 exemplare din vol. I, ed. II, datorită căreia am putut plăti o parte din hârtie, şi prin

acontul apreciabil ce mi l-a pus la dispoziţie pentru 250 exemplare din volumul de faţă, cu ajutorul căruia am achitat o parte din cheltuielile tiparului.

Prin asigurarea ce mi-a dat-o că va merge cu acest număr de exemplare până la tipărirea completă a operei, P.S. Sa îmi va fi un îndemnător şi un susţinător principal la tipărirea tuturor volumelor.

Ajutorul hotărâtor la tipărirea acestui volum l-a dat însă iarăşi bunul meu fost student, ieromonahul Arsenie de la mânăstirea Brâncoveanu. Datorită abonamentelor masive ce le-a procurat P.C. Sa, am putut face faţă unor greutăţi ce se ridicau ca munţii în calea tipăririi acestui volum. P.C. Sa poate fi numit pe drept cuvânt ctitor de frunte al Filocaliei româneşti. După imboldul ce mi l-a dat necontenit la traducerea acestei opere, acum susţine cu putere neslăbită lucrarea de tipărire. Dacă Dumnezeu va ajuta să apară întreaga operă în româneşte, acest act va rămâne legat într-o mare măsură de numele P.C. Sale şi de mişcarea religioasă pe care a trezit-o în jurul mânăstirii de la Sâmbăta de Sus, pe cele mai autentice baze ale tradiţiei ortodoxe şi cu mijloacele cele mai curate duhovniceşti, ale învăţăturii stăruitoare şi ale dragostei de suflete.

Fericit că am putut da la iveală acest al doilea volum, rog pe bunul Dumnezeu să-mi ajute să pornesc îndată, încă în vara aceasta, la tipărirea celui de al treilea volum, care va cuprinde marea scriere a Sf. Maxim Mărturisitorul: „Răspunsurile către Talasie". O parte din hârtia necesară este asigurată, fiind obţinută de la fabrică înainte de recentele urcări, prin râvna P.C. Părinte Ioan Cărpinişan de la Petreşti - Alba, care mi-a pus pe deasupra în chip gratuit o cotă la dispoziţie.

În faţa minunii care se realizează prin tipărirea acestei cărţi în vremuri atât de grele, am simţit cu adevărat ceea

cea spus Apostolul: „Când slăbesc, atunci sunt tare" (II Corinteni 12, 10). Cu adevărat puterea lui Dumnezeu întru neputinţe se arată. Drept aceea, binecuvântat şi lăudat să fie Domnul pentru toate.

Preamărească-L prin viaţa lor toţi cei ce vor citi această carte.

Bucureşti, Înălţarea Domnului, 1947

Prot. Dr. Dumitru Stăniloae

Prefaţa traducătorului la ediţia a doua a primelor patru volume

Întrucât primele patru volume din Filocalia s-au tipărit la Sibiu în anii 1947-1948 într-un număr de exemplare restrâns şi de aceea s-au epuizat curând, mi-am dat acordul editurii Harisma să le tipărească într-o a doua ediţie. Scrierile cuprinse în colecţia Filocalia, ajunsă până la volumul 12, au fost foarte căutate prin faptul că descriu un drum progresiv al vieţii duhovniceşti, cu recomandări din cele mai concrete. Drumul acesta este cel al curăţirii omului de patimile ce-l închid în egoismul satisfacţiilor trecătoare, închis orizontului vieţii spirituale mereu mai bogate şi veşnice. Şi el nu este un drum inventat de om ci este calea înfăţişată de viaţa lui Iisus Hristos şi în care poate înainta cel ce crede în El. Hristos însuşi este personificarea acestei «căi» sau, mai bine spus, El însuşi este «calea» şi a înainta în ea e una cu a înainta în El spre ţinta desăvârşirii la care a înălţat El umanitatea asumată

prin biruirea cu răbdare a slăbiciunilor şi patimilor noastre primite de bunăvoie şi a suportării cu iubire a duşmanilor până la răstignire având ca rezultat învingerea morţii şi veşnicia ca viaţă fericită a Lui ca om şi a celor care se vor alipi Lui prin credinţă.

Programul vieţii descrise în Filocalia este un program hristologic. Este trăirea lui Hristos din puterea lui Hristos pe care îl au trăitorii în ei prin rugăciune tot mai deasă. Este calea spre cea mai înaltă nobleţe omenească, este singura cale care promovează unirea oamenilor între ei în Hristos, opusă dezbinărilor care aduc atâta suferinţă omenească.

Separarea operei lui Hristos de lucrarea Lui ca om - unită cu colaborarea omului - a început să fie făcută mai târziu de scolastică prin împărţirea prea strictă în Teologia Dogmatică şi Morală. S-a spus că Dogmatica are să reprezinte ce e Dumnezeu în Sine şi ce a făcut El pentru om, iar Morala ce are de făcut omul. S-a trecut peste faptul că ceea ce face omul nu face singur, ci face întărit de Hristos şi de Duhul Lui cel Sfânt. De aceea în sensul teologic apusean nu există nici un fel de scrieri care să descrie, asemenea celor Filocalice, drumul omului în Hristos sau al lui Hristos în om, de felul Filocalie. În catolicism nu se ştie de o energie necreată a lui Hristos lucrând în om şi întărind lucrarea omului spre a-l face să înainteze tot mai mult în Hristos. Despre o astfel de viaţă în Hristos nu se vorbeşte nici în Reformaţiune nici în grupările neoprotestante. După catolicism Hristos ne-a mântuit, dând prin cruce satisfacţie lui Dumnezeu pentru jignirea adusă Lui de păcatele oamenilor, terminându-şi cu aceasta lucrarea mântuitoare şi retrăgându-se în cer, lăsând pe pământ un înlocuitor care să împartă oamenilor meritele câştigate de Hristos prin satisfacţia adusă de El.

În Reformaţiune se merge mai departe negându-se aproape complet Tainele în care catolicismul nu mai vede lucrarea necreată a lui Hristos. Iar în grupările neoprotestante se neagă chiar crucea lui Hristos ca mijloc de mântuire şi de biruire a morţii, ba i se refuză lui Iisus chiar numele de Hristos contrar faptului că şi L-a dat El însuşi (Mt. 16,16-17), nume care-L arată ca Fiul lui Dumnezeu.

De aceea toate aceste forme apusene ale creştinismului se mulţumesc să laude pe Iisus ca pe cineva distant care le-a adus sau le va aduce iertarea de păcate, fără să vadă în El pe lucrătorul mântuirii şi al sfinţirii în El, trăit într-o unire tot mai mare prin rugăciune, dar şi prin efortul lor de a se asemăna tot mai mult Lui prin ştiinţa lor de a folosi puterea Lui spre a creşte în unire şi asemănare cu El.

Preot Prof. Dr. D. Stăniloae
Sf. Paşti ale anului 1992

Sfântul Maxim Mărturisitorul

Viaţa.

Sf. Maxim Mărturisitorul s-a născut la anul 580 în Constantinopol, dintr-o familie nobilă şi a avut parte de o educaţie aleasă. Pe la anul 610 împăratul Eraclie l-a chemat la curte, încredinţându-i slujba de prim secretar. Dar încă după trei sau patru ani a părăsit postul şi a intrat în Mânăstirea Chrysopolis (azi Scutari) de pe ţărmul opus al Constantinopolei. Mai târziu a călătorit mult. Pe la începutul anului 632 se găsea în Africa, împrietenit cu monahul Sofronie, viitorul patriah al Ierusalimului. Acesta începuse lupta împotriva noii erezii monoteiste ce-şi făcea apariţia la orizont.

Patriarhul Sergie din Constantinopol dăduse sfatul împăratului Eraclie să caute să câştige pe monofiziţii de la graniţa răsăriteană a imperiului, pentru a se putea sprijini pe ei împotriva ameninţării perşilor. Împăcarea trebuia să se facă pe baza unui compromis care, lăsând pe al doilea plan problema celor două firi în Hristos, obliga cele două partide să admită o singură lucrare în El. Dintre episcopii ortodocşi a fost câştigat pentru această idee Cyrus din Phasis, care la 630 a fost ridicat pe scaunul de patriarh al Alexandriei. La 633 se încheie pactul formal în acest sens între ortodocşi şi monofiziţi.

Dar Sofronie sesiză cel dintâi pericolul acestui compromis. El se prezentă patriarhului Cyrus şi-l rugă în genunchi să renunţe la publicarea pactului. Nereuşind, se

duse la patriarhul Sergie din Constantinopol, de la care obţinu ca cel puţin să nu se vorbească nici de o lucrare nici de două în Iisus Hristos. Potrivit acestei învoieli, Sergie publică la 634 o epistolă sinodală. Îndată după aceasta Sofronie ajunse patriarh la Ierusalim. Sergie se adresă papei Onoriu, cerându-i să consimtă cu epistola lui sinodală şi cu trecerea sub tăcere a chestiunii de este o lucrare sau două în Iisus Hristos. Papa se declară de acord cu Sergie, admiţând că în Iisus Hristos este o singură voinţă. (Vezi: Dr. Heinrich Straubinger, Die Christologie des Maximus Confessor, Bonn, 1906, p, 7).

Îndată îşi publică însă şi Sofronie epistola sa sinodală (634), în care în fond face distincţie clară între cele două lucrări în Hristos, fără să spună apriat că sunt două. În următorii patru ani a domnit o relativă linişte. Frământările încep cu putere abia la 638, când împăratul Eraclie publică aşa numita Ecthesis, prin care, poruncind de asemenea tăcere asupra chestiunii de este o lucrare sau două în Hristos, dispune ca toţi să mărturisească o singură voinţă în El.
În lupta pe care aderenţii dreptei credinţe o pornesc acum împotriva acestui decret împărătesc se angajează cu toată puterea şi Maxim. Ba întrucât patriarhul Sofronie moare tocmai în anul în care apare «Ecthesis», Maxim devine conducătorul acestei lupte. Între 642 - 645 el dezvoltă în Africa o activitate intensă pentru întărirea episcopilor de acolo împotriva ereziei. «El este sufletul mişcării care porneşte din Africa pentru păstrarea curată a credinţei» (Straubinger, *op. cit.,* p. 8).

În iulie 645 poartă în Cartagina o mare dispută cu Pyrrhus, fostul patriarh monoteist al Constantinopolei, în prezenţa a numeroşi episcopi. În acelaşi timp ia parte la

mai multe sinoade în Africa, convocate la îndemnul lui pentru osândirea monoteismului. La sfârşitul anului 646 e în Roma, unde rămâne până la 649, determinând pe papa Martin să convoace sinodul din Lateran, prin care de asemenea se condamnă monotelismul.

La 648 împăratul Constantin II (641-668) dăduse un nou decret, prin care oprea sub grea pedeapsă de-a se mai discuta dacă în Hristos este una ori două lucrări şi voinţe (Typos). Maxim şi papa Martin au fost primele victime ale acestei dispoziţii. La 653 Maxim este arestat şi adus la Constantinopol, unde, fiind condamnat, la 655 e exilat la Bizija în Tracia. O nouă audiere încă în acelaşi an la Bizija are ca urmare trimiterea lui în Perberis. La 662 fu adus din nou cu Atanasie apocrisiarul roman şi cu un alt Atanasie, ucenic al său, la Constantinopol pentru o audiere. Întrucât nu vroiau să tacă asupra chestiunii de este în Hristos una sau două lucrări şi voinţe, li se taie în faţa mulţimii limba din rădăcină şi mâna dreaptă, ca să nu mai poată comunica adevărul nici cu graiul, nici în scris. Astfel se adeveri din nou că fiecare părticică din dogmele Bisericii s-a impus prin sângele celor ce au fost gata să-şi dea viaţa pentru mărturisirea ei, fiind o chestiune de viaţă, nu o simplă speculaţie teoretică. Cei trei fură trimişi apoi într-un al treilea exil în ţara Lazilor, pe coasta răsăriteană a Mării Negre, unde Maxim, rămas simplu monah până la sfârşitul vieţii trecu în acelaşi an, în ziua de 13 august, la Domnul în urma chinurilor suferite, în vârsta venerabilă de 82 ani.[1]

1 Pentru această scurtă notă biografică am folosit: V.Grumel, *Maxime de Chrzsopolis ou Maxime le Confesseur*, in Dictionnaire de Theologie catholique, tom, X, Premiere partie, p.448-459; Acelaşi, *Notes d'histoire et de chronologie sur la vie de Saint Maxime le Confesseur,* Echos d'Orient, 26 (1926) p.24-32; R.Devreese. *Lazie de St. Maxime le Confesseur et ses recensions,* Anal Boll. 1923, p. 5-49; Acelaşi, *Le texte grec d l'Hzpomnesticon de Theodore Spoudee,* Anal.

Scrierile Sf. Maxim şi ordinea lor.

Ordinea cronologică a scrierilor Sf. Maxim aproape că n-a format un obiect pentru cercetătorii vieţii lui, până la Hans Urs von Balthasar, care a stabilit cu oarecare aproximaţie datele la care au fost alcătuite unele dintre ele, în studiul său: *Die «gnostischen Centurien» des Maximus Confessor* (Fr. i, Br., Herder, 1941, p. 149- 156).

1. Una dintre cele mai timpurii scrieri a Sf. Maxim este *«Cuvântul Ascetic»*[2]

2. Acesteia îi urmează imediat *«Cele 400 capete despre dragoste»,* adresate amândouă aceluiaşi Elpidie.[3] Cel

Boll. 53 (1935), p. 49-80; Dr. Heinrich Straubinger, Die *Christologie des Maximus Confessor,* Bonn, 1906; Hans Urs von Balthasar, *Kosmische Liturgie,* Fr. i. Br. (Herder) 1941; P. Peitz, *Martin I und Maximus Confessor, Beitrăge zur Geschichte des Monothelitenstreites* in den Jahren 645-648, în Historisches Jahrbuch 38 (1917) 213-236,429458; V. Grumd, *Recherches sur l'histoire du monothelitisme,* în Echos d'Orient, 29 (1929), 31 urm.; R. Devreese, *La fin inedite d'une lettre de Saint Maxime; un baptame force des Juifs et des Samaritaines á Charlage* en 632, în Rev. de Sciences Religieuses 1937, 25-35. În special prin lucrările lui Grumel şi Devreese a fost depăşită lucrarea lui E Montmasson, *Chronologie de la vie de Saint Maxime le Confesseur,* Echos d'Orient 13 (1910) 145-154. Am mai consultat 0. Bardenhewer, *Geschichte der altkirdil Literatur,* Fr. i. Br., Herder, V Band p. 28-36.

2)În Migne P. G. 90, 911-958, unde poartă titlul latinesc *"Liber Asceticus".* O dăm ca prima în acest volum.

3)În Migne P. G. 90, 959-1073 cu titlul *Capita de Charitate* şi în Filocalia greacă vol.I (ed II pe care o am eu la dispoziţie, la pag. 201-232). E a doua din acest volum. O traducere germană a lui Liber Asceticus a dat Garbas, Breslau 1925. Eu n-am avut-o la îndemână. De asemenea nu mi-a parvenit pană acum, deşi am comandat-o, nici

dintâi este o pledoarie scurtă şi simplă pentru nevoinţele ascetice, scrisă ca pentru nişte începători. Felul simplu în care e scrisă nici nu ne lasă să bănuim măcar pe adâncul gânditor şi sistematizator din scrierile de mai târziu. Iar «Capetele despre dragoste» sunt după cum mărturiseşte însuşi Sf. Maxim în introducere, excerpte din scrierile Părinţilor anteriori, stilizate şi ordonate personal. De aceea P. Viller a greşit când l-a judecat pe Sf. Maxim numai pe baza unor texte scoase din aceste «capete», declarându-l lipsit de originalitate.[4] Ele de fapt trădează o anumită dependenţă verbală de Evagrie Ponticul, dar nu după ele trebuie judecat Sf. Maxim. De altfel chiar şi în acestea, dincolo de apropierile verbale, se revelează liniile unei concepţii de marcă personală.[5] Tot din acest timp datează, după Balthasar:

3. Quaestiones et Dubia[6] şi

traducerea franceză recentă: *Centuries sur la charite.* Introd. et trad. de I. Pegon, 1945, in-12, 175 pg., Paris, Editions du Cerf.

4) P. Viller, *Aux Sources de la spiritualitâ de S. Maxime,* Revue d'Ascese et de Mzstique (1930), 136-184, 239-268, 331-336. La fel susline J. Hausherr în art "Ignorance Infinie", din Orientalia Christiana Per. 1936, p. 357 urm. că Sf. Maxim e cu totul tributar lui Evagrie socotind ca şi acela (şi ca Origen) că mintea nu trebuie să iasă din sine ca să cunoască pe Dumnezeu, cum susţine Dionisie Areopagitul, după care Dumnezeu e mai presus de minte şi de legile de înţelegere, aflându-se în tenebrele unui extaz supramintal, al unei necunoaşteri, ce e în afară de orice cugetare. După Hausherr, la baza scrisului Sf. Maxim ar sta pe toată linia imanentismul şi naturalismul mintal şi raţional al lui Evagrie. Din Dionisie nu are decât adausuri verbale, neasimilate în fondul cugetării lui. Dar H.U.v. Balthasar a evidenţiat în *"Kosmische Liturgie"* sinteza originală pe care a făcut-o Sf. Maxim între Evagrie şi Areopagitul.

5) Aşa declară de pildă Hans Urs von Balthasar, *Die "gnostischen Centurien",* p. l, nota 3.

6) P.G.90,785-856,Ea4-adinacestvolum.

4. Tâlcuirea psalmului 59[7] , întrucât nici în ele nu se observă nici o urmă din disputele hristologice.

5. Balthasar consideră *«Cele 100 capete gnostice»*, editate de Epiphanovici în «Materiale la viaţa şi operele lui Maxim Mărturisitorul» (Kiev 1917 133-36), după un manuscris din Moscova, chiar mai vechi decât scrierile pomenite, poate ca prima scriere a lui Maxim, întrucât n-ar trăda încă nici o influenţă a scrierilor areopagitice, ceea ce nu mai e cazul cu nici una din celelalte scrieri ale lui Sf. Maxim. În schimb ea n-ar trăda o influenţă evagriană mai mare decât celelalte.

Scrierile de până aici par să fi fost alcătuite înainte de 626, când fuge din mânăstirea sa (poate Chrysopolis), împreună cu ceilalţi monahi, din faţa năvălirii perşilor.

6. Între 626 şi 632 (când se află cu Sofronie în Africa) trebuie să fi fost scrise cele 4 epistole către Ioan, episcop al Cyzicului, prin care îl roagă să adune la sine pe monahii împrăştiaţi din mânăstirea sa şi pe fostul egumen George. Maxim e departe peste mări de Ioan.

7. Se poate ca ceva înainte de aceste epistole, Maxim în călătoriile sale să fi petrecut câtva timp la Ioan şi să fi citit şi discutat împreună pe Grigorie de Nazianz. În urma acestei lecturi comune Maxim a plecat, iar Ioan l-a rugat din depărtare să-i tâlcuiască locurile întunecoase din Grigorie de Nazianz. Aşa s-a născut partea a doua din «Ambigua» (P. G. 91, 1061-1417), cea cu mult mai extinsă decât prima (P. G. 91, 1032-1061) şi care a fost scrisă înainte de prima, având un caracter exclusiv ascetic-mistic, spre deosebire de partea primă (ulterioară), care

7)P.G.90,855-872.

8)Ep. 28-31; P.G.91, 620-625.

dezbate problema lucrărilor din Iisus Hristos. Partea a doua, mai veche, trebuie să dateze de pe la 630, la începutul petrecerii lui Maxim în Africa, înainte de izbucnirea disputei monotelite.

Prima parte a acestei scrieri, cea de mai târziu, e adresată egumenului Toma, un prieten al lui Talasie. Din epistola 40 [9] se vede că acela îl rugase pe Maxim să alcătuiască această parte a scrierii şi cererea lui fusese sprijinită şi de Talasie, ba poate fusese chiar însoţită de o scrisoare a lui Talasie. Această parte a scrierii se ocupă cu lucrările din Iisus Hristos. Se vede că ea datează de prin 634, după ce izbucnise disputa monotelită. Dar faptul că Maxim, deşi susţine că lucrarea aparţine în mod necesar firii şi chiar defineşte firea, totuşi nu vorbeşte apriat de două lucrări în Hristos ci doar de o «lucrare îndoită» (dittin energeian l056D), arată că a fost scrisă în timpul "armistiţiului dintre 634-638. El spune aici că nu se "poate vorbi simplu de o lucrare în Hristos (l057B), dar cele două lucrări se întrepătrund şi lucrează unitar (l052B), în sensul termenului areopagitic: lucrare teandrică (1057 A).

E felul în care scriu şi Sergie şi Sofronie în epistolele lor sinodale din 634, în urma acordului din acel an de a nu vorbi nici de două lucrări, nici de una. Altfel va scrie Sf. Maxim după 638, când Ecthesis-ul împăratului Eraclie îl provoacă la luptă pe faţă. Deci această parte din «Ambigua» trebuie să fi fost scrisă la scurt timp după 634, în nici un caz nu înainte de 638.

8. În timpul dintre alcătuirea părţii mai vechi (a doua) şi a celei mai noi din «Ambigua», trebuie să fi scris Sf. Maxim cealaltă mare operă a sa: Răspunsuri către Talasie

9) P.G.91,633C-636C.

(Quaestiones ad Thalasium, P. G. 90, 243-786),[10] în care lămureşte în sens mistic-ascetic 65 de locuri grele, pe care i le trimisese prietenul său egumenul Talasie. Această operă trimite în răsp. 39 (P .G. 393B) la un loc din partea a doua din Ambigua (l389-l392D).

Deci e scrisă după aceasta. Pe de altă parte încă nu cuprinde nici o aluzie la disputele monoteliste, ceea ce arată că e mai veche ca partea întâi din Ambigua. Opera aceasta, care are acelaşi caracter fundamental ca şi partea a doua din Ambigua, a fost scrisă deci după 630 şi înainte de 633, probabil pe la 631-633.

9.-10. «Mystagogia» sau explicarea Liturghiei (P.G. 81, 657-718)[11] şi «Scurtă tâlcuire la Tatăl Nostru» (P. G. 90, 871-910), trebuie să dateze tot din anii 631-634, mişcându-se în acelaşi cerc de idei ca şi în «Ambigua» şi Răspunsurile către Talasie.

11. «Cele două sute capete despre cunoaşterea lui Dumnezeu şi iconomia întrupării Fiului lui Dumnezeu», sau cum o intitulează alte manuscrise: capetele gnostice (P.G. 90, 1084-1176),[12] sunt considerate de la Balthasar ca alcătuite după «Ambigua» şi «Quaestiones ad Thalasium» dar totuşi nu mai târziu de 634. Ele dezvoltă anumite teme din cele două opere mari ale lui Maxim, dar

10) Opera aceasta va ocupa vol.III din Filocalie.

11)Tradusă de noi în '"Revista Teologică", Sibiu, 1934, Nr. 3-4, 6-8. O traducere în italiană o dă R. Cantarella, *San Massimo Confessore.* La Mistagogia ed altri scriti in "Testi Christiani", Firenze 1931. Iar o traducere franceză e publicată în "Irenikon" 1935.

12 Un studiu remarcabil al lor, împreună cu o traducere rezumativă a fiecărui cap. ne-a dat Hans Urs von Balthasar, *Die "gnostichen Centurien" des Maximus Confessor.* Fr.i.Br., Herder, 1941. O ediţie critică a lor a promis în 1928 (Bzzant. Zeitschrift 28 (1928) 67), F. Skulella. Noi o dăm în acest volum ca a treia de la p. 125.

nu ar trăda şi o influenţă mai mare a lui Origen, ceea ce ar arăta că au fost scrise în timpul şederii lui Maxim la Alexandria, când va fi citit din nou operele aceluia. Despre această operă Balthasar zice că e una «din cele mai adânci şi mai importante din câte a produs Teologia mistică a grecilor peste tot».[13]

12. A lui Maxim trebuie să fie şi scurta scriere «Ad Theopemptum Scholasticum» (P .G. 90, 1393-1400), căci două din cele trei locuri evanghelice explicate în ea sunt explicate şi în alte scrieri ale Sf. Maxim («Celui ce te loveşte peste obrazul drept...» în Quaest. et Dubia; Inter. 24; P.G. 90, 804; «Nu mă atinge» în Capit. gnost. II, 45; P. G. 90, 1145).

Celelalte opere în formă de sentinţe care circulă sub numele Sf. Maxim, nu sunt ale lui. Astfel nu sunt ale lui «Loci communes» (P .G. 91, 721-1018).[14] «Capita alia» în număr de 243 în P. G. 90, 1401-1462) au fost dovedite de Disdier ca având de autor pe Ilie Ecdicul din sec. XI sau XII.[15] «Cele 500 capete referitoare la teologie şi

13 "... dieses Werk zum Tiefeten und theologisch Bedeutsamsten gehort, was die spätere mzstische Theologie der Griechen uberhaupt hervorgebracht hat". *op. cit.,* p. 4.

14 A se vedea la Bardenhewer, op. cit., p.33.

15 Aceasta a demonstrat-o întâi W. Soppa, *Die diversa capita unter den Schrif îten des heiligen Maximus Confessor in deutscher Bearbeitung und quellenkritischer Beleuchtung* (Dresden 1922; Diss) iar mai târziu independent de el, M. Th. Disdier, *Une oeuvre douteuse de St. Maxime le Confesseur,* in Echos d'Orient 34 (1941) 160-178. Această operă este o compilaţie din alte scrieri ale lui Maxim, având ca autor probabil pe Antoine Mellisa din sec. XI. Cea mai mare parte din aceste capete sunt extrase mai mult sau mai puţin literare din *Quaestiones ad Thalasium* şi din scoliile ce o însoţesc, care nu par să fie ale lui Maxim. De pildă de la Cent. I, cap. 49 până la Cent. V, cap. 61 inclusiv din opera amintită. Cent. I, cap. 7-17 sunt compilate din Centuria gnostică de la Moscova cap, 1-7; Cent. l, cap.15 din Marcu

economie, virtute şi păcat » (P.G.90, 1177-1392) sunt în cea mai mare parte o compilaţie din operele Sf. Maxim de prin sec.XI.[16] Nu-i aparţin lui Maxim nici cele cinci cărţi «De trinitate» (P.G. 28; 6-1285), tratatul «De anima» (P.G. 91, 1139-1176), o mare parte din scoliile la Dionisie Areopagitul şi «Capita Practica», editate de Epifanovici, op. cit., p, 56-60.

O altă grupă de scrieri ale Sf. Maxim o constituie tratatele dogmatic-polemice, unele împotriva monofizitismului, altele împotriva monotelismului. Ultimele au fost alcătuite în partea din urmă a vieţii Sf. Maxim, după 640. O serie din acestea a fost editată de Combefis sub titlul «Opuscula theologica et polemica» (P.G. 91, 9-286). De mare importanţă este «Discuţia cu Pyrrhus» (P.G. 91, 286-354).

Colecţia de scrisori păstrate numără 45 numere (P.G. 91, 363-650), dintre care multe au cuprins dogmatic sau ascetic-mistic.

Învăţătura "Sf. Maxim.

"Viziunea lumii, pe care ne-a lăsat-o Maxim Mărturisitorul în scrierile sale, este mai mult decât într-o privinţă culmea şi bilanţul cugetării greceşti, atât a celei

Ascetul P.G. 65, 1064 C; Cent. I, 26-47 incl. din *Ep. despre dragoste* (P.G. 91, 396-408) şi din alte epistole (din P.G. 91, col 580, 613, 629, 637, 640, 641); Cent.V, 72, 70-100 din *Ambigua*, iar V, 62-69 din Dion. Areop. şi scoliile la Dion. Areop. (P.G. 3 şi 4).

16 A se vedea la Hans Urs von Balthasar, *Die Kosmische Liturgie,* p.47, iar despre scoliile la Dionisie Areopagitul studiul aceluiaşi: Das *Scholienwerk des lohannes von Sczthopolis*, în Scholastik XV, 1 (1940) 16-38.

teologice şi mistice, cât şi a celei filosofice" (Hans Urs von Balthasar, *Kosmische Liturgie,* p. 1). Scrisul lui este o sinteză grandioasă şi personală a marilor curente filosofice ale antichităţii şi a principalelor idei patristice.

Origen şi Evagrie, în ceea ce au ireproşabil, se întâlnesc cu Dionisie Areopagitul şi cu Grigorie de Nyssa şi de Nazianz elementele acceptabile din platonism cu cele din aristotelism, topite într-o largă viziune proprie, dominată de Logosul care a coborât prin întrupare până în cele mai de jos şi a străbătut prin înălţare, cu omenitatea Lui dincolo de toate, cuprinzându-le pe toate; ca pe toţi cei ce vreau să-i mântuiască, îndumnezeindu-i.

În sinteza Sf. Maxim se dă o importanţă nemicşorată omului, lumii şi lui Dumnezeu. Propriu zis tema Sf. Maxim este urcuşul (anabasis) omului spre îndumnezeire.[17] Dar urcuşul acesta nu se poate face decât prin curăţirea de patimi şi prin cunoaşterea în duh a raţiunilor lumii, care sunt primele două trepte ce anticipează pe ultima şi a treia: unirea cu Dumnezeu şi contemplarea în lumina lui directă a raţiunilor tuturor lucrurilor.

Omul are atâta valoare la Sf. Maxim încât toate sensurile Scripturii el le raportează la viaţa lăuntrică a insului, neabătându-se nici o clipă de la tâlcuirea antropologică sau ascetic-mistică a Scripturii. El revine necontenit la descrierea facultăţilor sufleteşti ale omului, a funcţiunii lor conforme cu firea sau contrară firii, a ispitelor de la duhurile rele şi a sugestiilor bune de la Dumnezeu şi îngeri, care pătrund în viaţa sufletească, a stărilor şi deprinderilor lăuntrice de toate nuanţele ce se nasc în urma înrâuririlor ce se produc şi a funcţiunii într-

17 Josef Lossen, S.I., *Logos und Pneuma im begnadeten Menschen,* Munster, i.W. 1941.

un fel sau altul a puterilor sufleteşti. Răspunsurile către Thalasie ne dau sub acest raport un material psihologic considerabil.

Dar viaţa aceasta lăuntrică a omului nu se desfăşoară în mod izolat, ci într-un contact sau într-un raport necontenit al omului cu lumea. După cum ia omul o atitudine sau alta faţă de lume, se modifică funcţiunea facultăţilor lui sufleteşti şi stările lui lăuntrice, care la rândul lor se manifestă apoi în atitudinile lui ulterioare.

Omul e dotat cu percepţie sensibilă (simţire) şi cu minte, ca cele două organe de sesizare a realităţii. Însuşi faptul că e dotat cu acestea arată că omul nu e făcut ca o fiinţă ce poate trăi separat de orice altă realitate. Prin simţire sesizează cele văzute, prin minte cele nevăzute. Normal este ca simţirea să fie numai un prilej prin care raţiunea ca funcţie discursivă a minţii să ia cunoştinţă de raţiunile divine ce se ascund în lucruri. Aşadar simţirea trebuie să stea în slujba minţii. Când nu se întâmplă aceasta simţirea lucrează singură, nepreocupându-se decât de aspectul văzut, frumos la vedere şi gustos la mâncare, al lucrurilor; sau îşi subordonează raţiunea, care în loc de-a struni simţirea, de-a o călăuzi, îi făureşte argumente pretins raţionale pentru această comportare, şi născoceşte moduri de satisfacere a dorinţelor ei. Lumea devine astfel pur materială. Iar facultăţile sufleteşti s-au abătut de la firea lor. Astfel simţirea n-a mai rămas percepţie sensibilă obiectivă, ci a devenit "simţire" afectată în mod exagerat de plăcere şi durere. Puterile sufleteşti ale poftei şi iuţimii, menite să dorească cele spirituale şi să lupte pentru ele, îşi pun energia lor la dispoziţia simţirii şi astfel omul pofteşte cu tărie ceea ce place simţirii şi urăşte cu toată puterea ceea ce e dureros pentru simţire, raţiunea aducând argumente pentru căutarea plăcerii şi fuga de durere şi

născocind modalităţi pentru aflarea plăcerii şi evitarea durerii. Dar efectele acestei orientări sunt multiple: pe de o parte lumea se îngustează pentru om numai la cele văzute şi materiale, iar nemaivăzându-se raţiunile divine din lucruri, nu se mai străvede nici Dumnezeu; pe de altă parte în om totul reducându-se la lucrarea simţirii sau punându-se în slujba ei, omul se unilateralizează, devenind întreg numai simţire, poftă şi mânie, sau numai patimă şi iraţionalitate. Cu alte cuvinte ansamblul lume-Dumnezeu în continuă lărgire, se reduce pentru om, legătura acestuia cu el se slăbeşte şi se împuţinează, împuţinându-se şi viaţa lui lăuntrică. Cu cât uită mai mult de Dumnezeu, cu cât neglijează mai mult lumea, cu înţelesul ei larg, cu atâta se sărăceşte şi se denaturează şi viaţa omului. Păcatul, departe de-a însemna o afirmare şi o lărgire a omului şi a legăturilor lui cu lumea, e o diminuare a omului şi o îngustare a lumii. Iar mântuirea din păcat departe de-a însemna o preocupare a omului exclusiv de sine şi de Dumnezeu şi eventual o îngustare a omului, e o lărgire a lui prin activarea legăturilor cu lumea eliberată şi repusă în orizonturile ei tot mai lărgite şi prin această lume cu Dumnezeu. Omul păcătuieşte şi se mântuieşte devenind duh, adică privind lumea din adâncul unei vieţi străbătute de Duhul dumnezeiesc.[18]

18 Nu e locul aici de-a ilustra această scurtă prezentare la tot pasul cu citate. Dăm numai unul care cuprinde toate ideile de până aici: "Primul om, pierzând mişcarea spre scop a facultăţilor naturale, a ignorat cauza sa... Astfel călcând porunca şi ignorând pe Dumnezeu şi amestecându-şi toată puterea mintală în toată simţirea, a îmbrăţişat cunoştinţa compusă şi stricăcioasă a celor sensibile ce duce la patimă şi s-a asemănat dobitoacelor necugetătoare... şi căzând la iraţionalitate, a schimbat funcţia cea după fire a raţiunii într-una contrară firii. Introd. la *Quaest ad Thalas.* P.G. 90, 253.

În această legare a fiecărui pas al destinului omenesc de lume, se manifestă caracterul larg, cosmic al viziunii Sf. Maxim.

Ridicarea omului la Dumnezeu trebuie să treacă prin faza unei reveniri a lui la starea de natură. Simţirea trebuie să devină pură percepţie sensibilă, iar raţiunea trebuie să-şi recâştige fermitatea ei obiectivă. Din tot sistemul Sf. Maxim se desprinde o mare încredere în fire şi în raţiunea firească. Totul e făcut de Dumnezeu conform unei raţiuni şi toate se înţeleg şi se săvârşesc normal conform unei raţiuni. Numai patima e iraţională, pentru că n-a făcut-o Dumnezeu. Poruncile divine îşi au raţiunile lor, păcatul provine totdeauna dintr-o despărţire a voii de raţiunea firii, iar virtutea din restabilirea acordului între voie şi raţiunea firii.[19] «Căci nimic nu este iraţional în raţiunea firii»[20] . Dar îndată ce voia se hotărăşte să lucreze conform cu raţiunea firii, nu mai e singură, ci are harul dumnezeiesc în ajutor. De aceea o stare a naturii pure, separată de harul dumnezeiesc, nu există în concepţia ortodoxă. «Iar dacă nimic iraţional nu se află în raţiunea firii, pe drept cuvânt îndată ce voia se mişcă conform raţiunii firii, primeşte lucrarea lui Dumnezeu într-ajutor».[21] E şi firesc să fie aşa o dată ce raţiunile firii sunt de origine divină şi lucrurile sunt purtate în mişcarea lor naturală de energiile proniatoare ale lui Dumnezeu.

Astfel, în concepţia Sf, Maxim, mişcarea naturală care însufleţeşte întregul univers şi fiecare făptură e un impuls dat firii şi susţinut în ea de Dumnezeu în calitate de cauză şi ţintă finală a ei. Mişcarea nu e un efect al căderii de la Dumnezeu ca în concepţia lui Origen, ci ţine de însăşi

19 "Astfel unindu-se voia cu raţiunea firii, se produce împăcarea lui Dumnezeu cu firea". *Tâlcuire la Tatăl nostru,* P.G. 90, 901.

20 *Ibid.*

21 *Ibid.*

firea celor create, manifestând aspiraţia acestora de la existenţa simplă la existenţa fericită şi la existenţa fericită veşnică.[22] Atât de pozitiv priveşte Sf. Maxim dezvoltarea creaţiunii în ansamblul ei, încât după El însuşi Dumnezeu care nu e pentru şi în Sine, nici început, nici ţintă finală, nici interval mişcător între acestea două, ca unul ce nu se dezvoltă spre nimic, fiind nelimitat din veci; se face pentru lume acţiune ce mijloceşte între început şi ţinta finală, sporind şi adaptându-se potrivit cu diferitele faze pe care le parcurge lumea, în sânul lumii, dar totuşi neidentificate cu natura ei creată, sunt ascunse ca forţe efective energiile divine; trecând prin toate fazele de dezvoltare ale ei. Aceasta e Providenţa divină: «Dumnezeu nu este pentru Sine, pe cât putem noi cunoaşte, nici început, nici mijloc, nici sfârşit... Începutul existenţelor, mijlocul şi sfârşitul lor este Dumnezeu ca cel ce le face pe acestea, nu ca cel ce le suferă. Căci e început ca Făcător, mijloc ca Proniator şi sfârşit ca Cel ce le circumscrie» (Cap. gnost. I, 1, 10; P.G. 90, 1084, 1088). Dumnezeu le conduce dinlăuntru ca putere eficientă şi din afară ca ţintă atractivă pe toate în dezvoltarea lor spre îndumnezeire şi El fiind Unul, toate sunt legate prin El întreolaltă. «Toate există în împreunare cu toate, fără confuzie, în temeiul legăturii unice şi indisolubile în care le ţine începutul şi Cauza unică şi ocrotitoare, căci legătura aceasta covârşeşte şi acoperă toate relaţiile particulare văzute în toate după firea fiecărui lucru, nu alterându-le şi desfiinţându-le şi făcându-le să nu mai fie, ci copleşindu-le şi arătându-le mai presus de toate,

22 "Mişcarea e putere naturală". "Ţinta finală a mişcării celor ce se mişcă este însuşi cel ce se află în existenţa veşnic fericită, precum Acela e şi începutul ei, adică Dumnezeu, care e atât dătătorul existenţei cât şi Dăruitorul existenţei fericite, ca început şi ţintă finală (sfârşit). Căci din El avem şi puterea de-a ne mişca pur şi simplu ca din început (principii), şi felul cum ne mişcăm ca ţintă finală". Ambigua, P.G. 90, 1073.

cum apare întregul faţă de părţi sau mai bine zis cauza întregului, în temeiul căreia se arată şi există atât întregul cât şi părţile întregului» (Mistagogia, P.G. 91, 665; Trad, în Revista Teologică, 1944; Nr. 3-4, p .170).

Cel ce le ţine toate la un loc şi le călăuzeşte atât pe planul mai general al Providenţei, cât şi pe planul mai special al mântuirii este Dumnezeu prin Logosul şi Duhul Sfânt, adică Raţiunea divină ca Raţiunea cea mai generală ce îmbrăţişează toate raţiunile făpturilor şi viaţa divină, prin care se susţine şi se înalţă calitativ viaţa tuturor.[23]

De aceea înălţarea spre treapta cea mai înaltă a existenţei, spre îndumnezeire nu se poate face decât prin Logos. El este substanţa sau tăria ce lucrează în virtuţi, este calea omului întărit în virtuţi, ce nu se abate nici la dreapta nici la stânga.[24]

El este uşa care deschide lumea cunoştinţei celor ce au străbătut bine calea virtuţilor.[25] Cel ce se înalţă din faza întâi a purificării de patimi şi a dobândirii virtuţilor, la cunoaşterea raţiunilor divine din lume, tot în mediul Logosului înaintează, întrucât aceste raţiuni sunt razele Raţiunii. Raţiunile acestea nu pot fi văzute însă decât în duh; după lucrarea de purificare, deci este o cunoaştere harică şi ca atare are în ea ceva intuitiv. Cel ce le vede pe ele vede şi dincolo de ele. Ele sunt «oglinzi» ale

23 „Cuvântul dumnezeiesc e ca apa ce străbate în felurimea plantelor şi în animale, în cei ce se adapă din El pe măsura puterii lor, în chip activ şi gnostic, arătându-Se în virtuţi ca un rod, după calitatea virtuţii şi cunoştinţei fiecăruia". Introd. la *Quaest ad Thalas.* P.G. 90, 248. "Duhul Sfânt nu lipseşte din nici o făptură, mai ales din cele ce se împărtăşesc de raţiune", *Quaest, ad. Thalas.* q.13; P.G. 90, 297. Vezi şi *Tâlcuire la Tatăl nostru,* P.G. 90, 892.

24 *Cap. gnost. II, 68;* P.G. 90, 1156,

25 *Ibid.* II, 69.

Logosului. Raţiunea discursivă şi privirea intuitivă se întâlnesc şi se armonizează[26] .

Dar pe măsură ce omul progresează, prin purificare, în cunoaşterea raţiunilor tot mai generale ale lumii, el se simte într-o armonie tot mai deplină cu ansamblul Universului. Căci înaintează în cunoaşterea Raţiunii supreme, din care pornesc toate raţiunile tuturor şi căreia îi sunt subordonate toate. În primul rând el se ridică din dezbinarea faţă de oameni, refăcând unitatea firii omeneşti, sfâşiată prin păcat.[27] Ajunsă la privirea directă a Logosului, mintea vede toate făpturile în mod unitar şi simplu în El.[28]

Deci până în Dumnezeu e însoţită mintea individuală de ansamblul creaţiunii, si nici atunci aceasta nu dispare, ci devine şi mai luminoaă, aşa cum lucrurile dintr-o cameră, când vine lumina soarelui peste ele, se văd mai clare decât atunci când sunt scufundate în întuneric.

Dacă totuşi Sf, Maxim afirmă, în acord cu întreaga mistică răsăriteană, că mintea trebuie să devină «goală» de toate vălurile impresiilor şi ideilor din lume, pentru a vedea pe Logosul «gol», neacoperit de vălurile simbolurilor create,[29] aceasta nu înseamnă decât că acestea

26 *Tâlcuire la Tatăl nostru,* P.G. 90, 853D.

27 Firea omenească propriu zis e una, oamenii se deosebesc prin opiniile şi înclinaţiile voii lor (γνώμη). Când voia fiecăruia se pune în acord cu firea din el se restabileşte acelaşi fel de voire cu toţi, deci se reface unitatea firii. *Tâlcuire la Tatăl nostru,* P.G. 90, 901. Vezi şi Introd la *Quaest. ad, Thalas.,* P.G. 90, 256.

28 *Cap. gnost.* II, 4,

29 "Deci e trebuinţă de multă ştiinţă ca străbătând mai întâi dincolo de acoperămintele cuvintelor din jurul Cuvântului, să vedem cu mintea goală pe Cuvântul curat stând de Sine", *Cap. gnost.* II, 73.

trebuie să se deplaseze din centrul privirii, spre periferie, spre a fi văzut în centru Logosul şi numai pe laturile lui, în lumina răspândită de El, raţiunile legii şi ale firii, reprezentate prin Moise şi Ilie. Ca pregătire pentru scoaterea lui Dumnezeu pe primul plan al vederii e necesară, pentru o vreme, uitarea înţelesurilor lucrurilor. Dar pe urmă ele pot apărea şi apar de fapt, fără pericol, scăldate în lumina curăţitoare şi unificatoare a Logosului.

Dar ridicarea de pe treapta a doua, a contemplării lui Dumnezeu în mod indirect prin raţiunile lumii, la treapta a treia, a contemplării directe a lui Dumnezeu, nu se mai face prin puterile naturale ale minţii şi voinţei omeneşti, ajutate de har. Această ridicare nu se poate realiza decât prin energia exclusivă a lui Dumnezeu, după oprirea puterilor umane. [30]Aceasta este îndumnezeirea omului, după moartea mistică a puterilor lui naturale.[31] Aceasta este Duminica vieţii îndumnezeite, după Sâmbăta odihnei de puterile naturale şi după cele 6 zile de lucrare naturală a vieţii de aici. Prin trecerea noastră în ziua a 7-a a odihnei de puterile naturale, însuşi Dumnezeu se odihneşte de activitatea creată pe care o susţine în noi, de lucrarea proniatoare, ca susţinătoare şi călăuzitoare a activităţii naturale a lumii create, iar prin ridicarea noastră la activitatea necreată, ale cărei subiecte devenim, însuşi El revine la activitatea Sa exclusiv necreată dinainte de a fi lumea.[32] Mai bine zis nu exact la aceea, căci atunci nu

30 *Cap.de Char.* II, 62.

31 *Cap. gnost.* II, 88. "Numai Dumnezeu mai apare atât prin suflet cât şi prin trup, însuşirile naturale fiind biruite prin covârşirea slavei".

32 *Cap. gnost.* II, 47: "Odihna de Sâmbăta a lui Dumnezeu este adunarea tuturor celor create la El. Atunci activitatea lui atotdumnezeiască ce a creat-o în chip negrăit se odihneşte de lucrarea naturală din ele. Căci Dumnezeu se opreşte din lucrarea naturală din fiecare făptură, prin care se mişcă fiecare lucru în mod natural, când

existau subiecte create după, natură, la nivelul cărora trebuie oricum să se aflǎ activitatea dumnezeiască pe care ele o vor avea atunci, identică calitativ, dar nu şi cantitativ, cu activitatea lui Dumnezeu însuşi.

În această oprire a activităţii noastre create şi primire a activităţii necreate divine, noi suntem însoţiţi nu numai de Logosul providenţial, care după ce a creat lumea şi a dezvoltat-o până la limita puterilor ei, acum se odihneşte ca să revină la exlusiva activitate necreată, ci şi de Logosul întrupat, care moare cu noi, rămânând aşa în ziua Sâmbetei, şi învie cu noi în Duminica fără de sfârşit.[33] Propriu zis, dacă Logosul nu s-ar fi întrupat să moară şi să învie împreună cu noi ca om, n-am fi putut ajunge nici la Sabatul creaţiunii şi la ziua a 8-a a îndumnezeirii, fiind opriţi de păcat. Iar Dumnezeu n-ar fi putut avea satisfacţia de-a trece la această odihnă, după încheierea în mod fericit a lucrării Sale în legătură cu creaţiunea. Logosul îşi desăvârşeşte opera în legătură cu lumea ca Hristos. Prin Hristos ne împlinim destinul nostru, ne îndumnezeim.

Mistica Sf. Maxim este o mistică hristologică, fără să înceteze de a fi un sistem atotcuprinzător, în care lumea intră şi se valorifică pentru veci în toată amploarea ei.[34]

primind fiecare, pe măsura sa, lucrarea dumnezeiască, va pune capăt lucrării sale naturale în jurul lui Dumnezeu".

33 *Cap, gnost* I, 60; "Cel ce s-a împărtăşit de odihna de ziua a 7-a a lui Dumnezeu cea pentru noi, se va împărtăşi şi de lucrarea Lui din ziua a 8-a, adică de învierea cea mistică, lăsând şi el în mormânt giulgiurile şi ştergarul de pe cap, pe care, văzându-le vreun Petru sau Ioan, cred că s-a sculat Domnul".

34 Desigur o prezentare atât de sumară e departe de-a reda bogăţia sistemului Sf. Maxim. Poate Dumnezeu ne va ajuta să înfăţişăm cândva într-un studiu amplu concepţia lui.

Ale celui dintre sfinţi, Părintele nostru
Maxim Mărturisitorul

Cuvânt Ascetic
Prin întrebări şi răspunsuri
Fratele-Bătrânul[35]

Fratele a întrebat pe bătrânul zicând: rogu-te, Părinte, să-mi spui, care a fost scopul întrupării Domnului?

- Şi bătrânul răspunzând a zis: mă mir, frate, că, deşi auzi în fiecare zi simbolul credinţei, mă mai întrebi despre aceasta. Totuşi îţi spun că scopul întrupării Domnului a fost mântuirea noastră.

- Iar fratele a spus: în ce fel, Părinte?

-Şi a răspuns bătrânul: Omul fiind făcut la început de Dumnezeu şi aşezat fiind în Rai, a călcat porunca şi prin aceasta a căzut în stricăciunea morţii. Pe urmă, fiind cârmuit prin Providenţa felurită a lui Dumnezeu generaţie după generaţie, a stăruit totuşi să sporească în rău, fiind dus de feluritele patimi ale trupului, până la deznădejdea de viaţă. Din această pricină Fiul cel Unul Născut al lui Dumnezeu, Cuvântul cel mai dinainte de veci, care este Dumnezeu Tatăl, izvorul vieţii şi al nemuririi, ni s-a arătat nouă celor ce şedeam în întunericul şi în umbra morţii.

Întrupîndu-se din Duhul Sfânt şi din Fecioara Maria, ne-a arătat chipul unei vieţuiri de formă dumnezeiască.

35 După textul din Migne P.G. 90, 911-958.

Şi dându-ne porunci sfinte şi făgăduind Împărăţia cerurilor celor ce-şi vor rândui viaţa după ele şi înfricoşând cu chinurile veşnice pe cei ce le vor călca, iar mai pe urmă suferind patima mântuitoare şi înviind din morţi, ne-a dăruit nădejdea învierii şi a vieţii veşnice. "Prin aceasta a dezlegat osânda păcatului strămoşesc al neascultării şi a desfiinţat prin moarte stăpânirea morţii, ca «precum în Adam toţi mor, aşa în El toţi să se facă vii».[36]

Suindu-Se apoi la cer şi şezând de-a dreapta Tatălui, a trimis pe Duhul Sfânt, ca arvună, a vieţii şi spre luminarea şi sfinţenia sufletelor noastre, ca şi spre ajutorul celor ce se nevoiesc pentru mântuirea lor prin păzirea poruncilor Lui. Acesta este scopul întrupării Domnului, spus pe scurt.

2. Şi fratele a zis: Ce porunci trebuie aşadar să împlinesc, Părinte, ca să mă mântuiesc prin ele? Aş dori să aud aceasta pe scurt. Iar bătrânul a răspuns: Însuşi Domnul a spus după înviere Apostolilor: «mergând învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, învăţându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă» .[37]

Prin urmare tot omul, care s-a botezat în numele Treimii Dumnezeieşti şi de viaţă făcătoare, trebuie să ţină toate câte a poruncit Domnul. Din această pricină Domnul a împreunat păzirea tuturor poruncilor cu dreapta credinţă, ştiind că nu e cu putinţă să-i aducă omului mântuirea numai una dintre ele, despărţită de celelalte. De aceea şi David, având credinţa cea dreaptă, a zis către Dumnezeu: «Spre toate poruncile Tale m-am îndreptat; toată calea cea nedreaptă am urât-o» .[38] Căci toate poruncile Domnului ni

36 I Corinteni 1 - 22.

37 Matei 28, 19-20.

38 Psalmi 118, 129; Luca 10, 19.

s-au dăruit nouă împotriva a toată calea cea nedreaptă. De vom nesocoti aşadar fie şi numai una, ni se va deschide îndată calea păcatului, opusă ei.

3. Şi a zis fratele: Dar cine poate, Părinte, să împlinească toate poruncile, care sunt aşa de multe? A răspuns bătrânul: Cel ce imită pe Domnul şi merge pe urmele Lui. Şi a zis fratele: Şi cine poate să imite pe Domnul? Doar Domnul a fost Dumnezeu, chiar dacă s-a făcut om. Iar eu sunt om păcătos, robit de zeci de mii de patimi. Cum pot aşadar să imit pe Domnul? Şi a răspuns bătrânul: Nimenea din cei robiţi de materia lumii nu poate să imite pe Domnul. Dar cei ce pot zice: «Iată noi am lăsat toate şi am urmat Ţie», aceştia primesc puterea să-L imite pe El şi să împlinească toate poruncile Lui. Zice fratele: Toată puterea? Răspunse bătrânul: Auzi-L pe El zicând: «Iată v-am dat vouă putere să călcaţi peste şerpi şi scorpii şi peste toată puterea vrăjmaşului; şi nimic nu vă va vătăma pe voi»[39] .

4. Această putere şi stăpânire primind-o, Pavel zice: «Faceţi-vă următorii mei precum şi eu al lui Hristos»[40]. Sau iarăşi: «Nu este acum osândă asupra celor ce sunt în Hristos, care nu umblă după trup, ci după duh»[41]. Sau iarăşi: «Iar de sunt ai lui Hristos, au răstignit trupul împreună cu patimile şi cu poftele lui»[42]. Şi iarăşi: «Mie lumea mi s-a răstignit, ca şi eu lumii»[43].

39 Lc. 10, 19.
40 Filipeni 3, 17.
41 Romani 8, 1.
42 Galateni 5, 24
43 Galateni 6, 24.

5. Despre această stăpânire şi ajutor proorocind David a zis: «Cel ce locuieşte întru ajutorul Celui Preaînalt se va odihni sub acoperământul Dumnezeului cerului. Şi va zice Domnului: ajutorul meu eşti şi scăparea mea, Dumnezeul meu, şi întru El voi nădăjdui»[44]. Iar puţin după aceea: «Peste aspidă şi vasilisc vei păşi şi vei călca peste leu şi balaur, căci va porunci îngerilor Săi pentru tine, ca să te păzească pe tine în toate cărările tale»[45]. Iar cei ce se lipesc de trup şi iubesc materia lumii, ascultă, ce aud de la Acela: «Cel ce iubeşte pe tatăl său, sau pe mama sa, mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine![46]

Iar după puţin: «Cel ce nu ia crucea sa ca să-mi urmeze Mie nu este vrednic de Mine» (Luca 14, 33). Şi: «Cel ce nu se va lepăda de toate avuţiile sale nu poate să îmi fie ucenic» (Luca 14, 33). Aşadar cel ce vrea să se facă ucenicul Lui şi să se afle vrednic de El şi să primească de la El putere împotriva duhurilor răutăţii se desface de toată legătura trupească şi se goleşte de toată împătimirea după cele materiale şi aşa ia lupta cu vrăjmaşii nevăzuţi pentru poruncile Lui, precum însuşi Domnul ni S-a făcut pe Sine pildă, ispitit fiind în pustie de către căpetenia lor, iar după ce a venit în lume, de către cei stăpâniţi de acela.

6. Şi a zis fratele: Dar sunt multe, Părinte, poruncile Domnului; şi cine poate să le ţină minte pe toate, ca să se nevoiască pentru toate? Şi mai ales eu, care sunt puţin la minte? De aceea aş vrea să aud un cuvânt scurt ca, ţinându-mă de el, să mă mântuiesc prin el. Şi a răspuns bătrânul: Cu toate că sunt multe, frate, ele sunt cuprinse într-un singur cuvânt: «Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată puterea ta şi din tot cugetul tău: şi pe

44 Psalmi 90, 1-2.

45 Psalmi 90, П-13.

46 Matei 11, 37.

aproapele tău ca pe tine însuţi»[47]. Cel ce se străduieşte să ţină acest cuvânt împlineşte toate poruncile. Dar cel ce nu s-a desfăcut, precum s-a zis mai-nainte, de împătimirea după cele materiale, nu poate să iubească cu adevărat, nici pe Dumnezeu, nici pe aproapele. Căci este cu neputinţă ca cineva să se lipească şi de cele materiale şi să iubească şi pe Dumnezeu. Aceasta este ceea ce zice Domnul: «Nimenea nu poate să slujească la doi Domni!»[48] Sau: «Nimeni nu poate să slujească lui Dumnezeu şi lui Mamona»[49]. Căci în măsura în care mintea noastră se alipeşte de lucrurile lumii, e robită de ele şi nesocoteşte porunca lui Dumnezeu, călcând-o.

7. Şi a zis fratele: de care «lucruri» zici, Părinte? Răspunse bătrânul: De mâncări, de bani, de avuţii, de slavă, de rudenii şi aşa mai departe. Şi zise fratele: Dar Părinte, nu Dumnezeu le-a făcut pe acestea? Şi nu le-a dat oamenilor spre folos? Cum porunceşte atunci să nu se mai îngrijească omul de ele? Răspunse bătrânul: Sigur că Dumnezeu le-a făcut şi le-a dat oamenilor spre întrebuinţare. Şi bune sunt toate cele făcute de Dumnezeu, ca folosindu-ne bine de ele, să-i mulţumim lui Dumnezeu. Dar noi fiind slabi şi trupeşti la înţelegere, am ales mai mult cele materiale în loc de porunca iubirii, şi îngrijindu-ne de ele, ne războim cu oamenii. Se cuvine deci să punem iubirea de orice om mai presus decât cele văzute şi decât însuşi trupul. Căci ea este semnul iubirii de Dumnezeu, precum însuşi Domnul arată în Evanghelie: «Cel ce mă iubeşte pe Mine, zice, păzeşte poruncile Mele»[50]. Iar care este porunca pe care păzind-o îl vom iubi pe El, auzi de la

47 Marcu 12, 30.
48 Matei 6, 24.
49 Luca 16, 13.
50 Ioan 14, 15.

El când zice: «Aceasta este porunca Mea, ca să vă iubiţi unii pe alţii»[51]. Vezi că iubirea întreolaltă întemeiază iubirea de Dumnezeu, care este plinirea a toată porunca lui Dumnezeu? De aceea porunceşte să nu se îngrijească de avuţii, ci să se lepede de toate ale lui, tot cel ce doreşte să-I fie ucenic.

8. Şi zise fratele: Fiindcă ai zis, Părinte, că trebuie să, punem iubirea faţă de tot omul mai presus decât toate cele văzute şi decât trupul nostru însuşi, cum pot să iubesc pe cel ce mă urăşte pe mine şi se întoarce de la mine? Şi cum pot să-l iubesc dacă mă pizmuieşte şi mă înţeapă cu ocări şi îmi întinde vicleşuguri şi îmi pregăteşte curse? Mi se pare, Părinte, că acest lucru este prin fire cu neputinţă, însăşi supărarea silindu-ne în chip firesc să ocolim pe cel ce ne-a supărat. Răspunse bătrânul: Târâtoarelor şi fiarelor, purtate încolo şi încoace de fire, le este într-adevăr cu neputinţă să nu se ferească de cel ce le aduce durere. Dar celor făcuţi după chipul lui Dumnezeu şi cârmuiţi de raţiune şi învredniciţi de cunoaşterea lui Dumnezeu, care au primit legea de la El, le este cu putinţă să nu ocolească pe cei ce-i supără şi să iubească pe cei ce-i urăsc. De aceea şi Domnul spunând: «Iubiţi pe vrăjmaşii voştri, faceţi bine celor ce vă urăsc pe voi...» şi celelalte, nu le-a poruncit ca pe nişte lucruri cu neputinţă, ci ca pe unele cu putinţă. Căci altfel nu ar pedepsi pe cel ce calcă această poruncă. Şi însuşi Domnul ne arată aceasta prin fapte, ca şi ucenicii Lui, care toţi s-au străduit pentru iubirea aproapelui până la moarte şi s-au rugat cu căldură pentru cei ce i-au ucis pe ei. Noi nu putem să iubim pe cei ce ne urăsc, fiindcă suntem iubitori de materie şi de plăcere şi le punem acestea mai presus de poruncă. Ba de multe ori ocolim din pricina acestora şi pe cei ce ne

51 Ioan 15, 12.

iubesc, fiind mai răi ca fiarele şi târâtoarele. De aceea, neputând păşi pe urmele lui Dumnezeu, nu putem cunoaşte nici scopul Lui, ca să primim puterea.

9. Şi zise fratele: Iată, Părinte, eu am lăsat toate, familie, avuţie, desfătări şi slava lumii, şi nu mai am nimic în viaţă decât trupul. Dar pe fratele care mă urăşte şi mă ocoleşte nu-l pot iubi, deşi mă silesc în fapt să nu răsplătesc răul cu rău. Spune-mi deci ce trebuie să fac, ca să pot să-l iubesc din inimă, chiar dacă mă necăjeşte şi-mi întinde tot felul de curse. Răspunse bătrânul: Este cu neputinţă să iubească cineva pe cel ce-l necăjeşte, chiar dacă se arată a se fi lepădat de materia lumii, dacă nu cunoaşte cu adevărat scopul Domnului. Iar dacă din darul Domnului va putea să-l cunoască şi se va sili să umble potrivit cu el, va putea să iubească din inimă pe cel ce-l urăşte şi-l necăjeşte, precum şi Apostolii, cunoscându-L, l-au iubit.

10. Deci zise fratele: Te rog, Părinte, să-mi faci cunoscut care a fost scopul Domnului? Răspunse bătrânul: De vrei să cunoşti scopul Domnului, ascultă cu luare aminte. Domnul nostru Iisus Hristos, fiind Dumnezeu prin fire şi primind să se facă om pentru iubirea de oameni, născându-se din femeie, s-a coborât sub lege, după dumnezeiescul Apostol, ca păzind porunca întocmai ca un om, să desfiinţeze osânda cea veche a lui Adam. Ştiind aşadar Domnul că toată legea şi proorocii atârnă în aceste două porunci ale legii: «Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta şi pe aproapele tău ca pe tine însuţi», s-a grăbit să le păzească întocmai ca un om de la început până la sfârşit. Dar diavolul, care a amăgit de la început pe om şi avea de aceea stăpânirea morţii, văzându-L mărturisit la botez de Tatăl şi primind ca om pe Duhul

înrudit din ceruri şi mergând în pustie ca să fie ispitit de el, a pornit împotriva Lui tot războiul, doar va putea cumva să-L facă şi pe El să pună materia lumii mai presus de iubirea lui Dumnezeu. Ştiind prin urmare diavolul că trei sunt lucrurile în jurul cărora se învârteşte tot ce-i omenesc, adică mâncările, avuţia şi slava, prin care a prăvălit totdeauna pe om în prăpastia pierzării, cu aceste trei l-a ispitit şi pe El în pustie. Dar Domnul nostru, arătându-se mai presus ca ele, a poruncit diavolului să plece îndărăt.

11. Neputând deci să-L facă să calce porunca iubirii de Dumnezeu, prin cele ce I le-a făgăduit, s-a străduit pe urmă, după ce a venit în lume, să-L facă să calce porunca iubirii de aproapele, prin toate câte a uneltit, lucrând prin nelegiuiţii iudei. În acest scop, în vreme ce Acela învăţa căile vieţii şi zugrăvea prin fapte chipul vieţuirii cereşti, vestea învierea morţilor şi făgăduia viaţă veşnică şi Împărăţia cerurilor celor ce cred, iar pe cei necredincioşi îi înfricoşa cu pedeapsa veşnică şi, spre întărirea spuselor Sale, arăta minunatele semne dumnezeieşti, chemând mulţimile la credinţă, diavolul îndemna pe nelegiuiţii Farisei şi Cărturari la feluritele meşteşugiri împotriva Lui, ca neputând răbda încercările, cum credea el, să înceapă a urî pe cei ce-i întindeau viclenii şi aşa să-şi ajungă ticălosul scopul lui, făcându-L să calce porunca iubirii de aproapele.

12. Dar Domnul, ca un Dumnezeu, cunoscând gândurile lui, nu a urât pe Fariseii puşi la lucru de el (căci cum ar fi făcut-o, fiind prin fire bun?), ci prin iubirea faţă de ei, bătea pe cel ce lucra prin ei, iar pe cei purtaţi de el nu înceta să-i sfătuiască, să-i mustre, să-i osândească, să-i plângă ca pe unii ce puteau să nu se lase purtaţi de el, ci răbdau de bunăvoie să fie purtaţi din pricina nepăsării.

Blestemat de ei se purta cu îndelungă răbdare, pătimind se arăta îngăduitor şi le arăta toate faptele iubirii, iar pe cel ce lucra prin ei îl bătea cu iubirea de oameni faţă de cei purtaţi de el. O, minunat război! În loc de ură arată iubirea şi răpune pe tatăl răutăţii prin bunătate. În acest scop, răbdând atâtea rele de la ei, sau mai adevărat vorbind pentru ei, s-a străduit până la moarte în chip omenesc pentru porunca iubirii şi, dobândind biruinţa deplină împotriva diavolului, a primit cununa învierii pentru noi. Astfel noul Adam a înnoit pe cel vechi. Aceasta este ceea ce zice dumnezeiescul Apostol: «Aceasta să o cugetaţi întru voi, ceea ce şi în Hristos Iisus...»[52] ş.a.m.d.

13. Acesta a fost aşadar scopul Domnului, ca pe de o parte să asculte de Tatăl până la moarte, ca un om, pentru noi, păzind porunca iubirii, iar pe de alta să biruiască pe diavol, pătimind de la el, prin Cărturarii şi Fariseii puşi la lucru de el. Astfel prin faptul că s-a lăsat de bunăvoie învins, a învins pe cel ce nădăjduia să-L învingă, şi a scăpat lumea de stăpânirea lui. În felul acesta "Hristos a fost răstignit din neputinţă"[53], neputinţă prin care a omorât moartea şi «a surpat pe cel ce avea stăpânirea morţii»[54]; in felul acesta era şi Pavel slab prin el însuşi şi «se lăuda întru neputinţele sale, ca să se sălăşluiască în el puterea lui Hristos»[55].

14. Cunoscând chipul acestei biruinţe, el zicea scriind Efesenilor: «nu este lupta noastră împotriva sângelui şi a trupului ci împotriva începătoriilor, stăpâniilor, ş,a.m.d.»[56]

52 Filipeni 2, 5.
53 II Corinteni 13, 4.
54 Evrei 2, 15.
55 II Corinteni l2, 9.
56 Efeseni 6, 12.

Şi le porunceşte «să îmbrace platoşa dreptăţii, coiful nădejdii, pavăza credinţei şi sabia Duhului», ca cei ce poartă războiul cu vrăjmaşii nevăzuţi să poată stinge toate săgeţile cele aprinse ale vicleanului. Arătând cu fapta chipul războirii zice: «Eu deci aşa alerg şi nu orbeşte. Aşa mă lupt, nu bătând văzduhul, ci strunesc şi supun trupul meu, ca nu cumva vestind altora, eu însumi să ajung de lepădat»[57]. Şi iarăşi: «Până în ceasul de faţă, flămânzim şi însetoşăm, goi umblăm şi primim bătăi»[58] . Sau iarăşi: «în osteneală şi în muncă, în privegheri prea adesea, în frig şi dezbrăcaţi, lăsând la o parte cele din afară»[59].

15. Astfel luptă împotriva dracilor, care lucrează în trup plăcerile, alungându-i prin neputinţa trupului său. El ne arată însă prin fapte şi chipul biruinţei împotriva dracilor care luptă ca să aducă pe credincioşi la ură şi de aceea stârnesc împotriva lor pe oamenii mai nebăgători de seamă, ca ispitiţi fiind prin aceştia, să-i urască şi să calce porunca iubirii. Zice aşadar Apostolul: «Ocărâţi fiind, binecuvântăm; prigoniţi noi răbdăm; huliţi, noi mângâiem; ca nişte lepădături ale lumii ne-am făcut, ca gunoiul tuturor până astăzi».[60] Dracii au pus la cale ocărârea, hulirea şi prigonirea lui, ca să-l mişte la ura celui ce-l ocărăşte, îl huleşte şi-l prigoneşte, având ca scop să-l facă să calce porunca iubirii. Iar Apostolul, cunoscând gândurile lor, binecuvânta pe cei ce-l ocărau, răbda pe cei ce-l prigoneau şi mângâia pe cei ce-l huleau, ca să depărteze pe dracii care lucrau acestea şi să se unească cu bunul Dumnezeu. Iar pe dracii care lucrau acestea îi bătea prin acest chip al luptei, biruind pururea răul prin bine,

57 I Corinteni 9, 20 - 27.

58 I Corinteni 4, П.

59 I Corinteni 4, П.

60 I Corinteni 4, 12 - 14.

după asemănarea Mântuitorului. Astfel a slobozit toată lumea de sub puterea dracilor şi a unit-o cu Dumnezeu el şi ceilalţi Apostoli, biruind prin înfrângerea lor pe cei ce nădăjduiau să învingă. Dacă deci şi tu, frate, vei urmări acest scop, vei putea să iubeşti pe cei ce te urăsc. Iar de nu, este cu neputinţă.

16. Si zise fratele: Cu adevărat, Părinte, aşa este şi nu altfel. De aceea Domnul hulit fiind şi pălmuit şi celelalte pătimindu-le, câte le-a pătimit de la iudei, a răbdat, compătimindu-i pe aceia ca neştiutori şi rătăciţi. De aceea a şi spus pe cruce: «Tată, iartă-le lor, că nu ştiu ce fac». Iar viclenia şi amăgirea diavolului şi a căpeteniilor lui le-a biruit pe cruce, luptând cu ei pentru porunca iubirii până la moarte, iar biruinţa Lui împotriva lor dându-ne-o nouă. Şi dărâmând stăpânirea morţii, a dăruit învierea Lui, spre viaţă, întregii lumi. Dar roagă-te pentru mine, Părinte, ca să pot înţelege desăvârşit scopul Domnului şi al Apostolilor Săi şi să pot veghea în vremea ispitelor şi să nu fiu neştiutor cu privire la planurile diavolului şi ale dracilor lui.

17. Şi răspunzând, bătrânul zise: Dacă te vei îngriji mereu de cele spuse mai-nainte, vei putea să nu fii neştiutor. Iar de vei înţelege, îţi vei da seama că, precum tu eşti ispitit, la fel şi fratele tău se ispiteşte şi vei ierta pe cel ispitit; iar celui ce vrea să te ispitească, făcându-te să urăşti pe cel ispitit, îi vei sta împotrivă, nesupunându-te uneltirii lui. Aceasta este ceea ce spune Iacob, fratele Domnului, în Epistolele Soborniceşti: «Supuneţi-vă lui Dumnezeu, staţi împotrivă diavolului, şi va fugi de la voi!»[61] Dacă, precum s-a zis, vei avea neîncetat, cu mare veghe, grijă la cele mai-nainte spuse, vei putea să cunoşti

61 Iacob 4, 7.

scopul Domnului şi al Apostolilor Săi şi să iubeşti pe oameni şi să suferi pentru ei când greşesc, dar să lupţi neîncetat împotriva dracilor vicleni prin iubire. Dar dacă suntem moleşiţi nebăgători de seamă şi uşuratici şi ne scufundăm cugetul în plăcerile trupeşti nu mai combatem pe draci, ci pe noi înşine şi pe fraţi, mai bine zis slujim prin aceştia (prin fraţi) pe draci, luptând cu oamenii pentru draci.

18. Şi zise fratele: Aşa este, Părinte. De fapt din nebăgarea mea de seamă iau dracii totdeauna prilejuri împotriva mea. Dar te rog, Părinte, să-mi spui cum pot să dobândesc trezvia atenţiei? Şi răspunse bătrânul: Negrija totală de cele pământeşti şi ocuparea neîntreruptă cu Sfânta Scriptură aduce sufletul la frica lui Dumnezeu. Iar frica lui Dumnezeu aduce trezvia atenţiei. Atunci sufletul începe să vadă pe dracii care îl războiesc prin gânduri şi începe să se apere. Despre aceasta a zis David: «Şi a străbătut ochiul meu în vrăjmaşii mei»[62]. Spre această faptă îndemnând şi Petru, corifeul Apostolilor, pe ucenici, le-a zis: «Fiţi treji, priveghiaţi, că potivnicul vostru, diavolul, umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită; căruia staţi-i împotrivă, vârtoşi în credinţă».[63] De asemenea Domnul ne spune; «Priveghiaţi şi vă rugaţi, ca să nu intraţi în ispită».[64] Ecleziastul încă zice: «Dacă se va urca peste tine duhul stăpânitorului să nu-ţi părăseşti locul tău».[65] Iar locul minţii este virtutea, cunoştinţa şi frica lui Dumnezeu. Minunatul Apostol luptând cu mare trezvie şi vitejie, zice: «Umblând în trup, nu ne oştim trupeşte. Căci armele cu care luptăm nu sunt trupeşti,ci puternice înaintea

62 Psalmi 53, 9.
63 I Petru 5, 8.
64 Matei 26, 41.
65 Ecclesiastul 10, 4.

lui Dumnezeu ca să dărâme întăriturile; noi surpăm cugetările şi orice înălţare care se ridică împotriva cunoştinţei lui Dumnezeu, şi tot gândul îl robim spre ascultarea lui Hristos; şi gata suntem să pedepsim orice neascultare».[66] Dacă aşadar vei imita şi tu pe sfinţi şi desfăcându-te de toate vei sluji cu osteneală numai lui Dumnezeu, vei dobândi trezvia atenţiei.

19. Şi zise fratele: Dar ce trebuie să facă cineva, ca să poată să se ocupe neîncetat numai de Dumnezeu? Şi răspunse bătrânul: Este cu neputinţă ca mintea să se ocupe cu desăvârşire numai de Dumnezeu, dacă nu va dobândi aceste trei virtuţi: iubirea, înfrânarea şi rugăciunea. Căci iubirea îmblânzeşte iuţimea; înfrânarea veştejeşte pofta; iar rugăciunea desface mintea de toate înţelesurile şi o înfăţişează goală lui Dumnezeu. Aşadar aceste trei virtuţi îmbrăţişează toate virtuţile şi fără de ele mintea nu se poate ocupa de Dumnezeu, slobozită de toate celelalte.

20. Şi zise fratele: Rogu-te, Părinte, să mă înveţi, cum îmblânzeşte iubirea iuţimea? Şi răspunse bătrânul: Fiindcă are puterea să se milostivească şi să facă bine aproapelui şi să fie cu îndelungă răbdare faţă de el şi să îndure cele ce îi vin de la el, cum am spus adeseori. Avându-le prin urmare iubirea pe acestea, îmblânzeşte iuţimea celui ce a dobândit-o. Şi zise fratele: Nu sunt mici faptele ei, dar fericit este cel ce poate să o dobândească. Eu însă într-adevăr sunt departe de ea. Dar rogu-te, Părinte, spune-mi ce înseamnează a avea îndelungă răbdare?

21. Şi răspunse bătrânul: A sta neclintit în împrejurări aspre şi a răbda relele; a aştepta sfârşitul încercării şi a nu da drumul iuţimii la întâmplare; a nu vorbi cuvânt

66 II Corinteni 10, 4-6.

neînţelept, nici a gândi ceva din cele ce nu se cuvin unui închinător al lui Dumnezeu. Căci zice Scriptura: «Până la o vreme va răbda cel cu îndelungă răbdare şi pe urmă i se va răsplăti lui cu bucurie; până la o vreme va ascunde cuvintele lui, şi buzele multora vor spune înţelepciunea lui.»[67]

22. Acestea sunt semnele îndelungii răbdări. Dar nu numai acestea, ci propriu îndelungii răbdări mai este şi a se socoti pe sine pricina încercării. Şi poate că aşa şi este de fapt. Fiindcă multe dintre cele ce ni se întâmplă, ni se întâmplă spre îndrumarea noastră sau spre stingerea păcatelor trecute, sau spre îndreptarea neatenţiei prezente, sau spre ocolirea păcatelor viitoare. Cel ce socoteşte aşadar că pentru una din acestea i-a venit încercarea, nu se răzvrăteşte când e lovit, mai ales dacă e conştient de păcatul său, nici nu învinovăţeşte pe acela prin care i-a venit încercarea, căci fie prin acela fie prin altul, şi a avut să bea paharul judecăţilor dumnezeieşti. Ci el priveşte spre Dumnezeu şi-I mulţumeşte Lui care a îngăduit încercarea, şi se învinovăţeşte pe sine şi primeşte certarea cu inimă bună, purtându-se ca David cu Semei, sau ca Iov cu soţia sa. Nebunul însă roagă pe Dumnezeu să-l miluiască; dar mila nu o primeşte, fiind-că nu a venit precum a voit el, ci precum doctorul sufletelor a socotit că e de folos. Şi de aceea se face nepăsător şi se tulbură şi uneori se războieşte aprins cu dracii, alte-ori huleşte pe Dumnezeu; astfel arătându-se nemulţumit, nu primeşte decât bâta.

23. Şi zise fratele: Bine ai spus, Părinte, dar rogu-te să-mi spui şi cum veştejeşte înfrânarea pofta? Şi bătrânul răspunse: Întrucât te face să te reţii de la toate care nu împlinesc o trebuinţă, ci aduc o plăcere; şi te îndeamnă să

67 Înţel. Sirah 1, 22-23.

nu te împărtăşeşti de nimic decât de cele trebuincioase vieţii nici să urmăreşti cele dulci, ci cele de folos, şi să măsori cu trebuinţa mâncările şi băuturile; de asemenea întrucât te îndeamnă să nu laşi trupului must de prisos, ci să întreţii numai viaţa trupului şi să-l păzeşti netulburat de pornirea spre împreunare. Astfel veştejeşte înfrânarea pofta. Căci plăcerea şi săturarea de mâncări şi băuturi încălzeşte stomacul şi aprinde dorinţa spre poftă de ruşine, împingând întreg animalul spre amestecare nelegiuită. Acesta nu mai este atunci decât ochi neruşinaţi, mână desfrânată, limbă vorbitoare de lucruri care desfată auzul, ureche care primeşte cuvinte deşarte, minte dispreţuitoare de Dumnezeu şi suflet care desfrânează cu înţelegerea şi stârneşte trupul spre fapta neîngăduită.

24. Şi zise fratele: Cu adevărat, Părinte, aşa este. Dar rogu-te să mă înveţi şi despre rugăciune, cum desface mintea de toate înţelesurile? Şi răspunse bătrânul: Înţelesurile sunt înţelesuri ale lucrurilor. Iar dintre lucruri unele cad sub simţuri, iar unele sunt inteligibile. Ocupându-se aşadar mintea cu ele, poartă în sine înţelesurile lor. Harul rugăciunii însă uneşte mintea cu Dumnezeu. Iar unind-o cu Dumnezeu, o desface de toate înţelesurile. Atunci mintea, întreţinându-se cu Dumnezeu dezbrăcată de toate, ajunge să ia formă dumnezeiască. Ajungând astfel, cere cele cuvenite şi nu greşeşte niciodată în ceea ce cere. De aceea Apostolul porunceşte să ne rugăm neîncetat[68] ca având mintea continuu unită cu Dumnezeu, să o rupem câte puţin de la pofta celor materiale.

25. Şi zise fratele: Dar cum poate mintea să se roage neîncetat? Căci cântând şi citind, întâlnindu-ne mai mulţi

68 I Tesalonicieni 5, 17.

şi slujind, o tragem spre multe gânduri şi vederi. Şi răspunse bătrânul: Dumnezeiasca Scriptură nu porunceşte nimic din cele cu neputinţă, căci şi Apostolul cânta, citea şi slujea şi totuşi se ruga neîncetat. Rugăciunea neîntreruptă stă în a avea mintea alipită de Dumnezeu cu evlavie multă şi cu dor şi a atârna pururea cu nădejdea de El şi a te încrede în El în toate, orice ai face şi ţi s-ar întâmpla. Aflându-se în această dispoziţie, Apostolul zicea: «Cine ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos? Necazul sau strâmtorarea?»... ş.a.m.d. [69] Şi după puţin: «Sunt încredinţat că nici moartea, nici viaţa, nici îngerii». Sau iarăşi: «în toate obijduiţi, dar nu striviţi, în mare cumpănă, dar nu deznădăjduiţi, prigoniţi, dar nu năpăstuiţi, trântiţi jos, dar nu nimiciţi. Totdeauna purtăm în trup moartea Domnului Iisus, ca şi viaţa lui Iisus să se arate în trupul nostru muritor».[70]

26. În astfel de dispoziţie aflându-se Apostolul, neîncetat se ruga. Căci în toate cele ce făcea şi i se întâmpla, atârna cu nădejdea de Dumnezeu. De aceea toţi Sfinţii când se aflau în necazuri se rugau neîncetat, ca să dobândească aptitudinea dragostei. Şi de aceea zicea Apostolul: «Deci cu dulceaţă mă voi lăuda întru neputinţele mele, ca să locuiască întru mine puterea lui Hristos».[71] Iar puţin mai departe: «Când sunt slab, atunci sunt tare».[72] Dar vai nouă, netrebnicilor, că am părăsit calea Sfinţilor Părinţi şi de aceea suntem pustii de orice rod duhovnicesc.

69 Romani 8, 35.

70 II Corinteni 4, 8-10.

71 II Corinteni 12, 9.

72 Ibidem 10.

27. Şi zise fratele: De ce, Părinte, nu am străpungerea inimii? Şi răspunse bătrânul: Fiindcă nu este frica lui Dumnezeu înaintea ochilor noştri. Ne-am făcut groapa tuturor răutăţilor şi de aceea am dispreţuit ca pe-o simplă vorbă pedeapsa înfricoşată a lui Dumnezeu. Căci cine nu s-ar simţi străpuns auzind pe Moise grăind în numele lui Dumnezeu despre păcătoşi: «Foc a ieşit din mâna Mea şi va arde până la iadul cel mai de jos. Mânca-va pământul şi rodurile lui; arde-va temeliile munţilor. Îngrămădi-voi asupra lui rele şi voi rupe săgeţile Mele în ei»[73]. Şi iarăşi: «Voi ascuţi ca fulgerul sabia Mea şi va începe mâna Mea Judecata şi mă voi răzbuna pe vrăjmaşii Mei şi voi răsplăti celor ce mă urăsc».[74] Să auzim şi pe Isaia strigând: «Cine va vesti vouă că focul arde, cine va vesti vouă focul cel veşnic. Mergeti în lumina focului vostru şi în flacăra care aţi ars»[75]. Şi iarăşi «şi voi ieşi şi voi vedea stârvurile oamenilor care s-au răzvrătit împotriva Mea. Căci viermele lor nu va muri şi focul lor nu se va stinge, şi vor fi spre vedere pentru tot trupul».[76] Auzi şi pe Ieremia care zice: «Daţi Domnului Dumnezeului vostru slavă, până nu se întunecă şi până nu se poticnesc picioarele voastre prin munţi întunecoşi».[77] Şi iarăşi: «Ascultaţi popor nebun şi fără de inimă: ochi au şi nu văd, urechi au şi nu aud. Au nu vă veţi teme de Mine, zice Domnul, şi nu veţi tremura de faţa Mea? De cel ce a pus nisipul hotar mării şi graniţă veşnică peste care nu va trece». Şi iarăşi: «Pedepsi-te-va necredinţa ta şi răutatea ta te va mustra. Cunoaşte şi vezi că amar îţi este ţie că M-ai părăsit pe Mine, zice Domnul.

73 Deut. 32, 22 - 23.

74 Deut 32, 41.

75 Is. 33, 14; 50, П.

76 Isaia 66, 24.

77 Ier. 13,16.

78 Ier. 5, 21, 22.

Eu te-am sădit viţă roditoare, toată adevărată. Cum te-ai întors la amărăciune, viţă străină?»[79] Şi iarăşi: «Întru adunarea celor ce râd n-am şezut, ci m-am temut de faţa mâniei Tale şi am şezut singur, căci mă săturasem de amărăciune».[80] Şi cine nu va tremura auzind pe Iezechiil strigând: «Voi vărsa mânia Mea peste tine, cheltui-voi urgia mea asupra ta. Şi te voi judeca pe tine în căile tale şi voi arunca peste tine ticăloşiile tale; şi ochiul Meu nu te va cruţa, nici mă voi milui de tine. Şi atunci vei cunoaşte că eu sunt Domnul».[81] Dar cine nu se căieşte auzind pe Daniil descriind limpede ziua înfricoşatei judecăţi, când zice: «Eu Daniil am privit până fură aşezate scaunele. Şi s-a aşezat Cel vechi de zile. Haina Lui, albă ca zăpada, iar părul capului Său, curat ca lâna. Şi scaunul Lui pară de foc, iar roţile scaunului foc arzător. Un râu de foc se vărsa şi ieşea înaintea Lui. Mii de mii îi slujeau Lui şi zeci de mii stăteau înaintea Lui. Judecătorul se aşeză şi cărţile fură deschise».[82] - adică faptele săvârşite. Şi iarăşi: «Văzut-am în vedenie de noapte; şi iată pe norii cerului venea cineva ca un Fiu al omului. Şi a ajuns până la cel vechi de zile şi L-au adus înaintea Lui, şi I-au dat Lui stăpânirea, cinstea şi împărăţia, şi toate neamurile, seminţiile şi limbile îi vor sluji Lui. Şi stăpânirea Lui stăpânire veşnică şi împărăţia împărăţie veşnică. Şi m-am cutremurat cu duhul meu, eu, Daniil, şi vedeniile din capul meu m-au tulburat».[83]

28. Şi cine nu se înfricoşează auzind şi pe David zicând: «A grăit o dată Dumnezeu şi am auzit acestea două: că puterea este a lui Dumnezeu şi a Ta este mila,

79 Ier. 2, 19, 21.

80 Ier. 15, 17.

81 Iez. 7, 4-9.

82 Daniil 7, 9-10.

83 Daniil 7, 13-15.

Doamne; că Tu vei răsplăti fiecăruia după faptele lui».[84] Şi iarăşi: să auzim pe Ecclesiastul care zice: «Sfârşitul cuvântului: ascultă tot, teme-te de Dumnezeu şi păzeşte poruncile Lui. Acesta este tot omul. Căci Dumnezeu va aduce tot ce s-a făcut întru ascuns la judecată, cu tot lucrul trecut cu vederea, fie bun, fie rău».[85]

29. Dar cine nu tremură auzind pe Apostolul spunând lucruri asemănătoare: «Căci noi trebuie să ne înfăţişăm înaintea scaunului lui Hristos, ca să ia fiecare din noi cele făcute prin trup, fie bine fie rău».[86] Cine nu va plânge aşadar necredinţa noastră şi orbirea sufletului nostru că, auzind toate acestea, nu ne căim şi nu plângem cu amar, pentru marea noastră negrijă şi uşurinţă. Acestea văzându-le de mai-nainte, Ieremia zicea: «Blestemat cel ce săvârşeşte lucrurile Domnului cu negrijă».[87] Căci dacă am avea grijă de mântuirea sufletelor noastre, am tremura de cuvântul Domnului şi ne-am grăbi să împlinim poruncile Lui, prin care ne şi mântuim. Dar noi auzind pe Domnul zicând: «Intraţi prin poarta cea strâmtă, care duce la viaţă»,[88] am ales pe cea lată şi largă, ce duce la pierzare. De aceea vom auzi când va veni din ceruri să judece viii şi morţii: «Duceţi-vă de la Mine, blestemaţilor, în focul cel veşnic, care este gătit diavolului şi îngerilor lui».[89]

30. Şi vom auzi acestea, nu fiindcă am făcut fapte rele, ci fiindcă de cele bune n-am grijit şi pe aproapele n-am iubit. Iar dacă am făcut rele, cum vom îndura ziua aceea, o

84 Psalmi 61, 11.
85 Ecclesiastul. 12, 13-14.
86 II Corinteni 5, 10.
87 Ieremia 48, 10.
88 Matei 7, 10.
89 Matei 25, 41.

dată ce am fost cu atâta negrijă? De altfel: «să nu curveşti, să nu furi, să nu omori» şi celelalte, au fost spuse prin Moise celor de demult. Domnul însă, ştiind că nu ajunge creştinului numai păzirea acestora spre desăvârşire, a zis: «Amin zic vouă, că de nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decât a Cărturarilor şi a Fariseilor, nu veţi intra întru Împărăţia cerurilor».[90] De aceea a poruncit cu orice prilej sfinţirea sufletului, pentru care se sfinţeşte şi trupul, şi dragostea curată faţă de toţi oamenii, prin care putem să dobândim şi iubirea faţă de El; iar pe Sine ni s-a dat pildă până la moarte, ca şi pe ucenicii Săi, precum s-a zis adeseori.

31. Ce apărare vom avea aşadar în ziua aceea, având o asemenea pildă şi fiind cu atâta negrijă: Plângându-ne Ieremia pe noi cei ce ne-am învrednicit de atâta har, dar ne-am purtat cu atâta negrijă, mai bine zis am fost plini de toată răutatea, zicea: «Cine va da capului meu apă şi ochilor mei izvor de lacrimi, ca să plâng pe poporul acesta ziua şi noaptea?».[91]

Dar eu aud şi pe Moise zicând despre noi: «Şi a mâncat Iacob şi s-a săturat şi s-a făcut îndărătnic cel iubit; îngrăşatu-s-a, îngroşatu-s-a şi s-a lăţit şi a părăsit pe Dumnezeu care l-a făcut pe el şi s-a depărtat de la Dumnezeu Mântuitorul lui»,[92] Iar Mihea plânge şi zice: «Vai sufletului meu, că a pierit cel evlavios de pe pământ şi nu se mai află între oameni cel ce săvârşeşte virtutea. Fiecare necăjeşte cu necaz pe aproapele; spre rău îşi gătesc mâinile lor».[93] Iar Psalmistul zice despre noi asemenea:

91 Matei 5, 20.
91 Ieremia 9, 1.
92 Deut. 32, 15.
93 Miheia 7, 2.

«Mântuieşte-mă, Doamne, că a lipsit cel cuvios; că s-au împuţinat adevărurile dintre fiii oamenilor...» şi celelalte.[94]

32. Dar şi Apostolul plânge pentru noi cu Proorocul zicând; «Nu este cel ce face bunătate, nu este până la unul. Mormânt deschis este gâtlejul lor, cu limbile lor grăiau vicleşuguri. Venin de aspide este sub limbile lor, gura lor e plină de blestem şi de amărăciune. Întristare şi necaz este în căile lor, şi calea păcii nu au cunoscut-o. Nu este frica lui Dumnezeu înaintea ochilor lor».[95] De aceea, prevăzând cele viitoare, scrie despre purtarea noastră cea rea de acum, către Timotei: «Cunoaşte aceasta, că în zilele cele de apoi se vor ivi vremuri înfricoşate; că vor fi oamenii iubitori de sine, iubitori de argint, lăudăroşi, trufaşi, hulitori, neascultători de părinţi, nemulţumitori, fără cucernicie, lipsiţi de dragoste, neînduplecaţi, clevetitori, neînfrânaţi, neîmblânziţi, neiubitori de bine, vânzători, obraznici...» ş. a. m. d.[96] Vai nouă, că am ajuns la cele din urmă dintre rele, căci spune-mi mie care dintre noi nu e părtaş al relelor pomenite? Nu s-a împlinit la noi proorocia? Nu suntem toţi lacomi cu stomacul? Nu suntem toţi iubitori de plăcere, nu toţi nebuni pentru pământ şi iubitori de materie? Nu toţi plini de mânie? Nu toţi întărâtaţi? Nu ţinem toţi minte răul? Nu suntem toţi trădători a toată virtutea? Nu suntem toţi clevetitori? Nu toţi iubitori de sudalme? Nu toţi obraznici, nu toţi urâtori de fraţi? Nu toţi îngâmfaţi? Nu toţi trufaşi? Nu toţi lăudăroşi? Nu toţi făţarnici? Nu toţi iubitori de slavă deşartă? Nu toţi vicleni, nu toţi pizmaşi? Nu toţi nesupuşi? Nu toţi nepăsători? Nu toţi nestatornici? Nu toţi uşuratici, nu toţi fără grijă la poruncile Mântuitorului? Nu toţi plini

94 Psalmi 11, 1.

95 Romani 3, 12 - 18; Psalmi 13, 3; Psalmi 5, 9; Psalmi 35, 1.

96 II Timotei 3, 1 - 4.

de toată răutatea? Nu ne-am făcut în loc de biserică a lui Dumnezeu templu al idolilor? Nu suntem sălaşuri ale duhurilor rele, în loc să fim ai Duhului Sfânt? Nu numim pe Dumnezeu Tată, în chip mincinos? Nu ne-am făcut, în loc de fii ai lui Dumnezeu, fii ai gheenei? Nu ne-am făcut mai răi decât iudeii, noi cei ce purtăm azi numele lui Hristos? Nimenea să nu se răzvrătească auzind adevărul, fiindcă şi aceia, nelegiuiţi fiind, ziceau: «Noi avem un singur Tată, pe Dumnezeu».[97] Dar au auzit de la Mântuitorul: «Voi sunteţi din tatăl vostru diavolul şi poftele tatălui vostru diavolul vreţi să le faceţi».[98]

33. Cum deci, fiind şi noi călcători ai poruncilor Lui, nu vom auzi de la El aceleaşi cuvinte? Căci şi Apostolul, pe cei purtaţi de Duhul i-a numit fii ai lui Dumnezeu: «Câţi sunt, zice, purtaţi de Duhul, aceştia sunt fii ai lui Dumnezeu».[99] Dar cum putem să auzim noi, cei purtaţi de moarte, că suntem fii ai lui Dumnezeu? «Căci cugetul trupului este moarte».[100] Cei purtaţi de Duhul se fac arătaţi din roadele Duhului. Să vedem aşadar roadele Duhului. «Căci roada Duhului este, zice, iubirea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, facerea de bine, bunătatea, credinţa, blândeţea, înfrânarea».[101] Oare avem acestea în noi? Sau nu cumva le avem pe toate cele potrivnice? Cum putem aşadar să auzim că suntem fii ai lui Dumnezeu, şi nu mai degrabă ai celui potrivnic? Căci cel născut din cineva este asemenea celui care l-a născut. Arată aceasta şi Domnul zicând: «Cel născut din Duhul, duh este».[102] Noi însă ne-

97 Ioan 8, 41.
98 Ioan 5, 44.
99 Romani 8, 14.
100Romani 8, 6.
101 Galateni 5, 22.
102Ioan 3, 6.

am făcut trupuri ce poftesc împotriva Duhului şi de aceea cu dreptate auzim de la El: «Nu va rămânea Duhul Meu în oamenii aceştia, deoarece sunt numai trupuri».[103] Cum putem să auzim aşadar că suntem creştini, neavând nimic al lui Hristos în noi?

34. Dar va zice, poate, cineva: Dar am credinţa, şi-mi ajunge credinţa în El pentru mântuire. Îi va răspunde acestuia Iacob, zicând: «Că şi diavolii cred şi se cutremură».[104] Şi iarăşi: «Credinţa fără fapte moartă este, precum şi faptele fără credinţă».[105] Dar cum şi credem în El, sau cum îi credem Lui în privinţa celor viitoare, noi care nu-l credem în privinţa celor vremelnice şi prezente, şi de aceea suntem amestecaţi cu cele pământeşti şi trăim trupului, oştindu-ne împotriva Duhului? Cei ce au crezut cu adevărat lui Hristos şi L-au sălăşluit întreg în ei prin porunci, ziceau aşa: «Nu mai trăiesc eu ci Hristos trăieşte în mine. Iar de trăiesc acum în trup, trăiesc prin credinţa Fiului lui Dumnezeu, al Celui ce m-a iubit pe mine şi s-a dat pe Sine pentru mine».[106] De aceea pătimind de dragul Lui, pentru mântuirea tuturor, ca nişte următori întocmai ai Lui şi ca nişte păzitori adevăraţi ai poruncilor Lui, ziceau: «Ocărâţi, noi binecuvântăm; prigoniţi, noi răbdăm; huliţi, noi mângâiem».[107] Aceasta o făceau pentru că-L auziseră pe El zicând: «Iubiţi pe văjmaşii voştri, faceţi bine celor ce vă urăsc pe voi, binecuvântati pe cei ce vă blestemă, rugaţi-vă pentru cei ce vă dosădesc pe voi» şi celelalte.[108]
Prin cuvintele şi faptele lor se arăta lucrând în ei Hristos.

103Facerea 6, 3.
104Iacob 2, 19.
105Iacob 2, 20.
106 Galateni 2, 20.
107I Corinteni 4, 12.
108Matei 5, 44.

Dar noi, fiindcă lucrăm împotriva tuturor poruncilor Lui, ne-am umplut de toată necurăţia. Şi de aceea am ajuns, în loc de biserică a lui Dumnezeu, casă de negustorie şi în loc de casă de rugăciune, peşteră de tâlhari; în loc de neam sfânt, neam păcătos şi în loc de popor al lui Dumnezeu, popor plin de păcate; în loc de sămânţă sfântă, sămânţă rea şi în loc de fii ai lui Dumnezeu, fii ai nelegiuirii, fiindcă am părăsit poruncile Domnului şi slujim duhurilor viclene prin patimile necurate, mâniind pe Sfântul lui Israel.

35. De aceea, plângându-ne marele Isaia şi vrând să ne ajute în căderea noastră, zice: «De ce vă mai răniţi iarăşi, adăugând fărădelege? Tot capul vă este spre durere şi toată inima spre întristare. De la picioare până la cap, nu este în el loc întreg. Totul este numai rană, numai vânătaie şi numai bube pline de puroi. Nu se mai poate pune plasture, nici untdelemn, nici o legătură».[109] Apoi urmează: «Părăsită va fi fata Sionului ca o colibă într-o vie şi ca un pătul într-o grădinărie, ca o cetate împresurată».[110] Această pustiire a sufletelor noastre a arătat-o şi Apostolul, zicând: «Şi precum n-au găsit cu cale să-L cunoască pe Dumnezeu, i-a lăsat pe ei Dumnezeu în minte netrebnică să facă cele ce nu trebuie; plini fiind de toată nedreptatea, răutatea, viclenia, lăcomia, plini de pizmă, de ucidere, de ceartă, de înşelăciune, de purtări urâte, şoptitori, bârfitori, urâtori de Dumnezeu, ocărâtori, semeţi trufaşi, născocitori de rele, nesupuşi părinţilor, bezmetici, neiubitori, călcători de cuvânt, nemilostivi, care deşi cunosc dreptatea lui Dumnezeu, că adică cei ce fac acestea sunt vrednici de moarte, nu numai că fac acestea, ci şi încuviinţează pe cei ce le fac. De aceea i-a dat pe ei Dumnezeu spre patimi de necinste, ca să-şi necinstească

109 Is. 1, 5 - 6.
110 Is. 1, 8.

trupurile lor între ei».[111] Iar urmarea acestora este că: «Se descoperă mânia lui Dumnezeu din ceruri peste toată necredinţa şi nedreptatea oamenilor»,[112] si celelalte.

36. Această pustiire a sufletului, vestind-o şi Domnul, zice: «Ierusalime, Ierusalime care ucizi pe prooroci şi omori cu pietre pe cei trimişi la tine, de câte ori n-am vrut să strâng pe fiii tăi, cum îşi adună găina puii săi sub aripi, şi n-ai vrut? Iată casa voastră se va lăsa pustie».[113]Iar Isaia, văzându-ne pe noi, aşa zişii monahi, săvârşind numai slujbele trupeşti şi dispreţuind pe cele duhovniceşti şi de aceea aflându-ne plini de trufie, a zis: «Ascultaţi cuvântul Domnului; fruntaşi ai Sodomei luaţi aminte la legea Domnului, popor al Gomorei. Ce-mi trebuie Mie mulţimea jertfelor voastre? M-am săturat de arderile de tot ale berbecilor şi nu mai vreau grăsimea mieilor şi sângele taurilor şi al ţapilor. Căci cine le-a cerut acestea din mâinile voastre? Nu mai călcaţi în curtea templului Meu. De-mi veţi aduce floarea făinii, zadarnic este. Tămâierea voastră îmi face scârbă. Lunile nouă, Sâmbetele şi ziua cea mare, nu le mai pot suferi. Sufletul Meu urăşte postul, odihna şi sărbătorile voastre. M-am săturat de voi, nu vă mai pot răbda. Când întindeţi mâinile spre Mine, Eu îmi întorc ochii de la voi. Şi de veţi înmulţi rugăciunea, nu vă voi auzi».[114] De ce? «Pentru că mâinile voastre sunt pline de sânge».[115] Căci «Cel ce urăşte pe fratele său este ucigaş de oameni».[116] De aceea toată nevoinţa (asceza) care nu are iubire e străină de Dumnezeu.

111Romani 1, 28-32.
112Romani 1, 18.
113Matei 23, 37-38.
114Is. 1, 10-15.
115Ibid. 15.
116Ioan 3, 15.

37. De aceea, mustrând de departe şi făţărnicia noastră, zice: «Poporul acesta cu buzele lui mă cinsteşte; dar inima lor este departe de Mine şi în zadar mă cinsteşte», şi celelalte.[117] Căci cele pe care Domnul nostru le-a spus, plângând pe Farisei, eu le aud ca spuse pentru noi, făţarnicii de azi, care ne-am învrednicit de atâta har şi suntem mai răi ca aceia. Oare nu legăm şi noi poveri grele şi anevoie de purtat şi le punem pe umerii oamenilor, iar noi nu vrem să le mişcăm nici cu vârful degetului? Oare nu facem şi noi toate faptele noastre spre a fi văzuţi de oameni? Oare nu iubim şi noi să şedem în fruntea mesei la ospeţe şi pe scaunul de frunte în adunări, şi să fim chemaţi de oameni: «Rabi, rabi», iar pe cei care nu ni le dau acestea îi urmărim până la moarte? Oare n-am luat şi noi cheia cunoştinţei şi închidem Împărăţia cerurilor înaintea oamenilor, neintrând nici noi şi nelăsându-i nici pe alţii să intre?

Oare nu ocolim şi noi marea şi pământul ca să facem un prozelit, şi când se întâmplă aceasta îl facem fiul gheenei, îndoit decât noi? Oare nu suntem şi noi povăţuitori orbi, strecurând ţânţarul şi înghiţind cămila? Oare nu curăţim şi noi partea din afară a paharului, cea de la vedere, iar cea dinăuntrul nostru e plină de răpire şi lăcomie, mai bine zis de necurăţie?

Oare nu zeciuim şi-n izma şi mărarul şi orice legumă, şi trecem cu vederea judecata şi iubirea lui Dumnezeu? Oare nu suntem şi noi nişte morminte întunecoase arătându-ne oamenilor pe dinafară drepţi, iar pe dinăuntru fiind plini de toată făţărnicia, nelegiuirea şi necurăţia? Oare nu zidim şi noi mormintele mucenicilor şi

117 Is. 29, 13; Matei 15, 8.

împodobim monumentele Apostolilor, dar suntem asemenea cu ucigaşii lor?

Cine nu ne va plânge aşadar pe noi pentru o astfel de simţire? Cine nu va plânge o asemenea robie a noastră? De aceea noi, cei ce suntem fii cinstiţi ai lui Dumnezeu, suntem socotiţi ca nişte vase de lut. De aceea s-a înnegrit aurul şi s-a stricat argintul cel bun. De aceea noi, Nazareii Sionului, care luminam mai tare ca zăpada, am ajuns ca nişte Abisinieni; noi, care eram mai albi ca laptele, ne-am înnegrit mai tare ca cerneala. De aceea s-a întunecat chipul nostru mai tare ca funinginea. Cei ce ne hrăneam cu nuci de cocos ne tăvălim acum în lături. S-au mărit nelegiuirile noastre mai mult decât nelegiuirile Sodomei. Noi, cei ce eram fiii zilei şi fiii luminii am ajuns fiii nopţii şi ai întunericului; iar din fii ai împărăţiei ne-am făcut fiii gheenei. De aceea noi, fiii Celui Preaînalt, murim ca nişte oameni şi cădem ca unul dintre boieri.[118] De aceea am fost predaţi în mâinile vrăjmaşilor nelegiuiţi, adică ale dracilor cumpliţi şi ale împăratului nedrept şi atotviclean al întregului pământ, al căpeteniei lor adică, ca unii ce am păcătuit şi am săvârşit fărădelege, nesocotind poruncile Domnului Dumnezeului nostru, şi am călcat în picioare pe Fiul lui Dumnezeu, şi am socotit sângele Testamentului Său lucru de rând.

Dar să nu ne predai până în sfârşit, pentru numele Tău Doamne; şi să nu rupi Testamentul Tău; şi să nu depărtezi de la noi mila Ta, pentru milostivirile Tale, Tatăl nostru cel din ceruri, şi pentru mila Sfântului Tău Duh. «Nu pomeni fărădelegile noastre cele vechi, ci degrabă să vie înaintea noastră milostivirile Tale, că am ajuns săraci foarte. Ajută-ne nouă, Dumnezeule, Mântuitorul nostru pentru slava numelui Tău; Doamne miluieşte-ne şi iartă-ne păcatele noastre, pentru numele Tău, Doamne, adu-Ţi

118 Ps. 81, 7.

aminte de pârga pe care, luând-o dintre noi, pentru iubirea de oameni, Unul Născut Fiul Tău o ţine pentru noi în ceruri, ca să ne dăruiască nădejdea tare a mântuirii şi să nu devenim din deznădejde mai răi. Mântuieşte-ne pentru cinstit sângele Lui, pe care l-a vărsat pentru viaţa lumii, pentru Sfinţii Săi Apostoli şi ucenici, care şi-au vărsat sângele lor propriu pentru numele Lui, pentru sfinţii Prooroci, Părinţi şi Patriarhi, care s-au nevoit să facă bucurie numelui Tău. Nu trece cu vederea rugăciunea noastră, Doamne, şi nu ne părăsi până la sfârşit. Căci nu ne încredem în dreptăţile noastre, ci în mila Ta, prin care porţi grijă de tot neamul nostru. Cerşim şi rugăm bunătatea Ta, ca să nu ni se facă nouă spre osândă taina mântuirii, hărăzită nouă de Unul Născut Fiul Tău, şi să nu ne lepezi pe noi de la faţa Ta. Nu te scârbi de nevrednicia noastră, ci ne miluieşte pe noi după mare mila Ta; şi după mulţimea îndurărilor Tale şterge fărădelegile noastre, ca apropiindu-ne fără de osândă înaintea sfintei Tale slave, să ne învrednicim de acoperământul Fiului Tău cel Unul născut şi să nu fim lepădaţi ca nişte slugi netrebnice ale păcatului.

Da, Stăpâne, Doamne atotputernice, auzi rugăciunea noastră, că afară de Tine pe altul nu cunoaştem. Numele Tău numim; căci Tu eşti Cel ce lucrează toate în toţi şi ajutorul de la Tine îl cerem toţi. «Caută din cer, Doamne şi priveşte din casa sfintei Tale slave. Unde este râvna şi tăria Ta? Unde este mulţimea milei Tale şi a îndurărilor Tale, că ai răbdat căderea noastră? Căci Tu eşti Tatăl nostru, fiindcă Avram nu ne-a cunoscut pe noi şi Israil nu ne-a ştiut pe noi. Ci Tu, Doamne Tatăl nostru, mântuieşte-ne pre noi, că de la început este peste noi numele Tău cel sfânt şi al Fiului Tău cel Unul Născut şi al Sfântului Tău Duh. De ce ne-ai rătăcit pe noi, Doamne, de la calea Ta? Nu ne pedepsi pe noi cu toiagul judecăţilor Tale. De ce ai învârtoşat inimile noastre, ca să nu se teamă de Tine? Ne-

ai părăsit pe noi în propria lege a rătăcirii noastre? Întoarce, Doamne, pe robii Tăi pentru sfânta Ta Biserică şi pentru toţi sfinţii Tăi din veac, ca să moştenim puţin din muntele Tău cel sfânt. Vrăjmaşii noştri au călcat locul tău cel sfânt. Ne-am făcut ca la început, când nu stăpâneai peste noi, nici nu se chema numele Tău peste noi.»[119]

38. «De vei deschide cerul, se vor cutremura de Tine munţii şi se vor topi ca ceara de faţa focului; focul va arde pe cei potrivnici şi înfricoşat va fi Numele Tău vrăjmaşilor Tăi. Când vei face lucrurile Tale mărite, se vor cutremura de Tine munţii. Din veac n-am auzit, nici ochii noştri n-au văzut Dumnezeu, afară de Tine. Şi lucrurile Tale, pe care le vei face, vor fi milă celor ce vor răbda. Căci dreptatea se va întâlni cu cei ce o fac şi-şi vor aduce aminte de căile Tale. Iată Tu te-ai mâniat şi noi am păcătuit».[120] Mai bine zis noi am greşit şi Tu te-ai mâniat. «De aceea am rătăcit toţi şi ne-am făcut ca nişte necuraţi. Ca o cârpă lepădată e toată dreptatea noastră şi am căzut ca frunzele pentru fărădelegile noastre; aşa ne va duce vântul pe noi. Nu este cine să cheme numele Tău si cine să Te pomenească spre a fi ajutat. Întors-ai faţa Ta de la noi şi ne-ai părăsit pe noi pentru păcatele noastre. Şi acum, Doamne, Tatăl nostru eşti Tu, iar noi tină, lucrul mâinilor Tale suntem toţi. Nu te mânia pe noi foarte, nici pomeni vreodată păcatele noastre. Priveşte, căci poporul Tău suntem toţi. Cetatea sfântului Tău, Sionul, a ajuns pustie. Ca un pustiu s-a făcut Ierusalimul. Casa sfântului nostru a ajuns blestem şi slava pe care au binecuvântat-o Părinţii noştri a fost cuprinsă de foc şi toate cele mărite s-au dărâmat. Şi toate acestea le-ai

119. Isaia 63, 15 - 19. Citat liber.
120. Isaia 64, 1-5.

răbdat Doamne, şi ai tăcut şi ne-ai smerit din cale afară».[121]

39. Toate acestea i s-au întâmplat poporului Tău vechi prin preînchipuire, dar acum s-au împlinit cu adevărat la noi. «Făcutu-ne-am de ocară vecinilor noştri, diavolii, şi de batjocură şi de râs celor ce stau în jurul nostru».[122] Ci caută din cer şi vezi şi ne mântuieşte pe noi pentru numele Tău cel sfânt. Fă-ne să cunoaştem meşteşugirile vrăjmaşilor noştri şi ne mântuieşte de uneltirile lor. Nu depărta de la noi ajutorul Tău, că noi nu suntem în stare să învingem cele ce ne vin împotrivă, dar Tu eşti puternic să ne mântuieşti de toţi vrăjmaşii. Mântuieşte-ne pe noi, Doamne, din greutăţile lumii acesteia după bunătatea Ta, ca în curată conştiinţă, trecând marea vieţii şi înfăţişându-ne întregi şi fără pată înaintea scaunului înfricoşat, să ne învrednicim de viaţa cea veşnică.

40. Auzindu-le toate acestea fratele şi cuprins fiind de mare căinţă, zise cu lacrimi bătrânului: Din câte văd Părinte, nu mi-a rămas nici o nădejde de mântuire. «Căci fărădelegile mele au covârşit capul meu».[123] Ci rogu-te să-mi spui ce trebuie să fac? Iar bătrânul răspunzând zise: Mântuirea este un lucru oamenilor cu neputinţă. La Dumnezeu însă, toate-s cu putinţă, precum a zis însuşi Domnul.[124] «Să ieşim înaintea feţei Lui întru mărturisire, să ne închinăm, să cădem şi să plângem înaintea Domnului, care ne-a făcut pe noi, căci El este Dumnezeul nostru».[125] Să auzim ceea ce spune El prin glasul lui Isaia:

121Isaia 64, 6-12
122Psalm 78, 4.
123Psalm 37, 5.
124Mt. 19, 24.
125Ps.94, 4.

«Când te vei întoarce şi vei suspina, atunci te vei mântui».[126] Şi iarăşi: «Nu e puternică mâna Domnului ca să ne mântuiască? Sau s-a îngreunat urechea Lui, ca să nu audă. Dar păcatele pun zid între noi şi Dumnezeu şi din pricina păcatelor noastre şi-a întors faţa Lui ca să nu ne miluiască».[127] De aceea zice: «Spălaţi-vă, faceţi-vă curaţi, smulgeţi răutăţile din sufletele voastre înaintea ochilor Mei, opriţi-vă din răutăţile voastre, învăţaţi să faceţi binele, cereţi judecată, scăpaţi pe cel nedreptăţit, faceţi dreptate orfanului şi apăraţi pe văduvă. Şi veniţi să ne judecăm, zice Domnul. Şi de vor fi păcatele voastre ca purpura, ca zăpada le voi albi; şi de vor fi stacojii ca focul, ca lâna le voi albi. De veţi vrea să mă ascultaţi bunătăţile pământului veţi mânca, căci gura Domnului a grăit acestea».[128] Şi iarăşi prin Ioil: «Întoarceţi-vă la Mine din toată inima voastră în post, în plângere şi jelanie. Sfâşiaţi-vă inimile voastre şi nu hainele voastre. Căci milostiv şi îndurat este Domnul şi-I pare rău de cele rele».[129] Iar către Ezechiil: «Fiul omului, spune casei lui Israil: aşa aţi vorbit zicând: rătăcirile noastre şi fărădelegile noastre asupra noastră sunt şi în ele ne topim, şi cum vom trăi? Spune lor: Viu sunt Eu, zice Domnul; nu voiesc moartea necredinciosului, ci să se întoarcă de la calea lui şi să fie viu. Cu întoarcere întorceţi-vă de la calea voastră; pentru ce să muriţi casa lui Israil».[130] Iar Cartea a treia a Regilor, arătând covârşitoarea bunătate a lui Dumnezeu,, zice prin Ilie, ca să audă Ahab, care se afla în via lui Nabot pe care o moştenise omorându-l prin Izabela: «Acestea zice Domnul: ai ucis şi ai moştenit în locul în care au lins

126Is. 30,15.
127Is. 59,1-2.
128Is. 1, 16-19.
129Ioil 2, 12-13.
130Ezechil 33, 10-14.

câinii sângele lui Nabot, acolo vor linge câinii sângele tău. Şi pe Izabela câinii o vor mânca la marginea zidului lui Israel. Şi auzind Ahab aceste cuvinte şi-a rupt hainele sale şi a pus sac pe trupul său, şi a postit şi a dormit în sac. Şi a fost cuvântul Domnului către Ilie zicând: Iată că s-a ruşinat Ahab de faţa Mea. Nu voi mai aduce rele în zilele lui».[131] Iar David zice: «Fărădelegea mea am cunoscut şi păcatul meu nu l-am acoperit. Zis-am: mărturisit-am împotriva mea fărădelegea mea Domnului; şi Tu ai iertat necredinţa inimii mele. Pentru ea se va ruga Ţie tot cuviosul la vreme rânduită; însă în potop de ape multe de el nu se vor apropia».[132] Iar în Evanghelie zice Domnul: «Pocăiţi-vă, că s-a apropiat Împărăţia cerurilor».[133] Iar lui Petru care întreabă: «De câte ori pe zi îmi va greşi fratele meu şi îi voi ierta lui? Au doară până la şapte ori?», îi răspunde Cel ce e prin fire bun şi neasemănat în bunătate: «Nu zic ţie de şapte ori, ci până la şaptezeci de ori câte şapte».[134]

41. Cunoscând aşadar frica de Dumnezeu, bunătatea şi iubirea Lui de oameni, din Vechiul şi Noul Testament, să ne întoarcem din toată inima noastră. De ce să pierim, fraţilor? Să ne spălăm mâinile noi, păcătoşii. Să ne curăţim inimile, noi, cei cu sufletele îndoite. Să ne tânguim, să jelim şi să plângem pentru păcatele noastre. Să încetăm din răutăţile noastre. Să credem în milostivirile Domnului. Să ne temem de ameninţările Lui, să păzim poruncile Lui. Să ne iubim unii pe alţii din toată inima. Să zicem fraţilor şi celor ce ne urăsc pe noi şi se scârbesc de noi, ca să se mărească numele Domnului şi să ni se arate în bucuria

131III Regi 21, 19, 23, 27-29.

132Psalmi 31, 5-7.

133Matei 4, 17.

134Matei 18, 22.

Lui. Să dăm iertare unii altora, noi, cei ce ne-am ispitit unul pe altul ca unii ce am fost războiţi toţi de vrăjmaşul comun. Să stăm împotrivă gândurilor noastre chemând pe Dumnezeu ca aliat în lupta noastră şi să alungăm din noi duhurile rele şi necurate. Să supunem trupul duhului, chinuindu-l şi târându-l robit,[135] prin tot felul de strâmtorări. «Să ne curăţim pe noi de toată întinăciunea trupului şi a duhului». Să ne stârnim unii pe alţii la sporirea în iubire (în text: paroxismul iubirii) şi fapte bune. Să nu ne pizmuim între noi, nici pizmuindu-ne să ne sălbăticim la inimă. Mai degrabă să avem milă unii de alţii şi să ne tămăduim unii pe alţii prin smerenie. Să nu ne bârfim unii pe alţii, nici să nu ne batjocorim unii pe alţii, căci suntem unii altora mădulare. Să lepădăm de la noi negrija şi uşurinţa şi să stăm bărbăteşte, luptând împotriva duhurilor răutăţii, căci «Îl avem pe Iisus Hristos mângâietor drept la Tatăl, şi El ne este ispăşire pentru păcatele noastre».[136] Să ne rugăm Lui cu inimă curată din tot sufletul nostru, şi ne va ierta păcatele noastre. «Căci aproape este Domnul de toţi cei ce-L cheamă pe El întru adevăr».[137] De aceea zice: «Jertfeşte lui Dumnezeu jertfă de laudă şi dă Celui Preaînalt rugăciunile tale. Şi mă cheamă pe Mine în ziua necazului tău şi te voi scăpa şi mă vei slăvi pe Mine».[138] Iar Isaia zice: «Rupe toată legătura nedreptăţii, dezleagă jugul legămintelor silnice, dă drumul celor asupriţi şi rupe toată scrisoarea nedreaptă. Frânge celui flămând pâinea ta şi pe săracii fără sălaş adu-i în casa ta. De vezi pe cineva gol, îmbracă-l şi nu trece cu vederea pe cei din sămânţa neamului tău. Atunci lumina ta va izbucni ca zorile, şi tămăduirea ta va răsări degrabă. Şi va

135 I Corinteni 9, 27.

136 I Ioan 2, 1-2.

137 Psalmi 144, 19.

138 Psalmi 49, 15, 16.

umbla înaintea ta dreptatea ta, şi slava Domnului te va înconjura».[139] Iar după acestea zice: «Atunci vei striga şi Dumnezeu te va auzi pe tine. Încă grăind tu, va zice: Iată aici sunt. Atunci va răsări în întuneric lumina ta şi întunericul tău va fi ca amiaza. Şi Dumnezeu va fi cu tine întotdeauna şi te va sătura precum pofteşte sufletul tău».[140] Iată aşadar că rupând toată legătura nedreptăţii din inima noastră şi dezlegând tot jugul legămintelor silnice, adică al ţinerii minte a răului, şi grăbindu-ne să facem bine aproapelui din tot sufletul, ajungem să fim înconjuraţi de lumina cunoştinţei şi ne slobozim de patimile de ocară, umplându-ne de toată virtutea, luminându-ne de slava lui Dumnezeu şi eliberându-ne de toată neştiinţa; iar rugându-L pe Hristos, suntem auziţi şi-L avem pe Dumnezeu cu noi pururea şi ni se satură dorinţa după Dumnezeu.

42. Să ne iubim aşadar unii pe alţii şi vom fi iubiţi de Dumnezeu. Să fim cu îndelungă răbdare întreolaltă şi va fi şi El cu îndelungă răbdare faţă de păcatele noastre. Să nu răsplătim răul cu rău şi nu vom primi după păcatele noastre. Căci iertarea greşelilor noastre o aflăm în iertarea fraţilor. Iar mila lui Dumnezeu e ascunsă în milostivirea noastră faţă de aproapele. De aceea a zis Domnul: «Iertaţi şi vi se va ierta vouă».[141] Şi iarăşi: «De veţi ierta oamenilor greşalele lor şi Tatăl vostru cel din ceruri va ierta vouă greşalele voastre».[142] Sau: «Fericiţi cei milostivi, că aceia se vor milui»[143] Sau: «Cu ce măsură veţi măsura, cu aceea se va măsura vouă».[144] Iată ne-a

139Isaia 58, 6-8

140Ibid. 9-10.

141Luca 6, 37.

142Matei 6, 14.

143Matei 5, 7.

144Matei 7, 2.

dăruit nouă Domnul chip de mântuire şi ne-a dat nouă putere veşnică de a ne face fii ai lui Dumnezeu. Prin urmare în voia noastră stă mântuirea noastră.

43. Drept aceea să ne dăm pe noi înşine Domnului în întregime, ca să-L primim pe El întreg. Să ne facem dumnezei pentru El. Căci pentru aceasta s-a făcut om, fiind Dumnezeu şi Stăpân prin fire. Să ascultăm de El şi va birui fără greutate asupra vrăjmaşilor noştri. «Dacă poporul Meu ar fi ascultat de Mine, zice, dacă Israil ar fi umblat în căile Mele, aş fi umilit până la nimicire pe vrăjmaşii lor şi aş fi pus mâna Mea pe cei ce-i necăjesc pe ei».[145] Să ne punem toată nădejdea noastră numai în El şi să aruncăm toată grija noastră numai asupra Lui, şi ne va mântui pe noi de tot necazul şi toată viaţa ne va hrăni El însuşi. Să iubim pe tot omul din suflet; dar să nu ne punem nădejdea în nici unul dintre oameni.

Căci câtă vreme ne susţine Domnul, ne înconjoară toţi prietenii şi toţi vrăjmaşii noştri sunt fără putere. Când însă ne părăseşte Domnul, atunci ne părăsesc şi prietenii cu toţii şi toţi vrăjmaşii dobândesc putere împotriva noastră. Dar şi cel ce îndrăzneşte bizuindu-se pe sine va cădea cu cădere jalnică. Cel ce se teme însă de Domnul se va înălţa. De aceea a zis David: «Nu voi nădăjdui în arcul meu şi sabia mea nu mă va mântui. Că Tu ne-ai mântuit pe noi de cei ce ne necăjesc şi ai făcut de ruşine pe cei ce ne urăsc.[146]

44. Să nu stăruim în gânduri care ne prezintă păcatele noastre micşorate şi care ne spun ca nişte oracole că am primit iertarea. Întărindu-ne împotriva lor, Domnul a zis: «Păziţi-vă pe voi de prooroci mincinoşi, care vor veni la

145Psalmi 80, 12-13.
146Psalmi 43, 9.

voi în piele de oaie, iar pe dinăuntru sunt lupi răpitori».[147] Căci câtă vreme mintea noastră este încă tulburată de păcat, încă n-am primit iertarea Lui, fiindcă n-am făcut încă roade vrednice de pocăinţă. Şi roada căinţei este nepătimirea sufletului; iar nepătimirea înseamnă ştergerea păcatului. Dar nu avem încă desăvârşită nepătimire, dacă aici suntem tulburaţi de patimi, aici nu. Deci n-am primit încă desăvârşit nici iertarea păcatelor. De păcatul strămoşesc ne-am slobozit prin Sf. Botez, dar de cel pe care am îndrăznit să-l săvârşim după Botez ne slobozim prin căinţă.

45. Drept aceea să ne căim cu adevărat ca, sloboziţi de patimi, să dobândim iertarea păcatelor. Să dispreţuim cele vremelnice, ca nu cumva, luptând pentru ele cu oamenii, să călcăm porunca iubirii şi să cădem din dragostea lui Dumnezeu. «Să umblăm în duh şi nu vom mai împlini pofta trupului».[148] Să veghem, să fim treji, să lepădăm somnul uşurătăţii. Să râvnim a păşi pe urmele sfinţilor atleţi ai Mântuitorului; să imităm luptele lor, uitând pe cele dindărăt şi întinzându-ne spre cele dinainte. Să imităm drumul lor neodihnit, râvna lor aprinsă, stăruinţa în înfrânare, sfinţenia neprihănirii, vitejia răbdării, neclintirea îndelungii răbdări, duioşia milei, netulburarea blândeţii, căldura râvnei, nefăţărnicia iubirii, înălţimea smereniei, neprisosinţa sărăciei, bărbăţia, bunătatea, îngăduinţa. Să nu ne dedăm plăcerilor; să nu ne moleşim în cugetări; să nu ne întinăm conştiinţa. «Să urmărim pacea cu toată lumea şi sfinţenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul».[149] Pe lângă acestea, să fugim de lume, fraţilor, şi de stăpânul lumii. Să părăsim trupul şi cele trupeşti. Să

147Matei 7, 15.
148 Galateni 5, 16.
149Evrei 12, 14.

păşim întins spre cer; acolo vom vedea cetatea noastră. Să imităm pe dumnezeiescul Apostol, să primim pe Căpetenia vieţii, să ne bucurăm de izvorul vieţii. Să cântăm în cor cu îngerii; să lăudăm cu Arhanghelii pe Domnul nostru Iisus Hristos, căruia I se cuvine slava şi stăpânirea, împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

Ale celui dintre sfinţi, Părintele nostru
Maxim Mărturisitorul

Cele patru sute capete despre dragoste[150]
Cuvânt înainte către Elpidie

Iată am trimis Cuvioşiei tale, Părinte Elpidie, pe lângă Cuvântul despre viaţa ascetică, şi Cuvântul despre dragoste, în tot atâtea sute de capete cât cele patru Evanghelii. Poate nu este în ele nimic vrednic de aşteptarea ta. Dar atâta ne-a fost puterea. Pe lângă aceasta, ca să afle Sfinţia Ta că nici acestea nu sunt roadele cugetării mele. Ci, străbătând scrierile Sfinţilor Părinţi şi culegând de acolo cele ce stau în legătură cu tema noastră, am îndesat lucruri multe în cuvinte puţine, ca să fie uşoare de ţinut minte. Şi aşa le-am trimis Cuvioşiei Tale, rugându-te să le citeşti cu îngăduinţă şi să scoţi numai folosul din ele, iar lipsa de frumuseţe a cuvintelor să o treci cu vederea şi să te rogi pentru smerenia mea, cea pustie de tot folosul duhovnicesc. Mai rogu-te încă şi pentru aceea ca să nu socoteşti că le-am scris acestea ca să te conturb. Căci am împlinit o poruncă. O spun aceasta, fiindcă mulţi suntem astăzi care conturbăm prin cuvinte, iar cei care învaţă prin fapte sau se lasă învăţaţi sunt foarte puţini. Dar mai ales te rog să iei aminte cu multă stăruinţă la fiecare dintre capete. Căci socotesc că nu sunt toate uşor de înţeles de toţi, ci cele mai multe au lipsă de o împreună cercetare din partea multora, deşi pare că sunt simple după cuvânt.

150 Migne P.G. 90, 954-1080; Filocalia greacă, vol I, ed. II, p. 201-231

Poate din ele va ieşi la iveală ceva folositor pentru suflet. Şi cu siguranţă prin harul lui Dumnezeu va răsări ceva folositor celui ce citeşte fără gânduri iscoditoare, ci cu frica lui Dumnezeu şi cu dragoste. Dar celui ce nu citeşte pentru folosul duhovnicesc această lucrare sau oricare alta, ci pentru a aduna cuvinte spre a batjocori pe scriitor, ca să se înfătişeze pe sine, vezi Doamne, mai înţelept decât acela, ca unul ce e plin de închipuire, nu-i va răsări de nicăieri niciodată nici un folos.

Întâia sută a capetelor despre dragoste

1. Dragostea este o dispoziţie bună şi afectuoasă a sufletului datorită căreia el nu cinsteşte nici unul dintre lucruri mai mult decât cunoştinţa lui Dumnezeu. Dar este cu neputinţă să ajungă la deprinderea dragostei cel ce e împătimit de ceva din cele pământeşti.

2. Dragostea este născută de nepătimire; nepătimirea, de nădejdea în Dumnezeu; nădejdea de răbdare şi îndelungă răbdare; iar pe acestea le naşte înfrânarea cea atot-cuprinzătoare. Înfrânarea la rândul ei, e născută de frica lui Dumnezeu, în sfârşit frica de credinţa în Domnul.[151]

3. Cel ce crede în Domnul se teme de chinuri; cel ce se teme de chinuri se înfrânează de la patimi; cel ce se înfrânează de la patimi rabdă necazurile; cel ce rabdă necazurile va avea nădejde în Dumnezeu, iar nădejdea în Dumnezeu desface mintea de toată împătimirea după cele

151 Cap. 2-3 ne arată ordinea cronologică a virtuţilor, după Sf. Maxim Mărturisitorul.

pământeşti; în sfârşit mintea desfăcută de acestea va avea iubirea către Dumnezeu.

4. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu preţuieşte cunoştinţa Lui mai mult decât toate cele făcute de El şi stăruieşte pe lângă ea neîncetat cu mare dor.

5. Dacă toate cele ce sunt, prin Dumnezeu şi pentru Dumnezeu au fost făcute, şi dacă Dumnezeu este mai bun decât cele ce au fost făcute de El, cel ce părăseşte pe Dumnezeu, care e neasemănat mai bun, şi se ocupă cu cele mai rele, se arată pe sine preţuind mai mult cele făcute de Dumnezeu decât pe Dumnezeu.

6. Cel ce are mintea pironită în dragostea de Dumnezeu dispreţuieşte toate cele văzute şi însuşi trupul său, ca pe ceva străin.

7. Dacă sufletul e mai bun decât trupul şi dacă Dumnezeu, care a făcut lumea, e neasemănat mai bun decât lumea, cel ce cinsteşte trupul mai mult decât sufletul şi lumea zidită de Dumnezeu mai mult decât pe Dumnezeu nu se deosebeşte întru nimic de închinătorii la idoli.

8. Cel ce şi-a desfăcut mintea de iubirea şi de preocuparea stăruitoare de Dumnezeu şi o are legată de ceva din cele ce cad sub simţuri, acela cinsteşte trupul mai mult decât sufletul şi cele făcute de Dumnezeu mai mult decât pe Dumnezeu, care le-a făcut.

9. Dacă viaţa minţii este lumina cunoştinţei, iar aceea e născută de dragostea către Dumnezeu, bine s-a zis că nimic nu este mai mare decât dragostea dumnezeiască.

10. Când mintea porneşte în focul dragostei spre Dumnezeu, nu se mai simte nici pe sine, nici vreun lucru oarecare. Căci luminată fiind de lumina dumnezeiască cea nemărginită, părăseşte simţirea faţă de toate cele făcute de Dumnezeu, precum şi ochiul sensibil nu mai simte stelele, când răsare soarele.

11. Toate virtuţile ajută mintea să câştige dragostea dumnezeiască. Dar mai mult ca toate, rugăciunea curată. Căci prin aceasta zburând către Dumnezeu, iese afară din toate cele ce sunt.

12. Când mintea e răpită prin dragoste de cunoştinţă dumnezeiască şi, ieşind afară din toate cele făcute, simte nemărginirea dumnezeiască, atunci copleşită de prezenţa dumnezeiască, se trezeşte la simţirea smereniei sale asemenea dumnezeiescului Isaia şi rosteşte cu uimire cuvintele Proorocului: «O, nenorocitul de mine! Sunt pierdut! Căci om fiind şi buze spurcate având şi locuind în mijlocul unui popor ce are gură spurcată, am văzut cu ochii mei pe Împăratul Domnul Savaot».[152]

13. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu (4) nu poate să nu iubească şi pe tot omul ca pe sine însuşi, deşi nu are plăcere de patimile celor ce nu s-au curăţit încă. De aceea când vede întoarcerea şi îndreptarea lor, se bucură cu bucurie mare şi negrăită.

14. Necurat este sufletul pătimaş, care e plin de gânduri de poftă şi de ură.

15. Cel ce vede în inima sa vreo urmă de ură faţă de un om oarecare, pentru vreo anumită greşeală, e cu totul

152 Is. 6, 5.

străin de iubirea de Dumnezeu, deoarece iubirea de Dumnezeu nu suferă câtuşi de puţin ura faţă de om.

16. «Cel ce Mă iubeşte pe Mine, zice Domnul, va păzi poruncile Mele».[153] «Iar porunca Mea aceasta este, ca să vă iubiţi unii pe altii».[154] Cel ce nu iubeşte aşadar pe aproapele nu păzeşte porunca. Iar cel ce nu păzeşte porunca nici pe Domnul nu-L poate iubi.

17. Fericit este omul care poate să iubească pe tot omul la fel.

18. Fericit este omul care nu se lipeşte de nici un lucru stricăcios sau vremelnic.

19. Fericită este mintea care a trecut peste toate lucrurile şi se desfătează neîncetat de frumuseţea dumnezeiască.

20. Cel ce preface grija de trup în poftă şi pentru lucruri vremelnice ţine minte răul de la aproapele, acela slujeşte zidirii în locul Ziditorului.

21. Cel ce îşi păstrează trupul nesupus plăcerii şi sănătos îl are împreună slujitor spre lucrarea celor bune.

22. Cel ce fuge de toate poftele lumeşti se aşează pe sine mai presus de toată întristarea lumească.

23. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu cu siguranţă iubeşte şi pe aproapele. Iar unul ca acesta nu poate păstra banii, ci-i

153Ioil 14, 15.
154Ioil 15, 12.

foloseşte cu dumnezeiască cuviinţă, dând fiecăruia din cei ce au trebuinţă.

24. Cel ce face milostenie imitând pe Dumnezeu nu cunoaşte deosebire între rău şi bun, între drept şi nedrept, când e vorba de cele ce sunt de trebuinţă trupului, ci împarte tuturor la fel, după trebuinţă, chiar dacă cinsteşte mai mult, pentru buna aplecare a voii, pe cel virtuos decât pe leneş.

25. Precum Dumnezeu, fiind prin fire bun şi fără patimă, iubeşte pe toţi la fel, ca făpturi ale sale, dar pe cel virtuos îl slăveşte, ca pe unul ce şi-a însuşit cunoştinţa şi prin aplecarea voii, iar pe cel leneş îl miluieşte pentru bunătatea Sa şi îl întoarce în veacul acesta prin certare, tot aşa şi cel bun fără patimă în aplecarea voii sale iubeşte pe toţi oamenii la fel: pe cel virtuos pentru fire şi pentru buna aplecare a voii lui, iar pe cel leneş îl miluieşte pentru fire şi din compătimire, ca pe un lipsit de minte ce umblă în întuneric.

26. Dragostea se face cunoscută nu numai prin dăruirea de bani, ci cu mult mai mult prin împărtăşirea cuvântului lui Dumnezeu şi prin slujirea trupească.

27. Cel ce s-a lepădat cu adevărat de lucrurile lumii şi slujeşte nefăţarnic aproapelui prin iubire se slobozeşte degrabă de orice patimă şi se face părtaş de iubirea şi cunoştinţa dumnezeiască.

28. Cel ce a dobândit în sine dragostea dumnezeiască, nu osteneşte urmând Domnului Dumnezeului său, asemenea dumnezeiescului Ieremia[155] ci suferă cu vitejie

155 Ieremia 17, 6.

orice osteneală, batjocoră şi ocară, neluând în seamă câtuşi de puţin răul de la nimeni.

29. Când vei fi ocărât de cineva, sau dispreţuit în vreo privinţă oarecare, fii cu luare aminte dinspre gândurile mâniei, ca nu cumva, despărţindu-te de dragoste din pricina supărării, să te aşezi în ţinutul urii.

30. Când vei suferi pentru vreo ocară sau necinste, să ştii că te alegi cu un folos. Căci prin ocară e alungată de la tine slava deşartă.

31. Precum amintirea focului nu încălzeşte trupul, aşa credinţa fără dragoste nu lucrează în suflet iluminarea cunoştinţei.

32. Precum lumina soarelui atrage ochiul cel sănătos, aşa şi cunoştinţa lui Dumnezeu atrage spre sine în chip firesc mintea curăţită prin dragoste (5).

33. Minte curată este aceea care s-a despărţit de neştiinţă şi e luminată de lumina dumnezeiască.

34. Suflet curat este acela care s-a eliberat de patimi şi se bucură neîncetat de dragostea dumnezeiască.

35. Patimă de ocară este mişcarea sufletului împotriva firii.

36. Nepătimirea este o stare paşnică a sufletului, care face ca sufletul să se mişte cu anevoie spre răutate.

37. Cel ce prin sârguinţă a dobândit roadele dragostei nu se strămută din aceasta, chiar de-ar pătimi zeci de mii

de rele. Să te încredinţeze despre aceasta Ştefan, ucenicul lui Hristos, şi cei ca el şi însuşi Mântuitorul, care se ruga Tatălui pentru cei ce-L ucideau şi cerea iertarea de la El, ca pentru unii ce nu ştiau ce fac.

38. Dacă propriu iubirii este să rabde îndelung şi să fie cu bunătate, cel ce se luptă cu mânie şi plănuieşte vicleşug vădit este că se face străin de Dumnezeu, dacă Dumnezeu este dragoste.

39. «Să nu ziceţi, spune dumnezeiescul Ieremia, că sunteţi biserica Domnului».[156] Iar tu să nu zici că simpla credinţă în Domnul nostru Iisus Hristos poate să mă mântuiască. Căci aceasta este cu neputinţă de nu vei dobândi şi iubirea faţă de El prin fapte. Doar despre credinţa simplă s-a spus: «şi dracii cred şi se cutremură» (Iacob 2, 19).

40. Roadele iubirii sunt: a face bine aproapelui din toată inima, a răbda îndelung, a fi cu îngăduinţă şi a folosi lucrurile cu dreaptă judecată.

41. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu nu întristează pe nimeni şi nu se întristează pentru cele vremelnice. Întristează şi se întristează însă cu singura întristare mântuitoare, cu care şi fericitul Pavel s-a întristat şi a întristat pe corinteni.

42. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu trăieşte pe pământ viaţă îngerească, postind şi priveghind, cântând şi rugându-se şi gândind pururea numai lucruri bune de tot omul.

156 Ieremia 7, 4.

43. Dacă pofteşte cineva ceva, se luptă ca să şi dobândească. Dar dintre toate bunurile şi lucrurile vrednice de poftit, cel fără asemănare mai bun şi mai vrednic de dorit este Dumnezeu. Câtă sârguinţă nu suntem aşadar datori să arătăm ca să dobândim acest lucru bun şi vrednic de dorit prin fire?

44. Să nu-ţi întinezi trupul cu fapte de ruşine şi să nu-ţi spurci sufletul cu gânduri viclene şi pacea lui Dumnezeu va veni peste tine aducând iubire.

45. Chinuieşte-ţi trupul cu foamea şi cu privegherea şi îndeletniceşte-te fără lenevire cu cântarea şi cu rugăciunea; şi sfinţenia neprihănirii va veni peste tine aducând iubire.

46. Cel ce s-a învrednicit de cunoştinţa dumnezeiască şi a dobândit lumina acesteia prin dragoste nu va fi tulburat niciodată de duhul slavei deşarte. Iar cel ce nu s-a învrednicit încă de aceea, cu uşurinţă este prins de aceasta. Dacă aşadar unul ca acesta va căuta în tot ce face spre Dumnezeu, ca unul ce le face toate pentru el, mai lesne va scăpa cu Dumnezeu de ea.

47. Cel ce nu a câştigat încă cunoştinţa dumnezeiască (6), care se agoniseşte prin dragoste, cugetă lucru mare despre cele săvârşite de el după voia lui Dumnezeu. Iar cel ce s-a învrednicit de ea zice din suflet cuvintele Patriarhului Avraam, pe care le-a spus când s-a învrednicit de arătarea dumnezeiască: - Eu sunt pământ şi cenuşă».[157]

48. Cel ce se teme de Domnul are pururea ca tovarăşă smerenia, şi prin gândurile acesteia vine la dragostea şi la mulţumirea către Dumnezeu. Căci îşi aminteşte de

157 Facerea 18, 27.

purtarea lumească de mai-nainte şi de feluritele greşeli, ca şi de ispitele ce i s-au întâmplat din tinereţe, şi cum din toate acestea l-a izbăvit pe el Domnul şi l-a strămutat de la viaţa pătimaşă la viaţa după Dumnezeu. În felul acesta dobândeşte pe lângă temere şi dragostea, mulţumind pururea cu smerenie multă Făcătorului de bine şi Cârmuitorului vieţii noastre.

49. Să nu-ţi întinezi mintea ta, răbdând gânduri de poftă şi de mânie, ca nu cumva căzând din rugăciunea curată, să te cuprindă duhul moleşelii.

50. Mintea cade de la îndrăznirea cea către Dumnezeu atunci când se însoţeşte cu gândurile viclene şi spurcate.

51. Cel fără de minte fiind purtat de patimi, când se tulbură împins de mânie, se grăbeşte fără judecată să ocolească pe fraţi, iar când e aprins de poftă răzgândindu-se, fuge să-i întâlnească. Iar cel înţelept lucrează în amândouă împrejurările cu totul dimpotrivă: căci în vreme de mânie, tăind pricinile tulburării, se scutură de scârbă faţă de fraţi, iar în vreme de poftă, se reţine de la pornirea spre întâlnirea nesocotită.

52. În vremea ispitelor să nu părăseşti mănăstirea ta, ci suferă cu vitejie valurile gândurilor şi mai ales pe cele ale deznădejdii şi ale moleşelii (acedia). Căci aşa fiind probat cu bun rost prin necazuri, vei dobândi o nădejde şi mai întărită în Dumnezeu. Iar de-o vei părăsi, te vei afla neprobat, lipsit de bărbăţie şi nestatornic.

53. De vrei să nu cazi din dragostea cea după Dumnezeu, să nu laşi nici pe fratele tău să se culce întristat împotriva ta, nici tu să nu te culci scârbit împotriva lui; ci

«mergi şi te împacă cu fratele tău»,[158] şi venind, adu lui Hristos, cu conştiinţă curată, prin rugăciune stăruitoare, darul dragostei.

54. Dacă cel ce are toate darurile Domnului, dar dragoste nu are, nimica nu foloseşte, după dumnezeiescul Apostol,[159] câtă sârguinţă trebuie să arătăm ca să o dobândim pe aceasta.

55. Dacă «dragostea nu face rău aproapelui»,[160] cel ce pizmuieşte pe fratele şi se întristează de binele lui şi întinează numele lui cel bun cu defăimări, sau îi întinde niscai curse spre a-l atrage la rele, cum nu se va face pe sine străin de dragoste şi vinovat de osânda veşnică?

56. Dacă «plinirea legii este iubirea»[161] cel ce se gândeşte la rău împotriva fratelui şi unelteşte vicleşuguri împotriva lui şi doreşte căderea lui şi se bucură de ea, cum nu va fi călcător de lege şi vrednic de chinurile veşnice?

57. Dacă «cel ce defaimă pe fratele şi-l judecă defaimă şi judecă legea»,[162] iar legea lui Hristos este iubirea, cum nu va cădea defăimătorul din iubirea lui Hristos şi nu se va face sieşi pricină a chinurilor veşnice?

58. Nu da urechea ta limbii celui ce defaimă, nici limba ta urechii iubitorului de ponegrire, ascultând sau grăind cu plăcere cele rele împotriva aproapelui, ca să nu

158Matei 5, 24.
159I Corinteni 13, 1
160Romani 13, 10.
161Romani 13, 10.
162Iacob 4, 11.

cazi din dragostea dumnezeiască şi să te afli străin de viaţa veşnică.

59. Nu primi bârfeală împotriva Părintelui tău, nici nu-l încuraja pe cel ce-l necinsteşte pe el, ca să nu se mânie Domnul pentru faptele tale şi să te stârpească din pământul celor vii.

60. Închide gura celui ce bârfeşte la urechile tale, ca să nu săvârşeşti păcat îndoit împreună cu acela: pe tine obişnuindu-te cu patima pierzătoare, iar pe acela neoprindu-l de a flecări împotriva aproapelui.

61. «Iar Eu zic vouă, spune Domnul, iubiţi pe vrăjmaşii voştri, faceţi bine celor ce vă urăsc pe voi, rugaţi-vă pentru cei ce vă blestemă».[163] De ce a poruncit atunci acestea? Ca să te slobozească pe tine: de ură, de întristare, de mânie şi de ţinerea minte a răului, şi să te învrednicească de cea mai mare avuţie, care este dragostea desăvârşită. Căci e cu neputinţă să o aibă pe aceasta cel ce nu iubeşte pe toţi oamenii la fel asemenea lui Dumnezeu, care iubeşte pe toţi oamenii la fel şi «vrea ca toţi să se mântuiască şi la cunoştinţa adevărului să vie».[164]

62. «Iar Eu zic vouă: să nu staţi împotriva celui rău, ci celui ce te va lovi peste obrazul drept, întoarce-i şi pe celălalt; şi celui ce vrea să se judece cu tine ca să-ţi ia haina, lasă-i lui şi cămaşa; şi celui ce te sileşte să mergi cu el o stadie, mergi cu el două».[165] De ce? Ca pe tine să te păzească nemânios, netulburat şi neîntristat, iar pe acela

163Matei 5, 44.
164I Timotei 2, 3
165Matei 5, 39.

să-l îndrepteze prin răbdarea ta, şi pe amândoi să vă aducă, ca un Bun, sub jugul dragostei.

63. Lucrurile faţă de care am simţit vreodată vreo patimă ne fac să le purtăm după aceea închipuirile pătimaşe. Cel ce a biruit aşadar închipuirile pătimaşe dispreţuieşte desigur şi lucrurile ale căror închipuiri le purta. Căci lupta cu amintirile e cu atât mai anevoioasă, ca lupta cu lucrurile înseşi, cu cât este mai uşoară păcătuirea cu cugetul, ca cea cu fapta.

64. Dintre patimi,unele sunt trupeşti,altele sufleteşti(7). Cele trupeşti îşi iau prilejurile din trup, iar cele sufleteşti din lucrurile de din afară. Dar şi pe unele şi pe altele le desfiinţează dragostea şi înfrânarea cea dintâi pe cele sufleteşti; cealaltă pe cele trupeşti.

65. Unele dintre patimi sunt ale iuţimii (mâniei), altele ale părţii poftitoare a sufletului. Dar şi unele şi altele se stârnesc prin simţuri. Se stârnec însă atunci când sufletul se află în afară de dragoste şi de înfrânare.

66. Mai anevoie de biruit sunt patimile iuţimii (8) decât ale părţii poftitoare. De aceea a şi dat Domnul, ca o doctorie mai tare împotriva ei, porunca dragostei.

67. Toate patimile ţin sau numai de iuţimea sufletului, sau numai de partea poftitoare a lui, sau de cea raţională, cum e uitarea sau neştiinţa. Dar moleşeala (acedia), făcându-se stăpână peste toate puterile sufletului, stârneşte deodată aproape toate patimile. De aceea este şi cea mai grea dintre toate celelalte patimi. Bine zice aşadar

Domnul, când dă doctoria împotriva ei: «întru răbdarea voastră veţi dobândi sufletele voastre».[166]

68. Să nu loveşti vreodată pe vreunul dintre fraţi, mai ales fără pricină şi fără judecată, ca nu cumva, nerăbdând jignirea, să plece şi să nu mai scapi niciodată de mustrarea conştiinţei, aducându-ţi pururea întristare în vremea rugăciunii şi răpindu-ţi mintea de la dumnezeiasca îndrăznire.

69. Să nu suferi bănuieli, sau măcar oameni care îţi aduc sminteli împotriva altora. Căci cei ce primesc smintele în orice chip, faţă de cele ce se întâmplă cu voie sau fără voie, nu cunosc calea păcii, care duce prin dragoste la cunoştinţa lui Dumnezeu pe cei ce o iubesc pe ea.

70. Încă nu are dragoste desăvârşită cel ce se mai ia după părerile oamenilor, de pildă pe unul iubindu-l, iar pe altul urându-l pentru pricina aceasta sau aceea, sau pe acelaşi o dată iubindu-l, altădată urându-l, pentru aceleaşi pricini.

71. Dragostea desăvârşită nu sfâşie firea cea unică a oamenilor, luându-se după părerile şi înclinările diferite ale voii lor. Ci privind pururea la ea, iubeşte pe toţi oamenii la fel: pe cei buni şi strădalnici, ca pe prieteni, iar pe cei leneşi, ca pe duşmani, făcându-le bine, răbdând îndelung şi suferind cele ce-i vin de la ei. Ea nu ia în seamă câtuşi de puţin răul de la aceştia, ci chiar suferă pentru ei dacă vremea o cere, ca să şi-i facă şi pe ei prieteni de este cu putinţă; iar de nu se poate, cel puţin să nu cadă din dragostea proprie faţă de ei, arătând pururea,

166 Luca 21, 19.

la fel, roadele iubirii faţă de toţi oamenii. De aceea şi Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos, arătându-şi dragostea Sa faţă de noi, a pătimit pentru toată omenirea şi tuturor le-a dăruit la fel nădejdea învierii, chiar dacă atârnă pe urmă de fiecare să se facă pe sine vrednic fie de slavă, fie de chinuri.

72. Încă nu a dobândit dragostea desăvârşită cel ce nu dispreţuieşte slava şi ocara, bogăţia şi sărăcia, plăcerea şi întristarea. Ba dragostea desăvârşită nu le dispreţuieşte numai pe acestea, ci şi însăşi viaţa vremelnică şi moartea.

73. Ascultă pe cei ce s-au învrednicit de dragostea desăvârşită, cum grăiesc: «Cine ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos? Oare necazul, ori strâmtorarea, ori prigoana, ori foametea, ori golătatea, ori primejdia, ori sabia? Căci precum este scris: pentru Tine suntem omorâţi în fiecare zi; socotitu-ne-am ca nişte oi de junghiere. Ci în toate acestea suntem mai mult decât biruitori prin Acela care ne-a iubit pe noi. Pentru că sunt încredinţat că nici moartea, nici viaţa, nici îngerii, nici stăpâniile, nici puterile, nici cele ce sunt acum, nici cele ce vor fi, nici înălţimea, nici adâncimea, nici vreo altă făptură nu va putea să ne despartă de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus Domnul nostru».[167]

74. Iar despre dragostea către aproapele, ascultă iarăşi ce spun: «Adevăr zic vouă în Hristos, nu mint, mărturisind împreună cu mine şi conştiinţa mea în Duhul Sfânt, că întristare multă îmi este şi durere necurmată inimii mele. Căci aş vrea să fiu eu însumi anatema de la Hristos pentru

167 Romani 8, 35.

fraţii mei, a rudeniilor mele după trup, care sunt israeliţii» şi celelalte.[168] La fel şi Moise şi ceilalţi Sfinţi.

75. Cel ce nu dispreţuieşte slava, plăcerea şi iubirea de argint, care le sporeşte pe acelea şi stă în slujba lor, nu poate tăia de la sine prilejurile de mânie. Iar cel ce nu le taie pe acestea nu poate ajunge la dragostea desăvârşită.

76. Smerenia şi reaua pătimire slobozesc pe om de tot păcatul. Cea dintâi taie patimile sufletului, cea de-a doua pe ale trupului. Aceasta se arată făcând-o şi fericitul David, când se roagă lui Dumnezeu zicând: «Priveşte la smerenia mea şi la osteneala mea, şi iartă toate păcatele mele».[169]

77. Prin porunci Domnul face nepătimaşi pe cei ce le împlinesc; iar prin dumnezeieştile dogme le dăruieşte luminarea cunoştinţei.

78. Toate dogmele sunt sau despre Dumnezeu, sau despre cele văzute şi nevăzute, sau despre Providenţa şi judecata arătată în acelea.

79. Milostenia tămăduieşte iuţimea sufletului; postul vestejeşte pofta; iar rugăciunea curăţeste mintea şi o pregăteşte spre contemplarea lucrurilor. Căci Domnul ne-a dăruit poruncile pentru şi potrivit cu puterile sufletului.

80. «Învăţaţi de la Mine, zice, că sunt blând şi smerit cu inima» şi următoarele.[170] Blândeţea păzeşte iuţimea

168Romani 9, 1-3.
169Psalmi 118, 135.
170Matei 11, 29.

netulburată, iar smerenia slobozeşte mintea de fumul mândriei şi de slava deşartă.

81. Temerea de Dumnezeu este îndoită. Una se naşte în noi din ameninţările chinurilor. Aceasta face să se nască în noi pe rând: înfrânarea, răbdarea, nădejdea în Dumnezeu şi nepătimirea, din care răsare dragostea. Iar cealaltă e împreunată cu dragostea. Ea susţine pururea în suflet sfiala evlaviei, ca nu cumva, pentru îndrăzneala dragostei, să ajungă la nesocotirea lui Dumnezeu.

82. Prima temere este scoasă afară de dragostea desăvârşită a sufletului, care a dobâdit-o şi care nu se mai teme de chinuri. A doua temere este împreunată pururea, cum s-a spus, cu dragostea. Celei dintâi temeri i se potriveşte cuvântul: «De frica Domnului se abate tot omul de la rău»;[171] sau: «începutul înţelepciunii este frica Domnului».[172] Celei de-a doua, cuvântul: «Frica Domnului cea curată rămâne în veacul veacului»;[173] sau: «Nimic nu le lipseşte celor ce se tem de El».[174]

83. «Omorâţi mădularele voastre cele de pe pământ: curvia, necurăţia, patima, pofta cea rea, lăcomia» şi celelalte.[175] «Pământ» a numit cugetul trupului; «curvie» păcatul cu fapta; «necurăţie» a numit învoirea; «patimă» gândul cel pătimaş; «pofta cea rea» primirea simplă a gândului de poftă; «lăcomie» a numit materia care naşte şi face să crească patima. Toate acestea a poruncit

171Prov. 15, 27.
172Prov. 1, 7.
173Psalmi 18, 9.
174Psalmi 33, 9.
175 Coloseni 3, 5

dumnezeiescul Apostol să le omorâm, ca pe nişte mădulare ale cugetului trupesc.

84. Mai întâi amintirea aduce gândul simplu în minte; acesta zăbovind, se stârneşte patima. Aceasta, la rândul ei, nefiind scoasă afară, încovoaie mintea la învoire; întâmplându-se aceasta, se ajunge, în sfârşit, la păcatul cu fapta. Prea înţeleptul Apostol, scriind către cei din neamuri porunceşte aşadar ca mai întâi să despărţim rezultatul păcatului, apoi, păşind pe rând spre început, să sfârşim cu pricina păcatului. Iar pricina este, cum s-a zis mai înainte, lăcomia, care naşte şi face să crească patima. Şi socot că aici este arătată lăcomia pântecului, care este maica şi doica curviei. Căci lăcomia nu este rea numai când se îndreaptă spre avuţie, ci şi când se îndreaptă spre mâncări, precum şi înfrânarea nu e bună numai când se reţine de la mâncări, ci şi când se reţine de la avuţie.

85. Precum pasărea, când începe să zboare având piciorul legat, trasă la pământ de sfoară, aşa şi mintea care n-a dobândit încă nepătimirea (11) dacă vrea să zboare spre cunoştinţa celor cereşti, e trasă la pământ de patimi.

86. Când mintea s-a eliberat desăvârşit de patimi înaintează fără să se întoarcă îndărăt în contemplarea lucrurilor, făcându-şi călătoria spre cunoştinţa Sf. Treimi (12).

87. Dacă mintea e curată când primeşte înţelesurile lucrurilor, acestea o stârnesc spre contemplarea duhovnicească a lor. Dar dacă din trândăvie s-a făcut necurată, rămâne simplu la înţelesuri, când e vorba de alte lucruri; iar când e vorba de oameni, le preface în gânduri spurcate şi viclene.

88.Când ai ajuns ca niciodată în vremea rugăciunii să nu-ţi mai tulbure mintea vreo idee din cele ale lumii, să ştii că nu le mai afli în afară de hotarele nepătimirii.

89. Când sufletul începe să-şi simtă sănătatea proprie, începe să vadă şi nălucirile din visuri ca nişte lucruri deşarte ce nu mai tulbură.

90. Precum ochiul sensibil e atras de frumuseţea celor văzute, la fel mintea curată e atrasă de cunoştinţa celor nevăzute. Iar nevăzute socotesc pe cele netrupeşti.

91. Mare lucru este să nu fii cuprins de patimă faţă de lucruri. Dar cu mult mai mare este să rămâi fără patimă şi faţă de nălucirile lor. Căci războiul dracilor împotriva noastră prin gânduri e mai cumplit ca războiul cel prin lucruri.

92. Cel ce a dobândit virtuţile şi s-a îmbogăţit în cunoştinţă, privind de aici înainte lucrurile în chip natural, pe toate le face şi le spune după dreapta judecată, nealunecând nicidecum de la aceasta. Căci după cum întrebuinţăm lucrurile cu dreaptă judecată sau fără judecată, devenim virtuoşi sau răi.

93. Semnul celei mai depline nepătimiri stă în aceea că totdeauna se urcă la inimă numai înţelesurile simple ale lucrurilor, fie în vremea de veghe a trupului, fie în vreme de somn.

94. Prin împlinirea poruncilor, mintea se dezbracă de patimi; prin contemplarea duhovnicească a celor văzute, se dezbracă şi de înţelesurile pătimaşe ale lucrurilor. În

sfârşit, prin cunoaşterea celor nevăzute (13), leapădă şi contemplarea celor văzute. Iar de aceasta se dezbracă prin cunoştinţa Sfintei Treimi (13).

95. Precum soarele, răsărind şi luminând lumea, se arată şi pe sine şi arată şi lucrurile luminate de El, tot aşa şi Soarele dreptăţii, răsărind minţii curate, se arată şi pe sine, dar arată şi raţiunile tuturor celor ce au fost făcute sau vor fi făcute de El.

96. Nu cunoaştem pe Dumnezeu din fiinţa Lui, ci din măreţia faptelor şi din purtarea de grijă ce-o are pentru cele ce sunt. Căci prin acestea înţelegem, ca prin nişte oglinzi, nemărginita bunătate, înţelepciune şi putere a Lui.

97. Mintea curată petrece sau în înţelesurile simple ale lucrurilor omeneşti, sau în contemplarea naturală a celor văzute, sau în cea a celor nevăzute, sau în lumina Sfintei Treimi.

98. Mintea, petrecând în contemplarea celor văzute, sau cercetează raţiunile naturale ale lor, sau pe cele indicate prin ele, sau caută însăşi Cauza lor.

99. Petrecând însă în contemplarea celor nevăzute, caută raţiunile naturale ale lor şi Cauza facerii lor, precum şi cele ce urmează din acestea. De asemenea Providenţa şi Judecata arătată în ele.

100. În sfârşit, ridicându-se mintea în Dumnezeu caută mai întâi, arzând de dor, raţiunile privitoare la fiinţa Lui dar nu află ceea ce este El însuşi căci acesta e un lucru cu neputinţă şi oprit întregii firi create, deopotrivă; ci se mângâie cu cele dimprejurul Lui, adică cu cele privitoare

la veşnicia, la nesfârşirea şi la nehotărnicia Lui, la bunătatea, la înţelepciunea şi la puterea creatoare, providenţiatoare şi judecătoare a celor ce sunt. Numai aceasta se poate cuprinde din cele ale Lui: nesfârşirea. Iar a nu cunoaşte din El nimic înseamnă a cunoaşte că e mai presus de minte, cum au spus cuvântătorii de Dumnezeu Grigorie şi Dionisie.

A aceluiaşi
A doua sută a capetelor despre dragoste

1. Cel ce iubeşte cu adevărat pe Dumnezeu, acela se şi roagă cu totul neîmprăştiat. Şi cel ce se roagă cu totul neîmprăştiat acela şi iubeşte pe Dumnezeu cu adevărat. Nu se roagă însă neîmprăştiat cel ce-şi are mintea pironită de ceva din cele pământeşti. Aşadar nu iubeşte pe Dumnezeu cel ce are mintea legată de ceva din cele pământeşti.

2. Mintea, care zăboveşte în vreun lucru supus simţurilor, e stăpânită cu siguranţă de vreo patimă faţă de el, ca de pildă de vreo poftă, de vreo întristare, de mânie, sau de amintirea vreunui rău. Şi de nu dispreţuieşte acel lucru, nu se poate slobozi de patima aceea.

3. Când patimile stăpânesc mintea, o leagă de lucrurile materiale şi despărţind-o de Dumnezeu, o fac să se ocupe cu acelea. Când însă o stăpâneşte iubirea de Dumnezeu, o dezleagă de legăturile lor, înduplecând-o să dispreţuiască nu numai lucrurile ce cad sub simţuri, ci şi însăşi viaţa noastră vremelnică.

4. Rostul poruncilor este să facă simple înţelesurile lucrurilor;[176] iar al citirii şi al contemplării să facă mintea nepământească şi fără formă. Aceasta îi dă putinţa de a se ruga fără împrăştiere.

5. Nu ajunge făptuirea morală pentru a se slobozi mintea cu desăvârşire de patimi (15), ca să poată să se roage neîmprăştiat, dacă nu vin în ea unele după altele contemplaţiile duhovniceşti. Căci aceea slobozeşte mintea numai de neînfrânare şi de ură, pe când contemplaţiile duhovniceşti o izbăvesc şi de uitare şi de neştiinţă. Şi numai aşa va putea să se roage cum trebuie.

6. Două sunt stările cele mai înalte ale rugăciunii curate. De una au parte cei ce se îndeletnicesc cu făptuirea, de alta cei ce se îndeletnicesc cu contemplaţia. Cea dintâi se naşte în suflet din frica lui Dumnezeu şi din nădejdea cea bună; cea de a doua din dragostea dumnezeiască şi din curăţia cea mai deplină. Semnele prin care cunoaştem că am ajuns la măsura celei dintâi le avem în aceea că mintea se adună din toate ideile lumii şi-şi face rugăciunea neîmprăştiată şi nesupărată de parcă însuşi Dumnezeu ar fi în faţa ei, precum şi este. Iar semnele celei de-a doua stau în aceea că mintea este răpită în avântul rugăciunii de lumina dumnezeiască şi nemărginită, şi nu se mai simte nici pe sine nici altceva din cele ce sunt, decât numai pe Cel ce lucrează în ea prin dragoste această iluminare. Atunci, mişcată fiind şi în jurul raţiunilor despre Dumnezeu, primeşte curate şi limpezi arătările cu privire la El.

176 Înţelesul simplu al lucrului (ψιλόν νόημα) înseamnă, după Sf. Maxim, desfacerea acestui înţeles de orice gând pătimaş.

7. Ceea ce iubeşte cineva, aceea şi îmbrăţişează cu toată puterea, dispreţuind toate cele care îl împiedică de la acel lucru, ca să nu fie lipsit de el. Cine iubeşte aşadar pe Dumnezeu stăruie în rugăciunea curată şi aruncă din sine toată patima ce-l împiedică de la aceasta.

8. Cel ce a lepădat de la sine pe maica patimilor, adică iubirea trupească de sine (filautia), uşor leapădă, cu ajutorul lui Dumnezeu, şi pe celelalte, ca mânia, întristarea, pomenirea răului şi cele ce urmează. Iar cel ce e stăpânit de cea dintâi e rănit şi de-a doua, chiar dacă nu vrea. În iubirea trupească de sine este patima îndreptată spre trup.

9. Oamenii se iubesc unii pe alţii, fie în chip vrednic de ocară, fie pentru aceste cinci pricini: sau pentru Dumnezeu, cum iubeşte cel virtuos pe toţi, atât pe cel virtuos cât şi pe cel ce încă nu este virtuos; sau pentru fire, cum iubesc părinţii pe copii şi invers; sau pentru slava deşartă, cum iubeşte cel slăvit pe cel ce-l slăveşte; sau pentru iubirea de argint, cum iubeşte cineva pe cel bogat pentru a primi bani; sau pentru plăcere, ca cel ce-şi slujeşte stomacul şi cele de sub stomac.
Dragostea cea dintâi este vrednică de laudă; a doua e mijlocie; celelalte sunt pătimaşe.

10. Dacă pe unii îi urăşti, pe alţii nici nu-i iubeşti nici nu-i urăşti, pe alţii iarăşi îi iubeşti dar potrivit, şi în sfârşit pe alţii îi iubeşti foarte tare, din această neegalitate cunoaşte că eşti departe de dragostea desăvârşită, care cere să iubeşti pe tot omul deopotrivă.

11. «Fugi de rău şi fă binele»,[177] adică războieşte pe vrăjmaş ca să-ţi micşorezi patimile, apoi ţine-te treaz ca să nu crească. Şi iarăşi: luptă ca să dobândeşti virtuţile, şi după aceea ţine-te treaz ca să le păstrezi. Aceasta înseamnă a lucra şi a păstra.

12. Cei ce ne ispitesc cu îngăduinţa lui Dumnezeu, sau încălzesc partea poftitoare, sau tulbură iuţimea, sau întunecă partea raţională, sau învelesc trupul în dureri, sau ne jefuiesc de cele trupeşti.

13. Dracii sau ne ispitesc prin ei înşişi, sau înarmează împotriva noastră pe cei ce nu se tem de Domnul. Prin ei înşişi ne ispitesc când vieţuim despărţiţi de oameni, ca pe Domnul în pustie; prin oameni, când ne aflăm împreună cu oamenii, ca pe Domnul prin Farisei. Dar noi, căutând la Cel ce ne este pildă, să-i respingem din amândouă părţile.

14. Când începe mintea să înainteze în dragostea de Dumnezeu, atunci şi dracul hulirii începe să o ispitească, şi-i şopteşte astfel de gânduri, pe care nu le poate născoci nici un om, ci numai diavolul, tatăl lor. Iar aceasta o face pentru că pizmuieşte pe cel iubitor de Dumnezeu. El vrea ca aceasta, venind la deznădejde, pentru că a cugetat unele ca acestea, să nu mai îndrăznească să se avânte către Dumnezeu prin rugăciunea obişnuită. Dar cu nici un folos nu se alege din aceasta ticălosul pentru scopul său, ci şi mai tari ne face. Căci războiţi fiind de ei şi războindu-ne împotriva lui, ne aflăm mai cercaţi şi mai adevăraţi în dragostea lui Dumnezeu. «Iar sabia lui va intra în inima lui şi săgeţile lui se vor zdrobi».[178]

177Psalmi 26, 27.
178Psalmi 36, 15.

15. Mintea, aplecându-se spre cele văzute, înţelege lucrurile potrivit cu firea, prin mijlocirea simţurilor. Şi nici mintea nu e rea, nici înţelegerea cea după fire, nici lucrurile, nici simţurile. Căci acestea sunt lucrurile lui Dumnezeu. Ce este rău atunci? Vădit este că patima asociată la înţelesul cel după fire, şi deci ea poate să lipsească din cugetarea înţelesurilor, dacă mintea priveghează.

16. Patima este o mişcare a sufletului împotriva firii fie spre o iubire neraţională, fie spre o ură fără o judecată a vreunui lucru, sau din pricina vreunui lucru din cele supuse simţurilor. De pildă e o mişcare spre iubirea neraţională a mâncărurilor, sau a femeii, sau a avuţiei, sau a slavei trecătoare, sau a altui lucru din cele supuse simţurilor, sau din pricina acestora. Sau e o mişcare spre ura fără judecată a ceva din cele spuse mai înainte, sau din pricina acestora.

17. Sau iarăşi păcătoşenia este o judecată greşită cu privire la înţelesurile lucrurilor, căreia îi urmează reaua întrebuinţare a lucrurilor (abuzul de lucruri). De pildă când e vorba de femeie, judecata dreaptă cu privire la împreunare trebuie să vadă scopul ei în naşterea de prunci. Deci cel ce urmăreşte plăcerea greşeşte în judecată, socotind ceea ce nu e bine ca bine. Aşadar unul ca acesta face rea întrebuinţare (abuzează) de femeie, împreunându-se cu ea. Tot aşa este cu celelalte lucruri şi înţelesuri.

18. Când dracii scot mintea ta din neprihănire, învăluind-o în gânduri de curvie, strigă cu lacrimi către Domnul: «Scoţându-mă afară, acum m-au înconjurat».[179] Făcând aşa, vei fi mântuit.

179 Psalmi 16, 11; 31, 7.

19. Apăsător este dracul curviei şi năpraznic năvăleşte asupra celor ce luptă împotriva patimii, mai ales când nu sunt cu băgare de seamă la felul de hrană şi în întâlnirile cu femeile. Furând pe nebăgate de seamă mintea prin vraja plăcerii, pe urmă năvăleşte prin amintire asupra isihastului, aprinzându-i trupul şi înfăţişând minţii felurite forme îndemnându-l astfel să consimtă la păcat. Dacă nu vrei să zăbovească acestea în tine, apucă-te de post, de osteneală, de priveghere şi de bună isihie unită cu rugăciune stăruitoare.

20. Cei ce caută pururea sufletul nostru, îl caută prin cugetări pătimaşe (16), ca să-l împingă la păcatul cu gândul, sau la cel cu lucrul. Deci când vor vedea că mintea nu-l primeşte, se vor ruşina; iar când o vor găsi ocupată cu contemplaţia duhovnicească, se vor întoarce şi se vor ruşina tare şi degrabă.

21. Slujbă de diacon împlineşte cel ce-şi găteşte mintea pentru luptele sfinte şi depărtează cugetările pătimaşe de la ea; slujbă de preot cel ce o luminează spre cunoaşterea lucrurilor şi alungă cunoştinţa mincinoasă; iar slujbă de episcop cel ce o desăvârşeşte prin sfântul Mir al cunoştinţei sfintei şi închinatei Treimi.[180]

22. Dracii slăbesc când prin împlinirea poruncilor se micşorează patimile în noi; şi pier când sunt stinse cu totul prin nepătimirea sufletului, nemaiaflându-le pe acelea, prin care se găseau în suflet şi îl războiau. Aceasta trebuie

180 Sunt cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc: a) nevoinţa cu fapta în vederea purificării de patimi, b) contemplarea lui Dumnezeu prin lucruri şi c) cunoaşterea Lui nemijlocită. E o lărgire a ideii de diacon, preot şi episcop.

să fie ceea ce s-a spus: «Vor slăbi şi vor pieri de la faţa Ta!».[181]

23. Unii dintre oameni se reţin de la patimi de frica omenească; alţii pentru slava deşartă; alţii de dragul înfrânării; şi în sfârşit alţii se izbăvesc de ele de teama judecăţilor dumnezeieşti.

24. Cuvintele Domnului cuprind aceste patru lucruri: poruncile, dogmele, ameninţările, făgăduinţele. Pentru acestea răbdăm toată asprimea vieţuirii: posturi, privegheri, culcarea pe jos, osteneli şi greutăţi în slujbe, necinstiri, ocări, chinuri, omoruri şi cele asemenea. «Pentru cuvintele buzelor Tale, zice, am păzit căi aspre!»[182]

25. Plata înfrânării este nepătimirea, iar a credinţei cunoştinţa. Nepătimirea la rândul ei naşte discernământul; iar cunoştinţa dragostea către Dumnezeu.

26. Mintea deprinsă cu făptuirea înaintează la dreapta judecată; iar deprinsă cu contemplaţia înaintează la cunoştinţă. Propriu celei dintâi este să ducă pe cel ce se străduieşte la puterea de-a deosebi virtutea şi păcatul. Propriu celei de-a doua este să ducă pe cel părtaş de ea la raţiunile fiinţelor netrupeşti şi a trupurilor. Iar de harul cunoştinţei de Dumnezeu se va învrednici atunci când, străbătând toate cele spuse mai înainte prin aripile iubirii şi ajungând în Dumnezeu, va scruta prin duhul raţiunea privitoare la El, atât cât este minţii omeneşti cu putinţă.[183]

181Psalmi 4, 9.

182Psalmi 16, 14.

183Iarăşi cele trei trepte.

27. Vrând să cunoşti pe Dumnezeu, să nu cauţi raţiunile din El (căci nu le va afla vreo minte omenească), dar nici pe ale altei existenţe de după Dumnezeu, ci cercetează-le pe cele din jurul Lui, atât cât se poate; de pildă pe cele privitoare la veşnicie, nemărginire şi nehotărnicie, la bunătate şi înţelepciune, ca şi pe cele privitoare la puterea creatoare proniatoare şi judecătoare a făpturilor. Căci acela este între oameni mare teolog care află raţiunile acestora întrucâtva.

28. Bărbat puternic este cel ce uneşte cunoştinţa cu făptuirea. Prin cea din urmă veştejeşte partea poftitoare şi domoleşte iuţimea, iar prin cea dintâi înaripează mintea şi călătoreşte spre Dumnezeu.[184]

29. Când zice Domnul: «Eu şi Tatăl una suntem»,[185] arată identitatea fiinţei. Iar când zice: «Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine»,[186] arată nedespărţiriea ipostaselor. Prin urmare triteiştii, despărţind pe Fiul de Tatăl, cad pe amândouă părţile în prăpastie. Căci sau spun de Fiul că este coetern cu Tatăl, dar despărţindu-L de El sunt siliţi să spună că nu s-a născut din El şi să susţină astfel trei Dumnezei şi trei principii, sau zic că s-a născut din Acela, dar despărţindu-L sunt siliţi să spună că nu este coetern cu Tatăl şi aşa să facă supus timpului pe Stăpânul timpurilor. Deci trebuie să păstrăm şi pe Dumnezeu cel unul, dar să mărturisim şi cele trei ipostase după marele Grigorie; şi pe fiecare cu proprietatea Lui personală. Căci se «împarte», dar «neîmpărţit», şi «se împreună», dar «deosebindu-se», după acelaşi. De aceea neînţeleasă este şi împărţirea şi

184 Deci cel ce s-a ridicat pe treapta contemplaţiei, nu trebuie să neglijeze activitatea morală.

185Ioan 10, 30.

186Ioan 10, 38.

unirea. Dar unde ar mai fi neînţelesul, dacă unirea şi despărţirea Fiului şi a Tatălui ar fi aşa cum este unirea şi despărţirea dintre om şi om şi n-ar mai consta în nimic altceva?

30. Cel desăvârşit în iubire şi ajuns la culmea nepătimirii nu mai cunoaşte deosebirea între al său şi al altuia, sau între a sa şi a alteia, sau între credincios şi necredincios, între rob şi slobod, sau peste tot între bărbat şi femeie; ci, ridicat mai presus de tirania patimilor şi căutând la firea cea una a oamenilor, priveşte pe toţi la fel şi are faţă de toţi aceeaşi dragoste. Căci nu mai este în el elin şi iudeu, nici bărbat şi femeie, nici rob sau slobod, ci toate şi în toţi este Hristos.[187]

31. Dracii iau prilejurile de-a stârni în noi gândurile pătimaşe din patimile aflătoare în suflet. Pe urmă, războindu-ne mintea prin aceste gânduri, o silesc la consimţirea cu păcatul. Astfel biruitor fiind, o duc la păcatul cu cugetul. Iar acest păcat săvârşindu-se, o duc în sfârşit, ca pe o roabă, la faptă. După aceasta cei ce au pustiit sufletul prin gânduri se depărtează împreună cu ele şi rămâne în minte numai idolul păcatului, despre care zice Domnul: «Când veţi vedea urâciunea pustiirii stând în locul cel sfânt, cel ce citeşte să înţeleagă»,[188] că loc sfânt şi biserică a lui Dumnezeu este mintea omului în care dracii, după ce au pustiit sufletul prin gânduri pătimaşe, au aşezat idolul păcatului. Iar că acestea s-au petrecut şi istoriceşte, cred că nu se va îndoi nici unul dintre cei ce au

187 Galateni 3, 18.

188Matei 24, 15.

citit cărţile Iui Iosif.[189] Unii însă zic că acestea se vor întâmpla şi pe timpul lui Antihrist.

32. Trei sunt cele ce ne mişcă pe noi spre cele bune: Seminţele naturale, Sfintele Puteri şi hotărârea cea bună. Seminţele naturale, de pildă atunci când ceea ce vrem să ne facă nouă oamenii facem şi noi lor asemenea, sau atunci când, văzând pe cineva în strâmtorare şi nevoie, ne milostivim de el în chip natural. Sfintele Puteri, de pildă atunci când, mişcându-ne noi spre un lucru bun, aflăm un ajutor bun şi izbutim în acest lucru. Iar hotărârea cea bună, atunci când, deosebind binele de rău, alegem binele.

33. Trei sunt iarăşi cele ce ne mişcă spre cele rele: Patimile, dracii şi hotărârea cea rea. Patimile, atunci când dorim vreun lucru împotriva raţiunii, de pildă mâncare fără vreme şi fără trebuinţă, femeie fără scopul naşterii de prunci, sau nelegitimă: sau iarăşi când ne mâniem sau ne supărăm fără să se cuvină, ca de pildă împotriva celui ce ne-a ocărât sau ne-a păgubit. Dracii, ca de pildă atunci când, din neatenţia noastră, folosind prilejul, stârnesc deodată cu multă furie patimile pomenite şi cele asemenea lor. Iar hotărârea cea rea când, cunoscând binele, alegem răul.

34. Răsplăţile ostenelilor pentru virtute sunt nepătimirea şi cunoştinţa, care ne aduc Împărăţia cerurilor, precum patimile şi neştiinţa ne aduc chinurile veşnice. (Cel ce le caută prin urmare pe acestea pentru slava de la oameni şi nu pentru binele însuşi, aude Scriptura zicând: «Cereţi şi nu primiţi, pentru că cereţi rău».[190]

189 Iosif Flaviu, istoricul evreu, care a descris cucerirea Ierusalimului de către romani şi arderea templului, la anul 70 d. H.
190Iacob 4, 3.

35. Sunt multe lucruri bune prin fire făcute de oameni. De pildă postul şi privegherea, rugăciunea şi cântarea de psalmi, milostenia şi primirea de străini sunt fapte bune prin fire. Dar când se fac pentru slava deşartă, nu sunt bune.

36. Dumnezeu caută la scopul tuturor celor săvârşite de noi, ca să vadă de le facem pentru El, sau pentru altă pricină.

37. Când auzi Scriptura zicănd:«Că Tu vei răsplăti fiecăruia după faptele lui»[191] să ştii că Dumnezeu nu va răsplăti cu bine cele făcute fără un scop drept. Căci judecata lui Dumnezeu nu priveşte la cele făcute, ci la scopul celor făcute (17).

38. Dracul mândriei e plin de o îndoită răutate: căci sau înduplecă pe monah să pună în socoteala sa isprăvile şi nu în ale lui Dumnezeu; că este şi dătătorul celor bune şi ajutătorul spre izbutirea în ele, sau, neputându-l îndupleca la aceasta, îi insuflă gândul să dispreţuiască pe cei mai puţin desăvârşiţi dintre fraţi. Iar cel ce primeşte acest gând nu-şi dă seama că şi pe el îl face să se lepede de ajutorul lui Dumnezeu. Căci dacă dispreţuieşte pe aceia, ca pe unii ce nu sunt în stare de isprăvile lui, vădit este că se socoteşte pe sine ca unul ce-a înfăptuit asemenea isprăvi din proprie putere. Dar aceasta n-o poate nimenea, căci însuşi Domnul a zis: «Fără de Mine, nu puteţi face nimic!».[192] Fiindcă slăbiciunea noastră, mişcată spre cele bune nu poate ajunge la ţintă, fără Dătătorul celor bune.

191Romani 2, 6.
192Ioan 15, 5.

39. Numai cine a cunoscut slăbiciunea firii omeneşti a făcut experienţa puterii dumnezeieşti. Iar unul ca acesta izbutind prin ea în unele lucruri, iar în altele silindu-se să izbutească, nu va dispreţui niciodată pe nici un om. Căci ştie că precum i-a ajutat lui şi l-a slobozit din multe şi grele patimi, poate să ajute tuturor dacă vrea, şi mai ales celor ce se nevoiesc de dragul Lui, deşi pentru anumite judecăţi nu izbăveşte pe toţi deodată de patimi, ci, ca un doctor bun şi de oameni iubitor, vindecă pe fiecare dintre cei ce se străduiesc, la timpul său.

40. Când patimile îşi încetează lucrarea, fie pentru că se ascund pricinile lor, fie pentru că se depărtează dracii în chip viclean, se strecoară mândria.

41. Aproape tot păcatul se face de dragul plăcerii. Iar desfiinţarea lui se face prin reaua pătimire şi întristare, fie de bunăvoie, fie fără de voie, prin pocăinţă, sau prin vreo certare adusă de Providenţa dumnezeiască. «Căci dacă ne-am judeca pe noi înşine, n-am fi judecaţi; iar judecaţi fiind de Domnul ne pedepsim ca să nu fim osândiţi împreună cu ea».[193]

42. Când îţi va veni vreo încercare pe neaşteptate, nu învinovăţi pe cel prin care a venit; ci întreabă pentru ce a venit? Şi vei afla îndreptare. Deoarece fie prin acela, fie prin altul, trebuie să bei amărăciunea judecăţii lui Dumnezeu.

43. Dacă ai purtări rele, nu ocoli reaua pătimire, ca smerindu-te prin ea, să verşi trufia din tine.

193 I Corinteni 11, 31.

44. Unele ispite aduc oamenilor plăceri, altele întristări, şi iarăşi altele dureri trupeşti. Căci după pricina patimilor aflătoare în suflet, aduce şi doctorul sufletelor leacul prin judecăţile Lui.

45. Necazurile încercărilor sunt aduse peste unii pentru ştergerea păcatelor săvârşite, peste alţii pentru oprirea celor ce vor avea să le facă. Dar afară de acestea mai sunt şi cele ce vin pentru dovedire, ca de pildă cele venite asupra lui Iov.

46. Omul cuminte, gândindu-se la puterea tămăduitoare a judecăţilor dumnezeieşti, poartă cu mulţumire necazurile care-i vin prin ele, nefăcând pe nimeni vinovat pentru ele decât păcatele sale. Iar cel nebun, necunoscând Providenţa atotînţeleaptă a lui Dumnezeu, păcătuieşte şi când e mustrat, socotind fie pe Dumnezeu, fie pe oameni ca pricinuitori ai relelor sale.

47. Sunt unele lucruri care opresc patimile din mişcarea lor şi nu le lasă să sporească în creştere; şi sunt altele care le împuţinează şi le duc spre micşorare. De pildă postul, osteneala şi privegherea nu lasă pofta să crească; iar singurătatea, contemplaţia, rugăciunea şi dragostea de Dumnezeu o împuţinează şi o sting cu totul. La fel se întâmplă cu mânia. De pildă îndelunga răbdare, nepomenirea răului şi blândeţea o opresc şi nu o lasă să crească; iar iubirea, milostenia, bunătatea şi iubirea de oameni o micşorează.

48. Dacă mintea cuiva caută pururea spre Dumnezeu, pofta lui de asemenea creşte covârşitor după dragostea dumnezeiască, iar iuţimea i se întoarce întreagă spre iubirea dumnezeiască. Căci prin însoţirea îndelungată cu

strălucirea dumnzeiască, omul a ajuns întreg chip de lumină. Acela, strângând la sine partea pătimitoare a sa, s-a întors spre iubirea dumnezeiască neîncetată, mutându-se cu totul de la cele pământeşti spre cele dumnezeieşti.

49. Cel ce nu pizmuieşte şi nu se mânie pe cel ce l-a întristat şi nu ţine minte răul de la el, prin aceasta încă nu are şi dragoste faţă de acela. Căci poate să nu răsplătească răul cu rău chiar dacă nu are încă dragoste, pentru că aşa e porunca. Dar încă nu poate răsplăti răul cu bine fără silă. Căci a face bine din îndemn lăuntric celor ce ne urăsc este propriu numai, dragostei duhovniceşti desăvârşite.

50. Cel ce nu iubeşte pe cineva prin aceasta încă nu-l şi urăşte; iar cel ce nu-l urăşte, încă nu-l şi iubeşte. Ci poate să stea la mijloc: adică nici să-l iubească, nici să-l urască. Căci dispoziţia iubitoare nu o produc decât numai cele cinci soiuri de dragoste, amintite în capitolul al 9-lea al acestei sute, cel de laudă, cel de mijloc şi cel de ocară.

51. Când vezi mintea ta ocupându-se cu plăcere cu cele materiale şi zăbovind pe lângă chipurile lor, cunoaşte că le iubeşti pe acestea mai mult decât pe Dumnezeu. Căci unde este comoara ta, acolo e şi inima ta, zice Domnul.[194]

52. Mintea unindu-se cu Dumnezeu şi petrecând în El prin rugăciune şi dragoste se face înţeleaptă, bună, puternică, iubitoare de oameni, milostivă, îndelung răbdătoare şi, simplu vorbind, poartă în sine aproape toate însuşirile dumnezeieşti. Dar despărţindu-se de El şi lipindu-se de cele materiale, sau se face dobitocească, ca una ce a devenit iubitoare de plăcere, sau sălbatică, războindu-se cu oamenii pentru acestea.

194 Matei 6, 21.

53. «Lume» numeşte Scriptura lucrările materiale; iar lumeşti sunt cei ce zăbovesc cu mintea în acestea. Pe aceştia îi îndeamnă: «Nu iubiţi lumea, nici cele din lume! Pofta trupului, pofta ochilor şi trufia vieţii nu sunt de la Dumnezeu, ci de la lume» şi cele următoare.[195]

54. Monah este cel ce şi-a desfăcut mintea de lucrurile pământeşti şi, prin înfrânare, prin dragoste, prin cântare de psalmi şi prin rugăciune, se lipeşte statornic de Dumnezeu.

55. Păstor de vite spiritual este cel ce se îndeletniceşte cu făptuirea,[196] căci isprăvile morale au înţelesul de vite. De aceea a spus Iacob: «Păstorii de vite sunt slugile tale».[197] Iar păstor de oi este cel ce se îndeletniceşte cu cunoaşterea.[198] Căci cugetările au înţelesul de oi, fiind păstorite pe munţii vederilor de către minte. De aceea orice «păstor de oi este urâciune Egiptenilor»,[199] adică puterilor vrăjmaşe.

56. Mintea netrebnică, când trupul se mişcă prin simţuri spre poftele şi plăcerile sale, îl urmează şi se învoieşte cu închipuirile şi cu pornirile lui; iar cea virtuoasă se înfrânează şi se reţine de la închipuirile şi pornirile pătimaşe şi mai degrabă se străduieşte să facă mai bune mişcările de felul acesta ale trupului.

57. Dintre virtuţi, unele sunt ale trupului, altele ale sufletului. Ale trupului sunt de pildă: postul, privegherea,

195I Ioan 2, 15.
196ο πρακτικός.
197Facerea 47, 5.
198ο γνωστικός.
199Facerea 46, 34.

culcarea pe jos, lucrul mâinilor, spre a nu îngreuna pe cineva sau spre a dărui, şi cele următoare. Iar ale sufletului sunt de pildă: iubirea, îndelungata răbdare, blândeţea, înfrânarea, rugăciunea şi cele următoare. Dacă prin urmare din vreo nevoie sau împrejurare trupească, de pildă din pricină de boală, sau altceva de felul acesta, ni s-ar întâmpla să nu putem împlini pomenitele virtuţi ale trupului, avem iertare de la Domnul, care cunoaşte şi pricinile. Dar neîmplinind pe cele ale sufletului, nu vom avea nici o apărare. Căci nu sunt supuse nevoii.

58. Dragostea către Dumnezeu înduplecă pe cel ce se împărtăşeşte de ea să dispreţuiască toată plăcerea trecătoare şi toată osteneala şi întristarea. Convingă-te despre acestea toţi sfinţii, care au pătimit atâtea pentru Hristos.

59. Păzeşte-te de maica relelor, de iubirea de sine,[200] care este iubirea neraţională a trupului. Fiindcă din aceasta se nasc, după toate semnele, cele dintâi trei gânduri pătimaşe, care sunt şi cele mai generale: al lăcomiei pântecelui, al iubirii de argint şi al slavei deşarte. Căci acestea îşi iau prilejurile din aşa zisa trebuinţă neapărată a trupului. Din ele se naşte toată lista patimilor. Trebuie prin urmare, cum s-a zis, să ne păzim în chip necesar şi să ne războim cu ea cu multă trezvie. Căci stârpită fiind aceasta, se stârpesc totodată toate gândurile ce se nasc din ea.

60. Patima iubirii de sine insuflă monahului gândul să-şi miluiască trupul şi să îndrăznească la bucate peste ceea ce se cuvine. Şi o face aceasta aducând ca motiv buna grijă şi chivernisire ca, atrăgându-l puţin câte puţin, să-l facă să cadă până la urmă în prăpastia iubirii de plăceri. Iar

200 φιλαυτία.

mireanului îi insuflă ca grija de trup să şi-o prefacă în poftă.

61. Starea cea mai înaltă a rugăciunii spun unii că este aceea în care mintea a ajuns în afară de trup şi de lume şi a devenit cu totul imaterială şi fără formă în vremea rugăciunii.[201] Prin urmare cel ce păstrează nevătămată această stare cu adevărat se roagă neîncetat.

62. Precum trupul murind se desparte de toate lucrurile vieţii, la fel şi mintea, murind când ajunge la culmea rugăciunii, se desparte de toate cugetările lumii. Căci de nu moare cu această moarte, nu poate să se afle şi să trăiască cu Dumnezeu.

63. Nimenea să nu te înşele, monahule, că te poţi mântui slujind plăcerii şi slavei deşarte.

64. Precum trupul păcătuieşte prin lucruri şi are ca pedagogi virtuţile trupeşti ca să se cuminţească, la fel şi mintea păcătuieşte prin cugetările pătimaşe şi are ca pedagogi virtuţile sufleteşti ca, văzând lucrurile curat şi nepătimaş, să devină neprihănită.

65. Precum nopţile urmează zilelor şi iernile verilor, la fel şi întristările şi durerile urmează slavei deşarte şi plăcerii, fie în timpul de faţă, fie în cel viitor.

66. Cel ce a păcătuit nu poate scăpa de judecata viitoare fără să rabde aici osteneli de bunăvoie, sau necazuri fără de voie.

201 Evagrie, Despre rugăciune, cap. 117, 119, Filocalia, vol. I, ed. I, p.90.

67. Pentru cinci pricini spun unii că îngăduie Dumnezeu să fim războiţi de către draci. Cea dintâi, pentru ca, războiţi fiind şi războindu-ne în apărare, să venim la puterea de-a deosebi virtutea şi păcatul. A doua, ca dobândind prin luptă şi durere virtutea, să o avem sigură şi nestrămutată. A treia, ca înaintând în virtute, să nu ne îngâmfăm, ci să învăţăm a ne smeri. A patra, ca după ce am fost ispitiţi de păcat să-l urâm cu ură desăvârşită. A cincea, care-i mai presus de toate, ca devenind nepătimaşi, să nu uităm slăbiciunea noastră, nici puterea Celui ce ne-a ajutat.

68. Precum minţii celui flămând i se năluceşte numai pâine, iar celui însetat numai apă, la fel celui lacom i se nălucesc tot felul de mâncări, iubitorului de plăceri forme de femei, iubitorului de slavă deşartă cinstiri de la oameni, iubitorului de argint câştiguri, celui ce ţine minte răul răzbunare asupra celui ce l-a supărat, pizmaşului necazuri venite asupra celui pizmuit, şi aşa mai departe în toate celelalte patimi. Căci mintea tulburată de patimi primeşte cugetări pătimaşe, fie că veghează trupul, fie că doarme.

69. Când creşte pofta, mintea îşi năluceşte materiile plăcerilor în vremea somnului; iar când creşte iuţimea, vede lucrurile pricinuitoare de frică. Iar patimile le fac să crească dracii necuraţi, luând în sprijin negrija noastră, şi tot ei le întărâtă. Le micşorează însă sfinţii îngeri, mişcându-ne spre lucrarea virtuţilor.

70. Partea poftitoare a sufletului întărită mai des, aşează în suflet deprinderea anevoie de clintit a iubirii de plăcere; iar iuţimea tulburată continuu face mintea fricoasă şi fără bărbăţie. Pe cea dintâi dintre acestea o tămăduieşte nevoinţa statornica cu postul, privegherea şi cu

rugăciunea; pe cea de-a doua bunătatea, iubirea de oameni şi mila.

71. Dracii ne războiesc fie prin lucruri, fie prin înţelesurile pătimaşe ale lucrurilor. Prin lucruri, pe cei ce sunt între lucruri, iar prin înţelesuri pe cei despărţiri de lucrări.

72. Cu cât e mai uşor de-a păcătui cu mintea decât cu lucrul, cu atât e mai greu războiul cu gândurile decât cel cu lucrurile.

73. Lucrurile sunt afară de minte, dar ideile lor stau înăuntru. În minte este prin urmare puterea de-a se folosi bine sau rău de ele. Căci folosirea greşită a ideilor este urmată de reaua întrebuinţare a lucrurilor.

74. Prin acestea trei primeşte mintea înţelesuri pătimaşe: prin simţire, prin schimbări în starea organică şi prin amintire. Prin simţire, când lucrurile de care suntem împătimiţi, venind în atingere cu ea, o mişcă spre gânduri pătimaşe. Prin schimbări în starea organică, când mustul trupului schimbându-şi amestecarea printr-o hrană neînfrânată, sau prin lucrarea dracilor, sau prin vreo boală, mişcă mintea iarăşi spre gânduri pătimaşe sau împotriva Providenţei. Iar prin amintire, când aceasta, aducând în legătură cugetările sale cu lucrurile faţă de care am simţit vreo patimă, de asemenea mişcă mintea spre gânduri pătimaşe.

75. Dintre lucrurile care ne-au fost date de Dumnezeu spre întrebuinţare, unele se află în suflet, altele în trup, iar altele în jurul trupului. De pildă în suflet sunt facultăţile lui; în trup organele simţurilor şi celelalte mădulare; iar în

jurul trupului mâncările, avuţiile şi celelalte. Buna sau reaua întrebuinţare a acestora, sau a accidentelor ce stau în legătură cu acestea, ne arată sau virtuoşi sau netrebnici.

76. Dintre accidentele lucrurilor pomenite, unele sunt ale lucrărilor din suflet, altele ale celor din trup, iar altele ale celor din jurul trupului. Ale celor din suflet sunt de pildă cunoştinţa şi neştiinţa, uitarea şi amintirea, iubirea şi ura, frica şi curajul, întristarea şi bucuria şi celelalte. Ale celor din trup sunt de pildă plăcerea şi durerea, simţirea şi împietrirea, sănătatea şi boala, viaţa şi moartea şi cele asemenea. Iar ale celor din jurul trupului, de pildă bogăţia de prunci şi lipsa de prunci, belşugul şi sărăcia, slava şi lipsa de slavă şi celelalte. Dintre acestea, unele se socotesc de oameni bune, iar altele rele. Dar nici una nu este rea în sine, ci după întrebuinţare sunt sau cele rele sau bune.

77. Cunoştinţa este bună prin fire; asemenea şi sănătate? Dar cele dimpotrivă i-au folosit pe mulţi, mai mult decât acestora. Căci celor netrebnici cunoştinţa nu le este spre bine, deşi prin fire este bună. De asemenea nici sănătatea nici bogăţia, nici bucuria. Căci nu le întrebuinţează cu folos. Prin urmare acestora le sunt de folos cele dimpotrivă. Aşadar nici acelea nu sunt rele în ele însele, deşi par că sunt rele.

78. Nu întrebuinţa rău ideile (19), ca să nu fii silit să întrebuinţezi rău şi lucrurile. Căci de nu păcătuieşte cineva mai întâi cu mintea, nu va păcătui nici cu lucrul.[202]

79. «Chipul celui pământesc» sunt păcatele generale, ca nechibzuinţa, frica, necumpătarea, nedreptatea. Iar

202 Marcu Ascetul, Despre legea duhovnicească, cap. 119, Filocalia, vol. I, ed. I, p. 243.

«chip al celui ceresc» sunt virtuţile generale, ca înţelepciunea, bărbăţia, cumpătarea, dreptatea. «Dar precum am purtat chipul celui pământesc, să purtăm şi chipul celui ceresc».[203]

80. De vrei să afli calea ce duce la viaţă, caut-o în «Cale» şi acolo o vei afla pe ea, adică în «Calea» care a zis: «Eu sunt Calea, viaţa şi adevărul».[204] Dar caut-o cu mare osteneală, căci «puţini sunt care o află pe ea»;[205] şi nu cumva rămânând pe din afara celor puţini, să te afli cu cei mulţi.

81. Pentru aceste cinci pricini se opreşte sufletul de la păcate: Sau pentru frica oamenilor, sau pentru frica judecăţii, sau pentru răsplata viitoare, sau pentru dragostea lui Dumnezeu, sau în sfârşit pentru mustrarea conştiinţei.

82. Unii spun că n-ar fi răul în făpturi, dacă n-ar fi vreo altă putere care ne atrage spre el. Iar aceasta nu e nimic altceva decât neîngrijirea de lucrările fireşti ale minţii. Căci cei ce au grijă de acestea fac cele bune, iar pe cele rele nu le fac niciodată. Deci dacă vrei, alungă negrija, şi vei alunga totodată şi păcatul. Căci păcatul este întrebuinţarea greşită a ideilor, căreia îi urmează reaua întrebuinţare a lucrurilor.

83. Firesc este pentru partea raţională din noi să se supună raţiunii dumnezeieşti şi să stăpânească peste partea neraţională. Să se păzească aşadar această rânduială în toate şi nu va mai fi răul în făptură, nici vreo putere care să atragă spre rău.

203 I Corinteni 15, 47.
204 Ioan 14, 6.
205 Matei 7, 14.

84. Unele dintre gânduri sunt simple, altele complicate. Simple sunt cele nepătimaşe. Iar compuse sunt cele pătimaşe, ca unele ce constau din patimă şi idee. Aşa fiind, se pot vedea multe din cele simple urmând celor compuse, când încep să fie mişcate spre păcatul cu mintea. Să luăm de pildă aurul, în amintirea cuiva s-a iscat gând pătimaş despre aur, iar acest fapt l-a dus cu mintea la furt şi la săvârşirea păcatului în cuget. Amintirii aurului i-a urmat deci îndată amintirea pungii, a lădiţei, a vistieriei şi cele următoare. Amintirea aurului era compusă, căci avea în ea patima. Dar a pungii, a lădiţei şi a celor următoare era simpla. Căci mintea nu nutrea nici o patimă faţă de ele. La fel stau lucrurile cu orice gând, cu slava deşartă, cu femeia şi cu celelalte. Căci nu toate gândurile care urmează gândului pătimaş sunt şi ele pătimaşe, cum am arătat mai sus. Din acestea putem cunoaşte care sunt înţelesurile pătimaşe şi care cele simple.

85. Unii spun ca dracii atingându-se în somn de anumite părţi ale trupului stârnesc patima curviei. Pe urmă patima stârnită aduce în minte forma femeii, prin amintire. Iar alţii zic că aceia se arată minţii în chip de femeie şi atingând părţile trupului, stârnesc dorinţa şi aşa se ivesc nălucirile. Alţii iarăşi spun că patima, care domneşte în dracul ce se apropie, stârneşte patima şi aşa se aprinde sufletul spre gânduri, aducând înainte formele prin amintiri. De asemenea despre alte năluciri pătimaşe, unii spun că se produc într-un fel alţii într-alt fel. Dar în nici unul din modurile amintite nu pot dracii să mişte nici un fel de patimă, dacă se găsesc în suflet iubirea şi înfrânarea, fie că se află trupul în stare de veghe, fie în stare de somn.

86. Unele dintre poruncile legii trebuie păzite si trupeşte şi duhovniceşte; altele numai duhovniceşte. De pildă: să nu curveşti, să nu ucizi, să nu furi şi cele asemenea, trebuie păzite şi trupeşte şi duhovnicesc. Iar duhovniceşte în chip întreit.[206] Dar tăierea împrejur, păzirea Sâmbetei, junghierea mielului şi mâncarea azimei cu lăptuci amare şi cele asemenea, numai duhovniceşte.

87. Trei sunt stările morale cele mai generale la monahi. Cea dintâi stă în a păcătui cu lucrul. A doua, în a nu zăbovi în suflet gândurile pătimaşe. Iar a treia, în a privi cu mintea formele femeilor şi ale celor ce i-au întristat, fără patimă.

88. Sărac este cel ce s-a lepădat de toate avuţiile şi nu mai are nimic pe pământ afară de trup; iar de acesta nu-l mai leagă nici o afecţiune, ci toată grija de sine a încredinţat-o lui Dumnezeu şi creştinilor evlavioşi.

89. În ce priveşte lucrurile posedate, unii le posedă fără patimă; de aceea când le pierd nu se întristează. Aşa sunt cei ce primesc cu bucurie răpirea bunurilor lor. Alţii le posedă cu patimă; de aceea la gândul că le vor pierde se întristează, ca bogatul din Evanghelie, «care a plecat întristat»;[207] iar când le pierd de fapt, se întristează până la moarte. Prin urmare pierderea lor dă pe faţă atât dispoziţia celui fără patimă cât şi a celui pătimaş.

90. Dracii războiesc pe cei ce se ridică pe cea mai înaltă treaptă a rugăciunii, ca să nu primească simple înţelesurile (chipurile) lucrurilor sensibile; pe cei ce se îndeletnicesc cu cunoaşterea, ca să zăbovească în ei

[206] Vezi cap. următor.
[207] Matei 19, 22.

gândurile pătimaşe; iar pe cei ce se nevoiesc cu făptuirea, ca să-i înduplece să păcătuiască cu lucrul.[208] În tot felul îi războiesc pe toţi, ca să îi despartă, nemernicii pe oameni de Dumnezeu.

91. Cei ce se nevoiesc în viaţa aceasta spre evlavie sub îndrumarea Providenţei dumnezeieşti sunt probaţi prin aceste trei ispite: sau li se dăruiesc cele plăcute, ca sănătate, frumuseţe, belşug de prunci, bogăţie, slavă şi cele asemenea; sau vin asupra lor pricini de întristare, ca lipsa de prunci, de avuţie şi de slavă; sau le vin pricini de dureri în trup, ca boli, chinuri şi cele asemenea (20). Către cei dintâi zice Domnul: «De nu se va lepăda cineva de toate câte le are, nu va putea să fie ucenicul Meu».[209] Iar către cei de-al doilea şi de-al treilea: «întru răbdarea voastră veţi dobândi sufletele voastre» .[210]

92. Acestea patru zic unii că schimbă starea organică a trupului şi dau minţii prin ea gânduri, fie pătimaşe, fie fără patimi: îngerii, dracii, aerul şi hrana. Îngerii, zic, o schimbă prin cuvânt (raţiune); dracii prin atingere; aerul prin ardere (metabolism); iar hrana, prin felurile mâncărilor şi băuturilor, prin înmulţirea sau împuţinarea lor. Mai sunt, apoi, schimbările care se ivesc prin amintire, auz şi vedere, când pătimeşte întâi sufletul din pricina unor lucruri de întristare sau de bucurie. Pătimind din pricina acestora mai întâi sufletul, schimbă starea organică a trupului. Cele mai înainte înşirate, însă, schimbă întâi starea organică, iar acestea insuflă apoi minţii gândurile.

208 Aici aceleaşi trei trepte, dar cea mai înaltă e numită nu a cunoaşterii tainice a lui Dumnezeu - a teologiei - ci a rugăciunii.

209 Luca 14, 33.

210 Luca 21, 19.

93. Moartea înseamnă propriu zis despărţirea de Dumnezeu. Iar boldul morţii este păcatul, [211] pe care primindu-l Adam a fost izgonit şi de la pomul vieţii şi din Rai şi de la Dumnezeu. Acestei morţi i-a urmat în chip necesar şi moartea trupului. Căci viaţa este propriu zis Cel ce a zis: «Eu sunt viaţa».[212] Acesta coborându-se în moarte, l-a adus pe cel omorât iarăşi la viaţă.

94. Cuvântul scris se scrie sau ca să-l ţină minte cel ce l-a scris, sau pentru vreun folos, sau pentru amândouă, sau pentru păgubirea vreunora, sau pentru dovedire, sau din trebuinţă.

95. «Locul păşunii» este virtutea lucrătoare; iar «apa odihnei», cunoştinţa lucrurilor.[213]

96. «Umbra morţii» este viaţa omenească. Dacă prin urmare cineva este cu Dumnezeu şi Dumnezeu este cu el, acela poate spune limpede: «Chiar de voi umbla în mijlocul umbrei morţii, nu mă voi teme de rele, căci Tu cu mine eşti».[214]

97. Mintea curată vede lucrurile drepte; raţiunea exercitată aduce cele văzute sub privire; iar auzul clar le primeşte. Cel lipsit însă de acestea trei ocărăşte pe cel ce îi vorbeşte de ele.

98. «Cu Dumnezeu» este cel ce cunoaşte pe Sf. Treime, lumea făcută de Ea şi Providenţa, şi şi-a făcut partea pătimitoare a sufletului nepătimaşă.

211 I Corinteni 15, 56.

212 Ioan 14, 6.

213 Ps. 22, 2.

214 Psalmi 22, 4.

99. «Toiagul» spun unii că înseamnă Judecata lui Dumnezeu; iar «varga» Providenţa. Cel ce s-a împărtăşit de cunoştinţa lor poate să zică: «Toiagul şi varga Ta, acestea m-au mângâiat».[215]

100. Când mintea se goleşte de patimi şi se luminează prin contemplarea făpturilor, atunci poate să ajungă şi în Dumnezeu şi să se roage cum trebuie.

A aceluiaşi
Suta a treia capetelor despre dragoste

1. Folosindu-ne cu dreaptă judecată de înţelesurile lucrurilor, dobândim cumpătare, iubire şi cunoştinţă. Iar folosindu-ne fără judecată, cădem în necumpătare, ură şi neştiinţă.

2. «Gătit-ai înaintea mea masă»... şi cele următoare. «Masă» aici înseamnă virtutea lucrătoare. Căci aceasta ne-a fost gătită de Hristos «împotriva celor ce ne necăjesc». Iar «untul-de-lemnul care unge mintea» este contemplaţia făpturilor. «Paharul» e cunoştinţa lui Dumnezeu. Iar «mila Lui» Cuvântul Său şi Dumnezeu. Căci acesta, prin întruparea Lui, ne «urmăreşte în toate zilele», până ce ne va prinde pe toţi cei ce ne vom mântui, ca pe Pavel. Iar «casa» înseamnă împărăţia în care sunt reaşezaţi toţi sfinţii. În sfârşit «îndelungarea de zile» este viaţa veşnică.[216]

215 Psalmi 22, 5.

216 Tot acest cap. este o explicare a Ps. 22.

3. Păcatele ne vin prin reaua întrebuinţare a puterilor (facultăţilor) sufletului,[217] a celei poftitoare, irascibile şi raţionale. Neştiinţa şi nechibzuinţa vin din reaua întrebuinţare a puterii raţionale. Ura şi necumpătarea din reaua întrebuinţare a puterii irascibile (iuţimea) şi poftitoare. Iar din buna întrebuinţare a acestora ne vine cunoştinţa şi chibzuinţa iubirea şi cumpătarea. Dacă e aşa, nimic din cele create şi făcute de Dumnezeu nu este rău.

4. Nu mâncările sunt rele, ci lăcomia pântecelui; nici facerea de prunci, ci curvia; nici banii, ci iubirea de bani; nici slava, ci slava deşartă. Iar dacă-i aşa, nimic nu e rău din cele ce sunt, decât reaua întrebuinţare, care vine din negrija minţii de-a cultiva cele fireşti.

5. Răul din draci stă în acestea, zice fericitul Dionisie:[218] în mânia fără judecată, în poftirea fără minte, în închipuirea pripită. Iar lipsa de judecată, lipsa de minte şi pripirea la fiinţele raţionale sunt scăderi ale raţiunii, ale minţii şi ale chibzuiţii. Scăderile însă vin după aptitudini.[219] Aşadar a fost odată când era în ei raţiune, minte şi chibzuiala cuviincioasă. Iar dacă-i aşa, nici dracii nu sunt prin fire răi, ci prin reaua întrebuinţare a puterilor fireşti s-au făcut răi.

6. Unele dintre patimi pricinuiesc necumpătare; altele ură; şi iarăşi altele şi necumpătare şi ură.

217 Prin "reaua întrebuinţare" am tradus totdeauna grecescul παράχρησις, alegând un cuvânt mai popular. Dar poate că "abuzul" ar reda mai bine sensul.

218 De div. nom. cap. 4.

219 Prin scăderi am tradus grecescu: στερήσεις iar prin aptitudini εξεις.

7. Multa mâncare şi mâncarea cu plăcere sunt pricini de necumpătare; iubirea de argint şi slava deşartă sunt pricini de ură faţă de aproapele. Iar maica acestora: iubirea trupească de sine este pricină a amândurora.

8. Iubirea trupească de sine este iubirea pătimaşă şi neraţională faţă de trup. Ei i se împotriveşte iubirea şi înfrânarea. Cel ce are iubirea trupească de sine e vădit că are toate patimile.

9. «Nimenea, zice Apostolul, nu şi-a urât trupul său»,[220] dar «îl struneşte şi târăşte robit»,[221] nedându-i nimic mai mult afară de hrană şi îmbrăcăminte, iar din acestea numai atâta cât este de trebuinţă pentru a trăi. Aşa îşi iubeşte cineva fără patimă trupul şi-l hrăneşte ca pe un slujitor al celor dumnezeieşti şi-l încălzeşte numai cu cele ce-i împlinesc cele de trebuinţă.

10. Pe cine iubeşte cineva pe acela se şi grăbeşte să-l slujească. Dacă iubeşte deci cineva pe Dumnezeu, acela se şi grăbeşte să facă cele plăcute Lui. Iar dacă îşi iubeşte trupul, se grăbeşte să împlinească cele ce-l desfătează pe acesta.

11. Lui Dumnezeu îi place iubirea, cumpătarea, contemplaţia şi rugăciunea, iar trupului lăcomia pântecelui, necumpătarea şi cele ce le sporesc pe acestea. De aceea: «Cei ce sunt în trup nu pot să placă lui Dumnezeu». [222]Iar «cei ai lui Hristos şi-au răstignit trupul dimpreună cu patimile şi cu poftele».[223]

220Efeseni 5, 29.

221 I Corinteni 9, 27.

222Romani 8, 8.

223 Galateni 5, 24.

12. Dacă mintea înclină spre Dumnezeu, are trupul ca rob şi nu-i dă nimic mai mult decât cele de trebuinţă pentru a trăi. Iar dacă înclină spre trup e robită de patimi, punând pururea grija ei în slujba poftelor.

13. Dacă vrei să biruieşti gândurile, tămăduieşte-ţi patimile şi uşor le vei scoate afară din minte. De pildă, pentru curvie, posteşte, priveghează, osteneşte-te şi petrece în singurătate. Pentru mânie şi întristare, dispreţuieşte slava, necinstea şi lucrurile materiale. Iar pentru ţinerea minte a răului, roagă-te pentru cel ce te-a supărat şi te vei izbăvi.

14. Nu te măsura pe tine cu cei mai slăbănogi dintre oameni, ci tinde mai degrabă spre porunca dragostei. Căci măsurându-te cu aceia, cazi în prăpastia închipuirii de sine; dar întinzându-te după aceasta, te ridici la înălţimea smeritei cugetări.

15. Dacă păzeşti deplin porunca dragostei faţă de aproapele, pentru ce laşi să se nască în tine amărăciunea întristării? Vădit este că, făcând astfel, pui mai presus de dragoste lucrurile vremelnice şi pe acestea le cauţi, luptând împotriva fratelui.

16. Nu din trebuinţă e atât de râvnit aurul de către oameni, cât pentru faptul că mulţimea îşi împlineşte prin el plăcerile.

17. Trei sunt pricinile dragostei de bani (21): iubirea de plăcere, slava deşartă şi necredinţa. Cea mai rea dintre acestea este necredinţa.

18. Iubitorul de plăceri iubeşte argintul, ca să-şi procure dezmierdări printr-însul; iubitorul de slavă deşartă, ca să se slăvească printr-însul; iar necredinciosul, ca să-l ascundă şi să-l păstreze temându-se de foamete, de bătrâneţe, de boală, sau de ajungerea între străini. Acesta nădăjduieşte mai mult în argint decât în Dumnezeu, Făcătorul tuturor lucrurilor şi Proniatorul tuturor, până şi al celor mai de pe urmă şi mai mici vietăţi.

19. Patru sunt oamenii care se îngrijesc de bani: cei trei de mai înainte şi cel econom. Dar numai acesta se îngrijeşte în chip drept, ca să nu înceteze adică niciodată de-a ajuta pe fiecare la trebuinţă.

20. Toate gândurile pătimaşe sau aţâţă partea poftitoare a sufletului, sau tulbură pe cea irascibilă (raţiunea), sau întunecă pe cea raţională. De aceea orbesc mintea, împleticind-o de la contemplarea duhovnicească şi de la călătoria prin rugăciune. Din această pricină monahul şi mai ales cel ce se linişteşte este dator să ia aminte la gânduri şi să cunoască şi să taie pricinile lor. Astfel poate cunoaşte, de pildă, cum partea poftitoare a sufletului e aţâţată de amintirile pătimaşe ale femeilor şi cum pricina acestora este necumpătarea la mâncări şi băuturi şi întâlnirea deasă şi neraţională cu femeile înseşi. Dar le taie pe acestea foamea, setea, privegherea şi retragerea în singurătate. Iuţimea e tulburată de amintirile pătimaşe ale celor ce ne-au supărat. Iar pricina acestora este iubirea de plăcere, slava deşartă şi iubirea de cele materiale. Căci pentru acestea se supără cel pătimaş, fie că le-a pierdut, fie că nu le-a dobândit. Şi le fac pe acestea dispreţuirea şi nesocotirea lor, pentru dragostea de Dumnezeu.

21. Dumnezeu se cunoaşte pe Sine însuşi, dar cunoaşte şi cele făcute de El. Sfintele Puteri de asemenea cunosc pe Dumnezeu şi cunosc şi cele făcute de Dumnezeu. Dar nu cum se cunoaşte Dumnezeu pe Sine şi cele făcute de El, cunosc Sfintele Puteri, pe Dumnezeu şi cele făcute de El.

22. Dumnezeu se cunoaşte pe Sine în fiinţa Sa cea fericită; iar cele făcute de El din înţelepciunea Sa, prin care şi în care a făcut toate.[224] Dar Sfintele Puteri îl cunosc pe Dumnezeu prin participare, El fiind deasupra participării; iar cele făcute de El prin perceperea aspectelor şi sensurilor din ele.

23. Lucrurile făcute sunt în afară de minte; dar ea primeşte înlăuntrul ei vederea lor. Nu tot aşa este la Dumnezeu cel veşnic, nemărginit şi nesfârşit, care a dăruit celor ce sunt atât existenţa, cât şi existenţa fericită şi de-a pururea.

24. Fiinţa raţională şi mintală se împărtăşesc de Dumnezeu Cel Sfânt, adică de bunătatea şi înţelepciunea Lui, prin însuşi faptul că există şi prin capacitatea de a fi fericită, ca şi prin harul de a dăinui veşnic. Prin aceasta cunoaşte pe Dumnezeu. Iar cele făcute de El le cunoaşte, cum s-a zis, prin perceperea înţelepciunii artistice (22) contemplată în făpturi, care este simplă şi fără ipostază proprie, aflându-se numai în minte.

25. Patru dintre însuşirile dumnezeieşti care susţin, păzesc şi izbăvesc cele ce sunt, le-a împărtăşit Dumnezeu, pentru bunătatea Sa desăvârşită, aducând la existenţă fiinţa

224 E Sofia, punctul de trecere al lui Dumnezeu spre lumea creată şi modul în care se ridică făpturile prin îndumnezeire şi unde petrec veşnic. E împărăţia cerurilor.

raţională şi mintală: Existenţa, existenţa veşnică, bunătatea şi înţelepciunea. Dintre acestea, primele două le-a dăruit fiinţei, iar ultimele două, adică bunătatea şi înţelepciunea, capacităţii de a voi. Aceasta pentru ca ceea ce este El prin fiinţă să ajungă şi zidirea prin împărtăşire. Pentru acestea se spune de ea că s-a făcut după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu; după chipul existenţei, ca existenţă şi după chipul existenţei veşnice, ca existenţă veşnică; căci deşi nu e fără de început, este fără de sfârşit; şi după asemănarea Celui bun şi drept după fiinţă, cel bun şi înţelept după har. Adică toată firea raţională este după chipul lui Dumnezeu; dar numai cei buni şi cei înţelepţi sunt după asemănarea Lui.

26. Toată firea raţională şi mintală se împarte în două: adică în firea îngerească şi în firea omenească. Şi toată firea îngerească se împarte iarăşi în două grupe generale şi în două feluri de voinţe generale; într-una sfântă şi într-una păcătoasă; adică în Sfintele Puteri şi în dracii necuraţi. Firea omenească însă se împarte numai în două feluri de voinţe generale: evlavioase şi necuvioase.

27. Dumnezeu, ca cel ce este însăşi existenţa, însăşi bunătatea şi însăşi înţelepciunea, mai adevărat vorbind chiar şi deasupra tuturor acestora, nu are nimic contrariu. Dar făpturile, care toate au existenţa în participare şi har, iar cele raţionale şi mintale, şi capacitatea de bunătate şi înţelepciune, au ceva contrariu. Şi anume existenţei lor li se opune neexistenţa, iar capacităţii de bunătate şi înţelepciune răutatea şi neştiinţa.[225] Deci ca ele să existe

225 Făpturile au chiar în ele o virtualitatea contrară. Existenţa lor e ameninţată de neant, bunătatea lor de răutate, Sâmburele lor, luat în el însuşi, este "nimicnicia" (Nichtigkeit, cum îi spune Heidegger). În Dumnezeu nu e nici o virtualitate contrară. Existenţa Lui nu e

de-a pururi sau să nu existe, stă în puterea Celui ce le-a făcut; dar ca să participe la bunătatea şi la înţelepciunea Lui, sau ca să nu participe, stă în voia fiinţelor raţionale.

28. Elinii, spunând că fiinţa lucrărilor există împreună cu Dumnezeu din veci şi că numai calităţile din jurul fiinţei le au de la El, susţineau că fiinţa nu are nimic contrariu şi contradicţia este numai între calităţi. Noi însă zicem că numai fiinţa dumnezeiască nu are nimic contrariu, ca fiind veşnică şi infinită şi dăruind şi altora veşnicia. Fiinţa lucrurilor, însă, are contrară ei neexistenţa. Deci stă în puterea Celui ce este cu adevărat ca ea să existe de-a pururi sau să nu existe. Dar fiindcă Lui nu-i pare rău de darurile Sale, ea va exista veşnic şi va fi susţinută prin puterea Lui atotţiitoare, chiar dacă are nimicul contrariu ei, cum s-a zis, ca una ce a fost adusă la existenţă din neexistenţă şi stă în voia Lui ca ea să fie sau să nu fie.

29. Precum răul este lipsa binelui şi neştiinţa lipsa cunoştinţei, tot aşa şi neexistenţa este lipsa existenţei; dar nu a existenţei celei adevărate şi proprii, căci aceea nu are nimic contrariu, ci a celei ce există prin împărtăşire de existenţa cea adevărată. Lipsa celor dintâi atârnă de voinţa făpturilor; a celei de-a doua atârnă de voinţa Făcătorului, care vrea însă, pentru bunătatea Sa, ca făpturile să existe veşnic şi veşnic să aibă parte de binefacerile Lui.

30. Dintre făpturi unele sunt raţionale şi mintale şi capabile de cele contrare, ca de pildă de virtute şi păcat, de cunoştinţă şi neştiinţă; altele sunt corpuri de diferite soiuri, constătătoare din elemente contrarii, adică din pământ, aer,

ameninţată de non-existenţă, nici bunătatea de răutate. Căci atunci cine l-ar ajuta să rărnână în existenţă, cum ajută El făpturile, sau ce-ar fi dacă ar înceta să fie bun?

foc şi apă. Cele dintâi sunt cu totul netrupeşti şi nemateriale, chiar dacă unele din ele sunt legate de trupuri; cele de al doilea sunt alcătuite numai din materie şi formă.

31. Toate trupurile sunt după fire inerte; ele sunt mişcate de suflet. Unele de suflet raţional, altele de suflet neraţional, şi iarăşi altele de suflet fără simţire.

32. Dintre puterile sufleteşti, una hrăneşte şi susţine creşterea, şi alta este imaginativă şi impulsivă, iar alta este raţională şi intelectuală. De cea dintâi se împărtăşesc plantele. Fiinţele neraţionale, pe lângă aceasta, se mai împărtăşesc şi de a doua. Iar oamenii, pe lângă acestea două, şi de a treia. Primele două puteri sunt supuse stricăciunii, a treia se dovedeşte nestricăcioasă şi nemuritoare.

33. Sfintele Puteri, comunicându-şi una alteia lumina, precum o comunică şi firii omeneşti, împărtăşesc sau din virtutea lor, sau din cunoştinţa care este în ele. Împărtăşind din virtute, adică dintr-o bunătate ce imită bunătatea dumnezeiască, îşi fac bine atât lor înseşi cât şi una alteia şi celor mai prejos de ele, devenind toate deiforme. Iar împărtăşind din cunoştinţă, dau sau ceva mai înalt spre Dumnezeu («Ci Tu, Doamne, zice, eşti Cel mai înalt pururea»[226]), sau ceva mai adânc despre corpuri, sau ceva mai cu de-amănuntul despre fiinţele netrupeşti, sau ceva mai limpede despre Providenţă sau ceva mai lămurit despre Judecată.

34. Necurăţia minţii constă întâi în a avea o cunoştinţă mincinoasă; al doilea, în a ignora ceva din cele universale (zic acestea despre mintea omenească, căci îngerului îi e

226 Psalmi 92, 9.

propriu să nu-i fie necunoscut nimic din cele particulare); al treilea, în a avea gânduri pătimaşe (23); iar al patrulea, în a consimţi cu păcatul.

35. Necurăţia sufletului constă în a nu lucra după fire (24). Căci din aceasta se nasc în minte gândurile pătimaşe. Şi lucrează după fire atunci când puterile ei pătimitoare, (pasionale), adică iuţimea şi pofta, rămân fără patimă în întâlnirea cu lucrurile şi cu înţelesurile (chipurile) lor.

36. Necurăţia trupului este păcatul cu fapta.

37. Iubeşte liniştea şi singurătatea (isihia) cel ce nu se împătimeşte de lucrurile lumii. Iubeşte pe toţi oamenii cel ce nu iubeşte nimic omenesc. Şi are cunoştinţa lui Dumnezeu şi a celor dumnezeieşti cel ce nu se sminteşte de cineva, fie că greşeşte, fie că nutreşte gânduri bănuitoare.

38. Mare virtute este să nu te împătimeşti de lucruri. Dar cu mult mai mare decât aceasta e să rămâi fără patimă faţă de înţelesurile (chipurile) lor.

39. Iubirea şi înfrânarea păstrează mintea nepătimaşă faţă de lucruri şi faţă de înţelesurile lor.

40. Mintea celui iubitor de Dumnezeu nu luptă împotriva lucrurilor, nici împotriva înţelesurilor acestora, ci împotriva patimilor împletite cu înţelesurile. De pildă nu luptă împotriva femeii, nici împotriva celui ce l-a supărat, nici împotriva chipurilor acestora, ci împotriva patimilor împletite cu ele.

41. Tot războiul monahului împotriva dracilor urmăreşte să despartă patimile de înţelesuri (de chipuri). Căci altfel nu poate privi lucrurile fără patimă.

42. Altceva este lucrul, altceva înţelesul lui, şi altceva patima. Lucrul este de pildă: bărbat, femeie, aur şi aşa mai departe, înţelesul (chipul) este amintirea simplă a ceva din cele de mai sus. Iar patima este iubirea neraţională sau ura fără judecată a ceva din cele de mai înainte. Deci lupta monahului este împotriva patimei.

43. Înţeles pătimaş este gândul compus din patimă şi înţeles. Să despărţim patima de înţeles şi va rămâne gândul simplu. Şi o despărţim prin iubire duhovnicească şi înfrânare, dacă voim.

44. Virtuţile despart mintea de patimi; contemplaţiile duhovniceşti de înţelesurile simple; în sfârşit, rugăciunea curată o înfăţişază lui Dumnezeu însuşi.

45. Virtuţile sunt pentru cunoştinţa lucrurilor create; cunoştinţa pentru cunoscători; iar cunoscătorul pentru Cel cunoscut în chip necunoscut şi pentru Cel ce cunoaşte mai presus de cunoştinţă.

46. Dumnezeu, Cel supraplin, n-a adus cele create la existenţă fiindcă avea lipsa de ceva, ci ca acestea să se bucure împărtăşindu-se de El pe măsura şi pe potriva lor, iar El să se veselească de lucrurile Sale, văzându-le pe ele veselindu-se şi săturându-se fără săturare de Cel de care nu se pot sătura.

47. Mulţi săraci cu duhul are lumea, dar nu cum se cuvine. Şi mulţi care plâng, dar pentru pagube de bani sau

pentru pierderi de copii. Şi mulţi blânzi, dar faţă de patimile necurate. Mulţi care flămânzesc şi însetoşază, dar pentru a răpi cele străine şi a câştiga din nedreptate. Mulţi milostivi, dar faţă de trup şi cele ale trupului. Şi curaţi cu inima, dar pentru slava deşartă. Şi făcători de pace, dar prin aceea că supun sufletul trupului. Mulţi prigoniţi, dar fiindcă sunt fără rânduială. Mulţi ocărâţi, dar pentru păcate ruşinoase.

Fericiţi sunt însă numai aceia (25) care fac şi pătimesc acestea pentru Hristos şi după pilda lui Hristos. De ce? Pentru că «a lor este Împărăţia cerurilor» şi pentru că «aceştia vor vedea pe Dumnezeu»,[227] şi aşa mai departe. Aşadar nu fiindcă fac acestea şi le pătimesc sunt fericiţi căci şi cei mai-nainte pomeniţi fac acelaşi lucru. Ci pentru că fac şi pătimesc acestea pentru Hristos şi după pilda lui Hristos.

48. În toate cele făcute de noi, Dumnezeu ia seama la scop (26), cum s-a spus adeseori: de lucrăm pentru El, sau pentru altceva. Când vrem deci să facem vreun bine, să avem de scop nu plăcerea oamenilor, ci pe Dumnezeu, ca privind pururea la El toate să le facem pentru El, ca nu cumva să răbdăm şi oboseala şi să pierdem şi plata.

49. În vremea rugăciunii alungă din minte şi înţelesurile simple ale lucrurilor omeneşti şi vederile tuturor celor create, ca nu cumva, încărcat cu închipuirile celor mărunte, să cazi de la Cel neasemănat mai înalt şi mai bun decât toate cele ce sunt.

50. De vom iubi pe Dumnezeu ca adevărat, vom lepăda patimile prin însăşi această iubire. Iar iubirea faţă de El stă în a-L preţui pe El mai mult decât lumea şi sufletul mai

227 Matei 5, 3 urm.

mult decât trupul şi în a dispreţui lucrurile lumeşti şi a ne îndeletnici cu El pururea prin înfrânare, dragoste, rugăciune, cântare de psalmi şi cele asemenea.

51. De ne vom îndeletnici cu Dumnezeu vreme îndelungată şi vom avea grijă de partea pătimitoare (pasională) a sufletului, nu vom mai fi atraşi de momelile gândurilor, ci înţelegând mai exact pricinile lor şi tăindu-le de la noi, vom deveni mai străvăzători şi aşa se va împlini cu noi cuvântul: «Şi a văzut ochiul meu în duşmanii mei; şi întru cei vicleni ce se scoală asupra mea va auzi urechea mea».[228]

52. Când vezi mintea ta petrecând cu evlavie şi cu dreptate în ideile lumii, cunoaşte că şi trupul tău rămâne curat şi fără de păcat. Dar când vezi mintea îndeletnicindu-se cu păcatele şi nu o opreşti, cunoaşte că nu va întârzia nici trupul să alunece în ele.

53. Precum trupul are ca lume lucrurile, aşa şi mintea are ca lume ideile. Şi precum trupul desfrânează cu trupul femeii, aşa şi mintea desfrânează cu ideea femeii prin chipul trupului propriu. Căci vede în gând forma trupului propriu, amestecată cu forma femeii. De asemenea se răzbună în gând cu chipul celui ce l-a supărat, prin chipul trupului propriu. Şi acelaşi lucru se întâmplă şi cu alte păcate. Căci cele ce le face trupul cu fapta în lumea lucrurilor, acelea le face şi mintea în lumea gândurilor.

54. Nu trebuie să ne cutremurăm, să ne mirăm şi să ne uimim cu mintea de faptul că Dumnezeu şi Tatăl nu judecă pe nimenea, ci toată judecata a dat-o «Fiului».[229] Căci zice

228Psalmi 91, 11.
229Ioan 5, 22.

Fiul: «Nu judecaţi ca să nu fiţi judecaţi, nu osândiţi ca să nu fiţi osândiţi».[230] Iar Apostolul la fel: «Nu judecaţi ceva înainte de vreme, până ce nu va veni Domnul»,[231] şi: «Cu judecata cu care judeci pe altul, te judeci pe tine însuţi».[232] Dar oamenii, lăsând grija de a-şi plânge păcatele lor, au luat judecata de la Fiul şi se judecă şi se osândesc unii pe alţii, de pare că ar fi fără păcat, «Cerul s-a uimit de aceasta şi pământul s-a cutremurat».[233] Ei însă nu se ruşinează, ca nişte nesimţiţi.

55. Cel ce iscodeşte păcatele altora, sau judecă din bănuieli pe fratele său încă nu a pus început pocăinţei, nici cercetării şi cunoaşterii păcatelor sale, care sunt cu adevărat mai grele ca plumbul ce cântăreşte mai mulţi talanţi. Acela n-a cunoscut încă nici din ce pricină se face omul greoi la inimă, iubind deşertăciunea şi căutând minciuna. De aceea ca un nebun şi ca unul ce umblă în întuneric lăsând păcatele sale, cugetă la ale altora, fie că există de fapt, fie că şi le închipuie el din bănuială.

56. Iubirea trupească de sine, cum s-a spus adeseori, e pricina tuturor gândurilor pătimaşe. Căci din ea se nasc cele trei gânduri mai generale ale poftei: al lăcomiei pântecelui, al iubirii de argint şi al slavei deşarte. La rândul lor, din lăcomia pântecelui se naşte gândul curviei; din iubirea de argint gândul lăcomiei şi al zgârceniei; iar din slava deşartă, gândul mândriei. Şi toate celelalte gânduri izvorăsc din aceste trei: al mândriei, al întristării, al pomenirii răului, al deznădejdii, al pizmei, al bârfirii, şi celelalte. Aceste patimi leagă mintea de lucrurile materiale

230Matei 7, l; Luca 6, 37.

231 I Corinteni 4, 5.

232Rom. 2, l.

233 Ieremia 2, 12.

(27) şi o ţin la pământ, stând cu toate deasupra ei asemenea unui bolovan foarte greu, ea fiind prin fire mai uşoară şi mai sprintenă ca focul.

57. Începutul tuturor patimilor este iubirea trupească de sine, iar sfârşitul este mândria. Iubirea trupească de sine este iubirea neraţională faţa de trup. Cine a tăiat-o pe aceasta, a tăiat deodată toate patimile care se nasc din ea.

58. Precum părinţii trupurilor sunt împătimiţi de dragostea faţa de cei născuţi din ei, la fel şi mintea se alipeşte din fire de cuvintele sale. Si precum celor mai împătimiţi dintre aceia, copiii lor, chiar de vor fi în toate privinţele cei mai de râs, li se vor părea cei mai drăgălaşi şi mai frumoşi dintre toţi, la fel minţii nebune îi vor părea cuvintele ei, chiar de vor fi cele mai prosteşti, cele mai înţelepte dintre toate. Înţeleptului însă nu-i apar aşa cuvintele sale, ci când i se va părea că e mai sigur că sunt adevărate şi bune, atunci se va încrede mai puţin în judecata lui. El ia pe alţi înţelepţi ca judecători ai cuvintelor şi gândurilor sale, ca «să nu alerge sau să nu fi alergat în deşert»;[234] şi prin ei primeşte întărirea.

59. Când birui vreuna din patimile mai necinstite, de pildă lăcomia pântecelui, sau curvia, sau mânia, sau lăcomia, îndată se repede asupra ta gândul slavei deşarte. Iar de birui şi pe acesta, îi urmează cel al mândriei.

60. Toate patimile necinstite, când stăpânesc sufletul, alungă din el gândul slavei deşarte. Iar când toate cele mai înainte înşirate sunt biruite (28), îl trimit pe acela.

234 Galateni 2, 2.

61. Slava deşartă, fie că e alungată, fie că e de faţă, naşte mândria. Când e alungată, naşte părerea de sine; când e de faţă, îngâmfarea.

62. Slava deşartă e alungată de făptuirea într-ascuns; iar mândria de voinţa de-a pune pe seama lui Dumnezeu toate isprăvile.

63. Cel ce s-a învrednicit de cunoştinţa lui Dumnezeu şi se împărtăşeşte de dulceaţa ei cu adevărat dispreţuieşte toate plăcerile născute din poftă.

64. Cel ce pofteşte cele pământeşti, sau pofteşte mâncăruri, sau cele ce satisfac pe cele de sub pântece, sau slava omenească, sau bani, sau altceva din cele ce urmează acestora. Şi dacă nu află mintea ceva mai înalt decât acestea la care să-şi mute pofta, nu poate fi înduplecată să le dispreţuiască pe acestea până la capăt. Dar mai bună decât acestea fără de asemănare este cunoştinţa lui Dumnezeu şi a celor dumnezeieşti.

65. Cei ce dispreţuiesc plăcerile le dispreţuiesc datorită sau fricii (29), sau nădejdii, sau cunoştinţei, sau dragostei de Dumnezeu.

66. Cunoştinţa fără pasiune[235] a celor dumnezeieşti încă nu înduplecă mintea să dispreţuiască până la capăt cele materiale, ci ea se aseamănă înţelesului simplu al unui

235 În greceşte πάθος deci acelaşi cuvânt ca pentru patimile pe care le dezaprobă toţi scriitorii ascetici. Dar în cap, următor Sf. Maxim ne spune că există o patimă fericită, deosebită de cele necinstite. Ea trebuie să însoţească cunoştinţa de Dumnezeu, ca aceasta să nu rămână o simplă teorie intelectuală. Pasiunea aceasta fericită este iubirea. De aici se vede că nepătimirea căutată de sfinţi nu e o nesimţire, ci o supremă iubire de Dumnezeu şi de oameni.

lucru ce cade sub simţuri. De aceea se găsesc mulţi dintre oameni, care au multă cunoştinţă, dar care se tăvălesc în patimile trupului ca nişte porci în mocirlă. Căci curăţindu-se pentru puţină vreme cu sârguinţă şi dobândind cunoştinţă, nemaiavând pe urmă nici o grijă se aseamănă lui Saul, care învrednicindu-se de împărăţie dar purtându-se cu nevrednicie, a fost lepădat cu mânie înfricoşată din ea.

67. Precum înţelesul[236] simplu al lucrurilor omeneşti (30) nu sileşte mintea să dispreţuiască cele dumnezeieşti, aşa nici cunoştinţa simplă a celor dumnezeieşti nu o înduplecă deplin să dispreţuiască cele omeneşti deoarece adevărul se află acum în umbre şi ghicituri. De aceea este nevoie de fericita pasiune a sfintei iubiri care leagă mintea de vederile (contemplaţiile) duhovniceşti şi o înduplecă să preţuiască cele nemateriale mai mult decât pe cele materiale şi cele inteligibile şi dumnezeieşti mai mult decât pe cele supuse simţurilor.

68. Cel ce a tăiat patimile de la sine şi şi-a făcut gândurile simple prin aceasta încă nu le-a întors spre cele dumnezeieşti, şi poate să nu fie împătimit nici de cele omeneşti nici de cele dumnezeieşti. Aceasta se întâmplă însă numai celor aflători pe treapta făptuirii, care nu s-au învrednicit încă de cunoştinţă (31) şi care se reţin de la patimi mai mult de frica chinurilor, decât din nădejdea împărăţiei.

236 Cuvântul νόημα, pe care l-am tradus de obicei prin "înţeles", s-ar putea traduce şi prin "chipul" sau "reprezentarea" unui lucru, păstrată prin amintire.

69. «Prin credinţă umblăm, nu prin vedere»;[237] şi în oglinzi şi în ghicituri avem cunoştinţă. De aceea avem lipsă de multă îndeletnicire cu aceasta ca, prin îndelungata cercetare şi pătrundere a lor, să ne câştigăm o deprindere anevoie de abătut de la aceste vederi (contemplaţii).

70. Dacă tăiem pricinile patimilor pentru puţin timp şi ne îndeletnicim cu vederile duhovniceşti, dar nu petrecem în ele de-a pururi, ocupându-ne anume cu acest lucru, cu uşurinţă ne întoarcem iarăşi la patimile trupului (32), nedobândind alt rod de-acolo decât cunoştinţa simplă împreunată cu părerea de sine. Iar sfârşitul acesteia este întunecarea treptată a cunoştinţei şi totala abatere a minţii spre cele materiale.

71. Patima de ocară a dragostei ocupă mintea cu lucrurile materiale; iar patima de laudă a dragostei o leagă de cele dumnezeieşti. Căci în care lucruri zăboveşte mintea, în acelea se şi lărgeşte. Şi cu lucrurile în care se lărgeşte, cu acelea îşi nutreşte şi pofta şi iubirea, fie cu cele dumnezeieşti şi proprii şi inteligibilele cu lucrurile şi cu patimile trupului.

72. Dumnezeu a zidit şi lumea nevăzută şi pe cea văzută; deci El a făcut şi sufletul şi trupul. Dacă lumea văzută este aşa de frumoasă, cu cât mai mult va fi cea nevăzută? Iar dacă aceea este mai frumoasă şi mai bună decât aceasta, cu cât nu le va întrece pe amândouă Dumnezeu, care le-a făcut pe ele? Dacă prin urmare Făcătorul tuturor bunurilor e mai bun decât toate cele făcute, pentru care pricină părăseşte mintea pe Cel ce e mai bun decât toate şi se ocupă cu cele mai rele decât toate, adică cu patimile trupului? E vădit că pentru faptul

237 II Corinteni 5, 7.

că a petrecut şi s-a obişnuit cu trupul de la naştere, iar experienţa Celui mai bun şi mai presus de toate încă n-a făcut-o desăvârşit. Dacă prin urmare printr-o deprindere îndelungată cu înfrânarea de plăceri şi printr-o îndeletnicire cu cele dumnezeieşti rupem puţin câte puţin această legătură şi afecţiune, mintea se lărgeşte în cele dumnezeieşti înaintând treptat în ele, şi-şi descoperă demnitatea proprie. Iar sfârşitul este că îşi mută tot dorul spre Dumnezeu.

73. Cel ce spune păcatul fratelui fără patimă, îl spune din două pricini: sau ca să-l îndrepteze pe el, sau să folosească pe altul. Iar dacă îl spune pentru alte pricini, fie aceluia, fie altuia, îl spune pentru a-l batjocori sau a-l bârfi. Dar atunci nu va scăpa de părăsirea dumnezeiască, ci va cădea sigur fie în aceeaşi greşeală fie în alta, şi va suferi ruşine, mustrat fiind şi batjocorit de alţii.

74. Acelaşi păcat săvârşit de mai mulţi nu are o singură pricină, ci mai multe. De pildă altceva este a păcătui din deprindere şi altceva a păcătui dintr-o nebăgare de seamă. Cel din urmă nu s-a gândit la păcat nici înainte de a-l săvârşi nici după aceea. Ba chiar e foarte îndurerat pentru ceea ce s-a întâmplat. Cel ce a păcătuit însă din deprindere, dimpotrivă: înainte de-a săvârşi păcatul, nu va înceta de-a păcătui cu gândul, iar după ce l-a săvârşit păstrează aceeaşi dispoziţie.

75. Cel ce cultivă virtuţile pentru slava deşartă, vădit este că şi cunoştinţa o cultivă pentru slava deşartă. Iar unul ca acesta nu face şi nu grăieşte nimic spre zidire, ci în toate vânează slava de la cei ce privesc sau ascultă. Dar patima aceasta e dată pe faţă (33), când unii dintre cei pomeniţi îl ocărăsc pentru anumite fapte sau cuvinte.

Atunci acela se întristează foarte; nu pentru că nu s-au zidit aceia (nici nu era acesta scopul lui), ci pentru că a fost dispreţuit el.

76. Patima iubirii de argint se dă pe faţă în bucuria ce-o are cineva când primeşte şi în întristarea ce o are când dă. Unul ca acesta nu economiseşte bunurile pentru a ajuta pe cei lipsiţi.

77. Omul rabdă pătimiri pentru una din acestea: sau pentru dragostea lui Dumnezeu, sau pentru nădejdea răsplăţii, sau de frica muncilor, sau de frica oamenilor, sau pentru fire, sau pentru plăcere, sau pentru câştig, sau pentru slava deşartă, sau de nevoie.

78. Altceva este a te izbăvi de gânduri şi altceva a te elibera de patimi. Adeseori se izbăveşte cineva de gânduri, când nu sunt de faţă acele lucruri, faţă de care are anumite patimi. Dar patimile se ascund în suflet, iar când se arată, lucrurile ies la iveală. Prin urmare trebuie să observăm mintea în faţa lucrurilor ca să cunoaştem pentru care din ele e stăpânită de patimă.

79. Prieten adevărat este acela care îndură necazurile, nevoile şi nenorocirile aproapelui atunci când acela e încercat, ca pe ale sale, fără zgomot şi fără tulburare.

80. Să nu-ţi dispreţuieşti conştiinţa, care totdeauna îţi dă sfaturile cele mai bune. Căci ea îţi insuflă socotinţa şi hotărîrea dumnezeiască şi îngerească şi te slobozeşte de întinăciunile ascunse ale inimii, iar în vremea ieşirii îţi dăruieşte îndrăznire către Dumnezeu.

81. De vrei să fii cu pătrundere şi cu dreaptă măsură şi să nu slujeşti patimii închipuirii de sine, caută totdeauna să cunoşti ce ascund lucrurile bun pentru cunoştinţa ta. Şi aflând foarte multe şi felurite cunoştinţe ascunse de tine, te vei mira de neştiinţa ta şi-ţi vei înfrâna cugetul. Iar cunoscându-te pe tine, vei înţelege multe mari şi minunate lucruri. Fiindcă socotinţa că ştii nu te lasă să sporeşti în a şti (34).

82. Numai acesta vrea cu dinadinsul să se mântuiască, care nu se împotriveşte leacurilor doftoriceşti. Iar acestea sunt durerile şi întristările aduse de diferitele lovituri. Cel ce se împotriveşte însă, nu ştie ce negustorie se face aici, nici cu ce câştig va ieşi de aici.

83. Slava deşartă şi iubirea de argint se nasc una pe alta. Căci cei ce iubesc slava deşartă se silesc să se îmbogăţească; iar cei ce s-au îmbogăţit doresc să fie slăviţi. Dar aceasta se întâmplă la mireni. Căci monahul tocmai când e sărac suferă mai mult de slava deşartă, iar când are argint îl ascunde, ruşinându-se că are un lucru nepotrivit cu schima.

84. Propriu slavei deşarte a monahului este că se întemeiază pe virtute şi pe cele ce urmează acesteia. Propriu mândriei lui este că se făleşte cu biruinţele sale morale, punându-le pe seama sa, nu pe a lui Dumnezeu, iar pe alţii îi dispreţuieşte. Iar propriu slavei deşarte şi mândriei mireanului este că se făleşte cu frumuseţea, cu bogăţia, cu puterea şi chibzuinţa lui.

85. Izbânzile mirenilor sunt decăderile monahilor; iar izbânzile monahilor sunt decăderile mirenilor. De pildă izbânzile mirenilor sunt bogăţia, slava, puterea, desfătarea,

bunăstarea trupească, belşugul de prunci şi cele asemenea, la care ajungând iubitorul de lume, împotriva voii, le socoteşte o mare decădere, fiind adeseori chiar în primejdie să se spânzure, cum s-au şi spânzurat unii.

86. Mâncările s-au făcut pentru două pricini: pentru hrană şi pentru tămăduire. Prin urmare cei ce se împărtăşesc de ele în afară de aceste pricini, se vor osândi ca unii ce s-au dedat desfătărilor, folosind rău cele date de Dumnezeu spre trebuinţă. Şi în toate lucrurile reaua folosire este păcat.

87. Smerita cugetare este o rugăciune neîntreruptă, împreunată cu lacrimi şi cu durere. Căci aceasta, chemând pururea pe Dumnezeu într-ajutor, nu lasă pe om să se încreadă nebuneşte în puterea şi înţelepciunea proprie, nici să se ridice peste alţii, lucruri care sunt boale înfricoşate ale patimii mândriei.

88. Altceva este a lupta împotriva gândului simplu (35), ca să nu stârnească patima; şi altceva este a lupta împotriva gândului pătimaş, ca să nu se producă consimţirea. Dar nici unul din aceste două feluri de luptă nu lasă gândurile să zăbovească în suflet.

89. Supărarea este împletită cu amintirea răului. Prin urmare când mintea va oglindi faţa fratelui cu supărare, vădit este că-şi aminteşte răul de la el. «Iar căile celor ce ţin minte răul duc spre moarte», [238]fiindcă «tot cel ce ţine minte răul e nelegiuit».[239]

[238] Proverbe 12, 29.

[239] Proverbe 21, 24.

90. Dacă îţi aminteşti de răul de la cineva, roagă-te pentru el şi vei opri patima din mişcare, despărţind, prin rugăciune, supărarea de amintirea răului ce ţi l-a făcut. Iar devenind iubitor de oameni, vei şterge cu totul patima din suflet. Dacă însă altul tine minte răul de la tine, fii îndatoritor şi smerit faţă de el şi stai cu dragoste în preajma lui şi-l vei izbăvi de patima lui.

91. Supărarea celui ce te pizmuieşte o vei alina prin osteneală. Căci el îşi socoteşte pricină de nenorocire ceea ce pizmuieşte la tine. De aceea nu poţi să-l alini altfel, decât ascunzând-o aceasta de la el. Dacă aceasta le foloseşte multora, iar pe acela îl întristează, pe care parte o vei nesocoti? E de trebuinţă, desigur, să fii de folos celor mulţi, dar, după putere, nici pe acela să nu-l nesocoteşti. Să nu te laşi înrâurit de răutatea patimii lui. Căci nu te răzbuni pe patimă, ci pe pătimaş. Drept aceea socoteşte-l întru smerenie pe acela mai presus de tine şi în toată vremea, în tot locul şi lucrul dă-i lui mai multă cinste. Iar pizma ta o poţi alina, dacă te bucuri împreună cu cel pizmuit de cele ce se bucură el şi te întristezi împreună cu acela de cele ce se întristează el, împlinind cuvântul Apostolului: «Bucuraţi-vă cu cei ce se bucură şi plângeţi cu cei ce plâng».[240]

92. Mintea noastră este la mijloc între două fiinţe, care îşi lucrează fiecare cele proprii, una virtutea, cealaltă răutatea; adică între înger şi drac. Dar ea are libertatea şi puterea să urmeze sau să se împotrivească cui vrea.

93. Sfintele Puteri ne îndeamnă spre cele bune, iar seminţele naturale şi hotărârea cea bună ne ajută. La

240 Romani 12, 15.

rândul lor atacurile (momelile) dracilor sunt ajutate de patimi şi de hotărârea cea rea.

94. Mintea curată primeşte uneori învăţătură de la Dumnezeu însuşi, care vine în ea. Alteori îi insuflă cele bune Sfintele Puteri. Şi iarăşi alteori, firea lucrurilor contemplate.

95. Mintea care s-a învrednicit de cunoştinţă trebuie să păstreze înţelesurile lucrurilor nepătimaşe, vederile duhovniceşti (contemplaţiile) limpezi şi starea rugăciunii netulburată. Dar nu poate să le apere pe acestea necontenit de izbucnirile trupului, umplându-se de fum prin meşteşugirile dracilor.

96. Nu ne mâniem pentru toate câte ne întristăm. Căci sunt mai multe cele ce ne pricinuiesc întristare, decât cele ce ne pricinuiesc mânie. De pildă s-a spart vasul acesta, s-a pierdut lucrul acela, a murit cutare. Pentru unele ca acestea numai ne întristăm. Pentru celelalte însă ne şi întristăm şi ne şi mâniem, dovedindu-ne lipsiţi de înţelepciune.

97. Primind mintea chipurile lucrurilor, îşi schimbă forma după fiecare chip; iar privindu-le duhovniceşte, se modifică în chip felurit după fiecare vedere. Ajungând însă în Dumnezeu, devine cu totul fără chip, şi fără formă. Căci contemplând pe Cel uniform devine uniformă şi întreagă luminoasă.

98. Suflet desăvârşit este acela a cărui putere pătimitoare pasională înclină cu totul spre Dumnezeu.

99. Mintea desăvârşită este aceea care prin credinţă adevărată a supracunoscut în chip supraneştiut pe Cel

supranecunoscut şi contemplă trăsăturile universale ale făpturilor Lui şi a primit de la Dumnezeu cunoştinţa cuprinzătoare a Providenţei şi a Judecăţii arătată în ele; se înţelege, atâta cât e cu putinţă oamenilor.

100. Timpul se împarte în trei. Credinţa se întinde împreună cu toate trei părţile; nădejdea, cu una dintre ele; iar dragostea, cu două.[241] Atât credinţa cât şi nădejdea sunt până la o vreme; dar iubirea, supraunindu-se pentru veacuri nemărginite cu Cel supranemărginit, rămâne pururea, crescând mereu mai sus de ea. De aceea «mai mare decât toate este dragostea».[242]

A aceluiaşi
A patra sută a capetelor despre dragoste

1. Mai întâi se minunează mintea, gândindu-se la nemărginirea lui Dumnezeu în toate privinţele şi la acel ocean nestrăbătut şi mult dorit. În al doilea rând se uimeşte, întrebându-se cum a adus toate lucrurile din nimic la existenţă. Dar precum «măreţia Lui nu are margine»,[243] la fel «înţelepciunea Lui nu poate fi iscodită».[244]

2. Dar cum să nu se minuneze, privind (contemplând) acel ocean nemărginit şi mai presus de uimire al bunătăţii? Sau cum să nu se umple de uimire, întrebându-se cum şi

241 Cred în cele trecute, prezente şi viitoare, nădăjduiesc în cele viitoare, iubesc cele prezente şi viitoare. Pentru iubire nimic nu aparţine trecutului, nimic nu e mort, ci totul viu.

242 I Corinteni 13, 13.

243 Psalmi 144, 3.

244 Baruch 3, 18.

de unde s-a făcut fiinţa raţională şi mintală şi cele patru elemente, din care sunt corpurile, o dată ce nu exista nici o materie mai-nainte de ce s-au făcut acestea? Sau întrebându-se ce fel de putere este aceea care, mişcată spre faptă, a adus acestea la existenţă? Dar elinii nu primesc aceasta, necunoscând bunătatea atotputernică, înţelepciunea şi cunoştinţa Lui, capabile de lucru şi mai presus de minte.

3. Dumnezeu, fiind Făcător din veci, creează când vrea prin Cuvântul cel de o fiinţă şi prin Duhul, pentru bunătatea Sa nemărginită. Să nu zici: pentru care motiv le-a făcut acuma, o dată ce e pururea bun? Fiindcă înţelepciunea fiinţei nemărginite e nepătrunsă şi nu cade sub cunoştinţa omenească.

4. Cunoştinţa lucrurilor având-o Făcătorul preexistentă în Sine din veci, a adus-o la fiinţă (a substanţializat-o)[245] şi a scos-o la iveală atunci când a voit. Căci este o nebunie a te îndoi că Dumnezeu Cel atotputernic poate să aducă ceva la fiinţă, atunci când vrea.

5. Pentru care pricină a creat Dumnezeu, cercetează! Căci e chestiune de cunoştinţă. Dar cum şi de ce acum de curând nu căuta! Căci nu e lucru care să poată cădea sub mintea ta. Fiindcă cele dumnezeieşti, unele sunt cu putinţă de cuprins, altele nu pot fi cuprinse de oameni. Căci «vederea fără frâu poate să împingă pe cineva şi în prăpăstii», precum a zis oarecare dintre sfinţi.[246]

245 ουσιωσε.

246 Sf. Grigorie, Cuvântare la ziua Naşterii şi Cuvântarea a II-a la Paşti.

6. Unii spun că făpturile există dimpreună cu Dumnezeu din veci. Dar aceasta este cu neputinţă. Căci cum pot cele întru toate mărginite să existe din veci împreună cu Cel întru totul nemărginit? Sau cum mai sunt propriu zis făpturi, dacă sunt împreună veşnice cu Făcătorul? Dar aceasta este învăţătura elinilor, care nu socotesc pe Dumnezeu Făcător al fiinţelor, ci numai al însuşirilor. Dar noi cunoscând pe atotputernicul Dumnezeu, zicem că El este Făcătorul nu al însuşirilor, ci al fiinţelor străbătute de însuşiri. Iar dacă e aşa, făpturile nu există împreună cu Dumnezeu din veci.

7. Într-o anumită privinţă Dumnezeu şi cele dumnezeieşti pot fi cunoscute; în altă privinţă nu pot fi cunoscute. Poate fi cunoscut prin cele din jurul Lui; dar nu poate fi cunoscut în ceea ce este El însuşi.

8. Să nu cauţi deprinderi şi aptitudini la fiinţa simplă şi nemărginită a Sfintei Treimi, ca să nu o faci compusă ca pe făpturi. Căci este un lucru nebunesc şi neîngăduit aşa ceva cu privire la Dumnezeu.

9. Singură fiinţa nemărginită, atotputernică şi a toate făcătoare este simplă, uniformă, fără calităţi, liniştită şi nedezbinată. Toată făptura însă e compusă din fiinţă şi accident şi are pururea trebuinţă de Providenţa dumnezeiască, nefiind slobodă de prefacere.

10. Toată fiinţa mintală şi sensibilă, adusă la existenţă de Dumnezeu, a primit puteri de-a percepe lucrurile; fiinţa mintală, puterile de înţelegere; iar cea sensibilă, simţurile.

11. Dumnezeu se lasă împărtăşit numai; zidirea însă şi primeşte prin împărtăşire şi dă mai departe. Primeşte prin

împărtăşire existenţa şi fericirea; dar dă mai departe numai fericirea, însă altfel fiinţa trupească şi altfel cea netrupească.

12. Fiinţa netrupească transmite fericirea vorbind, lucrând şi fiind contemplată; cea trupească numai prin faptul că e contemplată.

13. Ca să existe fiinţa raţională şi mintală veşnic, sau să nu existe, atârnă de voia Celui ce a zidit toate bune; dar ca să fie bune acestea sau rele, după libera alegere, atârnă de voia făpturilor.

14. Răul nu se contemplă ca stând în legătură cu fiinţa făpturilor, ci în legătură cu mişcarea lor greşită şi neraţională.

15. Sufletul se mişcă cum se cuvine când facultatea lui poftitoare s-a pătruns de înfrânare, iuţimea stăruie în dragoste, întorcându-se de la ură, iar raţiunea se îndreaptă spre Dumnezeu, prin rugăciune şi contemplaţie duhovnicească.

16. Încă nu are dragoste desăvârşită, nici conştiinţa adâncă a Providenţei dumnezeieşti cel ce în vreme de încercare nu suferă cu îndelungă răbdare întâmplările supărătoare, ci se depărtează de la dragostea fraţilor duhovniceşti.

17. Scopul Providenţei dumnezeieşti este să unească pe cei pe care i-a dezbinat răutatea în tot felul, prin dreaptă credinţă şi dragoste duhovnicească. Căci pentru aceasta a pătimit Mântuitorul, ca pe copiii lui Dumnezeu cei

împrăştiaţi să-i adune spre a fi una.[247] Prin urmare cel ce nu rabdă lucrurile supărătoare nu suferă pe cele întristătoare şi nu le îndură pe cele dureroase umblă în afară de dragostea dumnezeiască şi de scopul Providenţei.

18. Dacă «dragostea îndelung rabdă şi se milostiveşte»[248] cel ce se descurajează de întâmplările supărătoare şi de aceea se poartă cu răutate faţă de cei ce l-au supărat şi se întoarce de la dragostea faţă de ei, cum nu va cădea de la scopul Providenţei dumnezeieşti?

19. Ia aminte la tine, de nu cumva răutatea care te desparte de fratele tău nu se află în fratele, ci în tine. Şi grăbeşte de te împacă cu el, ca să nu cazi din porunca dragostei.

20. Să nu dispreţuieşti porunca dragostei, fiindcă printr-însa vei fi fiul lui Dumnezeu. Dar călcând-o, te vei afla fiul gheenei.

21. Cele ce desfac dragostea dintre oameni sunt acestea: a pizmui sau a fi pizmuit; a păgubi sau a fi păgubit, a nu cinsti sau a nu fi cinstit; gândurile bănuitoare. Deci ia seama, nu cumva ai făcut sau ai pătimit vreuna din acestea şi de aceea eşti despărţit de dragostea prietenului?

22. Ţi-a venit vreo ispită de la fratele şi supărarea te-a dus la ură? Nu te lăsa biruit de ură, ci învinge ura în dragoste. Şi vei învinge în chipul acesta: rugându-te pentru el cu adevărat lui Dumnezeu, primind apărarea lui, sau

247 Ioan 11, 52.
248 I Corinteni 13, 4.

chiar iscodindu-i tu apărarea şi socotindu-te pe tine cauză a ispitei şi fiind cu îndelungă răbdare până va trece norul.

23. Îndelung răbdător este cel ce aşteaptă sfârşitul ispitei şi lauda stăruinţei.

24. «Bărbatul îndelung răbdător este cu mare înţelepciune»,[249] fiindcă toate cele ce-i vin asupra le aduce în legătură cu sfârşitul; şi aşteptându-l pe acesta, rabdă întâmplările supărătoare; iar «sfârşitul este viaţa veşnică»,[250] după dumnezeiescul Apostol. «Iar viaţa veşnică aceasta este, ca să te cunoască pe Tine Unul adevăratul Dumnezeu şi pe Cel ce L-ai trimis, Iisus Hristos».[251]

25. Nu lepăda cu uşurinţă dragostea duhovnicească, fiindcă altă cale a mântuirii nu le-a rămas oamenilor.

26. Pe fratele ce-l socoteai ieri duhovnicesc şi virtuos (36), nu-l socoti azi rău şi viclean, pentru ura care s-a ivit în tine din ispita celui rău, ci prin dragostea îndelung răbdătoare gândeşte-te la lucrurile bune de ieri şi alungă ura de astăzi din suflet.

27. Pe fratele ce-l lăudai ieri ca bun şi-l vesteai ca virtuos, nu-l bârfi astăzi ca rău şi viclean, făcând din defăimarea fratelui motiv de apărare a urii viclene din tine, în urma mutării tale de la dragoste la ură. Ci stăruie în aceleaşi laude chiar dacă eşti încă stăpânit de supărare şi uşor te vei întoarce la dragostea mântuitoare.

249Proverbe 14, 29.
250Romani 6, 21
251 Ioan 17, 3.

28. Lauda obişnuită pe care o aduci fratelui (37) să nu o pătezi, în întâlnirea cu ceilalţi fraţi, din pricina supărării ascunse pe care o ai împotriva lui, amestecând pe neobservate defăimarea în cuvintele tale, ci foloseşte în întâlniri lauda curată şi roagă-te sincer pentru el ca pentru tine. În chipul acesta te vei izbăvi repede de ura pierzătoare.

29. Să nu zici: nu urăsc pe fratele meu, în vreme ce te scârbeşti de pomenirea lui. Ci ascultă pe Moise, care zice: «Să nu urăşti pe fratele tău în cugetul tău; cu mustrare vei mustra pe fratele tău şi nu vei lua pentru el păcat».[252]

30. Dacă vreun frate, ispitit fiind, stăruie în a te vorbi de rău, nu te lăsa scos din starea dragostei, răbdând câtă vreme acelaşi diavol rău caută să-ţi tulbure cugetul. Şi nu vei fi scos din ea, dacă, ocărât fiind, vei binecuvânta şi pândit cu gânduri rele, te vei purta cu bunăvoinţă. Căci aceasta este calea înţelepciunii după Hristos. Şi cel ce nu merge pe ea nu va locui împreună cu El.

31. Nu-i socoti binevoitori pe cei ce-ţi aduc vorbe care produc în tine supărare şi ură împotriva fratelui (38), chiar dacă s-ar părea că spun adevărul. Ci întoarce-te de la unii ca aceştia, ca de la nişte şerpi care omoară, ca lor să le retezi vorbirea de rău, iar sufletul tău să-l izbăveşti de răutate.

32. Nu înţepa cu vorbe acoperite pe fratele tău, ca nu cumva primind şi tu cele asemenea de la el, să alungi de la amândoi starea dragostei. Ci mergi şi mustră-l pe el cu îndrăznire iubitoare, ca împrăştiind pricinile supărării să te izbăveşti şi pe tine şi pe el de tulburare şi de supărare.

252 Leviticul 19, 17.

33. Cercetează-ţi conştiinţa cu de-amănuntul, ca să vezi nu cumva din pricina ta nu e împăcat fratele tău? Şi nu o nesocoti, căci ea cunoaşte cele ascunse ale tale şi te va pârî în vremea ieşirii, iar în vremea rugăciunii ţi se va face piedică.

34. Nu aminti în vreme de pace cele spuse de fratele tău în vreme de supărare, fie că au fost spuse acele lucruri supărătoare în faţa ta, fie că au fost spuse către altul, iar tu le-ai auzit după aceea. Aceasta pentru ca nu cumva, stăruind în ţinerea de minte a răului, să te întorci la ura pierzătoare a fratelui.

35. Sufletul raţional care nutreşte ură faţă de om, nu poate avea pace cu Dumnezeu, dătătorul poruncilor. «Căci de nu veţi ierta, zice, oamenilor greşelile lor, nici Tatăl vostru cel ceresc nu va ierta greşelile voastre».[253] Iar dacă acela nu vrea să se împace, păzeşte-te măcar pe tine de ură, rugându-te pentru el sincer şi negrăindu-l de rău faţă de cineva.

36. Pacea negrăită a Sfinţilor îngeri se susţine prin aceste două dispoziţii: prin dragostea faţă de Dumnezeu şi prin dragostea întreolaltă. Asemenea stă lucrul şi cu toţi sfinţii din veac. Deci prea frumos s-a spus de către Mântuitorul nostru: «în aceste două porunci atârnă toată Legea şi Proorocii».[254]

37. Nu umbla să-ţi placi ţie, şi nu vei urî pe fratele tău; şi nu fii iubitor de trupul tău, şi vei fi iubitor de Dumnezeu.

[253] Matei 6, 14.
[254] Matei 22, 40.

38. De ţi-ai ales să vieţuieşti cu cei duhovniceşti, leapădă la porţi voile tale. Căci nu vei putea în alt chip să trăieşti în pace nici cu Dumnezeu, nici cu cei împreună vieţuitori.

39. Cel ce a putut dobândi dragostea desăvârşită şi şi-a întocmit toată viaţa potrivit cu aceasta, acela zice «Doamne Iisuse...» în Duhul Sfânt. Iar cel dimpotrivă cele dimpotrivă le face.

40. Dragostea faţă de Dumnezeu doreşte pururea să întraripeze mintea spre vorbirea dumnezeiască; iar cea către aproapele o face să cugete totdeauna cele bune despre el.

41. Cel ce iubeşte încă slava deşartă, sau e legat de vreunul din lucrurile materiale, se supără pe oameni pentru cele vremelnice sau ţine minte răul, sau are ură faţă de ei, sau slujeşte gândurilor urâte. Dar pentru sufletul iubitor de Dumnezeu toate acestea sunt străine.

42. Când nu zici şi nu faci cu gândul nici un lucru rău, şi când nu ţii minte răul de la cel ce te-a păgubit sau te-a bârfit, şi când în vremea rugăciunii ai mintea pururea nematerială şi fără formă, să ştii că ai ajuns la măsura nepătimirii şi a dragostei desăvârşite.

43. Nu mică luptă se cere pentru a te izbăvi de slava deşartă; şi se izbăveşte cineva de aceasta prin lucrarea ascunsă a virtuţilor şi prin rugăciunea deasă. Iar semnul izbăvirii stă în a nu mai ţine minte răul de la cel ce te-a defăimat sau te defăimează.

44. De vrei să fii drept, dă fiecărei părţi din tine, adică sufletului şi trupului, cele de care sunt vrednice. Părţii raţionale a sufletului dă-i citiri, vederi duhovniceşti şi rugăciune; iuţimii dă-i dragoste duhovnicească ce se opune urii; părţii poftitoare dă-i cumpătare şi înfrânare; iar trupului hrană şi îmbrăcăminte, atâta cât sunt de trebuinţă.

45. Mintea lucrează după fire (39), când şi-a supus patimile şi contemplă raţiunile lucrurilor, aducându-le în legătură cu Dumnezeu.

46. Precum se raportează sănătatea şi boala la trupul animalului şi lumina şi întunericul la ochi, tot aşa se raportează virtutea şi păcatul la suflet şi cunoştinţa şi neştiinţa la minte.

47. În aceste trei stă filosofia creştinului: în poruncă, în dogme şi în credinţă. Poruncile despart mintea de patimi; dogmele o aduc la cunoştinţa făpturilor; iar credinţa la contemplarea Sfintei Treimi.

48. Unii dintre cei ce se nevoiesc resping numai gândurile pătimaşe; alţii însă taie şi patimile înseşi. Gândurile pătimaşe se resping fie prin psalmodiere, fie prin rugăciune, fie prin înălţarea minţii spre cer, sau prin altă oarecare desfacere de lucruri şi de loc. Iar patimile le fac, nesocotind acele lucruri faţă de care le nutresc.

49. Lucrurile spre care putem nutri vreo patimă sunt de pildă acestea: femeia, banii, darurile şi cele asemenea. Femeia o poate nesocoti cineva, când, după retragerea din lume, îşi veştejeşte şi trupul cum trebuie, prin înfrânare. Banii, când îşi convinge cugetul ca în toate să se mulţumească cu ceea ce are. Iar slava, când iubeşte

lucrarea ascunsă a virtuţilor, arătată numai lui Dumnezeu. În privinţa celorlalte trebuie făcut la fel. Cel ce nesocoteşte acestea nu va ajunge niciodată la ura împotriva cuiva.

50. Cel ce s-a lepădat de lucruri, de pildă de femeie şi de bani şi de celelalte, a făcut pe omul din afară monah; dar încă nu şi pe cel dinlăuntru. Iar cel ce s-a lepădat şi de înţelesurile (chipurile) pătimaşe ale acestora l-a făcut şi pe omul dinlăuntru, care este mintea. Pe omul din afară îl poate face cineva uşor monah, numai să vrea. Dar nu mică e lupta care se cere pentru a face pe omul dinlăuntru monah.

51. Cine oare s-a izbăvit în acest neam cu totul de înţelesurile pătimaşe şi s-a învrednicit de rugăciunea curată şi nematerială, ceea ce este semnul monahului dinlăuntru?

52. Multe patimi sunt ascunse în sufletele noastre; ele ies la iveală de abia atunci când se arată lucrurile.

53. Cineva poate să nu fie tulburat de patimi, când lipsesc lucrurile, bucurându-se de-o parţială nepătimire; când însă se arată lucrurile, îndată răpesc patimile mintea.

54. Nu socoti că ai ajuns la nepătimirea desăvârşită, câtă vreme lipseşte lucrul. Când se arată însă şi te lasă nemişcat atât lucrul cât şi amintirea lui de după aceea, să ştii că ai intrat în hotarele ei. Totuşi nici atunci să nu dispreţuieşti grija, deoarece numai virtutea prelungită omoară patimile, pe când cea neglijată le scormoneşte iarăşi.

55. Cel ce iubeşte pe Hristos (41), desigur că-L şi imită, după putere. Astfel Hristos n-a încetat să facă bine oamenilor; iar răsplătit cu nerecunoştinţă şi cu hulă se purta cu îndelungă răbdare; în sfârşit, bătut şi omorât de ei, răbda neînvinuind pe nimeni. Aceste trei sunt faptele dragostei faţă de aproapele, fără de care cel ce zice că iubeşte pe Hristos sau că va dobândi împărăţia Lui, se amăgeşte pe sine: «Căci nu cel ce-mi zice Mie Doamne, Doamne, va intra întru împărăţia cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu».[255] Şi iarăşi: «Cel ce mă iubeşte pe Mine păzeşte poruncile Mele»... şi celelalte.[256]

56. Tot scopul poruncilor Mântuitorului este să slobozească mintea de necumpătare şi de ură şi să o ducă la dragostea Lui şi a aproapelui, din care se naşte în mod efectiv lumina sfintei cunoştinţe.

57. Dacă te-ai învrednicit de puţină cunoştinţă de la Dumnezeu, nu nesocoti dragostea şi înfrânarea. Căci acestea curăţind (42) partea pasională (pătimitoare) a sufletului, îţi gătesc necontenit calea spre cunoştinţă.[257]

58. Calea spre cunoştinţă este (43) nepătimirea şi smerenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul.

59. Deoarece «cunoştinţa îngâmfă, iar iubirea zideşte»,[258] împreună dragostea cu cunoştinţa şi vei fi fără trufie şi ziditor duhovnicesc, zidindu-te atât pe tine, cât şi pe toţi cei ce se apropie de tine.

255Mt. *7,* 21.

256 Ioan 14, 11.

257 Din acest cap. şi cel anterior se vede că dragostea şi cunoştinţa se nasc şi se sporesc una pe alta, după Sf. Maxim.

258 I Corinteni 8, 1.

60. Dragostea zideşte prin aceea că nu pizmuieşte şi nu supără pe cei ce ne pizmuiesc; dar nici nu se făleşte cu lucrul pizmuit şi nu se socoteşte pe sine că a ajuns la ţintă. Iar în privinţa lucrurilor pe care nu le ştie îşi mărturiseşte fără să roşească neştiinţa. Astfel face mintea fără trufie (44) şi o pregăteşte să sporească necontenit în cunoştinţă.

61. De obicei cunoştinţa e însoţită de închipuirea de sine şi de pizmă, mai ales la început. Închipuirea de sine vine numai dinlăuntru; iar pizma şi dinlăuntru şi din afară. Dinlăuntru, ca să se îndrepte împotriva celor ce au cunoştinţă; iar din afară, de la cei ce de asemenea au cunoştinţă. Dar dragostea le împrăştie pe toate trei: închipuirea de sine, întrucât nu se îngâmfă; pizma dinlăuntru, întrucât nu pizmuieşte; iar cea din afară, întrucât îndelung rabdă şi se milostiveşte. E de trebuinţă deci ca cel ce are cunoştinţa să dobândească şi dragostea, ca să-şi păzească mintea întru toate nerănită.

62. Cel ce s-a învrednicit de darul (harisma) cunoştinţei şi e stăpânit de supărare, sau de ţinerea minte a răului, sau de ură, este asemenea celui ce înghimpă ochii cu spini şi mărăcini. De aceea cunoştinţa are numaidecât lipsă de dragoste.

63. Ia aminte să nu-ţi închini toată preocuparea ta trupului, ci hotărăşte-i lui nevoinţă, după putere. Şi toată mintea ta întoarce-o spre cele dinlăuntru. Căci «nevoinţa trupească la puţine foloseşte, iar evlavia spre toate este de folos»... şi cele următoare.[259]

259 I Timotei 4, 8.

64. Cel ce petrece neîncetat întru cele dinlăuntru este cumpătat, rabdă îndelung, se milostiveşte şi cugetă smerit. Dar nu numai atâta, ci şi contemplă, teologhiseşte[260] şi se roagă. Aceasta este ceea ce spune Apostolul: «În duh să umblaţi» şi cele următoare.[261]

65. Cel ce nu ştie să umble pe calea duhovnicească nu e cu grijă la gândurile pătimaşe, ci toată preocuparea lui se mişcă numai în jurul trupului. Iar urmarea e că sau petrece în lăcomia pântecelui, în neînfrânare, în supărare, în mânie şi în pomenirea răului şi prin aceasta i se întunecă mintea, sau se dă la o nevoinţă fără măsură şi-şi tulbură înţelegerea.

66. Scriptura nu înlătură nimic din cele date nouă de Dumnezeu spre folosire, dar pedepseşte lipsa de măsură şi îndreaptă lipsa de judecată. De pildă nu opreşte pe om să mănânce, să facă copii, să aibă avere şi să o chivernisească drept. Dar îl opreşte de la lăcomia pântecelui, de la desfrânare şi celelalte. Nu-l opreşte nici să cugete la acestea (căci pentru aceasta s-au făcut), dar îl opreşte să cugete pătimaş.

67. Unele dintre cele săvârşite de noi după voia lui Dumnezeu se săvârşesc potrivit poruncii: altele nu din poruncă, ci, cum ar zice cineva, ca o jertfă de bunăvoie, De pildă, potrivit poruncii este a iubi pe Dumnezeu şi pe aproapele, a iubi pe duşmani, a nu desfrâna, a nu ucide şi celelalte, pe care călcându-le vom fi osândiţi. Iar nu din poruncă este traiul în feciorie, necăsătoria, sărăcia,

260 Contemplă raţiunile din fire şi cunoaşte tainic pe Dumnezeu în mod nemijlocit

261 Galateni 5, 16.

retragerea din lume şi celelalte.[262] Acestea au înţelesul de daruri, că de nu vom putea să împlinim din slăbiciune vreunele dintre porunci, să câştigăm prin daruri îndurarea Bunului nostru Stăpân.

68. Cel ce şi-a ales viaţa în necăsătorie sau în feciorie, e dator «să aibă mijlocul încins şi făclia aprinsă»;[263] mijlocul prin înfrânare, iar făclia prin rugăciune, contemplaţie şi dragoste duhovnicească.

69. Unii dintre fraţi se socotesc că sunt afară de darurile (harismele) Duhului Sfânt. Lenevia în lucrarea poruncilor îi face să nu ştie că cel ce are credinţa în Hristos nesmintită are în sine deodată toate darurile dumnezeieşti. Căci aflându-ne, din pricina lenii, departe de dragostea lucrătoare faţă de El, care ne arată comorile dumnezeieşti ascunse în noi, ne socotim, pe drept cuvânt, afară de darurile dumnezeieşti.

70. Dacă «Hristos locuieşte în inimile noastre prin credinţă», după dumnezeiescul Apostol, pe de altă parte «toate comorile înţelepciunii şi ale cunoştinţei sunt ascunse în El»[264] atunci toate comorile înţelepciunii şi ale cunoştinţei sunt ascunse în inimile noastre. Şi se vor face cunoscute inimii pe măsura curăţirii fiecăruia prin porunci.[265]

71. Aceasta este comoara ascunsă în ţarina inimii tale, pe care nu ai aflat-o încă din pricina nelucrării. Căci de ai

262 Sfaturile evanghelice.

263Lc. 12, 35.

264 Coloseni 2, 3.

265 De la cap. 69 la cap. 78 se expune tema Sf. Marcu Ascetul din "Despre botez", Filocalia, vol I.

fi aflat-o, ai fi vândut toate şi ai fi cumpărat ţarina aceasta. Dar acum, fiindcă ai părăsit ţarina, te îngrijeşti de cele din jurul ţarinei, în care nu se află nimic altceva decât spini şi pălămidă (45).

72. De aceea zice Mântuitorul: «Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu».[266] Deci îl vor vedea pe El şi comorile din El atunci când se vor curăţi pe ei înşişi prin dragoste şi înfrânare; şi cu atât mai mult, cu cât vor spori curăţirea.

73. De aceea iarăşi zice: «Vindeţi averile voastre şi daţi-le milostenie şi iată toate vor fi vouă curate».[267] Adică nu vă mai îndeletniciţi cu lucrurile din jurul trupului, ci străduiţi-vă de vă curăţiţi mintea de ură şi neputinţă, prin inimă înţelegând Domnul mintea. Căci acestea întinând mintea,[268] nu o lasă să vadă pe Hristos, care locuieşte în ea, prin harul Sf. Botez.

74. «Căi» numeşte Scriptura virtuţile. Iar mai mare decât toate virtuţile este dragostea. De aceea a zis Apostolul: «Vă arăt vouă încă o cale mai presus de orice altă cale»[269], ca una ce-i înduplecă să dispreţuiască lucrurile materiale şi să nu pună nimic din cele vremelnice mai presus de cele veşnice.

75. Dragostea de Dumnezeu se împotriveşte poftei (46), căci înduplecă mintea să se înfrâneze de la plăceri.

266Matei 5, 8.

267Luca l2, 33; 11, 41.

268 Adeseori Sf. Părinţi folosesc alternativ termenii "minte" şi "inimă" şi chiar "duh". Inima ar fi, după ei, un fel de centru al minţii, mintea fiind centrul omului. Vezi şi Diadoh al Foticeii, Filocalia vol I.

269 I Corinteni l2, 31

Iar cea către aproapele se împotriveşte mâniei; căci o face să dispreţuiască slava şi avuţia. Aceştia sunt cei doi dinari, pe care Mântuitorul i-a dat îngrijitorului casei de oaspeţi, ca să îngrijească de tine. Deci să nu te arăţi nerecunoscător, însoţindu-te cu tâlhari, ca nu cumva să fii rănit iarăşi şi de astădată să nu te afli numai pe jumătate mort, ci mort de-a-binelea.

76. Curăţeşte-ţi mintea de mânie, de amintirea răului şi de gândurile urâte. Şi atunci vei putea cunoaşte sălăşluirea lui Hristos.

77. Cine te-a luminat pe tine în credinţa Sfintei, celei de o fiinţă şi închinatei Treimi? (47). Sau cine ţi-a făcut cunoscută iconomia întrupării Unuia din Sf. Treime? Cine te-a învăţat raţiunile privitoare la fiinţele netrupeşti, sau cele privitoare la facerea şi sfârşitul lumii văzute, sau cele privitoare la învierea din morţi şi viaţa veşnică, sau la slava Împărăţiei cerurilor şi la înfricoşata judecată? Nu harul lui Hristos, care sălăşluieşte în tine şi care este arvuna Duhului Sfânt? Ce este mai mare decât acest har? Sau ce e mai bun ca această înţelepciune şi cunoştinţă? Sau ce este mai mult ca făgăduinţele? Drept aceea, de suntem nelucrători zăbavnici şi fără grijă şi nu ne curăţim de patimile ce ne împiedică şi ne orbesc mintea noastră, ca să putem vedea raţiunile privitoare la acestea mai luminos ca soarele, ne învinovăţim pe noi înşine, dar nu tăgăduim locuirea harului în noi.

78. Dumnezeu, care ţi-a făgăduit ţie bunurile veşnice şi a dat în inima ta arvuna Duhului, ţi-a poruncit să ai grijă de viaţa ta, ca omul dinlăuntru, izbăvindu-se de patimi, să înceapă de aici înainte a se bucura de bunuri.

79. Dacă te-ai învrednicit de vederile (contemplaţiile) dumnezeieşti şi înalte, cultivă cu mare grijă dragostea şi înfrânarea, ca păzindu-ţi partea pătimitoare (pasională) netulburată, să ai neîntunecată lumina sufletului.

80. Înfrânează iuţimea sufletului cu dragostea: vestejeşte partea poftitoare a lui cu înfrânarea; înaripează partea raţională a lui cu rugăciunea. Şi lumina minţii nu se va întuneca niciodată.

81. Cele ce risipesc dragostea sunt acestea: necinstirea, păgubirea, defăimarea, fie că sunt îndreptate împotriva credinţei, fie împotriva vieţii; apoi bătăile, rănirile şi cele următoare. Şi acestea fie că se întâmplă cuiva personal, fie vreunuia dintre rudeniile sau prietenii lui. Prin urmare cel ce stinge dragostea prin vreuna din acestea încă n-a cunoscut care este scopul poruncilor lui Hristos.

82. Sileşte-te pe cât poţi să iubeşti pe tot omul. Iar dacă nu poţi încă, cel puţin să nu urăşti pe nimeni. Dar nu vei putea face nici aceasta, dacă nu vei dispreţui lucrurile lumii.

83. Te-a blestemat cineva? Să nu-l urăşti pe el, ci blestemul şi pe dracul care a pus la cale blestemul. Căci dacă urăşti pe cel ce te-a blestema, ai urât un om şi ai călcat porunca. Şi ceea ce a făcut acela cu cuvântul, tu faci cu fapta. Iar de păzeşti porunca, arată semnele dragostei; şi de poţi face ceva, ajută-l, ca să-l izbăveşti de rău.

84. Hristos nu vrea ca tu să porţi vreunui om ură sau supărare, sau mânie, sau să ţii minte răul, în nici un chip şi pentru nici un lucru vremelnic. Aceasta o strigă cele patru Evanghelii.

85. Mulţi suntem cei ce vorbim, dar puţini cei ce facem. Dar nimenea nu trebuie să strice cuvântul lui Dumnezeu pentru negrija proprie, ci să-şi mărturisească neputinţa sa, nu să ascundă adevărul lui Dumnezeu. Aceasta pentru ca nu cumva să ne facem vinovaţi pe lângă călcarea poruncilor, şi de răstălmăcirea cuvântului lui Dumnezeu.

86. Iubirea şi înfrânarea slobozesc sufletul de patimi; citirea şi contemplarea izbăvesc mintea de neştiinţă; iar starea de rugăciune o înfăţişează lui Dumnezeu însuşi.

87. Când ne văd dracii că dispreţuim lucrurile lumii (48), ca să nu mai urâm pentru ele pe oameni şi să cădem din dragoste, stârnesc împotriva noastră defăimări, ca nerăbdând supărarea să urâm pe cei ce ne defaimă.

88. Nu este durere mai grea a sufletului decât defăimarea, fie că-ţi defaimă cineva credinţa, fie că viaţa (49). Şi nimenea nu poate să o dispreţuiască, decât numai cel ce caută la Dumnezeu, ca Suzana, singurul care poate să ne izbăvească din nevoi, ca şi pe aceea, şi să le descopere oamenilor adevărul, ca şi în cazul acela, şi să mângâie sufletul cu nădejdea.

89. Cu cât te rogi mai mult din suflet pentru cel ce te defaimă, cu atât Dumnezeu le arată adevărul celor ce se smintesc.

90. Singur Dumnezeu e bun prin fire; iar bun prin hotărârea voinţei e numai cel ce imită pe Dumnezeu. Scopul acestuia este să unească pe cei răi cu Cel bun prin fire, ca să se facă buni. De aceea, când e batjocorit,

binecuvântează; când e prigonit, rabdă; când e blestemat, mângâie; iar când e ucis se roagă cu prisosinţă.[270] Toate le face ca să nu cadă de la scopul iubirii.

91. Poruncile Domnului ne învaţă să folosim cu bună judecată lucrurile de mijloc.[271] Căci întrebuinţarea cu bună judecată a celor de mijloc curăţeşte starea sufletului. Iar starea curată naşte puterea de discernământ (dreapta socoteală). Puterea de discernământ, la rândul ei, naşte nepătimirea, din care se naşte dragostea desăvârşită.

92. Încă nu a ajuns la nepătimire acela care, pentru vreo încercare întâmplătoare, nu e în stare să treacă cu vederea scăderea prietenului, fie ea numai părută. Căci numai fiindcă s-au tulburat patimile care zăceau în suflet (50), i s-a orbit înţelegerea şi nu o lasă să pătrundă la razele adevărului, nici să deosebească binele de rău. Deci unul ca acesta nu a dobândit nici dragostea desăvârşită, care aruncă afară frica judecăţii.

93. «Pe prietenul credincios nu-l poţi schimba cu nimic»[272] . Căci el socoteşte nenorocirile prietenilor ca ale sale proprii şi rabdă împreună cu el până la moarte, rău pătimind.

94. Mulţi sunt prietenii, dar la vreme bună. În vremea încercărilor însă, abia de vei afla vreunul.

95. Să iubim pe tot omul din suflet, dar să ne punem nădejdea numai în Dumnezeu şi Lui să-I slujim din toată

270 I Corinteni 4, 12.

271 Poate e vorba de "lucrurile care servesc de mijloace" τοΤς μεσοις πράγμασι.

272Ecclesiastul 4, 15.

puterea. Câtă vreme ne susţine El, umblă în jurul nostru toţi prietenii şi duşmanii n-au nici o putere împotriva noastră. Când însă ne părăseşte El, ne ocolesc prietenii şi duşmanii capătă putere împotriva noastră.

96. Patru sunt felurile generale ale părăsirii: Una din iconomie, cum este la Domnul, ca prin păruta părăsire cei părăsiţi să se mântuiască. Alta spre dovedire, cum este la Iov şi Iosif, ca să se arate unul stâlp al bărbăţiei, altul al neprihănirii. A treia spre povăţuire duhovnicească, cum este la Apostolul, ca, smerindu-se în cugetare, să păstreze covârşirea harului. În sfârşit a patra este lepădarea, ca la iudei, ca pedepsiţi fiind, să fie încovoiaţi spre pocăinţă. Dar toate felurile sunt mântuitoare şi pline de bunătatea şi de iubirea de oameni a lui Dumnezeu.[273]

97. Numai cei ce păzesc întocmai poruncile şi cunosc adevărat judecăţile dumnezeieşti nu părăsesc pe prietenii încercaţi prin îngăduinţa lui Dumnezeu. Dar cei ce dispreţuiesc poruncile şi nu cunosc judecăţile dumnezeieşti, când îi merge prietenului bine, se bucură împreună cu el, iar când e încercat şi pătimeşte, îl părăsesc. Ba uneori se dau chiar cu duşmanii.

98. Prietenii lui Hristos iubesc din inimă pe toţi. Dar nu sunt iubiţi de toţi. Iar prietenii lumii nici nu iubesc pe toţi nici nu sunt iubiţi de toţi. Prietenii lui Hristos păstrează dragostea neîntreruptă până la sfârşit; ai lumii, până ce se ciocnesc întreolaltă din pricina lucrurilor lumii.

273 Vezi Diadoh în Vol. I al Filocaliei româneşti, care cunoaşte numai două părăsiri.

99. «Prietenul credincios este acoperământ puternic».[274] Când îi merge prietenului bine, îi este sfătuitor bun şi ajutător din suflet; iar în vremea pătimirii îi este sprijinitorul cel mai sincer şi apărătorul cel mai duios.

100. Mulţi au spus multe despre dragoste. Dar numai căutând-o între ucenicii lui Hristos o vei afla. Căci numai ei au avut Dragostea adevărată, ca învăţător al dragostei. Ei ziceau despre ea: «De aş avea proorocie şi de-aş cunoaşte toate tainele şi toată cunoştinţa, iară dragoste nu am, nimic nu-mi foloseşte».[275] Cel ce a dobândit prin urmare dragostea, a dobândit pe Dumnezeu însuşi, întrucât «Dumnezeu iubire este».[276] A Lui e slava în veci. Amin.

Sfârşitul sutei a patra a capetelor despre dragoste
Scoliile unui necunoscut[277]

1. Noi nu putem învăţa şi nu ne lăsăm învăţaţi nici prin cuvinte, nici prin fapte. Dar totuşi vrem să învăţăm prin cuvinte şi să ne facem altora doctori, când noi înşine suntem plini de răni. Gândeşte-te şi la aceea că: «Nu toate sunt uşor de înţeles celor ce vor să înţeleagă, chiar dacă se pare că da». Deci cine nu se va mira de cei ce făgăduiesc,

274Ecclesiastul 6, 14

275 I Corinteni 13, 2.

276IIoan4,16.

277 După scolia 49 ar putea presupune cineva că autorul e Dimitrie Cydone sau fratele său Prohor, adversarii Sf. Grigorie Palama în sec. XIV. Fiecare avea motiv să se plângă că îi este defăimată "viaţa şi credinţa", fiind declaraţi eretici de Biserică. Numai când aceia se numeau Kudwvnh", pe când acesta îşi zice Khdovnio". (Vezi despre Dim. Cydone le Giuseppe Cammelli: Demetrius Czdones, Correspondance, Paris 1930).

cu toată seriozitatea, să înveţe acestea chiar şi pe muieruştile ce trăiesc în desfătări şi pe prunci.

2. Când Apostolul zice: «Iar de iubeşte cineva pe Dumnezeu, acela cunoscut este de El»,[278] vrea să spună că iubindu-l noi pe Domnul, suntem cunoscuţi de El. «Iar dacă suntem cunoscuţi, suntem şi învăţaţi», zice Grigorie cel Mare atât în virtute cât şi în teologie. Acesta cred că este şi înţelesul sentinţei: «Iubirea e născută de nepătimire; iar iubirea naşte lumina cunoştinţei».

3. Pe cine nu impresionează această sentinţă? Socotesc că mai ales pe cei ce mor pentru Mamona, adică pentru domnul şi stăpânul lumii acesteia.

4. Dumnezeu vrea ca toţi oamenii să se mântuiască şi pentru toţi a murit, ca toţi să se mântuiască. Deci cel ce iubeşte pe Dumnezeu păzeşte ceea ce vrea Dumnezeu. Iar păzind aceasta, cum nu va iubi pe tot omul şi nu va vrea ca toţi să se mântuiască, o dată ce Dumnezeu o vrea aceasta?

5. Prin cunoştinţa lui Dumnezeu înţelege credinţa, iar prin dragoste păzirea poruncilor, pe care le numeşte şi voia lui Dumnezeu, dreptăţile şi lumina Lui, după cuvântul: «Lumină sunt poruncile Tale».[279] Sentinţa vorbeşte de cunoştinţa lucrătoare.

6. Cauza virtuţilor e Dumnezeu. Iar cunoaşterea efectivă a acestuia înseamnă prefacerea în duh prin deprindere a celui ce a cunoscut cu adevărat pe Dumnezeu.

278 I Corinteni 8, 3.
279 Isaia 26, 9.

7. Citeşte capitolul 76 al aceleiaşi sute şi vei afla acelaşi lucru, dar cu alte cuvinte.

8. Precum porunca iubirii s-a dat ca doctorie împotriva mâniei, înfrânarea s-a dat împotriva poftei. Citeşte cap. 79.

9. Iar noi care suntem robii tuturor trei, câtă ură nu nutrim întreolaltă, ajungând să nu ne mai săturăm de patimă. Citeşte cap. 64.

10. Spunând în cap. 77 că prin porunci Domnul ne face nepătimaşi; acum prin acest cap. arată cum: prin dragoste şi post, înfrânare şi rugăciune.

11. Gnosticul de asemenea e tras iarăşi în jos.

12. Dar noi cei înfundaţi în patimi, cum vom contempla? Sau nu ne vor scoate cele pe care le contemplăm de la cunoştinţa Sfintei Treimi?

13. Vezi treptele contemplaţiei?

14. Precum în credinţă nu e nici o raţiune a necredinţei, tot aşa în raţiunile după fire nu e nimic neraţional. Iar sâmburele poruncilor e o raţiune lucrătoare. Citeşte cap. 84 (suta II) şi vei afla destul.

15. Contemplaţia naturală a poruncilor, adică dragostea sinceră faţă de aproapele, eliberează pe cei ce o păzesc de iubirea trupească de sine şi de ură (tiranie). Iar cunoştinţa lucrurilor izbăveşte pe cei ce se îndeletnicesc cu cunoştinţa (gnostici) de uitare şi de neştiinţă. Prin acestea toate se presupune că cele trei părţi ale sufletului, mişcându-se conform cu raţiunea şi cu firea, lucrează orice virtute: dar

mişcându-se contrar raţiunii şi firii, lucrează toată răutatea. Adu-ţi aminte că izvoarele şi pricinile întregii răutăţi sunt acestea trei: neştiinţa, iubirea trupească de sine şi ura (tirania). Iar acestea le-a aşezat vicleanul în noi, folosindu-se de reaua întrebuinţare a puterilor din noi.

16. De acestea patimaşe curăţă (yilou'sin) înţelesurile lucrurilor poruncile, cum s-a arătat în cap. 4 al acestei sute (a II-a).

17. Cele săvârşite fără un scop drept sunt cele făcute împotriva voii lui Dumnezeu, care vrea ceea ce e bun, bineplăcut şi desăvârşit, adică dispoziţie bună faţă de aproapele pentru Dumnezeu. Iar că lipsa dispoziţiei bune faţă de aproapele e potrivnică voii lui Dumnezeu arată Domnul în Evanghelie, când zice: «Întrucât le-aţi făcut, şi întrucât nu le-aţi făcut»,[280] înşirând apoi felurile dragostei şi ale urii. Bagă de seamă că cei ce au lucrat împotriva scopului drept, adică împotriva poruncii lui Dumnezeu, lepădând iubirea de oameni, apar ca unii ce nu pot înfiripa nici o apărare şi nu pot dovedi un scop. Ei ştiu că cel ce face ceva în afară de scopul drept al lui Dumnezeu, chiar dacă ar aduce zeci de mii de argumente, nu va scăpa de gheenă.

18. Pofta e oprită de dragostea lui Dumnezeu. Iar dragostea aproapelui domoleşte mânia înfuriată.

19. Cei ce confundă chipurile materiale ca caracterele spirituale ale lui Dumnezeu simbolizate de acelea abuzează de înţelesurile caracterelor. Căci caracterele spirituale indicând ipostaza divină, aceia socotesc substanţa sau materia, în care sunt simbolizate caracterele,

280 Matei 25, 40

drept caractere. Dar abuzând în gând, în mod necesar abuzează şi cu fapta, arzând fără ruşine caracterele sfinte ca materie simplă şi mută.

20. Ia seama la deosebirea dintre supărare şi durere, precum şi la faptul că durerea e urmarea plăcerii, iar supărarea a slavei deşarte.

21. Cele trei capete următoare ne iau orice scuză, prin care voim să ne ţinem avuţiile.

22. Înţelepciune artistică numeşte nu pe cea câştigată prin învăţătură, ci pe cea prin care a făcut Dumnezeu toate.

23. Trei feluri de necurăţii întinează mintea. Dar mai e una: a se socoti pe sine mai înţeleaptă ca alţii.

24. Niciodată n-a lucrat sufletul meu potrivit cu firea. Ştie aceasta Cel ce cunoaşte toate. Şi niciodată n-a încetat de-a săvârşi păcate cu fapta.

25. Aşadar atunci nu putem arăta un scop, când nu facem ceva pentru Hristos, ci pentru altceva. Aceasta pentru că am lucrat nu după scopul lui Dumnezeu, ci după al nostru.

26. De însetează cineva după răpirea celor străine, ceea ce nu este voia lui Dumnezeu, cum va arăta că lucrează după scopul Lui, când scopul lui Dumnezeu este să facem milă şi să dăruim?

27. Cel ce slujeşte iubirii de trup e greoi la inimă, iubind şi căutând deşertăciunea şi minciuna, care este cugetul trupesc.

28. Cele spuse mai înainte sunt iubirea de plăcere, de slavă şi de argint. Dacă cineva se ţine strâns de ele, ca mine, nu văd cum se va putea învrednici de cunoştinţa lui Dumnezeu.

29. Deci sau ca robii, sau ca cei cu plată, sau ca nişte fii, adică sau ca cei ce se îndeletnicesc numai cu făptuirea (practicii), sau ca cei ce s-au învrednicit şi de cunoştinţă (gnosticii).

30. Gând simplu e cel fără patimă. Căci cel pătimaş depărtează de la Dumnezeu. Tot aşa nici cunoştinţa simplă nu depărtează de la cele omeneşti, ci cea care pătimeşte iubirea (e încărcată de pasiunea iubirii). Iar aceasta e prefacerea în duh prin deprindere.

31. Fiii se reţin de la patimi prin cunoştinţă şi iubire. Iar robii şi cei cu plată, sau cei ce se îndeletnicesc cu făptuirea (practicii), sau de frică, sau din nădejde.

32. Acestea încă îi opresc pe cei ce vor să scrie, arătând din sfârşit paguba.

33. Socotesc că la noi s-a gândit scriind acestea.

34. Cei ce socotesc că ştiu n-au înţeles câştigul ce-l pot avea din metoda aceasta. Căci de l-ar fi cunoscut, ar fi câştigat înaintând la cunoştinţă.

35. Zăbovind gândul simplu, se stârneşte patima, iar zăbovind cel pătimaş, se produce învoirea.

36. Ştii, Doamne, cum mă judec azi şi pentru care pricină; nu ne părăsi pe noi.

37. Nu poate face acestea cel ce crede raţiunilor sale şi socoteşte că a cuprins cele ce şi după ce-au fost cuprinse rămân fire necuprinse.

38. Supărarea şi ura sunt boli ale părţii pătimitoare (pasionale) a sufletului.

39. Priveşte cum ne amăgim, făcând cele contrare şi socotind că vieţuim după Hristos, ba ceea ce e mai grav închipuindu-ne că deja pătimim dragostea duhovnicească

40. Cineva suferă de patima lăcomiei, dar nu are prilejul de-a se lăcomi. Când are prilejul, îndată se dă pe faţă.

41. Priveşte când trebuie folosită îndelunga răbdare şi când răbdarea. Căci dacă amândouă se arată în încercările fără voie, dar precum acestea se împart în cuvinte şi în răni, aşa se împart împreună cu ele şi acelea pentru cei ce înţeleg.

42. Cunoştinţa cea bună şi lucrătoare se naşte prin înfrânare şi iubire.

43. Deci ce aiuresc unii oameni pătimaşi şi îngâmfaţi, fălindu-se că au cunoştinţa dumnezeiască? Poate din patimă şi fudulie?

44. Iar cel ce îşi închipuie că a înţeles şi ştie tot e vădit că nu are dragoste. Iar neavând, cum va înainta la cunoştinţă?

45. Având spinii şi mărăcinii răutăţii şi ai neştiinţei, socotim că avem virtute şi cunoştinţă duhovnicească.

46. Aici a zugrăvit mai deplin dragostea şi cei doi dinari i-a tălmăcit ca dragostea de Dumnezeu şi de aproapele.

47. Cunoştinţa lui Hristos ne vine prin curăţirea celor trei părţi ale sufletului.

48. Cei ce se îngrijesc de lucrurile lumii cad cu necesitate din dragostea lui Hristos şi din pricina lor se umplu de ură neîmpăcată faţă de semeni.

49. În amândouă privinţele a fost defăimat Sf. monah Cedonie. Dar căutând spre Dumnezeul Suzanei, se întăreşte cu nădejdea dumnezeiască.

50. Cel ce slujeşte patimilor şi-a învârtoşat înţelegerea şi având puterea de discernământ oarbă, nu poate deosebi binele de rău.

Ale celui dintre sfinţi, Părintele nostru. Maxim Mărturisitorul Cele două sute de capete despre cunoştinţa de Dumnezeu şi iconomia Fiului lui Dumnezeu[281]

Suta întâia

1. Dumnezeu este unul, fără de început, necuprins, având toată puterea de-a exista. El exclude pe «când» şi «cum»,[282] întrucât e cu totul inaccesibil şi nu poate fi cuprins de nici una dintre făpturi, prin vreo descoperire fiinţială a Sa.

2. Dumnezeu nu este în şi pentru Sine însuşi (cât ne este cu putinţă să ştim) nici început[283] nici mijloc,[284] nici

281 Migne. P. G. 90, 1083-1186: *Capita theologica et oeconomica*, şi în Filocalia greacă vol. I, ed. II, p. 232-256, unde în continuare ca suta 3-7, sunt cele 500 de capete P. G. 90, 1117-1392.

282 Dumnezeu exclude din fiinţa Sa timpul şi orice modalitate determinată a existenţei, căci aceasta i-ar lua caracterul de absolută infinitate.

283 Nu e principiu, sau izvor, din care să pornească ceva înlăuntrul său, ca să aibă o dezvoltare, cum la făpturi fiinţa e principiul, izvorul mişcării, iar aceasta e mijlocul ce duce la o realizare, ca sfârşit sau ţintă finală.

284 Intervalul dintre punctul de plecare, sau dintre începutul şi punctul final, sau sfârşitul. 4b. Nedeterminat (indefinit, nerotunjit în sine) înseamnă lipsa unei baze de plecare; nemişcat lipsa unui interval între baza de plecare şi sfârşit, care să fie parcurs prin mişcare; iar infinit înseamnă lipsa unui sfârşit, a unei ţinte, care odată realizată, Dumnezeu să-şi fi terminat lucrarea.

sfârşit, nici altceva din cele ce sunt cugetate în chip natural ca existând după El. Căci este nedeterminat, nemişcat şi infinit, ca Cel ce e infinit mai presus de toată fiinţa, puterea şi lucrarea (realizarea).

3. Toată fiinţa, purtându-şi în sine determinarea proprie, este izvorul (principiul, începutul) mişcării sale, ce se cugetă existând în ea în mod virtual. Toată mişcarea naturală spre realizarea unei lucrări presupune înainte de ea fiinţa; dar pe de altă parte, fiind cugetată ca fiinţa lucrării, ea deţine locul de mijloc, aflându-se în chip natural între amândouă, ca intermediară. Şi toată lucrarea (realizarea), definită după sensul ei natural, este sfârşitul mişcării fiinţiale[285], ce e cugetată ca aflându-se înainte de aceea.

4. Dumnezeu nu este fiinţă, în sens de fiinţă pur şi simplu, sau de fiinţă determinată în oarecare fel,[286] ca să fie şi principiu (început, izvor), nici putere, în sens de putere pur şi simplu, sau de putere în oarecare fel determinată, ca să fie şi mijloc,[287] nici lucrare (realizare), în sens de lucrare pur şi simplu, sau de lucrare în oarecare fel determinată, ca să fie şi sfârşit al mişcării fiinţiale, gândită ca existând mai înainte ca virtualitate. Ci este entitate de viaţă făcătoare şi suprafiinţială; şi temelie de putere făcătoare şi mai presus de toată puterea; şi

285 Aici Maxim corectează opinia lui Origen şi Evagrie că mişcarea nu aparţine naturii fiinţelor, ci a apărut în urma căderii în păcat. Vezi Hans Urs von Balthasar, Die "gnostischen" Centurien des Maximus Confessor, Fr. i Br, (Herder), 1941, p. 110.

286 Adică în sensul fiinţei celei mai generale a întregii lumi create, sau în sensul fiinţei cutărui sau cutărui lucru.

287 Interval între început şi sfârşit.

aptitudine lucrătoare şi fără de sfârşit;[288] scurt vorbind, e entitate făcătoare a toată fiinţa.[289]

5. Începutul (principiul), mijlocul şi sfârşitul sunt însuşirile celor pe care le împarte timpul;[290] ba ar putea zice cineva, fără să greşească, că sunt ale celor privite la un loc în veac.[291] Căci timpul, având mişcarea măsurată, se circumscrie prin număr; iar veacul, fiind cugetat în existenţa lui împreună cu categoria lui "când" (cu timpul), implică intervalul,[292] întrucât îşi are un început al existenţei. Iar dacă timpul şi veacul nu sunt fără de început, cu atât mai mult cele cuprinse în ele.

288 In Dumnezeu nu se poate cugeta deosebit fiinţa, puterea (mişcarea) şi realizarea; de aceea la El fiinţa e totodată mişcare şi lucrare, ce nu se opreşte, ajungând la un sfârşit Dumnezeu e deodată şi etern început şi sfârşit, αρχή και τέλος, cum zice Evagrie (Urs von Balthasar, op. cit. 110); nu e întâi început (principiu), ca apoi să ajungă la sfârşit.

289 Dar pe de altă parte Dumnezeu e Făcătorul fiinţei, al mişcării şi al realizărilor în lume, deci al începutului (şi începuturilor) şi al sfârşitului (respectiv sfârşiturilor) din ea. Dacă-i aşa, mişcarea din lume nu mai e produs al păcatului, cum, după Urs von Balthasar, ar spune Origen şi Evagrie.

290 Fiecare făptură e împărţită sau deşirată de timp în început sau punct de plecare, în mijlocul sau intervalul dinamic dintre început şi sfârşit, şi în sfârşit, sau forma realizată.

291 După Balthasar, op. cit. 112, deosebirea între timp şi veac o ia Maxim de la Grigorie de Nissa, dar le desparte mai consecvent ca acesta. Timpul e măsurat, deci mărginit şi de aceea circumscris de un număr precis. Aceasta împotriva neoplatonicilor, care făceau timpul infinit. Veacul (eonul) e fiinţa a tot ce e creat.

292 Termenul distanţă sau interval (διάστήμα), termenul central al lui Grigorie de Nissa, exprimând prin el "distanţa făptuirii de ea însăşi", drumul parcurs de la punctul ei de plecare (fiinţă) până la punctul de realizare, prin mişcare, e reluat de Sf. Maxim ca diavstasi" cf. Hans Urs von Balthasar, op. cit., 110.

6. Dumnezeu este cu adevărat şi pururea Unul şi singur după fire, cuprinzând în Sine, în tot chipul toată existenţa propriu zisă, ca Unul ce, propriu zis, e mai presus chiar şi decât existenţa. Iar dacă e aşa, Cel ce are existenţa propriu zisă nu are nici când şi nici unde nimic din al celor ce se spun că există. Prin urmare, nimic din ceea ce este după fiinţă deosebit nu poate fi cugetat împreună ca El din veci: nici veac, nici timp, nici ceva din cele ce se petrec în acestea. Căci nu se pot întruni laolaltă niciodată ceea ce este propriu zis şi ceea ce nu există în mod propriu.

7. Nici un început, nici un mijloc şi nici un sfârşit nu exclud însuşirea de-a atârna, prin relaţie, de altceva, Dumnezeu însă, fiind de infinite ori infinit cu totul mai presus de orice relaţie, ca drept cuvânt nu e nici început, nici mijloc, nici sfârşit, şi peste tot nici altceva din acelea în care poate fi privit vreun predicat al relaţiei faţă de ceva.

8. Toate existenţele se numesc inteligibile, întrucât principiile cunoaşterii lor pot fi demonstrate. Dumnezeu, însă, e numit neînţelesul, pentru că e crezut numai că există, pe baza celor ce pot fi înţelese. De aceea, nimic din cele ce pot fi înţelese nu se compară cu El în nici un chip.

9. Cunoştinţele lucrurilor îşi au raţiunile proprii, împreunate în mod natural cu ele, spre demonstrarea lor. Prin acestea ele primesc în chip natural definiţia lor. Dumnezeu însă este crezut numai că există, pe baza raţiunilor din lucruri. Dar El dăruieşte celor evlavioşi o credinţă în existenţa Lui, mai întemeiată decât orice demonstraţie. Căci credinţa este o cunoştinţă adevărată, întemeiată pe principii ce nu pot fi demonstrate, ca una ce este temelia lucrurilor mai presus de minte şi de raţiune.

10. Începutul (principiul), mijlocul şi sfârşitul existenţelor este Dumnezeu ca Cel ce le face, dar nu celelalte, prin câte le numim. Este început, ca Făcător; mijloc, ca Proniator, şi sfârşit ca Cel ce le circumscrie.[293] Căci "din El, zice, şi prin El şi spre El sunt toate"[294].

11. Nu este suflet raţional mai cinstit după fiinţă decât alt suflet raţional. Căci Dumnezeu Cel bun, făcând tot sufletul după chipul Său, îl aduce la existenţă înzestrat cu capacitatea de-a se mişca prin sine. Dar fiecare prin hotărâre liberă îşi alege de bunăvoie cinstea, sau îşi agoniseşte prin fapte necinstea.

12. Dumnezeu este, precum s-a scris, "Soarele dreptăţii"[295], revărsând peste toţi razele bunătăţii. Dar sufletul se comportă prin hotărârea liberă a voii lui sau ca ceara, prin iubirea faţă de Dumnezeu, sau ca lutul, prin iubirea de cele pământeşti. Precum deci lutul se usucă prin fire sub razele soarelui, iar ceara se înmoaie prin fire, la fel sufletul iubitor de pământ şi de lume, îndemnat fiind de Dumnezeu şi împotrivindu-se,[296] prin hotărîrea voii sale, se învârtoşează ca lutul şi se împinge pe sine spre

293 Aici se arată pozitiv că punctul de plecare, mijlocul şi sfârşitul lucrurilor este Dumnezeu; de asemenea al tuturor celorlalte însuşiri pozitive, contemplate în lumea creată. Dar Dumnezeu nu suferă El însuşi, în Sine, aceste determinări, ci numai le face şi le susţine pe seama făpturilor. Ele nu se reflectă asupra Lui, ca să fie şi în El un început, un sfârşit şi o dezvoltare. Ca Făcător, e principiu, ca Providenţiator, care susţine mişcarea spre ţintă a făpturilor, e intervalul dintre punctul lor de plecare şi ţinta spre care tind, iar ca graniţă finală a dezvoltării lor, e sfârşit.

294Romani 11, 15.

295Maleahi 4, 2.

296 ἀντιτυπουσα = refuză să se modeleze după tiparul divin, ba se modelează în chip contrar.

pierzanie, asemenea lui Faraon; dar sufletul iubitor de Dumnezeu se înmoaie ca ceara şi primind formele şi întipăririle dumnezeieşti, se face lăcaşul lui Dumnezeu în duh.

13. Cel ce şi-a luminat mintea cu înţelesurile dumnezeieşti şi şi-a obişnuit raţiunea să-L laude pe Făcător neîncetat prin cântări dumnezeieşti, iar simţirea şi-a sfinţit-o prin imagini curate, acela adaugă la bunătatea naturală a "chipului" bunătatea voită a "asemănării" cu Dumnezeu.

14. Îşi păzeşte cineva sufletul fără pată pentru Dumnezeu, dacă se sileşte să-şi îndrepte cugetarea numai spre Dumnezeu şi spre însuşirile Lui, să-şi facă raţiunea tălmăcitoare dreaptă a virtuţilor şi să-şi deprindă simţurile să privească şi să-şi imagineze în chip evlavios lumea văzută şi cele din ea, vestind sufletului măreţia raţiunilor din ele.

15. Dumnezeu, care ne-a slobozit pe noi din robia amară a dracilor ce ne asupreau, ne-a dăruit ca jug iubitor de oameni şi cinstitor de Dumnezeu smerită cugetare. Prin aceasta se îmblânzeşte toată puterea drăcească, se zideşte tot binele în cei ce au ales-o şi se păzeşte nevătămat.

16. Cel ce crede se teme; cel ce se teme se smereşte; cel ce se smereşte se îmblînzeşte, dobândind deprinderea de a-şi linişti mişcările cele potrivnice firii ale iuţimii şi poftei; cel blând păzeşte poruncile; iar cel ce păzeşte poruncile se curăţeşte; cel ce s-a curăţit, se luminează; iar cel ce s-a luminat se învredniceşte să se sălăşluiască în cămara tainelor cu Mirele-Cuvântul.

17. Precum plugarul, căutând un loc potrivit unde să răsădească niscai pomi sălbatici, dă peste o comoară neaşteptată, la fel cel ce se nevoieşte cu cuget smerit şi neprefăcut şi cu suflet curăţit de hăţişul celor pământeşti, asemenea preafericitului Iacob, întrebat fiind de tatăl despre modul în care a ajuns la cunoştinţă ("Cum ai aflat aceasta aşa de repede, fiule?"), răspunde zicând: "Fiindcă mi-a dat-o Domnul Dumnezeu înainte".[297] Căci atunci când Dumnezeu ne dă din înţelepciunea Sa vederile înţelepte fără osteneală nouă care nu ne-am aşteptat, să socotim că am aflat aşa deodată o comoară. Fiindcă nevoitorul (ascetul) încercat este şi el un plugar duhovnicesc, care transplantează contemplaţia îndreptată spre cele văzute de simţuri, ca pe un pom sălbatic, în pământul celor spirituale, unde află, ca pe o comoară, descoperirea prin har a înţelepciunii din lucruri.

18. Cunoştinţa vederilor dumnezeieşti, venindu-i nevoitorului, care nu se aşteaptă, deodată, pentru smerenia lui, frânge raţionamentul celui ce o caută prin aceasta cu osteneală şi cu durere, ca să se mândrească cu ea, dar nu o află, şi naşte în cel nebun pizma deşartă împotriva fratelui şi gând de ucidere, împreună cu multă întristare, fiindcă e lipsit de îngâmfarea din laude.

19. Cei ce caută cunoştinţa cu osteneală şi nu reuşesc, nu izbutesc sau din pricina necredinţei, sau poate pentru că plănuiesc să se ridice prosteşte cu ceartă împotriva celor ce cunosc, ca norodul de odinioară împotriva lui Moise. De aceştia zice Legea cu dreptate că "grăbindu-se oarecare, s-au suit în munte şi a ieşit Amoreul cel ce locuia în muntele acela şi i-a zdrobit pe ei".[298] Căci e sigur că cei

297Facerea 27, 20.

298Numeri 14, 40.

ce se îmbracă în chipul virtuţii, ca să se fălească, nu numai că nu vor reuşi în vicleşugul lor împotriva evlaviei, ci vor fi zdrobiţi de conştiinţă.

20. Cel ce doreşte cunoştinţa pentru a se făli cu ea şi nu o dobândeşte, să nu pizmuiaşcă pe aproapele, nici să se întristeze, ci să-şi facă pregătirea în vecinătatea ei, precum s-a rânduit; adică să se ostenească întâi cu faptele în trup, spre a pregăti sufletul pentru cunoştinţă.[299]

21. Cei ce se apropie de lucruri cu evlavie şi nu născocesc nici un prilej de-a se mândri vor afla înţelesurile prea luminoase ale lor venindu-le întru întâmpinare şi sădind între ei înţelegerea cea mai deplină a lor. Către aceştia zice Legea: "Intrând aţi moştenit cetăţi mari şi frumoase şi case pline de toate bunătăţile, pe care nu le-aţi zidit, şi lacuri săpate, pe care le-aţi sădit".[300] Căci cel ce nu trăieşte sieşi, ci lui Dumnezeu, să se umple de toate darurile dumnezeieşti, care nu s-au arătat mai-nainte din pricina patimilor, care apăsau cu povara lor.

22. Cuvântul "simţire" are două înţelesuri. Printr-unul se arată simţirea ca aptitudine şi deprindere ce se află în noi şi când dormim, chiar dacă nu percepem nici un lucru. De acesta n-avem nici un folos, când nu tinde spre o lucrare. Printr-al doilea înţeles se arată simţirea ca lucrare. Prin ea percepem lucrurile supuse simţurilor. Tot aşa şi cunoştinţa este de două feluri. Una are caracter de ştiinţă, adunând prin simpla deprindere raţiunile lucrurilor. Ea nu

299 Nimeni nu poate ajunge la cunoştinţa lui Dumnezeu (gnoza), până ce nu s-a ostenit cu împlinirea poruncilor (ca practică). Trupul e vecinul sufletului. Să se ostenească deci cu fapta morală a trupului, înainte de-a ajunge la trăirea lui Dumnezeu în suflet.

300 Iosua 24, 13.

e de nici un folos, dacă nu tinde spre lucrarea poruncilor. Iar cealaltă este practică şi lucrătoare, procurându-ne prin experienţa lucrurilor însăşi înţelegerea adevărată a lor.

23. Făţarnicul, până îşi închipuie că e acoperit, e liniştit, vânând slava din aparenţă că e drept. Dar când e dat pe faţă, scoate cuvinte purtătoate de moarte, închipuindu-şi că-şi ascunde urâţenia proprie prin ocările împotriva altora. Pe unul ca acesta Scriptura, asemănându-l cu puiul de năpârcă, ca pe un făţarnic ce e, îl îndeamnă să facă roade vrednice de pocăinţă adică să-şi schimbe dispoziţia ascunsă a inimii după purtările văzute.

24. Spun unii că tot ce e socotit de lege necurat dintre vieţuitoarele din aer, de pe pământ şi din mare, e fiară sălbatică, chiar dacă pare blând la purtare. Dar Scriptura dă numele acestor fiare fiecărui om, după patima ce o are.

25. Cel ce ia înfăţişarea prieteniei spre vătămarea aproapelui este lup ce-şi ascunde răutatea în piele de oaie. Acesta când află pe careva dintre ai lui Hristos, comportându-se cu simplitate sau rostind vreun cuvânt naiv, îl răpeşte şi îl sfâşie, vărsând nenumărate ocări asupra acelora peste ale căror cuvinte şi chipuri de purtare dă năvală, ca un "iscoditor al slobozeniei fraţilor în Hristos".[301]

26. Cel ce face pe tăcutul de dragul răutăţii plănuieşte vicleşug împotriva aproapelui. Neizbândind întru acesta,se depărtează, adăugând durere la patima sa. Dar cel ce tace pentru folos sporeşte prietenia şi se depărtează bucurându-se, ca unul ce a luat lumina ce împrăştie întunericul.

301 Galateni 2, 4.

27. Cel ce întrerupe cu obrăznicie pe cel ce grăieşte în adunare nu se poate ascunde că boleşte de slavă deşartă. Stăpânit de acesta, pune nenumărate piedici propunerilor, voind să taie şirul celor ce spun.

28. Înţeleptul, fie că învaţă pe alţii, fie că primeşte învăţătură, vrea să înveţe pe alţii şi să înveţe el însuşi numai cele de folos. Dar cel înţelept numai la părere, şi când întreabă şi când e întrebat scoate înainte numai lucrurile curioase.

29. Bunurile de care s-a împărtăşit cineva prin harul lui Dumnezeu e dator să le împărtăşească şi altora, cu inima largă. "În dar aţi luat, zice, în dar să daţi".[302] Căci cel ce ascunde darul în pământ bârfeşte pe Stăpîn că e aspru şi-şi cruţă trupul, ocolind virtutea. Iar cel ce vinde duşmanilor adevărul, pe urmă, neputând suporta ruşinea, ca unul ce e chinuit de slava deşartă, se spânzură.

30. Cei ce încă se tem de războiul cu patimile şi de năvala vrăjmaşilor nevăzuţi trebuie să tacă, adică să nu ia asupra lor însărcinarea de-a răspunde pentru virtute, ci să lase lui Dumnezeu, prin rugăciune, grija pentru ei, în "Ieşirea" se zice către aceştia: "Domnul va lupta pentru voi şi voi veţi tăcea".[303] Iar cei ce, după surparea prigonitorilor, cercetează chipurile virtuţilor spre a le învăţa cu recunoştinţă, trebuie să aibă numai deschisă urechea înţelegerii. Către aceştia zice: "Ascultă israele".[304] În sfârşit, celui ce doreşte cu putere cunoştinţa dumnezeiască, din pricina curăţeniei, i se potriveşte îndrăzneala cucernică. Către el se zice: "Ce strigi către

302Matei 10, 8.

303 Ieşirea 14,14.

304Deuteronomul 6, 4.

Mine?".[305] Aşadar celui ce din pricina temerii i s-a rânduit tăcere i se cuvine să-şi caute scăparea numai la Dumnezeu; celui ce i se porunceşte să asculte i se cade să fie gata spre ascultarea poruncilor dumnezeieşti; în sfârşit, celui ce se îndeletniceşte cu cunoaşterea i se cuvine să strige neîncetat, rugîndu-se pentru depărtarea relelor şi mulţumind pentru bunătăţile de care s-a împărtăşit.[306]

31. Sufletul nu se poate întinde niciodată după cunoştinţa lui Dumnezeu, dacă nu se va atinge Dumnezeu de el, făcând pogorământ, şi nu îl va ridica spre Sine. Căci nu poate străbate mintea omenească atâta cale, încât să ajungă la perceperea vreunei iluminări dumnezeieşti, dacă nu o atrage însuşi Dumnezeu (cât e cu putinţă minţii omeneşti să fie atrasă). Şi nu o luminează cu razele dumnezeieşti.[307]

32. Cel ce imită pe ucenicii Domnului nu se sperie de Farisei să facă Sâmbăta drumul printre semănături şi să smulgă spice; ci după străduinţele cu fapte ajungând la starea de nepătimire, culege raţiunile făpturilor, nutrindu-se în chip evlavios cu ştiinţa dumnezeiască despre existenţe.[308]

305 Ieşirea 14, 15.

306 Trei trepte; începătorii taie; progresaţii ascultă, fiind numai urechi; desăvârşiţii strigă către Dumnezeu cu îndrăzneală.

307 Orice cunoştinţă a lui Dumnezeu (gnoză) e prin har.

308 Sâmbătă e la sfârşitul activităţii morale; ea reprezintă nepătimirea la care ajunge sufletul prin împlinirea poruncilor, iar ajuns la această stare culege prin contemplaţie raţiunile din făptuiri, ca pe nişte spice. Numai când sufletul a ajuns la această fază, raţiunile făpturilor s-au copt pentru el, sunt bune să-l hrănească.

33. După Evanghelie, cel ce este numai credincios, mută muntele răutăţii lui prin făptuire,[309] scuturând de la sine afecţiunea de mai înainte faţă de lucrurile ce sunt prinse în şuvoiul nestatornic al celor ce cad sub simţuri. Cel ce poate însă să fie învăţăcel, primind în mâinile sale de la Cuvântul fărâmiturile pâinilor cunoştinţei, hrăneşte mii, arătând cu fapta înmulţirea puterii cuvântului.[310] Iar cel ce poate să fie şi Apostol vindecă toată boala şi toată neputinţa, scoţând draci, adică alungând puterea patimilor, vindecând bolnavi, adică readucând prin nădejde la deprinderea evlaviei pe cei lipsiţi de ea şi trezind prin cuvântul despre judecată pe cei moleşiţi de lenevie.[311] Căci cel ce a dat putere ucenicilor să calce peste şerpi şi peste scorpii,[312] nimiceşte atât începutul cât şi sfârşitul păcatului.[313]

34. Apostolul şi învăţăcelul este, desigur, şi credincios. Învăţăcelul însă nu e sigur şi Apostol,[314] dar este credincios. Iar cel ce e numai credincios nu e nici învăţăcel, nici Apostol. Dar prin viaţă şi contemplare, al treilea poate să fie mutat pe treapta şi la vrednicia celui de-al doilea, iar al doilea într-a celui dintâi.

35. Câte se produc în timp, potrivit cu legea timpului, când s-au desăvârşit se opresc la capătul creşterii lor naturale. Câte se fac însă din virtute, prin ştiinţa lui

309Matei 17, 19.

310Matei 15, 32.

311Matei 10, 1.

312Luca 10, 19, Şarpele e începutul, scorpia e sfârşitul păcatului.

313 Cele trei trepte ale lui Origen: credinciosul simplu, învăţăcelul şi apostolul.

314 Deci cel ajuns la contemplaţie nu părăseşte activitatea practică, ci iubind pe Dumnezeu, ajută şi pe oameni. Acuza apuseană că contemplaţia răsăritenilor dispreţuieşte practica vieţii e greşită.

Dumnezeu, când s-au desăvârşit, se mişcă iarăşi spre o nouă creştere. Căci sfârşiturile lor alcătuiesc începuturile altora. Aşa cel ce face să înceteze în sine, prin virtuţile cu fapta, ipostasul celor stricăcioase, a pus începutul altor modelări mai dumnezeieşti. Căci Dumnezeu niciodată nu încetează de-a împărtăşi din bunătăţile Sale, care nu au nici început. Fiindcă precum e propriu luminii să lumineze, tot aşa e propriu lui Dumnezeu să facă bine. De aceea în Lege, care descrie existenţa şi desăvârşirea în timp a celor supuse facerii şi stricăciunii, se cinsteşte Sâmbăta prin inactivitate. În Evanghelie însă, care înfăţişează (introduce) stadiul celor spirituale, Sâmbăta e luminată prin săvârşirea de fapte bune,[315] chiar dacă se tulbură cei ce încă nu ştiu că Sâmbăta s-a făcut pentru om

315 Aici începe şirul capetelor despre Sâmbăta, în care Sf. Maxim îşi desfăşoară teologia sa proprie, prin tipuri folosite şi înainte de el. Iată cum priveşte Balthasar această teologie (op. cit., 118): Pentru Origen şi Evagrie, Sâmbăta e odihna de pe urma rnişcării adusă de căderea în păcat şi totodată actualizarea desăvârşită a minţii omului lăuntric. Pentru Dionisie Areopagitul ea e extazul făptuirii peste natura sa şi deci nu mai este o lucrare, ci o pătimire. Maxim însă, urmând lui Grigorie de Nissa, cunoaşte o mişcare temporală care ia sfârşit şi una eternă, care după orice realizare a unei ţinte, porneşte mai departe. Dar această mişcare eternă nu aparţine naturii spiritului creat, cum pare a socoti Grigorie de Nissa, ci e prin harul dumnezeiesc. In Legea veche Sâmbăta se cinstea prin odihnă, căci era socotită că încheie mişcarea în timp, după ea nemaiurmând nimic, în Evanghelie e cinstită prin facere de bine, arătându-se că după desăvârşirea ajunsă prin activitatea practică, începe urcuşul spre o nouă desăvârşire, începe studiul cunoaşterii duhovniceşti. Dar contemplativul nu se opreşte nici din împlinirea poruncilor, nu încetează de-a fi şi credincios (πρακτικός), curn s-a spus în cap. 34. De aceea stadiul cel nou este inaugurat tot prin fapte, dar săvârşite cu altă înţelegere. Astfel cade acuza apusenilor că ortodocşii, considerând contemplaţia superioară activităţii, neglijează opera caritativă.

şi nu omul pentru Sâmbătă şi că "Fiul Omului Domn este şi al Sâmbetei".[316]

36. În Lege şi Prooroci se vorbeşte de Sâmbăta, de Sâmbete şi de Sâmbetele Sâmbetelor,[317] precum se vorbeşte de tăierea împrejur şi de tăierea tăierii împrejur; şi tot aşa de seceriş şi de secerişul secerişului, după cum s-a spus: "Când seceraţi secerişul vostru".[318] "Sâmbăta" este sfârşitul filosofiei active, naturale şi teologice.[319] "Sâmbetele" sunt sfârşitul facerii (al devenirii) şi al raţiunilor ei. Iar "Sâmbetele Sâmbetelor" intrarea la raţiunile mai duhovniceşti cu simţirea şi cu mintea, şi gustarea fericită a lor. Iar aceasta se petrece în chip întreit cu fiecare din cele spuse, ca să cunoască cel ce se îndeletniceşte cu cunoştinţa (gnosticul), raţiunile pentru care Moise, murind, se odihneşte (sabatizează) afară de pământul sfânt,[320] Iisus Navi, trecând Iordanul, săvârşeşte tăierea împrejur,[321] iar cei ce moştenesc pământul cel bun aduc lui Dumnezeu prinos din prisosinţa secerişului îndoit.[322]

37. Sâmbăta este nepătimirea sufletului raţional, care prin făpture a lepădat cu totul semnele păcatului.

316Marcu 2, 27.

317 Ieşirea 31, 13-15.

318Leviticul 13, 10.

319 Sfârşitul celor trei trepte ale urcuşului duhovnicesc.

320Deuteronomul 34, 16.

321Iosua5,3.

322 E o gradaţie: Moise rămâne în afară de locul lui Dumnezeu (Canaan), oarecum în curtea templului: Iisus Navi introduce pe cei conduşi de el, prin a doua tăiere împrejur (o sporită curăţire) în locul Domnului (Sfânta), iar cei ce se bucură de secerişul îndoit din ea au ajuns în Sfânta Sfintelor.

38. Sâmbetele înseamnă slobozenia sufletului raţional, care a lepădat chiar şi lucrarea după fire a simţurilor, prin contemplaţia naturală în duh.

39 Sâmbetele Sâmbetelor înseamnă odihna duhovnicească a sufletului raţional care-şi retrage mintea chiar şi de la raţiunile mai dumnezeieşti din lucruri şi şi-o leagă cu totul numai de Dumnezeu în extazul iubirii, şi prin teologia mistică (cunoaşterea tainică a lui Dumnezeu) o face cu desăvârşire neclintită de la Dumnezeu.[323]

40. Tăierea împrejur este lepădarea afecţiunii pătimaşe a sufletului pentru cele ce se nasc şi pier.

41. Tăierea împrejur a tăierii împrejur este lepădarea şi tăierea desăvârşită chiar şi a pornirilor fireşti ale sufletului spre cele ce se nasc şi pier.[324]

323 In cap. 36-47 se descriu cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc, care corespund cu ale lui Evagrie: a) treapta activă (practică), a curăţirii prin împlinirea poruncilor, b) treapta contemplării raţiunilor din lume, căreia îi zice contemplare naturală (φυσική θεωρία), pentru că e orientată, nu pentru că s-ar face cu puterea naturală a raţiunii, căci e contemplarea prin har şi în duh şi ca treapta cunoaşterii mistice, directe a lui Dumnezeu, la extazul dragostei.

Cele trei tipuri corespund în gradaţia lor aproximativ astfel:

Sâmbăta	Sâmbetele	Sâmbetele Sâmbetelor
Tăierea Împrejur	A doua tăiere împrejur	
Secerişul	Secerişul îndoit	
Activitatea practică		
Contemplaţia naturală	Teologia mistică	

Incap. 36 din tipul prim se ia prima treaptă (Moise), din al doilea a doua (Iisus Navi) şi din al treilea a treia (Secerişul îndoit). In capitolul 37 - 47 se dezvoltă apoi tema din capitolul 36.

324 Sf. Maxim foloseşte termenul de γενεσις, care cuprinde orice facere şi devenire, şi nu de gevnnhsi", care înseamnă naştere. De aceea

42. Secerişul sufletului raţional este culegerea şi cunoaşterea pricepută a raţiunilor mai duhovniceşti, fie ale virtuţii, fie ale naturii.

43. Secerişul secerişului este înţelegerea total inaccesibilă a lui Dumnezeu, ce se iveşte în minte în chip necunoscut, după contemplarea tainică a celor inteligibile; pe aceasta o aduce după cuviinţă Domnului, cel ce laudă pe Ziditor cu vrednicie din cele văzute şi nevăzute.

44. Dar mai este şi un alt seceriş mai duhovnicesc despre care se spune că este al lui Dumnezeu însuşi; şi o altă tăiere împrejur mai tainică; şi o altă Sâmbătă mai ascunsă, în care se odihneşte Dumnezeu, oprindu-se din lucrurile Sale.[325] Căci zice Scriptura; "Secerişul este mult, iar lucrătorii puţini"[326] şi "tăierea împrejur a inimii în duh",[327] şi: "A binecuvântat Dumnezeu ziua a şaptea şi a

am tradus: "afecţiunea pătimaşă (respectiv mişcarea naturală) faţă de cele ce se nasc şi pier" şi nu "faţă de naştere", (Vezi Balthasar, op, cit., 121). In ac. cap. 40-41 cele două tăieri împrejur înseamnă dobândirea deplinei nepătimiri prin omorârea afecţiunii faţă de lucruri, deci prima treaptă sau purificarea (coresp. cu Sâmbăta), cele două secerişuri din cap. 42-43 reprezentând treapta a 2-a şi a 3-a.

325 La capitolul acesta se anunţă, iar în cele trei următoare se descrie oprirea sau tăierea totală a lucrărilor naturale ale făpturilor, ceea ce se întâmplă prin odihna lui Dumnezeu din activitatea care întreţine aceste lucrări. E odihna din veacul viitor, când toate cele create revin la Dumnezeu, sau Dumnezeu e totul în ele. E înlocuirea lucrării create prin cea dumnezeiască. Făptura devine "loc" pur al apariţiei lui Dumnezeu. E cea mai înaltă treaptă la care ajung făpturile. Dumnezeu ne adună pe toţi ca la un seceriş, ne taie împrejur, adică ne curăţă prin lucrarea lui exclusivă şi se odihneşte de lucrarea naturală din noi.

326Luca 10, 2.

327Romani 2, 29.

sfinţit-o pe ea, că în acesta s-a odihnit de toate lucrurile Sale, pe care a început Dumnezeu să le facă.[328]

45. Secerişul lui Dumnezeu este sălăşluirea şi aşezarea totală întru El a celor vrednici, lucru ce va avea loc la sfârşitul veacurilor.

46. Tăierea împrejur a inimii în duh este înlăturarea totală a lucrărilor naturale ale simţirii şi minţii, îndreptate spre cele sensibile şi inteligibile, preface în întregime sufletul şi trupul în ceea ce este mai dumnezeiesc.

47. Odihna de Sâmbătă a lui Dumnezeu (sabatismul lui Dumnezeu) este revenirea deplină a tuturor celor făcute la El, când lucrarea Lui atotdumnezeiască, ce se săvârşeşte în chip negrăit, se va odihni de lucrarea naturală din ele. Căci Dumnezeu se va odihni de lucrarea naturală din fiecare făptură, prin care se mişcă în chip natural fiecare, atunci când fiecare, primind după măsura sa lucrarea dumnezeiască, va fi ajuns la graniţa lucrării sale naturale îndreptată spre Dumnezeu.[329]

48. Cei ce se străduiesc trebuie să cerceteze care sunt lucrurile de care se cuvine să gândim că Dumnezeu a pus un început facerii lor; şi care sunt acelea cărora nu le-a pus nici un început? Căci dacă "Dumnezeu se odihneşte de toate lucrurile pe care a început să le facă",[330] vădit este că nu se odihneşte de acelea pe care n-a început să le facă.

328 Facerea 2, 2.
329 Lucrarea naturală din fiecare va înceta atunci când va fi ajuns la graniţa puterilor în strădania de a cunoaşte pe Dumnezeu οπόταν τήν κατα φυσιν όρίσῄ ενεργειαν. E un fel de moarte mistică a făpturii în Dumnezeu în ea. (Comp. cap. 62 din suta a II-a a *Capetelor despre dragoste).*
330Facere 2, 2.

Lucruri ale lui Dumnezeu, care au început să existe în timp, sunt toate acelea care există prin participare (τα μετελοντα). Aşa sunt de pildă diferitele esenţe ale lucrurilor. Căci ele au neexistenţa mai bătrână decât existenţa lor. A fost o dată când lucrările care există prin participare nu erau. Iar lucruri ale lui Dumnezeu, care n-au început să existe în timp, sunt cele participate, (τα μευεχτα), la care participă prin har cele care se împărtăşesc.

Aşa este de pildă bunătatea şi tot ce se cuprinde în raţiunea bunătăţii. Şi, simplu vorbind, toată viaţa, nemurirea, simplitatea, neschimbabilitatea şi infinitatea, şi câte sunt cugetate ca existând fiinţial în preajma lui Dumnezeu. Acestea sunt şi lucruri ale lui Dumnezeu, dar şi neîncepute temporal. Căci n-a fost neexistenţa mai veche ca virtutea, nici ca altceva din cele spuse, deşi cele care participă la ele, în ele însele, au început să existe în timp. Căci fără de început este toată virtutea, neavând timpul mai bătrân decât ea, ca una ce are pe Dumnezeu din veci ca singurul Părinte născător al existenţei ei.[331]

331 Acest cap. stă în legătură cu cel dinainte. Dacă Dumnezeu se va odihni de la susţinerea activităţilor create, se pune Întrebarea: ce este în făpturi creat şi ce necreat? Create sunt în făpturi cele ce există prin participare, iar necreate cele de care se împărtăşesc acestea. De pildă în bunătatea omenească se distinge o strădanie a omului de-a se împărtăşi de bunătatea divină, care pe de altă parte e şi ea o forţă ce susţine şi atrage strădania omenească. în viaţa viitoare strădania omenească, ajungând la limitele ei, se va odihni întreagă în harul de bine făcător al lui Dumnezeu, nemairămânând decât bunătatea omenească în făpturi. Acestea vor continua să existe ca subiecte, dar vor fi umplute întregi de puterile, de lucrările şi de însuşirile divine; de bunătatea, de nemurirea, de neschimbabilitatea, de infinitatea lui Dumnezeu, nu prin natura lor, ci prin har. De observat că şi pe acestea le numeşte Sf. Maxim lucruri sau fapte (εργα) ale lui Dumnezeu şi nu Dumnezeu însuşi, care este infinit mai presus de ele, cum arată capitolul următor. De aceea Sf. Grigorie Palama a folosit acest cap. şi

49. Dumnezeu este de infinite ori infinit deasupra tuturor lucrurilor (a celor ce sunt), atât a celor care participă, cât şi a celor participate. Căci tot ce are existenţa ca predicat este lucru al lui Dumnezeu, chiar dacă unul a început să existe temporal prin facere, iar altul e sădit după har în cele ce s-au făcut, ca o oarecare putere înnăscută, vestind limpede pe Dumnezeu, care există în toate.[332]

cel următor pentru a dovedi teza despre deosebirea între fiinţa şi lucrările necreate ale lui Dumnezeu. La încetarea celor pieritoare şi la continuarea celor necreate în făpturi aplicase Origen cuvântul Domnului: "Cerul şi pământul vor trece, dar raţiunile mele λόγοι nu vor trece". E vorba de raţiunile dinamice, care au creat şi îndumnezeiesc făptura. (Vezi Balthasar, *op. cit.,* 104-5).

332 Ideea că Dumnezeu este de infinite ori infinit mai presus de lucrările Sale necreate, între care aflăm chiar şi infinitatea, se înţelege în sensul că făptura creată, chiar dobândind lucrările divine, totuşi nu le are de la început, ba chiar niciodată, în întregime, ci continuă etern să sporească în ele, cum va explica mai târziu Sf. Grigorie Palama. Iar în identificarea cu însăşi fiinţa lui Dumnezeu nu va ajunge niciodată. E de remarcat apoi că şi aceste lucrări şi însuşiri necreate Sf. Maxim le numeşte tot e!rga şi tot o!nta ca şi pe lucrurile create (παντων των όντων και μετεχόντων και μετεχομενων), aşadar le consideră într-o solidaritate cu creaţiunea. De aici urmează că lucrările şi atributele necreate, de care e vorba, sunt lucrări şi atribute anume destinate făpturilor, având rostul de a le da acestora subzistenţă şi de a le desăvârşi. Deci ca unele ce sunt oricum adaptate făpturilor şi "coborâte" la ele, aceste lucrări sunt infinit mai jos decât Dumnezeu în absoluta Sa suveranitate şi transcendenţă. O nemurire a făpturii nu va fi niciodată o nemurire egală cu a lui Dumnezeu, chiar dacă e primită de la El, căci e o nemurire adaptată la măsura (αναλόγως) făpturii. Sf. Grigorie Palama avea dreptate să vorbească de dumnezeire superioară şi inferioară. De observat iarăşi că Sf. Maxim, deşi face o distincţie categorică între firea omului ca creatură şi harul cel necreat, totuşi spune de har că e înnăscut ei, în sensul că ea aspiră după el, că numai prin el se poate dezvolta, că este pentru ea o necesitate "naturală". Sf. Părinţi răsăriteni fac o distincţie, dar nu o separaţie funcţională între

50. Toate cele nemuritoare şi însăşi nemurirea, toate cele ce vieţuiesc şi însăşi viaţa, toate cele sfinte şi însăşi sfinţenia, toate cele virtuoase şi însăşi virtutea, toate cele bune şi însăşi bunătatea, toate cele ce există şi însăşi existenţa, e vădit că sunt lucrurile (εργα) lui Dumnezeu. Dar unele au început să existe în timp, căci a fost dată când nu erau, iar altele n-au început să existe în timp, căci n-a fost vreodată când nu era virtute sau bunătate, sfinţenie şi nemurire. Şi cele care au început în timp, sunt şi se numesc ceea ce sunt şi se numesc, prin participare la cele ce n-au început în timp. Căci Dumnezeu este Ziditorul a toată viaţa, nemurirea, sfinţenia şi virtutea. Iar El este deasupra fiinţei tuturor celor ce sunt cugetate şi numite.

51. Ziua a şasea, după Scriptură, arată împlinirea celor ce sunt sub fire; a şaptea pune capăt (circumscrie) mişcării temporale; iar a opta închipuieşte felul stării celei mai presus de fire şi de vreme.[333]

natură şi har. Lumea concretă e pentru ei întotdeauna o totalitate constituită din natură şi har.

333 Cap. acesta anunţă tema dezvoltată în cap. 52-57. Prin icoana zilei 6,7 şi 8 se reia din nou problema trecerii făpturii la Dumnezeu. În ziua a şasea creaţiunea se încheie, ajunge la împlinirea ei, având curând să înceapă un nou stadiu dincolo de hotarul ei natural. În ziua a şaptea încetează cu totul orice mişcare temporală din cuprinsul ei. "E momentul golului (der Augenblik der "Leere") între mişcarea ei naturală ajunsă la limită şi prezenţa lui Dumnezeu în ea", cum zice Balthasar (op. cit., 124), ca ziua a opta să însemneze starea cea nouă de dincolo de fire şi de vreme. Despre simbolica numerelor la cei vechi a se vedea: F.L Dolger, *Das Octogon und die Szmbolik der Achtzahl, Antike und Christentum* 4, 3 Heft (1934), 153-187 şi Staehle, *Die Zahlenmzstik bei Philo von Alexandrien* (cf. H. Urs v.Balthasar, *op. cit.,* 125-126).

52. Cel ce trăieşte ziua a şasea numai în spiritul Legii, fugind de tirania patimilor care tulbură sufletul în mod activ, trece prin mare fără frică în pustiu, unde serbează numai Sâmbăta nelucrării patimilor. Dar cel care a trecut şi Iordanul, părăsind chiar şi starea de nelucrare a patimilor, a venit la moştenirea virtuţilor.[334]

53. Cel ce trăieşte ziua a şasea în duhul Evangheliei, omorând mai întâi primele mişcări ale păcatului, trece prin virtuţi la starea de nepătimire, pustie de tot păcatul, odihnindu-se cu mintea (serbând Sâmbăta), chiar şi de simpla închipuire a patimilor. Iar cel ce a trecut Iordanul se mută în ţara cunoştinţei, în care mintea, fiind zidită tainic de puterea păcii, devine locaş al lui Dumnezeu în duh.[335]

334 O altă interpretare mistică a zilei a şasea, a şaptea şi a opta. Cele trei zile, înţelese în spiritul legii, îl ajută pe om să devină numai un πρακτικός, dar nu-l duc până la unirea mistică. Starea aceasta se dobândeşte şi ea în trei etape: a) fuga de patimi, b) nepătimirea ca simplă absenţă a patimilor (pustia) şi c) intrarea în ţara virtuţilor. Aceste etape sunt cunoscute încă de Evagrie (Balthasar, op. cit., 126-127). Cele trei zile trăite în spiritul legii corespund acestor trei etape. Icoana celor trei zile e împletită cu aceea a: a) fugii din Egipt (ţara demonilor), b) intrarea în pustie şi c) intrarea în Canaan (Iisus Navi care viază în ţara cea nouă, în ziua a 8-a). Cel ce a trecut dintr-o stare în alta, trebuie să se simtă despărţit ca printr-o mare, sau ca printr-un râu, la cea dinainte.

335 A doua treaptă a urcuşului spre desăvârşire este împărţită şi ea în trei etape, închipuite prin cele trei zile (a 6-a, a 7-a şi a 8-a) trăite evanghelic. a) Prima etapă (ziua a 6-a) înseamnă smulgerea ultimelor rădăcini ale păcatelor, adică a primelor gânduri ale lui, b) în a doua etapă (ziua a 7-a) s-a obţinut eliberarea chiar şi de închipuirile patimilor, c) iar în a treia (ziua a 8-a) mintea, ajunsă în ţara cunoaşterii tainice a lui Dumnezeu, e zidită de pacea, pe care a dobândit-o, în templul lui Dumnezeu.

54. Cel ce şi-a umplut sieşi ziua a şasea, în chip dumnezeiesc, cu fapte şi cu gânduri cuviincioase şi şi-a isprăvit cu Dumnezeu, bine, lucrurile sale, a trecut cu înţelegerea dincolo de toată realitatea celor aflătoare sub fire şi sub vreme, şi s-a mutat la contemplaţia tainică a veacurilor şi a celor veşnice, odihnindu-se (serbând Sâmbăta) cu mintea în chip neştiut, prin părăsirea şi depăşirea tuturor existenţelor. Iar cel ce s-a învrednicit şi de ziua a opta a înviat din morţi, adică din toate cele ce sunt după Dumnezeu, sensibile şi inteligibile, raţiuni şi idei, şi a trecut la viaţa fericită a lui Dumnezeu, care singur este şi se zice cu adevărat şi propriu "Viaţă", devenind şi el însuşi, prin îndumnezeire, dumnezeu.[336]

55. Ziua a şasea este ultima împlinire a faptelor naturale ale virtuţii; a şaptea este isprăvirea şi oprirea cugetărilor contemplative naturale ale cunoştinţei negrăite; iar a opta este trecerea şi strămutarea celor vrednici la starea de îndumnezeire.[337]

336 A treia etapă a urcuşului şi ultima are şi ea trei etape. (De remarcat însă că fiecare treaptă reia oarecum pe cele anterioare, radicalizând opera lor. Fiecare curăţeşte, luminează şi apropie de Dumnezeu. Aşa cum, după Dionisie Areopagitul, fiecare treaptă îngerească se curăţă, se iluminează şi se desăvârşeşte, deşi o treaptă superioară e deasupra desăvârşirii obţinută de una inferioară). Cele trei etape ale ultimei sunt: a) Fapte şi gânduri cuvioase - virtuţi (ziua a şasea, zi de lucru, ziua ultimelor lucruri); b) Pe de o parte contemplarea celor veşnice, pe de alta "golirea", prin depăşirea tuturor existenţelor (ziua a 7-a); c) "Dar ziua a şaptea nu e ultima, ci starea ultimă apare de-abia cu ziua a opta, învierea mistică la viaţa dumnezeiască. Căci tot ce e creat trebuie să moară pentru a dobândi această viaţă dumnezeiască". (Balthasar, *op. cit.,* 128). Tot ce-i creat trece prin moarte pentru a învia, sau muritorul trebuie să se îmbrace în nemurire (I Cor. 15, 51 -53).

337 O scurtă recapitulare. Cele trei zile înfăţişează cele trei trepte generale ale urcuşului duhovnicesc: lucrarea virtuţilor, iluminarea prin contemplarea raţiunilor din făpturi, îndumnezeirea prin ridicarea

Domnul, vrând să arate că nu este ceva mai tainic decât ziua a şaptea şi a opta, le-a numit ziua şi ceasul desăvârşirii,[338] ca cele ce circumscriu tainele şi raţiunile tuturor. Aceste zile nu le va putea cunoaşte în nici un chip nici una din Puterile cereşti şi pământeşti, înainte de-a le încerca prin experienţă, afară de fericita Dumnezeire care le-a făcut pe acestea.

56. Ziua a şasea indică ideea existenţei simple a făpturilor; a şaptea însemnează modul existenţei fericite a lor; iar a opta indică taina negrăită a veşnicei existenţe fericite a făpturilor.[339]

57. Cunoscând că ziua a şasea este simbolul lucrării practice, să împlinim în ea toată datoria faptelor virtuţii, ca

deasupra firii. Mai bine zis arată pe cel ce s-a desăvârşit în fiecare din aceste faze, aflându-se la capătul lor si pe cale de-a trece în cea superioară. Ziua a 6-a fiind ultima zi de lucru, reprezintă desăvârşirea în practica virtuţilor, dar tocmai de aceea punctul de încheiere a acestei faze şi de trecere în ziua a 7-a, în faza iluminării. Tot aşa ziua a 7-a reprezintă şi contemplarea raţiunilor, dar şi isprăvirea acestui lucru şi odihna de el, golul care aşteaptă să se umple de Dumnezeu în ziua a 8-a, sau în faza a treia.

338 Ioan 19, 30.

339 E o altă gradaţie în trei trepte, obişnuită la Sf. Maxim. Făptura primeşte la început simplă existenţă (τό είναι), cu aspiraţia spre existenţa fericită (τό ευ είναι) ca apoi să dobândească existenţa fericită pentru veci (τό αει ευ είναι). E iarăşi începutul, mijlocul, sfârşitul. În Ambigua (P.G. 91, 1389 D. urm.) Sf. Maxim completează schema aceasta printr-o alta: a) existenţa simplă, b) realizarea existenţei prin mişcare şi libertate şi c) starea de graţie, întrucât făptura nu-şi poate ajunge prin sine desăvârşirea şi înveşnicirea. La ultima se ajunge prin trecerea dincolo de posibilităţile naturale. Ea e ziua a 8-a.

să se spună şi despre noi: "Şi a văzut Dumnezeu toate câte le-a făcut şi iată erau bune foarte".[340]

58. Iar datoria bunei lucrări, lăudată de Dumnezeu, şi-o împlineşte cel ce se osteneşte cu trupul să pregătească sufletului podoaba bogată şi felurită a virtuţilor.

59. Cel ce a isprăvit «pregătirea»[341] faptelor dreptăţii a trecut la odihna contemplaţiei cunoscătoare, ca adunând prin ea în chip demn de Dumnezeu raţiunile lucrurilor, să se odihnească apoi cu mintea de mişcarea în jurul ei.

60. Cel ce s-a făcut părtaş de odihna zilei a şaptea a lui Dumnezeu, luată asupra Sa pentru noi, se va împărtăşi şi de lucrarea Lui îndumnezeitoare, întreprinsă de asemenea pentru noi, din ziua a opta, adică de învierea cea tainică, părăsind şi el în mormânt giulgiul şi ştergarul de pe cap,

340 Facerea 1, 21. Căci întru câtva toate cele bune săvârşite de noi, Dumnezeu le face prin noi şi deci sunt opera Lui.

341 După ce în cap. 57-58 a arătat ce înseamnă în special ziua a 6-a, ca ultima fază de lucru, aşadar ca etapa de isprăvire, de desăvârşire a activităţii morale, în cap. 59 se precizează că ea e etapa "pregătirii" (în greceşte παρασκευή care e numele zilei de Vineri, iar cel ce a terminat această pregătire trece la ziua Sâmbetei, care e faza a doua a urcuşului duhovnicesc al omului, adică contemplarea raţiunilor din lume, dar totodată şi isprăvirea acestui lucru şi deci odihna minţii de orice mişcare. După această fază sau după ziua Sâmbetei urmează răpirea minţii la vederea lui Dumnezeu, fără nici o activitate din partea ei. Dar cel ce a ajuns la această stare, care e ziua a 8-a, a înviat în Domnul. Deci începând cu cap. 60 până la cap. 67, Sf. Maxim transpune simbolica celor trei zile de pe planul creaţiei şi al desăvârşirii ei pe planul patimilor şi al învierii Mântuitorului: Vineri (ziua a 6-a) e faza de pregătire pentru moartea lucrărilor naturale din noi (Sâmbăta), ca să învie în noi numai lucrarea dumnezeiască a lui Hristos (Duminică).

pe care văzându-le vreun oarecare Petru şi Ioan, cred că a înviat Domnul.[342]

61. Mormântul Domnului este sau lumea aceasta, sau inima fiecăruia dintre credincioşi; giulgiurile sunt raţiunile lucrurilor, împreună cu modalităţile virtuţilor: iar ştergarul cunoştinţa simplă şi nefelurită a celor inteligibile, împreună cu teologia, câtă ne este cu putinţă. Prin aceasta ni se face cunoscut mai întâi Cuvântul, căci fără de acesta înţelegerea Lui cea mai presus de aceasta, ne rămâne necuprinsă.[343]

342 E moartea lui Hristos pentru noi, prin care s-a odihnit de activitatea Sa pământească. Odihna aceasta e o paralelă a odihnei lui Dumnezeu de activitatea puterilor naturale din noi. Şi odihna aceasta şi cea a lui Hristos, sunt luate de Dumnezeu pentru noi. Dumnezeu "se coboară" la noi şi cu lucrările şi cu odihna Sa. Ideea odihnirii lui Dumnezeu de ziua a şaptea e împreunată cu ideea morţii lui Hristos. Hans Urs von Balthasar (op. cit., 132) spune că împreunarea celor două simbolici face din cap. ce urmează până la 67 cele mai adânci şi mai frumoase din toată opera. În ele se accentuează caracterul hristologic al misticii.

343 Pentru credinciosul simplu, la începutul urcuşului duhovnicesc, care crede dar nu are încă evidenţa cunoştinţei, lumea e mormântul Domnului, întrucât ştie că ascunde în ea raţiunile şi peste tot puterile Lui, dar nu-l vede pe El în mod evident. A şti că lumea e un mormânt al Domnului e un privilegiu al credinţei, pe care nu-l are cel necredincios, care nu-i acordă lumii acest caracter de-a ascunde pe Dumnezeu. Dar pentru cel progresat în viaţă duhovnicească, Dumnezeu nu mai e ascuns în lume, ci se străvede prin ea, ieşit de sub acoperământul mormântului.

Tot aşa cel aflător în faza strădaniilor pentru virtute, care crede dar n-are încă evidenţa celor crezute, e sigur că Hristos se află în adâncul inimii sale de la Botez şi El îi dă toată puterea nevoinţelor sale pentru virtute. Dar lucrul acesta îl ştie prin credinţă, nu prin evidenţă ca cel ce a progresat la cunoaşterea tainică (gnosticul). Hristos e în sine, dar acoperit.

În faza a doua, a iluminării, vedem giulgiurile Domnului, dar nu pe El însuşi, adică raţiunile divine din lume, sau modalităţile virtuţilor din noi (Sf. Maxim urmând lui Marcu Ascetul distinge între raţiunile

62. Cei ce înmormântează cu cinste pe Domnul îl vor vedea şi înviind cu slavă. Dar nu poate fi văzut de nimenea din cei care nu sunt din aceştia. Căci nu mai poate fi prins de cursele vrăjmaşilor, nemaiavând veşmintele de din afară, prin care părea că vrea să fie prins de cei ce umblau să-l prindă, şi primea să pătimească pentru mântuirea tuturor.[344]

lucrurilor şi chiar ale virtuţilor şi "modurile", sau modalităţile lor, adică între sensurile şi diferitele înfăţişări practice luate de ele), ca semne vădite că El a fost sau este în lume sau în noi, dar când să-L sesizăm ne scapă, ca fiind mai presus de puterea noastră de înţelegere. Chiar ştergarul de pe cap, sau intuiţia unitară şi nediscursivă a înţelepciunii divine din lume, nu e o sesizare a lui Dumnezeu însuşi care rămâne mereu mai presus de cuprinderea noastră. Putem avea o tot mai copleşitoare evidenţă tainică neconceptuală a prezenţei Lui, dar nu-L putem cuprinde pe El însuşi, cum nu l-a putut atinge Maria Magdalena după înviere (Ioan 20, 16).

344 Cei ce cred că lumea sau inima proprie e mormântul Domnului îl înmormântează cu cinste, ca Nicodim şi Iosif din Arimateea. Aceştia se pregătesc ca să vadă şi învierea Lui, silindu-se prin faptele virtuţii să ajungă la evidenţa cunoştinţei. Dar cei care nu pornesc de-acolo, de la credinţa care nu ţine de la început să vadă, şi de la străduinţele asumate pe baza ei, ci vreau să-L vadă de la început în mod palpabil, demonstrat, sau arătat ca orice obiect material, nu-L vor vedea pe Domnul. Aceştia sunt duşmanii Lui, sau leneşii. Trebuie să admiţi la început că Domnul nu poate fi văzut, dar să ţii de lucru sigur că este în lume şi in tine prin Botez, iar pe baza acestei credinţe să iei asupra ta osteneala îndelungată a purificării tale de patimi şi a dobândirii virtuţilor, ca apoi să-L vezi înviind din adâncul tău sau al lumii unde era înmormântat, dar de unde îţi dăruia puterea vieţii morale. Cine vrea să-L vadă pe Domnul de la început şi apoi să se angajeze la credinţa în El, nu va ajunge să-L vadă. E cel ce vrea să-L cunoască de la început prin raţionament şi prin vedere, nu prin credinţă. Dar cel ce întreprinde purificarea sa de patimi prin lucrarea virtuţilor se omoară şi se suie împreună cu Hristos, adică se omoară pe sine ca om vechi pentru a învia apoi, tot cu Hristos, ca om nou.

63. Cel ce înmormântează cu cinste pe Domnul este cinstit de cei iubitori de Dumnezeu, căci L-a scăpat pe El după cuviinţă de ocara mulţimii, nelăsând ca motiv de hulire celor necredincioşi pironirea Lui pe lemn. Iar cei ce pecetluiesc mormântul şi rânduiesc ostaşi sunt vrednici de ură; aceştia şi când înviază Cuvântul, îl defăimează că a fost furat, cumpărând cu argint pe ostaşi pentru a-L batjocori pe Mântuitorul cel înviat, precum au cumpărat pe mincinosul ucenic (adică chipul înşelător al virtuţii), pentru a li-L vinde. Cel ce se îndeletniceşte cu cunoaşterea (gnosticul), cunoaşte înţelesul celor spuse. El ştie cum şi de câte ori se răstigneşte Domnul, se înmormântează şi învie, omorând gândurile pătimaşe, aduse de draci în inimă, gânduri care şi-au împărţit între ele în vremea ispitelor, ca pe nişte haine, chipurile bunei purtări morale, şi ridicându-se ea deasupra unor peceţi, peste semnele păcatelor de mai-nainte, întipărite în suflet.[345]

64. Tot iubitorul de argint, făţărind virtutea prin evlavie, când află materia pe care doreşte să şi-o agonisească, înlătură înfăţişarea prin care era socotit mai înainte ucenic al Domnului.

345 Cei ce înmormântează cu cinste pe Domnul, o fac cu nădejdea că va învia, făcând totul pentru aceasta prin împlinirea poruncilor. Aceştia cred în prezenţa şi în puterea Lui ascunsă în ei. Dar cei ce pecetluiesc mormântul şi pun ostaşi sunt cei ce cred că a murit definitiv, că nu va mai învia. Iar când unii spun că El a înviat în niscai credincioşi, îi cumpără ca să explice altfel acest lucru. Gnosticul, cel progresat până la ultima treaptă a experienţei învierii Domnului în sine, ştie însă că Domnul se răstigneşte şi învie chiar în el de multe ori. Căci viaţa spirituală nu înaintează în linie suitoare dreaptă, ci are nenumărate zigzaguri şi întoarceri. Cel ajuns pe treptele cele mai înalte nu rămâne mereu acolo, ci mereu are să reia lupta cu ispitele gândurilor pătimaşe urcând iarăşi pentru câtva timp la trăirea clară a prezenţei lui Dumneze.

65. Când vezi pe unii îngâmfaţi că nu rabdă să fie lăudaţi aceia care sunt mai buni, ci caută să înăbuşe adevărul care se grăieşte, împiedicându-l prin tot felul de încercări şi clevetiri necuviincioase, înţelege că Domnul e răstignit şi înmormântat din nou de aceştia şi păzit de ostaşi şi de peceţi.[346] Dar Cuvântul, răsturnându-i la pământ, învie iarăşi, arătându-se cu atât mai luminos cu cât este mai combătut, întărindu-se în nepătimire prin pătimiri. Căci este mai tare ca toţi, ca Cel ce este şi se numeşte Adevărul.

66. Taina întrupării Cuvântului cuprinde în sine înţelesul tuturor ghiciturilor şi tipurilor din Scriptură şi ştiinţa tuturor făpturilor văzute şi cugetate. Căci cel ce a cunoscut taina crucii şi a mormântului a înţeles raţiunile celor mai-nainte spuse; iar cel ce a cunoscut înţelesul tainic al învierii a cunoscut scopul spre care Dumnezeu a întemeiat toate de mai-nainte.[347]

346 E înmormântarea cea fără evlavie, spre deosebire de cea evlavioasă descrisă în cap. de mai sus.

347 Acest cap. şi cel următor ne introduce în sanctuarul cugetării Sf. Maxim. Într-un anumit sens ele alcătuiesc centrul acestei opere, căci se împleteşte speculaţia despre Logos a lui Origen (iconomia) cu sabatismul şi problema transcendenţei (teologia)... Întruparea Domnului este centrul, sensul şi scopul lumii, ba moartea şi învierea lui Hristos sunt numai forma concretă a legii universale în general, cum arată cap. următor, chiar făcând abstracţie de păcat. Desigur Maxim nu exclude păcatul - deci nu e martor direct pentru teoria scotistă a întrupării - dar modelează legea întrupării după legea firii, ba aceasta e întocmită în sfatul dumnezeiesc în vederea aceleia. Lumea este prin natura ei destinată să fie jertfită lui Dumnezeu şi de aceea mântuirea lui Hristos are forma morţii ca jertfă; dar destinaţia aceasta s-a dat lumii în vederea tainei lui Hristos". (Hans Urs von Balthasar, op. cit., 135). Sau pe un plan mai înalt, voluntar şi duhovnicesc, Hristos împlineşte o lege, pe care, involuntar şi natural, trebuie să o împlinească toată zidirea. E o lege supremă, după care tot ce e muritor trebuie să moară pentru a primi nemurirea, neputând

67. Toate cele văzute (fenomenele) se cer după cruce, adică după deprinderea de-a stăvili afecţiunea faţă de ele a celor ce sunt duşi prin simţuri spre ele.[348] Iar cele inteligibile (noumenele) toate au trebuinţă de mormânt, adică de nemişcarea totală a celor ce sunt purtaţi spre ele de minte.[349] Căci împreună cu afecţiunea şi cu mişcarea aceasta fiind înlăturată şi lucrarea şi mişcarea naturală îndreptată spre cele create, răsare Cuvântul singur, existând de sine, ca ridicat din morţi, circumscriind toate cele ce au provenit din El. Acum nimeni nu mai e legat de El prin relaţie naturală, căci după har, dar nu după fire se efectuează mântuirea celor ce se mântuiesc.[350]

coexista elementul muritor cu cel nemuritor în aceeaşi fiinţă, sau creatul cu funcţie activă cu necreatul primit ca har. Sau altfel: făptura ori se mistuie duhovniceşte ca omagiu adus lui Dumnezeu, dacă vrea să trăiască prin El, sau e omorâtă de păcat şi pedeapsă. Ea trebuie să aleagă o moarte, sau moartea spre viaţă, sau moartea spre moarte.

348 E explicarea cuvântului paulin: "Mie lumea s-a răstignit". Dar nu numai prin voinţa mea de-a le socoti moarte, ci prin faptul că mă învaţă să constat că toate se veştejesc şi pier, ceea ce îmi domoleşte pasiunea faţă de ele. Lumea făpturilor mi se răstigneşte într-un mod foarte obiectiv: prin faptul că toate sunt prin ele însele moarte. Prin aceasta ea vrea să creeze în mine deprinderea (aptitudinea (εξις) de a mă reţine de la afecţiunea faţă de ea, de-a ieşi din relaţia (σχεσις) care mă leagă de ea, "se cere" după această deprindere a mea de-a o răstigni. Această deprindere e crucea prin care omor afecţiunea mea faţă de ele, sau prin ea le omor pe ele pentru mine.

349 Cele inteligibile se cer şi ele prin caracterul lor definit şi relativ, după mormânt. Iar mormântul lor este nemişcarea minţii noastre spre ele. După ce le-a cunoscut, mintea se opreşte de-a cugeta la ele. Toată activitatea ei naturală încetează, aşteptând în ea lucrarea lui Dumnezeu, prin care să-l cunoască pe El nemijlocit Pe acestea nu s-ar putea spune că le-a îngropat afară de sine, o dată ce le-a cunoscut. Dar numai cugetând la ele, le-a îngropat în sine, fiindu-i totuşi bune la agerirea ei, prin care va cunoaşte mai uşor raţiunile lor în Dumnezeu.

350 Toate trebuie să moară pentru noi, realităţi fenomenale şi noumenale, pentru ca Hristos să se ridice pentru noi singur din toate

68. Şi veacurile şi timpurile şi locurile sunt din cele ce există pentru ceva (sunt relative); căci fără de acestea nu este nimic din cele ce sunt gândite împreună cu ele. Dumnezeu, însă, nu este din cele ce există pentru ceva; Căci nu are nimic, care să fie împreună gândit cu El. Dacă, prin urmare, însuşi Dumnezeu este moştenirea celor vrednici, cel ce se va învrednici la acest har va fi mai presus de toate veacurile, timpurile şi locurile, având ca loc pe însuşi Dumnezeu, după cum s-a scris: «Fii mie Dumnezeu ocrotitor şi loc întărit, ca să mă mântuieşti pe mine» (Ps. 70, 3).[351]

69. Ţinta nu are nimic asemănător mijlocului, căci atunci n-ar fi ţintă. Iar mijloc sunt toate cele de după început, care sunt departe de ţintă. Dacă prin urmare toate veacurile, timpurile şi locurile, cu cele împreună cugetate

aceste lucruri moarte. Învierea fiind o stare transcendentă întregii existenţe şi activităţi naturale, toată aceasta trebuie să moară în noi, aşadar întreg omul fenomenal şi noumenal, ca să putem ajunge la ea prin har. Nici mintea în starea ei naturală nu obţine pe Hristos, cum ar părea că susţine Evagrie, ci numai omul transcendent, de dincolo; nu natura, ci harul. Mintea (νους) e numai facultatea capabilă de-a primi prin har pe Dumnezeu, dar nu aceea care cuprinde potenţial ea însăşi pe Dumnezeu (Hans Urs von Balthasar, *op. cit.,* p.136). Până activează omul prin puterile sale naturale, e legat de Logos prin relaţie naturală. Dar mântuirea se efectuează dincolo de planul raţional, exclusiv prin har. În sensul acesta, că Hristos e cel ce ne dă şi puterea de a-l primi, trebuie înţeles că tot ce e natural moare, ca să apară singur Hristos, dar nu în sensul dispariţiei făpturii, ca totul în noi şi afară de noi să devină Hrisios (pan - sau isochritism). O spune aceasta Sf. Maxim în rândurile din urmă ale acestui cap., declarând că Hristos "le circumscrie" pe toate în Sine, dar nu le desfiinţează; le ridică pe planul relaţiei prin har cu El, adică le mântuieşte prin iubirea Lui, nu prin puterile lor naturale.

351 Cel ce va avea pe Dumnezeu va fi mai presus de timp, de spaţiu şi de veacuri, căci Dumnezeu nu există împreunat cu vreuna din acestea.

cu ele, sunt după Dumnezeu, care este începutul fără de început, şi sunt departe de El, ca ţintă nesfârşită, nu se deosebesc întru nimic de mijloc. Iar dacă ţinta celor ce se mântuiesc este Dumnezeu, când aceştia ajung la ţinta cea mai de pe urmă, nu mai trebuie cugetat nimic din cele ale mijlocului ca aflându-se în ei.[352]

70. Întreaga lume, hotărnicită (definită, determinată) prin raţiunile ei, este şi se numeşte loc şi veac al celor ce se află în ea. Având ca moduri ale înţelegerii naturale pe cele concrescute cu ea, acestea pot hărăzi celor ce o locuiesc o cunoaştere parţială a înţelepciunii lui Dumnezeu, răspândită în toate. Până ce oamenii se folosesc de aceste moduri ale înţelegerii, nu se pot afla în afară de mijloc şi de cunoaşterea din parte. Dar când va înceta ceea ce e din parte, prin arătarea a ceea ce e desăvârşit, şi vor trece toate oglinzile şi ghiciturile, venind Adevărul faţă către faţă, atunci cel ce se mântuieşte, desăvârşindu-se după Dumnezeu, va fi mai presus de toate lumile, de toate veacurile şi de toate locurile, prin care era condus mai-nainte, ca prunc.[353]

352 Aceeaşi idee din cap. anterior, argumentată cu schema început, mijloc, sfârşit (ţintă). Cel ce a ajuns la ţintă, la Dumnezeu, nu mai poate avea în sine nimic din cele de la mijloc (veacuri, timpuri şi cele ce ţin de ele). În cel ajuns în Dumnezeu totul e transcendent, supranatural, nu prin dezvoltarea naturalului, ci prin "moartea" sau oprirea şi apoi prin depăşirea lui. Dumnezeu este 'începutul fără început, adică început sau principiu pentru lume, dar nu pentru sine.

Dumnezeu e o "ţintă nesfârşită", există adică un progres etern în El, dar totuşi din moment ce s-a depăşit naturalul şi s-a intrat în zona Lui, s-a intrat în zona "sfârşitului", s-a ieşit din cele de la mijloc.

353 Aceeaşi idee ca în cele două capete anterioare. Cunoaşterea prin modurile lumii - ale mijlocului - e o cunoaştere din parte. Când vom ajunge faţă către faţă cu Dumnezeu, vom părăsi aceste moduri de cunoaştere.

71. Pilat este tipul legii firii; iar gloata jidovilor este tipul legii scrise. Cel ce nu s-a ridicat deci prin credinţă peste acestea două nu poate primi Adevărul mai presus de fire şi de raţiune, ci răstigneşte singur pe Cuvântul, fie socotind Evanghelia sminteală, ca iudeul, fie nebunie, ca elinul.

72. Când vezi pe Irod şi pe Pilat împrietenindu-se pentru omorârea lui Iisus, gândeşte-te la întâlnirea într-un gând a dracului desfrânării şi al slavei deşarte pentru a omorî raţiunea virtuţii şi a cunoştinţei. Căci dracul iubirii de slavă deşartă, făţărnicindu-se că iubeşte cunoştinţa duhovnicească, o trimite dracului desfrânării. Iar cel al desfrânării, făţărnicind curăţenia prin renunţare, o trimite dracului slavei deşarte. De aceea: «îmbrăcând, zice, Irod, haină strălucită, a trimis pe Iisus înapoi lui Pilat».[354]

Pentru Maxim "raţiunea unui lucru este totodată graniţa, definiţia, măsura lui, aşadar exprimă în acelaşi timp fiinţa şi mărginirea lui" (Balthasar, op. cit., 116) Cunoaşterea acestor raţiuni, care foloseşte cele de la mijloc (veacuri, timpuri, locuri), nu e o cunoaştere desăvârşită. Desigur ea nu e numai o cunoaştere a acestor raţiuni, deci numai prin raţiune, căci ele sunt totuşi o oglindă a Celui infinit, dar mai multul acestei "vederi" să străvede totuşi prin oglinda raţiunilor sesizate de raţiune. Deci nu e o intuiţie care se dispensează de "raţiune" ca instrument subiectiv, şi de "raţiuni" ca obiect direct al ei. Dar trebuie notat că numai raţiunea călăuzită de credinţă vede "prin raţiuni" mai mult decât ele; numai pentru acea raţiune, raţiunile sunt oglinzi, având o natură de simbol, ca şi ghiciturile sau tipurile legii. Pentru raţiunea căzută, raţiunile nu mai sunt oglinzi ce trimit spre altceva, ci sunt ultima realitate. Ea omoară Adevărul dumnezeiesc. Iar o altă raţiune decât cea căzută, sau decât cea călăuzită de credinţă şi de har nu există, Aceasta o spune în cap. următoare (71-43).

354 Luca 23, 11.

73. Bine este a nu îngădui minţii să zăbovească în cele trupeşti şi în patimi. Căci «nu culeg, nici din ciulini smochine», adică din patimi virtuţi, «nici din scaieţi struguri»,[355] adică din trup cunoştinţa care dă bucuria.

74. Ascetul încercat prin răbdarea necazurilor, curăţit prin disciplinarea şi strunirea trupului şi desăvârşit prin îndeletnicirea cu vederile (contemplaţiile) înalte, se învredniceşte de mângâierea dumnezeiască. Căci «Venit-a Domnul, zice Moise, din Sinai», adică din încercări, «şi s-a arătat nouă din Seir», adică din osteneli trupeşti; «şi s-a grăbit din muntele Faran, împreună cu zeci de mii de sfinţi»,[356] adică din muntele credinţei, cu zeci de mii de sfinte cunoştinţe.

75. Irod are înţelesul cugetului trupesc; Pilat al percepţiei prin simţuri; Cesarul al celor ce cad sub simţuri; iar iudeii au înţelesul gândurilor sufleteşti. Sufletul, alipindu-se din neştiinţă de cele ce cad sub simţuri, predă Cuvântul (Raţiunea), simţurilor spre moarte, întărind împotriva lui, prin proprie mărturisire, împărăţia celor

355 Matei 7, 16.
356 Deuteronomul 33, 2.

stricăcioase.[357] Căci zic iudeii: «Nu avem împărat decât pe Cezarul».[358]

76. Irod ţine locul lucrării patimilor. Pilat pe al deprinderii amăgită de ele; Cezarul pe al întunecatului stăpânitor al lumii; iudeii pe al sufletului. Când deci sufletul, supunându-se patimilor, predă virtutea deprinderii păcătoase, respinge împărăţia lui Dumnezeu şi trece sub stăpânirea aducătoare de stricăciune a diavolului.

77. Nu ajunge sufletului pentru dobândirea bucuriei duhovniceşti să-şi supună patimile, dacă nu dobândeşte virtuţile prin împlinirea poruncilor. «Nu vă bucuraţi că vi se supun dracii», adică lucrările patimilor, «ci că numele voastre au fost scrise în cer»,[359] fiind trecute la locul nepătimirii de harul înfierii, dobândit prin porunci.

78. Cel ce a ajuns la treapta cunoaşterii[360] are neapărată trebuinţă de bogăţia virtuţilor cu fapta. «Cel ce are, zice, pungă», adică cunoştinţă duhovnicească, «să-şi ia, de asemenea şi traista», adică bogăţia virtuţilor cu fapta, care nutreşte din belşug sufletul. «Iar cel ce nu are

357 Cap. 71-75 e o transpunere a răstignirii Logosului pe plan interior (Logos-mystik), în sensul lui Origen. Ceea ce e caracteristic e că în această interiorizare Logosul e considerat mai mult ca Adevăr sau virtute, nu atât ca persoană. Irod, Pilat, Cezarul, poporul iudeu, sunt diverşi factori psihologici care conlucrează la omorârea Adevărului, a Raţiunii în noi. Iudeii sunt gândurile sufleteşti pătimaşe, care, conduse de Irod sau de cugetul trupesc, se ataşează împărăţiei lucrurilor sensibile stricăcioase şi lasă Adevărul pe seama percepţiei simţurilor, care propriu zis nu-l mai vede, îl omoară, dacă Adevărul nu stă în materia percepută de simţuri, ci în raţiunile lor şi în ceea ce se străvede dincolo de ele.

358 Ioan 19, 13.

359 Luca 10, 20.

360 Gnosticul.

(pungă şi traistă, adică cunoştinţă şi virtute) să-şi vândă haina şi să-şi cumpere sabie».[361] Să-şi predea adică cu râvnă trupul său ostenelilor virtuţilor şi să întreprindă, cu înţelepciune, războiul cu patimile şi cu dracii, pentru pacea lui Dumnezeu, spre a dobândi deprinderea de-a deosebi cu cuvântul lui Dumnezeu ceea ce este rău de ceea ce este bun.[362]

79. Domnul se arată în lume când are treizeci de ani, învăţând în chip ascuns pe cei ce străvăd prin acest număr tainele privitoare la El. Căci numărul treizeci, înţeles tainic înfăţişează pe Domnul ca Făcător şi Proniator al timpului, al firii şi al celor inteligibile de deasupra firii văzute. Al timpului, prin numărul şapte; căci timpul este înşeptit.[363] Al firii, prin cinci; căci firea este încincită, împărţindu-se pentru simţuri în cinci. Al celor inteligibile, prin opt; căci cele inteligibile sunt mai presus de perioada măsurată a timpului. Iar Proniator este prin zece, pentru decada sfântă a poruncilor, care călăuzeşte pe oameni spre fericire, şi pentru că Domnul şi-a făcut ca început al numelui, în chip tainic, această literă,[364] când s-a făcut om. Adunând aşadar pe cinci cu şapte, cu opt şi cu zece, avem treizeci. Deci cel ce ştie să urmeze bine Domnului, ca unei Căpetenii, va cunoaşte pricina pentru care va apărea şi el la treizeci de ani, putând vesti Evanghelia împărăţiei.

Căci când va zidi fără greşeală, ca pe o fire văzută, lumea virtuţilor cu fapta, neschimbând perioada care se deapănă în suflet, asemenea timpului, prin întâmplări

361Luca 22, 36.

362 De aici iarăşi se vede că treptele superioare ale urcuşului duhovnicesc nu exclud pe cele inferioare, ci le implică. Contemplativul nu trebuie să uite de virtuţile cu fapta.

363 Timpul se repetă mereu la cicluri de câte 7 zile.

364 În greceşte semnul pentru numărul 10 şi pentru litera I (iota) e acelaşi. Iar numele lui Iisus începe cu I (iota, sau zece).

contrare, iar prin contemplaţie va secera cunoştinţa celor inteligibile fără sminteală şi va putea să sădească proniator aceeaşi deprindere şi în alţii, atunci şi el, orice vârstă trupească ar avea, va fi de treizeci de ani în duh, arătând lucrarea darurilor proprii şi în alţii.

80. Cel slăbănogit[365] prin plăcerile trupului, nu e în stare nici de lucrarea virtuţilor şi nu se mişcă uşor nici spre cunoştinţă. De aceea nu are nici om, adică gând înţelept, ca atunci când se tulbură apa să-l arunce în scăldătoare, adică în virtutea capabilă de cunoştinţă, care vindecă toată boala. Căci suferind de moleşeală şi de nepăsare, tot amână aceasta şi astfel e luat pe dinainte de altul, care-l împiedică să ajungă la vindecare. De aceea zace treizeci şi opt de ani în boală. Căci cel ce nu priveşte creaţiunea văzută spre slava lui Dumnezeu, ca să-şi urce gândul cu evlavie spre cea inteligibilă, rămâne cu adevărat bolnav atâţia ani câţi s-au amintit mai sus. Fiindcă numărul treizeci, înţeles natural, însemnează firea sensibilă, precum privit practic, însemnează virtutea cu fapta. Iar numărul opt, înţeles natural, arată firea inteligibilă a celor netrupeşti, precum privit gnostic, arată teologia atotînţeleaptă.[366] Cel ce nu e mişcat de acestea spre

365 Ioan 5, 5.

366 Numerii pot fi înţeleşi, după Sf. Maxim, πρακτικῶς, φυσικῶς şi γνωστικως adică altfel pe fiecare din cele trei trepte ale vieţii duhovniceşti: pe cea activă, pe cea care contemplă raţiunile din natură şi pe cea care contemplă pe Dumnezeu direct. Pentru cel de pe treapta activă numărul treizeci, rezultând din înmulţirea celor zece porunci cu cele trei puteri sufleteşti, reprezintă virtutea cu fapta. Pentru cel de pe treapta contemplaţiei naturii, rezultând din cele zece categorii ale realităţii şi din aceleaşi trei puteri sufleteşti, reprezintă firea sensibilă *(Quaest. ad Thalas.* P.G. 90, 544A). Numărul opt, cel ce contemplă raţiunile, reprezintă fiinţele netrupeşti, iar pentru cel ce se ridică mai sus reprezintă cunoaşterea lui Dumnezeu (teologia).

Dumnezeu, rămâne olog până când, venind Cuvântul, îl învaţă pe scurt chipul vindecării zicând: «Scoală-te, ia-ţi patul tău şi umblă», adică îi porunceşte să-şi ridice mintea din iubirea de plăcere ce o leagă şi să-şi ia trupul pe umerii virtuţilor şi să plece la casa sa, adică la cer. Căci e mai bine ca ceea ce este inferior să fie luat pe umerii faptei de ceea ce este superior, spre a fi dus spre virtute, decât ca ceea ce este superior să fie purtat de moleşeala celui inferior spre iubirea de plăceri.

81. Până nu am ieşit, în chip curat, cu înţelegerea din fiinţa noastră şi a tuturor celor ce sunt după Dumnezeu, încă n-am dobândit deprinderea stăruinţei neclintite în virtute. Dar când vom dobândi această vrednicie prin iubire, vom cunoaşte puterea făgăduinţei dumnezeieşti. Căci trebuie să credem că cei vrednici stăruiesc să rămână neclintiţi acolo unde mintea şi-a înrădăcinat de mai înainte prin iubire puterea sa. Deci cel ce n-a ieşit din sine şi din toate câte pot fi gândite în orice fel şi nu s-a statornicit în tăcere mai presus de înţelegere (cugetare) nu poate fi cu totul slobod de schimbare.[367]

82. Orice act de cugetare cuprinde mai multe lucrări, sau cel puţin două. Căci este o relaţie care mijloceşte între două capete, legându-le întreolaltă: pe cel ce cugetă şi ceea

367 De aici aflăm că, deşi virtutea se câştigă pe prima treaptă a urcuşului duhovnicesc, totuşi neclintirea în ea se asigură numai pe treapta cea mai înaltă când cineva a ieşit din sine (ἐκβας ἑαυτοῦ) şi s-a ridicat în tăcerea cea mai presus de înţelegere. Până ce omul are idei, el trece de la o idee la alta. Dar această mutare de la o idee la alta uşor îl poate muta şi de la o atitudine la alta. Iar când sunt multe idei, nici una nu reprezintă pe Dumnezeu. Numai când se fixează mintea întreagă şi statornic cu gândul la Dumnezeu, nu mai au loc nici mutări intelectuale nici morale. Iar cel ce e fixat întreg cu gândul la Dumnezeu a uitat de sine, a ieşit din preocuparea de sine.

ce e cugetat.[368] La rândul lor nici una din acestea nu e simplă. Căci cel ce cugetă este un suport care posedă puterea de a cugeta. Iar ceea ce e cugetat este un suport sau într-un suport, adică o substanţă cu posibilitatea de a fi cugetată. Căci nu există ceva din cele create, care să fie prin sine sau substanţă, sau cugetare simplă, ca să fie astfel o unitate neîmpărţită.

Dar Dumnezeu, dacă îi spunem fiinţă (substanţă), nu are unită cu sine în chip natural posibilitatea de a fi cugetat, ca să fie compus; iar dacă îi zicem cugetare, nu are în chip natural ca suport o fiinţă (substanţă) capabilă de cugetare. Ci Dumnezeu este după fiinţa însăşi cugetare şi întreg, cugetare şi numai cugetare; şi după cugetarea însăşi este fiinţă şi întreg, fiinţă şi numai fiinţă şi întreg este mai presus de fiinţă, şi întreg mai presus de cugetare, deoarece este unitate neîmpărţită, fără părţi şi simplă. Prin urmare cel ce mai cugetă în vreun fel oarecare încă n-a ieşit din dualitate. Iar cel ce a părăsit cugetarea cu totul a ajuns întrucâtva în unitate, lepădând, prin depăşire supremă, puterea de a cugeta (de a înţelege).[369]

83. Între cele multe domneşte diversitate, neasemănare şi deosebire. Dar în Dumnezeu, care este cu adevărat unul şi singur, este numai identitate şi simplitate. Deci nu este

368 Subiectul şi obiectul.

369 Cugetarea nu este un act simplu, ci o sinteză a următorilor factori: cugetare fiinţă-putere ca subiect putere-fiinţă ca obiect.

Această împletire de mai multe lucruri trebuie să o depăşească sufletul, dacă vrea să intre în unitatea lui Dumnezeu. De aceea spune Maxim în *"Ambigua"* că Dumnezeu e mai presus de subiect şi obiect (P.G. 91, 1220A). Dumnezeu e mai presus de orice contradicţii şi sinteze din lume, chiar mai presus de adevăr şi minciună (P.G. 296C). Dumnezeu este monadă în sens absolut. Căci toate cele din lume, avându-şi originea în El, se cuprind în El, dar El nu e o sinteză ulterioară a celor despărţite, ci principiu simplu al lor.

lucru cuminte să ne apropiem de contemplarea lui Dumnezeu, înainte de a ieşi din cele multe. O arată aceasta Moise, care înfige întâi cortul cugetării în afară de tabără şi abia după aceea intră în convorbire cu Dumnezeu.[370] Căci este primejdios a încerca să exprimi pe cel negrăit prin cuvântul rostit. Pentru că orice cuvânt rostit este o dualitate sau şi mai mult. Iar a contempla pe Cel ce este, fără grai, numai cu sufletul, e tot ce e mai bun. Căci Acela este o unitate neîmpărţită şi nu o multiplicitate. Arhiereul, căruia i s-a rânduit să intre abia o dată pe an în Sfânta Sfintelor, înăuntrul catapetesmei, arată şi el că numai acela trebuie să se apropie, cu mintea dezbrăcată şi golită, de închipuirile referitoare la Dumnezeu, care a trecut prin curte şi prin Sfânta şi a ajuns la Sfânta Sfintelor, adică acela care a lăsat în urmă toată firea celor sensibile şi inteligibile şi s-a făcut curat de tot ce este propriu lucrurilor care se nasc şi pier.[371]

370 Ieşirea 33, 7.

371 Se continuă ideea din cele două capete anterioare. Hans Urs von Balthasar (op.cit., p. 197) spune că Sf. Maxim învinge aici contrastul dintre Dionisie Areopagitul şi Evagrie cu ajutorul lui Philo. Dionisie ar susţine că omul trebuie să iasă dincolo chiar şi de mintea sa pentru a întâlni pe Dumnezeu, pe când Evagrie ar admite o întâlnire cu Dumnezeu în adâncul minţii. (La Dionisie o transcendenţă totală, la Evagrie o imanentă). La Maxim mintea contemplă ea însăşi pe Dumnezeu, dar după ce se ridică peste cugetarea ei naturală, ca sinteză între cele multe. - "Închipuirile" (φαντασιαι) referitoare la Dumnezeu, pe care le contemplă mintea, sunt, după Balthasar, o expresie îndrăzneaţă şi surprinzătoare, după ce tot Maxim spune că mintea trebuie să treacă dincolo de toate întipăririle sensibile şi inteligibile. Balthasar citează însă pe Dionisie Areopagitul, care spune că toate modurile cunoaşterii omeneşti se pot aplica nu numai apofatic, ci şi catafatic cunoaşterii lui Dumnezeu (και έστιν αυτού και νόησις και λόγος... και φαντασία, De div. nom. 7, 3; 872A).

84. Marele Moise, înfigând afară de tabără cortul său, adică fixând afară de cele văzute voinţa şi cugetarea sa, începe să se închine lui Dumnezeu. Apoi intrând în întuneric, adică în locul lipsit de formă şi de materie al cunoştinţei, rămâne acolo iniţiindu-se în sfintele rânduieli.[372]

85. Întunericul este starea fără formă, fără materie şi fără trup, care are cunoştinţa modelelor lucrurilor. Cel ce ajunge înlăuntrul ei, ca un alt Moise, contemplă cu firea muritoare cele nevăzute. Prin aceasta, zugrăvind în sine frumuseţea dumnezeieştilor virtuţi ca pe un desen uşor de imitat, în care se răsfrânge frumuseţea originară, coboară, înfăţişându-se pe sine celor ce vor să-i imite virtutea şi arătând prin aceasta dragostea de oameni şi belşugul harului de care s-a împărtăşit.[373]

372 "Cortul cugetării" şi peste tot urcuşul lui Moise pe Sinai, ca simbol al urcuşului mistic al sufletului, îl întâlnim întâi la Origen (Num. Hom. 17, 4), apoi la Sf. Grigorie al Nisei şi Dionisie Areopagitul.

"Întunericul" lui Dionisie este la Sf. Maxim "locul fără formă şi materie al cunoştinţei",- adică nu o ignoranţă absolută, ci o cunoştinţă, care nu mai sesizează un obiect constătător dintr-o substanţă şi formă, cum sunt făpturile, deoarece Dumnezeu nu este nici una nici alta, sau este mai presus de această dualitate.

373 Se repetă aceeaşi caracterizare a "întunericului" de pe vârful muntelui Sinai. În acel întuneric sufletul primeşte o cunoştinţă pozitivă; e cunoştinţa modelelor după care s-au creat şi se dezvoltă lucrurile (η παραδιγματικη των όντων γνωσις). Ele se întipăresc în fiinţa spirituală a celui ce se află în preajma lui Dumnezeu, adică nu numai ca idei, ci ca stări totale, existenţiale, care implică şi o viaţă de virtute. În cursul nostru de Mistică, ţinut la Facultatea de Teologie din Bucureşti, am încercat să lămurim aceste întipăriri, cărora Dionisie Areopagitul şi Sf. Grigorie Palama le zice tuvpoi prin noţiunea de structuri. "Închipuirile" din cap. anterior (84), "zugrăvirea" din cap. prezent, trebuie să fie acelaşi lucru: sunt stări totale precis structurate, dar nu forme conceptuale. (Vezi termenul τυπος la Maxim în acest sens, la Ambigua P.G. 91, 1117; 1149). Starea aceasta fiind modelată

86. Cei ce se ocupă fără pată cu filosofia cea după Dumnezeu află cel mai mare câştig din ştiinţa ei: să nu-şi mai schimbe aplecarea voii deodată cu lucrurile, ci cu tărie statornică să şi-o potrivească fără şovăire după raţiunile virtuţii.

87. Cei ce ne-am botezat prin Duh în cea dintâi nestricăciune a lui Hristos după trup aşteptăm în duh nestricăciunea cea de pe urmă a Lui, păzind prin stăruinţa în fapte bune şi prin mortificarea de bunăvoie, pe cea dintâi nepătată. Dintre cei ce o au pe aceasta, nici unul nu se teme de pierderea bunurilor pe care le are.[374]

88. Voind Dumnezeu să trimită celor de pe pământ harul virtuţii dumnezeieşti din cer, pentru mila Sa cea către noi, a pregătit simbolic cortul sfânt şi toate cele din el, care este răsfrângere, un chip şi o imitare a înţelepciunii.[375]

şi ca stare virtuoasă, se arată din nou că pentru Maxim contemplativul nu e un teoretician ce se dezinteresează de lume, ci el coboară din viziunile sale între ceilalţi oameni, înrâurind ca model asupra lor. Cap. 81-85, ca şi 68-70, ne-au descris această treaptă supremă de cunoaştere tainică a lui Dumnezeu (ziua a opta), după ce în capetele de mai înainte s-a vorbit de treapta întâia a activităţii morale, reprezentată prin ziua a şasea, şi a contemplării raţiunilor sau a odihnei după activitatea naturală, reprezentată prin înmormântarea Domnului, sau prin ziua a şaptea.

374 Prin Botez am primit o nestricăciune virtuală, pe care o putem pierde. Ea încă nu e asimilată de noi prin voinţă şi fapte (e după trup, nu după duh). Dar prin stăruinţa în fapte, ne devine nestricăciune în duh şi n-o mai putem pierde.

375 Sf. Grigorie de Nisa (Viaţa lui Moise, P.G. 44, 381A) şi Sf. Grigorie Palama (Tratatul III, din cele posterioare) ne spun că cortul văzut de Moise este însuşi Iisus Hristos care, ca Dumnezeu şi om, le cuprinde pe toate. Aici ni se spune că cortul construit pe pământ este

89. Harul Noului Testament era ascuns tainic în litera Vechiului. De aceea zice Apostolul că «legea este duhovnicească».[376] Prin urmare Legea după literă se învecheşte, îmbătrâneşte şi încetează: dar după duh e totdeauna tânără şi lucrătoare.[377] Căci harul niciodată nu se învecheşte.

90. Legea este umbra Evangheliei; iar Evanghelia este icoana bunurilor viitoare. Cea dintâi opreşte săvârşirea celor rele; cea de a doua porunceşte faptele cele bune.

91. Întreaga Sfânta Scriptură zicem că se împarte "în trup şi în duh, fiind ca un om duhovnicesc. Cel ce zice, aşadar, că cuvântul Scripturii este trup, iar înţelesul ei duh sau suflet, nu păcătuieşte faţă de adevăr. Dar înţelept este cu adevărat cel ce lasă la o parte ceea ce e stricăcios şi se alipeşte întreg de ceea ce e nestricăcios.

92. Legea este trupul omului duhovnicesc, care este Sfânta Scriptură; Proorocii sunt simţirea (percepţia simţuală); Evanghelia, sufletul mintal care lucrează prin trupul legii şi prin simţirea Proorocilor şi prin aceste lucrări îşi arată puterea ei.

oglindirea înţelepciunii divine. Dar înţelepciunea divină, care cuprinde ideile tuturor lucrurilor, fără formă şi materie, este Logosul divin, cum spune şi Grigorie de Nisa în acelaşi loc. El le oblăduieşte pe toate ca un cort sau un templu universal. E Sofia, punctul de trecere de la unitatea divină la multiplicitatea lumii. Pe acesta îl vede mintea intrată în întunericul divin. El nu e numai adevărul, ci şi virtutea, şi cine e modelat de vederea lui e modelat şi de virtutea cerească, aşadar din toată fiinţa lui. Balthasar (op. cit., p. 85) a arătat că ideea acestui cap e luată din Philo (Quis rerum divinarum heres, 126).

376Romani 1, 14.

377Evrei 8, 13. 98.

93. Legea era umbra, iar Proorocii icoana bunurilor dumnezeieşti şi duhovniceşti din Evanghelie. Evanghelia însă ne-a arătat prin litere însuşi adevărul venit la noi, preumbrit prin Legea şi preînchipuit prin Prooroci.

94. Cel ce împlineşte legea prin viaţă şi purtare pune capăt numai urmărilor păcatului, jertfind lui Dumnezeu lucrarea patimilor neraţionale, şi se mulţumeşte cu atâta pentru mântuire, din pricina prunciei lui duhovniceşti.

95. Cel călăuzit de cuvântul proorocesc, pe lângă lepădarea lucrării patimilor, scoate de la sine şi învoirile cu ele, aflătoare în suflet, ca nu cumva, reţinându-se cu ceea ce e inferior, adică cu trupul, de la păcat, să uite să se reţină şi cu ceea ce e superior, adică cu sufletul şi să-l săvârşească din belşug.

96. Cel ce îmbrăţişează din inimă viaţa evanghelică a tăiat de la sine şi începutul şi sfârşitul păcatului şi cultivă toată virtutea cu fapta şi cu cuvântul şi cu raţiunea. Acesta aduce jertfe de laudă şi de mărturisire, scăpat de toată supărarea lucrării patimilor şi slobod de lupta minţii împotriva lor. El nu mai are decât plăcerea nesăturată a nădejdii bunurilor viitoare, care-i nutreşte sufletul.

97. Celor ce se îndeletnicesc cu mai multă sârguinţă cu dumnezeieştile Scripturi, Cuvântul Domnului le apare în două forme: într-una comună şi mai simplă, care e văzută de cei mulţi, potrivit cu ceea ce s-a scris: «L-am văzut pe El şi n-avea nici chip nici frumuseţe»,[378] iar în alta mai ascunsă şi numai de puţini cunoscută, de cei ce au devenit ca sfinţii Apostoli Petru, Iacob şi Ioan, înaintea cărora

378 Is. 53, 2.

Domnul s-a schimbat la faţă, îmbrăcându-se în slava care a biruit simţurile. După aceasta este «mai frumos la înfăţişare ca fiii oamenilor».[379] Dintre aceste două forme, cea dintâi se potriveşte celor începători; a doua e pe măsura celor desăvârşiţi în cunoştinţă, atâta cât este cu putinţă oamenilor. Cea dintâi este icoana primei veniri a Domnului, la care se referă litera Evangheliei şi care curăţeşte prin pătimiri pe cei de pe treapta făpturii; a doua este preînchipuirea celei de a doua veniri întru slavă, la care se referă duhul Evangheliei şi care preface prin înţelepciune pe cei de pe treapta cunoaşterii, ridicându-i la starea de îndumnezeire. Aceştia, în temeiul schimbării la faţă a Cuvântului în ei, oglindesc cu faţa descoperită slava Domnului.

98. Cel ce rezistă neclintit în lupte şi necazuri pentru virtute are în sine lucrătoare cea dintâi venire a Cuvântului, care-l curăţeşte de toată pata. Iar cel ce şi-a mutat mintea prin contemplaţie în starea îngerilor are în el puterea celei de a doua veniri, care lucrează în el nepătimirea, ca să nu poată fi biruit.[380]

379 Psalmi 44, 3.

380 Ideea că cel ce se află pe treapta nevoinţei pentru curăţirea de patimi şi a luptei pentru dobândirea virtuţilor are în sine pe Hristos în forma smerită a primei parusii, iar cel ce se află pe treapta nepătimirii şi a cunoaşterii mistice îl are anticipat în forma slăvită a celei de a doua parusii, arătată o clipă pe muntele Tabor, porneşte de la Oriega. Ideea aceasta se împleteşte cu o alta: că prin Botez Hristos se ascunde în adâncul nostru şi stă acolo nevăzut. In suprema chenoză, până ce prin împlinirea poruncilor, curăţindu-ne devenim tot mai conştienţi de El, iar El se oglindeşte tot mai vădit în fiinţa noastră îmbunătăţită. E o idee dezvoltată mai ales de Marcu Ascetul şi Diadoh împotriva mesalienilor, care spuneau că trebuie să simţim pe Hristos în noi din primul moment în care se sălăşluieşte în noi; altfel nu-L avem.

Hristos prezent în noi de la Botez, deşi nesimţit de noi, ne dă puterea de a birui patimile. Aceasta e puterea lucrătoare a primei

99. Simţirea întovărăşeşte pe cel ce se află pe treapta făptuirii şi care dobândeşte virtuţile prin osteneală; iar lipsa de simţire pe cel ce se află pe treapta cunoaşterii, care şi-a retras mintea de la trup şi de la lume, îndreptându-şi-o spre Dumnezeu. Cel dintâi, luptându-se prin făptuire să-şi desfacă sufletul de legăturile afecţiunii naturale faţă de trup, îşi simte dispoziţia voii continuu atinsă de dureri. Dar cel ce a smuls piroanele acestei afecţiuni, prin contemplaţie nu mai este reţinut de nimic, făcându-se curat de tot ce-l făcea să pătimească şi să fie stăpânit de către cei ce voiau să-l biruiască.

100. Mana dată lui Israel în pustie este Cuvântul lui Dumnezeu, care hărăzeşte toată plăcerea duhovnicească celor ce-l mănâncă şi se potriveşte cu orice gust, după deosebirea poftelor celor ce-L mănâncă. Căci are calitatea oricărei mâncări duhovniceşti. De aceea celor ce s-au născut de sus, din sământă nestricăcioasă prin Duh, li se face lapte duhovnicesc neînşelător; celor slăbiţi legumă care reface puterea suferindă a sufletului; celor care prin deprindere şi-au exercitat simţurile sufletului în deosebirea binelui de rău se dă pe Sine ca mâncare vârtoasă. Dar Cuvântul lui Dumnezeu are şi alte puteri nemărginite, pe care nu le poate încăpea nimeni în veacul de aici. Când însă moare cineva şi se face vrednic să fie aşezat peste multe sau peste toate, va primi şi acele puteri ale Cuvântului, toate sau unele din ele, fiindcă a fost aici credincios peste puţine. Căci orice culme a darurilor dumnezeieşti date nouă aici, este de tot mică şi smerită în asemănare cu cele viitoare.

parusii. La început Iisus îndemnându-ne de sub văl numai, prin porunci, ne apare aspru, fără "frumuseţe". Abia pe urmă ni se arată şi ne atrage prin dulceaţa şi frumuseţea cunoaşterii Lui.

A aceluiaşi
A doua sută a capetelor gnostice

1. Unul este Dumnezeu, pentru că una este dumnezeirea: Unitate fără de început, simplă, mai presus de fiinţă, fără părţi şi neîmpărţită. Una şi aceeaşi este unitate şi Treime; aceeaşi întreagă unitate, şi aceeaşi întreagă Treime; aceeaşi întreagă unitate după fiinţă, şi aceeaşi întreagă Treime după ipostase. Căci dumnezeirea e Tată, Fiu şi Duh Sfânt, şi dumnezeirea este în Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt. Aceeaşi e întreagă în întreg Tatăl; şi Tatăl e întreg în aceeaşi întreagă. Şi aceeaşi e întreagă în întreg Fiul; şi Fiul e întreg în aceeaşi întreagă. Şi aceeaşi e întreagă în întreg Duhul Sfânt; şi Duhul Sfânt e întreg în aceeaşi întreagă. Întreagă e Tată şi în Tatăl întreg; şi întreg Tatăl e în ea întreagă, şi întreg Tatăl e ea întreagă. Şi aceeaşi întreagă e întreg Fiul; şi aceeaşi întreagă în întreg Fiul; şi întreg Fiul este ea întreagă şi în ea întreagă. Şi aceeaşi întreagă este întreg Duhul Sfânt şi în întreg Duhul; şi întreg Duhul Sfânt este ea întreagă, şi întreg Duhul Sfânt este în aceeaşi întreagă.

Căci nu este dumnezeirea numai în parte în Tatăl, sau Tatăl numai în parte Dumnezeu; nici nu este dumnezeirea numai în parte în Fiul, sau Fiul numai în parte Dumnezeu; nici nu este dumnezeirea numai în parte în Duhul Sfânt, sau Duhul Sfânt numai în parte Dumnezeu. Căci nu se împarte dumnezeirea, nici nu este Dumnezeu nedesăvârşit Tatăl sau Fiul sau Duhul Sfânt. Ci întreagă este aceeaşi, desăvârşită, în chip desăvârşit, în Tatăl cel desăvârşit; şi întreagă aceeaşi, desăvârşită, în chip desăvârşit, în Fiul cel desăvârşit; şi întreagă aceeaşi, desăvârşită, în chip desăvârşit, în Duhul Sfânt cel desăvârşit. Căci Tatăl este

întreg în întreg Fiul şi în întreg Duhul Sfânt în chip desăvârşit; şi întreg este Fiul în întreg Tatăl şi în întreg Duhul Sfânt, în chip desăvârşit; şi întreg este Duhul Sfânt în întreg Tatăl şi în întreg Fiul, în chip desăvârşit. De aceea Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt sunt un Dumnezeu. Căci una şi aceeaşi este fiinţa, puterea şi lucrarea Tatălui, a Fiului şi a Duhului Sfânt, nefiind şi neînţelegându-se nici unul fără celălalt.

2. Orice cugetare este (o sinteză) a celor ce cugetă[381] şi a celor cugetate.[382] Dar Dumnezeu nu este nici dintre cei ce cugetă; nici dintre cele cugetate. El este deasupra acestora. Căci altfel s-ar circumscrie, ca subiect ce cugetă având lipsă de relaţia cu ceea ce cugetă, iar ca obiect cugetat căzând, datorită relaţiei, în chip firesc sub vederea celui ce cugetă. Urmează aşadar că pe Dumnezeu nu trebuie să-L socotim nici că cugetă, nici că este cugetat. El este mai presus de a cugeta şi de a fi cugetat. Căci e propriu şi firesc celor după El să cugete şi să fie cugetate.[383]

3. Orice cugetare, precum îşi are baza într-o fiinţă, fiind o calitate a ei, tot aşa îşi are mişcarea îndreptată spre o fiinţă. Căci nu e cu putinţă să îl socotim ca ceva cu totul desfăcut şi simplu. Dumnezeu însă este simplu în amândouă chipurile, fiind fiinţă care nu alcătuieşte suportul a ceva, şi cugetare care nu are ceva ca suport.

381 Subiectul.

382 Obiectul.

383 E aceeaşi idee ca în cap. 82 (suta I). Dumnezeu nu poate fi subiect deosebit de obiect, sau obiect deosebit de subiect, căci altfel ar fi mărginit. Dar aceasta nu înseamnă că Dumnezeu nu cugetă sau nu se cugetă (contemplă) ci că El este deodată subiect ce cugetă şi obiect ce se cugetă.

Astfel El nu este dintre cele care cugetă şi sunt cugetate, aflându-se adică mai presus de fiinţă şi de cugetare.[384]

4. Precum în centrul de unde pornesc liniile în direcţie dreaptă, acestea sunt văzute cu desăvârşire neîmpărţit, la fel cel ce se învredniceşte să ajungă în Dumnezeu cunoaşte toate raţiunile făpturilor preexistente în el, printr-o cunoştinţă simplă şi neîmpărţită. [385]

5. Cugetarea modelându-se după obiectele cugetate, cugetarea cea una se preschimbă în multe idei, luând forma fiecăruia dintre obiectele cugetate. Când însă trece dincolo de mulţimea lucrurilor sensibile şi inteligibile, care îi întipăresc forma lor şi devine astfel, cu totul fără formă, şi-o ataşează Cuvântul cel mai presus de cugetare, desfăcând-o de lucrurile care o alterau prin formele ideilor (αλλοιουν). Iar cel ce a pătimit aceasta «s-a odihnit şi el de lucrurile sale, precum Dumnezeu de ale Lui».[386]

384 O întemeiere mai profundă a pluralităţii actului de cugetare (vezi cap. 82, suta I). El nu presupune numai un subiect ce cugetă şi un obiect cugetat, deosebit de acest subiect, ci în subiectul însuşi e o dualitate. Căci subiectul cugetător constă dintr-o fiinţă ce cugetă şi din actul sau din puterea cugetării. Cugetarea nu poate exista de sine, simplă, poate atât prin faptul că izvorăşte dintr-o fiinţă (substanţă), cât şi prin faptul că e orientată spre o fiinţă sau se întoarce asupra fiinţei din care porneşte.

Dumnezeu e însă mai presus nu numai de dualitatea subiect-obiect, ci şi de dualitatea fiinţă-cugetare. Nici chiar termenul: "subiect ce cugetă" nu e întru totul potrivit la Dumnezeu, întrucât prin subiect s-ar putea înţelege un suport deosebit de actul cugetării.

385 După Hans Urs von Balthasar (op.cit., 193), Sf. Maxim "nu vizează aici atât pe Dumnezeu cel absolut, cât punctul de trecere de la unitatea divină la multiplicitatea lumii: "Sofia".

Acest cap. valorifică şi străduinţa omului de a cunoaşte raţiunile lucrurilor în mod deosebit. Prin aceasta mintea i se exercită de-a le recunoaşte în mod neîmpărţit în Dumnezeu.

386Evrei 4, 10.

6. Cel ce a ajuns la desăvârşirea îngăduită aici oamenilor rodeşte lui Dumnezeu dragoste, bucurie, pace, îndelungă răbdare, iar pentru viaţa viitoare nestricăciune, veşnicie şi cele asemenea acestora. Cele dintâi se cuvin celui ce s-a desăvârşit întru făptuire, iar cele de al doilea celui ce prin cunoştinţa adevărată a ieşit din cele create.[387]

7. Precum rodul neascultării este păcatul, aşa rodul ascultării este virtutea; şi precum neascultării îi urmează călcarea poruncilor şi dezbinarea de Cel ce a poruncit, aşa ascultării îi urmează păzirea poruncilor şi unirea cu Cel ce a poruncit. Prin urmare, cel ce prin ascultare a păzit o poruncă şi a săvârşit dreptatea, a păstrat şi unirea nedezbinată cu Cel ce a poruncit; iar cel ce a călcat prin neascultare o poruncă şi a săvârşit păcatul s-a desfăcut de sine şi din unirea dragostei cu Cel ce a poruncit.

8. Cel ce se reculege din dezbinarea adusă de călcarea poruncilor se desparte mai întâi de patimi, apoi de gândurile pătimaşe, apoi de fire şi de raţiunile firii, apoi de idei şi de cunoştinţele aduse de ele, şi la urmă, străbătând dincolo de varietatea raţiunilor Providenţei, ajunge în chip neştiut la însăşi raţiunea Monadei. Abia în lumina acesteia îşi contemplă mintea neschimbabilitatea sa, ceea ce o face să se bucure cu o bucurie negrăită. Căci a primit pacea lui Dumnezeu, care covârşeşte toată mintea şi păzeşte neîncetat de orice cădere pe cel ce s-a învrednicit de ea.[388]

387 Paralela între făptuire şi viaţa de aici pe de o parte, între cunoştinţă (gnoză) şi viaţa de dincolo este alexandrină. Nici Origen, nici Evagrie nu cunosc dincolo o făptuire (Balthasar, op. cit., 89).

388 În cap. acesta şi în cap. 5, mintea e considerată că se înstrăinează de la firea ei când îşi fărâmiţează cugetarea după mulţimea lucrurilor. Astfel e conform cu natura ei (προσφυῶς) să se unească cu Cuvântul

9. Frica de gheenă face pe începători să fugă de păcat; dorul de răsplata bunătăţilor dăruieşte celor înaintaţi râvna virtuţilor cu lucrul; iar taina dragostei, ridicând mintea deasupra tuturor celor create, o face oarbă faţă de toate cele ce sunt după Dumnezeu. Căci Domnul înţelepţeşte numai pe cei ce au devenit orbi faţă de toate cele de după Dumnezeu, arătându-le cele ce sunt mai dumnezeieşti.

10. Cuvântul lui Dumnezeu, asemenea grăuntelui de muştar, pare foarte mic înainte de a-l cultiva. Dar după ce a fost cultivat cum trebuie, se arată aşa de mare încât se odihnesc în el raţiunile măreţe ale făpturilor sensibile şi inteligibile, ca nişte păsări.[389] Căci raţiunile tuturor încap în El; iar El nu poate fi încăput de nici una din făpturi. De aceea a zis Domnul că «cel ce are credinţă cât un grăunte de muştar poate muta muntele»[390] cu Cuvântul, adică poate alunga stăpânirea diavolului de la noi şi să o mute de pe temelia ei.[391]

11. Grăunte de muştar este Domnul, asemănat prin credinţă în duh, în inimile celor ce-L primesc. Cel ce îl cultivă cu grijă prin virtuţi mută muntele cugetului pământesc, depărtând de la sine deprinderea anevoie de clintit care-l stăpâneşte şi dă odihnă în sine, ca unor păsări

după ieşirea din formele ideilor multiple, care o alterau. Iar regăsirea neschimbabilităţii sale îi produce minţii o bucurie negrăită.

389 Matei 13,31. Când ni se descoperă Cuvântul, vedem în El totodată toate raţiunile lucrurilor.

390 Matei 17,19.

391 Căci în credinţă se ascunde toată puterea lui Dumnezeu-Cuvântul, având să se dezvolte ca grăuntele de muştar.

ale cerului, raţiunilor şi modurilor poruncilor, sau puterilor dumnezeieşti.[392]

12. Zidind pe Domnul, ca pe o temelie a credinţei, edificiul înalt al virtuţilor, să aşezăm în el aur, argint, pietre scumpe, adică cunoştinţă curată şi neîntinată despre Dumnezeu (teologie), viaţă străvezie şi strălucită, gânduri dumnezeieşti şi idei luminoase. Să nu aşezăm nici lemne, nici iarbă, nici trestie, adică nici idolatrie sau alipire la cele sensibile, nici viaţă nesocotită, nici gânduri pătimaşe şi lipsite de înţelegerea înţelepciunii, ca nişte spice goale.[393]

13. Cel ce doreşte cunoştinţă şi-a aşezat temeliile sufletului neclintite lângă Domnul, cum zice Dumnezeu lui Moise: «Iar tu stai aici cu Mine!».[394] Dar trebuie să se ştie că şi între cei ce stau lângă Domnul există deosebiri, dacă nu se citeşte în zadar de către iubitorul de învăţătură cuvântul: «Sunt unii dintre cei ce stau aici, care nu vor gusta moartea până ce nu vor vedea împărăţia lui Dumnezeu venind întru putere».[395] Căci nu tuturor celor ce stau lângă El li se arată Domnul totdeauna întru slavă; ci celor începători li se arată în chip de rob, iar celor ce pot să-L urmeze, urcându-se pe muntele înalt al Schimbării Sale la faţă, li se arată în înfăţişarea lui Dumnezeu, în care a fost mai-nainte de-a fi lumea. Deci este cu putinţă ca Domnul să nu se arate în acelaşi fel tuturor celor ce stau

392 Iisus Hristos sau harul Lui se ascunde de la Botez în adâncul inimii noastre, ca într-un pământ, cum zice Marcu Ascetul Cultivându-L prin virtuţi, El se dezvoltă şi iese la iveală, cuprinzându-ne în întregime, "Raţiunile" poruncilor sunt sensurile lor, iar "modurile", modalităţile de aplicare.

393 I Corinteni 3, 12.

394 Ieşirea 33, l.

395Marcu 8, 39.

lângă El; ci unora într-un fel, altora altfel, schimbându-şi arătarea după măsura credinţei din fiecare.

14. Când Cuvântul lui Dumnezeu se face în noi clar şi luminos şi faţa lui străluceşte ca soarele, atunci şi hainele Lui se fac albe. Iar acestea sunt cuvintele (raţiunile) Sfintei Scripturi a Evangheliilor, care se fac străvezii şi clare nemaiavând nimic acoperit. Ba apar lângă El şi Moise şi Ilie, adică raţiunile (înţelesurile) mai duhovniceşti ale Legii şi ale Proorocilor.

15. Precum va veni Fiul Omului, cum s-a scris, cu îngerii Săi întru slava Tatălui, aşa după fiecare înaintare în virtute se schimbă la faţă pentru cei vrednici Cuvântului lui Dumnezeu, venind cu îngerii Săi întru slava Tatălui. Iar raţiunile mai duhovniceşti din Lege şi Prooroci, pe care le închipuiesc Moise şi Ilie, arătându-se cu Domnul la Schimbarea la faţă a Lui, se dezvăluie proporţional cu slava de care se împărtăşesc aceştia, descoperind atâta înţeles cât pot cuprinde cei vrednici.[396]

16. Cel iniţiat întrucâtva în învăţătura despre Monadă (unitate), a cunoscut în orice caz şi raţiunile Providenţei şi ale Judecăţii, care apar împreună cu aceea. De aceea celor ce li se arată li se şi pare că este bine să facă trei colibe, cum a propus Petru, adică să-şi zidească cele trei deprinderi, prin care se dobândeşte mântuirea: a virtuţii, a cunoştinţei şi a cunoştinţei de Dumnezeu (a teologiei).

396 La Origen pe măsură ce creşte Dumnezeu-Cuvântul în suflet dispar celelalte înţelesuri. De aceea pentru Origen pe Tabor Moise şi Ilie (Legea şi Proorocii) se absorb în Hristos (Levit. hom. 6, 2; Matei Co. 12, 43). Dimpotrivă pentru Maxim apariţia Logosului e însoţită de logoi. Tocmai apariţia slavei lui Dumnezeu face lumea să apară în toată claritatea şi distincţia ei (Balthasar, op. cit., 45).

Prima are lipsă de bărbăţia şi cumpătarea cu fapta, al căror fericit chip a fost Ilie; a doua de dreptatea contemplaţiei naturale, pe care a arătat-o prin sine marele Moise; iar a treia de desăvârşirea neştirbită a înţelepciunii, pe care a arătat-o Domnul. Iar colibe au fost numite acestea pentru faptul că sunt şi alte locaşuri mai bune şi mai strălucite decât ele, care vor primi în viitor pe cei vrednici.[397]

17. Cel ce se află pe treapta făptuirii se zice că petrece ca un străin în trup, ca unul ce şi-a tăiat prin virtute afecţiunea sufletului faţă de trup şi a smuls din sine înşelăciunea celor materiale. Cel ce se află pe treapta cunoaşterii se zice că locuieşte ca un străin chiar şi în virtute, ca unul ce priveşte încă adevărul în oglinzi şi ghicituri. Căci încă nu i s-au arătat chipurile de sine stătătoare ale bunătăţilor, aşa cum sunt, ca să se bucure de ele faţă către faţă.[398] Fiindcă orice sfânt călătoreşte având

397 Avem aici următoarele scheme paralele, luate în parte de la Evagrie:

Hristos	Moise	Ilie
Monadă	Providenţă	Judecată
Teologie	Gnoză	Virtute
Desăvârsire	Contemplarea naturii	Făptuire
Înţelepciune	Dreptate	Bărbăţie şi cumpătare

Urcuşul duhovnicesc se face de la treapta reprezentată prin termenii din urmă prin treapta reprezentată de termenii mijlocii spre cea reprezentată de cei dintâi. Virtuţii sau făptuirii îi corespunde judecata, ca disciplinare aspră a omului din partea lui Dumnezeu, spre a-l ridica la înţelegerea Providenţei, sau la contemplarea raţiunilor pozitive ale lui Dumnezeu din natură şi apoi la desăvârşire sau cunoaşterea lui Dumnezeu, ca izvor unitar al varietăţii lucrurilor.

398 Chiar cunoştinţa gnosticului este o cunoştinţă în oglinzi şi ghicituri faţă de cunoştinţa veacului viitor. Chipurile de sine stătătoare sunt realităţile spirituale neacoperite de învelişurile simbolurilor. Mai ales sunt persoanele Sf. Treimi. Iar cel ce are numai icoana şi petrece sub regimul ei e ca un străin ce se grăbeşte spre realitate. Chiar virtutea e

în faţă icoana bunătăţilor, care-l cheamă spre viitor. El strigă: «Străin şi călător sunt pe acest pământ ca toţi părinţii mei».[399]

18. Cel ce se roagă nu trebuie să se oprească vreodată din urcuşul spre înălţime, care duce la Dumnezeu. Căci precum ca un urcuş din putere spre putere trebuie înţeleasă înaintarea în lucrarea virtuţilor şi ca un şi mai mare urcuş din slavă în slavă sporirea în cunoştinţele duhovniceşti ale contemplaţiei şi trecerea de la litera Sfintei şi dumnezeeştei Scripturi la duhul ei, tot aşa trebuie să facă şi cel ce a ajuns în locul rugăciunilor: să-şi ridice mintea de la cele omeneşti şi cugetul sufletului spre cele mai dumnezeieşti; ca mintea să poată urma Celui ce a străbătut cerurile, lui Iisus Fiul lui Dumnezeu, Celui ce este pretutindenea şi toate le străbate din grijă pentru noi, ca şi noi, urmându-I Lui, să străbatem toate cele de după El şi să ajungem la El. Şi vom izbândi în aceasta, de-L vom înţelege nu după puţinătatea pe care a arătat-o coborându-Se pentru noi, ci după măreţia nemărginirii Sale fireşti.[400]

ceva provizoriu şi ne dă doar asigurarea că Hristos e ascuns în noi, că incă nu s-a arătat în formă descoperită.

399 Psalmi 38, 17.

400 Aici apar mai întâi iarăşi cele trei trepte, din care ultima aici e numită a rugăciunii: a) făptuitorul, b) cunoscătorul şi c) rugătorul, care e mai aproape de Dumnezeu. Primul trebuie să înainteze din virtute în virtute (virtutea e numită aici putere). Al doilea, din cunoştinţă în cunoştinţă, la o tot mai duhovnicească şi mai adâncă înţelegere a raţiunilor divine din natură şi Scriptură. Al treilea, care s-a ridicat peste cele de la mijloc, direct la cele dumnezeieşti, să înainteze spre cele ce sunt tot mai dumnezeieşti. Energiile dumnezeieşti coborâte la noi sunt infinite, dar ele se întind în sus până în sânul fiinţei divine pe o scară infinită. Căci fiinţa divină este "de infinite ori infinit" mai presus de energiile Sale infinite (Capit. theol. I, 49).

Energiile acestea, acomodate treptelor noastre de înţelegere şi de cuprindere şi necesităţilor creerii şi guvernării unor făpturi finite, sunt

19. Bine este să ne îndeletnicim pururea cu Dumnezeu şi să-L căutăm pe El, precum ni s-a poruncit. Căci chiar dacă în viaţa de faţă nu putem ajunge, prin această căutare, la capătul adâncului lui Dumnezeu, poate totuşi, apropiindu-ne puţin de acest adânc, ajungem să contemplăm lucruri tot mai sfinte din cele sfinte şi tot mai duhovniceşti din cele duhovniceşti. Aceasta o arată prin închipuire Arhiereul, care intră de la cele Sfinte, care sunt mai sfinte decât curtea, la Sfintele Sfintelor, care sunt mai sfinte ca Sfintele.

20. Orice cuvânt al lui Dumnezeu nu e vorbă multă, nici vorbărie, ci e unul, alcătuit din diferite vederi (contemplaţii), fiecare fiind o parte a cuvântului. De aceea cel ce grăieşte pentru adevăr, chiar de-ar putea vorbi aşa încât să nu lase nimic afară din ceea ce vrea să spună, n-a spus decât un singur cuvânt al lui Dumnezeu?[401]

Sofia sau Dumnezeu coborât lângă lume. În cuprinsul ei se face urcuşul etern al oamenilor şi al îngerilor. În acest sens spune Sf. Grigorie de Nisa în "Viaţa lui Moise" că pe de o parte omul "stă" în urcuşul lui (se opreşte), adică nu mai cade de unde este, dar pe de alta înaintează etern. Această înaintare necontenită e descrisă şi în cap. 19.

401 Orice cuvânt sau orice raţiune a lui Dumnezeu concentrează în sine o multiplicitate de înţelesuri, care pot fi expuse în multe cuvinte omeneşti. E o pildă despre felul cum în Dumnezeu - Cuvântul sunt concentrate şi pot fi contemplate unitar toate raţiunile lucrurilor. Cu cât cineva s-a deprins să cunoască în formă separată mai multe înţelesuri, cu atât va fi mai în măsură să le constate mai repede şi mai deplin într-un cuvânt sau într-o raţiune cuprinzătoare. Astfel se arată importanţa strădaniei omeneşti de-a cunoaşte în viaţa de aici raţiunile cât mai multor lucruri şi evenimente, pentru a fi în stare să le vadă în mod unitar în Dumnezeu - Cuvântul şi în viaţa externă. Acestea alcătuiesc Sofia, de care cap. următor (21) spune că poate locui şi în noi tot aşa de deplin ca şi în Dumnezeu - Cuvântul dar în noi prin har, iar în El după fiinţă.

21. În Hristos, care este Dumnezeu şi Cuvântul Tatălui, «locuieşte, după fiinţă, toată plinătatea dumnezeirii».[402] Iar în noi locuieşte plinătatea dumnezeirii după har, atunci când adunăm în noi toată virtutea şi înţelepciunea, nemailipsindu-ne în nici un chip, după cât e cu putinţă omului, nimic din imitarea adevărată a modelului. Căci nu este lucru necuvenit ca prin strădania noastră să locuiască şi în noi plinătatea dumnezeirii, alcătuită din diferite vederi (contemplaţii) duhovniceşti.

22. Precum cuvântul nostru, pornind după fire din minte, este vestitorul (îngerul) mişcărilor ascunse ale minţii, la fel Cuvântul lui Dumnezeu, care cunoaşte după fiinţă pe Tatăl - aşa cum cunoaşte Cuvântul Mintea care L-a născut -, pe care nu-L poate cunoaşte nici una dintre făpturi fără de El, descoperă pe Tatăl pe care L-a cunoscut, ca Cel ce este cuvântul Lui după fire; de aceea i se zice «înger -vestitor- al marelui sfat»[403].

23. Marele sfat al lui Dumnezeu şi Tatăl este taina ce-a tăcută şi neştiută a iconomiei pe care, împlinind-o prin întrupare Fiul cel Unul Născut a descoperit-o, făcându-Se înger al marelui sfat dinainte de veci al lui Dumnezeu şi Tatăl. Tot aşa se face înger al marelui sfat dinainte de veci al lui Dumnezeu şi Tatăl cel ce cunoaşte raţiunea (înţelesul) tainei şi se înalţă fără de sfârşit prin faptă şi

402 Coloseni 2, 9.

403 Is. 9, 5. Prin cuvânt (λόγος) se poate înţelege şi raţiunea (raţiunea noastră sau cea divină). Mintea e mai adâncă decât raţiunea, iar raţiunea e autorevelarea minţii. Deci între minte ca cunoaştere intuitivă şi raţiune ca cunoaştere discursivă nu e o opoziţie, ci ultima porneşte şi se întoarce la prima.

raţiune peste toate atât de mult, până ce ajunge la Cel ce s-a coborât atât de mult.

24. Dacă Cuvântul lui Dumnezeu s-a coborât pentru noi din iconomie până la cele mai de jos părţi ale pământului şi s-a înălţat mai presus de toate cerurile,[404] El care este după fire cu totul nemişcat, înfăptuind cu anticipaţie în Sine ca om, după iconomie, cele ce vor fi, cel ce iubeşte cunoştinţa să se gândească cu bucurie tainică ce minunat va fi sfârşitul făgăduit celor ce-L iubesc pe Domnul.

25. Dacă pentru aceea s-a făcut Fiu al Omului şi Om, Dumnezeu Cuvântul, Fiul lui Dumnezeu şi Tatăl, ca să facă dumnezei şi fii ai lui Dumnezeu pe oameni, să credem că vom ajunge acolo unde este acum însuşi Hristos, capul întregului trup,[405] care s-a făcut pentru noi înainte mergător la Tatăl,[406] prin ceea ce este ca noi. Căci în adunarea dumnezeilor, adică a celor ce se mântuiesc, va sta Dumnezeu în mijloc,[407] împărţind răsplăţile fericirii de acolo, nemaifiind nici o distanţă între El şi cei vrednici.

26. Cel ce împlineşte încă poftele pătimaşe ale trupului locuieşte, ca un închinător şi făcător de idoli, în pământul chaldeilor. Dar când a început să deosebească puţin lucrurile şi să dobândească astfel simţirea modurilor de purtare la care-l îndatorează firea, a părăsit pământul chaldeilor şi a venit în Haranul Mesopotamiei, adică la starea dintre virtute şi păcat, care încă nu s-a curăţit de înşelăciunea simţirii. Căci aceasta este Haran. În sfârşit,

404Efeseni 4, 9-10.
405 Coloseni 1, 18.
406Evrei 6, 20.
407Psalmi 81, 1.

când se ridică şi peste această înţelegere măsurată a binelui, la care a ajuns prin simţire, se grăbeşte spre pământul cel bun, adică spre starea cea slobodă de tot păcatul şi neştiinţa, pe care nemincinosul Dumnezeu arată şi făgăduieşte că o va da ca pe o cunună a virtuţii celor ce-L iubesc pe El.

27. Dacă Cuvântul lui Dumnezeu «s-a răstignit pentru noi din neputinţă şi s-a ridicat din puterea lui Dumnezeu».[408] vădit este că o face şi o pătimeşte aceasta pentru noi pururea, ca Unul ce se face tuturor toate, ca pe toţi să-i mântuiască. Deci bine le spune dumnezeiescul Apostol corintenilor, care se află întru neputinţă, că nu a socotit de bine să ştie nimic, decât pe Iisus Hristos, şi pe Acesta răstignit;[409] iar efesenilor, care sunt desăvârşiţi că: «Dumnezeu ne-a ridicat şi ne-a aşezat pe noi împreună cu dânsul în cele cereşti, întru Hristos Iisus».[410] El spune prin acestea că Cuvântul lui Dumnezeu se face fiecăruia, după măsura puterii lui. Astfel se răstigneşte în cei care încep viaţa de evlavie prin fapte, pironind prin frica de Dumnezeu lucrările pătimaşe ale lor; şi învie şi se înalţă la ceruri în cei ce au dezbrăcat întreg omul vechi, care se strică prin poftele amăgitoare, şi au îmbrăcat pe întreg cel nou, pe cel ce se zideşte prin duhul după chipul lui Dumnezeu,[411] şi s-au apropiat de Părintele harului din ei: «mai presus de toată începătoria, stăpânia, puterea şi domnia, şi de tot numele ce se numeşte, fie în veacul acesta, fie în cel viitor».[412] Căci toate cele de după

408 II Corinteni 13, 4.

409 I Corinteni 2, 2.

410Efeseni 2, 6.

411Efeseni 4, 22-24; Coloseni 3, 9-10.

412Efeseni 1, 21.

Dumnezeu, lucruri, nume şi demnităţi vor fi sub cel ce va ajunge prin har în Dumnezeu.[413]

28. Precum înainte de venirea văzută şi în trup, Cuvântul lui Dumnezeu venea spiritual la Patriarhi şi la Prooroci, preînchipuind tainele venirii Lui, tot aşa şi după această sosire, vine nu numai în cei ce sunt încă prunci, nutrindu-i duhovniceşte şi ducându-i spre viaţa desăvârşirii cea după Dumnezeu, ci şi în cei desăvârşiţi desemnându-le de mai-nainte, în chip ascuns, forma venirii lui viitoare ca într-o icoană.

29. Precum cuvintele Legii şi ale Proorocilor, fiind înaintemergătoarele venirii Lui în trup, călăuzeau sufletele la Hristos, la fel şi Cuvântul lui Dumnezeu cel întrupat, ridicat întru slavă, s-a făcut însuşi înaintemergătorul venirii Sale duhovniceşti, călăuzind sufletele prin propriile Sale cuvinte, spre primirea luminoasei Sale veniri

413 De la cap, 10 (suta de faţă) pană la 47 (cu unele excepţii) şi de la 57 până la 100 (iarăşi cu unele excepţii), Sf. Maxirn pune în lumină caracterul hristologic al misticii sale. Tot urcuşul duhovnicesc al omului, de la treapta cea mai de jos a virtuţii până la vederea lui Dumnezeu, se efectuează în Hristos. Propriu zis Hristos îşi face din nou cu fiecare credincios drumul Său sau fiecare credincios repetă drumul Lui împreunat cu El, în omorârea omului vechi al patimilor, act care numai începe la Botez. Hristos însuşi participă la durerile simţite de credinciosul care se dezbracă de fiinţa sa veche, precum El este cel ce din ascunsul inimii îi dă puterea acestei mistificări. Când omul cel nou iese la iveală cu chipul luminat, Hristos însuşi învie în el. Contemplarea raţiunilor din lume e contemplarea veşmintelor Lui. În veacurile viitoare în Hristos vom înainta fiecare, ajungând prin har până unde a ajuns umanitatea Lui prin unirea cea ipostatică (nu până unde este firea dumnezeiască însăşi, adică până la transformarea în ea). Prin întrupare Fiul lui Dumnezeu ne-a întins scara de raze dumnezeieşti a Sofiei până în firea noastră, ca aceasta să urce apoi pe treptele ei până la El.

dumnezeieşti. Această venire o înfăptuieşte El pururea, preschimbând prin virtuţi pe cei vrednici din trup în duh, dar o va înfăptui şi la sfârşitul veacului, descoperind în chip vădit cele ce erau mai înainte ascunse tuturor.[414]

30. Câtă vreme eu sunt nedesăvârşit şi nesupus, neascultând de Dumnezeu prin lucrarea poruncilor şi nedesăvârşindu-mă în cugetare prin cunoştinţă, îmi apare şi Hristos ca om nedesăvârşit şi nesupus din pricina mea. Căci necrescând împreună cu El după duh, îl micşorez şi-L ciuntesc şi pe El, ca unul ce sunt trup al lui Hristos şi mădular din parte.[415]

31. «Răsare soarele şi apune soarele», zice Scriptura.[416] Deci şi Cuvântul, când e socotit sus, când jos, după vrednicia şi după raţiunea şi modul de comportare al celor ce cultivă virtutea şi se străduiesc după cunoştinţa dumnezeiască. Fericit însă cel ce ţine, ca Iisus Navi,[417] neapus în sine Soarele dreptăţii în cursul întregii zile a vieţii de acum, nehotărnicit de seara păcatului şi a neştiinţei, ca să poată zdrobi şi fugări după lege pe dracii cei vicleni, care se ridică împotriva lui.

414 Venirea lui Hristos în fiecare suflet e nu numai o repetare a întrupării Sale istorice şi a patimilor şi învierii Sale, ci şi o anticipare a venirii celei de-a doua, transformând pe cei ce vor din trup în duh, prin virtuţi, adică începând de aici îndumnezeirea lor. La fel îşi anticipează Hristos prima venire în trup prin vizitarea "inteligibilă" a Patriarhilor şi Proorocilor, pregătindu-i şi pe aceia pentru înţelegerea întrupării Sale. Astfel întreaga istorie este într-o desfăşurare spre ridicarea ei în Sofia dumnezeiască, având în sânul ei ca factor dinamic, dar transcendent totuşi, nu imanent ei, pe însuşi Dumnezeu - Cuvântul, care o duce şi o atrage spre ţintă.

415 I Corinteni 11, 27.

416 Ecclesiastul 1, 5.

417 Iisus Navi 10, 12.

32. Înălţându-se în noi Cuvântul lui Dumnezeu prin făptuire şi contemplaţie «atrage la Sine»[418] toate gândurile şi raţiunile noastre; şi sfinţeşte însăşi mădularele trupului şi simţirile prin virtute şi cunoştinţă, punându-le sub jugul Lui.[419] Deci văzătorul celor dumnezeieşti să urce cu sârguinţă, urmând Cuvântului, până va ajunge la locul unde este El. Căci acolo îi atrage, cum zice Ecclesiastul - «şi spre locul Său atrage»-,[420] pe cei ce-I urmează Lui, ca marelui Arhiereu, care-i duce în Sfânta Sfintelor, unde însuşi a intrat ca om, făcându-Se înaintemergător pentru noi.[421]

33. Cel ce cultivă în chip evlavios filosofia[422] şi luptă împotriva puterilor nevăzute să se roage să rămână în el puterea naturală de discemământ[423] (care are o lumină măsurată) şi harul luminător al Duhului. Căci cea dintâi călăuzeşte trupul spre virtute prin fapte; iar cel de al doilea luminează mintea pentru a alege mai presus de toate tovărăşia înţelepciunii,[424] prin care «surpă întăriturile păcatului şi orice culme ridicată împotriva cunoaşterii lui Dumnezeu».[425] Aceasta o arată prin rugăciune Iisus Navi, care se roagă «să stea soarele deasupra Ghibeonului»[426] adică să-i fie păzită neapusă lumina cunoştinţei lui Dumnezeu pe muntele contemplaţiei mintale; şi «luna

418 Ioan 12, 32.

419 E ideea Sf. Marcu Ascetul din scrierea "Despre Botez", Filocalia românească, vol. I.

420 Ecclesiastul 1, 5.

421 Evrei 6, 20.

422 Filosofia e vieţuirea virtuoasă.

423 E dreapta socoteală.

424 Înţelepciunea lui Solomon 8, 2. E vorba de convieţuirea conjugală între minte (greceşte νους de genul masculin) şi înţelepciune.

425 II Corinteni 18, 4.

426 Iisus Navi 10,12.

deasupra văii», adică să-i rămână puterea naturală de discernământ în neputinţa trupului, neabătută de la virtute.

34. Ghibeon este mintea înaltă; iar valea este trupul care s-a smerit prin mortificare.[427] Soarele este Cuvântul care luminează mintea, îi hărăzeşte puterea vederilor (contemplării) şi o izbăveşte de toată neştiinţa. Iar luna este legea firii, care înduplecă trupul să se supună după lege duhului, spre a primi jugul poruncilor. Căci luna e simbolul firii, fiindcă e schimbăcioasă. Dar în sfinţi ea rămâne neschimbăcioasă, pentru deprinderea lor neclintită în virtute (pentru habitul neschimbăcios al virtuţii).

35. Domnul nu trebuie căutat în afară de cei ce-L caută; ci în ei înşişi trebuie să-L caute cei ce-L caută, prin credinţa arătată în fapte. Căci s-a zis: «Aproape de tine este Cuvântul, în gura ta şi în inima ta; adică Cuvântul credinţei».[428] Iar Cuvântul căutat este Hristos însuşi.

36. Când cugetăm la înălţimea nesfârşită a lui Dumnezeu, să nu ne pierdem nădejdea în iubirea de oameni a Lui, ca şi când n-ar ajunge până la noi din pricina înălţimii; iar când ne gândim la adâncul nesfârşit al căderii noastre din pricina păcatului, să nu ne pierdem credinţa în învierea virtuţii noastre omorâte. Căci amândouă sunt cu putinţă la Dumnezeu: şi să coboare ca să lumineze mintea noastră prin cunoştinţă, şi să învie iarăşi virtutea în noi ca să ne înalţe împreună cu Sine, prin faptele dreptăţii. «Să nu zici, spune Scriptura, în inima ta: Cine se va sui la cer? Ca să coboare adică pe Hristos, Sau: Cine se va coborî în adânc? Ca să ridice adică pe Hristos

427 Mintea se înalţă, când se smereşte trupul şi vice-versa.

428 Romani 10, 8.

din morţi».[429] După alt înţeles, «adâncul» înseamnează aici toate cele de după Dumnezeu, în care Cuvântul lui Dumnezeu coboară întreg tuturor, prin Providenţă, ca viaţa ce străbate prin toate cele ce simt moarte.[430] Căci moarte sunt toate cele ce vieţuiesc numai prin împărtăşirea de viaţă. Iar «cerul» înseamnă aici ascunsul natural al lui Dumnezeu, datorită căruia nu poate fi cuprins de nimic şi de nimeni. Iar dacă cineva ar mai spune că «cerul» este cunoştinţa despre Dumnezeu (teologia), iar «adâncul» taina iconomiei nu va greşi după părerea mea. Căci amândouă sunt cu anevoie de pătruns pentru cei ce încearcă să le cerceteze prin demonstraţii; mai bine zis, sunt cu totul de nepătruns, când sunt cercetate fără credinţă.[431]

37. În cel ce se află pe treapta făptuirii, Cuvântul, îngroşându-se prin chipurile (modalităţile) virtuţii, se face trup; în cel contemplativ însă, subţiindu-se prin cugetările

429 Romani 10, 6-7.

430 Sau "morţi", aceste rânduri fiind un comentar la cuvintele din Romani 10, 6-7.

431 Sunt două infinităţi: cea pozitivă a lui Dumnezeu şi cea negativă a noastră; sau infinitatea Vieţii şi infinitatea nimicniciei noastre, când vrem să stăm prin noi înşine, adică în păcat. "Abisul infinităţii noastre în nimic e una cu moartea. Toate făpturile prin ele însele sunt moarte. Numai prin Cuvântul lui Dumnezeu, Cel ce le susţine prin Providenţă, trăiesc. Sunt vii numai întrucât participă la viaţa lui Dumnezeu; dar aceasta înseamnă în acelaşi timp că prin ele sunt moarte. Origen privise participarea ca semn al morţii intrinsece. Aceasta o făcuse şi Grigorie de Nisa. Dar aceştia priviseră moartea numai din punct de vedere moral: ca slăbiciune adusă de păcat Sf. Maxim însă identifică însăşi "viaţa participată" cu viaţa moartă (Balthasar, op. cit., 40). Cuvântul este astfel nu numai recreatorul vieţii supranaturale, prin opera de mântuire, ci şi susţinătorul celei naturale, prin Providenţă. Fără El nu e şi nu continuă nimic în Univers. El e cauza şi motorul tuturor.

duhovniceşti, se face precum era la început, Dumnezeu-Cuvântul.[432]

38. Cel ce înfăţişează învăţătura morală a Cuvântului prin pilde şi cuvinte mai îngroşate, potrivit cu înţelegerea ascultătorilor, face Cuvântul trup. Iar cel ce expune Teologia mistică (cunoştinţa tainică despre Dumnezeu) prin vederi înalte face iarăşi Cuvântul duh.

39. Cel ce vrea să cunoască pe Dumnezeu în mod afirmativ din afirmări face Cuvântul trup, neputând să cunoască pe Dumnezeu drept cauză din altă parte decât din cele văzute şi pipăite. Iar cel ce vrea să-L cunoască în

432 Origen vorbeşte de-o îngroşare a spiritului prin păcat (Io. Co. 13, 21). După el, Logosul distruge cugetările mai groase şi mai materiale din suflet (Io. Co. 2, 7). Dar nu foloseşte termenul de îngroşare pentru existenţa Logosului în lume. Formula o întrebuinţează de abia Grigorie de Nazianz *(Or. în Epiph,* P.G. 36, 313 B). Sf. Maxim o comentează în Ambigua (P.G. 91, 1285C, 1288 A). "îngroşarea" se face prin asemănări şi chipuri, prin "cartea" lucrurilor din natură şi în sfârşit prin întrupare, pentru ca noi, cei "groşi cu înţelegerea", să-L putem cuprinde şi să ne putem urca la contemplarea spirituală a Lui. In cap. acesta se face prima aplicare "iconomică" a ideii de "îngroşare'' şi "subţiere". Logosul se "îngroaşe" în opera omului, în făptuirea săvârşită prin trup, şi se subţiază în opera lui Dumnezeu, în cunoştinţă.

Evagrie spusese şi el de contemplaţia naturală că e un corp spiritual al gnozei (Cent. 2, 5), sau ''ultima haină" (Cent. 3, 8), pe care dezbrăcând-o apoi mintea, după ce-a dezbrăcat haina cea groasă a făptuirii, se înfăţişează goală înaintea lui Dumnezeu. Ba Evagrie numeşte virtutea şi gnoza trupuri ale minţii (Cent. 2, 18). Paralela exactă la Maxim este însă sentinţa: "Trupul Domnului sunt virtuţile... sângele lui Hristos contemplarea naturii... inima lui Hristos cunoaşterea lui Dumnezeu" *(Sent. ad. frates*; P. G. 90, 377 C D. (Balthasar, *op. cit.,* p. 34-35). Oare nu din asemenea idei - care se aflǎ şi la gânditorii păgâni din antichitate - s-au dezvoltat teoriile fantastice ale teosofilor despre diferitele corpuri ale fiinţelor, pe care însă, spre deosebire de aceia, le concep atât de materialist?

mod negativ prin negaţii face Cuvântul duh, cunoscând cum se cuvine pe Cel supra-necunoscut, ca pe Cel ce era la început Dumnezeu şi era la Dumnezeu, dar nu din ceva din cele ce pot fi cunoscute.[433]

40. Cel ce a învăţat să sape, prin fapte şi contemplaţie, fântânile virtuţii şi ale cunoştinţei din sine, asemenea Patriarhilor, va afla înlăuntru pe Hristos, izvorul Vieţii,[434] din care ne îndeamnă înţelepciunea să bem, zicând: «Bea apă din vasele tale şi din izvorul fântânilor»[435] Făcând aceasta, vom afla înlăuntrul nostru comorile ei.

41. Cei ce trăiesc dobitoceşte, numai pentru simţuri, se primejduiesc pe ei, făcând Cuvântul trup, ca unii ce abuzează de făpturile lui Dumnezeu spre a sluji patimilor, şi nu pătrund înţelesul înţelepciunii care se arată în toate, pentru a cunoaşte şi a slăvi pe Dumnezeu din făpturile Lui, şi a înţelege de unde, ca ce şi spre ce scop am fost făcuţi şi în ce direcţie avem să ne lăsăm călăuziţi de cele văzute. Ci umblând în veacul acesta în întuneric, pipăie cu amândouă mâinile numai neştiinţa când e vorba de Dumnezeu.

433 Ca şi Dionisie Areopagitul, Sf. Maxim consideră teologia negativă superioară celei pozitive. Teologia pozitivă îl cunoaşte pe Dumnezeu ca simplă cauză din făptuiri. Teologia negativă cunoaşte mai mult din El (mai "substanţial"), pentru că nu-l cunoaşte din făpturi, din cele ce pot fi propriu zis prin descoperirea Lui nemijlocită. De aici se vede că Sf. Maxim nu înţelege prin teologia negativă o teologie intelectuală, paralelă cu cea afirmativă, ci o trăire mistică a lui Dumnezeu ce nu poate fi cuprinsă în conceptele şi termenii împrumutaţi din lumea creată.

434 E înlăuntru nostru de la Botez, dar nu ţinând de fiinţa noastră. cf. Marcu Ascetul, scrierea *"Despre Botez",* Filocalia, vol. I.

435 Proverbe 5, 15.

42. Cei ce se ţin numai de litera Sfintei Scripturi şi coboară demnitatea sufletului robind-o slujirii trupeşti a legii îşi fac loru-şi, în chip vrednic de ocară, Cuvântul trup, socotind că Dumnezeu se mulţumeşte cu jertfe de animale. Curăţindu-se pe din afară, toată grija lor le este pentru trup. Dar de frumuseţea sufletului nu au grijă, ci o lasă să fie întinată de petele păcatului, deşi pentru suflet a fost adusă la existenţă toată ordinea celor văzute şi pentru el s-a dat tot cuvântul dumnezeiesc şi Legea.

43. Sfânta Evanghelie zice că Domnul «a fost pus spre căderea şi ridicarea multora».[436] Prin urmare să băgăm de seamă de nu cumva e pus spre căderea celor ce privesc creaţia văzută numai cu simţurile şi se ţin numai de litera Sfintei Scripturi, ca unii ce nu pot străbate spre duhul cel nou al harului, pentru nebunia lor; şi spre ridicarea celor ce privesc duhovniceşte făpturile lui Dumnezeu şi ascultă duhovniceşte cuvintele Lui şi se îngrijesc prin purtările cuviincioase numai de chipul dumnezeiesc al sufletului.

44. Cuvântul că Domnul «a fost pus spre căderea şi spre ridicarea multora în Israel», înţeles numai în sens bun, înseamnă că e pus spre căderea patimilor şi gândurilor rele din fiecare credincios şi spre ridicarea virtuţilor şi a tot gândul iubitor de Dumnezeu.

45. Cel ce socoteşte pe Domnul ziditor numai al celor ce sunt supuse naşterii şi stricăciunii îl ia în chip greşit drept un grădinar, asemenea Mariei Magdalena. De aceea spre folosul aceluia se fereşte Domnul de atingerea lui, întrucât pentru el încă nu s-a putut sui la Tatăl. Astfel zice:

436 Luca 2, 34.

«Nu mă atinge».[437] Căci ştie că cel ce se apropie de El cu o asemenea prejudecată coborâtă se vatămă.[438]

46. Cei ce de frica iudeilor şed într-un foişor din Galileia cu uşile încuiate, adică cei ce, de frica duhurilor răutăţii, petrec în regiunea descoperirilor pe înălţimea vederilor (contemplaţiilor) dumnezeieşti, încuind pentru siguranţă simţurile ca pe nişte uşi, primesc în chip neînţeles pe Cuvântul lui Dumnezeu, care vine la ei şi li se arată fără lucrarea simţurilor. Iar venind El, le dăruieşte starea de nepătimire, spunându-le «pace vouă», şi împărţirile Duhului Sfânt suflând asupra lor; de asemenea le dă «putere» asupra duhurilor rele şi le arată simbolurile tainelor Sale.[439]

437 Ioan 20, 17.

438 Încă pentru Origen singurul rost al "coborârii" Cuvântului în lume este "înălţarea" Lui din lume. Credinciosul deci trebuie să facă totul sau să nu reţină pe Dumnezeu-Cuvântul jos în lume, ci să-I înlesnească în duhul său propriu înălţarea la cer. Orice credincios trebuie să înţeleagă pe Hristos tot mai mult după duh, nu după trup, chiar spre folosul lui, ca să nu se mulţumească cu aceasta, ci să se ridice la o înţelegere mai înaltă a Sa. E vorba de cel ce se află încă pe treapta făptuirii, care nu îl are încă descoperit pe Domnul pentru a tinde spre depăşirea acestei faze. Domnul cel coborât în lume este Domnul ascuns în porunci. Cel ce se află încă în faza exclusivă a împlinirii poruncilor îl ţine pe Domnul coborât şi slava Lui acoperită de trupul faptelor ascetico-morale (Cap. theol. II, 94).

439 E o tâlcuire duhovnicească a lui Ioan 20, 19-23. Galileea e regiunea descoperirilor mistice. Sf. Grigorie de Nazianz tâlcuise sala cinei de taină ca loc al gnozei (Or. 41 în Pent; P.G. 36, 444, A. B.). Acum foişorul din regiunea descoperirilor este, ca înălţime a vederilor mistice, locul unirii cu Dumnezeu-Cuvântul acolo Domnul dă sufletelor pacea nepătimirii, le împarte prin insuflare puterile Duhului şi le arată coasta Sa de unde a curs sânge şi apă -simbolurile Euharistiei. Înălţimea contemplaţiei nu e desfăcută de taina Euharistiei, ci abia acolo îşi actualizează ea toată putere. Arătarea tainică a Domnului în suflet se produce atunci când sufletul şi-a

47. Pentru cei care cercetează după trup învăţătura despre Dumnezeu, Domnul nu se suie la Tatăl; dar pentru cei care o cercetează după duh, prin vederi (contemplaţii) înalte, se suie la Tatăl. Să nu ţinem aşadar pentru totdeauna jos pe Cel ce a coborât jos pentru iubirea de oameni; ci să ne suim sus la Tatăl împreună cu El, părăsind pământul şi cele ale pământului, ca să nu ne spună şi nouă, ceea ce s-a spus iudeilor care au rămas neîndreptaţi: «Mă duc unde voi nu puteţi veni».[440] Căci fără Cuvântul, e cu neputinţă a ajunge la Tatăl Cuvântului.

48. Pământul chaldeilor este viaţa pătimaşă în care se făuresc şi se cinstesc idolii păcatelor. Iar Mesopotamia (ţara dintre râuri) este vieţuirea ce se mişcă între cele potrivnice. Pământul făgăduinţei este starea umplută de tot binele, de toate virtuţile. Prin urmare tot cel ce nu are grijă de această deprindere, asemenea vechiului Israel, e târât iarăşi în robia patimilor, lipsindu-se de slobozenia primită.

49. De însemnat că de nici unul dintre sfinţi nu se spune să fi coborât de bunăvoie în Babilon. Căci nu e îngăduit, nici nu ţine de judecata înţeleaptă ca să aleagă cei ce iubesc pe Dumnezeu cele rele în locul celor bune. Iar dacă unii dintre ei au fost duşi acolo cu sila dimpreună cu poporul, prin aceştia înţelegem pe cei ce nu de voia lor, ci din nevoie, pentru mântuirea celor ce au lipsă de povăţuire, părăsesc rostul mai înalt al cunoştinţei şi coboară la învăţătura despre patimi. Pentru acest motiv şi marele Apostol socotea că e mai de folos să fie în trup, adică să se ocupe cu învăţătura morală, deşi tot dorul lui

încetat orice activitate naturală a lui. Aceasta e o idee fundamentală a teologiei mistice.

440 Io. 8, 21. Ideea din cap. 45.

era să se desfacă de învăţătura morală şi să fie cu Hristos,[441] prin contemplaţia supralumească şi simplă a minţii.

50. Precum fericitul David liniştea pe Saul cel chinuit de duhul rău, cântându-i din chitară,[442] la fel tot cuvântul duhovnicesc, îndulcit prin vederile (contemplaţiile) cunoştinţei, odihneşte mintea muncită, slobozind-o de conştiinţa rea, care o chinuieşte.

51. Bălai cu ochi frumoşi este, ca şi marele David,[443] cel în care cunoştinţa luminoasă se însoţeşte cu strălucirea vieţii după Dumnezeu. Iar acestea sunt făptuirea şi contemplaţia.[444] Cea dintâi străluceşte prin chipurile virtuţilor; a doua luminează prin cugetările dumnezeieşti.

52. Domnia lui Saul este chipul slujirii trupeşti a legii, pe care Domnul a desfiinţat-o, ca pe una ce n-a desăvârşit nimic. «Căci legea, zice, n-a desăvârşit nimic».[445] Iar domnia marelui David este preînchipuirea slujirii evanghelice; căci ea cuprinde în chip desăvârşit toate voile din inima lui Dumnezeu.[446]

53. Saul este legea naturală, care a primit la început de la Domnul să stăpânească peste fire. Dar când a călcat porunca prin neascultare, cruţând pe Agag, regele lui Amalec, adică trupul, şi a alunecat în patimi,[447] a fost scos din domnie, ca să ia David pe Israel, adică legea duhului,

441Filipeni 1, 23. Se arată importanţa misiunii printre cei mai de jos.
442 I Regi 16, 23.
443 Ibidem 16, 12.
444 Treapta mai înaltă păstrează şi pe cea mai de jos.
445Evrei, 7, 19.
446I Regi 16, 1.
447 I Regi 15, 8-9.

care naşte pacea[448] ce zideşte lui Dumnezeu templul măreţ al contemplaţiei.

54. Samuel se tălmăceşte «ascultare de Dumnezeu». Deci până ce preoţeşte în noi Cuvântul prin ascultare, chiar de va cruţa Saul pe Agag,[449] adică cugetul trupesc, îl va ucide pe acesta cu toată râvna Cuvântului preot, şi va ruşina cu mustrări mintea iubitoare de păcat, ca pe una ce a călcat drepturile lui Dumnezeu.[450]

55. Când mintea, semeţindu-se, încetează să întrebe, prin cuvenita cercetare, pe Cuvântul dătător de învăţătură, care a uns-o împotriva patimilor, despre cele ce trebuie să facă şi să nu facă, cade în chip sigur sub puterea patimilor din pricina neştiinţei. Acestea, despărţind-o treptat de Dumnezeu, o fac să se întoarcă în vreme de strâmtoare spre draci şi să-şi îndumnezeiască pântecele, vrând să primească de la acestea mângâiere în necazuri. Să te încredinţeze despre aceasta Saul, care neluând în toate pe Samuel ca sfetnic, este dus cu sila la slujirea idolilor şi întreabă de sfat pe vrăjitoarea ventrilogă, ca pe un Dumnezeu.[451]

56. Cel ce se roagă să primească pâinea cea spre fiinţă nu o primeşte desigur întreagă, cum e pâinea însăşi, ci precum o poate el primi. Căci Pâinea vieţii se dă pe sine tuturor celor ce o cer, pentru iubirea de oameni, dar nu la fel tuturor, ci celor ce au săvârşit mari fapte ale dreptăţii,

448 Adică pe Solomon.

449 Ar putea fi şi raţiunea (λόγος).

450 I Regi 15, 17.

451 I Regi 28, 7 urm.

mai mult, iar celor mai mici în acestea mai puţin. Fiecăruia după cât poate primi cu vrednicia minţii.[452]

57. Domnul, în parte e absent, în parte e de faţă. E absent pentru privirea faţă către faţă; e de faţă pentru privirea în oglindă şi ghicitură [453]

58. Domnul e de faţă prin virtuţi în cel ce se află pe treapta făptuirii; iar de cel ce nu preţuieşte întru nimic virtutea e departe. Şi iarăşi în cel ce se află pe treapta contemplaţiei e de faţă prin cunoştinţa adevărată a lucrurilor; dar de cel ce e lipsit de aceasta în vreo privinţă e departe.

59. E departe de trup cel ce s-a mutat de la aptitudinea făptuirii la cea a cunoaşterii, fiind răpit de cugetările mai înalte ca în nori, în văzduhul străveziu al vederii tainice (al contemplaţiei mistice), în care va putea fi cu Domnul totdeauna. Şi e departe de Domnul cel ce nu poate încă privi (contempla) înţelesurile cu mintea curată, fără lucrările simţurilor, atât cât e omului cu putinţă, şi nu poate cuprinde fără ghicituri raţiunea simplă a Domnului.

60. Cuvântul lui Dumnezeu se numeşte trup nu numai fiindcă S-a întrupat, ci şi fiindcă Dumnezeu-Cuvântul cel simplu; care era la început la Dumnezeu şi Tatăl şi avea în Sine limpezi şi dezvăluite modelele tuturor, necuprinzând asemănări şi ghicituri, nici istorii alegorice, când vine la oameni, care nu pot să se apropie cu mintea dezbrăcată[454]

452 E o kenoză a darurilor, a energiilor divine, după capacitatea celor ce le primesc.

453 Până ce Parusia mistică nu trece în cea eshatologică, ea rămâne în parte absentă.

454 Minte goală, inteligibile goale.

de cele inteligibile dezbrăcate, desfăcându-se de cele obişnuite lor, se face trup, îmbrăcându-se şi multiplicându-se în varietatea istorisirilor, ghiciturilor, asemănărilor şi cuvintelor întunecoase. Căci la prima întâlnire mintea noastră nu sesizează Cuvântul dezvăluit, ci Cuvântul întrupat, adică în felurimea cuvintelor, fiind Cuvânt prin fire, dar trup la vedere. Aşa încât celor mulţi li se pare că văd un trup şi nu Cuvântul, deşi după adevăr este Cuvântul. Fiindcă înţelesul Scripturii nu este acela care li se pare celor mulţi, ci altul decât acela care li se pare. Căci Cuvântul se face trup prin fiecare din cuvintele scrise.

61. Începutul uceniciei oamenilor în evlavie e legat de trup. Căci la prima apropiere de cinstirea lui Dumnezeu vorbim după literă nu după duh. Dar înaintând pe încetul în duh şi răzuind grosimea cuvintelor prin vederile (contemplaţiile) mai subţiri, ajungem în chip curat în Hristos cel curat, pe cât e cu putinţă oamenilor. Atunci putem zice ca Apostolul: «Deşi am cunoscut pe Hristos după trup, dar acum nu-L mai cunoaştem».[455] Aceasta datorită apropierii simple a minţii de Cuvântul, prin înlăturarea acoperămintelor de pe El. Astfel am înaintat de la cunoaşterea Cuvântului după trup, la slava Lui, ca a Unuia Născut din Tatăl.

62. Cel ce îşi trăieşte viaţa în Hristos s-a ridicat deasupra dreptăţii legii şi a firii. Arătând aceasta, dumnezeiescul Apostol zice: «Căci în Hristos Iisus nu mai este nici tăiere împrejur,[456] nici netăiere împrejur». Prin tăierea împrejur a arătat dreptatea legală; iar prin netăierea împrejur a arătat dreptatea naturală.

455 II Corinteni 5, 16.

456 Galateni 6, 15.

63. Unii se renasc din apă şi din duh;[457] alţii primesc botezul în Duh Sfânt şi foc. Dar aceste patru, adică: apa, duhul, focul şi Duhul Sfânt, sunt unul şi acelaşi Duh al lui Dumnezeu. Căci unora Duhul Sfânt le este apă, întrucât îi spală de întinăciunile din afară ale trupului; altora numai duh, întrucât lucrează în ei bunurile virtuţii; altora iarăşi foc, întrucât le curăţă petele dinlăuntru, din adâncul sufletului; şi în sfârşit altora, ca marelui Daniil, le este Duh Sfânt, întrucât le dăruieşte înţelepciune şi cunoştinţă. Căci după deosebirea lucrărilor din subiecte, primeşte unul şi acelaşi Duh diferite numiri.[458]

64. Legea a rânduit Sâmbăta: «ca să se odihnească boul tău de jug şi sluga ta».[459] Amândoi aceştia arată prin ghicituri trupul. Căci trupul este vita de jug a minţii lucrătoare,[460] fiind nevoit să poarte de silă povara virtuţilor prin fapte. Tot el este şi sluga minţii contemplative, întrucât slujeşte în chip raţional poruncilor minţii, care a ajuns la cunoştinţă, ca unul ce s-a pătruns şi el de raţiune prin contemplaţiile minţii. Sâmbăta este sfârşitul amândurora, hărăzind fiecăruia odihna cuvenită de bunurile cărora le slujesc prin făptuire şi contemplaţie.

457 Matei 3, 14; Io. 3, 5.

458 Aici urcuşul duhovnicesc are patru trepte, corespunzând la patru lucrări ale Duhului Sfânt care toate sunt date potenţiale la botez. E o largă viziune a efectelor Botezului. De fapt harurile celorlalte taine trebuie să se încopcieze cumva de harul Botezului, sau mai bine zis de unul sau altul din laturile acestui har, ducându-l mai departe. Cele patru trepte sunt: a) curăţirea de patimi, b) dobândirea virtuţilor, c) înlăturarea ultimelor rădăcini ale patimilor din suflet (a gândurilor) şi d) dobândirea înţelepciunii şi a cunoştinţei. În împărţirea tripartită primele două constituie pe de altă parte faza practică.

459 Ieşirea 23, 12.

460 A minţii aflătoare în faza practică sau activă.

65. Cel ce lucrează virtutea cu cuvenita cunoştinţă are ca bou de jug trupul, pe care îl mână la împlinirea datoriilor cu raţiunea, iar ca slugă modul de înfăptuire a virtuţii, pe care îl cumpără cu judecăţile dreptei socoteli, care ţin loc de bani. Iar Sâmbăta este starea de pace şi de nepătimire întru virtute a sufletului şi a trupului, sau deprinderea neschimbăcioasă.[461]

66. Cuvântul lui Dumnezeu le este celor a căror grijă se învârteşte mai mult în jurul virtuţilor trupeşti paie şi fân, nutrind partea pătimitoare (pasională) a sufletului lor spre lucrarea virtuţilor. Dar celor ce s-au ridicat prin contemplaţie adevărată la înţelegerea celor duhovniceşti le este pâine care le nutreşte partea mintală a sufletului spre desăvârşirea după chipul lui Dumnezeu.[462] De aceea vedem pe Patriarhi hrănindu-se la drum pe ei cu pâine iar vitele cu nutreţ.[463] Iar levitul din Judecători zice bătrânului, care l-a primit ca oaspete: «Avem şi noi pâini

461 Sf. Maxim descrie în cap. 64-65 modul în care facultăţile interioare ale omului se împărtăşesc de Sâmbătă (de odihna) minţii şi cum trupul, din animal neraţional, devine - prin educaţie - slujitor raţional (λογισθεν). În cap, 65 locul trupului îl ia modul (τρόπος), adică acea cale practică personală spre împlinirea unei virtuţi, care la Maxim e paralela practică a logosului teoretic al unui lucru (Quest ad. Thalas. 90, 321 B) (Balthasar, op. cit., 144). Odihna trupului şi a sufletului după strădania de a împlini virtutea nu e o ieşire din starea de virtute, ci dimpotrivă o consolidare statornică în ea. Odihna înseamnă numai că omul nu mai trebuie să se încordeze atât de mult pentru împlinirea virtuţii, căci ea i-a devenit deprindere. Această deprindere, ridicată peste agitaţie şi încordare, e tocmai starea de nepătimire, care aşadar nu e o stare de neutralitate, de nepăsare, ci una de neclintire în virtute. Nepătimirea, ca încheiere a fazei active din urcuşul duhovnicesc, e tocmai Sabatul de la capătul activităţii practice.

462 Desăvârşirea deiformă.

463 Facerea 24, 32.

şi vitele noastre paie şi nu avem trebuinţă de nici una din slugile tale».[464]

67. Cuvântul lui Dumnezeu se numeşte şi este şi «rouă» şi «apă» şi «izvor» şi «râu»,[465] precum s-a scris, fiind şi făcându-se acestea după puterea ce se află în cei ce-L primesc. Unora le este rouă, întrucât le stinge fierbinţeala şi lucrarea patimilor, care le încinge trupul de din afară. Celor ce sunt scuturaţi în adânc de frigurile veninului răutăţii le este apă, nu numai întrucât nimiceşte printr-o însuşire contrară ceea ce este opus, ci şi întrucât le dăruieşte putere de viaţă pentru o existenţă fericită. Iar izvor le este celor ce au în ei ca o ţâşnire necontenită deprinderea contemplaţiei întrucât le dăruieşte înţelepciune. În sfârşit râu le este celor ce varsă ca un râu învăţătura cucernică, dreaptă şi mântuitoare, întrucât adapă din belşug oameni, dobitoace, fiare şi plante. Şi o face aceasta ca oamenii să se îndumnezeiască, înălţându-se prin înţelesurile celor grăite; cei îndobitociţi de patimi să-şi primească din nou puterea raţiunii naturale, redobândindu-şi omenia prin arătarea sârguincioasă a chipurilor virtuţii; cei însălbăticiţi prin deprinderile şi faptele lor ticăloase să se înmoaie prin îndemnurile dulci şi line şi să revină la blândeţea firii; iar cei deveniţi nesimţitori faţă de cele bune, asemenea plantelor, subţiindu-se prin străbaterea cuvântului în adâncime, să dobândească simţirea spre aducere de roade, iar puterea cuvântului să le fie ca o sevă care-i nutreşte.

464 Judecători 19, 19. Se continuă asemănarea din cap. 64-65, a celor ce lucrează virtuţile trupeşti cu viţa de rug cărora Logosul li se face o hrană inferioară, pe măsura lor.

465 Deuteronom 32, 2; Ecclesiastul 1, 5; 15, 3; 24, 41 -43.

68. Cuvântul lui Dumnezeu este cale celor ce străbat bine şi în chip susţinut drumul virtuţii prin fapte şi nu se abat nici la dreapta prin slavă deşartă, nici la stânga prin aplecarea spre patimi, ci-şi îndreaptă paşii spre Dumnezeu. Acest lucru nepăzindu-l până la sfârşit Asa, regele din Iuda, se zice că la bătrâneţe suferea de picioare, fiindcă slăbise în păşirea pe drumul lui Dumnezeu.[466]

69. Cuvântul lui Dumnezeu se zice uşă, fiindcă introduce la cunoştinţă pe cei ce-au străbătut bine toată calea virtuţilor pe drumul cel fără de prihană al faptelor şi fiindcă le arată ca o lumină comorile mult strălucitoare ale înţelepciunii. Căci unul şi acelaşi este şi cale şi uşă şi cheie şi împărăţie: Cale, ca cel ce călăuzeşte; cheie, ca cel ce deschide şi se deschide celor vrednici de cele dumnezeieşti; uşă, ca cel ce duce înlăuntru; împărăţie, ca cel ce e moştenit, şi se dă prin împărtăşire tuturor.[467]

70. Domnul se zice: lumină, viaţă, înviere şi adevăr. Lumină, ca cel ce dă strălucire sufletelor, alungă întunericul neştiinţei, luminează mintea spre înţelegerea lucrurilor tainice şi arată tainele care nu pot fi văzute decât de cei curaţi cu inima; viaţă, ca cel ce dă sufletelor ce iubesc pe Domnul puterea de a se mişca spre cele dumnezeieşti; înviere, ca cel ce ridică mintea din alipirea moartă de cele materiale, curăţind-o de toată stricăciunea şi amorţirea; adevăr, ca cel ce dăruieşte celor vrednici deprinderea neschimbăcioasă a celor bune.

71. Cuvântul lui Dumnezeu şi al Tatălui se află tainic în fiecare dintre poruncile Sale; iar Dumnezeu şi Tatăl se

466 III Regi, 15, 23.

467 Cale e în special celor de pe treapta făptuirii, uşă şi cheie celor ce trec pe treapta cunoaşterii, iar împărăţie celor îndumnezeiţi.

află întreg nedespărţit în întreg Cuvântul Său în chip firesc. Cel ce primeşte prin urmare porunca dumnezeiască şi o împlineşte primeşte pe Cuvântul lui Dumnezeu aflător în ea. Iar cel ce a primit pe Cuvântul prin porunci a primit totodată prin El pe Tatăl care se află în El în chip firesc, şi pe Duhul Sfânt, care se află în El în chip firesc. Căci a zis: «Amin zic vouă, cel ce primeşte pe Cel ce-l voi trimite pe Mine mă primeşte; iar cel ce mă primeşte pe Mine, primeşte pe Cel ce m-a trimis pe Mine».[468] Aşadar cel ce a primit o poruncă şi a împlinit-o pe ea a primit tainic pe Sfânta Treime.[469]

72. Slăveşte pe Dumnezeu în sine nu cel ce-L laudă pe Dumnezeu în cuvinte, ci cel ce rabdă, de dragul lui Dumnezeu, pentru virtute, pătimiri, dureri şi osteneli. Acesta e slăvit la rândul său de Dumnezeu cu slava aflătoare în Dumnezeu, primind prin împărtăşire harul nepătimirii ca o încoronare a virtuţii.[470] Căci tot cel ce slăveşte pe Dumnezeu în sine prin pătimiri pentru virtute în decursul făptuirii, se slăveşte şi el în Dumnezeu, primind lumina celor dumnezeieşti într-o contemplaţie liberă de patimă. Căci zice Domnul venind la patima Sa: «Acum s-a preamărit Fiul Omului şi Dumnezeu S-a preamărit întru El. Iar dacă Dumnezeu S-a preamărit întru El şi Dumnezeu îl va preamări pe El întru Sine. Şi îndată îl

468 Ioan 13, 20.

469 Învăţătura că Domnul este ascuns în porunci, luată de la Marcu Ascetul, devine prin dezvoltare o temă fundamentală în sistemul Sf. Maxim. (La Marcu Ascetul în legea duhovnicească cap. 190, Filocalia românească, vol. I, ed. I. p. 249; la Sf. Maxim în *Quaest. et dubia* 90, 833; *Ambigua* P.G. 91, 1172).

470 Nepătimirea e deprinderea neclintită în virtute; aceasta nu poate veni decât la capătul străduinţelor de purificare de patimi şi de dobândire a virtuţilor. Dar atunci se dă ca har, nu ca un simplu rezultat al eforturilor omeneşti.

va preamări pe El».[471] De aici se vede limpede că pătimirilor pentru virtute le urmează darurile dumnezeieşti.[472]

73. Până ce vedem pe Cuvântul lui Dumnezeu întrupat în litera Sfintei Scripturi, în chip felurit prin ghicituri, încă n-am văzut spiritual pe Tatăl Cel netrupesc, simplu, unul şi singur, cum se află în Fiul Cel netrupesc, simplu, unul şi singur, după cuvântul: «Cel ce mă vede pe Mine vede pe Tatăl»;[473] sau «Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine».[474]
E nevoie aşadar de multă ştiinţă ca, înlăturând mai întâi cu grijă vălurile literelor care acoperă Cuvântul, să putem privi cu mintea dezvăluită[475] pe Cuvântul însuşi, stând de Sine şi arătând în Sine limpede pe Tatăl, atâta cât e cu putinţă oamenilor. De aceea e de trebuinţă ca cel ce caută cu evlavie pe Dumnezeu să nu fie reţinut de nici o literă, ca nu cumva să primească în locul lui Dumnezeu cele din jurul lui Dumnezeu, adică să îmbrăţişeze în chip greşit, fără să-şi dea seama în locul Cuvântului literele Scripturii. Căci Cuvântul scapă minţii, care crede că prin văluri a prins pe Cuvântul cel netrupesc, aşa cum Egipteanca n-a apucat pe Iosif, ci veşmintele lui;[476] sau aşa cum cei de

471 Ioan 13, 31.

472 O nouă precizare a treptei active şi a celei contemplative. Activul prin pătimirile sale pentru virtute, slăveşte pe Dumnezeu făcându-se pe sine mic şi încordându-şi toate puterile numai în slujba poruncilor lui Dumnezeu. Dar ca răsplată primeşte cunoştinţa, lumina, îndumnezeirea, prin care e slăvit de Dumnezeu. Acum Dumnezeu lucrează în acela slava Sa, mărindu-l în faţa tuturor.

473 Ioan 14, 9.

474 Ioan 14, 10.

475 Cu mintea goală.

476 Facerea 39, 12. Romani 1, 25.

demult, rămânând numai la podoaba celor văzute, n-au băgat de seamă că slujesc făptuirii şi nu Făcătorului.[477]

74. Cuvântul Sfintei Scripturi după ce s-a dezbrăcat treptat de adaosurile trupeşti aşezate asupra lui, prin ieşirea la iveală a înţelesurilor lui mai înalte, se arată minţii mai străvăzătoare ca aflându-se într-o adiere subţire.[478] E vorba adică de acea minte care, părăsind total lucrările ei fireşti, e în stare să primească numai simţirea acelei simplităţi care-L anunţă întrucâtva pe Cuvântul, aşa cum marele Ilie s-a învrednicit în peştera din Horeb de această vedere. Horeb se tălmăceşte noutate şi indică deprinderea virtuţilor în duhul cel nou. Iar peştera este ascunzişul înţelepciunii în minte, în care ajungând cineva va simţi tainic cunoştinţa cea mai presus de simţire, în care se zice că se află Dumnezeu. Deci tot cel ce caută cu adevărat pe Dumnezeu, ca marele Ilie, nu va fi numai în Horeb, adică în deprinderea virtuţilor, ca cel de pe treapta făptuirii, ci şi în peştera din Horeb, adică în ascunzişul înţelepciunii, aflătoare numai în deprinderea virtuţilor, ca un contemplativ.

477 III Regi l9, 12.

478 Aşa cum se dezbracă mintea de diferite haine sau trupuri, pentru a deveni goală, aşa se dezbracă şi Logosul dumnezeiesc pentru mintea goală. "Simţirea mai presus de simţire a cunoştinţei" nu e un sentiment în sensul psihologic modern al cuvântului, ci un act de simţire, de sesizare a unei prezenţe simple spirituale. Încă Origen vorbise de "simţirea nesensibilă" (αισθησις ουκ αισθητή). Grigorie de Nisa îi spune "simţirea unei prezenţe oarecare" (αισθησις παρουσίας τινός); *Cant. hom.* 11; P.G. 44, 1001 B), iar Diadoh o dezvoltă original, în sensul că sufletul părăseşte cele cinci simţuri externe când se actualizează simţul spiritual cel unic şi mistic al minţii. Peştera e ascunzişul cunoştinţei tainice, dar ea se află numaidecât pe muntele Horeb, adică pe culmea deprinderii între virtute. Cel ce-a ajuns la cunoştinţă, nu trebuie să părăsească virtutea.

75. Când mintea se va scutura de multele păreri despre lucruri ce s-au aşezat asupra ei, i se va descoperi limpede Cuvântul adevărului,[479] dându-i temeiurile cunoştinţei adevărate şi depărtând prejudecăţile ei de mai-nainte, ca pe nişte solzi de pe puterile văzătoare, cum s-a întâmplat cu dumnezeiescul şi marele Apostol Pavel. Căci părerile care se nasc din atenţia îndreptată numai la litera Scripturii şi socotinţele pătimaşe ce se ivesc din privirea celor văzute numai cu simţurile sunt cu adevărat solzi aşezaţi pe puterea străvăzătoare a sufletului, care împiedică străbaterea la Cuvântul neştirbit al adevărului.[480]

76. Dumnezeiescul Apostol Pavel zice că are numai din parte cunoştinţa Cuvântului.[481] Iar marele Evanghelist Ioan zice că a văzut slava Lui: «Am văzut, zice, slava Lui, slavă ca a Unuia Născut din Tatăl, plin de har şi de adevăr».[482] Sfântul Pavel a spus că are numai din parte cunoştinţa Cuvântului ca Dumnezeu. Căci se cunoaşte numai într-o măsură oarecare din lucrări. Deoarece cunoaşterea Lui după fiinţă şi ipostas nu e cu putinţă în nici un fel nimănui, fiind la fel de inaccesibilă tuturor îngerilor şi oamenilor. Sfântul Ioan însă, care a cunoscut raţiunea întrupării Cuvântului în chip desăvârşit, atât cât e cu putinţă oamenilor, a spus că a văzut slava Cuvântului ca trup, adică a văzut raţiunea sau scopul pentru care Dumnezeu s-a făcut om, plin de har şi de adevăr. Căci nu

479 Sau raţiunea adevărului.

480 Numai mintea curăţită de solzi sau dezbrăcată de văluri vede adevărul sau pe Logosul dezvăluit de văluri. Vălurile de pe minte devin văluri ce acoperă adevărul. Interesantă sugestie pentru interpretarea categoriilor kantiene sau de orice fel, care prelucrează "lucrul în sine", realitatea goală, aducându-ne-o la cunoştinţă numai disimulată de văluri, sau categorii.

481 I Corinteni 13, 9.

482 Ioan 1, 14.

întrucât e Dumnezeu după fiinţă şi de o fiinţă cu Dumnezeu Tatăl a fost dăruit cu har Unul Născut, ci întrucât s-a făcut după iconomie prin fire om şi de o fiinţă cu noi, a fost dăruit cu har pentru noi care avem trebuinţă de har; şi din plinirea Lui primim necontenit, la orice înaintare a noastră, harul pe măsura noastră. Prin urmare cel ce păzeşte în sine nepătat cuvântul (raţiunea) Cuvântului lui Dumnezeu care s-a întrupat pentru noi, va primi slava plină de har şi de adevăr a Celui ce S-a slăvit şi S-a sfinţit pe Sine pentru noi ca om în timpul petrecerii Lui între noi. «Căci când se va arăta Acela, zice, asemenea Lui vom fi».[483]

77. Până când sufletul trece din putere în putere şi din slavă în slavă, adică înaintează din virtute în virtute mai mare şi urcă din cunoştinţă în cunoştinţă mai înaltă, nu încetează de a fi departe de patria sa, precum s-a spus: «De mult nemerniceşte sufletul meu».[484] Căci lungă este distanţa şi mare e mulţimea cunoştinţelor pe care trebuie să le străbată «până ce va ajunge la locul cortului minunat, până la casa lui Dumnezeu, în glas de bucurie şi de mărturisire şi în sunet de sărbătoare».[485] El adaugă la cuvintele pline de înţeles alte cuvinte pline de înţeles în înaintarea sa în contemplaţiile dumnezeieşti, sporind totodată în veselia minţii pentru cele văzute, adică în bucuria şi mulţumirea corespunzătoare.[486] Căci toţi cei ce

483 I Ioan 3, 2.

484 Psalmi 119, 6.

485 Psalmi 41, 5.

486 După ce în cap. 76 s-a făcut deosebirea între plinirea (πλήρωμα) harului şi adevărului aflătoare în Iisus ca om şi între dumnezeirea Lui fiinţială, această pliromă fiind una cu lucrurile dumnezeieşti destinate lumii create (Sofia) şi după ce a spus că noi din această pliromă aşezată în firea lui omenească primim treptat la orice înaintare spirituală, în acest cap. arată cât de lungă este distanţa până la casa

au primit Duhul harului le sărbătoresc acestea, strigând în inimile lor: «Avva Părinte!».[487]

78. «Locul cortului minunat» este deprinderea nepătimaşă şi neştirbită a virtuţilor. Cuvântul lui Dumnezeu, coborându-se în această deprindere, împodobeşte sufletul ca pe un cort, cu felurite frumuseţi ale virtuţilor. Iar «casa lui Dumnezeu» este cunoştinţa alcătuită din multe şi felurite vederi - contemplaţii. Dumnezeu, sălăşluindu-se prin ea în suflet, îl umple de belşugul înţelepciunii. «Glasul de bucurie» este săltarea sufletului pentru bogăţia virtuţilor. Iar «glasul de mărturisire» este mulţumirea pentru participarea plină de slavă la ospăţul înţelepciunii. În sfârşit «sunetul» este doxologia tainică şi neîntreruptă, alcătuită din amestecarea amândurora, a bucuriei şi a mărturisirii.[488]

79. Cel ce a luptat vitejeşte cu patimile trupului şi a războit cu tărie duhurile necurate şi a alungat din ţinutul sufletului său gândurile lor să se roage să i se dea inimă curată şi să i se înnoiască duh drept întru cele dinlăuntru,[489] adică să fie golit cu desăvârşire de gândurile

noastră cea adevărată, sau până la casa lui Dumnezeu, pe care trebuie să o parcurgem prin această înaintare. Energiile divine coborâte la noi, deşi infinite din prima clipă ce începem să le primim, se întind pe o distanţă infinită până la fiinţa divină, care este "de infinite ori infinit" deasupra lor. Lumea Sofiei este un câmp infinit, deschis progresului etern de sofianizarea creaturii, adică de îndumnezeire, sau de creştere a energiilor divine în ea, devenită subiect după har al lor.

487 Galateni 4, 6.

488 Pe de o parte progresul în împărtăşirea de înţelepciunea dumnezeiască (Sofia) este nesfârşit, dar pe de alta, când omul a părăsit tot ce e creat şi deci schimbăcios şi nestatornic, nemaiavând în sine decât energiile necreate divine şi deci neclintirea în virtute şi în conştiinţă, a ajuns acasă.

489 Psalmi 50, 12.

întinate şi să fie umplut prin har de gândurile dumnezeieşti, ca să devină astfel în chip spiritual o lume a lui Dumnezeu, strălucită şi mare, alcătuită din vederi - contemplaţii- morale, naturale şi teologice.[490]

80. Cel ce şi-a făcut inima curată cunoaşte nu numai raţiunile celor inferioare şi de după Dumnezeu, ci priveşte întru câtva şi în Dumnezeu însuşi, după ce a trecut peste toate; iar acesta este capătul cel mai de pe urmă al bunătăţilor. În această inimă venind Dumnezeu, binevoieşte să-şi sape în ea prin duh trăsăturile proprii, ca în nişte table ale lui Moise. Şi aceasta în măsura în care acea inimă a sporit prin făptuire şi contemplaţie, după cuvântul ce porunceşte tainic: «Sporeşte !»[491]

81. Inimă curată poate se numeşte aceea care nu mai are în nici un fel nici o mişcare naturală spre nimic. În aceasta venind Domnul, pentru simplitatea ei desăvârşită, îşi înscrie legile Sale ca într-o tăbliţă bine netezită.

82. Inimă curată este aceea care îşi înfăţişează memoria sa lui Dumnezeu cu totul fără formă şi fără chip, gata să se lase însemnată numai de întipăririle Lui, prin care obişnuieşte să se facă arătat.[492]

490 Inima curată e un dar de mai sus, care întrece orice efort omenesc. Sufletul a fost considerat încă de Philo şi Origen ca lume duhovnicească (Balthasar, op. cit., 91). Inima aceasta devine o lume tot mai mare pe măsură ce primeşte în ea tot mai mult din lumea raţiunilor şi energiilor divine (Sofia).

491 Facerea 35, 14.

492 Ideea lui Evagrie că mintea sau inima trebuie să devină fără formă, dacă vrea să contemple pe Dumnezeu, e completată în cap. 80-82 de ideea că Dumnezeu îşi înscrie în ea trăsăturile, semnele, formele Sale.

Τύπος la Maxim înseamnă şi modelul originar, ideea lucrului în Logos (cap. 2, 60).

83. Mintea lui Hristos, pe care o primesc Sfinţii, după cuvântul: «Iar noi avem mintea lui Hristos»,[493] nu vine în noi ca să ne lipsească de puterea noastră mintală, nici ca să întregească mintea noastră, ci ca să lumineze, prin calitatea ei, puterea minţii noastre şi să o ducă la aceeaşi lucrare cu a Lui. Căci mintea lui Hristos eu zic că o are cel ce cugetă ca El şi prin toate îl cugetă pe El.[494]

84. Trup al lui Hristos ni se zice că suntem, după cuvântul: «Iar noi suntem trupul lui Hristos şi mădulare în parte»,[495] nu fiindcă ne-am lipsi de trupurile noastre şi ne-am face trupul Lui, nici fiindcă Acela s-ar preschimba în noi după ipostas, sau s-ar tăia în mădulare, ci fiindcă lepădăm stricăciunea păcatului, după asemănarea trupului Domnului. Căci precum Hristos era după fire om fără de păcat, având trup şi suflet, aşa şi noi, cei ce-am crezut în

Privirea acestor τύποι echivalează cu privirea lumii în Dumnezeu. Tot τύπος se numeşte modelul cortului văzut de Moise pe Sinai, pe când idolii iudeilor se numesc ατιτυποι, contramodele. De aici urmează că cel ce contemplă pe Dumnezeu e modelat după modelul originar al fiinţei sale, mintea lui fiind ridicată însă peste toate formele finite. E o modelare necontenită prin care fiinţa omului e adusă tot mai aproape de modelul său, intrând totodată în legătură tot mai strânsă cu modelele tuturor lucrurilor. - Interesant e că inima curată e considerată aici inima care şi-a oprit orice mişcare naturală, ca mişcare ce, prin însuşi faptul că e finită, nu poate sesiza pe Dumnezeu, ci se opreşte la lucrurile mărginite. Chiar când vrea să viseze prin vreunul din ele pe Dumnezeu, o face într-o formă imperfectă, nedemnă de Dumnezeu.

493 I Corinteni 2, 16.

494 Sălăşluirea lui Hristos în noi nu are ca efect o absorbire a spiritului creat în Logosul divin, ci o activitate divină şi supranaturală a facultăţii naturale, ce ca facultate rămâne naturală. Cum zice Sf. Maxirn în altă parte: "Căci niciodată harul nu distruge puterea naturii. Dimpotrivă: el face natura slăbită prin abuzul nenatural iarăşi capabilă de afectivitatea ei naturală" (Quaest. ad. Thalas., 59; P.G. 90, 608A).

495 I Corinteni 12, 27.

El şi ne-am îmbrăcat în El în duh, putem fi prin voia liberă fără de păcat în El.

85. În Scriptură sunt veacuri temporale, apoi de acelea care cuprind sfârşitul altor veacuri, după cuvântul: «Ci acum la sfârşitul veacurilor» şi următoarele.[496] Şi iarăşi alte veacuri, slobode de natura temporală, după veacul din timpul de faţă, care e la sfârşitul veacurilor, potrivit cuvântului: «Ca să se arate în veacurile ce vor veni bogăţia Lui covârşitoare» şi cele următoare.[497] Mai aflăm în Scriptură şi mulţime de veacuri trecute, prezente şi viitoare. Iar unele veacuri sunt veacuri ale veacurilor; apoi e veacul veacului, timpuri veşnice şi neamuri legate de veacuri. Nu vom spune acum ce vrea să indice Scriptura prin veacuri temporale, ce prin timpuri şi neamuri veşnice, care sunt simplu veacurile şi care veacurile veacurilor, ce este veacul şi ce veacul veacului. Căci dacă am face-o aceasta, am lungi mult peste intenţie cuvântul nostru. De aceea vom lăsa celor iubitori de învăţătură să cerceteze acestea şi ne vom întoarce la scopul pentru care am scris acestea.

86. Ştim că, după Scriptură, este ceva mai presus de veacuri. Că este aceasta, a spus-o Scriptura. Dar ce este aceasta nu a arătat. Se zice adică în ea: «Domnul împărăţeşte în veac şi după aceea».[498] Deci este ceva mai presus de veacuri: împărăţia adevărată a lui Dumnezeu. Căci nu e îngăduit a spune că împărăţia lui Dumnezeu a început, sau că ea cade sub veacuri şi timpuri. Iar aceasta credem că este moştenirea celor ce se mântuiesc, lăcaşul şi locul lor, precum ne învaţă cuvântul cel adevărat; ea e

496Evr. 9, 26.
497Efeseni 2, 7.
498 Ieşirea 15, 18.

ţinta celor ce sunt mişcaţi de dorinţă spre ultimul lucru dorit şi la care ajungând, primesc încetarea oricărei mişcări, întrucât nu mai este vreun timp sau vreun veac pe care trebuie să-l străbată. Căci ei au ajuns după toate la Dumnezeu, care este înainte de toate veacurile şi la care nu poate ajunge firea veacurilor.[499]

87. Câtă vreme este cineva în viaţa aceasta, chiar de ar fi desăvârşit după starea de aici şi în fapte şi în contemplaţie, are numai în parte cunoştinţa, proorocia şi arvuna Duhului, dar nu plinătatea însăşi. Dar când va ajunge, după isprăvirea veacurilor, la sfârşitul desăvârşit, când se va arăta celor vrednici faţă către faţă însuşi Adevărul de sine stătător, nu va mai avea numai o parte din plinătate, ci va primi prin împărtăşire însăşi plinătatea harului. «Căci vom ajunge toţi, zice Apostolul (adică cei mântuiţi) la starea bărbatului desăvârşit, la măsura plinătăţii lui Hristos»[500] în care sunt «ascunse comorile ştiinţii şi ale înţelepciunii».[501] Arătându-se aceasta, ceea ce e din parte va înceta.

88. Întreabă unii cum va fi starea celor ce se învrednicesc de desăvârşire în împărăţia lui Dumnezeu? Va fi una de înaintare şi de strămutare, sau de identitate nemişcată? Apoi cum trebuie să înţelegem că vor fi trupurile şi sufletele? La acestea ar putea răspunde cineva,

499 Împărăţia lui Dumnezeu e mai presus de mişcarea de devenire a celor create. Cei ce ajung în ea se odihnesc de orice mişcare. La ea nu ajunge nimeni prin mişcarea naturală a spiritului, ci vine ca un dar al lui Dumnezeu, ca o încoronare a acestor eforturi, dar când ele au încetat. Ea e ultimul lucru dorit spre care tindem şi acesta e un nou motiv pentru care, ajunşi la ea, ne odihnim de orice mişcare temporală.

500 Efeseni 4, 13.

501 I Corinteni 13, 10; Coloseni 2, 3.

dându-şi cu părerea, că precum în viaţa trupească rostul mâncării este îndoit, unul pentru creştere, iar altul pentru susţinerea celor ce se hrănesc (căci până ajungem la desăvârşirea staturii trupeşti, ne hrănim în vederea creşterii, iar după ce trupul se opreşte din sporirea în mărime, nu se mai nutreşte pentru creştere, ci pentru susţinere), aşa şi în privinţa sufletului, rostul nutririi este îndoit. Căci se nutreşte înaintând în virtuţi şi contemplaţii, până când, străbătând toate lucrurile, ajunge la măsura plinătăţii lui Hristos. Ajungând însă la aceasta, se opreşte din înaintarea în creştere şi sporire prin cele ce sunt la mijloc, nutrindu-se nemijlocit cu ceea ce e mai presus de înţelegere şi de aceea poate mai presus de creştere. De aici înainte, primind un soi de hrană nestricăcioasă spre păstrarea desăvârşirii deiforme ce i-a fost dăruită şi împărtăşindu-se de dulceaţa nesfârşită a acelei hrane, prin care primeşte puterea de a fi veşnic la fel de fericit, devine Dumnezeu prin împărtăşire de harul dumnezeiesc, odihnindu-se de toate lucrările minţii şi ale simţirii şi deodată cu aceasta dând odihnă şi tuturor lucrărilor naturale ale trupului, care se îndumnezeieşte şi el împreună cu sufletul, prin împărtăşirea de îndumnezeire pe potriva lui. Aşa încât nu se mai vede decât Dumnezeu atât prin suflet cât şi prin trup, însuşirile naturale fiind biruite prin covârşirea slavei.[502]

502 Este viaţa eternă statică sau dinamică? Aceasta era marea întrebare a lui Origen şi Grigorie de Nisa. Origen rămăsese la un dualism nesatisfăcător al stării şi al mişcării, întrucât mişcarea o socotea legată de lumea finită, iar starea nu o socotea ca o mişcare împlinită, ci numai ca o oprire ce implica pericolul plictiselii. Sf. Grigorie a introdus cu îndrăzneală ideea mişcării veşnice, împlinite şi fericite, care depăşea contradicţia dintre stare şi mişcare, ba chiar realiza o identitate *(Vita Mozsis,* P.G. 44, 406), Sf. Maxim caută de asemenea o împăcare, dar deosebind mai categoric ca Sf. Grigorie mişcarea din lumea finită de elementul de mişcare ce intră în starea din viaţa eternă.

89. Întreabă unii dintre cei iubitori de învăţătură: în ce va consta deosebirea dintre locaşurile şi făgăduinţele veşnice? Se vor deosebi după aşezarea locală, sau după calitatea şi cantitatea duhovnicească proprie fiecărui

În sensul acestei sinteze vorbeşte el de "mobilitatea nemişcată" sau "nemişcarea mobilă" (Quaest. ad Thalas, P.G. 90, 769A), sau cum spune în cap. acesta de o gustare necontenită a bunurilor spirituale, însă nu în vederea creşterii, ci a conservării desăvârşirii dobândite.

În cap. 25 se spunea că atunci nu va mai fi nici o "distanţă spaţială" între Dumnezeu şi cei vrednici. Propriu zis distanţă spaţială nu e nici când, dacă Dumnezeu e pretutindenea de faţă. Prin aceasta se spune că nu va mai fi nimic la mijloc între vederea noastră şi Dumnezeu. Pentru că toate se îndumnezeiesc sau se sofianizează, adică tot ce e creat în toate se copleşeşte de atributele dumnezeieşti. Toate se îmbracă în dumnezeiesc, ca într-o lumină de soare, şi deci dumnezeiescul e văzut întâi şi prin străveziul Lui făpturile revenite la El şi în El. Ele după fiinţă rămân făpturi, nu devin înseşi izvoare ale atributelor divine şi aceasta exclude orice panteism. Dar toate trăiesc în concret prin atributele lui Dumnezeu şi în Dumnezeu, însă cu conştiinţa lor de făpturi deosebite fiinţial de Dumnezeu. Astfel dacă în viaţa de aici vedem întâi făpturile şi abia prin ele cu mare greu pe Dumnezeu, atunci vom vedea întâi pe Dumnezeu şi în lumina Lui străvezie toate făpturile într-un mod cu mult mai clar şi mai deplin şi mai adânc de cum le vedem în obiectivitatea pământească. Aflându-se făpturile în Dumnezeu, aceasta nu înseamnă că ele nu mai sporesc să se îndumnezeiască în El. Căci nu se află în fiinţa Lui, ci în mediul sofianic al energiilor Lui, mai infinit ca un ocean. Desigur Dumnezeu ca subiect e în întreg acest mediu şi cine se află în el e în "faţa" lui Dumnezeu, Dar interiorul subiectului divin e deosebit de mediul acesta al manifestărilor Lui. În interiorul acelui mediu încă sunt trepte şi pe ele lumile îngereşti şi categoriile drepţilor. Iar Iisus Hristos îi cuprinde şi îi străbate pe toţi. Deci pe de o parte nu e nici o distanţă între Dumnezeu şi fiecare drept, dar pe de alta fiecare are o "cale atât de lungă" pe care să înainteze în Dumnezeu. Dar întrucât această sporire în îndumnezeire nu e o creştere a facultăţilor naturale, căci acestea toate s-au oprit din creştere după ce s-au desăvârşit, ci o sporire prin pătimirea lucrării divine, e just să se spună pe de altă parte că făpturile în viaţa viitoare "stau".

locaş? Unora li se pare adevărată prima părere, altora cea de-a doua. Dar cel ce a cunoscut că «Împărăţia lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru»[503] şi că «la Tatăl multe locaşuri sunt»,[504] socoteşte mai adevărată părerea a doua.[505]

90. Întreabă unii: care este deosebirea între împărăţia lui Dumnezeu şi împărăţia cerurilor? Se deosebesc în substanţă, sau numai în idee? Către aceştia trebuie spus că se deosebesc, dar nu în substanţă. Căci amândouă sunt una după substanţă. Deci se deosebesc pentru cugetare. Căci împărăţia cerurilor este posesiunea cunoştinţei curate a lucrurilor după raţiunile lor din Dumnezeu, iar împărăţia lui Dumnezeu este împărtăşirea prin har de bunătăţile pe care le are Dumnezeu prin fire. Cea dintâi e la sfârşitul lumii create, iar cea de-a doua, deosebită de prima în idee, după sfârşitul lumii.[506]

503 Ioan 14, 2.

504 Luca 17, 21.

505 Deci diferitele locaşuri din cer nu se deosebesc spaţial, ci exprimă progresul sufletului dintr-o sferă într-alta. Sf. Grigorie de Nisa socoteşte că sufletele se deosebesc numai după gradul de înălţime al virtuţii. Sf. Maxim înlătură şi el distanţa spaţială (cap .II, 25). Ce înseamnă însă calitate şi cantitate? Evagrie socoteşte rugăciunea celui activ cantitate, iar a celui contemplativ calitate *(Despre rugăciune,* Filocalia românească vol. I, ed. I, p. 75). "Cantitatea" sufletului este deci gradul de virtute practică, "calitatea" este cunoştinţa dobândită. Sf. Grigorie de Nazianz explică "locaşurile cele multe" ca grade de virtute dobândite şi cere să nu rămână nimeni într-unul, ci să treacă prin toate *(Or.* 14, 5; P.G. 35, 86 B).

506 E problema raportului între Logos (sau Dumnezeu) şi Sofia, dezbătută mai târziu.. În Logos se află deodată energiile divine şi lumea, ca ansamblu de idei eterne ale lucrurilor (Sofia). După Sf. Maxim ele nu sunt despărţite ca două realităţi substanţiale, dar totuşi pentru cugetare nu se confundă. De aceea, contemplarea ideilor lumii în Dumnezeu, oricât ar fi de desăvârşită, nu e tot una cu participarea la energiile lui Dumnezeu însuşi. Astfel socotea Origen; pentru el nu era

91. Cuvântul: «S-a apropiat împărăţia cerurilor» nu însemnează, pe cât socotesc, o scurtare a timpului. «Căci nu vine în chip văzut, nici nu vor spune: iat-o aici, sau iat-o acolo». Ci ea este afecţiunea lăuntrică a celor vrednici faţă de ea. Căci «împărăţia lui Dumnezeu, zice, înlăuntrul vostru este».[507]

92. Împărăţia lui Dumnezeu şi Tatăl este în potenţă în toţi cei ce cred; iar în lucrare, în cei ce au lepădat din dispoziţia lor toată viaţa după fire a sufletului şi a trupului şi au dobândit numai pe cea a duhului, încât pot zice: «Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine» (Gal. 2, 20).

93. Unii spun că împărăţia cerurilor este petrecerea celor vrednici în cer; alţii starea asemenea cu îngerii a celor mântuiţi; iar alţii însuşi chipul frumuseţii dumnezeieşti; pe care-l au aceia care poartă icoana Celui ceresc[508].După cât mi se pare, toate trei părerile consună cu adevărul. Căci harul viitor se dă tuturor, după măsura dreptăţii lor calitative şi cantitative.[509]

94. Până ce străbate cineva bărbăteşte prin luptele dumnezeieşti ale filosofiei lucrătoare, ţine în sine Cuvântul, care a venit în lume de la Tatăl, prin porunci. Dar după ce a lăsat în urmă luptele cu fapta împotriva patimilor, dovedindu-se biruitor al patimilor şi al dracilor, şi a trecut la filosofia cunoaşterii prin contemplaţie, îngăduie Cuvântului, în chip tainic, să părăsească iarăşi

deosebire între cele două împărăţii, ceea ce ducea uşor la absorbirea lumii în fiinţa lui Dumnezeu.

507Luca 17, 21.

508 I Corinteni 15, 49.

509Vezi cap. 89.

lumea şi să meargă la Tatăl. De aceea zice Domnul ucenicilor: «Voi m-aţi iubit pe Mine şi aţi crezut că de la Dumnezeu am ieşit. Eu de la Tatăl am ieşit şi am venit în lume; iarăşi las lumea şi mă duc la Tatăl».[510] Lume numeşte, poate, lucrarea ostenitoare a virtuţilor cu fapta. Iar Tată, starea minţii cea mai presus de lume şi slobodă de tot cugetul pământesc, de la care Cuvântul lui Dumnezeu vine în noi, punând capăt luptei împotriva patimilor şi a dracilor.[511]

95. Cel ce a putut omorî prin fapte mădularele cele de pe pământ[512] şi birui prin Cuvântul din porunci[513] lumea patimilor în el nu va mai avea nici un necaz, o dată ce a părăsit lumea şi se află în Hristos, care a biruit lumea patimilor şi dăruieşte toată pacea. Căci cel ce n-a lepădat împătimirea după cele materiale va avea pururea necaz, schimbându-şi înclinările voii, deodată cu cele ce se schimbă prin firea lor. Dar cel ce a ajuns în Hristos nu se va mai resimţi în nici un fel de schimbarea şi stricarea celor materiale. De aceea zice Domnul: «Acestea le-am grăit vouă, ca în Mine pace să aveţi. În lume necazuri veţi avea; dar îndrăzniţi, Eu am biruit lumea».[514] Cu alte cuvinte: în Mine, Cuvântul virtuţii, aveţi pace, izbăviţi fiind de vârtejul şi de tulburarea produsă de patimi şi de lucrurile materiale; dar în lume, adică în împătimirea după cele materiale, aveţi necazuri, pentru schimbarea şi stricarea neîncetată a lor. Căci necazuri au amândoi: atât

510 Ioan 16, 27.

511 Ne ridică de pe treapta primă, a făptuirii, pe a doua, a cunoştinţei.

512 Coloseni 3, 5.

513 Logosul din porunci sau virtuţi e totodată raţiunea din porunci sau din virtuţi, prin care omoară raţionalitatea patimilor sau eliberează raţiunea din robia patimilor, făcând-o fermă în obiectivitatea ei, prin care poate cunoaşte adevărul.

514 Ioan 16, 33.

cel ce săvârşeşte virtutea, pentru osteneala şi durerea împreunată cu ea, cât şi cel ce iubeşte lumea, pentru nedobândirea statornică a celor materiale. Dar cel dintâi are necazuri mântuitoare; iar cel de al doilea necazuri stricătoare şi pierzătoare. Amândurora le este Domnul uşurare: celui dintâi, pentru că-l odihneşte în Sine de ostenelile virtuţii, ridicându-l la contemplaţie prin nepătimire; celui de-al doilea, pentru că-i smulge împătimirea după cele stricăcioase, prin pocăinţă.

96. Scrisoarea din titlul vinei Mântuitorului L-a arătat pe Cel răstignit ca împărat şi Domn al filosofiei practice, naturale şi teologice.[515] Căci zice că s-a scris în latineşte, elineşte şi evreieşte. Prin latineşte înţeleg filosofia practică, deoarece împărăţia romanilor a fost rânduită, după Daniel, să fie cea mai bărbătească dintre toate împărăţiile de pe pământ; iar propriu înţelepciunii practice, mai mult decât orice, este bărbăţia. Prin elineşte, contemplaţia naturală, deoarece neamul elinilor s-a ocupat, mai mult ca ceilalţi oameni, cu filosofia naturală. Iar prin evreieşte, cunoştinţa tainică despre Dumnezeu, deoarece acest popor a fost închinat în chip vădit lui Dumnezeu, pentru părinţii lui.

97. Trebuie să fim nu numai omorâtorii patimilor trupeşti, ci şi pierzătorii gândurilor pătimaşe din suflet, după Sfântul care zice: «în dimineţi am ucis pe toţi păcătoşii pământului, ca să pierd din cetatea Domnului pe toţi cei ce săvârşesc fărădelegea»,[516] adică patimile trupului şi gândurile nelegiuite ale sufletului.

515 Cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc fapte, contemplarea naturii şi cunoaşterea tainică a lui Dumnezeu.

516Psalmi 100, 8.

98. Cel ce păzeşte calea virtuţilor, nevătămată, cu evlavie şi dreaptă cunoştinţă, fără aplecarea într-o parte sau într-alta, îşi va da seama de venirea la el a lui Dumnezeu, prin nepătimire. «Cânta-voi şi voi înţelege în calea cea fără prihană de unde vei veni la mine».[517] Cântarea arată făptuirea virtuoasă; iar înţelegerea cunoştinţa care se adaugă la virtute, prin care simte venirea lui Dumnezeu, cel ce aşteaptă pe Domnul, priveghind prin virtuţi.

99. Începătorul în evlavie nu trebuie să fie dus la împlinirea poruncilor numai de bunătate, ci trebuie să fie şi războit adeseori cu asprime, ca să-şi amintească dreptăţile dumnezeieşti; pentru ca nu numai să iubească cu dor cele dumnezeieşti, ci să se şi reţină cu frică de la păcat: «Cânta-voi, zice, mila şi judecata Ta, Doamne» (Ps. 100, 1). El trebuie să cânte lui Dumnezeu cu dragoste, desfătându-se, dar să deschidă gura spre cântare cu frică.

100. Cel ce şi-a adaptat trupul sufletului, prin virtute şi cunoştinţă, s-a făcut chitară a lui Dumnezeu şi flaut şi biserică. Chitară, fiindcă păzeşte bine armonia virtuţilor; flaut, pentru că primeşte prin vederile (contemplaţiile) dumnezeieşti insuflarea Duhului; biserică, deoarece, pentru curăţenia minţii, s-a făcut locaş al Cuvântului.[518]

517Psalmi 100, 1.

518 Iarăşi cele trei trepte ale urcuşului.

Ale celui dintre sfinţi, Părintele nostru
Maxim Mărturisitorul
Întrebări, nedumeriri şi răspunsuri[519]

Întrebarea 1

Care sunt virtuţile sufletului şi care ale trupului?

Răspuns

Virtuţile sufletului sunt acestea: iubirea, smerenia, blândeţea, îndelunga răbdare, îngăduinţa, nepomenirea răului, nemânierea, neînfurierea, nezavistia, nejudecarea; necăutarea la slăvi, milostenia, neprihănirea, neiubirea de argint, compătimirea, lipsa de trufie, lipsa de mândrie, străpungerea inimii. Iar virtuţile trupului sunt: culcarea pe jos, priveghărea, postul, înfrânarea, sărăcia, neîmprăştierea.

Întrebarea 2

Ce înseamnă ce s-a zis de Apostol: "Cânt cu duhul, dar cânt şi cu mintea"?[520]

Răspuns

Cântă cineva cu duhul când rosteşte numai cu limba cele cântate. Şi cântă cu mintea, când, cunoscând înţelesul celor cântate, se veseleşte în contemplarea lor.

519 Migne P.G. 90, 785-856, cu titlul latinesc prescurtat *"Quaestiones etDubia"* 2. I Corinteni 14, 15.
520Psalmi 50, 7.

Întrebarea 3

Ce înseamnă: «în fărădelegi m-am zămislit şi în păcate m-a născut maica mea»?[521]

Răspuns

Scopul de mai înainte al lui Dumnezeu a fost să nu ne naştem prin legătura nunţii din stricăciune. Dar călcarea poruncii a adus nunta, fiindcă a greşit Adam, adică a nesocotit legea dată lui de Dumnezeu. Deci toţi cei ce se nasc din Adam «se zămislesc în fărădelegi», căzând sub osânda protopărintelui. Iar «În păcate m-a născut maica mea» însemnează că Eva, maica cea dintâi, a noastră a tuturor, a născut în păcat, ca una ce s-a aprins spre plăcere. De aceea şi noi căzând sub osânda maicii, zicem că ne naştem în păcate.

Întrebarea 4

Ce însemnează cuvântul spus de Apostol: «Să fiu anatema de la Hristos pentru rudeniile mele»?[522]

Răspuns

Aş dori, zice, să fiu predat de Hristos diavolului, ca să fiu chinuit şi să sufăr pentru Israel pedepsele pe care le datorează el din pricina necredinţei în Dumnezeu, numai ca să se mântuiască, aşa cum şi Domnul s-a dat pe Sine şi s-a făcut pentru noi blestem.[523]

Întrebarea 5

În câte feluri păcătuieşte omul?

521Romani 9, 3.

522 Galateni 2, 10; 3, 13.

523 Matei 10, 29. Zece asari erau un dinar. Deci asarul era un bănuţ foarte mărunt. Iar asarul avea şi el 10 bănuţi.

Răspuns

Socotesc că în patru feluri păcătuieşte omul: prin răpire, prin amăgire, prin neştiinţă şi prin aplecare (dispoziţie) sufletească. Primele trei feluri aduc pe om uşor la recunoaşterea păcatului şi la pocăinţă. Dar cel ce păcătuieşte din aplecare sufletească şi nu vine la pocăinţă nici în urma experienţei, nici cu trecerea vremii, va avea parte de chinuri în chip sigur.

Întrebarea 6

Ce vrea să spună Domnul în Evanghelie prin cuvintele: «Două păsări se vând pe un asariu»? [524]

Răspuns

Zic unii că asarul cuprinde zece bănuţi. Iar prin zece se arată litera I. Dar această literă e începutul numelui Domnului Iisus Hristos. Deci prin numele Domnului se răscumpără noul şi vechiul popor; şi omul dinlăuntru şi cel din afară.

Întrebarea 7

Ce înseamnă cuvântul spus de Ilie şi repetat de Elisei: «Unde este Dumnezeu Afu»? [525]

Răspuns

Se tălmăceşte în trei feluri: Unde este Dumnezeul Tatălui meu? Sau: Unde este Dumnezeul mai marelui meu? Sau: Unde este Dumnezeul celui ce s-a ascuns?

Întrebarea 8

De câte feluri sunt alegoriile şi ce sunt tropii?

524 IV Regi 2, 14.

525 Nota lui Combefis, Migne P.G, 90, 792, dă ca exemplu de folosire tropică a mădularelor omeneşti "Cântarea Cântărilor".

Răspuns

Alegoria se foloseşte de lucruri neînsufleţite, ca munţi, dealuri, pomi şi celelalte. Tropii de mădularele noastre, cum sunt capul, ochii şi celelalte. Căci tropul înseamnă schimbare (πρεπεσυαι).[526]

Întrebarea 9

Ce înseamnă cuvântul din Psalmi: «şezând cleveteai pe fratele tău şi uneltea sminteală contra fiului maicii tale.?» [527]

Răspuns

Cel ce bârfeşte activitatea celui de aceeaşi credinţă şi stăruie în defăimarea lui pe drept cuvânt e socotit clevetitor al fratelui său; iar cel ce ponegreşte, purtat de pizmă, pe cel împodobit cu înţelepciune, şi sminteşte pe toţi, cu adevărat unelteşte sminteală contra fiului maicii sale.

Întrebarea 10

Fiindcă în cap. 100 al Sf. Diadoh e scris că unii vor fi judecaţi în veacul viitor prin foc şi aşa se vor curăţi, te rog să-mi descoperi înţelesul acestor cuvinte.

Răspuns

Cei ce au dobândit iubirea desăvârşită faţă de Dumnezeu şi şi-au înălţat în văzduh aripile sufletului prin virtuţi se răpesc în nori şi la judecată nu vin, cum zice Apostolul. Iar cei ce nu au câştigat cu totul desăvârşirea, ci au păcate şi isprăvi bune laolaltă, vin la locul de judecată şi acolo, fiind arşi oarecum prin cercetarea faptelor bune şi

526Psalmi 49, 20.
527Matei 16, 23.

rele, dacă se va îngreuna cumpăna celor bune se vor izbăvi de munci.

Întrebarea 11

Despre diferite dreptăţi.

Răspuns

Înţelepţii în cele dumnezeieşti zic că sunt trei dreptăţi: omenească, îngerească şi dumnezeiască. Cea omenească zic că este împărţirea egală şi cinstită a lucrurilor văzute ale lumii; cea îngerească împărtăşirea îmbelşugată a cunoştinţei dumnezeieşti; iar cea dumnezeiască spun că stă în a suferi pentru cei păcătoşi.

Întrebarea 12

Pentru ce Domnul, certându-l pe Petru, i-a zis: «Satano»? [528]

Răspuns

Domnul nu l-a numit pe Petru Satana în înţeles injurios. Toate cele de care s-a lipsit Domnul ni s-au făcut nouă pricină de bunuri pozitive: astfel moartea Lui ni s-a făcut nouă viaţă; ocara Lui ni s-a făcut nouă slavă. Aceasta neştiind-o Apostolul Petru, când a spus Domnul că va pătimi, a socotit, potrivit cu firea lucrurilor, că e cu neputinţă să moară viaţa, sau să fie necinstită Slava cea atât de mare. Domnul, înlăturând această judecată şi vrând să arate că nu trebuie căutată o ordine a firii în cele mai presus de fire, a hotărât să pricinuiască bunuri pozitive prin cele contrare lor: prin moarte viaţă, prin ocară slavă. Deci cel ce se opune acestei judecăţi, îi zice: «Mergi înapoia mea» în loc de: «Urmează hotărârii mele şi nu păşi înainte, luându-te după ordinea lucrurilor». Căci numele

528 *Libr. de opific. hom.* cap. 21 urm.

de Satana se tălmăceşte: cel ce se opune. Deci Domnul nu l-a rostit în mod injurios, ci oarecum a zis: tu, cel ce te opui intenţiei mele!

Întrebarea 13

Fiindcă celor ce nu înţeleg înălţimea cugetării lui Grigorie al Nyssei[529] *li se pare că admite în multe locuri restaurarea (apocatastaza), te rog spune-mi ce ştii despre ea?*

Răspuns

Biserica cunoaşte trei restaurări (apocatastaze). Una e a fiecăruia în parte, pe temeiul virtuţii; prin aceasta se restaurează fiecare ins care a împlinit în sine raţiunea virtuţii. A doua e aceea a firii întregi la înviere; e restaurarea în nestricăciune şi nemurire. Iar a treia, de care vorbeşte mai mult în tratatele sale Grigorie al Nyssei, este restaurarea puterilor sufleteşti, căzute prin păcat, în starea în care au fost create. Căci precum toate îşi vor primi prin învierea trupului la vremea sperată nestricăciunea, aşa trebuie să lepede şi puterile pervertite ale sufletului, în cursul prelungirii veacurilor, amintirile păcatului sălăşluite în el, şi, străbătând (sufletul) toate veacurile şi neaflând odihnă, să vină la Dumnezeu, Cel ce nu are sfârşit. Şi astfel prin recunoaşterea bunurilor, nu prin împărtăşirea de ele, să reprimească (sufletul) puterile sale şi să fie restaurat şi să se arate că Făcătorul nu e cauza răului.[530]

529 Combefis declară că e greu de înţeles acest text, în orice caz din acest text nu se poate deduce la o apocatastasă a celor ce nu se pocăiesc pe pământ şi cu atât mai puţin la a duhurilor rele.
530 Matei 5, 22.

Întrebarea 14

Pentru care pricină, fiind multe injuriile cele grele, Domnul hotărăşte în Evanghelii că cel ce *zice fratelui său: «Nebune» e vinovat gheenei, iar cel ce-i zice «Raca» e supus judecăţii?*[531]

Răspuns

Numele «nebun» spun tălmăcitorii că se dă celui smintit şi fără de minte; iar cel de «raca» în limba evreiască înseamnă «netrebnic». Deci fiindcă numele de «nebun» s-a dat celui necredincios, după cuvântul: «Zis-a cel nebun în inima sa: nu este Dumnezeu»[532] sau după cuvântul lui Moise: «Poporul acesta e nebun şi nu înţelept»,[533] cel ce zice fratelui său de aceeaşi credinţă, necredincios şi închinător la idoli, sau eretic, îi zice «nebun» şi se face vinovat pe drept cuvânt de gheenă. Dar cel ce îi zice «raca», adică «netrebnice şi necurate», ponegreşte viaţa fratelui său şi e supus pe dreptate unei pedepse mai uşoare.

Întrebarea 15

Cum trebuie înţeles cuvântul din Simbol: «S-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Maria Fecioara»?

Răspuns

Zic unii dintre sfinţi că din Duhul Sfânt şi-a luat sufletul ca din sămânţă bărbătească, iar trupul şi l-a format din sângele feciorelnic.

531 Psalmi 13, 1.

532 Deuteronomul 32, 6.

533 Efeseni 1,12.

Întrebarea 16

Pe cine arată Apostolul, zicând către Efeseni: «Pe cei ce au nădăjduit mai înainte în Hristos»? [534]

Răspuns

Pe oricare dintre sfinţii dinainte de Domnul, care, nevoindu-se întru virtute, chiar dacă n-a cunoscut tot misterul iconomiei, ci a fost mişcat în parte de fire, a nădăjduit şi a aşteptat că Domnul, care a făcut firea, o va şi reface, o dată coruptă. Irod se tălmăceşte: de piele. Deci trebuie să ne scârbim de gândurile trupeşti.

Întrebarea 17

Ce însemnează cuvântul Apostolului că «Trupul şi sângele nu pot moşteni împărăţia lui Dumnezeu»?[535]

Răspuns

Trupul este pofta, iar sângele mânia. Cu dreptate deci cel ce nu se curăţeşte de acestea, nu poate moşteni împărăţia lui Dumnezeu.

Întrebarea 18

Ce este diapsalmul?

Răspuns

Socotesc că trecerea de la o cugetare la alta, sau de la un fel de învăţătură la alta.

Întrebarea 19

Ce tâlc are istoria lui Lameh ?[536]

534 I Corinteni 15, 50.

535 Facerea 4, 23 urm.

536 În greceşte legea e de genul masculin.

Răspuns

Zic unii dintre învăţaţii în cele dumnezeieşti că în vremea lui Lameh, fiind tulburare şi neorânduială, cel puternic stăpânea asupra celui slab. Deci acest Lameh, întâlnind un bărbat cu soţie, l-a ucis şi i-a luat femeia. Întâlnind iarăşi un frate cu o soră, l-a ucis şi pe acela şi a luat pe sora lui. Pe cel dintâi l-a numit «bărbat»; pe al doilea «tânăr». Acestea după istorie. Dar după înţelesul mai adânc, Lameh înseamnă lucrarea păcatului. Deci aceasta a ucis în noi pe bărbat, sau legea naturală[537] şi pe tânăr, sau legea duhovnicească şi a luat de la ele litera,[538] ca amestecându-se cu ea semănătorul răului să facă să nască păcatul. De aceea «răzbunarea pentru Lameh va fi de şaptezeci de ori câte şapte» prin ceea ce se înţelege că vor fi iertate pedepsele ce vin de pe urma consimţirii şi săvârşirii păcatului. Pentru aceea când Petru întreabă: «De câte ori voi ierta fratelui meu de-mi va greşi; până la şapte ori?» Domnul îi răspunde: «Nu numai până la şapte ori, ci până la şapte zeci de ori câte şapte».[539] Adică celui ce ţi se pocăieşte să-i ierţi, nu numai cele mici săvârşite prin consimţirea cugetului, ci şi faptele.

Întrebarea 20

Despre diferitele voiri ale lui Dumnezeu.

Răspuns

Trei voiri trebuie să înţelegem la Dumnezeu: cea după plăcere (bunăvoinţă), cea după iconomie şi cea după îngăduinţă. Cea după plăcere o arată cele petrecute cu Avraam, când i-a zis Dumnezeu: «Ieşi din pământul

537 În greceşte e diavnoia (înţelesul), dar sensul e acesta de literă, în acord cu concepţia Sf. Maxim.

538 Matei 18, 21-22.

539 Facerea 12, 1.

tău».[540] Cea după iconomie o arată cele aduse asupra lui Iosif, pentru a face cu putinţă cele ce au venit după aceea. Iar cea după îngăduinţă o arată cele întâmplate cu Iov.

Întrebarea 21

Ce vrea să arate psalmistul, zicând de vrăjmaşi: «Cei ce năvălesc de jur împrejur»? [541]

Răspuns

«De jur împrejur» înseamnă înainte, îndărăt, la dreapta şi la stânga. Deci dracii dau năvală asupra noastră de dinainte, când ne vrăjesc prin înfăţişările materiei; de dinapoi, când stârnesc amintirea păcatului, prin gândurile ce le-am avut mai demult; de la stânga când tulbură sufletul prin patimile trupeşti şi neînfrânate; şi de la dreapta, când dau năvală asupra sufletului prin mândrie şi slavă deşartă.

Întrebarea 22

Ce înseamnă: «Luaţi psalmul şi daţi timpanul; harfa cea dulce cu chitara?» [542]

Răspuns

Luaţi învăţătura dumnezeiască şi daţi făptuirea virtuoasă prin mortificarea trupului. Iar «harfa cea dulce cu chitara» este duhul şi sufletul, precum timpanul este trupul.[543]

540 Psalmi 3, 6.
M1 Psalmi 80, 3.
542 În trad. Patr. Nicodim se spune "bateţi timpanul", deci bateţi trupul.
543 Is. 42, 8; Matei 12, 20.

Întrebarea 23

Ce înseamnă: «Trestia zdrobită nu o va frânge şi inul ce fumegă nu-l va stinge»? [544]

Răspuns

Cel ce urmează pilda Domnului şi se poartă cu milă nu-l face nici pe cel zdrobit de păcat să se frângă de tot şi nu-l stinge nici pe cel ce are raţiunea plină de fumul slavei deşarte pentru niscai virtuţi, ci-l lasă în râvna lui, până vine la lumina cunoştinţei. Căci aceasta înseamnă, socotesc, a creşte împreună cu sămânţa cea bună şi neghina, adică a odrăsli împreună cu virtuţile şi patima de a plăcea oamenilor şi de-a fi slăvit de ei. De aceea plugarul sufletelor nu porunceşte să fie smulsă aceasta, până nu se prind statornic rădăcinile virtuţilor, ca nu cumva, vrând cineva să o smulgă pe aceasta, să smulgă împreună cu ea şi râvna virtuţilor.

Întrebarea 24

Ce înseamnă: «De te loveşte cineva peste obrazul drept întoarce-i şi pe celălalt»? [545]

Răspuns

Când dracii te ispitesc, prin gândurile ce ţi le aduc, la obrazul drept, făcându-te să te mândreşti pentru faptele cele de-a dreapta, întoarce celălalt obraz, adică scoate la vedere faptele de-a stânga săvârşite de noi.[546]

544 Matei 5,29.

545 Sf. Părinţi numesc mândria şi încântarea ascunsă de pe urma virtuţilor, păcate de-a dreapta.

546 Ioan 5, 22.

Întrebarea 25

Cum trebuie să înţelegem în mod cucernic cuvântul Evangheliei: «Tatăl nu va judeca pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului»? [547] *Şi de ce zice în alt loc «Eu nu voi judeca pe nimeni, ci cuvântul pe care l-am grăit, acela îl va judeca»* [548]

Răspuns

Ca Dumnezeu, nici Tatăl, nici Fiul nu va judeca pe nimeni. Căci nici omul nu se face judecător al celor necuvântătoare, ci al oamenilor. Deci Tatăl a dat toată judecata Fiului, nu întrucât Fiul este Dumnezeu, ci întrucât s-a făcut om. Iar acesta va judeca pe toţi, comparând vieţuirea sa ca om cu a noastră. Iar «cuvântul Lui care va judeca» este învăţătura pe care a arătat-o prin fapte, după cum s-a scris: «Cele ce a început Iisus să le facă şi să le înveţe».[549]

Întrebarea 26

Ce înseamnă hula împotriva Duhului şi cum: «Tot păcatul se va ierta oamenilor, dar celor ce vor huli nu li se va ierta nici în veacul acesta, nici în cel viitor»? [550]

Răspuns

Întrebarea cu privire la hula împotriva Duhului Sfânt îşi are dezlegarea aceasta: Domnul făcând multe vindecări, iudeii puneau lucrările Duhului în socoteala stăpânitorului dracilor. Iar cuvântul că nici aici, nici în veacul viitor nu

547 Ioan 8,15; 12, 48.

548 Fapte 1, 1. Dumnezeu în calitate de fiinţă superioară nu judecă pe om, ca fiinţă inferioară, aşa cum nici omul nu judecă animalele. Pentru că a judeca înseamnă a te lua pe tine ca măsură. Dar Dumnezeu nu se poate lua ca măsură pentru om.

549 Matei 12, 31; Luca 12, 10.

550 Matei 7, 1.

vor avea iertare cei ce hulesc, trebuie înţeles precum urmează: Zic unii dintre cei ce au cercetat acestea prin Duhul, că sunt patru feluri de iertare a păcatelor: două aici şi două în veacul viitor. Fiindcă memoria nu e în stare să-şi amintească greşelile timpului întreg, ca omul să se pocăiască aici pentru ele, Stăpânul firii, în iubirea Sa de oameni, a rânduit, cum s-a zis, şi pentru noi cei ce nu ne pocăim două moduri de pocăinţă în veacul viitor. Astfel, când unul păcătuieşte aici cu indiferenţă, dar apoi face bine tot cu indiferenţă, fie mişcat de milă sau simpatie faţă de aproapele, fie de alte motive filantropice, faptele lui vor fi cântărite în veacul viitor la vremea judecăţii şi, văzându-se înclinarea lui spre cele din urmă, va dobândi iertare. Acesta este un mod. Iar al doilea e următorul: Când vreunul e vinovat de păcate, dar auzind cuvântul Domnului: «Nu judecaţi ca să nu fiţi judecaţi»[551] se teme şi nu judecă pe nimeni când cercetează cele făptuite, nu va fi judecat, ca unul ce a păzit porunca. Căci nu uită de făgăduinţa dată prin porunca Sa Cel atotnemincinos.

Iar celelalte două moduri se referă la iertarea de aici, când cineva, aflându-se în păcate, e lăsat de Providenţă cu bun rost în neajunsuri, în nevoi, în boli. Căci fără să ştie acela, Dumnezeu îl curăţeşte prin unele ca acestea. Şi dacă acela, încercat în felul acesta, mulţumeşte, ia plată pentru mulţumire. Iar de nu mulţumeşte pentru certările de pe urma păcatelor sale, de păcate se curăţeşte, dar încasează pedeapsa pentru nemulţumire. Pe urmă, pentru tot ce păcătuieşte cineva faţă de oameni i se dau prilejuri de iertare, cum a arătat cuvântul. Căci păcătuind cineva faţă de un om, dar făcând bine altui om, aceeaşi fire faţă de care a păcătuit îl şi apără.[552]

551 Un alt loc din Sf Maxim, care arată concepţia lui despre unitatea concretă a firii omeneşti.

552 Proverbe 25, 21.

Dar hula faţă de Duhul, sau necredinţa, nefiind iertată pentru nici o altă pricină, fără numai dacă se face cel ce a păcătuit credincios, pe drept cuvânt nu va fi iertat cel ce-şi încheie viaţa în necredinţă, pentru păcatul necredinţei.

Întrebarea 27

Ce însemnează ghicitura din Proverbe: «De flămânzeşte duşmanul tău, dă-i de mâncare; de însetează, adapă-l. Căci făcând aceasta, îngrămădeşti cărbuni aprinşi pe capul lui»? [553]

Răspuns

Duşmanul sufletului este trupul nostru, care ne războieşte mereu prin răscoala patimilor din el. Când deci cugetul trupesc apăsat de conştiinţă flămânzeşte, adică se doreşte după mântuire, sau însetează după cunoştinţa dumnezeiască, trebuie să-l hrănim prin înfrânare şi osteneli şi să-l adăpăm prin meditarea la cuvintele dumnezeieşti. Aşa se îngrămădesc peste capul lui, adică peste minte, cărbuni aprinşi, sau gânduri dumnezeieşti şi duhovniceşti.

Întrebarea 28

Ce însemnează cuvântul din Psalmul 101: «Făcutu-m-am asemenea pelicanului singuratic»? [554]

Răspuns

Pelicanul acesta este o pasăre. Iar şarpele duşmăneşte mult puii lui. Deci el ce face? Îşi aşează la înălţime cuibul lui, îngrădindu-l din toate părţile din pricina şarpelui. Ce face atunci vicleanul şarpe? Cercetează de unde suflă vântul şi din partea aceea îşi trimite veninul său de-i ucide.

553 Psalmi 101, 7.
554 Psalmi 103, 17.

Deci vine pelicanul şi vede că au murit puii lui. Atunci priveşte la nor şi zboară la înălţime, întinzându-şi aripile. Acolo îşi găureşte cu ciocul coastele şi prin nor picură în ei din sângele său şi se trezesc.

Prin pelican se înţelege Domnul, iar puii lui sunt Adam şi Eva, firea noastră. Cuibul lui este paradisul. Iar şarpele diavolul cel răzvrătit. Deci şarpele, începătorul răului le-a insuflat prin neascultare protopărinţilor veninul său şi aceştia s-au făcut morţi prin păcat. Dar Domnul şi Dumnezeul nostru s-a înălţat, pentru iubirea Sa de oameni, pe cinstita cruce şi din coasta sa străpunsă ne-a dăruit viaţa prin norul Duhului Sfânt.

Întrebarea 29

Ce înseamnă: «Acolo păsările îşi vor face cuiburi»?[555]

Răspuns

Păsările sunt sau sufletele, sau diferitele virtuţii.

Întrebarea 30

Ce înseamnă: «Locuinţa cocostârcului e deasupra lor»? [556]

Răspuns

Cocostârcul este o pasăre ce vieţuieşte în atâta neprihănire, că atunci când are să se împreune plânge patruzeci de zile, iar după aceea alte patruzeci. Iar cuibul şi-l aşează în arbori, unde nu e umbrit de nimic, ci are aer curat. Prin aceasta se indică neprihănirea. Căci aceasta e deasupra tuturor virtuţilor. Ea stă departe şi de cele ce cad sub simţuri nefiind umbrită de nimic din cele vremelnice.

555 Psalmi 103, 18.

556 Deuteronomul 5, 9.

Căci numărul patruzeci cuprinde desăvârşirea fiecăruia din cele patru elemente (ale naturii).

Întrebarea 31

Ce înseamnă: «Voi pedepsi păcatele părinţilor în copii, până la al treilea şi al patrulea neam, în cei ce mă urăsc»?[557]

Răspuns

Primul neam socotesc că este sămânţa răului, adică atacul (sau momeala). Al doilea e pofta. Al treilea deprinderea (habitudinea) răului, adică consimţirea. Al patrulea, lucrarea, adică fapta. Deci se pedepseşte până la al treilea şi al patrulea neam. Căci atacul şi pofta sunt nevinovate, întru cât răul n-a răzbit până la capăt.

Întrebarea 32

Cum trebuie să înţelegem în mod cucernic răzgândirea lui Dumnezeu în Scriptură?

Răspuns

Zic cei ce au învăţat cum trebuie să cugete în mod cucernic cele dumnezeieşti, că e cu neputinţă ca Dumnezeu să fie Ziditor prin fire, dacă nu e şi Proniator al celor zidite. Dacă-i aşa, e neapărat de lipsă ca Dumnezeu, odată ce este în chip firesc Proniatorul omenirii, să dispună de multe metode de mântuire a firii providenţiate de El. Căci omul fiind o vieţuitoare nestatornică şi schimbându-se uşor cu vremile şi moravurile lor, e nevoie ca şi Providenţa dumnezeiască, măcar că rămâne aceeaşi, să se schimbe după dispoziţiile noastre, născocind, din cele ce se potrivesc în chip firesc, metoda cea mai corespunzătoare cu relele răsărite în fire. Şi precum în

557 Amos 1, 9.

medicină, fiind multe bolile de tratat, iar trupul căzând în diferite boli, medicul trebuie să schimbe şi el metodele mai rele cu altele mai bune, aşa şi la Dumnezeu are loc o trecere de la o metodă a Providenţei la alta, iar această schimbare se numeşte de obicei în Scriptură răzgândire (μεταμέλεια).

Întrebarea 33

Ce înseamnă: «Pentru cele trei păcate ale Tirului, ba chiar pentru patru nu mă voi întoarce»?[558]

558 E o interesantă precizare această asemănare a Duhului cu Vocea. Ea stă în armonie cu asemănarea Lui cu Viaţa. (în tâlcuirea la Tatăl nostru). Dacă Fiul reprezintă în dumnezeire ceva analog cu complexul de sensuri al lumii, fiind un fel de sens al tuturor sensurilor, al tuturor raţiunilor, deci mai mult decât ele, Duhul e ceva analog cu aspectul de viaţă al lumii, care, deşi unit cu ordinea sensurilor, nu se poate identifica cu aceasta. Viaţa are diferite trepte pe plan creat şi toate trebuie să stea într-o legătură deosebită cu Duhul (viaţa sufletească naturală, chiar cea biologică, iar în sus, prin energii necreate, cea duhovnicească). De aceea harul e adus într-o legătură specială cu Duhul Sfânt. Dar pe de altă parte viaţa în har fiind şi o viaţă de revelare a raţiunilor divine, el ne pune în legătură şi cu Hristos. Peste tot lumea energiilor divine (a Sofiei), fiind pe de o parte o lume a raţiunilor divine, dar pe de alta a harului dinamic şi moderator, lumea aceea este o lume a lui Hristos, dar şi a Duhului Sfânt. Poate acest raport între raţiune şi viaţă explică de ce la început Hristos e adus în conştiinţa lumii de Duhul, iar apoi Hristos face să se reveleze Duhul, dar abia revelarea Duhului ne deschide ochii deplin pentru a-L vedea pe Hristos ca Dumnezeu. Adică întâi o viaţă neştiută de noi (neexperimentată) scoate la iveală raţiunea, aceasta apoi atrage atenţia asupra vieţii, ca pe urmă viaţa izbucnind cu toată puterea printr-un nou val să pună în lumină toată profunzimea raţiunilor lucrurilor şi ale lui Dumnezeu. (A se vedea şi paralelismul Duhului cu femeia în conceperea sufletului omenesc al lui Hristos). - Duhul ca Viaţă are un caracter deosebit de raţiune, dar amândouă sunt deodată, din adâncul care se revelează simultan sub aceste două aspecte nedespărţite, dar neconfundate. "Prin mijlocirea" înseamnă doar că trebuie să cugeţi întâi la sens ca în legătură cu el să descoperi viaţa. Sensul şi viata sunt

Răspuns

Cele patru păcate ale Tirului, la care cugetă cuvântul proorocesc, socotesc că sunt acestea: atacul, pofta, deprinderea (habitudinea) răului şi săvârşirea. Pe cel dintâi şi al doilea, adică atacul şi pofta, le rabdă Dumnezeu, întrucât răul nu a ajuns la împlinire. Dar asupra celui de al treilea şi al patrulea păcat, adică asupra deprinderii şi lucrării, sau consimţirii şi faptei, Scriptura pe drept cuvânt îşi rosteşte ameninţarea.

Întrebarea 34

De ce nu se poate zice Tatăl Duhului, sau Hristosul Duhului, cum se poate zice, când e vorba de Tatăl sau Fiul, Duhul lui Dumnezeu, sau Duhul lui Hristos?

Răspuns

Precum Mintea (νους) este cauza Cuvântului, aşa e şi a Duhului, dar prin mijlocirea Cuvântului. Şi precum nu se poate zice de Cuvânt că e al Vocii, aşa nici de Fiul că e al Duhului. [559]

Întrebarea 35

Ce înseamnă cuvântul spus de Domnul; «Dacă ochiul sau mâna ta te sminteşte, scoate-le pe ele şi le aruncă de la tine»? [560]

deodată şi la un loc, dar cugetarea chiar privind la viaţă, priveşte întâi sensul ei.

559 Matei 5, 29.

560 Avacum 3, 11.

Răspuns

Ceea ce spune parabola în chip întunecos se poate înţelege şi despre prieteni, care ne sunt ca nişte ochi, şi despre rudenii, care ne sunt ca nişte mâini, şi de slugi, care ne slujesc ca nişte picioare. Scriptura porunceşte să-i scoatem pe aceştia toţi, dacă ne smintesc şi ne vatămă sufletul. Dar porunca poate fi înţeleasă şi altfel, într-un sens mai înalt. De ai o cunoştinţă contemplativă, ca pe un ochi, dar te face să te mândreşti, scoate-o de la tine. De ai şi o făptuire cuviincioasă, dar ţi se face pricină de îngâmfare, scoate-o şi pe ea. De asemenea de ai o destoinicie într-o slujbă, - iar aceasta e piciorul, - dar te face să te fuduleşti, desparte-te de ea. Căci îţi e mai de folos să fii fără aceste părute virtuţi, decât să mergi prin îngâmfare şi mândrie la pierzarea totală.

Întrebarea 36

Ce înseamnă: «Înălţatu-s-a soarele şi luna s-a oprit în rânduiala ei»? [561]

Răspuns

Când se înalţă în noi Soarele dreptăţii prin faptele cele bune şi prin cunoştinţa adevărată, atunci se opreşte luna în rânduiala ei; adică firea noastră, care e supusă schimbării şi nestatorniciei primeşte o rânduială fixă şi stabilă.

Întrebarea 37

Ce înseamnă cuvântul scris în Epistola sobornicească a lui Petru: «Ca să fie judecaţi după oameni cu trupul şi să trăiască după Dumnezeu cu duhul»? [562]

561 Petru 4, 6.

562 I Regi 16, 16.

Răspuns

Acestea s-au spus despre cei din vremea potopului. Iar aceştia erau într-o totală necunoştinţă a lui Dumnezeu şi vieţuiau în fapte rele. Deci câte au păcătuit oamenilor li s-au iertat pentru războaiele, necazurile şi diferitele strâmtorări ce au venit asupra lor în fiecare zi. Dar păcatele din necunoştinţa Lui nu li s-au iertat, pentru ca păcatul necredinţei să li se ierte pentru credinţa în El celor ce vor crede, atunci când se va coborî în locul iadului din iubirea de oameni, şi aşa să trăiască cu duhul, judecaţi fiind cu trupul, cum s-a zis, pentru greşelile faţă de oameni.

Întrebarea 38

Ce simbolizează David care cântă şi îmblânzeşte duhul rău al lui Saul? [563]

Răspuns

Tot cel ce, asemenea fericitului David, paşte oile, adică puterea raţională a sufletului, şi ucide iuţimea şi pofta, ca acela leul şi ursul, folosindu-se de cuvântul învăţăturii într-o contemplaţie înaltă, îndulceşte pe ascultător şi domoleşte patimile răutăţii din el.

Întrebarea 39

Scriptura spune limpede ca Avraam a dat zeciuială lui Melchisedec. Pe de altă parte Avraam zice că n-a luat nimic din pradă, nici măcar o curea de încălţăminte. Dar atunci de unde i-a dat zeciuiala aceluia? Căci nici el n-a adus cu sine la război nimic, pornind pe neaşteptate. [564]

563 Facerea 14, 20 urm.

564 E vorba probabil de prescurile de la proscomidie şi de mai multe potire, când sunt mulţi credincioşi de împărtăşit. Niciodată pâinele şi potirele acestea nu sunt în număr egal. Combefis, P.G. 90, 819 nota f.

Răspuns

Fiindcă dumnezeiasca Scriptură zice că Melchisedec a fost preot, pe dreptate se va crede că Avraam, ca unul ce se afla în ceata mirenilor, i-a dat preotului zeciuială. Iar că a şi avut de unde să-i dea se înţelege uşor. Căci împăraţii care au năvălit asupra Sodomei nu luaseră numai cele ale Sodomei ci aveau cu ei şi prăzile altor ţinuturi. Acestea toate luându-le Avraam, după ce i-a bătut, unele le-a întors Sodomei, iar celelalte le-a ţinut sieşi şi din ele a dat zeciuială lui Melchisedec.

Întrebarea 40

De ce preoţii Legii nu erau împiedicaţi să aibă soţii, iar preoţii lui Hristos sunt împiedicaţi, după cum e obiceiul?

Răspuns

Fiindcă se crede că preoţia Evangheliei e după rânduiala lui Melhisedec şi nu după a lui Aaron. Iar de Melchisedec nu s-a scris să fi avut soţie. Deci în chip necesar nici episcopii ce preoţesc după rânduiala lui Melchisedec nu-şi iau femei.

Întrebarea 41

De ce, la punerea înainte a cinstitului Trup şi Sânge al Domnului, e obiceiul în biserică ca pâinile şi potirele să fie puse în număr neegal? [565]

Răspuns

Toate cele săvârşite în biserică au o raţiune mai presus de fire. Biserica pune înainte pâinile şi potirele, fiindcă ele sunt prin excelenţă simboluri şi chipuri ale fiinţei

565 Efeseni 3, 10.

dumnezeieşti. Iar aceasta e necompusă, pe când toată zidirea e compusă. Căci numai Sfânta Treime, cum s-a zis, e simplă şi necompusă. De aceea pune Biserica pâinile şi potirele în număr neegal, închipuind prin acestea Dumnezeirea.

Întrebarea 42

Unii întreabă în ce înţeles se spune că Puterilor cereşti le-a fost ascunsă taina întrupării Domnului, [566] *după ce aflăm că proorocirile despre Domnul s-au făcut prin îngeri, că zămislirea Lui e binevestită Fecioarei de Gavriil şi păstorii sunt învăţaţi prin îngeri?*

Răspuns

Nu încape îndoială că îngerii au ştiut despre întruparea viitoare a Domnului pentru mântuirea oamenilor. Ceea ce le-a rămas lor ascuns a fost modul necuprins al zămislirii Domnului, cum, fiind întreg în Tatăl şi întreg în toate şi toate umplându-le, era întreg în pântecele Fecioarei.

Întrebarea 43

Ce înseamnă Garizim şi Bal? [567]

Răspuns

Garizim se tălmăceşte prin tăiere-împrejur. Iar Bal prin amestecătură. Deci în amestecătura blestemată de neamuri îşi aşează altarul Domnului nostru Iisus Hristos.

Întrebarea 44

Ce înseamnă Havones,[568] *Cana, Galileia, Doec,*[569] *Ermon?* [570]

566 Iisus Navi 8, 33.

567 Textul din Migne (Combefis) trimite la Ier.7, 18.

568 I Regi 21, 7; 22, 18.

Răspuns

Havones se tălmăceşte prin ferestre, Cana prin agonisire. Galileia înseamnă descoperire. Doec Sirianul este gândul îngâmfat. Iar Ermon se tălmăceşte prin alungarea fiarelor. Unii spun că de acolo izvorăşte Iordanul. Prin acestea se indică harul Sfântului Botez.

Întrebarea 45

Ce înseamnă cuvântul din Psalmi: «Opriţi-vă şi cunoaşteţi că eu sunt Dumnezeu»?[571]

Răspuns

Sunt şase opriri, pe care însuşindu-ni-le putem cunoaşte pe Dumnezeu. Prima e de la săvârşirea păcatului; a doua de la hrana care ne aprinde; a treia de la amestecul cu cei ce vieţuiesc fără strajă; a patra de la îndeletnicirea care ne depărtează de la viaţa cea după Dumnezeu; a cincea de la avuţia cea vrednică de osândă, care trage mintea spre multe; a şasea înseamnă a nu mai avea peste tot o voie proprie. Aceasta este lepădarea şi ascultarea cea adevărată şi după Dumnezeu.

Întrebarea 46

Pe cine închipuieşte Ieftae şi fata lui?[572]

Răspuns

Ieftae închipuieşte persoana Domnului. Iar fata lui trupul preacurat al Aceluia.[573] Căci precum Ieftae era

569Deuteronomul 3, 8; 4, 48.

570Psalmi 45, 10.

571Judecători 11, 1.

572Reamintim că σάρζ trupul în greceşte e feminin.

573Mt 11, 11; Luca 7, 28.

născut dintr-o desfrânată şi a fost alungat dintre ai lui, iar ieşind a luptat şi a biruit pe duşmani, făgăduind lui Dumnezeu să aducă drept jertfă pe primul din familia sa, care-l va întâmpina la întoarcere, la fel şi Domnul, născându-Se după trup din firea noastră cea desfrânată, în chip nepăcătos, prin aceea că s-a făcut semănătorul propriului Său trup, alungat fiind de cei ce socoteau a fi iudei şi biruind în războiul cel pentru noi, a adus trupul Său propriu lui Dumnezeu şi Tatăl Lui. Fiindcă Ieftae se tălmăceşte «deschizătură a lui Dumnezeu».

Întrebarea 47

Cum să înţelegem cuvântul din Evanghelie: «Mai mare ca Ioan între cei născuţi nu se va ridica, dar cine e mai mic în împărăţia cerurilor e mai mare ca el»? [574]

Răspuns

Cel ce se va smeri pe sine mai mult ca Ioan, căci aceasta înseamnă «mai mic», acela e mai mare ca Ioan. Sau altfel: fiindcă se credea că Ioan a dobândit prin contemplaţie toată cunoştinţa îngăduită aici, cunoştinţa cea mai mică şi cea mai de pe urmă în viaţa viitoare e mai mare decât cea de aici. Sau: teologul cel mai înalt e mai mic decât cel mai de pe urmă dintre îngeri. Sau: cel ce stă pe treapta cea mai de pe urmă în vieţuirea evanghelică e mai mare ca cel mai înălţat în treapta legii.

Întrebarea 48

Ce înseamnă cuvântul din Proverbe: «Cel ce pune mână peste mână, nu va fi fără vină»? [575]

574Prov. 16, 3.

575Prov. 23, 16.

Răspuns

Cel ce amestecă fapta rea cu fapta virtuoasă nu va fi fără vină.

Întrebarea 49

Ce înseamnă: «De şapte ori va cădea dreptul şi se va ridica»? [576]

Răspuns

Dreptul este aici Domnul nostru Iisus Hristos, singurul cu adevărat drept. Căci de El se zice că şi cade şi se şi ridică în noi, ca unul ce a primit toate cele ale noastre. Iar firea noastră a căzut de şapte ori. Prima cădere s-a produs prin greşeala protopărintelui; a doua prin uciderea de om a lui Cain, care a introdus prima dată uciderea; a treia în vremea generaţiei lui Noe, asupra căreia n-a mai rămas Duhul lui Dumnezeu, deoarece oamenii erau numai trupuri; a patra pe vremea zidirii turnului; a cincea pe vremea generaţiei lui Avraam, din care singur acesta a plăcut lui Dumnezeu; a şasea pe vremea lui Moise, a cărui generaţie sporise atât de mult în necredinţă, încât a fost trimis el de la Dumnezeu spre tămăduirea acestei necredinţe; a şaptea pe vremea generaţiei Proorocilor, care a întrecut generaţiile de mai înainte în măsura răutăţii. Deci fiindcă, precum s-a zis, firea noastră a căzut de şapte ori, Domnul, mişcat de iubirea de oameni, a ridicat-o, unind-o cu Sine după ipostas.

Întrebarea 50

Ce înseamnă cuvântul Evangheliei: «Spală faţa ta şi capul tău îl unge»? [577]

576Matei 6, 17.
577Luca l7, 2.

Răspuns

Faţa noastră este viaţa, arătând, ca şi vederea, cum suntem după omul dinlăuntru. Aceasta porunceşte Scriptura să o spălăm, adică să ne curăţim viaţa de toată pata păcatului. Iar capul este mintea noastră, pe care Scriptura porunceşte să o ungem, adică să o facem să strălucească de cunoştinţa dumnezeiască.

Întrebarea 51

Ce înseamnă cuvântul: «Mai de folos i-ar fi fost aceluia să i se lege o piatră de moară de grumaz şi să fie aruncat în mare, decât să smintească pe unul din cei mici»?[578]

Răspuns

«Mici» socotesc că numeşte pe cei simpli la cugetare, care din pricina micimii minţii nu pot să deosebească judecăţile Providenţei. Deci dacă cineva sminteşte pe unii ca aceştia, mai de folos i-ar fi fost să facă parte din ceata păgânilor, care, asemenea asinului legat la piatra de moară, se ţin numai în ogaşa mişcării lumii, şi să se arunce în mare, adică într-o viaţă plină de confuzie. Aceasta o întăreşte şi Apostolul Petru zicând: «Mai bine era pentru ei să nu fi cunoscut calea dreptăţii, decât cunoscând-o să se întoarcă spre cele dinapoi»[579]

Întrebarea 52

Pe cine închipuieşte Cain şi Abel?

578 II Petru 2, 21.

579 Ecclesiastul 11, 30.

Răspuns

Cain închipuieşte cugetul trupesc, iar Abel plânsul sau pocăinţa.

Întrebarea 53

Ce înseamnă: «Să nu fericeşti pe bărbat înainte de moartea lui»? [580]

Răspuns

Chiar pentru înţelegerea celor mulţi e limpede că, din pricina nesiguranţei şi a nestatorniciei voii omeneşti, nu trebuie să fericeşti pe cineva, până ce trecând prin toată virtutea, nu-şi va încheia viaţa cu sfârşitul cel neîndoielnic. Iar în înţelesul mai înalt, cel ce-a început, prin pocăinţă şi nevoinţă, să umilească cugetul pământesc ce trăieşte în el şi să-l slăbească, încă nu trebuie fericit până ce nu se va mortifica prin asceza unor osteneli încordate şi nu va primi sfârşitul. Numai acesta e fericit ca unul ce a murit împreună cu Hristos prin nelucrarea păcatelor, şi a înviat împreună cu El pentru înălţimea virtuţilor. Aceasta o spune şi psalmistul, zicând: «Fericiţi cei nepătaţi, adică cei curaţi de păcat, care umblă în legea Domnului»,[581] adică păşesc înainte prin faptele bune.

Întrebarea 54

Ce înseamnă cuvântul: «Când vă vor izgoni pe voi din cetatea aceasta, fugiţi în alta»?[582]

580Psalmi 118, 1.
581Matei 10, 27.
582Is. 28, 17.

Răspuns

Cetăţile au rostul să păzească şi să asigure lucrurile de preţ. Deci în înţeles alegoric cetatea este nevoinţa constătătoare din diferite virtuţi, ca de pildă: înfrânarea de la vin, reţinerea de la mâncăruri care sunt spre pază şi siguranţă. Deci când ne izgonesc dracii din una din acestea, strecurând în noi înfumurarea şi slava deşartă pentru o astfel de nevoinţă, e bine să dăm înapoi dintr-o asemenea silinţă ce ni se pare osârduitoare, ca să nu cădem în mândrie, şi să fugim la altă virtute, slobodă de slava deşartă, până va veni la noi puterea nepătimirii. Sau, în alt înţeles, cetăţi numeşte sufletele omeneşti.

Căci la acestea fiind trimişi Apostolii de Mântuitorul, când sunt alungaţi de la cele nevrednice, trec la sufletele altora, care s-au făcut în stare să primească învăţătura lor. Şi aceste cetăţi ale lui Israel nu le vor isprăvi de cercetat, fie că în unele sunt primiţi, fie că de altele sunt alungaţi, până nu va sosi Fiul omului, împlinind toate la venirea Lui cea întru slavă.

Întrebarea 55

Cum se înţelege că va pune «mila Sa la cântar», cum se zice la dumnezeiescul Isaia?[583] *şi că nu se dă nici un bine fără judecată, chiar dacă lucrătorilor din vie aşa li se pare?*

Răspuns

Dacă se cântăreşte mila lui Dumnezeu, se şi circumscrie desigur. Deci aşa trebuie să înţelegem acest loc, că precum având putere să vedem, să auzim şi să respirăm, aceasta nu ne face să luăm în noi tot aerul, lumina, glasul, căci atunci nu ar mai rămânea de ce să se împărtăşească şi altul, tot aşa mila lui Dumnezeu dă

583 I Esdra 7, 14.

fiecăruia, după calitatea dispoziţiilor, atât iertarea cât şi harul. De pildă s-a căit cineva în chip desăvârşit, e şi iertat în chip desăvârşit; tot aşa şi cu cel ce iubeşte.

Întrebarea 56

Ce înseamnă ceea ce se spune la Ezdra: «înfricoşează-i pe ei cu legea Domnului»? [584]

Răspuns

«Înfricoşează-i pe ei» s-a zis în loc de: scutură-i, nu făgăduindu-le cele bune, ci ameninţându-i cu cele înfricoşate. Căci metoda aceasta, bună pentru slugi, se potriveşte iudeilor.

Întrebarea 57

Ce înseamnă: «Armă în fricile nopţii, odihnă în ostenelile zilei»?

Răspuns

«Noapte» a numit atacurile (momelile) ascunse şi viclene ale vrăjmaşului. Iar «zi» ispitele făţişe. Deci cel ce a dobândit destoinicia (deprinderea, habitudinea) cunoştinţei dumnezeieşti şi nu mai ignoră nici unul din gândurile vrăjmaşului, nu se teme de vreunul din atacurile ascunse ale lui. Căci frica nu este nimic altceva decât un rău aşteptat. Iar ostenelile îndurate pentru ispitele făţişe le socoteşte odihnă, pentru experienţa câştigată din lupta cu ele şi pentru nădejdea cununei fericite a nestricăciunii, ce va fi obţinută după biruirea lor.

584 După ce ne-am deprins de a discerne stările sufleteşti, scoatem la iveală patima cu urâciunea ei. Dar prin aceasta ea moare.

Întrebarea 58

Ce înseamnă cuvântul spus în Psalmul 75: «Gândul omului se va mărturisi ţie şi rămăşiţa gândului său îţi va fi Ţie sărbătoare»?

Răspuns

«Sărbătoarea» este a celor ce se veselesc. Iar «mărturisirea» a celor supuşi cercetării. Cea din urmă e însoţită de întristare; cea dintâi de bucurie. Deci aceasta o spune, ca punându-se în cumpănă ceea ce e trecător şi nedesăvârşit în gândul bun cu ceea ce e statornic şi desăvârşit, partea din urmă e mai grea. Astfel partea întâi se supune cercetării; partea a doua se face pricină de bucurie.

Întrebarea 59

Care este etimologia gastrimargiei (lăcomia pântecului)?

Răspuns

Nu s-a găsit nimenea nici dintre grămătici (filologi), nici dintre oratori să pomenească de aceasta. Dar Aristotel în scrierea «Despre animale» pomeneşte de un animal, numit margos, care se naşte din putreziciunea ce se află între pământ şi apă. Acesta, din clipa în care se naşte, nu mai încetează să mănânce la pământ, până ce nu găureşte pământul şi iese la suprafaţă. Iar după ce iese, moare în trei zile. După alte trei zile vine un nor de ploaie şi plouă deasupra lui şi-l readuce la viaţă, dar acuma nu mai mănâncă într-una. De aici socotesc că au pornit vechii filosofi când au numit pe cei ce mănâncă mult gastrimargi. Dar cel ce ştie să privească cu evlavie la lucruri poate să înţeleagă cele spuse şi într-un sens duhovnicesc. Astfel toată patima obişnuieşte să se nască din putreziciune. Iar

după ce se naşte nu încetează să mănânce inima care i-a dat fiinţă, până nu iese, prin deprinderea întru cunoştinţă, la arătare. Iar ieşind, moare în cele trei facultăţi ale sufletului.[585] Apoi harul Duhului, arătându-se prin norul învăţăturii, aduce şiroaie de cunoştinţă şi o reînviorează. Dar nu la viaţa pătimaşă de mai înainte, ci la una virtuoasă şi plăcută lui Durnnezeu.[586]

Întrebarea 60

Ce înţeles are parabola din Evanghelie despre lucrătorii din vie şi ce înseamnă neegalitatea aceea?[587]

Răspuns

Judecata lui Dumnezeu nu se face ţinând seama de timp şi de trup, deoarece sufletul, fiind netemporal şi netrupesc, nu creşte şi nu sfârşeşte deodată cu timpul, iar mişcările şi înclinările lui nu se nasc în chip temporal. De pildă adeseori unul are în viaţa călugărească şaptezeci de ani, iar altul o singură zi. Pe de altă parte scopul călugăriei este să desfacă sufletul de împătimirea şi înlănţuirea de cele materiale şi să-l întoarcă spre Dumnezeu. Deci punem cazul că cel dintâi, având şaptezeci de ani, a murit neîngrijindu-se deloc de o astfel de nepătimire, iar cel de-al doilea, având numai o zi şi-a desfăcut tot cugetul pătimaş de la cele pământeşti. La răsplătirea ce se va face la judecată, cel din urmă va lua plata după vrednicie, ca unul ce-a dus ţinta făgăduinţei sale la împlinire; cel dintâi însă o va lua în dar şi numai pentru că a răbdat osteneala nevoinţei.

585 Spiritualizează energia din ea.
586Matei 20, 1.
587Efeseni 1, 10.

Întrebarea 61

De ce s-a pogorât Duhul tocmai după zece zile de la înălţarea Domnului?

Răspuns

Zic unii dintre învăţaţii în cele dumnezeieşti că deoarece, după Dionisie Areopagitul, Puterile îngereşti sunt rânduite în nouă cete, înălţându-se Domnul după omenitate (căci după dumnezeire toate le umple), fiecărei cete i-a dăruit o zi, de la prima până la ultima. Căci aveau lipsă şi ele de venirea Domnului la ele, fiindcă «În El, zice Apostolul, s-au reunit toate, nu numai cele de pe pământ, ci şi cele din cer».[588] După aceea s-a arătat lui Dumnezeu şi Tatăl şi apoi s-a coborât Duhul.

Dar lucrul acesta poate fi înţeles şi altfel: Cuvântul lui Dumnezeu, ascuns în cele zece porunci ale Sale, se face corp în noi, coborându-se cu noi în activitatea noastră morală, pe urmă iarăşi ne ridică prin cunoştinţă, înălţându-ne pană ne urcăm la cea mai înaltă dintre toate poruncile, care zice: «Domnul Dumnezeul tău Domnul Unul este».[589]
Când deci mintea noastră s-a desfăcut de toate, mai bine zis a părăsit toate şi a ajuns la Dumnezeu însuşi, atunci primeşte limbile de foc, devenind Dumnezeu după har.[590]

Întrebarea 62

Ce înseamnă: «Du-ţi rar piciorul spre prietenul tău, ca nu cumva, săturându-se de tine, să te urască».[591]

588 Deut. 6,4.

589 Întreg urcuşul de-a lungul celor trei trepte (făptuire, cunoastere şi vedere descoperită a lui Dumnezeu) e susţinut de Hristos sălăşluit în noi, care urcă împreună cu noi, fâcându-ni-se tot mai descoperit.

590 Prov. 25, 17.

591 Deuteronomul 21, 4-6.

Răspuns

Prietenul este aici trupul nostru, pentru unirea şi dragostea naturală ce-o avem faţă de el. Deci Scriptura te îndeamnă să nu te încarci prea mult cu grija de trup, ci să te îngrijeşti de el numai atâta cât să poată merge pe urmele sufletului. Iar aceasta rar, ca nu cumva, îngrijindu-te prea mult de odihna lui, să se arate în tine cele ale vrăjmaşilor şi ale celor ce te urăsc.

Întrebarea 63

Ce închipuieşte junca din lege, junghiată la vale, în cazul unui omor al cărui autor n-a fost descoperit?[592]

Răspuns

Prin acestea se închipuieşte gândul duhovnicesc al Scripturii că nu numai pentru greşelile vădite trebuie să ne temem, ca unii ce vom avea să suferim pedepse pentru ele, ci şi pentru cele săvârşite de noi în chip neştiut, dând mereu junca, adică trupul nostru[593] să fie junghiat în valea înfrânării şi a nevoinţei. De aceea se părăsea junca încă vie,[594] ca să învăţăm că nu trebuie să omorâm trupul, ci numai să junghiem şi să îmblânzim plăcerile răsculate.

Întrebarea 64

Ce închipuieşte slăbănogul coborât de patru inşi prin acoperiş? Oare se putea descoperi casa, cum spune istoria? [595]

592 Trupul în greceşte e feminin, σάρζ.

593 În Sf. Scriptură junca nu rămâne vie, e junghiată, dar Sf. Maxim a înţeles prin verbul neurokopeiîn o lovire şi o slăbire a juncii, nu o junghiere a ei.

594 Luca 5, 19.

595 IV Regi 2, 25.

Răspuns

După istorie cu siguranţă s-a descoperit casa, căci vizitatorii acelor locuri zic că acoperişurile caselor, făcute din piatră poroasă, sunt foarte uşoare, încât cel ce vrea să le descopere, o poate face aceasta uşor şi repede. Dar după înţelesul mai înalt, slăbănogul este orice minte ce boleşte în păcate şi nu poate vedea pe Cuvântul (Raţiunea supremă) prin contemplaţia naturală, care e uşa. Deci înlăturând prin credinţă acoperişul gros al literii legii, e coborâtă prin cei patru de la înălţimea deşartă spre Cuvântul care s-a smerit pe Sine (chenoza) şi primeşte prin credinţă şi făptuire putinţa de-a umbla.

Întrebarea 65

De ce Elisei Proorocul s-a rugat şi au ieşit urşi şi au sfâşiat 42 din copiii ce râdeau de el? [596]

Răspuns

Zic unii că copiii aceştia nu sunt Israeliţi, ci din alte neamuri; şi nu sunt copii după vârstă, ci după minte. Deci aceştia auzind de Prooroc că făcea multe semne, n-au crezut, ci au râs de el. Dar erau şi unii care nu s-au împărtăşit de părerea lor deşartă. Deci ca să nu fie vătămaţi aceştia şi blasfemia să se urce la cer, le-a venit în ajutor Dumnezeu.

Iar după înţelesul duhovnicesc, orice minte care e, ca şi Elisei, pleşuvă, adică curată de cugetări pământeşti, e luată adeseori în râs, în urcuşul cunoştinţei ei, de gândurile orientate spre lucrurile ce cad sub simţuri şi spre materie şi formă. Căci numărul patruzeci înseamnă lucrurile ce cad

596 Patru închipuieşte cele patru elemente, care după cei vechi alcătuiesc natura Deci patruzeci e natura constituită.

sub simţuri,[597] la care adăugându-se materia şi forma, se naşte numărul patruzeci şi doi. Deci mintea e luată în râs de asemenea gânduri, care vor să o facă să simtă virtutea ca pe o povară. Aceste gânduri le omoară mintea prin rugăciune şi prin urşi, adică prin plăcere şi poftă. Căci aceste pasiuni întrebuinţate întors,[598] adică spre bine, ucid gândurile batjocoritoare.

Întrebarea 66

Cum trebuie să înţelegem neştiinţa Fiului despre sfârşitul lumii? [599]

Răspuns

Există două feluri de neştiinţă: una vrednică de ocară, alta nevinovată. Cea dintâi atârnă de noi, a doua nu atârnă de noi. Cea vrednică de ocară şi atârnătoare de noi este neştiinţa cu privire la virtute şi evlavie. Cea nevinovată şi neatârnătoare de noi e neştiinţa cu privire la toate acele lucruri, câte, vrând să le cunoaştem, nu le cunoaştem: de pildă cu privire la lucrurile ce se petrec departe, sau la cele ce se vor întâmpla în viitor. Dar dacă sfinţii Prooroci au cunoscut prin har cele de departe şi neatârnătoare de noi, cum nu le-ar fi ştiut cu atât mai vârtos pe toate Fiul lui Dumnezeu, iar prin El şi omenitatea Lui, nu prin fire, ci prin unirea cu Cuvântul? Căci precum fierul ars în foc are toate însuşirile focului pentru că luminează şi arde, şi totuşi prin fire nu e foc, ci fier, la fel şi omenitatea Domnului, întrucât era unită cu Cuvântul, le ştia toate şi aceste însuşiri dumnezeieşti le arată în sine, dar ca fire omenească luată de sine, adică neunită, se zice că nu le ştia.

597 Energia lor e transferată pe plan spiritual.

598 Marcu 13, 32.

599 Iov. 11, 11.

Întrebarea 67
Cum închipuieşte îmbrăcămintea (schima) monahală şi mai ales tunderea părului?

Răspuns

Precum capul e în fruntea tuturor mădularelor din trup, tot aşa mintea deţine rolul de cap în suflet. Deci aceasta trebuie tunsă de toate cugetările lumeşti. Colovionul, care acoperă tot trupul şi lasă goale numai mâinile, înseamnă că trebuie să îmbrăcăm filosofia morală, care înlătură lucrările ce săvârşesc păcatul, şi că aceasta trebuie să acopere şi puterea şi lucrarea. Căci puterea stăpânirii celui rău este, cum zice Iov,[600] sub buricul pântecelui; iar sufletele, după fericitul David, sunt pline de batjocurile dracilor.[601] Şi aceste batjocuri sunt lucrările curviei. Iar analavul, fiindcă are pe el crucea şi înainte şi înapoi înseamnă că trebuie, cum zice Apostolul, să ne răstignim nu numai noi lumii, ci şi lumea nouă.[602] Aceasta pentru ca, fugind noi de lume, să nu mai avem nici o piedică şi să nu mai fim reţinuţi de plăcerea faţă de ea, amăgiţi de suprafaţa ei, dar nici să nu mai fim urmăriţi de ea dinapoi, prin încercările fără de voie, şi aşa să slăbim din încordarea credinţei. Ci să rămânem nesimţitori şi morţi atât faţă de patimile cele de voie, cât şi faţă de cele fără de voie.[603] Culionul închipuie harul lui Dumnezeu, care păzeşte şi acoperă mintea noastră. Căci cel ce s-a tuns de

600 Psalmi 37, 8.

601 Galateni 6, 14.

602 Patimile cele de voie sunt cele care ne atrag spre plăceri, cele fără de voie sunt suferinţele de care vrem să fugim. Deci să nu ne pese nici de plăcere, nici de durere, nici de cele din faţă, nici de cele din spate.

603Efeseni 6, 17.

cugetările lumii, primeşte coiful mântuirii.[604] Iar sandalele au acest înţeles: părţi din trup, la fel cum întreg trupul se foloseşte de o rămăşiţă de piele, trebuie să se folosească sufletul de trup, iar pe acesta să-l omoare faţă de patimi. Periboleul (pallium, haina de deasupra), fiind în patru colţuri, cum e lumea din patru elemente, arată că trebuie să ne îmbrăcăm în contemplaţia naturală, încât să nu mai privim cele ce se văd de dragul simţirii şi al patimilor, ci prin raţiunea ce se află în ele să ne înălţăm spre Ziditorul lor. Faptul că mâna stângă rămâne descoperită[605] arată că faptele bune trebuie să lumineze din noi, după cuvântul Mântuitorului, aşa ca să vadă oamenii faptele noastre cele bune şi să slăvească pe Tatăl nostru cel din ceruri. Iar veşmintele trebuie să fie negre, ca să arate că trebuie să fim nearătoşi (nevăzuţi) pentru lume, ca unii ce avem petrecerea în cer. Dacă cineva mai socoteşte că haina de deasupra (pallium) prin cele patru colţuri mai închipuieşte şi cele patru virtuţi generale, nu va greşi.

Întrebarea 68

Răspuns

Preotul spune Bisericii «pace» de pe înălţimea scaunului (catedrei), imitând pe Domnul de pe scaun (catedră), care, înălţându-se, I-a lăsat şi I-a dat pacea Sa. Iar poporul răspunzând: «şi cu duhul tău»,[606] vrea să spună: «Ne-ai dat nouă pace, Doamne, şi bună înţelegere între noi. Dă-ne şi pacea care este unirea nedespărţită cu Tine, ca împăcaţi cu

604 Combefis se întreabă de nu e greşeală de text, fiind vorba de mâna dreaptă.

605

606 Din explicaţia ce urmează se pare că aşa ar trebui să se traducă "καί τω πνευματι σου". Asa traduce şi Combefis.

Duhul Tău, pe care l-ai pus în noi la începutul creaţiei, să ajungem nedespărţiţi de dragostea Ta».

Întrebarea 69

Dacă morţii învie în întregime, de ce nu învie în întregime trupurile noastre? De ce credem apoi că prin Botez, ele se prefac?

Răspuns

Întrebarea 70

Răspuns

Dacă vrei o tâlcuire mistică a Scripturii, aceasta trebuie să se înţeleagă aşa: «Lăudaţi pe Domnul în glas de trâmbiţă»[607] înseamnă: prin pomenirea învierii, care va fi anunţată prin trâmbiţă, precum s-a scris. «Lăudaţi-L pe El în psaltire şi chitară», adică prin limba noastră şi prin gură, lovindu-le cu duhul ca cu un plectru (pană), «Lăudaţi-L în tobă şi alăută», adică în trup şi suflet, de la care, ca de la o alăută, străbat cererile la Dumnezeu. «Lăudaţi-L în strune şi în organe», adică în inimă şi în toate măruntaiele şi în toate fibrele dinlăuntru, pe care le-a numit organe. «Lăudaţi-L pe El în chimvale bine răsunătoare», adică prin buze, prin care se împletesc melodiile armonioase ale psalmodierii.

Întrebarea 71

În unele manuscrise ale Apostolului se spune: «Toţi vom adormi, dar nu toţi ne vom schimba»; în altele: «Nu toţi

607 Psalmi 150, 3-5.

vom adormi, dar toţi ne vom schimba».[608] *Te rog, arată-mi, care versiune trebuie primită şi ce înseamnă cele scrise?*

Răspuns

Socotesc că nu se abate cineva de la gândul Apostolului, dacă primeşte cu evlavie amândouă versiunile, pentru că şi manuscrisele vechi le cuprind pe amândouă. Pe cea dintâi: «Toţi vom adormi, dar nu toţi ne vom schimba», trebuie să o înţelegem în sensul că toţi vom avea de suportat adormirea prin moarte, dar nu toţi ne vom preschimba primind slava şi îndrăznirea. Aceasta o arată acelaşi Apostol în alt loc şi mai limpede, zicând: «Numai să ne aflăm îmbrăcaţi şi nu dezbrăcaţi».[609] Iar pe cea de-a doua: «Nu toţi vom adormi, dar toţi ne vom schimba», trebuie să o înţelegem în sensul că nu toţi vom adormi cu adormirea pentru un timp oarecare, ca să avem lipsă de mormânt şi de risipirea prin stricăciune, ci cei de atunci vor suporta o moarte scurtă, neavând lipsă de adormirea pentru un timp oarecare, deoarece îndată se va produce învierea. Dar toţi se vor schimba, adică se vor îmbrăca întru nestricăciune.

Întrebarea 72

Luca spune în Fapte despre Pavel că «se grăbea, de i-ar fi cu putinţă să facă ziua Cincizecimii la Ierusalim». Dar atunci cum face Pavel îngenuncheri, ceea ce e oprit de canoane?[610]

608 I Corinteni l5, 51.

609 I Corinteni 5, 3.

610 Fapte 20, 16, 36. Canoanele Bisericii opreau îngenuncherile între Paşti şi Rusalii, fiind timp de bucurie pentru Învierea Domnului.

Răspuns

Nu despre Cincizecimea însăşi, în care s-a pogorât Duhul, vorbeşte, ci fiindcă toate cele cincizeci de zile se numesc zile ale Cincizecimii, Pavel se grăbea să facă la Ierusalim prima zi de după Paşti. Deci e limpede că şi-a plecat ghenunchiul în vremea postului.

Întrebarea 73

Ce înseamnă cuvintele: «Cel ce zideşte pe temelia aceasta aur, sau argint, sau pietre preţioase, lemne, iarbă, trestie, focul le va cerca? Deci cel al cărui lucru, pe care l-a zidit, va rămânea, plată va lua, iar cel al cărui lucru va arde, se va păgubi. El însă se va mântui, dar aşa ca prin foc». [611]

Răspuns

Temelia este credinţa lui Hristos. Aurul zidit de cineva în ea este cunoştinţa tainică despre Dumnezeu (mistagogia teologică); argintul viaţa străluminată de virtuţi; pietrele preţioase cugetările evlavioase; lemnele împătimirea de cele ce cad sub simţiri; iarba o zideşte cel ce se hrăneşte cu nesocotinţa; trestia cel ce lucrează stricăciunea. Deci pe cei care au fapte bune ziua cunoştinţei îi arată că în foc, adică în duh s-a făcut descoperirea lor. În ce-i priveşte însă pe cei păcătoşi, lucrurile lor se ard prin judecata din cunoştinţă, care arde conştiinţa; ea desfiinţează păcatele şi mântuieşte pe om, dar îl păgubeşte de virtuţile pe care nu le-a lucrat în timpul de mai înainte. Dar şi în veacul viitor lucrurile păcatului se topesc în neexistenţă, firea reprimind înapoi puterile sale prin foc şi prin judecată. [612]

611 I Corinteni 3, 13-15.

612 Aici nu se învaţă că păcătoşii se vor "mântui" în sensul că pedepsele lor odată vor înceta, ci că ei nu vor pieri ca lucrurile lor, ci vor fi "păstraţi", "dar în focul veşnic". Sf. Maxirn e de acord cu Sf.

Întrebarea 74

Ce înseamnă ceea ce spune David cântând: «Dă slugii Tale puterea Ta şi mântuieşte pe fiul slujnicei Tale».[613]

Răspuns

Fiindcă suntem după fire slugi ale lui Dumnezeu şi fii ai slujnicii Sale înţelepciunea, se roagă să ni se dea nouă întâi puterea, adică stăpânirea asupra patimilor. Pe urmă, prin aceasta vine mântuirea.

Întrebarea 75

În cărţile Regilor scrie că Dumnezeu a mişcat pe David să numere poporul. Dar în Paralipomene se zice aceasta de diavolul. Cum se poate arăta acordul Scripturii cu ea însăşi?[614]

Răspuns

Apostolul numeşte pe diavolul dumnezeu al veacului acesta. Aşa trebuie înţeles cuvântul din Regi. Sau şi altfel: fiindcă afară de Providenţa lui Dumnezeu nu se întâmplă nimic, ci toate se întâmplă fie din bunăvoinţa, fie din îngăduinţa Lui, cuvântul din Regi că «Dumnezeu a mişcat», trebuie înţeles că «Dumnezeu a îngăduit», iar cel din Paralipomene că diavolul a lucrat, el a fost cauza. Pe urmă cad cei şaptezeci de mii, care se aflau cu Avesalom şi sufereau de patima închipuirii de sine şi a mândriei. În înţeles mai înalt aceasta înseamnă că David e orice om

Ioan Gură de Aur, Hom. 9 în I Cor. 3, unde spune: "Ceea ce spune aceasta este: Nu se va pierde şi el ca lucrurile care se topesc în nimic, ci va rămânea în foc". Vezi şi locuri de la alţi Părinţi în acelaşi sens, în nota lui Combefis, P.G. 90, 847.

613 Psalmi 85, 16.

614 II Regi 24, 1; I Paralipomena 21, 1.

care a născut, nu din aplecare (dispoziţie) lăuntrică, ci din uitare de sine, un gând de mândrie, dar pe urmă se căieşte şi se roagă lui Dumnezeu. Iar făcând aşa, mor gândurile privitoare la cele vremelnice şi trecătoare. Căci numărul şaptezeci înseamnă mişcarea temporală, pentru cercul înşeptit ce se repetă. De aceea e mai bine a fi prigonit de vrăjmaşii draci, decât a suporta foamea neauzirii cuvântului lui Dumnezeu.

Întrebarea 76

Ce înseamnă cuvântul de la Apostolul: «O, de s-ar şi tăia încaltea»? [615]

Răspuns

Acesta s-a zis în loc de: Vor plânge şi se vor lovi, ajunşi la pocăinţă pentru păcatele pe care le-au săvârşit tulburând pe credincioşi.

Întrebarea 77

De ce li se interzice Moabiţilor şi Amoniţilor să intre în templul Domnului, până la al treilea şi al patrulea şi al zecelea neam; şi până în veac? [616]

Răspuns

Moabit se tălmăceşte intestinul tatălui (εντερον), iar Amonit tatăl maicii. Prin acestea se spune că cel ce ia pildă de răutate de la altul a descoperit intestinul tatălui; iar cel ce naşte păcatul din sine este tatăl maicii, adică al păcatului său propriu. Deci aceştia nu vor intra în casa Domnului până la al treilea şi al patrulea şi al zecelea neam; şi până în veac. Adică cel ce nu s-a apropiat de Dumnezeu prin dobândirea deprinderii binelui şi prin

615 Galateni 5, 12.

616 Deuteronomul 23 ,3; I Ezdra 13, 1.

făptuirea lui (căci acestea sunt al treilea şi al patrulea neam al virtuţilor), apoi prin numele şi prin credinţa Domnului Iisus şi prin cele zece porunci ale Legii, nu va intra, prin renaşterea viitoare din veacul cel netrecător, în casa lui Dumnezeu, adică în cetatea cerească în care e locuinţa tuturor celor ce se veselesc. [617]

Întrebarea 78

Din ce pricină cel ce era numai în parte lepros era în faţa Legii necurat, iar cel lepros în întregime era curat?[618]

Răspuns

Cel lepros în vreo parte are moartă partea în care e lepra. Căci retrăgându-se sângele ce întreţine viaţa, se goleşte locul. Şi când prin atingerea preotului se adânceşte locul leprei, îl spurcă pe cel lepros. Tot aşa şi cel lepros în vreo parte a sufletului, golindu-i-se sufletul, adică adâncindu-se prin retragerea puterii vitale a virtuţii, se face necurat. Dar cel lepros în întregime e drept că are culoarea leprei, însă sângele vieţii avându-l împrăştiat prin tot trupul, îl are semănat şi la suprafaţă. Aceasta înseamnă că cel ce a ajuns la ultimul capăt al răutăţii, dar pe urmă s-a căit, redobândeşte puterea vitală a virtuţii. Numai conştiinţa o are colorată de urmele cugetărilor dinainte (τας προτέραις προληψεσιν). Căci nu poate să nu cugete la cele ce le-a făcut, ca şi când nu le-ar fi făcut. De aceea îl declară Legea pe unul ca acesta curat.

617Psalmi 86, 7.

618Leviticul 13, 1, 12.

Întrebarea 79

Ce înseamnă cele cinci feluri de jertfe aduse după rânduiala Legii: oaia, boul, capra, turtureaua şi porumbelul?

Răspuns

După unul din înţelesuri, berbecul, ca unul ce e căpetenie, închipuieşte puterea raţională; taurul iuţimea; iar capra pofta. Turtureaua, la rândul ei, închipuieşte neprihănirea, iar porumbul sfinţenia. Dacă însă trebuie să luăm seama şi la însuşirile naturale ale fiecărui animal şi să le căutăm înţelesul potrivit, cei pricepuţi în astfel de lucruri spun că oaia aduce trei lucruri stăpânului: lâna, laptele şi mielul. Iar pupila ochiului ei se întoarce după soare şi în fiecare zi dă afară 365 de bobiţe. La fel oiţa raţională, care este omul, dacă vrea să se aducă jertfă Stăpânului, trebuie să-i dea ca lână făptuirea morală, ca lapte contemplaţia naturală (căci aceasta hrăneşte mintea), iar ca miel învăţăcelul pe care îl naşte prin învăţătură, silindu-se să-l facă întru totul ca pe sine şi să-l aducă desăvârşit lui Dumnezeu. Dar şi pupila ochiului unuia ca acesta se întoarce după soare, adică mintea lui se îndreaptă după Soarele dreptăţii, care călăuzeşte toate ale noastre prin cârmuirea providenţială a lucrurilor; căci în necazuri şi în zile bune el îi mulţumeşte Aceluia pentru Providenţa care le călăuzeşte bine pe toate. Unul ca acesta leapădă în fiecare zi 365 de bobiţe, adică aruncă de fiecare dată cele stricăcioase şi de prisos, supuse timpului şi prefacerii.

Cât despre bou, se spune că el are inima în trei colţuri şi rinichii cu cinci ieşituri; mai are apoi trei stomacuri. Ziua el are ochii luminoşi, iar noaptea în chipul focului. O treime din zi şi o treime din noapte el rumegă (πνέειουσων), căutând spre Răsărit. Nara lui

dreaptă dă un miros bun (ευωδιαζει μόσχον). Iar sângele lui omoară animalele domestice, afară de câine. Deci şi noi, luând ca nişte boi jugul lui Hristos, să ne tăiem inima de piatră şi dezrădăcinând spinii patimilor, să ne lărgim pământul inimii spre primirea cuvântului dumnezeiesc. Să avem apoi inima în trei colţuri, adică să avem în inimă sănătoasa învăţătură despre Treime, ca precum inima comunică în chip firesc viaţa ei trupului, aşa şi credinţa în Dumnezeu să susţină mădularele sufletului. De asemenea să avem rinichii cu cinci ieşituri, adică partea noastră poftitoare să nu fie întoarsă spre patimi, ci prin cele cinci simţuri să privim zidirea numai în vederea doririi şi iubirii Ziditorului. Să avem apoi trei stomacuri. Stomacul primeşte cel dintâi bucatele şi prin lucrarea de digestie alege şi trimite fiecărui mădular ceea ce e potrivit cu el, iar restul îl predă burţii. Aşa se cuvine ca şi noi, conduşi fiind de contemplaţia activă, naturală şi teologică şi împărţind tuturor mădularelor sufletului cele potrivite, să purtăm grijă şi de cel mai de jos, adică de trup sau de burtă. Iar a răsufla o treime din zi şi noapte, privind spre Răsărit, înseamnă a privi spre întreita Providenţă a lui Dumnezeu, spre cea care susţine, întoarce şi ceartă, şi a-I mulţumi atât în noaptea încercărilor, cât şi în ziua propăşirii. Să avem şi ochii noaptea în chipul focului, iar ziua luminoşi, adică puterea noastră contemplativă capabilă să primească în ziua virtuţilor razele cunoştinţei de la Soarele Dreptăţii, iar în noaptea încercărilor şi ispitelor ce vin una după alta pe urma virtuţilor, în stare să înţeleagă sensul părăsirilor. Să avem şi nara dreaptă binemirositoare. Căci partea dreaptă a omului este sufletul, dat fiind că avem două părţi, sufletul şi trupul. Deci cel ce pentru virtuţile sufletului a îmbrăţişat harul Duhului Sfânt devine pentru ceilalţi binemirositor. Iar sângele acestuia are o putere ce omoară animale domestice; adică iuţimea abătută din drumul ei

ucide pe oamenii ce-o practică şi hrăneşte pe dracii ce latră împotriva noastră.

Capra are o fire ce urcă uşor munţii, sare prăpăstiile şi se încântă de melodiile muzicale. Cornul ei drept, oriunde s-ar sufla în el, dă senzaţia unui cutremur. Apoi dă afară din ea în fiecare zi două sute de boabe. Deci şi sufletul nostru trebuie să sară cu îndrăzneală prăpăstiile ispitelor şi încercărilor, să urce munţii proorocilor şi ajungând la înălţimea cunoştinţei să se îndulcească cu ea. Şi nu numai să se îndulcească, ci prin clopoţelul ei (δονακος), adică prin raţiunea făptuitoare, să comunice şi celor ce-i aud învăţătura această dulceaţă. Iar cornul ei drept înseamnă că cel ce închină lui Dumnezeu contemplaţia sufletului prin rugăciune, făcându-se binemirositor ascultătorilor, scutură obişnuinţa patimilor trupeşti din aceştia. Unul ca acesta leapădă totdeauna rătăcirea în jurul celor ce cad sub simţuri. Căci simţurile împletindu-se cu cele sensibile

Lipseşte sfârşitul.

Ale celui dintre sfinţi, Părintele nostru
Maxim Mărturisitorul
Scurtă tâlcuire a rugăciunii Tatălui nostru către un iubitor de Hristos[619]

Am primit pe însuşi de Dumnezeu păzitul meu stăpân,[620] venit la mine prin preacinstita lui scrisoare, pe cel ce este totdeauna de faţă şi nu poate fi niciodată departe cu duhul. Căci nu dispreţuieşte să fie împreună cu slugile sale, pentru bogăţia virtuţii imitată în chip dumnezeiesc, odată ce însuşi Dumnezeu a dat-o pe aceasta ca mijloc de întâlnire chiar şi cu el. De aceea, minunându-mă de mărimea coborârii lui, temerea mea faţă de El am amestecat-o cu afecţiune, şi din amândouă, adică din temere şi afecţiune, am dat fiinţă iubirii, constătătoare din respect şi din dorinţa de apropiere. Căci am voit ca temerea să nu se desfacă de afecţiune şi să devină ură, nici afecţiunea dispreţ, ceea ce se întâmplă când nu are unită cu ea temerea care cumpătează. Am voit mai degrabă ca iubirea să se arate lege afectuoasă ce e sădită înlăuntru şi tinde să se apropie de tot ce este înrudit după fire, înlocuind ura prin afecţiune şi depărtând dispreţul prin respect. Pe această temere ştiind-o fericitul David, ca intrând mai mult decât toate în alcătuirea iubirii de Dumnezeu, zice: «Frica Domnului este curată şi ea rămâne

619P.G. 90, 871-910; Filocalia greacă, ed. II, vol. 1, 317-327.

620 Se vede că această scriere a fost adresată unei personalităţi pentru care Sf. Maxim avea un mare respect în multe epistole adresantul era numit stăpân. Probabil era egumen, episcop sau dregător civil. (De pildă ep. 40 către egumenul Talasie, P.G. 91, 633).

în veacul veacului».[621] El ştia însă că aceasta este altă temere decât cea care se naşte din frica de pedeapsă pentru relele săvârşite. Căci aceasta se depărtează, încetând cu totul când vine iubirea, cum arată undeva în cuvintele sale marele Evanghelist Ioan, zicând: «Iubirea scoate afară frica».[622] Dar cealaltă e o însuşire caracteristică firească a desăvârşitei iubirii. Ea păstrează prin sfiala ei în sfinţi pentru veci nestricată legea şi chipul iubirii faţă de Dumnezeu şi întreolaltă.

Împreunând deci, precum am spus, şi eu temerea de stăpânul meu, cu afecţiunea faţă de el, păstrez în această alcătuire legea iubirii. Prin respect ea mă împiedică să scriu, ca să nu se ivească dispreţul; prin afecţiune, însă, mă sileşte să scriu ca să nu pară ură desăvârşitul refuz de a scrie. Deci ascultând de poruncă scriu, dar nu câte gândesc, «căci gândurile omului sunt şovăielnice», după Scriptură,[623] ci câte vrea Dumnezeu şi câte dăruieşte prin harul Său pentru a produce vreun oarecare folos.

«Sfatul Domnului, zice David, rămâne în veac; gândurile inimii lui, din neam în neam».[624] Prin «sfat» a înţeles, poate, sfatul lui Dumnezeu şi Tatăl, cu privire la coborârea (chenoza) negrăită a Fiului cel Unul-Născut în vederea îndumnezeirii firii noastre, sfat care îmbrăţişează marginea tuturor veacurilor.[625] Iar prin «gândurile inimii

621Psalmi 18, 10.

622Ioan 4, 18.

623înţelept. 9, 14.

624Psalmi 32, 11.

625 Toate veacurile (eonii) sunt purtate de dinamica lui Iisus cel care a coborât în ele, îngroşându-Se pe măsura îngroşării lor şi înălţându-Se împreună cu înălţarea lor. Iisus e în lume prin raţiunile ei, prin Providenţă, prin Legea veche, încă înainte de a veni în trup pentru a se face pârga îndumnezeirii firii omeneşti. Iar după aceea conduce şi de sus, dar şi din sânul istoriei, procesul de îndumnezeire a firii omeneşti, ba acest proces durează pentru oameni şi pentru îngeri chiar şi după

Lui», raţiunile Providenţei şi ale Judecăţii, după care cârmuieşte în chip înţelept viaţa noastră de aici şi cea viitoare, ca a unor generaţii diferite, dând fiecăreia modul cuvenit de lucrare.[626] Deci dacă lucrul sfatului dumnezeiesc constă în îndumnezeirea firii noastre, iar scopul gândurilor dumnezeieşti este să desăvârşească până la capăt cele ce le cerem în viaţa noastră, e de folos să cunoaştem şi să împlinim înţelesul Rugăciunii Domnului, şi deci să-l şi descriem.[627] Căci la această rugăciune s-a gândit şi stăpânul meu, mişcat de Dumnezeu, când a scris către mine, sluga sa. Deci trebuind să o fac acum temă a cuvintelor mele, rog pe Domnul, învăţătorul acestei rugăciuni, să-mi deschidă mintea spre înţelegerea tainelor din ea şi să-mi dea cuvânt potrivit spre tălmăcirea celor ce le voi înţelege. Fiindcă ea înfăţişează tot scopul ascuns în chip tainic în cele spuse mai înainte, sau mai bine zis vestit limpede celor puternici la minte. Cuvântul rugăciunii cuprinde cererea tuturor acelora cărora ni s-a făcut pricinuitor însuşi Cuvântul lui Dumnezeu smerindu-Se. El ne învaţă să ne silim a ne însuşi acele bunuri, pe care ni le

sfârşitul acestei lumi, în veci. Deci nu e veac care să rămână pe dinafara acestei misiuni.

626 Raţiunile Providenţei se împletesc şi se alternează necontenit cu cele ale Judecăţii. Dumnezeu îndemnând pe oameni spre cele bune atât prin inspiraţii şi daruri pozitive, cât şi prin încercări şi pedepse. Aceste raţiuni dinamice (idei-forţă) ce lucrează în sânul istoriei îi dau acestuia un sens unitar. Dar istoria nu e uniformă, pentru că nici raţiunile acestea nu rămân mereu aceleaşi, ci fiecare generaţie e călăuzită după alte raţiuni, dându-i-se alte misiuni, alte moduri de lucrare. De remarcat e că şi de viaţa viitoare spune Sf. Maxim că va fi călăuzită după raţiunile Providenţei.

627 Cele ce le cerem în viaţa noastră sunt cele cuprinse în rugăciunea Tatăl nostru. Iar scopul gândurilor lui Dumnezeu e să împlinească acestea până la capăt. Deci se cuvine să fie lămurite lucrurile ce le cerem în rugăciunea Tatăl nostru pentru a şti ce urmăreşte Dumnezeu prin gândurile Sale.

poate procura numai Dumnezeu şi Tatăl prin Fiul, care mijloceşte în chip natural şi prin Duhul Sfânt. Căci mijlocitor între Dumnezeu şi oameni este, după dumnezeiescul Apostol, Domnul Iisus,[628] care a arătat oamenilor prin trupul său pe Tatăl cel necunoscut, iar Tatălui i-a adus pe oameni în Sine, împăcaţi prin Duhul.

Pentru aceştia, făcându-Se om în chip neschimbat, se face pricinuitorul şi învăţătorul unor taine nouă şi multe, încât mulţimea şi mărimea lor nu a putut-o cuprinde raţiunea în vreo măsură oarecare. Dintre ele a dăruit oamenilor, cu dărnicia Sa, care întrece toate, şapte la număr, mai generale decât celelalte. Deci scopul rugăciunii este, cum am zis, să îmbrăţişeze tainic tocmai înţelesul acestora, adică: 1. Învăţătura despre Dumnezeu (teologia) 2. Înfierea prin har, 3. egalitatea în cinste cu îngerii, 4. Împărtăşirea de viaţă veşnică, 5. restaurarea firii ca să încline spre ea însăşi în chip nepătimaş, 6. desfiinţarea legii păcatului şi 7. surparea celui rău, care ne stăpâneşte prin înşelăciune. Să cercetăm aşadar adevărul celor spuse.

Teologie ne învaţă Cuvântul lui Dumnezeu prin faptul că se întrupează, arătând în Sine pe Tatăl şi pe Duhul Sfânt. Fiindcă întreg Tatăl şi întreg Duhul Sfânt erau fiinţial şi desăvârşit în Fiul şi după ce s-a întrupat, fără ca ei să se întrupeze, ci Unul binevoind, iar celălalt împreună lucrând cu Fiul, care însuşi şi-a lucrat întruparea. Căci Cuvântul a rămas mintal şi viu[629] şi neîncăput de nimeni altul după fiinţă; decât numai de Tatăl şi de Duhul Sfânt, şi atunci când şi-a făcut, prin iubirea de oameni, unirea după ipostas cu trupul.

628 I Timotei 2, 5.

629 Sf. Părinţi aseamănă pe Tatăl cu mintea, pe Fiul cu raţiunea (sau cuvântul), iar pe Duhul cu viata. Deci Cuvântul întrupându-se a rămas unit cu Mintea (Tatăl) şi cu Viaţa (Duhul Sfânt) adică mintal şi viu.

Înfierea ne-o hărăzeşte, dăruindu-ne după har naşterea cea mai presus de fire, de sus, prin Duh. Pe aceasta o păzeşte şi o păstrează, împreună cu Dumnezeu, libera voinţă a celor ce s-au născut, cultivând cu dragoste adevărată harul dăruit şi sporind prin împlinirea sârguincioasă a poruncilor frumuseţea dăruită prin har şi înaintând prin golirea de patimi atâta în dumnezeire, cât S-a golit pe Sine Cuvântul lui Dumnezeu de slava majestăţii Sale, pentru mântuirea noastră, făcându-Se cu adevărat om.

Egali în cinste cu îngerii i-a făcut pe oameni, întâi fiindcă «a împăcat prin sângele crucii Sale cele din cer şi cele de pe pământ»[630] şi a surpat puterile vrăjmaşe care umpleau locul dintre cer şi pământ,[631] arătând că, în privinţa împărţirii darurilor dumnezeieşti, ceata Puterilor cereşti şi pământeşti e una, firea omenească vestind întru veselie slava lui Dumnezeu împreună cu Puterile de sus prin una şi aceeaşi voinţă. Apoi fiindcă, după împlinirea lucrării Sale pentru noi, s-a înălţat la cer cu trupul primit, unind prin Sine cerul cu pământul. Prin aceasta a unit cele sensibile cu cele inteligibile şi a arătat firea cea creată ca una de la o extremitate la alta a părţilor ei, unificată în ea însăşi prin virtute şi prin cunoaşterea primei Cauze. Astfel, prin toate câte a săvârşit tainic a arătat, cred, că raţiunea este legătura de unire între cele despărţite; iar lipsa raţiunii însemnează dezbinarea celor unite.[632] Prin aceasta ne-a

630 Coloseni 1,20.

631 Adică ne împiedicau să ne înălţăm la Dumnezeu.

632 Cuvântul "logos" poate avea aici trei sensuri: raţiune, cuvânt şi sens, Raţiunea sau Cuvântul dumnezeiesc în toate aceste trei sensuri, logosul este legătura de unire a celor despărţite. Patima, care dezuneşte, este lipsa de raţiune; la fel egoismul, care nu înţelege să se subordoneze unei raţiuni majore, ce încadrează pe toţi. Raţiunile din lucruri şi din oameni tind după o raţiune mai înaltă, care e mai cuprinzătoare. O raţiune particulară care nu vrea să se subordoneze

îndemnat să învăţăm să ne însuşim raţiunea prin făptuire, ca să ne unim nu numai cu îngerii prin virtute, ci şi cu Dumnezeu prin cunoştinţă, negând toate cele ce sunt.[633]

Părtaşi de viaţă dumnezeiască ne face, dându-Se pe Sine de mâncare, cum numai El ştie şi cei ce au primit de la El o astfel de simţire mintală, încât prin gustarea acestei mâncări să cunoască prin cunoştinţă adevărată că «bun este Domnul».[634] Prin aceasta, pe cei ce mănâncă îi umple de o calitate dumnezeiască ce-i îndumnezeieşte, ca Unul ce este în chip vădit şi se numeşte «Pâine a vieţii şi a puterii».

Firea o readună în ea însăşi, nu numai întrucât, făcându-Se om, şi-a păstrat voia nepătimaşă şi nerăzvrătită împotriva firii (neclintindu-se din temelia ei cea după fire,

uneia mai generale nu mai e raţiune. In acest sens raţiunea uneşte lucrurile sau raţiunile lucrurilor despărţite. Iar Raţiunea supremă, care e în vârful piramidei tuturor raţiunilor, spre care tind toate raţiunile, este Dumnezeu-Cuvântul. El le uneşte pe toate. Dar şi cuvântul omului către om e o trăsătură de unire între ei. Având acest rost, se înţelege că adevăratul cuvânt e o expresie a raţiunii unificatoare, a unei raţiuni care se ridică de la raţiunea individualistă la raţiunea superioară ce se arcuieşte peste raţiunile particulare ale celor doi. Astfel cuvântul nu mai e raţional, nu mai e din raţiune. Logos mai înseamnă însă şi sens. Un lucru particular are sens numai dacă face parte dintr-un ansamblu. Individualul, dacă ar sta cu totul de sine, ar însemna un non-sens. Sensul uneşte lucrurile.

633 E o învăţătură statornică a Sf. Părinţi că numai prin făptuire, prin practică, dobândim adevărata raţiune (şi totodată apare în conştiinţa noastră Hristos cel ascuns în noi de la Botez). Unirea cu îngerii prin virtute arată că virtutea rămâne un bun permanent în cel ce se ridică mai presus de treapta făptuirii, la contemplaţie. De remarcat e că dobândirea adevăratei raţiuni e necesară şi pentru cunoaşterea mistică a lui Dumnezeu prin gnoza apofatică. Ca să fii în stare să negi toate lui Dumnezeu, pentru a urca la cunoaşterea Lui, trebuie să te fi pătruns întâi prin raţiune de mărginirea şi de relativitatea lor.

634 Expresia "simţirea minţii" (sensibilitatea spiritului) am întâlnit-o şi la Diadoh (Cap. 36, Filocalia vol. I).

nici măcar împotriva celor ce L-au răstignit; dimpotrivă, alegând mai bucuros moartea pentru ei decât viaţa, cum arată şi caracterul voluntar al patimii, sporit prin dragostea de oameni a Celui ce a pătimit), ci şi întrucât a desfiinţat duşmănia, pironind pe cruce zapisul păcatului, pentru care avea firea războiul neîmpăcat cu ea însăşi. Prin aceasta a chemat pe cei de departe şi pe cei de aproape, adică pe cei de sub lege şi pe cei din afara legii şi «surpând peretele din mijloc al despărţiturii, adică desfiinţând legea poruncilor cu învăţăturile ei, a zidit pe cei doi într-un singur om nou, făcând pace şi împăcându-ne»[635] prin Sine cu Tatăl[636] şi întreolaltă, ca pe unii care nu mai avem o voie ce se împotriveşte raţiunii firii, ci, precum în privinţa firii, tot aşa şi în privinţa voii, rămânem neschimbācioşi. Iar firea a făcut-o din nou curată de legea păcatului, neîngăduind ca întruparea Sa cea pentru noi să fie anticipată de plăcere. Pentru că zămislirea Lui s-a făcut în chip minunat, fără de sământă, iar naşterea, mai presus de fire, fără stricăciune; căci Dumnezeu, născându-Se din Maică, îi strângea prin naştere legăturile fecioriei mai mult decât firea. Şi a slobozit de sub domnia legii toată firea în cei ce voiesc să imite moartea Lui de bunăvoie, prin omorârea din simţire a mădularelor celor de pe pământ.[637] Căci taina mântuirii se lucrează numai în cei ce vor, nu şi în cei ce rămân sub stăpânirea care-i robeşte.

În sfârşit surparea tiraniei celui rău, care ne stăpânea prin înşelăciune, o face întinzând trupul biruit în Adam ca armă împotriva lui şi biruindu-l. Prin aceasta a arătat trupul, înghiţit mai înainte de moarte, înghiţind pe înghiţitoarea moarte şi stricând viaţa aceleia (a morţii) prin moartea firească. Trupul Lui s-a făcut Vicleanului otravă,

635 Coloseni 2, 14.

636 Efeseni 2, 14-15.

637 Coloseni 3, 5.

ca pe toţi câţi izbutise să-i înghită câtă vreme i-a stăpânit prin moarte, să-i verse afară. Iar neamului omenesc acelaşi trup îi dăruieşte viaţă, împingând ca pe o frământătură toată firea spre învierea vieţii. Căci mai ales pentru aceasta Cuvântul, fiind Dumnezeu, se face om (cu adevărat străin lucru la auzire!) şi primeşte de bunăvoie moartea trupului.

Deci cererea tuturor acestora, cum am zis, vom afla că se cuprinde în cuvântul Rugăciunii.

Căci el spune «Tată», pomeneşte «Numele» Tatălui şi «împărăţia» Lui. Iar pe cel ce se roagă, îl arată ca fiind «fiu» după har al acestui «Tată». El vrea ca cei din cer şi cei de pe pământ să ajungă la o singură voinţă.

Porunceşte apoi să se ceară «pâinea cea spre fiinţă» şi cere oamenilor să se împace, unind firea cu ea însăşi prin porunca de a ierta şi de a i se ierta, ca să nu mai fie tăiată prin deosebirea dintre voinţe. Învaţă apoi pe oameni să se roage, să nu cadă în ispită, ca lege a păcatului, şi să fie izbăviţi de cel viclean. Şi se cădea ca însuşi Pricinuitorul şi Dătătorul acestor bunuri să fie şi învăţător al lor, ca să dea cele spuse în această rugăciune ca reguli de viaţă ucenicilor care cred în El şi imită vieţuirea Lui în trup. Prin ele a arătat «comorile ascunse ale înţelepciunii şi ale cunoştinţei», aflătoare cu adevărat în El,[638] trezind dorinţa celor ce se roagă spre dobândirea lor.

Scriptura a numit, cred, această învăţătură «rugăciune», deoarece cuprinde cererea darurilor date oamenilor de Dumnezeu prin har. Căci de Dumnezeu insuflaţii noştrii Părinţi au spus hotărât că rugăciunea este cererea acelora ce le-a dăruit Dumnezeu, în chip cuvenit cu El însuşi, oamenilor, precum votul este făgăduinţa sau promisiunea acelora pe care oamenii, slujind cu adevărat lui Dumnezeu, I le aduc Lui. Ei au adus ca mărturie în sprijinul acestui cuvânt al lor Scriptura. De pildă:

638 Coloseni 2, 5.

«Făgăduiţi şi daţi Domnului Dumnezeului nostru».[639] Sau: «Câte am făgăduit, voi da Domnului, Mântuitorului meu».[640] Acestea se spun despre vot. Iar despre rugăciune următoarele: «şi s-a rugat Ana, zicând: Doamne Adonai, Dumnezeule al Puterilor, dacă auzind vei auzi pe roaba ta, dăruieşte-mi mie un rod al pântecelui».[641] Sau: «S-a rugat Ezechia, regele Iudei, şi Isaia, fiul lui Amos, proorocul, către Domnul».[642] Sau: «Iar când vă rugaţi, ziceţi Tatăl nostru cel din ceruri...» cuvinte spuse de Domnul ucenicilor. Astfel votul este păzirea poruncilor, întărită prin voia celui ce a dat votul; iar rugăciunea, cererea pe care o face cel ce păzeşte bunurile poruncilor, ca să se prefacă el însuşi în bunurile acelea. Sau mai bine, votul este lupta pentru virtute, pe care aducând-o cineva lui Dumnezeu, Acela o primeşte cu multă plăcere, iar rugăciunea este cununa virtuţii, pe care Dumnezeu o dăruieşte cu bucurie.

Deci fiindcă s-a arătat că rugăciunea este cererea bunurilor procurate de Cuvântul cel întrupat, luându-L pe El însuşi ca învăţător al cuvintelor rugăciunii Sale, ne vom îngădui să pornim la tâlcuirea lor, dezvăluind cu grijă, atât pe cât se poate, înţelesul fiecărui cuvânt, ştiind că însuşi Cuvântul obişnuieşte să hărăzească, în chip folositor, putere înţelegerii celui ce grăieşte.

639 Psalmi 15, 11.

640 Iona 2, 10.

641 I Regi 1, 10. Origen în tâlcuirea la Tatăl nostru se ocupă de asemenea de această deosebire între rugăciune (προσευχή) şi vot (ευχή), făcând aceeaşi deosebire şi folosind chiar această pildă a Anei. (G. Bardz, *Origene, De la priere,* Paris, Gabalda, 1931, p.33). Totuşi Sfântul Maxim în rândurile ce urmează ajunge la formulări mai adânci. Origen spune doar simplu că votul e un dar, iar rugăciunea e o cerere. Peste tot tâlcuirea Sf. Maxim e mai adâncă decât a lui Origen, luând proporţii de sistem, cu toată scurtimea ei.

642 Paralipomena 32, 30.

«Tatăl nostru, care eşti în ceruri, sfinţească-se Numele Tău, vie împărăţia Ta».

Domnul învaţă în aceste cuvinte pe cei ce se roagă, că se cuvine să înceapă odată cu învăţătura despre Dumnezeu. El dă aici o învăţătură tainică despre modul existenţei Cauzei făcătoare a lucrurilor, El însuşi fiind, după fiinţă, Cauza lucrurilor. Prin cuvintele rugăciunii e arătat «Tatăl», «Numele» Tatălui şi «împărăţia» Tatălui, ca să învăţăm de la început să chemăm şi să venerăm Treimea cea una. Căci «Numele» lui Dumnezeu şi Tatăl care subzistă fiinţial, este însuşi Fiul cel Unul născut; iar «împărăţia» lui Dumnezeu şi Tatăl, care de asemenea subzistă fiinţial, este Duhul Sfânt. Fiindcă ceea ce Matei numeşte aici împărăţie, în altă parte, un alt Evanghelist a numit Duh Sfânt, zicând: «Vie Duhul Tău cel Sfânt şi să ne curăţească pe noi».[643] Căci Tatăl nu are Numele ca pe ceva dobândit, iar împărăţia nu o cugetăm ca o demnitate care i se adaugă. Pentru că El nu a început să fie, ca să fi început să fie şi Tată sau împărat. El nu a început nici să existe, nici să existe ca Tată sau ca împărat. Iar dacă, fiind din veci, este şi Tată şi împărat din veci, atunci şi Fiul şi Duhul Sfânt există împreună cu Tatăl, fiinţial, din veci, fiind în chip natural din El şi în El, mai presus de cauză şi de raţiune, nu ivite, din pricina cauzei; după El. Căci relaţia arată deodată cu ea şi pe cele ce le leagă prin relaţie, neîngăduind să fie privite acestea una după alta.

Începând deci această rugăciune, suntem îndemnaţi să venerăm Treimea de o fiinţă şi mai presus de fiinţă, ca una ce este cauza facerii noastre. Pe lângă aceasta suntem învăţaţi să vestim şi harul înfierii ce ni s-a dat nouă, fiind învredniciţi să numim pe Cel ce ne este Făcător după fire,

643 Grigorie de Nisa spune că acest loc se află la Luca (Cuv. 3 la Tatăl Nostru), dar la Luca 11, 2 se află aceleaşi cuvinte ca şi la Matei. Sf. Maxim a urmat aici lui Grigorie de Nisa.

Tată după har. Iar aceasta ne obligă ca, cinstind numele Născătorului nostru după har, să ne silim să întipărim în viaţa noastră trăsăturile Celui ce ne-a născut, adică să-I sfinţim numele pe pământ, să ne asemănăm Lui ca Unui Tată, să ne arătăm fii prin fapte şi să preamărim pe Fiul natural al Tatălui, Pricinuitorul acestei înfieri, prin tot ce gândim şi facem.

Şi sfinţim Numele Tatălui nostru cel după har, care este în ceruri, omorând pofta pământească şi curăţindu-ne de patimile aducătoare de stricăciune. Căci sfinţirea constă în desăvârşita oprire şi omorâre a poftei din simţire. Ajunşi la această stare se domolesc lătrăturile necuviincioase ale iuţimii, nemaiexistând pofta care să o stârnească şi să o înduplece să lupte pentru plăcerile ei, o dată ce a fost omorâtă prin starea de sfinţenie a raţiunii. Căci iuţimea fiind avocatul poftei, încetează să se înfurie când pofta e omorâtă.

Iar după lepădarea iuţimii şi a poftei, cu drept cuvânt vine, cum zice rugăciunea, stăpânirea împărăţiei lui Dumnezeu şi Tatăl, în cei ce se învrednicesc să spună după desfacerea de acelea: «vie împărăţia Ta», adică Duhul Sfânt. «Peste cine, zice, mă voi odihni, dacă nu peste cel bun şi smerit, care tremură de cuvintele Mele?».[644] De aici este vădit că împărăţia lui Dumnezeu şi Tatăl este a celor smeriţi şi blânzi. «Fericiţi, zice, cei blânzi, că aceia vor moşteni pământul».[645] Se înţelege că nu pământul acesta, care deţine, după fire, locul de mijloc al lumii, l-a făgăduit Dumnezeu moştenire celor ce-L iubesc pe El. Căci spune: «Când vor învia din morţi, nu se vor însura şi nu se vor mărita, ci vor fi ca îngerii din ceruri».[646] Sau: «Veniţi binecuvântaţii Părintelui Meu şi

644Is. 66, 2.
645Matei 5, 4.
646Matei 22, 30.

moşteniţi împărăţia cea gătită vouă de la întemeierea lumii».[647] Iar în altă parte, zice altuia, care a lucrat cu tragere de inimă: «Intră întru bucuria Domnului tău».[648] Iar după El, dumnezeiescul Apostol zice «Va suna din trâmbiţă şi cei morţi în Hristos se vor scula cei dintâi întru nestricăciune. Apoi noi cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiţi deodată în nori, întru întâmpinarea Domnului în văzduh şi aşa vom fi totdeauna cu Domnul».[649] Acestea fiind făgăduite celor ce-L iubesc pe Domnul, cine va putea spune, dacă priveşte la cuvântul Scripturii şi dacă e mişcat de raţiune şi doreşte să fie slujitor al raţiunii, că cerul şi împărăţia gătită de la întemeierea lumii, apoi bucuria Domnului cea ascunsă în taină şi petrecerea şi locuirea neîncetată şi cu totul nedespărţită a celor vrednici cu Domnul, e tot una cu «pământul»? Deci «pământ» socotesc că numeşte deprinderea şi puterea întărită şi cu desăvârşire neclintită a neschimbatei statornicii a celor blânzi în bine. Căci aceasta este totdeauna cu Domnul şi are o bucurie neîncetată, ca una ce a primit împărăţia gătită de la început şi s-a învrednicit de fixitatea[650] şi de rânduiala cea din cer. Ea e statornicită în raţiunea virtuţii, ca într-un oarecare pământ aşezat la mijlocul întregii lumi. În temeiul acestei raţiuni, cel blând stând la mijloc între numele bun şi faima rea, rămâne fără patimă, fără să se umfle de laude (înălţându-se sau umplându-se de slavă deşartă) şi fără să se întristeze de ocări. Căci desfăcându-şi dorinţa de la lucrurile de care e liberă raţiunea după fire, nu simte când îl supără momelile lor, ca unul ce s-a liniştit de orice agitaţie în legătură cu ele şi şi-a îndreptat toată puterea sufletului spre slobozenia dumnezeiască,

647Matei 25, 24.

648Matei 25, 21.

649 Corinteni 15, 52.

650στασις.

nemaiurmărind nici un interes. Această slobozenie dorind Domnul să o împărtăşească ucenicilor Săi, zice: «Luaţi jugul Meu peste voi şi învăţaţi de la Mine că sunt blând şi smerit cu inima şi veţi afla odihnă sufletelor voastre».[651] Odihnă numeşte stăpânirea împărăţiei dumnezeieşti, care e ca o domnie ce slobozeşte pe cei vrednici de toată robia.

Iar dacă dă stăpânirea netrecătoare a împărăţiei celor smeriţi şi blânzi, cine va fi atât de neiubitor şi de nedoritor al bunurilor dumnezeieşti, ca să nu dorească la culme smerenia şi blândeţea, spre a primi pecetea împărăţiei dumnezeieşti, cât e cu putinţă omului, purtând în duhul lui, prin har, forma neştirbită a Celui ce este în mod firesc, după fiinţă, marele împărat Hristos?

În acest om, zice marele Apostol, «nu este bărbat şi femeie»,[652] adică mânie şi poftă. Căci mânia alungă silnic raţiunea şi scoate afară din legea firii cugetarea. Iar pofta face mai iubite decât Cauza şi Fiinţa cea unică şi singură de dorit şi nepătimitoare, cele de după ea şi de aceea socoteşte mai de cinste trupul decât duhul. De asemenea face mai atrăgătoare posesiunea celor văzute decât slava şi strălucirea celor inteligibile, trăgând mintea prin lucrarea plăcerii simţuale de la privirea dumnezeiască şi înrudită a celor spirituale. În acest om nu mai e decât raţiunea, care s-a dezbrăcat, prin abundenţa virtuţii, chiar şi de iubirea şi de afecţiunea cea mai nepătimaşă, dar totuşi naturală faţă de trup. Căci duhul a biruit cu desăvârşire firea şi a convins mintea să se odihnească până şi de la filosofia activităţii morale, când se întâlneşte cu raţiunea cea mai presus de fiinţă, printr-o contemplaţie simplă şi neîmpărţită.[653] Pentru că dacă omul a izbutit să ajungă la

651Matei 11, 29.

652 Galateni 3, 28.

653 Cel blând şi numai el se ridică pe treapta cea mai înaltă a contemplării simple, nediscursive a Raţiunii divine. Din aceasta

această stare în care poate tăia şi lepăda uşor cele ce curg în timp, nu este nimerit ca, o dată ce s-a dovedit slobod de cele sensibile şi a trecut peste ele, să se împovăreze iarăşi cu chipul fāpturii morale ca cu un cojoc.

Aceasta o arată mai limpede marele Ilie, indicând această taină prin cele ce le-a săvârşit în chip simbolic. Acesta când a fost răpit a dat cojocul, adică starea (sau lucrarea) de mortificare a trupului, în care era fixată măreţia frumuseţii sale morale, lui Elisei, ca ajutor al duhului împotriva a toată puterea vrăjmaşă şi ca unealtă de lovire a firii nestatornice şi cugetătoare, al cărei chip era Iordanul, ca să nu fie împiedicat ucenicul să treacă spre ţara sfântă, înecându-se în pofta tulbure şi lunecoasă după cele materiale.[654] El însă a plecat slobod spre Dumnezeu,

vedem că pentru Sf. Maxim raţiunea nu se distinge net de minte, fie că nu înseamnă numaidecât cugetare discursivă, fie că discursivitatea trece firesc în contemplaţia simplă şi unitară, sau viceversa. In acest sens "om raţional" nu e om necontemplativ, ci un om lipsit de mânie şi poftă. Raţiunea nu se opune mintii, sau contemplaţiei, ci patimilor. O precizare: pe treapta făptuirii morale omul poartă încă în el o afecţiune trupească în limitele naturii, dar pe cea gnostică duhul a covârşit-o prin aceasta.

654 Atât la Evagrie cât şi la Sf. Maxim întâlnim adeseori ideea unor haine sau corpuri ce trebuiesc pe rând dezbrăcate pentru a ajunge omul la "mintea goală". Prima haină care trebuie dezbrăcată e cea a patimilor. Cel ce se dezbracă de ea trebuie să se îmbrace în haina virtuţilor; pe o treaptă mai înaltă trebuie dezbrăcată şi aceasta, pentru a se îmbrăca haina vederilor contemplaţiei naturale, ca în sfârşit să fie dezbrăcată şi aceasta şi mintea să rămână "goală", ca să se întâlnească cu Raţiunea goală, cu Dumnezeu descoperit. (în acest sens se vorbeşte şi de dezbrăcarea omului vechi). Cel ce, asemenea lui Ilie, a trecut chiar şi peste afecţiunea naturală faţă de cele sensibile, trebuie să desbrace şi lucrarea de mortificare a trupului, adică grija de asceză, ca pe un cojoc. Dar această grijă trebuie să o îmbrace ucenicul, adică cel ce a rămas pe o treaptă mai jos. Aceasta nu înseamnă că cei ce dezbracă grija ascezei poate să zburde de acum cu trupul, ci că în el starea de mortificare a devenit ceva ce se menţine de la sine, fără o

neoprit de nici unul din lucruri, prin vreo afecţiune faţă de ele, simplu prin dorinţă şi necompus prin voinţă, spre cel simplu prin fire,[655] făcându-şi călătoria prin virtuţile generale ce se îmboldesc una pe alta şi se ridică împreună ca nişte cai de foc. Căci ştia că ucenicul lui Hristos trebuie să lepede dispoziţiile neegale, a căror deosebire îi vădeşte alterarea şi nestatornicia, dacă patima poftei provoacă revărsarea sângelui în jurul inimii, iar mânia pusă în mişcare fierberea sângelui. Deci cel ce a ajuns să trăiască, să se mişte şi să fie în Hristos, s-a eliberat de apariţia năprasnică a dispoziţiilor neegale, nemaipurtând în el, ca pe un bărbat şi femeie, afecţiunile opuse ale acestor patimi, prin care raţiunea e robită, fiind denaturată de schimbările lor nestatornice.[656] Căci în raţiunea nerobită de aceste afecţiuni el are zugrăvită măreţia chipului dumnezeiesc, care înduplecă sufletul să se prefacă prin hotărârea liberă a voii sale spre a deveni după asemănarea dumnezeiască şi să se facă lăcaş atotstrălucit al marei împărăţii care subsistă fiinţial cu Dumnezeu şi Tatăl tuturor, adică al Duhului Sfânt,[657] lăcaş care primeşte, dacă se poate spune, puterea cunoştinţei firii dumnezeieşti, atât cât e cu putinţă. În această stare, naşterea celor rele

grijă specială. Grija ascetică de trup l-ar împiedica acum de la contemplaţie. Mortificarea e un ajutor al duhului împotriva puterii vrăjmaşe, adică prin ea se accentuează aspectul de duh al firii noastre.

655 Dumnezeu e simplu după fire, dar noi ne putem dezbina de fire prin voinţă făcându-ne compuşi. Deci tot prin voinţă putem ieşi iarăşi din compoziţie, unificându-ne voinţa cu firea.

656 Din toate acestea se vede caracterul moral al raţiunii, după sfântul Maxim. Raţiunea e mai mult ceea ce se opune patimilor, rezistând poftei şi mâniei. Numai aşa nu se denaturează, nu se alterează.

657 Marea împărăţie a Duhului e lumea Sofiei, sau a energiilor divine, care umplând întreagă pe fiecare, pe măsura puterii fiecăruia, cum aceeaşi lumină îi umple pe toţi, îi uneşte pe toţi. Dar viaţa Duhului nu se dă pe o cale străină de raţiunea insului, deci nu e despărţită de Raţiunea (Logosul) divină, căreia i se deschide raţiunea individuală.

încetează şi a celor bune ia fiinţă, sufletul păzind în sine, întocmai ca Dumnezeu, prin harul chemării Sale, neatins ipostasul bunurilor dăruite. În acest suflet Hristos se naşte pururea de bunăvoie în chip mistic,[658] făcându-Se corp prin cei mântuiţi şi făcând sufletul ce-L naşte maica fecioară»[659] întrucât acesta nu mai are, ca să spun pe scurt, prin vreo afecţiune, ca pe un bărbat şi femeie, semnele firii aflătoare sub stricăciune şi facere.[660]

Să nu se mire nimeni că am pomenit stricăciunea înainte de facere. Căci privind fără patimă, cu dreaptă judecată, firea celor ce apar şi pier, va afla limpede că orice facere începe din stricăciune şi sfârşeşte în stricăciune.

Dar patimile ce caracterizează cele supuse facerii şi stricăciunii, cum am spus, nu le are Hristos sau vieţuirea şi raţiunea lui Hristos sau după Hristos. Căci s-a spus: «în Hristos Iisus nu este bărbat şi femeie»,[661] iar prin aceasta se indică semnele şi patimile firii, care e supusă stricăciunii şi facerii. Într-o asemenea vieţuire nu mai este decât raţiunea deiformă îmbibată de cunoştinţa

658 Naşterea lui Hristos este aici apariţia Lui în viaţa conştientă a celui ce s-a purificat, fapt numit alteori învierea lui Hristos din mormântul firii, în care s-a îngropat la Botez şi de unde lucrează în chip acoperit la purificarea omului.

659 Sufletul în greceşte e de genul feminin.

660 Sf. Maxim face deosebire între facere (γενεσις) şi naştere (γεννησις). Facerea e orice început natural de existenţă, care e urmat în mod necesar de stricăciune. Naşterea. când e naturală, e un mod special al facerii. Dar când nu e naturală, ca în cazul lui Hristos, nu se mai subsumează în facere, deşi a luat naşterea, n-a primit stricăciunea sau facerea urmată totdeauna de stricăciune. Sufletul care L-a născut a devenit fecioară, a scăpat de asemenea de acel fel de naştere care duce la stricăciune.

661 Galateni 3, 28.

dumnezeiască,[662] şi mişcarea unitară a voii, care nu alege decât virtutea.

«Nici elin si iudeu. Prin acestea se indică deosebirea învăţăturilor despre Dumnezeu, sau mai adevărat vorbind opoziţia dintre ele. Cea dintâi învăţătură susţine nebuneşte nişte principii, împărţind unicul principiu în lucrări şi puteri potrivnice; ea născoceşte slujirea la mulţi zei, care se dezbină în ea însăşi, împreună cu mulţimea celor ce se închină, şi se face de râs prin marea varietate a slujirii. Cealaltă învăţătură susţine, e drept, un singur principiu, dar îngust şi nedesăvârşit şi aproape inconsistent, fiind lipsit de raţiune şi de viaţă.[662] De aceea cade într-un rău tot aşa de mare ca şi învăţătura de mai înainte, anume în latura opusă a aceleia, în ateism, mărginind la o singură persoană principiul unic şi socotindu-l ca subzistând fără Cuvânt şi Duh, sau străbătut de Cuvântul şi de Duhul ca de nişte simple calităţi. Acesta nu-şi dă seama că ce Dumnezeu mai poate fi acela, care e lipsit de acestea? Sau cum se va împărtăşi Dumnezeu de acestea, ca de nişte accidente, asemenea fiinţelor raţionale supuse facerii? Nici una dintre aceste două învăţături nu este, cum am spus, în Hristos. În El este numai învăţătura evlaviei adevărate şi legea neclintită a cunoaşterii tainice a lui Dumnezeu (a teologiei mistice), care respinge deşirarea dumnezeirii, ca prima învăţătură şi nu primeşte comprimarea dumnezeirii, ca cea de a doua. Aceasta, ca să nu dezbine dumnezeirea prin înmulţirea fiinţei, căci aceasta este greşeala elinească, nici s-o facă pătimitoare prin reducerea la un singur ipostas, socotind-o lipsită de Cuvânt şi Duh, sau îmbibată

662 Atributul deiform precizează în chip satisfăcător sensul raţiunii, la Sf. Maxim. Nu e raţiunea opusă contemplaţiei, ci raţiunea opusă stricăciunii patimilor, dar îmbibată de cunoştinţa intuitivă, tainică a lui Dumnezeu.

663 Adică de Logos şi de Duhul Sfânt.

de Cuvânt şi Duh ca de nişte simple calităţi, căci aceasta este greşeala iudaică, după care dumnezeirea nu este: Minte, Cuvânt şi Duh. Învăţătura cea întru Hristos ne învaţă pe noi, cei chemaţi de har prin credinţă la cunoştinţa adevărului, să cunoaştem o unică fire şi putere a dumnezeirii, adică un unic Dumnezeu, contemplat în Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt, subzistând fiinţial ca o singură Minte necauzată, născătoare a singurului Cuvânt fără început, subsistent după fiinţă, şi izvor al singurei Vieţi eterne ce subzistă fiinţial ca Duh Sfânt. Ne învaţă să cunoaştem Treimea în unime şi unimea în Treime. Nu numai pe una în alta, căci nu este Treimea în unime ca un accident în fiinţă, sau întors unimea în Treime, căci este fără calităţi. Nici ca pe altceva şi altceva, căci nu se deosebeşte prin eterogenitatea firii unimea de Treime, fiind o fire unică şi simplă. Nici pe una înaintea alteia, căci nu se deosebeşte printr-o putere mai mică Treimea de unime, sau unimea de Treime. Nu se deosebeşte unitatea de Treime nici ca ceea ce-i comun şi general părţilor subordonate, ca să fie contemplată numai prin cugetare, căci această unitate este o fiinţă existând de sine în sens propriu şi o putere cu adevărat puternică prin ea însăşi. Nu este nici una prin alta; căci nu este la mijloc vreo relaţie ca între efect şi cauză, acolo unde e totul unul şi acelaşi şi fără nici o relaţie. Dar nu este nici una din alta; căci nu provine Treimea din unitate, fiind nefăcută şi explicându-se prin sine însăşi. Ci aceeaşi se zice şi se cugetă cu adevărat unitate şi Treime.Este unitate prin raţiunea fiinţei, Treime prin modul existenţei. Aceeaşi este întreagă unitate, neîmpărţită de ipostase; şi aceeaşi întreagă Treime, neconfundată prin unitate. Ca să nu se introducă prin împărţire mulţime de zei, sau să se înlăture prin confuzie orice Dumnezeu. Învăţătura lui Hristos străluceşte prin ocolirea amândurora.

Iar prin învăţătura lui Hristos înţeleg noua propovăduire a adevărului, în care «nu este bărbat şi femeie», adică semnele şi patimile firii celei supuse stricăciunii şi naşterii; «nici elin şi iudeu, adică învăţăturile potrivnice despre dumnezeire. În ea nu este «nici tăiere împrejur şi netăiere împrejur», adică slujirile corespunzătoare ale acestora, căci cea dintâi necinsteşte firea văzută de dragul simbolurilor legii şi ocărăşte pe Creatorul însuşi, socotindu-l Făcător al unor lucruri rele; iar cea de a doua îndumnezeieşte firea de dragul patimilor şi ridică făptura împotriva Creatorului, sfârşind amândouă în acelaşi râu, în batjocorirea lui Dumnezeu. Nu este «nici barbar şi scit», adică despărţirea şi ridicarea firii împotriva ei însăşi, prin voinţă, dezbinare prin care s-a înrădăcinat în oameni legea stricăcioasă şi potrivnică firii, a uciderii întreolaltă. «Nici rob sau slobod», adică împărţirea aceleiaşi firi împotriva voii, care face fără cinste ceea ce este după fire de aceeaşi cinste, având ca lege ajutătoare, ce tiranizează demnitatea chipului, bunul plac al stâpânitorilor.[664]

«Ci toate şi întru toate este Hristos», care zugrăveşte în duh forma (μάρφωσιν) împărăţiei fără de început prin cele mai presus de fire şi de lege. Această formă, precum s-a arătat mai înainte, e caracterizată prin smerenia şi blândeţea inimii, a căror unire desăvârşeşte pe omul zidit după Hristos. Căci oricine e smerit este desigur şi blând, şi oricine e blând este desigur şi smerit; smerit, ca unul ce se ştie pe sine având-şi existenţa ca dar; blând ca unul ce

664 Dacă despărţirea în "barbar şi scit" se referă la "distanţarea" diavstasi" şi răzvrătirea voluntară a firii faţă de ea însăşi, prin certurile dintre oameni, împărţirea în "rob şi slobod" e o orânduire care se impune de cele mai adeseori împotriva voii celor mulţi, prin voinţa despotică a unei minorităţi, sau a unui singur om. Ea "tiranizează" demnitatea chipului dumnezeiesc la om, în a cărui componenţă intră ca o trăsătură esenţială libertatea.

înţelege întrebuinţarea ce trebuie să o facă de puterile dăruite lui după fire, făcându-le să slujească raţiunii spre naşterea virtuţii şi refuzând cu totul să pună lucrarea lor la dispoziţia simţirii. De aceea el este cu mintea într-o neîntreruptă mişcare spre Dumnezeu, iar cu simţirea rămâne nemişcat, nemaivrând să simtă nicidecum nimic din cele ce supără cu adevărat trupul şi nelăsând să se întipărească în suflet nici o umbră de întristare, ca să nu se clatine dispoziţia pricinuitoare de bucurie din el.[665] Căci nu socoteşte ca o lipsă de plăcere durerea cea după simţiri. Fiindcă el cunoaşte o singură plăcere: unirea sufletului cu Cuvântul, a cărei lipsă este un chin fără de sfârşit, care se întinde în chip firesc peste toate veacurile. De aceea, lăsând trupul şi toate ale trupului, se duce întins spre convieţuirea cu Dumnezeu,[666] gândindu-se la singura pagubă pe care ar putea-o avea, chiar dacă ar stăpâni toate bunurile pământului: nedobândirea aşteptatei îndumnezeiri după har.

Să ne curăţim deci pe noi înşine de toată întinăciunea trupului şi a duhului, ca să sfinţim numele dumnezeiesc. Iar aceasta o facem stingând pofta, devenită în chip necuviincios desfrânată din pricina patimilor, şi legând iuţimea, înfuriată în chip dezordonat de plăceri, cu raţiunea, ca să primim împărăţia lui Dumnezeu şi Tatăl, care vine la noi prin blândeţe.

665 E o stare de "nesimţire" voluntară pentru toate durerile ce vin asupra trupului. Aceasta nu e o nesimţire generală, căci în vreme ce nu simte durerea trupului, sufletul e plin de simţirea unor bucurii spirituale ("simţirea mintală sau spirituală"). Dar este şi o "nesimţire" pe plan sufletesc, la care trebuie să ajungă cel ce caută desăvârşirea: calmul faţă de laude şi de ocări. Lipsa acestuia denotă o sensibilitate egoistă, o preocupare de sine, o stare morală inferioară, care poate ajunge până la o susceptibilitate morbidă.

666 In greceşte e συμβίωσις, convieţuire conjugală, între suflet ca soţie (fiind de genul feminin) şi Cuvântul lui Dumnezeu.

Iar acum să potrivim cuvântul următor al rugăciunii, ca cele de mai înainte, zicând:

«Facă-se voia Ta, precum în cer, aşa şi pe pământ».

Cel ce aduce lui Dumnezeu închinare în chip tainic, numai prin facultatea raţiunii, despărţită de poftă şi de iuţime, împlineşte pe pământ voia lui Dumnezeu, cum o fac în cer cetele îngerilor. Acela prin toate s-a făcut împreună slujitor şi împreună vieţuitor cu îngerii, precum zice marele Apostol: «Iar petrecerea noastră este în ceruri».[667] Căci în îngeri nu se află pofta ce slăbeşte vigoarea minţii prin plăcere, nici iuţimea ce se înfurie şi latră la cei înrudiţi fără cuviinţă, ci numai raţiunea care duce în chip firesc spre prima raţiune pe cei raţionali.[668] Numai de aceasta se bucură Dumnezeu şi numai pe ea o cere de la noi robii săi. Aceasta o arată, zicând către marele David: «Căci ce este Mie în cer şi ce am voit de la tine pe pământ?»[669] Nimic nu are Dumnezeu în cer, care să I se aducă de sfinţii îngeri, decât slujirea raţională. Pe aceasta cerând-o şi de la noi, ne-a învăţat să zicem când ne rugăm: «Facă-se voia Ta, precum în cer aşa şi pe pământ».

Prin urmare să ne mişte şi pe noi raţiunea noastră spre căutarea lui Dumnezeu; puterea poftei spre dorirea Lui; iar iuţimea să lupte pentru păstrarea Lui.[670] Mai bine zis,

667 Filipeni 3, 20.

668 O dovadă despre încrederea Sf. Maxim în raţiune, care e activă şi în îngeri. Raţiunea e vigoare. Pofta şi mânia slăbesc această vigoare, slăbind în acelaşi timp vigoarea firii. Deci tăria şi incoruptibilitatea firii înseamnă predominarea raţiunii în ea. Iarăşi notăm că raţiunea nu se opune contemplaţiei, deci nici contemplaţia raţiunii, ci aceste două sunt aproape un tot. Raţiunea se opune poftei şi mâniei, având un caracter moral, ca atare o raţiune fermă e împletită cu o voinţă tare.

669 Psalmi 67, 25.

670 De unde înainte vorbea de o tăiere a poftei şi mâniei, acum vorbeşte de o punere a lor în slujba lui Dumnezeu. Propriu zis aceasta e învăţătura justă. Prin asceză, energia biologică din poftă şi mânie se preface într-o energie spirituală, producându-se un transfer ascendent

mintea să se întindă întreagă spre Dumnezeu, întărită de iuţime ca de un tonic şi aprinsă de dorul poftirii dusă la culme. Imitând astfel pe îngerii din cer, ne vom afla slujind lui Dumnezeu prin toate, înfăţişând pe pământ aceeaşi vieţuire ca şi îngerii, neavând mintea mişcată spre nimic din cele de după Dumnezeu, întocmai ca aceia.

Vieţuind astfel în urma votului ce-L dăm, vom primi, ca pe o «pâine spre fiinţă» şi spre viaţă, pentru hrana sufletelor noastre şi pentru păstrarea şi buna folosire a celor dăruite nouă, pe Cuvântul care a zis: «Eu sunt pâinea care s-a coborât din cer şi dă viaţă lumii».[671] Căci El ni se face toate, pe măsura noastră a celor ce suntem nutriţi prin virtute şi înţelepciune, şi se face corp, precum singur ştie, prin fiecare din cei ce ne mântuim, în chip felurit, câtă vreme suntem încă în acest veac, după înţelesul cuvântului rugăciunii, care zice:

«Pâinea noastră cea spre fiinţă dă-ne-o nouă astăzi».
Prin «astăzi» socotesc că se indică veacul acesta. Cel ce ar voi să redea mai dezvăluit acest loc al rugăciunii ar putea zice: «Pâinea noastră pe care ne-ai gătit-o la început spre nemurirea firii, dă-ne-o nouă astăzi, cât ne aflăm încă în viaţa aceasta muritoare, ca să biruiască moartea păcatului hrănirea cu pâinea vieţii şi a cunoştinţei, de care călcarea poruncii dumnezeieşti nu l-a lăsat pe primul om să se facă părtaş; căci dacă ar fi mâncat să se sature din această mâncare, nu ar fi fost cuprins de moartea păcatului».

sau o sublimare, precum prin căderea în păcat s-a produs un transfer descendent de pe planul spiritual pe cel biologic. Altfel de unde ar fi apărut energia din patimi sau din afecte? Prezentarea unirii sufletului cu Hristos ca o căsnicie însoţită de plăcere arată acelaşi transfer. Desigur aceea e o plăcere deplin armonizată cu raţiunea şi cu libertatea voinţei, nu ca plăcerea anarhică a simţurilor, care nesocoteşte raţiunea şi voinţa, sau le târăşte cu ele, robind pe om.
671 Ioan 6, 33.

Dar cel ce se roagă să primească această pâine spre fiinţă desigur nu o primeşte întreagă, precum este pâinea însăşi, ci cât poate el să primească. Pâinea vieţii se dă pe Sine tuturor celor ce o cer, ca iubire de oameni, dar nu în acelaşi fel tuturor. Ci celor care au făcut lucruri mari mai mult, iar celor mai puţini în fapte mai puţin, fiecăruia cât poate primi vrednicia minţii lui.[672]

Spre acest înţeles al cuvintelor de faţă ne-a adus Mântuitorul însuşi, poruncind apriat învăţăceilor să nu-şi facă grijă câtuşi de puţin de hrana ce cade sub simţuri. Căci zice: «Nu vă grijiţi în sufletul vostru ce veţi mânca şi veţi bea, nici pentru trupul vostru, cu ce vă veţi îmbrăca. Că toate acestea le caută neamurile lumii. Ci căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui, şi toate acestea se vor adăuga vouă».[673] Cum ne-ar îndemna deci să cerem cele de care a poruncit mai înainte să nu ne îngrijim? Este vădit că nu ne-a îndemnat să cerem prin

672 E o "coborâre" (chenoză) tainică a darurilor dumnezeieşti, care se potenţializează până la nivelul fiecăruia, ca fiecare pe măsură ce sporeşte la capacitatea de primire, în desfăşurarea puterilor lui spirituale, să ia mai mult din comoara darurilor ascunse în ea însăşi, dar la dispoziţia noastră. In această iconomie universală a lui Dumnezeu se cuprinde şi întruparea istorică a Fiului lui Dumnezeu, ca şi întruparea în fiecare om, crescând apoi şi manifestându-Se potrivit cu darurile naturale şi cu împrejurările de viaţă ale fiecăruia. Procesul acestei actualizări necontenite a energiilor necreate divine durează chiar şi în viaţa eternă, Sofia nu e decât această formă infinit nuanţată a energiilor divine "coborâte" la nivelul făpturilor, pentru a se înălţa deodată cu ele. Un nesfârşit dinamism străbate această lume a energiilor divine, ce coboară la nivelul fiecărei făpturi pentru a urca apoi cu fiecare. E o uriaşă plasă coborâtă în cuprinsul întregului ocean al lumii create ca să ne ridice pe cei ce vrem să ne prindem de ea, dar care continuă să ne ridice şi după ce ne-a urcat în văzduhul vieţii eterne. "Pâinea" e întreagă lângă sau în fiecare. Dar unul vede sau foloseşte din ea numai o firimitură mică, altul una mai mare şi aşa mai departe; iar din nesfârşita ei dulceaţă sesizează fiecare cât e în stare.

673 Matei 6, 25, 31.

rugăciune cele de care ne-a rânduit prin poruncă să nu ne îngrijim. Căci prin rugăciune se poate cere numai ceea ce putem căuta în temeiul poruncii. Aşadar ceea ce nu ni s-a îngăduit să căutăm prin poruncă desigur că nu e îngăduit să cerem nici prin rugăciune. Iar dacă Mântuitorul a poruncit să căutăm numai împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea, cu drept cuvânt a rânduit ca aceasta să o ceară şi prin rugăciune cei ce se doresc după darurile dumnezeieşti. Prin aceasta, asigurând darul celor cerute în chip firesc prin rugăciune, a unit voia celor ce cer cu voia Celui ce oferă darul, făcând prin această unire afectuoasă cele două voinţe una şi aceeaşi.

Iar dacă ni se porunceşte să cerem prin rugăciune şi pâinea cea de toate zilele, prin care se întreţine viaţa noastră de aici, să nu trecem hotarele rugăciunii, privind în chip lacom înainte la multe perioade de ani şi să uităm astfel că suntem muritori şi avem o viaţă care trece ca umbra. Ci să cerem prin rugăciune, fără îngrijorare, doar pâinea trebuincioasă zilei. Să arătăm astfel că facem, prin înţelepciunea cea după Hristos, din viaţa noastră o meditaţie (o pregătire) în vederea morţii, armonizându-ne dispoziţia voinţei cu firea şi despărţind sufletul de grija celor trupeşti, mai înainte de a veni moartea. Aceasta, pentru ca să nu se lipească de cele stricăcioase, întorcând spre materie dorinţa lui cea după fire,[674] şi să se deprindă cu lăcomia, care ne lipseşte de abundenţa bunurilor dumnezeieşti.

Să fugim aşadar cu toată puterea de iubirea celor materiale şi să ştergem afecţiunea faţă de ele, ca pe un praf de pe ochii noştri mintali. Să ne mulţumim numai cu cele ce susţin, dar nu şi cu cele ce îndulcesc viaţa noastră de aici. Şi numai pentru ele să ne rugăm, cum am învăţat, lui Dumnezeu, ca să ne putem păzi sufletul nerobit şi nimic

674 Ideea de transfer a energiei spirituale pe plan biologic şi viceversa.

din cele văzute să nu-l reţină de dragul trupului. Să ne arătăm mâncând pentru a trăi, nu trăind pentru a mânca. Căci primul lucru este propriu firii raţionale; al doilea celei neraţionale. Să fim păzitori întocmai ai rugăciunii, arătându-ne prin fapte că îmbrăţişăm cu hotărâre o unică şi singură viaţă, pe cea în Duh, şi în vederea dobândirii ei o folosim pe cea de faţă. De dragul aceleia să încuviinţăm folosirea acesteia, atâta cât să nu renunţăm de a o susţine pe aceasta numai cu pâine şi de-a păzi vigoarea ei naturală atâta cât să nu ne fie spre stricăciune. Să nu urmărim să trăim (pur şi simplu), ci să trăim lui Dumnezeu, făcând din trup un înger (vestitor) al sufletului, străbătut de raţiune prin virtuţi,[675] iar din suflet un vestitor al lui Dumnezeu prin fixarea în cele bune. Iar această pâine să o mărginim în chip firesc la o singură zi, ruşinea de dătătorul rugăciunii oprindu-ne să întindem cererea pentru ea la o a doua zi.

Armonizând astfel în chip real starea noastră lăuntrică cu sensul rugăciunii, vom putea să ne apropiem şi de celelalte cuvinte ale ei, zicând:

«Şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri».

Aşadar după primul înţeles al cuvântului de mai înainte, trebuie să se ceară prin rugăciune pâinea nestricăcioasă a înţelepciunii în veacul acesta, al cărui simbol este «astăzi», pâine de care ne-a despărţit la început încălcarea poruncii. Dar cel ce vrea să facă aceasta nu trebuie să cunoască decât unica plăcere a dobândirii celor dumnezeieşti, al

675 Trup îmbibat de raţiune sau raţionalizat (λελογισμενον cum spune aici, sau λογισθεν, cum spune undeva în cap. theol.) e trupul prin care se lucrează virtuţile. Căci trupul fiind o unealtă de lucru, raţiunea arătată prin el e o raţiune orientată spre fapte. Dar faptele conforme raţiunii sunt exclusiv faptele virtuţii. "Trupul raţionalizat" e o paralelă la "trupul înduhovnicit".

căror dătător este, după fire, Dumnezeu, iar păzitor, după voinţă, hotărârea liberă a celui ce le-a primit; şi nu trebuie să se teamă decât de o singură durere: de pierderea acestor daruri, fapt care se produce prin sfatul diavolului şi prin lucrarea însăşi a celui ce, obosit de moleşeala voinţei, nu păzeşte darul cel de preţ prin dispoziţia voinţei. El nu trebuie deci să aibă voinţa înclinată spre nimic din cele văzute şi prin urmare să nu se lase abătut de nici una din întâmplările dureroase ce-i vin asupra trupului. Cel ce face aşa cu adevărat iartă fără patimă celor ce i-au păcătuit lui. Căci bunul spre care se străduieşte dorinţa lui nu poate să i-l răpească nimeni, fiind socotit după fire cu neputinţă de răpit.

Acela se înfăţişează pe sine lui Dumnezeu pildă de virtute - dacă e îngăduit să spunem aşa - cerând Celui ce nu poate fi imitat să-l imite pe el, zicând: «şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri». El roagă adică pe Dumnezeu ca precum a fost el oamenilor, aşa să-i fie şi lui Dumnezeu. Deci dacă, precum a iertat el greşelile celor ce i-au păcătuit lui, vrea să i se ierte şi lui din partea lui Dumnezeu, e vădit că precum Dumnezeu iartă fără patimă pe cei ce-i iartă, la fel şi el iartă celor ce i-au greşit, arătându-se fără patimă faţă de cele ce i s-au întâmplat. El nu îngăduie nici unei amintiri supărătoare să se întipărească în minte,[676] ca să nu fie dovedit că sfâşie firea prin înclinarea (dispoziţia) voii, dezbinându-se de vreun om, om fiind şi el. Unindu-se astfel înclinarea voii cu raţiunea firii, se înfăptuieşte împăcarea lui Dumnezeu cu firea. Căci altfel nu e cu putinţă firii dezbinate în ea însăşi prin înclinarea voii, să primească pogorârea

676 Să-i modeleze mintea: τυπουσθαι τον νους. E o structurare a minţii şi teoretică şi afectivă, o structurare existenţială. Acelaşi termen de tupouîsqai e folosit de Sf. Părinţi şi pentru necontenita modelare a minţilor omeneşti şi îngereşti de lumina dumnezeiască.

dumnezeiască şi negrăită.[677] Poate de aceea vrea Dumnezeu să se înfăptuiască mai întâi împăcările între noi; nu ca să înveţe de la noi să se împace cu cei ce I-au greşit şi să ierte pedeapsa multelor şi înfricoşatelor fărădelegi, ci ca să ne cureţe pe noi de patimi şi să se arate că dispoziţia celor iertaţi conlucră bucuros cu harul. Este vădit că înclinarea voii unindu-se cu raţiunea firii, alegerea liberă a celor ce au ajuns la această stare nu va mai fi potrivnică lui Dumnezeu. Căci nu se poate cugeta nimic contrar raţiunii firii, care este atât lege naturală, cât şi lege dumnezeiască, atunci când raţiunea a câştigat mişcarea voii ca să lucreze potrivit cu ea. Şi dacă nu este nimic contrar în raţiunea firii, cu drept cuvânt înclinarea voii mişcându-se în armonie cu raţiunea firii, va avea în toate lucrarea sa de armonie cu Dumnezeu. Iar lucrarea aceasta înseamnă o dispoziţie activă, străbătută de harul Celui bun prin fire, spre săvârşirea virtuţii.[678]

677 Este o idee frecventă la Sf. Maxim că voinţa poate înclina spre ceea ce-i potrivnic firii, ceea ce aduce o dezbinare atât în firea aflătoare în individ, cât şi în firea general umană prin dezbinarea dintre indivizi. Firea are o raţiune. Când voinţa se uneşte cu ea, e o voinţă raţională, altfel e iraţională. Raţiunea firii e raţiunea generală a ei, căreia trebuie să i se subordoneze raţiunile particulare ale diferitelor tendinţe şi mădulare ale firii. Voinţa păcătoasă de obicei se uneşte cu raţiunea particulară a unei tendinţe, nesocotind raţiunea generală a firii, ceea ce periclitează unitatea şi sănătatea firii, primejduind-o prin anarhia pe care o încurajează. Firea prin sine tinde spre unitate. Ceea ce o sfâşie e înclinarea rea sau particulară a voinţei. Dar lucrul vrednic de remarcat este că o fire dezbinată nu se poate, după Sf. Maxim, uni nici cu Dumnezeu. Într-o astfel de fire e război şi unde e război nu se poate realiza nici un fel de unire, de dragoste. Toate cele cuprinse în vârtejul războiului sunt stăpânite de ură, de afirmarea particularităţii lor, nu de tendinţa după unirea cu altceva.

678 Harul dumnezeiesc se sălăşluieşte în ascunsul firii noastre, dar el aşteaptă ca voia noastră să se unească cu el. Numai unindu-se voia cu el, ne preface toată viaţa. Propriu zis ceea ce câştigă voia din

Deci în această dispoziţie se află cel ce se roagă cerând pâinea cunoştinţei. Dar în aceeaşi dispoziţie se va afla şi cel ce, silit de fire, cere numai pâinea zilnică, dar iartă greşelile celor ce i-au greşit, ca unul ce cunoaşte că după fire este muritor. Acesta, aşteptând în fiecare zi, ca unul ce nu e sigur de cele viitoare, ceea ce ţine de fire (să moară), o ia înaintea firii prin dispoziţia voinţei, făcându-se de bunăvoie mort faţă de lume, după cuvântul care zice: «Pentru Tine, Doamne, murim în fiecare zi; pentru Tine ne-am socotit ca oile de junghiere».[679] De aceea se împacă cu toţi, ca să nu ducă cu sine vreun semn al răutăţii veacului de acum, când se va muta la viaţa fără bătrâneţe, şi să ia de la Judecătorul şi Mântuitorul tuturor răsplata egală a celor ce le-a făcut aici.

Deci le este spre folosul amândurora dispoziţia curată faţă de cei ce i-au supărat, pentru toate motivele.

Dar mai ales pentru înţelesul cuvintelor, care au mai rămas şi care sunt:

«Şi nu ne duce pe noi în ispită, ci ne mântuieşte de cel rău».

Scriptura arată prin acestea că cel ce nu iartă desăvârşit celor ce i-au greşit şi nu-şi înfăţişează lui Dumnezeu inima

împreunarea cu harul, din întrepătrunderea ei cu harul (τη χάριτι πεποιωμενη) este tocmai dorinţa ei de a se armoniza cu raţiunea firii.

679 Psalmi 43, 24. Ideea că moartea progresează în noi în fiecare zi, că fiinţa noastră poartă în sine moartea din clipa în care se naşte, a formulat-o Heidegger în definiţia ce a dat-o fiinţei umane ca "Sein zum Tode". Adevărul acesta ca fapt permanent de conştiinţă structurează într-un fel caracteristic întreaga existenţă a omului. Cel ce caută să acopere transparenţa acestei evidenţe se refugiază în platitudinea unei vieţi de obşte, fugind de ei înşişi. Cei ce primesc însă acest adevăr, trăiesc propria lor identitate într-un stil de sobră hotărâre. Anticiparea prin voinţă a acestui sfârşit inevitabil la care va ajunge firea, o găsim de asemenea la Heidegger, care a spus că fiinţa umană se caracterizează prin faptul de a fi mereu lansată înaintea ei, "je vor Sich sein", în ceea ce se arată în primul rând preocuparea de moarte.

curată de orice supărare, strălucind de lumina împăcării cu aproapele, nu va dobândi darul celor cerute, şi va fi predat ispitei şi celui rău, după o dreaptă judecată, ca să înveţe că numai aşa se curăţeşte de păcate, dacă scoate din el supărările împotriva altora. «Ispită» numeşte aici legea păcatului, pe care n-a avut-o primul om când a venit la existenţă; iar «cel rău» este diavolul, care a amestecat în firea oamenilor această lege şi a convins pe om, prin amăgire, să-şi mute dorinţa sufletului de la ceea ce este îngăduit la ceea ce este oprit, şi să se abată spre călcarea poruncii dumnezeieşti, al cărei efect a fost pierderea nestricăciunii dăruite lui după har.

Sau iarăşi «ispită» numeşte aici consimţirea de bunăvoie a sufletului cu patimile trupului; iar «cel rău» e modul în care dispoziţia pătimaşă se preface în faptă. Judecătorul cel drept nu va izbăvi de nici una din acestea pe cel ce nu iartă greşelile celor ce i-au greşit, chiar dacă cere aceasta cu vorba prin rugăciune. Ba chiar îngăduie ca acesta să fie întinat de legea păcatului şi părăseşte pe cel învârtoşat şi aspru la inimă, ca să fie luat în stăpânire de cel rău, ca unul ce a ales mai bine patimile de necinste, al căror semănător este diavolul, decât firea, al cărei Făcător este Dumnezeu. Nu-l împiedică să consimtă de bunăvoie cu patimile trupului, nici nu-l izbăveşte de chipul în care dispoziţia împătimită de ele se preface în faptă, deoarece acela, socotind de mai mică însemnătate firea decât patimile inconsistente, a ignorat, în ardoarea pentru ele, raţiunea firii. Căci dacă s-ar fi lăsat mişcat de ea, ar fi cunoscut ce este legea firii şi ce este tirania patimilor, care nu s-a născut din fire, ci s-a adăugat prin libera alegere a voii. Ar fi ştiut că pe cea dintâi să o cultive, păstrând-o prin lucrările fireşti, iar pe cea de a doua să o alunge departe de dispoziţia voii şi să păzească firea prin raţiune, ca să stăruie în ea însăşi, curată şi neîntinată, fără ură şi

dezbinare. Astfel ar fi făcut din dispoziţia voii iarăşi o tovarăşă a firii, ca să nu aducă din altă parte nimic ce nu oferă raţiunea firii.[680] Prin aceasta ar fi alungat orice ură şi orice distanţă faţă de cel înrudit după fire, ca rostind această rugăciune să fie auzit şi să primească har îndoit de la Dumnezeu, pentru harul simplu, adică iertarea greşelilor de mai înainte şi apărarea şi izbăvirea de cele viitoare, nefiind lăsat să ajungă în ispită şi să fie robit de cel rău, pentru un singur lucru şi anume pentru faptul de a fi iertat din toată inima celor apropiaţi.

Drept aceea şi noi, ca să înfăţişez din nou pe scurt înţelesul celor spuse, dacă vrem să fim izbăviţi de cel rău şi să nu fim duşi în ispită, să credem lui Dumnezeu şi să iertăm greşelile celor ce ne-au greşit nouă. «Căci de nu veţi ierta, zice, oamenilor păcatele lor, nici Tatăl vostru cel din ceruri nu va ierta vouă».[681] Făcând aceasta, nu numai că vom lua iertarea greşelilor, ci vom birui şi legea păcatului, nefiind părăsiţi ca să ajungem în ispita lui; iar pe şarpele cel viclean, născătorul legii păcatului, de care ne rugăm să fim mântuiţi, îl vom călca în picioare. Căci însuşi Hristos, care a biruit lumea, ne este nouă conducător în această luptă şi ne înarmează cu legile poruncilor. El este cel ce prin lepădarea legiuită a patimilor leagă firea cu ea însăşi prin iubire şi mişcă dorinţa noastră nesăturată spre El însuşi, care este pâinea vieţii, a înţelepciunii, a cunoştinţei şi a dreptăţii. El ne va face, prin împlinirea voii Tatălui, împreună slujitori cu îngerii, pe noi cei ce prin purtarea noastră în viaţă ne-am arătat vrednici imitatori ai bine plăcutei vieţuiri cereşti. Şi de acolo iarăşi ne va ridica

680 Păcatul nu poate fi inspirat de fire. Firea nu poate da decât temeri şi inspiraţii bune. Păcatul vine ca un adaos (επισυμβαιει), prin faptul că voinţa primeşte inspiraţii din altă parte, sau poate nu vrea să ţină seama peste tot de raţiunea firii.

681Matei 6, 14.

la cea mai înaltă treaptă a celor dumnezeieşti, la Părintele luminilor, şi ne va face părtaşi ai firii dumnezeieşti, prin împărtăşirea de Duhul după har, iar în temeiul acestui fapt vom fi fii ai lui Dumnezeu, purtând în chip neprihănit întreg pe însuşi pricinuitorul harului, pe Fiul după fire al Tatălui, întreg, fără mărginire, pe Cel de la care, prin care şi în care avem şi vom avea existenţa, mişcarea şi viaţa.

Această taină a îndumnezeirii să ne fie ţinta spre care să privim în rugăciune, ca să cunoaştem ce am fost şi ce ne-a făcut pe noi coborârea (chenoza) prin trup a Celui Unuia-Născut, şi de unde şi unde ne-a ridicat prin puterea dreptei Sale de oameni iubitoare, pe noi cei ce ne aflam în locul cel mai de jos al lumii, la care ne coborâse povara păcatelor. Şi aşa să iubim şi mai mult pe Cel ce ne-a gătit nouă, cu atâta înţelepciune, această mântuire. Iar prin câte facem să arătăm rugăciunea împlinită şi să ne dovedim propovăduitori ai lui Dumnezeu, ai Celui ce ne este cu adevărat Tată după har. Să nu ne arătăm mai degrabă, prin patimile de necinste, având tată al vieţii pe Vicleanul, care unelteşte pururea să se înstăpânească silnic peste fire şi să nu schimbăm din negrijă viaţa noastră cu moartea. Căci fiecare din cei doi (Dumnezeu adică şi diavolul) împărtăşeşte celor ce le urmează ceea ce are propriu: unul hărăzeşte celor ce-l iubesc viaţă veşnică; celălalt sădeşte în cei ce se apropie de el, prin strecurarea ispitelor de bunăvoie, moartea.

Căci după Scriptură, chipul ispitelor e îndoit: unul e prin plăcere, altul prin durere. Cel dintâi e ales de bunăvoie, iar celălalt fără voie. Cel dintâi este născătorul păcatului şi de el ni s-a poruncit să ne ferim după învăţătura Domnului, care zice: «Şi nu ne duce pe noi în ispită»; sau: «Privegheaţi şi vă rugaţi, ca să nu intraţi în ispită».[682] Iar celălalt este pedepsitorul păcatului, chinuind

682 Matei 26, 41.

prin dureri şi necazuri dispoziţia iubitoare de păcat. De va răbda cineva acest fel de ispită, mai ales acela care nu e pironit de rău, va auzi pe marele Iacob strigând: «Gândiţi-vă la toată bucuria, fraţii mei, când veţi cădea în ispite felurite, că încercarea credinţei voastre lucrează răbdare, iar răbdarea dovedirea, iar dovedirea să-şi aibă lucrul desăvârşit».[683] Dar amândouă ispitele, pe cea de voie şi pe cea fără de voie, le unelteşte cu vicleşug cel rău: pe cea dintâi, semănându-şi neghina şi aţâţând sufletul prin plăcerile trupului, ca să-l înduplece să-şi desfacă dorinţa de iubirea dumnezeiască; iar pe cea de a doua o doreşte şi o cere cu viclenie, voind să strice firea prin durere, ca să silească sufletul doborât de dureri să pună în mişcare gândurile de ocară împotriva Făcătorului.

Dar cunoscând noi planurile vicleanului, să ne rugăm să nu ne vină ispita de bunăvoie, ca să nu ne desfacem dorinţa de iubirea de Dumnezeu; şi să răbdăm bărbăteşte pe cea fără de voie, venită cu îngăduinţa lui Dumnezeu, ca să ne arătăm punând mai presus decât firea pe Făcătorul firii.

Deci fie ca toţi cei ce chemăm numele Domnului nostru Iisus Hristos să ne izbăvim de dulceţile celui rău şi să ne slobozim de durerile viitoare, prin împărtăşirea de ipostasul bunurilor viitoare, care ni se va arăta în însuşi Hristos, Domnul nostru, Singurul slăvit, împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt, de toată făptura. Amin.

Sfârşit şi lui Dumnezeu laudă.

683 Iacob l, 2; Romani 5, 41.

CUPRINS

„RUGAȚI-VĂ NEÎNCETAT."

FILOCALIA

SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂRȘIRII

3

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

FILOCALIA

SAU CULEGERE DIN SCRIERILE SFINŢILOR
PĂRINŢII CARE ARATĂ CUM SE POATE OMUL
CURĂŢI, LUMINA ŞI DESĂVÂRŞI

Volumul III

MAXIM MĂRTURISITORUL
Răspunsuri către Talasie

Traducere, introducere şi note
de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae

APOLOGETICUM
2005

Ediţia I-a la Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1947
Ediţia a II-a la Editura Harisma, Bucureşti, 1994
Ediţia a III-a la Editura Universalia, New York, 2001

PREFAŢA TRADUCĂTORULUI,
la Ediţia a doua a primelor patru volume

Întrucât primele patru volume din Filocalia s-au tipărit la Sibiu în anii 1947-1948 într-un număr de exemplare restrâns şi de aceea s-au epuizat curând, mi-am dat acordul editurii "'Harisma " să le tipărească într-o a doua ediţie. Scrierile cuprinse în colecţia Filocalia, ajunsă până la volumul 12, au fost foarte căutate prin faptul că descriu un drum progresiv al vieţii duhovniceşti, cu recomandări din cele mai concrete. Drumul acesta este cel al curăţirii omului de patimile ce-l închid în egoismul satisfacţiilor trecătoare, închis orizontului vieţii spirituale mereu mai bogate şi veşnice. Şi el nu este un drum inventat de om ci este calea înfăţişată de viaţa lui Iisus Hristos şi în care poate înainta cel ce crede în El. Hristos însuşi este personificarea acestei «căi» sau, mai bine spus, El însuşi este «calea» şi a înainta în ea e una cu a înainta în El spre ţinta desăvârşirii la care a înălţat El umanitatea asumată prin biruirea cu răbdare a slăbiciunilor şi patimilor noastre primite de bunăvoie şi a suportării cu iubire a duşmanilor până la răstignire având ca rezultat învingerea morţii şi veşnicia ca viaţă fericită a Lui ca om şi a celor care se vor alipi Lui prin credinţă.

Programul vieţii descrise în Filocalia este un program hristologic. Este trăirea lui Hristos din puterea lui Hristos pe care îl au trăitorii în ei prin rugăciune tot mai

deasă. Este calea spre cea mai înaltă nobleţe omenească, este singura cale care promovează unirea oamenilor între ei în Hristos, opusă dezbinărilor care aduc atâta suferinţă omenească.

Separarea operei lui Hristos de lucrarea Lui ca om -unită cu colaborarea omului - a început să fie făcută mai târziu de scolastică prin împărţirea prea strictă în Teologia Dogmatică şi Morală. S-a spus că Dogmatica are să reprezinte ce e Dumnezeu în Sine şi ce a făcut El pentru om, iar Morala ce are de făcut omul. S-a trecut peste faptul că ceea ce face omul nu face singur, ci face întărit de Hristos şi de Duhul Lui cel Sfânt. De aceea în sensul teologic apusean nu există nici un fel de scrieri care să descrie, asemenea celor Filocalice, drumul omului în Hristos sau al lui Hristos în om, de felul Filocalie. In catolicism nu se ştie de o energie necreată a lui Hristos lucrând în om şi întărind lucrarea omului spre a-l face să înainteze tot mai mult în Hristos. Despre o astfel de viaţă în Hristos nu se vorbeşte nici în Reformaţiune nici în grupările neoprotestante. După catolicism Hristos ne-a mântuit, dând prin cruce satisfacţie lui Dumnezeu pentru jignirea adusă Lui de păcatele oamenilor, terminându-şi cu aceasta lucrarea mântuitoare şi retrăgându-se în cer, lăsând pe pământ un înlocuitor care să împartă oamenilor meritele câştigate de Hristos prin satisfacţia adusă de El.

În Reformaţiune se merge mai departe negându-se aproape complet Tainele în care catolicismul nu mai vede lucrarea necreată a lui Hristos. Iar în grupările neoprotestante se neagă chiar crucea lui Hristos ca mijloc de mântuire şi de biruire a morţii, ba i se refuză lui Iisus chiar numele de Hristos contrar faptului că şi L-a dat El însuşi (Mt. 16,16-17), nume care-L arată ca Fiul Lui Dumnezeu.

De aceea toate aceste forme apusene ale creştinismului se mulţumesc să laude pe Iisus ca pe cineva distant care le-a adus sau le va aduce iertarea de păcate, fără să vadă în El pe lucrătorul mântuirii şi al sfinţirii în El, trăit într-o unire tot mai mare prin rugăciune, dar şi prin efortul lor de a se asemăna tot mai mult Lui prin ştiinţa lor de a folosi puterea Lui spre a creşte în unire şi asemănare cu El.

Preot Prof. Dr. D. Stăniloae
Sf. Paşti ale anului 1992

Cuvânt înainte

Cu ajutorul bunului şi atotputernicului Dumnezeu, iese la lumină al treilea volum din Filocalia. Cerem iertare cititorilor că volumul acesta e o hrană duhovnicească mai grea. Dar însemnătatea acestei scrieri a Sf. Maxim Mărturisitorul e prea mare ca să nu ne fi simţit ispitiţi să o publicăm. Volumele următoare vor fi aproape toate cu mult mai uşoare.

Volumul de faţă cuprinde una din cele două opere mai mari ale Sf. Maxim Mărturisitorul, intitulată: "Despre diferite locuri grele din Sf. Scriptură", scrisă pe la anul 631-633[1] şi adresată egumenului Talasie, din care pricină îi spunem pe scurt "Răspunsuri către Talasie".

Motivul care ne-a îndemnat să dăm în Filocalia această operă este următorul: în Filocalia greacă se cuprinde din opera Sf. Maxim, pe lângă Capetele despre dragoste, Tâlcuirea la Tatăl nostru şi Capetele gnostice, încă o scriere în Cinci sute de capete intitulată: "Diferite capete teologice, economice şi despre virtute şi păcat".[2] Dar întrucât prin

1 Vezi introducerea la vol. II al Filocaliei române.

2 Migne P. G. 90, 1177-1400. κεφάλαια θεολογικά τε καί οικονομικά και περι άρετης και κακίας. In Filocalia greacă ele formează un corp cu Capetele gnostice, alcătuind la un loc 700 capete, dintre care Capetele gnostice sunt date ca suta întâi şi a doua, iar acestea ca suta a treia până la a şaptea. Filocalia ed. II, p. 232-256, 256-316. Dar titlul celor 200 capete prime e deosebit de al celor 500 din urmă, de unde se vede că sunt două opere adunate la un loc. Titlurile coincid cu cele din P. G.

cercetările lui W. Soppa[3] şi M. Th. Disdier[4] a stabilit că din aceste cinci sute de capete 422 sunt extrase literale sau aproape literale din "Răspunsuri către Talasie" şi din Scoliile ce-o însoţesc, ne-am gândit că e preferabil să dăm această scriere în întregime pentru a înţelege mai bine cugetarea Sfântului.

La aceasta ne-am simţit îndemnaţi cu atât mai mult, cu cât în urma acestor constatări sunt puternice motive să se creadă că nu Sf. Maxim însuşi a alcătuit cele Cinci sute de capete, compilându-le din operele sale, ci lucrarea aceasta a întreprins-o un autor de mai târziu, poate chiar pe la începutul veacului 12. Părerea aceasta se întemeiază pe faptul că Scoliile la "Răspunsurile către Talasie", care au furnizat nu mai puţin de 221 capete din cele cinci sute, nu e probabil să fie ale Sf. Maxim, ci ale cuiva care a trăit după el. E drept că în "Cuvântul înainte" al Scoliilor - care e de-o obscuritate pe care Sf. Maxim n-a egalat-o poate niciodată[5] - autorul lor îşi afirmă identitatea cu autorul "Răspunsurilor către Talasie".[6] Dar uitând de aceasta, adeseori prezintă, în diferite Scolii, ideile din "Răspunsuri" cu cuvântul: "zice" ("zice Sf. Maxim", adică), arătând deci pe autorul "Răspunsurilor" ca deosebit de sine. Apoi autorul Scoliilor laudă uneori limpezimea, adâncimea, eleganţa explicărilor din "Răspunsuri", ceea ce n-ar fi putut face însuşi Sf. Maxim. De multe ori apoi Scoliile se reduc la două trei cuvinte, care nu aduc nici o contribuţie la înţelegerea ideilor din "Răspunsuri". Prin aceasta ele se vădesc ca simple notări

3 Die diversa Căpita unter den Schriften des hl. Maximus, in deutscher und quellenkritischer Beleuchtung, Dresda, 1922, in 8, p. 135.

4 Une oeuvre douteuse de Saint Maxim le Confesseur, Les cinq Centuries Theologiques, in Echos d'Orient, 34, 1931, p. 160 -178.

5 M. Th. Disdier, o. c., p. 164

6 Vezi P. G. 90, 265: Filocalia română, vol, III, p. 18.

pe care le-a făcut un cititor atent, dar nu ca explicări reale, cum ar fi trebuit să fie dacă însuşi Sf. Maxim s-ar fi gândit apoi să facă prin ele mai de înţeles anumite pasaje din scrierea sa.

Afară de aceste motive, scoase din textul Scoliilor, mai sunt şi unele indicii externe care ne întăresc propunerea că ele sunt de mai târziu. Patriarhul Fotie cunoştea "Răspunsurile către Talasie", cum arată descrierea ce le-o face[8] dar se pare că nu cunoştea Scoliile. Deci e probabil ca Scoliile să fi fost alcătuite după 857, când a scris Fotie.

Apoi patru din Scolii mustră pe Nil cel tânăr,[9] personaj care trebuie identificat cu discipolul lui Ioan Italul (de pe la 1040) şi de care spune Ana Comnen, că a fost condamnat la Constantinopol de un Sinod pe timpul împăratului Alexie Comnen (1108-1118), pentru că susţinea teza monofizită că omenitatea lui Hristos a fost îndumnezeită „prin fire (φυ σει υεωυη ναι τό πρόσλημμα) neînţelegând nimic din uniunea ipostatică.[10] Deci sau aceste patru Scolii sunt adăugate ulterior, lucru care s-ar cere dovedit printr-o cercetare a manuscriselor, sau Scoliile în întregimea lor sunt scrise abia pe la sfârşitul veacului 11. In acest caz nici cele cinci sute de Capitole nu sunt scrise

7 Disdier, o. c., p. 165.

8 Biblioteca, cod. 192, P. G. 103,-637A-645C.

9 Scolia l la Răsp. 42, p. 149 (P. G. 90, 409); Scolia 9 la Răsp. 53, p. 232 (P. G. 90. 508); Scolia l la Răsp. 62, p. 360 (P. G. 90, 661); Scolia 14 la Răsp. 64, p. 415 (P. G. 90, 729).

10 Alexiada, cartea X, P. G. 131, 697-700. în acest sens trebuie corectată traducerea Scoliei l la Răsp. 62, p. 360, unde am redat pe φυσιθεσιτάΐ cu: cei ce socotesc că firile stau de sine. Cred că termenul grecesc a trebuit să fie φυσιθετάΐ şi înseamnă: cei ce susţin îndumnezeirea prin fire.

înainte de acest timp. Iar cum aceste Cinci sute de capitole sunt atestate de manuscrise din v. 13, compilarea lor trebuie să se fi făcut în cursul veac. 12, probabil pe la începutul lui[11].

Dar ar putea întreba cineva: Dacă Scoliile provin de la un alt autor şi dintr-un timp atât de târziu, de ce le-am tradus şi pe ele în acest volum? Pentru că dacă nu toate, cel puţin o bună parte din ele aduc desluşiri însemnate ale ideilor din "Răspunsuri", sau înregistrări preţioase. (De pildă Scolia 20 şi 21 la Răsp. 65).

În ce mă priveşte conţinutul scrierii "Răspunsuri către Talasie", el este atât de bogat, încât cu greu poate fi rezumat. Opera aceasta s-ar cere mai degrabă lărgită prin tâlcuiri, decât comprimată într-un rezumat. Rezumarea este cu atât mai grea, cu cât ea nu desfăşoară în formă sistematică conţinutul ei de idei, ci-l prezintă împrăştiat şi cu reveniri, din prilejul tâlcuirii unor pasaje obscure din Sf. Scriptură, în a căror înşirare nu se poate constata vreo ordine oarecare.

O altă greutate în calea unei rezumări este caracterul scrisului Sf. Maxim. Chiar un Fotie s-a plâns că stilul Sf. Maxim este încărcat, greoi şi obscur, ocolind exprimarea directă şi iubind metaforele.[12] Dar cercetătorii mai noi au constatat că dacă scrisul lui, se pare greoi, aceasta se datoreşte nu unei îngrămădiri de cuvinte fără rost, ci tocmai extraordinarei bogăţii de nuanţe a cugetării sale, căreia îi corespunde o tot atât de mare bogăţie de cuvinte. Tixeront a putut spune: Maxim este un mistic care totodată e şi un metafizician şi un ascet, care din contactul cu filosofia

11Disdier, o. c., p. 166.

12P. G. 90, 268.

aristotelică a câştigat o stringenţă şi o preceziune a cugetării, care în zadar ar fi căutată la Areopogitul".[13]

Gândirea larg cuprinzătoare, adâncă şi armonică a Sf. Maxim, şi-a găsit o prezentare vrednică de ea în cartea de-o extraordinară densitate, temeinicie şi pătrundere a lui Hans Urs von Balthasar, intitulată: "Liturghia cosmică".[14] În teologia ortodoxă acest uriaş al cugetării creştine - poate cel mai mare dintre toţi - nu şi-a găsit încă o prezentare demnă de el. Gândul de-a încerca o asemenea întreprindere stârneşte un sentiment aproape paralizant. Sentimentul pe care îl trezeşte un masiv alpin la gândul de a-l îmbrăţişa, în orice caz, întreprinderea de-a prezenta pe Sf. Maxim reclamă un timp îndelungat pentru a fi dusă la un sfârşit cât de cât mulţumitor.

Altfel tot ce-ai spune despre el, ţi se pare o impietate, o prezentare a muntelui prin câteva fărâmituri de piatră zgâriate din el, sau printr-un desen stângaci care deformează şi coboară majestatea covârşitoare a lui.

Aşa este, desigur, şi ceea ce se va spune mai jos despre cugetarea acestui Sfânt, desfăşurată în "Răspunsurile către Talasie".

Unghiul din care vede şi explică Sf. Maxim totul este Logosul divin. El dă sens vieţii omeneşti şi El umple de sensuri (de raţiuni) toate lucrurile lumii, în legătură cu care se trăieşte într-un fel sau altul această viaţă. Normal omul prin Logosul din sine, trebuie să fie împletit cu Logosul divin şi cu raţiunile lucrurilor.

Dar prin căderea în păcat s-a ascuns deodată cu Logosul divin, atât raţiunea personală cât şi raţiunile din lume. Omul a căzut în zona îngustă a simţirii, prin care

13 Precis de Patologie (1934), p. 395.

14 Kosmische Liturgie, Fr. i. Br. 1941.

rămâne doar la suprafaţa sensibilă a lucrurilor. Prin aceasta a devenit iraţional.[15]

Simţirea are întâi înţelesul de percepţie a simţurilor, de luare de cunoaştere prin simţuri, fără nici o calificare morală sau imorală. Ca atare ea e lăsată de Dumnezeu, pentru ca prin ea mintea, sesizând raţiunile din lucrurile sensibile, să urce spre cunoaşterea lui Dumnezeu.[16]

Dar la ea se asociază foarte uşor o plăcere sau o durere, întrucât unele aspecte materiale ale lucrurilor sunt favorabile trupului, altele defavorabile. Simţirea ca plăcere sau durere prilejuită de lucruri e simţirea cea condamnabilă, întrucât îl leagă pe om de suprafaţa materială a lucrurilor, făcându-l să uite de sensurile lor mai înalte şi peste tot de ordinea spirituală. Plăcerea şi durerea aceasta legată de simţuri n-a avut-o omul la început, dar a avut în el o oarecare capacitate de-a se bucura cu mintea de cele înrudite cu ea, de cele spirituale. Dar omul a coborât această capacitate de pe planul spiritual pe cel trupesc, unind-o cu simţirea. S-a produs, prin voia omului, sau prin neatenţia şi lipsa unei voiri statornice, un transfer al capacităţii de plăcere de pe planul spiritual pe cel biologic. Astfel omul şi-a mutat plăcerea prin mijlocirea simţurilor spre cele sensibile.[17] Această lipire a omului de cele sensibile, fiind o cădere de la legătura cu ordinea spirituală, e şi o cădere de la firea sa, o cădere într-o existenţă paranaturală (de la κατά φύσιν la παρα φύσιν).[18] Căderea nu constă numai în faptul că omul lucrează exclusiv cu simţurile, ci ea are un caracter total şi înseamnă o pervertire a modului natural de a lucra,

15Introducere, p. 9; P. G. 90, 253.

16Introducere, p. 1; P. G. 90, 245.

17Răsp. 61, 333; P.G. 90, 628.

18Ibid.

deşi pervertirea înseamnă totodată o exagerare a lucrării prin simţuri şi o ridicare a acestei lucrări la rolul de conducătoare. Caracterul total şi pervertit al căderii se arată în faptul că simţurile nu lucrează nici acum singure, ci mintea (sau cugetarea) se pune în slujba lor, născocind moduri de plăcere din contactul lor cu suprafaţa materială a lucrurilor, în starea de curăţire cugetarea încă era prezentă în simţire, dar nu ca să slujească simţirii în vederea plăcerii, ci ca să se desprindă din aspectele sesizate prin ea raţiunea lucrurilor, în starea de curăţire mintea era simţire, dar şi deasupra ei, conducând simţirea din simţirea însăşi. Acum e "coborâtă" cu totul în simţire, sau sub ea, fiind condusă de aceasta, într-un anumit fel omul căzut, deşi a devenit iraţional, totuşi n-a concediat cu totul raţiunea, ci aceasta a căzut si ea cu el, părăsindu-şi scaunul ei de judecător drept şi imparţial şi făurind argumente în favoarea patimilor. Astfel omul e mai jos decât animalul, "pe care l-a întrecut în iraţionalitate, mutând raţiunea cea după fire în ceea ce e contrar firii".[19]

Dar pervertirea aceasta a cugetării în starea de cădere implică şi o pervertire a simţurilor. Căci simţurile care nu mai sunt călăuzite de raţiune, acţionează contrar firii şi spre răul ei, prin exagerarea pătimaşă a lucrării lor, abuzând de funcţia lor.[20]

Lipirea de latura văzută a lumii prin simţire şi căutarea plăcerii ce o poate aceasta oferi trupului, precum şi fuga de durerea ce poate proveni din ea, dau naştere tuturor patimilor, ca tot atâţia cleşti prin care ne ţine suprafaţa sensibilă a lumii prinşi de ea. Mai bine zis seva care hrăneşte sau se mişcă în toate patimile este iubirea trupească

19 Introd. 9; P. G. 90 253.

20 Răsp. 65; P. G. 90, 749.

de sine (φιλαυτία), pe care caută omul să şi-o satisfacă în legătură cu suprafaţa materială a lumii.[21]

Un mare rol deţine în concepţia Sf. Maxim plăcerea şi durerea. Căutarea plăcerii naşte un şir de patimi, fuga de durere alt şir.[22] Dar între plăcere şi durere este şi o cauzalitate reciprocă necontenită. Ele se succed ca într-un cerc vicios. Căutând plăcerea, omul va avea în mod sigur, după gustarea ei, durerea. Iar fugind de durere, caută scăpare în braţele plăcerii, ca să dea dincolo de ea de o durere şi mai mare. Nu poate rupe nimeni acest cerc de fier al plăcerii şi al durerii, ca să rămână numai cu plăcerea. Cine caută plăcerea dă de durere, cine fuge de durere dă prin plăcere tot de durere.[23] Dar de aici nu rezultă un fatalism. Această înlănţuire poate fi biruită. Şi nu treptat printr-o îmblânzire în cursul multor reîncarnări, ci printr-o sărire în afară de cercul plăcerii şi durerii. E necesar să stai neclintit şi la ispita plăcerii şi la ameninţarea durerii, ca un ac de balanţă imobilizat. Aceasta e starea de nepătimire, starea omului nepătimaş.[24] Ea nu e însă o nesimţire de cadavru, în sensul apatiei budiste.

Pentru a înţelege acest lucru trebuie să vedem însă de unde a apărut plăcerea şi durerea trupească.

Plăcerea şi durerea trupească s-au putut naşte prin faptul că omul ca făptură mărginită a fost dotat de Dumnezeu, cum arătam mai sus, cu capacitatea de-a se bucura de ceea ce-l întregeşte pe planul esenţial sau spiritual

21 Intr. 10; P. G. 90, 256 C.

22 Ibid.

23 Introd. 9; P. G. 90, 253.

24 "Deci cel ce nu doreşte plăcerea trupească şi nu se teme de durere, a ajuns nepătimitor. Căci deodată cu acestea şi cu iubirea trupească de sine, care le-a născut, a omorît toate patimile ce cresc prin aceasta şi prin acelea", Introd. 14; P. G. 90, 260-261.

al fiinţei sale, adică de Dumnezeu, şi de a se îndurera de împuţinarea vieţii sale spirituale prin îndepărtarea ei de izvorul adevăratei sale existenţe. Numai lui Dumnezeu nu-I e dat de-a alterna bucuria cu durerea, sau măcar de-a încerca o bucurie nouă, printr-un plus de viaţă ce I-ar veni din afară, odată ce e nesfârşit.

Dar omul având şi o latură trupească, capacitatea de bucurie sau de întristare ce-o are în totalitatea fiinţei sale, s-a obişnuit să se actualizeze ca plăcere pentru ceea ce-i sporeşte viaţa trupească - părându-i-se că aceasta e o sporire a fiinţei sale integrale - şi ca o neplăcere pentru ceea ce-i restrânge prosperitatea trupească - confundând iarăşi trupul cu totalitatea fiinţei sale. Iar cele ce-i sporesc sau împuţinează viaţa trupească sunt lucrurile sensibile. Astfel prin cădere, binele şi răul pentru om s-au limitat la ceea ce-i bine şi rău pentru trup, adică la lumea sensibilă; aceasta-i cunoştinţa, sau falsa cunoştinţă la care a ajuns prin cădere, cunoştinţa pe care i-a dat-o lumea ca pom al cunoştinţei unui astfel de bine şi astfel de rău. Astfel omul n-a mai socotit că binele stă în planul spiritual şi n-a mai socotit nici răul ca lipsă a bunurilor spirituale.[25]

Că plăcerea şi durerea n-au apărut din nimic, ci sunt o întoarcere spre cele materiale a unei energii prin care omul e menit să caute cele spirituale şi să evite pierderea lor, se arată şi din faptul că atât pentru căutarea şi bucuria de cele bune, cât şi fericirea şi întristarea de cele rele, sufletul omenesc are câte o facultate: a poftei şi a mâniei. Aceste facultăţi nu s-au născut prin orientarea omului spre cele sensibile, ci prin aceasta s-au pervertit şi ele, ca şi raţiunea, ca şi simţirea, întorcându-se spre ceea ce nu trebuie, sau

25 Introd. 12; P. G. 90, 257; Răsp. 43, p. 151; G. P. 90, 412-413; întreb. 21, p. 62 urm.; P. G. 90, 312.

revărsându-şi întreaga energie şi simţire. Aşa se explică şi apariţia afectelor conforme cu firea, după căderea în păcat a omului. Aceste afecte sunt:pofta de mâncare şi plăcere de ea, frica de durere şi de moarte,un fel de manifestări ale instinctelor de conservare trupească. Până sunt ţinute în frâul raţiunii, limitându-se la ceea ce e necesar existenţei trupului, aceste afecte sunt ireproşabile.Dar când sunt satisfăcute cu exagerare, ele devin patimi păcătoase.[26] De aceea ele nu trebuie suprimate cât trăim pe pământ. Dar la viaţa viitoare nu se mai mută cu noi. Propriu-zis, în viaţa viitoare, când vom fi "minţi pure", nu se mai poate vorbi nici de poftă şi mânie, căci nu mai au mişcarea reflexă pe care o au în viaţa de aici, o dată ce numai Dumnezeu lucrează atunci în om. Dar tot rămân într-o oarecare formă şi anume cea dintîi ca "vigoare nesfârşită a dorinţei ce se desfată de ele".[27]

Dar dacă-i aşa, ieşirea din cercul de fier al plăcerii şi durerii trupeşti nu înseamnă o încremenire în nesimţire, ci ridicarea la o altă plăcere şi la o altă vigoare de ordin spiritual care, departe de a-i slăbi firea, îi dau adevărata întărire.

Dar acum să vedem cum a devenit cu putinţă ca omul să sară din cercul plăcerii şi al durerii trupeşti,sau să se elibereze de patimi?

Putinţa aceasta i-a dat-o coborârea şi lupta Logosului în trup. După ce omul căzuse din legătura şi vederea clară a Logosului prin raţiunea din sine şi prin raţiunile din lume, în mocirla întunecoasă a laturii văzute a lumii, în care orbecăia purtat de simţirea lipsită de vederea raţiunii, tot Logosul a întreprins să-l scape,coborându-se însuşi pe câmpul de luptă în care zăcea omul învins.Lupta ce-o întreprinde Logosul acum şi pe care ajutaţi de el trebuie să o întreprindem şi noi, ia un

26 Răsp. p. 20-21; P. G. 90, 269.

27 Răsp. 55, p. 266, 267; P. G. 548D, 549B.

caracter ascetic. Trebuie să se dea o luptă în firea omenească însăşi pentru a se răsturna dominaţia simţirii asupra raţiunii şi cugetării, pentru a se lua vălul simţirii de pe cugetare,[28] ca aceasta să poată vedea razele Logosului în lume şi pentru a-L intui şi dincolo de lume. Mai bine zis însăşi simţirea trebuie eliberată de plăcere şi durere, care-i injectează pornirea neînfrânată spre cele sensibile; trebuie făcută unealtă neutră de cunoaştere în mâna cugetării, în alţi termeni trebuie "retrasă mintea din simţire",[29] precum trebuie retrasă pofta şi mânia cu plăcere şi durerea lor şi îndreptate spre cele spirituale. Aceasta e totuna cu eliberarea firii omeneşti de patimi sau de atracţia plăcerii şi de frica durerii, prin înfrângerea iubirii trupeşti de sine.

Şi precum omul slăbănogii de păcat, omul căzut din legătura cu Logosul, e totodată un om robit de latura materială a lumii, lupta de eliberare ce trebuie pornită în firea omenească, trebuie să fie totodată o luptă de descleştare din această latură materială a lumii. În contact cu lumea cade omul, într-o atitudine faţă de ea trebuie să se şi ridice. Prin lumea redusă numai la latura materială cade, prin lumea redescoperită în adâncurile ei spirituale se ridică spre Dumnezeu. Lupta aceasta de întărire şi de restabilire a firii omeneşti trebuie s-o pornească Logosul întâi în omenitatea ce şi-a luat-o ca pârgă a întregii firi omeneşti, apoi în fiecare subiect omenesc în colaborare cu el. Aceasta pentru că numai cu puterea dumnezeiască ea putea fi dusă la bun sfârşit. El a luat aşadar din aluatul firii omeneşti expusă asalturilor celui rău, care o ispiteşte cu plăcerea şi o

28 Cugetarea sau mintea e faţa omului, e adevărata manifestare a lui ca fiinţă spirituală. Cu această faţă descoperită trebuie să oglindească slava Logosului din sine şi din lume ca un alt Moise. Introd. p. 15; P. G. 90, 261.

29 Introd. p. 1; P. G.

înfricoşează cu durerea, atrăgând-o prin acestea în toate patimile. Crezând că nu e decât om, Căpeteniile şi Stăpâniile acestei lumi s-au apropiat şi de El, dar El le-a înfrânt, întrucât firea Lui întărită de puterea dumnezeiască a stat neclintită la ispita prin plăcere şi la ameninţarea cu durere.[30] Logosul n-a avut în firea omenească ce-a luat-o patimile condamnabile, dar a avut afectele conforme cu firea, care la ceilalţi oameni îndată ce vine ispita prin plăcere se prefac în păcate. Deci având aceste afecte, a arătat că firea omenească poate sta tare în faţa plăcerii şi a durerii, fără a fi lipsită de afectele ei naturale.

El a procurat astfel prin firea lui întărită, imunizată împotriva patimilor, un aluat care a rămas în solidaritate cu toată frământătura firii omeneşti.

Fiecare om, dacă stă prin credinţă în legătură cu Hristos, poate câştiga această tărie, această imunitate. Aceasta o poate mai ales prin faptul că Hristos însuşi e în el, ajutându-l la lupta de întărire a firii, de eliberare de patimi, adică de restabilire a raţiunii şi a minţii ca organe de unire cu Dumnezeu.

Nu stăruim asupra metodei amănunţite, sau asupra tuturor etapelor pe care trebuie să le parcurgă omul pe drumul pe care trebuie să suie de la trăirea prin simţirea oarbă şi pătimaşă, înecată în mocirla materială a lumii, până la trăirea în lumina lui Dumnezeu, arătată în mintea Sa şi în raţiunile lumii.
Notăm numai fazele de căpetenie. Prima fază este aceea a curăţirii de patimi şi a dobândirii virtuţilor. Această fază nu suprimă simţirea, dar o face să redevină pură lucrare de cunoaştere, liberă de plăcere şi durere. Aşa e posibilă virtutea, prin care omul nu rupe legăturile cu lumea, ci se eliberează de robia în care ea îl ţine prin plăcerile şi utilităţile materiale ce le oferă.Omul foloseşte lumea acum în cadrul strict al necesităţilor naturale şi pentru refacerea prin dragoste a legăturilor cu

30 Răsp. 21, p. 62 urm.; P. G. 90, 312.

semenii, adică a refacerii unităţii firii omeneşti. E o primă biruinţă a spiritului în om.[31] Ea s-a realizat "prin duh" sau "în duh", adică puterea Duhului Sfânt trecând prin adâncul spiritual al omului întăreşte raţiunea şi curăţeşte lucrarea simţurilor.[32] Prin virtute omul e ridicat de la starea contrară firii, la cea după fire. Omul virtuos e omul ce vieţuieşte în acord cu firea sa, omul cu firea restabilită, adică cu firea întărită, dat fiind că virtutea e tărie spirituală, ca deprindere neclintită în bine. Dar întrucât fiinţa virtuţii ca tărie o avem de la Hristos (care e fiinţa virtuţii), primul efect al harului lui Hristos e restabilirea firii. Viaţa conformă cu firea nu e o viaţă din puterile exclusive ale naturii umane, ci e o viaţă aşa cum e cerută de sensul, de "raţiunea" firii, aşa cum e necesară pentru ca firea să existe în normalitatea ei.[33] În faza aceasta un mare rol are raţiunea, ca factor ce dirigueşte simţirea, ca factor de judecată obiectivă.[34]

De pe treapta aceasta, care e o primă ridicare a omului din temniţa simţirii oarbe spre Logosul dumnezeiesc prin raţiune, omul se înalţă pe treapta a doua, care este aceea a vederii raţiunilor divine în lume. Acum Raţiunea divină nu mai lucrează numai ascunsă sub virtuţi, ci se arată prin străveziul naturii şi al Scripturii. Legătura omului cu Logosul divin devine mai vădită deci şi mai puternică.

31 "Căci acolo unde simţirea e cârmuită de raţiune, trupul e lipsit de toată plăcerea cea după fire, neavând simţirea slobodă şi dezlegată de lanţurile raţionale, ca să slujească plăcerii". Răsp. 58, p. 305; P. G. 90, 597.

32 "în cei ce au moştenit numele lui Hristos...Duhul mişcă raţiunea naturală". Răsp. 15, p. 49, P. G. 90, 297.

33 "Cărări sunt modurile virtuţilor conforme cu legea naturală şi raţiunile cunoştinţei din legea duhovnicească, pe care le dezvăluie prezenţa lui Dumnezeu Cuvântul şi care readuc firea la ea însăşi şi la cauza ei, prin virtute şi cunoştinţă". Răsp. 39, p. 134; P. G. 90, 393 A.

34 Răsp. 58, P. G. 90, 601. "Desăvârşit este cel ce a învins plăcerea şi durerea trupului prin raţiune".

Vederea aceasta se numeşte contemplaţie naturală, nu pentru că s-ar face exclusiv cu ajutorul puterilor naturale de cunoaştere, ci pentru că pe de o parte se îndreaptă spre natură, pe de alta pentru că ea presupune o natură umană restabilită. Cunoaşterea aceasta nu e atât o cunoaştere prin raţionamentul deductiv, cât o înţelegere simplă, reprezentând o nouă ridicare a omului de la raţiunea discursivă, care e proprie mai mult fazei virtuoase, la cunoaşterea simplă, intuitivă a minţii.[35]

În sfârşit de pe această treaptă supremă a activităţii fiinţei sale, omul e ridicat deasupra sa însuşi, umplându-se exclusiv de lucrarea dumnezeiască necreată, devenind adică Dumnezeu după har. Aceasta are loc după ce încetează toată lucrarea creată a naturii sale, chiar şi înţelegerea simplă a minţii într-o moarte mistică sau într-un Sabat deplin, dat fiind că mintea nu se mai mişcă spre lucrurile create, mărginite, ci s-a întâlnit cu Dumnezeu cel infinit, în faţa căruia trebuie să renunţe la orice încercare de a-L cuprinde. Atunci mintea nu mai cunoaşte pe Dumnezeu în mod pozitiv, ci într-un chip apofatic, prin tăcerea cea mai presus de grai şi prin neştiinţa mai presus de orice înţelegere. Prin asceză omul s-a curăţit de tot ce este rău în mişcările lui trupeşti şi cugetătoare, ca pe urmă să se golească de orice conţinut creat al sufletului, ca să se poată umple de Dumnezeu.[36] Acum omul s-a ridicat la o viaţă mai presus de fire.[37] Energiile dumnezeieşti vor spori în noi la nesfârşit,

35 Răsp. 59, p. 332; P. G. 90, 616; Răsp. 60, 329; P. G. 90, 624.

36 "Iar Sâmbăta este desăvârşita nelucrare a patimilor şi încetarea totală a mişcării minţii în jurul celor create şi trecerea desăvârşită la Dumnezeu, în care cel ce a ajuns prin virtute şi cunoaştere, nu mai trebuie să-şi mai amintească de patimi.. nici să mai adune raţiunile firii... strigând pe Dumnezeu numai prin tăcerea desăvârşită şi reprezentându-l numai prin neştiinţa totală prin depăşire". Răsp. 65, P. G. 756.

37 Răsp. 59, p. 316; P. G. 609; Răsp. 53, p. 228; P. G. 90, 504.

îndumnezeirea noastră va progresa în veşnicie. "Aşadar aici găsindu-ne în stare de activitate, vom ajunge odată la sfârşitul veacurilor, luând sfârşit puterea şi lucrarea prin care activăm. Dar în veacurile ce vor veni, nu vom fi în activitate, ci în pasivitate, şi de aceea nu vom ajunge niciodată la sfârşitul îndumnezeirii noastre. Căci pătimirea de atunci va fi mai presus de fire şi nu va fi nici o raţiune care să hotărnicească îndumnezeirea la nesfârşit a celor ce o pătimesc".[38]

Pe tot acest urcuş am fost susţinuţi de forţa invizibilă a Logosului întrupat. El ne-a fost cale, impuls şi ţintă atractivă, în faţa virtuţilor şi a cunoaşterii raţiunilor din lume se făcuse om cu noi, ajutându-ne să dobândim chipul neştirbit al firii umane, dat fiind că virtuţile sunt chipurile omeneşti ale bunurilor dumnezeieşti, sau faţa omenească a dumnezeirii. În faza îndumnezeirii, fără a înceta să aibă şi fire omenească, ne arată prin străveziul ei dumnezeirea Sa, făcând şi firea noastră omenească mediu străveziu al energiilor dumnezeieşti.[39] Hristos omul care se îndumnezeieşte, umplând omenitatea Sa numai de conţinutul energiilor divine, transmite prin comuniunea ce-o are ca om cu toată firea omenească, şi omenităţii noastre conţinutul energiilor divine. Din Hristos ca om îndumnezeit se revarsă în omul, care a crescut în El prin credinţă, virtute şi contemplaţie, conţinutul îndumnezeitor al energiilor

38 Răsp. 22, p. 72; P. G. 90, 320.

39 "Bunurile de peste fire au drept chipuri şi trăsături prevestitoare diferitelor moduri ale virtuţilor şi raţiunile celor ce pot fi cunoscute prin, fire. Prin acestea Dumnezeu se face neîncetat om în cei vrednici. Fericit este deci cel ce L-a prefăcut în sine prin înţelepciune pe Dumnezeu om. Căci după ce a împlinit înfăptuirea acestei taine, pătimeşte prefacerea sa în Dumnezeu prin har, iar acest lucru nu va înceta de-a se săvârşi pururea". Răsp. 22, p. 72, P. G. 90, 321 B.

necreate.

Căzuţi prin păcatul strămoşesc de la Logosul divin până la iraţionalitatea simţirii, care nu sesizează decât suprafaţa materială a lumii, ne ridicăm prin Logosul venit aproape de noi ca om, pornind de la credinţa ce ne-o dă la botez, ca manifestare a prezenţei Lui acoperite, prin raţionalitatea virtuţilor şi contemplarea sensurilor spirituale ale lumii, ca început de licărire a prezenţei Lui, până la vederea Lui descoperită şi până la unirea cu El. Tot urcuşul în El l-am făcut în contact cu lumea creată. Ajunşi sus, lumea nu dispare total, ci o vedem şi aici în El. Căci urcuşul n-a fost altceva decât o subţiere continuă a fiinţei celui ce a urcat şi a lumii, pentru ca Logosul să se vadă tot mai deplin prin ele, ca la urmă să nu mai fie decât o lume aeriană, scăldată în lumina soarelui Hristos. E ceea ce a exprimat Hans Urs von Balthasar prin cuvintele: "Nu trebuie uitat nici aceea că deodată cu apariţia arhetipului dumnezeiesc va apărea şi lumea în forma ei desăvârşită, înveşnicită".[40]

Dar nesfârşita bogăţie de contraste, de contrapuncte, de sinteze şi de armonii ce se nasc din dialectica vie între subiectul omenesc, Logos şi lume, de-a lungul acestui urcuş, rămâne o comoară îngropată în paginile Sf. Maxim Mărturisitorul până se va găsi cineva s-o dezgroape în toată frumuseţea ei pentru lumea de azi.

Bucureşti, Botezul Domnului 1948

Prot. D. STĂNILOAE

40 Die "gnostischen" Centurien des Maximus Confessor, p. 45. Şi se provoacă la cap. gnost. II, 15.

Smeritul monah Maxim către preacuviosul presbiter şi egumen Talasie

Despre diferite locuri grele din dumnezeiasca Scriptură[41]

Prea cuviosului rob al lui Dumnezeu, Domnului Talasie, presbiterul şi egumenul, Maxim smeritul monah, bucurie

După ce Ţi-ai desfăcut, om al lui Dumnezeu, sufletul în chip raţional de afecţiunea faţă de trup şi mintea Ţi-ai tras-o cu totul din simţire prin duh, trupul[42] Ţi l-ai făcut maică preacinstită a virtuţilor, iar simţirea Ţi-ai arătat-o izvor nesecat de cunoştinţă dumnezeiască, punând însoţirea sufletului cu trupul numai în slujba celor bune, iar simţirea folosind-o ca organ prin care să cunoşti măreţia celor morale, frumuseţea sufletului, căreia îi dă o formă văzută prin virtuţi şi o arată celor din afară, ca să avem viaţa Ta ca o icoană a virtuţii pusă în văzul tuturor spre imitare (1). Iar simţirea Ta sculptează simbolic în figurile celor văzute raţiunile celor inteligibile şi prin ele urcă mintea spre simplitatea vederilor inteligibile, desfăcută de varietatea şi compoziţia celor văzute, ca să avem cunoştinţa Ta, drumul nerătăcitor al adevărului, spre a trece prin el spre cele

41 Περι διαφόρων άπόρων της θείας γραφης. în latineşte: Quaestiones ad Thalasium, P. G. 90, 243-786. în româneşte îi vom zice prescurtat: Răspunsuri către Talasie.

42 Trupul în greceşte e feminin.

inteligibile (2). De aceea după ce-ai lepădat cu totul împătimirea care leagă de simţire şi de trup, străbătând intens cu mintea în chip priceput oceanul nesfârşit al cuvintelor Duhului (al Scripturii), cercetezi cu duhul cele ale Duhului. Dar primind de la acesta descoperirea tainelor ascunse, smerenia Te-a făcut totuşi să alcătuieşti o listă cu multe locuri obscure din Sfânta Scriptură, pe care ne-ai trimis-o cerând de la mine, cel lipsit de orice virtute şi cunoştinţă, un răspuns scris cu privire la înţelesul lor mai înalt.

Primind eu această listă şi citind-o, mi s-a oprit în loc şi mintea şi auzul şi cugetarea. Drept aceea Te-am rugat să-mi îngădui să refuz acest lucru. Ţi-am spus că aceste locuri de abia pot fi înţelese de cei care au înaintat mult în contemplaţie şi au ajuns la capătul celei mai înalte şi mai neapropiate cunoştinţe, nu însă de mine care mă târăsc pe pământ şi, asemenea şarpelui cel blestemat odinioară, nu am altă hrană afară de pământul patimilor, înnoroiat ca un vierme de putreziciunea plăcerilor. Făcând deci aceasta mult şi de multe ori, când am văzut că nu primeşti această rugăminte a mea, temându-mă să nu sufere ceva iubirea care ne uneşte şi ne face să avem un singur suflet, chiar de purtăm două trupuri, putând să-ţi pară refuzul meu un semn de neascultare, am cutezat împotriva voii mele cele mai presus de puterea mea. Am socotit că e mai bine să fiu acuzat de îndrăzneală şi să fiu luat în râs de cei ce voiesc, decât să sufere iubirea vreo clătinare şi vreo micşorare. Căci după Dumnezeu nimic nu e mai de preţ ca ea în ochii celor ce au minte. Mai bine zis nu e mai plăcut lui Dumnezeu ca ea. Căci ea adună la un loc pe cei dezbinaţi şi poate crea în cei mai mulţi sau în toţi o identitate netulburată a voirii (3).

Deci iartă-mi mai întâi Tu, cinstite Părinte,

această întreprindere şi roagă şi pe alţii să-mi ierte îndrăzneala. Câştigă-mi milostivirea lui Dumnezeu prin rugăciunile Tale şi fă-L să-mi stea într-ajutor în cele ce voi spune, mai bine zis să-mi dea răspuns drept la fiecare întrebare. "Căci toată darea cea bună şi tot darul desăvârşit de la El este",[43] ca de la izvorul şi Părintele tuturor cunoştinţelor şi puterilor luminătoare, pe care le dăruieşte pe măsura celor vrednici. Fiindcă numai încrezându-mă în Tine am primit să împlinesc porunca Ta, aşteptând bunăvoinţa lui Dumnezeu ca plată a ascultării.

Deci aşezând fiecare întrebare în frunte, în ordinea şi rânduiala în care le-aţi scris, voi da după ea un răspuns scurt şi precis, pe cât voi fi în stare şi pe cât voi primi de la Dumnezeu harul şi puterea înţelegerii şi grăirii evlavioase. Căci nu vreau să încarc auzul cititorilor cu mulţime de cuvinte. Nu vreau, mai ales că ştiu că aceste cuvinte vor răsuna la auzul vostru, care aveţi o cunoştinţă adevărată şi o vedere apropiată a celor dumnezeieşti şi care aţi trecut dincolo de tulburarea patimilor şi aţi lăsat în urmă toată afecţiunea firii, făcându-vă raţiunea conducătoare şi judecătoare atotdreaptă în toate cele ce trebuie făcute (4), iar mintea introducând-o pe scara unei înţelegeri superioare în sânul cel mai dinăuntru al tăcerii dumnezeieşti, acolo unde nu se percepe decât o fericire dumnezeiască în chip neştiut, o fericire a cărei mărire nu o poate face cunoscută decât experienţa ce o au despre ea cei învredniciţi.

Tocmai de aceea unii ca aceştia nu au trebuinţă decât de-o scurtă indicaţie în asemenea chestiuni, care arată cu anticipare frumuseţea atotstrălucitoare a vederilor tainice cuprinse în cuvintele dumnezeieşti şi a măreţelor înţelesuri duhovniceşti din el. De altfel nu ştiu dacă îmi este îngăduit

43Iacob 1, 17.

să Vă spun chiar şi numai atâta vouă celor ce aţi devenit, după cuvântul Domnului, sarea pământului şi lumina lumii, pentru bogăţia virtuţii şi marea revărsare de cunoştinţă, curăţind şi din alţii puroiul patimilor prin modurile virtuţilor şi străbătând neştiinţa, care e o robire a sufletului, cu lumina cunoştinţei.

Dar Vă rog pe Voi cei atotsfinţiţi şi pe toţi cei care veţi citi această scriere să nu socotiţi cele spuse de mine drept normă a explicării duhovniceşti a acestor texte. Căci sunt cu mult mai prejos de înţelegerea cuvintelor dumnezeieşti şi am eu însumi lipsă de învăţătura altora ca să le înţeleg. Ci dacă puteţi presupune sau afla ceva de la Voi înşivă sau de la alţii, socotiţi mai degrabă aceea ca adevărat şi credeţi că aveţi o înţelegere mai înaltă şi mai adevărată. Iar aceasta se cunoaşte prin aceea că dă certitudine inimii acelora care se doresc după pătrunderea duhovnicească a lucrurilor tainice.

Căci cuvântul dumnezeiesc se aseamănă cu apa. El se arată ca în nişte plante şi răsaduri şi ca în diferite vieţuitoare în cei ce se adapă din acelaşi Cuvânt, pe măsura lor, atât în formă de fapte cât şi de cunoaştere, răsărind ca un fruct prin virtuţi, după calitatea virtuţii şi cunoaşterii fiecăruia şi trecând de la unii la alţii (5). Căci El nu poate fi circumscris şi nu suferă să stea închis înăuntrul unei singure minţi, dată fiind infinitatea Lui naturală.

Deci mai întâi ne-ai poruncit să grăim despre patimile ce ne supără. Şi anume câte şi care sunt, din ce început pornesc şi la ce sfârşit ajung trecând prin faza de mijloc ce le este proprie; din ce putere a sufletului sau ce mădular al trupului răsărind fiecare dă minţii în chip nevăzut forma (μορφή) sa, iar trupul îl face ca pe o vopsea ce colorează prin cugetările păcatului întreg nefericitul de

suflet; care este înţelesul numelui fiecăreia şi lucrarea ei, roadele şi înfăţişările, precum şi vicleşugurile puse la cale prin ele de dracii necuraţi, însoţirile şi disimulările lor nevăzute, cum scot aceia în chip ascuns pe unele la vedere prin altele şi cum prin unele atrag în chip amăgitor spre altele; care sunt subţirimile (nuanţele), micimile, mărimile şi umflările lor uriaşe; cum cedează, se retrag, încetează, stăruie, năvălesc mai repede sau mai domol; care sunt justificările lor în faţa sufletului ca în faţa unui tribunal şi hotărârile ce se dau de către cugetare; înfrângerile şi biruinţele văzute şi starea lăuntrică ce-o însoţeşte pe fiecare; care e pricina pentru care li se îngăduie dracilor să tulbure sufletul, cu multe patimi şi aceasta fie prin ei înşişi fie prin alţii (altele) (6); prin ce gând ne aduc în faţa minţii fără de vreme materiile proprii, prin care pornesc în chip ascuns războiul amarnic împotriva noastră, care ne preocupăm de cele ce nu sunt de faţă de parcă ar fi prezente, întinzându-ne spre materii, sau fugind de ele şi anume primul lucru pătimindu-l de dragul plăcerii, al doilea din pricina durerii (7); despre modul prezenţei lor în noi şi despre nălucirile complicate şi variate ce le stârnesc în visurile din vremea somnului; apoi dacă sunt închişi în vreo parte a sufletului sau a trupului, sau sunt în tot trupul; şi dacă, aflându-se înăuntru înduplecă sufletul prin patimile sufleteşti să îmbrăţişeze pe cele din afară prin mijlocirea trupului şi îl amăgesc să se predea cu totul simţirii, părăsind cele ce-i sunt proprii după fire; sau, aflându-se afară, printr-o atingere din afară a trupului modelează sufletul cel nevăzut după chipul celor materiale (πρός τά ὑλιά σχηματίζουσιν), sădind în el o formă compusă şi dându-i înfăţişarea materiei primită prin imaginaţie; şi dacă este vreo ordine şi vreo rânduială în lucrarea lor, cu viclenie plănuită, ca mai întâi să

încerce sufletul prin unele patimi şi apoi să-l războiască prin altele; şi care (draci) premerg, care urmează la rând, sau care cu care se însoţesc, dacă nu cumva tulbură sufletul în mod amestecat fără nici o ordine, la întâmplare, prin orice patimi; apoi dacă este lăsat sufletul să pătimească unele ca acestea de la ei în afară de Providenţă, sau potrivit Providenţei; şi care este raţiunea pentru care Providenţa părăseşte în orice patimă sufletul; care este apoi modul nimicirii fiecăreia din patimile înşirate şi prin care fapte, cuvinte sau gânduri se eliberează sufletul de ele şi se curăţă de întinăciunea conştiinţei; ce virtute va opune fiecărei patimi ca să o biruiască, fugărind pe dracul cel viclean şi tăind deodată cu el total însăşi mişcarea patimii; cum va putea apoi, după izbăvirea de patimi, să-şi scruteze sufletul bine ale sale; şi cu ajutorul căror raţiuni şi moduri ajungînd prin raţiunea cea după fire la relaţii nepătimaşe între simţiri şi lucrurile sensibile, va modela simţurile ca să stea în slujba virtuţilor, precum prin patimi le modelase mai înainte, să stea în slujba păcatului (8) şi cum va înfăptui această bună întoarcere ca să se folosească de cele prin care greşea înainte spre naşterea şi susţinerea virtuţilor; cum apoi, izbăvindu-se şi de aceste relaţii (9), va culege cu pricepere, prin contemplarea naturală în duh, raţiunile celor create, desfăcute de simbolurile sensibile din ele; şi cum după aceste raţiuni, luând contact cu cele inteligibile, prin mintea devenită curată de cugetarea aplecată spre cele supuse simţirilor, va primi înţelegerile cele simple şi va dobândi cunoştinţa simplă, care leagă toate întreolaltă potrivit cu raţiunea, originară a înţelepciunii; în sfârşit, cum după aceasta sufletul, o dată trecut dincolo de toate cele ce sunt şi de înţelesurile lor fireşti şi desfăcut de toată puterea în chip curat, chiar şi de puterea proprie de-a cugeta, va pătimi

unirea cea mai presus de înţelegere cu Dumnezeu însuşi, iar în acesta stare, primind de la El în chip negrăit învăţătura adevărului adevărat, ca pe o sământă, nu se va mai abate spre păcat (10), nemaifiind loc pentru diavol ca să-l atragă spre răutate prin amăgire, datorită necunoaşterii Celui ce e bun prin fire şi înfrumuseţează toate cele ce se pot împărtăşi de El?

Fiindcă aţi poruncit să lămuresc în scris raţiunile, modurile şi pricinile tuturor acestora, vă rog să mai aşteptaţi puţin cuvântul privitor la ele. De va ajuta Dumnezeu, voi cerceta cu un prilej mai potrivit şi mai cu stăruinţă acestea în alte scrieri, dacă voi simţi peste tot în minte vreo astfel de putere de pătrundere încât să pot cuteza să străbat un ocean atât de mare şi de adânc. Căci nu mă ruşinez să spun că încă nu cunosc uneltirile şi vicleşugurile anevoie de descurcat ale dracilor necuraţi, dat fiind că praful materiei îmi întunecă încă ochii sufletului şi nu mă lasă să privesc (să contemplu) în chip curat firea celor create şi să deosebesc din grămada celor ce există pe cele ce par să existe (11), înşelând doar simţirea cea lipsită de raţiune. Fiindcă numai cei foarte contemplativi şi înalţi la cugetare pot cerceta cu adevărat unele ca acestea şi pot grăi despre ele, adică numai cei ce prin multă experienţă au dobândit puterea de-a cunoaşte cele bune şi cele care nu sunt bune, ba ceea ce e mai înalt şi mai de cinste ca toate au primit de la Dumnezeu harul şi puterea de-a înţelege bine şi de-a spune limpede cele înţelese.

Dar ca să nu rămână cu totul neluminată învăţătura despre acestea în lucrarea de faţă, voi spune puţine lucruri despre naşterea patimilor, atâta cât e de lipsă ca Voi şi bărbaţii duhovniceşti asemenea Vouă să vadă sfârşitul din început. Apoi voi trece la tâlcuirea capetelor ce urmează.

Definiţia răului

Răul nici nu era, nici nu va fi ceva ce subzistă prin firea proprie. Căci nu are în nici un fel fiinţă, sau fire, sau ipostas, sau putere, sau lucrare în cele ce sunt. Nu e nici calitate, nici cantitate, nici relaţie, nici loc, nici timp, nici poziţie, nici acţiune (ποίησις), nici mişcare, nici aptitudine, nici patimă (pasivitate, afect) contemplată în chip natural în vreo existenţă şi în nici una din acestea toate nu subzistă prin vreo înrudire naturală. Nu e nici început (principiu), nici mijloc, nici sfârşit. Ci ca să-l cuprind într-o definiţie, voi spune că răul este abaterea (έλλειψις) lucrării puterilor (facultăţilor) sădite în fire de la scopul lor şi altceva nimic. Sau iarăşi, răul este mişcarea nesocotită (άλόγιστος) a puterilor naturale spre altceva decât spre scopul lor, în urma unei judecăţi greşite. Iar scop (τέλος) numesc cauza celor ce sunt, după care se doresc în chip firesc toate, chiar dacă vicleanul, acoperindu-şi de cele mai multe ori pizma sub chipul bunăvoinţei şi înduplecând cu viclenie pe om să-şi mişte dorinţa spre altceva din cele ce sunt şi nu spre cauză, a sădit în el necunoştinţa cauzei.

Deci primul om, neducându-şi mişcarea lucrării puterilor naturale spre scop, s-a îmbolnăvit de necunoştinţa cauzei sale, socotind, prin sfatul şarpelui, că acela este Dumnezeu, pe care cuvântul poruncii dumnezeieşti îi poruncise să-l aibă ca pe un duşman de moarte. Făcându-se astfel călcător de poruncă şi necunoscând pe Dumnezeu, şi-a amestecat cu încăpăţânare în toată simţirea toată puterea cugetătoare şi aşa a îmbrăţişat cunoştinţa compusă şi pierzătoare, producătoare de patimă, a celor sensibile (13). Şi aşa "alăturatu-s-a cu dobitoacele cele fără de minte şi s-a

asemănat lor",[44] lucrând, căutând şi voind aceleaşi ca şi ele în tot chipul; ba le-a şi întrecut în iraţionalitate, mutând raţiunea cea după fire în ceea ce e contrar firii.

Deci cu cât se îngrijea omul mai mult de cunoştinţa celor văzute numai prin simţire, cu atât îşi strângea în jurul său mai tare neştiinţa de Dumnezeu. Şi cu cât îşi strângea mai mult legăturile neştiinţei, cu atât se lipea mai mult de experienţa gustării prin simţire a bunurilor materiale cunoscute. Dar cu cât se umplea mai mult de această experienţă, cu atât se aprindea mai mult patima iubirii trupeşti de sine, care se năştea din ea. Şi cu cât se îngrijea mai mult de patima iubirii trupeşti de sine, cu atât născocea mai multe moduri de producere a plăcerii, care este şi frica şi ţinta iubirii trupeşti de sine. Şi fiindcă orice răutate piere împreună cu modalităţile care o produc, omul aflând prin însăşi experienţa, că orice plăcere are ca urmaşă în mod sigur durerea, îşi avea toată pornirea spre plăcere şi toată fuga dinspre durere. Pentru cea dintâi lupta cu toată puterea, pe cea de-a doua o combătea cu toată sârguinţa, închipuindu-şi un lucru cu neputinţă şi anume că printr-o astfel de dibăcie va putea să le despartă pe acestea una de alta şi iubirea trupească de sine va avea unită cu ea numai plăcerea, rămânând neîncercată de durere. Sub puterea patimii el nu ştia, precum se vede, că plăcerea nu poate fi niciodată fără de durere. Căci în plăcere e amestecat chinul durerii, chiar dacă pare ascuns celor ce o gustă, prin faptul că domină patima plăcerii. Pentru că ceea ce domină iese totdeauna deasupra, acoperind simţirea a tot ceea ce stă alăturea.

Aşa s-a strecurat marea şi nenumărata mulţime a patimilor stricăcioase în viaţa oamenilor. Aşa a devenit viaţa

44Ps. 48, 12.

noastră plină de suspine, cinstind pricinile care o pierd şi născocind si cultivând prilejurile coruperii sale, datorită neştiinţei. Aşa s-a tăiat firea cea unică în nenumărate părticele şi noi cei ce suntem de aceeaşi fire ne mâncăm unii pe alţii ca reptilele şi fiarele. Căci căutând plăcerea din pricina iubirii trupeşti, de noi înşine şi străduindu-ne să fugim de durere din aceeaşi pricină, născocim surse neînchipuite de patimi făcătoare de stricăciune. Astfel când ne îngrijim prin plăcere de iubirea trupească de noi înşine (φιλαυτία), naştem lăcomia pântecelui, mândria, slava deşartă, îngâmfarea, iubirea de argint, zgârcenia, tirania, fanfaronada, aroganţa, nechibzuinţa, nebunia, părerea de sine, înfumurarea, dispreţul, injuria, necurăţia, uşurătatea, risipa, neînfrânarea, frivolitatea, umblarea cu capul prin nori, moleşeala, pornirea de a maltrata, de-a lua în râs, vorbirea prea multă, vorbirea la nevreme, vorbirea urâtă şi toate câte mai sunt de felul acesta. Iar când ascuţim mai mult prin durere modul iubirii trupeşti de noi înşine, naştem mânia, pizma, ura, duşmănia, ţinerea în minte a răului, calomnia, bârfeala, intriga, întristarea, deznădejdea, defăimarea Providenţei, lâncezeala, neglijenţa, descurajarea, deprimarea, puţinătatea la suflet, plânsul la nevreme, tânguirea, jalea, sfărâmarea totală, ciuda, gelozia şi toate câte ţin de o dispoziţie care a fost lipsită de prilejurile plăcerii. În sfârşit când din alte pricini se amestecă în plăcere durerea, dând perversitatea (căci aşa numesc unii întâlnirea părţilor contrare ale răutăţii), naştem făţărnicia, ironia, viclenia, prefăcătoria, linguşirea, dorinţa de a plăcea oamenilor şi toate câte sunt născociri ale acestui viclean amestec. Căci a le număra acum şi a le spune toate, cu înfăţişările, modurile, cauzele şi vremurile lor, nu e cu putinţă. Cercetarea fiecăreia din ele o vom face, dacă Dumnezeu ne va hărăzi putere, în

viitor.

Altă definiţie a răului

Deci răul stă, cum am spus mai înainte, în necunoaşterea cauzei celei bune a lucrurilor. Aceasta orbind mintea omenească, dar deschizând larg simţirea, l-a înstrăinat pe om cu totul de cunoştinţa de Dumnezeu şi l-a umplut de cunoştinţa pătimaşă a lucrurilor ce cad sub simţuri, împărtăşindu-se deci omul fără măsură de aceasta numai prin simţire, asemenea dobitoacelor necuvântătoare şi aflând prin experienţă că împărtăşirea de cele sensibile susţine firea lui trupească şi văzută, a părăsit frumuseţea dumnezeiască menită să alcătuiască podoaba lui spirituală şi a socotit zidirea văzută, drept Dumnezeu, îndumnezeind-o datorită faptului că e de trebuinţă pentru susţinerea trupului; iar trupul propriu legat prin fire de zidirea luată drept Dumnezeu, l-a iubit cu toată puterea. Şi aşa prin grija exclusivă de trup, a slujit cu toată sârguinţa zidirii în loc de Ziditor. Căci nu poate sluji cineva zidirii, dacă nu cultivă trupul, precum nu poate sluji lui Dumnezeu, dacă nu-şi curăţeşte sufletul prin virtuţi. Deci prin grija de trup omul săvârşind slujirea cea stricăcioasă, şi umplându-se împotriva sa de iubirea trupească de sine, avea în sine într-o lucrare neîncetată plăcerea şi durerea. Căci mâncând mereu din pomul neascultării, încerca în simţire părerea (cunoştinţei) binelui şi răului[45], amestecate în el.

Şi poate că de fapt dacă ar zice cineva că pomul cunoştinţei binelui şi a răului este zidirea cea văzută, nu s-ar

45 Binele pentru simţirea trupească e plăcerea, iar răul e durerea. Acest "bine" şi "rău" e produs de lumea văzută, care deci e pomul unui fals bine şi rău.

abate de la adevăr. Căci împărtăşirea de ea produce în chip natural plăcerea şi durerea.

Sau iarăşi poate că zidirea celor văzute s-a numit pom al cunoştinţei binelui şi a răului, fiindcă are şi raţiuni duhovniceşti care nutresc mintea, dar şi o putere naturală care pe de o parte desfată simţirea, pe de alta perverteşte mintea (14). Deci contemplată duhovniceşte ea oferă cunoştinţa binelui, iar luată trupeşte, oferă cunoştinţa răului. Căci celor ce se împărtăşesc de ea trupeşte li se face dascăl în ale patimilor, făcându-i să uite de cele dumnezeieşti. De aceea i-a interzis-o poate Dumnezeu omului, amânând pentru o vreme împărtăşirea de ea, ca mai întâi, precum era drept, cunoscându-şi omul cauza sa prin comuniunea cu ea în har şi prefăcând, prin această comuniune, nemurirea dată lui după har în nepătimire şi neschimbabilitate, ca unul ce-a devenit deja dumnezeu prin îndumnezeire, să privească fără să se vatăme şi cu totul slobod cu Dumnezeu făpturile lui Dumnezeu şi să primească cunoştinţa lor ca dumnezeu, dar nu ca om, având după har în chip înţelept aceeaşi cunoştinţă a lucrurilor ca Dumnezeu, datorită prefacerii minţii şi simţirii prin îndumnezeire.[46]

46 Deci îndumnezeirea nu exclude cunoaşterea făpturilor. Dar atunci omul le cunoaşte fără patimă ca Dumnezeu şi în Dumnezeu, nu cu patimă, adică cu uitarea lui Dumnezeu. Toate îşi au vremea lor, ca să se cunoască şi să se săvârşească cum se cuvine, trebuind să aştepte creşterea omului la înălţimea lor. Pomul cunoştinţei binelui şi a răului (sau lumea) ca sădit tot de Dumnezeu, nu era ceva rău în sine. Dar omul nu era crescut la starea în care îl putea privi în mod just şi neprimejdios. Deci interzicerea atingerii de el era o amânare, nu o oprire veşnică. Aceeaşi idee o dezvoltă Sf. Grigorie Palama în "Capetele naturale, teologice, etc.", Filocalia greacă vol. II, ed. II, pg. 319.

Răul nu se identifică cu ipostasul vreunei realităţi, ci e un mod greşit de comportare faţă de realităţi, care vine şi dintr-o intrare a omului în

Aşa trebuie înţeles aici pomul acela, după o tâlcuire pe care o pot primi toţi. Căci înţelesul mai tainic şi mai înalt e rezervat pentru cei cu o cugetare mistică, noi trebuind să-l cinstim prin tăcere. Eu am amintit aici de pomul neascultării doar în trecere, vrând să arăt că necunoaşterea lui Dumnezeu a îndumnezeit zidirea, al cărei cult vine din iubirea de trup (φιλαυτία) a neamului omenesc. Căci în jurul acesteia se învârteşte, ca un fel de cunoştinţă amestecată, toată experienţa plăcerii şi a durerii din pricina cărora s-a introdus în viaţa oamenilor tot nămolul relelor ce dăinuieşte în chip felurit şi pestriţ şi-n atâtea forme câte nu le poate spune cuvântul. Pentru că fiecare din cei ce participă la firea omenească are în sine, într-o anumită cantitate şi calitate, vie şi lucrătoare, iubirea faţă de partea lui văzută, adică faţă de trup, care îl sileşte ca pe un rob, prin pofta de plăcere şi frica de durere, să născocească multe forme ale patimilor, după cum se nimeresc timpurile si lucrurile şi după cum îl îndeamnă modul lui de a fi, întrucât experienţa îl învaţă că e cu neputinţă să ajungă să aibă necontenit plăcerea ca tovarăşă de viaţă şi să rămână cu totul neatins de durere, că nu va putea să ajungă la capătul acestui scop. Căci firea întreagă a trupurilor fiind coruptă şi pe cale de împrăştiere prin oricâte moduri ar încerca să o susţină pe aceasta, întăreşte şi mai mult stricăciunea din ea. De aceea omul temându-se, fără să vrea, necontenit, de soarta a ceea ce iubeşte, cultivă fără voie şi pe nesimţite, prin ceea ce iubeşte ceea ce nu iubeşte, atârnând de cele ce nu pot dăinui, în felul acesta îşi preschimbă dispoziţia sufletului deodată cu cele ce se împrăştie, ca pe una ce se rostogoleşte împreună

relaţie cu un lucru înainte de a fi crescut la capacitatea unei relaţii juste.

cu cele ce curg, şi nu înţelege că se pierde din pricina totalei orbiri a sufletului faţă de adevăr.

Iar izbăvirea de toate aceste rele şi calea scurtă spre mântuire este dragostea adevărată, cea din cunoştinţă, a lui Dumnezeu şi izgonirea din suflet a dragostei faţă de trup şi de lumea aceasta. Prin aceasta lepădând pofta de plăcere şi frica de durere, ne eliberăm de reaua iubire trupească de noi înşine (φιλαυτία), înălţaţi fiind la cunoştinţa Ziditorului. În felul acesta primind în locul iubirii celei rele de noi înşine, pe cea bună şi spirituală, despărţită cu totul de grija de trup, nu vom înceta să slujim lui Dumnezeu prin această iubire bună de noi înşine (νοερά, καλή, αγαθή, φιλαυτία), căutând pururea să ne susţinem sufletul prin Dumnezeu. Căci aceasta este adevărata slujire şi prin ea îngrijim cum trebuie şi în chip plăcut lui Dumnezeu, de sufletul nostru prin virtuţi.

Deci cel ce nu doreşte plăcerea trupească şi nu se teme deloc de durere, a ajuns nepătimitor. Căci deodată cu acestea şi cu iubirea trupească de sine, care le-a născut, a omorât toate patimile ce cresc prin ea şi prin ele, împreună cu neştiinţa, sursa cea mai de la început a tuturor relelor. Şi aşa s-a făcut întreg slujitor al binelui ce persistă permanent şi e mereu la fel, rămânând împreună cu el cu totul nemişcat.[47] Aşa oglindeşte cu faţa descoperită slava lui Dumnezeu,[48] ca unul care priveşte în lumina ce străluceşte în sine slava dumnezeiască şi neapropiată.[49]

47 Tot în acest sens înţelege şi Sf. Grigorie de Nissa fixarea şi neschimbabilitatea omului în viaţa cea după Dumnezeu, fără să se excludă putinţa înaintării în Dumnezeu.

48 II Cor. 3, 18.

49 Fără a avea cineva lumina dumnezeiească (binele, dragostea, pe Dumnezeu) în sine, nu poate să o vadă nici în afară de sine, aşa cum ochiul care nu e străbătut de lumina fizică nu o poate vedea nici în

Deci odată ce ne-a fost arătată de Cuvântul calea cea dreaptă şi uşoară a celor ce se mântuiesc, să tăgăduim cu toată puterea plăcerea şi durerea vieţii de aici şi să învăţăm cu mult îndemn şi pe cei supuşi nouă să facă aceasta. Căci făcând aceasta, ne-am izbăvit şi am izbăvit şi pe alţii cu desăvârşire de toată născocirea patimilor şi de toată răutatea dracilor. Să îmbrăţişăm numai iubirea şi nimeni nu va putea să ne despartă de dragostea lui Dumnezeu, nici necaz, nici strâmtoare, nici foame, nici primejdie, nici sabie, nici toate câte le-a înşirat Apostolul în acel loc[50]. Căci prin cunoştinţa cu lucrul rămânând în noi dragostea nemişcată, vom primi de la El o bucurie şi o susţinere veşnică şi negrăită a sufletului. Şi împărtăşindu-ne de aceasta, vom avea faţă de lume neştiinţa cea mântuitoare[51], nemaiprivind, ca mai înainte, fără gând neprihănit, cu faţa descoperită a simţirii, suprafaţa celor sensibile ca pe o sclavă, ci oglindind mai degrabă cu faţa descoperită a cugetării (minţii), după înlăturarea oricărui văl sensibil, slava lui Dumnezeu cea arătată în virtuţi şi în cunoştinţa duhovnicească[52], prin care

afară.

50 Rom. 8, 35.

51 In afară de neştiinţa mai presus de cunoaştere a lui Dumnezeu, mai este o neştiinţă mântuitoare. Este cea care nu mai bagă de seamă putinţa laturii pătimaşe a lucrurilor. Pentru aceasta lumea a devenit iremediabil un transparent al slavei dumnezeieşti, după ce s-a sfârtecat "slava" ei, sau suprafaţa opacă, construită de privirea ei exclusiv prin simţire.

52 Faţa descoperită a simţirii este privirea neîmpiedicată de considerentele spirituale şi neruşinată simţirii exclusive care vede numai aspectul sensibil al lumii, numai vălurile materiale. Descoperirea feţei simţirii e în acelaşi timp completa acoperire a minţii. Şi cu cât se acoperă faţa simţiri sau se leapădă, cu atât apare faţa descoperită a minţii şi se înlătură vălurile lumii.

primim unirea cea după har. Căci precum ignorând pe Dumnezeu, am îndumnezeit zidirea, pe care am cunoscut-o prin simţire, gustând din ea, pentru faptul ca prin ea ni se susţinea trupul, aşa primind cunoştinţa trăită a lui Dumnezeu, cea accesibilă înţelegerii, vom ignora experienţa întregii simţiri, pentru faptul că El ne susţine sufletul ca să existe şi ca să fie fericit.

Cuvânt înainte
la scoliile aşezate în urma răspunsurilor

Podoaba naturală a celor raţionali este raţiunea. Podoaba raţiunii este înţelegerea, pe care o manifestă prin raţiune cei raţionali. Podoaba înţelegerii este deprinderea şi aptitudinea, pe care o manifestă prin virtutea străbătută de raţiune cei raţionali. Podoaba acestei deprinderi este contemplaţia fără greşeală, prin care se dobândeşte cunoştinţa adevărată. Iar sfârşitul acesteia este înţelepciunea, care e împlinirea cea mai adevărată a înţelegerii. Căci ea e raţiunea care s-a desăvârşit după fire, sau mintea curată, prin care unirea cu cauza sa au intrat într-o relaţie mai presus de înţelegere, datorită căreia, odihnindu-se de mişcarea şi de relaţia naturală şi de multe feluri cu cele de după cauză, stăruie în ea numai în chip neînţeles. Ajunsă aici mintea se bucură de odihna cea negrăită a tăcerii preafericite şi mai presus de înţelegere, pe care nu poate să o descopere nici un cuvânt şi nici o înţelegere, ci numai experienţa prin participare a celor ce s-au învrednicit de posesiunea şi gustarea ei mai presus de înţelegere. Iar simţul acesteia, uşor de cunoscut şi vădit tuturor, este nesimţirea şi distanţa totală a dispoziţiei sufletului faţă de veacul acesta.

Deci nimic nu este mai propriu după fire celor raţionali ca raţiunea, nici mai potrivit pentru cei iubitori de Dumnezeu ca să-şi arate credinţa lor cea dreaptă decât studierea şi înţelegerea ei. Logosul acesta de care am vorbit nu e cuvântul împodobit luxos într-o rostire meşteşugită spre plăcerea auzului, cu care se pot deprinde şi oamenii perverşi, ci raţiunea pe care o are firea ascunsă în chip fiinţial înlăuntrul ei, fără nici o învăţătură, pentru cercetarea lucrurilor şi pentru expunerea adevărului în cuvinte[53]. Pe aceasta şi Duhul Sfânt al lui Dumnezeu obişnuieşte să şi-o asocieze modelată prin virtuţi şi s-o facă statuie dumnezeiască a frumuseţii celei după asemănare, nelipsindu-i nimic după har din însuşirile ce revin Dumnezeirii în chip natural. Căci este un organ ce adună cu pricepere totală descoperirea bunătăţii lui Dumnezeu ce străluceşte inteligibil în făpturi. Şi sesizând astfel măreţia lucrurilor îi înalţă spre cauza făcătoare a lor pe cei ce şi-au făcut străbătută cu totul de El întreaga pornire a dorinţei aflătoare în ei după fire, nemaifiind reţinuţi de nimic din cele de după cauză.

Pe aceasta cultivând-o noi cei robiţi de toate cele potrivnice firii, ne vom dovedi făptuitorii tuturor virtuţilor dumnezeieşti, adică vom lepăda prin tot binele urâciunea pământească din suflet, spre a primi frumuseţea duhovnicească. Căci unde domneşte raţiunea, încetează domnia simţirii, în care e amestecată puterea păcatului care, amăgind sufletul cu mila pentru trupul înrudit după ipostas, îl atrage la sine prin plăcere. Pentru că lucrul ei natural fiind grija pătimaşă şi voluptoasă de trup, abate sufletul de la viaţa cea după fire şi-l înduplecă să se facă făcătorul

53Termenul grecesc logos al înţelesului de raţiune şi de cuvânt. Raţiunea e cuvântul interior. De acesta e vorba în tot acest "Cuvânt înainte".

păcatului lipsit de ipostas (suport propriu). Căci răutatea este o faptă a sufletului înţelegător şi anume uitarea bunătăţii celor după fire, care se naşte din afecţiunea pătimaşă faţă de trup şi lume. Pe aceasta o nimiceşte raţiunea prin strategia ei, scrutând cu ştiinţă duhovnicească originea şi firea lumii şi a trupului şi împingând sufletul spre ţara înrudită a celor inteligibile, împotriva căreia legea păcatului nu are nici o putere. Căci nu mai are simţirea pe care să treacă ca pe o punte spre minte, întrucât sunetul nu mai are nici o legătură afectuoasă cu ea, căci a părăsit-o împreună cu vederile sensibile, a căror relaţie şi fire mintea, lăsându-le în urmă, nu le mai simte.

Ştiind-o aceasta, precum am spus, am socotit că trebuie să dau cuvântului de faţă al acestei scrieri, ca un oarecare alt ajutor, scoliile aşezate la urma răspunsurilor, spre a întregi şi înfrumuseţa înţelesul ei şi a face cititorilor mai dulce hrana ideilor din ea şi în general mai sigură înţelegerea întregii cugetări cuprinsă în scriere. Căci recitind după publicare întreaga lucrare, am aflat că unele locuri au lipsă de lămurire, altele de adaosuri şi precizări şi iarăşi altele de o concluzie la textul publicat. Drept aceea am alcătuit această scriere de scolii, dând fiecărui loc lămurirea cuvenită. De aceea rog pe toţi cititorii, sau şi pe cei ce o vor copia, să citească şi să adauge şi scolia corespunzătoare la nota fiecărui loc, ca să fie în tot chipul cuvântul cu desăvârşire neciuntit de nici o greşeală.

Scolii

1. Trupul, zice, redă prin moravurile văzute dispoziţia virtuoasă a sufletului,fiind un organ unit cu sufletul spre manifestarea lui.

2. Simţirea trimite, zice, minţii imaginea (reprezentarea) celor văzute, spre înţelegerea raţiunilor din lucruri, ca un organ ce serveşte minţii să treacă spre cele inteligibile.

3. Propriu iubirii este, zice, să arate în cei ce o au o singură aplecare a voinţii.

4. Mintea străbătând dincolo de fiinţa lucrurilor, devine neînţelegătoare (ἀνόητος), intrând în contact cu Dumnezeu care e mai presus de toată fiinţa, cunoştinţa şi înţelegerea.

5. Cuvântul lui Dumnezeu îşi împarte darurile felurindu-le în cei ce-l primesc, după dispoziţia sufletelor.

6. Dracii poartă războaiele nevăzute cu mintea noastră ca şi când ar fi prezente materiile.

7. Pentru plăcere iubim patimile, şi pentru durere fugim de virtuţi.

8. Precum raţiunea stăpânind asupra patimilor face simţirile organ al virtuţii, aşa şi patimile stăpânind asupra raţiunii, modelează simţirile spre păcat.

9. Adică al celor sensibile.

10. Sufletul unindu-se prin deprindere cu Dumnezeu după izbăvirea de afecţiunea (relaţia) naturală faţă de lucruri, primeşte fermitatea nemişcată în bine.

11. Existenţe numeşte fiinţele lucrurilor. Iar existenţe părute curgerile şi scurgerile care schimbă calitatea şi cantitatea unui lucru şi dau naştere ficţiunii simţirii ce duce la păcat.

12. Omul fiind la mijloc între Dumnezeu şi materie, prin faptul că nu s-a mişcat spre Dumnezeu ca spre cauza şi scopul zidirii sale, ci spre materie, a ignorat pe Dumnezeu, făcându-şi mintea pământească prin povârnirea spre materie.

13. Cunoştinţă compusă a numit experienţa celor sensibile prin simţire, care cuprinde în sine prin fire plăcerea pentru ceea ce ia naştere şi durerea pentru ceea ce se strică.

14. Zidirea celor văzute cuprinde, zice, atât raţiuni duhovniceşti pentru minte, cât şi o putere naturală pentru simţire. Înţelesurile lor sunt ca un pom în mijlocul inimii, care e Paradisul în sens tropic.

15. Ignoră cineva experienţa plăcerii şi durerii din simţire când îşi leagă mintea de Dumnezeu, după ce a devenit liber de afecţiunea trupească.

Fiindcă Te-a îmbunat Dumnezeu să-mi porunceşti să scriu şi să-Ţi trimit acele dintre locurile obscure pe care le aveam însemnate, le-am aşezat întâi pe cele ce mi s-au părut mai necesare.

Întrebarea 1

Afectele (patimile) sunt rele prin ele însele, sau din pricina unei întrebuinţări greşite? Vorbesc de plăcere şi întristare, de dorinţă şi de frică şi de cele ce decurg din acestea.

Răspuns

Afectele acestea ca şi celelalte, nu au fost create la început împreună cu firea oamenilor. Căci altfel ar intra în definiţia firii. Spun, învăţând de la marele Grigorie al Nisei, că ele odrăslesc în fire, după ce au pătruns în partea cea mai puţin raţională a ei, din pricina căderii din starea de desăvârşire. Prin ele, în loc de chipul dumnezeiesc şi fericit, îndată după călcarea poruncii s-a făcut în om străvezie şi vădită asemănarea cu dobitoacele necuvântătoare. Căci

trebuia, după ce s-a acoperit demnitatea raţiunii, ca firea oamenilor să fie chinuită pe dreptate de trăsăturile iraţionalităţii (dobitociei) la care a fost atrasă prin voia ei, Dumnezeu rânduind prea înţelept, ca omul în felul acesta să vină la conştiinţa măreţiei sale de fiinţă raţională.

Cu toate acestea şi afectele devin bune în cei ce se străduiesc, şi anume atunci când, desfăcându-le cu înţelepciune de lucrurile trupeşti, le folosesc spre câştigarea bunurilor cereşti. De pildă: pofta o pot preface în mişcarea unui dor spiritual după cele dumnezeieşti (1); plăcerea, în bucuria curată pentru conlucrarea de bună voie a minţii cu darurile dumnezeieşti; frica, în grija de a ocoli osânda viitoare de pe urma păcatelor; iar întristarea, pocăinţa care aduce îndreptarea de pe urma păcatului din timpul de aici. Şi scurt vorbind, asemenea medicilor înţelepţi care vindecă prin trupul veninos al viperei o muşcătură înveninată sau care se va învenina, să ne folosim şi noi de aceste afecte spre înlăturarea răutăţii celei de faţă sau a celei ce va să fie şi spre dobândirea şi păzirea virtuţii şi a cunoştinţei. Precum am spus deci, acestea devin bune prin întrebuinţare în cei ce îşi robesc orice cuget spre ascultarea lui Hristos[54].

54 Afectele sunt considerate de Sf. Maxim ca trăsături iraţionale pătrunse în firea omului după căderea în păcat şi apropiindu-l de animalitate, întrucât şi animalele reacţionează iraţional prin aceste afecte la ceea ce văd. Prin ele trupul e pus repede în mişcare spre tot ce apare omului vrednic de râvnit, precum repede se contrage din faţa celor primejdioase. In starea primordială omul îşi călăuzea viaţa cu totul raţional. Trupul nu a scăpat prin mişcări anarhice şi dezordonate, sub conducerea raţiunii şi a voinţei. Acum, chiar în starea de renaştere, aceste afecte nu mai pot fi scoase din fire. Dar ele se pot folosi spre un scop bun. Gândurile curate şi raţionale n-ar putea mişca uşor trupul nostru, ajuns sub puterea acestor factori iraţionali dar foarte dinamici, spre ţintele fixate de ele. De aceea caută să câştige pentru aceste ţinte afectele, ca prin impulsul lor să mişte uşor trupul prin

Iar dacă Scriptura vorbeşte de vreun afect de acesta la Dumnezeu sau la sfinţi (2), o face în ce priveşte pe Dumnezeu pentru înţelegerea noastră, exprimînd prin afectele noastre faptele mântuitoare şi binefăcătoare ale Providenţei; iar în ce priveşte pe sfinţi, întrucât nu se pot exprima raporturile lor spirituale cu Dumnezeu şi dispoziţiile lor prin grai omenesc, fără afectele cunoscute firii(3).

Scolii

1. Cum şi când devin bune aceste afecte.
2. Scriptura zugrăveşte diferitele raporturi ale Providenţei cu noi prin afectele cunoscute de noi.
3. Scriptura însemnează prin aceste nume calitatea raporturilor sfinţilor cu Dumnezeu.

ele. Se ştie că ideea teoretică nu prea are efect în ce priveşte transformarea omului, până ce nu câştigă simţirea lui în favoarea ei. Calea de la idee spre hotărîrea bună duce prin sentiment. Aceasta e poate ceea ce numeşte Vîşeslavţev "sublimarea afectelor", în care atribuie un mare rol imaginaţiei (Etica preobrajenago erosa). Aceasta este şi calea pe care devine credinţa o putere transformatoare a omului. Ea converteşte afectele spre alte ţinte, spre Dumnezeu. O credinţă care nu dă astfel de roade, întinzându-se asupra întregului om, e ceva de neconceput şi e de mirare cum ea poate fi susţinută de protestanţi. Dumnezeu e lipsit de afecte. De asemenea îngerii care sunt minţi pure (νάες). Aceasta va fi şi partea noastră în viaţa viitoare. Căci spune Sf. Maxim: "Afectele care conservă firea în viaţa de aici nu se pot muta împreună cu noi la viaţa nemuritoare şi vecinică" (Răsp. 55).

Întrebarea 2

Dacă toate speciile, din care se alcătuieşte lumea, le-a făcut Dumnezeu în şase zile, ce mai lucrează pe urmă Tatăl? Căci zice Domnul: "Tatăl Meu până acuma lucrează, şi Eu lucrez"[55]. Nu cumva e vorba de conservarea speciilor odată făcute?

Răspuns

Dumnezeu isprăvind de creat raţiunile prime şi esenţele universale ale lucrurilor, lucrează totuşi până azi, nu numai susţinând acestea în existenţă, ci şi aducând în actualitate, desfăşurând şi constituind părţile date virtual în esenţe (1); apoi asimilând prin Providenţă cele particulare cu esenţele universale, până ce, folosindu-se de raţiunea mai generală a fiinţei raţionale, sau de mişcarea celor particulare spre fericire, va uni pornirile spontane ale tuturor. În felul acesta le va face pe toate să se mişte armonic şi identic întreolaltă şi cu întregul, nemaiavând cele particulare o voie deosebită de-a celor generale, ci una şi aceeaşi raţiune văzându-se în toate împărţită de modurile de a fi ale acelora cărora li se atribuie la fel (2). Prin aceasta se va arăta în plină lucrare harul care îndumnezeieşte toate. E lucrarea despre care însuşi Dumnezeu şi Cuvântul, care s-a făcut om pentru ea, zice: "Tatăl Meu până acuma lucrează şi Eu lucrez"[56]. Cel dintâi adică binevoieşte, al doilea lucrează El însuşi, iar Duhul Sfânt întregeşte fiinţial bună voinţa Tatălui cu privire la toate şi lucrarea Fiului, ca să fie prin toate şi în toate bunul Dumnezeu în Treime, potrivit cu fiecare dintre

55 Io. 5, 17.

56 Io. 5, 17.

cei învredniciţi după har; şi să fie văzut în toate, aşa cum există, în chip natural, sufletul în întreg trupul şi în fiecare mădular al lui, fără micşorare[57].

57 Maurice Blondel, L'Action, volumul II, Paris Alcan, 1936, spune în altă formă acelaşi lucru: "că tot ţine de tot, că Universul este în continuă naştere, că fixitatea relativă a fiinţelor comportă o desfăşurare ale cărei faze multiple nu pot fi, fără urmări rele, izolate unele de altele" (p. 326). Lucrarea de care vorbeşte aici Sf. Maxim este acţiunea universală, unitară care, după Blondel, e dincolo de faptele fenomenale, având sursa în cauza primă. Ca şi Maxim în acest răspuns, Blondel vede şi el o "independenţă universală" şi "perspectivele umane" din lume, spre deosebire "de ipotezele care stabilizează lucrurile în cicluri închise în interiorul cărora toate ar sta juxtapuse în compartimentele separate" (p. 327). Dacă creaţiunea este un act exclusiv al lui Dumnezeu, desfăşurarea Universului creat, prin lucrarea Providenţei divine, angajează şi cooperarea făpturilor care, conlucrând cu cauza primă, se cauzează şi se înrâuresc reciproc.

In special atragem atenţia că Sf. Maxim admite a) "o raţiune mai generală a fiinţei raţionale", de unde, urmează că sunt şi raţiuni mai particulare şi b) "o voie deosebită a celor particulare", de unde urmează că există şi o voie mai generală. Ideea o găsim dezvoltată iarăşi la Blondel (L'Action, vol. II). După acesta orice tendinţă din noi îşi are o raţiune, de aici aparenţa ei de justeţe. Această raţiune particulară atrăgând voinţa spre partea ei, aceasta devine voinţa unei părţi din noi în loc de-a fi voinţa întregului din noi. Deci fapta normală nu are să suprime tendinţele variate din noi, ci să le subordoneze întregului sau să le armonizeze. Raţiunea mai generală e ca un vârf de piramidă faţă de raţiunile particulare. Pe măsură ce ne ridicăm spre raţiuni tot mai generale în cunoaşterea şi activitatea noastră, devenim mai virtuoşi şi ne apropiem de Raţiunea supremă cea mai generală. Raţiunea cea mai generală a fiinţei noastre caută să se subordoneze unei raţiuni generale mai înalte care îmbrăţişează mai multe fiinţe şi lucruri, iar Raţiunea cea mai generală este Logosul divin. Dar lucrând în conformitate cu raţiunea mai generală din fiinţa noastră, satisfacem totodată adevăratele interese şi aspiraţiuni spre fericire ale părţilor din noi. Căci satisfăcând

Scolii

1. În materie, adică în fiinţa generală a lucrurilor, există potenţial exemplarele singulare, care provin unul câte unul din materie şi a căror apariţie o lucrează Dumnezeu.

2. Asimilarea celor singulare cu cele universale este unirea tuturor oamenilor, printr-o singură mişcare a voii, cu raţiunea firii. Această unire o duce la înfăptuire Dumnezeu prin Providenţa, ca precum în toţi există o singură fire, tot aşa să se formeze şi o singură aplecare a voii, unindu-se toţi cu Dumnezeu şi întreolaltă prin Duhul.

Întrebarea 3

Cine este acela de care spune Evanghelia că poartă în cetate ulciorul cu apă şi pe care întâlnindu-l învăţăceii trimişi de Hristos primesc porunca să-i urmeze?[58] *Cine este apoi stăpânul casei? Şi de ce nu i se spune numele de către Evanghelişti? Ce este în sfârşit foişorul cel mare şi pardosit, în care se săvârşeşte înfricoşata taină a Cinei dumnezeieşti?*[59]

tendinţele anarhice, destrămăm întregul organic şi îl aruncăm într-o existenţă chinuită.

De notat este că după Sf. Maxim această lucrare conformă cu raţiunea mai generală, sau unirea voii cu această raţiune a firii, se întâlneşte cu lucrarea harului în noi. (Vezi şi tâlcuirea la Tatăl Nostru). Spre har şi spre îndumnezeire ne ridicăm prin ridicarea spre starea normală a firii, spre activitatea conformă cu raţiunea tot mai generală a ei. Există o armonie între raţiune şi har.

58 Mc. 14, 13.

59 Lc. 22, 10.

Răspuns

Scriptura trece sub tăcere numele omului la care a trimis Mântuitorul pe cei doi învăţăcei pentru pregătirea Paştilor, ca şi numele cetăţii în care au fost trimişi. După primul gând care-mi vine, socotesc că prin "cetate" este arătată lumea aceasta sensibilă iar "omul" este firea generală a oamenilor. La aceasta sunt trimişi, ca învăţăcei ai lui Dumnezeu şi ai Cuvântului ca şi înainte-mergători şi pregătitori ai ospăţului tainic pe care îl avea Dumnezeu împreună cu firea oamenilor, primul Testament şi cel Nou. Cel dintâi curăţă firea omenească de toată întinăciunea, prin filosofia practică (înţelepciunea lucrătoare), celălalt ridică mintea prin cunoaştere sau prin călăuzirea tainică a contemplaţiei, de la cele trupeşti spre vederile înrudite cu ea ale celor spirituale[60]. Iar probă despre aceasta este faptul că ucenicii trimişi sunt Petru şi Ioan. Căci Petru este simbolul faptei, iar Ioan al contemplaţiei.

Astfel e foarte potrivit ca cel dintâi care-i întâlneşte pe aceştia să fie purtătorul unui ulcior cu apă, însemnând prin el pe toţi cei ce poartă, prin filosofia practică, pe umerii virtuţilor, închis în mădularele pământeşti mortificate ale trupului, ca într-un ulcior, harul Duhului, care-i curăţeşte pe ei prin credinţă de întinăciune. După acesta, al doilea care-i întâlneşte este stăpânul casei, care le arată foişorul pardosit. Acesta înfăţişează prin el pe toţi cei ce pardosesc prin

60 Aici urcuşul duhovnicesc este împărţit în două trepte: a) făptuirea şi b) contemplaţia. Celei dintâi îi corespunde Vechiul Testament, celei de-a doua Noul Testament. Simbolul primei trepte este Petru, al celei de-a doua Ioan. Celei dintâi îi mai corespunde omul cu ulciorul, celei de-a doua stăpânul casei, sau mintea practică şi mintea contemplativă.

contemplaţie înălţimea cugetării lor curate şi măreţe, ca pe un foişor, cu cugetări şi dogme însuşite prin cunoaştere (în chip gnostic), spre primirea după cuviinţă a marelui Cuvânt. Iar casa este deprinderea întru cucernicie, spre care înaintează mintea practică cultivând virtutea. Asupra ei (asupra deprinderii întru cucernicie) stăpâneşte, ca una ce e stăpână prin fire, mintea[61] luminată de lumina dumnezeiască a cunoaşterii tainice, care s-a învrednicit, împreună cu mintea practică, de împreună ospătarea cea mai presus de fire cu Cuvântul şi Mântuitorul.

Se vorbeşte în Scriptură şi de un om şi de doi, dacă unul este purtătorul ulciorului şi altul este stăpânul casei. De unul se vorbeşte poate, cum am spus, din pricina unei singure firi, iar de doi din pricină că această fire este împărţită între cei activi şi între cei contemplativi. Pe aceştia iarăşi amestecându-i Cuvântul prin Duhul,[62] îi numeşte şi-i face unul.

Iar dacă cineva ar vrea să aplice cele spuse la fiecare om, nu ar ieşi din adevăr. Căci "setea" este sufletul fiecăruia, la care sunt trimise mereu, ca învăţăcei ai Cuvântului şi ai lui Dumnezeu, îndemnurile virtuţii şi raţiunile (cuvintele) cunoaşterii. Cel ce poartă ulciorul cu apă este modul de vieţuire şi cugetul care susţine, în chip neşovăitor, pe umerii înfrânării, neevaporat, harul credinţei dat de Botez.Iar casa este dispoziţia şi deprinderea virtuoasă, zidită din multe şi felurite virtuţi şi cugetări tari şi bărbăteşti, ca din nişte pietre. Foişorul este cugetarea largă şi întinsă, şi capacitatea de cunoaştere împodobită cu vederile dumnezeieşti ale dogmelor tainice şi negrăite. Iar stăpânul are mintea lărgită de strălucirea deprinderii întru virtute, de

61 Mintea în greceşte e de genul masculin (νους). Deci e "stăpân".

62 Mt. 26, 18.

înălţimea, de frumuseţea şi de mărimea cunoştinţei. La această minte venind Cuvântul cu ucenicii săi, adică cu primele înţelesuri duhovniceşti ale firii şi ale timpului (1), se împărtăşeşte pe Sine.

În sfârşit paştele sunt trecerea Cuvântului spre mintea omenească, prin care dăruieşte tuturor celor vrednici plenitudinea bunurilor Sale, însuşi Cuvântul lui Dumnezeu venind tainic la ei.

Scolie

1. În care se arată ca fiind ascuns. Căci din cele ce sunt, cunoaştem pe Făcătorul celor ce sunt, ca fiind propriu-zis raţiunile celor ce s-au făcut. Iar timpul şi firea sunt cele sub care se află cele de sub timp şi fire şi tot ce e creat, cugetat şi simţit. Cu acestea vine Dumnezeu Cuvântul la cei vrednici. Căci din cele ce sunt împrejurul lui se cunoaşte El şi prin ele se dă întreg, conformându-se cu puterea de primire a fiecăruia. Iar prin înţelesurile duhovniceşti ale timpului şi firii indică raţiunile lor, deprinse din materie şi formă, sau din trup şi lume, pentru a cunoaşte prin ele pe Cel ce s-a făcut acestea pentru noi.

Întrebarea 4

Cum a poruncit Domnul ucenicilor să nu aibă două cămăşi,[63] *El însuşi având cinci, după Evanghelistul Ioan,*[64] *precum se vede de la cei care le-au împărţit; şi care sunt aceste haine?*

63 Mt. 10, 10; Lc. 9, 3.

64 Ioan 19, 23.

Răspuns

Mântuitorul n-a avut cinci cămăşi, ci una singură şi învelitoarea de deasupra. Dintre acestea, cea de dedesubt e numită hitonion, iar învelitoarea din afară imation (togă sau pallium).

Dar prin termenii istorisirii Evanghelistul Ioan a redat în chip tainic un înţeles ascuns, desprins printr-o cunoaştere contemplativă. Căci El a urmărit să conducă mintea noastră prin cele istorisite prin adevărurile spirituale. Cămaşa Mântuitorului, ţesută de sus în jos ca un întreg, pe care n-au rupt-o cei ce L-au răstignit, deşi li s-a îngăduit să-L dezbrace de ea, este conexiunea şi împletitura neîmpărţită a virtuţilor întreolaltă; sau cugetarea noastră, potrivită şi adecvată Cuvântului (raţiunii); sau harul omului nou, al celui după asemănarea lui Hristos, ţesut de sus prin Duhul Sfânt. Iar învelitoarea din afară este lumea sensibilă, împărţită în patru stihii, pe care o rup, ca pe haina lui Iisus, în patru bucăţi, cei ce răstignesc în noi în chip spiritual pe Domnul.

Deci dracii sfâşie creaţiunea văzută a celor patru stihii, făcându-ne să o privim prin simţuri în chip pătimaş şi să ignorăm raţiunile divine din ea. Dar altceva este cu cămaşa virtuţilor, căci pe aceasta chiar dacă o smulg din noi, în urma lenevirii noastre spre cele bune, nu pot totuşi să ne convingă că virtutea este viciu. Să nu facem deci cele cinci haine ale lui Iisus prilej de lăcomie, ci să cunoaştem care este intenţia Scripturii şi cum e răstignit şi dezbrăcat Domnul în noi, care ne lenevim spre cele bune, tocmai din pricina acestei trândăvii în lucrarea virtuţilor; de asemenea cum împart dracii, ca pe o haină creaţiunea Lui, ca să ne facă să slujim patimilor. Să devenim paznici de încredere ai

bunurilor hărăzite nouă de Dumnezeu şi creaţiunea să o privim cum se cuvine, numai spre slava Lui.[65] În sfârşit să păstrăm nerăpită, cămaşa Cuvântului (raţiunii) cunoştinţei, adică virtuţile, prin silinţa spre faptele bune.

Iar de vreţi să înţelegeţi prin cămaşa cea ţesută de sus, pe lângă cele spuse, lumea fiinţelor netrupeşti şi spirituale, iar prin învelitoarea de din afară, pe care a împărţit-o Scriptura în patru părţi, ca în patru elemente, firea cea trupească, nu veţi greşi faţă de adevăr. Dintre acestea, trupul l-au risipit prin stricare, luând putere asupra noastră din călcarea poruncii. Dar sufletul nu l-au sfâşiat, având înrudire cu cele de sus.[66]

Întrebarea 5

Ce este pământul blestemat de Dumnezeu în faptele lui Adam, după înţelesul mai ascuns[67] *şi ce*

65 Când ne lenevim în lucrarea poruncilor, e răstignit Hristos în noi, dar mai înainte îl dezbracă de cămaşa cea unitară a virtuţilor. Pentru ochii celor în care a fost răstignit Hristos, lumea nu mai e contemplată ca un veşmânt unitar ce îmbracă sistemul solidar al raţiunilor divine deci, în ultima analiză Raţiunea supremă din care iradiază acelea, ci ca o alăturare de materie menită să satisfacă poftele.

66 Sufletul e cămaşa ce nu poate fi împărţită. Trupul e veşmântul desfăcut în elementele componente (patru la număr, după credinţa celor vechi) prin moarte de pe urma păcatului.

67 În greceşte se zice κατα άναγωγην. Dl. prof. dr. Iustin Moisescu (Sf. Scriptură şi interpretarea ei în opera Sfântului Ioan Hrisostom, Cernăuţi 1942, p. 98-102) traduce: sens anagogic, pe care îl consideră unul dintre cele patru sensuri în care se poate interpreta Sfânta Scriptură: literal, anagogic, alegoric şi tipic. Despre acest sens anagogic zice că nu suprimă pe cel literal, ci-l întregeşte prin adăugarea unei idei mai înalte. Aceasta îl deosebeşte de cel alegoric. Interpretarea anagogică este de pildă aceea care, fără să suprime

însemnează a se hrăni omul din el întru necazuri? Ce înseamnă apoi a-i aduce acela omului spini şi mărăcini, iar omul a mânca iarba câmpului? Ce înseamnă în sfârşit a mânca omul pâinea întru sudoarea feţei lui? Căci niciodată nu s-a văzut vreun om să mănânce nici pământ, nici iarbă. Nici cei ce mănâncă pâinea nu o mănâncă cu sudoarea feţei lor, cum se spune în acea povestire.[68]

Răspuns

Pământul blestemat în faptele lui Adam este trupul lui Adam, necontenit blestemat prin faptele lui, adică prin patimile minţii lipită de pământ, la nerodirea virtuţilor, care sunt fapte ale lui Dumnezeu.[69] Din trupul său se hrăneşte omul cu durere şi cu întristare multă, bucurându-se doar de puţina dulceaţă ce i-o dă el. Din trup îi răsar omului, pe deasupra plăcerii stricăcioase, grijile şi gândurile, ca nişte spini, şi marile ispite şi primejdii, ca nişte mărăcini. Iar acestea îl împung din toate părţile prin raţiune, prin poftă şi prin mânie, (iuţime), încât de-abia poate să-şi îngrijească şi să-şi mănânce, adică să-şi întreţină sănătatea şi bunăstarea trupului, ca pe o iarbă ce se veştejeşte. Dar şi aceasta printr-

adevărul despre cele două veşminte ale Mântuitorului, vede în ele un înţeles mai înalt. Interpretarea alegorică este aceea care, considerând d. ex. ca regele Isboşet n-a putut avea ca paznică la uşă o femeie (II Regi 4,1), vede în acest episod numai nenorocirea ce vine asupra minţii când e păzită de simţire. (Vezi Cuvântul ascetic al lui Nil, cap. 16, Filocalia rom. Vol. I, p. 167; P.G. 79,740). Cele mai multe interpretări ale Sf. Maxim sunt anagogice şi foarte puţine alegorice.

68 Gen. 3, 17 urm.

69 Patimile sunt "faptele omului", în sensul că nu se nasc din puterea lui Dumnezeu. Virtuţile sunt faptele lui Dumnezeu, pentru că se nasc din puterea lui Dumnezeu.

o lungă repetare de dureri, "în sudoarea feţei", adică întru osteneala şi robotirea simţurilor, care se silesc să exploreze pline de curiozitate lucrurile sensibile. Iar strădania de a-şi susţine viaţa de aici, fie prin vreun meşteşug, fie prin altă metodă iscusită, îi este omului ca o pâine.

Sau poate şi mai bine, pământul, este inima lui Adam,[70] care a fost blestemată pentru încălcarea poruncii, cu pierderea bunurilor cereşti. Acest pământ (inima) şi-l mănâncă omul întru necazuri multe prin înţelepciunea lucrătoare (filosofia practică), curăţându-l de blestemul conştiinţei pentru faptele de necinste. (1) Totodată el curăţă cu raţiunea gândurile cu privire la naşterea trupurilor ce răsar din inimă ca nişte spini, precum şi gândurile încruntate cu privire la purtarea de grijă şi la judecata sufletelor, care de asemenea răsar din inimă ca nişte mărăcini, în vreme ce contemplaţia duhovnicească şi-o seceră întocmai ca o iarbă naturală. Şi astfel ca printr-o sudoare a feţei mănâncă prin osteneala cercetătoare a cugetării, când ajunge la înţelegere, pâinea nestricăcioasă a cunoaşterii lui Dumnezeu, care e singura pâine a vieţii şi singura care susţine întru nestricăciune fapta celor ce o mănâncă.

Aşadar pământul mâncat în înţeles bun este inima curăţită prin fapte; iar iarba este ştiinţa lucrurilor provenită din contemplaţia naturală.[71] În sfârşit pâinea este conştiinţa tainică şi adevărată a lucrărilor dumnezeieşti[72].

70 In greceşte şi pământul şi trupul şi inima (γη, σάρξ, καρδία) sunt feminine, deci se poate spune de pământ că e şi trup şi inimă.

71 Contemplaţia naturală e o contemplaţie ajutată de har. Se numeşte naturală, pentru că vede pe Dumnezeu (raţiunile divine) prin natură.

72 Iarăşi cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc: mâncarea pământului (curăţirea trupului prin virtuţi), mâncarea ierbii (contemplarea naturii) mâncarea pâinii (vederea lui Dumnezeu).

Scolie

1. Faptele lui Adam sunt patimile de necinste.[73] Căci virtuţile le lucrează singur Dumnezeu în cei ce voiesc. De la cei ce voiesc numai intenţia, folosind-o ca pe o unealtă spre scoaterea la iveală a virtuţilor.

Întrebarea 6

Dacă, după Sfântul Ioan: "Cel ce se naşte din Dumnezeu nu face păcat, că sămânţa Lui rămâne în el şi nu poate păcătui[74]*, iar cel născut din apă şi din Duh s-a născut din Dumnezeu, cum noi cei născuţi din Dumnezeu prin Botez, putem păcătui?*

Răspuns

Chipul naşterii noastre din Dumnezeu este îndoit: unul dă celor născuţi întreg harul înfierii, ca să-l aibă prezent ca potentă; celălalt le dă să aibă întreg harul în lucrare, ca să preschimbe şi să modeleze aplecarea voii celui născut din Dumnezeu, încât să tindă liber spre Cel ce l-a născut (1). Chipul dintâi are prin credinţă numai, harul prezent ca potentă (2); celălalt sădeşte pe lângă credinţă şi asemănarea atotdumnezeiască cu Cel cunoscut, asemănare ce lucrează însoţită de cunoaştere în cel ce cunoaşte (3). Cei din care se află primul chip al naşterii, neavând încă aplecarea voii[75] deplin satisfăcută de pornirile trupeşti, şi de

73 Rom. 1, 26.

74 I In. 3, 9.

75 In tot acest capitol Sf. Maxim foloseşte termenul (γνώμη) sau (προαίρεσις) nu (θέλησις), care e o voinţă ce s-a decis într-un fel, nu

aceea nefiind străbătută în întregime de Duhul, ca să se împărtăşească în mod actual de tainele cunoscute în chip dumnezeiesc, nu e exclus să încline spre păcat dacă vor. Căci nu naşte Duhul o aplecare a voii fără voie, ci pe una voită o modelează până la îndumnezeire. Iar cel ce a cunoscut-o pe aceasta prin experienţă nu poate să mai cadă de la ceea ce a cunoscut o dată cu adevărat şi propriu prin trăire, spre altceva. Precum nici ochiul care a văzut o dată soarele nu poate să se mai înşele cu luna sau cu alte dintre stelele după cer. Altfel este însă cu cei care s-au împărtăşit de al doilea chip al naşterii. Duhul Sfânt cucerind întreaga aplecare a voinţei acestora, le-a mutat-o cu totul de pe pământ la cer, iar prin cunoaşterea adevărată şi trăită le-a transformat mintea, străbătând-o cu razele fericite ale lui Dumnezeu şi Tatăl, încât să fie socotită ca un alt Dumnezeu, ce pătimeşte prin har stări ce i-au devenit o deprindere, ceea ce Dumnezeu nu pătimeşte, ci este după fiinţă. Dar prin aceasta aplecarea voinţei s-a făcut slobodă de păcat, câştigând prin deprindere aptitudinea virtuţii şi a cunoştinţei şi nemaiputând să tăgăduiască ceea ce au cunoscut prin experienţă cu lucrul. Prin urmare, deşi avem Duhul înfierii, care este sământa ce-i face pe cei născuţi după asemănare cu Cel ce seamănă, totuşi nu-I predăm Lui plăcerea voii noastre curăţită de înclinarea şi afecţiunea faţă de orice alt lucru; aceasta e pricina pentru care şi după ce ne-am născut din apă şi din Duh păcătuim cu voia. Dar dacă ne pregătim voinţa să primească prin cunoştinţă (γνωστικως) şi lucrarea apei şi a Duhului, atunci apa cea tainică săvârşeşte prin fapte curăţirea conştiinţei, iar Duhul cel de viaţă făcător produce în noi desăvârşirea neschimbabilităţii în bine prin cunoştinţa

voinţa ca posibilitate abstractă.

din experienţă. Rămâne aşadar în seama fiecăruia din noi, care putem încă să păcătuim, să vrem să ne predăm deplin cu înclinarea voii noastre Duhului[76].

76 Tema aceasta este tratată după Marcu Ascetul Despre botez, P.G. 65, 985-1028 (Filocalia rom. Vol. I). Dacă conexăm Răsp. acesta cu Răsp. 15, în care se arată că în sens mai larg în orice om se află potenţial un dar natural al Duhului Sfânt pe care omul e chemat să-l dezvolte prin silirile proprii, toată problema e pusă într-o lumină universală de consideraţiile ce le face Blondel (Op. c) în legătură cu întrebarea cum poate Dumnezeu, care e izvorul întregei puteri şi al întregei activităţi, să cedeze din această putere şi activitate şi făpturilor sale, fără ca acestea să fie nişte automate, dar în acelaşi timp fără ca El să înceteze de a fi izvorul şi stăpânul activităţii lor libere? "Cum poate Dumnezeu să ne acorde puterea şi lumina Sa şi să ne-o facă proprie nouă, fără ca să înceteze de-a fi a Sa, în aşa fel ca El să vrea şi să facă libere pe cele cărora totuşi, le rămâne stăpân, izvor şi judecător? Şi aceasta fără a suprima liberul arbitru şi justa responsabilitate a agentului uman? O primă condiţie pare necesară pentru ca această manevră să fie posibilă şi să reuşească. Ea constă în preparaţiunile subconştiente şi în clarităţile parţiale sau la început echivoce din care, se nasc opţiunile de făcut şi deciziunile de luat pentru agenţii imperfecţi a căror contingenţă şi limitări implică o, putinţă de greşeală şi o infirmitate relativă. Dumnezeu nu comunică deodată evidenţa Sa constrângătoare şi lucrarea Sa imediată, căci aceasta ar fi nu numai o imposibilitate metafizică, ci ar fi totodată ruinătoare pentru planul bunătăţii Sale care tinde să suscite la lucru fiinţe adevărate şi active şi nu compar şi figuranţi. Astfel pentru ca să existe cauze care să fie secunde şi totodată iniţiatoare, trebuie ca acţiunea lor să-şi ia rădăcinile din stări obscure şi să se dezvolte de-a curmezişul penumbrei unei ascensiuni către o ordine intelectuală şi morală care să lase loc lucrării reflexiunii, apelurilor conştiinţei, alegerii raţionale şi voluntare". "Dacă Dumnezeu se dă spiritelor ascunzându-se sub învelişul măreţiilor fizice sau obscurităţilor inconştientului, e pentru a se face căutat, e pentru a se face găsit de aceia pe care îi stimulează din afară, prin nelinişte şi dorinţă, prin încercări şi certitudini, prin toată această pedagogie a naturii şi a sufletului: avansuri şi retrageri care compun starea

Scolii

1. Răspunsul este foarte potrivit şi pentru cei ce întreabă dacă Adam a fost creat muritor sau nemuritor.

2. Credinţa nelucrătoare are, zice, harul înfierii în potenţă, ca una ce nu e pusă în mişcare de cei ce o au, prin împlinirea poruncilor.

3. Sunt arătate două chipuri ale naşterii. Primul e cel după fiinţă, ca să zicem aşa, care e al omului întreg. Prin

noastră de debitori faţă de Creatorul care vizează să ne facă să câştigăm ceea ce ne-a pus la început la dispoziţie, pentru ca această achiziţie să ne permită să transformăm acest lucru într-un dar (de transformer ce pretendon)". „Fără îndoială poate părea straniu ca acţiune divină să se voaleze, să se limiteze astfel şi să suspende strălucirea şi puterea ei, ca să se ofere sub trăsăturile unor adevăruri parţiale, ale unor bunuri ocazionale şi particulare, în "faţa cărora conştiinţa noastră şi liberul nostru arbitru au să aducă judecăţi şi să ia hotărâri. Dar oare nu este acesta singurul şi adevăratul mijloc pentru spiritul finit şi imperfect de-a pune ceva de la sine, de-a primi lumina şi bunătatea în loc de-a le refuza, de-a uza de ceea ce numim «le pret divin» pentru a-l întoarce fructificat şi pentru a-l primi ca dar?" (p.200-202). "Aspiraţiunea noastră spirituală nu se naşte printr-un fel de generaţie spontanee. Ea are rădăcini în jos în toată mişcarea universală şi a vieţii, care este deja un avans divin făcut cu scopul de-a pregăti apariţia spiritelor; ea are rădăcini sus în infuziunea transcendenţei divine, care luminează spiritul şi se dă pentru a se face căutată de-a lungul insuficienţelor însăşi ale ordinei imanente şi contingente" (p. 420). Putem spune că ceea ce în omul natural este aspiraţiunea spre cele înalte, aceea este credinţa în omul botezat. Un dar iniţial, care mână ca un stimulent, ca un germene dinamic pe om în sus, spre dezvoltarea darului din el spre transformarea lui dintr-un obiect al unei cunoaşteri nedezvoltate într-un obiect al unei cunoaşteri tot mai explicite, spre creşterea lui în Dumnezeu sau a lui Dumnezeu în el. Încercările au şi ele un rol în acest suiş.

acesta se sădeşte în suflet desăvârşirea înfierii în potentă. Al doilea e cel după buna plăcere şi după hotărârea voinţei. Prin acesta Duhul Sfânt preluând opţiunea şi hotărârea voinţei, o modelează până la îndumnezeire, unind-o întreagă cu Dumnezeu. Primul chip al naşterii lasă putinţa ca cei născuţi să încline spre păcat, dacă nu voiesc să traducă în faptă potenţa înfierii sădită în ei, fiind împătimiţi de cele trupeşti. Căci hotărârea voinţei este aceea care întrebuinţează un lucru. Potenţa înfierii e ca o unealtă care rămâne nefolosită, dacă voinţa nu se hotărăşte să o întrebuinţeze. După chipul acesta al naşterii e cu putinţă aşadar ca cei născuţi să păcătuiască. După al doilea însă e cu neputinţă, odată ce înclinarea voinţei şi hotărârea sunt îndumnezeite. Acest chip al naşterii îl are aşadar Apostolul în vedere când zice că "cel născut din Dumnezeu nu face păcat".

Întrebarea 7

Ce înseamnă: "Spre aceasta şi morţilor s-a binevestit, ca să fie judecaţi cu trupul după om şi să trăiască cu Duhul după Dumnezeu ?[77] *Cum sunt judecaţi morţii cu trupul?*

Răspuns

E obiceiul Scripturii să schimbe timpurile şi să le înlocuiască între ele, în aşa fel ca viitorul să-l înfăţişeze ca trecut şi trecutul ca viitor, iar în prezent să exprime vremea dinainte sau de după el. Lucrul acesta este limpede pentru cei deprinşi cu ea.

77 Petru 4,6.

Spun unii, aşadar, că Scriptura numeşte "morţi" aici pe oamenii care s-au săvârşit înainte de venirea lui Hristos, ca de pildă pe cei din vremea potopului, pe cei din timpul ridicării turnului, pe cei din Sodoma, pe cei din Egipt şi pe ceilalţi, care în diferite timpuri şi chipuri au primit osânda cea de multe feluri şi năpăstuirile judecăţii lui Dumnezeu. Aceştia, nu din pricină că n-au cunoscut pe Dumnezeu şi-au primit osânda, ci din pricina relelor ce şi le-au făcut unii altora. Lor li s-a binevestit, spune, marea ştire a mântuirii, după ce au fost judecaţi o dată în trup după om, adică după ce au primit osânda pentru relele ce şi le-au făcut unii altora în viaţa din trup, "ca să trăiască după Dumnezeu cu duhul", adică cu sufletul. În acest scop au primit, chiar în iad fiind, predica cunoştinţei de Dumnezeu, dat fiind că Mântuitorul s-a pogorât la iad ca să mântuiască şi pe morţii care au crezut. Aşadar ca să înţelegem locul, îi vom da forma următoare: "şi morţilor s-a binevestit, care au fost o dată judecaţi cu trupul după om, ca să trăiască cu duhul după Dumnezeu".

Sau iarăşi poate numeşte "morţi" în înţeles tainic pe cei ce poartă în trup moartea lui Iisus, cărora li s-a dăruit cu adevărat dumnezeiasca Evanghelie prin fapte, dacă Evanghelia sădeşte renunţarea la viaţa trupească şi mărturisirea celei duhovniceşti. Aceştia sunt cei ce mor neîncetat după om, adică în ce priveşte viaţa omenească cu trupul din veacul acesta, şi trăiesc numai cu duhul după Dumnezeu, asemenea dumnezeiescului Apostol şi a celor ca el. Sunt cei ce nu mai trăiesc viaţa lor proprie, ci au pe Hristos trăind în ei numai după suflet. Astfel cei ce s-au făcut pe ei morţi faţă de veacul acesta pentru Dumnezeu, sunt judecaţi cu trupul, având de suportat strâmtorări, ponegriri, necazuri şi prigoane multe şi răbdând cu bucurie

nenumărate feluri de încercări.

Întrebarea 8

Sfântul Ioan zice: "Dumnezeu este lumină",[78] dar după aceea adaugă"' :"dacă umblăm în lumină, precum El însuşi este în lumină".[79] În ce înţeles spune despre Acelaşi aici că "este în lumină", ca ceva în altceva?

Răspuns

Dumnezeu, care este cu adevărat lumină după fiinţă, se face cu adevărat lumină în cei ce umblă în El prin virtuţi.[80] Precum lumina prin participare, cu alte cuvinte orice sfânt, ajunge prin iubirea de Dumnezeu de se află în lumina cea după fiinţă, tot aşa lumina cea după fiinţă primeşte iubirea de oameni să se afle în lumina cea după participare. Dacă aşadar ne aflăm prin virtute şi cunoştinţă în Dumnezeu, adică în lumină, şi Dumnezeu aflându-se ca lumină în noi, se află în lumină. Căci Dumnezeu care e lumina prin fire se află în noi care suntem lumină prin imitare, precum se află modelul in chipul care-i făcut după el.

Sau mai bine zis Dumnezeu şi Tatăl este lumină în lumină, întrucât se află în Fiul şi în Duhul Sfânt, nefiind alta şi altă lumină, ci una şi aceeaşi după fiinţă, luminând întreit după modul subzistenţei personale.

78 Ioan 1,5.

79 Ioan 1,7.

80 La capătul virtuţilor Dumnezeu ni se face evident ca lumină.

Întrebarea 9

În ce înţeles zice iarăşi Sfântul Ioan: "Fraţilor, acum suntem fii ai lui Dumnezeu şi nu s-a arătat încă ce vom fi?[81] *Şi ce vrea să spună Sfântul Pavel prin cuvintele: "Iar nouă ne-a descoperit Dumnezeu prin Duhul,căci Duhul toate le cercetează până şi adâncurile lui Dumnezeu?*[82] *Ce trebuie în sfârşit să înţelegem prin "aceea ce vom fi?"*

Răspuns

Sfântul Evanghelist Ioan spune că nu cunoaşte chipul îndumnezeirii viitoare a celor ce au devenit aici fii ai lui Dumnezeu prin virtuţile din credinţă, deoarece nu s-a arătat încă ipostasul văzut de sine stătător al bunurilor viitoare. "Căci aici umblăm prin credinţă, nu prin vedere".[83] Iar Sf. Pavel spune că a primit prin descoperire un semn dumnezeiesc spre care trebuie să alerge dacă vrea să dobândească bunurile viitoare, nu că ar cunoaşte însuşi chipul îndumnezeirii în temeiul acelui semn dumnezeiesc. De aceea zice limpede, tâlcuindu-se pe Sine: "Spre semn alerg, spre cununa chemării de sus"[84] Aceasta o face vrând să cunoască prin pătimire modul împlinirii în fapt a semnului dumnezeiesc, făcut lui cunoscut aici prin descoperire, adică a puterii îndumnezeitoare a celor învredniciţi. Deci Apostolii mărturisesc la fel, vădind acelaşi cuget în învăţăturile care par opuse, ca unii ce sunt mişcaţi de unul şi acelaşi Duh. Cel dintâi îşi mărturiseşte neştiinţa

81 Ioan 3, 2.
82 I Cor. 2, 10.
83 II Cor. 5, 7.
84 Filip 3, 14.

cu privire la chipul îndumnezeirii viitoare după har; al doilea vesteşte în chip măreţ ştirea despre semnul ce i-a fost descoperit. Că aceasta este socotinţa Sfântului Apostol ne-o mărturiseşte el însuşi prin toate dumnezeieştile sale cuvinte, spunând o dată că toată ştiinţa şi proorocia va înceta,[85] altă dată că vede cele viitoare ca prin oglindă şi ghicitură, dar va veni vremea când se va bucura de darul mare şi mai presus de înţelegere al vederii celor nădăjduite faţă către faţă; altă dată iarăşi mărturiseşte că din parte cunoaşte şi din parte prooroceşte şi în sfârşit altădată strigă cu tărie că va trebui să cunoască precum însuşi este cunoscut, întrucât nu cunoaşte încă cele ce va avea să le cunoască. Scurt vorbind, cuvântul Apostolului că atunci "când va veni ceea ce-i desăvârşit va înceta ceea ce este frântură",[86] socotesc că are acelaşi înţeles cu ceea ce spune Teologul: "nu s-a arătat încă ce vom fi ".

Întrebarea 10

Dacă "cel ce se teme nu e desăvârşit în iubire" cum "nu le lipseşte nimic celor ce se tem de El"?[87] Iar dacă nu le lipseşte nimic, sunt desăvârşiţi. Dar atunci cum nu e desăvârşit cel ce se teme?

Răspuns

Ordinea cea bună a Sf. Scripturi, care urmează rânduielii mântuitoare a duhului, deosebind treptele celor ce înaintează de la învălmăşeala din afară a patimilor spre

85 I Cor. 13, 9.

86 I Cor 13, 10.

87 I Ioan 4, 18; Ps. 34, 10.

unitatea divină, pe cei începători, care se află la porţile curţii dumnezeieşti a virtuţilor, i-a numit temători; pe cei ce au dobândit o deprindere măsurată a raţiunilor şi a chipurilor virtuţii i-a numit înaintaţi; iar pe cei care au ajuns prin cunoaştere la vârful însuşi al adevărului, care se face întrevăzut prin virtuţi, îi numeşte desăvârşiţi.

Aşadar nici cel ce se teme de Domnul, o dată ce s-a întors cu totul de la petrecerea veche în stricăciunea patimilor şi şi-a închinat din pricina temerii inima poruncilor dumnezeieşti, nu e lipsit de vreunul din bunurile care se cuvin începătorilor, chiar dacă n-a dobândit încă deprinderea nestrămutată a virtuţilor şi nu s-a făcut părtaş de înţelepciunea ce grăieşte din cei înţelepţi.[88] Dar nici înaintatul nu e lipsit de vreunul din bunurile ce aparţin treptei sale, chiar dacă nu a dobândit încă cunoştinţa lucrurilor dumnezeieşti care covârşeşte şi pe cei desăvârşiţi.

Şi iarăşi putem socoti ca temători pe cei ce se îndeletnicesc bărbăteşte cu înţelepciunea lucrătoare (filosofia practică) şi nu şi-au slobozit încă sufletul de frica şi de gândul viitoarelor judecăţi dumnezeieşti. Acestora pe de o parte nu le lipseşte nimic, cum zice fericitul David, o dată ce luptă pentru adevăr împotriva puterii duşmane. Totuşi, pe de altă parte, sunt lipsiţi de vederile tainice de care se împărtăşeşte mintea celor desăvârşiţi. Iar cei ce s-au învrednicit în chip tainic de cunoaşterea contemplativă a lui Dumnezeu (teologia contemplativă) şi şi-au făcut mintea curată de orice închipuire materială şi toată şi au făcut-o chip al frumuseţii dumnezeieşti prin imitarea aceleia, să socotim că sunt cei iubitori.

Nu le lipseşte aşadar, după fericitul David, nimic temătorilor întrucât sunt temători, chiar dacă nu are

88 1 Cor. 2, 6.

temătorul plinătatea şi desăvârşirea unirii mijlocite cu Cuvântul, aşa cum o au cei ce-L iubesc pe Domnul. Căci fiecare se bucură de desăvârşire "în rândul cetei sale",[89] după locul ce i-a fost rânduit, măcar că unul este mai presus decât altul, după calitatea şi mărimea vârstei duhovniceşti.

Dar odată ce ştim că temerea este îndoită, după cuvintele: "Temeţi-vă mai mult de cel ce poate să piardă şi trupul şi sufletul în gheenă",[90] şi "Temerea Domnului. este curată, rămânând în veacul veacului",[91] şi "Mare şi înfricoşat este peste toţi cei ce stau în jurul Lui",[92] trebuie să ne punem întrebarea cum desfiinţează iubirea temerea, dacă aceasta ţine în veacul veacului şi cum mai rămâne Dumnezeu înfricoşat în veacurile nesfârşite peste toţi cei din jurul Lui? Desigur, pentru că, după cum am spus, temerea fiind îndoită, una este curată şi alta necurată. Astfel temerea ce se naşte din aşteptarea pedepsei pentru greşeli, având drept pricină a naşterii sale păcatul, întrucât nu e curată nu va rămâne pentru totdeauna, ci va dispărea împreună cu păcatul, prin pocăinţă. Dar temerea curată, care stăruie întruna, chiar fără amintirea păcatelor, nu va înceta niciodată, fiindcă este fiinţială. Ea ţine oarecum de raportul lui Dumnezeu cu făptura, ca unul ce-şi face vădită tuturor mărirea Sa naturală care e mai presus de toată împărăţia şi puterea. Cel ce nu se teme aşadar de Dumnezeu ca judecător, dar îl venerează pentru slava covârşitoare a puterii Sale nemărginite, cu drept cuvânt nu are nici o lipsă, fiind desăvârşit în iubire, ca unul ce iubeşte pe Dumnezeu

89 I Cor. 15, 23

90 Mt. 10, 28.

91 Ps. 19, 10.

92 Ps. 89, 8.

cu sfiala şi cu evlavia care se cuvine. Acesta este cel ce a dobândit temerea care rămâne în veacul veacului şi nu va avea nici o lipsă niciodată.

Deci sunt de acord între ei Proorocul şi Evanghelistul, întrucât cel dintâi zice că nu sunt lipsiţi de nimic aceia care se tem de Domnul cu temere curată, iar cel de al doilea, că acela care se teme de El ca judecător, din pricina cunoştinţei sale întinate, nu este desăvârşit în iubire. În acest înţeles este Dumnezeu înfricoşat şi pentru toţi cei ce stau în jurul Lui, ca unul ce face să se amestece cu temere iubirea celor ce-L iubesc pe El şi ajung în preajma Lui. Căci iubirea care e despărţită de temere se schimba de cele mai multe ori în dispreţ, nefiind înfrânată de temere îndrăzneala care se naşte în chip firesc din ea. Ce înseamnează în sfârşit "în jurul Lui", vom înţelege în cele ce urmează.

Cel înconjurat are pe cei ce-L înconjoară şi înainte şi îndărăt şi de-a dreapta şi de-a stânga. Deoarece, prin urmare şi Domnul are pe cei ce-L înconjoară, vom înţelege pe cei dinapoi pe aceia care umblă fără greşeală pe urmele Domnului Dumnezeu prin împlinirea poruncilor, adică prin virtutea cu fapta; prin cei din stânga, pe aceia care au dobândit contemplaţia naturală în duh, împreună cu înţelegerea cucernică a judecăţilor. Căci zice despre înţelepciune Cartea Proverbelor: "Iar în stânga ei bogăţie şi slavă".[93] Prin cei din dreapta vom înţelege pe aceia care au primit cunoştinţa imaterială a celor inteligibile, liberă de închipuirile sensibile. Căci: "în dreapta ei, zice, anii vieţii".[94] În sfârşit pe cei dinainte, pe aceia care s-au învrednicit, pentru căldura iubirii covârşitoare a minţii faţă de frumuseţea dumnezeiască, de bucuria vederii faţă către faţă.

93 Prov. 3, 16.

94 Ibid.

Iar dacă există şi vreun alt înţeles mai mare şi mai înalt al acestora, desigur că îl puteţi singuri cuprinde atât voi cât şi dumnezeieşti bărbaţi asemeni vouă.[95]

Scolii

Temerea, zice, este de două feluri: una curată şi una necurată, deoarece şi oamenii, unii sunt păcătoşi, iar alţii drepţi. Drepţii păzesc în ei, prin curăţia şi neprihănirea conştiinţei temerea de Dumnezeu cea dintâi, cinstindu-l pentru măreţia covârşitoare a puterii Lui nesfârşite; iar păcătoşii aşteaptă de la El, prin temerea a doua, pedepsele pentru greşeli. Temerea curată rămâne pururea şi niciodată nu se şterge, după cuvântul: "Frica Domnului curată rămâne în veacul veacului". Iar temerea necurată se stinge şi trece, dispărând prin pocăinţă. Drept aceea Apostolul spunând de cel ce se teme că nu e desăvârşit în iubire, are în vedere temerea care nu e curată, iar Proorocul spunând că nu sunt lipsiţi de nimic cei ce se tem de Domnul, are în vedere temerea curată.

Întrebarea 11

Care a fost starea dintâi a îngerilor, pe care n-au păzit-o şi care a fost locuinţa, pe care au părăsit-o? Ce sunt apoi lanţurile veşnice şi ce este întunericul sub care sunt ţinuţi? În sfârşit ce vor păţi la judecata zilei celei mari?[96]

95 In acest Răspuns urcuşul duhovnicesc este împărţit odată în trei trepte (începători, înaintaţi, desăvârşiţi), altădată în două trepte (activi, contemplativi) şi la urmă în patru trepte (împlinirea poruncilor, contemplarea naturii, contemplarea celor inteligibile, vederea lui Dumnezeu).

96 Iuda 6.

Răspuns

Înţelesul exact al acestora e rezervat numai celor cu înţelegere apostolică,[97] celor care au primit nemijlocit de la Cuvântul cunoştinţa nemincinoasă despre făpturi şi despre cârmuirea cea bună şi cea dreaptă a lor prin Providenţă, ca unii ce n-au lăsat nici un perete de piedică între mintea lor şi Cuvântul, în ce mă priveşte pe mine, care mă aflu jos de tot şi am multe stavile care împiedică trecerea Cuvântului spre mine, socotesc că starea dintâi a îngerilor, pe care n-au păzit-o, este poate raţiunea după care au fost creaţi, sau puterea naturală dată lor spre îndumnezeirea cea după har, sau iarăşi poate, treapta stării lor după demnitatea harului. Iar locuinţa este sau cerul, sau înţelepciunea pe temeiul deprinderii cu bunurile mai presus de înţelegere, în care au fost destinaţi să petreacă, dat fiind că Scriptura obişnuieşte să numească înţelepciunea şi "casă".[98] Dar mai poate fi şi supravegherea cu care îşi păzeau bunurile naturale şi câştigate ale îndumnezeirii preacurate, pe care au părăsit-o prin răzvrătire (tiranie). Lanţurile veşnice sunt nemişcarea totală şi continuă a voii lor spre bine, din care pricină niciodată nu vor avea parte de iertarea lui Dumnezeu;[99] sau puterea care îi împiedică, potrivit Providenţei lui Dumnezeu şi pentru mântuirea noastră, în turbarea lor împotriva noastră, neângăduindu-le să-şi ducă la capăt meşteşugurile răutăţii lor împotriva noastră. Iar întunericul este ignorarea

97 Cei cu înţelegere apostolică sunt cei de pe treapta cea mai înaltă, a contemplativului. Mai jos de ei sunt învăţăceii. Iar şi mai jos credincioşii simpli.

98 Prov. 9, 1.

99 In acest sens nici păcătoşii în iad nu se mai pot îndrepta.

totală şi deplină a harului dumnezeiesc, ignoranţă de care fiind străbătuţi prin buna plăcere a voii lor, nu se pot bucura de primirea fericită şi prea strălucită a luminii celei atotcurate, cheltuindu-şi toată puterea cugetării dată lor după fire în preocuparea cu nimicul. În sfârşit, ce vor păţi în ziua înfricoşată a judecăţii, numai Dreptul Judecător o ştie, care va da fiecăruia răsplata cea dreaptă după vrednicie şi va împărţi după măsura răutăţii felul osândei hotărând cu dreptate soarta cuvenită fiecăruia pentru veacurile nesfârşite, potrivit cu judecăţile Lui cele bune.

Întrebarea 12

Ce este cămaşa mânjită de trup?[100]

Răspuns

Cămaşa mânjită este viaţa întinată de multele greşeli ale patimilor trupului. Căci fiecare om se străvede ca dintr-o haină din purtarea lui în viaţă, fie că e drept, fie nedrept. Cel dintâi are viaţa virtuoasă ca o cămaşă curată, celălalt îşi face viaţa mânjită prin faptele rele. Sau poate şi mai bine, cămaşa mânjită de trup este deprinderea şi dispoziţia conştiinţei care dă sufletului o anumită formă prin amintirile lăsate de imboldurile şi faptele rele pornite din trup. Această deprindere văzând-o sufletul ca pe o cămaşă mereu în jurul său, se umple de putoarea patimilor. Căci precum din virtuţile ţesute întreolaltă ne face Duhul o cămaşă frumoasă şi cinstită a nestricăciunii, la fel din patimile ţesute întreolaltă ne face trupul o cămaşă necurată şi mânjită, care arată prin ea sufletul, după ce i-a dat o altă

100 Iuda, 23.

formă şi un alt chip decât cel dumnezeiesc.

Întrebarea 13

Ce înseamnă: "Cele nevăzute ale lui Dumnezeu de la întemeierea lumii din făpturi fiind înţelese se văd, veşnica Lui putere şi dumnezeire?" [101] *Care sunt cele nevăzute ale lui Dumnezeu şi care este veşnica Lui putere şi dumnezeire?*

Răspuns

E vorba de raţiunile lucrurilor, întocmite dinainte de veacuri de Dumnezeu, precum însuşi a ştiut, raţiuni pe care sfinţii bărbaţi au obiceiul să le numească şi "bune voiri".[102]Acestea, fiind nevăzute, se văd prin înţelegere din făpturi. Căci toate făpturile lui Dumnezeu, contemplate de noi prin fire, cu ajutorul cuvenitei ştiinţe şi cunoştinţe, ne vestesc în chip ascuns raţiunile după care s-au făcut şi ne descoperă prin ele scopul aşezat de Dumnezeu în fiecare făptură, în acest înţeles şi: "Cerurile spun mărirea lui Dumnezeu şi facerea mâinilor Lui o vesteşte tăria".[103] Iar veşnica putere şi îndumnezeire este Providenţa care ţine lucrurile laolaltă şi lucrarea de îndumnezeire a celor susţinute de Providenţă.

Sau poate cele nevăzute ale lui Dumnezeu nu sunt

101 Rom. 1, 20.

102 In Ambigua Sf. Maxim spune de Dionisie Areopagitul şi de ucenicii lui Panten din Alexandria că numeşte aceste raţiuni „voiri dumnezeieşti" (P.G. 91, 1085).

103 Ps. 18, 2.

altceva decât veşnica Lui putere şi îndumnezeire, care au ca vestitori plini de lumină măreţiile minunate ale celor create. Căci precum privind la cele ce sunt credem în Dumnezeu cel ce este cu adevărat, la fel din deosebirea fiinţială în genuri a celor ce sunt cunoaştem înţelepciunea subzistentă a Lui, pe care o are după fiinţă şi care susţine lucrurile. Şi iarăşi din mişcarea fiinţială a făpturilor, potrivit genului lor, cunoaştem viaţa subzistentă a Lui, pe care o are după fiinţă şi care împlineşte cele ce sunt.[104] Din contemplarea înţeleaptă a creaţiunii, desprindem raţiunea care ne luminează cu privire la Sf. Treime, adică la Tatăl, la Fiul şi la Duhul Sfânt (1), Căci veşnica putere a lui Dumnezeu este Cuvântul cel de o fiinţă cu El, iar veşnica dumnezeire este Duhul Sfânt. Osândiţi sunt aşadar cei ce n-au cunoscut din contemplarea lucrurilor cauza lor şi cele proprii cauzei după fire, adică puterea şi dumnezeirea. Căci însăşi zidirea îşi strigă prin făpturile din ea şi îşi vesteşte celor ce pot să audă cu mintea cauza sa, preamărind-o în chip întreit, descoperind adică pe Dumnezeu şi Tatăl şi puterea Lui negrăită şi dumnezeirea, sau pe Fiul Său cel Unul născut şi pe Duhul cel Sfânt. Acestea sunt cele nevăzute ale lui Dumnezeu, văzute prin înţelegerea de la întemeierea lumii.

Scolie

1. Din lucruri, zice, cunoaştem cauza lucrurilor şi din deosebirea lucrurilor desprindem înţelepciunea

104 Aici existenţa făpturilor este considerată drept chip al Tatălui, minunata lor organizare ca o unitate în varietate drept chip al înţelepciunii ipostatice, adică al Fiului, iar mişcarea sau viaţa lor drept chip al Duhului Sfânt, în cele trei aspecte ale lumii se oglindesc şi lucrează cele trei persoane ale Sf. Treimi.

ipostatică a Celui ce este. Iar din mişcarea naturală, a lucrurilor aflăm viaţa ipostatică a Celui ce este, adică puterea de viaţă făcătoare a lucrurilor, sau pe Duhul Sfânt.

Întrebarea 14

Ce *înseamnă: "Şi s-au închinat şi au slujit făpturii în loc să se închine Făcătorului?"*[105] *Ce este închinarea (σέβας) si ce este slujirea (λατρεία)?*

Răspuns

Închinarea este cinstirea cu credinţă a lui Dumnezeu, iar slujirea este servirea prin fapte. Această închinare adică credinţa, mutând-o oamenii spre făptură, au cinstit-o pe ea în loc să cinstească pe Făcătorul, crezând dracilor, cărora le-au şi slujit, servindu-le prin faptele lor rele. Noi, însă, cinstind pe Dumnezeu prin credinţa în El, să ne silim să-I aducem şi slujire curată, iar aceasta este viaţa desăvârşită prin virtuţi.[106]

Întrebarea 15

Ce înseamnă: "Duhul Tău cel fără stricăciune este întru toate. De aceea pedepseşti cu măsură pe cei ce cad"?[107] *Dacă e vorba de Duhul Sfânt, cum "nu va intra înţelepciunea în inima cea nesocotită, nici va locui în trupul cel supus*

105 Rom. 1, 25.

106 Viaţa virtuoasă este o treaptă mai înaltă faţă de credinţă. Credinţa simplă e treapta întâi, viaţa virtuoasă a doua, contemplarea a treia.

107 Înt. Sol. 12, 1-2.

păcatelor"?[108] *Am notat aceasta fiindcă s-a spus simplu: "în toate".*

Răspuns

Duhul Sfânt nu e absent din nici o făptură şi mai ales de cele ce s-au învrednicit de raţiune. El o susţine în existenţă pe fiecare, întrucât Dumnezeu şi Duhul lui Dumnezeu se află, prin puterea providenţiatoare, în toate. Şi El mişcă raţiunea naturală din fiecare,[109] iar prin aceasta aduce la cunoştinţa faptelor săvârşite greşit, împotriva rânduielii firii, pe cel în stare să simtă, adică pe cel ce are voinţa dispusă spre primirea gândurilor drepte ale firii.[110] Căci se întâmplă să aflăm şi dintre barbari şi nomazi mulţi care duc o viaţă de fapte bune şi resping legile sălbatice care stăpâneau o dată cu ei. Astfel se poate spune în chip general că în toţi, este Duhul Sfânt.

Într-un chip deosebit însă şi în alt înţeles se afla în toţi aceia care trăiau sub lege. În ei susţinea legea şi le vestea tainele viitoare, trezind în ei conştiinţa călcării

108 Int. Sol. 1,4.

109 Aici, ca şi în Răsp. 13, se arată legătura strânsă şi în acelaşi timp deosebirea dintre Dumnezeu-Cuvântul şi dintre Duhul Sfânt: E acelaşi raport ca între "raţiunea naturală" din om şi "puterea care o mişcă". "Raţiunea naturală" se poate întuneca prin patimi, poate luneca din judecata ei obiectivă. Duhul prin energia Sa o poate mişca, o poate activa şi prin aceasta trezeşte conştiinţa, când o faptă săvârşită n-a fost în conformitate cu ea. Lumea oglindeşte chiar în stata ei naturală atât pe Dumnezeu-Cuvântul, cât şi pe Duhul Sfânt în aspectul ei raţional şi dinamic, strâns unite.

110 Dar conştiinţa e înăbuşită când voinţa se află într-o dispoziţie contrară firii. Despre conformitatea sau neconformitatea dispoziţiei voinţei cu raţiunea firii, a se vedea în "Tâlcuirea la Tatăl Nostru", Filocalia Română,vol. II, p. 279.

poruncilor şi ştiinţa despre desăvârşirea viitoare în Hristos. De aceea aflăm şi dintre aceştia mulţi, care, părăsind slujirea veche şi închisă în umbre s-au mutat cu bucurie spre cea nouă şi tainică.

Dar pe lângă modurile amintite mai sus, se mai află în alt chip în toţi aceia care au moştenit prin credinţă numele cu adevărat dumnezeiesc şi îndumnezeitor al lui Hristos. În aceştia se află nu numai ca acela ce-i susţine şi le mişcă, prin Providenţă, raţiunea naturală, apoi ca acela ce le descoperă călcarea poruncilor şi păzirea lor şi le vesteşte desăvârşirea viitoare cea întru Hristos, ci şi ca acela ce zideşte în ei înfierea cea după har, dăruită prin credinţă. Dar ca dătător de înţelepciune e numai în aceia, care şi-au curăţit sufletul şi trupul prin deprinderea în împlinirea întocmai a poruncilor. Întru aceştia petrece ca întru ai Săi, prin cunoştinţa simplă şi nematerială ce le-o împărtăşeşte, întipărind în mintea lor preacuratele şi negrăitele înţelesuri, care îi ridică la îndumnezeire.[111]

Aşadar în chipul cel mai general se află în toţi, întrucât îi susţine şi îi providenţiază pe toţi şi mişcă germenii naturali din toţi; într-un chip deosebit se află în cei de sub lege, întrucât le face cunoscută călcarea poruncilor şi le limpezeşte făgăduinţa prevestită a lui Hristos; în sfârşit, pe lângă chipurile amintite, se mai află în alt chip în toţi cei ce urmează lui Hristos, ca făcător al înfierii. Ca dătător de înţelepciune însă nu este în nici unul din cei amintiţi înainte în chip general, ci numai în cei chibzuiţi, care s-au făcut

111 Infierea cea după har, dăruită prin credinţă o au toţi credincioşii. E prima treaptă a vieţii în Hristos. Dar la înţelepciune, la cunoaşterea simplă, unitară şi mai presus de înţelegere, se ajunge numai după curăţirea de patimi şi dobândirea virtuţilor. E treapta cea mai înaltă a urcuşului duhovnicesc.

Vrednici de sălăşluirea lui îndumnezeitoare printr-o viaţă după voia lui Dumnezeu. Căci tot cel ce nu împlineşte voia lui Dumnezeu chiar dacă e credincios, are inima sa nesocotită drept laborator de gânduri rele, iar trupul e supus păcatelor, ca unul ce-i stăpânit pururea de murdăriile patimilor.

Întrebarea 16

Ce înseamnă: "viţelul turnat"' şi de ce i se spune "viţel" la singular, ca îndată după aceea să se spună la plural: "aceştia sunt Dumnezeii tăi Israile"? Şi ce înseamnă că l-au sfărâmat şi l-au risipit sub apă? Ce sunt apoi cerceii şi celelalte podoabe?[112]

Răspuns

Mintea ieşită, asemenea lui Israil, din Egiptul păcatului, având în sine închipuirea care a ieşit împreună cu ea din rătăcirea păcatului, ca pe nişte întipăriri lăsate de răutate în cugetare,[113] îndată ce e părăsită puţin, din negrija ei, de discernământul raţiunii, ca odinioară Israil de Moise, dă fiinţă, ca un viţel, deprinderii nesocotite (iraţionale), care e maica tuturor patimilor. Adunând anume ca pe nişte cercei raţiunile cu privire la Dumnezeu, desprinse în chip natural

112 Exod 32, 4; 32, 20; 32, 2.

113 Inchipuirea (φαντασία) aceasta e imaginaţia, care e înrâurită în lucrarea ei de întipăririle ce şi le-au lăsat în ea vechile păcate. Imaginaţia la omul cu o experienţă în urma lui nu mai e o putere neutră, ci totdeauna e influenţată, e determinată în închipuirile ce şi le plăsmuieşte de faptele ce le-a săvârşit şi de imaginile ce le-a avut, chiar dacă acestea nu se mai mişcă în conştiinţă, ci s-au scufundat în subconştient.

din înţelegerea cucernică a lucrurilor, şi ca pe nişte salbe opiniile cuvenite despre lucruri care s-au născut în ea din contemplarea naturală, şi ca pe nişte brăţări de mâini lucrările naturale ale virtuţilor, le topeşte în cuptor, adică în fierberea aprinsă a mâniei şi a dispoziţiei pătimaşe a poftei. Apoi folosind închipuirea şi forma păcatului rămasă de mai înainte în cugetare, care prin lucrarea ei este pururea împrăştiată şi împrăştie împreună cu sine şi mintea ocupată de ea, care desparte cu alte cuvinte mintea de identitatea unitară cu adevărul ei şi o risipeşte în multe şi nestatornice păreri şi închipuiri cu privire la lucruri ce nu există, dă fiinţă deprinderii celei nesocotite. Pe această deprindere o sfărâmă şi o risipeşte sub apă, venirea lui Dumnezeu Cuvântul, subţiind prin fineţea contemplaţiei grosimea cugetării îndreptată, din pricina patimilor, spre suprafaţa celor sensibile. Tot această venire a Cuvântului face să se aleagă puterile (facultăţile naturale), din confuzia şi schimbarea întreolaltă în care le-a aruncat patima, readucându-le iarăşi la principiul propriu al raţiunilor lor. Căci aceasta îmi pare că se înţelege prin "a risipi sub apă". Tâlcuirea noastră a prezentat în aceste cuvinte pe scurt tot înţelesul celor istorisite în locul de mai sus. Ca să devină însă locul mai limpede, să privim, dacă se poate, fiecare parte a lui într-un chip mai determinat.

"Viţelul turnat" este deci amestecarea şi confuzia puterilor naturale întreolaltă, sau mai bine zis împreunarea lor pătimaşă şi nesocotită, care dă naştere lucrării nesocotite a patimilor contrare firii. Iar viţelul este unul, pentru că una este deprinderea răutăţii cea împrăştiată în multe chipuri ale păcatului. Şi este "viţel pentru robusteţea şi rezistenţa la lucru, pentru caracterul ei grosolan şi pentru uşurinţa de a digera şi născoci, întrucât îşi rumegă afecţiunea păcătoasă

faţă de patimi. Iar "turnat" este, deoarece deprinderea patimilor şi făptuirea lor se modelează după chipul nălucirii păcătoase rămasă de mai înainte în cugetare. Pluralul "aceştia sunt dumnezeii tăi" e folosit din pricină că păcatul este prin fire împrăştiat şi nestatornic, atotfelurit şi împărţit. Căci dacă binele prin fire uneşte şi susţine la un loc cele dezbinate, răul dezbină şi corupe cele unite, în sfârşit cerceii sunt raţiunile cu privire la Dumnezeu, care răsar în chip firesc în minte din înţelegerea cucernică a lucrurilor; iar salbele sunt opiniile drepte despre lucruri în temeiul contemplaţiei, precum brăţările sunt lucrarea virtuţilor cu fapta.

Sau iarăşi: cerceii sunt raţiunea înnăscută, căci urechea este simbolul raţiunii. Salba este facultatea mâniei, grumazul este chipul înălţării şi al tiraniei. Brăţările sunt pofta arătată prin fapta dornică de plăcere. Toate acestea, după înţelesul dat fiecăreia, aprinzându-le mintea în focul patimilor, dau naştere deprinderii nesocotite şi nebuneşti a neştiinţei, care e maica tuturor păcatelor. Pe aceasta o subţiază mintea atunci când, scrutând prin cugetare grosimea patimii îndreptată prin simţire spre suprafaţa lucrurilor, desface amestecarea pătimaşă a elementelor care o constituie, readucând pe fiecare la propriul său principiu, în felul acesta risipeşte sub apă, adică aduce sub cunoştinţa adevărului, elementele separate şi slobozite din reaua împletire şi amestecare întreolaltă.

Ca să aduc o pildă, orice patimă e o împletire dintr-un lucru supus simţurilor, dintr-o simţire (lucrare a simţului: percepţie) şi dintr-o putere (facultate) naturală, cum este mânia, sau pofta, sau raţiunea, abătute de la ceea ce e potrivit cu firea. Dacă aşadar mintea vede ţinta acestei amestecări a lucrului sensibil, a simţirii şi puterii naturale, şi

văzând poate să readucă, prin separare, pe fiecare dintre ele la raţiunea ei firească şi să contemple lucrul sensibil în sine, fără să provoace afecţiunea simţirii faţă de el, iar simţirea slobodă de robia acelui lucru sensibil şi să zicem pofta sau alta din puterile naturale, fără dispoziţia pătimaşă faţă de acea simţire sau lucru sensibil, cum de pilda o anumită mişcare a patimii face să devină o privire, a subţiat grosimea viţelului, adică alcătuirea oricărei patimi şi a împrăştiat-o sub apa cunoştinţei, făcând să dispară cu totul chiar şi simpla închipuire a patimilor, prin restabilirea lucrurilor care o alcătuiesc în rostul lor cel firesc.[114] Fie deci ca şi noi, subţiind viţelul turnat, să-l facem să piară din suflet, ca acesta să păstreze neştirbit numai chipul dumnezeiesc, neântinat de nimic din cele din afară. Iar adaosul: "şi cu apa aceea a adăpat pe fiii lui Israil" arată învăţătura curăţitoare de patimi, pe care o dă ucenicilor cel ce îi învaţă pe ei.

Întrebarea 17

Dacă Dumnezeu a trimis pe Moise în Egipt, de ce căuta îngerul lui Dumnezeu să ucidă pe cel trimis de

114 Ideea e luată de la Evagrie (Capete despre deosebirea patimilor şi a gândurilor, Filocalia, trad. rom. vol. I, pag. 63). Evagrie desface patima iubirii de bani în: a) aurul însuşi b) sensul lui, c) mintea care l-aprimit, şi d) în plăcerea vrăjmaşă care leagă mintea de el. La Sf. Maxim împărţirea e mai psihologică:

a) obiect, b) percepţie şi c) o facultate naturală abătută de la lucrarea ei firească, care exprimă punctele c) şi d) ale lui Evagrie. Prin c) Sf. Maxim ne dă şi o explicare a ceea ce e patima în sine, ceea ce Evagrie nu face, mulţumindu-se să o indice prin "plăcerea vrăjmaşă".

Dumnezeu? Căci desigur l-ar fi ucis dacă nu s-ar fi grăbit femeia sa să taie pruncul împrejur, oprind prin aceasta pornirea îngerului. Şi dacă era necesară tăierea împrejur a copilului, de ce nu i-a poruncit Dumnezeu cu blândeţe să facă aceasta înainte de a-l fi trimis? În sfârşit, dacă era o greşeală, de ce nu l-a sfătuit îngerul cel bun cu blândeţe pe cel trimis de Dumnezeu la o astfel de slujbă?[115]

Răspuns

Cel ce cercetează cu frica lui Dumnezeu înţelesul locurilor grele ale Scripturii şi nu ridică acoperământul literii de pe duh decât pentru slava lui Dumnezeu, "va afla toate înaintea sa",[116] după Cuvântul înţelepciunii, negăsindu-se nimic care să împiedice înaintarea fără greş a înţelegerii spre cele dumnezeieşti. Vom lăsa deci istoria, care din punct de vedere trupesc s-a împlinit încă de pe vremea lui Moise, şi vom înţelege cu ochii minţii sensul ei duhovnicesc, care se înfăptuieşte neîncetat şi din ce se înfăptuieşte mai mult, e tot mai viu.

Pustiul din care e trimis Moise în Egipt spre a scoate din el pe fiii lui Israel sau firea omenească, sau lumea aceasta, sau deprinderea, lipsită de patimi, în ura din acestea aflându-se mintea după ce a dobândit cunoştinţa lucrurilor prin contemplaţie, primeşte din adâncul inimii de la Dumnezeu îndemnul ascuns şi tainic să scoată din Egipt, adică din trup şi din simţire, ca pe nişte Israeliteni, înţelesurile dumnezeieşti ale lucrurilor, ca să nu se mai ostenească acestea prosteşte în frământarea lutului, adică a patimilor trupului. Încredinţată cu această slujbă

115 Exod 4, 24.

116 Proverbe 8, 9.

dumnezeiască, mintea porneşte, împreună cu înţelepciunea, care este unită cu ea, prin cunoştinţă, întocmai ca o soţie,[117] şi cu chipul purtărilor alese, sau cu gândul de bun neam, născut din ea, pe calea virtuţilor. Calea aceasta nu îngăduie nici o oprire celor ce merg pe ea, ci aceştia trebuie să înainteze necontenit şi întins spre ţinta sufletului, adică spre cununa chemării de sus. Căci oprirea pe cale virtuţii este începutul păcatului, deoarece mintea se ocupă atunci pătimaş cu vreunul din lucrurile materiale, care stau pe amândouă părţile drumului şi face chipul şi gândul curat şi tăiat împrejur al purtării evlavioase, netăiat împrejur şi întinat. Când deci se opreşte, vede îndată prin conştiinţă, raţiunea[118] mustrătoare, ca pe un înger, ameninţând-o cu

117 In greceşte mintea e de genul masculin, iar înţelepciunea de genul feminin (νους, σοφία), deci e potrivit să fie înţelese ca soţ şi soţie.

118 In greceşte raţiunea e de genul masculin (λόγος). Ea e raţiunea din noi, care e un vestitor (un înger) al voii lui Dumnezeu. Raţiunea lunecă din poziţia ei obiectivă când omul se predă păcatului, făurindu-i argumente pentru faptele păcătoase. Dar la început, când apare ispita, raţiunea încă îşi împlineşte rolul ei de-a arăta caracterul mincinos al faptei spre care vrea să atragă ispita pe om. Acest moment e descris aici. Oprirea din înaintarea în virtute încă nu e o cădere în păcat, dar e o clipă de ezitare, de care e foarte aproape primejdia căderii, în virtute trebuie să se meargă tot înainte. Orice ezitare e primejdioasă. O prelungire a ei duce sigur la păcat. Dar nu numai în această clipă de ezitare vesteşte raţiunea adevărul ce trebuie făptuit, ci şi după ce a căzut omul în păcat şi raţiunea a lunecat la rolul de făuritoare de argumente în slujba păcatului, în mod ascuns ea mai continuă cu o parte a ei să vestească adevărul. E un fel de dedublare a raţiunii. La suprafaţă ea susţine gălăgois minciuna păcatului, dar în ascuns ea protestează mai mult sau mai puţin perceptibil, împotriva minciunii. Raţiunea are în amândouă aceste cazuri forma conştiinţei. Căci e fapt că şi conştiinţa are un element raţional în ea. Nici conştiinţa nu trebuie concepută ca o mişcare oarbă, nici raţiunea ca o funcţiune pur teoretică. Conştiinţa e raţională şi raţiunea e putere morală, e însăşi mişcarea de protest a firii noastre raţionale împotriva

moartea mărturisind că pricina ameninţării este oprirea pe cale virtuţii, oprire care face gândul netăiat împrejur. Înţelepciunea, soţia minţii, o împacă, tăind cu o piatră (cu raţiunea credinţei), ca şi Sefora, nălucirea materială ivită în gândul-copil şi usucă toată amintirea vieţii după simţuri. Căci zice: "Şi s-a oprit sângele tăierii împrejur a copilului", adică a încetat viaţa pătimaşă şi nălucirea şi mişcarea ei, după ce gândul întinat a fost curăţit de către înţelepciunea credinţei. După această curăţire încetează, întocmai ca un înger, şi raţiunea de-a mai lovi prin conştiinţă mintea care păcătuieşte şi de a-i mai osândi orice gând care se mişcă altfel de cum trebuie. Căci calea virtuţilor e într-adevăr plină de mulţi sfinţi îngeri, care fac lucrătoare fiecare virtute după felul ei, adică de multe raţiuni şi moduri de lucrare,[119] ca şi de îngeri nevăzuţi, care ne ajută la cele bune şi mişcă în noi aceste raţiuni.[120]

Cuvântul Sf. Scripturi înfăţişază în chip minunat totdeauna înţelesurile spirituale înaintea întâmplărilor istorisite, celor care au dobândit vederea sănătoasă a

iraţionalităţii şi minciunii păcatului. Dar mişcarea de protest a raţiunii e trezită şi de Duhul Sfânt, cum am văzut în Răsp. 15, iar din Răspunsul de faţă, rezultă că şi îngerii propriu-zis mişcă raţiunea noastră.

119 Fiecare poruncă sau virtute îşi are raţiunea ei, ca rază a Logosului divin. Dar raţiunea aceasta e luată la cunoştinţă de raţiunea cea una din noi, care primeşte astfel diferite forme. De fiecare dată raţiunea din noi se armonizează cu raţiunea dintr-o poruncă şi pledează pentru ea. Astfel sunt multe raţiuni şi totuşi una.

120 Raţiunea din noi e mişcată cu adevărat de un înger, ca să revină la judecata ei dreaptă după ce a căzut în păcat. Sau raţiunea fiecărui lucru e impusă raţiunii noastre, când aceasta s-a despărţit de aceea prin păcat, de un înger. Şi atunci de fapt prin mişcările cele juste ale raţiunii sau ale conştiinţei noastre, se manifestă bunăvoinţa unui înger faţă de noi.

sufletului şi nu bârfesc pe Dumnezeu sau pe sfinţii Lui îngeri. Căci Moise când a fost trimis de Dumnezeu, n-a avut, după înţelesul spiritual al Scripturii, vreun fiu sau vreun gând netăiat împrejur. Căci altfel i-ar fi poruncit Dumnezeu mai întâi să-l taie împrejur şi apoi l-ar fi trimis. Nici n-a arătat îngerul cruzime, vestindu-i lui Moise că ar putea muri din pricina greşelii de a se fi oprit din drumul virtuţilor, căci de fapt oprirea pe drumul virtuţilor i-ar fi putut aduce lui Moise moartea. Privind adică mai atent la această istorie, veţi afla limpede că nu la începutul, nici la mijlocul, nici la sfârşitul drumului, ci "la un popas" l-a întâmpinat îngerul şi l-a ameninţat cu moartea pentru greşeala săvârşită în cuget din nebăgare de seamă. Deci dacă nu s-ar fi oprit din drum şi n-ar fi întrerupt călătoria, n-ar fi fost mustrat, primind prin înger ameninţarea pentru netăierea împrejur a copilului. Să rugăm şi noi pe Dumnezeu, dacă suntem pe calea poruncilor, ca la orice călcare să nu înceteze a ne trimite, ca pe un înger, raţiunea care să ne ameninţe în conştiinţă cu moartea din pricina greşelii, ca, trezindu-ne la simţire, să învăţăm să tăiem prin înţelepciunea înnăscută ca pe o netăiere împrejur, necurăţirea patimilor care s-a lipit de noi pe drumul vieţii, din negrijă.[121]

121 In general după Sf. Maxim viaţa în virtute e concepută dinamic. Virtutea pretinde o mişcare continuă a firii în sus. Dimpotrivă păcatul e oprire şi apoi rostogolire în jos. Virtutea cere un efort continuu, chiar dacă am vrea numai să o menţinem la acelaşi grad. Dar nimeni nu se poate menţine la acelaşi grad de virtute, ci sau sporeşte în ea, sau cade. Simpla încetare din înaintare, înseamnă, ca slăbire a efortului propriu vieţii virtuoase, cădere.

Un al doilea lucru ce trebuie remarcat e că viaţa virtuoasă pe de-o parte e singura viaţă conformă cu firea, "cum trebuie", pe de alta că ea nu e posibilă fără ajutorul îngerilor. Deci o separaţie netă între

Întrebarea 18

Dacă "făcătorii legii se vor îndrepta",[122] *după Apostol cum spune iarăşi: "câţi vă îndreptaţi din lege, aţi căzut din har?*[123]

Răspuns

Nu simplu făcătorii legii se vor îndrepta, ci aceia care împlinesc legea duhovnicească, înţeleasă duhovniceşte, aşadar aceia care împlinesc legea duhovnicească, după omul dinlăuntru, în duh. Numai aceştia se vor îndrepta, pentru că numai aceştia nu cad din har, întrucât cuvântul străbate până în adâncul sufletului lor, datorită faptului că e curat. Cei ce slujesc însă legii trupeşte, după partea din afară a ei, cad cu siguranţă din harul dumnezeiesc, pentru că nu cunosc desăvârşirea legii duhovniceşti, care curăţă mintea prin har de toată întinăciunea, precum nu cunosc nici ţinta (sfârşitul) legii, care este Hristos.

Întrebarea 19

Ce *înseamnă: "Câţi au greşit fără să aibă legea, fără lege vor şi pieri; iar câţi au păcătuit cu legea în faţă, după lege se vor judeca"?*[124] *Şi cum zice iarăşi tot acela: "Când va judeca Dumnezeu cele ascunse ale oamenilor după Evanghelia mea, prin Iisus Hristos"?*[125] *Dacă, se vor judeca*

natură şi har nu e deloc posibilă.

122 Rom. 2, 13.

123 Gal. 5, 14.

124 Rom. 2, 12.

125 Rom. 2, 16.

după lege, cum se vor judeca prin Iisus Hristos?

Răspuns

Iisus Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu, ca Ziditor al tuturor, a făcut şi legea naturală. Iar ca Providenţiator şi Dătător al legii, a dat desigur atât legea scrisă în litere, cât şi legea duhului, adică a harului. "Căci sfârşitul legii", adică al legii scrise, înţeleasă duhovniceşte, "este Hristos".[126] Dacă deci în Hristos, ca ziditor, ca Providenţiator şi Dătător de lege şi ca Răscumpărător, se adună şi legea naturală şi cea scrisă şi cea a harului, se adevereşte cuvântul dumnezeiescului Apostol că Dumnezeu va judeca cele ascunse ale oamenilor după Evanghelia Lui, adică după ceea ce li se binevesteşte. Dar aceasta nu înseamnă altceva decât că le va judeca prin Iisus Hristos, Cuvântul Său cel unul născut după fiinţă, întrucât prin El se află sălăşluit în toţi şi pe unii îi mustră, pe alţii îi laudă după merit; iar celor ce au vieţuit după fire, după lege şi după har, le dăruieşte prin Cuvântul cel negrăit şi unul născut, care există după fiinţă împreună cu El, cete de care sunt vrednici. Căci Cuvântul dumnezeiesc este Făcătorul a toată firea, la toată legea, treapta şi rânduiala, si Judecătorul celor ce vieţuiesc după fire, după lege, după treapta lor şi după rânduială. Pentru că fără Cuvântul care o promulgă, nu este lege. Fie deci că e judecat cineva după lege, prin Hristos va fi judecat; fie fără lege, iarăşi va fi judecat prin El. Căci Cuvântul ca Ziditor este începutul, mijlocul şi sfârşitul tuturor celor ce sunt, se cugetă şi se numesc.[127]

126 Rom. 10, 4.

127 Dumnezeu Cuvîntul e ca început Făcătorul tuturor, ca mijloc, rânduiala după care şi puterea prin care se mişcă şi se dezvoltă toate,

Întrebarea 20

Ce *înseamnă smochinul din Evanghelie, care e blestemat să se usuce fără nici un motiv întemeiat la aparentă?*[128] *Şi ce înseamnă acea neînfrânată foame, care cere înainte de vreme roadă. Ce rost are, în sfârşit, blestemul unui lucru fără simţire?*

Răspuns

Dumnezeu Cuvântul, care toate le chiverniseşte cu înţelepciune în vederea mântuirii oamenilor, a povăţuit mai înainte firea prin lege, întrucât aceasta încuviinţa o slujire mai trupească a lui Dumnezeu. Căci nu putea firea să primească atunci Adevărul gol, fără acoperămintele tipurilor, din pricina neştiinţei şi a înstrăinării ce s-a născut în ea faţă de originalul lucrurilor dumnezeieşti. Pe urmă a venit la noi în chip descoperit El însuşi făcându-se om prin îmbrăcarea trupului străbătut de suflet mintal şi raţional, şi a strămutat firea la slujirea imaterială prin cunoştinţa în duh. Arătându-se deci Adevărul în viaţă, Dumnezeu Cuvântul n-a mai voit să aibă stăpânire umbra, al cărei chip era smochinul. De aceea zice: "Venind iarăşi din Betania la Ierusalim", adică după ce-şi dăruise lumii prezenţa ascunsă în chipul şi umbra legii, a venit încă o dată la firea omenească prin trup. Aşa trebuie înţeles cuvântul: "venind

şi ca sfârşit, ţinta spre care tind şi la care ajung toate prin împlinirea a toată legea şi rânduiala. Din El, în El şi spre El sunt toate. Cuvântul cel sălăşluit în toţi ca Raţiunea cea mare (Logos) grăieşte tuturor prin raţiunea lor, chiar şi celor ce se află în starea naturală.

128 Mt. 21, 19; Mc. 11,20.

iarăşi, a văzut un smochin în cale, neavând decât frunze". Adică a văzut slujirea trupească a legii, cea în umbre şi chipuri, susţinută de o predanie nestătătoare şi vremelnică, aşezată aşa zicând "în cale", constând numai din chipuri şi rânduieli trecătoare. Şi văzând-o pe aceasta Cuvântul, împodobită pompos şi strălucitor de învelişurile din afară ale formelor trupeşti ale legii, ca un smochin de frunzele sale, şi neaflând roadă dreptăţii care să hrănească Cuvântul, a blestemat-o. Mai bine zis a rânduit să nu mai acopere adevărul, înăbuşindu-l cu chipurile legii. Iar ceea ce-a urmat s-a arătat în fapt, uscându-se cu totul frumuseţea legalistă ce-şi avea fiinţa numai în chipuri şi prin aceasta stingându-se fala Iudeilor în legătură cu ea. Căci nu era lucru îndreptăţit, nici potrivit, ca, după ce s-a" arătat pe faţă Adevărul roadelor dreptăţii, să mai fie atraşi în chip amăgitor de frunze cei ce trec prin această viaţă ca pe un drum, încât să lase roadă cea bună a Cuvântului. De aceea zice: "Nu era vremea smochinelor", adică timpul în care a stăpânit peste firea omenească legea nu era vremea roadelor dreptăţii, ci vremea în care se preînchipuiau roadele dreptăţii. Era vremea care prevestea harul dumnezeiesc şi negrăit ce avea să vină în viitor ca să-i mântuiască pe toţi, har la care neajungând poporul cel vechi s-a pierdut prin necredinţă. Căci "Israel zice dumnezeiescul Apostol, urmărind legea dreptăţii, adică pe cea în umbre şi chipuri, n-a ajuns la legea de îndreptare, adică la cea desăvârşită în duh după Hristos".[129] Sau alt înţeles: deoarece mulţimea preoţilor şi a cărturarilor, a legiuitorilor şi a fariseilor, care pătimea de slava deşartă prin păzirea pentru văzul lumii a unor moravuri plăsmuite, zice-se, în duh de evlavie, dând

129 Rom. 9, 37.

aparenţa că împlineşte dreptatea, hrănea trufia părerii de sine, Cuvântul declară această părere de sine a celor pomeniţi smochin neroditor, împodobit numai cu frunze. Şi această părere de sine, Doritorul mântuirii tuturor oamenilor, care flămânzeşte după îndumnezeirea lor, o usucă blestemând-o întrucât, este neroditoare. Iar aceasta o face pentru ca oamenii, în loc să dea aparenţa că sunt drepţi, să caute mai bine să fie drepţi cu adevărat, dezbrăcând cămaşa moralităţii făţarnice şi îmbrăcând fără prefăcătorie pe cea virtuoasă cum, vrea Cuvântul dumnezeiesc, ca în felul acesta să petreacă viata în evlavie, arătând mai bine lui Dumnezeu dragostea sufletului lor, decât oamenilor făţarnica înfăţişare din afară a purtării morale.

Iar dacă suntem şi vreunii dintre creştini astfel, prefăcându-ne evlavioşi în purtările noastre, fără ca să fim drepţi cu adevărat, să aşteptăm Cuvântul ca pe un iubitor de oameni, ca aceasta, flămânzind după mântuirea noastră, să ne usuce părerea de sine a sufletului, care e sământa păcatului, ca să nu mai ducă drept roadă dorinţa de a plăcea oamenilor. Aceasta este tâlcuirea locului după puţina mea putere. Tâlcuirea dată arată pe Domnul flămânzind spre binele nostru, blestemând smochinul cu folos şi uscându-l la vreme, ca pe unul ce împiedică Adevărul, fie că se înţelege prin el predania veche a legii formelor materiale, fie părerea de sine a fariseilor care se mândreau cu păzirea moravurilor.

Întrebarea 21

Ce *înseamnă: "Dezbrăcând Căpeteniile şi Stăpâniile..." şi celelalte?*[130] *Şi cum era îmbrăcat cu ele,*

130 Col. 2, 15.

odată ce a fost fără de păcat?

Răspuns

Cuvântul dumnezeiesc, cel ce în tot chipul asemenea nouă afară de păcat, a îmbrăcat fără schimbare firea noastră şi prin aceasta S-a făcut om deplin, L-a arătat în Sine pe primul Adam prin trăsăturile facerii şi ale naşterii.[131] Omul primind existenţa de la Dumnezeu şi începând să existe chiar prin actul facerii, era liber de stricăciune şi păcat, căci acestea n-au fost create deodată cu el. Când însă a păcătuit călcând porunca, a primit osânda naşterii, care se susţine prin păcat, păcatul avându-şi sursa în trăsătura pătimitoare[132] ivită din pricina lui, ca într-o lege a

131 ToTς κατάγένεσίν τε καί γέννησιν τρόποις. Facerea (γένεσις) arată provenienţa directă de la Dumnezeu printr-un act de creare. Naşterea γέννησις arată provenienţa prin împreunarea dintre bărbat şi femeie. Iisus a luat unele din trăsăturile naşterii, dar nu pe toate, în special nu pe cele păcătoase. De aceea nu le-a pierdut nici pe toate cele ale facerii. Astfel în El s-au arătat din nou într-o persoană vie atât unele din trăsăturile lui Adam dinainte de păcat, cât şi unele din cele de după păcat. Din Adam cel dinainte de păcat a luat lipsa de păcat şi nestricăciunea primite prin creaţiune; din Adam cel de după păcat "a luat trăsătura pătimitoare venită prin naştere, însă nu şi patimile cele contra firii, care ar fi anulat nepăcătoşenia şi nestricăciunea. După părerea Sf. Maxim, ca şi a altor Părinţi, oamenii nu erau destinaţi să se înmulţească prin "naştere", ci pe altă cale. "Facerea" mai înseamnă aici şi trăsăturile pe care le are, sau le-a avut firea oamenilor prin creaţiune, iar "naştere" pe cele care le are din modul acesta de-a veni la existenţă. Acestea sunt trăsăturile de pe urma păcatului, care au înăbuşit unele din trăsăturile originare. În loc de"trăsătură" se poate zice şi "mod" (τρόπος), cum e în greceşte.

132 Trăsătura pătimitoare sunt afectele (τά πάθη) intrate, conform Răsp. l, în fire după păcat. Ele nu sunt păcătoase, dar uşurează naşterea păcatului. De pildă pofta de mâncare e un efect nepăcătos. Dar

firii(l). În temeiul acestei legi nici un om nu este fără de păcat, fiind supus fiecare prin fire legii naşterii, care s-a introdus după facere, din pricina păcatului.

Fiindcă, aşadar, din pricina neascultării a intrat păcatul, iar din pricina păcatului a intrat în firea oamenilor trăsătura pătimitoare (pasională) prin naştere şi fiindcă neîncetat cu această trăsătură pătimitoare a naşterii prin păcat se împrospăta prima călcare, nu era nădejde de slobozire, firea fiind încătuşată prin aprobarea voinţei ei într-o legătură rea. Căci cu cât se silea firea să se conserve prin naştere, cu atât se strângea mai mult cu lanţul legii păcatului, având în sine prima greşeală lucrând prin trăsătura pătimitoare. Pentru că firea având chiar în trăsătura pătimitoare sursa de creştere a păcatului, din pricina strâmtorării naturale, purta, datorită păcatului general cuprins în trăsătura pătimitoare, prin patimile contra firii, lucrările tuturor Puterilor şi Stăpâniilor ascunse în patimile cele după fire (afecte).

Prin aceste lucrări toată puterea vicleană contribuia, folosindu-se de trăsătura pătimitoare a firii, la stricăciunea patimilor împotriva firii, împingând voinţa spre ele prin patimile cele după fire (afecte).

Făcându-se, aşadar, pentru iubirea Sa de oameni, Fiul cel unul născut şi Cuvântul lui Dumnezeu om deplin, spre a scoate firea oamenilor din această strâmtoare, din

extragerea sau devierea ei e păcat. Ele au devenit ca un fel de lege a firii, adică însoţesc în mod necesar firea noastră în existenţa ei pământească. Nu ţin însă de însăşi ideea eternă a firii şi deci nu-i vor aparţine în existenţa cerească. De aici rezultă caracterul natural al căsătoriei în raport cu existenţa pământească a firii şi caracterul natural al fecioriei în raport cu existenţa eternă la care e chemată firea. Căsătoria e naturală, dar se potriveşte numai unei faze trecătoare a firii.

prima alcătuire a lui Adam, pe care a avut-o din facere, a luat nepăcătoşenia şi nestricăciunea, iar din naşterea introdusă după aceea în fire, din pricina păcatului, a luat numai trăsătura pătimitoare, însă fără de păcat. Puterile rele îşi aveau, cum am spus din pricina păcatului, lucrările lor ascunse în trăsătura pătimitoare primită de la Adam, ca într-o lege necesară a firii. Văzând ele în Mântuitorul trăsătura pătimitoare a firii celei din Adam, datorită trupului pe care-l avea, şi închipuindu-şi că şi Domnul a primit legea firii din necesitate ca orice om obişnuit şi nu mişcat de hotărârea voii Sale, şi-au aruncat şi asupra Lui momeala (προσέβαλον) nădăjduind că-L vor convinge şi pe El ca prin patima cea după fire (prin afectul natural) să-şi nălucească patima cea împotriva firii şi să săvârşească ceva pe placul lor. Domnul îngăduindu-le prima încercare (πείρα) a ispitirilor (πειρασμών) prin plăcere(2), le-a făcut să se prindă în propriile lor viclenii şi prin aceasta le-a dezbrăcat, alungându-le din fire, întrucât a rămas inaccesibil şi neatins de ele. Astfel a câştigat biruinţa, desigur nu pentru El, ci pentru noi, pentru care s-a făcut om, punând în folosul nostru tot câştigul. Căci nu avea pentru sine lipsă de încercare. Cel ce era Dumnezeu si Stăpân şi slobod prin fire de toată patima, ci a primit încercarea pentru ca, atrăgând la Sine puterea cea rea prin primirea ispitelor noastre, să o biruiască prin momeala morţii,[133] pe aceea care se aştepta să-l biruie pe El ca pe Adam la început.

Astfel de la prima încercare a dezbrăcat Căpeteniile şi Stăpâniile care au întreprins să-l momească

133 De unde înainte Satana era cel care momea pe om prin plăcere şi prin făgăduinţa unei false vieţi, dorind cu lăcomie moartea celor momiţi, acum Iisus îl momeşte cu părerea că va putea fi răpus El de moarte. Moartea lui Iisus s-a făcut momeală Satanei.

(să-l atace), alungându-le departe de fire şi tămăduind latura de plăcere a trăsăturii pătimitoare. Prin aceasta a desfinţat în El însuşi zapisul lui Adam, prin care se învoise de bună voie cu patimile plăcerii şi prin care, avându-şi voia povârnită spre plăcere, vestea chiar tăcând stăpânirea vicleanului asupra lui, prin faptele ce le săvârşea, neputându-se elibera din lanţul plăcerii, de frica morţii.[134]

De ce, aşadar, prin biruinţa asupra primei încercări (πείρα), prin plăcere, a zădărnicit planul Puterilor, Căpeteniilor şi Stăpâniilor celor rele, Domnul le-a îngăduit să-şi pună în lucru şi a doua momeală (al doilea atac =προσβολή), adică să vină şi cu încercarea ce le mai rămăsese, cu ispita prin durere, în felul acesta, deşertându-şi acelea deplin în El veninul stricăcios al răutăţii lor, l-a ars ca printr-un foc, nimicindu-l cu totul din fire. Aşa a dezbrăcat, în vremea morţii pe cruce, Căpeteniile şi Stăpâniile, întrucât a rămas neînfrânt de dureri. Mai bine zis s-a arătat înfricoşat înpotriva morţii, a scos din fire latura de durere a trăsăturii pătimitoare, de care fugind omul cu voia, din pricina laşităţii, ca unul ce era tiranizat pururea fără să vrea de frica morţii, stăruia în robia plăcerii, numai şi numai pentru a trăi.

După ce a dezbrăcat aşadar Domnul Căpeteniile şi Stăpâniile la prima încercare a ispitelor în pustiu (κατα τήν πρώτην τών πειρασμών πείαν), tămăduind latura de plăcere a trăsăturii pătimitoare a întregii firi, le-a dezbrăcat din nou în vremea morţii, eliminând de asemenea latura de durere din trăsătura pătimitoare a firii. Astfel a luat asupra Sa, ca un vinovat, isprava noastră, din iubirea de oameni, mai bine zis

134 Zapisul acesta era un contract mereu confirmat de voia lui Adam, prin care, mânat de pofta plăcerii din trăsătura pătimitoare, accepta robia Satanei. Iisus refuză să mai primească plăcerea oferită de Satana şi deci abrogă contractul cu acela.

ne-a scris în socoteala noastră, ca un bun, gloria isprăvilor Sale. Căci, asemenea nouă, luând fără de păcat trăsătură pătimitoare a firii, prin care obişnuieşte să lucreze ale sale toată puterea rea şi stricăcioasă, le-a dezbrăcat în timpul morţii pe acelea, întrucât au venit şi asupra Lui pentru iscodire. Şi aşa a biruit asupra lor şi le-a ţintuit pe cruce în vremea ieşirii sufletului, ca pe unele ce n-au aflat nimic propriu firii în trăsătura pătimitoare a Lui (3), pe când ele se aşteptau să dea de ceva omenesc, datorită trăsăturii pătimitoare pe care o avea prin fire din pricina trupului. Deci pe drept cuvânt a slobozit prin trupul Său cel sfânt luat din noi, ca printr-o începătură, toată firea oamenilor amestecată în ea prin trăsătura pătimitoare, supunând prin ea însăşi trăsătura pătimitoare a firii Puterea vicleană care se află tocmai în ea (adică în trăsătura pătimitoare), împărăţind asupra firii. Există desigur un înţeles şi mai mistic şi mai înalt al acestui cuvânt. Dar deoarece, precum ştiţi, nu trebuie date în scris înţelesurile mai ascunse ale dumnezeieştilor dogme, să ne mulţumim cu cele spuse până aici, care pot molcomi cugetarea iscoditoare. Iar dacă Dumnezeu îmi va ajuta să mă învrednicesc şi de faţa voastră, vom înfăţişa şi înţelesul cel apostolic cu toată grija.[135]

135 "Răspunsul" acesta este o minunată pagină de hristologie şi antropologie. Noţiunea principală cu care operează în acest "Răspuns" Sf. Maxim este aceea de "trăsătură pătimitoare" (τό παθητόν), pe care a câştigat-o firea omenească în urma greşelii lui Adam. Trăsătura aceasta pătimitoare, introdusă prin păcat, se deosebeşte de pasivitatea pe care o are în general firea omenească chiar prin creaţiune, care înseamnă în general însuşirea care o face să suporte pasiv stări şi mişcări lăuntrice sau influenţe străine în opoziţie cu atitudinile voite, active, ale firii, în acest sens pasivă este firea chiar prin crearea sau prin definiţia ei. Chiar mişcarea este o pasivitate, întrucât firea poate decide cum să se mişte, dar de mişcat trebuie să se mişte. Dar trăsătura pătimitoare specială apărută după

păcat cuprinde trei elemente: capacitatea de suferinţă, patimile potrivite cu firea (afectele) şi patimile contrare firii. În acest "Răspuns" e vorba numai de cele trei din urmă. Noi în traducere folosind cuvântul patimă (πάθος) al Sf. Maxim, am adăugat în paranteză, când s-a simţit lipsa de o precizare specială, la patima în sens de suferinţă, cuvântul pătimire sau suferinţă, la patima după fire cuvântul afect, iar la patima contra firii, n-am adăugat nimic. Afectul natural este de pildă foamea sau frica de moarte. Patima contra naturii e foamea devenită apetit pervers, sau frica de moarte transformată în deznădejdea care duce la orice abdicare morală pentru scăparea de moarte. Sf. Maxim nu înţelege prin cuvântul πάος numai patima rea în sensul obişnuit celorlalţi sfinţi din Filocalie, ca păcat devenit deprindere ce ne robeşte, ci în ea, el pune pe lângă acest înţeles şi înţelesul afectului după fire. În trăsătură pătimitoare (τοπαθητόν) intrată în fire după păcat se cuprind de asemenea aceste trei înţelesuri. Dar patimile contrare firii sunt numai ca o virtualitate la început. Întîi ea înseamnă numai patimile conforme cu firea şi capacitatea de suferinţă, în mod necesar firea se manifestă în asemenea afecte. Dar necesitatea manifestată în aceste afecte duce uşor la exagerarea lor în patimi contrare firii. Păcatul se cuprinde în general în această trăsătură pătimitoare şi în ea îşi are sursa de creştere. Deşi păcătoase sunt propriu zis numai patimile contrare firii, dar în omul obişnuit afectele naturale se dezvoltă atât de repede, atât de automat şi de sigur în afecte contra firii, încât se poate spune că în general toată trăsătura pătimitoare este atinsă de păcat, sau înclină spre păcat. Sf. Maxim spune că "atunci când afectele naturale sunt satisfăcute peste trebuinţă, sunt calea pe care vine diavolul în suflet", dar "când sunt satisfăcute potrivit cu trebuinţa sunt calea pe care acela e nevoit să se întoarcă în ţara lui" (Răsp. către Talasie 49, scolia 15, P.G.90, 461). De aceea spune Sf. Maxim că "puterile răului îşi ascund lucrările în sânul afectelor naturale, pentru că biciuindu-le pe acestea să le facă a se transforma din pricina necesităţilor firii în afecte contrare firii". O altă împărţire a trăsăturii pătimitoare, prezentată apriat de Sf. Maxim, este aceea în afecte de plăcere şi afecte de durere. Se înţelege că sub raportul moral amândouă aceste feluri pot fi conforme cu natura sau contra naturii. Iisus a luat şi El trăsătura pătimitoare a firii omeneşti de după căderea lui Adam, dar fiind fără de păcat, El nu avea din această

trăsătură decât capacitatea de suferinţă şi afectele naturale, de plăcere şi durere. Cu alte cuvinte aceste afecte erau înfrânate de voia Lui, încât niciodată nu se dezvoltau sau nu se transformau în afecte contrare firii. Puterile rele au crezut însă că, punând şi în Iisus în mişcare aceste afecte, le vor face să devină afecte contrare firii, afecte păcătoase, ducând şi pe Iisus la păcat.

Ele au încercat să facă o dată lucrul acesta cu afectele de plăcere. Iisus avea plăcere pentru o bucată de pâine în stare de flămânzire, dar Satana n-a putut împinge această plăcere până la căutarea cu orice preţ a bucăţii de pâine. Deci a înfrânat mişcarea Satanei pe acest plan, întrucât s-a dovedit mai slab decît puterea Lui. Sf. Maxim spune că Iisus prin aceasta a scos cu totul din fire latura de plăcere a trăsăturii pătimitoare, adică afectele plăcerii. Afectul e ceea ce stăpâneşte. Dar înfrângând ispita Satanei a făcut ceva mai mult decât să nu lase afectul să se transforme în afect contrar naturii. El a pus afectul în general sub voia sa. Dar un afect stăpânit nu mai e un afect propriu-zis. Deci plăcerea în El nu mai e o putere silnică mai presus de voie, ci o mişcare totdeauna de acord cu voia.

A doua oară a încercat Satana să împingă pe Iisus în păcat prin afectul durerii, cu ocazia răstignirii. Dar şi de astădată Iisus a înfrânt puterea celui rău şi prin aceasta nu numai că a oprit frica naturală de durere să se dezvolte în frică contrară firii, ci în general a eliminat frica de durere prin fire, punând-o sub stăpânirea voii. Astfel a eliminat în general trăsătura pătimitoare din fire; sau i-a scos colţii, acul prin care Satana îşi injecta otrava în firea omenească. Afectele de durere erau primejdioase întrucât voinţa în dorul de a scăpa de ele şi în general de groaza morţii se arunca în laturea opusă, atrasă de plăcere. Iar plăcerea era primejdioasă prin această atracţie puternică ce-o exercita asupra voii, până la robie. Iisus a ridicat prin Sine în general firea omenească deasupra plăcerii şi durerii, deasupra trăsăturii pătimitoare. Iar acest efect din firea lui omenească se prelungeşte în general în firea tuturor oamenilor care intră în comunicare cu El. Să nu confundăm cu afectul durerii capacitatea de suferinţă, sau de simţire a durerii. Aceasta rămâne în firea omenească şi după ce omul biruie afectele de plăcere şi de durere. Dar prin suferinţă omul e mereu mai presus de afectul durerii, dacă afectul e ceva care stăpâneşte, nu ceva care e stăpânit.

Scolii

1. Facere (γένεσιν) numeşte prima plăsmuire a omului de către Dumnezeu, iar naştere (γένησις) succesiunea unora din alţii, care a venit pe urmă din pricina greşelii.

2. A binevoit să-şi însuşească ispita (πείρα) noastră, cea prin plăcere, spre a-l atrage pe ispititorul, întrucât era, şi ca om, prin fire lipsit de patima din plăcere. Căci ca om era prin fire supus patimilor (afectelor, suferinţei) cu trupul, pentru putinţa Lui de a muri, dar prin aplecarea voii nu era pătimaş, ca unul ce era fără de păcat.

3. A numit: propriu firii, alunecarea cu voia spre păcat după greşeala lui Adam, din pricina slăbiciunii, pe care Domnul nu o avea în chip firesc nici după trup, fiind şi cu trupul după fiinţă nepăcătos.

Întrebarea 22

Dacă Dumnezeu va arăta bogăţia lui în veacurile viitoare,[136] *cum "a ajuns la noi sfârşitul veacurilor?"*[137]

Răspuns

Cel ce a dat fiinţă întregii zidiri văzute şi nevăzute, numai cu puterea voinţei Lui, a avut înainte de toţi vecii, deci înainte şi de facerea lumii, un plan prea bun şi negrăit în legătură cu ea. Iar aceasta a fost ca să se împreune El însuşi, fără schimbare, cu firea oamenilor, prin unirea adevărată într-un ipostas şi să unească cu Sine în chip neschimbat firea

136 Efeseni 1, 17-18.

137 I Corinteni 10, 11.

omenească (l).[138] Aceasta pentru ca El să devină om, precum numai El a ştiut, iar pe om să-l facă Dumnezeu prin unire cu Sine. În acest scop a împărţit veacurile cu înţelepciune, rânduindu-le pe unele pentru lucrarea prin care s-a făcut pe Sine om, iar pe altele pentru lucrarea prin care face pe om Dumnezeu (2). Sfârşitul veacurilor mai dinainte hotărâte pentru lucrarea prin care s-a făcut pe Sine om, a ajuns la noi, sfatul lui Dumnezeu cu privire la întrupare aflându-şi împlinirea prin înfăptuirea lui. La aceasta gândindu-se dumnezeiescul Apostol şi văzând că sfatul cu privire la veacurile hotărâte de Dumnezeu ca să se facă om, s-a împlinit însăşi întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, spune că "la noi a ajuns sfârşitul veacurilor". Aşadar nu e vorba pur şi simplu de toate veacurile gândite de noi, ci de cele rânduite pentru înfăptuirea tainei întrupării, care au ajuns la capătul lor prin hotărîrea lui Dumnezeu.

Odată ce veacurile rânduite de mai înainte pentru lucrarea prin care Dumnezeu avea să se facă om, au luat sfârşit la noi, Dumnezeu împlinind cu adevărat întruparea sa desăvârşită, trebuie să aşteptăm de aici înainte celelalte veacuri ce vor veni, care sunt rânduite pentru lucrarea îndumnezeirii tainice şi negrăite a oamenilor. În cursul lor ne va arăta Dumnezeu bucuria covârşitoare a bunătăţii Lui, lucrând desăvârşit în cei vrednici îndumnezeirea. Căci dacă au ajuns la capătul lucrării tainice a înomenirii, făcându-se în tot chipul asemenea nouă afară de păcat şi coborându-se până la cele de mai jos părţi ale pământului, unde-l prăbuşise pe om tirania păcatului, desigur că va ajunge şi la

138 ἐγκραθηαι = să se amestece. Sf. Părinţi folosesc termenul de amestec, dar nu pe cel de contopire între firea omenească şi cea dumnezeiască. Amestecul e unirea strânsă care păstrează identitatea fiecăreia, contopirea le schimbă.

capătul lucrării tainice de îndumnezeire a omului, făcând pe om în tot chipul asemenea Lui, afară de identificarea în fiinţă cu El, şi ridicându-l mai presus de toate cerurile, unde mărimea firească a harului îl cheamă, din pricina nesfârşitei bunătăţi, pe omul care zace jos (3). Acest lucru a vrut să ni-l facă cunoscut în chip tainic marele Apostol, când a spus că "în veacurile ce vor veni se va arăta în noi bogăţia covârşitoare a bunătăţii lui Dumnezeu".

Să împărţim deci şi noi cu gândul veacurile şi să rânduim pe unele pentru taina întrupării, iar pe altele pentru harul îndumnezeirii omului. Făcând aşa, vom afla că cele dintâi au ajuns la sfârşitul lor, iar celelalte încă n-au ajuns. Scurt vorbind unele dintre veacuri sunt pentru coborârea lui Dumnezeu la oameni, iar altele pentru urcarea oamenilor la Dumnezeu. Înţelegând astfel lucrurile, nu vom învinovăţi de neclaritate Sf. Scriptură, socotindu-l pe dumnezeiescul Apostol să sufere de contrazicere în una şi aceeaşi chestiune.

Sau şi mai bine: dacă Domnul nostru Iisus Hristos este începutul, mijlocul şi sfârşitul tuturor veacurilor trecute, prezente şi viitoare, pe drept cuvânt putem zice că a ajuns la noi, în virtualitatea credinţei, sfârşitul veacurilor destinate îndumnezeirii celor vrednici, care actual se va face arătat[139] după har în viitor (4).

Sau iarăşi: dat fiind că alta este raţiunea activităţii

139 Sfârşitul veacurilor destinate îndumnezeirii a ajuns la capăt ca virtualitate în credinţă (δυνάμει της πίστεως), dacă în credinţă se cuprinde virtual starea de ultimă desăvârşire la care vom ajunge prin puterea lui Hristos, care este în ea, deocamdată ca început, având să se dezvolte şi să ne ducă la starea de mijloc şi la cea desăvârşită. Căci în început se cuprinde virtual şi sfârşitul, îndumnezeirea noastră, sau identificarea cu Hristos după har, ascunsă ca putere în credinţă, se va arăta ca realitate văzută (κατ είδος) şi actualizată în viitor.

şi alta raţiunea pătimirii (pasivităţii), dumnezeiescul Apostol deosebind veacurile trecute de cele viitoare, a deosebit prin aceste cuvinte în chip tainic şi înţelept raţiunea activităţii de cea a pătimirii. Astfel veacurile vieţii în trup, în care trăim acum (căci Scriptura cunoaşte şi veacuri temporale,[140] după cuvântul: Şi a ostenit în veac şi va trăi până la sfârşit",[141] sunt veacurile stării active, iar cele viitoare, care urmează după cele de aici, sunt veacurile duhului, ale prefacerii în starea pătimitoare (5). Aşadar aici găsindu-ne în stare de activitate, vom ajunge odată la sfârşitul veacurilor, luând sfârşit puterea şi lucrarea noastră prin care activăm, iar în veacurile ce vor veni, pătimind prefacerea îndumnezeirii prin har, nu vom fi în activitate, ci în pasivitate, şi de aceea nu vom ajunge niciodată la sfârşitul îndumnezeirii noastre. (6). Căci "pătimirea" de atunci va fi mai presus de fire şi nu va fi nici o raţiune care să hotărnicească îndumnezeirea la nesfârşit a celor ce o pătimesc. Aşadar lucrăm câtă vreme avem în activitate puterea lucrătoare a virtuţilor, care e raţională prin fire, şi puterea cugetătoare, capabilă, fără restrângere, de toată cunoştinţa, fiind în stare să străbată întreg universul celor ce sunt şi se cunosc şi să-şi facă proprii retroactiv toate veacurile care au fost. Şi vom pătimi după ce vom fi trecut cu totul dincolo de raţiunile celor create din nimic şi vom fi ajuns în chip neînţeles la Cauza lucrurilor. Atunci vom lăsa să se odihnească, deodată cu cele mărginite prin fire, şi puterile noastre, dobândind aceea

140 Sunt şi veacuri temporale, dar sunt şi veacuri mai presus de timp, în care nu mai lucrăm, ci pătimim îndumnezeirea la nesfârşit, în acest sens se spune: acum şi pururea şi în vecii vecilor. Dar Dumnezeu este mai presus şi de veacurile netemporale. Veacurile netemporale sunt proprii făpturilor ce se îndumnezeiesc, sunt cicluri ale îndumnezeirii nesfârşite.

141 Ps. 49, 9.

ce nu poate dobândi nicidecum puterea cea după fire, deoarece firea nu are puterea de a cuprinde ceea ce este mai presus de fire. Căci nimic din ceea ce este făcut nu este prin fire făcător de îndumnezeire, odată ce nici nu poate cuprinde pe Dumnezeu.[142] Pentru că numai harului dumnezeiesc îi este propriu să hărăzescă fiinţelor create îndumnezeirea pe măsura lor şi numai el strălumineazã firea cu lumina cea mai presus de fire şi o ridică deasupra hotarelor ei prin covârşirea slavei (7).

Aşadar pe drept cuvânt a ajuns la noi sfârşitul veacurilor, măcar că n-am primit încă, prin harul lui Hristos, darul bunurilor de peste fire. Căci ele au ca chipuri şi trăsături prevestitoare diferitele moduri ale virtuţilor celor ce pot fi cunoscute prin fire.[143] Prin acestea Dumnezeu se face neîncetat om în cei vrednici (8). Fericit este deci cel ce L-a prefăcut în sine prin înţelepciune pe Dumnezeu om. Căci după ce a împlinit înfăptuirea acestei taine, pătimeşte prefacerea sa în Dumnezeu prin har, iar acest lucru nu va înceta de a se săvârşi pururea.[144] Pentru că Cel ce lucrează

142 Raţiunea este o putere practică prin care judecăm ce e bine de făcut şi ce nu. Cugetarea (funcţie a minţii) cunoaşte raţiunile diferite ale lucrărilor create. Dar după ce am terminat cu cunoaşterea acestora, pe Dumnezeu nu-L mai putem cunoaşte prin vreo putere naturală a noastră, căci Cel infinit nu poate fi cuprins de puterile noastre intelectuale finite. Atunci ne va dărui Dumnezeu o putere infinită dumnezeiească ca organ prin care să cuprindem pe Cel infinit. Dumnezeu însuşi se va cunoaşte prin noi pe Sine. Vom pătimi cunoaşterea Lui, nu va fi produsul nostru. Acea putere ne va şi îndumnezei.

143 Se cunosc prin fire nu în sensul că se cunosc exclusiv prin puterile naturale, ci în sensul că încă sunt active puterile naturale ale făpturii, pe cînd în starea de îndumnezeire, nu va mai lucra decât harul.

144 In modurile virtuţilor şi în cunoaşterea raţiunilor divine din natură, când e activă puterea naturală a făpturii, Dumnezeu e Cel ce susţine

aceasta în cei vrednici, fiind nehotărnicit după fiinţă, are şi puterea care lucrează aceasta nehotărnicită, ba întrece chiar orice nehotărnicie.[145] Ea nu se isprăveşte nicicând deodată cu cele făcute de ea, cum ni se întâmplă nouă. Mai degrabă menţine împreună cu ei pe cei ce şi-au primit existenţa de la ea, întrucât nu pot să existe fără ea. De aceea i-a spus şi bogăţie a bunătăţii, deoarece nu încetează niciodată afecţiunea atotluminată a bunătăţii dumnezeieşti faţă de noi, prin care lucrează prefacerea noastră în vederea îndumnezeirii. (9)

Scolii

1. Unirea Cuvântului cu trupul într-un ipostas a descoperit ţinta negrăită a sfatului dumnezeiesc. Căci neamestecând fiinţa prin unirea cu trupul, dar înfăţişând un singur ipostas şi după întruparea Cuvântului, a arătat că ţinta acelui sfat a fost ca trupul să rămână, după fiinţă trup, dar să devină după ipostas, dumnezeiesc.

2. Dintre veacuri, zice, unele au dezvăluit lucrarea întrupării. Sfârşitul acestora a ajuns la noi. Altele

această putere a creaturii în activitate. Deci Dumnezeu lucrează oarecum ca om, după modul făpturii. După ce s-a terminat acest fel de lucrare, atingându-se treapta culminantă a ei, se preface lucrarea creată a făpturii în lucrare necreată dumnezeiască. Dacă înainte s-a făcut Dumnezeu subiect de lucrare creată în om, (sau om), acum devine omul subiect de lucrare dumnezeiască (sau Dumnezeu), înainte era acoperit Dumnezeu de către om, acum este acoperit omul de către Dumnezeu. Iar creşterea lucrării dumnezeieşti în om, sau îndumnezeirea omului, va dura la nesfârşit.

145 Lucrarea dumnezeiască, prin care va lucra omul, nu are hotar. Omul va spori mereu în ea, fără să ajungă niciodată exact ca Dumnezeu, ca să o aibă toată, întrucât nu se poate identifica cu Dumnezeu după fiinţă, ca să fie izvorul ei.

fac arătată lucrarea de îndumnezeire. Bogăţia slavei acestora încă nu ni s-a descoperit.

3. Întruparea lui Dumnezeu, zice, ne este chezăşie sigură a nădejdii de îndumnezeire a firii oamenilor. Atât de deplin îl va face pe om Dumnezeu, cât de deplin s-a făcut Dumnezeu om. Căci e vădit că Cel ce s-a făcut om fără de păcat, va îndumnezei firea fără preschimbarea ei în Dumnezeu; şi atât îl va ridica pe om din pricina Sa, cât s-a coborât El din pricina omului.

4. Alt înţeles, prin care arată că în Hristos se cuprind în chip concentrat şi neseparat începutul, mijlocul şi sfârşitul veacurilor. El ajuns la noi prin întrupare, ca un sfârşit, având prin fiinţă plenitudinea bunătăţii dumnezeieşti, de care ne-a făcut în Sine însuşi părtaşi după har, aşezând în noi nădejdea ca întărire a credinţei.

5. Alt înţeles. Raţiunea activităţii este puterea naturală spre împlinirea virtuţilor, iar raţiunea pătimirii este harul celor mai presus de fire sau năvala celor contrare firii. Precum nu avem putere naturală pentru ceea ce e mai presus de noi, la fel nu avem prin fire putere peste ceea ce nu este. Pătimim aşadar îndumnezeirea prin har ca una ce e mai presus de fire, dar nu o facem. Căci nu avem prin fire o putere capabilă să realizeze îndumnezeirea. Şi pătimim iarăşi păcatul ca un accident contrar firii, acceptat însă cu voia noastră.[146] Căci nu avem putere naturală spre aducerea în existenţă a răului. Deci câtă vreme ne aflăm în viaţa de aici, lucrăm, la împlinirea virtuţilor, având spre lucrarea

146 Păcatul devenit patimă ne duce fără voie. Nebunia, ultimul grad al păcatului, al alterării firii, nu mai lasă nici o urmă de iniţiativă voluntară în om, ci omul e într-o completă pasivitate. De aceea în iad omul nu mai poate face nimic pentru mântuirea Sa. Omul în această stare nu se mai poate nici pocăi.

aceasta putere prin fire. Iar în viitor vom pătimi îndumnezeirea, primind în dar harul spre pătimirea ei.

6. După această viaţă, zice, vom înceta de a mai lucra virtuţile, dar nu vom înceta să pătimim îndumnezeirea după har, ca o răsplată pentru ele. Căci pătimirea care mai presus de fire e fără hotar, de aceea e şi plină de forţă efectivă; cea contra firii e însă fără consistenţă, de aceea e slabă ca forţă.

7. Cârmuind mânia şi pofta, raţiunea lucrează virtuţile. Iar mintea luînd seama la raţiunile lucrurilor dobândeşte cunoştinţa cea fără greşeală a lor. Când deci raţiunea, după alungarea celor contrare, află ceea ce este vrednic de iubit prin fire, iar mintea, după trecerea peste cele ce pot fi cunoscute, sesizează Cauza lucrurilor, cea mai presus de ştiinţă şi cunoştinţă, atunci se iveşte pătimirea îndumnezeirii prin har. Această pătimire desface raţiunea de la îndeletnicirea cu discernământul natural, deoarece acolo nu mai este nimic de discriminat şi opreşte mintea de la cugetarea cea după fire, deoarece acolo nu mai este nimic de cunoscut. El face pe cel învrednicit de participarea dumnezeiască Dumnezeu, prin identitatea pe care o dobândeşte prin odihnă (καταποιουν τη κατα τηνστασιν ταυτότητι εόν).[147]

8. Felurile virtuţii şi raţiunile lucrurilor sunt, zice, chipurile bunurilor dumnezeieşti. Diferitele feluri de virtuţi sunt ca un fel de trup al lui Dumnezeu, iar raţiunile cunoştinţei în duh ca un fel de suflet. Prin acestea

147 Participând la Dumnezeu, mintea nu mai trece de la un lucru la altul nici dorinţa. Acel om rămâne pentru veci într-o neschimbare totală. Dar nu e o schimbare moartă, ci o trăire (o pătimire intensă a lui Dumnezeu în sine. El e Dumnezeu nu numai pentru că are în sine lucrările dumnezeieşti, ci pentru că e neschimbabil ca Dumnezeu.

îndumnezeieşte El pe cei vrednici, dându-le pecetea consistentă a virtuţii şi hărăzindu-le substanţa statornică a cunoaşterii adevărate.

9. Bogăţia bunătăţii a tâlcuit-o ca afecţiunea bunătăţii lui Dumnezeu faţă de noi.

Întrebarea 23

Dacă David a împărăţit numai peste Israil cel după trup, iar Israil cel după trup a respins împărăţia lui Hristos,din care pricină acesta a şi trecut la neamuri?[148] *cum mai este adevărat cuvântul Arhanghelului: "Şi îi va da Dumnezeu tronul părintelui său David şi va împăraţi peste casa lui Iacob în veci"?*[149]

Răspuns

Această nedumerire îşi are o dezlegare limpede şi vădită. Căci dacă "nu toţi cei din Israel sunt şi Israeliţi şi nu toţi sunt fiii lui Avraam, pentru faptul că sunt sămânţa lui Avraam, ci Dumnezeu îi va socoti ca sămânţă pe fiii făgăduinţei",[150] dacă, pe de altă parte, chiar de-ar fi "numărul fiilor lui Israel ca stelele cerului şi ca nisipul mării, numai rămăşiţa se va mântui",[151] e clar că prin Israel se înţelege poporul credincios, care vede pe Dumnezeu prin faptele dreptăţii şi prin cunoştinţa cea adevărată din credinţă, fie că după cum e din sămânţa lui Israel, fie că e din sămânţa neamurilor. Pentru că cel ce poartă în el clară şi

148 F.A. 13, 46.

149 Lc. I, 32-33.

150 Rom. 9, 6-8.

151 Rom. 9, 27.

neştirbită pecetea credinţei lui Avraam, a lui Isaac şi a lui Iacob, nu e străin de chemarea şi de harul adevăratului Israel.

Dar şi fericitul David însuşi a împărăţit peste cei credincioşi din Israel. Din această pricină,îndată ce şi-a stins Israel lumina credinţei, s-a desfăcut şi de împărăţia lui David (l).[152] Prin urmare este vorba de tronul duhovnicesc al lui David şi de împărăţia spirituală a sufletelor raţionale, de casa credincioasă a lui Iacob şi de poporul sfânt şi mare, despre care a făgăduit Dumnezeu în chip profetic că se va naşte din Moise, luând locul lui Israel cel trupesc care amărăşte necontenit pe Dumnezeu, despre acel popor căruia Israel cel trupesc îi serveşte numai drept chip. Aceasta a arătat-o Dumnezeu zicând: "Lăsaţi-mă şi voi nimici poporul acesta dintrodată şi te voi face pe tine neam mai mare şi mai temut decât acesta".[153] Deci nu e vorba de casa necredincioasă a lui Iacob, care supără neîncetat pe Dumnezeu, de neamul păcătos şi de sământă vicleană, de fiii nelegiuiţi, de căpeteniile Sodomei şi de poporul Gomorei, de cei ce s-au întors cu întoarcere vicleană şi au părăsit pe Domnul, de cei ce au mâniat pe Sfântul lui Israel şi pe Dumnezeu nu L-au cunoscut şi nu L-au înţeles, de cei ce au fost răniţi de rana fără de leac a necredinţei, care nu poate fi vindecată de nici o metodă de tămăduire raţională, care să-i lecuiască de necredinţa sufletului. Nu e vorba de cei despre care zice: "Vai ţie neam păcătos, sământă vicleană, fii ai fărădelegii, aţi părăsit pe Domnul şi aţi mâniat pe Sfântul lui Israel. Cum vă mai puteţi răni, sporindu-vă fărădelegea? Nu mai este loc unde să se pună vreo cataplasmă, nu mai ajută

152 III Regi 12, 28.

153 Deut. 9, 14.

nici untdelemnul, nici legăturile".[154] Nu e vorba de cei ce şchioapătă de amândouă picioarele,[155] de cei ce s-au întors de la adevăr şi au fost scoşi din moştenirea dumnezeiască, asemenea lui Cain şi Ismail, Esau şi Rubim, Er şi Onan, Manase, Eleaf şi Amon, toţi primii născuţi ai Patriarhilor şi Proorocilor care au fost lepădaţi şi respinşi. De aceea zice: "'Fiul Meu întâi născut, Israel",[156] dar nu unul născut (2). Căci se aştepta primirea spre înfiere a unui popor evlavios şi cucernic, zidit pe placul lui Dumnezeu şi adus la înfierea cea după har, prin lepădarea poporului celui dintâi născut şi necredincios al lui Israel. Pentru că acesta s-a ridicat, din pizmă, împotriva lui Avel cel spiritual[157] pe care l-a ucis ca şi Cain; şi-a bătut joc de viaţa îndumnezeită a lui Isaac cel spiritual ca şi Ismail;[158] s-a înfuriat asupra lui Iacob cel spiritual ca Esau;[159] a vărsat pe pământul rătăcirii şi al patimilor sămânţa credinţii şi a dreptăţii ei, asemenea lui Er şi Onan şi a respins Biserica lui Dumnezeu, ca aceia pe Tamara;[160] şi-a făcut uitate virtuţile ca Manase[161]; s-a mâniat din pricina mândriei pe David cel spiritual, care a primit împărăţia şi de aceea l-a dispreţuit ca Eliaf;[162] şi în sfârşit s-a făcut începătorul unei fărădelegi străine ca Amon (3).[163] Nu e vorba de aceşti fii înstrăinaţi, care s-au abătut şchiopătând

154 Is. l, 4-6.
155 III Regi 18, 21.
156 Exod. 4, 22.
157 Gen: 4, 8.
158 Gen. 21, 9.
159 Gen. 27, 41.
160 Gen. 38, 7.
161 IV Regi 21, 1.
162 I Regi 17, 28; I Regi 16, 6, 7.
163 II Regi 13, 10.

de la cărările lor,[164]care răsuflă numai furie şi moarte,[165] de aceşti fii trupeşti care sunt cu adevărat numai trupuri şi sunt cu totul străini de har, "al căror Dumnezeu e stomacul şi a căror slavă e în ruşinea lor",[166] a căror amintire de oameni necredincioşi a pierit cu sunet.[167] Ci, precum am mai spus, e vorba de Israel cel credincios şi duhovnicesc, de acel Israel care vede pe Dumnezeu prin credinţă din toate neamurile prin alegerea harului,[168] ca să-şi alcătuiască un popor şi un neam sfânt şi o preoţie împărătească.[169] Pe acesta a făgăduit Dumnezeu, vorbind prin înger către Fecioară, să-l dea Mântuitorului care se va naşte şi Dumnezeului tuturor, ca să împărăţească peste el. Această făgăduinţă şi-a primit adeverirea prin însuşi felul cum s-au petrecut lucrurile. Căci Domnul a împlinit făgăduinţele făcute părinţilor, binecuvântând şi înfiind toate neamurile lui Avraam cel spiritual şi făcând pe Avraam părinte în duh al tuturor neamurilor prin credinţă, iar El asezându-Se pe tronul duhovnicesc al lui David şi împărăţind peste casa credincioasă a lui Iacob în veci, împărăţia lui neavând sfârşit.

Scolii

1. Pe timpul lui Ieroboam s-a desfăcut Israel de casa lui David, căzând de la credinţa în Dumnezeu.

2. Înşirarea primilor născuţi lepădaţi de la începutul veacurilor, cărora li se aseamănă şi poporul lui

164 II Regi 13, 10.

165 F.A. 9, 1.

166 Fil. 3, 19.

167 Ps. 10, 2.

168 Rom 11, 5.

169 I Petru 2, 9.

Israel. Putem admite că despre el s-a spus mai pe ocolite: "Fiul Meu cel întâi născut, Israel", arătându-se că în calitate de prim născut va fi lepădat, ca să fie chemat prin credinţă poporul înfiat după el, ales dintre toţi pământenii.

3. Fraţii pizmuiţi de cei dintâi născuţi închipuiesc pe Domnul şi poporul cel nou prin credinţă.

Întrebarea 24

Ce înseamnă cuvântul din "Fapte" despre Petru: "Trecând prima strajă şi a doua, a venit la poarta cea de fier?"[170]

Răspuns

Mintea cea credincioasă şi lucrătoare[171] fiind, asemenea Sf. Petru, prinsă de Irod, adică de legea de piele (căci Irod se tâlcuieşte: "cel de piele"), sau de cugetul trupesc, e închisă în dosul a două străji si a unei porţi de fier, adică e războită de lucrarea patimilor şi de învoirea gândului cu ele. Pe acestea trecându-le mintea ca pe nişte străji, sau carcere, ajutată de raţiunea filosofiei lucrătoare (ca de un înger)[172], ajunge la poarta cea de fier, care duce în cetate,

170 F.A. 12, 10.

171 E prima treaptă a urcuşului duhovnicesc, respectiv prima constatatoare din două părţi. Căci urcuşul începe de la credinţa simplă, ajunge la lucrarea virtuţilor (πρακτικός), apoi la contemplarea raţiunilor din natură şi în sfârşit la vederea lui Dumnezeu.

172 Raţiunea fiind în greceşte de genul masculin (λόγος), poate fi socotită uşor ca simbolizată prin înger. Pe de altă parte raţiunea oricărui lucru şi a oricărei activităţi, fiind socotită de Sf. Maxim ca o rază vestitoare a raţiunii (a Logosului) supreme, e potrivită asemănarea ei cu un înger, care şi el e vestitor al lui Dumnezeu.

adică la împletitura strânsă şi tare greu de biruit, dintre simţuri şi lucrurile sensibile. Pe aceasta deschizând-o raţiunea contemplaţiei naturale în duh, dă drumul minţii să plece fără teamă spre lumea înrudită a celor inteligibile, slobozită de furia lui Irod.[173]

Scolie

Străji numeşte deprinderea şi săvârşirea păcatului. Căci însuşirea caracteristică a deprinderii este învoirea cu păcatul. Sub robia acestora luptă cel rău ca să ţină pe sfinţi. Iar poarta cea de fier este relaţia naturală a simţurilor cu cele sensibile, din care raţiunea cunoştinţei active scapă, ca un înger, pe cel cu adevărat credincios.

Întrebarea 25

Ce înseamnă: "Vreau să ştiţi că Hristos este capul a tot bărbatul, iar capul femeii este bărbatul şi capul lui Hristos Dumnezeu. Orice bărbat, care se roagă, sau

173 Filosofia lucrătoare e strădania de purificare, care e prima treaptă a urcuşului duhovnicesc, presupunând pornirea de la credinţă. Cu ajutorul acesteia (sau a raţiunii = îngerului ei) mintea scapă din primele două închisori, din păcatul cu fapta şi din deprinderea cu păcatul. Apoi ajunge în faţa lumii, care deşi nu-i mai este îndemn la păcat, totuşi încă nu-i este străvezie, ci e un zid opac, o poartă de fier în faţa lumii spirituale, omul neştiind s-o vadă decât cu simţirea. Această poartă o deschide sau o face transparentă contemplaţia naturală în duh respectiv raţiunea = îngerul ei. E de observat că Sf. Maxim nu numeşte prima treaptă înţelepciune (σοφί) lucrătoare, ci iubire de înţelepciune (φιλοσοφία). înţelepciunea se dobândeşte pe treapta cea mai înaltă. În faţa strădaniei pentru virtuţi omul încă nu posedă înţelepciunea (nu e înţelept), ci numai iubirea de înţelepciune (e numai filosof).

prooroceşte având ceva pe cap, face de ruşine capul său şi orice femeie, care se roagă sau prooroceşte cu capul dezvelit, face de ruşine capul ei: căci e tot una ca şi cum ar fi rasă?"[174] *Şi ce înseamnă: "Pentru aceea femeia trebuie să aibă pe cap un semn de stăpânire din pricina îngerilor?"*[175]

Răspuns

Trebuie să se ştie că spunând dumnezeiescul Apostol că "Hristos este capul a tot bărbatul", a afirmat că Hristos este capul bărbatului credincios, care împlineşte poruncile dumnezeieşti şi contemplă dogmele evlaviei. Cu toată forma sa generală, cuvântul nu cuprinde şi pe bărbaţii necredincioşi. Căci cum ar putea fi Hristos cap al celor ce nu cred? Prin urmare, după unul din înţelesurile mai înalte ale acestui loc, spunem că bărbatul este mintea activă[176] care are drept cap raţiunea (cuvântul) credinţei (1). Spre aceasta privind ca spre Hristos, mintea îşi întocmeşte propria viaţă, zidind-o cu harurile poruncilor prin fapte, în felul acesta nu necinsteşte capul său, adică credinţa (2), punând asupra lui vreun oarecare acoperământ pământesc din afară. Ceea ce înseamnă că nu pune mai presus de credinţă nimic din cele vremelnice şi pieritoare. Femeie a acestei minţi spunem că este însăşi deprinderea făptuirii, care e acoperită cu părul bogat al multelor şi feluritelor cugetări şi chipuri de viaţă practică; sau mai bine zis deprinderea aceasta are însăşi mintea, în calitatea de cap al ei, acoperită cu podoaba deasă a acestor cugetări şi chipuri. Iar Hristos zicem că e credinţa

174 I Cor. 11, 3.

175 I Cor. 11, 10.

176 Mintea (în greceşte de genul masculin) în strădania pentru virtuţi se conduce la început de credinţă, nu de evidenţă.

ipostasiată (3), al cărei cap este în chip vădit Dumnezeu, spre care duce raţiunea credinţei, arătând celui ce-şi înalţă cugetarea de la cele de jos pe Dumnezeu, în care se şi află după fire.[177]

Şi iarăşi putem spune că bărbatul este mintea care cultivă contemplaţia naturală în duh, având drept cap Raţiunea (Logosul) creatoare a tuturor, ce se arată celui ce crede din ordinea frumoasă a celor văzute (4). Pe aceasta nu o necinsteşte mintea, întrucât nu o acoperă şi nu o pune dedesubtul vreunuia din lucrurile văzute şi nu ridică, peste tot, ceva mai presus de ea. Femeia acestei minţi este simţirea (lucrarea de percepţie), care este tovarăşa ei de viaţă şi prin care pătrunde în natura lucrurilor sensibile şi adună raţiunile mai divine din ea (5). Mintea nu îngăduie acestei consoarte să se descopere în lucrarea ei de vălurile raţiunii şi să se facă slujitoarea nesocotinţei (iraţionalităţii) şi a păcatului, ca în felul acesta, respingând raţiunile mai divine ca pe nişte acopereminte, să primească drept cap, în locui minţii patima nesocotinţei.[178] Iar cap al lui Hristos, adică al Raţiunii (Logosului) creatoare, care se dezvăluie din lucruri, analog cu ele, prin contemplaţia lor naturală, străbătută de credinţă este Mintea cea negrăită, care o naşte pe aceea după fiinţă (6). Spre Mintea aceea duce Raţiunea (Cuvântul) prin sine mintea ce urcă prin contemplaţia cucernică a lucrurilor,

177 Până aici prin bărbatul ce are de cap pe Hristos şi prin femeia ce are de cap bărbatul, s-a indicat prima treaptă a urcuşului duhovnicesc, cea activă.

178 Aici prin bărbatul descoperit şi femeia acoperită se indică treapta a doua a urcuşului duhovnicesc, contemplarea naturii. Această contemplare, deşi se numeşte naturală după obiectul ei, se face în duh, deci în har. E o lucrare a raţiunii ajutată de har. Numai o astfel de lucrare a raţiunii, cunoaşte just natura.

împărtăşindu-i treptat din vederile spirituale ale celor dumnezeieşti, pe măsura cunoaşterii celor văzute (7).

Şi iarăşi bărbatul este mintea ajunsă înlăuntrul cunoaşterii tainice a lui Dumnezeu (a teologiei mistice) (8), având drept cap neacoperit pe Hristos, adică Raţiunea credinţei înţeleasă în chip necunoscut, sau mai bine zis cunoscută în chip neînţeles (9), prin iniţierile tainice, indemonstrabile. Mintea, ajunsă prin exerciţiu la golul (στέρησις) îndumnezeitor, vrednic de laudă, care o depăşeşte total şi distinct atât pe ea cât şi toate cele ce există, nu pune peste acea Raţiune nimic din cele ce sunt (10), nici simţire, nici raţiune, nici minte, nici înţelegere, nici cunoştinţă, nici ceva cunoscut, nici ceva cugetat, nici ceva grăit, nici ceva simţit, nici ceva ce simte. Femeia acestei minţi este cugetarea curăţită de toată imaginaţia sensibilă (11), având drept cap mintea acoperită bogat cu iluminările (ἐπιβολαΐς) fără de început şi mai presus de înţelegere ale dogmelor negrăite şi necunoscute. Iar cap al lui Hristos, adică al Raţiunii negată tainic prin depăşire, este Mintea ridicată în chip absolut şi infinit peste toate şi în tot chipul (12). Pe aceasta Hristos, cel înţeles spiritual ca Raţiunea Minţii prin fire, o face cunoscută celor vrednici. Pentru că zice: "Cel ce m-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl".[179] Şi într-adevăr înţelegerea Raţiunii devine cunoştinţă a Minţii care a născut-o pe aceea, întrucât Raţiunea arată Mintea subsistând în Sine după fiinţă. Spre acea Minte ridică Raţiunea mintea ce se doreşte după identificarea cu Dumnezeu prin har (13), după ce aceasta şi-a eliberat înţelegerea de mulţimea lucrurilor deosebite calitativ şi cantitativ şi s-a adunat într-o unitate deiformă,

179 In. 14, 9.

prin identitatea şi simplitatea mişcării neîncetate şi cunoscătoare în jurul lui Dumnezeu.[180]

Deci toată mintea activă (lucrătoare, practică), "rugându-se şi proorocind", cu alte cuvinte, căutând să afle raţiunile virtuţilor (căci aşa trebuie înţeles cuvântul "rugându-se"), sau descoperind chipurile lor prin fapte (căci aşa trebuie înţeles cuvântul "proorocind), trebuie să privească numai la raţiunea goală a credinţei, neabătându-şi cugetarea, gândul sau lucrarea la nimic altceva şi deci neacoperindu-şi capul, sau punând altceva peste el. Şi orice femeie, adică orice deprindere a minţii active, "rugându-se sau proorocind", adică mişcându-şi în chip ascuns dispoziţia ei internă, sau înfăţişând virtutea în chipurile purtării din afară, dacă face aceasta fără discernământ raţional, necinsteşte capul ei. Căci ea cultivă atunci binele urmând unei pofte, odată ce este lipsită de raţiunea care o împodobeşte ca un acoperământ. De asemenea toată mintea, care se exercită în contemplaţia naturală, dacă se roagă sau prooroceşte având ceva pe cap, cu alte cuvinte caută să cunoască raţiunile lucrurilor sau le împărtăşeşte altora, cu vreo pornire spre altceva, fără un scop evlavios, necinsteşte capul său, ca una ce pune mai presus de cunoştinţa dreaptă şi cucernică vreun lucru din cele trecătoare. Şi orice femeie, adică orice percepţie orientată în chipul natural spre lucrurile sensibile, dacă nu are raţiunile spirituale ale acelora ca acoperitoare, necinsteşte capul ei, ocupându-se cu contemplarea celor văzute din patimă, pentru afecţiunea

180 Aici se descrie a treia treaptă a urcuşului. Raţiunea credinţei de pe această treaptă nu mai e credinţa ca normă neevidentă din prima treaptă, ci e însuşi Logosul cunoscut direct, dar mai presus de înţelegere, după depăşirea tuturor, şi în acest sens socotit mai degrabă obiect al credinţei. Aici se arată că apofatismul nu înseamnă o necunoaştere totală, ci paralel cu el au loc iluminări tainice.

naturală faţă de ele. Şi iarăşi, toată mintea îndrăgostită de teologia mistică, dacă se roagă sau prooroceşte având ceva pe cap, adică dacă pătrunde la vederile tainice în chip neştiut, sau învaţă şi iniţiază pe alţii în teologie, având vreo formă a înţelegerii în vreme ce cunoaşte sau face cunoscut în chip mistic Cuvântul cel mai presus de înţelegere, ruşinează capul său, punând pe Cel simplu şi mai presus de orice înţelegere, sub ceva din cele ce sunt sau se cunosc (14). Mintea trebuie să fie atunci golită de toată ideea şi de toată cunoştinţa, ca să vadă fără ochi pe Dumnezeu Cuvântul cel adevărat, ştiind limpede că în privinţa lui Dumnezeu sunt mai adevărate negaţiunile prin depăşire, care vestesc realitatea pozitivă divină prin negarea totală a celor ce sunt (15). Şi orice femeie, adică orice cugetare a unei astfel de minţi, rugându-se sau proorocind cu capul descoperit, adică emancipată de sub stăpânirea minţii, care e adumbrită de multe vederi tainice, necinsteşte capul ei, lepădând cunoştinţa dumnezeiască şi tainică ce acoperă mintea ca pe un cap. Deci tot bărbatul, adică toată mintea activă, sau naturală, sau teologică[181] când se roagă sau prooroceşte, adică primeşte învăţătura sau învaţă pe alţii, să aibă descoperit capul său, adică pe Hristos: cea activă, nepreţuind nimic mai mult decât credinţa şi virtutea; cea naturală, nepunând nici o altă raţiune mai presus de Raţiunea primă; iar cea teologică, neconturând nicidecum în schemele şi înţelesurile câştigate din lucruri, pe Cel mai presus de înţelegere şi de cunoştinţă. Şi toată femeia, adică toată deprinderea minţii active, sau percepţia celei naturale,

181 Mintea practică e mintea preocupată de virtuţi, mintea naturală e cea care contemplă natura, iar mintea teologică e cea care contemplă pe Dumnezeu. Ele sunt aşezate pe trei trepte. Nu poate dobândi cineva mintea teologică dacă n-a trecut prin cea, practică şi naturală.

sau cugetarea înţeleaptă a celei teologice, să-şi acopere capul: deprinderea activă, având aşezat asupra ei discernământul raţiunii cu care să deosebească cele ce trebuie şi cele ce nu trebuie făcute; percepţia, puterea raţiunii, cu care să judece cu ştiinţă cele văzute; iar cugetarea, cunoştinţa cu totul indemonstrabilă a celor mai presus de înţelegere, Căci toată deprinderea, percepţia şi cugetarea neacoperită în modul arătat, nu se deosebeşte de cea rasă, adică de cea care n-are nici o raţiune a virtuţii, sau a evlaviei, sau a cunoştinţei tainice şi a iubirii dumnezeieşti.

Deci orice astfel de femeie trebuie să aibă, pe bună dreptate, totdeauna stăpânirea raţiunii, sau supravegherea raţională asupra capului. Aceasta în primul rând pentru îngeri, care văd mişcările arătate şi nearătate ale noastre şi scriu tot gândul şi toată fapta spre lauda sau spre osânda noastră în ziua înfricoşată a dării la iveală. Apoi pentru cugetările conştiinţei, înţelese şi ele în mod figurat ca îngeri,[182] care ne mustră pentru cele ce le-am săvârşit, sau ne apără acum şi în ziua judecăţii.În sfârşit şi pentru îngerii răi, care pândesc deprinderea, percepţia şi cugetarea noastră ca îndată ce le văd dezvelite de discernământul, de evlavia şi de cunoştinţa raţională şi mintală, să dea năvală, făcând să se nască cele potrivnice acestora: lipsa de discernământ, de evlavie şi neştiinţă, prin care dracii cei răi lucrează păcatul, rătăcirea şi necredinţa.

Iar cap al lui Hristos a fost numit Dumnezeu, care ca Minte este prin fire principiul Raţiunii.

Scolii

1. Bărbat este şi acela care se îndeletniceşte cu

182 Cugetările în greceşte sunt de genul bărbătesc (λογισμοι) ca şi îngerii

filosofia activă (lucrătoare, practică).

2. A numit cap pe Hristos, ca ipostas al bunurilor viitoare. Căci credinţa, după dumnezeiescul Apostol, "este ipostasul celor viitoare şi dovada lucrurilor nevăzute"[183] prin ceea ce este arătat El însuşi. Pentru că "în El sunt ascunse toate comorile cunoştinţei şi ale înţelepciunii".[184]

3. Credinţa cea ipostasiată este credinţa efectivă şi lucrătoare, prin care Cuvântul lui Dumnezeu se arată în cei activi întrupat în porunci.[185] Iar prin acestea Cuvântul îi duce pe cei activi spre Tatăl, în care se află El după fire.

4. Bărbat este şi mintea ce se exercită cu evlavie în contemplaţia naturii, având drept cap Raţiunea lui Dumnezeu, pe care o contemplă cugetarea prin credinţă, ca pricină creatoare a celor văzute.

5. Dacă cineva vrea să vadă în chip just creaţiunea (căci omul are putere naturală să vadă bine şi să deosebească binele de rău), va fi călăuzit spre pomul vieţii, care este Dumnezeu, Făcătorul a tot pomul, "în care sunt ascunse comorile cunoştinţei şi ale înţelepciunii". Iar dacă, întrebuinţând greşit puterea naturală (abuzând de ea), va vrea să vadă creaţiunea în chip rău, se va depărta de viaţă şi va mânca din pomul care ascunde în sine deosebirea binelui de rău, supunând simţirii şi socotinţei neraţionale mintea şi raţiunea. Deci unul ca acela va socoti plăcerea ca bine, pentru că ajută la conservarea trupului, iar durerea şi ostenelile trupului ca rău, pentru că nu ajută la acea conservare; şi va socoti făptura drept Dumnezeu, procurându-şi din ea prilejurile plăcerii trupeşti.

183 Evrei 11,1.

184 Coloseni 2, 3.

185 Credinţa care dă forţă poruncilor sau virtuţilor este însuşi Hristos, sau puterea ce emană din El, pe măsura acestei stări a omului.

6. Întrucât deodată cu Raţiunea, care e Făcătoarea tuturor, e cugetată şi Mintea, la care se raportează Raţiunea ca la cauza Sa, a numit pe Tatăl cap al lui Hristos, în calitatea Lui de Minte, care naşte prin fire Raţiunea.

7. Din fiinţa celor văzute şi din mişcarea şi din varietatea lor, cunoaştem Monada sfântă cea în trei ipostasuri.

8. Bărbat e şi cel ce e iniţiat în teologia mistică.

9. La cuvântul: în chip neînţeles, trebuie să se adauge: prin depăşire, căci este mai presus de înţelegere Cel ce este crezut, adică Dumnezeu.

10. Cel ce a primit în chip neştiut, prin negarea în sens de depăşire a celor create, însăşi vederea nemijlocită a Raţiunii celei mai presus de orice raţiune, are drept cap Raţiunea cea atotunică, peste care şi cu care şi după care nu există altă raţiune prin fire. Ea are ca născătoare prin fire unica Minte, spre care călăuzind, ca spre capul Ei, mintea ce-L urmează, prin Duhul cel de-o fiinţă cu Ea, îi dă viaţă.

11. Femeia minţii active zice că este deprinderea, ca născătoare a chipurilor virtuţii; a celei naturale, simţirea (percepţia prin simţuri) înnobilată prin raţiunile Duhului, ca născătoare a imaginilor nepătimaşe ale lucrurilor; iar a celei teologice, cugetare curată, capabilă să pătimească în chip unitar lumina cea unică în trei străluciri.

12. Hristos zice că este Raţiunea cea mai presus de fiinţă şi întrupată în chip suprafiinţial, odată ce nici întruparea Lui nu a cuprins-o mintea prin raţiunea naturală. Iar capul acesteia este Mintea cea necauzată prin fire, cugetată împreună cu Raţiunea, a cărei cauză este. Căci cel care a văzut prin credinţă Raţiunea, a văzut tainic deodată cu Raţiunea şi Mintea care naşte în chip netemporal Raţiunea, aflându-se în Raţiune după fiinţă.

Iar unii spun că prin Hristos se indică aici omenitatea lui Hristos, ca una ce e cap al totului, adică al întregii firi. Şi cap al acestei omenităţi este dumnezeirea lui Hristos. Dând aceştia numele întregului părţilor, aduc o tâlcuire justă.

13. Identitatea minţii desăvîrşite cu Dumnezeu după har înseamnă mişcarea simplă şi neîmpărţită a minţii în jurul Celui ce este prin fire unul şi acelaşi. Această mişcare nu primeşte înţelesuri care se deosebesc după cantitatea substanţei sau după calitatea puterii ci numai o bucurie negrăită, plină de o simţire mai presus de înţelegere.

14. Rugăciunea celui activ (practic) constă, zice, în cererea virtuţilor, iar proorocia în comunicarea adevărată a raţiunilor din ele. Rugăciunea celui ce se îndeletniceşte cu contemplarea naturii constă, zice, în cererea cunoştinţei ştiinţifice a lucrurilor, iar proorocia "în comunicarea acesteia altora, printr-o învăţătură adevărată. În sfârşit, rugăciunea celui ce se îndeletniceşte cu teologia, este, zice, tăcerea tainică, în timpul căreia mintea se face, prin negarea lucrurilor în sens de depăşire, vrednică de unirea cea mai presus de înţelegere şi cunoştinţă; iar proorocia acestuia este iniţierea tainică a altora în acestea. Căci rugăciunea înfăptuieşte unirea celui ce se roagă cu Dumnezeu, iar proorocia pentru Dumnezeu îndeamnă pe cel ce prooroceşte să comunice oamenilor bunurile date lui.[186]

15. Când afirmăm pe Dumnezeu din lucruri, îl cugetăm deodată cu ele, dar ca pe cauza făcătoare. Când însă negăm cu totul pe Dumnezeu pornind de la lucruri, nu-L cugetăm împreună cu ele nici în calitate de cauză, întrucât, la

186 Rugăciunea însoţind pe om pe toate treptele urcuşului duhovnicesc, până la unirea cu Dumnezeu, se deosebeşte cu fiecare stare a omului. Rugăciunea ca tăcere tainică este rugăciunea curată.

drept vorbind, nu are cu lucrurile nici o relaţie, în temeiul căreia ar trebui să cugetăm împreună ideile celor care sunt în relaţie.[187] Aşadar teologul adevărat face din neştiinţa prin depăşire o poziţie de cunoaştere adevărată; el cunoaşte adică însuşirea lui Dumnezeu de a fi cu totul neînţeles.

Întrebarea 26

Dacă regele Babilonului înseamnă alegoric "diavolul", cum se înţelege cuvântul trimis de Dumnezeu prin proorocul Ieremia către regii neamurilor şi către regii lui Iuda, prin care îi ameninţă cu "închisori şi lanţuri, foamete şi moarte, sabie şi robie, de nu-i vor sluji lui, iar celor ce-i vor sluji de bunăvoie le va fi cu îngăduinţă pe pământul lor"?[188] Şi de ce îl numeşte "sluga Sa"' zicând: "Am dat tot pământul lui Nabucodonosor, regele Babilonului, sluga mea, şi fiarele câmpului le-am dat să-i slujească lui".[189] Ce este deci slujirea adusă diavolului şi ce sunt fiarele? Ce sunt apoi cele sase feluri de ameninţări şi cine sunt regii neamurilor şi regii lui Iuda?

Răspuns

Diavolul este şi duşman şi răzbunător al lui Dumnezeu. Este duşman, când din ură faţă de El îşi dă aparenţa unei iubiri pierzătoare faţă de noi oamenii, îndemnându-ne prin patimile de bunăvoie ale plăcerii să alegem în locul

187 Sf. Maxim spune adeseori că Dumnezeu este în afară de relaţie, în sensul că nu e legat în chip necesar de lucruri, ca atunci când îl cugetăm să cugetăm că lucrurile derivă în mod necesar din El. Dumnezeu se poate cugeta fără lucruri.

188 Ieremia 27, 8.

189 Ieremia 27. 6.

bunurilor veşnice lucrurile vremelnice. Prin aceasta furându-ne apoi toată dorirea sufletului, ne desface cu totul de la dragostea de Dumnezeu, făcându-ne duşmani cu voia ai Făcătorului.

Iar răzbunător este când, dezvelindu-şi toată ura sa faţă de noi, care i-am ajuns datornici din pricina păcatului, cere pedepsirea noastră (1). Căci nimic nu desfată mai tare pe diavol ca omul pedepsit, îngăduindu-i-se aceasta şi scornind una după alta suferinţele patimilor fără de voie se năpusteşte ca un vifor fără milă asupra celor peste care a dobândit, din îngăduinţa lui Dumnezeu, putere neurmărind să împlinească o poruncă divină, ci dorind să-şi sature patima urii sale împotriva noastră. El vrea ca marea povară a necazurilor dureroase, sufletul sfârşit de slăbiciune să-şi taie de la sine puterea nădejdii în Dumnezeu, făcând din întâmplările dureroase care vin peste el nu pricini pentru reculegerea minţii, ci pricini de necredinţă.

Dumnezeu, bun fiind şi vrând să smulgă din noi, cu totul sămânţa păcatului, adică plăcerea, care desface mintea de la iubirea lui Dumnezeu, îngăduie diavolului să aducă asupra noastră chinuri şi pedepse. Prin aceasta El usucă veninul plăcerii de mai înainte cu chinurile sufletului (2) şi în acelaşi timp vrea să sădească ura şi desăvârşita scârbire faţă de cele prezente, care dezmiardă numai simţurile, ca faţă de unele ce nu ne aduc nimic altceva decât pedepse prin folosirea lor. El vrea mai departe să facă din puterea pedepsitoare şi din ura de oameni a aceluia o pricină a readucerii forţate la virtute, a celor ce au alunecat de bunăvoie din ea.

Deci diavolul e numit "sluga lui Dumnezeu" ca cel ce, cu îngăduirea lui Dumnezeu, pedepseşte pe păcătoşi, rămânând totuşi apostat şi tâlhar viclean, ca unul ce are

aplecarea voinţei foarte înrudită cu a celor ce s-au depărtat de Dumnezeu prin plăcere. Căci e drept să fie chinuiţi de diavol cei ce au îmbrăţişat cu voluptate planurile lui viclene prin păcatele de bunăvoie. Astfel diavolul este atât semănătorul plăcerii, cât şi aducătorul durerii prin pătimirile fără voie.

Când deci locuitorii Iudeii şi ai Ierusalimului, adică cei ce au dobândit deprinderea faptelor sau ştiinţa contemplaţiei, le folosesc acestea pentru slava cea de la oameni, umbrind chipurile virtuţilor prin împlinirea lor numai ca atare şi mulţumindu-se să grăiască numai cuvintele înţelepciunii şi ale cunoştinţei, fără să se facă faptele dreptăţii, iar pe deasupra mândrindu-se faţă de alţii pentru virtutea şi ştiinţa lor, pe drept cuvânt sunt predaţi ostenelilor şi necazurilor, ca prin pătimirea lor să înveţe smerenia uitată de ei din pricina părerii deşarte ce şi-o fac despre ei înşişi. Ştiind acest lucru şi minunatul Apostol a predat Satanei pe nelegiuitul din Corint spre pierderea trupului, ca duhul să se mântuiască în ziua Domnului Iisus.[190] De aceea e predat şi regele Iudeii şi al Ierusalimului regelui Asirienilor, arătându-se prin aceasta că mintea contemplativă şi cunoscătoare (gnostică) e predată diavolului spre pedepsire, ca acela să aducă asupra ei chinuri şi necazuri după dreptate, iar ea să înveţe, suferind, să filosofeze mai degrabă despre răbdarea în necazuri, decât să se mândrească cu deşertăciune pentru lucruri care nu există cu adevărat.

Deci tot cel ce rabdă de bunăvoie şi cu mulţumire grelele necazuri ale încercărilor fără voie, conştient de relele pe care le-a săvârşit, nu este scos din deprinderea şi harul virtuţii şi al cunoştinţei, ca locuitorii de odinioară din Iudeea şi Ierusalim. Aceasta pentru că suportă de bunăvoie jugul

190 Cor. 5, 5.

regelui Babilonului şi, ca unul ce îşi achită o datorie, primeşte chinurile aduse asupra lui. Rămânând în ele, plăteşte regelui Babilonului muncile silnice prin partea pătimitoare a firii, învoindu-se la ele prin dreapta judecată, ca unul ce i le datorează aceluia din pricina păcatelor de mai înainte; iar lui Dumnezeu îi aduce prin închinare adevărată, adică prin dispoziţia smerită a sufletului, îndreptarea greşelilor.

Dar cel ce nu primeşte cu mulţumire necazurile şi încercările fără voie, aduse asupra lui cu îngăduirea lui Dumnezeu, în vederea îndreptării, şi nu se pocăieşte lepădând înalta părere de sine care-i vine din închipuirea că e drept, ci se împotriveşte hotărârilor dumnezeieşti întemeiate pe judecăţile Lui cele drepte, asemenea locuitorilor de odinioară din Iudeea, şi nu primeşte de bună voie jugul regelui Babilonului, este predat, la porunca dumnezeiască, regelui Babilonului ca să fie dus în robie, să fie aruncat în închisori şi lanţuri, să sufere de foamete şi sabie, fiind scos de tot din pământul lui adică, din păruta deprindere a virtuţii şi a cunoştinţei. Prin ducerea în robie, e osândit la înstrăinarea de cele dumnezeieşti; prin aruncarea în închisori, e osândit la închipuirile mincinoase despre lucruri; prin punerea în lanţuri, la încetarea totală a oricărei fapte bune; prin foamete, la lipsirea de învăţăturile dumnezeieşti; prin, moarte, la învârtoşarea şi nesimţirea totală faţă de cele bune; prin sabie, la cugetări pătimaşe şi desfrânate, care sting amintirea lui Dumnezeu (3).

Toate acestea şi mai multe decât acestea le suferă cel scos din deprinderea virtuţii şi a cunoştinţei, ca din pământul său, pentru faptul că nu vrea, din pricina mândriei şi a închipuirii deşarte, să plătească datoriile pentru greşeli, primind cu bunăvoinţă necazurile, nevoile şi strâmtorările.

În această privinţă să ne fie pildă dumnezeiescul Apostol,[191] care totuşi, pentru dreptatea lui, era slobod de orice datorie faţă de acestea. Căci ştia marele Apostol că umilirea cea dinafară a trupului prin munci, este păzitoarea comorilor dumnezeieşti din suflet. Şi de aceea răbda cu bucurie atât pentru el, cât şi pentru cei cărora avea să le fie pildă de virtute şi de credinţă, şi chiar dacă vor suferi pe dreptate, după pilda Corinteanului pedepsit, să aibă ca mângâiere şi ca pildă de răbdare pe cel ce suferă fără să fie vinovat.

Iar regii neamurilor din acest loc al Scripturii cred că sunt oamenii care stau în frunte prin diferitele patimi de ocară. Ei încă sunt supuşi după dreptate, pedepsei pentru păcatele lor şi de aceea predaţi regelui Babilonului, ca putere pedepsitoare ce se bucură de chinuirea firii. Astfel regele Egiptului este mintea desfrânată şi iubitoare de plăceri; Moabiteanul este mintea dezmierdată şi pângărită; Amaniteanul este mintea dedată zgârceniei; Sirianul este mintea superstiţioasă şi dialectică (certăreaţă), căci s-a spus că singur Sirianul a stat împotriva lui Solomon,[192] adică împotriva păcii şi a înţelepciunii (4); regele din Tir este mintea iubitoare de lume şi de viaţă; iar dintre ceilalţi regi fiecare simbolizează ceea ce îşi poate da seama omul înţelept (gnostic), căutând singur înţelesul lor prin tălmăcirea numelor lor, sau a locurilor unde se amintesc, sau luând aminte la chipul în care vieţuiesc, sau la îndeletnicirile lor, sau la vrăjmăşia lor specială faţă de Israel. Căci nu totdeauna şi toţi trebuie tâlcuiţi după acelaşi înţeles, ci după trebuinţa cerută de împrejurări şi după înţelesul profeţiei.

Pentru că Scriptura înţelege odată prin Faraon pe diavolul, altădată legea firii. Primul înţeles i-l dă când vrea

191 II Cor. 12, 10.

192 III Regi 11, 25.

să prăpădească pe Israel; al doilea, când îi slujeşte după orânduire de sus Iosif, care întruchipează profetic pe Dumnezeu Cuvântul ce slujeşte de bunăvoie firii şi patimilor noastre, afară numai de păcat. De asemenea şi regele Tirului este înţeles odată ca diavolul, iar altădată ca legea naturală. Primul înţeles i se dă când luptă împotriva lui Israel prin Sisara,[193] al doilea când se împrieteneşte cu David şi ajută lui Solomon la zidirea templului dumnezeiesc.[194] Şi multe alte înţelesuri se dau fiecăruia dintre regii înşiraţi de Sf. Scriptură, după sensul ce-l are proorocia.

Iar fiarele, pe care le predă Dumnezeu regelui Babilonului, sunt dracii, dintre care fiecare lucrează, după destoinicia lui înnăscută, la aducerea uneia sau alteia dintre ispite. Căci fiecare este sămănătorul altei răutăţi şi fiecare este mai viclean decât altul şi mai iscusit spre un anumit fel de răutate. Dar nici dracii înşişi nu pot sluji în nici o privinţă diavolului, începătorului a toată răutatea, fără îngăduirea lui Dumnezeu. Trebuie ca însuşi Dumnezeu să îngăduie, precum singur ştie, în gija Lui de lume şi în iubirea de oameni, diavolului să aducă, prin slujitorii lui, diferite pedepse asupra noastră pentru păcatele săvârşite. Aceasta se arată limpede în istoria lui Iov, unde se spune că diavolul n-a putut să se apropie de Iov fără îngăduirea lui Dumnzeu.[195]

Dar şi Nabucodonosor însuşi, regele Babilonului, e înţeles de multe ori ca legea naturală. Aceasta o arată în scrisoarea adresată locuitorilor din Ierusalim, acei care, neputând să împlinească legea duhovnicească, au fost mutaţi în pământul Babilonului, adică în deprinderea confuziei pământeşti. Ei le cer acestora să se roage pentru viaţa lui

193 Iud. 4, 2

194 II Regi 5, 11.

195 Iov. 1, 13.

Nabucodonosor, regele Babilonului, şi pentru viaţa lui Baltazar fiul lui, adică pentru legea naturală, şi pentru deprinderea ei cu fapta (5), sub care au căzut odinioară, ca să fie zilele lor ca zilele cerului".[196] Prin aceste cuvinte ei cer celor ce au rămas în starea nepătimaşă a virtuţii şi în adevărul cunoştinţei să se roage ca să fie gândurile legii naturale şi ale deprinderii ei cu fapta, sub care au ajuns părăsind legea duhului, ca gândurile dumnezeieşti ale legii duhovniceşti, numind gândurile "zile", iar legea duhovnicească "cer". Ei se rugau adică lui Dumnezeu, ca să nu se depărteze legea naturală şi ostenicioasă sub care au ajuns, de legea duhovnicească (6).

Cu acestea consumă şi cuvântul pe care marele Daniil i l-a spus în chip tainic lui Nabucodonosor, ca ameninţare dumnezeiască, când i-a tălmăcit vedenia din vis: "Şi te voi izgoni dintre oameni, şi va fi locuinţa ta cu fiarele sălbatice; şi te vor hrăni cu iarbă ca pe un bou şi vei dormi sub rouă cerului; şi şapte ani vor trece peste tine până când vei cunoaşte că Cel Prea înalt stăpâneşte peste împărăţia oamenilor şi o dă cui voieşte. Şi pentru că a spus: Lăsaţi colţul rădăcinilor arborelui în pământ, împărăţia ta îţi va rămâne şi din ea vei cunoaşte împărăţia cea cerească".[197]

Prin izgonire poate că înţelege scoaterea din Rai în lumea aceasta, pentru călcarea poruncii, şi căderea de la petrecerea cu sfinţii îngeri, adică de la vederile spirituale, sub puterea legii naturale întemeiată pe simţire. Iar locuirea cu fiarele sălbatice înseamnă petrecerea cu patimile şi cu dracii care le lucrează. Iarba cu care l-au hrănit (îngerii, zic unii codici, sau oamenii, zic alţii, nu fiarele cu care avea locuinţa, căci acelea nu hrănesc, ci sfâşie), însemnă

196 Baruh l, 11.

197 Daniil 4, 22-23.

cunoaşterea naturală prin simţire a lucrurilor şi lucrarea ostenitoare a virtuţii; pe acestea le procură ca pe o iarbă, oamenilor îngerii.

Iar "vei dormi sub roua cerului", înseamnă a avea, prin Providenţa dumnezeiască, puterea care se află în acestea. "Roua cerului" indică Providenţa, care hărăzeşte omului în veacul acesta, pe lângă toate cele înşirate, conservarea în existenţă; sau legea firii, care rămâne cu desăvârşire nestricată; sau poate cunoaşterea în parte a celor inteligibile, pe care ne-o mijlocesc lucrurile văzute prin harul lui Dumnezeu şi care ţine pe om aici în nădejdea celor viitoare.

Cuvintele "şapte ani vor trece peste tine" indică întinderea crugului înşeptit al vremii în veacul acesta. Sub acest crug a căzut firea, deoarece n-a păzit deprinderea şi lucrarea proprie, dar după sfârşitul lui, la învierea aşteptată, se va reîntoarce iarăşi la sine, prin lepădarea însuşirilor dobitoceşti (iraţionale), primind din nou mărirea de la început a împărăţiei, după ce a cunoscut, prin iconomia Providenţei din acest veac, stăpânirea adevăratei împărăţii (7). Căci prin cuvintele: "lăsaţi colţul rădăcinilor pomului în pământ", se arată că nu se smulge deplin, din pricina greşelii de la început, sămânţa şi puterile bunătăţii.[198] Datorită acestora, reluându-şi firea iarăşi creşterea, revine prin înviere la mărirea şi frumuseţea firească de mai înainte.

Dar lucrul cel mai bun este să ascultăm de legea poruncilor şi să învăţăm a ne stinge cugetul trupesc prin ostenelile de bunăvoie. Şi nu e numai un lucru bun acesta, ci şi foarte înţelept şi cuviincios pentru cei ce şi-au făcut raţiunea înnăscută stăpână peste patimi. Iar de nu facem lucrul acesta, să-l facem pe al doilea, să ne lăsăm certaţi fără voie şi

198 Prin căderea în păcat chipul dumnezeiesc în om nu dispare cu totul.

să primim cu mulţumirea cuvenită voia Celui ce ne ceartă pe noi, ca pe un fel de jug al regelui din Babilon, spre pedeapsa păcatelor pe care le-am făcut. Şi atunci regele spiritual al Babilonului nu ne va muta mintea din pământul nostru, adică din credinţa, din nădejdea şi din deprinderea virtuţii: Deci în acest înţeles, arătat mai înainte, este numit diavolul şi "sluga lui Dumnezeu"şi în acest înţeles se dau pe mâna lui regii popoarelor, regele din Iuda şi fiarele câmpului.

Scolii

1. Explică în ce chip diavolul este duşman şi răzbunător al lui Dumnezeu.

2. Osteneala şi necazul curăţă sufletul întinat de murdăria plăcerii şi smulge cu totul afecţiunea lui faţă de lucrurile materiale, descoperindu-i paguba ce o are din iubirea faţă de ele. Pentru aceasta Dumnezeu îngăduie diavolului, după o judecată dreaptă, să supere pe oameni cu tot felul de necazuri.

3. Cel ce suferă fiindcă a nesocotit harul lui Dumnezeu, dacă recunoaşte raţiunea Providenţei dumnezeieşti care vrea să-l vindece, primeşte cu mulţumire şi cu bucurie necazul şi îşi îndreaptă greşeala pentru care este certat. Cel ce se arată însă nesimţitor faţă de această doftorie ce i se dă, pe drept cuvânt este scos din har şi predat confuziei patimilor, dându-i-se drumul să vină la păcatul cu fapta, spre care era purtat de dorinţa lăuntrică.

4. Solomon avea pacea prin înţelesul numelui, iar înţelepciunea prin darul lui Dumnezeu, ca rod al rugăciunii.

5. Nabucodonosor înseamnă aici legea naturală, iar Baltazar fiul lui, deprinderea cu legea naturală.

6. E vădit din rugăciune că Nabucodonosor şi

Baltazar înseamnă aici legea naturală şi deprinderea născuta din ea, dar nu diavolul. Căci nimeni nu spune că se face rugăciune pentru diavolul. O rugăciune pe care n-a condamnat-o cuvântul proorocesc, nu trebuie să credem că s-a adus lui Dumnezeu pentru diavolul.

7. Firea se va reîntoarce la sine însăşi, recăpătând lipsa de păcat şi nestricăciunea. Căci păcătoşii, adică pricinile păcatului, vor pieri şi toţi vor fi fără de păcat şi prin aceasta fără stricăciune; pentru că acestea se nasc una din alta. Şi toţi vor cunoaşte împărăţia cea adevărată, unii prin iluminare, alţii prin osândă. Dar nu toţi se vor bucura de bunuri, şi cei ce se vor bucura nu se vor bucura la fel.

Întrebarea 27

Odată ce Domnul a poruncit limpede după înviere să fie învăţate toate neamurile,[199] *de ce a mai avut Petru lipsă de descoperire în cazul lui Cornelie?*[200] *Şi de ce Apostolii din Ierusalim, auzind de cele cu privire la Cornelie, se deosebeau de Petru?*[201]

Răspuns

A avut foarte mare lipsă Sf. Petru, fruntaşul Apostolilor, de o descoperire cu privire la neamuri. Căci nu ştia că nu este nici o deosebire între tăierea împrejur şi netăierea împrejur în privinţa credinţei. Nu ştia adică limpede că Domnul a spus să fie învăţate neamurile, fără să mai fie obligate la slujirea din afară a legii, până ce nu i-a arătat

199 Mt. 28, 19.

200 Fapte 10, 11.

201 Fapte 11, l urm

prin descoperire taina sfatului Său ascuns. Abia aceasta l-a convins, prin simbolul pânzăturii, că harul Duhului Sfânt se dă şi neamurilor, ca şi lui, numai prin credinţă şi deci în Hristos nu este deosebire între Iudeu şi Elin. Dar nici Apostolii din Ierusalim n-au ştiut de aceasta. De aceea s-au deosebit de el, până ce au aflat şi ei bogăţia cea ascunsă a milostivirii dumnezeieşti cu privire la toţi oamenii. Căci harul propovăduirii aducea o viaţă dumnezeiască şi o slujire nouă, deosebită de cea a legii, şi o învăţătură a sufletului, care îl face să se elibereze de bunăvoie şi din proprie hotărîre de trup, precum şi o naştere mai dumnezeiască din alt izvor (1). Dar tocmai din această pricină cei încredinţaţi cu slujba propovăduirii aveau lipsă la tot cuvântul de învăţătura celui ce i-a trimis. Ba dacă nu par cuiva mai scrupulos decât trebuie, fiecare cuvânt al poruncii dumnezeieşti avea trebuinţă de o învăţătură şi de o descoperire care să-i hotărască modul în care trebuie împlinit (2). Căci nu se află nicidecum cineva care să cunoască modul de aplicare al vreunui cuvânt, fără descoperirea celui ce a grăit acest cuvânt (3). Ştiind-o aceasta şi vestitul Petru, după ce a primit de la Domnul porunca propovăduirii între neamuri, nu a pornit la lucru, ci a aşteptat să fie învăţat modul de aplicare al poruncii de către Cel ce a dat porunca.

Dar poate că pe lângă acestea mai erau şi alte lucruri pe care trebuia să le înveţe Petru prin pânzătura coborîtă din cer şi prin diferitele animale cuprinse în ea. Mai bine zis poate că erau lucruri pe care trebuia să le înveţe tot neamul omenesc, sau orice om care, asemenea lui Petru, străbătând la ultima înălţime a credinţei, învaţă limpede să-şi stingă cu totul orice simţire, întrucât până ce priveşte prin ea cele văzute, cunoaşte zidirea ca una ce se strică prin sine,

neputând să fie ferită de stricăciune şi de confuzie. Deci prin pânzătură şi prin dobitoacele de pe ea, Dumnezeu i-a descoperit lui Petru drept mâncare duhovnicească lumea văzută, înţeleasă prin cea nevăzută, pe temeiul raţiunilor ei, sau pe cea nevăzută arătată prin chipurile lucrurilor sensibile. De aceea îi zice: "Ridică-te Petre, jertfeşte şi mănâncă".[202] De unde i se porunceşte să se ridice? De unde altundeva, dacă nu din deprinderea şi din lanţurile simţirii (percepţiei prin simţuri) şi dintr-o prejudecată coborîtă despre lucruri, sau din păruta dreptate a legii, ca eliberat de nălucirile simţurilor, să poată vedea numai cu mintea raţiunile lucrurilor sensibile, dezbrăcate de figuri, şi aşa să cunoască tipurile celor inteligibile şi să înveţe că nimic din cele făcute de Dumnezeu nu e necurat. Căci cel care contemplă creaţiunea văzută în raţiunile ei, ca pe o înfăţişare a celei inteligibile, sau tipurile celor inteligibile din podoaba lucrurilor văzute, ca pe o pânzătură ce coboară de sus nu va mai crede nimic necurat din lucrurile văzute, nemaiobservînd în raţiunile lor nimic care să trezească scârbă (4). Pentru că stricăciunea se află în latura sensibilă, ca şi războiul făpturilor întreolaltă. Între raţiuni însă nu este învrăjbire.

Pânzătura ţinută de cele patru capete este deci lumea sensibilă ţinută şi ea de cele patru elemente.[203] Iar târâtoarele, dobitoacele şi păsările sunt diferitele raţiuni ale făpturilor, care pentru simţire sunt necurate, dar pentru minte sunt curate şi bune de mâncat, susţinînd viaţa spirituală, în sfârşit, glasul ce se repetă de trei ori este filosofia activă (practică), naturală şi teologică.[204] Căci cel

202 F.A. 10, 13

203 Pămînt, aer, apă, foc.

204 Cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc.

ce vrea să urmeze cu adevărat lui Dumnezeu trebuie nu o dată, ci de două şi de trei ori să se ridice şi să jertfească creaţiunea văzută şi să o mănânce prin cunoaştere (în chip gnostic). Astfel cel ce s-a ridicat din Alipirea pătimaşă la cele văzute, a jertfit mişcarea acestora şi a izbutit să mănânce virtutea activă.[205] Cel ce s-a ridicat de la părerea mincinoasă despre lucruri, a jertfit normele cele văzute şi, mâncând raţiunile nevăzute, a dobândit contemplaţia naturală cea în duh. Iar cel ce s-a ridicat din rătăcirea politeistă, a jertfit însăşi fiinţa lucrurilor şi, mâncând prin credinţă cauza lor, s-a umplut de puterea cunoaşterii teologice (lui Dumnezeu).

Deci toată mintea contemplativă, având sabia Duhului, care este cuvântul (raţiunea) lui Dumnezeu, după ce a omorît în sine mişcarea creaţiunii văzute, a dobândit virtutea, iar după ce a tăiat de la sine nălucirea formelor sensibile, a aflat adevărul în raţiunile lucrurilor, aceasta constituind contemplaţia naturală; în sfârşit, după ce s-a ridicat deasupra fiinţei lucrurilor, primeşte iluminarea nemărginitei monade dumnezeieşti, aceasta constituind taina teologiei adevărate.

Sau poate i-a poruncit Dumnezeu prealăudatului Petru, fruntaşul Apostolilor, ca, ridicându-se din puterea nemărginită a firii la puterea dumnezeiască cea după har, să jertfească cu ajutorul lui Dumnezeu, prin sabia cuvântului, patimile răutăţii din oameni şi să le facă după aceea o mâncare bună şi bineplăcută Cuvântului spre mistuire duhovnicească prin lepădarea vieţii pătimaşe şi dobitoceşti de mai înainte. Căci se spune că sângele care curge din orice animal înjunghiat este simbolul vieţii. Iar deosebirea animalelor arătate în pânzătură înseamnă poate felurimea

205 Nu-l mai tulbură mişcările ce le provoacă în om lucrurile văzute şi şi-a însuşit virtutea cu fapta.

patimilor din oameni. Târîtoarele înfăţişează pe cei a căror poftă se târîie în lucrurile pământeşti; fiarele, pe cei care îşi aprind cu furie toată mânia spre a se nimici întreolaltă; iar păsările, pe cei ce-şi împing toată puterea raţională spre sudalma mândriei şi spre îngâmfarea ce se naşte din ea, ca şi pe cei ce grăiesc nedreptate faţă de cele înalte şi ridică spre cer gura lor. Acestea jertfindu-le, ca un împreună lucrător al lui Dumnezeu, marele Petru, prin cuvântul Duhului, pe cei dintâi i-a făcut poftitori ai celor cereşti, pe ceilalţi blânzi şi iubitori de oameni şi cu îngăduinţă întreolaltă, iar pe cei din urmă iubitori de Dumnezeu şi smeriţi la cuget.

Să vedem acum ce vrea să arate prin înţelesul numelui ei şi Ioppe, în care preasfântul Petru, marea talpă a Bisericii, a avut această vedenie? Numele de Ioppe se tălmăceşte ca post de observaţie, desemnând paza ce se cuvine să o acordăm faptelor (6). Căci cetatea, aflându-se la ţărmul mării, ar fi fost luată de multele valuri, dacă nu şi-ar fi avut aşezarea pe înălţime. Din această pricină socotesc că prin ea este indicat acela care-şi zideşte virtutea, ca pe o cetate, pe înălţimea cunoştinţei şi care nu e totuşi departe de ispitele fără voie, întrucât nu s-a scuturat încă cu totul de legătura (afecţiunea) faţă de lucrurile sensibile, ci o are aproape ca pe o mare şi de aceea are lipsă de un post de observaţie, ca nu cumva dracii necuraţi, folosindu-se pe furiş de ispitele fără de voie, să înlesnească pătrunderea patimilor celor de bunăvoie. Dar Ioppe aparţinând seminţiei lui Isahar, iar acesta tâlcuindu-se ca "plată" sau "osteneală", ea mai poate să însemne şi deprinderea în supravegherea faptelor, pe care le păzeşte de năvălirile nevăzute ale duhurilor răutăţii. Marelui Apostol i s-a poruncit, prin urmare, să-şi ridice mintea de la aceasta[206] şi să şi-o mute

206 Apostolul Petru şi tot cel ce a dobândit deprinderea în virtute, să nu

spre cunoştinţa celor înalte.

Aşadar cel ce se află pe înălţimea de unde supraveghează filosofia activă, putem spune că se află în Ioppe; iar cel ce locuieşte în Sionul din Ierusalim, adică în locul de unde se vede pacea (căci aşa se tâlcuieşte "Ierusalim"), se află departe de orice afecţiune faţă de cele sensibile, precum geografic e departe marea de locul pe care-i aşezat Sionul. Acesta, aflându-se pe înălţimea cunoştinţei, priveşte numai spre vederile inteligibile ale existenţelor, depărtând cu mintea formele văzute ale lucrurilor. Ca urmare el primeşte în modul cel mai clar cu putinţă arătările lucrurilor dumnezeieşti, care îi dau o formă mai dumnezeiască minţii sale. Cel ce locuieşte aşadar în Ioppe este omul faptelor (πρακτικός), care supraveghează cursele vrăjmaşilor, iar cel ce locuieşte în Sion este omul cunoştinţei (γνωστικός) care contemplă cu mintea numai frumuseţea lucrurilor dumnezeieşti.[207]

Iar dacă pânzătura este răpită iarăşi la cer, prin acestea avem să înţelegem că după ce a arătat marelui Petru raţiunile duhovniceşti ale lucrurilor sensibile, care există la un loc cu cele inteligibile, iarăşi le trage la Sine, arătându-ne în felul acesta că nimic din acelea ale căror raţiuni se află la El, nu este necurat. De aceea înţelegând marele Apostol sensul celor văzute de el, a învăţat că nu trebuie să socotească pe nici un om necurat şi că la Dumnezeu nu este căutare la faţă, în temeiul căreia ar face vreo împărţire nedreaptă a făpturilor. Din acesta pricină, nemaiîntârziind, a împlinit porunca duhovnicească, jertfind spre viaţa duhovnicească pe cei ce-şi taie de bunăvoie inima împrejur,

rămână aici, ci să se înalţe la treapta superioară a cunoştinţei.

207 Locuitorul din Ioppe e cel de pe treapta virtuţilor, iar cel din Ierusalim cel de pe treapta contemplaţiei.

prin cuvântul harului, şi îşi leapădă toată necurăţia necredinţei, a răutăţii şi a neştiinţei, ca pe un prepuţ, fără să-şi taie de la trup nimic din cele ce le are acesta prin fire, dat fiind că acestea nu şi-au luat fiinţa din aplicarea pătimaşă a voii, ci îşi au originea în creaţiunea dumnezeiască. Căci nimic din cele proprii firii nu este necurat, având pe Dumnezeu drept cauză a lor.

Scolii

1. Taina Noului Testament este anunţată ca schimbarea vieţii, ca slujire îngerească, ca înstrăinare de bunăvoie a sufletului de trup şi ca început al prefacerii dumnezeieşti în duh.

2. Altceva, zice, este raţiunea (cuvântul) poruncii şi altceva modul în care trebuie să se împlinească porunca. Primind deci marele Petru poruncă despre evanghelizarea neamurilor, a aflat modul de executare a poruncii, pe care nu-l cunoştea, prin pânzătură, învăţând că trebuie să se facă prin tăierea împrejur chemarea neamurilor, precum şi fără celelalte rânduieli mai trupeşti ale legii. Căci Scriptura nu cunoaşte decât tăierea împrejur cea duhovnicească, adică tăierea afecţiunii pătimaşe a sufletului faţă de trup.

3. Orice cuvânt al poruncii dumnezeieşti are lipsă de învăţătură cu privire la modul cum trebuie împlinit, lucru pe care dumnezeiescul Apostol îl numeşte "destoinicie".[208]

4. Cel ce nu rămâne de dragul simţirii la figurile lucrurilor văzute, ci caută cu mintea raţiunile lor, ca tipuri ale realităţilor inteligibile, sau contemplă raţiunile fāpturilor sensibile, învăţă că nimic din cele văzute nu este necurat.

208 II Cor. 2, 16; 3, 5.

Căci toate sunt bune foarte prin fire.[209]

5. Cel ce nu se schimbă deodată cu mişcarea lucrurilor ce cad sub simţuri, se îndeletniceşte cu faptele nepătate ale virtuţilor. Iar cel ce nu-şi lasă mintea modelată de figurile lor, a dobândit cunoştinţa cea adevărată despre lucruri, în sfârşit cel ce a străbătut cu înţelegerea dincolo şi de însăşi fiinţa lucrurilor, a ajuns, ca cel mai bun teolog, în chip neştiut în preajma monadei. Prin urmare cel care a jertfit de trei ori în sine creaţiunea lucrurilor văzute, s-a făcut vrednic de treapta celor desăvârşiţi.[210]

6. Ioppe este, zice, deprinderea întru virtute, care păzeşte să nu se apropie vreo vătămare de la lucrurile sensibile învecinate. Iar Sionul este deprinderea întru cunoştinţă, care vede cum se primesc darurile înţelegerii.

Întrebarea 28

Către cine a spus Dumnezeu: "Veniţi să ne coborîm şi să amestecăm limbile lor?"[211]

Răspuns

Sf. Scriptură închipuieşte pe Dumnezeu după

209 Gen. l, 31.

210 Sunt iarăşi cele trei trepte ale urcuşului. Fiecare reprezintă o nouă desprindere de lucrurile ce cad sub simţuri (o nouă jertfire a lor). Cel de pe treapta virtuţii nu se mai schimbă cu mişcarea lor, adică nu se încântă de faptul că le dobândeşte sau le pierde, de producerea şi de dispariţia lor. Cel de pe treapta contemplaţiei, naturale şi-a detaşat cugetarea de robia înfăţişărilor lor sensibile. Iar cel ce cunoaşte tainic pe Dumnezeu, a uitat chiar şi de raţiunile inteligibile ale lucrurilor, adică de fiinţa lor.

211 Gen. 11, 7.

dispoziţia aflătoare în cei cărora le poartă de grijă (1). Astfel e numit şi leu şi urs şi pardos şi panteră şi om şi bou şi oaie şi soare şi stea şi foc şi duh şi alte lucruri nenumărate, Dumnezeu nefiind nici una din acestea, dar fiind cugetat potrivit cu forţa şi cu însuşirea pe care o reprezintă fiecare din acestea. Arătîndu-se de pildă lui Avraam, care era desăvârşit în cunoştinţă, Dumnezeu l-a învăţat că în raţiunea unităţii se cuprinde raţiunea imaterială a Treimii. Aceasta pentru faptul că Avraam ieşise cu mintea total din materie şi din formele ei. De aceea i s-a arătat ca trei şi i-a vorbit ca unul.[212] Iar lui Lot, care nu-şi curăţise încă mintea de compoziţia corpurilor alcătuite din materie şi formă, şi credea că Dumnezeu este numai Făcătorul lumii văzute, i s-a descoperit în chip de doime, nu de treime, indicând prin formele în care s-a îmbrăcat, că mintea pe care voieşte să o înveţe încă n-a ieşit din materie şi formă. Astfel, dacă ai pătrunde cu pricepere raţiunile fiecărui loc în care Scriptura înfăţişează în chip felurit pe Dumnezeu, ai afla drept cauză a schimbării continue a înfăţişărilor Lui, dispoziţia celor cărora le poartă de grijă.

În cazul de faţă cei ce zideau turnul, porniseră mai înainte din ţara de la răsărit a luminii, adică de la cunoştinţa unică şi adevărată despre Dumnezeu, şi veniseră în pământul Senaar, care se tălmăceşte "dinţii blestemaţi", căzând în tot felul de păreri despre dumnezeire. Aici adunînd toate părerile, ca pe nişte cărămizi, se apucaseră să zidească, asemenea unui turn, necredinţa politeistă. Din această pricină pe drept cuvânt Dumnezeu, care risipeşte unitatea conglăsuirii păcătoase a oamenilor rătăciţi, se numeşte aici pe Sine plural, după dispoziţia lor, care era împărţită şi împrăştiată în nesfârşite păreri. Prin aceasta

212 Gen. 19, 1.

arată că, fiind unul, în ei s-a împărţit în mulţi. Aceasta o arată şi în cazul lui Adam, zicând: "Iată Adam s-a făcut ca unul din noi".[213] Aşadar potrivit cu starea de fiecare dată a omului, Dumnezeu e înfăţişat de Scriptură sau la plural sau ca unitate. Iar la întrebarea, cu cine stă de vorbă Dumnezeu, se poate răspunde că este obiceiul Scripturii să înfăţişeze sfaturile negrăite şi ascunse ale lui Dumnezeu în chip trupesc, ca noi să putem înţelege cele dumnezeieşti cu ajutorul cuvintelor şi glasurilor care ne sunt familiare, căci în sine Dumnezeu este Minte necunoscută, Cuvânt negrăit şi Viaţă necuprinsă; El nici nu grăieşte, nici nu se lasă grăit, fiind însăşi Cuvântul şi însăşi după fiinţă. Dacă vom înţelege astfel graiurile dumnezeieştilor Scripturi nu ne vom poticni în nici un cuvânt din cele scrise, pe motiv de întunecime.

Dar cineva ar putea spune că în nici un caz numărul plural în legătură cu Dumnezeu nu se află în Scriptură într-un sens ireproşabil. Şi spre întărirea părerii sale ar putea aduce cuvântul: "Şi a zis Dumnezeu: «Să facem" pe om după chipul şi asemănarea noastră»",[214] declarând că prin acest cuvânt nu putem să înţelegem că Scriptura introduce ideea politeistă. La aceasta răspundem: Când Sfânta Scriptură vorbeşte de Dumnezeu la plural, adre-sându-se în chip evlavios celor evlavioşi, o face pentru a indica cele trei ipostasuri; ea înfăţişează adică în chip tainic modul existenţei Treimii atotsfinte, fără de început şi de o fiinţă, dat fiind că atotslăvia, închinată şi atotlăudata Treime a ipostasurilor este cea mai deplină unitate după fiinţă. Căci Dumnezeul nostru este unitate în Treime şi Treime în unitate. Când însă vorbeşte despre Dumnezeu la plural către cei necredincioşi, osândeşte falsa idee despre

213 Gen. 3, 22.

214 Gen. 1, 26.

dumnezeire a acestora, căci aceştia socotesc că deosebirea caracteristicilor personale este fiinţială, nu ipostatică. Iar gândind astfel dumnezeirea, a vădit că susţin rătăcirea politeistă (2).

Iar dacă nu-i vom convinge spunând aceasta, vom face pe placul Duhului şi a celor ce iubesc pe Duhul, ocolind vrajba şi înţelegând Sf. Scriptură în acord cu dânşii. Vom zice deci şi noi că ea înfăţişează pe Preasfânta Treime, "Să facem pe om" (căci existenţa celor create este opera Tatălui şi a Fiului şi a Duhului Sfânt), alteori ca răsplătitoare a celor ce vieţuiesc întru evlavie ascultând de legile ei, sau ca providenţiatoarea celor ce au primit existenţa de la ea, precum s-a arătat lui Avraam ca trei şi i-a vorbit ca unul, şi alteori ca pedepsitoare, sau ca judecătoare a celor ce au călcat legile firii, ca atunci când zice: "Coborându-ne să amestecăm limbile lor". Căci Treimea cea sfântă şi de o fiinţă nu a creat numai făpturile, ci le şi susţine şi împarte fiecăreia darurile Sale după vrednicie. Pentru că fiind ea un singur Dumnezeu, creator după fire, este şi providenţiatoarea şi judecătoarea celor făcuţi de ea. Căci precum este comun Tatălui şi Fiului şi Duhului Sfânt a crea, tot aşa le este comun şi a judeca şi providenţia cele create.

Scolii

1. Fiecăruia, zice, se arată Dumnezeu după părerea ce şi-o face despre El. Celor ce au trecut cu dorinţa inimii dincolo de compoziţia corpurilor materiale şi şi-au armonizat puterile sufletului într-o unică şi constantă mişcare neîntreruptă în jurul lui Dumnezeu, li se înfăţişează Treimea ca unitate, ca să le arate existenţa ei să-i înveţe în chip tainic modul existenţei ei. Iar celor ce îşi mişcă dorinţa

numai în jurul afecţiunii faţă de cele trupeşti şi îşi au puterile sufletului dezbinate între ele, li se arată Dumnezeu nu cum este El, ci cum sunt ei, vădindu-i că au rămas cu amândouă mâinile prinse de dualitatea noastră, în temeiul căreia lumea trupească e, alcătuită din materie şi formă.

2. Cel ce zice că deosebirea caracteristicilor personale la Dumnezeu este fiinţială, nu ipostatică, nu este monoteist, ci politeist, întrucât susţine că Dumnezeu primeşte prin aceste caracteristice un număr de fiinţe şi nu de ipostasuri.

Întrebarea 29

Ce înseamnă cuvântul din Fapte: "Iar ei spuneau lui Pavel prin Duhul Sfânt să nu se suie la Ierusalim".[215] *Şi de ce n-a ascultat pe Duhul şi s-a suit?*

Răspuns

Sf. Isaia Proorocul spune în profeţia sa că şapte Duhuri se vor odihni peste Mântuitorul, care va răsări din rădăcina lui Iesse. Desigur el nu susţine existenţa a şapte Duhuri,[216] ca să înveţe şi pe alţii să gândească aşa, ci a numit "Duhuri" lucrările unuia şi acelaşi Duh Sfânt, pentru că în fiecare lucrare se află întreg şi fără împuţinare Duhul Sfânt, care lucrează, pe măsura celui în care lucrează (1). Iar dumnezeiescul Apostol numeşte diferitele lucrări ale aceluiaşi unic Duh Sfânt harisme, lucrate de unul şi acelaşi Duh.[217] Dacă aşadar fiecăruia i se dă arătarea Duhului pe

215 F.A. 21, 4.
216 Is. 11, 2.
217 I Cor. 12, 4.

măsura credinţei din el, prin împărtăşirea de o asemenea harismă e vădit că fiecare dintre credincioşi primeşte lucrarea Duhului pe măsura credinţei şi după dispoziţia din sufletul lui, această lucrare înzestrându-l cu deprinderea (aptitudinea) care îl face în stare să împlinească porunca aceasta sau aceea (2).

Deci precum unul primeşte cuvânt de înţelepciune (raţiunea înţelepciunii), altul cuvânt de cunoştinţă, al treilea cuvânt de credinţă şi altul iarăşi alta dintre harismele Duhului înşirate de marele Apostol, la fel unul primeşte prin Duh harisma iubirii desăvârşite, nemijlocite şi slobodă de toate cele materiale faţă de Dumnezeu pe măsura credinţei lui, altul prin acelaşi Duh harisma dragostei desăvârşite faţă de aproapele şi iarăşi altul altceva prin acelaşi Duh, cum am spus, având fiecare în lucrare (de lucrat) harisma proprie. Iar aceste harisme de le va numi cineva după Sf. Isaia duhuri, socotesc că nu cade din adevăr. Căci în fiecare harismă, fie că e mai mare, fie că e mai mică, se află lucrând, pe măsura celui în care lucrează, Duhul Sfânt.

Deci pe drept cuvânt marele Pavel, care fusese chemat de Dumnezeu slujitor al tainelor Sale pe seama oamenilor, odată ce primise nemijlocit duhul harului desăvârşit al iubirii de Dumnezeu, pe măsura credinţei sale, n-a ascultat de cei ce primiseră harisma iubirii desăvârşite faţă de el (3), care-i spuneau "prin Duhul", adică prin harisma iubirii faţă de el, luată în ei de Duhul (căci tot una este Duhul cu harisma, precum am spus, învăţând din cuvântul profetului) să nu se suie la Ierusalim. Căci el a preţuit neasemănat mai mult iubirea dumnezeiască şi mai presus de înţelegere, decât iubirea duhovnicească a altora faţă de el. Mai bine zis nu s-a suit neascultând, ci le-a înălţat prin pilda sa dorinţa celor ce prooroceau prin harisma sau

prin lucrarea Duhului dată lor cu măsură, spre iubirea ce este mai presus de toate. Deci nu se poate spune că nu a ascultat de Duhul marele Pavel, ci i-a învăţat pe cei ce prooroceau despre el prin harisma iubirii să se ridice de la o harisma mai mică a Duhului la una mai înaltă.

Sau iarăşi, dacă harisma proorocească este cu mult în urma harismei apostoleşti, nu era potrivit cu raţiunea, care toate le îndrumă şi rânduieşte focul fiecăreia, să se orienteze ceea ce e mai presus după ceea ce-i mai prejos, ci mai degrabă trebuia să asculte ceea ce-i mai prejos, de ceea ce-i mai presus. Căci cei ce prooroceau atunci prin Duhul proorocesc, nu prin cel apostolesc, vesteau chipul suferinţei pe care avea să o suporte Sf. Pavel din pricina propovăduirii. Dar el, privind numai spre ţinta dumnezeiască, nu dă nici o însemnătate celor de la mijloc (4). Căci toată grija lui era nu cum să treacă peste cele ce i se vor întâmpla, ci cum să devină un alt Hristos, împlinind după pilda lui Hristos, toate acelea pentru care Hristos şi-a ales, din iubire de oameni, viaţa în trup. Aşadar păruta neascultare a lui Pavel nu-i decât o păzire a bunei rânduieli, care cârmuieşte şi îndrumă toate cele dumnezeieşti şi pe fiecare îl face să stea neclintit la locul său propriu. Ea este o învăţătură limpede ca să nu se amestece întreolaltă treptele Bisericii, aşa de bine orânduite de Duhul.

Scolii

1. Cel ce lucrează diferit în fiecare dintre cei înrăutăţiţi de El în chip diferit, este întreg şi neîmpărţit în toţi căci Duhul Sfânt se arată lucrând în chip neamestecat şi neîmpărţit în toţi şi în fiecare prin una şi aceeaşi putere, fiind plinitorul tuturor celor ce sunt. Căci este Dumnezeu

mai presus de fiinţă şi nici toate la un loc nu-l pot încape.

2. Orice deprindere (aptitudine), prin care se împlineşte o poruncă, zice că este o harismă a Duhului.

3. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu din toată inima, din tot sufletul şi din toată puterea, este mai mare, zice, decât cel ce iubeşte pe aproapele. Deci nu e raţional ca ceea ce e mai mare să se orienteze după ceea ce e mai mic, ci mai bine ceea ce e mai mic să se orienteze după ceea ce e mai mare. De aceea dumnezeiescul Apostol pe drept cuvînt nu a îngăduit să fie stăpânită demnitatea şi cinstea apostolească de treptele peste care stăpânea ea, ca nu cumva să se strice buna rânduială a tuturor lucrurilor şi mai ales a celor dumnezeieşti.

4. Cele de la mijloc sunt diferitele încercări, pe care le vedeau cu preştiinţă cei ce prooroceau prin Duhul Sfântului Pavel suferinţele ce avea să le îndure pentru adevăr. Dar el nu avea nici o grijă de acestea, grăbindu-se să se unească cu Hristos, cu ipostasul descoperit al bunătăţilor, după ce va trece prin credinţă dincolo de cele create.

Întrebarea 30

Ce înseamnă: "Puteţi bea paharul pe care Eu îl beau şi vă puteţi boteza cu Botezul cu care Eu mă botez"?[218] *Care este deosebirea între pahar şi botez?*

Răspuns

Botezul Domnului este chipul ostenelilor noastre de bunăvoie pentru virtute, prin care ştergând petele de pe conştiinţă, omorîm de bunăvoie înclinarea voii noastre către

218 Marcu 10, 38.

cele ce se văd. Iar paharul este chipul încercărilor fără de voie, care vin asupra noastră în timpuri de strâmtoare pentru că stăm în slujba adevărului şi prin a căror suportare, punând dorul după Dumnezeu mai presus chiar şi de viaţă, primim de bunăvoie până chiar şi moarte silnică a fiinţei noastre (1). Prin urmare aceasta este deosebirea între Botez şi pahar, că Botezul face moartă aplecarea voinţei noastre spre plăcerile vieţii, de dragul virtuţii, iar paharul convinge pe cei evlavioşi să pună adevărul mai presus chiar şi de viaţă. Paharul l-a pus înainte de Botez, deoarece virtutea este pentru adevăr, nu adevărul pentru virtute (2). De aceea cel ce cultivă virtutea pentru adevăr, nu e rănit de săgeţile slavei deşarte; dar cel ce se străduieşte după adevăr de dragul virtuţii, deschide în sine culcuş părerii de sine a slavei deşarte.[219]

Scolii

1. Botezul Domnului, zice, este omorîrea desăvârşită a înclinării noastre spre lumea simţurilor; iar paharul este tăgăduirea chiar şi a vieţii de aici, pentru adevăr.

2. Adevărul, zice, este cunoştinţă dumnezeiască; iar virtutea, lupta pentru adevăr a celor ce-l doresc. Aşadar cel ce îndură ostenelile virtuţii pentru cunoştinţă, nu se robeşte slavei deşarte, întrucât ştie că adevărul prin firea lui rămâne mai presus de toate ostenelile. Căci el prin fire nu

219 Precum Euharistia urmează după Botez, aşa cunoaşterea adevărului urmează după virtute, ca o treaptă mai înaltă. Prin Botez sau prin virtute, ne omorîm voia egoistă, dar nu ne omorîm energia virtuţii. Prin cuminecătura cu adevărul, uităm de noi înşine, chiar ca subiecte ale virtuţii, ca să nu mai trăiască decât adevărul.

poate fi cuprins de cele din urmă. Dar cel ce caută cunoştinţa de dragul ostenelilor pentru ea, desigur se robeşte slavei deşarte, ca unul ce crede că a luat cununa înaintea sudorilor, neştiind că ostenelile sunt pentru cunună, iar nu cununa pentru osteneli. Orice metodă se dovedeşte necugetată atunci când, în loc de a ajunge prin ea la ceea ce este absolut (pentru sine), e crezută ea ca un lucru absolut (pentru sine).

Întrebarea 31

Dacă "Dumnezeu nu locuieşte în temple făcute de mâini",[220] cum locuia în templul Iudeilor?

Răspuns

Dumnezeu, îngrijindu-se prea înţelept de cei providenţiaţi, potrivit cu starea lor, mai întâi i-a călăuzit pe oameni spre adevăr prin tipuri, întrucât se cârmuiau după simţuri, în felul acesta S-a amestecat pe Sine în chip nevăzut în toate tipurile date poporului vechi, lucrând la înălţarea celor călăuziţi. A locuit prin urmare în templul Iudeilor în mod figurat, dar nu cu adevărat, circumscriindu-şi prin această locuire în templu sfatul Său negrăit cu privire la povăţuirea tainică a celor providenţiaţi. Căci cel mai potrivit locaş al lui Dumnezeu este numai mintea curată. Pentru ea a îngăduit Dumnezeu să se zidească templul ca tip, voind ca prin simboluri foarte îngroşate să desfacă din materie mintea Iudeilor, care era cu mult mai îngroşată decât tipurile fără simţire. El voia s-o facă să-şi vadă neputinţa ei de a fi locaş al lui Dumnezeu din pricina materialităţii şi a dezbinării de

220 Fapt. Apost. 17, 24.

care era stăpânită şi prin aceasta să vină la cunoştinţa însuşirilor ei naturale. Acest lucru neînţelegându-l însă iudeul, care nu ştia decât să-şi nutrească prin mândrie fudulia cucernică, a fost lipsit şi de tip şi s-a înstrăinat în chip păcătos de adevăr (l).

Scolie

1. Iudeu este, zice, cel ce cultivă numai forma cunoştinţei, care este cuvântul gol şi numai chipul virtuţii, care este obiceiul fără suflet. El se făleşte cu figurile adevărului.

Întrebarea 32

Ce înseamnă: "Dacă ar dibui, ar găsi pe Dumnezeu"?[221] *Cum găseşte cineva pe Dumnezeu dibuind?*

Răspuns

Cel ce nu se opreşte la latura văzută a slujirii trupeşti a legii, ci, pătrunzând prin căile minţii în fiecare dintre simbolurile văzute, află raţiunea divină perfectă, ascunsă în fiecare, în această raţiune găseşte pe Dumnezeu însuşi. Dibuind bine prin puterea minţii în materia prescripţiilor legii, ca într-o grămadă de lucruri amestecate, va afla undeva ascuns în carnea legii mărgăritarul-raţiune, care scapă cu totul simţirii. La fel şi cel ce nu circumscrie firea celor văzute numai la cât cuprinde simţirea, ci cercetează cu mintea în chip înţelept raţiunea din fiecare făptură, descoperă pe Dumnezeu, aflând din măreţia arătată

221 Fapt. Apost. 17, 27.

a lucrurilor însăşi cauza lor.

Dat fiind aşadar că însuşirea proprie a celui ce dibuieşte este discernământul, care pătrunde prin cunoştinţă simbolurile legii şi contemplă cu ştiinţă firea văzută a lucrurilor, acela deosebeşte cele din Scriptură, din creaţiune şi din sine însuşi. În Scriptură deosebeşte litera şi duhul, în creaţiune raţiunea şi ceea ce se vede la suprafaţă, iar în sine mintea şi simţirea. Apoi luând din Scriptură duhul, din creaţiune raţiunea, şi din sine mintea şi unindu-le indisolubil întreolaltă, află pe Dumnezeu, cunoscându-L pe cât se cuvine şi pe cât este cu putinţă în minte, în raţiune şi în duh. Aceasta, pentru că s-a eliberat de toate cele ce-l rătăcesc şi îl trag spre tot felul de păreri, adică de literă, de suprafaţa văzută a lucrurilor şi de simţire, în care stă latura cantitativă a lucrurilor, atât de felurită şi de potrivnică unităţii. Dar dacă amestecă cineva şi împleteşte litera legii, suprafaţa lucrurilor şi simţirea proprie, este asemenea unui chior cu vederea scurtă, suferind de boala necunoştinţei cauzei lucrurilor (l).

Scolie

1. Cel ce vede din Scriptură numai duhul fără figuri şi din creaţiune raţiunile fără forme, cu mintea eliberată de lucrarea simţirii, a aflat pe Dumnezeu; în duhul Scripturii ca pe pricinuitorul bunătăţii, în raţiunile lucrurilor ca pe al puterii, iar în sine ca pe al înţelepciunii. Căci raţiunile create din nimic povestesc puterea Creatorului; duhul Scripturii, readucînd pe cei rătăciţi la îndumnezeire, vesteşte bunătatea Celui care a scris-o; iar mintea noastră, primind în ea în chip nedespărţit raţiunile celor create, dă pe faţă înţelepciunea Ziditorului.[222]

222 Sofia e conţinutul unitar al tuturor raţiunilor. Sofia primă şi perfectă

Întrebarea 33

Ce înseamnă: "Amin zic vouă, că oricine va zice muntelui acesta: ridică-te şi te aruncă în mare, şi nu va deosebi întru inima sa, ci va crede că ceea ce spune se face, va fi lui ceea ce a zis"?[223] *Ce înseamnă: "şi nu va deosebi"?*

Răspuns

Dumnezeiescul şi marele Apostol, definind ce este credinţa, zice:" Credinţa este ipostasul celor nădăjduite şi dovada lucrurilor nevăzute".[224] Iar dacă cineva ar defini-o şi ca bun lăuntric, sau ca şi cunoştinţă adevărată, doveditoare a bunurilor tainice, nu ar păcătui împotriva adevărului. În sfârşit Domnul, învăţând despre lucrurile tainice si despre cele nădăjduite şi nevăzute, zice: "împărăţia lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru".[225] Aşadar credinţa în Dumnezeu este acelaşi lucru cu împărăţia lui Dumnezeu. Ea se deosebeşte numai prin cugetare de împărăţie, căci credinţa este împărăţia lui Dumnezeu fără formă, iar împărăţia este credinţa care a primit în chip dumnezeiesc o formă (1).

Deci pe temeiul acestui fapt, credinţa nu este în afară de noi. Dar noi cultivând-o prin poruncile dumnezeieşti, o facem să devină împărăţia lui Dumnezeu, care e cunoscută numai de cei ce o au. Aşadar împărăţia lui

din veci este Logosul divin. Dar apoi orice minte devine sofia, potrivit cu progresul ei în adunarea tuturor raţiunilor în sine şi în adâncirea lor.

223 Mc. 11, 23.

224 Evr. 11. 1.

225 Lc. 17, 21.

Dumnezeu este credinţa dezvoltată prin lucrare. Iar împărăţia aceasta înfăptuieşte unirea nemijlocită cu Dumnezeu a celor ce fac parte din ea.

Aşadar s-a dovedit limpede că credinţa este o putere de legătură, care înfăptuieşte unirea desăvârşită, nemijlocită şi mai presus de fire a celui ce crede cu Dumnezeu cel crezut (2).

Omul, constând din suflet şi trup, este purtat de două legi, a trupului şi a duhului. Legea trupului are la dispoziţia sa simţirea (lucrarea simţurilor), iar legea duhului lucrarea minţii. Legea trupului, lucrând prin simţire, leagă pe om de materie, iar legea duhului, lucrând prin minte, înfăptuieşte în chip nemijlocit unirea lui cu Dumnezeu. De aceea pe drept cuvânt "cel ce nu deosebeşte în inima lui", adică nu distinge cu mintea, sau nu taie uniunea nemijlocită cu Dumnezeu, produsă prin credinţă, ca unul ce a devenit nepătimitor, mai bine zis dumnezeu, datorită unirii prin credinţă, "va zice muntelui acesta să se mute şi se va muta" (3). Prin cuvântul "acesta" este indicat cugetul şi legea trupului, care e cu adevărat greoi şi cu anevoie de strămutat, ba pentru puterea naturală, cu totul de nemişcat şi de neclintit. Căci aşa de mult s-a înrădăcinat puterea lui în firea oamenilor prin lucrarea neraţională a simţurilor, încât mulţi nici nu cred că este omul altceva decât trup, având simţirea ca putere prin care se bucură de viaţa aceasta. Toate sunt deci cu putinţă celui ce crede şi deosebeşte, adică nu taie unirea înfăptuită prin credinţă între mintea lui şi Dumnezeu, de dragul legăturii afectuoase dintre suflet şi trup, susţinută prin simţire. Căci toate câte înstrăinează mintea de lume şi de trup şi o leagă de Dumnezeu, sunt desăvârşite în rezultatele lor (4).

Scolii

1. Credinţa simplă o numeşte împărăţie fără formă, întrucât cel ce o are n-a ajuns încă la asemănarea cu Dumnezeu prin virtuţi. Iar împărăţie numeşte acea credinţă, care a dobândit prin fapte forma dumnezeiască a bunătăţii.

2. Credinţa este o cunoştinţă ce nu se poate dovedi. Iar dacă e cunoştinţă ce nu se poate dovedi, atunci credinţa este o legătură mai presus de fire, prin care în chip neştiut şi indemonstrabil ne unim cu Dumnezeu într-o unire mai presus de înţelegere.

3. Când mintea a dobândit unirea nemijlocită cu Dumnezeu, îşi opreşte cu totul puterea firească de a cugeta şi de a se cugeta. Iar când îi dă iarăşi drumul acesteia şi cugetă ceva din cele ce sunt în urma lui Dumnezeu, începe să deosebească tăind unirea cea mai presus de înţelegere.[226] Până ce se află omul în această unire cu Dumnezeu, ca unul ce s-a ridicat mai presus de fire, şi a devenit dumnezeu prin participare, mută legea firii sale întocmai ca pe un munte nemişcat.

4. Mai trebuie adăugat, zice: "Toate sunt cu putinţă celui ce crede", adică toate cele care înstrăinează

226 Deci unirea cea mai presus de fire şi de cugetare cu Dumnezeu şi oprirea lucrării naturale a cugetării are loc şi în viaţa aceasta, dar pentru scurte răstimpuri. Unirea cu Dumnezeu şi îndumnezeirea omului nu înseamnă o identificare cu Dumnezeu după fiinţă, dar e trăită ca o stare în care cugetarea omului nu mai face deosebire între sine şi Dumnezeu, pentru că peste tot cugetarea nu mai :e în funcţiune. Dar în omul îndumnezeit rămâne totuşi conştiinţa că nu e nici numai el, nici numai Dumnezeu. E ceva analog cu rela ţia de iubire între două persoane. Ele nu mai fac distincţie între eu şi tu. Dar totuşi nu se trăiesc ca una, ca eu sau tu, ci ca două, deodată, ca o plinătate, ca o comunitate, deosebită de starea singulară.

mintea de lume şi de trup. Căci acestea sunt făcute de Dumnezeu cu, putinţă celui ce crede.

Întrebarea 34

Ce înseamnă iarăşi: "Pentru aceasta vă spun vouă că toate câte cereţi rugându-vă, să credeţi că veţi lua, şi va fi vouă"?[227] Cum poate cineva să creadă, că va lua toate câte le cere, odată ce numai Dumnezeu ştie dacă îi foloseşte ceea ce are, sau nu? Deci dacă din neştiinţă cere ceea ce nu-i foloseşte, cum îi va da? Iar dacă nu îi dă ceea ce nu-i foloseşte, dar a cerut din neştiinţă, cum poate cineva să creadă că orice cere va lua şi va fi lui?

Răspuns.

Toate întrebările acestea au fost dezlegate pe scurt în răspunsul de mai înainte. Pentru că numai celor ce ştiu cum să creadă le este dat să ştie ce trebuie, şi care lucruri să le ceară. Căci "cunoştinţa nu este a tuturor", [228] precum nici credinţa. De altfel însuşi Domnul a zis: "Căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui", [229] îndemnându-ne adică să căutăm înainte de toate cunoştinţa adevărului şi în al doilea rând exercitarea în împlinirea datoriilor morale. Prin aceasta a arătat limpede că cei credincioşi trebuie să caute numai cunoştinţa dumnezeiască şi virtutea care o împodobeşte prin fapte.[230] Dar trebuie să ştim că sunt multe

227 Marcu 11, 24.

228 II Tesaloniceni 3, 2.

229 Matei 6, 37.

230 Sunt arătate în ordine inversă cele două trepte ale urcuşului duhovnicesc.

cele care trebuie căutate în vederea cunoştinţei lui Dumnezeu şi a virtuţii de către cei ce cred. De pildă: izbăvirea de patimi, răbdarea încercărilor, raţiunile virtuţilor, chipurile lucrărilor, dezrădăcinarea afecţiunii sufletului faţă de trup, dezlegarea simţurilor din legătura (relaţia) cu lucrurile sensibile, retragerea desăvârşită a minţii din toate cele create şi scurt vorbind nenumărate alte lucruri care sunt de lipsă pentru alungarea răutăţii şi a neştiinţei şi pentru dobândirea cunoştinţei şi a virtuţii. De aceea pe drept cuvânt a spus Domnul: "Toate câte veţi cere, crezând, veţi primi. El s-a gândit la toate câte ajută la cunoaşterea lui Dumnezeu şi la virtute, singurele care trebuie să le ceară cu ştiinţă şi cu credinţă cei evlavioşi. Căci toate acestea folosesc şi de aceea le dă Domnul cu siguranţă celor care le cer. Prin urmare acela care cere numai de dragul credinţei, adică al unirii mijlocite cu Dumnezeu, toate câte ajută la înfăptuirea acelei uniri, cu siguranţă că le va lua. Dar acela care cere fără acest scop, alte lucruri, sau chiar pe cele înainte pomenite, nu le va primi. Căci nu crede, ci ca un necredincios îşi urmăreşte slava proprie prin cele dumnezeieşti.

Întrebarea 35

Deoarece Cuvântul s-a făcut trup, şi nu numai trup, ci şi sânge şi oase, iar pe de altă parte ni se porunceşte să mâncăm trupul şi să bem sângele,[231] *dar oasele să nu le zdrobim,*[232] *te rog să mă înveţi ce înseamnă această împărţire întreită a Cuvântului făcut om?*

231 Ioan l, 14; 6, 41; 19, 36.

232 Exod 12, 46.

Răspuns

Hotărându-se să coboare în fiinţă, precum numai El a ştiut, Cuvântul cel mai presus de fiinţă şi Făcătorul tuturor celor ce sunt, a adus raţiunile naturale ale tuturor lucrurilor văzute şi cugetate (inteligibile), împreună cu înţelesurile necuprinse ale propriei dumnezeiri. Dintre acestea raţiunile celor cugetate sunt sângele Cuvântului, iar raţiunile celor sensibile sunt trupul Lui văzut. Deci Cuvântul fiind învăţătorul tuturor raţiunilor duhovniceşti, atât a celor din lucrurile văzute, cât şi al celor din realităţile inteligibile, după cuviinţă şi cu drept cuvânt dă celor vrednici să mănânce, ca pe un trup, ştiinţa cuprinsă în raţiunile lucrurilor văzute şi să bea, ca pe un sânge, cunoştinţa aflătoare în raţiunile celor inteligibile (1). Pe acestea le-a pregătit înţelepciunea în chip mistic încă de odinioară, dregând vin şi aducînd jertfe, precum se spune la Proverbe.[233] Iar oasele, adică raţiunile mai presus de înţelegere despre dumnezeire, care depăşesc în chip nesfârşit toată firea creată, nu le dă, neavând firea celor create vreo putere ca să intre în legătură (relaţie) cu acestea.[234]

Şi iarăşi, trupul Cuvântului este virtutea adevărată, sângele cunoştinţa fără de greşeală, iar oasele teologia (cunoştinţa lui Dumnezeu) cea negrăită (2). Căci precum sângele se preface în forma trupului, tot aşa cunoştinţa se preface prin făptuire în virtute.[235] Şi precum

233 I Proverbe 9, 2.

234 Firea noastră creată nu poate cunoaşte prin puterea ei finită cele ale lui Dumnezeu, ci numai dacă primeşte puterea lui Dumnezeu, ca prin El să cunoască ale lui.

235 Cunoştinţa generală duce la virtute, iar virtutea duce la o cunoştinţă specială.

oasele susţin sângele şi trupul, la fel raţiunile mai presus de orice înţelegere despre dumnezeire, aflându-se în sânul făpturilor, crează şi susţin în chip neştiut fiinţele lucrurilor şi dau naştere oricărei cunoştinţe şi virtuţi.

Iar dacă ar spune cineva că şi raţiunile Judecăţii şi ale Providenţei pot fi socotite trupul şi sângele, ca unele ce vor fi cândva mâncate şi băute, iar raţiunile negrăite despre îndumnezeire, ascunse în acelea, ar spune că sunt oasele, nu a căzut, cred, din adevăr.

Sau poate trup al Cuvântului mai este şi reîntoarcerea desăvârşită a firii la ea însăşi şi restabilirea ei prin virtute şi cunoştinţă, sângele, îndumnezeirea care o va ţine prin har în fericirea veşnică, iar oasele, însăşi puterea necunoscută care va susţine firea în fericirea veşnică prin îndumnezeire.

Iar dacă ar spune cineva, printr-o tâlcuire mai subţire, că trupul este modificarea de bunăvoie prin virtuţi, sângele desăvârşirea prin moartea pentru adevăr la vreme de strâmtoare, iar oasele raţiunile prime despre Dumnezeu, care nouă ne sunt inaccesibile, bine ar spune şi acesta şi n-ar cădea de la înţelegerea cuvenită.

Scolii

1. Vorbeşte de fiinţa, de puterea şi de lucrarea fiecărei făpturi. Acestea se văd la toate făpturile şi prin ele e cunoscut Dumnezeu ca Făcător, Proniator şi Judecător. Sau vorbeşte de cele două părţi din care se alcătuiesc făpturile, adică de materia şi forma celor sensibile, sau de fiinţa şi accidentul celor inteligibile, sau de virtutea şi cunoştinţa, prin care se face cunoscut celor vrednici Cel mai presus de cunoaştere.

2. Teologia negrăită este neştiinţa totală în sens de depăşire, care este atât de necunoscută, pe cât se cunosc cele ce pot fi cunoscute în chip natural.

3. Prin sânge înţelege îndumnezeirea, care va fi viaţa celor ce se vor învrednici de ea. Căci sângele e simbolul vieţii.

Întrebarea 36

Ce înseamnă trupurile şi sângele animalelor necuvântătoare, pe care aducându-le Israelitenii lui Dumnezeu, trupurile le mâncau, iar sângele nu, ci-l vărsau în cerc la temelia altarului?[236]

Răspuns

Cei ce slujeau odinioară lui Dumnezeu în umbra legii, închipuie pe începătorii în evlavie. Căci şi aceştia deabia pot să înţeleagă dispoziţiile văzute ale simbolurilor cu înţeles de tipuri. Dat fiind aşadar că nu acelora li s-a dat în primul rând legea, ci nouă, căci prin noi se desăvârşeşte duhovniceşte, care vieţuim după pilda lui Hristos, să cercetăm cu evlavie raţiunea jertfelor de atunci.

Începătorul în evlavie, învăţând să cunoască faptele dreptăţii, se îndeletniceşte numai cu făptuirea întru toată ascultarea şi credinţa, mâncând cele văzute ale virtuţilor ca pe nişte trupuri (1).

Raţiunile poruncilor, care alcătuiesc cunoştinţa celor desăvârşiţi (2), el le lasă lui Dumnezeu prin credinţă, neputându-se întinde cât ţine lungimea cunoştinţei.

Căci altarul este simbolul lui Dumnezeu, căruia

236 Deut. 12, 27 urm.

toţi îi jertfim duhovniceşte şi căruia îi lăsăm cunoştinţa celor mai presus de puterea noastră, ca să trăim. Iar temelia altarului e chipul credinţei în El, căci credinţa e temelia[237] care poartă toată zidirea faptelor şi a înţelesurilor dumnezeieşti. Tot cel ce nu se poate împărtăşi cu sobrietate de beţia vinului înţelepciunii dumnezeieşti prin cunoştinţă, face bine să verse raţiunile cunoştinţelor pe care nu le înţelege lângă această temelie, adică să lase credinţei cunoştinţa raţiunilor care sunt mai presus de puterea lui.

Deci ca pe un chip al celor începători în evlavie, poporul vechi mâncă trupurile jertfelor, iar sângele (3) îl vărsa la temelia altarului, întrucât, din pricina cugetului copilăresc, nu se putea ridica la cunoştinţa celor ce se săvârşeau tainic. Hristos însă, făcându-ni-Se arhiereu al bunurilor viitoare[238] şi jertfindu-se pe Sine ca jertfa trainică, îşi dă împreună cu trupul şi sângele celor ce şi-au deprins simţurile sufletului în vederea desăvârşirii, ca să poată distinge binele şi răul.[239] Căci cel desăvârşit a trecut nu numai de treapta începătorilor, ci şi de a înaintaşilor,[240] şi de aceea nu ignoră raţiunile celor săvârşite de el după poruncă, ci bându-le întâi pe acelea cu duhul (raţiunile), mănâncă prin fapte toată carnea virtuţilor, ridicându-şi înţelegerea celor săvârşite prin simţuri la nivelul cunoaşterii cu mintea.

Mai sunt şi alte foarte multe înţelesuri ale acestora,

237 Evr. 11, 1.

238 Evrei 9, 11.

239 Evr. 5, 14. Aceştia nu mai împlinesc poruncile prin credinţă, fără să-şi dea seama de valoarea lor, ci disting prin înţelegere binele şi răul.

240 Sf. Maxim, ca şi Nil Ascetul, distinge în trei trepte pe cei ce se dedică unei vieţi de evlavie: οί είσαγόμενοι οί προκόπτοντες και οι τέλειοι, care corespund celor ce se purifică, sau celor activi, celor ce contemplă raţiunile din natură şi celor ce văd pe Dumnezeu în chip tainic. Poporul evreiesc, era pe prima treaptă. De aceea nu mânca decât trupurile animalelor, nu şi sângele lor.

mai ales pentru voi iubitorilor de Dumnezeu, dar le lăsăm acum din pricina mulţimii lor.

Scolii

1. Prin cele văzute ale virtuţilor a înţeles disciplina morală.

2. Observă că a numit raţiunile cunoştinţă. Iar dacă raţiunile sunt cunoştinţă, cel ce cunoaşte raţiunile desigur cunoaşte Raţiunea (Logosul) şi pe Tatăl Raţiunii. Căci Raţiunea este cunoştinţa exactă a Tatălui Său: "Cel ce mă vede pe mine, vede pe Tatăl meu",[241] zice Mântuitorul.

3. Sângele în înţeles spiritual este cunoştinţa, ca una ce hrăneşte trupul virtuţilor.

Întrebarea 37

Se spune în Fapte despre Sf. Pavel: "Astfel că puneau peste cei bolnavi ştergare şi legături de pe trupul lui şi bolile se depărtau de la ei".[242] Oare se făceau aceste minuni pentru promovarea misiunii lui şi deci se bucurau şi cei necredincioşi de ele, sau pentru că era sfinţit trupul lui, se săvârşeau acestea din puterea trupului lui? Şi dacă din această pricină n-a păţit nimic nici de la viperă, pentru care motiv n-a murit trupul Sfântului din veninul viperei, dar a murit de sabie? Această întrebare se referă şi la trupul lui Eliseu. Apoi ce sunt legăturile?

241 Io. 14, 9.

242 F.A. 19, 12.

Răspuns

Nu numai din pricina sfinţeniei lui Pavel, nici numai din pricina credinţei celor ce primeau vindecarea, săvârşea pielea trupului său vindecări prin ştergare sau legături, ci fiindcă harul dumnezeiesc, împărtăşindu-se lui şi acelora, făcea cu milostivire în aceia lucrătoare prin credinţă, sfinţenia Apostolului (1). Şi iarăşi din voia harului dumnezeiesc a rămas trupul lui ferit de pătimire, nefiind vătămat de veninul viperei, fie pentru că harul a schimbat puterea vătămătoare a veninului (2), fie pentru că a făcut trupul Sfântului în stare să risipească această vătămare, sau fie prin vreun alt chip al iconomiei, pe care numai Dumnezeu, care a făcut şi a prefăcut acestea, îl ştie. Iar de sabie a murit tot pentru că a voit harul. Căci nu era nemuritor după fire, deşi era făcător de minuni din pricina harului.

Dacă ar fi fost nemuritor după fire, ar fi fost cazul să întrebăm cum a putut muri de sabie, împotriva firii. Dar odată ce a rămas muritor prin fire şi după dobândirea sfinţeniei, nu-i de lipsă să întrebăm de ce a trecut din viaţa după trup dumnezeiescul Apostol în chipul acesta şi nu într-altul. Căci Dumnezeu, care a rânduit mai înainte de veci viaţa fiecăruia într-un chip folositor, duce pe fiecare în modul în care voieşte, spre sfârşitul propriu al vieţii lui, fie ca e drept acela, fie că e păcătos.

Dacă aşadar e una şi aceeaşi raţiunea naturii şi a harului, ar trebui să ne mire şi să ne uimească tot ceea ce se întâmplă potrivit cu firea împotriva harului, sau potrivit cu harul împotriva firii. Dar dacă alta este raţiunea naturii şi alta a harului, e lucru limpede şi vădit că Sfinţii ca Sfinţi făceau minuni din pricina harului, dar ca oameni pătimeau

din pricina firii. Aceasta pentru că harul nu desfiinţa trăsătura pătimitoare a firii, dat fiind că raţiunile firii şi ale harului nu se amestecau nicidecum (3). Astfel vom înţelege că harul lui Dumnezeu le face în Sfinţi toate potrivit cu grija ce o poartă celor providenţiaţi, fie că trăiesc, fie că mor, urmărind prin ei, ca prin nişte unelte proprii, mântuirea celorlalţi. Deci nu le fac acestea Sfinţii în alţii prin firea lor, ci prin har. Acestea se potrivesc şi despre trupul lui Eliseu.

Dar fiindcă mai mult veselesc sufletul iubitorilor de Dumnezeu înţelesurile spirituale ale întâmplărilor istorisite, vom spune că pielea marelui Apostol era evlavia lui, prin care unora le era "mireasmă de viaţă spre viaţă" (4), iar altora "miros de moarte spre moarte"[243] (5). Iar ştergarele sunt raţiunile limpezi ce i s-au făcut lui cunoscute prin contemplaţie. În sfârşit legăturile sunt modurile cuvioase ale filosofiei active ale virtuţii. Căci legăturile acestea sunt mânecuţe. Aceste raţiuni şi moduri de lucrare se răspândeau ca o bună mireasmă din evlavia adâncă a fericitului Apostol, ca din pielea lui. Iar cei ce le primeau dobândeau vindecare de boala care-i chinuia. Unii alungau boala neştiinţei prin raţiunile contemplaţiei, ca prin nişte ştergare, iar ceilalţi desfiinţau prin chipurile virtuţilor active cu desăvârşire neputinţa păcatului.

Cât priveşte frigul aspru care s-a pornit asupra lor, cred că este povara încercărilor fără de voie. Iar insula e deprinderea tare şi neclintită a nădăjduirii în Dumnezeu. Focul este deprinderea cunoştinţei. Iar vreascurile sunt firea lucrurilor văzute. Prin aceasta umblând Pavel cu mâna, adică cercetând-o cu puterea dibuitoare a minţii care contemplă, îşi nutrea cu înţelesurile ei deprinderea cunoaşterii, care înlătură tristeţea adusă în cugetare de

243 II Cor. 2, 16.

furtuna încercărilor. În sfârşit vipera este puterea rea şi vătămătoare, ascunsă în firea lucrurilor sensibile. Ea muşcă mâna, adică lucrarea dibuitoare a minţii care contemplă, dar nu vătăma mintea străvăzătoare, deoarece aceasta nimiceşte îndată în lumina cunoştinţei sale, ca într-un foc, puterea vătămătoare, care se lipeşte de mişcarea activă a minţii când aceasta contemplă lucrurile sensibile.

La fel înţeleg şi cele privitoare la Eliseu. Oricine a murit prin greşelile sale, dacă e aşezat pe mormântul Proorocului în care se află trupul lui, adică dacă e adus aproape de amintirea care poartă urma vieţii Proorocului, în care se află bine păzit trupul virtuţilor lui, e readus la viaţă prin imitarea chipului de viaţă al aceluia, fiind mutat la viaţa cea virtuoasă de la moartea de pe urma patimilor răutăţii (6).

Scolii

1. Credinţa celor ce aveau lipsă de vindecare şi se rugau pentru ea stârnea, zice, puterea Duhului din Sfinţi, ca puterea ascunsă să se facă arătată prin credinţă, iar credinţa ascunsă să se facă tuturor prin putere. Căci adevăratul mod al vindecărilor se realizează atunci, când prin credinţa celor în care se săvârşeşte, pătrunde în toată puterea celor ce lucrează în Duh.

2. Cel ce curăţă prin aplecarea voii sale stricăciunea păcatului, strică stricăciunea celor care obişnuiesc să strice prin fire. Căci nestricăciunea voinţei poate susţine cu ajutorul Providenţei nestricată stricăciunea firii, întrucât prin harul Duhului Sfânt aflător în ea nu îngăduie să fie stăpânită firea de calităţile potrivnice.

3. Odată ce raţiunea harului şi a firii nu este una şi aceeaşi, nu trebuie să ne nedumerească faptul că unii Sfinţi

au rămas uneori deasupra pătimirilor, iar alteori au fost doborâţi de ele. Căci trebuie să ştim că minunea era a harului, iar pătimirea a firii.

4. "Mireasmă de viaţă spre viaţă" le este Apostolul celor credincioşi prin pilda sa, întrucât prin fapte îi îndeamnă să tindă spre buna mireasmă a virtuţilor, iar ca propovăduitor strămută pe cei ce ascultă de cuvântul harului de la viaţă după simţuri la viaţa în duh. Iar "miros de moarte spre moarte" le este celor care progresează de la moartea neştiinţei la moartea necredinţei, întrucât îi face să simtă osânda care îi aşteaptă. Sau iarăşi, "mireasmă de viaţă spre viaţă" le este celor ce se ridică de la făptuire la contemplaţie, iar "miros de moarte spre moarte" celor care, după ce şi-au mortificat mădularele de pe pământ prin încetarea de-a păcătui cu fapta, trec la mortificarea prealăudată a gândurilor şi a nălucirilor pătimaşe.

5. Aici sunt lămurite cuvintele: "Suntem buna mireasmă a lui Hristos,pentru Dumnezeu, în cei ce se mântuiesc şi în cei ce pier: unora adică mireasmă de viaţă spre viaţă, iar altora miros de moarte spre moarte".[244]"Mireasmă de viaţă spre viaţă" le este acelora, cărora nu le este acoperită Evanghelia lui, iar "miros de moarte spre moarte" acelora, cărora le este cu totul acoperită, întrucât "Dumnezeul veacului acestuia a orbit minţile necredincioşilor".[245]Iar Evanghelia s-a descoperit şi s-a acoperit, din pricina căldurii sau a răcelii celor ce aud.

6. Păstrând, zice, cineva amintirea vieţi sfinţilor, prin imitare, leapădă moartea adusă de patimi şi primeşte viaţa adusă de virtuţi.

244 II Corinteni 2, 16.
245 II Cor. 4, 4.

Întrebarea 38

Oare din întâmplare au dat Saducheii numărul de şapte fraţi, ca bărbaţi ai unei singure femei,[246] *sau are aceasta un înţeles mai adânc. Iar dacă are un astfel de înţeles, cine sunt aceia şi cine este ea?*

Răspuns

Zic unii că nu trebuie înţelese alegoric persoanele, pe care nu le laudă Scriptura. Dar fiindcă e mai bine să ne ostenim mai mult şi să rugăm pe Dumnezeu neîncetat să ne dăruiască înţelepciune şi putere, ca să înţelegem toată Scriptura duhovniceşte, voi răspunde şi la această nedumerire, bizuindu-mă şi pe rugăciunile voastre. Saducheii sunt, după înţelesul spiritual, dracii sau gândurile, care susţin că toate sunt stăpânite de întâmplare. Iar femeia este firea oamenilor. Cei şapte fraţi daţi ei de Dumnezeu la vremi diferite de la începutul veacului, spre a o povăţui şi a o face să aducă roade ale dreptăţii, sunt legile.[247] Cu acestea petrecând firea oamenilor ca şi cu nişte bărbaţi, n-a avut de la ea nici un fiu, ci a rămas stearpă de roadele dreptăţii. Prima lege e cea dată lui Adam în Rai. A doua e cea care s-a dat aceluiaşi după izgonirea din Rai, sub forma de certare. A treia e cea care s-a dat lui Noe la ieşirea din corabie. A patra e legea tăierii împrejur, dată lui Avraam. A cincea e cea care s-a dat aceluiaşi în legătură cu jertfirea lui Isaac. A şasea e cea dată prin Moise. Iar a şaptea e cea dată prin darul prevestitor, sau prin insuflarea Proorocilor. În tot acest timp

246 Mt. 23, 24

247 In greceşte legea e de genul masculin (νόμος νόμοι).

încă nu se însoţise firea omenească cu legea Evangheliei prin legătura credinţei spre împreuna vieţuire, adică cu bărbatul cu care avea să rămână în toţi vecii.

Dracii aduc aşadar mereu înaintea raţiunii noastre, prin gândurile ce ni le stârnesc, aceste legi, luând împotriva credinţei cu argumente la aparenţă întemeiate, luate din Scripturi, şi făcându-ne să ne îndoim de este vreo înviere din morţi şi de mai trebuie să aşteptăm vreun alt fel de viaţă după cea de aici. În caz că răspundem afirmativ, ei ne fac să ne întrebăm după care lege se va călăuzi firea oamenilor, dintre cele date ei din veac? Dacă vom zice că după vreuna din cele amintite, ei vor obiecta, zicând: "Prin urmare deşartă şi fără de folos va fi şi atunci viaţa oamenilor, dacă nu a fost slobozită de rele de mai înainte: adică dacă firea se va învârti iarăşi în aceleaşi lucruri. Aceasta introduce în chip vădit domnia întâmplării şi scoate Providenţa din lume". Dar Domnul şi cuvântul mântuitor respinge pe aceşti draci şi aceste gânduri, făcând să se străvadă nestricăciunea firii, care se va descoperi în viitor şi arătând că ea nu va vieţui atunci după nici una din legile de mai înainte, ci, după ce se va fi îndumnezeit, se va însoţi, prin Duhul, cu însuşi Dumnezeu Cuvântul, de la care şi spre care şi-a luat şi-şi va lua începutul şi ţinta existenţei.

Iar dacă va înţelege cineva prin cei şapte bărbaţi şi cei şapte mii de ani, sau cela şapte mii de ani, sau cele şapte veacuri, cu care a convieţuit firea omenească, nu va tălmăci locul fără judecată şi fără înţelegerea de lipsă. Şi nici unuia din aceştia nu-i va fi soţie firea în viaţa viitoare, întrucât firea temporală şi-a primit sfârşitul şi al optulea bărbat, adică veacul cel fără de moarte şi fără de sfârşit, a luat-o pe ea.

Întrebarea 39

Ce sunt cele trei zile, în cursul cărora mulţimile stăruie lângă Domnul în pustie? [248]

Răspuns

Pustia este firea omenească sau lumea aceasta, în care stăruie pe lângă raţiunea virtuţii şi a cunoştinţei[249] cei ce rabdă osteneli şi necazuri plini de credinţă şi de nădejdea bunurilor viitoare. Iar cele trei zile sunt, după unul din înţelesurile spirituale ale lor, cele trei puteri ale sufletului prin care stăruind pe lângă raţiunea dumnezeiască a virtuţii şi cunoştinţei (printr-una adică cercetând, printr-alta dorind şi printr-a treia luptându-se pentru ea), primesc drept hrană nestricăcioasă şi întăritoare de minte, cunoştinţa lucrurilor (1).

După alt înţeles, cele trei zile înseamnă cele trei legi mai generale: cea scrisă, cea naturală şi cea duhovnicească, sau cea a harului (2). Pentru că fiecare lege luminează potrivit cu ea însăşi firea omenească, având ca Făcător al luminii ei Soarele dreptăţii. Căci precum fără soare nu se poate face nicidecum ziuă, la fel fără înţelepciunea fiinţială şi de sine subsistentă nu poate fi o lege a dreptăţii. Înţelepciunea aceasta îşi face răsăritul ei propriu în fiecare lege şi ea este aceea care umple ochii înţelegători ai sufletelor de lumina înţelegerii. Fericitul David ştiind acestea, zice: "Legea Ta este făclie picioarelor

248 Matei 15, 32.

249 Raţiunea e totodată Logosul divin, care e substanţa virtuţii şi a cunoştinţei.

mele".[250] Făclie a numit legea scrisă, pentru faptul că aceasta, prin combinaţiile meşteşugite ale diferitelor simboluri, ghicituri şi tipuri materiale, răspândeşte înaintea celor ce-şi lărgesc prin fapte paşii sufletului împotriva puterilor vrăşmaşe, lumina care arde răutatea patimilor (3). Iar lumina a unit legea duhovnicească a harului pentru faptul că arată simplu, fără simbolurile sensibile, cărările veşnice,[251] pe care mintea contemplativă urmărindu-şi drumul, e dusă spre cel mai înalt dintre bunuri, spre Dumnezeu, nelăsându-şi determinată şi limitată mişcarea cugetării de nici unul dintre lucrurile create (4). Căci lumina legii harului e neînserată, neavând nici un fel de cunoştinţă, care să-i definească razele atotstrălucitoare. Sau poate Proorocul a numit "picioare" drumul întregii vieţi trăite după voia lui Dumnezeu, sau mişcările gândurilor bune în suflet călăuzite ca o făclie de lumină din legea scrisă. Iar "cărări", chipurile virtuţilor conforme cu legea naturală şi raţiunile cunoştinţei din legea duhovnicească, pe care le desvăluie prezenţa lui Dumnezeu Cuvântul şi care readuc firea la ea însăşi şi la cauza ei, prin virtute şi cunoştinţă.[252]

Cei ce din dorinţa arzătoare după mântuire, au stat în cursul acestor trei zile, sau al acestor trei legi pe lângă Dumnezeu Cuvântul şi au răbdat cu bărbăţie ostenelile fiecăreia, nu sunt sloboziţi flămînzi, ci primesc hrană

250 Psalm 119, 105.

251 Mintea umblă veşnic pe cărările cunoştinţei de Dumnezeu. în acest sens cunoştinţa aceasta e o lumină neînserată. Dar şi în sensul că nu e definită prin nimic mărginit.

252 Modurile naturale ale virtuţilor, sau revenirea firii la ea însăşi prin virtuţi, nu se realizează numai prin puterile omului, ci prin venirea la ea a lui Dumnezeu-Cuvântul. Vieţuirea în conformitate cu firea e condiţionată de ajutorul harului, o separaţie între natură şi har, în sensul catolic, nu cunosc Sf. Părinţi.

îmbelşugată şi dumnezeiască: pentru legea scrisă, izbăvirea desăvârşită de patimile contrare firii: pentru legea naturală, puterea de a împlini fără greşală datoriile fireşti, împlinire prin care se susţin legăturile afectuoase ale oamenilor întreolaltă, înlăturîndu-se toată înstrăinarea şi dezbinarea care sfâşie firea; iar pentru cea duhovnicească, unirea cu Dumnezeu însuşi, în temeiul căreia, ieşind din cele create, primesc slava cea mai presus de fire, prin care nu se mai arată decât Dumnezeu sigur luminînd în ei (5). Dar mai pe larg despre acestea puteţi citi în scrierea despre "Locurile îndoielnice",[253] unde se tâlcuieşte un loc din "Cuvântarea Sf. Grigorie la dumnezeiasca Cincizecime"

Scolii

1. Vorbeşte despre raţiune, iuţime şi poftă. Prin raţiune cercetăm, prin poftă dorim bunul cercetat, iar prin iuţime luptăm pentru el.

2. A numit zile puterile (facultăţile) sufletului, ca unele ce sunt în stare sa primească lumina poruncilor dumnezeieşti. Dar şi pe cele trei legi mai generale, ca unele ce luminează sufletele ce primesc lumina. Căci precum la Facere Scriptura a numit "zi" atât lumina spunând: "Şi a văzut Dumnezeu lumina că e bună şi a numit lumina zi", cât şi aerul luminat de ea, zicând: „Şi s-a făcut seară şi s-a făcut dimineaţă, ziua întâi",[254] tot aşa a numit "zile" nu numai puterile sufletului, ci şi legile care le luminează pe acestea. Căci abia întrepătrunderea acestora întreolaltă produce ziua compusă a virtuţilor, prin faptul că nu se mai deosebesc de

253 Ambiguorum liber, P. G. 91, 1389-1393.

254 Gen. l, 4.

lumina dumnezeiască a Cuvântului[255] puterile străbătute cu totul de ea.

3. Cuvântul (Raţiunea) lui Dumnezeu este în acelaşi timp şi făclie şi lumină. Lumină, fiindcă luminează gândurile naturale ale credincioşilor, şi făclie fiindcă pe de o parte împrăştie întunericul vieţii după simţuri, în cei care se zoresc prin împlinirea poruncilor spre viaţa cea nădăjduită, iar pe de alta, pedepseşte cu arderea judecăţii pe cei ce se alipesc cu voia de noaptea aceasta întunecoasă a vieţii, pentru iubirea de plăcere a trupului.

4. Cel ce nu s-a ridicat mai întâi la sine însuşi, prin lepădarea patimilor contrare firii, nu se va ridica la cauza proprie, adică la Dumnezeu, prin dobândirea cu ajutorul harului a bunurilor mai presus de fire. Cel ce vrea să fie ridicat cu adevărat la Dumnezeu, trebuie să se despartă cu cugetarea de lucrurile create.

5. Legea scrisă are ca scop isbăvirea de patimi, cea naturală deopotrivă cinstire şi deopotrivă îndreptăţire a tuturor oamenilor, iar desăvârşirea celei duhovniceşti stă în faptul că scopul ei este să facă pe om asemenea cu Dumnezeu, atât cât îi este cu putinţă omului.

Întrebarea 40

Ce înseamnă numărul celor şase vase de apă de la nunta din Cana Galileii?[256]

Răspuns

Dumnezeu care a făcut firea omenească, i-a dat

255 Του κατά τον λόγον θείου φωτός

256 In. 2, 5.

prin voinţa Sa deodată cu existenţa şi puterea corespunzătoare de înfăptuire a datoriilor (1). Cele şase vase de apă sunt aşadar puterea naturală de înfăptuire a poruncilor dumnezeieşti. Oamenii, gonind din ea cunoştinţa, în strădania lor deşartă după lucrurile materiale, îşi făcuseră această putere goală şi fără apă şi de aceea nu ştiau cum să cureţe murdăria păcatului, căci cel lipsit de cunoştinţă nu cunoaşte modul de curăţire a păcatelor prin virtute. Aceasta s-a întâmplat până când venind Cuvântul (Raţiunea), Ziditorul firii, a umplut de cunoştinţa cea după fire numită putere de înfăptuire a datoriilor şi pe urmă a prefăcut în vin, adică în raţiunea cunoştinţei mai presus de fire, raţiunea şi legea firii (2).[257] Cei ce o beau apoi pe aceasta ies din firea tuturor lucrurilor şi zboară până în locul ascuns al lăuntrului dumnezeiesc, unde primesc bucuria şi veselia care e mai presus de toate cunoştinţele. Ei beau vinul cel bun, adică raţiunea tainică, făcătoare de îndumnezeire, la sfârşit, după ce s-au bucurat de toate celelalte binefaceri hărăzite de Providenţă oamenilor (3).

Iar prin numărul şase se înţelege puterea de făptuire a firii (4), nu numai pentru că Dumnezeu a făcut cerul şi pământul în şase zile, ci şi fiindcă este numărul cel mai desăvârşit înlăuntrul lui zece şi se compune din părţile sale. Vasele de apă, spune Scriptura, erau de câte două sau câte trei măsuri. Prin aceasta se arată că puterea de făptuire a firii cuprinde pe planul contemplaţiei naturale, întocmai cum ar cuprinde două măsuri, toată cunoştinţa făpturilor, atât a celor trupeşti ce constau din materie şi formă, cât şi a celor inteligibile ce constau din fiinţă şi accident, cu un cuvânt, cunoştinţa generală a celor trupeşti; iar pe planul învăţăturii

257 Restabilirea firii numai Hristos o face. Dar El face mai mult decât atâta. El umple vasele cu apă, dar pe urmă preface apa în vin.

tainice despre Dumnezeu, atât cât e cu putinţă firii, cunoştinţa şi lumina despre Sf. Treime, sau despre Tatăl, despre Fiul şi despre duhul Sfânt, ca pe trei măsuri.

Deci voi, care vă aflaţi pe treapta cunoştinţei, luaţi aminte. Puterea generală a firii, prin care împlineşte cele bune, se împarte în şase. Şi acestea sunt modurile generale ale lucrărilor. Iar puterii generale a firii, care produce virtuţile, îi corespunde virtutea cea mai generală dintre toate, care se împarte şi ea în şase forme (specii), generale şi ele. Corespunzător cu puterea firii, virtutea generală se îmbracă în mai multe moduri, ramificându-se în cele şase forme (5). Acestea trebuie să le cerceteze cel ce se iniţiază şi cel ce iniţiază pe altul în tainele cuvintelor şi înţelesurilor dumnezeieşti, dacă mintea lui se desfată cu tâlcul mai înalt al acestora. Pe lângă acestea trebuie să mai cerceteze cine sunt slujitorii care scoteau apa, cine e mirele, cine e mireasa, cine e mama care a îndrăznit să anunţe Cuvântului că "vin nu au". Dar ca nu cumva cuvântul nostru despre acestea rămânând mut să se oprească, nedând celor flămânzi nici măcar o parte de hrană duhovnicească, voi grăi după puterea mea, fără să făgăduiesc că voi descoperi tot înţelesul celor spuse (căci mintea mea e prea slabă pentru a îmbrăţişa vederile spirituale cuprinse în ele), ci numai cât va putea să cuprindă puterea mea de înţelegere.

Deci cea mai generală dintre virtuţi spun toţi că este iubirea. Iar puterea cea mai generală a firii care o produce pe aceasta, spun că este raţiunea. Aceasta, prinzându-se cu tărie de cauza ei (6), şi desfăşurându-se în lucrare se deosebeşte în şase moduri mai generale, care îmbrăţişează formele (speciile), în care se împarte raţiunea iubiri îngrijind trupeşte şi duhovniceşte de cei ce flămânzesc şi însetează, de străini şi de cei goi, de bolnavi şi de cei din

închisori (7). Căci raţiunea virtuţii nu se mărgineşte numai la trupuri şi puterea firii noastre nu se arată numai în cele supuse simţurilor.

Deci puterea cea mai generală a firii omeneşti dă diferite forme virtuţii celei mai generale, deosebind-o prin cele şase moduri ale sale în tot atâtea specii. Prin acestea firea se uneşte cu aplecarea unitară a voii,[258] arătând în toţi (în toate) raţiunea cea neîmpărţită şi modelatoare, care îi (le) adună la sine prin faptul că face şi suferă toate cu bunătate (8). Pe această raţiune reluând-o la sine, întărită prin ostenelile datorate, mintea, taie toate umflăturile şi ştirbirile firii, pe care născocindu-le prin aplecarea voii, iubirea trupească de sine a fiecăruia, a sălbăticit prea blânda fire şi a tăiat fiinţa cea una în părţi multe şi potrivnice, ba, cum mai rău nu se poate, chiar stricăcioase una alteia, în felul acesta mintea readuce firea la mijlocia statornică, pentru care au fost şi scris în ea de la început legile naturale ale virtuţilor de către Dumnezeu (9) Scriptura indicând poate şi taina aceasta, înfăţişează cele şase vase goale si fără apă, arătând cum puterea cea mai generală a firii se află într-o inerţie în ce priveşte săvârşirea binelui.

Astfel puterea cea mai generală a firii, împărţindu-se în şase moduri de lucrare, modelează în tot atâtea forme cea mai generală dintre virtuţi, îmbrăţişând întreaga virtute. Făcând aşa, firea ascultă de legea ei cea mai generală, ca de un judecător fără greşeală al adevărului. Pe acest judecător Scriptura l-a numit starostele mesei. Acesta

258 ἡ φύσις ἑνοΟται τω της γνώμης μοναδικω = firea se uneşte cu o orientare unitară a voinţei tuturor şi îşi recapătă astfel ea însăşi unitatea, pe care socotinţa deosebită a voii fiecărui individ o sfâşiase. Dar chiar prin faptul că voia dintr-un individ se uneşte cu firea lui, voia lui se uneşte cu voile tuturor. Căci îndată ce se pune cineva în acord cu firea din sine, s-a pus în acord cu firea în semeni.

declară în chip înţelept că vinul cel mai bun, pe care l-a adus Cuvântul mai pe urmă prin venirea Sa, adică raţiunea cea mai înaltă despre Dumnezeu, trebuie să-l bea firea omenească la început, ca pe cel dintâi, şi cu el să se îmbete, şi numai pe urmă să cunoască alte vinuri, adică raţiunile lucrurilor, ca pe nişte vinuri inferioare faţă de cel dintâi. Căci e cât se poate de drept şi de cuviincios ca firea să cunoască mai întâi Raţiunea pentru care a fost făcută şi numai pe urmă să iscodească raţiunile lucrurilor zidite pentru ea (10).

Iar cei ce scoteau apa şi serveau, sunt slujitorii Vechiului şi Noului Testament, adică Sf. Patriarhi, legiuitorii, conducătorii de oşti, judecătorii, regii, Proorocii, Evangheliştii şi Apostolii, prin care s-a scos apa cunoştinţei şi s-a dat iarăşi firii. Aceasta a prefăcut-o în harul îndumnezeirii Cuvântul, care a făcut firea din bunătate şi a îndumnezeit-o prin iubirea de oameni. Iar dacă ar spune cineva că slujitorii sunt cugetările naturale pline de ştiinţă şi de evlavie care la porunca Cuvântului, scot apa cunoştinţei din buna orânduire a lucrurilor, cred că nu greşeşte faţă de adevăr.

Iar mirele e, în chip vădit, mintea omenească, care îşi ia drept mireasă, spre împreună vieţuire, virtutea. Cuvântul, fiind chemat, vine bucuros cinstind însoţirea lor, şi întăreşte învoiala nunţii lor duhovniceşti şi încălzeşte duhovniceşte, prin vinul Său dorinţa lor după multă rodire de prunci. Mama Cuvântului e credinţa adevărată şi neîntinată. Căci precum Cuvântul ca Dumnezeu este după fire Făcătorul Maicei care L-a născut pe El după trup, făcând-o Maică din iubirea de oameni şi primind să se nască din ea ca om, la fel Cuvântul,producând în noi mai întâi credinţa,se face pe urmă în noi Fiul credinţei, întrupându-Se din ea prin virtuţile cu

fapta (11). Prin credinţă apoi ajungem la toate, primind de la Cuvântul darurile spre mântuire. Căci fără de credinţă, căreia Cuvântul îi este după fire Dumnezeu, iar după har Fiu, nu avem nici o îndrăzneală să ne adresăm cu cereri către El.

Fie ca o asemenea nuntă să încheiem şi noi totdeauna şi fie ca Iisus cu Maica Sa să vină la ea, ca să readune cunoştinţa noastră care curge afară din pricina păcatului şi să o prefacă în îndumnezeire. Căci aceasta scoate mintea din cunoştinţa lucrurilor şi întăreşte până la neschimbabilitate cunoştinţa firii, ca pe o apă spirituală, prin calitatea vinului.

Scolii

1. Puterea numeşte mişcarea sădită în fire în chip fiinţial, spre lucrarea virtuţilor, dar manifestată prin întrebuinţarea ei voită şi liberă de către cel ce o are.

2. Cuvântul lui Dumnezeu, făcându-se om, a umplut iar de cunoştinţă firea golită de cunoştinţa dată ei. Şi întărind-o până la neschimbare, a îndumnezeit-o, nu prin fire, ci prin calitatea[259] ce i-a dat-o, pecetluind-o cu Duhul Său, ca să nu-i lipsească nimic, precum a dat apei tărie prin calitatea vinului. Căci pentru aceasta s-a făcut om adevărat, ca să ne facă pe noi dumnezei după har.

3. Vinul bun este raţiunea care ne scoate din fire şi ne ridică spre îndumnezeire;[260] Acesta i-a fost oprit lui

259 Precum apa devine vin nu prin ea şi nu după substanţă, ci prin putere de sus şi printr-o calitate dăruită, aşa firea noastră se îndumnezeieşte nu prin sine, ci printr-o calitate deosebită de fiinţa ei, ce i se dă de Dumnezeu.

260 Καλον οTνον, τον πρός θέωσιν έκστατικον της φύσεως λόγον. Nu cred că e justă traducerea latinească: vinul bun e raţiunea naturii, care ne ridică spre îndumnezeire. Raţiunea firii nu ne poate

Adam să-l bea în urma căderii.[261] Dar Cuvântul (Raţiunea), golindu-se pe sine din iubirea de oameni, s-a făcut mai pe urmă, prin întrupare, cum numai El ştie, vin bun de băut. Căci El însuşi este şi Providenţa, ca susţinătoare a lucrurilor, şi Raţiunea Providenţei, ca metodă de îngrijire a celor providenţiale şi Providenţiatorul care susţine toate prin raţiunile de-a fi ale lor.

4. Puterea minţii e capabilă prin fire de cunoaşterea făpturilor trupeşti şi netrupeşti. Dar iluminările Sfintei Treimi le primeşte numai prin har crezând numai că este dar neîndrăsnind să cerceteze ce este ea după fiinţă.

5. Puterea generală a firii se împarte în şase moduri şi lucrări. Iar iubirea generală în şase forme de virtuţi. Căci cel ce alină foamea, setea şi ajută pe cei goi, pe cei străini, pe cei bolnavi şi pe cei din închisoare, fie că o face aceasta trupeşte sau duhovniceşte, împlineşte iubirea faţă de Dumnezeu şi faţă de aproapele, constatatoare din cele şase virtuţi, ca unul ce-şi păstrează dorul sufletului plin numai de Dumnezeu.

6. Cauza raţiunii este Dumnezeu, pentru a cărui căutare omul a primit puterea raţiunii.

7. Iubirea se împarte în cele din care constă.

8. Cel ce datorită virtuţii a devenit prin aplecarea

îndumnezei, aşa cum puterea naturală a apei n-a făcut-o pe aceasta vin. Raţiunea care scoate din fire este, cum se spune mai jos, însuşi Logosul divin, Raţiunea supremă. Dar Raţiunea divină se coboară pe Sine ca să poată fi primită de om şi băută de acesta ca un vin bun. Ea se uneşte cu raţiunea umană, prefăcând-o pe aceasta, aşa cum Iisus a prefăcut apa în vin, dar în vin ce poate fi suportat de om, iar scoaterea din fire nu înseamnă scoaterea acesteia din fiinţa, ci numai din puterea ei.

261 A devenit incapabil de înţelegerea Raţiunii divine, îngroşîndu-i-se mintea prin păcat.

voii egal faţă de toţi, arată în sine pe Dumnezeu cel ce nu caută la faţă. Căci precum Dumnezeu a creat firea tuturor, după una şi aceeaşi raţiune, aşa a rânduit ca toată mişcarea voinţei să fie una şi aceeaşi. Prin aceasta raţiunea firii, care pare că se risipeşte, se adună.

9. Starea de mijloc este starea izbăvită de patimile contra firii, dar neajunsă la bunurile mai presus de fire. Ea arată aplecarea (socotinţa) voii în acord cu firea, neavând vreo înclinare proprie şi potrivnică raţiunii firii. De aceea ea consideră pe toţi oamenii ca unul, având legea firii ca pe o carte scrisă de Dumnezeu.

10. Judecător natural nu este legea firii, care ne învaţă că, înainte de înţelepciunea din lucruri, trebuie să ne mişcăm dorinţa spre cunoaşterea tainică a Făcătorului tuturor.

11. Credinţa, în înţeles mai ascuns, este maica Cuvântului, fiind produsă mai întâi, naşte pe urmă, întrupat prin virtuţi, pe Cuvântul care a făcut-o pe ea.

Întrebarea 41

Care este înţelesul celor cinci bărbaţi ai Samarinencii şi al celui de al şaselea, care nu îi este bărbat?[262]

Răspuns

Şi femeia Samarineancă, şi cea care s-a măritat, după Saduchei, cu cei şapte fraţi,[263] şi cea cu scurgerea sân-

262 In. 4, 18.
263 Mt. 22, 23.

gelui,[264] şi cea care s-a aplecat la pământ, şi fiica lui Iair şi cea siro-feniciană,[265] înfăţişează atât firea oamenilor îndeobşte, cât şi sufletul[266] fiecărui om în parte. Fiecare adică înseamnă, după dispoziţia ei pătimaşă, atât firea cât şi sufletul. Astfel femeia de care vorbesc Saducheii este firea sau sufletul, care a convieţuit cu toate legile dumnezeieşti date din veac, fără să aducă rod, iar de bunurile viitoare nu vrea să ştie. Cea bolnavă, de curgerea sângelui este de asemenea firea şi sufletul, a căror putere, dată lor pentru a da naştere faptelor dreptăţii şi raţiunilor, se scurge prin patimi spre materie. Siro-feniciana este iarăşi firea şi sufletul fiecăruia, a cărui cugetare, asemenea unei fiice, e rău chinuită de neputinţa epileptică, din pricina iubirii de materie. Fiica lui Iair de asemenea este firea şi sufletul de sub lege, care a murit de tot din pricina neîmplinirii dispoziţiilor legii şi a poruncilor dumnezeieşti. Iar femeia aplecată la pământ este firea sau sufletul, care şi-a încovoiat spre materie toată puterea de activitate a minţii, în urma înşelăciunii diavolului. În sfârşit, Samarineanca, la fel cu femeile de mai înainte, înfăţişează firea sau sufletul fiecăruia, lipsit de darul proorocesc, care petrece, cu nişte bărbaţi, cu toate legile date firii; dintre acestea cinci trecuseră, iar a şasea, deşi fiinţa, nu era bărbat al firii sau al sufletului, deoarece nu făcea să se nască din el dreptatea care mântuieşte pentru vecie.

Prima lege pe care a avut-o firea de bărbat a fost cea din rai, a doua a fost cea care i s-a dat după izgonirea din rai, a treia cea din vremea potopului lui Noe, a patra cea a tăierii împrejur din timpul lui Avraam, a cincea cea a

264 Lc. 8, 41; Mt. 9, 20.

265 Mt. 15, 22.

266 Sufletul e în greceşte feminin, ψυχή.

aducerii lui Isaac. Toate acestea primindu-le firea, le-a lepădat, adică au murit, din pricina nerodirii faptelor virtuţii. Iar a şasea lege, cea dată prin Moisi, era ca şi când n-o avea, fie pentru că firea nu săvârşea dreptatea poruncită de ea, fie pentru că urma să treacă la legea Evangheliei, ca la un alt bărbat, întrucât legea nu s-a dat firii oamenilor pentru veci, ci spre călăuzirea ei la ceva mai înalt şi mai tainic. Aceasta înseamnă, cred, ceea ce a spus Domnul către Samarineanca: "Şi pe care-l ai acum, nu este al tău"; Căci ştia că firea avea să treacă la Evanghelie. De aceea şi vorbea cu ea pe la ceasul al şaselea,[267] când sufletul e străbătut în chip deosebit de razele cunoştinţei prin venirea Cuvântului la el, după ce a trecut umbra legii. Şi sufletul stătea cu Cuvântul lângă fântâna lui Iacob, adică lângă izvorul înţelesurilor Scripturii. Dar acestea ajung despre tema de faţă (1).

Scolie

1. Fântâna lui Iacob e Scriptura; apa e cunoştinţa din Scriptură; adâncimea fântânii, înţelesul greu de atins al tainelor Scripturii. Găleata de apă e erudiţia în tâlcuirea cuvântului dumnezeiesc al Scripturii, pe care nu o avea Mântuitorul, fiind însuşi Cuvântul (însăşi Raţiunea) şi netrebuind să dea celor credincioşi o cunoştinţă adunată prin învăţătură şi studiu, ci dăruindu-le din harul duhovnicesc înţelepciunea cea necontenit ţâşnitoare, care niciodată nu se sfârşeşte în cei vrednici de ea. Căci găleata, adică erudiţia, scoate o foarte mică parte din cunoştinţă, lăsând întregul neatins, întrucât acela nu poate fi cuprins de nici un cuvânt

267 Ceasul al 6-lea e la amiază, când soarele e mai aproape şi luminează mai puternic.

(de nici o raţiune). Dar cunoştinţa după har cuprinde toată înţelepciunea câtă e îngăduită oamenilor, fără studiu, ţâşnind în chip variat, potrivit cu trebuinţele.

Întrebarea 42

În ce înţeles se spune despre noi că facem păcatul şi-l cunoaştem, iar despre Domnul că s-a făcut păcat, dar nu l-a cunoscut. Şi cum de nu este mai grav a fi păcat şi a nu-l cunoaşte, decât a-l face şi a-l şti? "Căci pe Cel ce n-a cunoscut păcat, zice, L-a făcut pentru noi păcat".[268]

Răspuns

Corupându-se mai întâi libera alegere a raţiunii naturale a lui Adam, a corupt împreună cu ea şi firea, care a pierdut harul nepătimirii şi aşa s-a ivit păcatul (1). Aşadar căderea voinţei de la bine la rău este cea dintâi şi cea mai vrednică de osândă. A doua întâmplată din pricina celei dintâi, este mutarea firii de la nestricăciune la stricăciune, mutare ce nu poate fi osândită. Căci două păcate s-au ivit în protopărinte, prin călcarea poruncii dumnezeieşti: unul vrednic de osândă şi unul care nu poate fi osândit, având drept cauză pe cel vrednic de osândă. Cel dintâi este al hotărârii libere, care a lepădat binele cu voia, iar al doilea al firii, care a lepădat fără voie, din pricina hotărârii libere, nemurirea (2). Această stricăciune şi alterare a firii, produsă una din alta, voind Domnul şi Dumnezeul nostru s-o îndrepteze a luat toată firea şi astfel a avut şi El, în firea luată, trăsătura pătimitoare, împodobită cu nestricăciunea voii libere (3). Şi aşa a devenit prin fire, din pricina

268 II Cor. 5, 21.

trăsăturii pătimitoare, păcat, de dragul nostru, dar necunoscând păcatul din aplecarea voii, datorită statorniciei neschimbabile a voii Sale libere, El a îndreptat trăsătura pătimitoare a firii prin nestricăciunea voii Sale libere, făcând din sfârşitul trăsăturii pătimitoare a firii, adică din moarte, începutul prefacerii spre nestricăciunea cea după fire (4). Şi precum printr-un om, care şi-a mutat de bună voie libera alegere de la bine, s-a săvârşit în toţi oamenii prefacerea firii din nestricăcioasă în stricăcioasă, la fel printr-un om, Iisus Hristos, care nu şi-a mutat libera alegere de la bine, s-a săvârşit în toţi oamenii restabilirea firii din starea de stricăciune în cea de nestricăciune.

Necunoscând deci Domnul păcatul meu, adică povârnirea voinţei mele libere, nu a luat şi nu s-a făcut păcatul meu (5). Dar luând păcatul cel pentru mine, adică stricăciunea firii pentru povârnirea voii mele libere, s-a făcut pentru noi om prin fire pătimitor, desfiinţând prin păcatul cel pentru mine păcatul meu (6). Şi precum în Adam hotărârea liberă a voinţei lui proprii pentru rău a desfiinţat podoaba comună a nestricăciunii firii, Dumnezeu socotind că nu e bine ca omul, care şi-a înrăit voia liberă, să aibă o fire nemuritoare, la fel în Hristos hotărârea voii Sale proprii pentru bine a spălat ruşinea comună a stricăciunii întregii firi. Şi astfel la înviere firea a fost preschimbată întru nestricăciune, pentru neclintirea voii libere spre rău, Dumnezeu judecând că e drept ca omul, care nu şi-a schimbat voia liberă spre rău, să primească iarăşi firea nemuritoare. Iar omul acesta este Cuvântul lui Dumnezeu cel întrupat, care şi-a unit Sieşi, după ipostas, trupul străbătut de sufletul raţional. Căci dacă pătimirea, stricăciunea şi moartea cea după fire a adus-o în Adam povârnirea voii libere, pe drept cuvânt neclintirea voii libere

din Hristos a adus nepătimirea, nestricăciunea şi nemurirea cea după fire, prin înviere.

Schimbarea firii spre pătimire, spre stricăciune şi spre moarte e deci osânda păcatului săvârşit prin hotărâre liberă de Adam. Această stare nu a avut-o omul dintru început de la Dumnezeu, ci a înfiinţat-o şi a cunoscut-o, săvârşind prin neascultare păcatul cu voia. Osânda prin moarte este rodul acestui păcat. Luând deci Domnul osânda aceasta a păcatului meu liber ales adică pătimirea, stricăciunea şi moartea cea după fire, s-a făcut pentru mine păcat, prin pătimire, moarte şi stricăciune, îmbrăcând de bună voie prin fire osânda mea, El care nu era osândit după voia liberă. Aceasta a făcut-o ca să osândească păcatul şi osânda mea din voie şi din fire, scoţând în acelaşi timp din fire păcatul, pătimirea, stricăciunea şi moartea. În felul acesta s-a făcut taină comună iconomia Celui ce din iubirea de oameni, pentru mine cel căzut din neascultare, şi-a însuşit de bună voie prin moarte osânda mea, ca să mă mântuiască, hărăzindu-mi prin această faptă înnoirea spre nemurire.

Socotesc că s-a arătat, pe scurt, din multe laturi, cum s-a făcut Domnul păcat, dar nu a cunoscut păcatul şi cum omul nu a devenit păcat, dar a făcut şi a cunoscut păcatul, atât pe cel din voia liberă, al cărui făcător este el, cât şi pe cel al naturii, pe care l-a primit Domnul pentru el, de cel dintâi aflându-se cu totul slobod (7). Aşadar nicidecum nu e lucru mai bun a face şi a cunoaşte păcatul, decât a se face păcat. Aceasta s-a văzut ţinând seama de scopul Scripturii, pe care l-am arătat şi de cuvenita deosebire a înţelesurilor, care se află în cuvântul păcat. Căci cel dintâi păcat produce despărţirea de Dumnezeu (8), lepădând prin hotărâre liberă cele dumnezeieşti; iar cel de al doilea topeşte multă răutate, neîngăduind ca răutatea

hotărârii libere să păşească la faptă, dată fiind slăbiciunea firii .

Scolii

1. Citeşte, Nile, şi bagă în cap măcar şi mai târziu.

2. Păcatul firii, zice că este moartea, prin care încetăm de a mai fi, chiar dacă nu vrem; iar păcatul voinţe alegerea celor contrare firii, prin care refuzăm cu voia de a fi fericiţi.[269]

3. Domnul, întrupându-Se ca om, a fost stricăcios după fire. În acest sens se spune că a devenit păcat.

4. Moartea Domnului, zice, s-a făcut început al nestricăciunii întregii firi.

5. Şi ca om el a fost nepăcătos după fire.

6. Păcatul pentru noi este stricăciunea firii, păcatul este caracterul lunecos al voii libere. Omul a devenit muritor, suportând moartea firii, în temeiul unei osânde drepte, ca să se desfiinţeze moartea voii libere.

7. Primul păcat, zice că este cel al voii libere al lui Adam, povârnită spre rău. De aceea a fost singur "liber între morţi",[270] neavând păcatul pentru care s-a ivit moartea. A face şi a cunoaşte păcatul e vădit că ţine de hotărîrea voinţei.

8. Adam s-a făcut pătimitor prin fire, spre pedepsirea păcatului din voia liberă. Pe acesta

269 Sf. Maxim pune adeseori în paralelă existenţa (τό είναι) cu existenţa fericită (τό ευ είναι). Prima o avem exclusiv de la Dumnezeu, pentru a doua trebuie să colaborăm şi noi prin voia noastră liberă. Prima o avem exclusiv de la Dumnezeu în calitate de cauză iniţială, a doua prin Dumnezeu ca ţintă finală spre care avem să tindem.

270 Ps. 8, 6.

necunoscându-l Domnul, s-a făcut păcat, luând ca om, din pricina lui, prin fire, trăsătura pătimitoare după trup.

Întrebarea 43

Dacă Scriptura spune că pomul vieţii este înţelepciunea, iar lucrarea înţelepciunii stă în a deosebi şi cunoaşte,[271] prin ce se deosebeşte pomul cunoştinţei binelui şi răului de pomul vieţii?

Răspuns

Marii dascăli ai Bisericii, putând spune multe despre această temă, prin harul din ei, au socotit că e mai bine să cinstească locul cu tăcerea, nevrând să spună nimic mai adânc, din pricina neputinţei celor mulţi de a se ridica la înţelegerea celor scrise. Iar dacă au şi spus unii câte ceva, mai întâi au cercetat puterea ascultătorilor şi aşa au spus o parte din ce puteau spune, spre folosul celor pe care îi învăţau, lăsând cea mai mare parte neatinsă. De aceea şi eu m-aş fi gândit să trec mai bine locul sub tăcere, dacă n-aş fi socotit că prin aceasta aş fi întristat sufletul vostru iubitor de Dumnezeu. Deci de dragul vostru voi spune ceea ce poate să fie potrivit tuturor şi ceea ce pot să înţeleagă şi cei mici şi cei mari.

Pomul vieţii şi celălalt pom se deosebesc mult şi negrăit, prin însuşi faptul că el este numit pomul vieţii, iar celălalt nu al vieţii, ci numai al "cunoştinţei binelui şi răului". Căci pomul vieţii e desigur făcător de viaţă iar pomul care nu-i al vieţii, e vădit că e făcător de moarte.

271 Prov. 3, 8.

Pentru că pomul care nu e făcător de viaţă, deoarece nu a fost numit pom al vieţii, desigur că va fi numit făcător de moarte, odată ce nimic altceva nu se deosebeşte, prin opoziţie, de viaţă.

Afară de aceasta pomul vieţii şi ca înţelepciune se deosebeşte foarte mult de pomul cunoştinţei binelui şi răului, care nici nu e înţelepciune. Căci proprii înţelepciunii sunt mintea şi raţiunea, iar proprii, deprinderii opuse a înţelepciunii sunt lipsa de raţiune şi simţirea (domnia simţurilor). Deci, întrucât omul a venit în existenţă alcătuit din suflet mintal şi din trup înzestrat cu simţire (simţuri), după un prim înţeles, pomul vieţii e mintea sufletului, în care îşi are scaunul înţelepciunea, iar pomul cunoştinţei binelui şi răului e simţirea trupului, în care e vădit că se aflã mişcarea neraţională. Omul primind porunca dumnezeiască să nu se atingă prin experienţă cu fapta de această simţire, n-a păzit-o. Amândoi pomii, adică atât mintea cît şi simţirea au, după Scriptură, puterea de a deosebi între cele spirituale (inteligibile) şi cele supuse simţurilor (sensibile), între cele vremelnice şi cele veşnice. Mai bine zis ea fiind puterea de discernământ a sufletului, îl convinge ca de cele dintâi să se prindă cu toată sârguinţa, iar pe celelalte să le dispreţuiască. Iar simţirea are puterea de a deosebi între plăcerea şi durerea trupului. Mai bine zis, aceasta fiind o putere a trupurilor însufleţite şi sensibile, convinge pe om să îmbrăţişeze pe cea dintâi (adică plăcerea) şi să respingă pe cea de-a doua (durerea). Când deci omul nu e preocupat de-a face altă deosebire decât aceasta, dintre simţirea trupească de plăcere şi durere, calcă porunca dumnezeiască şi mănâncă din pomul cunoştinţei binelui şi răului. El are adică iraţionalitatea simţirii ca singurul mijloc de discernământ în slujba conservării trupului. Iar prin ea se prinde cu totul de

plăcere ca de ceea ce e bun şi se fereşte de durere ca de ceea ce e rău. Când însă e preocupat de-a face cu mintea numai deosebirea dintre cele vremelnice şi cele veşnice, păzeşte porunca divină, mâncând din pomul vieţii. El are adică atunci înţelepciunea aflătoare în minte, ca singurul mijloc de discernământ în slujba susţinerii sufletului. Iar prin ea se străduieşte după slava celor veşnice, ca după adevăratul bine şi se reţine de la stricăciunea celor vremelnice, ca de la ceea ce e rău.

Mare este, prin urmare, deosebirea între cei doi pomi şi între puterea lor naturală de discernământ, ca şi între înţelesurile proprii fiecăruia. Căci termenii de bine şi de rău se folosesc, fără deosebire, în mai multe înţelesuri şi pot pricinui celor ce nu cugetă cu înţelepciune asupra cuvintelor Duhului, multă rătăcire. Dar voi, înţelepţi fiind prin har, ştiţi că ceea ce se numeşte simplu rău, nu e în tot felul rău, ci e rău în raport cu ceva, iar în raport cu altceva nu e rău. La fel ceea ce se numeşte simplu bine, nu e în tot felul bine, ci e în raport cu ceva, iar în raport cu altceva nu e bine (1). Păziţi-vă deci de primejdia ce se naşte din folosirea aceleiaşi numiri pentru lucruri deosebite.

Scolie

Binele minţii e dragostea nepătimaşă pentru duh iar răul ei este afecţiunea pătimaşă. Binele simţirii e mişcarea pătimaşă prin plăcere spre trup, iar răul ei e dispoziţia ce se naşte în ea prin virtute.

Întrebarea 44

Către tine zice Dumnezeu "Iată Adam s-a făcut ca unul din noi?[272] *"Dacă zice către Fiul, cum e pus Adam alături de Dumnezeu, nefiind din ființa Lui. Iar dacă zice către îngeri, cum îl pune pe înger alăturea de Sine ca egal după ființă, zicând ca unul din noi" ?*

Răspuns

Am spus deja în capitolul despre ridicarea turnului, că Scriptura închipuieşte pe Dumnezeu vorbind, după dispoziţia lăuntrică din sufletul celor providenţiaţi. Ea indică astfel voia dumnezeiască prin figuri proprii nouă după fire. Nici aici aşadar Scriptura nu înfăţişează fără o pricină anumită pe Dumnezeu spunând: "Iată Adam s-a făcut ca unul din noi", ci îl înfăţişează spunând aceasta după înfăţişarea poruncii. Şi adaugă şi cauza acestei rostiri, pe care aţi uitat s-o puneţi în întrebare şi care lămureşte tot înţelesul. Căci spunând: "Iată Adam s-a făcut ca unul din noi", adaugă: "cunoscând binele şi răul. Şi acum nu cumva să-şi întindă mâna şi să-şi ia din pomul vieţii şi să mănânce şi să trăiască în veac". Deodată, adică, cu îndemnul ce i l-a dat, diavolul l-a învăţat pe om şi politeismul, spunându-i: "În ziua în care veţi mânca din pom, vi se vor deschide ochii şi veţi fi ca nişte dumnezei, cunoscând binele şi răul". De aceea Dumnezeu întrebuinţează în chip ironic şi osânditor pluralul: "S-a făcut ca unul din noi", care corespunde cu ideea despre Dumnezeu, sădită în Adam de amăgirea şarpelui, ca să mustre pe omul care a ascultat de diavolul. Şi

272 Facere 3, 22.

ca să nu-şi închipuie cineva că felul de vorbire ironică e străin obiceiului Scripturii, să asculte cum vorbeşte Scriptura în numele lui Dumnezeu către Israel: "Dacă veţi umbla împotriva mea cu viclenie, şi eu voi umbla împotriva voastră cu viclenie".[273] Întru nimic nu se deosebeşte însă viclenia de ironie. Şi să-şi mai amintească acela cum i-a pregătit Dumnezeu lui Ahab amăgirea, înfăţişându-i minciuna ca adevăr (2), ca greşind acela să aducă Dumnezeu peste el pedeapsa cea dreaptă.[274] Scriptura urmăreşte, aşadar, să-l amăgească pe Adam, când înfăţişează pe Dumnezeu zicând despre el, că "s-a făcut ca unul din noi". Căci astfel cum ar adăuga Dumnezeu: "cunoscând binele şi răul", ca şi cum ar avea şi El o cunoştinţă compusă şi constatatoare din lucruri opuse? Aceasta e cu neputinţă să o cugetăm despre Dumnezeu, cu atât mai puţin să îndrăznim să o spunem despre Acela care singur e simplu după fiinţă, după putere şi după cunoştinţă şi care nu are decât cunoştinţa binelui (3), mai bine zis e însăşi puterea şi însăşi cunoştinţa. Dar nici măcar vreuna din fiinţele raţionale, care îşi au existenţa de la şi după Dumnezeu, nu are deodată şi la un loc, în mişcarea simplă a cugetării, cunoştinţa compusă a celor contrare, deoarece cunoştinţa unuia din cele două lucruri care îşi sunt contrare produce ignoarea celuilalt lucru. Căci nu poate fi amestecată cunoştinţa a două lucruri contrare şi nu coexistă nicidecum. Cunoştinţa acestui lucru înseamnă necunoştinţa celuilalt dintre cele contrare, aşa cum nu se poate ca ochiul să perceapă deodată ceea ce-i sus şi ceea ce-i jos şi ceea ce-i pe amândouă laturile, ci e de trebuinţă o întoarcere proprie spre fiecare dintre ele, prin desfacerea de celelalte.

Scriptura înfăţişează, aşadar, pe Dumnezeu ca şi

273 Levit 26, 27-28.

274 III Reg. 22, 15 urm.

când şi-ar însuşi pătimirea lui Adam, sau mustră pe Adam fiindcă a ascultat de sfatul şarpelui, făcându-l să-şi dea seama de nebunia politeistă, sădită în el prin amăgirea Satanei. Dacă aşa este, s-a lămurit deajuns nedumerirea. De altfel, dacă afli singur ceva mai înalt, împărtăşeşte-mi şi mie din darul hărăzit ţie de Dumnezeu pentru cunoaşterea lucrurilor. Iar cuvântul: "Şi acum nu cumva să-şi întindă mâna şi să ia din pomul vieţii şi să trăiască în veci", socotesc că urmăreşte providenţial să despartă cu fapta lucrurile neamestecate ca răul să nu se facă nemuritor, şi conservându-se prin împărtăşirea de bine. Căci Cel ce a făcut pe om vrea ca cunoştinţa aceluiaşi om să nu fie amestecată, stând în acelaşi timp în legătură cu cele ce-şi sunt contrare (5).

Scolii

1. Dumnezeu îi grăieşte lui Adam potrivit cu ideea de dumnezeire, pe care o învăţase acela de la diavol.

2. Cel ce iubeşte minciuna, e predat ei spre pierzare, ca să cunoască prin pătimire ceea ce a cultivat de bunăvoie şi să afle din experienţă că a îmbrăţişat din neatenţie, moartea în loc de viaţă.

3. Dumnezeu are numai cunoştinţa binelui, fiind însăşi ştiinţa şi cunoştinţa binelui. Iar cunoştinţa răului nu o are, întrucât nu are nici puterea lui. Căci, numai dacă are cineva prin fire putere pentru un lucru, are şi cunoştinţa lui în chip fiinţial. Deci răul se cugetă în fiinţele raţionale precum ceva ce vine pe urmă în mod accidental, împotriva firii, datorită pasivităţii lor, dar nu în baza unei puteri naturale.

4. Cunoştinţa celor contrare e contemplată pe rând

de cei capabili de ea.

5. Cel ce şi-a convins cunoştinţa să ţină răul pe care îl face ca bine prin fire, acela şi-a strâns puterea de activitate a sufletului ca pe o mână şi a luat în chip vinovat din pomul vieţii, socotind răul prin fire nemuritor. De aceea Dumnezeu, aşezând prin fire în conştiinţa omului mustrarea pentru rău l-a despărţit de viaţă, ca pe unul ce a devenit rău prin hotărârea voinţei. Aceasta ca nu cumva, săvârşind răul, să-şi poată, convinge conştiinţa că răul este prin fire bun.

Întrebarea 45

Ce vrea să spună în Levitic prin pieptul legănat şi braţul (şoldul) separat, închinate, în cinstea lui Dumnezeu, preoţilor ?[275]

Răspuns

Cred că prin piept se înţelege contemplaţia înaltă, iar prin braţ activitatea adică deprinderea (aptitudinea) cugetării şi lucrarea, sau cunoştinţa şi virtutea (1). Căci cunoştinţa aduce mintea în chip nemijlocit lui Dumnezeu, iar virtutea o desface prin fapte din toată devenirea lucrurilor. Acestea le-a lăsat Scriptura pe seama preoţilor, care au primit ca moştenire numai pe Dumnezeu şi nimic din cele ale pământului.

Sau alt înţeles: Cei ce prin cunoştinţă şi virtute sunt străbătuţi de Duhul, au să facă prin cuvântul învăţăturii inimile altora capabile de evlavie şi de credinţă, iar aptitudinea şi puterea lor făptuitoare trebuie să le despartă de străduinţele după firea cea stricăcioasă şi să le mute spre

275 Lev. 7, 31, 32.

agonisirea bunurilor nestricăcioase şi mai presus de fire. De aceea pe drept cuvânt a poruncit Scriptura ca,de la cele aduse spre jertfă lui Dumnezeu,pieptul legănat,adică inima celor ce se dedică lui Dumnezeu, şi braţul, adică activitatea lor, să fie date în seama preoţilor (2).

Scolii

1.Pieptul e simbolul contemplaţiei,iar braţul al activităţii. Căci contemplaţia e aptitudinea cugetării,iar activitatea e lucrare. Prin amândouă acestea se caracterizează adevărata preoţie.

2. Cel ce prin învăţătură cucernică, aduce lui Dumnezeu ca jertfă inimile altora, asemenea pieptului din Levitic, şi cel ce despre puterea lor de activitate de cele stricăcioase prin împlinirea poruncilor, s-a făcut preot, luând pe seama sa pieptul şi braţul celor ce se aduc pe ei înşişi jertfă lui Dumnezeu.

Întrebarea 46

Care e deosebirea între oglindă şi ghicitură?[276]

Răspuns

Oglinda este, ca să nu spun pe scurt, conştiinţa care are în ea neştirbit forma tuturor virtuţilor cu fapta şi prin care cel curat cu înţelegerea vede pe Dumnezeu; sau cu alte cuvinte, ea e deprinderea cu împlinirea poruncilor, care cuprinde sinteza tuturor virtuţilor împlinite întreolaltă în chip unitar, ca o faţă divină. Iar ghicitura este cunoştinţa

276 1 Cor. 13, 12.

raţiunilor (cuvintelor) dumnezeieşti, printr-o îmbrăţişare deplină, pe cât se poate, cu ajutorul contemplaţiei, cuprinzând în sine arătarea străvezie a celor mai presus de înţelegere. Oglinda este, simplu vorbind, deprinderea care indică forma originară a virtuţilor, ce se va descoperi celor învredniciţi. Căci oglinda arată sfârşitul viitor al filosofiei cu fapta, celor ce au oglinda. Iar ghicitura indică originalul celor inteligibile, prin cunoştinţă (1).

Deci toată dreptatea de aici, comparată cu cea viitoare, are înţelesul unei oglinzi, ce reflectă chipul lucrurilor originare, dar nu cuprinde însăşi lucrurile în subsistenţa lor descoperită. Şi toată cunoştinţa, pe care o avem aici despre lucrurile înalte, comparată cu cea viitoare, este o ghicitură ce conţine o indicaţie a adevărului, dar nu însuşi adevărul în subzistenţa lui, care va avea să se descopere în viitor. Întrucât în virtute şi cunoştinţă se cuprind cele dumnezeieşti, oglinda ne indică originalele prin virtute, iar ghicitura face străvezii originalele prin cunoştinţă. Aceasta este deosebirea între oglindă şi ghicitură: oglinda vesteşte sfârşitul viitor al făpturii, iar ghicitura indică taina contemplaţiei.[277]

277 Virtutea noastră de aici, oricât ar fi de desăvârşită, e numai o oglindă prin care se vede desăvârşirea viitoare, care pe de altă parte nu va mai fi propriu-zis virtute, dacă virtutea e oglindă, sau văl străveziu, care odată va înceta. Iar cunoştinţa noastră de aici, ca treaptă mai înaltă a virtuţii, oricât de bogată ar fi, nu e decât o ghicitură prin care se întrevede adevărul viitor, care la arătarea lui va desfiinţa ghicitura, sau cunoştinţa de aici.

Deci şi virtutea şi cunoştinţa au o constituţie paradoxală. Pe de o parte cuprind realitatea viitoare, pe de alta o disimulează, o ascund, ne înşală cu privire la chipul ei adevărat (κατ εἶδος). Ar fi interesant de comparat ideea de disimulare implicată în virtutea şi cunoaşterea creştină cu cea din gnoseologia lui Lucian Blaga de pildă. S-ar putea spune de categoriile stilistice ale acesteia, sau de categoriile kantiene, care pe de o parte redau ceva din realitate, pe de alta o disimulează, că

Scolie

Oglinda indică bunurile ce vor corespunde făpturii, iar ghicitura tainele viitoare ale cunoştinţei.

Întrebarea 47

Ce înseamnă: "Glasul celui ce strigă în pustie", şi celelalte? Ce e pustia şi ce înseamnă aici calea Domnului şi gătirea ei? Care sunt cărările Lui şi ce înseamnă a le face drepte? Ce sunt văile prăpăstioase şi ce înseamnă "şi toată valea prăpăstioasă se va umple"? Ce sunt munţii şi dealurile, şi ce înseamnă coborîrea lor? Ce înseamnă cele strâmbe şi cum se vor face drepte? Ce sunt cele aspre şi cum se vor face căi netede? Şi ce înseamnă după, ce spune toate acestea: "Şi va vedea tot trupul mântuirea lui Dumnezeu"?[278]

Răspuns

Glas al lui Dumnezeu Cuvântul, care strigă de la început în pustie, adică în firea oamenilor, sau în lumea aceasta, este desigur orice sfânt, fie că închină lui Dumnezeu, cu sinceritate, ca Avel,[279] cele dintâi mişcări ale contemplaţiei sufletului, îngrăşate prin virtuţi (1); fie că se plimbă cu nădejdea neclintită a credinţei, asemenea lui Enoş,[280] de bunurile viitoare, dobândind prin nădejdea în ele

sunt expresia puterilor noastre finite de înţelegere a realităţii. Când aceste puteri vor înceta şi locul lor îl va lua puterea infinită dumnezeiească, atunci vom cunoaşte Adevărul "faţă către faţă".

278 Is. 40, 3-5; Lc. 3, 4-6.

279 Fac. 4, 4.

280 Fac. 4, 26.

puterea să le cheme cu tărie (2); fie că, încercat în toată virtutea, şi-a ridicat, ca Enoch,[281] mintea cu totul din legătura şi din cunoştinţa lucrurilor şi şi-a mutat-o, deplin eliberată, la însăşi cauza cea mai presus de înţelegere (3); fie că, asemenea lui Noe,[282] privind prin credinţă chipurile viitoare ale judecăţii dumnezeieşti, şi-a întocmit, ca pe o corabie, o vieţuire şi o deprindere, care să-l scape de mânia viitoare, întărită din toate părţile cu frica lui Dumnezeu (4); fie că, asemenea lui Avraam, văzând cu ochiul curat al credinţei frumuseţea bunurilor viitoare, a ascultat să iasă cu dragă inimă din pământul, din rudenia şi din casa părintească, părăsind legătura şi afecţiunea faţă de trup, faţă de simţuri şi faţă de cele supuse simţurilor (5) şi, aflându-se în timpul încercărilor şi al luptelor, mai presus de fire, a preferat în locul firii pe acela care e cauza firii, precum marele Avraam a preferat pe Dumnezeu lui Isaac;[283] fie că, asemenea lui Isaac[284], ajuns la vârful pătimirii şi la o foame nesăturată după contemplaţie, a câştigat o atât de fermă deprindere întru virtute şi cunoştinţă, încât nu a putut fi clintit de la adevăr, chiar când era răsboit de duhurile viclene (6); fie că, asemenea lui Iacob, curăţindu-şi mintea de desişul celor materiale şi de confuzia lor, şi-a făcut-o netedă şi, îmbrăcându-şi trupul în piei de ied, adică asprimea vieţii lui Dumnezeu, a primit de la Dumnezeu puterea împotriva cugetului trupesc; apoi tot asemenea lui Iacob, de teama răscoalei patimilor şi de dorul unei învăţături mai înalte prin experienţă, s-a mutat în Haran, adică la contemplarea naturii de la care luând, prin ostenelile cu

281 Fac. 5, 33.

282 Fac. 6, 8.

283 Fac. 12, 1; 22, 2.

284 Fac. 26, 1.

fapta, toată ştiinţa duhovnicească a lumii văzute, adunată în diferite cugetări şi înţelesuri, s-a întors în pământul părintesc şi propriu, adică la cunoştinţa celor inteligibile, aducându-şi, ca pe nişte femei şi slujnice, deprinderile şi lucrurile ferme ale activităţii şi ale contemplaţiei, pe care le-a dobândit şi pe fiii născuţi lui din ele, care sunt aceştia (7).[285] Şi simplu vorbind, ca să nu mai lungesc vorba peste ceea ce trebuie, înfăţişând viaţa fiecăruia, fiecare sfânt este, în chip vădit, prin viaţa lui, ca unul ce are în sine pe cuvântul care-Şi strigă voia Sa către ceilalţi oameni, un glas al Cuvântului şi un înainte-mergător, pe măsura şi după chipul dreptăţii şi al credinţei din el.

Mai mult decât toţi însă este glasul lui Dumnezeu şi înainte-mergător marele Ioan vestitorul şi propovăduitorul venirii adevărate a lui Dumnezeu, al celei fără figuri şi fără simboluri, ca şi arătătorul Lui, pentru cei ce nu-L cunosc. Căci el a arătat deschis pe Cel ce ridică păcatul lumii[286] şi a contribuit, cu slujirea sa de la Botez, la îndeplinirea tainelor mântuirii, potrivit iconomiei.

Dar fiindcă, din pricina bogăţiei narului, orice silabă, chiar şi cea mai neînsemnată a dumnezeieştei Scripturi, poate, să se tâlcuiască în multe feluri spre folosul celor dornici de virtute şi de cunoştinţă, să cercetăm, pe cât ne este cu putinţă, şi altfel cuvintele puse în fruntea capitolului.

Aşadar, pustia, cum am spus, e firea oamenilor şi lumea aceasta, ca şi fiecare suflet în parte, din pricina nerodirii celor bune, la care a ajuns prin greşeala străveche.

Glasul Cuvântului ce strigă este mişcarea conştiinţei la fiecare greşeală. Aceasta, strigând în ascunsul

285 Fac. 33, 5.

286 Io. 1, 26.

inimii, găteşte calea Domnului. Pregătirea căii Domnului e limpede şi vădit că se face prin schimbarea şi îndreptarea spre bine a modurilor (de viaţă) şi a gândurilor şi prin curăţirea întinăciunilor de mai înainte. Iar cale frumoasă şi slăvită e viaţa virtuoasă a fiecăruia, de-a lungul căreia Cuvântul îşi face drumul mântuirii, sălăşluindu-se în el prin credinţă şi umblând însoţit de diferitele percepte şi dogme ale virtuţii şi cunoştinţei. Cărările Cuvântului sunt diferitele moduri ale virtuţilor şi diferitele comportări sau îndeletniciri după voia lui Dumnezeu. Pe acestea le fac drepte aceia care nu cultivă virtutea şi cercetarea cuvintelor dumnezeieşti nici pentru slavă, nici din zgârcenie, nici ca să fie linguşiţi de oameni, sau ca să le placă lor, sau ca să se mândrească în faţa lor, ci toate le fac şi le spun şi le cugetă în faţa lui Dumnezeu. Căci Cuvântul lui Dumnezeu nu zăboveşte pe cărările care nu sunt drepte, chiar dacă ar afla calea în anumite privinţe gătită. De pildă, cineva posteşte şi se reţine de la hrana care aprinde patimile şi face toate celelalte câte pot să ajute la izbăvirea de patimi. Acesta a gătit calea anumită, dar cultivă aceste moduri pentru slava deşartă, sau din zgârcenie, sau pentru a fi linguşit de oameni, sau pentru a le plăcea lor, sau din altă pricină, şi nu pentru a plăcea lui Dumnezeu. Acesta nu a făcut drepte cărările lui Dumnezeu. El a răbdat osteneala pregătirii căii, dar nu-L are pe Dumnezeu umblând pe cărările lui. Deci calea Domnului este virtutea, iar cărarea dreaptă e modul (chipul) drept şi neviclean al virtuţii.

"Toată valea prăpăstioasă se va umple". E vorba, desigur, de a celor care au gătit bine calea Domnului şi au făcut drepte cărările Lui nu pur şi simplu ale tuturor; adică nu şi de a celor ce n-au gătit calea Domnului şi nu au făcut drepte cărările Lui. Iar valea prăpăstioasă este trupul

fiecăruia, atunci când a fost săpat şi ros de curgerea multă a patimilor şi când a fost tăiată continuitatea şi coeziunea lui duhovnicească cu sufletul, susţinută prin legea lui Dumnezeu, care le leagă. Dar poate fi înţeles ca vale prăpăstioasă şi sufletul, care a fost scobit şi ros de îndelungatele furtuni ale păcatului şi care a pierdut prin viciu frumuseţea netezimii în duh (8). Deci toată valea prăpăstioasă, adică trupul şi sufletul celor ce au gătit calea Domnului şi au făcut drepte cărările Lui, se va umple prin lepădarea patimilor, care produc în ele, în trup şi-n suflet, inegalităţile prăpăstioase, şi se va redobândi înfăţişarea naturală a vieţuirii virtuoase, netezită în duh.

„Şi fiecare munte şi deal se va coborî". Cum se ştie, alăturea de văi obişnuiesc să se afle munţii şi dealurile. Munte este "orice înălţime care se ridică împotriva cunoaşterii lui Dumnezeu" [287] iar deal e tot păcatul ce răzvrăteşte împotriva virtuţii. Cu alte cuvinte, munţii sunt duhurile care produc neştiinţa, iar dealurile, cele care săvârşesc păcatul. Când deci toată valea, adică trupul sau sufletul celor ce au gătit calea Domnului şi au făcut drepte cărările Lui, se va umple de cunoştinţă şi virtute, prin prezenţa lui Dumnezeu Cuvântul care umblă între ei prin porunci, se vor umili toate duhurile cunoaşterii mincinoase şi cele ale păcatului. Pentru că şi Cuvântul lui Dumnezeu va încălca şi va supune şi va surpa stăpânirea lor vicleană, ridicată împotriva firii omeneşti, săpând, aşa zicând, mărimea şi înălţimea munţilor şi a dealurilor şi umplând cu ele văile (9). Căci într-adevăr de va lua cineva înapoi, prin puterea Cuvântului, toate câte le-au luat dracii de la fire, producând neştiinţa şi păcatul în cuprinsul firii, nu va mai exista nicidecum vreo înălţime a neştiinţei şi a păcatului, precum n-ar mai exista în lumea

287 II Cor. 10, 5.

văzută nici un munte şi nici un deal, dacă ar avea oamenii vreo maşină cu care să sape munţii şi dealurile şi să umple văile.

Deci coborîrea munţilor şi a dealurilor spirituale şi viclene înseamnă restabilirea trupului şi a puterilor fireşti ale sufletului în rânduiala lor. În urma acestei restabiliri mintea iubitoare de Dumnezeu, umplându-se, în chip natural, de bogăţia virtuţii şi a cunoştinţei, va străbate neted veacul acesta şi va păşi întins pe lumea neîmbătrânită şi nestricăcioasă a Puterilor spirituale şi sfinte. Ea nu va mai fi amăgită de patimile de bunăvoie ale trupului, care se folosesc de plăcerea felurită şi vicleană, şi nu va mai fi exasperată de încercările fără de voie ale durerii, ca pentru cruţarea trupului să renunţe la calea anevoioasă a poruncilor, fugind de asprimea ostenelilor virtuţii.

"Cele strâmbe se fac drepte" când mintea, eliberând mădularele trupului de patimi, adică oprind simţurile şi celelalte mădulare de la lucrarea plăcerii, le învaţă să se mişte potrivit cu raţiunea simplă a firii (10). Iar "cele aspre", adică încercările fără voie, vor fi căi line, când mintea, bucurându-se şi veselindu-se, rabdă cu inimă bună neputinţele, necazurile şi nevoile, desfiinţând toată stăpânirea patimilor de bunăvoie prin ostenelile fără de voie (11). Căci cel ce se doreşte după viaţa adevărată, cunoscând că toată osteneala, fie cu voia, fie fără de voie, se face moarte a plăcerii, care e maica morţii (12), va primi cu veselie toate asprimile încercărilor fără de voie, bucurându-se întru răbdare şi făcând din necazurile sale căi uşoare şi line, care-l duc fără să-l rătăcească spre cununa chemării de sus, pe cel care-şi face cu evlavie de-a lungul lor drumul dumnezeiesc.

Prin urmare, tot cel ce a stins prin înfrânare

plăcerea întortocheată, complicată şi amestecată în chip felurit în toate simţurile,a făcut drepte cele strâmbe. Şi tot cel ce calcă cu puterea răbdării peste întâmplările aspre şi anevoie de străbătut ale ostenelilor,a făcut cele aspre căi line. De aceea "va vedea mântuirea lui Dumnezeu",pe care o va primi ca pe o răsplată a virtuţii şi a ostenelilor pentru ea, ca unul ce s-a luptat bine şi după lege, a biruit plăcerea prin sete de virtute şi a călcat durerea prin dragostea de cunoştinţă şi prin amândouă a purtat bărbăteşte nevoinţele dumnezeieşti (13).

De aceea zice:"Şi va vedea tot trupul mântuirea lui Dumnezeu".Prin"tot trupul" se înţelege trupul cel credincios, după cuvântul: "Şi voi vărsa din Duhul Meu peste tot trupul",[288] adică peste tot trupul care a crezut. Deci nu tot trupul în general va vedea mântuirea lui Dumnezeu. Căci trupul celor necredincioşi nu o va vedea, dacă e adevărat cuvântul care zice: "Piară necredinciosul, ca să nu vadă slava Domnului".[289] E vorba aici, în chip determinat, de tot trupul credincios. Iar prin trup ca parte, cuvântul Scripturii înţelege de obicei întreg omul. Ea strigă aşadar: "Şi va vedea tot omul mântuirea lui Dumnezeu". Deci tot omul care ascultă glasul ce strigă în pustie şi, după înţelesul arătat mai sus, găteşte calea Domnului şi face drepte cărările Lui; tot omul care apoi, prin dărâmarea munţilor şi a dealurilor spirituale şi viclene, umple valea, adică sufletul care, prin scobirea lui, adică prin călcarea poruncii dumnezeieşti, a prilejuit pomeniţilor munţi şi dealuri viclene înălţarea şi ridicarea (14); tot omul care prin această umplere pricinuieşte scoborârea puterilor viclene şi apoi îndreaptă, prin înfrânare, căile strâmbe ale patimilor de bunăvoie, adică mişcările plăcerii şi netezeşte prin răbdare întâmplările aspre

288Ioil 2, 28.
289Is. 26, 10.

ale încercărilor fără voie, adică diferitele feluri de dureri, făcându-le căi bune; tot omul de felul acesta pe dreptate va vedea mântuirea lui Dumnezeu, ca unul ce a devenit curat la inimă. Căci cel curat la inimă vede, prin virtuţile şi prin contemplaţiile sale evlavioase, la sfârşitul luptelor pe Dumnezeu, după cuvântul: "Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu".[290] Pentru că el a primit ca răsplată a ostenelilor pentru virtute harul nepătimirii, decât care nimic nu arată mai deplin pe Dumnezeu, celor ce îl au. Şi poate celor ce caută înţelesurile mai înalte le este dat şi altfel să audă, în temeiul acestui har, în sufletul eliberat de patimi, ca într-o pustie, glasul înţelepciunii şi al cunoştinţei dumnezeieşti, care strigă fără sunet prin virtuţi (15). Fiindcă unul şi acelaşi Cuvânt se face tuturor toate potrivit cu fiecare, străbătându-l pe fiecare şi dăruindu-şi în mod anticipativ harul Său, ca pe un glas înainte-mergător, ce pregăteşte pe fiecare pentru venirea Lui. În unii acest har devine pocăinţă, ca înainte-mergător al dreptăţii viitoare, în alţii virtute, ca pregătitor al cunoştinţei aşteptate, şi iarăşi în alţii cunoştinţă, ca icoană a viitoarei aptitudini contemplative. Simplu vorbind, timpul se depărtează de la mintea contemplativă, când aceasta îşi însuşeşte prin cunoştinţă (în chip gnostic) urcuşurile dumnezeieşti ale Cuvântului şi se acomodează raţiunilor Lui suprafireşti şi iubitoare de oameni, prin care se face tuturor toate, ca pe toţi să-i mântuiască prin bogăţia milostivirii Lui.

Scolii

1. Cel ce cultivă cunoştinţa îngrăşată prin virtuţi, adică cunoştinţa lucrătoare, s-a făcut asemenea lui Avel.

290 Mt. 5, 8.

Drept aceea Dumnezeu caută spre el şi spre darurile lui.

2. Cel ce cunoaşte cu adevărat cele viitoare şi nădăjduieşte în ele, nu încetează niciodată să cheme prin fapte cele nădăjduite. Şi astfel devine un nou Enoş, care cheamă pe Dumnezeu.

3. Cel ce a bineplăcut lui Dumnezeu prin fapte, îşi mută mintea prin contemplaţie în ţara celor spirituale, ca să nu mai vadă prin nălucirea vreunui lucru moartea care vine prin patimile susţinute de simţire. Acesta nu se mai află sub nimic din cele ce vreau să-l robească.

4. Cel ce din pricina viitoarei mânii, se străduieşte într-o viaţă ostenitoare, s-a făcut asemenea lui Noe, care prin puţină strâmtorare a trupului scapă de viitoarea osândă a necredincioşilor.

5. Pământ numeşte trupul, rudenie simţurile, casă părintească lumea supusă simţurilor. Patriarhul ieşit din acestea, a tăiat afecţiunea sufletului faţă de ele.

6. Numai de Isaac s-a scris că nu s-a mutat din pământul făgăduinţei. Tatăl său Avraam a ieşit din Mesopotamia şi s-a dus în Egipt, iar fiul său Iacob a fost alungat în Mesopotamia şi după aceea s-a aşezat în Egipt, unde a şi murit.

7. Prin soţii a înţeles deprinderile virtuţii şi ale cunoştinţei, iar prin slujnice lucrările acestora. Din acestea naşte, ca pe nişte fii, raţiunile cuprinse în natură şi în timp.

8. Precum trupul izbit necontenit de patimi se face asemenea unei văi prăpăstioase, la fel se face şi sufletul când e scobit de scurgerea gândurilor rele.

9. Lepădarea patimilor contrare firii şi dobândirea virtuţilor conforme firii, umple sufletul săpat ca o vale şi smereşte cugetarea înălţată ca un munte, de duhurile rele.

10. "Cele strâmbe" sunt mişcările simţurilor potrivnice firii. Ele se îndreaptă când mintea le învaţă să se mişte potrivit firii, spre cauza proprie, adică spre Dumnezeu.

11. "Cele aspre" sunt întâmplările încercărilor fără de voie. Ele sunt prefăcute în căi line prin răbdarea lor cu mulţumire.

12. Maica morţii este plăcerea, iar moartea plăcerii este osteneala, fie cea din voie liberă, fie cea fără voie.

13. Cel ce iubeşte virtutea, stinge cuptorul voit al plăcerilor. Iar cel a cărui minte este străbătută de cunoştinţa adevărului nu e oprit de ostenelile fără de voie din mişcarea neîncetată a dorinţei care-l poartă spre Dumnezeu.

14. Sufletul scobit prin păcat, a dat dracilor ca unor munţi putinţa de înălţare, adică de stăpânire asupra sa.

15. Virtutea lucrată cu fapta se face glas a cunoştinţei ce strigă, ca în pustie, în sufletul lipsit de patimi. Căci virtutea este înainte-mergătoarea adevăratei înţelepciuni, vestind adevărul ce se va arăta în urma ei după iconomie, dar există înainte de ea după cauză.[291]

Întrebarea 48

A doua parte a Paralipomenelor zice despre Ozia: ,,A făcut ce este drept înaintea Domnului şi l-a căutat pe Domnul în zilele lui Zaharia, care îl sfătuia în frica Domnului; iar Domnul i-a făcut parte de propăşire".[292] *"Şi a zidit Ozia turnuri în Ierusalim şi la poarta unghiului şi peste unghiul văii şi peste unghiuri; şi le-a întărit pe ele. Şi a zidit*

291 Adevărul e cauza virtuţii, dar e în folosul omului ca să ajungă la el prin virtute.

292 II Paralip. 26, 4-5.

turnuri în pustie şi a săpat fântâni multe, că avea multe turme în Sefila şi în câmpie şi lucrători la viile din munţi şi din Carmel, fiindcă era lucrător de pământ".[293] *Ce sunt turnurile, ce este poarta unghiului, ce este valea şi unghiul ei şi ce sunt iarăşi unghiurile, şi turnurile din pustie? Ce sunt fântânile săpate şi turmele? Ce este Sefila şi cîmpia? Cine sunt lucrătorii la vie şi ce este muntele şi Carmelul? Şi ce înseamnă: "Că era lucrător de pământ?""*

Răspuns

Vino, preaslăvite Cuvinte ale lui Dumnzeu, şi ne împărtăşeşte, pe măsura puterilor noastre, descoperirea cuvintelor Tale. Înlăturând grosimea învelişurilor, arată-ne, Hristoase, frumuseţea înţelesurilor spirituale. Ia-ne de mâna dreaptă, adică de puterea minţii noastre, şi "ne călăuzeşte pe cale poruncilor Tale".[294] Şi ne du "la locul cortului Tău cel minunat, până înlăuntrul casei lui Dumnezeu (1), în glas de bucurie şi de mărturisire a zvonului de sărbătoare",[295] ca şi noi, prin mărturisirea făptuirei şi prin bucuria contemplaţiei,[296] să fim învredniciţi a veni la locul negrăit al ospăţului Tău şi să ne ospătăm împreună cu cei ce prăznuiesc acolo duhovniceşte, cântând cunoştinţa celor negrăite cu glasurile netăcute ale minţii. Şi mă iartă pe mine, Hristoase, că îndrăznesc, la porunca slujitorilor Tăi celor învredniciţi, ceea ce este peste puterea mea. Luminează cugetarea mea neluminată, spre înţelegerea locului de faţă, ca să fii şi mai mult slăvit, ca unul ce dai "orbilor vedere şi faci limba

293 Ibidem 9-10.

294 Ps. 119, 35.

295 Ps. 42, 5.

296 Prin cele două trepte ale urcuşului.

bâlbâiţilor să grăiască cu claritate.

Socotesc, aşadar, că precum, până la un loc, Solomon a fost chipul lui Hristos Dumnezeu, aşa a fost şi Ozia până la un loc chipul Mântuitorului. Căci numele lui Ozia, tălmăcit în greceşte, înseamnă tăria lui Dumnezeu. Iar tăria naturală şi puterea ipostatică a lui Dumnezeu şi Tatăl, este Domnul nostru Iisus Hristos. Acesta s-a făcut piatra cea din capul unghiului. Iar unghiul este Biserica. Căci precum unghiul face prin sine legătura dintre doua ziduri, la fel Biserica lui Dumnezeu se face unirea a două popoare, a celui dintre neamuri şi a celui dintre Iudei. Şi această unire are ca legătură pe Hristos (2). Acesta a zidit "turnurile în Ierusalim", adică a înălţat, ca nişte întărituri, "în locul de unde se vedea pacea" cele dintâi cuvinte (raţiuni) dumnezeieşti şi de nedărâmat ale dogmelor despre dumnezeire. Iar "la poarta unghiului" a înălţat cuvintele (raţiunile) dogmelor despre întrupare. Căci poartă şi uşă a Bisericii e tot El (3), fiindcă zice: "Eu sunt uşa". Această poartă este înconjurată de turnuri, adică de întăriturile dogmelor dumnezeieşti despre întrupare, arătând că cei ce vreau să creadă drept trebuie să intre înăuntrul unghiului, adică în Biserică, prin întăriturile acestea şi să fie apăraţi de ele. Căci cel ce e asigurat de turnurile dogmelor dumnezeieşti, ca de nişte întărituri ale adevărului, nu se teme de gândurile şi de dracii care-l ameninţă cu pierzarea.

"Şi peste unghiul văii". Valea este trupul. Iar unghiul acestuia este unirea lui cu sufletul,[297] prin legătura în duh (4). Peste această unire se zidesc turnurile, adică

297 Imaginea unghiului pentru unitatea ce se realizează între două lucruri, care totuşi nu se confundă, este cât se poate de potrivită. Unghiul e un întreg, în care se disting totuşi părţile unite. Linia dreaptă n-ar putea exprima această noutate, ci ar arăta o contopire a celor unite.

întăriturile poruncilor şi învăţăturile pe care le scoate dreapta socoteală din ele, ca prin acestea să se păzească nedesfăcută unirea trupului cu sufletul, ca un unghi.

"Şi a zidit turnuri peste unghiuri". Unghiuri poate a numit Scriptura diferitele uniri dintre făpturile despărţite, care s-au realizat prin Hristos (5). Căci El a unit pe om înlăturând tainic în duh, deosebirea dintre bărbat şi femeie, întrucît a eliberat în amândoi raţiunea firii de caracteristicile crescute din patimi.[298] A unit apoi pământul, înlăturând deosebirea dintre paradisul sensibil şi pământul pe care-l locuim.[299] A unit de asemenea pământul cu cerul, arătând astfel firea lucrurilor sensibile ca una singură ce gravitează spre ea însăşi. A unit iarăşi cele sensibile cu cele inteligibile, dovedind că şi firea celor create este una singură, aflându-se într-o strânsă legătură printr-o oarecare raţiune tainică, în sfârşit a unit într-un mod şi după o raţiune mai presus de fire toată firea creată cu Creatorul. Şi peste fiecare din aceste uniuni sau unghiuri a zidit turnurile întărite ale dogmelor dumnezeieşti, care să le susţină şi să le lege strâns (6).

298 Των εν τοTς πάθεσιν ίδιομάτων. Raţiunea firii umane e aceeaşi în bărbat şi femeie. Dar patimile au grefat pe ea caracteristici deosebite în bărbat şi femeie. De aceste caracteristici provenite din patimi curăţă Hristos raţiunea firii omeneşti, arătând-o la fel în bărbat şi femeie. Dar această uniformizare se realizează numai în duh, adică numai dacă se copleşeşte în ei viaţa trupească - a simţirii - prin duhul care s-a deschis în adâncul lor prin Duhul dumnezeiesc şi-a inundat toată existenţa lor. In duh bărbatul şi femeia sunt la fel, numai trupul cu simţirile corespunzătoare îi diferenţiază.

299 Pământul acesta poate redeveni prin viaţă noastră curată şi prin buna înţelegere dintre oameni paradisul sensibil, care a fost la început. Nu o graniţă geografică desparte paradisul originar de pământul ce-l locuim, ci graniţa păcatului. Prin Hristos pământul a redevenit un paradis în potentă şi deci în dezvoltare, aşa cum în om s-a inaugurat ordinea învierii.

"Şi a zidit turnuri în pustie". Pustia este firea celor, văzute, adică lumea aceasta în care Cuvântul a zidit drept turnuri opiniile cucernice despre lucruri, dăruindu-le celor ce le cer, cu alte cuvinte a sădit în duh raţiunile juste ale dogmelor contemplaţiei naturale.

"Şi a săpat fântâni multe, că avea multe turme în Sefila şi în câmpie şi lucrători la viile din munţi şi din Carmel, fiindcă era lucrător de pământ". Pustia este, cum am spus, lumea sau firea oamenilor, în aceasta a săpat fântâni, prin aceea că a scos pământul din inimile celor vrednici, le-a curăţit de greutatea şi de cugetul pământului şi le-a lărgit ca să poată primi ploile dumnezeieşti ale înţelepciunii şi ale cunoştinţei, ca să adape turmele lui Hristos, adică pe cei ce au nevoie, pentru pruncia sufletului, de învăţătura morală (7)

"Turmele din Sefila". Sefila se tâlcuieşte căldare strâmtă. Acestea indică pe cei ce se curăţesc prin încercările fără voie şi se spală de întinăciunile sufletului şi ale trupului. Aceştia au nevoie să bea ca pe o apă învăţătura despre răbdare (8).

Iar turmele "din câmpie" arată pe cei ce propăşesc, bucurându-se de lărgime, întrucât lucrurile cele de-a dreapta îşi desfăşoară cursul potrivit cu dorinţa lor; sau pe cei ce propăşesc în bine pe drumul virtuţilor şi se lărgesc fără patimă în împlinirea poruncilor, umblând pe calea sau în legea lor. Aceştia încă au nevoie să se adape din cuvântul care îi adapă la smerenie, la comuniunea şi la împreuna pătimire cu cei mai neputincioşi şi la mulţumirea pentru cele hărăzite lor (9).

"Lucrători la viile din munţi"sunt cei ce cultivă pe culmile contemplaţiei raţiunea dumnezeiască şi extatică a cunoştinţei, care înveseleşte inima (10). Iar "lucrătorii la

viile din Carmel" sunt cei ce prin contemplaţie se exercită în chip înalt în ştiinţa desăvârşitei curăţiri, cu înlăturarea totală a celor create. Căci Carmelul se tâlcuieşte: "recunoaşterea (acceptarea) tăierii împrejur". Deci cel ce cultivă via în el, cultivă ideea mistică a tăierii împrejur prin cunoaştere, tăind dimprejurul minţii tot ce e materie şi toate cele materiale, dar fără să-şi socotească în chip iudaic ruşinea drept slavă (11). Scriptura zice că şi aceştia au trebuinţă de apa dumnezeieştei înţelepciuni din fântânile săpate în pustie, ca, pe măsura credinţei, fiecare să primească cuvântul potrivit pentru cele crezute, adică harul prin care să înveţe pe alţii cuvântul mântuitor.[300] Căci prin acesta Domnul nostru Iisus Hristos îngrijeşte în chip minunat de sufletul fiecăruia, dat fiind că El este şi se face fără încetare agricultorul cel bun şi priceput, care lucrează toate cele spuse mai înainte pentru mântuirea noastră.

Acesta este pe scurt unul din înţelesurile cuvintelor de mai înainte. Acest înţeles are în centru pe Iisus Hristos. După alt înţeles ele se referă la mintea fiecăruia, descriind desăvârşirea celor întăriţi de frica şi de iubirea lui Dumnezeu (12). Înainte însă de a înfăţişa acest înţeles al cuvintelor, trebuie să-mi arăt mirarea că s-a putut spune de Ozia, care, potrivit istoriei, era regele Iudeii, că avea lucrători la viile din Carmel, ştiut fiind că acest munte nu se afla în împărăţia lui Iuda, ci cădea în împărăţia lui Israel, însăşi capitala lui Israel fiind zidită pe vârful lui (13). Dar, precum se vede, Scriptura, vrând să stârnească cugetarea noastră leneşă la cercetarea adevărului, a amestecat în ţesătura istoriei ceea ce n-a existat niciodată.

300 „S-ar putea traduce şi aşa: "ca, pe măsura credinţei, fiecare să primească raţiunea cuvenită din cele crezute, adică harul învăţăturii mântuitoare".

Ozia, aşadar, e mintea care a dobândit tăria dumnezeiască în vederea făptuirii şi a contemplaţiei.[301] Căci, precum am spus, Ozia se tălmăceşte prin "tăria lui Dumnezeu". Şi l-a căutat, zice, Ozia pe Domnul în zilele lui Zaharia, care îl sfătuia în frica Domnului". Zaharia se tălmăceşte: "pomenirea lui Dumnezeu". Deci mintea, până are în ea vie pomenirea lui Dumnezeu, caută prin contemplaţie pe Domnul. Dar nu oricum, ci în frica Domnului, adică prin împlinirea poruncilor (14). Căci cel ce îl caută printr-o contemplaţie fără fapte, nu află pe Domnul, pentru că nu l-a căutat în frica Domnului.

"Iar Domnul i-a făcut parte de propăşire". Domnul hărăzeşte propăşire oricui săvârşeşte fapte întru cunoştinţă,[302] învăţându-l modurile poruncilor şi descoperindu-i raţiunile adevărate ale lucrurilor.[303]

"Şi a zidit Ozia turnuri în Ierusalim". Cel ce propăşeşte în căutarea Domnului prin contemplaţie, împreună cu frică, adică cu împlinirea poruncilor, zideşte turnuri în Ierusalim, înălţând adică, în starea simplă şi paşnică a sufletului raţiunile despre Dumnezeire (15).

"Şi peste poarta unghiului". Poarta unghiului, adică a credinţei bisericeşti, este viaţă evlavioasă (16). Căci prin aceasta intrăm la moştenirea bunurilor. Deasupra ei mintea gnostică (ce se îndeletniceşte cu cunoaşterea) zideşte, ca nişte turnuri puternice şi nebiruite, întăriturile dogmelor despre întrupare, constând din diferite învăţături, ca din tot atâtea pietre; de asemenea diferitele moduri ale virtuţilor,

301 In vederea celor două trepte ale urcuşului duhovnicesc.

302 Sau: oricui împreună făptuirea cu cunoştinţa, sau caută să pătrundă înţelesul poruncilor pe care le împlineşte.

303 Modurile poruncilor: modurile de aplicare practică; raţiunile lor sau ale lucrurilor: înţelesurile, rosturile lor în ansamblul Universului şi al existenţei.

prin care se asigură împlinirea poruncilor.

"Şi peste unghiul văii". Valea este trupul. Iar unghiul acestuia e unirea lui cu sufletul prin legea poruncilor. Peste această unire zideşte mintea, ca pe un turn, cunoştinţa, care supune trupul sufletului, prin legea duhului.[304]

"Şi peste unghiuri". Multe, zice, sunt unghiurile peste care mintea cea puternic întărită în Dumnezeu a zidit turnurile. Unul din aceste unghiuri este unirea celor particulare cu cele generale de aceeaşi fire, prin aceeaşi raţiune a existenţei. Aşa se unesc de pildă indivizii cu speciile, speciile cu genurile şi genurile cu fiinţa. În felul acesta marginile se împreună în chip unic.[305] Peste aceste concretizări particulare şi prin ele se străvăd raţiunile generale, realizându-se, ca nişte unghiuri, unirile multe şi variate ale celor ce se deosebesc între ele (17). Un altfel de unghi este unirea minţii cu simţirea, a cerului cu pământul, a celor sensibile cu cele inteligibile şi a firii cu raţiunea ei (18). Peste toate acestea mintea contemplativă îşi înalţă concepţiile adevărate prin ştiinţa ei, zidind cu înţelepciune turnurile spirituale peste aceste unghiuri, adică ridicând deasupra acestor uniuni dogmele care le susţin.

„Şi le-a întărit pe ele, şi a zidit turnuri în pustie şi a săpat fântâni multe". Cel ce a putut să-şi elibereze simţurile de patimi şi să-şi izbăvească sufletul din robia simţurilor, a reuşit să ridice zid în calea intrării diavolului în minte prin mijlocirea simţurilor. De aceea se spune că a

304 Cunoştinţa de aici nu e gnoza în general, prin care e cunoscut Dumnezeu, ci διάγνωσις, prin care omul recunoaşte unirea dintre trup şi suflet şi drept urmare necesitatea ca trupul să se supună sufletului.

305 Μονάδικως. în fiecare individ se întâlneşte particularul cu universalul într-un chip unic, care nu se mai repetă.

înălţat în pustie, adică în contemplaţia naturală, ca pe nişte turnuri întărite, opiniile evlavioase despre lucruri, în care refugiindu-se, nu se teme de dracii, care tâlhăresc în pustia aceasta, adică în firea celor văzute şi amăgesc mintea prin simţuri, trăgând-o spre întunericul neştiinţei (20).

"Şi a săpat fântâni multe", adică diferite deprinderi în cele bune, capabile să primească prin cunoştinţă (prin gnoză) pentru a le împărtăşi altora, învăţăturile hărăzite de sus. „Căci avea multe turme în Sefila şi în câmpie şi lucrători la viile din munţi şi din Carmel, fiindcă era agricultor". Cel ce luptă după lege pentru adevăr, prin armele de-a dreapta şi de-a stânga, împrospătează puterea de răbdare a turmelor din Sefila, adică mişcările sufletului dedicate trupului, care se exercită în purtarea încercărilor fără de voie, adăpându-le cu temeiuri de rezistenţă din deprinderile felurite ale virtuţii şi ale cunoştinţei, ca nişte fântâni săpate; iar pe cele din câmpie, adică mişcările sufletului care prosperă în cele de-a dreapta, sau în lărgimea virtuţilor, le adapă cu raţiuni (cu gânduri) de smerenie şi de cumpătare, ca să nu cadă nici în cele de-a stânga şi să nu fie scoase nici din cele de-a dreapta.

"Şi lucrători la viile din munţi şi din Carmel". Lucrătorii de la viile din munţi sunt gândurile[306] evlavioase ale contemplaţiei, care zăbovesc pe înălţime şi cultivă cunoştinţa extatică şi tainică (21). Iar cei din Carmel sunt gândurile care cultivă ştiinţa nepătimirii şi a curăţirii desăvârşite, prin înlăturarea tuturor lucrurilor şi a grijilor, ca pe prepuţ ce trebuie tăiat, întrucât învăluie puterea de rodire a sufletului. Aceste gânduri taie cu totul dimprejurul minţii, prin cunoştinţă, afecţiunea ei faţă de lucrurile pământeşti.[307]

306 In greceşte gândurile sunt de genul masculin (λογισμοί).

307 Relaţia sau legătura minţii cu lucrurile pământeşti.

Căci Carmelul înseamnă "acceptarea (recunoaşterea) tăierii împrejur".

La sfârşit se spune de Ozia că e agricultor. Aceasta pentru că toată mintea, care a dobândit tăria lui Dumnezeu în vederea contemplaţiei, este ca un agricultor adevărat, păzind curate de neghină seminţele dumnezeieşti ale celor bune, prin silinţa şi prin îngrijirea sa, până ce are în sine pomenirea lui Dumnezeu care o susţine. Căci zice: "Şi era căutând pe Domnul în zilele lui Zaharia, întru frica Domnului". Iar Zaharia tălmăcit în limba grecească, înseamnă pomenirea lui Dumnezeu.

De aceea să ne rugăm neîncetat Domnului, ca pomenirea lui mântuitoare să rămână în noi pururea, pentru ca izbânzile noastre duhovniceşti să nu ne strice sufletul, făcându-l să se înalţe cu mândrie şi să îndrăznească lucruri mai presus de fire, ca Ozia.

Scolii

1. Prin cortul minunat înţelege sfântul trup al lui Dumnezeu, pe care l-a luat din firea noastră, întrucât i-a dat existenţă în Sine însuşi, fără de sământă. Iar casa e sufletul Lui mintal, căci Cuvântul făcându-se om şi-a unit Sieşi, în chip negrăit, un trup înzestrat cu suflet mintal, ca să cureţe ceea ce-i asemenea prin asemenea. Iar locul este însuşi Cuvântul, care a fixat în Sine, după ipostas, firea noastră, în chip neschimbat. La acest cort sau trup să străbatem deci, sfinţind trupul nostru prin virtuţi. Căci prin acestea poate deveni, după harul Duhului, de aceeaşi formă cu trupul slavei Lui. Şi să pătrundem înlăuntrul casei lui Dumnezeu, sau în contemplaţia curată de orice amestec, prin cunoştinţa simplă şi neîmpărţită, ajungând la însuşi sufletul mintal al

Domnului, ca să avem şi noi "mintea lui Hristos",[308] cum zice Apostolul, prin împărtăşirea de Duhul Sfânt. Atunci vom fi devenit după har şi noi pentru El, ceea ce s-a făcut El, prin fire, după iconomie, pentru noi.[309]

2. Piatra din capul unghiului este legătura unghiului, adică a Bisericii.

3. Prin poarta unghiului înţelege întruparea, care e poarta Bisericii; iar prin turnuri, dogmele drepte despre întrupare.

4. Prin unghiul, văii înţelege unirea cea după fire a trupului cu sufletul şi legătura cea după duh a sufletului cu trupul, când acesta e slujitor al virtuţii.

5. Unghiuri numeşte în general diferitele uniri ale făpturilor, adică unirile diferitelor naturi mai generale între ele, spre a da o unică armonie.

6. Fiecare unire a făpturilor pomenite se face după o raţiune a înţelepciunii. Pe acestea Scriptura le numeşte turnurile unghiurilor. Căci raţiunea fiinţială pe care o cunoaştem în fiecare făptură[310] şi raţiunea care le leagă pe toate împreună într-o singură armonie, e ca o fortificaţie şi

308 Filip. 3, 20.

309 Prin virtuţi, dar nu fără har, ajungem la trupul Domnului, adică trupul nostru se modelează după trupul Lui în toate simţirile sale; prin cunoştinţa simplă şi nedivizată ajungem la sufletul Lui, sufletul nostru aflându-se într-o contemplare pură a lui Dumnezeu. Atunci avem "mintea lui Hristos" cea umană, adică ne urcăm până acolo, până unde s-a coborât El, ne întâlnim cu El în punctul de intersecţie al dumnezeirii cu omenitatea, în starea omului îndumnezeit.

310 ο τε κατ'ούσίαν της έπ'αύτω γνώσεω. Deci s-ar putea traduce şi aşa: raţiunea cea după fiinţă, pe baza căreia cunoaştem făptura respectivă. Fie într-un sens, fie într-altul, raţiunea oricărei făpturi e o fortificaţie care nu poate fi dărâmată, sau alterată. Raţiunea aceasta ţine laolaltă ca un turn părţile unei făpturi. Tot aşa face şi raţiunea mai generală a mai multor lucruri, ca acestea.

ca un turn al fiecăreia dintre făpturi.

7. Fântâni a numit inimile care primesc darurile cereşti ale sfintei cunoştinţe, după ce au fost săpate prin cuvântul tare al poruncilor. Ele au lepădat ca pe nişte bolovani, iubirea faţă de patimi şi afecţiunea firii faţă de lucrurile sensibile şi s-au umplut de cunoştinţa cea în duh, venită de sus, care spală patimile şi dă viaţă virtuţilor.

8. Turmele din Sefila sunt cei ce învaţă prin multe strâmtorări filosofia morală şi au nevoie de cuvintele (raţiunile) care îndeamnă la răbdare.

9. Turmele din câmpie sunt cei ce înaintează lesnicios pe drumul virtuţilor şi rămân nevătămaţi de rău. Aceştia au nevoie de cuvintele (raţiunile) care îndeamnă la mulţumire.

10. Prin munţi în general înţelege contemplarea înaltă a naturii în duh. Pe aceasta o cultivă cei ce au lepădat nălucirile sensibile şi au străbătut la raţiuni, prin mijlocirea virtuţilor.

11. Carmelul e înălţimea recunoaşterii tăierii împrejur.[311] Iar tăierea împrejur e înlăturarea afecţiunii naturale faţă de cele ce se schimbă[312] şi suprimarea legăturii afectuoase a minţii faţă de făpturi. Viţa de vie a acestei stări este raţiunea Providenţei, care hărăzeşte extazul sobru. Pe aceasta o cultivă bărbaţii sau gândurile ce se mişcă numai în jurul monadei simple şi fără de început. Căci cel ce se mişcă numai spre aceasta a tăiat de la sine, ca pe un preputţ, afecţiunea care acoperă cauza creerii lucrurilor.

311 Inălţimea recunoaşterii necesităţii tăierii împrejur.

312 ή της κατά φύσιν σχέσεως προς γένεσιν άφαίρεσις. E plăcerea pentru lucrurile prinse în şuvoiul devenirii. Sau plăcerea pentru fenomenul apariţiei şi creşterii lucrurilor şi tristeţea pentru fenomenul vestejirii şi dispariţiei lor.

12. Alt înţeles al acestora.

13. Se arată cu curaj că e cu neputinţă să se fi petrecut istoria lucrurilor în conformitate cu acest loc.

14. Prin frica lui Dumnezeu a indicat filosofia activă, arătând sfârşitul prin început. Căci "începutul înţelepciunii este frica lui Dumnezeu".[313]

15. Gândul înalt despre dumnezeire este turn în suflet, întărit prin implicarea poruncilor.

16. Ce este poarta unghiului?

17. Raţiunile celor particulare, în împreunare cu cele generale, înfăptuiesc unirile celor deosebite, deoarece raţiunile mai generale îmbrăţişează în chip unitar raţiunile celor particulare, la care se referă în mod firesc lucrurile particulare.

18. Există şi între acestea o raţiune a relaţiei în duh, care înfăptuieşte unirea lor întreolaltă.

19. Observă cum trebuie să se înţeleagă cuvântul "a întărit".

20. Cel ce a dobândit o opinie cucernică despre fiecare lucru, nu se mai teme de dracii care înşală pe oameni prin cele văzute.

21. Via face vin, vinul produce beţie, iar beţia extaz. Prin urmare şi raţiunea activă, care este via, cultivată prin virtuţi, naşte cunoştinţa; iar cunoştinţa, extazul fericit, care scoate mintea din legătura cu simţirea (lucrarea simţurilor).

Întrebarea 49

Ce înseamnă cele spuse în aceeaşi carte: "Şi a văzut Ezechia că vine Senaherib în faţa lui să lupte

313 Prov. 1, 7.

împotriva Ierusalimului. Şi s-a sfătuit cu bătrânii lui şi cu cei puternici, ca să astupe apele izvoarelor, care erau în faţa cetăţii; şi ei l-au ajutat. Şi a adunat popor mult şi a astupat apele izvoarelor şi râul care trecea prin cetate",[314] *Ce înseamnă acestea, după înţelesul lor mai înalt?*

Răspuns

Ezechia este mintea care a încins filosofia lucrătoare împreunată cu cunoştinţa şi puterea de discriminare dumnezeiască împotriva puterii vrăjmaşe. Căci Ezechia înseamnă, după numele lui, puterea sau stăpânirea dumnezeiască. De aceea împărăteşte el peste Ierusalim, adică peste suflet, sau peste viziunea păcii, cu alte cuvinte peste contemplaţia cunoscătoare, eliberată de patimi (1). Când aceasta vede puterea vrăjmaşă pornită împotriva ei, se sfătuieşte după cuviinţă cu bătrânii şi cu cei puternici să astupe apele izvoarelor din afara cetăţii. Iar căpeteniile unei asemenea minţi sunt raţiunea credinţei, a nădejdii şi a dragostei, care stăpânesc ca nişte bătrâni peste toate înţelesurile şi gândurile dumnezeieşti din suflet. Ele sfătuiesc cu înţelepciune mintea şi totodată o întăresc împotriva puterii vrăjmaşe şi-i arată modalităţile de nimicire a ei. Căci fără credinţă, nădejde şi dragoste mintea nu poate să oprească cele rele, nici să izbândească în cele bune.

Credinţa convinge mintea războită, să-şi ia refugiul la Dumnezeu, dându-i curaj să îndrăznească prin armele duhovniceşti ce i le pune la îndemână. Nădejdea se face chezaşul cel mai nemincinos al ajutorului dumnezeiesc, făgăduind nimicirea puterilor duşmane. Iar iubirea o face să fie cu anevoie de clintit, mai bine zis cu

314 II Paralip. 32, 2 - 3.

totul de neclintit din dragostea dumnezeiască, chiar când e războită, fixând în dorul după Dumnezeu toată puterea naturală a ei (2).

Şi de fapt numele tălmăcite ale căpeteniilor, corespund cu cele spuse Căpeteniile lui Ezechia erau în acea vreme la Eliachim, fiul lui Hilchia, economul (supraveghetorul), Somnas scriitorul şi Ioah, fiul lui Asaf cronicarul. Eliachim înseamnă "învierea lui Dumnezeu", iar tatăl său Hilchia înseamnă "partea lui Dumnezeu". Şi de fapt învierea lui Dumnezeu în noi prin credinţă este fiul cel dintâi şi unic al părţii lui Dumnezeu, adică al cunoştinţei adevărate (3). Această credinţă, împreunată cu cuvenita supraveghere a cunoştinţei, adică cu darul discriminării, distinge limpede între năvălirile ispitelor cu voia şi între cele fără voie.

Iar Somnas scriitorul înseamnă "întoarcere", arătând limpede sensul cel mai deplin al nădejdii dumnezeieşti, fără care nu e cu putinţă întoarcerea nimănui spre Dumnezeu (4). Iar propriu nădejdii e să scrie, adică să înveţe cele viitoare şi să le pună sub ochi ca prezente; apoi să convingă pe cei războiţi de puterea vrăjmaşă că nu e departe de ei Dumnezeu care-i apără şi pentru care sfinţii duc lupta.

În sfârşit Ioah, fiul lui Asaf, cronicarul, se tălmăceşte "frăţia lui Dumnezeu", iar Asaf tatăl lui "adunare". Prin urmare din adunarea şi unirea în jurul celor dumnezeieşti a puterilor sufleteşti, adică a celei raţionale, impulsive şi poftitoare, se naşte iubirea. Prin aceasta cei, ce au dobândit prin har o cinste egală la Dumnezeu (căci frăţia înseamnă harul egalei cinstiri),înscriind în memorie strălucirea frumuseţii dumnezeieşti,păstrează în ei neştearsă dorinţa după iubirea dumnezeiască, care înscrie şi întipăreşte în partea

cugetătoare a sufletului frumuseţea cea pură (5).

Deci aşa stând lucrurile, precum s-a arătat întrucâtva şi din tălmăcirea numelor, orice minte încinsă, asemenea lui Ezechia, cu putere dumnezeiască, are alăturea de sine ca pe nişte bătrâni sau căpetenii, în primul rând, puterea raţiunii. Din aceasta se naşte credinţa cunoscătoare, care învaţă mintea în chip negrăit că Domnul e pururea de faţă, şi nădejdea, datorită căreia le are pe cele viitoare de faţă ca şi pe cele prezente. În al doilea rând are puterea poftitoare, prin care ia fiinţă iubirea de Dumnezeu. Prin aceasta fixându-se mintea de bunăvoie în dorul după dumnezeirea cea atotsfântă, e însufleţită de dorinţa cea mai puternică după Cel iubit în sfârşit mai are lângă sine puterea iuţimii, prin care se aprinde cu tărie de pacea dumnezeiască, îmboldind mişcarea poftei spre dorirea lui Dumnezeu (6). Orice minte are aceste puteri conlucrând cu ea la desfiinţarea păcatului şi la înfiinţarea şi susţinerea virtuţii, ca pe nişte bătrâni, întrucât ele sunt cele dintâi puteri ale sufletului şi chiar îi întregesc fiinţa lui, apoi ca pe nişte căpetenii, întrucât au stăpânirea peste mişcările ce pornesc din ele şi dispun prin voinţa minţii, care le mişcă, de lucrările supuse lor (7). Ele sfătuiesc mintea şi o ajută, să astupe apele izvoarelor, care erau, sau mai bine zis care sunt afară din cetate. Căci totdeauna ceea ce-i trecut pentru istorie e prezent, în chip tainic, în înţelesul spiritual.

Având aceste trei puteri sănătoase şi neamăgite, mintea adună poporul cel mult, adică mişcările şi gândurile evlavioase, care pornesc în mod natural din ele.[315] Iar apele

315 Unificarea tuturor tendinţelor sufleteşti într-o direcţie bună dă o mare putere omului. Dar ea se face foarte greu. Căci sunt unele tendinţe care fac opoziţie. Şi atunci se porneşte un război înlăuntrul omului pentru înfrângerea recalcitranţilor. Iată cum descrie Blondel această

din afara cetăţii, adică din afara sufletului, care formează râul ce trece prin mijlocul cetăţii, sunt cugetările ce curg în suflet, trimise prin fiecare simţ din sectorul corespunzător al lumii sensibile, în timpul contemplării naturale. Din ele se formează cunoaşterea celor sensibile, care străbate sufletul asemenea unui râu ce trece prin cetate (8).

Câtă vreme este străbătut de această cunoştinţă, sufletul nu leapădă chipurile şi nălucirile sensibile, prin care obişnuieşte puterea vicleană şi pierzătoare să pornească războiul împotriva lui. De aceea zice Ezechia: „Ca să nu vină regele Asur şi să afle apă multă şi să biruiască".[316] E ca şi când mintea perspicace ar zice către puterile sale, în vremea năvălirii patimilor: "Să oprim contemplarea naturală şi să ne îndeletnicim numai cu rugăciunea şi cu muncirea trupului, prin filosofia activă (dintre acestea rugăciunea e închipuită prin urcarea regelui în templul lui Dumnezeu, iar muncirea trupului prin îmbrăcarea lui Ezechia cu sac), ca nu

strategie: "Există în om o multiplicitate de tendinţe, de apetituri mai mult sau mai puţin concertate sau divergente, un polipsichism de care s-a putut spune că sunt ca un popor numeros ce are să stea sub şefia sau guvernământul raţiunii şi al voinţei şi între care se găsesc atât supuşii docili şi disciplinaţi, cât şi recalcitranţi şi disidenţi. Ceea ce s-a numit asceza şi lupta spirituală nu e decît manifestarea şi metoda aplicabilă în această istorie lăuntrică, în această militia hominis adversus et propter semet-ipsum". "Aceasta pentru că în faţa oricărei atitudini definite şi hotărâte se ridică, din spirit de contradicţie, partida nemulţumiţilor...Orice efort iniţial este ca o declaraţie de război moliciunii şi împrăştierii forţelor vii, care au şi ele instinctul conservării şi independenţei". Acestea trezesc în noi "stări de conştiinţă străine sau ostile, voiri noi care se ridică împotriva voinţei". (M. Blondel, L'Action, vol. II, p. 194 -6). Lupta aprigă începe deci abia în cei ce s-au hotărât la o viaţă mai conformă cu poruncile dumnezeieşti. Şi asupra lui Ezechia pornesc duşmanii când au văzut opera de consolidare ce-a purces să o înfăptuiască.

316 II Paralip. 32, 4.

cumva prin ideile lucrurilor sensibile cel viclean să strecoare în noi şi chipurile şi formele lor.[317] Căci prin acestea s-ar naşte în noi patimile pentru înfăţişările lucrurilor văzute, lucrarea raţională din noi încetând să mai străbată prin mijlocirea simţirii (percepţiei) spre realităţile inteligibile, şi astfel cel viclean ar reuşi să surpe cetatea, adică sufletul, şi să ne târască în Babilon, adică în confuzia patimilor".

Cel ce, prin urmare, în vremea răscolirii patimilor, îşi închide vitejeşte simţurile şi leapădă cu desăvârşire închipuirea şi amintirea celor sensibile şi opreşte cu totul mişcările naturale ale minţii îndreptate spre cercetarea celor din afară, acela a astupat, asemenea lui Ezechia, apele izvoarelor care sunt în afara cetăţii şi a tăiat râul, care trece prin mijlocul cetăţii. La aceasta l-au ajutat puterile amintite şi multul popor adunat, adică gândurile evlavioase ale fiecărei puteri. Făcând aşa, sufletul a biruit şi ruşinat, prin mâna lui Dumnezeu, puterea vicleană şi tirană, ridicată împotriva lui, omorând, la porunca dumnezeiască, prin raţiunea capabilă să distrugă patimile, ca printr-un înger, una sută optzeci şi cinci de mii din ostaşii ei. Iar acest număr indică deprinderea păcatului care a pătruns în chip neraţional în cele trei puteri ale sufletului prin cele sensibile, ca şi lucrarea simţurilor îndreptată spre ele (11).

Prin urmare mintea care vrea să risipească prin cunoştinţă îngrămădirile nevăzute, nu trebuie să se ocupe nici cu contemplaţia naturală şi nici altceva să nu facă în vremea atacului dracilor vicleni, ci numai să se roage, să-şi îmblânzească trupul cu osteneli, să stingă cu toată sârguinţa

317 Contemplarea naturală nu e rea. Dar ea nu se poate face fără primejdie decât pe treapta a doua, după curăţirea patimilor, dar şi atunci trebuie oprită când se simte ispita celui rău de a asocia la înţelesurile sau la chipurile lucrurilor, gânduri de poftă.

cugetul pământesc şi să păzească zidurile cetăţii (adică virtuţile ce străjuiesc sufletul, sau metodele de păstrare a virtuţilor, adică înfrânarea şi răbdarea), prin gândurile bune, înnăscute firii noastre (12). De asemenea e nevoie ca nici un gând să nu răspundă prin contraziceri vreunuia din duşmanii spirituali din afară. Aceasta ca nu cumva, cel ce aduce în suflet răsturnări viclene, amăgindu-l prin cele de-a dreapta, să-l despartă de Dumnezeu, furându-i dorinţa şi, înşelându-l prin cele ce par bune, să-i atragă cugetarea, care caută cele bune, spre cele rele. Acest amăgitor este închipuit prin Rabşache, căpetenia regelui Senaherib al Asiriei, de care spune Scriptura că vorbeşte evreieşte. Rabşache se tălmăceşte: "tare la băutura împreunată cu sărutările", sau "cel care are multe sărutări". Căci vicleanul drac, care obişnuieşte să războiască mintea prin cele de-a dreapta, vorbeşte evreieşte, aducând în suflet prin virtutea părută, dar neadevărată, răsturnări viclene şi arătându-i o iubire înşelătoare şi pierzătoare, decât care sunt mai bune rănile prietenului care loveşte. Căci se zice: "Mai bine să te încrezi în rănile prietenului, decât în sărutările duşmanului"(13).[318]

Iar Senaherib se tălmăceşte "ispita uscăciunii", sau "dinţi ascuţiţi". El e diavolul care, secând într-adevăr prin gândurile ascuţite spre rău (căci aceasta cred că înseamnă "dinţii ascuţiţi", apa dumnezeiască a cunoştinţei ce curge în noi, prin lucrarea ce o produce în cei ce o primesc, îşi împlineşte cu adevărat slujba indicată de nume. El este şi se numeşte cu adevărat "ispita uscăciunii", ca cel ce îi face lipsiţi de orice împărtăşire de viaţă în Duh pe cei ce cad în vicleniile lui.

Sau poate se spune lui Senaherib, adică diavolului, "ispita uscăciunii", pentru faptul că e lipsit şi

318 Prov. 27, 6.

sărac, neavând nici o putere proprie când năvăleşte împotriva noastră (14). Şi de fapt, fără lucrurile sensibile, prin care obişnuieşte să războiască sufletul, nu ar putea să ne vatăme. De aceea are nevoie pentru supunerea noastră, de izvoarele din afara cetăţii, adică de înţelesurile lucrurilor materiale prin care obişnuiesc să pătrundă în suflet înfăţişările şi chipurile lucrurilor sensibile. Căci simţurile, primind întipărirea lor, ajung de multe ori, din pricina afecţiunii faţă de ele, o armă vicleană şi vătămătoare în mâna diavolului, spre înlăturarea podoabei dumnezeieşti din suflet, predând duşmanului, prin moleşala plăcerii, puterea raţiunii din noi.

Dar cel ce prin înfrânarea amintită îşi închide bărbăteşte simţurile, şi prin puterile sufletului ridică ziduri la intrările chipurilor sensibile spre minte, uşor risipeşte meşteşugurile viclene ale diavolului, făcându-l să se întoarcă cu ruşine pe calea pe care a venit. Iar calea pe care vine diavolul, sunt materiile ce par trebuincioase pentru susţinerea trupului (15). Deci acela îl sileşte să se întoarcă în ţara sa, adică în lumea de confuzie şi de haos, ucigându-l întocmai prin gândurile viclene, născute din el, cărora le-a schimbat direcţia spre readucerea păcii. Căci cel ce a putut să biruiască pe diavolul chiar prin gândurile viclene aduse de el, cărora le-a dat prin contemplaţie o întrebuinţare mai bună, a ucis pe Senaherib prin fiii săi şi l-a fugărit în Armenia, ţara sa. Acela a întrebuinţat spre întărirea păcii gândurile, care au tulburat sufletul prin simţuri. Căci Armenia se tălmăceşte prin "aşezarea păcii".[319] Iar aşezarea păcii se realizează prin dobândirea virtuţilor dumnezeieşti. Mintea întorcând în această direcţie gândurile, care mai înainte o îmbrânceau, prin simţuri, spre patimile de ocară,

319 II Regi 19, 36.

ucide pe diavolul care le naşte spre pierzarea firii omeneşti (16).

Bine şi înţelept a lucrat aşadar Ezechia, după înţelesul spiritual al Scripturii, astupând apele izvoarelor, care erau în afara Ierusalimului, din pricina lui Senaherib, împăratul Asirienilor. Izvoarele din afara cetăţii, adică a sufletului, sunt toate cele sensibile. Iar râul, care trece prin mijlocul cetăţii, este suma de cunoştinţe adunate prin contemplaţie naturală, din înţelesurile lucrurilor sensibile. Aceasta trece prin mijlocul sufletului, aflându-se la hotarul dintre minte şi simţire (17). Căci cunoştinţa lucrurilor sensibile nu e cu totul străină nici de puterea minţii şi nu ţine cu totul nici de lucrarea simţurilor (de percepţie), ci se află la locul de întâlnire a minţii cu simţirea sau a simţirii cu mintea, făcând prin sine legătura între ele (18).

De simţire, (de percepţia sensibilă) ţine, întrucât cuprinde întipăririle lăsate de înfăţişările lucrurilor sensibile; iar de minte, întrucât transformă în raţiuni întipăririle lăsate de aceste înfăţişări. De aceea cu drept cuvânt s-a numit cunoştinţa lucrurilor râul ce trece prin mijlocul cetăţii, întrucât ea este puntea dintre cele două extremităţi, adică dintre minte şi simţire. Pe această cunoştinţă o astupă, în vremea năvălirii patimilor, cel ce risipeşte conştient concentrările ascunse ale dracilor, vicleni, ca să ocolească primejdia intrării chipurilor materiale în minte. Şi făcând aşa, ucide una sută optzeci şi cinci de mii de duşmani, adică deprinderea făcătoare de păcat, care contrar raţiunii s-a sălăşluit în cele trei puteri ale sufletului, prin mijlocirea lucrurilor sensibile; de asemenea ucide lucrarea simţurilor îndreptată spre cele sensibile, adică lucrarea neraţională a puterilor naturale prin simţuri. Căci numărul şase, fie că e alcătuit din unimi, fie din zeci, fie din sute, fie din alţi mulţi

ai acestora, indică celor familiarizaţi cu ştiinţa numerelor deprinderea făcătoare de virtute sau păcat, în proporţie cu multiplul din care se alcătuieşte, adică cu dispoziţia ce stă la oaza deprinderii acesteia sau aceleia. Cu acest număr şase "legănându-se", "adunându-se", sau "împreunându-se", numărul cinci, se indică simţurile, adică puterea, sau deprinderea, sau lucrarea lor, închinată celor sensibile, alăturată", sau "adăugată", sau "combinată" cu puterile naturale ale sufletului. De pildă dacă "se leagă" cinci cu şase ca unimi, adică simplu cu simplu, se arată ca putere (ca potenţă) capacitatea de lucru prin simţuri. Iar dacă "se adună" la numărul şase înmulţit aparte numărul cinci alcătuit numai din unimi, se arată deprinderea de-a lucra prin simţuri în baza puterii sufletului. Dacă în sfârşit "se împreună" cu numărul şase înmulţit aparte numărul cinci înmulţit aparte, se indică înfăptuirea efectivă a unui lucru în baza puterii, deprinderii şi lucrării prin simţuri, adică aducerea la îndeplinire a virtuţii sau a păcatului, precum, va avea numărul fie un înţeles rău, fie un înţeles de laudă, după locul respectiv din Scriptură.[320] În locul de faţă, numărul şase înmulţit cu mai multe zeci, "adunându-se" cu cinci,

320 Numărul 5 reprezintă simţurile, numărul 6 fiind alcătuit din 2x3, reprezintă cele trei puteri (facultăţi) sufleteşti. "Legarea", "adunarea", sau „împreunarea" acestor numere reprezintă o unire tot mai deplină. Lor le corespunde "alăturarea", "adăugarea" şi "combinarea" puterilor sufleteşti cu simţurile, de asemenea într-o gradaţie. De pildă 5 „legat" cu 6, ca unimi simple, reprezintă simpla "alăturare" potenţială a simţurilor cu puterile sufletului; multiplul lui 6 "adunat" cu 5 (de pildă 180+5) reprezintă "adăugarea" simţurilor la puterile sufleteşti şi înseamnă deprinderea acestora de-a lucra prin simţuri. Iar multiplul lui 6 „împreunat" cu multiplul lui 5, reprezintă "combinarea" puterilor sufleteşti cu simţurile în sinteza deplină a împlinirii faptei bune sau a păcatului, în baza potenţei şi a deprinderii (vezi şi Scolia 18-19).

alcătuit din unimi, dă numărul 185 (180+5) şi arată deprinderea facultăţilor naturale cu săvârşirea păcatului prin simţuri, întrucât acest număr se află în locul prezent din Scriptură în înţeles rău (19). Pe această deprindere o ucide prin raţiunea dumnezeiască a cunoştinţei, ca printr-un înger, mintea, care se întemeiază mai mult pe rugăciune, decât pe propria putere, si socoteşte numai pe Dumnezeu drept cauză a oricărei izbânzi şi a oricărei biruinţe asupra diavolului.

Prin urmare cel ce în vremea năvălirii ispitelor se abţine de la contemplaţia naturală şi stăruie numai în rugăciune, adunându-şi mintea din toate şi concentrând-o în ea însăşi şi în Dumnezeu, omoară deprinderea puterilor naturale ale sufletului de-a lucra, răul prin simţuri, mişcându-se împotriva firii. Făcând aşa, el întoarce cu ruşine pe diavolul, dat fiind că acela nu mai dispune de deprecierea amintită, în care încrezându-se cu îngâmfarea-i obişnuită a venit asupra sufletului, ridicându-se prin cugetări trufaşe împotriva adevărului. Cunoscând, încercând şi făcând acest lucru marele David, care a avut mai mult decît toţi experienţa războaielor de gând, zice: "Cât a stat cel fără de lege înaintea mea, am rămas mut şi surd şi m-am smerit şi am tăcut despre cele bune".[321] După el dumnezeiescul Ieremia porunceşte poporului să nu iasă din cetate, pentru sabia duşmanilor care o înconjura din toate părţile.[322]Iar dacă fericitul Avel ar fi păzit această rânduială şi n-ar fi ieşit împreună cu Cain la câmp, adică în oceanul contemplaţiei naturale, înainte de a ajunge la nepătimire, nu l-ar fi ucis legea trupului, care şi se numeşte Cain, năvălind asupra lui cu viclenie şi amăgindu-l prin cele de-a dreapta în cursul contemplării lucrurilor, înainte de deprinderea desăvârşită

321 Ps. 39, 2.

322 Ierem. 6, 25.

(20). Dar nefăcând aşa, a fost ucis de Cain, pe care, cum îl arată numele, Adam, primul om, l-a dobândit ca prima roadă a greşelii sale, născând legea păcatului, pe care nu a creat-o Dumnezeu deodată cu omul în Rai. Căci Cain se tâlcuieşte "dobândire". Asemenea şi Dina, fiica marelui Iacob, dacă n-ar fi ieşit împreună cu fetele celor din partea locului, adică, cu nălucirile sensibile, nu ar fi înjosit-o Sichem,[323] fiul lui Enor. Sichem se tâlcuieşte "spate", iar Enor "măgarul", adică trupul. Deci spatele trupului, adică Sichem al lui Enor, e legea de dinapoi, nu cea de dinainte, adică cea de pe urmă, nu cea dintâi. Căci la început, adică înainte (înainte de a se fi săvârşit călcarea poruncii dumnezeieşti), nu avea trupul omenesc, adică Enor, legea păcatului, adică pe Sichem, ci legea păcatului a odrăslit în trup mai pe urmă, din pricina neascultării (21). Cunoscând Scriptura acest lucru şi voind să indice ivirea ulterioară acestei legi, a numit-o Sichem, adică "spate", sau ceea ce e mai pe urmă, căci spatele arată prin fire ceea ce se află la urmă.

Deci bine este ca înainte de deprinderea desăvârşită, să ne apucăm de contemplarea naturală, ca nu cumva, căutând să aflăm raţiunile duhovniceşti din făpturile văzute, să adunăm, prin neatenţie, patimi. Căci în cei nedesăvârşiţi stăpânesc mai mult înfăţişările externe ale lucrurilor văzute, care preocupă simţurile, decât raţiunile lucrurilor ascunse în înfăţişări, care preocupă sufletul.

323 Locul din Ieremia şi exemplele lui Avel şi al Dinei le foloseşte în acelaşi sens cu Nil Ascetul (Cuvânt ascetic, cap. 46-47, Filoc. vol. I, ed. I, p. 196).

Scolii

1. Contemplaţia simplă a lucrurilor are nevoie de un suflet slobozit de patimi. Sufletul acesta se numeşte Ierusalim, pentru virtutea desăvârşită şi pentru cunoştinţa nematerială cuprinsă în el. El se dobândeşte când sunt înlăturate nu numai patimile, ci şi doar închipuirile sensibile, pe care Scriptura le-a numit apele izvoarelor dinafară.

2. Credinţa mângâie şi încurajează mintea războită, întărind-o cu nădejdea ajutorului. Iar nădejdea, punându-ne sub ochi ajutorul în care credem, respingem năvălirea vrăjmaşilor, în sfârşit iubirea sleieşte de putere atacul (προσβολή) vrăjmaşilor împotriva a minţii iubitoare de Dumnezeu, slăbindu-l cu desăvârşire, prin setea după Dumnezeu.

3. Prima înviere a lui Dumnezeu în noi, după ce a fost omorît prin neştiinţă, este credinţa bine gospodărită prin faptele poruncilor.

4. Lucrurile corespund, zice, numirilor. Căci fără aşteptarea vreunui lucru plăcut sau neplăcut nu se întoarce nimeni spre bine.

5. Nimic nu adună pe cei risipiţi ca iubirea, care face una aplecarea voinţei lor, susţinută de un singur cuget. Iar semnul prezenţei ei, este deopotrivă cinstire a tuturor.

6. Fără puterea (facultatea) raţiunii, zice, nu există cunoştinţă ştiutoare. Iar fără cunoştinţă nu poate exista credinţa,[324] din care iese ca un rod bun nădejdea, prin care cel credincios se află cu cele viitoare ca şi cu cele de faţă. La fel fără puterea poftitoare nu poate exista dorul, al cărui sfârşit (capăt final) este iubirea. Căci a iubi ceva este propriu

324 E vorba de credinţa progresată, luminată de evidenţă, nu de credinţa de la început.

poftei, în sfârşit fără puterea iuţimii, care întăreşte pofta ca să ajungă la unirea cu ceea ce o desfată, nu poate veni pacea, dacă "pacea" înseamnă într-adevăr posesiunea netulburată şi totală a lucrului dorit.

7. Raţiunea, zice, este izvorul gândurilor cunoscătoare (gnostice), precum iuţimea şi pofta a celor impulsive şi poftitoare.

8**.** Ezechia, în înţeles mai înalt, e mintea care filosofează cu fapta, precum cetatea e sufletul, iar izvorul, diferitele forme ale lucrurilor sensibile. Apele sunt închipuirile sau înţelesurile lor, iar râul, cunoştinţa adunată din înţelesurile lucrurilor sensibile prin contemplaţia naturală.

9. Nu trebuie, zice, cel ce nu s-a curăţit încă de patimi să se apuce de contemplarea naturală. Căci icoanele lucrurilor sensibile pot da minţii o formă pătimaşă,[325] dacă nu e cu desăvârşire eliberată de patimi.

10. Mintea, care zăboveşte cu închipuirea la înfăţişările lucrurilor sensibile de dragul simţirii, se face creatoarea unor patimi necurate, nestrăbătând prin contemplare spre realităţile inteligibile înrudite cu ea.

11. Când raţiunea e fără de minte, iar mânia precipitată şi pofta neraţională, ajunge stăpână pe suflet neştiinţa, tirania şi desfrâul. Din acestea se naşte deprinderea păcatului cu fapta, împletită cu diferitele plăceri ale simţurilor. Pe aceasta o indică numărul celor 185000. Căci înmulţind pe 60 cu 3, pentru pornirea desăvârşită a fiecărei puteri (facultăţi) spre rele şi adăugând pe cinci, pentru plăcerea aflătoare în simţuri, căpătăm acest număr, care

325 Τυποῦσαι προς πάθος τον νουν. Este ideea care, prin Evagrie şi Nil Ascetul, vine de la Aristotel (vezi Filoc. rom, vol. I, prefa ţa la Nil Ascetul).

înseamnă deprinderea ce făptuieşte răul. Dispunând diavolul de această deprindere, pătrunde cu silnicie în suflet. Dar Dumnezeu o ucide ca printr-un înger, prin raţiunea înţelepciunii cunoscătoare (gnostice) şi scapă sufletul, acest adevărat Ierusalim, şi mintea din suflet, de primejdia de a fi robite de păcat.

12. Poporul de la ziduri sunt gândurile înnăscute firii noastre.

13. Prietenul e aici Domnul. Rănile de la El sunt diferitele feluri de cercetări, aduse în vederea mântuirii asupra fiecăruia, spre chinuirea trupului sau a cugetului trupesc, ca duhul să se mântuiască în ziua Domnului.[326] Duşmanul este diavolul. Iar sărutările lui sunt diferitele feluri de plăceri ale simţurilor, prin care amăgind sufletul îl înduplecă să se despartă de iubirea Celui ce l-a făcut.

14. Senacherib se tălmăceşte "ispita uscăciunii", pe de-o parte fiindcă usucă inimile celor ce ascultă de el, despărţindu-le de harul din care izvorăsc gândurile sfinte, pe de alta fiindcă el însuşi este uscat, ca unul ce este sărac şi lipsit, neavând nimic al său. De aceea se ascunde cu viclenie, ca un tâlhar, în înfăţişările lucrurilor sensibile, când năvăleşte împotriva noastră.

15. Tot ce-i de prisos şi peste trebuinţa firească, este necumpătare. Iar aceasta e calea diavolului spre suflet. Dar tot prin ea se întoarce acela cu ruşine în ţara lui, când firea e povăţuită de înfrânare. Sau iarăşi, calea e formată din afectele naturale, care atunci când sunt satisfăcute peste trebuinţă aduc pe diavol în suflet, iar când sunt satisfăcute potrivit cu trebuinţa îl întorc prin ele spre ţara lui. Iar ţara acestuia este deprinderea şi confuzia învârtoşată a viciului, în care trăieşte totdeauna şi la care duce pe cei biruiţi de

326 1 Cor. 5, 5.

iubirea celor materiale.

16. Cel ce întoarce gândurile spre virtute, le-a dat odihnă, depărtându-le de învălmăşeala nestatornică a patimilor.

17. Mintea unindu-şi, conform naturii, prin mijlocirea raţiunii, lucrarea simţurilor, adună cunoştinţa adevărată din contemplaţia naturală, iar acestei cunoştinţe i s-a spus râu ce străbate sufletul, pentru prezenţa cugetării în lucrarea simţurilor.

18. Aplecarea voii are "alăturea" de sine în chip natural virtualitatea unei destoinicii şi i se "adaugă" o deprindere, căci deprinderea se adaugă la destoinicie. Iar deprinderea e "combinată" totdeauna cu lucrarea, chiar dacă aceasta nu se arată continuu, lipsind de multe ori condiţiile materiale.

19. Prin "legarea" numerelor înţelege enunţarea numerelor simple până la 10, deosebindu-se prin conjuncţia "şi"; de pildă 6 şi 5. Ea arată destoinicia potenţială de a lucra virtutea sau păcatul, după cum se vorbeşte în Scriptură despre astfel de numere în sens bun sau rău. Prin "adăugarea" unui număr înţelege adaosul unui număr simplu, constătător din unimi, la un număr înmulţit în sine însuşi. În acest caz, iarăşi se deosebesc prin conjuncţia "şi", de pildă: şasezeci-şi-cinci, sau o sută optzeci şi cinci, cum e numărul nostru. Ea arată nu numai destoinicia de a lucra prin simţuri, ci şi deprinderea de a săvârşi virtutea sau viciul prin simţuri. Iar prin "împreunarea" numerelor, înţelege întâlnirea numerelor înmulţite în ele înşile, care de asemenea se deosebesc prin conjuncţia "şi"; de pildă 60 şi 40, sau 500 şi 600 şi cele asemenea. Aceasta arată nu numai destoinicia virtuală şi deprinderea de a lucra, ci şi lucrarea virtuţii sau a păcatului prin simţuri în baza deprinderii. Prin

urmare cel ce cunoaşte sensul fiecărui număr până la zece, va şti ce înseamnă în Scriptură fiecare număr, după cum se leagă, se adaugă, sau se împreună. Unitatea (1) înseamnă neamestecarea, doimea (2) deosebirea, treimea (3) egalul şi inteligibilul, patru (4) indică lucrurile sensibile, cinci (5) simţurile şi cercul, (6) şase activitatea şi desăvârşirea, şapte (7) rotunjirea şi neamestecarea, opt (8) stabilitatea şi nemişcarea, nouă (9) hotarul între materie şi formă, sau între cele sensibile şi simţire, zece (10) atotplinul.

20. Cain este legea trupului, cea dintâi pe care o naşte Adam după ce-a călcat porunca dumnezeiască.

Iar Avel este cugetul duhului, pe care-l naşte tot acela mai pe urmă prin căinţă. Pe acesta îl ucide Cain, fiindcă a purces la contemplarea naturii înainte de a dobândi deprinderea desăvârşită în acest scop. Dar cine va omorî pe Cain se va dezlega de şapte răzbunători, zice Dumnezeu.[327] Pe el îl numeşte în Evanghelie tot Dumnezeu "duh viclean", "care ia cu sine şapte duhuri mai rele decât el".[328] Acesta este poate gândul iubirii trupeşti de sine, sau al lăcomiei pântecelui, căruia îi urmează totdeauna gândul curviei şi al iubirii de argint, al întristării şi al mâniei, al trândăviei deşarte şi al mândriei. Deci cel ce ucide pe Cain, adică lăcomia pântecelui, a ucis împreună cu ea şi patimile, care odrăslesc în urma ei, după cuvântul: "Cel ce va ucide pe Cain, se va dezlega de şapte răzbunări".

21. Legea naşterii şi a stricăciunii trupului, potrivit căreia naştem şi ne naştem, a pătruns mai pe urmă firea oamenilor din pricina greşelii, fiindcă n-am păzit legea îndumnezeitoare a duhului, ascultând de prima poruncă.

327 Fac. 4. 15.

328 Mat. 12, 45.

Întrebarea 50

Ce înseamnă ceea ce spune iarăşi în aceeaşi carte: "Şi s-au rugat regele Ezechia şi Isaia Proorocul, fiul lui Amos, pentru acestea şi au strigat la cer. Şi a trimis Domnul un înger şi a nimicit pe tot puternicul şi războinicul şi pe toată căpetenia si pe conducătorul de oaste în tabăra regelui Asur. Şi s-a întors cu ruşinea feţei în tara lui.[329]

Răspuns

Cuvântul Sf. Scripturi, deşi are margini (e circumscris) după literă, sfârşindu-se deodată cu timpul în care se petrec lucrurile istorisite, după duh, în înţelesurile lui mai înalte, rămâne totdeauna fără hotar (necircumscris). Şi nimeni să nu spună că nu poate crede aceasta, ştiind că Dumnezeu care a vorbit e fără hotar (necircumscris) după natură. Căci cei ce voiesc să asculte cu inima curată sfatul Scripturii, se cuvine să creadă că şi cuvântul grăit de El se aseamănă mai mult Lui.[330] Fiindcă dacă Dumnezeu este cel ce a grăit, iar El este după fiinţă nehotărnicit, e vădit că şi cuvântul grăit de El e nehotărnicit (1).

Aşadar, chiar dacă cele petrecute figurat în timpul lui Ezechia au luat sfârşit, contemplând duhovniceşte întâmplările istorisite care s-au sfârşit atunci, să admirăm înţelepciunea Duhului Sfânt care le-a scris. Căci în fiecare dintre cei ce se împărtăşesc de firea omenească a aşezat

329 II Paralip. 32, 20-21.

330 Cuvântul Scripturii se aseamănă mai mult lui Dumnezeu cel necircumscris, decât omului mărginit, de la care l-a împrumutat Dumnezeu. Căci în gura lui Dumnezeu cuvântul omenesc îşi lărgeşte cuprinsul la infinit, potrivit cu cel ce îl foloseşte.

putinţa ca să realizeze în sine aşa cum trebuie şi cum se cuvine înţelesul celor scrise. Astfel oricine vrea să se facă învăţăcel al cuvântului dumnezeiesc şi să nu socotească nimic din cele prezente şi trecătoare deopotrivă cu virtutea, poate deveni un alt Ezechia în duh. Ba şi un alt Isaia, neîmpiedecat de nimic să se roage, să strige la cer, să fie auzit şi să obţină de la Dumnezeu, printr-un înger, distrugerea şi pieirea celor ce îl războiesc spiritual.

Dar cel ce vrea să înţeleagă Sf. Scriptură în lumina cunoştinţei lui Hristos, ca referindu-se la suflet, trebuie să se exercite cu toată sârguinţa şi în tălmăcirea numelor, care poate să lămurească tot înţelesul celor scrise. E nevoie să facă aceasta dacă vrea să ajungă la înţelegerea întocmai a celor scrise şi să nu coboare în chip iudaic înălţimea Duhului la pământ spre trup, închizând (circumscriind) făgăduinţele dumnezeieşti şi nestricăcioase ale bunurilor spirituale în stricăciunea bunurilor trecătoare, precum o fac unii dintre aşa zişii creştini. Aceştia poartă în chip mincinos numele care derivă de la Hristos, dovedindu-se că tăgăduiesc prin faptele lor înţelesul lui şi umblând pe o cale contrară lui Hristos, cum va arăta pe scurt cuvântul nostru.

Căci Dumnezeu a venit la noi făcându-se om, pe lângă alte pricini tainice pe care nu le poate pătrunde nici o raţiune, şi pentru ca să plinească legea duhovniceşte, prin înlăturarea literei, şi să înalţe şi să facă arătată puterea ei de viaţă făcătoare, depărtând partea care omoară. Iar partea legii care omoară este, după dumnezeiescul Apostol, litera, precum puterea de viaţă făcătoare a ei este duhul. Căci zice: "litera omoară, iar duhul face viu".[331] Dar dacă-i aşa, creştinii mincinoşi de care vorbeam, au ales făţiş partea

331 II Cor. 3, 6.

contrară a lui Hristos şi au ignorat toată taina întrupării. Ei nu numai că şi-au îngropat prin literă toată puterea înţelegerii şi n-au voit să fie după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu (3), ci au ales mai bine să fie pământ, potrivit ameninţării, şi să se întoarcă la pământ, prin afecţiunea lor faţă de literă, ca faţă de pământ, în loc să aleagă legătura cu cerul, adică cu duhul, şi să fie răpiţi în văzduh, adică în lumina spirituală, întru întâmpinarea Domnului, în nori, adică în contemplaţiile înalte, şi astfel să fie totdeauna împreună cu El prin cunoştinţă. De aceea cu drept cuvânt se cade să ne scârbim de aceştia, întrucât se aleg cu o pagubă insuportabilă din pricina neştiinţei, dar şi ne întristăm, întrucât dau multe prilejuri Iudeilor spre întărirea în necredinţă. Dar noi lăsându-i pe aceia să fie aşa cum vor, să ne întoarcem la noi înşine şi la Scriptură, începând cercetarea duhovnicească a capitolului de faţă cu tălmăcirea numelor.

Deci Ezechia se tălmăceşte "puterea lui Dumnezeu"; Ahaz, tatăl lui, înseamnă "forţă"; Isaia se tălmăceşte . "ridicarea lui Dumnezeu", adică "înălţarea lui Dumnezeu"; iar Amos, tatăl lui, înseamnă "popor al ostenelii". "Puterea lui Dumnezeu" este virtutea care omoară patimile şi străjuieşte gândurile evlavioase şi pe care o naşte lucrarea poruncilor, care nu e decât "forţă", luată în înţeles moral (4). Prin aceasta nimicim, cu ajutorul lui Dumnezeu, mai bine zis numai cu puterea Lui, puterile rele care se împotrivesc celor bune. Iar "înălţimea lui Dumnezeu" este cunoştinţa adevărului, pe care o naşte "osteneala" contemplării fãpturilor (5) şi sudorile împreunate cu lucrarea virtuţilor, care (sudori) devin părinţii acelei osteneli. Prin cunoştinţă nimicim cu totul puterea minciunii, care se împotriveşte adevărului, umilind şi

surpând "toată înălţarea duhurilor rele ce se ridică împotriva cunoaşterii lui Dumnezeu".[332]

Iar "rugăciunea" este cererea acelor lucruri, pe care obişnuieşte Dumnezeu să le dea oamenilor spre mântuire. Şi pe drept cuvânt. Căci dacă votul (εύχη) este făgăduirea acelor bunuri (virtuţi) care se aduc lui Dumnezeu din partea oamenilor, rugăciunea (προσευχή) va fi cererea acelor bunuri, pe care le hărăzeşte Dumnezeu oamenilor spre mântuire. Ea deci aduce răsplata dispoziţiei cu care am făcut mai înainte făgăduinţele.

Iar "strigarea" este stăruinţa şi sporirea în lucrarea diferitelor chipuri ale virtuţilor şi în contemplarea diferitelor vederi ale cunoştinţei, în vremea năvălirii dracilor cei răi. Pe aceasta o ascultă Dumnezeu în chip firesc mai mult decât pe toate, căci se bucură mai mult de dispoziţia celor ce cultivă virtutea şi cunoştinţa, decât de un glas mare.

Prin "cer" se înţelege în Sf. Scriptură adeseori însuşi Dumnezeu, precum spune undeva Ioan înaintemergătorul, marele propovăduitor al adevărului: "Nu poate omul să ia nimic de la sine, de nu-i va fi dat lui din cer,[333] adică "de la Dumnezeu", căci "toată darea cea bună şi tot darul cel desăvârşit de sus este, pogorându-se de la Părintele luminilor".[334] În acest înţeles trebuie luat cuvântul "cer" din textul Scripturii, dat în capitol. Dar Scriptura mai numeşte "cer", şi Puterile cereşti, după cuvântul: "Cerul îmi este mie scaun".[335] Aceasta pentru că Dumnezeu se odihneşte în fiinţele simple şi netrupeşti. Iar dacă ar spune cineva că şi mintea omenească, curăţită de toată nălucirea

332 II Cor. 10, 5.

333 In 3, 2.

334 Iacob l, 17.

335 Is.1, 66.

materială şi împodobită cu raţiunile dumnezeieşti ale celor inteligibile, este "cer", nu ar cădea, după părerea mea, din adevăr. Dar nici cel care ar numi "cer", înălţimea cunoştinţei spirituale din oameni, nu ar greşi. Căci într-adevăr cunoştinţa adevărată se face, asemenea cerului scaun al lui Dumnezeu, primind pe Dumnezeu să se întroneze în ea, prin tendinţa nestrămutată a dorinţei ei ferme şi înalte spre bine. La fel lucrarea curata a virtuţilor este numită "aşternut al picioarelor Lui", întrucât primeşte deasupra ei tălpile dumnezeieşti şi nu le lasă câtuşi de puţin să se murdărească de întinăciunile trupului, înţelegând prin pământ trupul (6).

Deci regele Ezechia închipuieşte, după tălmăcirea numelui său, virtutea, deoarece acest nume, tradus în limba grecească, înseamnă "puterea lui Dumnezeu", iar puterea lui Dumnezeu împotriva puterilor vrăjmaşe se manifestă numai prin virtute. Ahaz, tatăl lui Ezechia, se tălmăceşte "Forţă" şi indică lucrarea poruncilor, precum s-a spus mai înainte. Din acesta lucrare se naşte puterea dumnezeiească a virtuţii. Proorocul Isaia închipuieşte cunoştinţa celor înalte, căci numele lui, tălmăcit, înseamnă "înălţimea lui Dumnezeu". El indică înălţimea cunoştinţei celei după Dumnezeu, născută din osteneala diferitelor contemplări ale lucrurilor. Căci Amos înseamnă "osteneala poporului" precum am arătat.

Prin urmare acesta fiind înţelesul numelor, e vădit că orice iubitor de înţelepciune şi evlavios, înarmat cu virtute şi cunoştinţă, sau cu făptuire şi cu contemplaţie, când va vedea năvălind asupra lui, prin afecte, puterea vicleană, cum a pornit asupra lui Ezechia împăratul Asirienilor, va socoti că nu poate avea decât un singur ajutor spre împrăştierea relelor: pe Dumnezeu. Iar pe acesta şi-L va face milostiv, strigând fără glas, prin stăruinţă şi mai mare în

virtute şi cunoaştere. Şi aşa va primi în ajutor, mai bine zis spre mântuire, un înger, adică o raţiune mai înaltă a înţelepciunii şi a cunoştinţei, care va zdrobi pe tot puternicul şi războinicul, căpetenia şi conducătorul de oaste din tabăra împăratului Asur (7), şi-l va întoarce pe el cu ruşinea feţei în ţara lui. Căci împărăţia vicleană şi pierzătoare a diavolului, închipuită prin împărăţia Asirienilor, pornind război împotriva virtuţii şi a cunoştinţei oamenilor, caută să le doboare sufletul prin puterile (facultăţile) înăscute ale lor. întâi le aţâţă puterea poftitoare, ca să dorească cele potrivnice firii, îndemnând-o să aleagă cele sensibile în loc de cele inteligibile; apoi le răscoleşte iuţimea, ca să lupte pentru lucrul sensibil ales de poftă; în sfârşit învaţă raţiunea să născocească moduri ale plăcerilor celor după simţuri. Cu un cuvânt ea aşează ca stăpână peste aceste puteri lucrurile sensibile, sau face să domnească peste facultăţile sufletului, legea pământului.

Deci "puternic" a numit Scriptura pe dracul cel viclean care pune stăpânire peste poftă şi o aprinde spre dorinţele necuviincioase ale plăcerilor urâte. Căci nimic nu e mai puternic şi mai silnic decât pofta naturală. Iar "războinic" a numit pe dracul care se aşează în iuţime şi o face să se lupte necurmat pentru plăceri. "Căpetenie" a numit pe cel ce se ascunde în chip nevăzut în înfăţişările lucrurilor sensibile şi cheamă în chip amăgitor spre fiecare din ele dorinţele sufletului prin fiecare simţ. Şi a numit Scriptura pe acesta "căpetenie", pentru faptul că el face ca fiecare patimă să fie stăpânită de ceva corespunzător din cele sensibile. Căci fără vreun lucru sensibil, care să atragă puterile sufletului spre el, prin mijlocirea vreunui simţ, n-ar lua fiinţă patima (8). Iar "conducător de oaste" a numit pe dracul care abuzează de facultatea raţională a sufletului,

mişcând-o spre născocirea şi aflarea tuturor căilor ce duc spre rău. În sfârşit "faţa" diavolului este poleiala plăcerii, prin care pune stăpânire peste orice suflet ce se grăbeşte să o primească şi preţuieşte mai mult lucrurile sensibile care vrăjesc simţurile, decât contemplarea celor inteligibile, care îngraşă mintea. Această "faţă" o ruşinează cel ce a primit de la Dumnezeu, prin rugăciune, raţiunea înţelepciunii, care nimiceşte toată Puterea vicleană, adică desfiinţează cu desăvârşire tirania cea rea, care tulbură sufletul. Căci "i-a nimicit", zice Scriptura, nu i-a zdrobit. Fiindcă zdrobirea (τρίψις) are ca efect numai încetarea activităţii pătimaşe, iar "nimicirea" (εκτριψις) este desfiinţarea totală chiar şi a mişcărilor din cugetare.

Iar ţara regelui Asur, adică a diavolului viclean şi atot rău, este deprinderea învârtoşată şi dură a păcatului sau a neştiinţei, deprindere lipsită de orice căldură de viaţă pe care o dă virtutea şi de orice lumină spirituală pe care o aduce cunoştinţa (10). Diavolul se întoarce singur în ea după încercarea nereuşită a atacului. Căci prin atacul său n-a putut strămuta în această deprindere a sa Ierusalimul, adică sufletul iubitor de Dumnezeu şi cu totul nepătimaş care are în sine, ca pe un Ezechia, raţiunea desăvârşită a făptuirii şi, ca pe un Isaia, mintea luminată de cunoştinţă, care dobândesc îndurarea lui Dumnezeu şi nimicesc prin înger puterea cea rea.

Aşa am înţeles eu locul, după Puterea mea. Dacă poate cineva să vadă în cele spuse un înţeles mai înalt, ne va face şi nouă şi lui bucurie, arătând acest înţeles mai de preţ al celor scrise. Căci am spus mai înainte despre cuvântul Scripturii dumnezeieşti, că rămâne totdeauna fără hotar (necircumscris), hotărnicind (circumscriind) pe toţi cei ce-l grăesc, dar el însuşi neputând fi hotărnicit de cei care-l

grăiesc. Deci chiar de am spus ceva după puterea mea, şi aceasta luându-mi o mare îndrăzneală, nu am îmbrăţişat tot înţelesul celor scrise, acesta aflându-se infinit mai presus de puterea mea.

Scolii

1. Precum Dumnezeu după fiinţă nu e supus cunoaşterii, la fel nici cuvântul lui nu poate fi cuprins prin cunoştinţa noastră.

2. Cei ce îşi lipesc cugetarea în chip iudaic numai de literă, aşteaptă făgăduinţele bunurilor neprihănite în veacul acesta, necunoscând bunurile fireşti ale sufletului.

3. Cel ce poartă "chipul celui ceresc",[336] se sârguieşte să urmeze în toate duhului Sf. Scripturi, care conservă sufletul prin virtute şi cunoştinţă. Iar cel ce poartă "chipul celui pământesc", cultivă numai litera, care susţine slujirea trupească prin simţuri, ce dă naştere patimilor.

4. Făptuirea naşte" virtutea, ca Ahaz pe Ezechia.

5. Contemplaţia naşte cunoştinţa, ca Amos pe Isaia.

6. Cel ce îşi însoţeşte cunoştinţa, cu făptuirea şi făptuirea cu cunoştinţa, e scaun şi aşternut picioarelor lui Dumnezeu. Scaun pentru cunoştinţă, aşternut picioarelor pentru făptuire.[337]

7. Tabăra regelui Asiriei este adunarea gândurilor rele. "Puternic" în ea este acela care mişcă dorinţele naturale spre plăcere. "Războinic" este cel ce stârneşte mânia spre păzirea plăcerilor. "Căpetenie", cel ce aţâţă simţurile prin

336 I Cor. 15, 49.

337 Deci cele două trepte (practica şi gnoza) nu se exclud, ci treapta cunoaşterii păstrează făptuirea virtuoasă.

înfăţişările lucrurilor văzute, iar "conducător de oaste" cel ce dă chip patimilor şi născoceşte mijloacele şi modurile de înfăptuire a lor.

8. Fără un lucru sensibil nu se produce patima. Căci dacă nu este femeie, nu este nici curvie; dacă nu sunt mâncăruri, nu este nici lăcomie; şi dacă nu este aur, nu există nici patima iubirii de argint. Deci orice mişcare pătimaşă a puterilor noastre naturale e stăpânită de un lucru sensibil, sau de un drac, care aţâţă prin acel lucru sufletul spre păcat.

9. "Zdrobirea" opreşte lucrarea, "nimicirea" desfiinţează chiar şi gândul răului.

10. Precum partea de miazănoapte a pământului nu se bucură de soare, la fel nici deprinderea rea, în care locuieşte diavolul nu primeşte lumina cunoştinţei.

Întrebarea 51

"Şi mulţi aduceau daruri Domnului în Ierusalim şi plocoane lui Ezechia, regele Iudeii. Şi s-a ridicat în ochii tuturor neamurilor".[338] *Ce sunt "darurile" şi ce sunt "plocoanele"? Şi ce înseamnă "S-a ridicat în ochii tuturor neamurilor"?*

Răspuns

Dumnezeu, zidind toată firea cea văzută, n-a lăsat-o să se mişte numai prin simţire, ci a semănat cu înţelepciune în fiecare din speciile care o alcătuiesc raţiuni duhovniceşti de-ale înţelepciunii şi moduri de purtare cuviincioasă (1). Iar aceasta a făcut-o ca nu numai prin

338 II Paralip., 32, 23.

fāpturile tăcute să se vestească cu glas mare Făcătorul lor, arătat prin raţiunile lucrurilor, ci şi omul, povăţuit de legile şi modurile naturale ale celor văzute, să afle cu uşurinţă calea învăţăturii care duce spre El (2). Căci era propriu bunătăţii supreme ca să facă nu numai din fiinţele dumnezeieşti şi netrupeşti ale celor spirituale, chipuri ale slavei tainice şi dumnezeieşti, ca unele ce primesc, după cât le e îngăduit, analog cu ele însele, splendoarea mai presus de înţelegere a frumuseţii neajunse, ci să amestece şi în lucrurile sensibile, care sunt atât de departe de fiinţele spirituale, urme din măreţia proprie, ca să poată transporta prin ele mintea omenească în chip neamăgitor spre Dumnezeu, ajutând-o să se ridice mai presus de toate cele văzute şi să lase în urma ei toate cele aflătoare la mijloc, prin care şi-a tăiat acest drum (3).

Dar nu numai pentru aceasta, ci şi ca să nu mai aibă nici unul din cei ce slujesc făpturii în loc de Făcător, putinţa să-şi scuze neştiinţa, odată ce aude făptura vestind mai puternic decât orice glas pe Făcătorul ei.

Dar dacă Făcătorul celor văzute a semănat în fire în chip natural raţiuni duhovniceşti de-ale înţelepciunii şi moduri de purtare cuviincioasă, atunci urmează că orice minte încununată cum se cuvine, cu virtute şi cunoştinţă, împărăţind, asemenea marelui Ezechia, peste Ierusalim, adică peste o deprindere ce nu vede decât pacea, sau peste o stare lipsită de orice patimi (căci Ierusalim se tâlcuieşte "vederea păcii"), are toată zidirea în stăpânirea ei prin formele care o alcătuiesc. Iar zidirea îi aduce lui Dumnezeu, prin mijlocirea minţii, raţiunile, duhovniceşti ale cunoştinţei, ca pe nişte "daruri" iar minţii însăşi îi oferă, ca pe nişte "plocoane", modurile virtuţii conforme cu legea naturală, care există în ea. Şi prin amândouă călăuzeşte pe drumul

drept mintea, care poate să-şi câştige prin ele o mare strălucire, adică mintea iubitoare de înţelepciune, care se desăvârşeşte prin raţiune şi viaţă, sau prin fapte şi contemplaţie (4). Scriptura spune apriat că Domnului se aduc "daruri", iar regelui "plocoane". Căci, precum spun cei ce s-au sârguit cu aceste lucruri, "daruri" se numesc, după înţelesul lor exact, lucrurile ce se aduc acelora care nu duc lipsă de ele, iar "plocoane" lucrurile ce se dau celor ce au lipsă de ele. De aici vine obiceiul obştesc al oamenilor de a numi lucrurile pe care le aduc regilor "daruri". Acest obicei are poate în vedere faptul că cei ce le primesc nu sunt lipsiţi de ele.

De asemenea ar putea spune cineva din cei cu râvnă în toate, că tot din această pricină s-au numit "daruri" lucrurile aduse de magi Domnului, care din iubirea de oameni s-a făcut asemenea nouă. Desigur că spunând aceasta nu va schimba nimic din adevărul simbolului.

Aducând deci Domnului raţiunile duhovniceşti din lucruri, I le aducem ca "daruri" întrucât El prin fire nu e lipsit de nici una din acestea. Căci nu îi aducem Domnului, pe lângă altele, raţiunile lucrurilor, pentru că ar fi lipsit de ele, ci ca să-L lăudăm întrucâtva, după puterea noastră, ca unii ce suntem îndatoraţi la aceasta, din făpturile Lui. Iar "plocoane," primeşte cel ce se îndeletniceşte plin de râvnă cu filosofia dumnezeiească, ca unul ce are lipsă prin fire atât de modurile naturii prin virtute cât şi de raţiunile ei pentru cunoaştere.

Dar se pot înţelege şi altfel "darurile" (6). Dacă "darul" este ceea ce se dă celor ce mai înainte n-au adus nimic, putem spune că mintea cunoscătoare (gnostică) primeşte ca "daruri", din contemplarea lucrurilor, raţiunile care alcătuiesc (susţin) credinţa fără nici o demonstraţie

raţională (7) şi care sunt aduse prin ea Domnului. Căci pentru credinţă nu aduce nimeni nimic mai înainte (8). Fiindcă mintea îl priveşte în chip firesc şi fără nici o meşteşugire pe Făcătorul propriu, întrucât îl vesteşte zidirea. Pentru că ce ar putea să aducă cineva de valoare egală cu credinţa (9), ca să primească credinţa în Dumnezeu ca datorie şi nu ca "dar". Iar ca "plocoane" primeşte (10) legile naturale ale lucrurilor, imitându-le prin modurile sale de vieţuire, adică aducând mai înainte de dobândirea lor ostenelile căinţei.[339] Prin aceasta dezbracă întâi pe omul cel vechi şi abia după aceea iese la culesul roadelor dreptăţii, adunând diferitele moduri ale virtuţii, sădite în făpturi. Căci nu şi le-ar putea însuşi pe acestea, dacă nu ar dezbrăca mai întâi pe omul cel vechi, strâmbându-l la culme prin osteneli şi sudori multe, aşa cum face şarpele când năpârleşte.

Astfel, mintea cunoscătoare (gnostică) primeşte ca "daruri" pentru Dumnezeu, raţiunile susţinătoare ale credinţei, culese din lucruri, neaducând şi nedând înainte de

339 Cunoaşterea lui Dumnezeu prin natură deşi e un act al raţiunii, totuşi nu e un act ce se datoreşte exclusiv ei, întrucât nu raţiunea construieşte "raţiunile din lume", pe care ar urca apoi ca pe o schelă la Dumnezeu. Ci raţiunile acelea sunt puse în natură de Dumnzeu însuşi, ca o masă de-a gata pe seama raţiunii umane, care nu are decât să le constate. Nefiind construite de raţiune, prin demonstraţie, ea le acceptă oarecum prin credinţă. Astfel contemplarea raţiunilor din lume e pe deoparte un act al raţiunii, pe de alta un act de credinţă, de credinţă a raţiunii am zice. Zidirea le aduce prin mintea umană lui Dumnezeu, întrucît de-abia omul le raportează conştient la Dumnezeu, ca la cauza lor. Dacă raţiunile îi sunt oferite omului de fire, sau prin Dumnezeu prin fire de-a gata, nu tot acelaşi lucru se poate spune despre legile naturii. Ca omul să şi le însuşească, se cere un efort îndelungat. Numai după aceea le-a primit cu adevărat. Efectul e susţinut de căinţa sau de regretul pentru viaţa anterioară, neconformă ca firea.

ele nimic. Căci "cine a dat Lui mai înainte ceva şi I se va întoarce Lui" (11).[340]

Şi primeşte ca "plocoane legile naturale ale lucrurilor, imitându-le prin modurile sale de vieţuire. De pildă, mintea înţeleaptă imitând legea naturală a bolţii cereşti, primeşte ca "plocon" putinţa de a se menţine pururea în mişcarea cea mai regulată şi mai constantă a virtuţii şi a cunoştinţei, mişcare ce poartă cu sine în chip ferm raţiunile luminoase atotstrălucitoare ale lucrurilor, întocmai ca pe nişte stele (12).

Sau imitând legea naturală a soarelui, care îşi schimbă locurile după trebuinţele Universului, primeşte alt "plocon" şi anume buna chibzuială, prin care se acomodează cu înţelepciune şi după cuviinţă tuturor împrejurărilor, rămânând totdeauna aceeaşi prin identitatea neîmpuţinată a luminii pe care o răspândeşte prin virtute şi cunoştinţă (13).

De asemenea primeşte de la vultur puterea de a privi ţintă spre strălucirea dumnezeiească a luminii pure, fără să i se vateme câtuşi de puţin pupila spirituală de către raza atotstrălucitoare (14).

Imită apoi cerbul, străbătând ca pe nişte munţi înălţimile vederilor dumnezeieşti şi nimicind prin discernământul raţiunii patimile ascunse în firea lucrurilor ca nişte otrăvuri; apoi strângând prin multele şi feluritele izvoare ale cunoştinţei, veninul răutăţii rămas în amintire cu vreo ocazie oarecare (15).

Numai puţin imită mersul sprinten al caprei şi siguranţa pasărei, sărind ca o capră peste cursele dracilor ce poartă război împotriva virtuţii, şi zburînd ca o pasăre peste lanţurile duhurilor ce luptă împotriva cunoştinţei (16).[341]

340 Rom. 11, 35.

341 A se observa paralelismul permanent al celor două trepte ale vieţii

Spun unii că oasele leului, ciocnindu-se unul de altul, scot scântei. Deci şi aceasta o imită mintea care se îndeletniceşte prin fire[342] cu cunoaşterea şi cu slujirea lui Dumnezeu, întrucât caută adevărul prin dezbateri, lovind între ele gândurile evlavioase ca pe nişte oase şi aprinzând astfel focul cunoştinţei(17).

Se face apoi înţeleaptă ca şarpele şi blândă ca porumbul, întrucât îşi păstrează în orice împrejurare credinţa nezdrobită, ca pe un cap, şi leapădă din sine oţărâmea mâniei ca un porumb, neştiind să poarte gând rău faţă de cei ce-o necăjesc şi-o batjocoresc (18).

Ba primeşte şi de la turturea ca "plocon", silinţa de a-i imita nevinovăţia, făcând prin voinţă toate cele ce le fac făpturile necuvântătoare din necesitate (19).

Astfel mintea iubitoare de înţelepciune, contemplând întru cunoştinţă lumea făpturilor după raţiunea sau modul de viaţă natural al fiecăreia dacă se îndeletniceşte cu cunoaşterea, (dacă e gnostică) primeşte raţiunile duhovniceşti ale lucrurilor, ca pe nişte "daruri" aduse lui Dumnezeu de creaţiune, iar dacă se îndeletniceşte cu făptuirea (dacă e practică), imitând prin modurile sale de vieţuire legile naturale ale lucrurilor, primeşte "plocoanele", dezvăluind în sine, prin viaţa ce o trăieşte, toată măreţia înţelepciunii dumnezeieşti purtată în chip nevăzut de făpturi (20).

Cineva ar putea susţine că Scriptura a spus că lui Dumnezeu I se aduc "daruri", pentru că a voit să arate nemărginirea bunătăţii dumnezeieşti, care primeşte de la noi ca "daruri" cele ce ni le-a dat, ca şi când nu ne-ar fi dat mai

342 A se observa paralelismul permanent al celor două trepte ale vieţii duhovniceşti: a virtuţii şi a cunoştinţei.

înainte nimic, socotind ca venind de la noi tot ce-I aducem. Desigur că şi acesta ar avea dreptate spunând aşa, căci arată cât de mare şi negrăită e bunătatea lui Dumnezeu faţă de noi, primind ale sale ca venind din partea noastră şi mărturisindu-şi trebuinţa după ele, ca după lucruri străine (21).

"Şi s-a înălţat, zice, Ezechia în ochi tuturor neamurilor". Cel ce a ajuns prin fapte şi contemplaţie, asemenea lui Ezechia, pe cel mai înalt pisc al virtuţii şi al cunoştinţei, pe drept cuvânt s-a înălţat mai sus decât toate neamurile, adică s-a ridicat prin făptuire deasupra patimilor trupeşti şi necinstite şi a corpurilor zise naturale (22); şi simplu grăind, ca să arăt pe scurt, deasupra tuturor celor ce cad sub simţuri, străbătând prin contemplaţie şi cunoştinţă (în chip gnostic) toate raţiunile din ele. Căci şi acestea se numesc în Scriptură în chip figurat "neamuri", fiind prin natura lor de alt neam în raport cu sufletul şi mintea. Dar întrucât acestea nu se războiesc împotriva minţii. Dumnezeu nu a poruncit câtuşi de puţin să se poarte război contra lor (23). Căci nu ni s-a poruncit să luptăm cu făpturile din afară, din faţa simţurilor, ci să luptăm fără încetare cu patimile de ocară ce locuiesc în noi, adică în pământul inimii, împotriva firii. Cu acestea trebuie să" luptăm până le vom stârpi din el şi vom ajunge singuri stăpâni peste acest pământ, care va fi de aici înainte netulburat, odată ce au fost nimicite patimile străine (24). De aceea Scriptura vorbind despre "darurile" ce se aduceau lui Dumnezeu şi despre "plocoanele" ce se aduceau regelui, nu a spus simplu: "Toţi aduceau daruri lui Dumnezeu şi plocoane regelui", ci "mulţi", adică nu toate neamurile, ci multe neamuri. Prin aceasta se arată că există aşa zise neamuri, de la care nu se aduce nimic lui Dumnezeu sau regelui. Căci pe drept cuvânt se spune că numai făpturile

care alcătuiesc lumea celor create aduc pe deoparte ca "daruri" lui Dumnezeu raţiunile dumnezeieşti din ele, după care au fost şi create, ca unele ce au fost făcute de Dumnezeu, pe de alta ca "plocoane" regelui legile lor naturale, ca unele ce au fost create pentru om, ca mintea acestuia, orientându-se după ele, să-şi statornicească modurile susţinătoare ale virtuţii. Dar patimile din noi, adică "neamurile" cu existenţă mincinoasă, care n-au fost create de Dumnezeu, nu aduc nimic lui Dumnezeu, deoarece nu au fost create de El. Căci patimile de ocară îşi au originea de la noi, care am călcat porunca lui Dumnezeu, nu de la Dumnezeu. Drept aceea nici una dintre ele nu aduce nimic lui Dumnezeu, neavând nici-o raţiune a înţelepciunii sau a cunoştinţei, ca unele ce există în chip fraudulos, prin lepădarea înţelepciunii şi a cunoştinţei.[343]

Deci prin cuvintele: "Şi s-a înălţat în ochii tuturor neamurilor" Scriptura arată că cel ce s-a învrednicit, prin ostenelile cu fapta, să locuiască în nepătimire, ca în Ierusalim, şi s-a eliberat de toată tulburarea păcatului, încât nu mai lucrează, nu mai grăieşte, nu mai ascultă şi nu mai gândeşte decât ceea ce e propriu păcii, după ce a primit în suflet, prin contemplarea naturii, lumea celor văzute,[344] care

343 Tot ce e făcut de Dumnezeu îşi are o raţiune şi o legitimare în existenţă, contribuind la armonia Universului. Numai patimile n-au nici o raţiune, deci nici o legitimare şi produc tulburare în relaţiile dintre făpturi. Deci pe nedrept îşi revendică păcatul o raţiune şi încă cu câtă exclusivitate! Îşi revendică raţiunea prin fraudă, precum prin fraudă există. Se vede de acolo că patima duce o făptură la nimicire. Nu se poate concepe o consolidare veritabilă şi eternă a existenţei prin patimă. Dar tot pe nedrept se socoteşte că virtutea, credinţa şi trăirea mistică în Dumnezeu sunt lipsite de raţiune.

344 Intâi mintea primeşte prin contemplaţia curăţită de patimi chipurile şi raţiunile lor în sine, apoi se înalţă mai presus de ele la Dumnezeu, la vederea Lui mai presus de înţelegere, duce prin cunoaşterea cât mai

îşi aduce prin el raţiunile dumnezeieşti din ea, ca pe nişte "daruri", Domnului, iar legile din ea i le aduce lui "plocoane", ca unui rege s-a ridicat în ochii tuturor neamurilor, ca unul ce s-a înălţat prin făptuire mai presus de toate patimile trupeşti, iar prin contemplaţie mai presus de corpurile naturale şi de toate speciile ce cad sub simţuri, odată ce a străbătut raţiunile duhovniceşti şi modurile lor de viaţă. Aşa am înţeles eu cuvântul că "mulţi" aduceau daruri, dar nu "toţi". Adică aduc daruri lui Dumnezeu neamurile din afară sau făpturile, dar nu neamurile din lăuntrul nostru, sau patimile. Căci toate făpturile, care alcătuiesc lumea, laudă şi preamăresc pe Dumnezeu cu glasuri negrăitoare. Iar lauda lor se face a noastră. "De la ele învăţ eu să-L laud", zice marele Grigore cel cu numele de teologul.

Deci Sf. Scriptură adresând, precum s-a arătat, tuturor celor ce vor să se mântuiască îndemnul ei neforţat, nu s-a încuiat în îngustimea unei persoane. Căci fiecare poate deveni un Ezechia, imitând în duh pe Ezechia. Fiecare poate striga prin rugăciune către Dumnezeu şi poate să fie ascultat şi să primească un înger, adică raţiunea (inspiraţia) unei înţelepciuni şi cunoştinţe mai înalte în vremea năvălirii dracilor vicleni, prin care să nimicească pe tot puternicul şi războinicul, căpetenia şi conducătorul de oaste, adică mişcările pătimaşe ale poftei şi ale mâniei, precum şi împătimirea faţă de cele sensibile şi gândul care, asemenea unui conducător de oaste, născoceşte modurile de făptuire a păcatului. Iar făcând aşa, fiecare poate ajunge la starea de pace, prin izbăvirea de patimi şi se poate îndeletnici cu contemplarea lucrurilor. Iar prin aceasta primeşte, spre slava lui Dumnezeu şi spre propăşirea sa proprie, ca pe nişte "daruri", raţiunile care alcătuiesc cunoştinţa şi ca pe nişte

bogată a lumii, nu prin ocolirea ei.

"plocoane", modurile care susţin virtutea. Căci şi unele şi altele sunt aduse lui de toată zidirea. Iar după toate acestea se ridica cu cinste în ochii tuturor neamurilor, adică se înalţă mai presus de toate patimile prin virtute şi de toate făpturile prin cunoştinţă[345] şi păzeşte prin smerenie harul mântuirii, ca să nu păţească cele ce urmează acestora în Scriptură.

Scolii

1. Arată care sunt raţiunile şi care sunt modurile zidirii.

2. Pentru aceste trei pricini a semănat Dumnezeu în firea văzută raţiuni duhovniceşti şi moduri de purtare cuviincioasă:

a) ca să se vestească pe Ziditorul făpturilor,

b) ca omul povăţuit de rânduielile şi de modurile firii să afle uşor calea dreptăţii care duce spre El, şi

c) ca nici unul dintre necredincioşi să nu aibă ca scuză neştiinţa.

3. Cele ce se află la mijloc între Dumnezeu şi oameni sunt lucrurile sensibile şi relaţiile inteligibile.

345 Prin virtute se depăşesc patimile, prin cunoştinţă întâi se cunosc (prin contemplaţia naturală), apoi se depăşesc (prin teologie) lucrurile create. Virtutea dezleagă pe om de lucruri ca valori ultime şi prin aceasta îl eliberează de patimi. Cel ce caută lucrurile în ele înşile pentru plăcerea ce-o are de la ele, lucrează dus de patimă, sau e legat de ele (prin σχέσις). Indată ce caută prin lucruri un scop mai presus de ele, a scăpat de patimă şi a câştigat libertatea acelui "pur agir" - neîmpovărat de pasivitate, sau pasionalitate - de care vorbeşte Blondel (L'Action, vol. I, p. 235).

Dar virtuţile lucrând conform cu firea lucrurilor, mai au şi rostul de a scoate la iveală raţiunile lucrurilor dezvoltând virtualităţile din ele. Căci raţiunile semănate în firea lucrurilor nu sunt nişte entităţi statice, ci factori dinamici (Blondel, Op. c. p. 229).

Mintea omenească când s-a apropiat de Dumnezeu s-a înălţat deasupra lor, nemaifiind robită de lucrurile sensibile prin făptuire şi nici reţinută de realităţile inteligibile prin contemplaţie.

4. Făptura se face pârâşa oamenilor necredincioşi,ca una ce prin raţiunile din ea vesteşte pe Ziditorul ei, iar prin legile naturale ale fiecărei specii povăţuieşte pe om spre virtute. Raţiunile, ni se arătă în conservarea statornică a fiecărei specii iar legile în identitatea activităţii naturale a fiecărei specii. Neluând seama la ele cu puterea minţii noastre, am ignorat cauza lucrurilor şi ne-am scufundat în tot felul de patimi contrare firii.

5. Omul contemplând raţiunile duhovniceşti ale lucrurilor văzute, învăţă că este un Făcător al celor arătate, dar nu cercetează cum este acela, căci aceasta nu o poate înţelege nimeni. Făptura văzută ne ajută să înţelegem că este un Făcător, dar nu şi cum este Făcătorul. Asfel Scriptura a numit "daruri" raţiunile văzute, care vestesc stăpânirea Lui peste toate, iar "plocoane" legile naturale ale lor, prin care cunoscând omul cum este fiecare dintre specii, învaţă să nu strice legea firii printr-o lege străină.

6. Alt înţeles al darurilor.

7. Credinţa în Dumnezeu am primit-o în dar, fiind o cunoştinţă ce se mişcă nemijlocit în jurul lui Dumnezeu şi conţinând o ştiinţă ce nu se poate dovedi. "Căci ea este ipostasul lucrurilor nădăjduite",[346] care nu sunt cuprinse în cunoştinţa vreuneia dintre făpturi.

8. Înaintea virtuţii se aduce credinţa, iar înaintea cunoştinţei virtutea. Dar înaintea virtuţii nu se aduce nimic, căci începutul şi izvorul tuturor bunurilor din oameni este

346 Evr. 11, 1.

credinţa. Mai înainte de ea nu putem aduce nimic. [347]

9. Nimic, zice, nu este de-o valoare egală cu credinţa.

10. E vorba de omul credincios şi duhovnicesc.

11.Mintea cunoscătoare (gnostică) primeşte raţiunile lucrurilor ca împreună mărturisitoare[348] ale credinţei în Dumnezeu, dar nu drept creatoare ale credinţei. Căci nu sunt raţiunile făpturilor principiu (început) al credinţei, fiindcă în acest caz ceea ce e crezut ar fi limitat. Pentru că dacă principiul unui lucru poate fi îmbrăţişat prin cunoaştere şi deci dovedit, atunci şi lucrul respectiv însuşi poate fi îmbrăţişat prin cunoaştere după fire.

12. Legea cerului este ca să se mişte constant în cerc. De la ea primeşte cel ce se îndeletniceşte cu cunoştinţa (gnosticul), mişcarea statornică în bine imitând prin identitatea virtuţii sale mişcare neîntreruptă a bolţii cereşti.

13. Legea naturală a soarelui este să producă prin deplasările sale varietatea anotimpurilor. De la ea învaţă cel ce se îndeletniceşte cu cunoaşterea să se acomodeze diferitelor împrejurări, păstrând însă prin raţiune strălucirea virtuţii neumbrită de nici una din întâmplările ce vin asupra-i pe neaşteptate.

14. Legea naturală a vulturului este să primească raza soarelui drept în pupilă. De la ea învaţă cel ce se îndeletniceşte cu cunoaşterea să-şi lase mintea de bună voie

347 Ordinea acestor trei trepte: credinţă, virtute, cunoştinţă o întâlnim la Marcu Ascetul (Despre Botez, Filoc. rom, vol. I).

348 Συνηγόρους = grăiesc împreună, pledează împreună pentru credinţa în Dumnezeu. Sau nu se află în fiinţa lor Dumnezeu ca obiect al credinţei, căci în acest caz ar fi mărginit. Dumnezeu se poate străvede dincolo de ele, dar numai de cel ce vine cu credinţă în sine. In orice caz credinţa e un dat primordial al harului (nu al naturii) în om şi în faţa lui, dincolo de ulucile raţiunilor.

înconjurată de lumina dumnezeiească.

15. Arată ce învăţăcel se îndeletniceşte cu cunoaşterea din legea naturală a cerbilor, dacă ia seama la firea celor create.

16. Arată ce învaţă prin imitare de la capră sau de la pasăre cel ce-şi taie prin fapte calea spre cunoştinţă, dacă îşi păstrează virtutea nevânată de duşmani.

17. Arată lucrul bun pe care îl învaţă filosoful în cele dumnezeieşti, însuşindu-şi cu voinţa şi în chip raţional ceea ce aparţine prin fire leului.

18. Arată cum trebuie să devină iubitorul de înţelepciune, imitând şarpele şi porumbelul.

19. Arată ce putem învăţa de la turturea.

20. Cel ce preface prin imitare legile făpturilor în lege, proprie este virtuos, umplând de raţiune mişcarea celor lipsite de raţiune. Iar cel ce preface tot prin imitare, legea sa în legi ale făpturilor, e pătimaş, făcând neraţional ceea ce e raţional.

21. Altă explicare a darurilor, dovedind bunătatea dumnezeiască.

22. Numeşte corpuri naturale toate cele ce sunt supuse facerii şi stricăciunii.

23. Bună observaţie este aceea că nu trebuie să luptăm împotriva firii, al cărei Ziditor este Dumnezeu, ci împotriva mişcărilor şi lucrărilor contrare firii şi dezordonate ale puterilor fiinţiale din noi.

24. Filosofia lucrătoare îl ridică pe cel activ deasupra patimilor, iar contemplaţia îl ridică pe cel ce cultivă cunoaşterea deasupra celor văzute, înălţându-i mintea spre cele inteligibile, înrudite cu ea.

Întrebarea 52

Dar n-a răsplătit Ezechia după binefacerea pe care i-a făcut-o lui Dumnezeu, ci s-a înălţat inima lui. Şi s-a abătut peste el mânie şi peste Iuda şi Ierusalim. Şi s-a smerit Ezechia din înălţarea inimii lui şi cei ce locuiau in Ierusalim. Şi n-a mai venit peste ei mânia Domnului în zilele lui Ezechia"[349] Ce este binefacerea şi celelalte?

Răspuns

Multe şi felurite binefaceri i-a hărăzit Dumnezeu lui Ezechia, scăpându-l şi izbăvindu-l în diferitele timpuri din toată nevoia şi strâmtoarea. El însă nu a dat lui Dumnezeu toată mulţumirea pentru mântuire, aşa cum trebuia, ci a fost atins de întinăciune omenească şi si-a atribuit sieşi o parte din meritul izbânzilor. De aceea, pe drept cuvânt se spune că nu a răsplătit Ezechia după binefacerea pe care i-a făcut-o lui Dumnezeu. Căci nu a măsurat recunoscător mulţumirea cu mărimea izbânzilor primite de la Dumnezeu ci s-a înălţat în inima lui, neizbutind să scape de boala părerii de sine, carele naşte aproape natural din virtute şi cunoştinţă.

"Şi s-a abătut peste el mânie şi peste Iuda şi Ierusalim". Mânia lui Dumnezeu este, după unul din înţelesuri, durerea pe care o simt cei povăţuiţi prin certare (1). Ea însoţeşte necazurile fără de voie ce sunt trimise asupra noastră. Prin aceasta Dumnezeu călăuzeşte adeseori mintea, care se mândreşte cu virtutea şi cu înţelepciunea, spre modestie şi smerenie, dându-i, putinţa să se cunoască pe

349 II Paralip. 32, 25 - 26.

sine însăşi şi să-şi mărturisească propria slăbiciune. Căci simţindu-şi mintea slăbiciunea, leapădă închipuirea deşartă a inimii. De aceea se poate spune şi despre Ezechia, după ce a venit asupra lui mânia: "Şi s-a smerit Ezechia din înălţarea inimii lui şi cei ce locuiau în Ierusalim. Şi n-a mai venit peste ei mânia Domnului în zilele lui Ezechia".

După alt înţeles mânia Domnului este întreruperea revărsării darurilor dumnezeieşti (2). Acest lucru se întâmplă cu folos oricărei minţi, care se înalţă în bunurile date ei de Dumnezeu şi se laudă ca şi când ar fi niscai isprăvi proprii. Dar trebuie să aflăm şi să vedem ce înseamnă faptul că nu numai peste Ezechia, care s-a înălţat cu inima, s-a abătut mânia, ci şi peste Iuda şi peste Ierusalim. Acest amănunt trebuie să convingă pe cei ce stăruie cu toată osteneala numai, pe lângă litera Scripturii, că iubitorii de Dumnezeu trebuie să se sârguiasă cu toată puterea spre înţelegerea duhovnicească a celor scrise, dacă cunoaşterea adevărului le este mai de preţ ca orice. Căci dacă vom asculta numai de literă, adeseori vom grăi nedreptate despre judecata lui Dumnezeu. De pildă în acest caz vom spune că pedepseşte împreună cu cel păcătos în chip nedrept şi pe cei ce n-au păcătuit. Dar atunci cum va fi adevărat cuvântul care zice: "Nu va muri tatăl pentru fiu şi nici fiul pentru tată, ci fiecare va muri pentru păcatul său"?[350] Sau cum se va adeveri cuvântul spus de David către Dumnezeu: "Căci tu răsplăteşti fiecăruia după faptele sale"?[351]

"Şi s-a înălţat, zice, inima lui Ezechia". Dar nu a adăugat: "şi inima locuitorilor din Ierusalim şi Iuda". Cum a pedepsit atunci împreună cu cel vinovat şi pe cei nevinovaţi?

350 Deut. 16, 24; II Regi 4, 6; Ezechil 18, 20.

351 Ps. 61, 13.

Iată ceva ce nu pot înţelege după interpretarea acelora (3). Căci zice: "Şi s-a înălţat inima lui Ezechia. Şi s-a abătut mânie peste el şi peste Iuda şi Ierusalim". Aşadar despre aceasta nu a scris Scriptura că s-au înălţat. Dar atunci cei ce rămân la literă şi pun mai presus cuvântul decât înţelesul spiritual, nu pot dezlega această greutate. De aceea nu rămâne decât să recurgem la înţelesul duhovnicesc şi atunci vom afla fără osteneală adevărul care e acoperit de literă şi care străluceşte ca o lumină celor iubitori de adevăr.

Deci toată mintea cunoscătoare şi iubitoare de înţelepciune[352] are cu sine şi Iuda şi Ierusalimul. Iuda, în înţeles duhovnicesc, înseamnă vieţuirea ca mărturisirea prin fapte împreună cu gândurile ce o susţin, pe măsura ce însemnează mintea în urcuşul ei.[353] Căci Iuda se tălmăceşte mărturisire. Iar Ierusalimul, înţeles alegoric, este deprinderea paşnică" cu adevărul şi cu vederile dumnezeieşti care îl alcătuiesc. Scurt vorbind, pe Iuda îl are mintea ca filosofie lucrătoare, iar Ierusalimul ca iniţiere tainică în contemplaţie. Aşadar când mintea înţeleaptă prin harul dumnezeiesc a respins prin filosofia lucrătoare şi contemplativă toată puterea ce s-a ridicat împotriva virtuţii

352 Toată mintea gnostică şi filosoafă, adică cea care cultivă cunoştinţa şi activitatea morală.

353 Un loc clasic despre persistenţa activităţii morale pe treapta superioară a gnozei. Cu cât înaintează mintea pe treptele cunoaşterii, cu atât sporeşte omul în activitatea virtuoasă. Iar prin înaintarea în făptuirea virtuoasă, sporeşte în virtute, sau în modul mărturisitor al vieţii (τον κατ' ἐξομολόγησιν τρόπον). E firesc să fie aşa. Cu cât cunoaştem mai mult pe Dumnezeu, aşadar sfinţenia Lui, ne dăm seama de inferioritatea noastră morală. Şi viaţa noastră devine tot mai mult o mărturisire a acestui fapt.

Ideea de ,,mod" a Sf. Maxim, care imprimă un fel practic de-a fi întregii vieţi (modul pătimitor, modul mărturisitor etc.); poate fi aropiată de ideea „existenţialelor" din filosofia lui Heidegger.

şi cunoştinţei şi a dobândit o victorie deplină asupra duhurilor răutăţii, dar acest fapt nu o determină să aducă cuvenita mulţumire lui Dumnezeu, autorul biruinţei, ei se înalţă cu inima, socotindu-se pe sine cauza întregii isprăvi, atunci pentru pricina că nu i-a răsplătit lui Dumnezeu, după binefacerea de care s-a împărtăşit, suportă nu numai ea mânia părăsirii ce vine asupra ei, ci Iuda şi Ierusalim, adică deprinderea activităţii şi a contemplaţiei. Căci îndată se răscoală, cu îngăduinţa lui Dumnezeu, patimile de ocară împotriva activităţii morale şi întinează conştiinţa care a fost până acum curată, iar, părerile mincinoase se amestecă în contemplarea lucrurilor şi strâmbă cunoştiinţa care a fost mai înainte dreaptă (4).

Căci există o regulă şi o lege a Providenţei aşezată în făpturi, potrivit căreia cei ce s-au arătat nerecunoscători pentru bunurile primite, sunt povăţuiţi spre recunoştinţă prin cele potrivnice, trebuind să facă experienţa celor contrare ca să cunoască purtarea dumnezeiească care le-a dăruit bunurile. Şi s-a rânduit aşa, ca nu cumva, îngăduindu-ni-se de Providenţă să ne păstrăm neclintită părerea de noi înşine pentru faptele cele bune, să ne rostogolim în dispoziţia opusă a mândriei, socotind virtutea şi cunoştinţa ca izbânzi fireşti ale noastre, nu ca daruri dobândite prin har. În acest caz am fi ca aceia care se folosesc de bine pentru a face răul şi lucrurile prin care ar trebui să facă în noi şi mai neclintită cunoştinţa dumnezeiească, ne-ar prilejui boala ignorării lui Dumnezeu (5)

Căci cel care-şi închipuie că a ajuns la capătul din urmă al virtuţii, nu va mai întreba de cauza din care izvorăsc virtuţile, ci va circumscrie puterea doritei lor numai de sine, păgubindu-se însuşi de condiţia mântuirii sale, adică de Dumnezeu. Dar cel ce-şi simte sărăcia sa naturală în ceea ce

priveşte virtuţile, nu va înceta să alerge cu grabă spre Cel ce poate împlini lipsa sa (6).

Cu dreptate vine deci pedeapsa peste mintea care se înălţă în cugetările sale. Iar această pedeapsă constă în părăsirea ei, sau în îngăduinţa ce o dă Dumnezeu de a fi tulburată de draci în activitatea ei, adică în Iudeea, şi în contemplaţia ei, adică în Ierusalim, ca să câştige conştiinţa neputinţei sale naturale şi conştiinţa puterii şi a harului dumnezeiesc, care o apără şi îi dăruieşte toate bunurile. Prin aceasta se va smeri alungând de la sine cu totul trufia străină şi potrivnică firii. Drept urmare nu va mai veni asupra ei cealaltă mânie, cea a retragerii darurilor hărăzite, cum n-a mai venit peste Ezechia, care îndată ce n-a mai venit peste el prima mânie, sau părăsire, s-a smerit, şi a ajuns la cunoştinţa Celui ce i-a dăruit bunurile. Căci după cuvintele: "Şi s-a abătut mânie peste el şi peste Iuda şi Ierusalim" se spune: "şi n-a mai venit peste el mânia Domnului în zilele lui Ezechia". Adică n-a mai venit cealaltă mânie, cea a retragerii darurilor, fiindcă prima părăsire l-a învăţat să fie recunoscător. Căci cel ce nu se cuminţeşte prin primul fel de mânie, sau părăsire, ca să vie la smerenie, are de suportat cu siguranţă cealaltă mânie, care îl despoaie de lucrarea darurilor şi-l lipseşte de puterea care-l păzea mai înainte. "Strica-voi gardul viei", zice Dumnezeu despre nerecunoscătorul Israel, "şi va fi de jaf; surpa-voi zidul şi va fi călcată în picioare. Şi-voi părăsi via mea şi nu va mai fi nici tăiată, nici săpată şi vor porunci norilor să nu mai plouă peste ea".[354] Acelaşi lucru se povesteşte alegoric că l-a păţit şi Saul, primul rege al lui Israel. Acela, primind prin ungere deodată cu dregătoria regească şi harul proorociei,fiindcă nu l-a păzit pe acesta, primeşte ca prima mânie chinuirea din

354 Isaia 5, 1-6.

partea duhului rău (7). Iar fiindcă nu şi-a venit la simţire, prin aceasta şi-a agonisit cealaltă mânie şi a sfârşit cu viaţa, ajungând pentru nechibzuinţa lui, în faţa morţii lipsit de orice pietate. Această tristă păţanie a lui o arată faptul că întâi este chinuit de draci, pe urmă recurge de bunăvoie la demoni prin vrăjitoare şi le aduce cult vrăjitoresc întocmai ca necredincioşii.[355]

Deci dacă prin Ezechia înţelegem mintea iubitoare de înţelepciune, prin Iudeea activitatea, iar prin Ierusalim contemplaţia, când vom băga de seamă că mintea pătimeşte ceva în oarecare chip, să credem că deodată cu mintea pătimeşte şi puterea ei făptuitoare şi contemplativă prin raţiunile care le susţin. Căci nu este cu putinţă să pătimească subiectul, fără să primească şi cele cuprinse în subiect (8).

Deci înţelesul spiritual se armonizează perfect cu cuvântul Scripturii, încât nu se duce nici o bârfire judecăţilor dumnezeieşti şi nu e răsturnată nici o altă poruncă (9). Căci după înţelesul spiritual pe care l-am dat nu se înalţă numai Ezechia, adică mintea, cugetând mare lucru despre isprăvile sale, ci se înalţă împreună cu ea şi Iuda şi Ierusalimul, adică activitatea şi contemplaţia, aşa cum nici nu pătimesc acestea luate în sine, de vreme ce nu există ca ipostasuri proprii. De aceea nu vine numai peste Ezechia, adică peste minte, mânia, ci şi peste Iuda şi Ierusalim. Căci îndată ce se întinează mintea în vreo privinţă, se pătează împreună cu ea şi activitatea şi contemplaţia, chiar dacă nu sunt părtaşe la vina care aduce mânia.

Deci să ne aplicăm şi nouă înţelesul celor scrise. Căci, deşi după istorie aceste lucruri s-au întâmplat cu Ezechia ca tip, ele s-au scris pentru noi, spre îndemn duhov-

355 I Regi 16, 14 urm.

nicesc. Cele scrise atunci ni se întâmplă nouă întotdeauna în chip spiritual, întrucât puterea vrăjmaşă e totdeauna gata de luptă împotriva noastră. Ele s-au scris ca, absorbind noi pe cât putem toată Scriptura în minte, să ne luminăm mintea cu înţelesurile dumnezeieşti, iar trupul să-l facem să strălucească de modurile de trăire conforme cu raţiunile dumnezeieşti înţelese, prefăcându-l în unealtă cuvântătoare (raţională) a virtuţii, prin lepădarea afectelor înnăscute (10).

Acest loc al Scripturii se referă deci la tot omul iubitor de Dumnezeu şi virtuos, care s-a încins înţelepţeşte (în chip gnostic) cu putere împotriva dracilor, asemenea lui Ezechia. Dacă unui astfel de om i s-ar întâmpla un atac din partea duhurilor rele, care poartă război cu mintea lui în chip nevăzut, iar el, primind prin rugăciune un înger trimis de Dumnezeu, adică raţiunea (inspiraţia) unei înţelepciuni mai înalte, ar risipi şi ar nimici toată ceata diavolului, dar n-ar socoti apoi pe Dumnezeu cauza acestei biruinţe şi mântuiri, ci şi-ar atribui sieşi toată biruinţa, se poate spune că omul acela n-a răsplătit lui Dumnezeu după darul Lui, întrucât nu a cântărit mărimea mulţumirii cu mărimea mântuirii şi nu a măsurat întocmai dragostea (dispoziţia) sa cu binefacerea. Celui ce l-a mântuit, (căci răsplătirea constă în dragostea corespunzătoare a celui mântuit faţă de Cel ce l-a mântuit, dragoste măsurată prin fapte), ci şi-a înălţat inima sa, mândrindu-se cu darurile pe care le-a primit, ca şi cum nu le-ar fi primit. Un astfel de om va avea de suportat, cu dreptate, mânia ce vine asupra lui. Căci Dumnezeu îngăduie diavolului să se războiască cu el mintal, ca pe planul activităţii să-i clatine modurile virtuţii, iar pe planurile contemplaţiei să-i tulbure raţiunile limpezi ale cunoştinţei, în felul acesta, dându-şi omul seama de slăbiciunea proprie, va recunoaşte că Dumnezeu e singura putere care răpune în

noi patimile şi se va smeri pocăindu-se şi lepădând umflata părere de sine. Prin aceasta va recâştiga mila lui Dumnezeu şi va întoarce mânia care vine după aceea asupra celor ce nu se căiesc, ca să retragă harul ce păzeşte sufletul, lăsând pustie mintea nerecunoscătoare (11).

Iar prin "zilele regelui Ezechia" (12), Scriptura a înţeles poate diferitele iluminări ce le primeşte toată mintea binecredincioasă şi iubitoare de Dumnezeu, care se apleacă prin contemplaţie asupra lucrurilor spre a înţelege înţelepciunea vestită de toate în chip felurit. Până ce activitatea şi contemplaţia se însoţeşte cu aceste iluminări (13), nu au să sufere de o împuţinare a virtuţii şi a cunoştinţei, Soarele Dreptăţii aducând într-o astfel de minte, prin răsăritul Său, aceste zile (14).

Scolii

1. Ce este mânia lui Dumnezeu?

2. Cum poate fi înţeleasă şi în alt chip mânia lui Dumnezeu?

3. A celor ce ascultă numai de literă.

4. Pe cel ce se înalţă pentru faptele sale îl ajunge necinstea patimilor, iar pe cel ce se mândreşte cu cunoştinţa, judecata cea dreaptă il lasă să se abată de la contemplaţia adevărată.

5. Prin regula şi legea sădite de Dumnezeu în făpturi, înţelege Pronia susţinătoare a lucrurilor. Aceasta povăţuieşte, după o dreaptă judecată, spre recunoştinţă pe cei ce s-au arătat nerecunoscători pentru belşugul binefacerilor faţă de Cel ce le-a hărăzit; şi anume aşa că le răreşte binefacerile. Ea îi trezeşte adesea pe aceia la simţire prin cele potrivnice, făcându-i să cunoască pe Cel ce le-a

hărăzit bunurile. Căci părerea de sine pentru virtute şi cunoştinţă, dacă nu e certată prin pedeapsă, naşte boala mândriei, care produce o dispoziţie vrăjmaşă lui Dumnezeu.

6. Cel ce a cunoscut insuficienţa virtuţii sale, niciodată nu se opreşte din drumul ei. Căci dacă ar face aşa, s-ar păgubi de începutul şi ţinta ei, adică de Dumnezeu, oprindu-şi mişcarea dorinţei în jurul său. În acest caz şi-ar închipui că a ajuns desăvârşirea, în vreme ce el a căzut de la Cel cu adevărat existent, spre care tinde toată mişcarea celui ce se sârguieşte.

7. Nesimţirea pagubei ce o suferă virtuţile este cale lunecoasă spre necredinţă. Căci cel ce pentru plăcerile trupului s-a obişnuit să nu mai asculte pe Dumnezeu, va tăgădui şi pe Dumnezeu însuşi când se va ivi prilejul, preţuind viaţa trupului mai mult decât pe Dumnezeu, după ce a pus plăcerile acesteia mai presus decât voia lui Dumnezeu.

8. Subiect numeşte mintea, ca una ce este capabilă de virtute şi cunoştinţă. Iar cele cuprinse în subiect sunt activitatea şi contemplaţia, care stau faţă de minte în raport de accidente. De aceea ele suferă în tot chipul împreună cu mintea care pătimeşte, având orice mişcare a aceleia drept început al schimbării lor proprii.

9. O altă poruncă este aceea, care rânduieşte ca fiul să nu moară pentru tatăl.

10. Afectele înnăscute ale trupului, când sunt cârmuite de raţiune sunt slobode de osândă, dar când se mişcă fără raţiune îşi atrag osânda. Deci trebuie lepădate afectele, întrucât mişcarea lor, deşi înnăscută, e întrebuinţată adeseori împotriva firii, nefiind cârmuită de raţiune.[356]

11. Mânie mântuitoare este îngăduinţa ce o acordă

356 Patima are ca pricină o întrebuinţare iraţională a afectelor.

Dumnezeu dracilor să războiască prin patimi mintea care s-a înălţat. Scopul ei este ca mintea, pătimind cele de necinste, după ce s-a lăudat cu virtuţile, să cunoască cine este dătătorul lor, sau ca să se vadă dezbrăcată de bunurile străine, pe care a socotit că le are de la sine, fără să le fi primit.

12. Ce sunt zilele regelui Ezechia, în care nu vine mânia?

13. Iudeea şi Ierusalimul sunt, în înţeles tainic, făptuirea şi contemplaţia.

14. Soarele Dreptăţii este Domnul şi Dumnezeul şi Mântuitorul tuturor Iisus Hristos.

Întrebarea 53

Iarăşi zice despre Ezechia: "Şi l-au îngropat pe el pe înălţimea mormintelor fiilor lui David. Şi slavă şi cinste i-au dat tot lui Iuda şi cei ce locuiesc în Ierusalim".[357] *Ce este înălţimea mormintelor, şi celelalte?*

Răspuns

David, luat în înţeles spiritual, este Domnul nostru Iisus Hristos, piatra pe care au aruncat-o cu dispreţ ziditorii, adică preoţii şi căpeteniile Iudeilor, şi care a ajuns în capul unghiului, adică al Bisericii.[358] Căci unghiul este Biserica, după Scriptură. Fiindcă precum unghiul face unirea a două ziduri, pe care le împreună într-o legătură indisolubilă, aşa şi Biserica s-a făcut unirea a două popoare, împreunând la un loc pe cei dintre neamuri şi pe cei din Iudei într-o singură

357 II Paralip. 32, 33.

358 Psalm 118, 22; Matei 21, 42.

învăţătură de credinţă şi strângându-i într-un singur cuget. Iar piatra din capul acestui unghi este Hristos, Cel ce e cap al întregului trup.[359] Căci numele lui David tălmăcit înseamnă "dispreţuire". Iar acesta nu este decât Cuvântul şi Fiul lui Dumnezeu, Cel ce pentru mine a îmbrăcat chip de rob[360] şi s-a lăsat ocărât de oamenii care n-au crezut adevărului şi dispreţuit de poporul plin de păcate.[361] Este păstorul cel bun, care şi-a pus sufletul Său pentru oi[362] şi a omorât leul şi ursul[363] adică a smuls din fire mânia şi pofta, care sfâşiau forma chipului dumnezeiesc ce se afla în noi prin raţiune. Este tânărul îmbujorat, pentru patima morţii, împodobit cu ochi frumoşi,[364]adică cu slava raţiunilor mai înalte ale Providenţei şi Judecăţii (căci ochii Cuvântului sunt Judecata şi Providenţa), prin care, chiar când pătimeşte pentru noi, supraveghează toate. Este omorâtorul lui Goliat cel spiritual şi îngâmfat, adică al diavolului care are statura de cinci coţi,[365] din pricina patimii ce lucrează prin cele cinci simţuri ale noastre (1); cari statură diavolului se înalţă atâta, cât se întinde lucrarea simţurilor noastre în chip pătimaş spre cele sensibile. Este împăratul lui Israel cel adevărat şi văzător de Dumnezeu, chiar dacă Saul, adică poporul vechi cel după lege se înfurie, chinuit de pismă din pricina necredinţei, întrucât nu se poate lipsi de slava cea trecătoare. Prigonit de acela, David, Împăratul meu, îi ia suliţa şi vasul

359 Col. 1, 18.

360 Filip. 2, 7.

361 Psalm 21, 7.

362 In. 10, 11.

363 I Regi 17, 36.

364 I Regi 16, 12; I Regi 17, 4.

365 I Regi 16, 51; I Regi 17, 4.

de apă,[366] adică a poporului vechi puterea virtuţii cu fapta şi harul contemplaţiei cunoscătoare (2), pe care le dă iarăşi celor ce vin la el cu credinţă, adică acelora dintre Iudei care vor moşteni mântuirea, primind vestea împărăţiei Sale.

De asemenea îi taie aceluia aripa veşmântului, pe când şade în peşteră ca să lepede prisosul stomacului, adică ia de la poporul cel vechi înalta cuviinţă a filosofiei morale, sau înălţimea înţelesurilor din învelişul simbolurilor şi ghiciturilor legii. El socoteşte că nu se cuvine şi nu e drept ca poporul Iudeilor, adică al oamenilor pământeşti şi iubitori de trup, care şade în veacul acesta, sau în litera legii, ca într-o peşteră, închizând făgăduinţele dumnezeieşti ale bunurilor nestricăcioase în stricăciunea celor trecătoare, să aibă podoaba cea spirituală a poruncilor legii, ca pe o aripă a veşmântului pe care să o ducă prin abuz la stricăciune (3).[367]

Acesta este David cel spiritual, adevăratul păstor şi împărat, care surpă puterile vrăjmaşe. Este păstor pentru cei ce se îndeletnicesc încă cu filosofia lucrătoare şi pasc ca pe o iarbă contemplaţia naturală; şi împărat pentru cei ce şi-au reînnoit frumuseţea chipului dat lor, făcându-l asemenea modelului, prin legile şi raţiunile duhovniceşti, iar acum stau cu mintea nemijlocit în faţa marelui împărat al veacurilor[368] şi oglindesc frumuseţea neapropiată,[369] dacă se poate spune aşa (4).

Deci fiii acestui David sunt toţi Sfinţii din veac, ca unii ce s-au născut din el în duh. Şi mormintele acestor fii sunt amintirile vieţuirii lor pământeşti după Dumnezeu.[370]

366 I Regi 26, 12.

367 I Regi 24, 4.

368 I Tim. 1, 17.

369 I Cor. 13, 12, 15.

370 În greceşte τα μνημεία (monumentele) înseamnă monumentele amintitoare; τα μνημεία (mormintele) şi αί μνημαι (amintirile) sunt

Iar ridicătura pe care sunt aşezate aceste morminte este înălţimea cunoştinţei şi a iubirii lor de Dumnezeu. Acolo înmormântează minţea, aşezând-o în locaşul meritat al fericirii, tot Iuda şi cei ce locuiesc în Ierusalim, adică modurile activităţii şi raţiunile cunoştinţei cuprinse în adevărata contemplaţie (5). Dar numai mintea ce a murit, în sens lăudabil, tuturor lucrurilor şi anume celor sensibile prin lepădarea lucrării simţurilor, iar celor inteligibile prin oprirea mişcării mintale.[371]

Deci Ezechia însemnând puterea lui Dumnezeu, adică mintea puternică în activitate şi prealuminată în cunoştinţă, prin înmormântarea lui avem să înţelegem înmormântarea minţii atunci când acesta moare, adică atunci când se desface cu voia de toate cele create şi se ridică la cele necreate (6).Înmormântarea ei o face tot Iudeea şi cei ce locuiesc în Ierusalim, adică activitatea virtuoasă a ei şi

înrudite etimologic.

371 Despre moartea mistică a minţii în Dumnezeu, adică despre încetarea lucrărilor ei naturale, pentru a fi înlocuite de lucrările necreate dumnezeieşti, a vorbit Sf. Maxim şi în cap. 62 din Suta a II-a cap. Despre Dragoste (Filoc. Rom. Vol. II, p. 139). în Ambigua (P.G. 91, 1113) spune că sufletul are trei feluri de mişcări: a minţii, care, mişcându-se în chip neştiut în jurul lui Dumnezeu, nu-L cunoaşte nici una din făpturi, din pricina transcendenţei Lui; a raţiunii care defineşte pe cel necunoscut numai după cauză, prin raţiunile adunate din lume; şi a simţirii, care din icoanele văzute din afară adună ca nişte simboluri raţiunile mai sus pomenite. Toate aceste trei mişcări trebuiesc depăşite. Cea a simţirii prin uitarea icoanelor sensibile şi păstrarea în raţiune numai a raţiunilor lor; cea a raţiunii prin unificarea tuturor raţiunilor într-o singură cugetare simplă şi neîmpărţită; iar cea a minţii prin desfacerea de toate cele create şi prin odihna ei chiar şi de lucrarea naturală, adunându-se întreagă în Dumnezeu. Aşadar moartea mistică a minţii înseamnă depăşirea chiar şi a cugetării ei suprараţionale, intuitive, nedefinite.

contemplaţia adevărată întru cunoştinţă.[372] Şi ea are loc, "pe înălţimea mormintelor fiilor lui David", adică e ridicată la înălţimea amintirii Sfinţilor din veac. "Şi i-au dat minţii slavă şi cinste"; slavă, ca uneia ce a ajuns prin cunoştinţa spirituală deasupra tuturor raţiunilor din lucruri, iar cinste, ca uneia care s-a curăţit de toate patimile şi şi-a făcut mişcarea simţurilor (simţirii) nesupusă legilor naturale din lucruri (7).

Sau poate careva dintre cei foarte râvnitori ar spune că slava este frumuseţea supremă a chipului, iar cinstea imitarea exactă a asemănării; şi că pe cea dintâi o produce contemplarea adevărată a raţiunilor duhovniceşti, iar pe cea de-a doua, împlinirea scrupuloasă şi sinceră a poruncilor (8). Pe acestea avându-le marele Ezechia, a fost înmormântat pe înălţimea mormintelor fiilor lui David. Dacă cineva ar vrea să redea mai limpede acest lucru, în loc de cuvintele; "L-au înmormântat pe el la înălţimea mormintelor lui David", ar putea spune: "Au aşezat amintirea lui Ezechia la înălţimea amintirii Sfinţilor din veac".

Să băgăm de seamă că nu s-a zis: "în mormintele lui David, sau pe înălţimea mormintelor lui David". Căci atât raţiunea cea după trup a Domnului, cât şi modul vieţii Sale sunt mai presus de orice comparaţie cu făpturile şi anume nu numai cu oamenii, ci şi cu îngerii, fiind cu desăvârşire necuprinse, ca să nu mai vorbim de înţelesul neajuns al dumnezeirii sale infinite (9). Deci e plăcut lucru chiar şi omului celui mai sensibil la ceea ce înseamnă măreţie, să fie înmormântat în mormintele fiilor lui David, sau, ceea ce-i o supremă cinste, pe înălţimea mormintelor

372 Contemplaţia adevărată de pe treapta gnozei (η κατα την γνῶσιν αληθής θεώρία). Deci şi gnoza trebuie lepădată când mintea părăseşte lucrările ei.

fiilor lui David. Căci Scriptura nu spune de nimeni să fi fost înmormântat în mormintele lui David, cu atât mai puţin pe înălţimea mormintelor lui David. Pentru că viaţa după trup a Domnului şi Dumnezeului şi Mântuitorului nostru nu-şi găseşte, precum am spus, în nici un sens şi în nici un chip, comparaţie. Căci se zice "Virtutea lui a acoperit cerurile",[373] adică chiar şi dreptatea Domnului ca om, arătată prin trup, a acoperit Puterile de sus, prin covârşitoarea, abundenţă a dreptăţii Sale, în toate privinţele (10). Căci nu era om simplu, ci şi Dumnezeu care s-a întrupat, ca să înnoiască prin El şi întru El firea învechită a oamenilor şi să o facă părtaşă de firea dumnezeiească, adică să o facă să lepede toată stricăciunea, nestatornicia şi alterarea. Căci prin acestea firea noastră se făcuse asemenea dobitoacelor, încât raţiunea era covârşită de lucrarea simţurilor. A lui să fie slava în veci.

Scolii

1. Diavolul este de cinci coţi, zice, din pricina simţurilor. Căci fără acestea mişcarea nesocotită a răutăţii lui în sufletul nostru nu poate spori în creşterea păcatului.

2. "Suliţa", zice, simbolizează puterea virtuţii, iar vasul de apă indică taina cunoştinţei.

3. "Peşteră" numeşte lumea aceasta şi litera legii. Iar Saul este poporul iudaic, a cărui minte, întorcându-se de la lumina dumnezeiească a celor spirituale, se aşează jos în întunericul celor legale şi în umbra literei, folosind creaţiunea lui Dumnezeu şi legea spre producerea stricăciunii. Căci cel ce mărgineşte făgăduinţele nemuritoare numai la literă şi la înfăţişările lucrurilor, ce cad sub simţuri, le predă stricăciunii, ca pe o mâncare pe care o preface în

373 Avacum 3,3.

excrement, arătând din sfârşit, începutul opiniei sale despre Dumnezeu.[374] "Veşmântul" este învelişul de ghicituri ale legii, iar "aripa" lui sublimitatea sensurilor descoperite prin contemplaţia duhovnicească. Această sublimitate e tăiată de la aceea care interpretează Sf. Scriptură numai după simţuri.

4. Domnul e numit păstorul acelora care sunt călăuziţi prin contemplaţia naturală spre "staulul" de sus şi împăratul celor ce se supun legii duhului şi stau lângă tronul harului lui Dumnezeu, prin contactul simplu al minţii, pe temeiul cunoştinţei celei neîmpărţite.

5. Cei ce locuiesc în Iudeea, sunt modurile de activitate virtuoasă, iar cei ce locuiesc în Ierusalim sunt raţiunile cunoaşterii ce se cuprind în contemplaţie.

6. Moartea vrednică de laudă a minţii este desfacerea ei voluntară de toate lucrurile. După aceasta primeşte viaţa dumnezeiească prin har, dobândind în loc de lucruri, în chip neînţeles, pe Făcătorul lucrurilor.

7. "Slavă" numeşte cunoştinţa identificată şi nemărginită de nici o raţiune, iar "cinste" mişcarea nereţinută a voinţei în virtute, potrivit cu firea.

8. Cunoştinţa care nu uită nimic, fiind o mişcare indefinită şi mai presus de înţelegere a minţii în jurul infinităţii dumnezeieşti, închipuieşte, prin indefinitul ei,"slava" suprainfinită a adevărului. Iar imitarea voluntară a bunătăţii înţelepte a Providenţei, primeşte ca "cinste" asemănarea vădită a minţii cu Dumnezeu, întipărită în dispoziţia sa lăuntrică.

9. Ascultă Nile, care te târăşti pe jos, şi taci.

10. După înţelesul mai înalt, David este Hristos, iar mormântul lui amintirea dreptăţii Lui, care n-are

374 Arătând din acest rezultat final, caracterul concepţiei sale iniţiale despre Dumnezeu.

asemănare în toată firea raţională. Căci Cuvântul lui Dumnezeu făcându-se om, nu şi-a măsurat dreptatea după legile naturale ale trupului, ci a lucrat prin trup dreptatea naturală ce se află în El ca în Dumnezeu, nefiind lipsit de lucrarea naturală.[375]

Întrebarea 54

În cartea întâia a lui Esdra s-a scris despre Zorobabel: "Şi când a ieşit tânărul ridicându-şi faţa la cer, înspre Ierusalim, a binecuvântat pe Împăratul Cerului, zicând: De la Tine este biruinţa, de la Tine înţelepciunea şi a Ta este slava. Şi eu sunt robul Tău. Bine eşti cuvântat, Cel ce mi-ai dat mie înţelepciune şi ţie mă mărturisesc Doamne al părinţilor".[376] Ce înseamnă: "Ridicându-şi faţa la cer înspre Ierusalim"şi celelalte?

Răspuns

Zorobabel, după regula exactă a limbii ebraice, se pronunţă când aspru, când lin, şi e când un cuvânt compus, când o împreunare de două cuvinte despărţite, când un singur cuvânt elementar. Pronunţat aspru acest cuvânt înseamnă "sămânţa tulburărării",[377] iar pronunţat lin,

375 A lucrat dreptatea naturală a lui Dumnezeu ce se află în El. Căci aceasta nu era redusă la o prezenţă statică, potenţială după întrupare, în sensul teoriilor moderne despre chenoză (de pildă S. Bulgacov) ci îşi avea lucrarea corespunzătoare, prin care se manifesta.

376 III Esdra 4, 58 - 60.

377 Tulburarea ca stare obiectivă de confuzie şi dezordine pătimaşă există înainte de orice coborâre a minţii ca spirit critic în ea. Dar ca fapt de conştiinţă e dezvăluită de abia prin această trezire şi pătrundere a minţii în ea, în baza căinţei. De aceea se poate spune de această primă

"răsăritul tulburării". Când e cuvânt compus înseamnă: "răsărit în tulburare", iar când formează două cuvinte despărţite "răsăritul din împrăştiere". In sfârşit, când e cuvânt unic, înseamnă "însăşi odihnă"(1).

Zorobabel este, aşadar, mintea iubitoare de înţelepciune (filosoafă). Prima dată ea e semănată, după dreptate prin pocăinţă, în "tulburarea" provocată de robia patimilor, în al doilea rând urmează "răsăritul tulburării", adică mintea dă la iveală "ruşinea" ce i-o pricinuieşte "tulburarea" patimilor, în al treilea rând vine "răsăritul în tulburare", adică mintea prin cunoştinţă aduce lumină în lucrarea confuză a simţurilor îndreptate spre cele sensibile şi nu le mai lasă pe acelea să se apropie de lucrurile sensibile fără raţiune.[378] În rândul al patrulea vine "răsăritul din împrăştiere", adică mintea oferă puterilor sufleteşti, împrăştiate în jurul lucrurilor sensibile, răsăritul faptelor dreptăţii care dă naştere activităţii raţionale, întrucât aceasta nu mai e lipsită de cunoaşterea prin contemplaţie, care readuce puterile împrăştiate spre realităţile spirituale, în rândul al cincilea mintea devine "ea însăşi odihnă", după ce a împăciuit toate şi a unit activitatea cu binele prin fire, iar

coborâre a minţii în ea că e sau sământă aruncată ,,în tulburare", sau „sămânţă a tulburării", având adică să dea la iveală pentru conştiinţă această tulburare sau confuzie. Nu e mai puţin adevărat ca tulburarea sau confuzia obiectivă dată la iveală e o altfel de tulburare decât cea care există ca fapt obiectiv. E deja o „ruşine", o „tulburare" ce poartă în ea germenele căinţei. Această dare la iveală a tulburării obiective şi deci transformarea ei în tulburare subiectivă, se petrece în faza a doua, „în răsăritul tulburării".

378 Atât tulburarea ca stare pătimaşă obiectivă, cât şi tulburarea ca ruşine pentru păcate e împrăştiată în această a treia fază, când mintea prin lumina cunoştinţei ei se face deplin stăpână în suflet şi împrăştie stăpânirea patimilor.

contemplaţia cu adevărul prin fire.[379]

Căci toată activitatea se săvârşeşte pentru bine şi toată contemplaţia caută, cunoaşterea numai pentru adevăr (2). După ce s-a ajuns la ele, nu va mai fi nimic care să stârnească activitatea sufletului, sau să atragă contemplaţia lui prin vederi străine. Căci sufletul a ajuns atunci dincolo de tot ce este şi se gândeşte, şi L-a îmbrăcat pe Dumnezeu însuşi, care e singur bun şi adevărat şi se află mai presus de toată fiinţa şi înţelegerea.

Mintea devenită astfel, prin diferitele propăşiri în virtute, iese în urma biruinţei sale, de la împăratul Darie, adică din legea naturală,[380] după ce i-a arătat aceleia puterea iubirii şi a adevărului, prin compararea virtuţilor cu patimile (3) şi a luat de la aceea scrisori care să întărească pornirea ei şi să o oprească pe cea a duşmanilor. Iar după ce iese, cunoscând de unde i-a venit harul biruinţei, "îşi ridică faţa la cer, înspre Ierusalim şi binecuvântează pe Împăratul Cerului".

"Faţa" unei astfel de minţi este dispoziţia ascunsă a sufletului, în care se află toate trăsăturile virtuţilor. Pe aceasta o ridică mintea "la cer", adică spre înălţimea contemplaţiei, "înspre Ierusalim", adică înspre deprinderea napătimirii (4).

Sau poate prin cuvintele "la cer, înspre Ierusalim",se arată că mintea caută locaşul ei din cer[381] şi

379 Dacă în faza a treia mintea mai lasă puterile sufletului să se îndrepte nepătimaş spre lucrurile sensibile, în faza a patra le trimite spre realităţi inteligibile, în a cincea se odihneşte şi de această activitate, adunându-se în Dumnezeu.

380 Legea (νόμος) fiind în greceşte de genul masculin, împăratul Darie poate fi înţeles uşor ca legea ce stăpâneşte peste fire.

381 II Cor. 5, 1-2.

spre cetatea celor scrişi în ceruri[382] (5), despre care "lucruri preaslăvite s-au grăit",[383] cum zice David.

Căci nu putea să binecuvânteze pe Dumnezeu fără să-şi ridice faţa sau dispoziţia sufletului, compusă, ca nişte trăsături, din multe şi felurite virtuţi, spre înălţimea contemplaţiei şi a cunoştinţei, prin deprinderea nepătimirii, adică a stării paşnice şi nevinovate (6).[384]

Şi ce zice, ridicându-şi faţa? "De la Tine este biruinţa". Prin "biruinţă" arată sfârşitul făpturii împotriva patimilor, ca pe o răsplată a nevoinţelor dumnezeieşti împotriva păcatului. "Şi de la Tine înţelepciunea". Prin "înţelepciune"arată sfârşitul la care se ajunge prin contemplaţie, sfârşit care înlătură, prin cunoştinţă, toată neştiinţa sufletului. "Şi a Ta este slava". "Slava" numeşte strălucirea frumuseţii dumnezeieşti, care iradiază din acelea şi constă din unirea biruinţei şi a înţelepciunii, a activităţii şi a contemplaţiei, a virtuţii şi a cunoştinţei, a bunătăţii şi a adevărului. Căci acestea, unindu-se întreolaltă, iradiază o singură slavă şi aceea a lui Dumnezeu[385] (7). De aceea foarte potrivit adaugă: "Şi eu sunt robul Tău", ştiind că toată

382 Evr. 12, 23.

383 Ps. 86, 2.

384 Dispoziţia aceasta, ca faţă a sufletului, nu e stare de moment, ci un chip sufletesc permanent, dobândit de om prin anumite deprinderi. Ea deşi e ascunsă în suflet, se răsfrânge şi pe faţa de dinafară. Când faţa dinlăuntru e o sinteză a tuturor virtuţilor, nu mai e o forţă urâtă, ci o faţă frumoasă, care reprezintă totodată starea de nepătimire. Căci starea de nepătimire constând din absenta oricărei patimi, e tot una cu prezenţa tuturor virtuţilor, odată ce orice patimă e alungată prin virtutea corespunzătoare.

385 Cea mai mulţumitoare definiţie a slavei dumnezeieşti. Ea nu e o însuşire sau o lucrare singulară a lui Dumnezeu, în rând cu celelalte, ci strălucirea totală care iradiază din ansamblul tuturor însuşirilor şi lucrărilor divine.

activitatea şi contemplaţia, virtutea şi cunoştinţa, biruinţa şi înţelepciunea, bunătatea şi adevărul, le săvârşeşte în noi, ca în nişte organe, Dumnezeu, noi neaducând nimic decât dispoziţia care voieşte cele bune (8). Această dispoziţiei are şi marele Zorobabel. De aceea adaugă, zicând către Dumnezeu: "Bine eşti cuvântat, Cel ce mi-ai dat mie înţelepciune şi Ţie mă mărturisesc, Doamne al părinţilor". Ca rob recunoscător, Zorobabel toate le-a atribuit lui Dumnezeu, care toate le-a dăruit. De la El a primit înţelepciunea, prin care îi poate mărturisi, ca unui Domn al părinţilor, puterea bunurilor hărăzite. Drept aceea spune: "Bine eşti cuvântat Doamne", arătând prin aceasta că Dumnezeu are înţelepciunea infinită, sau, mai bine zis, e însăşi înţelepciunea, de la care primind şi el înţelepciune, îi mărturiseşte înţelepciunea sa.

Iar "Domn al părinţilor" îl numeşte, ca să arate că toate isprăvile Sfinţilor au fost în chip vădit daruri ale lui Dumnezeu şi deci nici unul dintre ei n-a vrut nimic, decât bunul ce i s-a dat de la Domnul Dumnezeu, pe măsura recunoştinţei şi a bunăvoinţei celui ce l-a primit; astfel spus, fiecare dintre ei a dobândit numai acele bunuri, pe care le-a atribuit Domnului, care le-a dăruit (9).

Deci "părinţi" numeşte pe sfinţii din veac, căci primind credinţa lor şi imitându-le viaţa, a reuşit prin voinţă să se nască din aceia cu duhul, ca fiu născut prin voinţa sa liberă din părinţi care de asemenea au această calitate prin voinţa lor liberă. Calitatea aceasta este cu atât mai preţuită la Dumnezeu decât calitatea celor ce devin părinţi şi fii prin trup şi nu prin voinţă, cu cât se deosebeşte prin superioritatea fiinţei sufletului de trup (10).

Acest Zorobabel este unul dintre tinerii ce stau în

preajma regelui Darie,[386] adică a legii naturale, şi cuprinde toată întinderea bunurilor dumnezeieşti din oameni în două cuvinte. El risipeşte cutezanţa celorlalţi şi atrage la sine legea care împrăştie peste fire, iar aceasta decretează slobozirea puterilor sufletului ţinute în robia străină a patimilor.

Duhurile rele, care iau partea trupului ca mai pământesc sunt două, prin însăşi doimea numărului indicându-se caracterul pătimaş şi pieritor al trupului (11). Iar mintea ce ţine partea sufletului, care e simplu după fiinţă, e una, fiind expresia unităţii lui neprihănite, de care nu se poate atinge moartea cu nici un chip, întrucât nu admite vreo tăiere care să-l împărţească.

Deci zice unul din tineri, adică cel dintâi, prezentând vitalitatea pătimaşă a trupului: "Cel mai tare este vinul".[387] El numeşte "vin" toată întinderea patimilor iubitoare de plăceri, pe care le circumscrie în acest singur cuvânt. Acest "vin" provoacă "beţia" ce scoate pe om din minţi şi perverteşte întrebuinţarea gândurilor fireşti. Căci spune Scriptura: "Mânia dracilor este vinul lor şi mânia aspidelor fără vindecare".[388] Ea numeşte, fierberea plăcerilor trupeşti "vinul dracilor", iar neascultarea îngâmfată şi dispreţuitoare "vinul aspidelor". Căci se spune ceva de această fiară, că spre deosebire de toate celelalte fiare ale pământului, îşi astupă urechile de la cântări dispreţuind cu mândrie pe cei ce cântă.

Altul dintre tineri, adică al doilea, zice: "Cel mai tare este împăratul".[389] El numeşte "împărat" toată slava

386 III Esdra 4, 13.

387 III Esdra 3, 10.

388 Deut. 32, 33.

389 III Esdra 3, 11.

deşartă a bogăţiei, a domniei şi a celorlalte străluciri de dinafară. E slava care naşte neştiinţa, prin care se produce sfâşierea firii, întrucât toţi se ignoră unul pe altul şi toţi se sfâşie între ei pentru un singur lucru: pentru că fiecare vrea să fie slăvit mai mult decât alţii, fie datorită puterii, fie bogăţiei, fie plăcerii, sau a altor pricini pentru care se vor slăviţi cei ce nu cunosc slava dumnezeiească cea care rămâne şi dispreţuiesc puterea ei.

Aceştia reducând tot adâncul de mocirlă al patimilor contrare firii la aceste doua izvoare, l-au făcut pe Darie judecător al cuvintelor, nădăjduind că legea care stăpâneşte peste fire îşi va da consimţământul la opiniile lor.

Dar al treilea, care este mintea ce tine partea virtuţii şi a conştiinţei şi se străduieşte să slobozească sufletul din robia cea rea a patimilor, zice:

"Mai tari sunt femeile şi pe toate le biruieşte adevărul".[390] "Femei a numit el virtuţile îndumnezeitoare, din care se naşte în oameni iubirea, care îi uneşte cu Dumnezeu şi întreolaltă. Aceasta răpeşte sufletul[391] tuturor, celor supuşi naşterii şi stricăciunii, ca şi al fiinţelor spirituale care sunt mai presus de acestea, şi îl împleteşte cu Dumnezeu însuşi într-o unire drăgăstoasă,[392] atât cât este cu

390 III Esdra 3, 12.

391 Sufletul fiind în greceşte feminin, e socotit ca o fecioară ce se însoţeşte cu Dumnezeu într-o căsătorie tainică.

392 κατέρωτικήν τινασύγκρασιν= într-un amestec drăgăstos. Sf. Părinţi folosesc termenul σύγκρασις atât pentru unirea sufletului cu Dumnezeu, cât şi pentru a firii omeneşti şi dumnezeieşti în Hristos. "Amestecul acesta, însă nu e una cu "contopirea" σύγχυσις, pe care o interzice definiţia de la sinodul din Calcedon. Amestecul e întrepătrunderea a două substanţe fără să piardă identitatea (de ex. sufletul cu trupul). Ar fi bine să-şi însuşească acest termen şi teologia românească, pentru a preciza unirea ca reciprocă îmbibare de substanţe şi de energii ce-şi păstrează identitatea lor, spre a nu se

putinţă firii omeneşti, înfăptuind în chip unic căsătoria dumnezeiească şi neprihănită. Iar "adevăr" a numit cauza cea unică şi singură a lucrurilor, începutul, stăpânirea, puterea şi slava, din care şi pentru care s-au făcut şi se fac toate şi prin care şi pentru care se susţin toate în existenţă, şi de dragul căreia se face toată strădania şi mişcarea celor iubitori de Dumnezeu. Scurt vorbind, prin "femei" a arătat sfârşitul virtuţilor: iubirea. Căci aceasta este plăcerea unirii nedespărţite şi neîntrerupte a celor ce se împărtăşesc prin dorinţă de binele prin fire. Iar prin "adevăr" a indicat capătul tuturor cunoştinţelor şi chiar al tuturor celor ce pot fi cunoscute, capăt spre care sunt atrase, ca spre începutul şi sfârşitul tuturor lucrurilor, mişcările naturale, printr-o oarecare raţiune generală (12). Căci începutul şi sfârşitul tuturor lucrurilor, ca adevăr, biruieşte toate prin fire şi atrage spre sine mişcarea tuturor făpturilor.

Mintea iubitoare de înţelepciune (filosoafă) grăind astfel către legea firii, alungă de la ea toată amăgirea dracilor vicleni şi o convinge să decreteze slobozirea gândurilor şi puterilor sufletului, ţinute în robia patimilor, şi să vestească celor închişi în întuneric, adică în poftă după cele sensibile, deslegarea de lanţurile robiei spirituale. Prin aceasta îi lasă să se suie în Iudeea, adică în virtute, ca să zidească în Ierusalim, adică în deprinderea nepătimirii, templul Domnului, sau cunoştinţa capabilă să primească înţelepciunea[393] (13).

socoti unirea simplă alipire.

393 De la virtute (Iudeea) se înaintează spre nepătimire sau la totalitatea virtuţilor (Ierusalim), de la aceasta la cunoştinţă (templu). Iar cunoştinţa (gnoza), ca rezultat al strădaniei contemplative omeneşti, ajutată, se înţelege, de har, primeşte de sus, ca o încoronare, înţelepciunea. Ideea că templul, drept culme a strădaniei omeneşti în virtute şi cunoaştere, primeşte înţelepciunea divină ca har, şi-a găsit

Deci înţelept şi prea înţelept este marele Zorobabel. Căci primind înţelepciunea de la Dumnezeu, el a putut, datorită ei, să combată, sa învingă şi să răstoarne răspunsurile date de duhurile rele, care, ţinând partea trupului, căutau să aducă la amăgire şi la stricăciune neamul omenesc. Prin cele două răspunsuri ale sale, el a spulberat cu totul ambele răspunsuri vrăşmaşe şi a eliberat sufletul din robia cea rea a patimilor. Dat fiind că aceia prin lauda vinului se străduiau să obţină cea mai mare cinste pentru fierberea plăcerilor trupeşti, iar prin lauda împăratului ridicau mai presus de toate puterea slăvii lumeşti, aceasta a arătat, prin simbolul femeilor, superioritatea plăcerii duhovniceşti, care nu are sfârşit, iar prin adevăr a indicat puterea care nu poate fi clintită de nimic. Prin aceasta l-a înduplecat (pe Darie) să dispreţuiască bunurile prezente şi să caute pe cele viitoare

Acesta este înţelesul sănătos şi înţelept, pe care îl au, după părerea mea, răspunsurile celor trei tineri. El a fost socotit de Duhul vrednic de a fi fixat în scris pentru îndemnul nostru. Iar dacă cineva ar putea să vadă un înţeles mai înalt în cele scrise, potrivit cu puterea ce i s-a dat de a înţelege cele dumnezeieşti, nu trebuie să fie invidiat. Căci harul Duhului nu se micşorează în cei ce se împărtăşesc de el (din care pricină se şi naşte patima invidiei), chiar dacă unul primeşte mai mult, iar altul mai puţin din har. Pentru că fiecare dobândeşte după măsura credinţei lui arătarea lucrării duhului. Aşa încât fiecare îşi este distribuitorul

expresia în măreaţa biserică a lui Iustinian, dedicată Sofiei dumnezeieşti, ca una ce-a fost destinată să se umple de înţelepciunea dumnezeiească. Mintea curăţită şi gnostică, ca templu subiectiv, şi biserica sfinţită, ca minte colectivă a obştei credincioase, ca minte a cosmosului, sunt vasele destinate să se umple de Sofia făpturii în curs de îndumnezeire.

propriu al harului (14). Şi dacă ar cugeta bine, n-ar trebui să invidieze pe cel ce a dobândit haruri mai mari, deoarece atârnă de el însuşi dispoziţia prin care primeşte bunurile dumnezeieşti.

Dar să venim şi la alt înţeles tainic al celor scrise, şi anume la acela care descoperă adevărul originar al lor, Zorobabel cel adevărat şi nou (15), vestit prin cel vechi în mod figurat, este Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos, care a fost conceput, purtat şi născut în "confuzia"[394] firii noastre, ca făcându-se om după fire, să readucă la sine firea, scoţând-o din confuzie.

Acesta n-a fost dus în robie împreună cu noi şi n-a fost strămutat în confuzia patimilor (16). "Căci n-a săvârşit păcat, nici s-a aflat vicleşug în gura lui".[395] Dar s-a născut între noi cei robiţi ca un rob, şi "a fost socotit cu noi, cei fărdelege",[396] făcându-se din iubirea de oameni "întru asemănarea trupului păcatului, pentru păcat".[397] S-a făcut "întru asemănarea trupului păcatului", întrucât, fiind prin fire Dumnezeu nepătimitor, a binevoit să se facă, potrivit iconomiei, în chip neschimbat, om prin fire pătimitor (17). Şi s-a făcut aşa "pentru păcat", deoarece "pentru păcatele noastre a fost dus la moarte şi pentru noi a suferit dureri"; "pentru păcatele noastre a fost zdrobit, ca noi să ne vindecăm cu rana Lui".[398] Duhul înaintea feţei noastre, unsul Domnului a fost prins în stricăciunile noastre, el despre care

394 "Confuzia" reprezintă Babilonul unde s-a născut Zorobabel şi de unde a eliberat pe Iudei. Babel intră şi în compoziţia numelui: Zoro-Babel.

395 Is. 53, 9.

396 Is. 53, 12.

397 Rom. 8, 3.

398 Is. 53, 4-5.

noi zicem: "în umbra lui vom trăi printre neamuri".[399]

El este Răsăritul cel drept din împrăştierea noastră, în care am ajuns prin păcat. Despre el spune Duhul Sfânt prin Proorocul: "Că va răsări vouă Răsărit drept"[400] sau "Iată bărbat, Răsăritul este numele Lui şi va răsări dedesubtul Lui",[401] sau "Răsări-va Soarele dreptăţii, aducând tămăduire în aripile Lui".[402] Prin cuvântul "dedesubtul lui" se arată taina neînţeleasă a întrupării Cuvântului, din care a răsărit mântuirea tuturor (18). Iar "aripile Soarelui dreptăţii" ar fi cele două Testamente, prin care zburând Cuvântul în noi, ne vindecă rana căderii în păcat şi ne dăruieşte desăvârşita sănătate a virtuţii, adică prin cel Vechi înlătură păcatul, iar prin cel Nou sădeşte virtutea. Sau iarăşi aripile sunt Pronia şi Judecata. Cuvântul zburînd prin acestea, se sălăşluieşte în chip nevăzut în făpturi, tămăduind prin raţiunile înţelepciunii pe cei ce voiesc să se întrupească şi vindecând prin modurile certării pe cei greu de urnit spre virtute. Prin aceasta unora le curăţeşte întinăciunea trupului, iar altora le şterge petele sufletului[403] (19).

El este cel ce readuce din robie pe Israel cel adevărat. El îl mută nu dintr-o ţară într-alta, cum a făcut vechiul Zorobabel, strămutând poporul din Babilon în

399 Ier. 23, 5.

400 Plîng. 4, 20.

401 Zah. 6, 12.

402 Maleachi 3, 20 (4, 2, Sept.).

403 Prin Providenţă Dumnezeu îndrumă în chip pozitiv pe om prin binefacerile ce i le dă fiecare clipă şi prin meditaţia asupra lor; prin judecată îl abate de la rău, trimiţându-i diferite cercetări. Aceste două moduri se alternează sau chiar se împletesc, ca într-o pedagogie părintească. In fiecare zi Dumnezeu ne dă bunurile sale şi aproape în fiecare zi ne şi ceartă. El zilnic stă la judecată cu noi, ca să ne scape de judecata neîndurată de la sfârşit.

Iudeea, ci de pe pământ la cer, de la păcat la virtute, de la neştiinţă la cunoştinţa adevărului, de la stricăciune la nestricăciune şi de la moarte la nemurire, scurt vorbind, de la lumea văzută şi pieritoare, la lumea spirituală şi statornică şi de la viaţa ce se destramă la cea care rămâne şi nu se destramă.

El este adevărat ziditor al templului raţional, surpat de păcate şi ars de focul străin, pe care noi l-am adus asupra lui umblând în lumina focului din noi şi în flacăra în care ardem, întrucât nu numai că am făcut să urmeze slugarnic partea mintală a sufletului cugetului trupesc, ci am şi aprins fără ruşine materia patimilor prin lucrarea noastră (20).

El este cel care a înduplecat prin înţelepciune pe Darie împăratul, adică legea firii. Pentru că nu se poate ca în acest loc să se înţeleagă prin Darie diavolul, odată ce s-a făcut de bunăvoie împreună lucrător cu harul în slobozirea poporului şi s-a lăsat convins că nimic nu e mai tare şi mai de folos firii spre mântuire, decât credinţa şi buna mântuire, decât credinţa şi buna conştiinţă. Căci prin adevăr se înţelege credinţa care are în ea raţiunea adevărului, iar conştiinţa cea bună e semnul iubirii de Dumnezeu, indicată alegoric prin femei, întrucât unde este ea nu e cu putinţă călcarea poruncilor dumnezeieşti (21).

El este acela care a clădit din nou în Sine însuşi, printr-o unire negrăită, "cortul lui David",[404] adică firea stricată de moarte din pricina păcatului.

El este Zorobabel care a ridicat cu slavă casa căzută a lui Dumnezeu, despre care zice Duhul: "Va fi slava din urmă a casei acesteia mai presus decât cea dintâi".[405]

404 Amos 9, 14; Fapt. Apost. 15, 16.
405 Agheu 2, 10.

Căci Cuvântul a intrat într-o a doua comuniune cu firea, care e cu atât mai luminată decât cea dintâi, cu cât prima dată i-a dăruit din ceea ce era mai bun, iar pe urmă s-a împărtăşit El însuşi din ceea ce era mai rău. Acesta, ca să mântuiască şi chipul şi ca să facă nemuritor şi trupul. Deci ştergând cu totul cuvântul şarpelui, suflat în urechile firii, a făcut iarăşi curată firea ca la început. Ba încă a făcut-o să întreacă prin îndumnezeire prima ei plăsmuire. Şi precum neexistând la început, a întemeiat-o, aşa surpându-se pe urmă a făcut-o neschimbabilă, ca să numai cadă (22). Prin aceasta a împlinit tot sfatul lui Dumnezeu şi Tatăl, îndumnezeind-o prin întrupare.[406] "Mânile lui Zorobabel (cel spiritual) au pus temelie, zice, casei acesteia (adică omului) şi mâinile lui o vor isprăvi,".[407] E vorba aici de prima plăsmuire a omului şi de refacerea de pe urmă a lui Hristos însuşi, prin unirea cea negrăită (23).

El este Zorobabel care a eliberat pe cei dintâi din robie şi are în mână piatra de cositor, împodobită cu cei şapte ochi ai Domnului, prin care priveşte Dumnezeu peste tot pământul.[408] După istorie nu se pare câtuşi de puţin să fi avut Zorobabel în mână o piatră de cositor, care să aibă şapte ochi şi încă ai Domnului, care să privească peste tot

406 Fiul lui Dumnezeu a fixat firea omenească în sine (ca pe un "cort" în "locul" de supremă soliditate al dumnezeirii), ca s-o facă să nu mai cadă, fiind ţinută chiar de Dumnezeu. De aceea chiar întruparea constituie o îndumnezeire a firii omeneşti, chiar ea face această fire să nu mai poată luneca în această consolidare a firii omeneşti în nepătimire prin întrupare, nu trebuie răstălmăcită în sensul unei mântuiri fizice, conform acuzei ce-o aduc Apusenii Părinţilor orientali. Firea, omenească a lui Hristos nu mai lunecă din motive spirituale. E prea aproape de ea adevărul şi binele suprem, ca s-o mai atragă ceva inferior.

407 Zaharia. 4, 9.

408 Zaharia 4, 10.

pământul. Fiind deci cu neputinţă să luăm acestea după literă, vom recurge la înţelesul mai înalt al celor scrise.

Zorobabel este, cum am spus adeseori mai înainte, Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos. Iar piatra aceasta este credinţa în El. A avea această piatra "în mână", înseamnă că credinţa în Hristos se face arătată prin împlinirea poruncilor. Căci "credinţa fără fapte este moartă",[409] precum şi faptele fără de credinţă. Iar "mâna" este evident, simbolul faptelor. Deci Domnul ţinând în mână piatra, ne învaţă să avem în El credinţa arătată prin fapte. Iar cei şapte ochi ai Domnului, cu care e împodobită piatra aceasta, sunt cele şapte lucrări ale Duhului Sfânt (24).

"Şi se vor odihni peste El, zice, şapte duhuri: duhul înţelepciunii, duhul înţelegerii, duhul cunoştinţei, duhul ştiinţei, duhul sfatului, duhul tăriei, duhul temerii de Dumnezeu".[410]

Duhul temerii de Dumnezeu se arată în înfrânarea cu fapte de la păcate; duhul tăriei, în pornirea şi mişcarea plină de râvnă spre lucrarea şi împlinirea poruncilor; duhul sfatului, în deprinderea discernământului care ajută să împlinim cu raţiune poruncile dumnezeieşti şi să deosebim cele bune de cele rele; duhul ştiinţei ne face să ştim fără greşeală modurile activităţii virtuoase, după care lucrând nu cădem nicidecum din dreapta judecată a raţiunii; duhul cunoştinţei ne dă putinţa să cuprindem cu mintea raţiunile din porunci, pe care se întemeiază modurile de activitate ale virtuţilor; duhul înţelegerii este consimţământul afectuos al sufletului cu modurile şi raţiunile poruncilor, sau bine zis prefacerea lui în acelea, prefacere prin care se produce o fuziune a puterilor noastre naturale şi modurile şi raţiunile

409 Iacov 2, 26.

410 Isaia 11, 2.

poruncilor; duhul înţelepciunii ne face să ne înălţăm la cauza raţiunilor duhovniceşti din porunci şi la unirea cu ea; prin aceasta cunoscând, pe cât este cu putinţă oamenilor, în chip neştiut, raţiunile simple ale lucrurilor, aflătoare în Dumnezeu, scoatem ca dintr-un izvor ţâşnitor al inimii adevărul din toate împrăştiindu-l în chip felurit şi celorlalţi oameni (25). În felul acesta urcăm pe o anumită cale şi după o anumită ordine de la cele ce sunt faţă de Dumnezeu ultimile, dar faţă de noi cele mai apropiate, spre cele dintâi şi faţă de noi cele mai depărtate, iar faţă de Dumnezeu cele mai apropiate (26).

Căci de fapt de la încetarea de-a păcătui prin temere venim la lucrarea virtuţilor prin tărie; iar de la lucrarea virtuţilor, la discernământul sfatului. De la discernământ trecem apoi la deprinderea virtuţilor, sau la ştiinţă; iar de la deprinderea, virtuţilor, la cunoştinţa raţiunilor din virtuţi. De la aceasta ne ridicăm la deprinderea care preface puterile naturale în raţiunile cunoscute ale virtuţilor, adică la înţelegere şi de la aceasta la contemplarea simplă şi exactă a adevărului din toate lucrurile. În sfârşit, pornind de la aceasta vom scoate la iveală multe şi variate raţiuni cucernice ale adevărului din contemplarea înţeleaptă a lucrurilor sensibile şi a fiinţelor inteligibile.

Urcând aşadar prin aceşti ochi ai credinţei, sau prin aceste iluminări, ne adunăm în unitatea dumnezeiească a înţelepciunii, concentrând harismele (darurile), care s-au împărţit pentru noi, prin înălţările noastre trepte pe scara virtuţilor (27), neomiţând, cu ajutorul lui Dumnezeu, nimic din cele spuse. Aceasta pentru ca nu cumva, neglijându-le puţin câte puţin, să ne facem credinţa noastră oarbă şi fără ochi, lipsită de iluminările Duhului, care ni se împărtăşesc prin mijlocirea virtuţilor, şi să fim trimişi, după dreptate, la

muncile veacurilor nesfârşite, ca unii ce ne-am orbit ochii dumnezeieşti ai credinţei, în ce ne priveşte pe noi (28).

Căci tot cel ce şi-a scos aceşti ochi ai credinţei din sine pentru neîmplinirea poruncilor, va fi osândit cu siguranţă, nemaiavând pe Dumnezeu privind la el.[411] Aceasta este, socotesc, pricina pentru care Scriptura a numit credinţa piatră de cositor întrucât pedepseşte pe toţi cei ce n-o împodobesc prin împlinirea poruncilor şi-i foloseşte pe toţi cei ce o păstrează înfrumuseţată cu lucrările Duhului. "Căci va fi, zice marele Simion vorbind despre Domnul, spre căderea şi ridicarea multora din Israel";[412] se înţelege spre căderea celor necredincioşi. Pentru că spun unii despre cositor că se compune din argint şi plumb. Dar plumbul este simbolul mustrării, al pedepsirii, al chinuirii şi al osândei grele, iar argintul este chipul strălucirii, al slavei şi al măririi. Dacă e aşa, atunci credinţa indicată prin cositor pe de o parte mustră, pedepseşte, chinuieşte şi osândeşte pe cei ce s-au dovedit slabi în ea, prin nelucrarea poruncilor, având poate drept plumb neputinţa trupului, împuternicită prin unirea cu Cuvântul; iar pe de altă parte slăveşte, luminează şi duce spre îndumnezeire pe cei ce s-au dovedit tari în ea prin lucrarea poruncilor, având drept argint dumnezeirea Cuvântului, care străluceşte în cei vrednici, după puterea lor (30).

Alţii au înţeles prin piatra de cositor pe Domnul nostru Iisus Hristos, ca unul ce e compus din două firi, din

411 Ochii credinţei, ca evidenţă a adevărurilor credinţei, dobândită prin fapte, deşi sunt în noi, ajutându-ne să vedem, totuşi nu sunt ai noştri, ci sunt darul lui Dumnezeu, sau lucrările Lui. Ca atare deşi vedem şi noi prin ei, sunt ochii prin care însuşi Dumnezeu priveşte în noi şi in jurul nostru. Iar noi vedem prin aceşti ochi ai lui Dumnezeu. In acest sens pe Dumnezeu îl cunoaşte cel ce e cunoscut de Dumnezeu.

412 Lc. 2, 34.

dumnezeire şi omenitate. Iar dacă cineva vrea să înţeleagă credinţa în Hristos, sau pe Hristos însuşi într-un chip spiritual, credinţa şi Hristos însuşi este plumb întrucât mustră sufletul, chinuieşte trupul, pedepseşte patimile şi osândeşte pe demoni, iar argint întrucât umple mintea de strălucire prin virtuţi, o slăveşte prin cunoştinţe şi o face prin îndumnezeire lumină ce oglindeşte Lumina primă, în acest sens trebuie înţeleasă şi "căderea" şi "ridicarea" care se va întâmpla din pricina Lui: El provoacă căderea trupului, adică a cugetului trupesc şi ridicarea puterilor naturale ale virtuţii şi ale gândurilor care susţin cunoştinţa. Simplu vorbind, Cuvântul provoacă în cei vrednici căderea întregului om vechi după chipul lui Adam şi al literii legii, şi ridicarea omului nou după chipul Său şi al duhului legii (31).

Dar poate Scriptura închipuieşte credinţa prin piatra de cositor şi pentru faptul că dă putinţă celor ce-şi înnegresc virtutea şi cunoştinţa să le lumineze toate prin pocăinţă, redobândind activitatea şi contemplaţia şi revenind din nou la strălucirea plină de lumină a vieţii (32).

Scolii

1. Arată în câte feluri se tălmăceşte Zorobabel, tradus în limba greacă.

2. Sfârşitul (ţinta din urmă) virtuţii este binele, care înseamnă împlinirea şi întregirea lucrării dumnezeieşti. Spre această împlinire duce puterea (facultatea) raţională a sufletului, folosindu-se de puterea mâniei şi a poftei, potrivit cu firea. Şi în ea iese la iveală frumuseţea asemănării noastre cu Dumnezeu, iar sfârşitul filosofiei contemplative este adevărul, care e cunoştinţa unitară şi neîmpărţită a

tuturor celor ce sunt în jurul lui Dumnezeu. Spre el e purtată mintea curată, după ce a lepădat cu totul judecata cea după simţuri, în această cunoştinţă se descoperă neîntinată demnitatea chipului dumnezeiesc.

3. Prin femei a înţeles virtuţile al căror sfârşit este iubirea; iar prin adevăr cunoştinţa necantitativă. Cunoscând legea care împărăteşte peste fire preţul acestora, adică al iubirii şi al cunoştinţei, leapădă, ca pe un vin, plăcerea patimilor trupeşti şi ca pe o împărăţie pofta nebună după slavă a tuturor celor stăpâniţi de părerea de sine în chip neînfrânat.

4. Faţa minţii contemplative ce se îndreaptă spre înălţimea cunoştinţei adevărate, ca spre cer, este dispoziţia virtuoasă.

5. Alt înţeles al aceluiaşi lucru. Conform acestuia numai aceia sunt scrişi în cer, care se oferă pe ei înşişi cu voia ca să fie scrişi cu condeiul Duhului.[413] Căci Duhul Sfânt scrie în cer numai pe cei ce voiesc fără să silească pe nimeni.

6. Nimeni nu poate să binecuvânteze cu adevărat pe Dumnezeu, dacă nu şi-a sfinţit trupul prin virtuţi şi nu şi-a luminat sufletul prin cunoştinţe.

7. Biruinţa este capătul din urmă al nevoinţelor dumnezeieşti ale sufletului pe terenul faptelor. Acesta este binele neamestecat. Iar înţelepciunea este capătul din urmă al vederilor tainice ale sufletului în ordinea cunoştinţei (a gnozei). Aceasta este adevărul simplu, spre care îl duce

413 Cel ce nu e scris în lăuntrul său de condeiul Duhului, nu e scris nici în cer. Pentru că nu se asortează cu cerul; n-a devenit o bucată a cerului. Se va urca în cer numai cine s-a acomodat de aici cerului, numai acela în care s-a coborât în prealabil cerul.

mintea pe cel ce s-a eliberat de nălucirile sensibile şi raţiunea care şi-a supus partea vitală a sufletului. Întâlnirea acestora, a biruinţei şi a înţelepciunii, sau a bunătăţii şi adevărului, dezvăluie o singură slavă în cei în care se produce, iradiind lumina asemănării.

8. Cu ce contribuim noi la virtute.

9. Din care pricină e numit Dumnezeu, Domnul părinţilor.

10. Părinţii după duh se fac părinţi cu voia ai celor ce vor să le fie fii, prin învăţătura ce le-o dau, plăsmuindu-i prin cuvântul şi viaţa lor cea după Dumnezeu. Iar fii după duh se fac fii cu voia ai celor ce vor să le fie părinţi, prin primirea învăţăturii lor, lăsându-se formaţi de bună voie de către aceia prin cuvântul şi viaţa lor. Căci harul Duhului lucrează naşterea liber consimţită a celor ce nasc şi se nasc după El, ceea ce au părinţii după trup, care sunt părinţi involuntari ai unor fii involuntari. Căci plăsmuirea celor ce nasc pe cale naturală e fapta firii, nu a voinţei.

11. Numărul doi indică aici materia şi forma, a căror întâlnire cauzează facerea (alcătuirea) trupului şi a căror desfacere provoacă stricarea lui. Prin urmare lucrurile care există prin împreunarea materiei şi a formei, au un sfârşit contrar începutului natural odată ce stricarea nimiceşte facerea. Pentru facere şi pentru stricare luptă două puteri: cea a poftei şi cea a mâniei. Cea dintâi doreşte să păstreze în existenţă facerea; cea de-a doua luptă să înlăture desfacerea ce urmează stricării. Avocaţii acestor puteri sunt dracii cei vicleni: unii propun legii naturale ieşirea (extazul) sufletului de la cele dumnezeieşti prin poftă, al cărei simbol este vinul, iar alţii stăpânirea tiranică prin mânie asupra celor materiale, al cărei chip este "împărăţia". Ei vor să o convingă să aleagă viaţa pătimaşă prin acele puteri. Iar

numărul unu însemnează sufletul cel simplu după fiinţă, chip al unităţii treipostatice şi supra-naturale după fiinţă. Avocatul acestuia, adică al sufletului, este mintea, care e una precum şi sufletul e unul. El dovedeşte legii naturale, prin pilda adevărului şi a "femeilor", că atât credinţa în Dumnezeu cât şi iubirea faţă de El sunt mai tari decât toate şi o convinge să le dea acestora puterea.

12. Adevărul se descoperă ca unul şi singur când e înlăturată pluralitatea prin depăşirea ei. El acoperă puterile cunoscătoare ale tuturor celor ce pot să cugete şi să fie cugetate, ca unul ce este prin subzistenţa lui suprafiinţială mai presus de cele ce înţeleg şi sunt înţelese, îmbrăţişând (circumscriind) printr-o putere infinită capetele extreme ale lucrurilor, adică începutul şi sfârşitul lor. Prin acesta el atrage spre sine mişcarea tuturor şi unora le dă cunoştinţa clară, de al cărei har s-au lipsi, iar altora le dăruieşte putinţa de recunoaştere vădită a binelui pe care îl doreau, printr-o simţire negrăită, datorită împărtăşirii de el.

13. Prin poporul din Babilon se înţeleg alegoric gândurile ţinute în robia patimilor. Prin Darie, legea, naturală; prin Zorobabel, mintea cunoscătoare (gnostică); prin Iudeea, virtutea; prin Ierusalim, deprinderea nepătimirii; prin templu, cunoştinţa capabilă să primească înţelepciunea; prin suirea din Babilon în Iudeea, mutarea de la cele trupeşti la cele duhovniceşti prin pocăinţă.

14. Norma împărţirii bunurilor duhovniceşti e măsura credinţei fiecăruia. Căci pe măsura credinţei, sporim în râvna făptuirii. Cel ce lucrează, după analogia lucrării sale îşi arată măsura credinţei, primind măsura harului după cum a crezut. Iar cel ce nu lucrează, după analogia nelucrării îşi arată măsura necredinţei, lipsindu-se de har după necredinţa lui. Prin urmare face rău invidiosul că bârfeşte.

Căci de el atârnă şi nu de altul să creadă şi să lucreze şi după măsura credinţei să primească harul.

15. Cum este Zorobabel chip al lui Domnului.

16. Frumos s-a arătat congruenţa dintre chip şi adevăr. Căci precum Zorobabel n-a fost dus el însuşi în robie, ci s-a născut dintre cei ce se aflau atunci în robia Babilonului şi s-a făcut eliberatorul lor, aşa şi Domnul, fiind fără de păcat, s-a născut dintre noi, a fost între noi şi s-a socotit ca unul dintre noi. El a îmbrăcat de bunăvoie trăsătura pătimitoare a firii noastre, prin care, suportând cu adevărat neputinţele noastre naturale, ne-a slobozit de sub stăpânirea pricinuitoare de stricăciune şi ne-a suit de pe pământ la cer. Anume prin întruparea Sa a luat fără ştirbire toată firea noastră, unind-o cu Sine printr-o unire negrăită, dar prin chemarea harului, numai pe aceia care au primit cu bucurie chemarea şi au cinstit prin fapte harul renaşterii lor.

17. "Trupul păcatului" este acela care îşi are obârşia din sămânţa bărbatului. Căci în el se află ca potentă şi păcatul şi stricăciunea ca sfârşit al existenţii sale. Iar "trupul întru asemănarea trupului păcatului" este trupul lui Dumnezeu, zămislit fără sămânţa bărbătească. El avea după fire stricăciunea, prin care era asemenea nouă, iar în potentă nepăcătoşenia prin fire, după care era asemenea nouă.

18. În raport cu teologia pură şi supremă, învăţătura este a doua. Cea dintâi se ocupă cu învăţătura supremă despre fiinţă. A doua înfăţişează lucrarea supremă a Providenţei, care a fost numită de Duhul "Răsăritul de dedesubt". Căci în învăţătura dumnezeieştei întrupări se cuprinde facerea veacurilor şi, celor din veac şi prelungirea fără hotar (la indefinit) a vieţii celei după har şi mai presus de veacuri a făpturilor.

19. Acela care iubeşte lucrurile bune şi frumoase,

tinde de bunăvoie spre harul îndumnezeirii, fiind călăuzit de Providenţă prin raţiunile înţelepciunii, iar acela care nu e îndrăgostit de acesta e tras de la păcat împotriva voii lui şi lucrul acesta îl face Judecata cea dreaptă prin diferitele moduri de pedepse. Cel dintâi, adică iubitorul de Dumnezeu, e îndumnezeit prin Providenţă, cel de al doilea, adică iubitorul de materie, e oprit de judecată să ajungă la osândă.

20. Focul nostru cel de ocară este legea trupului, lumina acestui foc este deprinderea patimilor de a se mişca potrivit cu această lege, iar flacăra de ocară este arderea ce o pricinuieşte în noi lucrarea patimilor. Sau iarăşi focul cel de ocară este păcatul, lumina cea de ocară este deprinderea cu păcatul, iar flacăra este lucrarea lui. Prin urmare nu se cade minţii să se încălzească la acest foc, nici să se lumineze cu această lumină, nici să ardă în această flacără. Căci ceea ce e lumină pentru plăcerea simţurilor, pentru minte este adânc şi întuneric.

21. Credinţa autentică slujeşte adevărului, neavând în ea minciună, iar conştiinţa cea bună poartă în ea puterea iubirii, neaflându-se în ea vreo călcare a poruncii dumnezeieşti.

22. Învierea este refacerea firii în aşa fel că aceasta întrece starea ei din Paradis. Superioritatea constă în general în neschimbabilitatea universală a tuturor, iar în special în negrăită îndumnezeire după har a sfinţilor.

23. Mâniile lui Zorobabel cel spiritual sunt, poate, pe deoparte lucrarea creatoare, prin care primim existenţa în vederea fericirii, iar pe de alta lucrarea restauratoare, prin care primim harul în vederea fericirii veşnice; sau pe de-o parte harul, care produce în noi, prin activitatea noastră, virtuţile, iar pe de alta, revărsarea neîmpărtăşită a cunoştinţei, de care ne împărtăşim, prin

contemplaţie, de pe urma acestui har.

24. Credinţa s-a numit, "piatră" pentru tăria, neschimbabilitatea, statornicia şi imuabilitatea totală a adevărului ei, ca şi .pentru rezistenţa ei în faţa asalturilor minciunii. Ea e ţinută "în mână", arătându-se prin aceasta puterea ei, care produce şi susţine toate virtuţile. Iar cei şapte ochi, pe care îi are, indică puterea ei de discernământ, ca şi faptul că îmbrăţişează cunoştinţa deplină şi fără greşeală a celor vremelnice şi e capabilă de lucrarea înşeptită a Preasfântului Duh, pe care numărul nu o face compusă.

25. Explicaţia fiecărui dar duhovnicesc. Propriu temerii este să se înfrâneze de la rele. Propriu tăriei este să lucreze cele bune. Propriu sfatului este să deosebească între cele contrare. Propriu ştiinţei este să cunoască fără greşeală datoriile. Propriu cunoaşterii e să cuprindă cu fapta raţiunile dumnezeieşti din virtuţi. Propriu înţelegerii este consimţământul sufletului cu cele cunoscute. În sfârşit propriu înţelepciunii este unirea neînţeleasă cu Dumnezeu, prin care dorinţa celor vrednici se transformă în posesiune. Ea face pe cel părtaş de ea Dumnezeu prin participare şi tălmaci al fericirii dumnezeieşti printr-o înfăţişare şi lămurire necontenită şi fără pompă a tainelor dumnezeieşti înaintea celor ce au trebuinţă.

26. Temerea, care e primul dar ce-l dobândim noi în fapt, Scriptura l-a aşezat la urmă. Ea este începutul înţelepciunii. Pornind de la ea ne urcăm înţelegerea spre ţinta înţelepciunii. Iar după ce am dobândit-o pe aceasta, ne aflăm în imediata apropiere de Dumnezeu însuşi, nemaiavând decât înţelepciunea ca mijlocitoare a unirii cu El.[414] Dar nu e cu putinţă să ajungă la înţelepciune cel ce nu

414 Intrucât înţelepciunea se află în nemijlocită apropiere de Dumnezeu,

s-a scuturat mai înainte prin temere şi celelalte daruri intermediare de urdorile neştiinţei şi de, praful păcatelor. De aceea Scriptura, ţinând seama de ordinea reală înfăţişează înţelepciunea ca pe cea mai aproape în raport cu Dumnezeu, iar temerea ca pe cea mai aproape în raport cu noi. Acesta, ca să învăţăm şi noi regula şi legea bunei rânduieli.

27. Unitatea înţelepciunii poate fi contemplată ca existând nedivizat în diferitele virtuţi ce izvorăsc din ea şi pe măsură ce sporim în lucrările tuturor virtuţilor o concentrăm tot mai mult, încât se descoperă iarăşi ca o unitate simplă prin reîntoarcerea la ea a tuturor virtuţilor pornite din ea. Aceasta se întâmplă când noi, pentru care se lansează din sine prin naşterea fiecărei virtuţi, ne strângem iarăşi în ea, urcând prin fiecare virtute.

28. Credinţă oarbă are acel care nu împlineşte prin credinţă poruncile dumnezeieşti. Căci dacă poruncile dumnezeieşti sunt lumină, e vădit că cel ce nu împlineşte poruncile dumnezeieşti e lipsit de lumină şi poartă numai numele gol, dar nu pe cel adevărat al credinţei.

29. Scriptura a indicat prin ochii Domnului cărările Duhului. Cel ce nu-i deschide pe aceştia prin împlinirea poruncilor, nu-L are pe Dumnezeu privind spre el. Şi prin mulţi ochi priveşte Dumnezeu pe cei de pe pământ, dacă lumina virtuţii noastre este rază a privirii dumnezeieşti.[415]

întrucât în ea se cuprind concentrat toate darurile ce le primim de la Dumnezeu şi ea e totul ce primeşte făptura de la Dumnezeu, se poate spune că Dumnezeu ia contact cu lumea prin Sofia, că treapta culminantă la care se poate ridica lumea e Sofia.

415 Privirea lui Dumnezeu e afectivă, e creatoare şi modificatoare. Raza privirii lui Dumnezeu produce virtutea noastră, trimiţând în noi o adevărată energie spirituală. Dar noi deschidem ochiul lui Dumnezeu prin silinţa de-a împlini poruncile. Noi le primim extern. Dar

30. Cositorul caracterizează credinţa, întrucât are însuşirile naturale ale argintului şi ale plumbului. Căci dacă nu e păzită, credinţa pedepseşte prin osânda veşnică pe care o aduce asupra celor ce nu au păzit-o, apăsându-i ca plumbul. Iar pe cei ce o păzesc, îi slăveşte, împodobindu-i ca un argint lucitor şi măreţ.

31. Nici unul din cei ce păcătuiesc nu poate aduce ca scuză a păcatului slăbiciunea trupului. Pentru că unirea cu Dumnezeu Cuvântul a întărit toată firea, prin dezlegarea ei de blestem, nelăsându-ne nici o scuză pentru pornirea cea de bună voie spre patimi. Căci dumnezeirea Cuvântului, aflându-se totdeauna prin har în cei ce cred în El, vesteşte legea păcatului din trup.

32. Precum cositorul înnegrindu-se iarăşi capătă luciu, aşa şi cei credincioşi, chiar dacă se înnegresc prin păcate îşi recapătă din nou strălucirea prin pocăinţă. Poate şi din această pricină credinţa s-a asemănat cu cositorul.

Întrebarea 55

"Şi au fost toţi din Israel de la doisprezece ani şi mai în sus, afară de copii şi de femei, patruzeci şi trei de mii trei sute şasezeci. Iar robii şi roabele lor, şapte mii trei sute şi şapte; psalţi şi cântăreţi, opt sute cincizeci şi cinci; cămile,

Dumnezeu transformă această silinţă exterioară într-o calitate statornică şi plăcută a noastră. Virtutea este deci şi ea un fel de unire cu Dumnezeu, dar prin "privire", de la distanţă, nu o unire care înlătura "distanţa" (diastaza). Diferenţa de grad între unirea pe care o realizează între om şi Dumnezeu moralitatea şi contemplaţia a arătat-o Paul Hankamer, cu pilda lui Schiller pentru prima, cu a lui Ekkehart şi Goethe pentru a doua. Pentru cei din urmă „moralitatea era încă treaptă spre un scop final". Jacob Bohme, Bonn, Cohen, 1924, p. 25.

patru sute treizeci şi cinci; cai, şapte mii şapte sute treizeci şi şase; catâri, opt sute patruzeci şi cinci; măgari, cinci mii cinci sute douăzeci şi cinci".[416] *Fă o agapă spirituală din lucrurile acestea aşa de mari şi de înalte, scrise de Duhul prin Proorocul, cu privire la a şasea întoarcere din robie. Ce înseamnă această coborîre şi această povestire fără rost şi nedemnă de Duhul, să amintească de cai, de catâri, de măgari şi încă cu atâta precizie în numărătoare?*

Răspuns

A vorbi cu precizie despre acestea este cu putinţă numai acelora, care pentru multa curăţenie a minţii lor au primit de la Dumnezeu tot harul pe care-l pot primi oamenii (1). Căci pătrunzând cu ajutorul acestui har în noianul vederilor tainice, aceştia văd numai raţiunile celor scrise, dezbrăcate de veşmântul figurilor. Ei nu se ocupă câtuşi de puţin de simbolurile, care le dau o formă sensibilă, decât în cazul când voiesc prea înţelept să le înfăţişeze corporal celor ce, din pricina nevârstniciei minţii, nu se pot ridica peste percepţia simţurilor, ci trebuie să se exerciteze mai întâi prin figuri sensibile, ca apoi să dorească să se urce la raţiunile arhetipice ce sunt mai presus de percepţia sensibilă (2). Dar noi socotim că nu este absurd să ne apropiem de realităţile subtile prin conjectură, dată fiind facultatea naturală din noi, care se doreşte după cunoaşterea celor dumnezeieşti. Căci două bunuri pot rezulta din conjectură pentru cei ce sunt stăpâniţi de o veneraţie sinceră faţă de cele dumnezeieşti: cel ce abordează prin conjectură lucrurile dumnezeieşti, sau descopere adevărul în privinţa celor cugetate şi atunci aduce

416 Numărătoarea aceasta nu corespunde exact nici cu cea din Neemia (II Ezdra) 7, 66-69, nici cu cea din III Ezdra 5, 63 -69.

cu bucurie, drept jertfă de laudă, mulţumiri Celui ce i-a dat ştire despre ceea ce a căutat (3), sau constată că înţelesul celor scrise îi scapă şi atunci respectă şi mai mult lucrurile dumnezeieşti, aflând că înţelegerea lor întrece propria lui putere.

Deci apropiindu-mă şi eu prin conjectură de cele scrise, rog pe Dumnezeu să-mi fie într-ajutor în cele ce voi spune, căci ştiu că puterea înţelegerii mele e cu mult prea slabă faţă de sublimitatea tainelor Scripturii. De voi reuşi, voi datora întreaga izbândă lui Dumnezeu, care m-a ridicat prin înţelegere spre mulţumire, iar de nu voi reuşi, voi socoti şi nepriceperea un bine, pe care îl voi datora tot lui Dumnezeu, care, tăind cu anticipaţie, prin purtarea Sa de grijă, mândria ce mi s-ar fi putut naşte din cunoştinţă, mi-a făcut din nepricepere un îndemn spre modestie (4). Prin urmare, apropiindu-mă prin conjectură de înţelesul celor scrise, voi începe de la cele de mai înainte din Scriptură, în capitolul dinainte de acestea s-a scris despre Zorobabel: "Şi când a ieşit tânărul, ridicându-şi faţa sa la cer înspre Ierusalim, a binecuvântat pe împăratul cerului".[417] Se înţelege că a ieşit după ce a dat răspuns la întrebările împăratului Darie. Deci a ieşit de la faţa acestuia. Darie este însă, cum am spus mai înainte, legea care stăpâneşte asupra firii (5). De fapt acest înţeles al lui corespunde cu tălmăcirea propriului nume. Căci numele lui Darie înseamnă "neam", sau "genealogie" (carte a neamurilor), sau " cel cuprins într-o genealogie", cum spun cei ce cunosc înţelesul exact al acestui cuvânt. Dar cuvântul "neam" sau "genealogie" exprimă o lege naturală, căci "neamul" şi toate cele cuprinse într-o "genealogie" stau sub fire (6).

Deci bine am făcut că am înţeles prin Darie legea

417 III Ezdra 4, 58.

firii. Căci legea firii îmbrăţişează genurile (neamurile) şi speciile care se află sub fire, cât şi cele ce se contemplă în legătură cu firea, adică timpul şi spaţiul. Căci toate acelea fără de care nu există un lucru creat, se contemplă deodată cu acel lucru.[418]

Darie este, prin urmare, cum am spus, legea firii. Iar Zorobabel e mintea contemplativă, care, ieşind de la legea firii, simbolizată prin Darie, s-a ridicat peste toată ordinea lucrurilor văzute de sub timp şi spaţiu şi şi-a înălţat faţa, adică dispoziţia capabilă de cunoştinţă, dobândită prin virtute, către cer, cu alte cuvinte către sublimitatea fiinţelor spirituale; înspre Ierusalimul spiritual din ceruri, adică înspre acel Ierusalim, ale cărui "ziduri sunt zugrăvite pe palmele Domnului".[419] Căci în el se află locuinţa tuturor celor ce se veselesc[420] şi la el se întorc cu adevărat toţi aceia care scapă din robie şi îşi caută casa lor cea din cer,[421] cum zice Apostolul (7); toţi aceia, care pot zice cu marele David: "De te voi uita Ierusalime, uitată să fie dreapta mea; să se lipească limba de grumazul meu de nu-mi voi aduce aminte de tine".[422] Prin "dreapta" se înţelege lucrarea duhovnicească a poruncilor dumnezeieşti şi prea lăudate, iar "limba lipită de grumaz" este activitatea de cunoaştere a raţiunii noastre, care din pricina neştiinţei stă lipită de gâtlej, adică de patima ce-şi are sediul în preajma gâtlejului, şi din această pricină nu poate fi pusă în mişcare de dorinţa după bunurile negrăite şi de aceea ,nu poate să guste din

418 Sf. Maxim face deosebire între fire şi cele în legătură cu firea (τα περί την φύσιν). Firea e totalitatea lucrurilor ce se nasc şi pier, iar cele în legătură cu firea sunt timpul şi spaţiul.

419 Isaia 19, 16.

420 Psalm 86, 7.

421 II Corinteni 5, 2.

422 Psalm 137, 5-6.

bunătatea Domnului,

Aşadar Zorobabel care, grăbindu-se spre Ierusalim, scoate raţiunile de sub timp şi fire (9), este mintea noastră contemplativă. Dar poate fi şi Cuvântul creator, cel mai presus de noi, care a venit între noi ca unul din noi, adică s-a făcut om, ca să adune prin întrupare la Sine pe cei ce s-au rostogolit de bunăvoie în pătimire şi viaţă în patimi şi în moartea trupului. Deci fie că e mintea, fie că e Cuvântul, Zorobabel îi scoate împreună cu sine şi-i duce cu sine spre Ierusalimul ceresc pe toţi cei ce s-au făcut, pe cât e cu putinţă, asemenea lui. Desăvârşirea acestora în virtute şi în cunoştinţă a închipuit-o Scriptura simbolic prin diferitele specii şi numere amintite înainte. Căci tot omul drept şi iubitor de Dumnezeu, întorcându-se în chip spiritual spre Ierusalimul de sus, plineşte numerele amintite ale diferitelor specii, adunând raţiunile fiecărei specii şi număr într-o unică plenitudine a virtuţii şi a cunoştinţei. Aceasta o arată limpede sensul locului mai sus pomenit din Scriptură.

"Şi au fost toţi din Israel de la 12 ani şi mai în sus, afară de copii şi de femei, patruzeci şi trei de mii trei sute şaizeci". E de admirat exactitatea cuvintelor Duhului, care notează că nici unul dintre cei număraţi în Ierusalim după ce au ieşit din Babilon, adică din confuzia veacului acestuia, nu era sub 12 ani. Prin aceasta Scriptura a arătat în chip tainic, că numai cel ce s-a ridicat peste simţire (percepţia sensibilă) şi peste timp (căci aceasta înseamnă numărul 12 care se compune din 5, adică din cele 5 simţuri şi din 7, adică din timp) (10) şi a tăiat orice afecţiune a sufletului faţă de ele, a ieşit din confuzia lor, zorind spre cetatea de sus. Şi nu numai acesta are cu sine, în afară de copii şi de femei, numărul patruzeci şi trei de mii trei sute şaizeci.

"Copiii" sunt poate gândurile referitoare la

afectele fireşti şi nevinovate şi independente de voia noastră, iar "femeile", fie cugetările, fie poftele şi plăcerile naturale care nu aduc nici o osândă celor ce le au, fiind urmarea necesară a poftirii naturale. Pentru că şi hrana cea mai simplă ne produce o plăcere naturală, chiar dacă nu voim, întrucât ne satisface trebuinţa de mai înainte. La fel băutura, prin faptul că potoleşte neplăcerea setei, sau somnul, prin faptul că reînoieşte puterea cheltuită prin veghere. De asemenea toate celelalte funcţiuni ale firii noastre, care sunt pe de-o parte necesare pentru susţinerea ei, iar pe de alta folositoare celor ce se sârguiesc pentru dobândirea virtuţii. Toate acestea, măcar că nu se numără împreună cu bărbaţii, ies totuşi împreună cu orice minte care fuge de confuzia păcatului, ca nu cumva aceasta să fie ţinută din pricina lor în robia patimilor condamnabile şi contrare firii, care atârnă de voia noastră şi nu-şi au în altceva sursa în noi decât în mişcarea afectelor conforme cu firea (11). Dar nu se numără împreună, întrucât afectele care conservă firea în viaţa de aici nu se pot muta împreună cu noi la viaţa nemuritoare şi veşnică (12).

Cele patru miriade (patruzeci de mii) sunt pătrimea virtuţilor generale, cu care, străbătând mintea natura şi timpul, ajunge la ţinta fericită a nepătimirii.[423] Să ne explicăm: Miriada (numărul de zece mii) e indicată numai prin cifra unităţii şi nu poate fi notată prin nici o altă cifră, fiind după suport identică ca unitatea şi deosebindu-se numai prin cugetare, cum se deosebeşte sfârşitul de început. Căci miriada este sfârşitul unităţii şi unitatea este începutul miriadei, sau mai bine-zis miriada este unitatea pusă în mişcare şi unitatea este miriada până n-a fost pusă în mişcare (13). Dar tot aşa fiecare din virtuţile generale are ca

423 Nepătimirea e Ierusalimul. La el se ajunge prin virtuţi.

început şi sfârşit monada dumnezeiească, adică pe Dumnezeu, întrucât porneşte din El şi sfârşeşte în El şi este una cu Dumnezeu, deosebindu-se numai prin cugetare. Căci e vădit că de la El şi spre El îşi are originea orice virtute.

Sau poate Scriptura înţelege prin cele patru miriade (patruzeci de mii) cele patru înaintări în împlinirea poruncilor dumnezeieşti de-a lungul contemplaţiei şi a cunoaşterii. Fiecare înaintare merge până la zecele proxim. Astfel prima înaintare constă în lucrarea simplă a poruncilor de către începători, după fuga lor de păcat (14). Ea împlineşte prima decadă, care e în acelaşi timp monadă. A doua înaintare e cea care îmbrăţişează prin fiecare poruncă pe celelalte. Ea face aceeaşi decadă sută împlinită prin lucrarea tuturor poruncilor prin fiecare. Căci decada lucrată înzecit produce suta. A treia înaintare este înzecirea sutei prin legea firii. Căci înzecită este şi legea firii (15) ca una ce constă din zece părţi şi anume: din cele trei puteri ale sufletului, din cele cinci simţuri, din funcţiunea vocală şi din fecunditatea naturală. De puterea raţiunii (16) se foloseşte omul la căutarea cauzei şi a bunurilor din jurul cauzei; de puterea poftei spre dorirea celor căutate, iar de iuţime spre păzirea şi iubirea lor. Simţurile, la rândul lor, îi servesc la deosebirea lucrurilor (17), care şi ea se împarte în cinci şi din care se naşte ştiinţa. Acesta încincită deosebire împarte lucrurile în "cele începute" şi "în cele neîncepute" (19), în "cele care sunt de cugetat" şi în "cele care nu sunt de cugetat", în "cele care sunt de grăit" şi în "cele care nu sunt de grăit", în "cele ce se pot face" şi în "cele ce nu se pot face", în "cele stricăcioase" şi în "cele nestricăcioase". Iar de funcţiunea vocală se foloseşte spre grăire, precum de fecunditate spre sporirea bunurilor celor căutate, dorite, iubite, cunoscute şi grăite. Astfel suta înzecită prin legea

firii devine mie. Iar a patra înaintare este urcuşul, prin contemplaţie şi cunoaştere, a legii fireşti, cu împărţirile arătate, spre raţiunea originară a fiecărei porunci. La capătul acestui urcuş, se contemplă miriada concentrată, indicată prin cifra primei unităţi. Căci cel ce împlineşte poruncile în mod simplu, apoi îmbrăţişează în împlinirea fiecăreia pe celelalte, pe urmă uneşte cu îmbrăţişarea acestora distincţiile legii fireşti şi pe aceasta o urcă în sfârşit, prin cunoaştere (în chip gnostic), spre raţiunea fiecărei porunci, a concentrat cele patru miriade, onorate la fiecare înaintare, prin taina unităţii, în care se adună raţiunea miriadei.

Sau cele patru miriade mai înseamnă şi cele patru nepătimiri generale (20). Prima nepătimire este înfrânarea desăvârşită de la păcatele cu fapta, constatată la cei începători (21). A doua nepătimire este lepădarea totală a gândurilor care consimt cu păcatele. Aceasta o găsim la cei care cultivă virtutea cu raţiune (22). A treia este nemişcarea totală a poftei spre patimi. Ea e proprie celor ce contemplă în chip spiritual în înfăţişarea lucrurilor văzute raţiunile lor (23). A patra nepătimire este curăţirea totală chiar şi de închipuirea simplă a patimilor. Această o aflăm în cei ce şi-au făcut mintea, prin cunoştinţă şi contemplaţie, oglindă curată şi străvezie a lui Dumnezeu (24).

Deci cel ce s-a curăţit pe sine de lucrarea patimilor, s-a eliberat de consimţirea cugetării cu ele, şi-a oprit mişcarea poftei spre ele şi şi-a făcut mintea curată, chiar şi de închipuirea simplă a lor, având cele patruzeci de mii iese din materie şi din cele pământeşti şi zoreşte spre regiunea dumnezeiească şi paşnică a lumii spirituale.

Astfel înţelegem cele patruzeci de mii. Iar cele trei mii indică învăţătura desăvârşită dreaptă, evlavioasă şi raţională despre Treimea Sfântă şi de o fiinţă; potrivit căreia

credem şi lăudăm unitatea triipostatică ca un singur Dumnezeu (25).

Iar numărul de trei sute înfăţişează aici ideea Providenţei, întâi pentru că prin forma literei care îl indică,[424] e închipuită puterea care, venind de sus, străbate cele de jos şi cuprinde extremităţile celor două laturi, prin ceea ce se arata Providenţa care strânge totul în chip negrăit. Al doilea, pentru că acest număr a fost cinstit prin chipul crucii, pe care s-a săvârşit taina cea mare, cea dintâi şi cea ascunsă a Providenţei. Căci taina întrupării lui Dumnezeu a fost un mod de lucrare negrăită a Providenţei. Poate că în acest semn al crucii şi al numelui Celui ce a fost pironit pe ea pentru noi a îndrăznit marele patriarh Avraam, când a ieşit şi a biruit puterile vrăjmaşe indicate prin regi. Căci se spune că a ieşit cu 318 slujitori, adică cu acest semn şi cu numele lui Iisus (26). Pentru că de multe ori Scriptura descoperă celor curaţi gândul ei prin forma literelor.

Iar dacă vrea cineva să cunoască gândul Sfintei Scripturi şi din număr, va afla că şi aşa prin el se indică Providenţa.[425]Căci lucrarea Providenţei constă nu numai în a păstra firea cu existenţa nemicşorată, ci şi în a face să nu-i lipsească nimic pentru a deveni fericită prin har.[426] Deci adăugând cineva la două sute o sută, capătă trei sute. Iar prin acest număr se indică natura şi virtutea. Natura este indicată prin numărul două sute, ca una ce constă din materie şi formă. Căci materia este împătrită pentru cele patru elemente ale ei, iar forma este încincită pentru simţurile care

424 In greceşte numărul 300 e notat prin litera T.

425 In aliniatul anterior s-a arătat ideea Providenţei din forma scrisă a numărului, acum se arată din numărul însuşi.

426 Traducere literară: Căci lucrarea Providenţei constă nu numai în a păstra firea nemicşorată după raţiunea existenţei, ci şi în a o face fără lipsă după raţiunea existenţei fericite, dobândite prin har.

pun pe frământătura materiei tiparul formei (27). Înmulţind acum pe patruzeci cu cinci, sau pe cincizeci cu patru, căpătăm numărul două sute. Iar numărul o sută înseamnă virtutea desăvârşită, ca unul ce cuprinde decada poruncilor dumnezeieşti înzecită. La aceasta ajungând Avraam, devine tată al marelui Isaac, căci fiind mort după fire s-a făcut după duh născător al vieţii şi al bucuriei. Deci adăugând la două sute o sută, capeţi numărul trei sute, care indică Providenţa ce susţine firea în tendinţa ei spre fericire[427] (28).

Iar numărul şasezeci înseamnă puterea naturală care împlineşte poruncile şi s-a desăvârşit prin raţiunile virtuţilor. Căci numărul şase înseamnă puterea de activitate a firii, ca unul ce constă din părţile proprii. Din această pricină s-a scris că şi Dumnezeu a făcut lumea în şase zile. Iar numărul zece arată desăvârşirea virtuţii prin împlinirea poruncilor. Prin urmare numărul şasezeci (29) indică limpede puterea naturală care primeşte raţiunile dumnezeieşti aflătoare în porunci.

Aşadar cele patruzeci de mii adăugate la trei mii trei sute şase zeci indică raţiunea desăvârşită a virtuţii, taina venerată a Teologiei, ţinta adevărată a Providenţei şi puterea de activitate a firii care a fost îmbunătăţită prin virtuţi. Deci cel ce şi-a eliberat, prin duh, mintea de trup, de simţuri şi de lume, iese din ele, părăsind amestecarea şi confuzia lor (30), ca cei de odinioară Babilonul; el zoreşte spre cetatea de sus, având mintea desprinsă de orice afecţiune faţă de ceva.

"Iar robii şi roabele acestora, şapte mii trei sute şapte", Legea spune despre robi şi despre roabe: Robii şi roabele dintre Evrei să slujească şase ani, iar într-al şaptelea să fie lăsaţi slobozi. Iar robii şi roabele de alt neam să slujească în veac". "Veac" socotesc că numeşte anul al

427 Susţine firea după raţiunea existenţei ei fericite.

cincizecilea al slobozirii.

Robul evreu şi roaba evreică sunt raţiunea şi cugetarea,[428] care slujesc filosofului ce se îndeletniceşte cu făptuirea şase ani, ajutându-l să iscodească tot ce contribuie la frumuseţea morală şi la modurile virtuţii. Căci raţiunea şi cugetarea slujesc oricui se îndeletniceşte cu făptuirea ca un rob şi o roabă, iscodind şi creînd modurile activităţii virtuoase (31). Şi toată puterea lor e îndreptată împotriva duhurilor răutăţii, care se opun făptuirii morale. Ducând aşadar la îndeplinire filosofia lucrătoare, pe care a indicat-o numărul "şase" al anilor (căci s-a spus că numărul "şase" înseamnă filosofia lucrătoare),[429] raţiunea şi cugetarea sunt lăsate slobode ca să se reîntoarcă contemplarea duhovnicească a raţiunilor din lucruri, care sunt înrudite cu ele. Ele au ajuns atunci la anul al "şaptelea", adică la deprinderea nepătimirii (32). Căci patimile au fost subjugate prin multa osteneală a raţiunii şi a cugetării unite cu ea şi de aceea au ieşit şi s-au depărtat de la suflet.

Iar robul şi roaba de alt neam sunt puterea mâniei şi a poftei.[430] Pe acestea mintea contemplativă le supune pentru totdeauna stăpânirii raţiunii, ca să-i slujească la dobândirea virtuţilor prin bărbăţie şi cumpătare. Şi nu le lasă libere până ce nu e înghiţită moartea nenorocitului de trup de viaţa nemărginită, şi până ce nu se arată în chip curat icoana împărăţiei veşnice, având imprimată în ea, prin imitare, întreaga forma a arhetipului. Ajunsă aici, mintea

428 Raţiunea în greceşte e de genul masculin: λόγος ; iar cugetarea e de genul feminin: διάνοια. Ele slujesc celui de pe prima treaptă a urcuşului.

429 Numărul şase simbolizează cele şase zile de lucru de peste săptămână, deci activitatea în general.

430 Puterea mâniei în greceşte e de genul masculin: θυμός iar puterea poftitoare e de genul feminin: επιθυμία.

contemplativă slobozeşte mânia şi pofta, pe cea din urma prefăcând-o în plăcere curată şi în atracţia neprihănită pentru dragostea dumnezeiească, iar pe cea dintâi în ardoare duhovnicească, în statornicie înfocată şi în nebunie sobră (33). În această stare ajunsese după merit marea rază a luminii netulburate, marele apostol Pavel, când l-a auzit pe regele Agripa spunându-i: Eşti nebun Pavele".[431] Dar şi el însuşi scrie despre sine Corintenilor: "Că ori de ieşim din noi, este pentru Dumnezeu, ori de suntem cu mintea aşezată, este pentru voi".[432] El numeşte nebunia sobră, cea după Dumnezeu, "ieşire din sine" (extaz), ca una ce scoate mintea afară din lucrurile create, măcar că în sine e sobră şi chibzuită.

Iar numărul robilor socotesc că indică viaţa vremelnica, trăită conform cu raţiunea şi împreunată cu modurile nepătimirii (34). In cursul acesteia mintea, folosindu-se de raţiune şi de cugetare ca de nişte robi şi roabe evreice care slujesc făpturii, hotărăşte măsurile ajutorului ce trebuie să-l dea acestea virtuţii, strămutându-le la contemplaţie. Ingrijindu-se de asemenea de mânie şi de poftă, ca de nişte robi şi roabe de alt neam, aşa cum un stăpân se îngrijeşte de slujitori,le călăuzeşte la aceeaşi libertate de la sfârşit (35). Şi anume aşa că pofta o preface în dorinţa ce se desfată de cele dumnezeieşti, iar mânia în vigoarea nesfârşită a dorului ce se bucură de ele, făcând pe robii de alt neam, Evrei adevăraţi după har.

"Cântăreţi şi psalmozi opt sute cincizeci şi cinci". "Cântăreţii sunt cei ce vestesc cuvântul (raţiunea) dumnezeiesc prin modurile virtuţilor cu fapta, fără contemplaţie (36). Iar "psalmozii" sunt cei ce iniţiază tainic

431 Fapte 26, 24.

432 II Cor. 5, 15.

în cuvântul (raţiunea) dumnezeiesc pe alţii, prin modurile virtuţilor împreunate cu dulceaţa cunoştinţei din contemplaţie; încântându-le urechile lor spirituale (37).

Numărul acestora indică ştiinţa lucrurilor veşnice (38), atâta cât le este îngăduită oamenilor; Din numărul opt sute cinci zeci, "opt sute" indică raţiunile viitoare ale cunoştinţei, iar "cincizeci" ale virtuţii. În sfârşit "cinci" înfăţişează ştiinţa lucrurilor de aici, precum am arătat vorbind despre numărul "cinci" puţin mai înainte.

"Cămile, trei sute treizeci şi cinci . Cămilele ce ies împreună cu fiii lui Israel eliberaţi din robia amară, sunt diferitele reprezentări (contemplaţii) naturale ale lucrurilor văzute, care sunt alcătuite, asemenea cămilei, pe deoparte din înfăţişările cele văzute ce se raportează la simţuri şi sunt aşa zicând picioarele lor, iar pe de alta din raţiunile mai înalte, privite în ele cu duhul, care se raportează la minte şi sunt aşa zicând capul lor.

Poate despre aceste cămile a zis marele Isaia, prevestind profetic slava Ierusalimului spiritual: Şi te vor acoperi pe tine cămilele de Madian şi Ghefar".[433] Ele sunt reprezentările (contemplaţiile) duhovniceşti ale afectelor (patimilor) fireşti (39). Căci Madian se tălmăceşte "golirea stomacului", sau "lut sângeros", sau "sudori omeneşti şi ale mamei", Iar Ghefar "posesiunea spatelui", care este contemplaţia ridicată deasupra patimilor trupeşti. Căci spatele sufletului este trupul, ca unul ce este îndărătul lui. Deci Scriptura zice aici că locul sau reşedinţa duhovnicească a cunoştinţei paşnice şi nedezbinate a vederilor tainice este asemenea unei cetăţi sfinte, acoperită de ele ca de nişte vite.

Acelaşi sens îl arată şi numărul însuşi, care indică mişcarea raţională în jurul timpului şi al naturii (40).

433 Is. 60, 6.

"Şi cai, şapte mii şapte sute treizeci şi şase". "Cal" este acela care aleargă în viaţă pe drumul celor virtuoşi, având toată vigoarea iuţimii (mâniei). Căci se spune că fierea calului stă în unghiile picioarelor, pe care le are de la fire. De aceea a şi fost socotit cel mai destoinic şi mai tare la drum dintre toate celelalte animale domestice şi supuse oamenilor. Cu ei aseamănă marele Prooroc Avacum şi pe sfinţii Apostoli, când zice prin Duhul: "Şi ai suit pe mare caii Tăi, care tulbură ape multe".[434] El numeşte "cai" pe sfinţii şi fericiţii Apostoli, care poartă cuvântul mântuitor al adevărului înaintea neamurilor şi împăraţilor, în toată lumea, pe care o numeşte figurat "mare". Iar neamurile le-a asemănat cu apele. Căci şi ele sunt tulburate şi agitate de puterea cea mare din cuvântul Duhului şi trecute de cutremurul mântuitor de la necredinţă, de la neştiinţă la cunoaştere şi de la păcat la virtute. "

Aceasta o arată şi numărul însuşi al cailor, care închipuieşte deprinderea cu filosofia practică a virtuţii. Căci numărul "şapte mii şapte sute", ca număr ce indică timpul, arată mişcarea sprintenă a virtuţilor, iar "treizeci şi şase" activitatea firii care aleargă împreună cu virtuţile (41).

"Iar catâri opt sute patruzeci şi cinci". Catârul este, după înţelesul cel de laudă, deprinderea care nu rodeşte păcatul (42). Din acest motiv s-a rânduit, într-un chip cât se poate de potrivit şi de cuvenit duhului Scripturii, ca cel ales rege în Israel să nu şadă pe cal, ci pe catâr. Prin aceasta Scriptura arată că mintea contemplativă, care împărăteşte peste înţelesurile şi reprezentările (vederile) lucrurilor, ca şi peste mişcările proprii, trebuie să aibă o deprindere neroditoare de rău, adică una care nici să nu zămislească, nici să nu nască răul. Ea trebuie să fie purtată de această

434 Avac. 3, 15.

deprindere, atunci când se mişcă în contemplaţie, ca nu cumva, ocupându-se cu cercetarea duhovnicească a lucrurilor, să cadă din nebăgare de seamă în puterea vreunuia din duhurile rele, care pot corupe prin ceva din cele sensibile dispoziţia curată a inimii.

Ştim că în Scriptură catârul are şi un înţeles de ocară. De pildă zice: "Nu fiţi asemenea calului şi catârului, în care nu este înţelegere".[435] Scriptura numeşte "cal" deprinderea de a umbla după plăcerile patimilor[436] (43), iar "catâr" deprinderea care nici nu zămisleşte, nici nu naşte binele. Scriptura le interzice deopotrivă pe amândouă celor ce doresc mântuirea: pe cea dintâi, întrucât lucrează păcatul, pe cea de-a doua, întrucât nu lucrează virtutea. Tot în acest sens de ocară trebuie luat şi catârul lui Avesalom , pe care acesta călărind a pornit la uciderea părintelui său. Prin aceasta Duhul arată că cel rănit de slava deşartă, din pricina virtuţii şi a cunoştinţei, îşi hrăneşte în deşert coama părerii de sine, dichisind-o şi amestecând-o ca pe un catâr, spre a amăgi pe privitori cu afişarea unei purtări morale. Călărind acela pe ea, îşi închipuie că-l va răsturna pe tatăl care l-a născut prin învăţătura cuvântului, urmărind să răpească cu mândrie şi în chip silnic la sine slava virtuţii şi a cunoştinţii, pe care o are tatăl său de la Dumnezeu.

Dar ieşind la largul contemplaţiei naturale în duh, la războiul raţional pentru adevăr, din pricina simţirii nemortificate rămâne spânzurat cu părul de stufişul stejarului vederilor materiale. Astfel însăşi închipuirea de sine, care-i leagă mintea de acelea, îi slujeşte spre moarte, suspendându-l între pământ şi cer. Căci cel stăpânit de slava deşartă nu are cunoştinţa drept cer care să-l atragă din

435 Ps. 31, 10.

436 Ierem. 5, 8.

părerea de sine ce-l reţine jos, dar nici talpa făptuirii smerite drept pământ care să-l tragă în jos din îngâmfarea ce-l ţine pe sus (44). Pe acesta evlaviosul dascăl care l-a născut, lăsându-se dus de iubirea de oameni, îl plânge şi după ce moare, deoarece, asemenea lui Dumnezeu nu voieşte moartea păcătosului, ci să se întoarcă şi să fie viu.[437]

Iar ca să înţelegem şi în alt chip locul (45) David înseamnă, desigur, mintea activă, iar Avesalom închipuirea de sine, născută din mintea activă în împreunare cu simţirea (percepţia).[438] Căci simţirea este fiica regelui Ghesur, pe care luând-o David a născut pe Avesalom. Iar "Ghesur" se tălmăceşte "călăuza zidului". Zidul este, desigur, trupul. Iar călăuza trupului este legea trupului, sau simţirea. Din aceasta se naşte Avesalom, care se tălmăceşte "socotita pace a tatălui", care este, evident, închipuirea de sine. Căci socotind că am biruit patimile, dăm naştere închipuirii de sine. Marele David, luând cunoştinţă că aceasta s-a răzvrătit împotriva lui, deoarece şi-a oprit făptuirea prin cunoaştere, părăsind cortul, Ierusalimul şi Iudeea, fuge dincolo de Iordan, în pământul Galaad, care se tălmăceşte "strămutarea mărturiei", sau "descoperirea lor". Aceasta arată că David se socoteşte pe sine nevrednic, din pricina închipuirii răsvrătite, de cortul sfânt, adică de teologia mistică, de Ierusalim, adică de cunoştinţa care vede cele dumnezeieşti şi de Iudeea, adică de mărturisirea bucuriei pentru faptele sale.

Aceasta înseamnă că mintea îşi strămută puterile sale de la bucurie la întristare (46) şi la conştiinţa sau la mărturisirea celor săvârşite mai înainte; cu alte cuvinte la

437 Ezec. 33, 11.

438 Mintea (νους) fiind în greceşte de genul masculin, iar simţirea (αίσθησις) de genul feminin, icoana căsătoriei între ele se potriveşte.

amintirea tuturor greşelilor în parte. Căci aceasta este "descoperirea lor". Simplu vorbind, ea se mută prin cugetare în timpul dinainte de har (căci aceasta înseamnă "a trece dincolo de Iordan"), când era străină de harul virtuţii şi al cunoştinţei. În felul acesta, cunoscându-şi neputinţa proprie şi dobândind adânca smerenie ce se opune închipuirii de sine, prin conştinţa stării sale, ucide pe răzvrătit, adică închipuirea de sine, care trecuse la el pe când se afla în întristare multă. Şi aşa revine la slava proprie şi stăpâneşte peste pământul lui Iuda şi împărăteşte peste Ierusalim şi slujeşte în cortul sfânt al lui Dumnezeu slujbă curată şi neprihănită.

Dar să revenim la numărul catârilor Iudeilor sloboziţi din robie şi să privim după putere la sensul spiritual din el. "Catâri, zice, erau opt sute patruzeci şi cinci". Numărul acesta indică nepătimirea desăvârşită a minţii faţă de cele sensibile şi de simţuri, în temeiul deprinderii de a nu rodi păcatul, adică a deprinderii de a nu naşte păcatul. Căci numărul "opt sute", luat în înţeles de laudă, înseamnă nepătimirea caracteristică a veacului viitor, numărul "patruzeci" indică lucrurile sensibile, iar "cinci" indică simţurile (47).

"Iar asini, cinci mii cinci sute douăzeci şi cinci". Asinul (48) este trupul care slujeşte sufletului, purtând poverile şi ostenelile faptelor pentru dobândirea virtuţii; cu alte cuvinte, deprinderea virtuoasă a trupului. Tot astfel de asini au avut fiii marelui Iacov de au putut aduce din Egipt în pământul făgăduinţei grâul trebuincios hranei, adică cunoştinţa duhovnicească, adunată din contemplaţia naturii ca din Egipt şi închisă în sacii cugetărilor, pe care îi pun prin făptuire deasupra trupurilor, transportându-i spre viaţa viitoare.

Iar numărul rotund al acestor asini arată mişcarea constantă a deprinderii virtuoase a trupului spre fapte, urmând fără abatere cuvântului cunoştinţei. Căci cei pricepuţi în aceste lucruri numesc mişcarea sferică neschimbată, ca una ce rămâne la fel în toate împrejurările, mai mult decât celelalte mişcări ale lucrurilor (49).

Acestea le-am spus, după puterea noastră de a înţelege şi de a spune. Iar dacă cineva ar voi să spună că în acestea sunt preînchipuite diferitele trepte ale credincioşilor Bisericii şi dispoziţiile lor, n-ar greşi. Astfel "bărbaţii" sunt cei ce au ajuns, pe cât e cu putinţă, la măsura plinirii vârstei lui Hristos şi săvârşesc virtutea prin iubire, prin proprie hotărîre.

"Robii şi roabele" sunt cei ce poartă povara filosofiei lucrătoare de teama chinurilor veşnice, cu care sunt " ameninţaţi. "Cântăreţii", cei ce propoveduiesc frumos" şi bine cuvântul făpturii şi tămăduiesc patimile altora. "Psalmozii", cei ce arată prin contemplaţie frumuseţea cunoştinţei cuvintelor (raţiunilor) dumnezeieşti şi depărtează ca pe un întuneric neştiinţa de la alţii. "Cămilele" sunt cei ce îmblânzesc prin raţiune răutatea voinţei, călăuzind-o spre virtute. "Caii", cei ce aleargă bine în stadionul vieţii plăcute lui Dumnezeu. "Catârii", cei care au moravuri amestecate şi care dovedesc în viaţa comună o înţelepciune practică, fără prihană. "Asinii sau vitele de jug , sunt cei ce trebuie să ostenească cu fapta şi primesc prin contemplaţie să se aşeze raţiunea asupra lor. Adunându-i pe toţi aceştia facem plinirea sfintei Biserici, împodobită cu multe frumuseţi şi de virtutea multora.

După părerea mea, cuvântul despre înţelesul duhovnicesc al acestor taine a ajuns la sfârşit. Dar dacă s-ar afla cineva plin de bogăţia harului cunoştinţei, în stare să

vadă, ca marele Samuil în chip spiritual cele de mai înainte, să ne descopere şi nouă înţelesul cuprins în cuvântul celor scrise, ca să iradieze lumina înaltă a adevărului în toţi, şi să convingă pe cei ce pot să înveţe că nimic nu s-a scris fără rost şi în deşert de către Duhul Sfânt, chiar dacă noi nu putem cuprinde. Căci toate sunt cu rost şi pline de taină şi ţintesc mântuirea oamenilor, al cărei început şi sfârşit este înţelepciunea, care începe prin a produce temerea (51) şi sfârşeşte prin a naşte iubirea, mai bine zis ea însăşi ni se face, de dragul nostru, la început temere (52), ca să oprească de la păcat pe cel îndrăgostit de ea, şi la sfârşit iubire, ca să umple de bucurie spirituală pe cei care au dat totul pentru a se împărtăşi de ea.

Aceştia cred că sunt "bărbaţii" de care scrie Duhul, aceştia "robii şi roabele", "psalmozii şi cântăreţii", "cămilele", "catârii" şi "asinii". Nu e vorba de cei pe care îi cunoaşte simţirea trupească, ci de cei pe care îi înţelege mintea curată şi sunt zugrăviţi de condeiul harului.

S-a isprăvit, cu ajutorul lui Dumnezeu, tomul" al cincilea.

Scolii

1. Harul deplin al Duhului este înţelepciunea ca potentă, ca deprindere şi ca lucrare, care îmbrăţişează toate cunoştinţele câte ajung până la oamenii desăvârşiţi în Hristos. Prin ea mintea, părăsind figurile percepute prin simţuri, pătrunde în varietatea raţiunilor dezvelite ale celor ce s-au făcut şi s-au scris, sintetizând trăsăturile dumnezeieşti aflate în ele într-un întreg de forma dumnezeiească, din care iradiând în chip unitar cunoştinţa neîmpărţită a tuturor lucrurilor, obişnuieşte să strălucească lumina adevărului.

2. Cei ce se îndeletnicesc într-adevăr cu cunoaşterea (gnosticii), cunoscând raţiunile tainelor din Scripturi, se folosesc de tipurile istoriei ca de nişte exemple spre a ridica cugetarea celor pe care îi învaţă; ei armonizează înţelesul spiritual cu litera istoriei, ca să salveze atât figura (tipul) pentru simţuri, cât şi înţelesul pentru mintea omului. Căci omul constă din suflet şi din trup, deci unul şi acelaşi om are atât minte cât şi simţire.

3. Lauda este un cuvânt care vesteşte frumuseţea dumnezeiească; lăudarea este o relaţie a celui ce laudă cu ceea ce laudă, adică o rostire a cuvintelor care vestesc măreţia dumnezeiească. Prin ea se naşte deprinderea cunoştinţei, care preface pe cel ce laudă în cel lăudat. Iar "jertfa acestei laude" nu este numai omorîrea desăvârşită a patimilor contrare firii şi depăşirea afectelor conforme firii, ci şi aducerea totală a celui ce laudă lui Dumnezeu.

4. Cunoştinţa care nu e ţinută în frâu de frica lui Dumnezeu prin fapte, produce îngâmfare, deoarece convinge pe cel îngâmfat de pe urma ei să prezinte ca al său ceea ce i s-a dat în dar şi să prefacă în laudă de sine dania Cuvântului. Iar activitatea virtuoasă, care creşte deodată cu dorul de Dumnezeu, neprimind cunoştinţa lucrurilor ce sunt mai presus de cele ce trebuiesc făcute, îl face pe cel activ să se smerească şi să se adune în sine prin raţiunile mai presus de puterea proprie.

5. Cel ce a învins mişcările neraţionale ale patimilor contrare firii prin credinţă şi prin dragoste de Dumnezeu, iese chiar şi din legea firii, iar raţiunea lui se mută în ţara celor inteligibile, scoţând din robia străină şi ceea ce-i de acelaşi neam după fire, împreună cu cele proprii lor.

6. Sub fire se află tot ce este fie subiect (suport)

fie în împreunare cu subiectul, fie în subiect. Din acestea se culeg definiţiile lucrurilor ce pot fi definite. Căci cele ce întregesc diferitele naturi ale lucrurilor se socotesc că ţin de definiţiile lor, indicând precis lucrul respectiv, ca unele ce subzistă în mod natural în subiect sau împreună cu subiectul şi din care îşi are subiectul existenţa, neputând fi contemplate afară de subiect.

Iar în jurul firii sunt cele ce pot fi gândite sau mai înainte sau deodată cu ea. Aceasta pe de o parte pentru că lucrurile s-au făcut undeva şi cândva; iar pe de alta, pentru că de la prima facere a lucrurilor trebuie gândită împreună cu ele poziţia şi mişcarea lor. Acestea sunt timpul şi spaţiul, în care se află firea după poziţia de dinafară şi după începutul mişcării, dar nu după substanţă. Căci nu din ele constă firea, ci în ele îşi are exterior începutul existenţei şi poziţia.

Când contemplăm aşadar numai raţiunile existenţei genurilor, speciilor şi indivizilor, sesizăm în raţiunile lor fiinţiale diferenţele care le constituie. Dar când căutăm naşterea lor, întrebând despre "unde" şi "când", ni se prezintă deodată cu lucrurile în chip necesar şi timpul şi spaţiul, trebuind să contemplăm începutul şi poziţia lor, fără de care nu există nimic din cele făcute. Căci nici un lucru nu este liber de circumscrierea prin început şi poziţie.

7. Ierusalimul si locuinţa cerească sunt deprinderea nepătimaşă cu virtutea şi cunoştinţa, în care nu se cuprinde nici o idee greşită care să lupte cu ea.

8. Limba, zice, este simbolul activităţii cunoscătoare a sufletului, iar gâtlejul este semnul iubirii naturale de trup. Deci cel ce îşi lipeşte acestea întreolaltă într-un chip vrednic de ocară, nu poate să-şi aducă aminte de deprinderea paşnică cu virtutea şi cunoştinţa, îndulcindu-se

de sârg cu tulburarea patimilor trupeşti.

9. Darie, zice, înseamnă legea firii. Iar legea firii îmbrăţişează şi firea şi timpul, ca una ce stăpâneşte mişcarea tuturor, atât pe a celor după fire, cât şi a celor din jurul firii. Prin urmare mintea care iese de sub legea firii, ca de la Darie, se ridică deasupra timpului şi a firii, nefiind reţinută de niciunul din înţelesurile celor de sub fire şi timp, ca nu cumva, purtând icoanele celor stricăcioase, să devină templu al idolilor, şi în loc de a avea un singur Dumnezeu să aibă mai multe chipuri ale patimilor necurate cărora să se închine.[439]

10. Ce taină cuprinde numărul doisprezece.

11. Prin copiii, care n-au fost număraţi, dar au ieşit împreună cu cei ce-i aveau, a înţeles gândurile[440] afectelor ce nu stau în puterea noastră, care deşi se nasc din noi, dar nu atârnă de noi să le întrebuinţăm cum vrem. Iar prin femei a înţeles dorinţele, care provin din afectele fireşti şi ireproşabile ce nu atârnă de noi. Pe acestea mintea le scoate cu sine când porneşte spre viaţa cea după Dumnezeu, ca să nu cadă în robia patimilor celor contrare firii.

12. Arată cauza pentru care nu a numărat Scriptura femeile şi copiii împreună cu bărbaţii.

13. Miriada (numărul zece mii) este sfârşitul unităţii ce se mişcă, iar unitatea este începutul miriadei ce nu se mişcă. Căci începutul fiecărui sfârşit este lipsa mişcării spre el, iar sfârşitul fiecărui început este terminarea mişcării acestuia. Astfel şi credinţa, fiind prin fire, începutul

439 Idolii se iau aci în înţelesul de chipuri şi concepte definite, socotite drept Dumnezeu. (Aşa le socoteşte Sf. Grigorie al Nisei). Mintea după cum primeşte în sine chipuri si concepte definite, sau se lărgeşte ca să contemple dumnezeirea cea nemărginită, se face sau templu al idolilor, sau templu al lui Dumnezeu.

440 Gândurile = λογισμοί sunt în greceşte de genul masculin.

virtuţilor, are ca sfârşit împlinirea binelui prin ele, iar binele prin fire, ca sfârşit al virtuţilor, având credinţa ca început, e concentrat înlăuntrul ei. Căci credinţa este binele concentrat înlăuntru, iar binele este credinţa activată. Iar Dumnezeu este credincios şi bun prin fire; credincios ca primul bine, bun ca ultimul obiect al dorinţei. Deci acestea sunt la El în tot chipul identice întreolaltă, întrucât nu se deosebesc real prin nici o raţiune, ci numai cugetarea le deosebeşte din pricina mişcării celor ce pornesc de la El şi sfârşesc la El. Aşadar miriada închipuind ultimul obiect al dorinţei, reprezintă desăvârşita dorinţă a celor ce se mişcă spre el. Iar unitatea fiind simbolul primului bine, reprezintă statornicia desăvârşită a celor ce pornesc de la el. Prin urmare cele patru miriade (patruzeci de mii) sunt binele desăvârşit arătat prin fapte de fiecare virtute generală, potrivit cu firea ei.

14. Cel ce fuge de rău şi se fereşte simplu să nu păcătuiască, lucrează cele zece porunci. Iar cel ce, în lucrarea desăvârşită a fiecărei porunci, le cuprinde şi pe celelalte, întrucât toate pot fi privite în fiecare prin lucrarea fiecăreia, a făcut din decadă o sută. Căci păzirea desăvârşită a fiecărei porunci cu fapta, înseamnă împlinirea deplină a celorlalte. Şi iarăşi cel ce a ajuns cu deplină ştiinţă la discernământul desăvârşit al lor, a făcut din sută mie. Şi în sfârşit; cel ce a pătruns cu mintea prin contemplaţie la raţiunile desăvârşite ale acestora, a făcut din mie miriada, readunându-se din desfăşurarea în fapte în unitatea contemplaţiei. Scurt vorbind, cel ce păzeşte necălcate poruncile, prin ocolirea desăvârşită a păcatului, apoi le împlineşte desăvârşit, pe urmă a dobândit cel mai deplin discernământ natural al lor şi în sfârşit a străbătut la desăvârşita lor vedere duhovnicească, are cele patru miriade (patruzeci de mii), pe care le-a adunat prin raţiunea

desăvârşită a fiecărei înaintări. Căci starea de desăvârşire are în sine nedespărţite raţiunile începutului şi ale sfârşitului.

15. Cum lucrează legea firii noastre.

16. Care este modul de lucrare al fiecărei puteri (facultăţi) naturale, pentru care am şi primit puterile naturale.

17. Se înţelege că a celor dumnezeieşti.

18. În câte feluri se împarte virtutea generală.

19. "Început" numeşte răul, căci are ca început mişcarea noastră contrară firii. Iar "neînceput" numeşte binele, căci binele e prin fire înainte de orice veac şi timp. "Lucru ce trebuie cugetat" numeşte binele, căci singur el trebuie cugetat, iar "lucru ce nu trebuie cugetat" numeşte răul, căci singur el nu trebuie cugetat. "Lucru ce trebuie grăit" numeşte binele, căci numai de el trebuie să se vorbească, iar "lucru ce nu trebuie grăit" numeşte răul; căci numai de el nu trebuie să se vorbească. "Lucru ce trebuie făcut" este binele, căci după fire este nefăcut, însă după har, pentru iubirea de oameni, primeşte să fie făcut de noi, spre îndumnezeirea noastră a celor ce-l facem, grăim şi cugetăm; ba chiar numai el singur trebuie făcut. Iar "lucru ce nu trebuie făcut" este răul, care singur nu trebuie făcut. "Stricăcios" numeşte răul, căci firea răului este stricăciunea, ca unul ce nu are nicidecum existenţă. Iar "nestricăcios" e binele, ca cel ce e veşnic şi nu încetează niciodată să existe şi este păzitorul tuturor celor în care se sălăşluieşte. Pe el îl căutăm prin puterea (facultatea) raţională a noastră, îl dorim prin puterea poftitoare, îl păzim nerăpit prin puterea mâniei, îl distingem prin simţuri, cu bună ştiinţă, neamestecat cu cele contrare, îl grăim prin puterea glăsuitoare, evidenţiindu-l celor ce nu-l cunosc şi-l înmulţim prin puterea roditoare; mai bine zis noi ne înmulţim prin ei.

20. Alt înţeles.

21. Cea dintâi nepătimire este mişcarea trupului spre fapte, când nu e atinsă de păcat.

22. A doua nepătimire este lepădarea totală a gândurilor pătimaşe din suflet. Prin ea se stinge mişcarea patimilor din prima nepătimire, neavând gândurile pătimaşe care s-o aprindă la lucru.

23. A treia nepătimire este totala nemişcare a părţii poftitoare spre patimi. De dragul acesteia există şi cea de a doua, care constă din curăţia gândurilor.

24. A patra nepătimire este lepădarea desăvârşită şi a închipuirilor sensibile din cugetare. Prin ea şi-a primit existenţa şi a treia, neavând în sine închipuirile sensibile care să dea formă icoanelor patimilor.

25. Numărul o mie este unitatea, ce nu mai are lipsă de desăvârşire. Căci el cuprinde raţiunea cea mai deplină a unităţilor dinainte de el, ca şi pe a lui însuşi. De aceea şi când e înmulţit dă iarăşi o unitate şi nu o decadă. Când rezultatul înmulţirii numărului o mie este o unitate, cum zic cei ce au pătruns în înţelesul numerelor. Pe drept cuvânt deci treimea miilor înseamnă învăţătura teologică despre Treime, pe care cel ce o posedă împreună cu desăvârşita virtute părăseşte Babilonul spiritual.

26. Litera "Tau" (T) este semnul crucii, păstrând în forma ei înfăţişarea crucii. Iar "Iota" (I), ca literă iniţială a lui Iisus, adică numele înfricoşat. "Ita" (H), ca iniţială şi ea, exprimă fermitatea virtuţii. Patriarhul Avraam, transformându-le tainic pe acestea în număr, a ieşit cu îndrăzneală împotrivă puterilor vrăjmaşe, având trei sute optsprezece slugi, adică toată învăţătura teologiei, simbolizată prin trei sute (T), taina negrăită a întrupării Cuvântului, reprezentată prin zece şi modul desăvârşit al

deprinderii neclintite în virtute, exprimat prin opt (H).[441] Toate acestea Scriptura le-a numit slugi născute în casă, ca unele ce sunt roduri dumnezeieşti după har ale inimii celui ce le-a dobândit.

27. Arată cum numărul trei sute exprimă Providenţa desăvârşită.

28. Numărul o sută este decada înzecită a poruncilor dumnezeieşti. Căci le îmbrăţişează desăvârşit pe toate prin împlinirea fiecăreia. Iar îmbrăţişarea desăvârşită a poruncilor dumnezeieşti prin împlinirea fiecăreia, este virtutea totală şi întreagă. La rândul său virtutea desăvârşită este cunoştinţa fără greşeală a adevărului. Aşadar mintea care cunoaşte fără greşeală adevărul, a ajuns la o sută de arii, ca marele Avraam şi deci îşi socoteşte şi ea trupul mortificat, adică îl vede desfăcut de viaţa după simţuri, ceea ce o face să nască bucuria vie în duh. Căci aşa se tălmăceşte Isaac. Deci e propriu Providenţei, nu numai să păzească firea conform cu raţiunea ei, ci să o îndumnezeiască, îmbunătăţindu-i desăvârşit aplecarea voinţei prin virtuţi, pe temeiul înţelepciunii dobândite. Iar firea privită împreună cu acestea constituie numărul trei sute.

29. Numărul şase este indicaţia desăvârşită a existenţei lucrurilor. Iar numărul zece înseamnă putinţa existenţei fericite a lucrurilor. Deci înzecind cineva pe şase, sau înşesind pe zece, capătă pe şase zeci, care arată starea faptică a existenţei fericite a lucrurilor.

30. Desigur că a trupului, a simţurilor şi a lumii.

31. Cine sunt, în sens spiritual, robul şi roaba evreică.

32. Venind nepătimirea, pe care o indică anul al şaptelea, raţiunea şi cugetarea se întorc la contemplarea

441 Numai 8 e dincolo de nestatornicia timpului închipuit prin 7.

celor înrudite, după ce au scăpat de slujirea modurilor trupeşti ale virtuţilor.[442]

33. Plăcerea este pofta activată, odată ce ea este un bun prezent, după definiţia ei. Iar pofta este plăcerea neactivată, odată ce este un bun viitor, după definiţia ei. Iuţimea este furia cu intenţie. Iar furia cu intenţie este iuţimea trecută în faptă. Deci pentru cel ce şi-a supus aceste puteri raţiunii, pofta a devenit plăcere prin împreunarea neprihănită a sufletului cu Dumnezeu în har, iar iuţimea ardoare curată ce apără plăcerea provenită din unirea cu Dumnezeu şi mânie sobră care face puterea voinţii să iasă cu totul din lucruri în dorinţa sufletului după Dumnezeu. Prin urmare, până ce lumea e vie în noi prin afecţiunea de bunăvoie a sufletului faţă de cele materiale, nu trebuie să dăm libertate acestor puteri (facultăţi), ca nu cumva, amestecându-se cu cele sensibile, ca şi cu nişte rudenii, să războiască sufletul şi să-l cucerească biruit fiind de patimi, cum au făcut odinioară Babilonienii cu Ierusalimul. Căci prin răstimpul în cursul căruia legea a poruncit să rămână robii de alt neam la stăpân, Scriptura a indicat ca bună afecţiunea sufletului faţă de lumea aceasta, sau de viaţa de aici, îndicând prin cele ale istoriei, cele spirituale.

34. Numărul şapte mii, care are aici un înţeles bun, înseamnă viaţa vremelnică şi prezentă, împodobită cu virtute şi cu raţiune. Căci dacă numărul o mie înseamnă legea scrisă şi naturală, după înţelesul ce l-am văzut când am explicat miriadele, împodobind împreună viaţa celui iubitor de Dumnezeu, este vădit că numărul şapte mii indică toată viaţa de sub timp a iubitorului de Dumnezeu, păzită de

442 Anul al 7-lea e anul de odihnă, de eliberare de la o muncă străină. Cugetarea se întoarce la contemplarea raţiunilor pure, după ce omul a dobândit nepătimirea.

aceste legi. Iar trei sute indică Pronia lui Dumnezeu, care grijeşte de existenţa după fire şi de fericirea după har a celor providenţiaţi. În sfârşit şapte simbolizează nepătimirea în modurile de comportare. Deci cel ce prin puterile sale fireşti îşi păzeşte viaţa nepătimaşă, cum voieşte Providenţa, având şapte mii trei sute şapte robi şi roabe, iese din confuzia şi tulburarea patimilor.

35. Sfârşit numeşte atât nepătimirea de aici după fapte, cât şi îndumnezeirea de acolo după har.

36. "Cântăreţi" numeşte pe cei ce prin viaţa lor de fapte vestesc voile lui Dumnezeu.

37. "Psalmozi", zice, sunt aceia care nu numai fac voile lui Dumnezeu, ci şi povestesc altora tainele petrecute în ei.

38. Numărul opt cuprinde în sine atât nemişcarea cât şi mişcarea. Nemişcarea, când e privit în sine, căci orice număr cu soţ e nemişcat, neavând un centru; mişcarea, când se adună la cel de dinainte de el sau la cel de după el, întrucât atunci dă un număr fără soţ. Căci tot numărul fără soţ e prin sine mobil, datorită distanţei egale a extremelor faţă de mijloc. Deci ceea ce face opt între numerele de sub zece, aceea face numărul optzeci între numerele de sub o sută. La fel şi opt sute între numerele aşezate sub o mie. Aşadar privit în sine înfăţişează starea pe loc, dar circumscrie mişcarea celui dinaintea lui. Căci şapte, şapte zeci şi şapte sute înfăţişează însuşirea temporalităţii. Prin urmare dat fiind că cele supuse timpului şi facerii sunt sesizate de simţire (lucrarea simţurilor), urmează că şi cunoştinţa sau ştiinţa fără greşeală a celor veşnice şi spirituale o primeşte mintea desăvârşită (înţelegem prin ştiinţă cunoştinţa fiinţială). Iar numărul cincizeci, cuprinzând în sine o unitate fără soţ, adăugată după

înmulţirea lui şapte cu sine însuşi, adică sfârşitul împlinirii virtuţilor de către cei drepţi. Căci nu se mai mişcă spre săvârşirea virtuţilor cel ce-a ajuns la Binele prin fire şi a primit în sine imobilitatea. Pentru că unitatea este începutul şi sfârşitul oricărei mişcări. Iar numărul "cinci" indică ştiinţa despre acestea. Căci cuprinde raţiunile celor inteligibile, raţionale, sensibile, a celor care au viaţă şi a celor care există pur şi simplu,[443] raţiuni pe care singură înţelepciunea dumnezeiească le cuprinde, care e definită ca ştiinţă fără greşeală a adevărului.

39. Cămilele de Madiam sunt, dacă Madiam se tălmăceşte "golirea stomacului", reprezentările lucrurilor care se nasc şi pier, iar dacă se tălmăceşte ca "lut cu sânge", sunt raţiunile Providenţei referitoare la viaţa aceasta trecătoare şi nestatornică, în sfârşit dacă se tălmăceşte ca "sudori omeneşti şi ale mamei" sunt raţiunile Judecăţii dumnezeieşti referitoare la viaţa prezentă, pe care le adună gândurile prin cugetare şi intuiţia prin simţurile îndreptate spre cele văzute. Din acestea, adică din gânduri şi din intuiţie, se încheagă adevărata opinie despre lucruri, care este rodul cugetării în împreunarea cu simţurile. Deci "sudorile omeneşti şi ale mamei" sunt gândurile cugetării produse cu osteneală şi intuiţiile simţirii, care ne alăptează ca o mamă.

Iar cămilele de Ghefar sunt cele ce provin din posesiunea spatelui. Şi spatele sufletului este trupul, întrucât există pentru suflet. Deci dacă întrebuinţăm bine posesiunea trupului, ni-l facem slujitor sufletului spre naşterea de virtuţi şi nu luăm în considerare decât raţiunile dumnezeieşti

443 E gradaţia existenţelor aşa cum a fost văzută de Dionisie Areopagitul. De divinis nominibus, cap. 6. III, PG 3, 817: οἱ νόες, τα λογικά, τά αισθητικά, τά ζωτά, τά οντά.

ale lui, pentru care a fost creat. Pe urmă, adunând şi raţiunile celor văzute, ca pe nişte cămile de Madiam, acoperim Ierusalimul nostru, adică sufletul, ascunzându-l în vederile dumnezeieşti ale lucrurilor şi făcându-l nevăzut şi nebiruit de patimi.

40. Numărul "patru sute" indică firea lumii corporale. Căci aceasta este formată din patru elemente. Iar numărul "treizeci şi cinci" înseamnă mişcarea raţională a celor virtuoşi în timp. Căci şapte înmulţit cu cinci dă numărul treizeci şi cinci. Iar "şapte" înseamnă mişcarea temporală, precum "cinci" înseamnă cunoştinţa raţională. Adunând deci pe patru sute cu treizeci şi cinci ai arătat cunoştinţa raţională, naturală şi temporală a sfinţilor bărbaţi ce trăesc sub fire şi timp.

41. Există o potriveală între numere şi cele numărate. Calul sprinten la alergat reprezintă prin picioarele sale mobilitatea perpetuă şi urcuşul. Timpul ce se mişcă iute, nefăcând nici o pauză în curgerea lui, reprezintă activitatea neobosită a celor numărate. Şi pe aceasta o face evidentă numărul rotund. Căci numărul şase, înmulţindu-se cu sine însuşi,se naşte pe sine înşesit. Deci cuvântul Duhului a arătat prin cai şi prin numărul lor sprinteneala, iuţimea şi neoboseala deprinderii virtuoase a dumnezeieştilor bărbaţi în chip tainic.

42. Ce este catârul.

43. Ce este calul şi catârul din Scriptură în sens de ocară.

44. Cel ce oferă privitorilor aparenţa unei cunoştinţe numai prin repetarea unor cuvinte furate, înşelând auzul celor neînţelepţi, asemenea lui Avesalom, şi spurcând în auzul celor profani, prin posedare silnică, frumoasele şi de Dumnezeu iubitoarele contemplaţii ale celui ce l-a învăţat

pe el, întocmai ca pe nişte ţiitoare, după sfatul lui Ahitofel (care se tălmăceşte "frate care umple de praf", adică frate care sărută cu viclenie), se dovedeşte că suferă de slavă deşartă şi cade în mâna slugilor lui David, în codrul acoperit de varietatea contemplaţiilor naturale, atunci când porneşte, cu îndrăzneală la luptă împotriva celui superior.[444] Căci se dovedeşte că nu calcă nici pe pământ, ca unul ce are solitudinea virtuţii, şi n-a dobândit nici cerul, ca unul ce n-a ajuns cu adevărat la deprinderea înaltă a cunoaşterii. Acela moare, primind trei săgeţi în inimă, care sunt: amintirea fărădelegii faţă de cel ce l-a învăţat, ruşinea pentru mândria cu o cunoştinţă pe care nu o are, şi aşteptarea inevitabilei judecăţi viitoare pentru acestea. Împuns de aceste săgeţi, iubitorul de slavă deşartă moare străpuns. Dar îi precede Ahitofel, sfetnicul lui cel rău, care îşi capătă pe drept moartea prin spânzurătoare,[445] ca unul ce a învăţat pe copii să se ridice împotriva părinţilor şi a văzut zădărnicit sfatul său cel rău. Căci nu mai poate suporta viaţa după ce a înlăturat vălul de pe falsa prietenie faţă de David, şi n-a putut dovedi că cel ce se laudă cu cunoştinţa părută are stăpânirea raţiunii.

45. Altă explicaţie a aceloraşi.

46. Galaad, tălmăcit ca "mutarea plânsului", indică suferinţa pocăinţei, iar tălmăcit ca "mutarea mărturiei", înseamnă mustrarea conştinţei pentru greşală; în sfârşit, tălmăcit ca "descoperirea lor", închipuieşte mărturisirea păcatelor după felul lor. Ajungând în această stare mintea, care e urmărită de părerea de sine din pricina vreunui bine, ucide această părere de sine, născută din ea prin împreunarea cu simţirea cea de alt neam. Şi iarăşi se

444 II Sam. 16-18.

445 II Sam. 17, 23.

întoarce în Iudeea şi Ierusalim, adică la mărturisirea milostivilor dumnezeieşti faţă de ea, la nepătimirea desăvârşită de pe urma virtuţilor şi la contemplarea paşnică a lucrurilor în duh; iar la urma acestora la teologia mistică, ca la un cort sfânt, în care se descoperă în chip tainic frumuseţile cele cu totul nevăzute de alţii.

47. Opt este unul din numerele dinlăuntrul decadei; optzeci, dinlăuntrul sutei; opt sute, dinlăuntrul miei; opt mii dinlăuntrul miriadei. Privite în ele însele aceste numere indică imobilitatea, adică o scădere a cantităţii şi o creştere a intensităţii.[446] Prin urmare când se află în Scriptură în înţeles lăudabil el arată nemişcarea desăvârşită spre patimi, adică încetarea patimilor. Iar acest lucru caracterizează starea veacului viitor, în care nu se vor mai naşte patimi. Numărul patruzeci este icoana lucrurilor sensibile, iar cinci este icoana simţurilor, sub care cade lumea sensibilă ca obiect de ştiinţă naturală. Deci pe drept cuvânt numărul acesta indică deprinderea neroditoare de rău şi eliberarea desăvârşită a dumnezeieştilor bărbaţi de afecţiunea simţurilor faţă de cele sensibile.

48. Ce este asinul în înţeles mai înalt.

49. Numărul cinci este rotund şi prin înmulţire cu orice număr fără soţ se regăseşte pe sine. Căci înmulţind cu oricare număr fără soţ pe cinci sau multiplii lui cinci, vei afla că numărul rezultat se sfârşeşte în cinci. De pildă: 5X3=15; 5X5=25; 5X7=35; 5X9=45. Tot aşa înaintând la infinit,vei afla că cinci ori cinci înmulţit cu fiecare număr fără soţ, sau cinci zeci ori cinci zeci, sau cinci sute ori cinci sute, sau cinci mii ori cinci mii, dau numere în care se

446 Bună definiţie a imobilităţii, a odihnei de pe treptele, superioare ale vieţii duhovniceşti şi din viaţa viitoare: ea nu e inerţie, ci adunare din împrăştiere şi agitaţie, într-o trăire unitară şi intensivă.

regăsesc în sensul că se sfârşesc în ele însele. Dar acest lucru e propriu mişcării circulare şi sferice. Deci cu drept cuvânt învăţaţii în ştiinţa numerelor au numit numărul cinci sferic şi ciclic, ca unul ce nu iese niciodată din sine, prin înmulţirea cu numerele fără soţ. Dar el simbolizează şi ştiinţa generală, care nu iese niciodată din sine în mişcarea fără de sfârşit în jurul totului şi cuprinde toate prin puterea cuvântului.

50. Altă explicare, a tuturor celor spuse, scurtă, precisă şi ordonată.

51. Înţelepciunea, eliberând prin pedepse de patimi, produce frica, iar prin dobândirea virtuţilor stârnind mintea să privească la cele viitoare, produce dorul după ele.

52. Înţelepciunea este frică în cei ce n-o doresc, născând privaţiunea prin fugă (de cele ale vieţii) şi este dor în cei ce o iubesc, sau deprindere de a se bucura (de alte bunuri).

Întrebarea 56

Iarăşi s-a scris în a doua carte a lui Ezdra: "Şi auzind duşmanii seminţiei lui Iuda şi Veniamin, au venit să vadă ce este cu sunetul trâmbiţelor şi au aflat că cei din robie zidesc templul Domnului Dumnezeului lui Israel. Şi apropiindu-se de Zorobabel şi de Iisus şi de capii familiilor lui Israel, le grăiră lor: "Să clădim împreună cu voi, căci asemenea vouă ascultăm de Domnul vostru şi jertfim lui din zilele lui Asarhadam, regele Asirienilor, care ne-a strămutat aici". Şi le-a zis lor Zorobabel şi Iosua şi capii familiilor lui Israel: "Nu putem zidi împreună casa Domnului Dumnezeului nostru. Noi vom zidi singuri Domnului

Dumnezeului lui Israel".[447] *Ce înseamnă aceasta şi mai ales ce înseamnă gelozia pentru care n-au voit să zidească împreună cu acei ce se închinau Domnului Dumnezeu?*

Răspuns

Iuda înseamnă "mărturisire". Iar înţelesul mărturisirii este îndoit (1). Şi anume există o mărturisire de mulţumire pentru bunurile primite în dar şi există una pricinuită de mustrare şi de certarea pentru relele săvârşite. Căci mărturisire se numeşte şi înşirarea cu mulţumire a binefacerilor dumnezeieşti de către cei vinovaţi. Şi amândouă produc smerenia, căci atât cel ce mulţumeşte pentru cele bune, cât şi cel ce se cercetează pentru fărdelegi se mulţumeşte (2). Cel dintâi socotindu-se nevrednic pentru bunurile ce i s-au dat, cel de al doilea rugându-se să primească iertare pentru greşeli. Veniamin se tălmăceşte, după înţelesul exact al acestui cuvânt la Evrei, "plânsul sau suspinarea mamei", sau "îndrumarea mamei", sau "fiul dreptei", sau "zidirea poporului".

Deci tot ce se mărturiseşte într-unul din cele două chinuri arătate, este de seminţia lui Iuda. Şi tot ce se plânge pentru virtute, sau are dreptatea ca pe o mamă, care îi îndrumă cu pricepere viaţa şi raţiunea, sau este multora cale spre zidire şi mântuire pentru bogăţia virtuţii şi revărsarea învăţăturii sale în cuvânt, face parte din seminţia lui Veniamin (3). Aşa i-a definit Scriptura pe cei care s-au eliberat din robia patimilor şi au părăsit afecţiunea faţă de cele sensibile şi s-au făcut, prin deprinderea cu nepătimirea, capabilă să zidească casa lui Dumnezeu. Iar "casă" numesc mintea zidită din diferite virtuţi şi raţiuni prin făptuire şi

447 I Ezdra 4, 1-3.

contemplaţie, spre a fi locuinţă lui Dumnezeu în duh. În sfârşit duşmanii acestora sunt cele patru neamuri mutate în pământul lui Israel de către Azvacafat, regele Asur. Căci acesta a fost primul care a adus în pământul lui Israel Babiloneni, Hutei, Ematei şi Evrei.[448]

Babilonenii închipuiesc mândria, tălmăcindu-se prin "fire confuză (zăpăcită)" (4). Huteii închipuiesc slava deşartă întrucât îşi mută cugetarea de la virtute la stearpa părere de sine. Căci numele lor tălmăcit înseamnă "ieşire din acestea" (5).

Emateii închipuiesc voinţa de a plăcea oamenilor.

Căci Emat se tălmăceşte "vederea celor de dinafară". Prin aceasta se împart darurile cele mai bogate acelora care cultivă virtutea în chip mincinos, pentru văzul oamenilor (6).

În sfârşit Evreii închipuiesc înşelăciunea făţărniciei. Căci se tălmăcesc şerpuitori. Ei scot din virtute pe cei ce-i ascultă, prin înşelăciune şi făţărnicie prietenoasă, aşa cum a făcut şarpele dintâi cu Adam (7).

Iar Asarhadon, care i-a strămutat pe aceştia în pământul lui Israel, se tălmăceşte "cel ce robeşte de la spate", adică în chip ascuns şi neobservat; sau "cel ce robeşte în lanţuri". Dar e vădit că acesta este diavolul, care toate le face pe ascuns spre surparea firii omeneşti şi pe care îl strânge în lanţurile propriilor păcate. Aceasta a adus în pământul lui Israel, adică în deprinderea cunoştinţei şi a virtuţii, mândria, slava deşartă, voinţa de a plăcea oamenilor şi făţărnicia, împreunându-le cu cei ce se îndeletnicesc cu virtutea şi cunoaşterea, ca să fure ostenelile celor ce trudesc după bine, abătându-le cu viclenie spre alte lucruri decât spre cauza supremă, scopul activităţilor lor (8).

448 IV Regi 17, 24.

Poate tocmai pentru că ştia că aceşti draci vicleni se ţin pe urmele celor virtuoşi, scrie dumnezeiescul Apostol Tesalonicenilor[449] că nu s-a dus la ei "cu cuvinte de linguşire", ca un făţarnic (cum poate credeau ei despre dânsul), nici "cu ascunse porniri de lăcomie", vrând să placă oamenilor, nici "căutând mărire de la cineva", ca un iubitor de slavă. Căci nu şi-a arătat nici o mândrie, fiind vădite trăsăturile smereniei sale: nenumăratele prigoniri şi pătimirile cu trupul, sărăcia desăvârşită şi simplitatea în rostirea cuvântului. "Căci deşi sunt simplu în cuvânt, dar nu şi în cunoştinţă".[450]

Deci "aceea auzind sunetul trâmbiţelor, au venit să vadă ce e cu acest sunet şi au aflat că cei scăpaţi din robie zidesc templul Domnului Dumnezeului lui Israel". Trâmbiţele, al căror sunet îl aud dracii necuraţi, sunt cuvintele despre virtute şi cunoştinţă. Iar sunetul acestor cuvinte sunt faptele virtuţilor şi buna statornicie în modul de comportare a celor ce s-au întors prin pocăinţă de la păcat la virtute şi s-au ridicat de la neştiinţă la cunoştinţa de Dumnezeu (9).

Şi au venit la Zorobabel şi la Iosua şi la capii familiilor şi le-au zis lor: Să clădim împreună cu voi, căci la fel cu voi ascultăm de Domnul vostru şi-i jertfim Lui". Zorobabel este mintea activă, Iosua mintea contemplativă (10), iar capii familiilor sunt puterile (facultăţile) sufletului, din care răsar modurile virtuţii şi raţiunile cunoştinţei. De aceasta se apropie dracii necuraţi ai mândriei, ai slavei deşarte, ai voinţei de a plăcea oamenilor şi a făţărniciei, zicând: "Să clădim împreună cu voi templul Domnului". Căci nici unul dintre aceşti draci vicleni nu întâmpină

449 Tes. 2, 4-6.

450 II Cor. 11, 6.

vreodată râvna omului virtuos, ci înlăturînd mai degrabă lipsurile virtuţilor îndeamnă la şi mai mari silinţe, făcându-se împreună râvnitor cu cei ce se nevoiesc ca să tragă la sine inima celui ce străduieşte după ce a pierdut măsura constantă a moderaţiei şi să-l ducă pe neobservate spre altă ţintă decât cea spre care credea că merge. De aceea spun viclenii: "la fel cu voi ascultăm pe Domnul vostru". Căci nu urăsc neprihănirea şi nu se scârbesc de post, nici de împărţirea de ajutoare, sau de primirea de străini, sau de cântarea de psalmi, sau de citiri, sau de învăţăturile cele mai înalte, sau de culcarea pe jos, sau de veghere, sau de toate celelalte prin care se caracterizează viaţa lui Dumnezeu, până ce scopul şi cauza celor care se săvârşesc le slujeşte lor. De aceea pe ceilalţi draci îi observă ascetul mai repede şi scapă mai uşor de vătămarea ce vine de la ei.

Dar aceştia, care au aparenţa că ajută omului să umble pe calea virtuţii şi că zidesc împreună cu el templul Domnului, ce minte înaltă i-ar putea descoperi? Ea poate aceasta numai "prin cuvântul viu şi lucrător care pătrunde în toate şi străbate până la despărţirea sufletului şi a duhului",[451] adică cunoaşte care dintre fapte şi gânduri sunt sufleteşti, sau forme şi mişcări naturale ale virtuţii, şi care duhovniceşti sau forme şi mişcări mai presus de fire şi proprii lui Dumnezeu, date firii prin har (11); prin cuvântul care străbate până la despărţirea "dintre încheituri şi măduvă", cunoscând potrivirea sau nepotrivirea dintre modurile virtuţii şi raţiunile duhovniceşti (12); prin cuvântul care "judecă cugetările şi intenţiunile inimilor",[452] adică afecţiunile ascunse ale adâncului nostru faţă de cele spuse şi pricinile nevăzute ale acestora din suflet (13).

451 Evr. 4, 12.
452 Ibid.

Căci "nu este înaintea Lui nici o făptură ascunsă"; se înţelege între noi, care credem că ne putem ascunde. "Fiindcă toate sunt goale şi descoperite",[453] nu numai cele ce s-au făcut şi s-au gândit, ci şi cele ce se vor face şi se vor gândi. Căci poate de faptele şi gândurile viitoare spune Scriptura că "nu este făptură ascunsă", şi nu despre cele ce s-au săvârşit. Fiindcă acestea ne sunt şi nouă înşine şi le sunt şi altora descoperite. Cu atât mai mult lui Dumnezeu, care a cunoscut de mai înainte toate veacurile nesfârşite care au fost, sunt şi vor fi, şi care are de mai înainte prin fire cunoştinţa facerii tuturor; şi care nu din lucruri, ci de la Sine a primit în Sine de mai înainte cunoştinţa lucrurilor. Căci El este cunoştinţa fiinţială a lucrurilor, fiind Făcătorul lor; e însăşi cunoştinţa (αύτο γνωσις), ca cel ce are cunoştinţa Sa prin fire, mai presus de orice cauză. Dar chiar şi faţă de aceasta se află mai presus în tot chipul, conform unei raţiuni suprainfinite care depăşeşte de infinite ori însăşi infinitatea[454] (14). Căci El este Făcătorul şi al aşa zisei cunoştinţe în orice sens şi chip, şi nu este accesibil nici unei cunoştinţe ce poate fi cugetată sau rostită.

Cine deci, neavând acest cuvânt[455] sălăşluit în adâncul inimii, va putea să scape de vicleniile ascunse ale făţărniciei dracilor împotriva noastră şi să stea de sine, cu

453 Ibid. 13.

454 A se vedea paralela în cap. theol. I. 49, Filoc. rom. vol I, p. 140. Dumnezeu ca fiinţă e mai presus de infinitatea energiilor Sale, de care se vor împărtăşi făpturile. E o gradaţie "infinită" în infinitate. Infinită este bucuria întâlnirii făpturii cu Dumnezeu, dar niciodată nu se termină creşterea acestei bucurii.

455 Se pare că în toată această interpretare a locului de la Evr. 4, 12 λόγος e considerat de Sf. Maxim nu drept "cuvânt", ci ca raţiune, ca inspiraţie, ca pătrundere, ca iluminare, ca străfulgerare a înţelegerii, a raţiunii, ca şoaptă sau ca rază pornită din Logosul ceresc.

totul singur, fără nici un amestec cu ei, şi să zidească templul Domnului, asemenea marelui Zorobabel, a lui Iosua şi a capilor de familii, care spun hotărât şi cu glas mare duhurilor amăgitoare ale mândriei, ale slavei deşarte, ale plăcerii de la oameni şi ale făţărniciei: "Nu vom zidi cu voi templul Domnului Dumnezeului nostru, ci vom zidi singuri Domnului lui Israel"? Numai cel ce are acest cuvânt poate cunoaşte că amestecul dracilor cauzează stricăciunea şi surparea întregii clădiri şi întinează harul şi frumuseţea stăruinţelor închinate lui Dumnezeu. Căci nimeni nu poate, având ca ajutor la virtute pe vreunul din dracii pomeniţi, să o zidească pe aceasta lui Dumnezeu. Pentru că nu are pe Dumnezeu ca scop în cele ce face, ca să se exercite în virtute privind spre El. Deci nu din gelozie n-au primit cei ieşiţi din robie pe Babiloneni, pe Huteni, pe Ematei şi pe Evrei să zidească împreună cu ei templul Domnului, ci fiindcă au cunoscut cursele ce se ascundeau în aparenţa de prietenie a dracilor, care voiau să le aducă prin bine pe neobservate moartea păcatului.

Fie deci ca şi noi să zicem totdeauna duhurilor răutăţii, care ne vădesc în chip nevăzut cu înfăţişarea prieteniei duhovniceşti şi ne spun: "Să zidim împreună cu voi templul Dumnezeului vostru": "Nu putem să zidim împreună casa Domnului Dumnezeului nostru, ci noi vom zidi singuri Domnului lui Israel". Singuri într-o anumită privinţă, deoarece o dată ce ne-am eliberat de duhurile care ne războiau din lipsa virtuţii şi de la care am ieşit, nu vrem ca, înălţându-ne prin excesele voastre (15), să fim iarăşi străpunşi şi să cădem cu atât mai cumplit ca întâia oară, cu cât din cea dintâi cădere exista nădejdea întoarcerii în temeiul unei iertări pentru slăbiciune, dar din cea de-a doua întoarcere este cu neputinţă sau foarte grea, deoarece acum

suntem urîţi din pricina mândriei ce ne vine din faptul că am săvârşit, în loc de cele de-a dreapta, altele ca ei sunt şi mai la dreapta (16). Dar totuşi nu singuri în altă privinţă, deoarece îi avem pe sf. Îngeri ca ajutoare la cele bune, dar şi mai mult pe Dumnezeu, care se arată El însuşi pe Sine în noi prin faptele dreptăţii[456] şi ne zideşte pe noi Sieşi templu sfânt şi slobod de toată patima.

Scolii

1. Mărturisirea este de două feluri.

456 Virtuţile sunt prima treaptă a unirii noastre cu Dumnezeu, iar cunoaşterea a doua. Intre asceză sau făptuire mistică nu e o opoziţie, ci o continuitate, în faza activă unirea nu e atât de fiinţială şi de durabilă, pentru că dumnezeiescul e prezent numai în parte, lăsând loc şi creaturalului. In faza mistică creaturalul a făcut loc cu totul dumnezeiescului. Paul Hankamer (Jacob Bohme, Gestalt und Gestaltung, Bonn, Cohen 1924) arătând că Schiller a crezut în unirea omului cu Dumnezeu prin fapta morală, iar Eckarth şi Goethe prin mistică, socoteşte că prima este o unire prin voinţă, a doua prin fiinţă, că prima este neexistenţială şi trecătoare, a doua existenţială şi statornică. "Această unire prin faptă rămâne totdeauna mărginită, oarecum vremelnică. Prin fapta morală Dumnezeu nu devine trăit fiinţial în om. El rămâne în afară de om şi deasupra omului". La Eckarth şi Goethe omul nu mai e despărţit de Dumnezeu numai prin voinţă, ci prin fiinţă, prin faptul că e o individualitate. Nu de faptă, ci de fiinţă e aici vorba. Nici o făptuire morală, nu tămăduieşte un astfel de neajuns. Numai o nimicire poate ajuta, moartea şi învierea, jertfa adânc tainică, care e destinul necesar al întregii umanităţi. Mântuirea aici este o unire supramorală, reală şi fiinţială între Spiritul universal şi persoană" (Pg. 24-25). Dar din locul acesta al Sf. Maxim şi din cele care spune că Hristos e fiinţa virtuţii, rezultă că nu se poate face o deosebire atât de categorică între unirea cu Dumnezeu prin virtuţi şi între unirea mistică. Unirea prin virtuţi nu e numai o unire în sectorul voinţei, ci ea atinge şi fiinţa omului. Iar unirea prin fiinţă nu se poate realiza fără unirea prin voinţă.

2. Toată mărturisirea, zice, smereşte sufletul: cea dintâi învăţându-l că a fost îndreptat prin har, iar cea de-a doua că trebuie să se învinovăţească pentru greşelile sale întru întristarea de buna voie.

3. Cel ce plânge pentru păcatele de mai înainte şi are în sine în chip desăvârşit credinţa lui Dumnezeu, care-l naşte mereu spre dreptate, şi-şi oferă viaţa şi raţiunea ca să se întipărească în ele toată virtutea, s-a făcut pe sine mădular al seminţiei duhovniceşti a lui Veniamin, arătându-şi naşterea după Dumnezeu ca faptă a voinţei, nu a necesităţii. Căci cel ce poartă de bunăvoie naşterea lui Dumnezeu este "fiul dreptei".

4. Prin Babiloneni înţelege mândria, dat fiind că aceasta produce o cugetare confuză. Căci patima mândriei constă în două neştiinţe. Iar aceste două neştiinţe împreunându-se, dau o cugetare confuză. Căci numai acela este mândru, care ignoră atât ajutorul dumnezeiesc cât şi neputinţa omenească. Deci mândria este lipsa cunoştinţei de Dumnezeu şi de om. Căci prin negarea celor două extreme ia fiinţă o afirmare mincinoasă.

5. Prin Hutei înţelege slava deşartă. Căci slava deşartă este abaterea de la scopul cel după Dumnezeu şi îndreptare spre alt scop decât cel dumnezeiesc. Fiindcă iubitorul de slavă deşartă este cel ce urmăreşte virtutea pentru slava sa, nu pentru a lui Dumnezeu şi care plăteşte prin ostenelile sale laudele goale de la oameni.

6. Prin Ematei înţelege dorinţa de a plăcea oamenilor. Căci cel ce voieşte să placă oamenilor are grijă numai de purtările de dinafară şi de cuvinte linguşitoare, ca prin cele dintâi să fure vederea, iar prin cele de-al doilea să fure auzul acelora care se lasă îndulciţi şi impresionaţi numai de cele ce văd şi se aud şi mărginesc virtutea numai

la ceea ce cade sub simţuri. Deci voinţa de a plăcea oamenilor se arată în afişarea unor purtări şi cuvinte care vor să fie cinstite de oameni ca virtuoase.

7. Prin Evrei înţelege făţărnicia. Iar făţărnicia este afectarea prefăcută a prieteniei, sau ura acoperită sub înfăţişarea prieteniei, sau duşmănia ce se arată ca bunăvoinţă, sau invidia ce-şi dă o faţă iubitoare, sau dispoziţia păcătoasă ce înşeală pe privitori prin afişarea chipurilor virtuţii, sau o viaţă care are forma virtuţii dar nu şi podoaba ei de fapte, sau afectarea unei dreptăţi ce constă numai în aparenţă, sau chipul filosofiei lucrătoare care acoperă golul ascuns al voinţei virtuoase, sau amăgirea cu chip de adevăr pe care o cultivă cei ce imită pe şarpe prin şiretenia năravurilor.

8. Cauza lucrurilor şi a bunurilor din lucruri este Dumnezeu. Deci cel ce se osteneşte pentru virtute şi cunoştinţă şi nu sporeşte, pe măsura creşterii sale în har, în recunoaşterea nevredniciei proprii, nu a scăpat de răul mândriei. Iar cel ce cultivă binele pentru slava proprie, se cinsteşte pe sine mai mult decât pe Dumnezeu, fiind străpuns de pilonul slavei deşarte. De asemenea cel ce săvârşeşte sau urmăreşte virtutea pentru a fi văzut de oameni, pune aprobarea omenească mai presus de cea Dumnezeiească, bolind de patima de a plăcea oamenilor. Iar cel ce îşi vopseşte în chip viclean purtările sale cu buna cuviinţă a virtuţii şi-şi acoperă dispoziţia rea a voinţei cu înfăţişarea văzută a cuvioşiei, spre amăgirea oamenilor, cumpără virtutea cu viclenia făţărniciei. Deci, Azvacafat cel spiritual îndreaptă intenţia fiecăruia din aceştia, de la cauza proprie spre alte scopuri.

9. Cuvintele lui Dumnezeu grăite simplu numai prin rostire, nu se aud neavând drept glas faptele celor ce le

grăiesc. Iar dacă se rostesc cu glas prin împlinirea poruncilor, dracii se mistuiesc de puterea acestui glas, iar oamenii zidesc, prin sporirea în faptele dreptăţii, cu râvnă templul Dumnezeiesc al inimii.

10. Prin Zorobabel se înţelege aici mintea activă, dat fiiind că este mai războinic, iar prin Iosua mintea contemplativă, dat fiind că e preot şi a fost rânduit să facă necontenit rugăciuni către Dumnezeu.

11. Despărţirea sufletului şi a duhului indică deosebirea dintre virtuţile din fire, ale căror raţiuni le avem în chip firesc, şi dintre cele de la Duhul, al căror har îl primim în dar.[457] Deosebirea acestora o face Scriptura în chip clar.

12. "Măduva" este cuvântul dumnezeiesc, care nutreşte ca pe nişte oase gândurile dumnezeieşti din noi, care la rândul lor susţin trupul virtuţilor. Iar "încheietura" este modul făpturii, în care se realizează unirea gândurilor cu raţiunile Dumnezeieşti spre a da întregul virtuţii.

13. "Cugetările şi intenţiunile", pe care zice că le judecă cuvântul sunt legăturile afectuoase ale sufletului cu raţiunile dumnezeieşti şi cu gândurile şi cauzele acestor legături. Căci cugetarea mişcă amintirea, care este prin fire afecţiune, iar intenţia priveşte spre sfârşit, ceea ce e propriu cauzei.

14. Cunoştinţa fiinţială este Dumnezeu. Dar mintea premerge în chip vădit oricărei cunoştinţe, căci aceasta cade sub ea. Deci Dumnezeu este mai presus şi de această cunoştinţă, dat fiind că este în chip suprainfinit mai presus şi de orice minte, sub care cade cunoştinţa.

457 Interpretarea aceasta înlătură trihotomismul. Sufletul e firea, duhul e harul. Sau sufletul e omul lăuntric natural, iar duhul e omul lăuntric, adică sufletul străbătut de har.

15. Dracii care războiesc sufletul în lipsa virtuţii sunt aceia care îl învaţă desfrâul şi beţia, iubirea de argint şi cele asemenea. Iar cei care îl războiesc din pricina excesului de virtute sunt acei care îl învaţă părerea de sine, slava deşartă, mândria şi cele asemenea, strecurând prin cele de-a dreapta în chip ascuns ispitele celei de-a stânga.

16. Definiţia virtuţii este unirea prin cunoştinţă a neputinţei omeneşti cu puterea dumnezeiească. Deci cel ce se închide pe sine în neputinţa firii, încă nu a ajuns la hotarul virtuţii. Din această pricină el păcătuieşte, ca unul ce n-a primit încă puterea ce întăreşte neputinţa. Iar cel ce prezintă cu îndrăzneală în loc de puterea dumnezeiească neputinţa proprie ca putere, a sărit pe hotarul virtuţii. El păcătuieşte prin aceea că nu recunoaşte ceea ce s-a făcut mai pe urmă prin el în chip suprafiresc. El socoteşte păcatul drept virtute. E mai de iertat deci cel ce s-a închis în neputinţa sa naturală, pătimind mai bine căderea de la virtute din trândăvie, decât cel ce prezintă în loc de puterea dumnezeiească neputinţa proprie ca putere în stare să împlinească datoriile. Căci mai degrabă îşi pricinuieşte căderea prin îndrăzneala sa.

Întrebarea 57

"Mult poate rugăciunea lucratoare a dreptului".[458] *Ce înseamnă "lucrătoare"?*

458 Iacob 5, 16. ἐνεργουμένη s-ar putea traduce poate mai corect ca lucrată: rugăciune lucrată prin fapte. Dar lucrată în felul acesta, rugăciunea devine la rândul ei lucrătoare, eficace, din principiu pasiv, factor activ.

Răspuns

Eu ştiu că rugăciunea este lucrătoare în două feluri. Într-unul, când cel ce se roagă aduce rugăciunea sa lui Dumnezeu împreună cu faptele poruncilor, când deci rugăciunea lui nu cade de pe limbă numai ca un cuvânt simplu şi ca un sunet gol al vocii, zăcând leneşă şi fără consistenţă, ci când este lucrătoare, vie şi însufleţită prin împlinirea poruncilor. Căci rugăciunea şi cererea îşi împlinesc consistenţa când le umplem prin virtuţi. Această umplere face rugăciunea dreptului tare, încât toate le poate, lucrând prin porunci.

Într-altfel este lucrătoare, când cel ce are lipsă de rugăciunea dreptului săvârşeşte faptele rugăciunii, îndreptându-şi viaţa de mai înainte şi făcând tare cererea dreptului, întru-cât o împuterniceşte prin purtarea sa cea bună. Căci nu foloseşte rugăciunea dreptului celui care, având trebuinţă de ea, se desfată mai mult cu păcatele decât cu virtuţile. De pilda marele Samuil plângea odinioară pe Saul care păcătuise, dar nu putea să-l facă pe Dumnezeu îndurător, neavând în ajutorul plânsului său îndreptarea cuvenită a păcătosului. De aceea Dumnezeu, oprind pe slujitorul Său de la plânsul de prisos, îi zice: "Până când vei plânge pentru Saul? Căci Eu l-am lepădat pe el, ca să nu mai împărătească peste Israel".[459]

De asemenea Ieremia, care suferea tare pentru poporul Iudeilor înnebunit de amăgirea dracilor, nu este auzit când se roagă, întrucât nu are ca putere a rugăciunii întoarcerea necredincioşilor Iudei de la rătăcire. De aceea, oprindu-l şi pe Dumnezeu de la rugăciunea în zadar, zice: "Şi tu nu te mai ruga pentru poporul acesta şi nu-mi mai

459 I Reg. 16, 1.

cere să am milă de ei; nu te mai ruga şi nu mai veni la mine pentru ei, că nu voi auzi".[460]

Este cu adevărat o mare nesimţire, ca să nu zic nebunie, să ceară mântuire prin rugăciunile drepţilor acela care-şi desfată sufletul cu cele stricăcioase, şi să ceară dreptate pentru acele fapte cu care se laudă, întinându-se cu voinţa. Cel ce are trebuinţă de rugăciunea dreptului trebuie să nu o lase nelucrătoare şi inertă, dacă urăşte cu adevărat cele rele, ci să o facă lucrătoare şi tare, într-aripând-o prin propriile sale virtuţi, şi în stare să ajungă la Cel ce poate să dea iertare pentru greşeli.

Prin urmare mult poate rugăciunea dreptului când e lucrătoare, fie prin dreptul care o face, fie prin cel ce o roagă prin drept s-o facă. Când e lucrătoare prin dreptul care o face, îi dă lui îndrăsneală către Cel ce poate să împlinească cererile drepţilor; iar când e lucrătoare prin cel ce o roagă prin drept s-o facă, îl echilibrează pe el de ticăloşia de mai înainte, schimbându-i dispoziţia spre virtute.

Întrebarea 58

"Întru aceasta vă bucuraţi puţin acum, măcar că trebuie să vă întristaţi în multe feluri de încercări".[461]

Cum, întristat fiind cineva în încercări, poate să se bucure întru cele ce se întristează?

Răspuns

Cuvântul adevărului cunoaşte două feluri de întristări: una ascunsă în suflet, iar alta arătată prin simţire.

460 Ierem. 7, 16.

461 I Petru l, 6.

Cea dintâi (1) cuprinde tot adâncul sufletului, lovit de biciul conştiinţei; iar cea de-a a doua se întinde peste toată simţirea, care se adună din revărsarea ei naturală, sub povara durerilor (2). Cea dintâi este urmare a plăcerii trăită cu simţurile, iar cealaltă a bucuriei din suflet (3).[462] Mai bine zis, una este urmarea patimilor de bună voie ale simţurilor, iar cealaltă a celor fără de voie.[463]

Căci întristarea este, după părerea mea, o dispoziţie din care lipseşte plăcerea. Iar lipsa plăcerilor e adusă de osteneală. Osteneala, la rândul ei, e provocată în chip vădit de lipsa deprinderii naturale, sau pierderea ei. Iar lipsa deprinderii naturale e produsă de îmbolnăvirea puterii ce se află prin sine la dispoziţia deprinderii. Această boală a puterii ce se află prin fire la dispoziţia deprinderii vine din reaua întrebuinţare a lucrării ei naturale. În sfârşit reaua întrebuinţare a lucrării ei constă în mişcarea puterii spre ceea ce nu este potrivit cu firea şi nu are consistenţă (4).

Dar precum cunoaşte Scriptura două feluri de întristări, la fel cunoaşte două feluri de ispite (5). Unul cu voie şi unul fără de voie, unul creator de plăceri voite, celălalt aducător de dureri fără voie. Ispita cu voia dă fiinţă plăcerilor voite, iar cea fără de voie aduce durerile fără de voie.[464] Una este cauza întristării din suflet, iar cealaltă a

462 Bucuria duhovnicească înseamnă o comprimare a plăcerilor senzuale, precum plăcerile senzuale produc întristare în suflet.

463 Patimile de bună voie sunt cele păcătoase. Ele produc întristare sufletului. Patimile fără de voie sunt durerile, strâmtorările. Ele produc întristarea simţurilor.

464 Ispita fără de voie, care e o suferinţă, un necaz, o osteneală, e mai potrivit să se numească încercare. E şi ea o ispită, întrucât suferinţa îl face şi ea pe om adeseori să păcătuiască pentru a scăpa de ea. Dar pe când ispita plăcerii (ispita în sens strâns) trebuie respinsă, ispita durerii (încercarea) trebuie acceptată. Deci atitudinile faţă de ele trebuie să fie

întristării după simţuri (6).

De aceea socotesc că Domnul şi Dumnezeul nostru, învăţând pe ucenicii săi cum trebuie, să se roage, le spune să se roage să nu le vină felul ispitelor cu voia: "Şi nu ne duce pe noi în ispită",[465] adică îi învaţă pe ucenicii Săi să se roage să nu fie lăsaţi să facă experienţa ispitelor plăcerii, adică a celor voite şi poftite. Iar marele Iacob, zis fratele Domnului, învăţând pe cei ce luptă pentru adevar sa nu se ferească de felul ispitelor fără de voie ,zice : "Mare bucurie să socotiţi fraţii mei când cădeţi în felurite ispite",[466] adică în încercările, care nu sunt voite şi poftite şi produc dureri (7). Şi Domnul o arată aceasta limpede adăugând: "ci ne izbăveşte de cel rău", iar marele Iacob zicând: "Ştiind că cercarea credinţei voastre lucrează răbdarea, iar răbdarea să-şi aibă lucrul ei desăvârşit, ca să fiţi desăvârşiţi şi întregi, fără nici o lipsă". "Desăvârşit este cel ce luptă împotriva ispitelor cu voia, prin înfrânare, şi cele fără de voie stăruieşte cu răbdare (8), iar "întreg" este cel ce-şi însoţeşte făptuirea cu cunoştinţa şi a cărui

direct opuse. Rău ar fi când s-ar respinge amândouă (indiferenţa, apatie), dar şi mai rău când s-ar accepta ispita plăcerii şi s-ar respinge a durerii. Ispita (plăcerii) aduce plăcere simţirii şi întristare sufletului, iar încercarea (durerii) aduce întristare simţirii şi bucurie sufletului. Nu te poţi bucura cu sufletul şi totodată desfăta cu simţurile, adică nu poţi primi deodată şi ispita şi încercarea. Deci beţia şi desfătarea pe care o simţim în vremea unei voluptăţi deşi ni se pare că ne-a pătruns toată fiinţa, e numai o plăcere a simţurilor, nu şi a sufletului. Sufletul a putut să se scufunde în acele clipe, dacă nu simţim în mijlocul acelei voluptăţi o întristare, internă ca semn al prezenţei lui. Am devenit cu alte cuvinte în acele clipe întregi ai simţurilor, în nici un caz voluptatea nu e şi a sufletului.

465Mt. 6, 13.

466Iacob 1, 2.

contemplaţie nu este lipsită de fapte (9).[467]

Aşadar întristarea şi plăcerea fiind împărţite între suflet şi simţire, cel ce caută plăcerea sufletului, primeşte întristarea simţurilor şi devine cercat, desăvârşit şi întreg. "Cercat" întrucât a experimentat prin simţire cele contrare;[468] "desăvârşit", întrucât a luptat neobosit cu plăcerea şi întristarea din simţuri, prin înfrânare şi răbdare; "întreg", întrucât păstrează neştirbite, statornice şi constante deprinderile care luptă cu dispoziţiile simţirii opuse întreolaltă; aceste deprinderi sunt făptuirea şi contemplaţia, care rămân legate întreolaltă şi nedespărţite, făptuirea vădind prin modurile ei cunoştinţa contemplaţiei, iar contemplaţia purtând, ca şi raţiunea, platoşa virtuţii cu fapta (10).

Deci fiindcă Scriptura spune că întristarea ca şi plăcerea sunt de două feluri şi una se află în suflet, iar alta în simţuri, să privim pe scurt şi cauzele lor.

Întristarea din suflet este îndoită. Una este pentru greşelile proprii, alta este pentru greşelile străine. Iar cauza acestei întristări este în chip vădit plăcerea după simţuri a celui ce se întristează, sau a celor pentru care se întristează (11). Căci judecând drept, aproape că nu este păcat în oameni, care să nu-şi aibă ca început al naşterii sale afecţiunea neraţională a sufletului faţă de plăcerea simţurilor (12)

Iar cauza plăcerii din suflet este, în chip vădit, întristarea după simţuri a celui ce se veseleşte şi se bucură de virtuţile proprii sau ale altora (13). Căci după judecata

467 Dovadă că în mistica răsăriteană,contemplaţia nu înseamnă inactivitate, cum a fost socotită. Treapta contemplativă nu desfiinţează pe cea activă anterioară.

468 Cele contrare simţurilor sunt durerile.

cea dreaptă, aproape că nu este virtute între oameni, care să nu aibe ca început al naşterii sale întoarcerea înţeleaptă a sufletului de la simţire (14). Dobândind sufletul, care urmăreşte virtutea, această desfacere de simţire, aceasta din urmă se va afla în chip necesar în dureri şi osteneli, nemaiavând unită cu ea puterea care ne născoceşte diferitele plăceri în temeiul afecţiunii voluntare a sufletului faţă de ele (15). Dimpotrivă această putere respinge acum bărbăteşte, prin înfrânare, năvala plăcerilor fireşti ale simţurilor. Iar faţă de ostenelile celor fireşti , ale simţurilor. Iar faţă de ostenelile şi durerile fără de voie şi potrivnice firii ce vin asupra-i, rămâne cu totul neînduplecată, neputând fi abătută de la deprinderea şi de la frumuseţea dumnezeiească a virtuţii, de la plăcerea cea fără consistenţă. Şi nu cade de la înălţimea virtuţilor ca să abată ostenelile ce vin asupra-i, pentru a cruţa trupul de simţirea durerilor. Iar cauza întristării după simţuri este preocuparea totală a sufletului de cele conforme firii sale, pe când plăcerea după simţuri o produce în chip vădit lucrarea sufletului contrară firii (16) lui neputând avea alt început al naşterii ei decât abaterea sufletului de la cele conforme firii sale.

Căci lucrarea după fire a minţii şi a simţurilor sunt opuse una alteia, din pricina deosebirii extreme a celor supuse lor (17). Pentru că cele supuse minţii sunt entităţile spirituale şi necorporale, pe care le sesizează după fiinţă; iar cele supuse simţurilor sunt lucrurile sensibile şi corporale, pe care le percep ele de asemenea după fire.

Deci fiindcă nu e cu putinţă minţii să străbată la cele spirituale înrudite cu ea fără contemplarea lucrurilor sensibile, aşezate la mijloc, iar aceasta nu se poate face fără lucrarea simţurilor care o întovărăşeşte şi care e înrudită cu lucrurile sensibile (18), pe drept cuvânt dacă se lipseşte de

înfăţişările celor văzute, socotind lucrarea simţurilor care o întovărăşeşte drept o lucrare naturală (19),care din cele spirituale şi cele conforme firii, prinzându-se zicând cu amândouă mâinile de cele corporale şi cele conforme firii. Purtate apoi de acestea în chip neraţional (din pricina simţirii care a biruit-o), mintea pe care o naşte întristarea din suflet, întrucât acesta e lovit de biciuirile dese ale conştiinţei, iar pe de alta produce plăcerea de simţire, îngrăşând-o cu născocirile mijloacelor de desfătare a trupului. Dacă însă mintea, de la prima atingere prin simţuri cu cele văzute, taie înfăţişarea acestora şi contemplă raţiunile duhovniceşti ale lucrurilor, curăţite de figurile, aşezate pe ele, produce plăcerea din suflet, nemaifiind reţinută de nici unul din lucrurile văzute prin simţuri, şi naşte întristarea din simţire, aceasta fiind lipsită de toate lucrurile naturale sensibile. Căci acolo unde simţurile sunt cârmuite de raţiunile în contemplarea celor văzute, trupul e lipsit de toată plăcerea după fire, neavând simţurile slobode şi dezlegate de lanţurile raţiunii, ca să slujească plăcerilor[469] (20).

Dacă deci, precum am spus, întristarea sau durerea sufletului (căci sunt unul şi acelaşi lucru) e produsă de plăcerea de simţire, iar întristarea sau durerea simţirii de plăcerea din suflet, pe drept cuvânt cel ce doreşte şi nădăjduieşte viata "păstrată în cer spre moştenire nestricăcioasă, prihănită şi neveştejită, prin învierea din

469 Deci pentru Sf. Maxim cele două plăceri, din suflet şi din simţire, nu pot fi în nici un caz împreună. Nu le poate avea cineva deodată amândouă. Dimpotrivă, plăcerii din suflet îi corespunde durerea din simţire şi viceversa. Omul, deci trebuie să aleagă deodată cu plăcerea din una, durerea din cealaltă, în textul grec pretutindeni se vorbeşte de "simţire". Eu am tradus uneori prin " simţuri". E vorba de lucrarea simţurilor, de percepţie, la care se poate asocia o plăcere sau o întristare.

morţi a Dumnezeului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos",[470] are în suflet o veselie şi o bucurie negrăită, bucurîndu-se neîncetat de nădejdea bunurilor viitoare, dar în trup şi în simţire poartă întristarea, sau ostenelile cauzate simţirii de feluritele încercări şi de durerile prilejuite de ele. Căci orice virtute este însoţită de plăcere şi de durere: durere pentru trup, care se lipseşte de durerea dulce şi lină, şi plăcerea pentru suflet, care se desfată în duh cu raţiunile curăţite de tot ce cade sub simţuri.

Se cuvine deci ca mintea, întristându-se în viaţa aceasta (căci aşa cred că se înţelege "acum") cu trupul pentru multe strâmtorări ce-i vin din încercările pentru virtute, să se bucure şi să se veselească cu sufletul pururea pentru nădejdea bunurilor veşnice, chiar dacă simţirea e apăsată de durere. "Căci nu sunt vrednice pătimirile sufletului de acum de slava viitoare, ce se va descoperi nouă"[471] zice Apostolul.

În felul acesta se poate omul bucura, după părerea mea, pentru ceea ce se întristează. Căci întristându-se cu trupul de virtute din pricina ostenelilor, se bucură cu sufletul de aceeaşi virtute, privind la frumuseţea celor viitoare ca la ceva prezent (21). Pentru această frumuseţe, cel ce se înnoieşte necontenit prin naşterea sufletului în duh, moare în fiecare zi, asemenea marelui David,[472] prin renunţarea de bunăvoie la trup, având atât plăcerea mântuitoare, cât şi întristarea folositoare (22). Iar prin întristare nu înţelegem pe cea neraţională, a celor mulţi, care apasă sufletul pentru că e lipsit de plăceri sau de bunuri materiale ce stârnesc în om porniri contrare firii spre cele care nu trebuie (23) şi îl

470 I Petru l, 3.

471 Rom. 8, 18.

472 Ps. 43, 24; I Cor. 15, 31.

fac să fugă de cele ce nu trebuie să fugă (24), ci pe cea raţională şi încercată de înţelepţi în cele dumnezeieşti şi pe cea care descoperă răul prezent. Căci întristarea este un rău prezent ce se află în suflet când plăcerea simţirii împiedică discernământul raţiunii, sau în simţire când drumul sufletului înaintează neîmpiedicat în virtute, aducând cu atât mai multe strâmtorări simţirii, cu cât procură mai multă plăcere şi bucurie sufletului închinat în Dumnezeu, prin lumina înrudită a virtuţii şi cunoştinţei.

Scolii

1. Adică întristarea sufletului.

2. Acum numeşte întristare, durerea simţirii.

3. Întristarea sufletului este urmarea plăcerii simţurilor, căci prin aceasta se naşte întristarea sufletului. De asemenea întristarea trupului este urmarea plăcerii sufletului, căci bucuria sufletului se face întristarea trupului.[473]

4. Definiţiile întristării se alternează în ce priveşte cauza, care o produce.

5. Întristarea este de două feluri. Una este a simţirii, născându-se din lipsa plăcerilor trupeşti; iar alta a minţii, producându-se prin lipsa bunurilor sufletului. Dar tot de două feluri zice că sunt şi ispitele. Unele sunt cu voia, altele fără de voie. Cele cu voia sunt pe de o parte pricinile plăcerii trupeşti a simţurilor, pe de alta ale întristării din suflet. Căci numai păcatul săvârşit întristează sufletul. Iar cele fără de voie, care se arată în strâmtorile involuntare, sunt pricinile plăcerii din suflet şi ale durerii trupeşti a simţurilor.

473 Bucuria sufletească e concomitentă cu asceza trupeasca.

6. Ispita cu voia produce întristare în suflet şi crează plăcerea în simţuri;iar cea fara voie naste placerea sufletului şi întristarea trupului.

7. Domnul ne învaţă să ne rugăm să nu ajungem în ispitele cu voia, care produc plăcere trupului şi durere sufletului. Iar marele Iacob ne îndeamnă să ne bucurăm de încercările cele fără de voie, care alungă plăcerea trupului şi durerea sufletului.

8. Arată pe cine numeşte desăvârşit.

9. Arată pe cine numeşte întreg.

10. "Cercat" este cel ce a făcut experienţa durerii şi plăcerii trupeşti, întrucât a încercat atât la latura favorabilă a celor trupeşti. "Desăvârşit" este cel ce a biruit plăcerea şi durerea trupului prin puterea raţiunii. Iar "întreg" este cel ce şi-a păstrat neschimbate deprinderile făptuirii şi ale contemplaţiei, prin tăria dragostei de cele dumnezeieşti.

11. Oricărei întristări din suflet îi premerge, zice, o plăcerea trupului.

12. Fără legătura pătimaşă a sufletului cu simţurile nu este în oameni păcat.

15. Cel ce domoleşte trupul prin ostenelile de bunăvoie, bucură sufletul duhovniceşte.

14. Virtutea se naşte prin înstrăinarea de bunăvoie a sufletului de trup.

15. Puterea născocitoare de care vorbeşte este puterea cugetătoare (mintală) a sufletului. Aceasta ieşind din legătura cu simţurile, nu mai are cine să se îngrijească de plăceri pe seama sufletului, printr-o afecţiune de bunăvoie faţă de el. Ea nu se mai ocupă nici cu uşurarea durerii trupului, din pricina preocupării totale şi afectuoase a voinţei de cele dumnezeieşti.

16. Preocuparea sufletului de cele conforme cu

firea se face începutul durerii simţurilor. Căci sufletul ostenindu-se pentru cele bune după fire, nu mai este nici o putere care să născocească mijloacele ce procură plăcere simţurilor.

17. Simţurilor le sunt supuse cele sensibile, iar minţii cele inteligibile. Deci mare este deosebirea între cele sensibile şi cele inteligibile.

18. Mintea îndată ce socoteşte lucrarea simţurilor ca proprie, se încâlceşte în înfăţişările lucrurilor sensibile şi născoceşte plăceri pe seama trupului, neputând străbate dincolo de natura celor văzute, fiind reţinută de legătura pătimaşă cu simţurile.

19. Cel ce preface legile lucrurilor prin imitare în legea sa, este un virtuos, făcând raţională mişcarea celor lipsite de raţiune. Iar cel ce preface legea sa în legile altora prin imitare, e un pătimaş, schimbând raţiunea în ceea ce-i lipsit de raţiune.

20. Când stăpâneşte în noi raţiunea, aceasta chinuieşte în mod necesar trupul, care îi slujeşte în vederea virtuţii.

21. Trupul e al sufletului, iar nu sufletul al trupului. Căci cel mai mic este al celui mai mare, nu cel mai mare al celui mai mic. Deci fiindcă pentru greşala dintâi a răsărit în noi legea păcatului, care este plăcerea simţurilor, iar pentru aceasta s-a hotărât moartea trupului prin osteneli şi dureri, rânduită spre desfiinţarea legii păcatului, cel ce ştie că moartea s-a ivit din pricina păcatului, spre desfiinţarea lui, se bucură pururea în sufletul său când vede cum este desfiinţată legea păcatului din trupul său prin feluritele osteneli şi dureri, ca să primească fericita viaţa viitoare în duh. Căci ştie că nu poate ajunge la aceasta dacă nu e golită mai înainte din trup, ca dintr-un vas, încă în această viaţă,

legea păcatului, susţinută prin afecţiunea voinţei faţă de el.

22. Plăcerea mântuitoare este plăcerea sufletului pentru virtute. Iar întristarea folositoare, durerea trupului de dragul virtuţii.

23. Cel ce e lipsit de patimi şi de lucruri, îşi duce pornirile spre cele ce nu se cuvine.

24. Cel ce nu primeşte întâmplările care îl depărtează de patimi şi de lucruri fuge de cele ce nu trebuie să fugă.

Întrebarea 59

Pentru această mântuire au căutat cu stăruială şi au cercetat cu de-amănuntul Proorocii care au proorocit despre harul rânduit vouă, cercetând care şi ce fel de timp este acela arătat lor de duhul lui Hristos din ei, care le mărturisea despre patimile lui Hristos şi despre măririle de după ele".[474] *Dacă fericiţii Prooroci ne-au lăsat în scris cele ce au răsunat în urechile lor de la Duhul,ca să le căutăm şi să le cercetăm, cum şi cu ce căutare şi cercetare le-au căutat şi cercetat, odată ce le-au răsunat în urechi şi au scris cele descoperite lor?*

Răspuns

Puterile de căutare şi cercetare a lucrurilor dumnezeieşti sunt sădite în firea oamenilor, fiinţial de către Făcător, prin însăşi aducerea ei în existenţă. Iar descoperirile lucrurilor dumnezeieşti le împărtăşeşte prin har puterea Preasfântului Duh. Dat fiind însă că cel viclean a ţintuit în urma păcatului aceste puteri încă de la început de firea celor

474 I Petru l, 10 - 13.

văzute, "şi nu mai era cine să înţeleagă şi să caute pe Dumnezeu",[475] întrucât toţi cei părtaşi de firea omenească îşi mărgineau puterea minţii şi raţiunii la înfăţişarea lucrurilor sensibile şi nu mai aveau nici o înţelegere pentru cele mai presus de simţuri, pe drept cuvânt harul Preasfântului Duh a restabilit puterea celor ce n-au îmbrăţişat rătăcirea cu intenţiile şi cu toată inima, dezlipind-o de cele materiale. Deci reprimind-o curăţită prin har, aceştia au căutat întâi şi au cercetat, apoi au căutat cu stăruinţă şi au cercetat cu de-amănuntul tainele dumnezeieşti prin acelaşi har al Domnului.

Fiindcă nu e îngăduit să zicem că numai harul de sine lucrează în Sfinţi cunoştinţele tainelor, fără puterile care primesc prin fire cunoştinţa (1). Căci atunci socotim că sfinţii Prooroci nu înţelegeau iluminările date lor de către Preasfântul Duh. Dar în acest caz cum ar mai fi adevărat cuvântul care zice: "Înţeleptul înţelege cele din gura sa".[476] Pe de altă parte n-au primit cunoştinţa adevărată a lucrurilor nici numai căutând-o prin puterea firii, fără harul Duhului Sfânt. Căci atunci s-ar dovedi de prisos sălăşluirea Duhului în Sfinţi, neajutându-le întru nimic la descoperirea adevărului. Şi cum ar mai fi adevărat cuvântul care zice: "Toată darea cea bună şi tot darul desăvârşit de sus este, pogorând de la Părintele luminilor";[477] sau: "Fiecăruia i s-a dat arătarea Duhului spre folos; căci unuia, zice, i s-a dat prin Duhul cuvânt de înţelepciune, altuia cuvânt de cunoştinţă prin acelaşi Duh, altuia, darul tămăduirilor" ş.a.m.d. Apoi adaugă: "Toate le lucrează unul şi acelaşi

475 Ps. 13, 2; 52, 3 (LXX).

476 Prov, 16, 25.

477 Iacob 1, 17.

Duh, împărţind fiecăruia îndeobşte precum voieşte".[478] Şi voieşte ceea ce este spre folos fiecăruia, ca să împlinească dorul nepătimaş al celor ce caută cele dumnezeieşti. Căci cei ce caută fără cele dumnezeieşti, desigur va lua ceea ce caută (2). Iar cel ce caută cu vreo patimă, nu va primi ce caută, căutând în chip rău. Căci zice: "Cereţi şi nu primiţi, fiindcă cereţi rău".[479]

Prin urmare harul Duhului Sfânt nu lucrează înţelepciunea în Sfinţi fără mintea care să o primească; nici cunoştinţa, fără raţiunea capabilă de ea; nici credinţa, fără convingerea minţii şi a raţiunii despre cele viitoare şi deocamdată nearătate; nici darurile vindecărilor, fără iubirea de oameni cea după fire; nici vreun altul dintre celelalte daruri, fără deprinderea şi puterea capabilă de fiecare. Dar iarăşi nu va dobândi omul ceva din cele înşirate numai prin puterea naturală, fără puterea lui Dumnezeu, care să le dăruiască (3).

Iar aceasta o arată limpede toţi Sfinţii, care, după ce se învrednicesc de descoperirile celor dumnezeieşti, caută raţiunile celor descoperite.[480] Astfel Avraam, primind făgăduinţa că va moşteni pământul arătată lui prin cuvintele ce i le spune Dumnezeu: "Eu sunt Domnul care te-am scos pe tine din pământul Chaldeilor, ca să-ţi dau pământul acesta spre moştenire", nu se mulţumeşte să primească ceea ce a căutat ieşind din pământul Chaldeilor, ci a căutat cu dor să afle şi felul cum va moşteni, zicând către Dumnezeu: "Stăpâne Doamne, prin ce voi cunoaşte că-l voi moşteni?"[481] Iar Moise, primind puterea semnelor şi a minunilor, a căutat

478 I Cor. 12, 7-11.

479 Iacob 4, 5.

480 Dan. 12, 8; Zah. 4, 5.

481 Fac. 15, 7.

să înveţe modurile şi raţiunile prin care avea să dovedească vrednicia de crezare a semnelor dăruite.[482] Iar marele David zice: "Şi a mai pus în ei toate raţiunile semnelor şi a minunilor lui, în pământul lui Ham".[483] Şi tot el zice despre sine, strigând către Dumnezeu: "Descoperă ochii mei şi vei înţelege minunile din legea Ta".[484] Apoi: "Făclie picioarelor mele este legea Ta şi lumina cărărilor mele".[485] Iar marele Daniil, care dorea cu atâta putere vedeniile dumnezeieşti, pentru care a stat nemâncat trei săptămâni, căutând raţiunile lor, aude pe un înger zicând către alt înger: "Tâlcuieşte celui de colo vedenia ".[486] În sfârşit marele Prooroc Zaharia la fiecare vedenie din proorocia lui îl prezintă pe îngerul ce grăia în el, arătându-i şi învăţându-l raţiunile vedeniilor, zicând: "Şi mi-a arătat mie îngerul, care grăieşte în mine: Doamne, ce sunt astea?"[487]

E limpede din aceasta că toţi Sfinţii pe de-o parte au primit de la Duhul descoperiri, pe de alta au cerut să li se lămurească raţiunile celor descoperite. De asemenea că harul Duhului nu desfiinţează câtuşi de puţin puterea firii, ci mai degrabă, fiind slăbită prin întrebuinţarea ei într-un mod contrar firii, o face iarăşi tare prin întrebuinţarea ei într-un mod potrivit firii, înălţând-o la înţelegerea celor dumnezeieşti.

Desigur Duhul Sfânt este cel ce caută şi cercetează în noi cunoştinţa lucrurilor. Dar nu caută pentru Sine ceea ce caută, fiindcă e Dumnezeu şi mai presus de orice cunoştinţă, ci pentru noi cei ce avem lipsă de

482 Exod 4, 1.
483 Ps. 104, 26.
484 Ps. 118, 18.
485 Ps. 118, 105.
486 Dan. 8, 16.
487 Zah. 1, 9 (LXX).

cunoştinţă. Precum şi cuvântul făcându-se trup, nu săvârşeşte taina întrupării pentru Sine, ci pentru noi. Dar precum fără trup însufleţit mintal nu ar fi lucrat Cuvântul în chip dumnezeiesc cele ale trupului, la fel nici Duhul Sfânt nu lucrează în Sfinţi cunoştinţele tainelor, fără puterea cea după fire, care caută şi cercetează cunoştinţa. Deci ori de căutau, ori de căutau cu stăruinţă, ori de cercetau ori de cercetau cu de-amănuntul, Sfinţii aveau harul Duhului, care mişca puterea mintală şi raţională a lor spre căutarea şi cercetarea celor privitoare la mântuirea sufletului. Fără Duhul nu vedeau nimic din cele duhovniceşti, fiindcă nu poate mintea omenească să perceapă fără lumina dumnezeiească cele dumnezeieşti şi spirituale.

Căci precum nu se poate odihni ochiul să perceapă cele sensibile fără lumina soarelui, la fel fără lumina duhovnicească nu ar putea primi mintea omenească niciodată vreo vedere duhovnicească. Cea dintâi luminează simţul văzului prin fire spre perceperea corpurilor (4), cea de-a doua luminează mintea spre contemplare pentru a înţelege cele mai presus de simţuri (5).

Iar mântuirea "sufletelor" este sfârşitul credinţei. Sfârşitul credinţei este descoperirea adevărată a Celui crezut. Iar descoperirea adevărată a celui crezut este pătrunderea (penhoreza) negrăită a Celui crezut în cel ce crede, după măsura credinţei fiecăruia. Această pătrundere, la rândul ei, este întoarcerea finală a celor ce cred la principiul propriu, este împlinirea dorinţei (6). Împlinirea dorinţei este odihnirea pururea nobilă[488] a celor plini de

488 ή αεικίνητος στάις. Pentru explicarea acestei stări veşnice a se vedea Filoc. rom. vol. II, p. 203, nota 1. Grigorie de Nisa îşi pusese întrebarea: cum poate fi acelaşi lucru şi stare şi mişcare? Şi răspunsese: "Cu cât rămâne cineva mai ferm şi mai neclintit în bine,

dorinţă, în jurul Celui dorit. Iar odihnirea pururea mobilă a celor plini de dorinţă în jurul Celui dorit este bucuria veşnică şi neîncetată a Celui dorit. Bucuria veşnică şi neîntreruptă e împărtăşirea de bunurile dumnezeieşti mai presus de fire.[489] Iar împărtăşirea de bunurile dumnezeieşti mai presus de fire, este asemenea celor ce se împărtăşesc. Asemănarea celor ce se împărtăşesc cu Cei de care se împărtăşesc, înseamnă identitatea actualizată prin asemănare a celor ce se împărtăşesc cu Cel de care se împărtăşesc, atât cât este cu putinţă. Iar identitatea actualizată prin asemănarea celor ce se împărtăşesc cu Cel de care se

cu atât străbate mai mult drumul virtuţii. Căci cel nesigur, şi lunecos la gândurile sale, fără o statornicie fermă în bine, învăluit de furtună si purtat în toate părţile, cum zice Apostolul, nu înaintează spre înălţimea virtuţii. De pildă cei ce păşesc pe nisip, chiar dacă par că străbat cu picioarele spaţii mari, se ostenesc în zadar, pasul lunecând mereu în jos din pricina nisipului. Ei fac mişcarea, dar mişcarea lor nu realizează nici un progres. Dar dacă cineva, cum zice psalmistul, scoţându-şi picioarele din adâncul lunecos, şi le sprijină pe piatră (iar piatra e Hristos, virtutea desăvârşită), cu cât devine mai ferm şi mai nemişcat, după sfatul lui Pavel, cu atât străbate mai repede drumul folosindu-se de stabilitate (στάσις) ca de o aripă oarecare, care-l înaripează pentru călătoria în sus prin statornicia în bine " (Vita Moysis, P.G. 44, 405 C.D.). Precum sintetizează Sf. Grigorie mişcarea cu stabilitatea în cei desăvârşiţi, care continuă să se desăvârşească, la fel pentru Sf. Maxim odihna eternă nu e o încremenire. Deşi văd pe Cel dorit, infinitatea Lui face ca niciodată el să nu termine în a-L cunoaşte şi iubi, ci veşnic să dorească a-L cunoaşte şi mai mult.

489 "Bucuria, zice Sf. Maxim, nu are nimic opus, nici trecut, nici viitor. Căci bucuria nu cunoaşte nici tristeţe trecută şi nu aşteaptă cu frică nici saturarea (plictiseala) viitoare" (Ambigua P.G. 91, 1088). Dacă-i aşa, bucuria adevărată, care nu poate fi decât bucuria veşnică, nu poate fi procurată de bunurile create mărginite, ci numai de bunurile dumnezeieşti, care niciodată nu sfârşesc, care fac pe cel părtaş de ele să iasă din timp.

împărtăşesc, este îndumnezeirea celor ce se învrednicesc de îndumnezeire. Îndumnezeirea, ca să spun sumar, este concentrarea tuturor timpurilor şi veacurilor şi a celor din timp şi din veac. Iar concentrarea şi sfârşitul timpurilor şi veacurilor şi a celor din ele este unirea nedespărţită a începutului adevărat şi propriu în cei mântuiţi (7). Unirea nedespărţită a începutului şi sfârşitului adevărat în cei mântuiţi este ieşirea cea bună din cele naturale[490] a celor hotărniciţi fiinţial între început şi sfârşit. Iar ieşirea cea bună din cele naturale a celor mărginiţi între început şi sfârşit, este o lucrare atotviguroasă şi supraputernică, nemijlocită şi infinită a lui Dumnezeu ce lucrează la infinit în cei învredniciţi de acea ieşire bună din cele naturale (8). În sfârşit lucrarea aceasta nemijlocită, atotviguroasă şi supraputernică a lui Dumnezeu, ce lucrează la infinit, este o plăcere şi o bucurie tainică, şi supratainică a celor stăpâniţi de ea în temeiul unei uniri negrăite şi mai presus de înţelegere; o bucurie pe măsura căreia nu se poate afla minte sau raţiune, înţelegere sau cuvânt în lumea celor create.[491]

Căci nu posedă firea raţiunile celor mai presus de fire, precum nici legile celor contrare firii. Mai presus de fire numim plăcerea dumnezeiească şi înţeleasă, pe care Dumnezeu o procură firii, unindu-se după har cu cei vrednici. Iar contrară firii este durerea negrăită ce se naşte din lipsa acelei plăceri, pe care Dumnezeu o procură firii, unindu-se în afară de har cu cei nevrednici. Căci Dumnezeu

490 Ieşirea bună din cele naturale η κρείττων των κατά φύσιν εκβασις nu e o ieşire în jos, o părăsire a puterilor naturale, ci o depăşire a celei mai înalte trepte a lor.

491 Până când în făptură e Dumnezeu numai ca început, ea contribuie cu lucrarea ei la dezvoltarea darului primit ca început. Dar când Dumnezeu s-a făcut în sfârşit în făptură, adică începutul s-a unit cu sfârşitul, nu mai lucrează decât Dumnezeu.

unindu-se cu toţi, după calitatea dispoziţiei aflătoare în fiecare, dă fiecăruia, precum ştie El, simţirea potrivită, după cum s-a pregătit fiecare prin sine însuşi spre primirea Celui ce se va uni cu toţi la sfârşitul veacurilor (9).[492]

Deci socotesc că prin "mântuirea sufletelor"ca sfârşit al credinţei,[493] corifeul Apostolilor Petru înţelege îmbrăţişarea de cele mai presus de fire. "Pentru, această mântuire, desigur prin Duhul Sfânt au căutat cu stăruinţă Proorocii şi au cercetat cu de-amănuntul, care şi ce fel de chip este acela arătat lor de Duhul lui Hristos aflător în ei, care le mărturisea despre patimile lui Hristos şi despre măririle de după ele". Aşadar pe cel ce caută cu stăruinţă în duh mântuirea sufletelor şi cercetează cu de-amănuntul raţiunile şi podurile duhovniceşti ale acestei mântuiri, îi povăţuieşte la înţelegere Duhul Sfânt, care nu lasă să rămână în ei nemişcată şi nelucrătoare puterea prin care pot să caute cu stăruinţă cele dumnezeieşti.

Mai întâi El învaţă să "caute" omorîrea voinţei din păcat sau a păcatului din (prin) voinţă; şi învierea voinţei în (prin) virtute sau a virtutei în (prin) voinţă. De asemenea să "cerceteze" modurile de omorîre a voinţei din păcat, sau a păcatului din (prin) voinţă; la fel raţiunile învierii voinţei (prin) virtute şi a virtuţii (prin) voinţă (10). Căci prin aceste moduri şi raţiuni obişnuieşte să se înfăptuiască omorîrea păcatului din (prin) voinţă, sau a voinţei prin păcat, precum şi învierea virtuţii în (prin) voinţă sau a voinţii în (prin) virtute. Fiindcă ei au în chip vădit, ca parte în veacul acesta

492 Orice făptură trebuie să ajungă la o încetare a lucrării ei naturale (Sâmbăta) şi la o sălăşluire în ea a lucrării exclusive a lui Dumnezeu. Făptura bună prin dezvoltarea până la limita de sus a posibilităţilor sale iar făptura rea prin coruperea totală a puterilor ei naturale.

493 I Petru l, 9.

(pe care Scriptura l-a numit "timp"), patimile în Hristos sau pentru Hristos în preajma firii, patimi pe care le-a mărturisit lor Duhul Sfânt, ca să se sădească în Hristos întru asemănarea morţii Lui prin omorîrea păcatului, dar şi în asemănarea învierii, prin lucrarea virtuţilor (11).

Căci se cuvine de fapt ca cel ce vrea să se mântuiască să omoare nu numai păcatul prin voinţă,[494] ci şi voinţa însăşi pentru păcat (faţă de păcat)[495] şi să învie nu numai voinţa pentru virtute,[496] ci şi însăşi virtutea pentru voinţă.[497] Aceasta pentru că întreaga voinţă omorîtă să fie despărţită de întregul păcat omorît, încât să nu-l mai simtă, şi întreaga voinţă înviată să simtă întreaga virtute înviată printr-o unire nedespărţită (12).

Aceasta "căutând-o" mai întâi Sfinţii prin Duhul Sfânt, au dobândit filosofia lucrătoare. După aceasta, devenind curaţi şi slobozi de orice întinare, şi-au mişcat ochiul mintal al sufletului spre ţinta finală a făpturilor prin acelaşi Duh, "căutând cu stăruinţă", după învierea voinţei, şi nestrălucirea firii, şi "cercetând cu "de-amănuntul" modurile şi raţiunile nemuririi celei dumnezeieşti.[498] Căci nu mai

494 Τη προαίρεσεί νεκρωσαί την άμαρτίαν. E tot una cu omorîrea păcatului sau prin voinţă (την κατά την προαίρεσίν την άμαρτίας νέκρωσιν).

495 Ἀλλα καί αύτην την προαίρεσιν τη άμαρτία. E tot una cu omorârea voinţei din păcat (την κατά την άμαρτίαν της προαίρεσεως νεκριωσίν). E o paralelă la expresia lui Pavel: "Eu m-am răstignit lumii (mi-am omorât voinţa pentru sau din păcat) şi lumea s-a răstignit mie (am omorît păcatul pentru sau din voinţă)".

496 Αναστησαί τη αρετη την προαίρεσιν. E tot una cu învierea voinţei în sau prin virtute (την κατα την αρετην της προαιρέσειος αναβίωσιν).

497 Τη προαιρέσει την αρετην. E tot una cu învierea virtuţii în sau prin voinţă (κατα την προαίρεσίν της αρετης αναβίωσίν).

498 Asceza, făptuirea morală, învie voinţa. Treapta ulterioară, gnoza sau

"căutau" învierea voinţei, pe care o primiseră deja prin făptuire morală de la Duhul, precum nu mai "cercetau" nici modurile ei, ci "căutau acum cu stăruinţă" nestricăciunea firii, pe care nu o aveau, şi "cercetau cu de-amănuntul" modurile şi raţiunile îndumnezeirii ei. Spre aceasta le era acum tot zorul, dorind slava ei în Hristos, ca precum au pătimit împreună cu El în veacul acesta (pe care, cum am zis, Scriptura l-a numit "timp"), aşa să fie şi slăviţi împreună cu El în veacul viitor, devenind, într-un chip mai presus de fire, moştenitori ai lui Dumnezeu după har împreună şi moştenitori cu Hristos după iconomie, prin puterea întrupării Celui ce şi-a însuşit toată firea.

Căci Hristos fiind prin fire Dumnezeu şi om, ca Dumnezeu îl moştenim noi după har într-un chip mai presus de fire, prin participarea cea negrăită. Iar ca om care ne-a însuşit pe noi, făcându-se pentru noi în chipul nostru, se moşteneşte şi El însuşi pe Sine împreună cu noi, datorită coborîrii Sale neînţelese. Pe acesta Sfinţii dorindu-L mai înainte în chip tainic în duh, au învăţat că slavei celei întru Hristos ce se va arăta în viitor pe urma virtuţii trebuie să-i premeargă în timpul de faţă pătimirile în El pentru virtute. Căci "cercetau, zice, care şi ce fel de timp este acela arătat lor de Duhul lui Hristos din ei, care le mărturisea de mai înainte pătimirile în Hristos".

Deci ei "căutau cu stăruinţă" şi "cercetau cu de-amă-nuntul" nu numai nestricăciunea firii şi raţiunile îndumnezeirii ei, ci şi timpul în care va veni încercarea prin pătimiri de dragul ei, ca să facă vădită atât dispoziţia celor

îndumnezeirea, ce urmează după încetarea activităţii morale, învie şi firea întru nestricăciune şi nemurire. Până nu se consolidează voinţa în neschimbabilitatea în bine, nu poate dobândi nici firea neschimbabilitatea. între asceză şi mistică e o continuitate necesară.

ce o doresc cu adevărat, cât şi intenţia celor ce o doresc cu făţărnicie; apoi şi timpul, adică veacul celălalt, în care se va arăta prezentă şi actualizată îndumnezeirea după har, care îi va face pe toţi întru asemănarea dumnezeiească, pe măsura în care este capabil fiecare să o primească. Poate aceasta a numit-o Scriptura "mărirea" ce va urma ostenelilor pentru virtute.

Acestea trebuie spuse ca răspuns celui ce ar zice: de ce n-a zis Scriptura aici "căutare" şi "cercetare", ci "căutare cu stăruinţă" şi "cercetare cu de-amănuntul"? Răspunzând astfel, va arăta lămurit înţelesul lor cel mai apropiat. Dar eu cunosc şi alt înţeles al lor, pe care l-am auzit de la oarecare înţelept. Zicea adică acela, spunând un lucru mai tainic despre "căutarea" şi "căutarea cu stăruinţă a originii (începutului) şi a ţintei finale (sfârşitului). Şi anume despre "căutare" că ea e folosită în chip natural pentru origine, iar "căutarea cu stăruinţă" pentru ţinta finală. Căci în mod firesc nimeni nu-şi va "căuta cu stăruinţă" originea, precum nimeni nu-şi va "căuta" în mod firesc ţinta finală. Ci originea şi-o "caută", iar ţinta finală şi-o "caută cu stăruinţă". Dar, zicea, de când omul a aruncat prin neascultare de îndată ce-a început să existe, îndărătul sau originea proprie, nu mai putea să "caute" ceea ce s-a căutat în urma lui. Şi deoarece originea circumscrie în mod natural mişcarea celor pornite din ea şi ţintă finală, în care ca într-o cauză îşi caută sfârşitul mişcarea celor ce se află în mişcare.

Deci omul "căutându-şi cu stăruinţă" ţinta sa finală dă de originea sa, care se află în mod natural în ţinta sa finală. Căci părăsind "căutarea" originii sale, a întreprins prin fire "căutarea cu stăruinţă" a ei ca ţintă finală. Fiindcă nu era cu putinţă să scape din hotarul ei, care-l înconjoară din toate părţile şi-şi circumscrie mişcarea. Deci, cum a zis,

nu putea "căuta" originea ajunsă înapoia sa, dar a trebuit să "caute cu stăruinţă" ţinta finală aflătoare înaintea sa, ca să cunoască prin ţinta finală originea părăsită, după ce nu a cunoscut ţinta finală din origine.

Poate şi aceasta vrea să ne înveţe înţeleptul Solomon când zice: "Ce este ce a fost? Însăşi ceea ce va fi. Şi ce este ce s-a făcut? Însăşi ceea ce se va face. "Prin aceasta arată oarecum cu înţelepciunea originea din ţintă, căci nu se mai arată după călcarea poruncii ţinta finală din origine, ci originea din ţinta finală; nici nu mai "caută" cineva raţiunile originii, ci "caută cu stăruinţă" pe acelea care duc pe cei aflători în mişcarea spre ţinta finală.

Dar cineva ar putea spune că de multe ori cuvântul "căutare" în Scriptură nu are în mod sigur acest înţeles. De pildă se spune: "Caută pacea şi urmăreşte-o pe ea",[499] sau: "Căutaţi mai întâi Împărăţia lui Dumnezeu şi dreapta Lui".[500] Dar acela poate găsi chiar în aceste locuri, dacă le priveşte cu atenţie, întărirea celor spuse de noi. Căci spunând Scriptura: "Caută pacea şi urmăreşte-o pe ea", prin aceasta a dat sfatul să se urmărească originea în ţinta finală; iar "Împărăţia", care este originea, a poruncit să se "caute cu stăruinţă" prin dreptate, care este ţinta finală a Împărăţiei. Căci Împărăţia lui Dumnezeu este înainte de orice "dreptate", mai bine zis e ea însăşi dreptatea, spre care tinde, ca spre ţinta finală, toată mişcarea celui ce să străduieşte. Fiindcă dreptatea înseamnă a da în mod egal fiecăruia după vrednicie; iar Împărăţia este ocrotirea după lege. Deci dreptatea e aceeaşi cu împărăţia. Prin ea, ca prin ţinta finală, pot merge cu uşurinţă cei ce vor spre Împărăţie, ca spre origine. Fiindcă dreptatea este Împărăţia lucrată

499 Ps. 34, 15.

500 Mt. 6, 3.

(actualizată), iar Împărăţia, dreptatea sprijinită prin fapte. Căci a ocroti după lege făpturile, înseamnă a da fiecăreia cele potrivite cu vrednicia sa. Iar a da fiecăreia cele potrivite cu vrednicia sa, e tot una cu ocrotirea după lege a existenţelor. Prin urmare nici o deosebire în cuvinte nu zdruncină acordul dintre înţelesurile Sf. Scripturi pentru cei ce înţeleg cu înţelepciune cele dumnezeieşti.

Iar dacă ar vrea cineva să înţeleagă şi altfel "căutarea" (13), sau "căutarea cu stăruinţă" şi "cercetarea cu de-amănuntul", va afla că atât "căutarea" cât şi "căutarea cu stăruinţă" se referă la minte, iar "cercetarea" şi "căutarea cu de-amănuntul" la raţiune. Căci în mod natural "caută" mintea şi "cercetează" prin fire raţiunea. "Căutarea" este, ca să dau o definiţie, o mişcare simplă însoţită de dorinţă, pe care o face mintea spre ceva ce poate fi cunoscut; iar "cercetarea" este o distincţie simplă şi însoţită de o intenţie, pe care o face raţiunea cu privire la ceva ce poate fi cunoscut. "Căutarea cu stăruinţă" este mişcarea pătrunsă de cunoaştere şi de ştiinţă şi însoţită de o dorinţă de-o anumită calitate sau mărime, pe care o face mintea spre ceva care poate fi cunoscut; iar "cercetarea cu de-amănuntul" este distincţia prin fapte pe care o face raţiunea cu privire la ceva ce poate fi cunoscut, mânată de o intenţie de o anumită calitate sau mărime. Aplicând aceste definiţii la cele dumnezeieşti, zicem despre "căutare" că este mişcarea primă şi simplă şi însoţită de dorinţă a minţii spre propria cauză, iar "cercetarea" distincţia primă şi simplă, pe care o face raţiunea cu privire la propria cauză, mânată de o anumită intenţie. "Căutarea cu stăruinţă" este iarăşi mişcarea pătrunsă de cunoştinţă şi de ştiinţă, pe care o face mintea spre propria cauză, mânată de o dorinţă fierbinte. Iar "cercetarea cu de-amănuntul" este distincţia, pe care o face

raţiunea ce împlineşte virtuţile, cu privire la cauza proprie, mânată de o intenţie chibzuită şi înţeleaptă (14).

Deci şi Sfinţii Prooroci, "căutând cu stăruinţă" şi "cercetând cu de-amănuntul" cele privitoare la mintea sufletului, erau purtaţi spre Dumnezeu de o mişcare arzătoare şi înfocată, a minţii, pătrunsă de ştiinţă şi cunoştinţă făceau cu raţiunea distincţii înţelepte în vreme ce împlineau poruncile dumnezeieşti. Iar cei ce-i imită pe ei caută asemănarea stăruitor, cu cunoştinţă şi ştiinţă; mântuirea sufletelor, şi cercetează amănunţit, cu chibzuinţă şi înţelepciune distincţiile din faptele dumnezeieşti.

Scolii

1. Nici harul dumnezeiesc nu produce iluminările cunoştinţei, dacă nu e cineva în stare să primească iluminarea prin puterea naturală, nici capacitatea de primire a acestuia nu produce iluminarea cunoştinţei, fără harul care să o dăruiască.

2. Cel ce cere fără patimă, primeşte harul de a lucra prin fapte virtuţile; cel ce caută în chip nepătimaş, află adevărul din lucruri prin contemplarea naturală; iar cel ce bate în chip nepătimaş la uşa cunoştinţei va intra neîmpiedicat la harul ascuns al teologiei mistice (cunoştinţa tainică despre Dumnezeu).[501]

3. Mintea este organul înţelepciunii; raţiunea al cunoştinţei; încredinţarea (convingerea) amândurora, al credinţei, care este susţinută prin amândouă; iubirea naturală de oameni, al darurilor vindecărilor. Căci tot darul dumnezeiesc are în noi, ca putere sau dispoziţie, un organ corespunzător şi capabil de el. Astfel cel ce şi-a curăţit

501 Cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc.

mintea de orice nălucire sensibilă, primeşte înţelepciune; cel ce şi-a făcut raţiunea stăpână peste afectele înnăscute, adică peste mânie şi poftă, primeşte cunoştinţă; cel ce are în minte şi raţiune o încredinţare neclintită cu privire la Dumnezeu, primeşte credinţa care toate le poate; iar cel ce a ajuns la iubirea naturală de oameni, după înlăturarea totală a iubirii păcătoase de sine, primeşte darurile vindecărilor.

4. E vorba de lumina sensibilă.

5. E vorba de lumina duhovnicească.

6. Se înţelege a celor ce se mişcă spre Dumnezeu

7. Faptul existenţei[502] prezintă pe Dumnezeu ca origine naturală (început), iar tendinţa după existenţa fericită[503] înfăţişează pe Dumnezeu ca ţintă finală (sfârşit) spre care tinde cu voia tot ce e pătruns de dorinţa să se zidească din nou în Dumnezeu. Unitatea acestora stă în existenţa fericită[504] venită prin har. Aceasta înfăţişează pe Dumnezeu, care e prin fire mai presus de orice început şi sfârşit, făcând pe cei ce au după fire un început şi un sfârşit, să fie după har fără de început şi fără de sfârşit.

8. Prefacerea calitativă după har, până la îndumnezeire, este ieşirea din cele hotărnicite în mod natural între început şi sfârşit.[505]

9. Cuvânt tainic spre judecata viitoare.

10. Mai întâi cel evlavios "caută" să omoare păcatul pentru voinţă şi voinţa pentru păcat; pe urmă "cercetează" cum şi în ce chip trebuie să le fortifice pe aceasta una pentru alta. După mortificarea desăvârşită a acestora una

502 Raţiunea existenţei.

503 Raţiunea existenţei fericite.

504 Raţiunea existenţei fericite.

505 Cei înălţaţi peste timp, trebuie să aibă simţirea că sunt fără de început, că ceea ce-i în ei nu are început, şi că sunt fără de sfârşit.

pentru alta, "caută" viaţa voinţei în virtute şi a virtuţii în voinţă; pe urmă "cercetează" cum şi în ce chip trebuie să dea viaţă fiecăreia din acestea în cealaltă. "Căutarea" este, ca să dăm o definiţie, dorirea unui lucru dorit, iar "cercetarea" e căutarea modului de împlinire a dorinţei după lucrul dorit.

11. Cel ce a omorât voinţa după păcat, s-a împreunat cu Hristos întru asemănarea morţii iar cel ce a înviat-o pe aceasta pentru dreptate, s-a împreunat cu El şi întru asemănarea învierii Lui.

12. Păcatul şi voinţa omorându-se una pentru alta, dobândesc o îndoită nesimţire una faţă de alta. Iar dreptatea şi voinţa având viaţa una în alta, dobândesc o îndoită simţire una faţă de alta.

13. Alt înţeles al acestora.

14. Mintea mişcându-se fără să ştie, spre cauza lucrurilor, numai prin dorinţă, "caută" numai; iar raţiunea scrutând raţiunile adevărate din lucruri, în chip felurit, le "cercetează".

Întrebarea 60

"Ca al unui miel neîntinat şi nespurcat, care este Hristos, cunoscut mai înainte de întemeierea lumii, dar arătat în timpurile din urmă pentru noi".[506] *De cine cunoscut mai înainte?*

Răspuns

Prin taina lui Hristos cuvântul Scripturii a numit pe Hristos însuşi. Aceasta o mărturiseşte limpede marele

506 I Petru l, 19-20.

Apostol, spunând: "Taina cea ascunsă de neamuri, s-a descoperit acum", de unde se vede că după el taina lui Hristos e tot una cu Hristos. Iar această taină este, desigur, unirea negrăită şi neînţeleasă a dumnezeirii şi omenităţii într-un singur ipostas. Unirea aceasta adună omenitatea la un loc cu dumnezeirea în tot chipul în raţiunea ipostasului şi face din amândouă un singur ipostas compus, fără să aducă nici un fel de micşorare a deosebirii lor fiinţiale după fire. Astfel se înfăptuieşte, precum am spus, un singur ipostas al lor, şi totuşi deosebirea firilor rămâne neatinsă, ceea ce face ca şi după unire să se păstreze micşorată integritatea lor după fire, măcar că sunt unite. Căci acolo unde prin unire nu s-a produs nici o schimbare sau alterare în cele ce s-au unit, a rămas neatinsă raţiunea fiinţială a fiecăreia după cele ce s-au unit. Iar acolo unde raţiunea fiinţială a rămas neatinsă şi după unire, au rămas nevătămate şi firile, nepierzând nici una ale sale din pricina unirii.

Căci se cădea Făcătorul a toate, ca făcându-se prin fire, potrivit iconomiei, ceea ce nu era, să se păstreze pe Sine neschimbat, atât ca ceea ce era după fire,[507] cât şi ca ceea ce a devenit prin fire[508] potrivit iconomiei. Fiindcă nu se poate cugeta la Dumnezeu vreo schimbare,[509] precum nu se poate cugeta peste tot vreo mişcare, care singură face cu

507 κατα φυσιν

508 φυσει. E o deosebire între φυσει şi κατά q r o .Fiul lui Dumnezeu nu a devenit "după fire" om, dar a devenit "prin fire", adică într-adevăr, luând o fire omenească, nu numai la aparenţă.

509 E o foarte interesantă deducţie a nealterării firii omeneşti din Hristos. Ipostasul lui Hristos e un întreg nedespărţit. Iar acest ipostas fiind dumnezeiesc, el nu se poate schimba în nimic din ceea ce are. Prin urmare nici firea omenească, devenită parte a Cuvântului Dumnezeiesc, nu poate ieşi din definiţia ei.

putinţă schimbarea la cele ce se mişcă.[510] Aceasta este taina cea mare şi ascunsă. Aceasta este ţinta fericită (sfârşitul) pentru care s-au întemeiat toate. Acesta este scopul dumnezeiesc, gândit mai înainte de începutul lucrurilor, pe care definându-l spunem că este ţinta finală mai înainte gândită, pentru care sunt toate, iar ea pentru nici una. Spre această ţintă finală privind, Dumnezeu a adus la existenţă fiinţele lucrurilor. Acesta este cu adevărat sfârşitul Providenţei şi al celor providenţiale, când se vor readuna în Dumnezeu cele făcute de El. Aceasta este taina care circumscrie toate veacurile şi descoperă sfatul suprainfinit al lui Dumnezeu, care există de infinite ori infinit înainte de veacuri. Iar vestitor (înger) al ei s-a făcut însăşi Cuvântul fiinţial al lui Dumnezeu, devenit om. Căci Aceasta a dezvăluit, dacă e îngăduit să spunem, însăşi adâncul cel mai dinlăuntru al bunătăţii părinteşti şi a arătat în Sine sfârşitul pentru care au primit făpturile începutul existenţei. Fiindcă pentru Hristos sau pentru taina lui Hristos au primit toate veacurile şi cele aflătoare în lăuntrul veacurilor începutul existenţei şi sfârşitul lui Hristos. Căci încă dinainte de veacuri a fost cugetată şi rânduită unirea hotarului (definitului) şi a nehotărniciei (indefinitului), a măsurii şi a

510 Mişcarea aci e luată în sens rău, ca ieşire a unei firi din normalitatea ei. Acest sens păcătos al mişcării am văzut că îl cunoaşte şi Sf. Grigorie de Nissa (Vita Moysis, P.G. 44, 405 D). Poate că numai această mişcare o socoteşte început al păcatului şi Evagrie Ponticul şi nu mişcarea în general, cum socoteşte Hans Urs von Baltasar (Die gnostischen Centurien, p. 118). De pildă de aceste două feluri de mişcări vorbeşte Evagrie în Cent. II, cap. 72 (Cap. prognostice): "Cine a cugetat prima despărţire şi cine a cunoscut prima mişcare (e despărţirea lui Adam de Dumnezeu şi mişcarea lui spre păcat, n. tr.) şi cum fiinţele raţionale prin ostenelile lor (mişcarea cea bună n. tr.) se întorc la moştenirea lor". (Frankenberg, p. 179).

lipsei de măsură, a marginii şi a nemărginirii, a Creatorului şi a creaturii, a stabilităţii şi a mişcării (l).[511] Iar această taină

511Ideea aceasta o exprimă Sf. Maxim şi în cap. gnost. 1.66-67. Comentând aceste capete Hans Urs von Balthasar (Op. c. 135) spunea: "întruparea Domnului este central, sensul şi scopul lumii ba moartea şi învierea lui Hristos sunt numai forma concretă a legii universale în general, chiar făcînd abstracţie de păcat. Desigur Maxim nu exclude păcatul - deci nu e martor direct pentru teoria seotistă a întrupării - dar modelează legea întrupării după legea firii, ba aceasta e întocmită în sfatul dumnezeiesc în vederea aceleia". (Filoc. rom. II, p. 148-149). In acest loc Sf. Maxim spune că nu abia păcatul lui Adam, ci însăşi constituţia lumii, aşa cum a ieşit din gândul şi din actul creator al lui Dumnezeu, o îndrumă spre Hristos. în cap. 66-67 gnost. se spusese că toate cele create au fost întemeiate spre Hristos, întrucît toate se cer după cruce, mormânt şi înviere. Acum spune că această întemeiere spre Hristos stă în aceea că toate cele create se cer după unirea cu necreatul, fapt iniţiat prin întruparea Cuvântului lui Dumnezeu, în legătură cu această concepţie amintim că Serghie, fostul patriarh al Moscovei, într-o epistolă în care lua atitudine faţă de învăţăturile lui Serghie Bulgacov, declara drept greşeală afirmaţia acestuia că: "Dumnezeu a creat lumea în vederea întrupării Fiului lui Dumnezeu". El zicea textual: "După concepţia lui Bulgacov dimpotrivă întruparea Fiului lui Dumnezeu nu e simplu accident (Zuffalligkeit) în planul lumii ei "Dumnezeu a creat lumea tocmai în vederea întrupării" (Revista "Orient und Occident", Neue Folge, Erstes Heft, Marz 1936, p.5). Fără să apărăm concepţia lui Bulgacov în ansamblul ei, e vădit că fraza lui de mai sus e mai în acord cu Sf. Maxim decât părerea lui Serghie. Aceasta cu atât mai mult cu cât Bulgacov nu exclude cauzalitatea păcatului din întruparea Fiului lui Dumnezeu. (Vezi tot acolo, p. 19, unde Bulgacov îşi citează din "Mielul lui Dumnezeu", ed. rusă, Paris, Ymca Press, 363-438, următoarele propoziţii: "întruparea lui Dumnezeu s-a îndeplinit în toată însemnătatea şi întinderea ei aşa cum a fost hotărâtă din vecinicie în sfatul lui Dumnezeu; ea a fost totuşi îndeplinită pentru omenirea căzută, în urma acestei căderi, ea a devenit înainte de toate un mijloc pentru mântuire şi răscumpărare, dar şi-a menţinut totodată plenitudinea însemnătăţii ei şi dincolo de răscumpărare, căci ea nu se epuizează în ultima".

s-a înfăptuit în Hristos, care s-a arătat în cele din urmă dintre timpuri, aducând prin ea împlinirea hotărârii de mai înainte a lui Dumnezeu. Aceasta, pentru ca cele ce se mişcă după fire să găsească odihna în jurul Aceluia care este după fiinţă cu totul nemişcat, din mişcarea lor faţă de ele însele şi una faţă de alta; de asemenea ca să primească prin experienţă cunoştinţa trăită a Aceluia în care s-a învrednicit să se odihnească, cunoştinţă care le oferă posesiunea fericită, neschimbată şi constantă a Celui cunoscut de ele.

Căci Scriptura ştie de o îndoită cunoştinţă a celor dumnezeieşti. Una e relativă şi constă numai în raţionament şi în înţelesuri, neavând simţirea experiată prin trăire a Celui cunoscut. Prin ea ne călăuzim în viaţa aceasta. Cealaltă e în sens propriu adevărată şi constă numai în experienţa trăită, fiind în afară de raţionament şi de înţelesuri şi procurând toată simţirea Celui cunoscut prin participarea la El după har (2). Prin aceasta vom primi în viaţa viitoare îndumnezeirea

S-ar părea că după Sf. Maxim problema trebuie rezolvată în sensul că şi chiar fără de păcat lumea era destinată unei întrupări a Logosului în ea, a unei morţi şi învieri a omenităţii Logosului şi a lumii în El. Dar păcatul a dat acestei întrupări caracterul de extremă chenoză, crucii caracterul sângeros şi ispăşitor, iar învierii caracterul de biruinţă asupra morţii. Fără păcat ar fi fost o întrupare, o cruce şi o înviere mistică, în sensul că şi creatul ca atare (chiar ajuns la nepătimire) trebuie să primească în El pe Dumnezeu într-un mod mai deplin (întrupare), să se odihnească de activităţile şi însuşirile sale (moartea) şi să învie la o activitate exclusiv dumnezeiească (îndumnezeirea). Logosul cu omenitatea Sa ne-ar fi fost înaintemergătorul pe acest drum. Aşadar taina lui Hristos a fost rânduită din veac şi lumea a fost creată cu o constituţie corespunzătoare cu ea, dar păcatul a modelat într-un fel nou executarea ei. Dar dincolo de sensul răscumpărător impus de păcat, întruparea, moartea şi învierea Lui au şi sensul mistic şi în acest sens ele trebuiesc repetate de fiecare făptură.

mai presus de fire, ce se va lucra fără încetare. Cunoştinţa relativă, cuprinsă în raţionament şi înţelesuri, mişcă dorinţa spre cunoştinţa trăită prin participare (3). Iar cea trăită, care procură simţirea. Celui cunoscut prin participare şi prin experienţă, înlătură cunoştinţa cuprinsă în raţionament şi înţelesuri.

Căci este cu neputinţă, zic înţelepţii, să existe deodată cu experienţa lui Dumnezeu, raţionamentul cu privire la El; sau deodată cu simţirea lui Dumnezeu, înţelegerea Lui. Fiindcă prin raţionamentul despre Dumnezeu înţeleg o cunoştinţă prin analogie, scoasă din contemplarea lucrurilor. Prin simţire, experienţa prin participare a bunurilor mai presus de fire (4). În sfârşit prin înţelegere, cunoştinţa simplă şi unitară despre El, răsărită din lucruri. Dar poate că acestea au valoare în legătură cu orice alt lucru, dacă experienţa unui anume lucru opreşte raţionamentul cu privire la el şi dacă simţirea lui dă odihnă silinţei de a-l înţelege. Căci experienţă numesc cunoştinţa trăită (κατ ε νέργειαν),care se iveşte după încetarea oricărui raţionament iar simţire însăşi participarea la lucrul cunoscut, care apare după încetarea oricărei înţelegeri. Poate că acestea vrea să ni le spună în chip tainic marele Apostol când zice: "Cât despre proorocii, se vor desfiinţa; cât despre darul limbilor, va înceta; cât despre cunoştinţă, se va sfârşi".[512]El vorbeşte desigur despre cunoştinţa aflătoare în raţionament şi înţelesuri.

Această taină a fost cunoscută mai înainte de toate veacurile de către Tatăl, şi Fiul şi Sfântul Duh. De Tatăl ca acela care a binevoit-o, de Fiul ca acela care a îndeplinit-o, iar de Sfântul Duh ca acela care a conlucrat. Fiindcă nu este cunoştinţa Tatălui şi a Fiului şi Sfântului Duh, odată ce una

512 ICor.13, 3.

este şi fiinţa şi puterea lor. Căci nu ignora Tatăl întruparea Fiului, precum nici Duhul Sfânt. Pentru că în întreg Fiul, care împlinea taina mântuirii noastre prin întrupare, se afla întreg Tatăl după fiinţă, nu întrupându-Se, ci binevoind să se întrupeze Fiul se afla în întreg Duhul Sfânt după fiinţă, nu întrupându-Se, ci conlucrând cu Fiul la întruparea cea negrăită pentru noi.

Deci fie că zice cineva Hristos, fie taina lui Hristos, singura Sfânta Treime are preştiinţa ei după fiinţă; cu alte cuvinte numai Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh. Şi să nu se întrebe nimeni cu nedumerire, cum Hristos, fiind unul din Sfânta Treime, e preştiut de ea. Căci nu ca Dumnezeu a fost Hristos preştiut, ci ca om, adică întruparea Lui cea după iconomie pentru om. Pentru că Cel ce este veşnic existent, din Cel veşnic existent mai presus de cauză şi de raţiune, niciodată nu este preştiut. Fiindcă preştiute sunt numai acelea, care au un început al existenţei fiind cauzate. Deci Hristos a fost preştiut nu ca ceea ce era după fire ca Sine însuşi, ci ca ceea ce s-a arătat mai pe urmă făcându-Se din iconomie pentru noi.

Căci se cădea cu adevărat ca Cel ce este după fire făcătorul fiinţei lucrurilor, să se facă şi Autorul îndumnezeirii după har a celor create, ca astfel Dătătorul existenţei să se arate ca şi Dăruitorul fericirii veşnice a existenţei. Deci dat fiind că nici una dintre făpturi nu se cunoaşte pe sine sau vreun alt lucru ca ceea ce sunt după fiinţă, pe drept cuvânt nu e făptură care să nu fie lipsită după fire şi de preştiinţa celor ce vor fi. Numai Dumnezeu, care este mai presus de cele ce sunt, se cunoaşte şi pe Sine ca ceea ce este după fiinţă şi le cunoaşte şi pe toate cele făcute de El mai înainte de-a fi. Ba va dărui după har şi făpturilor cunoştinţa despre ele înşile, ca şi cunoştinţa reciprocă despre

ceea ce sunt după fiinţă, şi le va descoperi raţiunile lor ce se află în El în chip unitar mai înainte de facerea lor.

Unii spun că Hristos a fost cunoscut mai înainte de întemeierea lumii, de către aceia cărora li s-a arătat apoi în timpurile cele mai de pe urmă, întrucât şi ei au existat înainte de întemeierea lumii, împreună ca Hristos cel cunoscut de mai înainte. Dar noi nu primim această învăţătură, fiindcă este cu totul străină de adevăr, ca una ce face fiinţa celor raţionale coeternă cu Dumnezeu.[513] Căci nu e cu putinţă să fie cineva cu Hristos precum este El şi apoi să nu mai fie cu El, dacă în El ajung veacurile la capătul lor şi în El se opresc cele ce se află în mişcare. Fiindcă în El nici una dintre făpturi nu mai este supusă schimbării.[514]

Iar "neîntinat" l-a numit cuvântul Scripturii pe Hristos şi "nespurcat", ca pe unul ce a fost prin fire cu totul slobod, atât cu sufletul cât şi cu trupul, de stricăciunea păcatului. Căci sufletul lui nu avea întinăciunea răutăţii, nici

513 Se respinge teoria preexistentei.

514 In acest sens taina lui Hristos circumscrie toate veacurile sau toate au fost făcute pentru ea. Toate se readună în Dumnezeu după har. Dar Dumnezeu, Cel în care se readună toate, este Hristos, Logosul cel întrupat. Iar prin aceasta, prin faptul că Dumnezeu, Cel în care "sfârşesc" toate, e şi om, identitatea fiinţei omeneşti e asigurată pentru vecii vecilor. Minunată este taina aceasta. Ea face cu putinţă cea mai strânsă unire-a firii omeneşti cu cea dumnezeiească, chezăşuindu-i totuşi schimbarea. Iar mai înainte am văzut că neschimbarea aceasta nu înseamnă numai o nealterare în rău, ci şi o neieşire din hotarele ei în sus, căci firea omenească e firea lui Dumnezeu-Cuvântul iar acesta nu se schimbă în nimic din ale Sale. Dar prin aceasta se asigură şi neschimbabilitatea firii noastre îndumnezeite. Cu atât mai puţin se poate altera în rău o fire omenească unită cu Hristos. Prin aceasta se respinge teoria preexistentei, după care sufletele au preexistat la Dumnezeu şi apoi, căzând în păcat, au fost trimise în corpuri.

trupul lui spurcăciunea păcatului.

Scolii

1. Hotarul care cuprinde este marginea acelora care sunt prin fire mărginite. Iar măsura este circumscrierea cantităţii universale şi sfârşitul veacurilor şi al naturilor vremelnice. Marginea este circumscrierea celor mărginite în existenţa lor de un început şi un sfârşit. Iar creatura este ipostasul scos din cele ce nu sunt. Unirea acestora după ipostas, prin Providenţă, cu Acela prin care s-au făcut acestea, a fost cugetată de mai înainte. Aceasta, ca să se conserve pe de-o parte existenta lucrurilor după fiinţă aşa cum se cuvenea, pe de alta să primească o subzistenţă (un suport) sau un mod de a fi după harul dumnezeiesc, dovedind toată starea de neschimbabilitate prin unirea cu Dumnezeu.

2. Cunoştinţa, zice, este îndoită. Una stă în raţionament şi în înţelesuri despre Dumnezeu, neavând simţirea celor cugetate printr-o prezenţă a feţei lor. Cealaltă este cea prin trăire, care singură are posesiunea adevărurilor, prin prezenţa feţei lor, fără raţionamente şi înţelesuri.

3. Dat fiind că raţiunea indică prin cunoştinţă un lucru ce poate fi cunoscut, ea mişcă dorinţa celor ce sunt mişcaţi de ea spre posesiunea lucrului indicat.

4. Cunoştinţa prin raţiune premerge oricărei experienţe. Căci posesiunea lucrului e dată numai prin experienţă.

Întrebarea 61

"Căci vremea este ca să înceapă judecata de la casa lui Dumnezeu. Iar dacă începe întâi de la noi, care va fi sfârşitul celor ce nu ascultă de Evanghelia lui Dumnezeu? Şi dacă dreptul abia se mântuieşte, unde se va arăta necredinciosul şi păcătosul?[515] *Ce înseamnă: "Vremea este să înceapă judecata de la casa lui Dumnezeu?". Sau: "dacă dreptul abia se mântuieşte?"*

Răspuns

Dumnezeu, care a zidit firea omenească, nu a creat împreună cu ea nici plăcerea nici durerea din simţire (din simţuri), ci a dat minţii ei o anumită capacitate de plăcere, prin care să se poată bucura în chip tainic de El. Această capacitate (care e dorinţa naturală a minţii lui Dumnezeu), lipind-o primul om de simţire îndată ce a fost creat, şi-a văzut plăcerea mişcându-se potrivnic firii, spre lucrurile sensibile, prin mijlocirea simţurilor (1). Dar Cel ce se îngrijeşte de mântuirea noastră a înfipt în mod providenţial în această plăcere, ca pe un mijloc de pedepsire, durerea, prin care s-a zidit în chip înţelept în firea trupului legea morţii, ca să limiteze nebunia minţii, care şi mişcă, potrivnic firii, dorinţa spre lucrurile sensibile (2).

Astfel, datorită plăcerii potrivnice raţiunii, care a pătruns în fire, a pătruns, ca un antidot, şi durerea conformă cu raţiunea. Aceasta e mijlocită de multe pătimiri, între care şi din care este şi moartea, şi are rostul să înlăture plăcerea potrivnică firii, ba chiar să o desfiinţeze cu desăvârşire, ca să

515 I Petru l, 17-18.

se arate darul plăcerii dumnezeieşti în minte (3). Căci toată durerea având drept cauză a naşterii sale fapta unei plăceri care îi premerge, e o datorie pe care trebuie să o plătească în chip natural, în virtutea cauzalităţii, toţi cei ce sunt părtaşi de firea omenească. Fiindcă plăcerea potrivnică firii e urmată în chip firesc de durere în toţi cei a căror naştere a fost anticipată de legea plăcerii fără cauză. Iar fără cauză numesc plăcerea primei greşeli, întrucât nu a fost urmarea unei dureri premergătoare.

Deci după cădere toţi oamenii aveau în mod natural plăcerea ca anticipaţie a venirii lor pe lume şi nici unul nu era liber de naşterea pătimaşă prin plăcere. De aceea toţi plăteau în mod natural durerile ca pe o datorie şi ca pe o datorie suportau moartea de pe urma lor, şi nu se afla chip de scăpare pentru cei tiranizaţi silnic de plăcerea nejustificată (4) şi stăpâniţi în mod natural de durerile justificate şi de moartea cea atotjustificată de pe urma lor.[516] Căci pentru desfiinţarea plăcerii atotnecuvenite era trebuinţă de durerile atotcuvenite de pe urma ei care sfâşiau în chip jalnic pe om (ce-şi avea începutul facerii în stricăciunea plăcerii şi sfârşitul în stricăciunea morţii). Iar pentru îndreptarea firii ce pătimea, trebuia să se iscodească o durere şi o moarte în acelaşi timp şi necuvenită şi necauzată; necauzată (nevinovată) prin faptul de-a nu avea plăcerea ca anticiparea naşterii, şi necuvenită prin faptul de a nu fi urmarea unei vieţi pătimaşe. Aceasta pentru că durerea şi moartea atotnecuvenită, aşezându-se la, mijloc între plăcere necuvenită şi moartea atotnecuvenită, să desfiinţeze total originea atotnecuvenită a firii din plăcere şi sfârşitul ei atotcuvenit prin moarte, cauzat de acea origine. Şi aşa să se

516 Se mai pot traduce: plăcerea nedreaptă şi durerea sau moartea dreaptă. Sau plăcerea necuvenită şi durerea şi moartea cuvenită.

facă neamul omenesc iarăşi liber de plăcere şi de durere, recăpătându-şi firea limpezimea de la început, nemaifiind întinată de trăsăturile care au pătruns în firea celor supuşi fericirii şi stricăciunii (5).

Pentru aceasta Cuvântul lui Dumnezeu, fiind Dumnezeu desăvârşit după fire, se face om desăvârşit, constatator din suflet mintal şi trup pătimitor după fire, asemenea nouă, afară numai de păcat, neavând câtuşi de puţin plăcerea răsărită din neascultare, ca anticipaţie a naşterii Sale în timp din femeie, dar însuşindu-şi, din iubirea de oameni, de bunăvoie, durerea de pe urma aceleia, care este sfârşitul firii (6). Iar aceasta a făcut-o ca, suferind pe nedrept, să desfiinţeze obârşia noastră din plăcerea necuvenită, care ne tiraniza firea; căci moartea Domnului n-a fost o datorie plătită pentru această obârşie din plăcere, ca la ceilalţi oameni, ci mai degrabă o putere opusă acestei obârşii. De asemenea ca să înlăture cuvenitul sfârşit al firii prin moarte, întrucât acesta (7) nu avea la El ca pricină plăcerea nelegiuită, pentru care a pătruns (acest sfârşit în fire) şi, care era pedepsită prin el după dreptate.[517]

Căci Domnul fiind înţelept, drept şi puternic după fire, se cădea ca înţelept să nu ignore modul tămăduirii, ca drept să nu înfăptuiască în chip silnic mântuirea omului stăpânit de păcat cu voia lui, iar ca atotputernic să nu se arate slab în aducerea la îndeplinire a vindecării.

Înţelepciunea şi-a arătat-o în modul tămăduirii,

517 Durerea şi moartea în general sunt un flux menit să spele începutul din păcat al firii, care întinează întreaga ei existenţă. Dar la omul de rând ele nu reuşesc să urnească acest nămol. La Iisus însă acest flux nu se izbeşte de zidul unei origini pătimaşe proprii. De aceea la El trece dincolo de persoana Sa, curăţind cu impetuozitatea lui originea din păcat a celor ce sunt copărtaşi la firea Lui omenească şi ca urmare înlăturând şi moartea ce rezultă din această origine.

făcându-se om fără vreo schimbare sau ştirbire. Cumpăna dreptăţii a arătat-o în mărimea pogorârii, luând de bunăvoie osânda noastră în trăsătura pătimitoare[518] a firii Sale şi făcând din această trăsătură o armă spre desfiinţarea păcatului şi a morţii de pe urma lui, adică a plăcerii şi a durerii de pe urma ei. Pentru că în trăsătura pătimitoare (8) stătea puterea păcatului şi a morţii, adică domnia silnică a păcatului prin plăcere şi stăpânirea morţii prin durere. Căci e vădit că în trăsătura pătimitoare a firii stă puterea plăcerii şi a durerii. Pentru că vrând să scăpăm de simţirea chinuitoare a durerii, ne luăm refugiul la plăcere, încercând să ne mângâiem firea torturată de chinurile durerii. Dar grăbindu-ne să tocim împunsăturile durerii prin plăcere, întărim şi mai mult zapisul aceleia împotriva noastră, neputând ajunge la o plăcere eliberată de durere şi de osteneli (9).

Iar tăria puterii atotcovârşitoare şi-a arătat-o dăruind firii neschimbalitatea prin toate cele contrare suferite de El (10). Căci dăruind firii prin patimi nepătimirea, prin osteneli odihna şi prin moarte viaţa veşnică, a restabilit-o iarăşi, înnoind prin privaţiunile Sale trupeşti deprinderile firii şi dăruindu-i acesteia prin, întruparea Sa harul mai presus de fire, adică dumnezeirea.

Făcutu-s-a deci Dumnezeu om cu adevărat şi a dat firii o altă obârşie pentru o a doua naştere, obârşie care o duce prin osteneală şi durere spre plăcerea viitoare.[519] Căci

518 To παθητάν. Traducerea cea mai bună ar fi; modul pătimitor. Căci e un mod care influenţează întreaga fire. E o "existenţială" în sensul filosofiei lui Heidegger.

519 Precum prima obârşie, plăcerea împreunării trupeşti, mâna firea, prin perpetuarea iubirii de plăcere, spre durere, corupţie şi moarte, aşa noua obârşie, a harului, îndemnând-o la dureri şi osteneli potrivnice

protopărintele Adam, călcând porunca dumnezeiească, a dat firii altă obârşie decât cea dintâi, constatatoare din plăcere, dar sfârşind în moartea prin durere; şi a născocit, la sfatul şarpelui, o plăcere, ce nu era urmarea unei dureri de mai înainte, ci mai degrabă ducea la durere. Prin aceasta i-a dus, cu dreptate, pe cei toţi născuţi din el după trup, împreună cu sine la sfârşitul morţii prin durere, datorită obârşiei lor nedrepte prin plăcere. Dar tot aşa Domnul, făcându-Se om şi dând o altă obârşie firii, pentru o a doua naştere din Duhul Sfânt, şi primind moartea atotcuvenită din durere a lui Adam, devenită în EL atotnecuvenită, întrucât nu-şi avea ca obârşie a naşterii Sale plăcerea atotcuvenită de pe urma neascultării protopărintelui, a adus desfiinţarea ambelor extreme: a obârşiei şi a sfârşitului făpturii omeneşti după chipul lui Adam, ca unele ce nu au fost date de la început de Dumnezeu. Şi aşa a făcut pe toţi cei renăscuţi în El duhovniceşte, liberi de vina ce apăsa asupra lor. Drept urmare aceştia nu mai au de la Adam plăcerea naşterii, dar păstrează din pricina lui Adam durerea care lucrează în ei moartea, nu ca o datorie pentru păcat, ci ca mijloc împotriva păcatului, potrivit unei orânduiri înţelepte dintr-o necesitate naturală (11). Iar când moartea nu mai are plăcerea ca mamă, care o naşte şi pe care trebuie să o pedepsească, se face în chip vădit pricina vieţii veşnice.[520] Astfel, precum viaţa lui Adam din plăcere s-a făcut maica morţii şi a stricăciunii, la fel moartea Domnului pentru Adam (căci el era liber de plăcerea lui Adam), se face născătoare a vieţii

plăcerii, o duce spre plăcerea adevăratei vieţi.

520 Moartea fiind în greceşte de genul masculin (θάνατος) iar plăcerea de genul feminin, textul grec poate permite jocul de cuvinte: când moartea nu mai are plăcerea ca mamă, se face tată al vieţii veşnice.

veşnice.[521]

Deci socotesc că Scriptura a deosebit bine lucrurile, arătând cum provenienţa din Adam prin plăcere, punându-şi pecetea silnică peste fire, a dat-o pe aceasta hrană morţii ce s-a ivit din pricina ei, şi cum naşterea Domnului după trup a adus desfiinţarea amândurora, adică a plăcerii din Adam şi a morţii din pricina lui Adam, ştergând odată cu păcatul lui Adam şi pedeapsa lui Adam. Căci nu era cu putinţă să fie predat la sfârşit stricăciunii prin moarte, cel venit pe lume neatins de originea prin care s-a ivit ca sfârşit moartea (12). Dar dacă-i aşa, potrivit acestei deosebiri, până când au stăpânit silnic peste fire, în ce priveşte începutul şi sfârşitul, adică naşterea şi stricăciunea, numai stricăciunile lui Adam, nu era vremea să se înceapă judecata spre deplina osândire a păcatului. Dar când s-a arătat Cuvântul lui Dumnezeu în trup şi s-a făcut om desăvârşit, afară numai de păcat, purtând prin fire, dar cu voia Sa, în trupul lui Adam numai pedeapsa, şi a osândit păcatul în trup, suferind în chip nevinovat Cel drept pentru cei drepţi, şi a răsturnat rostul morţii; prefăcând-o în osândă a păcatului din osândă a firii, a venit vremea să se înceapă judecata pentru osândirea păcatului prin răsturnarea rostului morţii.

Dar să lămuresc şi mai bine acest lucru: Păcatul, amăgind la început pe Adam, l-a înduplecat să calce porunca dumnezeiească. Prin aceasta dând fiinţă plăcerii, iar prin plăcere sălăşluindu-se pe sine în însuşi adâncul (sânul) firii,

521 "Viaţa" lui Adam e pricină de moarte obştească. "Moartea" Domnului e pricină de viaţa obştească şi veşnică. Pentru că "viaţa" lui Adam era o falsă viaţă, o consumare a adevăratei vieţi prin viermele plăcerii. Iar "moartea" Domnului nu înseamnă o omorîre a vieţii, ci a viermelui care rodea sâmburele adevărat al vieţii.

a osândit la moarte întreaga fire, împingând prin om toată firea celor create spre destrămare prin moarte (13). Căci aceasta a plănuit-o diavolul cel viclean, semănătorul păcatului şi tatăl răutăţii, care prin mândrie s-a înstrăinat pe sine de slava dumnezeiească, iară din invidie faţă de noi şi faţă de Dumnezeu, l-a scos pe Adam din Rai: să nimicească lucrurile lui Dumnezeu şi să împrăştie cele ce au fost aduse la existenţă. Fiindcă ne pizmuieşte păcatul nu numai pe noi, pentru slava ce-o primim de la Dumnezeu din pricina virtuţii, ci şi pentru Dumnezeu pentru puterea prealăudată ce o are în ochii noştrii din pricina mântuirii (14).

Deci toată firea noastră este stăpânită de moarte din pricina căderii. Iar motivul stăpânirii era plăcerea, care, luându-şi începutul dintr-o neascultare, se menţine de-a lungul întregului lanţ de naşteri naturale. Din pricina acestei plăceri a fost adusă moartea ca osândă peste fire. Dar Domnul, făcându-Se om şi neprimind ca anticipaţie a naşterii sale după trup plăcerea necuvenită, pentru care a fost adusă peste fire osânda cuvenită a morţii, dar primind cu voia după fire moartea în trăsătură pătimitoare a firii, adică suferind-o, a răsturnat rostul (întrebuinţarea) morţii, nemaiavând aceea în El rostul de osândă a firii, ci a păcatului. Căci nu era cu putinţă ca în Cel ce nu şi-a luat naşterea din plăcere să fie moartea osândă a firii. Drept aceea în El a avut rostul să desfiinţeze păcatul protopărintelui, din pricina căruia stăpânea peste toată firea frica morţii.

Căci dacă în Adam moartea a fost osândă a firii, întrucât aceasta şi-a luat ca obârşie a naşterii ei plăcerea, pe drept cuvânt moartea în Hristos a devenit osândă a păcatului, firea recăpătând din nou în Hristos o obârşie liberă de plăcere. Astfel, precum în Adam păcatul din

plăcere a osândit firea la stricăciune prin moarte şi cât a stăpânit el a fost vremea în care firea era osândită la moarte pentru păcat, tot aşa în Hristos a fost cu dreptate ca firea să osândească păcatul prin moarte şi să fie vremea în care să înceapă a fi osândit păcatul la moarte, pentru dreptatea dobândită de fire, care a lepădat în Hristos cu totul naşterea din plăcere, prin care se întinsese peste toţi cu necesitate osânda morţii ca o datorie. Deci aceeaşi moarte, în Adam este o osândă a firii de pe urma păcatului, iar în Hristos o osândă a păcatului de pe urma dreptăţii. Căci cel ce suferă moartea ca o osândă a firii de pe urma păcatului său, o suferă după dreptate. Dar cel ce nu o suferă de pe urma păcatului său, primeşte de bunăvoie moartea adusă în lume de păcat spre desfiinţarea păcatului, dăruind-o mai degrabă din iconomie firii ca un har spre osândirea păcatului.

Deci precum din pricina lui Adam, care a înfiinţat prin neascultare legea naşterii din plăcere şi drept urmare a acesteia moartea ca osândă a firii, toţi cei ce aveau existenţă din Adam, după legea naşterii din plăcere, aveau în chip necesar şi fără să vrea, împreunată virtual cu naşterea, şi moartea ca osândă a firii şi deci atunci era vremea în care firea era osândită prin păcat, întrucât stăpânea peste fire legea naşterii prin plăcere, tot aşa din pricina lui Hristos, care a smuls din fire cu totul legea naşterii prin plăcere şi prin urmare rostul morţii ca osândă a firii, primind-o de bună voie numai ca osândă a păcatului, toţi cei ce s-au renăscut cu voia din Hristos prin baia renaşterii în duh şi au lepădat prin har naşterea de mai înainte prin plăcere din Adam şi păzesc harul nepăcătuirii de la Botez şi puterea nemicşorată şi neîntinată a înfierii tainice în duh, prin legea poruncilor evanghelice, au în ei după cuviinţă moartea (întrebuinţarea morţii) ce se lucrează spre osânda

păcatului.[522] Ei au apucat vremea în care se osândeşte prin har păcatul în trup. Iar osândirea aceasta are loc în general după fire, pentru marea taină a înomenirii, chiar din vremea întrupării; iar în special, după plecarea prin har, din vremea când primeşte fiecare prin Botez harul înfierii. Prin acest har, lucrat (actualizat) în chip voluntar prin împlinirea poruncilor,[523] având la început numai naşterea în duh suportă fiecare, prin multe pătimiri, moartea (întrebuinţarea morţii) spre osânda păcatului (15).

Pentru că cel ce a fost botezat şi primeşte Botezul, întărindu-l prin porunci, nu mai plăteşte moartea ca o datorie pentru păcat, ci primeşte întrebuinţarea morţii ca osândă a păcatului, care să-l treacă în chip tainic la viaţa dumnezeiească şi fără de sfârşit. Căci Sfinţii, care au străbătut calea vieţii de aici trecând prin multe pătimiri, pe care le-au purtat cu bărbăţie pentru adevăr şi dreptate, au eliberat firea din ei de moartea ca osândă pentru păcat, şi arma morţii, care slujea spre nimicirea firii, au folosit-o spre nimicirea păcatului, după pilda căpeteniei mântuirii lor, Iisus. Fiindcă dacă păcatul se slujea de moarte ca de-o armă pentru nimicirea firii în cei ce săvârşeau păcatul asemenea lui Adam, cu atât mai mult se va sluji firea de moarte, ca de-

522 Moartea lui Adam, ca şi moartea lui Hristos e nu numai un eveniment final care încheie viaţa pământească a omului, ci o putere activă, care omoară pe încetul, cea dintâi firea, cea de-a doua păcatul. Fiecare din aceste morţi e dată ca putere, cea din Adam în naşterea din plăcere, cea din Hristos în înfierea după har. Şi fiecare trece din potentă în realitate actuală, lucrându-se cea dintâi prin continuarea vieţuirii în plăcere, cea de-a doua prin împlinirea poruncilor. Mai bine zis nu e o altă şi altă moarte, ci moartea cea dintâi, a firii, suferă o schimbare a întrebuinţării, a rostului ei.

523 Vezi ideea aceasta la Sf. Marcu Ascetul, Despre Botez, Filocalia, Vol. I.

o armă spre nimicirea păcatului, în cei ce săvârşesc dreptatea prin credinţă.

Drept aceea, când s-a înfăptuit taina întrupării şi Dumnezeu cel întrupat a desfiinţat cu totul în cei născuţi cu duhul din El, naşterea firii după legea plăcerii "a venit vremea să se înceapă judecata de la casa lui Dumnezeu", adică să fie osândit păcatul, începând să fie osândit prin pătimiri de la cei ce cred şi au cunoscut adevărul şi au cunoscut prin Botez naşterea din plăcere. Căci pe aceştia i-a numit Petru "casa lui Dumnezeu", precum mărturiseşte dumnezeiescul Apostol Pavel, zicând: "Iar Hristos în casa Sa, a cărui casă suntem noi".[524] Dar şi Petru însuşi, corifeul Apostolilor, arată aceasta prin cuvântul următor: "Iar dacă (începe) întâi de la noi (se înţelege judecata), care va fi sfârşitul celor ce nu ascultă de Evanghelia lui Dumnezeu"? E ca şi cum am zice: "Dacă noi, care am fost învredniciţi să devenim, din darul Domnului, casa lui Dumnezeu prin Duh, suntem datori să arătăm o aşa de mare răbdare în pătimirile pentru dreptate spre osânda păcatului şi să primim cu dragă inimă moartea de ocară ca nişte răufăcători, măcar că suntem buni, "care va fi sfârşitul celor ce nu ascultă de cuvântul Evangheliei"? Cu alte cuvinte, care va fi sfârşitul sau judecata celor ce nu numai că ţin cu toată silinţa, până la sfârşit, vie şi lucrătoare în suflet şi în trup, în aplecarea voii şi în fire, naşterea lor de la Adam prin plăcere, ce stăpâneşte peste fire, dar nu primesc nici pe Dumnezeu şi Tatăl Fiului celui întrupat, care ne cheamă, nici pe însuşi Mijlocitorul şi Fiul, trimis al Tatălui, care a primit, cu voia Tatălui de bunăvoie, moartea pentru noi, ca să ne împace cu Tatăl? Iar aceasta a făcut-o ca să ne slăvească pentru Sine de pe urma faptei Sale, luminându-ne cu frumuseţea

524 Evr. 3. 6.

dumnezeirii proprii atât de mult, cât a primit El să fie necinstit pentru noi, prin pătimirile noastre. Căci aceasta socotesc că este "Evanghelia Lui Dumnezeu": solie şi îndemn a lui Dumnezeu către oameni, trimisă prin Fiul Său, care s-a întrupat şi a dăruit ca răsplată a împăcării cu Tatăl, celor ce ascultă de El, îndumnezeirea nenăscută (sau necreată) (16).

Din pricina aceasta marele Apostol îi plânge pe cei, neascultători în cele ce urmează, zicând: "Iar dacă dreptul abia se mântuieşte, unde se va arăta necredinciosul şi păcătosul? "Drept" numeşte pe cel credincios şi pe cel ce păstrează harul dat lui la Botez, păzind prin multe pătimiri nesmulsă din el înfierea prin Duhul. Iar "mântuire", harul deplin al îndumnezeirii, pe care-l va da Dumnezeu celor vrednici şi pe care abia îl va primi cel ce stăruie cu toată puterea în toate cele dumnezeieşti, în sfârşit "necredincios" şi "păcătos" numeşte pe cel străin de harul Evangheliei; "necredincios" pentru necredinţa în Hristos, iar "păcătos", pentru făptura cea veche, care se menţine vie în el prin stricăciunea patimilor. Sau poate "necredincios" a numit Scriptura pe cel lipsit cu totul numai de cunoştinţa cea întru Hristos, iar "păcătos" pe cel ce crede, dar calcă poruncile evanghelice, care păstrează curată cămaşa nestricăciunii primită prin sf Botez. Locul acestora, al necredinciosului şi al păcătosului, nu e cunoscut celor ce cultivă cât de cât cunoştinţa tainică. Căci cuvântul "unde", indică desigur un loc, care nu e lipsit de circumscriere spaţială (17). Faţă de locul acestora, locul dreptului se deosebeşte prin aceea că el nu mai e înfăţişat prin cuvântul "unde", căci dreptul a primit prin har, ca loc mai presus de "unde", pe Dumnezeu însuşi, cum i s-a făgăduit. Căci Dumnezeu nu este "undeva", ci în chip absolut dincolo de orice "unde" şi în El este locaşul tuturor

celor mântuiţi, după cum s-a scris: "Fii mie Dumnezeu ocrotitor şi loc întărit, ca să mă mântuieşti". Şi tot cel ce nu se va împărtăşi de El, spre a primi din relaţia cu El fericirea (18), va fi asemenea unui mădular al trupului, lipsit cu totul de lucrarea de viaţă dătătoare a sufletului.

Sau iarăşi, odată ce Dumnezeu va fi locul necircumscris, nedistanţat[525] şi nesfârşit al tuturor celor ce se vor mântui, făcându-se pe Sine fiecăruia pe măsura patimilor însoţite de cunoştinţă pe care le-a suportat aici pentru dreptate, aşa cum se arată sufletul în mădularele trupului, lucrând în ele după capacitatea proprie fiecărui mădular şi legându-le la un loc ca să poată exista şi susţine viaţa "unde se va arăta necredinciosul şi păcătosul", care sunt lipsiţi de acest har? Căci cel ce nu poate să primească pe Dumnezeu în sine ca să lucreze în el fericirea, unde se va arăta, odată ce a căzut de la viaţa dumnezeiească cea mai presus de veac, de loc şi de timp?

Dacă rămânem deci la înţelesul dintâi, la cel afirmativ, credinciosul şi păcătosul care se va arăta "undeva" nu va fi câtuşi de puţin liber de viaţă circumscrisă, el neavând viaţa cea slobodă de orice circumscriere şi dincolo de orice loc. Iar dacă primim înţelesul al doilea, cel negativ, e cazul să întrebăm unde se va arăta necredinciosul şi păcătosul, odată ce nu va avea pe Dumnezeu, care îmbrăţişează toată viaţa fericită şi care va fi locul tuturor celor drepţi? Dacă n-are pe Dumnezeu însuşi ca loc, cum se

525 ἀδιάστατος. Se mai poate traduce: lipsit de intervale. Între Dumnezeu şi omul mântuit nu va mai fi nici un interval; sau omul mântuit ajuns în Dumnezeu,sporeşte în El ca într-un loc continuu, fără intervale, netrebuind să facă salturi, sau să-şi întrerupă sporirea. Pe de o parte viaţa în Dumnezeu e o odihnă, nemaitrebuind să schimbe "locul", trecând dintr-un loc în altul, sau de la un lucru la altul, pe de alta e o înaintare eternă în desăvârşire.

va afla în locaşul şi în aşezământul fericirii din Dumnezeu? Şi simplu vorbind, dacă dreptul se mântuieşte cu multă greutate, ce se va înţelege de cel ce nici gând n-a avut de credinţă şi de virtute în viaţa de aici? (19).

Scolii

1. Plăcerea şi durerea nu au fost create, zice, deodată cu firea trupului, ci călcarea poruncii a născocit-o pe cea dintâi, spre coruperea voinţei, iar pe a doua a adus-o ca osândă spre destrămarea firii, ca plăcerea să lucreze moartea de bunăvoie a sufletului din pricina păcatului, iar durerea să pricinuiască, prin destrămare, nimicirea formei trupului.

2. Dumnezeu a dat, prin Providenţă, firii durerea fără voie şi moartea de pe urma ei, spre pedepsirea plăcerii de bunăvoie.

3. Căutarea ostenelilor de bunăvoie şi suportarea celor fără de voie, desfiinţează plăcerea, oprind mişcarea ei actuală. Dar nu smulg puterea ei, sălăşluită ca o lege împotriva firii în vederea naşterii. Căci filosofia care cultivă virtutea produce nepătimirea voii, dar nu pe a firii. Iar prin nepătimirea voii se sălăşluieşte harul plăcerii dumnezeieşti în minte.

4. Plăcerea necuvenită este legea păcatului, care s-a zidit în fire în urma greşelii lui Adam.

5. Osteneala şi moartea Domnului au fost mijlocul care a desfiinţat extremele, întrucât naşterea Lui a fost liberă de plăcere, iar moartea trupului Său dumnezeiesc, luptă pentru noi, curat de viaţa pătimaşă. Răbdând pentru noi cu trupul naşterea şi moartea de bunăvoie, s-a făcut mijloc care a desfiinţat naşterea noastră din plăcere şi moartea de pe

urma vieţii pătimaşe şi ne-a mutat la o altă viaţă, liberă de început temporal şi de sfârşit, pe care nu firea, ci harul o crează.

6. Era cu neputinţă ca firea noastră supusă plăcerii de bunăvoie şi durerii fără de voie să fie readusă iarăşi la viaţa de la început, dacă nu se făcea Dumnezeu om, primind de bunăvoie, pentru pedepsirea plăcerii voluntare a firii durerea ce nu era anticipată de naşterea, din plăcere. În chipul acesta a slobozit firea de osânda naşterii, primind o naştere ce nu-şi avea începutul în plăcere.

7. Sfârşitul prin moarte al Domnului.

8. Se înţelege că trăsătura pătimitoare a firii.

9. Cum sporim şi mai mult pedeapsa firească a durerii, silindu-ne să o adunăm prin plăcere.

10. Înţelepciunea lui Dumnezeu se arată în faptul că se face prin fire om cu adevărat, dreptatea în faptul că ia prin naştere trăsătura pătimitoare a firii asemenea nouă, iar puterea în faptul că pregăteşte firii prin patimi şi moarte o viaţă veşnică şi o nepătimire neschimbată.

11. Domnul, smulgând în cei născuţi în El prin harul Duhului plăcerea pornită din legea păcatului şi prin aceasta desfiinţând naşterea după trup, le îngăduie să primească moartea, care înainte era spre osânda firii, spre osânda păcatului.

12. Firea oamenilor a avut după cădere, ca început al existenţei, zămislirea din sământă împreunată cu plăcere, iar ca sfârşit moartea prin stricăciune împreunată cu durere. Domnul însă, neavând un asemenea început al naşterii după trup, n-a fost supus după fire nici sfârşitului adică morţii.

13. Diavolul, vrând să întoarcă firea celor create în nefiinţă, a luptat să-l facă pe om să calce porunca dumnezeiească.

14. Diavolul, pizmuind pe Dumnezeu şi pe noi, şi convingând cu viclenie pe om că e pizmuit de Dumnezeu, l-a făcut să calce porunca. Pe Dumnezeu L-a pizmuit ca să nu se arate în fapt (actual) puterea Lui prealăudată, care îndumnezeieşte pe om; iar pe om, ca să nu ajungă părtaş al slavei dumnezeieşti prin virtute.

15. Osânda generală a legii ce stăpânea peste fire după cădere este întruparea cea adevărată a lui Dumnezeu; iar osânda specială a legii este renaşterea fiecăruia prin voinţă.

16. Îndumnezeirea nenăscută este lumina conştientă a dumnezeirii în cei vrednici, care nu are un început, ci numai o arătare neînţeleasă.

17. Cum trebuie înţeles cuvântul "unde".

18. Cel ce nu va dobândi viaţa dumnezeiească curată, cea nescrisă împrejur, nu va fi liber de durere, căci va avea necontenit viaţa născută care îi va circumscrie existenţa sau i-o va mărgini, dar nu viaţa nenăscută şi liberă de toată situarea în spaţiu şi de toată mişcarea în timp, ce nu poate fi cuprinsă şi de aceea nici circumscrisă.[526] Căci viaţa dumnezeiească şi neînţeleasă, deşi dă bucurie celor ce se împărtăşesc de ea după har, nu poate fi cuprinsă. Ea rămâne pururea necuprinsă, chiar celor ce o posedă prin participare, deoarece ca nenăscută este prin fire infinită.

19. Dumnezeu prin una şi aceeaşi voinţă nesfârşit de puternică a bunătăţii va cuprinde pe toţi îngerii şi oamenii, fie buni, fie răi. Dar nu toţi aceştia se vor împărtăşi la fel

526 Aici cauza durerii e văzută în circumscriere. Mărginirea pune o limită a bucuriei. Desigur simplul fapt de-a fi creat nu implică pentru om durerea. Altfel durerea ar fi de la Dumnezeu. Căci omul creat îşi învinge mărginirea prin comuniunea cu Dumnezeu. Numai păcatul împietreşte în mărginire.

de Dumnezeu, care se află în toţi în chip nesilit (ἀσχέτως), în conformitate cu firea, şi au făcut-o în stare să primească în mod actual raţiunile firii, conform cu raţiunea întreagă a fericirii veşnice, se împărtrăşesc, pentru consimţirea voii lor cu voia dumnezeiească, în întregime de bunătate, prin viaţa dumnezeiească ce luminează în ei ca în îngeri, sau ca în oameni. Iar cei ce şi-au făcut în toate voinţa neconformă cu firea, prefăcând-o în factor de risipire a raţiunilor firii, în opoziţie cu raţiunea fericirii, vor cădea din întreaga bunătate dumnezeiească din pricina dezbinării voii lor de voia dumnezeiească prin împrietenirea acestei voi cu o existenţă ticăloasă. Făcând aşa, aceştia pun o distanţă între ei şi Dumnezeu, neavând raţiunea fericirii fecundată de voinţă prin lucrarea binelui, prin care obişnuieşte să se arate viaţa dumnezeiească. Deci raţiunea firii este acul balanţei, care dă pe faţă mişcarea voinţei fiecăruia, dacă aceasta se apleacă spre rău sau spre bine, urmând ca în conformitate cu această mişcare să se împărtăşească de viaţa dumnezeiească, sau să nu se împărtăşească. Căci sub raportul existenţei şi al existenţei veşnice, Dumnezeu va cuprinde pe toţi, fiind în toţi prezent; dar sub raportul fericirii veşnice, va cuprinde în chip deosebit numai pe îngerii şi pe oamenii sfinţi, lăsând celor ce nu sunt aşa nefericirea veşnică, ca rod al voinţei lor.

Întrebarea 62

Ce înseamnă ceea ce zice Sfântul Prooroc Zaharia: "Şi am ridicat ochii mei şi am văzut: şi iată o seceră zburând, lungimea de două zeci de coţi, iar lăţimea de zece coţi. Şi a zis către mine: Acesta este blestemul care iese peste faţa a tot pământul". Iar după puţin: "Şi o voi scoate pe ea, zice Domnul Atotţiitorul, şi va intra în casa furului şi

în casa celui ce jură strâmb întru numele meu în chip mincinos, şi se va aşeza în mijlocul casei lui şi o va pierde pe ea, şi lemnele ei şi pietrele ei".[527] *Ce este secera şi măsura lungimii şi a lăţimii? Şi de ce zboară? Şi cine este furul şi cel ce jură strâmb; şi care este casa lui? Ce sunt lemnele şi pietrele?*

Răspuns

Dumnezeu care a zis: "Am înmulţit vedeniile şi în mâinile Proorocilor m-am asemănat",[528] a trimis de mai înainte, închipuite prin simboluri, diferite ştiri despre minunata Sa venire în trup, în vederea mântuirii noastre, descoperindu-ne prin fiecare Prooroc, altă şi altă ştire, după puterea de înţelegere a fiecăruia. Deci dăruind şi marelui Prooroc Zaharia înţelegerea tainelor Sale viitoare în trup, i-a înfăţişat în chip înţelept spre contemplare o seceră. Prin aceasta a arătat că, după ce se va întruchipa pe Sine, în mod felurit şi tainic, în figurile cuprinse în vedeniile Proorocilor, va primi El însuşi cu adevărat şi de bunăvoie făptura noastră prin fire, ca să arate că adevărul prevestit prin figuri a venit la noi în mod real. Deci secera este Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul cel Unul născut şi Cuvântul Tatălui, Cel ce pentru Sine este şi rămâne pururea simplu după fire, iar pentru mine se face compus după ipostas, precum numai El ştie, prin primirea trupului însufleţit mintal, fără ca prin unirea deplină, cu trupul după ipostas să primească contopirea într-o singură fire şi fără ca prin deosebirea deplină faţă de trup după fire să se taie în doi fii (1). Iar unire deplină după ipostas numesc desăvârşita neîmpărţire,

527 Zah. 5, 1-4. Septuaginta.

528 Osea 12, 10.

precum deosebire deplină după fire, desăvârşita necontopire şi neschimbare. Căci taina dumnezeieştii întrupări nu introduce prin deosebirea după fire a celor din care constă şi o deosebire după ipostas, nici prin unirea după ipostas o contopire într-o singură fire. Primul lucru nu se întâmplă ca să primească taina Treimii în adaos; iar al doilea, ca să nu fie după fire nimic de un neam şi de o fiinţă cu dumnezeirea (2). Căci cele două firi s-au împreunat într-un ipostas, dar nu într-o singură fire. Iar aceasta ca să se arate prin unire atât unitatea ipostasului, rezultată din adunarea laolaltă a firilor, cât şi deosebirea firilor ce s-au întâlnit într-o unitate nedespărţită, fiecare din ele rămânând, în ce priveşte însuşirea naturală, în afară de orice schimbare şi contopire.

Căci dacă împreunarea firilor s-ar fi făcut ca să dea naştere unei singure firi, taina mântuirii noastre ne-ar fi rămas cu totul necunoscută, neavând de unde sau cum să putem afla coborârea lui Dumnezeu la noi. Pentru că în asemenea caz, sau că s-ar fi schimbat trupul în firea dumnezeiască din pricina unirii dumnezeieşti, sau s-ar fi schimbat fiinţa dumnezeiască în firea trupului, sau s-ar fi contopit amândouă prin cine ştie ce amestec, producând vreo alta deosebită de ele, nemaipăstrând nici una din firile din care constă, raţiunea ei neştirbită (3). Dar fie că s-ar fi schimbat trupul în firea dumnezeirii, fie că s-ar fi schimbat firea dumnezeirii în trup; sau fie că unirea într-o singura fire ar fi împins firile spre producerea vreunei alte firi decât ele, eu n-aş cunoaşte taina întrupării dumnezeieşti, neputând constata după unire o deosebire de natură între trup şi dumnezeire. Iar dacă există în Hristos după unire vreo deosebire după fire între trup şi dumnezeire (căci nu sunt după fiinţă unul şi acelaşi lucru dumnezeirea şi trupul), aceasta înseamnă că unirea firilor împreunate în El nu s-a

făcut pentru a da naştere unei singure firi, ci pentru a face să rezulte un singur ipostas în privinţa căruia nu aflăm în Hristos nici o deosebire în nici un chip. Căci după ipostas Cuvântul este unul şi acelaşi cu trupul Său. Fiindcă dacă Hristos primeşte cu referire la ceva vreo deosebire oarecare, nu poate fi după acel ceva una în tot chipul. Dar dacă cu referire la altceva nu primeşte nici, o deosebire, după acel altceva este şi se zice cu evlavie una în tot chipul şi totdeauna.

Deci dat fiind că orice deosebire, întrucât este deosebire, are ca bază câtimea celor ce se deosebesc (căci fără această câtime n-ar fi deosebire), iar câtimea nu poate fi indicată fără număr, bine este să folosim numărul numai pentru arătarea deosebirii firilor din care constă Hristos după unire, indicând după aceasta că firile se păstrează neschimbate după unire, dar nu divizând prin număr unitatea celor ce concurg într-un singur ipostas. Iar gândul acesta ni-1 arătăm neadăugând nici un număr la cuvântul ipostas. Căci în ceea ce nu se cugetă nici o deosebire, nu se introduce nici o câtime. Iar unde nu poate fi introdusă câtimea, nu-şi are locul nici numărul, care indică deosebirea. Deci după ipostas este compus. Căci după ipostas este unul şi acelaşi şi singur. Astfel pe de-o parte păzim unitatea şi identitatea ipostasului, pe de alta mărturisim deosebirea firilor ce concurg într-un singur ipostas. Acesta este cel pe care l-a văzut minunatul Zaharia zburând în chip de seceră. Căci Cuvântul lui Dumnezeu este secerătorul a toată răutatea şi neştiinţa.

"Lungimea ei, zice, era de douăzeci de coţi, iar lăţimea ei de zece coţi". Căci Hristos, ca Dumnezeu şi Cuvântul, se lărgeşte progresiv sub chipul Providenţei până la zece coţi, adică în cele zece porunci dumnezeieşti ale vieţii active (4). Căci în zece porunci se lărgeşte Cuvântul

lui Dumnezeu, prin care legiferând împlinirea celor ce trebuiesc făcute şi reţinerea de la cele ce nu trebuiesc făcute, a îmbrăţişat toată mişcarea voii libere a celor providenţiaţi. Iar ca Cel ce s-a făcut trup şi s-a întrupat în chip desăvârşit, tot El se lungeşte până la douăzeci de coţi din pricină că trupul se alcătuieşte prin înmulţirea elementelor cu simţurile (5). Căci cinci sunt simţurile şi patru elementele din a căror împreunare se alcătuieşte firea oamenilor. Dar cinci înmulţit cu patru dă numărul douăzeci. Iar prin lungime a indicat Scriptura modul iconomiei, pentru înălţimea ei şi pentru faptul că taina dumnezeieştei întrupări este mai presus de toată firea.

Secera a fost văzută "zburând", pentru faptul că nu are nimic pământesc, ca şi pentru iuţimea, agerimea şi, într-o vorbă,pentru scurtimea cuvântului(6).Căci circumscrie toată mântuirea oamenilor numai în inima celor ce se mântuiesc, dat fiind că aceasta constă numai în credinţă şi bună cunoştinţă (7). Şi de fapt nimic nu poţi face mai iute decât să crezi şi mai uşor decât să mărturiseşti cu gura harul Celui în care crezi. Primul lucru arată iubirea însufleţită a celui ce crede faţă de Făcătorul lui, iar al doilea dispoziţia credincioasă faţă de aproapele. Iar iubirea şi dispoziţia sinceră, sau credinţa şi buna conştiinţă, sunt mişcări nevăzute ale inimii, care nu au lipsă ca să se producă de nici o materie din afară "Căci cuvânt scurt va face Domnul pe pământ".[529]

Acesta este "blestemul", pe care l-a trimis Dumnezeu şi Tatăl peste faţa a tot pământul (8). E blestemul adevărat peste blestemul adevărat. Deoarece neascultarea lui Adam s-a făcut blestem prin greşeala lui, întrucât n-a lăsat porunca să crească spre a aduce roadele dreptăţii, ca să ia

529 Is 10, 22; Rom. 9, 28.

creaţiunea binecuvântare, peste blestemul lui Adam vine binecuvântarea firească a lui Dumnezeu şi Tatăl, care se face astfel blestem al blestemului provenit din păcat, spre desfiinţarea neascultării ce-a crescut aducând roade ale nedreptăţii, ca să fie oprită creaţiunea de-a mai creşte în păcat.[530] Căci s-a făcut pentru mine blestem şi păcat, Cel ce a deslegat blestemul meu şi a ridicat păcatul lumii.

Fiindcă două blesteme aveam eu: unul era rodul voinţei mele, adică păcatul, prin care sămânţa roditoare a sufletului, adică puterea virtuţii, căzuse în pământ; iar altul era moartea firii, adusă asupra ei pe dreptate, din pricina voii mele. Moartea aceasta a împins firea cu sila şi fără să vrea acolo unde se semănase mişcarea voinţei mele de bunăvoie(9). Deci Dumnezeu, care a creat firea, a luat asupra Sa de bună voie blestemul cu care a fost osândită firea, adică moartea, şi astfel a omorât prin propria Sa moarte de pe cruce blestemul păcatului ce trăia în mine prin voia mea. Şi aşa blestemul Dumnezeului meu s-a făcut blestem şi moarte a păcatului meu, neîngăduind să ajungă neascultarea la roadele nedreptăţii; dar totodată s-a făcut binecuvântare a dreptăţii dumnezeieşti prin împlinirea poruncilor, şi viaţă fără de sfârşit.[531]

530 Io. 1, 26; II Cor. 5, 21; Gal.3, 13.

531 Intruparea Fiului lui Dumnezeu e şi binecuvântare şi blestem; binecuvântare pentru om şi blestem pentru păcat. Căci ceea ce e blestem pentru păcat, e binecuvântare pentru om.

Dar numirea de binecuvântare şi blestem se referă aici la întruparea Domnului, pentru că se referă mai întâi la durerea şi la moartea adusă peste fire în urma păcatului lui Adam cu voia. Durerea şi moartea aceasta erau un blestem pentru păcat, ba într-un anumit sens şi pentru firea omenească. Dar rostul lor era să fie mai ales o binecuvântare pentru fire, întrucât îl îndemnau pe om să se oprească de la păcatul cu voia. Blestemul acesta al doilea l-a luat Fiul lui Dumnezeu asupra Sa prin întrupare, scăpându-ne pe noi de apăsare

Această seceră, adică Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos, nimiceşte pe fur şi pe cel ce jură strâmb şi casa lui o surpă. Dar furul şi cel ce jură strâmb este diavolul cel viclean (10). E fur fiindcă a scos cu vicleşugul înşelăciunii pe om din Rai, adică a răpit un lucru şi o făptură şi o avuţie de preţ a lui Dumnezeu, trăgându-l în locul acesta al necazurilor, şi a murdărit icoana slavei dumnezeieşti cu multe pete ale păcatelor. Prin aceasta a căutat să-şi facă dintr-o avuţie străină, o avuţie proprie, poftind cu răutate bunurile străine, nu ca să le păstreze, ci ca să le fure, să le sfâşie şi să le piardă (11).[532] Iar jurător pe strâmb este fiindcă e mincinos şi înşelător. Căci făgăduind să dea lui Adam slava dumnezeirii, l-a tras spre necinstea şi batjocura necuvântătoarelor, ba ca să spun mai drept, l-a făcut mai de ocară decât orice dobitoc,[533] făcându-l să fie cu atât mai de ocară decât dobitoacele prin lipsa lui de raţiune, cu cât este mai greţos ceea ce-i contra firii decât ceea ce-i conform cu firea. Ba l-a înstrăinat şi de nemurire, îmbrăcându-l în haina spurcată a stricăciunii.

Iar casă a acestui fur şi jurător pe strâmb, s-a făcut lumea de aici a stricăciunii şi a confuziei necontenite, pe care şi-a însuşit-o tâlhărindu-l pe om (12) şi în care i s-a îngăduit să tâlhărească mai departe, pentru pricinile pe care le ştie Dumnezeu (13), care l-a îngăduit să tâlhărească până ce dăinuieşte cursul ciclic al timpului.

Dar Cuvântul lui Dumnezeu, aşezându-se în această lume ca într-o casă, prin întruparea Sa negrăită, şi

lui. El s-a făcut blestem în locul nostru, făcându-ni-se însă tocmai prin aceasta binecuvântare.

532 Io. 10, 10.

533 Ps, 48, 12.

legând pe diavolul,[534] a surpat-o, iar lemnele şi pietrele ei, adică statuile şi altarele şi soclurile statuilor le-a dărâmat şi le-a nimicit (14). Căci prin ele diavolul, tatăl minciunii, îşi închipuia că e cinstit de cei rătăciţi ca un fel de Dumnezeu pocit şi multiform, datorită faptului că făcuse din nebunia lor un mijloc de slăvire proprie, ca unul ce e cu mult mai nebun decât cei astfel prostiţi. Fiindcă ce e mai nesocotit decât a-şi închipui cineva un lucru care prin fire nu există cu adevărat. Deci Mântuitorul sufletelor şi trupurilor noastre, care s-a făcut om din iubire de oameni, aşezându-se prin trup în această casă a furului şi a jurătorului pe strâmb, care este diavolul, adică în această lume, a surpat-o întreagă, adică a nimicit modul ei rătăcit de mai înainte (15) şi a îndreptat-o iarăşi potrivit cu raţiunea cunoştinţei adevărate. Şi scurt vorbind, alungând pe tâlhar din avuţiile străine, s-a făcu iarăşi El stăpân peste ai săi prin virtute, zidind peste tot pământul de sub cer, în chip măreţ, Sfânta Lui Biserică.

Sau poate e fur diavolul (16), fiindcă unelteşte până astăzi cum să atragă prin vicleşugul înşelăciunii dorinţa fiecăruia spre el. Iar jurător pe strâmb şi mincinos, fiindcă e înşelător şi amăgeşte pe cei uşuratici să se despartă de bunurile din mână în nădejdea altora şi mai bune şi fiindcă pricinuieşte pe neobservate, prin, lucrurile socotite dulci, tot felul de greutăţi, celor ce ascultă de el. Iar "casa" acestui fur şi mincinos este dispoziţia iubitoare de păcat a inimii fiecăruia. Ea are ca pietre" învârtoşarea şi nesimţirea inimii faţă de cele bune, iar ca "lemne" amintirile ce aprind uşor focul necurat al patimilor.

Sau poate Scriptura numeşte "lemne", în chip figurat, pofta (17). Aceasta fiindcă s-a scris că lemnul a

534 Mt. 12, 29.

corupt prima dată mişcarea ei,[535] îndreptând-o împotriva firii; apoi fiindcă ea este puterea sufletului care se aprinde de orice patimă, ca materia lemnoasă de foc. Iar prin "pietre" se indică poate duritatea şi nesimţirea mişcărilor iuţimii, care nu ascultă de raţiunea virtuţii. Pe toate acestea, împreună cu "casa," în care se găsesc, adică cu dispoziţia lăuntrică, le surpă şi le nimiceşte Cuvântul lui Dumnezeu, prin sălăşluirea Sa scoţând din ea, mai întâi prin credinţă, pe diavolul, care îşi făcuse odinioară prin amăgire locuinţa în ea si care se socotea că e tare. Pe acesta îl leagă cu lanţuri de nesfărâmat şi-i prădează casa, scoţând din inimă deprinderea lesne de aprins a patimilor împreună cu învârtoşarea faţă de cele bune.[536]

Sau poate numeşte "pietre" nepăsarea sufletului faţă de cele bune, adică nesimţirea faţă de virtuţi. Iar prin "lemne" râvna faţă de cele rele (18). Toate acestea alungându-le Cuvântul din inimile credincioşilor, nu încetează să împăciuiască şi să unească într-un singur trup al virtuţilor pe cei de departe şi pe cei de aproape, surpând peretele din mijloc al despărţiturii, adică păcatul şi rupând zapisul care ne obliga voinţa spre rău, şi supunând cugetul trupesc legii duhului.[537] Prin cei de departe a înţeles, cred, mişcările simţirii, care sunt după fire cu totul străine de legea lui Dumnezeu. Iar prin cei de aproape lucrările cugetătoare (mintale) ale sufletului, care după rudenie nu sunt departe de Cuvântul. Pe acestea le adună Cuvântul după surparea legii trupeşti, unindu-le laolaltă în duh prin virtute.[538] Căci prin "peretele din mijloc"cred că a înţeles

535 Gen. 3, 2.

536 Lc, 11, 22.

537 Ef. 2,. 14-17. Col. 2, 14.

538 Prin modul virtuţii.

legea trupului cea după fire, afecţiunea faţă de patimi, sau păcatul. Pentru că numai afecţiunea cea de ocară faţă de patimi se face zid al legii firii, adică al părţii pătimitoare a firii, despărţind trupul de suflet şi de raţiunea virtuţilor, neîngăduind să se facă cu ajutorul făptuirii trecerea la trup prin mijlocirea sufletului (19).

Dar venind Cuvântul şi biruind legea firii, adică trăsătura pătimitoare a firii, a desfiinţat afecţiunea faţă de patimile contrare firii.

Acesta este Domnul meu şi Dumnezeul meu Hristos Iisus,pe care L-a văzut Proorocul ca pe o seceră,având douăzeci de coţi lungime, ca unul ce îmbrăţisază toată lucrarea simţurilor îndreptată spre cele sensibile, şi zece coţi lăţime, întrucât Dumnezeul şi Mântuitorul meu cuprinde toată mişcarea raţională. Căci spun unii că a număra e o faptă ce aparţine prin fire numai raţiunii. Iar decada este îmbrăţişarea şi sfârşitul oricărui număr. Prin urmare Cuvântul lui Dumnezeu îmbrăţisază nu numai puterile simţurilor, ci şi lucrările mintale, ca unul ce e Făcător nu numai al corpurilor, ci şi al celor necorporale.

Iar "seceră" a fost numit în vedenie, nu numai fiindcă seceră din firea raţională răul pe care nu El L-a semănat şi adună firea pe care nu El a împrăştiat-o. Ci şi pentru că seceră aşează în hambarele dumnezeieşti pe cei mântuiţi (20); în sfârşit şi pentru că, fiind mânuit de lucrările virtuţilor, se uneşte cu puterile făptuioare ale sufletului (21).

Dar pentru cel ce vrea să vadă, cuvântul Scripturii indică aici două persoane şi două case, pe care le desfiinţează secera. Căci se zice: "Şi va intra în casa furului şi în casa celui ce jură strâmb în numele Meu". Prin cele două persoane a indicat cele două lucrări generale ale amăgirii diavoleşti, care le cuprind pe toate celelalte, sau

cele două moduri ale lucrărilor. Iar prin cele două case a indicat cele două dispoziţii generale ale omului, favorabile rătăcirii, care le conţin pe toate celelalte. De pildă când cel rău răpeşte prin vicleşugul amăgirii cunoştiinţa înnăscută a firii despre Dumnezeu, atrăgând-o spre sine, e "fur", întrucât încearcă să se facă stăpân peste închinarea datorată lui Dumnezeu, sau cu alte cuvinte abate vederea mintală a sufletului de la raţiunile duhovniceşti din făpturi şi circumscrie puterea cugetării numai la privirea înfăţişării din afară a lucrurilor sensibile. Iar când abuzează de mişcările fireşti, atrăgând puterea de activitate a sufletului în chip sofistic spre cele contrare firii şi prin cele părute bune ispiteşte prin plăcere dorinţa sufletului spre cele rele, "jură strâmb" pe numele Domnului, ducând sufletul amăgit spre alte lucruri decât spre cele făgăduite. Deci este "fur" fiindcă răpeşte la sine cunoştinţa firii, având drept casă dispoziţia iubitoare de neştiinţă a celor amăgiţi. Şi "jură strâmb", fiindcă înduplecă puterea de activitate a sufletului să se ostenească zadarnic cu cele contrare firii, având drept casă dispoziţia iubitoare de păcat a voii celor care îl ascultă (22).

Aşadar diavolul este "fur", fiindcă strâmbă cunoştinţa firii[539] şi "jură strâmb", fiindcă abate puterea de activitate a firii de la săvârşirea virtuţii. Casa "furului" este dispoziţia sufletească ce stă la baza unei cunoaşteri mincinoase, iar casa "celui ce jură strâmb" este dispoziţia străbătută de necurăţia patimilor de ocară. În acestea pătrunzând cu iubire de oameni cuvântul mântuitor al lui Dumnezeu, se face locaş al lui Dumnezeu prin Duhul, aducând cunoştinţa adevărului în locul rătăcirii şi al neştiinţei şi virtutea şi dreptatea în locul răutăţii şi al vicleniei. În felul acesta îşi face prin ele arătarea în cei

539 Schimbă direcţia cunoaşterii naturale.

drepţi.

Deci prin persoane Scriptura a indicat modurile vicleniei variate a unuia şi aceluiaşi diavol rău, iar prin "case" dispoziţiile corespunzătoare cu aceste moduri ale celor stăpâniţi de diavol.

Dar "fur" mai este şi cel ce foloseşte cuvintele dumnezeieşti spre amăgirea celor ce-l ascultă, fără să fi cunoscut puterea lor prin fapte. E cel ce se îndeletniceşte cu rostirea goală a lor pentru a cumpăra slavă şi vânează prin cuvântul limbii lauda ascultătorilor, adică renumele de drept. Simplu vorbind, "fur" este cel a cărui viaţă nu corespunde cuvântului şi a cărei dispoziţie sufletească e în contrazicere cu limba, adică cel ce se ascunde sub bunurile străine (23). Scriptura zice cu dreptate despre acesta: "Iar păcătosului i-a zis Dumnezeu: pentru ce povesteşti dreptăţile mele şi iei asupra ta legământul meu prin gura ta ?"[540]

Şi iarăşi "fur" este cel ce acoperă cu modurile şi cu moravurile văzute viclenia nevăzută a sufletului şi cu înfăţişări de bună cuviinţă dispoziţia dinlăuntru (24). Căci precum fură cel de mai înainte prin declamarea cuvintelor cunoştinţei mintea ascultătorilor, la fel fură acesta prin făţărnicia moravurilor simţirea privitorilor (25). Către aceştia de asemenea se va zice: "Ruşinaţi-vă cei ce v-aţi îmbrăcat în veşminte străine, sau: "Domnul va descoperi chipul lor în ziua aceea".[541] Dar mie îmi pare că aud în fiecare zi pe Dumnezeu zicându-mi acestea în ascunsul inimii, ca unul ce mă simt vinovat de amândouă lucrurile.

Iar "cel ce jură strâmb sau mincinos în numele Domnului", este acela care făgăduieşte lui Dumnezeu o viaţă virtuoasă şi face lucruri străine făgăduinţei, iar prin

540 Ps. 49,17.

541 Is. 3, 17.

neîmplinirea poruncilor calcă, ca şi mine legământul ce şi l-a luat de a duce o viaţă evlavioasă. Scurt vorbind, cel ce jură strâmb şi mincinos este acela care s-a hotărât să trăiască după voia lui Dumnezeu, dar nu s-a mortificat deplin faţă de viaţa aceasta. El a jurat lui Dumnezeu, adică a făgăduit să-şi păzească cursul vieţii fără de ocară în nevoinţele dumnezeieşti, dar nu a împlinit făgăduinţa şi de aceea nu e deloc vrednic de laudă (26). "Căci lăuda-se-va, zice, tot cel ce se jură întru El", adică tot cel ce făgăduieşte lui Dumnezeu viaţa sa şi împlineşte cu adevărat jurământul bunei făgăduieli prin faptele dreptăţii. Dar dacă cel ce împlineşte făgăduinţele sale va avea laudă, fiindcă a jurat lui Dumnezeu şi şi-a ţinut jurământul, vădit este că cel ce şi-a călcat legămintele sale va avea parte de mustrare şi de ocară, ca unul ce a minţit.

Intrând secera, adică cunoştinţa lui Dumnezeu şi Tatăl, care e prin fiinţă cunoştinţă şi virtute, în inimile acestora ca în nişte case, cu alte cuvinte în dispoziţia fiecăruia, le nimiceşte cu totul, desfiinţând prin schimbarea spre bine, starea de mai-nainte a inimii fiecăruia, şi ducându-i pe amândoi spre împărtăşirea de binele ce le lipseşte. Astfel preface pe furul cunoştinţei în lucrător neînfricat al adevărului, iar pe furul blândeţei aparente a moravurilor în cultivator destoinic al dispoziţiei ascunse a sufletului; de asemenea pe cel ce jură strâmb îl face păzitor adevărat al făgăduinţelor sale, ce-şi întăreşte făgăduinţele prin împlinirea poruncilor.

Scolii

1. Priveşte taina; priveşte cum aduce la tăcere pe cei ce socotesc că firile stau de sine; priveşte moartea.

Italianului şi a lui Nil.[542]

2. Nu admitem, zice, în Hristos vreo deosebire a ipostasurilor, fiindcă Treimea a rămas Treime şi după ce s-a întrupat Dumnezeu şi Cuvântul, neadăugându-i-se Sfintei Treimi vreo persoană din pricina întrupării. Dar admitem o deosebire a firilor, ca să nu înfăţişăm trupul de-o fiinţă cu Cuvântul după fire.

3. Cel ce nu admite deosebirea firilor, nu are prin ce să adeverească mărturisirea că Cuvântul a devenit trup fără schimbare, nerecunoscând că ceea ce a primit şi ceea ce a fost primit în ipostasul cel unic al lui Hristos şi Dumnezeu cel unul, s-au păstrat după fire ca ceea ce erau.

4. De ce este Domnul seceră şi ce înseamnă lăţimea de zece coţi.

5. De ce tot El, ca seceră, are lungimea de douăzeci de coţi.

6. De ce a văzut Proorocul secera zburând.

7. Credinţa naşte prin nădejde iubirea desăvârşită faţă de Dumnezeu; iar conştiinţa cea bună naşte prin păzirea poruncilor iubirea faţă de aproapele. Căci conştiinţa cea bună nu are ca pârâş porunca călcată. Iar acestea le poate crede numai inima celor ce se doresc după mântuirea cea adevărată.

8. Cum este Domnul blestem şi al cui blestem este.

9. Pentru că omul avea dorinţa îndreptată spre pământ, într-acolo era împins şi el, fără să vrea, de către moarte.

10. Ce este "furul" şi "cel ce jură strâmb".

11. Furt viclean este robirea firii prin amăgire.

542 Nu se ştie cine a fost acel Nil de credinţă latină, sau grec din Calabria. Se combate aici teza nestoriană sau adopţiană.

Sfâşierea cu care sfâşie diavolul pe cei răpiţi de el, este junghierea voinţei îndreptate spre viaţă în Dumnezeu şi omorîrea totală a amintirii acelei vieţi. Iar pierzania este neştiinţa ce se naşte în cei sfâşiaţi, din lipsa cunoştinţei lui Dumnezeu. Căci de aceea le fură gândul răpindu-i la sine, ca să-i lipsească de viaţa întru virtute şi cunoştinţă.

12. Ce este casa "furului şi "a celui ce jură strâmb".

13. Ar putea spune cineva că pricina pentru care s-a îngăduit diavolului să tâlhărească este aceea ca să cunoască şi oamenii din experienţă răutatea lui şi aşa arătându-se să li se facă şi mai urît; de asemenea ca toţi oamenii să-şi descopere unii altora, prin cercare, dispoziţia sufletului şi prin acesta fiecare să-şi aibă sieşi conştiinţa proprie ca apărătoare lăuntrică. Căci Dumnezeu nu are lipsă de o astfel de experienţă, ca să ne afle cum suntem, având cunoştiinţa tuturor în mod inţial şi înainte de naşterea lor.

14. Ce, sunt lemnele şi ce sunt pietrele.

15. Surparea casei, adică a lumii rătăcite s-a făcut prin întrupare.

16. Înfăţişarea acelora după alt înţeles.

17. Alt înţeles al acelora.

18. Acest înţeles se potriveşte pentru cei pătimaşi. Căci cel ce pătimeşte de nemişcarea totală faţă de bine, se mişcă cât se poate de repede spre rău. Fiindcă nemişcarea faţă de amândouă e cu neputinţă.

19. Mişcarea simţurilor împreunată cu lucrarea minţii, dă naştere virtuţii însoţită de cunoştinţă.

20. Pentru ce l-a numit "seceră".

21. Cuvântul se uneşte cu puterile de activitate ale sufletului, secera cu mâna secerătorului, pentru a tăia patimile şi a aduna virtuţile.

22. Diavolul e "fur" fiindcă produce neştiinţa; şi jură strâmb", fiindcă produce răutate. El are drept "case" mintea amăgită a celor neştiutori şi aplecarea spre păcat a voii celui păcătos.

23. Înţeles frumos şi foarte potrivit nouă celor ce falsificăm, de dragul slavei deşarte, podoaba virtuţii şi a cunoştinţei.

24. Dar "fur" este, zice şi cel ce şi dă cu prefăcătorie o înfăţişare amăgitoare de om virtuos şi acoperă cu arătarea din afară viclenia ascunsă a voinţei.

25. Cel ce simulează cunoştinţa numai prin rostire de vorbe, fură mintea ascultătorilor spre slava proprie; iar cel ce face prin purtări pe virtuosul, fură vederea privitorilor spre slava proprie. Amândoi furând prin amăgire, duc la rătăcire: unul înţelegerea sufletească a ascultătorilor, celălalt simţirea trupească a privitorilor.

26. Ce este cel ce "jură strâmb".

Întrebarea 63

La acelaşi Prooroc s-a scris iarăşi: "Şi a zis către mine: Ce vezi? Şi am zis: Am văzut, şi iată un candelabru (sfeşnic) cu totul de aur şi o lampă (făclie) deasupra lui; şi şapte candele pe el şi şapte pâlnii la candelele de pe el Şi doi măslini deasupra lui, unul de-a dreapta lampei şi altul de-a stânga".[543] *Ce este candelabru şi de ce e de aur; ce este lampa de deasupra lui ce sunt cele şapte candele, ce sunt cele şapte pâlnii la cele şapte candele, ce sunt cei doi măslini şi de ce se află de-a dreapta şi de-a stânga lămpii?*

543 Zah. 4, 2 - 3.

Răspuns

Cuvântul proorocesc, descriind de departe, în chip, simbolic măreţia prealuminată şi suprastrălucită a Sfintei Biserici a zugrăvit vedenia aceasta astfel, voind să arate, cred, înţelesul tainei celei noi a ei. Deci candelabrul cu totul de aur este Biserica atotlăudată a lui Dumnezeu, curată şi neîntinată, neprihănită şi nealterată, nemicşorată şi primitoare a adevăratei lumini (1). Căci se spune că aurul fiind inalterabil, dacă e scufundat în pământ nu se înnegreşte şi nu e ros de rugină iar dacă e ars nu se micşorează. Afară de aceea, el întăreşte şi înnoieşte prin forţa sa naturală puterea văzului celor ce şi-o aţintesc asupra lui. Aşa este şi Biserica atotslăvită a lui Dumnezeu, care întrece în chip real cea mai curată natură a aurului. Ea e nealterată, ca una ce nu are nici un amestec străin în învăţătura ei tainică despre Dumnezeu, mărturisită prin credinţă (2); e curată, întrucât străluceşte de lumina şi de slava virtuţilor (3); e neîntinată, nefiind pătată de nici o murdărie a patimilor (4); e neprihănită, ca una ce nu are atingere cu nici unul din duhurile rele (5). Trăind în împrejurările pământeşti, ea nu e înnegrită de rugina păcatului, în sfârşit ea rămâne nemicşorată şi neîmpuţinată, deoarece, cu toate că e arsă din vreme în vreme în cuptorul prigoanelor şi încercată de răscoalele necontenite ale ereziilor, nu suferă sub povara încercărilor nici o slăbire în învăţătura sau viaţa, în credinţa sau disciplina ei (6). De aceea ea întăreşte prin har înţelegerea, celor ce caută spre ea cu evlavie. Căci ea cheamă pe de-o parte pe necredincioşi, dăruindu-le lumina cunoştinţei adevărate, pe de alta păstrează pe cei ce contemplă cu iubire tainele ei, păzind nevătămată şi fără

beteşug pupila înţelegerii lor. Iar pe cei ce au suferit vreo clătinare îi chemă din nou şi le reface prin cuvânt de îndemn înţelegerea bolnavă. Aşa se înţelege candelabrul văzut de Prooroc, după unul din înţelesurile cuvintelor de mai sus.

Iar lampa de deasupra lui este lumina părintească şi adevărată, care luminează pe tot omul ce vine în lume[544] (8): adică Domnul nostru Iisus Hristos. Acesta, prin primirea trupului nostru luat de la noi, s-a făcut şi s-a numit lampă, ca Cel ce e înţelepciunea şi Cuvântul cel după fire al lui Dumnezeu şi Tatăl, care e propovăduit în Biserica lui Dumnezeu prin credinţa cea dreaptă şi e înălţat şi dezvăluit între neamuri de vieţuirea virtuoasă prin păzirea poruncilor. El luminează ca o lampă (făclie) tuturor celor din casă, adică din lumea aceasta, precum El însuşi zice: "Nimeni nu aprinde făclie şi o pune sub obroc, ci în sfeşnic ce luminează tuturor celor din casă".[545] Deci s-a numit pe sine "făclie", pentru faptul că fiind după fire Dumnezeu şi făcându-Se trup după iconomie, ca lumină după fiinţă e ţinut în scoica trupului în chip necircumscris prin mijlocirea sufletului ca făclie, cum e ţinut focul prin feştilă. Aceasta a înţeles-o şi marele David, când a numit pe Domnul "făclie", zicând: "Legea ta este făclie picioarelor mele şi lumină cărărilor mele".[546] Căci Mântuitorul şi Dumnezeul meu mă izbăveşte de întunericul neştiinţei şi al răutăţii. De acea a şi fost numit de Scriptură "făclie". Căci cuvântul (grecesc) λύχνος (făclie), vine de la a dezlega întunericul = λύειν το νύχος (căci νύχος, înseamnă întuneric, cum zic cei ce studiază înţelesul cuvintelor). Pentru că împrăştiind, asemenea unei făclii, negura neştiinţei şi întunericul răutăţii, s-a făcut El

544 Ioan l, 9.

545 Mt. 5, 15.

546 Ps. 118, 115.

însuşi tuturor cale de mântuire, călăuzind prin virtute şi cunoştinţă spre Tatăl pe toţi cei ce voiesc să păşească, prin împlinirea poruncilor dumnezeieşti, pe urmele Lui, ca pe-o cale a dreptăţii. Iar sfeşnicul (candelabrul) este Sf. Biserică, pentru că în ea luminează, prin propovăduire, Cuvântul lui Dumnezeu, trimiţându-şi razele adevărului asupra tuturor celor ce se află în această lume ca într-o casă oarecare, umplându-le înţelegerea tuturor cu cunoştinţa dumnezeiască (9).

Pe de altă parte "obrocul" simbolizează sinagoga Iudeilor, adică slujirea trupească a legii, care acoperă prin grosimea simbolurilor literei lumina cunoştinţei adevărate a sensurilor. (10) Cuvântul (Raţiunea) nu vrea să fie câtuşi de puţin sub acest obroc, ci vrea să fie aşezat în vârful şi pe înălţimea Bisericii. Căci dacă Cuvântul[547] e ţinut sub litera legii, ca sub un obroc, îi lipseşte pe toţi de lumina veşnică nedăruindu-le vederea duhovnicească celor ce nu se străduiesc să se lepede de simţirea (percepţia) înşelătoare, care nu e capabilă decât de eroare şi nu sesizează decât aspectul coruptibil al corpurilor înrudite cu ea. El vrea deci să fie pus în sfeşnic, adică în Biserică, sau în slujire raţională în duh, ca să-i lumineze pe toţi, din toată lumea, învăţându-i să vieţuiască şi să se poarte conform cu raţiunea, şi numai atâta grijă să aibă de cele corporale, cât e de lipsă ca să taie orice afecţiune a sufletului faţă de ele; de asemenea ca toată străduinţa să le fie să nu dea sufletului nici o închipuire materială; după ce a fost stinsă prin raţiune simţirea (percepţia simţurilor), care la început a respins

547 Ca în multe alte locuri şi aci λόγος înseamnă şi Hristos însuşi, dar şi cuvântul propovăduirii, sau raţiunea (sensul) ascunsă în cuvintele şi ceremoniile legii. Mai bine zis raţiunile sau sensurile Scripturii sunt razele Logosului dumnezeiesc.

raţiunea (cuvântul) şi a acceptat iraţionalitatea plăcerii ca pe un şarpe lunecos (11). Căci cu dreptate a fost rânduită moartea împotriva simţirii ca să nu mai poată oferi diavolului intrare spre suflet. Iar simţirea aceasta, fiind una după, gen, se împarte în cinci specii, înduplecând prin percepţia fiecărui simţ sufletul amăgit să iubească cele sensibile înrudite cu acel simţ, în loc să-l iubească pe Dumnezeu (12). De aceea cel ce ascultă înţelepţeşte de raţiune,[548] alege de bunăvoie moartea trupului înainte de moartea silnică şi fără voie, despărţindu-şi total voinţa de simţire.[549]

Dar cel ce rămâne numai la litera Scripturii, are ca singură stăpânitoare peste fire simţirea (percepţia), prin care se manifestă afecţiunea sufletului faţă de trup. Căci litera, dacă nu e înţeleasă duhovniceşte, e mărginită în conţinutul ei de simţire, care nu îngăduie să străbată înţelesul celor scrise până la minte. Iar dacă litera se adresează numai simţirii, tot cel ce primeşte litera în chip iudaic numai ca istorie, trăieşte după trup, suportând în fiecare zi prin aplecarea voii moartea păcatului, din pricina simţirii celei vii, neputând, să omoare cu duhul faptele trupului, ca să trăiască viaţa cea fericită în duh. "Căci de vieţuiţi după trup, veţi muri", zice dumnezeiescul apostol, "iară de omorîţi cu

548 In acest pasaj raţiunea, căreia i se opune simţirea; poate fi şi Logosul divin, sau mai bine zis raţiunea din noi e în acelaşi raport cu Logosul ca sensurile lucrurilor cu El.

549 Moartea simţirii e menită să mântuiască pe om de moartea firii. Moartea ca osândă a fost pricinuită de creşterea lucrării simţurilor, care l-a legat pe om de lumea văzută, despărţindu-l de Dumnezeu. Moartea simţirii e moartea omului trupesc, a omului aplecat spre cele de dinafară, a omului "mort" duhovniceşte, pentru a învia omul dinăuntru, omul adevărat, omul mintal, sinea omului.

duhul faptele trupului, veţi trăi".[550] Drept aceea, aprinzând făclia, adică raţiunea care aduce lumina cunoştinţei prin contemplaţie şi fapte, să nu o punem sub obroc, ca să nu fim osândiţi, ca unii ce mărginim la literă puterea necuprinsă de minte a înţelepciunii, ci în sfeşnic, adică în Sf. Biserică, pe culmea contemplaţiei adevărate, ca să răspândească asupra tuturor lumina dumnezeieştilor dogme.

Despre această Sf. Biserică legea a prevestit în chip figurat că va fi candelabru turnat şi cu totul de aur. Aceasta întrucât pe de-o parte nu are în ea nici o parte goală, lipsită de puterea Cuvântului, iar pe de alta e străină de toate prisosurile materiale şi nu are nimic pământesc.

Dar marele Zaharia, descriind acest candelabru în toate amănuntele, adaugă că afară de lampă mai erau pe el şapte candele (făclii). Aceste şapte candele trebuie să le înţelegem aici în alt chip, de cum am înfăţişat candela (făclia) din Evanghelie. Căci nu toate persoanele şi lucrurile care sunt exprimate prin acelaşi cuvânt trebuie înţelese în unul şi acelaşi chip, ci fiecare dintre cele spuse trebuie înţeles după sensul locului din Sfânta Scriptură, dacă vrem să ţinem seama de scopul celor scrise.[551]

Prin candele socotesc că Sfânta Scriptură înţelege aici lucrările Duhului Sfânt, sau darurile (harismele) Duhului Sfânt, pe care le dăruieşte Bisericii Cuvântul care e capul întregului trup (13). Căci s-a spus: "Şi se va odihni peste El duhul lui Dumnezeu, duhul înţelepciunii si al înţelegerii, duhul sfatului şi al tăriei, duhul cunoştinţei şi al

550 Rom. 8, 13.

551 Pasajul acesta are un înţeles deplin numai în greceşte, întrucât "candela" de aici (Zah.) e exprimată în greceşte tot prin cuvântul λύχνος ca şi "făclia" de la Matei 5, 15. în traducerea rom. s-a evitat confuzia, întrucât λύχνος de la Zah. s-a tradus prin candelă, iar λύχνος de la Mt. 5, 15, prin făclie

evlaviei; şi duhul temerii îl va umple pe El".[552] Dar capul Bisericii, potrivit unei imagini omeneşti, este Hristos. Deci Cel ce are după fire pe Duhul, dăruieşte, ca Dumnezeu, Bisericii lucrările Duhului. Căci Cuvântul făcându-mi-Se mie om, îmi lucrează mie toată mântuirea, dându-mi prin ale mele cele proprii Lui după fire, mie celui pentru care s-a făcut şi om. Şi aşezându-se în situaţia celui ce primeşte pentru mine, scoate la arătare ale Sale proprii. Căci cerând, ca un iubitor de oameni pentru Sine harul de care am lipsă eu, îmi atribuie mie meritul (puterea) isprăvilor Lui după fire. Deci pentru mine se spune că primeşte şi acum ceea ce are prin fire fără de început şi mai presus de raţiune. Căci Duhul Sfânt, precum este prin fire al lui Dumnezeu şi Tatăl, după fiinţă, la fel este prin fire şi al Fiului după fiinţă, ca cel ce purcede fiinţial în chip negrăit din Tatăl prin Fiul cel născut din Tatăl; şi dăruieşte candelabrului, adică Bisericii, ca nişte candele, lucrările proprii. Şi precum candela împrăştie întunericul, tot aşa lucrările Duhului scot şi alungă din Biserică păcatul cel de multe feluri. Astfel înţelepciunea desfiinţează nechibzuinţa, înţelegerea depărtează nepriceperea, sfatul alungă lipsa de discernământ, tăria înlătură slăbiciunea, cunoştinţa şterge neştiinţa, evlavia alungă necredinţa şi ticăloşia faptelor ei, în sfârşit temerea depărtează învârtoşarea nepăsării. Căci nu numai poruncile sunt lumină, ci şi lucrările Duhului (15).

Dar candele care ard toată viaţa în Biserică, răspândind lumina mântuirii,sunt şi treptele care susţin buna ei rânduială. De pildă învăţătorul înţelept al dumnezeieştilor şi înaltelor dogme şi taine, e o candelă care descoperă învăţături necunoscute înainte mulţimii. Iar cel ce ascultă cu înţelegere şi pricepere înţelepciunea grăită de cei desăvârşiţi,

552 Is. 11, 2-3.

e şi el o candelă, întrucât ca ascultător cuminte păzeşte în sine lumina adevărului celor grăite.[553] Cel ce deosebeşte cu bun sfat timpurile de lucruri şi acomodează modurile de activitate cu raţiunile lucrurilor, neîngăduind să se amestece întreolaltă în chip nepotrivit, fiind un sfetnic minunat se dovedeşte şi el ca o altă candelă. Iar cel ce suportă cu cuget neclintit atacurile încercărilor fără de voie, ca fericitul Iov şi ca vitejii mucenici este o candelă tare, păzind şi el cu răbdare bărbătească nestinsă lumina mântuirii, ca unul ce are pe Domnul tărie şi laudă.[554] Cel ce cunoaşte meşteşugurile vicleanului şi nu ignoră tăbărîrile războaielor nevăzute, este şi el o altă candelă învăluită de lumina cunoştinţei, putând zice cu dreptate împreună cu marele Apostol "Căci nu ne sunt necunoscute gândurile lui".[555] Iar cel ce duce o viaţă evlavioasă (binecredincioasă) după porunca Domnului, îndreptând-o prin virtuţi, e o altă candelă, ca unul ce-şi adevereşte evlavia (credinţa) prin modurile purtărilor sale. În sfârşit, cel ce în aşteptarea judecăţii face din înfrânare zid ce opreşte intrarea patimilor la suflet, s-a făcut o altă candelă, curăţind cu sârguinţă, prin frica de Dumnezeu, petele patimilor întipărite pe el şi făcându-şi viaţa străvezie şi luminoasă prin ştergerea

553 Nu numai cel ce învaţă e o treaptă de cinste în Biserică, ci şi cel ce ascultă cu atenţie. Ba el urmează imediat după prima treaptă a celor înţelepţi, aflându-se pe treapta înţelegerii. De altfel adeseori cel ce învaţă simte cum îi creşte puterea cuvântului şi cum se luminează datorită ascultării înţelegătoare a celor pe care îi învaţă. Ascultarea cu înţelegere e şi ea un har şi harurile alcătuiesc un întreg întreolaltă ca şi cei în care se găsesc. Descoperirea adevărurilor e într-o anumită măsură rodul comuniunii dintre propovăduitor şi ascultător. Treptele acestea sunt altele decât treptele, ierarhice ale hirotoniei, încredinţate cu administrarea Tainelor. Cele două sisteme se presupun reciproc.

554 Ps. 42, 2.

555 II Cor. 2, 11.

întinăciunilor contrare firii (16).

Deci curăţirea celor vrednici de curăţia adusă de virtuţi o face Duhul Sfânt prin temere, evlavie şi cunoştinţă; iar iluminarea care hărăzeşte cunoştinţa lucrurilor după raţiunile pe temeiul cărora există, o dăruieşte celor vrednici de lumină, prin tărie, sfat şi înţelegere; în sfârşit, desăvârşirea o hărăzeşte celor vrednici de îndumnezeire prin înţelepciunea atotluminoasă, simplă şi întreagă, ridicându-i în mod nemijlocit şi în tot chipul spre cauza lucrurilor, atât cât e cu putinţă oamenilor, încât strălucesc în ei numai însuşirile dumnezeieşti ale bunătăţii lui Dumnezeu. Prin aceasta cunoscându-se pe ei înşişi din Dumnezeu, iar pe Dumnezeu din ei înşişi (17), întrucât între ei şi Dumnezeu nu mai e nici un zid care să-i despartă, dat fiind că între înţelepciune şi Dumnezeu nu mai este nume, se vor bucura de neschimbabilitatea neclintită, ca unii ce au depăşit toate cele de la mijloc (18), în care se ascundea odinioară primejdia de a greşi în privinţa cunoaşterii.[556] Căci ei au fost ridicaţi în chip negrăit şi neînţeles, după har, pe culmea cea

556 După ce s-a depăşit primejdia de-a greşi în privinţa cunoaşterii, s-a dobândit neschimbabilitatea morală. Aşadar nestatornicia morală se datoreşte greşelilor de cunoaştere, în primejdia acestui fel de greşeli se găseşte omul până ce se află între lucrurile create. Dar odată ajuns în nemijlocită legătură cu Dumnezeu, nu mai poate greşi. Greşeala vine din putinţa unor deducţii greşite de la lucrurile create la Dumnezeu (la Adevăr). Când Adevărul e trăit direct; mintea , nu mai poate greşi, căci Adevărul îi copleşeşte lucrările ei, prin care ar putea greşi. Adevărul acesta e Dumnezeu, întrucât e contemplat de mintea creata. El e contemplat direct, dar totuşi de mintea creată. Ca atare el e una cu Dumnezeu, între el şi Dumnezeu nu e nimic la mijloc, dar totuşi nu e Dumnezeu cum se cunoaşte însuşi pe Sine. Aceasta e înţelepciunea. E forma supremă în care se poate comunica Dumnezeu făptuirii, în cadrul «înţelepciunii mintea creată poate înainta la infinit. Dar niciodată nu poate trece dincolo de ea.

mai înaltă, infinită şi de infinite ori infinit dincolo de toate după fire, printr-o neştiinţă şi o tăcere negrăită.

"Şi şapte pâlnii la cele şapte candele de pe sfeşnic. Cuvântul nostru despre candele a indicat două înţe-lesuri ale lor. Cel despre pâlnii va începe de aci. Spun unii că pâlnia e un vas în formă de cupă, în care oamenii obişnuiesc să pună uleiul care trebuie vărsat în candelă spre hrănirea şi susţinerea luminii. Aşadar după înţelesul mai înalt, pâlniile celor şapte candele ale sfeşnicului văzut sunt deprinderile (aptitudinile) şi dispoziţiile capabile să primească diferitele raţiuni şi moduri de activitate morală care hrănesc şi întreţin cele şapte candele, adică lucrările duhului; cu alte cuvinte deprinderile şi dispoziţiile, celor ce au primit în Biserică împărţirea darurilor (19). Căci precum fără undelemn e cu neputinţă să se întreţină nestinsă candela, tot aşa fără o deprindere care să hrănească cele bune prin raţiuni, moduri de activitate morală, idei şi gânduri potrivite şi cuvenite, e cu neputinţă să se păzească nestinsă lumina darurilor. Pentru că tot darul duhovnicesc are lipsă de o deprindere (aptitudine) corespunzătoare cu el, care să-i toarne neîncetat, ca un untdelemn, materia cugetării, fiind păstrat prin deprinderea celui ce l-a primit.

Pâlniile celor şapte candele ale candelabrului, sunt aşadar deprinderile, (aptitudinile) corespunzătoare cu darurile dumnezeieşti ale Sfintei Biserici. Din ele înţelepţii şi neadormiţii paznici ai bunurilor dăruite varsă, ca din nişte vase, asemenea înţeleptelor fecioare din Evanghelie, untdelemnul bucuriei în candelele darurilor (harismelor).

"Şi doi măslini deasupra lui; unul de-a dreapta lămpii şi altul de-a stânga". Cuvântul a descris foarte frumos şi potrivit toată vedenia care se referă la Sine însuşi. Căci înfăţişând candelabrul, lampa, candelele, pâlniile, a adus şi

doi măslini. Aceasta fiindcă se cădea cu adevărat ca deodată cu lumina să fie cugetată în chip firesc şi cauza care naşte puterea ce întreţine lumina, ca nu cumva să se stingă lumina din candelabru, nefiind alimentată. Cei doi măslini ai candelabrului de aur, adică ai Sfintei Biserici universale, sunt cele două Testamente, din care, ca din nişte măslini, se storcе, prin căutare şi cercetare evlavioasă, ca în untdelemn, substanţa înţelesurilor, care alimentează lumina darurilor dumnezeieşti. Prin această substanţă deprinderea fiecăruia păzeşte nestinsă lumina harului ce s-a dat pe măsura lui, lumina ce se întreţine, ca printr-un untdelemn, prin înţelesurile Scripturilor (20). Căci precum fără măslin nu se poate afla untdelemn adevărat şi natural şi precum fără vas nu se poate ţine uleiul primit, iar nefiind hrănită de untdelemn lumina candelei se stinge cu siguranţă, la fel fără Sfintele Scripturi nu se poate dobândi cu adevărat substanţa dumnezeiească a înţelesurilor şi fără deprinderea capabilă să primească ca un vas, aceste înţelesuri, nu poate lua naştere o cugetare demnă de Dumnezeu, iar lumina cunoştinţei din daruri, nealimentată de înţelesurile dumnezeieşti, nu poate fi întreţinută nestinsă de cei ce o au.

Aşadar înălţându-ne privirea la înţelesul duhovnicesc, cuvântul nostru a asemănat candelabrul cu Biserica; lampa cu Dumnezeu cel întrupat, care s-a îmbrăcat cu firea noastră în chip neschimbat, după ipostas; cele şapte candele cu darurile, sau lucrările duhului, cum a arătat limpede marele Isaia; pâlniile candelelor cu deprinderile capabile de înţelesurile dumnezeieşti ale Scripturii, care primesc darurile dumnezeieşti; în sfârşit cei doi măslini, cu cele două Testamente, din care se primeşte prin înţeleaptă strădanie substanţa înţelesurilor dumnezeieşti prin care se întreţine nestinsă lumina tainelor dumnezeieşti(21).

"Unul de-a dreapta lampei, iar altul de-a stânga". Prin dreapta socotesc că înţelege Proorocul partea mai duhovnicească a Scripturii, iar prin stânga pe cea mai trupească (22). Iar dacă stânga indică partea mai trupească a Scripturii, iar dreapta pe cea mai duhovnicească, socotesc că măslinul de-a stânga înseamnă Vechiul Testament, care se ocupă mai mult de filosofia activă, iar măslinul din dreapta, Noul Testament, care ne învaţă taina cea nouă şi naşte în fiecare dintre credincioşi deprinderea contemplativă. Căci cel dintâi oferă celor ce se îndeletnicesc cu filosofia dumnezeiească modurile virtuţii, cel de-al doilea raţiunile cunoştinţei. Cel din urmă, răpind mintea din pâcla celor văzute, o ridică spre ceea ce e înrudit cu ea, curăţită de toată nălucirea materială, iar cel dintâi curăţeşte mintea de toată împătimirea după cele materiale, scoţând prin forţa bărbăţiei, ca printr-un ciocan, piroanele care ţintuiesc afecţiunea voii de trup. Cel Vechi ridică trupul străbătut de raţiune (raţionalizat) spre suflet, prin mijlocirea virtuţilor, împiedicând mintea să coboare la trup; iar cel Nou ridică mintea, aprinsă de focul dragostei, spre Dumnezeu. Cel dintâi face trupul una cu mintea prin mişcarea de bunăvoie, iar al doilea face mintea una cu Dumnezeu prin deprinderea (cu lucrarea) harului. Prin aceasta mintea dobândeşte atâta asemănare cu Dumnezeu, încât din ea poate fi cunoscut Dumnezeu, Cel ce din Sine nu poate fi cunoscut de nimeni după fire, ca un original dintr-o icoană (23).

În acest chip înţelegem acestea. Iar de vrea cineva să refere sensul celor spuse şi la fiecare om, va găsi de asemenea înţelesuri frumoase şi evlavioase. De pildă va putea să înţeleagă prin candelabru sufletul fiecăruia (24). Acesta e întreg de aur, ca unul ce după firea sa mintală şi raţională, e nestricăcios şi nemuritor şi e cinstit cu cea mai

împărătească putere a voii libere. El are asupra sa lampa credinţei, adică Cuvântul care s-a făcut trup şi căruia îi crede cu tărie şi slujeşte cu adevărat. Şi în el se aşează făclia (candela) aprinsă a cuvântului cunoştinţei, după învăţătura şi îndemnul aceluiaşi Cuvânt al lui Dumnezeu, care zice: "Nimeni nu aprinde făclia şi o pune sub obroc, ci în sfeşnic ca să lumineze tuturor celor din casă." Căci Domnul poate numeşte aici "făclie" cuvântul cunoştinţei în duh, arătat prin fapte, adică legea duhului (26). Iar "obroc", cugetul pământesc al cărnii, adică legea pătimaşă a trupului. Legea harului nu trebuie pusă sub acesta, ci în suflet care e cu adevărat un sfeşnic de aur, ca să lumineze prin fulgerările faptelor dreptăţii şi a cugetărilor înţelepte, tuturor celor din casă, adică din Biserică, sau din lumea aceasta, în felul acesta cel ce poarta această lumină îi face pe privitori să imite binele şi să slăvească şi ei prin faptele virtuţii şi nu numai prin simpla rostire de vorbe, pe Tatăl din ceruri, adică pe Dumnezeu (27), care produce în sfinţi, pe culmile contemplaţiilor tainice ale cunoştinţei, podoaba faptelor virtuoase ale dreptăţii. Căci s-a scris: "Ca să vadă faptele voastre cele bune şi să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri".[557]

Aşa să înţelegi candelabrul şi lampa din vedenia Proorocului. Iar prin cele şapte candele se va înţelege, după explicarea de mai înainte, diferitele daruri ale Duhului, care îşi coboară lumina şi se odihnesc peste cel ce se desăvârşeşte în Hristos prin virtute şi cunoştinţă (27). Căci Scriptura înţelege aici prin Hristos, pe cel ce vieţuieşte după Hristos şi e plin de lumina aceloraşi raţiuni şi moduri de activitate, atât cât este cu putinţă omului, având şi el înţelepciune şi înţelegere, sfat şi tărie, cunoştinţă, evlavie şi

557 Mt. 5, 15.

temere, prin care se spune că priveşte Dumnezeu, ca prin nişte ochi spirituali, peste întreg pământul fiecărei inimi. "Căci aceste şapte candele sunt ochii Domnului, care privesc peste tot pământul".[558]

"Şi şapte pâlnii la candelele de pe el". Pâlniile sunt deprinderile cu făptuirea şi contemplaţia ale celor vrednici să li se împartă darurile dumnezeieşti. Din acestea ei varsă substanţa cugetărilor tainice, cum ar vărsa untdelemn din nişte vase, păstrând nestinsă lumina darurilor Duhului (28).

Iar prin cei doi măslini să înţelegi, precum am spus, cele două Testamente (29). Cel de-a stânga lămpii e Testamentul Vechi, care procură neîncetat puterii cunoscătoare sau contemplative a sufletului, ca pe un untdelemn, modurile virtuţilor prin activitate (30). Iar cel de-a dreapta este Testamentul Nou, care procură neîncetat părţii pasive, sau celei active a sufletului (31), ca pe un untdelemn, raţiunile duhovniceşti ale cunoştinţelor prin contemplaţie.[559] Şi aşa prin fiecare se desăvârşeşte frumos taina mântuirii noastre, arătându-se învăţătura prin viaţă şi slava vieţii prin învăţătură. În felul acesta activitatea apare ca o contemplaţie lucrătoare, iar contemplaţia ca o activitate cunoscătoare. Scurt vorbind, virtutea apare ca o manifestare

558 Zah. 4, 10.

559 Cele doua Testamente se întregesc întreolaltă, cum se întregeşte activitatea şi contemplaţia în viaţa duhovnicească a omului. Contemplaţia e întreţinută de untdelemnul virtuţilor, închipuită prin Testamentul Vechi, iar virtuţile sunt întreţinute de untdelemnul contemplaţiei, închipuit prin Testamentul Nou. Sau untdelemn celor doi măslini, activitatea virtuoasă şi contemplaţia, Testamentul Vechi şi Nou, întreţin una şi aceeaşi lumină, a vieţii duhovniceşti unitare. Neîncetat se întregesc. O nouă dovadă că cel contemplativ nu se socoteşte dezlegat de activitatea virtuoasă.

a cunoştinţei, iar cunoştinţa ca o putere susţinătoare a virtuţii (32). Şi prin amândouă, adică prin virtute şi cunoştinţă, se manifestă o singură înţelepciune. Prin aceasta cunoaştem că cele două Testamente consumă întreolaltă în toate şi se unesc în înfăptuirea tainei celei unice prin har, mai mult decât se unesc sufletul şi trupul în alcătuirea unui singur om, prin sinteza întreolaltă (33).

Iar dacă cineva, tare în înţelesurile spirituale, ar zice că cei doi măslini sunt cele două legi, cea naturală şi cea duhovnicească, nu s-ar abate de la adevăr. În această interpretare legea naturală, ca cea de la stânga lămpii, adică a lui Dumnezeu Cuvântul cel întrupat, ar oferi raţiunii, prin simţirea (percepţia simţurilor) înrudită cu ea, modurile de activitate în vederea virtuţii, desprinzându-le din lucrurile sensibile. Iar cea spirituală sau duhovnicească, de la dreapta, ar culege, prin cugetarea înrudită cu ea, raţiunile din lucruri, în vederea cunoaşterii duhovniceşti (34). Şi aşa prin amândouă umplem diferitele deprinderi corespunzătoare cu darurile duhovniceşti, cu vederi active şi contemplative, întocmai ca pe nişte pâlnii ale candelelor, păzind nestinsă lumina adevărului.

Sau, înţelegând locul acesta al Scripturii într-un sens şi mai înalt, putem vedea în cei doi măslini de la dreapta şi de la stânga lămpii: Providenţa şi Judecata. Iar la mijloc între ele, stă, ca într-un candelabru de aur în Sf. Biserică universală, sau în sufletul fiecărui sfânt, lumina adevărului care luminează tuturor. Şi lumina aceasta este Cuvântul, care ca Dumnezeu cuprinde totul şi descoperă raţiunile adevărate şi atotgenerale ale Providenţei şi Judecăţii, prin care conservă lucrurile şi în care constă taina mântuirii noastre, hotărâtă mai înainte de toate veacurile şi înfăptuită în cele din urmă dintre timpuri. Dintre acestea,

Providenţa, care stă ca un măslin la dreapta lămpii, o percepem numai prin credinţă în modul negrăit al unirii ipostatice a Cuvântului cu trupul însufleţit în chip raţional; iar Judecata, care stă la stânga, o înţelegem în chip negrăit din taina patimilor de viaţă făcătoare suportate de Dumnezeu cel întrupat pentru noi(35).[560] Căci întâi El a primit întruparea cu voia pentru bunătatea Sa, ca Cel ce este prin fire Mântuitorul tuturor; iar pe urmă a răbdat patimile de bunăvoie ca Răscumpărător (36). Căci nu s-a făcut Dumnezeu om de mai înainte ca să pătimească, ci ca să-l mântuiască pe om prin patimi, întrucât acesta se făcuse robul lor prin călcarea poruncii dumnezeieşti, după ce la început fusese nepătimitor.

Aşadar la dreapta se află taina întrupării Cuvântului, cea conformă Providenţei. Ea înfăptuieşte prin har îndumnezeirea mai presus de fire a celor ce se mântuiesc, îndumnezeire hotărâtă mai înainte de veacuri, la care nu se va putea ridica după fire nici o raţiune a făpturilor. Iar la stânga stă taina patimii de viaţă făcătoare a lui Dumnezeu, care a voit să pătimească după trup. Ea este conformă Judecăţii şi pricinuieşte pe de o parte desfiinţarea desăvârşită a tuturor însuşirilor şi mişcărilor, care au pătruns în fire împotriva firii prin neascultare, şi înfăptuieşte pe de alta restaurarea deplină a tuturor însuşirilor şi mişcărilor

560 Providenţa în general se arată în toate darurile pozitive pe care ni le face Dumnezeu pe cale naturală şi supranaturală, iar Judecata în toate încercările şi pedepsele ce ni le trimite Dumnezeu ca să ne îndrepte şi desăvârşească. Dar atât Providenţa cât şi Judecata au culminat în întruparea şi patimile Domnului. De aceea întruparea lui e o manifestare specială a Providenţei, iar patimile o manifestare specială a Judecăţii. Sau prin întruparea Domnului s-au revărsat toate darurile dumnezeieşti pentru toată lumea, iar în patimile Lui toată asprimea pedagogică pentru toate greşalile.

conforme cu firea de la început (37). În urma acestei restaurări nu se va mai afla în făpturi nici o raţiune ştirbită şi falsificată. Acestea, adică Providenţa şi Judecata, sau întruparea şi patima, pe de o parte pentru neclintirea, curăţia şi incoruptibilitatea virtuţii şi a statorniciei bărbăteşti cu fapta, iar pe de alta pentru strălucirea şi transparenţa contemplaţiei şi a cunoaşterii tainice, au fost asemănate de Prooroc cu doi munţi de aramă, dintre care au ieşit, asemenea unor care cu cai,[561] cele patru Evanghelii (38), care au străbătut şi au ocolit tot pământul şi au vindecat rana din neascultarea lui Adam, făcând să se odihnească prin credinţă şi bunăvieţuire Duhul lui Dumnezeu peste ţara de la miazănoapte, adică peste neamurile asupra cărora stăpânea negura neştiinţei şi peste firea asupra căreia domnea silnic întunericul păcatului (39).

Sau poate cele patru care reprezintă forţa celor patru virtuţi generale, egale la număr cu sfintele Evanghelii (40). Căci şi ea a străbătut, ca pe un pământ, toată inima credincioşilor şi a oblojit rana cea de ocară, pricinuită în ea de patimi, făcând să se odihnească, prin împlinirea poruncilor, Duhul lui Dumnezeu în pământul de la miazănoapte, adică în trup, întrucât a scos la arătare, prin faptele dreptăţii, legea duhului.

Sau poate prin cei doi măslini mai putem înţelege contemplaţia şi activitatea (41). Dintre acestea contemplaţia e pusă în valoare de Providenţa manifestată prin întrupare, iar activitatea e pusă în lucrare de Judecata manifestată prin patimă.[562] Cea dintâi, privind sufletul, se află la dreapta

561 Zah.6, 1 urm.

562 O traducere mai literară: Dintre acestea Providenţa manifestată în întrupare face să se arate raţiunea contemplaţiei; iar Judecata manifestată în patimă face să se lucreze modul activităţii.

Cuvântului; cea de a doua, privind trupul, se găseşte la stânga.[563] Cea dintâi cheamă mintea spre înrudirea cu Dumnezeu, cea de a doua sfinţeşte simţirea (lucrarea simţurilor) cu duhul şi şterge din ea peceţile patimilor (42).

Sau iarăşi prin cei doi măslini trebuie să înţelegem credinţa şi buna conştiinţă (43). La mijlocul acestora stă Cuvântul, căruia prin credinţă îi aduc credincioşii închinare dreaptă, iar prin conştiinţa cea bună îi slujesc cu evlavie, silindu-se să-şi facă bine unul altuia.

Sau prin cei doi măslini Scriptura a închipuit cele două popoare pe cel dintre păgâni şi pe cel dintre Iudei (44). Ele sunt numite şi "fii ungerii"[564] (aşa tâlcuieşte Scriptura măslinii), pentru naşterea lor în duh şi pentru harul înfierii dat lor spre îndumnezeire. La mijlocul lor se află Dumnezeu cel întrupat, stând ca într-un candelabru în Biserica universală, cea una şi singură, şi prin aceasta împăcându-le cu Sine şi întreolaltă şi făcându-le născătoare de lumină prin virtute şi cunoştinţă.

Sau poate prin cei doi măslini Scriptura a mai indicat tainic, sufletul şi trupul (45), întrucât cel dintâi este împodobit ca un măslin cu raţiunile cunoştinţei adevărate, iar trupul e acoperit cu faptele virtuţilor.

Iar dacă cineva ar spune că cuvântul Scripturii indică prin cei doi măslini şi cele două lumi (46), bun ar fi şi înţelesul acesta. Căci de fapt Cuvântul ca Dumnezeu stă la mijlocul acestor lumi, pe cea inteligibilă făcând-o să

Înţelesul propoziţiei este: întruparea a înlesnit contemplarea lui Dumnezeu, aducându-L în legătură directă cu firea omenească. Iar patimile fac ca să se activeze în toţi cei credincioşi străduinţa de curăţire prin faptele ascezei mortificatoare.

563 Prin contemplare îmbogăţim sufletul, prin faptele ascezei curăţim trupul.

564 Zah. 4, 4.

licărească tainic în cea sensibilă prin chipuri, iar pe cea sensibilă învăţându-ne să o înţelegem ca aflându-se în cea inteligibilă prin raţiuni (47).

Şi iarăşi dacă ar spune cineva că vedenia celor doi măslini a închipuit viaţa de aici şi viaţa viitoare (48), bună ar fi şi explicaţia aceasta. Căci şi între acestea stă Cuvântul, trăgându-ne de la viaţa de aici prin virtute si ducându-ne la cea viitoare prin cunoştinţă. Aceasta a înţeles-o poate minunatul Avacum când a zis: "În mijlocul a două vieţi vei fi cunoscut".[565] El a înţeles prin vieţi ceea ce a înţeles marele Zaharia prin "munţi de aramă" sau prin măslini, adică celor două lumi, sau veacuri, sau vieţile corespunzătoare lor, sau sufletul şi trupul, sau activitatea şi contemplaţia, sau deprinderea binelui şi lucrarea lui, sau legea şi Proorocii, sau Vechiul Testament întreg şi Noul Testament, sau cele două popoare, cel dintre păgâni şi cel dintre Iudei, sau cele două legi, cea naturală şi cea duhovnicească, sau credinţa şi buna conştiinţă. În mijlocul tuturor acestora stă Cuvântul, lăudat şi preamărit de toate şi călăuzindu-le pe toate spre o singură armonie în bine, ca Dumnezeu al tuturor. Căci de aceea le-a făcut pe toate, ca să devină legătura nedesfăcută a tuturor, unindu-le pe toate cu binele şi întreolaltă.

Iar prin candelabrul din vedenie Scriptura a indicat poate Biserica şi sufletul, ca cele ce prin firea lor au lumina harului ca un bun dobândit. Căci numai Dumnezeu are binele prin fire. De aceea toate cele ce sunt prin fire capabile de lumină şi bunătate, primesc lumina şi bunătatea de la El prin participare.

Acestea le-a spus cuvântul nostru despre cele scrise având grijă de măsura cuvenită. Tu însă, Cuvioase Părinte, care ai văzut prin tine însuţi, cu ajutorul lui

565 Avacum 3, 2.

Dumnezeu, lucruri mai înalte ca acestea, luminează cu razele pururea strălucitoare ale înţelegerii tale sufletul meu tocit la vedere.

Scolii

1. Ce este candelabrul?
2. Cum este Biserica aur inalterabil?
3. Cum e curată?
4. Cum e neîntinată?
5. Cum e neprihănită?
6. Cum e nemicşorată?
7. Ce înseamnă lampa candelabrului?
8. Nu tot omul care vine în această lume e luminat numaidecât de Cuvântul, căci mulţi rămân neluminaţi şi nepărtaşi de lumina cunoştinţei. Ci e vădit că numai omul care vine prin voia sa proprie în lumea cea adevărată, adică a virtuţilor. Deci tot omul care vine cu adevărat, prin naşterea de bunăvoie, în lumea aceasta a virtuţilor, e luminat în mod sigur de Cuvântul, dobândind o deprindere neclintită în virtute şi o cunoştinţă adevărată şi fără greşeală.
9. Cum este Dumnezeu, Cuvântul cel întrupat, şi făclie?
10. Ce este obrocul, sub care nu se cuvine să fie pusă făclia, ca să fie acoperită?
11. Prin femeie a înţeles simţirea, prin şarpe plăcerea. Căci amândouă sunt diametral opuse raţiunii.
12. Simţirea (senzaţia) punând stăpânire peste minte, o învaţă să se închine la mulţi Dumnezei. Căci simţirea robindu-se prin fiecare simţ patimilor, slujeşte lucrului sensibil corespunzător, ca lui Dumnezeu.
13. Ce înţelege Scriptura prin candele?

14. Priveşte mărimea harului. Priveşte oceanul nemărginit al învăţăturii despre Dumnezeu (teologial).

15. Care sunt roadele darurilor Duhului?

16. Ce sunt candelele după alt înţeles?

17. Temerea, evlavia şi cunoştinţa dau naştere filosofiei active, precum tăria, sfatul şi înţelegerea nasc contemplaţia naturală în duh. Dar învăţătura tainică despre despre Dumnezeu (teologia) o dăruieşte numai înţelepciunea dumnezeiească.

18. Prin cele de la mijloc înţelege firea celor sensibile şi a celor inteligibile, prin care mintea omenească e ridicată spre Dumnezeu, ca spre cauza lucrurilor.

19. Ce sunt în înţeles mai înalt, pâlniile candelelor?

20. Ce sunt cei doi măslini?

21. Recapitulare şi definiţie scurtă a explicaţiilor de mai înainte.

22. Ce este "dreapta" şi ce este "stânga"?

23. Vechiul Testament, zice, fiind simbolul făptuirii şi al virtuţii, face trupul să consimtă cu, mintea în orice mişcare. Iar Noul Testament, dăruind contemplaţia şi cunoştinţa, luminează mintea, care se îndeletniceşte cu ele în chip tainic, cu darurile dumnezeieşti.

24. Un înţeles particular al candelabrului, care se referă la sufletul fiecăruia.

25. Ce este făclia?

26. Dumnezeu se face şi se numeşte Tată după har al acelora care au primit de bunăvoie naşterea curată în duh. Aceştia, purtând asupra vieţii lor pecetea lui Dumnezeu, care i-a născut, pe care o arată prin virtuţi, ca pe o faţă a sufletului, îi face pe cei ce privesc la ei, să mărească pe Dumnezeu prin schimbarea modurilor lor de purtare,

întrucât le oferă acelora spre imitare, viaţa proprie, ca pe o pildă aleasă de virtute. Căci Dumnezeu nu trebuie, slăvit numai cu cuvântul gol, ci prin faptele dreptăţii, care vestesc cu mult mai mult decât cuvântul, majestatea dumnezeiească.

27. Ce trebuie să înţelegem că sunt cele şapte candele?

28. Ce sunt pâlniile?

29. Ce sunt cei doi măslini?

30. Vechiul Testament procură celui ce se îndeletniceşte cu cunoştinţa (gnosticului), modurile virtuţilor, iar Noul îi hărăzeşte celui ce se îndeletniceşte cu activitatea, raţiunile cunoştinţei adevărate.

31. Părţii pasive a sufletului îi spune parte activă.

32. Cel ce arată cunoştinţa întrupată în activitate şi activitatea însufleţită de cunoştinţă, a descoperit modul exact al adevăratei lucrări îndumnezeitoare. Iar cel ce are numai pe una din acestea, despărţită de cealaltă, sau a făcut din cunoştinţă o nălucire (fantezie) inconsistentă (fără suport), sau din activitate un idol (o formă) fără suflet. Căci cunoştinţa fără faptă nu se deosebeşte întru nimic de nălucire, neavând fapta ca temelie; iar activitatea iraţională e tot una cu un idol (cu o formă) fără suflet, neavând cunoştinţa care să o însufleţească.

33. Precum sufletul şi trupul fac prin împreunare pe om, la fel activitatea şi contemplaţia dau prin unire o singură înţelepciune cunoscătoare,[566] iar Vechiul şi Noul Testament realizează o singură taină.

34. Legea naturală e la stânga, fiindcă se foloseşte

566 Scolia 32-33 sunt cea mai hotărâtă dezminţire a părerii că în Răsărit contemplativul se dezinteresează de activitate. Cea mai frumoasă definiţie a înţelepciunii e cea din Scolia 33: unirea activităţii şi a contemplaţiei.

de simţire (de percepţia simţurilor). Ea oferă Cuvântului (raţiunii) modurile virtuţilor şi face cunoştinţa lucrătoare. Iar legea duhovnicească e la dreapta,fiindcă lucrează prin minte. Ea amestecă în simţire (percepţie) raţiunile duhovniceşti din lucruri şi face activitatea raţională.

35. Providenţa s-a arătat în unirea ipostatică a Cuvântului cu trupul, iar Judecata în faptul că a primit să pătimească pentru noi cu trupul. Prin ele, adică prin unire şi patimă, s-a înfăptuit mântuirea tuturor.[567]

36. Întruparea s-a făcut spre mântuirea firii create, iar patimile spre răscumpărarea celor ţinuţi de moarte, din pricina păcatului.

37. Taina întrupării, zice, depărtează însuşirile potrivnice firii de la firea omenească, iar pe cele conforme firii le restaurează.

38. Providenţa şi Judecata, întrupare şi patima, le-a închipuit prin doi munţi de aramă, din care ţâşnesc cele patru Evanghelii.

39. Prin ţara de la miazănoapte a înţeles neamurile care se aflau odinioară în rătăcirea neştiinţei ca într-o ţară a întunericului, iar acum au ajuns în ţara luminii, la cunoştinţa adevărului, prin harul celor patru sfinte Evanghelii, ca

567 Apusenii acuză pe Răsăriteni că socotesc mântuirea realizată prin coborîrea substanţei divine în creaţiune prin întrupare. Fapt e ca în vreme ce ei socotesc mântuirea ca un rod exclusiv al crucii - teoria satisfacţiei, a ispăşirii substitutive - Răsăritenii recunosc rolul amândurora în realizarea mântuirii, atât al întrupării cât şi al patimii, precum se vede şi din această scolie. Şi anume, pe când în Apus întruparea e numai premisa necesară a răstignirii (Fiul lui Dumnezeu trebuia să se facă om, ca să se poată răstigni), în Răsărit chiar unirea intimă a lui Dumnezeu cu omenirea constituie un mijloc de mântuire şi îndumnezeire al omului, patima rămânând totuşi necesară în procesul realizării acestora.

elemente nestricăcioase, fiind renăscuţi după omul dinlăuntru şi mintal spre viaţa veşnică, prin credinţă.

40. Alt înţeles al celor patrulare.

41. Alt înţeles al măslinilor.

42. Contemplativului i se dezvăluie raţiunea întrupării, realizată în temeiul Providenţei, iar activul arată în lucrare chipul patimilor Cuvântului, purtate în temeiul Judecăţii.

43. Altă explicaţie a măslinilor.

44. Altă explicaţie a aceloraşi.

45. Altă explicaţie a aceloraşi.

46. Altă explicaţie a celor doi măslini.

47. Cel ce înţelege lumea văzută, contemplă pe cea inteligibilă. Căci închipuindu-şi cele inteligibile le modelează prin simţire (le îmbracă în figuri prin simţuri) şi schematizează în minte raţiunile văzute. El strămută în faţa simţurilor în chip felurit fiinţa lumii spirituale şi în faţa minţii compoziţia felurită a lumii sensibile. El înţelege lumea sensibilă prin cea inteligibilă, transferând prin raţiuni simţirea (conţinutul simţirii) în minte, şi pe cea inteligibilă prin cea sensibilă, împletind mintea cu simţirea în vreme ce contemplă figurile.

48. Altă explicaţie a aceloraşi.

Întrebarea 64

Ce înţeles are Cuvântul de la Iona Proorocul care zice despre Ninive: "În care locuiesc mai mult de douăsprezeci de mii de bărbaţi, care n-au cunoscut dreapta nici stânga lor?"[568] *Căci eu nu aflu în literă un înţeles mulţumitor. Fiindcă n-a zis "copii", ca să cred că vorbeşte*

568 Iona 4, 11.

despre prunci, ci"bărbaţi". Dar care bărbat, având mintea nevătămată, nu-şi cunoaşte dreapta şi stânga lui? Deci spune-mi ce sunt "bărbaţii"' şi ce este "dreapta"şi "stânga", după înţelesul mai înalt?

Răspuns

Nimic din ce se scrie în Scriptură despre persoane, sau locuri, sau timpuri, sau alte lucruri însufleţite sau neînsufleţite, sensibile sau spirituale, nu trebuie să le înţelegem totdeauna în acelaşi fel, dacă vrem să nu se producă un dezacord între istorie şi înţelesul spiritual al locului. De aceea cel ce vrea să afle fără greşeală sensul dumnezeiesc al Scripturii, trebuie să ia fiecare din lucrurile înşirate de fiecare dată în alt înţeles, după deosebirile întâmplărilor petrecute sau povestite, dându-i potrivit cu locul şi cu timpul tâlcuirea cuvenită. Căci orice nume notat în Scriptură are multe înţelesuri, după diferitele etimologii posibile ale cuvântului ebraic. Aceasta o vedem limpede şi aici.

Căci Iona se tălmăceşte, după diferitele sale etimologii, "odihna şi darul lui Dumnezeu", sau "tămăduirea lui Dumnezeu", sau "harul lui Dumnezeu dat lor", sau "osteneala lui Dumnezeu", sau "porumb", sau "fuga de podoabă", sau "întristarea lor" (1). Apoi el ajunge şi în Ioppe şi pe mare şi în chit şi în Ninive şi sub curcubetă. Dintre acestea, Ioppe se tălmăceşte "loc de unde se vede bucuria", sau "frumuseţea minunată", sau "bucurie puternică" (2). Deci Proorocul Iona închipuieşte sau pe Adam, sau firea cea de obşte, sau pe Hristos, sau harul proorocesc, sau poporul nemulţumitor al Iudeilor, care se întristează de orice bine şi pismuieşte toate darurile

dumnezeieşti (3). De pildă închipuieşte pe Adam şi firea cea de obşte când fuge din Ioppe pe mare, fapt pentru care, după unul din înţelesurile numelui său, se numeşte "ruga de podoabă". Căci Ioppe închipuieşte raiul (4), care este şi se numeşte cu adevărat "locul de unde se vede bucuria", sau "bucurie puternică", sau "frumuseţe minunată", dată fiind bogăţia nestricăciunii din el, cum era raiul sădit de mâna lui Dumnezeu. "Şi a sădit, zice, Domnul rai în Eden şi a pus acolo pe omul pe care-l zidise".[569] Dar ce sunt pomii din el, fie că e vorba de pomi văzuţi, fie de pomi spirituali şi ce este pomul vieţii din mijlocul raiului? Ce sunt toţi aceşti pomi, din care a luat Adam poruncă să mănânce, dar poate că nici nu s-a atins de ei? Căci îi spune Dumnezeu: "Din tot pomul din rai vei mânca." [570]

Ioppe mai înseamnă însă şi virtutea şi cunoştinţa, precum şi înţelepciunea de pe urma lor (5). Virtutea, când se tălmăceşte "frumuseţe minunată"; cunoştinţa, când se înţelege ca "loc de unde se vede bucuria". Iar înţelepciunea, când se tălmăceşte "bucurie puternică"; căci prin înţelepciune omul desăvârşit primeşte o bucurie negrăită, adică bucuria puternică ce susţine cu adevărat viaţa cea după Dumnezeu, sau cea dumnezeiească a omului. Fiindcă "înţelepciunea este pom de viaţă tuturor celor ce se lipsesc de ea şi temelie sigură celor ce se razimă pe ea, ca pe Domnul".[571] Deci firea oamenilor fuge pururea din Ioppe, adică din deprinderea virtuţii şi a cunoştinţei, ca şi de la harul înţelepciunii de pe urma lor, precum a fugit Adam prin neascultare din rai. Fuge, pentru că cugetarea ei zace cu plăcere în cele rele. Şi fugind, e târîtă cu voia ei pe mare,

569 Gen 2, 8.

570 Gen. 2, 16.

571 Prov. 3, 18.

adică pe valurile murdare ale păcatelor, cum s-a rostogolit Adam în lumea aceasta după ce a căzut din rai, îmbrăţişând amăgirea şi confuzia nestatornică a lucrurilor materiale, pricinuite de valuri şi pricinuind alte valuri. Iar câştigul celor ce îmbrăţişează această amăgire este că se scufundă şi sunt înghiţiţi de chit şi sunt covârşiţi de apă până la suflet. Apoi sunt împresuraţi de cel mai de pe urmă adânc, şi capul li se afundă între crăpăturile munţilor, ca în sfârşit să coboare pe fundul pământului, ale cărui zăvoare sunt încuietori veşnice.[572] Căci pământul acela, fiind talpa celui mai de jos adânc, e cu adevărat "întunecat şi neguros, pământ al întunerecului veşnic, în care nu este nici o licărire şi nu se poate vedea viaţă a muritorilor", cum zice undeva marele Iov, cel care a purtat cu isbândă mari războaie pentru adevăr.[573]

Deci Proorocul înfăţişează în chip tainic pe Adam, adică firea cea de obşte a oamenilor în fiecare din stările prin care a trecut: cum a fugit de la bunătăţile dumnezeieşti, ca din Ioppe, şi e târâtă în mizeria vieţii de aici, ca pe o mare, scufundându-se în oceanul agitat şi frământat al patimilor pământeşti (6); cum e înghiţită apoi de chit, fiara cea spirituală şi nesăturată, adică de diavol, şi cum e covârşită din toate părţile de apa ispitelor până la suflet, adică e copleşită de ispitele vieţii; apoi cum e împresurată de cel mai de pe urmă adânc, cu alte cuvinte cum e înfăşurată mintea de neştiinţa totală şi cum e copleşită judecata de marea povară a păcatului; pe urmă cum i se afundă capul în crăpăturile munţilor, sau cum e prinsă prima învăţătură despre monadă, întemeiată pe credinţă (7), care e capul întregului trup al virtuţilor, între cugetările puterilor

572 Iona. 2,7.

573 Iov. 10, 21.

viclene, ca între nişte crăpături întunecoase ale munţilor, şi e spartă în multe păreri şi năluciri (căci prin crăpăturile munţilor Scriptura a indicat ideile amăgitoare ale duhurilor răutăţii, ce sălăşluiesc undeva în fundul ultimului adânc al neştiinţei); în sfârşit cum coboară până jos pe pământ, "ale cărui zăvoare sunt încuietori veşnice", sau cum cade în deprinderea goală de orice simţire dumnezeiească şi lipsită de orice mişcare de viaţă a virtuţilor, adică într-o deprindere ce nu mai are nici o simţire pentru bunătate şi nici o dorinţă care să se mişte spre Dumnezeu (8). E deprinderea peste care apasă ca un abis întunericul neştiinţei şi noianul cumplit al răutăţii (9), şi în care îşi au rădăcinile munţii rătăcirii, adică duhurile răutăţii în ale căror crăpături afundându-se firea omenească, a devenit pe urmă bază pentru cea mai păcătoasă deprindere, ca una ce s-a făcut reşedinţă şi unealtă a rătăcirii, şi a răutăţii lor. În această deprindere se află, ca nişte zăvoare veşnice, împătimirile sufletului după cele materiale, care nu lasă cugetarea să se izbăvească de întunericul neştiinţei, ca să vadă lumina adevăratei cunoştinţe (10). Această deprindere a indicat-o poate, cum spuneam puţin mai înainte, în chip acoperit, marele Iov, prin cuvintele: "Pământ întunecat şi neguros, pământ al întunericului veşnic".[574] E pământ întunecat, fiindcă e pustie de orice cunoştinţă şi contemplaţie adevărată; şi neguros, pentru că e lipsită de orice virtute şi activitate. Şi continuă: "în el nu este nici o licărire, se înţelege de cunoştinţă şi de adevăr, şi nu se poate vedea viaţă a muritorilor", adică o vieţuire demnă de fiinţele raţionale (11).

Proorocul ajunge în toate aceste stări, poate ca să închipuiască prin sine patimile în care s-a rostogolit

574 Iov. 10, 21.

omenirea în chip jalnic, făcându-şi ale sale cele ale firii comune a oamenilor. De aceea când închipuieşte pe Adam, i se potriveşte unul din înţelesurile numelui, şi anume "fuga de podoabă". Când însă preînchipuieşte pe Dumnezeu, care s-a coborît pentru noi întru ale noastre, prin trup însufleţit mintal, făcându-Se ca noi, afară numai de păcat, şi zugrăveşte anticipat taina întrupării şi a patimilor în vederea mântuirii, atunci prin plecarea sa din Ioppe pe mare indică coborîrea Domnului din cer în lumea aceasta (12), iar prin înghiţirea sa de către chit şi prin aruncarea nevătămată după trei zile şi trei nopţi, prevesteşte taina morţii a îngropării şi a învierii.[575] De aceea i se potriveşte cât se poate de bine un alt înţeles al numelui şi anume: "odihna şi tămăduirea lui Dumnezeu", sau "harul lui Dumnezeu dat lor", sau poate şi "osteneala lui Dumnezeu" pentru patima cea de bună voie a Domnului. Căci Proorocul a preînchipuit tainic prin întâmplările sale pe Hristos Iisus, adevăratul Dumnezeu, "odihna" adevărată a celor osteniţi de dureri, "tămăduirea" celor zdrobiţi şi "harul" iertării greşalelor (13). Pentru că şi Domnul şi Dumnezeul nostru, făcându-Se om, a coborît din cer în oceanul vieţii noastre, ca dintr-o Ioppe ce se

575 Iona înghiţit de chit mai închipuieşte şi chenoza Domnului în cursul istoriei, având să iasă la arătare la sfârşitul istoriei. Precum nici chitul nu e liniştit cât poartă pe Iona în sine, aşa nici istoria nu rămâne neinfluenţată de prezenţa Domnului în adâncul ei. De multe ori forţele aspre ale istoriei poartă în pântecele lor idei mari. Fără voie ele servesc pe Hristos, care va ieşi odată la iveală. Curente şi forţe încruntate ale istoriei duc în pântecele lor idei mari. Fără voie ele servesc pe Hristos, care va ieşi odată la iveală. Curente şi forţe încruntate ale istoriei duc în pântecele lor idei mari, care altfel nu s-ar fi putut impune în viaţa popoarelor, aşa cum Iona n-ar fi putut să-şi facă drumul cu atâta repeziciune, fără chitul care nu-şi dădea seama cărui plan mai înalt serveşte. Chenoza lui Iisus în istorie e totuşi numai aparentă. E o chenoza plină de forţă.

tălmăceşte "locul de unde se vede bucuria", pe marea acestei lumi, precum s-a scris: "Care în locul bucuriei ce era pusă înaintea Lui, a răbdat crucea, nebăgând în seamă ocara".[576] Şi coborîndu-Se de bună voie în inima pământului, unde ne ţinea închişi vicleanul, după ce ne înghiţise prin moarte, a ridicat din nou toată firea cea robită la cer, după ce a smuls-o de acolo prin înviere. Prin aceasta El ne este cu adevărat "odihnă", "tămăduire" şi "har" (14). "Odihnă", ca cel ce desleagă prin viaţa Sa vremelnică legea robiei silnice a trupului; "tămăduire", ca Cel ce tămăduieşte prin înviere firea zdrobită prin moarte şi stricăciune; "har", ca Cel ce dăruieşte prin credinţă înfierea în duh şi harul îndumnezeirii, dat fiecăruia după vrednicie. Căci trebuia cu adevărat să ajungă lumina şi puterea lui Dumnezeu şi Tatăl în acel pământ, în care stăpânea întunericul şi zăvoarele veşnice. Şi aceasta, pentru ca Cel ce e lumină duhovnicească să împrăştie întunericul neştiinţei şi Cel ce e puterea ipostatică a lui Dumnezeu să sfărâme zăvoarele păcatului şi aşa să slobozească firea celor încătuşaţi cumplit de cel viclean, dăruindu-i lumina nestinsă a cunoştinţei adevărate şi puterea de nedezrădăcinat a virtuţilor.

Dar Proorocul închipuie prin persoana sa şi harul proorocesc care se strămută prin Evanghelie din slujirea legii, socotită odinioară atât de slăvită, la neamuri, lăsând poporul iudaic, devenit necredincios, pustiu de bucuria ce o avea de acea slujire, ca prin multe necazuri, primejdii, strâmtorări, osteneli, prigoniri şi morţi să întoarcă Biserica neamurilor la Dumnezeu, ca pe o Ninive. Când închipuie acest har al proorociei, Proorocul părăseşte în chip tainic Ioppe, ceea ce înseamnă că harul se depărtează de la slujirea legii şi porneşte pe marea potrivnicilor fără de voie şi a

576 Evr. 12, 2.

luptelor cu ele, a ostenelilor şi primejdiilor, până ce e înghiţit de moarte ca de un chit, fără să fie câtuşi de puţin vătămat (15). Căci nimic de pe lume nu a putut împiedica mersul harului propovăduit neamurilor prin Evanghelie: "nici necaz, nici strâmtoare, nici prigoană, nici foamete, nici primejdie, nici sabie".[577] Dimpotrivă, prin aceasta harul se întărea şi mai mult, biruind pe toţi cei ce se ridicau împotrivă. Pătimind, biruia şi mai mult pe cei ce i se împotriveau şi astfel a întors firea rătăcită la Dumnezeul cel viu şi adevărat, cum a întors Iona cetatea Ninive. Şi deşi îşi închipuia vicleanul că acoperă harul cu mulţimea prigoanelor, ca pe Prooroc chitul, nu l-a putut ţine până la sfârşit, neputând slăbi tăria puterii prin care lucra harul. Ba această putere făcea harul să lumineze şi mai strălucitor în ucenicii lui, după ce treceau prin aceste potrivnicii, aşa încât vicleanul îşi pricinuia, prin atacurile sale mai de grabă surparea puterii sale (16). Căci el vedea nu numai că harul nu poate fi biruit de el, ci şi că slăbiciunea naturală a sfinţilor, care îl vesteau neamurilor, se prefăcea în tărie ce surpa puterea lui şi-i dobora toată înălţarea ce se ridica împotriva cunoştinţei lui Dumnezeu;[578] ba tocmai când se credea că este înfrântă trupeşte prin strâmtorări, apărea şi mai împuternicită duhovniceşte. Acest lucru l-a cunoscut din experienţa pătimirilor sale Pavel, marea trâmbiţă a adevărului, care a devenit slujitor al harului proorocesc în Hristos către neamuri, întru înnoirea duhului şi nu în vechimea literei. De aceea zice: "Avem comoara aceasta în vase de lut".[579] "Comoară" numeşte cuvântul harului: iar "vas de lut", trupul acesta pătimitor, sau păruta simplitate în

577 Rom. 8, 35.

578 II Cor. 10, 5.

579 II Cor. 4, 7.

cuvântul rostit, care a biruit toată înţelepciunea lumii, sau care cuprindea în sine, cât era cu putinţă, înţelepciunea lui Dumnezeu, pe care nu o cuprindea lumea şi care a umplut toată lumea de lumina cunoştinţei adevărate cuprinsă în ea. Şi adaugă: "Ca mulţimea puterii să fie a lui Dumnezeu, iar nu din noi; întru toate necaz pătimind, dar nu strâmtorându-ne; lipsiţi fiind, dar nu deznădăjduiţi; prigoniţi, dar nu părăsiţi; trântiţi jos, dar nu prăpădiţi; în toată vremea omorîrea lui Iisus în trup purtând-o, ca şi viaţa lui Iisus să se arate în trupul nostru. Că pururea noi cei vii ne dăm la moarte pentru Iisus, ca şi viaţa lui Iisus să se arate în trupul nostru cel muritor, încât moartea în noi se lucrează, iar viaţa în voi".[580] Căci cei ce propovăduiau cuvântul harului, purtând fără vină şi din toată inima moartea cea de bunăvoie, prin pătimirile lor lucrau neamurilor viaţa cea în duh, întru cunoştinţa adevărului. Aceasta a pătimit-o şi Iona, care, preînchipuind tainic în sine harul, a îndurat atâtea primejdii, ca să întoarcă pe Niniviteni de la rătăcire la Dumnezeu. De aceea, după un alt înţeles al numelui său, se mai tălmăceşte şi "darul lui Dumnezeu", sau "osteneala lui Dumnezeu". Căci într-adevăr "dar al lui Dumnezeu" de oameni iubitori şi "osteneală dumnezeiească" prealăudată este harul proorocesc trimis neamurilor. E "dar", întrucât dăruieşte lumina cunoştinţei adevărate şi procură nestricăciunea vieţii celor ce-l primesc; şi e "osteneală a lui Dumnezeu", întrucât înduplecă pe slujitorii săi să se împodobească cu ostenelile pentru adevăr şi-i învaţă pe cei ce se îngrijesc prea tare de viaţa în trup să crească mai mult prin pătimiri decât prin bucurii, dându-le ca dovadă a puterii covârşitoare a Duhului din ei, neputinţa naturală a trupului lor de-a suporta pătimirile (18).

580 II Cor. 4, 7-12.

Deci cuvântul harului străbătând prin multe încercări la firea oamenilor, sau la Biserica neamurilor, precum Iona prin multe necazuri la cetatea cea mare a Ninivei, înduplecă legea care împărăteşte peste fire, să se scoale de pe tronul ei, adică din deprinderea de mai înainte în rău, sau din trăirea după simţuri, şi să-şi scoată haina sa, adică să lepede fumurile slavei lumeşti pentru moravurile sale, apoi să îmbrace sacul, adică jalea şi asprimea neplăcută a relei pătimiri şi o purtare demnă de viaţa cea plăcută lui Dumnezeu, şi să şadă în cenuşă, adică în sărăcia cu duhul în care e învăţat să şadă tot cel ce vrea să trăiască cu evlavie şi are în sine biciul conştinţei care-l loveşte pentru greşelile sale (19). Dar nu numai pe împărat, îl înduplecă cuvântul cel propovăduit al harului să creadă în Dumnezeu, ci şi pe bărbaţi, adică pe oamenii cu firea întreagă, convingându-i să mărturisească tare că unul este Dumnezeu, Făcătorul şi Judecătorul tuturor, şi hotărîndu-i să se lepede cu desăvârşire de îndeletnicirile lor cele rele de mai înainte şi să se îmbrace în saci de la cel mai mic până la cel mai mare dintre ei, adică să înceapă cu toată râvna o viaţă aspră, omorîtoare de patimi. Iar "mici şi mari" cred că sunt numiţi aici de Scriptură, după înţelesul mai înalt, cei vinovaţi de o răutate mai mică sau mai mare.

"Şi au crezut bărbaţii Ninivei lui Dumnezeu şi au hotărît să postească şi s-au îmbrăcat în saci, de la cel mai mic până la cel mai mare dintre ei. Şi a mers cuvântul până la împăratul Ninivei şi s-a sculat de pe tronul său şi s-a desbrăcat de veşmântul său şi s-a îmbrăcat cu sac şi a şezut în cenuşă. Apoi s-a vestit şi s-a poruncit în Ninive de la împărat şi de la dregătorii săi, spunându-se: Oamenii şi dobitoacele, boii şi oile, să nu guste nimic, nici să pască, şi

apă să nu bea".[581] "Împărat" al firii este, cum am zis, legea firii. "Dregătorii" lui sunt puterea raţională, irascibilă şi poftitoare. "Bărbaţii" acestei cetăţi, adică ai firii, sunt, după unul din înţelesuri, cei ce păcătuiesc prin poftă şi trag la povara plăcerii prin patimile trupeşti. "Boii" sunt cei ce folosesc toată mişcarea mâniei pentru dobândirea bunurilor pământeşti; căci zic unii că sângele boului când e băut pricinuieşte îndată moartea celui ce îl bea; deci sângele lui este, în chip vădit, simbolul mâniei. "Oile" de ocară de aici sunt cei ce pasc fără de minte, numai prin simţuri, cele văzute, ca pe o iarbă, din pricina patimii ce-i stăpâneşte. Toate acestea socotim că au în acest loc al Scripturii un înţeles de ocară, până ce luându-le Cuvântul le va preface în bune. De aceea adaugă Scriptura despre ele: "Să nu guste nimic, nici să pască, şi apă să nu bea". În felul acesta se vor depărta cauzele de mai înainte, care susţineau în fiecare din cele înşirate patimile. Iar după înlăturarea acestor cauze, ele îşi vor schimba îndeletnicirile rele de care erau stăpânite odinioară. Arătând-o aceasta Scriptura adaugă: "Şi s-au îmbrăcat în saci oamenii, şi dobitoacele n-au păscut şi au strigat către Domnul şi Dumnezeu cu stăruinţă; şi s-a întors fiecare de la calea sa cea rea şi de la nedreptatea din mâinile sale".[582]

"Oamenii" sunt, cum am spus, cei stăpâniţi printr-o greşită judecată a raţiunii de patimile sufleteşti; iar "dobitoacele", cei ţintuiţi de patimile trupeşti, prin reaua întrebuinţare a mâniei şi a poftei, în vederea plăcerii. Deci toţi îmbracă, ca pe un sac, omorîrea mădularelor de pe pământ, sau a întregii legi şi cugetări pământeşti, şi strigă cu stăruinţă, adică cu glas mare, sau cu îndrăzneală, cerând

581 Iona 2, 5-7.

582 Iona 3, 8.

iertarea păcatelor de mai înainte şi depărtându-se de la cursul obişnuinţei, ca de la o cale oarecare, şi de la nedreptatea lucrată de faptele lor, ca de nişte mâni.

Astfel Ninive, înţeleasă ca firea cea comună a oamenilor, sau ca Biserica neamurilor, are pururea pe Iona, sau cuvântul harului proorocesc propovăduind în ea şi în fiecare zi întorcând pe cei rătăciţi la Dumnezeu. Iar dacă referim înţelesul spiritual al Ninivei la fiecare ins în parte, atunci cetatea cea mare zicem că este sufletul fiecăruia (21), la care după ce a păcătuit, este trimis cuvântul lui Dumnezeu ca să-i propovăduiască pocăinţa spre viaţă. În acest caz prin împăratul cetăţii înţelegem mintea; dregătorii sunt puterile înnăscute; bărbaţii, gândurile pătimaşe; dobitoacele, mişcările poftitoare ale trupului; boii, mişcările lacome ale mâniei spre bunurile materiale; iar oile, mişcările simţurilor, care percep lucrurile sensibile fără cugetare. Deci cuvântul lui Dumnezeu înduplecă mintea, adică pe împărat, să se ridice, ca de pe un tron, din deprinderea de mai înainte cu neştiinţa, şi să se desbrace ca de o haină de părerea mincinoasă despre lucruri, apoi să îmbrace ca pe un sac căinţa pentru cele rău cugetate şi să se aşeze, ca în cenuşă, în deprinderea sărăciei cu duhul; pe urmă să poruncească oamenilor, dobitoacelor, boilor şi oilor să postească, înfrânându-se de la mâncarea păcatului şi de la băutura neştiinţei, adică să se reţină de la săvârşirea păcatelor şi de la contemplarea înşelătoare prin simţuri, şi să se îmbrace în sac, adică în deprinderea care omoară patimile contrare firii, dar cultivă virtuţile şi cunoştinţele cele după fire; apoi să strige către Dumnezeu cu stăruinţă, adică să denunţe cu putere cele de mai înainte şi să se roage cu smerenie, ca să primească iertare de la Cel ce poate să o dea; de asemenea să ceară puterea statornică pentru împlinirea poruncilor şi

pentru păzirea hotărârii spre cele bune de la Acela care e gata să o dea celor ce o cer, pentru ca în felul acesta să-şi poată abate cugetarea de la rătăcirea de mai înainte, ca de la o cale rea, şi să lepede deprinderea de a născoci răul din puterile făptuitoare ale sufletului.

În această mare cetate, adică în firea obştească a oamenilor, sau în Biserica alcătuită din neamuri, sau în sufletul fiecăruia, mântuit prin cuvântul virtuţii şi al cunoştinţei, adică al credinţei şi al bunei conştiinţe, "locuiesc mai mult de douăsprezece miriade (de douăsprezece zeci de mii) de oameni care nu-şi cunosc dreapta nici stânga lor".[583] Cred că Scriptura indică aici prin cele douăsprezece miriade, după un înţeles mai înalt, raţiunile timpului şi ale firii, adică cunoştinţa cuprinzătoare a firii văzute împreună cu acelea fără de care aceasta nu poate să existe (22). Căci dacă numărul doisprezece se formează prin adunarea lui cinci şi şapte, iar firea e întinată pentru simţuri şi timpul înşeptit, atunci numărul doisprezece indică, desigur, firea şi timpul. De notat însă că a spus "mai mult" de douăsprezece miriade de oameni, ca să cunoaştem că acest număr e circumscris şi depăşit în chip indefinit "de mai multe", care fac prin ele o sumă superioară numărului doisprezece.

Deci Biserica prealăudată a lui Dumnezeu, având raţiunile virtuţii şi ale cunoştinţei, care întrec raţiunile timpului şi ale firii şi străbat spre măreţia celor veşnice şi inteligibile, are "mai mult de douăsprezece miriade de bărbaţi, care nu-şi cunosc dreapta sau stânga lor". Căci cel ce, din pricina virtuţii legiuite, şi-a uitat de patimile din trup, ca de unele ce sunt la stânga şi, din pricina cunoştinţii fără greşeală a faptelor sale, nu e stăpânit de boala părerii de

583 Iona 4, 14.

sine, ca de una ce e la dreapta, a devenit bărbat ce nu-şi cunoaşte dreapta lui, întrucât nu iubeşte slava ce se destramă, nici stânga, întrucât nu se lasă aţâţat de patimile trupului (23).

Aşadar prin "dreapta" Scriptura înţelege, după cum se vede, slava deşartă de pe urma aşa ziselor isprăvi, iar prin "stânga", neînfrânarea ce răsare de pe urma patimilor de ruşine. Pe aceşti bărbaţi ce nu cunosc dreapta şi stânga lor, îi are orice suflet luminat de vederile celor spirituale (inteligibile). Pentru că tot sufletul care îşi retrage puterea cugetării de la contemplarea naturii şi a timpului, are cugetările[584] naturale ca pe nişte bărbaţi ce au trecut de numărul doisprezece, sau ca pe nişte raţiuni ce nu se mai ostenesc cu cele ce sunt sub fire şi sub timp, ci se îndeletnicesc cu înţelegerea şi cunoaşterea dumnezeieştilor taine şi de aceea nu cunosc dreapta sau stânga lor. Căci cunoaşterea virtuţilor după raţiunea lor, adică recunoaşterea adevărată prin trăire a cauzei virtuţilor (24), face pe cei părtaşi de ea să nu mai cunoască de loc insuficienţa şi excesul de virtute, care stau de cele două părţi ale mijlociei virtuţilor, ca dreapta şi stânga.

Pentru că dacă în raţiune nu se află nimic contrar raţiunii (25), e limpede că cel ce s-a înălţat la raţiunea virtuţilor nu va mai cunoaşte câtuşi de puţin poziţia celor fără raţiune. Fiindcă nu e cu putinţă să privească deodată două lucruri care se contrazic şi să cunoască pe unul din ele manifestându-se deodată cu celălalt.

Căci dacă în credinţă nu se află nici o raţiune a necredinţei şi dacă prin fire lumina nu poate fi cauza întunericului şi diavolul nu se poate arăta deodată cu Hristos, e vădit că nici ceea ce-i contrar raţiunii nu poate

584 In greceşte cugetările, λογισμοί sunt de genul masculin.

exista la un loc cu raţiunea (26). Iar dacă ceea ce-i contrar raţiunii nu poate să se afle la un loc cu raţiunea, e vădit că cel ce s-a înălţat la raţiunea virtuţilor nu poate cunoaşte poziţia celor contrare raţiunii. El cunoaşte virtutea numai aşa cum este, dar nu cum e socotită (27). De aceea nu cunoaşte nici dreapta prin exces, nici stânga prin insuficienţă, fiindcă în amândouă acestea, se poate constata iraţionalul. Căci dacă raţiunea este hotarul şi măsura lucrurilor (28), ceea ce e fără hotar şi fără măsură, sau e peste hotar şi peste măsură, e lipsit de raţiune şi de aceea contrar raţiunii. Căci amândouă acestea aduc la fel celor ce se mişcă astfel, căderea de la ceea ce există cu adevărat. Una din ele prin faptul că îi face să-şi îndrume cursul vieţii spre ceva nedefinit şi nelămurit (29) şi să nu aibă pe Dumnezeu ca scop, întrucât din pricina lipsei de măsură a minţii îşi iau ca ţintă să se abată de la dreapta tot mai spre dreapta; iar cealaltă, prin faptul că îi abate şi ea de la scop, îndrumându-le cursul vieţii numai spre cele ce ţin de simţuri, întrucât din pricina lipsei de putere a minţii, îi face să socotească drept ţintă ceea ce se circumscrie prin simţuri. Acestea nu le cunoaşte şi nu le pătimeşte (30) cel ce ascultă numai de raţiunea virtuţii şi hotărniceşte prin ea (31) toată mişcarea minţii sale, încât să nu poată cugeta peste raţiune sau fără raţiune.

Iar dacă cineva vrea să-şi înalţe mintea la un înţeles şi mai înalt, prin "dreapta" poate să înţeleagă raţiunile celor netrupeşti, iar prin "stânga" pe ale trupurilor. Dar mintea ce se înalţă spre cauza lucrurilor, nereţinută de nimic, nu mai cunoaşte aceste raţiuni, întrucât nu mai vede nici o raţiune în Dumnezeu, Cel ce după cauză e mai presus de orice raţiune. Adunându-se spre El din toate lucrurile, nu mai cunoaşte nici o raţiune a celor de care s-a despărţit,

privind în chip negrăit numai Raţiunea la care s-a ridicat după har (32).

Pe aceşti bărbaţi şi pe cei asemenea lor, care într-adevăr nu cunosc dreapta şi stânga lor cea de ocară, îi cruţă Dumnezeu; şi pentru ei lumea toată. (Am zis "cea de ocară", deoarece aproape toate cele din Scriptură au şi un înţeles de laudă şi un înţeles de ocară). Dar poporul iudeu, pizmaş şi vrăjmaş al oricărei iubiri de oameni, se plânge de mântuirea oamenilor şi de aceea îndrăzneşte să se răzvrătească chiar şi împotriva" bunătăţii dumnezeieşti. Plin de nerecunoştinţă, de nemulţumire şi de ură faţă de oameni, el scrâşneşte din dinţi, se scârbeşte de viaţă şi-şi face pricină de întristare din bântuirea neamurilor în Hristos. Socotind, din neştiinţă, mai de preţ o curcubetă decât mântuirea oamenilor, se îndurerează când o vede că se usucă roasă de vierme. Nebunia aceasta a Evreilor a zugrăvit-o în sine ca tip marele Prooroc Iona, fără să pătimească el însuşi ferească Dumnezeu de scăderile Iudeilor, ci osândind în sine cu anticipaţie necredinţa lor, pentru care au căzut din slava de mai înainte, ca dintr-o Ioppe (33). De aceea i-a dat Duhul Sfânt în chip tainic acest nume, capabil să arate prin diferitele lui tălmăciri starea lăuntrică a tuturor celor preînchipuiţi. Când deci dezvăluie în sine ca tip nebunia Iudeilor, care se întristează pentru mântuirea oamenilor şi se sminteşte de minunata lor chemare, dar se scârbeşte de viaţă şi doreşte, hulind voia lui Dumnezeu, mai bine moartea din pricina veştejirii curcubetei, numele lui se tălmăceşte "întristarea lor". Această întristare o condamnă Scriptura când zice: "A văzut Dumnezeu faptele lor, adică ale Ninivitenilor, că s-au întors de la căile lor cele rele şi I-a părut rău să-i mai pedepsească pe ei şi nu i-a mai pedepsit. Şi s-a întristat Iona şi a zis: Acum Stăpâne Doamne ia

sufletul meu de la mine, că mai bine este mie să mor decât să trăiesc".[585] Şi iarăşi: "Şi a poruncit Domnul Dumnezeu unui vierme a doua zi dimineaţa, şi a ros pe dedesubt curcubeta şi s-a uscat. Şi a fost după ce a răsărit soarele, a lovit capul lui Iona şi s-a împuţinat cu sufletul şi s-a scârbit de viaţa lui şi a zis: mai bine este mie să mor decât să trăiesc".[586]

Ninive este deci Biserica neamurilor, care a primit cuvântul harului şi s-a întors de la rătăcirea de mai înainte a închinării la idoli şi de aceea s-a mântuit şi s-a învrednicit de slava cerurilor. Iar umbrarul, pe care şi l-a făcut Iona după ce a ieşit din cetate, închipuieşte Ierusalimul de jos şi templul din el făcut de mâini.[587] Curcubeta înfăţişează umbra vremelnică a slujirii trupeşti şi numai după literă a legii, care nu e statornică şi nu poate să mulţumească mintea. Iar viermele este Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos, precum El însuşi zice despre Sine la Proorocul David: "Sunt vierme şi nu om".[588] Căci s-a făcut şi s-a numit cu adevărat vierme, pentru trupul fără de sământă pe care l-a primit. Fiindcă precum viermele nu are împreunare şi amestecare, ca pricină premergătoare a naşterii lui, tot aşa nici naşterii după trup a Domnului nu i-a premers vreo amestecare. Dar mai e vierme şi pentru faptul că a îmbrăcat trupul ca pe o momeală pusă în undiţa dumnezeirii spre amăgirea diavolului, pentru ca dracul spiritual cel nesăturat, înghiţind trupul pentru firea lui uşor de apucat, să fie sfâşiat de undiţa dumnezeirii şi deodată cu trupul sfânt al Cuvântului, luat din noi, să dea afară toată firea omenească, pe care o înghiţise

585 Iona 3, 10-4, 1.

586 Iona 4, 8-9

587 Iona. 4,6.

588 Ps. 21, 6

mai înainte; cu alte cuvinte pentru ca, aşa cum înghiţise acela mai înainte pe om, momindu-l cu nădejdea dumnezeirii, tot aşa, momit fiind mai pe urmă cu firea omenească, să dea afară pe cel amăgit cu nădejdea dumnezeirii, amăgit fiind el însuşi cu nădejdea că va pune mâna pe omenire; apoi ca să se arate bogăţia covârşitoare a puterii dumnezeieşti, care biruie, prin slăbiciunea firii biruite, tăria celui ce a biruit-o mai înainte; şi ca să se arate că mai degrabă biruie Dumnezeu pe diavol, folosindu-se de momeala trupului, decât diavolul pe om cu făgăduinţa firii dumnezeieşti (35). Acest vierme a ros curcubeta şi a uscat-o, adică a pus capăt slujirii legii, ca unei umbre, şi a uscat părerea de sine a Iudeilor, întemeiată pe ea.

"Şi a fost a doua zi după ce a răsărit soarele". A doua zi, adică după trecerea ghicitorilor din chipurile legii si a timpului hotărît pentru slujirea trupească a ei, a răsărit harul tainei celei noi, aducând o altă zi a unei cunoştinţe mai înalte şi a unei virtuţi dumnezeieşti, o zi care îndumnezeieşte pe cei ce o îmbrăţişează. Deci după ce viermele acesta a ros curcubeta şi soarele acesta (căci unul şi acelaşi e şi vierme şi soare al dreptăţii: e vierme, întrucât s-a născut după trup fără de sămânţă şi zămislirea lui e mai presus de orice înţelegere; iar soare, întrucât s-a coborât pentru mine sub pământ, prin taina morţii şi a mormântului şi întrucât e prin fire şi pentru sine lumina veşnică) (36) a răsărit din morţi prin înviere, "a poruncit Dumnezeu unui vânt arzător şi soarele a lovit capul lui Iona". Cu alte cuvinte după răsăritul soarelui dreptăţii, adică după învierea şi înălţarea Domnului, a venit vântul arzător al încercărilor peste Iudeii rămaşi nepocăiţi şi le-a lovit capetele lor, potrivit unei drepte judecăţi, întorcând după cum s-a scris,

durerea lor peste capetele lor,[589] precum înşişi ceruseră mai înainte zicând: "Sângele lui asupra noastră şi asupra copiilor noştri"[590]. Căci de fapt, după învierea şi înălţarea Mântuitorului, a venit peste ei ca un vânt foarte arzător răzbunarea prin neamuri şi Soarele meu a doborât la pământ slava şi puterea întregului neam, lovind în ea ca într-un creştet. Căci închizându-şi ochii înţelegerii în faţa Lui, nu au cunoscut lumina adevărului, care le strălucea lor.

Sau vântul arzător ridicat împotriva Iudeilor, care n-au ascultat de cuvântul harului, mai este şi părăsirea, care opreşte ploaia cunoştinţei şi rouă proorociei şi usucă izvorul natural al cugetărilor evlavioase din inimă (37). Este părăsirea adusă cu dreptate peste ei, fiindcă şi-au pătat mâinile de sânge nevinovat şi au dat adevărul pe mâna minciunii şi au tăgăduit pe Dumnezeu Cuvântul, Cel ce pentru mântuirea neamului omenesc a venit la noi în chipul nostru, fără schimbare. De aceea au fost lăsaţi şi ei în propria lor rătăcire, în care nu se poate afla nici o dispoziţie apropiată de credinţă şi de temerea de Dumnezeu, ci numai o ambiţie uscată, secetoasă şi străbătută de toată patima cea rea. E ambiţia ce poate fi caracterizată prin îngâmfare (trufie), care e o patimă blestemată ce constă din împreunarea a două rele: mândria şi slava deşartă. Dintre acestea, mândria tăgăduieşte pe Cel ce e cauza virtuţii şi a firii, iar slava deşartă falsifică firea şi însăşi virtutea (38). Căci cel mândru nu face nimic după Dumnezeu, iar cel robit de slava deşartă nu întreprinde nimic după fire. Iar din amestecarea lor se naşte îngâmfarea, care pe Dumnezeu îl dispreţuieşte, bârfind şi hulind Providenţa, iar de la fire se înstrăinează, folosind toate ale firii împotriva firii şi stricând

589 Ps. 7, 17.

590 Matei 27, 25.

frumuseţea şi buna întocmire a firii prin reaua întrebuinţare a lor. Scurt vorbind, poporul Iudeu, îngăduind prin necredinţa în Hristos, Dracului trufaş să-i lege mintea, a urît deopotrivă pe Dumnezeu şi pe oameni: pe Dumnezeu, întrucât îl pune mai prejos de plăcerea trupului şi de aceea respinge slujirea Lui în duh; iar pe oameni, întrucât socoteşte pe cei ce nu-şi coboară neamul după trup din Iacob cu desăvârşire străini de Făcător şi de aceea îşi închipuie că uciderile pe care le plănuieşte împotriva noastră sunt bineplăcute lui Dumnezeu. El nu ştie, pe cât se pare, în nebunia lui, că trupul şi înrudirea de neam nu pot apropia de Dumnezeu aşa demult cum poate apropia sufletul, care poartă aceeaşi pecete a credinţei ca şi celelalte suflete şi aceeaşi aplecare lăuntrică a voii spre bine. Iar aceasta stinge legea trupului cu totul,încât nu se mai străvede decât raţiunea lui Dumnezeu arătându-se prin duh şi făcându-i pe toţi una după minte, ca să cunoască pe unul Dumnezeu şi ca să fie între toţi o singură iubire şi armonie (39), datorită căreia nici unul nu mai este despărţit duhovniceşte de nici unul, chiar dacă trupeşte, după locurile ce se ocupă, sunt departe unul de altul.

Deci vântul arzător este trufia, care e patima urii de Dumnezeu şi de oameni. Fiindcă ea usucă inima necredincioşilor, veştejind cugetările evlavioase despre Dumnezeu şi raţiunile drepte despre fire, ca un vânt arzător. Căci spun unii că acest vânt se produce prin amestecarea unui vânt de la răsărit şi a unuia de la miazăzi şi de aceea usucă umezeală împrăştiată în pământ. El se mai numeşte şi Evroclidonul (Vârtejul larg) sau Tifonicul (Fumegosul). Numele dintâi îl poartă, fiindcă stârneşte din toate părţile furtună pe pământ şi pe mare, iar al doilea, fiindcă aduce o negură uscată. Dar pe amândouă acestea le pricinuieşte şi

trufia.

Căci de fapt aceasta stârneşte mare tulburare în suflet şi umple mintea de întunericul neştiinţei. Acest vânt arzător l-a stârnit Dumnezeu, adică l-a lăsat să vină, după batjocorirea lui Hristos, asupra Iudeilor, care dobândiseră o dispoziţie corespunzătoare cu el, ca să se facă vădită tuturor voia lor faţă de Dumnezeu şi oameni. De aceea impuşi de negura neştiinţei, s-au aruncat pe ei înşişi de bunăvoie în partea opusă lui Dumnezeu, nemaiavând nimic de făcut, decât să se plângă şi să se înciudeze de mântuirea prin credinţă şi de slava de care s-au împărtăşit neamurile şi de pierderea drepturilor lor ce le aveau după trup. Pentru aceea zic: "Acum Doamne ia sufletele de la noi, că mai bine este nouă să murim decât să trăim". Aceasta o spun ei din pricină că s-a născut curcubeta, adică a încetat slujirea în umbrele legii, care noaptea a crescut şi noaptea a pierit, ca una ce nu avea nici o lumină spirituală, care să poată lumina înţelegerea sufletului, fiind circumscrise numai la figurile şi la ghicitorile simbolurilor (40).

Dar noi să îmbrăţişăm duhovniceşte, prin credinţă şi prin dreptatea care o însoţeşte, duhovnicească Ninive, adică, Biserica alcătuită din neamuri, care este, precum s-a scris, o mare cetate a lui Dumnezeu, mântuită după cele trei zile ce i-au fost orânduite spre pocăinţă. Şi să ne grăbim să ne facem cetăţeni ai acestei mari cetăţi a lui Dumnezeu prin pocăinţă şi prin schimbarea noastră în bine. Căci Scriptura spune în mod apriat despre ea că este o cetate mare a lui Dumnezeu: "Iar Ninve era cetate mare lui Dumnezeu". Unde poate afla Iudeul respectuos faţă de adevăr, spunându-se în Scriptură un cuvânt ca acesta despre Ierusalimul de jos? Eu, deşi am citit de multe ori toată Sfânta Scriptură, nu am aflat spunându-se nicăieri: "Şi Ierusalimul era cetate

mare lui Dumnezeu". Dar cine ar putea, bizuindu-se pe puterea cuvântului şi pe bogăţia ideilor, să măsoare şi să circumscrie măreţia acestei cetăţi, care este şi se numeşte a lui Dumnezeu? Mie îmi este acest lucru cu neputinţă, precum socotesc că îi este cu neputinţă oricărui om cu mintea înţeleaptă, care îşi dă seama cât de puţin de majestatea dumnezeiească şi nu ignoră că toate sentinţele dumnezeieşti trebuie să aibă ceva din măreţia lui Dumnezeu. Dar cum era "cetate mare lui Dumnezeu", prima cetate a Asirienilor, în care domnea confuzia rătăcirii, unde trona regeşte nebunia slujirii la idoli, care se afla atât de departe de ţara numită sfântă, făgăduită lui Israil cel trupesc? Desigur că ea n-ar fi putut fi numită aşa, dacă n-ar fi văzut Dumnezeu de mai înainte mărimea credinţei, necuprinsă de nici un cuvânt, a Bisericii celei din neamuri. Prin aceasta a înfăţişat viitorul ca prezent, iar ceea ce era mai înainte străin şi-a însuşit ca pe ceva propriu şi ceea ce era vrednic de ocară din pricina necredinţei a făcut prin cuvântul Său să fie străbătut de dumnezeire, plin de cinste şi cu un viitor care întrece orice cuvânt (41). De aceea a putut zice prin Proorocul: "Şi Ninive era cetate mare lui Dumnezeu". La această cetate a fost trimis cuvântul harului proorocesc, care i-a vestit distrugerea cea fericită, zicând: "încă trei zile şi Ninive va fi distrusă".[591] Ajungând la acest loc al sorocului de trei zile, socotesc să las celelalte lucruri, care pot să fie spuse celor ce caută înţelesul mai înalt al Scripturii. Căci eu urmăresc să notez şi să spun numai ceea ce e sigur că nu se află alăturea de adevăr. Deci auzind că Proorocul vesteşte în chip determinat: "Încă trei zile şi Ninive va fi distrusă", socotesc că hotărîrea aceasta împotriva Ninivei rămâne neschimbată, mai bine zis sunt sigur că are să se facă cercetarea asupra

591 Iona 3, 5.

Ninive. Lucrul se înţelege aşa: că după cele trei zile, pe care le-a petrecut Proorocul în pântecele chitului, desemnând de mai înainte în sine îngroparea de trei zile şi învierea Domnului, Scriptura aşteaptă să vină alte trei zile (42), în care are să se arate lumina adevărului şi adevărata împlinire a tainelor prevestite, ca apoi să se producă distrugerea cetăţii, dat fiind că aceste zile din urmă nu vor mai preînchipui numai adevărul îngropării şi al învierii Mântuitorului, ci îl vor arăta limpede, împlinindu-se în realitate, pe când cele trei zile de mai înainte, pe care le-a petrecut Ioan în chit, numai îl preînchipuiau. Căci dacă orice chip se referă la un adevăr aşteptat în viitor, iar chipul în acest caz a constatat în petrecerea de trei zile a lui Ioan în pântecele chitului, este vădit că chipul are să se arate ca urmând după el, în mod real, taina unui adevăr nou. Şi de fapt trei zile şi trei nopţi a petrecut Domnul în inima pământului, cum însuşi Domnul zice: "Precum a fost Iona în pântecele chitului trei zile şi trei nopţi, aşa va fi şi Fiul omului în inima pământului trei zile şi trei nopţi".[592] Deci spunând Scriptura: "Încă trei zile", arată în chip ascuns că alte trei zile au trecut, căci altfel nu ar fi spus "încă", adică "vor mai fi trei zile, şi Ninive va fi distrusă". Deci nu chipul avea să distrugă Ninive după hotărârea dumnezeiească, ci adevărul despre care a spus: "încă trei zile". E ca şi când Iona ar fi zis: "Vor mai fi încă trei zile, după chipul arătat prin mine, în care va avea loc o îngropare şi o înviere mai tainică, şi după aceea Ninive va fi distrusă".

Dar ar putea întreba cineva nedumerit: Cum se mai ţine Dumnezeu de cuvânt, odată ce hotărăşte distrugerea, dar nu o execută? Răspundem acestuia că Dumnezeu îşi ţine cuvântul, distrugând de fapt şi mântuind

592 Matei 12, 40.

cetatea. Primul lucru îl face prin faptul că aceia se leapădă de rătăcire, al doilea prin faptul că primesc cunoştinţa adevărată. Mai bine zis, omoară rătăcirea din ei prin credinţa înviorată din nou şi le înfăptuieşte mântuirea prin moartea rătăcirii. Căci Ninive se tălmăceşte prin "înnegrire înăsprită" şi "frumuseţe atotlină" Deci potrivit cu înţelesurile cuvântului, Domnul, după îngroparea de trei zile şi după învierea Sa, a distrus "înnegrirea înăsprită", adusă în fire de neascultare şi a înnoit "frumuseţea atot lină" a firii prin ascultarea credinţei, arătând iarăşi în fire prin "înviere frumuseţea atot lină a nestricăciunii, neînăsprită de nimic pământesc. Dar aceasta se poate spune şi despre firea cea obştească şi despre Sfânta Biserică şi despre sufletul fiecăruia, care a lepădat prin credinţă şi bună conştinţă chipul lui Adam celui vechi şi pământesc şi a îmbrăcat chipul celui ceresc.

Aşadar s-a arătat limpede că Proorocul reprezintă mai multe înţelesuri, după sensurile numelui său, care se tălmăceşte potrivit cu diferitele locuri ale Scripturii. Tălmăcit ca "fuga de podoabă" (44), indică pe Adam şi firea cea de obşte, ca "odihna şi tămăduirea lui Dumnezeu", sau "osteneala lui Dumnezeu", pe Domnul şi Dumnezeul nostru, potrivit cu explicaţia dată. Iar tălmăcit ca "porumb" şi "dar al lui Dumnezeu", indică harul propovăduirii şi bogăţia Duhului cuprinsă în el. "Osteneala lui Dumnezeu" indică multele nevoinţe ale celor ce se fac slujitori ai acestei chemări adevărate. Iar când se tălmăceşte ca "întristarea lor", indică furia Iudeilor împotriva adevărului, adică pizma pentru bunurile" străine, care naşte întristarea în cei stăpâniţi de ea. Acest rău s-a înrădăcinat în firea Iudeilor, care s-au umplut de ură faţă de Dumnezeu şi oameni, şi de aceea nu urmăresc decât să strice firea, fără ruşine, prin sânge şi

ucideri.

Dar deoarece cuvântul nostru a avut un curs grăbit, a trecut peste înţelesul căii de trei zile. Căci se zice în Scriptură: "Iar Ninive era cetate mare lui Dumnezeu, cale ca de trei zile".[593] Dacă voiţi, să întregim puţin ceea ce am lăsat afară. Drumul de trei zile sunt diferite moduri de vieţuire ale celor ce merg pe calea Domnului, sau vieţuirile care corespund fiecăreia din legile generale. Iar legi generale sunt: cea naturală, cea scrisă şi cea a harului. Căci fiecăreia din aceste legi îi corespunde o anumită vieţuire şi un anumit curs al vieţii, ca şi o dispoziţie lăuntrică deosebită, produsă de acea lege prin voia celor ce se conformează cu ea. Fiindcă fiecare din aceste legi crează o altă dispoziţie în fiecare din cei ce se află sub puterea ei (45). De pildă legea naturală, când raţiunea nu e copleşită de simţire, ne înduplecă fără o învăţătură specială să îmbrăţişăm pe toţi cei înrudiţi şi de acelaşi neam, întrucât firea însăşi ne învaţă să ajutorăm pe cei ce au lipsă şi să vrem toţi tuturor acelaşi lucru, pe care şi-l doreşte fiecare să-i fie făcut de alţii (46). Aceasta ne-a spus-o însuşi Domnul, zicând: "Câte vreţi să vă facă vouă oamenii, faceţi şi voi lor asemenea".[594] Căci cei a căror fire e cârmuită de raţiune, au aceeaşi dispoziţie (47). Iar cei care au aceeaşi dispoziţie, e vădit că au şi acelaşi mod de purtare şi acelaşi curs al vieţii, în sfârşit cei al căror mod de purtare şi curs al vieţii este acelaşi, desigur că sunt uniţi de bunăvoie printr-o legătură de afecţiune, care-i adună pe toţi printr-o unică aplecare a voii în aceeaşi raţiune a firii, în care nu se mai află câtuşi de puţin dezbinarea ce stăpâneşte acum în fire din pricina iubirii de sine a fiecăruia.

Iar legea scrisă, înfrânând prin frica de pedepse

593 Iona 3, 3.

594 Mt. 17, 12; Lc. 6, 35.

pornirile fără rânduială ale celor neînţelepţi, îi obişnuieşte să-i socotească pe toţi egali. Prin aceasta se consolidează forţa dreptăţii, încât cu timpul devine fire, prefăcând frica sufletului într-o afecţiune faţă de bine ce se întăreşte pe încetul prin voinţă, iar obişnuinţa de a se curaţi prin uitare de cele de mai înainte într-o deprindere care face să se nască deodată cu sine iubirea faţă de alţii (48). Iar în aceasta stă împlinirea legii, toţi unindu-se întreolaltă prin iubire. Căci împlinirea legii este solidaritatea prin iubire a tuturor celor ce s-au împărtăşit de aceeaşi fire, purtând raţiunea firii încununată de dorul dragostei şi înfrumuseţând legea firii cu adausul dorului.[595] Căci legea firii este raţiunea naturală care şi-a supus simţirea modurilor[596] (49). Iar legea scrisă, sau împlinirea legii scrise, este raţiunea naturală, care şi-a luat ca ajutor în raporturile de reciprocitate cu cei de acelaşi neam raţiunea duhovnicească. De aceea zice: "Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi". Dar nu zice: "Să ai pe aproapele tău ca pe tine însuţi". Căci al doilea arată numai solidaritatea cu cei de acelaşi neam spre menţinerea existenţii, iar primul înseamnă grija de ei în vederea fericirii (50).

În sfârşit legea harului învaţă pe cei călăuziţi de ea să imite nemijlocit pe Dumnezeu, care, dacă se poate spune aşa, ne-a iubit mai mult decât pe Sine însuşi, măcar că îi eram duşmani din pricina păcatului. Ne-a iubit adică aşa de mult, încât a binevoit să coboare în fiinţa noastră, în mod

595 Cei ce se iubesc, se doresc. Dorul mai presupune şi o oarecare distantă. Dar o anumită distanţă se menţine oricând între două persoane, dat fiind că după fiinţă ele nu se pot unifica. Deci oricând în dragoste e şi dor. Iar dorul înfrumuseţează pe cel dorit.

596 Modurile sunt totdeauna modurile virtuţilor, chipuri statornice de activitate morală sau raţională, dat fiind că păcatul e opusul bărbăţiei statornice.

neschimbat, El care este în mod suprafiinţial mai presus de orice fiinţă şi fire, şi să se facă om şi să fie unul dintre oameni. Din aceeaşi iubire n-a refuzat să-şi însuşească osânda noastră şi să ne îndumnezeiească după har aşa de mult pe cât s-a făcut El după iconomie şi prin fire om. Iar aceasta a făcut-o ca să învăţăm nu numai să ne ajutăm întreolaltă în chip natural şi să ne iubim unii pe alţii ca pe noi înşine în chip duhovnicesc, ci şi să purtăm de grijă de alţii mai mult decât de noi înşine în chip dumnezeiesc şi aceasta să ne fie dovada dragostei întreolaltă ca, în temeiul virtuţii noastre, să fim gata a suferi cu bucurie moartea de bună voie unii pentru alţii. "Căci nu este altă iubire mai mare ca aceasta, ca cineva să-şi pună sufletul pentru prietenii săi".[597]

Deci legea firii este, ca să spun pe scurt, raţiunea naturală care şi-a supus simţirea spre înlăturarea nesocotinţei (iraţionalităţii) prin care se menţine dezbinarea între cei uniţi prin natură. Iar legea scrisă este raţiunea naturală care, după înlăturarea iraţionalităţii simţirii, şi-a asociat şi iubirea duhovnicească prin care susţine reciprocitatea între cei de acelaşi neam.În sfârşit legea harului este raţiunea mai presus de fire,care preface firea în chip neschimbat[598]îndumnezeind

597 Ioan 15, 13.

598 Există o raţiune mai presus de fire. Deci nu confundăm, ca de obicei, raţionalul cu naturalul. Fără îndoială, naturalul este raţional, dar nu singurul raţional. Raţional mai e şi supranaturalul. Numai subnaturalul sau contranaturalul e iraţional. Desigur raţionalul supranatural e într-o altă privinţă supraraţional. Şi anume în raport cu raţiunea noastră "naturală". Ne trebuie o raţiune "supranaturală" ca să vedem raţiunea celor mai presus de fire. Dar raţiunea noastră are o afinitate pentru raţionalitatea adevărurilor mai presus de fire. De aceea primind raţiunea mai presus de fire, firea noastră, deci şi raţiunea naturală, nu se schimbă, nu se ştirbeşte cum se întâmplă prin păcat.

o şi arată în firea oamenilor ca într-o icoană arhetipul necuprins şi mai presus de fiinţă şi de fire şi procură fericirea veşnică.

Iar dacă acesta este înţelesul celor trei legi, cu drept cuvânt cetatea cea mare a lui Dumnezeu, adică Biserica, sau sufletul fiecăruia se află la capătul unui drum de trei zile, ca una ce primeşte şi cuprinde dreptatea firii, a legii şi a duhului (52). Căci în aceste trei legi se află toată podoaba Bisericii, câtă se cuprinde în lărgimea virtuţii, în lungimea cunoştinţei şi în adâncimea înţelepciunii şi a cunoaşterii tainice a lui Dumnezeu (a Teologiei mistice).[599] Deci să nu ne despărţim prin dispoziţia noastră lăuntrică de această cetate, ca poporul Iudeu, iubindu-ne trupul ca pe un umbrar şi îngrijindu-ne de plăcerea trupului nostru ca de o curcubetă, ca nu cumva străpungând-o viermele conştiinţei, să usuce afecţiunea noastră rătăcită spre plăceri şi venind asupra noastră, prin încercările fără de voie, pedeapsa pentru cele ce le-am făcut rău în viaţă, ca un vânt arzător, să ne scârbim de viaţă şi să ne răzvrătim împotriva judecăţii dumnezeieşti.

Căci fiecare dintre noi cei biruiţi de amăgirea celor materiale, care ne bucurăm de plăcerile trupului, primeşte ca pe un vierme cuvântul lui Dumnezeu, care îl împunge prin conştiinţă şi roade afecţiunea lui faţă de plăcere ca pe o rădăcină de curcubetă, ca apoi răsărirea desăvârşită a luminii cuprinse în cuvintele Duhului să-i usuce lucrarea păcătoasă, iar vântul cu arşiţă, adică

599 Virtutea corespunde legii naturale. Ea e largă şi lărgeşte firea fiecăruia din noi, scoţându-ne din egoism. Cunoştinţa raţiunilor divine corespunde legii scrise şi e întinsă, lungind linia vederii noastre. Înţelepciunea şi teologia mistică corespunde legii harului şi e adâncă, adâncind vederea noastră în Dumnezeu.

amintirea chinurilor veşnice, să-i ardă, ca pe un creştet, începutul patimilor răutăţii, de la momelile ce vin prin simţuri (53). Astfel vom dobândi cunoştinţa raţiunilor Providenţei şi ale Judecăţii, care ne învaţă să preţuim cele veşnice mai mult decât cele vremelnice, a căror lipsă obişnuieşte să întristeze pe oameni (54). Căci dacă cuvântul Scripturii arată că omul se întristează pentru umbrar şi pentru curcubetă, adică pentru trup şi pentru plăcerea trupului, iar că Dumnezeu se îngrijeşte de Ninive, vădit este că ceea ce socoteşte Dumnezeu vrednic de iubire e cu mult mai de preţ şi mai de cinste decât toate lucrurile dragi şi scumpe oamenilor, fie că există în oarecare fel, fie că nu există, ci numai par să existe, în urma unei judecăţi greşite, sau a unei prejudecăţi, neavând nici o raţiune a existenţei lor reale, ci fiind rodul nălucirii care amăgeşte mintea şi dă o figură goală celor ce nu sunt, nu însă şi un ipostas real patimii.

Scolii

1. În câte feluri se tălmăceşte Iona.
2. În câte feluri se tălmăceşte Ioppe.
3. Câte lucruri închipuieşte Iona, înţeles duhovniceşte.
4. Ce închipuieşte Ioppe, înţeleasă duhovniceşte.
5. Alt înţeles al cuvântului Ioppe, care se potriveşte inşilor singuratici.
6. E vorba de o furtună mult agitată.
7. "Cap" e numit aici învăţătura primă despre monadă, ca început al oricărei virtuţi; iar crăpăturii munţilor sunt cugetările duhurilor viclene, în care s-a scufundat mintea noastră prin neascultare.

8. "Pământul cel mai de jos" este deprinderea goală de orice simţire a cunoştinţei lui Dumnezeu şi de orice mişcare de viaţă virtuoasă.

9. "Adânc" (abis, noian) numeşte neştiinţa ce zace peste deprinderea păcatului, asupra căreia plutesc, ca pe un pământ, mările păcatului.

10. "Pământ" numeşte deprinderea învârtoşată în păcat, iar "zăvoarele veşnice", poftele pătimaşe după cele materiale, care ţin robită cea mai rea dintre deprinderi.

11. "Licărirea de lumină" este cunoştinţa adevărată, iar "viaţa celor muritori" este purtarea demnă de fiinţele raţionale, de care-i lipsit cel stăpânit de-o deprindere rea.

12. "Mare" a numit aici lumea noastră, în care a venit Domnul prin trup.

13. "Odihnă" este Domnul, ca Cel ce izbăveşte de ostenelile pentru virtute; "tămăduire a lui Dumnezeu", ca doctorul care vindecă rana venită prin moarte; "harul lui Dumnezeu", ca Cel care aduce răscumpărare; şi, "osteneală a lui Dumnezeu", ca Cel ce primeşte patimile noastre.

14. Cum este Domnul şi Dumnezeul nostru har? Vezi Nile şi nu te clătina de cuvântul "plin de har şi de adevăr".[600]

15. Cum închipuieşte Iona harul proorocesc.

16. Răbdarea Sfinţilor stinge puterea atacatoare a celui viclean.

17. Sfinţii pătimind trupeşte şi primind de bunăvoie, moartea trupului pentru adevăr, au procurat neamurilor o viaţă de credinţă în duh.

18. Neputinţa după fire a Sfinţilor este o dovadă a puterii covârşitoare dumnezeieşti. Prin ea Domnul a biruit

600 Io. 1, 14.

pe diavolul cel trufaş.

19. "Împăratul" este legea naturală; "tronul", deprinderea pătimaşă a simţurilor; "veşmântul împărătesc", îmbrăcămintea slavei deşarte; "sacul", plânsul pocăinţei; "cenuşa", smerita cugetare.

20. "Oameni" numeşte pe cei ce greşesc prin raţiune; "dobitoace", pe cei ce greşesc prin poftă; "boi" pe cei ce greşesc prin iuţime; iar "oi" pe cei ce greşesc în contemplarea celor văzute.

21. Ninive înseamnă şi sufletul fiecăruia.

22. Cele fără de care nu există nici un lucru, sunt timpul şi spaţiul, fără de care nu există nimic din cele făcute.

23. Biserica şi sufletul fiecăruia, având în ele raţiunile virtuţii şi ale cunoştinţei care depăşesc timpul şi firea, au mai mult de douăsprezece zeci de mii. Căci raţiunea virtuţii nu cunoaşte păcatul trupului, care e stânga; iar raţiunea cunoştinţei nu cunoaşte răutatea sufletului, care e dreapta.[601]

24. Cauza virtuţilor e Dumnezeu. Iar cunoştinţa cu lucrul a acestuia înseamnă prefacerea adevărată a celui ce cunoaşte pe Dumnezeu, în duh, în urma unei stăruitoare deprinderi.

25. Raţiunea naturală urcă, prin mijlocirea virtuţilor, pe cel ce se îndeletniceşte cu făptuirea la minte; iar mintea îl duce, prin contemplaţie, pe cel ce se doreşte după cunoştinţă, la înţelepciune. Dar patima neraţională înduplecă pe cel ce nesocoteşte poruncile să se coboare la simţire (senzaţie). Iar sfârşitul acesteia este că mintea se lipeşte de plăcere.

601 O altă precizare a păcatului de-a stânga şi de-a dreapta. Dacă păcatul de-a dreapta este mândria ce se naşte din excesul virtuţii, evident că el nu e un păcat al sufletului.

26. Necredinţă numeşte lepădarea poruncilor; credinţa, consimţirea cu ele; întuneric, necunoaşterea binelui; lumină, cunoştinţa lui. Hristos e numit fiinţa şi ipostasul acestora; iar diavol, deprinderea atotrea, care dă naştere tuturor relelor.

27. Virtute numeşte deprinderea atotnepătimaşă şi învârtoşată în bine, care nu are, nimic contrar, nici pe o parte, nici pe alta. Căci ea poartă pecetea lui Dumnezeu, care nu are nimic contrar.

28. Dacă raţiunea hotărniceşte fiinţa fiecărui lucru, nici unul dintre lucruri nu se depăşeşte pe sine prin fire şi nu-şi rămâne mai prejos de sine. Hotarul făpturilor este să ajungă prin dorinţă la cunoaşterea cauzei lor; iar măsura este să o imite prin trăire, pe cât e aceasta cu putinţă făpturilor.

29. Când cele ce se mişcă îşi poartă dorinţa peste hotarul şi măsura lor, îşi fac drumul de prisos, neajungând la Dumnezeu în care se opreşte mişcarea dorinţei tuturor primind posesiunea şi bucuria lui Dumnezeu, care e ţinta finală de sine subzistentă a lor.

30. Adică ceea ce e peste hotar şi peste măsură, şi fără hotar şi fără măsură.

31. Adică prin raţiune.

32. Mintea ce se întinde spre Dumnezeu prin extaz, lasă în urmă atât raţiunile fiinţelor netrupeşti, cât şi pe ale trupurilor. Căci nu poate fi privit deodată cu Dumnezeu ceva din cele de după Dumnezeu.

33. Cum închipuieşte Iona şi poporul Iudeu.

34. Cum se tălmăceşte Iona când închipuieşte şi mustră în sine, ca tip, poporul Iudeu.

35. Mai tare a biruit Domnul puterea tiranului, momindu-l cu slăbiciunea trupului, decât diavolul pe Adam,

făgăduindu-i demnitatea dumnezeirii.

36. Domnul este vierme pentru trupul fără de sămânţă; iar soare atât pentru apusul în mormânt, prin care Cuvântul s-a coborât ca om sub pământ, cât şi ca cel ce este prin fire şi după fiinţă lumină şi Dumnezeu.

37. Vântul, arzător închipuieşte nu numai încercările, ci şi părăsirea, de către Dumnezeu, în urma căreia nu li s-a mai hărăzit Iudeilor darurile dumnezeieşti.

38. Propriu mândriei este a nu recunoaşte că Dumnezeu este Făcătorul virtuţii şi al Firii, precum propriu slavei deşarte este să dezbine firea pentru a o slăbi; iar trufia este fătul amândurora, fiind o deprindere păcătoasă compusă din tăgăduirea de bună voie a lui Dumnezeu şi din ignorarea cinstei egale a celor de aceeaşi fire.

39. Înrudirea sufletească ce se înfăptuieşte prin duh, desface afecţiunea voinţei pentru trup şi o leagă de Dumnezeu, prin dor.

40. Noapte numeşte simbolurile legii, sub care se află legea, în ele sufletul nu-şi poate găsi luminarea, dacă nu sunt înţelese duhovniceşte.

41. Biserica neamurilor a fost numită cetate mare închinată lui Dumnezeu, pentru taina cea mare şi de nici un cuvânt măsurată a iconomiei dumnezeieşti.

42. După fiinţă adevărul premerge tipurilor; după arătare însă, tipurile premerg temporal adevărului. Deci fiindcă Iona a zugrăvit în sine cu anticipaţie adevărul ca tip, rămânând trei zile şi trei nopţi în pântecele chitului, Scriptura vorbind de "încă trei zile", înţelege prin ele cele trei zile ale îngropării şi învierii Domnului, după care va fi distrusă rătăcirea şi neştiinţa neamurilor.

43. Reînvie credinţa adică.

44. Înşirarea pe scurt a tălmăcirilor numelui lui

Iona după cum se referă acest nume prin înţelesurile lui la diferite persoane şi moduri de viaţă.

45. Adică al legii.

46. Efectul legii naturale este afecţiunea voluntară a tuturor faţă de toţi.

47. Definiţii prin care se arată însuşirea caracteristică a legii naturale.

48. Legea scrisă, împiedicând prin frică nedreptatea, obişnuieşte pe om spre ceea ce e drept, iar cu vremea preface obişnuinţa într-o afecţiune iubitoare de dreptate, ce dă naştere unei deprinderi ferme spre bine, care produce uitarea răutăţilor de mai înainte.

49. Definiţii care arată lucrarea fiecăreia din legile amintite.

50. A avea pe aproapele ca pe tine însuţi, e propriu grijii care, se preocupă numai de viaţa lui, iar aceasta ţine de legea naturală. A-l iubi însă pe aproapele ca pe tine însuţi, înseamnă a avea grijă şi de fericirea lui prin virtute, iar aceasta o porunceşte legea scrisă, în sfârşit a-l iubi pe aproapele mai mult ca pe tine însuţi, e propriu legii harului.

51. Definiţii scurte, care arată însuşirea prin care fiecare din cele trei zile înfăptuieşte cele bune.

52. Calea celor trei zile este desăvârşirea prin cele trei legi, a celui ce le păzeşte, împlinind toată dreptatea lor.

53. Alt înţeles mai subtil al umbrarului şi al curcubetei, al viermelui, al vântului arzător şi al soarelui.

54. Cel ce e împiedicat în pornirile trupului spre plăcere, învaţă să cunoască raţiunile Providenţei, care ţine în frâu materia inflamabilă a patimilor. Iar cel ce suferă lovituri dureroase în trupul său, învaţă să cunoască raţiunile Judecăţii, care-l curăţă, prin osteneli fără de voie, de

întinăciunile de mai înainte.

Întrebarea 65

În Cartea a doua a împăraţilor s-a scris: "Şi s-a făcut foamete în zilele lui David trei ani, unul după altul. Şi a căutat David faţa Domnului. Şi Domnul a zis: "Peste Saul şi peste casa lui nedreptatea, fiindcă a omorât pe Ghibeoniţi". Şi a chemat David pe Ghibeoniţi şi le-a zis lor: "Ce voi face vouă şi cu ce să vă împac ca să binecuvântaţi moştenirea Domnului". Şi au zis către rege: "Bărbatul care ne-a zdrobit pe noi şi a socotit să ne stârpească pe noi, vrem să-l pierdem pe el, ca să nu mai fie în nici un hotar al lui Israil. Daţi-ne nouă şapte bărbaţi din fiii lui şi-i vom spânzura pe ei Domnului în muntele lui Saul". Şi a luat regele pe cei doi feciori ai Resfei, fiica lui Aia, ţiitoarea lui Saul, pe care i-a născut lui Ezdriel, şi i-a dat pe ei în mâna Ghibeoniţilor. Şi i-au spânzurat pe ei în munte înaintea Domnului, şi au căzut acolo cei şapte împreună. Şi i-a omorât în zilele secerişului, la începutul secerişului orzului. Şi a luat Resfa, fiica lui Aia, sacul şi şi l-a întins sieşi pe stâncă, până ce a căzut peste ei ploaia lui Dumnezeu din cer. Şi au împlinit toate câte a poruncit regele. Iar după acestea s-a milostivit Dumnezeu de ţară".[602] De ce după moartea lui Saul i s-a cerul lui David ispăşire, stăpânind foamete peste ţară până cea dat pe cei şapte bărbaţi din sămânţa lui Saul ca să fie omorâţi de Ghibeoniţi? Care e sensul acestor cuvinte şi cum trebuie să le înţelegem duhovniceşte?

602 II Regi 21, 1 - 14.

Răspuns

Cunoştinţa exactă a cuvintelor Duhului se descoperă numai celor vrednici de Duhul, adică numai acelora care printr-o îndelungată cultivare a virtuţilor, curăţindu-şi mintea de funinginea patimilor, primesc cunoştinţa celor dumnezeieşti, care se întipăreşte şi se aşează în ei de la prima atingere, asemenea unei feţe într-o oglindă curată şi străvezie (l). Aceia însă a căror viaţă e împunsă, ca şi a mea, de petele patimilor, de abia pot să deducă din anumite socotinţe probabile cunoştinţa celor dumnezeieşti, fără să îndrăznească a o pătrunde şi exprima cu de-amănuntul. Şi eu ştiu limpede, cinstite Părinte, că întrucât le-ai pătimit, cunoşti cele dumnezeieşti şi le şti din experienţă mai bine decât le ştiu eu, care nu pot grăi nimic despre cele dumnezeieşti pe temeiul pătimirii lor (2). Totuşi nu e de osândit nici osteneala aceasta a mea, mai ales din partea voastră care mi-aţi poruncit şi mi-aţi impus această osteneală de-a grăi despre cele mai presus de putere.

Deci Saul înseamnă în acest loc al Sfintei Scripturi legea care împărăţeşte cu litera ei prin puterea poruncii trupeşti peste Iudeii cei trupeşti (3), sau modul şi înţelesul trupesc al legii, care împărăţeşte peste cei ce se lasă călăuziţi numai de literă.[603] Fiindcă Saul se tălmăceşte după înţeles ca "iadul cerut". Poporul Iudeilor, adică, alegând viaţa de plăceri în locul împărăţiei şi a vieţii trăite virtuos în Duhul lui Dumnezeu, a cerut să împărăţească peste el iadul, adică neştiinţa, în loc de cunoştinţă. Căci tot cel ce a căzut din iubirea dumnezeiască, e stăpânit prin plăcere de legea care nu poate păzi nici o poruncă dumnezeiască, sau nici nu

603 Această interpretare a lui Saul şi în Cap. teol. II, 52 - 53; P. G. 90, 1143; Filoc. rom. II, pg.186

vrea să o păzească.

După altă tălmăcire, Saul înseamnă, "ceva dat cu dobândă" sau "împrumutat cu dobândă". Căci nu s-a dat legea scrisă celor ce au primit-o spre a le fi ca o avuţie, ci ca să-i pregătească spre făgăduinţa aşteptată. De aceea dându-i Dumnezeu lui Saul împărăţia, în legământul făcut cu el nu i-a făgăduit împărăţia veşnică. Fiindcă tot ce se dă ca împrumut nu i se face celui ce l-a primit avuţie proprie, ci pricină de muncă şi de osteneală spre adunarea altei avuţii. Iar Resfa, ţiitoarea lui Saul, se tălmăceşte "drumul gurii". Drum al gurii este, însă, învăţarea legii numai prin rostirea cuvintelor, adică aducerea ei în casă în mod nelegitim. Aceasta o face cel ce cultivă numai slujirea trupească a legii, din care nu i se naşte nici un rod bun şi evlavios (4). Căci cel ce se îndeletniceşte numai cu partea trupească a legii prin învăţarea cuvintelor, nu are slujirea aceasta a legii într-o împreunare legitimă cu raţiunea. De aceea ceea ce i se naşte e vrednic de osândă şi de ocară. Căci din împreunarea nelegiuită cu Resfa se naşte Ermonti şi Memfivoste, care înseamnă: "anatema lor" şi "ruşinea gurii lor". De fapt Ermonti, după înţeles, se tălmăceşte "anatema", iar Memfivoste, "ruşinea gurii lor". "Anatema lor" este stricăciunea păcatului cu gura adusă de lucrarea patimilor (5). Iar Memfivoste este mişcarea nenaturală a minţii spre rău sau gândul născocitor de rele al minţii, care este şi se numeşte ruşinea minţii.

Sau "anatema lor" este locul în care e ţinută firea acum spre certare, adică lumea aceasta (6), care a devenit ţinutul morţii şi al stricăciunii din pricina păcatului şi în care a căzut primul om din Rai după călcarea poruncii dumnezeieşti. Această lume o naşte prin afecţiunea de plăcere a voii, adică prin pofta lumească, din împlinirea legii

numai prin rostirea cuvintelor, cel ce nu străbate cu mintea spre frumuseţea şi măreţia dumnezeiească a duhului dinlăuntrul literii legii. Iar "ruşinea gurii lor" este cultivarea în minte a gândurilor iubitoare de lume şi de trup. Căci îndată ce din chipul văzut al legii trupeşti sau al literii ei obişnuieşte să se nască prin afecţiunea voii lumea, adică dispoziţia iubitoare de lume, se naşte şi cultivarea cu mintea a gândurilor iubitoare de lume şi trup(7).

Sau iarăşi "anatema lor" este mişcarea urîtă, pământească şi fără formă a patimilor, iar "ruşinea gurii lor", mişcarea minţii care adaugă patimilor un chip şi plăsmuieşte o frumuseţe plăcută simţurilor (8). Căci fără puterea născocitoare a minţii, patima nu e dusă spre plăsmuirea unei forme. Prin urmare cel ce mărgineşte înţelesul unei făgăduinţe dumnezeieşti numai la litera legii, are învăţătura legii numai ca pe o ţiitoare, nu ca pe o soţie legitimă. De aceea în chip necesar o astfel de învăţătură naşte anatema şi ruşinea, nu din pricina ei, ci a celui care o ia, adică se împreună cu ea în chip trupesc. Căci cel ce crede că Dumnezeu a rânduit prin lege jertfele şi sărbătorile, Sâmbetele şi lunile nouă, pentru dezmierdarea şi odihna trupului, cu siguranţă va cădea sub puterea patimilor şi sub ruşinea murdăriei gândurilor lor spurcate; acela va fi robul lumii ce se strică şi al îndeletnicirii cu gânduri trupeşti; de asemenea al materiei şi al formei patimilor (9), neputând avea în cinste nimic altceva decât cele supuse stricăciunii. De aceea poate unul ca acesta naşte în chip păcătos, pe Merob, care la rândul ei naşte cinci fii lui Ezdriel. Merob se tălmăceşte "săturarea gâtlejului", care nu e altceva decât lăcomia pântecelui. Aceasta înţelegând porunca în chip iudaic, naşte lui Ezdriel modurile de întrebuinţare abuzivă a simţurilor. Ezdriel este partea contemplativă a sufletului,

căci numele acesta se tălmăceşte "putere dumnezeiească", sau "ajutor tare", sau "vedere puternică". Iar acestea nu sunt decât mintea cea făcută după chipul lui Dumnezeu, dar înduplecată apoi să se împreune cu lăcomia pântecelui, care este fiica legii înţeleasă trupeşte, adică a literii. Căci mintea fiind convinsă de litera legii că dezmierdarea trupului este o poruncă dumnezeiească, nu o primeşte decât pe aceasta spre convieţuire, socotind-o dumnezeiească şi cinstind-o ca pe o fiică a legii care împărăteşte.[604] Şi aşa face să se nască din ea modurile de întrebuinţare abuzivă a simţurilor (10). Căci odată ce partea contemplativă, a sufletului, ascultând de litera legii, îmbrăţişează dezmierdarea trupească în vederea convieţuirii cu ea,[605] socotind-o din pricina poruncii dumnezeiească, începe să întrebuinţeze simţurile contrar firii, nemaiîngăduind întrebuinţarea nici unei lucrări a simţurilor conform cu firea.

Deci cel ce se îndeletniceşte cu slujirea legii în chip trupesc (11), are cunoştinţa celor dumnezeieşti ca pe o ţiitoare, nu ca pe o soţie legiuită, şi face să se nască din ea "anatema" (osânda) lucrării patimilor şi "ruşinea" gândurilor urîte din ele; iar din Merob (fiica lui Saul), adică din lăcomia pântecului, dobândeşte ca nepoţi, modurile întrebuinţării abuzive a simţurilor (41). Din această pricină el obişnuieşte să omoare raţiunile şi gândurile aflătoare în firea lucrurilor, adică pe cele conforme cu firea, ca pe nişte Ghibeoniţi. Căci Ghibeoniţii se tălmăcesc "munteni" sau "plutitori în văzduh" (meteori) indicând desigur raţiunile

604 Legea (νόμος) este în greceşte de genul masculin, deci poate închipui pe Saul.

605 Mintea (νους) e în greceşte de genul masculin, iar desmierdarea (τρυφη) de genul feminin. Astfel li se potriveşte imaginea împreunării conjugale.

mai înalte ale contemplaţiei naturale sau gândurile noastre conforme cu firea.[606] Pe acestea le ucide Saul şi oricine imită pe Saul prin dispoziţia sa lăuntrică, prin faptul că, lăsându-se amăgit de a se ţine numai de litera legii, leapădă şi strâmbă raţiunile cele după fire. Căci nimeni nu poate să primească o raţiune sau un gând firesc dacă dă atenţie unei slujiri trupeşti a legii. Fiindcă simbolurile nu sunt acelaşi lucru cu firea. Iar dacă simbolurile nu sunt una cu firea, e limpede că cel ce se lipseşte de simbolurile legii ca de prototipuri, nu poate nicicând să vadă ce sunt lucrurile după firea lor. De aceea respinge nebuneşte raţiunile cele după fire (12). El nu cugetă că trebuie ocrotiţi aceia, care au fost cruţaţi de Iisus,[607] şi pentru care acela a purtat şi un război înfricoşat împotriva celor cinci regi ce au năvălit împotriva lor, război în care a luptat şi cerul însuşi, prin pietre de grindină,[608] alăturea de Iisus împotriva celor ce s-au ridicat asupra Ghibeoniţilor; aceia pe care Cuvântul cel întrupat i-a pus să care lemne şi apă la cortul dumnezeiesc, adică la Sfânta Biserică, preînchipuită prin cort[609] (13). Căci acesta este Iisus care a ucis modurile (de activitate) şi gândurile pătimaşe, care s-au ridicat prin simţuri împotriva lor. Fiindcă totdeauna Iisus, Cuvântul (Raţiunea) lui Dumnezeu, ocroteşte raţiunile contemplaţiei naturale, punându-le să care lemne şi apă la cortul dumnezeiesc al tainelor Sale, adică să procure materia ce se aprinde de lumina cunoştinţei dumnezeieşti şi să dea prilejul pentru curăţirea de petele patimilor şi pentru creşterea vieţii în duh. Căci fără

606 Raţiunile şi gândurile (λόγοι και λοισμοί) sunt în greceşte de genul masculin.

607 Is. Nav. 9, 3 urm.

608 Is. Nav. 10, 5 urm.

609 Is. Nav. 10, 27.

contemplaţia naturală nu se susţine în nimeni în nici un chip puterea tainelor.

Nu e greşit însă, nici potrivnic evlaviei, să se spună şi aceea, că Ghibeoniţii înfăţişează soarta neamurilor ce vin la Iisus, împlinitorul făgăduinţelor dumnezeieşti, care le mântuieşte învăţându-le să care lemne şi apă, adică să poarte pe umerii virtuţilor, prin fapte, raţiunea tainică şi mântuitoare a crucii şi a renaşterii dumnezeieşti prin apă; şi să procure chivotului dumnezeiesc al credinţei celei evlavioase prin făptuire omorîrea mădularelor pământeşti,[610] ca pe nişte lemne, iar prin contemplaţie revărsarea cunoştinţei în duh, ca pe o apă (14).

Deci fie că preînchipuiesc raţiunile contemplaţiei naturale, fie neamurile mântuite prin credinţă, Ghibeoniţii îl au pe cel ce s-a hotărât să trăiască în chip iudaic numai după litera legii, drept duşman care luptă împotriva celui ce se mântuieşte. Căci acesta, slujind pântecelui ca lui Dumnezeu[611] şi înfăţişându-şi ruşinea ca pe un lucru vrednic de cinste, se alipeşte de patimile de ocară de parc-ar fi dumnezeieşti şi de aceea nu se îngrijeşte decât de lucrurile vremelnice adică de materie şi formă şi de lucrarea încincită a simţurilor rău întrebuinţate; de cele dintâi ca de nişte fii ai ţiitoarei Resfa, iar de cele din urmă, ca de nişte nepoţi de la necinstita fiică Merob. Iar simţirea (lucrarea simţurilor) unindu-se cu materia şi forma, pe de-o parte dă naştere patimei, pe de alta ucide şi stârpeşte cugetările cele după fire (15). Pentru că raţiunea firii nu se poate arăta la un loc cu patima, precum nici patima nu se naşte împreună cu firea[612]

610 Col. 5, 3.

611 Fil. 3, 19.

612 Patima e contrară firii, iar firea existând totdeauna potrivit unei raţiuni, patima e contrară şi raţiunii.

(16).

Deci cel ce se ţine numai de litera Scripturii ca Saul, pe de o parte respinge raţiunile cele după fire, iar pe de alta, nu crede în chemarea neamurilor anunţată tainic de mai înainte, căutând în lege, aşa cum o înţelege el, numai plăcerea trupului. Iar câtă vreme stăpâneşte această dispoziţie trupească peste cei ce, înţelegând astfel legea, trăiesc numai după simţuri, nu se iveşte în ea foamea cunoştinţei duhovniceşti (17). Pentru că foamea este absenţa bunurilor ce au fost cunoscute odată prin experienţa însăşi şi lipsa totală a mâncărurilor duhovniceşti care întreţin sufletul. Căci cum va socoti cineva ca foame sau ca lipsă absenţa celor pe care nu le-a cunoscut niciodată? De aceea, cât trăieşte Saul nu se iveşte foametea, pentru că nu se simţea lipsa cunoştinţei duhovniceşti cât trăia litera legii şi împărăţea peste Iudeii cei pământeşti cu înţelegerea. Când însă începe să strălucească raza harului evanghelic şi ia David împărăţia peste cei duhovniceşti cu înţelegerea, cu alte cuvinte legea înţeleasă duhovniceşte, lucru care se întâmplă după moartea lui Saul, adică după sfârşitul literii (căci David se tălmăceşte "dispreţuire" şi "cel tare la vedere", primul înţeles potrivindu-i-se din punctul de vedere al Iudeilor, întrucât litera copleşeşte duhul, iar al doilea din punctul de vedere al creştinilor, întrucât duhul biruieşte litera) (18), atunci se simte foametea cunoştinţei duhovniceşti. Şi anume o simte poporul credincios îndeobşte şi sufletul fiecăruia îndeosebi, când alege învelişul de dinafară al literii în locul contemplaţiei tainice în duh şi socoteşte, aşa zicând, sufletul Scripturii mai de necinste decât trupul ei (19). Căci cu adevărat flămânzeşte poporul celor ce cred şi au cunoscut adevărul, ca şi sufletul fiecăruia, atunci când cade din contemplaţia duhovnicească prin har şi

ajunge în robia formelor şi chipurilor literei, care nu hrăneşte mintea cu înţelesurile măreţe, ci umple simţirea cu năluciri pătimaşe prin figurile trupeşti ale simbolurilor Scripturii. Din această pricină se spune că foametea de cunoştinţa lui Dumnezeu se prelungeşte "trei ani unul după altul". Căci tot cel ce nu-şi însuşeşte înţelegerea duhovnicească a dumnezeieştii Scripturi, leapădă pe de o parte, deodată cu ea, asemenea Iudeilor, şi legea naturală, iar pe de altă parte nu cunoaşte nici legea harului, prin care li se dă celor călăuziţi de ea îndumnezeirea.

Prin urmare foametea celor trei ani înseamnă lipsa de cunoştinţă care le vine din cele trei legi, din cea naturală, din cea scrisă şi din cea a harului, corespunzător cu fiecare, celor ce nu caută prin contemplaţie înţelesul lor mai înalt. Căci nu poate cultiva câtuşi de puţin ştiinţa Scripturilor acela care leapădă raţiunile naturale ale lucrurilor în contemplarea sa şi dă atenţie numai simbolurilor materiale, negândindu-se la nici un înţeles duhovnicesc mai înalt (20). Pentru că atâta timp cât stăpâneşte numai latura istorică a Scripturii încă n-a încetat stăpânirea celor trecătoare şi vremelnice asupra înţelegerii, ci chiar dacă a murit Saul, mai trăiesc copiii şi nepoţii lui, care sunt şapte la număr. Cu alte cuvinte din slujirea trupească şi vremelnică a legii obişnuieşte să se nască în cei iubitori de trup, pentru pricina amintită, o dispoziţie pătimaşă, ce-şi are ca încurajare în rătăcire porunca arătată în simboluri (21). Pentru această pricină socotesc că nu s-a ivit foamete în zilele lui Saul, adică nu se simţea lipsa cunoştinţei duhovniceşti în vremea slujirii după trup a legii, ci în vremea harului evanghelic. Căci abia acum după ce a trecut împărăţia literii, flămânzim când nu înţelegem duhovniceşte toată Scriptura, pentru faptul că nu gustăm din slujirea cea tainică în duh, aşa cum

se cuvine creştinilor. Iar când ne trezim la simţire asemenea lui David şi căutăm în faţa Domnului (22), înţelegem limpede că harul cunoştinţei s-a luat de la noi din pricină că n-am primit raţiunile cele după fire, pentru a intra la contemplaţia tainică în duh, ci suntem lipiţi încă de gândurile trupeşti din litera legii.

"Şi a căutat David, zice Scriptura, faţa Domnului. Şi a zis Domnul: Peste casa lui Saul nedreptatea, pentru că a omorît pe Ghibeoniţi". David este toată mintea străvăzătoare, care vieţuieşte în Hristos (23) şi caută totdeauna faţa Domnului. Iar faţa Domnului este contemplaţia şi cunoştinţa adevărată a celor dumnezeieşti, pe care căutând-o cineva prin virtute, află pricina pentru care lipseşte (cunoştinţa) şi primeşte porunca să dea morţii pe cei doi fii ai lui Saul din ţiitoarea sa Resfa şi pe cei cinci fii ai fiicei sale, Merob. Saul se tălmăceşte, cum am spus, prin "iadul cerut", sau "neştiinţa dorită". Iar "neştiinţa dorită" înseamnă desigur litera legii, adică stăpânirea slujirii trupeşti a legii; sau mintea lipită trupeşte numai de materia literii prin simţuri (24). Resfa se tălmăceşte "calea gurii", care înseamnă învăţarea legii numai prin rostirea cuvintelor. Căci "calea gurii", dar nu şi a înţelegerii, o foloseşte cu adevărat numai cel străin de contemplaţia duhovnicească a legii. Iar fii Resfei sunt Ermonti şi Memfivoste. Ermonti se tălmăceşte "anatema lor", ceea ce înseamnă stricăciunea lucrării păcătoase a patimilor prin trup, sau locul, adică lumea, în care se suportă pedeapsa pentru călcarea poruncii, cu alte cuvinte afecţiunea din plăcere faţă de lume, sau poate mişcarea pământească, urîtă şi diformă a patimilor. Iar Memfivoste se tălmăceşte "ruşinea trupului lor", ceea ce înseamnă mişcarea nenaturală a minţii spre păcat, adică gândirea născocitoare de patimi, sau poate cultivarea

gândurilor iubitoare de lume şi de trup, sau, în sfârşit, mişcarea minţii care dă chip patimilor şi plăsmuieşte frumuseţi plăcute pentru simţuri. Aceştia sunt fiii, pe care îi naşte legea scrisă şi mintea ce se lipeşte numai de litera legii, din slujirea legii numai prin rostirea cuvintelor. Iar Merob, fiica lui Saul, se tălmăceşte "săturarea gâtlejului", ceea ce înseamnă lăcomia pântecelui. Căci litera legii, care închide în simbolurile pe cei ce slujesc ei, şi mintea care mărgineşte legea în chip literal la figuri, de dragul vieţii trupeşti, nu pot da naştere decât dezmierdării faţă de cele materiale. Iar cei cinci fii ai Merobei, fiica lui Saul, sunt cele cinci moduri pătimaşe ale relei întrebuinţări, a celor cinci simţuri, pe care le naşte lui Ezdriel, adică părţii contemplative, afecţiunea care slujeşte prin lege numai trupului, prin dezmierdarea lui.

Pe aceşti doi fii ai lui Saul (adică materia şi forma) (25), şi pe cei cinci nepoţi ai lui (adică cele cinci moduri ale mişcării abuzive a simţurilor spre materie şi formă, sau împletirea pătimaşă şi nenaturală a simţurilor cu cele sensibile, sau cu cele supuse timpului şi curgerii), după moartea lui Saul (adică după trecerea slujirii trupeşti a legii şi după trecerea neştinţei), David îi predă, la porunca dumnezeiească, Ghibioniţilor, care vieţuiesc pe înălţimea muntelui lui Saul (adică a contemplării duhovniceşti a legii), ca să-i omoare. Cu alte cuvinte legea duhovnicească, sau mintea, predă afecţiunea generală a celor de sub timp faţă de partea trupească şi sensibilă a simbolurilor, raţiunilor şi gândurilor mai înalte ale contemplaţiei naturale, pentru a o stârpi şi ucide.

Căci dacă cineva nu a deosebit mai înainte în chip natural[613] lucrurile dumnezeieşti şi spirituale din simboluri

613 Φυσικῶς Din scolia 26 se vede că e vorba de contemplaţia naturală.

(26) şi dacă drept urmare nu s-a născut în el dorul de a se apropia numai cu mintea de frumuseţea celor spirituale, scoţând cu totul afară simţirea (lucrarea simţurilor) de la adâncurile dumnezeieşti, nu se poate elibera de varietatea trupească a figurilor. Iar câtă vreme umblă după acestea, ţinându-se de literă, pe drept cuvânt nu află alinare foamei de cunoştinţă. Căci s-a osândit pe sine să mănânce pământul Scripturii, sau trupul, asemenea şarpelui cel amăgitor, dar nu înţelesul sau duhul şi sufletul Scripturii, adică pâinea cea cerească şi îngerească (înţeleg contemplarea şi cunoştinţa duhovnicească, cea în Hristos, a Scripturilor), mâncare pe care o dăruieşte Dumnezeu din belşug celor ce-L iubesc pe El, precum s-a scris: "Pâine din cer le-a dat lor, pâinea îngerilor a mâncat omul ".[614]

Prin urmare dacă dorim să ne săturăm cu harul dumnezeiesc, trebuie să strârpim înţelegerea trupească, cea după simţuri, a Scripturii, care dă naştere patimilor şi dispoziţiei afectuoase faţă de cele vremelnice şi trecătoare (sau lucrării pătimaşe a simţurilor, îndreptată spre cele sensibile). Să le stârpim şi pe acestea ca pe nişte fii şi nepoţi ai lui Saul prin contemplaţia naturală, întru înălţimea raţiunilor (cuvintelor) dumnezeieşti, ca într-un munte. Căci dacă, după cuvântul dumnezeiesc, asupra lui Saul şi asupra casei lui atârnă nedreptatea, fiindcă a omorât pe Ghibeoniţi, e vădit că legea înţeleasă numai după literă, adică poporul Iudeilor şi tot cel ce imita pe acela în ce priveşte înţelegerea (căci pe aceştia i-a numit Scriptura casa lui Saul) săvârşeşte nedreptate faţă de adevăr. Fiindcă acesta mărgineşte înţelesul legii numai la literă şi nu primeşte contemplaţia naturală, care ajută la descoperirea cunoştinţei ascunsă tainic

614 Ps. 74, 24. Interpretarea aceasta a pâinii îngerilor a se vedea şi la Origen: De oratione, P. G. 11, 515.

în literă şi mijloceşte între figuri şi adevăr, desfăcând pe cei călăuziţi de ea de la cele dintâi şi ducându-i spre cel din urmă, ci o respinge pe aceasta cu totul şi o înlătură de la cunoaşterea tainică a celor dumnezeieşti.

Aşadar cei ce caută vederile celor dumnezeieşti trebuie să omoare această înţelegere trupească, vremelnică şi trecătoare a legii prin contemplaţia naturală, înălţimea cunoştinţei ca într-un munte. "Şi a chemat, zice, David pe Ghibeoniţi şi le-a zis lor: Ce voi face vouă şi cu ce să vă împac, ca să binecuvântaţi moştenirea Domnului? Şi au zis către rege: Bărbatul care ne-a zdrobit pe noi şi ne-a prigonit şi a socotit să ne stârpească pe noi, să-l pierdem pe el, ca să nu mai stea în hotarul lui Israil. Daţi-ne nouă, şapte bărbaţi din fiii lui şi-i vom spânzura pe ei Domnului în muntele lui Saul. Şi a luat regele pe cei doi feciori ai Resfei, fiica lui Aia, ţiitoarea lui Saul, pe Ermonti şi pe Memfivoste, şi pe cei cinci feciori ai Merobei, fiica lui Saul, pe care i-a născut lui Ezdriel. Şi i-a dat pe ei în mâna Ghibeoniţilor. Şi i-au spânzurat pe ei în munte înaintea Domnului. Şi au căzut acolo cei şapte împreună. Şi i-au omorît în zilele secerişului, la începutul secerişului oarzelor".[615] Unde aflăm în istorie să fi stârpit Ghibeoniţii pe Saul "ca să nu mai stea el în hotarul lui Israil" ? Căci Maribaal, fiul lui Ionatan, fiul lui Saul, a fost scăpat de regele David,[616] ca şi mulţi alţii din familia lui Saul, cum se arată în Cartea Para-lipomenelor.[617] Şi cum pot spune Ghibeoniţii, luând din sământa lui Saul şapte bărbaţi: "îl vom pierde pe el, ca să nu mai stea în tot hotarul lui Israil", odată, ce acela murise cu mulţi ani înainte? Precum se vede s-a amestecat în povestirea istorică ceva fără noimă,

615 II Imp. 21, 2-9.

616 II Imp. 21, 7. Dar acolo i se spune fiului lui Ionatan tot Memfivoste.

617 I Paralip. 12, 2.

ca să ne îmboldească să căutăm adevărul mai înalt al celor scrise. Deci stârpeşte înţelesul cel trupesc al Scripturii, adică pe Saul din tot hotarul lui Israil, cel ce omoară de fapt, prin contemplaţia naturală, ca prin nişte Ghibeoniţi, afecţiunea pofticioasă şi trupească faţă de materia nestatornică şi curgătoare, afecţiune născută în suflet din legea scrisă. Acela ucide, ca pe nişte fii şi nepoţi ai lui Saul, înţelesul pogorât al legii, prin mijlocirea contemplaţiei naturale, întru înălţimea cunoştinţei ca într-un munte, şi descoperă înaintea Domnului prin mărturisire, înţelegerea trupească a legii de mai înainte. Căci aşa poate fi înţeleasă "spânzurarea înaintea Domnului", de către cei iubitori de învăţătură. Aceia scot prin cunoştinţă la lumină înţelegerea greşită ce o aveau despre lege luată după literă (27). Dar tot cel ce a ucis înţelegerea trupească a legii, a ucis şi a stârpit desigur litera legii "ca să nu mai stea în tot hotarul lui Israel", adică în toată raţiunea contemplaţiei duhovniceşti (28). Căci Israel se tălmăceşte "minte văzătoare de Dumnezeu". Dar e vădit că laturea trupească a legii nu se mai poate afla în nici un fel în contemplaţia duhovnicească a celor ce au ales duhul în loc de literă. Căci, după cum s-a scris, "Duh este Dumnezeu şi cei ce se închină lui se cade să I se închine în duh şi adevăr",[618] nu în literă. Fiindcă litera omoară, iar duhul face viu".[619] Pentru aceasta ceea ce obişnuieşte să omoare, trebuie să fie omorît prin duhul de viaţă făcător. Căci este cu neputinţă să existe şi să lucreze împreună partea trupească şi partea dumnezeiească a legii,adică litera şi duhul,odată ce nu poate lucra în armonie ceea ce nimiceşte viaţa cu ceea ce o hărăzeşte prin fire (29).

Deci socotind acest loc ca istorie, ceea ce spune

618 Io. 4, 24.
619 II Cor. 3, 7.

Scriptura nu corespunde adevărului. Căci cum au stârpit Ghibeoniţii pe Saul din tot hotarul lui Israil, odată ce se află şi după aceea mulţi din familia lui în popor? Dar înţelegând acestea spiritual, aflăm în chip clar că legea scrisă, adică rânduiala trupească a slujirii în simboluri e desfiinţată total prin mijlocirea contemplaţiei naturale întru înălţimea cunoştinţei. Căci unde mai dăinuieşte tăierea împrejur a trupului când legea e înţeleasă duhovniceşte? Unde mai sunt Sâmbetele şi începuturile lunilor? Unde praznicele sărbătorilor? Unde mai e rânduiala jertfelor, a odihnei pământului şi celelalte prescripţii ale slujirii trupeşti a legii? Căci privind lucrurile în chip natural, ştim că desăvârşirea nu stă în a tăia ceva din întregimea cea după fire lăsată de Dumnezeu (30). Doar nu stă desăvârşirea în ciuntirea meşteşugită a firii şi în lepădarea prin născocirea a ceea ce i s-a dat de la Dumnezeu potrivit cu raţiunea creaţiunii. Altfel am socoti că meşteşugul e mai puternic ca Dumnezeu în întărirea dreptăţii şi am considera ciuntirea născocită a firii drept întregire a unei dreptăţi ciuntite după creaţiune (30). Ci din locul tipic pe care-l ocupă părticica tăiată învăţăm să facem în chip duhovnicesc (gnostic) tăierea împrejur a dispoziţiei pătimaşe a sufletului, ca aplecarea voii noastre să se conformeze mai deplin cu firea, corectând legea pătimaşă a naşterii (facerii) adăugată pe urmă. Căci tăierea tainică (mistică) împrejur constă în tăierea totală a afecţiunii pătimaşe faţă de naşterea (facerea) ivită pe urmă[620] (31). Iar

620 Despre tăierea împrejur vezi şi Capetele gnost. I, 40-41; Filocalia II, p. 137; P. G. 90, 1096. şi Ambigua P. G. 91, 1392 - 3. Acolo am tradus: περι την γένεσιν faţă de cele ce se nasc şi pier, luându-mă după interpretarea lui Hans Urs von Balthasar. Dar întrucât de aici se vede că legea acestei γένεσις e introdusă ulterior în creaţie, ea trebuie să însemne modul pătimaş al naşterii sau patima împreunată cu ea şi nu în general facerea sau devenirea, sau cele ce se nasc şi pier. Ea e

Sâmbăta (Sabatul) este oprirea deplină a lucrării patimilor şi încetarea totală a mişcării minţii spre cele create, precum şi desăvârşita trecere la Dumnezeu[621] (32). Cel ajuns apoi la Dumnezeu, atât cât e cu putinţă omului, prin virtute şi cunoştinţă, nu trebuie să mai cugete, ca la niscai lemne,[622] la vreo materie oarecare ce aprinde patimile, nici să mai adune raţiunile firii, ca să nu dogmatizăm ca Elinii un Dumnezeu ce se îndulceşte cu patimile sau se măsoară cu hotarele

ἐπίκτητον sau ἐπείσακτον adăugată la fire, nu ţine fiinţial de fire şi prin tăierea ei nu se înlătură ceva propriu firii, ci voinţa se conformează mai degrabă firii.

621 Despre Sabat vezi şi cap. gnost. I 35 - 39, 51 - 60, II 64 - 65. În general şi în acele locuri găsim aceeaşi întreită gradaţie în interpretarea mistică a Sâmbetei: 1. oprirea de la păcat. 2. oprirea de la activităţile îndreptate spre fãpturi. 3. străbaterea minţii la Dumnezeu. Dar în cap. gnost. mai găsim între prima oprire şi a doua încă una: oprirea activităţii naturale a simţurilor, când rămâne activă, numai mintea în contemplarea naturală a raţiunilor din lucruri (I 38). Evagrie spusese: "Sabatul este liniştea sufletului raţional care nu trece hotarele firii" (cap. prognost. IV, 44, Frankenberg p. 291). Conform cu imanetismul său, Evagrie nu interpretează Sâmbăta şi ca o depăşire a graniţelor firii. Comentariul lui Baboi interpretează acest cap. aşa: "Cei ce prin vieţuire morală au ajuns la acea linişte naturală, încât sufletul nu se mai lasă atras de cele pământeşti, păstrează acea ordine naturală şi nu mai trec peste graniţa naturală a firii lor raţionale, pe care a pus-o Dumnezeu în ei la creaţiune, ci o păzesc cu grijă înlăuntrul lor spre fericirea proprie".

Pe când pentru Maxim Sâmbăta simbolizează şi o trecere a sufletului dincolo de toate la Dumnezeu, pentru Evagrie ea e numai o revenire a firii în graniţele ei, din abaterile prin păcat. După Maxim Sâmbăta simbolizează mai mult decât tăierea împrejur, care e înlăturarea a tot ce s-a adăugat în chip rău la fire; pentru Evagrie nu e mai mult.

622 Num. 15, 32. Evagrie încă folosise tipul omului care, adunând lemne Sâmbătă, a fost ars (se înţelege în cuptorul patimilor). (Cap. prognost. IV, 26, Frankenberg, 281).

(definiţiile) firii.[623] Căci atunci pe Dumnezeu nu-L strigă decât tăcerea desăvârşită (33) şi nu şi-L reprezintă decât neştiinţa totală prin depăşire (ή κα· ύπεροχη ν άγνωσία).[624]

Iar începuturile lunilor zicem că sunt diferitele iluminări ce ne întâmpină pe drumul zilelor trăite în virtute şi cunoştinţă (34), cu ajutorul cărora privind deodată peste toate veacurile, împlinim anul primit al Domnului[625] "împodobit cu cununa bunătăţii".[626] Iar cununa bunătăţii este credinţa curată, împodobită cu cuvintele înalte ale dogmelor şi cu cugetările duhovniceşti, precum cu nişte pietre preţioase şi încoronând mintea iubitoare de Dumnezeu, ca pe un cap (35). Sau mai bine, cununa bunătăţii este, (36) însuşi cuvântul lui Dumnezeu, care cu felurimea modurilor Providenţei şi ale Judecăţii, adică prin înfrânarea de la patimile de bunăvoie şi prin răbdarea celor fără de voie (37), înconjoară mintea ca pe o frunte şi prin împărtăşirea harului îndumnezeirii face mintea mai frumoasă decât pe Sine însuşi.

Dintre sărbători, cea dintâi (38) este simbolul filosofiei active, care trece pe cei călăuziţi de ea din Egiptul păcatului la virtute; a doua (39) este chipul contemplaţiei naturale în duh, care aduce lui Dumnezeu ca pe o pârgă a secerişului cunoştinţa evlavioasă despre lucruri; a treia simbolizează taina teologiei ,a cunoştinţei de Dumnezeu (40), îmbrăţişând aptitudinea (deprinderea) cunoaşterii tuturor raţiunilor duhovniceşti din făpturi, desăvârşita nepăcătuire prin har în temeiul iconomiei Cuvântului întrupat şi

623 De aici se vede că Sâmbăta simbolizează ridicarea şi peste contemplarea raţiunilor din lume.

624 Sâmbăta aşadar simbolizează şi teologia apofatică.

625 Is. 61, 2.

626 Ps. 42, 2.

neschimbabilitatea nemuritoare şi desăvârşită în bine, ca una ce e împreunată cu trâmbiţi, cu jertfă de împăcare şi cu fixarea de corturi.[627]

Acesta socotesc că este un înţeles al cinstirii zilelor. Căci nu a poruncit Dumnezeu să se cinstească Sâmbăta, începuturile lunilor şi sărbătorile, fiindcă a voit să fie cinstite anumite zile de către oameni, în felul acesta i-ar fi învăţat prin porunca legii să slujească făpturii în locul Făcătorului, făcându-i să-şi închipuie că zilele sunt vulnerabile prin fire şi de aceea trebuie să li se aducă închinare (41). Dumnezeu însă a indicat simbolic că El este acela care trebuie să fie cinstit prin zile. Căci El este Sâmbăta, ca Cel ce e repausul sufletului după ostenelile în trup şi odihna după străduinţele pentru dreptate (42)[628] El este şi pacea fiindcă slobozeşte pe cei ţinuţi în robia amară a păcatului. Dar este şi Cincizecimea, ca început şi sfârşit (ţintă finală) al lucrurilor şi ca raţiune (cuvânt), întru care se cuprind toate prin fire (44). Căci dacă Cincizecimea cade după perioada unei săptămâni de săptămâni, ea este o zecime încincită. Dar aceasta înseamnă că natura celor create,

627 Trâmbiţele vestesc cunoştinţa, jertfa aduce curăţia de păcate, iar fixarea cortului înseamnă fixarea trupului ca să nu se mai sfărâme.

628 Sensul acesta al Sâmbetei nu-l găsim atât de clar în cap. gnost. De aici se pare că cap. gnost sunt scrise înainte de Răsp. către Talasie şi nu pe urmă, cum crede Urs von Balthasar. In Ambigua se spune despre Sâmbăta ceva apropiat. Ea e: "marea zi a odihnei de lucrurile dumnezeieşti, care, după Scriptura Genezei, nu are nici început, nici sfârşit, nici facere; e arătarea celor mai presus de hotar şi măsură după mişcarea celor definite prin măsură; e identitatea nesfârşită a celor necuprinse şi nescrise împrejur după câtimea celor ce pot fi cuprinse şi scrise împrejur" (P.G. 91, 1392). Aşadar Sâmbăta nu mai e ceva negativ, numai oprirea de la cele naturale, ci apariţia vieţii dumnezeieşti în om, sau mai bine zis chiar odihna de la cele naturale nu e decât opera lui Dumnezeu.

care după raţiunea sa e încincită, din pricina simţurilor, după străbaterea naturală a timpurilor şi a veacurilor se va sălăşlui în Dumnezeu Cel unul după fire; nemaiavând nici o margine,[629] căci în Dumnezeu nu este nici un interval, fiindcă spun unii că Cuvântul este o monadă ce se lărgeşte ca Providenţă, înaintând în cele zece porunci. Când însă firea se va uni după har cu Cuvântul, nu vor mai exista cele fără de care nu este nimic,[630] încetând mişcarea ce transformă (alterează) pe cele ce se mişcă prin fire. Căci stabilitatea mărginită, în care se găseşte în chip necesar prin transformare mişcarea celor ce se mişcă, trebuie să primească un sfârşit prin venirea stabilităţii nesfârşite, în care are să se odihnească mişcarea celor ce se mişcă.[631] Pentru că unde este o graniţă după fire, este şi o mişcare ce transformă pe cele ce se află în acel cuprins. Iar unde nu este o graniţă, desigur că nu se va cunoaşte nici o mişcare care să transforme pe cele cuprinse acolo.[632]

629 La care să ajungă.

630 Timpul şi spaţiul.

631 Lumea aceasta a tuturor lucrurilor şi fiinţelor e o stabilitate între două graniţe. (De pildă între naştere şi moarte). Când graniţa din urmă a fost atinsă de o fiinţă, ea a încetat, adică a trecut dincolo de graniţă. Dar în Dumnezeu fiinţele nu mai au nici o graniţă, deci nu mai au o stabilitate mărginită, ci una nemărginită.

632 Prin faptul că orice lucru sau fiinţă creată are două graniţe, trebuie să străbată distanţa de la una până la alta. Acest interval (διάστασις) pe care trebuie să-l parcurgă fiinţa, o ţine în mişcare. Faptul că are o margine o face să se mişte, dar şi să moară, sau să se transforme în altceva când mişcarea o duce la graniţa sa ultimă. Dar în Dumnezeu nu mai e o margine pentru nimic. Deci în El nimic nu mai moare sau nu se mai transformă, în El e o stabilitate internă. Pe de altă parte El nefiind cuprins între două graniţe, neaflându-se un interval sau mai multe ce trebuie străbătute, în El nu e nici mişcare propriu zis. Facem două observaţii. Prima; Stabilitatea (στάσις) e luată aici în alt sens, decât în acela de încremenire. E o stabilitate în sensul de persistare în

Lumea însă este un spaţiu mărginit şi o stabilitate mărginită, iar timpul o mişcare circumscrisă. De aceea mişcarea, din cursul vieţii transformă cele aflătoare în lume. Când însă firea va trece cu lucrarea şi cugetarea peste spaţiu şi timp (adică peste cele fără de care nu este nimic, sau peste stabilitatea şi mişcarea mărginită) şi se va împreuna nemijlocit cu Providenţa, va afla Providenţa ca pe o raţiune prin fire simplă şi stabilă ce nu are nici o margine şi de aceea nici o mişcare. Deci până ce firea se află în lume în chip temporal, e supusă mişcării transformatoare, din pricina stabilităţii mărginite a lumii şi a coruperii prin alterare în cursul timpului. Dar ajunsă în Dumnezeu, va avea, datorită monadei naturale a Celui în care a ajuns,[633] o stabilitate

fiinţa proprie. Deci o stabilitate care nu exclude desăvârşirea. Aşa se sintetizează odihna şi mişcarea (Ambig. P.G. 91, 1221: Dumnezeu nici nu se mişcă, nici nu stă). O altă observaţie: Intervalul e atât ceea ce se cuprinde înăuntru a două graniţe, cât şi spaţiul dintre graniţa finală părăsită şi alta iniţială neatinsă. Nici unul din aceste intervale nu e în Dumnezeu. De aceea în El făptura nu are parte nici de o evoluţie prin care scoate la iveală forme noi, nici de un sfârşit sau alterare, adică de-o încetare totală de-a exista ca fiinţa cutare, pentru a începe după aceea ca altceva. Deci nici o mişcare (ca alterare), nici de încetare (ca moarte), ci de oprire ca mişcare eternă şi identică, de mobilitate stabilă, sau de stabilitate mobilă.

Un loc paralel al lui Maxim: "Începutul oricărei mişcări naturale a celor ce se mişcă este facerea (γένσις) celor ce se mişcă, iar început al facerii lor este Dumnezeu ca Făcător. Sfârşit al facerii celor făcute este stabilitatea (στάσις) pe care o produce după străbaterea tuturor celor mărginite, nemărginirea (άπειρία). În aceasta se opreşte toată mişcarea celor ce se mişca în mod natural, pentru faptul că nu există în ea nici o distanţă sau interval (διάστημα), neavând deci unde, cum şi spre ce să se mişte, întrucât are pe Dumnezeu, care hotărniceşte chiar şi nemărginirea ce hotărniceşte toată mişcarea, ca sfârşit în calitate de cauză". Amb. Lib. 91, 1217.

633 Dumnezeu, fiind prin natura Lui unitatea care e identică cu totul, nu

pururea în mişcare şi o identică mişcare stabilă, săvârşită etern în jurul Aceluiaşi, Unul şi Singur. E ceea ce numeşte Scriptura sălăşluirea statornică şi nemijlocită a celor create în primele lor cauze.

Taina Cincizecimii este deci unirea nemijlocită a celor providenţiaţi cu Providenţa, adică unirea firii cu Cuvântul, prin lucrarea Providenţei, unire în care nu se mai arată nici timp nici devenire.[634] Iar trâmbiţa este Cuvântul, ca cel ce face să răsune în noi cunoştinţele dumnezeieşti şi negrăite. Tot El este şi ispăşire, ca Cel ce s-a făcut ca noi şi topeşte în Sine fărădelegile noastre şi cu darul harului duhovnicesc îndumnezeieşte firea care a păcătuit. Şi în sfârşit El este şi înfigerea corturilor, ca Cel ce ne fixează în neschimbabilitate prin deprinderea noastră în bine asemenea lui Dumnezeu şi constituie legătura care ne duce prin prefacere spre nemurire (45).

Iar dacă ne apropiem cu înţelegerea naturală de Scriptură, nu credem că prin tăierea de dobitoace necuvântătoare şi prin stropiri de sânge îl îndulcim pe Dumnezeu, ca să dea iertare păcatelor ca o răsplată, celor ce le aduc. Dacă am crede aceasta, ne-am închina, fără să ne dăm seama, unui Dumnezeu pătimaş, care doreşte cu patimă şi cu multă sârguinţă acele lucruri pentru care socotim şi pe oamenii ce le caută cu mare poftă, ca neînfrânaţi şi nestăpâniţi (46). Ci e vorba aici de jertfe duhovniceşti. Căci jertfe duhovniceşti ştim că sunt nu numai omorîrea patimilor înjunghiate cu sabia Duhului, care e cuvântul lui Dumnezeu,

are nici o graniţă. De aceea cel aflător în Dumnezeu, neajungând nicicând la o graniţă, nu piere şi nu se alterează în veci. Continuitatea nemărginită a monadei divine, sau a vieţii ei, care se face viaţă a celui ajuns în Dumnezeu, asigură stabilitatea eternă a aceluia.

634 γένεσις. In unirea cu Dumnezeu nu mai e naştere, facere, dezvoltare şi moarte, sau transformare în altceva.

şi deşertarea în intenţie a întregii vieţi din trup, asemenea sângelui, ci şi aducerea înţeleaptă a moravurilor şi a tuturor facultăţilor naturale lui Dumnezeu, ca ardere de tot în focul harului celui în duh, spre a le preda lui Dumnezeu (47). Astfel, înţelegând în chip natural[635] fiecare din simbolurile aflătoare în Scriptură, omorîm întru înălţimea contemplaţiei tainice, ca pe un munte, pe şapte dintre fiii lui Saul, adică predania vremelnică a legii[636] şi stârpim pe Saul, adică înţelesul trupesc legat de litera Scripturii, "spre a nu mai sta el în tot hotarul lui Israil", adică în contemplaţia duhovnicească. Căci trăind acesta cu adevărat, zdrobeşte, prigoneşte şi stârpeşte raţiunile şi gândurile naturale, prin faptul că mărgineşte legea numai la trup, cinstind ca dumnezeieşti patimile de ocară (48). Dar gândurile naturale luând încuvinţare de la legea duhului, omoară aceste patimi pe toate deodată, la începutul secerişului oarzelor, adică atunci când prin filosofia lucrătoare o raţiune cumpănită adună la un loc toate virtuţile.[637] Atunci e omorît înţelesul pământesc al Scripturilor şi toată năzuinţa trupească e stârpită cu desăvârşire. Căci îndată ce se îndeletniceşte cineva în mod raţional cu filosofia virtuţilor, şi-a mutat în chip firesc[638] înţelegerea Scripturilor spre duh. El slujeşte

635 E vorba de contemplarea naturală, care se face în duh, prin har, spre deosebirea de privirea trupească, exterioară.

636 Numărul şapte închipuieşte timpul. E vorba aici de latura vremelnică, trecătoare a legii.

637 E faza primă a vieţii duhovniceşti, faza purificării sau a dobândirii virtuţilor.

638 Mutarea la înţelegerea duhovnicească a Scripturii e naturală, pentru că e conformă cu firea noastră şi cu firea Scripturii. Dar ea nu are loc decât prin contemplarea naturală, care se face cu ajutorul Duhului. Restabilirea în fire şi rămânerea în ea, nu se poate realiza fără harul de sus.

acum în chip activ lui Dumnezeu întru înnoirea duhului prin vederile cele înalte şi nu întru vechimea literii prin înţelegerea coborîtă trupească şi simţuală a legii, spre a hrăni patimile şi a sluji păcatului, asemenea Iudeilor (49). El ucide, cu fapta, prin gândurile naturale, înţelegerea pătimaşă şi trupească a legii, cum istoriseşte cuvântul Scripturii, zicând: "Şi a luat regele pe cei doi fii ai Resfei, fiica lui Aia, ţiitoarea lui Saul, pe Ermonti şi pe Memfivoste, şi pe cei cinci fii ai Merobei, fiica lui Saul, pe care i-a născut lui Ezdriel, şi i-a dat pe ei în mâna Ghibeoniţilor". Mâna Ghibeoniţilor este activitatea virtuoasă a gândurilor naturale (50), prin care sunt ucişi fiii Resfei, Ermonti şi Memfivoste, adică lucrarea patimilor şi mişcarea desfrânată a gândurilor născute din învăţarea trupească a legii, numai prin rostirea cuvintelor. De asemenea cei cinci fii ai Merobei, adică modurile desfrânate ale celor cinci simţuri, născute din voluptate, prin întrebuinţarea contrară firii a lucrării lor. Pe acestea le omoară împreună, ca într-un munte, pe înălţimea contemplaţiei duhovniceşti, orice minte înaltă şi sublimă în cele dumnezeieşti, la începutul secerişului oarzelor, adică la începutul activităţii virtuoase, sau al contemplaţiei evlavioase conforme cu firea. Le omoară împreună, întrucât înjunghie deodată lucrarea patimilor, mişcarea urîtă a gândurilor şi modurile desfrânate ale lucrării abuzive a simţurilor.

"Şi au căzut, zice, împreună cei şapte şi i-au omorît la începutul secerişului oarzelor. Şi a luat Resfa, fiica lui Aia, sac şi l-a întins sieşi pe piatră, până a căzut peste ei ploaia lui Dumnezeu din cer". Resfa, precum am spus, înseamnă "drumul gurii", care este învăţarea trupească a legii numai prin rostirea cuvântului. Aceasta, după ce sunt omorâte patimile născute din ea şi după ce se fac arătate, ca

pe un munte, pe vârfurile contemplaţiei naturale, în inima celor stăpâniţi mai înainte de ea (51), îşi aşterne ca un sac căinţa pe piatră (adică pe credinţa în Domnul) , împlinind în duh, prin pocăinţa cea după Hristos, cele orânduite. Ziua şi noaptea ea are adică înaintea ochilor prin amintire, ca pe nişte fii împlinirea trupească de mai înainte a legii, până ce cade ploaia lui Dumnezeu din cer, adică până ce sunt trimise cunoştinţele dumnezeieşti ale Scripturii din înălţimea contemplaţiei duhovniceşti (52), ca să stingă patimile şi să restaureze virtuţile. Căci deprinderea în ale legii, venind prin pocăinţă la Hristos, piatra cea adevărată şi tare, primeşte ploaia dumnezeiească a cunoştinţei duhovniceşti a Scripturii, după împlinirea poruncii regelui David, adică a minţii celei tari la vedere. Căci se zice: "Şi a făcut toate câte le-a poruncit regele. Iar după acestea s-a milostivit Dumnezeu de ţară". Prin urmare deprinderea cu dumnezeieştile Scripturi, strămutându-se la Hristos, adică la piatră, după porunca regelui David adică a "legii duhovniceşti", sau "a minţii celei tari la vedere", prin mijlocirea căinţei (al cărei simbol e sacul), împreunată cu lucrarea virtuţilor, face să coboare ploaia dumnezeiească a cunoştinţei şi-L înduplecă pe Dumnezeu să se milostivească pe pământul (ţara) inimii şi să trimită şuvoaiele dumnezeieşti ale darurilor (harismelor) şi să procure din belşug roadele dreptăţii. Prin aceasta pune capăt neştiinţei de mai înainte a celor dumnezeieşti care stăpânea ca o foamete, şi umple ţara de bunătăţile duhovniceşti, încărcând sufletul cu grâu, cu vin şi cu untdelemn. Cel dintâi (53) îl întăreşte ca învăţătură a cunoştinţei lucrătoare; al doilea (54) îl înveseleşte ca o dragoste dumnezeiească ce înviorează ardoarea dorinţei după unirea cu Dumnezeu; iar cel din urmă (55) luminează faţa virtuţilor ca o nepătimire lină şi

liniştită, străvezie şi luminoasă şi liberă de toată mişcarea pământească (56).

Deci să zicem şi noi asemenea marelui David: Să stârpim pe Saul din tot hotarul lui Israil, adică să omorîm slujirea cea pământească şi trupească a legii, sau chipul iudaic al slujirii şi înţelesul trupesc şi imediat al literei Scripturii din toată contemplaţia tainică şi să trecem la înţelesul duhovnicesc care îndumnezeieşte şi să ne împăcăm cu Ghibeoniţii (adică cu raţiunile naturale ale lucrurilor), pe care i-a scăpat neatinşi Iisus,[639] adevăratul împlinitor al făgăduinţelor dumnezeieşti şi pentru a căror stârpire de către Saul a oprit Dumnezeu ploaia dumnezeiească a cunoştinţei tainice. Iar prin Ghibeoniţi, adică prin contemplaţia naturală, să omorîm înţelegerea pătimaşă, materială şi vremelnică a legii, adică pe cei şapte bărbaţi din fiii lui Saul, pe care îi naşte Resfa, sau drumul gurii, care este învăţarea trupească a legii, şi Merob, care se tălmăceşte saturarea gâtlejului, adică dezmierdarea pântecelui, cea dintâi născând adică pe Memfivoste şi pe Ermonti, dintre care primul se tălmăceşte "ruşinea gurii", iar celălalt "anatema lor", sau deprinderea şi lucrarea patimilor, iar cea de-a doua născând lui Ezdriel, adică părţii contemplative a sufletului pe cei cinci fii, adică cele cinci moduri pătimaşe ale relei întrebuinţări a simţurilor. Stârpindu-le pe acestea prin contemplaţia naturală, împăcăm pe Dumnezeu cel mâniat, ca unii ce am trecut de la literă la duh. Prin aceasta facem să coboare ploaia dumnezeiească a cunoştinţei şi ne bucurăm din belşug de roadele dreptăţii. Căci ridicând litera legii, ca pe un Saul oarecare, sau înţelegerea materială a literei, născută în cei pământeşti la înţelegere, ca pe nişte fii şi nepoţi ai lui Saul, la înălţimea cunoştinţei tainice şi duhovniceşti, prin

639 Iosua 9, 20.

mijlocirea contemplaţiei naturale, omorîm tot înţelesul trupesc şi vremelnic sau mai bine zis pământesc al legii, dacă l-am urît şi noi pe Saul cu Dumnezeu şi l-am socotit nevrednic să mai împărătească peste Israel;[640] adică am respins modul trupesc al Scripturii, sau Iudaismul, ca să nu mai împărăţească peste puterea cugetătoare din noi spre a o robi trupului.

Căci trebuie să-l urîm pe Saul (sau slujirea trupească a legii) şi să-l scoatem din demnitatea împărătească, fiindcă a cruţat pe Agag regele lui Amalec, şi pe cele mai grase din oile şi vitele aceluia, ca şi viile şi măslinii lui, adică materiile care aprind mânia şi pofta şi pricinile dezmierdărilor, ba pe însuşi Agag l-a trecut viu în pământul făgăduinţei,[641] ceea ce înseamnă că a strămutat viţelul, sau cugetul pământesc al trupului, în locul cunoştinţei dumnezeieşti, adică în inimă (57). Căci Agag se tălmăceşte "viţel", fiind poate viţelul acela pe care nebunul şi neînţeleptul Israel (58), turnându-şi-l în pustie, l-a îndumnezeit,[642] preţuind mai mult plăcerea pântecelui decât slujirea dumnezeiească. Pe acest viţel îl nimiceşte Moise şi Samuil: cel dintâi fărâmiţându-l şi împrăştiindu-l sub apă, iar cel de-al doilea înjunghiindu-l cu sabia duhovnicească.[643] Cu alte cuvinte îl nimiceşte harul viu şi lucrător al Duhului Sfânt (căci aceasta înseamnă Moisi) şi ascultarea lui Dumnezeu prin împlinirea poruncilor (căci aceasta înseamnă Samuil)[644]. De fapt Moise se tălmăceşte "apă săltătoare", iar Samuil "ascultarea lui Dumnezeu", care

640 I Regi 16, 1.

641 I Regi 15, 8.

642 Exod 32, 4.

643 Exod 32, 20; I Regi 15, 32.

644 Moise simbolizează harul Botezului, Samuil împlinirea poruncilor de după aceea. Nici una fără alta nu ajunge pentru nimicirea păcatului.

este credinţa adevărată şi viaţa după voia lui Dumnezeu.

Deci stăpânirea păcatului sau cugetul trupesc e omorât pe deoparte de harul sfântului Botez, iar pe de alta e înjunghiat de ascultarea lucrătoare a poruncilor dumnezeieşti cu sabia Duhului (adică cuvântul cunoştinţei dumnezeieşti, celei în duh). Căci ascultarea aceasta strigă tainic către patima păcatului, cum a strigat şi marele Samuil către Agag: "Precum sabia ta a lipsit pe mame de copiii lor, aşa şi mama ta va fi azi între femei lipsită de fii".[645] De fapt patima lăcomiei stomacului a lipsit multe virtuţi de fii, pierzându-i prin gândul lucios şi lunecos al plăcerii, ca printr-o sabie. Căci prin necumpătare stârpeşte seminţele cumpătării, prin lăcomie strică cumpăna egală a dreptăţii, prin iubirea trupească de sine taie legătura naturală a iubirii de oameni, şi scurt vorbind patima lăcomiei pântecelui omoară toţi copiii ce se nasc din virtute. Iar această patimă o desfiinţează, precum am zis, numai harul Botezului şi împlinirea poruncilor prin ascultarea lui Dumnezeu (59). Deci Dumnezeu după ce a uns ca rege al lui Israel legea, care cultivă prin literă patima aceasta, se căieşte şi trece puterea împărăţiei de la ea, dând-o lui David, adică legii evanghelice şi duhovniceşti. Căci David este fiul lui Iese, iar Iese se tâlcuieşte "facerea lui Dumnezeu". Deci Sfânta Evanghelie este rodul facerii, sau al lucrării proprii a lui Dumnezeu în trup. Ea primeşte împărăţia pentru veacuri nesfârşite. Sub stăpânirea ei avem parte de o bucurie şi de o veselie netrecătoare, căci ea e ziua neînserată şi fără de sfârşit. Fiindcă se spune: "Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul; să ne bucurăm şi să ne veselim într-însa".[646] Iar

645 I Regi 15, 33.

646 Ps. 117, 23.

ziua înseamnă aici harul evanghelic,[647] sau taina Aceluia care a adus acest har şi în care vrea să umblăm, cum zice dumnezeiescul Apostol, noi toţi cu bunăcuviinţă, ca în ziua cunoştinţei şi a adevărului.[648] Căci ziua luminii veşnice este Hristos însuşi, în care trebuie să vieţuiască toţi cei ce au crezut în El, întru bunăcuviinţa virtuţilor.

Fiindcă El singur a fost făcut de Dumnezeu după trup fără de sământă şi a înnoit legile firii şi a fost "gătit înaintea feţei tuturor popoarelor, lumină spre descoperirea neamurilor şi spre slava poporului lui Israel".[649] Căci Domnul nostru este într-adevăr lumină neamurilor, descoperindu-le prin cunoştinţa cea adevărată ochii înţelegerii, acoperiţi de întunericul neştinţei (60); şi cu adevărat s-a gătit pe Sine popoarelor credincioase pildă bună a virtuţii şi a vieţuirii dumnezeieşti, făcându-Se chip şi model al feţei celei virtuoase (61), spre care privind, ca spre călăuza mântuirii noastre, izbutim să dobândim, imitându-l prin faptele noastre, virtuţile, pe cât ne este cu putinţă. Dar tot El este, ca Dumnezeu şi Cuvântul, şi slavă poporului Israil, întrucât umple mintea de strălucirea luminii dumnezeieşti a cunoştinţei prin contemplaţie tainică (62). Sau poate Scriptura numeşte "popoare" "raţiunile naturale, iar "faţă" a lor slavă fără pată, a cărei pregătire (lumină spre cunoaştere) s-a făcut însuşi Cuvântul ca Făcător al firii (63). Iar "neamurile"[650] sunt patimile contra firii (64), pe care le descoperă din ascunzişul lor, dăruind lumina cunoştinţei, şi le smulge cu totul din fire. Deci Cuvântul se face slavă lui

647 Harul (ἡ χάρις) în greceşte e feminin, deci poate fi înţeles ca ziua.

648 Rom. 13, 13.

649 Lc. 2, 31-2.

650 "Neamurile" au un înţeles inferior "popoarelor", fiind neamurile străine sau păgâne.

Israel deoarece curăţeşte mintea de patimile contra firii şi o împodobeşte cu raţiunile cele după fire, dar pe lângă aceea şi pentru că o înconjoară cu diadema neschimbării, prin îndumnezeire (65). Căci slava adevărată a lui Israil constă în izbăvirea pe patimile contrare firii şi în dobândirea raţiunilor firii şi a bunurilor mai presus de fire.

Iar cel ce primeşte pe acest David, spiritual, deşi e pizmuit de Saul, nu e biruit. Dimpotrivă, dată fiind, marea sa iubire de oameni şi nepătimirea la care a ajuns, chiar urît fiind linişteşte prin chitara Duhului pe duşmanul chinuit de duhul cel rău şi-l domoleşte, scăpându-l, ca pe un drac viclean de boala cea rea (epilepsia) a cugetului pământesc.[651] Căci tot cel ce urăşte din pizmă şi ponegreşte cu răutate pe cel ce e mai tare în nevoinţele virtuţilor şi mai bogat în cuvântul cunoştinţei duhovniceşti, este un Saul chinuit de duhul cel rău, întrucât nu suferă faima şi fericirea celui mai bun în virtute şi cunoştinţă şi se înfurie cu atât mai tare cu cât nu-l poate ucide pe binefăcător.[652] Adeseori acesta îl repede cu ciudă chiar şi pe prea iubitul său Ionatan, adică gândul intim al conştinţei, care mustra ura nedreaptă şi povesteşte cu respect de adevăr vredniciile celui urît.[653] El se poartă deci întocmai ca Saul, nebunul de odinioară, către care, a zis Samuil, după ce a călcat poruncile dumnezeieşti: "Nebuneşte ai lucrat că ai călcat porunca mea, care ţi-a dat-o ţie Dumnezeu".[654] Iar Saul este, cum am spus înainte, sau legea scrisă, sau naţia Iudeilor, care vieţuieşte după legea scrisă. Căci de la amândouă acestea, care sunt împletite întreolaltă în chip pământesc, se depărtează Duhul

651 I Regi 16, 18; 18,9.

652 I Regi 20, 30.

653 I Regi 19,5.

654 I Regi 15, 19.

Domnului, adică contemplaţia şi cunoştinţa duhovnicească, în locul lui venind duhul rău (adică cugetul pământesc), care le chinuieşte cu tulburările şi frământările neîntrerupte ale celor supuse facerii şi stricăciunii,ca pe unele ce sunt posedate de boala nestatorniciei gândurilor. Căci legea privită numai după literă şi înţeleasă material, e parcă stăpânită de boala cea rea, fiind frământată de nenumărate contraziceri si neavând nici o armonie cu ea însăşi, iar mintea iudaizantă, zăpăcită până la nebunie de învârtirea şi nestatornicia celor materiale, îşi schimbă în chip necesar şi ea mereu dispoziţia. Dar când David, adică Domnul nostru Iisus, care e prin fire cu adevărat cântăreţ, încântă prin duhul contemplaţiei tainice, legea şi pe Iudeu, pe cea dintâi o face din pământească duhovnicească, iar pe cel de al doilea îl mută de la necredinţă la credinţă. Deci asemenea lui Saul, atât legea cât şi naţia iudaică pot fi şi posedate şi înţelepte. Legea este posedată când e înţeleasă pământeşte, iar Iudeul este posedat când vrea să slujească lui Dumnezeu pământeşte. Şi iarăşi, legea este înţeleaptă când e înţeleasă duhovniceşte, iar Iudeul e înţelept când a trecut de la slujirea trupească la cea duhovnicească a lui Dumnezeu.

De notat că pe cei scăpaţi de Iisus, îi omoară Saul. Căci pe cei pe care îi salvează duhul, îi omoară litera. De aceea Dumnezeu care a uns pe Saul, înţeleg legea scrisă, ca să împărăţească peste Israel, se căieşte când o vede înţeleasă trupeşte de către Iudei şi dă putere împărăţiei duhului, care este aproapele literei, însă mai bun decât ea. "Şi voi da, zice, împărăţia aproapelui tău, care este mai bun ca tine".[655] Căci precum David era aproape de Saul, la fel duhul se află în vecinătatea literei, obişnuind să se arate după moartea literei (66).

655 I Regi 15, 28.

Să rugăm deci şi noi pe David cel spiritual (67) să cânte minţii noastre posedate de cele materiale, din harfa contemplaţiei şi cunoştinţei duhovniceşti şi să alunge duhul rău, care o rostogoleşte prin simţuri în cele materiale, ca să putem înţelege legea duhovniceşte şi să aflăm raţiunea tainică ascunsă în ea, spre a ne-o face avuţie statornică şi merinde spre viaţa veşnică ca să nu rămânem numai cu împrumutul legii simbolice a literei, străini de cunoştinţa duhovnicească cea după har, şi să ne îndeletnicim numai cu întrebarea despre cele dumnezeieşti, ca unii ce nu vedem, lipsindu-ne de privirea atotclară a adevărului indicat de cuvintele tainice (68). (Căci Saul, tălmăcit în greceşte, înseamnă amândouă acestea. Fiindcă, pe lângă cele spuse, el mai înseamnă fie "un lucru împrumutat", fie "întrebare". Iar legea scrisă este şi una şi alta. Este primul lucru, întrucât nu este un bun propriu al firii, ci o însoţeşte pe aceasta în existenţa ei. Iar al doilea, întrucât ne stârneşte spre cunoştinţa adevărată şi spre înţelepciunea originară pe noi ce nu socotim întrebarea, ca însăşi înţelegerea adevărului originar al celor dumnezeieşti, ci ne sârguim numai prin simbolurile trupeşti ale legii, ca printr-o întrebare oarecare, spre înţelegerea bunurilor dumnezeieşti). Aceasta, ca să ne odihnim de grija întrebării, în care se află poate de multe ori şi rătăcire (69), odată ajunşi la adevărul celor după care întrebăm, şi să primim fericirea produsă în chip neschimbat de împărtăşirea de ele, (70) fericire ce preface trăsăturile fiinţei noastre după chipul ei, întru Hristos Iisus, Dumnezeul şi Mântuitorul nostru, Căruia Să-I fie slava în vecii vecilor, Amin.

Scolii

1. Mintea curăţită până la capăt prin virtuţi învăţată să cunoască raţiunile virtuţilor, făcându-şi din cunoştinţa întipărită de ele în mod dumnezeiesc o faţă proprie. Căci prin sine mintea este fără formă şi fără trăsături, având ca formă dobândită fie cunoştinţa în duh întemeiată pe virtuţi, fie neştiinţa produsă de patimi.

2. Cel ce a primit ca formă a minţii cunoştinţa dumnezeiească în duh, cea din virtuţi, se zice că pătimeşte cele dumnezeieşti, fiindcă nu a primit-o pe aceasta prin fire datorită existenţei, ci prin har după participare. Iar cel ce n-a primit cunoştinţa cea din har, chiar de ar spune ceva ce ţine de cunoştinţă, nu cunoaşte din experienţă înţelesul a ceea ce spune. Căci învăţarea simplă a unui lucru nu dă cunoştinţa pe care o dă deprinderea.

3. Spune bine cum trebuie înţeles Saul în acest loc al Scripturii. Căci acest înţeles se potriveşte în multe privinţe cu înţelesul din alte locuri şi cu ceea ce rezultă din istorie.

4. Precum cel se se împreună cu o ţiitoare nu are căsătoria legiuită, la fel cel ce se îndeletniceşte cu învăţarea legii trupeşte, nu are cu ea o convieţuire legiuită, născând din ea dogme nelegitime, care se strică odată cu viaţa trupului.

5. Cel ce-şi însuşeşte Scriptura trupeşte, învaţă din ea păcatul cu fapta, iar mintea i se deprinde să cugete la păcat. Acela învaţă din litera legii despre dezmierdări, împreunări desfrânate şi ucideri, şi se deprinde să socotească spurcată toată zidirea lui Dumnezeu.

6. Alt înţeles spiritual. "Anatema" este lumea aceasta, ca loc de osândă, pe care-l naşte prin patimă sau prin poftă cel ce nu străbate cu mintea la duhul legii.

7. Lucrul spre care ne simţim atraşi, la acela şi

cugetăm cu mintea.

8. După alt înţeles, "anatema" este mişcarea fără chip a patimilor: iar "ruşinea gurii" este mişcarea minţii ce dă patimii un chip pentru simţuri şi procură prin născociri o materie potrivită patimii.

9. Înfăţişează în rezumat cele trei înţelesuri ale textului.

10. Cel ce e convins că e poruncă de la Dumnezeu să se desfete trupeşte după lege, primeşte cu bucurie lăcomia pântecelui, ca pe un dar dumnezeiesc spre împreună vieţuire, şi din ea naşte modurile ce întinează, prin rea întrebuinţare lucrarea simţurilor.

11. Scurtă recapitulare a celor spuse mai înainte, prin care se arată că cel ce înţelege legea trupeşte are învăţătura despre ea ca pe o ţiitoare, din care naşte deprinderea şi lucrarea patimilor, şi-şi aduce în casă lăcomia pântecelui, de parc-ar fi dumnezeiească, dând naştere modurilor care întinează prin rea întrebuinţare simţurile, ca prin ele să stârpească raţiunile şi seminţele naturale din lucruri.

12. Cel ce rămâne la simbolurile legii nu poate să privească firea lucrurilor potrivit cu raţiunea şi să îngrijească de raţiunile puse de Făcător din pricina deosebirii între simbolurile şi firea lucrurilor.

13. Raţiunile firii cară lemne, făcându-se materie pe seama cunoştinţei celor dumnezeieşti, şi cară apă, înfăptuind curăţirea de patimi şi răspândirea lucrării de viaţă dătătoare a Duhului.

14. Alt înţeles al aceloraşi, înfăţişând prin Ghibeoniţi chemarea neamurilor.

15. Ermonti şi Memfivoste sunt materia şi forma, iar cei cinci fii ai Merobei, încincita rea întrebuinţare a simţurilor, împreunându-le pe acestea laolaltă, adică

împletind simţurile cu materia şi forma, în urma înţelegerii trupeşti a legii, cel ce mărgineşte înţelesul la literă pe de-o parte dă naştere patimei trupeşti, iar pe de alta, corupe raţiunile naturale.

16. Patima şi firea, după raţiunea existenţei lor, niciodată nu există împreună.

17. Cel ce nu crede că Scriptura este duhovnicească, nu-şi simte puţinătatea cunoştinţei.

18. Când David e înţeles ca lege, în sens iudaic, se tălmăceşte "dispreţuire", pentru tradiţia interpretării trupeşti a celor dumnezeieşti, iar când înseamnă în sens creştin duhul, se tălmăceşte "cel tare la vedere", pentru contemplaţia cunoştinţei ce se petrece în minte.

19. Prin sufletul Scripturii a înţeles duhul ei, iar prin trup litera.

20. Cei trei ani sunt cele trei legi,cea scrisă,cea naturală şi cea a harului, care vin una după alta. Deci cel ce înţelege legea scrisă trupeşte, nu hrăneşte sufletul cu virtuţi; la fel cel ce nu sesizează raţiunile lucrurilor, nu-şi nutreşte mintea din belşug cu înţelepciunea variată a lui Dumnezeu; iar cel ce nu cunoaşte marea taină a harului celui nou, nu se veseleşte cu nădejdea viitoarei îndumnezeiri. Aşadar lipsa contemplaţiei duhovniceşti sub regimul legii scrise e urmată de lipsa înţelepciunii variate a lui Dumnezeu ce se poate primi prin legea naturală, iar aceasta e urmată la rândul ei de ignorarea îndumnezeirii ce se va da prin har în temeiul tainei celei noi. [656]

656 Este interesant că în această ordine a legilor, legea naturală e aşezată după cea scrisă, fiind socotită pe o treaptă mai înaltă. Această ordine corespunde cu cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc: a activităţii virtuoase, a contemplării naturale, a îndumnezeirii. Ordinea aceasta a legilor o înţelegem dacă o considerăm nu atât pe planul istoriei, ci pe al vieţii fiecărui ins. Apoi dacă prin legea scrisă se înţelege în special

21. Cel ce nu înţelege legea duhovniceşte, chiar dacă legea a murit pentru el, dat fiind că nu-i mai serveşte trupeşte, dar mai păstrează înţelesurile coborîte ale legii, mai cruţă încă pe copiii şi pe nepoţii lui Saul. De aceea e chinuit de foamea cunoştinţei.

22. Precum faţa e pecetea caracteristică pentru fiecare, la fel cunoştinţa duhovnicească caracterizează şi revelează dumnezeiescul. De aceea cel ce o caută pe aceasta, caută faţa Domnului.

23. David se mai tălmăceşte "cel tare la vedere" şi "minte străvăzătoare".

24. Cel devenit în întregime trup prin jertfele sângeroase aduse după litera legii, iubeşte neştiinţa, socotind că porunca e numai spre plăcerea trupului.

25. Cel ce slujeşte, zice, legii trupeşte, naşte păcatul cu fapta ca materie şi modelează consimţirea minţii cu păcatul ca formă, prin plăcerile corespunzătoare simţurilor. Iar cel ce primeşte Scriptura duhovniceşte, omoară prin cugetările naturale pe înălţimea contemplaţiei lucrarea păcatului ca materie şi consimţirea cu păcatul ca formă, împreună cu modurile întrebuinţării abuzive a simţurilor, în vederea plăcerii, ca pe nişte fii şi nepoţi ai legii scrise.

26. Fără contemplaţia naturală nimeni nu cunoaşte deosebirea simbolurilor legii de lucrurile dumnezeieşti.

27. Prin spânzurare a înţeles scoaterea la iveală a literii omorâte a legii pe înălţimea contemplaţiei, prin cunoştinţa în duh.

28. Prin "hotarul lui Israel" a înţeles toată raţiunea şi tot modul contemplaţiei, în care nu se poate menţine de

legea celor zece porunci. Astfel fiecare om trebuie să înceapă de la împlinirea poruncilor, pentru a se ridica la contemplarea lui Dumnezeu în natură şi apoi a se uni cu Dumnezeu.

loc predania înţelegerii trupeşti a legii.

29. Duhul zice, e dătătorul vieţii, iar legea omorîtoarea vieţii. Prin urmare nu poate lucra deodată şi litera şi duhul, precum nu există împreună ceea ce e făcător de viaţă cu ceea ce e făcător de stricăciune.

30. Părticica ce se taie împrejur (prepuţul), e ceva natural şi tot ce e natural e o faptă a creaţiunii dumnezeieşti. Iar fapta creaţiunii dumnezeieşti este "bună foarte", după cuvântul care zice: "A văzut Dumnezeu toate câte le-a făcut şi iată erau bune foarte". Legea însă, poruncind înlăturarea acelei părticele, prin tăierea împrejur, înfăţişează pe Dumnezeu ca pe unul ce şi-ar corecta în chip artificial propriul Său lucru, ceea ce chiar şi numai a gândi constituie culmea împietăţii. De aceea cel ce înţelege în mod natural[657] simbolurile legii, ştie că Dumnezeu nu urmăreşte să corecteze firea în chip artificial, ci porunceşte să fie tăiată pasionalitatea adăugată la raţiunea (constituţia) sufletului şi indicată tipic prin acea părticică trupească. Pe aceasta o leapădă cunoştinţa prin bărbăţia voinţei arătată în făptuire. Căci preotul care face tăierea împrejur închipuieşte cunoştinţa ce mânuieşte, ca pe un cuţit împotriva patimii, bărbăţia raţiunii arătată în fapte. Aşa e desfiinţată predania trupească a legii, când duhul covârşeşte litera.

31. Scurtă definiţie a contemplaţiei tainice (mistice).

32. Definiţia instituţiei tainice a Sâmbetei, prin care se arată în chip mistic ce este Sâmbăta şi care este raţiunea duhovnicească a ei. Ea este oprirea patimilor şi a mişcării minţii în jurul firii celor create.

33. Dumnezeu adică.

34. Ce înseamnă începutul lunilor.

657 Prin contemplaţia naturală în duh.

35. Definiţia cununii bunătăţii.

36. Altă definiţie mai tainică a aceloraşi.

37. Aici spune că înfrânarea este o lucrare a Providenţei ca una ce curăţă de patimile de bunăvoie, iar răbdarea o lucrare a Judecăţii, ca una ce înfruntă încercările fără de voie.

38. Prin cea dintâi sărbătoare înţelege Pasca.

39. Prin a doua sărbătoare înţelege Cincizecimea.

40. A treia sărbătoare este ziua împăcării din luna a şaptea.

41. Priveşte cum pierde legea pe cei ce o înţeleg trupeşte, convingându-i să slujească făpturii în locul Făcătorului şi să-şi închipuie că cele făcute pentru ei sunt prin fire vrednice de închinat, iar pe Cel pentru care au fost făcuţi ei să nu-L cunoască.

42. Cum este Dumnezeu însuşi Sâmbăta ?

43. Cum este Dumnezeu însuşi Pasca tainică ?

44. Despre taina sărbătorii Cincizecimii. Aici explică tainic sensul duhovnicesc al celor indicate, înţelegând prin Cincizecime pe Dumnezeu însuşi. Căci monada[658] rămânând stătătoare după desfăşurarea înşeptită a săptămânii, dă Cincizecimea; sau iarăşi, prin adausurile sale la ea însăşi monada se face decadă, iar aceasta înmulţită cu cinci dă Cincizecimea, care astfel e începutul şi sfârşitul celor ale sale (început, deoarece e mai înainte de orice cantitate, iar sfârşitul, deoarece e mai presus de orice cantitate). Dar tot aşa şi Dumnezeu, care a lăsat să fie închipuit de monadă prin analogie, e începutul şi sfârşitul lucrurilor şi raţiunea prin care există toate. E începutul, deoarece este mai înainte de toată fiinţa şi mişcarea; sfârşitul, deoarece este mai presus de toată fiinţa şi

658 Numărul unul care urmează după de 7 x 7= 49.

mişcarea; raţiunea, deoarece în calitate de cauză este Proniatorul tuturor şi susţine forma individuală, prin care fiecare făptură rămâne în raţiunea proprie. Când deci vor ajunge la capăt timpurile şi veacurile, al căror simbol este săptămâna, nu va mai fi decât singur Dumnezeu, fără mijlocirea acelora fără de care nu este nimic, adică fără locuri şi timpuri, susţinând El însuşi, prin unirea adevărată cu făpturile, fiinţa celor mântuiţi, adică firea creată. Căci pe aceasta a închipuit-o prin numărul cinci, nu numai din pricina simţurilor sub care cade, ci şi din pricina ştiinţei universale, care constă în îmbrăţişarea prin cunoştinţa fără greşeală a celor spirituale (inteligibile) şi raţionale, a fiinţelor sensibile, a vieţuitoarelor şi a lucrurilor. Aşadar firea celor create va înceta odată de a mai sta în spaţiu şi de a se mai mişca în timp, ridicându-se în cei mântuiţi mai presus de cele care au fost făcute pentru ea, adică de loc şi de timp, prin unirea adevărată cu Dumnezeu, pentru care a fost făcută. Căci odată ce şi-a făcut pe Dumnezeu însuşi, conform cu raţiunea Providenţei, calitate proprie, prin decada poruncilor (arătându-şi prin trăsături caracteristice improprierea îndumnezeirii prin har), se va elibera de circumscrierea pe care i-o dă starea în spaţiu şi mişcarea în timp,[659] primind ca pe o stare (odihnă) pururea mobilă, posesiunea nemărginită a celor dumnezeieşti şi ca pe o mişcare stătătoare, dorinţa nesăturată după ele.[660]

659 Se va elibera de circumscrierea în spaţiu prin stare şi în timp prin mişcare.

660 De multe ori scoliile la această operă a Sf. Maxim aduc întregiri preţioase de sens, sau înţelesuri noi neaflătoare în cuprinsul operei. (De pildă şi scoliile 20, 21). O astfel de contribuţie o aduce şi scolia prezentă. Ea precizează de ce viaţa viitoare va fi o stare pururea mobilă, având accentul pe stare, pe odihnă; pentru că va poseda bunul dumnezeiesc. De asemenea de ce va fi totodată o mişcare

45. În ziua a şaptea sunt trei sărbători: a trâmbiţelor, a împăcării şi a înfigerii corturilor. Dintre acestea, trâmbiţa este chipul legii şi al Proorocilor şi al cunoştinţei propovăduite de aceştia. Sărbătoarea împăcării este simbolul împăcării lui Dumnezeu cu omul prin întrupare. Căci Dumnezeu, îmbrăcând de bună voie osânda celui osândit, a topit duşmănia învârtoşată de mai înainte împotriva Lui. Iar înfigerea corturilor este preînchipuirea învierii şi a prefacerii tuturor în starea de neschimbabilitate.[661]

46. Cel ce se bucură de jertfele sângeroase simple, e un pătimaş care face pe cei ce aduc jertfe să umble în dâra patimilor. Iar cel ce cinsteşte pe cineva sincer se bucură de ceea ce se bucură şi cel cinstit de el.[662]

47. Scriptura socoteşte jertfe junghierea patimilor şi închinarea facultăţilor naturale lui Dumnezeu. Dintre acestea berbecul este chipul raţiunii, taurul este simbolul mâniei, iar ţapul înfăţişează pofta.

48. Când stăpâneşte asupra sufletului înţelesul pământesc al Scripturii, acesta leapădă raţiunile naturale, omorîndu-le prin reaua întrebuinţare a puterilor naturale.

49. Îndată ce încetează cineva de a mai înţelege

stătătoare, cu accentul pe mişcare; pentru că acel bun, fiind nesfârşit, va întreţine mereu dorinţa de a-l cuprinde mai deplin. Sau va fi o odihnă mobilă, întrucât posesiunea va îmbrăţişa un bun nemărginit; şi o mişcare stătătoare, întrucât nemărginirea bunului posedat va întreţine necontenit dorinţa după el.

661 Nicăieri n-am găsit la Sf. Maxim, că întruparea şi jertfa lui Hristos a avut ca scop să plătească lui Dumnezeu cu viaţa Sa pentru om, în înţelesul teoriei satisfacţiei, împăcarea s-a făcut ontologic în Hristos, nu juridic între Hristos şi Tatăl.

662 Dacă Dumnezeu s-ar bucura de jertfe de sânge, ar fi în drept să se bucure şi credinciosul de primirea jertfelor de la alţii, adică să se menţină în egoism.

Scriptura, trupeşte după simţuri, străbate cu mintea la duh, prin mijlocirea firii, săvârşind duhovniceşte acelea, pe care săvârşindu-le, Iudeul mânia pe Dumnezeu.

50. Ce este mâna Ghibeoniţilor, căreia îi predă David pe cei din sămânţa lui Saul.

51. Spânzurarea este, zice, scoaterea la iveală pe care o suferă patimile, date pe faţă de gândurile înalte ale firii prin contemplaţia înaltă.

52. Deprinderea cu împlinirea trupească a legii, având prin pocăinţă, înaintea ochilor înţelesurile trupeşti ale legii omorâte, dacă se aşează lângă cuvântul lui Hristos, primeşte ca pe o ploaie iluminările cereşti ale cunoştinţei.

53. Grâul adică.

54. Vinul adică.

55. Untdelemnul adică.

56. "Grâul" l-a numit întărire a sufletului, în calitatea lui de cunoştinţă duhovnicească; "vinul", mijloc înveselitor al inimii, ca unul ce înfăptuieşte unirea cu Dumnezeu prin dragoste; iar de "untdelemn" a spus că luminează faţa, fiind semnul caracteristic al harului duhovnicesc, ce luminează mintea în starea de nepătimire.

57. Amalic este lăcomia pântecelui. Regele lui Amalic este cugetul pământesc. Boii şi oile acestuia sunt materiile care hrănesc patimile. Viţa este mişcarea obraznică a gândului. Măslinul este lucirea care aprinde pofta după plăcere. Cel ce stăruie pe lângă latura trupească a legii le mută pe acestea în deprinderea slujirii lui Dumnezeu, ca într-un pământ sfânt luând ca plată pentru ele lepădarea de către Dumnezeu.

58. "Nebun" a fost numit poporul iudeu ca necredincios, iar "neînţelept", ca cel ce făcea răul, sau ca "neevlavios şi păcătos".

59. Patima lăcomiei pântecelui omoară, zice, puii dumnezeieşti ai virtuţilor. Dar şi pe ea o omoară harul credinţei şi ascultarea poruncilor dumnezeieşti, prin raţiunea umplută de cunoştinţă.

60. Cum este Domnul lumină.

61. Cum este Domnul pregătire înaintea feţei tuturor popoarelor.

62. Cum este Domnul şi slavă a lui Israel.

63. Ce sunt "popoarele" şi ce este pregătirea înaintea feţei popoarelor, după alt înţeles.

64. Ce sunt "neamurile", pe care, venind, le descoperă Cuvântul.

65. În ce înţeles este iarăşi Cuvântul slavă a lui Israel.

66. Îndată ce omoară cineva înţelesul trupesc al legii, aflător în litera ei, primeşte ca împărat pe Cuvântul (raţiunea) în duh.

67. Prin David a înţeles şi pe Domnul şi Evanghelia şi legea duhovnicească şi cunoştinţa şi contemplaţia şi făptuirea şi poporul cel nou. El poate fi înţeles în multe chipuri, potrivit cu diferitele locuri.

68. Cel ce are numai tipurile, dar nu şi arhetipurile tainelor, are numai întrebarea, dar nu şi cunoştinţa iluminărilor în duh. El a primit ca împrumut ceea ce s-a spus mai înainte, adică experienţa prin simţuri a simbolurilor legii, dar cu sufletul flămânzeşte după duhul ei, socotind ca un miop întrebarea drept adevărata cunoştinţă.

69. În dispute este de multe ori şi rătăcire.

70. Fericirea îşi întipăreşte semnele sale în cei ce s-au învrednicit de ea prin împărtăşire, şi-i face înfăţişători ai ei.

Cuprins

„RUGAȚI-VĂ NEÎNCETAT."

FILOCALIA

SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂRȘIRII

4

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

F I L O C A L I A

Scrierile Sfinţilor Părinţi: Talasie, Isichie Sinaitul, Filotei Sinaitul, Ioan Carpatiul, Filimon, Ioan Damaschin, Teodor al Edesei, Teognost, Ilie Ecdicul, Teofan (din v. 7—9), cu îndemnuri pentru supravegherea gândurilor si sfaturi despre rugăciune.

FILOCALIA

sau culegere din scrierile sfinţilor Parinţi cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi

Volumul IV

Tradusă din greceşte de

Prot. stavr. Dr. DUMITRU STĂNILOAE
Profesor la Facultatea de teologie din Bucureşti

SIBIU, 1948
TIPOGRAFIA ARHIDIECEZANĂ

Prefaţă

Cu vrerea şi cu ajutorul Milostivului Dumnezeu iese la lumina tiparului românesc acest al IV-lea volum al Filocaliei. Cu el se încheie primul volum din Filocalia greacă (ed. II), care cuprinde două volume. Arătasem în „Cuvântul înainte" la primul volum românesc că în primul volum grec se cuprind următorii autori in ordinea aceasta ; Antonie cel Mare, Isaia Pustnicul, Evagrie Monachul cu 3 scrieri, Ioan Casian cu 2 scrieri,Marcu Ascetul cu 3 scrieri, *Isichie Preotul,* Nil. Ascetul cu 2 scrieri, Diadoch al Foticeii, *Ioan Carpatiul cu 2 scrieri, Teodor al Edesei cu 2 scrieri,* Maxim Mărturisitorul cu 3 scrieri, *Talasie, Ioan Damaschin, Filimon, Teognost, Filotei, Ilie Ecdicul* şi *Teofan Monachul.* In volumul de faţă dăm pe autorii scrişi cu cursive, după ce în cel dintâi i-am dat pe ceilalţi, cu excepţia Sf. Maxim Mărturisitorul dat în al doilea şi al treilea volum.

Ar urma ca în volumul V să dăm pe primii autori din vol. II al Filocaliei greceşti, începând cu Petru Damaschin, scriitor din veacul al 12-lea. Dar probabil că vom intercala în 2 sau 3 volume (V—VII) scrierile lui Simion Noul Teolog, marele sfânt şi scriitor duhovnicesc din v. al 11-lea, şi anume

cuvântările dintr'o traducere neogreacă, iar imnele din textul grec vechiu, original.[1]

Autorii cuprinşi în volumul de faţă sunt puţin cunoscuţi în ce priveşte viaţa lor. Dar scrierile lor au fost foarte gustate în mănăstirile din Răsărit şi în timpul din urmă au devenit obiectul unor atente cercetări.[2] Ele cuprind cele mai preţioase norme concrete pentru realizarea idealurilor de viaţă duhovnicească, prezentate în scrierile anterioare în chip mai mult speculativ. De aceea ele şi-au şi pus pecetea caracteristică pe viaţa monachală a Răsăritului. Mulţimea de manuscrise dela Academia Republicii Populare Române, în care se cuprind, arată cât de mult se ceteau şi în mănăstirile noastre.

Tipărirea lor în aceste vremuri nu e un act prea ciudat, precum s'ar părea la prima vedere. Preţul nesfârşit ce-l dau ele omului ca om, indiferent de condiţiile exterioare accidentale ale poziţiei lui sociale şi ale situaţiei lui materiale, lupta neîndurată şi necurmată ce-o pretind împotriva patimii iubirii de avuţie, a mândriei, a întristării, le face azi chiar mai înţelese păturilor largi ale poporului, decât în timpurile anterioare, când se socotea că virtuţile opuse acelor patimi (neaverea, dragostea de om mai presus de orice, negrijea, slujirea obştei, bucuria, sentimentul de egalitate), sunt posibilităţi rezervate în deplinătatea lor numai monachilor.

[1] Ed. în Veneţia ia 1790, care cuprinde întâi cuvântările in trad. neogreacă a lui Dionisie Zagoreul, apoi 55 imne, editate de Nic Glyki. Noi avem ediţia a 11-a din Siros, 1880,

[2] O frumoasă expunere a ideilor din scrierea lui Talasie e cea a lui Th. M Disdier, Le tâmoignage spirituel de Thalasius le Lybien, tn Etudes Byzantines, tom. II, 1946, p. 79—118, cunoscută de noi după încheierea volumuluide faţă.

Greutăţilor materiale ale tipăririi le-am putut face faţă in mare măsură prin ajutorul dat de I. P. Sf. Patriarh Iustinian, care a binevoit, cu o promptă înţelegere, să dispună plasarea a trei sute exemplare din primele 3 volume (câte o 100 din fiecare) între preoţii, din Arhiepiscopia Bucureştilor , act pentru care ii exprim întreaga mea gratitudine. P. S. Episcopul Nicolae al Clujului de asemenea a angajat pentru eparhia sa 100 exemplare. Un însufleţit sprijinitor şi răspânditor al cărţii s'a arătat P. C. Păr. Dr. Ilarion Felea, rectorul Academiei teologice din Arad, la îndemnul P. S. Sale Episcopului Andrei.

Iar P. C. Păr. Ieromonach Arsenie, cu binecuvântarea I. P. S. Mitropolit Nicolae, a continuat să dea acelaş sprijin hotărîtor prin abonamentele făcute.

Tuturor le aduc cele mai călduroase mulţumiri în Domnul.

Prot. D. STĂNILOAE

Talasie Libianul

Talasie a fost egumenul unei mănăstiri din pustia Libiei, cu care s'a împrietenit Sf. Maxim Mărturisitorul în drumurile sale prin Africa, după anul 626. Către el avem mai multe scrisori ale Sf. Maxim.[1] Lui îi adresează Sf. Maxim pe la 631—633 şi marea sa scriere „Răspunsuri către Talasie", în care interpretează în sens ascetico-mistic o listă de 65 locuri grele din Sf. Scriptură, trimisă de acela.

După părerea lui Viller şi Rahner, Talasie a alcătuit cele 400 de capete "Despre dragoste, înfrânare şi petrecerea cea după minte" pe la 650 . Tot aceştia îl socotesc pe Talasie un ucenic al Sf Maxim, deşi cel din urmă se socoteşte pe sine ucenic al lui Talasie .De fapt se observă o strânsă înrudire între sentinţele lui Talasie şi intre scrisul Sf. Maxim şi cum Sf. Maxim este mult mai adânc şi cugetarea lui mult mai închegată, nu încape îndoială că Talasie e dependent de Maxim şi nu invers.

Întâlnim la Talasie aceeaş ordine a virtuţilor (IV, 61), aceeaş idee despre „înţelesurile simple" (I 54), aceeaş asemănare a raportului dintre minte si simţire cu o căsătorie [II 27], aceeaş dialectică a plăcerii şi durerii (acrostihul la suta III), aceeaş deosebire între contemplaţia naturală ca faza a doua a urcuşului duhovnicesc şi teologia ca faza a treia (IV 62), deşi Talasie nu stărue aşa de mult asupra acestui punct ca Maxim. Un termen nou la Talasie este cel al isichiei, al liniştii.

1 Epist, 9 (P. G. 9i, 445); 26 (P. G. 91, 616); 40-42 (P. G. 91, 633—#37),

2 Aszese uad Mystik ia der Vateraeit. Fr. i. Br. 1939, p, 244.

* P. G. 91, 29D, 449A.

Dar deşi sunt mai simple, cele 400 de capete ale lui Talasie observă par'că o ordine mai riguroasă în înşiruirea lor, ca de pildă cele 400 de capete despre dragoste ale lui Maxim. Aproape fiecare sentinţă reia ideea din cea anterioară, urmărindu-se printr'un grup întreg de sentinţe desvoltarea aceleaşi teme.

O notă caracteristică a acestor 400 de capete este că literele iniţiale ale tuturor sentinţelor dintr'o centurie, dau o prepoziţie cu un oarecare înţeles, aşa zisul acrostih. [1]

[1] Un Talasie, egumen al mănăstirii zisă a Armenilor din Roma, inaintează la 649 Sinodului din Lateran, împreună cu alti egumeni şi monachi din Răsărit, sosiţi mai de mult şi mai de curând la Roma, un memoriu cerînd traducerea actelor Sinodului în limba greacă. Se prea poate să fie Talasie al nostru, care să fi venit împreună cu Sf. Maxim la Roma după ce pe la 640 Egiptul căzuse sub Arabi. (Mahsi, Amplissima coli. concil. ton. 10, 1W1, p. 904, 909).

Cuviosul şi de Dumnezeu purtătorul Părintele nostru

TALASIE LIBIANUL SI AFRICANUL

Despre dragoste, înfrânare şi petrecerea cea dupa minte către Pavel presbiterul[1]

SUTA ÎNTÂIA

Al cărei acrostih este acesta: Fratelui duhovnicesc şi iubitului Domn Pavel, Talasie, la arătare isihast, iar in realitate căutător de slavă deşartă

1. Dorul întins întreg spre Dumnezeu, leagă pe cei ce-l au, cu Dumnezeu şi întreolaltă.

2. Mintea, care a dobândit dragoste duhovnicească, nu cugetă despre aproapele cele ce nu se potrivesc cu dragostea.

3. Cel ce binecuvintează cu gura, dar dispreţueşte cu inima, ascunde făţărnicia sub chipul dragostei.

4. Cel ce a dobândit dragoste, rabdă fără să se turbure supărările şi suferinţele ce-i vin dela duşmani.

5. Singură iubirea uneşte zidirea cu Dumnezeu şi făpturile întreolaltă în acelaş cuget.

6. Dragoste adevărată a dobândit acela care nu sufere bănueli şi vorbe împotriva aproapelui.

1 Filocalia greacă, ed. II, vol. I, p. 328—341; P. G. 91, 1427—1670.

7. Cinstit în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor este acela care nu încearcă nimic pentru surparea dragostei.

8. De dragostea nefăţarnică ţine cuvântul adevărat, pornit din conştiinţa cea bună.

9. Cel ce aduce fratelui la cunoştinţă ocările altuia, ascunde pisma sub înfăţişarea bunăvoinţii.

10. Precum virtuţile trupeşti îşi atrag slava dela oameni, aşa cele duhovniceşti, pe cea dela Dumnezeu.

11. Dragostea şi înfrânarea curăţesc sufletul, dar mintea o luminează rugăciunea curată.

12. Bărbat puternic este acela care alungă păcatul prin făptuire şi cunoştinţă.

13. Cel ce a dobândit nepătimirea şi cunoştinţa duhovnicească, a aflat har la Dumnezeu.

14. De vrei să birui gândurile pătimaşe, câştigă înfrânarea şi dragostea faţă de aproapele.

15. Păzeşte-te de neînfrânare şi ură, şi nu vei întâmpina piedică in vremea rugăciunii tale.

16. Precum nu se pot vedea aromate în mocirlă, aşa nici bunămireasma dragostei în sufletul celui ce ţine minte răul.

17. Stăpâneşte cu vitejie mânia şi pofta şi te vei izbăvi de grabă de gândurile rele.

18 Slava deşartă o stingi făptuind în ascuns; iar mândria o izgoneşti nedispreţuind pe nimeni.

19. De slava deşartă ţine făţărnicia şi minciuna, iar de mândrie, părerea de sine şi pisma

20. Povăţuitor este acela ce se stăpâneşte pe sine şi-şi supune sufletul şi trupul raţiunii.

21. Sinceritatea prietenului se arată la vreme de cercare, dacă ia parte la necaz.

22. Asigură-ţi simţurile cu chipul [modul] isichiei şi cumpăneşte gândurile cari stau în inimă.

23. Întâmpină fără pomenire de rău gândurile de supărare; iar faţă de cele iubitoare de plăcere arată-te cu vrăjmăşie.

24. Liniştea [isichia], rugăciunea, dragostea şi înfrânarea, sunt o căruţă cu patru roate, care suie mintea la ceruri.

25. Topeşte-ţi trupul cu foamea şi priveghierea, şi vei alunga gândul josnic al plăcerii.

26. „Precum se topeşte ceara de faţa focului", aşa gândul necurat de frica lui Dumnezeu.

27. Rea pagubă este pentru sufletul înţelept să zăbovească mintea multă vreme într'o patimă de ocară.

28. Rabdă întâmplările de întristare şi de durere, că prin acestea te curăţeşte purtarea de grijă (Providenţa) a lui Dumnezeu.

29. Dacă ai aruncat materia şi te-ai lepădat de lume, lapădă-te acum şi de gândurile rele.

30. Lucrarea proprie a minţii e să se ocupe neîncetat cu cuvintele lui Dumnezeu.

31. Precum lucrul lui Dumnezeu este să cârmuiască lumea, aşa al sufletului este să-şi cârmuiască trupul.

32. Cu ce nădejde vom întâmpina pe Hristos, dacă am slujit până acum plăcerilor trupului?

33. Plăcerea se stinge prin reaua pătimire şi prin întristare, fie prin cele de bună voe, fie prin cele aduse de Providenţă.

34. Iubirea de argint este o materie a patimilor, întrucât face să crească plăcerea generală.

35. Lipsa plăcerii naşte întristarea: iar plăcerea e împreunată cu toată patima.

1 Ps. 67. 3.

36. Cu măsura cu care măsori trupului tău, ti se va măsura întors din partea lui Dumnezeu.

37. Fapta judecăţii dumnezeeşti e răsplătirea dreaptă a celor săvârşite în trup.

38. Virtutea şi cunoştinţa nasc nemurirea; lipsa lor e maica morţii.

39. Întristarea după Dumnezeu stinge plăcerea; iar stingerea plăcerii înseamnă învierea sufletului.

40. Nepătimirea este nemişcarea sufletului spre păcat. Dar ea nu se poate ajunge fără mila lui Hristos.

41. Mântuitorul sufletului şi al trupului este Hristos. Cel ce păşeşte pe urmele Lui se slobozeşte de păcat

42. De vrei să dobândeşti mântuirea, lapădă-te de plăceri şi ia asupra ta înfrânarea şi dragostea, împreună cu rugăciunea stăruitoare.

43. De nepătimire tine dreapta socoteală adevărată [discernământul]. Urmând acesteia, fă totul cu măsură şi rânduială.

44. Domnul şi Dumnezeul nostru este Iisus Hristos; mintea, care urmează Lui, nu va rămâne in întunerec.

45. Adună-ţi mintea şi păzeşte-ţi gândurile; şi pe cari le vei afla pătimaşe, războeşte-le.

46. Trei sunt căile prin cari primeşti gânduri: simţirea [lucrarea simţurilor], amintirea şi starea mustului [amestecarea] din trup. Dar cele mai stăruitoare sunt cele din amintire.

47. Cel căruia i s'a dat înţelepciune, cunoaşte scopurile celor netrupeşti şi care este începutul şi sfârşitul lumii.

5 Sunt cele două etape generale ale vieţii duhovniceşti.

48. Nu uita de făptuire, şi ţi se va lumina mintea ta. «Comori ascunse şi nevăzute, zice, îţi voi deschide tie in chip ascuns".[1]

49. Cel ce s'a slobozit de patimi, a aflat har la Dumnezeu, şi cel ce s'a învrednicit de cunoştinţă, mare milă.

50. Mintea slobozită de patimi, se face în chipul luminii, luminându-se neîncetat de contemplaţiile lucrurilor.

51. Lumina sufletului este sfânta cunoştinţă, de care fiind lipsit, cel fără de minte, umblă în întunerec.

52. Cel ce petrece în întunerec, este lipsit de minte. Pe el îl ia în primire întunerecul neştiinţii.

53. Cel ce iubeşte pe Iisus, se va slobozi de păcat. Iar cel ce urmează Lui, va vedea cunoştinţa adevărată.

54. Mintea slobozită de patimi, vede gândurile simple,[2] atât când veghiază trupul, cât şi în somn.

55. Mintea curăţită la culme, se simte strâmtorată de lucruri şi vrea să fie mereu afară de toate cele create.

56. Fericit este cel ce a ajuns la nesfârşirea fără margini; şi a ajuns acela care a trecut peste cele mărginite.

57. Raţiunile lui Dumnezeu le cercetează acela care-L cinsteşte pe El. Dar le află cel îndrăgostit de adevăr.

58. Mintea ce se mişcă din dreptate, află adevărul. Dar cea care se mişcă din vreo patimă, nu-l va afla.

59. Precum în fiinţă Dumnezeu este necunoscut, aşa în măreţie este fără margini.

1 Is. 45, 3.
2 E ideea Sf. Maxim. E vorba de înţelesurile sau de icoanele lucrurilor deci nu mai sunt asociate cu patima.

60. Fiinţa care nu are început şi sfârşit, nu poate fi înţeleasă după firea ei.

61. Mântuirea fiecărei făpturi stă în purtarea de grijă, mai presus de orice bunătate, a Făcătorului.

62. Domnul sprijină pe toţi cei căzuţi în stări vrednice de milă şi ridică pe toţi cei frânţi.

63. Hristos este judecătorul viilor şi al morţilor şi răsplătitorul faptelor fiecăruia.

64. De vrei să-ţi stăpâneşti sufletul şi trupul, tae de mai înainte pricinile patimilor.

65. Uneşte-ţi puterile sufletului cu virtuţile, şi le vei despărţi cu siguranţă de toată pornirea patimilor.

66. Struneşte cu înfrânarea pornirile poftei; iar pe ale iuţimii, cu dragostea duhovnicească.

67. Liniştea [isichia] şi rugăciunea sunt cele mai mari arme ale virtuţii, căci acestea curăţind mintea, o fac străvăzătoare.

68. Numai întâlnirea duhovnicească foloseşte, iar decât toate celelalte, mai de preţ este liniştea [isihia].

69. Dintre cele cinci feluri de întâlniri, alege trei, pe al patrulea să nu-l obişnueşti des, iar de al cincilea îndepărtează-te.

70. Liniştea o iubeşte cel ce nu pătimeşte faţă de cele ale lumii.

71. Conştiinţa este un învăţător sincer. Cine ascultă de ea, petrece fără greşală.

72. Conştiinţa numai pe aceia nu-i judecă ce au ajuns la culmea virtuţii, sau a păcatului.

73. Nepătimirea cea mai înaltă face gândurile simple. Iar cunoştinţa cea mai înaltă stă înaintea Celui mai presus de cunoştinţă.

74. Întristarea cea de ocară e pricinuită de lipsa plăcerilor. Cel ce le dispreţueşte pe acestea, petrece neîntristat.

75. Întristarea, peste tot, este lipsa plăcerii, fie a celei după Dumnezeu, fie a celei după lume.

76. Împărăţia lui Dumnezeu este bunătate şi înţelepciune. Cine le dobândeşte pe acestea, vieţueşte in ceruri.

77. Om nenorocit este acela, care preţueşte prin fapte trupul mai mult decât sufletul şi lumea mai mult decât pe Dumnezeu.

78. Dragoste deopotrivă faţă de toţi a câştigat acela, care nu pismueşte pe cei strădalnici, iar de cei răi are milă.

79. După adevăr ar trebui să conducă acela care impune mai întâi sufletului şi trupului său legile virtuţii.

80. Neguţător duhovnicesc este acela, care pentru cele viitoare se lapădă deopotrivă atât de cele plăcute, cât şi de cele acre ale vieţii.

81. Sufletul se întăreşte prin dragoste şi înfrânare; iar mintea, prin rugăciunea curată şi vederea [contemplarea] duhovnicească

82. Auzind un cuvânt folositor, nu judeca pe cel ce-l spune, ca să nu te lipseşti de sfatul folositor.

83. Socotinţa vicleană gândeşte rele şi preface vredniciile aproapelui în scăderi.

84. Nu crede gândului care judecă pe aproapele. Căci numai cine are vistierie rea gândeşte cele rele

85. Inima bună poartă gânduri bune. Căci precum este comoara ei, aşa sunt şi gândurile ei.

86. Păzeşte-ţi gândurile şi fugi de păcat, ca nu cumva întunecându-se mintea, să vezi unele în locul altora.

87. Întăreşte-te gândindu-te la Iudeii cari, orbiţi de pismă, L-au socotit pe Domnul şi Dumnezeul nostru, drept Beelzebut.

88. Bănuiala rea întunecă cugetarea şi te face să vezi in loc de cale, cele alăturea de cale.

89. Păcatele stau alăturea de virtuţi, şi de aceea cei răi iau virtuţile drept păcate.

90. Mintea zăbovind în plăcere sau în întristare, cade repede în patima trândăviei [acediei].

91. Conştiinţa curată ridică sufletul. Iar gândul murdar il doboară la pământ.

92. Răscolindu-se patimile, alungă slava deşartă; iar de sunt înlăturate, aceea iarăşi se întoarce.

93. De vrei să te izbăveşti de toate patimile, apucă-te de înfrânare, de dragoste şi de rugăciune.

94. Mintea zăbovind prin rugăciune la Dumnezeu, izbăveşte şi partea pasională a sufletului de patimi.

95. Dumnezeu dând fiinţă făpturilor, a legat totodată toate prin purtarea Sa de grijă [prin Providenţă].

96. Iar fiind Stăpân şi făcându-Se rob, a arătat zidirii culmea purtării Sale de grijă [culmea Providenţii Sale].

97. Căci Dumnezeu şi Cuvântul întrupându-Se neschimbat, s'a unit cu toată zidirea prin trup.[1]

98. Minune străină se întâmplă în cer şi pe pământ, că Dumnezeu este pe pământ şi omul în ceruri.

99. Ca unind pe oameni cu îngerii, să dăruiască totodată întregei zidiri dumnezeirea.

100. Cunoştinţa Sfintei şi celei de o fiinţă Treimi, este sfinţire şi îndumnezeire pentru îngeri şi pentru oameni.

101. Iertarea păcatelor este slobozire de patimi Cine na fost încă slobozit prin har, na dobândit încă iertarea.

1 Cap. 95—97 alcatuesc un întreg.

SUTA A DOUA

Al cărei acrostih este acesta: Roagă-te pentru mine, frate preacinstite, că mari rele aştept, vrednice de mine, întristări pentru suflet şi dureri pentru trup.

1. De vrei să te izbăveşti dintr'odată de păcate, lapădă-te de iubirea de sine, maica tuturor relelor.

2. Sănătatea sufletului este nepătimirea şi cunoştinţa. La ea nu poate ajunge cel ce slujeşte plăcerilor.

3. Înfrânarea cu răbdare şi dragostea cu îndelungă răbdare uscă plăcerile trupeşti şi sufleteşti.

4. Începutul relelor din suflet este iubirea de sine. Iar iubirea de sine este iubirea de trup.

5. E propriu celui raţional să se supună raţiunii şi să-şi strunească şi robească trupul.

6. Este o ruşine pentru omul raţional să se supună părţii neraţionale şi să slujească poftelor urîte ale ei.

7. Este o faptă rea a sufletului raţional să părăsească pe Ziditorul şi să se închine trupului.

8. Ţi s'a poruncit să ai trupul slujitor, nu să slujeşti plăcerilor lui, împotriva firii.

9. Rupe legăturile iubirii faţă de trup şi să nu dai nimic slugii ceea ce nu-i de neapărată trebuinţă.

10. Închide simţurile în cetatea liniştii, ca să nu tragă mintea spre poftele lor.

11. Cele mai bune arme ale celui ce se linişteşte cu răbdare, sunt înfrânarea, dragostea, rugăciunea, atenţia[1] şi citirea.

12. Nu va înceta mintea să se învârtească in jurul plăcerilor, până ce nu se va îndeletnici cu contemplaţia, după ce va fi pus stăpânire peste trup.

1 Filocalia greacă.

13. Să luptăm pentru porunci, ca să ne isbăvim de patimi; şi pentru dumnezeeştile dogme, ca să ne învrednicim de cunoştinţă.

14. Neturburarea [nemurirea][1] sufletului stă in nepătimire şi cunoştinţă; de ea nu se poate împărtăşi cel ce slujeşte plăcerilor.

15. Pune stăpânire pe trup stingând plăcerile şi eliberează-l de robia cea grea.[2]

16. Fiind zidit slobod şi chemat la slobozenie, nu răbda să fii rob patimilor necurate.[3]

17. Dracii leagă mintea de cele supuse simţirilor, prin întristări şi plăceri, pofte şi temeri.

18. Frica Domnului stăpâneşte poftele şi întristarea după Dumnezeu alungă plăcerea.

19. Pofta după înţelepciune dispreţueşte frica şi plăcerea cunoştinţii izgoneşte întristarea.

20. Scripturile cuprind acestea patru: poruncile, dogmele, ameninţările şi făgăduinţele.

21. Pofta e oprită de înfrânare şi osteneală; şi e micşorată de linişte şi de dragostea dumnezeească.

22. Să nu înţepi pe fratele cu vorbe de ghicituri; căci nu vei răbda când vei primi cele asemenea

23 Mânia e oprită de îndelunga răbdare şi de nepomenirea răului; şi e micşorată de dragoste şi de împreuna pătimire [compătimire].

24. Cui i s'a dat cunoştinţă, i s a dat lumina înţelegerii. Iar cel ce primind-o o necinsteşte, va vedea întunerec.

25. Păzirea poruncilor lui Dumnezeu naşte nepătimirea; iar nepătimirea sufletului păstrează cunoştinţa.

1 Filocalia greaca.

2 Trupul trebue si stea sub una din cele două robii: a minţii sau a plăcerilor.

3 In Filocalia greacă: sa slujeşti fara rânduială necurăţiei, s'a născut probabil din transcrierea greşita.

26. Ridică cele supuse simţurilor la o vedere cu mintea [la o contemplare inteligibilă], şi vei înălţa simţirea deasupra celor supuse simţurilor.

27. Femeea sensibilă închipueşte sufletul activ, cu care însoţindu-se mintea[1] naşte virtuţile.

28. Cercetarea cuvintelor lui Dumnezeu îi aduce cunoştinţa de Dumnezeu celui ce o caută întru adevăr, cu evlavie şi cu dor.

29. Ceea ce este lumina pentru cei ce văd şi pentru cele văzute, aceea este Dumnezeu pentru cei ce cugetă şi pentru cele cugetate.

30. Tăria sensibilă [cerul] închipueşte tăria credinţii, în care strălucesc toţi sfinţii ca nişte luminători.

31. Ierusalimul[2] este cunoştinţa cerească a celor netrupeşti. Căci în ea se contemplă vederea păcii.

32. Nu uita de făptuire. Căci uitând de ea se împuţinează cunoştinţa, şi făcându-se foamete, te vei coborî în Egipt.

33. Libertatea spirituală [mintală] stă în izbăvirea de patimi. La ea nimenea nu ajunge fără mila lui Hristos.

34. Pământul făgăduinţii este Împărăţia Cerurilor, pe care ne-o câştigă nepătimirea şi cunoştinţa.

35. Egiptul spiritual este întunecimea patimilor. La el nimenea nu coboară dacă nu cade la foamete.

36. Obişnueşte-ţi urechea să asculte des cuvinte duhovniceşti şi mintea ta se va depărta de gândurile necurate.

37. Singur Dumnezeu e bun şi înţelept prin fire. Dar se face şi mintea prin împărtăşire, dacă se străduește.

1 Sufletul (ψυχï)| in greceşte e femenin, iar mintea (νοOς) e masculin. O separaţie apropiată găsim in Răsp. 25 către Talasie, Filocalia rom. III, p. 81.

2 In greceşte Ierusalimul e feminin.

38. Stăpâneşte-ţi stomacul, somnul, mânia şi limba; şi nu vei lovi de piatră piciorul tău.

39. Nevoeşte-te să iubeşti pe tot omul deopotrivă şi vei alunga deavalma toate patimile.

40. Vederea [contemplarea] celor supuse simţurilor este o lucrare comună a minţii şi a simţirii. Dar cunoştinţa celor inteligibile este numai a minţii

41. Este cu neputinţă minţii să se îndeletnicească cu cele inteligibile, de nu va tăia afecţiunea faţă de simţire şi faţă de cele supuse simţurilor.

42. Simţirea e dusă de o împătimire firească spre cele supuse simţurilor şi fiind atrasă de acelea trage după sine şi mintea.

43. Încovoae simţirea spre slujirea minţii şi nu-i da vreme ca să o tragă ea pe aceea spre sine.

44. Când se întâmplă ca mintea să se îndeletnicească cu cele supuse simţurilor, atrage simţirea la ea, ridicând în minte cele ce stau în faţă.[1]

45. Semnul că mintea se îndeletniceşte cu cele inteligibile îl avem în aceea că dispreţueşte toate cele ce desfătează simţirea.

46. Când mintea e deschisă spre vederea celor inteligibile, are faţă de ele o plăcere cu anevoe de pierdut.

47. Când mintea se îmbogăţeşte de cunoştinţa Unităţii, a pus cu totul stăpânire şi pe simţire.

48. Împiedecă-ţi mintea să se învârtească în jurul celor supuse simţurilor, ca să nu-şi rodească prin ele plăceri şi întristări.

49. Cele cu cari se îndeletniceşte mintea intru cele dumnezeeşti, îşi fac şi din partea pătimitoare [pasională, afectivă] armă dumnezeească.

1 Vezi si Maxim Mărturisitorul, Ambigua, P. G. 91, 1113.

50. Este cu neputinţă minţii să se pătrundă de cunoştinţă,[1] de nu-şi va fi apropiat[2] mai înainte partea pasională din sine prin virtuţile sale.

51. Mintea se face străină de cele ale lumii, atunci când îşi tae orice afecţiune faţă de simţire.

52. De firea părţii raţionale a sufletului ţine să se îndeletnicească cu cunoştinţa lui Dumnezeu; iar de a celei pasionale, să îmbrăţişeze dragostea şi înfrânarea.

53. Este cu neputinţă minţii să zăbovească la un lucru supus simţurilor, dacă n'a câştigat o patimă faţă de el.

54. Minte desăvârşită este aceea care sa îmbibat de cunoştinţă; iar suflet desăvârşit este acela care s'a ţesut cu virtuţile.

55. Afecţiunea minţii faţă de simţire o face roabă plăcerilor trupului.

56. Mintea e clintită din locul cunoştinţii, când partea pasională [afectivă] a sufletului iese din virtuţile sale.

57. Am luat putere să ne facem fii ai lui Dumnezeu. Dar nu ne vom face, de nu ne vom desbrăca de patimi.

58. Nimenea să nu-şi închipue că a ajuns fiu al lui Dumnezeu în chip actual, dacă nu a dobândit încă în sine trăsăturile dumnezeeşti.

59. Asemănarea în purtare[3] cu binele sau cu răul, face sau fii ai lui Dumnezeu, sau fii ai satanei.

60. Bărbat chibzuit este cel ce ia aminte la sine şi se grăbeşte să se despartă de toată întinăciunea.

1 Să se prefacă prin cunoştinţă.

2 Textul din Migne are πελάσει=a apropia, Cel din Filocalia a alunga. Sensul prim par'că ar li mai solidar cu ideea din cap. 49.

3 După mod.

61. Sufletul împietrit când e bătut nu simte, iar pebinefăcătorul său nu-l recunoaşte.

62. Haina murdară scoate pe cel ce-o poartă afară dela nunta dumnezeească şi-l face părtaş de întunerecul de afară.

63. Cel ce se teme de Domnul, se îngrijeşte de sufletul său şi se isbăveşte pe sine de tovărăşia cea rea.

64. Este cu neputinţă să dobândească mila lui Dumnezeu, cel ce L-a părăsit pe El şi slujeşte plăcerilor.

65. Chiar dacă nu vrem să credem, Iisus a zis că nimenea nu poate sluji la doi domni.

66. Sufletul întinat de patimi, s'a împietrit şi nu primeşte să creadă fără tăeri şi arsuri.

67. Pe cei învârtoşaţi îi iau în primire probe înfricoşate. Căci fără dureri, nu primesc să se înmoaie.

68. Bărbatul chibzuit se îngrijeşte de sine şi prin dureri de bună voie ocoleşte pe cele fără voie.

69.Grija de suflet se arată în reaua pătimire şi in smerenie, prin cari iartă Dumnezeu toate păcatele.

70. Precum poftele şi mâniile înmulţesc păcatele, aşa înfrânarea şi smerenia le şterg.

71. Întristarea după Dumnezeu frânge inima; iar întristarea e născută de frica de munci.

72. Întristarea după Dumnezeu curăţeşte inima şi depărtează dela ea întinăciunile plăcerilor.

73. Răbdarea este iubirea de osteneală a sufletului. Iar unde este iubirea de osteneală, s'a scos afară iubirea de plăcere.

74. Orice păcat se face pentru plăcere şi orice iertare vine pentru reaua pătimire şi pentru întristare.

75. Cel ce nu vrea să se pocăiască prin osteneli de bună voie, cade, potrivit Providenţii, în osteneli fara voie.

76. Hristos este Mântuitorul lumii întregi şi a dăruit oamenilor pocăinţa spre mântuire.

77. Pocăinţa naşte păzirea poruncilor; iar păzirea poruncilor aduce curăţia sufletului.

78. Curăţia sufletului înseamnă izbăvirea de patimi; iar izbăvirea de patimi naşte dragostea.[1]

79. Suflet curat este acela care iubeşte pe Dumnezeu; iar minte curată, aceea care s'a despărţit de neştiinţă.

80. Luptă pentru poruncile lui Hristos până la moarte; căci curăţindu-te prin ele, vei intra în viaţă.

81. Foloseşte-te de trup ca de un slujitor al poruncilor, păzindu-l cu toată puterea nesupus plăcerilor[2] şi fără boală.

82. Răscoala trupului vine din neglijarea rugăciunii, a dietei şi a liniştii celei bune.

83 Liniştea cea bună naşte roade bune: înfrânarea, dragostea şi rugăciunea curată.

84. Cetirea şi rugăciunea curăţesc mintea; iar dragostea şi înfrânarea, partea pasională [afectivă] a sufletului.

85. Păzeşte aceeaşi înfrânare totdeauna, ca să nu cazi, prin neegalitate, în cele contrare.

86. Cel ce-şi pune legi sie-şi, să nu se facă neascultător sie-şi. Căci cel ce se nesocoteşte pe sine, pe sine se amăgeşte.

87. Sufletele pătimaşe sunt apusuri spirituale, căci acestora le-a apus Soarele dreptăţii.

1 O bună definiţie a nepătimirii: curăţia sufletului. Iar dacă după toţi Părinţii nepătimirea e urmată de dragoste, se poate spune că dragostea e născuta de curăţia sufletului.

2 Fără durere, in Migne.

88. Fiu al lui Dumnezeu este cel ce s'a făcut asemenea lui Dumnezeu, prin bunătate, înţelepciune, putere şi dreptate.

89. Deprinderea păcatului este boala sufletului. Iar păcatul cu lucrul este moartea lui.

90. Nepătimirea desăvârşită este sărăcia spirituală, la care ajungând mintea, se desparte de cele de aici.

91. Păzeşte într'o armonie virtuţile sufletului: căci din aceasta se naşte roada dreptăţii.

92. Zic Părinţii că vederea celor inteligibile este netrupească, fiind cu totul liberă de materie şi formă.

93. Precum cele patru stihii sunt din materie şi formă, aşa şi trupurile plăsmuite din ele sunt din acelea.

94. Cuvântul făcându-Se trup, din iubirea de oameni, nici ceea ce era n'a prefăcut, nici ceea ce a devenit n'a preschimbat.

95. Precum zicem că Hristos cel unul este din dumnezeire şi omenitate şi în dumnezeire şi omenitate, aşa zicem că este din două firi şi în două firi.

96. Mărturisim un singur ipostas al lui Hristos în două firi, unite neîmpărţit.

97. Slăvim neîmpărţit ipostasul cel unul al lui Hristos şi mărturisim neamestecată unirea firilor.

98. Ne închinăm unei Fiinţe a dumnezeirii în trei ipostasuri şi mărturisim Sfânta Treime cea de o fiinţă.

99. Proprietăţile deosebite ale celor trei ipostasuri sunt: cea de Tată, cea de fiu şi purcederea. Iar comun cele trei ipostasuri au: fiinţa, firea, dumnezeirea şi bunătatea.

1 Si. Maxim Mărturisitorul, cap, goest. I 84—85, Filocaîia II, p, 159.

SUTA A TREIA

Al cărui acrostih este acesta: Dar rele cu adevărat nusunt cele cari întristează trupul, dar sufletul îl curăţă, ci cele cari întristează conştiinţa, iar trupul îl desfătează.[1]

1. Despre Cel din fire bun, cugetă cele bune. Şi despre tot omul gândeşte numai bine.

2. În ziua judecăţii ne va cere Dumnezeu să dăm socoteală pentru cuvinte, fapte şi gânduri.

3. Deprinderea virtuţii sau a păcatului ne mişcă să gândim, să grăim, sau să săvârşim cele bune sau cele rele.

4. Mintea stăpânită de patimi cugetă cele ce nu se cuvine. Iar cugetarea aceasta o fac arătată cuvintele şi faptele.

5. Gândului rău îi premerge patima. Iar pricina patimii este simţirea [percepţia prin simţuri], precum pricina relei întrebuinţări a acesteia este mintea.

6. Încue simţirea şi răsboeşte închipuirea [prejudecata]; şi desrădăcinează patimile cu armele poruncilor.

7. Păcatul învechit cere nevoinţă [asceză] îndelungată. Căci obişnuinţa învârtoşată nu poate fi clintită din loc dintr'odată.

8. Nevoinţa stăruitoare în înfrânare şi dragoste, prin răbdare şi linişte scoate cele înrădăcinate.

9. Mişcă-ţi mintea necontenit la rugăciune şi vei împrăştia gândurile cari stăruesc în inimă.

10. Nevoinţa are trebuinţă de răbdare şi de îndelungă răbdare. Căci numai prin osteneală îndelungată se izgoneşte iubirea de plăcere.

1 Acrostihul e un rezumat al răsp, 58 către Talasie, Filoc, III, p, 300 urm.

11. Te vei deda uşor cu ostenelile nevoinţii, de vei face toate cu măsură şi cu rânduială.

12. Păzeşte aceeaşi măsură în nevoinţă şi să nu deslegi canonul fără trebuinţă.

13. Precum dragostea şi înfrânarea curăţesc gândurile, aşa contemplaţia şi rugăciunea, toată înălţarea trufaşe.

14. Conştiinţa curată o fac ostenelile nevoinţii, ca postul, priveghierea, răbdarea şi îndelunga răbdare.

15. Cel ce rabdă loviturile încercărilor fără voie, se face smerit la cuget, bine nădăjduitor si cercat.

16. Răbdarea este iubirea de osteneli a sufletului. Ea constă din osteneli de bunăvoie şi din încercări fără de voie.

17. Păcatul e vestejit de stăruinţa în suferinţe şi e ars deplin de răbdarea până la capăt.

18. Venirea ostenelilor îndurerează simţirea; iar venirea întristării înlătură plăcerea.

19. Patru sunt patimile [afectele] cele mai generale, pe cari le foloseşte Providenţa cu înţelepciune una împotriva alteia.

20. Venirea întristării strâmtorează plăcerea; iar frica de chinuri vestejeşte pofta.

21. Mintea chibzuită îşi întăreşte sufletul şi-şi deprinde trupul la toată nevoinţa.

22. Strădueşte-te să faci monah nu numai pe omul din afară, ci şi pe omul dinlăuntru, izbăvindu-l de patimi

23. Prima lepădare este lepădarea de lucruri; a doua şi a treia, este lepădarea de patimi şi de neştiinţă.

24. Uşor se izbăveşte cineva, dacă vrea, de lucruri. Dar nu cu putină osteneală de patimile[1] faţă de ele.

1 Filocalia greacă -- de gândurile despre ele.

25. Stăpânindu-ţi pofta, vei birui şi mânia; căci ea este pricina care stârneşte mânia.

26. Oare ne-am izbăvit de gândurile pătimaşe şi ne-am apucat de rugăciunea curată şi nematerială, sau nu?

27. Mare este mintea care s'a isbăvit de patimi şi s'a despărţit de făpturi şi petrece în Dumnezeu.

28. Cel ce înaintează, filosofează în acestea trei: în porunci, în dogme şi în credinţa Sfintei Treimi.

29. Mintea izbăvită de patimi se află în acestea: în gânduri simple, în contemplarea făpturilor şi în lumina veşnică.[1]

30. În sufletele noastre se ascund patimi foarte rele. Ele se dau însă pe faţă abia atunci când se arată lucrurile.

31. Se întâmplă uneori ca mintea să rămână nesupărată, bucurându-se de oarecare nepătimire; dar nu e cercată, din pricină că lipsesc lucrurile.

32. Patimile sunt stârnite de acestea trei: de amintire, de starea mustului din trup (ρδσις) şi de simţire [percepţia simţuală], precum sa zis.

33. Mintea care a închis simţirea şi şi-a făcut egală starea mustului din trup,[2] nu mai are războiu decât cu amintirea.

34. Patimile sunt stârnite de simţire, atunci când nu e de faţă înfrânarea şi dragostea duhovnicească.

35. Postul cumpătat, priveghierea şi cântarea de psalmi, fac egală starea trupului.

38. Acestea trei schimbă în rău starea trupului: lipsa de regulă în hrană, schimbarea aerului şi atingerea dracilor.

1 Migne=sv τφ *άϊδίφ* φωτί. Filocalia greacă =iv *τφ !δίφ* φωύ, in lumina sa.

2 Cel ce ţine mereu acelaş regim înfrânat, nu produce stări inegale in trup.

37. Amintirile pătimaşe sunt făcute simple[1] prin rugăciune, citire, înfrânare şi dragoste.

38. Închide întâi simţirea prin linişte şi apoi luptă cu armele virtuţilor împotriva amintirilor.

39. Păcatul cu cugetul este reaua întrebuinţare a gândurilor; iar păcatul cu fapta, este reaua întrebuinţare a lucrurilor.

40. Reaua folosire a gândurilor şi a lucrurilor stă în a nu te folosi de ele cuvios şi drept.

41. Patimile de ocară sunt lanţuri ale minţii, cari o ţin în lucrurile supuse simţurilor.

42. Nepătimire desăvârşită are acela, care nu e împătimit nici de lucruri, nici de amintirile lor.

43. Sufletul bun face bine aproapelui. Iar de i se răspunde cu nerecunoştinţa, se poartă cu îndelungă răbdare şi rabdă pătimind cele ce-i vin dela acela.

44. Gândurile rele sunt avuţii rele; cel ce nu se lapădă de ele, nu va ajunge la cunoştinţă.

45. Cel ce ascultă de Hristos, se călăuzeşte pe sine spre lumină; iar cel ce-I urmează Lui, se îndreaptă pe sine.

46. Amintirea răului este o lepră a sufletului; şi i se întâmplă aceasta din necinstiri, din pagubă, sau din bănuiala gândurilor.

47. Domnul orbeşte mintea pătimaşă; căci se întristează pe nedrept pentru cele bune ale aproapelui.

48. Sufletul bîrfitor are în loc de limbă spine: căci se vatămă pe sine, pe ascultător şi uneori şi pe cel grăit de rău.

49. Uită răul acela care se roagă pentru cel ce l-a întristat; şi se izbăveşte de pomenirea răului, cel ce nu cruţă darurile.

1 ψΐλοΟνταί se poate traduce in două feluri: 1. sunt făcute simple, adică se desfac de laturea pătimaşă; 2. se subţiază, se slăbesc.

50. Ura faţă de aproapele este moartea sufletului. Iar aceasta o are şi o face sufletul bârfitorului.

51. Trândăvia vine din neglijenţa sufletului; şi e neglijent sufletul care boleşte de iubirea plăcerii.

52. Cel ce iubeşte pe Iisus, se deprinde cu osteneli; iar prin stăruinţa în osteneli, izgoneşte trândăvia.

53. Sufletul se întăreşte prin ostenelile nevoinţii; iar făcând toate cu măsură, alungă trândăvia.

54. Cel ce-şi stăpâneşte pântecele, veştejeşte pofta şi mintea lui nu slujeşte gândurilor de curvie.

55. Mintea celui înfrânat este biserică a Duhului Sfânt; iar mintea lacomului este sălaş al ciorilor.

56. Săturarea naşte pofta după feluri multe de mâncări; iar lipsa îndulceşte şi pâinea simplă.

57. Cel ce se bucură în chip ascuns împreună cu cel pismuit, se isbăveşte de pismă; iar cel ce ascunde pe cel pismuit, izbăveşte [şi pe alţii] de pismă.

58. Îndepărtează-te de cel ce vieţueşte cu nepăsare, chiar dacă a dobândit nume mare la mulţi.

59. Câştigă-ţi prieten pe bărbatul iubitor de osteneală şi îl vei afla acoperământ greşalelor tale.

60. Nepăsătorul s'a vândut multor stăpâni; şi cum îl poartă, aşa umblă.

61. În vreme de pace îţi este binevoitor ca un prieten; iar în vremea de încercare te războeşte ca un duşman.

62. Îşi pune sufletul său pentru tine înainte de stârnirea patimilor; iar când se stârnesc, îţi ia sufletul tău.

63. Pământul nelucrat s'a umplut de mărăcini, şi sufletul nepăsător, de patimi necurate.

64. Mintea chibzuită îşi înfrânează sufletul, îşi chinuieşte trupul şi-şi struneşte patimile [îşi stăpâneşte afectele].

65. Mişcările dela arătare sunt semnele celor dinlăuntru, precum roadele produse sunt semnele unor pomi necunoscuţi.

66. Cuvintele şi faptele vădesc pe făţarnic şi scot la arătare pe proorocul mincinos ascuns.

67. Mintea nesocotită nu-şi povăţueşte [disciplinează] sufletul şi-l depărtează dela dragoste şi înfrânare.

68. Pricina gândurilor netrebnice este deprinderea rea, care se naşte din slavă deşartă, din mândrie şi îngâmfare.

69. Proprii celor spuse înainte sunt făţărnicia, viclenia, uneltirea, ironia şi minciuna, care e cea mai rea.

70. Slujesc celor spuse înainte: pisma, cearta, mânia, întristarea şi ţinerea minte a răului.

71. Aceasta e calea celor ce vieţuesc în nepăsare şi aceasta comoara celor ascunse în mine.

72. Sufletul se mântueşte prin reaua pătimire şi smerenie. Ele îl izbăvesc din patimile mai înainte pomenite.

73. De gândul chibzuit ţine cuvântul de folos; iar de sufletul bun, făptuirea virtuoasă.

74. Mintea luminată scoate cuvinte înţelepte şi sufletul curat cultivă gânduri dumnezeeşti.

75. Gândurile celui strădalnic se îndeletnicesc cu înţelepciunea, iar cuvintele lui luminează pe cei ce ascultă.

76. Când sălăşluesc virtuţile în suflet, cultivă gânduri bune; iar când sălăşluesc păcatele, naşte gânduri netrebnice.

77. Sufletul pătimaşului e fabrică de gânduri rele; şi din vistieria lui scoate cele rele.

78. Vistieria cea bună este deprinderea virtuţilor; şi mintea bună scoate din aceasta cele bune.

79. Mintea lucrată de dragostea dumnezeească, produce gânduri despre Dumnezeu; iar lucrată de iubirea de sine, face dimpotrivă.

80. Mintea mişcată de dragostea către aproapele, gândeşte neîncetat cele bune despre el; la dimpotrivă, bănueşte cele rele

81. Pricinile gândurilor bune sunt virtuţile: ale virtuţilor, poruncile; iar a lucrării acestora, voia liberă.

82. Virtuţile şi păcatele venind şi trecând, fac starea sufletului bună sau rea, mişcându-l spre gânduri corăspunzătoare.

83. Pricinile gândurilor rele sunt păcatele; a păcatelor, neascultarea; a neascultării, înşelăciunea simţirii; iar a înşelăciunii acesteia, negrija minţii de a o păzi pe aceasta.

84. În cei ce înaintează, dispoziţiile spre cele protivnice se schimbă uşor; în cei desăvârşiţi, deprinderile în amândouă părţile sunt greu de clintit.

85. Tăria sufletului este o deprindere a virtuţii anevoe de clintit, la care cel ce a ajuns zice: „Cine ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos", şi celelalte.

86. Tuturor patimilor le premerge iubirea trupească de sine; iar la urma tuturor vine mândria.

87. Cele trei gânduri mai cuprinzătoare ale poftei se nasc din patima iubirii de sine.

88. Înţelege, de sigur, gândul lăcomiei pântecelui, al slavei deşarte şi al iubirii de argint, cărora le urmează toate gândurile pătimaşe, dar nu toate în comun.

89. Gândului lăcomiei pântecelui îi urmează cel al curviei; gândului de slavă deşartă, cel al mândriei. Iar celelalte, în comun celor trei.

90. Urmează în comun celor trei: gândul întristării, gândul mâniei, al pomenirii de rău, al pismei al trândăviei şi celelalte.

1 Romani 8, 35.

Rugăciune

91. Stăpâne al tuturor, Hristoase, slobozeşte-ne pe noi de toate acestea, de patimile pierzătoare şi de gândurile ce se nasc din ele.

92. Pentru Tine am fost făcuţi, ca să ne desfătăm, aşezaţi fiind în Raiul sădit de Tine.

93. Dar ne-am atras nouă necinste, alegând în locul desfătării fericite, stricăciunea.

94. A cărei plată am luat-o în noi înşine, schimbând viaţa veşnică cu moartea.

95. Acum, deci, Stăpâne, precum ai căutat la noi, caută până la sfârşit; precum te-ai întrupat, aşa ne şi mântueşte pe noi toţi.

96. Căci ai venit să ne mântueşti pe noi cei pierduţi. Să nu ne desparţi pe noi de partea celor ce se mântuesc.

97. Ridică sufletele şi mântueşte trupurile. Curăţeşte-ne pe noi toţi de toată întinăciunea.

98. Rupe legăturile patimilor cari ne stăpânesc pe noi, Cel ce ai rupt cetele dracilor.

99. Şi ne isbăveşte pe noi de asuprirea lor, ca numai Ţie să-Ţi slujim, luminii celei veşnice.

100. Înviind din morţi şi cântând împreună cu îngerii cântarea fericită, veşnică şi nesfârşită.

SUTA A PATRA

Al cărei acrostih este acesta: Cu toate acestea, roagă-te stăruitor către Domnul Dumnezeul nostru, să ne izbăvească pe noi şi din relele adevărate şi din cele neadevărate, dar socotite adevărate

1. Cel ce şi-a desfăcut mintea de dragostea faţă de trup şi de mângâierile lui, acela a omorît cu duhul cel viu faptele trupului.

2. Nu socoti că te-ai despărţit de afecţiunea faţă de trup, până ce mintea se mai îndeletniceşte cu cele ale trupului.

3. Precum cele ale trupului sunt simţirea şi cele supuse simţurilor, aşa cele ale sufletului sunt mintea şi cele inteligibile.

4. Retrage-ţi sufletul dela simţirea celor supuse simţurilor şi mintea se va afla în Dumnezeu şi în cele inteligibile.

5. Înrudite cu dumnezeirea sunt fiinţele cugetătoare, cunoscute numai cu mintea; iar simţirea şi cele supuse simţurilor au fost create ca să slujească minţii.

6. Simţirea şi cele supuse simţurilor să-ţi slujească spre vederea [contemplarea] duhovnicească şi să nu întorci simţirea şi cele ale ei spre pofta trupului.

7. Ţi sa poruncit să omori faptele trupului, ca să învii prin osteneli sufletul omorît prin plăceri.

8. Lasă-te stăpânit de Dumnezeu şi stăpâneşte-ţi simţirea şi nu te lăsa tu, care eşti mai bun, stăpânit de cel mai rău.

9. Dumnezeu este veşnic, nemărginit, nehotărnicit [indefinit], şi a făgăduit bunuri veşnice, nemărginite şi negrăite celor ce ascultă de El.

10. Ţine de firea minţii să petreacă în Dumnezeu, să cugete despre El, despre purtarea Lui de grije şi despre judecăţile Lui înfricoşate.

11. Ai puterea de-a înclina spre amândouă părţile; fii al părţii mai bune şi vei supune pe cea mai rea.

12. Bună este simţirea şi bune sunt cele supuse ei, ca lucruri ale Bunului Dumnezeu. Dar nu se pot asemăna câtuşi de puţin cu mintea şi cu cele inteligibile.

13. Dumnezeu a zidit fiinţa raţională şi mintală în stare de-a primi duhul[1] şi cunoştinţa Lui. Iar simţirea şi cele supuse simţurilor le-a făcut spre trebuinţa ei.

14. Precum slugii netrebnice îi este nebunie să se supună stăpânului bun, aşa este nebunie ca mintea raţională să se facă roabă trupului stricăcios.

15. Mintea, care nu-şi stăpâneşte simţirea, cade prin ea în cele rele. Căci înşelată de plăcerea celor supuse simţurilor, îşi naşte sie-şi netrebnicie.

16. Stăpânindu-ţi simţirea, te asiguri din partea aducerii aminte. Căci amintirile, trezite prin simţire, mişcă patimile.

17. Asupreşte-ţi trupul şi roagă-te mereu; şi te vei izbăvi repede de gândurile aduse de amintire [de prejudecată].

18. Îndeletniceşte-te neîncetat cu cuvinte dumnezeeşti. Căci osteneala cu ele mistue patimile

19. Cetirea, privegherea, rugăciunea şi psalmodia opresc mintea dela rătăcirea în jurul patimilor.

20. Precum primăvara mişcă plantele ca să odraslească, aşa şi nepătimirea mişcă mintea spre cunoştinţa făpturilor.

21. Păzeşte poruncile şi vei afla pace; iubeşte pe Dumnezeu şi vei afla cunoştinţă.

22. În osteneală, în robotire şi în sudoarea feţii ai fost osândit să mănânci pâinea cunoştinţii.

23. Negrija l-a adus pe strămoş la călcarea poruncii şi, în loc de desfătarea Raiului, l-a osândit la moarte.

24. Stăpâneşte şi tu pe Eva[2] şi ia seama la şarpe, ca nu cumva, fiind amăgită, să-ţi dea şi ţie din pom.

1 Filocalia gr. toate.

2 Eva e simţirea; şarpele e diavolul.

25. Precum sufletul face viu trupul după fire, aşa şi virtutea şi cunoştinţa, sufletul.

26. Mintea înfumurată, purtată de duhul slavei deşarte şi al mândriei, e nour fără apă.

27. Stăpânindu-ţi iubirea de slavă deşartă, ia aminte dinspre curvie, ca nu cumva, fugind de cinstiri, să cazi în necinste.

28. Fugind de slava deşartă, caută spre Dumnezeu; iar de nu, vei cădea desigur în părerea de sine, sau în curvie.

29. E propriu slavei deşarte să-şi arate destoinicia; şi e propriu mândriei să dispreţuiască şi să se oţărască.

30. Fugind de lăcomia pântecelui, păzeşte-te de dorinţa de-a plăcea oamenilor, care vrea să arate un obraz palid la vedere.

31. Postul frumos este cel ce se bucură de mâncare puţină şi simplă şi nu caută să placă oamenilor.

32. Postind până seara, să nu mănânci atunci până te saturi, ca să nu zideşti iarăşi cele ce le-ai dărîmat odată.

33. Când nu bei vin, să nu te saturi de apă; iar de nu, îi dai curviei aceeaşi materie.

34. Mândria ne face să ne depărtăm de ajutorul dumnezeesc, să ne încredem în noi înşine şi să ne înălţăm împotriva oamenilor.

35. Împotriva mândriei sunt două leacuri; cine nu le primeşte pe acestea, va avea un al treilea, foarte aspru.

36. Ca să înlături mândria, trebue să te rogi cu lacrimi, să nu dispreţueşti pe nimeni şi să primeşti necazurile cele fără de voie.

37. Povăţuirea prin încercări este un toiag duhovnicesc. Ea învaţă pe cel ce se înalţă fără minte, sa cugete cu smerenie.

38. Ţine de firea minţii să nu sufere gândul ce bârfeşte în ascuns pe aproapele.

39. Precum grădinarul, dacă nu pliveşte buruienile, îneacă legumele, aşa şi mintea, dacă nu curăţeşte gândurile, pierde ostenelile.

40. Bărbat chibzuit este acela care sufere sfatul şi mai ales pe Părintele duhovnicesc, care-l sfătueşte.

41. Cel omorît de patimi nu ascultă sfatul şi nu sufere câtuşi de puţin mustrarea şi povăţuirea duhovnicească.

42. Cel ce nu primeşte sfatul, nu îşi îndreaptă căile sale, ci e dus pururea spre prăpăstii şi râpe.

43. Mintea, care s'a lepădat de simţire[1] şi nu mai sufere nici să vadă gând de plăcere, este monah.[2]

44. Mintea, care s'a tămăduit pe sine însăşi şi tămădueşte şi pe alţii cu cele ce s'a vindecat pe sine, este doftor.

45. Caută virtutea şi păstreaz-o nevătămată, ca să nu trăeşti urît şi să mori jalnic.

46. Domnul nostru Iisus Hristos a dăruit tuturor lumina, dar cei ce nu ascultă de El se întunecă pe ei înşişi.

47. Să nu socoteşti lucru mic pierderea virtuţii; căci pentru ea a intrat moartea în lume.

48. Ascultarea poruncii înseamnă învierea morţilor; căci virtuţii îi urmează după fire viaţa.

49. Omorîtă fiind mintea prin călcarea poruncii, a urmat cu necesitate şi moartea trupului.

50. Precum Adam neascultând a căzut în moarte, aşa Mântuitorul ascultând a omorît moartea.

51. Omoară păcatul, ca să nu învii mort şi ca să nu treci dela o moarte mică la una mare.

1 De percepţia prin simţire.

2 Mintea în greceşte e de genul masculin.

52. Mântuitorul s'a întrupat pentru neascultarea lui Adam, ca deslegând osânda, să învie pe toţi.

53. Din viaţă la viaţă trece acela, care şi-a omorît patimile şi s'a despărţit de neştiinţă.

54. Cercetează Scripturile şi vei afla poruncile; şi fă cele zise şi te vei izbăvi de patimi.

55. Ascultarea poruncii aduce curăţia sufletului; iar curăţia sufletului aduce împărtăşirea de lumină.

56. Cunoştinţa de Dumnezeu este pomul vieţii, de care împărtăşindu-se cel curat, rămâne nemuritor.

57. Începutul făptuirii este credinţa în Hristos: iar sfârşitul ei, dragostea lui Hristos.

58. Iisus este Hristos şi Domnul şi Dumnezeul nostru, care, dăruindu-ne credinţa în El spre viaţă.

59. Ni s'a arătat prin suflet, trup şi dumnezeire, ca să izbăvească din moarte şi sufletul şi trupul ca un Dumnezeu.

60. Să câştigăm credinţa, ca să venim la dragoste, din care se naşte luminarea cunoştinţii.

61. Bunului credinţii îi urmează pe rând acestea: temerea de Dumnezeu, înfrânarea dela plăceri, răbdarea ostenelilor, nădejdea în Dumnezeu, nepătimirea şi dragostea.[1]

62. Din dragoste sinceră se naşte cunoştinţa naturală. Iar acesteia îi urmează cel din urmă bun dorit. Acesta este harul cunoştinţii de Dumnezeu [al teologiei].[2]

63. Mintea, care-şi stăpâneşte patimile, le stăpâneşte desigur din frică, crezând lui Dumnezeu cu privire la cele ce a nădăjduit[3] şi cu privire la cele ce i-au fost făgăduite.

1 Aceeaş ordine a virtuţilor ca la Sf. Maxim, Cap. drag. I 2, Filoc, II, p. 37. faza a doua a urcuşului duhovnicesc. Mai sus decât ea este cunoştinţa de Dumnezeu.

2 Cunoştinţa naturală e cea dobândită prin contemplarea naturii, din Dumnezeu.

3 Filocalia greacă: cu privire la ameninţări.

64. Căruia i s'a dat făgăduinţa, i se cere înfrânare. Aceasta dăinuind, naşte răbdarea, care este o deprindere mult iubitoare de osteneală.

65. Semnul răbdării este dragostea de osteneli. Mintea îndrăsnind spre ele, nădăjdueşte să dobândească cele făgăduite şi să scape de ameninţări.

66. Aşteptarea bunurilor viitoare uneşte mintea cu cele aşteptate; iar zăbovind mintea în ele, uită de cele de faţă.

67. Cel ce a gustat din cele nădăjduite, aruncă cele de faţă. Căci tot dorul şi l-a golit în acelea.

68. Dumnezeu este Cel ce a făgăduit bunurile viitoare. Crezând Lui, cel înfrânat doreşte cele viitoare ca [altul] cele de faţă.

69. Semnul că mintea petrece în bunurile nădăjduite, este că a uitat cu totul de cele de aici şi se lărgeşte în cunoştinţa celor viitoare.

70. Bun este adevărul pe care îl învăţăm prin Dumnezeul adevărului, care umple încă de aici de încredinţare sufletul iubitor de Dumnezeu.

71. Bunurile cari aşteaptă pe moştenitorii făgăduinţii sunt mai presus de veacuri şi mai înainte de orice veac şi mai presus de minte şi de cuvânt.

72. Să ne supunem pe noi înşine canoanelor evlaviei, ca nu cumva, abătându-ne în patimi, să cădem dela nădejde.

73. Iisus este Hristos, cel unul din Treime, al cărui moştenitor vei fi şi tu.

74. Cel ce a învăţat cunoştinţa făpturilor dela Dumnezeu, nu va fi necredincios Scripturii cu privire la cele spuse mai înainte.

75. Duhul Sfânt, aflând mintea golită de patimi, o învaţă tainic, potrivit cu puterea ei, despre toate cele nădăjduite.

76. Sufletul primeşte cunoştinţa celor dumnezeeşti pe măsura curăţiei minţii.

77. Cel ce şi-a disciplinat trupul şi petrece în cunoştinţă, e curăţit tot mai mult de cunoştinţa însăşi.

78. Mintea, care începe să se înţelepţească [să filosofeze] în cele dumnezeeşti, începe dela credinţă şi, trecând prin cele dela mijloc, sfârşeşte iarăşi la credinţa cea mai de sus.

79. La începutul înţelepciunii e văzută frica care e la urmă. Iar la sfârşit, iubirea care e la început.

80. Mintea începând să se înţelepţească [să filosofeze] dela credinţa cea apropiată, sfârşeşte la teologia [cunoştinţa de Dumnezeu] de dincolo de orice minte, care este credinţa ce nu se mai uită şi vederea celor nevăzute.

81. Raţiunile cu privire la Dumnezeu sunt contemplate de sfinţi nu din El Însuşi, ci din cele din jurul Lui.

82. Iar raţiunile din jurul lui Dumnezeu se cugetă unele prin afirmare, altele prin înlăturare.

83. Fiinţa, dumnezeirea, bunătatea şi toate câte se zic pozitiv sunt prin afirmare. Iar neînceputoria, nemărginirea şi nedefinirea şi toate câte se zic negativ, sunt prin negare.

84. Dumnezeirea ascunsă, mai presus de minte şi de cuvânt a Sfintei Treimi fiind una, cele spuse mai înainte şi cele asemenea sunt cele contemplate în jurul ei.

85. Precum spun [sfinţii] o singură dumnezeire a Sfintei Treimi, aşa măresc trei ipostasuri ale dumnezeirii celei una.

86. Cele spuse mai înainte prin afirmare şi negare, le cugetă comune Sfintei şi celei de o fiinţă

Treimi, afară de cele proprii fiecărui ipostas, cari şi ele se zic cele mai multe prin afirmare, iar altele prin negare.

87. Cele proprii ipostasurilor dumnezeeşti îndeosebi, spun că sunt acestea: însuşirea de Tată, însuşirea de Fiu, purcederea şi toate câte se zic îndeosebi.

88. Iar ipostasul hotărăsc că este o fiinţă cu proprietăţi deosebite. De aceea fiecare ipostas are şi fiinţa comună şi ceea ce-l deosebeşte ca ipostas.

89. Cele spuse mai înainte în comun prin negare despre Sfânta Treime le socot mai proprii decât cele spuse prin afirmare. Dar nu aşa şi în privinţa proprietăţilor deosebitoare, deşi se zic şi ele, cum am spus înainte, unele prin afirmare, altele prin negare, ca însuşirea de a fi născut şi însuşirea de a nu fi născut şi cele asemenea. Căci însuşirea de a nu fi născut se deosebeşte după înţeles de însuşirea de a fi născut. Fiindcă cea dintâi însemnează că Tatăl nu s'a născut, iar a doua, că Fiul s'a născut.

90. Pentru lămurirea raţiunilor contemplate în jurul fiinţei Sfintei Treimi, ne folosim, cum s'a zis, de cuvinte şi nume. Dar nu tot aşa pentru cele ale fiinţii. Căci acestea sunt cu totul necunoscute de nici o minte şi negrăite prin nici un cuvânt, fiind cunoscute numai Sfintei Treimi.

91. Precum zic că fiinţa cea una a dumnezeirii e întreită în ipostasuri, aşa mărturisesc că Sfânta Treime e de o fiinţă.

92. Tatăl e cugetat ca fără de început şi ca început [principiu]. Fără de început ca nenăscut. Iar început [principiu], ca cel ce naşte şi purcede pe Cei ce sunt din El după fiinţă şi sunt în El din veşnicie, adică pe Fiul şi pe Duhul Sfânt

93. Unitatea mişcându-se, după ei, până la Treime, rămâne unitate; iar Treimea adunându-se iarăşi până la unitate, rămâne Treime, ceea ce este lucru minunat.[1]

94. Înţeleg iarăşi pe Fiul şi pe Duhul, nu fără de principiu, dar veşnice. Nu fără de principiu, ca unele ce se rapoartă la Tatăl ca principiu şi izvor; dar veşnice, ca unele ce sunt din veşnicie împreună cu Tatăl, unul prin naştere, celalalt prin purcedere.

95. Păzesc dumnezeirea cea una a Treimii, neîmpărţită şi păstrează cele trei ipostasuri ale dumnezeirii celei una, neamestecate.

96. Proprietăţi deosebitoare ale Tatălui, zic că sunt acelea de-a fi fără de început şi nenăscut; ale Fiului, de a fi în început [în principiu] şi de a fi născut; iar ale Duhului Sfânt, de a fi cu începutul [principiul] şi de a fi purces. Iar începutul Fiului şi al Duhului, nu îl zic temporal. Căci cum ar fi aşa? Ci prin el arată cauza din care, ca lumina din soare, îşi au din veşnicie existenţa. Căci din El [din principiu] sunt, după fiinţă, deşi nu după El.

97. Proprietatea deosebitoare a ipostasurilor se păstrează iarăşi, după ei, nemişcată şi neschimbată. Iar fiinţa comună sau dumnezeirea, neîmpărţită.

98. Mărturisesc unitatea în Treime şi Treimea în unitate, ca una ce se împarte neîmpărţit şi se uneşte împărţit.

99. Ştiu pe Tatăl ca începutul [principiul] cel unul al tuturor: al Fiului şi al Duhului, ca născător şi ca izvor veşnic, împreună veşnic, împreună nesfârşit, nehotărnicit, deofiinţă şi nedespărţit; iar al făpturilor, ca Făcător, Proniator şi Judecător, prin Fiul adică şi în Duhul Sfânt. „Căci din El şi prin El şi spre El sunt toate; Lui fie slava în veci. Amin".[2]

1 E un loc din Grigorie de Nazianz, Orat. I de Filio, cap. 2, comentat de Sf. Maxim Mărturisitorul in Ambigua, P. G. 91, 1036.

2 Romani 9, 36.

100. Pe Fiul şi pe Duhul Sfânt le zic iarăşi împreună veşnici cu Tatăl, dar nu împreună fără de început [principiu]. Împreună veşnici cu Tatăl, ca fiind împreună cu Tatăl din nesfârşit. Dar nu împreună fără de început, nefiind fără cauză. Căci sunt din El, deşi nu după El, ca lumina din soare, precum s'a spus mai 'nainte. Le zic, iarăşi, şi fără de început, când se înţelege începutul din timp, ca să nu fie cugetate sub vreme cele din cari este vremea. Deci nu sunt fără de început în privinţa cauzei, dar sunt fără de început în privinţa vremii, fiind mai înainte de orice vreme şi de orice veac şi mai presus de veac şi de vreme, prin ele fiind tot veacul şi toată vremea şi cele din veac şi cele din vreme; şi ele fiind, precum s'a spus mai 'nainte, împreună veşnice cu Tatăl, Căruia împreună cu ele I se cuvine slava şi stăpânirea, în vecii vecilor, Amin.

Isichie Sinaitul

Monachul Isichie din mănăstirea Rugului (πς βάπου) de pe muntele Sinai este autorul celor două sute de capete „Despre trezvie şi virtute".[1] În Patrologia lui Migne ele sunt date sub numele lui Isichie Presbiterul din Ierusalim. Dar pe nedrept. Căci Isichie din Ierusalim a trăit în veacul V, pe când autorul acestor două sute de capete a trăit mai târziu, dat fiind că reproduce de mai multe ori nu numai din Marcu Ascetul[2] ci şi din Ioan Scărarul[3] şi Maxim Mărturisitorul[4] cari au trăit pe la mijlocul v. VII.

Virtutea principală la Isichie este trezvia (νηψις), care se va bucura în scrierile ascetice de după el de multă preţuire. Ba se poate spune că după Isichie toată viaţa spirituală se reduce la trezvie sau atenţie, că ea e metoda durabilă prin care omul întâi se purifică de toate cuvintele şi gândurile pătimaşe, ca pe urmă să dobândească cunoştinţa tainică de Dumnezeu (Suta I, cap. 1). Prin ea săvârşeşte omul urcuşul duhovnicesc dea-lungul tuturor treptelor din faza activă şi contemplativă. E atenţia necontenită la sine care duce pe om la toate virtuţile (I, 3), până la cunoaşterea lui Dumnezeu. Pentru prima dată găsim la Isichie identificarea ei cu curăţia inimii (I, 1), sau cu liniştea inimii isichia (I, 3). Ea mai e numită şi paza minţii (I, 3), având să ia seama la atacurile ce sunt aruncate de Satana în

1 λόγος ψυχωφελής περί νήψεως καί άρεϊης.

2 Isichie cap. I 55, 56, 57, 58, 59—Mc. As. Legea Duh,, 115, 116—17, 101, 102, 103; Isichie I 79, 80. 81, 82=Mc. As. Despre cei ce-şi închipue 2-3. 4-5, 6—7, 8.

3 Isichie I 99=Scărarul P. G. 88, 1112.

4 Isichie I 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75=Maxitn Mărt., Cap. despre dragoste IV 58, 64. 65, 50, 51, 52, 64, 72.

suflet, ca să nu provoace în noi gânduri pretinoase faţă de ele. Definiţia atacului o ia Isichie literal dela Marcu Ascetul (I, 2). După o caracterizare frumoasă, trezvia este „fixarea stăruitoare a gândului la poarta inimii, ca să privească gândurile hoţeşti cari vreau să vină înăuntru" (I, 6).

Ajutorul cel mai însemnat al trezviei este chemarea neîncetată a numelui lui Iisus (I, 21 ; I, 28; I, 41; I, 62; I, 96—97; II, 72: II, 80; II 94; II, 86—87). Mai înainte găsim această accentuare a chemării numelui lui Iisus la Diadoch. La Isichie chemarea acestui nume devine preocuparea principală.

După J. Hausherr, Isichie face parte, împreună cu Diadoch, Ioan Scărarul, Filotei Sinaitul,din spiritualitatea sinaită,care, spre deosebire de spiritualitatea ce coboară dela Sf. Vasile cel Mare sau de cea constantinopolitană din mănăstirea Studiţilor,e mai pasivă, punând mai puţin preţ pe virtuţile active şi atribuind rolul cel mai mare harului dumnezeesc, dintr'o convingere despre neputinţa omenească. De aci accentul pe care îl pune această spiritualitate pe liniştea interioară (ἡσυχία), obţinută prin rugăciune şi paza minţii de orice gânduri şi năluciri (λογισμοί,φαντασία).

Mai just ar fi poate să se spună că spiritualitatea sinaită e mai interioară, sau atrage atenţia în mod deosebit asupra cauzelor interioare ale păcatului şi asupra metodelor de combatere a lui dela origine. Căci trezvia şi atenţia continuă, prin care devine harul eficace, este şi ea o încordare extraordinară, poate mai mare decât oricare alta ; numai pasivă nu poate fi numită această virtute. Sau poate şi mai just e că, presupunând condiţiile inferioare ale ascezei exterioare împlinite, Isichie in această scriere se ocupă cu treapta mai înaltă a curăţirii păcatului dinăuntru. Dovadă că Scărarul, care e tot din spiritualitatea sinaită, descrie la început asceza exterioară şi abia pe treptele ultime virtuţile interioare.

Expunând doctrina lui Isichie, Hausherr desprinde două principii dominante: unul psihologic şi altul dogmatic. După cel psihologic, tot păcatul începe printr'un gând (λογισμός), iar după cel dogmatic, fără Iisus nu putem face nimic. De aci rezultă toate

consecinţele doctrinei spirituale a lui Isichie. După el, asceza exterioară (postul, înfrânarea, culcarea pe jos) nu ajunge.

Ea împiedecă doar păcatul cu fapta (II, 8). Singură atenţia (προσοχή) se opune păcatului din cugetare. Testamentul Vechiu simbolizează asceza exterioară, Testamentul Nou trezvia (νήψις). Primul e pedagog spre ultimul (II, 10). Prin activitate nu se câştigă unirea cu Dumnezeu decât în aparenţă ; pentru unirea adevărată e de trebuinţă virtutea atenţiei, care e paza minţii, sau liniştea lipsită de năluciri (II, 13).

Regulile războiului interior, pe care-l poartă trezvia pentru a ajunge la liniştea neturburată de gânduri şi închipuiri, sunt următoarele:

1. Respingerea gândului dela prima lui arătare, adică dela atac, sau momeală (προσβολή), care nu e produsul nostru, ci al Satanei (II, 71,72). Aceasta înseamnă a păzi capul şarpelui (II. 76). Atacul pare la început nevinovat: e gândul sau închipuirea unui lucru sensibil (II, 78). Întâi e trimis porumbul, ca pe urmele lui să se furişeze şarpele (II; 61). Deci nu trebue deosebit între gând bun şi rău(εύλογος şi ίλογος),ci omul trebue să respingă pe toate(I, 49), mai ales până nu este desăvârşit. Odată ajuns însă la desăvârşire, mintea poate lăsa puţin gândurile să se mişte, cum lasă un câine iepurele, mai nimerit cum lasă pisica şoarecele pentru a-l examina mai bine.

În această respingere a gândului dela prima apariţie, rolul principal l-a avut atenţia (προςοχή),

2. Dar dacă cu toate acestea gândul a pătruns, rolul de-a lupta cu el îi revine împotrivirii (άναρρησις). Aceasta trebue să zdrobească capul şarpelui (II, 50; I, 34).

3. Dar fără numele continuu al lui Iisus, toată sârguinţa noastră e zadarnică (II, 50; II, 68). Deci atenţia (προσοχή) şi împotrivirea (ρησις) trebue să fie unite cu rugăciunea neîncetată.

Dar pentrucă diavolul se poate travesti în înger al luminii, amestecând gânduri la început cuvioase în rugăciunea noastră, ca să ne împrăştie mintea, trebue ca rugăciunea să constea

într'un singur cuvânt sau gând (μονολόγιστος ευχή), in cel al lui Iisus (II, 72).[1] Aceasta e rugăciunea lui Iisus. Ea trebue să devină obişnuită ca respiraţia, „lipită de respiraţie", după formula lui Ioan Scărarul (P. G. 88, 1112 C). Rugăciunea aceasta respirată continuu (II 87) va curăţi aerul inimii de nourii întunerecului (II, 73). Atunci ca într'o oglindă ne vedem pe noi înşine, dar şi feţele negre ale Etiopenilor spirituali (I, 23). Cu numele lui Iisus putem zdrobi pruncii vaviloneşti, adică gândurile născute de Satana cu noi (II, 50; II, 56).

Mintea curăţită de închipuiri(φαντασίαι) şi gânduri (λογισμοί) naşte acum înţelesuri (νοήματα) dumnezeeşti (II, 54). Pe urmă vede o lumină care la început e ca o candelă atârnată înăuntrul minţii, apoi ca o lună, în sfârşit ca un soare cu lumină nesfârşită, iar acesta e Iisus însuşi (II, 64). Acum am devenit văzători (θεωρητικοί). Întrucât călăuza care ne duce până acolo e paza minţii, aceasta poate fi numită născătoare de lumină, născătoare de fulger, născătoare de foc (II, 64).

În starea aceasta, inima îl are pe Iisus însuşi ca Stăpân care îi spune în chip tainic voia Lui (II, 84). Acesta e cerul Isichiei, în care a intrat mintea (II. 98). Aşa devenim îngeri în Hristos Iisus, prin trezvie şi înălţare în dragoste (II, 99)[2].

1 Hausherr traduce expresiunea aceasta aşa; „Une invocation toujours repetee â Jesus. le nom de Jesus". Dar cred că dela o vreme ea înseamnă şi numai o repetare a gândului la Iisus.

2 La prezentarea aceasta am folosit in mare măsură pe I. Hausherr, La methode d'oraison hesychaste, in Orientalia Christiana 9. 2 (Nr. 36) (1927), p. 138—'40. Apoi pe Marcel Viller S. I. und Karl Rahner S. 1., Aszese und Mystik in der Vâterzeit, p. 164—166. In sfârşit pe A. Ehrhard la K. Krumbacher, Geschichte der byz. Literatur 2 (Munchen 1897), p. 147, Că Isichie a, fost în mănăstirea Rugului, deci e altul decât Isichie din Ierusalim, a dovedit-o cel din urmă pe baza titlului ce-l poartă scrierea aceasta a lui Isichie în cod, Vallicell, E. 21, sec. XIV, f, 250 v. şi în alţi cod. manuscrişi.

ISICHIE SINAITUL

CĂTRE TEODUL

Scurt cuvânt de folos sufletului şi mântuitor despre trezvie şi virtute

Aşa numitele cuvinte despre împotrivire şi rugăciune[1]

SUTA ÎNTÂIA

1. Trezvia e o metodă duhovnicească durabilă, urmărită cu râvnă, care, cu ajutorul lui Dumnezeu, izbăveşte pe om cu totul de gânduri şi cuvinte pătimaşe şi de fapte rele; urmărită astfel, ea îi dărueşte apoi cunoştinţa sigură a lui Dumnezeu cel necuprins, atât cât e cu putinţă, şi deslegarea tainelor dumnezeeşti şi ascunse. Ea împlineşte toată porunca lui Dumnezeu din Vechiul şi Noul Testament şi aduce tot binele veacului ce va să vie. Ea e propriu zis

1 Filoc. gr. ed. II, voi. I, p, 82—91; P. G. 93, 1480—1544. Intre textul din Filoc. gr, şi cel din P. G. sunt destul de multe deosebiri, Dar în general cel din Filoc. gr. este cu mult mai bun, dacă nu aproape perfect. De aceea noi ne-am ţinut mai mult de el. De altfel din variantele marginale se vede că editorul a consultat mai mulţi codici. Ciudat e că uneori traducerea latină din P. G. urmează un text asemănător celui din Filoc. gr. De pildă; II, 2, P. G 103 Filoc. gr.; II, 2J, P. G.=123 Filoc.gr. Dar de cele,mai multe ori urmează textul din P. G.

Numărătoarea capetelor este iarăşi deosebită între cele două versiuni, începând dela I, 80. In textul din Filoc. gr. sunt 203 capete şi de multe ori materia e parcă mai bine repartizată în ele. Totuşi am luat numărătoarea în 200 capete a textului din P. G., pentru că citatele din ele, date în opere străine, pot fi mai uşor urmărite astfel, textul din P. G. fiind mai accesibil.

curăţia inimii, care, din pricina măreţiei şi a frumuseţii ei, sau mai bine zis din neatenţia şi negrija noastră, e azi atât de rară printre monahi. Pe aceasta o fericeşte Hristos, zicând: „Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu". Aşa fiind, ea se cumpără foarte scump. Trezvia dăinuind mult in om, se face călăuză a vieţii drepte şi plăcute lui Dumnezeu. Iar urcuşul în aceasta, ne deprinde cu contemplaţia şi cu felul cum trebue să punem în mişcare, în chip cuvenit, cele trei părţi ale sufletului şi să ne păzim fără greşală simţurile. Ea sporeşte în fiecare zi cele patru virtuţi generale, în cel ce se împărtăşeşte de ea.

2. Marele legiuitor Moise, mai bine zis Duhul Sfânt, arătând lipsa de cusur, curăţenia, lărgimea cuprinzătoare şi puterea înălţătoare a acestei virtuţi, şi învăţându-ne cum trebue să o începem şi să o deprindem, zice: „Ia aminte la tine, să nu fie vreun cuvânt ascuns în inima ta". Cuvânt ascuns numeşte arătarea, ca simplu gând, a vreunui lucru rău, urît de Dumnezeu:[1] Pe aceasta Părinţii o numesc momeală [atac] aruncată în inimă de diavolul. Îndată ce aceasta se arată minţii, îi urmează gândurile noastre, cari intră în vorbă cu ea în chip pătimaş.

3. Trezvia e calea a toată virtutea şi porunca lui Dumnezeu. Ea e numită şi linişţea inimii [isihia]. Iar desăvârşită până la golirea de orice nălucire, e tot caşi pază a minţii.

4. Cel ce s'a născut orb, nu vede lumina soarelui. Tot aşa cel ce nu e călăuzit de trezvie, nu vede cu

1 ἡ μονολόγιστος ἐμφάνεια πράγματος πονηροῦ, e o definiţie a atacului, luată dela Marcul Ascetul „Despre Botez". Filoc. rom. vol. I, ed II, p.. 298. Sf, Marcu ii zicea μονολόγίστος pentru că apare la început ca un gând simplu, inofensiv, la care nu ne-am lipit încă cu plăcerea trezită in noi. Isichie îi zice aşa pentru că e primul ce apare în noi din altă parte, căruia urmează să-i răspundă gândurile noastre.

îmbelşugare razele harului de sus, nici nu se va slobozi de lucrurile, de cuvintele şi de gândurile rele şi urîte de Dumnezeu. Acesta la moarte nu va scăpa liber de căpeteniile tartarului.

5. Atenţia e liniştea neîncetată a inimii faţă de orice gând. Ea răsuflă şi cheamă pururea şi neîncetat numai pe Hristos Iisus, Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeu, şi împreună cu El se împotriveşte cu bărbăţie vrăşmaşilor. Şi numai Lui se mărturiseşte, care are toată puterea să ierte păcatele. Dar îmbrăcându-se neîncetat, prin această chemare, în Hristos, care singur cunoaşte în chip ascuns inimile, sufletul încearcă în tot felul să ascundă de toţi oamenii dulceaţa lui şi lupta dinăuntru, ca nu cumva vicleanul să facă să înainteze răutatea lui şi să surpe, pe nebăgate de seamă, lucrarea cea bună.

6. Trezvia e fixarea stăruitoare a gândului şi aşezarea lui în poarta inimii, ca să privească gândurile hoţeşti cari vin şi să asculte ce zic şi ce fac ucigaşele şi care este chipul făurit şi înălţat de diavoli, care încearcă să amăgească mintea prin năluciri. Însuşindu-ne aceste osteneli, ele ne învaţă, cu multă ştiinţă, iscusinţa războiului minţii.

7. Frica îndoită, părăsirile din partea lui Dumnezeu şi întâmplările povăţuitoare ale încercărilor dau naştere atenţiei ca supraveghetoare continuă în mintea omului, care încearcă astfel să astupe izvorul gândurilor şi faptelor rele. Pentru ea sunt deci şi părăsirile şi încercările neaşteptate din partea lui Dumnezeu, pentru îndreptarea vieţii noastre. Şi mai ales pentru cei ce au gustat odihna acestei bunătăţi, dar pe urmă sunt fără grijă. Iar continuarea naşte deprinderea; iar aceasta o îndesire firească a trezviei; în sfârşit aceasta, prin însuşirea ei, face cu putinţă contemplarea liniştită a războiului de mai înainte. Ei îi

urmează rugăciunea stăruitoare a lui Iisus şi liniştea dulce şi fără năluciri a minţii şi starea care vine din Iisus.

8. Cugetarea fixându-se şi chemând pe Hristos împotriva vrăşmaşilor şi căutându-şi scăparea la El, ca o fiară înconjurată de mulţi câini, şi aşezându-se pe sine înăuntrul cetăţii, priveşte cu mintea de departe asalturile spirituale ale nevăzuţilor vrăşmaşi; iar prin faptul că stă mereu cu Făcătorul de pace Iisus împotriva lor, rămâne nevătămată de ei.

9. Dacă eşti veghietor, ţi s'a dat să fii şi văzut prezent din orele de dimineaţă, dar să şi vezi pe alţii. Ştii ce zic, iar de nu, fii cu luare aminte şi vei înţelege.

10. Corpurile mărilor constau din apă multă. Iar fiinţa şi fundamentul trezviei, al atenţiei, al liniştii sufleteşti adânci şi abisul vederilor fericite şi negrăite, al smereniei recunoscătoare, al dreptăţii şi al dragostei constă din trezvia cea mai deplină şi din rugăciunea fără gânduri a lui Iisus Hristos, care trebue făcută strâns şi des, neîncetat şi cu osteneală, fără să slăbeşti.

11. „Nu tot cel ce-Mi zice Doamne, Doamne, va intra în Împărăţia cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu".[1] Iar voia Tatălui aceasta e: „Cei ce iubiţi pe Domnul, urîţi cele rele".[2] Aşa dar, deodată cu rugăciunea lui Iisus Hristos, să urîm şi gândurile rele; şi iată că am făcut voia lui Dumnezeu.

12. Domnul nostru şi Dumnezeu cel întrupat ne-a pus înainte ca pildă a toată virtutea şi ca model al întregului neam omenesc şi ca ridicare din vechea cădere, viaţa Sa a tot virtuoasă în trup, ca pe o zugrăvitură. Iar împreună cu toate virtuţile Sale, pe

1 Mat. 7, 21.

2 Ps. 96, 10

cari ni le-a arătat, este şi aceea că după Botez, suindu-se în pustie, începe lupta mintală cu post, diavolul apropiindu-se de El ca de un om simplu. Şi prin acest mod al biruinţii, Stăpânul ne-a învăţat şi pe noi nevrednicii, cum trebue să purtăm lupta faţă de duhurile răutăţii, adică în smerenie, cu post, cu rugăciune şi cu trezvie; El care n'avea trebuinţă de ele, ca cel ce era Dumnezeu şi Dumnezeul Dumnezeilor.

13. Iar câte sunt, după mine, felurile [modurile] trezviei, în stare să cureţe mintea treptat de gândurile pătimaşe, iată nu mă voiu lenevi să ţi le însemnez într'un graiu neîmpodobit şi nemeşteşugit. Căci n'am socotit că, asemenea povestirilor de războiu, să ascund în acest tratat folosul prin cuvinte, mai ales pentru cei mai simpli. Iar tu, fiule Teodule, ia aminte la cele ce citeşti.

14. Aşa dar, un fel [mod] al trezviei e să-ţi supraveghezi des fantazia,[1] adică atacul, ca neavând fantezia la dispoziţie, Satana să nu poată făuri gânduri mincinoase, pentru a le înfăţişa minţii spre amăgire mincinoasă.

15. Altul constă în a avea pururea inima tăcând adânc şi liniştită de orice gând; şi să ne rugăm.

16. Altul, să chemăm cu smerenie neîncetat pe Domnul Iisus Hristos în ajutor.

17. Alt mod stă în a avea în suflet neîncetat amintirea morţii.

18. Toate aceste lucrări, iubitule, împiedecă gândurile rele, ca nişte portari. Iar despre trebuinţa de a căuta la cer şi a socoti pământul ca nimic, lucru de folos împreună cu altele, voiu grăi în alt loc mai pe larg, dacă Dumnezeu îmi va da cuvânt.

19. Dacă tăiem numai pentru puţină vreme pricinile patimilor şi ne ocupăm cu vederile duhovni-

1 Imaginaţia.

cești, dar nu stăruim în ele, făcând din aceasta lucrul nostru, cu ușurință ne întoarcem iarăși la patimile trupului, fără să culegem alt rod de acolo, decât întunecarea desăvârșită a minții și abaterea spre cele materiale.

20. Cel ce se luptă înlăuntru, trebue să aibă în aceeași clipă aceste patru: smerenie, atenție deplină, împotrivire și rugăciune. Smerenie — fiindcă lupta lui este față de dracii cei mândri, potrivnici smereniei; și ca să aibă în mâna inimii ajutorul lui Hristos, pentru că Hristos urăște pe cei mândri. Atenție — ca să-și facă inima pururea fără niciun gând, chiar bun dacă ar părea. Împotrivire — pentru ca atunci când ar cunoaște cu agerime pe cel ce vine, îndată să se opună cu mânie celui viclean. "Și voiu răspunde, zice, celor ce mă ocărăsc:[1] oare nu lui Dumnezeu se va supune sufletul meu?"[2] Rugăciune — ca îndată după împotrivire să strige către Hristos într'un suspin negrăit; și atunci cel ce se luptă va vedea pe vrășmaș risipindu-se prin numele sfânt și închinat al lui Iisus Hristos, ca praful de vânt, sau ca fumul ce se mistue, împreună cu nălucirile lui.

21. Cel ce nu are rugăciune curată de gânduri, nu are armă pentru luptă. Iar rugăciune numesc pe aceea care se lucrează necontenit în adâncurile sufletului, ca prin chemarea lui Iisus vrășmașul ce se luptă întrascuns să fie biciuit și ars.

22. Tu ești dator să privești cu o căutătură ageră și încordată a minții, ca să cunoști pe cei ce intră. Iar cunoscându-i, îndată să zdrobești, prin împotrivire, capul șarpelui. Și odată cu aceasta, strigă cu suspin către Hristos și vei simți ajutorul nevăzut dum-

1 Ps. 118, 42.

2 Ps. 61, 1.

nezeesc şi atunci vei vedea luminând departe curăţia şi dreptatea inimii.

23. Precum cel ce ţine în mână o oglindă, dacă stă în mijlocul multora şi se priveşte în ea îşi vede faţa aşa cum este, dar vede şi pe a altora, cari se apleacă spre aceeaşi oglindă, tot astfel cel ce se apleacă spre inima sa îşi vede starea sa în ea, dar vede şi feţele negre ale Arapilor spirituali.

24. Dar mintea nu poate să biruiască nălucirea drăcească numai prin sine. Să nu cumva să îndrăzească aceasta. Căci fiind vicleni, se prefac că sunt biruiţi, dar pe de altă parte o fac să cadă prin slava deşartă. Prin chemarea lui Iisus Hristos însă, ei nu rabdă să stea şi să te înşele nici măcar o clipă.

25. Vezi să nu-ţi faci păreri înalte despre tine, ca Israel cel de odinioară, şi să te predai şi tu vrăşmaşilor spirituali. Căci acela, fiind izbăvit de Egipteni prin Dumnezeul tuturor, şi-a născocit sie-şi ca ajutor idol turnat.

26. Iar prin idol turnat să înţelegi mintea noastră slabă, care, câtă vreme cheamă pe Iisus Hristos împotriva duhurilor răutăţii, le izgoneşte uşor şi cu ştiinţă măiastră pune pe fugă puterile nevăzute şi războinice ale vrăşmaşului. Dar când îndrăzneşte nesăbuită să se razeme cu totul pe sine, se rostogoleşte ca pasărea zisă Oxypteros [repede sburătoare]. „Spre Dumnezeu, zice, a nădăjduit inima mea şi am fost ajutat; şi a înflorit iarăşi trupul meu".[1] Sau: „Cine, afară de Domnul, mă va ridica pe mine şi va sta împreună cu mine împotriva nenumăratelor gânduri uneltite cu viclenie?"[2] Iar cel ce se nădăjdueşte în sine şi nu în Dumnezeu, va cădea cădere jalnică.

1 Ps. 27, 9-10.
2 Ps. 93, 16.

27. Chipul şi rânduiala liniştii inimii, acesta este: Dacă vrei să lupţi, să-ţi fie mica gânganie a păianjenului pururea pildă. Iar de nu, încă nu te-ai liniştit cum trebue cu mintea. Acela vânează muşte mici. Iar tu, dacă faci aşa şi vrei să-ţi câştigi liniştea sufletului cu osteneală, nu înceta să ucizi pururea „pruncii babiloneşti". Căci pentru această ucidere vei fi fericit de Duhul Sfânt, prin David.

28. Precum nu e cu putinţă să se vadă marea Roşie pe cer în mijlocul stelelor şi precum nu poate omul să umble pe pământ fără să respire aerul acesta, aşa nu e cu putinţă să ne curăţim inima noastră de gânduri pătimaşe şi să izgonim pe vrăşmaşii spirituali din ea, fără chemarea deasă a lui Iisus Hristos.

29. Dacă petreci pururea în inima ta cu cuget smerit, cu pomenirea morţii, cu învinuirea de sine, cu împotrivire şi cu chemarea lui Iisus Hristos şi umbli cu luare aminte în fiecare zi cu aceste arme, pe calea strâmtă, dar aducătoare de bucurie şi de desfătare a minţii, vei ajunge la sfintele vedenii [contemplaţii] ale Sfinţilor şi ţi se vor lumina taine adânci de către Hristos, „în care sunt ascunse comorile înţelepciunii şi ale cunoştinţii"[1] şi „în care locueşte toată plinătatea Dumnezeirii trupeşte".[2] Căci vei simţi lângă Iisus că Duhul Sfânt saltă în sufletul tău. Pentru că dela El se luminează mintea omului să privească cu faţa descoperită. „Căci nimenea nu numeşte pe Iisus Domn, fără numai în Duhul Sfânt",[3] care adevereşte în chip tainic pe Cel căutat.

30. Dar iubitorii de învăţătură trebue să mai ştie şi aceea că pismaşii draci adeseori ascund şi retrag dela noi războiul, pismuindu-ne vrăşmaşii pentru folosul, cunoştinţa şi urcuşul spre Dumnezeu ce le-am

1 Colos. 2. 3.
2 Ibid. 9.
3 I Cor. 12, 3,

avea din războiu şi pentru ca, nepurtând noi de grijă, să ne răpească fără de veste mintea şi să ne facă iarăşi neatenţi cu cugetul. Căci scopul necontenit şi lupta lor este să nu ne lase să fim cu luare aminte la inima noastră, cunoscând bogăţia adunată în suflet din atenţia de fiecare zi. Dar noi să ne ridicăm atunci cu pomenirea Domnului nostru Iisus Hristos spre vederi [contemplaţii] duhovniceşti şi războiul iarăşi vine în minte; dar toate să le facem numai cu sfatul, ca să zic aşa, al Domnului însuşi, şi cu smerenie.

31. Căci petrecând în chinovie, trebue să tăiem toată voia noastră din proprie hotărîre şi cu dragă inimă, însuşi Dumnezeu fiind cu proestosul nostru. Şi aşa să ne facem şi noi ca nişte lucruri de vânzare, lipsite de voinţă. Iar ca metodă în acestea se cuvine să nu ne punem în mişcare iutimea fără judecată şi împotriva firii, şi pe urmă să ne aflăm fără îndrăsneală în războiul nevăzut. Căci voia noastră, netăiată de noi de bună voie, obişnueşte să se mânie pe cei ce încearcă să o taie fără să vrem. Iar din aceasta, iuţimea stârnindu-se cu lătrături rele, nimiceşte cunoştinţa luptei, pe care abia cu multă osteneală am putut-o dobândi. Căci iuţimea are putere stricătoare. Dacă e mişcată spre gânduri drăceşti, le strică şi le omoară pe acelea; dacă iarăşi se turbură împotriva oamenilor, strică gândurile cele bune din noi. Aşa dar iuţimea, precum văd, e stricătoare a oricăror fel de gânduri, fie rele, fie de-a dreapta, dacă se nimeresc. Căci ea ni s'a dat de Dumnezeu ca armă şi ca arc, dacă nu e folosită în amândouă părţile. Iar dacă lucrează în chip diferit, e stricătoare. Căci eu am cunoscut un câine, de altfel îndrăzneţ împotriva lupilor, care sfâşia şi oile.

32. Astfel trebue să fugim de semeţie, ca de veninul de aspidă şi să ocolim multele întâlniri, ca pe

nişte şerpi şi pui de vipere. Căci acestea pot să ne ducă repede la desăvârşita uitare a războiului celui dinlăuntru şi să coboare sufletul dela bucuria înaltă, pe care o are inima din curăţie. Fiindcă blestemata uitare se opune atenţiei ca apa focului şi în toată vremea o răsboeşte cu putere. Căci dela uitare ajugem la negrijă, iar dela negrijă la dispreţ, la lâncezeală şi la pofte necuviincioase. Şi aşa ne întoarcem iarăşi îndărăt, ca şi câinele la vărsătura sa. Să fugim aşa dar de semeţie, ca de un venin de moarte. Iar răul uitării şi cele ce izvorăsc din ea le vindecă sigur paza minţii şi chemarea neîncetată a Domnului nostru Iisus Hristos. Căci fără El nu putem face nimic.

33. Nu se întâmplă şi nu e cu putinţă să te împrieteneşti cu şarpele şi să-l porţi la sân, nici să desmierzi, să slujeşti şi să iubeşti în tot chipul trupul — afară de cele de trebuinţă şi de nevoe — şi să îngrijeşti totdeodată de virtutea cerească. Căci şarpele muşcă pe cel ce-l îngrijeşte, iar trupul întinează în plăceri pe cel ce-l slujeşte. Când trupul greşeşte, să fie lovit fără cruţare ca un rob fugar, plin de must, să cunoască pe stăpânul biciului. Să nu petreacă în crâşmă; ţărâna stricăcioasă, roaba şi întunecata să nu uite pe stăpâna nestricăcioasă.[1] Până la moarte să nu te încrezi în trupul tău. „Voia trupului este duşmană lui Dumnezeu",[2] căci nu se supune legii lui Dumnezeu; şi „trupul pofteşte împotriva duhului".[3] „Iar cei ce sunt în trup, nu pot plăcea lui Dumnezeu".[4] Noi însă nu suntem în trup, ci în duh.

34. Lucrul înfrânării e să mişte pururea mânia spre războiul dinlăuntru şi spre dispreţuirea de sine; al înţelepciunii, să mişte raţiunea spre trezvie deplină

1 Roaba e trupul (σάρξ), stăpâna e, sufletul (ψυΧή).
2 Rom. 8, 7.
3 Gal. 5, 17.
4 Rom. 8, 8.

şi necontenită şi spre contemplarea duhovnicească; al dreptăţii, să îndrepte partea poftitoare spre virtute şi Dumnezeu; iar al bărbăţiei, să călăuzească - cele cinci simţuri şi să le păzească să nu se întineze prin ele omul nostru cel dinlăuntru, care este inima, şi cel dinafară, care este trupul.

35. „Peste Israil mărirea Lui;"[1] adică peste mintea văzătoare coboară frumuseţea slavei lui Dumnezeu, pe cât e cu putinţă. „Şi puterea Lui în nouri", adică în sufletele luminoase, cari privesc în dimineţi spre Cel ce şade deadreapta Tatălui şi le trimite lumină, aşa cum îşi trimite soarele razele sale în nourii curaţi, arătându-şi frumuseţea sa.

36. Păcătuind unul, zice dumnezeeasca Scriptură, va pierde bunătate mare, adică păcătuind mintea, pierde mâncările şi băuturile de ambrozie din capitolul dinainte.

37. Nu suntem mai tari ca Samson, nici mai înţelepţi ca Solomon, nici mai cunoscători ca David, nici mai iubitori de Dumnezeu ca Petru verhovnicul. Să nu ne încredem, aşa dar, în noi. Căci zice Scriptura: „Cel ce se încrede în sine, va cădea cădere jalnică".

38. Să învăţăm dela Hristos smerită cugetare; dela David, umilinţă; iar dela Petru, să plângem pentru căderile ce ni se întâmplă. Dar să nu desnădăjduim ca Samson, ca Iuda şi ca Solomon cel prea înţelept.

39. „Căci diavolul umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită",[2] împreună cu puterile sale. Prin urmare, să nu înceteze niciodată atenţia inimii, trezvia, împotrivirea şi rugăciunea către Hristos Iisus, Dumnezeul nostru. Căci ajutor mai mare, afară de

1 Ps. 67, 35.

2 I Petru 5, 8.

Iisus, nu vei afla în toată viaţa ta. Fiindcă numai Domnul singur cunoaşte, ca Dumnezeu, vicleniile, meşteşugirile şi înşelăciunile dracilor.

40. Aşa dar sufletul să se încreadă în Hristos şi să-l cheme pe El şi să nu se înfricoşeze nicidecum. Căci nu luptă singur, ci cu înfricoşatul împărat Iisus Hristos, Făcătorul tuturor celor ce sunt, trupeşti şi netrupeşti, sau văzute şi nevăzute.

41. Precum ploaia cu cât mai multă cade pe pământ, cu atât îl înmoaie mai mult, aşa şi sfântul nume al lui Iisus, strigat de noi fără gânduri, cu cât îl chemăm mai des, înmoaie pământul inimii noastre şi îl umple de bucurie şi veselie.

42. Cei neîncercaţi e bine să ştie şi aceasta, că noi cei greoi şi povârniţi spre pământ cu trupul şi cu cugetul nu putem în nici un alt chip, decât prin necontenita trezvie a minţii şi prin chemarea lui Iisus Hristos, Dumnezeul şi Făcătorul nostru, să biruim pe vrăjmaşii netrupeşti şi nevăzuţi, cari ne vreau răul şi sunt iscusiţi în a ni-l face, cari sunt ageri şi uşori şi încercaţi în războiul pe care-l poartă din anii dela Adam şi până astăzi. De aceea celor neîncercaţi rugăciunea lui Iisus Hristos să le fie mijlocul de a proba şi de a cunoaşte binele. Iar celor încercaţi, să le fie făptuirea, probarea şi liniştea cel mai bun mod şi învăţător al binelui.

43. Precum copilul mic şi fără răutate, văzând pe vreun făcător de năluciri, se bucură şi se ia după el din nevinovăţie, aşa şi sufletul nostru, fiind simplu şi bun — căci aşa a fost creat de bunul Stăpân — se desfată de momelele nălucilor diavolului; şi amăgit, aleargă spre cel rău ca la cineva bun, precum aleargă porumbiţa spre cel ce întinde curse puilor ei. Şi aşa îşi amestecă gândurile sale cu nălucirea momelii diavoleşti. Dacă întâlneşte faţa unei femei frumoase, sau

altceva oprit cu totul de poruncile lui Iisus Hristos, voieşte să plănuiască ceva cu ele, ca să prefacă în faptă ceea ce i s'a arătat frumos. Şi atunci, căzând la consimţire, preschimbă, prin mijlocirea trupului, în fapta nelegiuirea din cugetare, spre osânda proprie.[1]

44. Acesta-i meşteşugul vicleanului; şi cu aceste săgeţi otrăveşte tot sufletul. De aceea nu e fără primejdie să lăsăm să intre în inima noastră gândurile, înainte ca mintea să ne fi fost mult cercată în războiu, şi mai ales la început. Fiindcă într'o clipă sufletul nostru se încântă de momelile diavoleşti, se îndulceşte de ele şi le urmează. Ci trebue numai să le înţelegem şi îndată să le tăiem de cum răsar şi ne atacă [ne momesc]. Dar după ce, prin războire îndelungată în acest lucru minunat, mintea s'a exercitat în el şi-l înţelege şi a dobândit deprinderea neîncetată a războiului, încât pătrunde cu adevărat gândurile, şi cum zice Proorocul: „Poate stăpâni uşor vulpile cele mici", atunci trebue să lase gândurile să vină înăuntru, apoi să le războiască în Hristos, să le vădească cu ştiinţă şi să le doboare.

45. Precum e cu neputinţă ca printr'un şanţ să treacă foc şi apă deodată, tot aşa este cu neputinţă să intre în inimă păcatul, de nu va bate mai întâi în uşa inimii prin nălucirea momelii viclene.

46. Întâi este momeala [atacul]; al doilea, însoţirea sau amestecarea gândurilor noastre cu ale dracilor vicleni;[2] al treilea, consimţirea [învoirea] minţii de a se afla între cele două feluri de gânduri ce se

1 E ordinea în care momeala devine păcat cu fapta.

2 Traducere literală: „însoţirea sau gândurile noastre şi ale dracilor vicleni devenite amestecate". E repetată ideea din cap. 43: „Şi aşa mintea işi amestecă gândurile sale cu nălucirea momelii diavoleşti". Aceasta se produce prin „îndulcirea" (ἥδεται) noastră de momeală (cap. 44). Indulcirea aceasta e un cleiu care face să se însoţească, să se lipească, să se unească (copulaţie,

sfătuesc în chip păcătos;[1] al patrulea este fapta dinafară, sau păcatul. Dacă, prin urmare, mintea va fi atentă prin trezvie, prin împotrivire şi chemarea Domnului Iisus, va pune pe fugă nălucirea momelii dela răsărirea ei, cele ce urmează din ele rămânând fără împlinire. Căci cel viclean, fiind minte netrupească, nu poate amăgi altfel sufletele, decât prin nălucire şi gânduri. Despre momeală David zice: „În, dimineţi am ucis pe toţi păcătoşii pământului"[2] şi celelalte; iar despre consimţire, marele Moise zice: „Şi nu te vei învoi cu ei".

47. Mintea cu minte se încaeră la luptă în chip nevăzut; mintea drăcească cu mintea noastră. De aceea e de trebuinţă să strigăm către Hristos ca să depărteze mintea drăcească, iar biruinţa să ne-o dea nouă, ca un iubitor de oameni.

48. Chip al liniştii din inimă să-ţi fie cel ce are o oglindă şi se uită în ea; şi atunci vei vedea cele scrise spiritual în inima ta, rele şi bune.

49. Ia seama să nu ai niciodată în inima ta nici un gând, nici neraţional, nici raţional, ca aşa să cunoşti cu uşurinţă pe cei de alt neam, adică pe cei întâi născuţi ai Egiptenilor.

50. Cât de bună, de plăcută, de luminoasă şi de dulce, cât de frumoasă şi de strălucitoare virtute este

zice traducerea latinească) gândurile noastre cu gândul simplu (neîndulcit încă de aderenţa noastră) aruncat de Satana. Definiţia momelii şi ideea că transformarea ei în păcat se face prin aderarea gândurilor noastre la ea, e luată după Marcu Ascetul (Despre legea duhov. 140, Filoc. I 243; Despre Botez, Filoc. I, 285 ş,a.). Dar schema celor patru momente o găsim pentru prima dată la Isichie (momeală, însoţire, consimţire, faptă).

1 In faza „însoţirii" (συνδυασμός) răspund numai gândurile noastre momelii;în faza consimţirii ne dăm aprobarea şi noi înşine, ca subiect al gândurilor (mintea), de a lua parte la sfatul păcătos al celor două feluri de gânduri.

2 Ps. 50, 8.

trezvia, călăuzită de Tine, Hristoase, pe drum bun şi umblând cu multă smerenie a minţii omeneşti, care veghează. Căci îşi întinde până la mare şi până în adâncul vederilor ramurile ei şi până la râurile tainelor desfătătoare şi dumnezeeşti, mugurii ei; şi adapă mintea, arsă de multă vreme, din pricina necredinţii, de sărătura duhurilor rele şi a cugetului duşmănos al trupului, care este moarte.

51. Trezvia se aseamănă scării lui Iacov, deasupra căreia stă Dumnezeu şi pe care umblă sfinţii îngeri. Căci şterge din noi tot răul. Ea taie vorbăria, ocărîrea, clevetirea şi toată lista relelor văzute, neîngăduind să fie lipsită, din pricina lor, nici măcar pentru puţină vreme de dulceaţă proprie.

52. Să o cultivăm, fraţii mei, pe aceasta cu râvnă. Şi sburând în vederile ei cu cuget curat, împreună cu Iisus, să începem a ne privi păcatele noastre şi viaţa de mai înainte. Ca frânţi şi umiliţi de amintirea păcatelor noastre, să avem nedeslipit de noi ajutorul lui Iisus Hristos, Domnul nostru, în războiul nevăzut. Căci de ne vom lipsi de ajutorul lui Iisus, prin mândrie, sau slavă deşartă, sau iubire de noi înşine, vom pierde curăţia inimei, prin care Dumnezeu se face cunoscut omului; fiindcă pricină a bunului al doilea, precum ni s'a făgăduit, este cel dintâi.

53. Mintea atentă la lucrarea ei ascunsă, va dobândi împreună cu celelalte bunuri, cari izvorăsc din lucrarea neîncetată a păzirii de sine, şi izbăvirea celor cinci simţuri de relele din afară. Căci fiind neîncetat atentă prin virtutea şi prin trezvia sa, şi vrând să se desfăteze cu gândurile cele bune, nu îngăduie să fie furată prin cele cinci simţuri, când se apropie de ea gândurile materiale şi deşarte. Ci cunoscând înşelăciunea lor, le retrage de cele mai adeseori înlăuntrul său.

54. Stăruie înlăuntrul minţii, şi nu vei obosi în ispite; dar dacă pleci de acolo, rabdă cele ce-ţi vin asupra.

55. După cum celor ce sau hrănit fără socoteală le foloseşte absintul amar, aşa celor cu purtări păcătoase le e de folos să pătimească rele.

56.Deci de nu vrei să pătimeşti rele, să nu vrei nici să faci rele. Pentru că lucrul dintâi urmează fără abatere celui de al doilea. Căci ceea ce seamănă fiecare, aceea va şi secera. Semănând deci cu voia cele rele, şi secerându-le fără voe, suntem siliţi să ne minunăm de dreptatea lui Dumnezeu.

57. Mintea se orbeşte prin aceste trei patimi: prin iubirea de argint, prin slava deşartă şi prin plăcere.

58. Cunoştinţa şi credinţa, tovarăşele firii noastre, nu se slăbesc pentru nimic altceva, decât din pricina acelora.

59. Iuţimea, mânia, războaiele, uciderile şi toată lista celorlalte rele, din pricina acelora sau întărit atât de mult între oameni.

60. Cel ce nu cunoaşte adevărul, acela nu poate nici să creadă cu adevărat. Căci cunoştinţa premerge după fire credinţii. Cele spuse de Scriptură n'au fost spuse numai ca să le înţelegem, ci ca să le şi facem.

61. Să ne apucăm deci de lucru. Căci înaintând aşa, pas cu pas, vom afla că nu numai nădejdea in Dumnezeu, ci şi credinţa tare, cunoştinţa mai lăuntrică, izbăvirea de ispite, darurile harismelor, mărturisirea din inimă şi lacrimile stăruitoare, le vin credincioşilor numai prin rugăciune; dar nu numai acestea, ci şi răbdarea necazurilor ce vin peste noi, iertarea sinceră a aproapelui, cunoaşterea legii duhovniceşti, aflarea dreptăţii lui Dumnezeu, cercetarea Duhului Sfânt, darea comorilor duhovniceşti şi toate câte le-a

făgăduit Dumnezeu să le dea oamenilor credincioşi, atât aici cât şi în veacul viitor. Scurt vorbind, este cu neputinţă ca sufletul să se arate după chipul lui Dumnezeu altfel, decât prin darul [harisma] lui Dumnezeu şi prin credinţa omului, stăruind în minte cu multă smerenie de cuget şi cu rugăciunea ce nu se împrăştie.

62. Am spus din experienţă că este cu adevărat un mare bun, ca cel ce voeşte să-şi curăţească inima, să cheme necontenit pe Domnul Iisus împotriva vrăjmaşilor spirituali. Dar iată cum se acopere cuvântul spus de mine din experienţă cu mărturiile Scripturii: „Pregăteşte-te, zice, Israile, să chemi numele Domnului Dumnezeului tău". Iar Apostolul zice: „Rugaţi-vă neîncetat".[1] Domnul nostru de asemenea zice: „Fără de Mine nu puteţi face nimic; cel ce rămâne întru Mine şi Eu întru el, acela aduce rod mult".[2] Şi iarăşi: „De nu va rămânea în Mine, se va scoate afară ca mlădiţa".[3] Mare bun este rugăciunea. Căci ea cuprinde toate bunurile, ca una ce curăţeşte inima, în care Dumnezeu se face văzut celor credincioşi.

63. Bunul smereniei e greu de câştigat. Aceasta fiindcă e aducător de înălţare şi iubit lui Dumnezeu şi pierzător aproape al tuturor relelor urîte de Dumnezeu şi aflătoare în noi. Vei afla uşor într'un om lucrările parţiale ale altor multe virtuţi. Dar căutând în el mireasma smereniei, anevoe o vei găsi. De aceea, trebue multă trezvie pentru a dobândi bunul acesta. Scriptura zice că diavolul este necurat, fiindcă a lepădat dela început acest bun al smeritei cugetări şi a iubit mândria. De aceea e şi numit duh necurat in toate Scripturile. Căci ce necurăţie trupească poate să-şi adune cel ce este cu totul necorporal, netrupesc,

1 I Tes. 3, 17.
2 Ioan 15, 5.
3 Ibid 6.

neaşezat într'un loc, ca să i se zică, din această laturе, necurat? Este vădit că din pricina mândriei a fost numit necurat, deoarece din înger curat şi luminos, s'a arătat pe urmă spurcat. Căci necurat este înaintea Domnului tot cel ce se înaltă cu inima. Fiindcă primul păcat este, zice, mândria. De aceea a zis şi mândrul Faraon: „Pe Dumnezeul tău nu-l ştiu şi pe Israil nu-l voi lăsa să plece".[1]

64. Sunt multe lucrările minţii, cari pot să ne aducă darul bun al smeritei cugetări, dacă vom fi cu grijă la mântuirea noastră. De pildă, amintirea păcatelor cu cuvântul, cu fapta şi cu gândul şi alte multe ajută la sporirea smeritei cugetări, dacă sunt adunate în contemplaţie. Smerenie adevărată câştigă cineva şi când măreşte în sine faptele săvârşite în fiecare zi de cei apropiaţi între cari petrece şi le pune alăturea cu ale sale. În felul acesta, văzând mintea puţinătatea proprie şi cât e de departe de desăvârşirea fraţilor, omul se va socoti pe sine pământ şi cenuşe şi nu om, ci un câne oarecare, ca unul ce e mai prejos şi mai puţin în toate decât toţi oamenii raţionali de pe pământ.

65. Zice gura lui Hristos, stâlpul Bisericii, marele nostru Părinte Vasile: „Mult ne ajută să nu păcătuim, nici să cădem în ziua următoare în aceleaşi greşeli, ca, după încheierea zilei, să cercetăm în conştiinţa noastră noi înşine cele ale noastre: ce am greşit şi ce am săvârşit după dreptate? Aceasta o făcea şi Iov pentru sine şi pentru copiii săi. Căci socotelile din fiecare zi luminează ceea ce se face sau e de făcut în fiecare ceas". Şi iarăşi tot el zice: „Măsura e lucrul cel mai bun".

66. Iar altul dintre înţelepţii în cele dumnezeeşti a zis: „Începutul rodirii este floarea şi începutul făp-

1 Ieşire 5, 2.

tuirii înfrânarea". Prin urmare, să ne înfrânăm; iar aceasta, cu măsură şi cu cântar, cum ne învaţă Părinţii. Toată ziua celor douăsprezece ceasuri să o petrecem întru păzirea minţii. Căci făcând aşa, vom putea să stingem, cu Dumnezeu, păcatul şi să-l micşorăm printr'o anumită silă. Deoarece silită este şi petrecerea virtuoasă, prin care se dă Împărăţia Cerurilor.

67. Calea spre cunoştinţă este nepătimirea şi smerenia, fără de cari nimenea nu va vedea pe Domnul.

68. Cel ce se ocupă neîncetat cu cele dinlăuntru, este cumpătat. Dar nu numai atât, ci si contemplă, cunoaşte pe Dumnezeu şi se roagă. Aceasta este ceea ce zice Apostolul: „Umblaţi în duh, şi pofta trupului să nu o săvârşiţi".[1]

69. Cel ce nu ştie să umble pe calea duhovnicească, nu poartă grije de cugetările pătimaşe; ci toată preocuparea lui se mişcă în jurul trupului. Iar urmarea e că sau petrece în lăcomia pântecelui, în desfrânare, în întristare, în mânie şi pomenirea răului şi prin aceasta îşi întunecă mintea, sau se dedă la o nevoinţă fără măsură şi-şi tulbură înţelegerea.

70. Cel ce s'a lepădat de lucruri, de pildă de femee, de bani şi de cele asemenea, a făcut pe omul din afară monah, dar încă nu şi pe cel din lăuntru. Dar cel ce s'a lepădat şi de înţelesurile pătimaşe ale acestora, l-a făcut şi pe cel din lăuntru, care este mintea. Pe omul din afară uşor îl face cineva monah, numai să vrea; dar nu putină luptă se cere pentru a face pe omul dinlăuntru monah.

71. Cine s'a izbăvit atunci în neamul acesta cu totul de înţelesurile pătimaşe şi s'a învrednicit pentru totdeauna de rugăciunea curată şi nematerială, ceea ce este semnul monahului dinlăuntru?

1 Gal. 5, 16.

72. Multe patimi sunt ascunse în sufletele noastre. Ele se dau pe faţă abia atunci când apar pricinile.

73. Nu-ţi închina toată atenţia ta trupului, ci hotăreşte-i lui nevoinţă după putere. Şi toată mintea ta întoarce-o spre cele dinlăuntru. Căci, „nevoinţa trupească la puţin foloseşte, iar evlavia spre toate e de folos".[1]

74. Când patimile sau potolit, vine mândria. Iar aceasta se întâmplă fie pentrucă n'au fost tăiate pricinile, fie pentrucă s'au retras dracii cu viclenie.

75. Smerenia şi reaua pătimire slobozesc pe om de tot păcatul. Cea dintâi tae patimile sufletului, cea de a doua pe ale trupului. De aceea zice Domnul: „Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu",[2] adică pe El şi visteriile ascunse în El, când se vor curăţi pe ei prin dragoste şi înfrânare. Şi aceasta cu atât mai mult, cu cât vor întinde curăţirea.

76. Păzirea minţii e un turn din care pot fi privite raţiunile fiecărei virtuţi, precum turnul de odinioară al lui David preînchipuia tăierea împrejur a inimii.

77. Precum privind cu simţurile cele vătămătoare, ne păgubim, aşa se întâmplă şi cu mintea.

78. Precum cel ce a rănit inima plantei, a uscat-o întreagă, aşa să înţelegi şi despre inima omului. Trebue să fii cu luare aminte chiar în clipa aceea, pentrucă tâlharii nu stau fără lucru.

79. Domnul, vrând să arate că toată porunca trebue împlinită, pe de altă parte că înfierea s'a dăruit oamenilor în sângele Său, zice: „Când veţi face cele poruncite vouă, ziceţi că robi netrebnici sunteţi

1 I Timotei 4, 8.
2 Mt. 5, 8.

şi ceea ce am fost datori să facem, aceea am făcut".[1] Deaceea Împărăţia Cerurilor nu este plata faptelor, ci harul Stăpânului gătit slugilor credincioase. Iar sluga nu cere slobozirea ca plată, ci mulţumeşte, ca un îndatorat, şi o primeşte după har.

80. Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi, şi celor ce slujesc Lui bine, le dărueşte slobozirea. Căci zice: „Bine, slugă bună şi credincioasă, peste puţine ai fost credincioasă, peste multe te voiu pune; intră întru bucuria Domnului tău".[2] Dar încă nu e slugă credincioasă cel ce se bazează numai pe cunoştinţă, ci cel ce crede prin ascultare lui Hristos care a poruncit. Căci cel ce cinsteşte pe Stăpân, face cele poruncite de El. Iar greşind sau neascultând, rabdă cele ce vin asupra sa ca cele ce i se cuvin. Fiind deci iubitor de învăţătură, fă-te şi iubitor de osteneală. Căci cunoştinţa simplă îngâmfă pe om.

81. Încercările ce ne vin pe neaşteptate, ne învaţă cu bun rost să ne facem iubitori de osteneală.

82. E proprie stelei lumina din jurul ei; tot aşa e proprie cinstitorului şi temătorului de Dumnezeu simplitatea şi smerenia. Căci nu este alt semn, care să facă cunoscuţi şi să arate pe ucenicii lui Hristos, ca cugetul smerit şi înfăţişarea umilită. Aceasta o strigă toate cele patru Evanghelii. Iar cel ce nu vieţueşte aşa, adică întru smerenie, cade din părtăşia Celui ce s'a smerit pe Sine până la cruce şi moarte, care este şi legiuitorul cu fapta al dumnezeeştilor Evanghelii.

83. „Cei însetaţi, ziceţi, mergeţi la apă",[3] iar cei însetaţi de Dumnezeu, umblaţi întru curăţia minţii. Dar cel ce sboară spre înălţime prin curăţia ei, trebue să

1 Lc. 17, 10.
2 Mt. 25, 23,
3 Isaia 55, 1.

privească şi spre pământul puţinătăţii, sale, fiindcă nimenea nu e mai înalt ca cel smerit. Căci precum când lipseşte lumina, toate sunt neguroase şi întunecate, tot aşa lipsind smerita cugetare, toate ale noastre sunt deşarte şi toate silinţele noastre după Dumnezeu sunt putregăioase.

84. „Iar sfârşitul cuvântului tot, auzi-l: teme-te de Dumnezeu şi păzeşte poruncile Lui"[1] şi cu mintea şi cu simţirea. Căci dacă te sileşti să le păzeşti cu mintea, puţină trebuinţă vei avea de osteneli trupeşti ca să le păzeşti. Căci zice David: „Voit-am să fac voia Ta şi legea Ta în mijlocul pântecelui meu".[2] De nu va face omul în mijlocul pântecelui, adică în mijlocul inimii , voia lui Dumnezeu şi legea lui , nu o poate face cu uşurinţă nici în afară. Şi va zice către Dumnezeu cel fără trezvie şi nepăsător: Nu vreau să cunosc căile Tale. Desigur o va spune aceasta pentru lipsa iluminării dumnezeeşti, de care e plin cel părtaş de ea, devenind tot mai neclintit în cele dumnezeeşti.

85. Precum sarea cea văzută îndulceşte pâinea şi orişice mâncare şi păstrează vreme îndelungată nestricate unele cărnuri, aşa să înţelegi că face şi păzirea minţii cu dulceaţa ei spirituală prin lucrarea ei minunată. Căci îndulceşte în chip dumnezeesc şi pe omul dinlăuntru şi pe cel dinafară şi izgoneşte puterea gândurilor rele şi ne păzeşte necontenit în cele bune.

86. Din momeală ies multe gânduri, iar din acestea fapta văzută cea rea. Dar cel ce stinge îndată cu Iisus pe cea dintâi, a scăpat de cele următoare şi se va îmbogăţi în dulcea cunoştinţă dumnezeească prin care va afla pe Dumnezeu, care este pretutin-

1 Ecl, 12, 13.

2 Ps. 39, 9.

denea. Iar sprijininduşi oglinda minţii în El, se luminează necontenit, ca un geam [vitraliu] curat de soarele văzut. Şi atunci mintea, ajunsă la cel mai de pe urmă bun dorit, se va odihni în El de orice altă privire [contemplaţie].

87. Deoarece tot gândul intră în inimă prin închipuirea [nălucirea] vreunor lucruri sensibile, lumina fericită a dumnezeirii va lumina mintea atunci când aeeasta se va odihni de toate şi va părăsi orice formă ce vine din acestea. Căci strălucirea aceea se arată minţii curate când dispar toate gândurile [chipurile].

88. Cu cât eşti mai atent la cugetare, cu atât te vei ruga cu mai mult dor lui Iisus. Şi iarăşi, cu cât îţi cercetezi cugetarea cu mai puţină grijă, cu atât te vei depărta mai mult de Iisus. Precum primul lucru luminează desăvârşit văzduhul minţii, aşa căderea dela trezvie şi dela dulcea chemare a lui Iisus îl întunecă cu totul. Că lucrul este firesc să fie aşa, precum am spus, şi nu altfel, o vei afla prin experienţă, din probarea cu lucrul. Căci virtutea şi mai ales o lucrare ca aceasta, născătoare de lumină şi de desfătare, nu se poate învăţa decât prin experienţă.

89. Pricina pentru care se cheamă necontenit Iisus, cu dragoste plină de dulceaţă şi de bucurie, este faptul că văzduhul inimii este plin de bucurie şi de linişte, datorită atenţiei desăvârşite. Iar pricina pentru care se curăţă desăvârşit inima este Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeu, pricinuitorul şi făcătorul bunătăţilor. „Eu sunt, zice, Dumnezeu Cel ce face pace".[1]

90. Sufletul, care s'a umplut de binefaceri şi s'a îndulcit de Iisus, răsplăteşte pe binefăcător cu bucurie şi dragoste, prin mărturisire, mulţumind şi

1 Isaia 45, 7.

chemând cu voluptate pe Cel ce-l umple de pace; căci îl vede în mijlocul său spiritual, împrăştiind nălucirile duhurilor rele.

91. „Şi a privit, zice David, ochiul minţii mele întru vrăşmaşii mei"[1] spirituali; „şi întru cei vicleni ce se răscoală împotriva mea va auzi urechea mea". Şi am văzut răsplata păcătoşilor, făcută de Dumnezeu în mine.

92. Iar când nu sunt în inimă năluciri, mintea se tine în starea cea după fire, fiind gata să se mişte spre toată vederea [contemplaţia] desfătătoare, duhovnicească şi de Dumnezeu iubitoare.

93. Aşa dar, precum am spus, trezvia şi rugăciunea lui Iisus se susţin una pe alta. Căci atenţiunea supremă vine din rugăciunea neîncetată; iar rugăciunea, din trezvia şi atenţiunea supremă.

94. Pedagog bun şi al sufletului şi al trupului este pomenirea neîncetată a morţii, prin care, trecând peste toate cele de până atunci, să privim de acum la ea însăşi mereu, la patul pe care vom sta aşezaţi în preajma morţii, şi la celelalte.

95. Nu trebue, fraţilor, să îmbrăţişeze somnul cel ce voeşte să rămână mereu nerănit. Ci trebue să aleagă una din două: sau să cadă şi să se piardă după ce a fost desbrăcat de virtuţi, sau să stea pururea cu mintea înarmată. Căci şi vrăşmaşul sta pururea cu oastea sa în linie de bătae.

96. Din pomenirea şi chemarea neîncetată a Domnului nostru Iisus Hristos se naşte o anumită stare dumnezeească în mintea noastră. Aceasta, dacă nu neglijăm rugăciunea neîncetată a minţii către El, trezvia strânsă şi lucrarea de supraveghere, ci, săvârşind pururea şi la fel acest lucru, chemăm pe Domnul Iisus Hristos, strigând cu ar-

1 Ps. 91, 11.

doarea inimii, încât sfântul nume al lui Iisus să se aşeze în mijloc. Căci continuarea este maica deprinderii, fie că e vorbă de virtute, fie de păcat. Iar aceasta stăpâneşte pe urmă, ca şi firea. Ajungând mintea în starea aceasta, caută pe vrăjmaşi, ca un câine care vânează[1] un iepure in tufişuri. Căci aşa caută şi mintea gândurile cele rele. Dar acela ca să-l mănânce, iar aceasta ca să le risipească.

97. Deci oricând şi oridecâteori se întâmplă să se înmulţească în noi gândurile rele, să aruncăm în mijlocul lor chemarea Domnului nostru Iisus Hristos şi le vom vedea îndată împrăştiindu-se ca fumul în văzduh, cum ne învaţă experienţa; iar mintea rămânând singură, să înceapă iarăşi lucrarea atenţiei şi a chemării neîncetate. Şi de câte ori pătimim aceasta în urma împrăştierii, să facem aşa.

98. Căci precum nu e cu putinţă a intra în luptă cu trupul gol, sau a înota în apă mare cu vestmintele, sau a trăi fără a respira, aşa este cu neputinţă a învăţa războiul cel mintal şi ascuns, a-l urmări cu meşteşug şi a-l împrăştia, fără smerenie şi necontenită rugă către Hristos.

99. David cel prea mare în făptuire zice către Domnul: „Puterea mea prin tine o voiu păstra".[2] Aşa dar puterea de a păzi în noi liniştea mintală a inimii,[3] din care nasc toate virtuţile, ne vine din ajutorul Domnului, care a dat şi poruncile şi care, strigat de noi neîncetat, alungă dela noi uitarea păcătoasă, care strică liniştea inimii, ca apa focul. De aceea, monahule, să nu dormi spre moarte din negrije, ci biciu-

1 θηρεικικός. In P. G. e λακωνικός. Hausherr, neavând decât textul din P. G., îi zice „câine laconic". Op. c. p. 139.

2 Ps. 58, 10.

3 Aşa e in P. G. In Filoc. gr, e liniştea din minte şi inimă.

eşte pe vrăşmaşi cu numele lui Iisus; şi cum a zis oarecare înţelept,[1] să se lipească numele lui Iisus de răsuflarea ta[2] şi atunci vei cunoaşte folosul liniştirii.

100. Când ne învrednicim, nevrednicii, cu frică şi cu cutremur de dumnezeeştile şi preacuratele taine ale lui Hristos, Dumnezeul şi Împăratul nostru, atunci şi mai mult să arătăm trezvia, păzirea minţii şi osârdia, ca focul cel dumnezeesc, sau trupul Domnului nostru Iisus Hristos, să mistue păcatele noastre şi necurăţiile mici şi mari. Căci intrând în noi, El alungă îndată din inimă duhurile viclene ale răutăţii şi ne iartă păcatele făcute mai înainte şi atunci mintea rămâne fără turburarea gândurilor rele. Şi dacă după aceea ne vom păzi cu osârdie mintea şi vom sta în poarta inimii noastre, când ne vom învrednici iarăşi de ele, dumnezeescul trup ne va lumina şi mai mult mintea şi o va face asemenea unei stele.

SUTA A DOUA

1. Uitarea obişnueşte să stingă paza minţii, cum stinge apa focul. Dar rugăciunea necontenită a lui Iisus, împreună cu trezvia încordată, o nimiceşte cu totul din inimă. Căci rugăciunea are lipsă de trezvie, precum lampa de lumina făcliei.

2. Trebue să ne ostenim pentru păzirea celor cinstite. Iar cinstite cu adevărat sunt acelea cari ne păzesc de tot păcatul prin simţuri şi prin minte. Acestea sunt: paza minţii, împreună cu chemarea lui Iisus Hristos; privirea neîncetată în adâncul inimii; liniştea necontenită a cugetării, ca să zic aşa chiar şi din partea gândurilor ce ni se par de-a dreapta; şi si-

1 Ioan Scărarul, P. G. 88 1112.

2 „Şi de toată viaţa ta", adaugă P. G.

linţa de-a ne afla goliţi de gânduri, ca să nu ne înşele hoţii. Căci deşi ne ostenim stăruind în inimă, dar şi mângâierea e aproape.

3. Căci inima păzită neîncetat, chiar dacă nu i se îngădue să primească formele, chipurile şi nălucirile duhurilor întunecate şi viclene, obişnueşte totuşi să nască din ea gânduri luminoase. Precum cărbunele naşte flacăra, tot aşa cu mult mai mult Dumnezeu, care locueşte în inimă dela Botez, dacă află văzduhul cugetării noastre curat de vânturile răutăţii şi păzit de supravegherea minţii, aprinde puterea noastră de înţelegere spre contemplaţie, ca flacăra ceara.

4. Trebue să învârtim pururea în cuprinsul minţii noastre numele lui Iisus Hristos, precum se învârteşte fulgerul în văzduhul tăriei, când e să înceapă ploaia. Aceasta o ştiu cu exactitate cei ce au experienţa minţii şi a războiului dinăuntru. Deci să purtăm după o ordine războiul minţii astfel: întâi atenţie; pe urmă, cunoscând că vrăjmaşul a aruncat un gând, să-l lovim în inimă cu cuvinte de mânie şi de blestem; în al treilea rând, să ne rugăm îndată împotriva lui, adunându-ne inima în chemarea lui Iisus Hristos, ca îndată să se risipească năluca drăcească, ca să nu se ia mintea după nălucire, ca un prunc amăgit de oarecare făcător de năluciri [scamator].

5. Să ne ostenim ca David, strigând: Doamne Iisuse Hristoase. „Răguşească gâtlejul nostru şi să nu slăbească ochii minţii noastre dela a nădăjdui întru Domnul Dumnezeul nostru".[1] Să ne amintim pururea de pilda judecătorului nedreptăţii,[2] pe care a spus-o Domnul ca să ne arate că suntem datori să

1 Ps. 68, 4.

2 Luca 18, 8.

ne rugăm totdeauna şi să nu slăbim; şi vom afla câştig şi izbăvire.

6. Precum cel ce priveşte la soare e cu neputinţă să nu-şi umple privirile de lumină îmbelşugată, la fel cel ce se apleacă să privească văzduhul inimii, nu poate să nu se lumineze.

7. Precum e cu neputinţă a trăi viaţa aceasta fără a mânca şi a bea, tot aşa e cu neputinţă, ca fără paza minţii şi curăţia inimii, care este şi se numeşte trezvia, să ajungă sufletul la o stare duhovnicească şi plăcută lui Dumnezeu, sau să se izbăvească de păcatul cu mintea, chiar de se sileşte cineva, de teama muncilor, să nu păcătuiască.

8. Dar şi cei ce se reţin printr'o anumită sforţare dela păcatul cu fapta, vor fi fericiţi înaintea lui Dumnezeu, a îngerilor şi a oamenilor, fiindcă au luat cu sila Împărăţia Cerurilor.

9. Acesta este folosul minunat, pe care-l are mintea din linişte: Toate păcatele bat mai întâi numai prin gânduri la uşa minţii, încât dacă ar fi primite de cugetare, s'ar face apoi păcate sensibile şi groase. Dar pe toate le taie virtutea cugetătoare a trezviei, nelăsându-le să intre în omul nostru lăuntric şi să se prefacă în fapte rele. Iar aceasta o face prin înrâurirea şi ajutorul Domnului nostru Iisus Hristos.

10. Vechiul Testament este chipul nevoinţii trupeşti, exterioare şi sensibile, iar Sfânta Evanghelie, care este Noul Testament, este chipul atenţiei, adică al curăţiei inimii. Şi precum Vechiul Testament n'a desăvârşit şi n'a întărit pe omul dinăuntru în cinstirea de Dumnezeu [„că pe nimenea, zice Apostolul, n'a desăvârşit legea"],[1] ci a împiedecat numai păcatele groase [căci doar pentru curăţia sufletească e mai mare lucru a tăia şi gândurile dela

1 Evrei 7, 19.

inimă şi amintirile rele, — ceea ce este propriu Evangheliei — decât a împiedeca scoaterea ochiului şi a dintelui aproapelui], tot aşa se poate spune şi despre dreptatea şi nevoinţa trupească, adică despre post, înfrânare, culcarea pe jos, starea în picioare, priveghierea şi celelalte, cari se obişnuesc în legătură cu trupul şi fac să se liniştească partea afectivă [pasională] a trupului de păcatul cu fapta. Cum am zis despre Vechiul Testament, bune sunt şi acestea, căci ele sunt o strunire a omului nostru din afară şi un paznic împotriva patimilor cu fapta, ba mai mult, ele ne păzesc, sau ne împiedecă şi dela păcatele cu mintea, de pildă, ne izbăvesc, cu ajutorul lui Dumnezeu, de pismă, de mânie şi de celelalte.

11. Curăţia inimii însă, sau observarea şi păzirea minţii, al cărei chip este Noul Testament, dacă e ţinută de noi cum trebue, taie toate patimile şi toate relele, desrădăcinându-le din inimă, şi aduce în schimb bucurie, bună nădăjduire, străpungere, plâns, lacrimi, cunoştinţă de noi înşine şi de păcatele noastre, pomenirea morţii, smerenie adevărată, iubire nesfârşită faţă de Dumnezeu şi de oameni şi dragoste dumnezeească din inimă.

12. Precum nu se poate să nu taie aerul dinafară, cel ce umblă pe pământ, tot aşa e cu neputinţă să nu fie războită pururea inima omului de către draci, sau să nu fie turburată de ei într'ascuns, chiar dacă săvârşeşte multă nevoinţă trupească.

13. Dacă vrei să nu fi numai la arătare monah bun, îngăduitor şi unit totdeauna cu Dumnezeu, ci să fi într'adevăr şi de fapt aşa, îngrijeşte cu toată puterea de virtutea atenţiei, care este paza şi observarea minţii, o dulceaţă desăvârşită a inimii, o linişte fără năluciri, o stare fericită a sufletului, lucru care nu se află în mulţi.

14. Căci aceasta se numeşte filosofia minţii. Urmăreşte-o întru multă trezvie şi râvnă fierbinte, împreună cu rugăciunea lui Iisus, cu smerenie, cu neîncetare, în tăcerea buzelor sensibile şi inteligibile, cu înfrânarea dela mâncări şi băuturi şi dela tot lucrul vinovat; urmăreşte-o pe calea cugetării, cu ştiinţă, cu chibzuială şi ea te va învăţa, împreună cu Dumnezeu, cele ce nu le ştiai, iar cele ce mai înainte îţi erau cu neputinţă să le primeşti în minte, — ca unul ce umblai în întunericul patimilor şi al faptelor întunecate şi erai acoperit de uitare şi de vălmăşeala adâncului, — ţi le va face cunoscute, ţi le va lumina şi ţi le va face înţelese.

15. Precum văile înmulţesc grâul, astfel înmulţeşte aceasta tot binele în inima ta. Mai bine zis, Domnul Iisus Hristos, fără de care nu putem face nimic, ţi le va da acestea. La început îţi va fi aceasta scară, pe urmă carte de citit. Înaintând apoi, ţi se va descoperi ca cetate a Ierusalimului ceresc şi vei vedea limpede cu mintea pe Hristos, Împăratul puterilor lui Israil [împreună cu Părintele Său, Cel de o fiinţă, şi cu Duhul Sfânt, Cel vrednic de închinare].[1]

16. Dracii ne duc pururea spre păcătuire prin nălucire şi minciună. De fapt, prin nălucirea iubirii de argint şi a câştigului l-au făcut pe ticălosul de Iuda să vânză pe Domnul şi Dumnezeul tuturor. Şi prin minciuna unei odihne trupeşti fără preţ, a cinstei, a câştigului şi a slavei, l-au dus la spânzurătoare şi i-au pricinuit moartea veşnică. Ticăloşii l-au răsplătit cu ceea ce era contrar nălucirii sau momelii lor.

17. Priveşte, cum prin nălucire, minciună şi făgădueli goale, ne fac să cădem duşmanii mântuirii noastre. Dar însuşi Satana s'a rostogolit aşa ca un

1 Ce-i in paranteză numai în textul din Filoc. gr., care de astă dată e mai desvoltat.

fulger din înălţimi, fiindcă i sa nălucit că este la fel cu Dumnezeu. Şi iarăşi aşa l-a despărţit pe Adam de Dumnezeu, dându-i nălucirea demnităţii dumnezeeşti. Şi la fel obişnueşte să-i amăgească vrăjmaşul cel mincinos şi viclean pe toţi cei ce păcătuesc.

18. Inima ni se acreşte de veninul gândurilor răutăţii, când uitarea ne desface pentru multă vreme de atenţia şi de rugăciunea lui Iisus, din pricina negrijei noastre. Dar iarăşi ne îndulcim de simţirea şi de dulceaţa unei bucurii fericite, când săvârşim cele spuse mai înainte, cu tărie, cu râvnă şi cu sârguintă în atelierul minţii noastre. Căci atunci râvnim să umblăm în liniştea inimii, nu pentru altceva, ci pentru dulcea plăcere şi desfătare ce-o dă ea sufletului.

19. Ştiinţa ştiinţelor şi meşteşugul meşteşugurilor e meşteşugul gândurilor viclene. Deci este un mod desăvârşit şi un meşteşug minunat împotriva lor. El stă în a privi în Domnul nălucirea momelii şi a păzi cugetarea, precum păzim ochiul sensibil şi privim ager cu el la ceea ce vine, poate, să-l lovească şi depărtăm, cât putem, orice gunoiu din el.

20. Precum zăpada nu va naşte flacără, sau apa foc, sau spinul smochină, aşa nu se va libera inima niciunui om, de gânduri, de cuvinte şi de fapte drăceşti, dacă n'a curăţit cele din lăuntru, n'a unit trezvia cu rugăciunea lui Iisus, n'a ajuns la smerenie şi linişte sufletească şi nu s'a sârguit pe acest drum cu râvnă multă. Sufletul fără atenţie va fi în chip necesar sterp de tot gândul bun şi desăvârşit, ca un catâr neroditor. În el nu este înţelegerea prudenţei duhovniceşti. Căci numai dulcele bun şi nume al lui Iisus aduce cu adevărat pace sufletului şi golire de gândurile pătimaşe.

21. Când sufletul e învoit cu trupul în cele rele, atunci zidesc amândouă cetate slavei deşarte, turn

mândriei şi gândurile necredincioase ce locuesc în ele. Dar Domnul tulbură unirea lor şi o desface cu frica gheenei, silind sufletul stăpân să vorbească şi să cugete lucruri străine şi potrivnice trupului. Din această frică se naşte şi învrăjbire, deoarece cugetul trupului este vrăjmaş lui Dumnezeu şi nu vrea să se supună legii lui Dumnezeu.

22. Faptele din fiecare zi trebue să le cântărim şi observăm în fiecare ceas şi seara să le facem cât putem de uşoare prin pocăinţă, dacă vrem să biruim cu Hristos asupra răutăţii. Şi trebue să luăm seama dacă săvârşim toate faptele noastre sensibile şi văzute după Dumnezeu, înaintea lui Dumnezeu şi numai pentru Dumnezeu, ca să nu fim furaţi în chip nerational de simţuri.

23. Dacă câştigăm în fiecare zi, cu Dumnezeu, din trezvia noastră, nu trebue să umblăm printre oameni fără grijă, ca să nu ne păgubim prin multe întâlniri primejdioase, ci mai degrabă trebue să dispreţuim cele deşarte, pentru frumuseţea şi câştigul dulce şi vrednic de iubit al virtuţii.

24. Suntem datori să mişcăm cele trei părţi ale sufletului în chip cuvenit şi potrivit cu firea, cum au fost create de Dumnezeu: Mânia, împotriva omului nostru din afară şi a şarpelui Satan. Mâniaţi-vă, zice, împotriva păcatului, adică mâniaţi-vă pe voi înşivă şi pe diavolul. „Mâniaţi-vă, ca să nu păcătuiţi împotriva lui Dumnezeu". Pofta trebue să o mişcăm spre Dumnezeu şi virtute. Iar raţiunea să o punem în fruntea acestora amândouă cu înţelepciune şi cu ştiinţă, spre a porunci, a sfătui, a pedepsi şi a stăpâni cum stăpâneşte împăratul peste robi; şi atunci raţiunea din noi le cârmueşte pe acestea după Dumnezeu. Iar dacă patimile se răscoală împotriva raţiunii şi vreau

să o conducă, să punem raţiunea peste ele. Căci zice fratele Domnului: „Dacă nu greşeşte cineva in cuvânt, acela e bărbat desăvârşit, puternic să înfrâneze şi întreg trupul" şi celelalte.[1] Fiindcă, vorbind adevărat, toată nelegiuirea şi păcatul se săvârşesc prin acestea trei, precum toată virtutea şi dreptatea se susţin iarăşi prin acestea trei.

25. Mintea se întunecă şi rămâne neroditoare atunci când grăeşte cuvinte lumeşti, sau când, primindu-le în cuget, stă de vorbă cu ele, sau când trupul împreună cu mintea se ocupă în deşert cu niscai lucruri supuse simţurilor, sau când monahul se dedă la deşertăciuni. Căci atunci îndată pierde căldura, străpungerea, îndrăsnirea în Dumnezeu şi cunoştinţa. Căci cu cât suntem mai atenţi la minte, ne luminăm, şi cu cât suntem mai neatenţi, ne întunecăm.

26. Cel ce urmăreşte şi caută în fiecare zi pacea şi liniştea minţii, acela va dispreţui cu uşurinţă tot ce e supus simţurilor, ca să nu ostenească în deşert. Iar dacă îşi nesocoteşte conştiinţa sa, va dormi cu amar moartea uitării, pe care dumnezeescul David se roagă să nu o doarmă.[2] Căci zice şi Apostolul: ,.Cel ce cunoaşte binele şi nu-l face, păcat are".[3]

27. Mintea vine dela nepăsare iarăşi la rânduiala şi la trezvia sa, dacă va începe să fie iarăşi cu grije şi dacă vom mişca puterea de activitate a minţii noastre cu râvnă fierbinte.

28. Nu va înainta asinul dela moară în afară de cercul în care a fost legat, nici mintea nu va înainta in virtutea ce o desăvârşeşte, dacă nu-şi va fi îndreptat cele dinăuntru ale sale. Căci fiind mereu oarbă cu ochii dinăuntru, nu poate să vadă virtutea şi pe Iisus strălucind în lumină.

1 Iac. 3, 2. 2 Ps. 12, 1. 3 Iac. 4, 17.

29. Un cal sprinten şi falnic saltă cu desfătare când îşi primeşte călăreţul; iar mintea desfătându-se se va desfăta în lumina Domnului, intrând în dimineţi izbăvită de gânduri. Ea va porni dela puterea filosofiei sale active, ridicându-se pe ea însăşi spre o putere negrăită, care contemplă virtuţi şi lucruri tainice. Şi primind în inimă abis înalt de înţelesuri dumnezeeşti dela Cel nesfârşit, i se va arăta ei, cât e cu putinţă inimii, Dumnezeul Dumnezeilor. Iar mintea uimită slăveşte cu dragoste pe Dumnezeu, Cel care-I văzut şi vede şi pentru aceasta şi aceea mântueşte pe cel ce-şi aţinteşte astfel privirea spre El.

30. Inima ajunsă la linişte prin cunoaştere [în chip gnostic] va vedea abis înalt; iar urechea liniştii va auzi dela Dumnezeu lucruri nespus de fericite.

31. Călătorul, care începe să facă o cale lungă, anevoe de umblat şi plină de necazuri, gândindu-se să nu se rătăcească la întoarcere, aşează nişte semne şi nişte ţăruşi în drumul său, ca să-i facă uşoară întoarcerea la ale sale. Iar bărbatul, care călătoreşte cu trezvie, îşi înseamnă cuvintele [auzite], gândindu-se şi el la acelaş lucru.

32. Dar călătorului, întoarcerea de unde a plecat îi este pricină de bucurie, pe când celui ce umblă cu trezvie, întoarcerea înapoi îi este spre pierderea sufletului raţional şi semn de cădere dela faptele, cuvintele şi înţelesurile plăcute lui Dumnezeu; şi în vremea somnului sufletesc, aducător de moarte, va avea gândurile ca nişte ace cari îl trezesc, aducându-i aminte de lunga toropeală şi de nepăsarea, care i-a venit din negrijă.

33. Căzând noi în necazuri, în descurajări şi desnădăjduiri, trebue să facem înăuntrul nostru ceea ce a făcut David: să ne vărsăm inima înaintea lui Dumnezeu, şi rugăciunea şi necazul nostru să le vestim

Domnului. Căci ne mărturisim lui Dumnezeu, care poate cârmui cu înţelepciune cele ale noastre şi poate uşura necazul nostru, dacă ne e spre folos, şi ne poate izbăvi de întristarea pierzătoare şi stricăcioasă.

34. Mânia pornită spre oameni împotriva firii şi întristarea care nu e după Dumnezeu şi trândăvia strică de asemenea gândurile bune şi cunoscătoare. Pe acestea Domnul le împrăştie prin mărturisire, sădind înăuntru bucurie.

35. Iar gândurile împlântate şi fixate în inimă, fără voia noastră, se şterg prin rugăciunea lui Iisus, făcută cu trezvie din adâncurile de înţelegere ale inimii.

36. Ajungând în strâmtorarea multor gânduri neraţionale, vom afla uşurare şi bucurie, dacă ne vom învinui pe noi înşine cu adevărat şi fără patimă, sau dacă vom mărturisi toate Domnului, ca unui om. Prin acestea două vom afla cu siguranţă odihnă de orice.

37. Sfinţii Părinţi privesc pe legiuitorul Moise ca pe un chip al minţii. Căci el vede pe Dumnezeu în rug, i se umple faţa de slavă, e făcut Dumnezeu al lui Faraon de către Dumnezeul Dumnezeilor, bate Egiptul, scoate pe Israil şi dă legea, cari luate figurat, după duh, sunt fapte şi drepturi de-ale minţii.

38. Iar Aaron, fratele legiuitorului, este socotit chip al omului dinafară. De aceea şi noi, mustrându-l pe acesta cu mânie, ca Moise pe Araon care a greşit, îi zicem: „Ce ţi-a greşit Israil, că te ai grăbit să-i depărtezi pe ei dela Domnul Dumnezeul cel viu, Atotţiitorul?"

39. Domnul, când era să învie pe Lazăr din morţi, ne-a arătat împreună cu alte bunuri şi pe acela că trebue să strunim prin ameninţări moliciunea şi petrecerea veselă a sufletului şi să îmbrăţişăm o vieţuire

aspră, adică dosădirea de sine, ca sufletul să poată fi izbăvit de iubirea de sine, de slava deşartă şi de mândrie.

40. Precum fără corabie mare nu e cu putinţă a trece marea, aşa fără chemarea lui Iisus Hristos nu e cu putinţă a izgoni momeala gândului rău.

41. Împotrivirea obişnueşte să aducă la tăcere, iar chemarea [lui Iisus Hristos] să izgonească din inimă gândurile. Căci atunci când momeala ia chip în suflet prin nălucirea lucrului sensibil, de pildă când faţa celui ce ne-a supărat, sau nălucirea frumuseţii femeşti, sau a aurului, sau a argintului, vin una câte una în cugetul nostru, îndată ni se dau pe faţă gândurile ţinerii de minte a răului, ale curviei şi ale iubirii de argint cari pricinuesc nălucirile inimii. Şi dacă mintea noastră e încercată şi disciplinată, având deprinderea de a se observa şi de a vedea curat şi limpede nălucirile şi înşelăciunile amăgitoare ale celor răi, stinge cu uşurinţă, prin împotrivire şi prin rugăciunea lui Iisus Hristos, săgeţile aprinse ale diavolului îndată ce sau arătat, neîngăduind fanteziei pătimaşe să se mişte deodată cu momeala şi să modeleze cu patimă gândurile noastre după forma ce ni s'a arătat, sau să stea de vorbă cu ea în chip prietenos, sau să gândească mult la ea, sau să-şi dea învoire cu ea. Căci din acestea urmează neapărat, ca nopţile zilelor, faptele rele.

42. Dacă însă mintea noastră este neîncercată în iscusinţa trezviei, îndată se amestecă în chip pătimaş cu chipul ce i s'a nălucit, ori care ar fi, şi stă de vorbă cu el, primind întrebări necuvenite şi dând răspunsuri. Şi atunci gândurile noastre se amestecă cu nălucirea drăcească, aceasta crescând şi sporind şi mai mult, ca să pară minţii, care a primit-o şi pe care a prădat-o, vrednică de iubit, frumoasă şi plăcută

Mintea păţeşte atunci acelaş lucru care sar întâmpla, de pildă, dacă s'ar arăta un câne undeva într'o livadă, unde se nimeresc şi nişte miei, cari, fiind fără răutate, aleargă la cânele ce li se arată ca la maica lor, necâştigând din apropierea cânelui altceva, decât că se umplu de necurăţia şi de putoarea aceluia. În acelaş chip şi gândurile noastre aleargă prosteşte spre toate nălucirile drăceşti din minte şi amestecându-se, precum am spus, cu acelea, pot fi văzute voind împreună să dărâme Troia, ca Agamemnon cu Menelaos. Căci aşa se sfătuesc şi ele ce trebue să facă spre a trece în faptă, prin trup, frumoasa şi dulcea nălucire ce li s'a arătat în chip amăgitor prin înrâurirea drăcească. Aşa se înfăptuesc înăuntru căderile sufletului. Pe urmă cele dinăuntru ale inimii se prelungesc şi înafară în chip necesar.

43. Mintea e un lucru uşor şi fără răutate, care lesne se ia după năluciri şi anevoe se reţine dela nălucirile nelegiuite, dacă nu are gândul stăpânitor peste patimi, care să o împiedice necontenit şi să o ţină în frâu.

44. Contemplaţia şi cunoştinţa sunt călăuze ale vieţii curate şi pricinuitoare ale acesteia, pentru faptul că cugetarea fiind înălţată de ele ajunge la dispreţuirea plăcerilor şi a altor lucruri sensibile şi dulci ale vieţii, socotindu-le fără preţ.

45. Iar viaţa atentă în Iisus Hristos este, la rândul ei, maică a contemplaţiei şi a cunoştinţii şi născătoare a treptelor dumnezeeşti şi a înţelegerilor prea înţelepte, dacă s'a însoţit cu smerenia, cum zice dumnezeescul Prooroc Isaia: „Cei ce aşteaptă pe Domnul, vor muta tăria, vor primi aripi şi vor fi făcuţi să sboare, prin Domnul".[1]

46. Greu şi neplăcut lucru pare oamenilor a se linişti sufleteşte de orice gând. Şi într'adevăr e ane-

1 Isaia 40, 3.

voios şi ostenitor. Nu e greu numai pentru cei neînvăţaţi cu războiul să-şi închidă şi să-şi îngrădească partea netrupească în casa trupească, ci şi pentru cei ce au dobândit iscusinţa luptei nemateriale dinăuntru. Dar cel ce L-a sălăşluit în pieptul său pe Domnul Iisus prin rugăciune neîncetată, nu va osteni urmândă-I Lui, după cuvântul Proroocului. Şi unul ca acesta nu va dori zi petrecută omeneşte, pentru frumuseţea, desfătarea şi dulceaţa lui Iisus; iar de duşmanii săi, necredincioşii draci, cari umblă împrejur, nu se va teme, grăindu-le din poarta inimii şi, prin Iisus, izgonindu-i din spate.

47. Când sufletul va fi zburat prin moarte în văzduh, având în porţile cerului pe Hristos cu sine şi pentru sine, nu se va teme nici acolo de vrăjmaşii săi, ci va grăi către ei din porţi cu îndrăznire, ca şi acum. Numai să nu slăbească până la ieşirea lui să strige către Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, ziua şi noaptea. Şi El va face izbăvirea lui degrabă, după făgăduinţa Sa nemincinoasă, pe care a spus-o despre judecătorul nedreptăţii: „Zic vouă că va face izbăvirea lor degrabă"[2] şi în viaţa de acum şi după ieşirea sufletului din trup.

48. Plutind pe marea mintală [inteligibilă], încrede-te în Iisus. Căci El îţi zice tainic înăuntrul inimii tale: „Nu te teme, fiul meu Iacob, puţinule la număr Israile; nu te teme vierme Israile, Eu te apăr şi te sprijinesc". Deci dacă Dumnezeu e cu noi, care e răul care să poată ceva împotriva noastră? Cu noi este Cel ce a fericit pe cei curaţi cu inima şi a rânduit că Iisus cel dulce şi singurul curat vrea să intre dumnezeeşte şi să locuiască în inimile curate. De aceea să nu încetăm, după dumnezeescul Pavel, a ne deprinde mintea spre evlavie. Căci cu dreptate

2 Luca 18, 8,

sa spus că evlavia este aceea care smulge din rădăcină seminţele celui rău. Fiindcă evlavia e calea raţiunii, sau calea judecăţii, sau calea gândului.[1]

49. „Întru mulţimea păcii se va desfăta",[2] după David, cel ce nu primeşte faţă de om, judecând nedreptate în inima sa, adică primind chipuri de ale duhurilor rele şi prin chipuri cugetând păcatul; sau judecând rău în pământul inimii sale şi prin aceasta predând păcatului pe cele drepte. Căci marii şi cunoscătorii Părinţi au numit într'unele scrieri de ale lor şi pe draci, oameni, pentru facultatea lor raţională, cum este locul din Evanghelie, unde zice Domnul: „Un om rău a făcut aceasta"[3] şi a amestecat în grâu neghină. Iar răul dela aceştia ne vine pentrucă nu ne împotrivim repede; de aceea suntem biruiţi de gândurile rele.

50. După ce am început să vieţuim cu atenţie la minte, dacă împreunăm smerenia cu trezvia şi însoţim rugăciunea cu împotrivirea, vom merge bine pe drumul cugetării, înfrumuseţând, măturând, împodobind şi curăţind casa inimii noastre de răutate, călăuziţi de numele cel sfânt şi închinat al lui Iisus Hristos, ca de un sfeşnic de lumină. Dacă ne vom încrede însă numai în trezvia sau atenţia noastră, repede vom cădea răsturnându-ne, fiind împinşi de vrăjmaşi, şi ne vor răpune viclenii şi înşelătorii; şi tot mai mult ne vom prinde în mrejele gândurilor rele, ba chiar vom fi sfâşiaţi cu uşurinţă de către ei, neavând ca suliţă puternică numele lui Iisus Hristos. Căci numai cuţitul acesta preacinstit, învârtit foarte des în inima ce nu se îngrijeşte decât de una, ştie să strângă şi să

1 Textul din P. G. mai are câteva rânduri de explicare a cuvântului oΓμoς=o8ΐε.

2 Psalm 36, 11.

3 Matei 13, 28.

tae gândurile venite dela aceia, să le ardă şi să le îngroape, ca focul paele.[1]

51. Lucrul trezviei necontenite, sau folosul şi marele câştig pe care-l aduce ea sufletului, este să vadă îndată nălucirile gândurilor cari au luat chip în minte; iar al împotrivirii, este să respingă şi să dea pe faţă gândul care încearcă să intre în văzduhul minţii noastre prin nălucirea [închipuirea] vreunui lucru supus simţurilor. Dar ceea ce stinge şi împrăştie îndată orice intenţie a vrăjmaşilor, orice gând, orice nălucire, orice formă şi orice statue rea, este chemarea Domnului. Căci de fapt şi noi înşine vedem în minte înfrângerea lor prin Iisus, marele nostru Dumnezeu, şi izbăvirea noastră, a smeriţilor, a neînsemnaţilor şi a netrebnicilor.

52. Cei mai mulţi nu ştim că toate gândurile nu sunt nimic altceva decât numai năluciri de ale lucrurilor sensibile şi lumeşti. Iar dacă stăruim mult timp în rugăciune, cu trezvie, rugăciunea goleşte cugetarea de toată nălucirea materială a gândurilor rele. Iar pe de altă parte îi face cunoscute gândurile vrăjmaşilor şi marele câştig al rugăciunii şi al trezviei. „Şi cu ochii tăi vei privi şi răsplătirea păcătoşilor spirituali vei vedea"[2] şi tu însuţi cu mintea, şi vei înţelege, zice David, dumnezeescul cântăreţ.

53. Să ne aducem aminte, dacă se poate, necontenit, de moarte. Prin această aducere aminte se naşte în noi lepădarea grijilor şi a tuturor deşertăciunilor, paza minţii şi rugăciunea neîncetată, neîmpătimirea trupului, scârba de păcat şi, dacă trebue să spunem adevărul, aproape toată virtutea izvorăşte din aceasta. De aceea, dacă se poate, să ne folosim de acest lucru, ca de răsuflarea proprie.

1 Textul din P, G. mai are câteva rânduri, arătând că omul cunoaşte atunci că Dumnezeu îl ajută,

2 Psalm 90, 8,

54. Inima golită desăvârşit de închipuiri, va naşte înţelesuri dumnezeeşti şi tainice, cari saltă în mijlocul ei, cum saltă peştii şi se dau peste cap delfinii în marea liniştită. Şi precum marea e mişcată de adierea subţire, aşa adâncul inimii, de Duhul Sfânt. „Iar fiindcă sunteţi fii, zice, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile voastre, care strigă: Avva, Părinte!"[1]

55. Orice monah va avea frică şi va sta departe de lucrul duhovnicesc, înainte de a se îndeletnici cu trezvia minţii, fie pentrucă nu cunoaşte frumuseţea ei, fie pentrucă, cunoscând-o, nu o poate urmări, din pricina lenii. Dar frica se va risipi fără doar şi poate, când va începe lucrarea de păzire a minţii, care este şi se numeşte filosofia activă a minţii.[2] Căci atunci va fi ca unul care a aflat calea care a zis: „Eu sunt calea, învierea şi viaţa"

56. Şi iarăşi va fi înfricat văzând mulţime de gânduri şi mulţime de prunci babiloneşti. Dar şi această frică o risipeşte Hristos, dacă ne bazăm necontenit pe El, ca pe fundamentul cugetării; iar pruncii babiloneşti îi aruncăm la pământ, izbindu-i de această Piatră,[4] împlinindu-ne, potrivit cuvântului, pofta noastră cu privire la ei: „Cel ce păzeşte, zice, porunca, nu va cunoaşte cuvânt rău".[5] „Căci fără de mine, zice, nu puteţi face nimic".[6]

57. Monah cu adevărat este acela care a dobândit trezvie; iar trezvie adevărată a dobândit cel ce este monah în inimă.

58. Viaţa oamenilor se desfăşoară în repetare de ani, de luni, de săptămâni, de zile, de nopţi, de

1 Galateni 4, 6.

2 Aci trezvia e identificată cu faza activă a vieţii duhovniceşti.

3 Ioan 11, 25.

4 Psalm 136, 12, 5Eclesiastul 8, 5. 6Ioan 15, 5.

ceasuri şi de minute. În acestea trebue, aşadar, să ne desfăşurăm şi noi lucrările virtuoase, adică trezvia, rugăciunea şi dulceaţa inimii, în linişte osârduitoare până la ieşirea noastră.

59. Va veni peste noi ceasul înfricoşat al morţii; va veni şi a-l ocoli nu este cu putinţă. Fie ca Stăpânul lumii şi al văzduhului, venind atunci, să găsească fărădelegile noastre puţine şi neînsemnate, ca să nu ne vădească, adeverindu-ne, şi să plângem fără folos. „Căci sluga aceea, zice, care a cunoscut voia Stăpânului său şi n'a lucrat după voia lui ca o slugă, se va bate mult".[1]

60. „Vai celor ce şi-au pierdut inima", zice; ce se vor face când îi va cerceta Domnul? De aceea trebue să ne sârguim, fraţilor.

61. Gândurilor simple şi mai fără patimă le urmează cele pătimaşe, precum am aflat într'o îndelungată experienţă şi observare. Precum şarpele urmează porumbelului ce intră în cuibul lui,[2] socotesc că cele dintâi deschid intrarea celor de al doilea, şi cele nepătimaşe celor pătimaşe.

62. Cu adevărat omul trebue să se tae, prin hotărîre liberă, în două; şi trebue să se rupă cu cea mai înţeleaptă înţelegere, precum am spus. Se cuvine cu adevărat să se facă el însuşi duşman neîmpăcat al său. Deci trebue să avem faţă de noi înşine dispoziţia ce o are cineva faţă de un om, care l-a necăjit şi nedreptăţit cumplit, ba chiar mai mult decât atâta, dacă vrem să împlinim marea şi cea dintâi poruncă, adică să dobândim vieţuirea lui Hristos, fericita smerenie, felul vieţii din trup a lui Dumnezeu. De aceea zice Apostolul: „Cine mă va izbăvi de trupul morţii acesteia?"[3] Căci nu se supune legii

1 Luca 12, 47.
2 Asemănarea aceasta lipseşte in Filocalia greacă,
3 Romani 7, 24,

lui Dumnezeu. Arătând apoi că a supune trupul voii lui Dumnezeu, face parte din cele ce stau în puterea noastră, a zis: „Căci dacă ne-am judeca pe noi înşine, n'am fi judecaţi; dar judecându-ne Domnul, ne pedepseşte".[1]

63. Începutul rodirii este floarea, iar începutul observării minţii, înfrânarea în mâncări şi băuturi, lepădarea şi respingerea oricărui fel de gânduri, şi liniştea inimii.

64. Celor ce suntem întăriţi în Hristos şi am început să umblăm în trezvie fără greş, întâi ea ni se arată în minte ca un sfeşnic, ţinut oarecum de mâna minţii noastre şi călăuzindu-ne pe cărările cugetării; pe urmă, ca o lună atotluminoasă, rotindu-se pe cerul inimii; mai apoi ni se arată ca soare Iisus însuşi, împrăştiind raze de dreptate, adică arătându-se pe Sine şi pe ale Sale ca nişte lumini atotstrălucitoare ale vederilor.

65. Iar acestea le descopere tainic minţii ce urmează poruncii Lui, care zice: „Tăiaţi împrejur învârtoşarea inimii voastre".[2] Precum s'a spus, trezvia sârguincioasă învaţă pe om înţelesuri fericite. Căci Dumnezeu nu caută la faţă. De aceea zice Domnul: Ascultati-mă şi înţelegeţi „că celui ce are i se va da şi-i va prisosi, iar celui ce nu are, şi ceea ce i se pare că are se va lua dela dânsul".[3] „Iar celor ce iubesc pe Dumnezeu, toate li se lucrează spre bine".[4] Deci cu mult mai mult i se vor lucra lui virtuţile.

66. Nu va umbla corabia multe mile fără apă; şi nu va înainta deloc paza minţii fără trezvie împreunată cu smerenie şi cu rugăciunea lui Iisus Hristos.

1 I Corinteni 11, 31.

2 Deuteronom 10, 15,

3 Mateiu 25, 29. 4 Romani 8, 28.

67. Temelia casei sunt pietrele. Iar această virtute are şi ca temelie şi ca acoperiş închinatul şi sfântul nume al Domnului nostru Iisus Hristos. Uşor va naufragia un cârmaciu smintit în vreme de furtună, dacă a izgonit corăbierii, a aruncat lopeţile şi pânzele în mare, iar el doarme. Dar mai uşor va fi scufundat de către draci sufletul, care nu s'a îngrijit de trezvie şi n'a chemat numele lui Iisus la începutul momelelor [atacurilor].

68. Spunem prin scris ceea ce ştim, şi mărturisim, celor ce vreau să asculte, ceea ce am văzut străbătând calea, dacă vreţi să primiţi cele spuse. Căci însuşi El a spus: „De nu va rămânea cineva întru mine, se va scoate afară ca viţa şi o vor aduna şi o vor arunca în foc şi va arde"; „iar cel ce rămâne întru mine şi eu întru el, multă roadă va aduce".[1] Căci precum nu e cu putinţă soarelui să lumineze fără lumină, aşa nu e cu putinţă să se curăţească inima de întinăciunea gândurilor de pierzare, fără rugăciunea numelui lui Iisus. Iar dacă e adevărat aceasta, precum văd, să ne folosim de ea, ca de răsuflarea noastră. Căci ea este lumină, iar acelea întuneric; şi acela este Dumnezeu şi Stăpânul, iar acelea slugile dracilor.

69. Paza minţii poate fi numită în chip cuvenit şi pe dreptate, născătoare de lumină, născătoare de fulger, aruncătoare de lumină şi purtătoare de foc. Căci întrece, grăind adevărul, nenumărate şi multe virtuţi trupeşti. De aceea această virtute trebue numită cu numele cinstite de mai înainte, pentru luminile strălucitoare ce se nasc din ea. Aceia dintre păcătoşi, netrebnici, întinaţi, neştiutori, neînţelegători şi nedrepţi, cari se îndrăgostesc de ea, pot să se facă prin Iisus Hristos, drepţi, de treabă, curaţi, sfinţi şi înţelegători.

1 Ioan 15, 6—4.

Ba nu numai atâta, ci pot şi contempla şi teologhisi cele tainice. Iar făcându-se contemplativi [văzători], înoată în această lumină preacurată şi nesfârşită, se pătrund de ea cu pătrunderi negrăite şi locuesc şi petrec împreună cu ea, fiindcă au „gustat şi au văzut că bun e Domnul". În aceşti întâi vestitori se împlineşte cuvântul dumnezeescului David: „Iară drepţii se vor mărturisi numelui Tău şi vor locui drepţii cu faţa Ta".[1] Căci cu adevărat aceştia cheamă sincer numele lui Dumnezeu şi se mărturisesc Lui, fiindcă le şi place să stea de vorbă cu El, iubindu-L pururea.

70. Vai celui din lăuntru dela cele din afară. Căci mult va fi supărat omul din lăuntru dela cele din afară. Şi supărat, acesta se va folosi de biciu împotriva simţurilor din afară. Cel ce a săvârşit cele cu lucrul, a cunoscut mai înainte cele din contemplaţie.

71. Dacă omul din lăuntru petrece în trezvie, cum zic Părinţii, este în stare să păzească şi pe cel din afară. Dar noi şi dracii făcători ai răutăţii săvârşim în comun amândouă felurile de păcate. Aceia dau chip păcatului în gânduri numai, sau în zugrăviri de năluciri în minte, precum voesc. Iar noi îl săvârşim şi prin gânduri înăuntru şi prin fapte în afară. Dracii, fiind lipsiţi de grosimea trupurilor, îşi pricinuesc şi lor şi nouă muncile numai prin gânduri, prin viclenie şi prin înşelăciune. Dacă n'ar fi lipsiţi, blestemaţii, de grosimea trupului, n'ar întârzia să păcătuiască şi prin fapte, păstrându-şi de-a pururi voia liberă gata de a necinsti pe Dumnezeu.

72. Rugăciunea de un singur cuvânt [sau gând][2] omoară şi preface în cenuşe amăgirile lor. Căci Iisus, Dumnezeul şi Fiul lui Dumnezeu, chemat de noi necontenit şi fără lenevie nu le îngădue acestora să-şi

1 Psalm 139, 14.
2 μονολόγιστο; εὐχή.

arate minţii în oglinda cugetării, nici începutul intrării, pe care unii o numesc momeală, nici vreun chip oarecare şi nici să grăiască niscai cuvinte în inimă. Iar nepătrunzând vreun chip drăcesc în inimă, ea va fi goală, precum am spus, şi de gânduri. Căci dracii au obiceiul să vorbească cu sufletul şi să-l înveţe păcatul prin gânduri, ascunzându-se de el.

73. Aşa dar prin rugăciunea neîncetată se curăţă văzduhul cugetării de norii întunecoşi şi de vânturile duhurilor răutăţii. Iar curăţindu-se văzduhul inimii, este cu neputinţă, zice, să nu strălucească în ea lumina dumnezeească a lui Iisus, dacă nu ne vom umfla de slavă deşartă, de fumul mândriei şi de patima de a ne face arătaţi. Prin acestea însă ne vom face prea uşurateci pentru cele necuprinse şi ne vom găsi fără ajutor dela Iisus, deoarece Hristos, care ne-a arătat smerenia, urăşte acestea.

74. Să ne ţinem dar de rugăciune şi de smerenie, de acestea două, cari împreună cu trezvia ne înarmează împotriva dracilor, ca o sabie de foc. Căci cei ce vieţuim aşa, putem să prăznuim în fiecare zi şi în fiecare ceas, din inimă, în chip tainic o sărbătoare a bucuriei.

75. Cele opt gânduri mai generale ale răutăţii, în cari se cuprinde tot gândul şi din cari se nasc toate [ca din Hera şi Zeus, toţi dracii blestemaţi, cinstiţi ca zei de Greci, după miturile lor], se suie toate în poarta inimii şi, aflând mintea nepăzită, întră unul câte unul la vremea sa. Apoi oricare dintre cele opt gânduri, suindu-se şi intrând în inimă, aduce cu sine un roiu de alte gânduri neruşinate. Şi aşa, întunecând mintea, aţâţă trupul, îndemnându-l la săvârşirea de fapte ruşinoase.

76. Deci cel ce păzeşte capul şarpelui şi prin mânioasă împotrivire se foloseşte de cuvinte curajoase,

lovindu-l cu pumnul în faţă, a alungat vrăjmaşul dela sine. Căci zdrobind capul, a pus pe fugă multe gânduri rele şi fapte şi mai rele. Şi astfel cugetarea rămâne neturburată, Dumnezeu primind priveghierea ei asupra gândurilor şi dăruindu-i, în schimb, să ştie cum trebue să biruiască pe cei ce o războesc şi cum trebue inima să se cureţe pe încetul de gândurile cari spurcă pe omul dinăuntru. Căci zice Domnul Iisus: „Din inimă ies gândurile rele, curvie, preacurvie... şi acelea sunt cari spurcă pe om".[1]

77. Deci aşa poate sufletul să stea, întru Domnul, în cuviinţa, în frumuseţea şi în dreptatea sa, cum a fost zidit dela început de Dumnezeu, bun foarte şi curat, precum zice marele slujitor al lui Dumnezeu Antonie: „Sufletul având minte după fire, se susţine în virtute". Sau iarăşi zice: „Dreptatea sufletului stă în a păstra mintea după fire, precum a fost zidită". Iar peste puţin zice iarăşi: „Să ne curăţim cugetarea, căci eu cred că dacă sufletul s'a curăţit din toate părţile şi rămâne în starea firească, poate, ajungând străvăzător, să vadă mai mult şi mai departe decât dracii, având în el pe Domnul, care-i descopere". Acestea le spune vestitul Antonie, cum zice marele Atanasie în „Viaţa" lui.

78. Orice gând este o nălucire a unui lucru sensibil, apărută în minte. Căci Asirianul fiind minte, nu poate să ne amăgească altfel, decât folosindu-se de lucrurile cunoscute de noi prin simţuri şi obişnuite nouă.

79. Precum nu ne este cu putinţă să urmărim pasările ce sboară în aer, fiind noi oameni, sau să sburăm ca ele, firea noastră neavând această însuşire, la fel nu e cu putinţă să biruim gândurile drăceşti ce ni se întâmplă să vină, fără rugăciune trează

1 Mt, .15, 19, 20.

şi deasă, sau să străbatem cu ochiul minţii ţintă spre Dumnezeu; iar dacă nu, vezi pământul.

80. Drept aceea, dacă vrei cu adevărat să acoperi cu ruşine gândurile şi să te linişteşti cu dulceaţă şi să păstrezi cu uşurinţă trezvia în inimă, să se lipească rugăciunea lui Iisus de răsuflarea ta şi vei vedea cum se împlineşte aceasta în puţine zile.

81. Precum nu e cu putinţă să se scrie slove în aer, căci acestea trebue să se scrie pe vreun lucru, ca să se păstreze multă vreme, la fel trebuie să lipim rugăciunea lui Iisus Hristos de trezvia ostenitoare, ca virtutea prea frumoasă a trezviei să rămână statornic împreună cu El şi prin El să ni se păstreze nerăpită în veac.

82. „Întoarce, zice, spre Domnul lucrurile tale şi vei afla har". Drept aceea să nu se zică şi despre noi de Proorocul: „Aproape eşti, Doamne, de gura lor, dar departe de rărunchii lor".[1] Nimeni altul nu va aduce inimii în chip statornic pace dinspre partea patimilor, decât numai Iisus Hristos, Cel ce a unit pe cele ce se aflau la mare depărtare una de alta.

83. Sufletul e întunecat deopotrivă de acestea două: de vorbirile gândurilor în cugetare şi de întâlnirile şi vorbele deşarte de afară. Cei ce vreau să fie feriţi de păgubirea minţii, trebue să se întristeze atât de gândurile cât şi de oamenii, cărora le place să vorbească degeaba, pentru o pricină foarte binecuvântată: ca nu cumva, întunecându-se mintea, să i se moleşească trezvia. Căci întunecându-ne din pricina uitării, ne pierdem mintea.

84. Cel ce-şi păzeşte curăţia inimii cu toată sârguinţa, va avea de învăţător pe legiuitorul ei Hristos, care-i şopteşte tainic voia Sa. „Auzi-voi ce va grăi în

1 Ierem. 12, 2.

mine Domnul Dumnezeu",[1] zice David arătând acest lucru. Iar arătând cercetarea ce şi-o face mintea sie-şi pentru războiul cel mintal [inteligibil] şi sprijinirea ajutătoare a lui Dumnezeu, spune: „Va zice omul: fi'va oare roadă dreptului?"[2] Apoi arătând efectul ce rezultă din amândouă, printr'o întâlnire între ele, zice: „Aşa dar este Dumnezeu, care-i judecă pe ei pe pământ",[3] adică pe dracii vicleni în pământul inimii noastre. Şi'n altă parte zice: „Apropia-se-va omul şi inima adâncă, şi se va înălţa Dumnezeu; şi atunci rănile dela ei ni se vor părea ca nişte săgeţi de prunci".[4]

85. Să ne călăuzim inima pururea, povăţuiţi de înţelepciune, după sfinţitul cântăreţ, respirând neconteni însăşi puterea lui Dumnezeu Tatăl şi înţelepciunea lui Dumnezeu, Hristos Iisus. Iar dacă, moleşindu-ne de vre-o împrejurare oarecare, vom slăbi în lucrarea minţii, în dimineaţa următoare să strângem iarăşi bine mijlocul minţii şi să ne apucăm cu putere de lucru, ştiind că nu vom avea apărare, noi cari cunoaştem binele, de nu-l vom face.

86. Precum mâncările aducătoare de boală, îndată ce au fost primite în trup supără, iar cel ce le-a mâncat, simţind îndată vătămarea, caută să le verse mai repede prin vreun leac şi aşa rămâne nevătămat, la fel şi mintea, când a primit să înghită gândurile şi simte amărăciunea lor, le varsă cu uşurinţă prin rugăciunea lui Iisus, strigată din adâncurile inimii, şi le lapădă cu desăvârşire,, precum au învăţat şi cercat cu ştiinţă acest lucru cei ce se îndeletnicesc cu trezvia.

87. Uneşte cu răsuflarea nării trezvia şi numele lui Iisus, sau gândul neuitat la moarte şi smerenia. Căci amândouă sunt de mare folos.

1 Ps. 84, 8,
2 Ibid.
3 Ps. 57. 11,
4 Ps. 63, 7—8.

88. Zis-a Domnul: „Învăţaţi dela mine, că sunt blând şi smerit cu inima, şi veţi afla odihnă sufletelor voastre".[1]

89. Zis-a Domnul: „Cel ce se va smeri pe sine ca acest prunc, se va înălţa, iar cel ce se înalţă pe sine, se va smeri".[2] „Învăţaţi dela mine", zice; vezi că smerenia este învăţutură? Căci porunca Lui este viaţă veşnică, iar aceasta e smerenia. Aşa dar, cel ce nu este smerit a căzut din viaţă şi în partea cea dimpotrivă se va afla.

90. Dacă toată virtutea se săvârşeşte prin suflet şi trup, iar pe de altă parte şi sufletul şi trupul sunt făpturi ale lui Dumnezeu, prin cari, cum am zis, se împlineşte virtutea, cum nu aiurăm în chipul cel mai cumplit, fălindu-ne cu podoabele străine ale sufletului şi ale trupului, umblând adică după slava deşartă şi sprijinindu-ne de mândrie, ca de un toiag de trestie ? Şi cum nu ridicăm astfel împotriva capului nostru, pentru nelegiuirea şi nebunia noastră, ca tot ce poate fi mai înfricoşat, pe Dumnezeu, care ne întrece cu măreţia Sa nemărginită ? Căci „Domnul celor mândri le stă împotrivă".[3] În loc de a urma Domnului întru smerenie, ne împrietenim cu dracul trufaş, vrăjmaşul Domnului, din pricina cugetului mândru şi iubitor de slavă deşartă. Din pricina aceasta spune Apostolul: „Căci ce ai, ce n'ai luat"; oare te-ai făcut tu pe tine însuţi? Iar dacă ai luat dela Dumnezeu trupul şi sufletul, din cari, în cari şi prin cari se înfăptueşte toată virtutea, „ce te lauzi ca şi când n'ai fi luat?" Căci Domnul este cel ce ţi le dăruieşte ţie acestea.

91. Peste tot curăţia inimii, prin care se află în noi smerenia şi tot binele ce coboară de sus, nu stă în altceva decât în a nu îngădui gândurilor ce se apropie să intre în suflet.

1 Mt. 11, 29. 2 Lc. 18 14. 3 Iac 4. 6.

92. Paza minţii cu Dumnezeu, care stărue în suflet numai prin Dumnezeu, dă înţelepciune minţii în luptele cele după Dumnezeu. Căci nu puţină destoinicie îi dă ea celui ce se împărtăşeşte de ea, spre chivernisirea faptelor şi cuvintelor sale cu judecată bine primită la Domnul.

93. Semnele preotului în Vechiul Testament erau preînchipuiri ale inimii curate, ca şi noi să avem grijă de vestmântul inimii, ca nu cumva să se înegrească din pricina păcatului, ci să-l curăţim cu lacrimi, cu pocăinţă şi cu rugăciune. Căci mintea este un lucru uşor şi anevoie de oprit dela amintiri nelegiuite; un lucru care se ia uşor după nălucirile rele şi bune ale cugetării.

94. Cu adevărat fericit este cel ce s'a lipit în cugetare de rugăciunea lui Iisus şi-L strigă pe El neîncetat în inimă, cum s'a unit aerul cu trupurile noastre, sau flacăra cu ceara. Venind soarele pe deasupra pământului, face ziuă; iar numele sfânt şi prea cinstit al Domnului Iisus luminând în cugetare neîncetat, naşte nenumărate înţelesuri, asemenea soarelui.

95. După ce se împrăştie norii, văzduhul se arată curat. Iar după ce au fost împrăştiate nălucirile patimilor, de către soarele dreptăţii Iisus Hristos, obişnuesc să se nască în inimă înţelesuri luminoase şi stelare din tot văzduhul ei luminat de Iisus Hristos. Căci zice Eclesiastul: „Cei ce nădăjduesc în Domnul, vor înţelege adevărul şi cei credincioşi în dragoste, vor petrece cu Dânsul".[1] A zis careva dintre Sfinţi: „Dacă ţii minte răul, ţine minte răul dela draci; şi dacă duşmăneşti, duşmăneşte trupul deapururi. Trupul e prieten viclean, şi dacă e slujit te războeşte şi mai mult". Şi iarăşi: «Câştigă duşmănie împotriva trupului şi luptă împotriva pântecelui".[2]

1 Inţ. Sol. 3, 9.

1 Acest capitol lipseşte in textul P. G,

96. În cuvintele de până aci ale sutei întâi şi a doua am înfăţişat ostenelile sfinţitei linişti a minţii. Ele nu cuprind numai fructele cugetării noastre, ci şi cele ce le-am învăţat din cuvintele înţelepţilor de Dumnezeu Părinţi despre curăţia minţii. Iar acum după ce am spus aceste puţine lucruri, pentru a arăta câştigul ce vine din păzirea minţii, vom înceta a grăi.

97. Vino aşa dar şi-mi urmează spre unirea cu fericita păzire a minţii, oricine ai fi tu cel ce doreşti în duh să vezi zile bune, şi te voiu învăţa în Domnul lucrarea văzută şi vieţuirea Puterilor inteligibile.

98. Căci nu se vor sătura îngerii să laude pe Făcătorul, nici mintea curată să se ia la întrecere cu ei. Şi precum fiinţele netrupeşti nu se îngrijesc de hrană, aşa nici fiinţele netrupeşti în trup nu se îngrijesc de ea, dacă vor intra în cerul liniştii minţii.

99. Precum Puterile de sus nu se îngrijesc de bani sau de avuţii, aşa nici cei ce şi-au curăţit vederea sufletului şi au ajuns la deprinderea virtuţii, nu vor fi îngrijaţi de asuprirea dela duhurile rele. Şi precum acelora le este vădită bogăţia înaintării în Dumnezeu, la fel şi acestora le este vădită dragostea către Dumnezeu şi iubirea, aţintirea şi suirea spre Dumnezeu. Iar întinzându-se şi mai mult în suirea lor cu dragoste şi nesaţiu, din pricină că au gustat din dorul dumnezeesc şi extatic, ei nu se vor opri până nu vor ajunge pe Serafimi, şi nu vor pregeta în trezvia minţii şi în urcuşul iubitor, până nu se vor face îngeri, în Hristos Iisus Domnul nostru.

100. Nu este venin mai tare ca veninul aspidei şi al vasiliscului, şi nu este păcat mai mare ca păcatul iubirii trupeşti de sine. Iar ca pui sburători ai iubirii trupeşti de sine, ai pe aceştia: laudele în inimă, încântarea de sine, lăcomia pântecelui, curvia,

slava deşartă, pisma şi coroana tuturor: mândria, care ştie să cucerească nu numai pe oameni, ci şi pe îngerii din ceruri şi să-i îmbrace în întuneric în loc de lumină.

Acestea ţi le-a scris, Teodule, cel ce poartă numele isihiei, deşi e desminţit de fapte. Dar poate nu sunt ale noastre, ci cât ni le-a dat Dumnezeu, Cel lăudat şi slăvit în Tatăl, în Fiul şi în Duhul Sfânt, de toată firea raţională, de Îngeri, de oameni şi de toată zidirea, pe care a făcut-o Treimea cea negrăită, Dumnezeu cel unul, de a cărui Împărăţie strălucită să avem şi noi parte prin rugăciunile Preacuratei Născătoare de Dumnezeu şi ale Cuvioşilor noştri. Cărui Dumnezeu necuprins i se cuvine slavă veşnică, Amin.

Filotei Sinaitul

Filotei Sinaitul a trăit în aceeaş mănăstire a Rugului Sfintei Născătoare de Dumnezeu din Muntele Sinai, ca şi Isichie.[1] Şi se pare că tot cam în aceeaş vreme cu Isichie, după cum rezultă din înrudirea preocupărilor şi din faptul că în unii codici „Capetele" despre trezvie" ale lui Filotei sunt aşezate chiar înainte de ale lui Isichie Sinaitul.[2] În orice caz el nu e una şi aceeaşi persoană cu patriarhul Filotei al Constantinopolei, din veacul 14-lea, căci e citat pe la începutul v. 14 de Grigorie Sinaitul şi încă imediat după Isichie Sinaitul.[3] Se cunosc până acum două scrieri ale lui Filotei Sinaitul 1. „Capetele despre trezvie",[4] publicate în Filocalia greacă (vol. I, ed. II, p." 366—374), pe care o traducem în acest volum, şi 2. „Despre poruncile Dom-

1 Vezi la J. Hausherr, Op. o. p. 140 (44), unde dă titlul scrierilor lui Filotei din cod, Athous 38 (Spyridon et S. Eustratiades, Catalogue,. Nr. 1528,11), Tot aşa i se zice lui Filotei şi în titlul scrierilor sale din cod. Naniensis (veneţian) 95 (Mignareli, Cat. codd. gr. Nan. p. 185), redat în Migne P. G. 98, .1369—70. Vezi şi titlul din cod. 30 Moscova (Matthaeus, Not. codd. gr, Mosq, p. 317), redat in Migne P. G. 154, 71T—718,

Manuscrisul Acad. Române Nr, 2012, care cuprinde în trad. română „Capetele pentru trezvie şi rugăciune", îi spune: „Filotei monachul, egumenul locaşului Rugului Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu".

2 Cod. Athous cit. la f. 112a dă „Capetele" lui Filotei, iar la f, 114a "Capetele lui Isichie". Vezi la J. Hausherr, Op. 1. c.

3 In „Capete despre isichie şi despre cele două moduri ale rugăciunii", Filoc. gr. vol, II, ed. II, p. 271. — Confuzia aceasta o întâlnim şi la Migne P. G. 154. 729—745, unde scrierea lui Filotei Sinaitul „Despre poruncile Domnului Iisus Hristos", e publicată între scrierile patriarhului Filotei. Ehrhard (la Krumbacher. O. c. p. 107—9) a lămurit insă lucrurile.

4 Νηπηκά κεφάλαια. In alti codici are insă alte titluri.

nului nostru Iisus Hristos"[1] (în Migne, P. G. 154, 729—745, după Thesaurus asceticus al lui P. Poseinus, Paris 1613).[2] Dar până la o cercetare amănunţită a mai multor manuscrise nu se poate spune care a fost textul genuin, în special al primei scrieri, sau dacă diferite alte scrieri, pe cari ni le indică cataloagele codicilor greci din diversele biblioteci sub numele lui Filotei, sunt scrieri deosebite de-ale lui, sau numai părţi din scrierea dela Nr. 1.

De pildă în Migne P. G. 98, col. 1369—1372 se da începutul mai extins al unei scrieri care începe cu cuvintele „Câţi în Hristos ne-am botezat".[3] Dar în cuprinsul acestui fragment găsim şi primul cap al textului din Filocalia. Ar rezulta deci că în cod. Nan. 95 s'ar cuprinde un text mai larg al scrierii din Filocalia. Totuşi sfârşitul textului din cod. Nan. 95 coincide cu sfârşitul cap. 11 al textului din Filocalia.[4]

Pe de altă parte cele două scrieri cuprinse sub numele lui Filotei în cod. Moscv. 30, după începuturile ce se dau la Migne P. G, 154, 717—718, n'ar fi decât două părţi ale „Capetelor despre trezvie" din Filocalia greacă.[5] La Migne P. G. 98, 1371—72, se mai dau din cod. Nan. (veneţian) 95, afară de începuturile şi sfârşiturile scrierii din Filocalia, cuprinsă în acel cod. în fol. 93 a—99 b şi a scrierii „Poruncile Domnului",

1 Περί tfiv έντολ&ν τοO κυρίου ήμων ΊησοO ΧριστοO. Vezi şi notiţa 20 din Migne P, G. 154, 717—718.

2 După J. Hausherr, Op c. p. 140—142 (44—46), acestea două se aflã şi în cod. Vatic. 730.

3 „"Οσοι είς Χριστόν έ,ίαπτίσθημεν".Fragmentul e reprodus in Migne după Mignareli, Op. c. p, 185. din cod. Nan. 95, f. 93 a.

4 ...„cei ce sapă aurul". P. G. 98, 1371—1372.

5 Aceste două scrieri (indicate la Migne după Mathaeus, Op. c.) se întitulează, prima: ,,Φιλοθέου, μοναχοϋ μονής tfjţ υπεραγίας Θεοτόκσυ rfjς βάτου έν Σινά, περί τριμεροΟς της ψυχής και περί νήψεως και εόχής". Inc. Ό μακάριος δ άπόστολος ΠαΟλος; a doua; „Περί τηρήσεως νοO και ταπεινοφροσύνης". Inc. Βλέπετε και δρδτε, φησίν δ κύριος, μήπως βαρυνθώσιν. Dar Începutul primei scrieri pare a coincide cu cap. 31, iar al celei de-a doua cu cap. 15 al scrierii din Filocalia.

cuprinsă în fol 113 b—125 a, încă şi începuturile şi sfârşiturile altor două scrieri între fol. 99b—113a şi 113a—f. 113b.[1] Se prea poate însă ca şi aceste două scrieri din urmă — dintre cari ultima pare extrem de scurtă — să nu fie decât tot părţi din „Capetele despre trezvie" dată în Filocalia greacă.

O altă chestiune este cea a numărului de capete, în care e împărţită scrierea data în Filocalia şi a ordinei acestor capete.

Împărţirea textului în 40 capete, aşa cum îl avem în Filocalia greacă, nu pare să fie comună tuturor codicilor. După notiţa 20 din Migne P. G. 154. 717—718, mai mulţi codici din biblioteca vieneză şi parisiană (între cari cod. Nr. 1091), ar cuprinde scrierea aceasta împărţită în 40 capete.

Manuscrisul Nr. 2012 din Acad. Rom. ne dă însă traducerea acestei scrieri în 37 capitole, aranjate altfel decât in textul din Filocalia greacă. Comparând textul cap. 30 din Vat. 730, f. 193v (dat de J. Hausherr, Op. c. p. 141 (54), constatăm că el corăspunde nu cu cap. 30 din textul din Filocalia gr., ci cu cel din Ms. Acad. Rom., care la rândul său corăspunde cu cap. 34—36 din textul Filoc. gr.

De aci ar urma că Vat. 730 ne dă un text împărţit şi aranjat la fel cu cel după care e tradus textul rom. din Bibl. Academiei române.

Toate acestea sunt semne că Filotei este un autor vechiu, căci dacă ar fi scris prin v. 14, nu ar fi fost cu putinţă atâtea variaţiuni între codici în privinţa textului acestei scrieri.

Dăm mai jos şi o paralelă între capetele textului din Ms, Academiei române şi cel din Filocalia greacă, după care ne-am ţinut noi;

Ms. Acad. Rom.	Filocalia greacă
Cap. 1—3	1—3
4	7
5	8
6	23

1 Tot după Mignareli, Op. e. p. 185.

Ms. Acad, Rom.	Filocalia greacă
Cap. 7	27
8	28
9	24
10	25
11	26
12	21
13	29
14	22
15	4
16	5
17	6
18	30
19	9
20	10
21	11
22	31
23	12
24	13
25	14
26	14 (dela "astfel sfânta smerenie")
27	32
28	15
29	33
30	34—36
31	37
32	38
33	39
33 (dela „nimic nu ne va întina, nici intnsta")	40
34	20
35	16
36	17
37	18

Numai cap. 19 din Filocalia greacă nu l-am putut identifica între cap. din Ms. Acad. Rom.

Învăţătura duhovnicească a lui Filotei este foarte apropiată de a lui Isichie, amândoi fiind înrudiţi sufleteşte cu Ioan

Scărarul. Dar între Isichie şi Filotei sunt şi oarecari deosebiri. Isichie repetă necontenit îndemnul de-a se observa mintea. „El pare a fi unul din acele suflete concentrate şi adânci, predestinate dela fire la formele cele mai absorbite ale vieţii lăuntrice".[1] Filotei are tendinţe mai războinice, mai active. Lăudând şi el isichia, se opreşte mai puţin la descrierea ei, dând importanţă şi păzirii poruncilor. El nu e aşa de poet ca Isichie, dar dă definiţii mai clare şi argumente mai puternice.

Însemnătatea „pazei minţii" el o întemeiază psihologic. Sufletul are trei facultăţi: raţiunea, pofta, mânia. Omul duce viaţă virtuoasă când cele două din urmă se supun raţiunii. De aceea toată silinţa vrăjmaşului este să abată atenţia raţiunii dela rolul ei de stăpânitoare asupra celorlalte puteri sufleteşti, ocupând-o cu gânduri şi năluciri cari o împrăştie, sau o fac să cedeze tendinţelor poftei şi mâniei de-a scăpa din frâna ei. De aceea străduinţa noastră are ca scop să menţie partea superioară a sufletului în rolul ei de stăpână şi aceasta se face prin rezistenţa la primele atacuri cu ajutorul atenţiunii şi rugăciunii.[2]

1 J. Hausherr, Op. c. 141 (45).

2 Idem, Ibid.

Ale cuviosului părintelui nostru

FILOTEI SINAITUL

Capete despre trezvie

1. Este în noi un răsboiu al minţii, mai cumplit decât cel văzut.[1] Lucrătorul evlaviei trebue sa alerge şi să urmărească cu mintea ţinta de a aduna desăvârşit în vistieria inimii pomenirea lui Dumnezeu, ca pe un mărgăritar, sau ca pe o piatră preţioasă. Trebue să lepădăm toate, să dispreţuim şi trupul şi însăşi viaţa de acum, ca să dobândim în inimă numai pe Dumnezeu. Căci ajunge, a spus dumnezeescul Gură de Aur, vederea lui Dumnezeu cu mintea, ca să piardă pe toţi cei vicleni.

2. Deci toţi cei ce se luptă mintal sunt datori sa culeagă cu toată silinţa puteri duhovniceşti din dumnezeeştile Scripturi şi să le pună pe minte ca nişte plasturi de însănătoşire. Şi de dimineaţa, zice, să stea cu bărbăţie şi hotărâre în poarta inimii, cu pomenirea strânsă a lui Dumnezeu şi cu rugăciunea neîntreruptă a lui Iisus Hristos în suflet şi să omoare prin străjuirea minţii pe toţi păcătoşii pământului, iar prin stăruinţa în pomenirea credincioasă a lui Dumnezeu, să taie capetele celor puternici, pentru Domnul, şi începuturile gândurilor ce ne războesc. Căci ştim că este

1 Un războiu inteligibil, mai cumplit ca cel sensibil. In ms. 2012 al Acad. Rom. se zice; războia gânditor şi simţitor.

şi în sudorile minţii[1] o lucrare şi o rânduială dumnezeească. Şi aşa trebue să ne silim să lucrăm până la vremea mâncării. Pe urmă, mulţumind Domnului, care ne satură din iubirea de oameni, în chip îndoit, în duh şi trup, trebue să mâncăm întru aducerea aminte şi cu gândul morţii, şi apoi iarăşi să ne apucăm cu putere de lucrul de dimineaţă. Căci numai făcând aşa în fiecare zi, vom putea scăpa de mrejele vrăjmaşului spiritual [inteligibil].[2] Făcând[3] acestea timp îndelungat, se nasc în noi acestea trei: credinţa, nădejdea şi dragostea. Credinţa ne face să ne temem cu adevărat de Dumnezeu. Nădejdea, sărind peste frica de rob, uneşte pe om cu dragostea de Dumnezeu, dacă nădejdea nu se ruşinează; căci ea ştie să nască iubirea îndoită, de care atârnă legea şi Proorocii. Iar dragostea niciodată nu cade, odată ce ea este, în cel ce se împărtăşeşte de ea, în acest veac şi în cel viitor, pricina împlinirii legii dumnezeeşti.

Însă foarte rar se găsesc cei ce se liniştesc cu cugetul.[4] Şi aceasta o pot numai cei ce se silesc să-şi apropie harul şi mângăerea dumnezeească prin această lucrare. Deci dacă vrem să umblăm întru filosofia cea după Hristos, întru lucrarea cugetătoare prin păzirea minţii şi cu trezvie, să începem această cale prin înfrânare dela mâncările cele multe, primind mâncările şi băuturile cu măsură, pe cât e cu putinţă. Căci trezvia poate fi numită cu dreptate atât cale ce duce la Împărăţie, la cea dinlăuntrul nostru şi la cea viitoare, cât şi lucrare cugetătoare, ca una ce prelucră şi înălbeşte cele ale minţii şi o mută dela vieţuirea pătimaşă la cea nepătimaşă. Pentrucă

1 Sudorile inteligibile (luptele cugetării).
2 Ms. Acad. ; gânditor.
3 De aici până la finea cap. lipseşte in ms. Acad Rom.
4 Ms. Acad. Rom.: „Cei ce cu partea gânditoare mulcomescu".

se aseamănă cu o ferestruică luminoasă, prin care Dumnezeu, plecându-se, se arată minţii.

4. Unde este smerenie şi pomenirea lui Dumnezeu, susţinută de trezvie şi de atenţie, şi desimea rugăciunii îndreptată împotriva vrăjmaşilor, acolo este locul lui Dumnezeu, sau cerul inimii, în care pâlcul dracilor se teme să petreacă, pentru Dumnezeu care locueşte în acel loc.

5. Nimic nu aduce mai multă turburare ca vorba multă, nimic nu e mai rău ca vorba neînfrânată, care poate să strice starea sufletului. Căci cele ce le zidim în fiecare zi, ea le surpă, şi cele ce le adunăm cu osteneală, sufletul le risipeşte prin mâncărimea de limbă. Ce e mai rău decât ea? E un rău fără frâu. Deci trebue să-i punem hotar, să o ţinem cu sila, să o sugrumăm, ca să zic aşa, ca să slujească numai spre cele de trebuinţă. Dar cine ar putea povesti toată paguba sufletească ce poate veni dela limbă?

6. Cea dintâi poartă care duce la Ierusalimul mintal [inteligibil],[1] la atenţia minţii, este tăcerea gurii întru cunoştinţă, chiar dacă mintea încă nu s'a liniştit. A doua este înfrânarea cu măsură dela mâncări şi băuturi. A treia, care curăţeşte mintea şi trupul, este amintirea şi gândul neîncetat al morţii. Eu, văzând odată, pentru o clipă, frumuseţea acesteia, şi rănindu-mă şi desfătându-mă cu duhul, nu cu privirea, am voit să mi-o câştig soţie pentru toată viaţa, îndrăgostit de frumuseţea şi de cuviinţa ei: cât este de smerită, cu câtă bucurie se mâhneşte, cât e de gânditoare, câtă frică are de dreapta cercetare viitoare, temându-se de sorocul vieţii; din ochii ei sensibili obişnueşte să curgă apa vie cea vindecătoare, din ochii cugetători [inteligibili] un izvor de gânduri prea înţelepte, care curgând şi săltând veseleşte cugetul. Pe această fiică

1 In ms. Acad. lipseşte; „Ierusalimul mintal

a lui Adam, adică pomenirea morţii, însetam, cum am zis, pururea să mi-o câştig soţie, să dorm cu ea şi să vorbesc cu ea şi să discut ce se va întâmpla după lepădarea trupului? Dar adeseori nu m'a lăsat blestemata uitare, fiica întunecată a diavolului.

7. Este un răsboiu întru ascunsul nostru, susţinut de duhurile răutăţii, care se poartă prin gânduri cu sufletul. „Căci acesta fiind nevăzut, puterile acelea răuvoitoare, fiind asemenea cu fiinţa lui, se apropie de el prin răsboiul nevăzut. Astfel se pot vedea între ele şi suflet: arme, rânduire de bătae, înşelăciuni viclene, răsboiu înfricoşat, ciocniri de luptă şi biruinţe şi înfrângeri din amândouă părţile. Numai un lucru nu îl are acest răsboiu al minţii [inteligibil], pe care-l are răsboiul văzut [sensibil]: vremea hotărîtă a răsboiului. Căci răsboiul văzut îşi hotăreşte o vreme şi o rânduială, pe când celalalt atacă fără de veste şi, ţintind dintr'odată în cele mai dinlăuntru părţi ale inimii, omoară sufletul prin păcat.

Pentru ce se porneşte împotriva noastră lupta şi bătălia aceasta? Ca să nu se facă prin noi voia lui Dumnezeu, precum ne rugăm zicând: .„Facă-se în noi voia Ta". Iar aceasta stă în poruncile lui Dumnezeu. Dacă cineva şi-a întărit [şi-a fixat] cu trezvie mintea sa în Domnul împotriva amăgirii dracilor şi urmăreşte cu deadinsul intrările lor şi împletirile ce se nasc din năluciri, va dobândi cunoştinţa lor prin experienţă. De aceea şi Domnul, îndreptându-şi atenţia împotriva blestemaţilor draci şi văzând de mai nainte, ca un Dumnezeu, gândurile lor, a rânduit poruncile Sale împotriva scopului lor, înfricoşând pe cei ce le vor călca.

8. Când vom dobândi deprinderea înfrânării, adică a depărtării dela păcatele văzute, cari se lucrează prin cele cinci simţuri, vom putea pe urmă să păzim şi

inima împreună cu Iisus şi să fim luminaţi de Dânsul în ea, gustând cu un dor fierbinte, bunătatea Lui prin minte. Fiindcă n'am primit porunca de a ne curăţi inima pentru altceva, ci numai pentru ca, după ieşirea nourilor răutăţii din văzduhul inimii şi după risipirea lor prin necontenita atenţie, să putem vedea, ca într'un senin curat, Soarele dreptăţii, pe Iisus, şi să ni se lumineze, întrucâtva, în minte, înţelesurile măreţiei Lui. Fiindcă nu tuturor obişnueşte să se arate, ci numai celor ce îşi curăţesc cugetarea.

9. Aşa se cuvine să umblăm în fiecare zi, ca şi cum ar trebui să ne înfăţişăm înaintea lui Dumnezeu. Căci zice Proorocul Osea: „Păzeşte mila şi judecata şi apropie-te de Dumnezeul tău pururea". Iar Maleachi zice ca din partea lui Dumnezeu: „Fiul cinsteşte pe tatăl şi sluga pe stăpânul; şi dacă eu sunt Tatăl, unde este cinstea mea? Şi dacă eu sunt Stăpânul, unde este frica mea? zice Domnul atotţiitorul". Apostolul zice şi el: „Să ne curăţim pe noi înşine de toată întinăciunea trupului şi a duhului". Iar înţelepciunea zice: „Păzeşte-ţi inima cu toată străjuirea, căci din aceasta este ieşirea vieţii". În sfârşit Domnul Iisus Hristos a zis: „Curăţeşte partea dinăuntru a paharului, ca să fie şi cea dinafară curată".

10. Vorbirile fără rost, uneori ne pricinuesc ura celor ce ne ascultă, alteori batjocuri şi râs, defăimând aceia prostia cuvintelor. Altele, întinarea conştiinţii şi iarăşi altele, osânda dela Dumnezeu şi întristarea Duhului Sfânt, ceea ce este mai înfricoşat decât toate celelalte.

11. Cel ce-şi curăţeşte inima şi smulge din rădăcină păcatul, întru Domnul, şi cel ce se osteneşte pentru o cunoştinţă mai dumnezeească şi vede în minte Cele nevăzute de cei mulţi, nu se cuvine să se înalţe pentru aceasta faţă de cineva. Căci nimic

nu e mai curat între cele zidite ca cel fără de trup, nimic nu are cunoştinţă mai mare ca îngerul. Dar înălţându-se, a căzut din cer ca un fulger. Astfel mândria cugetului i-a fost socotită la Dumnezeu necurăţie. Iar cei ce desgroapă aurul, se fac arătaţi.[1]

12. Zice Apostolul: „Cel ce se nevoeşte, dela toate se înfrânează", deoarece nu e cu putinţă ca cei legaţi cu trupul acesta apăsător, care pururea pofteşte împotriva duhului, să se înarmeze împotriva începătoriilor şi a puterilor nevăzute şi rău voitoare, cu săturarea de mâncări. Căci nu este Împărăţia lui Dumnezeu mâncare şi băutură. Iar „cugetul trupului e duşmănie împotriva lui Dumnezeu; că legii lui Dumnezeu nu se supune, şi nici nu poate". Şi e vădit că de aceea nu poate, fiindcă e pământesc şi amestecat cu must, cu sânge şi cu ardere; şi atârnând pururea în jos, pururea e împătimit de cele pământeşti şi se îndulceşte cu plăcerile pierzătoare ale veacului acestuia. Căci cugetul trupului este moarte. Iar cei ce sunt în trup, lui Dumnezeu a plăcea nu pot.

13. Cei ce ne îngrijim de străjuirea minţii întru Domnul, avem trebuinţă de multă smerenie, întâi către Dumnezeu apoi către oameni. În tot chipul şi din toate părţile suntem datori să ne frângem inima, căutând tot ceea ce o umileşte. Iar inima o frânge şi o smereşte amintirea vieţii noastre celei dintâi în lume, dacă o facem cu deamănuntul. Amintirea tuturor păcatelor din pruncie, privite din nou de minte, după chipul lor [afară de cele trupeşti, căci amintirea acestora este vătămătoare], umileşte şi naşte lacrimi şi ne mişcă spre mulţumire către Dumnezeu, din toată

1 In ms. Acad. sfârşitul cap. e următorul. „întrucât şi cel ce întru prostime se supune intru Domnul, bine face. Iar arătaţi sunt cei ce desgroapă aurul". Iar la marg. nota: „caută în cap, 144 a avvei Macarie".

inima. Asemenea şi amintirea neîncetată şi vie a morţii. Aceasta naşte şi plâns, amestecat cu oarecare dulceaţă şi bucurie, precum naşte şi trezvia minţii. Puternic umileşte cugetul şi ne face să vedem pământul, şi pomenirea patimilor Domnului nostru Iisus Hristos, privite şi ele de amintire după chipul lor. Ele de asemenea pricinuesc lacrimi. Pe lângă acestea, mai umilesc sufletul şi multele binefaceri ale lui Dumnezeu, cele către noi, numărate şi privite după felul lor, odată ce lupta noastră este împotriva dracilor mândri.

14. Nu lepăda, din iubirea trupească de sine, aceste leacuri mântuitoare ale sufletului, căci altfel nu mai eşti ucenicul lui Hristos, nici următorul lui Pavel, care zice: „Nu sunt vrednic să mă numesc Apostol", sau: Cel ce mai înainte eram hulitor, prigonitor şi batjocoritor". Vezi, mândrule, pe Sfânt, cum nu-şi uită viata lui de mai nainte? Şi toţi Sfinţii, dela începutul lumii până acum, au îmbrăcat această cea mai de pe urmă dulamă sfântă a lui Dumnezeu. Şi Însuşi Domnul nostru Iisus Hristos, fiind Dumnezeu necuprins, necunoscut şi negrăit, voind să arate calea vieţii veşnice şi a sfinţeniei, a îmbrăcat smerenia peste tot trupul Său. Astfel sfânta smerenie trebue să se numească cu dreptate şi virtute dumnezeească şi poruncă şi haină domnească. În această virtute se nevoesc şi pe ea o păzesc şi îngerii şi toate acele Puteri strălucite şi dumnezeeşti, ştiind cu ce cădere a căzut Satana, mândrindu-se. Iar ca pildă înfricoşătoare de cădere, pentru îngeri şi oameni, să ne fie cel viclean, care zace în adânc, fiind arătat de Dumnezeu mai lipsit de cinste decât toată cealaltă zidire, din pricina mândriei sale. Dar ştim şi pe Adam cu ce cădere a căzut din pricina mândriei. Având deci asemenea pilde îndemnătoare spre această virtute folositoare de suflet, să

ne smerim pururea în tot felul. Folosindu-ne de ele, să ne smerim din toată puterea cu sufletul şi trupul, cu cugetul şi cu voinţa, în cuvinte, în gânduri şi în înfăţişare, înafară şi înăuntru. Să o căutăm aceasta cât putem, ca să nu avem împotriva noastră pe Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce s'a dat pentru noi. Căci „Domnul celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriţi le dă dar" ; şi „Necurat este la Domnul tot cel ce se înaltă cu inima", iar „cel ce se smereşte pe sine, înălţe-se-va". „Învăţaţi dela mine, zice, că sunt blând şi smerit Cu inima". De aceea, să luăm aminte.

15. „Vedeţi, zice Mântuitorul nostru, să nu se îngreuneze inimile voastre"... şi cele următoare; iar „cel ce se nevoeşte, se înfrânează dela toate". Deci ştiind că toate acestea au fost spuse de Sfânta Scriptură către noi, să ne petrecem viaţa cu înfrânare, înainte de toate dela multele mâncări; să ne obişnuim trupul cu o rânduială virtuoasă, dându-i hrana cu măsură. Căci astfel se vor linişti uşor svâcnirile părţii lui poftitoare şi se vor supune raţiunii conducătoare, ba, dacă trebue să spunem adevărul, şi ale iuţimii. Dar ne vom reţine cu uşurinţă şi dela celelalte greşeli. De altfel şi aceasta se socoteşte virtute de către cei ce au experiat virtutea: înfrânarea cuprinzătoare, adică reţinerea dela tot felul de rău. Căci mai întâi pricina curăţiei este Dumnezeu, pricinuitorul şi dătătorul tuturor bunătăţilor. Apoi înfrânarea măsurată, egală şi de fiecare zi, dela mâncări multe.

16. Precum Satana, împotrivindu-se lui Dumnezeu, ca să nu se facă voia Lui, adică poruncile, se răsboeşte cu Dumnezeu prin noi, prin cari încearcă să surpe voia Lui, aşa şi Dumnezeu vrea ca tot prin noi să se împlinească preasfânta Lui voe, adică, precum am zis, dumnezeeştile şi de viată făcătoarele

Sale porunci, surpând prin noi şi prin ajutorul Lui planul pierzător al celui viclean. Voia cea deşartă a vrăşmaşului, care socoteşte să se împotrivească, lui Dumnezeu, făcând pe oameni să calce poruncile Lui, o risipeşte Dumnezeu iarăşi prin neputinţa omenească. Şi să vezi că e tocmai aşa. Toate poruncile dumnezeeştei Evanghelii urmăresc să îndrepte cele trei părţi ale sufletului şi să le facă sănătoase prin cele ce le poruncesc. Mai bine zis, nu numai urmăresc, ci le şi însănătoşează cu adevărat. Deci aceste trei părţi ale sufletului le răsboeşte şi diavolul ziua şi noaptea. Iar dacă Satana răsboeşte cele trei părţi, este vădit că răsboeşte poruncile lui Hristos. Căci prin porunci Hristos pune legi celor trei părţi ale sufletului, adică iuţimii, poftei şi raţiunii. Priveşte; „Cel ce se mânie pe fratele său în deşert, vinovat va fi judecăţii", şi celelalte porunci ale lui cari urmează. Prin acestea tămădueşte iuţimea. Iar vrăşmaşul încearcă să strice porunca aceasta şi cele în legătură cu ea înăuntru, prin gânduri de vrajbă, de pomenirea răului şi prin gânduri de pismă. Căci ştie vrăşmaşul şi el că povăţuitoarea iuţimii este partea raţională, şi de aceea săgetând, precum am spus, raţiunea prin gânduri de bănueli, de pismă de vrajbă, de ceartă, de viclenie, de slavă deşartă, o înduplecă să-şi părăsească rolul de stăpânitoare şi să predea iuţimii frânele, lăsând-o fără cârmaciu. Iar iuţimea, lepădând pe cârmaciu, scoate prin gură, în cuvinte, cele ce i-au fost aşezate mai nainte în inimă, îngrămădite acolo prin gândurile vrăşmaşului şi prin nepurtarea de grije a minţii, lăsând să se vadă atunci că inima, în loc să fie plină de Duhul dumnezeesc şi de gânduri dumnezeeşti, e plină de păcat, precum a zis Domnul; „Din plinătatea inimii vorbeşte gura". Căci dacă va isbuti vicleanul să scoată afară în cuvinte cele cugetate înlăuntru, fratele

chinuit de ură nu-i va zice fratelui numai „raca" şi numai „nebun", ci dela cuvinte de batjocură va cădea adesea şi la ucidere. Iar de aceasta se foloseşte vicleanul, fiindcă Dumnezeu a dat porunca să nu ne mâniem în deşert. Şi s'ar fi putut să nu se ajungă la cuvinte de batjocură şi la cele ce urmează lor, dacă îndată dela momeală s'ar fi alungat acelea din inimă, prin rugăciune şi atenţia cea dinăuntru. Astfel îşi ajunge blestematul scopul său, dacă cele furişate de el prin gânduri în inimă, găsesc pe unul care nesocoteşte porunca dumnezeească.

17. Dar cari sunt cele rânduite pe seama părţii poftitoare, prin dumnezeeasca poruncă a Domnului? „Cel ce caută la femee spre a o pofti pe ea, a şi curvit cu ea în inima sa". Văzând vicleanul şi această poruncă, aruncă în om ca un fel de mreajă împotriva poruncii. Căci depărtând aceasta pe om de materia care îl aprinde, vicleanul face să nască răsboiul înlăuntru. Şi astfel se pot vedea în minte, zugrăvite de el, figuri şi întipăriri curveşti, şi se pot auzi cuvinte cari aprind spre patimă, şi alte lucruri pe cari cei ce au cercarea minţii le ştiu.

18. Care este acum porunca ce îndeamnă partea raţională? „Iar eu vă zic vouă să nu vă juraţi nicidecum, ci să fie cuvântul vostru: da şi nu"; sau: „Cel ce nu se lapădă de toate ca să-mi urmeze mie, nu este vrednic de mine"; sau: „Intraţi pe poarta strâmtă". Acestea sunt poruncile pe seama părţii raţionale. Deci vrăşmaşul iarăşi, vrând să prindă pe generalul cel mai bun, care este raţiunea, îl scoate din minţi şi dela conducere prin gânduri de lăcomie a pântecelui şi de nepăsare. Şi râzând de el ca de un general beat, dracul se foloseşte, prin mânie şi poftă, de voile lui, ca de nişte slugi ale sale. Iar aceste puteri, adică partea poftitoare şi iuţimea, lăsate slobode de raţiune,

se folosesc de cele cinci simţuri ale noastre, ca de nişte slugi, pentru a păcătui la arătare. Acestea sunt căderile. Atunci şi ochii sunt iscoditori, neavând mintea care să-i lege înăuntru, şi auzul iubeşte să auză lucruri deşarte, şi mirosul se moleşeşte, şi gura e neînfrânată, şi mâinile ating ce nu trebue. Acestora le urmează nedreptatea în loc de dreptate, nebunia în loc de înţelepciune, necumpătarea în loc de cumpătare, robia în loc de bărbăţie. Căci acestea sunt cele patru virtuţi generale: dreptatea, înţelepciunea, cumpătarea şi bărbăţia, cari cârmuesc cele trei părţi ale sufletului, însănătoşindu-le. Iar cele trei părţi bine cârmuite, opresc simţurile dela cele necuvenite. Şi astfel mintea având linişte, odată ce puterile ei sunt cârmuite după Dumnezeu şi i se supun, luptă cu bărbăţie în răsboiul mintal [inteligibil]. Dar dacă i se tulbură puterile, din neatenţie, fiind biruită de atacurile celui viclean, calcă poruncile dumnezeeşti. Iar călcării îi urmează în chip sigur, sau pocăinţa pe măsura ei, sau osânda în veacul ce va să vie. Bine este deci ca mintea să fie pururea trează, prin ceea ce, statornicindu-se în rânduiala ei cea după fire, se face păzitoare adevărată a poruncilor dumnezeeşti.

19. Sufletul e împrejmuit şi îngrădit cu ziduri de către duhurile răutăţii şi legat cu lanţurile întunerecului, neputând, din pricina întunerecului din jurul său, să se roage cum vrea. Căci este legat întru ascuns, fiind orb cu ochii dinlăuntru. Deci când va începe să se roage lui Dumnezeu şi să vegheze prin rugăciune, se va isbăvi prin rugăciune de întunerec, căci altfel nu poate să se isbăvească. Atunci sufletul poate cunoaşte că înăuntru, în inimă, este o altă luptă şi o altă împotrivire ascunsă şi un alt răsboiu, al gândurilor duhurilor răutăţii. Aceasta o mărturisesc şi Sfintele Scripturi, zicând: „De se va urca duhul celui ce

stăpâneşte asupra ta, să nu laşi locul tău". Iar locul minţii este statornicirea ei fermă în virtute şi trezvia. Căci este o statornicire şi în virtute şi în păcat. Fiindcă zice: „Fericit bărbatul care n'a umblat în sfatul necredincioşilor şi în calea păcătoşilor n'a stătut".[1] Iar Apostolul zice: „Staţi deci, încingându-vă mijlocul vostru întru adevăr".

20. Să ne ţinem de Hristos cu tărie, ca să-L primim pe acesta cei ce ne luptăm din suflet necontenit şi ca sa nu plece Iisus, aflându-se în locul sufletului mulţime de gânduri. Dar fără osteneala sufletului, nu-L putem ţine cu tărie. Să pipăim viaţa Lui cea în trup, ca să petrecem pe a noastră întru smerenie, şi să ne prindem de patimile Lui, ca să răbdăm necazurile noastre, râvnindu-L pe El. Să gustăm iconomia Lui cea negrăită şi pogorâtoare pentru noi, ca din gustarea sufletului cel dulce să cunoaştem că „bun este Domnul". Dar peste toate acestea, sau şi înaintea tuturor, să credem neîndoios în El şi în cele ce zice. Să aşteptăm în fiecare zi purtarea Lui de grijă care vine la noi, şi când se nimereşte să vie, să o primim cu mulţumire, cu îmbrăţişare şi cu râvnă, ca să învăţăm să privim numai la Dumnezeu, care cârmueşte toate prin raţiunile dumnezeeşti ale înţelepciunii. Iar când vom face toate acestea, nu vom mai fi departe de Dumnezeu, dacă evlavia este desăvârşire fără sfârşit, cum a zis careva dintre bărbaţii purtători de Dumnezeu şi desăvârşiţi cu duhul.[2]

21. Cel ce-şi răscumpără viaţa sa bine, îndeletnicindu-se cu gândul şi cu pomenirea morţii, şi furându-şi cu înţelepciune mintea dela patimi, obişnueşte să vadă îndată venirea momelelor drăceşti, mai ager decât acela care s'a hotărît să petreacă fără gândul

1 Ps. 1, 1.

2 E vorba de Ioan Scărarul P. G. 88, 1148 C, La fel Isaac Sirul, cuv 55, Despre patimi, Operă ascetică, Atena 1895, p. 220.

morţii. Acesta vrând să-şi curăţească inima numai de dragul cunoştinţii şi nemântuind-o printr'un gând întristător, închipuindu-şi uneori că-şi stăpâneşte prin dibăcie toate patimile pierzătoare, este legat, fără să ştie, de cea mai rea decât toate şi cade adeseori, neavând pe Dumnezeu, în mândrie. Acesta trebue să vegheze cu tărie, ca nu cumva, îmfumurându-se, să-şi piarză minţile. Căci, precum zice Pavel, sufletele cari adună cunoştinţele de ici şi de colo, obişnuiesc să se trufească faţă de cei pe cari îi socotesc mai mici. În sufletele acestea cred că nu se află nici măcar scântee din dragostea ziditoare. Iar cel ce cugetă cu zăbovire la moarte, văzând năvălirile dracilor mai ager decât cel ce face altfel, le aruncă izgonindu-le.

22, Pomenirea bucuroasă a lui Dumnezeu, adică a lui Iisus, obişnueşte să împrăştie cu iuţimea inimii şi cu încruntarea [otărîrea] mântuitoare, toate vrăjile gândurilor, înţelesurile, cuvintele, nălucirile, chipurile întunecoase şi, simplu vorbind, toate mijloacele prin cari luptă cu aprindere a toate pierzătorul, căutând să înghită suflete. Iar Iisus cel chemat, le arde toate cu uşurinţă. Căci în nimic altceva nu se află mântuirea noastră, decât în Hristos Iisus. Aceasta spus-o însuşi Mântuitorul: „Fără de mine nu puteţi face nimic",[1]

23. Deci să păzim cu toată străjuirea inima noastră în tot ceasul, chiar şi în clipa cea mai mică, dinspre gândurile cari întunecă oglinda sufletului, în care obişnueşte să se întipărească şi să se zugrăvească luminos Iisus Hristos, înţelepciunea şi puterea lui Dumnezeu Tatăl. Şi să căutăm neîncetat înlăuntrul inimii Împărăţia Cerurilor, grăuntele de muştar, mărgăritarul şi aluatul, şi toate celelalte le

1 Io, 15. 5.

vom afla în chip tainic, de ne vom curăţi ochiul minţii. De aceea Domnul nostru Iisus Hristos a zis: „Împărăţia Cerurilor este înlăuntrul vostru", arătând dumnezeirea care se află înlăuntrul inimii.

24. Trezvia curăţă luminos conştiinţa, iar aceasta curăţită izbucneşte îndată, ca o mare lumină acoperită, alungând marele întunerec. Iar acesta fiind alungat, conştiinţa, prin trezvie necontenită şi adevărată, descopere la rândul ei cele ce se mişcă pe ascuns. Şi prin minte învaţă cu trezvie lupta nevăzută şi războiul mintal [inteligibil], cum trebue să arunce cu suliţa în lupta de doi şi să lovească la ţintă cu gânduri ascuţite şi să nu fie mintea lovită, adăpostindu-se lângă Hristos de înţepăturile lăncilor şi dorind lumina în loc de întunerecul vătămător. Cel ce-a gustat din lumină, înţelege ce zic. Gustarea din lumină flămânzeşte şi mai mult sufletul ce se hrăneşte cu ea, care nu se satură niciodată, ci cu cât mănâncă mai mult, flămânzeşte mai tare, lumina atrăgând mintea, ca soarele ochii. Acest lucru nu se poate tâlcui, căci nu se tâlcueşte prin cuvânt, ba, vorbind mai adevărat, experienţa celui ce-l pătimeşte sau e străpuns de el îmi porunceşte să tac. Dar mintea vrea să se desfăteze în a grăi despre cele ce se spun în cuvintele: „Urmăriţi pacea cu toţi, şi sfinţenia, fără de care nimenea nu va vedea pe Domnul".[1] E vorba de dobândirea dragostei şi a curăţiei, căci acestea sunt pacea şi sfinţenia.

25. Trebue să înarmăm iuţimea numai împotriva dracilor, cari ne asupresc prin gânduri şi numai împotriva lor trebue să ne mâniem. Iar felul răsboiului de fiecare ceas din noi, ascultă-l şi împlineşte-l, uneşte-ţi rugăciunea cu trezvia, căci trezvia curăţeşte rugăciunea, iar rugăciunea pe cea care o curăţeşte.

1 Evr. 12, 14.

Fiindcă trezvia, privind neîntrerupt, cunoaşte pe cei ce intră. Şi împiedecându-le puţin intrarea, cheamă în ajutor pe Domnul Iisus Hristos, ca să alunge pe vrăjmaşii vicleni. Iar rugăciunea îi împiedecă,împotrivindu-li-se. Şi Iisus cel chemat, izgoneşte pe draci împreună cu nălucirile lor.

26. Păzeşte-ţi mintea cu mare osârdie înăuntru. Şi când prinzi un gând, împotriveşte-i-te îndată şi cheamă pe Hristos pentru izgonirea lui. Şi dulcele Iisus, încă vorbind tu, îţi va grăi: Iată sunt aci, ca să-ţi dau ajutor. Iar tu, după ce s'au liniştit toţi aceşti vrăjmaşi, prin rugăciune, ia seama iarăşi la minte. Căci, iată iarăşi, alte valuri mai multe ca nainte, năvălind unul după altul şi sufletul plutind pe ele. Dar iată iarăşi Iisus, trezit de ucenic şi certând, ca un Dumnezeu, vântul cel rău. Şi bucurându-te de un răgaz din partea acestora, fie de un ceas, fie de o clipă, preamăreşte pe Cel ce te-a mântuit şi gândeşte-te la moarte.

27. Să umblăm cu toată luarea aminte a inimii întru simţirea sufletului. Căci luarea aminte şi rugăciunea, întovărăşite în fiecare zi, se mişcă asemenea căruţii de foc a lui Ilie, făcând uşor şi ducând pe cel ce se împărtăşeşte de ele, în înălţimea cerului. Dar ce zic? Cel ce a dobândit trezvia, sau se strădueşte să o dobândească, s'a făcut inimă fericită şi cer mintal [inteligibil], cu soare, lună şi stele, şi încăpere a lui Dumnezeu cel necuprins, în temeiul vederii şi al urcuşului tainic. Lui trebue să socotească acela a-I aduce lauda virtuţii dumnezeeşti, trecând, cu ajutorul Domnului şi cu râvnă, cuvintele în fapte. Acela împiedecând cu o oarecare silă cele cinci simţuri dela ce ştie că vatămă sufletul, face minţii sale mai uşoare lupta şi răsboiul inimii. Deci depărtează pe toţi cei de afară prin cugetările pe

cari le cunoşti, şi răsboeşte toate gândurile născute de ei înăuntru, prin dumnezeeştile netrupeşti meşteşuguri. Alungă cu osteneala privegherilor plăcerile. Fii înfrânat în privinţa mâncărilor şi băuturilor şi subţiază-ţi îndeajuns trupul, ca să-ţi faci uşor răsboiul inimii, ajutându-ţi prin aceasta ţie şi nu altuia. Pedepseşte-ţi sufletul cu gândul morţii şi cu pomenirea lui Iisus Hristos adună-ţi mintea împrăştiată. Căci nopţile mintea e luminată mai mult de vederile strălucite ale lui Dumnezeu şi ale celor dumnezeeşti.

28. Să nu lepădăm nici ostenelele nevoinţii trupeşti. Căci din pământ răsare grâul, iar din acestea odrăsleşte bucuria duhovnicească şi experienţa celor bune. Şi să nu nesocotim nici conştiinţa care ne grăeşte despre cele mântuitoare şi despre cele ce trebue să le facem, care ne spune necontenit despre datoriile noastre. Mai ales dacă se întâmplă să fie curăţită prin trezvia lucrătoare şi subţire a minţii. Căci atunci obişnueşte să scoată la arătare judecăţi chibzuite şi neîndoioase pentru curăţia ei. De aceea nu trebue să o nesocotim; căci ea vesteşte înăuntru viaţa cea plăcută a lui Dumnezeu şi mustră sufletul cu neîndurare. Iar când cugetul e pătat de păcate, ea arată calea de îndreptare a greşelii, îndemnând inima care a greşit să se pocăiască, înfăţişându-i leacul printr'o grăire cuceritoare.

29. Fumul, care iese din lemne, este greu ochilor, dar le arată lumină şi desfătează pe cei ce i-a întristat mai nainte. Tot aşa atenţia, care priveşte necontenit, produce greutate, dar venind în rugăciune Iisus cel chemat, luminează inima. Căci pomenirea Lui aduce, deodată cu luminarea, cea mai mare dintre bunătăţi

30. Vrăjmaşul nostru obişnueşte să turbure mintea noastră şi să mănânce pământ şi să ne poftească îm-

preună cu acela. El doreşte ca chipul lui Dumnezeu să se târască pe pântece. De aceea zice Dumnezeu: „Vrăjmăşie voiu pune între tine şi el".[1] Din pricina aceasta trebue să respirăm pururea pe Dumnezeu, ca prin aceasta să trecem peste fiecare zi nerăniţi de săgeţile cele aprinse ale diavolului. „Îl voiu acoperi pe el, zice, că a cunoscut numele meu"; şi iarăşi: „Aproape este de cei ce se tem de El, mântuirea Lui".

31. Fericitul Apostol, vasul alegerii, care grăeşte în Hristos, având o mare experienţă a răsboiului lăuntric şi mintal [inteligibil], care ne este nouă înşine nevăzut, scrie Efesenilor: „Nu este lupta noastră împotriva trupului şi a sângelui, ci împotriva începătoriilor, a stăpâniilor, a căpeteniilor întunerecului veacului acestuia, a duhurilor răutăţii întru cele cereşti".[2] Iar Apostolul Petru zice: „Staţi treji, priveghiaţi, că potrivnicul nostru diavolul umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită, căruia staţi împotrivă, tari în credinţă".[3] Iar Domnul nostru Iisus Hristos, vorbind despre feluritele dispoziţii ale celor ce ascultă cuvintele Evangheliei, zice: „Apoi vine diavolul şi ia cuvântul din inimă", săvârşind adică furtul prin uitarea cea rea, „ca nu cumva, crezând, să se mântuiască".[4] Iar Apostolul zice iarăşi; „Căci mă veselesc întru omul dinlăuntru cu legea lui Dumnezeu, dar văd o altă lege oştindu-se împotriva legii minţii mele şi robindu-mă".[5] Toate acestea le-au spus ca să ne înveţe şi să ne facă cunoscută uitarea.

32. Cunoştinţa obişnueşte să îngâmfe, făcând pe om să-şi închipue că e mai presus de mulţi, dacă e

1 Geneza 3, 15,
2 Ef. 6, 12.
3 I Petru 5, 8-9.
4 Lc. 8. 12.
5 Rom. 7, 22-23.

lipsit de învinovăţirea de sine şi de smerenie. Să cugetăm deci ca cei ce au cunoştinţa neputinţii lor, ascultând pe cel ce zice: „Fraţilor, eu nu mă socotesc încă să fi ajuns; ci una ştiu: cele dindărăt uitându-le şi spre cele dinainte întinzându-mă, la ţintă alerg, spre cununa chemării de sus a lui Hristos".[1] Şi iarăşi: „Eu aşa alerg, nu ca fără ţintă, şi aşa mă lupt, nu ca unul ce bat aerul cu pumnii, ci-mi supun şi-mi strunesc trupul, ca nu cumva, vestind altora, să mă dovedesc eu însumi necercat". Vezi câtă smerenie împreunată cu alergarea spre virtute? Vezi ce smerenie la Sfântul Pavel, cel atât de mare? Hristos, zice, a venit în lume să mântuiască pe păcătoşi „dintre cari cel dintâi sunt eu". Deci nu e nevoe să ne umilim, dacă ne este proprie puţinătatea firii, căci ce este mai neînsemnat ca ţărâna? Trebue să ne aducem aminte de Dumnezeu, dacă pentru aceasta am fost făcuţi, dar să ne nevoim şi cu înfrânarea, ca să alergăm uşori întru Domnul.

33. Cel ce s'a predat pe sine gândurilor rele, e cu neputinţă să se curăţească de păcate după omul dinafară. Şi dacă n'au fost smulse din inimă gândurile rele, nu se poate să nu fie scoase la arătare în fapte. Pricina privirii desfrânate stă în desfrânarea şi întunecarea ochiului dinăuntru. Iar pricina dorinţii de a auzi lucruri de ruşine stă în aceea că urechile sufleteşti ascultă cele ce le şoptesc împotriva noastră dracii neruşinaţi dinăuntru. Suntem datori deci în Domnul, să ne curăţim pe noi înşine înăuntru şi înafară şi să păzim fiecare simţurile noastre şi să curăţim pe fiecare în parte de lucrările pătimaşe şi de greşeli. Şi precum înainte, când întru neştiinţa noastră petreceam în lume în deşertăciunea minţii noastre, slujeam cu toată mintea şi cu simţurile amă-

1 Filip 3. 13-14.

girii păcatului, tot aşa trebue acum, după ce ne-am mutat la viaţa cea după Dumnezeu, să slujim cu toată mintea şi cu simţurile Dumnezeului celui viu şi adevărat şi dreptăţii şi voii lui Dumnezeu.

34. Întâi este atacul [momeala], apoi însoţirea, pe urmă consimţirea [învoirea], apoi robirea, pe urmă patima îmbibată de obişnuinţă şi continuitate. Iată biruinţa luptei dusă împotriva noastră. Aşa stabilesc şi Sfinţii Părinţi.

35. Atacul spun că este gândul simplu, sau chipul lucrului născut de curând în inimă, ce se arată minţii. Însoţirea stă în convorbirea cu ceea ce s'a arătat, fie cu patimă, fie fără patimă. Consimţirea este învoirea bucuroasă a sufletului cu ceea ce s'a arătat. Robirea este ducerea silnică şi fără voe a inimii, sau amestecarea hotărîtă şi nimicitoare a celei mai bune stări a noastre, cu lucrul respectiv. Iar patima este ceea ce se află cuibărit de multă vreme cu împătimire în suflet. Dintre toate, cea dintâi e fără păcat; a doua, nu totdeauna; a treia, după starea celui ce luptă. Iar lupta e pricină sau de cununi sau de pedepse.

36. Robirea se face în alt chip în vremea rugăciunii, şi în alt chip când nu ne rugăm. Iar patima e supusă, fără îndoială, sau pocăinţii potrivnice, sau muncilor viitoare. Prin urmare, cel ce se împotriveşte, sau nu se supune începutului, adică atacului, a tăiat dintr'odată toate relele ce urmează. Aceasta e lupta dracilor vicleni împotriva monahilor şi a celor ce nu sunt monahi. Aceasta e înfrângerea şi biruinţa, precum am zis. Şi din biruinţă vin sau cununile, sau pedepsele pentru cei ce au greşit şi nu s'au pocăit. Să luptăm deci cu mintea împotriva lor, ca să nu aducem la fapte sensibile păcătoase voile lor rele, ci tăind păcatul din inimă, să aflăm înăuntrul nostru Împă-

raţia cerurilor. Să păzim curăţia inimii noastre şi căinţa [străpungerea] statornică faţă de Dumnezeu, prin această prea frumoasă lucrare.

37. Mulţi dintre monahi nu cunosc amăgirea minţii ce le vine dela draci. Se îndeletnicesc cu făptuirea, neavând grijă de minte. Fiind simpli şi neformaţi, plutesc în viaţă fără să guste, socot, curăţia inimii, ignorând cu totul întunerecul patimilor dinăuntru. Drept aceea toţi câţi nu cunosc lupta de care vorbeşte Pavel, şi nu sunt îmbibaţi de bine prin cercare, socotesc căderi numai păcatele cu lucrul, neluând în seamă înfrângerile şi biruinţele cu gândul. Deoarece nici privirea nu le poate vedea, fiind tăinuite şi cunoscute numai de Dumnezeu, Conducătorul luptei şi conştiinţei celui ce luptă. Acestora socot că li s'a spus cuvântul din Scriptură: „Şi au spus pace, dar nu era pace". Deci sunt între fraţi, din simplitate, unii de felul acesta. Ei doresc şi se silesc cât pot să se ferească de faptele rele cu lucrul. Dar în cei ce au dorinţa să-şi cureţe vederea sufletului, e o altă lucrare a lui Hristos şi o altă taină.

38. Pomenirea limpede a morţii cuprinde cu adevărat multe virtuţi. Ea naşte plânsul, îndeamnă la înfrânarea dela toate, aduce aminte de gheenă, e maica rugăciunii şi a lacrimilor, păzitoarea inimii, neîmpătimirea de ţărână, ţâşnire de înţelegere şi dreaptă socoteală, ale căror roade sunt frica îndoită de Dumnezeu şi curăţirea gândurilor pătimaşe din inimă. Ea deci cuprinde multe porunci de ale Domnului. Prin ea e văzut războiul cel greu de fiecare ceas, care face grijă multora dintre luptătorii lui Hristos.

39. O întâmplare sau o supărare ce vine pe neaşteptate, întinează nu puţin atenţia cugetării. Scoţând mintea din preocuparea cea înaltă, virtuoasă şi bună, ea o abate spre gâlcevi şi certuri păcătoase.

Iar pricina acestei pierderi a noastre, stă în aceea că nu suntem cu grijă la cele ce ni se întâmplă.

40. Nu ne va întina şi nu ne va întrista nici una din supărările ce ne vin în fiecare zi, odată ce vom şti şi vom cugeta aceasta totdeauna. De aceea zice dumnezeescul Apostol Pavel: „Sunt mulţumit întru neputinţe, întru batjocuri şi întru nevoi"; şi: „Toţi cei ce vor să vieţuiască cu bună cinstire întru Hristos Iisus, vor fi prigoniţi". A lui să fie slava, în veci, Amin.

Ioan Carpatiul

Cu privire la timpul în care a trăit Ioan Carpatiul, părerile erau împărţite. Acum se socoteşte ca aproape sigur că a trăit în v. 7 şi că a fost episcop al insulei Carpathos din Dodecanez (între Rodos şi Creta), potrivit titlului ce i-l dau cele mai multe manuscrise ale operei lui.[1]

Un Ioan, episcop de Carpathos,iscăleşte în actele Sinodului III din Constantinopol dela 680.[2] Înainte de-a fi episcop se pare că a dus viaţă chinovială într'una din mănăstirile insulei.

Unele manuscrise şi Nicodim Aghioritul în Filocalia greacă îi zic sfânt.

Scrierea cuprinsă în Filocalia greacă[3] şi pe care o dăm in volumul de faţă, e amintită de Fotie.[4]

După Fotie scrierea cuprindea 100 capete. Tot în 100 capete e împărţită în cele mai multe manuscrise (afară de

1 O. Bardenhewer, Geschichte der altkirchl. Literatur, V Band, 1932, p. 83.

2 Ιωάννης έλέω θεοό έπισκοπος της Καρπαθίων νήσου δρίσας υπέγραψα. Mansi, Amplissima collectio conciliorum, 1901, t. 11, col. 653 E, 693 E.

3 Vol. I, ed. II, p, '65—181, Textul din Filocalia e reprodus in Migne P. G. 85, col. 1837—1860, adică la sfârşitul vol. 85, deoarece editorii acestei colecţii au cunoscut Filocalia greacă numai după ce-au fost pe isprăvite cu acest volum. Titlul în Filocalia şi Migne e: Πρδς Εθύς iv Π) 'Ινδία μοναχούς γράψαντας αύτφ.

4 Fotie ii zice: Πρός τους *ânb* 'Ινδίας προτρέψαντας μοναχούς παρακλίτΐκές, (PG. 103, 673 A) Ea a fost tradusă in latineşte de Pontanus şi publicată la Ingolstadt 1654, la finea operei Dioptra a lui Filip Solitarul. Textul acestei traduceri e reprodus in Migne 85, col. 791—826.

adresă). În "cod. Parisinus gr. 1166 (sec. XI), care a servit de bază ediţiei lui Nicodim Aghioritul, cuprinde 101 capete (afară de adresă). Dar cap. din urmă se pare că nu face parte din corpul centuriei, având un titlu deosebit, o unitate a lui şi o lungime disproporţionat de mare faţă de celelalte capete (ar forma cam a 6-a parte din centurie). E o piesă aparte care probabil că a fost trimisă deodată cu centuria aceloraşi monachi, ca răspuns la o întrebare mai particulară a unora dintre ei.[1]

În afară de această scriere, Ioan Carpatiul mai are una. Ea poartă diferite titluri. În unele manuscrise se numeşte „Capete teologice şi gnostice", în altele „Capete practice" şi iarăşi în altele „Capete despre cel nenăscut şi cele născute, despre bine şi frumos, ştiinţă naturală ascetică".[2] Ea nu e pomenită de Fotie. Disdier spune că e mai interesantă ca scrierea dinainte, măcar că n'a avut aceeaş răspândire. E numită şi ea Centurie, dar are mai multe capete. (În unele manuscrise sunt 115, în altele 116 şi iarăşi în altele 114). Ea n'a fost încă editată în

1 Th. Disdier, Jean le Carpathos, L'homme, l'oeuvre, la doctrine spirituelle, in Echos d'Orient, 1932; Iulie—Sept., p. 284—;03. Disdier combate părerea lui L. Petit (Dict, de Theol. cath. t. VII, Paris 1924, col. 753-41 că această piesă ar forma cap. 100 din scrierea lui Ioan Carpatiul. Petit şi-a construit această părere prin deducţii din textul latin al lui Pontanus din Migne. In acel text lipsesc cap. 3, 33, 58, 100, iar în cap. 18 (lat.) e concentrat 19 şi 20 (gr.). La 95 capete, cari au mai rămas, Pontanus a adăugat piesa in chestiune numerotată în 2 capete: 96 şi 97. Aşa i-a ieşit 97 capete. Dar spune şi Pontanus într'o notă că textul grec al codicelui folosit de el (Monac. 498, sec 10) are la începutul cap. 96—97 un titlu nou (P. G. 85, col. 810). Petit spusese inexact că din trad. lui lipsesc 4 capete şi nu observase că cap. 19—20 sunt concentrate într'unul. Deci după el ieşeau 99 capete, aşa că a putut spune că, cap. 96—97 ar întregi ca al 100-lea centuria.

Dacă în titlul acestei piese se spune că ea completează cele 100 capete (συναποπληρών, Filocalia greacă pg. 178), aceasta nu înseamnă numaidecât că întregeşte cele 100 capete ca al 100-lea, ci că se adaugă la cele 100.

2 „Κεφάλαια θεολογικά ιεκ ai γνωστικά", ,,Πρσκτικά κεφάλαια".. „Κεφάλαια περί άγγεννήΐου και γεννψων και άγαθοΟ και καλοΟ; φυσιολογία άσκηιή". Cf. Th. Disdier, Op. c.

textul original, ci tot numai într'o traducere imperfectă şi incompletă a lui Pontanus.[1]

S'a spus că ideile din aceste scrieri sunt foarte apropiate de-ale Sf. Maxim Mărturisitorul.[2] Nouă însă nu ni se pare. Ele sunt mai degrabă foarte înrudite cu ideile lui Isichie şi Filotei Sinaitul, formând aceeaşi familie spirituală. Preocuparea lui principală e aceeaşi trezvie şi rugăciune a lui Iisus. Foloseşte şi el imaginea pasării oxipterix ca şi Isichie. Scrisul lui Ioan Carpatiul are aceeaşi aplicare vie, directă la viaţa duhovnicească. Adeseori autorul ştie să adapteze într'o formă nouă imagini luate din Psalmi. De pildă gândurile pătimaşe din cugetare sunt comparate cu un zid, pe care mintea trebue să-l treacă printr'un mare efort (Cap. mâng. 5). Definiţiile lui surprind adeseori prin noutatea vreunei nuanţe, chiar dacă ideea generală am întâlnit-o şi la Sf. Maxim. Astfel pomeneşte şi Ioan Carpatiul de cele trei cunoaşteri:practică, naturală, teologică. Dar „bărbaţii celei dintâi pot deveni doctori şi magistri; al celei de-a doua îngeri (şi e mai acomodat scopul naturii oamenilor cu aceasta decât cu prima); a treia ne iniţiază în însuşi Cuvântul fiinţial" (Cap. gnost. 12, după textul latin). Sau: „Dacă ne-am cunoaşte cum ne-am făcut noi înşine prin păcate, am înţelege cum ne-a făcut Dumnezeu după natură" (Cap. gnost. 79).

"Iată şi câteva modele de definiţii pregnante: „Frica exagerată de sărăcie, naşte sărăcia" (Cap. gnost. 61); „Părerea înaltă despre ştiinţa proprie, lipseşte de ştiinţă" (Cap. gnost. 14); „Dacă crinii cresc mai cu seamă în văi, inima care se face vale prin umilinţă, va naşte şi ea crini" (Cap. gnost. 15).

1 A fost publicată împreună cu primă scriere in aceeaşi Dioptira, Ingolstadt 1654, după ce a fost publicată prima dată tot în Ingolstadt la 1603. Împreună cu o trad. a 23 cuv, ale lui Simion Noul Teolog. Această traducere e reprodusă in Migne P. G. 85, 811—826. Textul acesta cuprinde numai 97 numere, dar multe numere se repetă pentru alte capete.

2 Viller-Rahner, Op. c. p. 245.

Ale cuviosului Părintelui nostru

IOAN CARPATIUL

Una sută capete de mângăere, către monahii din India cari i-au scris lui

Când unii dintre cei ce vin cu vreo cerere la Împăraţii pământeşti, le aduc flori de vară, nu numai că nu sunt alungaţi, ci primesc chiar şi anumite daruri. Deci şi eu, la porunca voastră, împrumutând din toate părţile o sută de cuvinte bune şi aducându-vi-le vouă, cari aveţi petrecerea în ceruri, nădăjduesc să fiu bine primit şi să capăt în schimb dela voi darul rugăciunilor.

1. Pe cât este de vecinic Împăratul tuturor, neavând nici început, nici sfârşit al Împărăţiei Sale, pe atât este mai aducătoare de câştig sârguinţa celor ce şi-au ales să se ostenească pentru virtuţi. Căci cinstirile vieţii de faţă, chiar de ar fi foarte strălucite, se destramă în chip sigur deodată cu viaţa aceasta. Dar cele împărţite de Dumnezeu celor vrednici, fiind dăruite împreună cu nestricăciunea, rămân deapururi.

2. Fericitul David, făcând să cânte lui Dumnezeu toată zidirea, a pomenit de îngeri şi de toate Puterile nevăzute, apoi s'a coborît până la pământ, căci nu voia să se ţină departe nici de fiare, nici de do-

bitoace, nici de pasări, nici de târîtoare. Fiindcă socotea că şi acestea trebue să se închine Făcătorului prin cântare, voind ca tot ce a fost făcut de El să aducă acelaş dar. Cum ar suferi atunci monahul, care se aseamănă „cu aurul din Ofir",[1] să se moleşească vreodată, sau să se lenevească dela cântarea de laudă ?

3. Precum focul învăluia rugul, dar nu-l ardea, aşa şi la cei ce au primit darul nepătimirii, chiar de ar purta un trup foarte greu şi foarte aprins, căldura trupului nu tulbură şi nu întinează întru nimic trupul sau mintea. Căci glasul Domnului a desfăcut flacăra de fire. Fiindcă voia şi cuvântul lui Dumnezeu a despărţit cele unite după fire.

4. Luna crescând şi iarăşi scăzând, arată starea omului, care aci face cele bune şi aci păcătueşte, apoi se întoarce prin pocăinţă la viaţa virtuoasă. Deci nu s'a pierdut mintea celui ce a greşit, cum socotesc unii dela voi, precum nu se micşorează trupul lunii, ci lumina ei. Omul îşi recâştigă aşa dar iarăşi strălucirea sa prin pocăinţă, precum luna, după ce s'a mistuit, se îmbracă iarăşi dela sine cu lumina. Căci „cel ce crede în Hristos, de va şi muri, viu va fi"; „şi va cunoaşte, zice, că Eu Domnul am grăit şi voiu face".[2]

5. De se va răscula în cugetul tău roiul gândurilor urîte şi slăbind vei fi biruit, să şti că te-ai despărţit pentru o vreme de harul dumnezeesc. De aceea ai şi fost dat pe mâna căderii tale, după o dreaptă judecată. Drept aceea luptă să nu fii lipsit niciodată de har, din nepurtarea de grijă, nici pentru o clipă. Iar de vei putea să te ridici din alunecare şi să treci peste zidul[3] gândurilor pătimaşe şi peste atacurile în-

1 Iob 28. 17.

2 Ioan II, 25; Ezechiil 28, 10.

3 Ps. 17, 32.

tinate necontenite, aduse de marea dibăcie a vrăjmaşilor, să nu uiţi de darul dat ţie de sus. Căci zice Apostolul: „Nu eu, ci harul lui Dumnezeu, care e cu mine",[1] a lucrat o astfel de biruinţă şi m'a ridicat din gândurile întinate ce s'au sculat asupra mea, şi m'a isbăvit de bărbatul nedrept,[2] adică de diavolul, şi de omul cel vechiu. Pentru aceasta, uşurat de aripa Duhului şi slobozit de povara trupului, am putut sbura deasupra dracilor ce umblă să vâneze si să prindă mintea omenească cu patima plăcerii, pe care i-o arată, atrăgând-o cu sila spre ea. Cel ce m'a scos prin urmare din Egipt, adică din lumea pierzătoare de suflet, Acesta este cel ce, luptând pentru mine cu braţ ascuns, a biruit pe Amalec şi mi-a dat nădejdea că Domnul va sdrobi dela faţa noastră şi celelalte neamuri ale patimilor necuvioase. Acesta este Dumnezeul nostru, care ne va da înţelepciune şi putere [căci cine sunt aceia cari luând înţelepciune, nu au luat şi puterea Duhului, spre a birui pe vrăjmaşi], „acesta va înălţa capul tău peste vrăjmaşii tăi[3] şi-ţi va da ţie aripi ca de porumb şi, sburând, te vei odihni la Dumnezeu".[4] Pune-va Domnul „arc de aramă în braţele tale",[5] arătându-te tare, ager şi viguros împotriva vrăjmaşului şi împiedecând sub tine pe toţi cei ce-ţi stau împotrivă.[6] Pune deci în socoteala Domnului harul curăţiei, mulţumindu-I că nu te-a închis în mâinile voilor trupului tău, ale sângelui şi ale duhurilor stricăcioase şi necurate, cari le întărâtă pe acestea, ci te-a întărit pe tine cu dreapta Lui. Zideşte-i jertfelnic ca Moise după ce a pus pe fugă pe Amalec. „Pentru aceasta mărturisi-mă-voiu Ţie Doamne, şi numele Tău voiu cânta",[7] mărind puterile Tale, că ai

1 I Cor. 15, 10. 2 Ps. '7, 52. 3 Ps. 26, 10,
4 Ps. 54, 6, 5 Ps. 17, 37. 6 Ps. 17, 43,
7 II Regi 22, 50.

isbăvit din stricăciune viaţa mea şi m'ai răpit din cursele şi săgetăturile răutăţii viclene, învechite şi cu multe feţe.

6. Dracii cei vicleni înviorează, înoiesc, înalţă şi înmulţesc în noi patimile spurcate. Iar meditările cuvântului dumnezeesc, şi mai ales cele ce se fac cu vărsare de lacrimi, omoară patimile şi le risipesc, chiar dacă sunt vechi, şi fac să înceteze treptat lucrările lor păcătoase, stricătoare de suflet şi de trup. Numai noi să nu ne lenevim de a stărui pe lângă Domnul prin rugăciune şi prin nădejde neslăbită şi neînfricată.

7. De ce îşi întocmeşte Hristos laudă din gura credincioşilor prunci cu răutatea, dacă nu ca să surpe prin cântare pe vrăjmaşul şi pe răsbunătorul, care mult ne asupreşte [vrăjmaş al virtuţilor şi răsbunător al păcatului]?[1] Deci şi noi, lăudând întru simplitatea inimii pe Stăpânul, vom zdrobi şi vom surpa uneltirile vrăjmaşului. „Că întru mulţimea slavei tale, ai zdrobit răsboaiele şi pe vrăjmaşii ce ne răsboiesc".

8. Dacă cineva e după înfăţişare născut fără de vreme, se zice că acum îşi mănâncă jumătate din cele trupeşti, iar cealaltă jumătate în veacul viitor. Căci „fiecare îşi va mânca rodurile căii sale".[2]

9. Monahul este dator să aleagă postul cel mai frumos, să nu se lase robit de patimi şi să poarte de grijă pururea de cea mai deplină linişte [isihie].

10. Dracii, cari urăsc sufletele noastre, dă unora în gând să ne aducă oarecari laude reci, apoi ne îndeamnă să le îmbrăţişăm plini de bucurie. Dacă prin aceasta ne vom umfla prin înalta părere de noi înşine şi vom face loc în noi slavei deşarte, nu vor pregeta vrăjmaşii să ne robească.

1 După Maxim Mărt., Răsp. către Talasie 26, Filoc. rom, vol. III, p. 91..

2 Prov. 1, 31.

11. Primeşte mai bine pe cel ce te batjocoreşte decât pe cel ce te laudă, de care s'a scris că nu se deosebeşte întru nimic de cel ce blestemă.[1]

12. Când, sârguindu-te pentru virtutea postirii, nu o poţi dobândi din pricina neputinţii, şi „cu inima sdrobită te întorci cu mulţumire cătră Purtătorul de grijă şi Judecătorul tuturor, însuşi faptul de a mulţumi milostivirii lui Dumnezeu, ţi se va pune în socoteală,[2] numai să te arăţi pururea umilit înaintea Domnului şi să nu te înalţi faţă de nici un om.

13. Ştiind vrăşmaşul că rugăciunea ne este nouă apărătoare, iar lui vătămătoare, şi silindu-se să ne desfacă de ea, ne împinge la pofta ştiinţelor elineşti, dela cari ne-am depărtat, şi ne îndeamnă să ne ocupăm cu ele. Să nu ascultăm de el, ca nu cumva, depărtându-ne dela legile plugăriei noastre, să culegem în loc de smochini şi struguri, spini şi mărăcini. „Căci înţelepciunea lumii acesteia s'a socotit nebunie la Dumnezeu".[3]

14. „Bucurie mare, zice, vă vestesc vouă, care va fi pentru tot poporul",[4] nu numai pentru o parte a poporului; şi „tot pământul să se închine şi să cânte Ţie",[5] nu numai o parte a lui. Iar a cânta nu este propriu celor ce se roagă cerând [implorând tânguitor] ceva, ci celor ce se veselesc. Dacă este aşa, să nu ne descurajăm, ci să străbatem viaţa de aici cu voioşie, cugetând la bucuria şi la veselia aceea care este dela El. Dar veselia să o amestecăm cu frica dumnezeească, precum zice: „Bucuraţi-vă întru Domnul, cu cutremur".[6] Căci şi cele din jurul Mariei au alergat cu frică şi cu bucurie dela mormânt, ca şi noi să ieşim

1 In trad. lat. 5 „ut scriptum est a Plutarcho" (P. G. 85, 793).

2 Cuvintele dela „însuşi" se găsesc numai in trad. lat.

3 I Cor. 3. 19. 4 Lc. 2.10.

5 Ps. 65, 3. 6 Ps. 9, 2.

din mormântul cel inteligibil, cu frică şi cu bucurie. M'aş minuna să fie fără frică, odată ce nimeni nu este fără de păcat, chiar Moise, sau chiar Petru Apostolul să fie. Dar în unii ca aceştia dragostea dumnezeească, care a biruit, scoate afară frica în vremea ieşirii.

15. Ai Scriptura mărturie, că cineva, chiar pătimaş fiind, dacă crede cu toată inima şi cu smerenie, primeşte harul nepătimirii. Căci zice: „Astăzi vei fi cu mine în raiu";[1] sau: „Credinţa ta te-a mântuit, mergi în pace",[2] în pacea preafericitei nepătimiri, şi celelalte de felul acesta; sau: „Toamna[3] se coc strugurii"; sau: „Fie vouă după credinţa voastră".[4]

16. Când, urând patimile, suntem turburaţi şi mai tare de gândurile neruşinate ale dracilor, să ne sprijinim şi mai mult pe credinţa în Domnul şi să ne facem şi mai întărită nădejdea în bunurile veşnice făgăduite, de care se silesc vrăşmaşii să ne lipsească şi să ne înstrăineze, din pismă. Căci dacă n'ar fi foarte mari acele bunuri, n'ar arde dracii de o atât de mare pismă împotriva noastră şi nu ne-ar săgeta aşa de des cu gânduri întinate, crezând că îşi vor sătura furia lor şi ne vor împinge la desnădejde, prin supărarea multă şi cu anevoe de purtat.

17. Unii spun că făptuirea este cunoştinţa cea mai adevărată. Drept aceea siliţi-vă să vă arătaţi credinţa şi cunoştinţa mai mult prin fapte. Căci cel ce se mândreşte numai cu cunoştinţa, va auzi: „Pe Dumnezeu mărturisesc că îl ştiu, dar prin fapte îl tăgăduesc".[5]

18. Dracii se silesc să spurce pe nevoitor, prin năluciri ruşinoase şi prin scurgerea sămânţei, cele mai adeseori în vremea praznicelor şi a sfintelor

1 Lc. 23, 44.

2 In Filoc. gr. „întru sămânţă".

3 Lc. 7, 50. 4 Mt. 9, 29. 5 Tit 1. 16.

slujbe, şi mai ales când vrea cineva să se apropie de masa cea de taină. Dar nici prin aceasta nu vor răni sau slăbi pe cel obişnuit să poarte toate cu răbdare şi cu vitejie. „Deci să nu se laude împotriva noastră cei strâmbi ca cei drepţi".[1]

19. Vrăşmaşii se răzbună pe purtarea şi râvna ta, pălmuindu-ţi sufletul cu încercări felurite şi negrăite. Dar din necazurile multe şi nespuse ţi se împleteşte cununa ; şi „întru neputinţe se desăvârşeşte puterea lui Hristos ;[2] şi în stările triste ale sufletului obişnueşte să înflorească harul Duhului. „Că a răsărit celor drepţi lumina în întunerec". Să ţinem numai îndrăsnirea şi lauda nădejdii tare până la sfârşit.

20. Nimic nu obişnueşte să piardă aşa de mult virtutea, ca luarea ei în râs, batjocura şi vorbăria deşartă. Dar iarăşi nimic nu înoeşte aşa de mult sufletul învechit şi nu îl face să se apropie de Dumnezeu, ca frica de Dumnezeu, atenţia cea bună, cugetarea neîncetată la cuvintele lui Dumnezeu, înarmarea cu rugăciunea şi urmărirea câştigului din privegheri.

21. Multă destoinicie şi mult folos câştigă sufletul dacă rabdă cu tărie orice necaz, fie că vine dela oameni, fie dela draci, şi dacă ştie că suntem datori să purtăm ostenelele şi să nu învinuim pe nimenea decât pe noi înşine. Căci cel ce învinueşte pe altul pentru necazurile sale, a alunecat din dreapta judecată a ceea ce se cuvine.

22. Se întâmplă uneori ca, înmulţindu-se ispitele, omul să se departeze dela scaunul de-a dreapta, chiar dacă e sârguitor, adică să iasă din rânduiala lui, „toată înţelepciunea şi tot meşteşugul lui fiind în-

1 III Regi 20. 11.

2 II Cor. 12, 9.

ghiţit", cum zice Scriptura[1] Aceasta, ca să nu ne încredem în noi înşine şi să nu se laude Israil, zicând: „Mâna mea m'a isbăvit pe mine". Dar nădăjdueşte că vei fi aşezat iarăşi în starea frumoasă de mai înainte, fiind alungat şi căzând dela tine cel viclean, prin porunca dumnezeească. Căci acesta ne aţâţă să privim şi să auzim toate cu patimă şi ne împinge spre păcat. Învăluindu-ne mintea ca într'o ceaţă groasă, el face şi trupul să simtă o greutate şi o povară negrăită. Iar raţiunea cea firească, ce e simplă şi neprefăcută, asemenea copiilor de curând născuţi, o face complicată şi foarte expertă în tot felul de păcate, otrăvind-o şi scoţând-o din firea ei prin aplecarea în două părţi.

23. Mare lucru este omul care creşte înlăuntru şi sporeşte în virtuţi. Dar această fiinţă mare se teme de păcat, ca elefantul de şoarece, „ca nu cumva, după ce a vestit altora, el însuşi să ajungă de lepădat".[2]

24. Nu numai aproape de sfârşitul lumii va grăi diavolul cuvinte împotriva Celui Prea înalt, cum zice Domnul, ci şi acum se întâmplă uneori că trimite prin gândurile noastre huliri grele către cer şi grăeşte ocări împotriva Celui Prea înalt, a făpturilor Lui şi a sfintelor lui Hristos taine. Dar noi stând pe piatra cunoştinţii, nu ne turburăm de acestea, nici nu ne minunăm de îndrăsneala blestematului, ci stăruind în credinţă şi în rugăciune fierbinte şi împărtăşindu-ne de ajutorul de sus, izgonim pe vrăjmaş.

25. Când sufletul iese din trup vrăşmaşul dă năvală asupra lui, războindu-l şi ocărându-l cu îndrăsneală şi făcându-se pârîş amarnic şi înfricoşat al lui pentru cele ce a greşit. Dar atunci se poate vedea cum sufletul iubitor de Dumnezeu şi prea credincios, chiar

1 Ps. 106, 27.
2 I Cor. 9, 27.

dacă a fost mai'nainte rănit adeseori de păcate, nu se sperie de năvălirile şi ameninţările aceluia, ci se întăreşte şi mai mult întru Domnul şi sboară plin de bucurie, încurajat de Sfintele Puteri cari îl conduc, şi împrejmuit ca de un zid de luminile credinţii, strigând şi el cu multă îndrăsneală diavolului viclean: Ce este ţie şi nouă, înstreinatule de Dumnezeu? Ce este ţie şi nouă, fugarule din ceruri şi slugă vicleană? Nu ai stăpânirea peste noi, căci Hristos, Fiul lui Dumnezeu, are stăpânirea peste noi şi peste toţi. Lui i-am păcătuit, Lui îi vom răspunde, având zălog al milostivirii Lui faţă de noi şi al mântuirii noastre, cinstita Lui cruce. Iar tu fugi departe de noi, pierzătorule. Căci nimic nu este ţie şi slugilor lui Hristos. Zicând acestea sufletul cu îndrăsneală, diavolul întoarce spatele, tânguindu-se cu glas mare, neputând să stea împotriva numelui lui Hristos. Iar sufletul aflându-se deasupra, sboară asupra vrăşmaşului, pălmuindu-l, ca paserea numită oxypterix [repede sburătoare] pe corb. După aceasta e dus cu veselie de dumnezeeştii îngeri la locurile hotărîte lui, potrivit cu starea lui.[1]

26. Chiar şi o ispită mică, dacă e îngăduită, împiedecă pe cel ce se sârgueşte în înaintare. Să te încredinţeze despre aceasta echeneida, peştişorul cel atât de mic, care opreşte numai cu atingerea o încărcătură foarte mare, împiedecând-o să înainteze. Şi adu-ţi aminte de cel ce zice: „Eu Pavel [cel atât de mare], am vrut să viu odată şi încă odată la voi, dar ne-a împiedecat Satana".[2] Dar să nu te turburi pentru aceasta, ci luptă-te mai departe prin răbdare şi vei avea parte de har.

1 Cap. acesta înfăţişează mai pe larg ideia din cap. II. 46 al lui Isichie, Tot la Isichie cap, I 26 mai găsim şi asemănarea cu oxypterix, dar cu alt rost. Peste tot se vede o apropiere între Ioan Carpatinul şi Isichie, dar nu ştim care a folosit pe celalalt.

2 I Tes, 2, 18.

27. Poate fi cineva foarte bogat în virtuţi, dar dacă din nepăsare se abate dela ceea ce se cuvine, se ridică asupra lui fiii răsăriturilor rele dela Amalec şi mai ales dela Madiam,[1] puterea cea iubitoare de curvie, împreună cu cămilele lor, adică cu amintirile pătimaşe, cărora nu este număr, şi nimicesc toate roadele pământului, adică ale făptuirii şi ale deprinderii celei prea bune. Atunci sărăceşte Israil şi se împuţinează cu sufletul şi se vede silit să strige către Domnul. Iar din cer se trimite gând bun, care imită pe Ghedeon prin multa credinţă şi smerita cugetare. „Căci mia mea, zice, este cea mai smerită în Manasse",[2] ca să lupt împotriva atâtor mulţimi cu trei sute de oameni slabi[3] şi să dobândesc în chip minunat biruinţa împotriva vrăşmaşilor, cu ajutorul harului.

28. Nu vei putea să calci peste aspidă şi vasilisc,[4] şi celelalte, dacă nu vei primi dela Dumnezeu, prin multă rugăciune, Îngeri apărători, cari să te ridice cu mâinile lor şi să te facă să fii mai presus de cugetul trupesc.

29. Când cineva, chiar dacă se luptă cu putere, va fi biruit, să nu se întristeze şi să nu slăbească nicidecum, ci ridicându-se să se încurajeze cu cuvintele lui Isaia, cântând unele ca acestea: „Întărindu-vă aţi fost înfrânţi, o draci vicleni. Deci dacă iarăşi veţi izbândi, iarăşi veţi fi biruiţi; şi „Sfatul pe care-l veţi plănui, îl va împrăştia Domnul, căci cu noi este Dumnezeu, cel ce ridică pe cei căzuţi şi face să fie tăiaţi vrăşmaşii noştri, când ne pocăim".

30. Este cu neputinţă celui povăţuit prin încercări, să treacă prin ele fără întristare. Dar după acestea, de multă bucurie se umplu unii ca aceştia, şi de la-

1 Jud. 6, 33.
2 Jud. 6 15.
3 Jud. 7, 7.
4 Ps. 90, 13.

crimi dulci şi de gânduri dumnezeeşti, toţi câţi au cultivat osteneala şi necazurile în inimile lor.

31. Deşi Isaac a voit să binecuvinteze, iar Esau a alergat spre dorinţa binecuvântării, totuşi n'au isbutit. Dumnezeu a miluit şi a binecuvântat şi a uns în duh nu pe acela pe care l-am voit noi, ci pe care l-a rânduit spre slujire mai înainte de a-l fi făcut. Deci să nu ne tulburăm, nici să pismuim când vedem niscai fraţi vrednici de plâns şi prea mici, înaintând în virtute. Ai auzit doar şi pe Domnul zicând: „Dă acestuia locul"[1] să se aşeze la masă mai sus. Mă minunez mai degrabă de judecătorul care a judecat aşa de înţelept şi de negrăit în privinţa acestora, ca acela care este cel mai mic şi mai de pe urmă să fie primul şi să povăţuiască, iar noi cei ce stăm înaintea aceluia cu nevoinţa şi cu vremea, să rămânem la urmă. Deci pe fiecare om să-l privim după cum i-a împărţit Domnul. Căci s'a scris: „Dacă in Duhul trăim, în Duhul să umblăm".[2]

32. Nu primi niciodată ca cel ce este sub ascultarea ta să ţi zică : dă-mi pentru o vreme stăpânirea [libertatea] ca să dovedesc lucrul cutare sau cutare în privinţa virtuţii şi voi isbândi. Căci cel ce zice aşa, e vădit că-şi face voia sa şi înlătură rânduelile celei mai bune ascultări.

33. Pătimirile trupului şi ale sufletului vor înceta, cum vei vedea, cu vremea şi cu voia lui Dumnezeu, chiar dacă au crescut mult. Dar mila lui Hristos, nu va înceta niciodată. Căci „mila Domnului, din veacul acesta şi până în veacul viitor va fi peste cei ce se tem de El."[3]

34. Vistieriile împărăteşti se vor umplea de aur şi minţile monahilor adevăraţi se vor umplea de cunoştinţe.

1 Lc. II, 9. 2)Gal. 5, 25. 3)Ps. 102, 17.

35. Se întâmplă uneori că învăţătorul e dat spre necinstire, suferind încercările pentru cei ce sau folosit duhovniceşte. Căci „noi, zice, suntem necinstiţi şi ocărîţi şi neputincioşi, iar voi v'ati făcut slăviţi şi puternici întru Hristos".[1]

36. Gândul pătimaş este isvor şi pricină a stricăciunii prin trup. Cel ce cultivă însă trezvia îl alungă din suflet, după greşală prin pocăinţă, dar şi înainte de greşală.[2] Bine este deci căci aţi plâns mai mult, ca să se scoată din mijlocul vostru gândul viclean şi necuvios, care v'a îndemnat să faceţi acest lucru. Prin urmare plânsul se împotriveşte duhului stricăciunii.

37. Cine va vesti celui întristat de lipsa de slavă şi de neputinţă în virtuţi, că va vedea pe Iisus, nu numai în viitor, ci încă şi aici, venind la el cu putere şi cu slavă multă, prin nepătimire? Acesta va putea zice ca Sara, sau ca sufletul ce-a îmbătrânit în nerodire şi a născut, împotriva aşteptării, fiu al dreptăţii: „râs a făcut mie Dumnezeu", adică mi-a dăruit cea mai mare bucurie, mie celui întristat ani îndelungaţi de mulţimea patimilor, sau, cum zice alt tâlcuitor: „desfătare mi-a făcut mie Dumnezeu", adică „s'au înoit tinereţele mele ca ale vulturului". Căci, după ce am îmbătrânit în păcate şi în patimi de necinste, acum m'am născut din nou şi întineresc şi mă înfrăgezesc, eu cel ce mă înăsprisem la fire, şi văd acum luminos lucrurile din lume, fiindcă am primit din nou simplitatea şi necomplicaţia cea după fire, însănătoşindu-mi-se mintea, prin mila cea mare a lui Dumnezeu. Trupul meu s'a făcut ca al lui Neeman Sirianul, asemenea celui al pruncilor, pentrucă m'am spălat în Iordanul cunoştinţii. Şi prin

1 I Cor. 4, 10.

2 Adausul dela „dar" e numai in P. G.

harul lui Dumnezeu vieţuiesc acum într'un singur mod, isbăvit fiind de voia şarpelui şi de roiul gândurilor mult ştiitoare şi prea materiale ale păcatului, pe cari le câştigasem mai înainte împotriva firii.

38. Presupune că Domnul zice către tine: Am luat pentru o vreme dela tine darul acesta şi acela, de cari socoteai că mintea ta e plină şi se poate odihni, şi ti-am dat în locul lor darul acesta şi acela, de acelaş preţ. Tu însă, gândindu-te la cele luate şi neprivind la cele date în locul acelora, eşti posomorit şi îndurerat şi te topeşti de întristare. Dar întristat de mine, tu îmi produci bucurie. Căci eu întristez spre folos, urmărind mai de grabă să mântuesc, decât să pierd pe cel ce l-am socotit să-mi fie fiu.

39. Socoteşte că-ţi porunceşti să nu mănânci peşte şi vei vedea după aceasta că vrăşmaşul te împinge neîncetat spre poftirea peştelui, iar tu de asemenea tinzi cu patimă spre înfruptarea cu lucrul neîngăduit, ca să înţelegi cele ce sau întâmplat lui Adam ca tip. Căci auzind acela: numai din acest lucru să nu mănânci, mai ales spre acest lucru oprit a alergat cu multă poftă.

40. Pe unul mântueşte Dumnezeu prin cunoştinţă, iar pe altul prin curăţie şi nerăutate. Căci eşti dator să ştii, că nu va lepăda Dumnezeu pe cel fără răutate.

41. Cei ce se roagă mai stăruitor, aceia sunt mai turburaţi [1] de ispite înfricoşate şi sălbatice.

42. Dacă ţi-ai ales să te îmbraci cu nepătimirea, să nu fii fără grijă, ci sileşte-te cu toată puterea să o dobândeşti. Căci „suspinăm, dorind să ne îmbrăcăm cu locuinţa noastră cea din cer",[2] ca să fie înghiţit

1 In textul lat. din P. G.: „nu sunt turburaţi" (non expugnaatur).

2 II Corinteni 5, 2.

muritorul de viaţă, nu numai trupeşte, după sfârşitul veacului, ci încă de aici, în chip spiritual [inteligibil], ca arvună. Căci „înghiţitu-s'a moartea în biruinţă",[1] şi înghiţiţi vor fi toţi Egiptenii cari ne necăjesc, urmărindu-ne în valurile puterii trimise nouă din cer.

43. Să nu uiţi pe cel ce a zis: Mă tem „ca nu cumva, după ce am vestit altora, eu însumi să ajung de lepădat";[2] şi iarăşi: „Cel ce crede că stă să ia aminte să nu cadă";[3] şi „Tu cel duhovnicesc, ia seama la tine însuţi, ca să nu fii şi tu ispitit".[4] Să nu uiţi de căderea şi fărădelegea lui Solomon, după atâta har. Şi să nu dai uitării tăgăduirea neaşteptată a marelui Petru. Dacă ai uitat acestea, te vei încrede în cunoştinţa ta, te vei mândri cu vieţuirea, te vei lăuda cu vremea îndelungatei tale nevoinţe şi vei da loc trufiei. Deci nu te face nepăsător, o frate, ci mai degrabă teme-te până la ultima răsuflare, chiar dacă ai ajuns la numărul anilor lui Moise, şi roagă-te zicând: „Doamne, să nu mă lapezi în vremea bătrâneţelor mele; când va lipsi vârtutea mea, să nu mă laşi pe mine. Dumnezeule, Mântuitorul meu! În Tine e cântarea mea pururea".[5]

44. Domnul îţi zice, ca şi lui Matei: „Urmează mie!"[6] Deci urmând cu râvnă Stăpânului tău mult iubit, de ţi se va împiedeca în calea vieţii piciorul tău de vreo piatră pătimaşă şi vei cădea pe neaşteptate în păcat, sau vei aluneca şi vei cădea chiar de mai multe ori, fără să vrei, trecând prin locuri noroioase, ori de câte ori ţi s'ar întâmpla să cazi şi să te chinuiască trupul, tot de atâtea ori, ridicându-te, ia-te după Domnul tău cu aceeaşi râvnă, până-L vei ajunge. Astfel m'am arătat Ţie întru sfânta adu-

1 1.Corinteni 15, 54, 2 I Corinteni 9, 27.
3 I Corinteni 10, 12. 4 Galateni 6, 1.
5 Psalm 70, 10. 6.Matei 9, 9,

cere aminte, ca să văd puterea şi slava care mă mântuieşte şi „în numele. Tău, Doamne, voiu ridica mâinile mele",[1] şi voi socoti că „m'am umplut de seu şi de grăsime şi se vor bucura buzele mele cântându-ţi Ţie".[2] Căci mare lucru îmi este mie, că am primit numele de creştin, precum îmi zice mie Domnul prin Isaia: „Mare lucru îţi este ţie să te numeşti fiul meu".

45. Odată zice Domnul că „Tatăl va da cele bune celor ce cer dela dânsul";[3] altădată, că „va da Duhul Sfânt celor ce se roagă".[4] Prin aceste cuvinte înţelegem că cei ce se roagă lui Dumnezeu, dacă se întăresc în acest cuget, vor primi nu numai iertare de păcate, ci şi daruri cereşti. Căci aceste bunuri le făgădueşte Domnul nu celor drepţi, ci celor păcătoşi: „Căci dacă voi, zice, răi fiind, ştiţi să daţi daruri bune copiilor voştri, cu cât mai vârtos Tatăl vostru cel ceresc va da celor ce cer dela El",[5] pe Duhul Sfânt? Cere aşa dar fără preget şi cu cuget neîndoios şi vei lua cele mari şi mai presus de vrednicie, chiar dacă eşti neînsemnat în vieţuirea virtuoasă şi foarte neputincios.

46. Cum ar putea fi convins cel necredincios sau puţin credincios, că furnica sboară şi cutare vierme se face pasăre şi că se întâmplă şi alte multe lucruri în zidire, ca lepădând măcar astfel boala necredinţii şi a desnădejdii, să-i crească aripi şi să înflorească în el ca într'un pom cunoştinţa prealăudată. Căci „Eu sunt, zice, cel ce înverzesc lemnul uscat şi înviez oasele uscate".[6]

47. Să nu ne topim de grijile celor trebuincioase trupului, ci să credem din tot sufletul lui Dumnezeu,

1 Psalm 62, 5. 2.Psalm 62, 6.
3 Matei 7, 11. 4.Luca 11, 13.
5 Matei 7, 11.
6 Ezechil 17, 24.

cum a zis un oarecare bărbat minunat: „Încredeţi-vă în Domnul şi vă va întări",[1] şi cum scrie fericitul Apostol Petru: „Fiţi cumpătaţi şi fiţi treji în rugăciuni şi toată grija voastră aruncaţi-o asupra Domnului, căci El are grijă de voi".[2] Iar dacă te mai îndoieşti şi nu crezi că are grijă de tine ca să te hrănească, priveşte la păianjen şi gândeşte-te cât de mult se deosebeşte omul de păianjen. Nimic nu este mai slab ca el, nici mai fără putere, căci nu are averi, nu face călătorii peste mări, nu se judecă, nu se mânie, nu adună în jitniţe, ci-şi duce viaţa în desăvârşită blândeţe, cumpătare şi linişte, nu iscodeşte cele ale vecinilor, ci face numai lucrurile sale, iar în ocupaţia sa rămâne într'o paşnică şi neturburată linişte, spunând, parcă, celor ce iubesc lenea, doar atâta: „Cel ce nu voeşte să lucreze, nici să nu mănânce!" Atâta tace, încât îl birueşte covârşitor şi pe Pitagora, pe care Elinii îl admiră mai mult decât pe toţi filosofii, pentru nevoinţa sa în înfrânarea limbii. Pitagora, chiar dacă nu vorbea cu toţi, dar vorbea în ascuns uneori cu cei mai apropiaţi şi adeseori îndruga către boi şi vulturi anumite băigueli şi aiureli; iar înfrânându-se cu totul dela vin, el se folosea totuşi de apă. Dar păianjenul a întrecut înfrânarea limbii lui Pitagora prin tăcerea covârşitoare şi totală, şi dispreţueşte deodată cu vinul şi apa. În această stare liniştită petrecând firavul şi neînsemnatul păianjen şi neîngăduindu-şi nicidecum să umble pe afară, nici să rătăcească încoace şi încolo cum i se năzare prin minte, nici să se ostenească şi să muncească la nesfârşit, Domnul, care „locueşte în cele înalte şi spre cele smerite priveşte",[3] [căci nimic nu e mai smerit ca păianjenul], şi-şi întinde până la el purtarea Sa de

1 II Paralipomene 20, 21.
2 Petru 5, 7.
3 Ps. 112, 5.

grija, îi trimite în fiecare zi mâncarea aproape de ungheţul lui, făcând să cadă în pânza lui micile musculiţe de cari are trebuinţă.

48. Dar va zice cineva dintre cei robiţi lăcomiei de mâncare, că eu mănânc foarte mult şi, fiindcă cheltuesc mult, sunt silit să mă încurc în nenumărate treburi ale vieţii. Dar şi acesta să privească la chitii cei mari, cari pasc în oceanul Atlantic, cum sunt hrăniţi de Dumnezeu din belşug şi niciodată nu ştiu ce-i foamea. Căci fiecare din ei înghite atâta hrană, cât nu poate cheltui zilnic nicio cetate cu mulţi locuitori. „Toate, zice, către Tine aşteaptă, să le dai lor hrană la bună vreme".[1] Prin urmare Dumnezeu este cel ce hrăneşte şi pe cel ce mănâncă mult şi pe cel cel ce mănâncă puţin. Auzind acestea, lasă-te întreg în seama lui Dumnezeu şi a credinţii, şi tu cel ce ai un pântece larg şi încăpător, lăpădând orice fel de împrăştiere lumească şi cugetul mult îngrijat, şi „nu fi necredincios, ci credincios".[2]

49. Dacă vrem cu adevărat să fim bine plăcuţi lui Dumnezeu şi să ne împrietenim cu prietenia cea prea fericită, să înfăţişăm mintea noastră, goală, lui Dumnezeu, netârând cu ea din veacul de acum, nici meşteşug, nici gând, nici născocire mincinoasă [sofismă], nici apărare, chiar de-am fi învăţat toată înţelepciunea lumii. Căci Dumnezeu se întoarce de către cei ce se apropie de El plini de părere mare despre ei înşişi şi îngrăşaţi până la umflare de slava deşartă. [Căci bine au înfăţişat unii dintre tâlcuitori, părerea deşartă despre sine, ca una ce îngraşă şi umflă].

50. Cum am putea răpune păcatul, care a pus stăpânire pe noi? E trebuinţă de silă. Căci bărbatul,

1 Ps. 103, 28.

2 Ioan 20, 27.

zice, osteneşte întru nevoinţe şi alungă cu sila pierzania dela el, râvnind totdeauna să se înalţe spre sfinţenia gândurilor sale. Iar a depărta sila prin silă, nu-i oprit de legi. Dacă deci punem la lucru sila vreunei străduinţe, chiar foarte slabe, şi şezând în Ierusalim, adică în rugăciune neîncetată, şi în celelalte virtuţi, aşteptăm apoi puterea care ne vine de sus, va veni la noi o silă puternică, ce nu mai lucrează ca sila noastră slabă, ci este o silă ce nu poate fi arătată prin buze trupeşti. Ea va birui cu marea ei putere şi va înfrânge obişnuinţa cea rea şi răutatea dracilor. Va birui şi pornirea spre mai rău a sufletelor noastre, precum va birui şi mişcările necuvenite ale trupului. „Şi s'a făcut, zice, sunet din cer, ca de vijelie ce vine cu putere",[1] ca să alunge cu sila păcatul ce ne sileşte pururea spre mai rău.

51. Vrăşmaşul stă la pândă ca un leu în culcuşul său şi ne întinde pe ascuns curse şi laţuri de gânduri necurate şi necredincioase. Dar şi noi, dacă nu dormim, putem să-i punem curse şi laţuri, încă mai mari şi mai înfricoşate. Căci rugăciunea, cântarea, privegherea, smerenia, slujirea aproapelui, mila, mulţumirea şi ascultarea cuvintelor dumnezeeşti, i se fac vrăşmaşului curse, laţuri, frânghii şi gropi în cari cade.

52. Dumnezeescul David, după ce a înaintat foarte mult cu vârsta, mulţumind lui Dumnezeu, care l-a ales pe el, zice despre cele din urmă ale binecuvântării: „Acum a aflat robul Tău inima sa, ca să se roage rugăciunea aceasta".[2] Aceasta s'a zis, ca să învăţăm că e trebuinţă de multă luptă şi vreme în rugăciuni, ca să aflăm starea neturburată a cugetării, ca pe un

1 Fapte 2, 2,
2 II Regi 7, 27.

alt cer unde locueşte Hristos, cum zice Apostolul: „Au nu ştiţi că Hristos locueşte în voi?" [1]

53. Dacă „Hristos ni s'a făcut nouă dreptate şi înţelepciune"[2] şi celelalte, vădit este că şi odihnă. „Veniţi, zice, la mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi eu vă voiu odihni pe voi".[3] Bine s'a zis deci că Sâmbăta, adică odihna, s'a făcut pentru om. Căci numai în Hristos ajunge neamul omenesc la odihnă.

54. Precum este un pahar al căderii şi o cupă a mâniei aşa este şi un pahar al neputinţii, pe care, luându-l Domnul dela noi la vremea potrivită, îl dă în mâinile vrăşmaşilor noştri, ca de aci înainte nu noi, ci dracii să slăbească şi să cadă.

55. Precum pentru lucrurile dinafară sunt zarafi, ţesători, vânători, oameni de războiu şi meşteşugari, aşa şi pentru cele dinlăuntru cugetă că sunt între gânduri unele cari se ocupă cu jocurile de noroc, altele otrăvesc, altele tâlhăresc, altele vânează, altele murdăresc, altele omoară şi aşa mai departe. Tuturor trebue să le interzicem scurt intrarea, prin împotrivire evlavioasă şi rugăciune, şi mai ales celor ce murdăresc, ca să nu spurce locul cel sfânt şi să întineze pe omul lui Dumnezeu.

56. Nu numai cu limba este furat Domnul spre mântuire, precum a făcut tâlharul care a strigat de pe cruce, ci şi cu gândul. „Căci zicea în sine cea cu curgere de sânge: de mă voiu atinge chiar şi numai de marginea hainelor Lui, mă voiu mântui";[4] iar sluga lui Avraam grăia lui Dumnezeu despre Reveca în gând.[5]

57. Aproape păcatul însuşi împinge pe cel ce se căeşte spre Dumnezeu, dându-i un fel de simţire a

1 I Cor. 3, 16.
2 I. Cor. 1, 90.
3 Matei 11, 28.
4 Facere 24, 21.
5 Mc. 9. 28.

putorii, a poverii şi a nebuniei lui. Dar pe cel ce nu vrea să se aplece spre pocăinţă, nu-l împinge spre Dumnezeu, ci ţinându-l mai degrabă în puterea sa, îl leagă cu lanţuri de nedeslegat, făcând mai tari şi mai năpraznice poftele pierzaniei.

58. Păzeşte-te de otrăvurile Isabelei, între cari se găsesc mai ales gândurile de mândrie şi de slavă deşartă. Iar pe acestea vei putea să le birui, cu harul lui Dumnezeu, numai umilind sufletul şi înjosindu-l şi aruncându-te înaintea Domnului şi chemându-l să te ajute şi cunoscând că darurile ce le primeşti sunt cereşti. De aceea zice: „Nimenea nu poate lua nimic de nu-i va fi dat lui din cer".

59. Zice legea: „Iar de vor fi mărturisite şi nu-l va pierde pe el, va ispăşi plătind". Se întâmplă uneori la vreun ospăţ, că sare înainte gândul slavei deşarte, vrând să vorbească fără vreme. Dar gândurile îngereşti se vor împotrivi, cerându-ţi să înăbuşi gândul iubitor de vorbărie şi ne la locul lui. Dacă deci nu-l vei înăbuşi prin tăcerea cea bună, ci-l vei lăsa să iasă afară, după ce te vei fi umplut de fumul mândriei, vei plăti gloaba, fiind predat de judecată fie unui păcat mare, fie unor dureri grele trupeşti, fie loviturilor îndesate ale fraţilor, fie osândei din veacul viitor. Căci şi pentru cuvântul fără rost şi iubitor de slavă deşartă vom da socoteală, din pricina lipsei de disciplină a limbii. De aceea trebue să ne păzim limba cu trezvie.

60. De cei ispitiţi de plăceri, de mânii, de slavă deşartă şi de celelalte, se zice că ziua sunt arşi de soare, iar noaptea de lună. Roagă-te deci să fi acoperit de nourul dătător de rouă, ca să scapi de văpaia vrăşmaşilor.

61. Nu îngădui celor ce slujesc beţiei şi robesc meselor fără rânduială, să fie cu îndrăzneală faţă

de tine; nici celor ce vreau să-ţi grăiască cu neruşinare, chiar dacă ar fi cu părul alb, sau chiar dacă ar avea ani mulţi în viaţa monahală, ca nu cumva să te acopere cu putreziciunea, cum zice Scriptura, şi să fi dus împreună cu cei necuraţi şi netăiaţi împrejur la inimă.

62. Petru primeşte întâi cheile, apoi e lăsat să cadă şi să se lapede, ca să i se înţelepţească cugetul prin cădere. Deci şi tu de vei cădea în tot felul de gânduri după ce ai primit cheia cunoştinţii, nu te mira, ci slăveşte pe singurul înţelept, pe Domnul nostru, care înfrânează prin diferite strâmtorări părerea de sine ce se înalţă pe sine pentru cunoştinţa dumnezeească. Căci ispitele sunt un frâu, care poate să înfrâneze mândria omului, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu.

63. Dacă Domnul ia adeseori dela noi cele bune, cum a luat bogăţia lui Iov [căci Domnul a dat, Domnul a luat], desigur va lua din mâna noastră şi relele pe cari ni le-a adaos Cel veşnic. Căci „dela Domnul, zice, sunt şi cele rele şi cele bune". Şi cel ce ne aduce cele rele, acelaş ne va aduce bucuria veşnică împreună cu slava veşnică. Căci „precum priveghiam, zice Domnul, ca să vă surp şi să vă necăjesc, „aşa voi priveghia ca să vă zidesc şi nu vă voiu surpa; vă voiu sădi şi nu vă voiu smulge". Să tacă deci proverbul poporal, care zice: „dacă e rău, nu e bine". Căci Domnul, care a întors lucrurile spre rău, poate desigur să le schimbe iarăşi, pe neaşteptate, spre şi mai multă slavă.[2]

64. Cel ce porneşte împotriva dracilor, fie prin înfrânare, fie prin rugăciune, fie prin orice virtute, mai tare şi mai cu râvnă, va primi şi dela ei lovi-

1 Ecl. 11, 14.

2 Ier. 31, 28,

turi tot mai grele, până ce se va descuraja văzând osânda morţii spirituale [inteligibile] în sufletul său, încât să ajungă să zică: „Cine mă va isbăvi de trupul morţii acesteia",[1] căci sunt silit să mă supun fără voie legilor vrăşmaşilor?

65. Nu de geaba s'a scris că ziceau unii între ei: „Sculaţi-vă şi să mergem la poporul cel întărit întru nădejde şi liniştit";[2] sau iarăşi: „Veniţi să ne suim şi să vorbim cu ei cu limbă de gând [inteligibilă] vicleană, şi-i vom întoarce pe ei dela adevăr spre noi". Căci cumpliţii draci obişnuesc în toată vremea vieţii "să-şi ascută suliţile ispitelor împotriva celor ce şi-au ales viaţa de linişte. Şi mai furios luptă ei împotriva celor mai cuvioşi şi mai cinstitori de Dumnezeu, împingându-i spre păcatul cu fapta prin războae greu de răbdat, doar vor putea astfel să-i desfacă pe cei răsboiţi de credinţa în Hristos, de rugăciune şi de buna nădejde. „Dar noi, cum zice David, nu ne vom depărta dela Tine,[3] până ce nu te vei milostivi spre noi şi nu se vor depărta dela noi cei ce vreau să ne înghită pe noi; nu ne vom depărta dela Tine, până ce nu vei porunci să fugă dela noi cei ce ne ispitesc pe noi şi nu vom fi făcuţi iarăşi vii prin răbdare şi prin nepătimire fermă". Căci mijloc de ispitire este viaţa omului şi adeseori ni se găteşte de către conducătorul luptei,[4] vreme rânduită spre a cădea sub picioarele celor de alt neam. Dar e propiu sufletului mare şi viteaz, să nu desnădăjduiască în nenorociri.

66. Dacă dracul e aşa de tare, că chiar dacă nu vrea omul, îl schimbă şi-l duce spre perzania sa, scoţându-l din starea cea bună a firii, cu cât nu va

1 Rom. 7, 24.

2 Jud. 18, 9.

3 Ps. 79, 19.

4 άγωνοθέϊης—Dumnezeu.

fi mai tare Îngerul, care primeşte la vremea hotărîtă poruncă dela Dumnezeu să întoarcă spre bine toată dispoziţia omului? Dacă vântul cel foarte rece dela Miazănoapte a fost aşa de tare, că a putut să facă firea moale a apei vârtoasă ca pe a pietrelor, ce nu va putea face vântul cel foarte cald dela Miazăzi? Dacă aerul cel foarte rece le face pe toate să se retragă din calea lui [căci „cine va sta în faţa gerului"], cum nu va întoarce căldura toate spre sine. Să credem deci că mai curând sau mai târziu cărbunele rece şi negru al cugetării noastre se va face fierbinte şi luminos, prin atingerea focului atot dumnezeesc.

67. Este şi în viaţa de aici o oarecare stare pusă ca mărturie şi semn al nepătimirii în Iosif cel ascuns al nostru. În temeiul ei mintea,[1] care a ieşit din Egipt, e străină şi de înălţările pătimaşe şi de robia cea prea ruşinoasă a coşului.[2] Ea aude o limbă pe care n'a cunoscut-o, care nu mai este limba spurcată a dracilor, ce strică ascultarea cea dreaptă, ci limba sfântă a îngerilor purtători de lumină, cari strămută mintea dela întipăririle lăsate de trup, la cele netrupeşti;[3] limbă care luminează sufletul ce o primeşte.

68. Am auzit pe unii fraţi, cari sint neîncetat bolnavi cu trupul şi nu pot să se folosească de post, zicând către mine: Cum putem să ne izbăvim de diavoli şi de patimi, fără post? Acestora trebue să li se spună: Nu numai prin înfrânare dela mâncări, ci şi prin strigarea inimii veţi putea zdrobi şi

1 Mintea fiind în gr. dc genul masculin, e simbolizată de Iosif.

2 Aluzie la Facere cap. 40, unde se spune că paharnicul lui Faraon va fi înălţat iarăşi la boeria dinainte, iar brutarul că va ridica trei coşuri de pâne.

3 Prefac miniea din trupească în netrupescă.

izgoni gândurile rele şi pe cei ce le strecoară. „Strigat-am către Domnul, zice, întru necazul meu şi m-ai auzit";[1] şi iarăşi s'a scris : „Din pântecele iadului ai auzit strigarea mea şi glasul meu";[2] şi „să se ridice din stricăciune viata mea". De aceea „până ce va trece fărădelegea", adică turburarea păcatului, „striga-voiu, zice, către Dumnezeu cel prea înalt",[3] ca dăruindu-mi cea mai mare binefacere, să nimicească cu puterea Lui însăşi momeala păcatului şi să surpe idolii cugetării pătimaşe şi să golească de idoli Atena[4] noastră ocupată de idoli. Dacă deci n'ai primit darul înfrânării, cunoaşte că Domnul vrea să te asculte prin rugăciune şi nădejde când te rogi. Deci cunoscând judecata lui Dumnezeu, nu te descuraja pentru neputinţa nevoinţii. Ci mai degrabă stărueşte în lucrarea isbăvirii de vrăjmaşi prin rugăciune şi răbdare, împreunată cu mulţumire. Deci de vă vor alunga gândurile neputinţii şi ale suferinţii din cetatea postirii, fugiţi în alta, adică în rugăciune şi mulţumire.

69. Zice Faraon, rugându-se: „Să ia Dumnezeu de pe mine moartea aceasta".[5] Şi a fost ascultat. Asemenea şi dracii, rugând pe Domnul ca să nu fie trimişi în adânc, au primit împlinirea cererii.[6] Cu cât mai vârtos nu va fi ascultat creştinul, rugându-se să primească slobozenie de moartea mintală [inteligibilă, spirituală] ?

70. Cel ce e luminat şi odihnit o vreme de harul dumnezeesc, dar după retragerea acestuia

1 Iona 2, 3.
2 Ibid.
3 Ps. 56, 2-3.
4 In textul Filoc. gr, e ἀσθεννείας neputinţe. Dar la margine e nota ἴσ.,.Ἀθήνας, iar textul letin din P. G. are tot Atena.
5 Ieşire 10, 17.
6 Lc. 8, 31—31.

cade în turburări şi cârteşte pentru aceasta şi nu se îmbărbătează să cheme prin rugăciune iarăşi acea mântuitoare întărire, ci se descurajează, asemenea este săracului, care a primit milostenie dela palat, dar e nemulţumit că n'a intrat înăuntru să stea la masă cu împăratul.

71. „Fericiţi cei ce nu m-au văzut şi au crezut",[1] precum fericiţi cei ce la retragerea harului, neaflând mângăere în ei, ci mai degrabă văzând prelungirea necazurilor şi un întunerec adânc, nu desnădăjduesc, ci stau întăriţi în credinţă, socotind că vor vedea pe Cel nevăzut şi stăruind cu bărbăţie.

72. Smerita cugetare, dăruită din cer prin harul lui Dumnezeu, la vremea sa, după multe lupte, întristare şi lacrimi, celor ce o cer, e neasemănat mai puternică şi mai mare decât smerenia care vine în cei ce au căzut din virtute. Cei ce s'au învrednicit de ea sunt cu adevărat bărbaţi desăvârşiţi şi neclătinaţi de ispite.

73. Când a lăsat diavolul pe Domnul, au venit îngerii şi Îi slujeau Lui. Să ştim deci, că precum nu s'a scris că în vremea ispitirii Lui erau de faţă îngerii, aşa şi când suntem noi ispitiţi se retrag pentru o vreme îngerii lui Dumnezeu, nu departe de noi. Apoi, după retragerea ispititorilor, vin iarăşi la noi, slujindu-ne cu gânduri dumnezeeşti, cu sprijiniri, cu luminare, cu străpungere, mângăere, răbdare, îndulcire şi cu toate câte mântue, întăresc şi refac sufletul ostenit. Căci s'a spus lui Natanail: „Vei vedea îngerii suindu-se şi pogorându-se peste Fiul Omului",[2] adică slujirea şi ajutorul îngerilor se va revărsa din belşug peste neamul omenesc.

74. Adu-ţi aminte de Arhiereul acela, căruia i-a stat la dreapta diavolul,[3] ca să i se împotrivească

1)Ioan 20, 29. 2)Ioaan 1, 51. 3)Zah. 3, 1.

la orice gând, cuvânt şi lucru dela dreapta, ca să nu te uimeşti de cele ce se întâmplă.

75. Se cuvine să ştie monahul ce este neputinţa, după cuvântul: „Milueşte-mă pe mine, că neputincios sunt";[1] şi ce este căderea [apostasia] dela Dumnezeu, care este boala diavolului şi a îngerilor lui

76. Precum unirea cu focul face fierul cu neputinţă de pipăit, aşa rugăciunile dese fac mintea mai puternică în răsboiul împotriva vrăjmaşului. De aceea se silesc cu toată puterea să ne insufle o anumită neplăcere pentru stăruirea în rugăciune, ştiind-o pe aceasta minţii apărătoare, iar lor vătămătoare.

77. David a preţuit râvna celor ce au ieşit împreună cu el din Sichelac împotriva celor de alt neam, deşi slăbind au rămas la râul Bosor. Căci întorcându-se la ei după biruinţa asupra barbarilor şi auzind pe cei ce ziceau că nu trebuie să se dea parte din prăzi celor ce au şezut, din pricina slăbirii, la pârău, iar aceştia ruşinându-se şi negrăind nimic, i-a apărat prea bunul David, zicând că au stat ca să păzească uneltele. De aceea le-a dat o parte egală cu cea dată luptătorilor viteji şi curagioşi.[2] Ia seama deci dacă la fratele care a arătat la început căldură, iar mai pe urmă a slăbit puţin, se află uneltele mântuirii: credinţa, căinţa, smerenia şi plânsul, răbdarea, nădejdea, îndelunga răbdare şi celelalte? Dacă vreunul slăbuţ în ale vieţuirii [slăbuţ după mod], şade şi stărue lângă ele în aşteptarea lui Hristos, primeşte după cuviinţă un oarecare dar vecinic.

78. Leviţi şi preoţi s'au numit cei ce s'au închinat pe ei cu totul lui Dumnezeu, şi cu făptuirea şi cu contemplaţia. Iar vitele leviţilor sunt cei ce nu reuşesc să şteargă urmele patimilor, dar doresc virtutea şi,

1 Ps. 6, 2.

2 I Regi 30, 21—24.

după puterea lor, au toată râvna pentru ea şi o poftesc neîncetat, deşi de multe ori nu se împărtăşesc de ea, fiind slăbănogiţi de păcat. Dar este cu putinţă, ca la vremea cuvenită, să primească şi aceştia darul nepătimirii, prin singura iubire de oameni a lui Dumnezeu. Căci „Domnul a auzit dorinţa săracilor".[1]

79. Loviturile ce ni le dă vrăjmaşul fie pe văzute, fie pe nevăzute, adeseori le simţim şi le vedem. Dar chinurile şi durerile ce le sufere el dela noi, când devenim uneori virtuoşi, sau ne căim pentru greşale, sau răbdăm îndelung şi rezistăm în necazuri, sau ne rugăm şi împlinim cu râvnă toate celelalte prin cari el e chinuit, pedepsit, făcut să se tângue, lovit, — toate acestea, după iconomia dumnezeească noi nu le vedem, ca să nu ne mândrim şi moleşim. Căci „drept este înaintea lui Dumnezeu să răsplătească cu necaz celor ce ne necăjesc pe noi".[2]

80. Dacă trunchiul îmbătrânit în pământ şi în piatră înverzeşte când e udat de ape, ca şi o mlădiţă de curând sădită, e firesc ca şi noi cei învioraţi prin puterea Sfântului Duh să odrăslim din nou nestricăciunea pe care am primit-o după fire şi să aducem rod de seceriş, ca mlădiţa de curând sădită, chiar dacă ne-am scufundat în omul cel vechiu.

81. Dumnezeu nu desnădăjdueşte de mântuirea noastră. Căci sufletelor cari s'au descurajat de ele înşile, pentru mulţimea covârşitoare a ispitelor şi a păcatelor, şi au zis: „S'a pierdut nădejdea noastră, ne-am omorât", le-a grăit: „Veţi trăi şi veţi cunoaşte că eu sunt Domnul!"[3] Iar către sufletul care nu pricepea cum va putea să nască pe Hristos prin virtuţi măreţe, i-a zis: „Duhul Sfânt va veni peste tine".[4] Iar unde este Duhul Sfânt de faţă, să nu cauţi înlănţu-

1 Ps. 9, 18.
2 II Tes. 1, 5.
3 Is, 49, 18.
4 Lc. 35.

irea şi legea firii şi a obiceiului. Căci Duhul cel sfânt şi închinat este atotputernic şi pe cele nefăcute ţi le face ţie, ca să te minunezi. Dar şi mintea biruită mai înainte o face acum biruitoare. Căci Mângâietorul care vine de sus peste noi, pentru milostivirea Lui, e mai presus de toate şi te aşează mai presus de toate mişcările fireşti şi patimile drăceşti.

82. Nevoeşte-te să păstrezi nepătată strălucirea luminii din puterea cârmuitoare a sufletului. Căci de ai început să priveşti cu patimă, te-a întunecat Domnul şi a trimis zăbranic peste obrazul tău şi lumina ochilor tăi nu mai este cu tine. Dar chiar dacă sar întâmpla acestea, nici atunci să nu descurajezi şi să nu slăbeşti. Ci să te rogi, împreună cu sfântul David: „Trimite lumina Ta şi adevărul Tău,[1] mie celui mâhnit,[2] mântuirea feţii mele şi Dumnezeul meu".[3] Căci „trimite-vei Duhul Tău şi se vor zidi şi vei înnoi faţa pământului".[4]

83. Fericit cel ce mănâncă şi bea în viaţa aceasta, fără să se sature, rugăciuni şi psalmi, ziua şi noaptea şi se întăreşte pe sine cu slăvită cetire a Scripturii. Căci această împărtăşire va da sufletului o bucurie nemicşorată în veacul ce va să vie.

84. Asigură-te din toată puterea să nu cazi. Căci nu se cuvine luptătorului puternic să cadă. Dar dacă ţi s'ar întâmpla să cazi, ridică-te îndată şi stai iarăşi la lupta cea bună. Chiar dacă ţi s'ar întâmpla aceasta de zeci de mii de ori, prin retragerea harului, de zeci de mii de ori să faci şi aceea, adică să te ridici până la sfârşitul tău. Căci s'a scris: „De şapte ori de va cădea dreptul, adică toată viaţa, de şapte ori se va ridica".[4] Până ce ţii arma sfintei schime cu lacrimi şi cu rugăciune către Dumnezeu, te socoteşti

1 Ps. 42, 3. 2 Ps. 42, 6. 3 Ps. 41 17.
4 Ps. 103, 31. 5 Prov. 24, 56.

între cei ce stau, chiar dacă ai căzut de multe ori. Pând ce rămâi între monahi, primeşti ca un ostaş viteaz rănile în faţă şi ele îţi aduc mai degrabă laudă, că nici rănit fiind n'ai suferit să cedezi sau să te lapezi. Dar dacă vei ieşi dintre monahi, vei fi rănit pe la spate, ca un fugar şi ca un fricos, ca unul ce ai dezertat din rânduri şi eşti lipsit de curaj.

85. Mai cumplit lucru este a desnădăjdui decât a păcătui. Iuda trădătorul, fiind mic la suflet şi neîncercat în lupte şi de aceea desnădăjduind, a venit la el vrăjmaşul şi i-a pus cureaua în jurul gâtului. Dar Petru, piatra cea tare, suferind o cădere înfricoşată, fiindcă era încercat în lupte n'a slăbit, nici n'a desnădăjduit descurajându-se, ci ridicându-se îndată a adus lacrimi amare din inimă mâhnită şi smerită, şi vrăjmaşul nostru, văzând acestea, a sărit ca ars la faţă de o văpae mare şi a fugit departe, văetându-se cumplit.

86. Mai ales împotriva acestor trei e dator monahul să poarte un răsboiu neîndurat: împotriva nebuniei pântecelui, a slavei nefolositoare şi a iubirii de bani, care este închinare la idoli.

87. Un rege israiltean oarecare a biruit neamul celor ce locuesc în peşteri şi pe alţi barbari cu psalmi, cu imne şi cu cântări duhovniceşti prin cuvintele şi organele lui David. Ai şi tu ca barbarii ce locuesc în peşteri pe dracii cari pătrund în simţurile şi mădularele tale şi-ţi muncesc trupul cu ferbinţeală şi te fac să priveşti, să asculţi şi să miroşi cu patimă, să grăeşti cuvinte necuviincioase, să ai „ochi plin de desfrânare", şi să fi înăuntru şi înafară zăpăcit ca o babilonie. Deci sileşte-te şi tu să nimiceşti pe barbarii din peşteri, cari îţi lucrează cele rele, cu credinţă mare, cu psalmi, cu imne şi cu cântări duhovniceşti.

88. Precum voeşte Domnul ca om prin om să se mântuiască, aşa se sârgueşte Satana ca om prin om să se piardă. De aceea nu te lipi de bărbatul dispreţuitor, viclean şi limbut, ca să nu mergi cu el la munci. Căci de abia dobândeşte cineva mântuirea stând in preajma celui drept. Dar dacă trăeşte cu cel viclean, va cădea în valuri, cum se umple cineva de lepră, fără să bage de seamă. Şi cine va avea milă de cel ce s'a apropiat voios de balaur? Fugi deci de cei neînfrânaţi la limbă, de cei porniţi spre sfadă şi de cei ce tulbură mădularele dinăuntru şi dinafară.

89. Cine este înţelept şi cuminte şi voeşte să se cheme prieten al lui Dumnezeu, ca să se silească să-şi înfăţişeze sufletul său Domnului, aşa cum l-a primit dela El, curat, nerănit şi cu totul fără pată şi prin aceasta să fie încununat în ceruri şi să fie fericit de Îngeri?

90. Un singur cuvânt bun l-a făcut pe tâlharul scelerat de odinioară, curat şi sfânt şi l-a dus în raiu; şi un singur cuvânt necuvenit i-a închis lui Moise pământul făgăduinţii. Deci să nu socotim boală mică, mâncărimea de limbă. Căci bârfitorii şi flecarii îşi închid lor înşişi Împărăţia cerurilor. Bărbatul limbut, chiar dacă merge drept în unele privinţe, dar în aceea nu merge drept, ci mai degrabă strâmb şi-l vor vâna relele ca să-l piardă. Drept a zis deci un oarecare bărbat înţelept, că mai bine este a cădea de pe o înălţime de pământ, decât de pe limbă. Să credem de aceea lui Iacob Apostolul, care scrie: „Să fie tot omul grabnic la auzire şi zăbavnic la grăire".[1]

91. Ca să nu ne înălţăm din deşertăciune, amăgiţi de simţuri, bine este să luăm aminte la cel ce zice: Mergi poporul meu, intră în cămara inimii tale, ascunsă oricărei închipuiri sensibile, în locaşul acela

1 Iac. 1, 19.

fără idoli, luminat de nepătimire şi de umbrirea sfântului har. Închide uşa ta tuturor celor ce te văd, ascunde-te câtuşi de puţin, căci puţină este toată viaţa omenească, şi după acea zi: „Până ce va trece mânia Domnului",[1] precum altul a zis: „până ce va trece fărădelegea". Căci mânia Domnului şi fărădelegea sunt dracii, patimile şi păcatele, precum zice Isaia către Dumnezeu: „Iată Tu te-ai mâniat şi noi am păcătuit".[2] Iar de mânia aceasta scapă omul, dacă ia neîncetat aminte la inima sa în rugăciune şi se strădueşte sa se ţină înlăuntru celor ascunse. „Trage, zice, înţelepciunea peste cele mai dinăuntru". Fiindcă „toată slava fiicei Împăratului e dinăuntru".[3] Deci mă voi osteni „până ce voi intra în locul sfinţit al lui Dumnezeu",[4] muntele moştenirii, la locuinţa gătită, pe care ai pregătit-o Doamne, loc sfânt pe care l-au gătit mâinile Tale.

92. Cel ce voeşte cu adevărat să se lapede [de lume], să urmeze pilda fericitului Prooroc Eliseiu, care în marea şi arzătoarea sa dragoste de Dumnezeu, nu şi-a lăsat sie-şi niciun lucru. Să-şi împartă deci toate averile lui celor lipsiţi, şi aşa purtând crucea Domnului, să se grăbească cu hotărâre spre moartea cea de bună voe, care se face pricină a vieţi veşnice.

93. Când ajungi să înţelegi că Amoreul s'a întărit în tine ca un stejar, roagă-te Domnului cu stăruinţă ca să uşte rodul lui de sus, adică păcatul cu fapta, şi rădăcinile lui de jos, adică gândurile necurate; şi ca să nimicească Domnul pe Amoreu dela faţa ta.

94. Nu vă miraţi când vedeţi că râd de liniştea voastră cei ce nu pot să se liniştească; ci mai degrabă cântaţi împotriva lor, neţinând minte răul şi opuneţi-le o şi mai mare supunere lui Dumnezeu, strigând în cântare: „Supune-te suflete, al meu lui

1 IOV 14, 13. 2 Is. 64, 5. 3 Ps. 44, 15. 4 Ps. 72, 17

Dumnezeu",[1] că „în loc să mă iubească mă cleveteau, iar eu mă rugam"[2] pentru tămăduirea mea şi a lor.

95. Dacă n'ar sufla vânt puternic peste mare, nu s'ar ridica talazul. Dacă n'ar veni la noi dracul, nu ar fi agitat de patimi nici sufletul nici trupul nostru.

96. Dacă te încălzeşti pururea cu rugăciunea şi cu harul dumnezeesc, îţi va zice dumnezeeasca Scriptură ca unuia ce ai îmbrăcat armele luminii: Haina ta este caldă, căci vrăjmaşii tăi s'au îmbrăcat cu ruşinea şi cu întunecimea tartarului ca şi cu o manta căptuşită.[3]

97. Aducându-ţi aminte de căderile tale, nu pregeta de-aţi lovi pieptul, ca prin astfel de răni să-ţi scobeşti inima împietrită şi să afli aurul vameşului, şi te vei bucura foarte de bogăţia ascunsă.

98. Focul rugăciunilor către Dumnezeu şi sfânta meditaţie a cuvintelor Duhului să ardă pururea pe altarul sufletului tău.

99. Dacă te sârgueşti pururea să-ţi încalţi picioarele tale spre gătirea Evangheliei păcii, vei zidi cu siguranţă şi casa ta şi a aproapelui tău. Dar de te vei lenevi, vei fi scuipat în faţă în chip nevăzut şi vei moşteni, după lege, numele celui ce şi-a lepădat încălţămintea.[4]

100. Dacă, după Ioan, Dumnezeu este iubire, cel ce iubeşte rămâne în Dumnezeu şi Dumnezeu în el; iar cel ce urăşte pe aproapele, e vădit că prin desfacerea iubirii înfiinţează ura. Deci cel ce urăşte pe aproapele său, se află despărţit de Dumnezeu, dacă Dumnezeu este iubire şi cine rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu şi Dumnezeu în el. Căruia se cuvine slava şi puterea, în veci. Amin.

1 Ps. 61, 5.
2 Ps. 108, 3.
3 Ps. 108, 19.
4 A doua lege 25, 9.

Al aceluiasi intre Sfinti Părintelui nostru

IOAN CARPATIUL

Cuvânt ascetic şi foarte mângăitor, către monahii cari l-au îndemnat din India, întregind numărul celor o sută de capete

Să nu te gândeşti vreodată să fericeşti pe mirean mai mult decât pe monah, ca pe unul ce are femee şi copii şi e bucuros că face bine multora, că dă din belşug milostenie şi nu este ispitit nicidecum de draci, socotindu-te astfel că placi mai puţin lui Dumnezeu decât acela. Şi să nu te plângi pe tine ca un pierdut. Nu zic că vieţuieşti fără prihană stăruind între monahi. Dar chiar dacă eşti foarte păcătos, necazul şi reaua pătimire a sufletului tău sunt mai de cinste la Dumnezeu decât virtutea covârşitoare a mireanului. Multa ta întristare, descurajarea, suspinele, sentimentul de înăbuşire, lacrimile, chinuirea conştiinţii, strâmtorarea gândurilor, osânda cugetării, oftarea, plânsul minţii, tânguirea şi sdrobirea inimii, mizeria, mâhnirea şi umilirile, toate acestea şi cele asemenea, cari se întâmplă adeseori celor aruncaţi în cuptorul de fier[1] al ispitelor, sunt neasemănat mai cinstite şi mai bine primite decât viaţa bineplăcută a mireanului.

Ia seama deci să nu cazi în cuvintele de cârtire pe cari le spune Scriptura în numele tău: „Ce-am folosit că am umblat rugându-ne înaintea Domnului

1 A doua lege 4, 20.

şi am petrecut în casa Lui pururea?"[1] E vădit că orice slugă, care e aproape de stăpân, primeşte uneori şi bătăi şi palme şi ocări şi înfruntări. Iar cei ce sunt afară, sunt departe de bătăi, ca unii ce sunt străini şi nebăgaţi în seamă. Dar atunci unde este folosul nostru, vei zice, dacă trebue să răbdăm necazuri cu sufletul şi cu trupul, noi cei ce totdeauna ne rugăm şi cântăm, iar cei ce nici nu se roagă, nici nu priveghiază, se bucură, se veselesc, propăşesc şi-şi petrec viata cu mulţumire? Sau cum zice Proorocul: „Iată se zidesc case străine şi noi fericim pe cei străini", adăugând: „acestea le grăiau împotrivă robii lui Dumnezeu, cei ce au cunoştinţă".[2] Dar trebue să se ştie că nu pătimesc nimic străin cei asupriţi şi întristaţi în felurite chipuri, ci rabdă prin multe încercări cele ale Stăpânului lor. Căci L-au auzit grăind în Evanghelii: „Amin zic vouă, că veţi plânge şi vă veţi tângui, voi cei ce sunteţi aproape de mine, iar lumea se va bucura".[3] Dar încă puţin şi vă voi cerceta pe voi prin Mângăitorul şi voi alunga întristarea voastră şi vă voi întări pe voi iarăşi prin gândurile vieţii şi odihnei cereşti şi prin lacrimi dulci, de cari aţi fost lipsiţi puţine zile, fiind ispitiţi. Şi vă voiu da vouă sânul harului meu, precum mama pruncului care plânge suspinând, şi vă voi întări cu putere de sus, pe voi ce aţi slăbit în războiul ce-l purtaţi; şi vă voi îndulci pe voi cei ce aţi fost amărîţi, cum zice Ieremia în „Plângeri", despre Ierusalimul tău cel ascuns. „Ci vă voiu vedea pe voi şi se va bucura inima voastră",[4] pentru cercetarea cea ascunsă „şi necazul vostru în bucurie se va întoarce",[5] „şi bucuria voastră nimenea nu o va putea lua dela voi".[6]

1 Maleachi 3, 13.
2 Maleachi 3, 15—16.
3 Ioan 16, 20,
4 Ioan 16, 22.
5 Ioan 16, 20.
6 Ioan 16, 22.

Deci să nu fim scurţi la vedere, şi nici să închidem ochii, fericind pe mireni mai mult decât pe noi. Ci cunoscând deosebirea dintre fiii adevăraţi şi cei nelegitimi, să îmbrăţişăm mai degrabă păruta nefericire a monahilor şi marea lor osteneală, al cărei sfârşit este viata veşnică şi cununa neveştejită a slavei Domnului. Să îmbrăţişăm viata necăjită a asceţilor, ca să nu zic a drepţilor cari se socotesc păcătoşi, şi „lepădarea în casa lui Dumnezeu", adică în ceata celor ce slujesc neîncetat lui Hristos, şi „nu locuirea în locaşurile păcătoşilor",[1] sau petrecerea împreună cu mirenii, chiar de ar face aceştia mari dreptăţi. Căci zice către tine, o monahule, Tatăl tău cel ceresc, care te iubeşte pe tine mai presus de toţi şi te necăjeşte şi te osteneşte pe tine cu felurite ispite: bine să ştii monah amărît că, precum am grăit prin Proorocul, voi fi ţie povăţuitor aspru[2] şi te voi întâmpina pe calea Egiptului, întărindu-te prin necazuri; şi căile tale cele de ocară ţi le voiu închide cu ţăruşii ascuţiţi ai Proniei Mele, înţepându-te cu nenorociri neaşteptate şi împiedecându-te ca nu cumva să aduci la faptă cele ce vrei în inima ta nesocotită.[3] Şi voi împrejmui marea patimilor tale cu porţile îndurărilor mele. Şi voiu fi ţie ca o panteră, care te mănâncă cu gânduri de înfruntare, de descurajare şi de căinţă, aducându-ţi în conştiinţă cele neştiute de tine. Dar toate aceste necazuri sunt cel mai mare har al lui Dumnezeu. Ba nu-ţi voiu fi numai panteră, ci şi ac ce te răneşte cu gânduri de căinţă şi cu dureri în inimă; şi nu va mai lipsi durerea din casa ta, adică din sufletul şi din trupul tău, cari vor fi ospătate bine şi cu folos de chinurile dulci ca mierea ale lui Dumnezeu. Iar sfârşitul chinurilor, al ostenelelor,

1 Psalm 83, 11.
2 Ieremia 30, 11.
3 Osea 2, 6.

al tulburării, al ruşinii, al temerilor, al desnădejdilor ce obişnuesc să vină peste cei ce şi-au ales nevoinţa, sfârşitul tuturor acestor mâhniri este o bucurie cerească, o desfătare nespusă, o slavă negrăită şi o veselie neîncetată.

Căci de aceea te-am necăjit, ca să te hrănesc cu mana cunoştinţii; şi de aceea te-am chinuit cu foamea, ca să-ţi fac bine în vremile cele de apoi şi să te duc în împărăţia cea de sus. Că atunci veţi sălta, voi smeriţii monahi, ca nişte viţei sloboziţi din legături, adică din patimile trupului şi din ispitele vrăjmaşilor. Şi atunci veţi călca peste dracii nelegiuiţi, cari vă calcă acum. Şi vor fi cenuşă sub picioarele voastre. Căci dacă eşti cinstitor de Dumnezeu şi smerit în cuget, neînălţându-te întru mândrie deşartă şi în mare cutezanţă, ci simţindu-te străpuns cu inima şi socotindu-te rob netrebnic [1] şi zdrobit cu duhul, mai de preţ este, o monahule, greşala ta, decât dreptatea mirenilor şi mai de trebuinţă sunt petele tale, decât marea curăţie a acelora.

Căci ce este aceea pentru care rabzi necazuri? De sigur vre-o pată oarecare. Dar priveşte pe un om care şi-a pătat mâinile sale, cum şi le curăţă cu puţin untdelemn. Cu atât mai vârtos te poţi curăţi tu prin mila lui Dumnezeu. Căci precum nu-ţi este ţie greu să-ţi speli cămaşa, tot aşa cu mult mai mult nu-i este greu lui Dumnezeu să te spele pe tine de orice pată, chiar dacă ţi-a venit în fiecare zi vre-o ispită cu sila. Căci zicând tu: „am păcătuit Domnului", ţi se şi dă răspunsul: „Iartă-ţi-se ţie păcatele".[2] „Eu sunt cel ce şterg, şi nu-mi voiu aduce aminte".[3] Pe cât sunt de departe răsăriturile de apusuri, depărtatu-s'au dela tine păcatele tale; şi precum se îndură tatăl de fii,

1 Osea 13, 8.
2 Lc. 17, 10.
3 Is. 43, 25.

mă îndur eu de tine.[1] Numai tu să nu te depărtezi şi să nu fugi dela Cel ce te-a ales pe tine ca să cânţi şi să te rogi. Ci lipeşte-te de El toată viaţa ta, fie prin îndrăzneală curată, fie prin neruşinare cucernică şi prin mărturisire fermă. Şi El te va curăţi cu bunăvoinţa Lui. Căci pe cele ce Dumnezeu le curăţeşte cu voia Sa, nici Petru, marele Apostol, nu le va putea spurca sau osândi. Fiindcă s'a zis către el: „Cele ce Dumnezeu le-a curăţit, tu să nu le spurci".[2] Căci dacă Dumnezeu este cel ce ne-a îndreptat pe noi cu iubirea sa de oameni, cine este cel ce ne va osândi pe noi?[3]

Căci chemând noi numele Domnului nostru Iisus Hristos, uşor se curăţeşte conştiinţa noastră şi nimic nu ne mai deosebeşte pe noi de Prooroci şi de ceilalţi sfinţi. Că nu ne-a pus pe noi Dumnezeu spre mânie, ci spre a ne câştiga prin Domnul nostru Iisus Hristos, care a murit pentru noi, ca ori de vom priveghea, întru virtuţi, ori de vom dormi în vreo împrejurare, cum se întâmplă, din niscai scăderi, împreună cu Hristos să vieţuim,[4] căutând spre El cu mari suspine, tânguindu-ne neîncetat şi respirându-L pe El.

Să îmbrăcăm deci platoşa credinţii şi să avem nădejdea coif de mântuire, ca să nu aibă pe unde pătrunde săgeţile desnădejdii. Dar zici: mă mâniu şi mă turbur cumplit când văd că mirenii nu sunt ispitiţi. Să şti, iubite, că nu are nevoe Satana să ispitească pe cei ce singuri se ispitesc şi sunt traşi pururea spre cele de jos prin lucrurile lumeşti. Mai cunoaşte şi aceasta, că pentru cei ispitiţi se păstrează răsplătirile şi cununile, nu pentru cei ce nu au grijă de Dumnezeu sau pentru mirenii cari zac pe spate şi horcăe. Dar iarăşi zici: eu foarte mult sunt ispitit

1 Ps. 102, 12, 13.
2 Fapte 10, 15.
3 Rom. 8, 33, 34.
4 I Tes. 5, 9, 10.

şi „şalele mele s'au umplut de ocări", cum zice Proorocul. De nefericire şi gârbovire am parte, şi nu este mângăere trupului şi îngrijire oaselor mele. Dar marele doctor este aproape de cei ce se ostenesc. „El poartă neputinţele noastre şi cu rana Sa ne-a tămăduit" [1] şi ne tămădueşte. De faţă este şi acum, punându-şi leacurile Sale mântuitoare. Căci eu, zice, am lovit prin părăsire, dar eu voiu şi tămădui.[2] Deci să nu te temi, căci când mânia iuţimii mele va curge, iarăşi voi vindeca. Că precum nu va uita femeea să aibă milă de pruncii pântecelui ei, aşa nici eu nu voiu uita de tine, zice Domnul.[3] Dacă mila pasării se revarsă peste puişorii ei şi-i cercetează în fiecare ceas, le grăeşte şi le dă hrană în ciocurile lor, cu mult mai mult se vor revărsa îndurările mele peste făpturile mele. Dar şi mai mult se revarsă mila mea peste tine şi te cercetez în taină şi-ţi grăesc în minte şi las în cugetarea ta hrană, ca într'un cioc de pui de rândunică. Căci te hrănesc cu frica mai înaltă, cu dorul ceresc, cu suspine de mângăere, cu străpungere, cu cântare, cu cunoştinţă mai adâncă şi cu anumite taine dumnezeeşti. Iar dacă mint grăindu-ţi acestea, eu Stăpânul şi Părintele tău, mustră-mă şi voiu răbda.

Acestea le spune Domnul pururea gândurilor noastre. Iar eu ştiu că am trecut măsura scriind multe. Dar voi m-aţi îndemnat să o fac aceasta. Am lungit cuvântul pentru sprijinirea celor ce se primejduesc să cadă, din negrijă. Căci s'au aflat, precum mi-aţi scris, la voi cei din India, unii din fraţi, împotriva aşteptărilor, foarte îngreunaţi de ispite, cari s'au desgustat de viaţa şi de petrecerea monahilor, zicând că este foarte înăbuşită şi învăluită de primejdii, şi cari fericesc pe mireni şi ocărăsc ziua în care au luat

1 Is 53.5 2 Osea 6,2 3 Is. 49,15

schima. De aceea şi eu am fost silit să fac mai lungă scrierea de faţă şi să folosesc cuvinte uşoare, ca să poată înţelege cele spuse şi cel simplu şi neînvăţat. Pentru aceasta am scris multe, ca de aci înainte să nu mai fericească monahii pe mireni, ci numai pe ei înşişi, cari, fără nici o discuţie, sunt mai mari decât împăraţii cari poartă coroane pe cap şi mai străluciţi şi mai slăviţi, ca unii ce petrec pururea lângă Dumnezeu.

Iar eu scriind acestea, rog dragostea voastră să facă neîncetat pomenire de mine în rugăciuni, ca să mă învrednicesc eu nevrednicul de harul Domnului, ca să-mi încheiu viaţa de faţă în cel mai bun sfârşit. Iar Părintele îndurărilor şi Dumnezeul a toată mângăerea să vă dea vouă mângăere veşnică şi nădejde bună în Hristos Iisus Domnul nostru, căruia fie slava şi stăpânirea în vecii vecilor, Amin.

Avva Filimon

Despre timpul în care a trăit Avva Filimon n'am găsit nicăiri nici o ştire. Din povestirea despre viaţa lui, pe care o dăm în paginile următoare, se poate stabili doar în general că a trăit după anul 450 şi înainte de 640. Pe la anul 450 trăia Diadoch al Foticeii, pe care Avva Filimon il pomeneşte ca pe unul ce nu mai trăeşte, iar pe la 640 Egiptul cade sub Mohamedani şi nu mai e în el viata mănăstirească înfloritoare de care se vorbeşte în această povestire. Avva Arsenie şi Ioan Colovos, de cari se mai vorbeşte în povestire ca de figuri venerabile trecute, au trăit, primul până la 449,[1] al doilea până la începutul veacului V.[2]

Povestirea despre Filimon e scrisă la oarecare vreme după moartea lui. Căci e scrisă după informaţiile date de un ucenic al Avvei. Judecând după conţinut, ea se pare că nu e scrisă înainte de jumătatea a doua a veacului al VII. În acest veac apare preocuparea intensă de isichie şi de chemarea numelui lui Iisus la Ioan Scărarul, Isichie, Filotei, Ioan Carpatiul (şi în parte la Talasie). Povestirea despre Filimon prezintă această preocupare într'o formă şi mai accentuată şi mai precizată, vorbind de ea ca de „lucrarea ascunsă" a inimii, care trebue să se dapene tot timpul. E felul de vorbire de mai târziu, care s'a menţinut până azi. Deci scrierea aceasta pare să dateze dintr'un timp ulterior autorilor amintiţi.

Aşa că s'ar putea ca Avva Filimon să fi trăit cel mai târziu pe la începutul veacului VII, iar povestirea aceasta despre el să dateze de pe la sfârşitul veacului VII.

1 Migne P. G., 66, 1615—1618, după Galland, Biblioth. Patrum, tom. VII, Prolog, p. 12.

2 Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, tom. XIII, ρ. 370.

AVVA FILIMON

Cuvânt foarte folositor.[1]

Ziceau despre Avva Filimon pustnicul că se închisese într o peşteră la o mică depărtare de Lavra numită a Romeilor[2] şi se îndeletnicea cu luptele nevoinţii, spunându-şi în cuget adesea ceea ce se spune că-şi zicea marele Arsenie: „Filimoane, de ce ai ieşit?" Stăruia deci în peşteră vreme multă, împletind funii şi coşuri, şi dădea iconomului să-i ia pâini mici pentru hrană. Căci nu mânca nimic decât pâine şi sare, şi de acestea numai în unele zile. Drept aceea nu purta nicio grijă de trup, ci îndeletnicindu-se cu contemplaţia, ajunse înlăuntrul luminii dumnezeeşti. Şi aşa săvârşind slujba de taină cea negrăită,[3] petrecea în bucurie. Iar ducându-se la biserică Sâmbăta şi Dumineca, umbla singur şi cu mintea adunata neingaduind nimanui sa se apropie de el, ca să nu-i taie mintea dela lucrarea pe care o avea. Iar în biserică, stând într'un colţ şi pironindu-şi faţa în pământ, vărsa şiroaie de lacrimi, plângând necontenit şi având neîncetat în minte gândul morţii şi pilda Sfinţilor Părinţi, mai ales pe a lui Arsenie cel Mare, căruia i se şi silea să-i umble pe urme.

Dar ivindu-se o erezie în Alexandria şi în ţinutul din jurul ei, a plecat şi s'a dus în Lavra alăturată

1 Filocalia gr. ed II, voi. I, p, 347=354.
2 A Grecilor,
3 την άρρητον μυσταγωγίαν τελούμίνος,

[de cea] a lui Nicanor. Şi primindu-l pe el prea iubitorul de Dumnezeu Paulin, şi dându-i lui locul său de singurătate, îl rândueşte în toată linişte. Căci un an întreg n'a îngăduit niciodată nimănui să se ducă la el, ba nici chiar el însuşi nu l-a supărat de loc, fără numai în vremea când îi dădea pâinea cea de trebuinţă. Venind deci Sfânta Înviere a lui Hristos şi aflându-se împreună, se făcu pomenire intre ei despre starea de singurătate şi de linişte. Şi cunoscând că şi pentru fratele cel prea evlavios, scopul cel mai ales este acesta, îi semănă cuvinte ascetice din Scriptură şi dela Părinţi, arătând prin toate că fără liniştea desăvârşită [isihia] este cu neputinţă a plăcea lui Dumnezeu, precum a cugetat şi dumnezeescul Părinte Moise, că liniştea naşte nevoinţa, iar nevoinţa naşte plânsul, iar plânsul frica, iar frica smerenia, iar smerenia trecerea cu vederea, iar trecerea cu vederea dragostea, iar dragostea face sufletul fără boală şi fără patimă; şi atunci cunoaşte omul că nu este departe de Dumnezeu.

Deci îi zicea lui: Trebue să-ţi curăţeşti cu desăvârşire mintea prin liniştire şi să-i dai o lucrare duhovnicească neîntreruptă. Căci precum ochiul pătrunde în cele supuse simţurilor şi se minunează de vedere, aşa şi mintea curată pătrunde în cele inteligibile şi e răpită de vederea duhovnicească de care nu mai poate fi desfăcută. Şi cu cât se goleşte mai mult prin linişte de patimi şi se curăţeşte, cu atât se învredniceşte mai mult de cunoştinţă. Iar desăvârşită este mintea atunci, când calcă peste cunoştinţa fiinţială[1] şi se uneşte cu Dumnezeu. Căci având demnitatea împărătească, nu mai sufere să fie săracă, nici nu mai e ispitită de poftele de jos, chiar de i-ai oferi toate împărăţiile.

1 Poate e cunoştinţa ce corăspunde firii ei, pe care o dobândeşte prin puterile ei naturale.

Deci dacă vrei să ajungi la toate aceste virtuţi, fii fără grijă dinspre orice om, fugi de lume şi umblă cu râvnă pe calea Sfinţilor, ţine-ţi înfăţişarea neîngrijită, haina pătată şi smerită, purtarea simplă, cuvântul fără meşteşug, mersul fără slavă deşartă, glasul netocmit, vieţueşte în sărăcie, lasă-te dispreţuit de toţi, iar mai presus de toate păzeşte-ţi mintea, grijeşte de trezvie, stărueşte în toate strâmtorările şi păstrează toate bunătăţile pe cari le ai neştirbite, şi ia aminte la tine cu deamănuntul, ca să nu primeşti niciuna din plăcerile ce vor să intre. Căci patimile sufletului se potolesc prin liniştire; iar întărîtate şi mâniate se sălbătăcesc şi mai tare şi-i silesc pe cei ce le au să păcătuiască şi mai mult, precum rănile trupurilor, sgâriate şi descojite, se fac anevoe de tămăduit. Cuvântul fără rost încă poate despărţi mintea de pomenirea lui Dumnezeu, dracii silind-o la aceasta, iar simţurile ascultând de ei. Numai lupta şi frica mare pot păzi sufletul. Deci trebue să te desparţi de toată lumea şi să rupi sufletul de afecţiunea faţă de trup, şi să te faci fără oraş, fără casă, fără lucruri de ale tale, neiubitor de argint, lipsit de avere, neumblător după câştig şi după schimburi, nepriceput in lucruri omeneşti, smerit la cugetare, împreună pătimitor, bun, blând, liniştit, gata să primeşti în inimă întipăririle venite din cunoştinţa dumnezeească. Căci nici în ceară nu se poate scrie, dacă nu sau netezit mai'nainte trăsăturile, aflate în ea. Acestea ne învaţă marele Vasile.

Aşa s'a făcut ceata Sfinţilor, despărţită cu desăvârşire de petrecerea în lume. Păstrând în ei cugetul ceresc netulburat, au fost luminaţi de legile dumnezeeşti. Ei străluceau prin faptele şi cuvintele evlavioase, după ce şi-au omorît mădularele de pe pământ prin înfrânare, prin frică de Dumnezeu şi prin dorul după El. Căci prin rugăciunea neîncetată şi prin me-

ditarea dumnezeeştilor Scripturi, se deschid ochii înţelegători ai sufletului şi văd pe Împăratul Puterilor, născându-se o bucurie mare şi un dor ce arde cu putere în suflet. Şi înăltându-se şi trupul de către duhul, întreg omul se face duhovnicesc. Acestea le spun lucrătorii fericitei linişti şi ai petrecerii prea strâmte, cari, despărţindu-se pe ei de toată mângăerea omenească, grăesc în curăţie numai cu Stăpânul din ceruri.

Auzind acestea fratele iubitor de Dumnezeu, şi rănindu-se în suflet de dorul dumnezeesc, se duse împreună cu el în pustia schetică, în care au străbătut calea evlaviei cei mai mulţi dintre Sfinţii Părinţi, şi s'au aşezat în Lavra Sfântului Ioan Colovul, încredinţând grija lor iconomului Lavrei, deoarece voiau să petreacă în linişte [isihie]. Şi petrecură cu harul lui Dumnezeu în toată liniştea, făcându-şi ieşirile pe nevăzute Sâmbăta şi Dumineca, iar în celelalte zile ale săptămânii stăruiau în singurătate, făcându-şi fiecare singur rugăciunile şi pravila.[1]

Iar pravila sfântului bătrân era aceasta: noaptea cânta toată psaltirea şi canoanele,[2] fără tulburare, şi zicea o pricopă din Evanghelie.[3] Pe urmă se aşeza zicândîn sine: Doamne miluieşte, cu stăruinţă şi atât de mult, până nu mai putea să-l rostească. Apoi se culca, şi când se făcea de ziuă cânta iarăşi ceasul întâi, şi se aşeza în scaunul lui privind către răsărit şi cântând cu rândul şi iarăşi zicând din Apostol şi din Evanghelie. Aşa petrecea toată ziua, cântând neîncetat şi rugându-se şi hrănindu-se cu contemplarea celor cereşti, încât de multe ori mintea lui se înălţa în contemplaţie şi nu ştia dacă se află pe pământ.

1 τάς προσευχάς και ιάς *λειτουργίας,*

2 τάς *φδάς,* 3 μίαν περικοπών τοδ μεγαλείου.

Văzându-l deci pe el fratele îndeletnicindu-se aşa pe întins şi de neslăbit cu pravila, şi preschimbat cu totul de cugetările dumnezeeşti, zise către el: Te osteneşti Părinte astfel la o aşa bătrâneţe, chinuindu-ţi trupul şi robindu-l. Iar el zise răspunz: Crede fiule că atâta râvnă şi dor pentru pravilă a aşezat Dumnezeu în sufletul meu, încât o pot împlini în toată întinderea ei. Iar dorul după Dumnezeu şi nădejdea bunurilor viitoare birue neputinţa trupească. Astfel întreg dorul minţii îl avea sburând spre cer; şi nu numai în alte vremi, ci şi în vremea mesei însăşi.

Deci odată locuind cu el un frate oarecare, l-a întrebat pe el, care ar fi taina vederii? Fiindcă îl ştia iubitor de învăţătură şi aşezat, zise către el: Îţi voi spune ţie, fireşte, fiule. Dacă mintea cuiva se curăţeşte la culme, Dumnezeu îi descopere lui vederile Puterilor şi Cetelor slujitoare. Apoi l-a mai întrebat şi aceasta: De ce, Părinte, mai presus de toată dumnezeeasca Scriptură te îndulceşti cu Psaltirea ? Şi de ce cânţi liniştit, ca şi când ai spune către cineva cuvintele? Iar el zise către acela: Îţi spun, fiule, că aşa a întipărit Dumnezeu puterea Psalmilor în sufletul meu smerit, ca şi în proorocul David, şi nu mă pot despărţi de dulceaţa feluritelor vederi din ei. Căci cuprind toată dumnezeeasca Scriptură. Iar acestea le-a spus cu multă smerenie de cuget celui ce l-a întrebat, de dragul folosului, fiind mult silit.

Un frate oarecare, cu numele Ioan, de fel din părţile mării, a venit la acest sfânt şi mare Părinte Filimon şi ţinându-i picioarele i-a zis: Ce să fac Părinte, ca să mă mântuesc? Căci văd că mintea îmi umblă şi rătăceşte încoace şi încolo, la cele ce nu trebue. Iar el, oprindu-se puţin, zise : Această patimă este a celor de-afară, şi stărue fiindcă până acuma nu ai dor desăvârşit de Dumnezeu. Căci n'a

venit încă în tine căldura dorului şi a cunoştinţii Lui. Zise atunci fratele: Şi ce să fac Părinte? Îi răspunse lui: Du-te, până ce vei avea meditaţia [lucrarea] ascunsă în inimă, care poate să-ti cureţe mintea de acestea. Fratele, nepricepând cele spuse, zise bătrânului: Ce este meditaţia ascunsă, Părinte? Zise către el: Du-te, veghează în inima ta şi veghind, zi în cugetul tău cu frică şi cu cutremur: Doamne Iisuse Hristoase, miluește-mă. Căci aşa învaţă fericitul Diadoh pe începători. Deci plecând acela şi liniştindu-se cu ajutorul lui Dumnezeu şi cu rugăciunile Părintelui, s'a îndulcit cu această lucrare pentru puţină vreme. Dar depărtându-se deodată dela el şi neputând să o îngrijească în trezvie şi să se roage, veni iarăşi la bătrân şi-i vesti întâmplarea. Iar acesta îi zise lui: De acum iată ai cunoscut urma liniştirii şi a lucrării şi ai cercat dulceaţa din ea. Ţine deci aceasta totdeauna în inima ta. Fie că mânânci, fie că bei, fie că te întâlneşti cu oarecine, fie că eşti afară din chilie, fie că eşti pe drum, să nu uiţi să rosteşti această rugăciune şi să cânţi şi să meditezi rugăciuni şi psalmi, cu o cugetare trează şi cu mintea nerătăcită. Dar chiar când te afli în cea mai necesară trebuinţă, să nu înceteze mintea ta să mediteze şi să se roage în ascuns. Căci astfel poti înţelege adâncurile dumnezeeştei Scripturi şi puterea ascunsă în ea şi să-i dai minţii o lucrare neîncetată, ca să împlineşti cuvântul Apostolului, care porunceşte: „neîncetat vă rugaţi".[1] Ia aminte deci cu dinadinsul şi păzeşte-ti inima ca să nu primească gânduri rele, sau deşarte şi nefolositoare. Ci totdeauna, fie că eşti culcat, fie că eşti în picioare, fie că mănânci, fie că bei, fie că te întâlneşti cu alţii, inima ta să se îndeletnicească pe ascuns în cuget,

1 I Tes. 5, 17.

fie cu psalmii, fie cu rugăciunea: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiule al lui Dumnezeu, miluește-mă". Iar când cânți cu gura, ia de asemenea aminte să nu zici alte cuvinte cu gura şi la altele să-ţi rătăcească cugetarea.

Şi iarăşi l-a întrebat fratele: Văd în somn multe năluciri deşarte. Iar bătrânul a zis către el: Să nu te leneveşti şi să nu te faci nepăsător, ci înainte de a te culca fă multe rugăciuni în inima ta şi împotriveşte-te gândurilor, ca nu cumva să fii dus de voile diavolului şi să te lapede Dumnezeu. Grijeşte cu toată puterea ca să adormi după psalmi şi după această meditaţie în minte, şi să nu laşi cugetarea ta să primească gânduri străine; ci în gândurile în cari ai fost rugându-te, în acelea să te culci meditând, ca să fie cu tine când adormi şi să-ţi grăiască ţie când te scoli. Zi şi sfântul Simbol al credinţii ortodoxe înainte de a te culca. Căci credinţa dreaptă în Dumnezeu este un isvor şi o strajă a tuturor bunătăţilor.

L-a întrebat iarăşi fratele zicând: Fii bun Părinte şi îmi spune, ce fel de lucrare are mintea ta? Învaţă-mă să mă mântuesc şi eu. Iar el zise: Ce vrei să iscodeşti acestea? Iar acela sculându-se şi prinzându-i picioarele sfântului, i le sărută rugându-l să-i spună. Iar după multă vreme zise: Încă nu poţi purta acum aceasta. Căci e propriu bărbatului care a ajuns la deprinderea bunătăţilor, dreptăţii să dea fiecărei simţiri lucrul potrivit cu ea. Dar nici nu e cu putinţă ca cel ce nu s'a curăţit cu desăvârşire de gândurile deşarte ale lumii, să se învrednicească de un dar ca acesta. De aceea, dacă doreşti unele ca acestea, ţine meditaţia ascunsă în inimă curată. Căci de vei stărui neîncetat în rugăciunea ta şi în meditarea Scripturilor, ţi se vor deschide ochii înţelegători ai

sufletului şi va veni în el o bucurie mare şi un dor negrăit şi puternic, aprinzându-se şi trupul de către duh, încât tot omul se va face duhovnicesc. Deci când te va învrednici Dumnezeu să te rogi neîmprăştiat şi cu minte curată, fie noaptea, fie ziua, nu avea grijă de pravila ta, ci cu toată puterea stărueşte să fii lipit de Dumnezeu şi El va lumina inima ta în privinţa lucrării duhovniceşti pe care o săvârşeşti.

Şi a mai adăugat şi acestea: A venit la mine odată un bătrân şi întrebându-l de starea minţii, mi-a spus: Doi ani am stăruit rugând pe Dumnezeu din toată inima şi cerându-I fără slăbire să-mi dea să mi se întipărească neîntrerupt şi neîmprăştiat în inimă rugăciunea, pe care a lăsat-o El ucenicilor Săi. Şi văzând osteneala şi răbdarea mea, mi-a împlinit cererea Domnul, marele Dătător. Mai zicea şi aceea că gândurile ce se ivesc în cuget despre cele deşarte, sunt boale ale sufletului nelucrător şi leneş. Adause deci: că, după cum e scris, trebue să ne păzim mintea noastră cu toată străjuirea şi să cântăm neîmprăştiat întru cunoştinţă şi să ne rugăm cu mintea curată.

Prin urmare, fraţilor, Dumnezeu vrea ca noi să ne arătăm sârguinţa către El, întâi în osteneli, apoi în dragoste şi rugăciune neîncetată, şi însuşi El ne va arăta calea mântuirii. Dar este vădit că nu e altă cale care duce la cer, decât liniştirea desăvârşită, fuga de toate relele, dobândirea virtuţilor, dragostea desăvârşită faţă de El şi convieţuirea cu Dumnezeu în cuvieşie şi dreptate. De va ajunge cineva la acestea, de grabă se va ridica în locaşurile cereşti. Dar cel ce doreşte să se sue la înălţimea aceasta, trebue numai decât să-şi omoare mădularele de pe pământ. Căci când sufletul nostru se va veseli de vederea

Binelui adevărat, nu se va mai întoarce spre niciuna din patimile stârnite de plăceri, ci lăpădând toată dulcea împătimire [voluptatea] trupească, va primi cu înţelegere curată şi neîntinată, arătarea lui Dumnezeu.

Deci avem trebuinţă de multă pază, osteneli trupeşti şi curăţie a sufletului, ca să sălăşluim pe Dumnezeu în inimile noastre, pentru ca de aici înainte să împlinim fără rătăcire poruncile Lui. Şi El ne va învăţa să păzim în mod sigur legile Lui, trimiţându-şi ca nişte raze de soare lucrările Sale, prin harul Duhului sălăşluit în noi. Prin osteneli şi încercări trebue să curăţim chipul, după care am fost făcuţi raţionali şi în stare de orice înţelegere şi de asemănare cu Dumnezeu şi să ne ţinem simţirile neamestecate cu nicio pată, topite din nou în oarecare chip în cuptorul încercărilor, ca aşa să ne preschimbăm spre cinstea împărătească. Căci Dumnezeu a zidit firea omenească părtaşă de tot binele, ca să poată privi cu mintea cetele îngerilor, măririle Domniilor, Puterile, Începătoriile, Stăpâniile, lumina neapropiată, slava mai presus de fulger.

Iar când dobândeşti o virtute, să nu ţi se înalţe gândul împotriva fratelui, fiindcă tu ai dobândit-o, iar acela nu i-a avut grijă. Căci aceasta este începutul mândriei. Păzeşte cu toată puterea să nu faci nimic pentru plăcerea oamenilor. Iar când lupţi cu patima, să nu slăbeşti, nici să te leneveşti dacă dăinueşte răsboiul, ci, ridicându-te, aruncă-te înaintea lui Dumnezeu, din toată inima, zicând cu Proorocul: „Judecă-i Doamne pe cei ce mă nedreptăţesc, căci eu nu pot nimic asupra lor". Şi El văzând smerenia ta, îţi va trimite mai repede ajutorul Său. Iar când mergi cu cineva pe cale, nu primi convorbire deşartă, ci dă-i minţii lucrarea duhovnicească pe care o avea, ca să i se

facă obiceiu bun şi uitare a plăcerilor vieţii, şi să ajungi la limanul nepătimirii. Învăţând prin acestea şi prin mai multe cuvinte pe frate, îl slobozi.

Iar după puţină vreme veni iarăşi la el şi începând să-l întrebe, zise: Ce să fac Părinte, că în pravila mea de noapte mă îngreuiază somnul şi nu mă lasă să mă rog cu trezvie, ba nici nu pot să priveghiez cu prisosinţă? Şi când cânt, pot să fac ceva cu mânile? Iar el zise: Când poţi să te rogi întru trezvie, să nu faci nimic cu mânile; iar când eşti cuprins de moleşală, mişcă-te puţin, ameninţându-ţi gândul şi fă ceva cu mânile. Iar acela zise iarăşi către el: Dar tu Părinte nu eşti îngreunat de somn în pravila ta? Zise lui: Anevoie; dar dacă mi se întâmplă vreodată puţin, mă mişc şi zic din începutul Evangheliei după Ioan, îndreptând spre Dumnezeu ochiul cugetului şi îndată se risipeşte. Asemenea fac şi cu gândurile. Când vine vreunul, îl întâmpin ca pe un foc cu lacrimi, şi se risipeşte. Dar tu încă nu poţi să te înarmezi astfel, ci ţine mai de grabă meditaţia ascunsă şi rugăciunile de zi, rânduite de Sfinţii Părinţi, adică sileşte-te să săvârşeşti ceasul al treilea, al şaselea, al nouălea, cele de seara şi pravila de noapte. Dar ia seama cu toată puterea, să nu faci nimic pentru plăcerea oamenilor, nici să ai vreodată duşmănie împotriva fratelui, ca să nu te desparţi de Dumnezeul tău.

Sârgueşte-te să-ţi păzeşti cugetarea neîmprăştiată, ca să fie cu grijă la gândurile dinlăuntru. Iar când te afli în biserică şi vrei să te împărtăşeşti cu dumnezeeştile lui Hristos Taine, să nu ieşi până nu primeşti pacea desăvârşită. Stând într'un loc, să nu te mişti de acolo până la apolis. Gândeşte-te că stai în cer şi întâmpini pe Dumnezeu cu Sfinţii Îngeri şi-l primeşti pe El în inimă. Deci pregăteşte-te cu frică

şi cu cutremur mult, ca să nu te afli cu nevrednicie între Sfintele Puteri. Şi după acestea, înarmându-l bine pe fratele întru Domnul şi întărindu-l în duhul harului său, l-a slobozit.

Pe lângă acestea mai povestea încă fratele, care fusese cu el, următoarele: Şezând eu odată aproape de el, l-am întrebat dacă a fost ispitit de uneltirile dracilor pe când şedea în pustie? Iar el zise: Îngădue frate. Dacă va îngădui Dumnezeu să vie la tine ispitele pe cari le-am încercat eu dela diavol, nu cred că ai putea să rabzi amărăciunea lor. Am şaptezeci de ani, sau şi mai bine, şi cei mai mulţi i-am petrecut în ispite. Şi locuind în mai multe pustiuri, în liniştea cea mai deplină, atâtea am încercat şi am pătimit dela ei, câte nu sunt de folos să le povestesc celor ce n'au primit experienţa liniştirii, ca să nu-i amărăsc. Iar în ispite, aceasta o făceam pururea: Îmi puneam toată nădejdea în Dumnezeu, înaintea căruia am făcut şi făgăduinţele lepădării şi, El îndată mă izbăvea. De aceea, frate, nu mai am grijă de mine. Căci ştiu că se îngrijeşte El de mine. Şi aşa port mai uşor ispitele ce-mi vin. Numai aceasta o aduc dela mine, că mă rog neîncetat. Căci ştiu că pe cât se întind cele neplăcute, pe atât se gătesc cununile celui ce rabdă. Căci acestea sunt rânduite ca lucruri de schimb de Dreptul Judecător.

Deci ştiind acestea, frate, să nu cazi în lenevie, cunoscând că stai în mijlocul răsboiului luptându-te, şi că sunt foarte mulţi cei ce luptă pentru noi, cu vrăşmaşul lui Dumnezeu. Căci cum am putea noi cuteza să ne împotrivim unui aşa de înfricoşat vrăşmaş al neamului nostru, dacă nu ne-ar susţine dreapta cea atotputernică a lui Dumnezeu Cuvântul, ocrotindu-ne şi acoperindu-ne? Cum ar rezista firea omenească la uneltirile lui? Căci „cine, zice, va descoperi faţa

îmbrăcăminţii lui? Iar la încheietura platoşei lui cine va pătrunde? Din gura lui ies făclii aprinse, cari scapără ca nişte gratii de foc. Din nările lui iese fum de cuptor ce arde cu foc de cărbuni. Sufletul lui e cărbuni. Flacără iese din gura lui. În grumazul lui sălăşlueşte puterea. Înaintea lui aleargă pierzania. Inima lui e întărită, stă ca o piatră, ca o nicovală neclătită. Fierbe adâncul ca o căldare. Socoteşte marea ca un vas de unsoare; iar tartarul adâncului ca pe un rob. Tot ce e înalt vede, împărăţind peste toate cele din ape."[1] Împotriva lui ne este lupta, frate. Pe unul ca acesta ni l-a arătat Cuvântul ca asupritor.

Dar biruinţa împotriva lui se câştigă uşor de cei ce şi-au ales viaţa monahicească după lege, fiindcă nu au nimic din ale lui, prin lepădarea de lume şi prin bunătatea bărbătească a virtuţilor şi fiindcă avem pe Cel ce se luptă pentru noi. Căci spune mie: Cine, apropiindu-se de Domnul şi luând frica Lui în minte, nu s'a preschimbat cu firea şi, luminându-se pe sine cu legile şi cu faptele dumnezeeşti, nu şi-a făcut sufletul atotstrălucitor şi nu l-a făcut să scapere de înţelegeri şi de gânduri dumnezeeşti? Căci Domnul nu-l lasă nelucrător. Fiindcă are pe Dumnezeu care îi mişcă mintea, ca să dorească lumina fără să se sature. Un suflet ca acesta, fiind lucrat mereu, nu e lăsat de duhul să se moleşească în patimi. Ci e ca un împărat care suflă aspru şi înfricoşat împotriva potrivnicilor, tăindu-i fără cruţare şi neîntorcându-se nicidecum spre cele dinapoi, ci prin făptuire şi prin rugăciunea minţii mişcându-şi mâinile spre cer, câştigă biruinţa răsboiului.

Mai povestea iarăşi acelaş frate şi aceea că pe lângă alte virtuţi, o câştigase şi pe aceasta, că nu răbda niciodată să audă vorbă fără rost. Iar dacă

1 Iov 41, 3, 9—12, 14, 21—22, 24.

cineva din neatenţie povestea vreun lucru care nu tindea la folosul sufletului, nici nu răspundea măcar. Dar nici când plecam eu la vreo slujbă, nu mă întreba de ce pleci, şi nici întorcându-mă, nu mă întreba, unde eşti, sau cum eşti, sau ce ai făcut. Odată, călătorind eu la Alexandria pentru o trebuinţă oarecare şi de acolo suindu-mă în cetatea împărătească[1] pentru un lucru bisericesc, împreună cu mai mulţi fraţi preacuvioşi, n'am trimis nici o veste slujitorului lui Dumnezeu. Petrecând deci acolo vreme destulă, m'am întors iarăşi la Schit[2] la el. Iar el văzându-mă şi bucurându-se şi îmbrăţişându-mă, a făcut rugăciune şi apoi a şezut neîntrebându-mă nimic, ci stăruia îndeletnicindu-se cu contemplaţia. Odată, vrând să-l cerc, am lăsat să treacă mai multe zile, fără să-i dau pâine să mănânce. Iar el n'a întrebat, nici n'a zis nimic. Eu, după acestea, puindu-i metanie, i-am zis: Fă iubire, Părinte, şi-mi spune, nu te-ai supărat că nu ţi-am adus să mănânci după obiceiu? Iar el zise: Iartă frate, douăzeci de zile dacă nu mi-ai da pâine să mănânc, şi încă nu ţi-aşi cere. Căci până rabd cu sufletul, rabd şi cu trupul. Atâta era de cufundat în contemplarea Binelui adevărat.

Mai zicea: De când am venit în Schit, n'am îngăduit gândului meu să iasă afară din chilie, dar nici alt gând n'am primit în cugetare, afară de frica lui Dumnezeu şi de judecăţile veacului ce va să vie, gândindu-mă la osânda ce aşteaptă pe păcătoşi, la focul veşnic, la întunerecul cel mai dinafară, la felul cum petrec sufletele păcătoşilor şi ale drepţilor şi la bunătăţile ce aşteaptă pe cei drepţi, la plata pe care o va lua fiecare după osteneala sa, unul pentru sporirea durerilor, altul pentru milostenie şi dragoste

1 In Constantinopol.

2 In pustia schetică din Egipt.

nefăţarnică, unul pentru neavere şi pentru lepădarea de toată lumea, altul pentru smerita cugetare şi liniştirea cea mai deplină, unul pentru supunerea desăvârşită şi altul pentru înstrăinare. Gândindu-mă la toate acestea, nu las alt gând să lucreze în mine, nici nu pot să mai fiu cu oamenii, sau să-mi mai ocup mintea cu ei, ca să nu mă despart de gândurile mai dumnezeeşti.

Mai adăugă la acestea şi întâmplarea unui monah. Şi zicea că ajunsese la nepătimire şi primea din mâna îngerului pânea pentru hrană, iar prin negrijă s'a păgubit de această cinste. Căci când sufletul lasă desimea şi intensitatea minţii să slăbească, pune stăpânire pe el noaptea. Fiindcă unde nu străluceşte Dumnezeu, toate se contopesc ca într'un întuneric şi nu mai poate privi numai spre Dumnezeu şi tremura de cuvintele Lui. „Căci Dumnezeu aproape sunt eu, zice Domnul, şi nu Dumnezeu departe" ; sau: „Se va ascunde omul în ascunziş, şi eu nu-l voiu vedea? Nu umplu eu cerul şi pământul?" Şi mai pomenea şi de mulţi alţii, cari au pătimit lucruri asemănătoare.

Pe lângă acestea, amintea şi de căderea lui Solomon, de care se zice că atâta înţelepciune primise şi era slăvit de toţi, încât era ca un luceafăr ce răsare dimineaţa, luminând pe toţi cu strălucirea înţelepciunii. Dar pentru o mică plăcere, a pierdut slava. Deci să ne fie frică de nepurtarea de grijă. Trebue să ne rugăm neîncetat, ca nu cumva venind alt gând, să ne despartă pe noi de Dumnezeu şi să se strecoare altceva în mintea noastră. Căci inima curată, făcându-se întreagă sălaş al Duhului Sfânt, oglindeşte curat pe Dumnezeu întreg.

Deci auzind eu acestea, zice, am înţeles chiar din lucruri că patimile trupeşti erau cu totul nelucrătoare în el. Era mereu cu dorinţa spre cele mai

înalte, încât totdeauna putea fi văzut cum e modelat de Duhul dumnezeesc şi cum suspină cu suspine negrăite şi e adunat în el însuşi şi se cântăreşte pe sine însuşi şi luptă ca nu cumva să i se turbure curăţia cugetării prin cele ce intră şi să-i vină vreo pată pe nebăgate de seamă. Deci văzând eu acestea, zice fratele care era cu el, şi cuprins fiind de râvnă pentru isprăvi asemănătoare, mă apropiam întruna de el şi-i puneam întrebări dese. Cum pot, ziceam, să-mi fac mintea curată ca şi tine? Iar el zicea: Mergi şi osteneşte. Căci e trebuinţă de osteneală şi de durerea inimii. Findcă nu ne vin dormind şi zăcând pe spate, cele ce se dau prin osteneală şi sârguinţă. Când vin bunătăţile pământului fără osteneală? Deci cel ce vrea să ajungă la spor duhovnicesc, trebue, înainte de toate, să se lapede de voile sale şi să câştige pentru totdeauna plânsul şi neaverea. Ne mai luând aminte la păcatele altora, ci numai le ale sale, să plângă pentru ele, ziua şi noaptea, şi să nu aibă prietenie cu vreun om. Căci sufletul îndurerat de întâmplări triste şi străpuns de amintirea păcatelor de mai înainte, se face mort pentru lume şi lumea se face moartă pentru el, adică patimile trupului se fac nelucrătoare, precum şi omul pentru patimi. Fiindcă omul care s'a lepădat de lume şi s'a lipit de Hristos şi se îndeletniceşte cu liniştirea, iubeşte pe Dumnezeu, păzeşte chipul şi îmbogăţeşte asemănarea. El primeşte de sus darul Duhului şi se face locaş al lui Dumnezeu şi nu al dracilor şi cunoaşte fapte drepte înaintea lui Dumnezeu. Şi sufletul curăţit de viaţă şi slobod de întinăciunile trupului, neavând pată sau sbârcitură, va dobândi cununa dreptăţii, strălucind de frumuseţea virtuţii.

Iar cel ce la începutul lepădării nu primeşte plânsul în inimă, nici lacrimi duhovniceşti, nici gândul

la chinurile fără sfârşit, nici liniştirea adevărată, nici rugăciunea stăruitoare, nici psalmodia, nici meditarea dumnezeeştilor Scripturi, cel ce nu câştigă deprinderea acestora, ca să fie silit de o stăruinţă neîncetată să facă acestea cu mintea chiar dacă nu vrea, şi să înflorească în cugetul lui frica de Dumnezeu, unul ca acesta se odihneşte încă în dragostea de lume şi nu poate dobândi mintea curată în rugăciune. Căci evlavia şi frica de Dumnezeu curăţesc sufletul de patimi şi ajută minţii să se elibereze şi o duc spre contemplaţia naturală şi o fac să se înalţe la cunoştinţa de Dumnezeu [la teologie],[1] pe care o primeşte în schima[2] fericirii. Pentrucă celor ce o iau asupra lor, le dărueşte încă de aici arvunile şi le-o păzeşte neclintită.

Deci să grijim cu toată puterea de lucrarea făptuitoare, prin care suntem înălţaţi la evlavie. Ea este curăţia cugetării, al cărui rod este contemplaţia naturală şi cunoaşterea lui Dumnezeu [teologia]. Căci făptuirea este uşa contemplaţiei, cum zice mintea cea mai înfocată şi mai teologică. Deci dacă nu vom griji de făptuire, vom fi pustii de orice înţelepciune. Chiar dacă ar ajunge cineva la culmea virtuţii, are trebuinţă de osteneala nevoinţii, ca să-şi strunească pornirile neregulate ale trupului şi să-şi păzească gândurile. Numai aşa am putea să ne împărtăşim de sălăşluirea lui Hristos. Căci pe cât se înmulţeşte în noi dreptatea, pe atâta creşte bărbăţia duhovnicească. Şi desăvârşindu-se mintea, se uneşte întreagă cu Dumnezeu, se umple de lumina dumnezeească şi primeşte descoperirea tainelor negrăite. Atunci descopere cu adevărat locul cuminţeniei, al tăriei, al

1 Cele trei faze ale urcuşului duhovnicesc : curăţirea, contemplaţia naturală şi teologia.

2 Schima monachală ?

destoiniciei ca să cunoască toate, al îndelungimii de zile şi vieţii, al luminii ochilor şi al păcii. Căci până e prinsă în lupta cu patimile, încă nu e vremea să se bucure de acestea.

Fiindcă virtuţile şi păcatele fac mintea oarbă. Unele, ca să nu vadă virtuţile; celelalte, ca să nu vadă păcatele. Dar când se odihneşte de răsboiu şi se învredniceşte de darurile duhovniceşti, atunci se face întreagă luminoasă, stând sub lucrarea îndesată a harului. Atunci stărue neclintită în contemplarea [vederea] celor duhovniceşti. O minte ca aceasta nu mai e legată de cele de aici, ci s'a mutat din moarte la viaţă.

Deci cel ce şi-a ales viaţa râvnitoare şi a venit la Dumnezeu, trebue să-şi aibă inima şi gura curată, ca ieşind din gura lui cuvântul curat, să poată lăuda cu vrednicie pe Dumnezeu. Căci sufletul lipit de Dumnezeu, neîncetat vorbeşte cu el. Să vrem deci, fraţilor, să ajungem la acea culme a virtuţilor şi să nu rămânem în ţărână, pironiţi de patimi. Pentrucă cel ce se luptă şi a ajuns să se apropie de Dumnezeu şi să se facă părtaş de sfânta lumină şi să fie rănit de dorul ei, se desfată de Domnul cu o bucurie duhovnicească şi necuprinsă, precum zice dumnezeescul psalm: „Desfătează-te de Domnul, şi să-ţi dea ţie cererile inimii tale; şi va arăta ca o lumină dreptatea ta şi judecata ta ca miezul zilei". Căci ce dor al sufletului e aşa de puternic şi de anevoe de suportat ca cel ce vine dela Dumnezeu în sufletul care e curăţit de tot păcatul şi care zice din adevărata simţire a inimii: „Sunt rănit de dragoste"? Fulgerările frumuseţii dumnezeeşti sunt cu totul de negrăit şi de nepovestit. Nu le înfăţişează cuvânt, nu le primeşte ureche. Chiar de ai vorbi de lumina luceafărului, de strălucirea lunii, de lumina soarelui,

toate sunt nimic faţă de slava aceea şi sunt cu mult mai prejos de lumina adevărată, decât noaptea adâncă, sau luna întunecată, de amiaza cea mai luminată. Aşa ne-a învăţat şi Vasile, dumnezeescul dascăl, cel care a cunoscut acestea prin cercare şi învăţându-le ni le-a predat nouă.

Deci acestea şi mai multe ca acestea le-a povestit fratele care a fost cu el. Dar cine nu s'ar minuna şi de lucrul următor, care e dovada marei lui smerenii de cuget. Învrednicit de multă vreme de treapta preoţească şi ajuns la cele cereşti prin vieţuire şi cunoştinţă, fugea aşa de mult de povara dumnezeeştilor slujbe, încât în cele mai multe din timpurile nevoinţelor sale, aproape că nu primea să se apropie de sfânta masă. Ba, vieţuind cu atâta curăţie, nici împărtăşirea de dumnezeeştile Taine nu o primea când avea întâlnire cu oamenii, măcar că nu spunea nimic pământesc, ci primea întâlnirea pentru folosul celor ce o cereau. Iar când voia să se împărtăşească de dumnezeeştile Taine, cerea îndurarea lui Dumnezeu prin rugăciuni, psalmodii şi mărturisiri. Căci se cutremura de glasul preotului, când rostea şi zicea: „Sfintele Sfinţilor". Fiindcă zicea că toată biserica se umple de Sfinţii îngeri şi însuşi Împăratul Puterilor săvârşeşte tainic cele sfinte şi se preface în inimile noastre în trup şi sânge. De aceea zicea că trebue să devenim curaţi şi oarecum afară de trup şi aşa să îndrăznim a ne apropia, fără nicio îndoială şi ezitare, de preacuratele lui Hristos Taine, ca să ne facem părtaşi de luminarea din ele. Căci mulţi dintre Sfinţii Părinţi au văzut pe îngeri stând de pază în jurul lor. De aceea se şi păzeau în tăcere, nevorbind cu nimenea. Mai zicea şi aceea că atunci când trebuia să-şi vândă el însuşi lucrul mânilor sale, ca nu cumva,

vorbind şi răspunzând, să spună vreo minciună, vreun jurământ, sau vreo vorbă de prisos, sau vreun altfel de păcat, mai bine tăcea, lăsând să pară că e prost. Şi tot cel ce voia să cumpere, lua dela el şi da ce voia. Şi primea ceea ce i se da cu mulţumire, negrăind nimic, acest bărbat cu adevărat înţelept.

Sf. Ioan Damaschin

Sf. Ioan Damaschin, vestitul dogmatist al Bisericii ortodoxe dela sfârşitul epocii patristice, îşi are acest nume dela oraşul Damasc, în care s'a născut pe la începutul celei de-a doua jumătăţi a veacului VII, dintr'o familie nobilă şi bogată, în care se moştenise din tată în fiu o înaltă dregătorie a statului Saracinilor. Tatăl său Sergie era sfetnic al califilor din acel oraş, ştiind să folosească influinţa sa la curtea califilor în favoarea creştinilor. El a putut da astfel fiului său o educaţie aleasă, angajând ca preceptor al lui şi al fiului său adoptiv Cosma, pe un călugăr cu numele Cosma, originar din Italia, răscumpărat din robia saracină.

După moartea tatălui său ocupă şi Ioan acelaş post până pe la 718, când califul Omar II, pornind o persecuţie împotriva creştinilor, îl sili şi pe el să părăsească postul, după ce a refuzat să se facă mohamedan.

Împărţindu-şi averile săracilor, Ioan Damaschin se retrase în mănăstirea Sf. Sava de lângă Ierusalim. Cultura şi originea sa aleasă îl făcură sfetnic al patriarhului Ioan V al Ierusalimului, care-l hirotoneşte preot şi-l însărcinează să predice în biserica Sf. Învieri din Ierusalim.

Când împăratul Leo Isaurul publică la 726 edictul său împotriva icoanelor, patriarhul Ioan V al Ierusalimului îl roagă pe Ioan Damaschin să ia apărarea sfintelor icoane. Sf. Ioan ia condeiul şi scrie unul după altul cele „Trei tratate contra celor cari atacă sfintele icoane".[1] Dar nu se mulţumeşte numai cu

1 Migne P. G. 94, col. 1232—1420. Traduse in româneşte de D. Fecioru, Bucureşti, 1935.

scrisul, ci luptă în tot felul. Ia parte la Sinodul antiiconoclast al episcopilor orientali, în care are un rol principal. „Lupta sa contra iconoclasmului se poate asemăna cu lupta lui Atanasie contra arianismului".[1]

El a dat loviturile cele mai grele acestei erezii. De aceea Sinodul iconoclast dela 754 aruncă asupra lui patru anateme, pe când asupra patriarhului Gherman al Constantinopolei, (715—730) şi Gheorghe din Cipru numai câte una.

Dar activitatea de teolog a Sf. Ioan Damaschin nu s'a manifestat numai în scrierile despre icoane, ci şi în multe alte lucrări de mare însemnătate. Cea mai vestită operă a lui este însă, pe lângă „Tratatele despre sf. icoane", trilogia întitulată „Izvorul cunoştinţii". Partea întâia a acestei lucrări se numeşte; „Capitole filosofice", având drept conţinut principal o ontologie artistotelică (P. G. 94, col. 525—676); partea a doua tratează „Despre erezii", expunând în 103 capitole o istorie a ereziilor până la el (P. G. 94, 677—780); iar partea a treia şi cea mai importantă cuprinde sub titlul: „Expunerea exactă a credinţii ortodoxe", Dogmatica Bisericii creştine (P. G. 94, 789—1228).[2]

Această „Dogmatică" este opera care, alăturea de „Tratatele despre sf. icoane", va perpetua numele Sf. Ioan Damaschin dealungul întregei istorii a Biserici. Ea este expunerea clasică a învăţăturii de credinţă a Bisericii, autoritatea necontestată pe care se vor întemeia in toate timpurile teologii ortodocşi. Ceea ce dă Dogmaticii lui Damaschin această autoritate neumbrită, e nu vreo originalitate de gândire a autorului, ci felul admirabil cum a reuşit el să concentreze şi să sistematizeze învăţătura Sf. Părinţi în ceea ce au ei comun şi unanim. Marele talent şi spirit echilibrat al Sf. Ioan Damaschin se arată in faptul

1 D. Fecioru, Introducere la „Dogmatica" Sf, Ioan Damaschin, Bucureşti 1938, p. XXI,

2 Tradusă în româneşte de D. Fecioru, Bucureşti 1938. Iar prima dată de Grigorie şi Gherontie, tipărită la Iaşi în 1808, cu binecuvântarea mitropolitului Veniamin Costache.

că a ştiut să aleagă totdeauna din abundenţa gândirii patristice definiţiile cari îşi câştigaseră o circulaţie mai generală, pe cele cari ele înşile aveau o formă mai generală, mai rezumativă, lăsând la o parte formele nuanţate, detaliile, analizele prea adânci. Fără îndoială Sf. Ioan Damaschin a fost un spirit extraordinar de sistematic şi de disciplinat. Dintr'un material străin, folosit aproape literal, după o riguroasă selecţie, a izbutit sa ne dea totuşi o operă unitară.

Dela Sf. Ioan Damaschin mai avem o serie de alte scrieri de cuprins dogmatic, alcătuite adeseori la cererea unor personalităţi ale timpului. Apoi un număr de omilii, de comentarii la epistolele Sf. Pavel şi de cântări bisericeşti, despre cari Suidas (sec. XI) spune că n'au fost egalate şi nici nu vor fi, cât va fi lumea şi pământul (Lexicon graece et latine, rec. Bernardy, 1853, t. I, p. II, col. 1029).

Sf. Ioan Damaschin ne-a lăsat şi câteva mici scrieri ascetice şi anume:

1. Despre sfintele posturi (. P. G. 95, col. 63—78), ce se ocupă în special cu durata posturilor bisericeşti.

2. Despre cele opt duhuri ale răutăţii (P. G. 95, 79—84), adică despre cele opt patimi, cu referire deosebită la viaţa monachală.

3. Despre virtuţi şi păcate (P. G. 95, 85—98), înrudită cu cea dinainte, dar adresată unor cercuri mai largi.

În Filocalia greacă e tipărită cea din urmă. Pe aceasta o dăm şi noi tălmăcită, în paginile ce urmează.

Aceste scrieri ascetice se caracterizează şi ele prin însuşirile întregului scris al Sf. Ioan Damaschin, adică prin rezumarea ideilor celor mai comune, mai generale, mai răspândite în obştea bisericească.

Astfel toată viaţa şi-a închinat-o Sf. Ioan Damaschin luptei pentru apărarea şi lămurirea credinţei şi strădaniilor de desă-

vârşire. El moare la anul 749 în mănăstirea Sf. Sava. Despre mormântul şi chilia lui vorbesc toţi pelerinii cari au vizitat această mănăstire.[1]

1 Pentru notiţa aceasta privitoare la viaţa şi scrisul Sf. Ioan Damaschin am folosit: D. Fecioru, Introducere la traducerea Dogmaticii, Bucureşti, Edit, Librăriei teologice 1938, p. 17—30, unde se află şi o listă a scrierilor Sf. Ioan Damaschin. Păr. D. Fecioru, adevărat specialist în Sf. Ioan Damaschin, are şi un studiu mai larg despre Sf. Ioan Damaschin: Viaţa Sf. Ioan Damaschin, Bucureşti 1935. — Amintim că datele lui O. Bardenhewer, Geschichte der altkirchl. Literatur, Band V, Fr. i. Br„ Herder, 1932, p. 51—65, se deosebesc de unele date ale Păr. D. Fecioru. De pildă după Bardenhewer, Ioan Damaschin era la 726 încă tot la Damasc şi abia la 732 s'a dus în mănăstirea Sf. Sava.

Al celui intre Sfinti Parintelui nostru

IOAN DAMASCHIN

Cuvânt minunat şi de suflet folositor.[1]

Trebue să se ştie că omul fiind îndoit, adică constând din suflet şi din trup, îndoite are şi simţurile şi virtuţile acestora. Şi cinci sunt ale sufletului şi cinci ale trupului. Simţurile sufleteşti, pe cari înţelepţii le numesc şi puteri, sunt acestea: mintea, cugetarea, părerea, închipuirea şi simţirea; iar cele trupeşti: vederea, mirosul, auzul, gustul şi pipăitul. Din această pricină îndoite sunt şi virtuţile lor, îndoite şi păcatele. Încât e de trebuinţă ca tot omul să ştie limpede câte sunt virtuţile sufleteşti şi câte cele trupeşti; şi cari sunt, iarăşi, patimile sufleteşti şi cari cele trupeşti.

Virtuţi sufleteşti zicem că sunt mai întâi aceste patru cele mai generale, cari sunt: bărbăţia, prudenţa, cumpătarea şi dreptatea. Din acestea se nasc virtuţile sufleteşti: credinţa, nădejdea, dragostea, rugăciunea, smerenia, blândeţea, îndelunga răbdare, suferirea răului, bunătatea, nemânierea, cunoştinţa dumnezeească, neiuţimea, simplitatea, neturburarea, nefăţărnicia, neînfumurarea, nemândria, nepismuirea,

1 Filoc, gr. ed. II, voi. I, pg. 342—346. In Mique P. G. 95, col. 85-98 se întitulează: „A Sf. Ioan Damaschin, Despre virtuţi şi păcate, sufleteşti şi trupeşti". Intre cele două texte sunt unele mici deosebiri, Noi urmăm când pe unul când pe altul, după cum ni s'a părut că e mai bun unul sau altul.

neviclenia, neiubirea de argint, compătimirea, milostenia, generozitatea, neîntristarea, străpungerea inimii, sfiala, evlavia, dorinţa bunurilor viitoare, dorul după Împărăţia lui Dumnezeu, poftirea înfierii.

Iar virtuţi trupeşti, mai bine zis unelte ale virtuţilor, cari se nasc întru cunoştinţă şi după Dumnezeu şi duc pe om afară de orice făţărie şi dorinţă de a plăcea oamenilor, la înaintarea în smerenie şi nepătimire, sunt acestea: înfrânarea, postul, foamea, setea, priveghierea, starea de toată noaptea, plecarea deasă a genunchilor, neîmbăierea, mulţumirea cu o singură haină, mâncarea uscată, mâncarea târzie, mâncarea puţină, băutura de apă, culcarea pe pământ, sărăcia, neaverea, austeritatea, neîmpodobirea, neiubirea de sine, singurătatea, liniştea, neieşirea din casă, lipsa, mulţumirea cu ce ai, tăcerea, procurarea celor de trebuinţă prin lucrul mâinilor, toată reaua pătimire şi nevoinţa trupească şi alte asemenea. Toate acestea sunt cât se poate de necesare şi de folositoare când trupul e sănătos şi turburat de patimi trupeşti. Iar dacă e neputincios şi cu ajutorul lui Dumnezeu a biruit acestea, nu sunt aşa de necesare, întrucât sfânta smerenie şi rugăciune[1] întregesc toate.

Dar acum trebue să vorbim şi despre păcatele sufleteşti şi trupeşti, adică despre patimi. Patimi sufleteşti sunt acestea: uitarea, nepăsarea şi neştiinţa.[2] Când ochiul sufletului, sau mintea, e întunecat de acestea trei, e luat apoi în stăpânire de toate patimile cari sunt acestea: neevlavia, credinţa strâmbă sau toată erezia, blasfemia, iuţimea, mânia, amărăciunea, înfurierea năprasnică, ura de oameni, pomenirea răului, vorbirea de rău, osândirea, întristarea fără temeiu, frica, laşi-

1 Filocalia gr. are; Euharistie în loc de rugăciune,

2 După Marcu Ascetul, Epistola către Nicolae, Filocalia românească, vol. I, ed. Π. ρ. 326,

tatea, cearta, rivalitatea, pisma, slava deşartă, mândria, făţărnicia, minciuna, necredinţa, sgârcenia, iubirea de materie, înpătimirea, afecţiunea pentru cele pământeşti, trândăvia, micimea de suflet, nemulţumirea, cârtirea, înfumurarea, părerea de sine, trufia, îngâmfarea, iubirea de stăpânire, dorinţa de a plăcea oamenilor, viclenia, neruşinarea, nesimţirea, linguşirea, înşelăciunea, ironia, duplicitatea, învoirea cu păcatele părţii pătimaşe şi gândirea deasă la ele, rătăcirea gândurilor, iubirea de sine, care e maica şi rădăcina tuturor relelor, iubirea de argint, reaua nărăvire şi răutatea.

Iar patimi trupeşti sunt: lăcomia pântecelui, nesăturarea, desfătarea, beţia, mâncarea pe ascuns, iubirea de plăceri felurite, curvia, preacurvia, desfrâul, necurăţia, amestecarea sângelui [incestul], stricarea pruncilor, împreunarea cu dobitoacele, poftele rele şi toate patimile urîte şi protivnice firii, furtul, jefuirea celor sfinte [sacrilegiul], hoţia, uciderea, orice moleşire trupească şi bucurie de voile trupului mai ales când trupul e sănătos, ghicirile, descântecele, farmecele, prezicerile, iubirea de podoabe, uşurătatea, moliciunile, înfrumuseţările, vopsirea feţii, pierderea vremii, umblarea fără rost, jocurile de noroc, reaua şi pătimaşa întrebuinţare a lucrurilor dulci ale lumii, viaţa iubitoare de trup, care, îngroşând mintea, o face pământească şi dobitocească şi nu o lasă niciodată să tindă spre Dumnezeu şi spre lucrarea virtuţilor.

Iar rădăcinile tuturor patimilor acestora şi, cum ar zice cineva, cele dintâi pricini ale lor sunt: iubirea de plăcere, iubirea de slavă şi iubirea de argint, din cari se naşte tot răul.[1] Dar nu săvârşeşte omul niciun păcat, dacă nu-l birue şi nu-l iau în stăpânire mai

1 Marcu Ascetul: Despre legea duhovnicească, cap. 105, Filocalia românească, voi. I. ed. II, p. 239.

întâi aceşti uriaşi puternici, cum zice preaînţeleptul între asceţi Marcu, adică uitarea, nepăsarea şi neştiinţa.[1] Iar pe acestea le naşte plăcerea, odihna, iubirea slavei dela oameni şi împrăştierea. Dar pricina cea dintâi a tuturor acestora şi aşa zicând maica cea mai rea a lor, este, cum am zis, iubirea de sine, sau iubirea neraţională de trup şi alipirea pătimaşă de el. Iar împrăştierea şi moleşirea minţii, împreună cu alunecarea la glume şi la vorbe de ruşine, pricinuesc multe rele şi căderi, ca şi îndrăsneala şi râsul.

Dar înainte de toate acestea, trebue să ştim că iubirea pătimaşă de plăcere este de multe feluri şi de multe forme, şi multe sunt plăcerile cari amăgesc sufletul, când nu se întăreşte prin trezvie întru frica de Dumnezeu şi în dragoste de Hristos, îngrijindu-se de lucrarea virtuţilor. Căci se ivesc nenumărate plăceri cari atrag la ele ochii sufletului: cele ale trupurilor, cele ale avuţiei, ale desmierdării, ale slavei, ale nepăsării, ale mâniei, ale stăpânirii, ale iubirii de argint, ale sgârceniei. Toate se înfăţişează amăgitor cu arătări strălucite şi plăcute, în stare să atragă pe cei vrăjiţi de ele, cari nu iubesc cu putere virtutea şi nu rabdă asprimea ei. Căci aproape toată afecţiunea pământească şi împătimirea de ceva din cele materiale naşte plăcere şi desfătare în cel împătimit şi înnebuneşte şi vatămă în chip pătimaş partea poftitoare a sufletului, întrucât supune pe cel biruit iuţimii, mâniei, întristării şi ţinerii minte a răului, când e lipsit de ceea ce doreşte. Iar dacă împreună cu împătimirea mai stăpâneşte pe om şi o mică obişnuinţă, îl face pe cel stăpânit de ea să fie dus, pe nesimţite, până la capătul acestei împătimiri neraţionale, pentru plăcerea ascunsă în ea. Căci plăcerea poftei e de multe feluri, cum s'a spus mai înainte, şi

1 Marcu Ascetul ; Epistola către Nicolae, 1. c.

nu se satisface numai prin curvie şi prin altă desfătare trupească, ci şi prin celelalte patimi, odată ce şi neprihănirea stă nu numai în oprirea dela curvie şi dela celelalte plăceri de sub pântece, ci şi în înstrăinarea de celelalte plăceri. De aceea desfrânat este şi iubitorul de avuţii, iubitorul de argint şi sgârcitul. Căci precum acela iubeşte trupurile, aşa şi acesta avuţiile; ba este cu atât mai desfrânat acesta, cu cât nu are o aşa de mare silă dela fire, care să-l împingă. De fapt vizitiu nedestoinic ar fi socotit cu adevărat nu acela care nu poate stăpâni un cal nărăvaş şi anevoe de strunit, ci acela care nu-şi poate supune pe unul blând şi mai supus. Dar e vădit în tot felul că pofta de avuţii e de prisos şi nu după fire, neavându-şi puterea într'o silă a firii, ci în voia liberă cea rea. De aceea nu are scuză cel ce păcătueşte lăsându-se biruit de aceasta cu voia. Astfel trebue să cunoaştem limpede că iubirea de plăcere nu se mărgineşte numai la desfătare şi la bucuria de trupuri, ci se arată în tot chipul şi prin tot lucrul iubit de voia liberă a sufletului şi prin toată împătimirea.

Dar ca să fie cunoscute şi mai limpede patimile după cele trei părţi ale sufletului, am socotit să adăugăm pe scurt şi acestea: sufletul se împarte în trei: în raţiune, iuţime şi poftă. Păcatele din raţiune sunt acestea: necredinţa, erezia, nebunia, hula [blasfenia], nemulţumirea, încuviinţările păcatele cari se ivesc din partea pătimitoare. Iar tămăduirea şi leacul acestor rele este credinţa neîndoioasă în Dumnezeu şi în dogmele adevărate, neînşelătoare şi ortodoxe, cugetarea neîncetată la cuvintele Duhului, rugăciunea curată şi neîncetată şi mulţumirea către Dumnezeu. Păcatele iuţimii sunt acestea: cruzimea, ura, necompătimirea, pomenirea răului, pisma, uciderea şi cugetarea necontenită la unele ca acestea. Iar tămă-

duirea şi leacul lor: iubirea de oameni, dragostea, blândeţea, iubirea de fraţi, compătimirea, suferirea răului şi bunătatea. Păcatele părţii poftitoare sunt acestea: lăcomia pântecelui, nesăturarea, beţia, curvia, preacurvia, necurăţia, desfrânarea, iubirea de avuţii, pofta de slavă deşartă, de bani, de bogăţie şi de plăcerile trupeşti. Iar tămăduirea şi leacul lor: postul, înfrânarea, reaua pătimire, neaverea, împărţirea averilor la săraci, dorinţa bunurilor viitoare nemuritoare, dorul după Împărăţia lui Dumnezeu şi poftirea înfierii.

Dar trebue să punem şi diagnoza gândurilor pătimaşe, prin cari se săvârşeşte tot păcatul. Gândurile în cari se cuprind toate păcatele sunt opt: al lăcomiei pântecelui, al curviei, al iubirii de argint, al mâniei, al întristării, al trândăviei, al slavei deşarte şi al mândriei. Ca aceste opt gânduri să ne turbure sau ca să nu ne turbure, nu atârnă de noi. Dar ca să stăruiască sau ca să nu stăruiască, sau ca să stârnească patimile, sau ca să nu le stârnească, atârnă de noi.

Altceva este adică momeala [atacul], altceva însoţirea, altceva lupta, altceva patima, altceva învoirea [consimţirea], care e aproape de faptă şi se aseamănă ei, altceva lucrarea şi altceva robirea. Momeala este gândul adus simplu în minte de vrăjmaşul, ca de pildă: fă aceasta sau aceea, cum i-a zis Domnului şi Dumnezeului nostru: „Zi ca să se facă pietrele acestea pâini".[1] Aceasta, cum s'a spus, nu atârnă dela noi. Însoţirea este primirea gândului strecurat de vrăjmaş, preocuparea cu el şi convorbirea plăcută a voii noastre cu el. Patima este deprinderea cu gândul strecurat de vrăjmaş, care se naşte din însoţire, şi învârtirea necontenită a cuge-

1 Mt. 3, 4.

tării şi a închipuirii în jurul lui. Lupta este împotrivirea cugetării fie la stingerea patimii din gând sau a gândului pătimaş, fie la învoire, cum zice Apostolul: „Căci trupul pofteşte împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului; şi aceştia se împotrivesc unul altuia".[1] Luarea în robie este ducerea silnică şi fără voe a inimii, stăpânită de prejudecată şi de o îndelungată obişnuinţă. Învoirea este consimţirea cu patima din gând. Iar lucrarea, însăşi împlinirea cu fapta a gândului pătimaş încuviinţat. Deci cel ce cugetă nepătimaş dela început, sau respinge prin împotrivire şi certare momeala, a tăiat dintr'odată toate cele ce urmează.

Lăcomia pântecelui e stinsă prin înfrânare; curvia, prin dorul dumnezeesc şi prin dorinţa bunurilor viitoare; iubirea de argint, prin compătimirea celor săraci; mânia, prin dragostea faţă de toţi şi prin bunătate ; întristarea lumească, prin bucuria duhovnicească; trândăvia, prin răbdare, stăruinţă şi mulţumire către Dumnezeu; slava deşartă, prin lucrarea ascunsă a poruncilor şi prin rugăciunea necontenită întru zdrobirea inimii; mândria, prin aceea că nu judecăm şi nu dispreţuim pe nimeni, cum a făcut fariseul, ci ne socotim pe noi ca pe cei mai de pe urmă dintre toţi.

Slobozită astfel mintea de patimile amintite şi înălţată la Dumnezeu, de aci înainte trăeşte viaţa fericită, primind arvuna Duhului Sfânt; şi plecată de aici cu nepătimire şi cunoştinţă adevărată, se înfăţişează înaintea luminii Sfintei Treimi împreună cu Sfinţii Îngeri, primind lumina pentru veacurile nesfârşite.

Sufletul având deci trei părţi, precum s'a arătat mai înainte [căci trei sunt părţile lui: raţiunea, iu-

1 Gal. 5, 17

ţimea şi pofta, dacă în iuţime este dragoste şi iubire de oameni şi în poftă, curăţie şi neprihănire, raţiunea este luminată; iar dacă în iuţime este ură de oameni şi în poftă desfrânare, raţiunea este întunecată. Deci raţiunea atuncea este sănătoasă şi cumpătată şi luminată, când are afectele supuse şi contemplă raţiunile făpturilor lui Dumnezeu duhovniceşte [curat][1] şi e înălţată către fericita şi Sfânta Treime. Iar iuţimea atuncea se mişcă după fire, când iubeşte pe toţi oamenii şi nu are faţă de nici unul dintre ei supărare sau pomenire de rău. În sfârşit pofta, când a omorît patimile prin smerită cugetare, înfrânare şi neavere, când adică a omorît plăcerea trupului, dorinţa după avuţie şi după slava trecătoare, şi s'a întors spre dragostea dumnezeească şi nemuritoare. Căci pofta spre acestea trei îşi are mişcarea: sau spre plăcerea trupului, sau spre slava deşartă, sau spre câştigarea de avuţie. Iar prin dorinţa aceasta nesocotită dispreţueşte pe Dumnezeu şi poruncile Lui dumnezeeşti, uită de nobila sa obârşie dumnezeească, se sălbătăceşte faţă de aproapele, îşi întunecă raţiunea şi n'o mai lasă să privească spre adevăr. Dar cel ce a câştigat un cuget mai presus de acestea, se împărtăşeşte încă de aici, cum s'a zis, de Împărăţia cerurilor, şi trăeşte viaţă fericită, în aşteptarea fericirii rânduite celor ce iubesc pe Dumnezeu; de care şi noi să ne învrednicim prin harul Domnului nostru Iisus Hristos. Amin.

Trebue să se ştie şi aceasta că nu se poate ajunge la măsura niciunei virtuţi, dacă nu se sârgueşte cineva toată viaţa, cu toată puterea, spre dobândirea ei, prin osteneală încordată şi prin grija de făptuire, de pildă, de milostenie, de înfrânare, de rugăciune, de dragoste, sau de vreuna din virtuţile ge-

1 Textul din P. G.

nerale. De fapt fiecare se îndeletniceşte cu vreuna din aceste virtuţi în parte. De pildă unul săvârşeşte milostenie o vreme oarecare. Dar îndeletnicindu-se numai puţintel cu aceasta, nu putem zice de el că este milostiv propriu zis, mai ales când nu săvârşeşte bine şi în chip plăcut lui Dumnezeu ceea ce săvârşeşte. Căci nici binele nu e bine, când nu se lucrează bine, ci e bine cu adevărat când nu-şi aşteaptă ca plată pentru aceasta sau aceea plăcerea dela oameni, de pildă bunul nume, sau slava dela ei, nici nu se face din lăcomie sau nedreptate. Fiindcă Dumnezeu nu caută la binele ce se face şi pare că e bine, ci la scopul pentru care se face. Căci spun şi de Dumnezeu purtătorii Părinţi, că atunci când mintea uită de scopul evlaviei, fapta văzută a virtuţii ajunge fără rost. Căci cele ce se fac fără dreapta socoteală şi fără scop, nu numai că nu folosesc la nimic, chiar dacă sunt bune, ci şi vatămă; precum se întâmplă dimpotrivă cu cele ce par că sunt rele, dar se fac cu scopul cinstirii de Dumnezeu, cum e de pildă fapta celui ce intră într'o casă de desfrâu, ca să scape dela pieire o femeie pierdută. De aci e vădit că nu e milostiv cel ce s'a îndeletnicit puţin cu milostenia, nici înfrânat cel care a făcut la fel cu înfrânarea, ci cel ce s'a îndeletnicit cât mai mult şi toată viaţa lui, deplin, cu această virtute, folosindu-se de dreapta socoteală, fără greşală. Căci mai mare decât toate virtuţile este dreapta socoteală, care e împărăteasa şi virtutea virtuţilor. Precum iarăşi în cazul celor dimpotrivă nu numim desfrânat, sau beţiv, sau mincinos pe cel ce a alunecat odată în vreuna din acestea, ci pe cel ce a căzut de foarte multe ori şi rămâne neîndreptat.

Pe lângă cele spuse, mai trebue să se ştie mai ales aceasta, care e de mare trebuinţă tuturor celor

ce râvnesc să dobândească virtutea şi se sârguesc să ocolească păcatul: cu cât e sufletul neasemănat mai bun decât trupul, şi mai distins şi mai cinstit în multe şi foarte însemnate privinţe, cu atât sunt şi virtuţile sufleteşti mai bune decât cele trupeşti, mai ales cele cari imită pe Dumnezeu şi poartă nume dumnezeeşti. Cu totul dimpotrivă trebue să socotim despre păcatele sufleteşti că se deosebesc de patimile trupeşti în ce priveşte efectele lor şi pedeapsa lor, măcar că acest lucru îl uită mulţi, fără să ştiu cum. Beţia, curvia, preacurvia, furtul şi cele apropiate acestora, oricât sunt de urîte la arătare celor evlavioşi şi celor ce fug de ele, sau le pedepsesc, nu pricinuesc atâta durere celor ce stăruesc în ele fără să se îndrepte, în comparaţie cu patimile sufleteşti, cari sunt cu mult mai rele şi mai grele ca acelea şi cari duc la starea dracilor şi la osânda veşnică rânduită acelora, pe cei stăpâniţi de ele. E vorba de pismă, de pomenirea răului, de răutate, de învârtoşare şi de iubirea de argint, care-i rădăcina tuturor relelor, după Apostol, şi de cele asemenea.[1]

Am înfăţişat acestea în chipul acesta simplu, după neînvăţătura noastră, schiţând un cuvânt lămurit şi uşor de supraprivit despre virtuţi şi patimi, ca să poată judeca şi cunoaşte cineva uşor deosebirea şi împărţirea lor din lămurirea amănunţită a lor. Pentru aceasta am înfăţişat toate felurile şi formele fiecăreia, ca să se cunoască, de e cu putinţă, fiecare virtute şi păcat. Şi aşa pe cele dintâi să le atragem spre noi, adică virtuţile, şi mai ales pe cele sufleteşti, prin cari ne apropiem de Dumnezeu. Iar păcatele să le ocolim cu toată puterea, fugind de ele. Căci fericit cu adevărat este cel ce caută virtutea şi se îndeletniceşte cu ea şi cercetează cu grijă tot ce este vir-

1 Ultimele două aliniate nu se află în textul din P, G.

tute, apropiinduse prin ea de Dumnezeu şi unindu-se cu El în minte. Fiindcă în aceasta stă cu adevărat prudenta, bărbăţia, înţelepciunea, cunoştinţa nemincinoasă şi bogăţia ce nu poate fi răpită: în a sui la vederea [contemplarea] Făcătorului prin virtutea cu fapta.

Căci [virtutea] vine dela (αίρεΓσθαι) [a alege], pentrucă este aleasă şi voită, deoarece noi facem binele, alegându-l şi voindu-l, nu fără sfat şi de silă. Iar φρόνησις [prudenta] vine dela a purta în minte cele de folos (τψ νοî φέρειν τά ώφελήμαΓα).

Iar dacă vrei, să adăugăm acestui cuvânt simplu, ca o pecete de aur, puţine lucruri şi despre „chipul şi asemănarea" celei mai cinstite dintre toate făpturile lui Dumnezeu. Numai omul, această vieţuitoare mintală şi raţională, este dintre toate „după chipul şi după asemănarea lui Dumnezeu". Tot omul se zice că este „după chipul lui Dumnezeu", pentru demnitatea minţii şi a sufletului, adică pentru necuprinsul, nevăzutul, nemurirea şi libertatea voii, ca şi pentru însuşirea de stăpânitor, născător de prunci şi ziditor. Iar „după asemănare" este pentru raţiunea virtuţii şi a faptelor noastre cari imită pe Dumnezeu şi poartă nume dumnezeesc, adică pentru dispoziţia filantropică faţă de cei din neamul omenesc, pentru îndurarea, mila şi dragostea aproapelui şi pentru compătimirea arătată altora. „Fiţi milostivi, zice Hristos Dumnezeu, precum şi Tatăl vostru cel ceresc milostiv este".[1] „După chipul" îl are orice om, căci Dumnezeu nu se căeşte de darurile sale. Dar „după asemănarea" o au foarte putini şi numai cei virtuoşi, sfinţii şi cei ce imită pe Dumnezeu în bunătate, pe cât e cu putinţă oamenilor. Fie ca să ne învrednicim şi noi de iubirea Lui de oa-

1 Luca 6, 36.

meni, mai presus de bunătate, bineplăcându-I prin faptele noastre cele bune şi făcându-ne următori celor ce din veac bine au plăcut lui Hristos. Că a Lui este mila şi Lui i se cuvine slava, cinstea, închinăciunea, împreună cu Cel fără de început al Său Părinte şi cu Preasfântul şi bunul şi de viată făcătorul Său Duh acum şi pururea şi în vecii vecilor, Amin.

Teodor al Edesei

Ştiri despre Teodor al Edesei ne dă o „Viaţă" a lui, care se pretinde a fi fost scrisă de un nepot al lui, episcopul Vasile al Emesei.[1] După această scriere, Teodor s'a născut la Edesa, la vârsta de 20 de ani a intrat ca monah în mănăstirea Sf. Sava (Mar Saba) de lângă Ierusalim, iar la vârsta de 32 ani ajunge egumen al acestei mănăstiri. Mai târziu se întoarce ca episcop în oraşul său de origine. În această calitate desfăşoară o activitate îndelungată în combaterea diferitelor erezii, fiind ajutat de sultanul Perşilor. Acelaş sultan îl trimite într'o misiune la împăratul Mihail III din Constantinopol (842—867). Spre sfârşitul vieţii se retrage iarăşi în mănăstirea Sf. Sava unde moare şi e îngropat. E pomenit la 19 Iulie.

Mai recent R. Gouillard[2] consideră „Viaţa" lui Teodor al Edesei una din cele mai bune mostre de plăsmuiri haghiagrafice, un mozaic de teme adunate din trei secole. Autorul e vre-un monach sabait din v. X. Gouillard recunoaşte totuşi un sâmbure istoric în această scriere biografică. Un anumit Teodor dela Sf. Sava a putut fi episcop al Edesei în prima jumătate a v. IX. El a putut avea şi o activitate catichetică printre eretici şi chiar o misiune de ordin politic către împăratul Mihail III. Scaunul Emessei de asemenea a putut avea în lista celor ce l-au ocupat pe un Vasile. Acest nume a putut fi luat ca autoritate de haghiograf pentru a face crezută „Viaţa".

1 „Viaţa" aceasta a fost publicată de J. Pomialovschij, „Viaţa Sfântului nostru Pariate Teodor, arhiepiscop de Edesa", Petersburg, 1892, p. XVIII-147, in 8° (text grec cu introd. rusească)

2 In studiul: Supercheries et meprises literaires. L'oeuvre de Saint Theodor· d'Edesse, In Rerue de Etudes byzantines, tome V, 1947.

Ceea ce e sigur e că Teodor al Edesei n'a avut o activitate literară. Cele trei scrieri pe cari i le atribue biografia : o catechează dogmatică,[1] un cuvânt despre eretici[2] şi suta de capete cuprinse in Filocalia greacă şi traduse în volumul acesta, sunt nişte simple compilaţii şi extrase din alte opere. Cu atât mai puţin sunt ale lui Teodor alte două scrieri, nepomenite de „Viaţă": un tratat despre azime şi un cuvânt despre contemplaţie (Theoreticon), lansat prin Filocalia greacă (ed. I, Veneţia 1782, p. 281—287; ed. II, vol. I, Atena 1893, p. 194—199) şi tradus şi el în volumul de faţă.

Lăsând celelalte scrieri, ne vom mulţumi să evidenţiem aci, după Gouillard, neautenticitatea celor două pe cari le dăm traduse în acest volum.

Încă J. Hausherr a arătat că cea mai mare parte din cele 100 capete sunt copiate din Evagrie Ponticul.[2] Gouillard a arătat şi sursa celorlalte capete, aşa încât acum se cunosc paralelele aproape ale tuturor celor 100 capete ale lui Teodor,

Punând mai jos în paralelă capetele din centuria lui Teodor cu sursele lor, după Gouillard, atragem atenţia şi la paralelele descoperite de noi înainte de-a fi cetit pe Gouillard. Ele sunt puse în josul paginilor cari cuprind textul centuriei lui Teodor.

Centuria lui Teodor	Parainesis ad Monachos (Evagrie, P, G. 79, 1235)
1	27, 28, 30
2	30—31
3	32
4	33
5	19, 18
6	17, 18
7	12, 14, 16
8	11, 10, poate 21

1 Διδασκαλία περί πίστεως, ta cod. Mosq. Typogr. 6 In 4®, seac. 16.

2 Λόγος περί πίστεως καί διακρίσεως αιρετικών, în cod. Sabba it 409, sate. 13. fol. 318—332.

3 J Hausherr, Le trăite de l'oraison d'Evagra lc Pontique, Reme d'Ascfese et de Mystique, XV, 1930,

Cap. 66 pare luat din recenziunea mai lungă a Parenezei din cod. Barberinus Or.515 (sec. XIII).

Cap. 9—24 sunt luate din Practicus I (P. G. 40, 1220) şi II (P. G. 40, 1224).

Cent. Teodor	Practicus (Evagrie)
9	I, 1
10	2, 3
11	23
12	24
13	6
14	26
15	28
16	II, 48, 49
17	?
18	34
19	47
20	48
21	53
22	54, 55
23	58
24	61

Cap. 47 e un dublet al cap. 21, cap. 25—40 exploatează: oglinda monachicească a lui Evagrie (P. G. 40, 1277).

Cent, Teodor	Oglinda (Evagrie)
25	6, 7, 11
26	10, 13, 14, 15
27	16
28	23 (şi Marcu Ascetul)
29	27
30	10, 12, 31, 34, 35
31	37
32	38—40
33	39, 42, 44
34	47—51
35	58—59
36	65
37	82
38	57
39	?
40	90

Acum compilatorul trece la Tractatus ad Eulogium, atribuit lui Nil Ascetul (P. G. 79, 1093), dar care e mai degrabă al lui Evagrie, chiar dacă nu în forma actuală.

Cent. Teodor	Tract. ad Eulogium
41	11
42	15
43	16
44	27, 28
45	27
46	31

După o lungă întrerupere, plagiatorul reia:

Cent. Teodor	Tract. ad 1
70	12 '
71	14
72	14
73	15
74	15
75	17
76	19
77	19
78	21
79	21
80	21
81	25
82	32
83	23
84	25
85	26
86	?
87	26

Între cap. 48 şi 70 Teodor ia pe rând din De rerum monachalium raţionibus (P. G, 40, 1252) şi din recensiunea B a scrierii De malignis cogitationibus(publicată de J. Muyldermans, A travers de tradition manuscrite d'Evagre le Pontique, Biblioteque du Mus, Lowen 1932).

Cent Teodor	Rerum monach.
48	2
49	2
50	3—4
51	?
52	6, 5
53	6
54	7
55	8
56	8
57	9
58	9
59	9
60	10—11
Cent. Teodor	De malignis cogit.
61	1
62	1, 3
63	10
64	23
65	1
67	26
68	B. XLIV
69	B. XLIV

Dela cap. 88 la 100 identificarea e mai grea. Nu se mai plagiază Evagrie literal, ci se mai ia şi din alţi autori (cap. 90=apoftegma lui Theona, P. G. 65, 197 C; cap. 91=apoftegma lui Alonius, P, G. 65, 100), dar menţionează pe Arsenie (cap. 100 ; P. G. 65, 88 C. apoftegma 3).

Autorul centaurei e influenţat însă mereu şi de Sf. Maxim Mărturisitorul. El taie începuturile sentinţelor împrumutate, lasă afară mijlocul, se sileşte să ascundă plagiatul şi se strădueşte să dea un sens sentinţei astfel ciuntite. Cunoaşte apatia, contemplaţia şi rugăciunea curată, dar cugetă mereu la asceză. Compilaţia e alcătuită între v. VIII şi X. E un Evagrie stângaciu, diluat cu citate biblice, pentru călugării mai simpli.

Theoreticon-ul(Cuvântul despre contemplaţie)datează,după Gouillard, din v. XIV—XVII. Nu e o operă izvorîtă din trăire. Îi lipseşte căldura, prospeţimea. E o lucrare cu pretenţie de clasificare şi speculaţie.

Ale Sf. si de Dumnezeu purtatorului Parintelui nostru

TEODOR

marele ascet şi episcop al Edesei
Una sută capete foarte folositoare [1]

1. Odată ce prin harul bunului Dumnezeu ne-am lepădat de satana şi de lucrurile lui şi ne-am unit cu Hristos in baia naşterii de-a doua, şi acum, iarăşi, prin făgăduinţa monahală, să păzim poruncile Lui. Aceasta o cere dela noi nu numai îndoita făgăduinţa, ci şi datoria firească. Căci fiind zidiţi la început de Dumnezeu „buni foarte", aceasta şi trebue să fim.[2] Chiar dacă păcatul, furişându-se din neatenţia noastră, a adus în noi starea potrivnică firii, dar am fost rechemaţi iarăşi prin mulţimea milei Dumnezeului nostru şi am fost înoiţi cu patima Celui fără de patimă. Cu preţ am fost răscumpăraţi prin sângele lui Hristos, fiind izbăviţi de vechea neascultare venită nouă dela părinţi. De aceea, dacă ne facem drepţi, nu este nici un lucru mare. Mai de grabă a cădea din dreptate este ceva jalnic şi vrednic de osândă.

2. Precum fapta bună făcută fără credinţă este cu totul moartă şi fără putere [efect], aşa şi credinţa singură, fără fapte de dreptate, nu ne izbăveşte din

1 Filocalia greacă, ed. II, voi. I, p. 182—194
2 Propoziţia e luată aproape literal dela Evagrie P. G. 79, 1237 D.

focul cel veşnic.[1] „Cel ce mă iubeşte, zice Domnul, va păzi poruncile Mele".[2] Dacă iubim deci pe Domnul şi credem în El, să ne sârguim întru lucrarea poruncilor Lui, ca să câştigăm viaţa veşnică. Iar dacă trecem cu vederea păzirea poruncilor Lui, de cari ascultă toată zidirea, cum ne vom numi pe noi credincioşi, odată ce am fost mai cinstiţi decât toată zidirea, dar dintre toate singuri ne arătăm neascultători de poruncile Făcătorului şi fără mulţumire faţă de Binefăcător? [3]

3. Păzind poruncile lui Hristos, nu-I dăm nimic Lui, care nu are trebuinţă de nimica şi e Dătătorul tuturor bunătăţilor. Ci ne facem bine nouă înşine, câştigându-ne viaţa veşnică şi bucuria de negrăitele bunătăţi.[4]

4. Oricine ni se împotriveşte la împlinirea poruncilor lui Dumnezeu, chiar de ar fi tatăl sau mama, sau oricine, să ne fie vrednic de scârbă şi de ură;[5] ca să nu ne auzim: „Cel ce iubeşte pe tatăl şi pe mama sa, sau pe altcineva mai mult decât pe mine, nu este vrednic de mine."

5. Să ne strângem cu toată puterea spre împlinirea poruncilor Domnului, ca să nu fim strânşi de lanţurile greu de deslegat ale poftelor rele şi ale plăcerilor stricătoare de suflet.[6] Căci atunci se va rosti şi asupra noastră hotărîrea rostită asupra smochinului neroditor: „Tae-l, ca să nu facă şi locul netrebnic; căci tot pomul care nu aduce roadă, se tae şi în foc se aruncă".[7]

1 La Evagrie P. G. 79, 1240 A, se spune: Nu izbăveşte credinţa şi blestemul de focul cel veşnic, fără faptele dreptăţii.
2 Ioan 14, 21
3 Propoziţia din urmă după Evagrie P, G. 79, 1240 B.
4 După Evagrie, P. G. 79. 1240 B.
5 După Evagrie, P. G. 79, ı240 B.
6 După Evagrie, P, G. 79, 1237 B.
7 Matei 21, 19.

6. Cel ce se lasă biruit de pofte şi de plăceri şi petrece în lume, va cădea degrabă în mrejele păcatului. Iar păcatul odată săvârşit, este foc împotriva paelor, piatră împotriva obrazului, puhoi ce-şi lărgeşte căile. Căci toate acestea aduc în tot chipul pieirea celui ce săvârşeşte păcatul[1]

7. Sufletul, câtă vreme se află într-o stare potrivnică firii, sălbătăcit şi năpădit de spinii plăcerilor, este locuinţă fiarelor străine, după cuvântul care s'a zis: „Acolo se vor odihni centaurii, acolo s'a încuibat ariciul şi dracii se întâlnesc cu centaurii".[2] Iar acestea sunt feluritele patimi de ocară. Dar când se va întoarce la starea cea după fire [căci poate, dacă vrea, până e împreunat cu trupul] şi se va îmblânzi pe sine prin îngrijirea iubitoare a faptelor şi va petrece potrivit cu legea lui Dumnezeu, fiarele încuibate mai înainte vor fugi şi în locul lor vin îngerii, păzitorii vieţii noastre, făcând din întoarcerea lui zi de bucurie; şi harul Preasfântului Duh coboară în el, învăţându-l cum să se păstreze în bine şi să înainteze spre cele mai înalte.

8. Părinţii definesc rugăciunea ca armă duhovnicească şi spun că nu trebue să ieşim fără ea la războiu, ca să nu fim luaţi în robie şi duşi în ţara vrăjmaşului. Dar rugăciune curată nu poate dobândi cel ce nu stărue pe lângă Dumnezeu întru inimă curată. Căci El este cel ce dă rugăciune celui ce se roagă, şi învaţă pe om cunoştinţa.[3]

9. Nu atârnă de noi ca patimile să turbure sufletul şi să-l atace cu războiu. Dar atârnă de noi să zăbovească gândurile lor înăuntrul nostru şi să stăruiască patimile. Primul lucru e fără de păcat, în-

1 Evagrie, col. 1237 A.
2 Evagrie, 1236 C,
3 Evagrie, 1236 C.

trucât nu atârnă de noi. Al doilea, dacă vom învinge, după ce ne-am luptat bărbăteşte împotriva lui, ne aduce cununi, iar dacă am fost biruiţi, din moleşeală şi laşitate, ne aduce pedepse.

10. Trei sunt patimile cele mai generale, din cari se nasc toate: iubirea de plăcere, iubirea de argint şi iubirea de slavă. Acestora le urmează alte cinci duhuri ale răutăţii. Iar din acestea se naşte un roiu mare de patimi şi toate chipurile răutăţii cu multe feţe. Deci cel ce a biruit pe aceşti trei conducători şi fruntaşi, a surpat împreună cu ei şi pe cei cinci şi a supus apoi toate patimile.

11. Toate câte le-am făcut cu patimă, ne asupresc apoi sufletul în chip pătimaş prin amintirile lor.[1] Iar când se vor şterge amintirile pătimaşe cu totul din inimă, ca să nu o mai momească pe ea, apare semnul iertării păcatelor de mai înainte. Căci până ce sufletul se mişcă cu patimă, se arată şi stăpânirea păcatului în el.

12. Patimile trupeşti şi materiale se micşorează şi se veştejesc prin suferinţele trupului. Iar cele sufleteşti şi nevăzute se sting prin smerita cugetare, prin blândeţe şi dragoste.

13. Pofta e veştejită de înfrânare şi de smerita cugetare; mânia aprinsă o îmblânzeşte dragostea; iar gândul rătăcitor îl adună rugăciunea întinsă cu pomenirea lui Dumnezeu.[2] Aşa se curăţesc cele trei părţi ale sufletului. Căci aceasta arătând-o dumnezeescul Apostol, a zis: „Urmaţi pacea cu toată lumea şi sfinţenia, fără de care nimenea nu va vedea pe Dumnezeu".[3]

1 După Evagrie Ponticul, Capita practica, P. G, 40, col, 1128 C. cap. 23.
2 Idem, Op. cit., P. G. 40, col. 1224 A.
3 Evrei 12, 14.

14. Unii au întrebat cu nedumerire: oare gândul stârneşte patima, sau patima gândul? Şi între ei, unii zic că aceea, alţii că acesta. Eu zic că din patimi se stârnesc gândurile. Căci dacă n'ar fi fost patimile în suflet, nu l'ar fi turburat gândurile lor.[1]

15. Dracii, cari ne războesc pururea, au obiceiul să ne împiedece dela virtuţile cari ne sunt nouă cu putinţă şi folositoare, dar să ne îndemne cu putere spre cele ce ne sunt cu neputinţă şi nefolositoare. Ei silesc pe cei ce înaintează în ascultare, să facă lucrurile celor ce se liniştesc [ale isichaştilor]; iar pe cei ce se liniştesc şi trăesc în singurătate, îi împing la dorinţa vieţii de obşte. Şi de acest meşteşug se folosesc la orice virtute. Dar noi să nu ignorăm planurile lor, ştiind că toate sunt bune la vreme şi cu măsură, şi iarăşi că toate cele fără măsură şi ne la vreme sunt vătămătoare.[2]

16. Pe cei ce petrec în lume şi sunt aproape de materiile patimilor, dracii îi războesc şi-i luptă cu războiul lucrurilor. Iar pe cei din pustie, pentru raritatea lucrurilor, îi supără cu gândurile. Dar e cu mult mai cumplit războiul al doilea, ca cel dintâi. Căci războiul prin lucruri are trebuinţă de vreme, de loc şi de iscusinţă.[3] Dar cel al minţii este uşor de pornit şi greu de oprit. Ajutor împotriva acestei lupte netrupeşti ni s'a dat rugăciunea curată, din care pricină s'a şi rânduit să se facă neîncetat. Ea întăreşte mintea pentru luptă, ca una care poate să se săvârşească şi fără trup.

17. Arătând omorîrea desăvârşită a patimilor, dumnezeescul Apostol zice: „Iar cei ce sunt ai lui Hristos, trupul şi-au răstignit împreună cu patimile

1 După Evagrie, Op. cit., P. G. 40, col. 1228 D, cap. 26.

2 După Evagrie, Op. cit. P. G., 40, col. 1229 A, cap. 28.

3 După Evagrie, Op. c, P. G. 40, col. 1245 cap. 48-49.

şi cu poftele lui". Căci când omorîm patimile şi stingem poftele şi supunem cugetul trupesc Duhului, atunci luăm crucea şi urmăm lui Hristos. Fiindcă retragerea nu e nimic altceva decât omorârea patimilor şi arătarea vieţii celei ascunse în Hristos.

18. Cei ce sunt slăbiţi de răscoala trupului morţii acesteia şi renunţă la lupta de fiecare ceas cu el, să nu învinovăţească trupul, ci pe ei înşişi. Căci dacă nu i-ar fi dat putere, îngrijindu-l ca să se trezească la pofte, nu ar fi fost atât de chinuiţi de el.[1] Oare nu văd pe cei ce sau răstignit pe ei înşişi împreună cu patimile şi cu poftele lor şi poartă moartea lui Iisus în trupul lor muritor, ca să-l aibă mai de grabă ajutător spre cele bune şi nu potrivnic, ci supus legii dumnezeeşti şi dus de ea? Să facă deci şi aceştia aşa şi se vor bucura de aceeaşi odihnă.

19. Orice consimţire a gândului cu vreo poftă oprită, sau orice învoire la plăcere, este păcat pentru monah. Căci întâi începe gândul să întunece mintea prin partea pătimitoare [afectivă], apoi se învoeşte sufletul cu plăcerea, nestăruind în lupă.[2] Aceasta se numeşte consimţirea, care, precum s'a zis, este păcat. Iar aceasta dăinuind, stârneşte ceea ce se numeşte patima. Apoi, câte puţin, vine la săvârşirea păcatului cu lucrul. De aceea fericeşte, Proorocul pe cei ce izbesc pruncii babiloneni de piatră. Chestiunea e limpede pentru cei prevăzători şi cuminţi.

20. Îngerii, fiind slujitori ai dragostei şi ai păcii se bucură de pocăinţa noastră şi de sporirea în virtute. De aceea se sârguiesc să ne umple de vederi duhovniceşti şi ne ajută la tot ce e bun. Dimpotrivă, dracii, fiind pricinuitorii mâniei şi ai răutăţii, se bu-

1 După Evagrie. Op. c. P. G. 40. col. 1232, cap. 34.

2 După Evagrie, Op. c. P. G. 40, .1233 A, cap, 46. 47. -

cură de scăderea virtuţii şi se străduesc să ne abată sufletele spre năluciri urîte.[1]

21. Credinţa este un bun lăuntric. Ea naşte în noi frica lui Dumnezeu. Iar frica lui Dumnezeu ne învaţă păzirea poruncilor, care se numeşte făptuire. Iar din făptuire odrăsleşte cinstita nepătimire. Iar rodul nepătimirii este iubirea, care e plinirea tuturor poruncilor, strângându-le şi ţinându-le pe toate.[2]

22. Precum simţirea trupului, când e sănătoasă, simte boala care îl stăpâneşte, iar cel ce nu o simte, boleşte de nesimţire, aşa şi mintea, câtă vreme are nevătămată, lucrarea sa, cunoaşte puterile sale şi ştie de unde îi vin patimile cu mai multă silnicie şi spre acea parte îşi îndreaptă lupta cu tărie. Dar e trist când îşi cheltueşte zilele în nesimţire, asemănându-se celui ce luptă noaptea şi nu vede gândurile vrăjmaşilor.[3]

23. Când puterea noastră raţională se îndeletniceşte neîncetat cu contemplarea virtuţilor, cea poftitoare se întinde numai spre ele şi spre dătătorul lor Hristos, iar iuţimea se înarmează împotriva dracilor, atunci puterile noastre lucrează potrivit cu firea.[4]

24. După Grigorie Teologul, tot sufletul raţional are trei părţi. Virtutea, care îşi are temelia în partea raţională, a numit-o chibzuinţă, înţelegere şi înţelepciune. Cea din iuţime, bărbăţie şi răbdare. Iar cea din partea poftitoare, dragoste, neprihănire şi înfrânare. Dreptatea e semănată în toate acestea, făcându-le să lucreze în armonie. Prin chibzuinţă sufletul luptă împotriva Puterilor vrăjmaşe şi apără virtuţile; prin neprihănire priveşte lucrurile fără patimă; prin dra-

1 După Evagrie, Op. c. P, G. 40, col. 1233 A, cap, 48.

2 După Evagrie. Op. c. P. G. 40, col, 1233 C, cap. 53.

3 După Evagrie Op. c. P. G. 40 col, 1233 C. cap, 54. 55.

4 După Evagrie, Op. c. P. G. 40, 1233 D, 1235 A, cap, 58,

goste face pe om să iubească pe toţi ceilalţi ca pe sine însuşi; prin înfrânare tae toată plăcerea; iar prin bărbăţie şi răbdare înarmează spre războaiele nevăzute. Aceasta e armonia organului bine răsunător al sufletului.[1]

25. Cel ce poartă grijă de neprihănire şi doreşte fericita curăţie, pe care n'ar greşi cineva să o numească nepătimire, să-şi asuprească şi să-şi strunească trupul, cu gând smerit, chemând harul dumnezeesc, şi va câştiga ceea ce doreşte. Iar cel ce-şi hrăneşte trupul în neînfrânarea mâncărilor, va fi chinuit de duhul curviei. Căci precum apa multă stinge flacăra, aşa foamea sau înfrânarea, împreună cu smerenia sufletului, stinge ferbinţeala trupului şi nălucirile urîte.

26. Patima pomenirii răului să fie departe dela sufletul tău, iubitorule de Hristos. Să nu dai nicidecum loc duşmăniei. Căci ca un foc ascuns în pae, aşa lucrează pomenirea răului în inimă. Roagă-te mai degrabă cu căldură pentru cel ce te-a întristat şi fă-i orice bine pe care l-ar putea face mâna ta, ca să izbăveşti sufletul tău dela moarte şi să nu fi fără îndrăznire în vremea rugăciunii tale.[2]

27. În sufletele smerite se odihneşte Domnul; iar în inimile celor mândri, patimile de ocară.[3] Căci nimic nu le întăreşte pe acestea aşa de mult împotriva noastră, ca gândurile de mândrie. Şi nimic nu desrădăcinează aşa de mult buruenile rele din suflet, ca fericita smerenie. De aceea pe drept s'a numit şi ucigătoare de patimi.

28. Să se curăţească sufletul tău de amintiri rele şi să fie călăuzit de lumina gândurilor celor mai

1 După Evagrie, Op. c. P, G. 40, col. 1336 B-C, cap. 61.

2 După Evagrie, Sentiatiae ad eos qui in coenobiis et xenodochiis habitant fratres, P. G. 40. 1273,

3 După Evagrie, Op. c., P. G. 40, 1273.

bune, având în mintea ta pururea cuvântul: „Inima iubitoare de plăcere este închisoare şi lanţ în vremea ieşirii, iar cea iubitoare de osteneală, uşă deschisă". Căci într'adevăr sufletele curate când ies din trup sunt călăuzite de Îngeri, cari le conduc de mână spre viaţa fericită. Iar pe cele întinate şi nepocăite le vor lua, vai, dracii.[1]

29. Frumos e capul împodobit cu diademă de mare preţ,[2] cu pietri din India şi cu mărgăritare strălucitoare. Dar neasemănat mai frumos este sufletul îmbogăţit cu cunoştinţa lui Dumnezeu şi luminat cu cele mai limpezi vederi, având sălăşluit în sine pe Preasfântul Duh. Şi cine va povesti, cum se cuvine, frumuseţea acelui suflet fericit?

30. Să nu laşi să se sălăşluiască în tine iuţimea şi mânia. Căci bărbatul mânios, zice, nu e cu bun chip. Iar în inima celor blânzi se odihneşte înţelepciunea.[3] De va stăpâni în sufletul tău patima mâniei, vor fi mai mari ca tine cei ce locuesc în lume; şi vei fi ruşinat, ca unul ce n'ai fost îmbunătăţit de singurătate.[4]

31. În orice ispită şi în orice răsboiu foloseşte rugăciunea ca armă nebiruită şi vei învinge prin harul lui Hristos. Dar aceasta să-ţi fie curată, precum ne învaţă înţeleptul nostru învăţător. „Căci vreau, zice, să se roage bărbaţii în orice loc, ridicând mâini cuvioase, fără mânie şi fără gânduri". Căci cel ce nu poartă grijă de o astfel de rugăciune, va fi predat ispitelor şi patimilor.[5]

32. S'a scris că vinul înveseleşte inima omului. Dar tu, care ai făgăduit să te tânguieşti şi să plângi,

1 După Evagrie, Ibidem.

2 După Evagrie, Op. cit. P. G. 40, 1279.

3 Evagrie, Ibid. 4 Ibişl. 5 După Evagrie, Ibid.

ocoleşte această veselie şi te vei veseli de daruri duhovniceşti. Căci înveselindu-te de vin, vei convieţui cu gânduri de ruşine şi vei ajunge în multe supărări.[1]

33. Ia seama să nu petreci sărbătorile în băuturi de vin, ci în înoirea minţii şi curăţia sufletului. Căci umplându-ţi pântecele şi îmbătându-te de vin, mai degrabă vei mânia pe înainte stătătorul sărbătorii.

34. Ni s'a rânduit să priveghiem totdeauna în cântări, în rugăciuni şi în cetiri, dar mai ales în sărbători. Căci monahul care priveghiază îşi subţiază înţelegerea spre vederi folositoare de suflet, iar somnul mult îngroaşă mintea. Dar ia seama să nu te dedai în priveghiere la povestiri deşarte sau la gânduri rele. Căci e mai bine să dormi decât să priveghiezi în jurul vorbelor şi al gândurilor deşarte.[2]

35. Cel ce nutreşte şarpe în sân şi gând rău în inimă, va fi omorît: cel dintâi muşcat în trup de dinţii otrăviţi; iar celalalt îngrămădind în suflet otrava purtătoare de moarte. Deci să omorîm repede puii şerpilor şi să nu purtăm în inimă gândurile rele, ca să nu suferim amarnic.[3]

36. Sufletul curat se poate numi, pe drept cuvânt, vas ales, grădină închisă, isvor pecetluit şi scaun al simţirii. Iar cel întinat de pete necurate, e plin de putoarea mocirlei.[4]

37. Am auzit dela bătrâni încercaţi în făptuire, că gândurile rele se nasc în suflet din frumuseţea

1 După Evagrie, Ibid.

2 După Evagrie, Ibid.

3 După Evagrie, Ibidem. Să nu creştem in inimă sămânţa gândurilor rele, ca să nu le naştem in dureri.

4 După Evagrie. Op. c. P. G. 40, 1280.

hainelor, din săturarea stomacului şi din întâlniri vătămătoare.[1]

38. Pofta banilor să nu sălăşluiască în sufletele asceţilor. Căci monahul mult câştigător e ca o corabie ce ia apă pe dedesubt, e răsturnată de valurile grijilor şi scufundată în adâncul desnădejdii. Iubirea de argint e maica multor patimi, fiind numită, pe drept cuvânt, rădăcina tuturor relelor.

39. Lipsa de avere şi tăcerea sunt o comoară ascunsă în ţarina petrecerii monahiceşti. „Mergând deci, vinde averile tale şi le dă săracilor" şi apoi câştigă această ţarină şi, săpând comoara, păstrează-o ţie nefurată, ca să te îmbogăţeşti cu o bogăţie care nu se goleşte.

40. De locueşti cu un Părinte duhovnicesc şi ai simţit folosul dela el, nimenea să nu te despartă de dragostea lui şi de împreună locuirea cu el. Să nu-l judeci în ceva, să nu-l vorbeşti de rău dacă eşti mustrat sau lovit, să nu dai ascultare vreunuia care-l defaimă, să nu te însoţeşti cu cel ce-l batjocoreşte, ca să nu se mânie Domnul asupra ta şi să te şteargă din cartea celor vii.[2]

41. Nevoinţa supunerii se desăvârşeşte prin lepădarea de sine, precum am învăţat; iar cel ce se străduieşte în aceasta, să se îngrădească cu trei arme: cu credinţa, cu nădejdea şi cu dragostea prea cinstită şi dumnezeească, ca întărit prin ele, „să lupte lupta cea bună şi să ia cununa dreptăţii".

42. Să nu fi judecătorul faptelor Părintelui tău, ci împlinitorul poruncilor lui. Căci dracii au năravul să-ţi arate lipsurile lui, ca să-ţi astupe urechile dela cuvintele lui şi aşa să te scoată din luptă ca pe un

1 După Evagrie, Ibidem.

2 După Evagrie, Op. c. P. G. 40, 1281.

ostaş slab şi fricos, sau să te fure prin gânduri de necredinţă şi să te facă neputincios pentru orice virtute.

43. Cel ce nu ascultă de poruncile Părinţilor, calcă cele mai însemnate datorii ale făgăduinţii. Iar cel ce a luat în braţe ascultarea, junghiindu-şi voia sa cu sabia smeritei cugetări, împlineşte, după puterea sa, cele ce le-a făgăduit lui Hristos în faţa multor martori.

44. Luând seama, am cunoscut şi am învăţat limpede că vrăjmaşii vieţii noastre, dracii, pismuesc foarte tare pe cei ce se nevoesc în ascultarea Părinţilor, scrâşnind din dinţi împotriva lor şi născocind tot felul de uneltiri. Ce nu fac şi ce nu le furişează în minte, ca să-i desfacă din braţele părinteşti? Le dă prilejuri aşa zise binecuvântate, stârnesc întărîtări, ridică ură împotriva Părintelui, înfăţişează sfaturile lui ca dojane, şi mustrările lui, ca săgeţi ascuţite. Ce, zic, din om liber te-ai făcut rob şi încă rob al unui despot fără milă? Până când te vei lăsa ros de jugul robiei şi nu vei vedea lumina libertăţii? Apoi te împing la primiri de oaspeţi, la cercetări de bolnavi şi la îngrijirea de cei săraci. Pe urmă laudă peste măsură nevoinţa liniştirii şi a singurătăţii celei mai de pe urmă şi samănă tot felul de neghină rea în inima ostaşului evlaviei, numai ca să-l scoată din turma duhovnicească şi să-l tragă dela limanul neînviforat, spre a-l arunca în vârtejul pierzător de suflet al mării înfuriate. La urmă, luându-l ca pe un rob în stăpânirea lor, îl folosesc după voile lor cele rele.

45. Dar ţie, celui ce eşti în ascultarea Părintelui, să nu-ţi scape nebăgată în seamă viclenia vrăjmaşilor şi a potrivnicilor. Nu uita nici de făgăduinţa ce ai dat-o lui Dumnezeu. Să nu te laşi biruit de ocări, să nu te înfricoşezi de mustrări, de batjocuri şi de luări în râs, să nu te supui gândurilor rele cari umflă

lucrurile, să nu fugi de asprimea părintească şi să nu necinsteşti jugul blând al smereniei prin îndrăsneala plăcerii de sine şi a încăpăţânării. Ci punându-ţi la inimă cuvântul Domnului, că: „Cel ce va răbda până la sfârşit, acela se va mântui", poartă cu răbdare lupta ce-ţi este dată ţie, privind la Iisus, căpetenia şi desăvârşitorul credinţii noastre.

46. Aurarul, aruncând aurul în topitoare, îl face mai curat. Iar monahul nou venit, începând nevoinţa supunerii şi răbdând focul tuturor întristărilor vieţii după Dumnezeu şi aşa învăţând cu osteneală şi cu răbdare multă ascultarea, topindu-şi năravurile sale vechi deprinde smerenia, recâştigă strălucirea şi se face vrednic de comorile cereşti, de viaţa cea nepieritoare şi de locul cel fericit, de unde a fugit durerea şi suspinarea şi unde s'a sădit veselie şi bucurie neîncetată.

47. Credinţa dreaptă şi lăuntrică naşte frica de Dumnezeu. Iar frica de Dumnezeu ne învaţă păzirea poruncilor. „Căci frica Lui, zice, naşte păzirea poruncilor". Din păzirea poruncilor se naşte virtutea cu fapta, care e începutul virtuţii contemplative. Iar roada acestora e nepătimirea. Din nepătimire apoi se naşte în noi dragostea.[1] Iar despre dragoste zice învăţăcelul iubit: „Dumnezeu este dragoste şi cine rămâne în dragoste rămâne în Dumnezeu şi Dumnezeu în el".[2]

48. Cât de frumoasă şi bună e vieţuirea monahilor! Cât de frumoasă şi bună este dacă se deapănă după rânduelile şi legile pe cari le-au pus căpeteniile şi înainte stătătorii ei, învăţaţi de Duhul. Căci ostaşul lui Hristos trebue să fie nematerialnic şi lipsit de grija oricărui gând şi fapte lumeşti, precum zice Apostolul:

1 Vezi înainte cap, 21.

2 an 4, 16.

„Nimenea, ostaş fiind, nu se încurcă cu trebile vieţii, ca să placă celui ce strânge oaste".[1]

49. Deci monahul trebue să fie nematerialnic, nepătimaş, în afară de toată pofta rea, neiubitor de desfătare, nededat vinului, nemoleşit, netrândav, neiubitor de argint, neiubitor de plăcere, neiubitor de slavă deşartă. Căci de nu se va scoate cineva pe sine din acestea, nu va putea dobândi vieţuirea aceasta îngerească. Iar celor ce o trăesc după cum se cuvine, jugul ei este blând şi sarcina uşoară, nădejdea dumnezeească uşurând toate. Dulce este o asemenea viaţă, plăcută este făptuirea, bună este partea care nu se va lua dela sufletul care a dobândit-o.[2]

50. Cel ce te-ai lepădat de grijile vieţii şi ai îmbrăcat lupta nevoinţii, să nu pofteşti a avea bogăţie spre a împărţi săracilor. Căci şi aceasta este o amăgire a celui rău, care ne împinge la slavă deşartă, ca să încurce mintea în tot felul de ocupaţii. Chiar dacă ai numai pâine şi apă, poţi să îţi câştigi cu ele plata iubirii de străini. Iar de nu ai nici acestea, ci primeşti pe străin numai cu gând bun şi-i dai cuvânt de mângăere, de asemenea poţi să-ţi câştigi plata iubirii de străini. Ai pentru aceasta ca pildă pe văduva, pentru care mărturiseşte Domnul în Evanghelie şi care a întrecut prin cei doi bănuţi gândul şi puterea bogaţilor.[3]

51. Acestea s'au spus pentru cei ce se îndeletnicesc cu liniştirea [isihia]. Iar cei ce se află sub ascultarea Părintelui, un lucru numai să aibă în minte: să nu cadă întru nimic din porunca părintească. Făcând aceasta, au isbândit totul. Precum dimpotrivă,

1 II Tim. 2, 4; după Evagrie, Rerum. monachalium raliones, P, G. 40. 1253 („Schija monachicească" Filocalia rom. vol. I. p. 40).

2 Ibid.

3 După Evagrie, Op. c„ P. G. 40, 1255 (Filoc. I, 41).

cei ce vor cădea din această poruncă şi petrecere, vor fi nevrednici de orice virtute şi petrecere duhovnicească.

52. Ţine şi acest sfat al meu, iubitorule de Hristos: iubeşte înstrăinarea, desfăcându-te de împrejurările din tara ta, ca să nu fi luat de grijile familiei şi de prieteniile rudeniilor. Fugi de zăbovirea în oraşe şi stărueşte în pustie, zicând cu Proorocul: „Iată m'am depărtat fugind, şi m-am sălăşluit în pustie".[1]

53. Caută locurile singuratice şi depărtate de lume, şi chiar dacă vor fi rare şi anevoe de găsit cele trebuincioase vieţii, să nu-ţi fie frică. De te vor înconjura vrăjmaşii ca albinele sau ca viespii cei răi, bântuindu-te cu tot felul de răsboae şi turburându-te cu toate felurile de gânduri, să nu te sperii, să nu le dai ureche ascultătoare, nici să fugi de locul luptei. Stărueşte mai degrabă cu îndelungă răbdare, cântând în tine şi zicând: „Aşteptând am aşteptat pe Domnul, şi a luat aminte la mine şi a auzit rugăciunea mea". Şi atunci vei vedea măreţiile lui Dumnezeu: ajutorul, ocrotirea şi orice altă purtare de grijă în vederea mântuirii.[2]

54. Ca prieteni trebue să ai, iubitorule de Hristos, pe cei ce-ţi sunt de folos şi-ţi ajută la vieţuirea ta. „Bărbaţi paşnici, zice, să-ţi fie prietenii tăi, fraţi duhovniceşti şi Părinţi sfinţi"; despre cari şi Domnul nostru a zis: „Mama mea şi fraţii mei, aceştia sunt, cari fac voia Tatălui meu celui din ceruri".[3]

55. Să nu pofteşti mâncări felurite şi de mult preţ şi desfătări aducătoare de moarte. Căci „cea

1 Ps. 44, 8; După Evagrie, Op. c., P. G. 40, 1257 (Filoc. I, p. 43).

2 După Evagrie, Ibidem,

3 După Evagrie, op. c., P. G, 40, 1260 (Filoc. f, p. 43). Mt. 12, 50; Lc. 8. 29.

dedată desfătărilor, zice, a murit fiind încă vie".[1] Dacă e cu putinţă, fugi chiar de săturarea cu cele uşor de găsit, căci s'a scris: „Nu vă amăgiţi cu săturarea stomacului".[2]

56. Petrecerea deasă afară de chilia ta să o lapezi, dacă ţi-ai ales să te linişteşti. Căci este foarte păgubitoare, ia harul, întunecă judecata, vestejeşte dorul. De aceea s'a zis: „Rătăcirea poftei schimbă mintea cea fără răutate".[3] Prin urmare tae legăturile cu cei mulţi [afecţiunile faţă de cele multe] ca să nu se împrăştie mintea şi să nu-ţi turburi putinţa [modul] liniştirii.

57. Şezând în chilia ta, să nu faci lucrul tău fără judecată şi plin de lene. Căci cel ce călătoreşte fără ţintă, se va osteni în deşert. Ci ţine-te de lucrarea cea bună: adună-ţi mintea, ţine mereu înaintea ochilor ceasul din urmă al morţii, adu-ţi aminte de deşertăciunea lumii, cât de înşelătoare, de neputincioasă şi fără de preţ este, cugetă la înfricoşata dare de seamă, cum au să înfăţişeze duşmănoşii purtători de catastife faptele noastre, cuvintele, gândurile pe cari ei ni le-au strecurat în minte, iar noi le-am primit. Adu-ţi aminte şi de muncile iadului şi cum stau acolo închise sufletele, aminteşte-ţi şi de acea mare şi înfricoşată zi, adică de învierea cea de obşte şi de înfăţişarea înaintea lui Dumnezeu, de cea din urmă hotărîre a Judecătorului care nu greşeşte. Gândeşte-te la osânda care va pune stăpânire pe păcătoşi, la ruşinea, la mustrarea conştiinţii, la scoaterea afară dela Dumnezeu şi la aruncarea în focul cel veşnic, la viermele care nu moare, la întunerecul cel neluminat, unde este plângerea şi scrâşnirea

1 I Tim. 5, 6. După Evagrie", Ibidem (Filoc, I. p, 44),

2 Prov. 24, 15.

3 Înţelep, Sol. 4, 12. După Evagrie. Ibidem.

dinţilor. La acestea şi la toate celelalte chinuri gândindu-te, să nu lipseşti a-ţi uda obrajii, haina, locul unde şezi cu şiroae de lacrimi, căci cu asemenea gânduri am văzut pe mulţi dobândind mare mulţime de lacrimi şi curăţindu-şi în chip minunat toate puterile sufletului.[1]

58. Dar gândeşte-te şi la bunătăţile cari aşteaptă pe cei drepţi: la înfăţişarea dea dreapta lui Hristos, la glasul Stăpânului, care-i binecuvânta, la moştenirea Împărăţiei cerurilor, la darul cel mai presus de minte, la lumina aceea a tot dulce, la bucuria care nu are sfârşit şi nu e întreruptă de întristare, la locaşurile acelea cereşti, la petrecerea cu Îngerii şi la toate celelalte bunătăţi făgăduite celor ce se tem de Domnul.[2]

59. Aceste gânduri să stea la masă cu tine, să doarmă cu tine şi să se scoale cu tine. Ia seama să nu le uiţi pe acestea niciodată, ci ori unde ai fi să nu-ţi desfaci mintea de amintirea lor, ca să fugă gândurile rele. Şi vei fi plin de mângăere dumnezeească. Iar sufletul care nu e îngrădit de aceste gânduri, nu poate dobândi liniştirea. Căci izvorul care nu are apă, în zadar poartă acest nume.[3]

60. Pentru cei ce caută liniştirea, s'a legiuit această rânduială: post, cât e cu putinţă, priveghere, culcare pe jos şi toate celelalte rele pătimiri, pentru odihna ce va să vie. Căci „nu sunt vrednice pătimirile vremii de acum, faţă de slava ce ni se va descoperi nouă".[4] Dar mai ales rugăciune curată, să zic aproape neîncetată şi neîntreruptă. Căci aceasta este zid sigur, liman liniştit, paznică a virtuţilor, omorîre a patimilor, întărire a sufletului, curăţire a

1 După Evagrie, Op. c., P G. 40. 1261 (Filoc. I. p. 45—46),

2 După Evagrie, Ibidem.

3 Ibidem. 4 Rom. 8, 18.

minţii, odihnă a celor osteniţi, mângăere a celor ce plâng. Rugăciunea este vorbire cu Dumnezeu, vedere a celor nevăzute, încredinţare despre cele dorite, petrecere a îngerilor, îndemn la virtuţi, ipostas al celor nădăjduite. Prinde-te cu toată puterea de această împărătească a virtuţilor, o nevoitorule! Roagă-te cu frică şi cu cutremur, cu minte trează şi veghietoare, ca să fie primită de Domnul rugăciunea ta.[1] Căci: „Ochii Domnului, zice, peste cei drepţi şi urechile Lui la cererea lor".

61. S'a zis de cineva dintre cei vechi cu multă dreptate şi foarte nimerit, că cei dintâi dintre dracii cari ni se împotrivesc cu răsboiu sunt cei cărora li s'au încredinţat dorinţele lăcomiei pântecelui, cei ce ne pun în minte iubirea de argint şi cei ce ne îmbie spre slava deşartă. Iar toţi ceilalţi vin pe urma acestora, luând în primire pe cei răniţi de ei.[2]

62. Cu adevărat luând aminte am cunoscut că nu poate cădea omul în vre-un păcat sau în vre-o patimă oarecare, de n'a fost rănit mai 'nainte de vre-unul din aceştia trei. De aceea şi diavolul a adus atunci înaintea Mântuitorului aceste trei gânduri. Dar Domnul nostru arătându-se mai puternic ca ele, a poruncit diavolului să plece înapoi, dându-ne nouă biruinţa Sa împotriva aceluia, ca un Stăpân bun şi de oameni iubitor. Căci El a îmbrăcat un trup întru toate asemenea pătimitor celui al nostru afară de păcat, şi ne-a arătat cărarea neînşelătoare a nepătimirii, pe care umblând, dăm iarăşi în noi chip omului nou, care se înoeşte după chipul Celui ce l-a făcut pe el.[3]

1 După Evagrie, Op, c. P, G. 49. 1261-1264 (Filoc. I, p. 46—47),

2 Evagrie, Capete despre diferite gânduri rele. P. G. 79, 1200 (Filoc. I. p, 49).

3 După Evagrie, Op. c., P. G. 79, 1201 (Filoc., 1. e.).

63. Cuvântul lui David ne învaţă să urîm cu ură desăvârşită pe draci, ca pe vrăjmaşii mântuirii noastre. Iar acest lucru este foarte trebuitor pentru lucrarea virtuţii. Cine este deci cel ce urăşte cu ură desăvârşită pe vrăjmaşi? Cel ce nu mai păcătueşte cu lucrul sau cu gândul. Dar câtă vreme se află în noi uneltele prieteniei fată de ei, adică pricinile patimilor, cum vom dobândi în noi ura fată de ei? Căci inima iubitoare de plăceri nu poate să o hrănească pe aceasta din sine.

64. Haina de nuntă este nepătimirea sufletului raţional, care s'a despărţit de plăcerile lumeşti şi s'a lepădat de toate poftele necuvenite, ocupându-se cu gânduri iubitoare de Dumnezeu şi cu meditaţia preacurată a vederilor. Dar patimile de ocară şi zăbovirea în ele desbracă sufletul de haina neprihănirii şi-l îmbracă în haine zdrenţuroase şi murdare. Căci şi în Evanghelie se arată că acela care a fost legat de mâini şi de picioare şi a fost aruncat în întunerecul cel mai dinafară avea haina ţesută din astfel de gânduri şi de fapte, şi de aceea Cuvântul a socotit că nu este vrednic de nunta dumnezeească şi nestricăcioasă.[1]

65. Despre iubirea de sine, care urăşte pe toţi, un oarecare înţelept a spus cu dreptate: Cel dintâi dintre toate gândurile este acest răsboiu al iubirii de sine. El este ca un tiran, împreună cu care răpesc mintea şi cei trei şi cei cinci.

65. M-aş mira dacă, săturându-se cineva de mâncări, ar putea dobândi nepătimirea. Căci nepătimirea nu este înfrânarea dela păcatul cu lucrul, fiindcă aceasta se zice înfrânare, ci aceea care desrădăcinează din cugetare gândurile pătimaşe. Aceasta s'a numit şi curăţia inimii.

1 După Evagrie, Gapita Practica al Anatolium, P. Q. 40 1231, cap. 64.

67. Mai uşor este a curăţi un suflet necurat decât a readuce la sănătate un suflet odată curăţit şi iarăşi rănit. Căci celor ce s'au lepădat de curând de turburarea lumii, în orice greşeli ar fi căzut, le e mai uşor să ajungă la nepătimire. Dar celor ce au gustat din cuvintele bune ale lui Dumnezeu şi au umblat pe calea mântuirii, dar apoi iarăşi s'au întors la păcat, anevoe le este să dobândească nepătimirea, pe deoparte pentru reaua deprindere şi pentru urîta obişnuinţă, pe de alta pentrucă dracul întristării sare mereu înaintea ochilor şi le aduce în fată idolul păcatului. Dar sufletul sârguincios şi iubitor de osteneală izbândeşte uşor şi în acest lucru greu de izbândit, cu împreună lucrarea harului dumnezeesc. Căci acesta ne iubeşte cu îndelungă răbdare, ne chiamă la pocăinţă, iar pe cei ce se întorc îi primeşte cu mila negrăită a îndurărilor, cum am învăţat din Evanghelie prin parabola fiului risipitor.

68. Nimenea dintre noi nu e în stare să biruiască cu dela sine putere uneltirile şi meşteşugirile celui viclean, ci cu puterea nebiruită a lui Hristos. Deci în zadar s'au amăgit cei ce se mândresc, lăudându-se că au desfiinţat păcatul prin nevoinţele săvârşite de ei şi prin voia lor liberă. Acesta nu poate fi desfiinţat decât prin harul lui Dumnezeu, ca unul ce a şi fost omorît prin taina de pe cruce. De aceea şi luminătorul Bisericii, Ioan gură de Aur, zice că „nu ajunge râvna omului, dacă nu se bucură şi de revărsarea ajutorului de sus", dar iarăşi că „nu câştigăm nimic din revărsarea harului de sus, dacă nu este râvnă. Acestea amândouă le arată Iuda şi Petru. Cel dintâi bucurându-se de mult ajutor, n'a folosit nimic, fiindcă n'a adus cele ale sale. Iar Petru, cu toate că a râvnit, fiindcă nu s'a bucurat de niciun ajutor, a căzut. Din acestea două se ţese virtutea. De aceea vă rog, zice,

nici să nu dormiţi aruncând totul asupra lui Dumnezeu, nici sârguindu-vă să nu socotiţi că dobândiţi totul prin ostenelele voastre".

69. Dumnezeu nu vrea ca noi să zăcem pe spate. De aceea nu face El totul. Dar nu vrea nici să fim mândri. De aceea n'a lăsat pe seama noastră totul, ci scoţând din fiecare ceea ce este vătămător, ne'a lăsat nouă ceea ce este de folos. Bine învaţă şi Psalmistul: „De nu va zidi Domnul casa, în zadar va priveghia cel ce păzeşte şi osteneşte". Căci este cu neputinţă omului să calce peste aspidă şi vasilisc şi să încalece peste leu şi peste bălaur, dacă nu se va fi curăţit mai 'nainte, pe cât e cu putinţă omului, şi nu-l va fi întărit apoi Cel ce a zis Apostolilor: „Iată v'am dat vouă putere să călcaţi peste şerpi şi peste scorpii şi peste toată puterea vrăjmaşului". De aceea ni s'a şi poruncit să cerem în rugăciune dela Domnul „să nu ne ducă pe noi în ispită, ci să ne isbăvească de cel viclean". Căci de nu ne vom isbăvi prin puterea şi ajutorul lui Hristos de săgeţile cele aprinse ale celui viclean şi de nu ne vom învrednici astfel să dobândim nepătimirea, în zadar ne vom osteni, socotind să isprăvim ceva prin puterea sau sârguinţa noastră. Deci cel ce vrea să se ridice împotriva uneltirilor diavolului şi să le facă fără putere şi să fie părtaş de slava dumnezeească, e dator să ceară cu lacrimi, cu suspine, cu dor nesăturat şi cu suflet fierbinte, ziua şi noaptea, ajutorul şi sprijinirea lui Dumnezeu. Iar cel ce vrea să se împărtăşească de acestea, trebue să-şi facă sufletul său curat de toată dulcea împătimire de lume şi de patimile şi poftele protivnice. Căci despre asemenea suflete zice Dumnezeu: „Voiu locui şi voiu umbla întru ei". Iar Domnul a zis ucenicilor: „Cel ce mă iubeşte pe

mine va păzi poruncile mele şi Tatăl meu îl va iubi pe el, şi vom veni şi ne vom face locaş în el".[1]

70. Careva dintre cei vechi a spus un cuvânt foarte înţelept şi lesne de priceput despre gânduri, zicând: „Judecă gândurile în divanul inimii, dacă sunt ale noastre, sau ale protivnicilor. Şi pe cele ale noastre şi bune aşează-le în cămara cea mai dinăuntru a sufletului, păzindu-le închise în vistieria cea nejefuită. Iar cele protivnice alungă-le, pedepsindu-le cu loviturile cugetării raţionale, nedându-le nici loc nici sălaş în cuprinsul sufletului tău, sau mai bine zis, junghie-le desăvârşit cu sabia rugăciunii şi a cugetării dumnezeeşti, ca prin omorîrea tâlharilor să se înfricoşeze căpetenia tâlharilor. Căci cel ce cercetează cu deamănuntul gândurile, acela şi iubeşte cu adevărat poruncile".

71. Cel ce se luptă ca să răpună duhurile cari îl răsboesc şi-l tulbură, să pornească la luptă luându-şi ca aliaţi mai mulţi luptători: smerenia sufletului, osteneala trupului şi orice altă durere a nevoinţii şi rugăciunea cu mulţime de lacrimi din inimă înfrântă, cum cântă David: „Vezi smerenia mea şi osteneala mea şi iartă toate păcatele mele şi să nu treci sub tăcere lacrimile mele", sau iarăşi: „Lacrimile mele mi s'au făcut mie pâine de zi şi de noapte şi băutura mea am amestecat-o cu plâns".

72. Vrăjmaşul vieţii noastre, diavolul, micşorează păcatele noastre prin multe gânduri, şi adeseori le acopere cu uitarea, ca micşorându-ne ostenelele să nu ne mai gândim la plânsul pentru greşale. Noi însă, fraţilor, să nu uităm de greşalele noastre, chiar dacă ni se pare că prin pocăinţă ni s'au iertat. Ci să ne amintim necontenit de păcate şi să nu în-

1 Ioan 14, 21.

cetăm a plânge pentru ele; ca să câştigăm smerenia ca soţie bună şi să scăpăm de cursele slavei deşarte şi ale mândriei.

73. Nimenea să nu-şi închipue că poate răbda ostenele şi poate dobândi virtutea cu puterea sa. Căci pricinuitorul tuturor celor bune ne este Dumnezeu, precum al celor rele, diavolul, înşelătorul sufletelor noastre. Deci pentru cele bune ce le faci, adu mulţumită pricinuitorului. Iar relele ce te turbură, aruncă-le începătorului acestora.

74. Cel ce a împreunat făptuirea cu cunoştinţa, este un plugar vrednic de laudă, care îşi udă locşorul sufletului din două izvoare foarte limpezi. Căci cunoştinţa înaripează fiinţa tânără prin contemplarea celor mai înalte, iar făptuirea omoară mădularele cele de pe pământ: desfrânarea, necurăţia, patima, pofta cea rea. Iar fiind omorîte acestea, odrăslesc frumos florile virtuţilor, rodind roadele Duhului: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, bunătatea, credinţa, blândeţea, înfrânarea.[1] Şi atunci acest înţelept plugar, după ce şi-a răstignit trupul său împreună cu patimile şi cu poftele lui, va zice împreună cu propovăduitorul de Dumnezeu purtător: „Nu mai trăesc eu, ci trăeşte în mine Hristos";[2] ceea ce trăesc, trăesc prin credinţă, prin aceea a Fiului lui Dumnezeu, care m-a iubit pe mine şi s'a dat pe Sine pentru mine.

75. Să nu uiţi nici aceea, iubitorule de Hristos, că patima aflând în tine un locşor şi înrădăcinându-se ca deprindere, aduce cu sine în acelaş ocol şi altele. Chiar dacă patimile se împotrivesc între olaltă şi făcătorii lor, dracii, la fel, dar toţi caută în unire pierzania noastră.

1 Gal. 5, 19, 22, 24. 2 Gal. 3, 20.

76. Cel ce-şi veştejeşte floarea trupului prin nevoinţă [asceză] şi taie toată voia lui, acela poartă semnele (τχ στίγματα) lui Hristos în trupul său cel muritor.

77. Ostenelele nevoinţii sfârşesc în odihna nepătimirii; iar modurile desfătării ajung la patimile de necinste.

78. Să nu suferi a-ţi socoti anii mulţi ai vieţii singuratice, nici să fii prins lăudându-te cu răbdarea pustiului şi cu asprimea luptelor. Ci ai în minte cuvântul Domnului, că eşti slugă netrebnică şi n'ai împlinit nici măcar porunca. Căci, într'adevăr, câtă vreme ne aflăm în viata de aici, încă n'am fost rechemaţi din surghiun, ci şedem încă la râul Babilonului şi robotim încă făcând cărămizi în Egipt, ca unii ce n'am văzut încă pământul făgăduinţii, de vreme ce nu ne-am desbrăcat încă de omul cel vechiu ce se strică după poftele înşelăciunii şi nu ne-am îmbrăcat în chipul celui ceresc, purtând încă chipul celui pământesc. Deci nu avem cale de laudă, ci suntem datori să plângem, rugându-ne de Cel ce poate să ne mântuiască pe noi din robia ostenitoare a amarnicului Faraon şi să ne scoată de sub asuprirea cumplită şi să ne ducă în pământul cel bun al făgăduinţii, ca să ne odihnim în locul cel sfânt al lui Dumnezeu şi să ne aflăm de-a dreapta măririi Celui Preaînalt. Dar dobândirea acestor bunătăţi mai presus de înţelegere nu atârnă de faptele noastre, pe cari socotim că le săvârşim întru dreptate, ci de mila nemăsurată a lui Dumnezeu. Drept aceea să nu încetăm de a vărsa lacrimi ziua şi noaptea, potrivit cu cel ce zice: „Ostenit-am în suspinul meu, spăla-voiu în fiecare noapte patul meu, cu lacrimile mele voiu uda aşternutul meu". Căci cei ce samănă întru lacrimi, vor secera întru bucurie.

79. Alungă departe dela tine duhul vorbăriei. Căci în el zac patimi foarte cumplite. De aci vine minciuna, îndrăsneala, glumele proaste, neruşinarea, vorbele nebuneşti şi, scurt grăind, „din vorbă multă nu va lipsi păcatul; iar bărbatul tăcut este scaun al simţirii". Ba „vom da şi socoteală pentru orice cuvânt deşert", cum a zis Domnul. Aşadar tăcerea e foarte trebuincioasă şi folositoare.

80. Ni s'a poruncit, ca pe cei ce ne defaimă şi ne ocărăsc, sau ne năcăjesc în oricare alt chip, să nu-i defăimăm şi supărăm la rândul nostru, ci mai degrabă să-i vorbim de bine şi să-i binecuvântăm. Căci câtă vreme trăim în pace cu oamenii, ne luptăm cu dracii; iar câtă vreme ţinem minte răul şi ne luptăm cu fraţii, petrecem în pace cu dracii, pe cari am învăţat să-i urîm cu o ură desăvârşită şi să avem către ei războiu neîncetat.

81. Fereşte-te de a vătăma pe aproapele cu o limbă vicleană, ca să nu fi vătămat de ucigaşul. Căci am auzit pe Proorocul care strigă: „Pe bărbatul sângeros şi viclean îl urăşte Domnul; şi va pierde Domnul toate buzele viclene, toată limba ce spune vorbe mari". De asemenea fereşte-te de a osândi greşala fratelui tău, ca să nu cazi din bunătate şi dragoste. Căci cel ce nu are bunătate şi dragoste pentru fratele, nu a cunoscut pe Dumnezeu. Fiindcă Dumnezeu iubire este,[1] cum strigă Ioan, fiul tunetului, şi ucenicul iubit al lui Hristos. Dacă Hristos, zice, Mântuitorul tuturor şi-a pus sufletul Său pentru noi, datori suntem şi noi să ne punem sufletele pentru fraţii noştri.

82. Cu dreptate s'a numit dragostea cetatea mamă [capitala] a virtuţilor, capul legii şi al Prorocilor. Să arătăm deci toată osteneala până ce vom dobândi cuvioasă iubire şi prin ea ne vom scutura de tirania

1 I Ioan 4, 8.

patimilor şi ne vom înălţa în ceruri, uşuraţi de aripile virtuţilor, şi vom vedea pe Dumnezeu, cât e cu putinţă firii omeneşti.

83. Dacă Dumnezeu este dragoste şi cel ce are dragoste are pe Dumnezeu în sine, lipsindu-ne aceasta nu avem niciun folos şi nici nu putem să zicem că iubim pe Dumnezeu. Căci zice: „Dacă spune cineva că iubeşte pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăşte, mincinos este". Şi iarăşi zice: „Pe Dumnezeu nimenea nu l-a văzut vreodată. Dacă ne iubim unii pe alţii, Dumnezeu rămâne întru noi şi dragostea desăvârşită este întru noi".[1] De aci e vădit că dragostea este lucrul cel mai cuprinzător şi mai înalt dintre toate bunurile pomenite de Sfânta Scriptură. Şi nu este fel al virtuţii prin care omul să se apropie şi să se unească cu Dumnezeu, care să nu atârne de dragoste şi să nu fie cuprins de ea, ţinut şi păzit [în legătură cu toate] printr'o raţiune negrăită.

84. Primind pe fraţii cari vin la noi, să nu socotim aceasta stânjenire şi întrerupere a liniştirii, ca să nu cădem din legea dragostei. Nici să nu-i primim ca şi când le-am face har, ci mai degrabă ca primind noi har; şi socotindu-ne îndatoraţi la acest lucru, să-i ospătăm cu prietenie şi bucurie, cum ne-a arătat Patriarhul Avraam. De aceea şi Teologul ne învaţă iarăşi: „Copii, să nu iubim cu cuvântul, nici cu limba; ci cu fapta şi cu adevărul. Şi întru aceasta cunoaştem că suntem din adevăr".[2]

85. Patriarhul, împlinind lucrarea iubirii de străini, şedea înaintea cortului, poftind pe cei ce treceau; şi întindea masa tuturor, necredincioşilor şi barbarilor, fără să deosebească. De aceea s'a învrednicit şi de

1 I Ioan 4, 20, 12.
2 I Ioan 3, 18—19.

acea minunată masă, ospătând pe Îngeri şi pe Stăpânul tuturor. Deci şi noi să grijim de iubirea de străini cu multă sârguinţă şi râvnă, ca să primim nu numai pe Îngeri, ci şi pe Dumnezeu. Căci zice Domnul: „Întrucât aţi făcut unuia dintre aceşti prea mici, mie aţi făcut".[1] Deci se cuvine să facem bine tuturor, dar mai ales celor ce nu pot să întoarcă.

86. Curat cu inima este acela a cărui inimă nu-l osândeşte pentru călcarea vreunei porunci a lui Dumnezeu, sau pentru întrelăsarea ei, sau pentru primirea vreunui gând potrivnic. Acela e vrednic să audă: „Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu".[2]

87. Să ne silim de-a ajunge să cârmuim simţurile prin raţiune şi mai ales să nu îngăduim ca ochii, urechile şi limba, să privească, să asculte şi să grăiască în chip pătimaş, ci spre câştigul nostru. Căci nimic nu alunecă mai uşor spre păcat ca aceste mădulare, dacă nu sunt stăpânite de raţiune; şi nimic nu ajută mai mult la mântuire ca ele, dacă le cârmueşte şi le duce raţiunea spre cele ce trebue şi spre cele ce vrea ea. Dacă acestea nu lucrează cu rânduială, atunci şi mirosul se moleşeşte şi pipăitul se întinde cutezător şi un roiu întreg de patimi se adaugă. Dar ţinute în rânduială de raţiune, se iveşte pace multă şi linişte statornică de pretutindeni.

88. Precum mirul de mult preţ, chiar închis în vas, răspândeşte în aer buna sa mireasmă şi umple de ea nu numai pe cei ce stau aproape, ci şi pe cei dimprejur, aşa şi buna mireasmă a sufletului virtuos şi iubitor de Dumnezeu, răspândindu-se prin toate simţurile trupului, arată privitorilor virtutea aşezată înlăuntru. Căci cine văzând limbă care nu grăeşte nimic fără rânduială şi nepotrivit, ci tot ce-i bun şi

1 Matei 25, 40. 2 Matei 5, 8,

folositor ascultătorilor, ochi înfrânaţi, ureche ce nu primeşte nimic din cântările şi cuvintele necuvenite, picioare care umblă cuviincios şi faţă care nu se strâmbă de râs, ci mai degrabă e gata de lacrimi şi de plâns, nu va cunoaşte că înăuntru se află şi multă bună mireasmă a virtuţilor? De aceea şi Mântuitorul zice: „Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vază faptele voastre cele bune şi să mărească pe Tatăl vostru cel din ceruri".[1]

89. Calea pe care Hristos şi Dumnezeul nostru a numit-o în Evanghelie „strâmtă", pe aceasta iarăşi a numit-o „jug blând şi sarcină uşoară". Cum se vor număra aceste două împreună, odată ce par a fi protivnice? Pentru fire, această cale este desigur aspră şi cu suiş, dar pentru intenţia şi nădejdile bune ale celor ce o bătătoresc, este vrednică de dorit şi de iubit şi pricinueşte mai degrabă plăcere decât greutate sufletelor iubitoare de virtute. De aceea, cineva poate vedea pe cei ce şi-au ales calea strâmtă şi necăjicioasă, că umblă pe ea cu mai multă râvnă decât ar umbla pe una largă şi lată. Auzi-l pe fericitul Luca spunând că, după ce au fost bătuţi, Apostolii „au plecat dela faţa sinedriului bucurându-se", cu toate că nu aceasta e firea loviturilor, căci nu obişnuesc să aducă plăcere şi bucurie, ci durere şi suferinţă. Iar dacă loviturile au născut plăcere pentru Hristos, de ce să ne mirăm dacă şi celelalte pătimiri şi chinuri ale trupului au acelaşi efect din pricina lui Hristos.

90. Supăraţi şi robiţi de patimi, adeseori ne mirăm de ce pătimim acestea. Deci trebue să cunoaştem că aceste robiri ni se întâmplă din pricină că întrerupem îndeletnicirea noastră cu contemplarea lui Dumnezeu. Dacă şi-ar ţintui cineva mintea în chip neîmprăştiat

1 Matei 5, 16.

2 Fapte 5, 41.

la Stăpânul şi Dumnezeul nostru, credincios este El, care e Mântuitorul tuturor, să izbăvească un astfel de suflet de toată robia pătimaşă. Căci zice Proorocul: „Văzut-am pe Domnul înaintea mea pururea, că este de-a dreapta mea, ca sa nu mă clatin". Şi ce este mai dulce şi mai întăritor decât a avea pururea pe Domnul la dreapta, acoperindu-te, păzindu-te şi nelăsându-te să te clatini. Iar câştigarea acestui lucru, atârnă de noi.

91. Bine au zis Părinţii şi fără putinţă de împotrivire, că nu poate afla omul altfel odihnă, dacă nu dobândeşte înăuntrul său un astfel de gând, că numai el şi Dumnezeu este în lume, ne mai rătăcind cu mintea în nicio parte, ci dorindu-L numai pe El şi lipindu-se numai de El. Unul ca acesta va afla cu adevărat odihnă şi slobozire din tirania patimilor. Căci „s'a lipit, zice, sufletul meu de Tine şi dreapta Ta mă va sprijini pe mine".

92. Iubirea de sine, iubirea de plăceri şi iubirea de slavă alungă din suflet pomenirea lui Dumnezeu. Iubirea de sine e maica unor rele neînchipuite. Iar în lipsa pomenirii lui Dumnezeu, ia loc în noi turburarea patimilor.

93. Cel ce a smuls din inima sa rădăcinile iubirii de sine, cu uşurinţă va pune stăpânire şi peste celelalte patimi, cu ajutorul Domnului. Căci din ea se naşte mânia, întristarea, pomenirea răului, iubirea de plăcere şi îndrăsneala. Cel biruit de ea, e rob şi al celorlalte patimi. Iar iubire de sine numim: dragostea şi afecţiunea pătimaşă faţă de trup şi împlinirea voilor trupeşti.

94. Oricine doreşte să fie neîntrerupt şi neîncetat împreună cu ceea ce iubeşte, depărtează toate cele ce-l împiedecă dela convorbirea şi împreuna petrecere cu lucrul iubit. Vădit este deci, că şi cel ce iubeşte pe Dumnezeu doreşte să fie pu-

rurea cu El şi să vorbească cu El. Iar aceasta ni se întâmplă prin rugăciunea curată. Să ne îngrijim deci de ea cu toată puterea. Căci ea ne uneşte cu Stăpânul. La aceasta a ajuns cel ce a zis: „Dumnezeule, Dumnezeul meu, către Tine mânec de dimineaţă; însetat-a de Tine sufletul meu". Căci nu mânecă de dimineaţă către Dumnezeu, cel ce şi-a depărtat mintea dela tot păcatul şi neîncetat este rănit de dragostea lui Dumnezeu?

95. Din înfrânare şi smerenie am învăţat că se naşte nepătimirea; iar din credinţă cunoştinţa. Dela acestea sufletul înaintează apoi la dreapta socoteală [discernământ] şi la dragoste. Iar cine şi-a adunat în inimă dragostea dumnezeească, sboară fără sfârşit prin aripile rugăciunii curate spre înălţimea ei, până va ajunge la cunoştinţa Fiului lui Dumnezeu, precum zice Apostolul: „La bărbatul desăvârşit, la măsura vârstei plinirii lui Hristos".[1]

96. Prin virtutea cu fapta e robită pofta şi e înfrânată iuţimea. Iar prin cunoştinţă şi contemplaţie se întraripează mintea, care, înălţându-se peste cele materiale, călătoreşte spre Dumnezeu, învrednicindu-se de fericirea cea adevărată.

97. Aceasta să ne fie cea dintâi luptă: să micşorăm patimile şi să le biruim cu desăvârşire. A doua luptă: să dobândim virtuţile şi să nu lăsăm sufletul nostru deşert şi nelucrător. Al treilea stadiu al drumului duhovnicesc: să păzim cu trezvie roadele virtuţilor şi ale ostenelelor noastre. Căci nu ni s'a poruncit numai să lucrăm cu osteneală, ci şi să păzim cu priveghiere.

98. „Să fie mijloacele voastre încinse şi sfeşnicele voastre aprinse, zice Domnul".[2] Brâul cel bun al mijlocului, prin care ne putem face sprinteni şi

1 Ef. 4. 13.
2 Ieşire 12, 11.

uşori, este înfrânarea, împreună cu smerenia inimii înţelegând prin înfrânare: depărtarea dela toate patimile. Iar lumina sfeşnicului duhovnicesc este rugăciunea curată şi dragostea desăvârşită. Deci cei ce s'au gătit astfel, sunt cu adevărat asemenea oamenilor cari primesc pe Domnul lor, cari, venind El şi bătând, îi deschid îndată, ca intrând El să-şi facă la ei, împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt, locuinţă. Şi fericite slugile acelea, pe cari, venind Domnul, le va afla făcând aşa.

99. Monahul trebue să iubească pe Dumnezeu ca un fiu, din toată inima şi din tot cugetul; să-L cinstească şi să I se supună ca o slugă şi să împlinească cu frică şi cu cutremur poruncile Lui; să ardă cu duhul, să fie îmbrăcat cu armele Sfântului Duh, ca să dobândească bucuria vieţii veşnice; să împlinească fără nici o ştirbire toate cele poruncite, să fie treaz, să-şi păzească inima de gânduri rele şi să cugete neîncetat la Dumnezeu în gânduri bune. Să se cerceteze în fiecare ceas în privinţa gândurilor rele şi a faptelor, să întregească cele ce lipsesc, iar pentru cele ce le-a făcut să nu se înalţe, ci să-şi zică slugă netrebnică, rămasă mult în urmă cu împlinirea celor datorate. Dar să mulţumească lui Dumnezeu cel Sfânt şi pe seama Lui să pună isprăvile sale, să nu facă nimic pentru slava deşartă sau pentru plăcerea oamenilor, ci toate să le facă în ascuns şi să caute numai lauda dela Dumnezeu. Mai întâi şi mai presus de toate însă, să-şi îngrădească sufletul cu dreapta credinţă, potrivit cu dumnezeeştile dogme ale Bisericii soborniceşti, primite dela propovăduitorii de Dumnezeu Apostoli şi dela Sfinţii Părinţi. Căci cei ce vieţuesc aşa, multă răsplată vor avea, viaţă fără de sfârşit şi casă nesurpată la Tatăl, la Fiul şi la Duhul Sfânt, dumnezeirea cea de o fiinţă şi în trei ipostasuri.

100. „Sfârşitul cuvântului, auzi-l tot", a zis Ecleziastul: „teme-te de Dumnezeu şi păzeşte poruncile Lui, că aceasta este tot omul"[1]. Eu, zice, îţi arăt calea cea mai de căpetenie şi mai cinstită a mântuirii; „teme-te de Dumnezeu şi păzeşte poruncile Lui". Nu e vorba de frica începătoare, cea din pricina pedepselor, ci de cea desăvârşită şi desăvârşitoare, pe care suntem datori să o avem, pentru dragostea Celui ce a poruncit. Căci dacă de frica pedepselor nu facem păcatele, vădit este că dacă n'ar sta înaintea noastră pedepsele, le-am face, având intenţia pornită spre păcat. Dar dacă ne ţinem departe de cele rele, nu „pentru ameninţarea chinurilor, ci pentru că le urîm, împlinim virtuţile din dragoste pentru Stăpân, temându-ne să nu cădem. Căci prin aceea că ne temem, nu trecem cu vederea nimic din cele poruncite. Aceasta este frica curată, ce are loc pentru binele însuşi. Ea curăţeşte sufletele noastre, având aceeaşi putere cu dragostea desăvârşită. Iar cel ce are această frică şi păzeşte poruncile, acesta este tot omul cel desăvârşit şi fără cusur. Cunoscând deci acestea, să ne temem de Dumnezeu şi să păzim poruncile Lui, ca să fim desăvârşiţi şi împodobiţi prin virtuţi. Iar având o cugetare smerită şi o inimă sdrobită, să cântăm neîncetat Domnului, rugăciunea dumnezeescului şi marelui Arsenie; „Dumnezeul meu, nu mă părăsi, că nici un bine n'am făcut înaintea Ta, ci dă-mi mie, pentru milostivirea Ta, să pun început". Căci toată mântuirea noastră stă în îndurările şi iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Lui fie slava şi stăpânirea şi închinăciunea, Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

1 Ecl. 12, 13.

Al aceluiaşi Cuvios Părinte Teodor

Cuvânt despre contemplaţie[1]

Mare luptă se cere pentru a rupe lanţul acesta tare şi a ne slobozi de slujirea materiei şi a dobândi deprinderea celor bune. Cu adevărat e trebuinţă de un suflet viteaz şi bărbătesc spre a fugi de materie. Dar ceea ce năzuim, nu este numai curăţirea de patimi. Căci aceasta nu este prin sine cu adevărat virtute, ci pregătire spre virtute. Iar pe lângă curăţirea de deprinderile rele, e trebuinţă şi de dobândirea virtuţilor.

Curăţirea sufletului stă în ce priveşte raţiunea, în a depărta şi şterge desăvârşit întipăririle amăgitoare de jos, adică, după cuvântul Teologului, grijile şi turburările vieţii, şi înclinările rele sau obişnuinţele necuvenite; în ce priveşte pofta, în a nu ne apleca spre materie şi în a nu căuta spre simţuri, ci în a asculta de raţiune; iar în ce priveşte iuţimea, în a nu ne turbura niciodată pentru nimic din cele ce se întâmplă.

Dar după curăţirea aceasta şi după omorîrea sau supunerea puterilor celor atot rele, e trebuinţă şi de urcuş sau de îndumnezeire. Căci cel ce s'a abătut dela rău, trebue să facă binele. Pe lângă

1 εωρητικών, in Filocalia greacă, ed. II, voi l, p, 194—199.

aceasta, să se lapede de sine şi apoi, luând crucea, să urmeze Stăpânului, spre cea mai înaltă stare a îndumnezeirii.

Dar care este urcuşul şi îndumnezeirea? În ce priveşte mintea, ea e cea mai desăvârşită ştiinţă a lucrurilor şi a Celui mai presus de ele, pe cât e cu putinţă firii omeneşti; în ce priveşte voinţa, ea constă în tinderea şi mişcarea totală şi necontenită spre Primul Bine; iar în ce priveşte iuţimea, ea constă în mişcarea neobosită şi neslăbită, atot efectivă şi atot lucrătoare spre Cel dorit, nelăsându-se oprită de nici una din împrejurările supărătoare ce-i stau înainte, ci păşind mai departe neînduplecat şi fără întoarcere. Mişcarea sufletului spre cele bune trebue să fie cu atât mai hotărîtă decât spre cele rele, cu cât frumuseţile inteligibile întrec pe cele sensibile. Numai atâta trebue să se aplece asupra trupului, cât e de ajuns pentru ocrotirea lui şi pentru procurarea celor trebuincioase spre susţinerea lui, ca să nu fie nimicită silnic viaţa.

A le rândui acestea însă, e uşor, dar a le face, e cu mult mai anevoios. Căci nu fără osteneală pot fi desrădăcinate din suflet deprinderile acelea greu de clintit. Nici dobândirea ştinţii nu se face fără sudoare. Şi de fapt a privi şi a tinde încordat spre fiinţa cea fericită, e un lucru care se câştigă cu multe osteneli şi trebue vreme îndelungată până ce se deprinde voinţa cu această pornire. Şi mult trebue să se împotrivească mintea simţirii, care-o trage spre cele de jos. Aceasta este lupta şi războirea cu trupul, care ţine neîncetat până la moarte, chiar dacă pare că se micşorează prin veştejirea iuţimii şi a mâniei şi prin aducerea simţirii sub ştiinţa covârşitoare a minţii. Dar trebue să se noteze şi aceea că sufletul neluminat, neputând fi ajutat de Dumnezeu, nu poate

fi nici curăţit cu adevărat, nici urcat spre lumina dumnezeească. Cele zise trebue socotite ca fiind spuse pentru cei credincioşi.

Iar pentru mai deplina lămurire a acestora, să spunem puţine cuvinte despre felurile cunoştinţii. Dintre cunoştinţele de aici, una este după fire, iar alta este mai presus de fire. A doua se va limpezi din cea dintâi. Cunoştinţă după fire numim deci pe toată aceea pe care o poate câştiga sufletul prin cercetare şi căutare, folosindu-se de părticelele şi puterile firii: despre zidire şi despre cauza zidirii, atâta cât poate înţelege sufletul legat de materie. Căci s'a spus în „Cuvântul despre simţire şi închipuirea minţii", că lucrarea minţii s'a tocit prin unirea şi amestecarea cu trupul şi de aceea nu poate ajunge în atingere cu formele inteligibile, ci are trebuinţă, pentru a le cugeta, de închipuire, care are o fire idolească, de despărţire materială şi de grosime. Prin urmare e trebuinţă de forme pe măsura minţii din trup, ca să le poată sesiza pe acestea. Deci mintea fiind astfel, orice cunoştinţă ar primi prin metoda ei naturală, o numim naturală.

Iar cunoştinţă mai presus de fire este aceea care se iveşte în minte într'un chip mai presus de metoda şi de puterea ei, adică atunci când cele cugetate întrec [depăşesc, transcend] măsura [analogia] minţii împreunată cu trupul, fiind cunoştinţa care se potriveşte minţii fără trup. Aceasta vine numai dela Dumnezeu, când află o astfel de minte bine curăţită de toată împătimirea materială şi stăpânită de dragostea dumnezeească.

Dar nu numai cunoştinţa se împarte aşa, ci şi virtutea. Căci alta este virtutea care nu întrece firea şi care se numeşte, pe drept cuvânt, şi naturală şi alta cea lucrată numai de Primul Bine, care e mai presus de

puterea şi starea naturală şi care trebue numită, cu dreptate, supranaturală. Deci astfel împărţindu-se acestea, cunoştinţa şi virtutea naturală le are poate şi cel neiluminat. Dar pe cele supranaturale, nicidecum. Căci cum le-ar avea, nefiind părtaş de cauza care le produce? Iar cel iluminat le poate avea pe amândouă. Mai bine zis virtutea supranaturală n'o dobândeşte nicidecum, dacă n'a dobândit mai întâi pe cea naturală. Dar nimic nu-l împiedecă că câştige cunoştinţa supranaturală, fără cea naturală. Numai trebue ştiut că precum simţire şi închipuire au şi necuvântătoarele, dar are şi omul aceste puteri, însă cu mult mai bune şi mai înalte, la fel despre virtuţile şi cunoştinţele naturale se poate spune, că le au amândoi, dar cu mult mai bune le are pe acestea cel iluminat, decât cel neiluminat.

Cunoştinţa numită naturală, care se ocupă cu virtuţile şi cu cele contrare, e şi îndoită. Una e simplă, când cel ce filosofează despre aceste dispoziţii nu are experienţa lor; aceasta se întâmplă când e îndoelnică. Iar alta e cu lucrul şi aşa zicând însufleţită, când cunoştinţa astorfel de dispoziţii e întărită prin experienţă; aceasta e limpede şi sigură, necunoscând nicidecum îndoiala şi nesiguranţa.

Acestea aşa fiind, patru sunt lucrurile cari împiedecă mintea să dobândească virtutea. Unul e obişnuinţa deprinderilor contrare, care s'a zis că încearcă să o convingă prin obiceiul îndelungat să tindă spre cele pământeşti. Altul e lucrarea simţurilor, care trage mintea cu sine spre frumuseţile sensibile. Al treilea e tocirea lucrării mintale, pe care o sufere din pricina împletirii cu trupul. Căci nu stă lucrul mintal în faţa minţii ca lucrul văzut în faţa vederii sau, scurt vorbind, ca lucrul sensibil în faţa simţirii; vorbesc de mintea sufletului care e în trup,

fiindcă minţile nemateriale, ating mai efectiv cele mintale, ca vederea cele văzute. Ci precum vederea slăbită a celor ce pot să vadă nu vede chipurile limpezi, nici clare, ci mai degrabă tulburi şi neclare, la fel şi mintea din noi priveşte cele inteligibile neputând vedea clar frumuseţile inteligibile. Ba nu le poate nici dori. Căci după măsura cunoştinţii e şi măsura dorinţii. În acelaş timp e trasă spre frumuseţile sensibile, cari i se par mai clare. Căci e necesar să se umple de o frumuseţe ce i se arată, fie ea adevărată sau nu. Pe lângă acestea e ispita dracilor necuraţi şi de oameni urîtori. Nu se poate spune câte curse întind şi aceştia pe tot drumul sufletelor, în multe chipuri şi moduri, prin simţuri, prin cuvânt, ba aşa zicând prin toate lucrurile, încât dacă n'ar fi Cel ce a luat oaia rătăcită pe umerii Săi, ca să-i facă pe cei ce privesc spre El mai înalţi printr'o nesfârşită purtare de grijă, n'ar putea scăpa nicidecum nici un suflet.

Pentru a scăpa de toate acestea, e trebuinţă de trei lucruri. Cel dintâi şi cel mai mare e să privească cu tot sufletul spre Dumnezeu şi să ceară dela El mână de ajutor, punându-şi în El toată nădejdea, ca unii ce sunt convinşi că dacă n'ar ajuta acela, ar fi răpiţi în chip necesar de cei ce-i trag spre cele dimpotrivă.

Al doilea, care socotesc că pricinueşte şi pe cel dintâi, e hrănirea necontenită a sufletului prin ştiinţă. Iar prin ştiinţă înţeleg atât pe cea a lucrurilor sensibile, cât şi pe a celor inteligibile, fie privite în ele însile, fie în raport cu primul principiu, ca fiind din el şi spre el, cât şi contemplarea cauzei lucrurilor din cele din jurul ei, atât cât e cu putinţă. Căci cercetarea firii lucrurilor ajută foarte mult la curăţire. Ea izbăveşte de afecţiunea pătimaşă faţă de ele

şi înalţă la principiul tuturor, îngăduind să se vadă din cele frumoase şi minunate şi mari, Cel mai frumos, cel mai minunat şi cel mai mare, mai bine zis Cel mai presus de frumuseţe, de minunăţie şi de mărime. Cugetarea învârtindu-se în jurul lor, e cu putinţă să nu dorească pe Cel cu adevărat bun? Căci dacă e dusă spre ceea ce-i străin, cu atât mai mult spre ceea ce e familiar ei. Iar îndrăgindu-se sufletul de acestea, în care din cele de jos ar răbda să zăbovească? Şi în care din cele ce obişnuesc să o tragă dela Cel iubit? Oare nu se va sătura şi de viaţa în trup, ca de una ce-l împiedecă dela cele frumoase? Căci deşi s'a zis că mintea din materie vede neclar frumuseţea inteligibilă, dar bunurile inteligibile sunt de aşa fel şi aşa de mari, încât şi numai o licărire scurtă a lor şi o arătare neclară a acelui noian de frumuseţe, poate convinge mintea să se ridice peste toate cele neinteligibile şi să se întindă numai spre acelea şi să nu mai sufere să se despartă de desfătarea aceea, chiar dacă ar ajunge în lucruri de întristare.

Al treilea lucru care trebue urmărit e omorîrea trupului însoţitor. Altfel e cu neputinţă să fie primite acele arătări clare şi limpezi. Iar trupul e omorît prin post, priveghiere, culcare pe pământ, prin haină aspră şi strict necesară, prin osteneli şi dureri. Aşa se omoară trupul, mai bine zis se răstigneşte împreună cu Hristos. Iar subţiindu-se, curăţindu-se şi făcându-se uşor şi ager, urmează fără greutate mişcărilor minţii, neîmpotrivindu-se, şi se înalţă împreună cu Cel înalt. Deci fără acest lucru toată străduinţa se dovedeşte deşartă.

Această treime preacinstită, când conglăsueşte cu ea însăşi, naşte în suflet ceata fericitelor virtuţi. Căci e cu neputinţă ca în cei împodobiţi cu această

treime, să se afle urmă de răutate, sau să lipsească vreo virtute.

Dar poate supără raţiunea aruncarea avuţiei, dispreţuirea slavei, de care până e legat sufletul e străpuns de multe patimi. Eu însă afirm hotărît că e cu neputinţă să sboare sufletul pironit de bogăţie şi de slavă. Dar nu e cu putinţă să zăbovească în acestea sufletul care s'a luptat pentru cele trei atâta, încât să câştige deprinderea lor. Căci dacă nu cunoaşte alt bine adevărat decât pe cel mai presus de toate, iar dintre celelalte e convins că ceeace-i asemănător cu primul bine e mai bun, şi aşa până la cele din urmă, cum ar iubi şi ar primi argintul, sau aurul, sau altceva dintre cele ce-l trag în jos? Acestea fie zise şi despre slavă.

Dar nici lucrul care ne stăpâneşte mai mult adică grijile, nu convine raţiunii. Căci pentru ce s'ar îngriji cel ce nu e împătimit şi nu tinde spre nimic din cele de aici? Fiindcă nourul grijilor se naşte din tămâia patimilor celor mai generale, adică a iubirii de plăcere, a iubirii de argint şi a slavei deşarte. Aşa că cel ce e liber de acestea, e străin şi de grijă.

Dar nici chibzuinţa, care e încredinţată că nu e altceva decât înţelepciunea şi care e cel mai puternic mijloc dintre cele ce duc spre cele de sus, nu lipseşte din cele spuse. Căci în ştiinţa virtuţilor se cuprinde şi discernământul exact al binelui şi al contrarului lui, pentru care e trebuinţă de chibzuinţă. Iar modurile întrebuinţării şi ale luptei, le învaţă experienţa şi lupta cu trupul. Iar raţiunea fricii nu lipseşte din raţiune. Căci cu cât e mai mare dragostea, cu atât creşte şi frica. Fiindcă cu cât e mai mare nădejdea binelui, cu atât muşcă mai mult pe cei răniţi de el, decât zeci de mii de ameninţări. Pe cât de mare e fericirea când e ajuns, pe atât de

mare e frica de a nu-l ajunge, care e cea mai mare nenorocire.

Iar pentruca cuvântul nostru să înainteze şi altfel pe cale, să o luăm dela sfârşit. Căci se pare că fiecare lucru ce se întâmplă îşi primeşte discernământul şi ordinea părţilor dela sfârşitul său. Deci sfârşitul vieţii noastre este fericirea, care se poate numi şi Împărăţia cerurilor sau a lui Dumnezeu. Iar aceasta nu constă în a vedea numai atotîmpărătească Treime, ci şi în a primi revărsarea dumnezeească de sus şi a pătimi îndumnezeirea şi a plini şi desăvârşi nedeplinătatea şi nedesăvârşirea noastră prin revărsarea de sus. Aceasta este mâncarea fiinţelor înţelegătoare: plinirea nedeplinătăţii prin acea revărsare dumnezeească.

Este un fel de cerc veşnic ce începe dela acelaş loc şi iarăşi la acelaş loc sfârşeşte. Căci cât înţelege cineva, atâta doreşte; şi cât doreşte, atâta primeşte; şi cât primeşte, atâta foloseşte iarăşi pentru a-şi întări înţelegerea. Şi iarăşi începe mişcarea nemişcată sau nemişcarea mişcată. Deci sfârşitul e astfel, pe cât putem noi pricepe. Iar cum trebue să mergem spre acest sfârşit, trebue să băgăm de seamă. Pentru sufletele raţionale, cari sunt fiinţe cugetătoare şi puţin mai prejos decât minţile Îngerilor, viaţa de aici este o luptă, viaţa în trup o nevoinţă impusă. Iar răsplata este starea pomenită, care e în acelaşi timp un dar al bunătăţii dumnezeeşti şi o răsplată a dreptăţii. Este răsplata dreptăţii, fiindcă bunurile acestea ni se arată ca dobândite prin sudoarea noastră. Iar dar, fiindcă puterea darului nesfârşit întrece orice osteneală şi fiindcă însuşi faptul de-a putea binele şi de a-l face este un dar al Lui.

Care este deci lupta de aici? Sufletul raţional a fost înjugat cu un trup animalic, care-şi are fiinţa din

pământ şi atârnă spre cele de jos. Şi a fost împletit cu el astfel, încât din acestea două, din suflet şi din trup, care-şi sunt cu totul contrare, să se facă unul, neurmând de aci nicio schimbare sau amestecare a părţilor, ci din cele două, cari rămân după firea lor, făcându-se un ipostas în două firi depline. Şi aşa omul, această vieţuitoare amestecată [mixtă], având o fire îndoită, fiecare fire îşi lucrează în parte cele ale sale.

Astfel propriu trupului este să dorească cele asemenea. Căci toate făpturile au o dragoste firească spre cele asemenea, dăinuirea lor fiind, se zice, ajutată de unirea cu cele asemenea. Propriu lui mai este să se împărtăşească de gustarea lor prin simţire, iar fiind greoiu, îi place odihna. Acestea sunt potrivite şi plăcute firii animalice.

Iar sufletului raţional, ca fiinţă cugetătoare, îi sunt fireşti şi dorite cele inteligibile şi gustarea din ele, după modul său. Dar înainte şi mai presus de toate îi este înrădăcinată în chip firesc dragostea către Dumnezeu. El vrea să se bucure de gustarea Lui şi a celorlalte bunuri inteligibile, dar nu poate face aceasta fără piedecă. Primul om putea să cunoască şi să se bucure neîmpiedecat de gustarea celor inteligibile prin minte, precum de a celor sensibile prin simţire [percepţie simţuală], dar era dator să nu se îndeletnicească cu cele mai de jos, ci cu cele mai de sus. În el era puterea pentru amândouă, fie să fie împreună cu cele inteligibile, prin minte, fie cu cele sensibile, prin simţire. Şi nu zic că Adam nu trebuia să se folosească de simţire, căci nu înzadar era îmbrăcat în trup, ci că nu trebuia să se desfăteze cu cele sensibile, ci, privind prin simţire frumuseţea făpturilor, trebuia să se înalţe spre cauza lor şi să se desfăteze de El cu uimire. Având două căi pentru a se minuna de Făcător, nu trebuia să se lipească

de cele sensibile şi să se minuneze de ele şi nu de Făcător, părăsind frumuseţea cea inteligibilă.

Dar Adam aşa a făcut. Folosindu-se rău de simţire, s'a minunat de frumuseţea sensibilă, părându-i fructul frumos la vedere şi bun la mâncare. Şi aşa gustând din el, a părăsit gustarea celor inteligibile. De aceea dreptul Judecător, judecându-l nevrednic de Sine, l-a lipsit pe el de cele pe cari însuşi le-a dispreţuit, adică de contemplarea lui Dumnezeu şi a celor ce sunt şi a pus întunerec care să-L ascundă pe El şi fiinţele nemateriale. Căci nu trebuiau lăsate cele sfinte celor întinaţi. Ci i-a îngăduit gustarea celor de cari s'a îndrăgit, lăsându-l să trăiască prin simţire şi prin mici urme ale minţii.

Din această pricină s'a făcut lupta noastră faţă de cele de'aici mai grea. Căci precum s'a zis, nu ne stă în putere să gustăm din cele inteligibile, Ca din cele sensibile prin simţire, măcar că prin Botez suntem ajutaţi foarte mult, fiind curăţiţi şi înălţaţi.

Totuşi trebue să ne îndeletnicim cât putem cu acelea şi nu cu cele sensibile. De ele trebue să ne minunăm şi pe ele să le vrem, iar pe cele sensibile nici să nu le admirăm în ele înşile, nici să vrem să ne desfătăm cu ele. Pentrucă ele nu au nici un preţ faţă de cele inteligibile. Căci precum e mai minunată o fiinţă decât altă fiinţă, tot aşa e mai minunată o frumuseţe decât alta. Iar a dori ceea ce e mai urât în loc de ceea ce e mai frumos şi ceea ce e mai necinstit în loc de ceea ce e mai de cinste, nu întrece orice nebunie? Acestea despre cele sensibile şi cele inteligibile, făpturi şi unele şi altele. Dar ce ai zice despre Cel ce e mai presus de acestea, când am prefera chiar şi faţă de El materia fără formă şi fără frumuseţe?

Aceasta ne este deci lupta: să luăm aminte cu osârdie la noi înşine, ca să ne desfătăm necontenit de cele inteligibile. Aţintindu-ne spre ele şi mintea şi dorinţa, să nu ne lăsăm furaţi niciodată de cele supuse simţurilor, traşi spre ele prin simţire, ca să ne minunăm de ele privite în ele însele. Ci chiar dacă trebue să ne folosim şi de simţire, să ne folosim pentru aceea, ca din făpturi să cunoaştem pe Făcător, privind în ele pe acela, ca soarele în apă. Fiindcă în făpturi se află icoanele primei cauze a tuturor, după puterea lor de cuprindere.

Aceasta trebue făcut. Dar cum o putem face, trebue să chibzuim bine. Sa spus că trupul doreşte să se desfăteze de cele ale sale prin simţire, lucru care e contrar intenţiei sufletului. Şi cu cât mai mult se întăreşte, cu atât mai mult le doreşte. Deci aceasta s'a dat în grija sufletului, ca să pună frâu tuturor simţurilor, ca să nu ne desfătăm, cum s'a zis, de cele supuse simţurilor. Iar fiindcă trupul întărindu-se se porneşte şi mai mult spre ele, iar pornindu-se şi mai mult e greu de înfrânat, s'a dat în grija sufletului mortificarea lui prin post, priveghiere, stare în picioare, culcare pe jos, neîmbăiere şi prin toată ceealaltă reauă pătimire, ca veştejind puterea lui, să-l aibă uşor de strunit şi ascultător spre faptele sale cugetătoare.

La această stare trebue să se ajungă. Dar fiindcă acestea sunt uşor de dorit, dar greu de făcut şi multe sunt greşalele faptelor, căci oricât ar fi de atent cineva, simţirea îl fură adeseori, s'a iscodit şi un al treilea leac: rugăciunea şi lacrimile.

Rugăciunea este mulţumirea pentru bunurile primite şi cererea iertării greşalelor şi a puterii care împuterniceşte pentru viitor, întrucât fără ajutorul dumnezeesc, cum s'a spus şi mai 'nainte, n'ar putea face sufletul nimic. Ea mai este unirea cu Cel dorit

şi împărtăşirea de El şi învoirea deplină a întregei puteri a voinţii cu El. Iar partea cea mai însemnată a ţintei urmărite era să înduplece voinţa, să vrea acestea cât se poate de mult.

Iar lacrimile au multă putere. Ele câştigă îndurarea Stăpânului pentru greşalele noastre şi spală petele ce ne-au venit din plăcerea simţurilor. De asemenea întraripează dorul spre cele de sus. Aşa stau acestea.

Deci ţinta la care vrem să ajungem, este contemplarea celor inteligibile şi dorirea desăvârşită a lor. Pentru aceasta se face strunirea trupului prin post, neprihănire şi celelalte. Fiecare e pentru cealaltă. Iar pentru acestea şi cu acestea este şi rugăciunea. Şi fiecare din acestea se deosebeşte în mai multe părţi. Căci precum ele sunt pentru altele, aşa sunt altele pentru ele. Dar nimenea să nu-şi închipue că iubirea de slavă şi iubirea de argint dau mângăiere trupului. Aceasta o face iubirea de plăcere, care are ca leac potrivit chinuirea trupului. Iar cele două sunt roadele neştiinţii. Căci sufletul a îmbrăţişat aceste lucruri mincinoase din lipsa de experienţă a bunătăţilor adevărate, şi din necunoaşterea celor inteligibile prin bogăţie socoteşte să-şi împlinească lipsurile. În acelaş timp bogăţia este căutată pentru iubirea de plăcere şi pentru iubirea de slavă, dar şi pentru sine, ca o altă bunătate. În cazul din urmă zicem aşadar că e căutată din necunoaşterea bunurilor adevărate. Dar slava deşartă, nu e căutată pentru vreo lipsă a trupului, căci nu dă nici o mângâiere trupului. Ea vine din necercarea şi necunoaşterea primului bine şi a slavei adevărate. Deci cauza ei şi, scurt vorbind, rădăcina tuturor relelor este neştiinţa.

Căci stăpânit de neştiinţă sufletul nu pricepe cum trebue firea lucrurilor, de unde a venit fiecare şi unde

se întoarce. Şi dispreţuindu-şi scopul său se întoarce spre cele pământeşti. Căci sufletul nu se doreşte după binele văzut. Iar dacă e stăpânit de vre-o obişnuinţă, el poate să biruiască şi obişnuinţa. Deci când nu era încă obişnuinţa, a fost amăgit de neştiinţă. Drept aceea trebue să năzuiască spre cele dintâi şi să cugete drept despre făpturi, pe urmă să-şi înaripeze voinţa spre primul bine şi să dispreţuiască toate cele de faţă, cunoscând marea lor deşertăciune. Căci ce ajutor ne dau ele pentru sfârşitul [scopul] nostru?

Şi ca să rezum totul pe scurt, un singur lucru are de făcut sufletul raţional în trup: să se dorească după scopul său propriu. Iar fiindcă lucrarea voinţii fără înţelegere rămâne nemişcată, avem datoria să lucrăm cu mintea. Deci fie că a cugeta este pentru a voi, fie că atât pentru sine cât şi pentru a voi, ceea ce pare mai adevărat, căci fericirea, căreia viaţa nevoitorului de aici îi este nu numai pricinuitoare, ci şi chip, are amândouă lucrările: cugetarea şi dorirea [dacă amândouă sunt acolo la fel, sau una din ele e mai de căpetenie, n'au decât să filosofeze cei ce vreau], fapt e că pentru vremea de acum ne mişcăm prin amândouă lucrările, dintre cari pe una o numim contemplaţie, iar pe alta făptuire. Şi este cu neputinţă să se afle una din ele fără cealaltă pe culmile acestor lucrări. Pe treptele cele mai de jos însă şi după acelea, se poate. Iar toate piedicile acestor lucrări, sau acelea cari caută spre cele contrare, le numim păcate. Precum toate cele ce ajută sau izbăvesc de piedeci, le numim virtuţi. Iar faptele săvârşite prin virtuţi, le numim izbânzi, precum ale celor protivnice, căderi şi greşeli. Iar ceea ce modelează fiecare lucrare, fie spre mai rău, fie spre mai bine, este ţinta cea mai din vârf pe care o ştim că este o lucrare compusă din cugetare şi voire.

Teognost

Sub numele de Teognost, în Filocalia greacă sunt publicate 75 de capete „Despre făptuire, contemplaţie şi preoţie"[1] Cine a fost acest Teognost, nu ştie să spună nici Nicodim Aghioritul în introducerea acestor capete. El spune că poate să fie Teognost Alexandrinul, de care vorbeşte Fotie în cap. 107 al Bibliotecii sale, sau altul. Dar Teognost Alexandrinul, de care vorbeşte Fotie,[2] a fost un origenist care socotea pe Fiul făptură a Tatălui si care a trăit înainte de Atanasie cel Mare. El n'a putut scrie capetele din Filocalie, cari prezintă o spiritualitate mai târzie.

Întrucât nu e cunoscut un alt Teognost scriitor bisericesc decât arhimandritul constantinopolitan din veacul 9, capetele din Filocalie e foarte probabil să fie ale acestuia. Acest Teognost, arhimandrit şi exarch al mănăstirilor din Constantinopol, era un aderent al patriarhului Ignatie şi un adversar de frunte al lui Fotie. Când, după sinodul dela 861, care aprobă depărtarea lui Ignatie din scaun şi aducerea lui Fotie, ignatienii înaintară un memoriu papei Nicolae, Teognost fu printre cei ce duseră acel memoriu la Roma, fugind din Constantinopol travestit in civil.[3] După ce Ignatie fu readus la 867 in scaun de noul împărat Vasile Macedoneanul, care ucise pe Mihail III, Teognost se întoarse la 868 în Constantinopol. În 870 îl găsim egumen al mănăstirii Izvorul şi scevofylax al Bisericii celei mari. În acel an e iarăşi trimis într'o delegaţie la Roma de împăratul Vasile Macedoneanul şi patriarhul Ignatie.[4]

1 Filocalia gr., ed. II, voi. I, p. 355-365.
2 Migne, P. G. 103, col. 373—376.
3 A se vedea memoriul în Migne P. G, 105, 855—862-
4 P. G, 105, 849-S56. Datele acestea le-am luat din P. G. 105, 843-848
şi din notiţa din Krumbacher, Gesch, der byz. Lit., p, 78,

Dela Teognost a rămas şi un „Encomlu pentru toţi sfinţii".

Un indiciu intern că această scriere s'a alcătuit undeva departe de raza de influenţă a Muntelui Sinai şi anume într'un oraş mare, de cultură înaltă, cum era Constantinopolul, l-am avea în deosebirea de concepţie a acestei scrieri faţă de scrierile cari poartă marca spiritualităţii sinaite şi chiar într'o oare care tendinţă de contrazicere a acelei spiritualităţi. A se vedea de pildă cap. 5—6 ale acestei scrieri, în cari se exprimă o anumită rezervă faţă de impresia ce se desprinde din afirmaţia masivă şi stăruitoare a Sinaiţilor că se poate vedea cu destulă uşurinţă lumina dumnezeească în văzduhul minţii curăţite. Teognost scoate în relief mai mult piedecele peste cari Sinaiţii treceau prea repede şi mai ales actualizează ideea întunerecului areopagitic, care ascunde pe Dumnezeu.

În acelaş timp Teognost dă dovadă de o gândire subţire şi de-o frază nuanţată, semn că trăia într'un oraş de cultură rafinată. Mai bine zis, scrierea lui e poate prima introducere a spiritualităţii sinaite în cercurile mai speculative şi mai dificile ale Constantinopolului, într'o formă de sinteză, fapt care va pregăti terenul pentru apariţia Sf.Simion Noul Teolog în v.11. El a cunoscut pe Sinaiţi, dovadă că repetă literal cap. 25 din scrierea lui Ioan Carpatiul (la Teognost 26), dar el reprezintă o spiritualitate mai energică, mai ascetică.

Pe de altă parte atenţia ce se dă în această scriere Liturghiei şi preoţiei, ar putea fi iarăşi un indiciu că ea s'a compus de o personalitate cu rost oficial în viaţa Bisericii şi în Constantinopolul împăratului Mihail III, în care, după restabilirea cinstirii icoanelor, fastul cultului luase un deosebit avânt. E cunoscută legenda, cu oarecare sâmbure istoric, că trimişii ruşi de la Chiev au fost atât de impresionaţi în acest timp de Liturghia din Sf. Sofia, că au determinat pe principele Vladimir să primească împreună cu tot poporul său creştinismul dela Bizanţ.

A cuviosului Părintelui nostru

TEOGNOST

Despre făptuire, contemplaţie şi preoţie[1]

Al cărei acrostih este acesta: Preacuvioşilor Părinţi Lazăr şi Varlaam, Teognost prea smeritul şi nevrednicul întregei lumi

1. Atunci să socoteşti că ai virtute adevărată, când vei dispreţui toate cele de pe pământ cu desăvârşire, având prin conştiinţă curată inima gata să călătorească totdeauna către Domnul. Iar dacă vrei să fi cunoscut de Dumnezeu, fă-te necunoscut de oameni, pe cât e cu putinţă.

2. Ia seama la mângâierile de prisos ale trupului şi fereşte-te de ele, ca nu cumva să-ţi scază ceva din ostenelile tale, întrucât aceste mângăeri aduc o slăbire a ostenelilor anterioare, dinainte de nepătimire, sau a celor de aci înainte. Socoteşte pagubă nu lipsirea de cele dulci, ci căderea din cele mai înalte, prin împărtăşirea de ele.

3. Socoteşte-te furnică şi vierme întru toată simţirea, ca să te faci om modelat de Dumnezeu. Căci de nu vei fi mai întâi aceea, nu va urma aceasta;

1 Περί πράξεως και θεωρίας και π«ρί ξερωσυνης, Filocalia greacă, ed. II, vol, 1, p. 355-365.

şi pe cât te vei coborî, pe atâta te vei înălţa. Când te vei socoti pe tine ca nimic înaintea Domnului, cum zice psalmistul, atunci te vei face din mic, mare, pe nebăgate de seamă. Şi când vei crede că nu ai şi nu ştii nimic, atunci te vei îmbogăţi şi în făptuire şi în cunoştinţa de laudă întru Domnul.

4. Zdrobeşte braţul celui păcătos şi viclean, adică al plăcerii şi al vicleniei, din cari se naşte tot păcatul. Zdrobeşte-l prin înfrânare şi prin nerăutatea smereniei, ca chiar de se va căuta tot păcatul tău cu cuvânt puternic în vremea cercetării celor săvârşite, să nu se afle ceva. Căci se şterg greşalele atunci când, urînd pricinile prin cari s'au săvârşit, ne oştim împotriva lor, schimbând înfrângerea dintâi prin biruinţa de pe urmă.

5. Nimic nu este mai bun decât rugăciunea curată, din care ţâşnesc ca dintr'un isvor virtuţile: înţelegerea, blândeţea, dragostea, înfrânarea, ajutorul care ne vine prin lacrimi dela Dumnezeu, deodată cu mângăerea. Iar frumuseţea acesteia stă în aceea că mintea se află numai în cele zise şi gândite şi are pururea o dorinţă nesăturată după întâlnirea cu Dumnezeu. Când mintea adulmecă prin contemplarea făpturilor urmele Stăpânului şi caută cu dor fierbinte şi cu însetare să afle şi să vadă pe Cel nevăzut, sau contemplă întunerecul care-L ascunde, se întoarce iarăşi la sine, retrăgându-se cu cel mai mare respect şi cu evlavie, îndestulându-se deocamdată cu vederea care i-a fost de folos să i se descopere şi mângăindu-se cu atâta. Dar are bună nădejde că va primi pe Cel dorit, atunci când, topindu-se cele văzute [manifestările] şi închipuirea în umbre, ca prin oglindă şi în ghicituri, va veni pentru deapururi vederea faţă către faţă.

6. Retrage-te dela contemplaţiile cele mai înalte, dacă n'ai ajuns încă la nepătimirea cea mai de sus, şi nu alerga fără oprire, poftind cele mai presus de tine. Căci de vrei, zice, să te faci teolog şi văzător [contemplativ], urcă prin vieţuire şi câştigă-ţi prin curăţire curăţia. Iar fiindcă am pomenit de teologie [cunoaşterea tainică de Dumnezeu], vezi să nu te întinzi după înălţimea ei la nesfârşit şi gândeşte-te că nu ne este îngăduit nouă, celor ce ne hrănim încă cu laptele virtuţilor, să încercăm a sbura spre aceea, ca nu cumva să ne slăbească aripile ca la puii nedesăvârşiţi, chiar dacă mierea cunoştinţii ne sileşte dorul. Dar când, curăţiţi prin neprihănire şi lacrimi, vom fi ridicaţi dela pământ ca Ilie şi Avacum, preînchipuind răpirea viitoare în nouri; şi când în rugăciune curată, văzătoare [contemplativă] şi neîmprăştiată, ne vom afla afară de simţuri, căutându-l pe Dumnezeu, poate că vom atinge întrucâtva teologia.

7. De pofteşti să te învredniceşti de vedere dumnezeească şi de arătări în minte, îmbrăţişează mai întâi viaţa cea paşnică şi liniştită; şi îndeletnicindu-te astfel, cunoaşte-te pe tine însuţi şi pe Dumnezeu. Căci dacă se înplineşte aceasta, nu mai e nimic care să te împiedece de-a vedea cu mintea, într'o stare curată şi neturburată de nicio patimă, ca într'un nour subţire, pe Cel nevăzut de nimeni, binevestindu-ţi mântuire prin cunoştinţa Sa mai îndesată [mai întipărită].

8. Precum atunci când se arată fulgerul, se aşteaptă îndată şi tunetul, aşa acolo unde a luminat milostivirea dumnezeească, se linişteşte şi furtuna patimilor. Iar unde se întâmplă aceasta, îi vine totodată celui ce a dobândit-o şi arvuna fericirii de sus. Dar nu este milă dumnezeească, sau nădejde de nepătimire, în sufletul care iubeşte lumea mai mult

decât pe Ziditor şi e împătimit de cele văzute şi e stăpânit cu totul de plăcerile şi desfătările trupeşti.

9. Nu căuta cu mintea ce este Dumnezeu şi unde este. Căci este mai presus de fiinţă şi necuprins de loc, fiind mai presus de toate. Ci priveşte numai pe Dumnezeu Cuvântul cel circumscris, pe cât este cu putinţă, răspândind lumină din firea dumnezeească, şi închipueşte-L în spaţiu pe Cel ce e pretutindenea, pentru necircumscrierea dumnezeirii. Însă pe cât te vei curăţi, pe atâta te vei învrednici de iluminare.

10. De pofteşti cunoştinţă adevărată şi încredinţare neîndoelnică despre mântuire, filosofează [strădueşte-te][1] mai întâi să rupi afecţiunile pătimaşe ale sufletului faţă de trup şi golit de împătimirea după cele materiale, coboară în adâncul [abisul] smereniei, unde vei afla mărgăritarul de mult preţ al mântuirii tale, ascuns ca într'un vas de lut în cunoştinţa dumnezeească şi făgăduindu-ţi de pe acum strălucirea Împărăţiei lui Dumnezeu.

11. Cel ce a dobândit supunerea mintală [inteligibilă] şi şi-a supus trupul duhului, nu mai are trebuinţă de supunere omenească, căci acesta se supune Cuvântului şi legii lui Dumnezeu, ca un supus recunoscător. Dar noi, cei întru cari se află lupta şi răsboiul trupului împotriva sufletului, trebue să ne supunem şi să avem o căpetenie de oaste şi un cârmaciu, care să ne cârmuiască cu ştiinţă şi să ne înarmeze cât mai bine, ca nu cumva să fim biruiţi de vrăjmaşii inteligibili şi să fim înghiţiţi de patimi, din neiscusinţă [din lipsa de experienţă].

12. Când nu mai eşti supărat de nicio patimă şi dorul după Dumnezeu sporeşte în inima ta şi când, socotind moartea ca un somn, nu te mai temi de ea,

1 Filosofia e strădania de curăţire prin fapte.

ci mai degrabă doreşti deslegarea, atunci ai câştigat precum trebue arvuna mântuirii şi porţi înăuntru Împărăţia Cerurilor, bucurându-te cu o bucurie negrăită.

Despre preoţie

13. Când te-ai învrednicit de preoţia dumnezeească şi cinstită, te-ai îndatorat de mai înainte să te ai pe tine jertfit morţii patimilor şi plăcerilor şi aşa să îndrăzneşti a te atinge de jertfa cea vie şi înfricosată, dacă nu vrei să fii ars de focul dumnezeesc, ca o materie ce arde cu uşurinţă. Căci dacă Serafimul n'a îndrăznit să se atingă de cărbunele dumnezeesc fără cleşte, cum te vei atinge tu fără nepătimire, prin care vei avea şi limba sfinţită şi buzele curăţite şi sufletul curat împreună cu trupul şi mâinile înseşi mai strălucite ca aurul, ca pe nişte slujitoare ale focului şi ale jertfei celei mai presus de fiinţă.

14. Pătrunde cu putere înţelesul cuvintelor, că în fiecare zi priveşti acea mântuire a lui Dumnezeu, pe care văzând-o odată bătrânul Simion, s'a minunat şi s'a rugat de slobozire. Şi dacă nu ai primit înştiinţare dela Duhul Sfânt că eşti primit ca mijlocitor între Dumnezeu şi oameni, ca unul întocmai cu îngerii, să nu îndrăzneşti să te arunci în primejdie, atingându-te de săvârşirea înfricoşată şi preacurată a celor dumnezeeşti, de care şi Îngerii se tem şi dela care mulţi dintre Sfinţi s'au tras înapoi cu evlavie; ca nu cumva, asemenea lui Zan, să te pierzi din părerea că eşti bun.

15. Ia aminte la tine, potrivit cu cel ce a zis, să proscomideşti mai întâi totdeauna pentru păcatele tale, ca chiar de s'a ivit mai 'nainte în tine vreo întinăciune din pricina neputinţii, să fie arsă de focul

dumnezeesc. Căci astfel te vei putea preface, ca un vas al alegerii de bună slujbă, curat şi vrednic de o astfel de jertfă, în firea argintului şi a aurului, chiar dacă au fost în tine părţi de lemn sau de pământ, numai să-L câştigi pe Dumnezeu cu îndrăznirea şi să-L ai plecat asupra ta. Fiindcă acolo unde Dumnezeu e gata spre ascultare, nu mai e nicio piedecă pentru prefacerea ta.

16. Gândeşte-te că te-ai învrednicit de o cinste întocmai cu a Îngerilor şi sârgueşte-te să rămâi nepătat în treapta în care ai fost chemat, prin toată virtutea şi curăţia. Ştii pe Luceafărul care a căzut, din ce era ce s'a făcut, din pricina mândriei. Să nu păţeşti şi tu acestea, închipuindu-ţi lucruri mari despre tine. Socoteşte-te pe tine pământ şi cenuşă şi lepădătură şi plângi pururea, ca să te învredniceşti de împărtăşirea dumnezeească şi să fii chemat la rudenie de neînţeleasa iubire de oameni şi de negrăita bunătate a lui Dumnezeu, prin mânuirea sfintelor înfricoşate Taine.

17. Cel preoţit trebue să se curăţească de toate patimile, dar mai ales de curvie şi de pomenirea răului şi să nu aibă nici măcar vreo închipuire simplă, dacă nu vrea să se apropie de trupul împărătesc schimonosit sau cu funingine pe faţă, şi de aceea să fie urît şi greţos.

18. Să te atingi de cele sfinte cu conştiinţa înălbită prin curăţie, ca un sfânt, după ce te-ai înălbit mai 'nainte prin şiroaie de lacrimi mai mult decât zăpada, arătând prin albirea îngerească dinafară, frumuseţea dinăuntru a sufletului. Şi ia seama să nu fi plin numai de predaniile dela oameni în sfinţita săvârşire a celor dumnezeeşti, ci să ai şi harul care să-ţi facă înţelese în chip ascuns şi tainic cele mai înalte.

19. Dacă iubeşti nestricăciunea şi nemurirea, primeşte cu credinţă, cu sfială şi evlavie, de viaţă făcătoarele şi nestricăcioasele Taine, dorind şi plecarea de aici, ca unul ce te-ai desăvârşit prin credinţă. Iar dacă te temi de moarte, încă nu te-ai împreunat prin dragoste cu Hristos, pe Care te-ai învrednicit să-L jertfeşti cu mâinile tale şi cu al Cărui trup te-ai săturat. Căci dacă s'ar fi întâmplat aceasta, te-ai sârgui să te duci acolo unde este Cel iubit, ne mai punând niciun preţ pe viaţă şi pe trup.

20. Făcându-te jerfitor al trupului lui Dumnezeu şi părtaş de el prin împărtăşire, te-ai îndatorat să te împreuni cu El şi în asemănarea morţii Lui, ne mai trăind ţie, ci Celui ce s'a răstignit şi a murit pentru tine, cum zice Apostolul. Iar dacă vieţuieşti cu patimă trupului şi lumii, găteşte-te ca să ajungi prin moarte, la pedeapsa cea fără de moarte, de nu te vei opri de bună voe înainte de moarte dela jertfa cea fără de sânge. Dar mulţi din cei ce săvârşesc aici cele sfinte cu nevrednicie, fiind răpiţi fără de veste de moarte, au fost trimişi la judecata de acolo.

21. Un preot oarecare ce era totodată şi monah, având faimă de evlavie şi fiind cinstit de mulţi pentru arătarea cea dinafară, dar înăuntru, pe ascuns, aflându-se desfrânat şi întinat, săvârşind odată dumnezeeasca şi sfânta slujbă, când s'a apropiat de cântarea Heruvicului, plecându-şi grumazul, ca de obiceiu, înaintea sfintei Mese şi cetind: „Nimenea nu este vrednic"... s'a aflat dintr'odată mort, părăsindu-l sufletul într'o înfăţişare ca aceasta.[1]

22. Nimic nu este mai de trebuinţă şi mai de folos decât cuvântul drept şi decât cunoştinţa. Căci de aici vine frica de Dumnezeu şi dorul după El.

1 Până aci se vorbeşte în special despre preoţie (cap. 13—21).

Iar din acestea, cea dintâi curăţeşte prin evlavie şi sfială, iar celălat desăvârşeşte prin deprinderea luminătoare şi prin dreapta socoteală şi face mintea să călătorească pe culmi, prin înalta suire şi vedere. Dar fără frică este cu neputinţă minţii să ajungă la dragostea dumnezeească şi prin ea să sboare spre cele nădăjduite şi să se odihnească în ele.

23. Deci vino şi ascultă de mine, cel ce doreşti aprins şi fără şovăire mântuirea. Aleargă până ce vei primi, căutând cu încordare, cerând neîncetat şi bătând cu răbdare, până ce vei dobândi, împlântând ca temelie neclintită credinţa tare şi smerenia. Atunci vei primi ceea ce doreşti, nu când vei primi numai iertarea păcatelor, ci când nu te vei mai speria, nici nu te vei mai teme de răscoala vreunei patimi, despărţindu-te fără frică şi cu îndrăznire de trup.

24. Caută să primeşti deplină încredinţare cu multe lacrimi, dar nu înainte de moarte, dacă eşti smerit la cuget, ca nu cumva pe urmă, făcându-te fără grijă, să fii cu dispreţ, ci atunci când te afli aproape de sfârşit. Însă fără să socoteşti sfârşitul sigur, ca nu cumva încrezându-te să fii batjocorit de înalta părere de sine şi să nu dobândeşti ceea ce doreşti, prinzându-te tocmai atunci vremea nădăjduită [cândnu te aştepţi]. Căci atunci unde vei merge nenorocitule, fără arvună şi fără încredinţarea neîndoioasă, care mântueşte şi care se dă prin Duhul?

25 Dacă doreşti nepătimirea îndumnezeitoare, află mai întâi ceea ce doreşti prin ascultare şi smerenie, ca nu cumva umblând pe altă cale, să-ţi pricinueşti doar osteneli. Iar nepătimirea a dobândit-o nu cel ce uneori este supărat de patimi, iar alteori e liniştit şi se odihneşte, ci cel ce necontenit se desfătează întru nepătimire, rămânând nemişcat chiar când

sunt de faţă pricinile patimilor; dar mai ales cel ce nu pătimeşte nici faţă de gândurile acestora.

26. Când iese sufletul din trup, vrăjmaşul vine asupra lui cu obrăznicie, luptându-se şi osândindu-l şi făcându-se un pârîş amarnic şi înfricoşat pentru greşeli. Dar sufletul iubitor de Dumnezeu, chiar dacă a fost mai nainte rănit adeseori de multe păcate, nu se înspăimântă de repezirile şi de ameninţările aceluia, ci mai vârtos se întăreşte întru Domnul şi sboară cu bucurie, încurajat de sfintele Puteri cari îl călăuzesc şi îngrădit de lumina credinţii, strigând cu multă îndrăzneală vicleanului: Ce este ţie şi nouă, fugarule din cer şi slugă vicleană ? Nu tu ai stăpânirea peste noi, căci Hristos Fiul lui Dumnezeu are stăpânirea peste noi şi peste toţi. Lui I-am păcătuit, Lui îi vom şi răspunde, având zălog al milostivirii Lui faţă de noi şi al mântuirii noastre, cinstita Lui cruce. Iar tu fugi departe de noi, pierzătorule. Căci nimic nu este ţie şi slugilor lui Hristos. Zicând acestea sufletul cu îndrăzneală, diavolul întoarce spatele tânguindu-se cu glas mare, neputând să stea împotriva numelui lui Hristos. Iar sufletul aflându-se deasupra, sboară asupra vrăjmaşului, pălmuindu-l ca pasărea numită Oxypteryx [repede sburătoare] pe corb. După aceasta e dus cu veselie de sfinţii Îngeri la locurile hotărîte lui, potrivit cu starea lui.

27. Să nu te tragă la pământ dorul celor curgătoare, pe tine cel ce cugeţi la cele cereşti. Iar dacă te leagă vre-o împătimire a celor pământeşti de dânsele, eşti asemenea vulturului cu piciorul prins în laţ şi împiedecat dela sborul în văzduh. Deci pe toate să le ai şi să le socoteşti ca gunoaie, în nădejdea celor mai bune. Lepădând chiar şi trupul când vine vremea, urmează Îngerului lui Dumnezeu, care te scoate [din el].

28. Precum e cu neputinţă ca banul care nu are chipul împăratului să fie aşezat în visteriile împărăteşti, împreună cu cei obişnuiţi, aşa este cu neputinţă să primească cineva arvuna fericirii de acolo fără dreaptă cunoştinţă şi nepătimire, şi să plece cu îndrăznire şi cu încredinţare din cele de aici spre cele nădăjduite şi să fie aşezat împreună cu cei aleşi. Iar cunoştinţă numesc nu înţelepciunea, ci ştirea neînşelătoare despre Dumnezeu şi despre cele dumnezeeşti, prin cari iubitorul de Dumnezeu se înalţă spre îndumnezeire cu harul Duhului, fără să fie tras de patimi în jos.

29. Chiar dacă ai îndeplini toată făptuirea, să nu te încrezi în tine, socotind că ai ajuns la nepătimire, şi să nu petreci în lume fără grijă; ca nu cumva, încărcându-te cu întipăriri de patimi de aici, să-ţi fie grea retragerea din ea. Ci călăuzindu-te pururea de frică, ai grijă de firea ta schimbăcioasă şi nestatornică. Depărtează-te cu înţelepciune de pricinile patimilor. Căci nepătimirea statornicită la culme, nu se află decât în cei ce au ajuns la dragoste desăvârşită şi prin contemplare neîntreruptă s'au ridicat deasupra celor supuse simţurilor şi au depăşit trupul smereniei. De aceştia nu se mai atinge văpaia patimilor, căci a fost tăiată de glasul Domnului, pentru faptul că aceştia s'au preschimbat întru nestricăciune.

30. Nu pofti nepătimirea înainte de vreme, ca să nu păţeşti ceea ce a păţit cel dintâi zidit, împărtăşidu-se fără vreme de pomul cunoştinţii.[1] Ci lucrând cu răbdare prin înfrânare cuprinzătoare şi prin cerere stăruitoare şi păzind prin dispreţuire de sine şi prin smerenie desăvârşită cele înfăptuite, aşteaptă după

1 Ca şi la Sf. Maxim Mărturisitorul şi la Sf. Grigorie Palama, găsim si la Teognost ideea că gustarea din pomul cunoştinţii n'a fost oprită pentru totdeauna, ci numai până la maturizarea morală a lui Adam.

acestea, la vreme bine rânduită, harul nepătimirii, ca pe un liman de odihnă, după multă furtună şi tulburare. Căci nu este nedrept Dumnezeu, ca să nu le deschidă, când trebue, uşa nepătimirii, celor ce au umblat drept.

31. Mergi la puţinătatea şi nimicnicia furnicii, o leneşule şi neiscusitule, şi învaţă dela ea, că nu are lipsă de bunătăţile [virtuţile] noastre, Dumnezeu cel fără lipsuri şi prea plin, ci dărueşte din belşug şi mântueşte prin har, pe toţi cei ce voesc aceasta cu mulţumire, deşi primeşte cu iubire de oameni lucrarea cea după putere. Deci dacă te osteneşti ca un datornic pentru bunătăţile cari ţi s'au dat mai 'nainte de către El, bine faci şi aproape îţi este dumnezeeasca milă. Dar dacă socoteşti că-L faci pe Dumnezeu dator pentru bunătăţile pe cari crezi că le săvârşeşti, te-ai rătăcit dela calea cea dreaptă. Căci cum ar fi dator Binefăcătorul? Totuşi aleargă aşa ca un năimit şi înaintând câte puţin, vei lua, prin mila lui Dumnezeu, ceea ce cauţi.

32. Vrei să-ţi arăt şi altă cale de mântuire, sau mai bine de nepătimire? Sileşte pe Ziditorul în rugăciuni cu toată puterea, ca să nu rămâi fără lucrul căutat, luându-ţi totdeauna ca mijlocitoare spre El toate Puterile cereşti şi pe toţi Sfinţii, împreună cu Preacurata şi Maica lui Dumnezeu. Iar nepătimire nu cere, fiind nevrednic de acest dar; ci cere mântuirea cu încordare şi vei lua împreună cu ea şi nepătimirea. Căci una se aseamănă cu argintul, iar cealaltă cu aurul curat. Să ai şi lucrarea ascunsă, care slujeşte în chip deosebit lui Dumnezeu, şi cuvintele unor taine ascunse cătră el, cari te îndumnezeesc, întrucât prin ele se îndulceşte şi se apleacă Dumnezeu.

33. Luptă-te să iai arvuna mântuirii în chip ascuns înlăuntrul inimii tale, cu o încredinţare neîn-

doelnică, ca să nu afli în vremea ieşirii tulburare şi spaimă neaşteptată. Şi atunci ai luat, când nu mai ai inima osândindu-te pentru lipsuri şi conştiinţa înţepându-te pentru supărări; când s'a domesticit sălbătăcia patimilor fiară în tine, cu harul lui Dumnezeu; când îţi isvoresc lacrimile de mângăere şi mintea se roagă curat şi neîmprăştiat; şi când primeşti cu bucurie şi cu inima pregătită moartea cea înfricoşată, de care fug cei mulţi.

34. Cuvintele vieţii veşnice, pe cari le-a mărturisit verhovnicul Apostolilor că le are Dumnezeu Cuvântul, sunt raţiunile celor făcute de El, pe cari cel ce le primeşte tainic dela El, ca un neîntinat, a dobândit încă de aici, deodată cu ele, viaţa veşnică şi arvuna Duhului şi nădejdea neruşinată a mântuirii. Dar nu se învredniceşte de acestea cel ce preţueşte mai mult trupul decât sufletul şi e împătimit şi legat de cele pământeşti.

35. Cuvântător nu este cel ce are putinţa cuvântului vorbit, căci aceasta o are tot omul, ci cel ce prin puterea raţiunii caută să afle urmele lui Dumnezeu. Dar ceea ce este fiinţa Celui mai presus de fiinţă, nu va afla nicidecum. Căci acesta este un lucru cu neputinţă întregei firi. Ci Îl va cunoaşte din înţelepciunea ziditoare a lucrurilor, din purtarea de grijă, din îndrumarea, ţinerea la un loc, cârmuirea şi susţinerea lor. Prin acestea se află şi oarecum se vede minunatul meşter, în chipul în care zidarul se vede din lucrul mâinilor sale.

36. Nu vei dobândi neaverea cum trebue, fără nepătimire, nici nepătimirea, fără dragoste, nici pe aceasta, fără temere şi rugăciune curată. Nici pe acestea fără credinţă şi negrijă, prin cari într'aripându-se mintea lapădă cugetul ce caută în jos şi sboară spre cele înalte şi de sus, căutându-şi pe Stăpânul ei.

37. Păzeşte curăţia ca lumina ochilor, ca să te faci biserică a lui Dumnezeu şi casă preaiubită. Căci este cu neputinţă să te apropii de Dumnezeu fără neprihănire. Iar pe aceasta o naşte dorul de Dumnezeu, neîmpătimirea şi fuga de lume. Şi o păzeşte smerita cugetare, înfrânarea, rugăciunea necontenită, contemplarea duhovnicească şi lacrimile stăruitoare, împreună cu nemânierea. Iar frumuseţea dreptei socoteli, fără nepătimire, nu o vei dobândi.

38. Nimenea să nu te înşele, frate, că fără sfinţenie, cum zice Apostolul, vei vedea pe Dumnezeu. Căci Domnul cel mai presus de toată curăţia, nu primeşte să se arate celui necurat. Precum este nevrednic de El cel ce iubeşte pe tatăl sau pe mama sa mai mult decât pe El, sau pe fiica şi pe fiul său, aşa şi cel ce iubeşte orice altceva din cele vremelnice şi pământeşti. Cu atât mai mult cel ce preţueşte mai mult păcatul cel urît şi puturos, decât dragostea Domnului. Căci Dumnezeu lapădă pe cel ce nu se întoarce dela întinăciune, fiindcă „nu va moşteni stricăciunea, nestricăciunea".

39. Nu te vei învrednici de dragostea dumnezeească fără cunoştinţă, nici de aceasta fără credinţă. Dar credinţă numesc nu pe cea simplă, ci pe cea care se naşte în noi din lucrarea virtuţilor. Iar de străpungerea adevărată a inimii te vei învrednici atunci, când veştejind prin înfrânare, priveghiere, rugăciune şi smerenie, plăcerea cea înăscută a trupului, te vei răstigni împreună cu Iisus, ne mai trăind pătimaş, ci vieţuind Duhului dumnezeesc şi umblând întru nădejdea moştenirii celei de sus.

40. Strigă cătră Dumnezeu: „În aceasta am cunoscut că m'ai voit pe mine, că nu se va bucura vrăjmaşul meu de mine", stăpânindu-mă şi muncindu-mă până în sfârşit prin patimi. Ci m'ai răpit mai'nainte

de moarte din mâna lui, şi mai învrednicit a vieţui duhovniceşte după bună plăcerea Ta, ca prin sfârşit bun să mă înfăţişezi mântuit Scaunului Tău, ducând de aici arvuna mântuirii şi încredinţarea neîndoelnică; ca să nu mă aflu tulburat şi nepregătit în vremea ieşirii, încât să socotesc de nesuportat năcazul şi mai amarnic şi mai rău decât moartea însăşi şi decât muncile.

41. Credinţa şi nădejdea nu sunt nişte lucruri simple şi întâmplătoare. Ci credinţa are nevoe de un suflet tare, iar nădejdea, de o socotinţă şi de o inimă dreaptă. Căci cum va crede cineva cu uşurinţă în cele ce nu se văd, fără har? Şi cum va nădăjdui în lucrurile viitoare neînvederate, de nu va avea prin curăţie vreo experienţă a darurilor Domnului, prin cari primeşte adeverirea acelora, ca a unora ce sunt de faţă? Deci pentru amândouă este nevoe de virtute, dar şi de înrâurirea şi de ajutorul lui Dumnezeu, pe cari dacă nu le avem, în zadar ne ostenim

42. Virtutea adevărată are ca rod sau cunoştinţa sau nepătimirea, sau şi amândouă acestea. Iar de nu, deşartă a fost şi mincinoasă, ceea ce ni s'a părut nouă virtute. Căci de-ar fi fost adevărată, s'ar fi împodobit şi cu roade, nu numai cu frunze. Dar aşa, umblând să şi atragă, fie plăcerea dela oameni, fie plăcerea proprie, sau altceva din cele ce nu plac lui Dumnezeu, este mincinoasă şi neiubitoare de Dumnezeu. Noi însă, cari ne-am îndreptat lucrarea, vom dobândi fără îndoială, spre folosul nostru, şi harul Bunului Dumnezeu, care aduce, când trebue şi cât trebue, şi cunoştinţa şi nepătimirea.

43. Pătrunde gândurile vrăjmaşului cu lumina harului şi aruncându-te înaintea lui Dumnezeu cu plâns, vesteşte neputinţa ta. Ţine-te pe tine de nimic, chiar dacă te-ar convinge înşelătorul să-ţi pari că eşti ceva.

Nu cere nici încununarea cu niscai daruri, decât dacă sunt pricinuitoare de mântuire şi păzitoare ale smeritei cugetări. Cere însă cunoştinţa care nu îngâmfă, ca pricină a cunoştinţii de Dumnezeu, şi roagă-te să nu fii stăpânit până la sfârşit de patimi, ca de nişte tirani, ci să te desfaci de trup întru nepătimire, sau mai multă smerenie, ca să pătimeşti împreună cu cei ce greşesc.

44. Precum nu se poate sbura la cele înalte şi în văzduh fără aripi, aşa nu se poate ajunge la cele nădăjduite fără încredinţare neîndoelnică încă de aici. Iar încredinţarea vine din desăvârşita smerenie a cugetului şi din harul Duhului Sfânt în cei împăcaţi deplin cu Dumnezeu, în cari se află desigur şi nepătimirea, fie în parte, fie mai deplin, pe măsura împăcării şi curăţiei. Iar cei ce se despart altfel de trup, ca unii ce sunt încă în iarna patimilor, sau Sâmbăta [adică în nelucrarea virtuţilor], se vor afla sub judecată şi cercetare, ca nişte vinovaţi, la vremea răsplătirii.

45. Mântuindu-te în dar, mulţumeşte Mântuitorului Dumnezeu. Iar de vrei să aduci şi daruri, adu-I din sufletul tău văduvit, cu recunoştinţă, cei doi bănuţi, adică smerenia şi dragostea. Şi ştiu bine că le va primi pe acestea mai mult decât mulţimea virtuţilor aruncate de mulţi în vistieria mântuirii. Făcând aşa, chiar de vei avea trebuinţă ca Lazăr de înviere, după ce ai fost omorît de patimi, trimite-le pe acestea, ca pe nişte surori bune, ca mijlocitoare către El şi vei dobândi fără îndoială ceea ce cauţi.

46. Dobândind făptuirea, încă nu te vei putea apropia numai prin ea de nepătimire, ca să te rogi curat şi neîmprăştiat, de nu vor veni în minte şi vederile [contemplaţiile] duhovniceşti ale cunoştinţii luminătoare şi ale înţelegerii lucrurilor. Numai intr'ari-

pată şi luminată de acestea, mintea e înălţată în întregime de dragostea [erosul] rugăciunii adevărate, sburând întins spre luminile înrudite ale cetelor netrupeşti de sus, şi de acolo e dusă, pe cât e cu putinţă, spre marea lumină, cea în trei străluciri, a Treimii dumnezeeşti.

47. Nu vom fi pedepsiţi şi osândiţi în veacul ce va să vie pentru că am păcătuit, odată ce am primit o fire nestatornică şi schimbăcioasă. Ci fiindcă, păcătuind, nu ne-am pocăit, nici nu ne-am întors dela calea cea rea spre Domnul, după ce-am primit putere şi vreme pentru pocăinţă, ca să arătăm şi mai mult că dumnezeirea e bună şi nu, dimpotrivă, pătimaşă, ca una ce pedepseşte şi se mânie. Dar El pedepseşte păcatul şi nu pe noi. Căci El este în afară de orice patimă şi pedeapsă, deşi se zice că se conformează faptelor şi dispoziţiilor noastre, întorcând fiecăruia după valoarea celor făcute în viaţă.

48. Clintindu-te dintr'o stare mai bună, nu te turbura, ci îndreptează-te, alergând mai degrabă la starea dinainte, cu întristare şi mâhnire şi cu multă învinuire de sine, ba şi cu multă vărsare de lacrimi întru frângerea duhului. Ieşind prin acestea din căderea ce ţi s'a întâmplat, vei veni în valea bucuriei mântuitoare, întărindu-te de aici înainte cu toată puterea, ca nu cumva, mâniind iarăşi pe Judecător, să fie trebuinţă de lacrimi şi năcaz pentru împăcarea Lui, sau, de nu se va întâmpla aceasta aici, să fii pedepsit cu siguranţă în veacul ce va să vie.

Despre preoţie

49. Iarăşi ne este cuvântul despre cinstita preoţie, ca ceea ce are trebuinţă de demnitate şi curăţie îngerească şi, după acestea, de mai multă întărire

şi neprihănire decât înainte. Căci dacă cel întinat poate să se curăţească întrucâtva, cel curat cum se va mai întina, decât doar dacă vrem să amestecăm întunerecul cu lumina şi putoarea cu mirosul? Dar făcând aşa va fi vai nouă şi vom moşteni pierzania, ca nişte furi de cele sfinte, asemenea lui Anania şi Safira.

50. Învrednicindu-te să te sui la treapta cerească a preoţiei celei întocmai cu Îngerii, printr'o mică curăţire, te-ai făcut din vas al pierzării şi netrebnic, vas al alegerii şi de bună slujbă Domnului, asemenea lui Pavel. Deci păstrează neprihănită cinstea de care te-ai învrednicit, păzind darul dumnezeesc ca lumina ochilor, ca nu cumva, spurcându-te din neluare aminte, să fii aruncat dela înălţime în prăpastie şi cu anevoe să afli întoarcere.

51. Înţelege ca un om cuminte, că Dumnezeu făcând pe cineva drept, nu este cine să-l osândească. Şi dacă fiind chemat, ai intrat la harul mai presus de lume al dumnezeeştei preoţii, să nu mai fii îngrijat de viaţa de mai nainte, dacă ai avut vreo pată, căci prin Dumnezeu şi prin îndreptarea ta, s'a curăţit. Ci să te sârgueşti şi să veghezi după aceea, casă nu înegreşti harul. Făcând aşa, chiar dacă s'ar îndoi cineva nebuneşte de lucrarea ta cea sfântă pentru cele dinainte, va auzi glasul dumnezeesc ce zice: „Ceea cea curăţit Dumnezeu, tu să nu spurci".

52. Uşoară este demnitatea preoţiei şi jugul blând, dar când se primeşte şi când e purtată după cuviinţă; şi când nu se cumpără harul Duhului dumnezeesc. Dar când se cumpără cu sârguinţă omenească şi cu dar stricăcios ceea ce nu trebue să se neguţătorească şi chemarea nu mai e de sus, sarcina este foarte grea, ca una ce e purtată fără vrednicie şi peste putere. Iar jugul este foarte aspru şi

roade grumazul şi puterea celui ce-l duce," de nu-l pune jos, până-l va slei şi zdrobi cu desăvârşire.

53. Luând jugul preoţiei cu îndrăzneală, îndreaptă-ti căile tale şi tae drept cuvântul adevărului,[1] lucrându-ţi prin ea, cu frică şi cu cutremur, mântuirea ta. Căci Dumnezeul nostru este foc arzător şi dacă te atingi de el, fiind aur sau argint, să nu te temi că vei arde, cum nu s'au temut nici tinerii din Babilon de foc. Dar dacă eşti de iarbă sau de pae, materii uşor de aprins, ca unul ce ai cuget pământesc, tremură că vei fi ars de focul ceresc, de nu vei fugi, ca Lot de urgie, prin depărtare de Tainele prea înfricoşate, sau de nu sunt niscai scăderi prea mici ce vin din neputinţă, cele cari sunt arse de acest foc dumnezeesc în prea sfânta slujbă, încât tu însuti să rămâi nears şi nevătămat de foc, ca gătejele acelea slabe ale rugului.

54. Dacă nu poţi să te desfaci de deprinderea pătimaşă a curgerii de sământă, din pricina obişnuintii îndelungate, cum cutezi, nenorocitule, să te apropii de cele pe cari nici îngerii nu le ating? Deci sau tremură şi stai departe de aci înainte de slujba dumnezeească şi aşa vei câştiga îndurarea lui Dumnezeu, sau aşteaptă-te să cazi cu urgie, ca un nesimţit şi ca un neîndreptat, în mâinile Dumnezeului celui viu, care nu te va cruţa cu iubire de oameni, ci te va pedepsi fără milă, fiindcă ai cutezat cu neruşinare să intri la nunta împărătească cu sufletul şi cu haina întinată, deşi nu eşti vrednic nici măcar de intrare, dar încă de aşezare.

55. Am cunoscut un preot care îndrăznea să săvârşească cele dumnezeeşti cu nevrednicie, ca

1 δρθοιόμο: tov ΐης άληί)ΐί«ς λόγον, după traducerea din Liturghierul românesc: drept îndrepteaza (ciopleşte) cuvântul adevărului. Şi preotul are această datorie, nu numai episcopul.

unul ce căzuse în patima curviei. Acesta căzu mai întâi într'o boală grea şi de nevindecat, şi se apropia de moarte. După ce făcu totul pentru tămăduirea boalei, dar nu folosi nimic, ci boala se întindea şi mai tare, veni la conştiinţa că are să moară din pricină că a slujit cele sfinte cu nevrednicie. Drept aceea oprindu-se îndată cu jurământ dela sfânta Liturgie, a urmat de grabă şi tămăduirea, încât nici urmă de boală n'a mai rămas în el.

56. Luminată este treapta şi haina preoţiei, dar numai dacă are şi sufletul împreună strălucind înlăuntru, prin curăţie. Dacă se întinează din neatenţie, iar conştiinţa, care mărturiseşte despre urîţenie, e dispreţuită, lumina se face întunerec şi pricină a întunerecului şi a focului veşnic, de nu cumva, părăsind această cale prăpăstioasă pe amândouă părţile, ne abatem pe alta, care să ne ducă prin virtute şi smerenie, fără primejdie, în Împărăţia lui Dumnezeu.

57. Mântuirea se câştigă prin umilinţă şi virtute, nu prin slăvită preoţie, care cere o vieţuire întocmai cu a Îngerilor. Deci sau fă-te nepătimitor ca Îngerii, petrecând afară de lume şi de trup cu cugetul, şi aşa păşeşte pe această scară cerească, sau recunoscându-ţi neputinţa ta, teme-te de înălţime, ca de una ce pricinueşte mare cădere celor ce nu sunt în stare să rămână pe ea, şi alege vieţuirea iubită de mulţi, care apropie de Dumnezeu nu mai puţin ca aceea. Căci întru aceasta, chiar dacă ţi s'ar întâmpla să cazi, uşoară îţi va fi iarăşi ridicarea prin căinţă, cu mila şi cu harul lui Dumnezeu.

58. Trupul şi sângele nu vor moşteni Împărăţia lui Dumnezeu. Iar tu împărtăşindu-te de trupul şi sângele lui Dumnezeu, cum nu te faci un trup cu El şi nu te străbaţi de sângele Lui, având de pe acum, înăuntru Împărăţia Cerurilor, ci eşti încă împrejmuit

de patimile, trupului şi ale sângelui? Mă tem că nu va rămânea în tine Duhul lui Dumnezeu, ca unul ce eşti trupesc, şi vei fi tăiat în două la vremea judecăţii, luându-se dela tine cinstita preoţie, ca dela unul ce eşti nevrednic de asemenea har.

59. Nefiind înaintea ochilor tăi frica lui Dumnezeu, socoteşti că e un lucru simplu să săvârşeşti cele sfinte cu nevrednicie, amăgit de iubirea de sine şi închipuindu-ţi pe Dumnezeu bun. Aceasta au pătimit-o şi Datan şi Aviron odinioară, până ce i-a înghiţit pământul. Temându-te de aceasta şi înfricoşându-te de Cel de care trebue să-ti fie frică, cugetă la măreţia lucrului şi sau săvârşeşte cu vrednicie şi curăţie, ca să nu zic întocmai ca un Înger, lucrul dumnezeeştei preoţii, sau opreşte-te, ca un om chibzuit, dela slujba înfricoşată, ca nu cumva, dispreţuind aceasta şi nesocotindu-ţi conştiinţa care te mustră, să zici cu durere atunci, când vei fi osândit, şi când toate se vor judeca şi îndrepta: „Frica de care m'am temut, a venit peste mine", şi „aceea ce mă înfricoşa, mi s'a întâmplat mie".

60. Adu mai întâi pentru tine, cu trezvie şi cu durere, întru zdrobirea inimii şi cu lacrimi, jertfa cea sfântă şi mântuitoare de lume, spre ispăşire. Căci pe cine vei avea ca să-l doară de tine asemenea ţie şi să aducă jertfă pentru tine, după moartea ta? De aceea luându-o înainte cu gândul, ca un chibzuit la minte, înmormântează-te pe tine de pe acuma şi pomeneşte-te de mai 'nainte, punând înaintea lui Dumnezeu pe Sfânta Masă, înseşi Sfintele ca mijlocire pentru mântuire, aducându-ţi aminte prin aceasta de junghierea Lui cea de bună voie şi de oameni iubitoare.

61. Sufletul care se desparte de trup, plin de încredinţare (πληροφορία) şi-l desbracă pe acesta ca pe-o

haină, încearcă o bucurie negrăită şi netălmăcită. Căci dobândind acum cele nădăjduite, îl lapădă pe acesta fără întristare, îndreptându-se cu pace spre Îngerul luminos şi vesel care vine din înălţime, şi străbătând fără piedecă împreună cu acela văzduhul, nevătămat câtuşi de puţin de duhurile răutăţii, ci suindu-se cu bucurie şi cu îndrăzneală şi cu graiuri de mulţumire, până va ajunge să se poată închina Făcătorului şi de acolo să primească hotărîrea de-a se rândui cu cei asemenea şi de aceeaşi măsură în virtute, până la învierea cea de obşte.

62. Îţi spun un cuvânt străin, şi nu te minuna: Chiar dacă nu ai dobândit nepătimirea, pentru obişnuinţele cari poate te stăpânesc, dacă te afli în vremea ieşirii în adâncul smereniei, te vei înălţa, nu mai puţin ca cel fără patimă, mai presus de nouri. Căci deşi comoara celor nepătimitori s'a adunat din toate virtuţile, piatra preţioasă a smereniei e mai de preţ decât toate. Ea nu prilejueşte numai împăcare dela Dumnezeu celui ce o are, ci şi intrare împreună cu cei aleşi în locaşurile de nuntă ale Împărăţiei Sale

63. Primind ispăşire de păcate dela Dumnezeu, slăveşte pe Cel ce nu ţine minte răul şi nu se răzbună, asigurându-te dinspre greşalele cu voia, din toată puterea. Căci deşi este ispăşire şi pentru ele, până la moarte, prin pocăinţa de fiecare zi, dar te arăţi nemulţumitor, dacă păcătueşti cu uşurinţă întru cunoştinţă. Alungând câinele desnădejdii cu piatra bunei nădăjduiri, şi cerând totdeauna cu îndrăznire şi cu stăruinţă, ţi se vor ierta multele păcate, ca îndatorat, să iubeşti şi tu mult în veacul ce va să vie, pe Cel împreună pătimitor şi prea bun.

64. Când, lucrat de harul dumnezeesc, te afli înaintea lui Dumnezeu întru rugăciunea cu lacrimi, prăvăleşte-te la pământ, întinzându-te în semnul crucii

şi, lovindu-ţi capul, cere deslegarea de aici, ca pe o eliberare de stricăciune şi înstrăinare de ispite. Însă nu după cum voeşti tu, ci după cum i se pare lui Dumnezeu şi când şi cum vrea El. Iar plecarea de aici o doreşti şi o iubeşti atunci când ai plecat deodată cu lacrimile spre Domnul, în abisul smereniei, încât te-ai făcut fără grijă în văpaia dorului şi în rugăciune. Dar mai rabzi amânarea deocamdată, Dumnezeu prevăzând ceva mai bun. Cere deci cu silire şi cu jurământ, fără să hotărăşti data, făcând, zicând, cercetând şi neguţătorind orice, ca să nu cazi dela dumnezeu.

65. Fiind purtător de trup, nu încerca să iscodeşti cum sunt cele inteligibile, chiar dacă partea mintală a sufletului tinde spre acelea prin curăţie. Căci până ce partea netrupească, legată de suflare şi de sânge, nu se va desface de grosime şi nu va fi în cele inteligibile, nu va putea cugeta şi înţelege cum tebue acelea. Prin urmare, pregătindu-te să ieşi din materie, ca dintr'un al doilea pântece întunecat al mamei, către cele nemateriale şi luminoase, bucură-te slăvind pe Binefăcătorul care ne trece prin moarte spre cele nădăjduite. Şi veghiază pururea pentru dracii necinstitori cari dau târcoale în jurul nostru şi uneltesc împotriva cinstei noastre şi păzesc cu viclenie călcâiul nostru, adică săvârşirea vieţii. Tremură până la ieşire, necunoscându-ţi viitorul şi neavându-l sigur, ca unul ce eşti zidit schimbăcios şi nestatornic, din pricina voii slobode.

66. Când vrăjmaşul simte că sufletul nostru a ajuns la mari măsuri ale virtuţii, ne întâmpină cu ispite sălbatice şi înfricoşate. Această stare ne-o cunoaşte el din cuvintele rugăciunii şi din ridicarea mai presus de perechea materială: trupul şi simţurile. Şi atunci cu atâta pismă ne ispiteşte urîtorul de oameni,

încât ne face să ne scârbim chiar şi de viaţă. Dar nu ştie, deşertul, câtor bunătăţi ni se face pricinuitor, făcându-ne în chipul acesta cereşti prin răbdare şi împletind mai strălucite cununile noastre.

67. Nu este altă luptă mai mare decât a neprihănirii şi a fecioriei. Chiar şi îngerii se minunează de cel ce cinsteşte nenuntirea, care se încununează nu mai puţin ca Mucenicii. Căci cel ce, legat fiind cu trupul şi cu sângele, se strădueşte să imite necontenit viata nematerială a celor netrupeşti, prin curăţie, de câte osteneli şi sudori nu are trebuinţă? Atât de mare şi de înaltă este cu adevărat această virtute, încât puţin lipseşte ca să-i pară cu neputinţă, ca fiind mai presus de fire, dacă nu ar ajuta Dumnezeu de sus, întărind neputinţa firii şi proptind putreziciunea ei şi uşurând-o în oarecare chip, ca să se ridice dela pământ, prin dragoste de Dumnezeu şi prin nădejdea bunătăţilor celor gătite ei.

68. Trupul umplut de must prin multa băutură şi prin mult somn, e mare piedecă spre neprihănire. Iar neprihănirea adevărată rămâne nemişcată şi în faţa nălucirilor din somn. Căci alergarea minţii către ele este o dovadă că poartă încă în adânc boala patimii. Iar dacă se învredniceşte prin har să vorbească cu Dumnezeu în somn fără de trup, înseamnă că patimele s'au liniştit şi ea rămâne neatinsă şi paznic treaz al sufletului şi al trupului, ca un câne care veghiază asupra lupilor ce stau la pândă, nelăsându-se înşelat de ei.

69. Îţi spun un cuvânt străin, şi să nu te minunezi. Este între Dumnezeu şi suflet o taină, ce se săvârşeşte într'ascuns. Dar este a măsurilor celor mai înalte, a curăţiei, a dragostei şi a credinţii desăvârşite. Când omul, împăcat la culme, se uneşte cu Dumnezeu prin apropiere deplină, în rugăciune

şi vedere neîncetată [căci prin acestea Ilie încue cerul cu secetă şi arde cu foc ceresc jertfa, iar Moise taie marea şi biruieşte prin întinderea mâinilor pe Amalic, şi Iona se mântueşte din chit şi din adânc, fiindcă sila aduce pe Dumnezeu cel prea iubitor de oameni, ori unde vrea], învrednicindu-se de El, măcar că este în trup, a covârşit măsura stricăciunii care-l spune morţii, aşteptând moartea ca pe un somn obişnuit, care-l transportă dulce spre cele nădăjduite.

Despre preoţie

Cutremurându-te de patimile Domnului şi de umilirea [chenoza] lui Dumnezeu Cuvântul pentru noi, dar şi de jertfa şi de amestecarea în noi a trupului şi a sângelui celui de viaţă făcător şi dumnezeesc, de cari ne-am învrednicit nu numai să ne împărtăşim, ci şi să le slujim, umileşte-te pe tine ca o oaie de junghiere, socotind pe toţi ca fiind într'adevăr mai presus de tine şi sileşte-te să nu răneşti conştiinţa cuiva, cu nesocotinţă. Iar fără de sfinţenie, să nu cutezi a te atinge de cele sfinte, ca să nu fii ars ca iarba de focul dumnezeesc, sau să te topeşti ca ceara şi să fii pierdut.

71. De vei săvârşi cum trebue slujba dumnezeească, cinstită şi înfricoşată, şi nu te va mustra conştiinţa pentru nimic, să-ţi nădăjdueşti mântuirea din aceasta. Căci folosul de aci îţi va fi mai presus de toată lucrarea şi vederea [contemplarea]. Iar de nu vei face aşa, tu însuţi vei vedea. Şi mai bine este, fără îndoială, să te depărtezi, prin recunoaşterea neputinţei tale, de înălţimea preoţiei, decât să te ţii cu nedesăvârşire şi cu necurăţie de ea, şi părând multora că te afli la înălţime, să zaci ca un stârv vrednic de plâns şi de nevrednicie.

72. Slujba cinstitei preoţii şi puterea ei de împăcare şi înduplecare a lui Dumnezeu, atât de mult întrece orice psalmodie şi orice rugăciune, cât soarele stelele. Căci pe însuşi Unul născut Îl jertfim, Îl punem înainte şi-L aducem spre împăcare, pe Cel junghiat în dar pentru păcătoşi, din iubirea de oameni. Şi nu numai pentru iertarea păcatelor, ci şi pentru cele ce ne rugăm spre folosul nostru, dacă nu ne este conştiinţa întinată. Şi trupul unit cu Dumnezeirea, arde ca un cărbune aprins toată materia fărădelegilor şi luminează inimile celor ce se apropie cu credinţă. Asemenea şi dumnezeescul şi cinstitul sânge spală şi curăţeşte, mai mult decât orice isop, toată pata şi întinăciunea, celor ce îndrăznesc să se apropie de cele Sfinte cât pot de curaţi, dacă s'ar mai fi întâmplat să rămână ceva.

73. Nu se jertfeşte trupul cel înălţat al lui Dumnezeu Cuvântul, coborîndu-se din cer, ci cum a zis oarecare dintre Sfinţi, însăşi pâinea şi vinul se prefac în trupul şi sângele lui Hristos, prin slujirea tainică cu credinţă, cu frică, cu dor şi cu evlavie, a celor ce s'au învrednicit de dumnezeeasca preoţie, primind schimbarea din acelea în acestea, prin lucrarea şi venirea Preasfântului Duh; nu făcându-se alt trup decât acela al Domnului, ci prefăcându-se în acela, nestricăcios şi nu stricăcios aflându-se. De câtă curăţie şi sfinţenie nu are deci trebuinţă preotul, ca să atingă trupul dumnezeesc, şi de câtă îndrăznire, ca să fie mijlocitor între Dumnezeu şi oameni şi să primească în jurul său împreună rugătoare, deodată cu Preasfânta şi de Dumnezeu Născătoarea, toate puterile cereşti ale Îngerilor şi pe toţi Sfinţii din veac? Mie mi se pare că precum are trebuinţă de o vrednicie îngerească sau arhanghelească, aşa are şi de o familiaritate îngerească cu Dumnezeu.

74. Trebue să-ţi însemni deci, o Pisinie, că de aceea stau Sfintele descoperite înaintea noastră, după Simbolul credinţii, pe Sfânta Masă, având să fie sfinţite, ca şi cum s'ar ruga în oarecare chip pentru cei ce le aduc şi ar striga cu graiuri negrăite către Cel ce locueşte în ceruri. Căci Acela privind, nu trece cu vederea şi văzând, nu-şi întoarce privirea, amintindu-şi umilirea [chenoza] cea de bună voe pentru păcătoşi şi coborîrea negrăită şi junghierea cea de oameni iubitoare. Fiindcă nu îndreptaţi fiind noi, ne-a dăruit preţul de răscumpărare şi mântuirea prin patimile Sale, Bunul şi răbdătorul de rău, ci păcătoşi fiind, ne-a mântuit şi ne-a Chemat iarăşi la Sine.

75. Chiar dacă porţi grijă de rugăciunea curată, care uneşte mintea nematerială cu Dumnezeu, în chip nematerial, şi ai ajuns să vezi ca într'o oglindă odihna care te aşteaptă după sfârşitul vieţii de aici, ca unul ce ai primit arvuna Duhului şi ai dobândit Împărăţia Cerurilor înăuntru, întru toată simţirea şi încredinţarea, să nu suferi a te slobozi din trup fără preştiinţa morţii, ci roagă-te cu dinadinsul pentru aceasta şi fii cu bună nădejde că vei dobândi-o aproape de sfârşit, de-ţi va fi de folos. Dar pregăteşte-te pentru ea neîncetat, lepădând toată frica, ca străbătând văzduhul si scăpând de duhurile răutăţii, cu îndrăzneală şi fără temere să ajungi înăuntrul bolţilor cereşti, unindu-te cu cetele îngereşti şi adăugându-te la aleşii şi drepţii din veac şi privind, pe cât este cu putinţă, Dumnezeirea. Iar dacă nu, să cunoşti barem bunătăţile de sub ea şi pe Cuvântul lui Dumnezeu, răspândind razele mai presus de ceruri, pe Cel închinat cu o singură închinare împreună cu trupul Său neprihănit, deodată cu Tatăl şi cu Duhul, de către toată oastea cerească şi de către toţi Sfinţii. Amin.

Ilie Ecdicul

Filocalia greacă[1] publică sub numele lui Ilie Presbiterul şi Ecdicul o scriere întitulată „Antologie de sentinţe de-ale filosofilor strădalnici".[2] În Patrologia greacă a lui Migne, tom. 90 (col. 1401—1461) aceeaş scriere cu titlul „Alte capete" e dată sub numele Sf. Maxim Mărturisitorul, fiind luată din ediţia scrierilor Sf. Maxim publicată de Combefis, Paris 1675. Textul din Filocalia greacă a fost publicat şi în tom. 127 al Patrologiei gr. a lui Migne, cu o traducere fragmentară a lui Pontanus (col. 1128—1176).[3] Astfel aceeaş scriere o avem publicată în Migne de două ori, fiind atribuită de fiecare dată altui autor şi socotindu-se ca două scrieri diferite.

Mai nou Th. M. Disdier a rezolvat această problemă, stabilind că textele publicate în P. G. 90 şi P. G. 127 (din Filocalia) nu sunt două scrieri deosebite ce provin dela doi autori, ci sunt una şi aceeaş scriere şi ea este a lui Ilie Ecdicul.[4] El a arătat cum din 36 codici manuscrişi,cari cuprind această scriere,23 o atribue Ilie Ecdicul, altele nu indică nici un autor, altele i-o atribue lui Ioan Carpatiul şi numai câteva i-o atribue Sf. Maxim şi acestea

1 Ed. I, Veneţia 1782, p. 529—548; ed. II, vol. I, Atena 1893, p. 375-391.

2 Ανθολόγων γνωμικδν φιλοσόφων σπουδαίων, σπουδασθεν και πονηθέν 'Ηλία έλαχίστψ πρεσ,ΐυτέρψ και Ικδίκψ.

3 "Ετερα κεφάλαια. Traducerea lui Pontanus e din 1603, când a fost publicată ca apendice la trad. operei Sf. Simion Noul Teolog (Ingolstadt. 1603) sub titlul: Ex Elie Presbyteri et defensoris sententiarum florilegio florilegium.

4 Elie L'Eodicos et Ies Ιϊερα κεφάλαια, attribuees a saint Maxime le «onietsear et i Jean de Carpathos, tn Echos d'Orient 1932 (Jan-Mars, p. 17—51).

sunt toate mai noul, dela sec. 12 încoace. Codicii manuscrişi cari cuprind opera Sf. Maxim dinainte de sec. 12 nu cuprind această scriere, iar Fotie, care în veacul 9 ne-a lăsat un inventar al scrierilor Sf. Maxim, nu pomeneşte nici el de această scriere.

Disdier aduce, şi criterii interne, cari ar arăta că scrierea aceasta e mai nouă decât scrierile Sf. Maxim, indicând o spiritualitate mai sistematică şi mai nuanţată şi trădând influinţa scrisului Sf. Simion Noul Teolog din v. 11. După Disdier, autorul trebue să fie un anume Ilie, care a fost pe rând advocat, monach şi preot, şi care a fost contimporan cu Ilie II, Mitropolitul Cretei dela sfârşitul veacului 11 şi începutul veacului 12. N'a fost însuşi Mitropolitul Ilie II, care a comentat pe Grigorie de Nazianz şi Scara lui Ioan Scărarul,[1] căci acesta era o personalitate bine cunoscută, nu un „oarecare advocat" (ιδικός τις), cum îi zic unele manuscrise autorului acestei scrieri. Nu se ştie de-a fost şi el din Creta. Manuscrisele nu spun nimic în privinţa aceasta.

Iată câteva din deosebirile între Sf.Maxim şi Ilie Ecdicul,remarcate de Disdier:Amândoi cunosc împărţirea sufletului raţional (λογική ψυχή)în partea poftitoare(έπιθιμηπκόν), partea irascibilă (θυμικόν) şi partea cugetătoare (λογιστικδν). Dar pe când la Sf. Maxim pofta şi iuţimea(πιθυμία και θυμδς)sunt puterile pasionale sau partea pasională(παθψικαί δυνάμεις,παθητικόν μέρος) la Ilie Ecdicul ele sunt puterile vitale şi partea păcătuitoare (Γωιιχαί δυνάμεις şi άμαρπκόν μέρος).Purificarea lor duce,după Sf. Maxim, la nepătimire (άπάθεια), condiţia pentru cunoaştere γνώσις),contemplarea duhovnicească(πνευματική θεωρία)şi teologie încoronată de îndumnezeire (θέωσις). După Ilie totul se încoronează prin simplitate (άπκοτης), o categorie scumpă Sf. Simion Noul Teolog.

La Sf. Maxim fazele principale ale vieţii duhovniceşti sunt: Făptuirea (πρδξις), contemplaţia (θεωρία) şi teologia. La Ilie teo-

1 O ştire că el a comentat Scara o avem in cod. Hierosolymitanus 66 din v.12. la f. 162, Într'o notiţă din v. 14.

logia lipseşte. În schimb avem fazele: făptuitorul (πρακτικός), mijlociul (μέρος) şi contemplativul (θεωρητικός).

Viaţa activă are la Ilie unele momente în plus faţă de Sf. Maxim. După acesta viaţa activă urcă pe scara a şapte virtuţi;credinţa,frica,înfrânarea,răbdarea, nădejdea, nepătimirea şi iubirea. La Ilie întâlnim unele virtuţi deosebite, cari apar întâi la Sinaiţi şi apoi sunt primite de Sf. Simion Noul Teolog:tăcerea (σιωπή), postul,rugăciunea,atenţiunea (προσοχή). Mila (έλεος) are la Ilie un rol pe care nu-l are la Sf. Maxim. La Ilie nu întâlnim ideea de chip şi asemănare. În schimb la el întâlnim rugăciunea de un singur cuvânt a Sinaiţilor (μονολόγιστος εύχή), care nu e la Sf. Maxim.

Peste tot în spiritualitatea lui Ilie e puţin mai accentuat elementul de simţire, de trăire, de practicitate duhovnicească.

Totuşi e departe de-a atinge în privinţa aceasta nivelul scrisului Sf. Simion. Ea oscilează între speculaţie abstractă şi trăire, predominând totuşi abstracţiunea. De aceea e probabil ca autorul ei să fi trăit înainte de Sf. Simion, căci cele câteva elemente de simţire ale ei circulau la Sinaiţi încă din v. VII. În stilul şi în preocupările ei, această scriere e foarte înrudită cu scrisul Sf.Maxim. Mai înrudită cu mult ca de scrisul Sinaiţilor.

În ce priveşte titlul scrierii, unii din codicii cari o atribue Sf.Maxim îi spun simplu"Capete" (κεφάλαια), sau „Alte capete" (ετερα κεφάλαια). Se vede că vre-un copist scriindu-le după celelalte scrieri de sentinţe ale Sf. Maxim — ca să-şi facă un codice de sentinţe — a lăsat la început locul pentru titlu gol, apoi a uitat să-l completeze şi un copist sau un cetitor ulterior a socotit că sunt şi ele ale Sf. Maxim şi le-a zis simplu tot: Capete, sau Alte capete ale Sf. Maxim.

Unele din manuscrisele cari atribue scrierea lui Ilie Ecdicul, îi dau însă titlul din Filocalia, de unde rezultă că probabil însuşi autorul i-a dat acest titlu. Dar câte un manuscris foloseşte ca titlu niscai cuvinte din vreunul din cele patru distichuri iambice, cari sunt puse în fruntea celor patru secţiuni ale scrierii. (De pildă cod.Vindob. 274 îi spune:Izvor curgător=πηγή νάουσα

primele două cuvinte din primul distich; cod. Moscv. 424 foloseşte ca titlu nişte cuvinte din distichul al treilea).

Adeseori flecare din cele patru secţiuni are un titlu propriu. Astfel prima secţiune se numeşte:Capete πιθΓ3ΐβ=κεφάλαια ήθικά(Vindob. 315);a doua:Despre rugăciune, sau Capete despre rugăciune (περί εύχής, sau κεφάλαια περί ευχής); a treia: Capete gnostice (κεφάλαια γνωστικά); a patra: Capete practice şi contemplative, sau Despre făptuire şi contemplaţie.[1] Titlurile secţiunilor reproduc sau desvoltă un cuvânt din distichul cu care începe respectiva secţiune.

În general lucrarea e împărţită în patru secţiuni. Fiecare secţiune e introdusă printr'un distich. Împărţirea trebue să derive chiar dela autor. Distichurile au suferit oarecari modificări. Aşa distichul al treilea a fost complectat prin versetul:κοτίζεται δ'αΰ, έγκλυσθείς εις πάθος (Se întunecă iar, scufundându-se în patimă).În ediţia Combefis,publicată în P. G. 90,distichul primei secţiuni e complectat cu două versuri cari consacră atribuirea scrierii Sf. Maxim.

Aceste distichuri indica natura secţiunii care urmează.

Prima secţiune stărue în noţiuni şi sfaturi generale de ascetism. Fiecare cap e urmat de unul explicativ, ca un fel de scolie. A doua tratează exclusiv despre rugăciune, a treia despre contemplaţia naturală şi mai ales spirituală. A patra e un fel de recapitulare a primelor trei secţiuni, deşi intenţia era să se trateze în ea despre raportul între făptuire şi contemplaţie. S'ar putea ca secţiunea aceasta să fi fost o operă aparte, cum o dă cod. Moscv. 426.

Numărul total al capetelor variază în diferiţi codici. Unul dă 237, altul 239, unele 240, altele 241, altele 244, unul 245, altul 250, altele 251. Ed. Combefis (P. G. 90) dă 243, iar Nicodim Aghioritul (Filocalia greacă) 248.

1 Textul din Filocalia greacă are pentru secţiunea III titlul: roo αύτοϋ γν(οσακά=Al aceluiaş, gnostice; iar pentru secţiunea patra: τοϋ αύτοO, πρακτικά και θεωρητικά=Ale aceluiaş, practice şi contemplative.

În general prima secţiune cuprinde dela 77 la 80 capete, a doua 30 sau 31, a treia 32, a patra dela 104 la 108 capete.

Comparând cele două ediţiuni (Combefis în P. G. 90 şi Nicodim Aghioritul în Filocalia greacă), plus traducerea fragmentară a lui Pontanus — ce-a avut în faţă un al treilea codice — Disdier deduce că textul prim a avut 248 capete, cifră care nu mai e furnizată de nici un manuscris.[1] Între ed. Combefis şi Nicodim, Disdier a găsit 464 diferenţe, cele mai multe ortografice. Uneori e mai bun textul lui Combefis, dar adeseori e de preferat textul lui Nicodim. Noi vom urma în traducere, în privinţa capetelor, rectificările lui Disdier, aranjând numerotarea potrivit cu ele.

1 Iată cum ajunge Disdier la această cifră: Prima secţiune are la Combefis 77 capete, In Filocalia greacă 79. Dar o confruntare minuţioasă dă 79 capete. Cap. I din Combefis formează cap. II şi III din Filocalia greacă. Aci trebue acceptată împărţirea Filocaliei, care are pentru ea şi manuscrisul dela baza trad. lui Pontanus, ca şi progresiunea de idei. Astfel coregem pe Combefis cap. II in cap. II şi II bis. Cap. III din Combefis corăspunde cu cap. IV, XI şi XII din Filocalie. Dar aci e just Combefis, întărit de Pontanus şi de cod. Atheniensis 517. Imprăştierea acestui cap in Filocalia e ilogică. Filocalia, la rândul ei, blochează in cap. V, cap. IV şi V din Combefis; iar in cap. VII, cap. VII şi VIII din Combefis. Aci iar e mai logic Combefis, întărit de Pontanus şi Atheniensis. Combefis n'are cap. 76 al lui Nicodim. Aci e just Nicodim. Astfel 77 capete Combetis+II bis+LXXVI Nicodim=79 capete.

79 cap. Nicodim—XI şi XII+V bis şi VII bis=7.9 capete.

Secţiunea. II are şi la Nicodim şi la Combefis 30 cap., in loc de 31 ca in majoritatea manuscriselor. Filocalia n'are cap. 83 al lui Combefis (εξΑ μέν ποιεΓταί), dar în schimb împarte în două cap, 91 al lui Combefis, obţinând cap. 92 şi 93,

A treia secţiune are în Combefis 30 capete (cu numerotare în continuare), in Filocalia 32 (începând numerotarea dela 1). Cifra din Filocalia e cea normală, fiind indicată de aproape toate manuscrisele. Deci trebue să. completăm pe Combefis cu Filocalia, intercalând între capetele 125 şi 126 ale lui Combefis, cap. 19 din Filocalia (ή μ Γ ν έγκεκρυμμένοζ) si între cap. 130—131, cap. 25 din Filocalia (iv Π) δυαδική).

A patra secţiune are la Combefis 106 capete (cu numerotare in continuare), iar la Nicodim 107 (cu numerotare ce continuă cele 32 capete ale secţiunii a treia). Se va complecta Combefis, intercalându-se între cap, 153—154, cap. 49 al lui Nicodim (πατουμέντ)).

Culegere din sentinţele inteleptilor strădalnici , intocmita de strădania si osteneala celui mai mic presbiter si avocat (ecdic)

ILIE

I
Capete morale

Vei afla aci, de vei cerceta cu stăruinţă, o fântână din care izvorăşte o rouă de gânduri morale

1. Nici un creştin care crede drept în Dumnezeu nu trebue să fie fără grijă, ci să aştepte totdeauna ispita, ca atunci când va veni să nu se mire şi să nu se tulbure, ci să rabde cu mulţumire osteneala necazului şi să înţeleagă ceea ce zice, cântând cu Proorocul: Cearcă-mă Doamne şi mă ispiteşte".[1] Căci nu a zis: „Certarea ta m'a răpus", ci „m'a îndreptat până la sfârşit".[2]

2. Începutul virtuţilor e frica de Dumnezeu, iar sfârşitul, dragostea [dorul] Lui.

3. Începutul [principiul] a tot binele este raţiunea făptuitoare şi fapta raţională. De aceea nici fapta fără raţiune nu este bună, nici raţiunea care se deapănă fără faptă.

1 Ps. 25, 2.

2 Ps. 17, 36.

4. Fapta[1] trupului este postul şi privegherea; a gurii, psalmodia, rugăciunea şi tăcerea, mai de preţ decât cuvântul. Fapta mâinilor e ceea ce se face de către ele fără murmur; iar a picioarelor, drumul străbătut de ele, dela prima poruncă. Fapta sufletului e înfrânarea săvârşită cu simplitate şi simplitatea cu înfrânare; iar a minţii, rugăciunea în contemplaţie şi contemplaţia în rugăciune.

5. Tuturor virtuţilor acestora le premerge mila şi adevărul, a căror roadă e smerenia şi darul deosebirii [dreapta socoteală] care, după Părinţi, vine din aceea şi fără de care nici aceea nu-şi va putea vedea marginea ei.

6. Făptuirea, care necinsteşte jugul raţiunii, e ca o vacă ce rătăceşte încoace şi încolo în jurul celor nefolositoare. Iar raţiunea, care lapădă vestmintele cinstite ale făptuirii, nu e cu bună cuviinţă, chiar dacă se preface la părere că e aşa.

7. Sufletul bărbătesc, ţinând aprinse, ca o femee, toată viaţa ei, făptuirea şi contemplaţia, ca pe două sfeşnice, face cele cuvenite. Iar cel dedat plăcerilor, le face pe cele dimpotrivă.

8. Nu ajunge sufletului, spre desăvârşita izbăvire din păcat, reaua pătimire de bună voe, de nu se va desface de el şi prin focul celei fără de voe.

9. Căci sufletul, asemenea unei săbii, de nu va trece prin foc şi prin apă, adică prin osteneli de bună voe şi fără de voe, nu se va păstra nevătămat de loviturile celor ce vin asupra lui.

10. Precum pricinile mai generale ale ispitelor de bună voe sunt trei: sănătatea, bogăţia şi renumele, aşa şi ale celor fără de voe sunt trei: pagubele, batjocurile şi boalele. Unora le sunt acestea spre zidire, iar altora spre surpare.

1 Activitatea, făptuirea.

11. De suflet e legată pofta şi întristarea; iar de trup, plăcerea şi durerea. Şi pricina durerii e plăcerea;[1] căci voind să fugim de simţirea apăsătoare a durerii, alergăm la plăcere. Iar a întristării e pofta.

12. Virtuosul are binele înlăuntrul inimii; iubitorul de slavă deşartă îl are în cugetare.[2] Răul, însă, sârguitorul îl are la suprafaţă; iar iubitorul de plăcere, în adânc.

13. Cel ce urăşte răul, se mişcă rar şi fără stăruinţă în el. Dar cel ce e lipit de pricinile lui, mai des şi mai cu stăruinţă.

14. Cei ce nu se gândesc la pocăinţă, păcătuesc necontenit. Iar cei ce păcătuesc fără să vrea, sunt porniţi spre pocăinţă, dar pricina ei nu e aşa de deasă.

15. Simţirea şi conştiinţa să se însoţească cu cuvântul rostit, pentrucă Cuvântul dumnezeesc care a zis că se va afla in mijlocul lor,[3] să nu fie ruşinat de obrăznicia sau lipsa de măsură a celor spuse sau făcute.

16. Cel ce nu-şi vatămă sufletul prin fapte, încă nu şi-l păstrează neîntinat şi prin cuvinte. Nici cel ce-l păzeşte de acestea, nu e sigur că nu l-a întinat prin gânduri. Căci păcătuirea este întreită.

17. Nu vei putea să vezi faţa virtuţii, până mai cugeţi cu plăcere la cea a păcatului. Iar urîtă îţi va părea a doua, când vei pofti gustarea celei dintâi şi vei înstreina vederea chipului acesteia.

18. Dracii răsboesc sufletul mai ales prin gânduri, nu prin lucruri. Căci lucrurile în ele însele sunt

1 Propoziţia aceasta e numai în P. G. 90. Dar se pare că trebue să fie altfel; „pricina plăcerii e durerea". Numai aşa e în acord cu ce urmează.

2 Cugetarea e la suprafaţă; inima în adâncul fiinţii.

3 Mai. 18, 20.

necesare.[1] Şi pricina lucrurilor este auzul şi vederea. Însă al gândurilor, obişnuinţa şi dracii.

19. Păcatul sufletului se întinde în trei ramuri: în fapte, în cuvinte şi în gânduri. Iar bunul nepăcătuirii în şase. Căci trebue să păzim fără greşală cele cinci simţuri şi cuvântul rostit. Cel ce nu păcătueşte în acestea „e bărbat desăvârşit, în stare să-şi înfrâneze şi mădularele trupului".[2]

20. Partea neraţională a sufletului se împarte în şase, adică în cele cinci simţuri şi în cuvântul rostit Acesta, când e nepătimaş, se împarte împreună cu cel pătimaş în chip neîmpărţit.[3] Dar când se află pătimaş, primeşte întipărirea păcatului aceluia.

21. Nici trupul nu se poate curăţi fără post şi priveghere; nici sufletul, fără milă şi adevăr. Dar nici mintea fără vorbirea cu Dumnezeu şi fără vederea Lui. Acestea sunt perechile cele mai însemnate în aceste lucruri.

22. Sufletul împrejmuit de virtuţile pomenite, îşi are cetăţuia sa, care este răbdarea, neclătinată de ispite. „Întru răbdarea voastră veţi dobândi sufletele voastre", zice Scriptura.[4] Dar dacă lucrurile stau altfel, se clatină în tremurături de spaimă, chiar la sgomotele de departe, întocmai ca o cetate fără ziduri.

23. Nu toţi câţi sunt prudenţi în ale cuvântului, sunt şi în ale gândului. Nici toţi câţi sunt în ale gândului, se vor afla şi în ale simţirii dinafară. Căci deşi pe toţi îi are birnici simţirea, dar nu toţi îi plătesc la fel birul. Din simplitate cei mai mulţi nu ştiu să o cinstească aşa cum cere ea.

1 Lucrurile in ele însele fiind necesare, nu sunt primejdioase sufletului, decât când se adaugă la ele gândurile aduse de draci.

2 Iacob 3, 2.

3 Cuvântul celui fără de păcat comunică cu al celui păcătos fără să comunice în păcat.

4 Lc. 21, 10.

24. Prudenţa fiind neîmpărţită după fire, poate fi tăiată în deosebite părţi. Căci unuia i s'a dat mai mult, altuia mai puţin din ea. Aceasta până ce crescând virtutea făptuitoare şi având crescute la măsura ei şi virtuţile generale, împlineşte binele cuvenit al fiecărei virtuţi. Căci cei mai mulţi după lipsurile vieţii lucrătoare, îşi primesc şi partea de prudenţă.

25. În cele după fire puţini se vor afla prudenţi; dar în cele protivnice firii, mulţi. Căci de frica acestora, golindu-şi toată prudenţa firească, puţin prudenţi în cele după fire. Cel mai mult îşi ocupă mintea cu cele de prisos, cari nu sunt prin fire vrednice de laudă.

26. Vremea şi măsura sunt comesenii tăcerii cu bun rost. Iar materia ospăţului este adevărul. Venind în vremea lui asupra sufletului călătorit, tatăl minciunii nu găseşte nimic din cele ce caută.

27. Milostiv cu adevărat nu e cel ce dă de bună voe cele de prisos, ci cel ce lasă cele de trebuinţă neapărată celor ce le răpesc.

28. Unii câştigă cu bogăţia materială pe cea nematerială, prin rânduelile milosteniei. Iar ceilalţi o pierd cu cea nematerială pe cea materială, ajungând la simţirea celei ce nu are sfârşit.

29. Fiecăruia îi este plăcut să se îmbogăţească în cele bune, dar îl întristează pe cel ce s'a îmbogăţit după Dumnezeu, să nu i se îngădue cât mai mult să se desfăteze de această bogăţie.

30. Sănătatea i se pare sufletului că este înafară, iar boala se ascunde înăuntru, în adâncul simţirii. Deci dacă trebue ca boala să fie scoasă afară prin secerea mustrărilor, iar sănătatea să fie adusă înăuntru prin înoirea minţii, este nebun cel ce lapădă mustrările şi nu se ruşinează să zacă totdeauna în bolniţa nesimţirii.

31. Nu te întărâta împotriva celui ce te operează fără voe, ci căutând la izbăvirea de durere, plânge-te pe tine şi fericeşte-l pe cel ce ţi s'a făcut pricina acestui folos, prin iconomia lui Dumnezeu.

32. Să nu nesocoteşti boala ta, ca să nu ţi se facă şi mai cumplită, ci prin leacurile şi mai aspre ale ostenelii izbăveşte-te de ea, tu cel ce porţi grijă de sănătatea sufletului.

33. Nu te feri dinaintea celui ce te loveşte când trebue, ci apropie-te de el şi-ţi va arăta cât e de mare răul ce se ascunde de simţirea ta, şi vei mânca mâncarea dulce a sănătăţii, după ce ai mistuit pe cea neplăcută a amărăciunii.

34. Pe cât simţi durerile, pe atât să te bucuri de cel ce ţi le scoate la iveală prin mustrări. Căci el ţi se face pricină de curăţire desăvârşită, fără de care mintea nu poate petrece în locul curat al rugăciunii.

35. Cel mustrat trebue sau să tacă, sau să se apere cu blândeţe în faţa celui ce-l învinueşte; nu ca să-şi susţină cel mustrat ale sale, ci ca să ridice, poate pe cel ce s'a poticnit, mustrând din neştiinţă.

36. Cel ce se pocăeşte în faţa celui ce s'a supărat pe dreptate, înainte de a fi chemat de acela, nu se păgubeşte cu nimic din ceea ce i se cuvine în urma pocăinţii. Iar cel ce se pocăeşte după ce e chemat, pierde jumătate din câştig. Câştigă tot ce s'a rânduit, cel ce niciodată nu iese din tovărăşie pentru întristarea ce i se face. Dar i se adaugă şi plată pe deasupra, cel ce îşi ia, în toate, greşala asupra sa.

37. Nici cel trufaş la cugetare nu-şi cunoaşte scăderile sale, nici cel smerit la cugetare, bunătăţile [virtuţile] sale. Pe cel dintâi îl înşală o neştiinţă rea; pe cel de al doilea, una plăcută lui Dumnezeu.

38. Cel mândru nu vrea să se măsoare în cele bune, cu cei deopotrivă în cinste. Iar în cele dimpo-

trivă, comparându-se cu cei ce îl întrec, scăderea lui şi-o socoteşte suportabilă.

39. Mustrarea face sufletul tare, iar lauda îl face moleşit şi leneş spre cele bune.

40. Temelia [substanţa] bogăţiei e aurul; a virtuţii, smerenia. Precum deci cel lipsit de aur este sărac, chiar dacă nu pare celor dinafară, aşa fără smerenie, nevoitorul nu va fi virtuos.

41. Precum negustorul fără aur nu e negustor, chiar dacă este foarte destoinic în negustorie; aşa nici nevoitorul fără smerita cugetare, nu se va afla în stăpânirea dulceţilor virtuţii, chiar dacă s'ar încrede foarte mult în prudenţa sa.

42. Cel ce se urcă în smerita cugetare, coboară mai jos decât cugetul său. Dar se sue mai sus, cel ce nu o are pe aceea. Acesta nu rabdă să se măsoare de bună voe cu cei mai mici. De aceea îşi arată întristarea pentru neşederea în fruntea mesei.[1]

43. Bine este nevoitorului să cugete că e mai mic decât lucrarea lui, dar să facă lucruri mai mari decât frica lui. Căci astfel se va afla cinstit la oameni şi lucrător neruşinat lui Dumnezeu.[2]

44. Cel ce se teme să nu se vadă străin de cei ce vor şedea în cămara de nuntă, trebue sau să împlinească toate poruncile lui Dumnezeu, sau să se ţină cu toată puterea de una, de smerita cugetare.

45. Amestecă înfrânarea cu simplitatea şi însoţeşte adevărul cu smerita cugetare, şi te vei vedea şezând la masă cu dreptatea, cu care ca la o masă doreşte să se adune oricare altă virtute.

46. Fără smerita cugetare, adevărul este orb. De aceea se foloseşte şi de împotrivire, ca de-o călăuză, pentru a se rezema în ea când se osteneşte pentru ceva, dar nu află decât întăritura ţinerii minte a răului.

1 Luca 14, 7; 20, 46.

2 II Timotei 2, 15.

47. Moravul cel bun mărturiseşte despre frumuseţea virtuţii; iar mişcarea cumpănită a mădularelor, despre un suflet paşnic.

48. Primul bine este a nu greşi în nimic; al doilea a nu ascunde de ruşine greşala ta, nici a te făli cu ea. Ci mai bine să te smereşti şi să te învinovăţeşti tu însuti împreună cu cel ce te învinovăţeşte şi să primeşti cu bucurie certarea. Neîntâmplându-se aceasta, totce aduci lui Dumnezeu e fără valoare.

49. Pe lângă reaua pătimire de bună voe, trebue primită şi cea fără de voe, adică cea dela draci, din pagubele suferite şi din boale. Căci cel ce nu le primeşte pe acestea, ci se scârbeşte de ele, e asemenea celui ce vrea să-şi mănânce pâinea nu şi cu sare, ci numai cu miere. Acesta nu are totdeauna plăcerea ca tovarăşă, dar e totdeauna vecin cu săturarea [cu plictiseala].

50. Cel ce spală haina ruptă a aproapelui cu cuvinte dumnezeeşti, sau o coase prin daruri, arată ca unul care, stăpân fiind, îmbracă înfăţişare de slugă. Dar să ia seama cel ce face aceasta, ca nu cumva, nefăcând-o ca o slugă, să-şi piardă, deodată cu plata sa, şi cinstea puterii de stăpân care i se cuvine, pentru slavă deşartă.

51. Precum credinţa este temelia celor nădăjduite;[1] aşa este chibzuinţa temelia sufletului; iar smerenia, a virtuţii. Dar e de mirat cum cele desăvârşite prin ele însele, se fac nedesăvârşite fără cele întâmplătoare [fără accidente].

52. „Domnul, zice, va păzi intrarea ta şi ieşirea ta",[2] adică a mâncărilor şi a cuvintelor, prin înfrânare. Căci cel ce e cu înfrânare la intrarea si ieşirea mâncărilor şi a cuvintelor, scapă de pofta

1 Evrei 11, 1.
2 Psalm 120, S.

ochilor şi-şi îmblânzeşte mânia care vine din lipsa răsuflării. Căci înainte de toate de acestea trebue să aibă grijă şi să se sârguiască în tot chipul nevoitorul. Fiindcă prin ele se împuterniceşte viaţa lucrătoare şi prin ele se întăreşte cea contemplativă.

53. Unii au multă grijă de intrarea mâncărilor, dar se poartă cu nepăsare fată de ieşirea cuvintelor. Unii ca aceştia „nu ştiu să scoată mânia din inimă şi pofta din trup", cum zice Eclesiastul,[1] prin ceea ce obişnuieşte Duhul înoitor să zidească inima curată.

54. Neprisosirea mâncărilor stă în cantitatea mai mică a desfătării; iar lipsa de scădere a cuvintelor, în calitatea mai bună a tăcerii.

55. Curăţă-ti rărunchii cu focul nesăturării de mâncări şi probează-ţi inima cu înfrânarea dela cuvinte; şi vei avea în slujba celor bune atât pofta cât şi iuţimea.

56. Plăcerea celor de sub pântece scade în cei ce se nevoesc, trupul pierzându-şi vigoarea, dar mai rămâne cea a gâtlejului, în cel ce n'a ajuns să o pedepsească precum se cuvine. Trebue să te sileşti, aşadar, să înlături necinstea urmărilor, stingând pricina, ca nu cumva aflându-te acolo străin de virtutea înfrânării, să fii acoperit de ruşine.

57. Ascetul trebue să ştie când şi cu ce mâncări trebue să-şi hrănească trupul ca duşman; când să-l mângăe ca prieten; şi când să-l îngrijească ca bolnav; ca nu cumva, prin nebăgare de seamă, cele ale duşmanului să le socotească ale prietenului, iar cele ale prietenului, să le pună în seama duşmanului, iar ale acestuia iarăşi să le socotească ale bolnavului. Căci la vremea ispitei, îl va război fiecare, după ce a dat sminteală fiecăruia.

1 Eclesiastul 11, 10.

58. Când cel ce se hrăneşte, socoteşte mai de preţ hrana decât desfătarea, harul lacrimilor venind la el începe să-l mângăe şi să-l facă să uite de orice altă plăcere, ca una ce e copleşită de plăcerea neasemănat mai mare a acestora.

59. Celui ce se lărgeşte i s'au oprit lacrimile. Dar îi isvorăsc celui ce iubeşte calea strâmtă.

60. Nici păcătosul, nici dreptul nu e în afară de întristare. Dar cel dintâi, fiindcă n'a părăsit cu totul răul; iar cel de al doilea, fiindcă n'a atins încă desăvârşirea [binele adevărat].

61. Rugăciunea şi tăcerea sunt virtuţi cari atârnă de noi, prin puterea noastră. Iar postul şi priveghierea sunt virtuţi cari nu atârnă de noi, ci, de cele mai multe ori, de temperamentul trupului. Deci nevoitorul trebue să se îndeletnicească cu ceeace-i este mai uşor.

62. Răbdarea e casa rugăciunii, căci e ţinută în ea. Iar smerenia e materia ei, căci se hrăneşte din ea.

63. Cel ce nu rabdă în osteneli,[1] nu va fi cinstit cu laude; iar cel ce înainte de-a primi plăcerea vede durerea, va scăpa de amărăciunea ei.

64. Nu te lăsa legat de ceea ce e mic, şi nu vei robi la ceea ce e mare. Căci răul mai mare nu ia fiinţă înaintea celui mic.

65. Căutând la cele mai mari, vei fi temut de cele mai mici. Dar vei fi dispreţuit de acestea, de nu te vei gândi la acelea.

66. Nu vei putea ajunge la virtuţile mai mari, de nu vei atinge vârful celor ce-ţi stau în putere.

67. În cei ce stăpâneşte mila şi adevărul, în aceia stăpâneşte şi tot ce e plăcut lui Dumnezeu. Căci adevărul nu judecă pe nimeni fără milă; iar mila nu se îndreaptă cu iubire spre niciun om fără adevăr.

1 P. G.: Cel ce nu rabdă cuvintele.

68. Unind înfrânarea cu simplitatea, te vei face părtaş de fericirea de acolo.

69. Nu vei tăia patimile cari te războesc, de nu vei lăsa mai întâi nelucrat pământul din care se hrănesc.

70. Unii se sârguesc să cureţe numai materia trupului, iar alţii şi pe a sufletului. Cei dintâi au dobândit putere numai împotriva păcatului cu fapta; ceilalţi şi împotriva patimei. Împotriva poftei, însă, foarte puţini.

71. Materia rea a trupului este împătimirea [libinozitatea];[1] a sufletului dulcea pătimire [voluptatea];[2] iar a minţii aplecarea spre patimă.[3] Pe cea dintâi o caracterizează pipăitul; pe-a doua, celelalte simţuri; iar pe cea din urmă, dispoziţia contrară.

72. Voluptosul este aproape de libidinos; iar cel aplecat spre pătimire, aproape de voluptos. Dar nepătimaşul e departe de toţi aceştia.

73. Libidinos e cel în care puterea păcatului e mai tare ca raţiunea, chiar dacă deocamdată nu păcătueşte; voluptuos, cel în care lucrarea păcatului e mai slabă ca raţiunea, chiar dacă pătimeşte înăuntru. Iar aplecat spre patimă e cel ce e lipit mai mult prin libertate decât prin robie, de mijloace. Iar nepătimaş e cel ce nu cunoaşte peste tot deosebirea acestora.

74. Libidinozitatea se pierde din suflet prin post şi rugăciune; voluptatea, prin priveghiere şi tăcere; aplecarea spre patimă, prin liniştire şi atenţie. Iar nepătimirea se naşte din pomenirea lui Dumnezeu.

75. De pe buzele nepătimirii curg cuvintele vieţii veşnice ca ceara de albine.[4] Deci cine se va învrednici

1 εμπάθεια. 2 ἡδυπάθεια. 3 προσπάθεια.

4 Prov 6, 23 ; Cânt. 4, Π ; Ioan 6, 69.

să-şi lipească buzele de buzele aceleia şi să se sălăşluiască în sânul ei şi să se împărtăşească de mireasma dulce a veştmintelor ei, adică să se îndulcească cu legile virtuţilor, cari sunt mai presus de toate aromatele cunoştinţii sensibile?

76. Desbrăcaţi de cămaşa iubirii [trupeşti] de sine sunt, poate, mulţi; de cea a iubirii de podoabă, puţini. Iar de cea a slavei deşarte, care e cea din urmă, sunt cei nepătimitori.

77. De trupul văzut se va desbrăca tot sufletul; dar de trupul păcatului, puţini din aceia cari s'au bucurat de, plăcerile vieţii de aici.[1]

78. Toţi se vor face din vii morţi. Dar păcatului vor muri numai cei ce l-au urât pe acesta din tot sufletul.

79. Cine se va vedea pe sine desbrăcat de păcat, înainte de moartea cea de obşte a trupului? Şi cine s'a cunoscut pe sine şi firea sa, cum este, înainte de desbrăcarea viitoare ?

II

Capete despre rugăciune

Sufletul rănit de dragostea mirelui,
Îl uneşte rugăciunea cu mirele, încă de aici.

80. Sufletului raţional, aşezat la hotarul dintre lumina sensibilă şi inteligibilă, prin cea sensibilă i s'a încredinţat să vadă şi să facă cele ale trupului, iar prin cea inteligibilă, cele ale duhului. Dar fiindcă lumina inteligibilă s'a întunecat, iar cea sensibilă s'a făcut mai clară pentru obişnuinţa dela început, nu

1 Filocalia gr.: dar de trupul păcatului, cel care s'a bucurat puţin de plăcerile vieţii de aici.

poate să privească deplin spre cele dumnezeeşti, dacă nu se uneşte în întregime cu lumina inteligibilă, în rugăciune. Deci în chip necesar sufletul se află la hotarul dintre întunerec şi lumină, spre întunerec mişcându-se prin faptă şi afecţiune, spre lumină prin închipuirea cugetării.

81. Mintea pătimaşă nu poate intra înăuntru porţii înguste a rugăciunii, înainte de a părăsi grijile pricinuite de pofte, ci se va frământa mereu cu durere pe lângă pridvoarele aceleia.

82. Rugăciunea să rămână în minte, ca raza în soare. Căci fără de ea, grijile din lumea simţurilor, hoinărind ca nişte nouri fără de apă, despart mintea de strălucirea ei.

83. Puterea rugăciunii este foamea de bună voe de mâncări. Iar puterea foamei stă în a nu asculta şi a nu vedea nimic din cele lumeşti, dacă nu e trebuinţă neapărată. Cel ce nu poartă grijă de acestea, nu a întărit zidirea postului; iar pe a rugăciunii a făcut-o să se surpe.

84. Dacă mintea nu s'a desfăcut din toate ale simţurilor, nu se poate sui la înălţime şi nu-şi poate cunoaşte vrednicia [demnitatea] sa.

85. Rugăciunea, împuternicită de lacrimi, scoate afară din suflet toate gândurile cari o duşmănesc; dar le aduce iarăşi împrăştierea minţii, împuternicită de uşurătatea faţă de lege. Cel ce a izgonit-o pe aceasta, a izgonit şi răul atoatepricinuitor al cutezanţii [la vorbă].

86. Postul e simbolul zilei, pentru că e văzut; iar rugăciunea, al nopţii, pentru că e ascunsă. Deci cel ce se îndeletniceşte cu amândouă acestea, potrivit cu fiecare, va ajunge la cetatea vederilor, „din care a fugit durerea, întristarea şi suspinarea".[1]

1 Isaia 51, 11.

87. Lucrarea duhovnicească poate să se facă şi fără fapta trupului. Fericit este deci cel ce socoteşte lucrarea nematerială, mai bună decât fapta cea materială. Căci prin ea a împlinit lipsa faptei, trăind viaţa ascunsă a rugăciunii, cea arătată lui Dumnezeu.

88. Dumnezeescul Apostol ne îndeamnă să răbdăm în credinţă, să ne bucurăm în nădejde şi să stăruim în rugăciune,[1] ca să rămână în noi bunul bucuriei. Dacă e aşa, cel ce nu rabdă, nu e credincios; cel ce nu se bucură, nu e cu bună nădejde, căci a lepădat pricina bucuriei, rugăciunea, nestăruind în ea.

89. Dacă mintea, petrecând dela început în gânduri lumeşti, a câştigat atâta dragoste de ele, câtă prietenie n'ar dobândi faţă de rugăciune, petrecând necontenit în ea? Căci în cele ce zăboveşte, zice, în acelea şi obişnueşte a se lărgi.

90. Precum despărţindu-se de locuinţa sa de odinioară, mintea a uitat de strălucirea de acolo, aşa trebue ea să uite iarăşi de cele de aici şi să alerge spre aceea, prin rugăciune.

91. Mintea se va afla faţă de rugăciunea care nu poate să o mângăe, ca un prunc faţă de sînii mamei cari s'au răcit. Iar faţă de cea care e altfel, ca un prunc adormit de plăcere în braţele ei.

92. „Acolo, zice, [în patul plângător al vieţii virtuoase adică, asemenea miresei din Cântare, va zice şi mireasa rugăciune, către iubitul ei] îţi voi da sînii mei",[2] dacă vei veni cu totul la mine.

93. Nu poate dobândi pretinie faţă de rugăciune cel ce nu s'a lepădat de toată materia, afară de viaţă şi de acoperemânt.[3] Ieşi afară din toate celelalte, cel ce vrei să fii numai cu mintea.

1 Rom 12,12 2 Cant 7,13 3 I Tim 6.8

94. Mărturia minţii iubitoare de Dumnezeu este rugăciunea de-un singur gând; a gândului chibzuit, este cuvântul la vreme; iar a simţirii eliberate, gustul de un singur fel. Prin acestea trei se zice că se întăresc cele ale sufletului.

95. Firea celui ce se roagă trebue să se înmoaie şi să se înfrăgezească bine, întocmai ca a copiilor, ca precum a acelora, aşa şi a acestuia să-şi primească uşor desvoltarea ce vine prin rugăciune. Deci nu fi fără grijă, cel ce doreşti să te însoţeşti cu aceasta.

96. Nu toţi au acelaş scop în rugăciune, ci unul pe acesta, altul pe acela. Unul se roagă ca, dacă se poate, să fie inima lui totdeauna cu rugăciunea; altul, ca să se ridice şi mai sus de ea. Iar altul, ca să nu fie întrerupt de gânduri în rugăciune. Dar toţi se roagă, fie să fie păziţi în cele bune, fie să nu fie duşi de cele rele.

97. Dacă nimenea nu rămâne nesmerit în rugăciune [căci se frânge în smerenie cel ce se roagă], cel ce se poartă cu semeţie în cele dinafară, nu se roagă întru smerenie.

98. Cel ce se roagă gândindu-se la văduva care a mişcat judecata împotriva asupritorului crud,[1] nu va slăbi niciodată din pricina întârzierii bunătăţilor făgăduite.

99. Nu va rămânea rugăciunea în cel ce zăboveşte la cele gândite înăuntru şi la cele grăite înafară. Dar tot ea se va întoarce la cel ce le taie pe cele mai multe.

100. De nu vor străbate cuvintele rugăciunii la adâncurile sufletului, nu vor fi lăsate lacrimile să se rostogolească pe obrajii feţii.

1 Lc. 18, 3,

101. Spicele vor răsări plugarului, dacă seminţele n'au fost aruncate la suprafaţa pământului [la vedere]. Iar monahului îi vor izvorî lacrimile, dacă pătrunde cu osteneală cuvintele rugăciunii.

102. Rugăciunea e cheia Împărăţiei Cerurilor. Cel ce o are pe aceasta cum trebue, vede bunătăţile rânduite pe seama prietenilor ei. Dar cel ce nu are îndrăsnire în aceea, nu vede decât cele de aici.

103. Mintea, în vremea rugăciunii, nu poate zice cu îndrăsnire către Dumnezeu: „Ai rupt legăturile mele, Ţie îţi voi aduce jertfă de laudă",[1] dacă nu rupe, din dorul celor mai înalte, legăturile fricii, ale trândăviei, ale somnului mult şi ale lăcomiei de mâncare, din cari se naşte păcătuirea.

104. Cel împrăştiat la rugăciune, stă afară de catapeteasma dintâi. Înăuntru ajunge cel ce o face de un singur gând.[2] Dar în Sfintele Sfinţilor priveşte numai cel ce împreună cu pacea gândurilor [raţiunilor] naturale contemplă cele dimprejurul fiinţii care întrece orice minte şi s'a învrednicit de vreo arătare luminoasă de acolo.

105. Când sufletul, odihnindu-se de cele dinafară, se uneşte cu rugăciunea, atunci aceea, înconjurându-l ca o flacără, îl face întreg arzător, aşa cum face focul fierul. Sufletul este acelaş, dar nu mai poate fi atins de atingerile dinafară, cum nu poate fi nici fierul arzător.

106. Fericit cel ce s'a învrednicit să se arate în viaţa aceasta astfel şi statuia lui, prin fire de lut, şi-o vede arzătoare prin har.

107. Pe cei începători, legea rugăciunii îi apasă ca un stăpân aspru; dar celor înaintaţi ea le este ca dragostea, care împinge pe un flămând la ospăţ bogat.

1 Psalm 115, 17.

2 Cel concentrat adică.

108. Pe cei ce se îndeletnicesc bine cu făptuirea, rugăciunea când îi umbreşte ca un nour,[1] care-i apără de gândurile arzătoare, când îi răcoreşte cu o rouă de lacrimi, arătându-le vederi duhovniceşti.

109. Cântarea e o dulceaţă a chitarei, atinsă de cineva dinafară. Iar sufletul, dacă nu-i vine în vremea rugăciunii într'ajutor grăirea tainică în Duh, nu se străpunge uşor. „Căci a ne ruga cum trebue, nu ştim".[2] La aceasta îl duce pe cel ce se roagă, Duhul.

III

Capete despre cunoştinţă

Mintea se luminează prin contemplarea cunoscătoare,
Ridicându-se la înălţime prin cetirea acestor cuvinte.

110. Cel ce se îndeletniceşte cu cunoştinţa [gnosticul] trebue să ştie că mintea lui se află uneori în ţara înţelesurilor, alteori în cea a gândurilor[3] şi alteori în cea a simţirii. Iar când e în aceasta, se află fie în cele cu rost, fie mai degrabă în cele fără rost.

111. Neaflându-se mintea în înţelesuri, se află cu siguranţă în gânduri. Iar aflându-se în gânduri, nu se află în înţelesuri. Dar aflându-se în simţire, este cu toate.

112. Prin înţeles, mintea străbate spre cele inteligibile; prin gând, raţiunea, spre cele raţionale; iar prin închipuire, simţirea, spre cele ce sunt de făptuit.

1 Ieşire 14, 19. 2Rom. 8, 26.

3 Înţelesurile (νοήματα) sunt intuiţiile minţii sau ale înţelegerii, iar gândurile (λογσμοί) sunt conceptele raţiunii formate discursiv. In celelalte scrieri ascetice, gândurile sunt cugetările pătimaşe.

113. Mintea adunându-se în ea însăşi, nu mai vede nimic nici din cele ale simţirii, nici din cele ale gândului, ci minţi goale şi raze dumnezeeşti, izvorînd pace şi bucurie.

114. Altceva este înţelesul lucrului, altceva raţiunea lui şi altceva ceea ce cade sub simţire. Cel dintâi este fiinţa; a doua, accidentul; iar cea din urmă, deosebirea obiectului.[1]

115. Mintea tăind multe căi, se vădeşte nesăturată. Dar adunându-se pe una singură, a rugăciunii, înainte de a o isprăvi se arată strâmtorată, îndemnând pe cel ce se împărtăşeşte de ea, să se desfacă de cele din cari a ieşit.

116. Mintea coborîtă din cele de sus, nu se va reîntoarce iarăşi acolo, de nu va nesocoti cu desăvârşire cele de jos, prin îndeletnicirea cu cele dumnezeeşti.

117. Nu vei putea face sufletul să fie numai cu gândurile din jurul său, chiar dacă îţi vei sili trupul să petreacă în singurătate, cugetând pururea numai la ticăloşia lui. Căci numai cu vremea, din mila lui Dumnezeu, vei putea să te întorci la cinstea dintâi a obârşiei tale de ne-am bun [la demnitatea dintâi a nobleţei tale].

118. Cel ce se ocupă cu făptuirea poate uşor să-şi supună mintea rugăciunii, iar contemplativul, rugăciunea minţii: cel dintâi retrăgându-şi simţirea dela chipurile văzute, iar celalalt mutându-şi sufletul la raţiunile ascunse în chipuri.[2] Cel dintâi îşi convinge mintea să uite[3] de raţiunile trupurilor, iar ce-

1 Această caracterizare a înţelesului,a raţiunii şi a percepţiei,n'ammai întâlnit-o.

2 P. G. 90: in cuvinte.

3 P. G, 90: să cugete.

lalalt, să cugete la cele netrupeşti. Iar netrupeşti sunt raţiunile trupurilor, însuşirile şi fiinţele lor.[1]

119. Când îţi vei desrobi mintea din plăcerea [voluptatea] trupurilor, banilor şi mâncărilor, orice vei face ţi se va socoti dar curat, adus lui Dumnezeu; şi ţi se va da în schimb să-ţi deschizi ochii inimii tale şi să poţi privi clar raţiunile[2] lui Dumnezeu, scrise în ea, cari vor fi socotite, de gâtlejul tău inteligibil, mai presus de miere şi de ceară,[3] prin dulceaţa dată de ele.

120. Nu vei putea să-ţi ridici mintea mai sus de trupuri, de bani şi de pofta mâncărilor ce nu sunt de neapărată trebuinţă, de nu o vei introduce în ţara curată a drepţilor, în care izvorăşte amintirea morţii şi a lui Dumnezeu, care şterge din inima pământească orice chip al poftei.

121. Nimic nu e mai înfricoşat ca gândul morţii şi nimic mai minunat ca pomenirea lui Dumnezeu. Căci cea dintâi aduce întristarea mântuitoare; iar cealaltă dărueşte veselie. „Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu, zice Prorocul, şi m'am înveselit".[4] Iar înţeleptul zice: „Adu-ţi aminte de cele din urmă şi nu vei păcătui".[5] Dar e cu neputinţă să o dobândească cineva pe cea de-a doua, până n'a încercat apăsarea celui dintâi.

1 Activul nu mai vrea să ştie peste tot de lucruri, căci fiind nedesăvârşit uşor poate fi ispitit de ele. El nu mai cugetă. „Îşi supune mintea rugăciunii", Contemplativul poate iarăşi cugeta, căci s'a eliberat de poftă. Dar întorcân-du-se la lucruri, nu se ocupă cu suprafeţele lor, ci cu raţiunile lor. El nu renunţă la cugetare pentru rugăciune, ci ia rugăciunea în ajutorul unei cugetări curate. „îşi supune rugăciunea minţii".

2 legile.

3 Psalm 18, 19.

4 Psalm 76, 4.

5 Eclesiastul 7, 40.

122. Până ce n'a văzut mintea cu faţa descoperită slava lui Dumnezeu,[1] nu poate sufletul să spună întru simţirea sa: „Iar eu mă voiu bucura întru Domnul,[2] mă voiu desfăta întru mântuirea Lui".[3] Căci zace acoperemântul iubirii de sine peste inima lui, spre a nu i se descoperi temeliile lumii, cari sunt raţiunile făpturilor. Iar acest acoperământ nu-l va putea ridica fără osteneli de bună voie şi fără de voie.

123. Conducătorul norodului lui Israil nu poate vedea pământul făgăduinţii, care este nepătimirea, după fuga din Egipt, care este păcatul cu lucrul, nici după trecerea mării, adică a robiei prin poftă şi afecţiune, ci numai după petrecerea în pustie, aşezată între faptele şi mişcările păcatului, trimiţând înainte puterea sa văzătoare şi cercetătoare.[4]

124. Cei ce şed în pustie, adică în nelucrarea patimilor, au bunătăţile pământului aceluia fericit numai din auz. Iar cei ce au privit cele din el, se înţelege numai cu închipuirea sufletului, au ajuns la contemplaţia celor văzute. În sfârşit, cei ce s'au învrednicit să intre în el, s'au săturat cu toată simţirea de raţiunile ce curg din el ca un lapte şi ca o miere, adică de cea dintâi şi de cea de-a doua contemplaţie.[5]

125. Cel ce are încă mişcările naturale ale trupului, nu s'a răstignit cu Hristos; nici nu s'a îngropat cu El, cel ce târă după sine gânduri şi amintiri sufleteşti.

1 II Corinteni 3, 18.
2 Psalm 9, 16.
3 Psalm 103, 34.
4 Deuteronom 2, 26; 31, 2; 34, 1.
5 Cea dintâi contemplaţie numai prin vedere, e curgătoare şi trecătoare ca laptele. A doua prin posesiune, e consistentă ca mierea. Mai probabil însă că e vorba de raţiunile Providenţii şi ale Judecăţii, conform cap. 161.

Deci cum va învia împreună cu El unul ca acesta, spre a umbla întru înoirea vieţii.[1]

126. Virtuţile mai cuprinzătoare ale sufletului fiind trei: postul, rugăciunea şi tăcerea, cel ce vrea să se desfacă [puţin] de rugăciune, trebue să se odihnească într'o oarecare contemplaţie naturală; cel ce vrea să se desfacă de tăcere, într'o convorbire morală; iar cel ce posteşte, într'a doua mâncare dăruita.[2]

127. Până ce mintea se află în ale sale,[3] păzeşte asemănarea, fiind bună şi împreună pătimitoare [miloasă]. Iar ajungând în cele ale simţirii, dacă pogoară la vreme potrivită şi după cuviinţă, dând şi primind învăţătură, întărindu-se iarăşi, se întoarce la sine. Dar dacă se pogoară fără rost şi fără trebuinţă, va fi ca un general neprevăzător, care îşi pierde mult din putere, luptându-se.

128. Raiul nepătimirii, ascuns în noi, este icoana raiului viitor, care va primi pe cei drepţi. Dar nu se vor afla afară de acela toţi câţi n'au putut să ajungă înlăuntrul acestuia.

129. Soarele sensibil nu-şi trimite razele sale în casa închisă; iar cel inteligibil nu lasă razele sale dulci în sufletul care nu-şi are simţurile închise faţă de cele văzute.

130. Gnostic [cunoscător] este cel ce-şi face pogorîrile cu măreţie, iar urcuşurile sufletului cu smerenie.

131. Albina dorindu-se după livezi, îşi adună de-acolo materia mierii; iar sufletul scrutând veacurile, îşi adună de acolo dulceaţa variată în cugetare.

1 Rom. 6, 4.

2 E mâncarea pentru trup, dăruită şi ea de Dumnezeu şi îngăduită numai in al doilea rând, după mâncarea minţii.

3 Filocalia greacă: în cele dumnezeeşti.

132. Cerbul care a mâncat şerpi, aleargă la izvoarele apelor ca să-şi stingă veninul; iar sufletul rănit de săgeţile dumnezeeşti, e atras de dragostea neîncetată spre Cel ce l-a rănit.

133. În viaţa singuratică, răsar gânduri simple;[1] în viaţa în doi, gânduri amestecate; iar de sufletul mult subţiat,[2] gândurile s'au depărtat şi vin la el numai minţi goale de trupuri, cari îi arată, descoperindu-i, raţiunile Providenţii şi ale Judecăţii, ca nişte temelii ale pământului.[3]

134. În viaţa în doi, bărbatul şi femeea nu pot să vadă simplu, căci aceasta se va afla numai în viaţa singuratică, în care, pentru asemănarea în Hristos, nu se va cunoaşte deosebirea între bărbat şi femee.

135. Gândurile[4] nu sunt nici ale părţii neraţionale ale sufletului [căci nu este gând în dobitoace], nici ale celei mintale [fiindcă nu e nici în îngeri]. Ci fiind roade ale părţii raţionale şi folosindu-se de închipuire ca de o scară, se urcă spre minte dela simţire, vestindu-i aceleia cele ale acesteia, şi se coboară spre simţire dela minte, punându-i acesteia înainte cele ale minţii.

136. Când păcatul se primejdueşte ca o corabie de puhoiul lacrimilor, gândurile rele se ivesc ca unele ce ies din adânc şi încearcă să-i sară în ajutor.

137. Gândurile se adună în preajma sufletului, potrivit cu starea de faţă a lui, fie ca nişte tâlhari de mare ce vor să-l scufunde, fie ca nişte vâslaşi ce vor să-i ajute văzându-l primejduit. Cei dintâi îl

1 Gânduri fără patimă.

2 In text e: mult sfăşiat (δ ε πσλυσχεδεϋ ψυχη), dar poate că e o

3 Ps. 17, 16. Ideea e din Sf. Maxim. Minţi goale sunt îngerii.

4 Conceptele, raţionamentele.

atrag la largul gândurilor necunevite, ceilalţi, întorcând cârma, împing corabia la limanuri liniştite.

137. Gândul slavei deşarte, fiind al şaptelea, sufletul care doreşte să-l lapede ca pe cel din urmă, de nu va desbrăca şi pe cele dinaintea lui, nu va putea să îmbrace pe al optulea, care este după ele şi pe care dumnezeescul Apostol îl numeşte „locuinţă cerească".[1] Cu aceasta se pot îmbrăca prin suspine numai cei ce s'au desbrăcat pentru ea de cele materiale.

139. De rugăciunea desăvârşită se pot apropia gândurile îngereşti; de cea mijlocie, cele duhovniceşti; iar de cea începătoare, cele raţional-naturale.

140. Precum soiul bun al seminţei obişnueşte să se arate prin spic, aşa curăţia contemplaţiei se arată prin rugăciune. Cel dintâi are, spre alungarea păsărilor culegătoare de seminţe, tecile cari o îngrădesc ca nişte suliţi; cea de-a doua, gândurile ce filosofează în ispite cum să le alunge pe acelea.

141. Cele văzute de suflet, pentru făptuire, sunt argintii, ca aripile porumbului; iar cele cugetate, adică cele de dincolo de raţiune, pentru contemplaţie, sunt aurii.[2] Căci sufletul neînfrumuseţat astfel, nu poate sbura şi nu se poate odihni acolo unde este locuinţa tuturor celor ce se veselesc.[3]

1 II Cor. 5, 2.
2 Ps. 67, 14.
3 Ps. 84, 7.

III

Capete despre făptuire şi contemplaţie

Aici este o livadă plină de roadele, Făptuirii şi contemplaţiei duhovniceşti

142. S'a poruncit odinioară celor vechi să aducă pârga ariei şi a râşniţei la templu.[1] Iar acum noi trebue să aducem lui Dumnezeu, ca pârgă a vieţii lucrătoare, înfrânarea şi adevărul, şi a virtuţii contemplative, dragostea şi rugăciunea. Prin acelea tăiem pornirile poftei neraţionale şi ale iuţimii; prin acestea, gândurile deşarte şi uneltirile din ele.[2]

143. Începătura vieţii lucrătoare este înfrânarea şi adevărul; mijlocul, neprihănirea şi smerita cugetare; iar sfârşitul, pacea gândurilor şi sfinţirea trupului.

144. Făptuirea stă nu în a face simplu cele bune, ci şi în a le face cum trebue, săvârşitorul hotărînd dela sine vremea şi măsura pentru cele ce trebuesc făcute.

145. Contemplaţia stă nu numai în a privi trupurile cum sunt, ci şi raţiunile lor spre ce caută.

146. Nici făptuirea nu e fermă fără contemplaţie, nici contemplaţia nu e adevărată fără făptuire. Căci şi făptuirea trebue să fie raţională, dar şi contemplaţia, făptuitoare; ca prin cea dintâi, păcatul să fie fără de putere, iar prin cea de-a doua, virtutea să fie tare în voirea bunătăţii.

1 Ieşire 22, 23, 25.

2 Filocalia : Uneltirile dela aproapele.

147. Ţinta celor ce se îndeletnicesc cu făptuirea, este omorîrea patimilor; iar a celor ce se îndeletnicesc cu cunoştinţa, este contemplarea virtuţilor.

148. Precum e materia faţă de formă, aşa e făptuirea faţă de contemplaţie; şi precum ochiul se vede din faţă, aşa contemplaţia din făptuire.

149. În stadionul virtuţii făptuitoare, mulţi aleargă. Dar numai unul ia cununa; cel ce doreşte să ajungă la sfârşitul ei prin contemplaţie.

150. Cel ce se îndeletniceşte cu făptuirea, bea în rugăciune băutura străpungerii, dar contemplativul se îmbată din paharul cel mai tare.[1] Cel dintâi filosofează în cele ale firii. Celalalt se uită şi pe sine în rugăciune.

151. Celui ce se îndeletniceşte cu făptuirea nu i se îngădue să stărue mult în contemplarea duhovnicească. Căci se simte ca unul ce e găzduit de cineva şi pleacă repede din casa aceluia.

152. Cei ce se îndeletnicesc cu făptuirea, intră când se roagă, ca sub nişte porţi, sub poruncile lui Dumnezeu; contemplativii intră prin cântări ca în curţile virtuţilor. Cei dintâi mulţumesc că au fost deslegaţi de lanţuri, ceilalţi că au luat şi în robie pe cei ce-i răsboiau.

153. Puterea contemplaţiei trebue să se afle pe măsura puterii făptuitoare. Altfel ar fi asemenea unei corăbii, care, neavând pânzele pe potriva ei, sufere sau primejdie dela furia vânturilor pentru lipsa lor de măsură, sau pagubă dela vânturi pentru micimea lor faţă de corabie.

154. Gândurile cuvioase socoteşte-le ca nişte vâslaşi ai corăbiei mintale. Lopeţile lor ar fi puterile

1 Ps. 49, 5; 22, 5.

vii ale sufletului, iutimea şi pofta, voinţa şi libera alegere. Cel ce se îndeletniceşte cu făptuirea are totdeauna trebuinţă de acestea, dar contemplativul nu totdeauna. Căci în vederea rugăciunii, acesta luându-şi rămas bun dela toate, se aşează el însuşi la cârma cunoaşterii şi veghează toată noaptea contemplaţiei, aducând laude Ţiitorului a toate. Şi prinzând de undeva o oarecare cântare de dragoste, şi-o cântă sufletului său, privind de departe înălţările mării şi uimindu'se de judecăţile şi de dreptăţile dumnezeeşti.

155. Cel ce se află la mijloc între făptuire şi contemplaţie, nu-şi călăuzeşte corabia nici numai cu lopeţile ca vâslaşii, nici numai cu pânzele mintale, ci împlineşte trebuinţa bunei plutiri prin amândouă, răbdând cu bucurie şi ostenelile făptuirii, pentru moderaţia contemplaţiei, şi raţiunile contemplaţiei nedesăvârşite, pentru a se ajuta de făptuire.

156. Contemplativul având firea în armonie cu hotărîrea voii, săvârşeşte plutirea fără osteneală, ca dus de curgerea apei. Iar cel ce se îndeletniceşte cu făptuirea, având afecţiunea firii protivnică hotărîrii voii, sufere mare vârtej de gânduri şi puţin lipseşte să ajungă la desnădejde din pricina poverii.

157. Ţarina care nu e bine lucrată, nu obişnueşte să-i întoarcă semănătorului sămânţa înmulţită şi curată. La fel nici cel ce se îndeletniceşte cu făptuirea, nu va vedea roada rugăciunii multă şi curată, de nu o va îngriji pe aceasta cu luare aminte şi fără mândrie.

158. Cugetarea, bătătorită neîntrerupt de urmele rugăciunii, se aseamănă cu pământul călcat des. Căci acela este neted şi aceasta este dreaptă, fiind în stare să primească, cel dintâi picioare gingaşe, iar ceealaltă, rugăciuni curate.

159. În cele materiale, mintea are împreună lucrător, gândul; în cele nemateriale, de nu se va lepăda de el, îl va avea ca un ghimpe ce-o înţapă.

160. Cel ce se îndeletniceşte cu făptuirea, are ca acoperitoare pe inima sa în vremea rugăciunii, cunoştinţa celor sensibile, pe care nu o poate ridica din pricina afecţiunii faţă de ele. Numai contemplativul, fiind neatârnat de ele, poate vedea, din parte, cu faţa descoperită, slava lui Dumnezeu.[1]

161. Rugăciunea împreunată cu contemplaţia duhovnicească, este pământul făgăduinţii, în care curge, ca un lapte şi ca o miere, cunoştinta raţiunilor Providenţii şi Judecăţii lui Dumnezeu. Iar cea împreunată cu vreo contemplaţie naturală, este Egiptul, în care se iveşte, in cei ce se roagă, amintirea poftelor mai groase. În sfârşit, rugăciunea simplă este mana din pustie, care, pentru nefelurimea ei, celor ce nu rabdă, le închide din pricina poftei bunătăţile făgăduite; iar celor ce stărue pe lângă această hrană îngustată, le pricinueşte o gustare mai înaltă, care dăinueşte.[2]

162. Făptuirea împreunată cu contemplaţia se va socoti ca trupul împreunat cu duhul cugetător; iar fără contemplaţie, ca trupul împreunat cu duhul voitor.

163. Simţirea este curtea sufletului raţional, cugetarea este noasul, iar mintea arhiereul. În curte se opreşte mintea întreruptă de gânduri ne la locul lor; în noas, cea întreruptă de gânduri cu rost; iar cea care s'a învrednicit să între în dumnezeescul altar, nu mai e întreruptă de niciunul din acestea.

164. În casa sufletului făptuitor e plâns şi tânguire şi vai, din pricina ostenelii.[3] În cea a sufletului

1 II Cor. 3, 18.
2 Înţelep, Solom. 16, 20,
3 Ezech. 2, 10.

contemplativ se aude glas de bucurie şi de mărturisire, din pricina cunoştinţii.

165. Făptuitorul doreşte să se deslege, din pricina ostenelelor, şi să fie cu Hristos.[1] Iar contemplativul voeşte mai bine să rămână în trup, atât pentru bucuria pe care o primeşte din rugăciune, cât şi pentru folosul ce-i vine de aci aproapelui.

166. La cei mai învăţaţi, contemplaţia predomină făptuirea; iar în cei mai groşi la minte, făptuirea predomină contemplaţia. Dar amândouă ajung la acelaş sfârşit bun. Mai repede se va vedea însă aceasta în cei la cari contemplaţia predomină făptuirea.

167. Raiul este contemplaţia celor inteligibile. Cel ce se îndeletniceşte cu cunoştinţa [gnosticul] intră înăuntrul acestuia în rugăciune, ca în casa sa; iar făptuitorul e ca un trecător, care doreşte să privească înăuntru, dar nu e lăsat, deoarece mai stă în picioare zidul despărţitor al vârstei lui duhovniceşti.

168. Patimile trupeşti se aseamănă cu fiarele; iar cele sufleteşti, cu pasările. Pe cele dintâi le poate alunga dela via raţională făptuitorul. Dar pasările nu le poate, până nu ajunge la contemplaţia duhovnicească, oricâtă silinţă şi-ar da pentru păzirea celor dinlăuntru.

169. Făptuitorul nu se poate ridica mai sus de frumuseţea morală, fără numai dacă, asemenea Patriarhului Avraam, va ieşi şi el din legea firii, ca din pământul său, din viaţa sa crescută cu el în afecţiune, ca dintr'o familie. Căci în chipul acesta va primi ca pe o pecete tăierea voluptăţii [plăcerii], care este un acoperământ aşezat pe noi dela naştere, ce nu îngădue să ni se dea libertate desăvârşită.

1 Filip. 1, 23.

170. Precum mânzul nu sufere primăvara să stea la iesle şi să mănânce cele de acolo, aşa nici mintea tânără nu poate răbda mult îngustimea rugăciunii, ci se bucură mai bine, ca şi acela, să iasă la largul contemplaţiei naturale, care se află în psalmodie şi în cetire.

171. Precum viata făptuitoare îşi are puterile vitale încinse ca nişte mijlocuri, cu post şi cu priveghiere, aşa virtutea contemplativă îşi face puterile ei cunoscătoare, ca nişte sfeşnice aprinse, prin tăcere şi rugăciune. Cea dintâi le dă acelora gândul [raţionamentul discursiv] ca pedagog, iar ceealaltă dă puterilor ei, raţiunea dinăuntru ca povăţuitoare.

172. Mintea nedesăvârşită nu e lăsată să intre în via plină de rod a rugăciunii, ci numai şi deabia la sunetele simple ale psalmilor, ca un sărac la frunze.[1]

173. Precum nu toţi cei ce ajung la convorbirea cu împăratul pot să stea la masă cu el, aşa nici cei ce ajung la întâlnirea cu rugăciunea, nu se vor bucura toti de contemplaţia din ea.

174. Precum tăcerea la vreme este frâna mâniei, aşa mâncarea cu măsură este frâna poftei, iar rugăciunea de un singur gând, a gândurilor neaşezate.

175. Atât cel ce vrea să străbată în adâncul de jos [pe fundul oceanului] pentru mărgăritarul sensibil, cât şi cel ce vrea să străbată în adâncul de sus pentru mărgăritarul inteligibil, ca să-l scoată la suprafaţă, de nu se vor desbrăca, cel dintâi de haină, celalalt de simţire, nu vor izbuti în ceea ce caută.

176. Mintea care se află în vremea rugăciunii înăuntrul cugetării sale, se va afla ca mirele ce stă

1 Deuteronom 24. 21. Străinul e lăsat să intre in vie după ce stăpânul a cules-o, ca să mai adune ce găseşte. Prin rugăciune se înţelege aci rugăciunea tăcută, de un singur gând; prin psalmi, psalmodierea sau rugăciunea citită şi cântată.

de vorbă cu mireasa în cămara nunţii. Iar cea care nu e lăsată să intre, stând afară strigă cu suspine: „Cine mă va duce pe mine în cuprinsul cetăţii?"[1] Sau: „Cine mă va călăuzi până acolo, ca să nu mai privesc la deşertăciuni şi nebunii mincinoase"[2] în vremea rugăciunii ?

177. Rugăciunea fără străpungerea inimii e socotită de minte, aşa cum e socotită de gâtlej mâncarea fără sare.

178. Sufletul care caută încă rugăciunea, e asemenea femeii în durerile naşterii; iar cel care a ajuns-o, e asemenea celeia care a născut şi e plină de bucurie, pentru naştere.

179. Odinioară Amoreul care locuia în munte, năpustindu-se asupra celor ce se sileau să treacă, îi rănea;[3] acum uitarea cea rea alungă pe cei ce încearcă să sue la rugăciunea mai înaltă a simplităţii, înainte de curăţie.

180. Dracii au multă duşmănie împotriva rugăciunii curate. Pe aceştia îi bate nu mulţimea psalmilor, ca o oaste pe duşmanii dinafară, ci conglăsuirea celor trei: a minţii cu raţiunea şi a raţiunii cu simţirea.

181. Rugăciunea simplă se arată celor ce se roagă,[4] sprijinindu-i ca o pâine;[5] cea împreunată cu vreo contemplaţie, ca undelemnul care-i îngraşă;[6] iar cea fără chip, ca un vin cu bună mireasmă, de care, cei ce se împărtăşesc, nu se mai satură.[7]

182. Se zice că asinul sălbatec râde de gloata oraşului; iar rinocerul nu poate fi legat de nimenea.[8]

1 Psalm 59, 11. 2.Psalm 39, 5.
3 Numeri 14, 4î; Deuteronom 1, 44.
4 Filocalia: ευχομένοις, ρ. G. 90: τοΟς άρχομένους ; celor începători
5 Psalm 106, 5. 6 Psalm 12, 5. 7 II Corinteni 5, 13.
8 Iov 39, 5, 9.

Tot aşa mintea, care împărăţeşte peste fire şi peste raţiunile firii, râde de deşertăciunea gândurilor când se roagă, şi nu poate fi luată în stăpânire de nimic din cele supuse simţurilor.

183. Cel ce clatină băţul împotriva câinilor, îi întărâtă împotriva sa. La fel îi întărâtă pe draci, cel ce se sileşte să se roage curat.

184. Cel ce se nevoeşte, trebue să-şi strângă simţirea la un singur fel de hrană; iar mintea, la rugăciunea de un singur gând. Făcându-se astfel neatârnată de patimi, va ajunge acolo, ca să fie răpită la Domnul, în vremea rugăciunii.

185. Cei stăpâniţi de patima plăcerii, fiind pământeşti, când se roagă au gândurile ca nişte broaşte, cari îi fură. Cei cu patimile mai domolite, au contemplaţiile ca nişte privighetori, cari îi distrează prin sborul lor de pe-o creangă pe alta, adică dela o contemplaţie la alta. Iar cei nepătimitori au parte de tăcere şi de linişte multă dinspre gânduri, în vremea rugăciunii.

186. Odinioară Maria, sora lui Moise, privind căderea duşmanilor, ridicându-şi chimvalul a condus cântarea de biruinţă a cântăreţelor.[1] Iar acum cea mai mare dintre virtuţi, dragostea, ridicându-se ca să laude sufletul care a biruit patimile, se foloseşte de contemplaţie ca de o chitară, şi nu încetează să laude pe Dumnezeu, veselindu-se împreună cu cele din jurul ei.

187. Când cuvintele psalmilor sunt oprite în vremea rugăciunii din depănarea lor, în inima celui ce se roagă, atunci inima, ca un pământ bun, începe să arate roadele ei: vederea celor netrupeşti, asemenea unor roze; limpezimea trupurilor, asemenea unor crini; felu-

1 Ieşire 15, 20.

rimea judecăţilor dumnezeeşti, anevoie de contemplat, asemenea unor viorele.

188. Flacăra înlănţuită în materie, se face purtătoare de lumină, iar sufletul deslegat din materie, ajunge purtător de Dumnezeu. Aceea creşte până la ardere; iar acesta, până la capătul dragostei dumnezeeşti.

189. Sufletul care s'a lepădat cu desăvârşire de sine şi s'a închinat în întregime rugăciunii, nu mai vine jos când vrea, odată ce se află deasupra zidirii, ci când va socoti că e drept, Cel ce poartă toate ale noastre cu cumpănă şi cu măsură.

190. Când e alungată din suflet lenea, şi e scuturată din cuget viclenia, mintea ajunsă goală, prin simplitate şi viată nemeşteşugită, şi nemaiavând niciun acoperământ de ruşine, „cântă cântare nouă lui Dumnezeu", şi mulţumeşte cântând cu veselie, sărbătorind astfel dinainte începutul vieţii viitoare.

191. Când sufletul care se roagă, începe să se afle sub o lucrare mai dumnezeească, grăeşte şi el, ca mireasa din Cântare către prietenele ei, unele ca acestea: „Frăţiorul meu şi-a trimis mâna prin fereastră şi inima mea a tresărit de El".[1]

192. Precum ostaşul slobozit dela războiu, se descarcă de povara armelor, aşa făptuitorul se descarcă de gânduri, venind la contemplaţie. Căci nici acela nu are trebuinţă de arme decât în războiu, şi nici acesta nu are trebuinţă de gânduri decât dacă se coboară la cele ce cad sub simţuri.

193. Făptuitorii privesc trupurile pentru a cunoaşte locul lor; iar contemplativii, pentru a cunoaşte firea lor. Dar numai cei ce se îndeletnicesc cu cunoaşterea [gnosticii] privesc raţiunile amândurora.

1 Cântare 5. 4.

194. În raţiunile trupurilor se cunosc cele netrupeşti; iar în cele netrupeşti se cunoaşte Cuvântul [Raţiunea] cel mai presus de fiinţă, spre care se grăbeşte orice suflet strădalnic să fie slobozit.

195. Raţiunile celor netrupeşti sunt ca oasele, acoperite de cele supuse simţurilor. Pe ele nu le vede nimenea, dacă nu a ajuns afară de împătimirea după cele sensibile.

196. Ostaşul lapădă armele când părăseşte războiul; iar contemplativul, gândurile, când e slobozit spre Domnul.

197. Generalul, dacă rămâne fără pradă în războiu, e nemulţumit. Tot aşa făptuitorul, dacă rămâne în rugăciune fără vederea [contemplaţia] duhovnicească.

198. Cerbul aleargă la izvoarele apelor trupeşti, când e muşcat de o fiară; iar sufletul la razele celor netrupeşti, când e rănit de săgeata preadulce a rugăciunii.

199. Nici ochiul trupesc nu poate vedea grăuntele de grâu, nici mintea făptuitoare nu-şi poate vedea firea sa, de nu se vor desbrăca acela de hoaspe, iar aceasta de afecţiunea care o acopere.

200. Precum se ascund stelele când răsare soarele, aşa se sting gândurile când se întoarce mintea la împărăţia sa.

201. După sfârşitul făptuirii, contemplaţiile duhovniceşti, revărsându-se peste minte ca nişte raze ale soarelui, ce coboară din cer, par'că-i vin dinafară, deşi sunt ale sale; şi o învăluesc datorită curăţiei.

202. Mintea contemplativă, când coboară de sus din cer, adusă de trebuinţele firii, poate grăi ca şi acela care a zis: Ce este mai minunat, decât frumuseţea dumnezeească? Ce gând umple de bucurie mai mult, decât acela al măreţiei lui Dumnezeu? Ce dor

este atât de puternic şi de greu de purtat, ca acela care se naşte dela Dumnezeu în sufletul curăţit de tot păcatul şi care strigă din adâncul său: „Sunt rănit de dragoste" ?[1]

203. Cel ce nu osteneşte mergând pe urmele lui Dumnezeu prin rugăciune, şi nu doreşte să vadă om, poate să zică: „S'a aprins inima înăuntrul meu şi foc va arde în cugetul meu".

204. Sufletul făptuitor să zică după lepădarea relelor, ca mireasa din Cântare, către dracii şi gândurile rele, cari o silesc să privească iarăşi la deşertăciuni şi la nebunii mincinoase: „Am desbrăcat haina mea, cum o voi îmbrăca iarăşi? Picioarele mi le-am spălat, cum le voiu murdări din nou?".[2]

205. Sufletul iubitor de Dumnezeu îndrăzneşte să-L întrebe: „Spune-mi, Păstorule cel bun, unde paşti oile Tale şi unde odihneşti la amiazi mieii Tăi? Ca urmând acestora, să nu rătăcesc de turmele prietenilor Tăi?".[3]

106. Sufletul făptuitor, căutând să ţină cuvântul rugăciunii şi neputând, strigă şi el, ca mireasa din Cântare: Nopţile în pat l-am căutat pe iubitul meu; l-am căutat şi nu l-am aflat"[4] L-am strigat pe El şi nu m-a auzit. „Scula-mă-voiu" prin rugăciune mai străduitoare „şi cutreerând prin cetate, pe uliţi, prin pieţe, voiu căuta pe cei ce-L iubesc"; poate Îl voiu afla pe Cel ce este în toate cele de aici şi afară de toate, şi mă voiu sătura când mi se va arăta slava Lui.

207. Când sufletul începe să fie întreg numai lacrimi din bucuria rugăciunii, îndrăznind şi el, strigă, asemenea miresei către mirele ei: „Să coboare fră-

1 Cântare 2, 5; 5, 8.
2 Cântare 5, 3,
3 Cântare 1,6.
4Cântare 3, 1-2.

ţiorul meu în grădina sa"; şi să mănânce mângăerea muncită a lacrimilor mele, ca pe nişte roade scumpe.[1]

208. Când sufletul făptuitor începe să cunoască, minunându-se, pe Făcător din măreţia şi frumuseţea făpturilor, şi să se desfăteze de bucuria pricinuită de ele, strigă şi el plin de uimire: „Cât de frumos te-ai făcut mirele meu,[2] raiu al Tatălui meu! «Floare a câmpului şi cedru ca cedrii Libanului! Sub umbra Lui m-am dorit şi am şezut, şi rodul s'a arătat dulce în gâtlejul meu".[3]

209. Dacă cel ce primeşte un împărat în casa sa, e aşa de mândru, de vestit şi de plin de toată bucuria, cu cât mai mult sufletul care primeşte, după ce s'a curăţit, pe Împăratul împăraţilor, potrivit cu făgăduinţa nemincinoasă a Aceluia.[1] Dar un astfel de suflet e dator să se asigure cu evlavie, scoţând afară tot ce nu pare potrivit pentru odihna Aceluia şi aşezând înăuntru tot ce e spre plăcerea Lui.

210. Cel ce aşteaptă ca să fie mâne chemat de împăratul, ce altă grijă va avea, decât să cugete la cuvintele cari pot să fie pe placul aceluia? De aceasta grijindu-se sufletul, nu se va înfăţişa nepregătit la judecata de acolo.

211. Fericit este sufletul care, aşteptând pe Domnul său să vină mâne, nu ia în seamă osteneala zilei, nici a nopţii, ştiind că dimineaţă i se va arăta.

212. Dumnezeu îi vede pe toţi. Dar pe Dumnezeu Îl văd numai cei ce nu contemplă nimic în vremea rugăciunii. Şi câţi il văd pe Dumnezeu, sunt şi auziţi de El; iar câţi nu sunt auziţi, nu-L văd pe El. Dar fericit cel ce crede că e văzut de Dumnezeu. Piciorul lui nu se va clinti, silindu-se, să-I placă Lui.

1 Cântare 4, 10.
2 Cântare 1, 15.
3 Cântare 2, 3.
4 Ioan 14, 23.

213. Bunătăţile Împărăţiei, care este înăuntrul nostru, pe cari ochiul iubitor de frumuseţe nu le-a văzut şi urechea iubitoare de cinste nu le-a auzit şi la inima goală de Duhul Sfânt nu s'au suit,[1] sunt arvuna bunătăţilor ce se vor da celor drepţi în Împărăţia viitoare, de către Dumnezeu. Iar cel ce nu se desfătează cu acestea, cari sunt roadele duhului, nu va putea ajunge să se bucure de acelea.

214. Gândurile celor ce se îndeletnicesc cu făptuirea, sunt asemenea căprioarelor. Căci precum acelea sunt când sus în munţi, de teama vânătorilor, când jos în văi, de dorul celor de acolo, aşa şi acestea nu pot să se afle totdeauna în contemplaţia duhovnicească, pentru puţinătatea lor, nici totdeauna în cea naturală, deoarece nu urmăresc pururea odihna. Dar ale celor contemplativi, dispreţuesc vederile de jos [contemplaţiile pedestre].

215. Picăturile de rouă îmbată brazdele pământului; iar suspinele înlăcrimate ce răsar din inimă, îmbată simţămintele sufletului în rugăciune.

216. Nimenea nu va ajunge la contemplarea dumnezeirii cugetată în Treime, de nu se va ridica deasupra doimii materiale şi a unităţii învecinate. Dar nu va ajunge mai sus de aceasta, dacă nu şi-a făcut mintea sa unitară în cele cugetate.

217. Nu este aşa de greu să fie oprit cursul râului ca să nu curgă în jos, cât e de greu celui ce se roagă să înfrâneze când vrea năvala minţii, ca să nu se împrăştie în cele văzute, ci să se adune spre cele de sus şi înrudite, măcar că acest lucru e potrivit cu firea, pe când celalalt e potrivnic firii.

218. Cei ce s'au curăţit, trimiţându-şi mintea înăuntrul celor văzute se umplu de atâta uimire şi bu-

1 I Corinteni *2,* 9.

curie, încât nu pot să încapă nimic din cele pământeşti, chiar dacă s'ar îngrămădi în jurul lor toate cele ce par vrednice de săvârşit.

219. Legile firii e destul să fie spuse numai pentru a ne face să ne minunăm foarte. Dar înţelese, sunt ca nişte livezi înflorite ce scot din florile curate, ca dintr'un nectar ceresc, dulceaţa ospăţului duhovnicesc.

220. Printre florile înrourate ale livezilor albinele zumzue în jurul reginei roiului; iar puterile cugetătoare ale sufletului, ajuns la o neîncetată căinţă, înconjurându-l, ostenesc[1] împreună cu el pentru cele dorite.

221. În lumea văzută se vede omul ca o altă lume, iar în cea cugetată [inteligibilă], gândul. Căci omul este vestitorul cerului şi al pământului şi al celor din mijloc; iar gândul este tălmaciul minţii şi al simţirii şi al celor din jurul lor. Fără om şi fără gând, amândouă lumile ar fi mute.

222. Cel dus în robie pentru o vreme, nu se întoarce cu atâta bucurie când este slobozit, cum se întoarce mintea cu picioare vesele spre cele cereşti, ca spre ale sale, când e slobozită din legăturile [afecţiunile] materiale.

223. Cel ce nu se roagă cu luare aminte, ci împrăştiat, socoteşte psalmul barbar,[2] dar şi el e barbar pentru psalm; şi amândoi sunt socotiţi de draci nebunie.

224. Nu sunt una şi aceeaşi cei cărora lumea li s'a răstignit şi cei ce s'au răstignit lumii.[3] Celor dintâi le sunt cuie, postul şi privegherea; iar celorlalţi, neaverea şi dispreţuirea. Dar fără cele de al doilea, ostenelile pentru cele dintâi sunt fără folos.

1 P. G. 90 : doresc.

2 I Cor. 14, 11: borboroseală.

3 Galat, 4, 14.

225. Nimenea nu se poate ruga curat până e stăpânit de patima iubirii de frumuseţe şi a iubirii de cinste. Căci poftele [afecţiunile] şi gândurile deşertăciunii, mişcându-se cu familiaritate în jurul acestora, îl înfăşoară ca nişte funii, trăgând, ca pe-o vrabie legată, mintea ce încearcă să sboare în vremea rugăciunii.

226. Este cu neputinţă minţii să aibă pace în vremea rugăciunii, dacă nu şi-a făcut prietene înfrânarea şi dragostea. Căci cea dintâi luptă să risipească duşmănia trupului împotriva sufletului, iar cea de-a doua, cea împotriva aproapelui, de dragul lui Dumnezeu. De aceea venind Pacea, care covârşeşte orice minte,[1] a făgăduit să-şi facă locaş în cel ce a făcut pace în sine.[2]

227. Cel ce se nevoeşte să între, în Împărăţia lui Dumnezeu, trebue să prisosească cu fapta dreptăţii în cele bune; în milostenii, dăruind din ceea ce îi lipseşte; iar în ostenelile pentru pace, furând răbdarea cea întru Domnul.

228. Nici cel ce e în lipsă cu virtutea, din negrijă, nici cel ce prisoseşte, din pricina părerii de sine, nu se vor afla înlăuntrul limanului nepătimirii. Căci nici unul nu a ajuns să se împărtăşească de bunătăţile din dreptate, stând la mijloc între ei şi acelea lipsa şi prisosinţa.

229. Pământul, care nu dărueşte plugarului sămânţa înmulţită, nu-l poate face pe acesta bogat, dându-i numai sămânţa, sau şi un mic adaos. La fel pe făptuitor nu-l poate face drept lucrul făcut, dacă nu-i va fi sârguinţa către Dumnezeu mai mare decât voia.

230. Nu toţi cei ce nu iubesc pe aproapele, îl pot şi urî; nici cei ce nu-l urăsc, îl pot şi iubi. Şi altceva

1 Filip 4,7 2 Ioan 14,23

este a pismui sporul aceluia, şi altceva a-i împiedeca[1] sporirea. Dar cea mai de pe urmă treaptă a păcatului stă în a nu fi numai muşcat de darurile aceluia, ci în a şi cleveti însuşirile lui bune, că n'ar fi aşa.

231. Altele sunt patimile trupeşti şi altele cele sufleteşti; altele cele după fire şi altele cele potrivnice firii. Cei ce le lapădă pe cele dintâi, dar nu are grijă de cele din urmă, este asemenea omului care ridică îngrăditură înaltă şi groasă împotriva fiarelor, dar se bucură de pasările cari mănâncă strugurii viei raţionale, cei cu adevărat frumoşi.

232. Mai întâi sufletul îşi închipueşte răul, pe urmă îl pofteşte, apoi se pătrunde de plăcere sau de întristare, pe urmă îl vede cu simţurile şi apoi intră în atingere văzută sau nevăzută cu el. Toate acestea sunt întovărăşite de gânduri, afară de prima mişcare, care dacă nu e primită, tot răul de după ea va rămânea nelucrat.

233. Cei ce s'au apropiat de nepătimire, sunt clintiţi numai de năluciri; cei cu patimile domolite, de pofte; cei stăpâniţi de voluptate, de afecţiuni. În simţirea răului se află cei ce abuzează de cele trebuincioase, dar cu întristare; iar în atingere cu el, cei ce se însoţesc cu el fără întristare.

234. Plăcerea se sălăşlueşte în toate mădularele trupului. Dar nu tuturor se arată la fel de turburătoare. Ci unele se turbură mai mult de partea poftitoare a sufletului, altele de mânie şi iarăşi altele de cele cari ţin de cugetare. Cele dintâi sunt turburate de lăcomia pântecelui, cele de al doilea de furie, iar cele de ai treilea de viclenie, pricina tuturor patimilor rele.

335. E de trebuinţă să se deschidă simţurile, asemenea porţilor cetăţii. Dar e de trebuinţă să nu

1 In text: a nu-i împiedeca.

se îngădue să intre prin deschizătură, odată cu cele de lipsă, şi noroadele cari vreau pe duşmani şi se fac pricini de luptă.

236. Plăcerea este rodul poftei; furia, al iuţimii; iar răutatea, al pismei. Dar nu poate "ajunge la pace cu cele din urmă, cel ce nu luptă împotriva căpeteniilor. Nici nu poate intra în limanul domolirii patimilor, cel ce împlineşte poruncile de silă.

237. Cei ce resping atacurile, nu lasă să intre gândurile la via raţională ca nişte fiare şi să facă pagubă în roadele ei. Iar cei ce se însoţesc fără să se îndulcească cu ele, le lasă simplu să intre, dar să nu se atingă nicidecum de roadele ei. Cei ce vorbesc dulce cu patimile prin gânduri, dar nu vin la încuviinţare, se aseamănă cu cei ce lasă fiara să intre înăuntrul ţarinii şi a îngrăditurii, dar nu-i îngădue să se sature din strugurii viei. Dar pe urmă o găsesc mai tare decât puterea lor, ajungând adeseori la încuviinţarea patimlor.[1]

238. Cel ce mai are lipsă de îngrijirea îngrăditurii prin înfrânare, încă n'a ajuns la simplitate. Căci cel desăvârşit, zice, nu se înfrânează [ci cel ce se luptă încă].[2] El se aseamănă cu cel ce are vie, sau ţarină, nu în mijlocul multor altor vii şi locuri, ci undeva într'un colţ. De aceea are lipsă de multă pază şi trezvie. Dar via celui ce a ajuns la simplitate, nu poate fi atinsă din nicio parte, întocmai ca a unui împărat sau a altui stăpânitor înfricoşat, care face să se cutremure hoţii şi trecătorii chiar şi numai la auzul lui.

239. Mulţi urcă pe crucea relei pătimiri, dar puţini primesc şi piroanele ei. Căci mulţi se supun

1 Cele patru trepte ale lui Isichie: atac, însoţire, consimţire, faptă, devin aci cinci: atac, însoţire, convorbire, consimţire, faptă,

2 Ce-i în paranteză numai în Filoc. gr.

ostenelilor şi necazurilor celor de bună voe, dar celor ce vin fără voe nu se supun decât cei ce au murit cu desăvârşire lumii acesteia şi odihnei din ea.[1]

240. Mulţi au desbrăcat toate hainele de piele. Dar pe cea din urmă, cea a slavei deşarte, numai cei ce au dispreţuit pe maica ei, adică dorinţa de a-şi plăcea lor.

241. Cel ce respinge şi nu primeşte lauda oamenilor şi odihna trupului, s'a desbrăcat şi de ultima haină a slavei deşarte. Acesta s'a învrednicit să se îmbrace încă de aici în strălucirea locuinţii din cer, căutată cu multe suspine.

242. Altceva este lucrarea şi altceva lucrul săvârşit. Cel din urmă arată păcatul isprăvit; cea dintâi arată numai dulcea împătimire care se lucrează înăuntru, dar nu afară, ca cei ce nu s'au strămutat din pământul lor, dar plătesc bir stăpânitorilor, gândurile lor.

243 Dacă gustul e stăpânit de plăceri, e cu neputinţă să nu-l urmeze şi celelalte simţuri, chiar dacă cele de sub pântece ale celor mai reci par să fie liniştite, ca şi ale celor îmbătrâniţi, cari nu mai primesc înfocarea, din istoveală. Dar stearpa care preacurveşte nu va fi socotită neprihănită, prin aceea că nu naşte Ci zicem că e neprihănit acela care nu pătimeşte înăuntru şi nu se rostogoleşte din pricina vederii.

244. Partea poftitoare a sufletului se vădeşte cum este, în mâncări, în înfăţişări şi în glas, în pornirile cu voia, sau altfel în gust, în vedere şi în auz, după cum se foloseşte bine sau rău de ele, sau se află la mijloc între acestea două.

1 P. G. 90. In locul propoziţiei din urmă" are; Mulţi sunt robii ascultării de bunăvoie, dar ai ruşinii fără de voie numai cei ce au stins iubirea de cinste.

245 În cei ce nu sunt povăţuiţi de temere, gândurile sunt în mare împrăştiere, ca oile cari n'au păstor.[1] Dar când sunt călăuzite, sau mânate din urmă de frică, gândurile se află în bună rânduială şi înăuntrul ocolului.

246. Frica e fiica credinţii şi păzitoarea poruncilor. Cel ce n'a câştigat pe maica ei, nu se va învrednici să fie oaia păscută după voia Domnului.

247. Unii au numai începuturile bunătăţilor, alţii şi mijlocul lor, iar alţii şi sfârşiturile lor. Fără acestea, fiecare se va afla ca un ostaş simplu, sau ca un slujbaş fără plată. Şi de aceea cel dintâi îşi păzeşte numai şi de abia casa sa de cei ce încearcă să o prade, iar celalalt nu are cinstea cuvenită în cele ce le face.

248. Cei ce ne îndeamnă să ne învoim cu plăcerile gâtlejului, până ce suntem nedesăvârşiti, fac ceva asemănător cu cei ce ne poruncesc să sgâriem rănile aproape de vindecare, sau să scărpinăm bubele pentru plăcerea ce ne-o fac, sau să mâncăm bucate cari sporesc căldurile, sau să surpăm îngrăditura viei şi să lăsăm să intre, ca o fiară, cugetul trupului, care să strice gândurile cele bune ca pe nişte struguri. Acestora nu trebue să le dăm ascultare, nici să nu ne plecăm la linguşirile fără rost ale oamenilor şi ale patimilor. Ci mai degrabă să întărim îngrăditura înfrânării până vor înceta fiarele, adică patimile trupeşti, să urle, sau gândurile deşarte să coboare ca nişte pasări şi să vateme via, adică sufletul călăuzit de vederile cele în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia fie slava, în vecii vecilor, Amin.

1 III Regi *22,* 17.

Desăvârşirea

Luminarea inimii

Strălucirea străină

Contemplarea tainelor

Pacea gândurilor

Lacrimile inimii

Sfânta lucrare

Căldura inimii

Rugăciunea curată

Urcuşul dumnezeesc

Ticălosul monah pe nume Teofan

înfăţişez a dumnezeeştilor daruri, care prin cercare s'a cunoscut de purtătorii de Duh

Mai întâi, rugăciunea preacurată porneşte,
Dintru care o anumită căldură se iveşte.
După aceea, e străina şi sfânta lucrare.
Apoi lacrima dumnezeească a inimii izvoreşte.
După ea, o pace dinspre mulţimea gândurilor toate,
Dintru care a minţii curăţie odrăsleşte.
Cu vederea tainelor celor prea-înalte.
Şi'n negrăit chip, după aceasta, o strălucire străină.
Iar din ea, a inimii nedestăinuită lumină.
Şi de aci, mai departe, desăvârşirea nesfârşită.
Că treapta aceasta are o lăţime neţărmurită,
Măcar că dintru'un stih e doar alcătuită.

Aşa la începutul scării, pe cea mai de jos treaptă,
Numai curata rugăciune vedem că se arată.
Dar ea este de foarte multe feluri.
Şi pe acestea toate de-ai vrea să le numeri
La mare lungime cuvântul s'ar întinde.
Acelaş lucru să-l cugeţi despre toate, iubite.
Dar dascăl în ele e numai cercarea mai sus de cuvinte.
Scara ce creşte spre vârf, într'un chip atât de ciudat,
E o zecime de trepte, o înviorare a vieţii în chip minunat,

O zecime de trepte ce vestejeşte viaţa din suflet.
Că unul din purtătorii de Duh, zice nouă aşa ;
Cel ce nu osteneşte aci viaţa s'agonisească,
Cu deşartă nădejde să nu ne amăgească
Pre sine, că pre aceasta dincolo o va lua.
Zece trepte, filosofia'ndumnezeirii,
Zece trepte, rodul scripturilor toate,
Zece trepte, descoperirea desăvârşirii,
Zece trepte, înspre ceruri urcate,
Zece trepte ce fac să vedem pe Dumnezeu.
Scara prea scurtă ne pare, luată întru lungul său.
În inimă, însă, cu ea de va face omul cercare,
O bogăţie neîncăpută'n lume pentru el va afla,
Un izvor dumnezeesc, izvorând străină viaţă.
Că scara aceasta ne este o învăţătoare măreaţă.
Bine e măsurile sale, fiecare să-şi vadă în gând,
Scara cea cu zece daruri cu luare aminte privind.
De socoteşti că statornic stai şi tu pe ea,
Spune-ne pe care din trepte tu te descoperi a sta.
Spre folosire şi nouă celor ce suntem departe de ea.
Însă, de vrei să înveţi de preţ despre acestea ceva,
Lasă grija de lucrurile toate,

De cele fără de rost, cât şi de cele binecuvântate.
Că fără lepădarea de grije nimic nu poţi învăţa.
Şi doar din cercare, nu din vorba vine această cunoştinţă.
Iar pentru ţinerea de minte îţi dau acum spre ştiinţă,
Cuvântul acesta, păstrat dela Sfinţii purtători de Dumnezeu,
Deşi el cu greu va pătrunde până întru auzul tău.
Cel ce nu se află pe vreuna din treptele ce s'au amintit,
Sau nu totdeauna spre acestea cu gândul s'a străduit,
În clipele morţii lui şi în cumpăna de răposare,
Va fi de spaimă cuprins, cu tremur de'nfricoşare,
Şi străin nu va fi de groaza din urmă cea mare.

Stihurile mi s'au sfârşit într'un cuvânt înfricoşat.
Dar e de mare folos dacă aşa s'a întâmplat.
Că cei ce nu se căesc şi nu fac cele bune,
Dintre care primul sunt eu, sărman de mine,
Pricină mare au să se teamă, precum se cuvine.
Iar cel ce are urechi de auzit, să audă bine.
Auzi şi înţelege şi tu, cel ce pre acestea le-ai scris.
Cum de ai îndrăznit acestea de le-ai zis,
Om care nu ai din ele nimică,
Cum de nu te-ai temut să înveţi despre ele fără frică?
N'ai auzit oare de Zan şi de cele ce el a pătimit,
Când a cutezat să ridice chivotul cel dumnezeesc ?
Că nu spre învăţătura altora în chipul acesta grăesc,
Ci ca pre mine însumi mai greu să mă osândesc,
Cunoscând cununile înalte ale celor ce se nevoesc
Şi cum numai eu, întru toate, singur de rod mă lipsesc.

Stihuirea românească
de monachul Agaton

Unele greşeli de tipar

Pagina	rândul	în loc de	citeşte
71	2 de jos	că	cu
78	7 de sus	urmândă-I	urmându-I
93	7 de sus	cât	câte
124	10 de sus	trupul	sufletul
134	9 de sus	căci	că
151	2 de sus	Pând	Până
151	10 de jos	barbarii	barbari
167	2 de sus	pe întins	de întins
167	5 de sus	nd zise răspunzâ	răspunzând zise
193	1 de sus	pofta	pofta)
204	8 de jos	şi blestemul de	de blestemul şi
220	8 de jos	înşelătoare	neînşelătoare
222	7 de jos	haului	harului
238	18 de jos	e şi îndată	e şi ea îndoită

CUPRINSUL

„RUGAȚI-VĂ NEÎNCETAT."

FILOCALIA

SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂRȘIRII

5

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

FILOCALIA

SAU CULEGERE DIN SCRIERILE SFINŢILOR PĂRINŢI CARE ARATĂ CUM SE POATE OMUL CURĂŢI, LUMINA ŞI DESĂVÎRŞI

Volumul V

PETRU DAMASCHIN. **Învăţături duhovniceşti**

SIMEON METAFRASTUL. **Parafrază la Macarie Egipteanul**

TRADUCERE, INTRODUCERE ŞI NOTE

de Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE

B U C U R E Ş T I

EDITURA ŞI TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE ORTODOXĂ

1 9 7 6

Rugati-va si pentru Pacatosul ce a editat acest format digital, adrian

DIN DUMNEZEIEŞTILE

ÎNVĂŢĂTURI DUHOVNICEŞTI

ALE CUVIOSULUI

PĂRINTELUI NOSTRU

PETRU DAMASCHIN

Introducere

1. Scrierea Cuviosului Petru Damaschin în general. Intre scrierile publicate în *Filocalia greacă* se află şi cea care urmează [1], ce are ca autor pe Petru Damaschin şi constă din două cărţi.

In *Dobrotoliubie slavonă* a lui Paisie Velicicovschi, tipărită la St. Petersburg în 1793, nu sînt cuprinse decît unele fragmente din ea, iar în *Dobrotoliubie rusă* a lui Teofan Zăvorîtul, episcop de Tambov şi Vladimir, care s-a tipărit începînd din 1877, lipseşte cu totul[2]. Ea nu a fost inserată nici în *ediţia engleză a Filocaliei,* care e tradusă după Dobrotoliubia rusă a lui Teofan Zăvorîtul [3] şi nici în *Mica Filocalie franceză* [4], ambele apărute în anii din urmă.

Noi, urmînd Filocaliei greceşti şi ţinînd seamă de însemnatul rol al acestei scrieri în viaţa duhovnicească a trecutului, ne-am hotărît s-o tipărim în *Filocalia românească.*

Într-adevăr, cu toată lipsa ei din *Filocalia rusă,* ea s-a bucurat de multă preţuire în Rusia. Încă înainte de publicarea *Dobrotoliubiei* lui Teofan, ea a fost tipărită în ruseşte de Ieromonahul Juvenal (ulterior episcop de Litovsc şi Vilensc) la Moscova în 1894, fiind reimprimată în 1901 într-o a doua ediţie, iar la 1904 într-o a treia. Dar Petru Damaschin devenise în Rusia un nume familiar cu mult înaintea acestor ediţii, fragmente din scrierea lui fiind traduse încă din secolele XV—XVI din greceşte în slavonă [5]. Iar Paisie Velicicovschi declară că

1. Φιλοχαλία των ιερών νηπτιχών, Veneţia, 1782, ρ. 554—643, 644—695. In ed. a II-a, cu acelaşi titlu, apărută la Atena, în 1893, în două volume, se cuprinde la începutul volumului II, p. 2—70, 70—108. După aceasta s-a tradus în volumul de faţă.

2. Vezi la Jean Gouillard, *Un auteur spirituel byzantin du Xll-e s/ec/e : Pierre Damascene,* în Echos d'Orient, tom. XXXVIII, nr. 195—196, juillet-decembre, 1939, p. 257.

3. Writers *from The Filocalia on Prayer of the heart.* Translated from the Russian text by E. Kadlubovski and G. E. H. Palmer, with a new Foreword and the original Introduction and Biographical notes. 2nd Edition, London, Faber and Faber, 1954, 420 p.

4. Petite Filocalie de la Priere du coeur. Traduite et prezentee par Jean Gouillard, Paris, Cahiers du Sud, Neuchatel, La Baconniere, 1953.

5. Jean Gouillard, *op. cit.,* p. 258.

a tradus şi el cartea lui Damaschin în slavonă[6]. Şi îl înşiră între Părinţii care învaţă despre rugăciunea minţii[7].

De o autoritate nu mai puţin mare s-a bucurat acest autor în trecutul românesc. Dintre vechile manuscrise româneşti existente în Biblioteca Academiei Române, cel puţin 18 cuprind opera lui în întregime sau în fragmente. Cele mai multe sînt de la Mînăstirea Cernica. Dar cum, pe lîngă unele din ele ce datează din prima jumătate a sec. XVII, altele datează din a doua jumătate a sec. XVIII[8], cînd la Cernica încă nu se putea desfăşura o muncă de traduceri şi de copieri de texte, se pare că manuscrisele mai vechi de la Cernica au fost aduse de la Neamţ, sau din alte mînăstiri ale Moldovei, copiate direct sau indirect după traducerea sau traducerile unor colaboratori ai lui Paisie Velicicovschi[9]. Desigur, numai în urma unei comparaţii a tuturor manuscriselor existente între ele, s-ar putea spune cu siguranţă dacă toate manuscrisele se reduc la o singură traducere, sau la mai multe[10]. Fapt e că aceste manuscrise se înmulţesc odată cu reînvierea vieţii monahale în sec. XVIII. Ca un traducător sigur al cărţii a doua a lui Petru Damaschin, ne e indicat, de un manuscris de la Mînăstirea Neamţu, ieromonahul Macarie[11]. Acesta este probabil acelaşi ieromonah Macarie, de la care avem o mulţime de traduceri din Sfinţii Părinţi şi de care sînt traduse şi *Omiliile du-*

6. S. Cetferikov, *Paisie,* traducere de patriarhul Nicodim, Bucureşti 1940, p. 194. 7. Idem, *op. cit.,* p. 182.

8. Iată manuscrisele Academiei Române care cuprind opera lui Petru Damaschin: Nr, 486, 1083 (an. 1645 ?), 1495, din anul 1812, cumpărat de la un monah de la Neamţu, 1591, 1889 de la Cernica, 1922 de la Cernica, 1935 din anul 1795, de la Cernica, 1957 de la Cernica (de o parte din acestea se spune că s-au tălmăcit la anul 1800 din elineşte de Ilarion Dascălul), 1993 de la Cernica, 2014 de la Cernica, 2133 de la Cernica, sec. XVIII, 2141 de la Cernica, sec. XVIII, 2586 de la Horezu, 2635 din anul 1778 (cuprinde şi învăţături ale lui Paisie), 2713, copiat la anul 1836 la Horezu, 2800 din anul 1796, 3001 din anul 1800 de la Rîşca, 3166, copiat la Neamţu în anul 1795, 3222 din Dălhăuţi.

9. O origine în cercul lui Paisie indică sigur ms. Academiei Române 1889, care a fost proprietatea lui Pimen, duhovnicul Cernicăi, dar care cuprinde între scrierile sale şi o scriere a lui Nil Sorschi; la fel ms. 1922, care cuprinde, pe lîngă Nil Sorschi, şi alte texte traduse din slavonă.

10. Dacă ms. 1083 datează sigur din anul 1645, am avea şi nişte traduceri mai vechi de epoca lui Paisie. In acest caz ar trebui comparate traducerile din epoca lui Paisie cu acelea, pentru a se vedea dacă cele din urmă n-au folosit traducerile din epoci mai vechi.

11. Pr. D. Fecioru, *Un catalog vechi de manuscrise şi cărţi al Bibliotecii Mînăstirii Neamţu,* în «Biserica Ortodoxă Română», 1941, iulie—august, an. LIX, nr. 7—8, p. 419—432.

hovniceşti ale lui Macarie Egipteanul, tipărite la 1775 la Bucureşti [12].

Traducînd în vremea cînd vieţuia Paisie la Neamţu şi traducerea aflîndu-se, pe vremuri, în vechea bibliotecă de la Neamţu, sînt toate motivele să credem că el a fost acel ucenic al lui Paisie, de care spune Paisie însuşi că abia ajutat de traducerile româneşti ale lui şi cele ale dascălului Ilarion, din limba greacă, după manuscrise copiate şi aduse de el de la Atos, a putut să traducă şi el în slavonă diferite texte ascetice [13]. De scrierea lui Petru Damaschin nu spune Paisie că s-a ajutat de vreo traducere în româneşte a lui Macarie sau a lui Ilarion, ci că a tradus-o direct din greceşte. Dar e semnificativ faptul că traduce şi el tocmai cartea a II-a a lui Petru Damaschin [14], pe care ştim că a tradus-o şi Macarie în româneşte.

Deci sau a folosit şi la această traducere, traducerea lui Macarie, uitînd s-o mai spună, sau amîndoi au tradus-o după acelaşi manuscris grec, copiat şi adus de ei de la Atos, unul în româneşte, celălalt în slavoneşte.

Manuscrisul cu această traducere al Ieromonahului Macarie nu se mai află azi la Mînăstirea Neamţu. Dar poate că acest prototip al traducerii lui Macarie a stat la baza manuscrisului nr. 3166, care de la f. 1—f. 133, cuprinde cartea a II-a a scrierii lui Petru Damaschin (24 capete), iar la sfîrşit, după unele miscelanee, are notiţa: «S-au prescris (s-a scris din nou) de părintele Daniil Ieromonahul, cînd era vieţuitor

12. Idem, op. *cit.,* şi Idem, *Bibliografia traducerilor în româneşte din literatura patristică,* vol. I, Bucureşti, 1937, p. 14.

13. Iată cuvintele lui Paisie: «Lucrarea mea (de traducător) am început-o în chipul următor: în vederea insuficienţei lexicoanelor, precum şi a neexperienţei mele, am luat ca fir conducător pentru mine, traducerea cărţilor Sf. Părinţi din limba greacă în cea moldovenească, făcută de iubiţii noştri fraţi, Ieromonahul Macarie şi dascălul Ilarion, oameni învăţaţi şi experimentaţi în traducerea de cărţi. O parte a acestor traduceri era făcută de fratele Macarie, parte în Sf. Munte, parte în Dragomirna; asemenea şi părintele Ilarion se ostenise cu traducerea lor în obştea noastră. Luînd traducerea lor ca neîndoielnic bună, am început să îndrept cărţile slavone, călăuzindu-mă de traducerea lor şi urmărind textul grecesc» (Cetfericov, op. *cit.,* p. 193—194).

14. «Corectînd vechile cărţi slavone şi neavînd la îndemînă nici un lexicon, eu am tradus totuşi, tot din limba greacă veche, următoarele cărţi: a lui Antonie cel Mare, a pustnicului Isaia şi a lui Petru Damaschin, cartea a doua» (op. *cit.,* p. 194).

în chinovia părintelui stareţ Paisie la Mînăstirea Neamţului în pămîntul Moldovei, 1795».

Dar dacă nu se mai găseşte azi la Mînăstirea Neamţu manuscrisul cu traducerea cărţii a doua a lui Petru Damaschin de către Ieromonahul Macarie, se găseşte în schimb un manuscris tot din secolul XVIII, care cuprinde cartea întîi, însă fără indicarea numelui traducătorului[15]. El poate să fie tot ieromonahul Macarie, sau dacă nu, ieromonahul Ilarion, care am văzut că îl ajuta pe Paisie împreună cu Macarie, prin traducerile sale în româneşte, la traducerile acestuia în slavoneşte. Aceasta ar părea să ne-o spună notiţa din manuscrisul Academiei Române nr. 1957. Deşi e pusă după Calist şi Ignatie, şi abia mai departe urmează Petru Damaschin şi deşi se dă anul 1800, poate să fie numai copia unei notiţe de pe manuscrisul după care s-a copiat manuscrisul nr. 1957 şi poate să se refere la întreg cuprinsul manuscrisului : «S-au tălmăcit de pre limba elinească de Ieromonahul Ilarion dascălul... 1800 august». E drept că în manuscrisul acesta nu sînt decît unele capitole din cartea întîi şi probabil numai acelea care au fost introduse de Paisie în *Dobrotoliubie slavonă*, dar aceasta nu exclude, dimpotrivă face probabil ca Ilarion (împreună poate cu Macarie) să fi tradus şi textul integral al cărţii întîi.

Indiferent cine ar fi traducătorul acestei prime cărţi a lui Petru Damaschin din manuscrisul de la Mînăstirea Neamţu, observăm că în acest manuscris de la Neamţu (nr. 486), titlul textului nu corespunde cu titlul textului din *Filocalia greacă,* ci cu forma curioasă pe care o are în mulţi codici greci (Lavra 125 din sec. XV, 24, sec. XVI etc. Athon 89, sec. XVII, 957, sec. XVII etc.)[16]. Iată acest titlu : «*Începătură cu Dumnezeu a pricinii cărţii aceştiia carea are aducere aminte adică de sufletul său, însă dintru rugăciunile părinţilor împreună s-au scris, dintru ale lui Pavel şi ale lui Marco, împreună cu Iacob şi cu Luca şi cu Macarie, către carele s-au trimis aceasta de la monahul Petru Damaschin însă împreună cu ajutorinţa celor trei arhierei ale cărora rugăciuni au lucrat împreună cu*

15. Pr. D. Fecioru, *Manuscrisele de la Neamţu.* Traduceri din Sfinţii Părinţi şi din Scriitorii Bisericeşti. în «Studii Teologice», seria II-a, an. IV (1952) sept., nr. 7—8, p. 470.

16. Vezi la J. Gouillard, *art. cit.,* p. 270, unde dă şi echivalentul grecesc ial acestui titlu.

cuvîntul, iară cu sfătuirea au folosit mult»[17]. Mai e de remarcat că toate manuscrisele româneşti existente în Biblioteca Academiei Române, care reproduc cartea întîi a lui Petru Damaschin, dau acelaşi titlu. Pe lîngă aceea, toate au aceeaşi împărţire în capitole, deosebită de cea a textului din *Filocalia greacă*[18]. Ba după cît am putut constata, la o fugară cercetare, au aceeaşi limbă. Aceasta ne face să deducem că toate reproduc aceeaşi traducere. N-am făcut această cercetare şi pentru cartea a doua, ca să vedem dacă şi manuscrisele care o cuprind pe aceasta se reduc la o unică traducere. Se pare că acest lucru se poate spune în general despre manuscrisele care redau numai unele fragmente din cartea întîi a lui Petru Damaschin. Ele cuprind în general aceleaşi capitole şi aceleaşi fragmente din ele[19]. E foarte probabil că acestea au fost traduse de Ilarion dascălul după vreun manuscris grec şi dacă *Filocalia slavonă* le cuprinde numai pe acestea (ceea ce n-am putut cerceta), traducerea lor de către Ilarion ieromonahul a putut fi cauza determinantă pentru Paisie să le introducă în *Filocalia slavonă* numai pe ele.

E greu de spus dacă numele din titlul mai lung al cărţii întîi sînt ale unor prieteni ai lui Petru Damaschin, sau sînt fictive. De aceea nu se poate spune nici dacă acest titlu provine chiar de la autor, sau e alcătuit ulterior. El poate să fie o dezvoltare a titlului scurt pe care îl au alte manuscrise şi care e dat în *Filocalia greacă : «Începutul cu Dumnezeu al pricinii cărţii»*(ρΧή σΰν θεώ της ΰποθέσεως τοΰ Βιβλίου)combinat cu titlul din alte manuscrise: «*Aducere aminte a sufletului său»* (ανάμνησις της ίδιος ψυΛής)[20].

Altă grupă de manuscrise are ca titlu : «Spre *aducere aminte către sufletul său*»(ύπόμνησιΐ πρbt τήν ιδίαν ψοΧήν)[21],luat din primele rînduri ale textului[22].

17. Pr. D. Fecioru, *Manuscrisele de ia Neamţu,* rev. cit., p. 470.

18. Indicăm aceste manuscrise din Biblioteca Academiei Române cu textul integral al cărţii întîi, pe care le-am cercetat şi am constatat că au acelaşi titlu şi aceeaşi împărţire în capitole: 1935, 1889, 2800, 3222.

19. Iată unele din aceste manuscrise din Biblioteca Academiei Române : 1993, 486, 1083, 1957.

20. Titlul din urmă îl are cod. Athos 2765, sec. XVIII. La J. Gouillard, *art. cit.,* p. 259.

21. Cod. Vatic. Pal. gr. 210, sec. XIII, Cod. Paris. gr. 1134, Barocc gr. 133, Athos 4820, toate din sec. XV, Moscz. syn. gr. 420, 421 (sec. XV) etc., la J. Gouillard, *art. cit.,* p. 259.

22. *Filoc. gr.,* ed. II, vol. II, pag. 2, col. 1.

Cît despre cartea a doua, ea e numită cînd *Alfabet ascetic* (Berol. Philipp. gr. 1495, sec. XIII; Paris. gr. Bibl. nat. 1935, sec. XV), cînd «*Douăzeci şi patru de cuvîntări scurte*» (λόγοι συνοπτικοί)(Hieros. Sabb. 378, 966, XVII, Filocalia greacă), cînd «*Cuvîntări după alfabet*» (Athon 4613, sec. XVIII), cînd «*Literele*» (τά στοιχεία) (Athon. 5457, sec. XVI) etc.[23].

Alte opere de la Petru Damaschin nu se pare să avem[24].

Dar multe manuscrise greceşti (şi am văzut că şi româneşti) nu dau toată scrierea de faţă a lui Petru Damaschin, ci sau numai o carte din cele două, sau numai diferite extrase, de cele mai multe ori din cartea întîi şi mai rar din a doua. Unele din manuscrisele greceşti care cuprind asemenea extrase împreună cu identificarea acestor extrase în textul primei ediţii a *Filocaliei greceşti* sînt indicate de J. Gouillard[25]. Identificarea fragmentelor cuprinse în unele manuscrise româneşti cu părţile corespunzătoare ale textului complet, cuprins în volumul de faţă, am făcut-o în parte şi noi şi ea va fi indicată sub paginile textului, la locurile respective[26]. După cum am putut constata la o cercetare nu prea stăruitoare, aceste fragmente date uniform de aproape toate manuscrisele româneşti, care nu cuprind toată cartea întîi, dar cuprind şi texte din alţi autori, au luat forma unui întreg. În general această formă redusă sau fragmentară din cartea întîi cuprinde următoarele titluri (o dăm după manuscrisul nr. 1993) :

F. 220 r : *Pentru că cu cuviinţă iaste şi a mîlcomi împreună cu unul sau cu doi* (rare pasaje din cap. 1—23).

Începe (coresp. în Filoc. gr. cu cap. 1, înainte cu o pag. de sfîrşit din trad. rom.), «de vreme ce acum nu voim nici întru supunere...», şi încheie aşa : «nici de cum gîndindu-se că s-au făcut ispitiţi călugării. Că zice Sfîntul Efrem : Pînă ce aţi întîmpinat pe Hristos, întru cea viitoare, să nu se înşele cevaşi de sine a gîndi, ceale înalte» (f. 231 r., coresp. cu cap. 22, înainte cu o pag. de sfîrşit din textul Filocaliei gr.). Se vor indica locurile coresp. sub text[21].

23. La J. Gouillard, *art. cit.,* p. 260.
24. Idem, *ibidem,* p. 264.
25. Idem, *ibidem,* p. 261.
26. Vom da indicaţii numai pentru ms. 1993, dar acest ms. e reprezentativ şi pentru 486, 1083, 1957.
27. La fel, ms. 1083, f. 35 r—f. 40 r; ms. 1957, f. 386 r—400 v. La fel 486.

F. 231 r : *Pentru socoteală.*

Început: Socoteala lumină este (coresp. cu cap. 24, din trad.).

Fine : «De cea deasă şi curvească vedere să sileşte a nu băga de seamă. Într-acest chip şi spre toate patimile» (f. 232 v ; coresp. cu cap. 24, trad. rom.)[28].

F. 232 v : *Pentru a nu se deznădăjdui neştine, deşi mult păcătuieşte* (coresp. cu cap. 27, trad. rom.).

Inc. Ca începutul acestui capitol în traducerea românească. Continuă pînă la ceea ce corespunde în traducere cu cuvintele «să deznădăjduiască» din cap. 27 şi sfîrşeşte cu primele rînduri din cap. 31 : «Dacă ai căzut (zice) ridică-te ... orice s-ar întîmpla ţie» (f. 263 v)[29].

F. 233 v : Scurtă cuvîntare despre cîştigarea bunătăţilor, (corespunde cap. 28).

Începe unde începe acest capitol în Filocalia gr. şi termină la fel cu ceea ce corespunde cuvintelor «scurtă vreme» ale cap. 28. Dar dă numele fiecărui Părinte pentru fiecare sentinţă[30].

F. 234 v : *Pentru cum cîştigă neştine credinţa adevărată.* (coresp. cu încep. cap. 29). Continuă vreo 16 rînduri pînă la «cu grijă poruncile» şi apoi încheie cu un citat din Sfîntul Maxim[31].

F. 235 v : *Pentru că mult foloseşte pătimaşilor mîlcomirea* (coresp. cu cap. 30).

Începe cum începe cap. 30.. Ia şapte rînduri de la începutul capitolului (pînă la «cei nepătimitori»), apoi continuă de la cap. 39 după vreo 4 pag. de la început («pentru aceasta»), pînă la cuvintele «fără păcat», adăugîndu-se cîteva pasaje pe care nu le-am putut identifica (f. 239 v)[32].

Faptul că s-au putut scoate anumite capitole din cartea întîi nu înseamnă că textul cărţii întîi nu are continuitate. Ba putem spune mai mult: autorul prezintă într-o legătură nu numai capitolele fiecăreia din cele două cărţi, ci şi cele două cărţi ale acestei scrieri. Aceasta arată, pe lîngă faptul

28. La fel ms. 1083, f. 40 r—f. 40v; ms. 1957, f. 400 v—402 v.
29. La fel in ms. 1083, f. 40 v—41 r; ms. 1957, f. 402 r—403 v.
30. La fel in manuscrisele înrudite.
31. La fel in manuscrisele înrudite.
32. La fel în manuscrisele înrudite.

că amîndouă cărţile se prezintă ca ale lui Petru Damaschin, originea lor comună. Cele două cărţi şi capitolele fiecăreia din ele se dovedesc ca fiind într-o legătură nu numai prin identitatea de stil, prin revenirea aceloraşi citate, prin unitatea doctrinei pe care o cuprind, ci şi prin referinţele care se fac la pasajele anterioare sau posterioare din cartea întîi sau prin aluzii făcute în cartea a doua la cartea întîi, presupusă anterioară. Aşa în cap. 1 (Filocalia gr. ed. II, p. 4, col. 1) se trimite la cap. 41 (text grec, p. 68, col. 2) ; în cap. 15 (text grec, p. 33, col. 1) se trimite la cap. 4 (text grec, p. 15, col. 2) etc.

Dovada că a doua carte presupune pe prima o avem, de pildă, în faptul că în cartea a doua se spune la un moment dat de cunoştinţa făpturilor după fire, că este cunoştinţa a cincea, fără să spună care sînt primele patru cunoştinţe (cap. 11). Ba presupune teoria celor opt cunoştinţe expuse în cartea întîi (cap. 10). Mai bine-zis afirmă şi partea a doua, în cap. 9, că precum sînt şapte lucrări trupeşti, aşa sînt opt vederi ale minţii sau cunoştinţei, iar în cap. 6 cere simplu să se împlinească cele şapte fapte trupeşti, dar nu înşiră sistematic nici pe unele nici pe altele, arătînd că e în legătură cu cartea întîi, dar aceea e anterioară [33]

Din dovezile despre simpla legătură între cartea întîi şi cartea a doua, amintim : considerarea virtuţilor ca deprinderi ce stau la mijloc între şase extreme sau patimi: dreapta, stînga, sus, jos, înăuntru, în afară (cartea întîi, cap. 5, cartea a doua, cap. 8) ; considerarea înţelepciunii, în amîndouă cărţile, ca semn între nebunie şi semeţie (ὑπερφρονεῖν), (cartea a doua, cap. 17; cartea întîi, cap. 5) ; definirea neprihănirii, în amîndouă cărţile,ca:minte întreagă(σῶον φρόνημα),(cartea întîi, cap. 17 ; cartea a doua, cap. 18).

2. Autorul scrierii. — Ceea ce ştim sigur despre autorul acestei scrieri, din mărturia scrierii însăşi, e că se numea *Petru Damaschin* şi că era monah, foarte probabil isihast, ce vieţuia retras împreună cu un soţ sau doi, dat fiind că recomandă liniştea cu unul sau doi, ca pe cea mai bună cale de mîntuire pentru monah (cartea întîi, cap. 1). Nicodim

33. Aşa în ms. 2635 se cuprinde cap. «Pentru a nu deznădăjdui», f. 54—55. Dar în ms. 1922 sînt mai multe capitole.

Aghioritul în notiţa bibliografică cu care precede scrierea lui Petru Damaschin din *Filocalia greacă,* orientîndu-se după apelativul «Damaschin», îl identifică cu Petru, episcop din Damasc pe la 775, care, după *Cronograful* lui Teofan (Chronographia, ed. de Boor, Leipzig, 1883, I, p. 416), în urma polemicilor sale cu arabii şi maniheii, a fost exilat de Al Valid, fiul califului Işim, în Arabia fericită, unde a şi murit de moarte mucenicească [34]. Acest mucenic e pomenit în Sinaxar la 9 februarie, ca decapitat de sabie, deşi Teofan nu spune de el aceasta, ci de Petru de Majuma, căruia i s-a tăiat capul cam în acelaşi timp [35].

Gouillard, luînd de bază indicaţiile cod. Paris, gr., nr. 1134, (sec. XV) şi Vat. Pal., 210 (sec. XIII) consideră că scrierea de faţă nu aparţine episcopului amintit, ci unui autor din secolul XII sau, în cel mai bun caz, XI. Numele de Damaschin nu înseamnă numaidecît că a fost din Damasc, căci după Sfîntul Ioan Damaschin, acest nume a început să fie purtat şi de unii care nu erau din Damasc. Cod. Paris. gr. 1134 dă ca dată a alcătuirii scrierii de faţă, de către Monahul Petru Damaschin, anul 6665, indict. 5, de la facerea lumii,adică 1156—1157,după Hristos(συνέγραψανέντψ πρώτω βιβλίω όπδ τοΰ συγγράψαντος αυτόΠέτρου απεινοϋ μοναΧςδ τοΰ Δαμασχινοϋ χατ'αότδ ςΧξέ ετος ίνδ.έ).Cod.Vatic Pal. 210 dă în litere anul 6605, indict. 5 (testatur Petrus se id scripsisse)ίνδιχτιώνοί πέμπτηί έτους έξαχισΧιλιοστοΰέξαχοσιοστοΰ έ" deci cu 60 de ani mai înainte, 1096—1097. Lui Gouillard îi pare mai probabilă data din Cod. Paris. gr. 1134. El explică omisiunea lui *şasezeci,* scris cu litere (έξήχοντα), în Cod. Vatic. Pal. din asemănarea lui 6000 cu 600 scrise cu litere, asemănare care nu mai există cînd se scrie acest număr în greceşte cu cifre : ξ, care se deosebeşte de X. Gouillard mai aduce în sprijin pentru data de 1156—1157, precizarea unei reviste ruseşti, făcută pe baza a trei codici greci, că Petru a trăit în secolul XII [36]. Revista însăşi nu i-a fost accesibilă lui Gouillard, dar ştie de ea din prefaţa lui Juvenal la traducerea rusă a scrierii lui Petru Damaschin, şi unde Juvenal îşi însuşeşte această precizare [37].

34. *Filocalia greacă,* ed. II, vol. II, p. 1.
35. J. Gouillard, *art. cit.,* p. 265.
36. Bratskos Slovo, 1876, fasc. 3, p. 196.
37. Tvorenije prepodognago i bogonoscago otţa naşego sv. mucenica Petru Damaschina v russkom perevoda s ellino-grecescago v dvuch Knigach, i dabie tretie, Kiev, 1905, pref. I—IV. Juvenal spune că a folosit pentru traducere un manuscris grec şi o traducere slavonă.

Pînă la elucidarea problemei pe baza unui material mai bogat, înclinăm să acordăm mai multă încredere Cod. Vatic. Pal., fiind mai vechi cu două secole decît Cod. Paris. gr. 1134. Dacă autorul ar fi trăit numai cu un secol mai înainte, ar fi fost încă destul de vie amintirea lui ca să nu-i deplaseze copistul acestui manuscris vieţuirea aproape cu un secol mai în urmă. Greşeala a putut-o săvîrşi şi copistul Cod. Paris. gr. 1134, înmulţind în minte sunetul celor două cuvinte cu rădăcina 6 la trei cuvinte. Faptul că autorul a scris la 1096—1097 scrierea n-a exclus putinţa ca să treacă cu viaţa şi în secolul XII şi deci să fie adevărată indicaţia dată de Juvenal în amintita revistă rusă.

Pentru o dată mai veche decît secolul XII socotim că pledează conţinutul scrierii, care nu se resimte de însemnata înviorare şi îmbogăţire a experienţei duhovniceşti adusă de scrisul Sfîntului Simion Noul Teolog. Dacă timp de trei sferturi de veac au putut să rămînă unele cercuri monahale necucerite de duhul nou adus de Sfîntul Simion Noul Teolog, privit la început cu suspiciune, — e greu de admis că s-au putut găsi asemenea cercuri şi după un veac şi jumătate. În mod sigur nu poate fi coborît timpul vieţuirii cuviosului Petru Damaschin înainte de secolul XI. Căci în a doua jumătate a secolului X a trăit şi a scris încă Simion Metafrastul, pe care Petru Damaschin îl citează. *(Filoc. gr.,* vol. II, p. 17, col. 2, trad. rom., cap. VI). Anul 1096 cînd Petru Damaschin şi-a terminat scrierea lui, a trebuit să fie pentru el o vîrstă înaintată. Căci scrierea a răsărit dintr-o îndelungată experienţă duhovnicească, pe care o preţuieşte el atît de mult, şi după o elaborare treptată, în cursul a mai multor ani. Deci chiar dacă va fi auzit de la o vreme de înflăcăratele simţiri duhovniceşti ale Sfîntului Simion Noul Teolog, era prea în vîrstă ca să se mai lase influenţat şi să-şi mai restructureze sinteza lui duhovnicească, crescută întru totul din scrisul tradiţiei mai vechi, ca să facă loc în ea conştiinţei atît de accentuate a prezenţei harului, proclamată de Sfîntul Simion Noul Teolog.

Aceasta ne îndeamnă să păstrăm cuviosului Petru Damaschin în *Filocalia românească* locul anterior Sfîntului Simion Noul Teolog, ca şi în Filocalia greacă.

3. **Cuprinsul scrierii.** — Nicodim Aghioritul numeşte scrierea lui Petru Damaschin o «recapitulare a sfintei trezvii», adică a învăţăturii despre trezvie, sau un cerc mic al cercului mare, sau o Filocalie mică a Filocaliei mari[38]. Gouillard, exprimîndu-se asemănător, o numeşte «un manual («precis») practic de ascetică şi mistică pentru uzul monahilor»[39].

Într-adevăr, ceea ce distinge scrierea aceasta de toate scrierile duhovniceşti anterioare ei este încercarea de a înfăţişa diferitele virtuţi şi experienţe duhovniceşti, descrise de cei vechi, nu izolate una de alta, ci în curentul viu al vieţii omului, care urcă tot mai mult spre desăvîrşire. Indicau şi cei vechi o ordine a virtuţilor, afirmau şi ei că viaţa activă trebuie să premeargă celei contemplative, dar nu le legau concret între ele, nu descriau cum arată în realitatea vieţii sufleteşti a omului creşterea aceasta de la o virtute la alta, modul cum răsare şi cum creşte cunoştinţa în om, datorită practicării virtuţilor; sau o făceau aceasta în fugă şi parţial, nu stăruitor şi pe tot parcursul vieţii duhovniceşti.

Scrierea lui Petru Damaschin se şi dă, conform cu acest scop al ei, drept un «vade mecum», o călăuză a vieţii spirituale (ύπόμνησις πρδί ελεγΧον τηί ψυΧής).

Am putea socoti de aceea scrierea lui Petru Damaschin prima *metodă,* sau primul *itinerar* al vieţii duhovniceşti, apărut în Răsărit, precedînd astfel, desigur cu stîngăciile începutului, un gen care a înflorit mai tîrziu deplin în Apus prin Bonaventura, Thomas a Kempis, Ignaţiu de Loyola, Ioan de la Cruce etc.[40].

Petru Damaschin a alcătuit însă această *sinteză-itinerar* numai din elementele spiritualităţii precizate în secolele anterioare, nu şi din unele elemente proprii, sau şi din elementele mai conforme cu preocuparea de trăirea psihologică a omului, puse în circulaţie în Răsărit de Sfîntul Simion Noul Teolog şi prezente într-o măsură atît de mare în metodele

38. Prefaţă la scrierile lui Petru Damaschin, *Filocalia gr.* ed. II. vol. II, p. 1, col. 2. 39. *Art. cit.,* p. 266.

40. Scara lui Ion Scărarul nu poate fi considerată în aceeaşi măsură o metodă, căci virtuţile nu sînt înşirate în ea totdeauna în ordine reală. Bardenhawer zice : «Ar fi foarte dezamăgit cineva dacă ar aştepta ca fiecare treaptă a scării să însemne un pas înainte» (Geschichte der altkirchlichen Literatur, V Band, Freiburg im Breisgau, 1932, p. 79).

occidentale de mai tîrziu. S-ar putea spune aşadar că scrierea cuviosului Petru Damaschin reprezintă sinteza spiritualităţii secolelor anterioare în momentul în care o spiritualitate nouă, ca «formă», dar desigur crescută organic din cea veche şi una după conţinut cu aceea, îşi face apariţia prin Sfîntul Simion Noul Teolog.

Fără îndoială, cuviosul Petru Damaschin nu e lipsit cu totul de originalitate, nici în privinţa fondului pe care se străduieşte să-l închege într-o sinteză. În virtuţile şi cunoştinţele duhovniceşti definite în secolele anterioare, el descoperă înţelesuri şi aspecte noi, uneori foarte interesante. El supune unei «subtile anatomii» nu numai patimile, cum zice Nicodim Aghioriitul[41], ci şi virtuţile şi treptele de cunoaştere.

Continuitatea scrierii se arată şi în faptul că împărţirea în capitole a părţii întîi adeseori nu înseamnă decît introducerea din loc în loc a unor titluri într-o expunere care se vrea continuă. De aceea titlurile nu rezumă totdeauna exact cuprinsul capitolelor, ci exprimă o tranziţie, la altă idee, detaşînd un cuvînt sau două de la începutul capitolului care urmează. Astfel capitolul 4, intitulat «Despre porunca a doua», se ocupă cu toate poruncile ce urmează celei dinţii; capitolul 20 nu tratează «despre rugăciunea care însoţeşte toate cunoştinţele», ci despre trebuinţa de a ţine mintea fixată la înţelesurile meditate, legîndu-se organic de capitolul anterior (19), care tratează despre înţelesurile Scripturii, şi de capitolele dinainte de acela (10—18), după cele opt meditaţii; în capitolul 25 nu e vorba «Despre citirea cea despre Dumnezeu», cum se intitulează, ci despre condiţiile care se cer pentru aceasta ; despre citirea aceasta se tratează în partea finală a capitolului anterior, intitulat «despre dreapta socoteală» (capitolul 24) ; capitolul 34 : «Cuvîntul Domnului nu este vorbă multă» se ocupă cu iubirea aproapelui.

Caracterul în parte accidental al împărţirii în capitole îl arată şi faptul că împărţirea din categoria de manuscrise greceşti care au stat la baza manuscriselor româneşti diferă întrucîtva de a categoriei reprezentată prin textul din *Filocalie.* Diferenţa constă în următoarele : introducerea în manuscrisele româneşti e împărţită în cinci capitole :

41. Prefaţa cit., loc. cit.

1. Introducerea propriu-zisă [42].
2. Pentru patimi arătare prea bună [43].
3. Pentru meşteşugirea diavolului cea mai împletită [44].
4. Pentru cum că bine este a întreba şi cu socoteală a face toate [45].
5. Cum că cu cuviinţă este a fugi de oameni şi a mîlcomi cu unul sau cu doi [46].

Urmează :

6. Arătare pentru cele şapte fapte trupeşti. Dar în acest capitol intră şi capitolele 2—8 din *Filocalie* [47].

Urmează apoi cu titluri separate capitolele ce corespund cu cap. 9—10 din Filocalie. În capitolul 18 din manuscrisele româneşti se cuprinde şi capitolul 19 din *Filocalie.* Coincidenţa dintre capitole merge apoi mai departe pînă la titlul care corespunde cu capitolul 34 din *Filocalie.* El cuprinde în manuscrisele româneşti şi capitolul 35. Celelalte capitole iar corespund [48].

Firul roşu care trece prin toată scrierea de faţă este curăţirea omului de patimile care au copleşit harul primit la botez şi prin aceasta ridicarea lui la starea de nepătimire şi de contemplare. Ea vrea să prezinte într-o aplicare concretă schema clasică a asceticii răsăritene, căreia Sfîntul Maxim Mărturisitorul i-a dat ultima fundamentare doctrinară, despre cele două etape de desăvîrşire a omului : făptuirea şi contemplarea (πράξις καί θεωρία) De aceea socotim justă în general observaţia lui Gouillard : «Petru Damaschin se înscrie net în curentul evagrian interpretat, corectat şi difuzat de Maxim Mărturisitorul» [50]. Dar vom vedea că în concret totuşi Damaschin corectează pe Evagrie, poate chiar mai mult decît Sfîntul Maxim Mărturisitorul, prin preocuparea lui mai accentuată

42. Ms. 3222, f. 2 r—10 r; 1889, f. 173 r—f. 177 v.
43. Ms. 3222, f. 10 r—f. 12 v; 1889, f. 177 v—f. 178 r.
44. Ms. 3222, f. 12 v—15 v; 1889, f. 178 r—f. 179 r.
45. Ms. 3222, f. 15 v—f. 22 v; 1889, f. 179 r—182 v.
46. Ms. 3222, f. 22 v—f. 25 r ; sub text se va arăta unde începe fiecare capitol nou.
47. Ms. 3222, f. 25 r—f. 45.
48. In general aşa e în ms. Academiei Române 3222 (f. 2 r—150), 1935, 1889, 2800 (f. 1 r—f. 217 v).
49. J. Hausherr, V/e *de Simeort le Nouveau Theologien.* Introd.; Orientalia Christiana, XII, 1928, p. XXIX, la J. Gouillard, *art. cit.,* p. 272.
50. J. Gouillard, *art. cit.,* p. 278.

de viaţa duhovnicească propriu-zisă. În această privinţă ne deosebim de Gouillard.

Ca şi la Sfîntul Maxim, aşa şi la Damaschin, cele două etape ale vieţii spirituale nu se exclud în timp, ci cel puţin de la un anumit nivel coexistă. «Şi la el, ca şi la Sf. Maxim Mărturisitorul, πράξις nu e atît o etapă anterioară în raport cu θεωρία, cit o condiţie necontenită a corectitudinii ei. Pentru a atinge ţinta, cele două etape trebuie să meargă mereu împreună ca forţe motrice şi direcţie»[51].

Fără îndoială făptuirea este o pregătire indispensabilă. Dar pe măsură ce se înaintează în ea, se înaintează şi în contemplaţie. Creşterea simultană a celor două ordini, în funcţie una de alta, e pusă clar în relief în capitolul 4 al cărţii întîi, unde se tratează despre Fericiri.

Făptuirea constă din două grupe de străduinţe : din cele şapte fapte trupeşti şi din cele opt fapte sufleteşti, care coincid cu Fericirile. Primele purifică trupul, cele de al doilea sufletul. Propriu-zis, cele dintîi sînt numai unelte ale celor din urmă, căci prin ele însele nu folosesc (cap. 7). Cele din urmă se mai numesc şi «făptuire morală». Pe măsură ce omul le împlineşte, sporeşte în cele patru virtuţi cardinale, care nu sînt decît patru forme ale înţelepciunii şi dobîndeşte cele opt cunoştinţe sau contemplaţii. Ultima înseamnă, deci, vîrful urcuşului duhovnicesc, care însă nu e posibil fără nepătimire şi iubire. Iată expus în rezumat de însuşi Petru Damaschin acest drum : «Lucrînd bine şi cu răbdare cele şapte fapte, adică *faptele trupului,* suie ca pe o scară, ţinîndu-le toate neîncetat şi păşind spre *făptuirea morală,* prin care se dau de la Dumnezeu celui ce crede contemplaţiile duhovniceşti (cartea I, cap. 1, text grec, p. 10, col. 2). Primele trei cunoştinţe duhovniceşti încep să apară însă deodată cu împlinirea faptelor trupeşti şi sufleteşti sau morale ; ele aparţin făptuitorului. Cele cinci din urmă apar după ce omul, împlinind cu stăruinţă acele fapte, a ajuns la deprinderea lor. «Cele dintîi trei se cuvin încă făptuitorului... Iar celelalte cinci contemplativului sau cunoscătorului, pentru că păşeşte şi face pururea faptele trupeşti şi morale sau sufleteşti ... Căci încă de la prima ia făptuitorul începutul cunoştinţei, şi cu cît cultivă lucrarea acesteia şi stăruie în înţelesurile date lui, înaintează în ele, pînă

51. J. Kausherr, *loc. cit.*

ce ajunge la deprinderea lor şi aşa vine de la sine, în minte, cunoştinţa cealaltă; şi la fel celelalte » (cartea întîi, cap. 10, text grec, p. 20, col. 2).

Toate faptele trupeşti şi sufleteşti la un loc alcătuiesc ceea ce se numeşte evlavia (εὐσέβεια = buna-cinstire a lui Dumnezeu). Dar baza pentru aceasta sînt credinţa şi frica ce se nasc din ea. «Deci din credinţă e frica şi din ea evlavia... Iar a vorbi despre evlavie sau despre fiecare faptă duhovnicească nu este timp» (cartea a doua, cap. 4, text grec, p. 75, col. 1). Virtuţile acestea născute din frica ce răsare din credinţă se succed în ordinea dată de Evagrie şi Sfîntul Maxim Mărturisitorul : înfrînarea, răbdarea, nădejdea, nepătimirea, iubirea, cunoaşterea [52]. Vîrful la care se ajunge prin ele coincide cu credinţa a doua sau cea mare, sau a contemplării şi cu frica cea curată, din iubire (cartea a doua, cap. 4, *loc. cit.)*. înfrînarea cuprinde în sine pe de o parte cele şapte fapte trupeşti, pe de alta, o parte din faptele sufleteşti *(ibidem).*

Cele şapte virtuţi trupeşti sînt: liniştirea de griji (isihia) care e «începutul purificării» (cartea întîi, cap. 1), postul cu măsură, privegherea cu măsură, psalmodierea, rugăciunea duhovnicească sau curată a făptuitorului, citirea cuvintelor şi vieţilor sfinţilor, întrebarea celor experimentaţi (cartea întîi, cap. 2). Ele curăţă trupul de cele trei pofte.

Virtuţile sufleteşti constau în curăţirea sufletului de patimile mai subţiri ca ale trupului. Aceasta se face prin cele opt Fericiri. «Se poate cunoaşte o distincţie destul de precisă între primele cinci şi ultimele trei, care sînt solidare cu formele superioare ale vieţii contemplative. În primul stadiu se atinge neîmpătimirea, detaşarea (ἀπροσπάθεια), sau neutralizarea poftelor, care face posibilă contemplarea lucrurilor după fire ; în al doilea, se obţine nepătimirea, uşa dragostei desăvîrşite, a păcii gîndurilor, bucuria duhovnicească, rugăciunea curată mai ridicată. În vreme ce la început, în primul stadiu, omul e unit cu Iisus Hristos cel pătimitor, în stadiul al doilea e unit cu Hristos cel slăvit» [53].

Aşa se ilustrează împletirea între purificarea psihică şi viaţa contemplativă, care lucrează începînd încă din faza curăţirii.

52. *Capete despre dragoste,* I, 2, *Filocalia rom.,* p. 37.
53. J. Gouillard, *art. cit.,* p. 275.

Dar iată cuvintele Cuviosului Petru Damaschin. Arătînd că prin milostenii (fericirea a cincea) omul devine «neîmpătimit de lucrurile vieţii» continuă : «Iar prin neîmpătimire (detaşare), se învredniceşte de a şasea poruncă cum zice Domnul : «Fericiţi cei curaţi cu inima», adică cei ce au dobîndit toată virtutea prin gînduri sfinte şi au ajuns să vadă lucrurile după fire, căci aşa vine cineva la pacea gîndurilor. «Fericiţi, zice, făcătorii de pace», adică cei ce şi-au împăcat sufletul cu trupul, prin supunerea trupului faţă de duh, ca să nu mai poftească trupul împotriva duhului, ci harul Sfîntului Duh să domnească în suflet şi să-l conducă cum vrea, dăruindu-i cunoştinţă duhovnicească, prin care unul ca acesta poate răbda prigonirea, ocărîrea şi chinuirea pentru dragoste : şi se bucură că plata lui este multă în ceruri» (cartea întîi, cap. 4, text grec, p. 14, col. 1).

Paralelismul sau împletirea faptelor trupeşti şi sufleteşti, sau a fericirilor şi contemplaţiilor, se vede şi din aceea că frica este punctul de plecare comun al tuturor. Frica ce se naşte din credinţă şi e una cu prima fericire, îl îndeamnă pe om la înfrînările trupeşti. Ea produce plînsul, ca a doua fericire şi tot ea naşte primele trei contemplaţii. De aceea se poate şi alterna ordinea lor şi în loc să se spună că fericirile nasc contemplaţiile, se spune că cele din urmă le produc pe primele. Petru Damaschin, cerînd monahilor să se liniştească (prima, faptă trupească), continuă : «Ca Dumnezeu să vadă hotărârea lor şi să le dăruiască lor odihnă prin cunoştinţa duhovnicească şi aşa să ajungă şi la meditarea primei contemplaţii (vederi sau intuiţii), spre a cîştiga zdrobirea negrăită a sufletului şi a ajunge săraci cu duhul şi astfel urcîndu-i treptat la celelalte contemplaţii, să-i învrednicească de păzirea fericirilor». Iar vîrful acestui urcuş săvîrşit pe trei planuri împletite coincide cu ajungerea la fericirea a şaptea, «la pacea gîndurilor», care este locul lui Dumnezeu (cartea întîi, cap. 9, text grec, p. 20).

Cele patru virtuţi generale indică însănătoşirea generală a puterilor sufletului şi unificarea lor sub jugul voinţei dumnezeieşti [54]. Ele reprezintă ţinta finală — deşi are şi ea un progres — privită din punctul de vedere al stării omului, nu al bunurilor dumnezeieşti dobîndite.

56. Aşa spune J. Gouillard, *art. cit.,* p. 266.

Ceea ce dă sintezei lui Petru Damaschin, cu deosebire, caracterul de metodă practică a vieţii duhovniceşti e ordinea în care aşează cele opt contemplaţii, care sînt o adevărată călăuză pe treptele unei meditaţii vii, palpitante, am zice existenţiale, care însoţesc împlinirea poruncilor date de Domnul prin Fericiri, ca şi faptele trupeşti. Prin aceasta Petru Damaschin se dovedeşte un premergător al acelor *considerationes* sau *meditationes* sistematizate şi încadrate într-o ordine psihologică, din itinerariile occidentale. Prima meditaţie trebuie să se refere la necazurile şi încercările cărora este supusă viaţa omenească în general ; a doua, la păcatele noastre personale şi la binefacerile lui Dumnezeu faţă de noi; a treia, la spaimele de dinainte şi de după moarte; a patra, la vieţuirea Domnului Hristos, a ucenicilor Lui şi a celorlalţi sfinţi în lume ; a cincea, la nestatornicia lucrurilor pămînteşti. Încă a patra e considerată de Petru Damaschin ca nemaifiind proprie făptuitorului, ci contemplativului (cartea întîi, cap. 11, text grec, p. 20, col. 2). Dar în mod precis aparţine contemplativului de-abia contemplaţia a şasea şi cele următoare. Căci dacă meditaţia la vieţuirea Domnului şi a sfinţilor şi la nestatornicia lucrurilor pămînteşti o mai poate practica şi cel încă nepurificat deplin, cugetarea fără patimă la lucruri, care constituie a şasea contemplaţie, nu o poate avea decît cel curăţit de patimi. Căci, după cum spune tot Petru Damaschin, de-abia la această treaptă, corespunzătoare cu fericirea a şasea, omul a dobîndit toată virtutea prin cugetări sfinte şi poate contempla lucrurile după firea lor (cartea întîi, cap. 4, text grec, p. 15, col. 1). Urmează apoi, ca a şaptea sau a opta, contemplaţia făpturilor inteligibile şi a lui Dumnezeu, sau teologia. Dacă contemplaţia a şasea corespunde cu nepătimirea, a şaptea şi a opta, corespund cu iubirea desăvîrşită, ţinta întregii lucrări duhovniceşti (cartea a doua, cap. 15—16, text grec, p. 92, 93). Sufletul acesta gustă, după ce a devenit cu totul înţelept, neprihănit, bărbătesc şi drept, pacea desăvîrşită, bucuria veacului viitor; el a dobîndit o simţire a inimii (cartea a doua, cap. 17—24).

Evagrie Ponticul nu recomandă decît cinci meditaţii: a treia, a cincea, şi cele trei din urmă [55]. Calea lui spre desă-

55. V. Bousset, *Apophtagmata Patrum,* Tubingen, 1923, p. 310—311.

vîrşire are un pronunţat caracter intelectual, fiind lipsită de gîndul la Hristos.

Dacă pentru contemplaţia a şasea, a lucrurilor după fire, a fost necesară o rugăciune curată, duhovnicească, lipsită de orice gînd sau figură, sau culoare, sau lumină, sau foc (cartea întîi, cap. 2, text grec, p. 11, col. 2), pentru contemplaţia a opta, a lui Dumnezeu, trebuie o a doua rugăciune curată, proprie contemplativului. Ba e o rugăciune în care mintea e răpită de dorul lui Dumnezeu, uitînd de toate din lume şi de sine însăşi (cartea întîi, cap. 18, text grec, p. 37, col. 1).

Distincţia aceasta între două rugăciuni curate e iarăşi un element original al lui Petru Damaschin, care completează fericit treptele urcuşului duhovnicesc. Din scrisul dinainte de el rămînea impresia că rugăciunea curată e numai cea imediat dinaintea răpirii minţii în Dumnezeu.

Aceste eforturi necesare urcuşului duhovnicesc al omului le orînduieşte Petru Damaschin într-un întreg, în fiecare dintre cele două cărţi în alt mod. În cartea întîi, după o introducere rezumativă, totul se grupează în jurul celor şapte fapte trupeşti, al celor opt fapte sufleteşti (Fericirile) şi al celor opt contemplaţii, la care se adaugă cele patru virtuţi cardinale (cap. 2—21). În ea se mai arată anumite condiţii pentru buna împlinire a faptelor amintite şi se mai revine asupra unora din ele, atrăgîndu-se atenţia şi asupra piedicilor şi pericolelor ce pîndesc pe om în acest urcuş.

În cartea a doua se descrie acest urcuş, prin virtuţile a căror succesiune e împrumutată de la Sfîntul Maxim Mărturisitorul, prin nuanţarea altor cîteva din acelea (cap. 1—16), cu adăugarea celor cardinale (cap. 17—20) şi a roadelor Duhului Sfînt ce apar pe culmile vieţii duhovniceşti (cap. 21—24).

Dacă în prima carte schema aceasta a virtuţilor e copleşită de cele trei categorii de fapte amintite, în cartea a doua, aceste feluri de fapte e copleşită de schema virtuţilor. De aci se vede că cele două cărţi nu sînt numai «două maniere de a trata în mod diferit acelaşi subiect»[56], ci prima carte expune mai degrabă metoda prin care se poate realiza urcuşul, arătat în virtuţile succesive din cartea a doua.

56. Aşa spune J. Gouillard, *art. cit.,* p. 266.

Rămîne să mai dăm, în afară de cele de pînă acum, cîteva mostre din ceea ce, după cît ştim, constituie originalitatea de gîndire a Cuviosului Petru Damaschin, analizarea virtuţilor şi a stărilor duhovniceşti. Remarcăm definiţia celui nepătimitor ca cel ce are «în loc de suflet pe Duhul Sfînt» (cartea a doua, cap. 14, text grec, p. 92, col. 2). E o caracterizare lapidară a unei stări în care psihicul a fost zdrobit, transfigurat cu totul de Duhul. De remarcat este definiţia ce o dă adevăratei cunoştinţe, introducînd şi în acest domeniu smerenia ce trebuie să caracterizeze în învăţătura ortodoxă viaţa duhovnicească în ansamblul ei. Cunoştinţa nu e cea care e dobîndită în lupta pentru cunoştinţă ca atare. Cunoştinţa aceasta e de la diavol, întrucît are ca premiză o încredere trufaşă a credinciosului în puterile lui. Cunoştinţa de la Dumnezeu, cunoştinţa adevărată, e cea care vine creştinului, fără să o caute în calitate de cunoştinţă, ci prin străduinţa după smerenie. De aceea cunoştinţa adevărată nu vine curînd. Şi cînd vine, omul caută să o îndepărteze de la sine «prin mîna smereniei», continuînd să se socotească un neştiutor (cartea a doua, cap. 24, text grec, p. 106).

În legătură cu aceasta stă şi observaţia că omul credincios nu trebuie să se grăbească în a decide singur ceea ce e bun şi ceea ce e rău, ci să întrebe un povăţuitor, iar cînd nu are, să aştepte cu răbdare pînă îi va şopti Dumnezeu ce e bine şi ce nu e bine în forma unei experienţe tainice. Dar şi după aceea să continue a verifica prin răbdare răspunsul primit, căci binele e ceea ce se arată statornic ca bine, prin aceea că a devenit o calitate a celui ce s-a străduit timp îndelungat să devină bun. Avem aci o aplicaţie la viaţa personală a definiţiei binelui ca ceea ce apare mereu ca bine, asupra căruia stăruie atît de mult Sfîntul Grigorie de Nisa.

Gouillard declarînd că Petru Damaschin nefăcînd decît să rezume pe marii contemplativi ai Răsăritului, «nu inventează şi nu prepară nimic» şi de aceea nu produce o impresie prea vie, îi recunoaşte meritul echilibrului, al moderaţiei, al noţiunii măsurate a contemplaţiei, al bunului simţ, al aversiunii pentru fenomenele extraordinare [57]. Prin această caracterizare, Gouillard ar vrea să-l opună Sfîntului Simion Noul

57. *Art. cit.*, p. 278.

Teolog şi Sfîntului Grigorie Palama. În acest sens ar vrea el să interpreteze şi preţuirea lui Petru Damaschin pentru «calea împărătească», sau «mijlocie» între extreme.

Dar, definiţia dată de Petru Damaschin virtuţilor ca mijlocii între extreme, nu înseamnă o mulţumire cu realizarea moderată a virtuţilor, ci, precum a remarcat N. Hartmann, necesitatea ca omul credincios să găsească just virtutea, între extremele ce par virtute şi apoi pe calea aceasta să se urce cît mai sus[58].

De fapt, Petru Damaschin se dovedeşte, prin analizele lui subtile, un om care a făcut experienţa celor mai ridicate trepte ale vieţii duhovniceşti, care sînt numai subţirime, fineţe, bucurie superioară şi lumină. Dacă bucuria aceasta nu e exprimată în vocabularul entuziast al Sfîntului Simion Noul Teolog, sau în acela dominat de lumină al Sfîntului Grigorie Palama, aceasta nu înseamnă că nu le-a trăit. Dar el vrea să fie, în această carte, în acelaşi timp, un pedagog pentru cei ce n-au ajuns la aceste trepte culminante.

58. *Ethik,* Berlin, 1926, p. 401. Dar iată cum identifică Petru Damaschin însuşi calea împărătească sau cea de mijloc cu drumul cel mai scurt spre culmile vieţii duhovniceşti : «De aceea cel ce vrea să străbată un drum scurt spre Hristos, adică neprihănirea şi cunoştinţa şi să ajungă cu bucurie la desăvîrşire, să nu se abată prin alte părţi, adică la dreapta sau la stînga, ci în toată vieţuirea lui să păşească cu sîrguinţă pe calea împărătească» *(Introducere,* text grec, p. 10, col. 1). Mai observăm că deşi Petru Damaschin defineşte într-un loc calea împărătească cu cuvintele lui Ioan Scărarul, ca: «Linîştea cu unul sau doi», adică nici ca petrecere în mulţime, nici ca vieţuire în singurătate totală *(Introducere,* text grec, p. 9, col. 2, p. 10, col. 1 ; Ioan Scărarul, *Scara,* P. G. LXXXVIII, col. 641 D, cf. Scolis 29, col. 654), totuşi, lărgeşte în mod original noţiunea acestei căi, opunînd-o nu numai dreptei şi stîngii, ci şi lui sus, jos, înăuntru, în afară. Un istoric interesant al noţiunii căii împărăteşti, a făcut Frederic Tailliez S. I., βασιλιχή όδος; *Les valeurs d'un terme mystique* ei *Ie prix de son histoire litteraire.* Orientalia Christiiana Periodica, Roma, 1947, vol. XIII, nr. I—II, p. 293—354.

CARTEA ÎNTÎI

Început cu Dumnezeu despre tema cărţii cuviosului şi de Dumnezeu purtătorului părintelui nostru Petru Damaschin

Învrednicindu-mă, eu ticălosul, după har, de multe şi mari daruri de la Dumnezeu şi nefăcînd niciodată vreun bine, m-am temut ca nu cumva din lene şi nepăsare să uit de aceste aşa de mari daruri şi binefaceri ale lui Dumnezeu şi de greşelile mele şi să nu-mi arăt recunoştinţa şi mulţumirea faţă de Binefăcătorul. De aceea, am scris această lucrare de aducere-aminte spre mustrarea ticălosului meu suflet. Şi toate scrierile, vieţile şi cuvintele Sfinţilor Părinţi care le-am întâlnit, le-am însemnat cu numele, ca să-mi fie spre amintirea cuvintelor lor, fie măcar în parte, dat fiind că nu am nici o carte a mea, nici n-am avut, ci le-am primit de la iubitorii de Hristos, ca şi toate cele de trebuinţă trupului, pentru dragostea lui Dumnezeu.

Deci, citindu-le pe acestea cu toată atenţia, le-am dat iarăşi celor ale cărora sînt. E vorba de cărţile vechi şi noi, adică de istoria veche [59], de Psaltire, de cele patru ale împăraţilor, de cele şase ale Înţelepciunii, de Prooroci, de Paralipomene, de Faptele Apostolilor, de Sfintele Evanghelii şi de tîlcuirile tuturor celor spuse, de toate

59. Cărţile lui Moise.

cele ale Părinţilor şi învăţătorilor celor mari : Dionisie, Atanasie, Vasilie, Teologul, Gură de Aur, Grigore al Nissei, Antonie, Macarie, Nil, Efrem, Isaac, Marcu, Damaschin, Scărarul, Maxim, Dorotei, Filimon şi de vieţile şi cuvintele tuturor sfinţilor.

Învrednicindu-mă, eu nevrednicul, de cercetarea tuturor, cu toată libertatea şi sîrguinţa, am căutat să aflu începutul mîntuirii omului şi al pierzării lui ; şi de mîntuieşte orice îndeletnicire sau ocupaţie, ori nu ; şi ce caută toţi ; şi cum au bineplăcut lui Dumnezeu cei vechi şi cei noi, în bogăţie şi lipsă, în mijlocul multor păcătoşi şi în pustie, în căsătorie şi în feciorie. Căci simplu grăind, în tot locul şi în toată îndeletnicirea aflăm viaţa şi moartea şi pierzarea. Ba nu numai atît, ci şi între monahi aflăm stări deosebite, anume supunerea trupului şi sufletului Părintelui, liniştea ce curăţeşte sufletul, sfătuirea duhovnicească în schimbul ascultării, egumenie şi arhierie. Şi în toate aflăm pe unii mîntuindu-se şi pe alţii pierzîndu-se.

Şi nu numai de aceasta m-am mirat, ci şi de îngerul de odinioară din cer, care, aflîndu-se în fire nematerială, întru înţelepciune şi întru toată virtutea, a devenit deodată diavol, întuneric şi neştiinţă, începutul şi sfîrşitul a toată răutatea şi viclenia. Apoi de Adam, care fiind împodobit cu atîta cinste şi cu gustarea bunătăţilor, cu prietenia lui Dumnezeu, cu înţelepciune şi cu virtute, singur în rai împreună cu Eva, a ajuns deodată exilat, pătimaş şi muritor, lucrînd cu osteneală, întru sudoare şi necaz mult ; de Cain şi Abel, fraţii cei din el, singuri în tot pămîntul, cum i-a biruit pizma, viclenia, care a născut uciderea, blestemul şi tremurarea. Pe urmă de cei din ei, pentru care, din pricina mulţimii greşelilor lor a venit potopul. Şi de cei pe care Dumnezeu, din iubirea de oameni, i-a mîntuit în corabie, dar dintre care unul a fost blestemat, anume Hanaan, fiul lui Ham, care a păcătuit ; căci ca să nu răstoarne binecuvîntarea lui

Dumnezeu, dreptul Noe a blestemat pe fiul, în locul tatălui. După aceştia, de cei de la turn, de Sodomiţi, de Israeliţi, de Solomon, de Niniviteni, de Ghiezi, de Iuda şi de toţi cei aflaţi în cele bune, dar întorşi spre răutate.

Şi cum, bun fiind şi mult milostiv Prea Bunul Dumnezeu, a îngăduit să vină multele şi feluritele încercări şi necazuri peste lume. Pe unele dintre acestea le-a voit, din îngăduinţă, sau ca pe nişte osteneli ale pocăinţei, cum sînt foamea, setea, plînsul, lipsa celor de trebuinţă, înfrînarea de la cele dulci, veştejirile trupului întru nevoinţă, vegherile, ostenelile, durerile, lacrimile multe şi amare, suspinele, frica morţii, a cercetării, a dării socotelilor, a sălăşluirii în iad cu dracii, ziua înfricoşată a judecăţii, ruşinea viitoare în faţa întregii zidiri, tremurarea, mustrarea amară pentru fapte, cuvinte şi gînduri, ameninţarea, urgia, chinurile veşnice şi de multe feluri, plîngerea fără folos, lacrimile neîncetate, întunericul neluminat, frica, durerea, căderea, întristarea, strîmtorarea şi sufocarea sufletului în veacul de acum şi în cel viitor, scufundările şi primejdiile din lume, bolile prea felurite, fulgerele, tunetele, grindina, cutremurele, înfometările, înecările, morţile fără de vreme, şi simplu vorbind, toate întîmplările dureroase ce ne vin fără de voie din îngăduinţă. Pe altele nu le-a voit Dumnezeu, ci noi şi dracii, cum sînt luptele, patimile, păcatele de multe feluri, ale căror nume le trecem cu vederea, de la necuminţenie, pînă la deznădejde, şi pînă la desăvîrşită pierzanie, asaltul dracilor, războaiele, tirania patimilor, părăsirile, tulburările, schimbările vieţii, mîniile, uneltirile, tot necazul pe care ni-l aducem cu voia nouă înşine şi unii altora, fără să vrea Dumnezeu.

Şi iarăşi, cum s-au mîntuit mulţi, în mijlocul atîtor rele, neputîndu-i împiedica nimic ; şi cum s-au pierdut mulţi, fără să vrea Dumnezeu.

Toate acestea şi altele mai multe, învăţîndu-le cu osteneală din dumnezeieştile Scripturi, m-am simţit zdrobit în suflet şi vărsîndu-mă ca o apă, adeseori am ajuns să nu mai ştiu ce să fac ; şi cu toate acestea nu am ţinut mult în simţire cele spuse. Căci dacă le-aş fi ţinut, nu aş fi putut să zăbovesc în viaţa aceasta, plină de răutate şi de neascultare faţă de Dumnezeu, în care s-au născut toate necazurile în veacul de acum şi în cel viitor.

Dar, totuşi, dobîndind prin har dorul după cele căutate, am aflat de la Sfinţii Părinţi deosebirile lor. Aşa că, începutul a tot binele este cunoştinţa naturală dată de la Dumnezeu, fie din Scripturi, prin oameni, fie prin îngeri, fie prin ceea ce se dă în dumnezeiescul Botez spre păzirea a tot sufletul, care se numeşte conştiinţă şi amintire a dumnezeieştilor porunci ale lui Hristos, prin care se păstrează harul Sfîntului Duh în cel botezat, dacă va vrea să le păzească pe ele.

După cunoştinţă, e alegerea omului, iar aceasta este începutul mîntuirii. Ea constă în aceea că omul părăseşte voile şi cugetările sale şi împlineşte cugetările şi voile lui Dumnezeu. Şi de va putea să le facă acestea, nu se va afla în toată zidirea lucru sau îndeletnicire sau loc să-l poată împiedica să se facă aşa cum a voit Dumnezeu la început să fie, după chipul şi asemănarea Lui şi, prin străduinţă, Dumnezeu după har, nepătimitor, drept, bun şi înţelept, fie în bogăţie, fie în sărăcie, fie în feciorie, fie în căsătorie, fie la conducere şi întru libertate, fie întru supunere şi robie, şi, simplu vorbind, în orice vreme, loc şi lucru. De aceea se găsesc mulţi drepţi şi înainte de Lege şi în vremea Legii şi în vremea harului, pentru că au iubit mai mult cunoştinţa lui Dumnezeu şi voia Lui decît cugetările şi voile proprii. Şi iarăşi, în aceleaşi timpuri şi îndeletniciri, găsim pe mulţi care s-au pierdut, pentru că au iubit mai mult

cugetările şi voile lor, decît pe ale lui Dumnezeu. Dar despre acestea mai tîrziu.

Apoi locurile şi ocupaţiile se deosebesc între ele, şi omul trebuie să cunoască deosebirile lor, fie prin smerita cugetare dată de Dumnezeu, fie prin întrebarea celor ce au darurile deosebirii. Căci fără aceasta, nu sînt bune cele ce se fac, chiar dacă necunoscînd aceasta ni se pare că sînt bune [60]. Dar prin deosebire, aflînd despre puterea sa spre ce lucrare vrea să păşească începe a bineplăcea lui Dumnezeu. Dar cum s-a spus, în toate trebuie să tăgăduiască voile sale, ca să ajungă la scopul lui Dumnezeu, sau să îmbrăţişeze îndeletnicirea pe care o vrea Dumnezeu. Iar de nu face aşa, nu poate să se mîntuiască prin nimic. Pentru că din neascultarea lui Adam, crescînd toţi pătimaşi prin obişnuirea cu patimile, nu voim binele cu bucurie, nici nu îmbrăţişăm voia lui Dumnezeu, ci iubim mai vîrtos patimile şi răutăţile, iar cele bune nu le voim deloc, decît siliţi de frica muncilor. Şi numai cei ce primesc cuvîntul cu credinţă tare şi cu hotărîre. Iar ceilalţi nici aşa nu le voim ; ci neluînd în seamă necazurile vieţii şi muncile viitoare, slujim patimilor cu tot sufletul. Dar unii nesimţind nici amărăciunea acestora săvîrşesc siliţi şi fără voie ostenelile virtuţilor.

Astfel ni s-au făcut din neştiinţă cele vrednice de ură, vrednice de dorit. Căci precum cei bolnavi au nevoie de tăieri şi de arderi pentru sănătatea pe care au pierdut-o, aşa avem şi noi nevoie de încercări şi de ostenelile pocăinţei şi de frica morţii şi a muncilor, ca

60. După Sfîntul Grigore de Nisa şi Sfîntul Maxim Mărturisitorul, gustarea din pomul cunoştinţei binelui şi răului a adus omului o considerare a răului ca bine, o mascare a răului în bine. Fenomenul acesta se produce uneori cu voia omului, ispitită de plăcere. Dar el înseamnă adeseori şi o neputinţă a noastră de a deosebi între bine şi rău. Starea aceasta devenită permanentă şi extremă e proprie demonilor. Astfel discriminarea între bine şi rău este semnul ieşirii din păcat şi ea e un dar al lui Dumnezeu. Dar ea e condiţionată de hotărîrea noastră de a trăi după voia lui Dumnezeu. E condiţionată de un act de voinţă, de o orientare nouă, totală.

să ne redobîndim vechea sănătate a sufletului şi să lepădăm boala pe care necuminţenia ne-a pricinuit-o. Ba pe cît de multă osteneală, de voie şi fără de voie, ne dăruieşte Doctorul sufletelor, pe atît de mult trebuie să-I mulţumim iubirii Lui de oameni şi să o primim pe aceasta cu bucurie. Căci a înmulţit cele dureroase, ca să ne facă bine, cu voia noastră, prin pocăinţă şi fără voia noastră, prin încercări şi chinuri. Pentru ca, cei ce voiesc să se ostenească de bună voie, să se izbăvească de muncile viitoare, dar poate că şi de cele de faţă. Iar cei ce se vor vindeca măcar prin chinuri şi prin felurite încercări, să se împărtăşească de harul doctorului. Iar cei cărora le place boala şi rămîn în ea, îşi pricinuiesc după merit chinuri veşnice, asemănîndu-se dracilor şi vor gusta cu dreptate împreună cu aceia chinurile veşnice gătite dracilor, întrucît au fost nerecunoscători împreună cu aceia faţă de Binefăcătorul.

Pentru că nu toţi primim binefacerile la fel. Ci unii primind focul Domnului sau cuvîntul Lui, prin lucrare, se fac la inimă mai moi ca ceara, iar alţii prin nelucrare ne arătăm mai întăriţi ca lutul şi cu totul împietriţi[61]. Şi dacă nu-l primim la fel, nu sileşte pe cineva dintre noi. Ci, precum soarele trimite razele peste tot şi luminează toată lumea şi cel ce vrea să-l vadă e văzut de el, iar cel ce nu vrea să-l vadă nu e silit de el, şi nimeni nu e cauza lipsirii de lumină, dacă Dumnezeu însuşi a făcut soarele şi ochiul, decît omul care are stăpînirea (peste ochi), aşa şi aci, Dumnezeu trimite tuturor razele cunoştinţei, iar după cunoştinţă a dat şi credinţa ca ochi. Iar cel ce vrea să primească prin credinţă cunoştinţa sigură, păzeşte prin fapte amintirea

61. Cunoştinţa primită numai teoretic şi nepusă în lucrare, lasă sufletul învîrtoşat. Numai cunoştinţa pusă în lucrare preschimbă sufletul întreg şi-l modelează după voile lui Dumnezeu.

ei[62]. Şi acestuia îi dă Dumnezeu mare rîvnă, cunoştinţă şi putere. Căci prin cunoştinţa naturală se naşte rîvna, în cel ce o alege pe ea şi din rîvnă puterea de a lucra ; şi prin lucrare se păstrează amintirea ; şi din amintire se naşte o mai mare lucrare ; şi din aceasta o mai mare cunoştinţă ; şi din aceasta, numită cuminţenie, se naşte înfrînarea patimilor şi răbdarea întîmplărilor dureroase ; iar din acestea petrecerea cea după Dumnezeu şi cunoştinţa darurilor lui Dumnezeu şi a greşelilor proprii ; şi din acestea recunoştinţa, prin care se naşte frica de Dumnezeu, din care vine păzirea poruncilor, adică plînsul, blîndeţea, smerita cugetare ; din acestea se naşte puterea de a deosebi ; şi din aceasta străvederea sau puterea de a putea prevedea greşelile viitoare şi de a le înlătura din vreme, prin curăţenia minţii, datorită experienţei şi amintirii celor de mai înainte, şi a celor prezente, şi a celor săvîrşite din nebăgare de seamă ;
şi din acestea nădejdea ; iar din acestea neîmpătimirea şi dragostea desăvîrşită.

Atunci unul ca acesta nu mai vrea nicidecum ceva deosebit de voia lui Dumnezeu, ci părăseşte cu bucurie şi viaţa aceasta vremelnică pentru dragostea lui Dumnezeu şi a aproapelui, prin înţelepciune şi prin sălăşluirea Duhului Sfînt şi prin înfiere, pentru faptul că s-a răstignit şi s-a îngropat, şi a înviat şi s-a înălţat împreună cu Hristos în chip duhovnicesc prin imitarea Lui, sau prin purtarea în lume ; şi simplu vorbind, devine Dumnezeu după har, luînd arvuna fericirii de acolo, cum zice Teologul, în Cuvîntul despre cele opt gînduri, făcîndu-se nepătimitor, drept, bun şi înţelept, avînd pe Dumnezeu în sine, cum a zis Hristos, prin păzirea po-

62. Amintirea poruncilor lui Dumnezeu se păstrează prin necontenita împlinire a lor. Petru Damaschin insistă asupra rolului faptelor, atît ca factor de modelare a omului, cît şi ca mijloc de amintire a îndatoririlor celor bune.

Amintirea e reflexul în minte al urmei lăsate de activitate în fiinţa omului.

runcilor Lui după rînd, de la cea dintîi şi pînă la cea din urmă, despre ceea ce vom vorbi după acestea, arătînd cum trebuie să se săvîrşească lucrarea poruncilor.

Dar fiindcă s-a vorbit despre cunoştinţa virtuţilor, vom vorbi şi despre patimi[63]. Cunoştinţa vine ca soarele şi nebunul îşi închide cu voie ochii sau libera alegere, prin puţină credinţă, sau lene, şi îndată trimite cunoştinţa în cămara uitării, prin nelucrarea care vine din trîndăvie. Căci din neînţelepciune vine trîndăvia, din aceasta nelucrarea, şi prin aceasta uitarea. Iar din uitare vine iubirea de sine, sau iubirea voilor şi cugetărilor proprii, care se mai zice şi iubire de plăceri şi iubire de slavă. Din acestea se naşte iubirea de argint, rădăcina tuturor relelor, şi prin ea vine împrăştierea în cele ale vieţii, din care se naşte totala necunoştinţă a darurilor lui Dumnezeu şi a păcatelor proprii. Iar din aceasta sălăşluirea celorlalte patimi, adică ale celor opt căpetenii ale lor : a lăcomiei pîntecelui, din care vine curvia ; din acestea iubirea de argint, din care se naşte mînia, cînd cineva nu dobîndeşte lucrul dorit, sau nu-şi împlineşte voia sa ; din ea vine întristarea, prin care se naşte nepăsarea ; apoi slava deşartă din care vine mîndria. Din acestea opt[64] vine toată răutatea, patima şi păcatul, prin care cel care e covîrşit de ele ajunge la deznădejde, la pierzanie totală, la căderea de la Dumnezeu şi la asemănarea cu dracii, precum s-a mai spus.

Fiecare stă la mijlocul acestor două căi, adică a dreptăţii şi a păcatului ; şi-şi alege pe care-o vrea şi pe aceasta înaintează. Şi primindu-l pe el această cale

63. Aci începe în ms. 1935 un alt capitol, cu titlul: «Pentru patimi prea ales arătate», (f. 9 r). La fel în ms. 1922 (f. 269 r), care începe scrierea lui Petru Damaschin la f. 265 r.

64. Aceeaşi înlănţuire a gîndurilor răutăţii, ca la Sf. Ioan Casian *(Despre cele opt gînduri ale răutăţii),* în *Filocalia,* I, ed. II, Sibiu 1947, p. 97—124. Petru Damaschin atribuie scrierea despre ele lui Grigorie de Nazianz.

şi cei ce-l călăuzesc pe ea, fie îngeri, fie oameni ai lui Dumnezeu, fie draci şi oameni răi, îl duc pînă la capătul ei, chiar dacă nu vrea. Cei buni îl duc la Dumnezeu şi la împărăţia cerurilor ; iar cei păcătoşi, la diavolul şi la munca veşnică. Şi nimeni nu este pricinuitorul pierzaniei sale, decît voia sa. Iar al mîntuirii este Dumnezeu, care a dăruit după existenţă şi existenţa fericită, cunoştinţa şi puterea, pe care nu le poate avea omul în afară de harul lui Dumnezeu. Nici diavolul nu poate ceva spre pierzania omului, de pildă să-i sădească o hotărîre potrivnică, sau neputinţă, sau neştiinţă fără voie, sau altceva, ca să silească pe om, ci îi strecoară numai amintirea răului. Deci cel ce lucrează binele trebuie să-I mulţumească lui Dumnezeu, ca Celui ce ne-a dăruit toate după existenţă. Iar cel ce alege şi face cele potrivnice, să se învinovăţească numai pe sine, pentru că nimeni nu-l poate trage cu sila, odată ce Dumnezeu l-a făcut liber, ca să se facă vrednic de laudă înaintea Lui, văzîndu-l că alege binele de bunăvoie şi nu din necesitatea firii, cum se împărtăşesc de bine cele necuvîntătoare şi neînsufleţite, ci cum se cuvine unei fiinţe raţionale, cum l-a cinstit Dumnezeu să fie. Dar noi alegem de bunăvoie şi prin socotinţă proprie să facem răul, învăţînd aceasta de la născocitorul păcatului. Nu ne sileşte Dumnezeu, Cel prisositor de bun, (la bine), ca nu cumva siliţi fiind şi neascultînd, mai mare osîndă să avem. Nici nu ia de la noi libertatea pe care ne-a dăruit-o cu bunătate.

Dar cel care vrea să facă binele, să ceară prin rugăciune de la Dumnezeu şi îndată i se dă lui cunoştinţă şi putere, ca să se arate că harul i se trimite cu dreptate de la Dumnezeu. Căci ni s-ar putea dărui şi fără rugăciune, ca şi după rugăciune. Dar precum nu are laudă cel ce primeşte aerul ca să trăiască, ştiind că fără el nu poate trăi, ci mai vîrtos e dator să mulţumească Celui ce l-a făcut şi i-a dat nările prin care-l primeşte, şi să-

nătatea, ca să-l primească, aşa şi noi sîntem datori mai vîrtos să mulţumim lui Dumnezeu că a făcut şi rugăciunea şi cunoştinţa, şi puterea şi virtuţile şi pe noi şi toate cele din jurul nostru, după har. Ba nu numai atît, ci nu încetează să caute orice mijloc ca să biruiască răutatea noastră, a vrăjmaşilor şi a dracilor.

Căci[65] şi diavolul, pierzînd cunoştinţa lui Dumnezeu prin nerecunoştinţă şi mîndrie, a ajuns cu necesitate neştiutor. De aceea nu poate şti de la sine ce să facă, ci vede pe Dumnezeu ce face ca să ne mîntuiască şi din aceasta învaţă viclenia şi se sileşte să facă cele asemănătoare spre pierzania noastră [66].

Deoarece urăşte pe Dumnezeu şi nu poate să se războiască cu El, se războieşte cu noi, care sîntem după chipul Lui, închipuindu-şi că prin aceasta înfrînge pe Dumnezeu. Iar pe noi ne află ascultători de voia lui, cum zice Gură de Aur : «Căci văzînd că Dumnezeu a făcut pe Eva spre ajutorul lui Adam, a făcut-o diavolul ajutătoare în neascultare şi cădere. A dat Dumnezeu poruncă, ca păzind-o Adam, să-şi păzească amintirea unor aşa de mari daruri şi să mulţumească pentru ele Binefăcătorului. Iar diavolul a făcut ca porunca însăşi să fie pricină de neascultare şi de moarte. Şi a ridicat împotriva Proorocilor, prooroci mincinoşi ; împotriva Apostolilor, apostoli mincinoşi ; împotriva Legii, fărădelegea ; împotriva virtuţii, păcatele ; împotriva poruncilor, călcările ; împotriva a toată dreptatea, ereziile urîciunii». Şi iarăşi, văzînd pe Hristos că se coboară pentru bunătatea cea mai deplină la sfinţii ucenici şi la cuvioşii Părinţi, arătîndu-se fie prin Sine, fie prin îngeri, fie pe altă cale negrăită, precum a zis, a început şi diavolul să arate unora amăgiri multe spre pierzanie. De aceea au scris Părinţii înzestraţi cu darul deosebirii,

65. Ms. 1935 începe aci un alt capitol cu titlul: *Pentru meşteşugirea diavolului cea mult împletită* (f. 11 v).

66. De această imitare perversă a lui Dumnezeu de către Mefistofel vorbeşte şi Goethe în Faust.

că nu trebuie primite unele ca acestea. Căci acela se sileşte să amăgească şi în privinţa aceasta, fie prin niscai chipuri, fie prin vreo lumină, fie prin foc, fie prin altă amăgire, în vremea somnului, sau în chip sensibil. Iar de primim acestea, facem mintea ca, din închipuirea proprie şi din neştiinţa cea mai de pe urmă, să-şi zugrăvească niscai figuri sau culori, ca să creadă că este vreo arătare a lui Dumnezeu sau vreun înger. Ba adeseori arată în vis, sau în chip sensibil şi draci biruiţi, zice-se, şi încearcă, simplu grăind, orice meşteşugire pentru pierderea noastră, cînd ascultăm de el.

Dar diavolul făcînd acestea îşi pierde nădejdea dacă, precum zic Sfinţii Părinţi, în vremea rugăciunii ne facem mintea fără formă, fără chip, fără culoare, neprimind nimic, fie că e lumină, fie foc, fie altceva, ci ne închidem cugetul cu toată puterea numai în cuvintele scrise. Căci cel ce se roagă numai cu gura, se roagă aerului, nu lui Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu ia seama la minte nu la gură. Deci oamenii «trebuie să se închine lui Dumnezeu în duh şi în adevăr» [67] ; sau cum s-a spus : «Vreau să vorbesc cinci cuvinte cu mintea mea, decît zeci de mii cu limba»[68]. Deci, descurajîndu-se diavolul de toate acestea, ne aduce gînd de deznădejde, şoptindu-ne că altele erau vremurile acelea şi alţii oamenii în care a arătat Dumnezeu acele lucruri minunate ca să creadă ; că acum nu e vremea în care să trebuiască să ne ostenim în felul acesta. Iată, creştini sîntem cu toţii şi purtăm botezul. Cel ce a crezut, zice, şi s-a botezat, mîntui-se-va [69]. Deci ce ne mai trebuie ?

Dar de vom crede acestora şi de vom rămîne aşa, vom fi cu totul pustii, avînd numai nume de creştini, neştiind că cel ce a crezut şi s-a botezat, e dator să păzească toate poruncile lui Hristos, şi cînd le va împlini pe toate să zică : «slugă nevrednică sînt». Căci a

67. Ioan IV, 24. 68. I Cor. XIV, 19. 69. Marcu XVI, 16.

zis Domnul către Apostoli : «Învăţîndu-i pe ei să păzească toate cîte v-am poruncit vouă»[70]. Pentru că tot cel ce se botează, se leapădă zicînd : «Mă lepăd de satana şi de toate lucrurile lui şi mă unesc cu Hristos şi cu toate lucrurile Lui». Dar unde este lepădarea noastră, dacă nu părăsim toată patima şi tot păcatul pe care-l vrea diavolul, mai bine-zis dacă nu le urîm din suflet şi dacă nu iubim pe Hristos prin păzirea poruncilor Lui? Şi cum vom păzi poruncile Lui, dacă nu vom tăgădui toată voia şi toată cugetarea noastră ? Iar voile şi cugetările de lepădat pot fi socotite acelea care se împotrivesc poruncii lui Dumnezeu[71]. Fiindcă adesea sînt unii care, fie prin constituţie, fie din obişnuinţă iubesc binele în unele lucruri şi urăsc răul. De asemenea sînt unele cugetări bune, avînd mărturie şi de la dumnezeieştile Scripturi. Dar au lipsă şi ele de o dreaptă socoteală din partea celor încercaţi. Fiindcă fără această dreaptă socoteală nici cele socotite bune nu sînt bune, fie pentru că le împlinim cînd nu e vremea lor, sau fără trebuinţă, sau fără vrednicie, sau cugetînd fără cunoştinţă cele spuse.

Căci nu numai în legătură cu Scriptura, ci şi cu oricare întrebare ce se nimereşte, dacă nu sînt cu luare-aminte amîndoi, şi cel întrebat şi cel ce întreabă, se îndepărtează de înţelesul adevărat şi se aleg cu o pagubă nu mică. De fapt şi eu am păţit adeseori că, întrebînd sau fiind întrebat, cînd am înţeles cum trebuie un cuvînt, m-am mirat pe urmă cum cuvintele sînt la fel, dar înţelesurile sînt departe unul de altul. Aşa şi în toate celelalte, avem lipsă de discernămînt, ca să aflăm cum trebuie să facem ca să împlinim voile lui Dumnezeu[72]. Fiindcă El cunoaşte firea noastră întocmai, ca Făcător

70. Matei XXVIII, 19.

71. Ms. 1935, titlu nou : *Pentru cum că bine este a întreba si cu socoteala a face toate.*

72. Cuvintele ascund în ele multe înţelesuri ; depinde de situaţie, care înţeles e indicat prin cuvînt şi deci care trebuie sesizat.

al tuturor, şi a avut în vedere folosul nostru şi a rinduit nu lucruri străine de firea noastră, ci cele proprii ale ei. Afară de cazul cînd unii vor să ajungă de bună voie la desăvîrşire, urcînd spre El mai presus de fire, fie prin feciorie, fie prin neavere, fie prin smerită cugetare.

Nu poate fi pusă însă în rînd cu acestea şi recunoştinţa, căci aceasta e firească. Dar smerita cugetare e mai presus de fire, deoarece cel smerit se îndeletniceşte cu toată virtutea şi nefiind dator cu nimic, se face pe sine îndatorat şi mai prejos de toţi. Dar cel recunoscător, fiind dator, îşi mărturiseşte datoria. La fel cel ce face milostenie, miluieşte din cele ce le are şi nu este mai presus de fire, ca acel ce s-a lepădat de avuţie. Nici cel ce petrece în căsnicie, ca cel ce petrece în feciorie. Căci acesta este un dar mai presus de fire. De aceea, unul se mîntuieşte dacă, părăsind voile sale, împlineşte pe ale lui Dumnezeu. Iar celălalt va cîştiga cununa răbdării şi slava de la Dumnezeu, ca unul ce nu a părăsit numai cele oprite de legi, ci împreună cu ele, cu ajutorul lui Dumnezeu şi firea sa, iubind pe Dumnezeu din tot sufletul şi imitînd după putere nepătimirea Lui.

Dar fiindcă sîntem în neştiinţă, nu numai de noi înşine şi de cele făcute de noi, ci şi de scopul lor, şi de ceea ce se caută prin toate, de aceea ni se par dumnezeieştile Scripturi şi cuvintele sfinţilor, adică ale bărbaţilor vechi, ale proorocilor, ale drepţilor şi ale sfinţilor Părinţi celor noi, că nu conglăsuiesc. Ni se pare că vrînd aceştia să se mîntuiască, nu conglăsuiesc între-olaltă. Dar aceasta nu este adevărat. Să vedem, de aceea, prin puţine cuvinte, din firea lucrurilor, cum orice om, dacă vrea să se mîntuiască, nimeni nu-l poate împiedica, nici vremea, nici locul, nici îndeletnicirea. Numai să nu se folosească de un lucru pe care vrea să-l facă, împotriva firii lui, şi să-şi îndrepte orice cugetare cu dreaptă socoteală, după scopul dumnezeiesc. Fiindcă nu cele ce se fac sînt de trebuinţă, ci gîndul prin care

se fac. Nici nu păcătuim fără de voie, dacă nu consimţim mai înainte de bună voie cu gîndul şi nu cădem în robie. Atunci acela duce pe cel luat în prinsoare, chiar fără voie, la păcat. La fel greşelile făcute întru neştiinţă, vin din cele întru cunoştinţă. Căci dacă nu se îmbată cineva, fie de vin, fie de poftă, nu ajunge la neştiinţă. Iar de la îmbătare începe să se întunece mintea şi de aici vine căderea. Iar de la aceasta, moartea. Aşadar moartea nu a venit în chip neştiut, ci îmbătarea întru cunoştinţă a adus moartea întru neştiinţă [73]. Şi de multe ori poate afla cineva, mai ales în gînduri, că din cele de bună voie cădem în cele fără de voie şi de la cele în cunoştinţă, la cele dintru neştiinţă. Iar fiindcă cele dintîi ne par uşoare şi dulci, de aceea venim la cele de al doilea, fără de voie şi în neştire. Căci dacă am fi voit să păzim poruncile de la început şi să rămînem cum am fost botezaţi, nu am fi venit la acestea şi n-am fi avut nevoie de ostenelile şi durerile pocăinţei.

Totuşi, dacă vrem, harul cel de al doilea al lui Dumnezeu, sau pocăinţa, poate să ne ridice iarăşi la frumuseţea străveche. Dar dacă nu avem grijă nici de aceasta, vom merge neapărat, ca şi dracii care nu se pocăiesc, la muncile veşnice, împreună cu ei, mai mult vrînd decît nevrînd. Dumnezeu nu ne-a zidit spre mînie, ci spre fericire, ca să ne bucurăm de bunătăţile Lui şi să ne arătăm cu mulţumire şi cu recunoştinţă faţă de Binefăcător. Dar negrija noastră în a cunoaşte darurile Sale ne-a adus la trîndăvie. Iar aceasta ne-a dat pe mîna uitării, de la care a împărăţit peste noi neştiinţa.

Iar cînd vrem să punem începutul, ca să ne întoarcem de unde am căzut, avem nevoie de multă osteneală, fiindcă nu vrem să părăsim voile noastre, ci socotim că împreună cu ale lui Dumnezeu le putem îm-

73. E vorba sau de o falsă ştiinţă, sau de orgoliu, care uită de marginea ştiinţei dobîndite. Prin amîndouă se pierde simţul realităţii, se ajunge în ştiinţa periculoasă.

plini şi pe ale noastre. Aceasta însă este cu neputinţă. Căci însuşi Domnul a zis : «Nu fac voia Mea, ci a Tatălui care M-a trimis» [74], cu toate că una este voia Tatălui, a Fiului şi a Duhului, precum una este fiinţa nedespărţită. Dar pentru noi a zis acestea, şi despre voia trupului. Căci dacă nu e copleşit trupul şi nu ajunge întreg omul purtat de Duhul lui Dumnezeu, nu face voia lui Dumnezeu decît cu sila. Dar cînd împărăţeşte harul Duhului în noi, atunci nu mai avem voia noastră, ci tot ce se face e voia lui Dumnezeu. Atunci dobîndim pacea. Iar unii ca aceştia, fiii lui Dumnezeu se vor chema. Căci voiesc voia Tatălui, ca şi Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeu. Dar pe aceasta nu o poate afla cineva fără păzirea poruncilor, prin care vine tăierea oricărei plăceri sau voinţei proprii şi răbdarea oricărei dureri ce se iveşte din pricina aceasta. Căci din neînţelepciune se naşte plăcerea şi durerea, cum s-a zis, şi din acestea tot păcatul. Fiindcă cel fără de minte este iubitor de sine şi nu poate fi iubitor de fraţi, nici de Dumnezeu. De asemenea nu poate avea înfrînarea de la plăceri, sau de la voile care-i plac lui, nici răbdare în întîmplările dureroase. Că uneori împlinindu-şi voia sa, creşte în el plăcerea şi mîndria, alteori, neputîndu-şi-o împlini şi fiind chinuit de durere din pricina aceasta, ajunge silit la înecarea şi la descurajarea sufletului, care este arma gheenei.

Iar din cunoştinţă sau cuminţenie se naşte înfrînarea şi răbdarea. Fiindcă cel înţelept îşi stăpîneşte voia sa, şi rabdă durerea pentru aceasta şi socotindu-se pe sine nevrednic de cele dulci, se arată mulţumitor şi recunoscător Binefăcătorului, temîndu-se ca nu cumva, prin "multele bunătăţi pe care i le-a dăruit lui Dumnezeu în veacul acesta, să se păgubească în cel viitor. Astfel, prin înfrînare, lucrează şi celelalte virtuţi. Iar so-

74. Ioan VI, 38.

cotindu-se pe sine datornic pentru toate şi neavînd ceva cit de mic să întoarcă Binefăcătorului, socoteşte şi virtuţile ca o şi mai mare datorie. Căci şi pe ele le primeşte şi nu le dă. Ba chiar faptul că s-a învrednicit să mulţumească lui Dumnezeu, şi că Dumnezeu primeşte mulţumirea lui, îl socoteşte o şi mai mare datorie. Şi pururea stăruie în mulţumire, făcînd tot binele, şi pururea se socoteşte pe sine şi mai dator şi, cugetînd cu smerenie, mai prejos de toţi.

Veselindu-se astfel în Dumnezeu, Binefăcătorul său, şi bucurîndu-se întru cutremur şi venind la dragostea dumnezeiască ce nu cade, primeşte cu smerită cugetare întîmplările dureroase ca fiind vrednic de ele. Ba mai bine-zis, se socoteşte pe sine vrednic de şi mai multe decît de cele cîte-i vin şi se bucură că s-a învrednicit în veacul acesta să se necăjească puţin, ca să primească uşurare de muncile multe pe care şi le-a pregătit sieşi în veacul viitor, şi că prin aceasta îşi recunoaşte neputinţa sa şi nu se mîndreşte. Iar fiindcă s-a învrednicit să cunoască acestea şi să le rabde prin harul lui Dumnezeu, vine la dragostea dumnezeiască. Căci smerita cugetare este roada cunoştinţei, iar cunoştinţa roada încercărilor.

Celui ce se cunoaşte pe sine i se dă cunoştinţa tuturor. Şi cel ce se supune lui "Dumnezeu, supune sieşi tot cugetul trupesc, iar după aceasta i se vor supune lui toate, cînd va împărăţi smerenia în mădularele sale [75]. Căci cel ce se cunoaşte pe sine, cum zic Sfinţii Vasile şi Grigore, că este la mijloc între măreţie şi smerenie, ca cel ce are suflet înţelegător şi trup muritor şi pămîntesc [76], niciodată nu se înalţă, nici nu deznădăjduieşte,

75. Cel smerit e liber de toate şi stăpîneşte peste toate. Dar stăpîneşte pentru că ele i se supun, întrucît nu sînt periclitate în libertatea lor, nu pentru ca vrea el să le stăpînească.

76. Sfîntul Grigorie de Nazianz consideră pe om «pămîntesc şi ceresc, vremelnic şi nemuritor, văzut şi de minte înţeles, între mărire şi smerenie, aceiaşi duh şi trup». *Cuvînt la Naşterea Mîntuitorului.*

ci ruşinîndu-se de partea mintală a sufletului[77], se întoarce de la toate cele de ruşine, iar cunoscîndu-şi neputinţa sa, fuge de toată îngîmfarea. Cel ce-şi cunoaşte, aşadar, neputinţa sa din multele ispite şi din patimile sufleteşti şi trupeşti, a văzut puterea nesfîrşită a lui Dumnezeu, cum izbăveşte pe cei smeriţi, care strigă către El prin rugăciune stăruitoare din inimă.

Ca urmare, rugăciunea i se face lui o desfătare, ştiind că fără Dumnezeu nu poate să facă nimic. Şi de teama de a nu cădea, el se străduieşte să se lipească de Dumnezeu. Pe de altă parte se minunează, cugetînd cum l-a izbăvit Dumnezeu pe el din atîtea ispite şi patimi şi mulţumeşte celui ce poate să-l izbăvească. Iar deodată cu mulţumirea dobîndeşte dragostea şi smerenia şi nu cutează peste tot să judece pe cineva, ştiind că precum l-a ajutat Dumnezeu pe el, aşa poate să ajute tuturor cînd vrea, cum zice Sfîntul Maxim ; sau socoteşte că acela e în stare să lupte cu patimi multe şi să biruiască, dar el este neputincios şi de aceea l-a ajutat Dumnezeu degrabă, ca să nu se piardă cu desăvîrşire sufletul lui.

Şi altele multe cunoscînd, cel ce-şi vede neputinţa sa, rămîne nedoborît. Dar este cu neputinţă să ajungă cineva aci, dacă nu suportă multe ispite sufleteşti şi trupeşti, şi, susţinut de puterea lui Dumnezeu prin răbdare, nu dobîndeşte experienţă. Iar unul ca acesta nu îndrăzneşte peste tot să facă voia sa, fără să întrebe pe cei iscusiţi, nici să se fixeze într-o cugetare. Fiindcă ce trebuinţă este să vrea să facă sau să cugete ceva, dacă nu o face pentru a trăi trupeşte şi a se mîntui sufleteşte ?

Iar dacă nu cunoaşte cineva care voie şi care cugetare trebuie să o părăsească, să probeze tot lucrul şi

77. Filozoful Max Scheller a explicat şi el sentimentul de ruşine al omului din faptul că fiind fiinţă înzestrată cu spirit se coboară în pofte trupeşti.

toată cugetarea, prin depărtarea şi înfrînarea de la ele, şi să vadă ce nemulţumire îi aduc ; şi dacă, împlinindu-se, îi aduc plăcere, iar neîmplinindu-se, durere, să ştie că sînt rele şi că e dator să le dispreţuiască înainte de a zăbovi în jurul lor şi să se ostenească a le birui cînd simte asaltul lor. Aceasta o zic despre tot lucrul şi tot gîndul fără de care putem trăi trupeşte şi bine plăcea lui Dumnezeu.

Fiindcă obişnuinţa învechindu-se capătă putere de fire. Căci fie că e obişnuinţă bună, fie că e rea, timpul o hrăneşte, cum materiile hrănesc focul[78]. De aceea datori sîntem să cugetăm şi să facem cu toată puterea binele, ca să vină deprinderea şi obişnuinţa să lucreze de la sine, fără osteneală, cele de toate zilele, precum Părinţii au biruit prin cele mici în cele mari. Căci numai cel ce nu se lasă convins ca să aibă cele peste trebuinţă ale trupului, ci le leapădă pe acestea, ca să meargă pe calea cea strîmtă şi plină de necazuri, nu va ajunge la iubirea de avere. Căci nu numai avuţia multă arată iubirea de avuţie, ci tot ce ţine cineva cu împătimire sau fără trebuinţă, sau peste trebuinţă. Fiindcă mulţi dintre sfinţii mai vechi au avut multă avuţie, ca Avraam, Iov, David şi mulţi alţii, dar nu era în ei împătimire, ci aveau lucrurile ca ale lui Dumnezeu[79] şi prin ele căutau să placă mai mult Lui. Iar Domnul, fiind supradesăvîrşit (suprasuficient) şi însăşi înţelepciunea, a tăiat chiar rădăcina. Căci a sfătuit pe cei ce urmează Lui, prin împlinirea celei mai înalte virtuţi, ca nu numai bani şi avuţii să nu aibă, dar nici suflet, adică voie sau cugetare proprie. Aceasta ştiind-o Părinţii, au fugit

78. «Gîndurile de nu le vom face cu trupul, cu vremea se prăpădesc» (*Pateric,* Avva Pimen, XX). O analiză profundă face Avva Dorotei în cuv. XI: «Pentru ca să tăiem patimile degrabă, pînă nu ne obişnuim cu ele».

79. A le avea ca ale lui Dumnezeu înseamnă a fi liber fată de ele, a le avea ca şi cum nu le ai, a te împăca ca în orice clipă Dumnezeu să dispună altfel de ele, decît a ti le lăsa tie. «A fi» nu trebuie să se lase strîmtorat şi împiedicat de «a avea».

de lume, ca de o piedică spre desăvîrşire. Dar nu numai de ea, ci şi de voile lor, căci nimeni dintre ei n-a făcut vreodată voia sa[80]. Ci unii au petrecut în ascultare, spre a avea ca pe Hristos pe Părintele duhovnicesc, în loc de orice cugetare. Iar alţii în pustie, prin fugă desăvîrşită de oameni, au avut pe Dumnezeu însuşi dascăl, pentru care au primit să rabde şi moartea de bună voie[81].

Alţii, în sfîrşit, au ţinut calea împărătească, adică s-au liniştit cu unul sau cu doi, avîndu-se unul pe altul ca sfătuitori buni, spre buna plăcere a lui Dumnezeu. Iar cîţi după ascultare au fost rînduiţi de Părinte să conducă pe alţi fraţi, au petrecut ca în ascultare, păzind predania aceloraşi Părinţi şi toată lucrarea lor a fost bună. Acum[82] însă, fiindcă nu vrem nici cei din ascultare, nici cei de la conducere să părăsim voile noastre, nici unul nu mai sporeşte.

Rămîne aşadar, să fugim de oameni şi de lucrurile vieţii şi să umblăm în calea împărătească şi să ne liniştim cu unul sau cu doi şi să cugetăm ziua şi noaptea la poruncile lui Hristos şi la toată Scriptura[83]. În felul acesta, mustrat de toate şi de conştiinţă şi de luarea aminte a citirii şi de rugăciune, poate să ajungă cineva la cea dintîi poruncă, adică la frica lui Dumnezeu care

80. Omul se poate robi şi voii sale. Libertatea sau spiritualitatea şi-o menţine omul voind mereu chiar împotriva voii sale, adică nepredîndu-se o dată pentru totdeauna şi în mod automat «voii» sale. E o condiţie a libertăţii şi a creşterii spirituale să te conteşti mereu pe tine, în favorul a ceea ce apare mereu mai înalt decît tine, şi te cheamă mai sus decît unde eşti tu.

81. Petrecerea în pustie nu e nici ea un semn de individualism, căci pustnicul nu face nici acolo voia sa, ci voia lui Dumnezeu, exprimată în Revelaţie şi în regulile Părinţilor.

82. De aci începe Ms. Acad. Rom. 1993. Tot de aci Ms. 1935, f. 22 r, cap. nou: «Pentru cum că cu cuviinţă este a fugi de oameni şi a se linişti cu unul sau cu doi».

83. Petru Damaschin preferă comunitatea mică, intimă, vieţuirii în mulţime sau în singurătate. O socoteşte calea împărătească. Ea e cea mai favorabilă comuniunii, fiind deosebită atît de modul individualist, cît şi de pericolul pierderii insului în mulţime.

se naşte din credinţă şi din meditarea Sfintelor Scripturi. Iar prin frică poate să ajungă la plîns, iar prin acesta la poruncile cărora le-a spus Apostolul credinţă, nădejde şi dragoste. Căci cel ce crede în Domnul se teme de munci ; şi cel ce se teme de munci păzeşte poruncile ; şi cel ce păzeşte poruncile rabdă necazurile ; iar cel ce rabdă necazurile, va avea nădejde în Dumnezeu ; iar nădejdea desparte mintea de toată împătimirea ; iar despărţită de aceasta, va avea dragostea de Dumnezeu. De va vrea cineva să facă acestea, se va mîntui.

Iar liniştea (isihia) ca început al curăţiei sufletului, va face pe cel ce o alege, să împlinească fără osteneală toate poruncile. «Fugi, zice, taci, linişteşte-te, căci acestea sînt rădăcinile nepătimirii»[84]. Sau iarăşi : «Fugi de oameni şi te vei mîntui»[85]. Pentru că întîlnirile nu lasă mintea să-şi vadă nici greşelile sale, nici uneltirile dracilor, ca să se păzească omul pe sine, nici binefacerile şi tot felul de griji ale lui Dumnezeu, ca să dobîndească din acestea cunoştinţă de Dumnezeu şi smerenie. De aceea, cel ce vrea să meargă pe un drum scurt la Hristos, adică prin nepătimire şi cunoştinţă şi să ajungă cu bucurie la desăvîrşire să nu se abată în alte părţi, adică la dreapta şi la stînga, ci în toată vieţuirea lui să călătorească cu sîrguinţă pe calea împărătească. Să se ferească cu putere de prisosiri şi lipsuri, amîndouă pricinuind plăcerea, şi să nu-şi întunece mintea nici cu mulţimea mîncărurilor, nici cu întîlnirile, nici să şi-o facă oarbă prin împrăştieri. De asemenea să nu-şi tulbure cugetarea cu postul prelungit şi cu privegherea. Ci lucrînd bine şi cu răbdare cele şapte moduri, adică faptele trupeşti, să se urce ca pe o scară, ţinîndu-le fără încetare pe toate şapte deodată, înaintînd spre făptuirea morală, prin care se dau celui credincios vederile duhovniceşti prin har, cum zice Domnul.

84. *Pateric,* Avva Arsenie, II. 85. *Idem,* I.

Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu[86] şi folositoare şi nimeni nu poate împiedica pe cel ce vrea să se mîntuiască, nici nu are altceva stăpînire asupra noastră, afară numai de Dumnezeu, cel ce ne-a făcut. El este gata spre ajutor şi ocrotire de orice ispită celor ce strigă către El şi vor să facă sfînta Lui voie. Iar fără de El nu poate să facă cineva vreun bine, nici să pătimească vreun rău fără voie, dacă nu îngăduie El, ca să mustre pe cel ce a greşit şi să mîntuiască sufletul lui. Faptele rele sînt ale noastre, făcute din trîndăvia noastră şi din împreuna-lucrare a dracilor. Iar toată cunoştinţa, virtutea şi puterea sînt har al lui Dumnezeu, ca şi toate celelalte. Dumnezeu le-a dat tuturor putere să se facă fii ai lui Dumnezeu, prin păzirea poruncilor dumnezeieşti. Mai bine-zis, aceste porunci şi harul dumnezeiesc ne păzesc pe noi. Fiindcă fără harul Lui nu putem să le împlinim nici pe ele. Şi nu avem ce să-i aducem Lui decît credinţa şi alegerea liberă, ţinînd toate dogmele cele drepte, prin credinţă tare şi auzire şi urmărind lucrarea în chip neîmprăştiat, ca lecţiile de la şcoală, învăţînd astfel cu lucrul, cu toată grija, cele şapte fapte mai sus pomenite. Acestea sînt următoarele :

Arătare trebuincioasă şi prea frumoasă despre cele şapte fapte trupeşti [87]

Cea dintîi este liniştea (isihia), sau petrecerea neîmprăştiată, ferită de orice grijă a vieţii, ca astfel omul să poată, prin depărtarea de oameni şi de împrăştieri, să fugă de zgomot şi de cel ce umblă răcnind ca un leu căutînd pe cineva să înghită[88], prin întîlnirile şi grijile vieţii; şi ca să aibă o singură grijă : cum să placă lui Dumnezeu, şi să-şi facă sufletul neosîndit în ceasul

86. II Tim. III, 16. 87. Ms. 1935 (f. 24 v) începe acelaşi capitol.
88. I Petru V, 8.

morţii ; şi ca să afle cu toată sîrguinţa lucrările furişe ale dracilor şi greşelile cele ce întrec nisipul mării şi sînt neştiute de cei mulţi, ca un praf subţire. Căci plîngîndu-le pe acestea, se întristează de firea omenească, dar e mîngîiat de Dumnezeu, ca unul ce a ajuns să-şi dea seama de sine. E mîngîiat că a ajuns să vadă cele pe care n-a nădăjduit să le vadă, cînd petrecea afară de chilie. Şi cunoscîndu-şi neputinţa sa şi puterea lui Dumnezeu, se teme şi nădăjduieşte. Se teme ca nu cumva, îndrăznind, din neştiinţă, să cadă. Nădăjduieşte ca unul ce, neuitînd de iubirea de oameni a lui Dumnezeu, nu-şi pierde nădejdea, orice i s-ar întîmpla [89].

A doua este **postul cu măsură,** sau a mînca o dată pe zi şi a nu se sătura. Mîncarea să fie de un singur fel, din bucate modeste, care se găsesc fără bătaie de cap şi pe care nu le pofteşte sufletul, decît dacă nu este altceva. Aceasta, pentru ca omul să biruiască lăcomia pîntecelui, nesăturarea şi pofta şi să rămînă neîmprăştiat ; totodată, ca să nu respingă vreun fel, lepădînd în chip rău, cele ce au fost făcute de Dumnezeu bune foarte, nici să înghită toate deodată, fără înfrînare şi cu voluptate, ci mîncînd în fiecare zi cîte un singur fel de mîncare, să se folosească de toate spre slava lui Dumnezeu, neoprindu-se de la nimic, cum fac blestemaţii de eretici, ca de ceva rău. Iar vinul, după vreme, căci la bătrîneţe, la neputinţă şi la frig e foarte folositor. Dar şi atunci puţin. Iar la tinereţe, la căldură şi la vreme de sănătate, e mai bună apa, dar şi aceasta cît se poate de puţină. Căci setea e mai bună decît toate faptele trupeşti.

89. Omul duhovnicesc trăieşte continuu în această tensiune, ca pe un drum ce suie printre două prăpăstii: între apăsarea de conştiinţa păcatelor sale şi între încrederea în mila lui Dumnezeu. Trebuie să le îmbine mereu pe amîndouă, să nu se predea exclusiv nici uneia din ele; să îmbine mereu temerea cu nădejdea. Aceasta înseamnă a fi mereu viu mereu palpitant, fără a dispera şi fără a adormi.

A treia este **privegherea cu măsură,** adică a avea jumătate noapte pentru somn, iar jumătate pentru psalmodie şi rugăciune, pentru suspine şi lacrimi. Aceasta pentru că prin postul şi privegherea cu măsură, trupul să se facă supus sufletului, sănătos şi gata spre tot lucrul bun, iar sufletul să capete bărbăţie şi luminare, ca să vadă şi să facă cele cuvenite.

A patra este **psalmodia sau rugăciunea trupească** prin psalmi şi îngenunchieri, ca să se ostenească trupul şi să se smerească sufletul, ca să fugă vrăjmaşii noştri draci şi să se apropie prietenii noştri îngeri şi să cunoască omul de unde primeşte ajutor, ca nu cumva să se mîndrească din neştiinţă, socotind că lucrările sînt ale sale, şi să fie părăsit de Dumnezeu, ca să-şi cunoască neputinţa sa.

A cincea este **rugăciunea duhovnicească** făcută cu mintea, care se fereşte de orice gînd. Stînd mintea în cele zise şi căzînd la Dumnezeu cu frîngeri negrăite, cere să se facă numai voia dumnezeiască întru toate faptele şi cugetările sale, neprimind nici un gînd sau figură, sau culoare, sau lumină, sau foc, sau peste tot altceva. Şi ca una ce priveşte numai la Dumnezeu şi vorbeşte numai cu El, a ajuns fără formă, fără culoare şi fără figură. Căci aceasta este rugăciunea curată, ce se cade să o aibă cel lucrător. Iar celui contemplativ i se cuvin altele mai mari decît acestea.

A şasea este **citirea cuvintelor şi vieţilor Părinţilor** nedîndu-şi auzul dogmelor străine sau altor învăţături, mai ales celor eretice. Aceasta pentru a învăţa din dumnezeieştile Scripturi şi din dreapta socoteală a Părinţilor, cum să biruiască patimile şi să dobîndească virtuţile ; şi ca să se umple mintea lui de cuvintele Duhului Sfînt şi să uite cuvintele şi gîndurile necuviincioase de mai îna-

inte, pe care le-a auzit fiind afară de chilie ; şi ca prin multa convorbire a rugăciunii şi citirii, să ajungă să aibă cugetări bune. De fapt rugăciunea e ajutată de citirea în linişte, şi citirea, de rugăciunea curată, cînd cineva ia aminte la cele spuse şi nu citeşte sau cîntă în fugă. Altfel nu poate cuprinde cum trebuie înţelesul lor, din pricina întunericului patimilor. Pe lîngă aceasta adeseori rătăcim prin închipuirea de sine. Mai ales păţesc aceasta cei ce-şi închipuie că au înţelepciunea lumii acesteia, neştiind că avem nevoie de cunoştinţa prin făptuire, ca să înţelegem acestea. Şi cel ce vrea să înveţe cunoştinţa lui Dumnezeu nu trebuie să se folosească numai de auzire. Pentru că altceva este auzirea şi altceva fapta. Căci precum numai din auzire nu poate ajunge cineva meşteşugar, ci cîştigă deprinderea meşteşugului lucrînd şi văzînd şi multe greşind şi îndreptîndu-se de cei iscusiţi prin răbdare şi prin tăierea voilor sale şi după vreme îndelungată, aşa şi cunoştinţa duhovnicească nu se naşte numai din cugetare, ci se dă de Dumnezeu după har celor smeriţi la cuget. Că cel ce citeşte Scripturile pare să le cunoască în parte, nu e de mirare, mai ales dacă e lucrător. Dar unul ca acesta nu are cunoştinţa lui Dumnezeu, ci trebuie să asculte cuvintele celor ce au cunoştinţă. Deci cei ce au scris au avut adeseori cunoştinţă de Dumnezeu, ca şi proorocii, dar el încă nu. Drept aceea şi eu, culegînd de asemenea din dumnezeieştile Scripturi, şi neînvrednicindu-mă să aud de la Duhul, am auzit de la cei ce au auzit de la Acela, cum aud unii despre o cetate sau om, de la cei ce le-au văzut pe acestea [90].

A şaptea este **întrebarea celor experimentaţi,** despre orice cuvînt sau faptă, ca nu cumva din necercare, sau

90. Cunoştinţa întreagă nu se primeşte numai din Scriptură, ci şi din predania vie. Cel ce a scris, nu şi-a putut pune în scris niciodată tot ce

din plăcerea de sine, înţelegînd şi făcînd cineva unele în locul altora, să rătăcească şi să cadă în părerea de sine, închipuindu-şi că ştie cum trebuie, neştiind încă nimic, cum zice Apostolul[91].

Pe urmă, după toate aceste fapte trupeşti, monahul trebuie să aibă răbdare în toate cele ce vin asupra lui, pe care vrea Dumnezeu să le îngăduie spre învăţarea, spre cercarea şi spre cunoaşterea slăbiciunii sale. Să nu se facă îndrăzneţ şi să nu-şi piardă nădejdea, orice rău sau orice bine i s-ar întîmpla. E dator să se ferească de orice vis, de orice vorbă şi de orice lucru fără rost şi să cugete pururea la numele lui Dumnezeu, mai des decît răsuflă, în toată vremea şi locul şi lucrul, şi să cadă la El din suflet, adunîndu-şi mintea din toate gîndurile lumii şi căutînd să facă numai voia lui Dumnezeu. Atunci începe mintea să-şi vadă greşelile sale ca nisipul mării. Şi acesta este începutul luminării sufletului şi dovada sănătăţii lui. Atunci sufletul ajunge zdrobit şi inima umilită, încît se socoteşte pe sine mai prejos de toţi, cu adevărat. Atunci începe să înţeleagă binefacerile lui Dumnezeu, cele din parte şi cele de obşte, cele aflătoare în dumnezeieştile Scripturi, şi greşelile sale. De atunci păzeşte poruncile întru cunoştinţă, de la cea dintîi pînă la cea din urmă. Fiindcă Domnul le-a pus ca pe o scară şi nu poate cineva să treacă peste una ca să ajungă la alta, ci trebuie să înainteze, ca pe nişte trepte, de la cea dintîi la cea de a doua şi de la ea la cea de a treia[92], pînă ce-l vor face pe om Dumnezeu, prin harul Celui ce le-a dăruit pe ele celor ce hotărăsc să le împlinească.

a cunoscut practicînd, tot ce era viu în duhul lui. Acest plus se predă de la el la ucenicul spiritual, ca un adaus la cuvîntul scris, şi aşa mai departe. Tradiţia moştenită se alcătuieşte din Scriptură şi din Duhul predat prin transmitere, prin învăţătură vie, prin raport personal.

91. I Cor. VIII, 2.

92. De aci ms. 1993 sare, fără nici un titlu şi întrerupere la ceea ce corespunde în textul de faţă cu cap. 23: «iară ceale şapte ale năravului

Cel ce voieşte să păzească poruncile trebuie să înceapă de la frica de Dumnezeu, ca să nu se rostogolească în haos

Iar [93] de vrea cineva să o ia înainte, să-şi arate sirguinţa mai degrabă pornind de la ele şi nu din altă parte, fiindcă altfel va cădea în prăpastie, mai bine-zis în haos. Căci precum, cînd e vorba de cele şapte daruri ale Duhului, dacă nu începe cineva de la frică, nu poate urca la celelalte, aşa şi în fericirile Domnului. Căci «începutul înţelepciunii este frica Domnului» [94], zice David; iar celălalt prooroc, grăind de sus, a zis despre aceasta : «Duhul înţelepciunii, al înţelegerii, al credinţei, duhul temerii de Dumnezeu»[95]. Domnul de asemenea a început să înveţe de la frică, pentru că zice : «Fericiţi cei săraci cu duhul»[96], adică fericit este cineva cînd e cuprins de frica lui Dumnezeu, avînd o zdrobire negrăită a sufletului. Domnul a pus această poruncă drept temelie, dîndu-ne să cunoaştem că fără ea chiar de va petrece cineva în cer, nu va folosi nimic, avînd mîndria prin care diavolul şi Adam şi alţi mulţi au căzut.

De aceea, cel ce vrea să păzească prima poruncă, adică frica, e dator, cum s-ar zice, să cugete cu multă sîrguinţă la întîmplările descrise mai înainte ale vieţii şi la binefacerile nemăsurate şi neînţelese ale lui Dumnezeu şi la toate cîte le-a făcut şi le face cu noi prin porunci şi dogme, ameninţări şi făgăduinţe văzute şi nevăzute, păzind, hrănind, purtînd de grijă, dînd viaţă, izbăvind de vrăjmaşii văzuţi şi nevăzuţi, tămăduind prin rugăciunile şi mijlocirile sfinţilor Săi bolile pe care le-a adus neorînduiala noastră, privind cu îndelungă-răbdare

trupeşti fapte de-a pururea a le păzi se cuvine şi nici a mai micşoara ca lipsirea» etc. 93. Ms. 1935, continuă fără titlu.

94. Psalm. CX, 10 ; Prov. I, 7. 95. Isaia XI, 2. 96. Matei V, 3.

la păcatele şi fărădelegile noastre, cîte le-am făcut şi le facem şi le vom face, din care ne-a izbăvit harul Său ; şi la toate acelea prin care îl mîniem cu lucrul, cu cuvîntul şi cu gîndul. Căci El nu numai că ne rabdă pe noi, dar ne împărtăşeşte şi mai mari binefaceri prin Sine, prin îngeri, prin Scripturi, prin drepţi şi prooroci, prin Apostoli şi mucenici, prin dascăli şi cuvioşi Părinţi. Deci cunoscînd luptele şi nevoinţele acestora, pe urmă mirîndu-se de coborîrea Domnului nostru Iisus Hristos, de petrecerea Lui în lume, de patimile Lui neprihănite, de cruce, de moarte, de înviere, de înălţare, de venirea Duhului Sfînt, de minunile negrăite ce se fac necontenit în fiecare zi, de rai, de cununi, de înfierea de care ne-a învrednicit şi de toate cîte le cuprinde dumnezeiasca Scriptură, şi socotind alte multe, acela se uimeşte cunoscînd iubirea de oameni a lui Dumnezeu, tremură şi se miră de îndelunga răbdare a Lui faţă de noi şi se întristează de paguba pe care a pătimit-o firea noastră, pierzînd neprihănirea îngerească, raiul şi toate bunătăţile din care am căzut în robia dracilor, a patimilor şi a păcatelor şi sufletul se frînge gîndind la toate relele cîte s-au făcut din păcătoşenia noastră şi din viclenia dracilor.

Despre porunca a doua şi despre naşterea plînsului din temere

Şi aşa[97] îi dăruieşte Domnul Dumnezeu aceluia plînsul fericit sau porunca a doua. «Fericiţi, zice, cei ce plîng»[98], adică bine este a se plînge cineva pe sine însuşi şi pe aproapele din dragoste şi rîvnă. E ca cel ce

97. Ms. 1935, continuă fără titlu. In textul de faţă sub acest titlu sînt date toate fericirile ce urmează. 98. Matei V, 4.

plînge pentru un mort sub puterea gîndurilor înfricoşătoare, dinainte de moarte, pentru cele ce vor fi după moarte. El suspină din adîncul inimii şi în tînguire multă, negrăită. Şi nu se îngrijeşte nici de cinste, nici de necinste, ci dispreţuieşte chiar viaţa însăşi, ba uită adeseori şi de mîncare, din durerea inimii şi a tînguirii neîncetate. În felul acesta harul lui Dumnezeu şi Maica de obşte a tuturor îi va dărui lui blîndeţea şi începutul urmării lui Hristos, adică a treia poruncă, cum a zis Domnul : «Fericiţi cei blînzi» [99]. Unul ca acela se face întărit ca o stîncă şi nu mai e clintit de nici un vînt sau val al vieţii, ci e pururea la fel, în prisosinţă şi în lipsă, în bună stare, în cinste şi în ocară. Şi simplu vorbind, în orice lucru, el cunoaşte cu bună pătrundere, că toate trec, şi cele dulci şi cele dureroase şi că viaţa aceasta este cale spre veacul viitor ; şi că chiar dacă nu vrem noi, se fac cele ce se fac, şi în zadar ne tulburăm şi ne păgubim de cununa răbdării şi ne arătăm potrivnici voii lui Dumnezeu, fiindcă toate cîte le face Dumnezeu, sînt bune foarte şi noi sîntem neştiutori. «Căci va îndrepta, zice, pe cei blînzi întru judecată» [100], mai bine-zis întru pătrunderea lucrurilor.

Dar nici în vreme de mînie nu se tulbură unul ca acesta, ci mai degrabă se bucură că a aflat vreme de cîştig şi de înţelepţire, socotind că ispita n-a venit fără pricină, ci a supărat mai înainte, în cunoştinţă sau în necunoştinţă, fie pe Dumnezeu, fie pe fratele, fie pe altcineva. Se bucură mai degrabă că i s-a dat prilej să fie iertat, ca să primească măcar prin răbdare iertare de multele lui păcate. El poate cugeta acum, că dacă nu va ierta greşelile celui ce i-a greşit lui, nici Tatăl nu-i va ierta greşelile sale. Îşi dă seama că nu este o poruncă sau o virtute care să-l ducă mai repede la iertarea păcatelor, decît aceasta. «Iertaţi, zice, şi se va ierta vouă» [101]. Se bucură că s-a învrednicit să cunoască aces-

99. Matei V, 5. 100. Psalm. XXIV, 10. 101. Luca VI, 37.

tea şi să facă după pilda lui Hristos, ca unul ce a ajuns blînd prin harul poruncii. Dar se întristează pentru fratele, că din pricina păcatelor sale, a fost ispitit fratele de către vrăjmaşul de obşte, făcîndu-se leac spre tămăduirea slăbiciunii lui. Fiindcă toată ispita e îngăduită de Dumnezeu ca o doctorie spre tămăduirea sufletului celui bolnav. Prin ea dăruieşte iertare de păcatele de mai înainte şi de cele de faţă şi o piedică pentru cele viitoare.

Dar pentru aceasta, nu are laudă nici diavolul, nici cel ce ispiteşte, nici cel ispitit. Fiindcă diavolul este vrednic de ură ca răufăcător ; căci nu face aceasta din purtarea de grijă. Iar cel ce ispiteşte e vrednic de mila celui ispitit, pentru că nu face din dragoste, ci fiindcă rîde diavolul de el şi-l munceşte. Iar cel ispitit rabdă necazurile pentru greşelile sale şi nu pentru altcineva, ca să aibă laudă. Căci nu e fără păcat. Şi chiar dacă ar fi, ceea ce e cu neputinţă, rabdă în nădejdea răsplătirii şi de frica muncilor. Cu aceştia aşa stă lucrul. Iar Dumnezeu rînduind, ca Cel ce nu are lipsă de nimic, tuturor cele spre folosul lor, e vrednic de mulţumire, că suportă cu îndelungă răbdare şi pe diavolul şi răutăţile omeneşti, răsplătind tot binele şi înainte de păcat şi după păcat, celor ce se pocăiesc.

Deci cel ce s-a învrednicit să păzească porunca a treia, deprinzîndu-se întru toată pătrunderea, nu va mai rîde de nimeni, nici întru cunoştinţă, nici întru necunoştinţă. Ci, luînd darul smereniei, se socoteşte pe sine, ca nefiind nimic. Căci blîndeţea e materia smereniei, iar aceasta este uşa nepătimirii. Şi prin aceasta, cel ce-şi cunoaşte firea sa intră la dragostea desăvîrşită, care nu cade. Căci acela ştie ce a fost înainte de a se naşte şi ce va fi după moarte. El îşi dă seama că omul nu este nimic decît un scurt miros urît, pierdut într-o clipă, şi mai rău decît toată zidirea. Fiindcă nici o altă făptură, însufleţită

sau neînsufleţită, n-a călcat voia lui Dumnezeu vreodată, ci numai firea omenească, care, bucurîndu-se de multe binefaceri, mînie pe Dumnezeu necontenit.

Şi aşa se învredniceşte de trăirea celei de a patra porunci, adică de dorul după dobîndirea virtuţilor. «Fericiţi, zice, cei ce flămînzesc şi însetează de dreptate» [102]. Căci ajunge ca acela ce însetoşează şi flămînzeşte după toată dreptatea, adică după virtutea trupească şi morală, sau sufletească. Dacă cineva n-a gustat dintr-un lucru, nu ştie ce-i lipseşte, cum zice Vasile cel Mare ; dar cel ce a gustat, mult îl doreşte. Aşa şi cel ce a gustat din dulceaţa poruncilor, ştie că poruncile îl duc treptat la urmarea lui Hristos. Acela doreşte mult dobîndirea celorlalte, încît pentru ele dispreţuieşte adeseori şi moartea. Simţind puţin unele din tainele lui Dumnezeu, ascunse în dumnezeieştile Scripturi, însetează mult să le cuprindă. Şi cu cît capătă mai multă cunoştinţă, însetează şi arde şi mai mult, ca unul ce bea flacără. Iar fiindcă dumnezeirea nu poate fi cuprinsă de nimeni, rămîne pururea însetat. Precum, aşadar, sînt sănătatea şi boala faţă de trup, aşa sînt virtutea şi păcatul faţă de suflet, şi ştiinţa şi necunoştinţa faţă de minte. Şi pe cît se îngrijeşte cineva mai mult de evlavie sau de făptuire, pe atît se luminează mintea mai mult întru cunoştinţă [103].

Şi aşa se învredniceşte de porunca a cincea, cum zice Domnul : «Fericiţi cei milostivi» [104]. Iar milostiv este cel ce miluieşte pe aproapele din cele ce le-a primit el de la Dumnezeu, fie bani, fie mîncări, fie tărie, fie cuvînt spre folos, fie rugăciune, fie putere de a mîngîia pe cel ce are nevoie de ea. El se socoteşte datornic, fiindcă a primit mai mult decît se cere şi fiindcă s-a învrednicit să se numească milostiv, ca Dumnezeu ; iar aceasta de către Hristos, în veacul de acum şi în cel

102. Matei V, 6.

103. Făptuirea nu e lăsată în urmă de cel ce a ajuns la cunoştinţă, ci continuă să fie un mijloc de cunoaştere.

104. Matei V, 7.

viitor, faţă de întreaga zidire. De asemenea, el socoteşte că prin frate, Dumnezeu însuşi are trebuinţă de el şi se face îndatoratul Lui[105] ; apoi că fără ceea ce se cere de la el, săracul poate trăi, dar că fără să-l miluiască pe acela, după puterea sa, nu poate el să trăiască şi să se mîntuiască. Căci dacă nu vrea să-şi miluiască el firea lui, cum va ruga pe Dumnezeu să-l miluiască pe el ? Şi aşa socotind alte multe, cel ce s-a învrednicit de porunci îşi dă nu numai ale sale, ci şi sufletul pentru aproapele. Căci aceasta este milostenia desăvîrşită, precum ne-a arătat Hristos, care a răbdat moartea pentru noi, dîndu-se tuturor o pildă şi un chip, ca şi noi să murim pentru alţii, nu numai pentru prieteni, ci şi pentru duşmani, cînd vremea o cere. Şi nu e de lipsă ca să aibă cineva un lucru, ca să facă milă. Aceasta e mai degrabă o mare neputinţă. Ci, neavînd peste tot ceva cu ce să miluiască, să aibă înduioşare pentru toţi, ca să ajute pe cei ce au trebuinţă din cele ce poate, desfăcut de orice împătimire faţă de lucrurile vieţii, dar avînd împătimire faţă de oameni[106]. Ba nici nu trebuie să înveţe pentru slava deşartă cel ce nu şi-a arătat mai întîi mila cu lucrul, zicînd că foloseşte sufletele celor mai slabi, în vreme ce e cu mult mai slab decît cei pe care crede să-i folosească. Fiindcă tot lucrul îşi cere vremea lui şi o dreaptă socoteală, ca să nu se facă ceva ne la vreme, sau fără trebuinţă. Căci celui slab îi este mai bine fuga de toate şi neaverea e cu mult mai bună decît milostenia [107].

105. Dumnezeu îşi manifestă prin cei lipsiţi trebuinţa de noi, ca unul ce a luat asupra Sa îndatorirea de a ne duce la realizarea completă ca făpturi ale Sale. Şi cu cît devenim mai capabili de darurile lui Dumnezeu, prin milostivirea noastră, cu atît Dumnezeu se simte mai îndatorat să ni le dea, să ne ducă spre realizare.

106. Προσπάθεια. E vorba de rîvna care arde pentru mîntuirea oamenilor. Toate lucrurile trebuie socotite ca nimic, dar omul nu trebuie socotit ca nimic. Insă omul se salvează ca bunul cel nepreţuit numai în Dumnezeu. A te împătimi de om înseamnă deci a te împătimi pentru a-l face împătimit de Dumnezeu, pentru a-l face să se depăşească necontenit, atras de magnetul desăvîrşirii absolute care e Dumnezeu.

107. Arată ce împătimire de om trebuie evitată. Pînă cauţi prin binele ce-l faci aproapelui, lauda proprie de la acela, vizezi în ultimă analiză in-

Iar prin nepătimire se învredniceşte de a şasea poruncă, cum zice Domnul : «Fericiţi cei curaţi cu inima» [108]. Aceştia sînt cei ce au dobîndit toată virtutea, după sfintele cuvinte, şi au ajuns să vadă lucrurile după fire.

Aşa ajunge cineva la pacea gîndurilor. «Fericiţi, zice, cei făcători de pace» [109]. Aceştia sînt cei ce au făcut pace în sufletul şi trupul lor, supunînd trupul duhului, ca să nu mai poftească trupul împotriva duhului, ci să împărăţească harul Duhului Sfînt în suflet, şi să-l călăuzească precum voieşte, dăruindu-i cunoştinţă dumnezeiască.

Prin aceasta, unul ca acela poate să rabde prigonirea, batjocorirea şi tot cuvîntul rău, pentru dreptate şi se bucură că «plata lui multă este în ceruri» [110]. Căci toate Fericirile fac Dumnezeu după har pe omul care a ajuns blînd, doritor a toată dreptatea, milostiv, nepătimitor, făcător de pace, răbdînd toată durerea cu bucurie pentru dragostea lui Dumnezeu şi a aproapelui.

Acestea sînt, aşadar, daruri ale lui Dumnezeu şi sîntem datori să-I mulţumim mult pentru ele şi pentru răsplăţile făgăduite, adică pentru împărăţia cerurilor şi veacul viitor, pentru mîngîierea de aici, pentru săturarea de tot binele şi de mila de la Dumnezeu, pentru arătarea lui Dumnezeu, prin vederea tainelor ascunse în dumnezeieştile Scripturi (contemplarea lor), şi în toate făpturile Lui şi pentru plata multă cea din ceruri. Căci în urmarea lui Hristos pe pămînt stă fericirea tuturor poruncilor, adică cel mai înalt dintre bunuri sau ultimul lucru dintre cele dorite. Fiindcă după Apostol, singur Dumnezeu este fericit, care locuieşte în lumina neapropiată [111]. Cu toate că avem datoria să păzim poruncile, mai bine-zis,

teresul propriu, nu pe al aceluia. Binele făcut aceluia e aparent şi în fond nu-i foloseşte, ci-l sminteşte pînă la urmă.

108. Matei V, 8. 109. Matei V, 9. 110. Matei V, 10.
111. I Tim. VI, 16.

să fim păziţi de ele, iubitorul de oameni Dumnezeu va dărui aici şi acolo, răsplata pentru ele, celui ce crede Lui.

Iar cînd toate acestea se săvîrşesc ca urmare a plînsului fericit, mintea primeşte uşurare de patimi, împăcîndu-se cu Dumnezeu pentru păcatele sale, prin multe şi amare lacrimi. Căci pe de o parte mintea se răstigneşte cu Hristos duhovniceşte, prin făptuirea morală, adică, precum s-a zis, prin împlinirea poruncilor şi prin păzirea celor cinci simţuri, ca să nu facă ceva împotriva trebuinţei. Iar pe de alta, stăpînind pornirile neraţionale, începe să înfrîneze patimile din jurul ei, adică iuţimea şi pofta. Şi acum potoleşte iuţimea sălbăticită cu moliciunea poftei, acum potoleşte pofta cu asprimea mîniei. Şi venind astfel mintea întru sine, îşi cunoaşte demnitatea sa, că este împărătească. Şi primeşte puterea să vadă lucrurile după fire. Căci i se deschide ochiul cel de-a stînga [112], pe care l-a orbit diavolul prin stăpînirea patimilor. Şi se învredniceşte să se înmormînteze împreună cu Hristos şi în chip duhovnicesc faţă de lucrurile lumii şi nu mai e furat de frumuseţea cea de afară, ci vede aurul, argintul, pietrele preţioase, şi cunoaşte că sînt din pămînt, ca şi toate celelalte lucruri neînsufleţite, ca lemnele şi pietrele. Iar pe om de asemenea, ca fiind după moarte putreziciune şi o mînă de pămînt în mormînt. Deci socotind toate desfătările vieţii, priveşte schimbările lor totdeauna cu multă înţelegere ce vine din cunoştinţă, şi se face moartă lumii cu multă bucurie, şi lumea se face moartă pentru ea şi nu mai are silă, ci mai degrabă odihnă şi neîmpătimire.

Astfel, prin curăţia sufletului, se învredniceşte să învie cu Hristos duhovniceşte şi capătă putere să vadă

112. Ochiul prin care vede lumea (?) spre deosebire de ochiul cel de-a dreapta, prin care vede cele spirituale. Acum ochiul poate vedea curat şi lumea. Sau poate trebuie tradus «ochiul cel cu bun nume». Expresia greacă (ευώνυμος όφθαλμδί) permite amîndouă traducerile: ochiul de-a stînga, sau ochiul cel cu bun nume.

nepătimaş şi frumuseţile din afară ale lucrurilor. Iar prin ele slăveşte pe Cel ce a făcut toate, contemplînd cele ce se străvăd prin făpturile sensibile : puterea, pronia lui Dumnezeu, bunătatea şi înţelepciunea, cum zice Apostolul (Rom. I, 20—21). Iar văzînd tainele ascunse în dumnezeieştile Scripturi, mintea se învredniceşte de înălţarea cu Hristos prin contemplarea făpturilor inteligibile, adică prin cunoaşterea puterilor înţelegătoare. Înţelegînd deci prin multele lacrimi ale înţelegerii şi ale bucuriei cele nevăzute din cele văzute şi cele veşnice din cele vremelnice, socoteşte că dacă lumea aceasta vremelnică, de care se spune că e exilul şi osînda celor ce au călcat porunca lui Dumnezeu, e aşa de frumoasă, cu cît mai vîrtos nu vor fi bunătăţile veşnice şi necuprinse, pe care le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El ? Şi dacă acele bunătăţi sînt necuprinse în chip covîrşitor, cu cît mai mult Dumnezeu, Cel ce a făcut toate din nimic ?

Căci dacă se va opri cineva de la toate şi se va îngriji numai de faptele trupeşti şi sufleteşti, numite de Părinţi evlavie, iar pe de altă parte nu va crede în nici un vis şi în nici un gînd propriu, care nu are mărturie din Scriptură, şi va fugi de toată întîlnirea deşartă, ca să nu audă şi să nu citească nimic fără rost şi mai ales ceva despre erezii, se vor înmulţi în el lacrimile înţelegerii şi ale bucuriei, încît să poată bea din mulţimea lor; şi va ajunge la cealaltă rugăciune, cea curată, care se cuvine văzătorului (contemplativului). Căci precum e dator atunci să aibă alte citiri, alte lacrimi şi altă rugăciune, aşa şi acum. Căci după ce mintea a venit la vederi duhovniceşti, e datoare să citească în toate dumnezeieştile Scripturi, ca una ce nu se teme de cuvintele greu de înţeles ale Scripturii, ca cei făptuitori încă şi ca cei slabi din pricina nepriceperii[113]. Căci fiindcă a stăruit mult în nevoinţe pentru faptele trupeşti şi morale, s-a

113. Contemplativul are mai multă înţelegere a Scripturilor, decît cel de pe treapta simplă a făptuirii.

răstignit împreună cu Hristos şi s-a îngropat împreună cu El prin cunoştinţa lucrurilor, după fire şi schimbare, dar a şi înviat prin nepătimire şi cunoştinţa tainelor lui Dumnezeu, celor aflătoare în făpturile sensibile [114]. De la aceasta s-a înălţat apoi împreună cu El, la cele mai presus de lume, prin cunoştinţa celor inteligibile şi a tainelor ascunse în dumnezeieştile Scripturi[115].

De la frică omul trece la evlavie, de la aceasta vine la cunoştinţa, prin care e sfatul şi dreapta socoteală. De la aceasta vine tăria, prin ea înţelegerea, şi de la aceasta vine omul la înţelepciune. Prin toate faptele şi vederile (contemplaţiile) mai sus pomenite, se învredniceşte de rugăciunea curată şi desăvîrşită, care se naşte din pace şi dragoste de Dumnezeu şi din sălăşluirea Duhului Sfînt. Aceasta este ceea ce se zice a dobîndi pe Dumnezeu în sine şi arătarea şi sălăşluirea lui Dumnezeu, cum a zis Gură de Aur : a se face sufletul şi trupul, după putinţă, nepăcătoase, ca ale lui Hristos şi a avea pentru Hristos o minte care să înţeleagă, prin înţelepciunea Duhului, care este cunoştinţa lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti.

Despre cele patra virtuţi ale sufletului

Iar felurile înţelepciunii[116] sînt patru : chibzuinţa, sau cunoştinţa lucrurilor ce trebuie sau nu trebuie fă-

114. Cunoştinţa lucrurilor după rostul lor firesc şi nu din unghiul interesat şi strîmb al patimilor înseamnă o renunţare, o jertfă, o moarte împreună cu Hristos. Efortul acesta e propriu fazei făptuitoare, ascetice, a vieţii care trebuie să dureze mai multă vreme pentru a se dezobişnui firea omului de privirea strîmbă, pătimaşă a lucrurilor. De-abia după aceasta vine învierea omului nou cu Hristos, ca un efect al efortului de despătimire şi al cunoştinţei unui nou adînc al lucrurilor, al tainelor lui Dumnezeu ascunse în ele.

115. O nouă treaptă este apoi înălţarea cu Hristos, care înseamnă ridicarea de la contemplarea tainelor lui Dumnezeu la lucrurile sensibile, la contemplarea realizărilor inteligibile, la sesizarea prezenţei îngerilor şi a prezenţei nemijlocite a lui Dumnezeu.

116. Ms. 1935, continuă fără titlu.

cute [117] şi privegherea minţii ; neprihănirea, care stă în păstrarea sănătoasă a cugetului, ca să se poată înfrîna de la orice lucru, cuvînt şi gînd ce nu place lui Dumnezeu ; bărbăţia, sau tăria şi stăruinţa (rezistenţa) în ostenelile încercărilor celor după Dumnezeu; dreptatea, adică împărţirea care dă tuturor la fel. Aceste patru virtuţi generale se nasc din cele trei puteri ale sufletului, astfel : din cugetare sau minte, două : chibzuinţa şi dreptatea, sau dreapta socoteală ; din partea poftitoare, neprihănirea ; şi din iuţime, bărbăţia. Şi fiecare stă la mijloc între două patimi potrivnice firii. Chibzuinţa are deasupra prea multa socotire [118], iar dedesubt nechibzuinţa ; neprihănirea are deasupra nesimţirea, iar jos, desfrînarea ; bărbăţia, sus cutezanţa nesocotită, jos laşitatea ; dreptatea, sus voinţa de a avea prea puţin, iar jos voinţa de a avea prea mult [119]. Cele patru sînt chipul omului ceresc, iar cele opt, ale celui pămîntesc.

Toate acestea le cunoaşte întocmai Dumnezeu, ca şi cele trecute, prezente şi viitoare. Dar numai în parte, cel ce a învăţat prin harul lui Dumnezeu, lucrurile de la El şi s-a învrednicit să fie făcut după chipul şi asemănarea Lui. Căci cine zice că ştie cum trebuie numai din auz, minte. Fiindcă mintea omului nu poate să urce vreodată la cer fără vreun povăţuitor ; iar neur-

117. N. Hartmann observă că prudenţa nu e ştiinţă, pătrundere, circumspecţie, care se mulţumeşte să se guste pe ea însăşi într-o înstrăinare de lume. Sensul ei e redat mai bine de latinescul *sapientia,* care vine de la *sapere* = a gusta. «Sapientia este gustul etic şi anume gustul fin, diferenţiat, cultivat moral, întrucît îndreptat spre plenitudinea vieţii, înseamnă contact cu toate şi atitudine afirmativă, apreciatoare faţă de tot ce e valoros. Este *pătrunderea sentimentului de valoare în viaţă,* în orice contact cu realitatea, în orice acţiune şi reacţiune». (In *«Etik»,* Berlin, 1926, p. 389—390).

118. ὑπερφρονεῖν poate să însemne o excesivă chibzuire, care nu e în stare să treacă la faptă, sau o prea mare ticluire care cuprinde şi viclenie.

119. N. Hartmann a precizat, pe baza unui text din Etica nicomahică a lui Aristotel (II, 6, 1107, 5—8), că poziţia mijlocie (μεσότης) a virtuţii se referă numai la fiinţa ei, nu la gradul ei. Virtutea tinde la extrem (ἀρότης) în realizarea ei, dar întîi trebuie să fi nimerit exact calea ei, obiectul valorii care trebuie realizat (op. *cit.,* p. 401).

cîndu-se şi nevăzînd, nu poate spune ceea ce n-a văzut. Ci dacă aude ceva din Scriptură, numai aceea trebuie să grăiască din auz cu mulţumire şi să mărturisească pe Tatăl Cuvîntului, cum a zis marele Vasile. Ca nu cumva, închipuindu-şi că are cunoştinţă, să rămînă mai jos decît cel fără cunoştinţă. Căci a te închipui ceva, nu te lasă să ajungi ceea ce te închipui, zice Sfîntul Maxim [120]. Căci este o neştiinţă de laudă, cum zice Gură de Aur. De pildă, cînd cineva întru cunoştinţă cunoaşte că nu cunoaşte[121]. Şi este o neştiinţă mai jos de orice neştiinţă, cînd cineva nu cunoaşte că nu cunoaşte. Deci este şi o cunoştinţă cu nume mincinos, cînd socoteşte cineva că ştie, neştiind nimic, cum zice Apostolul[122].

Despre cunoştinţa cu lucrul

Este, prin urmare, o cunoştinţă adevărată [123] şi este neştiinţă îndeobşte. Dar mai mare ca toate este cunoştinţa cu lucrul. Fiindcă ce va folosi omul de va avea toată cunoştinţa, mai bine-zis, de o va fi primit de la Dumnezeu în dar, ca Solomon, asemenea căruia nu poate să ajungă altcineva vreodată, dar va merge la muncile veşnice ? Ce va folosi, de nu va fi primit din fapte şi din credinţă tare, prin mărturia conştiinţei, asigurarea că este slobozit de muncile viitoare, faptul că nu se osîndeşte pe sine, că n-a avut grijă de vreuna din datorii, după puterea lui ? Căci, zice Sfîntul Ioan Teologul : «Dacă inima noastră nu ne osîndeşte, avem îndrăznire către Dumnezeu» [124]. Dar zice Sfîntul Nil : «Şi conştiinţa însăşi a ajuns să mintă, slăbită fiind de întunericul patimilor», cum zice şi Scărarul. Căci dacă

120. «Fiindcă socotinţa că ştii nu te lasă să sporeşti in a şti». Suta a treia despre dragoste, cap. 81. *Filocalia rom.,* II, p. 94. Închipuirea că ştii, te fixează la gradul la care eşti, totdeauna mai jos decît ceea ce-ţi închipui, căci închipuirea exagerează totdeauna.

121. Despre aceasta vorbeşte Sfîntul Grigore de Nisa în *Viaţa lui Moise.* 122. I Cor. VIII, 2. 123. Ms. 1935 continuă fără titlu.

124. I Ioan III, 21.

chiar şi numai răutatea obişnuieşte să întunece mintea, zice marele Vasile, şi închipuirea face orb pe cineva şi nu-l lasă să se facă ceea ce îşi închipuie, ce vom zice, despre cei ce slujesc patimilor, cînd îşi închipuie că au conştiinţa curată ? Mai ales cînd văd pe Apostolul Pavel, care are în sine pe Hristos, zicînd cu lucrul şi cu cuvîntul : «Că de nimic nu mă ştiu pe mine (să fi păcătuit adică), dar nu în aceasta mă voi îndrepta [125]. Căci din nesimţire multă ne socotim noi cei mulţi că sîntem ceva, nefiind nimic. Dar zice Apostolul : «Cînd grăiesc pace, atunci le vine prăpădul» [126]„ fiindcă n-aveau pace, ci ziceau aceasta, spune Gură de Aur, din multă nesimţire. Iar Iacob, fratele Domnului, zice despre unii ca aceştia că «uitîndu-şi de păcatele lor, s-au uitat pe ei înşişi, cei mai mulţi dintre cei mîndri», «închipuindu-şi că au nepătimire», zice Scărarul.

Drept aceea şi eu, tremurînd de cei trei uriaşi ai diavolului, despre care a scris Sfîntul Marcu Ascetul, adică despre : trîndăvie, uitare şi neştiinţă [127], ca unul ce sînt pururea stăpînit de ei, şi mă tem ca nu cumva uitînd de măsura mea, să mă aflu afară din calea cea dreaptă, cum zice Sfîntul Isaac, am scris culegerea de faţă. Căci cel ce urăşte mustrarea arată vădit patima mîndriei, zice Scărarul, iar cel ce aleargă spre ea, se dezleagă de legătură. Şi Solomon zice : «Celui nepriceput ce întreabă de înţelepciune, i se va socoti lui înţelepciune» [128]. De aceea am pus la început numele cărţilor şi al sfinţilor, ca să nu trebuiască să spun la fiecare cuvînt al cui este şi aşa să se lungească cuvîntul. Căci Sfinţii Părinţi au scris cuvintele dumnezeieştii Scripturi, adeseori cum sînt acolo, ca Grigorie Teologul, cele ale lui Solomon şi ceilalţi. Iar logofătul Simion Metafrastul a zis despre Gură de Aur : «Nu e drept să părăsesc cu-

125. I Cor. IV, 4. 126. I Tes. V, 3.
127. *Epistola către Nicolae Monahul (Filocalia rom.* I, p. 316).
128. Prov. XVII, 28.

vintele aceluia şi să zic ale mele», măcar că putea, fiindcă din acelaşi Duh Sfînt au luat toţi. Dar pe unele le numesc ale cui sînt, înfrumuseţîndu-se cu harul smereniei, căutînd mai mult cuvintele Scripturii ; pe altele le lasă fără nume, pentru mulţimea lor, ca să nu se lungească cuvîntul.

Virtuţile trupeşti sînt unelte ale celor sufleteşti

Dar [129] fiindcă e mai bună o aducere-aminte cît mai deasă, iată încep să dau mai multe din cele spuse care nu sînt ale mele, ci cuvinte şi judecăţi de ale dumnezeieştilor Scripturi şi de ale Sfinţilor Părinţi. Deci zice Damaschinul, că virtuţile trupeşti sînt mai degrabă unelte ale virtuţilor [130]. Ele sînt de lipsă cînd cineva se îndeletniceşte cu ele întru smerenie şi cunoştinţă duhovnicească, fiindcă fără ele, nici virtuţile sufleteşti nu se nasc. Iar dacă nu se împlinesc aşa, ci pentru ele însele, nu folosesc la nimic, precum nici pomii fără roade. De asemenea fără liniştire şi fără tăierea voilor proprii nu poate cineva să înveţe vreun meşteşug după toată ştiinţa şi amănunţimea. De aceea după faptă avem lipsă şi de cunoştinţă, şi în toate, de oprirea cea după Dumnezeu de la toate şi de cercetarea dumnezeieştilor Scripturi, fără de care nimeni nu poate să dobîndească vreo virtute. Iar cel ce s-a învrednicit să se liniştească în întregime şi neîncetat a ajuns la bunul cel mai înalt. Iar cel ce nu a cunoscut-o măcar în parte nu ajunge acolo. Dar fericiţi sînt cei ce se liniştesc în întregime, fie ascultînd de vreun făptuitor sau isihast, fie liniştindu-se şi ieşind din toate grijile, întru ascultarea de voia dumnezeiască, cu osîrdie şi cu sfatul celor încercaţi, în orice îndeletnicire cu cuvintele

129. Ms. 1935 continuă fără titlu (f. 43 v).
130. *Cuvînt minunat şi de suflet folositor. Filocalia,* IV, p. 187.

şi cu înţelesurile. Dar mai ales cei ce vor să ajungă cît mai fără osteneală la nepătimirea şi cunoştinţa duhovnicească, trebuie să aibă odihna cea după Dumnezeu întreagă. Căci El Însuşi a zis prin proorocul : «Opriţi-vă de la toate şi cunoaşteţi că Eu sînt Dumnezeu» (P. XLV, 11)

Iar cei ce sîntem oameni în lume şi aşa-zişi monahi, să ne liniştim măcar în parte, ca drepţii de odinioară, spre a ne cerceta ticălosul suflet înainte de moarte şi a-i pricinui îndreptare sau smerenie, în loc de pierzanie desăvîrşită, din pricina neştiinţei generale şi a greşelilor din neştiinţă şi ştiinţă. Căci David a fost împărat, dar în fiecare noapte îşi uda aşternutul şi patul cu lacrimi (Ps. VI, 7). «La simţirea lui Dumnezeu, zice Iov, mi s-au încreţit perii capului», şi cele următoare (Iov IV, 15). Drept aceea şi noi, ca şi cei din lume, să ne oprim măcar o parte din zi sau din noapte şi să vedem ce vom răspunde dreptului Judecător în ziua cea înfricoşată a judecăţii? Şi să avem grijă mai ales de aceasta, fiind de trebuinţă pentru frica osîndei veşnice. Să nu ne îngrijim despre cum vor trăi săracii şi cum se vor îmbogăţi iubitorii de lume, nici să nu ne facem grijă nebuneşte despre lucrurile vieţii, cum zice dumnezeiescul Hrisostom. Fiindcă se cade să lucrăm, dar să nu ne îngrijim şi să ne zorim spre multe, cum a zis Domnul către Marta [131]. Pentru că grija de viaţă nu lasă pe cineva să se îngrijească de sufletul său şi să-l cunoască cum se află, ca cel ce se linişteşte şi ia aminte la sine. Căci se zice în Lege : «Ia aminte la tine» [132] şi cele următoare. Despre acest loc a scris Vasile cel Mare un cuvînt sfînt şi plin de toată înţelepciunea.

131. Luca, X, 42.

132. Deut. XV, 9. In omilia sau în cuvîntul : «Ia aminte de tine însuţi», Sf. Vasile distinge între «noi, cele ale noastre şi cele dimprejurul nostru. Noi sîntem sufletul şi mintea, întrucît ne-am făcut după chipul Ziditorului ; iar ale noastre, trupul şi simţirile..., iar împrejurul nostru sînt banii, meşteşugurile şi celelalte unelte ale vieţii».

Este cu neputinţă să se mîntuiască cineva fără atenţie amănunţită şi fără paza minţii

«Fără atenţie[133] şi fără privegherea minţii, e cu neputinţă să ne mîntuim şi să ne izbăvim de diavol, care umblă răcnind ca un leu pe cine să înghită»[134], cum zice Damaschin. De aceea Domnul zicea adesea către ucenicii Săi : «Privegheaţi şi vă rugaţi, căci nu ştiţi...»[135] şi celelalte. Prin aceste cuvinte El le vorbea de mai înainte tuturor despre gîndul morţii, ca să fie gata spre o apărare bine primită, spre cea din fapte şi din luare-aminte. Fiindcă dracii, cum zice Sfîntul Ilarion, sînt netrupeşti şi fără somn, şi toată grija o au să se războiască cu noi şi să ne piardă sufletele, prin cuvînt, lucru şi, gînd. Iar noi nu sîntem aşa. Ci uneori ne îngrijim de desfătare şi de slava trecătoare, alteori de lucrurile vieţii şi totdeauna de alte multe. Şi nu vrem să ne luăm nici măcar o parte din vreme, ca să ne cercetăm viaţa, ca din aceasta mintea să poată dobîndi obişnuinţa şi să ia aminte fără încetare la sine însăşi. Solomon zice : «Prin mijlocul a multor curse treci»[136]. Despre aceasta a scris Gură de Aur, lămurind ce sînt ele, cu multă amănunţime şi cu cea mai deplină-înţelepciune. Iar Domnul, vrînd să taie toată grija, ne-a poruncit să dispreţuim chiar şi hrana şi îmbrăcămintea, ca să avem o singură grijă : cum să ne mîntuim, ca o căprioară de ploaie şi ca o pasăre din cursă, şi cum să ajungem la agerimea acestei vieţuitoare şi la zborul înalt al păsării, prin lipsa de griji. Şi ceea ce e de mirare, e că Solomon fiind rege a spus acestea. Iar tatăl său a spus şi a făcut la fel. Şi că pe lîngă toată luarea-aminte şi multele nevoinţe, aflîndu-se întru toată înţelepciunea şi virtutea, după atîtea

133. Ms. 1935 continuă fără titlu (f. 45 v).
134. I Petru V, 8 135. Matei XXVI, 41.
136. Int. Sirah. IX, 18. Cuvîntul se regăseşte şi în *Epistola către Hilon* a Sf. Vasile : «Vezi că prin mijlocul curselor treci şi pe deasupra de zid înalt umbli, de unde, nu fără primejdie, este căderea celui ce va cădea».

daruri şi după arătarea lui Dumnezeu, au fost biruiţi, vai, de păcat, încît unul s-a tînguit odată de preacurvie şi de ucidere, iar celălalt a căzut în atîtea lucruri înfricoşate. Oare nu este aceasta pricină de multă tremurare şi de frică celor ce au minte, cum zice Scărarul şi Filimon Ascetul ?[137]. Cum nu ne vom înfricoşa şi nu vom fugi aşadar de împrăştierea vieţii, pentru neputinţa noastră, cei ce nu sîntem nimic, ci sîntem nesimţitori ca nişte dobitoace ? Şi cel puţin de mi-aş păzi, nenorocitul de mine, firea, ca dobitoacele. Dar mai bun este cîinele ca mine [138], şi cele următoare.

Cei ce vor să se vadă pe ei înşişi în ce stare se află nu pot face aceasta altfel decît prin fuga de voile lor şi prin ascultare şi liniştire, mai ales cei pătimaşi[139]

Dacă, deci, vrem să ne vedem pe noi înşine în ce stare purtătoare de moarte sîntem, să fugim de voile noastre şi de lucrurile vieţii, şi prin fuga de toate să îmbrăţişăm cu stăruinţă liniştea cea fericită după Dumnezeu, căutîndu-ne fiecare sufletul în meditarea dumnezeieştilor Scripturi, fie prin supunerea desăvîrşită a sufletului şi a trupului, fie prin liniştire, petrecerea prea lăudată a îngerilor. Mai ales să o facă aceasta cei ce sînt încă pătimaşi şi neînfrînaţi întru poftele lor mici şi mari.

«Şezi, zice, în chilia ta şi aceasta te va învăţa pe tine toate» [140]. Şi iarăşi : «Liniştirea este începutul curăţirii sufletului», cum zice marele Vasile. Iar Solomon zice că Dumnezeu a dat o împrăştiere rea fiilor oamenilor, ca să se împrăştie în cele deşarte, ca nu cumva din le-

137. «Deci să ne fie frică de nepurtarea de grijă», Avva Filimon, *Filocalia,* IV, p. 176.

138. ... «că acelea nici nu au mîniat pe Făcătorul lor, nici nu vin la judecată» *(Pateric,* XXV, 71).

139. Cu titlu şi în ms. 1935 (f. 47 r).

140. *Pateric,* Avva Moisi 6.

nea pătimaşă şi dobitocească să se abată spre cele mai rele [141]. Dar cel ce s-a izbăvit prin harul lui Dumnezeu de amîndouă prăpăstiile şi s-a învrednicit să se facă monah, purtînd schima îngerească şi singuratică, încît să se arate, pe cît e cu putinţă, ca o icoană a lui Dumnezeu cel singur, prin faptă şi cuvînt, cum zice marele Dionisie, cum nu va fi dator să fie liniştit pururea şi să fie atent cu mintea la orice faptă şi să cugete (mediteze) neîntrerupt la Dumnezeu potrivit cu starea la care a ajuns ? Căci aşa zic sfinţii Părinţi, Efrem şi ceilalţi, către începători. Unul să aibă psalmul pe buze, altul stihuri ; şi alţii să fie atenţi cu mintea la psalmi şi la tropare [142]. Aşa să facă cei ce nu s-au învrednicit încă să ajungă la vreo contemplaţie sau cunoştinţă, ca să nu se afle careva, cu totul în afară de orice cugetare, fie că lucrează, fie că e la vreun drum, fie că stă culcat, înainte de a adormi. Ci deodată cu împlinirea canonului rînduit, trebuie să-şi închidă mintea într-o cugetare (meditaţie) ca nu cumva găsindu-l vrăjmaşul fără pomenirea lui Dumnezeu [143], să-i strecoare grozăviile lui. Acestea s-au zis către toţi.

Iar cînd cineva prin multe nevoinţe, adică prin multe virtuţi trupeşti şi sufleteşti, a putut să se înalţe prin harul lui Hristos la vreo lucrare duhovnicească, adică mintală, ca să-şi plîngă sufletul său, trebuie să păzească, cum zice Scărarul [144], ca pe lumina ochiului, cugetarea care poartă lacrimile dureroase, pînă ce se retrage cu bun rost, adică din pricina înălţării, focul şi apa. Focul este durerea inimii şi credinţa fierbinte, iar apa sînt lacrimile. Dar nu tuturor s-au dat acestea, zice marele

141. Eclez. III, 10—11.
142. Sînt aci indicate trei trepte în ocuparea cu cele duhovniceşti :
a) rostirea cu gura de cuvinte duhovniceşti,
b) atenţia la înţelesurile lor cu mintea şi
c) contemplaţia mai presus de înţelesul cuvintelor.
143. Cel ce se află mai presus de cuvinte pomeneşte totuşi pe Dumnezeu.
144. Cuv. VII: *Despre plîns,* 10.

Atanasie, ci celor ce s-au învrednicit să vadă lucrurile înfricoşate dinainte de moarte şi de după moarte, prin pomenirea neîncetată a lor în linişte. Cum zice Isaia : «Urechea celui ce se linişteşte aude lucruri neobişnuite». Şi iarăşi : «Liniştiţi-vă şi cunoaşteţi».

Căci numai aceasta obişnuieşte să nască cunoştinţa lui Dumnezeu, putînd cel mai mult să ajute şi celor foarte pătimaşi şi mai slabi, prin vieţuirea neîmprăştiată, prin fuga de oameni şi de întîlnirile care întunecă mintea şi de grijile nu numai cele ale vieţii, ci şi cele fără însemnătate şi care se par nepăcătoase. Cum zice Scărarul : «Un mic fir de păr tulbură ochiul...» şi celelalte [145]. Iar Sfîntul Isaac : «Să nu socoteşti că iubirea de argint stă numai în a avea aur sau argint, ci orice lucru de care se lipeşte gîndul». Şi Domnul zice : «Unde este comoara voastră, acolo va fi şi inima voastră»[146], fie în lucrurile şi cugetările dumnezeieşti, fie în cele pămînteşti. De aceea tuturor li se cade să fie fără griji şi să se liniştească după Dumnezeu ; fie în parte, ca cei din lume, cum s-a zis, ca să vină pe încetul la înţelepciune şi la cunoştinţa duhovnicească, fie în întregime, ca cei ce pot să se oprească de la toate, ca să aibă toată grija să placă lui Dumnezeu. Şi Dumnezeu va vedea hotărîrea lor şi le va dărui odihna duhovnicească şi îi va face să ajungă să mediteze (să cugete) la prima vedere (contemplaţie), spre a dobîndi frîngerea negrăită a sufletului şi a se face săraci cu duhul. Apoi îi va înălţa pe încetul la celelalte vederi, învrednicindu-i de păzirea fericirilor, pînă ce vor ajunge la pacea gîndurilor, care este «locul lui Dumnezeu», cum zice Sfîntul Nil, luînd cuvîntul din Psaltire : «Şi s-a făcut în pace locul Lui»[147].

145. «Un fir de păr mic tulbură ochiul şi o mică grijă prăpădeşte liniştea» (Cuv. XXVII : *Pentru sfinţita linişte,* 17).

146. Matei VI, 21. 147. Psalm. LXXV, 2.

Despre cele opt vederi mintale[148]

Iar vederile duhovniceşti, precum socotesc, sînt opt. Şapte din ele sînt ale veacului acestuia, iar a opta este lucrarea veacului viitor, cum zice Sfîntul Isaac [149].

Cea dintîi este cunoştinţa necazurilor şi a ispitelor vieţii acesteia, cum zice Sfîntul Dorotei, şi ea se întristează de toată paguba, pe care a pătimit-o firea omenească de la păcat.

A doua este cunoaşterea greşelilor noastre şi a binefacerilor lui Dumnezeu, cum zic Scărarul, Isaac şi mulţi alţii dintre Părinţi.

A treia este cunoştinţa lucrurilor înfricoşate dinainte de moarte şi de după moarte, cum se scrie în dumnezeieştile Scripturi.

A patra, înţelegerea petrecerii Domnului nostru Iisus în lumea aceasta şi a lucrurilor şi cuvintelor ucenicilor Lui, ale celorlalţi sfinţi Mucenici şi ale cuvioşilor Părinţi.

A cincea este cunoştinţa firii şi a prefacerii lucrurilor, precum zic sfinţii Părinţi Grigorie şi Damaschin.

A şasea este contemplarea celor ce sînt, adică cunoştinţa şi înţelegerea făpturilor sensibile ale lui Dumnezeu.

A şaptea este înţelegerea făpturilor inteligibile ale lui Dumnezeu.

A opta este cunoştinţa despre Dumnezeu, aşa-numita teologie [150].

148. Cu titlu şi în ms. 1935 (f. 47 v).

149. «Şase zile le petrecem cu lucrarea vieţii acesteia, prin plinirea poruncilor; a şaptea o petrecem toată în mormînt şi a opta ieşind din mormînt» (Cuv. LXXIV : *Despre asemănarea şi pilda privitoare la Duminică şi sîmbătă),* asemănare care revine şi la Sf. Maxim în *Capetele gnostice,* suta I, cap. 56 ş.u.

150. Iar cuv. Nicodim Aghioritul vorbeşte, în cartea sa *Pentru paza celor cinci simţiri,* de şase dulceţi duhovniceşti, pe care le gustă mintea ieşită din robia patimilor: 1. lucrarea dumnezeieştilor porunci, 2. cîştigarea faptelor bune, 3. cuvintele dumnezeieştilor Scripturi, 4. cuvintele zidirilor, 5. cuvintele iconomiei celei în trup a Domnului şi 6. privirea celor ce sînt ale lui Dumnezeu.

Acestea sînt deci cele opt vederi. Cele dintîi trei se cuvin celui ce este încă făptuitor, ca prin multe şi amare lacrimi, să-şi poată curăţi sufletul său de toate patimile, şi să primească apoi prin har pe celelalte. Iar celelalte cinci se cuvin celui contemplativ (văzător) sau cunoscător, pentru că păzeşte bine şi împlineşte neîncetat faptele trupeşti şi morale, sau sufleteşti, prin care se învredniceşte de simţirea vădită şi înţelegătoare a acestora. Căci din cea dintîi făptuitorul primeşte începutul cunoaşterii şi cu cît se îngrijeşte mai mult de lucrare şi meditează înţelesurile date lui, cu atît sporeşte mai mult în ele, pînă ce ajunge la deprinderea lor şi aşa se iveşte de la sine în minte cealaltă cunoştinţă. Apoi la fel; celelalte.

Dar ca să se facă vădit ceea ce s-a spus, voi grăi în parte, chiar dacă nu pot, despre fiecare vedere, arătînd ce sînt cele ce le înţelegem şi le zicem, ca să aflăm prilej de a cunoaşte cum trebuie să lucrăm, cînd începe harul să ne deschidă ochii sufletului, ca să înţelegem şi să ne minunăm de înţelesurile şi cuvintele care pot aşeza în noi, cum s-a zis, frica sau zdrobirea sufletului.

Arătare trebuincioasă despre prima cunoştinţă şi despre cum trebuie să o începem

Iată prima cunoştinţă, prin care se dau celui ce vrea celelalte. Aşadar cel ce s-a învrednicit să ajungă la aceasta, e dator să facă aşa : să şadă către răsărit, ca odinioară Adam, şi să cugete aşa : «Şezut-a Adam atunci şi a plîns înaintea raiului desfătării, bătîndu-şi faţa cu mîinile şi zicînd : «Milostive, miluieşte-mă pe mine cel căzut». Asemenea şi celălalt icos : «Văzînd Adam pe îngerul care îl împingea şi închidea uşa dumnezeieştii grădini, a suspinat tare grăind : «Milostive, miluieşte-mă pe mine cel căzut» [151].

151. Icoase la utrenia din Duminica brînzei.

Apoi, înţelegînd cele petrecute, începe astfel tînguirea, suspinînd din tot sufletul. Clătinîndu-şi capul, zice cu durere din inimă : «Vai mie, păcătosului, ce am pătimit ! Vai, ce eram şi ce-am ajuns ! Vai, ce-am pierdut şi ce-am aflat ! În locul raiului, lumea aceasta stricăcioasă ; în locul lui Dumnezeu şi a petrecerii cu îngerii, pe diavolul şi dracii necuraţi ; în locul odihnei, osteneală ; în locul desfătării şi al bucuriei, necazul şi întristarea lumii ; în locul păcii şi al veseliei fără sfîrşit, frica şi lacrimile dureroase ; în locul virtuţilor şi al dreptăţii, nedreptăţile şi păcatele ; în locul înţelepciunii şi al sălăşluirii la Dumnezeu, neştiinţa şi izgonirea ; în locul lipsei de grijă şi al slobozeniei, viaţa cea înecată de griji şi robia cea mai rea. Vai mie, vai mie ! Cum am fost zidit împărat şi mă făcui rob patimilor, dintr-o nebunie. Vai mie, ticălosul, cum în locul vieţii, mi-am atras moartea prin neascultare ! Of, of, vai mie, vai mie, ce-am pătimit nenorocitul de mine, prin lipsa de sfat. Ce voi face ? Într-o parte sînt războaie, într-alta tulburări, aici boala şi dincolo ispita. Aici sînt primejdii, dincolo scufundări în valuri. Aici temeri, dincolo întristări ; aici patimi, dincolo păcate ; aici amărăciuni, dincolo strîmtorări. Vai mie, păcătosul, ce voi face ? Unde voi fugi ? Din toate părţile sînt strîmtorat, cum zice Susana. Ce să cer, nu ştiu. De voi cere viaţă, mă tem de ispitele vieţii, de schimbările şi de întîmplările ei. Văd îngerul, pe satan, cel ce răsărea ca un luceafăr de dimineaţă, ajuns şi numit diavol ; pe omul cel dintîi, izgonit ; pe Cain, ucigaş de frate ; pe Hanaan, blestemat ; pe sodomiţi, arşi cu foc ; pe Esau, căzut ; pe israeliteni, urgisiţi ; pe Ghiezi şi pe Iuda Apostolul, căzuţi, fiindcă boleau de iubirea de argint ; pe marele prooroc şi împărat, plîngînd pentru două păcate ; pe Solomon, cel cu atîta înţelepciune, căzut ; pe cel dintre cei şapte diaconi şi pe cel dintre cei patruzeci de Mucenici, căzuţi,

cum zice marele Vasile : «Bucurîndu-se începătorul răului, a răpit dintre cei doisprezece, pe ticălosul Iuda ; din Eden pe om ; şi din cei patruzeci, pe cel căzut. Pe acesta, plîngîndu-l acelaşi, zice iarăşi : «Deşert la minte şi vrednic de plîns, a pierdut vieţile amîndouă ; căci prin foc s-a topit şi la focul nestins s-a dus»[152]. De asemenea văd pe mulţi alţii, cărora nu este număr, căzuţi ; nu numai dintre cei credincioşi, ci şi mulţi dintre Părinţi, şi după multe sudori.

Dar ce sînt eu, cel mai rău, mai nesimţit şi mai neputincios decît toţi ? Ce voi zice despre mine, odată ce Avraam zice despre sine că e pămînt şi cenuşă[153] ; David, cîine mort şi de soi prost, în Israil[154] ; Solomon, copil mic ce nu cunoaşte dreapta şi stînga[155]. De asemenea, cei trei tineri zic : «Ruşine şi ocară ne-am făcut[156] ; Isaia proorocul : «O, ticălosul de mine»[157] ; proorocul Avacum : «Şi eu sînt mai tînăr»[158] ; Apostolul : «Sînt cel dintîi dintre păcătoşi»[159]. Iar ceilalţi toţi zic că nu sînt nimic. Deci ce voi face ? Unde mă voi ascunde de multele mele răutăţi ? Ce voi ajunge, eu care nu sînt nimic şi care sînt mai rău decît ceea ce nu este? Căci ceea ce nu este, nu a păcătuit şi nici nu a primit binefaceri ca mine. Vai mie, cum voi străbate cealaltă vreme a vieţii mele ? Sau cum voi fugi de cursele diavolului ? Căci dracii sînt fără somn şi netrupeşti, iar moartea e aproape şi eu neputincios. Doamne, ajută-mi ; nu lăsa zidirea Ta să se piardă, că Tu îmi porţi grijă mie, păcătosului. «Arată-mi, Doamne, calea pe care voi merge, căci spre Tine am ridicat sufletul meu»[160]. «Nu

152. *Cuvînt la cei patruzeci de Mucenici.* 153. Fac. XVIII, 27.
154. I Regi XXIV, 15. 155. III Regi III, 7.
156. Cîntarea celor trei tineri, Daniil 9. 157. Isaia VI, 5.
158. Probabil Ieremia I, 6.
159. I Tim. I, 15. Aceste citate se regăsesc şi în cuvîntul al doilea al Avvei Dorotei, Despre smerenie. 160. Psalm. CXLII, 10.

mă părăsi, Doamne, Dumnezeul meu, nu sta departe de mine. Vino aproape în ajutorul meu, Doamne al mîntuirii mele»[161].

Şi aşa se zdrobeşte sufletul prin cuvinte ca acestea, dacă mai are puţină simţire. Iar stăruind el mai mult în acestea şi obişnuindu-se cu frica de Dumnezeu, începe mintea a cugeta şi a înţelege cuvintele celei de a doua vederi, care sînt acestea :

Despre a doua vedere

«Vai mie, ticălosul, ce voi face ? Ce voi ajunge ? Mult am păcătuit ; multe faceri de bine primesc ; mult sînt neputincios ; multe sînt ispitele, iar trîndăvia mă ţine strîns, uitarea mă întunecă şi nu mă lasă să mă văd pe mine şi mulţimea răutăţilor mele. Neştiinţa e rea; neascultarea întru cunoştinţă, şi mai rea ; virtutea, anevoie de împlinit ; patimile, multe ; dracii, vicleni ; păcatul, la îndemînă ; moartea, aproape ; darea de seamă, amară. Vai mie, ce voi face ? Unde voi fugi de mine însumi ? Fiindcă eu sînt pricina pierzării mele. Căci am fost cinstit cu libertate şi nimeni nu mă poate sili. Am păcătuit şi păcătuiesc pururea şi sînt fără grijă spre tot lucrul bun. Nimeni nu mă sileşte. Pe cine să învinovăţesc ? Dumnezeu este bun şi iubitor de oameni, şi pururea doreşte întoarcerea la El şi pocăinţa ; îngerii mă iubesc şi mă păzesc ; oamenii, de asemenea, voiesc sporirea mea ; dracii nu pot sili pe cineva să se piardă fără să vrea, fie din negrijă, fie din deznădejde. Cine este atunci vinovatul, dacă nu eu, ticălosul ? Iată, am cunoscut puţin că se pierde sufletul meu şi nu vreau să pun început evlaviei. De ce nu ai grijă de tine, suflete al meu ? De ce nu te ruşinezi înaintea lui Dumnezeu şi înaintea îngerilor cînd păcătuieşti, cum te ruşinezi înaintea oamenilor ? Vai mie ticălosului, vai mie, vai

161. Psalm. XXXVII, 21—22.

mie. Nu mă ruşinez de Făcătorul meu, nici ca de un om. Căci înaintea unui om nu pot păcătui, ci folosesc orice meşteşug, ca să mă arăt drept. Iar stînd înaintea lui Dumnezeu gîndesc cele rele şi nu mă ruşinez să le şi grăiesc adeseori. O, nebunul de mine ! Făcînd răul, nu mă tem de Dumnezeu care mă vede. Iar a spune unui om ale mele spre îndreptare, nu pot. Vai mie, vai mie, căci cunosc osînda, şi să mă pocăiesc nu vreau ; iubesc Împărăţia cerească, şi virtutea n-am dobîndit-o ; cred în Dumnezeu, şi poruncile Lui niciodată nu le ascult ; urăsc pe diavolul, şi nu încetez a face cele plăcute lui ; cînd vreau să mă rog, mi-e lene şi mă aflu ca un nesimţitor ; cînd postesc, mă înalţ, şi mai mult mă osîndesc ; de priveghez, mi se pare că fac lucru mare, ca să nu-mi fie nici aceasta de folos ; de citesc, fac, nesimţitul de mine, unul din cele două rele : sau fac aceasta de dragul multei învăţături şi a slavei deşarte, şi mă întunec mult, sau ca să cunosc şi să nu fac, osîndindu-mă şi mai mult. Dacă prin harul lui Dumnezeu încetez a mai păcătui cu fapta, nu încetez să păcătuiesc pururea cu cuvîntul ; iar dacă harul mă apără, şi din partea aceasta, mînii pe Dumnezeu pururea prin gînduri[162]. Vai, ticălosul de mine, ce voi face ? Ori unde m-aş duce, aflu păcate ; pretutindenea, draci. Deznădejdea e mai rea decît toate. Pe Dumnezeu L-am întărîtat, pe îngeri, aşijderea, i-am întristat ; pe oameni, adeseori, i-am păgubit şi scandalizat.

Aş fi vrut, Doamne, să şterg cu lacrimi zapisul greşelilor mele şi în cealaltă vreme a vieţii mele să mă fac bine-plăcut Ţie prin pocăinţă. Dar vrăjmaşul mă amăgeşte şi răzbate sufletul meu. Doamne, mîntuieşte-mă înainte de a pieri cu totul.

162. O descriere a omului care nu cunoaşte judecăţile lui Dumnezeu, mergînd cu mintea pe un drum înconjurat de amîndouă părţile de prăpăstii o face şi Sf. Marcu Ascetul în cuv. *Despre cei ce-şi închipuie că se îndreptează din fapte,* în cap. 193 (*Filocalia,* I, p. 268—269).

Păcătuit-am înaintea Ta, Mîntuitorule, ca fiul risipitor ; primeşte-mă, Părinte, pe mine, cel ce mă căiesc.

Către Tine strig, Hristoase Mîntuitorule, cu glasul vameşului : curăţeşte-mă, ca pe acela, şi mă miluieşte, Dumnezeule.

Oare ce va fi întru cele de apoi ? Vai mie, ticălosul, vai mie ! Cine va da capului meu apă şi ochilor mei izvor de lacrimi ? Cine va putea să plîngă pentru mine cum trebuie, de vreme ce eu nu pot face aceasta ? Veniţi munţi, acoperiţi-mă pe mine, ticălosul ! Oh, oh ! ce voi zice ? Oh, cîte lucruri bune mi-a făcut Dumnezeu, pe care numai El singur le ştie şi cîte răutăţi a arătat către El nerecunoştinţa mea, cu lucrul, cu cuvîntul şi cu gîndul, mîniind pururea pe Binefăcătorul meu ! Şi cu cît rabdă El mai îndelung, cu atît îl dispreţuiesc eu, ticălosul, mai tare, făcîndu-mă mai nesimţitor decît pietrele. Dar nu deznădăjduiesc, ci cunosc, prin aceasta, iubirea Ta de oameni.

Pocăinţă nu am dobîndit ; de aceea rogu-Te, Mîntuitorule, întoarce-mă înainte de sfîrşit şi dă-mi mie pocăinţă, ca să mă izbăvesc de munci.

Doamne, Dumnezeul meu, nu mă părăsi, că nu sînt nimic înaintea Ta ; ci cu totul păcătos ; unde voi afla, deci, simţirea relelor mele celor multe ? Pentru că chiar şi numai a nu face este de mare osîndă. Pentru mine ai făcut cerul şi pămîntul ; pentru mine, cele patru stihii şi cele ce se nasc din acestea, cum zice Teologul. Iar pe celelalte le voi tăcea, că nu sînt vrednic a grăi ceva pentru mulţimea păcatelor mele. Căci cine ar putea înţelege nemăsuratele faceri de bine, cele către mine, măcar de s-ar fi învrednicit să aibă o minte îngerească ? Dar iată că pentru purtarea mea nepocăită, voi cădea din toate eu, ticălosul».

Şi aşa cugetînd unele ca acestea, vine după oarecare vreme, la a treia cunoştinţă, şi plîngînd necontenit grăieşte :

Despre vederea a treia

«Vai, ce luptă are sufletul, cînd se desparte de trup ! Vai, cît lăcrimează atunci şi nu este cine să-l miluiască ! Îndreptîndu-şi ochii către îngeri, fără folos se roagă ; întinzînd mîinile către oameni, n-are cine să-l ajute»[163].

«Plîng şi mă tînguiesc, cînd gîndesc la moarte şi văd zăcînd în mormînt frumuseţea noastră, neavînd chip. O, minune ! Ce taină este aceasta, care s-a făcut cu noi ? Cum ne-am dat stricăciunii ? Cum ne-am înjugat cu moartea ? Cu adevărat, prin porunca lui Dumnezeu, cum s-a scris»[164].

Vai, ce voi face oare, eu prea ticălosul, în ceasul morţii, cînd dracii vor înconjura ticălosul meu suflet, avînd scrise relele făcute de mine, cele întru cunoştinţă şi neştiinţă, cele cu lucrul şi cu gîndul, şi cerînd de la mine socoteală pentru toate acestea ? Vai mie, că şi fără alt păcat, mult sînt osîndit pentru poruncile pe care nu le-am păzit. Şi pe drept cuvînt.

O, ticăloase suflete al meu, spune-mi mie, acum, unde sînt făgăduinţele Botezului ? Unde este împreunarea cu Hristos şi lepădarea de satana ? Unde este păzirea poruncilor lui Dumnezeu, unde este urmarea lui Hristos, prin virtuţile trupeşti şi sufleteşti, urmare pentru care m-am numit creştin ? Unde este făgăduinţa chipului călugăresc ? Poate va aduce înainte neputinţa trupească ? Dar atunci unde e credinţa, care aruncă toată grija la Dumnezeu[165], şi prin care ai fi putut muta şi munţii, dacă ai fi avut-o măcar cît un grăunte de muştar ?[166]. Unde este pocăinţa deplină, care depărtează pe

163. Din canonul înmormîntării. 164. *Idem.*
165. I Petru V, 7. 166. Matei XVII, 20.

om de la tot lucrul şi cuvîntul rău ? Unde este zdrobirea sufletului şi plînsul cel prea amar ? Unde blîndeţea, milostenia, curăţia inimii de gîndurile cele rele ? Unde înfrînarea cea cuprinzătoare, care stăpîneşte toate mădularele trupului, tot gîndul şi toată voia, ca să nu se mişte decît cînd e neapărată nevoie spre mîntuirea sufletului şi viaţa trupului ? Unde este răbdarea, care suferă necazurile cele de multe feluri pentru Împărăţia cerurilor ? Unde este mulţumirea în toate, rugăciunea neîncetată, grija morţii, lacrimile întristării, dacă n-am ajuns încă la cele ale dragostei ? Unde este înţelepciunea cea după Dumnezeu, care păzeşte sufletul de cursele vrăjmaşilor ? Unde neprihănirea, care se ţine departe de tot ce nu se face sau nu se cugetă de bunăvoie după Dumnezeu ? Unde e bărbăţia, care rabdă întîmplările grele şi îndrăzneşte asupra vrăjmaşilor prin nădejde ? Unde dreptatea, care dă fiecăruia deopotrivă ? Unde smerita cugetare, care-şi cunoaşte neputinţa sa şi neştiinţa, şi iubirea de oameni a lui Dumnezeu, prin care te vei izbăvi de toate uneltirile vrăjmaşului ? Unde nepătimirea şi dragostea desăvîrşită, şi pacea care covîrşeşte toată mintea[167], prin care mă voi chema fiu al lui Dumnezeu ?

Căci toate acestea, cel ce vrea poate să le aibă şi fără tărie trupească, numai prin hotărîre slobodă. Deci, ce am de zis faţă de acestea ? Ce am de făcut, o ticălosul ? Fiindcă prea puţin mă înfricoşez, din lipsă de simţire, şi fiindcă m-am lenevit cu totul a face ceva după puterea mea, din cele datorate de mine. Sub iad voi fi, cum zice marele Atanasie. Vai de ticăloşia mea, ce mi-am pricinuit-o mie, nu numai prin cele ce le-am păcătuit, ci mai vîrtos pentru cele de care n-am vrut să mă pocăiesc. Căci dacă m-aş fi căit ca risipitorul, mi-ar fi primit întoarcerea, iubitorul Părinte. Şi dacă mi-aş fi dat seama de mine ca vameşul, osîndindu-mă numai pe

167. Filip. IV, 7.

mine şi nu pe altcineva, aş fi luat şi eu iertare de păcate de la Dumnezeu ; mai ales dacă m-aş fi rugat din tot sufletul, ca acela. Dar nu mă văd să fiu aşa. Şi de aceea mă tem de sălăşluirea cu dracii în iad, şi de judecata viitoare. Fiindcă acolo este rîul de foc, scaune şi cărţi deschise. Îngerii merg înainte ; toată firea oamenilor stă de faţă şi toate stau goale şi descoperite înaintea înfricoşatului şi dreptului Judecător.

Vai mie, cum voi răbda mustrarea, mînia înfricoşatului şi nepărtinitorului Judecător ; adunarea îngerilor fără număr ; pîra şi înfricoşata ameninţare ; hotărîrea fără schimbare ; tînguirea neîncetată ; lacrimile nefolositoare ; întunericul nestrăveziu ; viermele cel neadormit ; focul cel nestins ; muncile de tot felul ; căderea de la Împărăţie ; despărţirea de sfinţi ; depărtarea de îngeri ; înstrăinarea de Dumnezeu ; pierderea curajului ; moartea veşnică ; frica, durerea, întristarea, ruşinea, chinul conştiinţei ?

Vai mie păcătosul, ce-am păţit ? De ce să mă pierd amarnic ? Am încă vreme de pocăinţă. Stăpînul mă îndeamnă şi eu amîn ! Pînă cînd, suflete al meu, zăboveşti în păcate ? Pînă cînd înăbuşi pocăinţa ? Pune-ţi în minte judecata viitoare ; strigă către Hristos-Dumnezeu : Ştiutorule de inimi, păcătuit-am. Înainte de a mă osîndi, miluieşte-mă ! La venirea Ta cea înfricoşată, Hristoase, să nu auzim : «Nu vă ştiu pe voi !» [168]. Căci în Tine ne-am pus nădejdea, Mîntuitorule, măcar că nu împlinim poruncile Tale, pentru lenevirea noastră ; ci ne rugăm, cruţă sufletele noastre. Vai mie, Doamne, că Te-am întristat pe Tine şi n-am simţit. Dar, iată, harul Tău m-a făcut să simt puţin ; pentru aceea m-am şi tulburat, nenorocitul de mine, şi s-a cutremurat ticălosul meu suflet. Dar oare mai am să trăiesc puţin, ca

168. Matei XXV, 11.

să plîng cu amar şi să-mi spăl întinatul meu trup şi suflet ? Sau plîngînd un ceas, voi înceta din nou, căzînd iarăşi în nesimţirea de totdeauna ? Oare ce să fac, ca să aflu o durere necontenită a sufletului ? Voi posti şi voi priveghea ? Dar fără umilinţă nu folosesc nimic. Voi cînta numai cu gura şi voi citi ? Dar patimile mi-au întunecat mintea şi nu pot cuprinde înţelesul celor zise. Voi cădea cu osîrdie înaintea Ta, dătătorule de bunătăţi ? Dar nu am îndrăznire ; deznădăjduitu-s-a viaţa mea, pierdut-am sufletul meu. Doamne ajută-mi mie, şi ca pe vameşul mă primeşte, pentru că am păcătuit ca risipitorul, la cer şi înaintea Ta, şi ca desfrînata care a vărsat lacrimi şi despre care s-a zis : «cea deznădăjduită pentru viaţă şi primită pentru întoarcere, purtînd miruri, s-a apropiat de Tine, strigînd : «nu mă lepăda pe mine, desfrînata, Cel născut din Fecioară ; nu trece cu vederea lacrimile mele, Cel ce eşti bucuria îngerilor ; ci primeşte-mă pe mine, care mă pocăiesc şi pe care nu m-ai lepădat, Doamne, cînd am păcătuit, pentru mare mila Ta» [169]. Fiindcă şi eu ticălosul sînt deznădăjduit pentru multele mele păcate, dar sînt primit pentru negrăita iubire de oameni şi pentru noianul cel nemărginit al îndurărilor Tale, în care, aruncînd deznădejdea sufletului meu, cutez să-mi adun mintea întru sfîntă pomenirea Ta. Sculîndu-mă, voi face şi eu măcar o cerere, cu frică şi cu cutremur mult, ca să mă învrednicesc şi eu nevrednicul, să fiu robul Tău, şi prin har să am mintea fără închipuiri, necolorată şi nematerială, şi să cad înaintea Ta, singurul Dumnezeu şi Făcătorul tuturor, ca odinioară Daniil, înaintea îngerului Tău, pe genunchi şi pe palmele mîinilor mele [170], şi întîi să aduc mulţumirea şi apoi mărturisirea înaintea Ta. Şi aşa încep eu, ticălosul, să caut sfînta Ta voie, aducîndu-Ţi mulţumire pentru toate bunătăţile de care m-ai învred-

169. Stihira la stihoavna din Miercurea mare.
170. Daniil X, 10.

nicit pe mine, ţărîna, praful şi cenuşa, şi pentru că m-am învrednicit a sta înaintea Ta numai cu mintea, eu cel ce sînt întreg pămîntesc.

Iar socotind a fi văzut de Tine, strig din tot sufletul şi zic : «Stăpîne, mult-milostive, mulţumescu-Ţi Ţie, Te slăvesc pe Tine, Te laud şi mă închin Ţie, că m-ai învrednicit pe mine, nevrednicul, în ceasul acesta a-Ţi mulţumi Ţie şi a avea toată auzirea pentru unele din minunatele faceri de bine ale Tale, sufleteşti şi trupeşti, nemăsurate şi nepătrunse, arătate şi nearătate pe care le-ai făcut şi le faci cu noi după har, pe care le ştim şi pe care nu le ştim. Mărturisesc darurile Tale, nu ascund binefacerile Tale ; vestesc milele Tale ; mărturisescu-mă Ţie, Doamne Dumnezeul meu, din toată inima mea şi slăvesc numele Tău în veac, că mila Ta peste mine mare este ; şi negrăită este îngăduinţa şi îndelunga Ta răbdare pentru mulţimea fărădelegilor mele, a păcatelor, a necinstirilor şi vicleniilor pe care le-am făcut şi le fac necontenit şi pe care le voi face şi de care m-a izbăvit harul Tău, a celor cu cuvîntul, cu lucrul şi cu gîndul şi pe care le ştii Doamne, cunoscătorule de inimi, de la naşterea mea pînă la sfîrşitul vieţii mele, şi pentru care îndrăznesc, eu prea ticălosul, să fac mărturisire înaintea Ta.

Păcătuit-am, săvîrşit-am fărădelege înaintea Ta, făcut-am strîmbătate şi rău înaintea Ta şi nu sînt vrednic să caut şi să privesc la înălţimea cerului. Dar îndrăznind la iubirea Ta de oameni, cea negrăită, şi la bunătatea şi la milostivirea Ta cea mai presus de minte, cad rugîndu-mă Ţie : miluieşte-mă, Doamne, că neputincios sînt şi-mi iartă mie mulţimea relelor mele. Nu mă lăsa pe mine să mai păcătuiesc sau să rătăcesc de la calea Ta cea dreaptă, nici să vatăm sau să întristez pe cineva ; ci înfrînează toată răutatea mea şi obişnuinţa cea rea, şi pornirea dobitocească a sufletului şi a trupului, a mîniei

şi a poftei. Învaţă-mă să fac voia Ta. Miluieşte pe fraţii şi pe părinţii mei şi pe toţi monahii şi preoţii de pretutindeni ; pe cei ce m-au născut, pe fraţii şi pe rudeniile mele ; pe cei ce ne-au slujit şi ne slujesc ; pe cei ce se roagă şi ne-au încredinţat să ne rugăm pentru ei ; pe cei ce ne urăsc şi ne iubesc pe noi ; pe cei ce i-am vătămat şi i-am întristat ; pe cei ce ne-au făcut sau vor să ne facă aceste lucruri ; şi pe toţi cei ce cred în Tine. Iartă-ne nouă tot păcatul cu voie şi fără de voie şi păzeşte viaţa noastră şi ieşirea din lumea aceasta de duhurile necurate, de toată ispita, de tot păcatul şi răutatea, de părerea de sine, de deznădejde, de necredinţă, de mîndrie şi de frică, de amăgire şi de silnicie, de lucrarea şi de cursa diavolului. Şi ne dăruieşte nouă cele de folos sufletelor noastre, în veacul de acum şi în cel viitor, precum binevoieşte iubirea Ta de oameni. Odihneşte pe părinţii noştri şi pe fraţii noştri care au plecat mai înainte. Şi prin rugăciunile tuturor, miluieşte ticăloşia mea ; milostiveşte-Te de pieirea mea, vezi durerea mea, îndreptează întru toate viaţa mea, cîrmuieşte petrecerea mea şi sfîrşitul meu în pace. Şi mă fă pe mine în ce fel voieşti şi cum voieşti, fie că vreau, fie că nu vreau, numai să nu rămîn lipsit de starea de-a dreapta Ta, în ziua judecăţii, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul meu, chiar dacă aş fi cel din urmă dintre robii Tăi ce se mîntuiesc. Împacă lumea Ta şi miluieşte pe toţi precum ştii. Învredniceşte-mă de împărtăşirea preacuratului Tău trup şi cinstitului sînge, spre iertarea păcatelor, spre împărtăşirea cu Sfîntul Duh, ca arvună a vieţii veşnice, celei întru Tine, împreună cu aleşii Tăi, prin mijlocirea Preacuratei Maicii Tale, cu ale sfintelor şi cereştilor puteri şi cu ale tuturor sfinţilor Tăi. Că bine eşti cuvîntat în vecii vecilor. Amin.

Prea Sfîntă Stăpînă, Născătoare de Dumnezeu ; toate puterile cereşti, ale sfinţilor îngeri şi Arhangheli, şi toţi sfinţii, mijlociţi pentru mine, păcătosul !

Stăpîne, Dumnezeule, Părinte atotţiitorule, Doamne, Fiule, Unule-Născut, Iisuse Hristoase şi Duhule Sfinte, şi celelalte.

Şi îndată grăieşte către gîndurile sale : «Veniţi să ne închinăm şi să cădem la Hristos, Împăratul nostru Dumnezeu», de trei ori. Şi începe psalmii, la antifon zicînd Sfinte Dumnezeule şi închizîndu-şi mintea în cele spuse. Iar la sfîrşitul celor patruzeci de «Doamne miluieşte», al fiecărui antifon, făcînd rugăciunea, zice în sine, închinîndu-se : «Greşit-am Doamne, iartă-mă», o dată. Apoi, sculîndu-se şi întinzînd mîinile, zice : «Doamne, curăţeşte-mă pe mine păcătosul», o dată. Iar după ce s-a rugat astfel, trebuie să zică a doua rugăciune : «Veniţi să ne închinăm», de trei ori, şi celălalt antifon la fel. Afară de aceea de cîte ori harul îi străpunge inima, trebuie să aibă şi mai mult mintea în lacrimile de pocăinţă, chiar dacă a încetat gura de a cînta şi cugetarea ar fi luată în robia cea bună, cum zice Sfîntul Isaac. Căci atunci este vremea culesului, nu vremea săditului. De aceea trebuie să rămînă în asemenea gînduri, ca şi mai mult să se străpungă şi să-şi dea rodul, adică lacrimile cele după Dumnezeu. «Străpungîndu-ţi-se inima pînă la lacrimi printr-un cuvînt, zice Scărarul, rămîi la el»[171]. Fiindcă toată lucrarea trupească, adică postul, privegherea, psalmodierea şi citirea, liniştirea şi celelalte, se fac pentru a se curăţi mintea. Iar mintea fără plîns nu se poate curăţi, ca să se unească cu Dumnezeu în rugăciunea curată, care o răpeşte din toate înţelesurile şi o face fără chip şi fără formă.

Toate acestea sînt bune cînd se fac bine, precum şi dimpotrivă. De aceea tot lucrul are trebuinţă de dreaptă socoteală, ca să se facă bine ; iar fără aceasta nu cu-

171. Cuv. XXIII: Vezi *cîte bunătăţi cîştigă omul prin nevoinţă...;* vezi şi Cuv. XXXII: *Despre rugăciunea* cea *curată.*

noaştem firea lucrurilor şi de aceea ne smintim cei mai mulţi, cînd vedem că nu se potrivesc între ele, cele spuse şi cele făcute de Sfinţii Părinţi. De pildă, Biserica a primit să cînte troparele cu vers, asemenea şi alte multe cîntări. Dar Scărarul, lăudînd pe cei ce plîng după Dumnezeu, zice că unii ca aceştia nu vor striga către ei înşişi în cîntări. Sfîntul Isaac zice şi el despre cei ce se roagă în chip curat că de multe ori se află vreunul adunîndu-şi mintea în rugăciune şi îndată cade nesilit la pămînt, pe genunchi, ca odinioară proorocul Daniil, şi-şi are mîinile întinse şi ochii lui caută la crucea lui Hristos ; iar gîndurile lui se schimbă şi mădularele lui slăbesc de noile înţelegeri, care vin de la sine în minte [172]. Şi iarăşi mulţi dintre Sfinţii Părinţi scriu despre unele ca acestea, că prin uimirea minţii s-au ridicat nu numai dincolo de cîntări şi psalmodii, ci au uitat şi mintea însăşi, cum zice Sfîntul Nil. Biserica a făcut bine şi un lucru plăcut lui Dumnezeu, că a primit cîntările şi celelalte tropare, pentru neputinţa minţii noastre, ca prin dulceaţa viersului să lăudăm pe Dumnezeu, cei ce sîntem neştiutori, aproape fără voie ; iar cei ce au cunoştinţă, să vină la străpungerea inimii, prin înţelegerea cuvintelor spuse. Şi aşa să urcăm ca pe o scară spre pătrunderea înţelesurilor bune, cum zice Damaschin. Şi cu cît sporim în obişnuinţa cu înţelesurile celor după Dumnezeu, cu atît dorul lui Dumnezeu ne atrage să le cugetăm, şi să ajungem să ne închinăm în duh şi în adevăr Tatălui, cum zice Domnul şi cum zice Apostolul: «Vreau cinci cuvinte în mintea mea, decît zeci de mii pe limbă» [173]; şi iarăşi : «Vreau ca bărbaţii să ridice în tot locul, mîini cuvioase, fără de mînie şi fără de gînduri» [174]. Astfel cele dintîi sînt leacuri ale neputinţei, iar celelalte, desăvîrşiri ale minţii. Aceasta este dezlegarea unor astfel de întrebări. Deoarece toate sînt

172. Cuv. XXVIII : *Pentru sfinţita rugăciune,* 2.
173. I Cor. XIV, 19. 174. I Tim. II, 8.

bune la vremea lor, dar nelavreme, toate li se par nepotrivite, celor ce nu cunosc vremea fiecăruia ; cum zice Solomon : «Vreme este pentru orice lucru»[175].

Aşadar cînd cineva a ajuns la înţelesuri bune trebuie să ia aminte cu osîrdie, ca să rămînă în el asemenea vederi, ca nu cumva, din lenevire sau din lipsă de grijă, sau din înălţare, să fie părăsit de har, cum zice Sfîntul Isaac : «De cresc în sufletul omului înţelesurile cele după Dumnezeu, care-l duc la o mai mare străpungere şi umilinţă, e dator să mulţumească pururea şi să mărturisească lui Dumnezeu acest dar, fiindcă s-a învrednicit să cunoască unele ca acestea, socotindu-se pe sine că este nevrednic». Iar de încetează acelea şi se întunecă iarăşi înţelegerea şi leapădă temerea şi plînsul, trebuie să se întristeze mult şi să se smerească pe sine cu lucrul şi cu cuvîntul, fiindcă l-a părăsit harul, ca să-şi cunoască neputinţa sa, să dobîndească smerenie şi să se îngrijească de îndreptare. Căci zice marele Vasile : «Dacă nu s-ar fi lenevit omul dinspre plînsul după Dumnezeu, nu i-ar lipsi lacrimile atunci cînd ar vrea». De aceea sîntem datori să cunoaştem pururea neputinţa noastră şi harul lui Dumnezeu şi să nu deznădăjduim orice ni s-ar întîmpla, nici să îndrăznim că sîntem ceva. Ci mai vîrtos să nădăjduim pururea la Dumnezeu cu smerenie. Şi acestea se cuvin celui ce caută lacrimi multe cu lucrul şi cu cuvîntul, fiindcă s-a învrednicit de atîta har şi n-a păzit cunoştinţa lui Dumnezeu din pricina lenevirii sau a mîndriei de mai înainte, de acum sau din viitor, precum s-a zis.

Iar celui ce a părăsit de bunăvoie aceste daruri, adică plînsul, lacrimile şi înţelesurile cele luminate, ce altceva i se cade decît numai să-l compătimim ? Fiindcă nu are lumea un mai mare nebun ca acesta, care se învredniceşte de cele ale firii, prin care avea să ajungă

175. Eclez. III, 1.

la cele mai presus de fire, adică la lacrimile înţelegerii şi ale dragostei, însă prin oarecare lucruri de nimic sau prin gînduri străine şi voiri proprii, se întoarce la neştiinţa dobitoacelor, ca un cîine la vărsătura sa. Cu toate acestea, dacă vrea iarăşi şi se va îndeletnici cu citirea după Dumnezeu a dumnezeieştilor Scripturi cu luare-aminte şi cu grija morţii, şi-şi va păzi mintea cît va putea de gîndurile deşarte în rugăciune, poate afla ceva ce a pierdut. Mai ales dacă nu se supără niciodată împotriva cuiva, chiar dacă pătimeşte adeseori cele mai mari rele de la acela, şi nu lasă pe nimeni să se supere împotriva sa, ci cu toată puterea îl slujeşte pe acela cu lucrul şi cu cuvîntul. Atunci mintea i se veseleşte şi mai vîrtos, izbăvită de tulburarea mîniei. Iar el capătă iscusinţă ca să nu mai uite niciodată de sufletul său, temîndu-se ca nu cumva să fie părăsit iarăşi. Astfel rămîne necăzut din frică, avînd pururea lacrimile pocăinţei şi ale plînsului, pînă ce se va sui la cele ale dragostei şi ale bucuriei, de la care se va înălţa la pacea gîndurilor, cu harul lui Hristos.

Toate acestea stau aşa. Iar noi, care sîntem încă pătimaşi şi grei la inimă, sîntem datori să pătrundem motivele (cuvintele) plînsului şi să ne cercetăm pe noi înşine în fiecare zi, atît înainte de canonul hotărît, cît şi în cursul lui şi la sfîrşit, fie că lucrăm cei ce sîntem încă slabi pentru nelucrarea cea după Dumnezeu şi pentru oprirea de la toate, cum zice Sfîntul Isaac, fie că şedem în nelucrare în acelaşi loc, cei ce avem ochi neadormiţi şi cuget de trezvie, cum zice Scărarul[176], ca să se strîngă sufletul nostru şi să înceapă să lăcrimeze, cum zice Sfîntul Dorotei.

Dar acestea s-au zis despre cele mai înainte spuse în cele trei vederi, ca să ne învrednicim să ajungem la celelalte.

176. în paranteză : caută la sporirea ta !

Despre a patra vedere

Aceasta este cugetarea la coborîrea şi la petrecerea în lume a preadulcelui nostru Mîntuitor Iisus Hristos, spre a uita treptat pînă şi de hrana însăşi, cum zice marele Vasile, şi precum am auzit de la fericitul David, că uita să mănînce pîinea sa (Ps. CI, 5). Şi aceasta, zice Scărarul, deoarece cugetarea lui era răpită spre minunile lui Dumnezeu întru uimire multă şi nu ştia cum să răsplătească lui Dumnezeu, cum zice Vasile, povestitorul celor cereşti.

«Ce vom da în schimb Domnului pentru toate cîte ne-a dat nouă ? Pentru noi Dumnezeu a venit între oameni ; pentru firea cea stricată Cuvîntul trup s-a făcut şi s-a sălăşluit între noi. La cei nemulţumitori a venit Făcătorul de bine ; la cei robiţi, Slobozitorul ; la cei ce şedeau în întuneric, Soarele dreptăţii ; pe cruce, Cel fără patimă; în iad, Lumina; în moarte, Viaţa; Învierea, pentru cei căzuţi. Către El vom striga : Slavă Ţie, Dumnezeul nostru» [177].

Şi iarăşi cel din Damasc :

«Minunatu-s-a de aceasta cerul, şi marginile pămîntului s-au umplut de uimire, că Dumnezeu s-a arătat oamenilor trupeşte şi pîntecele tău s-a făcut mai cuprinzător decît cerurile. Pentru aceasta, Născătoare de Dumnezeu, pe tine te măresc cetele îngerilor şi oamenilor» [178].

Şi iarăşi :

«Înfricoşatu-s-a tot auzul de nespusa coborîre a lui Dumnezeu ; Cel preaînalt s-a coborît de bunăvoie pînă la trup, făcîndu-se om din pîntece feciorelnic. Pentru aceasta, pe Preacurata Născătoare de Dumnezeu, noi, credincioşii, o mărim» [179].

177. Octoih, glas 7, Duminică dimineaţa la laude.
178. Irmologhion, Cîntarea a 9-a, glas 8 («Spăimîntatu-s-a...»).
179. Irmologhion, Cîntarea a 9-a, glas 8.

«Veniţi popoarelor lîngă mine, să ne suim la muntele cel sfînt din ceruri şi să stăm în chip netrupesc, în cetatea Dumnezeului celui viu, şi să privim cu mintea dumnezeirea cea nematerială a Tatălui şi a Duhului, strălucind în Fiul cel Unul-Născut»[180].

«Atrasu-m-ai cu dorul Tău Hristoase şi schimbatu-m-ai cu dumnezeiasca Ta dragoste. Ci arde cu focul cel nematerial păcatele mele şi mă învredniceşte să mă satur de desfătarea dintru Tine, ca pe amîndouă venirile Tale să le măresc, veselindu-mă, Bunule» [181]. Întreg eşti dulceaţă, Mîntuitorule ; întreg eşti dorire şi dor nesăturat ; întreg eşti frumuseţe cu neputinţă de ajuns. Şi cel ce a luat, prin virtuţile sufleteşti şi trupeşti, cunoştinţa unora ca acestora şi a tainelor ascunse în cuvintele sfinţilor bărbaţi şi a dumnezeieştilor Scripturi şi mai ales a dumnezeieştilor Evanghelii, acela nu se mai odihneşte de dorul şi de lacrimile cele multe ce izvorăsc într-însul pururea în chip nesilit.

Iar noi, cei ce auzim numai de cele din Scripturi, sîntem datori a ne îndeletnici şi a cugeta pururea, ca astfel, după multă vreme, să se întipărească dorul lui Dumnezeu în inima noastră, cum zice Maxim[182], şi cum făceau Părinţii înainte de a primi cunoştinţa care izvorăşte de la sine. Tot dorul mucenicilor zbura numai către Stăpînul, unindu-se cu El prin dragoste şi cîntări, cum a zis şi Damaschin despre cei trei tineri.

«Pentru legile părinteşti, fericiţii tineri în Babilon, primejduindu-se de mai înainte, au scuipat porunca cea nebunească a Împăratului şi, împreunîndu-se cu focul de care nu s-au ars, Celui ce stăpîneşte vrednică cîntare i-au cântat» [183].

Şi pe drept cuvînt, cînd simte cineva minunile lui Dumnezeu, e covîrşit de uimire [184] şi uită chiar şi de

180. Din canonul de la Utrenia din 6 august (Schimbarea la faţă).
181. Tropar din rînduiala Sf. împărtăşiri.
182. *Suta a doua a capetelor gnostice,* cap. 77 (*Filocalia* II, p. 197—198).
183. *Irmologhion,* cînt. a 8-a, glas 6. 184. îşi iese din sine.

viaţa vremelnică [185]. Dar nu cum sîntem străpunşi noi, de dumnezeieştile Scripturi, şi apoi iarăşi ne întunecăm din pricina lenei, a uitării şi a neştiinţei şi ajungem nesimţitori în urma patimilor. Căci numai cel ce s-a curăţit prin plîns de patimi, simte tainele ascunse în toate Scripturile şi se uimeşte de toate, dar mai ales de Sfînta Evanghelie, de lucruri şi de cuvinte. Şi precum înţelepciunea lui Dumnezeu a făcut cele grele uşoare, aşa face pe om puţin cîte puţin Dumnezeu : bun şi îndurător, ca să poată iubi pe vrăjmaşi, precum şi Tatăl îndurător este şi nepătimaş, ca Dumnezeu cel fără patimă ; avînd toată virtutea şi desăvîrşirea, precum Tatăl desăvîrşit este. Şi simplu grăind, toate cîte se cuvin lui Dumnezeu, le primeşte, după învăţătura sfintei Cărţi, şi omul, ca să se facă Dumnezeu prin lucrare voită. Cine nu se minunează de lucrarea Sfintei Evanghelii ? Pentru că numai prin libera alegere, îi dăruieşte omului toată odihna în veacul de acum şi în cel viitor, cu multă cinste. Căci zice Domnul : «Cel ce se smereşte pe sine, înălţa-se-va» [186]. Despre aceasta mărturiseşte şi Petru, care a părăsit mrejele, şi a primit cheile cerului; asemenea şi ceilalţi Apostoli, dintre care fiecare, părăsind cele puţine pe care le avea, a luat toată lumea în stăpînire, în veacul de acum, iar în cel viitor «cele pe care ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit»[187]. Şi nu numai Apostolilor li s-au întîmplat acestea, ci tuturor celor ce au voit să li se întîmple pînă astăzi. Căci, cum zic unii dintre Părinţi, deşi se osteneau în pustie, dar aveau multă odihnă. Iar aceasta o spuneau despre viaţa cea netulburată şi fără griji.

Şi oare cine socotim că are mai multă odihnă şi cinste la Dumnezeu : cel ce se linişteşte cu Dum-

185. Cuv. XVII, *Despre tîlcuirea feluritelor virtuţi.*
186. Luca XVIII, 14. 187. I Cor. II, 9.

nezeu şi împlineşte poruncile Lui, sau cel ce petrece în tulburări, în tribunale şi în griji lumeşti ? Cel ce stă pururea de vorbă cu Dumnezeu, prin cercetarea dumnezeieştilor Scripturi şi prin rugăciunea neîmprăştiată şi prin lacrimi, sau cel ce se osteneşte şi priveghează în hoţii şi în fapte nelegiuite, în care, neizbîndind, nu are parte decît de osteneală şi de îndoită moarte ? Iată, aşadar, că suferim şi moartea cu multă osteneală şi necinste, fără nici un cîştig, ba mai bine-zis au pătimit unii adeseori şi cea mai mare pagubă pierzîndu-şi sufletul. Mă gîndesc la tîlharii, la hoţii de mare, la desfrînaţii şi la războinicii de meserie, care n-au voit să se mîntuiască cu odihnă, cu cinste şi cu cîştig. O, ce orbire ! Pentru ca să pierim suferim moartea, iar pentru ca să ne mîntuim nu iubim nici viaţa. Şi chiar dacă avem de primit moartea pentru Împărăţia cerurilor, ce facem mai mult decît tîlharul, spărgătorul sau oşteanul, care numai pentru pîine rabdă adeseori moartea viitoare, pe lîngă cea de aici ? Aşadar, cea dintîi ţintă să ne fie Hristos, prin care se dă Împărăţia cerurilor celor ce aleg de bună voie în veacul de aici să dispreţuiască duhovniceşte toate şi să le aibă roabe lor şi să împărăţească nu numai peste lucruri, ci şi peste trup, prin dispreţuirea lui, ba încă şi peste moarte, prin buna îndrăzneală a credinţei ; iar în veacul viitor, să împărăţească veşnic cu trupul împreună cu Hristos, prin harul învierii de obşte.

Moartea vine la fel şi pentru păcătos şi pentru drept, dar deosebirea e mare. Ca muritori, mor amîndoi şi nu e nici o mirare. Dar cel dintîi, fără plată şi osîndit ; iar celălalt, fericit în veacul de acum şi în cel viitor. Şi apoi ce mare lucru este a cîştiga bani, pe care va avea să-i părăsească fără să vrea, cel ce-şi închipuie că-i are, nu numai în ceasul morţii, ci adeseori şi înainte de ea, cu multă ruşine, osteneală şi durere ? Ba poate unii au suferit şi moarte pentru ei, după nenu-

măratele ispite ale bogăţiei, adică frica, grija, întristarea şi tulburarea neîncetată de bunăvoie şi fără de voie. Dar sfînta poruncă izbăveşte de toate acestea pe om şi-i dăruieşte lipsa desăvîrşită de griji şi de temeri, ba adeseori şi o veselie negrăită, celor ce-şi aleg de bunăvoie şi cu tot sufletul neaverea.

Ce este, aşadar, mai plăcut decît a ajunge cineva nepătimaş, nestăpînit cîtuşi de puţin de mînie sau de pofta vreunuia din lucrurile lumii, ci socotind ca nimic cele rîvnite de cei mulţi, ca unul ce este ridicat deasupra tuturor, petrecînd ca în rai, mai bine-zis ca în cer şi fiind mai presus de orice trebuinţă, prin lipsa de griji şi îndeletnicirea cu Dumnezeu ? Căci suferind cele ce vin asupra lui cu bucurie, tot ce i se întîmplă, îl odihneşte. Şi iubind pe toţi, de toţi este iubit. De asemenea, dispreţuind toate, ajunge deasupra tuturor. Tot aşa este cu cel ce nu vrea să aibă ceva, pentru care altul se luptă şi se întristează dacă nu dobîndeşte, ba poate dobîndind ceea ce doreşte, chiar se osîndeşte. Căci cel ce nu doreşte nimic, se izbăveşte prin poruncă de toate relele din veacul de acum şi din cel viitor. Fiindcă nevrînd să aibă ceea ce nu are, are parte de toată odihna şi e mai presus de orice bogăţie, precum cel ce pofteşte cele ce nu le are, suferă cel mai mare chin, încă înainte de chinurile veşnice, şi unul ca acela e rob, chiar dacă pare că e împărat şi bogat. Dar ce lucru greu ne cer poruncile Domnului, pe care să nu-l putem face noi ticăloşii, cu multă rîvnă, chiar fără nici o răsplată ?

Deci cel ce a putut înţelege în parte harul Sfintei Evanghelii şi cele ce se află în ea, adică faptele şi învăţăturile Domnului, poruncile şi dogmele Lui, înfricoşările şi făgăduinţele, acela ştie ce comori neîmpuţinate a aflat, măcar că nu poate povesti despre ele cum trebuie, pentru că cele cereşti sînt negrăite. Căci Hristos s-a ascuns în Evanghelie şi cel ce vrea să-L afle

pe El, trebuie să vândă mai întîi toate averile sale şi să cumpere Evanghelia, ca nu numai să-L poată afla pe El din citire, ci să-L şi primească în sine, prin urmarea vieţuirii Lui în lume. Fiindcă cel ce caută pe Hristos, zice Sfîntul Maxim, nu trebuie să-L caute pe El în afară, ci în sine însuşi[188], adică să se facă cu trupul şi cu sufletul nepăcătos ca Hristos, după cît e cu putinţă omului şi să păzească mărturia conştiinţei cu toată puterea, ca să împărăţească peste toată voia sa şi să o biruiască prin dispreţuirea ei, chiar dacă e sărac şi fără slavă, din punct de vedere al lumii. Pentru că ce folos are cel care pare că e împărat, dar e stăpînit de mînie şi de poftă în veacul acesta, iar în cel viitor va afla munca veşnică, dacă nu va voi să păzească poruncile dumnezeieşti ?

Dar o, ce nebunie ! Cum nu vrem să luăm, prin unele lucruri mici şi vremelnice, bunătăţile mari şi veşnice, ci lepădăm bunătăţile şi dorim cele potrivnice. Şi ce este mai neînsemnat decît un pahar cu apă rece, sau decît dăruirea unei bucăţi de pîine, sau decît lepădarea voii, sau a unui mic gînd, prin care ni se dă Împărăţia cerurilor din harul celui ce a spus : «Iată Împărăţia cerurilor înăuntrul vostru este» [189].

«Căci nu este departe, zice Damaschin, nici afară, ci înăuntru. Voieşte numai să biruieşti asupra patimilor şi iată o ai în tine însuţi, numai pentru că vieţuieşti în chip plăcut lui Dumnezeu. Iar de nu vrei, nu ai nimic». Fiindcă Împărăţia lui Dumnezeu, spun Părinţii, este vieţuirea plăcută lui Dumnezeu, şi prima şi a doua venire a Domnului. Despre a doua venire, s-a scris mai înainte la cuvintele despre plîns [190]. Iar cel ce a înţeles-o pe cea dintîi prin har, întru sfinţirea sufletului, trebuie să zică întru multă uimire : «Mare eşti, Doamne, şi minunate sînt lucrurile Tale şi nici un cuvînt nu ajunge spre lauda

188. *Suta a doua a capetelor gnostice,* cap. 35 (*Filocalia* II, p. 180). Cine a imprimat în sine vieţuirea evanghelică îl are în sine pe Hristos. Cine face din Evanghelia scrisă o Evanghelie trăită, L-a descoperit pe Hristos. 189. Luca XVII, 21. 190. La vederea a treia (cap. 12).

minunilor Tale. Iată, preadulcele meu Stăpîn, robul Tău stând înaintea Ta fără de glas şi deşert, aştept de la Tine luminarea cunoştinţei. Căci Tu ai spus, Doamne, că «**fără de Mine nu puteţi** face **nimic**»[191]. Dar Tu învaţă-mă cele despre Tine. Pentru aceasta am îndrăznit să cad la preacuratele Tale picioare, ca sora lui Lazăr, prietenul Tău, ca să aud şi eu ceva cu mintea. Dacă nu despre dumnezeirea Ta cea necuprinsă, măcar despre petrecerea Ta cea trupească în lume ; ca să primesc oarecare mică simţire a celor spuse în Sfînta Evanghelie a harului Tău ; şi cum ai petrecut cu noi, blînd şi smerit cu inima[192], cum a zis preasfînta Ta gură, pentru a învăţa noi acestea de la Tine. Şi cum aflîndu-Te de bunăvoie într-o aşa de mare sărăcie. Tu Cel bogat în milă, în osteneală şi în sete, ai dat apă vie Samarinencii, precum ai zis, Doamne : «Cel ce înseteazâ să vină la Mine şi să bea»[193]. Căci Tu eşti izvorul tămăduirilor şi cine poate să laude petrecerea Ta cea din lume ?

Dar fiindcă m-ai învrednicit pe mine, ţărîna, cenuşa şi praful, neascultătorul şi ucigaşul de sine, care mult Ţi-am păcătuit şi pururea păcătuiesc, să cunosc peste tot ceva din faptele şi din cuvintele Tale, iartă-mi îndrăzneala ca să şi îndrăznesc să Te întreb despre ele, ca unul ce mi se pare că Te văd prin credinţă, pe Tine cel nevăzut de toată făptura. Căci Tu ştii, Doamne, cunoscătorule de inimi, că nu întreb din iscodire, ci caut ca să învăţ, crezînd că dacă mă voi învrednici de cunoştinţă de la Tine, îmi vei dărui, iubitorule de oameni, ca şi celor ce Te doresc pe Tine, şi lucrarea după putere, ca să urmez vieţuirii Tale celei după trup, prin care, după har, m-am numit creştin. Nimeni nu poate, ca ucenicii Tăi, să rabde moartea pentru duşmani, nici să dobîndească sărăcia Ta şi a lor, ci fiecare dintre noi în parte,

191. Ioan XV, 4.
192. Matei XI, 29.
193. Ioan XV, 10.

potrivit cu hotărîrea Lui. Dar chiar dacă ar muri în fiecare zi pentru Tine, nici aşa nu se poate plăti de datorie. Fiindcă Tu, Doamne, Dumnezeu desăvîrşit fiind, ai petrecut fără de păcat în lumea aceasta şi toate le-ai suferit pentru toţi. Iar noi, chiar dacă suferim poate ceva, pentru noi înşine şi pentru păcatele noastre pătimim. Că cine nu se minunează, cugetînd la negrăita Ta coborîre ? Că Dumnezeu necuprins fiind, atotputernic şi atotţiitor, şezînd pe heruvimi, care se zic înţelepciunea ce se înmulţeşte, Te-ai smerit pentru noi, care Te mîniem mult de la început, încît ai primit naştere şi hrănire, prigoniri şi împroşcări cu pietre, batjocuri, pălmuiri, loviri şi scuipări, apoi cruce, piroane, burete şi trestie, oţet şi fiere şi cîte nu sînt vrednic să aud. Apoi cu suliţa s-a împuns preacurata Ta coastă, din care ne-a izvorît nouă viaţa cea veşnică, cinstitul Tău sînge şi apă.

Preamăresc naşterea Ta şi pe cea care Te-a născut, pe care ai păzit-o Fecioară şi după naştere ca şi înainte de naştere. Închinu-mă Ţie, Celui ce în peşteră şi în iesle Te-ai înfăşat ; slăvescu-Te pe Tine, Cel ce în Egipt cu Maica Ta, Fecioara şi Preacurata, ai plecat şi în Nazaret Te-ai aşezat şi părinţilor după trup Te-ai supus, celui socotit tată şi celei cu adevărat maică. Mărescu-Te pe Tine, Cel ce Te-ai botezat în Iordan de către înaintemergătorul Tău, Doamne, împreună cu Tatăl, Cel ce Te-a mărturisit pe Tine şi cu Duhul Sfînt, Cel ce Te-a făcut pe Tine arătat, şi botezarea Ta şi pe Ioan Botezătorul, proorocul şi robul Tău. Slăvescu-Te pe Tine, Cel ce ai postit pentru noi şi Te-ai lăsat ispitit de bunăvoie şi ai biruit pe vrăjmaşul în trupul pe care l-ai luat de la noi şi ne-ai dăruit nouă biruinţă asupra lui, prin nespusa Ta înţelepciune ; pe Tine, Cel ce ai petrecut cu ucenicii Tăi şi ai curăţit leproşi, ai îndreptat şchiopi, ai dăruit orbilor lumină, le-ai dat surzilor şi muţilor puterea de a grăi şi auzi, ai binecuvîntat pîinile, ai umblat pe mare ca pe uscat, ai învăţat mulţimile despre fapte

şi vederi, ai vestit pe Tatăl şi pe Duhul Sfînt, ai prezis înfricoşările şi făgăduinţele viitoare şi toate cele ce ajută la mîntuirea noastră ; pe Tine, Cel ce ai biruit pe vrăjmaşul şi ai smuls patimile din rădăcini prin învăţătura atotînţeleaptă şi pe cei nebuni i-ai înţelepţit, iar pe cei vicleni i-ai surpat, ca pe nişte neînţelepţi, cu nemărginita Ta înţelepciune, pe cei morţi i-ai sculat cu puterea Ta negrăită, ai scos pe draci, cu stăpînire, ca un Dumnezeu al tuturor. Şi nu ai făcut acestea numai prin Tine însuţi, ci le-ai dăruit şi robilor Tăi putere, ca să facă şi mai mari decît acestea, ca şi mai mult să ne minunăm, cum ai zis, Doamne. Mare este numele Tău, că prin Tine toate cele minunate se fac de către Sfinţii Tăi.

Stăpîne, Doamne, Iisuse Hristoase, Fiule şi Cuvinte al lui Dumnezeu, numele cel preadulce al mîntuirii noastre, mare este slava Ta, mari sînt lucrurile Tale, minunate cuvintele Tale şi mai dulci decît mierea şi decît fagurul ! Slavă Ţie Doamne, slavă Ţie ! Dar cine poate lăuda pogorîrea Ta, bunătatea Ta, puterea, înţelepciunea, petrecerea în lume şi învăţătura ? Şi cît de firesc învaţă sfintele Tale porunci cu uşurinţă viaţa virtuoasă, precum ai zis, Doamne : «Iertaţi şi se va ierta vouă» [194], şi iarăşi : «Căutaţi şi veţi afla, bateţi şi se va deschide vouă» [195] şi «Cîte voiţi să vă facă vouă oamenii, aşa şi voi să faceţi lor»[196]. Cine, luînd cunoştinţă despre poruncile Tale şi celelalte cuvinte, nu se va uimi, cugetînd la înţelepciunea Ta nesfîrşită ? La înţelepciunea lui Dumnezeu, viaţa tuturor, bucuria îngerilor, lumina negrăită, învierea morţilor, «Păstorul cel bun, care-şi pune sufletul pentru oi»[197]. Laud schimbarea Ta la faţă, răstignirea, îngroparea, învierea, înălţarea, şederea de-a dreapta lui Dumnezeu şi Tatăl, pogorîrea Duhului

194. Matei VI, 14. 195. Matei VII, 7. 196. Matei VII, 12.
197. Ioan X, 11.

Sfînt şi cea de a doua venire a Ta, cea cu putere multă şi slavă necuprinsă. Umilitu-m-am, Doamne, înaintea minunilor Tale şi nemaiştiind ce să fac, vreau să alerg la tăcere. Dar nu ştiu ce să fac. Că de tac, mă înfricoşez ; iar de îndrăznesc să spun ceva, nu ştiu ce să zic, că mă cuprinde uimirea. Mă socotesc nevrednic de cer şi de pămînt şi vrednic de toată munca, nu numai pentru cele ce am păcătuit, ci cu mult mai vîrtos pentru facerile de bine ce le-am primit. Căci nemulţumitor fiind eu, ticălosul, mi-ai umplut sufletul de tot binele. Preabunule, Doamne, înţeles-am lucrurile Tale din parte şi s-a uimit cugetul meu. M-am făcut cu totul nimic, numai privind lucrurile Tale, Stăpîne. Dar nu a mea este cunoştinţa, nici lucrarea, ci a harului Tău. De aceea îmi pun mîna pe gură, ca odinioară Iov, şi nemaiştiind ce să fac, alerg la sfinţi, eu ticălosul.

Stăpîna cea bună a lumii, Tu ştii că nu avem îndrăznire, noi păcătoşii, către Dumnezeu pe Care L-ai născut. Dar îndrăznind către Tine, noi, robii Tăi, cădem la Stăpînul prin Tine, ca ceea ce ai îndrăznire către El, ca unul ce e Fiul Tău şi Dumnezeul nostru. Lui deci, crezînd şi eu nevrednicul, rogu-te Stăpînă, să-mi dăruiască simţirea darurilor Tale şi ale celorlalţi sfinţi ; cum aţi arătat virtuţi atît de mari, şi cum pe Tine, numai faptul că s-a născut Fiul lui Dumnezeu din Tine, te-a mărturisit ca fiind mai presus de toate cele ce sînt. Căci Te-a aflat pe Tine vas vrednic de a Sa sălăşluire, Cel ce cunoaşte toate mai înainte de a se face, ca un Făcător al tuturor. Şi nimeni nu poate întreba despre ale Tale. Pentru că sînt mai presus de fire, de minte şi de înţelegere. Cu adevărat, Născătoare de Dumnezeu Te mărturisim pe Tine, cei mîntuiţi prin Tine, Fecioară curată, mărindu-Te împreună cu cetele netrupeşti, pentru că :

«Pe Dumnezeu a-L vedea nu este cu putinţă oamenilor, spre care nu cutează a căuta cetele îngereşti; iar pe Tine Preacurată, s-a arătat oamenilor Cuvîntul în-

trupat, pe Care mărindu-L împreună cu oştile îngereşti, pe Tine Te mărim»[198].

«Ce Te vom numi pe Tine, o, ceea ce eşti plină de dar ? Cer» şi cele următoare [199].

Născătoare de Dumnezeu, Tu eşti viţa cea adevărată, care ai odrăslit rodul vieţii; pe Tine Te rugăm, mijloceşte preaslăvită, împreună cu Apostolii şi cu toţi sfinţii, să se miluiască sufletele noastre, ale celor ce Te mărturisim pe Tine cu dreaptă credinţă, Născătoare de Dumnezeu, şi Te fericim pe Tine cea pururea fericită, precum ai prezis, Stăpînă. Căci cu adevărat toate neamurile Te fericim pe Tine, singura Născătoare de Dumnezeu, «ceea ce eşti mai cinstită decît Heruvimii şi mai mărită fără de asemănare», şi celelalte.

Dar neputînd să înţeleg cele ale Tale, voi grăi, minunîndu-mă, cele ale celorlalţi sfinţi :

«Cum ai petrecut în pustie, o Botezătorule şi înaintemergătorule al Domnului ? Şi ce te vom numi pe tine ? Prooroc, Înger, Apostol sau mucenic ? Înger, că ai petrecut ca unul fără trup ; Apostol, că ai vînat neamurile ; mucenic, că pentru Hristos capul tău s-a tăiat. Roagă-L pe El să se mîntuiască sufletele noastre. Căci zice Solomon : «Pomenirea dreptului cu laude» [200]. Dar ţie îţi ajunge mărturia Domnului, căci cu adevărat înaintemergător te-ai arătat», şi celelalte.

Sfinţilor Apostoli şi ucenici ai Mîntuitorului, cei ce v-aţi făcut înşivă văzători ai tainelor, pe Cel ce nu se vede şi început nu are L-aţi propovăduit zicînd : «La început era Cuvîntul». Nu aţi fost zidiţi înainte de Îngeri, nu aţi învăţat de la oameni, ci din înţelepciunea cea de sus. De aceea, avînd îndrăznire, rugaţi-vă pentru sufletele noastre. Mă minunez de iubirea voastră de Dumnezeu, cum se zice în vechile tropare :

198. *Canonul înmormîntării.* 199. *Bogorodicina,* ceasul întîi.
200. Pilde X, 8.

«Doamne, pe Tine dorindu-Te Apostolii pe pămînt, din inimă, pe toate le-au socotit gunoaie, ca să Te dobîndească numai pe Tine ; şi pentru Tine şi-au dat trupurile la bătăi. De aceea, slăvindu-se, se roagă pentru sufletele noastre».

Şi cum oameni fiind, ca noi, şi trup de lut purtînd, aţi arătat aşa de mari virtuţi, încît aţi suferit moarte pentru cei ce vă omorau pe voi. Cum voi, cei puţini, aţi biruit toată lumea ? Cum, simpli fiind şi neînvăţaţi, aţi biruit pe împăraţi şi pe stăpînitori, voi cei neînarmaţi şi goi ? Iar prin aceia pe dracii nevăzuţi, voi cei săraci şi cu neputinţa trupului îmbrăcaţi. Şi ce a fost această putere, dacă nu credinţa, prin care aţi luat puterea Duhului Sfînt, voi şi sfinţii mucenici, care bine v-aţi nevoit şi v-aţi încununat ? «Rugaţi-vă Domnului, să se miluiască sufletele noastre, Apostoli, mucenici, prooroci, Ierarhi, cuvioşi» şi celelalte.

Şi cine nu se minunează, sfinţilor mucenici, văzînd lupta cea bună pe care aţi purtat-o ? Cum, în trup fiind, aţi biruit pe vrăjmaşul cel netrupesc, mărturisind pe Hristos şi cu crucea înarmîndu-vă ? Pentru aceasta, cu vrednicie v-aţi arătat dracilor izgonitori şi barbarilor împotrivitori. Neîncetat rugaţi-vă să se mîntuiască sufletele noastre. Căci asemenea celor trei tineri înainte de voi, nu aţi răbdat nevoinţele cu nădejdea plăţii, ci pentru dragostea dumnezeiască, cum înşivă aţi zis : «Chiar de nu ne-ar izbăvi pe noi, nici aşa nu-L vom tăgădui, ca pe Cel ce nu ne izbăveşte».

«Mă minunez de smerenia voastră la culme sfinţilor trei tineri, că aflîndu-vă în mijlocul văpăii, aţi grăit cu mulţumire. Şi nu este în vremea aceasta căpetenie şi prooroc şi conducător» [201], şi celelalte. Cu suflet zdrobit şi cu duh de smerenie, mă minunez de puterea lui Dumnezeu, care s-a săvîrşit cu voi şi cu Ilie Proorocul, cum zice Damaschin : «Din văpaie, rouă ai izvorît cu-

201. Cîntarea celor trei tineri, 14.

vioşilor, şi jertfa dreptului cu apă o ai ars. Că toate le faci, Hristoase, numai voind».

Dar ce voi privi mai întîi ? Lucrarea sfintei Evanghelii, sau faptele sfinţilor Apostoli ? Nevoinţele sfinţilor Mucenici, sau luptele sfinţilor Părinţi ? Vieţile şi cuvintele tuturor sfinţilor, vechi şi noi, bărbaţi şi femei, sau tîlcuirile şi dreapta lor socoteală ? Nu pricep şi mă minunez.

Ci rogu-mă, Ţie, iubitorule de oameni, Doamne, să nu laşi să se facă acestea spre osînda mea, pentru nevrednicia mea şi pentru purtarea mea cea nemulţumitoare, după ce am cunoscut taine atît de mari, pe care le-ai descoperit sfinţilor Tăi, şi prin ei mie, păcătosului şi nevrednicului robului Tău. Căci iată Stăpîne, robul Tău este înaintea Ta, lipsit de toate şi fără de glas, asemenea unui mort, şi nu îndrăzneşte să zică altceva, sau să privească fără ruşinare, ci cad după obicei, strigînd şi grăind din adîncul sufletului : «Stăpîne mult milostive», şi celelalte ale rugăciunii. Iar de cealaltă rugăciune şi de psalmi se cade să aibă grijă întru paza purtărilor sufletului şi ale trupului, ca să vină la deprinderea cugetărilor dumnezeieşti, încît să poată înţelege toate tainele aflătoare în dumnezeieştile Scripturi, şi lucrările cele minunate întru simţire multă ; ca, minunîndu-se de darurile lui Dumnezeu, să ajungă să-L iubească numai pe El şi să pătimească cu bucurie pentru El ca toţi sfinţii. Căci toate dumnezeieştile Scripturi înfricoşează şi uimesc, cum zice Solomon.

Pe lîngă celelalte fapte minunate, mă minunez şi de puterea Lui de Dumnezeu, arătată cu mana, că nu se păstra cu acelaşi chip pînă a doua zi, ci se strica şi se afla plină de viermi, ca nu cumva cei necredincioşi să se îngrijească de ziua de mîine. Iar în năstrapa ce se afla în cort se afla nevătămată pururea. Şi iarăşi, prăjită fiind de foc rămînea nearsă, dar se topea la cea mai slabă rază a soarelui, ca nu cumva cei nesăturaţi să adu-

ne peste trebuinţă. O, minune ! Cum lucrează Dumnezeu pretutindeni mîntuirea oamenilor, precum zice Domnul despre Providenţa dumnezeiască : «Tatăl Meu pînă acum lucrează, şi Eu lucrez»[202]. Deci cel ce se îndeletniceşte numai cu aceasta după Dumnezeu, se învaţă de dumnezeieştile Scripturi sensibil, iar de Providenţa dumnezeiască prin înţelegere, şi începe să vadă lucrurile după fire, cum spun Grigorie al Nisei şi Damaschin, şi nu mai e furat de frumuseţea din afară a lucrurilor lumii acesteia, adică de strălucire, de bogăţie, de slava care trece şi de altele ca acestea, nici nu e vrăjit de umbra care zace asupra lor, ca cei încă pătimaşi.

Despre a cincea cunoştinţă

Din această a cincea cunoştinţă, care se zice, după proorocul, sfat, se poate cunoaşte, precum s-a zis la sfîrşitul Fericirilor, firea şi schimbarea făpturilor sensibile. Se cunoaşte că din pămînt sînt şi iarăşi în pămînt se întorc, după cuvîntul Eclesiastului: «Deşertăciunea deşertăciunilor, toate sînt deşertăciune» [203]. Dar şi Damaschin zice la fel : «Deşertăciune sînt toate cele omeneşti, cîte nu mai sînt după moarte. Nu rămîne bogăţia, nu călătoreşte împreună slava, căci venind moartea, toate acestea au pierit». Şi iarăşi : «Cu adevărat deşertăciune sînt toate şi viaţa aceasta este umbră şi vis, că în deşert se tulbură tot pămînteanul, cum zice Scriptura. Cînd dobîndim lumea, atunci în groapă ne sălăşluim, unde împreună sînt împăraţii şi săracii» [204].

Despre a şasea cunoştinţă

Ajungînd astfel la deprinderea neîmpătimirii, i se dă omului cunoştinţa a şasea, aşa-numita tărie. Şi începe să vadă fără patimă frumuseţea făpturilor sensibile. Pentru că toate gîndurile sînt de trei feluri : omeneşti, dră-

202. Ioan V, 17. 203. Ecles. I, 1. 204. Canonul înmormîntării.

cești și îngerești. Gînd omenesc avem atunci cînd se suie la inimă un oarecare înțeles simplu al făpturilor, ca de pildă, bărbat, aur sau orice altceva din făpturile sensibile. Gîndul drăcesc e compus din înțeles și patimă, ca de pildă, cînd ne gîndim la un om fie cu o iubire fără judecată, fie cu o afecțiune care nu e după Dumnezeu, ci spre curvie, fie iarăși cu o ură nesocotită, adică cu amintirea răului, sau cu clevetire ; iar la aur, de asemenea, pentru iubirea de bani, sau pentru furt, sau pentru răpire, sau altceva din acestea, sau cu ură și cu hulire împotriva lucrurilor lui Dumnezeu. Prin amîndouă acestea se lucrează pieirea [205]. Fiindcă dacă iubim lucrurile, nu după măsura cuvenită, ci le punem mai presus de dragostea de Dumnezeu, nu ne deosebim întru nimic de slujitorii idolilor, zice Sfîntul Maxim [206]. Și iarăși : Dacă le urîm pe ele, ca unele ce n-ar fi fost făcute bune foarte, mîniem pe Dumnezeu.

Iar gîndul îngeresc este contemplarea nepătimașă a lucrurilor, sau cunoștința adevărată, care este mijlocie între amîndouă prăpăstiile, păzind mintea și deosebind ținta cea dreaptă de cele șase curse ale diavolului, care o înconjoară, adică de cea de sus și de cea de jos, de cea de-a dreapta și de cea de-a stînga, de cea dinăuntru și de afară de ținta dreaptă. Aceasta este cunoștința adevărată care stăruie ca un centru în mijlocul celor șase curse. Ea se învață de la îngerii pămînteni, care s-au omorît pe ei lumii, ca să li se facă mintea nepătimașă, spre a vedea lucrurile cum trebuie. Cel ce are cunoștința aceasta, nu se urcă deasupra țintei drepte, prin semeție, socotind că înțelege ceva din proprie înțelepciune ; nici nu se coboară jos prin neștiință, fiindcă n-a putut să ajungă desăvîrșirea ; nici nu se abate la dreapta, prin lepădarea și ura lucrurilor ; nici la stînga,

205. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste,* suta a doua, cap. 84 ; suta a patra, cap. 45, 49 (*Filocalia* II, p. 72—73 ; 106).
206. *Suta întîia a capetelor despre dragoste,* cap. 7 *(Filoc.* II, p. 38).

prin iubire nesocotită sau împătimire; nici, iarăşi, înăuntru de la ţinta dreaptă, prin neştiinţă şi lenevire peste tot ; nici în afară, prin multă ocupaţie şi prin sîrguinţă nesocotită din nepăsare sau răutate [207]. Ci primeşte cunoştinţa cu răbdare, cu smerită cugetare şi cu bună nădejde, din credinţă tare, pentru ca, cunoscînd ceva din parte, să fie înălţat spre dragostea dumnezeiască, iar pentru necunoaşterea întru cunoştinţă, să dobîndească smerita cugetare, şi prin nădejdea şi credinţa statornică să ajungă la ţinta lucrului căutat.

Acela nici nu urăşte ceva cu totul ca rău, nici nu iubeşte fără judecată, ci-l priveşte pe om spre a se minuna, cum mintea lui este icoană nehotărnicită a lui Dumnezeu cel nevăzut, deşi deocamdată e hotărnicită de trup, cum zice marele Vasile ; şi cum ajunge pînă la hotarele oricărui chip, ca şi Dumnezeu, Care poartă grijă de lume. Căci mintea se preface după forma fiecărui lucru şi se colorează după chipul lucrului cunoscut de ea. Iar cînd se învredniceşte să ajungă în Dumnezeu, Cel fără chip şi înfăţişare, se face şi ea fără chip şi fără formă [208]. Apoi se minunează cum poate să păstreze orice idee şi cum ideile din urmă nu pot schimba pe cele dintîi, nici cele dintîi nu pot vătăma pe cele din urmă, ci cugetarea le ţine pe toate, ca pe o comoară, fără uitare ; şi cînd vrea mintea, descoperă prin grai cele gîndite, nu numai pe cele proaspete, ci şi pe cele adunate în vistierie de demult. De asemenea se minunează cum, iarăşi, cuvintele ieşind mereu, mintea rămîne aceeaşi, fără scădere.

Privind apoi trupul, se minunează cum ochii, urechile şi limba primesc din afară cele de trebuinţă, după voia sufletului ; ochii, prin lumină, urechile, prin aer ;

207. Dreapta socoteală constă în a găsi înţelesul central al lucrurilor şi în a te păstra cu tărie în el, nelăsîndu-te ispitit de nici o atracţie unilaterală.

208. Sf. Maxim Mărturisitorul, cap. 97, *Suta a treia despre dragoste* (*Filocalia*, II, p. 97).

şi nici unul din simţuri nu împiedică pe celălalt şi nu poate face ceva în afară de scopul sufletului. Se minunează apoi cum trupul neînsufleţit, la porunca lui Dumnezeu, s-a amestecat cu sufletul înţelegător şi cuvîntător, care a fost creat de Duhul Sfînt, cum zice Damaschin [209], prin insuflare, măcar că sînt unii care nu ştiu aceasta, socotind că este din dumnezeirea cea mai presus de minte, ceea ce este cu neputinţă. Căci zice Gură de Aur : «Ca să nu se socotească mintea omenească pe sine Dumnezeu, a pus Dumnezeu într-însa uitare şi neştiinţă, ca din aceasta să-şi agonisească smerenie». Şi iarăşi, cînd vrea Ziditorul, se desparte această amestecare firească, şi sufletul cuvîntător, cum zice Scărarul, se duce sau sus în cer, sau jos în iad, iar trupul pămîntesc se întoarce în pămîntul dintru care a fost luat. Dar iarăşi, prin harul Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, se unesc cele despărţite, la a doua venire a Sa, ca fiecare dintre noi să primească după faptele sale. O, minune ! Cine a simţit măcar cît de puţin taina aceasta, fără să se uimească ? Că pe om îl ridică iarăşi din pămînt, după atîtea rele cîte le-a făcut, nesocotind poruncile Lui, şi-i dăruieşte nemurirea, pe care o avea mai înainte şi n-a păzit-o, pentru că n-a păzit porunca ce-l păzea pe el de moarte şi stricăciune, ci şi-a atras moartea prin neascultare.

Minunîndu-se, aşadar, de toate acestea, omul credincios, povăţuit în chip mintal de o mişcare îngerească, se uimeşte şi de alte multe. Şi iarăşi priveşte frumuseţea aurului şi întrebuinţarea lui şi se minunează cum s-a făcut din pămînt astfel pentru noi, ca cei bolnavi să cheltuiască banii prin milostenie, iar cei ce nu vor să facă aceasta, să-i împărţească prin anumite încercări fără de voie, şi aşa să fie ajutaţi să se mîntuiască, dacă rabdă cu mulţumire cele ce vin asupra lor. Astfel se mîntuiesc şi unii şi alţii. Iar cei ce preţuiesc mai mult

209. *Dogmatica,* cap. XII: *Despre om.*

neaverea, se vor încununa, ca unii ce fac un lucru mai presus de fire, ca şi cei ce se nevoiesc întru feciorie. Se cuvine, deci, ca omul să nu cinstească mai mult aurul decît porunca lui Dumnezeu, întrucît e un lucru stricăcios şi pămîntesc ; dar întrucît este făptura lui Dumnezeu şi de folos omului pentru a trăi trupeşte şi a se mîntui, să nu-l socotească vrednic de ură, ci prilej de înfrînare şi de dragoste.

Şi simplu grăind, cel luminat privind frumuseţea fiecărui lucru şi întrebuinţarea lui, fără patimă, iubeşte pe Făcător. Acela ia seama la toate cele sensibile, la făpturile de sus şi de jos, adică la cer, la soare, la lună, la stele, la nori, la ploi, la zăpadă, la grindină, minunîndu-se cum îngheaţă apa în atîta arşiţă, apoi la tunete, la fulgere, la vînturi şi la aer, la schimbarea acestora, la ani, la anotimpuri, la zile, la nopţi, la ceasuri, la minute, la pămînt, la mare, la vieţuitoarele fără număr, la dobitoacele cele cu patru picioare, la fiare şi tîrîtoare, la neamurile multe ale păsărilor, la izvoare, la rîuri, la nesfîrşitele feluri ale pomilor şi buruienilor, la cele blînde şi la cele sălbatice. Căci în toate vede rînduiala, buna aşezare, mărimile, frumuseţile, întocmirea, legătura, armonia, folosul, conglăsuirea, felurimea, desfătarea, starea, mişcarea, culorile, formele, chipurile, întoarcerea la aceleaşi, rămînerea în cele stricăcioase. Şi luînd aminte simplu la toate făpturile cele sensibile, se uimeşte minunîndu-se de Ziditor, cum din cele ce nu sînt, numai cu porunca, a adus la fiinţă cele patru elemente (stihii) şi cum, prin înţelepciunea lui Dumnezeu, cele ce-şi sînt potrivnice nu se păgubesc una pe alta ; de asemenea, cum din acestea a făcut toate pentru noi. Şi încă acestea sînt mici pe lîngă coborîrea lui Hristos, cum zice Teologul, şi pe lîngă bunătăţile viitoare.

Deci cunoscînd bunătatea lui Dumnezeu cea ascunsă în făpturi, şi înţelepciunea, puterea şi purtarea

Lui de grijă, cum Însuşi a zis către Iov[210], să privim pe urmă la cea din arte, din cuvinte şi din litere, cum prin puţină cerneală neînsufleţită, ne-a descoperit nouă taine aşa de mari prin sfintele Scripturi. Şi e într-adevăr lucru minunat, că Sfinţii Prooroci şi Apostoli au ajuns de-abia după multă osteneală şi dragoste către Dumnezeu la aceste bunătăţi, iar noi le aflăm numai prin citire. Căci Scripturile ne grăiesc în chipul cel mai minunat, de parc-ar fi cuvîntătoare.

Cunoscînd deci acestea, credem că nu este în zidire ceva fără rost, nici răul, ci cele ce se fac fără voia dumnezeiască, Dumnezeu le preface în chip minunat în bunătăţi. De pildă, căderea diavolului nu a fost după voia lui Dumnezeu, dar iată că s-a făcut spre folos celor ce se mîntuiesc. Căci i se îngăduie să ispitească pe cei ce se hotărăsc liber, după puterea fiecăruia, cum zice Sfîntul Isaac, ca să fie făcut de rîs de către oamenii întocmai cu îngerii. Şi e biruit cu ajutorul lui Dumnezeu, nu numai de bărbaţi, ci şi de foarte multe femei, prin răbdare şi credinţă în Cel ce priveşte lupta, de la Care primesc cununile nestricăciunii, prin harul şi iubirea Lui de oameni. Pentru că El este Cel ce a biruit şi biruieşte pe şarpele cel neruşinat şi ucigaş de oameni.

Aşadar cel ce a luat darul cunoaşterii duhovniceşti, cunoaşte că toate sînt bune foarte. Iar cel ce este încă la începutul cunoaşterii lui Dumnezeu este dator să cunoască întru smerenie, că nu cunoaşte, zicînd la orice lucru : nu ştiu, cum zice Gură de Aur : «Dacă ar zice cineva despre înălţimea cerului că este atîta şi eu aş zice că nu ştiu, desigur că eu am spus adevărul, şi acela se amăgeşte socotind că ştie, sau nu ştie cum trebuie, după Apostol». De aceea sîntem datori să primim cu credinţă tare şi prin întrebare de la cei încercaţi dogmele Bisericii şi dreptele judecăţi ale dascălilor despre

210. Cap. XXXVIII.

dumnezeieştile Scripturi şi despre făpturile cele simţite şi cele cugetate, ca nu cumva, încrezîndu-ne în priceperea noastră, să cădem degrabă, cum zice Sfîntul Dorotei[211]. În toate sîntem datori să ne descoperim neştiinţa noastră, încît căutînd cineva şi necrezînd cugetărilor sale, să dorească a învăţa, şi întru cunoştinţă multă nepricepînd, să-şi cunoască neştiinţa din înţelepciunea fără de margini a lui Dumnezeu. Pentru că mintea înţelegătoare, zice, primeşte, fără îndoială, o simţire înţelegătoare, cînd se curăţeşte pe sine lui Dumnezeu, cum zice Teologul.

Dar sîntem datori să avem cunoştinţa spre o mai mare temere, ca nu cumva să se afle ascunsă în suflet vreo dogmă vicleană, ce poate să-l piardă fără alt păcat, zice marele Vasile. De aceea nu trebuie să alerge omul spre această vedere înainte de vreme, din nepăsare şi dintr-o rîvnă pentru slava deşartă, ci să împlinească după rînduială poruncile lui Hristos şi vederile mai înainte pomenite, fără să se înalţe, şi cu răbdare. Şi spălîndu-şi sufletul cu lacrimile multe ale temerii şi cu plînsul şi venind la vederea cea după fire şi la deprinderea acestora, mintea ajunge de la sine la această vedere, călăuzită duhovniceşte de îngeri. Iar dacă se află vreunul mai îndrăzneţ şi vrea să vină la cele de al doilea înainte de a fi la cele dintîi, să ştie că nu numai că nu poate ajunge la scopul de a bineplăcea lui Dumnezeu, ci îşi va ridica şi multe războaie împotriva sa, mai ales din vederea privitoare la om, cum am auzit despre Adam. Căci nu foloseşte nimic celor ce sînt încă pătimaşi, să facă lucrurile celor nepătimaşi, sau să aibă înţelegerile lor, precum nici celor ce sînt încă prunci nu le este de folos mîncarea tare, măcar că este foarte folositoare celor desăvîrşiţi[212]. Ci unul ca acela e dator

211. Cuv. V: *Cum* că *nu trebuie să nădăjduiască cineva in mintea sa.*

212. Cunoaşterea e legată de timp, pentru că există o ierarhie a realităţii şi o creştere a spiritului pe treptele corespunzătoare.

să le dorească cu multă dreaptă socoteală şi să se înfrîneze ca un nevrednic şi nici să nu lepede harul cînd vine, din deznădejde şi lenevire, nici să nu caute ceva cu îndrăzneală înainte de vreme. Ca nu cumva, căutînd cele ale unei vremi înainte de vreme, cum zice Scărarul[213], să nu le dobîndim nici la vremea lor, ci amăgindu-ne să nu aflăm nici îndreptare de la vreun om sau de la Scriptură. Pentru că dacă urmăreşte cineva un scop după Dumnezeu, întru smerenie şi răbdarea ispitelor ce-i vin asupra, şi caută un lucru din neştiinţă şi se rătăceşte cu privire la el, poate găsi dezlegare la Dumnezeu şi aşa se întoarce cu multă ruşine şi bucurie înapoi, căutînd calea Părinţilor. Fiindcă ceea ce se face după Dumnezeu şi nu după altceva, cum zice Scărarul, ni se socoteşte ca bine prin har, chiar dacă n-ar fi deloc bine ceea ce se face. Dar dacă nu e aşa şi nu are nici răbdare, nici smerenie multă, va pătimi cele ce le-au pătimit mulţi care s-au pierdut prin nebunia lor, crezînd înţelegerilor proprii şi închipuindu-şi că umblă pe calea cea bună fără povăţuitor, sau fără experienţa ce se dobîndeşte prin răbdare şi smerenie.

Căci experienţa nu e supusă nici necazului şi nici ispitelor, şi poate nici războiului; iar dacă e lăsat unul ca acesta să fie războit puţin, ispita i se face pricină de multă bucurie şi folos. Pentru că e lăsat de Dumnezeu să fie ispitit, ca să cîştige şi mai multă experienţă şi bărbăţie împotriva vrăjmaşilor. Iar semne ale acestei stări sînt lacrimile şi zdrobirea sufletului înaintea lui Dumnezeu şi alergarea la linişte (isihie) şi la Dumnezeu cu răbdare, precum şi cercetarea Scripturilor cu osteneală şi urmărirea scopului lui Dumnezeu cu credinţă. Dimpotrivă, semnul celuilalt este că se îndoieşte de ajutorul lui Dumnezeu, se ruşinează de a întreba cu smerenie, fuge de linişte şi de citire şi iubeşte împrăştierea şi întîlnirile, închipuindu-şi că găseşte în acestea odihnă.

213. Cuv. XXVI : *Pentru desluşirea gîndurilor,* 64—65.

Aceasta însă nu se întîmplă, ci mai degrab într-o astfel de vreme prind patimile rădăcini adînci, se fac ispitele mai tari şi se înmulţeşte descurajarea, nemulţumirea şi trîndăvia din multă necunoştinţă.

Pentru că altele sînt ispitirile fiilor spre înţelepţire şi învăţătură şi altele ale duşmanilor spre pierzare, mai ales cînd cineva e făcut de ocară din pricina mîndriei lui. Căci «Dumnezeu celor mîndri le stă împotrivă, iar celor smeriţi le dă har»[214]. Tot necazul care se suferă cu răbdare este bun şi folositor, iar cel care nu e suferit astfel, e semn al lepădării de la Dumnezeu şi e fără folos. Şi dacă nu se vindecă cineva de aceasta prin smerita cugetare, nu are alt leac. Fiindcă cel cu cuget smerit se ocărăşte şi se învinovăţeşte pe sine cînd îi vin necazuri, şi nu pe altcineva. Şi răbdînd astfel cere de la Dumnezeu dezlegare şi aflînd-o se bucură şi rabdă cu mulţumire. Şi cîştigînd cercarea (experienţa) din acestea, primeşte cunoştinţă. Iar cunoscînd neputinţa şi neştiinţa sa, caută cu stăruinţă pe doctor şi căutînd află vindecarea, cum a zis Însuşi Hristos. Şi aflînd-o pe aceasta, o doreşte şi dorind-o o dobîndeşte şi mai mult ; şi curăţindu-se pe sine, după putinţă, se nevoieşte să facă loc Celui dorit. Iar Acela aflînd loc, se sălăşluieşte, cum zice Cartea bătrînilor (Geronticonul). Şi sălăşluindu-se păzeşte casa Sa şi începe să o umple de strălucire. Şi fiind umplut de strălucire, cunoaşte, şi cunoscînd e cunoscut, cum zice Damaschin.

Prin urmare acestea şi cele spuse mai înainte, trebuie să le păzească omul credincios după rînduială şi cîte poate să le cuprindă, să le împlinească ; iar pentru cîte nu poate să le înţeleagă, se cade să mulţumească în tăcere, cum zice Sfîntul Isaac[215] şi să nu socotească a intra fără ruşine. Căci, zice acesta, luînd cuvîntul de

214. I Petru V, 5.
215. Cuv. XXIII: *Despre dragostea de Dumnezeu.*

la Sirah : «Cînd afli miere, mănîncă cu măsură, ca nu cumva îndopîndu-te să o verşi»[216]. Iar Teologul zice : «Privirea neînfrînată poate să ducă şi în prăpăstii»[217]. Aceasta constă în a căuta cineva cele mai presus de măsură şi a nu voi să spună că : «Dumnezeu le ştie acestea, iar eu cine sînt ?». Trebuie să credem că Cel ce a făcut munţii şi chiţii cei mari, Acela a pus şi acul albinei, cum zice marele Vasile. Deci, cel ce a trecut de la tărie la înţelegere cunoaşte din cele sensibile pe cele inteligibile, şi din cele văzute şi vremelnice, pe cele nevăzute şi veşnice. Şi înţelegînd prin har cele ale puterilor de sus, îşi dă seama că lumea întreagă nu preţuieşte cît un drept. «Ia seama, zice Gură de Aur, că dreptul este mai mare decît atîtea neamuri şi graiuri». Iar îngerul e, desigur, mai mare ca omul credincios. Şi ajunge vederea unui singur înger spre toată înfricoşarea. Căci ce a pătimit Daniil cel întocmai ca un înger, văzînd pe înger ?[218].

Despre a şaptea cunoştinţă

Cel ce se învredniceşte, aşadar, de a şaptea cunoştinţă, se minunează de mulţimea puterilor netrupeşti, a stăpînirilor, a scaunelor, a domniilor, a serafimilor şi a heruvimilor, a celor nouă cete, care se află în toate dumnezeieştile Scripturi, a căror fire, putere şi celelalte bunătăţi, contemplate la ele, sînt cunoscute lui Dumnezeu şi Făcătorului. Se mai minunează şi de rînduiala în care stau. Dar şi alte dregătorii au oştile de sus, despre care zice Gură de Aur, că Domnul Savaot se tălmăceşte Domnul oştirilor. De asemenea se minunează cum îşi

216. Pilde, XXV, 16.
217. *Cuvîntul la Ziua Naşterii* şi Cuv. *II la Paşti.*
218. Cap. 10. Dacă a şasea cunoştinţă se referă la om, a şaptea se referă la îngeri şi la Dumnezeu.

trec unele altora luminarea. Îngerii, zice, luminează pe oameni, iar ei primesc luminarea de la arhangheli şi aceia de la începătorii ; şi aşa fiecare ceată primeşte luminarea şi cunoştinţa de la alta. Apoi se minunează cum se zice că neamul oamenilor este oaia cea una, pe care nu Dumnezeu a pierdut-o, ci ea însăşi pe sine, iar neamul îngerilor sînt cele nouăzeci şi nouă.

Privind astfel înţelepciunea şi puterea Ziditorului, se minunează cum a făcut atîta mulţime numai cu porunca. Întîi, zice Teologul, cugetă la puterile îngereşti, şi cele următoare[219]. Şi intrînd cu înţelegerea înăuntrul catapetesmei, se face imaterial, zice Sfîntul Isaac. Căci naosul din afară este chipul lumii acesteia. Catapeteasma este chipul tăriei cerului. Iar Sfînta Sfintelor, este chipul celor mai presus de lume, unde Puterile netrupeşti şi imateriale preamăresc pe Dumnezeu neîncetat şi-L roagă pentru noi, după marele Atanasie. Astfel cel ce intră înăuntrul catapetesmei, ajunge la pacea gîndurilor şi se face fiu al lui Dumnezeu după har, cunoscînd tainele dumnezeieşti ascunse în dumnezeieştile Scripturi, cum zice Damaschin : «Ruptu-s-a catapeteasma dumnezeiască a bisericii la răstignirea Făcătorului, arătînd adevărul ascuns în literă credincioşilor care strigă : «Bine cuvîntat eşti Dumnezeul părinţilor noştri»[220] ; şi precum zice Sfîntul Cosma cîntăreţul : «Din lemn gustînd cel dintîi dintre oameni, întru stricăciune s-a sălăşluit, că osîndit fiind la lepădarea atotnecinstită a vieţii, a trecut la tot neamul vătămarea bolii stricătoare de trup. Dar aflînd noi pămîntenii ca a doua chemare lemnul crucii, strigăm : «Slavă puterii Tale Hristoase !»

219. Sf. Grigorie Teologul, cuv. XLV, despre *Pascha,* nr. V.
220. *Octoih,* Cînt. a 7-a, glas III, Duminică.

Despre a opta cunoştinţă[281]

Iar de la aceasta, a şaptea cunoştinţă, omul e înălţat la vederea lui Dumnezeu, prin rugăciunea a doua şi curată, care se cuvine văzătorului. Aşadar, în însăşi pornirea rugăciunii, mintea e răpită de dorul lui Dumnezeu şi nu mai ştie nimic din lumea aceasta, cum zic Sfinţii Maxim [222] şi Damaschin. Şi nu numai că mintea uită toate, ci şi de sine însăşi. Căci, zice Sfîntul Nil : «Dacă mintea se mai ştie pe sine, nu este numai în Dumnezeu, ci şi în sine». Atunci primeşte, zice Sfîntul Maxim, iluminări despre Dumnezeu şi se face cuvîntătoare de Dumnezeu, învrednicindu-se de venirea Duhului Sfînt. Iar auzind despre Dumnezeu, să nu-şi închipuie cineva din neştiinţă că sînt Dumnezeu Însuşi cele contemplate în jurul Lui, ca bunătatea, dreptatea, sfinţenia, lumina, focul, fiinţa, puterea, înţelepciunea şi cele asemenea, cum zice marele Dionisie [223] ; dar nici cîte poate mintea să le hotărnicească, pentru că Dumnezeu e nehotărnicit şi necircumscris şi nu este dintre cele dimprejurul Lui, după cum zice marele Dionisie către Sfîntul Timotei, aducînd mărturie de la Sfîntul Ierotei [224]. Mai drept este a-I zice Necuprinsul, Cel fără urmă, Cel cu neputinţă de tălmăcit, şi cîte nu se pot tălmăci. Căci este mai presus de minte şi de înţelegere şi numai Sie Însuşi Îşi este cunoscut, un Dumnezeu în trei ipostasuri, fără de început, fără de sfîrşit, suprabun şi supralăudat. Cele ce se zic despre El de către dumnezeiasca Scriptură se zic dintr-o trebuinţă de neocolit, ca să cunoaştem că este Dumnezeu, dar nu şi ce este, fiind necuprins de toată firea cuvîntătoare şi înţelegătoare.

De asemenea trebuie să ne minunăm şi de întruparea Fiului lui Dumnezeu şi de unirea după ipostas,

221. Cunoştinţa a 8-a va fi deplină în ziua a 8-a, în Duminica neinserată.
222. *Întîia sută a capetelor despre dragoste,* cap. 10 *(Filocalia* II, p. 38).
223. *Despre numirile dumnezeieşti,* § V; P. G. III, 503.
224. *Ibidem.*

cum zice Sfîntul Chiril, şi cum şi-a ipostaziat în dumnezeirea Lui, trupul pe care l-a luat din noi, după marele Vasile[225]. Căci ca fierul şi ca focul, aşa este unirea aceea, ca să cunoaştem pe Hristos cel unul în două firi, cum a zis Damaschin către Născătoarea de Dumnezeu : «Un singur ipostas în două firi ai născut, Preacurată : pe Dumnezeu Cel ce s-a întrupat, Căruia toţi îi cîntăm : Dumnezeule, bine eşti cuvîntat». Şi iarăşi : «Cel nehotărnicit rămînînd neschimbat, s-a unit cu trupul după ipostas, ca un milostiv, întru tine Preasfîntă, Cel singur bine cuvîntat».

Nu este contrazicere în dumnezeieştile Scripturi

Astfel, cel ce a fost luminat puţin, luînd aminte la toată citirea şi psalmodierea, află în ea vedere şi cunoaştere de Dumnezeu, şi fiecare parte a Scripturii o găseşte mărturisită de altă parte. Dar cel cu mintea încă neluminată, socoteşte că dumnezeieştile Scripturi se contrazic. Însă contraziceri nu se află în dumnezeieştile Scripturi, să nu fie, pentru că unele dintre ele au mărturie de la alte Scripturi, iar altele au ca pricină vremea sau persoana. Şi de aceea tot cuvîntul Scripturii este fără de prihană. Iar dacă ceva ni se pare altfel, aceasta se datoreşte neştiinţei noastre, şi nu trebuie ca cineva să ocărască Scripturile, ci să le păzească cu toată puterea, precum sînt şi nu precum vrea el, cum făceau elinii şi iudeii. Aceştia nu primeau să zică : «Nu ştiu ce este», ci din părerea şi din mulţumirea de ei înşişi, ocărau Scripturile şi firea lucrurilor şi le înţelegeau după socotinţa lor şi nu după voia lui Dumnezeu. De aceea s-au rătăcit şi s-au abătut la toată răutatea. Căci tot cel ce caută scopul Scripturii, nu se va înţepeni vreodată în gîndul său, fie bun, fie rău, ci, cum au zis marele Vasile şi

225. *Cuvînt la Sfînta Naştere a lui Hristos.*

Gură de Aur, are Sfînta Scriptură ca dascăl şi nu învăţăturile lumii, încît orice ar arunca Dumnezeu în inima curată, primeşte fără să se îndoiască, dacă află pentru aceea şi mărturie din dumnezeieştile Scripturi, cum zice marele Antonie [226]. Căci înţelesurile ce vin de la sine, fără cercetare, în mintea celor ce se liniştesc după Dumnezeu, sînt vrednice de primit, zice Sfîntul Isaac. Iar a le cerceta şi descoase cineva pe acestea, este voie proprie şi ştiinţă trupească, mai ales dacă forţează Scriptura, ca un hoţ, spre alegorie, zice Gură de Aur, şi nu intră pe uşa smeritei cugetări, ci se suie prin altă parte. Fiindcă nu este pe pămînt un mai mare nebun ca acela care sileşte înţelesul Scripturii, sau îl defaimă, pentru a-şi întemeia cunoştinţa, mai bine-zis necunoştinţa sa. Căci ce ştiinţă este aceasta, ca cineva să facă din înţelesul Scripturii ceea ce vrea el şi să îndrăznească să schimbe cuvintele? Acela este om de ştiinţă, care lasă cuvintele neschimbate şi descopere, prin înţelepciunea Duhului, tainele cele ascunse, mărturisite de dumnezeieştile Scripturi. Aşa sînt mai ales cei trei luminători, marii Vasile, Gură de Aur şi Grigorie, care află mărturie din însuşi acel cuvînt, sau din alt cuvînt al Scripturii. De aceea, cel ce vrea să se împotrivească nu are ce să spună, pentru că ei nu aduc din afară mărturie, ca să spună cineva că acesta e gîndul lor, ci din însuşi locul cu pricina, sau din altă parte a Scripturii ce grăieşte despre aceasta. Şi cu adevărat aşa este. Căci de la Duhul Sfînt au puterea de a înţelege şi a grăi, ca unii ce sînt vrednici de aceasta. Deci tot lucrul ce nu are mărturie că e bun, ci o îndoială despre el, nu trebuie să-l facă sau să-l încuviinţeze cineva cu gîndul. Căci ce trebuinţă este să se lase lucrul vădit şi mărturisit ca bun şi plăcut lui Dumnezeu şi să se facă altul, fie că e bun, fie că nu e ? Numai patima o face aceasta. Atîtea despre acestea.

226. *Pateric,* Avva Antonie, 5.

Unirea rugăciunii cu toate cunoştinţele[227]

Iar[228] despre cele opt cunoştinţe se cade să ştim că la cele patru dintîi, trebuie să zicem la fiecare cele scrise mai înainte. Iar la celelalte, la toate : «Doamne miluieşte», cum s-a zis despre Sfîntul Filimon[229], şi să avem mintea cu totul răită la înţelesuri. Căci aşa se cuvine să fie purtarea celor sîrguincioşi : să aibă mintea cînd la contemplarea celor sensibile, cînd la cunoaşterea celor inteligibile şi la ceea ce e fără chip ; şi iarăşi, cînd la vreun înţeles al Scripturii, cînd la rugăciunea curată. Iar trupul, cînd la citire, cînd la rugăciunea curată, cînd la lacrimi pentru sine însuşi sau pentru altcineva din compătimirea cea după Dumnezeu, cînd la lucru spre ajutorul vreunuia care e neputincios sufleteşte sau trupeşte. Astfel va face totdeauna lucrurile sfinţilor Îngeri, neîngrijindu-se cîtuşi de puţin de ceva din ale lumii acesteia. Iar Dumnezeu, care l-a ales pe el şi l-a rînduit pentru convorbirea cu Sine şi i-a dăruit lui petrecerea aceasta şi lipsa de griji, va avea El însuşi grijă de acela şi-l va hrăni, sufleteşte şi trupeşte. «Aruncă, zice, grija ta asupra Domnului şi El însuşi te va hrăni»[230]. Şi cu cît îşi pune cineva mai mult nădejdea într-însul în toate cele ale sufletului şi ale trupului său, cu atît Îl află pe Acela mai mult purtînd grijă de el, încît se socoteşte pe sine mai jos decît toată zidirea, din pricina multelor daruri ale lui Dumnezeu, arătate şi nearătate, sufleteşti şi trupeşti. Căci fiind cu multe dator, nu se poate mîndri cîtuşi de puţin din ruşine, cu ceva în faţa binefacerilor lui Dumnezeu. Şi cu cît îi mulţumeşte mai mult lui Dumnezeu şi se nevoieşte să se si-

227. Orice cunoaştere trebuie însoţită, stimulată şi îndrumată de rugăciune. Dreapta credinţă are caracter doxologic.
228. în ms. 1935, fără titlu.
229. *Cuvînt foarte folositor (Filocalia,* IV, p. 168).
230. Psalm. LIV, 25.

lească pe sine spre dragostea Lui, cu atît Dumnezeu se apropie mai mult de el prin darurile Sale şi doreşte să-l odihnească şi să-l facă să preţuiască liniştirea şi neaverea mai presus decît toate împărăţiile pămîntului, afară de răsplata veacului viitor. Căci sfinţii Mucenici sufereau dureri fiind munciţi de vrăjmaşi, dar dorul împărăţiei şi dragostei lui Dumnezeu biruia durerile, şi însuşi faptul de a primi putere să biruiască vrăjmaşii, îl socoteau o mare mîngîiere şi îndatorire, că s-au învrednicit să sufere moarte pentru Hristos. Prin aceasta adeseori ajungeau nesimţitori. De asemenea[231] şi Sfinţii Părinţi, silindu-se mult la început prin nevoinţe de tot felul şi prin războaiele ce li se făceau de către duhurile răutăţii, biruiau prin dorul şi nădejdea nepătimirii. Fiindcă după multă osteneală, cel fără patimă ajunge fără grijă, ca unul ce a biruit patimile.

E drept că şi celui pătimaş i se pare că se simte bine, dar din orbire. Numai cel ce se nevoieşte are osteneala şi războiul din voinţa de a birui patimile şi de a nu putea. Pentru că unul ca acesta e lăsat uneori să fie biruit de cei ce-l războiesc pe el, ca să agonisească smerenie. De aceea e dator să-şi cunoască neputinţa sa şi să fugă cu tărie de cele ce-l vatămă, ca să uite obişnuinţa lui dintîi. Că de nu fuge mai întîi de împrăştiere şi nu-şi cîştigă tăcerea desăvîrşită, nu poate ajunge să aibă ceva fără patimă, sau să grăiască pururea cele bune. Simplu grăind, la tot lucrul se cuvine întîi fuga desăvîrşită de împrăştiere, ca să nu fie tras cineva de obişnuinţa de mai înainte[232]. Dar nimeni să nu-şi închipuie din neştiinţă, auzind despre smerita cugetare, nepătimire şi cele asemenea, că le are pe acestea, ci e dator să caute semnul fiecărui lucru şi să-l afle în sine.

231. Cf. ms. 1993 din Biblioteca Academiei R. S. România (f. 228 r).
232. Pînă aici ms. 1993 (f. 229 r). Apoi continuă de la capitolul următor. Tot de aici ms. 1935, capitol nou, cu titlul: *Pentru smerita cugetare.*

Despre smerita cugetare

Iar semnele smeritei cugetări sînt : avînd cineva toată virtutea trupească şi sufletească, să se socotească pe sine şi mai dator lui Dumnezeu, ca unul ce a luat multe prin har, nevrednic fiind ; iar dacă i-ar veni vreo ispită de la draci sau de la oameni, să se socotească pe sine vrednic de acestea şi de altele mai multe, ca să-şi scadă puţin din datorie şi să afle la judecată o uşurare de muncile aşteptate. Fiindcă atunci cînd nu pătimeşte aşa ceva, mult se necăjeşte şi se nevoieşte, căutînd să afle ceva prin care să se silească pe sine. Iar cînd dobîndeşte aceasta, iarăşi se smereşte, ca unul ce luînd dar de la Dumnezeu şi neputînd afla ceva ca să întoarcă Făcătorului de bine, rămîne lucrînd pururea, socotindu-se pe sine şi mai îndatorat.

Despre nepătimire[233]

Iar semnul nepătimirii, poate, acesta este : a rămîne în toate netulburat şi fără teamă, ca unul ce a primit să poată toate prin harul lui Dumnezeu, după Apostol [234], nemaiavînd nici o grijă de trup. Unul ca acesta se va nevoi cu toată silinţa şi va ajunge la odihna deprinderii. Dar mulţumind, iarăşi se apucă de altă silinţă, ca să se afle pururea războit şi biruind întru smerenie. Aceasta este sporirea omului. Căci cele ce se fac fără silire nu sînt fapte, cum zice Sfîntul Isaac, ci mai degrabă daruri [235]. Iar dacă după prima osteneală a şi venit odihna, ea este plata înfrîngerii şi nu trebuie să te lauzi cu ea. Căci nu cei ce iau plată sînt lăudaţi, ci cei ce se silesc în lucrare şi nu iau nimic. Şi ce să spunem? Toate cîte le-am face şi toate prin cîte i-am mulţumi Făcătorului de bine,

233. Cu acelaşi titlu în ms. 1935 (f. 99 v). 234. Filip. IV, 12—13.

235. «Că nu se numeşte virtute aceea care nu e însoţită de greutăţi în lucrarea ei». Cuv. XIX : *Despre credinţă.* Iar în Cuv. IV spune : «Calea lui Dumnezeu este crucea de fiecare zi. Că nimeni nu s-a suit la ceruri cu comoditate» (Citatele din Sf. Isaac, după ed. lui Nichifor Theotoke, Τά εὑρεθέντα ἀσχητιχά, Atena, 1895).

le datorăm Lui, ba cu mult mai multe, deoarece El nu are lipsă de nimic şi nici trebuinţă de ceva, dar noi nu putem să facem vreun bine fără de El. Cel ce s-a învrednicit să-L laude, cîştigă mai degrabă el ca unul ce a luat un dar mare şi vrednic de laudă. Şi cu cît mai mult îl preamăreşte, cu atît se face mai dator şi sfîrşit sau încetare a cunoaşterii lui Dumnezeu, sau a mulţumirii, sau a smereniei, sau a dragostei nu află. Căci acestea nu sînt ale veacului acestuia, ca să aibă sfîrşit, ci din veacul acela fără de moarte care sfîrşit nu are, ci mai degrabă o creştere a cunoştinţelor şi a darurilor.

Cel ce s-a învrednicit de aceasta prin lucru şi cuvînt se slobozeşte de toate patimile [236]. Iar cel ce vrea să ajungă la aceasta, e dator să stăruie lîngă Dumnezeu şi să nu aibă nicidecum vreo grijă pentru veacul acesta, nici să se înspăimînte de vreo ispită, deoarece prin aceasta va fi dus la şi mai multă sporire şi la o şi mai înaltă treaptă. Să nu se lase abătut nici de vise rele, sau de aşa-zise bune, nici de vreun gînd rău sau bun, nici de întristare, sau de aşa-zisa bucurie, nici de părerea de sine, sau de deznădejde, nici de adînc, nici de înălţime, nici de părăsire, nici de vreo aşa-zisă împreună-lucrare şi tărie, nici de nepăsare, sau sporire, sau trîndăvie, sau de aşa-zisa rîvnă, nici de nepătimire părută, sau de multa împătimire. Ci să păzească viaţa liniştită si neîmprăştiată cu smerenie, crezînd că nimeni nu poate să ne facă rău, dacă nu vrem noi. Iar dacă se mîndreşte uneori şi nu aleargă totdeauna la Dumnezeu, trebuie să se arunce pe sine înaintea lui Dumnezeu, căutînd în toate să facă voia Lui şi zicînd către fiecare gînd ce vine la el : «Nu te cunosc cine eşti ; Dumnezeu ştie : eşti bun sau rău, căci eu m-am aruncat şi mă arunc pe mine în mîinile Lui, şi El are grijă de mine. Că precum m-a făcut din nimic, aşa mă va şi mîntui pe mine prin har, dacă îi

236. Continuare fără titlu ms. Acad. Rom. 1993 (fol. 230 v).

va fi Lui plăcut. Numai sfînta Lui voie să se facă în veacul de acum şi în cel viitor precum vrea şi cînd vrea. Eu voie nu am, ci una ştiu : că mult am păcătuit şi multe faceri de bine primesc, şi nici măcar după puterea mea nu-i mulţumesc bunătăţii Lui cu lucrul sau cu cuvîntul. Dar cu toate acestea, El poate şi vrea să mîntuiască pe toţi, iar împreună cu toţi şi pe mine, precum voieşte. Căci de unde ştiu eu, om fiind, dacă vrea să fiu aşa, sau aşa ? Eu deci de frica de a păcătui am fugit şi am venit aci şi pentru păcatele şi multele mele neputinţe şed în chilie degeaba, ca cei ţinuţi în închisoare, aşteptînd hotărîrea Stăpînului».

Dar chiar dacă se vede pe sine stînd degeaba şi pierdut, să nu se înspăimînte, căci va veni la zdrobirea sufletului şi la lacrimi îndurerate, de nu va ieşi din chilie. Şi iarăşi, de va avea multă rîvnă la toată lucrarea duhovnicească şi lacrimi, să nu socotească aceasta bucurie, ci înşelăciune şi pregătire de război [237]. Şi simplu grăind, e dator să dispreţuiască tot lucrul bun sau potrivnic, ca să rămînă netulburat, liniştindu-se în toate şi nevoindu-se după putere, făcînd cîte a primit să le facă, dacă are vreun sfătuitor. Iar de nu, trebuie să-L aibă pe Hristos, ca pentru tot lucrul şi gîndul să-L întrebe pe El, prin rugăciunea curată, din inimă, cu smerenie [238], neîndrăznind nicidecum să-şi închipuie că a ajuns monah cercat pînă nu va întîlni pe Hristos în veacul viitor, cum zice Scărarul şi Avva Agathon [239]. Şi dacă toată ţinta lui este să placă lui Dumnezeu, îl va

237. Duhurile rele se retrag pentru o vreme, înşelînd pe monah cu părerea că s-a ridicat deasupra ispitelor, pentru ca găsindu-l încrezător şi neatent, să pornească cu şi mai multă tărie războiul asupra lui.

238. Ms. 1935 încheie aci aşa (f. 231 r): «nicidecum gîndindu-se că s-au făcut ispitit călugărul, că zice Sfîntul Efrem: pînă ce ar întîmpina neştine pe Hristos întru cea viitoare, să nu se înşele cevaşi şi nice a gîndi cele înalte». Apoi continuă cu titlul la margine (Pentru socoteală) (f. 231 r): «Socoteala lumină este, toate arătînd celuia ce o are pre dânsa şi nu numai acelea toate le luminează, ca şi gîndul tîlcuirii Părinţilor».

239. Vezi, *Pateric,* Avva Agathon, cap. 29.

învăţa Dumnezeu Însuşi voia Lui, încunoştiinţîndu-l fie prin înţelegere, fie prin vreun om sau prin Scriptură. Şi dacă îşi va tăia voile sale pentru Acela, Însuşi Acela îl va face să ajungă cu bucurie negrăită la desăvîrşire, cum nu ştie el ; iar văzînd aceasta se minunează cum începe să izvorască de pretutindeni bucuria şi cunoştinţa, şi cum din tot lucrul găseşte folos. Iar Dumnezeu va împărăţi în el, ca în cel ce nu mai are voie proprie, fiindcă s-a supus voii Lui celei sfinte. Şi se face ca un împărat, încît orice gîndeşte se săvîrşeşte fără osteneală şi îndată de către Dumnezeu, Cel ce are grijă de dînsul.

Aceasta este credinţa de care a grăit Domnul : «De veţi avea credinţă» [240] şi celelalte. Şi pe această credinţă se zidesc celelalte virtuţi, după Apostol[241]. De aceea vrăjmaşul încearcă orice meşteşug ca să desfacă pe om de isihie (linişte) şi ca să-l facă să cadă în ispită şi să se afle în oarecare fel necredincios, nădăjduind în puterea şi în înţelepciunea sa, fie cu totul, fie în parte. Iar de aici îşi ia vrăjmaşul prilej ca să-l biruiască şi să-l facă rob pe el ticălosul. Dar cel ce a cunoscut acestea, după ce a părăsit toată desfătarea şi odihna lumii, ca pe unele ce nu sînt nimic, se grăbeşte spre lipsa de griji, fie întru ascultare, avînd pe povăţuitor în locul lui Hristos şi încredinţîndu-i lui tot gîndul, cuvîntul şi fapta, ca nimic să nu aibă al său, fie întru linişte, din credinţă tare, fugind de toate. Şi în loc de toate are pe Hristos şi El i se face lui toate, cum zic Gură de Aur şi Damaschin, în veacul de acum şi în cel viitor, hrănindu-l, îmbrăcîndu-l, mîngîindu-l, veselindu-l, odihnindu-l, învăţîndu-l, luminîndu-l. Şi simplu grăind, precum a avut grijă de ucenicii Săi, aşa are şi de acesta. Căci măcar că nu are a se osteni ca aceia, dar are credinţă tare din pricina căreia nu-şi face grijă de sine ca ceilalţi oameni. Ci de teama duhurilor, ca Apostolii de frica iudeilor, şade în

240. Matei XVII, 20. 241. Evr. cap. XI.

chilie, aşteptînd pe Învăţătorul Său, ca prin vederea cea adevărată, adică prin cunoaşterea făpturilor Lui, să-l ridice duhovniceşte din patimă şi să-i dăruiască pacea, ca Apostolilor, care stăteau cu uşile încuiate, cum zice Sfîntul Maxim [242].

Arătare lămurită despre cele şapte fapte trupeşti [243]

Iar cele scrise mai înainte, la începutul cuvîntului, despre cele şapte fapte trupeşti şi morale, trebuie să le păzească pururea ; şi nici să nu le micşoreze prin lipsă, nici să le mărească prin prisosire, dacă nu cumva e vreme de război trupesc din pricina tinereţii, sau a vigoarei prisositoare din pricina căreia e nevoie de o strădanie prisositoare ; sau iarăşi, dacă nu e nevoie din pricina neputinţei, de o mică odihnă. Dar, în cazul din urmă, să nu se facă o dezlegare deplină, căci aceasta poate vătăma şi pe cei nepătimitori, cum zice Sfîntul Isaac. Ci odihna să fie după trebuinţă, ca o doctorie a slăbiciunii, ca nu cumva luînd-o sufletul ca prilej să slăbească încordarea. Această slăbire a încordării apare cînd cineva vrea din tot sufletul odihna. Iar odihna obişnuieşte să vatăme mai ales pe cei tineri şi sănătoşi. Sfinţii Părinţi Vasile şi Maxim spun că pentru potolirea foamei şi a setei sînt necesare numai pîinea şi apa, dar pentru sănătatea şi tăria trupului s-au dăruit de Dumnezeu cu iubire de oameni şi celelalte ; şi pentru ca nu cumva mîncîndu-se pururea un singur fel, cel neputincios să ajungă la scîrbire, sînt de folos şi acestea să se mănînce una cîte una, cum s-a zis. Căci înfrînarea totală şi neînfrînarea sînt cele care aduc neputinţele. Iar înfrînarea şi schimbarea mîncărurilor de fiecare dată, se fac pricinuitoare ale sănătăţii, ca să se păstreze trupul fără

242. *Suta a doua a capetelor gnostice,* cap. XLVI (*Filocalia II,* p. 184—185).
243. Ms. 1935 cu titlul: *Pentru celelalte lapte trupeşti* (f. 103 v).

plăceri şi fără boală , şi să fie împreună-lucrător spre dobîndirea virtuţilor.

Acestea sînt pentru cei ce se nevoiesc, precum s-a zis. Dar cei nepătimitori, adeseori nu mănîncă multe zile, uitînd de trup, ca Sfîntul Sisoe, care după ce mînca cerea să se împărtăşească cu preacuratele Taine [244], din pricina răpirii către Dumnezeu, sau cum zice Apostolul, spre folosul multora : «Ori de ne-am ieşit din minţi, lui Dumnezeu, ori de sîntem cu mintea, întreagă, vouă» (II Cor. V, 13) ; şi cum zice Vasile cel Mare, ca şi alţii oarecare despre unii. Sau cînd mănîncă multe mâncăruri cu alţii, nu le simt pe acestea, ci se află cu sufletul ca unii ce nu mănîncă nimic. Căci mintea unora ca aceştia nu este în trup, ca să simtă odihna sau osteneala lui. Aceasta se vede la mulţi Părinţi şi sfinţi mucenici, ca şi la sfîntul acela de care a scris Sfîntul Nil. Acesta era un oarecare bătrîn pe care, rugîndu-se în pustiu cu mintea, cu îngăduinţa lui Dumnezeu, spre folosul lui şi al multor altora, îl luau dracii de mîini şi de picioare şi-l aruncau în sus, şi apoi, ca să nu se vatăme trupul lui cînd cădea de la atîta înălţime, îl primeau într-o rogojină [245] ; şi aceasta o făceau multă vreme, ca să cerce dacă se coboară mintea lui din cer şi n-au putut izbuti aceasta. Cînd simţea, aşadar, unul ca acesta mîncarea sau băutura sau altceva din cele trupeşti ? Iar Sfîntul Efrem, după ce a biruit cu harul lui Hristos toate patimile trupeşti şi sufleteşti, ca să nu se afle în afară de războaiele vrăjmaşului şi să fie osîndit din pricina aceasta, cum socotea dintr-o smerenie negrăită, cerea să

244. *Pateric,* Avva Sisoe 4. Pilda este dată şi de Sfîntul Isaac Sirul în cuv. 85; *Pentru feluri de pricini.* Dar acolo se vorbeşte de Avva Sisoe şi de un «altul oarecare din părinţi (care) uita cu desăvîrşire de cele de aici, aşa că s-a întîmplat să mănînce înainte de Sf. Împărtăşanie...».

245. Întîmplarea se află în *Pateric,* cap. XXII, 28; dar aci pare a fi reprodusă după cap. III din *Cuvîntul despre rugăciune al lui Evagrie* (*Filocalia* I, p. 88).

se ia harul nepătimirii de la el. Despre acesta a scris Scărarul uimit, că sînt unii dintre cei fără patimi mai nepătimitori, ca Sirul acela, şi celelalte[246].

Despre dreapta socoteală[247]

Pentru aceea la tot lucrul avem trebuinţă de dreapta socoteală[248], ca să judecăm potrivit cu vremea toată fapta. Căci dreapta socoteală este o lumină care arată celui ce o are : vremea, fapta, destoinicia, tăria, cunoştinţa, vîrsta, puterea, hotărîrea slobodă, rîvna, zdrobirea, obişnuinţa, neştiinţa, puterea şi tocmirea trupului, sănătatea şi oboseala, modul, locul, purtarea, educaţia, credinţa, starea dinăuntru, scopul, petrecerea, slobozenia, ştiinţa, cuminţenia firească, sîrguinţa, privegherea, zăbăvnicia şi cele asemenea. Pe urmă firea lucrurilor, trebuinţa, cîtimea, felurile lor, scopul lui Dumnezeu aflător în dumnezeieştile Scripturi, înţelesul fiecărui cuvînt, ca de pildă al aceluia din Evanghelia lui Ioan : că au venit elinii, căutînd să vadă pe Domnul, şi îndată au zis : «Sosit-a ceasul»[249], şi celelalte, ceea ce înseamnă că a sosit vremea de chemare a neamurilor. Căci a început vremea patimilor. Iar aceasta o pune ca semn. Dreapta socoteală lămureşte toate acestea.

Dar nu numai acestea, ci şi scopul tîlcuirii Părinţilor. Fiindcă nu lucrul care se face este ceea ce se caută, ci prin ce se face, zice Sfîntul Nil. Iar cel ce face ceva fără cunoştinţa celor spuse se osteneşte poate mult, dar nu poate izbuti nimic, cum zice marele Antonie şi Sfîntul Isaac despre cei ce se nevoiesc în virtuţile trupeşti, dar se lenevesc în lucrarea minţii, cu toate că mai ales aceasta este ceea ce se caută. Pentru că zice Sfîntul Maxim : «Dă trupului tău lucrarea după putere şi toată nevoinţa ta întoarce-o spre minte. Căci cel ce lucrează

246. Cuv. XXIX: *Pentru nepătimire.*
247. Ms. 1935, Pentru socoteală (f. 105 v).
248. începe cap. 2, în ms. 1993. 249. Ioan XII, 23.

trupeşte, zice, uneori e biruit de lăcomia pîntecelui, de somnul mult, de împrăştiere şi de vorbărie şi prin acestea îşi întunecă mintea. Iar alteori îşi tulbură înţelegerea prin postul prelungit, prin privegheri şi prin osteneli peste măsură. Dar cel ce are grijă de minte, contemplă, se roagă, cunoaşte pe Dumnezeu şi poate dobîndi toată virtutea» [250]. Fiindcă omul înţelept se nevoieşte cu pricepere să-şi micşoreze, pe cît se poate, micile trebuinţe ale trupului, ca prin aceasta să ajungă să se îngrijească de puţine, sau să nu aibă grijă de loc, ca să păzească poruncile. Căci zice Domnul : «Nu vă îngrijiţi...» [251] şi celelalte. Fiindcă în grija de multe, nici pe sine însuşi nu se poate vedea cineva. Cum poate să vadă atunci cursele vrăjmaşului, gătite înainte de vreme ? Căci vrăjmaşul nu obişnuieşte totdeauna să facă războiul la arătare, cum zice Gură de Aur. Dacă ar face aşa, nu am cădea uşor mulţi în cursele lui, ca să fie puţini cei ce se mîntuiesc, cum zice Domnul. De aceea cînd vrea să-l arunce pe cineva în cele mari, îl face să nesocotească întîi cele mici şi nearătate : înainte de curvie, privirea deasă şi neînfrînată [252] ; înainte de ucidere, mînia uşoară ; înainte de întunecarea cugetării, împrăştierea scurtă ; şi înainte de aceasta iarăşi, aşa-zisa trebuinţă neapărată a trupului. Pentru aceea Domnul, ştiind mai dinainte toate, ca unul ce este înţelepciunea Tatălui, luînd înaintea uneltirilor diavolului, porunceşte oamenilor să taie dinainte de vreme pricinile, ca nu cumva socotind că cele mici sînt fără primejdie, să cadă jalnic în păcatele cele mari şi înfricoşate. Şi zice : «S-a zis celor de demult», adică celor din Lege, acestea şi acestea ; «Iar Eu vă zic vouă» [253]. Deci cel ce a învăţat din Sfînta

250. *A patra sută a capetelor despre dragoste,* cap. 63—65. *(Filocalia* II, p. 109). 251. Matei VI, 25.

252. Pînă aci cap. despre socoteală, în ms. 1993 «de cea deasă şi curvească vedeare se sileaşte a nu băga de seamă. Într-acest chip şi spre toate patimile». Apoi cu titlu în text: Pentru a nu să deznădăjdui, deşi multe greşeşte neştine. 253. Matei VI, 21 ş.u.

Evanghelie, e dator să ia seama la cele ce le învaţă Mîntuitorul şi să le facă, spre a se izbăvi de cursele vrăjmaşului şi să aibă poruncile în mare cinste şi în bună lucrare, căci numai cu multă înţelepciune îşi poate mîntui sufletul. Căci poruncile sînt daruri ale lui Dumnezeu. Şi cu adevărat «toată darea cea bună şi tot darul desăvîrşit de sus este»[254], zice fratele Domnului. Iar Damaschin zice : «Pune nouă mijlocitoare neînfruntată pe cea care Te-a născut pe Tine Hristoase şi cu rugăciunile ei, dăruieşte-ne nouă, ca un milostiv, Duh de bunătate, ce se pogoară de la Tatăl Tău».

Căci cel ce a primit darul luării aminte la dumnezeieştile Scripturi, cum zic Părinţii, află tot binele ascuns în toate Scripturile. Căci zice Domnul: «Cel învăţat în ale Împărăţiei cerurilor»[255] şi celelalte. Sau în liniştea cea după Dumnezeu şi în citirea dumnezeieştilor Scripturi, ştie că altă faţă arată Scriptura celorlalţi oameni, chiar dacă par că o cunosc, şi altă faţă celui ce s-a închinat pe sine rugăciunii neîncetate, sau are gîndul tot timpul la Dumnezeu, încît să-l aibă în loc de răsuflare în toate, chiar dacă pentru lume este simplu şi neînvăţat în ştiinţele omeneşti, cum zice marele Vasile. Dumnezeu se arată mai degrabă simplităţii şi smereniei, zice Scărarul, şi nu ostenelilor şi înţelepciunii ajunsă fără folos[256]. Mai degrabă o leapădă Dumnezeu pe aceasta, dacă nu are smerenie. Căci mai bun e cel simplu la cuvînt şi nu la cunoştinţă, după Apostol[257]. Fiindcă cunoştinţa duhovnicească este un dar, iar ştiinţa cuvîntului este o învăţătură omenească ca celelalte învăţături ale lumii acesteia, şi nu ajută la mîntuirea sufletului. Aceasta se vede de la elini.

Iar citirea se face spre a aminti celor ce ştiu cele spuse din cercare şi spre a învăţa pe cei necercaţi. Ma-

254. Iacob I, 17. 255. Matei XIII, 11.
256. Cuv. XXVI : *Pentru desluşirea gîndurilor,* 39.
257. II Cor. XI, 6.

rele Vasile zice că atunci cînd Dumnezeu află o inimă curată de toate lucrurile şi învăţăturile lumeşti, Îşi scrie în ea dogmele Sale ca pe o tăbliţă nescrisă. Iar aceasta o spun, ca să nu citească cineva cele ce nu slujesc la a bineplăcea lui Dumnezeu. Dar dacă neştiind aceasta a citit vreodată, să se nevoiască degrabă să şteargă amintirea lor, prin citirea duhovnicească a dumnezeieştilor Scripturi, mai ales a celor ce îl ajută la mîntuirea sufletului, după starea la care a ajuns. Dacă este încă făptuitor [258], să citească vieţile şi cuvintele Părinţilor, iar dacă harul l-a ridicat la cunoştinţa dumnezeiască, să citească toate Scripturile dumnezeieşti. Prin aceasta va putea, după Apostol, «să surpe toată înălţarea ce se ridică împotriva cunoaşterii lui Dumnezeu şi să pedepsească toată neascultarea şi nesupunerea» [259], prin făptuire şi prin cunoaşterea adevărată a poruncilor dumnezeieşti şi a dogmelor lui Hristos. În afară de acestea să nu citească nimic. Căci ce trebuinţă este să ia duh necurat în loc de Duh Sfînt ? Fiindcă în cuvîntul cu care se îndeletniceşte cineva, vrea să aibă duhul acelui cuvînt ; şi că lucrul nu i se pare greu, ca celor cercaţi.

Despre citirea cea după Dumnezeu[260]

Să se facă deci citirea cea după Dumnezeu, ca să nu rătăcească mintea, pentru că ea este începutul mîntuirii. Căci Solomon zice că vrăjmaşul urăşte sunetul adeveririi (Pilde XI, 15). Adică rătăcirea gîndului este începutul păcătuirii, cum zice Sfîntul Isaac [261]. Iar cel ce vrea să fugă de aceasta cu desăvîrşire, se cade să petreacă mult în chilie. Şi dacă este supus trîndăviei, să lucreze puţin, ca şi cel nepătimitor şi cunoscător, spre

258. Dacă nu e ajuns la treapta de contemplativ, ci e pe treapta lucrării poruncilor. 259. II Cor. X, 5—6.

260. Cu titlul acesta şi în ms. 1935 (f. 109 r).

261. Cuv. LXXIII: *Sfătuiri pline de folos.*

folosul altora şi spre ajutorul celor neputincioşi. Fiindcă aşa făceau şi părinţii cei mari din pogorămînt, asemănîndu-se cu cei pătimaşi, de dragul cugetării smerite, ca unii ce puteau să aibă pretutindeni pe Dumnezeu în ei, atît cînd se îndeletniceau cu contemplaţia în Dumnezeu, cît şi în lucrul mîinilor şi în tîrg, cum zice marele Vasile către cei desăvârşiţi, ca şi în mulţime de norod, ca unii ce sînt totdeauna numai în ei înşişi şi în Dumnezeu. Iar cel ce nu a ajuns încă aici, ci vrea să-şi ia rămas bun de la trîndăvie, e dator să lepede de la sine toată vorbirea de prisos şi somnul peste trebuinţă, şi să o lase pe aceasta (privegherea) să-i topească trupul şi sufletul, pînă ce, săturîndu-se trîndăvia se va depărta, văzîndu-i răbdarea în gîndirea neîncetată cea după Dumnezeu, în citire şi în rugăciune curată. Căci tot războinicul, văzîndu-se pe sine că poate să izbîndească ceva, rămîne războindu-se, iar de nu, se retrage, fie de tot, fie pentru o vreme. De aceea, cel ce vrea să biruiască pe cei ce-l războiesc, e dator să aibă toată răbdarea. Iar «cel ce rabdă pînă la sfîrşit, se va mîntui» [262]. «Drept este, zice Apostolul, să dea necaz celor ce ne întristează pe noi, iar nouă celor necăjiţi, uşurare» [263].

Nici un lucru care se face după Dumnezeu, cu smerenie, nu este rău. Cu toate acestea sînt deosebiri între lucruri şi îndeletniciri. Tot ce este în afară de trebuinţa neapărată, adică tot ce nu ajută la mîntuirea sufletului, sau la viaţa trupului, i se face piedică celui ce vrea să se mîntuiască. Fiindcă nu mîncărurile, ci lăcomia pîntecelui este rea ; nu banii, ci împătimirea ; nu grăirea, ci grăirea în deşert ; nu cele dulci ale lumii, ci neînfrînarea ; nu dragostea către ai tăi, ci lenevirea de la cele bineplăcute lui Dumnezeu, ce se naşte de aci ; nu hainele trebuitoare pentru acoperire şi ferire de frig sau de arşiţă, ci cele de prisos şi de mult preţ ; nu casele pentru a te apăra cu ai tăi de fiare şi de oamenii răi,

262. Matei X, 22. 263. II Tes. I, 6—7.

ci cele cu două şi cu trei caturi mari şi mult costisitoare ; nu a avea un lucru, ci a nu-l avea spre trebuinţă neapărată ; nu a avea cei ce trăiesc în sărăcie cărţi este rău, ci a nu le avea spre citirea cea după Dumnezeu ; nu a avea prieteni, ci a avea pe cei ce nu sînt spre folosul sufletului ; nu femeia este un rău, ci curvia ; nu bogăţia, ci iubirea de argint ; nu vinul, ci beţia ; nu mînia firească dată spre osîndirea păcatului, ci întrebuinţarea ei împotriva semenilor noştri; nu a stăpîni e rău, ci a fi iubitor de stăpînire ; nu slava, ci iubirea de slavă şi slava deşartă care e şi mai rea decît acestea; nu a avea virtute, ci a-ţi închipui că o ai ; nu cunoştinţa, ci părerea că ai cunoştinţă şi, ceea ce e mai rău decît aceasta, necunoaşterea neştiinţei tale ; nu cunoştinţa adevărată, ci cunoştinţa mincinoasă ; nu lumea e rea, ci patimile ; nu firea, ci cele contrare firii ; nu unirea în cuget, ci unirea pentru a face rău şi nu pentru mîntuirea sufletului; nu mădularele trupului, ci reaua lor folosire. Căci nu ni s-a dat vederea ca să poftim cele ce nu trebuie, ci ca văzînd făpturile, să slăvim prin ele pe Făcătorul, şi să umblăm bine spre cele de folos sufletului şi trupului nostru ; nici urechile spre a auzi bîrfirea şi vorbirea netrebnică, ci pentru a auzi cuvîntul lui Dumnezeu şi toată vorbirea pe care o auzim de la oameni, de la păsări şi de la celelalte, şi din aceasta să slăvim pe Făcător ; nici mirosul spre a ne moleşi sufletul şi a slăbi tăria lui prin mirosuri plăcute, cum zice Teologul[264], ci pentru a răsufla şi a primi aerul dăruit nouă de Dumnezeu şi a-L slăvi pe El pentru acesta, fără de care nimeni nu poate trăi trupeşte, nici om, nici dobitoc.

Mă minunez de înţelepciunea Făcătorului de bine, cum lucrurile cele mai trebuincioase pot fi aflate uşor de toţi, ca aerul, focul, apa şi pămîntul. Dar nu numai

264. *Cuv. la Paşti,* la: Sf. Nicodim Aghioritul, *Carte pentru cele cinci simţiri,* Neamţ, 1826, p. 87.

acestea, ci şi cele care pot să mîntuiască sufletul, le-a făcut mai uşor de dobîndit decît celelalte lucruri. Iar cele ce-i aduc pieire, mai greu. Astfel, sărăcia mîntuieşte mai multe suflete, iar bogăţia se face piedică celor mulţi; şi cea dintîi o poate afla oricine, cealaltă însă nu ne este la îndemînă. Pe urmă ocara, smerenia, răbdarea, ascultarea, supunerea, înfrînarea, postul, privegherea, tăierea voii proprii, neputinţa trupească, mulţumirea pentru toate acestea, ispitele, păgubirile, lipsa celor trebuincioase, lipsa celor dulci, golătatea, îndelunga-răbdare, şi, simplu, toate lucrurile care se fac pentru Dumnezeu, sînt fără piedică şi nimeni nu se luptă pentru ele, ci mai degrabă le lasă celor ce le aleg să le aibă, fie că vin asupră-le cu voia sau fără voia lor. Iar cele ce duc spre pieire sînt greu de aflat, ca bogăţia, slava, fala, semeţia, stăpînirea, puterea, neînfrînarea, multa mîncare, somnul mult, împlinirea voii proprii, sănătatea şi tăria trupului, viaţa fără necazuri, cîştigurile, împlinirea tuturor poftelor după cele plăcute, hainele şi acoperămintele multe şi de mare preţ şi cele asemenea, pentru care e mare lupta şi anevoie se află şi trecător le e folosul şi mult e necazul şi puţină bucuria. Fiindcă celor ce le au şi celor ce nu le au, dar poftesc să le aibă, le pricinuiesc tot felul de necazuri, cu toate că nu este nici una rea, ci e rea numai folosirea lor cum s-a zis. Căci nu ca să furăm, să răpim şi să ne ridicăm mîinile cu răutate unii asupra altora, ni s-au dat mîinile şi picioarele, ci ca să le folosim spre toată lucrarea cea după Dumnezeu : cei mai slabi cu sufletul, spre miluirea săracilor şi ajutorarea celor ce au lipsă în vederea desăvîrşirii ; iar cei mai tari cu sufletul şi cu trupul, spre a slăvi prin neavere şi urmarea lui Hristos şi a sfinţilor Lui ucenici pe Dumnezeu şi a se minuna de înţelepciunea Lui cea ascunsă în mădularele noastre ; cum mîinile acestea şi micile degete sînt gata spre toată ştiinţa, lucrarea, scrierea şi îndeletni-

cirea, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Căci de la El ni s-a dăruit pentru marea Lui bunătate cunoştinţa meşteşugurilor şi a scrierilor nenumărate, a înţelepciunii şi a leacurilor tămăduitoare, a limbilor şi a cărţilor felurite, şi simplu, toate cele ce s-au făcut mai înainte, se fac şi se vor face. Şi ni se dau pururea spre a vieţui trupeşte şi a ne mîntui sufleteşte, dacă ne folosim de toate cele ce sînt, potrivit cu scopul lui Dumnezeu ; şi prin acestea îl slăvim pe El cu toată recunoştinţa. Iar de nu, cădem şi ne pierdem, şi toate cele ce sînt ni se fac spre necazul nostru în veacul de acum şi spre osînda veşnică în cel viitor, precum s-a zis mai înainte.

Despre adevărata deosebire (dreapta socoteală)[265]

Cel ce a luat, prin harul lui Dumnezeu, darul deosebirii din multă smerită cugetare, e dator să păzească acest dar cu toată puterea, ca să nu facă nicidecum ceva fără dreaptă socoteală. Ca nu cumva aflîndu-se în cunoştinţă, să greşească din neglijenţă şi să-şi pricinuiască sieşi o mai mare osîndă. Iar cel ce n-a luat darul acesta, încă e dator să nu aleagă nici un gînd sau cuvînt sau lucru fără întrebare, credinţă tare şi rugăciune curată, fără care nu poate să ajungă în chip nemincinos la dreapta socoteală. Căci aceasta se naşte din smerita cugetare. Iar ea naşte în cel ce o are, puterea de a străvedea, cum zice Moise şi Scărarul, încît cel ce o are, prevede uneltirile ascunse ale vrăjmaşului şi retează pricinile lor înainte de vreme, cum zice David : «Şi a văzut ochiul meu întru vrăjmaşii mei» [266].

Semnele darului deosebirii sînt : a cunoaşte în chip nemincinos cele bune şi cele contrare ; pe urmă a şti voia dumnezeiască în toate cele întreprinse. Iar a pu-

265. Acest titlu în ms. 1935, (f. 114 r). 266. Psalm. LIII, 7.

terii de a străvedea : a-şi cunoaşte cineva greşelile sale înainte de a porni la faptă, şi cele ce se fac de draci prin furarea atenţiei ; apoi şi tainele cele ascunse în dumnezeieştile Scripturi şi în făpturile sensibile. Dar şi maica acestora, smerenia, are un semn, cum s-a zis mai înainte despre ea. Şi ce se cunoaşte din aceasta ? Dacă este cineva smerit cu cugetul, trebuie să aibă toată virtutea şi să creadă că este cu adevărat mai prejos decît toată făptura, ca unul ce datorează mai mult. Iar de nu are simţirea aceasta, însăşi aceasta este dovada, că e mai rău decît toată făptura, chiar dacă s-ar părea că are petrecere întocmai ca Îngerii. Fiindcă îngerul adevărat nu a putut să placă Făcătorului fără smerenie, măcar că avea atîtea virtuţi şi înţelepciune. Deci ce are să spună cel ce-şi închipuie că este înger, fără smerenie, care e pricina tuturor bunătăţilor ce sînt şi vor fi ? Din ea se naşte darul deosebirii care luminează sfîrşiturile şi fără de care toate sînt întunecoase. Căci ea se şi zice lumină şi de aceea avem lipsă de această lumină înaintea oricărui cuvînt şi faptă, ca văzînd celelalte, să ne minunăm. Dar ne minunăm şi de Dumnezeu, cum în ziua cea dintîi şi doamna celorlalte, a făcut întîi lumina, ca cele ce se vor face după ea, să nu rămînă nevăzute, ca şi cum n-ar fi, zice Damaschin [267]. Aşadar lumina, precum s-a zis mai înainte, este darul deosebirii. Iar cel mai trebuincios din toate darurile, este puterea străvederii, născută din ea. Căci ce este mai trebuincios decît a vedea cineva cum vrea să-l fure dracii şi a-şi păzi sufletul cu ajutorul harului. Dar mai trebuincioasă iarăşi decît toate lucrările este curăţia conştiinţei, zice Sfîntul Isaac [268] şi sfinţenia trupului, «fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul» [269], cum zice Apostolul.

267. *Dogmatica* II, *7.*

268. «Fără curăţenia patimilor nu se vindecă sufletul de bolile păcatului, nici nu cîştigă slava, pe care a pierdut-o prin călcarea poruncii», Cuv. LXXXVI, *Despre felurite pricini.* 269. Evr. XII, 14.

Despre trebuinţa ca omul să nu deznădăjduiască chiar dacă ar greşi mult[270]

Dar nu trebuie să deznădăjduim, dacă nu sîntem cum se cuvine să fim. Rău este că ai păcătuit, omule ! Dar de ce nedreptăţeşti pe Dumnezeu şi-L socoteşti neputincios din neştiinţă ? Oare nu poate să mîntuiască sufletul tău Cel ce a făcut pentru tine lumea cea atît de mare, pe care tu o vezi ? Iar de zici că mai degrabă şi aceasta îmi este spre osîndă, precum şi pogorîrea Lui, pocăieşte-te şi-ţi va primi pocăinţa ta, ca şi pe a fiului risipitor şi a păcătoasei. Dacă însă nici aceasta nu o poţi şi greşeşti din obişnuinţă, chiar în cele ce nu vrei, ai smerenie ca vameşul, şi-ţi va ajunge ţie spre mîntuire. Căci cel ce păcătuieşte fără puterea de a se pocăi, dar nu deznădăjduieşte, neapărat se va socoti pe sine mai prejos decît toată zidirea şi nu va îndrăzni să osîndească sau să ocărască pe vreun om, ci mai degrabă se minunează de iubirea de oameni a lui Dumnezeu şi e plin de recunoştinţă faţă de Făcătorul de bine şi poate avea şi alte bunătăţi. Acesta, măcar că se supune diavolului întru a păcătui, dar iarăşi, de frica lui Dumnezeu, nu-l ascultă pe vrăjmaş, care-l împinge să deznădăjduiască [271] şi prin aceasta este parte a lui Dumnezeu, avînd recunoştinţă, mulţumire, răbdare, frică de Dumnezeu, nejudecînd pe alţii, şi prin aceasta nefiind judecat, lucruri care sînt trebuincioase foarte.

Sfîntul Ioan Gură de Aur zice despre gheenă că ne este binefăcătoare aproape mai mult decît împărăţia cerurilor, fiindcă prin ea mulţi intră în împărăţie, iar prin împărăţie puţini, dar aceasta datorită iubirii de oameni a lui Dumnezeu. Cea dintîi îi alungă cu frica, cea de a doua îi îmbrăţişează, şi prin amîndouă ne mîn-

270. Acelaşi titlu în ms. 1935 (f. 113 r. şi în ms. nr. 1933).

271. Pînă aci cap. din ms. 1933. Apoi o scurtă încheiere corespunzătoare cu primele trei rînduri ale cap. 31 şi trece la capitolul următor (3) cu acelaşi titlu, cap. 28.

tuim cu harul lui Hristos. Căci precum cei războiţi de multe patimi sufleteşti şi trupeşti, dacă le rabdă şi nu renunţă la libertate, din negrijă, nici nu deznădăjduiesc, se încununează, aşa şi cel ce a aflat nepătimirea cu eliberarea şi uşurarea ei, cade degrabă, dacă nu dă pururea mulţumită, prin aceea că nu judecă pe nimeni. Iar dacă îndrăzneşte să facă aceasta, arată că foloseşte cu puterea, bogăţia pentru sine, zice Sfîntul Maxim. Şi precum cel încă pătimaş şi nepărtaş de lumina cunoştinţei se află în mare primejdie, dacă are stăpînire peste vreunii, zice Damaschin [272], aşa şi cel ce a luat nepătimire de la Dumnezeu şi cunoştinţă duhovnicească, dacă nu foloseşte şi alte suflete. Căci nimic altceva nu foloseşte celui neputincios, ca alergarea la linişte, nici celui pătimaş şi fără cunoştinţă, ca supunerea în ea. De asemenea nimic nu e mai bine, ca a-şi cunoaşte cineva neştiinţa şi neputinţa proprie ; şi nimic nu e mai rău, ca a nu le cunoaşte pe acestea. La fel, nu e altă patimă mai urîtă ca îngîmfarea, nici mai vrednică de rîs, ca iubirea de argint, care e rădăcina tuturor relelor. Fiindcă oamenii izbutind, cu multă osteneală, să-şi facă bani din metalul pămîntului, îi îngroapă iarăşi în pămînt degeaba. De aceea, zice Domnul : «Nu vă adunaţi comori pe pămînt» [273] şi celelalte ; şi iarăşi : «Unde este comoara voastră, acolo este şi inima voastră» [274]. Căci dorul minţii omeneşti e atras de obişnuinţă spre lucrurile în care zăboveşte, fie spre cele pămînteşti, fie spre patimi, fie spre bunătăţile cereşti şi veşnice. Iar obişnuinţa dăinuind, primeşte putere de fire, zice marele Vasile.

Iar cînd cineva este bolnav, atunci trebuie să fie cu şi mai multă luare-aminte la mărturia conştiinţei, ca să-şi slobozească sufletul de toată osînda, ca nu cumva

272. Lucrul acesta îl subliniază cu tărie şi Sf. Nil Ascetul în *Cuvintul ascetic,* 22—28 *(Filocalia* I, p. 173—178).
273. Matei VI, 19. 274. Matei VI, 21.

ajungîndu-l sfîrşitul vieţii, să se căiască în deşert şi să se tînguiască veşnic. Deci cel ce nu poate să rabde pentru Hristos moartea sensibilă, ca Acela, trebuie să o rabde măcar pe cea duhovnicească, prin libera alegere. Şi va avea despre ea mărturia conştiinţei, prin aceea că nu s-a supus dracilor ce-l războiesc, sau voilor acelora, ci i-a biruit pe ei. Căci aşa au făcut şi Sfinţii mucenici şi cuvioşii Părinţi : cei dintîi au mucenicit sensibil, cei de al doilea au răbdat duhovniceşte. Deci cel ce s-a silit puţin, a biruit pe vrăjmaşi, iar cel ce s-a lenevit puţin, s-a întunecat şi s-a pierdut.

Calea cea mai scurtă spre dobîndirea virtuţilor şi depărtarea patimilor[275]

Nimic[276] nu obişnuieşte, zice marele Vasile, să întunece cugetarea aşa de mult, ca răutatea ; nici să lumineze mintea, ca citirea în linişte ; nici să aducă o durere mai năprasnică sufletului, ca gîndul morţii ; nici să pricinuiască sporirea nevăzută, ca ocărîrea de sine şi tăierea voilor proprii ; sau pierderea nevăzută, ca părerea de sine şi plăcerea de sine. Nimic nu pricinuieşte depărtarea lui Dumnezeu şi pedepsirea omului credincios cum o face cîrtirea ; nici nu duce aşa de uşor la păcătuire, ca zăpăceala şi vorba multă. Nu este lucru care să ducă aşa de repede la dobîndirea virtuţii, ca singurătatea şi adunarea minţii ; nici la recunoştinţă şi mulţumire, ca cugetarea la darurile lui Dumnezeu şi la răutăţile noastre. Nimic nu sporeşte facerile de bine, ca

275. Fără titlu in ms. nr. 1935 (f. 117 v).

276. In ms. 1935 e aşa: «Nimic aşa (zice marele Vasilie) poate întuneca cugetul ca vicleşugul, nici să lumineze mintea ca citirea întru tîlcuire. Zice Sfîntul Isaac : nici spre grabnică durere a sufletului, precum pomenirea morţii dumnezeieşti, zice cel al *Scării*; nici nevăzuta înaintesporire este ca dăruirea de sine şi lăsarea voilor sale, zice Sfîntul Dorotei ; nici nevăzuta pierzare este ca părerea şi ca plîngerea de sineşi; nici pricinuitoare de întoarcerea lui Dumnezeu şi de pedepsirea omului ca cîrtirea...» zice Sfîntul Isaac.

vestirea lor cu laudă ; şi nimic nu obişnuieşte să aducă mîntuire fără voie, ca ispitele. Nu este cale mai scurtă către nepătimire şi înţelepciunea Duhului cum e calea împărătească, ce se ţine departe în toate, atît de ceea ce e prea mult, cît şi de ceea ce e prea puţin. Şi nu este altă virtute care să poată cuprinde voia dumnezeiască, ca smerita cugetare şi părăsirea oricărui gînd şi oricărei voiri proprii. Nu este ceva care să ajute la tot lucrul bun, ca rugăciunea curată, nici piedică la dobîndirea virtuţilor, ca împrăştierea şi rătăcirea cugetării, chiar dacă e de scurtă vreme [277]. Căci cu cît are cineva mai multă curăţie, cu atît îşi apare ca păcătuind mai mult prin aceea că vede ; şi cu cît păcătuieşte mai mult, cu atît se întunecă mai mult, chiar dacă îşi apare ca avînd curăţie. Şi iarăşi, cu cît are cunoştinţă mai multă, cu atît îşi apare mai lipsit de cunoştinţă ; şi cu cît îşi cunoaşte mai puţin neştiinţa sa, şi cunoştinţa duhovnicească cea din parte, cu atît i se pare că e mai cunoscător. Şi cu cît rabdă cel ce se nevoieşte mai mult necazurile, cu atît va birui mai sigur pe vrăjmaş ; şi cu cît se nevoieşte cineva mai mult să facă vreun bine într-o zi, cu atît se face mai îndatorat pentru toate zilele vieţii sale, zice Sfîntul Marcu [278].

Dacă a lui ar fi puterea, a lui ar fi şi rîvna. Dar harul este al lui Dumnezeu. Iar dacă a putut atunci cînd a venit harul, ce laudă are unul ca acesta ? De ce îşi închipuie că poate face vreun bine de la sine, osîndind pe nedrept pe cei ce nu pot ? Cel ce cere un lucru de la aproapele, e dator, cu mai multă dreptate, să-l ceară de la sine. Căci precum sînt datori păcătoşii să tremure de Dumnezeu fiindcă L-au mîniat, tot aşa sînt datori cei ce au fost acoperiţi de harul Lui în neputinţa lor gata de deznădăjduire, să tremure cu mult mai vîrtos, ca

277. Pină aci capitolul anterior în ms. 1993. Urmează cu titlul la mijloc: *Pentru cum cîştigă cineva credinţa cea adevărată.*

278. Despre cei ce-şi închipuie că se îndreptează din fapte, cap. 43 *(Filocalia* I, p. 252).

unii ce-I datorează multe. Şi precum mare prăpastie este necunoaşterea Scripturilor, cum zice Sfîntul Epifanie, la fel şi mai mare rău este neascultarea întru cunoştinţă.

Mai mare este facerea de bine pe seama unui suflet prin cuvînt sau rugăciune, precum mai mare lucru este cînd cineva rabdă pe aproapele, ca să nu fie necăjit cel care-l nedreptăţeşte, ci să i se liniştească voia în vremea tulburării sale, cum zice Sfîntul Dorotei. Prin aceasta face milă cu sufletul lui, purtîndu-i povara, şi se roagă pentru el, dorindu-i mîntuirea şi orice alt bine trupesc şi sufletesc. Aceasta este răbdarea cea curată a răului, care ne curăţă sufletul şi-l ridică spre Dumnezeu. **Fiindcă slujirea omului e mai mare decît orice lucrare şi virtute.** Căci nu este ceva mai mare între virtuţi şi mai desăvîrşit ca dragostea aproapelui. Iar semnul acesteia e nu numai să nu ţii un lucru de care are lipsă altul, ci să rabzi moartea pentru el, cu bucurie, după porunca Domnului şi să socoteşti aceasta ca o datorie. Şi pe drept cuvînt. Căci sîntem datori să iubim pe aproapele pînă la moarte, nu numai pentru dreptul firii, ci şi pentru preacinstitul sînge vărsat pentru noi al lui Hristos, care ne-a poruncit aceasta.

Nu fii iubitor de tine, zice Sfîntul Maxim şi vei fi iubitor de Dumnezeu ; nu-ţi fii plăcut ţie, şi vei fi iubitor de frate [279]. Aceasta vine din nădejde. Iar nădejdea înseamnă a crede fără îndoială, din tot cugetul, că vei dobîndi sigur ceea ce nădăjduieşti. Aceasta se naşte iarăşi din credinţă tare, prin care cineva nu-şi mai face nici o grijă de viaţă, sau de moartea sa, ci toată grija sa o lasă lui Dumnezeu, cum s-a zis înainte despre semnele celui ce vrea să ajungă la nepătimire, a căror temelie este credinţa. Căci cel ce o are pe aceasta, e dator să

279. *Suta a patra a capetelor despre dragoste,* cap. XXXVII *(Filocalia,* II, p. 104).

cugete, că precum a făcut Dumnezeu toate şi pe noi împreună cu toate din cele ce nu sînt, pentru bunătatea Sa desăvîrşită, aşa va purta grijă desigur şi de sufletul şi de trupul nostru, precum El ştie.

Cum se cîştigă credinţa adevărată?[280]

Dar cel ce doreşte dobîndirea acesteia (care este temelia tuturor bunătăţilor, uşa tainelor lui Dumnezeu, biruinţa necontenită a vrăjmaşilor, cea mai trebuincioasă dintre toate virtuţile, aripa rugăciunii şi sălăşluirea lui Dumnezeu în suflet), e dator să sufere toată cercarea, cu care va fi probat de vrăjmaşi şi de multele şi feluritele gînduri, pe care nimeni nu le poate înţelege, nici grăi ceva despre ele, sau descoperi, decît născocitorul răutăţii, diavolul. Însă unul ca acesta să creadă, că de va birui ispitele ce vin asupră-i cu multă silă şi-şi va ţine mintea sa ca să nu cedeze gîndurilor ce răsar în inima sa, va răpune deodată toate patimile[281]. Fiindcă nu el este cel ce a biruit, ci Hristos care a venit în el prin credinţă. Despre unii ca aceştia zice Domnul : «Cel ce are credinţă ca un grăunte de muştar...»[282] şi celelalte. Dar chiar dacă slăbind ar ceda, să nu se sperie, nici să deznădăjduiască, nici să înscrie în sufletul său cele zise de începătorul răutăţii, ci să stăruie cu răbdare în lucrarea după putere, a virtuţilor, păzind cu grijă poruncile[283], în liniştea şi îndeletnicirea cea după Dumnezeu, depărtîndu-se de la toate gîndurile cele de bunăvoie. Căci vrăjmaşul mişcînd toată uneltirea şi

280. Cu titlu în ms. 1935 (f. 120 r).

281. în ms. 1993 aici se pune virgulă. Şi continuă : zice Sfîntul Isaac.

282. Matei XVII, 20.

283. Continuă în ms. 1993: Că zice Sfîntul Maxim: «Datori sînteţi întru pustnicie a zăbovi pentru ca multă vreme mintea spre cele dumnezeieşti cu dorul trasă să fie dintru obişnuinţă. Pentru că dacă ar afla mintea altceva şi mai mare trage pre poftirea pentru aceasta şi părăseşte pre cele ce din multă vreme le-au obişnuit». Aici se sfîrşeşte acest capitol. Apoi cu titlu la mijloc : *Pentru că mai mult foloseşte păcătosului mîlcomirea.*

toată fantezia sa, ziua şi noaptea, şi neaflîndu-l pe om făcîndu-şi grijă de cursele, de chipurile şi de toate gîndurile aduse de el, înciudat pentru că i s-au descoperit cursele pline de minciună, se depărtează descurajat. Şi experiind lucrătorul poruncilor lui Hristos neputinţa vrăjmaşului, nu se mai tulbură de nici o uneltire a lui, ci tot ce voieşte după Dumnezeu, cu bucurie, împlineşte neîmpiedicat, întărit de credinţă şi ajutat de Dumnezeu în Care a crezut, cum zice Însuşi Domnul : «Toate sînt cu putinţă celui ce crede»[284]. Fiindcă nu el este cel ce biruie pe vrăjmaşi, ci Dumnezeu, Care poartă grijă de el prin credinţă, cum zice proorocul: «Pune pe Cel Prea-Înalt ca scăpare a ta...»[285] şi celelalte. Unul ca acesta nu-şi mai face grijă despre ceva, cunoscînd că ostaşul se găteşte de război, dar mîntuirea lui este la Dumnezeu, cum zice Solomon, şi prin aceasta îndrăzneşte în toate. Căci zice Sfîntul Isaac : «Dobîndeşte credinţă în tine, ca să calci pe vrăjmaşii tăi». Acesta nu mai petrece ca unul ce se conduce de sine, ci ca o făptură purtată de voia lui Dumnezeu. Căci zice proorocul : «Vieţuitoare m-am făcut la Tine şi eu voi fi pururea cu Tine»[286]. Voieşti să mă odihneşti prin cunoştinţa Ta, nu-Ţi voi grăi împotrivă. Voieşti iarăşi, de dragul smereniei, să mă laşi să am ispite, de asemenea sînt cu Tine ; nu pot să fac ceva nicidecum de la mine ; căci nu m-am făcut fără Tine din nimic, nici nu pot să trăiesc, sau să mă mîntuiesc. Fă cu făptura Ta ce vrei. Dar cred că bun fiind, îmi vei rîndui cele bune, chiar dacă, spre folosul meu, nu le cunosc pe acestea. Dar nici nu sînt vrednic să le cunosc, nici nu cer să le aflu. Ca să am uşurare, poate nu-mi este de folos. Pentru aceea nu îndrăznesc să cer uşurare de vreun război, măcar că sînt neputincios şi împovărat în toate, fiindcă nu cunosc ce-mi foloseşte. Tu ştii toate şi fă cum ştii. Numai să nu mă abat de la ţintă, orice s-ar întîmpla. Fie că vreau, fie că

284. Marcu IX, 23. 285. Psalm. XC, 9. 286. Psalm. LXXII, 22.

nu vreau, mîntuieşte-mă ; şi aceasta dacă Îţi este plăcut Ţie. Eu deci nu am grijă. Înaintea Ta sînt ca ceva neînsufleţit. Sufletul meu îl încredinţez în mîinile Tale în veacul de acum şi în cel viitor. Tu toate le poţi, toate le cunoşti, vrei tuturor binele şi doreşti neîncetat mîntuirea mea. Aceasta e vădit din toate binefacerile pe care le-ai făcut şi le faci pururea cu noi după har, în chip arătat şi ascuns, pe care le ştim şi pe care nu le ştim, precum şi din pogorîrea Ta cea mai presus de minte la noi, Fiule şi Cuvinte al lui Dumnezeu. Iar eu cine sînt că îndrăznesc să mă vestesc Ţie, cunoscătorule de inimi? Fac aceasta ca să-mi descopăr mie însumi şi vrăjmaşilor că alergînd la Tine, limanul mîntuirii mele, spun aceasta. Căci iată am cunoscut prin harul Tău, că Dumnezeul meu eşti Tu, şi nu mai îndrăznesc să zic multe, ci vreau să-Ţi înfăţişez Ţie numai o minte golită, mută şi surdă. Căci nu eu, ci harul Tău lucrează totul. Nu mă ştiu pe mine să fi făcut vreodată vreun bine, ci pururea mulţimi de rele, pentru care îţi arăt, căzînd la Tine, o înfăţişare de rob, fiindcă m-ai învrednicit să mă pocăiesc şi fiindcă robul Tău sînt şi fiul roabei Tale. Dar să nu mă laşi pe mine, Doamne al meu, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul meu, să fac sau să grăiesc, sau să gîndesc cele ce nu vrei. Căci îmi ajunge mie mulţimea atîtor păcate făcute mai înainte. Deci precum vrei, miluieşte-mă ; păcătuit-am, miluieşte-mă, precum ştii. Cred Doamne, că auzi glasul acesta sărman al meu. Ajută necredinţei mele, Cel ce mi-ai dăruit după existenţă şi calitatea de creştin. Mare lucru îmi este mie, zice Carpetiul, că mă numesc monah şi creştin [287], precum ai zis Doamne, către careva din slugile Tale că «mare lucru este ţie că s-a chemat peste tine numele Meu». Acest lucru îmi este mai mare decît toate împărăţiile pământului şi ale cerului, numai să nu cad de la chemarea prea-

287. Citat după înţeles din Cuvînt ascetic, *Filocalia,* IV, p. 155 ş.u.

dulcelui nume al Tău, Stăpîne mult milostive, mulţumescu-Ţi Ţie, şi celelalte, cum s-a scris înainte.

Deci, precum alte citiri se cuvin celui lucrător, alte cuvinte, alte lacrimi şi altă rugăciune, aşa şi altă credinţă este aceasta, deosebită de cea dintîi, care naşte liniştirea. Aceea este credinţă a auzului, aceasta a vederii, cum zice Sfîntul Isaac [288]. Iar vederea este mai sigură decît auzul. Credinţa cea dintîi şi cea de obşte a dreptcredincioşilor se naşte din cunoştinţa naturală [289]. Din ea se naşte îndeletnicirea cea după Dumnezeu, precum s-a zis : postul, privegherea, citirea, psalmodierea, rugăciunea şi întrebarea celor cercaţi. Iar din toate acestea se nasc virtuţile sufletului sau paza poruncilor şi a purtării morale. Prin acestea vine credinţa cea mare, nădejdea şi dragostea desăvîrşită, care răpeşte mintea la Dumnezeu, cum s-a zis, în rugăciune, cînd cineva se uneşte cu Dumnezeu în chip mintal, cum zice Sfîntul Nil. Iar cuvintele rugăciunii s-au scris o dată, ca pururea să facă aceeaşi rugăciune, cel ce vrea să-şi înfăţişeze mintea sa nemişcată înaintea Sfintei şi de viaţă începătoarei Treimi, ca să fie văzută (chiar dacă este cu neputinţă să vadă ceva), fără formă, fără chip, fără culoare, netulburată, neîmprăştiată, nemişcată, nematerială, cu totul în afară de cele cugetate şi cunoscute în toată zidirea, ci stînd de vorbă cu Dumnezeu în pace adîncă şi desăvîrşită netulburare. Se cuvine deci ca monahul să aibă numai pomenirea Lui sfîntă, pînă ce ajunge la răpirea minţii, după ce s-a învrednicit să zică precum trebuie rugăciunea Domnului, adică Tatăl nostru, cum a zis Sfîntul Filimon [290] împreună cu Sfinţii Apostoli, mucenici şi cuvioşi. Iar ce este în afară de acestea, e flecăreală izvorîtă din părerea de sine. Căci dumnezeirea este nehotărnicită şi necircumscrisă. Şi min-

288. Τοῦ ἁγίου Ἰσαακ, τά ευρεθέντα ἀσχητιχά, ed. Nichifor Theotochi, Atena, 1895, Cuv. XVII, p. 65. 289. *Ibidem.*
290. *Cuvînt foarte folositor (Filocalia* IV, p. 167—169).

tea care a ajuns în sine însăşi, se cade să fie astfel, ca să se învrednicească şi de harul sălăşluirii Duhului Sfînt. «Nu prin vedere, ci prin credinţă umblăm»[291], zice Apostolul. De aceea sîntem datori să zăbovim întru nevoinţă, ca prin multă vreme, mintea să fie atrasă cu dorul spre cele dumnezeieşti, din obişnuinţă. Fiindcă dacă nu află mintea altceva mai de preţ decît lucrurile sensibile, nu-şi întoarce pofta spre aceea, ca să părăsească cele cu care s-a obişnuit vreme îndelungată. Deci precum cei iubitori de oameni şi nepătimaşi nu se vatămă mult de lucrurile lumii, pentru că le chivernisesc bine, aşa şi cei ce au daruri mari, pentru că pun în seama lui Dumnezeu isprăvile lor.

Liniştirea foloseşte mai mult celor pătimaşi[292]

Tuturor le este de folos liniştea şi fuga de unele lucruri şi de anumiţi oameni. Dar mai mult celor pătimaşi şi slabi. Fiindcă nu poate mintea numai din făptuirea cea din afară să se facă nepătimaşă, dacă nu îi urmează multe şi duhovniceşti vederi. Nici împrăştierea şi conducerea nu-l lasă pe cineva fără vătămare, dacă nu şi-a dobîndit mai întîi nepătimirea prin fuga de tentaţiile lumii. Iar grija vieţii şi tulburarea, obişnuieşte să vatăme şi pe cei desăvârşiţi şi pe cei nepătimitori[293]. Căci nici un folos nu vine, zice Gură de Aur, din lucrarea omului, fără înrîurirea de sus. Dar nici înrîurirea de sus nu vine peste cel ce nu o primeşte în chip liber. De amîndouă avem trebuinţă : şi de lucrarea dumnezeiască şi de cea omenească ; şi de făptuire şi de cunoştinţă ; şi de temere şi de nădejde ; şi de plîns şi de mîngîiere ; şi de frică şi de smerenie ; şi de dreaptă socoteală şi de dragoste. Fiindcă toate ale vieţii, zice, sînt

291. II Cor. V, 7. 292. Cu titlu în ms. 1935 (f. 125 r).

293. De aici în ms. 1993 se continuă astfel : Pentru aceasta zic Părinţii : Că datornic este neştine întîi nepătimirea etc., din acest text din cap. 39.

îndoite ; zi şi noapte, lumină şi întuneric, sănătate şi beteşug, virtute şi păcat, uşurinţă şi greutate, viaţă şi moarte, ca cei slabi prin unele să iubim pe Dumnezeu şi prin altele să fugim de păcat de frica ispitelor, iar cei puternici, să iubim prin toate pe Dumnezeu ca pe Tatăl, cunoscînd că toate sînt bune foarte şi Dumnezeu le rînduieşte după folos. Aceştia de la cele plăcute trebuie să se înfrîneze, iar pe cele grele să le dorească, ştiind că prin cele dintîi se susţine viaţa trupurilor, spre slava Făcătorului ; iar prin celelalte sînt ajutate sufletele spre a se mîntui, din mila negrăită a lui Dumnezeu.

Căci trei sînt stările oamenilor : robi, plătiţi şi fii [294]. Robii nu iubesc binele, dar se reţin de la rău, de frica muncilor. Acesta nu este, zice Sfîntul Dorotei, un lucru bun, nici bine-plăcut. Cei plătiţi iubesc binele şi urăsc răul, dar în nădejdea plăţii. Iar fiii, fiind desăvîrşiţi, nu se reţin de la rău de frica muncilor, ci-l urăsc cu putere, nici nu fac binele în nădejdea plăţii, ci-l socotesc ca pe o datorie. Ei iubesc şi nepătimirea ca pe o urmare a lui Dumnezeu şi ca pe o pricinuitoare a sălăşluirii Lui, prin care se depărtează de tot răul, chiar dacă nu e vreo ameninţare. Fiindcă dacă nu se face cineva nepătimitor, nu-şi trimite Sfîntul Dumnezeu Duhul Său Cel Preasfînt, ca nu cumva să se afle încă atras din obişnuinţă spre patimi şi să se facă vinovat în faţa Duhului Sfînt celui sălăşluit în el şi mai mare osîndă să aibă. Dar cînd deprinderea virtuţii îl face să nu mai aibă prietenie cu vrăjmaşii, nici să mai fie atras de obişnuinţa patimilor, se împărtăşeşte de har, şi aşa rămîne neosîndit, primind darul. De aceea zice Scărarul : «Nu ne descopere nouă Dumnezeu voia Lui, ca nu cumva aflînd-o să nu o ascultăm şi să ne osîndim şi mai mult» [295]. Căci prunci

294. «Pentru că, după cum spune marele Vasilie, trei stări sînt cu care putem plăcea lui Dumnezeu», Avva Dorotei: Cuv. IV, *Despre frica lui Dumnezeu.*

295. Cuvîntul al doilea la Cuv. XXVI: *Pentru desluşirea cea bine desluşită,* 5.

fiind, nu ne dăm seama de milostivirea Lui nemărginită către noi cei nemulţumitori. Cel ce vrea, zice, să afle voia dumnezeiască, trebuie să moară lumii întregi şi voilor sale întru toate. De aceea, nici un lucru îndoielnic nu trebuie să-l facă cineva, sau să-l hotărască ca bun, afară de cazul că nu poate să trăiască sau să se mîntuiască fără el. Să întrebe pe cei încercaţi, sau să-şi cîştige asigurarea din credinţa cea tare şi din rugăciune, înainte de a fi ajuns la desăvîrşita nepătimire, care face mintea nebiruită şi nemişcată în tot lucrul bun. În felul acesta încleştarea poate fi mare, dar omul rămîne nevătămat. Căci «puterea mea întru neputinţă se desăvîrşeşte»[296], zice Domnul. Iar Apostolul : «Cînd sînt slab, atunci sînt tare»[297]. Căci a fi cineva nerăzboit, nu e bine. Fiindcă dracii se depărtează adeseori, zice Scărarul, pentru multe pricini, părăsindu-l pe monah, fie pentru a-i întinde curse, fie pentru a-i stîrni părerea de sine, sau înălţarea, sau vreun alt rău, cu care se mulţumesc, ştiind că acestea pot să umple locul celorlalte patimi.

Părinţii, zice Cartea bătrînilor (Patericul), au păzit poruncile, cei de după ei le-au scris, iar noi am pus cele scrise în dulapuri (biblioteci)[298]. Chiar dacă vrem să le mai şi citim, nu stăruim să înţelegem cele scrise şi să le facem, ci le citim în fugă, sau socotind că facem ceva mare, ne înălţăm, neştiind că mai mult ne osîndim dacă nu le împlinim cum zice Gură de Aur : «Cel ce a cunoscut, zice Domnul, voia Domnului său»[299] şi celelalte. Aşadar, bună e citirea şi cunoştinţa, dar cînd duc la o mai mare smerenie ; asemenea şi sfatul, dar cînd nu iscodeşte cineva viaţa învăţătorului, cum zice Teologul : «Nu căuta vrednicia de crezare a celui

296. II Cor. XII, 9. 297. II Cor. XII, 10.

298. «...şi venind ceasul cel de pre urmă le-a pus deşarte pe fereastră» *(Pateric* XXV, 16). 299. Matei XXIII, 3.

ce te învaţă, sau îţi vesteşte», şi cum zice Domnul : «Cîte vă vor zice vouă preoţii» şi celelalte. Căci nici o vătămare nu-i vine vreunuia care întreabă, din faptele celui ce-l învaţă pe el, dar iarăşi nici un folos, dacă nu lucrează însuşi. Pentru că fiecare va da socoteală pentru sine : învăţătorul pentru cuvîntul său, iar auzitorul pentru ascultarea lui cu lucrul.

Iar ce este afară de acestea, e împotriva firii şi vrednic de osîndă. Căci, cum zice Sfîntul Eustratie, Dumnezeu fiind bun şi drept, prin bunătate ne dăruieşte tot binele, cînd ne purtăm cu recunoştinţă, primind ca de la un Dătător drept cu mulţumire ; dar dacă ne arătăm nerecunoscători, cădem de la bine întru osînda lui Dumnezeu. Aşadar bunătatea şi dreptatea lui Dumnezeu, dacă trăim după fire, ne sînt pricinuitoare a tot binele ; iar dacă le folosim rău, ne pricinuieşte munca veşnică.

Mare bine este pocăinţa adevărată[300]

Dar dacă cineva vrea, pune iarăşi început prin pocăinţă. «Dacă ai căzut, zice, ridică-te ; şi dacă iarăşi ai căzut, iarăşi ridică-te»[301], nedeznădăjduind nicidecum de mîntuirea ta, orice s-ar întîmpla. Nu te preda pe tine de bunăvoie vrăjmaşului. Îţi ajunge ţie spre mîntuire, răbdarea aceasta, împreună cu osîndirea de sine.
«Eram, zice Apostolul, şi noi odinioară fără minte, umblînd după poftele noastre...»[302] şi celelalte. Şi tu deci să nu-ţi pierzi nădejdea, uitînd de ajutorul lui Dumnezeu. Căci El poate face cîte vrea. Ci nădăjduieşte în El, şi va face una din acestea : sau îţi va pregăti îndreptarea prin niscai ispite şi alte mijloace, precum El ştie, sau îţi primeşte răbdarea şi smerenia în loc de altă lucrare, sau îţi va dărui cu iubire de oameni o altă cale pe care nu o ştii pentru a mîntui sufletul tău umilit.

300. Cu titlu şi în ms. nr. 1935 (f. 128 v).
301. *Pateric,* Avva Sisoe, XXXVIII. 302. Efes. II, 3.

Numai să nu părăseşti pe Doctor. Fiindcă altfel vei suferi jalnic moartea cea îndoită, pentru că nu cunoşti scopul cel ascuns al lui Dumnezeu.

Cum s-a spus despre cunoştinţă, se va spune şi acum despre faptă : că toată fapta trupească şi sufletească e la mijlocul a şase curse, adică a celei de la dreapta şi de la stînga, sau a prea multelor osteneli şi a prea puţinelor ; a celei de sus şi jos, sau a înălţării şi descurajării ; a celei dinăuntru şi de afară, sau a fricii şi a îndrăznelii, care, zice Teologul, că este departe de îndrăznirea cea adevărată, prin trecerea măsurii, măcar că are asemănare după nume. Iar la mijloc între cele şase curse este lucrarea măsurată, întru smerenie şi răbdare. Dar trebuie să ne minunăm de mintea omenească cum întoarce toate lucrurile în sine după cum vrea, măcar că în ele înseşi sînt de neîntors şi în alte privinţe rămîn aşa. Din această pricină, noi toţi avem înţelegere a lucrurilor, dar fiecare le foloseşte cum vrea, fie bine, fie rău ; cele sensibile cu lucrul, iar cele inteligibile cu cuvîntul şi cu gîndul.

Patru sînt vederile, cum mi se pare mie, sau stările oamenilor, după Teologul: Unii se află bine aici şi în veacul viitor cum sînt toţi sfinţii şi cei ce au ajuns nepătimitori ; alţii numai aici se află bine, ca unii ce se împărtăşesc de binefaceri, sufleteşte sau trupeşte, în chip nevrednic, neavînd recunoştinţă faţă de Binefăcător, cum este bogatul acela şi cei asemenea ; alţii iarăşi se muncesc numai aici, cum sînt cei ţinuţi de o boală îndelungată, ca slăbănogul acela şi cei ce se nevoiesc cu mulţumire de bunăvoie ; şi în sfîrşit alţii se muncesc şi aici şi acolo, ca cei ce se ispitesc de voile lor, cum e Iuda şi cei asemenea. Aceste patru feluri de oameni privesc în patru feluri lucrurile sensibile : unii urăsc lucrurile lui Dumnezeu, ca dracii, şi le strică dintr-o pornire rea; alţii le iubesc ca bune, dar cu patimă, ca dobitoacele necuvîntătoare, neavînd nici o grijă de contemplare sau

de mulţumirea naturală ; alţii le iubesc firesc, folosindu-se de toate cu înfrînare ; alţii iarăşi, în chip suprafiresc, ca Îngerii, privindu-le toate spre slava Făcătorului şi nefolosindu-se de ele, decît de cele trebuincioase pentru viaţă, după Apostol.

Despre binefacerile generale şi particulare ale lui Dumnezeu[303]

De aceea sîntem datori să mulţumim pururea lui Dumnezeu pentru binefacerile generale şi particulare ale Lui, pentru cele sufleteşti şi trupeşti. Cele generale sînt : cele patru stihii şi toate cele făcute din ele şi toate lucrurile minunate şi mai presus de fire ale lui Dumnezeu, aflătoare în dumnezeieştile Scripturi. Iar cele particulare sînt toate cele cîte le-a dat Dumnezeu fiecărui om : fie bogăţie, spre milostenie, fie sărăcie, spre răbdare cu mulţumire, fie stăpînire, spre judecată dreaptă şi spre susţinerea virtuţii ; fie supunere şi slujire, spre mîntuirea sigură a sufletului; fie sănătate, spre ajutorarea celor ce au trebuinţă şi spre lucrarea cea după Dumnezeu ; fie boală, spre încununarea răbdării ; fie cunoştinţă şi putere, spre dobîndirea virtuţilor ; fie neputinţă şi neştiinţă, spre ascultarea în linişte cu smerenie şi cu fuga de lucruri ; fie lipsirea fără de voie de lucruri, spre mîntuirea cea de voie şi spre ajutorarea celor ce nu vor să vină la desăvîrşirea neaverii, sau la milostenie ; fie uşurare şi bună îndemnare, spre nevoinţa de bunăvoie şi spre osteneala în virtuţi, ca omul să ajungă nepătimitor şi să mîntuiască şi alte suflete ; fie încercarea şi strîmtorarea, spre a se mîntui fără de voie, cei ce nu pot să-şi taie voile lor, sau spre desăvîrşirea celor ce pot să rabde cu bucurie. Deci toate cele spuse, chiar dacă îşi sînt potrivnice, prin întrebuinţare bună, sînt bune foarte ; iar prin întrebuinţare rea, nu

303. Cu acelaşi titlu şi în ms. nr. 1935 (f. 130 v).

sînt bune, ci mai degrabă vătămătoare sufletului şi trupului.

Dar mai bună decît toate cele spuse, este răbdarea necazurilor. Cel ce s-a învrednicit de acest mare dar este dator să mulţumească lui Dumnezeu, fiindcă l-a împărtăşit de o binefacere mai mare. Căci s-a făcut următor al lui Hristos, al Sfinţilor Săi Apostoli, al mucenicilor şi al cuvioşilor, ca să se depărteze de bunăvoie de cele plăcute, prin tăierea voilor sale şi prin lepădarea gîndurilor care nu sînt după Dumnezeu, ca să facă şi să cugete pururea cele plăcute lui Dumnezeu.

Cei ce s-au învrednicit să folosească lucrurile potrivit trebuinţelor lor, sînt datori să mulţumească mult lui Dumnezeu, întru multă smerenie, că s-au slobozit de cele contrare firii şi de călcarea poruncilor, prin harul lui Dumnezeu. Iar noi, cei ce sîntem încă pătimaşi şi întrebuinţăm rău lucrurile, lucrînd împotriva firii, sîntem datori să tremurăm şi să-i mulţumim mult Făcătorului de bine, cu toată recunoştinţa, minunîndu-ne de negrăita Sa îndelungă-răbdare, că chiar neîmplinind noi poruncile Lui şi întrebuinţînd rău lucrurile şi lepădînd darurile Lui, rabdă nerecunoştinţa noastră şi nu încetează să ne facă bine, ci aşteaptă întoarcerea noastră şi pocăinţa pînă la cea din urmă răsuflare.

Aşadar, toţi creştinii sîntem datori să mulţumim lui Dumnezeu, precum s-a zis : «Pentru toate mulţumiţi [304]. De la aceasta ajungem la alt cuvînt al Apostolului, care zice : «Neîncetat vă rugaţi» [305], adică să avem pomenirea lui Dumnezeu în toată vremea, locul şi lucrul. Pentru că orice ar face cineva, e dator să aibă pomenirea Celui ce a făcut lucrul acela. De pildă, tu cel dintre noi cînd vezi lumina, nu uita pe Cel ce ţi-a dăruit-o; cînd vezi cerul şi pămîntul, marea şi toate cele ce sînt, dă laudă şi slavă Celui ce le-a făcut ; cînd îmbraci o haină, cunoaşte al cui e darul şi măreşte pe Cel ce poartă grijă

304. I Tes. V, 18. 305. I Tes. V, 17. .

de viaţa ta. Şi simplu, orice mişcare să-ţi fie prilej pentru slava lui Dumnezeu şi iată te rogi neîncetat, şi prin aceasta sufletul se «bucură totdeauna»[306], după Apostol. Căci pomenirea lui Dumnezeu îl veseleşte pe el, zice Sfîntul Dorotei, aducînd mărturie cuvîntul lui David : «Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu şi m-am veselit»[307].

Toate le-a făcut Dumnezeu spre folosul nostru[308]

Fiindcă toate cele ce sînt le-a făcut Dumnezeu spre folosul nostru. Îngerii ne păzesc şi ne învaţă, iar dracii ne ispitesc spre a ne smeri şi a alerga la Dumnezeu. Prin ei, aşadar, ne izbăvim de înălţare şi de nepăsare, de frica ispitelor. Sau iarăşi : prin cele plăcute ale lumii, prin sănătate, bunăstare, tărie, odihnă, bucurie, lumină, cunoştinţă, bogăţie, sporirea în toate, starea de pace, bucuria de cinste, stăpînire, belşug şi prin toate cele socotite bune în viaţa aceasta, sîntem ridicaţi la mulţumire şi la recunoştinţă faţă de Făcătorul de bine, ca şi la iubirea Lui şi la facerea, după putinţă, a binelui, avînd ca datorie firească să răsplătim darurile, prin facerea de bine. Iar prin cele socotite neplăcute, prin boală, greutăţi, osteneală, neputinţă, întristarea fără de voie, întuneric, neştiinţă, sărăcie, neizbîndă în toate, frică, păgubire, necinste, durere, lipsă, şi prin toate cele potrivnice celor spuse înainte, venim la răbdare, smerenie şi bună nădejde în veacul viitor. Dar nu numai atît, ci şi în veacul de acum ni se fac pricină de mari mîngîieri. Deci toate ni le-a rînduit Dumnezeu bune, în

306. I Tes. V, 16.

307. Psalm. LXXVI, 3 ; «Şi ca să pricepeţi mai limpede aceasta ce vă grăiesc (adică a fi lipsit de această bucurie), socotiţi-vă cum ar fi cînd unul din voi ar sta închis într-o casă întunecoasă şi numai trei zile să nu mănînce, să nu bea, să nu doarmă, să nu vorbească cu cineva, să nu cînte, să nu se roage, nici să-şi aducă aminte de Dumnezeu ; cu cîtă greutate îl vor apăsa patimile pe unul ca acesta, încă aici în lume fiind el» (Cuv. XII : *Pentru frica de munca viitoare...).*

308. Cu acelaşi titlu ms. 1935 (f. 132 v).

chip minunat, pentru bunătatea Sa negrăită. Cel ce vrea să cunoască acestea şi să le aibă cum trebuie, să se nevoiască spre dobîndirea virtuţilor, ca toate cele spuse să le primească cu mulţumire, atît cele bune, cît şi cele ce par potrivnice, şi în toate să se afle netulburat.

Şi nu numai în acestea, dar şi cînd îl momesc dracii cu vreun gînd de mîndrie, ca să-l înalţe, să-şi aducă aminte de lucrurile de ruşine, vorbite de el mai înainte, şi va surpa acest gînd şi va veni la smerenie. Iar cînd iarăşi îl momesc cu ceva de ruşine, aducîndu-şi aminte de acel gînd de mîndrie, să-l înlăture. Deci să le înlăture unul prin altul, cu ajutorul harului, prin aducere-aminte, ca să nu vină niciodată nici la descurajare pentru cele de ruşine, nici la nebunie, pentru părerea de sine. Ci cînd îi vor înălţa vrăjmaşii mintea, să fugă la smerenie, şi cînd îl vor smeri, să şi-o înalţe prin nădejdea la Dumnezeu, ca niciodată să nu cadă tulburîndu-se, nici să nu deznădăjduiască înfricoşîndu-se pînă la cea mai de pe urmă răsuflare. Aceasta este marea lucrare a monahului, cum zice Patericul [309]. Cînd vrăjmaşii aduc înainte pe aceasta, el scoate înainte pe cealaltă ; şi cînd aceia aduc pe cealaltă, el scoate la arătare pe aceasta, cunoscînd că nimic nu rămîne în viaţa aceasta cu totul neschimbat, ci «cel ce rabdă pînă la sfîrşit se va mîntui» [310].

Iar cel ce vrea să se facă lucrurile după voia lui, nu ştie unde merge, ci ca un orb purtat de orice vînt, orice întîmplare i-ar veni, i se dă cu totul ei; şi ca un rob se teme de cele de întristare şi ca un prizonier e dus oriunde de părerea de sine. El aşteaptă de la bucuria dobitocească să aibă cele ce niciodată nu le-a văzut şi nu ştie de unde sînt. Iar de zice că ştie, atunci şi mai mult suferă de orbie ; căci aceasta vine de acolo că nu se ocărăşte pe sine. Iar aceasta se numeşte plăcere de

309. «A fost întrebat un Bătrîn ce este lucrul monahului. Şi a răspuns : Dreapta socoteală» (*Pateric*, XXV, 52). 310. Matei X, 22.

sine şi pieirea în ascuns, cum zice Sfîntul Macarie, în capetele despre monahul care s-a pierdut, după ce a văzut Ierusalimul de sus, răpindu-i-se mintea, cînd se ruga cu alţi fraţi. Aceasta i s-a întîmplat pentru că îşi închipuia că a ajuns ceva şi nu mai e dator să aibă ceva şi mai mare. Deci precum cei foarte pătimaşi nu cunosc nici cele evidente celor mulţi datorită pîclei patimilor, aşa şi cei nepătimitori cunosc cele necunoscute celor mulţi, datorită curăţiei minţii.

Cuvîntul lui Dumnezeu nu este vorbă multă[311]

Cuvîntul lui Dumnezeu, zice Sfîntul Maxim, nu este vorbă multă, ci cînd grăim toţi oamenii multe, nu împlinim un singur cuvînt al lui Dumnezeu [312]. De pildă, Dumnezeu a zis : «Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău»[313] şi celelalte cîte au spus Părinţii şi cîte au scris şi cîte zic încă şi scriu ; cu toate acestea încă n-am împlinit acest unic cuvînt. Căci a-L iubi din tot sufletul, zice marele Vasile, înseamnă a nu mai iubi nimic afară de Dumnezeu. Fiindcă dacă cineva îşi iubeşte sufletul său, nu iubeşte din tot sufletul pe Dumnezeu, ci numai din jumătate. Iar dacă ne iubim pe noi şi alte lucruri nenumărate, cum putem iubi pe Dumnezeu, sau îndrăzni să o spunem ? Asemenea stă lucrul cu iubirea aproapelui. Dacă nu sîntem în stare să renunţăm la viaţa vremelnică, sau poate şi la cea viitoare, ca Moise şi Apostolul, cum zicem că iubim pe aproapele ? Fiindcă cel dintîi a zis pentru popor către Dumnezeu : «De vrei să le ierţi păcatul, iartă-le ; dacă nu şterge-mă şi pe mine din Cartea vieţii în care m-ai scris»[314]. Iar Apostolul zice că ar dori să fie «anatema de la Hristos» şi celelalte[315]. Căci se ruga să se întîmple pierzarea lui, ca alţii să se mîntuiască, şi anume cei ce căutau să-l ucidă

311. Cu titlu şi în ms. nr. 1935 (f. 134 v).
312. *Suta a doua a capetelor gnostice,* cap. XX. (*Filocalia,* II, p. 173—174). 313. Deut. V, 5. 314. Num. XI, 15.
315. Romani IX, 3.

pe el, adică iudeii. Suflete ca acestea sînt cele ale sfinţilor, care iubesc pe vrăjmaşi mai mult ca pe ei înşişi, încît pun mai presus în veacul de acum şi în cel viitor în toate pe aproapele, chiar dacă le este duşman, dintr-o voinţă rea. Ei nu cer nimic în schimb de la cei iubiţi de ei, ci se bucură dînd toate ale lor altora, ca şi cînd ar lua, ca să placă Făcătorului de bine şi să se facă următori, după putinţă, iubirii Lui de oameni, Care este bun cu cei nemulţumitori şi păcătoşi.

Mai bine-zis, cu cît se va învrednici cineva să aibă mai multe daruri de acestea, cu atît trebuie să se socotească mai dator lui Dumnezeu, Celui ce l-a înălţat pe el de la pămînt şi a învrednicit ţărîna să urmeze Făcătorului şi Dumnezeu, măcar în parte. Căci a răbda nedreptăţile cu bucurie şi a face bine, fără ţinerea de minte a răului, duşmanilor, şi a-şi pune sufletul său pentru aproapele, şi celelalte daruri asemănătoare, sînt de la Dumnezeu, dăruite celor ce vor să le primească de la El, prin sîrguinţa de a lucra şi păzi, cum s-a zis către Adam, ca să rămînă darurile, prin recunoştinţă, în preajma Făcătorului de bine. Fiindcă nici un bine propriu nu dobîndim vreodată, ci toate bunătăţile ne vin de la Dumnezeu, după har, ca şi existenţa din nimic. «Căci ce ai ce n-ai luat, zice Apostolul, în dar», de la Dumnezeu adică ? «Iar dacă ai luat, ce te lauzi, ca şi cînd n-ai luat»[316], ci ca şi cînd ai face prin tine ? Căci aceasta este cu neputinţă, odată ce Domnul a spus : «Fără de Mine nu puteţi face nimic»[317].

Fără smerită cugetare nu e cu putinţă să ne mîntuim[318]

Nu ştiu ca cineva, din multa întunecare prin patimi, să nu fi ajuns la atîta nebunie încît să-i pară că este

316. I Cor. IV, 7. 317. Ioan XV, 5.

318. Cu acest titlu In ms. 1935 (f. 177). Ultimele două titluri adăugate ulterior de altă mînă.

chiar ca îngerii, ba şi mai mare, încît să-şi închipuie că nu mai e dator cu smerita cugetare. Căci şi Luceafărul de la început, abătîndu-se de la aceasta s-a făcut întuneric, fără alt păcat. Dacă e aşa, ce va avea să pătimească cel ce nu are smerenie, muritorul şi ţărîna, ca să nu zic păcătosul ? Poate orb fiind, nu crede că e păcătos. Cu toată siguranţa, zice Gură de Aur, creştinul cel desăvîrşit se va face întocmai cu îngerii[319], cum zice Domnul, se înţelege la învierea morţilor, nu în veacul de acum. Dar nici atunci, nu a zis că vor fi îngeri, ci întocmai cu îngerii, căci oamenii nu pot să-şi părăsească firea lor, ci ajungînd ca şi aceia, neschimbăcioşi după har şi izbăviţi de toată trebuinţa din necesitate, îşi au voia cu totul neatîrnată şi se află într-o veselie şi într-o dragoste de Dumnezeu neîncetată, şi se bucură de «cele ce ochiul nu le-a văzut»[320] şi celelalte. Dar aici este cu neputinţă să ajungă cineva desăvîrşit, ci primeşte numai o arvună a bunătăţilor făgăduite.

Deci precum cei lipsiţi de daruri sînt datori să se smerească, săraci fiind, aşa şi cei ce le au pe acestea, ca unii ce le-au luat de la Dumnezeu, ca să nu fie osîndiţi pentru nerecunoştinţă. Şi precum bogaţii sînt datori să dea mulţumită lui Dumnezeu pentru daruri, la fel, şi cu mult mai mult, cei bogaţi în virtuţi. Şi iarăşi, precum sînt datori săracii să mulţumească lui Dumnezeu şi să iubească din prisos pe binefăcătorii lor pentru binefacerile primite de la ei, la fel, şi cu mult mai mult, bogaţii, pentru că se mîntuiesc şi în veacul de acum şi în cel viitor, prin milostenie, datorită purtării de grijă a lui Dumnezeu. Fiindcă fără săraci nu cîştigă mîntuirea sufletului, precum nu pot să scape de ispitele bogăţiei. Şi precum ucenicii sînt datori să iubească pe dascăli, aşa şi dascălii pe ucenici şi să mulţumească unii pentru alţii lui Dumnezeu, Cel ce dă tuturor cunoştinţă şi orice alt bine, pentru care sîntem datori să-I mulţumim puru-

319. Matei XXII, 30. 320. I Cor. II, 9.

rea Lui şi mai ales cei ce au luat puterea ca să reînnoiască dumnezeiescul Botez prin pocăinţă, fără de care nimeni nu se poate mîntui. Fiindcă a zis Domnul: «Ce Mă chemaţi Doamne, Doamne şi nu faceţi cele ce zic?»[321].

Dar să nu-şi închipuie vreun nebun, auzind unele ca acestea, că dacă omul nu cheamă pe Domnul rămîne fără vină, ci mai degrabă se osîndeşte şi mai mult. Căci zice Domnul : «Dacă fac aceasta lemnului verde, ce voi face celui uscat ?»[322]. Şi «dacă dreptul abia se mîntuieşte, zice Solomon, nedreptul şi păcătosul unde se vor arăta ?»[323]. Dar iarăşi, văzîndu-se de pretutindeni strîmtorat de poruncile dumnezeieşti, să nu deznădăjduiască şi să se osîndească mai rău decît un sinucigaş, ci mai degrabă trebuie să se minuneze de Scripturile şi poruncile dumnezeieşti, cum îl împing din toate părţile pe om spre desăvîrşire, ca să nu afle unde să fugă de la bine şi să găsească odihnă în cele rele, ci îndată ce ar vrea să facă ceva de felul acesta, aflînd înaintea lui toate înfricoşările, să se întoarcă spre bine. Căci Dumnezeu rînduieşte, cu iubire de oameni, toate în chip minunat, ca tot omul să se facă desăvîrşit într-un fel oarecare, chiar fără să vrea, măcar că are libertate întru sine. Dar cei recunoscători se nevoiesc mai degrabă, ruşinîndu-se de facerile de bine, ca cei ce au trecut rîul dormind, cum a zis Sfîntul Efrem. De aceea zice Sfîntul Isaac: «Înmulţit-a Dumnezeu ispitele, ca de frica lor să fugim la El»[324]. Iar cel ce nu înţelege aceasta, ci îşi face rîs de acest dar, din iubirea de plăcere, s-a ucis şi s-a pierdut pe sine însuşi. Primind arme împotriva vrăjmaşilor, le-a folosit spre uciderea sa.

Căci precum Dumnezeu, bun fiind, vrea să-i facă pe toţi buni, zice marele Vasile, aşa şi diavolul, rău

321. Matei VII, 21. 322. Luca XXI, 31.
323. Pilde III, 17; I Petru V, 18.
324. «... Şi în vremea ispitelor mereu să alerge către El, din îmbulzeala patimilor şi a fricii de a cădea...». Sf. Macarie, citat în cuv. XLIX : *Despre adevărata cunoştinţă şi despre ispite.*

fiind, pofteşte să-i atragă pe toţi la ticăloşia sa, măcar că nu poate. Şi precum părinţii iubitori de fii întorc pe fiii lor care fac lucruri nesocotite, cu ameninţări, fiind purtaţi de iubire, aşa şi Dumnezeu îngăduie încercările ca pe un toiag, care întoarce pe cei vrednici de la viclenia diavolului. «Cel ce-şi cruţă nuiaua sa, urăşte pe fiul său ; iar cel ce-l iubeşte, îl ceartă cu grijă»[325]. Dar fiindcă pe noi, iubitorii de plăcere şi de noi înşine ne pîndeşte primejdia din alte părţi, deci şi încercările din îngăduinţa lui Dumnezeu, care sînt iubitorilor de Dumnezeu spre mîntuire, ne pot aduce căderea spre pierzanie din mîndrie şi nerămînerea lîngă Dumnezeu, cînd sîntem ca nişte fii pedepsiţi, dar nu omorîţi, trebuie să alegem ceea ce e mai uşor. Căci mai bine este ca prin răbdarea celor ce ne vin asupră-ne să alergăm la Dumnezeu, decît de frica primejdiilor să pătimim căderea şi să ajungem în mîinile diavolului, atrăgîndu-ne pieirea, mai bine-zis, osînda veşnică, împreună cu el. Fiindcă trebuie să alegem una din două : sau să suferim pe cele dintîi şi vremelnice, sau pe cele de al doilea şi veşnice. Dar pe cei drepţi nu-i atinge nici una din cele două primejdii, deoarece iubesc cu bucurie cele ce ni se par nouă neplăcute, şi aflîndu-le ca un mijloc de cîştig, îmbrăţişează încercările şi rămîn nerăniţi de ele. Căci nu cel ce a primit o săgeată şi n-a fost rănit obişnuieşte să moară, ci cel ce a primit o rană de moarte de la ea, acela s-a pierdut. Sau a vătămat pe Iov rana, şi nu mai degrabă l-a încununat ? Sau i-a înspăimîntat pe Apostoli şi pe mucenici vreodată ? Se bucurau, zice, că s-au învrednicit să fie batjocoriţi pentru numele Lui. Cu cît e războit biruitorul mai mult, cu atît se încununează mai mult, şi de aceea are multă bucurie cînd aude glas de trîmbiţă. Unul ca acesta nu se înspăimîntă de ea, ca de una ce-i vesteşte moartea, ci mai degrabă se veseleşte ca de una ce-i prezice împărtăşirea cununilor.

325. Pilde XIII, 25.

Nimic nu obişnuieşte să pregătească mai fără osteneală biruinţa ca buna îndrăzneală cu credinţă tare, nici înfrîngerea nu obişnuieşte să o aducă ceva atît de uşor ca iubirea de sine şi ca frica din necredinţă. De asemenea, nimic nu călăuzeşte spre bărbăţie, ca sîrguinţa şi ca experienţa lucrurilor, nici spre subţirimea gîndurilor, ca citirea în linişte. Nimic nu pricinuieşte uitarea ca starea degeaba ; nici nu duce aşa de repede la iertarea păcatelor ca neţinerea în minte a răului. Nimic nu pricinuieşte ştergerea greşelilor ca pocăinţa şi tăierea răului ; nici sporirea mai grabnică a sufletului ca tăierea voilor şi cugetărilor proprii. Nu e lucru mai bun, ca acela de a te arunca pe tine înaintea lui Dumnezeu ziua şi noaptea, şi a-L ruga să se facă voia Lui întru toate ; nici mai rău, ca a iubi libertatea şi rătăcirea sufletului sau a trupului. Fiindcă nouă celor ce încă iubim binele de frica muncilor şi a încercărilor, nu ne este de folos deloc libertatea, ci paza şi fuga de lucruri, ca şi prin depărtarea celor ce vatămă neputinţa noastră, să putem lupta cu gîndurile. Căci duhurile stăpînitoare sînt nepătimitorii care stăpînesc, ca unii ce au biruit patimile de ruşine ; iar cei ce se află în ascultarea Părintelui sînt duhuri stăpînite. Fiindcă, zic Sfîntul Macarie şi Sfîntul Cronie, dracii sînt stăpînitori şi stăpîniţi. Deci stăpînitoare sînt : slava deşartă, părerea de sine şi cele asemenea ; iar stăpînite sînt : lăcomia pîntecelui, curvia şi cele ca acestea. Astfel, cei ce au ajuns la dragostea desăvîrşită au stăpînirea (libertatea) pentru că fac binele nesilit şi se bucură făcîndu-l şi niciodată nu vor să-l părăsească. Iar cînd le vine vreo piedică fără de voie, se simt ca tiranizaţi. Dar atraşi de dorul dumnezeiesc, aleargă îndată la linişte, la lucrare, la bucurie şi la obişnuinţa lor. Căci către unii ca aceştia zic Părinţii : roagă-te puţin, citeşte puţin, cugetă puţin, lucrează puţin,

ţine-ţi mintea puţin, şi aşa cheltuieşte vremea. Iar acestea le zic, pentru ca cei nepătimitori să se stăpînească pe ei înşişi şi să nu se robească vreunei voi mai mult decît trebuie. Ci cînd vor, să aibă mintea şi să poruncească trupului ca unui rob.

Noi însă sîntem datori să fim sub lege şi canon, ca siliţi de datorie, să facem binele fără de voie. Fiindcă noi iubim încă mai mult patimile şi plăcerile sau odihna trupului şi voile noastre, şi vrăjmaşul duce mintea noastră unde vrea ; de asemenea şi trupul, avînd pornirile fără rînduială, fără ceea ce vrea, fără judecată. Şi cu drept cuvînt. Căci unde nu e supravegherea minţii, toate se fac fără judecată şi împotriva firii, şi nu ca adevăraţii israeliţi, cum zice Domnul, către Simon Zilotul, Cananitul : «Iată cu adevărat israelit în care nu este vicleşug» [326]. Prin aceasta vesteşte virtutea bărbatului, căci Natanail se tîlcuieşte «rîvnă de Dumnezeu». Numele lui de obşte era Simon. Iar Cananit se numea fiindcă era din Cana Galileii. Natanail, iarăşi, pentru virtutea lui ; de asemenea şi israelit, adică minte ce vede pe Dumnezeu, în afară de orice vicleşug. Căci este obiceiul dumnezeieştii Scripturi, zice marele Vasile, să numească pe om, mai mult după virtutea lui, decît după naştere. De fapt, căpeteniile Apostolilor Petru şi Pavel, s-au chemat, cel dintîi, Simon, dar Domnul i-a zis Petru, pentru tăria bărbatului ; celălalt Saul, adică furtună, şi s-a schimbat în Pavel, adică linişte sau odihnă. Şi pe drept cuvînt. Căci pe cît îi tulbura mai înainte pe credincioşi, pe atît odihnea pe urmă sufletele tuturor, cu lucrul şi cu cuvîntul. Fiindcă zice Gură de Aur despre el : «Priveşte evlavia Apostolului. Căci aducîndu-şi aminte de Dumnezeu, nu învăţa pînă ce nu aducea lui Dumnezeu datorita mulţumire şi rugăciune, arătînd că de acolo are cunoştinţa şi tăria». Şi cu drept cuvînt. Căci sfătuirea

326. Ioan I, 48.

este împreună cu rugăciunea. Iar dumnezeiescul Luca lăsînd neisprăvite Faptele Apostolilor, nu din negrijă sau de vreo altă silă a făcut aceasta, ci pentru că a plecat la Domnul. Noi însă cînd lăsăm un lucru sau o faptă neîmplinită, păţim aceasta din negrijă şi nedestoinicie, fiindcă nu facem lucrul lui Dumnezeu cu sîrguinţă şi nu-l iubim ca pe un lucru de căpetenie, ci-l dispreţuim ca pe ceva de a doua mînă şi ca pe o povară şi de aceea rămînem nesporiţi, sau chiar ne întoarcem adeseori la cele dinapoi, ca cei ce s-au întors îndată îndărăt şi n-au mai urmat lui Iisus [327], măcar că, zice Gură de Aur, nu era cuvîntul aspru, cum socoteau, ci era vorba despre dogme. Dar unde nu este hotărîre, nu e nici rîvnă, şi cele uşoare par grele, precum şi invers.

Despre zidirea sufletului prin virtuţi

Orice om, zice marele Vasile, are nevoie înainte de toate de răbdare, ca pămîntul de ploaie, ca să aşeze pe ea, cum zice Apostolul, temelia sau credinţa. Pe aceasta zideşte treptat dreapta socoteală, ca un ziditor încercat casa sufletului, aşezînd necontenit lut din pămîntul smereniei, ca să ţină la un loc piatră cu piatră, sau virtute cu virtute, pînă ce se aşează acoperişul, sau dragostea desăvîrşită. Atunci intră Stăpînul casei şi locuieşte în suflet, dacă are paznici buni la uşă, care ţin totdeauna arme în mîini, adică cugetări luminoase şi lucrări vrednice de Dumnezeu, ce pot păzi pe Împărat netulburat ; dacă nu are ca paznic o femeie, iar aceasta avînd mîinile ocupate cu lucrul, cum zice Sfîntul Nil, tîlcuind vechea istorie [328]. De aceea, zice, nu a aşezat patriarhul Avraam femeia ca paznică la uşă, ci mai degrabă un gînd bărbătesc şi ager, şi acesta purtînd ca arme, pe lîngă altele, şi sabia Duhului, care este cuvîn-

327. Ioan VI, 16.
328. II împăraţi IV, 6. Sf. Nil Ascetul, *Cuvint ascetic. (Filocalia,* I,p.166)

tul lui Dumnezeu, cum zice Apostolul, ca să-i taie pe cei ce ar intra la el, sau să-i alunge. Căci neaţipind şi stînd drept, ucide gîndurile străine printr-o lucrare ce li se opune şi printr-un cuvînt ce le grăieşte împotrivă şi alungă tot ce intră în inimă în afară de scopul lui Dumnezeu, prin dispreţuirea şi lepădarea lui, ca mintea luminată să nu se desfacă nicidecum de la vederea lui Dumnezeu şi de la cugetările dumnezeieşti [329].

Iar aceasta este lucrul liniştii, zice Sfîntul Nil, precum în altă parte aducînd mărturie dumnezeiasca Scriptură, lămureşte că împrăştierea este pricina întunecării minţii. Şi pe drept cuvînt. Căci dacă mintea nu e ţinută din toate părţile, ca apa în matcă, nu se poate aduna cugetarea în sine însăşi, ca să urce şi la Dumnezeu. Iar neurcîndu-se cineva cu mintea şi negustînd ceva din cele de sus, cum va putea dispreţui uşor cele de jos ? Aşadar sîntem datori să alergăm prin credinţă, după Apostol, avînd cu răbdare, ca lucru al nostru, să bine-plăcem lui Dumnezeu. Şi venind vremea, cei ce aleargă bine ajung să cunoască şi să înţeleagă din parte, iar pe urmă totul, în veacul viitor, cînd se vor topi oglinzile, adică viaţa aceasta stricăcioasă [330]. Atunci sufletul nu va mai pofti împotriva trupului, nici trupul împotriva Duhului, precum lenea nu va mai putea aduce uitarea şi nici uitarea neştiinţa ; lucru pe care-l pătimim astăzi cei mulţi, încît trebuie să scriem ca să ne aducem aminte. Căci adeseori ne-a venit la fiecare vreo înţelegere de la sine, şi am predat-o scrisului spre ţinerea de minte. Iar în vreme de război, am avut-o ca mijloc de ajutoare, sau de uşurare, sau de mulţumire, dacă avea mărturia dumnezeieştii Scripturi. Dar dacă am fost fără grijă în pri-

329. Acest pasaj îl dezvoltă cuv. Nicodim Aghioritul în cartea sa pentru paza celor 5 simţiri, cap. XI, unde arată că «se cuvine după rînduială a cîştiga faptele bune, iar pe rînduiala aceasta ne-o predaniseşte nouă cuviosul Petru, cel ce se cheamă Damaschin...» (trad. rom. p. 309 ş.u.).

330. I Cor. XIII, 12.

vinţa unora ca acestea, nu s-a mai aflat cînd am avut lipsă de ea, şi ne-am păgubit de folosul ei, din pricina uitării celei atotrele. De aceea sîntem datori să învăţăm cu lucrul virtuţile şi nu numai cu cuvîntul, ca prin deprinderea cu ele, să se păzească amintirea binelui. Căci : «Nu este, zice Apostolul, Împărăţia lui Dumnezeu în cuvînt, ci în putere»[331].

Fiindcă cel ce caută cu lucrul, acela vede paguba şi cîştigul în lucrul cu care se îndeletniceşte, zice Sfîntul Isaac, şi acela poate da sfat altora, ca unul ce l-a păţit adeseori şi l-a învăţat cu cercarea. Pentru că sînt, zice, lucruri bune la arătare, dar ascund o pagubă destul de însemnată ; şi sînt altele rele la arătare, dar cuprind în ele cel mai mare cîştig[332]. De aceea nu este, zice, tot omul vrednic de încredere, ca să dea un sfat celor ce-l caută, ci numai acela care a luat de la Dumnezeu darul deosebirii şi a dobîndit din stăruirea în nevoinţă, o minte străvăzătoare, cum zice Sfîntul Maxim. Iar acesta trebuie să fie cu multă smerenie şi să nu dea sfaturi tuturor, ci numai celor ce le cer de bunăvoie, şi-l întreabă nesilit, şi învaţă după rînduială. Să facă aşa, pentru că prin smerenie şi prin întrebarea de bunăvoie a celui ce întreabă, să se întipărească cuvîntul în sufletul celui ce-l aude, şi să se încălzească din credinţă, văzînd pe sfătuitor, bun, asemenea sfătuitorului aceluia minunat, pe care L-a numit Isaia Proorocul : «Dumnezeu tare, biruitor»[333]... şi celelalte, adică asemenea Domnului nostru Iisus Hristos. Căci Acesta a zis către cel ce-l chema : «Cine M-a pus pe Mine judecător şi împărţitor peste voi ?»[334]. Măcar că zice altădată : «Toată judecata a dat-o Tatăl, Fiului»[335]. Prin aceasta ne-a arătat, ca în toate, şi în privinţa aceasta calea mîntuirii, prin sfînta Lui smerenie.

331. I Cor. IV, 20.
332. Cuv. XLVI: *Despre chipul diferitelor ispite.*
333. Isaia IX, 6. 334. Luca XII, 14. 335. Ioan V, 22.

El nu sileşte pe nimeni, ci zice : «Dacă vrea cineva să vină după Mine, să se lepede de sine şi să-Mi urmeze Mie»[336] ; adică să nu-şi facă despre sine nici o grijă, ci precum Eu fac şi rabd moartea sensibilă şi de bunăvoie pentru toţi, aşa şi acela să-Mi urmeze cu lucrul şi cu cuvîntul ca Apostolii şi mucenicii, iar de nu să rabde măcar moartea voii sale proprii. Iar către bogatul acela zice : «De voieşti să fii desăvîrşit, mergi, vinde-ţi averile...»[337] şi celelalte.

Despre acesta zice Sfîntul Vasile, că a minţit zicînd că a păzit poruncile[338]. Căci dacă le-ar fi păzit, nu ar fi avut averi multe, odată ce Legea spune mai întîi de toate : «Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din tot sufletul tău»[339]. Căci zicînd : «din tot sufletul tău», nu a lăsat pe cel ce iubeşte pe Dumnezeu să iubească şi altceva, pentru care întristîndu-se, să rămînă în robia lui. Şi iarăşi zice : «Să iubeşti pe aproapele tău», adică pe orice om, «ca pe tine însuţi». Dar cum păzeşte această poruncă, dacă în vreme ce mulţi alţii sînt lipsiţi de hrana zilnică, el are averi multe şi aceasta cu împătimire ? Căci dacă le-ar avea ca Avraam, Iov şi ceilalţi drepţi, ca averi ale lui Dumnezeu, nu s-ar fi depărtat întristîndu-se. De asemenea şi Gură de Aur zice : «A crezut că cele zise lui de către Domnul sînt adevărate, pentru aceea s-a şi depărtat întristîndu-se ; dar n-a avut putere să le împlinească. Că mulţi sînt cei ce cred cuvintele Scripturilor, dar n-au putere să împlinească cele scrise».

Mare bine este dragostea şi sfatul cu smerenie[340]

Acestea deci şi alte multe le sfătuieşte Domnul. De asemenea şi Apostolii care scriu, vă rugăm pe voi iubi-

336. Marcu X, 34. 337. Matei XIX, 21. 338. Luca X, 27.
339. *Cuvînt către cei bogaţi.*
340. Toate titlurile de aici pînă la sfîrşit şi în ms. 1935.

ţilor să faceţi aceasta şi aceasta. Dar noi nu binevoim să-i rugăm pe cei ce cer de la noi sfat, ca văzîndu-ne pe noi cum ne smerim şi-i cinstim, să asculte cu bucurie şi să ia încredinţare că le grăim cuvîntul Scripturii cu multă dragoste şi smerenie, şi să se grăbească să răspundă la cinstirea şi dragostea pe care le-o arătăm noi şi împreună cu acestea să primească cele grele şi prin dragoste să li se arate uşoare. Căci ştim că Sfîntul Apostol Petru, auzind adeseori de cruce şi moarte, se bucura şi se simţea cu sufletul ca şi cînd n-auzea nimic de felul acesta, din dragostea care o avea de Învăţător. Iar despre minuni n-avea nici o grijă, ca necredincioşii, ci zicea : «Tu ai cuvintele vieţii veşnice...» şi celelalte [341]. Dar nu aşa Iuda, care murind de două ori s-a spînzurat şi n-a murit, ci trăind nepocăit şi slăbind cumplit a crăpat în două, cum zice Petru în Faptele Apostolilor [342]. Şi iarăşi zice Apostolul Pavel, scriind către fraţi : «Uneori sîntem cuprinşi de dorinţa să vă dăm nu numai Evanghelia lui Hristos, ci şi sufletele noastre ; iar alteori, să ne facem robii voştri pentru Hristos» [343]. Iar scriind lui Timotei îi spune să aibă pe cei mai bătrîni ca pe părinţi, iar pe cei mai tineri ca pe nişte fraţi [344]. Dar cine este în stare să cuprindă smerenia sfinţilor şi dragostea arzătoare pe care o aveau către Dumnezeu şi către aproapele ?

Dar nu numai la aceştia sîntem datori să luăm aminte, ci şi la cei către care grăim sau scriem. Căci cel ce vrea să îndrume sau să dea vreun sfat cuiva sau să-i aducă aminte de ceva, cum zice Scărarul [345], e dator mai întîi să se curăţească de patimi, ca să cunoască în chip nemincinos scopul lui Dumnezeu şi starea celui ce cere de la el cuvînt. Fiindcă nu tuturor li se potriveşte acelaşi leac, chiar dacă neputinţa este poate ace-

341. Ioan VI, 68. 342. Fapte I, 18. 343. I Tes. II, 8.
344. I Tim. V, 1. 345. Cuv. II la Cuvîntul XXVI, 8.

eaşi. Pe urmă să se încredinţeze de la cel ce cere sfat, dacă face aceasta din faptul că e supus cu trup şi suflet, sau se roagă de la sine cu căldura credinţei şi caută sfat, fără să-l aducă dascălul la aceasta, sau dimpotrivă îl sileşte vreo altă trebuinţă spre a se preface că e dornic să audă un sfat. Să se încredinţeze de aceasta, ca nu cumva să cadă amîndoi în minciună şi vorbărie, în vicleşug şi în alte multe. În acest caz, unul e silit de cel ce-l învaţă, zice-se, pe el, să spună lucruri pe care nu le voieşte şi minte cu neruşinare şi se preface că vrea să facă binele. Iar celălalt linguşeşte cu vicleşug pe cel pe care-l învaţă, ca să afle cele ascunse în cugetul lui, punînd în mişcare orice meşteşug şi cît mai multă vorbă. Din vorba multă însă, cum zice Solomon, nu lipseşte păcatul [346]. De asemenea şi marele Vasile a scris care sînt păcatele acesteia.

Iar acestea s-au zis nu ca să ne oprim de a sfătui pe cei ce vin la noi supuşi şi cu credinţă tare, mai ales cînd sîntem nepătimitori, ci ca să nu învăţăm cu înfumurare, din slavă deşartă, pe cei ce nu vor să asculte cu lucrul şi din credinţă fierbinte, cum o facem cînd sîntem încă pătimaşi. Nici să nu facem aceasta ca nişte stăpîni, ci cum ziceau Părinţii : Fără întrebare de la fraţi, nu trebuie să grăiască cineva, de dragul folosului, ca binele să se facă din hotărîre liberă. Căci Apostolii ne cer să fim nu ca unii ce stăpînesc peste turmă, ci ca unii ce ne facem chip turmei. Iar către Sfîntul Timotei zice Apostolul : «Trebuie ca mai întîi plugarul să se împărtăşească din roade» [347] ; prin aceasta cere ca cele ce vrea să le înveţe cineva, să le împlinească întîi el însuşi. Sau iarăşi : «Nimeni să nu dispreţuiască tinereţea ta» [348], adică să nu faci nimic ca un tînăr, ci să fii ca un desăvîrşit în Hristos. Asemenea şi în Pateric se zice că fără întrebare de la fraţi, nu grăiau Părinţii pentru mîntuirea sufletului, ci socoteau aceasta grăire

346. Pilde XIX, 20. 347. II Tim. I, 6. 348. I Tim. IV, 12.

deşartă [349]. Şi pe drept cuvînt. Căci noi ne pomenim dînd drumul cuvîntului, prin aceea că ne închipuim că avem o cunoştinţă mai presus de alţii. Şi de fapt cu cît sîntem mai vinovaţi, cu atît socotim că avem mai multă slobozenie. Pe cînd sfinţii, cu cît sînt mai aproape de Dumnezeu, cu atît se ţin pe ei mai păcătoşi, zice Sfîntul Dorotei [350]. Căci fiind copleşiţi de cunoştinţa despre Dumnezeu, ca unii ce s-au împărtăşit de ea, simt că nu mai ştiu ce să spună. Asemenea şi sfinţii îngeri, din pricina bucuriei şi a uimirii nemărginite, nu se mai satură de a-L preamări. Şi pentru că s-au învrednicit să preamărească pe un astfel de Stăpîn, neîncetat îl preamăresc, minunîndu-se de cele făcute de El, cum a zis Gură de Aur, şi sporind la o tot mai mare cunoştinţă, cum zice Teologul. La fel şi toţi sfinţii în veacul de acum şi în cel viitor. Şi precum puterile înţelegătoare îşi împărtăşesc unele altora luminarea, tot aşa şi oamenii cuvîntători se învaţă unii de la alţii ; unii luînd cercarea din dumnezeieştile Scripturi, învaţă pe cei mai de jos ; iar alţii învăţînd mintal de la Duhul Sfînt descoperă şi altora tainele descoperite lor prin Scriptură. De aceea toţi trebuie să ne smerim înaintea lui Dumnezeu şi întreolaltă, ca unii ce am primit existenţa şi toate celelalte de la Dumnezeu ; şi tot de la El cunoştinţa unii prin alţii.

Şi cel ce are smerenie se luminează şi mai mult. Iar cel ce nu vrea să se smerească rămîne în întuneric, ca cel ce a fost mai înainte Luceafăr, iar mai pe urmă diavol. Acesta fiind cel dintîi din ceata cea mai de jos a puterilor înţelegătoare, adică a zecea de la ceata cea mai de sus, care stă înaintea scaunului înfricoşat, şi din

349. *Pateric,* Avva Pimen, 45.

350. «Precum pomii cînd sînt încărcaţi cu roduri multe le atîrnă ramurile în jos şi se pleacă, iar pomii cei fără rod stau drept în sus şi nu fac rod, cită vreme le cresc ramurile în sus..., aşa şi sufletul, cît se smereste atîta rodeşte şi cît rodeşte, atîta se smereşte» (Cuv. II : *Despre smerenie*).

cea dintîi de la pămînt, pentru că s-a înălţat, a ajuns împreună cu cei ce au ascultat de el nu numai dedesubtul celor nouă cete şi al nostru al pămîntenilor, ci şi dedesubtul celor de sub pămînt, fiind aruncat în tartar, din pricina nerecunoştinţei. De aceea s-a spus adeseori că ajunge nebunia, fără alt păcat, pentru pierderea sufletului. Căci cel ce are păcate mici e lăsat să cadă în mai mari, spune Sfîntul Isaac[351], şi cel ce a luat de la Dumnezeu dar, şi se arată cu nemulţumire, îşi pregăteşte pierderea acestui dar, fiindcă s-a făcut pe sine nevrednic de darul lui Dumnezeu, cum zice marele Vasile. Căci mulţumirea se roagă. Dar să nu fie mulţumirea ca a fariseului aceluia, care osîndeşte pe alţii, iar pe sine se îndreptăţeşte, ci mai degrabă ca una ce se îndatorează pe sine mai mult decît toţi, şi mulţumeşte, copleşită de uimire ca una ce a cunoscut negrăita îndelungă-răbdare şi îngăduinţă a lui Dumnezeu. Ba nu numai atît, ci ea trebuie să se şi minuneze cum Dumnezeu cel supralăudat, neavînd lipsă de nimic, primeşte mulţumire de la noi, care-L mîniem şi-L amărîm pururea după atîtea binefaceri de obşte şi particulare despre care a scris Grigorie Cuvîntătorul de Dumnezeu şi ceilalţi Părinţi, binefaceri nu numai trupeşti, ci şi sufleteşti, de multe feluri, cărora nu este număr. Una din acestea este şi aceea că unele lucruri aflătoare în dumnezeieştile Scripturi sînt limpezi şi uşor de înţeles, iar altele nelămurite şi greu de cuprins, ca prin cele dintîi să ne atragă pe cei mai trîndavi la credinţă şi la căutarea şi a celorlalte, ca să nu cădem, dintr-o prea mare neînţelegere în deznădejde şi necredinţă ; iar prin celelalte, ca să nu ne atragem o şi mai mare osîndă, dispreţuind cuvîntul înţeles, ci ca cei ce vor, ostenindu-se de bunăvoie, să caute cu lucrul cele ascunse şi să aibă laudă din aceasta, cum zice Gură de Aur.

351. «Cine crede că păcatele sale sînt mici, cade în altele mai mari şi înşeptită osîndă va lua» (Cuv. V: *Despre depărtarea de lume).*

Pomenirea deasă a unor cuvinte din dumnezeiasca Scriptură nu este vorbărie

În dumnezeiasca Scriptură întîlnim adeseori acelaşi cuvînt. Dar aceasta nu se face din vorbărie, ci ca prin pomenirea deasă a aceluiaşi cuvînt, să-i aducă în chip minunat şi cu iubire de oameni şi pe cei mai trîndavi cu auzirea la aducerea-aminte şi la înţelegerea celor zise, şi să nu scape urechilor cuvîntul, din pricina repeziciunii şi scurtimii numitei ziceri, mai cu seamă cînd ne îndeletnicim cu lucrurile lumeşti. Căci noi nu cunoaştem nici măcar din parte, măcar că, zice Gură de Aur, ceea ce este din parte, nu este o parte întreagă, ci o parte a părţii [352]. Iar partea va înceta nu ca să se scufunde în nimic, fiindcă atunci n-am mai avea o cunoştinţă şi nici n-am fi oameni, ci va înceta ceea ce e în parte, pentru că va veni cunoştinţa faţă către faţă, precum încetează vîrsta pruncului, cînd ajunge bărbat, precum însuşi Apostolul a spus tîlcuind cuvîntul său prin asemănarea cu pruncul [353] ; sau cum zice iarăşi Gură de Aur, că acum cunoaştem cerul că este, dar nu ştim ce este, atunci însă se va covîrşi ceea ce e mai mic de către ceea ce e mai mare, adică de faptul că vom cunoaşte şi ce este, aşa încît cunoştinţa va creşte şi mai mult. De fapt sînt multe taine ascunse în dumnezeieştile Scripturi, fără să cunoaştem gîndul lui Dumnezeu din cele spuse. Dar să nu te înalţi, zice Teologul, cînd ne vezi mărturisindu-ne, cu recunoştinţă, neştiinţa, ocărind cuvintele. Căci este lucru fără judecată şi strîmb a nu lua aminte la înţeles şi la scop, ci la slove, zice marele Dionisie.

Cînd caută însă cineva prin plînsul fericit, atunci află. Căci aceasta este lucrarea temerii, prin care se face descoperirea celor ascunse. De pildă iată ce zice Prooro-

352. Despre *Dumnezeu cel necuprins.* 353. I Cor. XIII, 14.

cui Isaia : «Cei morţi nu vor vedea viaţa»[354]. Dar iarăşi zice : «Cei morţi vor învia»[355]. Aci nu este potrivnicie, cum socot cei ce nu cunosc scopul din înţelesul dumnezeieştii Scripturi. «Nu vor vedea viaţă», o spune pentru idolii neamurilor, pentru că sînt fără suflet ; iar : «cei morţi vor învia», o spune despre obşteasca înviere şi despre bucuria drepţilor ; dar nu numai despre aceasta, ci, proorocind, şi despre ridicarea din morţi a Mântuitorului nostru Iisus Hristos. La fel grăiesc şi Evangheliştii despre schimbarea la faţă a Domnului, cea din Sfînta Evanghelie : unul o aşează după şase zile[356], altul după opt[357], de la minunea şi de la învăţătura Domnului dinaintea ei. Dar cel dintîi, sărind peste ziua dintîi şi cea din urmă, le-a pomenit pe cele şase din mijloc ; iar celălalt, cuprinzînd şi pe aceasta şi pe aceea, a zis opt. Şi iarăşi Ioan, Cuvîntătorul de Dumnezeu, în Evanghelia cea după el, zice în două locuri : într-unul : «Sînt şi alte multe ce le-a făcut Iisus, înaintea ucenicilor Săi, care nu sînt scrise...»[358] şi celelalte ; iar în celălalt : «sînt şi alte multe, pe care le-a făcut Iisus»[359], dar nu zice : «înaintea ucenicilor Săi». Despre acestea a scris Sfîntul Prohor, vorbind de amîndouă : în locul dintîi Evanghelistul grăieşte despre lucrurile minunate şi celelalte pe care le-a făcut Domnul şi pe care nu le-a scris, fiindcă au fost scrise mai înainte de către ceilalţi evanghelişti, din care pricină a adaus : «înaintea învăţăceilor Săi» ; iar în celălalt, despre facerea lumii, cînd era Cuvîntul lui Dumnezeu fără trup şi Tatăl a făcut împreună cu El toate din nimic, zicînd : «să fie» şi s-a făcut. Acestea sînt cele «care de s-ar scrie una cîte una...» şi celelalte.

Şi simplu, toată Scriptura şi tot cuvîntul lui Dumnezeu sau al unui sfînt sau al făpturilor sensibile sau inteligibile are un scop ascuns în sine. Ba chiar orice

354. Isaia XXVI, 14. 355. Isaia XXI, 19. 356. Matei XVII, 1.
357. Luca IX, 28. 358. Ioan XX, 30. 359. Ioan XXI, 25.

cuvînt omenesc. Şi nimeni nu cunoaşte înţelesul vreunui cuvînt, decît prin descoperire. Aşa, zicînd Domnul despre vînt că : «Vîntul suflă unde vrea...»[360] şi celelalte, Gură de Aur tîlcuieşte : «Nu pentru că vîntul are libertate, a zis Hristos că «unde vrea», ci pogorîndu-se la neputinţa lui Nicodim, a folosit Domnul icoana vîntului, ca să înţeleagă ceea ce spune El»[361]. Vîntul l-a folosit ca asemănare a Duhului Sfînt, sau a cuvîntului care-l grăia către acela şi către alţii, voind să le spună : «Cele ce le grăiesc vouă sînt Duh», adică duhovniceşti, şi nu cum socotiţi voi, căci nu despre lucruri trupeşti vă grăiesc, ca să le înţelegeţi întrucît sînteţi trupeşti. De aceea zice Damaschin, că dacă nu aude cineva de la acela care spune un cuvînt, despre scopul lui, nu poate zice : cunosc scopul celor spuse de el. Deci cum îndrăzneşte cineva să spună : cunosc scopul lui Dumnezeu cel ascuns în dumnezeieştile Scripturi, fără descoperirea Fiului Său ? Căci Însuşi Hristos a zis : «Cui va vrea Fiul să-i descopere»[362]. Iar acela este cel ce voieşte să primească de la El descoperirea, prin păzirea dumnezeieştilor Lui porunci, fără de care cel ce zice că cunoaşte, minte. Căci grăieşte din părere şi nu ca unul ce a învăţat cu adevărat de la Dumnezeu, zice Scărarul, chiar dacă părerea de sine îl face să se laude nemăsurat. Către acesta zice Teologul : «Cînd, preaînţeleptule, cînd cărturarule...»[363], osîndind înălţarea, care-l face pe unul ca acesta, fără să ştie, să-şi închipuie că ştie ceva. Căci chiar şi aceea ce i se pare că are, se va lua de la el, fiindcă nu vrea să spună : Nu ştiu, ca toţi sfinţii. Fiindcă numai prin smerenie i se va da lui şi-i va prisosi, ca şi acelora, care măcar că ştiau, ziceau că nu ştiu nimic, cum spune Gură de Aur : «Nu a zis Apostolul» : «încă nu ştiu nimic», ci «nu ştiu nimic cum trebuie»[364]. Deci ştia, dar nu «cum trebuie».

360. Ioan V, 8. 361. *Omilia XXVI la Evanghelia de la Ioan.*
362. Matei XI, 27. 363. Neidentificat. 364. Neidentificat.

Arătare despre cunoştinţa cu nume mincinos

Aceasta este cunoştinţa mincinoasă, care socoteşte că ştie cele ce niciodată nu le-a ştiut. Aceasta este mai rea decît neştiinţa îndeobşte, zice Gură de Aur, ca una ce nu vrea să primească de la vreun învăţător îndreptare, pentru că îşi închipuie că e dreaptă. Ea e cea mai rea neştiinţă. De aceea zic Părinţii că sîntem datori să cercetăm cele aflătoare în Scripturi, cu osteneală şi smerenie şi cu sfatul celor cercaţi, căutînd să le aflăm mai curînd cu lucrul, decît cu cuvîntul. Iar cele tăcute de dumnezeieştile Scripturi, să nu le cercetăm nicidecum. Căci acesta este lucru nebunesc, cum zice marele Antonie despre cei ce cer să cunoască mai înainte cele viitoare şi nu se opresc mai degrabă de la aceasta ca fiind nevrednici. Iar dacă li se dă uneori aceasta din purtarea de grijă a lui Dumnezeu, cum s-a întîmplat în cazul lui Nabucodonosor [365] şi al lui Balaam [366] de odinioară, aceasta s-a întîmplat spre folosul de obşte, măcar că aceia erau nevrednici ; căci ceea ce s-a întîmplat cu ei n-a fost de la draci, cu toate că s-a întîmplat prin visuri şi anumite năluciri. Iar aceasta s-a zis ca prin fapte trupeşti şi morale să cercetăm Scripturile, ca să aflăm porunca Domnului şi viaţa veşnică ; şi ca să nu căutăm cu cuvîntul şi să socotim din părerea de noi înşine că am înţeles ceva, şi mai ales cele mai mari decît noi, ascunse de la noi spre smerirea noastră ; şi ca să nu ne osîndim, călcînd porunca întru cunoştinţă. Deoarece mintea care s-a învrednicit să agonisească cunoştinţa şi nu se nevoieşte în cercetarea dumnezeieştilor Scripturi şi în pătrunderea cunoştinţelor dăruite ei, întru multă silinţă şi luare-aminte, cu smerenie şi frică de Dumnezeu, e scoasă de la cunoştinţă, cu înfricoşare, ca Saul de la împărăţie, ca nevrednică de cele dăruite

365. Daniil, cap. II. 366. Num. cap. XXIV.

ei de către Acela, cum zice Sfîntul Maxim [367]. Iar cea care se îndeletniceşte şi se nevoieşte, zice, e datoare, ca David, să se roage pururea şi să zică : «Inimă curată zideşte întru mine Dumnezeule şi duh drept înnoieşte întru cele dinăuntru ale mele» [368], ca să se vadă vrednică de venirea Lui, precum au primit odinioară Apostolii harul, în ceasul al treilea [369], cum se zice în Fapte.

Căci era ceasul al treilea al zilei, iar ziua, duminica, precum zice dumnezeiescul Luca [370]. Fiindcă Cincizecimea este duminica a şaptea de la duminica în care se face aşa-numita pască, după graiul iudeilor. Iar pasca se tălmăceşte trecere şi slobozire, în limba noastră. Şi duminica de după cincizeci de zile se zice Cincizecimea, împlinindu-se cincizeci de zile dintre ea şi pască după lege. Căci zice şi Ioan, Cuvîntătorul de Dumnezeu, în Sfînta Evanghelie cea după el : «Sărbătoarea cea de pe urmă şi cea mare» [371], fiindcă atunci era isprăvirea sărbătorii paştelui. Şi la ceasul întreit s-au împărtăşit de har, zice Damaschin, şi celelalte. Aceasta însemnează că în ceasul al treilea, dar în una cea domnească a zilelor. Prin aceasta ne-a arătat să cinstim trei ipostasuri în unitatea stăpînirii, adică a dumnezeirii celei una. Căci duminica, zice Gură de Aur, e numită una a săptămînii, şi nu cea dintîi, pentru că Sfînta Scriptură o deosebeşte de celelalte. Cea veche face aceasta proorocind despre ea. De aceea nu o pune la rînd, ca pe a doua şi pe celelalte. Căci dacă n-o despărţea, i-ar fi zis cea dintîi. Dar din pricina aceasta i se zice «una a sîmbetelor» sau a săptămînii. Iar în harul cel nou, ziua aceasta sfîntă şi aleasă se numeşte duminică (zi domnească, zi de căpetenie), pentru că în ea s-au făcut lucrurile cele mai de căpetenie şi cele domneşti : bunăvestirea, naşterea Domnului, învierea Lui şi în ea va fi şi învierea morţilor

367. A doua sută a capetelor gnostice, cap. LIII *(Filocalia II,* p. 186—187). 368. Psalm. L, 11. 369. Fapte II, 15.
370. Fapte II, 1. 371. Ioan VII, 37.

cea de obşte. Căci în ea s-a făcut lumina sensibilă de către Dumnezeu, zice Damaschin, şi iarăşi, în ea va avea să fie venirea Domnului, ca să rămînă în veacuri nesfîrşite ziua aceasta, una şi a opta, ca fiind în afară de aceste şapte veacuri, care au zile şi nopţi.

Dar fiindcă ne-am învrednicit să aflăm de la sfinţi scopul acestor lucruri, să învăţăm şi scopul fiecărei părţi a acestui cuvînt, de la început[372]. Scopul acesta este mai întîi să spunem numele cărţilor şi ale sfinţilor, ca să ne aducem aminte totdeauna de cuvintele lor, spre rîvnirea vieţii lor, cum zice marele Vasile, şi spre cunoştinţă celor neştiutori, ca cel ce cunoaşte acestea, să-şi aducă aminte, iar cel ce nu le cunoaşte, să vină la cercetarea cărţii care le cuprinde ; căci numirea după loc a sfîntului şi a cărţii lui serveşte la o mai deasă aducere-aminte. Pe urmă să pomenim prin puţine cuvinte faptele şi învăţăturile fiecăruia, spre a înţelege cele ce urmează din fiecare zicere a dumnezeieştii Scripturi, sau lămurirea şi sfatul cel bun al Învăţătorului. Fiindcă fiecare zice : «că nu sînt ale mele cele spuse, ci ale dumnezeieştilor Scripturi»[373]. Prin aceasta, cunoscînd negrăita iubire de oameni a lui Dumnezeu, ne minunăm cum prin hîrtie şi cerneală, ne-a pregătit mîntuirea sufletelor noastre şi ne-a dăruit atîtea cărţi şi dascăli ai învăţăturii celei drepte ; şi cum eu, neînvăţatul şi trîndavul, m-am învrednicit să străbat atîtea cărţi, neavînd nici o carte a mea, sau altceva peste tot, şi fiind străin şi lipsit totdeauna şi de aceea petrecînd întru toată liniştea şi lipsa de griji cu toată bucuria trupească. Iar dacă am lăsat unele fără nume, aceasta este din negrija mea, şi ca să nu se lungească cuvîntul.

Iar întrebările şi dezlegările lucrurilor de obşte s-au arătat pentru cunoştinţă şi pentru mulţumire către Cel ce a dăruit sfinţilor noştri Părinţi cunoştinţa şi pătrun-

372. Parcă ar începe un rezumat al cuvîntului. 373. Neidentificat.

derea, şi prin ei nouă nevrednicilor, precum şi spre mustrarea noastră, a celor neputincioşi şi neştiutori. S-a vorbit şi despre drepţii ce s-au mîntuit odinioară întru multă bogăţie şi în mijlocul oamenilor păcătoşi şi necredincioşi, măcar că erau oameni de aceeaşi fire ca şi noi, care nu vrem să ajungem la măsura desăvîrşirii, deşi am luat o mai mare cercare şi cunoştinţă a binelui şi a răului, ca unii ce am învăţat din viaţa lor şi ne-am învrednicit de un mai mare har şi de atîta cunoştinţă a Scripturilor. S-au înfăţişat apoi datoriile noastre ale monahilor, spre a cunoaşte că ne putem mîntui pretutindeni, dacă părăsim voile noastre. Fiindcă de nu vom face aşa, nu vom putea avea odihnă, precum nu putem avea cunoştinţa voilor dumnezeieşti şi împlinirea lor. Căci voia noastră este peretele din mijloc [374], ce ne desparte pe noi de Dumnezeu ; şi dacă nu se surpă acest perete, nu putem să aflăm şi să facem cele ale lui Dumnezeu ; ci ne aflăm afară de El, stăpîniţi şi asupriţi de vrăjmaşi, chiar fără să vrem [375].

S-a arătat apoi că liniştea este mai mare decît toate şi fără de aceasta nu ne putem curăţi şi cunoaşte neputinţa noastră şi uneltirile dracilor ; dar nici puterea şi purtarea de grijă a lui Dumnezeu nu o putem cunoaşte din cele cîntate şi citite. De aceea toţi oamenii avem trebuinţă de această îndeletnicire, fie în parte, fie în întregime, şi fără ea este cu neputinţă să vină cineva la cunoştinţa duhovnicească şi la smerita cugetare, prin care, cel care a ales-o, înţelege tainele ascunse în dumnezeieştile Scripturi şi în toate făpturile.

Apoi că nu trebuie să fie folosit un lucru, sau un cuvînt, sau o faptă, sau un gînd în afară de trebuinţa neapărată pentru mîntuirea sufletului şi pentru viaţa trupului ; şi că fără dreapta socoteală, nici cele ce par bune nu sînt primite de Dumnezeu, precum nici lucra-

374. Efes. II, 14. 375. *Pateric,* Avva Pimen, 54.

rea cea bună nu poate folosi pe cineva, dacă nu se face cu scop bun. Iar troparele scrise mai înainte, s-au adus pentru înţelegerea acestora şi a altor scripturi, şi ca îndemn spre străpungerea inimii celor ce au mintea neputincioasă, cum zice Scărarul. Căci cîntarea, zice marele Vasile, atrage cugetul omului spre ceea ce vrea, fie spre plîns, fie spre dor, fie spre întristare, fie spre veselie [376].

S-a mai arătat că sîntem datori să cercetăm Scripturile, după porunca Domnului, ca să aflăm în ele viaţa veşnică ; şi să luăm aminte la înţelesul psalmilor şi al troparelor. De asemenea, să cunoaştem întru cunoştinţă multă, că nu cunoaştem. Căci zice marele Vasile, dacă n-a gustat cineva din cunoştinţă, nu ştie de cîte este lipsit. Iar despre naşterile virtuţilor şi ale patimilor, s-a scris spre cercare şi cunoştinţă, ca să cunoască cineva acestea şi să se nevoiască spre cei ce le nasc pe ele şi de unii să se apropie, iar pe alţii să-i depărteze şi pe ceilalţi să-i biruiască prin lucrarea potrivnică.

S-a mai spus că faptele trupeşti sîntem datori să le păzim pe toate totdeauna ca pe nişte pomi prin lucrare, iar la virtuţile sufleteşti neîncetat să luăm aminte ; şi să cugetăm cum să dobîndim fiecare virtute şi cum să aflăm despre aceasta din dumnezeieştile Scripturi şi de la Sfinţii Părinţi şi cum să o păzim cu osîrdie întru osteneala sufletului, ca pe o comoară, prin lucrare, pînă ce venim la deprinderea virtuţii aceleia ; şi apoi să începem cu grijă pe cealaltă, cum zice marele Vasile, ca nu cumva începîndu-le pe toate odată, să slăbim poate [377]. Deci se cade să începem de la răbdarea celor ce vin asupra noastră şi apoi să trecem la celelalte, cu încordare şi cu toată rîvna, avînd drept scop să bineplăcem lui Dumnezeu, căci toţi sîntem datori, ca creştini, să păzim poruncile, fiindcă nu avem trebuinţă de

376. *Comentat la Psalm. I.*
377. «Mai bună este sporirea înainte cîte puţin» (*Epistola către Filon).*

osteneală trupească în dobîndirea virtuţilor, ci numai de hotărîrea liberă şi de voinţa de a primi darul cu toată inima, cum spun marele Vasile, Grigorie Teologul şi ceilalţi. Totuşi, prin faptele trupeşti se cîştigă mai uşor, şi mai ales de către cei ce vieţuiesc în linişte, într-o petrecere neîmprăştiată şi cu lepădarea oricărei griji. Fiindcă nu poate cineva să-şi vadă purtările lui şi să le îndrepte, dacă nu e liniştit şi dacă nu se poate îngriji de ele.

De aceea [378] e dator mai întîi ca cineva să dobîndească nepătimirea, prin fuga de lucruri şi de oameni nefolositori şi numai după aceea, cînd o cere vremea, să povăţuiască pe alţii şi să chivernisească lucruri fără osîndă şi fără vătămare, în urma deprinderii întru neîmpătimire, odată ce a ajuns la desăvîrşita lipsă de patimi ; dar numai dacă a primit de la Dumnezeu o chemare, zice Damaschin, ca Moise, Samuil şi ceilalţi prooroci şi sfinţi Apostoli, spre mîntuirea celor mulţi. Chiar şi atunci să nu primească uşor, ca Moise, Avacum, Grigorie, Cuvîntătorul de Dumnezeu şi alţii, şi cum a zis Sfîntul Prohor despre Sfîntul Ioan, că nu voia să părăsească liniştea lui scumpă, măcar că avea datoria ca Apostol să propovăduiască, nu să vieţuiască în linişte. Dar nu îmbrăţişa liniştea ca un pătimaş, acest preanepătimitor, să nu fie, ci ca unul ce nu voia să se despartă de vederea lui Dumnezeu şi să se lipsească vreodată de preadulcea linişte. Alţii iarăşi, fiind nepătimitori, din smerita cugetare, au fugit în pustiurile cele mai dinăuntru, temîndu-se de tulburare. De pildă, marele Sisoe, chemat fiind de ucenicul său la odihnă, nu a ascultat, ci a zis : «Unde nu sînt oameni, acolo vom merge» [379], măcar că ajunsese la atîta nepătimire încît se făcuse rob al dragostei dumnezeieşti şi ajunsese nesimţitor din pricina aceasta, neştiind de mîncase sau nu.

378. De aici continuă ms. 1935, după cap. 30, început.
379. *Pateric,* Avva Sisoe, 3 («Unde nu este femeie, acolo să mergem»).

Dar simplu grăind, toţi îşi tăiau voile lor întru toată liniştea, încît, fiind încă ucenici, erau rînduiţi unii de învăţătorul lor să înveţe pe alţii, să primească gînduri şi să stăpînească peste alţii, fie prin arhierie, fie prin stăreţie [380], primind printr-o simţire a minţii pecetea de la Duhul Sfînt, prin pogorîrea Lui, asemenea sfinţilor Apostoli şi cei dinainte de ei, Aaron, Melchisedec şi ceilalţi.

Dar cel ce încearcă să păşească cu îndrăzneală la o astfel de treaptă, se osîndeşte, zice Damaschin. Căci dacă cei ce ocupă cu îndrăzneală, fără firman împărătesc, dregătoriile, au să sufere cea mai mare osîndă, cu cît mai mult se vor osîndi cei ce cutează să le ocupe pe ale lui Dumnezeu, fără porunca Lui . Şi mai ales dacă îşi închipuie din neştiinţă şi părere de sine, că această îndeletnicire înfricoşătoare este fără osîndă, sau socot să o folosească pentru cinstea şi odihna lor şi nu mai degrabă să se apropie de ea ca de adîncul smereniei şi de moartea pentru cei supuşi şi pentru vrăjmaşi, cînd vremea o cere. Căci aşa au făcut sfinţii Apostoli, învăţîndu-i pe alţii ; şi aceasta, fiind nepătimitori şi înţelepţi în chip covârşitor. Iar dacă nici măcar aceasta nu o cunoaştem, că sîntem neputincioşi şi nedestoinici, la ce să mai şi grăim ? Căci părerea de sine şi neştiinţa fac orbi pe cei ce nu vor să vadă nicidecum neputinţa şi neştiinţa lor.

Căci zice Patericul : «Chilia monahului este cuptorul din Babilon în care cei trei tineri au aflat pe Fiul lui Dumnezeu» [381]. Sau iarăşi : «Şezi în chilia ta şi ea te va învăţa pe tine toate» [382]. Iar Domnul zice : «Unde sînt doi sau trei adunaţi în numele Meu, acolo sînt şi Eu în mijlocul lor» [383]. Dar zice şi Scărarul [384] : «Să nu

380. Pînă aici, ms. 1933 (236 r—237 v). Continuă de aici pînă la nota 3. Apoi alte pasaje neidentificate, pînă se termină cartea (f. 237 r-239v).

381. *Pateric,* cap. XXI, 7.

382. *Pateric,* Avva Moise, 6 ; Avva Pafnutie, 5.

383. Matei XVIII, 20. 384. Cuv. I : *Pentru lepădarea de lume.*

te abaţi, zice Solomon, la dreapta sau la stînga, ci mergi pe calea împărătească, adică liniştindu-te cu unul sau doi ; şi să nu fii nici singur în pustiu, nici însoţit de mulţi. Căci mijlocia între aceste două, zice, este potrivită pentru cei mulţi». Şi iarăşi : «Postul smereşte trupul, privegherea luminează mintea, liniştirea aduce plînsul, plînsul botează pe om şi spală sufletul şi-l face fără păcat».

De aceea s-au scris la sfîrşit numele aproape al tuturor virtuţilor şi al patimilor [385], ca să cunoaştem cîte virtuţi sîntem datori să agonisim şi cîte rele să plîngem. Fiindcă fără plîns nu se face curăţirea, iar plîns în împrăştiere neîncetată nu este ; şi fără curăţirea sufletului, nu se naşte încredinţarea neclintită, iar fără încredinţare neclintită, despărţirea sufletului de trup este primejdioasă. Căci ceea ce nu e vădit, zice Scărarul, poate nu e nici crezut.

Iar cele opt vederi pomenite mai înainte nu sînt lucrările noastre, ci plata lucrului virtuţilor noastre. Şi nu putem să le dobîndim pe acestea numai din citire, chiar dacă ne silim dintr-o rîvnă mîndră, cum zice Scărarul despre cele mai desăvîrşite, adică despre cele patru din urmă, pentru că sînt cereşti şi mintea necurată nu cuprinde unele ca acestea. Şi toată sîrguinţa noastră trebuie să o avem îndreptată spre virtuţile trupeşti şi sufleteşti şi aşa se naşte în noi prima poruncă sau frica de Dumnezeu. Iar, stăruind în aceasta timp mai lung, se naşte plînsul. Şi de cîte ori vom ajunge la deprinderea unei vederi, harul lui Dumnezeu şi Maica cea de obşte a tuturor, cum zice Sfîntul Isaac, ne va dărui cele următoare acesteia, pînă ce vom dobîndi cele şapte cunoştinţe în noi înşine. Iar cei ce lucrează cu grijă virtuţile, după scopul cel drept de a bine-plăcea

385. Capitolele următoare.

lui Dumnezeu, se vor învrednici şi de a opta care este lucrarea veacului viitor.

Iar noi sîntem datori ca, de cîte ori ne vine de la sine înţelegerea cea după Dumnezeu, fie cea dintîi, fie oricare, aşa deodată, fără să ştim noi, să părăsim numaidecît toată grija lumească şi adeseori însuşi canonul, şi să păzim cunoştinţa duhovnicească şi străpungerea inimii, care ne-a venit, ca pe lumina ochiului, pînă se va retrage cu bun rost. Şi de atunci să ne gîndim pururea la cele scrise despre frică şi plîns, şi înainte de canon şi după el. Şi ori de cîte ori avem o pauză, ziua şi noaptea, fie să avem un lucru al mîinilor, cei ce sîntem încă slabi şi uşor povîrniţi spre somn şi trîndăvie, fie să stăm fără lucru, cei ce putem să ne predăm în întregime plînsului şi să ne robim cuvintelor spuse de sfinţi şi lacrimilor ce se ivesc. Căci de aceea s-au scris, ca şi cei necercaţi în acestea, între care şi eu, prin aceste cuvinte să clintim trîndăvia minţii prin meditarea şi luarea-aminte la ele. Pentru că cei ce au rîvna şi experienţa din deprinderea în lucrarea virtuţilor ştiu şi zic cu mult mai mult decît cele spuse, mai ales în vremea străpungerii inimii, ce vine de la sine, deoarece multă tărie dobîndesc în ceasul acesta, mai multă decît cea care le răsare din strădanie proprie.

Dar să nu socotească cineva că este el însuşi lucrătorul unor daruri ca acestea, ci mai degrabă, ca unul ce le-a luat mai presus de vrednicia lui, trebuie să mulţumească mult şi să se teamă, ca nu cumva să aibă din pricina aceasta osîndă mai mare, pentru că neostenindu-se cîtuşi de puţin, se învredniceşte de lucrarea îngerilor. Căci cunoştinţa ni s-a dat spre agerirea minţii şi ca tărie spre a păzi poruncile şi a lucra virtuţile ; şi ca să cunoaştem cum şi pentru ce facem acestea şi ce trebuie să facem şi de la ce să ne oprim, ca să nu ne osîndim ; şi ca, întraripaţi de cunoştinţă, să lucrăm cu bucurie şi să luăm o cunoştinţă şi mai mare şi tărie şi

bucurie în a lucra ; iar făcîndu-se aceasta, să ne învrednicim a mulţumi Celui ce ne-a dăruit acestea, cunoscînd de unde am luat bunătăţi aşa de mari. Şi mulţumind noi, ni se dăruiesc şi mai mari bunătăţi, iar primind darurile, să-L iubim pe El şi mai mult, şi prin dragoste să ajungem la înţelepciunea lui Dumnezeu [386].

Dar începutul acesteia este frica de Dumnezeu ; şi lucrarea fricii este pocăinţa, zice Sfîntul Isaac prin care se face descoperirea celor ascunse [387]. Iar cugetările fricii trebuie să le îngrijim aşa : după rînduiala pavecerniţei trebuie să zicem : Crezul, Tatăl nostru şi Doamne miluieşte, de multe ori. Şi şezînd apoi către răsărit, ca cei ce plîng un mort, să ne clătinăm capul cu durere din suflet şi cu suspin din inimă şi să zicem cuvintele cunoştinţei ce se întîmplă să o avem, începînd de la cea dintîi, pînă ajungem la rugăciune. Şi apoi cădem pe faţă înaintea lui Dumnezeu cu frică negrăită şi ne rugăm, rostind întîi mulţumirea, pe urmă mărturisirea şi apoi celelalte cuvinte ale rugăciunii, precum s-a spus înainte. Căci zice marele Atanasie : «Sîntem datori să ne mărturisim pentru păcatele din neştiinţă şi pentru cele ce am fi avut să le facem, dar de care ne-a izbăvit harul lui Dumnezeu, ca nu cumva în ceasul morţii, să fim traşi la răspundere pentru acestea» ; asemenea şi unii pentru alţii, după porunca Apostolului.

Iar scopul celor spuse în rugăciune, este acesta : mulţumirea pentru cererea din ceasul acesta mărturiseşte nevrednicia noastră pentru nemulţumirea şi nepăsarea noastră din cealaltă vreme, şi că ceasul acesta este un dar lui Dumnezeu. Iar mărturisirea recunoaşte că cele dăruite nouă sînt nemăsurate şi că nu sîntem în stare să le cuprindem pe toate, nici să le cunoaştem,

386. Ceea ce spune Heidegger despre minunata trecere din Seiende (ordinea individuaţiunilor) in Sein, seamănă cu acestea, deşi efectele sînt mai unilaterale la Heidegger.

387. Cuv. LXXII: Despre *pricini folositoare.*

ci numai să le auzim ; dar şi aceasta numai pe unele şi nu pe toate. De asemenea mărturiseşte că pururea ni se împărtăşesc faceri de bine la arătare şi în ascuns, şi că negrăită este răbdarea lui Dumnezeu faţă de mulţimea păcatelor mele, apoi că nevrednic sînt chiar şi numai să privesc în sus, cum a făcut vameşul. Apoi să nu îndrăznim în altceva decît în negrăita Ta iubire de oameni, cînd cad ca Daniil înaintea îngerului dumnezeiesc, ca Apostolul şi ca ceilalţi Părinţi, din tot sufletul. Dar şi aceasta o fac cu cutezanţă, odată ce nu sînt vrednic să fac nici acest lucru. Şi vestesc felurile păcatelor mele pe scurt, ca să le ţin minte şi să plîng pentru ele, mărturisind neputinţa mea, ca să vină peste mine puterea lui Hristos, după Apostol [388], şi să-mi ierte mulţimea răutăţilor mele. Fiindcă nu îndrăznesc să mă rog pentru toate, ci pentru mulţimea păcatelor mele.

Şi ca să se înfrîneze în mine toată răutatea şi toată obişnuinţa rea, neputînd să mă împotrivesc însumi acestora, rog pe Atotputernicul să oprească pornirile patimilor mele şi să nu mă lase să păcătuiesc faţă de El, sau faţă de vreun om, şi ca prin aceasta să primesc mîntuirea după har şi ca din aducerea aminte de ele să dobîndesc durere în suflet şi puterea să mă rog şi pentru alţii, plinind poruncile Apostolului [389] şi dragostea faţă de toţi. Căci înşirînd felul păcatelor, ca unul ce sînt tiranizat de ele, alerg la Stăpînul şi la străpungerea inimii şi mă rog pentru cei ce i-am întristat şi pentru cei ce m-au întristat sau mă vor întrista nemaivoind să păstrez nici urmă de pomenirea răului. Pentru că temîndu-mă de neputinţa mea în vremea ispitei, că nu voi putea să port cu răbdare şi să mă rog pentru ei, după porunca Domnului, trebuie să fac ce zice Sfîntul Isaac : «Caută doctor înainte de boală şi roagă-te înainte, de ispită». De asemenea mă rog pentru cei ce au

388. II Cor. XII, 9. . , 389. I Tim. II, I.

plecat de la noi, ca să dobîndească mîntuire şi ca să-mi aduc aminte de moarte. Căci este un semn al iubirii a mă ruga pentru toţi şi a cere rugăciunea tuturor ; de asemenea, a mă lăsa condus de Dumnezeu, a mă face cum vrea şi a mă amesteca între ceilalţi, ca să fiu miluit prin rugăciunile lor, socotindu-i pe ei mai presus de mine. Dar nu îndrăznesc să cer acum iertare de tot păcatul, ca nu cumva socotind că mă micşorez pe mine, să-i socotesc pe ceilalţi nevrednici de iertare. Ci neştiind şi neputînd să fac ceva, alerg şi cer să facă iubirea Lui de oameni precum voieşte, temîndu-mă, ca un păcătos, de dreptatea Lui şi zicînd : numai să nu pierd starea de-a dreapta Ta, chiar dacă mă voi afla cel din urmă dintre cei mîntuiţi, ca unul ce nu sînt vrednic nici de aceştia.

Mă mai rog pentru toată lumea, cum am învăţat de la Biserică, şi să mă învrednicesc de dumnezeiasca împărtăşire după datorie, şi ca rugîndu-mă înainte de aceasta, să-L aflu gata de ajutor cînd voi vrea să mă împărtăşesc ; de asemenea, ca să-mi aduc aminte de patimile preacurate ale Mîntuitorului şi să cîştig dragostea de a mi le reaminti. Apoi ca să-mi fie cuminecătura spre împărtăşirea Sfîntului Duh ; fiindcă Însuşi Mîngîietorul mîngîie pe cei ce plîng pentru Dumnezeu, în veacul de acum şi în cel viitor, şi pe cei ce-L roagă pe El din tot sufletul cu lacrimi şi grăiesc : Împărate ceresc şi celelalte ; de asemenea : Ca să ne fie împărtăşirea de Preacuratele Taine, arvună a vieţii veşnice în Hristos, prin rugăciunile Maicii Sale şi ale tuturor sfinţilor.

Pe urmă cad la toţi sfinţii, rugîndu-i pe ei să facă rugăciune pentru mine, ca unii ce pot să aducă rugăciunea Stăpînului. Apoi zic rugăciunea obişnuită a marelui Vasile, ca una ce cuprinde cea mai minunată teo-

logie şi cere numai voia lui Dumnezeu şi binecuvîntarea lui Dumnezeu.

După acestea ne întoarcem îndată spre gîndurile proprii, cu multă stăruinţă şi luare-aminte, zicînd : «Veniţi să ne închinăm», de trei ori, şi celelalte, cum s-a scris mai înainte, ca prin rugăciunea din inimă şi prin meditarea dumnezeieştilor Scripturi să se curăţească mintea şi să înceapă să vadă tainele ascunse în dumnezeieştile Scripturi.

Dar sufletul să fie în afară de toată răutatea, mai cu seamă în afară de ţinerea minte a răului, cum zice Domnul, în vremea rugăciunii [390]. De aceea şi marele Vasile, osîndind împotrivirea în cuvînt, zice către egumen, să-i dea celui ce se împotriveşte în cuvînt multe metanii, pînă la o mie. Iar schimbînd numărul, a zis : sau o mie, sau una. Aceasta înseamnă : cel ce grăieşte împotrivă e dator să facă o mie de metanii înaintea lui Dumnezeu, sau una către stareţ, zicînd : «Iartă-mă, Părinte». Şi dezlegare de legătură primeşte numai prin cea una, care este propriu-zis pocăinţa şi tăierea patimii împotrivirii în cuvînt. Nu este împotrivirea în cuvînt, zice Sfîntul Isaac, proprie vieţuirii creştinilor. El a preluat cuvîntul de la Apostolul care zice : «Iar dacă cineva încearcă să se împotrivească în cuvînt, noi nu avem o astfel de obişnuinţă». Şi ca să nu pară cuiva că leapădă numai de la sine pe cel ce se împotriveşte în cuvînt, adaugă : «nici Bisericile lui Dumnezeu» [391]. Din aceasta poate cunoaşte cineva că este în afară de toate Bisericile lui Dumnezeu, şi de Dumnezeu, cînd se împotriveşte în cuvînt şi are trebuinţă de acea unică şi minunată pocăinţă (metanie), care nefăcîndu-se, nici cele o mie [392] nu-i folosesc celui ce are o purtare nepocăită. Căci metania (pocăinţa) este tăierea voii rele, zice Gură de Aur, iar

390. Matei V, 23—24. 391. I Cor. XI, 16.
392. în acest pasaj cuvîntul e luat şi ca pocăinţă şi ca metanie.

aşa-zisele metanii sînt mai degrabă plecări de genunchi, şi arată înfăţişarea de supunere a celui ce cade fără îngîmfare înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor, dacă s-a împotrivit cuiva. Prin ele îşi află loc de apărare, dacă nu se împotriveşte nicidecum în cuvînt, nici nu încearcă să se îndreptăţească pe sine, ca fariseul acela, ci mai degrabă imită pe vameş, socotindu-se pe sine mai rău decît toţi şi nevrednic să caute în sus. Fiindcă dacă ar socoti că face pocăinţă, dar încearcă să se împotrivească în cuvînt celui ce-l judecă pe el, întemeiat sau neîntemeiat, nu este vrednic de iertarea cea după har, ca unul ce caută judecătorie şi dreptăţi şi aşteaptă să ia folos de la forul dreptăţii. Dar această faptă este străină poruncilor Domnului. Şi pe drept cuvînt. Căci unde se aduc dezvinovăţiri, se caută dreptatea şi nu iubirea de oameni. Acolo a încetat harul, care îndreptează pe cel care a făcut rău, fără faptele dreptăţii, numai prin recunoaşterea şi răbdarea cu mulţumire a mustrărilor celor ce-l mustră, şi prin suferirea celor ce-l învinovăţesc fără punere de rău la inimă. Numai atunci i se face rugăciunea curată şi pocăinţa lucrătoare. Căci cu cît se roagă cineva mai mult pentru cei ce-l bîrfesc şi învinovăţesc pe el, cu atît îi înştiinţează Dumnezeu mai mult pe cei ce-l duşmănesc pe el, şi-i dăruieşte lui odihnă prin rugăciunea curată şi stăruitoare. Iar cele ce le cerem, le spunem cu de-amănuntul, nu ca să învăţăm pe cunoscătorul de inimi Dumnezeu, ci ca să ne străpungem la inimă printr-unele ca acestea ; şi înmulţim cuvintele cu sîrguinţă, ca unii ce dorim să rămînem cît mai mult cu El, mulţumindu-i pentru aşa de mari binefaceri, atît cît e cu putinţă, cum zice Gură de Aur, despre fericitul David : «Faptul că Proorocul zice acelaşi cuvînt de mai multe ori, sau unul asemănător lui, nu este vorbărie. Ci face aceasta purtat de dor, şi ca să se întipărească cuvîntul dumnezeieştii Scripturi în mintea celui ce se roagă sau citeşte». Căci Dumnezeu toate le ştie mai

înainte de a se face şi nu are trebuinţă să asculte înşirarea lor, ci noi avem lipsă de aceasta, ca să cunoaştem ce cerem şi pentru ce ne rugăm, şi ca să avem recunoştinţă şi să ne lipim de El prin cereri; apoi ca să nu fim învăluiţi de viforul gîndurilor şi să fim biruiţi de vrăjmaşi, ca fiind în afară de pomenirea lui Dumnezeu. Ci ajutaţi de rugăciune şi de meditarea dumnezeieştilor Scripturi, să ajungem la dobîndirea virtuţilor, despre care Sfinţii Părinţi au scris cu harul Duhului Sfînt. De la aceştia învăţînd şi eu, voi spune numele acestor virtuţi, după putinţă, deşi nu ale tuturor, din lipsă de cunoştinţă.

Arătarea virtuţilor

Deci numele acestora sînt : prudenţa, cumpătarea, bărbăţia, dreptatea; credinţa, nădejdea, dragostea ; temerea, bine-credincioşia, cunoştinţa, sfatul, tăria, înţelegerea, înţelepciunea; frîngerea, plînsul, blîndeţea, cercetarea dumnezeieştilor Scripturi ; milostenia, curăţia inimii, pacea, răbdarea, înfrînarea, stăruinţa, alegerea bună, hotărîrea, simţirea, grijirea ; sprijinirea pe Dumnezeu, căldura, vegherea, arderea Duhului, meditaţia, sîrguinţa, trezvia, ţinerea în minte, adunarea minţii ; evlavia, sfiala, ruşinea, părerea de rău, oprirea de la rele, pocăinţa, întoarcerea către Dumnezeu ; unirea cu Hristos, lepădarea de diavol, păzirea poruncilor, străjuirea sufletului, curăţia conştiinţei, aducerea-aminte de moarte, durerea sufletului, lucrarea celor bune, osteneala, aspra petrecere, postul, privegherea, foamea, setea, trebuinţa de puţine, mulţumirea de buna rînduială, cuviincioşia, modestia, neuşurătatea, dispreţuirea banilor, neiubirea de argint, lepădarea de cele lumeşti, supunerea, ascultarea, sărăcia, nealergarea după cîştig, fuga de lume, tăierea voilor, lepădarea de sine, sfătuirea, mărinimia sufletului, îndeletnicirea cea după Dumnezeu, liniştea, pedepsirea de sine, aşternutul tare, nespilcuirea,

pregătirea de luptă, lupta, luarea-aminte, mîncarea uscată, golătatea, uscarea trupului, însingurarea, seninătatea, inima bună, curajul, îndrăzneala, rîvna dumnezeiască, ardoarea, sporirea, nebunia pentru Hristos, paza minţii, aşezarea purtărilor, cuvioşia, fecioria, sfinţirea, curăţia trupului, nevinovăţia sufletului, citirea pentru Hristos, grija dumnezeiască, destoinicia, adevărul, neiscodirea, neosîndirea, iertarea greşelilor, chivernisirea, iscusinţa, pătrunderea, îngăduinţa, folosirea dreaptă a lucrurilor, ştiinţa, dibăcia, priceperea, psalmodia, rugăciunea, mulţumirea, mărturisirea, plecarea genunchilor, cererea, căutarea, lăudarea, îngrijorarea, tînguirea, necazul, durerea, supărarea, suspinul, lacrimile dureroase, străpungerea, tăcerea, căutarea lui Dumnezeu, negrija de toate, răbdarea răului, lipsa de slavă deşartă, simplitatea sufletului, compătimirea, neiubirea de arătare, buna purtare, faptele după fire, cele mai presus de fire, iubirea de fraţi, unirea în cuget, comuniunea în Dumnezeu, dulceaţa, simţirea duhovnicească, nerăutatea, inima dreaptă, nevinovăţia, simplitatea, vorbirea cea bună, lucrarea cea bună, preţuirea aproapelui, iubirea cea după Dumnezeu, deprinderea virtuoasă, statornicia, recunoştinţa, smerenia, neîmpătimirea, măreţia, suferirea, îndelunga-răbdare, bunătatea, dreapta socoteală, inima primitoare, apropierea sufletului, netulburarea, vederea, călăuzirea, soliditatea, străvederea, nepătimirea, bucuria duhovnicească, neclintirea, lacrimile înţelegerii, lacrima sufletească, dorirea dumnezeiască, mila, duioşia, iubirea de oameni, curăţia sufletului, curăţia minţii, vederea înainte, rugăciunea curată, gîndul nerobit, fermitatea, tăria sufletului şi a trupului, luminarea, recîştigarea sufletului, urîrea vieţii, învăţătura cum trebuie, dorirea cea bună a morţii, pruncia în Hristos, temeinicia, îndemnarea cu măsură şi cu silă, schimbarea cea de laudă, extazul către Dumnezeu, desăvîrşirea în Hristos, iluminarea nemincinoasă, dragostea dumnezeiască, răpirea

minţii, sălăşluirea lui Dumnezeu, iubirea de Dumnezeu, filozofia cea dinăuntru, teologia, mărturisirea într-un cuget, dispreţuirea morţii, sfinţenia, izbîndirea, sănătatea, desăvîrşirea sufletului, virtutea, lauda de la Dumnezeu, harul, Împărăţia, înfierea şi prin toate acestea îndumnezeirea omului, prin harul Celui ce ne-a dat nouă biruinţă asupra patimilor [393].

Arătarea patimilor

Iar numele patimilor, precum socot, sînt acestea : chipul înfricoşat, uneltirea, viclenia, reaua cugetare, nebunia, neînfrînarea, vrăjirea, nepriceperea, neştiinţa, nelucrarea, răceala, ticăloşia, linguşirea, prostia, nerozia, ieşirea din minţi, aiureala, sălbăticia, obrăznicia, laşitatea, toropeala, negrija de cele bune, greşeala, zgîrcenia, risipa, necunoştinţa, neobişnuinţa, cunoştinţa mincinoasă, uitarea, nedeosebirea, nesimţirea, nedreptatea, hotărârea rea, suflet fără conştiinţă, lîncezeala, flecăria, nesocotinţa, păcatul, nelegiuirea, fărădelegea, patima, robia, încuviinţarea cea rea, însoţirea fără judecată, momeala drăcească, zăbovirea, odihna trupească fără trebuinţă, răutatea, boala sufletului, lipsa de curaj, neputinţa minţii, nepăsarea trîndăvia, nepreţuirea lui Dumnezeu, abaterea, călcarea, necredinţa, neîncrederea, reaua credinţă, puţina credinţă, erezia, slujirea la mulţi zei, slujirea la idoli, necunoaşterea lui Dumnezeu, necuvioşia, vrăjitoria, ghicirea, fermecătoria, tăgăduirea, nebunia idolească, nereţinerea, iubirea de vorbă, lenea, iubirea de sine, neatenţia, nesporirea, amăgirea, rătăcirea, cutezanţa, necurăţia, mîncarea de spurcăciuni, desfătarea, lăcomia pîntecelui, curvia, iubirea de argint, mînia, întristarea, lenea, slava deşartă, mîndria, părerea de sine, înălţarea, îngîmfarea, înfumurarea nebună, urîciunea, săturarea, moliciunea, ameţeala, plăcerea, nemîncarea de legume, mîncarea pe

393. In textul grec se spune la sfîrşit că sînt 228 de virtuţi. Noi am contopit cîteva, neavînd pentru ele cuvinte deosebite.

ascuns, mîncarea peste măsură, mîncarea de unul singur, nepăsarea, uşurătatea, umblarea după voia proprie, lipsa de voinţă, plăcerea de sine, plăcerea de la oameni, necercarea binelui, nepedepsirea de sine, nedestoinicia, uşurătatea voii, tâmpenia, grosolănia, grăirea împotrivă, iubirea de vrajbă, reaua vorbire, strigarea, tulburarea, hărţuiala, iuţimea, pofta nesocotită, fierea, oţărîrea, sminteala, duşmănia, alergarea după multe, bîrfeala, amărăciunea, defăimarea, ocărîrea, osînda, învinovăţirea, ura, calomnia, injuria, necinstirea, furia, asprimea, jurămîntul, nemilostivirea, ura de fraţi, părtinirea, uciderea de părinţi, descompunerea, neîncordarea, primirea de daruri, furtul, răpirea, pisma, cearta, necuviincioşia, batjocura, luarea în rîs, lucrarea împotrivă, asuprirea, dispreţuirea aproapelui, bătaia, sugrumarea, înăbuşirea, lipsa de iubire, neunirea, neîmpăcarea, neînţelegerea, ponegrirea, cruzimea, obrăznicia, neruşinarea, robia, întunericul gîndurilor, neprivirea, orbirea, năzuirea după cele vremelnice, împătimirea, deşertăciunea, neascultarea, toropeala sufletului, somnul mult, nălucirea, băutura multă, beţia, netrebnicia, moleşeala, încîntarea nesocotită, iubirea de plăcere, desfrîul, vorbirea de ruşine, umblarea după femei, dorinţa neînfrînată, arderea, malachia, preacurvia, sodomia, împreunarea cu dobitoacele, întinăciunea, pata sufletului, amestecarea sîngelui, necurăţia, întinarea, prietenia particulară, rîsul, jocurile, dansurile, întîlnirile, cîntările necuviincioase, petrecerile, îndrăznirea, nesupunerea, neorînduiala, tovărăşia cea rea, uneltirea, războiul, uciderea, tîlhăria, jefuirea celor sfinte, cîştigul ruşinos, camăta, înşelarea, jefuirea mormintelor, întovărăşirea inimii, faima rea, cîrtirea, hulirea, nemulţumirea, reaua plănuire, lipsa de curaj, micimea de suflet, zăpăceala, minciuna, mîncărimea de limbă, grăirea în deşert, bucuria nesocotită, împrăştierea, prietenia nesocotită, reaua purtare, vorbirea de prostii, vorba multă, stricăciunea,

neprimirea altora, multul cîştig, indignarea, ţinerea minte a răului, reaua întrebuinţare, reaua dispoziţie, iubirea de dobitoace, uşurătatea, înfumurarea, iubirea de stăpînire, făţărnicia, ironia, prefăcătoria, folosirea de glume proaste, curiozitatea, înfrîngerea, dragostea drăcească, ciocnirile, netemerea de Dumnezeu, surzenia, nerecunoştinţa, cugetul semeţ, lauda de sine, fălirea, umilirea aproapelui, neîndurarea, neîndurerarea, deznădejdea, moleşirea, ura de Dumnezeu, descurajarea, uciderea de sine şi, prin toate, căderea de la Dumnezeu şi pierzania desăvîrşită [394].

Deci aceste patimi le-am aflat numite în dumnezeieştile Scripturi şi le-am adunat la un loc, ca şi cărţile de la începutul cuvîntului. Dar nu le-am putut pune după rînd, nici n-am încercat aceasta, fiind mai presus de mine, pentru cuvîntul pe care l-a spus Scărarul : «Vei căuta la cei răi înţelegere, şi nu vei afla [395], fiindcă toate ale dracilor sînt fără rînduială». Un singur scop au, în care sînt egali cei neegali şi necuvioşi, să piardă sufletele celor ce primesc sfatul lor cel atotrău, măcar că altor oameni li se fac pricinuitori de cununi, cînd sînt biruiţi de credinţa şi răbdarea celor ce nădăjduiesc în Domnul şi aceia lucrează şi se roagă împotriva lor, prin împlinirea celor bune şi prin împotrivirea cu gîndurile.

Despre deosebirea între gînduri şi momeli (atacuri)

Gîndurile se deosebesc în toate. Unele dintre ele sînt nepăcătoase, altele încă nu. De pildă, aşa-numita momeală sau venire în minte a binelui sau a răului, care nu are nici răsplată, nici ocară. După aceasta, se iveşte aşa-zisa însoţire, adică convorbirea cu gîndul, fie spre încuviinţare, fie spre lepădare. Aceasta are laudă, cînd e

394. In. textul grecesc se spune la sfîrşit că sînt 298 de patimi. Noi am mai contopit unele din ele, din lipsă de termeni deosebiţi.
895. Prov. XIV, 6. Cit. la Scărarul in Cuv. XV: *Pentru curăţenie, 45.*

plăcută lui Dumnezeu, dar mică ; precum şi mustrarea, cînd e rea. Pe urmă, aşa-zisa luptă, în care mintea biruie sau e biruită şi pricinuieşte sau cunună sau osîndă, cînd ajunge la faptă. Este apoi încuviinţarea, care este aplecarea cu plăcere a sufletului spre lucrul văzut, din care se naşte robia, care duce cu sila şi fără voie inima spre lucrare. Iar din zăbovirea gîndului pătimaş în suflet, se naşte ceea ce se zice patima, care duce sufletul la deprindere prin obişnuinţa cu ea, făcîndu-l să se pornească la faptă de la sine. Patima e supusă, fără îndoială, la toţi, fie pocăinţei care îi este potrivnică, fie osîndei viitoare, cum zice Scărarul [396]. Acesteia din urmă pentru că nu ne pocăim, nu pentru că ne războieşte, căci dacă ar fi aşa, noi cei mulţi n-am putea primi iertarea, neavînd nepătimirea desăvîrşită. Fiindcă a zis tot Scărarul, că nu e cu putinţă să ajungă toţi nepătimitori, dar nu e cu neputinţă ca toţi să se mîntuiască, toţi să se împace cu Dumnezeu.

Deci cel cu mintea sănătoasă leapădă momeala vicleană şi născătoare de rău, ca să taie dintr-odată toate relele ce urmează din ea ; iar momeala bună o are totdeauna gata spre lucrare, ca sufletul şi trupul să ajungă la deprinderea virtuţii şi să se izbăvească de patimi, cu harul lui Hristos. Pentru că nu avem peste tot ceva ce n-am primit de la El, nici n-avem ceva ce să-I aducem Lui decît hotărîrea noastră cea bună, pe care neluînd-o, nu aflăm nici cunoştinţă, nici putere pentru a lucra binele. Şi aceasta o vrea iubirea de oameni a lui Dumnezeu, ca să nu ne osîndim ca nişte leneşi. Căci lenea este începutul a tot răul [397].

Dar şi pentru a lucra binele, zice Patericul, e trebuinţă de dreaptă socoteală. Căci fecioara care a postit şase săptămîni, cugetînd pururea şi la legea veche şi la

396. Cuv. XV: Pentru *curăţie,* 43.

397. Aceste idei se regăsesc la Sf. Marcu Ascetul, «Răspuns acelora care se îndoiesc despre dumnezeiescul Botez» *(Filocalia* I, în special p. 299

cea nouă, nu a socotit la fel lucrurile grele şi cele uşoare. De aceea, cu toate că trebuia să-şi rodească din atîtea socoteli, nepătimirea, dar nu s-a întîmplat [398], fiindcă binele nu este bine, dacă nu are ca scop voia dumnezeiască. Căci găsim în dumnezeiasca Scriptură, că adeseori Dumnezeu se supără împotriva cuiva care face un lucru ce pare tuturor bun. Şi iarăşi primeşte pe altul, care pare că face rău. Martor ne este Proorocul acela care cerea unora să lovească. Iar cel ce n-a ascultat, făcînd — chipurile — bine, a fost mîncat de fiare. De asemenea Petru, socotind că face ceva bun neprimind să fie spălat, a fost certat [399]. De aici urmează că sîntem datori să aflăm şi să facem cu toată puterea voia dumnezeiască, chiar dacă ni s-ar părea că nu e bine. De aceea lucrarea binelui nu se face fără osteneală, ca să nu ne pierdem pe lîngă libertate şi lauda pentru silinţă.

Simplu grăind, toate cîte le rînduieşte Dumnezeu sînt minunate şi mai presus de minte şi de înţelegere. De aceea trebuie să ne minunăm nu numai de cele ce se săvîrşesc în Biserica dreptcredincioşilor, ci şi de simboalele lor : cum prin dumnezeiescul Botez ne facem fii după har, nelucrînd nimic înainte de el şi nici după el, afară de păzirea poruncilor ; şi cum aceste lucruri înfricoşătoare, adică sfîntul Botez şi sfînta Împărtăşanie, nu se fac fără preoţie, cum zice dumnezeiescul Gură de Aur. Căci în aceasta se arată puterea dată lui Petru, fruntaşul Apostolilor. Pentru ca dacă nu s-ar deschide porţile Împărăţiei Cerurilor prin sfintele slujbe, nimeni n-ar putea să intre, cum zice Domnul : «De nu se va naşte cineva din apă şi din Duh» [400]; sau iarăşi : «De nu veţi mînca trupul Fiului omului şi nu veţi bea sîn-

398. *Pateric* cap. XXV, 7. 399. Ioan XIII, 8. 400. Ioan III, 5.

gele Lui, nu veţi avea viaţă întru voi»[401]. Apoi trebuie să ne minunăm cum a fost templul vechi în partea din afară, în care aduceau preoţii jertfele, chipul lumii, iar înăuntru avea Sfintele sfintelor, unde aduceau tămîia cea din patru feluri : liban, smirnă, stactie şi casie, prin care se arată cele patru virtuţi generale. Căci cele ce se făceau în afară, erau un pogorămînt al lui Dumnezeu, ca să nu se aplece iudeii, cei cu cuget de prunci, spre idoli, prin cîntări şi desfătări. Iar Biserica cea nouă este chipul celor viitoare. De aceea şi cele săvîrşite în ea sînt cereşti şi duhovniceşti. Căci precum in Cer sânt nouă cete, aşa şi in Biserică, şi anume : patriarhii, mitropoliţii, episcopii, preoţii, diaconii, ipodiaconii, citeţii, cîntăreţii şi monahii. De asemenea trebuie să ne minunăm, cum prin semnul cinstitei şi de viaţă făcătoarei cruci, se izgonesc dracii şi felurite boli, lucru cu neputinţă tuturor. Şi cine poate număra laudele crucii ? Iar simboalele acestui sfînt semn ni l-au predat Sfinţii Părinţi, ca să stăm împotrivă necredincioşilor şi ereticilor. Căci cele două degete şi o singură mînă, arată pe Domnul nostru Iisus Hristos cel răstignit, cunoscut în două firi şi într-un singur ipostas. Iar dreapta, aminteşte de puterea Lui nemărginită şi de şederea de-a dreapta Tatălui. Coborînd ea de sus, ne arată pogorîrea Lui din ceruri pînă la noi. Iar trecînd de la dreapta la stînga izgoneşte pe vrăjmaşi şi arată că prin puterea Sa nebiruită a biruit Domnul pe diavol care stă la stînga, lipsit de tărie şi întunecat. Trebuie să ne minunăm iarăşi, cum prin puţine culori, ni se arată istoria atîtor lucruri minunate făcute de Domnul şi de toţi sfinţii, cum şi cele întîmplate cu atîţia ani înainte, ni se înfăţişează de parcă s-ar săvîrşi acum. Aceasta se face prin

401. Ioan VI, 53.

purtarea de grijă a lui Dumnezeu, ca văzîndu-le înaintea ochilor, să le dorim şi mai mult, cum zice Sfîntul Petru, fruntaşul Apostolilor, în martiriul Sfîntului Pancratie, ucenicul lui.

Dar toate cele spuse de la începutul cuvîntului, fără credinţă dreaptă nu folosesc nimic şi nici nu se pot face ; precum nici credinţa nu e fără fapte. Iar despre credinţă şi despre fapte, voi spune pe scurt : ca fapte trebuie să avem fiecare pe cele scrise, după ceata sa. Iar credinţă pe cea drept-măritoare, pe care am primit-o de la sfinţii pomeniţi mai înainte, ca împreună cu ei să dobîndim veşnicia, prin harul şi iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia I se cuvine toată cinstea şi închinăciunea, împreună cu Cel fără de început al Său Părinte şi cu Preasfîntul şi Bunul şi de viaţă făcătorul Său Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

Isprăvind, am spus : Hristoase, slavă Ţie !

CARTEA A DOUA

Douăzeci şi patru de cuvinte scurte (sinoptice) şi pline de toată cunoştinţa duhovnicească

Cuvîntul 1

Iată precuvîntarea şi litera a
Cuprinde înţelepciunea duhovnicească.
Căci precum ceea ce e între toate literele
Începutul în orice grai,
Aşa aceasta între toate virtuţile
E începutul, chiar dacă e şi sfîrşitul lor.
Dar precum alfabetul este

Nu se pot învăţa ştiinţele.
Aşa începutul cunoştinţei
Deşi e *mic, dar fără el*
Nu se poate afla nici o virtute.

Începutul literelor în orice grai este a, chiar dacă unii nu ştiu aceasta. Şi începutul tuturor virtuţilor este înţelepciunea duhovnicească, chiar dacă e şi sfîrşitul. Fiindcă dacă nu se apropie aceasta de minte, nu poate omul lucra vreun bine, pentru că nu a auzit niciodată despre aceasta. Iar dacă s-a învrednicit întrucîtva să audă, aceasta însăşi este înţelepciunea. Dar precum alfabetul este învăţătură pentru prunci, şi fără el nu se poate ajunge la învăţăturile de jos, aşa şi începutul cunoştinţei, măcar că e foarte mic, fără el nu se poate afla virtutea în general. De aceea mă înfricoşez să scriu ceva despre înţelepciune, fiind cu totul neînţelept.

Căci, precum mi se pare, patru sînt mijloacele deosebite care pregătesc mintea spre a putea grăi : sau harul şi fericirea ce vine de sus în chip suprafiresc ; sau

curăţia, cîştigată prin nevoinţa cea după Dumnezeu şi care poate să readucă sufletul la frumuseţea străveche ; sau experienţa învăţăturilor de jos, cîştigată prin educaţia omenească şi prin deprinderea înţelepciunii de afară ; sau blestemata şi drăceasca amăgire, pusă în lucrare de mîndrie şi de viclenia dracilor şi strîmbarea firii. Eu, însă, nefiind părtaş de nici una din cele spuse mai înainte, nu ştiu cum pot să scriu, afară de cazul că credinţa voastră, care mă siliţi la aceasta după voia lui Dumnezeu, atrage harul spre condeiul meu. Căci mintea şi mîna mea sînt nevrednice şi necurate. Iar aceasta o ştiu lămurit, din experienţă, deoarece mi s-a întîmplat adeseori şi mi se întîmplă totdeauna. Căci, credeţi-mă Părinţilor, de cîte ori am vrut să scriu ceva, n-am putut să-mi aduc aceea în minte, înainte de a lua condeiul. Dar a fost de ajuns adeseori un mic înţeles din Scriptură sau din auz, sau din vederea vreunuia din lucrurile sensibile ale lumii, de la care mintea să-şi ia prilejul şi îndată ce am luat condeiul şi am început să scriu, am aflat lucrul despre care aveam să scriu, şi despre care mă silea cineva să scriu. Şi aşa scriu de atunci neîmpiedicat şi fără grijă, pînă ce poate mîna care nu are oprire. Tot ce aruncă Dumnezeu în inima mea întunecoasă, aceea scriu fără să mă gîndesc. Fac aceasta, ca să nu par că am de la mine ceea ce am luat prin rugăciunile altcuiva, după cuvîntul lui Scărarul, care a pornit de la ceea ce zice Apostolul. Căci zice acesta : «Ce ai ce n-ai luat ? Iar dacă ai luat, ce te lauzi, ca şi cînd n-ai luat ?»[402], ci ca şi cînd faci tu însuţi ? Căci înţelesurile ce vin de la sine în mintea celor ce se liniştesc pentru Dumnezeu, sînt de primit fără cugetarea care le cerne, cum zice Sfîntul Isaac. Fiindcă ceea ce cerne cineva este gîndul propriu, căci zice Sfîn-

402. I Cor. IV, 7. Citat la Scărarul, cuv. XV: *Pentru curăţie,* 46.

tul Antonie : «Tot lucrul sau cuvîntul, trebuie să aibă mărturia din dumnezeieştile Scripturi» [403].

Pentru aceea, precum odinioară a grăit asina lui Valaam [404], aşa încep şi eu să scriu acuma : nu învăţînd, să nu fie, ci spre mustrarea ticălosului meu suflet, ca ruşinîndu-se măcar de cuvinte, cum zice Scărarul, să înceapă să lucreze el, cel ce n-a agonisit lucru, ci numai cuvînt. Dar cine ştie dacă voi trăi şi voi putea să scriu, sau dacă veţi putea voi să împliniţi lucrurile ? Totuşi să le începem pe amîndouă şi să ajungă fiecare unde va putea. Căci moartea noastră este nearătată şi nu ştim cînd va veni sfîrşitul. Iar lui Dumnezeu, Care cunoaşte de mai înainte toate, cele ale noastre Îi sînt cunoscute. Lui se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

Cuvîntul 2

Precuvântarea s-a scris, deşi n-aveam nădejde.
Dar iată a doua literă,
Adică b, *şi cuvîntul al doilea*
Se va spune pe scurt împreună cu ea.
Căci credinţa *naşte cealaltă*
Şl marea credinţă, cum zic Părinţii.
Ea e temelia virtuţilor, cum a zis
Apostolul Domnului, care a pus-o.
Cea dintîi se *naşte fără faptele legii*
Iar cealaltă se desăvîrşeşte din fapte.
Aceasta se află in isihie,
Dar se dobîndeşte prin multe războaie.

Credinţa, de care a spus Apostolul că este temelia faptelor celor după Dumnezeu, am primit-o la dumnezeiescul Botez prin harul lui Hristos şi nu din fapte. Ea naşte frica credinţei, prin care vine păzirea poruncilor şi răbdarea ispitelor, cum zice Sfîntul Maxim. Iar după ce lucrăm noi, vine în noi credinţa cea mare a vederii, despre care a zis Domnul ; «De veţi avea cre-

403. *Pateric,* Avva Antonie, 5. 404. Numeri XXII, 28.

dinţă cît un grăunte de muştar...»[405] şi celelalte. De aceea, vrînd cuviosul părintele nostru Isaac să arate credinţa, a zis că alta este credinţa cea de obşte a dreptcredincioşilor, adică dogmele drepte despre Dumnezeu şi despre făpturile Sale inteligibile şi sensibile, precum cu harul lui Dumnezeu, le-a primit sfînta şi soborniceasca Biserică, şi alta cea a vederii, adică a cunoştinţei, care nu se împotriveşte celei ce o naşte pe ea, ci o face şi mai sigură[406]. Pentru că cea dintîi am învăţat-o din auz, moştenind-o de la Părinţii binecredincioşi şi de la învăţătorii credinţei dreptmăritoare, iar cea de a doua, vine prin aceea că credem drept şi ne temem de Domnul în Care am crezut. Căci din frică ne-am hotărît să păzim poruncile şi pentru aceasta am voit să lucrăm virtuţile trupeşti, adică liniştea, postul, privegherea cu măsură, psalmodia, rugăciunea, citirea şi întrebarea celor ce au experienţă despre tot gîndul, cuvîntul şi lucrul, ca prin asemenea fapte să ni se curăţească trupul de patimile atotruşinoase, adică de lăcomia pîntecelui, de curvie şi de avuţie de prisos, îndestulîndu-ne cu cele de faţă, cum zice Apostolul. De aci ia omul tărie ca să rămînă lîngă Dumnezeu, prin lipsa de grijă şi învaţă din Scripturi şi de la oamenii cercaţi despre dumnezeieştile dogme şi porunci. Şi prin aceasta începe să dispreţuiască pe cele opt căpetenii ale răutăţii, şi cunoscînd ameninţările, se teme de Dumnezeu, nu simplu, ci ca de Dumnezeu, după Sfîntul Nil. Iar din această temere începe a păzi poruncile întru cunoştinţă.

Şi cu cît rabdă mai mult pentru fiecare poruncă moartea voii slobode, cu atît vine la o mai mare cunoştinţă şi vede cele ce se fac în sine însuşi de către harul lui Hristos. Iar dintr-aceasta crede că într-adevăr mare este credinţa dreptmăritorilor. Şi începe a dori să placă lui Dumnezeu şi nu se mai îndoieşte ca mai înainte despre ajutorul lui Dumnezeu, şi toată grija sa o aruncă

405. Matei XVII, 20. 406. Ed. Theotoche, Cuv. *19,* p. 65.

asupra Aceluia, după Prooroc [407]. Căci zice marele Vasile : «Cel ce vrea să aibă întru sine această credinţă mare, nu trebuie să-şi mai facă nicidecum vreo grijă despre viaţa sau despre moartea sa, ci de ar vedea chiar fiară sălbatică, sau ridicări de draci, sau de oameni răi, nu se mai înspăimîntă deloc, ca unul ce cunoaşte că sînt făpturi ale unuia şi aceluiaşi Făcător şi împreună roabe cu el şi nu au putere asupra sa, de nu va îngădui Dumnezeu». Numai de El se mai teme, ca de Cel ce are stăpînire, precum a zis Însuşi Domnul : «Vă voi arăta vouă de cine să vă temeţi» [408] şi a adăugat : «Temeţi-vă de Cel ce are putere să arunce şi sufletul şi trupul în gheenă» ; şi ca să-şi întărească cuvîntul, spune : «zic vouă : de Acesta să vă temeţi» [409]. Şi pe drept cuvînt. Căci dacă ar fi altul care să aibă stăpînire afară de Dumnezeu, ar trebui să ne temem de acela. Dar odată ce Acesta singur este Făcătorul şi Stăpînul celor de sus şi celor de jos, cine este cel ce ne poate face ceva fără El ? Iar dacă ar zice cineva că sînt făpturi care au libertate, voi zice şi eu, că de fapt o au puterile inteligibile şi oamenii, asemenea şi dracii. Dar cetele fiinţelor cereşti fără de trup şi oamenii buni nu suferă să vatăme pe careva dintre cei împreună robi, chiar dacă ar fi foarte rău acesta, ci mai vîrtos au milă de el şi se roagă la Dumnezeu pentru el, cum zice marele Atanasie. Iar oamenii răi şi învăţătorii acestora întru răutate, dracii, voiesc, însă nu pot nicidecum să vatăme pe cineva, dacă nu cumva dă el însuşi pricină să fie părăsit de Dumnezeu, prin faptele rele. Şi aceasta se face spre cercarea şi mîntuirea aceluia de către preabunul Dumnezeu, ca, dacă vrea şi el, prin răbdare cu mulţumită, să se îndrepte din răutatea sa, iar dacă nu, să fie spre folosul altuia, atotbunul Dumnezeu vrînd ca toţi să se mîntu-

407. Psalm. LIV, 25 ; I Petru V, 7. 408. Luca XII, 5.
409. Luca XII, 5; Matei X, 28.

iască. Iar ispitirile oamenilor drepţi şi sfinţi se întîmplă după bunăvoinţa lui Dumnezeu, spre desăvîrşirea sufletelor lor, şi spre ruşinarea vrăjmaşilor lor, demonii.

Luînd deci acestea la cunoştinţă, lucrătorul dumnezeieştilor porunci ale lui Hristos crede nu numai simplu că Hristos este Dumnezeu şi că are putere (căci aceasta au văzut-o şi dracii din lucruri şi s-au cutremurat) [410], ci că toate-i sînt cu putinţă şi toată voia Lui este bună, şi fără de El nu se poate face vreun bine. Pentru aceea nu vrea unul ca acesta să facă ceva în afară de voia lui Dumnezeu, chiar dacă e spre viaţă, măcar că aşa ceva nu se poate afla, ci mai degrabă voia lui Dumnezeu este viaţă veşnică şi bună foarte, deşi li se pare unora că lucrarea acestei vieţi este împreunată cu durere.

De aceea, eu, ticălosul, sînt mai rău ca un necredincios că nu vreau să lucrez ca să aflu credinţa cea mare şi prin ea să vin la temerea de Dumnezeu şi la începutul înţelepciunii Duhului, ci acum calc legea închizînd ochii sufletului cu voia, acum vin la desăvîrşită neştiinţă, întunecîndu-mă de o uitare desăvîrşit. Pentru aceasta nu cunosc ce foloseşte sufletul meu şi venind la cunoştinţa cea rea, cîştig deprinderea păcatului. Ca urmare, chiar dacă aş vrea să mă întorc de unde am căzut, nu pot, pentru că voia se face peretele din mijloc ce mă desparte de Dumnezeu, cum zic Părinţii [411], şi nu vreau să ostenesc să dărîm peretele din mijloc. Căci dacă aş fi avut credinţa, care vine din faptele pocăinţei, aş fi putut să zic : «În Dumnezeul meu voi trece zidul», şi nu m-aş fi înfricoşat din îndoială zicînd în mine însumi : «Oare cine mă va întâmpina, cînd mă voi repezi să sar înălţimea zidului ? Oare nu cumva e vreo prăpastie acolo ? [412]. Nu cumva nu voi

410. Iacob II, 19. 411. Efes. II, 14.

412. Precum voia proprie este peretele din mijloc, aşa credinţa surpă acest perete, pentru că credinţa este voia care vrea să se surpe pe ea însăşi ca voie autonomă. Realităţile spirituale dumnezeieşti se fac vădite în faţa noastră şi pătrund în noi şi noi înaintăm şi creştem în ele, dacă

putea să-l trec, ci, rostogolindu-mă, mă voi întoarce iarăşi jos, după ce m-am ostenit ?» Şi alte multe de acestea, pe care cel ce are credinţă că Dumnezeu este aproape şi nu departe, nu le socoteşte niciodată. Acela aleargă drept spre Dumnezeu, Cel ce are toată puterea şi stăpînirea, toată bunătatea şi iubirea de oameni, ca să-l ajungă, nu ca unul ce bate aerul, ci ca unul ce vîsleşte, căutînd cele de sus. Lăsînd toată voia sa jos, îşi face călătoria spre voia dumnezeiască, pînă ce va auzi şi el graiuri noi, sau chiar va grăi şi el tainele, cunoscîndu-le. De la puterea lucrătoare el urcă treptele spre puterea văzătoare, mai bine-zis primeşte această putere, cu harul şi cu iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine slava, cinstea şi împărăţia, în veci. Amin !

Cuvîntul 3

A treia între litere este gama (g)
Dar iată şi al treilea despre frică.
Căci două sînt temerile de Domnul:
Cea începătoare, care opreşte de la păcat
Şi cea desăvîrşită, care lucrează cu sîrguinţă.

Lăcomia pîntecelui este cea dintîi dintre cele opt căpetenii ale răutăţii. Iar dumnezeiasca frică şi prima poruncă le surpă pe toate. Că cel ce nu o are pe aceasta, nu poate avea nici alt bine. Căci cum ar putea cel ce nu se teme să păzească porunca, afară de cazul că

credem în ele, adică dacă vrem să le socotim reale. Ele nu sînt iluzii, dar depinde de voinţa noastră de a le socoti reale, ca ele să devină reale pentru noi. Spiritul este putere şi dacă nu punem noi la contribuţie efortul spiritual al credinţei, nu putem descoperi şi experia spiritul ca putere. Dar faptul că depinde de voie, de efortul voinţei noastre, manifestat în credinţă, descoperirea realităţilor spirituale face posibilă pentru noi ispita de a le socoti iluzii, autosugestii, precum şi faptul ca ele să se evaporeze îndată ce slăbim efortul credinţei noastre. Ele sînt pentru noi pînă ce credem în ele, adică pînă ce vrem să fie şi nu mai sînt pentru noi, cînd nu mai credem cu tărie, cînd nu mai vrem să fie. Existînd totdeauna ca virtualitate pentru noi, în mod actual există numai cînd credem şi în măsura în care credem. In acest sens credinţa e vedere, e experienţă. Iar voia noastră opusă credinţei, e un perete care ne desparte de ele.

a ajuns la dragoste ? Dar şi acesta a început de la frică, chiar dacă, poate, nu-şi dă seama cum a trecut de la el frica începătoare. Iar dacă zice cineva, că pe altă cale a călătorit spre dragoste, a fost robit fie de bucuria duhovnicească, fie de nesimţire, ca cei ce trec rîul dormind, după cuvîntul Sfîntului Efrem. Acesta, uimit prin har de multele binefaceri ale lui Dumnezeu, de care s-a învrednicit, iubeşte pe binefăcător.

Iar cînd cineva, petrecînd nesimţitor în desfătare şi în slavă, ca bogatul acela, şi închipuindu-şi că cei ce se topesc de frică şi vieţuiesc în încercări, pătimesc aceasta din pricina păcatelor, se înalţă nebuneşte asupra lor, socotindu-se pe sine vrednic de această tihnă, de care se bucură fără să fie vrednic, prin aceasta s-a făcut pe sine nevrednic de viaţa viitoare şi datorită iubirii nesocotite din viaţa vremelnică, se întunecă aşa de mult, încît i se pare că a ajuns la dragoste şi că pentru aceasta primeşte binefaceri mai mari decît aceia. El nu-şi dă seama de îngăduinţa lui Dumnezeu faţă de el. De aceea, unul ca acesta se va afla fără de apărare la judecată şi va auzi cu dreptate cuvîntul : «Ai luat cele bune în viaţa ta»[413]. Acest lucru e vădit din faptul că sînt mulţi dintre cei cu puţină credinţă încărcaţi în chip nevrednic cu faceri de bine şi nimeni dintre cei ce judecă sănătos nu-i fericeşte şi nu zice că sînt vrednici să fie iubiţi de Dumnezeu sau că iubesc pe Dumnezeu, şi de aceea le merge bine în viaţă. Acestea aşa sînt.

Iar frica Domnului este îndoită, ca şi credinţa. Cele dintîi sînt începătoare, iar celelalte desăvîrşite şi se nasc din cele începătoare. Căci cel ce se teme de munci se teme ca un rob şi se, abate de la rele. «De frica Domnului se abate fieştecare de la rău»[414]. Şi : «Frica Domnului vă voi învăţa pe voi»[415]. Deci acestea şi acelea ca acestea s-au spus despre frica începătoare, după Sfîn-

413. Luca XVI, 25. 414. Prov. XV, 29. 415. Psalm. XXXIII, 11.

tul Dorotei, ca de frica ameninţărilor, să venim noi, cei păcătoşi, la pocăinţă, căutînd cum să aflăm dezlegare de păcatele noastre. Şi iarăşi : «Petrecînd frica în noi, ne învaţă calea vieţii», sau : «Abate-te de la rău şi fă binele»[416]. Şi cu cît se nevoieşte cineva spre bine, cu atît creşte în el frica, pînă ce şi cele mai mici greşeli ale lui, pe care nu le-a luat în seamă niciodată, aflîndu-se în întunericul neştiinţei, i le arată lui.

Iar desăvîrşindu-se frica, se desăvîrşeşte şi omul, prin plîns, şi nu mai vrea să păcătuiască, ci temîndu-se de întoarcerea patimilor, petrece nerănit în frica cea curată. «Frica Domnului curată, rămîne în veacul veacului»[417]. Pentru că frica cea dintîi nu este curată, ci este mai degrabă din păcate. Iar cel curăţit se teme fără de păcat, nu fiindcă greşeşte, ci fiindcă este om schimbăcios şi îndemînatic la rău. Şi cu cît se înalţă în agonisirea virtuţilor, cu atît se teme mai mult ca unul ce cugetă smerit. Şi pe drept cuvînt. Căci tot cel ce are bogăţie, se teme mult de pagubă, de munci, de necinste şi de cădere din înălţime, iar săracul petrece fără frică, în cele mai multe privinţe, temîndu-se numai să nu fie bătut.

Acestea s-au spus despre cei foarte desăvîrşiţi şi curaţi cu sufletul şi cu trupul. Iar dacă cineva mai săvîrşeşte încă, fie măcar şi cele mai mici şi neînsemnate greşeli, să nu se amăgească, zice Scărarul. Frica acestora nu este nici frică curată, nici smerenie, ci recunoştinţă de rob şi frică de ameninţări. Pentru aceea unul ca acesta are trebuinţă de îndreptarea gîndului, ca să înveţe în ce frică este, şi ca prin plînsul cel mai cu amar şi întru răbdarea necazurilor, să-şi curăţească gre-

416. Psalm. XXXIII, 14. Aceste citate se regăsesc în cuvîntul IV: *Despre frica lui Dumnezeu,* al Avvei Dorotei, care deosebeşte frica începătorilor de frica sfinţilor. 417. Psalm. XVIII, 10.

şelile şi aşa să poată veni la frica desăvîrşită prin harul lui Hristos.

Iar semnul fricii dintîi stă în a urî păcatul şi a ne mînia pe păcat, ca nişte răniţi de fiară. Iar al celei desăvîrşite, în a iubi virtutea şi a ne teme de abatere, fiindcă nimeni nu este neschimbăcios. De aceea la tot lucrul în viaţa aceasta sîntem datori să ne temem totdeauna de cădere, văzînd pe marele Prooroc şi împărat plîngînd pentru două păcate, şi pe Solomon abătîndu-se spre atîta răutate, şi auzind pe Apostolul care spune : «Celui ce i se pare că stă, să ia aminte să nu cadă»[418]. Iar dacă zice careva că «dragostea scoate afară frica», după Cuvîntătorul de Dumnezeu[419], bine zice, dar pe cea dintîi şi începătoare. Căci despre frica desăvîrşită, zice David : «Fericit bărbatul care se teme de Domnul, şi în poruncile Lui voieşte foarte»[420], adică iubeşte foarte virtutea. Acesta se află în treapta fiului, fiindcă nu face aceasta de frica muncilor, ci din dragostea care scoate afară frica, şi de aceea voieşte foarte. El nu împlineşte de silă, ca un rob, poruncile, de frica muncilor, de care fie să ne izbăvim, prin harul şi prin iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia I se cuvine toată slava, cinstea şi închinăciunea în veci. Amin.

Cuvîntul 4

Iată cuvîntul de faţă, al patrulea,
Despre buna cinstire *şi litera* d,
Căci lui i-a venit rîndul.
El se *ocupă cu* înfrînarea.
Pentru că aceasta e începutul celor opt duşmani,
A celor opt patimi. Dar şi despre neprihănire.
Căci acestea două sînt fapte ale bunei cinstiri.

Vădit este că buna-cinstire de Dumnezeu, binecredincioşia, e de multe chipuri şi de multe feluri, ca

418. I Cor. X, 12. 419. I Ioan IV, 18. 420. Psalm. CXI, 1.

şi filozofia cea din afară[421]. Precum numai cînd se întrunesc cele zece ştiinţe dau ceea ce se zice filozofia, şi nu o ştiinţă singură sau două primesc numele acesta, ci toate cele zece la un loc, aşa şi buna-cinstire nu este un nume al unei singure virtuţi, ci numele tuturor poruncilor. Căci el e de la a cinsti sau a sluji bine[422]. Iar dacă ar zice cineva că acest cuvînt arată credinţa, să ne spună nouă : oare cineva crede în Domnul după ce se teme de El ? Aşadar, temerea e din credinţă şi din temere buna-cinstire, potrivit cu Proorocul, care după ce a înfăţişat sus înţelepciunea, coborîndu-se mai jos zice : «Duhul cunoştinţei şi al bunei-cinstiri, duhul temerii de Dumnezeu»[423]. Iar Domnul începând de la temere a călăuzit la plîns pe cel ce are temere[424]. Dar nu este vremea să grăim după rînd despre toată buna-cinstire, sau lucrare duhovnicească. Ci lăsînd faptele trupeşti dinainte de credinţa cea mare şi de frica curată, ca unele ce sînt cunoscute de toţi, vom vorbi pe scurt despre pomii raiului inteligibil, adică despre virtuţile sufleteşti, cu ajutorul harului.

Din acestea una este înfrînarea generală, adică oprirea de la toate patimile. Dar fiindcă mai este una particulară, între faptele trupeşti, care ne învaţă cum să facem întrebuinţare de mîncări şi băuturi, iar aceasta înfrînează tot gîndul şi toată mişcarea mădularelor, ce nu se face după voia lui Dumnezeu, aceasta se numeşte înfrînarea patimilor. Cel ce o are pe aceasta nu încuviinţează peste tot nici un gînd, sau cuvînt, sau mişcare a piciorului şi mîinii, sau a altui mădular al trupului, afară de trebuinţa neapărată a trupului, sau a vieţuirii trupeşti şi a mîntuirii sufleteşti. Din această pri-

421. Evlavia, pietatea, buna-cinstire, binecredincioşia (ευσέβεια), e credinţa manifestată în fapte, e întregul fel de viaţă al credinciosului, prin care cinsteşte pe Dumnezeu.

422. έ τοῦ εόσεβεῖν, ήγουν χαλώς δουλεῦειν.

423. Isaia XI, 2—3.

424. Matei V, 3—4: Fericirea întîi şi a doua.

cină se înmulţesc încercările dracilor, văzînd pe îngerul în trup, prins de rîvna şi lucrarea celor bune. Iar aceastā virtute trebuie să fie lucrată şi păzită, pentru că este lucru desăvîrşit şi are lipsă de paza neîncetată, ca nu cumva uitînd cel ce o are, de vreo patimă din cele ce pîndesc la uşă, aceasta să intre.

Iar cele două înfrînări şi neprihăniri (castităţi) nu sînt la fel. Ci una opreşte curvia şi patimile cele atoturîte ; iar cealaltă chiar şi gîndul cel mai subţire şi mai nepăcătos îl adună spre sine şi prin sine îl înalţă spre Dumnezeu. De aceea nici nu poate descrie cineva prin cuvînt, sau cunoaşte prin auz, lucrarea şi cunoştinţa acestor lucruri care uimesc mintea, ci numai prin experienţă vine la ele. Cum ar putea arăta prin cuvinte simple lucruri aşa de mari, ca înălţarea ţărînei şi prefacerea celui material în nematerial ? Numele le cunoaşte şi învăţătura din afară ce sînt, pornind de la rădăcina cuvintelor. Dar experienţa şi dobîndirea virtuţilor au nevoie de Dumnezeu şi se adună cu multă osteneală şi după vreme îndelungată ; mai ales a virtuţilor sufletului, deoarece acestea sînt mai tainice şi virtuţi în înţelesul adevărat. Căci virtuţile trupeşti, fiind mai degrabă unelte ale virtuţilor, sînt mai uşoare, măcar că au trebuinţă de osteneli trupeşti. Dar cele ale sufletului, deşi au nevoie numai de supravegherea gîndului, sînt foarte greu de cîştigat. De aceea legea porunceşte între cele dintîi : «Ia aminte la tine însuţi». Despre acest îndemn a scris marele Vasile un cuvînt vrednic de toată lauda [425].

Iar noi ce vom zice, neluînd aminte la noi nicidecum, ci fiind, unii, asemenea fariseilor ? Posturi, privegheri şi cele asemenea, e drept, au unii dintre noi ; şi adeseori şi o cunoştinţă din parte. Dar nu avem dreaptă socoteală, pentru că nu vrem să luăm aminte la noi înşine şi să cunoaştem ce se cere de la noi. Fiindcă nici

425. Citat şi în cartea întîi, cap.: *Virtuţile trupeşti sînt unelte ale celor sufleteşti.*

nu avem răbdare să luăm aminte la gînduri, ca să cîştigăm experienţa[426] din multele războaie şi gînduri, spre a ne face măcar corăbieri încercaţi şi pentru alţii, dacă nu căpitani de corabie. Ci pentru că «vedem», orbi fiind, zicem că «vedem», ca fariseii. Pentru aceea zice : «mai mare osîndă vor lua»[427]. Pentru că de am fi orbi, nu am avea osîndă, ci ne-ar ajunge să ne recunoaştem şi să ne mărturisim slăbiciunea şi neştiinţa. Dar vai, avem osîndă mai mare, asemenea elinilor, fiindcă, precum zice Solomon ,au născocit atîtea, iar ce se cere au pierdut. Deci vom tăcea, ca unii ce nu avem lucrare ? Dar prin aceasta şi mai mare rău se face ; şi mai mult veţi fi mustraţi, zice. Căci cele ce se fac în ascuns este de fapt ruşine a le şi grăi[428]. De aceea, despre acestea voi tăcea. Dar despre virtuţile vrednice de laudă, voi începe să grăiesc. Pentru că plăcere are inima mea întunecată, ca să-şi aducă aminte de dulceaţa lor. Din această pricină uit de măsura mea şi nu mă gîndesc la osînda ce mă aşteaptă prin aceea că grăiesc şi nu fac.

sînt de două feluri, cum s-a zis. Dar acum vom grăi despre cele mai desăvîrşite. Aşadar cel ce are prin harul lui Dumnezeu cunoştinţa cea mare a vederii şi frica dumnezeiască cea curată şi vrea să aibă şi înfrînarea şi neprihănirea, e dator să se stăpînească pe sine înlăuntru şi în afară şi să fie ca unul ce e mort cu trupul şi cu sufletul faţă de lumea aceasta şi de oameni, zicînd la

426. Am tradus uneori cuvîntul grecesc πείρα prin *experienţă* sau pe ἔμπειρος prin: om cu *experienţă,* dar uneori am folosit şi cuvintele vechi: *cercare* şi *om încercat*; cum am făcut şi cu un rînd mai jos. Cuvintele noi le-am folosit pentru că au căpătat o circulaţie generală, dar le-am alternat cu cele vechi, pentru a arăta că experienţa de care e vorba în scrierile duhovniceşti nu e o cunoaştere a unor lucruri neutre din trăirea lor simplă, ci o cunoaştere din suferirea încercărilor. Cuvîntul πεϊρα e din aceeaşi familie cu πειραόμος, încercare. Cercarea (experienţa) o cîştigă cel ce a trecut prin încercări. Numai cel ce a răbdat încercările (care sînt totodată ispite cum le traduc cei vechi) şi le-a biruit, poate învăţa pe alţii cum să biruie încercările ce le vin.

427. Matei XXIII, 13.

428. Efes. V, 12.

tot prilejul către gîndul său : Cine sînt eu ? Şi ce este fiinţa mea, dacă nu un lucru de scîrbă ? La început e pămînt pe urmă putreziciune, iar mijlocul e plin de toată urîciunea. Iar mai departe : Ce este viaţa mea ? Şi cîtă este ? Un ceas şi apoi moartea. Ce-mi pasă mie de aceasta sau de aceea ? Iată degrabă voi muri pentru că viaţa şi moartea o stăpîneşte Hristos. La ce mă îngrijesc eu şi mă gîlcevesc în deşert ? N-am trebuinţă decît de puţină pîine. Iar ceea ce-mi prisoseşte, de ce îmi trebuie ? Dacă o am pe aceasta, a încetat orice grijă. Iar dacă n-o am, să mă îngrijesc numai de ea, pentru nedesăvîrşirea cunoştinţei mele, măcar că este Dumnezeu care poartă grijă.

Deci toată grija omului să fie pentru păzirea simţurilor şi a gîndurilor, ca să nu stea, sau să nu facă ceva ce nu i se pare că este după Dumnezeu. Încolo, să se gătească pentru răbdarea celor ce-i vin asupra lui de la draci şi de la oameni, fie că sînt plăcute, fie neplăcute, ca să nu fie clintit nici de acelea, nici de acestea, sau să vină la o bucurie nesocotită şi la o părere de sine, sau la întristare şi descurajare. Să nu primească nici o cutezanţă a gîndului pînă ce va veni Domnul, Căruia să-I fie slava în veci. Amin.

Cuvîntul 5

E al cincilea cuvînt şi litera e.
El vorbeşte despre răbdare.
Căci aceasta e prima şi mare
Intre virtuţi şi în toată ştiinţa.

Zis-a Domnul : «Cel ce va răbda pînă la sfîrşit acela se va mîntui» [429]. Iar răbdarea este îmbinarea tuturor virtuţilor. Căci nici una dintre virtuţi nu stă fără ea. Deoarece «tot cel ce se întoarce înapoi nu este vrednic de Împărăţia cerurilor» [430]. Chiar dacă i se pare cuiva că

429. Matei XXIV, 13. 430. Luca IX, 62.

se împărtăşeşte de toate virtuţile, dacă nu va răbda pînă la sfîrşit şi nu se va izbăvi de cursele diavolului, nu este vrednic să ajungă în Împărăţia cerurilor. Fiindcă şi cei ce au luat arvuna au nevoie de răbdare, ca să primească răsplata desăvîrşită în veacul viitor. În toată ştiinţa şi cunoştinţa este nevoie de răbdare. Şi pe drept cuvînt. Pentru că nici lucrurile cele sensibile nu se fac fără ea, iar dacă i s-a făcut cuiva vreunul dintre ele, are nevoie de răbdare ca să-i rămînă ceea ce i s-a făcut. Şi simplu grăind, tot lucrul înainte de a se face, prin ce se face şi odată făcut, prin ea rămîne şi fără de ea nu stă, nici nu se desăvîrşeşte. Pentru că dacă este bun, ea îl prilejuieşte şi îl păzeşte ; iar dacă este rău, ea dă uşurare şi tărie de suflet şi nu lasă pe cel ispitit să fie strîmtorat de descurajare, care este arvuna gheenei. Ea are puterea să omoare deznădejdea, care omoară sufletul. Ea învaţă sufletul să se mîngîie şi să nu slăbească de mulţimea războaielor şi a necazurilor. Pe ea neavînd-o Iuda, a găsit moartea cea îndoită, ca un lipsit de experienţa războiului. Pe ea avînd-o fruntaşul Petru, deşi a căzut, dar ca un cercat în război a biruit pe diavolul care-l doborîse. Pe ea aflînd-o monahul acela care a căzut în curvie, a biruit pe cel ce l-a biruit, nesupunîndu-se gîndului deznădejdii care-l împingea să părăsească chilia şi pustiul, ci cu răbdare zicînd către gînduri : n-am păcătuit şi iarăşi zic vouă n-am păcătuit[431]. O dumnezeiască înţelepciune şi răbdare a viteazului bărbat ! Această fericită virtute l-a desăvîrşit pe Iov şi toate bunătăţile lui cele dintîi. Căci numai puţin dacă ar fi slăbit în ea, dreptul ar fi pierdut toate cele dintîi. Dar cel ce cunoştea răbdarea lui, a îngăduit bătaia spre desăvîrşirea lui şi spre folosul multora.

431. *Pateric* VI, 14. Iar Cuv. Nicodim Aghioritul aşa sfătuieşte pe cel căzut în vreun păcat: «Să nu te împuţinezi cu sufletul, nici să te turburi pentru aceasta, ci întorcîndu-te îndată la Dumnezeu, zi aşa : «Iată Doamne al meu, ceea ce am făcut ca cela ce sînt ; nici nu era cu putinţă a se aştepta altceva de la mine...» *(Războiul nevăzut,* p. L, cap. 27).

Deci cel ce-şi cunoaşte interesul se nevoieşte întîi de toate să o aibă pe aceasta. Căci zice marele Vasile : «Să nu porţi război deodată cu toate patimile, că poate slăbind, te vei întoarce la cele dinapoi şi nu te vei afla pregătit pentru Împărăţia Cerurilor. Ci luptă-te cu fiecare din patimi, pe rînd, începînd de la răbdarea celor ce vin asupră-ţi» [432]. Şi pe drept cuvînt. Căci dacă nu o are cineva pe aceasta, niciodată nu va putea sta la războiul cel văzut, ci îşi va pricinui sieşi şi altora fuga şi pierzarea, prin slăbire, după cuvîntul care l-a spus Dumnezeu lui Moise : «Fricosul să nu iasă la război» [433] şi celelalte. Dar în războiul văzut poate să rămînă cineva acasă şi să nu iasă la război. Prin aceasta pierde darurile şi cununile, rămînînd poate numai cu sărăcia şi cu necinstea. Dar în războiul nevăzut nu se poate afla un singur loc unde să nu fie război, chiar dacă ar străbate cineva toată creaţia. Şi oriunde ar merge, află război. În pustie, fiare şi draci şi celelalte greutăţi şi spaime ; în linişte, draci şi ispite ; în mijlocul oamenilor, draci şi oameni care ispitesc. Nu se află loc fără supărare. De aceea fără răbdare nu poate avea odihnă.

Iar aceasta vine din frică şi credinţă şi începe de la înţelepciune. Cel cu dreapta judecată cîntăreşte lucrurile în minte şi aflîndu-le strîmte, cum a zis Suzana, alege pe cele mai bune, ca aceea. Căci a zis această fericită către Dumnezeu : «Toate îmi sînt strîmte. De voi face voia bătrînilor nelegiuiţi, s-a pierdut sufletul meu prin preacurvie ; iar de nu voi asculta de ei, mă vor învinovăţi de preacurvie şi ca judecători ai poporului, mă vor osîndi la moarte. Ci mai bine îmi este să alerg la Cel atotputernic, chiar dacă îmi stă înainte moartea» [434]. O, înţelepciune a fericitei acesteia ! Judecind aşa, nu a înşelat-o nădejdea. Ci, după ce s-a adunat

432. *Epistola către Hilon.* 433. Deut. XX, 8.
434. Istorie Susanei, XX, 23.

poporul şi au şezut judecătorii nelegiuiţi ca să o învinovăţească pe ea şi să o osîndească la moarte ca pe o adulteră, pe cea nevinovată, îndată Daniil, de doisprezece ani fiind, s-a arătat prooroc de la Dumnezeu şi a izbăvit-o pe ea de la moarte, întorcînd moartea peste bătrînii nelegiuiţi, ce voiau să o judece pe ea.

Prin aceasta a arătat Dumnezeu că aproape este de cei ce vor să rabde pentru El încercarea şi să nu părăsească virtutea cu nepăsare, de frica durerii, ci să preţuiască mai mult legea lui Dumnezeu, prin răbdarea celor ce vin asupră-le, veselindu-se cu nădejdea mîntuirii. Şi cu drept cuvînt. Căci dacă stau înainte două primejdii, una vremelnică, iar alta veşnică, oare nu e bine să fie aleasă cea dintîi ? De aceea zice Sfîntul Isaac : «Mai bine este a răbda primejdiile pentru dragostea lui Dumnezeu şi a alerga la El cu nădejdea vieţii veşnice, decît a cădea cineva de la Dumnezeu în mîinile diavolului de frica încercărilor şi a se duce împreună cu acela la munci». De aceea bine este dacă se bucură cineva, asemenea sfinţilor, în încercări, ca un iubitor de Dumnezeu. Iar de nu sîntem ca aceştia, să alegem ce e mai uşor, pentru sila care ne stă în faţă ? Fiindcă ne stă în faţă necesitatea sau să ne primejduim aici trupeşte şi să împărăţim cu Hristos duhovniceşte în veacul de acum prin nepătimire şi în cel viitor, sau să cădem de frica încercărilor cum s-a zis, şi să mergem la munca veşnică.

Să ne izbăvească Dumnezeu de această muncă prin răbdarea celor neplăcute. Căci răbdarea este piatră neclintită în faţa vînturilor şi a valurilor vieţii şi cel ce o are pe ea nu slăbeşte şi nu se întoarce înapoi în vremea revărsării lor. Iar aflînd uşurare şi bucurie, nu e furat de părerea de sine, ci e la fel pururea, la vreme bună şi în greutăţi. De aceea rămîne nerănit în cursele vrăjmaşului. În vreme de furtună rabdă cu bucurie aştep-tînd sfîrşitul, iar cînd se face vreme bună aşteaptă

ispita, pînă la cea din urmă suflare, asemenea marelui Antonie[435]. Căci unul ca acesta cunoaşte că nu este în viaţa aceasta ceva care să nu se schimbe, ci toate trec. De aceea nu-şi face nici o grijă pentru vreuna din acestea, ci le lasă pe toate lui Dumnezeu, căci are El grijă de noi. Lui se cuvine toată slava, cinstea şi stăpînirea, în veci. Amin.

Cuvîntul 6

S-a scris iarăşi un cuvînt evanghelic
Despre nădejdea *celor viitoare.*
Iar a şasea între litere este z (zita)[436]
Şi mintea caută să se facă fără grijă.

Nădejdea fără grijă este viaţă şi bogăţie ascunsă pentru simţire, dar mărturisită de înţelepciune şi de firea lucrurilor. Căci plugarii se ostenesc semănînd şi sădind ; corăbierii, la fel, rabdă multe primejdii ; copiii învaţă slovele şi celelalte ştiinţe. Toţi aceştia, privesc la nădejde şi de aceea se ostenesc cu bucurie şi dau, la arătare, pierzării lucrurile gata, iar în cuget rabdă pentru a cîştiga altele mai mari, adeseori păgubindu-se şi de cele ce vor să le cîştige.

Dar va zice cineva că aceste legi privitoare la cîştig se cunosc din experienţă. Însă despre cele inteligibile nimeni n-a înviat din morţi ca să putem şti ceva. Această părere vine din neexperierea darurilor şi a cunoştinţelor duhovniceşti. Şi de aceea nu trebuie să ne mirăm de ea. Pentru că şi cei lipsiţi de experienţă în cele de mai sus se înfricoşează de ele pînă ce nu fac experienţa lor. Aşa, pruncii necunoscînd folosul slovelor şi al celorlalte învăţături, fug de ele. Dar părinţii, cunoscînd cîştigul, îi constrîng şi îi silesc spre ele din iubirea de copii. Iar cînd vine vremea, cîştigă şi copiii experienţa şi încep nu numai să le iubească pe acestea şi pe cei

435. *Pateric,* Avva Antonie, 6.
436. Se face o legătură între litera z şi ζητεί — caută.

ce i-au silit, ci chiar să sufere cu bucurie pentru învăţăturile de care s-au împărtăşit.

De aceea şi noi sîntem datori să alergăm la început din credinţă, prin răbdare, şi să nu slăbim în necazuri şi la vremea sa vom veni la cunoştinţa folosului celor ce ni s-au întîmplat şi apoi vom lucra cu bucurie şi veselie, fără osteneală. «Prin credinţă umblăm, cum zice Apostolul, şi nu după vedere»[437]. Dar precum este cu neputinţă să afle cineva din ea folosul lucrurilor făcute în lumea aceasta, aşa este cu neputinţă să afle cineva cunoştinţa şi odihna înainte de a se fi ostenit cu lucrul şi cu cuvîntul în virtuţi. Şi precum aceia se tem pururea de pagubă şi nădăjduiesc în cîştig, aşa trebuie să se întîmple şi aici pînă la ultima răsuflare. De asemenea, precum cei dintîi nu aleargă numai cînd cîştigă, ci şi după pagubă şi după primejdii, aşa trebuie să facă şi cei de al doilea, ştiind că leneşul nu mănîncă din ostenelile sale, pentru care pricină rămîne şi dator poate cu mulţi talanţi. Pentru aceasta «întru nădejde m-ai aşezat», zice Proorocul[438], «şi întru nădejde s-au desăvîrşit», zice Apostolul. Iar acestea s-au spus pe scurt de la lucrurile firii şi din dumnezeieştile Scripturi.

Iar dacă vrea cineva să înveţe din experienţă, să lucreze după puterea lui cele şapte fapte trupeşti cu toată osîrdia, fără împrăştiere şi să îngrijească fapta morală sau sufletească. Şi prin aceasta ajungînd la nădejde şi stăruind în ea, va afla cunoştinţa celor spuse în amănunte şi va avea de la începutul pocăinţei, adică de cînd a început cele şapte fapte, de la cea dintîi dintre ele, sau de la linştire, plata nădejdii şi cîştigul, înainte de a se osteni în celelalte şase, adică în post, în priveghere şi celelalte. Îndată ce s-a deprins cu liniştea, care e cea dintîi şi începutul curăţiei sufletului, i s-a gătit cîştigul. Dar învăţăcelul lipsit de experienţă n-a cunos-

437. II Cor. V, 7. 438. Psalm. IV, 8.

cut harul stăpînului, precum nici pruncul folosul părinţilor, măcar că încă mai înainte de a se naşte el, părinţii erau binevoitorii cu voie, rugîndu-se pentru el să se nască şi să trăiască ; ba şi după aceasta se ostenesc, ca el să-i moştenească şi să aibă toate cîte i-au adunat ei. Dar pruncul neştiind aceasta, nu-şi face nici o grijă despre unele ca acestea, ci socoteşte povară supunerea către părinţi şi de n-ar fi nevoia hranei şi a firii, n-ar fi nicidecum recunoscător.

Dar cel ce vrea să moştenească împărăţia cerurilor şi nu rabdă cele ce vin asupră-i se arată şi mai nerecunoscător, deoarece a fost zidit prin har şi luînd toate cele ce le are şi nădăjduindu-le pe cele următoare, împărăţeşte veşnic împreună cu Hristos, cel ce l-a învrednicit pe el, care nu e nimic, de aşa de mari daruri sensibile şi inteligibile, încît şi prea cinstitul Său sînge a binevoit să-l verse pentru el, necerîndu-i în schimb nimic decît să vrea să primească bunătăţile Lui. Pentru că aceasta singură este cererea Lui, de care cel ce a putut să o înţeleagă, se minunează. «Căci ce cere de la tine Dumnezeu», zice. O, nebunie ! Cum, văzînd, nu vedem tainele Lui cele înfricoşătoare ? Căci chiar şi aceea ce ne pare că cere, este un dar şi mai mare.

Cum nu înţelegem că Cel ce se îngrijeşte de virtute este mai bun decît toţi şi stă mai sus decît cei ce plutesc la înălţime, chiar dacă e sărac şi de neam smerit ? Oare nu ştim pe prooroci în veacul de acum, sau pe Apostoli şi Mucenici ? Şi ne mai îndoim de cele viitoare ? Să privim vieţile lor şi ce au făcut şi de unde zic ei că primesc harul şi puterea. Ba putem vedea că şi după moarte fac minuni. Să privim pe împăraţi şi bogaţi, cum se închină sfintelor lor icoane. Să privim pe cei virtuoşi, cum petrec acum în toată mulţumirea şi virtutea şi bucuria duhovnicească, în vreme ce cei bogaţi sînt supăraţi şi ispitiţi mai mult decît cei ce se nevoiesc şi trăiesc în

sărăcie. Acestea văzîndu-le, să nădăjduim că virtutea este mai bună decît toate. Iar de nu, să privim cum necredincioşii, poate pe Dumnezeu nu-L cunosc, dar virtutea o laudă, chiar dacă cel virtuos li se arată lor de altă credinţă. Căci de virtute ştie să se ruşineze şi duşmanul.

Iar de credem că virtutea este bună, neapărat că cel ce a făcut virtutea şi a dat-o oamenilor, este Dumnezeu. Şi dacă El e bun, neapărat că e şi drept. Căci dreptatea e virtute, de aceea e şi bună. Iar dacă Dumnezeu e bun şi drept, fără îndoială că din bunătate a făcut şi face toate cîte le face, chiar dacă celor răi nu li se pare aşa. Fiindcă nimic nu întunecă aşa ca răutatea. Dumnezeu se arată simplităţii şi smereniei şi nu ostenelilor. Şi se arată, nu cum socot unii din neexperienţă, ci prin contemplarea lucrurilor, sau a făpturilor şi a tainelor descoperite în dumnezeieştile Scripturi. Aceasta e plata liniştirii şi a celorlalte fapte în veacul de acum ; iar în cel viitor : «Cele ce ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe care le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El»[439] şi părăsesc voile lor prin răbdare şi nădejdea bunătăţilor viitoare. De acestea ne rugăm să ne împărtăşim prin harul şi prin iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine toată slava, cinstea şi stăpînirea, în veci. Amin !

Cuvîntul 7

A şaptea între litere este ita
Iar cuvîntul de faţă despre neîmpătimire
Şi se naşte aceasta din nădejde
Şi e fuga de toată lumea.

Neîmpătimirea vine din nădejde ; fiindcă cel ce nădăjduieşte că va dobîndi în altă parte o bogăţie veş-

439. I Cor. II, 9.

nică, uşor dispreţuieşte pe cea din mînă, chiar dacă cea vremelnică îi aduce toată odihna. Iar dacă viaţa este plină de dureri şi de primejdii, cine va îndupleca pe omul cu judecată să o preţuiască pe aceasta mai mult decît dragostea lui Dumnezeu, Cel ce o dăruieşte şi pe aceasta şi pe aceea, celor ce-L iubesc pe El ? Doar să fie cineva orb, neputînd să vadă nicidecum, din necredinţă, sau reavoinţă şi urîtă obişnuinţă. Căci dacă ar crede, s-ar lumina. Iar dacă ar lua puţină luminare din credinţa singură, s-ar nevoi să surpe obişnuinţa lui cea atotrea. Şi dacă o ar pune pe aceasta în sufletul său s-ar uni şi harul şi ar lupta împreună.

De aceea, zice Domnul, cei ce se mîntuiesc sînt puţini [439], din pricină că cele ce se văd par dulci, măcar că sînt amare. Căci şi cîinele scobindu-şi nasul cu limba sa, din pricina dulceţii, nu simte durere, măcar că bea din sîngele său. Tot aşa lacomul, mîncînd cele ce-l vatămă sufleteşte şi trupeşte, nu simte vătămarea sa. Şi toţi cei ce slujesc patimilor suferă, la fel, de nesimţire. Chiar dacă se uită cîteodată în sus, obişnuinţa îi trage iarăşi în jos.

Pentru aceea zice Domnul, că «împărăţia cerurilor se ia cu sila» [440], nu prin fire, ci pentru obişnuinţa cu patimile. Căci dacă ar fi prin fire luată cu sila, nu ar intra nimeni în ea. Dar pentru cei ce vor cu hotărîre, «jugul Domnului este blînd şi sarcina uşoară» [441], în vreme ce pentru cei ce nu vor cu toată hotărîrea, «strîmtă e poarta şi îngustă calea» [442] şi cu silă (cu anevoie) de luat împărăţia. Căci celor dintîi împărăţia le este înăuntru şi aproape, pentru că o vor pe ea şi degrabă dobîndesc nepătimirea. Pentru că ceea ce ajută şi împiedică pe om să se mîntuiască este voia sa şi nimic altceva. Nu poţi ceva ? Voieşte şi vei avea ceea ce nu ai. Şi. aşa obişnuinţa face pe om de la sine, pe încetul, fie

439. Matei XX, 16; XX, 14. 440. Matei XI, 30.
441. Matei VII, 14. 442. Matei XI, 12.

bun, fie rău. Căci dacă n-ar fi aşa, nici un tîlhar nu s-ar fi mîntuit. Dar nu numai că s-au mîntuit, ci au şi luminat mulţi dintre tîlhari. Gîndeşte cît e de lung drumul de la tîlhar la sfînt. Dacă n-a fost în stare să-l străbată obişnuinţa, l-a biruit voinţa hotărîtă. Iar pe cel ce este prin harul lui Hristos evlavios, sau chiar monah, ce-l împiedică să se facă asemenea acelora ? Acela e departe, acesta aproape şi cea mai mare parte a drumului a primit-o prin har, sau prin fire, sau a moştenit evlavia şi buna cinstire de la părinţi. Nu este, aşadar, ciudat că sînt tîlhari şi jefuitori de morminte care se fac sfinţi, în vreme ce sînt monahi care se osîndesc.

Dar, vai mie, ticălosul, cînd ruşinea feţii mele mă va fi descoperit pe mine. Împăraţii se fac săraci ca Ioasaf şi cei asemenea lui, iar săracul nu-şi poate stăpîni vechea obişnuinţă, ca să intre fără greutate în împărăţia cerurilor, prin neîmpătimirea de lucrurile pe care n-a avut parte să le moştenească de la părinţi. Căci cînd a zis «mă lepăd» de lucruri pe care nu le avea (căci lumea şi cele din lume le stăpîneşte altul, iar el are stăpînire peste poftă) şi cînd s-a lepădat de acestea, atunci s-a făcut iubitor de multă agoniseală. El zice : nu mă pot lipsi de agoniseală, nici nu pot răbda cele ce vin asupră-mi. Spune mie care sînt acelea ? Închisorile şi lanţurile pe care le-ar fi avut înainte, chiar dacă ar fi fost stăpîn ? Căci cei ce au stăpînirile şi bogăţiile, suferă şi acestea. Dar care ? Lipsirea de cele trebuincioase, golătatea şi celelalte greutăţi, pe care le-a avut şi înainte ? Ca să nu grăiesc cu de-amănuntul, lungind cuvîntul şi ruşinînd pe cei plini de toată neruşinarea, ne ajunge să spunem atîta : împătimirea faţă de ceva din cele văzute, de a căror poftire ne-am lepădat, ni se face spre ruşine şi osîndă în veacul viitor, cum s-a întîmplat cu Ghiezi şi Iuda. Cel dintîi a poftit lucruri pe care nu le avea ; de aceea a luat şi lepra împreună cu căderea

de la Dumnezeu. Celălalt, lepădîndu-se de cele ce le avea, le-a poftit iarăşi ; de aceea deodată cu spînzurarea a moştenit şi pierzarea.

Dar ce face mai mult monahul, dacă nu păstrează fecioria şi nu trăieşte în sărăcie ? Căci celelalte porunci sînt datori să le păzească şi ceilalţi toţi, fiind proprii firii. A iubi pe Dumnezeu şi pe aproapele, a răbda cele ce vin asupră-i, a se folosi potrivit cu firea de lucruri şi a se opri de la faptele rele, e dator oricine, chiar dacă nu vrea, şi fără păzirea acestora nu află odihnă nici în veacul acesta. Pentru că şi legile pedepsesc pe cei ce greşesc şi stăpînitorii silesc spre păzirea virtuţii. Căci zice Apostolul : «Nu în zadar poartă sabie»[443] şi iarăşi : «Vrei să nu te temi de stăpînire ? Fă binele şi vei avea laudă de la ea»[444]. Deci acestea toate fiind fireşti le fac şi le vor toţi, ba le şi cer sub pedeapsă. Dar partea monahului sînt cele mai presus de fire, ca unul ce e ostaş al lui Hristos. De aceea e dator să guste din patimile Lui, ca să se împărtăşească şi de slava Lui. Dar şi aceasta este o lege firească, mărturisită de lucrurile supuse simţurilor. Oare nu se slăvesc ostaşii împăratului, fiindcă pătimesc împreună ? Nu primeşte fiecare aici atîta laudă, cît pătimeşte ? Şi nu poartă ocară în măsura în care se arată nevrednic ? Nu în măsura în care poartă cineva un veşmînt mai asemănător cu al împăratului, se arată mai familiar Lui, precum cu cît e mai departe de aşa ceva, se arată mai străin ? Aşa trebuie să socotim şi despre Împăratul nostru. Cu cît pătimeşte cineva mai mult împreună cu Hristos şi urmează pilda Lui, gustînd din patimile şi ocările Lui dinainte de a se răstigni pentru noi şi de a se înmormînta, cu atît se face mai familiar Lui şi mai împreună-părtaş al slavei Lui. Căci zice Apostolul : «Dacă pătimim împreună, împreună vom fi slăviţi»[445].

443. Rom. XIII, 4. 444. Rom. XIII, 3. 445. Rom. VIII, 17.

Vai, cum uităm cît pătimesc şi se ostenesc ostaşii şi tîlharii numai pentru pîine ! Şi cît se înstrăinează cărăuşii şi marinarii ! Cîtă osteneală rabdă toţi oamenii fără nădejdea împărăţiei cerurilor ! Măcar că de multe ori nu ajung nici la scopul pentru care ostenesc. Iar noi nu vrem să răbdăm pentru împărăţia cerurilor şi pentru bunătăţile veşnice un lucru aşa de mic. Şi doar n-am simţi multă osteneală, dacă am vrea cu hotărîre aceasta; şi împlinirea virtuţilor nu e un lucru împovărător şi de nepurtat, ci e mai degrabă o bucurie şi o odihnă, prin nădejdea, negrija şi cinstea fără de voie ce urmează virtuţii. (Căci şi duşmanul se sfieşte şi se minunează de ea). Iar sfîrşitul ei este veselie şi fericire. Dar nu numai atît, ci chiar în ea însăşi nepătimirea are amestecată bucuria, precum viaţa lipită de cele materiale are întristarea în patimile necinstite. Fie deci să ne izbăvim de aceasta şi să avem parte de viaţa nematerială şi de veşnica neîmpătimire, care naşte mortificarea trupului, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia I se cuvine toată cinstea şi închinăciunea în veci. Amin !

Cuvîntul 8

Iată al optulea cuvînt şi litera thita (th).

Căci dacă nu o ţine cineva pe aceasta
Nu se izbăveşte nici de patimi.

Neîmpătimitul ia pururea aminte la Dumnezeu prin vedere. Căci neîmpătimirea de cele supuse simţurilor trezeşte vederea celor cunoscute cu mintea (inteligibile). Şi înţelegem prin vedere aici nu pe cea a celor ce sînt, ci pe a lucrurilor înfricoşătoare de dinainte de moarte şi de după moarte, despre care nepătimind a învăţat prin har, ca din plîns să vină, la vremea sa, la omorîrea patimilor şi la blîndeţea gîndurilor[446]. Căci din credinţă se

446. Omorîrea patimilor e desfiinţarea rădăcinilor înseşi din care creşte împătimirea de lucrurile lumii.

naşte temerea şi din aceasta buna-cinstire, sau înfrînarea, răbdarea, plînsul, blîndeţea, foamea şi setea de dreptate, adică de toate virtuţile, milostenia potrivit cu fericirile Domnului, neîmpătimirea şi din aceasta omorîrea patimilor, prin multe suspine şi lacrimi amare de pocăinţă si de întristare, care fac sufletul să lepede bucuria lumii şi însăşi hrana, din nemulţumirea de sine. Aceasta fiindcă începe să-şi vadă greşelile ca nisipul mării. Acesta este începutul luminării sufletului şi dovada sănătăţii lui. Căci lacrimile venite poate înainte de aceasta şi aşa zisele cugetări dumnezeieşti, şi străpungerea şi cele asemenea sînt ca o bătaie de joc şi o înşelăciune a dracilor, mai ales dacă li se întîmplă acestea celor ce petrec în mijlocul oamenilor şi-n împrăştiere cît de mică. Pentru că nu este cu putinţă celor ce mai au încă vreo legătură cu ceva din cele sensibile, să biruiască patimile. Iar dacă cineva aduce aminte pe cei vechi, că le-ar fi avut pe amîndouă, să ştie că de fapt, le-au avut, dar nu s-au folosit în chip pătimaş de nici una din ele. Aceasta e vădit din aceea că îşi luau femei, dar le cunoşteau numai după mulţi ani, cum se scrie în vechea carte a neamurilor. Ei avînd, erau la fel ca şi cum nu aveau. Aceasta se vede şi de la Iov şi de la ceilalţi drepţi. Dar şi David a fost şi împărat şi prooroc, iar Solomon, de asemenea, pînă la o vreme. Şi cum a spus-o el însuşi : «Dumnezeu a dat fiilor oamenilor împrăştierea cea rea, ca să se împrăştie în cele deşarte, spre a nu rămîne lipiţi de cele rele» [447]. Dar însăşi firea lucrurilor ne învaţă aceasta. Căci dacă purtaţi de nenumăratele împrăştieri, unul află prilej să facă cele necuvenite, cu cît mai mult n-ar fi aceasta dacă viaţa noastră ar fi fără împrăştiere. Pentru aceea unul ca acesta să se împrăştie. Căci mai bine este să fie împrăştiat în chip rău şi să nu

447. Ecles. III, 10—11, şi în cuvîntul despre «Cei ce *vor să se vadă albiţi de vreme».* Sf. Casian : Conv. *II (Filocalia* I, p. 137).

se afle ocupat nici cu lucrurile şi cu cugetările dumnezeieşti, decît să lucreze, dar pe cele rele.

Iar cel ce a ajuns, prin harul lui Dumnezeu, la o cunoştinţă în parte şi poate înţelege lucrurile înfricoşătoare dinainte de moarte şi de după moarte, pe care le-a adus neascultarea, nu trebuie să mai părăsească aceste cugetări şi fapte care le aduc pe ele, întru toată liniştea şi negrija, ca să se împrăştie în cele deşarte, ci să-şi aducă aminte că «deşertăciunea deşertăciunilor, toate sînt deşertăciune»[448]. De la acest cuvînt plecînd Damaschin a zis : «cu adevărat deşertăciune sînt toate şi viaţa aceasta este umbră şi vis. Că în deşert se tulbură tot pămînteanul, precum zice Scriptura»[449]. Şi pe drept cuvînt. Căci ce poate fi mai deşert, decît aceea al cărei sfîrşit e putreziciune şi ţărînă ?

Pentru aceea neîmpătimirea înseamnă omorîre, dar nu a minţii, ci a trupului în ce priveşte mişcările lui de mai înainte către desfătare şi odihnă. Căci odihna, oricît ar fi de mică, este o voie trupească. Fiindcă sufletul se întristează şi mai mult din pricina ei, cînd vede peste tot vreun lucru duhovnicesc sau vreo cunoştinţă în sine. Iar dacă este şi el trup, nu petrece în el Duhul lui Dumnezeu. De aceea nici nu se îngrijeşte de vreo faptă bună, ci se nevoieşte să împlinească voile trupului şi ale patimilor din sine. Şi luînd întuneric peste întuneric, petrece mereu cu plăcere în neştiinţa cea de obşte. Iar cel ce a fost luminat ca să-şi vadă greşelile sale, nu încetează a plînge pentru sine şi pentru toţi oamenii, văzînd atîta îngăduinţă a lui Dumnezeu şi atîtea greşeli pe care le-am făcut de la început şi le facem pururea noi ticăloşii.

Prin aceasta se face recunoscător şi nu mai îndrăzneşte să osîndească pe nimeni, ruşinîndu-se de multele binefaceri ale lui Dumnezeu şi de greşelile noastre.

448. Ecles. I, 1.
449. Slujba înmormîntării mirenilor, Sedealna glas 6.

Iar ca urmare părăseşte cu bucurie toată voia sa, care nu e după Dumnezeu, şi ia seama la simţuri, ca să nu mai facă peste tot ceea ce nu-i neapărat de trebuinţă, potrivit cu proorocul care zice : «Doamne, s-a înălţat inima mea şi s-au împrăştiat ochii mei»[450]. Unul ca acesta trebuie să ia aminte ca nu cumva şi el, după ce a ajuns la atîta înălţime, să pătimească din negrijă sau din mîndrie ceea ce a pătimit acela, şi să nu mai fie poate în stare să se pocăiască asemenea aceluia. Fiindcă păcatul e la îndemîna chiar şi a celor foarte drepţi ; iar pocăinţa nu e tuturor la îndemînă, pentru faptul că moartea este aproape şi înainte de ea deznădejdea. Bine este deci să nu cădem, sau să cădem şi să ne ridicăm. Iar dacă s-ar întîmpla să cădem, bine este să nu deznădăjduim şi să nu ne înstrăinăm de iubirea de oameni a Stăpînului. Căci dacă vrea, poate face milă cu neputinţa noastră, numai să nu ne depărtăm de El, sau să ne îngrijorăm şi să ne descurajăm dacă, silindu-ne, nu izbîndim să împlinim poruncile. Ci să ne gîndim că o mie de ani înaintea Domnului sînt ca o zi, şi o zi ca o mie de ani[451].

De aceea să nu ne grăbim şi să nu ne obosim, ci pururea să punem din nou început. Ai căzut, ridică-te. Ai căzut iarăşi, ridică-te iarăşi. Numai pe Doctorul tău să nu-L părăseşti, căci atunci vei fi osîndit de deznădejde mai rău decît un sinucigaş. Stăruie pe lîngă El şi El îşi va face milă cu tine, fie prin întoarcerea ta, fie prin încercare, fie prin altă faptă a purtării Sale de grijă, fără să ştii tu. Căci diavolul are obiceiul să atace sufletul cu ceea ce găseşte în faţa sufletului, fie cu bucurie şi cu părere de sine, fie cu întristare şi cu deznădejde, fie cu oboseală covîrşitoare, fie cu desăvîrşită nelucrare, fie cu lucruri şi cugetări nelavreme şi fără folos, fie cu întunecime şi ură nesocotită faţă de toate cele ce sînt. Şi simplu grăind, cu materia pe care o află în fiecare suflet, cu aceea îl atacă spre a nu-i fi de folos, chiar dacă este

450. Psalm. CXXX, 1. 451. II Petru III, 8.

bună poate şi plăcută lui Dumnezeu, dacă e folosită cu măsură de cei ce pot să judece lucrurile şi să afle scopul lui Dumnezeu ascuns la mijloc între cele şase patimi care-l înconjoară, adică între cea de deasupra lui, de dedesubt, de-a dreapta şi de-a stînga, de afară şi dinăuntru. Căci fie că e faptă voită de Dumnezeu, fie că e cunoştinţă, ea are un scop bun, aflător între cele şase patimi potrivnice lui. De aceea, pentru tot lucrul bun trebuie să întrebe omul, ca Sfîntul Antonie[452], nu pe oricine se nimereşte, ci pe cei ce au darul deosebirii[453], ca nu cumva cei întrebaţi, fiind necercaţi (lipsiţi de experienţă), să cadă amîndoi în groapă, după pilda Evangheliei[454]. Pentru că fără dreapta socoteală nu se face nici un lucru bun, chiar dacă li se pare celor neştiutori că e bun, fie pentru că se face nelavreme şi fără să fie trebuinţă, fie că nu se ţine seama de măsura lucrului sau de tăria omului, sau de cunoştinţa lui şi de alte multe. Iar cel ce are darul deosebirii, l-a primit prin smerita cugetare. De aceea toate le cunoaşte după har şi la vremea sa vine la puterea străvederii.

Din plîns, aşadar, şi din răbdare se nasc nădejdea şi neîmpătimirea, prin care vine mortificarea lumii. Şi dacă rabdă cineva bine, fără să deznădăjduiască prin aceea că vede peste tot strîmtorare şi moarte, ci cunoscînd că acestea sînt cercare şi luminare, dar nici încrezîndu-se că a ajuns la o măsură văzînd multele lacrimi ale întristării, vine la starea de a vedea limpede sfintele patimi ale Domnului şi de a se mîngîia mult din acestea. Atunci el se socoteşte pe sine într-adevăr dedesubtul tuturor, văzînd atîtea bunătăţi făcîndu-i-se lui, prin harul lui Dumnezeu. Căruia I se cuvine slava şi împărăţia în vecii vecilor. Amin !

452. *Pateric,* Avva Antonie, 40.

453. «Dar să nu le destăinui oricui ţi-ar ieşi în cale, ci să le vesteşti bătrînilor duhovniceşti care au darul deosebirii şi nu celor ce nu-s decît albiţi de vreme» Sf. Casian: Conv. *II* (*Filocalia* I, p. 137).

454. Matei XV, 14.

Cuvîntul 9

Iată şi al nouălea cuvînt
Despre patimile prea cinstite ale lui Hristos.
Din pomenirea morţii şi a greşelilor
Se *nasc multe* lacrimi *ostenitorului*
Şi din acestea va putea avea în minte
Patimile lui Hristos şi a sfinţilor Lui.

Ca să nu-şi închipuie cineva că face mare lucru prin nevoinţă şi prin multele suspine şi lacrimi, i se dă cunoştinţa patimilor lui Hristos şi a tuturor sfinţilor. Şi pătrunzîndu-le pe acestea, se uimeşte minunîndu-se şi totodată frîngîndu-se pe sine în nevoinţă. Căci îşi cunoaşte pînă la capăt neputinţa sa, din vederea unor atît de mari încercări cărora nu le este număr. Cum au răbdat sfinţii, cu bucurie, atîtea ? Şi cum a pătimit Domnul atîtea pentru noi ? Şi deodată cu acesta se luminează spre cunoaşterea celor făcute şi spuse de El. Şi înţelegînd toate cele zise în Evanghelie, începe aici a plînge amar de întristare, aici a se bucura duhovniceşte de mulţumire ; nu pentru că socoteşte că ar avea fapte bune, căci aceasta este părere de sine, ci pentru că, păcătos fiind foarte, s-a învrednicit de vederea acestora. Astfel se smereşte şi mai mult cu lucrul şi cu cuvîntul, prin cele şapte fapte pomenite, şi prin fapta morală sau sufletească, ca şi prin păzirea celor cinci simţuri şi a poruncilor Domnului. Iar acestea nu le socoteşte de fapte bune şi vrednice de răsplată, ci mai vîrtos ca o datorie, nenădăjduind cîtuşi de puţin să fie slobozit de datorie, din pricina mărimii cunoştinţelor dăruite lui.

El se face, în oarecare fel, rob cugetărilor izvorîte din cuvintele ce le citeşte şi le cîntă şi de plăcere uită adeseori, fără să vrea, de păcatele sale şi de bucurie începe să verse lacrimi dulci ca mierea. Dar iarăşi, temîndu-se de amăgire, ca nu cumva să fie starea aceasta nelavreme, şi-o opreşte. Şi aducîndu-şi aminte de cea dintîi purtare a sa plînge iarăşi cu amar şi aşa călăto-

reşte prin mijlocul celor două feluri de lacrimi, dacă ia aminte şi se sfătuieşte în toate cu vreunul din cei cercaţi şi cade la Dumnezeu prin rugăciunea curată ce se cuvine celui lucrător, adunîndu-şi mintea din toate cîte ştie, sau a auzit, la pomenirea lui Dumnezeu, şi cerînd să se facă numai voia Lui în toate faptele şi gîndurile sale. Iar de nu va face aşa, se va amăgi, închipuindu-şi că are să vadă arătarea vreunuia din Sfinţii Îngeri, sau a lui Hristos, neştiind că cel ce caută să vadă pe Hristos, nu trebuie să-L caute în afară, ci în sine însuşi, prin imitarea vieţii Lui în lume şi prin aceea că devine trup şi suflet nepăcătos, ca şi Hristos, şi are o minte care cugetă pururea pentru Hristos.

Iar a avea vreo figură, sau vreo culoare, sau vreun gînd în vremea rugăciunii, nu e un lucru bun, ci mai degrabă foarte păgubitor. Căci mintea trebuie să fie în locul lui Dumnezeu, cum a arătat Sfîntul Nil[455], pornind de la cuvîntul Psaltirii : «Şi s-a făcut în pace locul lui»[456]. Iar pacea înseamnă a nu avea nici un gînd bun sau rău, «fiindcă — zice acela — dacă mintea se simte pe sine, nu mai este numai în Dumnezeu, ci şi în sine însăşi». Şi pe drept cuvînt. Căci dumnezeirea este nescrisă împrejur şi nehotărnicită, fără chip şi fără culoare. Şi cel ce zice că este numai cu Dumnezeu, trebuie să fie fără chip, fără culoare, fără formă şi neîmprăştiat. Iar ce este afară de aceasta, este amăgire drăcească. De aceea monahul e dator să ia aminte şi fără întrebarea celor cercaţi să nu fixeze nici un gînd bun sau rău, pentru că nu le cunoaştem pe nici unele. Căci dracii iau înfăţişările pe care le voiesc şi se arată aşa, precum şi mintea omenească se face după chipurile celor ce le vrea şi se vopseşte după înfăţişarea lucrului primit de ea.

455. Evagrie, *Cuvînt despre rugăciune, 57; Filocalia* I, p. 81, 152, p. 13 i 114—115, p. 89. 456. Psalm. LXXV, 2.

Iar dracii fac aceasta spre a ne amăgi pe noi, pe cînd mintea noastră rătăceşte fără socoteală spre a ajunge la desăvîrşire. Deci trebuie ţinută cu toată puterea la vreo meditaţie potrivită cu Dumnezeu. Căci precum sînt şapte lucrări trupeşti, aşa sînt şi opt vederi ale minţii sau cunoştinţei. Trei sînt cele spuse mai înainte despre preacuratele patimi ale Domnului. Pe acestea trebuie să le mediteze monahul pururea ca să-şi plîngă sufletul său şi al celorlalţi oameni ; adică să gîndească la relele aduse de la început de neascultare, la toate patimile în care a căzut firea şi la greşelile lui şi la încercările ce i-au venit pentru îndreptarea lui ; pe urmă la moarte şi la chinurile ce aşteaptă pe cei păcătoşi după moarte. Aceasta, pentru ca sufletul strîmtorat să se predea plînsului spre mîngîierea şi umilirea sa, ca să nu deznădăjduiască de pe urma celor multe şi înfricoşătoare cugetări, dar nici să nu-şi închipuie că a ajuns la lucrarea duhovnicească. Şi ca să rămînă în frică şi nădejde, ceea ce înseamnă blîndeţea gîndurilor care e mereu la fel şi care duce mintea la cunoştinţă şi la dreapta socoteală, cum zice Proorocul : «Vei călăuzi pe cei blînzi întru judecată» [457], mai bine-zis «întru dreaptă socoteală».

Acesteia, Proorocul îi zice cunoştinţa cu bună cinstire. Dar precum buna-cinstire este una după nume, dar are multe lucrări, aşa şi cunoştinţa este una după nume, dar are multe cunoştinţe şi vederi. Şi de fapt, începutul făpturii trupeşti e cunoştinţă şi fără cunoştinţă nimeni nu vine la săvîrşirea binelui. Şi tot drumul pînă la sfîrşitul înfierii şi pînă la înălţarea minţii la cer în Hristos se numeşte cunoştinţă şi vedere. Dar cea dintîi este înainte de osteneală, ca prin ea să se înfăptuiască lucrarea, ca o zidire prin unealtă ; iar cea de a doua este după zidire, ca să fie păzită ca un turn, din frică. Şi iarăşi

457. Psalm. XXIV, 10.

cunoştinţa e şi lucrare a virtuţilor sufletului, ca să se pregătească şi să se sădească pomii raiului. Dar după aceea e cunoştinţa minţii şi lucrarea duhovnicească, sau supravegherea minţii şi aşezarea moravurilor sufletului, ca lucrătorul să lucreze cu pricepere şi să păzească poruncile. Din acestea vine îngrijirea pomilor şi chivernisirea dumnezeiască, ca soarele, ploaia, vîntul şi creşterea, fără de care toată osteneala lucrătorului este deşartă, chiar dacă se face cu socoteală. «Fiindcă nici fără înrîurirea de sus nu se poate face ceva bun, nici înrîurirea de sus sau harul nu vine peste cei ce nu voiesc», zice dumnezeiescul Gură de Aur.

Căci toate ale vieţii acesteia sînt îndoite : faptă şi cunoştinţă ; voinţă şi har ; frică şi nădejde ; osteneală şi răsplată. Dar cele de al doilea nu se fac pînă nu se împlinesc cele dintîi. Dacă se pare că da, e amăgire. Precum cel neexperimentat în lucrarea pămîntului, cînd vede floarea îşi închipuie că e rod şi îndată se repede să-l culeagă şi nu ştie că pierde rodul culegerii a ceea ce se arată, aşa şi aici. «Căci închipuirea de sine a cuiva nu-l lasă să ajungă ceea ce îşi închipuie», zice Sfîntul Nil. De aceea trebuie să stăruie lîngă Dumnezeu şi să facă toate cu dreaptă socoteală. Iar aceasta se întîmplă dacă întreabă cu smerenie şi dacă se ocărăşte pe sine şi cele făcute şi gîndite de el. Fiindcă diavolul ia înfăţişare de înger al luminii. Şi nu e de mirare. Fiindcă gîndurile semănate de el, se arată celor necercaţi ca gînduri ale dreptăţii.

«Smerenia este uşa nepătimirii», zice Scărarul. Iar materia acesteia este blîndeţea, după marele Vasile. Căci aceasta face pe om să fie pururea la fel în lucrurile şi gîndurile plăcute şi neplăcute şi să nu se grijească nici de cinste, nici de necinste, ci să primească cele dulci şi dureroase cu bucurie şi să nu se tulbure

ca fecioara aceea despre care a zis marele Antonie : «Șezînd eu odinioară lîngă oarecare Avvă, a venit o fecioară și a zis bătrînului : Părinte, postesc șase zile și mărturisesc în fiecare zi pe cea veche și pe cea nouă. Răspunse bătrînul acela către ea : Făcutu-ți-s-a ție lipsa ca belșugul ? Iar ea răspunse : Nu. Nici necinstea, ca numele bun ? Nu, Părinte. Nici dușmanii, ca prietenii ? Și zise : Nu ! Zise bătrînul acela înțelept către ea : Du-te, lucrează, căci nu ai nimic» [458]. Și pe drept cuvînt : căci, dacă postea atîta, încît mînca o dată pe săptămînă și atunci foarte puțină mîncare, nu trebuia să aibă lipsa ca belșugul ? Și iarăși, dacă mărturisea în fiecare zi pe cea veche și pe cea nouă, nu trebuia să învețe să se smerească ? Și neavînd peste tot ceva din viață nu trebuia să aibă pe toți prieteni ? Și n-a izbutit să învețe din atîtea osteneli să aibă pe dușmani ca pe prieteni. Bine a zis deci: «Nu ai nimic». Iar eu mai adaug că unul ca acesta se și osîndește mult, cum zice Gură de Aur despre cele cinci fecioare nebune, «că ceea ce-i mai greu au putut să dobîndească prin nevoință, adică fecioria cea mai presus de fire, iar ceea ce-i mai ușor, adică milostenia pe care și păgînii și necredincioșii o fac ca pe ceva firesc pînă astăzi, nu au putut». Și cum n-au cunoscut ceea ce se cerea, au ostenit în zadar [459]. «Trebuie, zice Domnul, acestea să le faceți, iar acelea să nu le lăsați» [460]. Bună este nevoința, dar cu scop drept ; și bine este a o avea nu ca un lucru în sine, ci ca pe o pregătire la lucru ; nici ca rod, ci ca pămînt ce poate hrăni, cu vremea, cu osteneala și cu Dumnezeu, pomii din care crește rodul, care este curăția minții și unirea cu Dumnezeu, Căruia se cuvine slava în veci, Amin.

458. *Pateric* XXV, 47. Cit. și în partea I în Cuv. *despre deosebirea intre gînduri și momeli.* 459. *Omilia 78 la Matei.*
460. Matei XXIII, 23.

Cuvîntul 10

Iată *kapa* (k) *şl al zecelea cuvînt*
Iarăşi despre smerenia lui Hristos[461]
Ca sufletul să nu se îngrijească nicidecum de ceva,
Ci să se lucreze numai pe el însuşi.
Pururea, cu toată osîrdia.

Cu adevărat cel smerit la cuget nu încetează niciodată de a se ocărî pe sine, chiar dacă toată lumea s-ar lupta cu el şi l-ar necinsti. Şi face aceasta ca să nu se mîntuiască numai fără voie, ca cei ce au răbdare, ci să alerge de voie spre patimile lui Hristos, de la care a învăţat unul ca acesta pe cea mai mare dintre toate virtuţile, în care locuieşte Duhul Sfînt. Aceasta este uşa împărăţiei sau a nepătimirii. Şi cel ce a intrat prin ea, vine la Dumnezeu ; iar fără ea este zadarnică toată osteneala şi cu multe dureri drumul. Aceasta dăruieşte toată odihna celui ce o are pe ea în inima sa, pentru că îl are pe Hristos sălăşluit în sine. Căci prin ea rămîne harul şi se păzesc darurile.

Ea se naşte dintr-o mulţime de virtuţi : din ascultare, răbdare, neavere, sărăcie, frică dumnezeiască, cunoştinţă şi altele. Între ele este mai ales dreapta socoteală, care luminează hotarele minţii. Dar să nu-şi închipuie cineva că ajunge smerit cu cugetul aşa la întîmplare, ci aceasta este un lucru mai presus de fire ; şi întrucît este un dar mare, e împreunat şi cu multă greutate şi are nevoie de multă înţelepciune şi răbdare împotriva ispitelor şi dracilor ce i se împotrivesc, fiindcă are de trecut prin toate cursele lor.

Smerenia este roada cunoştinţei, iar cunoştinţa roada ispitelor. Căci celui ce s-a cunoscut pe sine, i se dă cunoştinţa tuturor. Şi celui ce s-a supus lui Dumnezeu, i se vor supune toate, cînd va împărăţi smerenia în mădularele lui. Şi pe drept cuvînt. Căci prin multe ispite

461. Conţinutul cuvîntului e despre smerenia lui Hristos imitată de om sau în om.

şi prin răbdarea lor se face omul încercat şi prin aceasta îşi cunoaşte neputinţa sa şi puterea lui Dumnezeu. Iar prin cunoştinţa neputinţei şi a neştiinţei sale, îşi dă seama că odinioară nu cunoştea cele ce le-a aflat acum şi că precum pe acestea nu le cunoştea odinioară şi nu ştia că nu le cunoaşte, aşa sînt şi alte multe de care va primi poate cunoştinţă, după marele Vasile. Căci zice acesta : «Dacă n-a gustat cineva dintr-un lucru, nu ştie că-i lipseşte. Iar cel ce a gustat din cunoştinţă, ştie din parte că nu cunoaşte şi cunoştinţa i se face pricină de smerenie». Şi iarăşi : «Cel ce s-a cunoscut pe sine că este făptură schimbăcioasă, niciodată nu se înalţă întru nimic. Fiindcă, chiar dacă are ceva, este al Făcătorului». Căci nimeni nu laudă vreun vas că s-a făcut el pe sine bun şi trebuincios, ci pe Făcătorul lui îl laudă. Dar de se strică, învinuieşte pe cel ce i-a pricinuit stricăciunea, nu pe Făcător.

Iar dacă vasul este cuvîntător, neapărat este şi cu voie slobodă. Căci în cele bune îl are pe Făcătorul de dăruitor, precum El este şi pricinuitorul plăsmuirii lui ; iar căderea şi abaterea lui au ca pricină hotărîrea voii slobode. Fără îndoială celui ce rămîne neschimbat, îi vine şi laudă, precum celui ce primeşte răutatea şarpelui îi vine şi mustrare. Dar nu celui ce primeşte daruri, ci celui ce le dă i se cuvine, propriu-zis, laudă cu mulţumită. Însă după har poate are laudă şi cel ce le-a primit, pentru că a voit să primească cele ce nu le avea, sau mai bine-zis pentru că arată recunoştinţă faţă de Binefăcător. Iar de nu face aceasta, nu numai că pierde lauda, ci se osîndeşte pentru nerecunoştinţa sa. Însă nimeni nu e atît de fără de ruşine ca să îndrăznească să spună că nu a primit în dar, decît cel ce, furînd laudă cu viclenie şi fălindu-se în linişte, osîndeşte pe cei ce socoteşte că n-au ajuns ca el, ca şi cum bogăţia ce i se pare că o are, el şi-a pricinuit-o sieşi şi nu a luat-o după

har. Iar dacă unul ca acesta mulţumeşte poate Dătătorului, o face făţărindu-se ca fariseul acela şi zicînd către sine însuşi : «Mulţumescu-Ţi că sînt aşa şi aşa». Bine a zis deci Evanghelistul, mai bine-zis cunoscătorul de inimi Dumnezeu : «Zicea către sine»[462], dar nu către Dumnezeu. Căci deşi părea că grăieşte cu gura către Dumnezeu, dar Cel ce cunoştea sufletul lui îngîmfat, a spus că nu către Dumnezeu, ci «stînd fariseul, acestea zicea către sine».

Iar dacă Scriptura grăieşte de multe ori aceleaşi cuvinte, sau cele asemănătoare lor, aceasta nu este, zice Gură de Aur, repetire sau vorbă multă, ci o face ca să se întipărească cuvîntul în inima auzitorilor. Iar psalmistul nu voieşte să părăsească cuvîntul din dragoste. Nu aşa fac cei ce n-au gustat din dulceaţa lui. Aceştia calcă, din pricina lenei, şi cuvîntul însuşi în picioare, ca să se izbăvească de povara lui. Oare unul ca acesta va culege vreun folos din dumnezeieştile Scripturi ? Nu va culege numai osîndă şi întunecime a minţii, prin aceea că a deschis uşa dracilor care-l războiesc ? Căci zice Domnul : «Dacă în lemn verde fac acestea, ce va fi în cel uscat ?» şi «dacă dreptul abia se va mîntui, cel nedrept şi necredincios unde se va arăta ?»[463]. Şi dacă pe cei ce au toată mintea nematerială şi fără chip, adunată în pomenirea lui Dumnezeu, îi războiesc dracii, încît dacă nu le-ar sta Dumnezeu într-ajutor, prin smerita lor cugetare, nu ar izbuti rugăciunea lor să se înalţe, ci s-ar întoarce deşartă, ce vom face noi ticăloşii, că nu grăim nimic nici măcar în vînt, prin gură, ca să se milostivească Dumnezeu, fie şi măcar mai tîrziu cîndva şi să coboare la lupta şi la neputinţa noastră prin recunoştinţa ce I-am arătat-o ?

Iar dacă dracii îi războiesc şi pe cei desăvîrşiţi, să ascultăm ce zice Sfîntul Macarie, că «nimeni nu ajunge desăvîrşit în veacul de acum, fiindcă atunci n-ar mai

462. Luca XVIII, 11. 463. I Petru IV, 18.

fi arvună ceea ce se dă aici». Şi ca mărturie aduce pe oarecare dintre fraţi, care, rugîndu-se cu unii şi îndată fiind răpit la cer cu înţelegerea şi văzînd Ierusalimul cel de sus şi corturile sfinţilor, pe urmă coborînd jos, a căzut din virtute şi a ajuns la desăvîrşita pierzare, pentru că îşi închipuia despre sine că a ajuns la ceva şi nu mai vîrtos că are o şi mai mare datorie, ca unul ce s-a învrednicit de o asemenea înălţare, nevrednic fiind şi ţărînă după fire. Şi iarăşi zice tot acela : «Ştiu pe mulţi şi mă număr şi eu între aceştia prin experienţă, şi ştiu bine, că nimeni nu este desăvîrşit aici. Ci chiar de-ar ajunge cu totul nematerial şi s-ar uni aproape cu Dumnezeu, păcatul merge pe urma lui şi niciodată nu piere cu desăvîrşire înainte de moarte. Iar Sfîntul Nil spune despre oarecare că în vreme ce se ruga prin îngăduinţa lui Dumnezeu, spre folosul lui şi al altora mulţi, îl aruncau dracii în sus, luîndu-l de mîini şi de picioare, şi ca să nu se vatăme trupul lui, căzînd îl primeau într-o rogojină. Şi făcînd aceasta de multe ori nu au putut să coboare mintea lui din ceruri [464]. Oare, unul ca acesta ar simţi vreodată mîncarea, sau ar avea trebuinţă de acestea pentru neputinţa noastră, măcar că nici aşa nu voim să luăm aminte. Şi vai, un sfînt ca acesta era războit, iar noi nu avem nici o grijă de război. Sfinţii sînt păziţi prin smerenie de cursele diavolului, iar noi ne înălţăm din neştiinţă. Şi cu adevărat mare neştiinţă este să se înalţe cineva la ceea ce nu are. «Căci ce ai, zice, ce n-ai luat de la Dumnezeu» [465] în dar, sau prin rugăciunile vreunora ; «iar dacă ai luat, ce te lauzi ca şi cînd n-ai luat, ci singur ai făcut ?» [466]. Zice Avva Casian : «Smerenia se naşte din cunoştinţă». Iar ea naşte dreapta socoteală, din care se naşte pătrun-

464. Evagrie, *Cuvînt despre rugăciune,* cap. III.
465. I Cor. IV, 7. 466. I Cor. IV, 7.

derea, pe care o numeşte Proorocul «sfat». Iar aceasta vede lucrurile după fire ; şi mintea se face moartă în privinţa lumii, prin vederea făpturilor lui Dumnezeu. Lui se cuvine slava, în veci. Amin.

Cuvîntul 11

Cuvîntul al unsprezecelea şi litera lamvda
Smerenia naşte darul de a deosebi
Făpturile sensibile după fire.

Este foarte bine a întreba în toate. Dar pe cei cercaţi (cu experienţă) ; pe cei necercaţi e primejdios, neavînd ei puterea de a deosebi. Căci această putere cunoaşte vremea, trebuinţa, starea omului, cîtimea, puterea, cunoştinţa celui ce întreabă şi hotărîrea lui, scopul lui Dumnezeu şi al fiecărui cuvînt din dumnezeiasca Scriptură şi alte multe. Iar cel ce nu are darul deosebirii osteneşte poate mult, dar nu poate izbîndi nimic. De se va afla cineva avînd acest dar va fi călăuză orbilor şi lumină celor din întuneric. Sîntem datori deci să-i încredinţăm lui toate şi să le primim de la el, chiar dacă nu înţelegem, poate cum am voi, din lipsa de cercare (experienţă). Dar cel ce are darul deosebirii poate face pe cineva să primească cele spuse de el fie că vrea, fie că nu vrea, fiindcă duhul cercetează şi descoperă lucrurile dumnezeieşti, putînd sili mintea să creadă chiar dacă nu vrea, cum s-a întîmplat cu Iona, cu Zaharia şi cu David scăpat de tîlhari, oprindu-l îngerul să grăiască ceva afară de rînduiala cîntării lui.

Iar dacă nu se află cineva cu darul deosebirii între oamenii de acum, pentru că lipseşte smerenia care îl naşte, sîntem datori să ne rugăm cu stăruinţă înaintea fiecărei fapte, cum zice Apostolul. Şi chiar dacă sîntem lipsiţi de mîini cuvioase, sau de curăţia sufletului şi a trupului, să fim măcar în afară de pomenirea răului şi de gînduri pătimaşe. Căci aceasta vrea să spună cuvîn-

tul apostolic, care porunceşte să ridicăm «mîini cuvioase, fără mînie şi fără gînduri gîlcevitoare»[467]. Şi dacă cugetăm ceva potrivit cu Dumnezeu, să facem aceasta fără patimă, chiar dacă nu va fi poate un lucru foarte bun. Pentru nepriceperea noastră şi pentru voinţa de a-l face, potrivit cu scopul lui Dumnezeu, ni se va socoti prin har ceea ce am făcut, ca bun, dacă nu s-a făcut din patimă, ci pentru voia lui Dumnezeu, cum s-a zis. Aceasta la caz de nevoie şi numai pentru bunătatea lui Dumnezeu.

Dar unde se caută voia proprie şi nu a lui Dumnezeu, acolo este îngîmfare, şi Dumnezeu nu-şi arată bunăvoinţa, nici nu-şi descoperă sfatul Său, ca nu cumva cunoscînd cineva şi nefăcînd, să se osîndească şi mai mult. Pentru că toate cîte ni le dă Dumnezeu şi toate cîte nu ni le dă, spre folosul nostru o face, chiar dacă noi, ca nişte prunci, nu ne dăm seama. Nu trimite Sfîntul Lui Duh celui ce nu s-a curăţit pe sine de patimi prin fapte trupeşti şi morale, ca nu cumva să încline acesta din obişnuinţă spre patimi şi să se facă vinovat faţă de Duhul Sfînt venit în el. Dar după ce a stăruit cineva vreme îndelungată în nevoinţă şi şi-a curăţit întîi trupul de păcatul cu lucrul, mic şi mare, apoi sufletul de toată pofta şi de tot felul de mînie, iar purtările şi le-a înfrumuseţat printr-o bună obişnuinţă ca să nu mai facă nimic fără voia minţii prin cele cinci simţuri, nici omul dinăuntru să nu mai încuviinţeze ceva din acestea, şi tot omul s-a supus lui Dumnezeu, atunci şi Dumnezeu îi va supune lui toate cu harul Duhului Sfînt prin nepătimire. Căci întîi trebuie să se supună el legii lui Dumnezeu şi apoi îşi va supune ca fiinţă raţională cele ce sînt date sub mîna lui, ca — cugetînd — să împărţească precum i s-a rînduit de la început, printr-o stăpînire înţeleaptă, neprihănită, bărbătească şi dreaptă. Ajuns la această stare, aci îşi linişteşte mînia prin moli-

467. I Tim. II, 8.

ciunea poftei, aci îşi alină pofta prin asprimea mîniei ; şi cunoaşte că este împărat şi lucrează cu toate mădularele trupului după porunca lui Dumnezeu şi nu mai e furat ca mai înainte de uitare şi de neştiinţă. Prin îndeletnicirea cu Dumnezeu ajunge atunci străvăzător şi începe să vadă înainte cursele pregătite de diavol şi toate cele ce i se întîmplă în ascuns prin furarea atenţiei.

Nu prevede, desigur, cele viitoare, ca proorocii, căci aceasta e mai presus de fire şi se dă spre folosul obştesc. Dar străvederea este un lucru firesc ; ea iese doar la iveală de sub stăpînirea patimilor prin care se ascundea ca într-un întuneric, după ce s-a curăţit mintea. Prin cugetarea smerită vine harul şi deschide ochiul sufletului, pe care-l orbise diavolul, şi îndată începe omul să vadă lucrurile după fire şi nu se mai lasă fermecat de vederea din afară a lucrurilor, ca mai înainte. Căci unul ca acesta priveşte fără împătimire aurul, argintul, pietrele preţioase şi nu se amăgeşte, nici nu judecă greşit, ca un pătimaş, şi cunoaşte că din pămînt sînt acestea, ca şi celelalte materii ale lumii, cum zic sfinţii Părinţi. Priveşte pe om şi cunoaşte că din pămînt este şi în pămînt se va întoarce.

Dar această privire nu vine din simpla judecată. Căci toţi oamenii cunosc acestea prin experienţă, dar stăpîniţi de patimi se împătimesc de lucruri. Iar dacă cineva socoteşte, din părerea de sine, că a ajuns să privească lucrurile după fire, fără ostenelile şi virtuţile de mai înainte, nu e nici o mirare. Căci aceasta ştie să facă şi pe orbi să-şi închipuie că văd, şi pe nebuni să se laude în deşert. Dar dacă ar fi aşa de uşor să se vadă lucrurile după fire numai prin simpla judecată, ar fi de prisos plînsul şi nevoinţa cea de multe feluri şi smerenia şi harul de sus şi nepătimirea. Dar nu este aşa. Căci adeseori este mai uşoară vederea celor atotsimpli şi cu mintea curată de lucrurile şi de răutăţile lumii,

cînd i se întîmplă unuia din aceştia să se supună unui părinte duhovnicesc şi încercat, sau asemenea celor vechi prin iconomia harului, încă înainte de a-şi cunoaşte dreapta sau stînga lui, cum zice Solomon.

Dar dacă am slujit patimilor din tinereţe şi ne-am nevoit cu toată rîvna întru răutate şi vicleşug, este cu neputinţă să ne izbăvim de asemenea rele fără osteneală, fără vreme şi fără Dumnezeu, ca să putem dobîndi astfel acea vedere. Ci mai întîi trebuie să iubim virtuţile înainte pomenite şi să ne îngrijim de ele cu lucrul şi cu cuvîntul întru toată sîrguinţa. Dar se întîmplă adeseori că nici aşa nu ni se fac de folos sîrguinţele noastre, fie pentru că nu răbdăm încercările pînă la sfîrşit, fie pentru că nu cunoaştem calea sau scopul, sau fie din lene, sau din necredinţă, sau din alte multe pricini cărora nu le este număr. Iar dacă se va întîmpla chiar într-un asemenea caz, ca să ne aflăm peste măsură de departe de ţintă, cum vom îndrăzni să zicem că am ajuns la străvechea frumuseţe, afară doar că ne amăgim prin plăcerea de noi înşine şi de pierzania ascunsă ? Căci precum ocărîrea de sine înseamnă o sporire ascunsă, pentru faptul că înaintăm bine şi nu simţim, aşa şi părerea de sine şi plăcerea de sine înseamnă o pierzanie ascunsă, pentru faptul că ne-am întors înapoi şi nu ştim. Şi cu adevărat aşa este. Căci în sufletul iubitor de slavă deşartă se întorc şi patimile curăţite de har, iar Domnul zice : «Cînd a ieşit duhul necurat»[468], şi celelalte. Pentru ce ? Pentru că nu are lucrare duhovnicească locul de unde a ieşit, nici smerenie. De aceea se întoarce pentru ca să-l robească cu adaus de multe alte rele şi se aşază acolo. Cel ce înţelege să înţeleagă. Căci nu vrea Cuvîntul să le spună deschis toate, dar nici să treacă peste ele, ci precum foloseşte. Pentru că zice Gură de Aur : «Mare binefacere a lui Dum-

468. Matei XII, 43.

nezeu este şi aceasta, că unele cuvinte ale dumnezeieştilor Scripturi sînt desluşite, iar altele nelămurite, ca prin cele dintîi să venim la credinţă şi la osîrdie şi să nu cădem din prea mare neînţelegere în necredinţă şi nepăsare, iar prin celelalte să ne trezim la întrebare şi osteneală şi să ne izbăvim de mîndrie şi să aflăm smerenia, prin aceea că nu putem să înţelegem. Şi aşa să culegem din amîndouă smerenie şi dorul după Dumnezeu, dacă primim simţirea darurilor făcute nouă».

Deci a cincea vedere şi întărire despre care e cuvîntul de faţă este acesta : să poată vedea cineva cu lucrul făpturile sensibile şi gîndurile prin darul deosebirii şi să nu fie ţinut de vreo amăgire întru neştiinţă şi să facă ceva cu patimă în afară de scopul lui Dumnezeu, sau să încuviinţeze vreun gînd, ci chiar dacă ar sta înainte moartea, să nu se abată de la scopul dumnezeiesc cu cuvîntul şi cu lucrul. Iar aceasta s-a spus despre sfîrşitul cunoştinţei, fiindcă la început ca învăţăcel lucrează de silă potrivit scopului. Şi dacă, biruit de obişnuinţă, se abate poate puţin de la lucrul său, aceasta e fie printr-o iconomie mai înaltă, ca să se întoarcă îndată cu multă smerenie, fie din părerea de sine care-l face să se înalţe. Iar cînd se află într-o astfel de dispoziţie, să ştie că harul certîndu-l, îl învaţă să se smerească şi să cunoască de unde primeşte puterea şi cunoştinţa : «ca să nu fim, încrezîndu-ne în noi, ci în Cel ce ne-a ridicat pe noi»[469] şi celelalte. Aceasta se întîmplă şi aci. Căci dacă rabdă cineva fără să se înalţe şi fără să se întoarcă de la virtute, se ridică şi el prin mortificarea trupului şi a lucrurilor la cunoştinţa celor ce sînt. Pentru că, după Apostol, omul se împreună-răstigneşte trupeşte prin faptele trupeşti, şi sufleteşte prin faptele sufleteşti şi apoi se îngroapă împreună prin omo-

469. II. Cor. I, 9.

rîrea simţurilor şi a cunoştinţei celei după fire şi învie duhovniceşte prin nepătimire în Hristos Iisus Domnul nostru [470], Căruia I se cuvine slava şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin.

Cuvîntul 12

Litera mi (m) *şi cuvîntul al doisprezecelea.*
El arată experienţa contemplării
Celor sensibile şi trebuinţa
Ca nimeni să nu întrebe la vreme nepotrivită.

Pînă ce mintea n-a dobîndit omorîrea patimilor, nu-i foloseşte să vină la contemplarea celor sensibile. Iar dacă e împrăştiată de griji şi nu se adună în meditarea dumnezeieştilor Scripturi întru cunoştinţă şi linişte, omul se întunecă şi mai mult prin uitare şi vine cu încetul la neştiinţă, chiar dacă unul ca acesta a ajuns poate la cunoştinţa minţii. Aceasta i se întîmplă mai ales dacă cunoştinţa nu i-a venit de la har, fără să ştie el, ci din citire, şi află despre asemenea taine numai de la cei ce le-au trăit. Căci precum dacă plugarul nu-şi lucrează pămîntul, acesta se face vîrtos, oricît ar fi de bun, aşa şi mintea, dacă nu se adună în rugăciune şi citire, şi nu are acestea ca lucrare, se îngroaşă şi cade în neştiinţă. Şi precum pămîntul chiar dacă e plouat şi străbătut de soare, nu aduce folos plugarului, dacă acesta nu-l seamănă şi nu-l păzeşte, aşa nici mintea nu poate avea cunoştinţa fără fapta morală, chiar dacă a primit-o pe aceea de la har ; ci pe măsură ce se întoarce încetul cu încetul, din nepăsare, spre patimi, îndată rătăceşte. Şi chiar dacă vede întru cîtva, pentru părerea de sine, e părăsită de har.

De aceea Părinţii, chiar dacă au împuţinat adeseori, din bătrîneţe şi neputinţă, faptele trupeşti, niciodată nu le-au împuţinat pe cele sufleteşti. Fiindcă în loc de

470. Rom. VI, 4—10; Galat. VI, 14, verset tîlcuit de Sf. Maxim în cap. 67: *Suta I-a a capetelor gnostice (Filocalia* II, p. 149—150).

cele trupeşti, aveau slăbiciunea trupească ce putea ţine trupul sub asuprire. Dar a păzi sufletul fără păcat, ca să lumineze mintea fără fapta morală, este cu neputinţă. Pentru că uneltele le schimbă plugarul adeseori ; poate uneori le şi scoate din întrebuinţare. Dar pămîntul nu-l lasă niciodată nelucrat sau nesemănat şi nesădit şi nici roada nepăzită, dacă vrea să se împărtăşească din ea.

Iar dacă este cineva hoţ şi tîlhar şi nu vrea să intre pe poarta aceasta, ci se urcă prin altă parte, cum zice Domnul[471], de unul ca acesta nu ascultă oile, adică înţelesurile dumnezeieşti, după dumnezeiescul Maxim[472]. Fiindcă hoţul nu intră decît ca să fure prin auz şi să înjunghie prin explicare străină (prin alegorie), neputînd ridica Scriptura[473], şi ca să se piardă pe sine şi înţelesurile prin cunoştinţa sa mincinoasă ce vine din părerea de sine. Dar păstorul pătimeşte relele împreună cu înţelesurile ca un bun ostaş al lui Hristos, cum zice Apostolul, prin păzirea poruncilor dumnezeieşti. El intră prin poarta îngustă, adică prin cugetarea smerită, şi prin uşa nepătimirii. Şi înainte de a se învrednici de harul de sus, se adună din împrăştiere şi învaţă din auz despre toate. Şi de cîte ori vine vreun lup în chip de oaie, îl alungă prin dispreţuirea de sine, zicînd : «Nu ştiu cine eşti, Dumnezeu ştie». Iar dacă vine un înţeles cu îndrăzneală şi cere să fie primit, zicînd : «Dacă nu-ţi fixezi înţelesurile şi nu deosebeşti lucrurile, eşti necredincios şi neştiutor», acesta îi răspunde, după dumnezeiescul Gură de Aur : «De zici că sînt nebun, aşa e, dar eu ştiu că nebunul în lumea aceasta se face înţelept, după Apostol[474] ; iar Domnul zice că fiii veacului

471. Ioan X, 1.

472. *A doua sută a capetelor despre dragoste,* cap. 55, *Filocalia II,* p. 66—67.

473. ἀνάγειν τὴν γραφὴν = neputîndu-se ridica la sensurile înalte sau neputînd ridica vălul de pe Scriptură.

474. I Cor. III, 18.

acestuia sînt mai înţelepţi pentru neamul lor decît fiii Împărăţiei Cerurilor»[475].

Şi pe drept cuvînt. Fiindcă cei dintîi doresc să biruiască, să se îmbogăţească, să se înţelepţească, să se preamărească, să stăpînească şi alte ca acestea. Şi chiar dacă nu ajung la acestea şi le rămîne fără folos osteneala, ei se sîrguiesc totuşi mai presus de puterea lor, spre acestea. Iar ceilalţi vor să aibă cele potrivnice celor pomenite înainte. Şi prin ele iau adeseori încă de aici cununa fericirii de acolo. Ei se sîrguiesc, ca şi aceia, dar ca mintea să cîştige libertatea după har. Căci prin ea pot să-şi ţină amintirea necăzută în uitare şi înţelesurile sau să le cunoască ca mărturisite de dumnezeieştile Scripturi şi de cei ce au experienţa cunoştinţei duhovniceşti, sau să nu le cunoască, chiar dacă sînt întru cunoştinţă multă, din neputinţa de a le pricepe, cunoscînd că înţelesurile dinainte de aceasta erau ispite spre cercarea libertăţii lor. Cel smerit cu cugetul se sîrguieşte, adică, să respingă raţionamentul şi scopul său şi să nu-i dea crezare, ci mai degrabă să se teamă şi să întrebe cu multe lacrimi şi să alerge la smerenie şi la dispreţuirea de sine, socotindu-şi spre mare pagubă cunoştinţa şi darurile ; iar cel mîndru se grăbeşte să-şi întemeieze înţelegerile sale, neauzind pe Scărarul care zice : «Să nu căutăm cele ale vremii înainte de vreme», şi următoarele, sau pe Sfîntul Isaac, care învaţă : «Să nu intri cu îndrăzneală înăuntru, ci mulţumeşte în tăcere», sau pe Gură de Aur, care spune, învăţînd de la Apostol : «Nu ştiu», sau pe Damaschin care zice despre Adam, că nu era vremea să purceadă la contemplarea celor sensibile[476]. Căci simţurile pruncilor sînt neputincioase pen-

475. Luca XVI, 8.

476. *Dogmatica,* cartea II, cap. 11, unde se dă şi citatul din Apostol, de mai jos. Iar Sf. Grigore Teologul spune în *Cuvintul la Naşterea Mîntuitorului:* «Pomul cunoştinţei nu s-a sădit dintru început rău, nici nu a fost oprit din vreo zavistie... ci era bun, dacă în bună vreme ar fi fost împărtăşit».

tru hrană vîrtoasă şi au trebuinţă de lapte, cum zice Apostolul[477]. De aceea să nu căutăm contemplaţia pînă nu e vremea de contemplaţie, ci să dobîndim mai întîi în noi înşine pe maicile virtuţilor şi cunoştinţa va veni de la sine cu harul lui Hristos, Căruia I se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

Cuvîntul 13

Litera ni (n) *şi cuvîntul al treisprezecelea.*
E lesne cunoştinţa celor inteligibile
Sau a oştilor netrupeşti înţelegătoare,
A căror dovadă o ia cel ce vede din cele sensibile.

Cunoştinţa se face inteligibilă după deprinderea în contemplaţia sensibilă. Dar cel ce ajunge la această cunoştinţă nu vede înger. Căci, cum poate să vadă omul care nu-şi vede nici sufletul său, o realitate nematerială, care e cunoscută numai Făcătorului ? Pentru folosul cel de obşte, însă, îngerii au luat anumite înfăţişări pentru părinţii noştri, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dar nouă nu ni se întîmplă nici aceasta, deoarece vrem aceasta din părerea de sine şi n-avem nici o grijă de folosul obştesc, nici nu pătimim ceva potrivit cu Dumnezeu. De aceea cel ce pofteşte ceva de felul acesta, doreşte să vadă mai degrabă drac. Căci zice Apostolul că acesta ia înfăţişare de înger al luminii[478]. Mai degrabă, cînd cineva nu urmăreşte niciodată unele ca acestea şi nu le crede chiar ochilor dacă i s-ar arăta, i se arată poate dacă le primeşte spre folosul obştei. Deci se cunoaşte aceasta prin aceea că nu vrem să primim nici în vis un lucru ca acesta, sau dacă ni se arată nu facem caz, ci ne purtăm ca şi cînd n-am şti ceva. Fiindcă îngerul adevărat are putere de la Dumnezeu şi face mintea să se liniştească şi să-l primească, chiar dacă nu vrea. Dar dracul nu poate să facă aceasta, ci numai cînd vede

477. Evr. V, 12. 478. II Cor. XI, 14.

mintea că îl primeşte i se arată, după îngăduinţa lui Dumnezeu. Iar de nu e primit, se depărtează, alungat de îngerul păzitor de la dumnezeiescul Botez, dat fiind că mintea nu şi-a vîndut libertatea.

Acestea aşa sînt. Dar grăind despre vederea celor de sus, se cuvine să se arate că sînt nouă cete, după marele Dionisie [479] şi după cum aflăm din toate Scripturile, iar cele nouă cete au numiri după fire şi lucrare. Ele se zic netrupeşti, fiind nemateriale, şi înţelegătoare, fiind minţi ; apoi oşti, fiind duhuri slujitoare ale Împăratului tuturor. Mai au şi alte numiri comune şi particulare. Astfel se numesc Puteri şi îngeri. Numirea dintîi este pe de o parte a unei singure cete, iar după lucrare se numesc Puteri toate nouă, putînd să împlinească voile dumnezeieşti. Numirea de Îngeri este, iarăşi, numirea deosebită a unei singure cete, cea dintîi de la noi în sus, iar de la tronul neapropiat a noua ; iar după lucrare se zic toţi îngeri, ca unii ce vestesc poruncile dumnezeieşti oamenilor. «Căci la Iov a venit alt înger, zice Solomon, şi nu era înger sfînt». Fiindcă a fost lăsat singur, zice Gură de Aur, şi a venit să-i vestească. Dar şi pe Domnul îl prevesteşte dumnezeiasca Scriptură cu înger. De Avraam se zice că a ospătat îngeri şi unul din ei era Domnul fără de trup, cum zice Damaschin către Născătoarea de Dumnezeu : «Avraam a privit în cort taina din Tine, Născătoare de Dumnezeu : că pe Fiul Tău L-a primit fără de trup» şi celelalte. Şi iarăşi : «În cuptor cu tinerii era El». E numit Înger după lucrare, cum zice proorocul Isaia : «Înger de mare sfat» [480]. Căci însuşi Domnul a zis : «Cele ce le-am auzit de la Tatăl, acelea le voi vesti vouă» [481]. Lui I se cuvine slava în veci. Amin.

479. *Ierarhia cerească,* cap. VI. Vezi şi nota cuv. Nicodim Aghioritul la cap. 23, partea I a *Nevăzutului război.*

480. Isaia IX, 6. 481. Ioan XII, 50.

Cuvîntul 14

Cuvîntul de faţă şi litera Xi (x)
E despre nepătimirea adevărată în general.
Avem pînă acum patrusprezece capete,
Cu harul lui Hristos, pe scurt.

Străin lucru şi minunat este nepătimirea, pentru că poate face pe omul care a biruit patimile, prin deprindere, imitator al lui Dumnezeu, pe cît e cu putinţă omului. Căci pătimind cel nepătimitor şi fiind războit de draci şi de oameni răi, se află ca şi cînd altul ar pătimi, cum erau sfinţii Apostoli şi mucenici. Cînd e slăvit, el nu se înalţă, şi cînd e ocărit nu se mîhneşte. Căci el socoteşte că cele plăcute sînt dar şi pogorămînt al lui Dumnezeu, de care nu e vrednic, iar cele grele îi sînt spre cercare ; şi că cele dintîi se dau aici după har spre mîngîiere, iar celelalte spre smerita cugetare şi spre buna nădejde în veacul viitor. Şi e ca un nesimţitor ce are multă simţire a durerilor, prin darul deosebirii. Fiindcă nepătimirea nu este o singură virtute, ci un nume pentru toate virtuţile. Căci precum omul nu e un singur mădular, ci pe om îl arată multele mădulare ale trupului, şi nici ele singure, ci împreună cu sufletul, aşa şi nepătimirea este împreunarea (sinteza) multor virtuţi. Iar în loc de suflet el are pe Duhul Sfînt. Pentru că toate faptele duhovniceşti pomenite sînt fără suflet dacă nu au pe Duhul Sfînt, de la care şi-a luat şi numirea cel ce se numeşte duhovnicesc. Căci de nu va lepăda sufletul patimile, nu va veni Duhul Sfînt în el. Iar fără Duhul Sfînt această virtute cuprinzătoare nu se numeşte nepătimire. Ci chiar dacă ar fi, poate, cineva astfel, el se află mai degrabă întru nesimţire.

De aceea şi elinii necunoscînd acestea zic : «Nu te face nepătimitor (apatic) ca un lipsit de suflet, nici pătimaş, ca un lipsit de raţiune». Spunînd că nepătimitorul e lipsit de suflet, o spuneau după cunoştinţa lor,

neavînd cunoştinţa Duhului Sfînt[482]. Iar spunînd despre omul pătimaş că este fără raţiune, aveau dreptate, şi aceasta o spunem şi noi. Dar nu o spunem aceasta, fiindcă am învăţat-o de la ei. Căci aceasta n-ar fi cunoştinţă, nici experienţă. Ci pentru că avînd experienţa tiraniei patimilor, am învăţat din ceea ce am pătimit. Şi mai scriem ca unii ce am învăţat să dobîndim virtuţile de la Părinţii care s-au învrednicit de nepătimire. Căci zic aceia că cel foarte pătimaş ajunge ca un rob şi ca un nesimţitor din prea mare alipire la patimi şi aci se porneşte fără să cugete ca dobitoacele, împins de vreo poftă, aci caută să-şi răzbune cu mînie pentru neîmplinirea unei pofte, scrîşnind din dinţi ca o fiară împotriva semenilor. Tot aşa şi omul nepătimitor se face nesimţitor din dragoste desăvîrşită faţă de Dumnezeu. Şi aci îşi îndreaptă toată preocuparea către Dumnezeu, aci către contemplarea vreuneia din minunile Lui, sau către vreun cuvînt din dumnezeieştile Scripturi, după cum zice Sfîntul Nil. Şi chiar dacă s-ar afla în mijlocul multora, sau în piaţă, mintea lui se simte de parcă ar fi singur. Iar această stare vine din păzirea dumnezeieştilor porunci ale lui Hristos, Căruia I se cuvine slava şi stăpînirea în veci. Amin.

Cuvîntul 15

Păzirea poruncilor dumnezeieşti
Este dovada iubirii lui Dumnezeu şi aproapelui.
De aceea cuvîntul despre dragoste
E cuvîntul de faţă şi litera o
El este al cincisprezecelea
Căci dragostea este începutul şi sfîrşitul legii.

482. Aici se face o deosebire categorică între apatia filozofică sau budistă şi între nepătimirea creştină. Aceea e nesimţire, iar aceasta e plină de simţire în Duhul Sfînt. Ea nu e numai ceva negativ (lipsa de patimi) ci ceva pozitiv (sinteză de virtuţi) şi mai mult decît aceasta, o simţire produsă de Duhul Sfînt. Sau, cum spune Sf. Maxim Mărturisitorul, nepătimirea rodeşte dragostea (Cap. *Despre dragoste,* I, 2; II, 30).

Cel ce vrea să spună ceva despre dragoste îndrăzneşte să grăiască despre Dumnezeu însuşi. Căci zice Ioan Teologul : «Dumnezeu este iubire, şi cel ce rămîne în iubire rămîne în Dumnezeu» [483]. O, minune ! Această, cea mai de căpetenie dintre virtuţi, este proprie firii. Pentru aceea o pomeneşte legea printre cele dintîi, poruncind : «Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău» şi celelalte [484].

Deci eu auzind cuvintele «din tot», m-am umplut de uimire şi n-am mai avut lipsă de celelalte cuvinte. Căci «din tot sufletul» înseamnă că din raţiune, mînie şi poftă. Pentru că din acestea trei se alcătuieşte sufletul. Mintea cugetă pururea la cele dumnezeieşti ; pofta Îl pofteşte numai pe El neîncetat şi nu pe altcineva, odată ce legea a spus că «din tot» ; iar mînia se pune în mişcare în chip firesc împotriva celor ce împiedică această poftă şi numai împotriva lor. Bine a zis deci că Dumnezeu este dragoste.

Dacă deci vede Dumnezeu cele trei puteri ale sufletului, avîndu-şi dorul numai spre El, cum a poruncit, neapărat că şi El, bun fiind, nu numai că iubeşte pe om, ci se şi sălăşluieşte în el şi petrece în el, precum a zis, prin venirea Duhului. Iar trupul se va supune chiar fără voie raţiunii ca neraţional şi nu va mai pofti împotriva Duhului, cum zice Apostolul [485]. Ci precum soarele şi luna se călăuzesc după porunca Domnului pentru a lumina lumea, măcar că sînt neînsufleţite, aşa şi trupul va lucra după voia sufletului faptele luminii.

Şi precum soarele, călătorind de fiecare dată de la răsărit pînă la apus dă o zi, iar lipsind el se face noapte, aşa şi fiecare virtute pe care o săvîrşeşte omul luminează sufletul, iar ascunzîndu-se ea se face patimă şi întuneric, pînă ce agoniseşte omul iarăşi virtutea şi prin aceasta vine lumina. De asemenea, precum soarele în-

483. I Ioan IV, 16. 484. *Iov* XIX, 18 ; Luca X, 27.
485. Galat. V, 17.

cepînd de la marginea răsăritului şi mutîndu-şi pe încetul lumina pînă la cealaltă margine se împlineşte vremea, aşa şi omul crescînd pe încetul de la începutul virtuţilor, se face nepătimitor. Şi precum discul lunii creşte şi scade în cursul unei luni, aşa şi omul creşte şi se micşorează cu fiecare virtute, pînă ce ajunge la deprinderea virtuţii cu pricina ; şi aci suferă necazuri după Dumnezeu, aci se veseleşte mulţumind lui Dumnezeu, fiind nevrednic de dobîndirea virtuţilor ; aci iarăşi se luminează şi aci se întunecă, pînă ce se împlineşte drumul. Unele îi vin cu bun rost din pricina înălţării, altele din pricina deznădejdii [486]. Precum soarele îşi face în veacul de acum schimbările şi luna creşterile şi micşorările, iar în veacul viitor cei drepţi se vor bucura pururea de lumină, iar cei păcătoşi ca mine vor avea parte de întuneric, aşa şi acum, înainte de dragostea desăvîrşită şi de contemplaţia îndumnezeită, sufletul îşi are schimbările amestecate, iar mintea întunecimile împreunate cu virtuţile şi cunoştinţele, pînă ce se va învrednici omul de lucrarea veacului viitor prin dragostea desăvîrşită, pentru care se face toată osteneala. Căci pentru dragoste ascultă de poruncă cel aflător în ascultare ; pentru ea se face sărac şi rob bogatul şi cel slobod, ca să lase, celor ce vor să le aibă, pe ale lui şi pe el însuşi ; şi cel ce posteşte, de asemenea, ca să mănînce alţii cele ce le-ar fi mîncat el însuşi. Şi, simplu grăind, toată lucrarea se face sau pentru dragostea de Dumnezeu, sau pentru dragostea de aproapele. Şi anume cele spuse înainte şi cele asemenea lor se fac pentru dragostea

486. Omul pe de o parte creşte prin virtute, pe de alta se micşorează, împuţinîndu-i-se egoismul; pe de o parte virtutea îi aduce bucurie, pe de alta, încercare. Cînd e primejdie să se mîndrească pentru virtute vin încercări, cînd e primejdie să deznădăjduiască îi vine bucuria. E de remarcat apoi funcţia de luminare ce o atribuie virtuţii, conform Sf. Grigorie de Nisa.

aproapelui. Iar privegherea, psalmodierea şi cele asemenea lor, pentru dragostea de Dumnezeu. Că Lui I se cuvine slava, cinstea şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin!

Cuvîntul 16

Litera pi (p) *şi cuvîntul al şasesprezecelea*
Se ocupă pe scurt de cunoaşterea lui Dumnezeu,
Deoarece mulţi au grăit
În multe reguli şi cuvinte despre teologie.

Toate cîte le-a făcut Dumnezeu au început, iar dacă vrea El şi sfîrşit. Pentru că din nimic s-au făcut. Dar Dumnezeu nu are nici început, nici sfîrşit. De asemenea nici virtuţile Lui, pentru că niciodată n-a fost fără ele. Ci totdeauna este suprabun şi drept, atotînţelept, atotputernic, neînfrînt, nepătimitor, nescris împrejur, nehotărnicit, neaflat, necuprins, fără sfîrşit, veşnic, necreat, neschimbat, neîncetat adevărat, necompus, nevăzut, nepipăit, neînţeles, desăvîrşit, mai presus de fiinţă, negrăit, mult-milostiv, atotîndurat, atotvăzător. Dar avînd virtuţile, zice marele Dionisie, nu e obligat să o împlinească pe fiecare, ca cei virtuoşi, ci săvîrşeşte virtutea fiindcă vrea şi se foloseşte slobod şi cu deplină stăpînire de fiecare, ca de o unealtă.

Dar îngerii şi oamenii virtuoşi sînt aşa prin har. Căci după ce au primit existenţa de la El, s-au făcut prin imitarea Lui şi drepţi şi înţelepţi. Aceştia, fiind făpturi, au trebuinţă de ajutorul şi de înrîurirea Atotţiitorului, fără de care nu pot să aibă nici virtute, nici înţelepciune. Pentru că făpturile sînt schimbăcioase şi compuse din lucruri felurite. Dar Dumnezeu e netrupesc, simplu, fără de început, un singur Dumnezeu închinat şi preamărit de toată zidirea în Tatăl, Fiul şi Duhul Sfînt. Iar cel ce s-a făcut asemenea Lui are la fel o singură voinţă şi nu mai multe compuse. De asemenea,

el are mintea simplă şi ca stare ea petrece pururea în Cel fără chip cît depinde de ea. Dar, după o rînduială cu bun rost, coboară iarăşi de la Cel fără chip la contemplarea a ceva din Scriptură sau din făpturi. Şi ca să nu se osîndească, poartă grijă de trup, nu pentru că, iubindu-l, ar vrea să-l învioreze pe acesta, ci ca să nu-l facă cu desăvîrşire nefolositor şi din pricina aceasta să fie osîndit, cum s-a zis mai înainte. Căci, precum mintea nu leapădă afectele (pasiunile) din jurul ei, ci se foloseşte de ele potrivit cu firea, aşa nici sufletul nu leapădă trupul, ci-l întrebuinţează pe acesta în tot lucrul bun. Şi precum mintea stăpîneşte pornirile nesocotite ale afectelor îndreptînd pe fiecare din ele spre voia dumnezeiască, aşa stăpîneşte şi omul mădularele trupului, devenind astfel o singură voie şi nu multe [487]. Căci nu lasă nici cele patru elemente ale trupului, sau mădularele lui cele multe să facă ce vor, nici cele trei puteri ale sufletului să gîndească sau să mişte trupul spre lucrare fără judecată şi fără frîu, ci povăţuindu-le cu înţelepciune duhovnicească, îşi face voinţa nedespărţită de cele trei puteri. Iar felurile acestei înţelepciuni sînt patru : chibzuinţa, neprihănirea, bărbăţia şi dreptatea, despre care a scris cele mai înalte lucruri Teologul întru Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia I se cuvine slava şi stăpînirea în veci. Amin !

487. Deşi în text se numesc tot patimi (τά πάθη), e vorba nu de patimile rele, ci de afectele naturale, care numai printr-o rea întrebuinţare devin patimi rele. Ele devin rele cînd nu sînt supuse raţiunii (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste,* IV, 45). Afectele nu sînt suprimate în viaţa duhovnicească pentru că ele sînt expresia a două din părţile componente ale sufletului: iuţimea şi pofta. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.,* IV, 44). Omul duhovnicesc nu se sărăceşte de bogăţia vieţii lui sufleteşti, dar o aduce la unitate. El e ca o orchestră şi în acelaşi timp ca un dirijor de orchestră. Dacă afectele lui s-ar manifesta de capul lor, ar produce cacofonia patimilor. Supuse însă comenzii unice a raţiunii, care vrea să execute prin ele partitura voii divine, produc o armonie bogată şi strălucitoare. Dacă omul ar fi numai raţional, ar fi lipsit de căldură, dulceaţă şi bucurie în sine şi în raporturile cu ceilalţi.

Cuvîntul 17

Iată acum cuvîntul al şaptesprezecelea
E despre una din virtuţile generale.
Am ajuns la litera r.
Chibzuinţă e prima *dintre cele patru.*

Mai uşor este pentru toţi cei ce vor, să înveţe despre cele patru virtuţi generale de la Teologul. Cu toate acestea, vom grăi puţin şi aci despre fiecare din ele. Pentru că toată virtutea are nevoie de acestea patru şi orice faptă are trebuinţă de cea dintîi, adică de chibzuinţă, şi fără aceasta nu se face. Căci cum s-ar face un lucru oarecare fără chibzuinţă ? Aceasta se naşte din raţiune şi stă la mijloc între abilitate şi prea multa ticluire, şi între nechibzuinţă. Cea dintîi atrage chibzuinţa spre vicleşug şi spre vătămarea sufletului celui ce-o are şi al celor pe care-i poate. Iar cealaltă face mintea nesimţitoare şi deşartă şi nu o lasă să se îngrijească nici de lucrurile dumnezeieşti, nici de ceva din cele de folos sufletului sau aproapelui. Cea dintîi se aseamănă unui munte foarte înalt, cea de a doua unei prăpăstii. Cel ce călătoreşte prin şesul care se află în mijlocul lor este chibzuit. Iar cel ce calcă alături cu drumul, sau va cădea în jos, în prăpastie, sau va încerca să urce prea mult în sus şi neaflînd cărare se rostogoleşte fără voie tot în prăpastie şi nu se poate ridica, fiindcă nu vrea să se întoarcă prin pocăinţă de la înălţimea muntelui la chibzuinţă. Dar cel ce a căzut în prăpastie, roagă cu smerenie pe Cel ce poate să-l aducă pe el la calea împărătească a virtuţii. Cel chibzuit însă nici nu se înalţă, mîndrindu-se şi căutînd să vatăme pe cineva, nici nu se rostogoleşte fără minte şi nu se vatămă de cineva ; ci culegînd cele bune, le păzeşte în Hristos Domnul nostru, Căruia I se cuvine slava şi stăpînirea în veci. Amin!

Cuvîntul 18

Litera a optsprezecea este sigma (s),
Iar cuvîntul de faţă despre neprihănire.

Neprihănirea este cugetul întreg, adică neştirbit. Ea nu lasă pe cel ce o are să se abată nici spre neînfrînare, nici spre tocire, ci păzeşte bunătăţile culese de chibzuinţă şi leapădă pe toate cele rele şi adună gîndul la ea însăşi şi prin ea îl urcă la Dumnezeu. Ca un păstor bun, ea strînge înăuntru oile sau înţelesurile dumnezeieşti şi omoară neînfrînarea ca pe un cîine turbat, prin îndepărtarea de la cele vătămătoare. Iar tocirea o alungă ca pe un lup sălbatic, pe care nu-l lasă să mănînce oile într-un colţ, ci-l priveşte neîncetat şi-l face arătat cugetării, ca să nu se ascundă în întuneric şi să petreacă împreună cu înţelesurile sale.

Aceasta se naşte din partea poftitoare a sufletului şi fără de ea nu se păzeşte nici un bine, chiar dacă se poate face. Pentru că dacă nu este neprihănire, cele trei părţi ale sufletului sînt duse fie în sus, fie în jos, adică sau spre învîrtoşare sau spre neînfrînare. Iar prin neînfrînare nu înţeleg numai pe cea care se îngrijeşte de lăcomia pîntecelui şi de curvie, ci toată patima şi gîndul care nu cugetă de bunăvoie după voia lui Dumnezeu. Căci această virtute le munceşte pe toate acestea şi stăpîneşte pornirile nesocotite ale sufletului şi ale trupului şi le îndreaptă către Dumnezeu, Căruia I se cuvine slava în veci. Amin !

Cuvîntul 19

Litera tau (t) *şi* cuvîntul despre bărbăţie
Este al nouăsprezecelea.
Aceasta se naşte din partea mînietoare
Şi se află la mijloc între semeţie şi laşitate.

Însuşirea bărbăţiei nu stă în a birui şi a asupri pe aproapele. Căci aceasta este semeţie şi se află dea-

supra bărbăţiei. Dar nici în a fugi de frica ispitelor de lucrările şi de virtuţile cele după voia lui Dumnezeu. Căci aceasta este laşitate şi se află dedesubtul bărbăţiei. Bărbăţia înseamnă a stărui cu răbdare în tot lucrul bun şi a birui patimile sufletului şi ale trupului. Fiindcă nu este lupta noastră împotriva trupului şi a sîngelui sau împotriva oamenilor, ca la iudeii de odinioară, la care cel ce biruia în războaie pe cei de alt neam făcea lucrul lui Dumnezeu, ci împotriva începătoriilor şi stăpînirilor, adică a dracilor nevăzuţi [488]. Iar cel ce luptă biruie duhovniceşte sau e biruit de patimi. Căci războiul acela era numai chipul războiului nostru.

Iar cele două patimi pe care le-am amintit, deşi par potrivnice laolaltă, vin însă din neputinţă. Semeţia se ţine pe sus şi înspăimîntă, chipurile, făcînd impresie ca un urs neputincios. Iar frica fuge ca un cîine alungat. Pentru că nimeni din cei ce au una din aceste două patimi nu nădăjduieşte în Domnul. De aceea nu poate să stea la război, fie pentru că se semeţeşte, fie pentru că îi este frică. Iar cel drept, ca un leu se încrede în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia I se cuvine slava şi stăpînirea în veci. Amin !

Cuvîntul 20

Cuvîntul douăzeci şi litera ipsilon (y)
E despre dreptatea *tuturor virtuţilor.*
Aceasta dă tuturor măsura *mereu egală*
Şi se naşte din minte.

Dumnezeu e preamărit şi prin dreptate, zice marele Dionisie [489]. Şi pe drept cuvînt. Căci fără aceasta toate sînt nedrepte şi fără aceasta nu pot sta. Ei i se mai zice şi dreapta judecată, fiindcă dă fiecărei fapte măsura ei, mereu egală, ca să nu fie nici vreo lipsă în

488. Efes. VI, 12. 489. *Despre numele divine,* cap. VIII, 9.

ceva prin aceea că voim prea puţin, nici vreo covîrşire prin aceea că ne lăcomim la prea mult. Pentru că măcar că acestea par să fie potrivnice, ca fiind deasupra şi dedesubtul dreptăţii, dar amîndouă înclină spre cîte o latură a nedreptăţii. Căci linia fie că se încovoaie înăuntru, fie că se umflă în afară, se abate de la ţinta ei. Iar cumpăna, de asemenea, în orice parte se apleacă, ia prea mult din partea cealaltă. Dar cel ce poate păzi dreptatea nu cade nici în jos prin nechibzuinţă, neînfrînare, laşitate şi lăcomie, ca să se tîrască ca un şarpe pe pîntece, mîncînd ţărînă şi tăvălindu-se în patimile cele de necinste, nici nu se înalţă cu dispreţ în sus prin abilitate, semeţie, tocire şi mulţumirea cu prea puţin, purtîndu-se cu viclenie, ci chibzuieşte întru neprihănire şi rabdă cu smerenie, cunoscînd că a luat ceea ce are prin har, cum zice Apostolul [490], şi netăgăduind. Căci se nedreptăţeşte pe sine însuşi şi pe aproapele, dar mai vîrtos pe Dumnezeu, punîndu-şi în socoteala sa izbînzile. El ştie că dacă îşi închipuie că are peste tot vreun bine, se va lua de la sine ceea ce i se pare că e al lui, cum zice Domnul, Căruia I se cuvine slava în veci. Amin !

Cuvîntul 21

Litera fi (f) *şi cuvîntul douăzeci şi unu*
Despre pacea *desăvîrşită a gîndurilor,*
Cum o învaţă oricare învăţăcel de la Domnul.
Căci aceasta este dată de la Dumnezeu.

Zicînd Domnul către Apostoli : «Pacea Mea dau vouă», a adăugat «nu cum dă lumea» [491], sau nu simplu ca oamenii ţării aceleia cînd se salută zicînd : «Pace vouă» şi cum a zis Somanita : «Pace ţie» [492], sau Elisei

490. I Cor. IV, 7 ; Matei XXV, 29.
491. Ioan XIV, 27.
492. IV împăraţi IV, 23.

către Ghiezi : «şi vei zice : pace ţie, către ea» [493], adică pace bărbatului tău, pace copilului. Domnul vorbeşte aci de «pacea care covîrşeşte toată mintea» [494] şi pe care o dă Dumnezeu celor ce îl iubesc pe El din tot sufletul, pentru războaiele şi primejdiile răbdate înainte de ea. Căci de aceea a zis iarăşi Domnul : «întru Mine pace să aveţi» [495] şi a adăugat : «în lume necazuri veţi avea, dar îndrăzniţi. Eu am biruit lumea» [496]. Aceasta înseamnă că chiar dacă cineva ar avea multe necazuri şi multe primejdii de la draci, şi de la oameni, ţinînd pacea Domnului toate le va socoti ca nimic. Şi iarăşi a zis : «Să aveţi pacea întreolaltă» [497]. Acestea toate le-a prezis lor Domnul, fiindcă aveau să ajungă în războaie şi să rabde necazuri pentru El. Iar după un înţeles mai depărtat fiecare dintre noi credincioşii suferim războaie şi sminteli din partea patimilor, dar dacă avem pace cu Dumnezeu şi cu aproapele le biruim toate.

Acestea sînt lumea pe care a poruncit Ioan Teologul să o urîm [498] ; nu făpturile, ci poftele lumeşti. Iar sufletul are pace cu Dumnezeu, cînd are pace cu sine însuşi şi se face întreg după voia lui Dumnezeu. Şi se face aşa, cînd are pace cu toţi oamenii, chiar dacă suferă supărări grele de la ei. Căci prin răbdare nu se tulbură nicidecum, ci toate le suferă, tuturor le vrea binele, pe toţi îi iubeşte pentru Dumnezeu şi pentru fire. Pentru cei infideli plînge ca pentru nişte pierduţi, cum a făcut Domnul şi Apostolii, iar pentru cei credincioşi se roagă şi lucrează. Şi aşa primeşte pacea gîndurilor şi petrece cu mintea în contemplaţie şi rugăciune curată către Dumnezeu, Căruia I se cuvine slava în vecii vecilor. Amin !

493. IV împăraţi IV, 26. 494. Filip. IV, 7. 495. Ioan XVI, 33. 496. *Ibidem.* 497. Marcu IX, 50. 498. I Ioan II, 15.

Cuvîntul 22

Cuvîntul douăzeci şi doi şi litera hi (h).
Despre naşterea bucuriei din pace
Se va *vorbi puţin.*
Dar este o bucurie duhovnicească şi o altă bucurie

«Bucuraţi-vă în Domnul», zice Apostolul[499]. Bine a zis «în Domnul». Căci de nu va fi bucuria în Domnul, nu numai că nu va avea bucurie cineva, dar aproape niciodată nu se va bucura. Căci Iov cercetînd viaţa omenească, a aflat-o cuprinzînd tot necazul [500]. Tot aşa marele Vasile. Iar Grigorie al Nisei a spus că păsările şi celelalte animale se bucură pentru că sînt nesimţitoare, pe cînd omul raţional nu are nici o uşurinţă din pricina plînsului. «Pentru că, zice, nu ne-am învrednicit să avem nici cunoştinţa bunătăţilor de la care am căzut. De aceea şi firea ne învaţă mai mult să plîngem, întrucît viaţa e împreunată cu multe dureri şi osteneli şi e robită multor păcate». Dar dacă are cineva neîncetat pomenirea lui Dumnezeu, se veseleşte. Căci zice psalmistul : «Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu şi m-am veselit» [501]. Căci veselindu-se de pomenirea lui Dumnezeu, mintea uită de necazurile lumii şi prin aceasta nădăjduieşte în El şi ajunge fără grijă. Iar lipsa de grijă o face să se bucure şi să mulţumească. La rîndul ei, mulţumirea, împreunată cu recunoştinţă, face să crească darurile, şi cu cît se înmulţesc facerile de bine ale lui Dumnezeu, cu atît creşte mulţumirea şi rugăciunea curată cu lacrimile bucuriei. Astfel omul iese pe încetul din lacrimile întristării şi din patimi şi vine la bucuria duhovnicească din orice prilej. Pentru cele plăcute se smereşte şi mulţumeşte, iar prin încercări se întăreşte în el nădejdea în viitor. Şi prin amîndouă se bucură şi iubeşte pe Dumnezeu şi pe toţi în chip firesc, ca pe nişte binefăcători. Şi nu află în toată zidirea ceva ce

499. Filip. IV, 4. 500. Iov XIV, 1 ; Ecles. II, 23.
501. Psalm. LXXVI, 3.

poate să-l vatăme. Ci luminat de cunoştinţa lui Dumnezeu, se bucură de toate făpturile în Domnul, minunîndu-se de purtarea de grijă pe care o are pentru făpturile Lui. Şi nu numai de cele arătate se minunează, ca de unele vrednice de laudă, cel ce a ajuns la cunoştinţa duhovnicească, ci se uimeşte prin simţire şi de cele nearătate celor neîncercaţi, ca de cele trebuincioase.

Nu se minunează numai de ziuă, pentru lumină, ci şi de noapte, căci tuturor le este noaptea de folos : celor lucrători linişte şi uşurare ; pe cei ce plîng îi aduce la pomenirea morţii şi a iadului ; iar pe cei ce se îndeletnicesc cu purtările morale îi face să cugete şi să cerceteze mai cu de-amănuntul binefacerile şi aşezarea moravurilor. Căci zice psalmistul : «Pocăiţi-vă pe paturile voastre de cele ce grăiţi în inimile voastre»[502], sau pocăiţi-vă în liniştea nopţii, amintindu-vă de alunecările ce vi s-au întîmplat în tulburarea zilei şi vă sfătuiţi sau vă învăţaţi să petreceţi în imne şi cîntări duhovniceşti, adică în rugăciuni şi cîntări, prin meditaţie şi luarea-aminte a citirii. Căci aşa se cîştigă o deprindere morală : meditînd omul la cele ale zilei, ca să ajungă la simţire în liniştea nopţii şi să se poată plînge pentru cele ce a păcătuit. Iar cînd harul îl duce la vreo sporire şi află cu adevărat şi nu în nălucire anumite fapte morale ale sufletului şi ale trupului, săvîrşite cu lucrul sau cu cuvintele, după porunca lui Hristos, mulţumeşte cu frică şi cu smerenie, şi se nevoieşte prin rugăciune şi lacrimi multe îndreptate către Dumnezeu să păzească obiceiul acela bun, îndemnîndu-se pe sine spre ţinerea de minte a lui, ca să nu se piardă iarăşi prin uitare. Fiindcă numai după vreme îndelungată dobîndim în noi vreo deprindere bună. Dar ceea ce s-a dobîndit după vreme şi osteneală îndelungată, se poate pierde într-o clipită de timp.

502. Psalm. IV, 4.

Acestea despre cei lucrători. Cît despre cei contemplativi, noaptea are multe vederi, cum zice marele Vasile. Ea aduce aminte de fiecare dată, despre facerea lumii, pentru pricina că toată zidirea se ascunde sub întuneric ca mai înainte şi ajută pe om să cugete cum cerul era odată singur fără stele, precum nevăzute sînt acelea acum cînd sînt ascunse de nori. Iar intrînd în chilie şi privind numai întunericul, îşi aduce aminte de întunericul acela ce era deasupra adîncului. Şi făcîndu-se iarăşi cerul dintr-odată curat şi el stînd afară din chilie, se uimeşte de lumea de sus şi aduce laudă lui Dumnezeu, cum zice Iov despre Îngeri, cînd au văzut stelele [503]. Priveşte şi pămîntul nevăzut şi neîntocmit ca odinioară şi pe oameni cufundaţi în somn ca şi cînd n-ar fi şi se face prin simţire singur ca Adam şi preamăreşte pe Ziditorul şi Făcătorul zidirii întru cunoştinţă cu îngerii. Din tunetele şi fulgerele ce se fac, îşi închipuie ziua judecăţii ; iar din glasurile păsărilor parcă ar simţi glasul trîmbiţei de atunci. Din răsărirea luceafărului şi din arătarea zorilor, înţelege arătarea cinstitei şi de viaţă făcătoarei cruci ; iar din scularea oamenilor din somn, îşi ia o dovadă despre înviere, precum răsăritul soarelui îi dă o asemănare despre venirea Domnului ; şi precum cei ce întîmpină soarele prin cîntare sînt ca sfinţii ce vor ieşi atunci înaintea Domnului în nori, aşa cei ce trîndăvesc şi rămîn dormind sînt ca cei ce se vor osîndi atunci. Cei dintîi veselindu-se în tot timpul zilei prin cîntări de laudă, prin contemplaţie, rugăciune şi prin celelalte virtuţi, petrec în lumina cunoştinţei, ca drepţii de atunci ; ceilalţi rămîn în patimă şi în întunericul neştiinţei, ca păcătoşii de atunci.

Simplu grăind, cel ce are cunoştinţă, află tot lucrul ca ajutător spre mîntuirea sufletului şi spre slava lui Dumnezeu, pentru care s-au şi făcut de Domnul şi

503. Iov XXXVIII, 7.

«Dumnezeul cunoştinţelor», cum zice maica proorocului Samuil [504]. De aceea «să nu se laude înţeleptul întru înţelepciune» şi celelalte, «ci întru aceasta să se laude cel ce se laudă, că înţelege şi cunoaşte pe Domnul», adică îl cunoaşte pe Domnul în înţelegere multă din făpturile Lui şi îl imită pe El, după putere, prin păzirea dumnezeieştilor Lui porunci, «ca să poată face judecată şi dreptate în mijlocul pămîntului», ca Acela [505] (adică proorocind despre răstignirea şi învierea Domnului a zis ea acestea), şi ca să pătimească împreună cu El, prin dobîndirea virtuţilor şi să se slăvească împreună, prin nepătimire şi cunoştinţă [506]. Atunci va avea laudă în sine, ca cel ce s-a învrednicit să se facă robul unui astfel de Stăpîn şi următor al smereniei lui, nevrednic fiind. Atunci i se va face lui, după Apostol, laudă de la Domnul [507]. Cînd atunci ? Cînd va zice celor de-a dreapta : «Veniţi, binecuvîntaţii Părintelui Meu, de moşteniţi împărăţia» [508]. Căreia fie să ne învrednicim şi noi toţi prin harul şi prin iubirea Lui de oameni, Căruia I se cuvine slava şi împărăţia în veci. Amin !

Cuvîntul 23

Cuvîntul al douăzeci şi treilea e despre Scripturi.
Ca să nu afle nici o contrazicere
Cei ce vor să le cerceteze pe ele
Şi să înţeleagă toate cele scrise cum trebuie.

«Cîntaţi cu înţelepciune», zice proorocul şi «cercetaţi Scripturile», zice Domnul. Şi cel ce aude se luminează, iar cel ce nu aude se întunecă. Căci dacă nu

504. I împăraţi II, 3. Dumnezeu creînd lumea, o creează şi spre a ne ridica prin lucruri la cunoştinţa Lui. El se relevează chiar prin actul creaţiei ca un Dumnezeu al cunoştinţelor. 505. I împăraţi II, 10—11.

506. Omul dobîndeşte virtuţile pătimind osteneli şi încercări, dar puterea pentru pătimirea aceasta o are din împreună-pătimirea lui Hristos în El; şi se ridică la nepătimire şi cunoştinţă tainică prin aceea că se împărtăşeşte de slava lui Hristos. Domnul Hristos repetă drumul pătimirii şi slăvirii Sale cu fiecare din cei ce vor să urmeze Lui, sau să-L imite pe El. 507. Romani II, 29. 508. Matei XXV, 34.

ia cineva aminte la cele spuse, nu culege atîta rod din dumnezeieştile Scripturi, chiar dacă ar cînta şi ar citi de multe ori. Liniştiţi-vă şi cunoaşteţi, zice, pentru că liniştirea adună mintea. Iar de va vrea cineva să ia aminte puţin, va cunoaşte, după Apostol, «în parte» [509], mai ales de va avea puţină făptuire morală. Căci aceasta face mintea mult încercată de pe urma luptei cu patimile. Dar nu cunoaşte toate tainele cîte le are fiecare cuvînt al Scripturii ascunse la Dumnezeu, ci cîte poate primi curăţia minţii de la har. Aceasta o ştim de acolo, că de multe ori cunoscînd un cuvînt al Scripturii, reuşim să descoperim unul sau două din scopurile pentru care s-au scris. Dar după o vreme oarecare, făcîndu-se mintea, poate, mai curată, se învredniceşte de alt înţeles mai înalt decît cel dintîi. Astfel, dîndu-şi seama de nepriceperea sa şi minunîndu-se de harul lui Dumnezeu şi de înţelepciunea Lui negrăită, omul se pomeneşte cutremurîndu-se înaintea Dumnezeului cunoştinţelor, cum a zis proorociţa Ana, că «Domnul e Dumnezeul cunoştinţelor».

Nu vorbesc despre ceea ce aude cineva din vreo carte sau de la vreun om. Căci aceasta nu este din curăţia minţii, nici din descoperire. Ci despre ceea ce cunoaşte fără să-şi creadă lui, pînă ce află dumnezeiasca Scriptură sau pe vreunul dintre Sfinţi împreună mărturisind pentru înţelesul care a răsărit de la sine din cuvîntul Scripturii, sau din vreun lucru sensibil, sau inteligibil.

Chiar dacă acesta, în loc de un singur înţeles, află sau aude de la dumnezeiasca Scriptură, sau de la Sfinţii Părinţi, mai multe, să nu fie fără crezare şi să-şi închipuie că aceasta e contrazicere. Pentru că uneori acelaşi lucru are mai multe scopuri, ca de pildă o haină. Dacă, deci, ar zice cineva despre aceasta că încălzeşte, iar altul că împodobeşte şi iarăşi altul că acoperă, toţi trei spun

509. I Cor. VI, 12.

adevărul, pentru că haina foloseşte pentru încălzit, pentru acoperămînt şi pentru podoabă ; şi toţi trei au aflat scopul dumnezeiesc al hainei, avînd mărturie dumnezeiasca Scriptură şi firea lucrurilor. Iar dacă cineva fiind răpitor sau hoţ, vorbind de înţelesurile ei, ar zice că haina e bună spre a fi răpită sau furată, cu siguranţă minte, fiindcă nici Scriptura, nici firea lucrurilor nu mărturiseşte că pentru aceasta s-a făcut, odată ce şi legile pedepsesc asemenea fapte. Tot aşa este cu orice lucru sensibil sau inteligibil, sau cu orice cuvînt al dumnezeieştii Scripturi. Pentru că sfinţii nici nu cunosc tot scopul lui Dumnezeu cu fiecare lucru sau cuvînt al Scripturii, nici nu scriu deodată toate cele cunoscute de ei. Nu cunosc totul, pentru că Dumnezeu este necuprins şi înţelepciunea Lui nu are hotar, ca să cuprindă vreun înger sau om toate. Căci zice Gură de Aur despre cunoaşterea vreunui lucru oarecare, că noi spunem despre el cîte trebuie să le spunem acum, dar Dumnezeu pe lîngă cele spuse cunoaşte şi alte laturi neînţelese. Şi nu le spun nici sfinţii toate deodată, pentru că nu e de folos ca să le spună toate cîte le cunosc, din pricina neputinţei oamenilor şi ca să nu se lungească cuvîntul şi să se facă neplăcut sau neînţeles din pricina amestecării, ci ca cele spuse să fie măsurate, cum zice Teologul. De aceea unul şi acelaşi, azi spune despre un lucru unele şi mîine altele. Iar aceasta nu este contrazicere pentru auzitorul care are cunoştinţa sau experienţa celor spuse. Şi iarăşi unul zice acestea, altul altele despre acelaşi cuvînt al dumnezeieştii Scripturi, pentru că harul dumnezeiesc le-a dăruit şi pe acestea şi pe acelea potrivit cu oamenii şi cu vremea.

Numai aceea trebuie să caute cineva, ca ceea ce se face şi se zice să se facă şi să se zică potrivit cu scopul dumnezeiesc şi ca să aibă mărturie din dumnezeieştile Scripturi, ca să nu audă de la Apostol : anatema fie ce-

lui ce va binevesti altceva în afară de scopul dumnezeiesc, sau de firea lucrurilor, fie acela chiar înger[510], cum zic şi marele Dionisie, marele Antonie şi Maxim Mărturisitorul. De aceea zice Gură de Aur : «Nu fiii elinilor ne-au predat nouă acestea, ci dumnezeiasca Scriptură».

Nu este contrazicere dacă zice Scriptura despre oarecare că n-a văzut Babilonul în robie[511], iar în alt loc că l-au luat în Babilon cu ceilalţi[512]. Căci cine citeşte cu luare-aminte află în alt loc al Scripturii că l-a orbit pe el şi aşa l-au luat în robie[513]. Prin urmare a intrat în Babilon cum a zis unul despre el, dar nu l-a văzut pe acesta, cum a zis celălalt. Şi iarăşi unii zic din neiscusinţă că **Epistola către Evrei** nu este a lui Pavel Apostolul, şi un cuvînt al Sfîntului Dionisie nu este dintre celelalte cuvinte ale lui. Dar dacă ia aminte cineva, în cuvintele înseşi află adevărul. Căci sfinţii, cînd e vorba de un lucru al firii, descoperă scopul lui Dumnezeu întru toată amănunţimea, prin analiză, sau cunoştinţă naturală, sau prin contemplarea celor ce sînt, adică a făpturilor, care se întemeiază pe curăţia minţii ; dar cercetează şi Scripturile, cum zice Gură de Aur, cum cei ce vrînd să descopere aurul din metalele pămîntului, cercetează vinele cele mai subţiri, ca să nu cadă nici o iotă, sau nici o cirtă, cum zice Domnul[514]. Iar iota este litera a zecea şi cirta este cea numită mare, fără de care nu putem scrie drept.

Acestea s-au spus despre lucrurile firii. Dar cînd e vorba de un lucru sensibil sau inteligibil, care se petrece mai presus de fire, sau de un cuvînt al Scripturii, atunci cunosc prin vedere înainte şi prin descoperire, dacă li se dă cunoştinţă despre acestea de la Duhul Sfînt. Iar dacă nu li se dă, ci spre folosul lor le

510. GaL.1, 18.
511. Iezechil XII, 13. 512. Ieremia XXXII, 5.
513. IV împăraţi XXV, 7. 514. Matei V, 18.

rămîne lucrul necuprins, nu se ruşinează să spună adevărul şi să mărturisească neputinţa omenească, zicînd: «Nu ştiu, Dumnezeu ştie» [515], ca Apostolul, şi cum zice Solomon : «Trei nu le cunosc, iar a patra n-o ştiu»[516], sau Gură de Aur : «Eu nu ştiu, chiar dacă m-ar numi ereticii necredincios ; dar numească-mă şi nebun».

Şi simplu grăind, aceştia avînd înţelepciunea îndoită, dar preţuind mai mult înţelepciunea de sus, s-au folosit în chip înţelept şi măsurat şi de învăţătura cea de afară, urmînd regulii apostolilor, ca să nu se laude cu cele nemăsurate, ca egiptenii aceia care îşi băteau joc de graiul simplu al lui Varnava Apostolul, nedîndu-şi seama că predica lui avea cuvintele vieţii veşnice, cum zic Clementinele. Căci mulţi păţim aceasta, cînd auzim pe cineva vorbind alt grai şi rîdem, chiar dacă acela e poate înţelept în limba lui şi grăieşte despre taine înfricoşătoare. Iar aceasta ni se întîmplă din lipsa de cercare. Dar Părinţii au scris şi cu voia simplu, după vremea şi după oamenii pentru care au scris, cum zice Sfîntul Grigorie al Nisei, lăudînd pe Sfîntul Efrem care, înţelept fiind, a scris simplu, dar de care a spus, minunîndu-se, că mult iscusit fiind în dogme, a ţintuit la stîlp cărţile blestemate ale unui eretic cu cugetare de prunc, iar acela neputînd răbda, de mîndrie, ruşinea, a murit[517]. Căci sfînta smerenie e mai presus de fire şi nu poate să o aibă cel ce nu crede, ci o socoteşte contrară firii, cum zice marele

515. II Cor. XII, 3. 516. Prov. XXX, 18.

517. *Cuvînt de laudă* la cuv. Părintele nostru Efrem Sirul, unde se istoriseşte şi întîmplarea cu Apolinarie «cel fără de minte şi fără de socoteală, multe izvodind şi din pîntece grăind», căruia luîndu-i cărţile cu care se lăuda, i le-a uns Sfîntul «filă cu filă cu ulei de peşte... nelăsînd o parte de alta să se dezlipească din strîngerea cea cumplită». Mai tîrziu, polemizînd ereticul cu un ortodox, a cerut să i se aducă lucrările sale pentru a citi din ele, neştiind el ce se petrecuse. Şi mîndrindu-se cu ele a încercat să le deschidă, dar «nedespărţite şi cu totul nesupuse văzîndu-le, de ruşine faţa şi-au schimbat, iar de nedumerire cu sufletul s-a spăimîntat şi de adunare despărţindu-se nebunul, la boală şi mai pe urmă la moarte s-a apropiat, nesuferind ocara».

Dionisie despre unii ca aceştia, scriind către Sfîntul Timotei : «Celor vechi învierea din morţi li se pare contrară firii, mie însă şi ţie, nu ne este contrară firii, ci mai presus de fire. Aceasta faţă de noi. Iar faţă de Dumnezeu nu e nici mai presus de fire, ci firească. Căci porunca lui Dumnezeu este firea Lui». Iar Părinţii iubesc mai degrabă smerenia cu lucrul şi cu cuvîntul, ca cel ce a scris Gheronticonul, măcar că era episcop şi a fost izgonit pentru Hristos [518]. Căci zice despre veşmîntul unei fecioare că «l-am luat eu ca să fiu binecuvîntat». Iar Sfinţii Părinţi Dorotei şi Casian, înţelepţi fiind, au scris simplu.

Iar aceasta s-a zis, ca să nu-şi închipuie cineva că din mîndrie au scris unii înalt, iar alţii din lipsă de învăţătură au scris simplu. Ci înţelegerea tuturor este una şi e dăruită de acelaşi Duh Sfînt. Iar scopul lor era să folosească pe toţi. Pentru că dacă ar fi scris toţi simplu, niciunul dintre cei învăţaţi nu s-ar fi folosit vreodată. Căci ar fi socotit acestea ca nimic, pentru simplitatea cuvîntului. Dar iarăşi nu s-ar fi folosit nimeni dintre cei mai simpli, dacă ar fi scris toţi înalt, pentru că n-ar fi prins înţelesul celor spuse.

Cel încercat în înţelegerea Scripturilor cunoaşte că înţelesul celui mai simplu cuvînt al Scripturii şi al celui covîrşitor de înţelept este unul şi are în vedere mîntuirea omului. Iar cel neîncercat în aceasta, se sminteşte de multe ori, neştiind că mult ajută învăţătura de jos cînd se face purtătoare a înţelepciunii de sus a Duhului. Pentru că una dă înţelesuri luminoase, iar cealaltă putere cuvîntului, dacă are omul o chibzuinţă statornică şi sălăşluieşte în el cumpătarea prin care se teme de nechibzuinţă şi de cugetare uşuratică şi cugetă cu cumpătare, cum zice Apostolul. Precum deci cuvîntul «Amin» spus cu adevărat la sfîrşitul Evangheliei

518. Este vorba de episcopul Palladius, care a scris *Lavsaiconul* şi a fost exilat 6 ani din scaunul său din Helenopolis în Bitinia (veacul V).

după Luca e cuvîntul neclintit ce întăreşte cele spuse înainte de el, aşa şi chibzuinţa este o înţelegere neclintită ce poate să păzească adevărul. Căci Amin arată statornicia harului celui nou. De aceea în Vechiul Testament nici nu se află deloc, căci acela era chip. Dar în harul cel nou se spune pretutindeni, pentru faptul că acesta rămîne în veac şi în veacul veacului.

Cuvîntul 24

Acum omega (o mare) şi cuvîntul de faţă
Al douăzeci şi patrulea, aduce inimii o simţire,
Ca să cunoască omul *ceea ce-i foloseşte.*

O, cîte lacrimi aş vrea să am, cînd mă văd pe mine dintr-o parte sau alta ! Că de nu păcătuiesc, mă înalţ din mîndrie. Iar de păcătuiesc, şi pot să văd, îmi pierd curajul nemaiştiind ce să fac şi vin la deznădejde. Dacă apoi alerg la nădejde, iarăşi vine mîndria. Iar dacă plîng, aceasta mi se face pricină de părere de sine ; şi dacă nu plîng, iarăşi vin patimile. Viaţa mea e moarte şi moartea e mai rea pentru frica muncilor. Rugăciunea mea mi se face ispită şi neluarea aminte, pierzare. «Cel ce a cîştigat cunoştinţă, a adăugat durere»[519], zice Solomon. Nu pricep şi mă înciudez şi nu ştiu ce să fac. Iar dacă ştiu şi nu fac, cunoştinţa îmi este spre osîndă. Vai mie, ce voi alege ? Toate mi se par contrare din neştiinţă şi nu pot să pun de acord vreuna din ele. Nu descopăr virtutea şi înţelepciunea ascunse în încercări, pentru că nu am răbdare. Ci fugind de linişte din pricina gîndurilor, aflu afară patimile, în ispita prin simţuri. De vreau să nu mănînc şi să priveghez, aflu părerea de sine şi slăbiciunea ca piedică. De mănînc şi dorm fără zgîrcenie, vin, fără să vreau, la păcat. De mă retrag şi fug de la toate, de frica păcatului, iarăşi mă moleşeşte trîndăvia.

519. Ecles. I, 18.

Pe de altă parte văd pe mulţi că iau prin aceste războaie frica dumnezeiască şi prin frică au dobîndit lucrarea celorlalte virtuţi. De aş fi avut şi eu credinţă ca ei, aş fi aflat temerea, prin care aş fi primit binecredincioşia, cum zice proorocul, şi cunoştinţa, din care se nasc tăria şi sfatul, înţelegerea şi înţelepciunea Duhului [520], în cei ce stăruie lîngă Dumnezeu întru negrijă şi întru îndeletnicirea cu dumnezeieştile Scripturi, cu răbdare.

Pentru că prin aceasta toate cele de sus şi cele de jos se fac deopotrivă. Căci cînd o patimă se preface în virtute, e vădit că aceasta s-a făcut prin vreme şi cercare. Iar cînd o virtute înclină spre patimă, tot vremea şi cercarea îndelungată prin răbdare o poate depărta de aceea. Dacă nu se naşte în suflet răbdarea din credinţă, nu poate avea cineva nicidecum vreo virtute, «Întru răbdarea voastră veţi dobîndi sufletele voastre» [521], zice Domnul, Cel ce a zidit una cîte una inimile oamenilor, cum zice psalmistul [522]. De aici este vădit că inima, adică mintea se zideşte fiecare deosebit prin răbdarea celor ce vin asupră-i. Căci cel ce crede că are pe altcineva care-i cîrmuieşte nevăzut viaţa, cum va mai da crezare gîndului său, care zice : aceasta vreau, sau aceasta nu vreau, aceasta e bine sau aceasta e rău ? Dacă are vreun povăţuitor văzut, e dator să întrebe la tot lucrul şi să primească prin urechi răspunsul şi să plinească cu lucrul cele spuse. Iar dacă nu are vreunul, îl are după Euhait, pe Hristos, şi e dator să-L întrebe prin rugăciune din inimă pe El şi să nădăjduiască cu credinţă răspunsul prin lucru şi prin cuvînt, ca nu cumva satana, neputînd răspunde cu lucrul, să răspundă cu cuvîntul, prefăcîndu-se pe sine în povă-

520. Isaia XI, 2. 521. Luca XXI, 19. 522. Psalm. XXXII, 15.

ţuitor şi trăgînd la pierzare pe cei ce n-au răbdare [523]. Căci aceştia se grăbesc din neştiinţă să ia cele ce niciodată nu li s-au dat lor, uitînd că o zi în ochii Domnului e ca o mie de ani şi o mie de ani ca o zi. Iar cel ce are din răbdare experienţa uneltirilor vrăjmaşului, cum zice Apostolul, lucrează, loveşte şi aleargă întru răbdare, ca să ia [524] cunoştinţă şi să poată zice : «Nu ne sînt necunoscute gîndurile lui» [525], adică nu ne sînt ascunse uneltirile lui, neştiute de cei mulţi. Căci se preface, zice, în înger al luminii [526]. Şi nu e de mirare, odată ce şi gîndurile care vin de la el în inimă, se înfăţişează ca gînduri ale dreptăţii, celor neîncercaţi, lipsiţi de experienţă. De aceea bine este ca omul să zică : nu ştiu, ca să nu se arate fără crezămînt nici celor spuse de înger şi să nu creadă nici celor săvîrşite de viclenia vrăjmaşului, ci să scape prin răbdare de amîndouă povîrnişurile şi să aştepte să i se dăruiască răspunsul cu lucrul în decurs de mulţi ani, fără de voie, făcîndu-se că nu ştie de i-a spus cineva despre înţelesul lucrurilor, sau al făpturilor lui Dumnezeu, pînă ce nu ajunge la un liman, adică la cunoştinţa cu lucrul. Şi cînd o vede rămînînd mulţi ani, atunci află că într-adevăr a fost şi a primit răspuns în chip nevăzut.

De pildă cineva se roagă pentru biruinţă asupra patimilor care îl războiesc şi cuvînt nu aude, nici chip amăgitor nu vede. Dar chiar dacă i s-ar întîmpla poate

523. Omul nu trebuie să-şi spună singur că lucrul cutare e bun sau rău, ci să aştepte prin răbdare răspunsul de la Domnul, cînd nu are un povăţuitor văzut. Iar Domnul i-l va spune, după răbdare multă, nu numai printr-un cuvînt şoptit în minte, ci mai ales printr-o experienţă tainică, căci binele între timp a devenit o calitate, o stare proprie lui, care durează. Satana însă dă un răspuns numai prin cuvînt şoptit în minte celor ce nu aşteaptă să le devină binele calitate intrinsecă, prin răbdarea unor încercări. Astfel răbdarea e văzută ca o metodă prin care se ajunge la cunoaşterea a ceea ce e bine, dar la o cunoaştere prin experienţa lăuntrică, dat fiind că e o metodă prin care cineva ajunge el însuşi la calitatea binelui. 524. Filip. III, 12. 525. II Cor. 2, 11.

526. II Cor. 11, 14.

aceasta în somn sau sensibil, nu crede nicidecum. După cîţiva ani însă, vede războiul acela cîştigat prin har şi anumite înţelesuri atrăgîndu-i mintea la smerenie şi la cunoştinţa neputinţei sale. Dar nici aşa nu crede, ci aşteaptă mulţi ani, temîndu-se ca nu cumva să fie şi aceasta înşelăciune. Căci zice Gură de Aur despre Apostoli că de aceea le-a spus Domnul de necazurile cele multe şi a adăugat «Cel ce va răbda pînă în sfîrşit, acela se va mîntui» [527], ca niciodată să nu rămînă fără grijă, ci să se nevoiască din temere. Căci nu va folosi cineva nimic de la celelalte virtuţi, măcar de ar fi cu petrecerea în cer, dacă e stăpînit de mîndrie, prin care diavolul şi Adam şi alţi mulţi au căzut. De aceea niciodată nu trebuie să părăsească temerea, pînă ce nu ajunge la limanul dragostei desăvîrşite şi iese afară din lume şi din trup [528].

Căci unul ca acesta nu lasă temerea de bună voie, ci din marea credinţă, care-i face mintea să nu aibă grijă de viaţă şi de moartea trupului. El vine la temerea curată a dragostei. Despre aceasta zice marele Atanasie către cei desăvîrşiţi : «Nu te teme de Dumnezeu ca de un tiran, ci te teme din dragoste faţă de El». Aceasta ca să nu se teamă omul numai pentru că păcătuieşte, ci şi pentru că e iubit fără să iubească şi primeşte binefaceri cu nevrednicie. Prin temerea de asemenea bunătăţi, el vrea să-şi atragă sufletul la iubire şi să se facă vrednic de binefacerile de care a avut şi va avea parte, prin recunoştinţa sa faţă de Binefăcător.

Iar de la frica curată a dragostei, vine la smerenia mai presus de fire. Fiindcă oricît de mult ar pătimi în înţeles bun şi oricîte necazuri ar răbda, el nu-şi închipuie cîtuşi de puţin că din puterea şi din înţelegerea

527. Matei X, 22.

528. Asemănarea dragostei cu un liman, la care ajunge omul dus de barca temerii, e de la Sfîntul Isaac Sirul (Cuv. 72, ed. Theotoche, p. 283).

sa îi vine puterea de a răbda şi starea cea bună a sufletului şi a trupului. Ci din cugetarea smerită a cîştigat darul deosebirii, prin care cunoaşte că este făptura lui Dumnezeu şi că nu poate să facă nici un bine de la sine, nici să-l păzească, odată săvîrşit prin har ; de asemenea că nu poate surpa ispita nici răbda prin bărbăţia sau înţelepciunea sa. Iar de la darul deosebirii vine la cunoştinţa din parte a lucrurilor şi începe să vadă cu mintea cele ce sînt. Necunoscînd însă raţiunile acestora, doreşte un învăţător şi neaflîndu-l pe acela, pentru că nu se poate vedea, iar pe altul care face pe învăţătorul neprimindu-l, pentru că ştie aceasta prin darul deosebirii, sau printr-o înţelegere fără martori, nu mai înţelege nimic. Aceasta-l face să socotească toate cele făcute şi învăţate de el ca nimic, văzînd înainte de el atîta mulţime de oameni care au căzut după atîtea sudori şi cunoştinţe, de la Adam şi cei de după el.

Auzind, dar neînţelegînd ceva din cele spuse în dumnezeieştile Scripturi, începe să lăcrimeze din pricina acestei cunoştinţe, adică din faptul că cunoaşte că nu cunoaşte cum trebuie. Şi cu adevărat e lucru de mirare, cum cel ce-şi închipuie că ştie, încă n-a ajuns să ştie că nu ştie nimic şi ceea ce i se pare că are se va lua de la el, cum zice Domnul[529], pentru că i se pare că are, dar nu are cu adevărat. Iar acesta, care se socoteşte că e nebun şi neînţelegător, neputincios şi neştiutor, plînge şi se tînguieşte şi prin aceasta primeşte şi cele ce nu le are, prin recunoştinţă.

Căci smerenia se naşte din multe virtuţi, iar ea naşte altele mai desăvîrşite. Asemenea şi cunoştinţa, rugăciunea, mulţumirea şi dragostea. Fiindcă aceste virtuţi pururea primesc creştere. De pildă, dacă cineva se smereşte ca păcătos şi plînge, prin aceasta se înfrînează şi rabdă necazurile ce-i vin de bună voie şi fără voie,

529. Matei XXV, 29.

de la draci din pricina nevoinţei, şi de la oameni spre cercarea credinţei, ca să se arate dacă îşi are nădejdea la Dumnezeu, sau la om, sau în tăria şi cuminţenia sa. Făcîndu-se astfel cercat prin răbdare şi părăsind toate pentru Dumnezeu, primeşte credinţa cea mare de care zice Domnul : «A venit Fiul Omului, poate va afla credinţă» [530]. Iar prin credinţa aceasta va dobîndi biruinţă împotriva celor ce-l războiesc. Şi dobîndind-o pe aceasta, ia cunoştinţă de neputinţa şi de neştiinţa sa, din puterea şi înţelepciunea lui Dumnezeu arătată lui, şi începe întru smerenia sufletului să-I mulţumească şi tremură temîndu-se ca nu cumva să cadă iarăşi în neascultarea de mai înainte. Apoi din frica curată, ajunsă fără de păcat, din mulţimea, răbdarea şi smerenia de care s-a împărtăşit prin cunoştinţă, începe să aibă nădejde că va dobîndi milă prin har.

Iar din gustarea (experienţa) binefacerilor dăruite lui, aşteaptă şi se teme ca nu cumva să se afle nevrednic de aşa de mari daruri ale lui Dumnezeu. Prin acestea îi creşte smerenia şi rugăciunea din inimă. Şi cu cît cresc acestea, deodată cu mulţumirea, primeşte cunoştinţă mai mare[531]. Astfel din cunoştinţă vine la temere şi din temere la mulţumire şi la cunoştinţa cea mai presus de acestea. Şi pentru aceasta iubeşte pe Binefăcătorul în chip firesc şi cu bucurie doreşte să-i slujească Lui, ca unul ce se ştie îndatorat prin cunoştinţă. Prin aceasta îndată primeşte creşterea cunoştinţei şi vede împreună cu binefacerile personale şi pe cele de obşte, pentru care neputînd mulţumi, plînge. Dar minunîndu-se iarăşi de harul lui Dumnezeu, primeşte mîngîiere. Astfel aci varsă lacrimi îndurerate, aci iarăşi varsă din dragoste lacrimi mai dulci ca mierea, din

530. Cf. Luca XVIII, 8.

531. Reluînd tema *epectazei* Sfîntul Grigorie de Nisa, adică a necontenitei creşteri sau înaintări a sufletului în bine, Petru Damaschin îi dă o explicare ascetică în aceste pagini.

bucuria duhovnicească ce vine dintr-o negrăită smerenie. Iar aceasta i se întîmplă, cînd doreşte cu adevărat să se facă voia lui Dumnezeu şi urăşte toată cinstea şi odihna şi se ţine pe sine mai prejos de toţi, încît nu socoteşte nicidecum că este cineva şi se simte îndatorat, cu tot ce are, lui Dumnezeu şi tuturor oamenilor. De aceea socoteşte ispitele şi necazurile ca o mare binefacere, iar bucuria şi odihna ca o mare pagubă. Şi acelea le doreşte din tot sufletul ori de unde i-ar veni, iar de acestea se teme chiar de-i vin de la Dumnezeu spre cercare.

Şi fiind el în lacrimile acestea, începe mintea să primească curăţia şi vine la străvechea ei stare, adică la cunoştinţa firească pe care a pierdut-o din dragoste faţă de patimi. Aceasta e numită de unii înţelepciune, pentru că mintea vede lucrurile cum sînt după fire. De alţii iarăşi e numită pătrundere, pentru că cel ce are parte de ea cunoaşte o parte din tainele ascunse, sau scopul lui Dumnezeu aşezat în dumnezeieştile Scripturi şi în fiecare făptură. Iar aceasta se naşte din darul deosebirii şi poate înţelege raţiunile celor sensibile şi inteligibile. Din această pricină se numeşte vedere (contemplare) a celor ce sînt, sau a făpturilor, dar ea este firească (naturală) şi vine din curăţia minţii [532].

532. După Părinţi starea naturală şi cunoaşterea naturală nu e cea pe care o are cel scufundat în păcat, ci cea dinainte de păcat pe care o redobîndeşte acesta cu ajutorul harului, căci aşa e cum trebuie să fie. Redînd această învăţătură diaconul rus G. Tsebricov zice : «Nu lumea supusă legilor logice e concepută de sufletul ortodox ca fiind lumea *naturală.* Dimpotrivă el străvede natura adevărată, realitatea substanţială, starea normală a lucrurilor în *supranatural,* în domeniul mistic deschis sfinţilor. Nu natura supusă matematicianului, nu universul unde doi ori doi fac în *mod invariabil* patru, şi-l reprezintă sufletul ortodox ca adevărata lume a lui Dumnezeu. Nu cosmosul în care legile par să prevaleze asupra Dătătorului de legi, în care pretinsa imutabilitate a legilor fizice pare mai degrabă să disciplineze pe Dumnezeu decît să fie disciplinată de El. «Aspectul actual al universului nu e decît un episod», scria Teofan Zăvorîtul (1870). «El n-ar fi existat (acest aspect), dacă păcatul n-ar fi fost săvîrşit. Şi precum păcatul n-a fost necesar, aşa aspectul acesta al lumii nu are nimic necesar. Libertatea în creaţie nu înseamnă numai po-

Iar dacă cineva s-ar învrednici să vină la vederea înainte spre folosul obştesc, aceasta este mai presus de fire. Pentru că singur Dumnezeu cunoaşte dinainte toate în toţi şi pentru ce a făcut fiecare lucru sau spus fiecare cuvînt în dumnezeiasca Scriptură şi dă această cunoştinţă după har şi celor vrednici să cunoască. Deci cunoaşterea (contemplarea) făpturilor sensibile şi inteligibile, numită înţelepciune, este o pătrundere şi o cunoştinţă firească, fiindcă a existat de mai înainte în fire, dar patimile au întunecat mintea. Şi dacă nu înlătură Dumnezeu, prin virtutea făptuitoare, patimile, mintea nu poate vedea. Dar vederea înainte nu e tot aşa, ci este har şi mai presus de fire. Însă nici cea dintîi nu se iveşte fără Dumnezeu, măcar că e firească.

Fiindcă şi elinii multe au iscodit, dar scopul lui Dumnezeu din făpturi nu l-au aflat, cum zice marele Vasile ; ba nici pe Dumnezeu însuşi, pentru că n-aveau smerenia şi credinţa lui Avraam. Căci credincios se numeşte cineva atunci cînd crede celor nevăzute din cele văzute. Iar a crede cele văzute de el înseamnă a nu crede celui ce îl învaţă sau îi propovăduieşte.

Pentru aceasta, spre cercarea credinţei, ispitele sînt arătate, iar ajutorările nearătate, ca cel credincios să

sibilitatea căderii. Deci ea neagă necesitatea căderii, a păcatului şi, în acelaşi timp, necesitatea aspectului actual al universului. Noi n-avem puterea să presupunem cum ar fi lumea, dacă n-ar fi avut loc căderea, dar putem spune că ar fi fost cu totul diferită. Astăzi totul este adaptat la starea de pedeapsă care trebuie suportată. Altfel totul ar fi fost adaptat la starea de ascultare de voia lui Dumnezeu».

Aşadar, un lucru e clar: «Noi nu vedem universul decît printr-o viziune coruptă de păcatul săvîrşit împotriva lui Dumnezeu şi care ne scufundă în întuneric; universul adevărat e de fapt altul.

Lumea adevărată e aceea care se deschide ochilor duhovniceşti şi credinţei, prin înrîurirea harului revărsat în noi cu plinătate. Atunci începem, sau mai vîrtos, reîncepem să o înţelegem după Dumnezeu şi nu după noi. Atunci supranaturalul devine natural, în vreme ce naturalul de aici de jos devine ireal.

Minunea lui Dumnezeu realizată de sfinţi nu e decît starea cea mai normală a lucrurilor. In sine minunea nu e supranaturală, căci «emană din *unica şi adevărata natură»* *(L'esprit de l'Ortodoxie,* în Irenikon, Prieure d'Amay sur Meuse, Collection nr. 7, 1927, p. 14—15).

afle, prin răbdare, după isprăvirea ispitei, cunoştinţa. Iar din aceasta să afle că nu cunoaşte şi că se împărtăşeşte de binefaceri, culegînd rodul smereniei şi dragostea faţă de Dumnezeu ca binefăcător şi faţă de aproapele, pentru a sluji lui Dumnezeu. Şi aceasta socoteşte că este un lucru firesc şi o datorie, care-l face să dorească a păzi poruncile şi a urî patimile ca vrăjmaşe, iar trupul a-l dispreţul, socotindu-l ca piedică spre nepătimire şi spre cunoştinţa lui Dumnezeu, adică spre înţelepciunea cea ascunsă.

Şi pe drept cuvînt e ascunsă aceasta. Pentru că cel ce stăpîneşte înţelepciunea lumii şi se desfată de ea şi are odihna lumii acesteia şi slava ei, prieten al ei este. Iar prietenul înţelepciunii lui Dumnezeu, se nevoieşte în cele potrivnice acestora, adică e împovărat de dureri şi trăieşte în înfrînare şi suferă tot necazul şi necinstea pentru împărăţia cerurilor. Cel dintîi doreşte să se apropie de bunătăţile văzute, de învăţăturile de jos şi de regi ; şi pătimeşte pentru aceasta adeseori. Iar cel de al doilea pătimeşte împreună cu patimile lui Hristos. Pentru că cel dintîi are nădejdile aici, dacă poate peste tot să le aibă, căci sînt vremelnice şi greu de înfăptuit, iar cel de al doilea aici se ascunde în ochii celor nebuni, zice Sfînta Scriptură, dar se face arătat în veacul viitor, cînd toate cele ascunse se vor face arătate.

Dar pe lîngă aceasta mai trebuie spus că cunoştinţa celor ascunse, adică contemplarea Scripturilor şi a făpturilor, se dă aici şi spre mîngîierea celor ce plîng, cum zice Sfîntul Ioan Gură de Aur. Căci din credinţă se naşte frica, iar din aceasta plînsul, prin care vine smerenia, din care se naşte darul deosebirii. Iar din aceasta pătrunderea şi vederea înainte cea după har.

Iar cunoscătorul nu trebuie să-şi fixeze un înţeles al său, ci să voiască să aibă totdeauna mărturie Sfînta

Scriptură, sau firea lucrului [533]. O cunoştinţă care nu le are pe acestea nu e cunoştinţă adevărată, ci viclenie şi amăgire. O spune marele Vasile cînd, vorbind despre stele, zice că Sfînta Scriptură pe puţine le numeşte, iar elinii, amăgindu-se, spun multe nume. Pentru că scopul dumnezeieştii Scripturi acesta este : să descopere unora tainele dumnezeieştilor Scripturi, ce pot să mîntuiască sufletul şi raţiunile celor ce sînt, adică scopul pentru care a fost făcut fiecare lucru. Aceasta pentru ca să lumineze mintea omului spre a iubi pe Dumnezeu şi a cunoaşte mărirea Lui şi negrăita Lui înţelepciune şi pronia Lui din purtarea de grijă ce o are pentru făpturile Lui. Căci prin această cunoştinţă omul se teme de călcarea poruncilor Lui şi îşi dispreţuieşte neputinţa şi neştiinţa sa şi prin aceasta se smereşte şi iubeşte pe Dumnezeu şi nu dispreţuieşte poruncile Lui, ca cei nepărtaşi de cunoaşterea Lui cu lucrul. Şi iarăşi reţine vreunele din tainele Lui, ca să le dorească omul şi să nu se sature îndată ca Adam şi, aflîndu-l vrăjmaşul afară, să-l atragă spre răutatea sa.

Aşa face cu cei virtuoşi. Iar pe cei nerecunoscători, prin încercări îi înfricoşează ca să se ferească a păcătui, iar prin binefacerile trupeşti îi încurajează ca să nu deznădăjduiască. Şi aceasta mereu o face Dumnezeu prin bunătatea Lui cea fără de margini, ca să mîntuiască pe toţi şi să-i izbăvească de cursele diavolului, fie dăruind, fie reţinînd binefacerile şi cunoştinţele şi dînd după recunoştinţa fiecăruia darurile şi înţelegerile. La fel a făcut şi dumnezeiasca Scriptură, fie să se ascundă, fie să se facă cunoscută unora spre folos, după cum a ales cel ce o citeşte.

Dar scopul mincinoşilor înţelepţi (sofiştilor) de afară nu a fost acesta, ci fiecare se străduia să învingă pe

533. Cunoscătorul nu e un individualist orgolios în cunoaştere, ci e deschis raţiunii obiective, dumnezeieşti, a textului Scripturii, sau a lucrului.

altul şi să pară mai înţelept. De aceea nu l-au aflat pe Domnul nici ei, nici cei ce fac ca ei, chiar dacă se ostenesc poate foarte mult. Pentru că nu ostenelilor, zice Scărarul, ci smereniei şi simplităţii se descoperă Domnul prin credinţă, adică prin contemplarea Scripturilor şi făpturilor, de care zice Domnul : «Cum puteţi crede, căutînd slavă unii de la alţii» şi celelalte.

Şi aceasta este credinţa cea mare, care îşi poate pune toată grija în Dumnezeu. Pe aceasta o numeşte Apostolul temelie, iar Scărarul maica liniştii şi Sfîntul Isaac credinţă a vederii [534] şi uşă a tainelor [535]. Căci cel ce o are pe ea e fără grijă în toate, ca toţi sfinţii, care au şi numele potrivite. Petru poartă numele tăriei, Pavel al odihnei, Iacob al călcîiului, ca cel ce dă un călcîi lui Veliar, Ştefan, al cununii neveştejite, Atanasie al nemuririi, Vasile al împărăţiei, Grigorie al vegherii înţelepciunii, sau teologiei, Gură de Aur al avuţiei de mult preţ şi al harului mult dorit, Isaac al iertării.

Şi simplu spunînd, atît în Vechiul cît şi în Noul Testament se dau nume potrivite. Căci Adam poartă numele celor patru laturi : A — Anatoli (răsărit), D — Dysis (apus), A — Arktos (miazănoapte) şi M — mesimvria (miazăzi). Iar om în limba de atunci, adică în siriacă, se numeşte focul, pentru asemănarea firii. Căci dintr-un om s-a făcut toată lumea, precum dintr-o candelă poate aprinde cine vrea pe toate celelalte, iar cea dintîi nu se împuţinează. Iar după amestecarea limbilor, o limbă derivă pe om de la uitarea ce-l stăpîneşte ; alta, de la alte îndeletniciri. Iar cea grecească de la privirea în sus (άνω άθρεΐν = άνθρωπος) a omului.

Dar firea lui e în primul rînd raţiunea cuvîntătoare. De aceea se şi zice : raţional şi singur era acest nume propriu lui. Căci în celelalte nume ale lui are şi

534. Cuv. 18, *ed. cit.,* p. 65. 535. Cuv. 72, *Ibidem,* p. 281.

alte făpturi părtaşe. De aceea trebuie să părăsim toate şi să preţuim mai mult raţiunea şi să aducem, prin raţiune, raţiunile Cuvîntului lui Dumnezeu, ca să ne învrednicim să primim de la el în minte, în loc de cuvinte, raţiunile Duhului Sfînt[536]. Aceasta potrivit cu ceea ce s-a spus : «Cel ce dă rugăciune celui ce se roagă» ; adică Dumnezeu dă celui ce face bine rugăciunea trupească, rugăciunea cea din minte ; şi celui ce o face cu sîrguinţă pe aceasta, pe cea fără formă şi fără figuri, din frica curată de Dumnezeu ; şi iarăşi celui ce o face bine pe aceasta, contemplaţia făpturilor ; iar din aceasta i se va dărui celui ce se odihneşte de toate şi meditează în El cu lucrul şi cu cuvîntul (cu raţiunea) şi nu numai cu auzul, răpirea minţii spre cunoaşterea lui Dumnezeu (spre teologie) şi spre facerea de bine.

Aşadar, cunoştinţa dacă e fără de voie şi duce spre smerenie pe cel ce o are, prin ruşine, pentru că a primit-o fără să fie vrednic, şi dacă acela caută să o depărteze de la sine ca vătămătoare, chiar dacă e dată de la Dumnezeu, prin mîna smereniei, cum zice Scărarul, e bună. Altfel să ne amintim de cel luat odinioară în furci de nişte chipuri negre. Ce nenorocire ! Acela avea nume mare şi era iubit aşa de mult de oameni, că toţi au plîns moartea lui şi au socotit mare pagubă pierderea lui, dar din pricina mîndriei ce o avea ascunsă, cel ce a văzut acestea, a auzit din înălţime : «nu-l voi odihni pe el, căci nici el nu m-a odihnit pe Mine nici un ceas». Vai, cel numit de toţi sfînt şi cu ale cărui rugăciuni nădăjduiau să se mîntuiască mulţi din tot felul de ispite, aşa a avut sfîrşitul, din pricina îngîmfării. Şi că aceasta a fost pricina, e vădit oricui. Căci dacă era alt păcat, nu ar fi putut rămîne tuturor ascuns şi

536. In greceşte λόγο? insemnînd atît «cuvînt» cît şi «raţiune», în tot pasajul acesta trebuie să se înţeleagă pe lîngă raţiune şi raţiuni şi «cuvînt» şi «cuvinte».

nici nu l-ar fi putut săvîrşi în fiecare ceas. Iar de ar fi fost erezie, ereticul de fapt mînie pe Dumnezeu în fiecare ceas prin blasfemia lui cu voia, dar nici aceasta nu e cu totul nearătată, ci, după iconomia lui Dumnezeu, se face arătată spre îndreptarea celui ce o are, dacă vrea să se întoarcă, iar de nu, spre păzirea altor oameni. De aceea numai cugetarea semeaţă a încîntării de sine poate să rămînă ascunsă tuturor, ba aproape şi celui ce o are pe aceasta, mai ales dacă nu cade în încercări prin care sufletul e dus la mustrare şi-şi cunoaşte neputinţa şi neştiinţa sa. Şi de aceea n-a avut nici Duhul Sfînt odihnă în ticălosul acela de suflet, pentru că neîncetat avea acelaşi gînd şi se bucura de el, ca de o izbîndă oarecare. Pentru aceea s-a şi întunecat, ca dracii, pentru că nu se arăta deloc păcătuind. Şi aceasta a fost de ajuns dracilor, putînd să umple locul celorlalte rele, cum zice Scărarul.

Şi nu eu am aflat această explicare şi înţelegere a întîmplării amintite, ci am scris-o auzind-o de la sfîntul bătrîn. El a spus şi despre Sfîntul Pavel cel Simplu, că de aceea n-a ascultat dracul să iasă îndată dintr-un om, pentru că i-a spus aceluia marele Antonie : Ava Pavele, scoate pe diavolul din fata aceasta şi nu a făcut îndată metanie ascultînd, ci oarecum s-a împotrivit zicînd : «Dar tu cine eşti ?» Şi cînd a auzit că nu fac aceasta de la mine, s-a supus. Şi de aceea a spus fericitul bătrîn că n-a ieşit îndată dracul, ci după ce s-a ostenit mult. Şi aşa a trebuit să fie. Căci bătrînul merită crezare, pentru că e purtător de Dumnezeu. Dar avem şi mărturie din prilejul spălării picioarelor şi din împotrivirea lui Moise şi a proorocului care cerea să fie lovit. Dar pentru că istoria are înţelesul acesta şi nu s-a spus pînă acum, se va spune aci.

Un rege, se spune în Paralipomene, cîrmuia ţara în chip tiranic. De aceea iubitorul de oameni Dumnezeu, nesuferind tirania, a poruncit proorocului să meargă şi să mustre pe regele acela. Acesta însă, cunoscînd cruzimea aceluia, nu a voit să meargă, în chip simplu, ca nu cumva văzîndu-l pe el de departe şi cunoscînd pentru ce pricină a venit, să-l alunge şi să nu poată proorocul să-l mustre pe el ; sau ca nu cumva, începînd el a spune : «De Dumnezeul meu am fost trimis din pricina cruzimii tale», acela să nu dea atenţie celor spuse. Ci a plănuit să fie lovit de cineva şi să meargă plin de sînge la rege cu pîră, pentru ca prin aceasta să înşele cu meşteşug pe rege şi să-l facă să audă cele spuse. Şi străbătînd drumul a aflat pe cineva lîngă cale cu o secure şi a zis către el : «Acestea zice Domnul : Ridică securea ta şi loveşte-mă în cap». Dar acela fiind temător de Dumnezeu a zis : «Nicidecum domnul meu ; sînt om al lui Dumnezeu, nu voi pune mîna mea pe un uns al Domnului». Şi a zis proorocul : «Acestea zice Domnul, pentru că n-ai ascultat glasul Domnului, să vină un leu din pustie şi să te mănînce». Aceasta deci n-a fost din mînie, să nu fie, ci spre folosul multora s-a făcut. Şi pentru că omul acela a fost vrednic să nu moară în chip simplu, ca ceilalţi oameni, ci ca, după cuvîntul Domnului, să fie mîncat de fiară şi să ia cununa printr-o moarte amară. Zice şi Gheronticonul despre patru preoţi că s-au înţeles şi au făcut rugăciuni ca să fie mîncat slujitorul lor de un leu, din pricina curviei pe care a făcut-o. Dar nu a ascultat de ei Domnul, ci a judecat să asculte de pustnicul (isihastul) care s-a rugat pentru el, ca să se depărteze leul de el[537].

537. Se pare că pasajul despre aceşti patru preoţi e intercalat de o mînă ulterioară. *(Pateric,* cap. 12, 12).

Apoi aflînd proorocul alt om, a zis lui : «Acestea zice Domnul : Ridică securea ta şi loveşte-mă în cap». Iar acela auzind : «Acestea zice Domnul», a lovit fără să mai stea la gînduri capul Proorocului cu securea lui. Iar Proorocul, ca odinioară Moise, a zis către el : «Binecuvîntarea Domnului peste tine, că ai ascultat glasul Domnului».

Aşadar unul, din bunătate multă, s-a sfiit de prooroc şi n-a ascultat, ca şi Petru din prilejul spălării picioarelor. Celălalt a făcut ascultare, cum a ascultat poporul de Moise cînd s-au junghiat unii pe alţii. De aci vedem că cel ce ascultă la arătare de voie dumnezeiască, face un lucru mai bun. Căci socoteşte porunca mai presus de fire a Stăpînului firii înţeleaptă şi mai dreaptă decît cunoaşterea naturală. Iar cel ce nu ascultă face un lucru mai mic, căci socoteşte cele la arătare bune pentru el mai drepte decît cele ale lui Dumnezeu. În ascuns însă nu e aşa, ci acela se judecă după intenţia de a asculta sau de a nu asculta. Căci cel ce are scopul să placă lui Dumnezeu, acela e cel ce face lucrul mai bun. Şi la arătare Dumnezeu pare să fie cu mînie faţă de cel ce nu a ascultat şi cu binecuvîntare faţă de cel ce a ascultat. Dar în ascuns nu e aşa, ci cum s-a spus, după înţelegerea naturală erau la fel de buni amîndoi, pentru că scopul amîndurora era după Dumnezeu.

Acestea aşa sînt. Iar proorocul mergînd la rege şi stînd înaintea lui, a zis : «O, rege ! Venind eu, m-a întîmpinat cineva pe cale şi m-a lovit în cap». Şi regele văzînd sîngele şi lovitura, s-a mîniat, după obiceiul lui, dar nu împotriva pîrîşului, ci socotind că avea de judecat pe altcineva şi nu pe sine însuşi, s-a rostit cu cuvinte grele împotriva celui ce a făcut aceasta. Iar Proorocul dobîndind ceea ce nădăjduia, zise : «Bine ai spus, o rege. Pentru aceea, acestea zice Domnul. Smulgînd, voi smulge împărăţia din mîna ta şi de la seminţia ta, pen-

tru că tu eşti cel ce ai făcut acestea»[538]. Şi aşa a împlinit Proorocul porunca precum a voit şi cu meşteşug a făcut pe rege să fie atent la cele spuse de el. Şi a plecat mărind pe Dumnezeu.

Aşa erau sufletele proorocilor, iubitoare de Dumnezeu şi grabnice să sufere pentru voia Lui, din cunoştinţa de Dumnezeu ce o aveau. Şi cu drept cuvînt. Căci cel ce cunoaşte cu exactitate o cale sau o ştiinţă, o ţine cu toată rîvna şi uşurinţa şi învaţă şi pe alţii în chip sigur călătoria pe cale sau tainele şi înţelesurile meşteşugului, chiar dacă el e, poate, tînăr cu vîrsta şi simplu, iar aceia numără mulţi ani şi sînt înţelepţi în celelalte ştiinţe. Căci Proorocii, Apostolii şi Mucenicii n-au învăţat cunoştinţa de Dumnezeu şi înţelepciunea din auz ca noi, ci au dat sînge şi au primit Duh, după cum s-a spus de Bătrîni : «Dă sînge şi ia Duh»[539].

De aceea şi Părinţii în loc de mucenicie sensibilă, au mucenicit cu conştiinţă, suferind în loc de moartea trupească, cea a voii, ca să biruiască mintea voile trupeşti şi să împărăţească în Hristos Iisus, Domnul nostru. Căruia se cuvine slava, stăpînirea, cinstea şi închinăciunea, acum şi pururea. Amin. În veci.

538. III Imp. XX, 35—43. 539. *Pateric,* Avva Longhin, 6.

PARAFRAZA
ÎN 150 CAPETE
A SFÎNTULUI
SIMEON METAFRASTUL
LA CELE
50 DE CUVINTE
ALE SFÎNTULUI
MACARIE EGIPTEANUL

Introducere

Filocalia greacă inserează, după Petru Damaschin, parafraza — făcută în 150 de capete de către Simeon Metafrastul — a unor pasaje din scrierile lui Macarie Egipteanul [540]. Aceasta corespunde unei tradiţii pe care o vedem urmată uneori şi în manuscrisele filocalice române [541]. O urmăm şi noi în aceeaşi ordine, deşi cercetarea pare să fi dovedit că Petru Damaschin a trăit după Simeon Metafrastul. O urmăm în principiu, pentru că scrierea aceasta serveşte scopului urmărit de Filocalie, care dă îndrumări cu privire la lupta cu gîndurile şi la înaintarea spre nepătimire.

Autorul scrierii şi lucrările lui. — Simeon Logofătul şi Magistrul, supranumit şi Metafrastul, a fost un înalt demnitar la curtea împărătească din Constantinopol şi un vestit aghiograf sau alcătuitor de Vieţi de sfinţi. El şi-a desfăşurat activitatea pe la mijlocul şi în a doua jumătate a secolului X, murind probabil spre sfîrşitul acestui secol. El a servit ca logofăt (logothet) sub împăraţii Nichifor Foca (+ 969), Ioan Tzimisches (+ 976) şi Vasile II (976—1025). După Mihail Psellos, Simeon s-a născut dintr-o familie bogată şi nobilă din Constantinopol, a strălucit în toate ştiinţele vremii şi a condus în stil mare afacerile Imperiului bizantin într-o epocă de mare înflorire. Psellos stăruie asupra operei aghiografice a lui Simeon. Marcu Efesenul va spune, la mijlocul secolului XV, că spre sfîrşitul vieţii Simeon a îmbrăcat haina monahală, ceea ce nu era un lucru neobişnuit într-o epocă cînd şi unii împăraţi sau împărătese făceau aceasta. Tot Marcu Efesenul va spune că Simeon murind a fost îngropat in biserica Sfînta Maria τών οδηγών. Ieromonahul Paisie spune în prefaţa operei

540. Φιλοχαλία τών ιερών νηπτηιών, Ed. II, Atena, 1893, tom. II, ρ. 109—149.

541. Asemenea manuscrise filocalice române ce cuprind unele din aceste capete sînt în Biblioteca Academiei Române : nr. 1076, 1617, 2014, toate din secolul XVIII.

"Κατάνυξις" a lui Simeon (Atena,1875)că acesta a dus ca monah o viaţă de nevoinţe duhovniceşti şi a dovedit o mare smerenie şi pocăinţă şi a scris cuvîntări de pocăinţă şi de îndemn spre folosul creştinilor dreptcredincioşi şi avea totdeauna lacrimi pe obraz, plîngînd neîncetat în vreme ce medita la temele conţinute în aceste scrieri. Psellos şi Marcu Efesenul îl consideră sfînt şi cel din urmă i-a scris şi o *Rînduială,* adică o slujbă de prăznuire. Dar Simeon n-a intrat în Sinaxar decît tîrziu, la început în ziua de 28 noiembrie, apoi în ziua de 8 a aceleiaşi luni.

Cu privire la scrierile ce-i poartă numele, încă nu s-a stabilit sigur, dacă toate sînt sau nu sînt ale lui. Aşa e cazul în special cu *Cronica* ce-i poartă numele şi care sfîrşeşte cu anul 948. Discuţia continuă încă şi cu privire la *Epitoma,* sau la colecţia de canoane ce i se atribuie, ca şi cu privire la poeziile cu teme laice sau la imnele bisericeşti (tropare, stihiri, canoane, sinaxare etc.). J. Gouillard, de la care luăm toate aceste date *(Symeon Logothete* ei *Magistre, surnommâ le Metaphraste,* în «Dictionnaire de Theologie catholique», tome XIV, II partie, 1941, col. 2959—2967) socoteşte că înainte de cercetarea mărturiilor manuscriselor trebuie să se recunoască numai în mod provizoriu paternitatea lui Simeon şi pentru cele trei compilaţii ce i se atribuie de obicei: Ηθικοὶ λόγοι δ; extrase din Sfîntul Vasile (P. G. XXXII, 1115—1382);o altă compilaţie din Sfîntul Ioan Gură de Aur (inedită, Paris, gr. 509); în sfîrşit una din Sfîntul Macarie Egipteanul:Παράφρασα... εἰ ρνˈκεφάλεια τοὺς νi λόγου τοῦ άγιόυ Μοχαρίοο,publicată în Filocalia greacă şi tradusă de noi în acest al V-lea volum al *Filocaliei româneşti.* Aceeaşi opinie o are Gouillard despre unele rugăciuni atribuite lui Simeon (între care una înainte de sfînta împărtăşanie). Dar socotim că o tradiţie îndelung practicată în rînduiala de rugăciune şi de viaţă duhovnicească a Bisericii, se întemeiază aproape totdeauna pe temeiuri puternice în atribuirea unor scrieri anumitor autori.

În mod incontestabil i se recunoaşte lui Simeon «*Menologiul»,* adică «*Vieţile Sfinţilor*» înşiruite calendaristic pe zile. Opera aceasta îndreptăţeşte «renumele literar şi aureola de sfînt» a lui Simeon Metafrastul şi «admiraţia fără limite de care s-a bucurat în Bizanţ în cursul secolelor» (Gouillard). Efrem cel Mic, biograful georgian al lui Simeon de la sfîrşitul

secolului XI, spune că simplitatea naivă a vieţilor de sfinţi de pînă atunci nu mai era pe gustul cititorilor din epoca rafinată în care trăia Simeon. De aceea întreprinde acesta o înnoire stilistică a acestor *Vieţi* «parafrazînd» textele anterioare. El a realizat prin aceasta o «adevărată revoluţie aghiografică». El a dat vechilor istorisiri o stilizare retorică, destinată lecturilor liturgice (A. Ehrhard, *Uberlieferung und Bestand der hagiographischeri... Literatur der giiechischen Kirche,* partea I, vol. II, Leipzig, 1938, p. 307). Opera aceasta a fost mereu copiată, dar în acelaşi timp mereu modificată în timpul ulterior. Ea a circulat adeseori şi ca o colecţie anonimă de *Vieţi* de sfinţi. Ehrhard şi M. Delehaye (Le *Menologe de* Metaphiaste, Anal. Boli. tome XVII, 1898, p. 44 ş.u.) au izbutit în mare măsură să identifice opera genuină a Metafrastului. Ea a prelucrat în cele zece volume 123 *Vieţi* de sfinţi. Celelalte *Vieţi* au continuat să fie copiate în forma lor veche. Metafrastul n-a schimbat substanţa acestor *Vieţi.* Contribuţia lui e numai de ordin literar. Uneori lungeşte, alteori scurtează textele anterioare. Uneori introduce în ele sentinţe şi citate biblice şi clasice, sau le adaptează pentru citirea în cadrul cultului. Opera a avut o mare influenţă. S-a copiat de multe sute de ori. Metafrastul a avut şi mulţi imitatori.

Sub numele lui Simeon Metafrastul, a publicat la 1875 în Atena ieromonahul Paisie scrierea de cuprins duhovnicesc Κατάνυξις, în 32 de capitole. Editorul declară că a folosit patru manuscrise din care două atribuie scrierea lui Simeon Metafrastul, unul lui Simeon Monahul şi Logofătul, iar unul lui Simeon Monahul, Logofătul şi Metafrastul. J. Gouillard nu pomeneşte de ea. Rămîne cercetării viitoare să stabilească dacă ea este sau nu a Metafrastului şi dacă e sau nu identică cu «compilaţia» din scrierile Sfîntului Ioan Gură de Aur, de care spune Gouillard că se află inedită în ms. Paris. gr. 509, deşi această „Κατά-νυξις" nu face deloc impresia unei «compilaţii», căci e foarte bine închegată şi organizată.

În orice caz, această scriere circula în vremea lui Neagoe Basarab într-o traducere slavonă sub numele lui Simeon Monahul şi sub titlul *Umilenie.* Textul acesta slavon a fost larg folosit la alcătuirea *învăţăturii lui Neagoe către fiul său Teodosie,* în partea II (cf. *învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie,* text ales şi stabilit de Florica Moisil

şi Dan Zamfirescu, cu o nouă traducere a originalului slavon de G. Mihăilă. Studiu introductiv de Dan Zamfirescu şi G. Mihăilă, Bucureşti, 1970, p. 16, 52—53).

Scriere din volumul de faţă

În jurul scrierilor lui Macarie Egipteanul s-a pornit, începînd din 1920, o aprigă dispută. Cercetători ca Villecourt, Hausheirr S. I., Dorr şi H. Dorries, au crezut că pot recunoaşte în ele un conţinut masalian, negînd în consecinţă originea lor macariană [542].

Dar publicarea *Epistolei celei mari* a lui Macarie şi a textului integral al tratatului Sfîntului Grigorie de Nisa *De Instituto Christiano,* de către Werner Jaeger [543], a făcut dovada că autorul *Epistolei celei mari,* cunoscută sub numele lui Macarie Egipteanul, care este identic cu autorul *Omiliilor duhovniceşti,* stă în strînsă dependenţă de Sfîntul Grigorie de Nisa şi deci e departe de a fi masalian.

Sfîntul Grigorie de Nisa a scris tratatul său De *Instituto Christiano,* la cererea unor monahi (probabil din mînăstirile întemeiate de fratele său Vasile cel Mare), de a le arăta care este ţinta vieţii creştine, şi prin ce mijloace se poate înainta spre ea. Răspunzînd acestei cereri, Sfîntul Grigorie caută să arate cum se poate realiza doctrina sa despre desăvîrşire în viaţa monahală de obşte [544]. Pe lîngă aceea, tratînd despre această temă a desăvîrşirii, care e proprie şi altor scrieri ale sale, pentru uzul monahilor din mînăstiri, Sfîntul Grigorie o ilustrează în acest tratat cu multe texte biblice.

Autorul *Epistolei* de sub numele lui Macarie vrea să adapteze şi mai mult ideile din tratatul Sfîntului Grigorie monahilor din mînăstiri şi condiţiilor lor de viaţă. «Cea mai radicală schimbare pe care a gîndit el să o facă, a fost să redea opera lui Grigorie într-un stil mai omiletic, potrivit pentru o predare orală şi calculat să aibă un efect retoric mai imediat în ascultătorii săi» [545]. Dar conţinutul tratatului e redat atît de fidel în *Epistolă,* încît nu se poate constata în ea nici o abatere de la doctrina Sfîntului Grigorie de Nisa, în sens masa-

542. Istoria acestei dispute am expus-o în studiul: *în Jurul «Omiliilor duhovniceştii· ale lui Macarie Egipteanul,* în rev. «Mitropolia Olteniei», X, (1958) nr. 1—2, p. 15—28.

543. Werner Jaeger, *Two rediscovered Works oi ancient christian Literature, Gregory oi Nyssa and Macarius,* Leiden, E. I. Brill, 1954.

544. W. Jaeger, *op. cit.,* p. 110. 545. *Ibidem,* p. 155.

lian. «După ce am comparat, zice Jaeger, conţinutul acestei Epistole, cu tratatul original al lui Grigorie de Nisa, ... eu pot spune că Epistola, deşi nu e o compilaţie mecanică, cum e Epistola a II-a tipărită în Migne[546], e nu mai puţin legată de tratatul lui Grigorie. Această *Epistolă* de aproximativ 67 pagini conţine o metafrază completă a tratatului lui Grigorie de la început pînă la sfîrşit»[547]. Dar autorul ei caută să redea ideile expuse în tratat mai filozofic şi mai complicat, în cuvinte mai simple, mai afective, explicîndu-le mai pe larg. După ce redă rînd pe rînd ideile din tratat, mai adaugă vreo douăzeci de pagini, cu chestiuni care preocupau pe monahii cărora le-a alcătuit Epistola[548].

Jaeger caracterizează astfel raportul *Epistolei* celei mari cu tratatul Sfîntului Grigorie : «Punctele de diferenţă între tratatul lui Grigorie şi *Epistolă* nu sînt de natură dogmatică sau teologică, ci mai mult stilistică. De exemplu, Grigorie, ca şi în scrierile sale ascetice de mai înainte, vorbeşte şi în acest tratat, în general, despre viaţa ascetică ca de o «viaţă filozofică» şi de monahii din comunităţile monastice ca de «ceata filozofică», sau «ca de ceata care au ales viaţa filozofică». În locul acestor termeni, *Epistola* ... vorbeşte de «adunarea sau ceata sfîntă», sau de «mînăstire», sau de «fraţii din mînăstiri». «Profesorul Dorries socoteşte[549] că «mînăstirile» şi «proestoşii», de care vorbeşte *Epistola,* trebuie să fi fost legaţi împreună prin legătura vreunei convingeri comune, şi el sugerează că această legătură a fost presupusa lor erezie masaliană, urmele căreia el le găseşte în scrierile macariene în general şi de aceea vrea să le descopere şi în documentul acesta, cel mai important al doctrinei lor ascetice». «Dar cel mai extins document teologic pe care îl posedăm sub numele lui Macarie trebuie considerat liber de orice suspiciune de erezie masaliană. Pluralitatea de mînăstiri cărora le este adresată Epistola erau adresatele tratatului şi autoritatea scriitorului ei este autoritatea lui Grigorie de Nisa. «Monahii rugători», care sînt deosebiţi de «fraţii slujitori», nu sînt secta

546. P. G. XXXIV, 409—442. 547. W. Jaeger, *op. cit.,* p. 154, 187.
548. *Ibidem,* p. 188.
549. Symeon von Mesopotamie, D/e *Ueberlieterung der Messalianischen Makarios* — «Sc/ir/iien» in : *Texte und Untersuhungen zur Geschiteder altchristlichen Literatur,* 4 Reihe, 10 Band, 1 Heft, Leipzig, 1941, p. 156..

Euhiţilor, cum sugerează Dorries, ci e vorba aici de două clase de monahi, pe care-i deosebeşte şi-i recunoaşte încă tratatul lui Grigorie(ευΧόμενοι şi τι νήπιοι, sau εργαζόμενοι)[550]. Polemica din partea finală a Epistolei, împotriva virtuţilor şi faptelor mai mult externe, nu are nimic de-a face cu erezia masaliană şi cu spiritualismul ei extrem. Ea exprimă spiritualismul lui Grigorie de Nisa, care în tratatul său îndreaptă aceleaşi atacuri împotriva laxităţii şi caracterului pur extern al anumitor practici mînăstireşti şi insistă asupra puterii credinţei vii şi adevăratei iubiri creştine»[551].

Jaeger socoteşte că această Epistolă către monahi a fost un document de mare importanţă în formarea stilului de viaţă monahal în Răsărit, dar la rîndul ei, ea n-a fost decît «o parafrază explicativă» a tratatului Sfîntului Grigorie de Nisa, scris cu acelaşi scop.

«Astfel noi începem să cunoaştem enorma influenţă spirituală pe care «filosofia» ascetică a Sfîntului Grigorie în general şi tratatul redescoperit în special, a exercitat-o asupra gîndirii ascetice de după el şi asupra învăţăturii religioase din comunităţile mînăstireşti ale Bisericii din Răsărit... Evident, Sfîntul Grigorie de Nisa a reprezentat pentru Macarie tradiţia teologică în forma autoritativă. În special, tratatul lui Grigorie despre ţinta vieţii monahale i-a apărut lui Macarie ca sumă a acestei tradiţii, pe care el a încercat s-o sădească în inima iubiţilor săi fii. De aceea, o cale pentru realizarea scopului său era să explice pe seama lor acest mare document despre evlavia mistic-ascetică în forma unei epistole didactice»[552].

550. Sf. Grigorie cunoaşte chiar rugăciunea neîncetată; el vorbeşte în partea ultimă a tratatului său despre treapta cea mai înaltă a desăvârşirii, pe care trebuie s-o ajungă fiecare membru al comunităţii monahale : cea a rugăciunii neîncetate. «El citează mai multe pasaje din Scriptură pentru a dovedi că rugăciunea a fost socotită de Hristos şi Apostoli cea mai înaltă treaptă. Conform cu aceasta, există o anumită ierarhie spirituală cu diferite trepte de desăvîrşire, în mînăstirea ideală a lui Grigorie, în care cei ce ajung să realizeze în viaţa lor porunca apostolului de a se ruga neîncetat şi de a stărui în rugăciune, ocupă locul cel mai înalt. Sînt aceia care se roagă ziua şi noaptea şi stau treji atît de mult cît pot suporta trupurile lor. Proestosul şi comunitatea trebuie să încurajeze efortul lor şi să simpatizeze cu stăruinţa lor în rugăciune. Ei sînt campionii întregii comunităţi duhovniceşti şi lor li se cuvine premiul cel mai înalt. După aceşti eroi ai rugăciunii, vin cei care nu au ajuns încă pe vîrful deplinei intensităţi a rugăciunii» (Jaeger, op. *cit.,* p. 193—194).

551. Jaeger, op. *cit.,* p. 204—207; 193—194.

552. *Ibidem,* p. 154—156.

Dar Jaeger a dovedit că cuprinsul *Epistolei* celei *Mari* este identic cu cuprinsul «Omiliilor duhovniceşti», cărora tradiţia le dă ca autor tot pe Macarie. Mai mult chiar, el a dovedit că «Omiliile» reflectă aceeaşi dependenţă de tratatul Sfîntului Grigorie de Nisa «De Instituto christiano». Prin aceasta a scos şi «Omiliile» de sub bănuiala de masalianism.

Omiliile duhovniceşti sînt şi ele o adaptare a conţinutului tratatului lui Grigorie de Nisa la necesităţile mînăstirilor.

În Omilia XL, autorul, urmînd lui Grigorie de Nisa, afirmă legătura interioară dintre toate virtuţile. Atît în Omilie cît şi în Epistolă, «vîrful tuturor virtuţilor» e «stăruinţa în rugăciune», ca şi în tratatul Sfîntului Grigorie [553]. Toate celelalte virtuţi pot fi dobîndite, se spune în Omilie, pentru că rugăciunea stabileşte comuniunea sufletului cu Dumnezeu, izvorul întregii puteri duhovniceşti. Cel ce se sileşte să stăruie în rugăciune se aprinde de *erosul* divin şi primeşte harul sfintei desăvîrşiri a Duhului [554]. Fiecare din aceşti termeni se găseşte însă în scrierile Sfîntului Grigorie şi în tratat : Stăruirea în rugăciune, arderea de dragoste (έγχαίεσθαι ερωτι), dispoziţia minţii pentru Dumnezeu (διάθεσίί τοῦ voS), unirea ei cu Dumnezeu(σονάφεια),rugăciunea ca lucrare a minţii ce pune în mişcare procesul de sfinţire şi de desăvîrşire(α τελειότης),prin primirea Duhului Sfînt [555] (θάγιαστιχή).

În această Omilie găsim în continuare ideea treptelor în urcuşul duhovnicesc, care se află şi în tratatul Sfîntului Grigorie. Comună cu tratatul mai are Omilia ideea că în acest progres omul e asistat de Duhul Sfînt, care i se acordă pe măsura credinţei şi a vîrstei lui spirituale [556]. Dar progresul e legat de luptă, de efort. Diavolul caută să abată sufletul de la drumul drept prin ispita descurajării şi a mîndriei [557]. Ideea aceasta Omilia o plasticizează prin imaginea calului şi a carului de luptă din hipodrom. Folosind faimoasa imagine a lui Platon, care aseamănă sufletul cu un car tras de doi cai, pentru lupta (άγών) din suflet, Macarie vede în interiorul omului un teatru, în care duhurile rele se războiesc cu sufletul, avînd

553. *Ibidem,* p. 268.
554. Vezi Omilia aceasta în P. G. XXXIV, 704 ş.u.
555. *De Inst. christ.,* 46, 17, (ed. Jaeger).
556. *Ibidem,* 44, 2 ; 45, 7 ; 46, 7.
557. Jaeger, op. *cit.,* p. 141.

pe Dumnezeu şi pe îngeri ca spectatori. În fiecare clipă se ivesc în conştiinţă gînduri bune şi rele. Pe cele bune le naşte mintea, pe cele rele le produce răutatea. Autorul Omiliei, ştiind tot de la Grigorie, că răsărirea gîndurilor rele se face sub influenţa satanei, iar gîndurile bune ies din minte sub influenţa harului, îşi închipuie mintea ca un conducător care conduce carul sufletului împotriva carului răutăţii condus de satana. S-a socotit că aici avem ideea masaliană a prezenţei simultane a harului şi a satanei în suflet, neţinîndu-se seama că satana e considerat aici lucrînd din afara sufletului, împotriva lui şi că e vorba numai de simţirea ispitelor aruncate de satana asupra sufletului. Dar care din oamenii preocupaţi de progresul lor duhovnicesc nu simte ispitele satanei (carul de luptă al satanei), îndreptîndu-se spre sufletul lui ?

Omilia XL, scriindu-se pentru monahii din obşte, caută să îmbine starea de rugăciune şi de linişte a celor desăvîrşiţi, cu obligaţia ce o simt ei de a-şi arăta iubirea faţă de fraţi prin diferite fapte : prin vizitarea lor, prin învăţarea şi întărirea lor cu cuvîntul [558].

La întrebarea celor mai simpli, cum pot locui simultan în inimă cele «două persoane», harul şi păcatul, autorul răspunde în Omilia XL că numai cînd neglijăm să ţinem aprins focul harului din suflet (să punem lemne pe el), gîndurile din suflet se răcesc, şi nu mai ard de iubirea de Dumnezeu ; numai atunci influenţa din afară a satanei se resimte mai tare. «Harul desăvîrşit şi păcatul absolut nu pot locui în mod real în acelaşi timp în suflet» [559]. E o formulare opusă total învăţăturii masaliene.

Ideile acestea şi alte idei din tratatul Sfîntului Grigorie revin şi în alte Omilii. Dar Macarie dramatizează şi plasticizează războiul gîndurilor din suflet, care e descris de Sfîntul Grigorie în mod mai abstract. Toate ideile favorite ale Sfîntului Grigorie revin mereu în «Omiliile duhovniceşti» : iubirea (ἔρως) sufletului, descris ca o mireasă a lui Hristos, îl pregăteşte să primească pe mirele lui; comparaţia sufletelor nepregătite cu fecioarele nebune, care n-au untdelemn în candele ; urcuşul treptat; căutarea nepătimirii desăvîrşite ; alipirea la Hristos ; ferirea de slava deşartă de la oameni şi aşteptarea

558. Ibidem, p. 216. 559. Ibilem, p. 209—217.

judecăţii şi a răsplăţii lui Dumnezeu; asemănarea vieţii din mînăstire cu viaţa îngerilor; datoria fraţilor de a se iubi unii pe alţii, fie că se roagă, fie că citesc Scripturile, fie că fac altfel de lucru ; socotirea sărăciei ca bogăţie şi a bogăţiei lumeşti ca sărăcie [560].

«Aceste idei formează cadrul teologiei ascetice a lui Macarie. El umple acest cadru moştenit cu bogăţia îmbelşugată a propriei lui experienţe duhovniceşti, cu retorica lui debordantă, cu arzătorul lui entuziasm. Astfel totul este nou şi totul este vechi. Este o uimitoare identitate în structura fundamentală a teoriilor teologice ale celor doi autori. Dar gîndirea lui Macarie este departe de a fi o simplă copie a ideilor lui Grigorie, pe care el le adoptă. El le-a îmbogăţit pe acelea printr-o trăire intensă şi le-a făcut expresia propriei lui vieţi interioare. Evident, Grigorie de Nisa este acceptat de Macarie nu numai ca un autor de înalte idei, ci şi ca unul ce a dat cea mai exhaustivă formulare tradiţiei teologice ascetice, căreia noua generaţie vrea să-i dea viaţă. E demn de remarcat că toate Omiliile lui Macarie preferă să se mişte pe planul înalt al gîndirii teologice şi al simbolismului Sfîntului Grigorie de Nisa, decît să urmeze linia mai mult practică a legislaţiei Regulelor lui Vasile care par să fie admise.

Pe de altă parte, ar fi greşit să spunem că tot ce în Omilii nu derivă de la Sfîntul Grigorie de Nisa e produsul gîndirii proprii a lui Macarie. Alături de înalta speculaţie a lui Grigorie, despre adevăratul sens al idealului ascetic, apar în aceste cuvîntări şi în special în întrebările ce le pun interlocutorii, incontestabile elemente ale unei tradiţii mînăstireşti mai mult populare, aşa cum le cunoaştem din istorioarele călugăreşti moralizatoare. Accentul pus în ele pe lucrarea satanei, a făcut pe unii să socotească pe autorul Omiliilor, aderentul sau conducătorul aşa-zisei erezii masaliene. Dar aceste istorioare, interpretate de Macarie în sens spiritual, derivă mai de grabă dintr-o tradiţie monahală, decît dintr-o erezie masaliană, despre care de altfel se ştie foarte puţin [561].

560. *De Inst. christ.,* 80, 15 şi 81, 6 (ed. cit).
561. Jaeger, *op. cit.,* p. 224—225.

Dovedind caracterul corect bisericesc al operei lui Macarie, Jaeger crede totuşi că autorul ei nu poate fi Macarie Egipteanul, cum ar rezulta din manuscrisele greceşti, pentru că Macarie (t 390) a murit cu cîţiva ani înaintea lui Grigorie de Nisa (+ 394) şi deci n-a putut să folosească tratatul celui din urmă scris la sfîrşitul vieţii lui. Autorul trebuie să fi trăit la o oarecare vreme după moartea lui Grigorie de Nisa, pe la mijlocul secolului V, prin Siria[562].

Fără îndoială, faptul principal e că s-a putut face dovada că opera aceasta are un caracter ireproşabil bisericesc. Sînt destule cazuri cînd opere însemnate, din literatura veche creştină derivă de la autori ce au ţinut să rămînă anonimi punîndu-le ei înşişi, sau imaginaţia obştească sub numele unor mari personalităţi ale trecutului.

Totuşi, credem că nu s-au adus argumente decisive că Omiliile şi Epistola în chestiune s-au scris la oarecare vreme după moartea lui Grigorie de Nisa şi că deci autorul lor nu poate fi Macarie. Jaeger socoteşte că tratatul «De Instituto Christiano» e ultima operă a Sfîntului Grigorie şi a fost scris pe la 390. Deci Macarie, mort pe la 390, n-a mai avut cînd să o prelucreze pentru monahii săi. Dar, ce ne-ar împiedica să admitem că «De Instituto Christiano» a fost scris cu vreun an doi mai curînd (pe la 388—389) şi deci Macarie ar fi putut să-l prelucreze înainte de moartea sa ? În afară de aceea, cuvintele Sfîntului Grigore de Nisa din tratat: «Am adunat pentru voi cîteva puţine seminţe ale învăţăturii, culegîndu-le din Scripturile dăruite nouă mai înainte de Duhul» (άπδ τών προδωρηθέντων ήμων παρά τοΰ Πνεύματος γραφών λεγόμενα),nu înseamnă numaidecît scrierile de mai înainte ale Sfîntului Grigorie cum interpretează Jaeger. Înseamnă mai degrabă Sfînta Scriptură. Dacă deci tratatul a fost scris pe la 380 şi el a fost trimis imediat mînăstirilor din tot Răsăritul, cărora le era adresat, a putut deveni fără întîrziere, obiectul de predică şi de prelucrare, prin adaptarea la împrejurările concrete ale vieţii din mînăstiri.

562. *Ibidem,* p. 228.
563. In original trebuie să fi fost: προδωρηθειαών ήμΐν.

Am arătat în altă parte[564], că formulările lui Diadoh al Foticeei[565], privitoare la viaţa spirituală, prezintă un caracter de mai mare precizie faţă de opera lui Macarie şi presupun opera acestuia. Deci dacă Diadoh a scris pe la începutul secolului V, opera lui Macarie a trebuit să fie scrisă cu cîteva zeci de ani înainte. Aceasta ne duce la epoca lui Macarie Egipteanul.

Fără îndoială, o mare dificultate e faptul că versiunea arabă a acestei opere poartă numele de Simian. Dar s-ar putea ca aceasta să provină de acolo, că mai tîrziu un oarecare Simian, poate Simion Metafrastul (secolul X) sau poate unul mai vechi decît Metafrastul, a făcut nişte excerpte din opera lui Macarie. Numele lui a fost asociat apoi cu cel al lui Macarie, făcîndu-se o confuzie între aceste două nume şi aşa în traducerea arabă opera întreagă a putut fi atribuită lui Simion, înţelegîndu-se uneori, sau şi numindu-se Simion Stîlpnicul[566], precum sînt în unele manuscripte greceşti şi excerptele atribuite lui Macarie[567]. Unii socotesc că autorul acestor excerpte a fost un Simion Mesopotamitul şi el a trăit pe la sfîrşitul sec. XIII[567b].

*

Excerptele amintite formează în *Filocalia greacă* o scriere unică în 150 de capete, numerotat în continuare. Dar această scriere are din loc în loc cîte un subtitlu, fiind împărţită astfel în şase subdiviziuni şi fiind numită «Parafraza în 150 capete a Sfîntului Simion Metafrastul la cele 50 cuvîntări ale Sfîntului Macarie Egipteanul». Aceste subdiviziuni, cu titlurile lor şi cu capetele pe care le însumează, corespund cu cele şase tratate din Migne, P. G., t. XXXIV, 941—968, unde sînt date sub numele lui Macarie[568].

564. In jurul *Omiliilor duhovniceşti* ale Sf. Macarie (rev. cit., p. 20—26).

565. Diadoh al Foticeei, *Cuvînt ascetic,* In *Filocalia rom.,* vol. I, ed. II, p. 368—378. 566. Jaeger, op. *cit.,* p. 226. 567. *Ibidem,* p. 159—160.

567b H. G. Beck, Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reick, 1959, p. 364.

568. Dar excerptele nu au putut fi făcute de Macarie însuşi. Autorul *Parafrazei* intercalează de multe ori cuvîntul: «zice» (φηοι), arătînd că redă textul altcuiva (de pildă, cap. XIV, coresp. cu *Epistola,* la Jaeger, *op. cit.,* p. 269, rînd 2; cap. XV, coresp. cu *Epistola,* la Jaeger, *op. cit.,* p. 267, etc.). Despre vechimea acestor excerpte se va putea spune însă ceva mai sigur, de-abia după o ediţie critică a întregii opere a lui Macarie, inclusiv a acestor excerpte. Atunci se va putea şti cel puţin de cînd datează cele mai vechi manuscrise care le cuprind.

Din aceste şase tratate, cele două dinţii *despre desăvîrşirea* în Duh (Φ«λο%αλία, ed. II, vol. II, p. 109—113, cap. I—XVII; P. G. XXXIV, 841—852, cap. I—XVII) şi *despre rugăciune* <Φιλο*αλία,IMó. ρ. 113—116, cap. XVIII—XXXII; P. G., XXXIV, 853—866), sînt alcătuite din pasaje din Epistola cea Mare, publicată de Jaeger, deci au prin ea o legătură cu tratatul «De Instituto Christiano» a lui Grigorie de Nisa.

Iată un tablou al capetelor din aceste două tratate cu pasajele corespunzătoare din Epistola lui Macarie :

Parafraza lui Simian Metafrastul Despre desăvîrşirea în Duh	*Epistola lui Macarie Ed. Jaeger*
Cap. I	p. 238 r. 8—20
Cap. II	p. 239 r. 47—248, 18
Cap. III	p. 244, 17—245, 9
Cap. IV	p. 246, 1—247, 8
Cap. V	p. 241, 10—243, 11
Cap. VI	p. 250, 1—251, 4
Cap. VII	p. 251, 10—14
Cap. VIII	p. 256, 21—257, 15; 258, 4—258, 8
Cap. IX	p. 258, 9—259, 10
Cap. X	p. 259, 11—24
Cap. XI	p. 261, 9—263, 4
Cap. XII	p. 263, 4—16
Cap. XIII	p. 264, 1—256, 1
Cap. XIV	p. 265, 2—266, 2
Cap. XV	p. 266, 1—267, 18
Cap. XVI	p. 268, 1—18
Cap. XVII	p. 266, 2—17
Cap. XVIII (Despre rugăciune)	p. 268, 20—269, 25
Cap. XIX	p. 273, 18—274, 8
Cap. XX	p. 270, 13—17 ; 272, 12—273, 1
Cap. XXI	p. 273, 1—18
Cap. XXII	p. 274, 9—276, 7
Cap. XXIII	p. 276, 14—277, 12
Cap. XXIV	p. 279, 21—280, 11
Cap. XXV	p. 280, 11—281, 7
Cap. XXVI	p. 283, 3—16; 284, 11—17
Cap. XXVII	p. 285, 3—285, 9
Cap. XXVIII	p. 282, 7—20
Cap. XXIX	p. 293, 5—294, 1
Cap. XXX	p. 295, 15—295, 15
Cap. XXXI	p. 298, 10—22; 298, 8—300, 15
Cap. XXXII	p. 287, 19—289, 3.

Dintr-o comparaţie a textelor paralele se poate constata următoarele feluri de deosebiri:

Simion prescurtează frazele din Epistolă şi simplifică întorsăturile mai complicate şi mai retorice, pentru a le face mai concentrate şi mai uşor de înţeles [569]. În acest scop înlocuieşte termeni mai arhaici cu termeni mai noi, mai obişnuiţi. Din multele citate ale Epistolei, alege numai cîte unul. De multe ori nu li se mai adresează monahilor la persoana a doua, ci vorbeşte de ei la persoana a 3-a (vezi cap. 14, coresp. Jaeger, p. 252, 2).

Încolo redă cu fidelitate aproape perfectă textul extras din Epistolă, nepunând nici o idee de la sine. Schimbările destul de esenţiale de cuvinte arată că autorul a trăit cîteva secole mai tîrziu decît autorul Epistolei, iar faptul că vorbeşte la persoana a treia despre monahi, arată că scriind Parafraza, nu o făcea în împlinirea unei slujbe directe de învăţător al monahilor, ci scria oarecum retras de obştea monahală. Aceasta s-ar potrivi poate cu Simion Metafrastul din secolul X, care a săvîrşit, se pare, numai operă de scriitor şi nu a fost conducător al vreunei obşti monahale.

Comparînd textul capetelor acestor prime două tratate din cele şase, cu textul capetelor tratatului : *Despre paza inimii,* aflat în Migne înaintea lor, vedem că multe din ele coincid, dar capetele din tratatul: *Despre paza inimii* reproduc mai literar textele din Epistola lui Macarie, neschimbind cuvintele mai arhaice cu altele mai noi [570]. De aici se vede că tratatul: *Despre paza inimii,* nu provine de la autorul

569. De exemplu iată cum redă *Epistola* ideea pe care o rezumă Simion în cap. IX : «Dar ce este renunţarea la sufletul său decît a se preda pe sine cu totul, frăţimii, şi a nu împlini deloc vrerile sale, ci atîrnînd cu totul de cuvîntul lui Dumnezeu, să-şi împodobească sufletul său, totdeauna cu sfintele şi curatele înţelesuri ale poruncilor şi să le socotească pe acestea mîntuitoare şi dulci. Apoi să nu aibă nimic în stăpînirea sa, decît haina pe care o poartă, ca totdeauna să poată fi fără grijă, împlinind numai cele poruncite lui, cu bucurie. Şi ca un rob cumpărat să privească cu inimă bună pe toţi fraţii, dar mai cu seamă pe întîistătători, ca domni şi stăpîni pentru Hristos, cum însuşi Domnul a spus : «Cel ce voieşte să fie între voi cel dintîi şi mai mare, să fie cel mai de pe urmă dintre toţi şi tuturor slujitor şi rob» etc.

570. De ex. cap. VII din tratatul *Despre paza inimii* (P. G. XXXIV, 825), reproduce fidel pe cel din *Epistolă* (Jaeger, *op. cit.,* p. 264, 14 ş.u.), pe cînd cap. XIII din *Filocalie,* face anumite modificări de sintaxă.

celorlalte două tratate pe care le-am amintit, care se pare că este şi autorul celorlalte patru tratate ce urmează. Încît pare a se verifica tradiţia, atestată de Nicodim Aghioritul în Filocalia greacă, că cele şase tratate sînt ale unuia şi aceluiaşi autor, probabil Simion Metafrastul, formînd o operă unitară.

Din celelalte patru tratate, date în Filocalie, prin capete numerotate în continuare, am identificat următoarele în Omiliile lui Macarie :

Parafraza lui Simion Metafrastul (Filocalia)	*Omilii*
Cap. XLII	Omil. XXXVI; P. G. XXXIV, col. 749.
Cap. LII	Omil. V, 2; P. G. cit. col. 496; trad. rom. p. 30.
Cap. LIII	Omil. V, 5—6; P. G. cit., 500 ; trad. rom. p. 32—33.
Cap. LIV	Omil. V, 5; P. C. cit., 501 ; trad. rom. p. 33.
Cap. LV	Omil. V, 6 î P. G. cit., 503—504; rom. p. 34—35.
Cap. LVI	Omil. V, 6 î P. G. cit., 504 ; rom. p. 35.
Cap. LVII	Omil. V, 6; P. G. cit., 505; rom. p. 35.
Cap. LVIII	Omil. V, 6 f P. G. cit., 505 D; rom. p. 36.
Caip. LIX	Omil. V, 6; P. G. cit., 509 B—512 B ; rom. p. 38—39.
Cap. LX	Omil. V, 6; P. G. 512 B ; rom. p. 39.
Cap. LXI	Omil. V, 8, 9; P. G. 513 BD; rom. p. 40—41.
Cap. LXII	Omil. V, 11 ; P. G. cit., 546 B; rom. 42.
Cap. LXIII	Omil. V, 12 ; P. G. 517 AB î rom. p. 43.
Cap. LXIV	Omil. IV, 1, 3, 4, 5; P. G. 472 D, 473 D—475 A, 476 AC ; rom. p. 15—17.
Cap. LXV	Omil. IV, 6, 7; P. G. cit., 476 D—477AB; rom. p. 18.
Cap. LXVI	Omil. VIII; P. G. cit., 477 D; rom. p. 19.
Cap. LXVII	Omil. IV, 9, 10; P. G. cit., 480 AB; rom. p. 19—20.

Cap. LXVIII	Omil. IV, 11, 12; P. G. cit., 480 D—481 AB; rom. p. 20—21.
Cap. LXIX	Omil. IV, 13 ; P. G. cit., 481 CD ; rom. p. 21.
Cap. LXX	Omil. IV, 13, 14, 15; P. G. 481 D—482 A, 482 BC i rom. p. 21—22.
Cap. LXXI	Omil. IV, 21, 22, 23 j P. G. 488 D—489 A, 488 BCD ,· rom. p. 25—27.
Cap. LXXII	Omil. IV, 24, 25, 26, 27; P. G. 492 AB—493 AB ; rom. p. 27—28.
Cap. LXXIV	Omil. XVII, 1, 2, 3, 4 ; P. G. 624 CD—625 ABC.
Cap. LXXV	Omil. XVII, 4, 5 ; P. G. 625 D—628 A.
Cap. LXXVI	Omil. XVII, 6 ; P. G. 628 BC.
Cap. LXXVII	Omil. XVII, 10; P. G. 629 D.
Cap. LXXVIII	Omil. XVII, 7, 8 ; P. G. 628 D—629 A.
Cap. LXXIX	Omil. XVII, 11; P. G. 629 D—631 A.
Cap. LXXX	Omil. XV, 12, 13; P. G. 632 BC.
Cap. LXXXI	Omil. XVII, 11; P. G. 632 A.
Cap. LXXXII	Omil. XVII, 13, 14, 15; P. G. 632D, 633 AB.
Cap. LXXXIII	Omil. XVII, 15 ; P. G. 633 BC.
Cap. LXXXIV	Omil. XVII, 15; P. G. 633 C.
Cap. LXXXVI (începutul)	Omil. XVII, 13 ; P. G. 632 C.
Cap. LXXXVII	Omil. XVIII, 1, 2; P. G. 636 AB.
Cap. LXXXVIII	Omil. XVIII, 5, 6; P. G. 637 BCD—639 A.
Cap. LXXXIX	Omil. XVIII, 7, 8, 9 ; P. G. 648 BCD.
Cap. XC	Omil. XVIII, 10, 11; P. G. 641 ABC.
Cap. XCI	Omil. VIII, 1 ; P. G. 528 C; rom. p. 50.
Cap. XCII	Omil. VIII, 2, 3 ; P. G. 528 D—52 ABC. rom. p. 50—51.
Cap. XCIII	Omil. VIII, 4 ; P. G. 529 D ; rom. p. 51.
Cap. XCV	Omil. VIII, 5; P. G. 532 AB; rom. p. 52.
Cap. CVII (sfîrşitul)	Omil. IX, 7—8; P. G. 536 D; rom. p. 95.
Cap. CVIII	Omil. IX, 10; P. G. 637 C.
Cap. CIX	Omil. X, 1 ; P. G. 541 A.
Cap. CX	Omil. X, 2, 3, 4; P. G. 541 CD—544 AB; rom. 59—60.

Cap. CXI	Omil. X, 5; P. G. 544 C; rom. p. 61.
Cap. CXVI	Omil. XI, 11; P. G. 552 D—553 A; rom. p. 66—67.
Cap. CXVII	Omil. XI, 15 ; P. G. 556 C; rom. p. 69.
Cap. CXXIV	Omil. XV, 1—2; P. G. 546 BCD.
Cap. CXXV	Omil. XV, 3—4 ; P. G. 578 AD.
Gap. CXXVI	Omil. XV, 6 ; P. G. 580 C.
Cap. CXXXIV	Omil. XIX, 3, 4, 5, 6; P. G. 644 D; 645 ABC, 648 A.
Cap. CXXXV	Omil. XIX, 7—8 ; P. G. 648 BCD.
Cap. CXL	Omil. VI, 10 ; P. G. 516 A.
Cap. CXLI	Omil. VI, 8 ; P. G. 513 B.
Cap. CXLV	Omil. XXI, 2, 3, 4; P. G. 656 CD—657 A.
Cap. CXLVI	Omil. XXI, 4, 5 ; P. G. 657 BCD[571].

Din 150 capete am putut identifica aproximativ 90. Unele din acestea şi din cele neidentificate se pot afla ca temă generală în diferite alte Omilii. Dar din procedura lui Simion Metafrastul, observată în capetele identificate, se poate conchide că şi capetele neidentificate trebuie să urmeze destul de fidel unor texte necunoscute pînă acum din Macarie.

571. Pentru textul românesc al *Omiliilor duhovniceşti* am folosit traducerea lui Cicerone Iordăchescu din 1931.

Parafraza în 150 de capete a Sfîntului Simeon Metafrastul la cele cincizeci de Cuvinte ale Sfîntului Macarie Egipteanul

Despre desăvîrşirea în Duh

1. Fiecare din noi primeşte mîntuirea prin harul şi darul dumnezeiesc al Duhului, dar poate ajunge prin credinţă, prin iubire şi prin lupta voinţei lui libere la măsura desăvîrşită a virtuţii, ca precum prin har, aşa şi prin dreptate [572] să moştenească viaţa veşnică. Căci nu se învredniceşte cineva numai prin puterea şi harul lui Dumnezeu, fără să aducă şi lacrimile sale, de înaintarea desăvîrşită ; dar nici nu ajunge numai prin sîrguinţa şi puterea sa, fără să ajute şi harul, la măsura desăvîrşită a libertăţii şi curăţiei. «Căci de nu va zidi Domnul casa şi nu va păzi cetatea, în zadar ar priveghea păzitorul, în zadar ostenitorul şi ziditorul» [573].

2. Întrebare : Care este voia lui Dumnezeu la care îl îndeamnă şi îl roagă Apostolul pe fiecare din noi să ajungă ? Răspuns : Desăvîrşita curăţire de păcat, eliberarea de patimi şi de ocară şi înălţarea la virtutea supremă, care este curăţia şi sfinţenia inimii, la care ajunge cineva prin împărtăşirea de Duhul dumnezeiesc în

572. E de observat deosebirea între mîntuirea dobîndită prin har şi nepătimirea dobîndită prin efortul ajutat de har. E o învăţătură cu totul deosebită de cea masaliană, care învăţa că harul vine de pe urma eforturilor omului. 573. Psalm. CXXVI, 1.

chip desăvîrşit întru simţire (ἐν πληροφορίᾳ). Căci zice : «Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu»[574] ; şi : «Fiţi şi voi desăvîrşiţi, precum Tatăl cel ceresc desăvîrşit este»[575] ; şi : «Să se facă inima mea fără prihană întru cele drepte ale Tale, ca să nu mă ruşinez»[576] ; şi iarăşi : «Atunci nu mă voi ruşina cînd voi căuta spre toate poruncile Tale»[577]. Şi iarăşi către cei ce întreabă : «Cine se va sui la muntele Domnului ? Sau cine va sta în locul cel sfînt al Lui ?» răspunde : «Cel nevinovat cu mîinile şi curat cu inima»[578], arătînd prin aceasta desăvîrşita desfiinţare a păcatului ce se săvîrşeşte prin faptă şi cugetare[579].

3. Cum se poate face curăţirea de patimile cele nearătate şi ascunse, cele greu de depărtat şi oarecum înrădăcinate în suflet[580], arată Duhul Sfînt care ştia

574. Matei V, 8. 575. Matei V, 48. 576. Psalm. CXVII, 80.
577. Psalm. CXVIII, 6. 578. Psalm. XXIII, 3—4.

579. Corespunde cu : *De Instituto Christiano* al Sf. Grigorie de Nisa (P. G. XLVI, 289 D). Sf. Grigorie spune numai în general că ţinta lui Dumnezeu este ca omul să-şi «cureţe sufletul prin har, ca să-l aducă lui Dumnezeu curat». Precizarea în prelucrarea lui Simeon (şi Macarie) că e vorba de «desăvîrşita curăţire» nu alterează sensul din Sf. Grigorie în direcţie masaliană, ba dimpotrivă îl precizează în sens ortodox, lăsînd să se înţeleagă că o anumită curăţie are omul încă de la primirea harului şi nu o realizează de-abia el ulterior. Această precizare în sensul ortodox se mai arată şi în aceea că pe cînd Sf. Grigorie spune că prin această curăţire omul leapădă ruşinea ca pe o haină ce-l murdăreşte, Simion (resp. Macarie) trece peste aceasta. Apoi că pe cînd Sf. Grigorie spune că prin curăţie omul îndepărtează păcatul în general, Simion (resp. Macarie) afirmă că e vorba de păcatul ce se săvîrşeşte cu cugetarea şi cu fapta, deci de un păcat actual, nu de păcatul strămoşesc. Afirmaţia lui Macarie că această curăţie deplină se trăieşte prin simţire, e o învăţătură proprie şi lui Diadoh şi ea înlătură afirmaţia lui Hausherr că masalianismul lui Macarie ar sta în confundarea primirii harului cu simţirea lui încă de la început.

580. Acest cap. corespunde cu *De Instit. Christ.* (P. G. XLVI, 293 B). In el se adaugă că amintita curăţire are ca obiect şi «patimile ascunse». Sf. Grigorie le spune : «relele ascunse» (χαχά), dar termenul de «patimi» nu schimbă în sens masalianic ideea, ci dimpotrivă o precizează în sens ortodox, căci ele pot însemna mai sigur nişte obişnuinţe vechi de ale păcatului, care şi-au pierdut caracterul de păcat dar pot forma izvorul pentru păcatele «cu cugetarea şi cu fapta». S-a spus de către Hausherr (*L'Erreur fondamentale et la logique du messalianisme,* în «Orientalia Christiana Periodica», III, IV, 1935, p. 330), că masalianismul lui Macarie se vede şi din afirmarea că prin botez rădăcinile păcatului nu se smulg

aceasta, prin David. Căci zice acesta : «De cele ascunse ale mele curăţeşte-mă»[581]. Deci putem face aceasta prin multă rugăciune şi credinţă şi prin desăvîrşita pornire spre Dumnezeu, cu împreună-lucrarea Duhului, dar împotrivindu-ne şi noi lor şi păzindu-ne, inima noastră cu toată grija[582].

4. Iar fericitul Moise zice[583], lămurind prin pilde, că sufletul nu trebuie să dea urmare ambelor voiri, celei rele şi celei bune, ci numai celei bune, şi să nu cultive două feluri de roade, cel bun şi cel rău, ci numai pe cel bun. Căci zice : «Să nu înjugi în aria ta animale de neamuri diferite împreună, ca boul şi catîrul, ci vei treiera recolta înjugînd animale de acelaşi neam»[584]. Adică să nu-şi aibă în aria inimii noastre virtutea şi păcatul lucrarea împreună, ci numai virtutea[585]. «Să nu ţeşi in în haină de lînă, nici lînă în haină de in»[586]. Să nu

din suflet. Dar iată că şi Sf. Grigorie de Nisa spune că Dumnezeu văzînd străduinţa omului «va smulge prin puterea lui rădăcina ascunsă a gîndurilor înainte de odrăslire» (P. G. cit.). Simion moderează aici ideea de înrădăcinare, spunînd : «oarecum înrădăcinate».

581. Psalm. XVIII, 13.

582. Atît la Sf. Grigorie, cît şi la Simion (respectiv Macarie), găsim tensiunea manifestată pe de o parte în afirmarea că «patimile» sau «relele» sînt înăuntru, iar pe de alta, în îndemnul de a ne păzi inima de ele. Dar Simion (resp. Macarie), face o distincţie clară între «inima» ce trebuie păzită şi «sufletul» în care sînt «oarecum înrădăcinate» patimile, pe cînd Sf. Grigorie spune în general că trebuie să ne păzim «interiorul» (τήν ενίον), sau «mintea», sau «sufletul» de «gîndul răutăţii» care se ridică de undeva din adînc (P. G. cit.). Pare că, după el, răutatea nu sta într-un substrat mai adînc decît întreg sufletul, pe cînd la Simion (respectiv Macarie), ar sta în «psihicul» biologic, deosebit de «inima» conştientă, în sensul lui Diadoh.

583. Coresp. cu *De Inst. Christ.,* P. G. XLVI, 293 C.

584. Deut. XXII, 10.

585. Sf. Grigorie cere «să nu crească în acelaşi suflet răutatea şi virtutea împreună». Simion (respectiv Macarie) precizează: «să nu-şi aibă în aria inimii virtutea şi păcatul lucrarea împreună, ci numai virtutea». Precizarea pare să accentueze că nu poate fi vorba de o prezenţă a răutăţii în inimă, ci numai de o lucrare. E ceea ce spune şi Sf. Grigorie, poate mai puţin precis cînd declară că gîndul rău se ridică dintr-un izvor mai adînc, ca de altfel şi gîndul bun. De aceea, «plugarul cel bun trebuie să dea drumul numai apelor curate ale vieţii, ca dintr-un izvor bun de băut». Atît Sf Grigorie, cît şi Simion (resp. Macarie) recunosc o existenţă a posibilităţii virtuţii şi păcatului dincolo de conştiinţă.

586. Deut. XXII, 11.

cultivi în ţarina ta două feluri de roduri la un loc». «Să nu scoţi animal din neam străin la împreunare cu altul, ci să împreuni animalele de acelaşi neam» [587]. Prin toate acestea ne dă în chip tainic să înţelegem, precum s-a spus, că nu trebuie să cultivăm în noi păcatul şi virtutea, ci să se lase spre rodire numai seminţele virtuţii; şi că sufletul să nu aibă părtăşie (comuniune) cu două duhuri, cu Duhul lui Dumnezeu şi cu duhul lumii, ci să se lase robit numai de Duhul lui Dumnezeu şi să se producă numai rodurile Duhului [588]. Pentru aceasta zice : «Spre toate poruncile tale m-am îndreptat, toată calea nedreaptă am urît» [589].

5. Nu numai de păcatele arătate, de curvie, ucidere, furt, lăcomie, bîrfire, minciună, iubire de arginţi şi zgîrcenie şi de cele asemenea trebuie să se cureţe sufletul fecioarei [590] alegînd unirea cu Dumnezeu, ci, precum am spus înainte, cu mult mai mult de cele ascunse, adică de poftă, de slava deşartă, de dorinţa de a plăcea oamenilor, de făţărnicie, de iubirea de stăpînire, de viclenie, de relele obiceiuri, de ură, de necredinţă, de pizmă, de iubirea de sine, de îngîmfare şi de celelalte asemănătoare. Pentru că Scriptura obişnuieşte să pună aceste păcate ascunse ale sufletului pe plan egal cu cele din afară. «Căci Domnul, zice, a împrăştiat oasele celor ce plac oamenilor» [591] şi «se va scîrbi de bărbatul sîngelui şi de cel viclean» [592]. Deci arată pe Domnul scîrbindu-se la fel de viclenie şi de ucidere ; «şi de cei ce vorbesc de pace cu cei apropiaţi lor» [593] şi cele următoare. Deoarece zice iarăşi: «Căci în inimă lucraţi nelegiuiri pe pămînt» şi: «Vai vouă cînd vă vor grăi de bine

587. Lev. XIX, 19.

588. Aici se precizează că în om a rămas numai putinţa de rodire a «seminţelor» păcatului, nu păcatul însuşi. Apoi că prezenţa duhului rău în om e totuşi exterioară sufletului, întrucît sufletul poate să nu aibă comuniune cu el. Că sufletul nu poate să aibe două feluri de voiri în acelaşi timp, e iarăşi o precizare a lui Macarie. 589. Psalm. CXVIII, 128.

590. Sufletul e de genul femenin în greceşte.

591. Psalm. LII, 7. 592. Psalm. V, 6. 593. Psalm. XXVII, 3.

oamenii»[594], adică atunci cînd voia voastră va fi să auziţi vorbe bune de la oameni şi vă veţi mîndri cu slava şi cu laudele de la ei. Desigur, nu e cu putinţă să se ascundă pentru totdeauna cei ce fac bine. Pentru că însuşi Domnul zice : «Să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor» (Matei V, 16). Dar siliţi-vă, zice, să faceţi binele spre slava lui Dumnezeu şi nu pentru slava proprie, nici ca unii ce iubiţi cu înfocare laudele oamenilor. Pe unii ca aceştia i-a arătat ca fiind şi necredincioşi, zicînd : «Cum puteţi să aveţi credinţă, primind slavă de la oameni şi slava de la Dumnezeu singur nu o căutaţi»[595]. Dar şi Apostolul, nu ne cere grijă la toate, pînă şi la mîncare şi băutură; nu ne porunceşte ca toate să le facem spre slava lui Dumnezeu ? Căci zice : «Fie de mîncaţi, fie de beţi, fie de faceţi altceva, spre slava lui Dumnezeu faceţi»[596]. Iar dumnezeiescul Ioan punînd pe acelaşi plan ura cu uciderea, zice : «Cel ce urăşte pe fratele său, ucigaş de oameni este».[597].

6. «Iubirea toate le suferă, toate le rabdă, iubirea niciodată nu cade»[598]. «Niciodată nu cade», înseamnă că cei ce au dobîndit darurile amintite, dar încă nu s-au învrednicit, prin iubirea cea mai deplină şi mai curată a Duhului, de libertatea desăvîrşită de patimi, încă nu au ajuns la siguranţă, ci sînt încă în primejdie şi în luptă şi în frică din pricina duhului răutăţii. Această măsură, nemaifiind supusă căderii, nici patimii, a arătat-o ca fiind de aşa fel că chiar limbile îngerilor şi proorocia şi cunoştinţa toată şi harismele vindecărilor sînt nimic în comparaţie cu ea[599].

594. Ps. LVII, 2 ; Luca VI, 26. 595. Ioan V, 44. 596. I Cor. X, 31. 597. I Ioan III, 15. 598. I Cor. XIII, 7—8.

599. Coresp. cu : De *Instit. Christ.* (P. G. XLVI, 296 AC). S-ar părea că se accentuează prea hotărît «siguranţa» şi libertatea de primejdia căderii în care se află cel ajuns la treapta iubirii. Aceasta încă s-a socotit de Hausherr idee masaliană. Dar ideea aceasta e afirmată în fond şi de Sf. Grigorie de Nisa. Căci şi el spune că pînă ce omul «nu s-a eliberat în chip total (curat) de patimile ce-l tulburau înainte ... se află în temerea căderii, neavînd iubirea care-l sprijină şi-l întăreşte (βεβεοῦσαι) în starea virtuţii. Deci aşteptînd iubirea, stăruie, luptînd cu toată patima,

7. Pentru aceasta a arătat ţinta desăvîrşirii, ca fiecare cunoscîndu-se pe sine, sărac de o astfel de bogăţie, să se silească printr-un duh fierbinte şi încordat spre bunul cel din urmă şi să alerge astfel pe drumul duhovnicesc pînă ce-l va lua, precum s-a zis : «Aşa să alergaţi ca să-l luaţi» [600].

8. A se lepăda de sine, socoteşte că înseamnă aceasta : «A se preda pentru totdeauna frăţiei şi a nu mai asculta deloc de voia proprie, nici a mai fi domn peste ceva, afară de haine. Aceasta, pentru ca fiind dezlegat de toate, să se ţină cu bucurie, numai de cele poruncite lui, socotind pe toţi fraţii şi mai ales pe întîistătătorii şi pe cei ce au luat poverile mînăstirii, ca domni şi stăpîni, pentru Hristos, ascultînd de Hristos care zice : «Cel ce voieşte între voi să fie întîiul şi cel mai mare, să fie cel din urmă dintre toţi şi slujitor şi rob tuturor» [601], nemaiagonisindu-şi nici cinste, nici laudă de la fraţi, pentru slujirea sau vieţuirea sa. Căci zice : «Slujiţi cu toată bunăvoinţa, nu cu o slujire pentru ochi, ca cei ce caută să placă oamenilor». Ci să se socotească pe sine dator întotdeauna cu slujirea fraţilor întru iubire şi simplitate [602].

9. Întîistătătorii frăţiei, care împlinesc lucrurile cele mari, trebuie să lupte prin smerită cugetare împotriva uneltirilor contrare ale răutăţii, ca nu cumva stăpînind asupra fraţilor supuşi, prin patima mîndriei, în loc de cîştigul cel mai mare, să-şi pricinuiască loruşi pagubă. Ci, predîndu-se mai degrabă frăţiei spre a-i sluji pentru Dumnezeu, trupeşte şi sufleteşte, să poarte grijă de ei, ca nişte părinţi iubitori şi să-i îngrijească totdeauna ca pe nişte copii ai lui Dumnezeu. La arătare să nu lepede datoria de întîistătători, ca de pildă pe aceea de a porunci sau de a sfătui pe cei mai încercaţi, sau de a

pînă vei ajunge la ţinta dreptei credinţe» (P. G. XLVI, 296 B), care am văzut că e eliberarea de patimi.

600. I Cor. XIX, 24. 601. Matei XX, 26—27.

602. Ep. VI, 6—7; Col. XII, 22.

pedepsi pe vreunul, sau de a mustra unde trebuie şi unde trebuie de a mîngîia, ca nu cumva, pe motiv de smerenie sau de blîndeţe, să ajungă mînăstirile în neorînduială, nemaipăstrînd rînduiala deosebirii între întîistătători şi supuşi. Dar în ascunsul minţii să se socotească pe ei ca nişte robi nevrednici ai tuturor fraţilor şi ca nişte pedagogi buni cărora li s-au încredinţat copiii stăpînului şi de aceea să se străduiască a pregăti cu toată bunăvoinţa şi cu frica lui Dumnezeu, pe fiecare dintre fraţi spre tot lucrul bun, neuitînd că li s-a pus deoparte la Dumnezeu o mare şi nejefuită plată pentru osteneala aceasta.

10. Precum cei ce au primit slujba de pedagogi ai tinerilor, chiar dacă aceştia sînt stăpînii lor, nu se feresc, cînd interesul educării şi al bunei cuviinţe moravurilor o cere, să le dea, cu multă bunăvoinţă, şi cîte o bătaie, aşa şi întîistătătorii trebuie să pedepsească pe fraţii care au lipsă de vreo certare, nu cu patima mîniei şi a dispreţului, nici pentru a se răzbuna pe ei înşişi, ci cu blîndă bunătate şi în scopul folosului duhovnicesc, să facă totul pentru îndreptarea lor.

11. Tot cel ce voieşte, zice, să primească întipărirea unor astfel de moravuri, să urmărească înainte de toate şi întotdeauna frica lui Dumnezeu şi sfînta iubire, care e cea dintîi şi cea mai mare poruncă. Şi să o ceară pe aceasta de la Domnul neîncetat, ca să se întipărească în inima lui şi apoi prin pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu să o cîştige tot mai mult, înaintînd în ea în fiecare zi şi sporind-o prin har. Căci prin stăruinţă şi încordare, prin grijă şi luptă, devenim puternici în a cîştiga iubirea cea către Dumnezeu, care ia chip în noi prin harul şi darul lui Hristos. Şi din aceasta se poate uşor împlini a doua poruncă, adică iubirea către aproapele. Căci cele dintîi trebuie puse înaintea celorlalte şi pentru ele trebuie să ne străduim mai mult. Şi aşa după cele dintîi vor urma cele de-al doilea. Dar dacă ci-

neva nu se sîrguieşte pentru porunca aceasta dintîi şi mai mare, adică pentru dragostea către Dumnezeu, care ia fiinţă din dispoziţia noastră lăuntrică şi din conştiinţa cea bună, adăugîndu-se şi ajutorul dumnezeiesc, ci voieşte să-şi închine numai grija din afară slujirii celei de a doua, îi va fi cu neputinţă să o împlinească pe cea de a doua în chip sănătos şi curat. Căci uneltirea patimii găseşte mintea pustie de amintirea, iubirea şi căutarea lui Dumnezeu, sau face poruncile dumnezeieşti să apară grele şi ostenitoare, aprinzînd în suflet cîrteli şi supărări şi nemulţumiri împotriva slujirii fraţilor, sau îl face pe om să se îngîmfe, amăgindu-l cu părerea de sine a dreptăţii proprii, şi să se socotească mare şi vrednic de cinste, convingîndu-l că a împlinit la culme poruncile.

12. Cînd se va socoti omul pe sine împlinitor desăvîrşit al poruncilor, e vădit că păcătuieşte şi greşeşte împotriva poruncii, ca unul ce se judecă pe sine şi nu primeşte pe cel ce-l judecă cu adevărat. Căci numai cînd Duhul lui Dumnezeu va mărturisi împreună cu duhul nostru, după cuvîntul lui Pavel[603], vom fi cu adevărat vrednici de Hristos şi fii ai lui Dumnezeu, nu cînd ne vom îndreptăţi pe noi înşine, prin părerea de sine. «Căci nu cel ce se laudă pe sine este ales, ci pe care Domnul îl laudă»[604]. Deoarece cînd omul se află gol de pomenirea şi frica lui Dumnezeu, în chip necesar va iubi slava şi va vîna lauda celor serviţi. Iar unul ca acesta a fost descoperit ca necredincios de către Domnul, precum s-a arătat mai înainte. Căci zice : «Cum puteţi voi să credeţi, cînd primiţi slavă unii de la alţii, şi slava cea de la Dumnezeu singur nu o căutaţi ?»[605].

603. Rom. VIII, 16. 604. II Cor. X, 18. 605. Ioan V, 44.

13. Iubirea [606] faţă de Dumnezeu se dobîndeşte, precum s-a zis, prin nevoinţă multă şi prin osteneala minţii în cugetări cuvioase şi prin grija necontenită de toate cele bune, dat fiind că vrăjmaşul împiedică mintea noastră şi nu-i îngăduie să se ridice la dragostea de Dumnezeu [607] prin pomenirea celor bune, ci-i îndulceşte simţirea cu poftele pămînteşti [608]. Căci în aceasta stă moartea celui viclean şi aşa-zicînd spînzurarea lui, că mintea petrece în chip neîmprăştiat în pomenirea lui Dumnezeu. Numai de aici se poate ivi şi simplitatea adevărată şi blîndeţea, smerenia, nevinovăţia, bunătatea şi rugăciunea ; şi toată cununa cea frumoasă a virtuţilor îşi primeşte desăvîrşirea din unica şi singura şi prima poruncă a iubirii faţă de Dumnezeu. E trebuinţă, aşadar, de nevoinţă multă şi de osteneală ascunsă şi nearătată, de cercetarea gîndurilor şi de exercitarea simţurilor slăbite ale sufletului, pentru a deosebi binele şi răul şi a întări şi reînviora prin alipirea sîrguincioasă a minţii la Dumnezeu mădularele obosite ale sufletului [609]. Căci mintea noastră lipită astfel pentru totdeauna de Dumnezeu, se va face un duh cu Domnul, după cuvîntul lui Pavel [610].

14. Iar această luptă ascunsă şi această osteneală şi meditaţie, trebuie să o aibă iubitorii de virtute, ziua şi noaptea în chip neîncetat, spre toată păzirea poruncii, fie că se roagă sau slujesc, mănîncă sau beau

606. αγάπη. 607. τω θείω ερωτι προσανέΧειν.

608. De aici se vede identitatea cu Diadoh. Duhul rău lucrează asupra minţii prin cele pămînteşti, deşi nu e tot aşa de mult în minte ca halul. Vezi Diadoh cap. 76 *(Filoc. rom.,* I, p. 368) şi mai ales cap. 83. *(Filoc.* p. 375) unde la fel se spune că «mintea îşi însuşeşte lucrarea duhurilor rele printr-o simţire foarte fină».

609. E de observat deosebirea între minte şi «simţurile slăbite ale sufletului». Pare a se indica aici partea mai de periferie a sufletului. Macarie nu are termenul de «simţuri ale sufletului», dar îl are pe cel de «mădulare slăbite ale sufletului». Deci în fond şi el face deosebire între ele şi minte, care prin stăruinţa ei în pomenirea lui Dumnezeu poate să le tămăduiască. Avem iarăşi o identitate cu Diadoh, după care duhul rău a rămas după botez în partea mai de periferie a sufletului, nu în minte.

610. I Cor. VI, 17.

sau fac orice altceva, ca orice lucru bun s-ar face, să se facă spre slava lui Dumnezeu şi nu spre slava proprie. Şi toate cele cerute de porunci vor fi uşoare şi lesnicioase, uşurîndu-le iubirea lui Dumnezeu şi topind tot ce-i obositor în ele. Căci toată lupta şi străduinţa vrăjmaşului aceasta este, precum s-a arătat, să atragă mintea de la pomenirea lui Dumnezeu şi de la frica şi iubirea Lui, abătîndu-l prin îmbieri şi momeli pămînteşti de la binele adevărat la cele părute bune.

15. Căci şi Avraam, patriarhul, primind pe preotul lui Dumnezeu, Melchisedec, i-a adus daruri din vîrfuri (din pîrgă) şi aşa s-a împărtăşit de binecuvîntarea lui. Prin acestea Duhul ne ridică la înţelesul mai înalt, că mai întîi trebuie aduse lui Dumnezeu ca o jertfă sfinţită a arderii de tot, vîrfurile şi grăsimile, sau cele dintîi din alcătuirea firii noastre, adică mintea, conştiinţa, puterea iubitoare a sufletului, şi să predăm pomenirii lui vîrfurile şi primele dintre gîndurile drepte şi să petrecem neîncetat în dragostea Lui tainică şi mai presus de fire. În felul acesta putem primi creştere şi înaintare zi de zi, ajutaţi de harul dumnezeiesc, iar sarcina dreptăţii poruncilor ni se va părea uşoară, putîndu-le împlini curat şi fără pată, odată ce însuşi Domnul le va lucra prin credinţa noastră în El.

16. Cît priveşte întrebarea despre nevoinţa văzută şi care îndeletnicire bună e mai de preţ şi cea dintîi, să ştiţi, iubiţilor, aceasta, că virtuţile se leagă între ele şi se ţin laolaltă ca un lanţ sfînt, fiecare atîrnînd de cealaltă. Aşa, rugăciunea atîrnă de dragoste, dragostea de bucurie, bucuria de blîndeţe, blîndeţea de smerita cugetare, smerita cugetare de slujire, slujirea de nădejde, nădejdea de credinţă, credinţa de ascultare, ascultarea de simplitate. Dar şi cele potrivnice se leagă una de alta. Aşa, ura de mînie, mînia de mîndrie, mîndria de slava deşartă, aceasta de necredinţă, necredinţa

de învîrtoşarea inimii, aceasta de negrijă, negrija de moleşeală, moleşeala de lene, lenea de nerăbdare, nerăbdarea de iubirea de plăcere. Şi aşa toate celelalte părţi ale păcatului se ţin una de alta.

17. Tot binele pe care l-ar face omul, vicleanul voieşte să-l întineze şi spurce prin amestecarea seminţelor sale, de pildă a slavei deşarte, a părerii de sine, a cîrtirii, sau a altceva de felul acestora, ca binele să nu se facă numai pentru Dumnezeu, sau binele ce se face să nu se facă din rîvnă. Căci s-a scris că Abel a adus jertfă lui Dumnezeu din cele grase şi din cele dintîi născute ale oilor şi Cain de asemenea a adus din rodurile pămîntului, dar nu din cele de frunte. De aceea Dumnezeu a căutat la jertfele lui Abel, dar la darurile lui Cain n-a luat aminte. De aici învăţăm că se poate ca vreun bine să nu se facă bine, ci, de pildă, fără grijă, sau cu dispreţ, sau pentru altceva şi nu pentru Dumnezeu. Şi de aceea se întîmplă că nu e bine primit la Dumnezeu.

A aceluiaşi : **Despre rugăciune.**

18. Lucrul de căpetenie al oricărei sîrguinţe şi cea mai înaltă dintre fapte, este stăruinţa în rugăciune, prin care dobîndim şi celelalte virtuţi, Dumnezeu pe care-L chemăm întinzîndu-ne o mînă de ajutor. Căci împărtăşirea de lucrarea tainică şi legătura sufletului cu Dumnezeu întru sfinţenie şi unirea minţii cu Domnul prin dragostea cea negrăită, li se întîmplă celor învredniciţi, în rugăciune[611]. «Dat-ai veselie, zice, în inima mea»[612]. Şi Domnul însuşi zice : «Împărăţia cerurilor înăuntrul vostru este»[613]. Dar că împărăţia este înăuntru, ce ar arăta altceva, decît că veselia cerească a Duhului se întipăreşte limpede în sufletele vrednice. Căci sufletele vrednice primesc încă de aici, prin împărtăşi-

611. Omil. XL, 2 (P. G. 764 B).
612. Ps. IV, 7. 613. Luca XVII, 21.

rea lucrătoare de Duh, de care vor avea parte sfinţii în Împărăţia lui Hristos, întru lumina veşnică. Aceasta o arată şi dumnezeiescul Apostol, zicînd : «Cel ce ne mîngîie pe noi întru necazul nostru, ca să putem mîngîia pe cei ce sînt întru tot necazul, cu mîngîierea cu care ne mîngîiem şi noi de la Dumnezeu»[614]. Acelaşi lucru îl spune «şi trupul meu s-a veselit de Dumnezeu cel viu» (Ps. LXXX, 3), sau : «Sufletul meu să se umple ca de seu şi de grăsime» (Ps. LXII, 6). Iar locurile ce conglăsuiesc cu acestea au acelaşi înţeles şi dezvăluie veselia şi mîngîierea lucrătoare a Duhului.

19. Precum lucrul rugăciunii e mai mare decît altele, tot aşa cel ce are dragoste pentru ea, are trebuinţă de mai multă osteneală şi grijă, ca să nu fie furat pe nebăgate de seamă de păcat. Căci cei ce se străduiesc după un bine mai mare sînt şi atacaţi de cel viclean cu o ispită mai mare. De aceea unul ca acesta are lipsă de mai multă trezvie, ca prin stăruinţa în rugăciune, să-i răsară zi de zi mai multe roduri de dragoste, de smerită cugetare, de simplitate, bunătate şi, pe lîngă acestea, de dreaptă socoteală, care să-i facă lui însuşi arătată sporirea şi întărirea în cele dumnezeieşti, iar pe alţii să-i îndemne la aceeaşi rîvnă.

20. Dumnezeiescul Apostol ne spune : «Rugaţi-vă neîncetat» şi «Stăruiţi în rugăciune»[615]. Iar cuvîntul Domnului ne învaţă acelaşi lucru zicînd : «Cu cît mai mult va face Dumnezeu dreptate celor ce strigă către El ziua şi noaptea»[616] şi : «Privegheaţi şi vă rugaţi»[617]. Drept aceea trebuie să ne rugăm pururea şi să nu slăbim[617 b]. Precum cel ce stăruie în rugăciune şi-a ales lucrul cel mai de căpetenie, aşa acela trebuie să ia asupra sa o luptă mare şi o încordare neslăbită, deoarece multe piedici din partea păcatului are să întîm-

614. II Cor. I, 4. 615. I Tes. V, 17; Col. IV, 2.
616. Luca XVIII, 7. 617. Matei XXVI, 41. 617 b. Luca XVIII, 1.

pine stăruind în rugăciune : somn, trîndăvie, greutatea trupului, abaterea gîndurilor, nestatornicia minţii, moleşeala şi celelalte iscodiri ale păcatului ; apoi necazuri, năvălirile duhurilor rele înseşi care ne războiesc cu mînie, ni se împotrivesc şi se ridică împotriva sufletului care caută neîncetat cu adevărat să se apropie de Dumnezeu.

21. Cel ce se sîrguieşte cu rugăciunea, trebuie să se îmbărbăteze prin toată silinţa, trezvia, răbdarea şi lupta sufletului şi osteneala trupului. Să nu slăbească şi să nu cedeze gîndurilor care-l abat, sau somnului mult, sau trîndăviei, sau moleşelii, sau tulburării şi să nu se folosească de cuvinte zgomotoase şi necuviincioase, nici să-şi împrăştie cugetarea prin altele de felul acesta, mulţumindu-se numai cu dovada că stăruie în starea în picioare şi în plecarea genunchilor, dar mintea avînd-o rătăcind departe de la toate acestea. Căci împotrivindu-se în fapt gîndurilor de prisos şi cercîndu-le pe toate şi dorind pururea pe Domnul, de nu se va fi pregătit pentru trezvia cu osîrdie, nimic nu o poate împiedica să fie amăgită în ascuns, în tot felul, de păcat, sau să se înalţe faţă de cei ce nu pot încă stărui în rugăciune şi, prin asemenea uneltiri ale păcatului, să strice lucrarea cea bună şi să o dea pe mîna dracului celui viclean.

22. Dacă nu împodobesc rugăciunea noastră, smerita cugetare, simplitatea şi bunătatea, rugăciunea aceasta, sau mai bine-zis păruta rugăciune, prea puţin ne poate folosi. Şi nu spunem aceasta numai despre rugăciune, ci şi despre orice osteneală şi strădanie, a fecioriei, a postului, a privegherii, a cîntării, a slujirii, şi a oricărei lucrări săvîrşite de dragul virtuţii. Dacă nu vedem în noi rodurile dragostei, ale păcii, bucuriei, simplităţii, smeritei cugetări, blîndeţei, nevinovăţiei, credinţei, îndelungii-răbdări şi cugetul prietenos, răb-

dăm ostenelile fără de nici un folos. Căci ostenelile primim să le răbdăm pentru folosul rodurilor. Deci dacă nu se află în noi rodurile dragostei, fără îndoială că e de prisos lucrarea.

Unii ca aceştia nu se deosebesc întru nimic de fecioarele cele nebune, care pentru că nu au avut în inimi untdelemnul duhovnicesc, care este lucrarea virtuţilor amintite, prin Duhul, au fost numite nebune şi au fost lăsate în chip jalnic afară de cămara de nuntă a Împăratului, neprimind nimic pentru osteneala fecioriei. Căci precum în lucrarea viei toată străduinţa şi osteneala se face pentru nădejdea rodurilor, iar dacă rodurile nu se arată, se dovedeşte deşartă toată lucrarea, aşa dacă nu vedem în noi rodurile dragostei, ale păcii, ale bucuriei şi ale celorlalte cîte le-a numărat Apostolul, prin lucrarea Domnului, şi dacă aceasta n-o putem mărturisi prin toată încredinţarea şi simţirea duhovnicească, osteneala fecioriei, a rugăciunii, a psalmodierii, a postului, a privegherii, se arată de prisos. Căci aceste osteneli şi străduinţe ale sufletului şi ale trupului, trebuie săvîrşite, cum am spus, pentru nădejdea rodurilor duhovniceşti. Iar arătarea rodului în virtuţi, este o bucurie duhovnicească, împreunată cu plăcerea nestricăcioasă în inimile credincioase şi smerite, fiind lucrată în chip tainic de Duhul. Deci ostenelile şi străduinţele să se socotească ceea ce sînt, adică osteneli şi străduinţe, iar roadele, roade. Dacă însă cineva, din lipsa cunoştinţei, va socoti că lucrarea şi osteneala sa sînt roduri ale Duhului, să afle că se amăgeşte şi se înşală şi fiindcă socoteşte astfel, se lipseşte de roadele cu adevărat mari ale Duhului [618].

618. E de reţinut această deosebire clară între virtuţi, operă a omului, şi roadele duhovniceşti, operă a Duhului. Dar roadele sînt scoase de Duhul din virtuţi. Virtuţile sînt rodul ostenelilor duhovniceşti, sau florile din care ies roadele, dar prin Duhul. De fapt ceea ce numeşte autorul aici virtuţi sînt virtuţile trupeşti, iar ceea ce numeşte roade ale Duhului sînt virtuţi sufleteşti. Cele din urmă însă nu se mai pot dobîndi atît de

23. Precum cel ce s-a predat pe sine cu totul păcatului, lucrează patimile de ocară contrare firii, adică neînfrînarea, curvia, lăcomia, ura, viclenia, şi celelalte fapte ale răutăţii, cu bucurie şi plăcere, ca şi cînd ar fi fireşti, aşa cel ce este cu adevărat şi cu desăvîrşire creştin, urmăreşte toate virtuţile şi toate rodurile Duhului, mai presus de fire, dragostea, pacea, răbdarea, credinţa, smerenia şi tot neamul de aur al virtuţilor, cu bucurie multă şi cu plăcere duhovnicească, uşor şi fără osteneală, ca şi cînd ar fi fireşti. Acesta nu mai luptă cu patimile răutăţii, ca unul ce a fost izbăvit cu desăvîrşire de Domnul şi a primit în inimă de la Duhul cel bun pacea şi bucuria desăvîrşită a lui Hristos. Acesta este cel ce «s-a lipit de Domnul şi s-a făcut un Duh cu El» [619].

24. Cei ce nu pot însă să se predea desăvîrşit lucrării rugăciunii, pentru pruncia lor, trebuie să primească slujirea fraţilor cu evlavie şi credinţă şi cu frica lui Dumnezeu, ca unii ce slujesc poruncii lui Dumnezeu şi unui lucru duhovnicesc, dar nu ca unii ce aşteaptă plata de la oameni, sau cinste şi mulţumire. Să nu dea loc cîtuşi de puţin cîrtelii sau mîndriei sau negrijii şi moleşelii, ca să nu-şi întineze şi strice acest lucru bun, ci mai vîrtos prin evlavie, frică şi bucurie, să-l facă bine primit la Dumnezeu.

25. Domnul s-a pogorît, din milostivirea dumnezeiască faţă de noi, cu atîta iubire de oameni şi bunătate, pînă la oameni, încît se îngrijeşte să nu treacă cu vederea plata nici unei fapte bune, ci de la cele mai mici pînă la cele mai mari virtuţi, toate le preţuieşte, ca nici măcar pentru un pahar cu apă rece, să nu fie cineva lipsit de răsplată. Căci a zis : «Cel ce va da chiar şi un pahar cu apă rece, dar în nume de ucenic, amin

mult prin voinţa omului, ci lucrarea Duhului are un rol cu mult mai mare. El însuşi în alte părţi (de pildă cap. 13) numeşte aceste roade ale Duhului virtuţi, în care osteneala are un mare rol. 619. I Cor. VI, 17.

zic vouă că nu-şi va pierde plata sa»[620] ; şi iarăşi : «întrucît aţi făcut unuia dintre aceştia, Mie aţi făcut»[621]. Numai ceea ce se face să se facă pentru Dumnezeu şi nu pentru slava omenească. Căci a adăugat : «dar în nume de ucenic», adică cu frică şi cu dragoste de Hristos. Căci celor ce fac binele pentru arătare, Domnul le spune mustrîndu-i şi întărind cuvîntul ca o hotărîre sigură : «Amin, amin, zic vouă, că îşi iau plata lor»[622].

26. Înainte de toate, să fie puse în tot felul ca temelie, în obştea frăţească : simplitatea, nevinovăţia, dragostea întreolaltă, bucuria şi smerenia, ca nu cumva înălţîndu-ne sau cîrtind unii împotriva altora să ne dovedim osteneala fără folos. Nici cel ce stăruie neîncetat în rugăciune să nu se înalţe faţă de cel ce nu poate face aşa, nici cel ce s-a închinat pe sine slujirii, să nu murmure asupra celui ce se îndeletniceşte cu rugăciunea. De se vor purta cu o astfel de simplitate şi dragoste întreolaltă, prisosul celor ce stăruie în rugăciune va împlini lipsa celor ce slujesc. Şi prisosul celor din urmă va împlini lipsa celor ce se îndeletnicesc cu rugăciunile[623]. Şi aşa egalitatea va fi păstrată, după cuvîntul: «Celui ce are mult nu i-a prisosit şi celui ce are puţin nu i-a lipsit»[624].

27. Voia lui Dumnezeu se face precum în cer aşa şi pe pămînt, atunci cînd, precum s-a spus, nu ne mîndrim unii asupra altora ; cînd sîntem uniţi întreolaltă nu numai fără pismă, ci şi cu simplitate, întru împărtăşirea de dragoste, de pace şi de bucurie, socotind, cum se cuvine, înaintarea aproapelui ca a noastră şi rămînerea în urmă a aceluia ca o pagubă a noastră.

28. Cel ce e trîndav la rugăciune şi moale şi nepăsător în slujirea fraţilor şi în orice alt lucru ce se face pentru Dumnezeu, e numit de Apostol pe faţă «leneş»

620. Matei X, 42. 621. Matei XXV, 40, 622. Matei VI, 2.
623. Cap. XXVI, 27, aprox. după Omil. III, 1—3 (P. G. 468—469).
624. Ieşire, XVI, 18.

şi hotărît că e nevrednic chiar şi de plîns, căci zice : «Iar cel ce nu lucrează (leneşul) nici să nu mănînce»[625], iar în altă parte : «Pe cei leneşi şi Dumnezeu îi urăşte»[626], sau : «Leneşul nu poate să fie nici credincios»[627], iar înţelepciunea zice : «Lenea a învăţat pe om multă răutate»[628]. Deci fiecare să-şi rodească lucrul său după Dumnezeu, oricare ar fi el, şi să împlinească cu sîrguinţă măcar una dintre bunătăţi, ca nu cumva aflîndu-se cu totul fără rod, să nu se facă părtaş de bunătăţile veşnice.

29. Către cei ce zic că este cu neputinţă să se ajungă la desăvîrşire şi la izbăvirea de patimi, sau să se dobîndească odată pentru totdeauna împărtăşirea şi plinirea Duhului celui bun, e de lipsă, zice, să aducem mărturie din dumnezeieştile Scripturi şi să arătăm că nu ştiu bine, că vorbesc mincinos şi greşit. «Fiţi desăvîrşiţi, zice Domnul, precum Tatăl vostru cel ceresc desăvîrşit este»[629], arătînd prin aceasta curăţia deplină. Sau : «Vreau ca unde sînt Eu şi aceştia să fie, ca să vadă slava Mea»[630]. Aceasta le-a spus Acela[631] care a zis: «Cerul şi pămîntul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece»[632]. Iar cele spuse de Apostol : «ca să înfăţişăm pe tot omul, desăvîrşit în Hristos»[633], sau : «Pînă ce vom ajunge toţi la unirea credinţei şi a cunoştinţei Fiului lui Dumnezeu, la bărbatul desăvîrşit, la măsura vîrstei plinirii lui Hristos»[634], au acelaşi înţeles. Astfel, cei ce tind spre desăvîrşire fac două lucruri bune, purtînd lupta încordată şi neîncetată : urmăresc prin nădejde capătul din urmă al măsurii şi al urcuşului şi nu se lasă prinşi de trufie, ci cugetă cu smerenie şi se socotesc pe ei mici, deoarece n-au apucat încă desăvîrşirea.

625. II Tes. III, 10.
626. Neidentificat.
627. Neidentificat.
628. Înt. Sirah XXXIII, 33.
629. Matei V, 48.
630. Ioan XVII, 24i
631. Matei XXIV, 35. 632. Col. I, 28. 633. Efes. IV, 13.
634. Evr. III, 17.

30. Iar cei ce spun aceasta, zice, pricinuiesc cea mai mare vătămare a sufletului, în trei chipuri : întîi fiindcă se arată necrezînd Scripturilor insuflate ale lui Dumnezeu ; al doilea, fiindcă neînsuşindu-şi taina cea mai mare şi mai desăvîrşită a creştinismului şi netinzînd să ajungă la ea, nu pot să aibă osteneală şi sîrguinţă şi foame şi sete pentru dreptate, ci siguri pe înfăţişările şi pe purtările şi pe puţinele isprăvi din afară, se lipsesc de fericita nădejde, de desăvîrşire şi de curăţirea deplină de patimi ; al treilea, fiindcă, socotind că au ajuns la capăt prin dobîndirea unor puţine virtuţi şi nesilindu-se spre desăvîrşire, nu numai că nu pot avea smerenie, sărăcie şi zdrobirea inimii, ci îndreptăţindu-se pe ei înşişi ca unii ce au ajuns, nu primesc o sporire şi o creştere în fiecare zi.

31. Pe cei ce socot cu neputinţă, zice, ajungerea la această stare, venită oamenilor prin Duhul, care este zidirea cea nouă a inimilor curate, Apostolul îi arată deschis asemănîndu-se cu cei ce, din pricina necredinţei, nu s-au învrednicit să intre în pămîntul făgăduinţei şi de aceea le-au rămas oasele în pustiu. Căci ceea ce este acolo pămîntul făgăduinţei la arătare, aceea este aici izbăvirea de patimi în ascuns. Aceasta şi Apostolul a arătat-o ca ţinta oricărei porunci. Şi de fapt aceasta este adevăratul pămînt al făgăduinţei şi pentru ea s-au petrecut toate acelea, ca preînchipuiri. Pentru aceasta şi dumnezeiescul Pavel, voind să întărească pe ucenici, ca să nu i se întîmple cuiva să fie prins de cugetul necredinţei, zice : «Vedeţi, fraţii mei, să nu fie în careva din voi inima vicleană a necredinţei, depărtîndu-vă de la Dumnezeul cel viu»[635]. Cuvîntul «depărtare» nu l-a pus cu înţelesul de tăgăduire a lui Dumnezeu, ci de

635. Evr. III, 12.

depărtarea de la făgăduinţele Lui. Arătînd înţelesul preînchipuirilor iudaice şi comparîndu-le cu adevărul, adaugă zicînd : «Căci unii, făcîndu-se neascultători, L-au întărîtat, dar nu toţi care au ieşit din Egipt cu Moise. Şi împotriva cărora a ţinut mînie timp de patruzeci de ani ? Oare nu împotriva celor ce au păcătuit, ale căror oase au căzut în pustie ? Şi cărora li s-a jurat că nu vor intra în odihna Sa, dacă nu celor ce au fost neascultători ? Vedem dar că nu au putut intra din pricina necredinţei»[636]. Şi adaugă : «Drept aceea să ne temem, ca nu cumva lăsîndu-ni-se făgăduiala de a intra în odihna Lui să se dovedească vreunul dintre voi că s-a lipsit de ea. Pentru că şi nouă ni s-a binevestit, ca şi acelora. Dar acelora cuvîntul propovăduirii auzit, nu le-a folosit deoarece nu s-a unit cu credinţa celor ce au auzit. Căci intrăm în odihnă cei ce am crezut»[637]. Şi după puţin adaugă iarăşi : «Să ne sîrguim deci să intrăm în acea odihnă, ca să nu cadă cineva în aceeaşi pildă a neascultării»[638]. Care este însă adevărata odihnă a creştinilor, dacă nu izbăvirea de patimi şi sălăşluirea cea mai deplină şi mai vădită a Duhului celui bun în inima curată ? De aceea, ridicîndu-i pe ei la credinţă, zice iarăşi : «Să ne apropiem deci cu inimă adevărată întru adeverirea credinţei, curăţindu-ne inimile de conştiinţa cea rea»[639]. Şi iarăşi : «Cu cît mai mult nu va curăţi sîngele lui Iisus conştiinţa noastră de lucrurile moarte, ca să slujim lui Dumnezeu cel viu şi adevărat» ?[640]. Deci se cade, pentru bunătatea nemăsurată făgăduită de Dumnezeu oamenilor, prin aceste cuvinte, să ne mărturisim ca nişte slugi recunoscătoare şi să socotim adevărate şi sigure cele făgăduite, ca chiar dacă din pricina stricăciunii şi slăbiciunii voii noastre, nu ne predăm

636. Evr. III, 16—19. 637. Evr. IV, 1—3. 638. Evr. IV, 11.
639. Evr. X, 22. 640. Evr. IX, 14.

odată pentru totdeauna Celui ce ne-a făcut pe noi, nici n-am atins măsurile mari şi desăvîrşite ale virtuţii, să putem dobîndi, cu toate acestea, vreo milă oarecare pentru dreptatea şi nevicleşugul cugetului şi pentru credinţa sănătoasă.

32. Lucrarea rugăciunii şi a cuvîntului săvîrşită cum se cuvine e mai presus de orice virtute şi poruncă. Martor pentru aceasta este însuşi Domnul. Căci intrînd în casa Martei şi a Mariei şi Marta îndeletnicindu-se cu slujirea, iar Maria şezînd la picioarele Lui şi împărtăşindu-se de mierea graiului Său dumnezeiesc, fiind mustrată de sora ei că nu lucrează împreună cu ea, ci stă lîngă El, Acesta punînd lucrul de căpetenie înaintea celui de al doilea, zise către aceasta : «Marto, Marto, te grijeşti şi spre multe te sileşti, dar un lucru trebuie. Iar Maria partea cea bună şi-a ales, care nu se va lua de la dînsa»[641]. Iar aceasta a zis-o, precum am spus, nu pentru a lepăda lucrarea slujirii, ci pentru a pune ceea ce e mai mare înaintea a ceea ce e mai mic. Căci cum ar fi gîndit una ca aceasta, El care a săvîrşit însuşi această lucrare şi a spălat picioarele ucenicilor ? Atît de departe a fost de a împiedica slujirea, încît le porunceşte ucenicilor să facă şi ei la fel unii altora. Dar şi pe Apostolii înşişi îi vei afla punînd mai presus lucrul mai mare al rugăciunii şi al cuvîntului, după ce s-au ostenit mai înainte cu slujirea la mese. «Nu e drept, zic, ca lăsînd cuvîntul lui Dumnezeu, să slujim meselor. Alegînd bărbaţi plini de Duh Sfînt, să-i rînduim pentru slujirea aceasta, iar noi să stăruim în slujirea cuvîntului şi în rugăciune»[642]. Vezi cum au pus mai presus cele dintîi decît cele de al doilea, cu toate că ştiau că amîndouă sînt odraslele unei singure rădăcini bune ?

641. Luca X, 41—42. 642. Fapte, VIII, 2—4.

Despre răbdare şl discernămînt (dreapta socoteală)

33. Cei ce vor să asculte de cuvîntul lui Dumnezeu şi produc rod bun, sînt însoţiţi de aceste semne : suspinul, tînguirea, tristeţea, liniştirea, plecarea capului, rugăciunea, tăcerea, stăruinţa, plînsul, durerea, osteneala inimii pentru evlavie. Iar faptele lor sînt : privegherea, postul, înfrînarea, blîndeţea, îndelunga-răbdare, rugăciunea neîncetată, meditarea dumnezeieştilor Scripturi, credinţa, smerenia, iubirea de fraţi, supunerea, osteneala, greaua-pătimire, dragostea, bunătatea, cuviinţa şi toată lumina care este Domnul. Iar semnele celor ce nu dau rodul vieţii sînt acestea : trîndăvia, semeţia, privirea împrejur, neatenţia, cîrtirea, tulburarea minţii. Iar faptele : săturarea pîntecelui, mînia, iuţimea, bîrfirea, mîndria, vorbirea fără rost, necredinţa, nestatornicia, uitarea, neorînduiala, cîştigurile urîte, iubirea de argint, cearta, dispreţul, flecăreala, rîsul fără rost, bunul plac şi tot întunericul care este satana.

34. Printr-o iconomie dumnezeiască, cel viclean n-a fost trimis îndată la gheena sortită lui, ci a fost lăsat dezlegat pentru probarea şi cercarea omului şi a voii lui slobode, ca chiar fără voie să-i facă pe sfinţi şi mai cercaţi şi mai drepţi prin răbdare şi să le fie pricină de şi mai mare slavă ; iar sieşi să-şi facă osînda şi mai îndreptăţită prin răul pe care-l face cu voia şi prin iscodirile lui împotriva sfinţilor ; şi ca, precum zice dumnezeiescul Apostol, păcatul păcătoşilor să se facă peste măsură de mare [643].

35. Amăgind vrăjmaşul pe Adam şi prin aceasta făcîndu-se domn peste el, a răpit de la el stăpînirea şi s-a făcut stăpînitor al veacului acestuia. Căpetenie a veacului acestuia şi stăpînitor al celor văzute, a fost la început omul, fiind rînduit la aceasta de către Domnul. Căci nici focul nu putea ceva împotriva lui, nici apa să-l

643. Rom. VII, 13.

înece, nici fiara nu-l vătăma, nici otrava nu-şi producea efectul asupra lui. Dar odată ce s-a supus amăgirii, a predat stăpînirea amăgitorului. Din această pricină vrăjitorii şi descîntătorii se vădesc cu îngăduinţa lui Dumnezeu, printr-o lucrare potrivnică, făcători de lucruri minunate. Ei stăpînesc otrăvurile şi cutează împotriva focului şi apelor, cum arată cei din jurul lui Iani şi Iamvri, ce s-au împotrivit lui Moisi, şi Simon, ce s-a împotrivit corifeului Petru.

36. Socot, zice, că slava dinainte a lui Adam, strălucind la fel pe faţa lui Moise, rănea puternic pe vrăjmaşul care o privea. Prin aceasta se dovedea că s-a desfiinţat împărăţia. Nimic nu ne împiedică să aducem şi cuvîntul Apostolului spre dovedirea acesteia : «A împărăţit moartea de la Adam pînă la Moise şi peste cei ce n-au păcătuit»[644]. Căci mie mi se pare că faţa slăvită a lui Moise restatorniceşte chipul şi înfăţişarea primului om, zidit de mîinile lui Dumnezeu. Pe acesta văzîndu-l atunci moartea, adică diavolul, pricinuitorul morţii, bănuieşte că va cădea din împărăţie, iar cînd îl vede la Domnul, ştie că pătimeşte aceasta cu adevărat. Prin urmare această slavă, creştinii nemincinoşi o îmbracă de aici. Şi prin aceasta ei surpă dinăuntru moartea sau patimile de ocară care nu pot să mai lucreze, deoarece slava Duhului străluceşte în sufletele lor întru toată simţirea şi încredinţarea ; iar la înviere moartea va fi surpată cu desăvîrşire[645].

37. Vrăjmaşul amăgind pe Adam prin femeie, ca prin cineva asemenea lui, a făcut să i se ia slava ce-l învăluia. Şi aşa s-a aflat gol şi şi-a văzut urîţenia lui pe care mai înainte nu o vedea, întrucît cugetul lui se desfăta cu frumuseţile cereşti. De fapt, după cădere cugetările lui s-au făcut pămînteşti şi tindeau în jos. Iar cugetul lui simplu şi bun s-a amestecat cu cugetul trupesc

644. Rom. V, 14. 645. Omil. II, I, 4, 5.

al păcatului [646]. Cît priveşte închiderea Raiului şi porunca dată Heruvimului, ca să-i oprească intrarea, credem că s-au întîmplat în lumea văzută, precum s-a zis. Dar aceasta se află şi în fiecare suflet întru ascuns. Căci în jurul inimii roteşte acoperămîntul întunericului, adică focul duhului lumesc, care nu lasă nici mintea să se întîlnească cu Dumnezeu, nici sufletul să se roage, sau să creadă, sau să iubească pe Domnul după voia sa. Toate acestea îi învaţă experienţa pe cei ce s-au încredinţat pe ei cu adevărat Domnului, prin stăruinţa rugăciunii şi prin pornirea întinsă împotriva celui ce-i războieşte [647].

38. Stăpînitorul lumii acesteia le este celor prunci cu duhul toiag de povăţuire şi bici care bate. Prin aceasta, precum s-a mai spus şi înainte, lor le pricinuieşte slavă mare şi cinste tot mai multă prin necazuri şi ispite, căci din acestea iau prilejul de a se face desăvîrşiţi, iar sieşi îşi găteşte o mai mare şi mai grea osîndă. Peste tot, prin el se împlineşte o mare iconomie. Cum s-a zis undeva, răul ajută binelui printr-o intenţie care nu vrea binele. Căci sufletelor bune şi cu o voinţă bună şi cele ce par de întristare li se sfîrşesc în bine, precum zice Apostolul : «Celor ce iubesc pe Dumnezeu, toate li se lucrează spre bine» [648].

39. Toiagul acesta de povăţuire li s-a lăsat pentru aceea ca prin el să se facă ceea ce se face cu vasele care sînt arse într-un cuptor de foc ca să devină şi mai tari, iar cele slabe să fie vădite sfărîmicioase, nerăbdînd arderea focului. Dar acesta, fiind rob şi făptură a Domnului, nu ispiteşte cît socoteşte el şi nici nu aduce atîtea necazuri cîte voieşte, ci atît cît încuviinţează Domnul prin îngăduinţă. Căci El ştiind ale tuturor cu de-amănuntul, cîtă putere are fiecare, atîta încercare îi

646. Amestecul acesta al binelui cu răul după cădere e o învăţătură proprie Sf. Grigorie de Nisa. 647. Omil. II, 1. 648. Rom. VIII, 28.

şi lasă să sufere, cum socoteşte şi Apostolul care zice : «Credincios e Dumnezeu care nu vă va lăsa pe voi să fiţi ispitiţi peste ceea ce puteţi, ci va face împreună cu ispita şi sfîrşitul, ca să puteţi răbda» [649].

40. Cel ce cere şi bate, după cuvîntul Domnului[650] şi se roagă pînă la sfîrşit, primeşte cererile [651]. Numai să aibă îndrăzneală acesta, să ceară fără încetare cu mintea şi cu gura şi să stăruie la Dumnezeu cu slujire trupească fără slăbire, neîmpletit cu lucrurile lumeşti, nici îndulcit cu patimile păcatului. Căci nemincinos este cel ce a zis : «Tot ce veţi cere de la Mine în rugăciune, veţi lua» [652]. Iar cei ce zic că chiar de-ar face cineva toate cele poruncite, poate rămîne fără să primească harul în viaţa aceasta şi deci să nu folosească nimic, ştiu şi grăiesc rău şi nepotrivit cu dumnezeieştile Scripturi. Căci nu este nedreptate la Dumnezeu, ca împlinindu-ne noi datoriile noastre, El să şi le nesocotească pe ale Sale. Numai aceasta să-ţi fie în grijă, ca să te afli atunci, cînd sufletul se desface de ticălosul acesta de trup, luptînd, sîrguindu-se, aşteptînd făgăduinţa, stăruind, crezînd, cerînd cu dreaptă socoteală. Şi eu îţi zic ţie, şi să crezi aceasta, că vei pleca cu bucurie şi vei avea îndrăznire şi te vei arăta vrednic de Împărăţie. Căci unul ca acesta e în legătură (comuniune) cu Dumnezeu încă de aici în chip subţire, adică prin credinţă şi rîvnă. Căci precum «cel ce priveşte la femeie ca să o poftească, a şi preacurvit cu ea în inima sa» [653], chiar dacă nu s-a întinat cu trupul, fiind socotit totuşi ca unul ce a curvit, aşa cel ce a alungat din inimă cele rele şi s-a lipit de Domnul prin dor şi căutare, adică prin stăruinţă şi dragoste de Dumnezeu, comunică de pe acum cu Dumnezeu şi are îndată ca mare dar de la Dumnezeu stăruirea în rugăciune şi în sîrguinţa şi în

649. I Cor. X, 13. 650. Matei VII, 7—8.
651. Ideea generală în Omil. XXXI, 4.
652. Matei XXI, 22. 653. Matei V, 28.

petrecerea bună şi iubitoare de virtute. Căci dacă dăruirea unui pahar de apă nu rămîne fără plată, cu cît mai mult nu le va da Dumnezeu ceea ce le-a făgăduit celor ce stau lipiţi de El ziua şi noaptea rugîndu-se ?

41. Sînt unii care întreabă nedumeriţi : ce este dacă îmi vine o zi în care urăsc pe fratele, sau îmi dau seama şi de alte lucruri care mi se întîmplă să le păţesc fără voie ? Către aceştia trebuie spus, că toată lupta şi sîrguinţa omului trebuie să fie pentru a se împotrivi totdeauna celui rău şi gîndurilor rele. Dar este cu neputinţă ca acolo unde se află întunericul patimilor şi moartea, adică cugetul trupesc, să nu-şi arate şi păcatul vreun rod al său, fie în ascuns, fie la arătare. Căci precum aflîndu-se oarecare rană în trup, e cu neputinţă, pînă nu se vindecă desăvîrşit, să nu mustească puţină zeamă, sau să nu se umfle, chiar dacă e îngrijită şi se face totul pentru tămăduirea ei, iar dacă e neîngrijită aduce înveninare, ba uneori şi moartea întregului trup, în acelaşi fel şi patimile sufletului, chiar dacă omul se sîrguieşte să se izbăvească de ele, totuşi înăuntru continuă să mocnească. Dar stăruind omul în grijă prin harul şi prin împreuna-lucrare a lui Hristos, primeşte vindecarea desăvîrşită. Căci este o oarecare pată ascunsă şi o rămăşiţă de întuneric a patimilor, care, pe lîngă toată firea cea curată a omului, s-a strecurat în toată omenitatea. Şi aceasta tulbură şi întinează şi trupul şi sufletul. Dar precum fierul ars şi lovit se curăţă, sau aurul amestecat cu aramă şi cu fier se alege numai prin foc, aşa şi sufletul, prin patimile preacurate ale Mîntuitorului, ars şi lovit de Duhul cel bun, se curăţeşte de toată patima şi de tot păcatul.

42. Precum mai multe candele, deşi ard cu acelaşi untdelemn şi se aprind cu acelaşi foc, nu dau în aceeaşi măsură strălucirea focului, aşa şi darurile, arătîndu-se din deosebite virtuţi, înfăţişează străluciri deose-

bite ale Duhului cel bun. Sau precum într-o cetate, fiind mulţi locuitori şi folosindu-se de aceeaşi pîine şi de aceeaşi apă, unii dintre ei sînt bărbaţi, alţii prunci, alţii băieţi, alţii bătrîni şi între ei este mare deosebire ; sau precum grîul, semănat în una şi aceeaşi ţarină, rodeşte spice deosebite, dar e adunat în aceeaşi arie şi se aşează în acelaşi hambar, aşa socoteşte că va fi la învierea morţilor. Cei ce vor învia, vor fi slăviţi şi vor fi cunoscuţi cu o slavă deosebită, după vrednicia faptelor şi după împărtăşirea de Duhul dumnezeiesc care locuieşte încă de aici în ei. Acesta este înţelesul cuvîntului : «Stea de stea se deosebeşte întru slavă» [654].

43. Dar deşi unele stele sînt mai mici decît altele, dar ele strălucesc de o singură lumină. Icoana înfăţişată de acest adevăr este vădită. Spre aceasta trebuie să fie toată strădania ca născîndu-se cineva din Duhul Sfînt, să se şteargă de păcatul sălăşluit în el. Căci chiar prin această naştere din Duhul Sfînt are din parte chipul desăvîrşirii, desigur în chip şi în mădulare, nu întru putere sau în minte sau în bărbăţie. Căci cel ce a ajuns la bărbatul desăvîrşit şi la măsura vîrstei, leapădă cele ale pruncului. Aceasta este ceea ce zice Apostolul : «Fie limbi, vor înceta, fie prooroci, vor înceta» [655]. Căci precum cel ce a ajuns bărbat, nu mai primeşte nici mîncări, nici cuvinte ce se potrivesc copilului, ci supărat le leapădă, ca unul ce s-a ridicat la altă vîrstă, aşa cel ce a sporit în desăvîrşirea virtuţilor evanghelice, pune capăt prin desăvîrşire prunciei sale. «Căci cînd m-am făcut bărbat, am oprit cele ale pruncului» [656], zice dumnezeiescul Apostol.

44. Cel născut după Duh este într-un anumit chip, precum am arătat, desăvîrşit, precum şi pruncul zicem că este desăvîrşit, prin aceea că are toate părţile întregului. Dar Domnul nu dă Duh şi har, ca cineva să

654. I Cor. XV, 41. 655 Cor. XIII, 8. 656. I Cor. XIII, 11.

cadă în păcate. Ci oamenii înşişi îşi pricinuiesc lor rele, nepotrivindu-se harului şi de aceea fiind cuprinşi de rele. Căci omul poate aluneca şi prin gîndurile sale proprii şi fireşti, neavînd grijă, sau purtîndu-se cu nepăsare, sau cu închipuire de sine. Ascultă ce zice Pavel : «Ca să nu mă înalţ, datu-mi-s-a mie îmbolditor trupului, înger al satanei»[657]. Vezi că şi cei ce au atins asemenea măsuri sînt lipsiţi de siguranţă ? De altfel, de nu va da omul prilej satanei, nu-l va stăpîni pe el cu sila. În afară de aceasta cel dus cu sila nu se socoteşte că ţine nici de partea lui Hristos, nici a celui potrivnic. Dar cel ce stă lipit pînă la capăt de harul Duhului, se socoteşte în partea lui Hristos. Iar nefăcînd aceasta, chiar dacă s-a născut din Duhul, adică chiar dacă s-a făcut părtaş al Duhului Sfînt, partea lui va fi să umble după voia satanei. Căci fie că Domnul însuşi, fie că satana l-a luat pe om cu sila, dacă nu se face el însuşi pricină, nu va cădea nici în gheenă şi nu va dobîndi nici Împărăţia.

45. Iubitorul de virtute trebuie să se îngrijească mult de discernămînt, ca să cunoască deosebirea între bine şi rău, şi ca să probeze şi să descopere uneltirile felurite ale celui rău, care înşală de obicei pe mulţi prin năluciri ce par bine întemeiate. Dar paza sigură este oricui de folos. Precum cel ce vrea să aibă o probă despre neprihănirea soţiei sale, vine noaptea la ea ca un străin şi dacă o vede că-l respinge, mai degrabă se bucură că nu se poate apropia şi e fericit de această pază a ei, aşa şi noi dacă ne vom păzi cu grijă de cercetările duhurilor şi le vom respinge chiar pe cele cereşti pentru cele ce nu sînt cereşti, le vom pricinui mai degrabă bucurie şi ne vor ajuta să ne împărtăşim de şi mai mult har şi ne vom umple de bucurie duhovnicească, dînd mărturie chiar din această pricină despre

657. II Cor. XII, 17.

dragostea noastră către Dumnezeu. Deci să nu te predai cu cuget uşor îndrumărilor duhurilor ce vin la tine, chiar dacă sînt înşişi Îngerii cereşti, ci rămîi greoi, probînd cu cea mai mare grijă acestea. Şi aşa însuşeşte-ţi ceea ce e bun şi leapădă ceea ce e rău, căci în felul acesta vei spori în tine roadele harului, pe care păcatul, chiar dacă ia faţa binelui, nu le va putea da : «Căci ştiu, zice Apostolul, că satana se închipuie şi în înger al luminii, pentru a amăgi»[658]. Dar chiar dacă s-ar îmbrăca în arătări strălucite, nu poate dărui o lucrare bună. Prin aceasta se şi cunoaşte sigur înşelăciunea lui. Căci el nu poate pricinui nici dragostea către Dumnezeu sau către aproapele, nici blîndeţe, nici smerenie, nici bucurie, nici pace, nici liniştirea gîndurilor, nici ură de lume, nici odihnă duhovnicească, nici dorul celor cereşti ; şi nu poate linişti nici patimile, nici plăcerile, lucruri care toate sînt în chip vădit roadele harului. «Căci roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea»[659] şi cele următoare. Mai degrabă acela sădeşte îngîmfare şi cuget mîndru despre destoinicia şi puterea proprie. Căci din lucrare vei cunoaşte lumina spirituală ce se află în sufletul tău, dacă e de la Dumnezeu, sau de la satana. Dar şi sufletului însuşi, dacă s-a înrădăcinat în el puterea de discernămînt, îndată îi sînt vădite semnele deosebirii, printr-o simţire înţelegătoare. Căci precum oţetul şi vinul, la vedere sînt una, dar prin simţul gustului, gîtlejul deosebeşte ce este al fiecăruia, aşa şi sufletul, prin simţirea şi lucrarea înţelegătoare, poate judeca şi hotărî care sînt darurile Duhului şi care nălucirile celui potrivnic.

46. Sufletul trebuie să ia seama şi să prevadă cît se poate de bine cu ochii săi, ca să nu fie prins nici măcar într-o cît de mică parte de către puterea contrară. Căci precum o singură parte a unei fiare fiind prinsă

677. Matei VI, 29. 678. Ieş. XII, 2. 679. II Cor. III, 18.

în cursă, trebuie să se încovoaie întreagă şi cade în mîinile celor ce-o vînează, aşa obişnuieşte să se întîmple şi sufletului de la vrăjmaşi. Aceasta o spune vădit proorocul zicînd : «Cursă au gătit picioarelor mele şi au încovoiat sufletul meu» (Ps. LVI, 7).

47. Cel ce vrea să intre prin poarta strîmtă în casa celui puternic şi să răpească lucrurile lui [660], trebuie să nu se bucure de un trai bun şi de un trup mare, ci să se întărească prin Duhul cel bun, aducîndu-şi aminte de cel ce a zis că «carnea şi sîngele nu vor moşteni Împărăţia lui Dumnezeu» [660 b]. Dar cum să ne împuternicească prin Duhul Sfînt ? Să luăm aminte la Apostolul care zice că «înţelepciunea lui Dumnezeu se socoteşte nebunie la oameni» [661]. Iar Proorocul zice : «Am văzut pe Fiul Omului şi chipul Lui era fără slavă, nesocotit de toţi fiii oamenilor» [662]. Drept aceea cine vrea să se facă fiul lui Dumnezeu, trebuie de asemenea să se smerească mai întîi şi să fie socotit nebun şi fără cinste ; să nu-şi întoarcă faţa de la scuipări, să nu urmărească slavă, nici frumuseţea veacului acestuia şi nimic asemănător, să nu aibă unde să-şi plece capul, să fie ocărit şi dispreţuit, socotit de toţi ca o privelişte urîtă şi ca o lepădătură, războit în ascuns şi la arătare şi luptîndu-se împotrivă cu cugetul. Atunci însuşi Fiul lui Dumnezeu care a zis : «Voi locui şi voi umbla întru voi» [663], se va arăta inimii lui. Iar el va lua putere şi tărie să lege pe cel puternic şi să răpească lucrurile lui şi să calce peste aspidă şi vasilisc şi peste şerpi şi peste balauri (Matei XII, 29 ; Ps. XC, 3 ; Luca X, 19).

48. Nu mică ne este lupta care ne aşteaptă ca să sfîşiem moartea. Domnul zice : «Împărăţia lui Dumnezeu înăuntrul vostru este» [664]. Dar în oarecare fel înăuntrul nostru este şi cel ce se războieşte şi ne ia în

660. Matei XII, 29. 660 b. I Cor. XV, 50. 661. I Cor. II, 14.
662. Isaia LIII, 3. 663. Lev. XXVI, 12. 664. Luca XVII, 21.

prinsoare [665]. Drept aceea să nu slăbească nici sufletul, pînă ce nu-l va omorî pe cel ce-l ţine în prinsoare. Şi atunci va fugi toată durerea şi întristarea şi suspinarea (Is. LV, 10), deoarece a pătruns apă în pămîntul uscat şi în pustiu s-a ivit mulţime de ape (Is. XLII, 20 ; XLI, 18). Căci El a făgăduit că inima pustie se va umplea de apă vie, zicînd întîi prin Proorocul: «Voi da apă celui ce însetează, celor ce umblă în locuri fără apă» (Is. XLIV, 3), apoi şi prin Sine zicînd : «Cel ce va bea din apa pe care Eu o voi da, nu va înseta în veac» [666]

49. Sufletul stăpînit de trîndăvie, este ţinut şi de necredinţă. De aceea lasă să treacă zi după zi, fără să primească cuvîntul. În schimb îşi dă aripi sieşi prin visuri, nebăgînd de seamă războiul dinăuntru, ca unul ce-i stăpînit de părerea de sine. Iar părerea de sine este o tocire a sufletului, care nu-l lasă nicidecum să-şi cunoască neputinţa sa.

50. Precum pruncul nou-născut este chipul bărbatului deplin, aşa şi sufletul este chip al lui Dumnezeu care l-a făcut pe el. Deci precum copilul crescînd în parte, cunoaşte în parte pe tatăl, iar cînd ajunge la vîrsta deplină se înţeleg împreună, tatăl cu fiul şi fiul cu tatăl, şi i se descoperă fiului vistieria tatălui, aşa şi sufletul înainte de neascultare avea să sporească şi să ajungă la bărbatul desăvîrşit. Dar din pricina neascultării, a căzut în marea uitării şi în adîncul rătăcirii şi s-a sălăşluit în porţile iadului. Depărtîndu-se deci sufletul de Dumnezeu cît se poate de mult, era cu neputinţă să se apropie şi să cunoască bine pe cel ce l-a zidit. Dar Dumnezeu l-a întors şi l-a chemat şi l-a atras la cunoştinţa Sa, mai întîi prin Prooroci, iar pe urmă venind El însuşi, a alungat de la el uitarea şi rătăcirea ; apoi

665. Diadoh al Foticeei contestă că după botez ar fi şi diavolul tot aşa de mult înăuntrul omului, ca şi Hristos (*Filocalia rom.* I, p. 368).
666. Ioan IV, 14.

surpînd şi porţile iadului, a intrat la sufletul rătăcit, punîndu-Se pe Sine pildă, prin care îi va fi cu putinţă să ajungă la măsura vîrstei şi la desăvîrşirea Duhului. Drept aceea se ispiteşte Cuvîntul lui Dumnezeu de către cel rău, după orînduire de sus, apoi rabdă ocări, urgisiri, sudalme şi palme din partea celor cutezători şi în sfîrşit, însăşi moartea pe cruce, arătîndu-ne, precum am zis, ce simţire trebuie să arătăm faţă de cei ce ne osîndesc, ne urgisesc, sau ne aduc chiar moartea. Astfel şi omul trebuie să fie faţă de aceştia ca un surd şi mut, nedeschizîndu-şi gura, ca, simţind lucrarea şi subţirimea răutăţii şi fiind ca un pironit cu cuie pe cruce, să strige cu glas mare către Cel ce poate să-l izbăvească de moarte, zicînd : «De cele ascunse ale mele mă curăţeşte» (Ps. XVIII, 13, 14), şi «De nu mă vor stăpîni, voi fi fără prihană». Făcîndu-se deci atunci fără pată, află pe cel ce i-a supus lui toate şi împărăţeşte şi se odihneşte împreună cu Hristos. Căci sufletul, din pricina neascultării, fiind copleşit de gînduri pămînteşti şi întinate, s-a făcut neraţional. De aceea nu mică osteneală îi trebuie pentru a se ridica acesta din materie şi a înţelege subţirimea răutăţii şi a străbate prin ea, ca să se unească cu Mintea cea fără de început.

51. Dacă vrei să te întorci la tine însuţi, omule, şi să primeşti din nou slava pe care ai avut-o înainte şi pe care ai pierdut-o prin neascultare, precum n-ai avut grijă înainte de poruncile lui Dumnezeu şi ai dat atenţie poruncilor şi sfatului vrăjmaşului, aşa despărţindu-te acum de cel de care ai ascultat, întoarce-te către Domnul. Să ştii, zice, că prin multă osteneală şi sudoare a feţii tale, îţi vei dobîndi din nouă bogăţia ta. Căci nu ţi-e de folos dobîndirea fără osteneală a binelui, deoarece primind la început fără osteneală şi fără sudori, ai pierdut cele ce ai primit şi ai predat vrăjmaşului moştenirea ta. Să cunoaştem deci fiecare ce am pierdut şi să ne însuşim plîngerea Proorocului. Căci cu ade-

vărat moştenirea noastră a fost dată celor de alt neam şi casa noastră străinilor [666 b], prin aceea că n-am ascultat de poruncă, ne-am potrivit voilor noastre şi ne-am îndulcit cu gîndurile întinate şi pămînteşti. De aceea sufletul nostru a ajuns la mare depărtare de Dumnezeu şi ne-am făcut asemenea unor orfani care nu au tată. Deci cel ce vrea să-şi scape sufletul, să lupte cu toată puterea, ca să-l cureţe de gîndurile rele şi de toată înălţarea ce se ridică împotriva cunoştinţei lui Dumnezeu [667]. Şi să se silească să păzească biserica lui Dumnezeu fără pată [667 b]. Atunci va veni Cel ce a făgăduit să-şi facă locuinţă şi să petreacă în noi. Atunci va primi sufletul cunoaşterea de sine şi se va învrednici să se facă biserica lui Dumnezeu. Căci însuşi Acela va alunga pe cel viclean cu oastea lui şi va împărăţi după aceea în noi.

52. Cuvîntul spus de Făcătorul, lui Cain, la arătare : «Gemînd şi tremurînd vei rătăci pe pămînt» [668], este un chip şi o icoană a tuturor păcătoşilor, întru ascuns. Căci neamul lui Adam căzînd din poruncă şi făcîndu-se vinovat de păcate, e zbuciumat de gînduri nestatornice şi e plin de frică şi de tulburare, însuşi vrăjmaşul învăluind tot sufletul care nu s-a născut din Dumnezeu, în pofte şi plăceri felurite şi învîrtindu-l ca pe grîu cu o lopăţică. Dar şi Domnul însuşi îi arată pe cei ce ascultă de voile celui rău, ca păstrînd chipul lui Cain. Căci mustrîndu-i pe aceia zice : «Voi vreţi să faceţi poftele tatălui vostru, omorîtorul de oameni. Căci acela de la început a fost omorîtor de oameni şi întru adevăr n-a stătut» [669].

53. Trebuie să ne gîndim, zice, cît de mult doresc oamenii şi caută vederea împăratului pămîntesc. Şi tot cel ce călătoreşte în cetatea în care se află împăratul, doreşte să vadă măcar bogăţia şi podoaba hainei lui,

666b. Plîng. V, 2. 667. II Cor. X, 5. 667 b. Iac. I, 27.
668. Fac. IV, 12. 669. Ioan VIII, 44.

dacă nu cumva l-au făcut duhurile nepăsător şi dacă nu s-a necinstit rănindu-se de altă frumuseţe şi dorind altă slavă. Dacă deci e atît de dorită vederea împăratului muritor de oamenii trupeşti, cum nu va fi cu mult mai dorită vederea Celui nemuritor de aceia în care a căzut o picătură din Duhul cel bun şi a căror inimă a fost străpunsă de dragostea dumnezeiască ? De aceea ei se desfac de toată prietenia lumii, ca să poată avea acel dar în inimă necontenit şi pe nici un altul înaintea lui. Dar puţini sînt aceia care pun acestui început şi un sfîrşit şi stăruie pînă la capăt, fără să se poticnească. Mulţi ajung la umilinţa inimii şi mulţi se fac părtaşi de darul ceresc şi se rănesc de dragostea dumnezeiască, dar neputînd răbda ostenelile şi ispitele celui viclean care-i momeşte cu multă viclenie şi meşteşugire, cad din nou în lume şi se afundă în adîncul ei, pentru moleşeala şi slăbiciunea voinţei, sau pentru că sînt cuprinşi de împătimire faţă de ceva din cele pămînteşti. Căci aceia ce vor să alerge cu tărie pînă la sfîrşit, nu rabdă să se amestece altă dragoste în cea cerească.

54. Pe cît de mari şi de nepovestite sînt bunătăţile făgăduite de Dumnezeu, pe atît de mari osteneli şi lupte împreunate cu nădejde şi credinţă se cer pentru a le dobîndi. Aceasta e vădit din ceea ce zice Domnul : «De vrea cineva să vie după Mine să se lepede de sine, să-şi ia crucea sa şi să-Mi urmeze Mie»[670] şi iarăşi : «De nu va urî cineva pe tatăl, pe mama şi pe fraţi, soţia şi pe copii, ba încă şi sufletul său, nu va putea să-Mi fie Mie ucenic»[671]. Dar cei mai mulţi dintre oameni sînt aşa de fără minte, că vor să dobîndească Împărăţia, să moştenească viaţa de veci şi să împărăţească împreună cu Hristos pururea, adică să aibă acest lucru mai presus de înţelegere, dar trăiesc după voile lor şi

670. Marcu VIII, 34. 671. Luca XIV, 26.

urmează acestora, mai bine-zis, celui ce seamănă în ei aceste lucruri deşarte şi vădit vătămătoare.

55. Cei ce străbat pînă la ţintă fără să cadă, sînt aceia care au urît cu totul toate poftele lumii şi pe ei înşişi, împrăştiaţi de aceasta ; de asemenea, plăcerile şi îndeletnicirile lumeşti. Căci aceasta înseamnă a se lepăda de sine. Fiecare e scos din Împărăţie de voia sa, deoarece nu alege cu adevărat ostenelile şi nu se leapădă de sine, ci vrea, pe lîngă dorul acela dumnezeiesc, să se îndulcească şi cu unele lucruri de ale veacului acestuia şi nu îşi dă toată aplecarea voii lui Dumnezeu. Aceasta ne-o vădeşte o pildă care ne este la îndemînă. Fiecare cumpăneşte ceea ce a pornit să facă şi nu uită să vadă dacă nu cumva nu e nepotrivit ceea ce face. Întîi se iveşte deci în inimă îndoială, care asemenea unui cîntar descoperă înăuntru conştiinţei fiecăruia cumpăna dintre dragostea lui Dumnezeu şi dragostea lumii şi după cum atîrnă mai greu una sau alta, purcede la săvîrşirea celor de afară. De pildă, dacă e pe cale să spună o vorbă de ceartă fratelui, se împarte întîi în el însuşi şi se împotriveşte : să-i spun, sau să nu-i spun ? Să-i răspund la ocările acestea pe care mi le-a adus, sau mai bine să tac ? Vrea să se ţină şi de poruncile lui Dumnezeu, dar nu vrea să uite nici de cinstea sa şi nu se hotărăşte să se lepede cu totul de sine. Dacă prin urmare talerul dragostei de lume trage spre sine cîntarul din inimă, îndată cuvîntul cel rău iese pînă la buze, apoi întinzîndu-l mintea dinăuntru ca pe-o săgeată îl aruncă în aproapele prin limbă. Ba uneori răul iese şi prin mîini pînă la răniri şi la ucidere. Uneori însă nu se bagă de seamă de unde a început această mişcare mică a sufletului. De aceea ia aminte la fiecare păcat şi lucru ce ţi se întîmplă, cînd răul îţi linguşeşte şi clinteşte voia sufletului prin pofte lumeşti şi prin plăceri trupeşti. Căci aşa ia fiinţă curvia, furtul, lăcomia, slava deşartă şi orice alt rău.

56. Adeseori şi cele bune se săvîrşesc pentru slava deşartă. Şi atunci sînt socotite de Dumnezeu la fel ca furtul, nedreptatea şi celelalte mari păcate. «Căci Dumnezeu, zice, a împrăştiat oasele celor ce caută să placă oamenilor»[672]. Aşadar vrăjmaşul vrea să fie slujit şi prin cele bune, ca un amăgitor şi viclean şi uneltitor ce este[673].

57. Ceea ce iubeşte cineva din veacul acesta, aceea îi îngreunează cugetarea şi o trage în jos şi o apasă şi nu o lasă să se ridice. Căci cumpăna şi aplecarea şi greutatea acestora atîrnă de voinţă ca de inimă şi se face ca o probă întregului neam omenesc şi ca o cercare creştinilor, fie că locuiesc în cetăţi sau în munţi, sau în mînăstiri, sau în cîmpii, sau în pustiuri. Căci lăsîndu-se cineva vrăjit cu voia de ceea ce iubeşte, se face vădit că nu şi-a predat încă toată dragostea sa lui Dumnezeu. De pildă, cineva iubeşte toate avuţiile, altul aurul, altul să slujească cîntecului, sau să se predea poftelor trupului, altul înţelepciunea cuvintelor pentru slava vremelnică ; unul să stăpînească, altul cinstirile de la oameni, iarăşi altul mînia şi furia — căci a se preda cu totul patimii, îi pare acestuia lucru vrednic de iubit —, altul vorbiri fără trebuinţă, altul a fi în împrăştiere sau a da ascultare vorbelor deşarte ; altul a fi învăţător şi aceasta pentru slava de oameni ; unuia îi place moleşeala şi nepăsarea, altul se îndulceşte cu podoaba hainelor, acesta cu somnul, acela cu viaţa uşuratică ; altul e legat şi stăpînit de ceva mic sau de ceva mare din lume şi nu e lăsat să se ridice deasupra. Căci cu patima faţă de care nu luptă cineva cu vitejie şi nu se împotriveşte, cu aceea se şi îndulceşte şi aceea îl stăpîneşte şi-l trage ca un lanţ şi i se face cugetării ca

672. Psalm. LII, 7.

673. Omil. V, 6 (rom. p. 35). Dacă în capul anterior s-a arătat cumpăna intre bine şi rău, ce este în om, aici se arată obiceiul răului de a nu disimula in bine. Dar unde e dragoste deplină de Dumnezeu, acolo nu mai e cumpănă şi disimulare. Aceasta se vede din capul următor.

o boltitură, care nu o lasă să se înalţe către Dumnezeu, nici să slujească numai Lui. Iar sufletul care îşi îndreaptă cu adevărat toată pornirea şi toată dorinţa spre Domnul, se leapădă de sine însuşi şi nu mai urmează voilor minţii sale.

58. Trebuie să învăţăm din pildă, cum se pierde omul cu voia sa. Căci pentru dragostea de ceva din lume se aruncă în foc, se scufundă în mare şi se dă pe sine în prinsoare. Să ne gîndim la casa cuiva, sau la ţarina ce se întîmplă să ardă. Cel ce a vrut să scape, de îndată ce a simţit focul, a fugit gol, neavînd grjiă de nimic din cele dinăuntru, gîndindu-se numai la sufletul său. Dar altuia, venindu-i în minte să scoată şi vreunul din lucrurile sale, s-a oprit să-l ia, dar pe cînd îl lua, cuprinzînd focul toată casa, l-a prins şi l-a ars şi pe el. Vezi cum s-a pierdut în foc cu voia sa pentru dragostea a ceva din cele vremelnice, pe care arată că l-a iubit mai mult decît pe sine ? Alţii aflîndu-se pe-o corabie ce se scufundă, cel ce a vrut să se izbăvească pe sine însuşi, s-a dezbrăcat şi s-a aruncat gol în valuri şi aşa şi-a scăpat sufletul său. Dar cel ce a vrut să scape şi vreuna din hainele sale, a fost înghiţit de valuri şi pentru un mic cîştig, s-a pierdut nenorocitul şi pe sine însuşi. Să ne închipuim iarăşi că s-a vestit năvălirea duşmanilor. Unul, îndată ce a auzit, a fugit cu ce era pe el, neavînd grijă de nimic din avuţiile lui. Altul, necrezînd, sau vrînd să-şi ducă cu el şi ceva din lucruri, a rămas în urmă şi a fost prins de duşmani. Vezi că cineva poate să-şi piardă sufletul şi trupul cu voia sa din negrijă şi prin alipirea la ceva din cele ale lumii ?

59. Sînt puţini, desigur, cei ce au dobîndit dragostea desăvîrşită către Dumnezeu şi nu mai pun nici un preţ pe plăcerile şi pe poftele lumii, iar ispitele celui rău le poartă cu îndelungă-răbdare. Dar din pricina aceasta, nu trebuie să deznădăjduim, nici să nu uităm

de nădejdea cea bună. Căci chiar dacă sînt multe corăbiile sparte de valuri, dar sînt fără îndoială şi de acelea care, străbătînd valurile, ajung la liman. Dar pentru aceasta avem trebuinţă de multă credinţă, răbdare, luare-aminte şi lupte. Pe lîngă aceasta, de foame şi de sete după bine, cu multă înţelegere şi dreaptă socoteală. Apoi şi de agerime şi de îndrăznire în cerere. Cei mai mulţi oameni, cum am spus, vor să dobîndească Împărăţia fără osteneli şi sudori. Ei fericesc pe bărbaţii sfinţi şi doresc să aibă cinstea şi darurile lor, dar nu vor să fie părtaşi de necazurile, ostenelile şi pătimirile lor. Toţi doresc să ajungă ca ei, şi curvarii şi vameşii şi oricare dintre oameni, dar pînă acolo le stau înainte ispite şi cercări, ca să se facă arătaţi cei care au iubit cu adevărat pe Stăpînul lor şi aceştia să dobîndească cu dreptate Împărăţia Cerurilor.

60. Socoteşte că fărădelegile şi slava şi bucuria de bunătăţile cereşti, sînt ascunse în necazuri, în pătimiri, în răbdare şi credinţă. Căci şi grîul aruncat în pămînt, sau arborele sădit, e de trebuinţă, aşa-zicînd, să cadă în putreziciune şi necinste şi apoi să primească podoaba veşmîntului şi rodul înmulţit. Căci de nu va trece prin această putreziciune şi prin acele necinstiri, nu va îmbrăca acea podoabă de pe urmă şi frumuseţea înfăţişării. Aşa socoteşte şi Apostolul care zice : «Prin multe necazuri trebuie să intrăm în Împărăţia lui Dumnezeu» [674]. Iar Domnul zice : «Întru răbdarea voastră veţi dobîndi sufletele voastre» [675] ; sau iarăşi : «În lume necazuri veţi avea» [676].

61. Fiecare dintre noi, pe cît de mult se va învrednici prin credinţă şi sîrguinţă să fie părtaş al Duhului Sfînt, tot pe atît se va slăvi în ziua aceea şi cu trupul lui. Căci ceea ce a adunat înăuntrul sufletului, atunci se va descoperi şi în afară în trup. Pilda, zice, o avem

674. Fapte XIV, 21. 675. Luca XXI, 19. 676. Ioan XIV, 39.

la pomi. Cînd trece iarna şi soarele străluceşte mai luminos şi mai puternic, iar vîntul adie, aceia odrăslesc în afară şi se îmbracă cu frunze, cu flori şi cu roade, ca şi cu un veşmînt. Asemenea şi floarea ierbii răsare în acea vreme din pămînt şi pămîntul se acoperă cu ea şi se îmbracă cu ea ca într-un veşmînt măreţ. Despre aceasta şi Dumnezeu-Cuvîntul a zis : «Nici Solomon nu s-a îmbrăcat ca unul din aceştia, cu toată slava lui»[677]. Toate acestea sînt chipuri, pilde şi icoane ale slavei ce-o vor avea cei ce se mîntuiesc la înviere. Din această pricină, cea dintîi lună pentru toate sufletele iubitoare de Dumnezeu, adică pentru creştinii adevăraţi, este Xanticus, care este aprilie, prin care se arată puterea învierii. Căci zice dumnezeiasca Scriptură : «Această lună va fi vouă cea dintîi dintre lunile anului»[678]. Aceasta va îmbrăca pomii goi cu slava pe care au avut-o mai întîi ascunsă înăuntrul trupului. Aşa se vor slăvi şi aceştia prin lumina negrăită, care este încă de acum în ei, adică prin puterea Duhului. Aceasta le va fi atunci veşmînt, mîncare, băutură, veselie, bucurie şi peste tot viaţă veşnică.

Despre înălţarea minţii

62. Fericitul Moise a arătat prin slava Duhului care lumina prin faţa lui şi la care nici un om nu putea căuta, felul cum la învierea drepţilor se vor slăvi trupurile sfinţilor cu slava de care se învrednicesc sufletele credincioase ale sfinţilor încă de acum întru omul dinăuntru. «Căci, noi, zice, cu faţa descoperită, adică întru omul dinăuntru, oglindim slava Domnului, prefăcîndu-ne spre acelaşi chip din slavă în slavă»[679]. Despre acesta s-a scris iarăşi că «patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi nu şi-a adus aminte nici de mîncare nici

677. Matei VI, 29. 678. Ieş. XII, 2. 679. II Cor. III, 18.

de băutură»[680], ceea ce nu este cu putinţă firii omeneşti, dacă nu cumva se împărtăşeşte de hrana duhovnicească, pe care o primesc sufletele sfinte, de pe acum, de la Duhul Sfînt.

63. Slava cu care se îmbogăţesc sufletele sfinţilor, cum s-a zis, încă de aici, aceea va acoperi şi va îmbrăca trupurile goale la înviere şi le va face să fie răpite la cer. Şi atunci se vor odihni cu trupul şi cu sufletul neîncetat în Împărăţia lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu, zidind pe Adam, nu i-a dat aripi trupeşti ca păsărilor, avînd de gînd să-i dea pe cele ale Duhului la înviere, ca să fie uşurat, prin ele şi răpit unde vrea Duhul. Iar aceste aripi spirituale (inteligibile) au fost date de acum sufletelor sfinţilor şi ele le înalţă spre o cugetare cerească. Pentru că podoaba creştinilor este alta şi altele sînt veşmintele, alta masa şi alta bucuria. Fiindcă ştim că Hristos va veni din cer şi va învia pe cei adormiţi din tot veacul, precum mărturisesc dumnezeieştile Scripturi. Şi deosebindu-i în două părţi, pe cei care vor avea semnul lui, care este pecetea Duhului dumnezeiesc, îi va aşeza la dreapta Sa, după cum zice : «Oile Mele ascultă glasul Meu şi mă cunosc»[681]. Şi atunci trupurile noastre se vor îmbrăca în slavă dumnezeiască, în cea a faptelor bune şi în cea a Duhului, pe care sufletele sfinţilor au primit-o încă de aici. Şi aşa slăvite de lumina dumnezeiască şi răpite la ceruri întru întîmpinarea Domnului, precum s-a scris, vor fi pururea cu Domnul[682].

64. Cei ce vor să înfăptuiască o viaţă creştină în chipul cel mai frumos, trebuie să se îngrijească întîi de toate, cu toată sîrguinţa, de partea cugetătoare, deosebitoare şi conducătoare a sufletului, ca întărindu-şi puterea de deosebire a binelui şi a răului şi despărţind patimile care au intrat împotriva firii, de firea cea curată,

680. Ieş. XXXIV, 28. 681. Ioan X, 27. 682. I Tes. IV, 16—17.

să vieţuiască fără să se poticnească, folosindu-se de puterea deosebirii, ca de un ochi, şi rămînînd curaţi de pornirile spre păcat. Căci voia sufletului este să păstreze mădularele trupului neîntinate de vătămare din partea simţurilor, să se păzească pe sine de împrăştierile lumii şi să-şi străjuiască inima, ca să nu-şi întindă în lume mădularele gîndurilor ei, ci să le strîngă din toate părţile şi să le adune din grijile şi din plăcerile de jos. Şi cînd vede Domnul pe cineva vieţuind astfel şi păzindu-se şi supraveghindu-se pe sine cu frică, hotărît să-I slujească Lui, îi întinde şi ajutorul harului Său. Dar ce va face Dumnezeu cu cel ce se dă pe sine de bună voie lumii şi umblă după plăcerile ei ?

65. Cele cinci fecioare care au priveghiat şi şi-au luat cu ele acel untdelemn străin de firea lor în vasele inimii — iar acesta este harul Duhului — au putut să intre cu mirele în cămara de nuntă. Iar celelalte, cele nebune, cele rele, cele care s-au bizuit pe firea lor, n-au priveghiat nici nu s-au sîrguit să-şi agonisească acest untdelemn al veseliei în inimile lor încă pe cînd erau în trup ; ba oarecum au şi adormit în lipsa de grijă, în moleşeala şi părerea de sine a dreptăţii. De aceea li s-a închis uşa de la cămara de nuntă a Împărăţiei. Căci e vădit că erau ţinute de un lanţ oarecare al lumii şi de-o prietenie faţă de ea, întrucît nu-şi dăduseră dragostea lor desăvîrşită şi ardoarea lor Mirelui ceresc. De fapt sufletele care caută ceea ce e străin firii, sfinţenia aceasta a Duhului, şi-şi aprind toată dragostea lor pentru Hristos, acolo umblă, acolo se roagă, acolo cugetă, acolo meditează, despărţite de toate celelalte. Căci cele cinci simţuri ale sufletului : înţelegerea, cunoştinţa, discernământul, răbdarea şi mila, dacă primesc harul de sus şi sfinţenia Duhului, se fac cu adevărat fecioare înţelepte. Iar dacă sînt lăsate în firea lor, se află cu adevărat nebune şi se vădesc ca fiice ale lumii şi ale mîniei.

66. Precum păcatul e străin de firea noastră, dar odată ce furişat prin căderea primului om l-am primit în noi, ni se face cu vremea ca şi o fire, tot aşa se cuvine prin acest lucru străin de firea noastră, adică prin darul ceresc al Duhului, să fie alungat iarăşi păcatul din firea noastră şi să fim întorşi la curăţia străveche. Căci de nu vom face aceasta prin multă rugăciune şi credinţă, prin luare-aminte şi prin întoarcerea de la cele ale lumii şi de nu se va sfinţi firea noastră, întinată de păcat, de către dragostea aceea care este Hristos, şi de nu vom rămîne pînă la sfîrşit necăzuţi de la poruncile Lui dumnezeieşti şi preschimbaţi, nu vom putea dobîndi Împărăţia cerească.

67. Vreau, zice, să spun, după puterea mea, un cuvînt subţire şi adînc. Domnul cel nesfîrşit şi fără trup, se face pe Sine, din bunătate nemărginită, trup ; şi se micşorează, cum ar zice cineva, Cel mare şi mai presus de fiinţă, ca să se poată uni cu făpturile Sale înţelegătoare, adică cu sufletele sfinţilor şi cu ale îngerilor, ca să fie în stare şi acestea să se împărtăşească de viaţa nemuritoare a dumnezeirii Sale. Fiindcă fiecare, după firea sa, este trup, îngerul, sufletul, dracul. Căci chiar dacă sînt subţiri, dar în substanţa, în structura şi în chipul lor, potrivit subţirimii firii lor, sînt trupuri subţiri. Deci trupul nostru în substanţă e gros, dar sufletul fiind un trup subţire, s-a învăluit şi s-a îmbrăcat cu mădularele acestui trup, s-a îmbrăcat cu ochiul prin care vede, s-a îmbrăcat cu urechea prin care aude, cu mîna, cu nasul şi, simplu, cu tot trupul şi cu mădularele lui. Cu trupul întreg s-a unit sufletul, pentru că prin el îşi împlineşte toate lucrurile cîte vin în viaţă. În acest fel şi bunătatea negrăită şi neînţeleasă a lui Hristos se micşorează şi se face pe Sine trup şi se uneşte cu sufletele credincioase şi iubite de El şi le cuprinde şi se face, după cuvîntul lui Pavel, un Duh cu ele, aşazicînd suflet cu suflet şi ipostas cu ipostas, ca ast-

fel de suflet să vieze şi să subziste în dumnezeirea Lui şi să ajungă la viaţa nemuritoare şi să se desfăteze de o plăcere nestricăcioasă şi de o slavă negrăită.

68. Unui astfel de suflet, zice, i se face Domnul, după cum vrea, cînd foc, care arde tot răul ce s-a furişat în el, cum zice şi Proorocul : «Dumnezeul nostru este foc mistuitor»[683], cînd odihnă negrăită şi netălmăcită, cînd bucurie şi pace, care îl încălzeşte şi-l învăluieşte. Numai să se sîrguiască să-L iubească pe El şi să se dăruiască purtărilor celor bune şi se va vedea prin experienţa însăşi, prin însăşi simţirea sa atingîndu-se de bunătăţile negrăite «pe care ochiul nu le-a văzut, urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit»[684], de toate cîte le va face Duhul Domnului, fie spre odihnă, fie spre bucurie, desfătare şi viaţă, sufletului care se arată vrednic de Acela. Căci se face pe Sine trup, precum spre mîncare duhovnicească, aşa şi spre îmbrăcăminte şi spre frumuseţi nepovestite, ca să-l umple astfel cu veselie duhovnicească. «Eu sînt, zice, pîinea vieţii»[685] ; şi : «Cel ce bea din apa pe care Eu voi da lui, se va face lui izvor de apă săltătoare spre viaţă veşnică»[686].

69. Aşa s-a arătat Dumnezeu, zice, şi fiecăruia dintre cei sfinţiţi şi sfinţi, precum I-a fost voia şi precum a fost de folos celui ce-L vedea. De pildă altfel lui Avraam, altfel lui Isaac, altfel lui Iacov, lui Noe, lui Daniil, lui Moise, lui David şi fiecăruia dintre Prooroci, micşorîndu-se pe Sine şi făcîndu-se trup, cum s-a zis, preschimbîndu-se şi arătîndu-se celor ce-L iubesc pe El, nu precum este, căci e neîncăput, ci după putinţa lor de a-L încăpea, pentru multa şi neînţeleasa dragoste pe care o avea faţă de ei.

683. Deut. IV, 24. 684. I Cor. II, 8. 685. Ioan VI, 51.
686. Ioan IV, 14.

70. Sufletul care s-a învrednicit să primească în sine sălăşluirea puterii de sus şi care are amestecat în mădularele sale focul acela dumnezeiesc şi dragostea cerească a Duhului cel bun, se desface fără greutate de toată dragostea lumească. Căci precum fierul sau plumbul, aurul şi argintul, predîndu-se focului se topesc şi îşi leapădă duritatea firii şi se fac moi şi cu cît stau mai mult în atingere cu focul, cu atît se înmoaie şi se desfac mai mult lepădînd soliditatea naturală din pricina puterii focului, aşa şi sufletul, primind focul ceresc al dragostei Duhului, se desface din împătimirea duhului lumesc şi din lanţurile păcatului şi se preschimbă din învîrtoşarea firească a păcatului, socotindu-le şi dispreţuindu-le pe toate ca neînsemnate. Chiar dacă ar avea niscai fraţi cît se poate de iubiţi, dar care l-ar împiedica de la această dragoste, s-ar întoarce şi de către ei sufletul care este mistuit de o astfel de iubire. Căci dacă dragostea căsătoriei trupeşti desface pe cineva de tată, de mamă şi de fraţi şi chiar dacă iubeşte pe careva dintre aceştia, îl iubeşte aşa pe deasupra şi toată simţirea şi tot dorul şi le îndreaptă spre soţia sa, dacă deci dragostea trupească desface orice altă dragoste a lumii, cît nu s-ar amărî cei cuprinşi de dorul acela nepătimitor, dacă ar fi împiedicaţi în ea de dragostea faţă de ceva din cele ale lumii ?

71. Dumnezeu, fiind bun şi de oameni iubitor, are îndelungă-răbdare şi aşteaptă mult pocăinţa fiecăruia dintre păcătoşi, făcînd sărbătoare cerească din întoarcerea celui ce se căieşte. «Căci bucurie se face în cer pentru un păcătos care se pocăieşte»[687]. Dar dacă cineva, văzînd această bunătate şi îndelungă-răbdare, nu porneşte împotriva fiecărui păcat în parte, făcînd, cum am zis, pocăinţă şi nesocoteşte porunca, iar bunătatea o ia ca prilej de dispreţuire, adaugă păcat peste păcat,

687. Luca XV, 10.

continuă să clădească sminteala, îngrămădeşte nepăsare peste nepăsare şi umple hotarele păcatelor, căzînd într-o stare din care nu se mai poate ridica, ci şuieră zdrobirea cea mai de pe urmă şi se pierde, fiind lăsat pînă la sfîrşit pe seama celui rău. Aşa s-a întîmplat cu cei din Sodoma. Umplînd şi întrecînd hotarele păcatelor aşa de mult încît nu le-a mai rămas scînteie de căinţă, aceia au fost daţi de judecata dumnezeiască pradă focului. Aşa s-a întîmplat pe vremea lui Noe. Cei din vremea lui, lăsîndu-se duşi spre păcat de pornirile fără frîu şi nearătînd nici un fel de căinţă, atîta munte de păcate şi-au îngrămădit, încît s-a stricat împreună cu ei tot pămîntul. Egiptenilor care au păcătuit mult şi au năpăstuit mult pe poporul lui Dumnezeu El însă le-a fost totuşi bun, nu i-a dat pierzării, ci i-a adus prin certări parţiale la pocăinţă. Dar cînd aceia s-au întors şi au arătat iarăşi dragoste de păcat şi s-au lipit de necredinţa de mai înainte, iar la urmă au pornit să urmărească pe poporul Domnului scos din Egipt, i-a înghiţit judecata dumnezeiască, pierzîndu-i cu totul. Tot aşa faţă de Israel, care a păcătuit mult şi a ucis pe Proorocul lui Dumnezeu, Acesta n-a părăsit îndelungarăbdare obişnuită. Dar cînd au înaintat pînă la atîta răutate, încît nu s-au mai sfiit nici de mărirea Stăpînului însuşi, ci şi-au pus mîinile ucigaşe şi pe El, au fost lepădaţi şi zvîrliţi cu totul şi s-a ridicat de la ei proorocia, preoţia şi slujirea (cultul) şi s-au încredinţat acestea neamurilor care au crezut.

72. Să alergăm cu toată inima la Hristos care ne cheamă, revărsîndu-ne spre El inimile, şi să nu deznădăjduim de mîntuirea noastră, făcînd răul cu voia. Căci este şi aceasta o amăgire a celui rău, ca prin amintirea păcatelor de mai-nainte, să ne ducă la deznădejde. Noi să înţelegem că dacă Hristos, venind, s-a făcut doctorul şi tămăduitorul orbilor, al slăbănogilor, al surzilor şi a înviat morţi intraţi în putreziciune, nu va tămădui

cu atît mai mult robia cugetului şi slăbănogeala sufletului şi surzenia inimii nepăsătoare ? Căci nu altul, ci însuşi Cel ce a zidit trupul a zidit şi sufletul şi dacă a avut atîta bunăvoinţă şi milă faţă de cele ce se desfac şi mor, nu se va arăta cu cît mai mult cu iubire de oameni şi cu tămăduire faţă de sufletul nemuritor, care suferă de boala păcatului şi a neştiinţei, dar pe urmă vine la El şi se roagă ? Doar El a spus : «Tatăl Meu cel ceresc oare nu va face dreptate celor ce strigă către El ziua şi noaptea ? Adevăr zic vouă, va face dreptate în grabă» [688] ; sau : «Cereţi şi vi se va da vouă, căutaţi şi veţi afla, bateţi şi se va deschide vouă» [689] ; şi iarăşi : «Chiar dacă nu-i va da lui pentru că îi este prieten, dar pentru îndrăzneala lui sculîndu-se îi va da lui cîte îi sînt de trebuinţă» [690]. Prin acestea îndeamnă să se facă cererea cu îndrăznire şi cu stăruinţă. Căci doar a venit pentru păcătoşi ca să-i întoarcă la Sine. Numai să ne despărţim cu toată puterea de cugetările cele rele şi să ne dăruim Domnului. Iar El nu ne va trece cu vederea, ci va fi gata să ne dea ajutorul Său.

73. Precum cei ce sînt cuprinşi de vreo boală sau neputinţă, cînd trupul lor nu mai are putere să se împărtăşească de hrană şi de băutură, ajung la deznădejde — şi aceasta le este un semn de moarte — iar prietenii şi rudele îi plîng, aşa şi Dumnezeu şi îngerii se întristează mult şi plîng pentru sufletele care nu pot să se mai folosească de hrana cerească. Drept aceea, dacă te-ai făcut scaun lui Dumnezeu, avîndu-L pe El şezînd deasupra, dar sufletul tău s-a făcut întreg ochi duhovnicesc, întreg lumină, dacă te-ai hrănit cu hrana aceea a Duhului, dacă bei din apa vie şi din vinul duhovnicesc, care veseleşte inima, dacă ţi-ai îmbrăcat sufletul în haina luminii negrăite, dacă omul tău cel dinăuntru a ajuns la cercarea şi siguranţa tuturor

688. Luca XVIII, 7—8. 689. Matei VII, 7.
690. Luca XI, 8.

acestora, iată tu trăieşti viaţa cu adevărat veşnică, odihnindu-te încă de acum împreună cu Hristos. Dar dacă n-ai primit încă acestea, nici n-ai ajuns la dobîndirea lor, plînge fierbinte şi te tînguieşte, ca unul ce nu te-ai împărtăşit încă de o asemenea bogăţie şi să fii necontenit îngrijat şi în rugăciune pentru sărăcia ta. Dar bine ar fi ca şi cel ce a dobîndit-o, să-şi păstreze simţirea sărăciei sale şi să nu fie fără grijă, pe motiv că e săturat de bogăţia dumnezeiască. Pentru că «cel ce caută va afla şi celui ce bate i se va deschide» [691].

74. Dacă untdelemnul acela amestecat avea atîta putere, că cei unşi cu el dobîndeau slava împărătească [691 b], cu cît mai vîrtos cei a căror minte şi om dinăuntru au primit ungerea untdelemnului sfinţitor al veseliei şi au luat arvuna Duhului cel bun, nu se vor ridica la măsura desăvîrşirii, adică a lui Hristos, făcîndu-se părtaşi de împărăţia, înfierea şi de cunoaşterea tainelor Lui, şi avînd dreptul să intre la Tatăl şi să iasă după plăcerea lor? Căci măcar că n-au luat încă desăvîrşit moştenirea, purtînd încă povara trupului, dar pentru arvuna Duhului, au siguranţa despre cele nădăjduite şi n-au nici o îndoială că vor împărăţi împreună cu Hristos şi vor avea parte de venirea şi de plinătatea Duhului. Căci aflîndu-se încă în trup, au ajuns la experienţa puterii şi plăcerii aceleia. Pentru că acoperămîntul aşezat de satana peste oameni după neascultare, venind harul îl înlătură cu desăvîrşire, prin curăţirea omului dinăuntru şi a minţii şi aruncă de la suflet toată spurcăciunea şi tot gîndul întinat, voind acesta să se facă curat şi să-şi primească din nou firea sa şi aşa să privească slava luminii adevărate cu ochi limpezi şi neîmpiedicaţi. Unii ca aceştia privesc încă de aici spre veacul acela care îi răpeşte, spre frumuseţile şi minunile de acolo. Căci precum

691. Matei VII, 8. 691b. Ieşire XXX, 23—25; I Imp. XXVI, 11.

ochiul trupesc, dacă e sănătos şi nu pătimeşte, priveşte cu îndrăzneală la razele soarelui, aşa şi aceştia, dacă se folosesc de o minte luminoasă şi curăţită, privesc razele ascunse ale Domnului.

75. Această măsură, zice, nu o pot ajunge însă oamenii cu uşurinţă, ci e trebuinţă de osteneli dese, de lupte şi de sudori nenumărate. Căci sînt mulţi în care se află şi harul lucrînd, dar se ascunde şi răutatea, fără să se fi depărtat de la ei nicidecum. Ci amîndouă duhurile, cel al luminii şi cel al întunericului, lucrează în una şi aceeaşi inimă [692]. Mă vei întreba desigur : ce împărtăşire este între întuneric şi lumină, sau cum pot fi la un loc Biserica lui Dumnezeu şi idolii ? Iar eu îţi voi răspunde la fel : ce împărtăşire este între lumină şi întuneric, sau cum se va întuneca lumina dumnezeiască şi cum se va tulbura şi întina curăţia şi neîntinăciunea? Căci «lumina luminează în întuneric şi întunericul nu o a cuprins». Deci lucrurile nu trebuie înţelese numai dintr-o parte, nici într-un singur fel. Căci atîta se odihnesc unii în harul lui Dumnezeu, încît pot să se ţină pe ei şi să nu se lase biruiţi de păcatul care sălăşluieşte în ei. Se întîmplă ca ei să se afle acum în rugăciune stăruitoare şi în odihnă, dar pe urmă să fie tulburaţi de gîndurile întinate şi să-i fure păcatul, măcar că se află în ei şi harul. Cei uşurei şi care nu sînt încă stăpâniţi cu totul de harul dumnezeiesc, au socotit că au fost izbăviţi dintrodată de păcat. Dar cei ce au putere de discernămînt şi minte, nu vor tăgădui că chiar dacă locuieşte harul lui Dumnezeu în ei, mai sînt scuturaţi de gînduri ruşinoase şi necuvenite.

692. Omil. XVII, 4 sfîrşit (P. G. col. 625 D). Amintim iarăşi că Diadoh al Foticeei a precizat că duhul răutăţii nu mai e după botez tot aşa de mult in centrul inimii ca harul. Dar şi locul de aici trebuie înţeles în sensul că satana lucrează asupra inimii mai de la periferia fiinţei omeneşti.

76. Am cunoscut pe unii dintre fraţi care s-au bucurat de un har atît de bogat, că cinci sau şase ani le-au fost stinse şi veştejite cu desăvîrşire mişcările poftei. Pe urmă, cînd păreau că au luat cununa şi liniştea, le-a răsărit ca dintr-o cursă păcatul şi s-a năpustit asupra lor cu atîta furie şi sălbăticie, încît i-a uimit şi i-a nedumerit. Drept aceea, niciunul dintre cei cu vederea şi cu înţelegerea ageră n-a îndrăznit să spună că avînd harul în mine, m-am izbăvit de aici înainte de păcat [693]. Căci lucrează, cum s-a zis, amîndouă în una şi aceeaşi minte [694], chiar dacă cei uşurei şi neînvăţaţi, avînd o cît de mică mişcare duhovnicească, se şi grăbesc să spună : am biruit. Mie mi se pare că lucrurile stau astfel : Precum atunci cînd soarele străluceşte curat, venind deodată un nor întunecos sau o negură, îi întunecă lumina curată, în acelaşi fel se întîmplă cu cei ce au dobîndit harul lui Dumnezeu, dar nu s-au curăţit încă în toată deplinătatea, ci în adînc sînt stăpîniţi mai departe de păcat. Deci cu adevărat e trebuinţă de multă putere de discernămînt pentru a cunoaşte acestea cu cea mai desăvîrşită cercare.

77. Precum e cu neputinţă fără ochi, fără limbă, fără urechi şi fără picioare, a vedea, a grăi, a auzi sau a umbla, la fel este cu neputinţă ca fără Dumnezeu şi fără lucrarea ce ni se împărtăşeşte de la El să ne împărtăşim de tainele dumnezeieşti şi să cunoaştem înţelepciunea lui Dumnezeu, sau să ne îmbogăţim în Duh. Căci înţelepţii elinilor se exercitau în cuvinte şi se îndeletniceau cu ardoare cu războaie de vorbe. Dar robii lui Dumnezeu, chiar dacă sînt neiscusiţi în cuvînt, sînt

693. Macarie (Omil. XVII, 6; P. G. 628 C) spune : «ci amîndouă persoanele lucrează în minte» (τα δύο πρόσωπα έν τῳ νω ενεργείται). Simeon Metafrastul elimină termenul «persoane». Totuşi această prezenţă şi lucrare nu înseamnă, precum se vede chiar de aici, o păcătuire continuă a omului, ci numai o încercare a duhului rău de a ispiti pe om.

694. Macarie are : «să nu zică cineva : m-am eliberat cu totul de păcat» (P. G. 627 B). Simeon Metafrastul tempereazâ ideea lăsînd a se înţelege că omul s-a eliberat de păcat, dar nu s-a izbăvit de asaltul lui.

zidiţi prin cunoştinţa dumnezeiască şi prin harul lui Dumnezeu pentru totdeauna.

78. Pot spune cu încredinţare, zice, că nici înşişi Apostolii, cei plini de Mîngîietorul cel bun, n-au fost cu totul liberi de griji, ci pe lîngă veselie şi bucurie negrăită, le venea chiar din har şi oarecare temere, fără ca aceasta să pornească din partea păcatului. Pentru că însuşi harul îi păzea în siguranţă, ca să nu iasă nici pentru scurtă vreme din bine. Căci precum un copil, aruncînd cu o piatră mică într-un zid nu izbuteşte nimic, sau precum o săgeată slabă nu vatămă o platoşă puternică, aşa atacîndu-i pe ei vreo parte a răutăţii, o respingeau mai înainte de a le pricinui ceva, ca unii ce erau bine îngrădiţi cu puterea lui Hristos. Cu toate acestea, chiar fiind ei desăvîrşiţi, aveau libertatea voinţei. Deci nu e cum zic unii, fără înţelegere, că după primirea harului, au primit dezlegare şi odihnă de griji. Căci Domnul cere şi în cei desăvîrşiţi voia sufletului spre slujirea Duhului, încît acestea două se împletesc întreolaltă. Fiindcă zice Apostolul: «Duhul să nu-l stingeţi» [695].

79. A vorbi altcuiva despre anumite lucruri numai prin cuvînt este un lucru uşor şi la îndemînă. Căci e uşor fiecăruia a zice : «pîinea aceasta (o dăm ca pildă) se face din grîu». Dar a înfăţişa în amănunt pregătirea ei nu ştie să o facă oricine, ci numai cei experimentaţi. Tot aşa a vorbi simplu despre nepătimire şi desăvîrşire e uşor, dar a cunoaşte lucrul prin cercare şi întru adevăr, înseamnă a înţelege cu lucrul şi cu adevărul lucrarea desăvîrşirii.

80. Cei ce rostesc cuvinte duhovniceşti fără gustare şi cercare se aseamănă cu omul care străbate în vreme de vară, tocmai la amiază, un ţinut pustiu şi fără apă, apoi cuprins de o sete mare şi arzătoare, îşi zugră-

695. I Tes. V, 19.

veşte în minte că se află pe aproape un izvor răcoritor şi cu apă dulce şi limpede şi nimeni nu-l împiedică să se sature de ea ; sau cu omul care n-a gustat nici măcar un pic din miere, dar încearcă să descrie altora dulceaţa ei. Căci aşa sînt cu adevărat cei care, fără să se fi încredinţat cu lucrul, preluîndu-le vor să tălmăcească altora cele despre desăvîrşire, sfinţenie şi nepătimire. Şi de fapt dacă le-ar da Dumnezeu puţină simţire despre cele grăite de ei, ar şti, fără îndoială, că adevărul şi lucrurile nu sînt după cum le tălmăcesc ei, ci cu mult deosebite. Aşa se primejduieşte creştinismul de a se abate pe încetul de la ceea ce se cuvine şi de a prinde necredinţa. Căci creştinismul e ca o mîncare şi băutură şi cu cît se hrăneşte cineva mai mult cu el, cu atît se aprinde spre tot mai mare poftă. În felul acesta, mintea lui se face nesăturată şi neoprită, aşa cum, dacă dă cineva o băutură dulce celui însetat, îl face ca nu numai prin sete, ci şi prin plăcere să caute şi mai mult acea băutură. Iar acestea, cum s-a zis, nu le înţelegem numai prin cuvinte simple, ci ele se săvîrşesc tainic în minte prin lucrarea Duhului Sfînt. Şi apoi se grăiesc.

81. Evanghelia, zice, porunceşte cu hotărîre fiecărui om că acestea să nu le facă, sau să le facă şi aşa să ajungă prieten al iubitorului de oameni Împărat : Să nu te mînii, zice, să nu pofteşti, dacă te loveşte peste obrazul drept, întoarce şi pe celălalt [696]. Dar Apostolul, mergînd pe urmele celor poruncite, învaţă cum trebuie să se facă lucrarea curăţirii, cu răbdare şi cu îndelungărăbdare, hrănindu-ne întîi cu lapte ca pe nişte prunci, apoi ducîndu-ne la creştere şi pe urmă la desăvîrşire. Astfel, ca să dăm o pildă, Evanghelia spune că haina să se facă desăvîrşită din lînă. Iar Apostolul desluşeşte cum trebuie toarsă lîna, cum trebuie ţesută şi cum trebuie cusută haina.

696. Matei V, 22, 28, 39.

82. Sînt unii care se înfrînează de la curvia văzută, de la furt, de la lăcomie şi de la celelalte rele asemănătoare şi de aceea se socotesc între sfinţi. Dar trebuie mult ca să fie cu lucrul şi cu adevărul aşa. Căci în mintea lor sălăşluieşte adesea răutatea care vieţuieşte şi se foieşte în ei. Şi aceasta rămînînd singură, îi pierde. Sfînt este cel ce s-a sfinţit şi s-a curăţit după omul cel dinăuntru. De fapt un oarecare dintre fraţi, rugîndu-se împreună cu alţii a fost luat de puterea cerească şi, răpit fiind, a văzut Ierusalimul de sus, locaşurile luminoase de acolo şi o lumină nemărginită şi tainică ; şi a auzit un glas zicînd : «Acesta este locul de odihnă al drepţilor». Pe urmă, mîndrindu-se şi închipuindu-şi despre sine lucruri mari, a căzut în adîncul păcatului şi a fost cuprins după aceea de multe rele. Dacă acesta a păţit aşa, cum va putea zice cineva : «Fiindcă postesc, primesc pe străini, împart averile şi mă păzesc de relele pomenite şi n-a mai rămas în mine nimic rău, sînt sfînt şi eu». Deci nu depărtarea de la relele văzute este desăvîrşire, cum s-a zis, ci curăţia cugetării şi aceasta desăvîrşită.

83. Intră, zice, cel ce ai înţeles acestea, prin supravegherea gîndurilor tale, şi te apleacă spre mintea ta prizonieră şi roabă păcatului şi priveşte la şarpele care e şi mai jos decît mintea şi mai adînc decît gîndurile tale şi, care foieşte în cămările pomenite ale sufletului şi te răpune prin cele mai însemnate mădulare ale sufletului. Căci inima este cu adevărat un adînc neajuns (un abis). Deci dacă l-ai răpus pe acesta şi ai curăţit toată nelegiuirea din tine, iar păcatul l-ai scos afară, laudă-te pentru curăţie în Dumnezeu ; iar dacă nu faci aceasta, ci te smereşti, ca unul ce eşti încă cu lipsuri şi păcătos, apropie-te rugînd pe Hristos, pentru cele ascunse ale tale. Căci toată Scriptura veche şi nouă se arată vorbind despre curăţie. Şi fiecărui om, fie că este iudeu,

sau elin, îi este iubită curăţia, chiar dacă nu o pot dobîndi toţi. Iar curăţia aceasta a inimii, nu poate fi ajunsă altfel decît numai prin Iisus. Căci El este adevărul ipostasiat şi fără acest adevăr este cu neputinţă a cunoaşte adevărul, sau a dobîndi mîntuirea.

Despre dragoste

84. Precum te-ai lepădat de omul din afară în cele văzute, ţi-ai împărţit şi ţi-ai împrăştiat lucrurile, aşa trebuie să te lepezi şi de obiceiurile de mai înainte. Şi dacă ai învăţat înţelepciunea trupească, sau ai dobîndit cunoştinţa lucrurilor, leapăd-o şi pe aceasta. Dacă ai crezut în drepturile trupului, depărtează-te de ele, umilindu-te şi micşorîndu-te. Căci astfel vei putea să cîştigi învăţătură din nebunia propovăduirii. Iar în aceasta vei afla înţelepciunea adevărată, nu în cuvinte măiestrite, ci în puterea crucii, care se lucrează în cei ce s-au învrednicit să o dobîndească pe aceasta în ipostas. Căci «crucea lui Hristos, zice Pavel, este iudeilor sminteală, iar elinilor nebunie, dar nouă celor ce ne mîntuim, puterea şi înţelepciunea lui Dumnezeu» [697].

85. Chiar dacă ai luat, zice, gustare din cer, chiar dacă te-ai împărtăşit de înţelepciunea aceea şi ai odihnă în sufletul tău, nu te mîndri nici aşa şi nu fii cutezător ca şi cînd ai fi ajuns şi ai fi primit tot adevărul, ca să nu auzi şi tu : «Iată v-aţi săturat, iată v-aţi îmbogăţit, aţi împărăţit fără noi şi măcar de-aţi împărăţi, ca şi noi să împărăţim împreună cu voi» [698]. Ci, chiar dacă ai gustat, socoteşte-te ca şi cînd nici nu te-ai atins de creştinism. Şi nu o fă aceasta numai la suprafaţă, ci ca pe un lucru care îţi este sădit şi întărit pentru totdeauna în cugetare.

697. I Cor. I, 23, 24, 18. 698. I Cor. IV, 8.

86. Precum un iubitor de bogăţie, chiar dacă şi-ar aduna nenumărate bogăţii, nu se mai satură, ci ceea ce adaugă în fiecare zi, îi sporeşte şi mai mult pofta, sau precum cineva tras de la o băutură prea dulce înainte de a se sătura, îşi simte şi mai aprinsă setea, aşa şi gustarea lui Dumnezeu, nu cunoaşte săturare sau sfîrşit niciodată. Ci cu cît se îmbogăţeşte cineva cu această bogăţie, cunoaşte că este mai sărac. Acest fel de creştini nu-şi au de la ei în cinste sufletul lor, ci ca unii ce se umilesc pe ei, stau la dispoziţia lui Dumnezeu şi se socotesc pe ei slugi ale tuturor oamenilor. Şi Dumnezeu se bucură mult de un astfel de suflet şi se odihneşte în el, pentru smerenia lui. Drept aceea, chiar dacă are cineva ceva, sau s-a şi îmbogăţit, să nu-şi închipuie prin aceasta că este ceva sau are ceva. Căci părerea de sine produce scîrbă înaintea lui Dumnezeu. Şi aceasta l-a scos la început din rai pe omul care auzind : «Veţi fi ca nişte dumnezei»[699], s-a semeţit bizuindu-se pe această nădejde deşartă. Gîndeşte-te, cum Dumnezeul şi Împăratul tău şi Fiul lui Dumnezeu S-a micşorat pe Sine chip de rob luînd, cum a sărăcit, cum s-a socotit cu cei fără de cinste, cum a pătimit. Iar dacă aşa a făcut Dumnezeu, cum te făleşti şi te socoteşti ceva mare tu, care eşti om alcătuit din sînge şi trup, care este pămînt şi cenuşă, şi nu te-ai împărtăşit de nimic bun, ci eşti numai necurăţie ? Tu dacă eşti înţelept, şi mai mult decît atîta prin ceea ce ai primit de la Dumnezeu, zi : nu e al meu ceea ce am, ci l-am primit de la Altul şi slavă Lui, că nu mi se ia ceea ce mi s-a dat. Astfel socoteşte tot binele al lui Dumnezeu, iar tot răul al slăbiciunii tale.

87. Comoara de care zice Apostolul că o avem în vase de lut, socoteşte că este puterea sfinţitoare a Duhului, pe care, încă fiind în trup, s-a învrednicit să o primească. Căci zice iarăşi acela : «Care s-a făcut nouă

687. Luca XV, 10.

înţelepciune de la Dumnezeu, dreptate, sfinţire şi răscumpărare» [700]. Deci cel ce a aflat şi are la sine această comoară a Duhului, poate dobîndi toată dreptatea poruncilor şi toată lucrarea lor, nu numai curat şi fără pată, ci şi fără osteneli şi dureri, ceea ce nu putea să dobîndească înainte fără osteneală. Căci nici nu poate cineva, chiar dacă ar vrea, să cultive cu adevărat rodul Duhului, înainte de împărtăşirea de Duhul cel bun. Cu toate acestea să se silească oricine, alergînd prin răbdare şi credinţă şi să se roage lui Hristos cu căldură, ca să dobîndească această comoară cerească. Şi atunci va putea să facă în sine şi prin sine, precum s-a spus, toată dreptatea în chip curat şi desăvîrşit, fără osteneală şi fără greutate.

88. Cei ce au în ei bogăţia dumnezeiască a Duhului, cînd împărtăşesc altora din cuvintele duhovniceşti, scot şi împart ca dintr-o comoară a lor celor ce grăiesc. Dar cei care nu şi-au adunat această comoară în adîncurile inimii, din care izvorăşte bunătatea gîndurilor, tainele şi cuvintele dumnezeieşti şi mai presus de om, ci culegînd numai unele din cele două Scripturi, le poartă doar pe vîrful limbii, sau auzindu-le de la bărbaţi duhovniceşti, se împodobesc cu cuvintele lor, înfăţişînd ale acelora ca ale lor şi însuşindu-şi dobînzi străine, aceia au dăruit altora gustarea celor grăite fără osteneală ; dar ei înşişi după descrierea lor au rămas săraci, întrucît fiecare s-a întors de la cuvintele din care a luat, la ale sale, nedobîndind o comoară proprie de care să se poată bucura întîi ei şi apoi să-i folosească prin comunicare şi pe alţii. De aceea să căutăm întîi să dobîndim această bogăţie adevărată de la Dumnezeu, înăuntrul nostru şi apoi ne va fi uşor să putem folosi şi pe alţii şi să le împărtăşim cuvinte duhovniceşti şi taine dumnezeieşti. Căci bunătatea lui Dumnezeu a binevoit

677. Matei VI, 29. 678. Ieş. XII, 2. 679. II Cor. III, 18.

să se sălăşluiască în tot cel ce crede. «Cel ce Mă iubeşte pe Mine, zice, va fi iubit de Tatăl Meu şi Mă voi arăta lui»[701]. Şi iarăşi : «Eu şi Tatăl vom veni şi ne vom face locuinţă la el»[702].

89. Cei ce s-au învrednicit să se facă fii ai lui Dumnezeu şi au pe Hristos strălucind în ei, sînt călăuziţi în diferite chipuri de Duhul şi sînt încălziţi în ascunsul inimii de har. Nu strică să aducem şi unele din desfătările văzute ale lumii spre pilduirea stărilor dumnezeieşti născute de har în suflet. Căci uneori par că sînt la o cină împărătească unde se bucură şi se veselesc cu o bucurie nepovestită şi negrăită. Acum se bucură duhovniceşte ca mireasa de mire, acum îşi simt trupul atît de uşor, încît socot că nici nu mai au trup, ca nişte îngeri netrupeşti. Uneori se veselesc ca de o băutură şi se îmbată, ca de o beţie negrăită, de tainele Duhului. Alteori îi cuprinde plînsul şi suspinarea, rugîndu-se pentru mîntuirea oamenilor ; căci arzînd de dumnezeiasca dragoste a Duhului pentru toţi oamenii, iau asupra lor tot plînsul întregului Adam. Uneori sînt aprinşi de Duhul spre o atît de mare dragoste împreună cu o bucurie negrăită, încît dacă ar fi cu putinţă ar lua în sînul lor pe fiecare om, nedeosebind nicidecum pe cel rău de cel bun. Alteori, atîta se smeresc încît li se pare că nu e nimeni mai prejos ca ei, ci se socotesc cei mai de pe urmă dintre toţi. Acum sînt copleşiţi de o bucurie negrăită a Duhului, acum, asemenea unui om puternic care luînd armura împărătească şi mergînd la război, îi bat pe potrivnici, îngrădindu-se şi ei cu armele Duhului, pornesc împotriva vrăjmaşilor nevăzuţi şi-i supun sub picioarele lor. Aci îi cuprinde o mare seninătate şi linişte, îi încălzeşte pacea şi sînt stăpîniţi de o plăcere minunată. Aici sînt înţelepţiţi de o înţelegere şi de o înţelepciune dumnezeiască şi de o cunoştinţă neînţeleasă a Duhului şi li

701. Ioan XIV, 21. 702. Ioan XIV, 23.

se descoperă prin harul lui Hristos cele ce nu pot fi grăite de nici o limbă. Altădată se întîmplă să arate şi ei la vedere ca oricare dintre oameni. Astfel harul dumnezeiesc, schimbîndu-se şi variind în chip felurit în ei, vrea să le povăţuiască şi să le exercite sufletul, ca să-l înfăţişeze fără pată şi curat înaintea Părintelui ceresc.

90. Roadele pomenite ale Duhului sînt ale celor care au ajuns la mari măsuri şi cît se poate de aproape de desăvîrşire. Aceste mîngîieri variate ale Duhului se lucrează în ei în chip felurit prin Duhul, dar neîncetat o lucrare a Duhului e urmată de o altă lucrare a Duhului. Căci cînd ajunge cineva la desăvîrşirea Duhului, după ce s-a curăţit deplin de toate patimile şi s-a unit în întregime cu Duhul mîngîietor printr-o împărtăşire negrăită, încît s-a învrednicit şi sufletul însuşi să se facă duh, ca unit cu Duhul, atunci se face întreg lumină, întreg duh, întreg bucurie, întreg odihnă, întreg veselie, întreg dragoste, întreg gingăşie, întreg bunătate, întreg blîndeţe şi aşa zicînd se scufundă în virtuţile puterii Duhului cel bun, ca o piatră în adîncul mării, care e învăluită de ape din toate părţile. Astfel aceştia, uniţi în tot chipul cu Duhul lui Dumnezeu, se fac asemenea lui Hristos însuşi avînd în ei neschimbate virtuţile Duhului şi arătînd tuturor roduri de felul acesta. Căci odată ce s-au făcut neîntinaţi şi curaţi la inimă prin Duhul, este cu neputinţă să arate în afară roduri ale păcatului, ci totdeauna strălucesc în ei, prin toate, roadele duhului. Aceasta este sporirea în desăvîrşirea duhovnicească pînă la plinătatea lui Hristos, la care ne îndeamnă Apostolul să ajungem, zicînd : «Ca să vă umpleţi spre toată plinirea lui Hristos»[703] ; şi iarăşi : «Pînă ce vom ajunge toţi la bărbatul desăvîrşit, la măsura vîrstei plinirii lui Hristos»[704].

703. Efes. III, 10. 704. Efes. IV, 13.

91. Se întîmplă, zice, uneori că cineva intră (începe) să-şi plece genunchiul şi îndată inima lui se umple de lucrarea dumnezeiască, iar sufletul se veseleşte împreună cu Domnul, precum s-a arătat, ca mireasa cu mirele. Aceasta o spune marele Isaia : «Precum se bucură mirele de mireasă, aşa se va bucura Domnul de tine» [705]. Şi se întîmplă uneori că unul ca acesta e ocupat toată ziua, dar îngăduindu-i-se un singur ceas la rugăciune, îndată e răpit omul dinăuntru şi e cuprins de adîncul nemărginit al veacului aceluia şi o plăcere negrăită şi nemăsurată îl stăpîneşte atunci, încît mintea lui, înălţată şi răpită întreagă, se umple de uimire şi în sufletul lui se aşterne în vremea aceea uitarea oricărui cuget pămîntesc. Aceasta din pricină că gîndurile lui se umplu de acela, precum s-a zis, şi sînt duse ca nişte roabe spre lucruri nemărginite şi necuprinse, încît în acel ceas omului îi vine să plece şi cu sufletul deodată cu rugăciunea.

92. Celui ce întreabă, zice, dacă îi este omului cu putinţă să rămînă totdeauna în această stare, trebuie să i se spună că nu e vreme cînd harul să nu fie cu el şi că este înrădăcinat şi crescut ca ceva natural în omul în care se află. Dar fiind unul în chip felurit, lucrează după cum vrea, după folosul omului. Căci uneori focul lui arde mai puternic în el, alteori mai potolit ; iar lumina lui uneori luminează şi ea mai tare în el, alteori mai slab şi mai întunecat, după iconomia dumnezeiască, deşi sfeşnicul arde fără să se stingă. Iar cînd străluceşte mai tare, atunci şi omul se află în sărbătoarea unei beţii mai mari a dragostei lui Dumnezeu. Dar uneori şi însăşi lumina care luminează neîncetat în inimă, deschide poarta luminii mai lăuntrice şi mai adînci, încît omul întreg, copleşit de dulceaţa şi de vederea aceea, nu mai este în sine, ci pare lumii ca un nebun

705. Isaia LXII, 5.

şi ca un barbar, pentru dragostea şi bucuria care i-a copleşit sufletul şi s-a întins în el şi pentru adîncul tainelor de care s-a învrednicit să se împărtăşească. Şi se întîmplă adeseori că în acea vreme se ridică la măsurile desăvîrşite şi se face slobod şi neatins de orice păcat. Dar după aceea harul se restrânge in oarecare chip şi se aşează deasupra acoperământului puterii potrivnice.

93. Socoteşte, zice, cele ale harului astfel : închipuieşte-ţi că ai urcat la treapta a douăsprezecea a desăvârşirii. Căci se întîmplă uneori că se poate ajunge şi la această măsură. Dar harul se retrage iarăşi, şi coborînd o treaptă, rămîne aşa-zicînd pe a unsprezecea. I s-au arătat o vreme omului acele lucruri minunate a căror experienţă a făcut-o. Dacă i-ar rămîne acestea mereu în acelaşi fel, nu ar putea să poarte iconomia şi greutatea cuvîntului. N-ar putea să asculte, sau să grăiască, sau să se îngrijească despre vreun lucru, fie el cît de mic. Ar sta numai într-un colţ, pironit, răpit şi îmbătat. De aceea nici nu i s-a dat lui măsura desăvîrşită, ca să aibă vreme să se ocupe şi cu îngrijirea fraţilor şi cu slujba cuvîntului.

94. Auzind, zice, cuvîntul Împărăţiei şi pătrunşi pînă la lacrimi, să nu rămînem numai la aceste lacrimi ale noastre, nici la auzul nostru, cu gîndul că am auzit bine, nici la ochii noştri, cu gîndul că am văzut bine, socotind că ne putem îndestula cu noi înşine. Căci sînt şi alte urechi, alţi ochi, alte lacrimi, precum şi altă cugetare şi alt suflet. Este însuşi Duhul dumnezeiesc şi ceresc, care ascultă, plînge, se roagă, cunoaşte şi face voia lui Dumnezeu cu adevărat. Fiindcă şi Domnul făgăduind Apostolilor cel mai mare dar, pe cel al Duhului, a zis : «Mă duc, iar Mîntuitorul, Duhul cel Sfînt, pe care Tatăl îl va trimite în numele Meu, vă va învăţa pe voi toate» [706]. Şi iarăşi : «Încă multe am a vă spune

706. Ioan XIV , 24

vouă, dar nu puteţi să le purtaţi acum. Iar cînd va veni acela, Duhul adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul»[707]. Deci acela se va ruga şi acela va plînge. «Căci să ne rugăm cum trebuie, zice dumnezeiescul Apostol, nu ştim, ci Duhul însuşi se roagă pentru noi, cu suspine negrăite»[708]. Fiindcă numai Duhului singur îi este vădită voia lui Dumnezeu. «Cele ale lui Dumnezeu, zice, nimeni nu le ştie, fără numai Duhul lui Dumnezeu»[709]. Şi cînd, potrivit făgăduinţei, în ziua Cincizecimii, a venit Mîngîietorul şi puterea Duhului cel bun s-a sălăşluit în sufletele Apostolilor, acoperămîntul păcatului a fost luat cu totul de pe ei, iar patimile au fost înlăturate şi ochii inimii lor dezvăluiţi. Atunci deci, umpluţi fiind de înţelepciune şi făcuţi desăvîrşiţi de către Duhul, prin Acela au învăţat să facă voia lui Dumnezeu şi tot prin Acela au fost povăţuiţi la tot adevărul. Căci El stăpînea şi împărăţea peste sufletele lor. Drept aceea, cînd ne vine şi nouă, care auzim cuvîntul lui Dumnezeu, să plîngem, să ne rugăm lui Hristos cu credinţă neîndoielnică şi să nădăjduim că a venit la noi Duhul care aude şi se roagă cu adevărat după voia lui Dumnezeu[710].

95. Socoteşte, zice, că lucrul stă aşa : oarecare putere întunecoasă acoperă uşor mintea ca o ceaţă subţire. Cu toate că sfeşnicul arde şi luminează, precum s-a zis, totdeauna, dar pe lumina lui stă un acoperămînt. De aceea unul ca acesta nu va spune nici că nu este desăvîrşit, nici că e cu totul liber de păcat, ci aşa-zicînd, liber şi neliber. Iar aceasta nu se întîmplă împotriva lui Dumnezeu, ci se face după iconomia dumnezeiască. Uneori acest zid despărţitor se împrăştie şi se sfărîmă. Alteori nu se împrăştie cu totul şi nici rugăciunea nu rămîne mereu la fel, ci uneori harul se aprinde, mîn-

707. Ioan XVI, 22. 708. Rom. VIII, 26. 709. I Cor. II, 2.
710. Corespunde probabil unui paragraf al Omil. VII, absent în textul din P. G.

gîie şi odihneşte mai mult, alteori se face mai stins şi mai micşorat precum socoteşte harul însuşi spre folosul omului. Totuşi am intrat în anumite timpuri la măsura desăvîrşită şi am gustat şi am avut experienţa acelui veac. Dar încă n-am văzut nici un creştin desăvîrşit, sau dintr-o dată şi pentru totdeauna liber, ci acelaşi om se odihneşte în har, se învredniceşte şi se face părtaş de taine şi descoperiri şi intră la o mare dulceaţă a harului, dar totuşi şi păcatul se află înăuntrul lui. Unii ca aceştia, din pricina harului covîrşitor şi a luminii care străluceşte în ei, au socotit, din neexperienţă, că sînt desăvîrşiţi şi liberi. Dar eu, cum s-a spus, n-am văzut încă pe nimeni cu totul liber, fiindcă şi mie mi s-a întîmplat, cum s-a zis, să intru în parte în anumite timpuri la acea măsură. Şi ştiu, învăţat de experienţă, cum este omul desăvîrşit.

96. Cînd ţi se întîmplă să auzi despre unirea dintre mire şi mireasă, despre coruri, cîntări şi sărbători, să nu cugeţi la nimic material, sau pămîntesc, fiindcă acestea se folosesc, prin pogorămînt, numai ca pilde. Căci acelea sînt negrăite, duhovniceşti şi nepipăite de ochi trupeşti. Ele îşi descoperă înţelesul sufletelor sfinte şi credincioase. Împărtăşirea Duhului Sfînt, comorile cereşti, corurile şi cîntările sfinţilor îngeri, se fac văzute numai celui ce a făcut experienţa lor. Cel ce n-a făcut experienţa lor nu le poate nici înţelege. Deci ascultă cu evlavie despre ele pînă ce ţi se va întîmpla şi ţie, celui ce crezi, să ajungi să te învredniceşti de unele ca acestea. Atunci vei cunoaşte, prin însăşi experienţa ochilor sufletului, de ce bunătăţi şi taine se pot împărtăşi sufletele creştinilor chiar şi aici. Căci la înviere şi trupul însuşi se va învrednici să dobîndească unele ca acestea, să le vadă şi, aşa-zicînd, să le ţină, atunci cînd se va face şi el duh.

97. Frumuseţile sufletului nostru şi rodurile bune, sau rugăciunea, dragostea, credinţa, privegherea, postul şi celelalte îndeletniciri virtuoase, cînd se amestecă şi se împărtăşesc de împărtăşirea Duhului Sfînt, dau o bună mireasmă bogată, ca o tămîie pusă pe foc. Dar atunci ne este şi nouă mai uşor să vieţuim potrivit cu voia lui Dumnezeu. Căci fără Duhul Sfînt, precum s-a spus şi mai înainte, nimănui nu-i este cu putinţă să înţeleagă voia lui Dumnezeu. Căci, precum femeia care se uneşte cu bărbatul în căsătorie, mai înainte de a se uni, urmează socotinţei sale şi împlineşte voile ei, iar dacă se adună la un loc vieţuieşte sub conducerea aceluia, nemailuîndu-se după sine, în acelaşi fel şi sufletul are o voie a sa, legile sale şi lucrurile sale ; dar cînd se face vrednic să se unească cu Hristos, bărbatul ceresc, se supune legii bărbatului, nemaiumblînd voii sale, ci mirelui său, Hristos.

98. Haina de nuntă, despre care vorbesc cuvintele dumnezeieşti ale lui Hristos [711], socoteşte că este harul Duhului Sfînt, de care cel ce nu s-a făcut vrednic să îl îmbrace, nu va fi părtaş de nunta cerească şi de ospăţul acela duhovnicesc.

99. Să ne sîrguim să bem din vinul duhovnicesc şi dumnezeiesc şi să ne îmbătăm cu beţia trezviei [712], ca precum cei plini de vin se fac mai vorbăreţi, aşa şi noi umplîndu-ne de vinul cel duhovnicesc, să povestim despre tainele dumnezeieşti. «Căci paharul Tău, zice David, mă îmbată pe mine cu marea lui tărie» [713].

100. Sufletul sărac cu duhul este acela care îşi cunoaşte rănile sale, dar îşi cunoaşte şi întunericul patimilor ce-l învăluie şi cere necontenit izbăvire de la Domnul; sau poartă durerile, dar nu se bucură de niciuna din bunătăţile pămînteşti, ci caută numai pe Doc-

711. Matei XXII, 11.

712. μέθη νηφάλιος o temă a Sf. Grigorie de Nisa din coment. la Cîntarea Cîntărilor (Omil. XI, P. G. XLV, 992 A).

713. Psalm. XXII, 5.

torul cel bun şi se încrede în tămăduirea Lui. Cum va fi deci acest suflet rănit, frumos şi cu bun chip şi vrednic de convieţuirea cu Hristos ? Cum altfel, dacă nu în temeiul alcătuirii sale străvechi şi al cunoştinţei limpezi a rănilor şi a sărăciei sale ? Căci dacă nu se îndulceşte cu rănile şi cu bubele patimilor pe care le are şi nu se învoieşte cu greşelile, Duhul nu-i socoteşte urîţenia, ci venind îl lecuieşte şi-l tămăduieşte, şi-i întoarce frumuseţea nepătimitoare şi nestricăcioasă. Numai să nu aibă de bunăvoie sufletul împărtăşire cu cele făcute, precum s-a zis, nici să-şi dea încuviinţare la patimile ce se lucrează, ci cu toată puterea să strige către Domnul, ca prin Duhul cel bun al Lui să-l învrednicească de slobozirea de toate patimile. Acest suflet e fericit. Dar vai de cel care nu dobîndeşte simţirea rănilor, sau nu-şi dă seama că are vreun păcat sau vreo împietrire. Căci pe acesta nu-l cercetează nici Doctorul cel bun şi nu-l lecuieşte şi nu-l caută şi nici el însuşi nu are grijă de rănile sale, socotind că se află în stare bună şi sănătoasă. Căci «nu au trebuinţă, zice, cei sănătoşi de doctor, ci cei bolnavi»[714].

101. Fericiţi cu adevărat şi rîvnitori ai vieţii şi ai bucuriei mai presus de fire, sînt aceia care prin credinţă fierbinte şi vieţuire virtuoasă, au primit prin experienţă şi simţire cunoştinţa tainelor cereşti ale Duhului şi au petrecerea lor în ceruri. Aceştia sînt mai presus decît toţi oamenii. Şi dovada e vădită. Căci cui s-a întîmplat dintre cei puternici, sau înţelepţi, sau chibzuiţi să urce la cer, mişcîndu-se încă în jurul celor de pe pămînt şi să lucreze acolo lucruri duhovniceşti şi să privească frumuseţile Duhului ? Dar iată un oarecare sărac la arătare, sărac la culme şi umilit, necunoscut aproape nici vecinilor, care, căzînd pe faţa lui înaintea

691. Matei VII, 8. 691b. ieşire XXX, 23—25; I Imp. XXVI, 11.

Domnului, urcă la cer, călăuzit de Duhul şi plin de încredinţarea sufletului său se desfătează cu gîndul de lucrurile minunate de acolo şi acolo lucrează, acolo petrece, acolo îşi are vieţuirea, după dumnezeiescul Apostol, care zice : «Căci petrecerea noastră este în ceruri» [715]. Şi iarăşi : «Cele pe care ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El» ; apoi adaugă : «Iar nouă ni le-a descoperit prin Duhul Său» [716]. Aceştia sînt cei cu adevărat înţelepţi, aceştia cei puternici, aceştia cei de neam bun şi cei chibzuiţi.

102. Dar chiar fără acele bunuri cereşti, zice, judecind pe sfinţi numai după cele de aici, nu te vei îndoi că sînt mai presus decît toţi. Să judecăm numai. Cînd Nabucodonosor, care stăpînea peste Babilon, a adunat toate neamurile să se închine la chipul pe care-l turnase — iar aceasta o orînduise Dumnezeu cu înţelepciune, ca să se facă cunoscută virtutea tinerilor evreieşti şi să afle toţi că unul este Dumnezeu adevărat care locuieşte în ceruri — trei tineri, robi şi ei şi cu libertatea răpită, au cutezat să-i stea împotrivă. Şi cînd toţi s-au închinat cu multă frică şi n-au îndrăznit să se împotrivească, ci aproape fără glas, asemenea dobitoacelor, s-au lăsat duşi de nas, aceştia atîta s-au împotrivit să facă acelaşi lucru ca ceilalţi, încît nici n-au voit să nu li se cunoască dreapta credinţă, să rabde a se ascunde, ci au strigat în auzul tuturora : «Dumnezeilor tăi, împărate, nu le slujim şi chipului de aur pe care l-ai aşezat nu ne închinăm» [717]. Pe aceştia, drept pedeapsă, primindu-i înfricoşatul cuptor de foc, acesta nu le-a fost cuptor şi nu şi-a arătat puterea sa, ci parcă respectîndu-i şi el pe aceştia, i-a păzit nevătămaţi de rele. Şi toţi, chiar şi împăratul însuşi, au cunoscut prin el pe Dumnezeul cel adevărat şi s-au mirat de dînşii nu numai cei de pe pămînt, ci şi

715. Filip. III, 20. 716. I Cor. II, 9—10. 717. Daniil III, 18.

cetele celor din ceruri. Căci nici cei din ceruri nu stau departe de isprăvile bărbăteşti ale sfinţilor, ci le sînt aproape, cum arată dumnezeiescul Apostol, care zice : «Ne-am făcut privelişte îngerilor şi oamenilor»[718]. Lucruri asemănătoare poţi vedea şi la Ilie, care fiind un om singur, i-a biruit pe cei mulţi prin coborîrea focului din cer. Dar şi Moise a biruit tot Egiptul şi pe tiranul Faraon. Aceasta o poţi vedea şi la Lot, la Noe şi la mulţi alţii, care fiind neînsemnaţi la arătare, au biruit pe mulţi vestiţi şi puternici[719].

103. Fiecare din cele văzute, dacă n-ar avea în ajutorul ei şi o altă fire străină, ar fi prin sine nelucrătoare şi fără podoabă. Căci înţelepciunea negrăită a lui Dumnezeu arată taine şi chipuri prin cele văzute, dovedind că firea omenească prin ea însăşi nu ar putea să arate podoaba desăvîrşită a virtuţilor şi frumuseţea duhovnicească a sfinţeniei, dacă nu s-ar bucura şi de mîna dumnezeiască. Astfel pămîntul, rămînînd de sine, dacă nu s-ar împărtăşi de îngrijirea din partea plugarilor şi n-ar primi conlucrarea ploilor şi a soarelui, n-ar fi în stare să rodească prin sine. De asemenea, fiecare casă are lipsă de lumina soarelui de aici, care nu este de aceeaşi fire cu ea ; altfel ar fi plină de întuneric. Şi altele le poţi vedea că sînt la fel. Deci în acelaşi chip şi firea noastră e cu neputinţă să dea prin sine roadele desăvîrşite ale virtuţilor, ci are nevoie de plugarul duhovnicesc al sufletelor noastre, adică de Duhul lui Hristos, care şi El e cu totul străin de firea noastră. Căci noi sîntem făptură, iar El necreat. Acesta lucrînd după meşteşugul său inimile credincioşilor, care s-au predat cu toată voia lor plugarului duhovnicesc, le face să producă roadele desăvîrşite ale Duhului şi răspîndeşte lumina sa în casa sufletului nostru, întunecată de patimi.

718. I Cor. IV, 9.
719: Corespunde aproximativ cu Omil. IX, 4—6.

104. Îndoit este războiul creştinilor şi îndoită lupta : faţă de cele văzute cu ochiul acesta — căci acestea aţîţă, gîdilă şi cheamă sufletul să se împătimească şi să se îndulcească de ele — apoi faţă de începătoriile şi stăpîniile stăpînitorului cumplit al lumii[719 b].

105. Slava lui Moise, pe care o avea pe faţă, era chipul slavei adevărate a Preasfîntului Duh. Căci precum acolo, oricine voia să privească era neputincios, aşa şi acum, întunericul patimilor nu suportă această slavă care străluceşte în sufletele creştinilor, ci e izgonit şi pus pe fugă de strălucirea aceasta.

106. Creştinul iubitor de adevăr şi de Dumnezeu, care a gustat dulceaţa cerească şi are sădit şi amestecat în suflet harul şi care s-a predat pe sine cu totul voilor harului, urăşte toate ale veacului acestuia. Căci acesta s-a ridicat mai presus decît toate ale lumii. Fie că zici argint sau cinstiri sau slave, sau fericiri şi laude, el nu poate fi luat în stăpînire de nici una din acestea. Căci a ajuns la experienţa altei bogăţii, altei cinstiri şi altei slave ; iar sufletul şi-l hrăneşte cu o plăcere nestricăcioasă. Şi are toată simţirea şi încredinţarea prin împărtăşirea Duhului.

107. Pe cît se deosebeşte păstorul cuvîntător de dobitoacele necuvîntătoare, pe atît se deosebeşte un astfel de om în înţelegere, în cunoştinţă şi în puterea de a deosebi, de ceilalţi oameni. Căci el se împărtăşeşte de alt Duh, de altă minte, de altă înţelegere şi de altă înţelepciune decît înţelepciunea lumii acesteia. «Grăim, zice, înţelepciunea întru cei desăvîrşiţi, dar nu înţelepciunea veacului acestuia, nici a stăpînitorilor pieritori ai veacului acestuia, ci înţelepciunea lui Dumnezeu în taină»[720]. De aceea unul ca acesta se deosebeşte, cum s-a zis, în toate de toţi oamenii care au duhul lumii, fie chibzuiţi, fie înţelepţi. Şi pe toţi oamenii îi judecă, după

719b. Efes. VI, 12. 720. I Cor. II, 6.

cum s-a scris. Unul ca acesta cunoaşte pe fiecare de unde grăieşte, unde stă şi în ce ape înoată. Dar pe el nu-l poate cunoaşte şi judeca nici unul dintre cei ce au duhul lumii, decît acela care are acelaşi duh al dumnezeirii, asemănînd, cum zice dumnezeiescul Apostol : «cele duhovniceşti cu cele duhovniceşti»[721]. «Iar omul sufletesc nu primeşte cele ale lui Dumnezeu, căci nebunie îi sînt lui. Dar cel duhovnicesc toate le judecă, el însă nu e judecat de nimeni»[722].

108. Iar pe Duhul Sfînt e cu neputinţă, zice, să-L dobîndească cineva, dacă nu s-a înstrăinat de toate ale veacului acesta şi nu s-a închinat pe sine căutării dragostei lui Hristos, ca eliberată de toate grijile pămînteşti, mintea acestuia să se îndeletnicească numai cu acest singur scop şi aşa să se învrednicească să se facă un Duh cu Hristos, cum zice Apostolul. «Cel ce se lipeşte de Domnul va fi un Duh cu El»[723]. Căci sufletul care s-a legat cu totul de ceva din veacul acesta şi tinde spre aceea, ca de pildă, de bogăţie, de slavă, de dragostea cea lumească, nu va putea fugi şi scăpa de întunericul puterilor rele.

109. Sufletele iubitoare de adevăr şi de Dumnezeu, nu rabdă nici cea mai mică slăbire a dragostei către Domnul, ci pironite întregi de crucea Lui, cunosc în ele simţirea sporirii duhovniceşti. Căci străpunse de dragostea aceasta şi, aşa-zicînd, flămînde de dreptatea virtuţilor şi de lumina Duhului cel bun, chiar dacă se fac vrednice de taine duhovniceşti şi se împărtăşesc de veselia cerească şi de har, nu se încred în ele înseşi, nici nu-şi închipuie că sînt ceva, ci cu cît se învrednicesc mai mult de daruri duhovniceşti, cu atît se simt mai flămînde şi caută cu mai multă osteneală cele cereşti. Şi cu cît îşi simt mai mult sporirea duhovnicească, cu atît se fac mai însetate de împărtăşirea acestora.

721. I Cor. II, 15. 722. I Cor. II, 13. 723. I Cor. VI, 17.

Şi îmbogăţindu-se duhovniceşte, îşi par lor înseşi flămînde, după dumnezeiasca Scriptură : «Cei ce Mă mănîncă pe Mine, iar vor fi flămînzi ; şi cei ce Mă beau, iar vor înseta» [724].

110. Sufletele de felul acesta se învrednicesc de slobozirea deplină de patimi şi dobîndesc în chip desăvîrşit lumina şi împărtăşirea Duhului dumnezeiesc întru plinătatea harului. Dar cele leneşe, care ocolesc osteneala şi nu caută sfinţirea inimii şi nu nădăjduiesc să-L primească încă de aici, cît sînt în trup, nu în parte, ci în întregime, prin răbdare şi îndelungă stăruinţă, sau să se împărtăşească de Duhul Mîngîietor întru toată simţirea şi încredinţarea, şi prin El să se izbăvească de patimile răutăţii — chiar dacă se învrednicesc de harul dumnezeiesc, dar furate de păcat au părăsit toată grija de ele însele, pe motiv că au primit harul şi au parte de mîngîierea lui şi se bucură de dulceaţa lui duhovnicească; cad cu uşurinţă în părerea de sine, neîntristîndu-se cu inima, nesmerindu-se în cuget şi nefiind însetate, nici tinzînd spre măsura desăvîrşită a nepătimirii. Mulţumindu-se cu această puţină mîngîiere şi sporind mai degrabă în mîndrie decît în smerenie, adeseori se golesc şi de puţinul dar de care s-au împărtăşit. Dar sufletul cu adevărat iubitor de Dumnezeu, cum a arătat cuvîntul înainte, chiar dacă ar săvîrşi nenumărate fapte de dreptate, chiar dacă şi-ar topi trupul cu posturile şi privegherile cele mai aspre, chiar dacă s-ar învrednici de daruri felurite ale Duhului, de descoperiri şi taine, e aşa de smerit ca şi cînd n-ar fi început petrecerea cea după Dumnezeu şi nici n-ar fi dobîndit vreun dar mai de seamă, căutînd cu ardoare şi cu sete neastîmpărată spre dragostea dumnezeiască a lui Hristos.

724. Intel. Sirah XXIV, 23. Tema e proprie Sf. Grigorie de Nisa in «Viaţa lui Moise» şi mai ales în Coment. la Cînt. Cîntărilor (Omil. III, P. G. XLIV, 941 D—942 A).

111. Dar la aceste măsuri nu poate ajunge nimeni nici deodată, nici cu uşurinţă, ci după multe osteneli şi lupte, după vreme îndelungată şi cu sîrguinţă multă, după cercări şi ispite felurite, pînă ajunge la măsura desăvîrşită a nepătimirii. Astfel probat prin toată osteneala şi durerea şi răbdînd cu curaj toate ispitele aduse de răutate, se învredniceşte în sfîrşit de marile cinstiri şi daruri ale Duhului şi de bogăţia dumnezeiască. Apoi ajunge moştenitor al Împărăţiei cereşti.

112. Dar sufletul care nu are petrecerea pomenită întru toată osîrdia şi n-a primit simţirea sfinţeniei în inimă, să plîngă şi să ceară de la Domnul fierbinte, ca să se împărtăşească de binele acesta şi de lucrarea Duhului, care se săvîrşeşte în minte prin vederi (contemplaţii) negrăite. Precum, după legea bisericească, cei căzuţi în păcate trupeşti sînt opriţi mai întîi de preot, apoi arătînd pocăinţa trebuitoare sînt primiţi la împărtăşire, iar cîţi au trăit fără greşală şi curat, înaintează la preoţie şi de la locul din afară se strămută înăuntrul altarului şi se ridică în treapta de liturghisitori şi şezători lîngă Domnul, aşa trebuie să cugetăm şi despre împărtăşirea tainică a Duhului, despre care Apostolul zice : «Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl şi împărtăşirea Duhului Sfînt»[725]. Vei vedea cum se păstrează şi aci această rînduială.

Dumnezeiasca Treime se sălăşluieşte în sufletul curat, unindu-se cu el bunătatea dumnezeiască. Se sălăşluieşte nu ca ceea ce este, căci nu încape nici în toată zidirea, ci întru cît este în stare omul să o primească. Dar cînd se abate cu voia de la petrecerea cea după Dumnezeu şi întristează Duhul dumnezeiesc, mintea e scoasă şi depărtată de la veselia duhovnicească. Harul dumnezeiesc, dragostea şi toată lucrarea cea bună a Duhului se retrage, iar omul acela e predat necazuri-

725 II or. XIII ,13

lor, ispitelor şi duhurilor rele, pînă cînd sufletul va umbla iarăşi drept, spre buna plăcere a Duhului. Apoi arătînd pocăinţa, prin toată mărturisirea şi smerenia, se învredniceşte iarăşi de cercetarea harului şi primeşte veselia cerească, mai mult decît întîia oară. Iar dacă nu întristează Duhul întru nimic, ci vieţuieşte după buna plăcere a lui Dumnezeu şi se împotriveşte tuturor gîndurilor rele, pe altă parte se lipeşte de Domnul pentru totdeauna, un astfel de suflet înaintează cu dreptate şi după rînduială şi se învredniceşte de daruri nevăzute, din slavă în slavă şi se mută de la odihnă la o odihnă mai desăvîrşită. Apoi ajungînd pînă la măsura desăvîrşită a creştinismului, se va rîndui între lucrătorii desăvîrşiţi şi între slujitorii neîntinaţi ai lui Hristos în veşnica Lui Împărăţie.

113. Cele văzute socoteşte-le că sînt chipuri şi umbre ale celor ascunse : biserica cea văzută, chip al bisericii inimii ; pe preot, chip al preotului adevărat al harului lui Hristos şi aşa mai departe. Dacă nu s-ar desfăşura în biserica văzută mai întîi citirile, apoi cîntările şi toată rînduiala slujbei bisericeşti, nu ar veni la rînd săvîrşirea de către preot a însăşi tainei trupului şi sîngelui lui Hristos. Apoi, chiar dacă s-ar împlini tot dreptarul bisericesc, dacă nu s-ar săvîrşi Euharistia tainică a jertfei prin preot şi împărtăşirea trupului lui Hristos, nu s-ar împlini nici rînduiala bisericească şi ar lipsi şi slujirea tainei. Aşa să cugeţi şi despre creştinism. Dacă ar ţine cineva tot postul, toată privegherea, cîntarea, toată nevoinţa şi ar dobîndi toată virtutea, dar lucrarea Duhului nu s-ar săvîrşi pe altarul inimii de către har, întru toată simţirea şi odihna duhovnicească, toată rînduiala nevoinţei ar fi nedeplină şi aproape fără rost, neavînd veselia Duhului lucrîndu-se tainic în inimă.

114. Bun este postul, bună privegherea, bună de asemenea nevoinţa, bună este şi vieţuirea care minunează. Dar acestea sînt numai un început al vieţuirii iubitoare de Dumnezeu. De aceea e un lucru cu totul nesocotit să se încreadă cineva simplu în acestea. Se întîmplă uneori că ne împărtăşim şi de vreun har, iar răutatea şezînd înăuntru, ne înşeală, cum s-a zis înainte, retrăgîndu-se de bunăvoie şi nesăvîrşind ale sale. Astfel face pe om să creadă că s-a curăţit cu mintea şi-l duce la închipuirea desăvîrşirii. Apoi năvăleşte hoţeşte asupra lui şi-l coboară pînă la cele mai de jos ale pămîntului. Căci dacă oameni, adeseori de douăzeci de ani, făcîndu-se hoţi, sau fiind ostaşi de meserie, cunosc fel de fel de meşteşuguri împotriva vrăjmaşilor, se ascund şi iscodesc curse, iau pe duşmani de la spate şi îi omoară cînd nu se aşteaptă, cu cît mai mult răutatea care a ajuns la vîrsta atîtor mii de ani şi şi-a propus, ca lucrul cel mai rîvnit, să piardă suflete, nu va şti să iscodească în ascunsul inimii, curse, iar în anumite vremuri să rămînă nemişcată şi în nelucrare, ca să atragă sufletul spre închipuirea desăvîrşirii. Deci, temelia creştinismului este că chiar dacă ar împlini cineva toate dreptăţile, să nu se bizuie pe acestea, nici să se încreadă, nici să-şi închipuie că a făcut ceva mare. Chiar dacă s-a făcut părtaş de har, să nu-şi închipuie că a ajuns la ceva, nici să se socotească sătul, ci să flămînzească şi să înseteze şi mai mult, să plîngă şi să aibă inima zdrobită cu totul.

115. Socoteşte că starea duhovnicească este astfel : Presupune că este o casă împărătească, iar aceasta are în faţă diferite curţi, pridvoare şi alte case mai în afară. Apoi, la rînd, altele mai înăuntru în care sînt aşezate, după cuviinţă, porfira şi vistieriile. Pe urmă pe cea mai dinăuntru şi decît acestea, potrivită pentru petrecerea împăratului. Deci precum, dacă cineva, intrînd în curţile şi locuinţele cele din afară, socoteşte că a

ajuns la casele dinăuntru, se amăgeşte, aşa şi în cele duhovniceşti, cei ce luptă cu pîntecele şi cu somnul şi petrec neîncetat în cîntări şi rugăciuni, să nu-şi închipuie că au ajuns la ţintă şi la odihnă. Căci petrecerea lor este încă în pridvoare şi în curţi, nu unde sînt aşezate porfira şi vistieriile împărăteşti. Chiar dacă s-au învrednicit de vreun har, nici prin aceasta să nu se lase amăgiţi de gîndul că au ajuns la ţintă. Deci se cuvine să cerceteze dacă au aflat în vasul acesta de pămînt vistieria, dacă au îmbrăcat porfira Duhului, dacă au văzut pe Împăratul şi s-au odihnit. Căci să socoteşti că sufletul are un adînc şi multe mădulare. Iar păcatul, intrînd, a cuprins toate mădularele şi gîndurile inimii. Apoi cerînd omul harul Duhului şi acesta venind şi cuprinzînd două mădulare ale sufletului, cel fără experienţă, mîngîiat de harul acesta, îşi închipuie că toate mădularele sufletului i-au fost cuprinse şi păcatul s-a dezrădăcinat din el cu totul, neştiind că cea mai mare parte din suflet este încă stăpînit de păcat. Căci e cu putinţă, cum s-a arătat adeseori, să lucreze şi harul neîncetat, cum lucrează ochiul în trup, dar să fie şi păcatul de faţă, furînd cugetarea.

Drept aceea, cel ce nu ştie să deosebească, îndată ce a primit ceva mare, îşi şi închipuie ceva mare despre sine, şi se mîndreşte ca şi cînd ar avea curăţirea cea din urmă. Dar mai trebuie mult, ca să fie cu adevărat ceea ce socoteşte. Căci precum a arătat cuvîntul la locul său, satana mai are şi meşteşugul acesta, că în anumite vremuri se retrage de bunăvoie şi nu lucrează cele obişnuite, desigur cu scopul ca să furişeze în mintea celor ce se nevoiesc, părerea că sînt desăvîrşiţi. Dar oare cel ce sădeşte vie, culege şi rodul îndată ? Sau cel ce seamănă seminţele în pămînt, adună îndată şi roadele ? Iar pruncul nou-născut, ajunge îndată desăvîrşirea ? Priveşte la Iisus, din ce slavă, fiind Fiu al lui

Dumnezeu, la ce patimi, la ce ocări, ba chiar şi la cruce şi la moarte a coborît. Dar iarăşi, cum pentru această smerire s-a înălţat şi a şezut de-a dreapta Tatălui. Şarpele cel viclean însă, semănînd de la început în Adam pofta îndumnezeirii, la ce necinste l-a pogorît prin această părere de sine. Cugetînd aşadar la acestea, întăreşte-te pe tine cu toată puterea şi sîrguieşte-te să ai pururea inima smerită şi zdrobită.

Despre libertatea minţii

116. Cînd auzi că Hristos, pogorîndu-se în iad, a izbăvit sufletele ţinute acolo, nu socoti că sînt departe acestea nici de cele ce se săvîrşesc acum. Socoteşte că mormîntul este inima şi acolo stau îngropate gîndurile şi mintea, cuprinse de întuneric adînc. Deci vine Domnul la sufletele care strigă către El în iad, adică în adîncul inimii, şi acolo porunceşte morţii zicînd : Dă afară sufletele încuiate, care Mă caută pe Mine cel ce pot să le izbăvesc, apoi rostogolind piatra cea grea care zace asupra sufletului, deschide mormîntul, învie pe cel mort cu adevărat şi izbăveşte sufletul încuiat din închisoarea fără lumină.

117. Se întîmplă, zice, adeseori să-ţi şoptească satana în inimă şi să-ţi spună : ştii toate relele cîte le-ai făcut; sufletul tău s-a umplut de fărădelegi, s-a îngreunat de multe şi cumplite păcate. Să nu-ţi rămînă ascuns că el face aceasta ca să te împingă la deznădejde pe motiv de părută smerenie. Căci de cînd a intrat prin neascultare răutatea, a avut intrare liberă ca să grăiască în fiecare zi sufletului ca un om către alt om şi să-i pună în minte cele necuvenite. Deci tu răspunde-i aşa : Dar eu am asigurările scrise ale lui Dumnezeu, care zice : «Nu vreau moartea păcătosului, ci să se întoarcă prin pocă-

inţă şi să fie viu»[726]. Căci ce a vrut altceva prin pogorîrea Lui, decît să mîntuiască pe cei păcătoşi, să lumineze pe cei din întuneric şi să învie pe cei morţi ?

118. Precum puterea potrivnică, aşa şi harul dumnezeiesc ni se arată îndemnîndu-ne, nu silindu-ne, ca astfel să ne rămînă neatinsă libertatea şi stăpînirea peste noi înşine. De aceea pentru relele pe care le face omul îndemnat de satana, nu satana ci însuşi omul îşi pricinuieşte mai degrabă pedeapsa, ca unul ce n-a fost dus cu sila, ci s-a lăsat înduplecat de bunăvoie prin răutate. Asemenea şi în cazul binelui, harul nu pune fapta săvîrşită pe seama sa, ci pe seama omului şi de aceea îl îmbracă în slavă, fiindcă el însuşi s-a făcut sieşi pricină a binelui. Căci harul nu-l face prin silă pe om neschimbător, legîndu-i voia lui, ci măcar că e de faţă, lasă voia liberă ca să se facă vădită voia omului aşa cum este, fie spre virtute, fie spre păcat. Căci e o lege nu în fire, ci în hotărîrea voii libere, să se poată îndrepta spre bine sau spre rău.

119. Trebuie să păzim sufletul şi să-l păstrăm neînsoţit cu gîndurile întinate şi rele. Căci precum trupul împreunîndu-se cu alt trup se spurcă prin necurăţie, aşa şi sufletul se strică unindu-se cu gîndurile rele şi întinate, conglăsuind şi învoindu-se cu ele. Dar nu numai cu cele ale răutăţii şi curviei, ci şi cu ale fiecărui păcat, ca de pildă cu ale necredinţei, vicleniei, slavei deşarte, mîniei, pizmei şi certei. Aceasta înseamnă a ne curăţi pe noi înşine de toată întinăciunea trupului şi duhului[727]. Căci cugetă că în ascunsul sufletului se găseşte şi stricăciune şi curvie, lucrîndu-se prin gînduri necuviincioase. Şi precum, după marele Apostol, «pe cel ce strică biserica lui Dumnezeu, care este trupul, şi Dumnezeu îl strică»[728], aşa şi cel ce strică sufletul şi mintea, prin aceea că consimte şi se învoieşte cu ce-

726. Ezech. XXXIII, 11. 727. II Cor. VII, 1. 728. I Cor. III, 17,

le necuviincioase, e vinovat osîndei. Drept aceea se cuvine ca precum păzim trupul de păcatul văzut, aşa să păzim şi sufletul de gîndurile necuviincioase, fiindcă e mireasa lui Hristos. «Că v-am logodit, zice, unui bărbat, ca să vă înfăţişez fecioară curată lui Hristos»[729]. Şi iarăşi ascultă Scriptura zicînd : «Cu toată paza, păzeşte inima ta, că din aceasta sînt ieşirile vieţii»[730]. Şi iarăşi află că dumnezeiasca Scriptură învaţă că «gîndurile viclene despart de Dumnezeu»[731].

120. Fiecare să ceară socoteală sufletului său, cercetîndu-l şi probîndu-l de ce lucruri e lipit. Şi dacă se întîmplă să vadă că inima sa nu conglăsuieşte cu legile lui Dumnezeu, să-şi păzească cu toată puterea precum trupul, aşa şi mintea nestricată şi neînsoţită cu gîndurile rele, dacă vrea să se sălăşluiască în el, potrivit făgăduinţei, Cel curat. Căci a făgăduit că se va sălăşlui şi va umbla în sufletele curate şi iubitoare de frumuseţe.

121. Precum plugarul, care îşi îngrijeşte cu toată hărnicia pămîntul său, îl ară mai întîi şi îl pliveşte de mărăcini şi apoi aruncă seminţele, aşa şi cel ce aşteaptă să primească de la Dumnezeu sămînţa harului trebuie să-şi cureţe întîi pămîntul inimii, ca venind sămînţa Duhului, să dea roduri desăvîrşite şi înmulţite. Căci de nu va face aceasta mai întîi şi de nu se va curăţi cineva pe sine de toată întinăciunea trupului şi duhului, e trup şi sînge şi stă departe de viaţă.

122. Trebuie să pătrundem cu agerime din toate părţile amăgirile, vicleniile şi uneltirile vrăjmaşului. Căci precum Duhul Sfînt s-a făcut prin Pavel, tuturor toate, ca pe toţi să îi cîştige, aşa şi răutatea[732] se sîrguieşte să se facă toate, ca pe toţi să-i împingă la pierzanie. Aşa cu cei ce se roagă, se prefac că se roagă,

729. II Cor. 11, 2. 730. Prov. IV, 23.
731. Înţel. lui Solomon I, 3.
732. De obicei prin *axia* — răutate, ca izvor al păcatelor, se înţelege în textul lui Macarie şi al lui Simeon Metafrastul, diavolul.

cu scopul ca sub pretextul rugăciunii, să-i amăgească, împingîndu-i la părerea de sine ; cu cei ce postesc împreună posteşte, vrînd să-i înşele cu mîndria postirii; cu cei ce ştiu Scripturile lucrează la fel, dorind să-i clatine pe motiv de cunoştinţă ; celor ce s-au învrednicit de lumina descoperirii le apare în chip asemănător, căci satana se preface în înger al luminii [733], ca amăgindu-i cu părerea luminii să-i atragă la sine ; şi simplu grăind se acomodează în chip felurit cu fiecare şi se face asemenea tuturor, ca folosindu-se de ceea ce e asemănător, să le pricinuiască pierzania, printr-o aparenţă ce le pare binecuvîntată. «Surpînd, zice, gîndurile şi orice înălţare ce se ridică împotriva cunoştinţei de Dumnezeu» [734]. Vezi pînă unde îşi înalţă trufaşul îndrăzneala, cînd vrea să doboare şi pe cei ce au îndumnezeirea prin cunoştinţa adevărului. Drept aceea trebuie să păzească fiecare cu toată străjuirea inima sa şi să ceară multă înţelegere de la Dumnezeu, ca să ne dea să vedem uneltirile răutăţii. Iar mintea şi gîndurile noastre se cuvine să lucreze şi să se ostenească neîncetat întru înţelegere şi să ne potrivim pe noi înşine voii lui Dumnezeu. Căci nu este un lucru mai mare şi mai de cinste ca acesta. «Mărturisirea, zice, şi marea cuviinţă sînt lucrul Lui»[735].

123. Sufletul iubitor de Dumnezeu are obiceiul, chiar dacă ar face toate faptele bune, să nu-şi pună nimic pe seama sa, ci pe toate în seama lui Dumnezeu. În felul acesta şi Dumnezeu, la rîndul Său, luînd aminte la înţelegerea şi cunoştinţa dreaptă şi sănătoasă a acestui suflet, îi socoteşte, dimpotrivă, lui toate şi-i măsoară răsplata, ca şi cînd ar fi făcut toate prin osteneala lui, cu toate că dacă ar vrea să facă judecată cu noi, nu s-ar găsi nimic cu adevărat drept în om. Căci şi avuţiile şi toate aceste bunuri, prin care fiecare poate să

733. II Cor. XI, 14.
734. I Cor. X, 5. Se pare că Simeon îi dă aici sensul «spre cunoştinţa de Dumnezeu». 735. Psalm. CX, 3.

facă bine, sînt ale Lui, pămîntul şi toate cele de pe el, trupul însuşi şi sufletul însuşi. Nu numai atît, dar însuşi faptul că este om, îl are fiecare prin har. Deci ce-i mai rămîne propriu lui, care să-i întemeieze părerea de sine, sau să-l dovedească drept ? Cu toate acestea Dumnezeu primeşte de la oameni ca cel mai mare prinos, cel mai plăcut din toate cîte I se aduc, că sufletul recunoaşte cum stau lucrurile şi că oricîte fapte şi lucruri bune face şi le rabdă pentru Dumnezeu, le înţelege şi le cunoaşte, le pune numai în seama lui Dumnezeu şi toate le închină Lui.

124. Cînd o femeie se însoţeşte cu un bărbat spre convieţuire şi unire, toate ale fiecăruia din ei se fac comune. Şi casa e una şi avuţia. Şi nu numai peste lucrurile lui, dar şi peste trupul lui poate stăpîni femeia. «Căci bărbatul, zice dumnezeiescul Apostol, trupul său nu-l stăpîneşte, ci femeia»[736]. Aşa şi unirea adevărată şi tainică a sufletului cu Hristos, îl face un duh cu el. Urmează deci numaidecît că sufletul este oarecum stăpîn şi peste vistieriile Lui negrăite, deoarece s-a făcut mireasa Lui. Fiindcă Dumnezeu s-a făcut al sufletului, e limpede că toate ale lui sînt ale sufletului, fie lumea, fie avuţia, fie moartea, fie îngerii, fie începătoriile, fie cele de faţă, fie cele viitoare[737].

125. Pînă ce Israel umbla întru bună-plăcerea Stăpînului, deşi nu totdeauna cum trebuia, dar totuşi avînd faţă de El o credinţă oarecum sănătoasă, mergea înaintea lui un stîlp de foc şi un nor, iar marea se retrăgea de dinaintea lui şi de alte minuni se împărtăşea. Dar cînd s-a depărtat de la ascultarea de Dumnezeu, a fost predat duşmanilor şi a fost chinuit de robiri amare. Aşa să cugeţi şi despre suflet. Acesta la început a cunoscut

736. I Cor. VII, 4.
737. Acest cap. lipseşte în P. G. XXXIV, 941. El corespunde cu Omil. XV, 1—2 (P. G. 576 BCD).

pe Dumnezeu prin har şi s-a curăţit de multe pete. De aceea s-a învrednicit pe urmă şi de multe daruri. Dar nepăzind pînă la sfîrşit credinţa cuvenită faţă de bărbatul ceresc, a căzut de la viaţa de care se făcuse părtaş. Căci cel potrivnic poate să se ridice şi împotriva celor ce au ajuns la astfel de măsuri. De aceea, mai ales cei ce s-au făcut părtaşi de Duhul lui Hristos, trebuie să lupte cu toată puterea şi să poarte grijă cu frică şi cu cutremur de viaţa lor şi să nu nesocotească nici puţin, nici mult lucrul acesta, ca să supere prin aceasta Duhul Domnului. Căci precum bucurie se face în cer pentru un păcătos care se pocăieşte, cum zice Adevărul, aşa se face şi întristare pentru un suflet care cade de la viaţa veşnică.

126. Cînd un suflet se învredniceşte de har, Dumnezeu îi dăruieşte şi lucruri de folos, mai ales cunoştinţă, înţelegere şi putere de deosebire. Iar acestea i le dă Dumnezeu dacă acela le cere ca să slujească în chip bineplăcut Duhului, pe care s-a şi învrednicit să-l primească, ca să nu fie furat de păcat, să nu greşească din pricina neştiinţei, să nu se abată la o viaţă nepăsătoare şi fără frică şi să nu facă ceva împotriva voii Domnului.

127. Precum lucrarea patimilor, care este duhul lumesc al amăgirii, al întunericului, al păcatului, se sălăşluieşte în omul care e plin de cuget trupesc, aşa lucrarea şi puterea Duhului luminos se sălăşluieşte în omul sfinţit, potrivit cu cel ce a zis : «Dacă cereţi probă că Hristos grăieşte în mine» [738] ; şi iarăşi : «Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine» [739] ; şi «Cîţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi îmbrăcat» [740] ; iar Domnul zice : «Vom veni Eu şi Tatăl Meu şi la el locaş ne vom face» [741]. Acestea nu se fac în chip nearătat şi nelucrător, ci se săvârşesc întru putere şi adevăr întru cei în-

738. II Cor. XIII, 3. 739. Gal. II, 20.
740. Gal. III, 27. 741. Ioan XIV, 25.

vredniciţi de ele. Căci legea întorcea mai întîi pe oameni prin cuvînt neipostatic, punîndu-le jugul greu şi anevoie de purtat şi neştiind să le dea nici un ajutor ; şi aceasta fiindcă nu era în stare să le dea puterea Duhului. «Pentru că ceea ce era cu neputinţă legii, căci era slabă prin trup» şi următoarele. Dar de la venirea lui Hristos, s-a deschis uşa harului celor ce au crezut cu adevărat şi li se dă puterea lui Dumnezeu şi lucrarea Duhului Sfînt.

128. Hristos, trimiţîndu-le dumnezeieştilor ucenici darul bunătăţii prime şi naturale al Duhului Sfînt, de la ei această putere dumnezeiască, umbrind pe toţi cei ce cred şi sălăşluindu-se în sufletele lor, i-a tămăduit de patimile păcatului şi i-a izbăvit de întuneric şi de moarte. Căci pînă atunci sufletul era rănit şi închis în temniţă şi stăpînit de întunericul păcatului. Desigur şi acum sufletul, care nu s-a învrednicit să aibă pe Domnul locuind în sine, nici puterea Duhului cel bun, sălăşluită în sine în chip lucrător şi prin toată puterea şi încredinţarea, se află în întuneric. Dar în cei ce a venit harul Duhului dumnezeiesc şi s-a sălăşluit în cele mai adînci părţi ale minţii lor, şi Domnul li se face ca suflet. Căci zice dumnezeiescul Apostol : «Cel ce se lipeşte de Domnul, va fi una cu El» [742]. Dar şi Domnul Însuşi zice : «Precum Eu şi Tu una sîntem, ca şi aceştia întru Noi una să fie» [743]. O, de ce bunăvoinţă şi bunătate s-a împărtăşit firea oamenilor, umilită de păcat ? De altfel, precum sufletul, cînd era împreunat cu răutatea patimilor, era una cu ea şi cu toate că îşi avea voia sa, nu putea face ceea ce socotea el, cum zice şi Pavel, că : «Nu fac ceea ce vreau» [744], cu cît mai mult nu va fi una cu voia lui Dumnezeu, cînd se împreună puterea lui Dumnezeu cu sufletul sfinţit şi ajuns vrednic de El ? Sufletul se face cu adevărat atunci ca un suflet al Domnului, prin aceea că se lasă stăpînit de bunăvoie de

742. I Cor. VI, 17. 743. Ioan XVII, 21. 744. Rom. VII, 15.

puterea Duhului celui bun şi nu mai umblă după voia sa. «Căci cine ne va despărţi, zice, de dragostea lui Hristos» [745], adică de sufletul unit (cu Hristos) prin Duhul Sfînt ?

129. Drept aceea, cel ce vrea să se facă următor lui Hristos, ca să se poată numi şi el fiu al lui Dumnezeu, născut din Duh, se cuvine, înainte de celelalte, să poarte necazurile care-i vin, sau bolile trupeşti, sau ocările şi osîndirile de la oameni ; pe lîngă acestea şi uneltirile celor nevăzuţi, cu curaj şi cu răbdare. Căci proba feluritelor necazuri e îngăduită, după iconomia lui Dumnezeu, să vină asupra sufletelor, ca să se facă arătate cele ce iubesc cu adevărat pe Domnul. Iar semnul care a deosebit în tot veacul pe Patriarhi, Prooroci, Apostoli şi Mucenici nu a fost altul, decît trecerea prin calea cea strîmtă a încercărilor şi necazurilor, pentru a bine-plăcea astfel lui Dumnezeu. «Fiule, zice Scriptura, cînd te apropii să slujeşti Domnului, găteşte-ţi sufletul spre ispită, îndreaptă-ţi inima şi rabdă» [746]. Iar în altă parte : «Toate cele ce-ţi vin, primeşte-le ca bune, ştiind că fără Dumnezeu nu se face nimic» [747]. Drept aceea sufletul care vrea să placă lui Dumnezeu, trebuie să se prindă înainte de orice de răbdare şi de nădejde. Căci meşteşugul păcatului este mai ales acela de a ne sădi moleşire în vremea necazului, ca să ne depărteze de la nădejdea către Domnul. Iar Dumnezeu niciodată n-a lăsat sufletul care nădăjduieşte întrînsul să fie covîrşit de încercări încît să deznădăjduiască. Pentru că zice Apostolul : «Credincios este Dumnezeu care nu vă va lăsa pe voi să fiţi ispitiţi peste ceea ce puteţi, ci va face împreună cu ispita şi sfîrşitul, ca să puteţi răbda» [748].

Iar cel rău nu supără sufletul cît e voia lui, ci cît e lăsat de Dumnezeu. Căci dacă oamenilor nu le este

745. Rom. VIII, 35. 746. Intel. Sirah II, 2. 747. Ecles. II, 1.
748. I Cor. X, 15.

neştiut cîtă povară poate duce catîrul, cită asinul, cîtă cămila, ci pune pe fiecare povara pe care o poate duce, şi dacă olarul ştie cîtă vreme trebuie să lase vasele la foc, ca nu cumva rămînînd prea mult să se sfărîme, nici scoţîndu-le înainte de arderea îndeajuns, să nu fie de folos, dacă omul are o asemenea înţelegere, nu va şti cu mult mai mult şi nesfîrşit mai mult înţelepciunea lui Dumnezeu, cîtă încercare trebuie să se aducă asupra fiecărui suflet, ca să se facă cercat şi bun pentru Împărăţia cerurilor ?

130. Precum cînepa, dacă nu e bătută mult nu se poate folosi la scoaterea celor mai subţiri fire şi cu cît se bate şi se piaptănă mai mult, cu atît se face mai curată şi de mai bun folos, şi precum vasul nou făcut, dacă nu e băgat în foc, nu poate fi folosit de oameni ; şi precum pruncul e încă neiscusit pentru lucrurile lumii, căci nu poate nici zidi, nici semăna, nici sădi, nici altul din lucrurile lumii, aşa e adeseori şi cu sufletele. Chiar dacă s-au împărtăşit de harul dumnezeiesc şi pentru pruncia lor sînt pline, prin bunătatea Domnului, de încredinţarea dulceţii şi a odihnei Duhului, dacă nu sînt încă cercate, nici cercetate prin felurite necazuri de către duhurile rele, sînt stăpînite încă de pruncie, şi ca să zic aşa nu sînt destoinice pentru Împărăţia Cerurilor. Căci zice dumnezeiescul Apostol : «Dacă sînteţi fără certare, de care s-au făcut părtaşi toţi, sînteţi din fărădelegi, iar nu fii»[749]. Drept aceea şi ispitele şi necazurile sînt aduse asupra omului cu folos, ca să facă sufletul mai încercat şi mai întărit. Şi dacă rabdă pînă la sfîrşit cu nădejde în Domnul, e cu neputinţă să nu dobîndească făgăduinţa Duhului şi izbăvirea de patimile răutăţii.

131. Precum mucenicii, pătimind multe chinuri şi arătînd răbdare pînă la moarte, s-au făcut vrednici de

749. Evr. XII, 8.

cununi şi de slavă, şi cu cît au suferit mai multe şi mai grele dureri, au dobîndit mai multă slavă şi îndrăznire către Dumnezeu, la fel şi sufletele predate feluritelor necazuri, fie văzute şi venite de la oameni, fie nevăzute şi venite prin gîndurile necuvenite sau născute de boli trupeşti, dacă le poartă cu răbdare pînă la sfîrşit, dobîndesc aceleaşi cununi ca şi mucenicii şi aceeaşi îndrăznire ca şi ei. Căci precum aceia au răbdat mucenicia chinurilor prin oameni, aşa aceştia prin duhurile răutăţii care au lucrat şi în aceia. Şi pe cît rabdă şi aceştia mai mult necazurile de la cei potrivnici, pe atît îşi cîştigă de la Dumnezeu mai multă slavă nu numai pentru viitor, ci şi aici, învrednicindu-se de mîngîierea Duhului cel bun.

132. Odată ce ni s-a spus de aleea ce duce la viaţa de sus, că e foarte strimtă şi plină de necazuri, şi din această pricină puţini merg pe ea, trebuie să răbdăm cu tărie toată ispita celui rău, pentru nădejdea care ne aşteaptă în ceruri. Căci oricîte necazuri am răbda, nimic nu poate ţine cumpăna fie cu făgăduinţa viitoare, fie cu mîngîierea care vine încă aici în suflete de la Duhul cel bun, fie cu izbăvirea de întunericul patimilor răutăţii, fie cu mulţimea datoriilor de pe urma păcatelor noastre. «Că nu sînt vrednice, zice, pătimirile vremii de acum, faţă de slava viitoare ce ni se va descoperi nouă» [750].

Drept aceea, trebuie să le răbdăm, cum s-a zis, toate pentru Domnul, murind ca nişte ostaşi viteji pentru Împăratul nostru. Căci pentru ce, cînd eram lipiţi de lume şi de lucrurile vieţii, nu ne întîmpinau asemenea supărări, iar acum, fiindcă am apucat a sluji lui Dumnezeu, răbdăm aceste încercări de tot felul ? Vezi că pentru Hristos sînt necazurile ? Căci potrivnicul pizmuieşte răsplătirea noastră cu cele nădăjduite şi de aceea vrea să sădească în sufletele noastre moleşeală

750. Rom. VIII, 18.

şi trîndăvie, ca nu cumva, vieţuind în chip bine-plăcut, să ne învrednicim de ele. Drept aceea, oricît de mult s-ar înarma cel rău împotriva noastră, dacă noi răbdăm atacurile cu curaj, toate uneltirile lui împotriva noastră se risipesc cu ajutorul lui Hristos, care luptă împreună cu noi. Căci avem pe Iisus apărătorul nostru şi luptătorul pentru noi. Să ne aducem aminte că şi El a străbătut veacul acesta aşa, ocărît, prigonit, batjocorit, iar la urmă a sfîrşit prin moartea de ocară pe cruce.

133. Dacă vrem să răbdăm tot necazul şi toate ispitele cu uşurinţă, să dorim moartea pentru Hristos şi să o avem pururea înaintea ochilor. De altfel aceasta ne este şi porunca : Să ne luăm crucea şi să-I urmăm Lui, ceea ce înseamnă să fim aplecaţi şi pregătiţi să murim. Dacă vom avea această stare de suflet, vom răbda, cum s-a zis, tot necazul văzut şi nevăzut, cu multă uşurinţă. Căci cel ce doreşte chiar să şi moară pentru Hristos, cu greu se va teme de dureri şi de necazuri. Căci de aceea socotim necazurile grele, pentru că nu dorim moartea pentru Hristos şi nu atîrnăm cu gîndul pururea de El. Iar cel ce pofteşte să-L moştenească pe El, să poftească, de asemenea, a rîvni patimile Lui. Aşadar, cei ce zic că iubesc pe Domnul, întru aceasta se fac vădiţi, că rabdă nu numai cu vitejie, ci şi cu inimă bună tot necazul care le vine asupra, pentru nădejdea în El.

134. Cel ce vine la Hristos, trebuie la început să se atragă pe sine cu sila la bine, chiar dacă nu vrea inima. Căci zice Domnul cel nemincinos : «Împărăţia lui Dumnezeu se ia cu sila şi silitorii o răpesc pe ea» [751]. De aceea tot El zice : «Nevoiţi-vă să intraţi prin poarta cea strîmtă» [752]. Drept aceea trebuie, cum s-a zis, să ne împingem pe noi chiar fără voie spre virtute şi spre dragoste dacă nu avem dragoste, spre blîndeţe, dacă

751. Matei XII, 12. 752. Luca XIII, 24.

sîntem lipsiţi de aceasta. Să ne silim să avem inimă miloasă şi iubitoare de oameni, să răbdăm ocări şi nesocotiri şi să rămînem lîngă cei urgisiţi dacă nu avem încă această deprindere : spre rugăciune, dacă n-am dobîndit încă rugăciunea Duhului. De ne va vedea Dumnezeu luptîndu-ne astfel şi mînîndu-ne cu sila spre bine, chiar dacă inima noastră lucrează împotrivă, ne va da rugăciune adevărată, milă, răbdare, îndelungă îngăduinţă şi, simplu, ne va umple pe noi de toate roadele Duhului [753]. Iar dacă cineva, deşi lipsit de celelalte virtuţi, se va sili poate numai spre rugăciune, ca să aibă darul rugăciunii, iar spre blîndeţe, spre smerita cugetare, spre dragoste şi spre tot neamul bun al virtuţilor, încă şi spre credinţa tare şi spre încrederea în Hristos va fi cu nepăsare şi fără grijă, unuia ca acesta i se dă uneori rugăciunea harului în parte, întru veselie şi odihnă, de către Duhul cel bun, potrivit cu cererea lui ; dar rămîne pustiu de celelalte bunătăţi, deoarece, cum s-a zis, nu se sileşte şi spre dobîndirea acelora, nici nu-L roagă pe Hristos pentru ele. De aceea trebuie să se silească, chiar fără voie, spre virtuţile pomenite, cerînd să le primească de la Dumnezeu ; dar nu numai spre ele, ci şi spre deprinderea de a nu judeca vrednice nici măcar de rostit cuvintele nefolositoare şi cu totul fără rost ; în schimb să se îndeletnicească pururea, cu gura şi cu inima, cu cuvintele lui Dumnezeu. Pe lîngă aceasta, încă şi spre deprinderea de a nu se mînia şi de a nu striga. «Toată amărăciunea, mînia şi strigarea să se depărteze de la voi», zice [754]. Şi spre deprinderea de a nu vorbi de rău pe cineva, de a nu judeca, de a nu se îngîmfa, ca văzîndu-l astfel Domnul împingîndu-se pe sine însuşi şi ducîndu-se cu sila, să-i dea putere ca să facă fără osteneală şi cu uşurinţă cele ce mai înainte nici cu sila nu puteau fi făcute din pricina răutăţii care sălăşluia în el. Atunci toate aceste îndeletniciri virtuoa-

753. Omil. XIX, 3 (P. G. col. 644 D—645 A). 754. Efes. IV, 31.

se i se vor face lui ca o fire. Căci Domnul, venind de mai înainte şi sălăşluindu-se în el, potrivit cu făgăduinţa, iar el, în Domnul, va împlini întru Acela, cu multă uşurinţă poruncile.

135. Cel ce se sileşte pe sine numai spre rugăciune, cum a arătat cuvîntul înainte, iar spre smerita cugetare, spre dragoste, spre blîndeţe şi spre cealaltă ceată de virtuţi nu se osteneşte şi nu se sileşte, ajunge la un sfîrşit ca acesta : uneori vine la el harul dumnezeiesc fiindcă se roagă şi fiindcă Dumnezeu cel bun împlineşte cu iubire de oameni cererile celor ce se roagă ; dar deoarece nu s-a obişnuit şi nu s-a deprins cu virtuţile pe care le-am pomenit, sau cade din harul pe care l-a primit şi cade pentru că s-a mîndrit în cuget, sau nu se întăreşte şi nu creşte în el. Căci se poate spune că lăcaşul şi odihna Domnului celui bun sînt smerita cugetare, dragostea, blîndeţea şi sfintele porunci ale lui Hristos[755]. Deci cel ce vrea să ajungă la creşterea şi desăvîrşirea prin toate acestea, să sălăşluiască în sine pe cea dintîi şi să se silească să o iubească, şi să se sîrguiască a-şi face inima din gîlcevitoare şi împotrivitoare, îngăduitoare şi ascultătoare. Căci cel ce se sileşte mai întîi astfel, şi-şi preface răul obicei al sufletului de a se împotrivi, în obiceiul bun al ascultării de Dumnezeu şi se roagă cu un astfel de suflet, face să crească şi să înflorească în el darul rugăciunii, dat lui de Duhul Sfînt, care se odihneşte în cugetul lui cumpătat şi pe care l-a cerut, pe lîngă iubire şi pe lîngă blîndeţea iubitoare. Iar atunci i le dăruieşte lui Duhul şi pe acestea şi-l învaţă adevărata smerenie a cugetului, dragostea nemincinoasă, blîndeţea, pe care s-a silit mai înainte să le ceară. Astfel crescînd şi desăvîrşindu-se în Domnul, se dovedeşte vrednic de Împărăţie. Căci cel sme-

755. Omil. XIX, 7 (P. G. 648 B). Aici se combate teoria (masaliană) că numai prin rugăciune se curăţă omul de păcat. De aici se vede că Omiliile lui Macarie nu s-au născut în cercuri masaliene.

rit niciodată nu cade. Unde ar şi cădea cel ce e mai prejos de toţi, chiar şi de sine însuşi ? Deci mare coborîre e mîndria în cugetare şi, dimpotrivă, mare înălţare şi neclintită cinste e smerita cugetare.

136. Cei ce iubesc cu adevărat pe Dumnezeu nu s-au hotărît să-I slujească nici pentru Împărăţie ca nişte negustori pentru cîştig, nici pentru teama de muncile care aşteaptă pe cei păcătoşi, ci ca unii ce iubesc numai pe Dumnezeu însuşi şi pe Făcătorul lor şi cunosc, în temeiul unei rînduieli fireşti, că trebuie să umble întru buna plăcere a Stăpînului şi Ziditorului. Ei au trebuinţă de multă înţelepciune faţă de cele ce le vin înainte, căci multe sînt piedicile ce stau în calea vieţii bineplăcute lui Dumnezeu. Fiindcă nu numai sărăcia, lipsa de slavă, ci şi bogăţia şi cinstea pot fi ispite pentru suflet, ba într-o anumită măsură şi mîngîierea însăşi şi odihna pe care o aduce harul în suflet. Dacă nu va fi cu simţire sufletul care s-a învrednicit de el şi nu se va folosi de el cu multă măsură şi înţelepciune, poate să-i fie cu uşurinţă mai degrabă ispită şi piedică. Căci răutatea prefăcîndu-se că şi-a pierdut tăria prin har, unelteşte să strecoare în suflet moleşeală şi nepăsare. De aceea harul însuşi are lipsă pentru a se dărui, de un suflet evlavios şi înţelept care să-l cinstească şi să arate roade vrednice.

Astfel e primejdie ca nu numai necazurile ci şi mîngîierile să se facă mijloc de ispitire pentru suflet. Căci prin amîndouă acestea sufletele sînt probate de Ziditor, ca să se facă arătate care sînt cele care nu din pricină de cîştig arată dragostea faţă de El, ci cu adevărat numai pe El îl socotesc vrednic de dragoste şi de cinstire. Căci precum celui fără grijă, slab în credinţă şi prunc la cuget, îi sînt piedică spre viaţa veşnică, fie întîmplările întristătoare şi dureroase, bolile, sărăcia, lipsa de slavă, fie dimpotrivă : bogăţia, slava şi fericirile de la oameni, iar pe lîngă acestea şi războiul

celui rău care-l bîntuie în ascuns, dimpotrivă vei afla că celui credincios, înţelept şi viteaz, acestea îi sînt mai degrabă ajutătoare spre dobîndirea Împărăţiei lui Dumnezeu. Căci «celor ce iubesc pe Dumnezeu, toate le sînt, după Apostol, de ajutor spre bine»[756]. Prin aceasta se arată, aşadar, că cel ce iubeşte cu adevărat pe Dumnezeu, rupînd toate ale lumii care sînt socotite ca piedici şi biruindu-le .şi ridicîndu-se peste ele, e stăpînit numai cu dragostea dumnezeiască. «Căci funiile păcătoşilor m-au înfăşurat şi legea Ta n-am uitat» [757], zice dumnezeiescul Prooroc.

137. Dumnezeiescul Apostol Pavel a arătat că taina desăvîrşită a creştinismului se face experiată de fiecare suflet credincios într-un chip mai curat şi mai limpede, prin lucrare dumnezeiască. Iar aceasta este strălucirea luminii cereşti întru descoperirea şi puterea Duhului. Dar ca să nu socotească cineva că singura luminare a Duhului este cea prin cunoştinţa înţelesurilor şi să se primejduiască, din pricina neştiinţei şi a trîndăviei, de a nu dobîndi taina desăvîrşită a harului, a adus şi pilda slavei Duhului care învăluia faţa lui Moise, ca înfăţişare mărturisită a cunoştinţei. Căci zice : «Iar dacă slujirea morţii, săpată cu litere pe table de piatră s-a făcut întru slavă, încît nu puteau fiii lui Israel să caute la faţa lui Moise, pentru slava cea trecătoare a feţei lui, cu cît mai mult nu va fi slujirea Duhului întru slavă ? Căci dacă slujirea osîndei a fost slavă, cu atît mai mult va prisosi slujirea dreptăţii întru slavă. Ba ce a fost slăvit în felul acesta mărginit, a fost fără de slavă, faţă de slava aceasta covîrşitoare. Iar dacă ce este trecător s-a săvîrşit cu slavă, cu atît mai vîrtos ceea ce rămîne este întru slavă» [758].

Trecător a numit ceea ce s-a săvîrşit atunci, din pricină că slava luminii a învăluit trupul muritor al

756. Rom. VIII, 28. 757. Psalm. CXVIII, 61.
758. II Cor. III, 7—11.

lui Moise. Şi adaugă : «Avînd, deci, o astfel de nădejde, ne folosim de multă îndrăzneală» [759]. Iar puţin mai departe a arătat că slava nepieritoare şi nemuritoare a Duhului întru descoperire străluceşte acum în ochi nemuritor şi nepieritor în partea nemuritoare a omului dinăuntru în cei vrednici. Căci zice : «Iar noi toţi, adică cei ce ne-am născut prin credinţa desăvîrşită din Duhul, cu faţa descoperită oglindim slava Domnului, prefăcîndu-ne spre acelaşi chip din slavă în slavă, ca de la Domnul la Duhul» [760]. Cu faţa descoperită, a sufletului, adică : şi cînd se întoarce cineva la Domnul, i se ia acoperămîntul; iar Domnul este Duhul. Prin urmare a arătat, aşadar, lămurit, că acoperămînt de întuneric s-a aşezat peste suflet. Iar acesta a putut străbate în omenire în urma căderii lui Adam. Acum însă credem că prin iluminarea Duhului se ia acest acoperămînt de la sufletele cu adevărat credincioase şi vrednice. Pentru această pricină s-a făcut şi venirea lui Hristos. Iar Dumnezeu a binevoit ca cei cu adevărat credincioşi să ajungă la asemenea măsuri ale sfinţeniei.

138. Această strălucire a Duhului, zice, nu este numai un fel de descoperire de înţelesuri şi o luminare a harului, cum s-a zis, ci o iluminare sigură şi neîncetată a luminii ipostatice în suflete. «Căci cel ce a zis : Să lumineze lumina din întuneric, Acela a strălucit în inimile noastre spre luminarea cunoştinţei slavei lui Hristos» [761]. Şi : «Luminează ochii mei, ca nu cumva să adorm spre moarte» [762], cu alte cuvinte, ca nu cumva risipindu-se trupul, sufletul să se întunece de acoperămîntul morţii păcatului. Apoi : «Descoperă ochii mei şi voi cunoaşte minunile legii Tale» [763]. Sau : «Trimite lumina Ta şi adevărul Tău, acestea mă vor călăuzi şi mă vor duce la muntele cel sfînt al Tău şi la locaşurile

759. I Cor. III, 12. 760. II Cor. III, 18. 761. II Cor. IV, 6.
762. Psalm. XII, 4. 763. Ps. CXII, 18.

Tale»[764]. Sau iarăşi : «Însemnatu-s-a peste noi lumina feţii Tale, Doamne»[765].

139. Iar lumina de care se spune că i-a strălucit fericitului Pavel în cale[766], prin care a şi fost răpit pînă la al treilea cer şi a auzit taine negrăite, nu a fost o luminare prin înţelesuri sau prin cunoştinţă, ci o luminare ipostatică în suflet a puterii Duhului celui bun, a cărei strălucire covîrşitoare neputînd-o răbda, ochii trupului au orbit. Prin ea se descoperă toată cunoştinţa şi Dumnezeu se face cunoscut cu adevărat, sufletului vrednic şi iubit.

140. Tot sufletul care s-a învrednicit, prin sîrguinţa şi credinţa sa, să îmbrace desăvîrşit pe Hristos încă de aici după puterea şi încredinţarea ce o dă harul, şi care s-a unit cu lumina cerească a chipului nestricăcios, primeşte acum cunoştinţa tuturor tainelor cereşti în ipostas, iar în ziua cea mare a învierii va avea, împreună-slăvit cu acest chip ceresc al slavei, şi trupul, care va fi răpit, după cum s-a scris, de Duhul la ceruri şi se va învrednici să se facă în chipul trupului slavei Aceluia (I Ieş. IV, 17 ; Filip. III, 21) şi aşa se va împărtăşi de Împărăţia veşnică şi netrecătoare şi va fi împreună moştenitor cu Hristos.

141. Pe cît s-a împărtăşit cineva, prin sîrguinţa şi credinţa sa, de slava cerească a Duhului Sfînt şi şi-a împodobit sufletul cu fapte bune, pe atîta va fi şi trupul vrednic să se împărtăşească în ziua aceea de împreuna-slăvire. Căci ceea ce a adunat cineva în vistieria sa lăuntrică, aceea va ieşi la iveală atunci, precum rodul care este înăuntrul pomului iarna, iese afară cînd vine vara, cum s-a arătat şi mai înainte. Deci chipul dumnezeiesc al Duhului, întipărit de-acum înăuntrul sfinţilor, le va face şi trupul din afară dumnezeiesc, iar acoperămîntul întunecos al duhului lumesc, învăluind su-

764. Ps. XLII, 3. 765. Psalm. IV, 7. 766. Fapte Ap. IX, 3.

fletul celor întinaţi şi păcătoşi şi făcînd mintea întunecată şi urîtă prin urîţenia patimilor, va arăta şi trupul din afară întunecat şi plin de toată ruşinea.

142. După căderea lui Adam, bunătatea dumnezeiască hotărîndu-i moartea, aceasta s-a arătat mai întîi în suflet, stingîndu-se în el simţurile înţelegătoare şi nemuritoare ale sufletului, prin lipsa bucuriei cereşti şi duhovniceşti, şi făcîndu-se ca moarte. Pe urmă a venit şi moartea trupului după nouă sute treizeci de ani. La fel şi acum, împăcat fiind Dumnezeu prin crucea şi moartea Mîntuitorului cu omenirea, readuce sufletul care crede cu adevărat, încă pînă ce se află în trup, la bucuria de luminile şi tainele cereşti şi deschide iarăşi simţurile lui prin lumina dumnezeiască a harului. Iar pe urmă îmbracă şi trupul însuşi cu slava nemuritoare şi nestricăcioasă.

143. Cei ce s-au depărtat de lumea aceasta şi vieţuiesc în chip cuviincios cu iubire de virtute, dar se află încă sub acoperămîntul patimilor, sub care am ajuns toţi prin neascultarea protopărintelui şi care este cugetul trupesc, pe care Apostolul l-a numit foarte potrivit moarte («căci cugetul trupului, zice, este moartea»)[767], se aseamănă cu oamenii, care umblă noaptea, dar pe sub stele, care sînt poruncile lui Dumnezeu. Ei sînt luminaţi, dar încă nu s-au izbăvit cu totul de întuneric şi de aceea le este cu neputinţă să vadă toate bine. Aceştia se cade să poarte de grijă, cu osteneală şi cu credinţă multă, de virtute şi să roage pe Hristos, Soarele dreptăţii, să strălucească în inimile lor, ca să poată vedea toate cu exactitate, şi anume năvala variată şi de multe feluri a fiarelor spirituale împotriva noastră şi frumuseţile tainice şi negrăite după vedere şi plăcere ale lumii nestricăcioase, în felul în care se fac vă-

767. Rom. VII, 24.

dite şi arătate acestea celor ce au ajuns la culmea virtuţii şi în ale căror inimi a strălucit în chip lucrător lumina înţelegătoare. «Căci hrana tare e a celor desăvîrşiţi, cum zice fericitul Pavel, a celor ce şi-au obişnuit, prin deprindere, simţurile în deosebirea binelui şi a răului» [768]. Dar şi dumnezeiescul Petru zice : «Şi voi aveţi cuvîntul proorocesc, la care bine faceţi luînd aminte, ca o făclie ce luminează în loc întunecos, pînă ce se va lumina de ziuă şi luceafărul va răsări în inimile voastre» [769].

Dar cei mulţi nu se deosebesc întru nimic de cei ce umblă noaptea, lipsiţi cu totul de lumină, care nu se bucură nici măcar de o rază cît de slabă, care este un cuvînt dumnezeiesc ce poate să lumineze în sufletele lor ; aşa încît aproape că nu se deosebesc de orbi. Aceştia sînt cei înfăşuraţi cu totul în lucrurile materiale şi legaţi în lanţurile vieţii, care nu sînt ţinuţi nici de frica dumnezeiască şi nu se îndeletnicesc nici cu niscai fapte bune. Iar aceia dintre oamenii din lume, care sînt luminaţi, cum s-a zis, de sfintele porunci, ca de nişte stele, luînd aminte la Dumnezeu, nu sînt cuprinşi cu totul de întuneric ; de aceea pot avea şi nădejde şi mîntuire.

144. Precum bogăţia din lume se strînge de oameni din diferite prilejuri şi îndeletniciri, ca de pildă unul din slujbe de conducere, altul din comerţ, altul din muncă sîrguincioasă şi din agricultură, altul altfel, aşa socoteşte că este rînduiala şi în cele duhovniceşti. Căci unii se îmbogăţesc din diferite daruri, cum arată Apostolul : «Avînd daruri diferite după harul lui Dumnezeu dat vouă» [770]. Alţii strîng bogăţie cerească din diferite nevoinţe, diferite dreptăţi şi virtuţi, săvîrşite numai pentru Dumnezeu. De aceea sîntem opriţi să jude-

768. Evr. V, 14. 769. II Petru I, 19. 770. Rom. XII, 6.

căm pe aproapele, sau să-l dispreţuim, sau să-l punem sub osîndă. Nu lipsesc însă nici cei ce îngroapă aurul, adică cei ce aleargă prin îndelungă-răbdare şi suportare şi se îmbogăţesc numai în parte, susţinîndu-se doar prin buna nădejde. Dar nu lipsesc nici cei nepăsători şi greoi, asemenea simbriaşilor, care mîncînd îndată ceea ce le cade şi neducînd la o creştere ceea ce au în mînă, umblă pururea goi şi săraci. Aceştia sînt totdeauna gata şi plini de ardoare să primească harul, dar sînt trîndavi şi greoi la osteneală şi la sporirea cîştigului, fiind foarte schimbători şi săturîndu-se de la prima atingere. Fiind cunoscuţi ca unii ce se dezgustă îndată şi se îngreunează la orice osteneală, se lipsesc şi de harul de care s-au învrednicit. Căci voinţa greoaie, leneşă, slabă şi necultivată, e cunoscută şi în veacul de acum şi se va afla şi în veacul acela, ca fiind în împotrivire cu harul, pustie de faptele bune, necercată la Dumnezeu şi lipsită de slavă.

145. Călcînd omul porunca lui Dumnezeu şi căzînd din vieţuirea din rai, a fost legat în două lanţuri. Unul este cel al lucrurilor vieţii, al plăcerilor lumeşti, al bogăţiei, al slavei, al prieteniei, al femeii, al copiilor, al rudeniei, al patriei, al avuţiilor şi, simplu vorbind, al tuturor celor văzute, de care cuvîntul lui Dumnezeu porunceşte să ne desfacem prin propria noastră hotărîre. Altul este nevăzut şi ascuns. De fapt sufletul a fost legat cu un lanţ al întunericului de către înseşi duhurile răutăţii. Din pricina acestuia nu poate nici iubi pe Dumnezeu, nici crede în El, nici să se roage precum îi este voia. Căci împotrivirea tuturor în cele văzute şi în cele nevăzute trece la noi toţi de la neascultarea primului om. Dar cînd cineva, dăruind o ureche ascultătoare cuvîntului lui Dumnezeu, se desparte de

lucrurile vieţii şi se leapădă de toate plăcerile lumeşti, atunci, stăruind lîngă Dumnezeu şi vieţuind lîngă El prin oprirea de la toate celelalte, ia putere să afle că se ascunde în inima lui o altă luptă şi un alt război al gîndurilor. Şi stăruind aşa şi cerînd îndurările lui Hristos, venindu-i şi credinţă multă şi răbdare, apoi ajutîndu-l şi înrîurirea lui Dumnezeu, poate să se izbăvească de lanţurile acelea şi de întunericul duhurilor răutăţii, care sînt lucrările patimilor ascunse. Iar acest război ajungem în stare să-l desfiinţăm prin harul şi puterea lui Hristos. Fără Dumnezeu şi prin sine însuşi e cu neputinţă să se izbăvească cineva pe sine, pînă într-atît încît să se elibereze şi de lupta gîndurilor. E cu putinţă a se împotrivi numai şi a nu se îndulci.

146. De e ţinut cineva de lucrurile lumii şi de lanţurile felurite, şi e dus de patimile răutăţii, e departe de a cunoaşte, precum am spus înainte, că este o altă luptă şi un alt război în cele nevăzute. E un bine dacă, desfăcîndu-se pe sine de toate cele văzute şi despărţindu-se de plăcerile trupeşti şi începînd să petreacă lîngă Domnul, va putea cunoaşte lupta patimilor aflătoare înăuntru şi războiul ascuns din noi. Căci dacă nu se fac acestea din tot sufletul nostru şi nu iubeşte cineva să petreacă lîngă Dumnezeu, nu cunoaşte aceste patimi ascunse ale răutăţii şi lanţurile dinăuntru, ci e primejdie ca avînd răni şi încălzind patimi ascunse, să-şi închipuie că e sănătos şi nu e bolnav. De-abia aceluia care dispreţuieşte pofta şi slava i se dă putinţa să cunoască mai întîi acestea, apoi rugîndu-se lui Hristos cu credinţă şi primind din cer armele Duhului, pavăza dreptăţii, coiful mîntuirii, scutul credinţei şi sabia Duhului, să le răpună.

147. Nenumărate sînt uneltirile vrăjmaşului, care încearcă să ne despartă de nădejdea şi de dragostea faţă

de Hristos. Căci sau aduce înăuntrul sufletului necazuri prin duhurile răutăţii, sau îi înfiripă acestuia gînduri spurcate şi neîngăduite, dezgropînd amintirea păcatelor de mai înainte, ca unul ce voieşte să strecoare în el moleşeală şi gînduri de deznădejde, că nu-i mai e cu putinţă să dobîndească mîntuirea, socotind că aceste gînduri le naşte sufletul cu totul de la sine şi nu e un duh străin care le seamănă cu răutate şi vrea să se ascundă. Deci, sau face acestea, sau aduce dureri trupeşti sau ocări şi necazuri. Dar cu cît mai mult trimite vicleanul aceste săgeţi împotriva noastră, cu atît mai mult se cuvine să ne prindem de nădejdea în Dumnezeu şi să ştim sigur că e voia Lui ca să dea la încercări sufletele care îl iubesc, ca să vadă dacă îl iubesc cu adevărat.

148. O mie de ani ai veacului acesta, comparaţi cu lumea nestricăcioasă şi veşnică, sînt aşa ca şi cînd ar lua cineva un bob de nisip din mare. Dar cugetă şi la pilda aceasta. Să presupunem că ţi-ar fi dat să fii împărat al întregului pămînt şi să stăpîneşti singur peste toate comorile lumii. Dar să presupunem că începutul aducerii oamenilor la existenţă este şi începutul împărăţiei tale, iar sfîrşitul acesteia este prefacerea şi schimbarea acestor lucruri văzute şi a întregii lumi. Deci te întreb : dacă ţi s-ar da putinţa să hotărăşti, ai alege-o oare pe aceasta în locul celei adevărate şi sigure, care nu are nimic trecător şi supus descompunerii ? Nu cred, dacă ai avea o judecată sănătoasă şi te-ai gîndi bine la interesele tale. «Căci ce ar folosi omul, zice, dacă ar dobîndi toată lumea, dar şi-ar pierde sufletul său»[781], pentru care am învăţat că nu e ceva de dat în schimb. Fiindcă sufletul singur prin sine

781. Matei XVI, 26.

e mai de preţ cu mult decît toată lumea şi decît împărăţia ei. Dar Împărăţia cerurilor ? Şi spunem că sufletul e mai de preţ de aceea, pentru că pe nici o alta din creaturi nu a binevoit Dumnezeu să o învrednicească de unirea şi împărtăşirea cu Duhul propriei Sale firi : nici cerul, nici soarele, nici luna, nici stelele, nici marea, nici pămîntul, nici alta dintre făpturile văzute, fără numai pe om, pe care l-a şi iubit dintre toate făpturile Sale.

Dacă deci aceste lucruri mari ale lumii, adică bogăţia oricît de mare şi împărăţia întregului pămînt, nu le-am prefera, judecind drept, Împărăţiei veşnice, ce au păţit cei mulţi că o socotesc mai prejos de cele stricăcioase şi chiar de lucrurile cele mai neînsemnate ? Ca de pildă, de o oarecare poftă, de puţină slavă, de un cîştig modest şi de cele asemenea ?

Căci ceea ce iubeşte cineva din lumea aceasta şi de ceea ce e legat, cu aceea şi schimbă Împărăţia cerurilor. Şi ceea ce-i mai groaznic, e că ia aceasta drept Dumnezeu.

Precum s-a zis undeva : că «de ceea ce se biruieşte cineva, aceleia îi şi slujeşte» [782].

Drept aceea cel credincios trebuie să alerge întreg la Dumnezeu, să se atîrne pe sine de El şi să-şi răstignească sufletul şi trupul, umblînd după toate sfintele Lui porunci.

149. Acestea aşa sînt. Deci oare socoteşti că e drept ca slava aceasta stricăcioasă şi împărăţia trecătoare şi celelalte cîte sînt ca acestea dintre cele vremelnice, să le cîştige cei ce le doresc cu multe osteneli şi sudori, iar a împărăţi cu Hristos fără sfîrşit şi a se bucura de bunurile acelea negrăite să fie ceva aşa de ieftin şi de

782. II Petru II, 19.

uşor, încît să le dobîndească cel ce voieşte, fără osteneli şi silinţe ?

150. Care este iconomia venirii lui Hristos ? Reîntoarcerea firii noastre la ea însăşi şi restaurarea ei. Căci a redat firii omeneşti demnitatea lui Adam cel întîi zidit. Dar pe lîngă aceasta i-a dăruit ei şi o moştenire cerească (o, dumnezeiesc şi cu adevărat mare har !), scoţînd-o din temniţa întunericului, i-a arătat calea vieţii şi uşa prin care, celui ce intră, şi la care, celui ce bate i se dă putinţa să ajungă înăuntru împărăţiei. Căci zice: «Cereţi şi se va da vouă, bateţi şi vi se va deschide» [783]. Prin această uşă nimănui din cei ce voiesc nu-i este cu neputinţă să afle libertatea sufletului său şi acesta să-şi primească gîndurile proprii şi să se îmbogăţească cu Hristos, avîndu-l sălăşluit în sine, şi să-i fie ca un mire prin împărtăşirea Duhului cel bun. Iată iubirea negrăită a Stăpînului faţă de omul făcut de El după chipul Său.

783. Marcu XII, 30.

CUPRINS

II. Cartea a doua

F I L O C A L I A

392 pagini, format 1/16 din 61x86. Dat la cules la
1 septembrie 1975. Bun de tipar la 21 dec. 1973.
Apărut in 1976. Comanda nr. 412/1975.
EDITURA ŞI TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC
ŞI DE MISIUNE ORTODOXA
— Bucureşti —

„RUGAȚI-VĂ NEÎNCETAT."

FILOCALIA

SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂRȘIRII

6

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

Rugati-va si pentru Pacatosul ce a editat aceast format digital , adrian

F I L O C A L I A

**SAU CULEGERE DIN SCRIERILE SFINŢILOR PĂRINŢI
CARE ARATĂ CUM SE POATE OMUL CURAŢI,
LUMINA ŞI DESĂVÎRŞI**

Volumul VI

SIMEON NOUL TEOLOG

**Cele 225 de capete teologice şi practice;
Capetele morale; Cuv ntările morale nt i şi a cincea.**

NICHITA STITHATUL

**Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire
şi despre cunoştinţă; Vederea raiului.**

TRADUCERE, INTRODUCERE ŞI NOTE
de Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE

**B U C U R E Ş T I
EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE ORTODOXĂ
1 9 7 7**

CELE 225 DE CAPETE TEOLOGICE ŞI PRACTICE,
CAPETELE MORALE
ŞI CUVÎNTĂRILE MORALE ÎNTÎI ŞI A CINCEA
ALE SFÎNTULUI
SIMEON NOUL TEOLOG

I n t r o d u c e r e

Viaţa, opera şi nvăţătura sf ntului Simeon Noul Teolog. — Sf ntul Simeon Noul Teolog a avut şi are o mare influenţă asupra spiritualităţii ortodoxe şi mai ales asupra monahismului. C nd Irenee Hausherr publica, n 1928, pentru prima dată, n textul original, «Viaţa sf ntului Simeon Noul Teolog» scrisă de ucenicul lui, Nichita Stithatul[1], un vizitator al Muntelui Athos spunea că nu există acolo autor mai citit ca acest sf nt şi monahii l copiază tot aşa de mult ca şi n trecut[2]. Scrierile lui se bucuraseră de preţuirea lui Grigorie Sinaitul, care a avut o mare nsemnătate n precizarea spiritualităţii isihaste n Sf ntul Munte. Acela recomandase monahilor: «Citeşte mai ales scrierele despre linişte şi singurătate ale lui Scărarul, ale sf ntului Isaac, ale sf ntului Maxim, cele ale Noului Teolog, ale ucenicului său Stithatul, ale lui Isihie, ale lui Filotei Sinaitul şi cele care s nt n acelaşi duh. Pe celelalte lasă le de o parte deocamdată, nu pentru că trebuie respinse, ci pentru că nu s nt folositoare acestui scop şi abat duhul de la rugăciune»[3].

Sf ntul Simeon a fost unul dintre cei mai iubiţi autori n spiritualitatea şi teologia rusă, iar monahismul românesc a avut opera lui la ndem nă n numeroase manuscrise, care datează n traduceri de la sf rşitul secolului XVIII şi nceputul secolului XIX. Un apreciabil număr de astfel de manuscrise se găsesc n Biblioteca Academiei R. S. România şi n diferite m năstiri din Moldova.

Un manuscris cuprinz nd opera sf ntului Simeon, n două volume şi datat de la 1804, se află n biblioteca Sf ntului Sinod, din Bucureşti, sub cota nr. 11. El a aparţinut M năstirii Căldăruşani, de unde a trecut n biblioteca Internatului teologic din Bucureşti sub cota 28, apoi n biblioteca Institutului teologic din Bucureşti sub nr. 2251—2252. Opera sf n

1. ***Vie*** **de** ***Simeon le Nouveau Theologien*** **(949—1022), par Nicetas Stethatos, n «Orientalia Christiana», voi. XII. nr. 45, 1928, p. 1—239.**

2. ***Op. cit.,*** **Introducere, p. XI.**

3. P.G., CL, 1324 D.

tului Simeon din acest manuscris cuprinde 104 *Cuvinte*[4]. Traducerea este făcută la 1802 de Isaac Dascălul, ucenic al lui Paisie Velicicovschi; cuprinsul lui coincide cu manuscrisul din biblioteca M năstirii Neamţu, care cuprinde opera sf ntului Simeon n trei volume sub nr. 60, 59 şi *57*[5]. Traducerea pare să fie făcută n parte după ediţia n neogreacă a operei sf ntului Simeon, tipărită n 1790 la Veneţia de Dionisie Zago raios, dar nu numai după ea. Căci nu are «Imnele», cuprinse n ediţia lui Zagoraios ca partea a doua ; apoi, ordinea *Cuvintelor* este alta dec t n Zagoraios ,· n sf rşit, n ediţia lui Zagoraios s nt numai 92 *Cuvinte* afară de «Imne». Dar manuscrisul de la biblioteca Sf ntului Sinod are, ca şi n ediţia lui Zagoraios, la nceputul lui, aprecierile sf ntului Grigorie Pa lama, ale patriarhului Filotei de Constantinopol şi ale mitropolitului Meletie al Atenei despre sf ntul Simeon, apoi Viaţa sf ntului Simeon, alcătuită de Nichita Stithatul şi un *Cuv nt* introductiv despre opera sf ntului Simeon, tot al lui Nichita Stithatul. O altă deosebire este faptul că n ediţia Zagoraios lipseşte *Cuv ntul despre cele trei chipuri ale luării aminte i ale rugăciunii,* pe care l cuprinde manuscrisul român (cum este *Cuvintul* 101). Apoi n ediţia Zagoraios după cele 92 *Cuvinte* s nt adăugate 181 *Capete practice i teologice* ale sf ntului Simeon Noul Teolog, şi după ele 40 *Capete* ale lui Simeon Evlaviosul, pe c nd n manuscrisul român, după cele 104 Cuvinte, urmează tot 181 *Capete lucrătoare i de Dumnezeu trăitoare* şi 40 *Capete ale lui Simeon Evlaviosul,* dar se mai adaugă un număr de 38 *«alte Capete care n căr ile după care s au tălmăcit Cuvintele i Capetele sf ntului Simeon nu s au aflat, care s au tălmăcit din cea slovenească».*

Deci se pare că traducerea din acest manuscris românesc a fost făcută după mai multe manuscrise. Dacă traducerea nu s a făcut după ediţia Zagoraios, sau nu s a folosit şi ea — ceea ce pare probabil — s a făcut nainte de apariţia ediţiei Zagoraios. O chestiune de studiat ar fi dacă toate manuscri

4. E descris de Pr. D. Fecioru, n *Catalogul manuscriselor din Biblioteca Patriarhiei Române,* «Studii Teologice», XII (1960), nr. 1—2, p. 93—122.

5. Idem, *Manuscrisele din Biblioteca M năstirii Neam u,* n manuscris.

sele române se reduc la aceeaşi traducere. Dar aceste probleme depăşesc preocuparea noastră actuală ; ea are o importantă pentru istoria traducerilor patristice n româneşte şi pentru istoria limbii române.

Via a sf ntului Simeon, scrisă de Nichita Stithatul, a fost tipărită n româneşte şi n *Vie ile Sfin ilor,* ediţia din 1835, n volumul de pe luna octombrie, p. 258—284, sub titlul: *Via a i petrecerea celui ntre sfin i părintelui nostru Simeon Noului Bogoslov, care s a scris de preacuviosul Nichita Sti fat, ucenic*[6].

Sf ntul Simeon s a născut n 949 la Galata n Paflagonia, dintr o familie de mică nobleţe provincială. Încă din copilărie, a venit la Constantinopole, la un unchi, slujbaş la curtea mpărătească, l ngă care a dob ndit o anumită nvăţătură.

După moartea unchiului său, n 963, Simeon ncearcă, cu toate că era ncă foarte t năr, să intre n M năstirea Studion, unde are o primă nt lnire cu Simeon Evlaviosul care devine părintele lui duhovnicesc. De fapt, deşi Simeon continuă să trăiască n lume p nă la 977, va răm ne toată viaţa sub influenţa lui Simeon Evlaviosul. In 976 Simeon revine n patria sa, unde şi reglementează chestiunile familiale, pentru a intra, cu un an mai t rziu, n M năstirea Studion. Egumenul Petru l ncredinţează lui Simeon Evlaviosul. Dar ncă după un an, părintele său duhovnicesc l conduce n M năstirea sf ntul Mamas, unde l recomandă egumenului de acolo, Antonie ; acesta l hirotoneşte preot n 980. Puţin după aceea, Antonie moare şi Simeon e instalat n fruntea m năstirii prin Decretul patriarhului Nicolae Hrisoverghi.

Acum ncepe pentru Simeon o perioadă de viaţă duhovnicească intensă, nchinată rugăciunii şi desăv rşirii lăuntrice, dar şi o activitate accentuată de ordin administrativ. El reface zidurile pe jumătate ruinate ale m năstirii, dar şi disciplina ntre monahi. Poate că din cauza acestei energice activităţi, a trebuit să facă faţă revoltei a vreo 30 de călugări pe care patriarhul Sinesie (996—998) i trimite n exil.

La 1005, Simeon, dornic de o viaţă nchinată şi mai intens preocupărilor duhovniceşti netulburate, cu nvoirea patriar

6. J. Hausherr, *Ibidem,* p. V, nota 2.

hului Serghie, se retrage de la egumenat. Paralel cu aceasta, el intensifică cultul părintelui său duhovnicesc, nceput de la 987, după moartea lui. Ii compune diferite imne şi i nchină o zi de sărbătoare n fiecare an. Aceasta l a adus n conflict cu Ştefan, fost mitropolit de Nicomidia, care l p r la patriarh. Adus n faţa Sinodului, Simeon fu condamnat la exil, n 1009.

S a pus ntrebarea : de ce Simeon a fost condamnat pentru acest cult al părintelui său duhovnicesc numai după 16 ani de practicare a lui ? Se poate deduce de aci că pizma lui Ştefan al Nicomidiei a avut de fapt un rol n această condamnare, cum afirmă Nichita Stithatul, ucenicul lui Simeon.

Debarcat la Chrysopolis (Scutari), pe malul răsăritean al Bosforului, Simeon se retrage ntr un loc numit Palukiton unde se nălţa un locaş de rugăciune nchinat sfintei Marina. Reabilitat mai t rziu de către patriarh, sf ntul Simeon rămase totuşi la sf nta Marina unde se formase un mic grup de monahi n jurul lui. El muri n această mică m năstire la 12 martie 1022 [7].

Operele sf ntului Simeon se mpart n patru categorii:

1. *Cateheze,* n număr de 34. Din ele s au format un număr de «Cuv ntări» (ed. Pontanus ,· P.G. 120) şi de «Cuv ntări alfabetice» (cod. Monac. 177) [8].

2. *Cuv ntări teologice,* n număr de 3 şi etice, n număr de 15 [9].

3. *Capete*[10].

4. *Imne* [11].

7. J. Darrouzes A. A., *Symeon le Nouveau Theologien,* Chapitres theologiques, gnostiques et pratiques, n «Sources chretiennes», nr. 51, Introducere, p. 7—9.

8. Editate de B. Krivochein (trad. fr. de J. Paramelle, s.i.), tom. I—III, n «Sources chretiennes» nr. 96, 104, 113.

9. Editate n text original şi traduse n limba franceză de J. Darrouzes A. A., n «Sources chretiennes», tom. I *(Cuv ntări teologice I—III, Cuv ntări etice I—III)* şi tom. II *(Cuv ntări etice IV—XV),* nr. 122 şi 129.

10. Editate şi traduse n franceză de J. Darrouzes n «Sources chretiennes» nr. 51, n număr de 225.

11. Editate de J. Koder şi trad. n fr. de J. Paramelle şi L. Neyrant, tom. I—III, n «Sources chretiennes», nr. 156, 174, 196.

Data alcătuirii acestor scrieri e greu de precizat. Catehezele au fost compuse şi ţinute n timpul petrecerii sf ntului Simeon la M năstirea Studion, după obiceiul acestei m năstiri. Tot acolo a scris imne, lucrări exegetice şi scrisori, care nu s au păstrat. După demisia din postul de egumen, a alcătuit capetele despre virtuţi şi despre patimile opuse lor. In timpul certei cu Ştefan al Nicomidiei, a alcătuit mai ales bucăţile oratorice. Din timpul retragerii sale, Nichita menţionează numai compunerea de imne [12].

S a spus că nvăţătura *sf ntului Simeon* se ncadrează cu greu n tradiţia părinţilor anteriori ,· că ea e mai mult mărturia unei experienţe personale. In esenţă nsă, nvăţătura lui se reduce la nvăţătura părinţilor anteriori. Avem la el aceeaşi nvăţătură despre curăţirea de patimi, despre dob ndirea virtuţilor şi a nepătimirii, ca prima treaptă a urcuşului duhovnicesc, aceeaşi nvăţătură despre contemplarea nepătimaşă a raţiunilor dumnezeieşti ale lucrurilor prin care omul revine la starea naturii lui, nvăţătură precizată mai ales de sf ntul Maxim Mărturisitorul şi considerată ca treapta a doua a urcuşului duhovnicesc ; n sf rşit, aceeaşi nvăţătură despre unirea cu Dumnezeu sau cu Hristos prin Duhul Sf nt, care e, n toată tradiţia duhovnicească patristică, treapta a treia şi ultima a urcuşului duhovnicesc [13].

Ceea ce formează o notă mai aparte n preocuparea sf ntului Simeon este accentul deosebit de puternic pus pe simţire, pe conştiinţă, pe lumină şi pe iubire. Toate acestea stau ntr o legătură ntre ele, dar şi cu ntreaga nvăţătură a părinţilor despre curăţirea de patimi, sau despre virtuţile care culminează n nepătimire şi n iubirea de Dumnezeu şi n «vederea» Lui.

Este firesc ca unui protestant, cum a fost Karl Holl[14], să i se fi părut nvăţătura sf ntului Simeon despre o viaţă

12. J. Darrouzes A. A., Introd. la *«Chapitres theologiques* etc.» p. 10.

13. Idem, *Symeon le Nouveau Theologien, Traites theologiques* el *ethiques, tom.* I, Introducere, p. 23.

14. *Enthusiasmus und Bussgewelt beim grichischen Mi'mchtum. Ei ne Studie* zu *Symeon den Neuen Theoiogen,* Leipzig, 1898, p. 30.

at t de duhovnicească, cum a fost cea trăită de el, cam stranie. Doctrina protestantă despre ruinarea totală şi iremediabilă a naturii omeneşti prin păcat nu poate socoti posibile o purificare, o sfinţire a credinciosului şi o vedere a lui Dumnezeu. Este firesc, de asemenea, ca teologii catolici să fi găsit unele puncte din nvăţătura sf ntului Simeon anevoie de ncadrat n «Ortodoxie». Căci ei pornesc n nţelegerea lor despre «Ortodoxie» de la doctrina catolică, după care Dumnezeu e cunoscut prin raţiunea care face deducţii logice despre Dumnezeu de la distanţă, dar nu printr un contact al sufletului purificat cu Dumnezeu. Doctrina catolică despre eliberarea de păcate prin simpla absoluţie juridică, acordată de preot n baza recunoaşterii lor de către penitent, doctrină bazată pe modul general juridic prin care Hristos ne a obţinut m ntuirea, nu poate considera intrarea ntr un contact nemijlocit al sufletului cu Dumnezeu, dec t ca o graţie specială, acordată unor anumite persoane, graţie care nu e necesară pentru m ntuire[15].

Mulţi au criticat afirmaţia sf ntului Simeon că orice creştin care vrea să se m ntuiască trebuie să ajungă la sfinţirea sau la conştiinţa harului prezent n el de la Botez. Teologii catolici, deşi au devenit n timpul din urmă mai nţelegători faţă de această afirmaţie, socotind o ncadrată n linia unui curent de spiritualitate sentimentală, reprezentat de Diadoh, Marcu Ascetul, Macarie[16], manifestă totuşi, cel puţin unii dintre ei, anumite rezerve n ce priveşte valabilitatea acesteia pentru toţi creştinii.

Dar dacă avem n vedere că, după sf ntul Simeon, «simţirea» sau «vederea» (contemplarea) lui Dumnezeu, se iveşte n om pe măsura curăţirii sale de păcate, care creştin nu e dator să se nevoiască pentru mpuţinarea păcatelor sale, ca o condiţie pentru m ntuire? In orice caz aceasta este o

15. Darrouzes, *Chapitres theologiques* etc, p. 35.
16. J. Hausherr, *Les grands courrants de la spiritualite orientale,* n: «Orientalia Christiana Periodica», I, 1935, p. 126.

nvăţătură proprie Ortodoxiei, spre deosebire de protestantism care consideră că omul se m ntuieşte prin simpla credinţă fără nici un efort de ieşire din starea de păcat, şi spre deosebire, n oarecare măsură, chiar de catolicism, n care efortul de purificare e destul de puţin preţuit.

In orice caz, sf ntul Simeon nu cere o «simţire», o «vedere» maximă şi egală de la toţi creştinii. El face o deosebire ntre «simţirea» sau «vederea» lui Dumnezeu de aici şi din viaţa viitoare şi are o nţelegere pentru gradele mai reduse de «simţire» sau de «vedere» a lui Dumnezeu ale multor credincioşi, n *Cuv ntul V moral,* foarte important din acest punct de vedere, el spune : *«Acum mărturisim i spunem că luăm arvuna măsurată a tuturor bunătă ilor, iar totul, nădăjduim să luăm după moarte».*

In general, nvăţătura sf ntului Simeon despre «simţirea» sau «vederea» lui Dumnezeu ncă n timpul vieţii de aici se bazează pe distincţia ce o face el ntre raţionamentul asupra lui Dumnezeu şi legătura nemijlocită pe care o are cu puterea lui Dumnezeu sufletul care naintează n virtuţi şi a ajuns la anumite grade ale iubirii. Căci chiar n acestea este lucrătoare puterea lui Dumnezeu. Raţionamentul face presupuneri despre Dumnezeu din auz. De aceea nu repre zintă adevărata cunoaştere. Adevărata cunoaştere e din «vedere». Prin «vedere», cel ce cunoaşte sesizează o lumină care iradiază din cel cunoscut, o lumină materială dacă e un obiect sensibil, o lumină spirituală, dacă e un focar spiritual. Dar lumina aceasta e n acelaşi timp un sens, pentru că reprezintă o anumită particularitate a celui cunoscut. *«Iar c nd auzi despre lumină, să nu socote ti că ea e numai cuno tin ă fără lumină».* Altceva e să cunoşti un om din auzite şi altceva e să l cunoşti din vedere. Aceasta e o cunoaştere n lumina lui. Tot aşa, altceva e să cunoşti pe Dumnezeu din auzite şi altceva e să L cunoşti prin «lucrarea şi puterea Preasf ntului Său Duh, sau a luminii» *(Cuv ntul V moral).*

Oricine năzuieşte să şi mpuţineze păcatele, să sporească n virtuţi, cunoaşte n sine puterea lui Dumnezeu, care l

ajută n acest efort, deci «simte» pe Dumnezeu, sau «l vede». Şi tot cel ce vrea să se m ntuiască trebuie să se nevoiască pentru mpuţinarea păcatelor sale, pentru slăbirea obişnuinţelor sale de a păcătui, pentru deprinderea sa de a face binele şi de a l imprima n fiinţa sa. E prea mult să se ceară aceasta credincioşilor ? Nicidecum.

Caracteristic pentru valoarea netrecătoare ce o acordă sf ntul Simeon persoanei, este accentul pus de el pe conştiinţa de sine, care răm ne n sfinţi, n viaţa viitoare, ba chiar se clarifică la culme ; şi odată cu ea conştiinţa despre ceilalţi, sau cunoaşterea lor. Dacă conştiinţa aceasta se estompează n extazul trecător din cursul vieţii păm nteşti, sau n starea dominată de patimi, ea se ascute la maximum n viaţa veşnică *(Cuv ntul I moral).* Numai n relaţie cu alte conştiinţe şi n ultimă instanţă cu conştiinţa divină, care ne iubeşte şi ne cere iubirea la maximum, se ad nceşte şi conştiinţa proprie a credinciosului. Conştiinţa personală şi comuniunea ntre persoane se promovează reciproc. Aceasta nseamnă că numai n lumina ce iradiază din alţii, şi n ultima analiză din Dumnezeu, se ad nceşte conştiinţa proprie a fiecăruia.

Despărţirea Bisericii din Apus de cea din Răsărit a fost efectul unei despărţiri a spiritului juridico raţional, dezvoltat n Occident, de creştinismul duhovnicesc păstrat n Răsărit. Prin sf ntul Simeon Noul Teolog şi prin sf ntul Grigorie Pa lama s a pus n evidenţă directă această despărţire pe planul ad nc al spiritualităţii. In Răsărit spiritualitatea a fost nţeleasă totdeauna ca contact nemijlocit al sufletului cu puterile Duhului Sf nt, pe baza ascezei purificatoare a ntregului om, deci inclusiv a trupului. In Occident, «spiritualitatea» a fost nţeleasă tot mai mult ca o subtilă speculaţie raţională, nepreocupată de această purificare a trupului.

Sf ntul Simeon vede n spiritul duhovniciei integrale a creştinismului originar şi răsăritean relaţia intimă ntre suflet şi trup *(Cuv ntul VI moral).*

Dăm n acest volum, ca exemplificare a acestor idei ale sf ntului Simeon, *Cuv ntul moral I i V.*

Dar, nainte de ele, dăm «Capetele» sf ntului Simeon Noul Teolog. In *Filocalia greacă* se cuprind 153 de capete. Dintre ele, «Capetele» 1—118 s nt o culegere dintr un număr mai mare de «Capete» ale aceluia; Capetele 119—126 şi ultimele două paragrafe, cuprinse sub *Cap. 153,* formează o grupă anonimă, neidentificată; Capetele 127—152 s nt o parte din *Capetele lui Simeon Evlaviosul,* părintele duhovnicesc al sf n-tului Simeon Noul Teolog. Această versiune urmează codicele din Vatoped nr. 667 (dat nd din secolul XIV) care are ace-leaşi Capete ca şi codicele Coisl. nr. 292 (secolul XIV), adică Capetele 1—124. Dar Capetele lui Simeon Evlaviosul s nt adăugate din altă parte (Vatican 1436, sec. XVI, ff. 250—284, care cuprinde 100 Capete).

Partea cea mai numeroasă din manuscrise cuprinde nsă un număr mai mare de capete sub numele sf ntului Simeon Noul Teolog, mpărţite n trei grupe : 100 Capete practice şi teologice; 25 Capete gnostice şi teologice şi 100 Capete teo-logice şi practice (Athen, B. N. 2612, sec. XIV ; Xenoph. 36, an. 1321 ; Vatoped 605, sec. XIII; Bodl. Laud. 21, sec. XIV; Bodl. Miscell. 318, sec. XIV; Hierosol. S. Sepulcri 181, sec. XIII; Hierosol. S. Sabae 407, sec. XIII; Mosquensis 424 (Vla dimir), sec. XIV ; Paris 1858, sec. XIV ; Paris 1610, sec. XIV, Paris suppl. gr. 28, sec. XV; Scorial. U. III 2, sec. XIV ; Vatic. Ottobon. 436, an. 1435) [17].

Vom da n volumul de faţă aceste 225 de Capete, dar vom adăuga şi Capetele 119—153 din Filocalia greacă, care nu se cuprind ntre acestea 225, pentru a răm ne fideli şi tradiţiei acestei Filocalii.

S nt n Capetele sf ntului Simeon unele recomandări (de exemplu I, 5, 14), care nouă celor de azi ni se par nepotrivite şi greu de aplicat. De fapt, ele se adresează n mod mai spe-cial monahilor dec t Capetele sf ntului Maxim Mărturisitorul. Dar chiar pentru monahi ele pot părea puţin nepotrivite cu situaţia de azi. De exemplu o «fugă de lume» e greu de rea

17. J. Darrouzes A. A., Symeon ***le Nouveau Theologien, Chapîtres theologiques,*** **Introducere, p. 14—21.**

lizat azi n mod total, c nd aproape n toate regiunile lumii s a extins populaţia. Azi s ar putea realiza mai degrabă o «fugă interioară de lume», mai bine zis, de ceea ce e rău şi pasional n ea, adică o menţinere n curăţia de g nduri, chiar n nt lnirea cu oamenii. Aceasta ar fi o stare de «monahism interior», cum spune Evdokimov. E ceea ce realizează n mare măsură monahismul românesc, care n cea mai mare parte a lui răm ne n legătură cu credincioşii din lume. Dar nsuşi sf ntul Simeon dă o explicare pozitivă acestei idei, n Capetele n care recomandă activitatea şi os ndeşte lenea. Căci el nu condamnă activitatea, ci grija, sau mai precis o anumită grijă care pune lucrurile pieritoare mai presus dec t sufletul destinat veşniciei (Cap. I, 82, 87, 195). El recomandă nstrăinarea interioară de lume, nu pe cea simplu exterioară (Cap. I, 96 ; III, 69).

Cele 225 de capete teologice şi practice

Ale celui ntre sfinţi părintelui nostru Simeon Noul Teolog egumenul M năstirii sf ntul Mamas de Xirokerkos, una sută capete făptuitoare şi de Dumnezeu cuv ntătoare (practice şi teologice).

1. Dumnezeu nu este nicăieri pentru cei ce privesc trupeşte, căci e nevăzut. Dar pentru cei ce nţeleg duhov niceşte este pretutindeni ; căci e de faţă, fiind n toate şi n afară de toate. El este n toate şi aproape de cei ce se tem de El (Ps. LXXXIV, 10), dar m ntuirea Lui e de- parte de cei păcătoşi (Ps. CXVIII, 155).

2. Amintirea lui Hristos luminează mintea şi alungă dracii. Lumina Sfintei Treimi, strălucind n inima cu- rată, o desparte pe aceasta de lume şi pe cel părtaş de ea l face să se umple ncă de aici, pe c t e cu putinţă credinciosului, de slava viitoare, ca pe unul ce se află sub lucrarea harului, deşi este ncă ascuns sub acope răm ntul trupului.

3. Dacă, după trecerea celor văzute, nu mai este nimic altceva dec t numai Dumnezeu, Care este şi va fi, fără ndoială, cei ce se mpărtăşesc cu mbelşugare de harul Lui n lumea aceasta, chiar dacă s nt ncă pe pă m nt, s au unit n cea mai mare măsură cu veacul viitor, măcar că suspină ncă mpovăraţi de umbra şi de greu- tatea lor.

4. Domnul nu fericeşte pe cei ce nvaţă numai, ci pe cei ce s au nvrednicit mai nt i, prin lucrarea porun- cilor, să vadă şi privesc n ei nşişi lumina Duhului ce luminează şi sc nteiază. Căci datorită ei cunosc, prin ve

derea ei adevărată, prin cunoaşterea şi lucrarea ei, cele despre care vorbesc şi aşa nvaţă pe alţii. E de trebuinţă, aşadar, ca cei ce vor să nveţe pe alţii să fie ridicaţi mai nt i ei nşişi, cum s a spus, ca nu cumva vorbind despre cele ce nu le cunosc, să piardă, prin rătăcire, pe cei ce se ncred n ei şi pe ei nşişi.

5. Cel ce nu se teme de Domnul nu crede că există Dumnezeu (Ps. XIII, 1). Dar cel ce crede că există se teme de El şi păzeşte poruncile Lui. Iar cel ce zice că se teme de Dumnezeu, dar poruncile Lui nu le păzeşte, mincinos este (1 Ioan II, 4) şi frica de Dumnezeu nu este ntr nsul. Căci unde este frica de Dumnezeu, e şi păzirea poruncilor (Ps. CXI, 1, 4). Iar nefiind aceasta ntru noi, şi nici păzirea poruncilor, nu ne deosebim ntru nimic de păg ni şi de necredincioşi.

6. Credinţa şi frica de Dumnezeu şi păzirea poruncilor Lui ne răsplătesc pe măsura curăţirii noastre. Căci n măsura n care ne curăţim, ne ridicăm de la frica de Dumnezeu la dragostea de El şi naint nd ne mutăm, aşa zic nd, de la frică la iubirea lui Dumnezeu. Şi atunci auzim cuv ntul Lui : «Cel ce are poruncile Mele şi le păzeşte pe ele, acela este cel ce Mă iubeşte» (Ioan XIV, 21). Şi aşa adăugăm nevoinţe peste nevoinţe pentru a ne arăta iubirea prin fapte. Iar nt mpl ndu se aceasta, El nsuşi ne iubeşte, precum a făgăduit. Iar iubindu ne, ne iubeşte şi Tatăl Său la fel, venind nainte Duhul, Care mpodobeşte casa noastră, ca prin nt lnirea ipostasurilor n noi, să ne facem locaş al Tatălui şi al Fiului şi al Sf ntului Duh[18].

18. Duhul Sf nt are rolul de a ne pregăti casa fiinţei noastre, sau de a o face curată şi deschisă pentru primirea Sfintei Treimi. El nt mpină oarecum mpreună cu noi pe Fiul şi pe Tatăl. El se uneşte cu subiectul nostru, asum nd funcţia de sensibilizare a noastră pentru Dumnezeu. De aceea Tatăl şi Fiul, iubindu ne pe noi, iubesc n acelaşi timp pe Duhul lor, iar noi, iubindu I pe Ei, i iubeşte oarecum, prin noi, nsuţi Duhul Lor cel Sf nt. Astfel s ntem ridicaţi n circuitul iubirii treimice, fără să ne confundăm totuşi cu Duhul Sf nt şi fără să confundăm persoanele Sfintei Treimi.

7. Sălăşluirea, ntru curăţie cunoscută şi simţită, a Dumnezirii celei n trei Ipostasuri n cei desăvârşiţi nu e mplinirea dorinţei, ci mai degrabă nceput şi cauză a unei dorinţe mai puternice[19]. Căci din acel moment, ea nu mai lasă pe cel ce a primit o să se potolească, ci ţin ndu l aprins pururea ca de un foc, l mpinge să se ridice spre flacăra unei dorinţe şi mai dumnezeieşti. Căci neput nd mintea să afle o margine şi un sf rşit al Celui dorit, nu poate pune nici dorinţei şi iubirii sale vreo margine, ci silindu se să atingă şi să dob ndească capătul fără sf rşit, poartă n sine pururea dorinţa ne sf rşită şi iubirea nesăturată[20].

8. Cel ce a ajuns la acest capăt nu socoteşte că a aflat nceputul dorinţei sau al iubirii lui Dumnezeu n sine, ci socoteşte că nu iubeşte ncă pe Dumnezeu, n truc t n a putut ajunge să cuprindă plinătatea iubirii. De aceea, socotindu se pe sine cel din urmă dintre toţi cei ce se tem de Dumnezeu, se socoteşte din tot sufletul nevrednic chiar şi de m ntuirea mpreună cu ceilalţi credincioşi[21].

19. Sf ntul Maxim Mărturisitorul şi alţi părinţi au vorbit şi ei de mişcarea spre sf rşitul nesf rşit n care se va odihni, dar nu se va sătura sufletul, n viaţa viitoare. Dar sf ntul Simeon i dă acestei mişcări un caracter de av nt aprins, nfocat. El nu mai vorbeşte n termeni intelectuali despre mişcarea iubirii sufletului, ci n termeni plini de focul simţirii şi al entuziasmului. Acest capitol şi cel anterior redă ceea ce e mai caracteristic n spiritualitatea sf ntului Simeon Noul Teolog. Şi el ne a spus n capitolul II că nu face o prea clară distincţie ntre ceea ce va simţi sufletul n viaţa viitoare şi ceea ce poate simţi ncă de aici.

20. Dorinţa sufletului ajunsă n nesfirşitul iubirii dumnezeieşti nu se stinge, ci e ţinută mereu trează din cauza infinităţii n care se află şi pe care niciodată nu o poate cuprinde ntreagă. Totuşi, ntruc t ea nu mai tinde spre ceva care e dincolo de această infinitate, se spune şi că dorinţa se odihneşte acum n această infinitate.

21. Neajuns la capătul final al iubirii, socoteşte că n a pus nici măcar nceput ei, aşa este de departe iubirea pe care o are sufletul de plinătatea fără margini a iubirii. Şi de aceea se socoteşte mai prejos de toţi ceilalţi credincioşi, nevrednic chiar de m ntuire. Cel ce se află n realitate mai sus dec t toţi se socoteşte astfel mai prejos de toţi. n acest sens a spus sf ntul apostol Pavel despre sine că cel dint i păcătos este el.

9. «Toate s nt cu putinţă celui ce crede» (Marcu IX, 23). Căci credinţa se socoteşte n loc de dreptate (Rom. IV, 9). «Că sf rşitul legii este Hristos» (Rom. X, 4). Iar credinţa n El ndreptează şi desăvârşeşte pe cel ce crede. Căci credinţa in Hristos, socotindu se n locul faptelor legii şi fiind ntărită şi arăt ndu se prin poruncile Evangheliei, face pe cei credincioşi părtaşi de viaţa cea veşnică n Hristos nsuşi[22].

10. Credinţa[23] este puterea care ne face să murim pentru Hristos de dragul poruncii Lui şi să credem că moartea aceasta este pricina vieţii. Ea ne face să socotim sărăcia ca bogăţie, ne nsemnătatea şi umilirea, ca slavă şi cinste adevărată ; iar c nd nu avem nimic, să credem că stăp nim toate (2 Cor. VI, 10), mai bine zis că am dob ndit bogăţia cunoştinţei lui Hristos cea nepă trunsă (Efes. III, 8). Ea ne face să privim toate cele ce se văd, ca ţăr nă şi fum.

11. Credinţa n Hristos ne dă puterea nu numai să dispreţuim plăcerile vieţii, ci şi să suportăm şi să răb dăm toată ispita care vine asupra noastră prin ntristări, necazuri şi nenorociri, p nă va vrea şi ne va cerceta pe noi Dumnezeu. «Căci răbd nd, zice, am aşteptat pe Domnul, şi a luat aminte la mine» (Ps. XXXIX, 1).

12. Cei ce şi pun părinţii, n vreo privinţă, mai presus de porunca lui Dumnezeu, nu au dob ndit credinţa n Hristos. Ei, desigur, s nt judecaţi şi de conştiinţa lor, dacă au o conştiinţă vie a necredinţei lor[24]. Căci e pro

22. Credinţa n Hristos, unind sufletul cu Hristos şi făc ndu l deci părtaş de desăv rşirea lui Hristos, l ridică mai presus de orice dreptate dob ndită prin faptele legii. Căci Hristos e mai presus de lege şi e izvorul unei puteri mai presus de cea pe care şi o dă omul nsuşi, voind să mplinească cerinţele celei mai nalte legi.

23. Capitolul acesta şi cele următoare p nă la cap. 29 inclusiv coincid cu cap. 1—20 din *Filocalia greacă.*

24. E o «necredinţă» a celor ce cred, dar socotesc că nu cred destul, din pricina nes rguinţei pentru ntărirea credinţei prin fapte.

priu credincioşilor să nu calce n nici o privinţă porunca Marelui Dumnezeu şi M ntuitorului nostru Iisus Hristos.

13. Credinţa n Hristos, Adevăratul Dumnezeu, naşte dorinţa după cele bune şi frica de chinuri. Iar dorinţa celor mai nalte şi frica de chinuri, aduce păzirea ntocmai a poruncilor. Păzirea ntocmai a poruncilor nvaţă pe creştini să şi cunoască neputinţa lor. Iar cunoaşterea neputinţei noastre adevărate naşte aducerea aminte de moarte. Cel ce şi a făcut o pe aceasta nsoţitoare de viaţă va căuta cu osteneală să afle ce soartă va avea după ieşirea şi plecarea din viaţa aceasta. Iar cel ce se străduieşte să cunoască cele viitoare e dator, nt i de toate, să se lipsească de cele de acum. Căci cel ce e stăp nit de m pătimirea faţă de acestea, p nă la cel mai ne nsemnat lucru, nu poate dob ndi cunoştinţa desăv rşită a acelora. Iar dacă prin bunăvoinţa lui Dumnezeu va gusta puţin din ea, de nu va părăsi degrabă cele de care şi n care este ţinut prin mpătimire şi nu se va preda n ntregime acestei cunoştinţe, nemaiprimind să cugete de bunăvoie la nimic altceva afară de ea, se va lua de la el şi această cunoştinţă pe care socoteşte că o are (Luca XIX, 26).

14. Lepădarea de lume şi retragerea desăv rşită, nsoţită de nstrăinarea de toate mijloacele, obişnuinţele, socotinţele şi de persoanele din viaţă, şi lepădarea de trup şi de voie se fac pricină de mare folos celui ce s a lepădat n scurtă vreme aşa de fierbinte.

15. Dacă fugi de lume, ia seama să nu dai sufletului m ng ieri la nceput şi să o cercetezi pe aceasta, chiar dacă te silesc să faci aceasta toate rudeniile şi toţi prietenii. Căci pe ei i ndeamnă la aceasta demonii pentru a stinge căldura inimii tale. Chiar dacă nu ţi vor putea mpiedica cu desăv rşire hotăr rea, ei o vor face cu siguranţă mai moale şi mai slabă.

16. C nd te vei afla faţă de toate dulceţile vieţii cu suflet bărbătesc şi ne nduplecat, demonii nduioşează ru

deniile şi le fac să pl ngă şi să se jelească n faţa ta pentru tine. Că acesta este adevărul, vei cunoaşte dacă tu vei răm nea neclintit şi n faţa acestei ispite. Căci i vei vedea pe aceia aprinz ndu se deodată de m nie şi de ură mpotriva ta şi depărt ndu se de tine ca de un duşman, nemaivr nd să te vadă.

17. Văz nd supărarea ce s a iscat pentru tine n părinţi, fraţi şi prieteni, să r zi de dracul care a pus la cale să se facă acestea mpotriva ta ; şi cu frică şi s rguinţă multă, retrage te şi roagă pe Dumnezeu cu stăruinţă ca să ajungi degrabă la limanul Bunului Părinte, la Care ajung nd sufletul tău ostenit şi mpovărat, El l va odihni. Căci multe pricini de primejdii şi de ultimă pierzanie cuprinde marea vieţii.

18. Cel ce vrea să urască ispitele lumii e dator să iubească pe Dumnezeu din tot sufletul şi să şi aducă pururea aminte de El. Căci nimic altceva nu ajută, ca acestea, să părăseşti toate cu bucurie şi să te ntorci de la ele ca de la nişte gunoaie.

19. Nu vrei să mai răm i n lume pentru pricini binecuvântate sau ne ntemeiate, ci ndată ce ai fost chemat, ascultă degrabă. Căci de nimic altceva nu se veseleşte Dumnezeu aşa de mult ca de repeziciunea noastră[25]. Fiindcă mai mare este ascultarea imediată cu sărăcie, dec t nt rzierea cu mulţime de bunuri[2e].

20. Dacă lumea şi cele din lume trec toate, iar Dumnezeu este singur nestricăcios şi nemuritor, bucu raţi vă toţi c ţi aţi părăsit pentru El cele stricăcioase. Iar stricăcioase s nt nu numai bogăţia şi banii, ci şi toată plăcerea şi bucuria de păcat este stricăciune. Numai po

25. Dumnezeu vrea ca chemării la iubirea totală ce ne o adresează să I se răspundă ndată, fără nici o şovăială.

26. Mai multă bucurie face lui Dumnezeu răspunsul imediat la chemarea Lui, chiar dacă nu eşti pregătit, dec t am narea cu pretextul de a te pregăti. Fapta bună cerută de Dumnezeu trebuie săv rşită imediat. Altfel te obişnuieşti cu am nările şi poate n o mai mplineşti niciodată. Sau, fapta bună pe care o poţi face n mprejurarea aceasta, n o mai poţi face niciodată.

runcile lui Dumnezeu s nt lumină şi viaţă. De toţi s nt numite aşa.

21. Dacă ai primit, frate, flacăra şi alerg nd ai ajuns din pricina ei la chinovie, sau la un părinte duhovnicesc, de vei fi ndemnat de el, sau de fraţii care se nevoiesc mpreună cu tine, să te foloseşti de băi sau de m ncăruri, sau de alte m ng ieri pentru ntărire, să primeşti acestea. Dar fii totdeauna pregătit pentru post, pentru pătimire, pentru nfr narea cea mai deplină. Că de vei fi ndemnat de părintele tău ntru Domnul să te mpărtăşeşti de m ng ieri, să te afli ascultător aceluia, ca voia ta să nu o faci nici n aceasta. Iar de nu, rabdă cu bucurie cele ce ai vrut să le faci de bunăvoie, folosindu te sufleteşte. Căci păzind aceasta, vei fi pururea ntru toate postind şi nfr n ndu te şi ca unul ce te ai lepădat cu voia ntru totul. Ba nu numai at t, ci vei păstra nestinsă şi flacăra aflătoare n inima ta, care te sileşte să dispre ţuieşti toate.

22. C nd dracii vor face toate din partea lor şi nu ne vor putea clinti sau mpiedica de la ţinta noastră cea după Dumnezeu, se vor furişa n cei ce făţăresc evlavia şi vor ncerca să mpiedice prin aceia pe cei ce se nevoiesc. Mai nt i mişcaţi, chipurile, de dragoste şi de compătimire, aceştia i vor ndemna pe cei ce se nevoiesc, să se odihnească spre a nu slăbi trupul şi a cădea n l nce zeală. Pe urmă i atrag la nt lniri fără folos, făc ndu i să şi piardă zilele n ele. De va asculta vreunul dintre cei ce se nevoiesc şi se va potrivi lor, se vor ntoarce şi vor r de de pierderea lui. Iar de nu va asculta de cuvintele lor, ci se va păzi pe sine străin de toate, cu mintea adunată şi nfr nată n toate, se vor aprinde de pizmă şi vor face totul p nă ce l vor alunga şi din obşte. Căci nu suferă slava deşartă cea necinstită să vadă n faţa ei smerenia, lăudată.

23. Iubitorul de slavă deşartă sufere c nd vede pe cel smerit la cuget vărs nd lacrimi şi folosindu se ndoit, ca unul ce şi face pe Dumnezeu milostiv prin ele şi i sileşte pe oameni să l laude fără voie.

24. Odată ce te ai predat pe tine ntreg părintelui tău duhovnicesc, să ştii că eşti ca un străin faţă de toate care te atrag n afară : oameni, lucruri şi bani. Fără de el nimic să nu voieşti să faci ori să mplineşti n privinţa acestora. Dar nici să nu ceri de la el vreun lucru mic sau mare, dacă nu ţi va porunci el nsuşi, din propria socotinţă, să iei ceva, sau nu ţi va da el cu m inile sale.

25. Să nu dai milostenie fără voia părintelui tău după Dumnezeu, din bunurile ce i ai adus. Dar nici prin mijlocitor să nu voieşti să iei ceva din ele, fără voia lui. Căci e mai bine să fii sărac şi străin şi să asculţi, dec t să risipeşti bani şi să dai celor lipsiţi, c nd te afli ncepător. Predă toate cu credinţă neştirbită hotăr rii părintelui duhovnicesc, ca n m na lui Dumnezeu.

26. Să nu ceri şi să nu iei nici un pahar cu apă, chiar de s ar nt mpla să arzi, p nă ce nu te va ndemna, mişcat de la sine, părintele tău duhovnicesc. Str nge te pe tine şi constr nge te n toate, ncredinţ ndu te şi zi c nd n g nd : «Dacă Dumnezeu vrea şi eşti vrednic să bei, va descoperi părintelui tău, şi acesta ţi va zice ţie : bea». Şi atunci bea cu conştiinţa curată, chiar de e la vreme nepotrivită.

27. Cel ce a cercat folosul duhovnicesc şi a dob ndit credinţă nemincinoasă, lu nd pe Dumnezeu ca martor al adevărului, şi a zis : «Mi am pus n mine g ndul să nu cer părintelui meu nici să măn nc, nici să beau, sau să mă mpărtăşesc de ceva fără el, p nă ce nu i va da de ştire Dumnezeu şi mi va porunci mie. Şi făc nd aşa, niciodată, zice, n am fost mpiedicat de la scopul meu».

28. Cel ce a dob ndit credinţă ne ndoielnică faţă de părintele său după Dumnezeu, privindu l pe el, socoteşte

că priveşte pe Hristos nsuşi ; şi fiind cu el sau urm nd lui, crede cu tărie, că este cu Hristos sau urmează Lui. Unul ca acesta nu va pofti niciodată să vorbească cu alt-cineva. Nu va pune vreunul din lucrurile lumii mai pre-sus de amintirea şi de dragostea lui. Căci ce este mai mare şi mai de folos n viaţa de faţă şi n cea viitoare dec t a fi cu Hristos ? Şi ce este mai frumos şi mai dulce ca vederea Lui ? Iar dacă se nvredniceşte şi de grăirea Lui, scoate din aceasta, cu s rguinţă, viaţă veşnică.

29. Cel ce iubeşte din simţire lăuntrică pe cei ca re l vorbesc de rău, sau l nedreptăţesc, sau l urăsc şi l păgubesc, şi se roagă pentru ei (Matei V, 44), ajunge n scurtă vreme la o mare sporire. Căci făc nd aceasta n-tru simţirea inimii, şi coboară socotinţa n ad nc de smerenie şi n izvoare de lacrimi, n care se scufundă cele trei părţi ale sufletului[27]. Acela urcă mintea n ce-rul nepătimirii şi o face văzătoare şi, prin gustarea bu-nătăţii de acolo, ajunge de socoteşte toate ale vieţii de aici, gunoaie. Şi nsăşi m ncarea şi hrana n o mai pri-meşte cu plăcere şi des.

30. Credinţă[28] ne ndoielnică dovedeşte cel ce cin-steşte cu evlavie ca sf nt p nă şi locul n care vieţuieşte călăuzitorul şi părintele său. El ia praful de pe picioarele aceluia cu dragoste fierbinte n m ini să l pună pe capul său şi unge cu el pieptul său, ca şi cu un leac curăţitor al patimilor şi al păcatelor sale. Iar de el nu ndrăzneşte să se apropie, nici să atingă vreo haină sau vreun acoperă m nt al lui fără voia sa ; dar ating nd ceva din ceea ce i aparţine aceluia, o face aceasta cu frică şi cu respect, so cotindu se pe sine nevrednic nu numai de vederea şi de slujirea lui, ci şi de intrarea n chilia lui.

27. In g ndirea părinţilor, sufletul se alcătuia din : partea raţională, m nia şi pofta. Toate capătă o mare sensibilitate pentru duşman, prin lacrimi.

28. Capitolele 30—36 lipsesc n *Filocalia greacă.*

31. Se leapădă mulţi de viaţa aceasta şi de lucrurile vieţii, dar puţini se leapădă şi de voile lor. Bine spune despre aceştia şi cuv ntul dumnezeiesc : «Mulţi chemaţi, dar puţini aleşi» (Matei XX, 14).

32. C nd şezi la masă cu toată obştea şi toate ţi se nfăţişează ochilor minţii ca o umbră şi nu mai simţi dulceaţa m ncărurilor, ci sufletul ntreg ţi este uimit şi plin de lacrimi, cunoaşte că harul lui Dumnezeu ţi le arată acestea astfel, pentru multa ta smerenie din frică, ca văz nd făpturile lui Dumnezeu şi cunosc nd slăbiciunea celor supuse simţurilor, să ţi aduni frica ta spre iubirea celor cunoscute cu mintea. Aceasta este cunoştinţa duhovnicească, de care auzi vorbindu se, care se află la mijloc ntre frică şi iubire şi trage pe om pe nesimţite şi fără primejdie de la cea dint i la cea de a doua[29].

33. Nu poate dob ndi cineva altfel iubirea desăv rşită şi neclintită de Dumnezeu dec t pe măsura cunoştinţei duhovniceşti[30]. Iar aceasta creşte c te puţin prin nevoinţa de fiecare zi cu fapta sufletului. Aceasta ştiind o apostolul a spus : «Din măreţia şi frumuseţea zidirilor se cunoaşte, prin asemănare, Făcătorul»[31].

34. Nimeni nu poate cunoaşte cum se cuvine, cu ochii sensibili, mărimea cerului şi lăţimea păm ntului şi raţiunile tuturor celorlalte. Căci cum va putea cineva nţelege cu ochii trupului cele ce ntrec mintea şi n

29. Cunoştinţa duhovnicească a realităţilor duhovniceşti nu e o cunoştinţă teoretică, rece, ci o cunoştinţă palpitantă, ce se mişcă ntre frică şi iubire.

30. Există o proporţie directă ntre iubire şi cunoştinţa duhovnicească, ntruc t n nsăşi cunoştinţa aceasta este iubire şi n iubire cunoştinţă. Nimeni după sf ntul Ioan Evanghelistul n a mai unit acestea două aşa de mult n trăire, ca sf ntul Simeon Noul Teolog. Aceasta l a şi făcut «teolog».

31. Rom. I, 20. Iubirea unită cu cunoştinţa creşte treptat din fapte. Căci faptele s nt manifestări ale iubirii şi ale cunoaşterii şi le ad ncesc pe acestea.

ţelegerea ? Numai mintea curăţită de g nduri[32] şi eliberată de prejudecăţi şi luminată de mintea şi de harul lui Dumnezeu va putea ncerca cum se cuvine, după măsura luminării primite, să contemple făpturile.

35. Precum noaptea nu vedem cu ochii sensibili dec t n locul acela unde aprindem lumina unui sfeşnic, iar toată lumea cealaltă răm ne pentru noi o noapte ntunecoasă, la fel celor ce dorm n noaptea păcatelor, Bunul Stăp n li se face o lumină mică, măcar că, Dumnezeu fiind, răm ne tuturor necuprins, cruţ nd neputinţa noastră. Şi atunci deschiz ndu şi omul ochii minţii şi privind firea celor ce s nt, cum n a mai privit niciodată, se umple de uimire şi l podidesc, fără să vrea şi fără durere, lacrimile, prin care se curăţeşte cu al doilea botez[33], cu botezul acela de care zice Domnul n Evanghelie : «De nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va intra n mpărăţia cerurilor» (Ioan III, 5) ; şi iarăşi : «De nu se va naşte cineva de sus» (Ioan III, 7). Spun nd «de sus», a dat să se nţeleagă naşterea din Duh.

36. Primul Botez are apa care pre nchipuieşte lacrimile, are mirul ungerii care e semnul premergător al mirului spiritual al Duhului, iar al doilea botez nu mai este chip al adevărului, ci este nsuşi adevărul[34].

37. Nevoitorul[35] trebuie să se s rguiască să fie liber. El trebuie să se depărteze nu numai de faptele rele, ci şi de g nduri şi de nţelesuri contrare şi să petreacă pururea n cugetări folositoare de suflet şi duhovniceşti, ca

32. «G ndurile» (λογισμοi), de care trebuie să se curăţească mintea, s nt speculaţiile proprii, sau g ndurile pătimaşe la lucruri.

33. E o altă caracteristică a spiritualităţii sf ntului Simeon accentul pe care l pune pe lacrimi, pe care le uneşte cu extazul cunoaşterii realităţii duhovniceşti.

34. Aceasta nu nseamnă că harul dumnezeiesc nu lucrează cu adevărat şi n Botezul cu apă şi n taina Mirungerii, ci numai că n aceste taine lucrează prin mijloace văzute şi fără ca primitorul să simtă această lucrare, pe c nd prin lacrimile iubirii de Dumnezeu lucrarea dumnezeiască e simţită.

35. Capitolul acesta p nă la 69 exclusiv corespund cu cap. 21—52 din *Filocalia greacă.*

astfel să răm nă fără griji pentru cele ale vieţii pă m nteşti.

38. Cel ce şi a dezbrăcat ntreg trupul său, dacă şi are ochii acoperiţi cu vreun văl şi nu vrea să l ridice şi să l lepede, nu poate vedea lumina numai cu cealaltă parte dezvelită a trupului. Aşa şi cel ce a dispreţuit toate celelalte lucruri şi avuţii şi s a izbăvit de patimile nseşi, de nu şi va elibera ochiul sufletului de aducerile aminte lumeşti şi de nţelesurile cele rele, nu va vedea vreodată lumina nţelegerii, pe Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos.

39. Precum este acoperăm ntul aşezat peste ochi, aşa s nt g ndurile lumeşti şi amintirile vieţii aşezate pe minte sau pe ochiul sufletului. C tă vreme deci vor fi lăsate acolo, nu vom vedea. Dar c nd vor fi ridicate prin aducerea aminte de moarte, vom vedea limpede lumina cea adevărată «care luminează pe tot omul ce vine n lume» (Ioan I, 9).

40. Cel ce e orb din naştere nu va cunoaşte, nici nu va crede puterea celor din Scriptură ; dar cel ce s a nvrednicit vreodată să vadă va mărturisi că cele zise s nt adevărate.

41. Cel ce vede cu ochii trupeşti ştie c nd e noapte şi c nd e zi. Dar orbul nu ştie de nici una. Asemenea şi cel ce vede duhovniceşte şi priveşte cu ochii minţii, dacă, după ce a văzut lumina cea adevărată şi neapropiată, se ntoarce din nepăsare, la orbirea de mai nainte şi se va lipsi de lumină, simte cu bună simţire lipsa aceleia, şi şi dă seama din ce cauză i s a nt mplat aceasta. Dar cel ce este orb din naştere nu ştie nimic despre acestea, nici din experienţă, nici din lucrarea de faţă, dacă nu prinde ceva prin auz, afl nd astfel despre cele ce nu le a văzut niciodată. El va povesti altora despre cele ce a auzit, fără să ştie nici el, nici auzitorii, despre ce lucru grăiesc ntre ei.

42. Este cu neputinţă să umpli şi trupul cu m n căruri pe nesăturate, dar să te ndulceşti şi duhovniceşte de bunătatea cea cunoscută cu mintea şi dumnezeiască. Căci pe c t şi va sluji cineva mai mult p ntecele, pe at ta se va lipsi pe sine mai mult de acea bunătate. Şi pe c t şi va asupri mai mult trupul, pe at ta se va umplea mai mult de hrana şi de m ng ierea duhovnicească.

43. Să părăsim toate cele de pe păm nt, nu numai bogăţia şi aurul şi celelalte mijloace ale acestei vieţi, ci şi pofta faţă de ele să o alungăm cu desăv rşire din sufletele noastre. Să ur m nu numai plăcerile trupului, ci şi mişcările neraţionale (animalice) ale lui, şi să ne s rguim să l mortificăm prin osteneli. Căci prin el se lucrează cele ale poftei şi s nt aduse la faptă. C tă vreme este viu acesta, sufletul nostru va fi numaidec t mort şi greu de urnit, sau cu totul de neurnit spre oricare poruncă dumnezeiască[36].

44. Precum flacăra focului se ridică ne ncetat spre nălţime, mai ales dacă ntorci materia care ntreţine focul, aşa şi inima celui iubitor de slavă deşartă nu se poate smeri, ci c nd i spui cele de folos pentru el, se nalţă şi mai mult. Căci mustrat sau sfătuit, el se mpotriveşte cu m nie, iar lăudat şi linguşit, se nalţă n chip păcătos.

45. Omul care este obişnuit să se mpotrivească şi este sieşi o sabie cu două tăişuri, ucig ndu şi sufletul fără să ştie şi nstrăin ndu l de viaţa veşnică.

46. Cel ce se mpotriveşte n cuv nt, este asemenea celui ce se predă pe sine cu voia duşmanilor mpăratului. Căci contrazicerea este o cursă şi are ca momeală apărarea, prin care fiind amăgiţi, nghiţim undiţa păcatului.

36. Sf ntul Simeon nu nţelege prin trupul mortificat, un trup incapabil de a se mişca spre fapte, ci un trup care nu se mişcă din iniţiativa lui, ci din iniţiativa cea bună a sufletului. E un trup nerobit patimilor, şi disponibil pentru libertatea duhului. Intr un trup viu pentru patimi, sufletul e mort.

Prin aceasta e prins de obicei nenorocitul suflet, fiind apucat de limbă şi de g tlej de către duhurile răutăţii, care aci l ridică la culmea m ndriei, aci l prăvălesc n prăpastia păcatului, ca să fie apoi dus la judecată cu cei căzuţi din cer.

47. Cel ce e dispreţuit şi batjocorit şi sufere din cauza aceasta mult n inima sa, să cunoască din aceasta că poartă la s n şarpele cel vechi. De va răbda deci n tăcere, sau va răspunde cu multă smerenie, l a făcut pe acesta neputincios şi i a slăbit str nsoarea. Iar de va răspunde mpotrivă cu acreală, sau va grăi cu semeţie, a dat putere şarpelui să şi verse veninul n inima sa şi să i roadă cu cruzime cele dinlăuntru ale sale. Prin aceasta l va face de fiecare dată mai puternic, d ndu i spre m n care, ndreptarea sa spre cele bune şi puterea nenorocitului său suflet. Aceasta l va face să trăiască de aci nainte n păcat, şi să fie mort cu totul pentru dreptate.

48. De voieşti să te lepezi de toate şi să te deprinzi cu vieţuirea evanghelică, să nu te dai n seama unui nvăţător ne ncercat sau pătimaş, ca nu cumva n loc de petrecerea evanghelică, să o nveţi pe cea drăcească. Fiindcă nvăţăturile bune s nt de la nvăţătorii buni ; iar cele rele, de la cei răi. Căci, desigur, din seminţe rele, ies roade rele.

49. Înduplecă pe Dumnezeu cu rugăciuni şi cu lacrimi, ca să ţi trimită un călăuzitor nepătimaş şi sf nt. Dar cercetează şi tu dumnezeieştile Scripturi şi mai ales scrierile cu nvăţături despre lucrare ale sfinţilor părinţi, ca pun ndu le alăturea de cele nvăţate şi făptuite de nvăţătorul şi naintestătătorul tău, să le poţi vedea şi nţelege pe acestea ca ntr o oglindă, şi pe cele ce con glăsuiesc cu Scripturile să le iei n inimă şi să le stăpâneşti cu cugetarea, iar pe cele mincinoase şi străine să le dai la o parte şi să le lepezi, ca să nu rătăceşti. Căci să

ştii că n zilele acestea mulţi s au făcut dascăli mincinoşi şi nşelători.

50. Tot cel ce nu vede, dar se ncumetă să călăuzească pe alţii, e un nşelător şi duce pe cei ce l urmează n prăpastia pierzaniei, după cuv ntul Domnului : «Orbul de va călăuzi pe orb, am ndoi vor cădea n groapă» (Matei XV, 14).

51. Orbul, faţă de Cel Unul, e orb n ntregime faţă de toate. Iar cel ce vede pe Unul are vederea tuturor. El se reţine de la vederea tuturor, dar are vederea tuturor, fiind n afară de cele văzute. Fiind astfel n Unul, le vede pe toate. Şi fiind n toate, nu vede nimic din toate[37].

52. Cel ce vede pe Unul, prin Unul se vede şi pe sine şi pe toţi şi pe toate. Dar fiind ascuns n toate, nu priveşte la nimic din toate[38].

53. Cel ce nu a mbrăcat chipul Domnului nostru Iisus Hristos, al Omului ceresc şi Dumnezeu, peste omul raţional şi mintal, cu bună simţire şi ntru cunoştinţă, e ncă numai s nge şi carne. El nu poate primi simţirea slavei duhovniceşti prin cuv nt (raţiune), precum nici cei orbi din naştere nu pot cunoaşte numai prin cuv nt (raţiune) lumina soarelui[39].

37. Sf ntul Maxim Mărturisitorul declară că n Cel Unul s nt raţiunile tuturor. Deci cel ce L vede pe Cel Unul, vede raţiunile tuturor n El. Sf ntul Simeon Noul Teolog plasează ncă n viaţa aceasta putinţa vederii tuturor n Dumnezeu, simultană cu ridicarea peste toate. Aceasta e o contemplare atotcuprinzătoare n simplitatea ei. Cine are intuiţia ntregului, le vede pe toate ale lui, fără să se piardă n privirea unei părţi sau a alteia.

38. Am ndouă aceste capete s nt luate textual din *Cateheza XXVIII, (Catecheses,* tom. III, n «Sources chretiennes», nr. 112, p. 160). In *Filocalia greacă,* s nt date ca un singur capitol. Poate din faptul că n ediţia din «Sources chrotiennes», s nt date ca două, suta nt i are nu o sută, ci 101 capete.

39. Extras din *Cateheza XXVIII, ibidem,* p. 162. Sf ntul Simeon afirmă n chipul cel mai categoric că creştinul nu devine om ntreg ca atare dec t n măsura n care se ntipăreşte n el chipul lui Hristos, Omul ceresc şi Dumnezeu, prin simţire. Cuv ntul aici răm ne un cuv nt care comunică o raţiune teoretică cu care se şi identifică. Nici prin acest cuv nt, nici prin această raţiune nu se ia contact cu realitatea nsăşi. Numai cuv ntul viu, comunicat nouă de cineva care crede, ne transmite

54. Cel ce aude, vede şi simte astfel, cunoaşte puterea celor zise, ca unul ce poartă chipul celui ceresc (1 Cor. XV, 49) [40], şi a urcat la bărbatul desăv rşit, al plinătăţii lui Hristos (Efes. IV, 13). Şi fiind aşa, poate să şi călăuzească bine, n calea poruncilor lui Dumnezeu, turma lui Dumnezeu. Dar cel ce nu cunoaşte astfel şi e altfel, e vădit că nu are nici simţurile sufletului deschise şi sănătoase[41]. Acestuia mai bine i va fi să fie călăuzit, dec t să călăuzească cu primejdie.

55. Cel ce priveşte la nvăţătorul şi povăţuitorul său, ca la Dumnezeu, nu poate să l contrazică. Iar dacă şi nchipuie şi zice că le poate mpăca pe am ndouă acestea, să ştie că s a rătăcit. Căci nu ştie ce simţăm nt au cei ai lui Dumnezeu faţă de Dumnezeu.

56. Cel ce crede că viaţa şi moartea sa este n m na păstorului său, nu l va contrazice niciodată. Iar necunoaşterea acestui lucru naşte contrazicerea, care pricinu ieşte moartea spirituală şi veşnică.

57. Înainte ca cel os ndit să primească sentinţa, i se dă putinţa de apărare, ca să spună judecătorului despre cele ce a făcut. Dar după arătarea celor făcute şi după sentinţa judecătorului, nu mai poate contrazice n nici un lucru mic sau mare pe cei r nduiţi să aplice os nda.

58. Înainte de a se nfăţişa monahul la această judecată şi de a descoperi cele din lăuntrul său, poate i mai este ngăduit să ridice contraziceri n unele lucruri, pentru că nu s nt cunoscute, iar n altele cu nchipuirea că le poate ascunde. Dar după descoperirea g ndurilor şi după arătarea vădită a lor, nu i mai este ngăduit să

şi viaţa lui, deci şi viaţa lui Hristos, c nd viaţa lui e mbibată de viaţa lui Hristos şi c nd e primit cu credinţă. De aceea cere sf ntul Simeon ca Hristos să se imprime n raţiunea omului n mod simţit.

40. Din *Cateheza XXVIII,* ibidem, p. 160.

41. E o nvăţătură a părinţilor, aceea despre simţurile sufletului. Ele mijlocesc mai mult dec t o cunoaştere raţională. Prin ele se realizează un contact al sufletului cu realităţile spirituale din preajma lui Dumnezeu.

contrazică pe judecătorul şi stăp nitorul său după Dumnezeu, p nă la moarte. Căci monahul, nfăţiş ndu se la nceput la această judecată şi dezvăluindu şi cele ascunse ale inimii sale, s a convins de la nceput, dacă a dob ndit oarecare cunoştinţă, că e vrednic de nenumărate morţi ; dar crede că prin ascultarea şi smerenia sa, se va izbăvi de toate pedepsele şi chinurile, dacă cunoaşte cu adevărat puterea tainei.

59. Cel ce păzeşte acestea neşterse n cugetul său nu se va mpotrivi niciodată n inima sa c nd va fi certat, sau sfătuit, sau mustrat. Fiindcă cel ce cade n asemenea rele, adică n contrazicere şi necredinţă faţă de părintele şi nvăţătorul său duhovnicesc, se rostogoleşte jalnic n fundul şi n prăpastia iadului (Prov. IX, 18), ncă trăind; şi se face casă satanei şi a ntregii lui puteri necurate, ca un fiu al neascultării şi al pierzaniei (Efes. II, 2 ; Ioan XVII, 12).

60. Te ndemn pe tine, care eşti fiu al ascultării, ca să ntorci aceste ndemnuri necontenit n cugetul tău şi să lupţi cu toată s rguinţa, ca să nu te cobori n relele amintite ale iadului, ci să te rogi fierbinte, n fiecare zi, lui Dumnezeu : «Dumnezeule şi Doamne al tuturor, Cel ce ai stăp nirea peste toată suflarea şi tot sufletul ; Cel ce singur mă poţi tămădui, ascultă rugăciunea mea, a nevrednicului, şi răpune pe dracul ce se află cuibărit n mine, omor ndu l prin venirea Preasf ntului Tău Duh [42]; şi pe mine, cel ce s nt sărac şi gol de toată virtutea, n vredniceşte mă să cad cu lacrimi la picioarele sf ntului meu părinte. Şi atrage sufletul lui sf nt la milostivirea faţă de mine, ca să mă miluiască. Dăruieşte, Doamne, smerenie inimii mele, şi g nduri cuvioase, păcătosului, care ţi făgăduieşte să se pocăiască. Nu părăsi p nă la sf rşit sufletul meu care Ţi s a supus odată şi Ţi s a mărturisit şi Te a ales pe Tine, n locul ntregii lumi. Căci

42. Duhul rău e omor t de Duhul cel Bun. şi Sf nt; mpătimirea şi neliniştea, de nepătimire şi de pace ; neputinţa iubirii, de puterea iubitoare.

ştii, Doamne, că vreau să mă m ntuiesc, măcar că deprinderea mea cea rea mi stă piedică. Dar toate c te s nt oamenilor cu neputinţă, Ţie ţi s nt cu putinţă, Doamne»[43].

61. Cei ce au pus temelie bună, cu frică şi cu cutremur, credinţei şi nădejdii, n curtea evlaviei, şi şi au rezemat cu neclintire picioarele pe piatra ascultării de părinţii duhovniceşti, socotind cele poruncite de ei, ca ieşite din gura lui Dumnezeu, şi zidindu le pe acestea fără şovăire pe temelia aceasta a ascultării ntru smerenia sufletului, izbutesc ndată să mplinească această mare şi primă faptă : să se lepede de ei nşişi. Căci mplinind cineva voia altuia şi nu pe a sa, nfăptuieşte nu numai lepădarea de sufletul său, ci şi răstignirea faţă de toată lumea[44].

62. Cel ce contrazice pe părintele său, face bucuria dracilor. Iar de cel ce se smereşte p nă la moarte, se minunează ngerii[45]. Căci unul ca acesta face lucrul lui Dumnezeu (Ioan VI, 28), asemăn ndu se Fiului lui Dumnezeu, Care a mplinit ascultarea de Părintele Său p nă la moarte, iar moartea, pe cruce (Filip. II, 4—11).

63. Frăm ntarea multă şi la vreme nepotrivită ntunecă şi tulbură cugetarea şi scoate din suflet rugăciunea curată şi căinţa. Pe de altă parte, aduce oboseală n inimă şi prin aceasta, năsprire şi nv rtoşare. Iar prin acestea caută dracii să ducă la deznădejde pe cei duhovniceşti.

64. Ţi se poate nt mpla uneori, monahule, să afli r vnă şi dor mare de desăv rşire n sufletul tău, nc t să doreşti să mplineşti toată porunca lui Dumnezeu şi să nu cazi nici măcar n păcatul unui cuv nt deşert (Matei

43. Extras din Cuv. IV etic. (din *Traites theologiques* ei *ethiques,* n «Sources chretiennes», nr. 129, p. 18).

44. De fapt, a te supune din inimă unuia singur, ca lui Dumnezeu, arată puterea generală a ta de a nu te mai afirma nici pe tine, nici lumea, mpotriva iubirii.

45. Se minunează ngerii, căci acesta e cel mai tare.

XII, 37), ca să nu răm i n urma niciunuia din sfinţii de odinioară n faptă, n cunoştinţă şi vedere. Dar te vezi totodată mpiedicat de cel ce seamănă neghina descurajării şi nu te lasă să ajungi la o asemenea nălţime a sfinţeniei, prin aceea că ţi strecoară astfel de g nduri şi ţi zice : « ţi este cu neputinţă să te m ntuieşti n mijlocul lumii şi să păzeşti fără ştirbire toate poruncile lui Dumnezeu». Atunci aşează te singur ntr un colţ, str nge te n tine nsuţi şi adună ţi g ndul tău şi dă un sfat bun sufletului tău şi zi i : «De ce eşti ntristat suflete al meu şi de ce mă tulburi ? Nădăjduieşte n Dumnezeu, că mă voi mărturisi Lui. Căci m ntuirea persoanei mele nu s nt faptele mele, ci Dumnezeul meu. «Căci. cine se va ndrepta din faptele legii (Gal. II, 16) ? Nu se va ndrepta naintea Ta nici un vieţuitor» (Ps. CXLI, 2). Ci nădăjduiesc să mă m ntuiesc n dar, din credinţa Dumnezeului meu, prin mila Sa negrăită. Mergi napoia mea satano ! Domnului Dumnezeului meu mă nchin (Matei IV, 10) şi Lui i slujesc din tinereţile mele, Celui ce poate să mă m ntuiască numai cu mila Sa. Depărtează te deci de la mine ! Dumnezeu, Cel ce m a făcut pe mine după chipul şi asemănarea Sa, te va zdrobi pe tine».

65. Dumnezeu nu cere de la noi oamenii altceva, dec t numai să nu păcătuim. Iar acesta nu este lucrul legii, ci paza neslăbită a chipului şi a cinstei noastre de sus. St nd n acestea potrivit cu firea, şi purt nd haina strălucită a Duhului, răm nem n Dumnezeu şi Dumnezeu n noi, fiind dumnezei şi fii ai lui Dumnezeu prin nfiere, nsemnaţi cu lumina cunoştinţei de Dumnezeu[46].

46. Ţine de firea noastră să păstrăm n noi chipul lui Dumnezeu, sau relaţia cu Dumnezeu. Prin aceasta s ntem fii ai lui Dumnezeu şi dumnezei, dar nu născuţi din natura lui Dumnezeu, ci nfiaţi de El prin harul şi voinţa Lui, dar şi prin consimţirea şi efortul voinţei noastre. Ţine de acordul activ al voinţei noastre cu voinţa lui Dumnezeu să fim fii ai lui Dumnezeu, dar acordul acesta e cerut de firea noastră. Sf ntul Simeon nu cere nt i fapte, ci nt i iubire şi ncredere n Dumnezeu. Iar prin aceasta Însuşi Dumnezeu e cu noi şi n noi. Datorită acestui fapt, nu ncercăm să mplinim cu puterile noastre faptele legii, ci ne ncredem cu iubire n Dumnezeu, Care ne dă nsă puterea să iubim cu fapta.

66. Tr ndăvia şi greutatea trupului, născute n suflet din lene şi negrijă, ne depărtează de la canonul obişnuit şi aduc n cugetare ntuneric şi descurajare [47]. Prin aceasta se ivesc n inimă g nduri de frică şi de hulire, nc t cel ispitit de dracul tr ndăviei nu mai poate nici măcar să mai intre n locul obişnuit al rugăciunii[48], ci i este lene şi pregetă şi g ndeşte lucruri nebuneşti mpotriva Făcătorului a toate[49]. Cunosc nd deci pricina şi izvorul de unde ţi au venit acestea, intră cu s rguinţă n locul obişnuit al rugăciunii tale şi căz nd la iubitorul de oameni Dumnezeu, roagă te din inimă cu suspine, ntru durere şi lacrimi, cer nd izbăvirea de povara trândăviei şi a g n durilor rele ; şi ţi se va da degrabă ţie, celui ce baţi şi stăruieşti cu osteneală, izbăvirea de acestea.

67. Cel ce a dob ndit inima curată, a biruit frica [50]. Iar cel ce se curăţeşte ncă, aci o biruie, aci e biruit de ea. Dar cel ce nu luptă nicidecum, sau nu simte deloc că e prieten al patimilor şi al dracilor şi deci mai adaugă la boala slavei deşarte şi boala nchipuirii de sine, socotind că este ceva fără să fie nimic, sau e robul şi prada fricii, tremur nd ca un prunc cu cugetul şi av nd frică acolo unde nu este frică pentru cei ce se tem de Domnul[51].

68. Cel ce se teme de Domnul nu are frică de asaltul dracilor, nici de neputincioasele lor atacuri, dar nici de ameninţările oamenilor răi. Fiind n ntregime ca o

47. Tr ndăvia trupului se transpune n suflet, din negrijă. Din ele vin apoi n suflet descurajarea şi ntunericul. Deci ntre suflet şi trup are loc o reciprocitate. Nu se poate neglija niciodată fără pagubă păzirea trupului n cele voite de Dumnezeu.

48. Sigur e vorba de locul spiritual al rugăciunii, de starea de rugăciune, de interiorul rugăciunii.

49. Acestea vin ca o justificare a lenii de a se ruga.

50. Rugăciunea este forţa eliberatoare, prin nt lnirea efortului nostru de eliberare cu persoana supremă, ca izvor a toată puterea şi libertatea.

51. Fricos e cel ce nu e curat n inimă. Acela nu poate intra ntru libertate n relaţie cu altul. Curăţenia inimii aduce libertatea relaţiei cu alte persoane, deci şi cu Dumnezeu.

flacără sau ca un foc arzător, ce străbate zi şi noapte de jur mprejur locurile ascunse şi ntunecoase, pune dracii pe fugă. Căci fug mai degrabă aceia de el dec t el de aceia, ca să nu fie arşi de flacăra nvăpăiată a focului dumnezeiesc ce ţ şneşte din el[52].

69. Cel ce umblă n frica de Dumnezeu, chiar dacă petrece n mijlocul oamenilor răi, nu se teme. El are n lăuntrul său frica de Dumnezeu şi poartă arma nebiruită a credinţei, cu care poate să le mplinească pe toate, chiar şi pe cele ce par grele şi cu neputinţă celor mulţi. El petrece ca un uriaş n mijlocul piticilor, sau ca un leu mugind n mijlocul câinilor şi al vulpilor, ncrez ndu se n Domnul. Cu tăria cugetului său i loveşte pe ei şi n spăim ntă inimile lor, nv rtind cuv ntul nţelepciunii, ca pe un toiag de fier[53].

70. Să nu te miri dacă, stăp nit de frică, tremuri te m ndu te de toate. Căci eşti ncă nedesăv rşit şi lipsit de tărie şi te temi ca un prunc de mormoloci. Căci frica este o boală copilărească şi vrednică de r s a sufletului iubitor de slava deşartă. Faţă de acest drac să nu cauţi să te foloseşti de cuvinte şi de contraziceri. Căci cuvintele nu folosesc nimic sufletului care tremură şi se clatină.

52. Cei ce se tem de Domnul nu s nt laşi, ci au curajul mărturisirii n faţa lui Dumnezeu şi a semenilor. Temerea de Dumnezeu e o sfială de a nu L supăra, nu o laşitate. A se observa paradoxul: n are frică cel ce se teme de Domnul. Temerea de Dumnezeu nu e ca frica din lume sau de ceva din lume ; e o putere faţă de toate cele din lume, iar faţă de Dumnezeu nu e simţită ca o frică propriu zis, ci ca o ndrăznire din iubire, mpreunată n acelaşi timp cu sfială. Temerea de Dumnezeu dă puterea de a ntreprinde orice efort spre mplinirea voii Lui, adică a tot ce e bun. Nu e vorba nsă de o deosebire a acestora prin cuvinte (temere, frică), ci de deosebirea a două stări sufleteşti, care pot fi indicate prin indiferent care din aceste două nume.

Focul de care se vorbeşte n acest capitol e entuziasmul iubirii de Dumnezeu, care are n sine cea mai deplină curăţie. Termenii : foc, flacără, s nt termeni preferaţi de sf ntul Simeon, pentru a exprima puternica simţire a dragostei de Dumnezeu ce L caracterizează.

53. Înţelepciunea este şi o forţă, sau e menţinută printr un efort n care se manifestă o forţă. E forţa g ndului la Dumnezeu, care prin aceasta e unit cu ajutorul lui Dumnezeu, pentru a persista n cele bune, n cele proprii echilibrului vieţii.

Lăs ndu le pe acestea, smereşte cu toată puterea g ndi rea ta şi vei vedea cum dispare frica[54].

71. Odată, cuprins fiind cineva de tr ndăvie, avea mintea slăbită şi ntunecată şi sufletul moleşit, nc t puţin mai trebuia ca să fie lipsit de ntristarea inimii şi să stingă n el flacăra duhului şi să se umple toată casa trupului său de fum[55]. Ba mai mult, se ivi n el o amorţeală a tuturor mădularelor, care l ducea, din cauza moleşelii, la un somn fără măsură, nc t era silit să lipsească şi de la slujbele obişnuite. El ncercă să se mpotrivească acestora prin nfr nare şi veghere. Dar biruind somnul, inima lui se năspri din m ndrie şi lipsindu i de aici nainte ntristarea, se strecură n el frica. C nd o simţi pe aceasta n sine, ieşi din chilia sa la vreme nepotrivită şi plec nd la un loc retras şi ntunecat, stătu acolo şi ridică m inile şi se nsemnă cu semnul crucii, iar ochiul sufletului şi l nălţă spre Dumnezeu. Umilindu şi astfel puţin g ndirea, ndată dracul fricii se depărta puţin de la el. Dar dracul cumplit al slavei deşarte, mai puternic dec t el, i fură g ndul, vr nd să l atragă şi să l predea iarăşi dracului fricii. Înţeleg nd el aceasta, se miră şi rugă fierbinte pe Dumnezeu să izbăvească sufletul lui din asemenea curse ale diavolului.

72. Mare şi anevoie de nţeles socotesc că este pentru toţi această mpreună lucrare, răutate şi uneltire a dracilor. Căci am cunoscut pe dracul fricii nsoţindu se şi lucr nd mpreună cu dracul tr ndăviei şi pe acesta din urmă ajut ndu l pe cel dint i şi ntărind lucrarea lui ; de asemenea, pe cel dint i sădind n suflet frica mpreunată cu nv rtoşarea, iar pe al doilea ntărind ntunecarea,

54. E demnă de remarcat această convieţuire ntre frică şi slava deşartă. Iubitorul de slavă deşartă tremură de părerile tuturor, chiar de ale celor mai ne nsemnaţi oameni. De frica unor păreri care nu ţi cultivă slava deşartă, nu vei putea scăpa contrazic nd pe cei ce nu recunosc meritele tale, ci accept nd simţirea smereniei. In smerenie stă adevăratul curaj faţă de alţii.

55. E fumul care acopere vederea şi slăbeşte puterea de mişcare a sufletului, dar şi a trupului, spre cele bune şi reale.

moleşeala, nv rtoşarea şi deznădejdea sufletului şi a minţii. Tr ndăvia le este nevoitorilor o ncercare menită să le pricinuiască smerenie.

73. Dracul trândăviei obişnuieşte să războiască, de cele mai multe ori, mai ales pe cei ce au naintat n rugăciune, sau pe cei ce se s rguiesc cu ea. Căci nici un altul dintre ceilalţi draci nu are putere mpotriva acestora. Acesta şi are puterea fie dintr o ngăduinţă de sus cu bun rost, fie, cum socotesc mai degrabă, şi ia puterea mpotriva noastră din niscai stări necuvenite ale trupului[56]. Iar ceea ce vreau să spun este aceasta : m nc nd mult şi ncărc ndu mi stomacul şi adormind astfel prea sătul, această patimă a pus stăp nire pe mine şi am fost biruit ; apoi nfr n ndu mă iarăşi peste măsură, mi am făcut mintea ntunecată şi anevoie de mişcat şi iarăşi am căzut n aceeaşi patimă[57]. C teoda tă se nt mplă nsă aceasta celor ce se nevoiesc şi din amestecarea aerului, despre care nu ştiu să spun ceva sigur, sau din grosimea v ntului de miazăzi.

74. Tr ndăvia este moartea sufletului şi a minţii[58]. Dacă Dumnezeu i ar ngădui să lucreze mpotriva noastră după puterea ei, nici unul dintre nevoitori nu s ar m ntui vreodată. Datoria noastră este să i ne mpotrivim cu toată puterea ce ne este dată, dar stă n puterea lui Dumnezeu să ne trezească n chip tainic şi să ne arate n chip vădit biruitori ai ei. Căci e cu neputinţă ca, murind cineva, să nvie fără ajutorul Celui ce s a nviat pe Sine din morţi.

75. C nd mintea e furată de m ndrie şi se nfundă n ea nsăşi şi şi nchipuie că este ceva prin sine nsăşi fiindcă se nevoieşte, harul care o luminează n chip ne

56. Puterea acestuia mai vine şi din oboseala fără voie a trupului, ca şi din aparenţa că el nu e un duh rău, că prin el nu se săv rşeşte răul.

57. Excesul nu e bun nici ntr o parte nici n alta. Aici are rolul important nţelepciunea şi dreapta socoteală.

58. Deşi porneşte de la trup, tr ndăvia devine şi o stare a sufletului şi a minţii.

văzut se depărtează de la ea şi, lăs nd o ndată goală, ea şi dă seama repede de neputinţa ei. Căci patimile năvălesc asupra ei ca nişte c ini turbaţi şi caută să o sf şie. Atunci neştiind ce să facă şi neav nd unde să alerge ca să se izbăvească, aleargă, prin smerenie, la Domnul care poate să o m ntuiască[59].

76. Cel ce a ieşit deplin din lume se socoteşte pe sine ca fiind ntr un pustiu neumblat (Ps. LXI, 1) şi plin de fiare. De aceea, cuprins de o frică negrăită şi de un cutremur de nedescris, strigă către Dumnezeu, ca Iona din chit şi din marea vieţii ; ca Daniil din groapa leilor şi a patimilor furioase ; ca cei trei tineri din cuptorul focului lăuntric al poftei arzătoare ; ca Manase din statuia de aramă a trupului acesta păm ntesc şi muritor. Iar Domnul auzindu l l izbăveşte pe el din prăpastia ne ştiinţei şi a dragostei de lume, ca pe proorocul din chit, pentru ca să nu le mai dorească pe acestea ; l izbăveşte din groapa g ndurilor rele ale poftei, care răpesc şi rod sufletele oamenilor, ca pe Daniil ; din atacurile pătimaşe ale focului care i arde şi i slăbeşte sufletul şi l mpinge cu sila spre fapte necuvenite, răcorindu i sufletul cu roua Sf ntului Duh, ca pe israeliţii aceia ; şi de trupul acesta păm ntesc şi greu şi preapătimaş, păstr ndu l nenjosit şi nedobor t şi făc ndu l fiu al luminii şi al zilei (1 Tes. V, 5) şi nvrednicindu l să guste nvierea ncă de aici[60].

77. Sufletul care stăruie n alipirea la starea njosită a trupului şi iubeşte plăcerile lui şi ţine la slava de la oameni, sau chiar dacă nu le caută pe acestea, e simţitor la adierea poftei, răm ne cu totul nemişcat şi greoi spre

59. M ndria este aşezată de părinţii duhovniceşti mai vechi la sf r şitul celorlalte patimi. Sf ntul Simeon Noul Teolog o pune, cel puţin pentru nevoitorii care s au eliberat de patimi, la nceputul nevoinţii lor. De aceea leacul mpotriva ei este, după el, smerenia, opusul m ndriei. Smerenia deschide sufletul din nou pentru Dumnezeu.

60. Acest capitol e luat n ntregime din *Cuv ntarea IV etică* (Tra/ies *theologiques* ei *ethiques,* tom. II, n «Sources chretiennes», nr. 129, p. 20).

orice virtute şi poruncă a lui Dumnezeu, ca unul ce e ngreuiat şi nlănţuit cu putere de relele amintite. Dar c nd, trezit de ostenelile nevoinţelor şi de lacrimile pocăinţei, scutură de la sine greutatea trupului şi topeşte n şiroaiele lacrimilor cugetul trupesc şi s a ridicat mai presus de micimea celor văzute, se mpărtăşeşte de lumina curată şi se eliberează de patimile care l tiranizează. Atunci strigă şi el ndată ca proorocul, către Dumnezeu: «Rupt ai sacul meu şi m ai ncins cu veselie, ca să cunosc slava Ta şi să nu mă m hnesc» (Ps. XXIX, 12—13).

78. Sf nta Scriptură ne dă să nţelegem că s nt trei locuri n care obişnuieşte mintea să petreacă[61]. Iar eu socotesc, mai degrabă, că s nt două. Prin aceasta nu nvăţ ceva contrar Scripturii — să nu fie — ci pentru că nu număr ntre nceput şi sf rşit, mijlocul. De pildă, cel ce se mută dintr un oraş n altul şi dintr o ţară n alta, nu va numi, pe drumul străbătut, celelalte oraşe şi ţări, chiar dacă ar vedea n cursul drumului multe şi minunate lucruri. Poporul care se mută din Egipt n păm ntul făgăduinţei, şi se aşază n acesta, şi aminteşte toate cele de pe drumul dintre ele şi le descrie pe acestea tuturor, dar nu spune că s a mutat de la prima cetate la a doua şi de la a doua la a treia cetate sau ţară, ci că s a mutat de la robie la libertate, de la ntuneric la lumină şi din prinsoare a revenit n ţara proprie. Tot aşa mintea noastră, a oamenilor, obişnuieşte să se mute de la mpătimire la nepătimire, de la robia patimilor la libertatea duhului şi de la nchipuirea contrară firii, pe care legea o numeşte prinsoare, la nălţarea mai presus de fire[62], de

61. S nt trei stări sau trepte ale minţii. Dar acestea nu s nt simplu subiective, ci s nt stări produse de unele realităţi deosebite de noi.

62. Sf ntul Simeon nu cunoaşte dec t două stări ale omului: starea contrară firii şi starea mai presus de fire. O stare neutră nu cunoaşte. Ea poate fi cel mult o etapă trecătoare ntre cele două. De c teva ori vorbeşte totuşi de starea cea conformă firii. In starea aceasta omul se bucură şi de ajutorul harului care e mai presus de fire. προληψι — «prejudecata» (termen n textul original tradus de noi cu « nchipuire») este o judecată ce şi o face cineva nainte de a se cunoaşte cu adevărat pe

la marea agitată a vieţii la starea senină cea din afara lumii, de la amărăciunea grijilor şi supărărilor vieţii la dulceaţa negrăită şi la lipsa de grijă n privinţa oricărui lucru păm ntesc ; de la pofta, de la frăm ntarea şi de la tulburarea cu privire la multe, la alipirea deplină şi la dragostea faţă de Cel Unul.

79. Mutarea minţii de la cele văzute la cele nevăzute şi de la cele ce cad sub simţuri la cele mai presus de simţuri pricinuieşte uitarea tuturor celor lăsate n urmă. Pe aceasta ei o numesc cu dreptate locul liniştii. Învrednicindu se mintea să se nalţe la el, nu va mai cobor iarăşi de acolo, ca Moise după cele 40 de zile şi nopţi petrecute pe munte, ci ncredinţ ndu se că e bine acolo nu se va mai ntoarce nicidecum spre cele de jos[63]. Ajuns ncă de aici casa Treimii şi el nsuşi n Treime, ca unul ce este n ea, se va sălăşlui n Împărăţia cerurilor. Căci iubirea l va ţine şi nu l va lăsa să cadă [64]

80. Nu numai cel ce se linişteşte singur (sihastrul)[65], sau cel ce se află sub ascultare (n obşte), ci şi egumenul şi nt istătătorul celor mulţi şi chiar cel ce slujeşte, trebuie să fie numaidec t fără griji, sau liberi de toate lucrurile vieţii. Căci dacă ne predăm grijilor, călcăm porunca lui Dumnezeu care zice : «Nu vă ngrijiţi de sufletul vostru, ce veţi m nca sau ce veţi bea şi cu ce vă veţi

sine, sau nainte de a cunoaşte cu adevărat lucrul despre care g ndeşte sau se pronunţă. Ea e de fapt o nchipuire. Ca atare ea e contrară firii, căci e pusă n mişcare de vreo pasiune. De aceea e izvorul multor greşeli.

63. De fapt cel ce a petrecut odată n lucruri mai nalte, nu mai are plăcere de cele de jos şi chiar dacă coboară puţin la ele, tânjeşte după cele de sus. Comparaţia stării prezente mai rele, cu cea anterioară mai bună i produce o tristeţe şi o nemulţumire continuă.

64. A fi n Treime nseamnă a fi n iubire. Sf ntul Simeon atribuie iarăşi iubirii şi nu contemplaţiei rolul principal n menţinerea sufletului n Dumnezeu. Iar iubirea aceasta de Dumnezeu, n care sufletul e ridicat, se explică prin iubirea celor trei Persoane dumnezeieşti ntre Ele. Fiind aşezat sufletul n acest leagăn al iubirii nesf rşite şi desăv rşite ntre cele trei Persoane dumnezeieşti nu mai poate cădea din el.

65. De aici şi p nă la cap. 87 inclusiv, ed. din «Sources chretiennes» se nt lneşte iarăşi cu *Filocalia greacă,* cap. 53—58, afară de cap. 82.

mbrăca. Căci toate acestea le caută păg nii» (Matei VI, 25) ; şi iarăşi : «Vedeţi să nu se ngreuneze inimile voastre de multă m ncare şi de beţie şi de grijile vieţii» (Luca XXI, 34).

81. Cel ce are g ndirea ngrijorată de lucrurile vieţii nu este liber. Căci e stăp nit şi robit de grija acestora, fie că se ngrijeşte de acestea pentru sine, fie pentru alţii. Iar cel liber de acestea nu se ngrijeşte n chip lumesc nici pentru sine şi nu se va ngriji nici pentru alţii, fie că e episcop, fie că e egumen, fie diacon. Cu toate acestea, nu va sta niciodată fără lucru şi nu va dispreţui nici pe cei mai umiliţi şi mai mici, ci făc nd toate n chip bineplăcut lui Dumnezeu, va răm ne n toate ne ngrijorat, toată viaţa[66].

82. Există o grijă nefăptuitoare şi o făptuire fără grijă, ca şi dimpotrivă : o negrijă făptuitoare şi o lene plină de griji[67]. Acestea le a arătat şi Domnul. Căci spun nd : «Tatăl Meu p nă acum lucrează, şi Eu lucrez» (Ioan V, 17), şi iarăşi : «Lucraţi nu pentru m ncarea pieritoare, ci pentru cea care răm ne spre viaţa veşnică» (Ioan VI, 27), n a desfiinţat activitatea, ci ne a recomandat activitatea fără grijă[68]. Apoi spun nd iarăşi : «Cine,

66. E necesar ca făc nd toate cele ce se cer de la noi, să nu le facem cu grija că reuşita depinde numai de noi. Să păstrăm conştiinţa că toate s nt trecătoare. Cei ce se folosesc de lumea aceasta, să fie ca şi cum nu s ar folosi. Căci «trece chipul lumii acesteia» (1 Cor. VII, 31).

67. Prin această frumoasă distincţie, sf ntul Simeon dovedeşte că nu condamnă activitatea, ci apăsarea sufletească ce o poate nsoţi. Să fii activ ntr un chip degajat, ca o pasăre n zborul ei vesel, ca un artist, fericit n naripata lui străduinţă de a găsi expresia justă a ceea ce contemplă. Aceasta e esenţa recomandării sf ntului Simeon.

68. De fapt, activitatea din iubire faţă de alţii şi de Dumnezeu produce n suflet o stare de negrijă lumească şi l duce la desăv rşirea veşnică, pe c nd cea din grija egoistă de trup l duce la pieire. Deci Domnul condamnă grija, dar nu recomandă neactivitatea. Mai mult chiar, el condamnă şi lenea, mai ales pe cea nsoţită de grijă. De aici rezultă că deşi nu trebuie să considerăm lucrurile lumii eterne, totuşi trebuie să socotim că activitatea sufletului n legătură cu ele, de dragul lui Dumnezeu şi al altora, e un mijloc prin care sufletul sporeşte n desă v rşire şi ajunge la veşnicia fericită pentru care este r nduit. Dealtfel, şi rugăciunea este o activitate.

ngrijindu se, poate să adauge măcar un cot la statura sa ?» (Matei VI, 27), a desfiinţat grija nefăptuitoare. Iar despre grija ntrupată n fapte, zice : «Iar despre mbrăcăminte şi m ncare, ce vă ngrijiţi ? Nu vedeţi crinii c mpului şi păsările cerului, pe cei dint i cum cresc şi pe cele din urmă cum s nt hrănite ?» (Matei VI, 28). Astfel, aprob nd pe una şi dezaprob nd pe cealaltă, Domnul ne nvaţă cum să lucrăm cu grijă ne ngrijor ndu ne şi cum, liberi de griji, să ocolim o activitate necuvenită [69].

83. Nu dăr ma casa ta, voind să o zideşti pe a vecinului. Să ştii că lucrul acesta e obositor şi greu. Ia seama ca nu cumva hotăr ndu te la aceasta, să o dăr mi şi pe a ta şi să nu poţi să o zideşti nici pe a aceluia [70].

84. Dacă n ai dob ndit o desăv rşită nepătimire faţă de lucruri şi de bunurile vieţii, să nu primeşti să te ocupi cu chivernisirea lucrurilor, ca să nu te prinzi n ele şi, n loc să iei plata slujirii, să suferi os nda pentru hoţie şi fur de cele sfinte. Iar de eşti silit la acestea, de nt istătătorul, să fii ca cel ce umblă cu focul care arde şi să opreşti momeala g ndului prin mărturisire şi pocăinţă, ca să te păstrezi neatins prin rugăciunea nt istătă torului [71].

85. Cel ce n a ajuns nepătimitor, nu ştie ce este ne pătimirea, ba nici nu poate crede că este cineva astfel pe păm nt. Căci cel ce nu s a lepădat mai nt i de sine (Matei XVI, 24) şi nu şi a golit cu bucurie s ngele său pentru

69. Ceea ce cere Domnul n fond e mplinirea unei activităţi cuvenite şi reţinerea de la cea necuvenită. Cea dint i trebuie să o facem ntr un sens cu toată grija, dar n alt sens ne ngrijoraţi. Iar pe cea de a doua să o evităm, mai ales c nd o facem fără grijă, adică cu neglijenţă, sau cu nepăsare de m ntuirea sufletului. Există deci grijă şi grijă. Există deci grijă bună şi grijă rea, precum există negrijă bună şi negrijă rea.

70. Mustrându l pe altul pentru greşeli, poţi să ţi năspreşti sufletul tău şi să naintezi la ură mpotriva aceluia. Astfel nu l zideşti nici pe acela şi te nrăieşti şi pe tine.

71. Mărturisind ispita care ţi a venit de a lua din cele chivernisite ale Bisericii, sau ale m năstirii, vei căpăta de la duhovnic ntărire să respingi ispita.

această viaţă cu adevărat fericită, cum va bănui că a făcut cineva acestea ca să dobândească nepătimirea ? La fel şi cel ce şi nchipuie că are Duhul Sf nt neav nd nimic, auzind de lucrările Duhului sălăşluite n cei ce au de fapt pe Duhul Sf nt, nu va crede că există cineva n generaţia de azi lucrat şi mişcat de Duhul dumnezeiesc sau ajuns la vederea Lui n chip conştient şi simţit, asemenea apostolilor lui Hristos şi sfinţilor de altădată. Căci fiecare judecă din starea ce o are el, şi pe cele ale aproapelui, fie că e vorba de virtute, fie de păcate.

86. Altceva este nepătimirea sufletului şi altceva nepătimirea trupului ; cea dint i sfinţeşte şi trupul prin strălucirea ei şi prin revărsarea de lumină a Duhului ; iar cea de a doua singură nu poate să folosească prin sine ntru nimic pe cel ce o are [72].

87. Altceva este nemişcarea mădularelor sufleteşti şi trupeşti şi altceva dob ndirea virtuţilor. Cea dint i aparţine firii, cea de a doua pune r nduială n mişcările naturale [73].

88. A nu pofti ceva din plăcerile şi dulceţurile lumii nu este egal cu a dori bunătăţile veşnice şi cereşti. Altceva este aceasta şi altceva e aceea. Cele dint i le dispreţuiesc mulţi. De cele de al doilea, puţini oameni s au ngrijit [74].

72. Extras din Cuv. IV etic, op. *cit.,* p. 12. Pentru sf ntul Simeon virtutea nu este o simplă pasivitate, ci o punere n ordine a mişcărilor sufleteşti şi trupeşti, pentru buna folosire a lor n favoarea deprinderii unei virtuţi. Prin aceasta spiritualitatea creştină se deosebeşte net de cea budistă. Nemişcarea puterilor trupeşti şi sufleteşti poate aparţine firii slăbite, sau dezamăgite de pe urma dezordinii pătimaşe a mişcărilor lor. Căci slăbirea sau dezamăgirea pot apărea n creatură, care n are de la sine fiinţa, ci e din nimic şi ca atare naintează c nd răm ne de sine spre nimic. Dar punerea n r nduială a mişcărilor firii e un efort care nvinge nclinarea mişcărilor firii spre tr ndăvia dezordinii şi spre nimic.

73. Extras din aceeaşi cuv ntare. *Ibidem.*

74. Extras din aceeaşi cuv ntare, op. *cit.,* p. 14. Continu nd ideea din capitolul anterior, sf ntul Simeon spune că dorirea bunătăţilor veşnice e mai mult dec t nedorirea plăcerilor păm nteşti. Virtutea e o dorire pozitivă a bunătăţilor veşnice şi prin aceasta depăşeşte o fire ajunsă la nemişcare prin voinţa de a nu răspunde răului cu rău, sau prin dezabuzare

89. A ocoli şi a nu căuta slava de la oameni nu este tot una cu a dori slava de la Dumnezeu. Căci e multă deosebire ntre aceste două lucruri. Cea dint i au respins o mulţi şi dintre cei stăp niţi de patimi ; pe cea de a doua, puţini s au nvrednicit să o primească şi cu multă osteneală [75].

90. Nu e tot una a te mulţumi cu o haină modestă şi a nu dori un veşm nt strălucitor, cu a te mbrăca n lumina lui Dumnezeu. Acesta este un lucru şi acela altul. Atraşi de mii de pofte, unii dispreţuiesc cu uşurinţă poftirea unui veşm nt ; dar n lumina lui Dumnezeu se mbracă acei care o caută neobosiţi prin toate nevoinţele şi se fac fiii luminii şi ai zilei n mplinirea poruncilor [76].

91. Altceva este vorbirea smerită şi altceva cugetarea smerită ; altceva este smerenia şi altceva este floarea smereniei ; altceva este rodul acesteia şi altceva dulceaţa frumuseţii lui, şi altceva dec t acestea, urmările ce decurg din el. Dintre acestea, unele at rnă de noi, altele nu at rnă de noi. Cele ce at rnă de noi s nt : să cugetăm toate, să ţinem seama de toate, să spunem şi să facem toate c te ne duc la smerenie ; dar sf nta smerenie şi celelalte nsuşiri ale ei, harismele şi lucrările ei, s nt darul lui Dumnezeu şi nu at rnă de noi. Dar de ele

şi slăbire. Ea e un efort de ridicare a firii la cele mai presus de fire. Nu se cere desfiinţarea dorinţei ca putere a firii, ci ndreptarea şi ntărirea ei spre cele continuu mai nalte.

75. Cuv. IV etic, op. *cit.,* p. 12. Se face aici o deosebire analoagă cu cea din cele două capete anterioare, ntre pesimismul celor ce s au sc rbit, prin dezamăgiri sau prin cinismul patimilor, de slava de la oameni, şi ntre cei ce doresc, ntr un elan pozitiv, slava curată de la Dumnezeu cel infinit. Aici se crede n Dumnezeu cel personal, acolo e un fel de panteism, odată ce persoana omenească se topeşte n esenţa universală. Aici se crede ntr un Dumnezeu personal, Căruia credinciosul vrea să l placă, şi n a plăcea lui Dumnezeu constă slava dorită de la El, care este totodată o depăşire a egoismului.

7o. Cuv. etic. cit., op. *cit.,* p. 14. Aceeaşi idee ca n cele trei capete anterioare. Dar aci sf ntul Simeon dă şi o explicare proprie a deosebirii ntre lipsa unei patimi şi posesiunea unei virtuţi contrare: lipsa unei patimi poate proveni din angajarea intensă n alte patimi.

nu se va nvrednici nimeni, dacă nu a semănat toate seminţele care at rnă de el[77].

92. Altceva este a nu ne revolta faţă de necinstiri, de batjocuri, de ncercări şi necazuri, şi altceva a ne arăta mulţumiţi de ele şi a ne ruga pentru cei ce ne fac acestea. Altceva este a iubi din suflet pe aceştia şi altceva a ntipări, pe l ngă aceasta, n mintea noastră faţa fiecăruia din ei şi a i mbrăţişa fără patimă ca pe nişte prieteni adevăraţi, cu lacrimi de iubire sinceră, fără să se afle n acea clipă nici o urmă a vreunei supărări n noi. Iar lucrul mai mare dec t cele spuse este ca n timpul nsuşi al ispitelor să aibă cineva, n chip neschimbat, aceeaşi bună simţire egală pentru cei ce l batjocoresc n faţă, l calomniază, l judecă, l os ndesc, l njură şi l scuipă n faţă, şi pentru cei ce iau n afară nfăţişarea prieteniei, dar pe ascuns fac aceleaşi lucruri fără să se poată nsă ascunde de fapt. Dar neasemănat mai mare lucru dec t toate acestea, socotesc că este ca cineva să uite cu desăvârşire cele ce le a suferit şi să nu şi aducă aminte de ceva din ceea ce i s a nt mplat, fie că lipsesc, fie că s nt de faţă cei ce l au supărat, ci să i primească şi pe aceştia la fel ca pe prieteni, n convorbiri şi la masă, fără nici o g ndire la cele nt mplate[78].

93. Nu e acelaşi lucru a ţi aduce aminte de Dumnezeu şi a L iubi pe Dumnezeu. Nici a te teme de Dumnezeu şi a păzi poruncile Lui[79]. Altceva s nt acestea şi altceva acelea. Dar am ndouă s nt proprii celor desăv r şiţi şi nepătimitori.

94. Altceva este nepăcătuirea şi altceva lucrarea poruncilor[80]. Cea din urmă este proprie celor ce se nevoiesc şi vieţuiesc după Evanghelie, iar cea dint i este proprie celor ce au dob ndit prima nepătimire.

77. Cuv etic. cit., *op. cit.,* p. 16.
78. Cuv. etic. cit., *ibidem.*
79. Cuv. etic. cit., *op. cit.,* p. 18. Poţi să te temi de Dumnezeu şi să nu treci această temere n fapte.
80. Cuv. etic. cit., op. cii., p. 16.

95. Liniştea nu e, desigur, una cu nelucrarea[81]. Nici tăcerea nu e una cu liniştea[82]. Altceva e fiecare din acestea. Nelucrarea este proprie celor ce nu voiesc să cunoască mpărtăşirea de bunătăţile lui Dumnezeu, nici să mplinească ceva din cele bune. Lucrarea poruncilor este proprie celor ce se ocupă ne ncetat cu cunoştinţa lui Dumnezeu şi stăruiesc n nţelegerea cuv ntului nţelepciunii lui Dumnezeu şi cercetează ad ncurile Duhului şi s nt introduşi n tainele minunate ale lui Dumnezeu. Iar liniştea este proprie celor ce săv rşesc lucrarea minţii cu luarea aminte a unei cugetări pline de atenţie la g nduri.

96. Nu este acelaşi lucru retragerea (din lume), ca mutarea dintr un loc n alt loc şi adevărata nstrăinare[83]; ci altceva şi altceva. Cea dint i este a celor ce luptă şi a celor ce, din cauza lenii, s nt purtaţi de o cugetare nestatornică, sau din cauza unui prisos de căldură doresc lupte şi mai mari. Iar a doua este a celor ce s au răstignit lumii (1 Cor. II, 10) şi lucrurilor lumii şi doresc să fie pururea numai cu Dumnezeu şi cu ngerii şi nu se ntorc deloc spre cele omeneşti.

97. Altceva este a te mpotrivi vrăjmaşilor şi a lupta mpotriva lor şi altceva a i birui şi a i supune şi a i omor cu desăv rşire. Primul lucru e propriu luptătorilor şi vitejilor n cele ale nevoinţei ; al doilea e propriu celor nepătimitori şi desăv rşiţi[84].

98. Toate acestea s nt fapte ale sfinţilor ce umblă n lumina nepătimirii. Dar cei ce nţeleg că s nt n afara

81. Liniştea este ceva pozitiv, este o bucurie. Nelucrarea e neacti vitate şi nu iradiază din ea putere, ci ndeamnă la pasivitate şi deci la tristeţe. Poţi să fii activ n linişte şi poţi să fii neactiv fără să ai linişte. Căci lipsa de mişcare e contrară firii.

82. Din Cuv. etic. cit., *ibidem.* Poţi să taci n afară şi n suflet să n ai linişte.

83. Din Cuv. etic. cit., *ibidem.* Deci mai presus de fuga exterioară din lume, e cea care m ntuieşte, sau nstrăinarea interioară de ceea ce e rău n ea.

84. Extras din Cuv. etic. cit., op. cit., p. 18. Cel nepătimitor nu mai e mişcat de nici un răspuns contrar la răul duşmanului, ci l copleşeşte şi l desfiinţează cu neclintirea n iubire.

lor, să nu se lase amăgiţi, nici să şi amăgească sufletele lor, ci să ştie că ei umblă zadarnic, ca ntr un ntuneric[85].

99. Mulţi s au supus acestor nevoinţe, unul pentru un motiv, altul pentru alt motiv. Dar foarte puţini s nt cei ce au săv rşit osteneala lor cu frică şi cu dragoste firească de Dumnezeu. Singuri aceştia, ajutaţi de har, izbutesc n scurtă vreme n lucrarea virtuţii şi se ntind spre cele spuse. Ceilalţi s nt lăsaţi, cum s a spus, «să rătăcească n loc neumblat şi nu pe cale» (Ps. CVI, 40) [86], potrivit cuv ntului: «Şi i am trimis pe ei după uneltirile inimilor lor, merge vor ntru meşteşugirile lor» (Ps. LXXX, 11)[87].

100. Cel ce a dob ndit experienţa acestora prin s r guinţa cea mai bună va cunoaşte puterea (nţelesul) celor spuse. Iar cel ce e altfel, va cunoaşte nţelesul din afară al celor spuse, dar despre nţelesul lor duhovnicesc, care se cunoaşte cu nţelegerea, nu va avea dec t idei teoretice, sau mai bine zis va plăsmui n cugetarea lui chipuri mincinoase, fiind foarte departe de ele, ca un om ce se amăgeşte.

101. C nd te ai ridicat, prin multe osteneli şi sudori deasupra micimii trupului şi te ai dezbrăcat de trebuinţele lui, l vei purta uşor şi duhovniceşte, ca pe unul ce nu va simţi nici foame nici sete. Atunci vei privi mai bine, ca prin oglindă (1 Cor. XIII, 12)[88], pe Cel mai presus de minte şi cu ochii tăi spălaţi de lacrimi vei vedea pe Cel pe Care nimeni nu L a văzut vreodată (Ioan I,

85. Extras din Cuv. cit., op. cii., p. 16. Aceştia umblă mult, nsă umblă n ntuneric şi nu reuşesc să iasă din el.

86. A umbla n ntuneric ne naint nd spre scopul firesc al vieţii noastre, nseamnă a nu umbla pe drum, căci orice drum duce undeva, duce la un scop.

87. Extras din Cuv. cit., op. cif., p. 18. Aceştia şi au făcut propriile lor planuri, nu urmăresc planurile lui Dumnezeu.

88. Trupul lui a devenit transparent ca o oglindă prin care cel duhovnicesc se vede pe sine şi vede pe Dumnezeu.

18)[89]. Şi av nd sufletul rănit de iubirea Lui, vei nfiripa un c ntec amestecat cu lacrimi[90]. Atunci să ţi aduci aminte de mine şi să te rogi pentru smerenia mea, ca unul ce eşti unit cu Dumnezeu şi ai o ndrăznire ne nfruntată faţă de El.

Ale aceluiaşi, 25 de alte capete ale cunoştinţei şi ale cuv ntării de Dumnezeu (gnostice şi teologice)

1. Nici celui ce teologhiseşte nu i se potriveşte pocăinţa, nici celui ce se pocăieşte, teologia. Căci pe c t s nt de departe răsăriturile de apusuri (Ps. Cil, 12), pe at ta e mai naltă teologia dec t pocăinţa[91]. Căci precum se vaită un om aflat n boală şi neputinţe, sau precum strigă un cerşetor mbrăcat n zdrenţe, aşa face cel ce se află n pocăinţă şi săv rşeşte cu adevărat faptele pocăinţei. Iar cel ce teologhiseşte este asemenea celui ce petrece n curţile mpărăteşti mbrăcat n strălucirea veşm ntului mpărătesc şi vorbeşte ne ncetat cu mpăratul ca un intim al lui şi aude de la el n fiecare moment poruncile şi voile lui[92].

2. Sporirea n cunoştinţa de Dumnezeu se face prilej şi pricină a necunoaşterii tuturor celorlalte, ba chiar şi a lui Dumnezeu. Şi mărimea luminii Lui e o nevedere

89. Lacrimile fac ochii curaţi şi de aceea capabili să vadă esenţa tainică a lucrurilor şi pe Dumnezeu prin ele.

90. Starea aceasta de mare nduioşare şi bucurie pentru Dumnezeu şi găseşte o expresie nu numai n lacrimi, ci şi n ritmul unei melodii.

91. Avem aci sensul patristic al teologiei, ca fiind contemplaţie a lui Dumnezeu, atinsă pe treptele nalte ale curăţiei şi nepătimirii. Cel ce trăieşte desăv rşit n Dumnezeu, văz ndu L cu mintea, nu mai simte nici trebuinţă de pocăinţă, căci uită p nă şi de starea sa, fiind ieşit ntreg n Dumnezeu pe Care L vede.

92. Adevărata teologie e nu numai vorbirea despre Dumnezeu, ci dialog cu Dumnezeu, simţire puternică şi responsabilă a prezenţei Lui personale şi revendicatoare.

desăv rşită ; iar simţirea supradesăv rşită a luminii Lui mai presus de simţire, e o nesimţire a tuturor celor ce s nt n afara ei[93]. Căci simţirea care nu cunoaşte, nu află şi nu nţelege deloc ce s nt, de unde, unde, care şi cum s nt cele n care se află, neav nd putere să ştie acestea, cum va fi simţire ? Cum nu vor fi acestea mai degrabă mai presus de simţire ? Iar mintea care şi simte neputinţa ei, cum nu va fi nesimţitoare faţă de cele mai presus de simţire ? «Căci cele ce ochiul nu le a văzut şi urechea nu le a auzit şi la inima omului nu s au suit» (1 Cor. II, 9)[94], cum vor fi supuse simţirii ?

3. Domnul care ne dăruieşte nouă cele mai presus de simţire ne dă şi o altă simţire mai presus de simţire prin Duhul Său, ca să simţim n chip mai presus de fire darurile şi harismele Lui mai presus de simţire, prin toate simţurile, n chip clar şi curat[93].

4. Tot cel ce e nesimţitor faţă de Unul, e nesimţitor faţă de toate, precum cel ce are simţire faţă de Unul le simte pe toate şi este n afară de simţirea tuturor. El le simte pe toate şi nu e stăp nit de simţirea lor[96].

5. Cel surd faţă de cuv ntul lui Dumnezeu e surd faţă de orice glas, precum cel ce aude cuv ntul lui Dumnezeu le aude pe toate[97]. Acesta este surd, pe de altă parte, faţă de orice glas. El le aude pe toate şi nu aude pe nici una, dec t pe acelea care şi spun cuvintele n Cu

93. Se afirmă aci caracterul apofatic, sau mai presus de cunoaştere al cunoaşterii lui Dumnezeu, conform lui Dionisie Areopagitul şi sf ntului Grigorie de Nisa.

94. Extras din Cateheza XXVIII; op. cit., p. 158—160, unde e n legătură cu cap. I, ed. cit., p. 51—52.

95. Există o simţire mai presus de simţire. Sufletul nu se află pe acea treaptă ntr o insensibilitate. Ea e o sensibilitate spirituală şi are drept cauză lucrarea Sf ntului Duh. Dar e lucrătoare şi prin simţurile trupului, cum a fost cazul cu apostolii pe Tabor.

96. Sf ntul Simeon Noul Teolog se dovedeşte n tot scrisul lui un teolog al simţirii mai presus de simţire. Dar această simţire nu i un sentiment pur, ci un contact total al fiinţei noastre, sensibilizată de Duhul, cu Dumnezeu.

97. Acela vede şi aude n toate cuv ntul lui Dumnezeu.

v ntul[98], şi nici pe acestea, ci numai Cuv ntul care grăieşte fără glas, n glasuri[99].

6. Cel ce aude, vede şi simte astfel, cunoaşte puterea (nţelesul) celor spuse. Iar cel ce nu o cunoaşte, este vădit că nu şi are simţurile sufletului clare şi sănătoase. Şi fiind aşa, ncă n a cunoscut că a fost zidit ca văzător al zidirii văzute şi pentru a fi introdus n cea cunoscută cu mintea [100], ci, «fiind aşezat ntr o astfel de cinste, s a alăturat şi s a asemănat cu animalele fără minte şi purtătoare de povară» (Ps. XLVIII, 13). Şi asemănat cu ele, răm ne astfel, ne ntors, nerechemat, sau neridicat la prima cinste, după darul iconomiei Domnului nostru Iisus Hristos (Efeseni III, 2—7), Fiul lui Dumnezeu [101].

7. Fiind jos, nu cerceta cele de sus ; iar nainte de a ajunge sus, nu te ocupa prea mult cu cele de jos, ca nu cumva lunec nd să cazi din am ndouă, mai bine zis să te pierzi cu cele de jos.

8. Cel ce a fost ridicat de mpărat din cea mai de jos sărăcie la bogăţie şi a fost mbrăcat cu o mare cinste şi mpodobit cu o haină strălucitoare şi i s a poruncit să stea n faţa lui, priveşte pe mpăratul cu mare dor şi l iubeşte ca pe binefăcătorul lui, iar haina cu care a fost mbrăcat o cinsteşte cum se cuvine, şi demnitatea şi o

98. Nu aude nici un cuv nt ca st nd de sine, sau ca răsun nd de sine, ci fiecare cuv nt este identificat pentru el cu Cuv ntul lui Dumnezeu.

99. Extras din Cateheza cit., *ibidem.* Numai prin faptul că auzim n mod real Cuv ntul lui Dumnezeu, ca un cuv nt căruia trebuie să i răspundem, auzim real toate cuvintele Lui prin lucruri şi prin oameni, ca pe nişte cuvinte care ne scot din izolarea şi egoismul nostru şi trebuie să le răspundem. Propriu zis n toate cuvintele e un singur Cuv nt personal Care ni se comunică, ne revendică şi simţim că trebuie să I răspundem prin viaţa, prin faptele noastre.

100. Sf ntul Grigorie de Nazianz, Cuv. 38, Ii ; P.G. 36, 324 A. Omul a fost făcut ca subiect cunoscător şi văzător al celor cunoscute şi văzute, ntr o legătură ontologică cu ele, cum e Logosul divin cu raţiunile Sale, care prin creaţie devin raţiunile lucrurilor.

101. Extras din Cateheza cit., op. *cit.,* p. 160—162. Sf ntul Simeon vorbeşte şi de nişte simţuri sau de o sensibilitate a sufletului, care s a tocit prin cădere. Cine aude şi vede prin ele, cunoaşte «puterea» realităţii spirituale, nu numai nţelesul ei, pentru că prin ele se pune n legătură cu acea realitate şi ea, fiind personală, iradiază putere din ea.

cunoaşte. Iar de bogăţia dată lui şi dă seama. Aşa şi monahul care s a retras cu adevărat din lume şi de la lucrurile din ea şi a venit la Hristos, chemat printr o bună simţire, şi a fost ridicat la nălţimea vederii duhovniceşti prin lucrarea poruncilor, cunoaşte fără rătăcire pe Dumnezeu şi nţelege limpede schimbarea săv rşită cu el. Căci vede pururea harul Duhului care luminează de jur mprejur, care poate fi numit haină şi purpură mpărătească, sau mai bine zis e Hristos nsuşi, dacă cei ce cred n El s au mbrăcat n El (Rom. XIII, 14)[102].

9. Cel ce s a mbogăţit cu bogăţia cerească, adică cu prezenţa şi sălăşluirea Celui ce a zis : «Eu şi Tatăl vom veni şi locaş ne vom face ntru el» (Ioan XIV, 23), ştie n cunoştinţa sufletului de ce mare har s a mpărtăşit şi ce mare comoară poartă n inima lui. Căci vorbind cu Dumnezeu ca şi cu un prieten, stă cu ndrăznire n faţa «Celui ce locuieşte n lumina cea neapropiată» (1 Tim. VI, 16)[103].

10. Fericit este cel ce crede acestora ! De trei ori fericit este nsă cel ce se străduieşte să dob ndească cunoştinţa celor spuse prin făptuire şi prin sfinţite nevoinţe ! Dar este un nger, ca să nu spun mai mult, cel ce se ridică prin contemplare şi cunoştinţă la nălţimea acestei stări şi aproape de Dumnezeu, ajuns ca un fiu al lui Dumnezeu.

11. Cel ce stă la ţărmurile mării vede noianul nesf rşit de apă, dar marginea lui nu o poate vedea, ci numai o parte oarecare. La fel cel ce s a nvrednicit să privească oceanul nesf rşit al slavei lui Dumnezeu şi să l

102. Acest capitol corespunde cu cap. 59 din *Filocalia greacă.* Sf ntul Simeon care a fost «spătarul cubicular» la curtea mpăratului Vasile II foloseşte des imagini de la curtea mpărătească. El socoteşte harul energiei necreate ce izvorăşte din Hristos, ca o haină a lui Hristos, n care e mbrăcat, sau ca pe Hristos nsuşi, dacă Hristos este n energia ce iradiază din El.

103. Deşi Dumnezeu este nevăzut, simţirea prezenţei Lui este at t de puternică, nc t sf ntul Simeon declară că se simte ca n faţa Lui.

vadă n chip nţelegător, l vede nu at ta c t este, ci c t e cu putinţă ochilor nţelegători ai sufletului său [101].

12. Cel ce stă l ngă mare, nu o priveşte numai pe aceasta, ci şi intră at ta c t voieşte n apele ei. Aşa şi cei ce voiesc, dintre cei duhovniceşti, pot să se mpărtăşească şi să contemple, prin cunoştinţă, lumina dumnezeiască, pe măsura dorinţei de care s nt purtaţi[105].

13. Cel ce stă la ţărmurile mării, at t timp c t se află n afara apelor, le vede pe toate şi priveşte peste noianul apelor, dar c nd ncepe să intre n apă şi să se scufunde n ea, pe măsură ce se afundă, părăseşte vederea celor din afară. Aşa şi cei ce au ajuns la mpărtăşirea de lumina dumnezeiască : pe măsură ce naintează n cunoştinţa dumnezeiască, se scufundă tot mai mult n neştiinţă [106].

14. Cel ce a cobor t n apa mării p nă la genunchi, sau p nă la br u, vede toate cele din afara apei n chip clar ; dar c nd se coboară n ad nc şi a ajuns ntreg sub apă, nu mai poate vedea ceva din cele de afară, dec t numai at ta că e ntreg n ad ncul mării[107]. Aşa li se n t mplă şi celor ce cresc prin sporire duhovnicească şi urcă n desăv rşirea cunoştinţei şi a contemplaţiei.

15. C nd cei ce naintează spre desăv rşirea duhovnicească s nt luminaţi n parte, adică primesc o lumină

104. A se observa cum sf ntul Simeon aseamănă cu un ocean chiar numai slava lui Dumnezeu ; de fiinţa lui Dumnezeu nici nu ndrăzneşte să vorbească.

105. Contemplarea luminii dumnezeieşti nu e despărţită, pentru sf ntul Simeon, de mpărtăşirea de ea, potrivit nvăţăturii lui despre simţurile sufleteşti prin care omul duhovnicesc intră n contact cu realitatea dumnezeiască, aşa cum intră orice om prin simţurile trupului n contact cu lumea materială.

106. De la capitolul 11 p nă la capitolul 19 inclusiv e redată ideea sf ntului Grigorie de Nissa : «Aceasta este a vedea cu adevărat pe Dumnezeu : a nu afla niciodată o săturare a dorinţei ...căci nu se va socoti vreodată că se poate mbrăţişa firea nevăzută» *(Despre via a lui Moise,* n P.G. 44, col. 404). Dar sf ntul Simeon pune n relief şi ideea scumpă lui, că cel ajuns n oceanul dumnezeiesc nu mai vede nimic n afară de el, dar n el vede toate. Proprie lui este şi imaginea oceanului şi a apelor.

107. Deci nu şi pierde conştiinţa identităţii sale.

numai n minte, atunci ei oglindesc slava Domnului n chip nţelegător şi s nt introduşi n cunoştinţa nţelegerii şi n taina descoperirii, fiind ridicaţi de la contemplarea celor ce s nt la Cel ce e mai presus de cele ce s nt (de făpturi).

16. Cei ce se apropie de desăv rşire şi nu o văd ncă dec t n parte s nt nspăim ntaţi nţeleg nd nesf rşirea şi necuprinderea celor ce le văd. Căci, pe măsură ce pătrund n lumina cunoştinţei, primesc cunoştinţa neştiinţei lor. Dar c nd realitatea spirituală le apare ncă n chip neclar şi li se arată ca ntr o oglindă şi e luminată numai n parte, ea va binevoi să se facă văzută şi mai mult şi să se unească prin mpărtăşire cu subiectul iluminat, lu ndu l ntreg n sine, c nd acest subiect va fi scufundat ntreg n ad ncul Duhului ca n s nul unui abis de ne sf rşite ape luminoase ; atunci el urcă n chip negrăit la desăv rşita neştiinţă, ca unul ce a ajuns mai presus de toată cunoştinţa [108].

17. C nd mintea e simplă, sau goală de orice nţeles şi intră ntreagă n lumina dumnezeiască, simplă [109], fiind acoperită de ea, nu mai are să afle altceva n afară de lumina n care este, ca să fie mişcată spre nţelegerea acelui altceva, ci răm ne n abisul luminii dumnezeieşti, nemai ngăduindu i se să privească nicidecum n afară [110]. Aceasta este ceea ce s a spus : «Dumnezeu este lumină» (1 Ioan I, 5) şi lumina supremă şi odihna de orice vedere pentru cei ce au ajuns n ea.

108. Ştiinţa şi cunoştinţa implică posesia parţială a realităţii, sau transformarea ei la starea de obiect, ceea ce nseamnă delimitarea ei.

109. E simplitatea de ocean a dumnezeirii, n care se cuprind rădăcinile transcendente ale tuturor ntr un chip nediferenţiat, iar ea nsăşi ca izvor al lor, e infinit mai mult dec t toate.

110. Se redă aci o idee a sf ntului Maxim Mărturisitorul care zice: «In nemărginire se odihneşte toată mişcarea celor ce se mişcă n mod natural, pentru faptul că nu există n ea nici o distanţă sau interval, ne av nd deci unde, cum şi spre ce să se mişte, ntruc t are pe Dumnezeu, Care hotărniceşte chiar şi nemărginirea, Care hotărniceşte toată mişcarea, ca sf rşit n calitate de cauză» (Ambigua, n P.G., 91, 1217). Dar sf ntul Simeon foloseşte copios imaginea luminii şi dă acestei imagini un caracter emoţional.

18. Mintea pururea n mişcare devine nemişcată şi cu totul fără g nduri c nd e acoperită ntreagă de ntunericul dumnezeiesc şi de lumina dumnezeiască [111]. Dar e n stare de contemplaţie şi de simţire şi de gustare a bunătăţilor n care se află [112]. Căci ad ncul Sf ntului Duh nu e ca ad ncul apelor mării, ci e ad ncul apei vii a vieţii veşnice (Ioan IV, 10) [113]. Toate cele n care mintea ajunge, după ce străbate cele văzute şi cugetate, s nt de ne nţeles, de net lcuit şi de necuprins. Ea se mişcă şi se ntoarce numai n ele n chip nemişcat[114], vieţuind n viaţa mai presus de viaţă, fiind lumină n lumină şi nu lumină de sine. Căci nu se priveşte atunci pe sine, ci pe Cel mai presus de sine şi slava de acolo făc nd o străină de cunoaşterea sa, se are pe sine nsăşi ntreagă neştiută [115]

19. Cel ce a ajuns la măsurile desăv rşirii, este mort fără a fi mort, vieţuind n Dumnezeu n Care se află şi nevieţuind luişi (Rom. XIV, 7). E orb ca cel ce nu vede din fire. El a ajuns nsă mai presus de orice vedere naturală, ca unul ce a primit ochi noi şi neasemănat mai buni şi mai presus de cei ai firii. El e nelucrător şi nemişcat, ca unul ce a mplinit toată lucrarea sa. E fără g nduri, ca unul ce s a ridicat la unirea mai presus de nţelegere şi se odihneşte acolo unde nu mai e vreo lucrare a minţii, sau vreo mişcare de aducere

111. Sf ntul Simeon identifică ntunericul dumnezeiesc al lui Dionisie Areopagitul cu lumina dumnezeiască. De altfel nsuşi Dionisie nţelegea prin ntunericul de pe Sinai «preamulta lumină». Ajunsă aci mintea răm ne cu o mişcare receptivă, nu creatoare, cu o mişcare stabilă n acelaşi sens, nu cu o mişcare ce trece de la un lucru la altul.

112. Precum se conciliază ntunericul cu preamulta lumină, aşa se conciliază mintea golită de g nduri cu starea ei de contemplare şi de gustare a bunătăţilor dumnezeieşti. Căci n oceanul dumnezeiesc cel simplu s nt toate.

113. Şi unde e viaţa veşnică, e şi viaţa sufletului omenesc.

114. Identificarea stabilităţii cu mişcarea sufletului ajuns n Dumnezeu o făcuse şi sf ntul Grigorie de Nissa (Despre *via a lui Moise,* P.G. 44, 405 C) şi sf ntul Maxim Mărturisitorul (Ambigua, P.G. 91, 1221).

115. Mintea devine prin lumina dumnezeiască altfel dec t e prin natura ei, de aceea şi devine ei nsăşi un mister ne nţeles.

aminte, spre vreun g nd sau spre vreun nţeles. Căci neput nd nţelege sau cunoaşte cele ne nţelese şi cu neputinţă de cuprins, se odihneşte, aşa zic nd, n ele. Iar odihna aceea e nemişcarea ne simţirii fericite, care e totodată desfătarea n simţirea ne ndoielnică şi fără străduinţă a bunătăţilor negrăite [116].

20. Cel ce nu s a nvrednicit să ajungă la o astfel de măsură a desăv rşirii şi n posesiunea unor astfel de bunuri să se nvinovăţească numai pe sine şi să nu spună, pentru a se dezvinovăţi, că lucrul acesta este cu neputinţă, sau că desăv rşirea se dob ndeşte, dar n chip neştiut. Ci să cunoască, ncredinţat de dumnezeieştile Scripturi, că lucrul e cu putinţă şi adevărat, nfăptuin du se prin lucrare şi mplinindu se n chip conştient. Căci fiecare se lipseşte pe sine de aceste bunătăţi pe măsura ne mplinirii şi nelucrării poruncilor [117].

21. Mulţi citesc Sfintele Scripturi, iar unii, citin du le, le şi aud [118]. Dar puţini dintre cei ce le citesc pot cunoaşte drept puterea şi nţelesul celor citite. Aceştia declară uneori că cele spuse de Sfintele Scripturi s nt cu neputinţă, alteori le socotesc cu totul de necrezut, sau le iau ca alegorii n sens rău. Pe cele spuse pentru timpul de faţă le socotesc ca av nd să se mplinească n viitor, iar pe cele spuse despre cele viitoare, le iau ca deja n t mplate şi ca nt mpl ndu se n fiecare zi. Şi astfel nu e o judecată dreaptă n ei, nici o pătrundere adevărată a lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti.

22. Dumnezeu a făcut de la nceput două lumi : una văzută şi alta nevăzută. Dar e un singur mpărat al lucrurilor văzute care poartă n el trăsăturile celor două

116. E bucuria de darurile primite fără osteneală, fără efort, dar care le ntrec pe toate cele dob ndite prin efort.

117. Extras din sf rşitul Cuv. X etic.; *Traites Iheol...,* tom. II, p. 336. E o nvăţătură scumpă sf ntului Simeon că bunurile dumnezeieşti se posedă n chip conştient. De fapt dacă nu avem conştiinţa lor, nici nu le avem.

118. E vorba de auzirea cu sufletul, adică cu un simţ al sufletului.

lumi, n latura cea văzută şi cugetată [119]. Potrivit cu aceste două lumi, strălucesc doi sori, cel văzut cu simţurile şi cel cugetat. Şi ceea ce e soarele acesta n cele văzute şi supuse simţurilor, aceea este Dumnezeu n cele nevăzute şi ne nţelese cu mintea. Căci El este şi se numeşte Soarele dreptăţii (Maleahi IV, 2 ; III, 20). Iată deci doi sori, unul cunoscut cu simţurile şi unul cugetat cu mintea, precum s nt şi două lumi, aşa cum s a spus. Şi dintre cele două lumi, una, adică lumea supusă simţurilor cu toate cele din ea, este luminată de soarele acesta cunoscut cu simţurile şi văzut, iar cealaltă lume, adică cea cunoscută cu mintea şi cele din ea, primeşte lumina şi strălucirea de la Soarele cugetat al dreptăţii. Deci cele supuse simţurilor şi cele cunoscute cu mintea s nt luminate n chip despărţit : cele dint i de soarele cunoscut cu simţurile, iar cele din urmă de Soarele cunoscut cu mintea. Cele din urmă nu au nici o unire sau cunoştinţă sau comuniune cu cele supuse simţurilor.

23. Singur omul din toate cele văzute şi cugetate a fost zidit de Dumnezeu ca o fiinţă ndoită, av nd trup alcătuit din patru elemente : din simţire şi suflare, prin care participă la aceste elemente şi trăieşte n ele, şi din suflet nţelegător şi nematerial şi necorporal, unit n chip negrăit şi ne nţeles cu acestea şi amestecat cu ele n chip neamestecat şi neconfundat [120]. Iar acestea s nt omul cel unul, animal muritor şi nemuritor, văzut şi nevăzut,

119. Acesta e omul.

120. Sf ntul Simeon nu putea să nu sufere influenţa timpului său, n multe privinţe care nu ţin propriu zis de credinţa creştină. Făc nd abstracţie de ideea celor patru elemente componente ale lumii materiale, idee proprie timpului său, el se mai resimte şi de nţelegerea simplistă a acelui timp n privinţa unirii dintre trup şi suflet. Astăzi ne dăm seama de taina cu mult mai complexă a acestei uniri. De altfel nsuşi sf ntul Simeon dă dovadă că e conştient de dificultatea problemei c nd adaugă pe de o parte simţirea şi suflarea la cele patru componente ale trupului, iar pe de alta declară că prin ele se uneşte sufletul cu trupul. Sensibilitatea şi suflarea s nt marea taină a existenţei umane. Aparţin ele materiei ? Aparţin sufletului ? E greu de a le atribui unuia sau altuia n mod separat. In sensibilitate se nt lnesc sufletul şi trupul.

sensibil şi inteligibil, văzător al zidirii văzute, cunoscător al celei cugetate. Precum cei doi sori şi mplinesc n chip despărţit lucrările n cele două lumi, aşa şi n omul cel unul : unul luminează trupul, Celălalt sufletul şi fiecare soare comunică lumina sa, prin participare, părţii luminate de el, după puterea de primire a ei, fie n chip mai bogat, fie n chip mai sărac [121].

24. Soarele supus simţurilor e văzut, dar nu vede. Soarele cunoscut cu mintea e şi văzut de cei vrednici, dar şi vede pe toţi şi mai ales pe cei ce L văd pe El. Cel cunoscut cu simţurile nu vorbeşte, nici nu dă cuiva putere să vorbească. Cel cunoscut cu mintea vorbeşte prietenilor Lui şi dăruieşte tuturor puterea să vorbească [122]. Cel supus simţurilor, strălucind n grădina supusă simţurilor, usucă numai umezeala păm ntului cu căldura razelor lui, dar nu şi ngraşă plantele şi seminţele. Cel cunoscut cu mintea, arăt ndu se n suflet, mplineşte lucrurile următoare : usucă umezeala patimilor şi curăţă murdăria produsă de ele şi dă grăsime păm ntului sufletului, din care se hrănesc plantele virtuţilor mbibate de rouă.

25. Soarele supus simţurilor răsare şi luminează lumea cunoscută cu simţurile şi toate cele din ea, pe oameni, fiarele, animalele şi orice altceva, peste care şi ntinde n chip egal lumina sa. Apoi apune şi lasă n ntuneric locul pe care l a luminat. Cel cunoscut cu mintea

121. Fără ndoială, deşi fiecare soare luminează n mod direct partea omului corespunzătoare lui, totuşi lumina Soarelui spiritual se reflectă din suflet şi asupra trupului, iar lumina soarelui văzut produce bucurie şi sufletului. Căci omul, deşi e din două părţi, e totuşi unul. In om se realizează unirea ntre cele două lumi. Aceasta o va spune sf ntul Simeon n capetele următoare.

122. Soarele spiritual dă putere sufletelor să vorbească, ntruc t vorbindu le el nsuşi le mişcă la răspuns. El e Subiectul suprem, care se adresează subiectelor făcute după chipul Lui. El e Cuv ntul cuv ntător, de unde pornesc toate cuvintele de chemare şi din care şi iau mişcarea de răspuns toate cuvintele de răspuns ale subiectelor create. Această convorbire leagă subiectele create de Dumnezeu şi luminează toate creaturile n acelaşi timp.

străluceşte pururea şi a strălucit, ncăp nd ntreg n toate n chip ne ncăput. Dar e deosebit de cele create de El şi e ntreg despărţit n chip nedistanţat de acestea, fiind ntreg n toate şi nicăieri ; ntreg n creaturile văzute ntregi şi ntreg n afară de ele ; ntreg n cele văzute şi ntreg n cele nevăzute ; e prezent ntreg pretutindeni şi nu e ntreg nicăieri şi nicidecum [123].

Ale aceluiaşi, una sută capete de Dumnezeu cuv ntătoare şi făptuitoare (teologice şi practice)

1. Hristos este nceputul (1 Cor. XV, 13), mijlocul şi sf rşitul [124]. Căci e n toate : n cele dint i (Col. I, 18) şi n cele mijlocii şi n cele din urmă ca n cele dint i. Pentru că nu este n El vreo deosebire oarecare ntre acestea, precum nu este nici barbar, nici scit, nici elin, nici iudeu, ci toate şi n toate este Hristos (Col. III, 11).

2. Sf nta Treime, străbăt nd prin toate de la cele dint i şi p nă la cele din urmă, ca de la capul unui trup p nă la picioare, le str nge pe toate, le lipeşte, le uneşte şi le leagă de sine şi, unindu le astfel, le face tari şi de nedesfăcut [125]. Ea se face cunoscută n fiecare dintre ele, Una şi Aceeaşi, Care este Dumnezeu, n Care şi cei din

123. Aceste trei ultime capete au intrat n prefaţa «Stoglavei», colecţie de hotăr ri ale Sinodului din 1551 de la Moscova. A se vedea la E. Duchesne, *Le Stoglav ei ies cen/s chap tres,* Paris, 1920, p. 4—5. După J. Darrouzes, *Chap tres theologiques* etc, p. 79.

124. Sf ntul Maxim spune: «Dumnezeu este nceputul, mijlocul şi sf rşitul celor ce s nt» (Cap. *gnostice* I, 5), dar şi că : «Dumnezeu nu este pentru Sine, pe c t e cu putinţă să ştim noi, nici nceput, nici mijloc, nici sf rşit» (II, 2). Hristos nsă s a făcut prin ntrupare nceputul, mijlocul şi sf rşitul vieţii noastre celei noi.

125. Sf nta Treime, ca diversitate de Persoane n unitatea fiinţei, se face principiu de menţinere a unităţii tuturor n diversitate.

urmă s nt cei dint i şi cei dint i s nt cei din urmă (Matei XX, 16)[126].

3. Pe toţi credincioşii, noi credincioşii trebuie să i vedem ca pe unul şi n fiecare din ei trebuie să vedem pe Hristos şi să avem at ta dragoste faţă de el, nc t să fim gata să ne punem sufletul propriu pentru el[127]. Nu trebuie să numim sau să socotim pe vreunul rău, ci pe toţi să i vedem, cum am spus, ca buni. Chiar dacă ai vedea pe vreunul tulburat de patimi, să nu urăşti pe fratele, ci patimile care l războiesc. Iar dacă l vezi tiranizat de pofte şi de g nduri greşite, să ai şi mai multă milă de el, ca nu cumva să fii şi tu ispitit (Col. VI, 1), ca unul ce te afli supus schimbărilor materiei nestatornice[128].

4. Precum cetele nţelegătoare ale puterilor de sus s nt luminate de Dumnezeu după treptele lor, de la cea dint i la a doua şi de la aceasta la alta şi aşa mai departe, revărsarea luminii dumnezeieşti trec nd la toate, aşa şi sfinţii, fiind luminaţi de dumnezeieştii ngeri şi legaţi şi uniţi prin legătura Duhului, se fac de aceeaşi cinste cu ngerii şi se ntrec cu ei[129]. Căci ei vin din neam n neam (Isaia IX, 27), prin sfinţii ce i au precedat, lipindu se de aceia prin lucrarea poruncilor lui Dumnezeu, prin care s nt luminaţi asemenea acelora, primind harul lui Dumnezeu prin participare. Astfel alcătuiesc ca un fel de lanţ de aur, fiecare din ei fiind ca un inel ce se leagă de celălalt prin

126. Acelaşi Dumnezeu, fiind şi n cele din urmă, le face şi pe acestea ca pe cele dint i. Din faptul că Dumnezeu sau Hristos e şi n cele din urmă, sf ntul Simeon scoate concluzia că n fond şi cele din urmă s nt cele dint i şi invers.

127. Sobornicitatea Bisericii şi are temeiul n faptul că n fiecare credincios este Acelaşi Hristos, deci n fiecare credincios s nt toţi credincioşii.

128. Corespunde cu cap. 62 din *Filocalia greacă*.

129. Faptul că lumina dumnezeiască trece prin ngeri la sfinţi, nu i lasă pe sfinţi mai prejos de ngeri. Căci lumina dumnezeiască trec nd de la ngeri la sfinţi nu se mpuţinează, ci li se mpărtăşeşte acestora ntreagă. Trecerea aceasta nu face dec t să nfăptuiască legătura ntre ngeri şi sfinţi.

credinţă, prin fapte şi prin iubire, nc t alcătuiesc n Dumnezeu cel Unul un şir ce nu se poate rupe uşor[130].

5. Dacă cineva e fals prin făţărnicie, sau pătat prin fapte, sau rănit uşor prin vreo patimă, sau are vreo mică lipsă din negrijă, nu se numără cu cei ntregi, ci se leapădă ca nefolositor şi lipsit de tărie. Aceasta, pentru ca nu cumva n vremea ntinderii să facă legătura lanţului să se rupă şi să introducă o distanţă ntre cei nedistanţaţi şi o ntristare n am ndouă părţile, cei dinainte suferind pentru cei de după ei, iar aceştia, pentru despărţirea de cei dinainte[131].

6. Cel ce nu năzuieşte cu iubire şi cu dorinţă puternică să se unească prin smerita cugetare cu cel din urmă dintre sfinţi, ci păstrează o mică ne ncredere n el, nu se va uni niciodată deloc nici cu el, nici cu sfinţii dint i care au precedat, chiar dacă ar socoti că are toată credinţa şi toată iubirea faţă de Dumnezeu şi faţă de toţi sfinţii[132].

7. Pl nsului după Dumnezeu i premerge smerenia şi i urmează o bucurie şi o veselie negrăită. Iar din smerenie după Dumnezeu răsare nădejdea m ntuirii. Căci cu c t se socoteşte cineva pe sine din suflet mai păcătos dec t toţi oamenii, cu at t creşte, mpreună cu smerenia şi nădejdea care nfloreşte n inima lui, ncredinţ ndu l că prin ea se va m ntui.

130. Trecerea luminii de la ngeri la sfinţi e ca trecerea pildei şi puterii de sfinţenie de la sfinţii dinainte la cei de după ei. Aceasta e o tradiţie vie, care asigură unitatea ntre generaţii. Acelaşi Hristos e n cei dint i şi n cei din urmă, făc ndu i pe cei dint i ca pe cei din urmă şi pe cei din urmă ca pe cei dint i. Sf ntul Simeon dă revărsării luminii de la ngeri la sfinţi şi de la sfinţii dinainte la cei de după ei un sens de tradiţie.

131. Corespunde cu cap. 62 din *Filocalia greacă.* Patimile rup lanţul tradiţiei vii a sfinţilor, care constituie un fel de coloană vertebrală a Tradiţiei vii a Bisericii.

132. Cine rupe legătura cu sf ntul cu care e n legătură nemijlocită rupe prin aceasta legătura cu toţi sfinţii de mai nainte. Prin el se va introduce o ntrerupere n lanţul tradiţiei, cu grele urmări pentru Hristos. Pentru menţinerea tradiţiei se cere smerenie şi iubire faţă de naintaşi, precum ruperea tradiţiei e pricinuită de m ndrie şi de lipsa de iubire.

8. Cu c t coboară cineva mai mult n ad ncul smereniei şi se recunoaşte ca nevrednic de m ntuire, cu at ta se ntristează mai mult şi varsă şiroaie de lacrimi. Iar pe măsura acestora, ţ şneşte n inima lui bucuria, iar mpreună cu ea izvorăşte şi creşte nădejdea, care face ncredinţarea despre m ntuire mai puternică[133].

9. Fiecare trebuie să se cerceteze pe sine şi să se cunoască, pentru a nu se ncrede nici numai n nădejdea singură fără pl nsul şi smerenia duhovnicească, nici n smerita cugetare şi n lacrimi, fără nădejdea şi bucuria ce urmează acelora[134]

10. Există o părută smerenie din lene, din neglijenţă şi dintr o lipsă de nădejde a conştiinţei, pe care cei ce o au o socotesc pricinuitoare de m ntuire. Dar nu este, căci nu are pl nsul pricinuitor de bucurie, nsoţit cu ea.

11. Există un pl ns fără smerenie duhovnicească şi acesta e socotit de cei ce pl ng astfel ca un pl ns cură ţitor de păcate. Dar nchipuindu şi aceasta, se amăgesc n zadar. Căci s nt lipsiţi de dulceaţa Duhului, ivită n chip tainic n cămara nţelegătoare a sufletului (Ps. XXXIII, 9). De aceea unii ca aceştia se şi aprind repede de pofta faţă de lume şi nu pot să dispreţuiască n chip desăv rşit lumea şi cele din lume. Iar cel ce nu poate dispreţui acestea n chip desăv rşit şi n a dob ndit o des lipire din suflet faţă de ele nu poate dob ndi nici nădejdea sigură şi ne ndoielnică a m ntuirii sale. E purtat de ndoială, ne ncetat, ici şi colo, nepun nd temelia de piatră (Luca VI, 48).

133. Viaţa duhovnicească e mpletită din contraste, ca şi viaţa n păcat. Plăcerea păcatului e nsoţită de chinul părerii de rău. Întristarea pentru păcat care merge p nă la pl ns, naşte bucuria, căci ea pune nceputul vieţii celei noi.

134. Cu acest capitol ncepe un şir de capete de aplicare pilduitoare a unui discernăm nt subtil al unor stări sufleteşti, care pot avea diferite conţinuturi, cu toată aparenţa de identitate.

12. Pl nsul este ndoit n lucrările lui. Unul este ca apa, care stinge prin lacrimi văpaia patimilor şi cură ţeşte sufletul de ntinăciunea pricinuită de ele ; altul ca focul, care face viu, prin prezenţa Sf ntului Duh şi reaprinde şi ncălzeşte şi face nfocată inima şi o nflăcărează de dragostea şi de dorul lui Dumnezeu.

13. Observă şi cunoaşte lucrările ce se ivesc n tine din smerenie şi din pl ns şi cercetează folosul ce ţi se adaugă din ele la vreme potrivită. Pentru cei ncepători aceasta nseamnă lepădarea a toată grija păm ntească, dezlipirea şi renunţarea la părinţi şi la prieteni, părăsirea grijii şi dispreţuirea tuturor lucrurilor şi bunurilor, nu numai p nă la un ac, ci şi p nă la trupul nsuşi.

14. Precum cel ce pune păm nt pe o flacără ce arde n cuptor o stinge pe aceasta, la fel grijile vieţii şi mpătimirea de cel mai ne nsemnat şi mai mic lucru sting căldura aprinsă la nceput n suflet[135].

15. Cel ce s a lepădat cu bucurie şi ntr o deplină simţire a inimii de lucrurile din afară şi de oameni şi de toate cele ale vieţii şi a uitat de ele a sărit peste mpă timire ca peste un zid şi e ca un străin faţă de lume şi faţă de toate cele din ea. El şi adună mintea sa şi şi concentrează g ndul şi cugetarea numai la pomenirea morţii. De aceea se g ndeşte la judecată şi la răsplată şi e cu totul stăp nit de acestea, pătruns de o frică negrăită din pricina acestor g nduri şi a cugetării la ele.

16. Cel ce poartă n s nul său frica de judecată e ca un os ndit legat n lanţuri pe scena acestei vieţi. De aceea, arată ca unul ce e t r t de frică ca de un călău, şi dus pe drumul spre moarte, neg ndind la altceva dec t la chinul său şi la durerea pe care va avea să o sufere din pedeapsa veşnică. Purt nd n inimă acest g nd, frica ce

135. ncepătorii trebuie să pună deosebită r vnă n dezlipirea lăuntrică de grijile lumeşti. După ce au progresat, au dob ndit această dezlipire, chiar dacă s nt ntre lucruri.

e ntreţinută de el nu l lasă să se ngrijească de nici un lucru din cele omeneşti. Afl ndu se astfel ne ncetat ca un pironit pe lemn, şi stăp nit fiind de dureri puternice, nu şi poate ndrepta ochii spre faţa cuiva şi nu face nici un caz de cinstea sau de necinstea de la oameni. Căci socotindu se vrednic de toată necinstirea şi dispreţuirea, nu l interesează batjocurile ce vin asupra lui.

17. Cel ce poartă n sine frica morţii are silă de toată m ncarea, băutura şi podoaba hainelor. El nu mănâncă p inea şi nu bea apa cu plăcere, ci mplineşte trebuinţa trupului at ta numai c t ajunge pentru a trăi[136]. Acela va lepăda toată voia sa şi se va face rob tuturor, nedeosebind ntre cele poruncite[137].

18. Cel ce s a dat pe sine, de frica chinurilor, rob părinţilor după Dumnezeu, nu va alege poruncile care uşurează durerea inimii lui, nici pe cele care dezleagă legătura fricii lui. Nu va asculta nici de cei ce l ndeamnă spre acestea cu prietenie, sau cu linguşire, sau cu poruncă, ci va alege mai degrabă pe cele ce i sporesc frica şi va vrea pe cele ce i str ng legătura şi va iubi pe cele ce i dau putere călăului (fricii). El va stărui n acestea, neaştept nd să ia dintr odată slobozire din ele[138]. Dar nădejdea izbăvirii face osteneala mai uşoară, ceea ce este mai folositor celui ce se căieşte fierbinte[139].

19. Tuturor celor ce ncep să vieţuiască după Dumnezeu, le este folositoare frica chinurilor şi durerea ce se naşte din ea. Iar cel ce şi nchipuie că poate pune nceput fără durere şi fără lanţuri şi fără călău (frică),

136. Aceasta e metoda de a satisface cerinţele strict necesare ale vieţii, fără a aluneca spre păcat. Aşa a făcut Hristos.

137. Corespunde cap. 64 din *Filocalia greacă.* Acela va evita nsă săv rşirea păcatului, chiar dacă i se porunceşte.

138. El nu se va lăsa convins de argumentele celor ce voiesc să i uşureze frica de chinurile veşnice şi durerea pentru ele. Dacă filozoful german Heidegger socoteşte că existenţa fiinţei omeneşti e frăm ntată permanent de grijă, n spiritualitatea creştină existenţa este stăp nită de frica de chinurile veşnice.

139. Corespunde cap. 65 din *Filocalia greacă.*

nu numai că şi aşază temelia faptelor sale pe nisip, ci şi nchipuie chiar că şi poate face casa n aer, fără temelie, ceea ce este ntru totul cu neputinţă. Căci durerea aceasta naşte toată bucuria şi lanţul acesta rupe toate lanţurile păcatelor şi ale poftelor şi călăul acesta nu pricinuieşte moarte, ci viaţă veşnică [140].

20. Cel ce nu va vrea să scape şi să fugă de durerea născută din frica de chinurile veşnice, ci se va lipi cu toată hotăr rea inimii de ea şi şi va str nge şi mai mult legăturile ei, pe măsura acestei hotăr ri va nainta mai repede şi se va nfăţişa naintea feţei Împăratului mpăraţilor. Iar nt mpl ndu se aceasta, ndată ce va privi ca printr o ceaţă spre slava Aceluia, i se vor dezlega lanţurile, iar călăul lui, sau frica, va fugi departe de la el, şi durerea din inima lui se va ntoarce n bucurie şi se va face izvor care izvorăşte la vedere ne ncetat şiroaie de lacrimi, iar n minte, linişte, bl ndeţe şi dulceaţă de negrăit. Ba i va da şi bărbăţie şi l va face să alerge slobod şi ne mpiedicat spre toată ascultarea poruncilor lui Dumnezeu (Ps. CXVIII, 32). Acestea s nt cu neputinţă celor ncepători, dar le s nt proprii celor ce au ajuns, prin naintare, spre mijloc. Iar celor desăv rşiţi, izvorul acesta li se face lumină, inima schimb ndu li se şi prefăc ndu li se fără de veste [141].

21. Cel ce are n lăuntrul lui lumina Duhului Sf nt, cade cu faţa la păm nt neput nd să o privească şi strigă cu spaimă şi cu frică multă, ca unul ce a văzut şi a pătimit un lucru mai presus de fire, de cuv nt şi de nţelegere. El este asemenea unui om căruia i s au aprins de undeva mădularele de un foc, n care arz nd şi ne

140. Corespunde cap. 66 din *Filocalia greacă.* Se accentuează aci un mare paradox : durerea naşte bucurie; călăul fricii duce la viaţă. Pentru că acestea sensibilizează şi ntăresc spiritul, nu l lasă n somnolenţă şi n lipsa de tărie. In aceasta stă faptul că prin cruce se ajunge la viaţă.

141. Corespunde cap. 67 din *Filocalia greacă.* Izvorul lacrimilor se face izvor de lumină. Se vede prin lacrimile acestora lumina din ei. Cel ce nu poate pl nge pentru păcat răm ne ncruntat şi ntunecat.

put nd răbda căldura văpăii (Ieremia XX, 9), se poartă ca unul ce a ieşit din sine[142]. Neizbutind nicidecum să devină iarăşi al său şi copleşit ne ncetat de lacrimi şi răcorit de ele, el aprinde focul dorului şi mai tare. Ca urmare, varsă şi mai multe lacrimi şi, spăl ndu se n mulţimea lor, fulgeră de tot mai mare strălucire[143]. Iar c nd s a aprins n ntregime şi s a făcut ca o lumină[144], se mplineşte ceea ce s a spus : «Dumnezeu unit cu dumnezeii şi cunoscut de ei», şi anume at t de mult c t s a unit cu cei cu care s a unit şi s a descoperit celor ce L cunosc[145].

22. Pe c t voieşte Dumnezeu să se facă cunoscut de noi, pe at ta se şi descoperă. Şi pe c t se descoperă, pe at ta e văzut şi cunoscut de cei vrednici. Dar nu e cu putinţă să pătimească cineva şi să vadă aşa ceva, dacă nu s a unit mai nt i cu Preasf ntul Duh, după ce a dob ndit prin dureri şi sudori o inimă smerită, curată, simplă şi zdrobită.

23. Înainte de pl ns şi de lacrimi, nimeni să nu ne amăgească cu vorbe deşarte (Efeseni V, 6), nici să nu ne amăgim pe noi nşine. Căci ncă nu este n noi pocăinţă, nici adevărată părere de rău, nici frică de Dumnezeu n inimile noastre, nici nu ne am nvinovăţit pe noi nşine, nici n a ajuns sufletul nostru la simţirea judecăţii viitoare şi a chinurilor veşnice. Căci dacă ne am fi nvinovăţit pe noi nşine şi am fi dob ndit acestea şi am fi ajuns la ele, ndată am fi vărsat şi lacrimi. Iar fără de acestea, nici nv rtoşarea inimii noastre nu se va putea nmuia vreodată, nici sufletul nostru nu va

142. Este extazul, n care omul a plecat de la sine, absorbit de lumina şi de focul Duhului Sf nt. Acesta face trupul transparent şi fierbinte pentru că şi sufletul e fierbinte. El e focul entuziasmului curat.

143. Un alt paradox: din răcoarea lacrimilor se aprinde focul unui şi mai mare dor de Dumnezeu. Şi invers.

144. Aceasta e o stare de deplină transparenţă spirituală prin Duhul Sf nt şi prin ntărirea la culme a spiritului omenesc.

145. Corespunde cap. 68 din *Filocalia greacă.* Sf ntul Simeon descrie aci o stare de extaz din cele trăite de el.

dob ndi smerenie, nici nu vom izbuti să ne facem smeriţi. Iar cel ce nu s a făcut astfel, nu se poate uni cu Duhul cel Sf nt [146]. Şi cel ce nu s a unit cu Duhul acesta prin curăţie, nu poate să ajungă la vederea şi cunoştinţa lui Dumnezeu şi nu e vrednic să se nveţe tainic virtuţile smereniei[147].

24. Cel ce voieşte să l nveţe meşteşugul vorbirii şi filozofia pe cel ce abia a nvăţat să silabisească literele nu numai că nu i va folosi ntru nimic, ci l va face mai degrabă să se descurajeze şi să se dezguste, din pricina neputinţei minţii lui de a cuprinde nţelesul celor spuse. Tot aşa cel ce spune ncepătorilor despre cele ale desăvârşirii şi mai ales celor mai greoi, nu numai că nu i va folosi cu nimic, ci i va şi face să se ntoarcă la cele din urmă. Căci privind la nălţimea virtuţii şi nţeleg nd c t de departe este de culmea ei şi socotind că lui i este cu neputinţă să urce spre v rful ei, va dispreţui şi nceputurile făcute de el, ca nefolositoare, şi se va scufunda n deznădejde.

25. C nd cei ţinuţi şi stăp niţi ncă de patimi vor auzi că cel desăv rşit după Dumnezeu se socoteşte pe sine mai lipsit de curăţie dec t orice om şi dec t orice animal şi orice fiară şi că atunci c nd e batjocorit se bucură, c nd e b rfit bine cuv ntează, c nd e prigonit rabdă şi se roagă pentru duşmanii lui cu lacrimi şi ntru durerea inimii, rug ndu se lui Dumnezeu pentru ei, la nceput nu cred că s nt lucruri aşa de mari şi ncearcă să se facă pe ei deopotrivă cu acela. Pe urmă, daţi pe faţă de Sfintele Scripturi şi copleşiţi de sfinţii care le au dovedit acestea cu fapta, mărturisesc că nu pot să ajungă la ele. Iar c nd aud că fără mplinirea acestora este cu neputinţă să se m ntuiască, atunci, ne

146. Prin lacrimi, inima nmuind nv rtoşarea ei se deschide Duhului.
147. Corespunde cap. 69 din *Filocalia greacă.*

vr nd să nceteze cu totul să facă răul şi să se pocăiască de păcatele lor, i prinde deznădejdea.

26. Cei mai mulţi cinstesc ca nepătimitori şi ca sfinţi, pe cei ce făţăresc virtutea şi altceva arată n pielea obrazului şi altceva s nt după omul din lăuntru, şi anume plini de toată nedreptatea, pizma, viclenia şi răul miros al plăcerilor. Ei socotesc aşa, pentru că nu au ochiul sufletului curăţit, nici nu s nt n stare să i cunoască pe aceia din roadele lor. Iar pe cei ce petrec n evlavie şi virtute şi n nerăutatea inimii, care s nt sfinţi cu adevărat, i socotesc, n chip greşit, ca pe oamenii de r nd, şi trec pe l ngă ei dispreţuindu i şi i ţin de nimic [148].

27. Unii ca aceştia cinstesc ca nvăţător şi ca om duhovnicesc mai degrabă pe cel guraliv şi arătos. Iar pe cel tăcut şi cu grijă la cuvinte l ţin de prost şi mut [149].

28. Cei trufaşi la cuget şi bolnavi de m ndria diavolului se ntorc de la cel ce vorbeşte n Duhul Sf nt, socotindu l trufaş la cuget şi m ndru. Căci cuvintele lui mai degrabă i pleznesc dec t i străpung [150]. Dar pe cel ce boscorodeşte din burtă şi din fiţuici şi i minte cu privire la m ntuirea lor, l laudă şi l primesc. Astfel, nu este nimeni ntre unii ca aceştia care să poată deosebi şi vedea lucrul bine şi aşa cum este [151].

29. «Fericiţi, zice Dumnezeu, cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu» (Matei V, 8). Dar inima curată nu o poate nfăptui nici o virtute, nici două, nici zece, ci toate mpreună fiind, aşa zic nd, ca una singură şi dusă p nă la capătul din urmă [152]. Dar nici acestea nu pot face singure inima curată, fără venirea şi

148. Corespunde cap. 70 din *Filocalia greacă.*
149. Corespunde cap. 71 din *Filocalia greacă.*
150. Cei m ndri socotesc m ndri pe oamenii duhovniceşti, pentru că aceştia nu primesc să se coboare la glume şi la fapte uşuratice.
151. Corespunde cap. 72 din *Filocalia greacă.*
152. Lipsa unei singure virtuţi ţine inima pătată şi o singură pată se simte n toate virtuţile, tulbur ndu le.

lucrarea Duhului. Căci precum fierarul şi poate arăta meşteşugul prin uneltele sale, dar fără lucrarea focului nu poate isprăvi nimic, aşa şi omul toate le face şi se foloseşte de virtuţi ca de nişte unelte, dar fără venirea focului dumnezeiesc, ele răm n fără rod şi fără folos, neizbutind să curăţească pata şi ntinăciunea sufletului [153].

30. Acolo unde este smerenia ad ncă, acolo s nt şi lacrimi mbelşugate. Iar acolo unde s nt acestea, acolo e şi prezenţa Duhului cel nchinat. Iar acolo unde e Acesta, acolo se iveşte toată curăţia şi sfinţenia n cel ce se află sub lucrarea Duhului şi acestuia i se face văzut Dumnezeu şi Dumnezeu priveşte la el. «Căci la cine voi privi, zice, dec t la cel bl nd şi liniştit şi temător de cuvintele Mele ?»[154].

31. Omul poate lupta mpotriva patimilor sale, dar nu le va putea dezrădăcina nicidecum. Şi a primit puterea de a nu face răul, dar nu şi puterea de a nu se g ndi la el[155]. Dar evlavia constă nu n a face numai binele, ci şi n a nu g ndi cele rele. Deci cel ce g ndeşte cele rele nu poate dob ndi inimă curată. Şi cum ar putea ? Căci e ntinată de g ndul rău, ca o oglindă de noroi[156].

32. Eu am nţeles că inima curată constă nu numai n a nu fi tulburat cineva de vreo patimă, ci şi n a nu cugeta vreun rău sau ceva al vieţii, atunci c nd vrea, ci a avea n sine numai amintirea lui Dumnezeu printr o

153. Cap. 73 din *Filocalia greacă.* Singur Dumnezeu este cu adevărat curat n chip desăv rşit şi poate curaţi inima omului cu focul iubirii aprins de El n inimă.

154. Darrouzes, op. cif., p. 89, dă la notă: Isaia LXII, 2. Dar n acel loc nu se află aceste cuvinte.

155. Mintea, mereu n mişcare, e mai greu de stăp nit dec t mădularele trupului.

156. Desigur, nu e vorba numai de un g nd teoretic la rău, ci de un oarecare g nd ispititor. Dar acest g nd, dată fiind puterea lui de influenţă, numai prin prezenţa lui Dumnezeu n om poate să nu mai dureze n om.

iubire ne nfr nată. Căci numai n lumina curată vede ochiul n chip curat, neaşez ndu se n calea privirii nimic [157].

33. Nepătimirea spun că constă nu numai n a fi n afară de lucrarea patimilor, ci şi n nstrăinarea de amintirea lor. Şi nici numai n aceasta, ci şi n a ne goli mintea noastră de nchipuirea lor, n aşa fel, ca atunci c nd voim, să ne ridicăm mai presus de ceruri, ajung nd n afară de toate cele văzute şi supuse simţurilor. Atunci e ca şi c nd simţurile noastre ar fi ncuiate şi mintea noastră ar fi pătruns la cele mai presus de simţuri, duc nd prin puterea ei cu sine simţurile, ca un vultur aripile sale.

34. Mintea fără simţuri nu şi arată nicidecum lucrările sale şi nici simţurile pe ale lor fără minte[158].

35. Inimă curată este şi se zice aceea care nu află n sine nici o nchipuire sau g nd lumesc, care e at t de dăruită lui Dumnezeu şi de unită cu El, că n are nici o amintire, nici a lucrurilor supărătoare ale vieţii, nici a celor pricinuitoare de bucurie, ci petrece n contemplaţie ca n al treilea cer, şi e răpită n rai (2 Cor. XII, 2—4), şi vede arvuna bunătăţilor făgăduite sfinţi

157. De aci vedem că «lumina» de care vorbeşte at t de mult sf ntul Simeon constă n curăţia inimii şi a privirii. Curăţia aceasta o are omul numai cu ajutorul lui Dumnezeu, sau numai venindu i de la El. Ea e acolo unde nu se intercalează nici un alt g nd ntre om şi Dumnezeu. Inima curată e acolo unde s au dezrădăcinat chiar g ndurile rele din suflet.

158. Prin această afirmare sf ntul Simeon risipeşte orice răstălmăcire a g ndirii sale, că ar admite o despărţire a minţii de simţuri n lucrarea ei. Spiritul transfigurează lucrarea simţurilor, nu se dispensează de ea. Dar nici lucrarea simţurilor nu poate fi cugetată fără spirit. Omul e unitate de suflet şi trup n actele, n g ndurile şi n sentimentele sale. Dar sf ntul Simeon spune şi mai mult: omul care nu mai are nici un g nd rău n sine şi nalţă şi simţurile la «cer», adică vede şi prin ele lumina dumnezeiască, sau taine spirituale mai presus de lucrurile păm nteşti. Căci aceste taine se văd totuşi prin lume sau prin trup devenite transparente. Aceasta pentru că simţurile lui au devenit apte pentru aceste taine şi s nt copleşite de minte şi prin mintea lui de lucrarea Duhului Sf nt. Mintea şi simţurile au devenit n acest caz o unitate cunoscătoare pe un plan mai nalt. Omul cunoaşte ca o fiinţă totală realităţile superioare.

lor şi se face martorul bunurilor veşnice, pe c t e cu putinţă firii omeneşti. Acesta e semnul adevărat al inimii curate şi dovada sigură prin care cunoaşte cineva şi măsurile curăţiei şi se vede pe sine nsuşi ca ntr o oglindă [159].

36. Precum cel ce se află n afara casei nu vede pe cei aflători năuntrul ei, aşa nici cel răstignit lumii (Gal. VI, 14), sau mort ei, nu mai are vreo simţire a lucrurilor din lume.

37. Precum trupul mort nu are nici o simţire, nici a trupurilor vii, nici a celor ce zac moarte mpreună cu el, aşa nici cel ce a ajuns n afara lumii, n Duh, şi e mpreună cu Dumnezeu, nu poate avea vreo simţire a lumii sau vreo mpătimire de lucrurile ei, măcar că e supus trebuinţelor trupului.

38. Există o moarte nainte de moarte şi o nviere a sufletelor nainte de nvierea trupurilor, prin lucrare, prin putere, prin experienţă şi prin adevăr. C nd cugetul muritor a fost desfiinţat de mintea nemuritoare şi starea de moarte, alungată de viaţă, sufletul se vede pe sine n chip vădit ca nviat din morţi, precum se văd pe ei nşişi cei ce se scoală din somn. Şi recunoaşte pe Dumnezeu care l a nviat. Iar cunosc ndu L pe El şi mulţumindu I, se ridică mai presus de simţuri şi de toată lumea, plin de o plăcere negrăită, şi face să se odihnească n sine toată mişcarea cugetătoare [160].

159. Inima curată face transparent pe om sie nsuşi. P nă ce inima e pătată, omul nu se poate cunoaşte pe sine nsuşi pentru că nu şi este transparent nici sieşi, cum nu este nici altora. Se interpune ntre el şi sinea sa indefinită preocuparea de altceva inferior şi mărginit. Inima curată e profunzimea abisală a omului, redescoperită. Căci nu se mai interpune nici un g nd despre vreun obiect limitat ntre el şi această profunzime. Omul se cunoaşte acum ca ceea ce este el propriu zis n indefinitul lui, care, ntruc t e deosebit ntr o anumită privinţă de indefinitul altor oameni, e totuşi definit ntr un anumit fel. Dar profunzimea abisală credinciosul nu şi o poate descoperi dec t c nd ea se deschide n profunzimea infinită a lui Dumnezeu n care subzistă.

160. Sufletul, detaşat de diferite g nduri limitate conforme obiectelor lor, se vede pe sine deosebit de g ndurile trecătoare, deci nemuritor.

39. Unele stări s nt pricinuite de noi, altele ni se dau de Dumnezeu. In măsura n care ne curăţim, prin osteneli şi sfinţite sudori, s ntem luminaţi prin lumina lacrimilor de pocăinţă. Şi n măsura n care ne luminăm, ne curăţim prin lacrimi. Lucrul din urmă (curăţirea prin lacrimi) l aducem noi de la noi nşine ; cel dint i (luminarea) ni se dă şi l primim de sus.

40. Mulţi aduc nd cele ale lor nu au primit cele ce vin de obicei de la Dumnezeu. Aceasta se vede din cele ce au făcut şi au păţit Cain şi Esau. Căci dacă cineva nu aduce ale sale ntr o stare de suflet evlavioasă, cu credinţă fierbinte şi cu multă smerită cugetare, Dumnezeu nu va căuta la el şi nu va primi cele aduse. Iar dacă nu s nt mplinite acestea, nici El nu va da n schimb ale Sale celui ce a adus ale lui astfel.

41. Lumea e moartă pentru sfinţi şi cei din ea la fel pentru ei. De aceea văz nd, nu văd faptele lor cele bune şi auzind, nu pot nţelege (Matei XIII, 13) cuvintele lor dumnezeieşti grăite n Duhul Sf nt. Dar nici cei duhovniceşti nu pot primi n ei faptele cele rele sau cuvintele pătimaşe ale oamenilor lumeşti sau răi, ci văz nd şi ei cele din lume, nu le văd şi auzind cele ale oamenilor lumeşti, răm n cu simţirea ca şi c nd nu le ar auzi. Şi astfel nu se nfăptuieşte nici o părtăşie a acestora cu aceia, sau a acelora cu aceştia [161].

Aceasta e una cu trezirea la adevărata conştiinţă de sine. Dar aceasta se iveşte mpreună cu conştiinţa de Dumnezeu. El se trezeşte la conştiinţa nemuririi sale, ntruc t şi cunoaşte persistenţa sa faţă de g ndurile trecătoare. Acest suflet se bucură de nvierea sa nainte de nvierea trupului, prin lucrare, prin putere, prin experienţă şi prin adevăr. Văz nd pe Dumnezeu, ncetează lucrarea lui cugetătoare trecătoare, răm n nd cu lucrarea lui netrecătoare, căci Dumnezeu e mai presus de cugetarea care face efortul de a defini şi pune n legătură obiectele variate şi definite şi prin aceasta recurge la nişte categorii mai prejos de cugetarea minţii ndreptată neschimbat spre Dumnezeu cel infinit şi spre sinea sa indefinită.

161. Aceasta nu nseamnă că nu pot conlucra unii cu alţii n lucrurile necesare vieţii păm nteşti. Mai mult chiar, de aci se vede că pentru sf ntul Simeon nepărtăşia celor curaţi cu lumea nseamnă numai nepri mirea cuvintelor, g ndurilor şi faptelor rele din ea. Dar ei tocmai prin

42. Despărţirea ntre lumină şi ntuneric e clară şi un amestec ntre ele este cu neputinţă. «Căci ce părtă şie are lumina cu ntunericul, zice, sau ce parte are credinciosul cu necredinciosul ?» (2 Cor. VI, 15). Tot aşa e de mare depărtarea şi despărţirea ntre cei ce se află n Duhul Sf nt şi cei ce nu se află n El. Cei dint i au petrecerea n cer (Filip. III, 20), căci au ajuns, ncă de aici, din oameni, ngeri. Iar cei din urmă şed ncă n ntunericul moştenit şi n umbra morţii (Ps. CVI, 10 ş.u.), pironiţi de păm nt şi de lucrurile de pe păm nt. Cei dint i s nt n lumina nţelegătoare şi ne nserată ; ceilalţi s nt luminaţi numai de lumina supusă simţurilor; cei dint i se văd pe ei nşişi şi văd şi pe cei apropiaţi; ceilalţi, vă z ndu se pe ei nşişi şi văz nd şi pe cei apropiaţi murind n fiecare zi, nu ştiu că s nt oameni şi că mor ca oamenii (Ps. LXXXI, 7) ; iar neştiind, nu cred că va fi o judecată şi o nviere şi o răsplătire pentru cele săv rşite de fiecare , n viaţa de aici.

43. Dacă Duhul Sf nt este n tine, fără ndoială vei cunoaşte, din lucrările Lui ce se săv rşesc n tine, cele ce spune despre El apostolul. Căci zice : «Unde e Duhul Domnului, acolo este libertatea» (2 Cor. III, 17) ; şi : «Trupul e mort pentru păcat, iar Duhul viază pentru dreptate» (Rom. VIII, 10) ; şi : «Cei ce s nt ai lui Hristos viaţa şi au răstignit mpreună cu patimile şi cu poftele ei» (Gal. V, 29). Căci c ţi n Hristos s au botezat, s nt n Duhul Sf nt (Ioan VII, 33), ca unii ce au mbrăcat pe Hristos ntreg (Gal. III, 27) şi s au făcut fii ai luminii (Luca XVI, 8)) şi umblă n lumina ne nserată (1 Ioan I, 7). Şi văz nd lumea, nu o văd şi auzind ale lumii, nu aud (Matei XIII, 13). Căci precum s a scris despre oamenii trupeşti că văz nd, nu văd şi auzind despre lucrurile dumnezeieşti, nu nţeleg, nici nu pot primi

aceasta pot lucra la curăţirea şi la ridicarea celor din lume. Deci poate exista, n vederea acestui scop, o legătură a lor cu ceilalţi oameni. Ba sf ntul Simeon o cere aceasta n alte locuri cu toată puterea.

cele ale Duhului, căci nebunie s nt pentru ei acestea (1 Cor. II, 14), aşa să nţelegi şi despre cei ce au n ei pe Duhul Sf nt : trup au, dar nu s nt n trup. «Căci voi, zice, nu s nteţi n trup, ci n duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuieşte n voi» (Rom. VIII, 9). Ei s nt morţi lumii, şi lumea, lor. «Căci mie, zice, lumea s a răstignit şi eu lumii» (Gal. VI, 14).

44. Cel ce cunoaşte aceste semne şi stări minunate lucr ndu se n sine este cu adevărat purtător de Dumnezeu şi de semne, av nd pe Dumnezeu, sau pe nsuşi Duhul cel Preasf nt locuind n el, vorbind şi lucr nd n el cele spuse de Pavel. Iar cel ce nu a cunoscut ncă acestea n sine, să nu se amăgească, căci este ncă trup şi s nge, adică acoperit de ntunericul poftelor trupului [162]. Iar trupul şi s ngele nu vor moşteni mpărăţia lui Dumnezeu, care este Duhul Sf nt (1 Cor. XV, 20).

45. De la dumnezeiescul Botez primim iertarea păcatelor săv rşite şi ne eliberăm de vechiul blestem şi ne sfinţim prin venirea Sf ntului Duh. Dar harul desăv rşit, după cuv ntul : «Voi locui şi voi umbla ntru ei» (2 Cor. VI, 16), nu l primim atunci. Aceasta e a celor ce s au ntărit n credinţă şi arată acest har prin fapte. Căci după ce ne am botezat, abăt ndu ne spre fapte rele şi de ruşine, lepădăm cu totul şi sfinţirea nsăşi. Dar prin pocăinţă şi mărturisire şi lacrimi primim pe măsura lor, mai nt i iertarea păcatelor săv rşite şi, prin aceasta, sfinţirea şi harul de sus [163].

46. De la pocăinţă ne vine spălarea ntinăciunii faptelor ruşinoase. După ea primim mpărtăşirea de Duhul Sf nt. Dar nu n chip simplu, ci după credinţa, simţirea şi smerenia celor ce s au pocăit din tot sufletul. Insă numai după iertarea deplină a păcatelor de mai nainte,

162. Aşa cum sf ntul Simeon identifică curăţia cu lumina, tot aşa identifică necurăţia poftelor şi a patimilor, cu ntunericul. Cea dint i dă putinţa vederii lui Dumnezeu, cea din urmă nu.

163. Cap. 74, *Filocalia greacă.*

primită de la părintele care ne a luat asupra sa. De aceea bine este să ne pocăim n fiecare zi, pentru porunca ce s a dat. Căci ndemnul : «Pocăiţi vă, că s a apropiat Împărăţia cerurilor» (Matei III, 2), ne arată lucrarea aceasta ca fiind fără hotar [164].

47. Harul Preasf ntului Duh s a dat sufletelor logodite cu Hristos, ca o arvună. Şi precum fără arvună, femeia nu are asigurare că se va nfăptui vreodată unirea ei cu bărbatul, aşa nici sufletul nu primeşte ncredinţare sigură că va fi mpreună cu Stăp nul şi cu Dumnezeul său n veci, sau se va uni cu El tainic şi de negrăit şi se va bucura de frumuseţea neapropiată a Lui, dacă nu primeşte arvuna harului Lui şi nu l dob ndeşte n sine ntru cunoştinţă [165].

48. Precum scrisorile de nvoială, dacă nu primesc iscăliturile unor martori vrednici de crezare nu fac sigură arvuna, tot aşa, nainte de mplinirea poruncilor şi de dob ndirea virtuţilor, nu e sigură iluminarea harului. Căci ceea ce s nt martorii pentru nvoieli, aceea este lucrarea poruncilor şi virtuţile pentru arvuna Duhului. Datorită acestora primeşte fiecare prin arvună ncredinţarea m ntuirii viitoare [166].

49. Înt i nvoielile se scriu, aşa zic nd, prin lucrarea poruncilor, apoi se pecetluiesc şi se iscălesc de către virtuţi. Abia atunci şi dă mirele Hristos, sufletului mireasă, inelul, adică arvuna Duhului [167].

164. Cap. 75. *Filocalia greacă.* Pocăinţa nu are hotar. Căci mereu putem nainta n cele bune, păr ndu ne rău de nedesăv rşirea dinainte.

165. Cap. 76, *Filocalia greacă.* «Intru cunoştinţă», nseamnă n chip conştient, simţit. Frumuseţea lui Hristos este pe de o parte neapropiată, căci nu poate fi cuprinsă, pe de alta e simţită. E cunoştinţă şi neştiinţă. Chiar subiectul semenului, pe de o parte l sesizăm, pe de alta ne răm ne transcendent şi de nedefinit.

166. Cap. 77, *Filocalia greacă.*

167. Cap. 78, *Filocalia greacă.* Poruncile mplinite se nscriu n fiinţa noastră, virtuţile şi pun pecetea pe ea. Arvuna Duhului vine ca o primă lumină de sus n fiinţa noastră, produc nd o primă transparenţă a ei pentru Dumnezeu şi o primă unire a ei cu El. Duhul este inelul lui Hristos, legătura ncepătoare cu Hristos.

50. Precum mireasa nainte de nuntă primeşte de la mire numai arvuna, iar zestrea convenită şi darurile făgăduite, aşteaptă să le primească după nuntă, aşa şi mireasa, care e Biserica credincioşilor şi sufletul fiecăruia dintre noi, primeşte nt i de la mirele Hristos numai arvuna Duhului, iar bunătăţile veşnice şi Impărăţia cerurilor aşteaptă să le primească numai după plecarea de aici. Dar prin arvună are ncredinţarea că va primi bunătăţile convenite n nvoială n chip nemin cinos[168].

51. Se nt mplă uneori că mirele nt rzie n vreo călătorie, sau e ocupat cu alte treburi, şi de aceea hotărăşte să am ne nunta. Dacă mireasa se va m nia şi, dis preţuind dragostea lui, va şterge sau va rupe h rtia de nvoială, va cădea ndată din nădejdile ce le are n mire. Aşa se nt mplă şi cu sufletul. De va zice cineva dintre cei ce se nevoiesc : p nă c nd s nt dator să mă ostenesc ? Şi drept urmare va slăbi din ostenelile nevo inţei şi, prin neglijarea poruncilor şi prin părăsirea pocăinţei ne ncetate, va şterge şi va rupe, aşa zic nd, nvoielile, va cădea ndată cu totul şi din arvuna şi din nădejdea n Dumnezeu[169].

52. Dacă mireasa şi ntoarce către altul dragostea de la mirele cu care s a nvoit, şi se mpreună cu acela, pe faţă sau n ascuns, nu numai că nu mai poate spera să primească de la mire nimic din cele făgăduite ei, ci are să aştepte cu dreptate şi pedeapsa şi ocara prevăzută de lege. Tot aşa se nt mplă şi cu noi. Dacă şi ntoarce careva dragostea datorată mirelui Hristos, spre pofta vreunui alt lucru, pe faţă sau n ascuns, şi inima lui e ţinută de acel lucru, se face ur t mirelui şi ne

168. Cap. 79, *Filocalia greacă.*

169. Cap. 80, *Filocalia greacă.* Odată arvuna primită, nu trebuie stat pe loc, ci trebuie naintat, adică trebuie cultivată. Altfel are loc o adevărată cădere din dragostea faţă de mire.

vrednic de unirea cu El[170]. Căci a zis : «Ii iubesc pe cei ce Mă iubesc» (Prov. VIII, 17)[171].

53. Arvuna este, pentru cei ce au dob ndit o, negrăită, nţeleasă n chip ne nţeles, ţinută fără să fie stăp nită[172], văzută n chip nevăzut, vie şi grăitoare, n mişcare şi mişc nd pe cel ce a dob ndit o, zbur nd din chivotul n care se află pecetluită şi afl ndu se iarăşi n chip neaşteptat n lăuntrul lui[173]. In felul acesta face pe cel ce a dob ndit o să nu socotească nici prezenţa ei sigură, nici plecarea ei fără ntoarcere. Şi aşa neav nd o, este ca cel ce o are, şi av nd o, cel ce a dob ndit o se simte ca cel ce nu o are[174].

54. Se nt mplă ca cineva st nd noaptea n casă cu toate uşile nchise, dacă va deschide o mică fereastră şi va fi luminat deodată de un fulger strălucitor, nesupor t nd ochii această strălucire, se apără, nchiz nd ndată ochii şi se retrage n sine. Tot aşa c nd sufletul e nchis n cele supuse simţurilor, de se va apleca (C nt. C nt. II, 9) vreodată cu mintea spre cele din afară de acestea ca printr o fereastră, lumin ndu se de fulgerul arvunii din ele, adică al Duhului Sf nt, şi nesuport nd raza luminii neacoperite, simte o spaimă n minte şi se adună ntreg n sine, refugiindu se ca ntr o casă n cele cunoscute cu simţurile şi omeneşti.

55. Din aceste semne trebuie să cunoască fiecare dacă a primit arvuna Duhului de la mirele şi stăp nul

170. S a rupt comuniunea lăuntrică dintre suflet şi Hristos.

171. Cap. 81, *Filocalia greacă*. Aceasta nu nseamnă că Dumnezeu iubeşte pe cel ce premerge cu iubirea lui, ci pe cel ce răspunde iubirii Sale. Căci nu poate intra n inima celui ce nu şi o deschide iubirii Sale.

172. Ţii iubirea cuiva, dar nu o stăp neşti, căci depinde şi de libertatea aceluia.

173. Aci ţi se pare că ai iubirea celuilalt, aci că n o mai ai. Numai după consolidarea n ea, ai asigurarea statornică a ei.

174. Credinţa, harul, stările duhovniceşti nu s nt ca nişte obiecte fixe şi tangibile. Ele dau ntr un anumit moment convingerea prezenţei lor, n altul parcă nu mai s nt. Principal e ca din momentul din urmă să nu tragi concluzia că nu va reveni momentul dint i şi să ţi faci din aceasta o concluzie definitivă de g ndire şi comportare.

Hristos. Şi dacă a primit o, să se s rguiască să o ţină[175]. Iar dacă nu s a nvrednicit ncă să o primească, să se s rguiască să o primească prin fapte bune şi prin pocăinţa cea mai fierbinte şi să o păzească prin lucrarea poruncilor şi prin dob ndirea virtuţilor[176].

56. Acoperişul fiecărei case se ţine prin temelii şi prin cealaltă parte a clădirii ; iar temeliile se aşază, ca trebuincioase şi folositoare, pentru a purta acoperişul. Astfel nici acoperişul nu poate sta fără temelii şi nici temeliile nu s de vreo treabă sau de vreun folos, fără acoperiş. Aşa şi harul lui Dumnezeu se păstrează prin lucrarea poruncilor, iar faptele poruncilor se pun ca temelii pentru harul lui Dumnezeu ; şi nici harul Duhului nu poate răm nea n noi fără lucrarea poruncilor, nici lucrarea poruncilor fără harul lui Dumnezeu nu e de vreo trebuinţă sau de vreun folos [177].

57. Precum casa fără acoperiş, lăsată aşa din negrija zidarului, nu numai că nu e de nici o treabă, ci face şi zidarul de r s, aşa şi cel ce pune temeliile lucrării poruncilor şi ridică zidurile virtuţilor nalte, de nu va primi şi harul Duhului Sf nt ntru vederea şi cunoştinţa sufletului, este nedesăv rşit şi compătimit de cei desăv rşiţi. El s a lipsit de har pentru una din aceste două pricini : sau pentru că n a avut grijă de pocăinţă, sau pentru că nefiind iscusit la adunarea poruncilor, care e un material nesf rşit, a lăsat ceva afară din cele ce ne par nouă ne nsemnate, dar s nt de trebuinţă la clădirea casei virtuţilor. Astfel fără ele, n a putut să şi acopere casa prin harul Duhului[178].

175. Să o ţină ca iubire activă, nu statică.

176. Cap. 82, *Filocalia greacă.* Să o păzească deci printr o naintare cu fapta şi prin ntărirea ei n virtuţi.

177. Cap. 83, *Filocalia greacă.* Harul nu se menţine unde nu se lucrează poruncile lui Hristos. Harul e putere activă, e iradiere, nu e ceva static.

178. Cap. 84, *Filocalia greacă.* Materialul e nesf rşit, n sensul că sufletul niciodată nu sf rşeşte a se desăv rşi, dar şi n sensul că el mereu trebuie să fie n lucrare. Altfel se prăbuşeşte n moarte, n inerţie, la

58. Dacă Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeu s a cobor t pe păm nt ca să ne mpace prin Sine pe noi cei ce eram duşmani ai Părintelui Său (Rom. V, 10), şi să ne unească n chip conştient cu Sine prin Duhul Său cel Sf nt şi de o fiinţă, cel ce cade din acest har, de care altul va avea parte ? Cu siguranţă acesta nici n a fost mpăcat cu Dumnezeu, nici n a dob ndit unirea cu El prin mpărtăşirea Duhului[179].

59. «Va pune cineva foc n s n, zice nţeleptul, şi nu şi va arde hainele ?» (Prov. VI, 27). Iar eu zic : Cine nu va arde şi nu se va umplea de strălucire şi nu va răsp ndi şi el fulgerele dumnezeirii, pe măsura curăţirii şi a mpărtăşirii de foc, dacă va primi n inimă focul ceresc neacoperit ? Căci mpărtăşirea urmează curăţirii, iar curăţirea urmează mpărtăşirii.

60. Cel ce se mpărtăşeşte de Duhul dumnezeiesc se izbăveşte de poftele şi de plăcerile pătimaşe, dar de trebuinţele trupeşti ale firii nu se desparte [180]. Ca unul ce e slobozit de legăturile poftei pătimaşe şi e unit cu slava şi cu dulceaţa nemuritoare, se sileşte ne ncetat să fie sus şi să petreacă cu Dumnezeu ; şi să nu se depărteze nici pentru o clipă de vederea Aceluia şi de desfătarea de care nu se mai satură. Dar ca unul ce e nchis n trup şi n stricăciune, e tras şi purtat şi el de acestea şi se ntoarce spre cele păm nteşti. Insă atunci at ta ntristare are din pricina acestora, c tă are sufletul păcătosului c nd se desparte de trup [1S1].

61. Precum pentru iubitorul de trup şi de viaţă, de plăceri şi de lume, despărţirea de acestea este moarte, aşa pentru iubitorul de curăţie şi de Dumnezeu, de cele

orice nivel ar fi ajuns. Şi atunci nu mai are acoperiş potrivit cu el, care constă propriu zis din infinitatea deschisă a lui Dumnezeu.

179. Cap. 85, *Filocalia greacă.*

180. Important e ca afectele să fie ţinute n fr u, să nu se lunece la păcat prin ele. Dulceaţa spirituală a vieţii n Duhul Sf nt l face pe unnl ca acesta să nu simtă trebuinţa plăcerilor legate de satisfacerea poftelor. 181. Cap. 86, *Filocalia greacă.*

netrupeşti şi de virtute, moarte cu adevărat este despărţirea cea mai mică a cugetării de acestea. Cel ce priveşte lumina supusă simţurilor, dacă va nchide puţin ochii, sau i se vor acoperi de altcineva, se necăjeşte şi se ntristează şi nu poate peste tot, să rabde aceasta, mai ales dacă privea la anumite lucruri de trebuinţă sau interesante. Dar cu c t mai v rtos nu se va ntrista şi nu se va necăji cel ce e luminat de Duhul Sf nt şi priveşte cu trezvie şi cu nţelegere, fie că priveghează, fie că doarme, bunătăţile acelea «pe care ochiul nu le a văzut şi urechea nu le a auzit şi la inima omului nu s au suit» (1 Cor. II, 9), la care doresc şi ngerii să privească (1 Petru I, 12), de va fi smuls de cineva de la vederea lor ? Căci el socoteşte aceasta, pe drept cuv nt, moarte şi nstrăinare de viaţa veşnică[182].

62. Omul fiind ndoit, adică av nd alcătuirea din suflet şi trup, lumea a fost creată pentru el de asemenea ca văzută şi nevăzută. Şi fiecăreia din aceste părţi i s a r nduit n chip potrivit ei unele din faptele şi din grijile noastre. Dar am nţeles că lucrul acesta este adevărat şi cu privire la vederi şi la vise. Cele ce ocupă sufletul, sau cele n care petrece el n stare de veghe, acelea reţin nchipuirea şi cugetarea lui şi n somn. De se ngrijeşte de lucruri omeneşti, e preocupat de ele şi n nchipuirile viselor. Iar de cugetă la cele dumnezeieşti şi cereşti, se va afla şi n vis cu g ndirea n acestea, după spusa proorocului : «Şi tinerii vor avea vedenii» (Ioil III, 1). Dar fiind n acestea, sufletul nu va fi nşelat, ci va vedea lucruri adevărate şi i se vor ncredinţa descoperiri[183].

63. C nd partea poftitoare a sufletului e mpinsă spre patimile desfătărilor şi spre plăcerile vieţii, tot pe

182. Cap. 87, *Filocalia greacă.*
183. Aşa cum visele cu conţinuturi păm nteşti au legătură cu cele trăite de fapt, aşa au şi cele referitoare la realităţile dumnezeieşti o legătură adevărată cu ele, ntruc t au fost trăite n stare de trezvie.

acestea le vede sufletul şi n vis. Iar c nd iuţimea sau m nia sufletului e nfuriată mpotriva semenilor, visează atacuri, războaie şi lupte ntre şerpi şi certuri ca la judecată cu duşmanii. C nd, n sf rşit, raţiunea lui se nalţă prin trufie şi m ndrie, şi nchipuie răpiri naripate n aer, şederi şi domnii pe tronuri nalte, păşiri naintea poporului n fruntea unora care luptă.

64. Numai vederile acelea s nt adevărate, care nici n ar trebui să se numească visuri, ci vederi. Ele s nt proprii acelora a căror minte a devenit simplă, prin să lăşluirea Duhului, şi liberă de toată supărarea şi robia patimilor ; a căror cugetare se mişcă n jurul celor dumnezeieşti şi se g ndeşte la răsplătirile viitoare ; a căror viaţă mai presus de viaţa celor vii este fără griji, netulburată, liniştită, curată, plină de milă, de nţelepciune, de cunoştinţa cerească şi de roadele bune cultivate de Duhul. Ale celor ce nu s nt aşa, s nt mincinoase şi ncurcate şi totul e o nşelătorie vădită[184].

65. Mulţi au fericit viaţa pustnicească, alţii pe cea de obşte, sau n chinovie. Alţii doresc să stea n fruntea poporului, să ndemne, să nveţe şi să ridice biserici, hrănindu se din acestea n chip felurit trupeşte şi sufleteşte. Eu nu aş socoti pe nici una din acestea mai bună dec t pe alta. Nici n aş spune că una e vrednică de laudă, iar alta de ocară. Ci n toată privinţa şi n toate lucrurile şi faptele, cu totul fericită este viaţa cea pentru Dumnezeu şi după Dumnezeu[185].

66. Viaţa oamenilor se alcătuieşte din felurite ştiinţe şi meşteşuguri ; unul ndeletnicindu se cu una, altul cu alta, fiecare aduce partea sa şi astfel oamenii şi dau şi primesc ntre ei, n timpul vieţii, mplinind trebuin

184. Mintea celor n care s a sălăşluit Duhul a devenit simplă, pentru că n ea totul e armonios şi concentrat n Duhul; n ea nu sânt ndoieli, sf şieri, contraziceri, schimbări de metode şi ţinte fără siguranţa că s nt mai bune ca cele dinainte şi că vor duce n mod ne ndoielnic la succes cum n au dus cele dinainte.

185. Cap. 88, *Filocalia greacă.*

ţele trupeşti ale firii. Aşa se poate vedea şi ntre oamenii duhovniceşti : unul se ndeletniceşte cu o virtute, altul cu alta, toţi alerg nd din diferite părţi spre aceeaşi ţintă [186].

67. Ţinta tuturor celor ce se nevoiesc după Dumnezeu este să placă lui Hristos, Dumnezeului nostru, şi să primească mpăcarea cu Tatăl prin mpărtăşirea de Duhul şi să dob ndească m ntuirea prin aceasta. Căci n aceasta stă m ntuirea fiecărui suflet şi a fiecărui om. Ne mplinindu se aceasta, deşartă e osteneala şi lucrarea noastră şi fără rost e toată calea care nu duce la aceasta pe cel ce aleargă pe ea [187].

68. Cel ce a părăsit toată lumea şi s a retras n munte, pentru liniştire, dar de acolo scrie celor din lume, pentru a atrage atenţia, pe unii fericindu i, iar pe alţii linguşindu i şi lăud ndu i, este asemenea celui ce s a despărţit de femeia desfr nată, ispititor mbrăcată şi foarte rea, şi s a dus n ţară depărtată, ca să scape p nă şi de amintirea ei, dar pe urmă uit nd de ţinta pentru care a venit acolo, doreşte să scrie celor ce petrec şi se murdăresc cu desfr nata aceea, fericindu i. Prin aceasta arată că, dacă nu cu trupul, cel puţin cu inima şi cu mintea se mpărtăşeşte de bunăvoie de patima lor, ncuviinţ nd amestecarea lor cu ea [188].

69. Pe c t s nt de vrednici de laudă şi de fericiţi cei ce petrec n lume, dar şi curăţesc simţirile şi inimile de toată pofta cea rea, pe at ta s nt de vrednici de ocară şi de os ndă cei ce petrec n munţi şi n peşteri, dar şi doresc laudele şi fericirile de la oameni [189]. Aceştia vor fi ca nişte preacurvari naintea lui Dumne

186. Cap. 89, *Filocalia greacă.*

187. Cap. 90, *Filocalia greacă.* Învăţătura aceasta despre m ntuire este cu totul deosebită de nvăţătura apuseană a unei justificări pur juridice a omului prin echivalentul morţii lui Hristos.

188. Cap. 91, *Filocalia greacă.*

189. Deci sf ntul Simeon admite şi putinţa unei vieţi curate n lume. Nu depărtarea externă de lume, ci detaşarea lăuntrică de ceea ce e rău n ea, este lucrul hotăr tor.

zeu, Care cercetează inimile noastre. Căci cel ce pofteşte să se audă n lume despre viaţa, despre numele şi despre petrecerea lui, desfr nează faţă de Dumnezeu, ca poporul de odinioară al iudeilor, cum zice David (Ps. CV, 39) [190].

70. Cel ce s a lepădat fără şovăieli de lume şi de cele din ea, din credinţa n Dumnezeu, crede că Domnul e milostiv şi ndurat şi primeşte pe cei ce vin cu pocăinţă la El. Iar ştiind că prin necinstire cinsteşte pe robii săi, prin sărăcia cea mai de pe urmă i mbogăţeşte şi prin ocări şi dispreţuiri i slăveşte, iar prin moarte i face părtaşi şi moştenitori ai vieţii veşnice, se grăbeşte prin acestea ca un cerb nsetat (Ps. XLI, 2) spre izvorul cel nemuritor. El urcă prin acestea n sus ca pe o scară, pe care urcă şi coboară ngerii (Fac. XXVIII, 12), care vin n ajutorul celor ce urcă. Iar la capătul de sus al scării stă Dumnezeu, aştept nd hotăr rea şi s rgu inţa noastră după putere [191], nu pentru că se desfată să ne vadă ostenind, ci fiindcă Iubitorul de oameni voieşte să ne dea plata Sa ca pe o datorie [192].

71. Pe cei ce vin fără şovăire la El, Domnul nu i lasă nicidecum să cadă, ci, văz ndu i slăbiţi n putere, conlucrează cu ei, i ajută, ntinz ndu le m na puterii Sale de sus şi i aduce iarăşi la Sine. Ii sprijineşte pe faţă şi n ascuns, n chip ştiut şi neştiut. Aceasta, p nă ce urcă toată scara şi se apropie de El şi se unesc ntregi cu El ntreg şi uită de toate cele păm nteşti, fiind cu El acolo sus, dacă n trup sau afară de trup (2 Cor. XII, 2),

190. Cap. 92, *Filocalia greacă.*

191. Această scenă e pictată pe zidul din afară al M năstirii Suceviţa din Bucovina.

192. Cap. 93, *Filocalia greacă.* Dumnezeu ne acordă o demnitate, cer ndu ne să dăm şi noi nişte osteneli pentru bunătăţile ce ni le va dărui. Căci voieşte să ni se facă prin aceasta dator, voieşte să ne dea un oarecare drept la aceste bunătăţi. Nu voieşte să ne ncarce cu ele ca pe nişte obiecte pasive, ci să creştem la capacitatea de a fi purtătorii lor n mod activ, sau de a ni le asimila ca subiecte.

nu ştiu, şi petrec nd mpreună cu El şi bucur ndu se de bunătăţile tainice [193].

72. E cu dreptate, ca nt i să ne punem grumajii noştri sub jugul poruncilor lui Hristos Şi să nu ne nfu riem, nici să ne tragem ndărăt. Ci să păşim drept şi cu r vnă p nă la moarte sub ele, şi să ne nnoim pe noi nşine, raiul cel cu adevărat nou al lui Dumnezeu, p nă ce Fiul va veni mpreună cu Tatăl, prin Duhul Sf nt, şi se va sălăşlui n noi. Iar atunci, c nd l vom dob ndi ntreg, sălăşluit n noi ca Învăţător, oricăruia dintre noi i ar porunci şi orice slujbă i ar ncredinţa, să o ia asupra sa şi să o mplinească cu bucurie, după voia Lui. Dar nu se cade să o cerem nainte de vreme, nici să primim a o lua c nd e dată de oameni, ci să stăruim n poruncile Stăp nului şi Dumnezeului nostru şi să aşteptăm hotăr rea lui Dumnezeu [194].

73. După ce am primit o slujbă n lucrurile dumnezeieşti şi ne am c ştigat cinste n ea, de vom fi ndemnaţi de Duhul să trecem la altă slujbă sau lucrare sau făptuire, să nu ne mpotrivim. Căci Dumnezeu nu vrea să fim leneşi, nici să răm nem n una şi aceeaşi lucrare n care am nceput, p nă la sf rşit, ci să naintăm şi să ne mişcăm continuu spre izb ndirea n cele mai mari, potrivindu ne voii lui Dumnezeu şi nu voii noastre [195].

74. Cel ce şi a făcut moartă voia sa e cu totul fără voie. Dar nici una dintre cele ce s nt şi vieţuiesc şi se mişcă nu e fără voie, afară de cele nesimţitoare şi nemişcate. Plantele, măcar că se mişcă şi cresc, nu spunem că şi fac mişcarea şi creşterea printr o voie naturală, căci s nt ne nsufleţite. Dar tot ce e nsufleţit are şi o voie naturală. Deci cel ce şi a omor t prin nevoinţă şi s rguinţă voia sa şi s a făcut cu totul fără voie a ieşit

193. Cap. 94, *Filocalia greacă.* 194. Cap. 95, *Filocalia greacă.*
195. Cap. 96, *Filocalia greacă.*

din firea sa şi, prin faptul că nu mai voieşte nimic, nu mai poate lucra nimic, nici bine nici rău.

75. Cel ce se s rguieşte să şi omoare voia sa e dator să facă voia lui Dumnezeu ; şi n loc de voia sa, să aşeze n sine pe cea a lui Dumnezeu ; pe aceasta să o sădească şi să o altoiască n inima sa [196]. Pe urmă să ia seama cu grijă dacă cele sădite şi altoite ncolţesc din rădăcinile lor din ad nc şi dacă cele lipite şi unite s au făcut un singur pom ; apoi dacă au crescut, au nflorit şi au făcut rod frumos şi dulce. Înt mpl ndu se aceasta, nici el nsuşi nu mai deosebeşte păm ntul care a primit săm nţa şi rădăcina, de mlădiţa aceea ne nţeleasă, negrăită şi de viaţă purtătoare care a fost altoită n ea [197].

76. Celui ce şi taie voia sa pentru frica lui Dumnezeu i dăruieşte Dumnezeu voia Lui, ntr un chip aşa de tainic, nc t nici el nu ştie. Şi o păstrează neştearsă n inima sa şi şi deschide ochii nţelegerii ca să o cunoască pe ea şi primeşte putere ca să o mplinească. Iar acestea le lucrează harul Sf ntului Duh. Căci fără El nu se face nimic [198].

77. C nd vom mplini cu toată tăria, r vna, hotăr rea şi pornirea nereţinută cele ce ne a nvăţat şi poruncit Dumnezeu n chip tainic şi neştiut, fără să nesocotim nimic, atunci ni se va descoperi n chip arătat ca unor credincioşi ascultători, ca unor ucenici şi prieteni adevăraţi, cum s a descoperit odinioară sfinţilor Săi ucenici şi apostoli şi tuturor celor ce au crezut prin ei n numele Lui. Şi atunci vom deveni fii ai lui Dumne

196. Deci el nu trebuie să răm nă nelucrător ca lucrurile nesimţitoare, ci să şi unească voia sa cu voia lui Dumnezeu, care aduce un adaos de mare putere voii sale. Aceasta se vede din cele spuse in continuare de sf ntul Simeon.

197. Cap. 97, *Filocalia greacă.* Aşa cum altoiul face un singur pom cu tulpina n care s a altoit, aşa şi harul cu firea n care s a sădit, sau voia lui Dumnezeu cu voia omului n care s a imprimat, fac un singur ntreg. Căci omul şi omoară voia sa prin voia proprie şi prin aceasta şi o mplineşte şi ntăreşte n acelaşi timp.

198. Cap. 98, *Filocalia greacă.*

zeu după har, cum zice Pavel : «C ţi s nt povăţuiţi de Duhul lui Dumnezeu, s nt fii ai lui Dumnezeu ; iar de s nt fii, s nt şi moştenitori ai lui Dumnezeu şi mpreună moştenitori cu Hristos» (Rom. VIII, 14, 1.7).

78. Nici unul din cei ce s au nvrednicit să fie cu Dumnezeu, n unitatea Duhului, şi să guste bunătăţile Lui tainice, nu mai iubeşte slava dată lui de oameni, dar nici aurul sau mbrăcămintea sau pietrele socotite preţioase de cei fără de minte ; nu se mai lipeşte cu inima de bogăţia trecătoare, nu mai vrea să fie cunoscut de mpăraţi şi de stăp nitori care nu stăp nesc, ci s nt stă p niţi de multe ; nu mai vede n acestea ceva mare şi nalt, nici nu le mai socoteşte pricinuitoare de mai mare slavă celor ce se apropie de ele ; nu va mai preţui nimic altceva din cele lăudate şi strălucitoare pentru oameni. Ba nu va mai socoti ceva rău nici căderea cuiva din bogăţie n sărăcie şi de la stăp nirea şi puterea cea mai mare şi de la demnitatea cea mai vestită, la ultima lipsă de slavă şi de cinstire.

79. Dacă ai primit iertarea păcatelor tale, fie prin mărturisire, fie prin mbrăcarea schimei sfinte şi ngereşti, c tă dragoste, mulţumire şi smerenie nu trebuie să ţi pricinuiască aceasta ? Că fiind vrednic de nenumărate pedepse, nu numai că te ai izbăvit de ele, ci te ai nvrednicit şi de nfiere, de slavă şi de Împărăţia cerurilor. Acestea depăn ndu le n cuget şi amintindu ţi le pururea, fii gata şi pregăteşte te să nu necinsteşti pe Cel ce te a cinstit şi ţi a iertat nenumărate greşeli. Ci slăveşte L şi cinsteşte L prin toate lucrurile tale, ca şi El să te slăvească n schimb şi mai mult pe tine, pe care te a cinstit mai mult dec t toată zidirea văzută şi te va numi prieten adevărat al lui Dumnezeu [199].

80. Cu c t este mai de preţ sufletul dec t trupul, cu at t e mai nalt omul raţional dec t lumea. Nu lua sea

199. Dumnezeu te a făcut prieten, adică te a ridicat la un dialog intim cu El şi ţi dăruieşte tot ce are şi El prin aceasta.

ma la mărimea făpturilor din ea, ca să le socoteşti, omule, pentru aceasta, pe ele mai de preţ ca tine. Ci căut nd la harul ce ţi s a dat şi cunosc nd demnitatea sufletului tău mintal şi raţional, laudă pe Dumnezeu, Care te a cinstit mai presus dec t toate cele văzute[200].

81. Să luăm aminte cum slăvim pe Dumnezeu. Căci nu se slăveşte alt fel de către noi de cum a fost slăvit de către Fiul[201]. Fiindcă prin acelea prin care a slăvit Fiul pe Tatăl Său, prin acelea a fost slăvit şi Fiul de către Tatăl. Şi aceleaşi trebuie să le facem şi noi cu s rguinţă, ca prin aceleaşi să slăvim pe Cel ce primeşte să se numească Tatăl nostru cel din ceruri şi să fim slăviţi de El cu slava Fiului n Care a fost nainte de a fi lumea prin El (Ioan XVII, 5)[202]. Iar acestea s nt : crucea, sau mortificarea lumii ntregi, necazurile, ispitele şi orice altceva din pătimirile lui Hristos. Purt ndu le pe acestea ntru răbdare multă, urmăm lui Hristos n patimile Sale şi slăvim prin ele pe Tatăl nostru şi Dumnezeu, ca fii ai Lui prin har şi ca mpreună moştenitori cu Hristos[293].

82. Sufletul care nu s a izbăvit cu desăv rşire şi cu bună simţire de alipirea şi de mpătimirea de cele văzute nu poate purta fără ntristare pricinile de ntristare[204] şi uneltirile venite lui de la draci şi de la oameni. Ci fiind legat prin mpătimire de lucrurile ome

200. Cap. 100, *Filocalia greaci.* Oric t de mari ar fi lucrurile şi lumea, ele s nt numai obiecte ale omului, dăruite lui de Dumnezeu, ca semn al iubirii Lui. Ba Dumnezeu i dă omului daruri şi mai mari dec t lumea : se dă pe Sine nsuşi ca cel mai bun prieten. Aceasta e slava cu care cinsteşte Dumnezeu pe om.

201. Fiul a slăvit pe Tatăl ca om ntr un chip exemplar pentru noi. De aceea s a făcut om. L a slăvit renunţ nd la Sine şi pred ndu se Tatălui desăv rşit prin pătimiri şi prin moarte.

202. Dacă noi slăvim pe Tatăl, cum L a slăvit Fiul ca om, şi Tatăl ne slăveşte pe noi cum l slăveşte pe Hristos ca pe Fiul Său cel veşnic, făcut om.

203. Cap. 101, *Filocalia greacă.*

204. Acesta e lucrul esenţial: să porţi fără ntristare cele ce ţi se pricinuiesc cu scopul ca să te ntristeze şi să te facă prin aceasta să

neşti e muşcat de pagubele de bani şi se supără de pierderile unor lucruri şi l dor cumplit durerile venite n trupul său[205].

83. Dacă şi a dezlegat cineva sufletul de dorirea şi de poftele lucrurilor supuse simţurilor şi l a legat de Dumnezeu, nu numai că va dispreţui banul şi lucrurile din jurul lui şi, păgubit de ele, se va arăta fără ntristare, ca faţă de nişte lucruri străine, ci şi durerile venite asupra trupului său le va răbda cu bucurie şi cu mulţumirea cuvenită. Căci el vede pururea, ca dumnezeiescul apostol, că «omul din afară se strică, iar cel din lăuntru se nnoieşte zi de zi» (1 Cor. IV, 10). Altfel nu se pot purta cu bucurie necazurile cele după voia lui Dumnezeu. Căci e de trebuinţă, n acestea, de cunoştinţă desăv rşită şi de nţelepciune duhovnicească. Iar cel lipsit de acestea umblă n ntunericul deznădejdii şi al neştiinţei, neput nd să vadă c tuşi de puţin lumina răbdării şi a m ng ierii[206].

84. Tot cel ce se socoteşte nvăţat n ştiinţa matematicii nu se va nvrednici vreodată să privească şi să cunoască tainele lui Dumnezeu, p nă ce nu va voi mai nt i să se smerească şi să se facă nebun (1 Cor. I, 20), lepăd nd, odată cu părerea de sine, şi cunoştinţa pe care a adunat o[207]. Căci cel ce face aceasta şi urmează, cu credinţă ne ndoielnică, nţelepţilor n cele dumnezeieşti, şi e povăţuit de aceştia, va intra mpreună cu ei n cetatea Dumnezeului celui viu. Şi călăuzit şi luminat de Duhul dumnezeiesc, vede şi nvaţă cele ce nici unul din

păcătuieşti, dovedind că eşti legat de lumea aceasta şi nu ai ncredere desăv rşită n Dumnezeu. 205. Cap. 102, *Filocalia greacă.*

206. Cap. 103, *Filocalia greacă.* n răbdare şi m ng iere e o lumină, e vederea celor mai presus de viaţa aceasta. Numai aceasta dă putere de răbdare şi aduce m ng iere.

207. Propriu zis nu se poate pierde şi nu trebuie pierdută, ci cel ce o are trebuie să se socotească ca şi c nd n ar avea o. Să nu se m ndrească cu ea.

tre ceilalţi oameni nu le a văzut şi nu le poate vedea şi afla vreodată. Atunci ajunge să fie nvăţat de Dumnezeu[208].

85. Ucenicii oamenilor i socotesc nebuni pe cei nvăţaţi de Dumnezeu. Căci aceştia, fiind afară de lumina dumnezeiască şi neput nd vedea minunile din ea, pe cei ce sălăşluiesc n lumină şi văd şi nvaţă cele din ea i socotesc rătăciţi, c tă vreme ei nşişi s nt departe şi nepărtaşi de bunătăţile tainice ale lui Dumnezeu[209].

86. Cei ce s nt plini de harul lui Dumnezeu şi desă v rşiţi ntru cunoştinţa şi nţelepciunea de sus numai de ea vor să se apropie şi să vadă pe cei din lume, ca să le pricinuiască vreo răsplătire prin aducere aminte de poruncile lui Dumnezeu şi prin facerea de bine, socotind că poate vor auzi, vor nţelege şi se vor ndupleca[209 b]. Fiindcă cei ce nu s nt purtaţi de Duhul lui Dumnezeu (Rom. VIII, 14) umblă ntru ntuneric şi nu cunosc nici unde merg (Ioan XII, 35), nici n ce porunci se poticnesc. Poate, ridic ndu se din nchipuirea de sine care i stăp neşte, vor primi nvăţătura adevărată a Duhului Sf nt. Şi auzind fără ştirbire şi nestr mbată voia lui Dumnezeu, se vor pocăi şi, mplinind o, vor primi vreun dar duhovnicesc. Iar dacă nu pot să li se facă acelora pricinuitori ai vreunui astfel de folos, pl ng nd nv rtoşarea inimii lor, se ntorc la chiliile proprii, ru g ndu se zi şi noapte pentru ei[210]. Căci pentru altceva nu ar fi n stare să se ntristeze niciodată cei ce s nt ne

208. Cap. 104, *Filocalia greacă.* In Dumnezeu s nt şi cele nvăţate de el ntr o armonie cu toate cele neştiute. Căci El e mai presus de toate. Iar n lumina Lui se nţeleg mai bine şi cele necunoscute ncă.

209. Cap. 105, *Filocalia greacă.* Textul grec e mai dezvoltat.

209 b Deci ei nu trebuie să se ţină cu totul n afară de legătura cu ceilalţi oameni. Iar acestora nu li se cere să uite ştiinţa lor, ci să cunoască pe Dumnezeu şi să ncadreze ştiinţa lor parţială n lumina totală a lui Dumnezeu, n care s nt toate.

210. Iubirea lor va fi continuu lucrătoare şi pentru aceşti oameni, deci pentru toţi.

ncetat mpreună cu Dumnezeu, şi s nt mai mult dec t plini de tot binele[211].

87. S nt şi acum oameni nepătimitori, sfinţi şi plini de lumina dumnezeiască, ce petrec n mijlocul nostru şi şi au omor t aşa de mult mădularele lor de pe păm nt (Colos. III, 5), dinspre toată necurăţia şi pofta pătimaşă, nc t nu numai că nu cugetă sau nu pornesc să facă de la ei vreun rău, dar nici ndemnaţi de alţii nu rabdă vreo schimbare a stării de nepătimire pe care au dob n-dit o[212]. I ar şti pe aceştia, dacă ar cunoaşte cuvintele dumnezeieşti citite şi c ntate de ei, cei ce se fălesc cu nepăsarea faţă de acestea şi nu cred celor ce nvaţă ntru nţelepciunea Duhului, despre lucrurile dumneze-ieşti. Căci, dacă s ar afla n cunoştinţa desăv rşită a Sfin-tei Scripturi, ar crede n bunătăţile grăite şi dăruite nouă de Dumnezeu. Dar nefiind părtaşi ai acestor bu-nătăţi, din nchipuirea de sine şi din nepăsare, i cleve-tesc, fără să creadă, pe cei ce s au mpărtăşit şi nvaţă despre ele[213].

88. Care este scopul iconomiei ntrupării lui Dum nezeu Cuv ntul, vestit n toată dumnezeiasca Scriptură şi citit de noi, dar nepătruns ? Nu e dec t acela ca, m părtăşindu se de ale noastre, să ne facă pe noi părtaşi de ale Sale. Căci Fiul lui Dumnezeu de aceea s a făcut Fiu al omului, ca să ne facă pe noi oamenii fii ai lui Dumnezeu, ridic nd după har neamul nostru la ceea ce este El după fire, născ ndu ne de sus n Duhul Sf nt şi introduc ndu ne ndată n Împărăţia cerurilor ; mai bi-ne zis, dăruindu se să o avem pe aceasta nlăuntrul nos-tru (Luca XVII, 21)[214], ca să nu avem numai nădejdea

211. Cap. 107, *Filocalia greacă.* Aceasta e singura ntristare ă celor ce se află n fericirea fără lipsuri a petrecerii dumnezeieşti. Nici acolo ei nu uită de fraţii lor care şi primejduiesc viaţa veşnică.

212. Aceştia s nt oameni cu neputinţă de influenţat n rău.

213. Cap. 106, *Filocalia greacă.*

214. Fiul lui Dumnezeu, fiind n acelaşi timp Fiul Omului, unin du se cu noi, ne face şi pe noi fii ai lui Dumnezeu după har. Sălăş luindu se prin aceasta n lăuntrul nostru cu Duhul Său Preasf nt, pe Care

de a intra n ea, ci av nd o ncă de acum, să strigăm : «Viaţa noastră e ascunsă cu Hristos n Dumnezeu» (Colos. III, 3)[215].

89. Botezul nu ia de la noi libertatea voinţei şi puterea de a ne hotăr prin noi nşine, ci abia el ne dăruieşte libertatea, ca să nu mai fim stăp niţi silnic şi fără să vrem, de diavolul. De aceea, după Botez, at rnă de noi, fie să stăruim de bună voie n poruncile lui Hristos, Stăp nul nostru, n Care ne am botezat, şi să umblăm pe calea celor poruncite de El, fie să ne abatem de la această cale dreaptă, ntorc ndu ne prin faptele rele la protivnicul şi vrăjmaşul nostru, diavolul[216].

90. Cei ce se supun după Sf ntul Botez, voii celui rău, şi mplinesc cele voite de el, se nstrăinează de sf ntul s n al Botezului, după cuv ntul lui David (Ps. LVII, 4). Căci nu ne schimbăm, nici nu ne mutăm din firea n care am fost zidiţi, ci fiind zidiţi buni de Dumnezeu (căci Dumnezeu nu a făcut răul), şi răm n nd neschimbaţi prin firea şi prin natura n care am fost ziditi, cele ce le alegem şi le voim prin socotinţa de bunăvoie, pe acelea le şi facem, fie bune, fie rele. Căci precum cuţitul nu şi schimbă firea sa, fie că e folosit de cineva spre rău, fie spre bine, ci răm ne fier, aşa şi omul lucrează şi face, precum s a zis, cele ce le vrea, dar nu iese din firea sa[217].

91. Nu ne m ntuim miluind pe unul, dar ne trimite n foc dispreţuirea unuia. Căci cuvintele : «am flăm n zit şi am nsetat» (Matei XXV, 35), nu s au spus pentru o singură dată, nici pentru o singură zi, ci pentru n

L a primit şi ca om, aduce n noi Împărăţia cerurilor, care e acolo unde e Duhul Sf nt.

215. Cap. 108, *Filocalia greacă.* M ntuirea constă n unirea cu Dumnezeu n Hristos, nu n vreo justificare juridică.

216. Cap. 109, *Filocalia greacă.* Botezul ne dăruieşte sau ne pune n lucrare din nou libertatea, pentru că Hristos cu libertatea Lui faţă de păcat se sălăşluieşte n noi.

217. Cap. 110, *Filocalia greacă.* Sf ntul Simeon nu admite nici o alterare a firii omeneşti prin păcat.

treaga viaţă. Domnul şi Dumnezeul nostru a mărturisit că primeşte să fie hrănit, adăpat şi mbrăcat şi celelalte, nu o dată, ci totdeauna şi n toţi, de către slugile Sale[218].

92. Cum l ar putea nchide unii pe Cel ce se mparte ne mpărţit şi Care este n acelaşi timp Dumnezeu ntreg n fiecare dintre cei săraci ? Presupune deci că s nt o sută de săraci ca un singur Hristos. Căci nu s a mpărţit nicidecum Hristos (1 Cor. I, 13). Deci cel ce a dat la 99 c te un obol, iar pe unul l a njurat, sau l a lovit, sau l a depărtat cu m na goală, cui a făcut oare aceasta, dacă nu Celui ce a zis şi zice pururea şi va zice : «Intruc t aţi făcut unuia din aceşti preamici, Mie Mi aţi făcut» (Matei XXV, 40)[219].

93. Cel ce a dat milostenie la o sută, dar putea să dea şi altora, şi putea să adape şi să hrănească ncă pe mulţi care l au rugat şi au strigat către el, nsă i a nesocotit, va fi judecat de către Hristos, ca unul ce nu L a hrănit pe El nsuşi ; fiindcă cel hrănit de noi, n fiecare dintre cei mici, este şi n aceia n toţi[220].

94. Cel ce dă astăzi tuturor toate cele spre trebuinţa trupului, dar m ine, put nd face aceasta, va nesocoti pe niscai fraţi, şi i va lăsa să piară de foame, de

218. Cap. 111, *Filocalia greacă. Se* cere o stăruinţă continuă n a face binele. Căci numai aşa ne zidim casa duhovnicească. Cu o singură piatră nu facem casa, dar cu o singură piatră, dacă lipseşte, o putem strica, dacă nu o punem ndată la loc. In planul duhovnicesc acest lucru l facem prin pocăinţă. Iubirea nu se ntreţine prin fapte discontinui, ci prin fapte continui.

Hristos e n toţi fără excepţie. Deci pe toţi trebuie să i iubim şi preţuim ca să devină sinea noastră un ntreg n iubire. Dispreţuirea unuia e o rană n sufletul nostru şi o singură rană duce la moarte.

219. Iubirea se cere arătată n mod continuu nu numai faţă de unul, ci faţă de toţi. Căci n toţi este Hristos. A excepta pe unul de la iubire, nseamnă pe de o parte a iubi, pe de altă parte a nu iubi pe Acelaşi Hristos ; nseamnă a L iubi pe El mbrăcat ntr un fel şi a nu L iubi, arăt ndu se ndată după aceea mbrăcat alt fel. Neiubirea faţă de una din nfăţişările Sale zădărniceşte iubirea faţă de altă nfăţişare a Sa. O iubire practicată continuu faţă de toţi, ca faţă de Acelaşi Hristos, e o iubire care i preţuieşte n acelaşi timp pe toţi ca pe Acelaşi Hristos. A vedea n toţi pe Hristos, e cea mai mare forţă pentru solidaritatea umană.

220. Cap. 112, *Filocalia greacă.*

sete şi de frig, L a lăsat să moară şi L a dispreţuit pe Acela care a zis : « ntruc t aţi făcut unuia din aceşti preamici, Mie aţi făcut»[221].

95. Din acestea se poate cunoaşte un lucru : cum şi nsuşeşte Domnul toate ale săracilor şi fraţilor noştri, zic nd celor drepţi : «Mie Mi aţi făcut», iar celor de a st nga : «Mie nu Mi aţi făcut». El nu vede numai pe cei miluiţi de noi, nici numai pe cei nedreptăţiţi sau asupriţi, sau supuşi la mii de alte rele, ci şi pe cei trecuţi cu vederea. Căci şi aceasta ajunge spre os nda noastră. Căci nu pe aceia, ci pe El l trecem cu vederea, pe Iisus Hristos, Care şi a făcut toate ale Sale ale acelora.

96. El a primit să ia asupra Sa faţa fiecărui om lipsit şi să se unească pe Sine cu fiecare, ca nici unul dintre cei ce cred n El să nu se nalţe mpotriva fratelui, ci fiecare, văz nd pe fratele şi pe aproapele său, ca pe Dumnezeul său, să se socotească pe sine atotpreamic faţă de frate, ca faţă de Făcătorul său ; şi să l primească şi să l cinstească ntocmai ca pe Acela, şi să şi deşerte toate averile spre slujirea lui, precum şi Hristos şi a vărsat s ngele Său pentru m ntuirea noastră[222].

97. Cel ce a primit porunca, să l aibe pe aproapele ca pe sine nsuşi, e dator, desigur, să l aibă aşa nu numai ntr o zi, ci toată viaţa. Şi cel căruia i s a poruncit să dea fiecăruia care cere, i se porunceşte aceasta pentru toată viaţa sa. Şi cel ce vrea ca alţii să i facă lui lucrurile bune pe care le voieşte, acestea i se cer şi lui să le facă altora[223].

98. Cel ce l are deci pe aproapele ca pe sine nsuşi nu rabdă să aibă nimic mai mult ca aproapele. Iar dacă

221. Cap. 113. *Filocalia greacă.*

222. Cap. 114, *Filocalia greacă.* Trebuie să socotim pe fiecare ca pe Hristos Dumnezeu, pentru că Fiul lui Dumnezeu, făc ndu se ipostas al firii noastre, s a făcut ipostasul fundamental al tuturor oamenilor. Prin faţa fiecăruia licăreşte faţa Aceluiaşi Hristos; prin apelul adresat nouă de fiecare ne adresează apelul său Acelaşi Hristos.

223. Cap. 115, *Filocalia greacă.*

are şi nu dă cu inimă largă p nă ce se face şi el sărac şi asemenea cu aproapele, nu e mplinitor al poruncii Stăpânului ; la fel nu e nici cel ce, vr nd să dea tuturor celor ce cer, va respinge pe cineva din cei ce cer, p nă mai are un obol, sau o bucată de p ine[224] ; nici cel ce nu face aproapelui c te vrea ca altul să i le facă lui (Matei VII, 12). De asemenea, cel ce a hrănit, a adăpat, a mbrăcat şi a făcut toate celelalte fiecărui sărac şi fiecărui frate preamic, dar a nesocotit pe unul singur şi l a trecut cu vederea, se va socoti şi el ca cel ce l a trecut cu vederea pe Hristos Dumnezeu c nd flăm nzea şi nseta[225].

99. Poate acestea vor părea tuturor greu de purtat. De aceea vor socoti ntemeiat să zică ntru ei : dar cine le poate face acestea toate, ca să ajute şi să hrănească pe toţi şi să nu treacă cu vederea nicidecum pe vreunul dintre ei ? Dar să asculte pe Pavel, care strigă lămurit : «Dragostea lui Dumnezeu ne str nge pe noi, care judecăm aceasta ; că dacă unul a murit pentru toţi, aşadar toţi au murit» (2 Cor. V, 14)[226].

100. Precum poruncile cuprinzătoare au n ele pe toate celelalte mai restr nse, aşa şi virtuţile cuprinzătoare mbrăţişează n ele pe cele restr nse. Căci cel ce a v ndut averile sale şi le a mpărţit săracilor şi s a făcut dintr odată sărac a mplinit deodată printr una toate poruncile restr nse. Fiindcă nu mai are trebuinţă să dea celui ce cere, sau să ntoarcă faţa de la cel ce vrea să se mprumute de la el (Matei V, 42)[227]. La fel şi cel ce se roagă ne ncetat ; a cuprins toate n aceasta, şi nu

224. Jertfa adevărată e cea n care cineva se dăruieşte total. Trebuie trăită aceeaşi predare totală n dăruirea tuturor bunurilor proprii, pe care a trăit o Hristos n vărsarea s ngelui Său, n dăruirea totală a vieţii Sale. 225. Oap. 116, *Filocalia greacă.*

226. Cap. 117, *Filocalia greacă.* In Hristos toţi putem muri duhov niceşte nouă nşine, jertfindu ne total altora.

227. Cel ce dă tot ce are dintr odată a mplinit printr o singură faptă cerinţa iubirii şi a jertfei totale şi a nfăptuit n sine starea ei, pe care alţii nu o nfăptuiesc niciodată prin faptele lor de milostenie măruntă.

mai trebuie să laude de şapte ori n zi pe Domnul (Ps. CXVIII, 64), sau seara, dimineaţa şi la amiază, ca unul ce mplineşte toate rugăciunile şi c ntările, c te trebuie să le facem după r nduială la vremea şi ceasurile hotă r te. Asemenea şi cel ce a dob ndit n sine, n chip conştient, pe Dumnezeu cel ce dă cunoştinţă oamenilor (Ps. XCIII, 10), a străbătut toată Sf nta Scriptură şi a cules tot folosul din citire şi nu va mai avea trebuinţă de citirea cărţilor ei. Căci cum ar mai avea o astfel de trebuinţă, cel ce L a dob ndit ca mpreună grăitor[228] pe Cel care a insuflat dumnezeieştile Scripturi celor ce le au scris şi a fost nvăţat de Acela tainele de negrăit ale celor ascunse ? Acesta va fi el nsuşi altora o carte insuflată de Dumnezeu, purt nd scrise n el, de degetul lui Dumnezeu, taine noi şi vechi (Matei XIII, 52), ca unul ce a mplinit toate şi s a odihnit n Dumnezeu de toate lucrurile sale, ajuns la desăv rşirea originară[229].

228. Cel ce L are pe Hristos mpreună grăitor se află cu El nsuşi ntr un dialog direct. Ca atare, a depăşit cuvintele Scripturii, afl ndu se n relaţie nemijlocită cu Subiectul şi cu Izvorul lor infinit mai bogat dec t toate cuvintele pe care le rosteşte, sau care au fost scrise prin inspiraţia de la El.

229. Cap. 118, *Filocalia greacă.* E nu at t desăv rşirea de la nceput, ci cea pe care o are n g ndirea lui Dumnezeu, care stă la originea lui.

Capetele morale ale lui Simeon Evlaviosul[230]

1. Frate, la nceputul lepădării, s rguieşte te să sădeşti n tine virtuţi frumoase, ca să te faci folositor şi obştii şi să te slăvească la sf rşit Domnul. Să nu c ştigi ndrăzneală faţă de stareţ, niciodată, cum am zis şi mai nainte, nici să nu ceri cinstire de la el. Să nu ţi c ştigi prietenie cu cei mai mari, nici să nu dai t rcoale chiliilor lor, cunosc nd că prin aceasta nu numai că ncepe să se nrădăcineze n tine patima slavei deşarte, dar te şi faci ur t n ochii nt istătătorului. Căci se nt mplă totdeauna aceasta. Deci cel ce nţelege să nţeleagă. Ci şezi n chilia ta, oricum ar fi, n pace. Iar de la cel ce vrea să se nt lnească cu tine, nu te ntoarce, din pricină de

230. Capetele 1—33 coincid cu cap. 120—152 din cele 153 date n *Filocalia greacă,* sub numele sf ntului Simeon Noul Teolog. Dar n edit. Zagoraios şi ms. român 2252 din Biblioteca Sf ntului Sinod, acestea, plus cele şapte care le urmează, s nt date ca ale lui Simeon Evlaviosul. Cap. 119 din cele 153 ale sf ntului Simeon Noul Teolog l omitem. Despre el şi despre cap. 1—7 publicate aci de noi, J. Darrouzes spune că s nt ale unui anonim, iar despre cap. 120—152 din cele 153 ale sf ntului Simeon Noul Teolog, sau 1—33 din cele date aci, recunoaşte că s nt ale lui Simeon Evlaviosul *(Chap tres theologiques,* n «Sources chretiennes», nr. 51, p. 13). Iar după tradiţia ediţiei Zagoraios şi a manuscrisului român, cap. 1—7 din această colecţie, prin legătura lor cu cele următoare, par să arate că de fapt s nt tot ale lui Simeon Evlaviosul. Noi nu dăm aci cap. 40 pentru că nu l socotim util n această colecţie, dar punem n locul lui, ca al 40 lea, cap. 153 din colecţia lui Simeon Noul Teolog din *Filocalia greacă.* EI e dat n Zagoraios şi n manuscrisul român ca al 181 lea cap. al lui Simeon Noul Teolog, dar pare să fie al unui anonim, cum spune Darrouzes *(ibidem).*

evlavie. Căci nt lnindu te cu el cu g nd prietenesc, nu te vei vătăma, chiar dacă ţi este dintre duşmani. Iar dacă nu vezi n aceasta vreun folos pentru tine, trebuie să ţii seama de scopul celui ce vrea să se folosească de la tine.

2. Trebuie să ai totdeauna n tine frica lui Dumnezeu şi să cercetezi n fiecare zi, ce ai făcut bine, şi ce rău. Iar de cele bune să uiţi, ca nu cumva să cazi n patima slavei deşarte, iar faţă de cele potrivnice să te foloseşti de lacrimi mpreunate cu mărturisirea şi cu rugăciune stăruitoare. Cercetarea să ţi fie aşa : sf rşin du se ziua şi venind seara, cugetă ntru tine : Oare cum am petrecut ziua, cu ajutorul lui Dumnezeu ? N am os ndit pe cineva, nu l am grăit de rău, nu l am sc rbit, n am căutat la faţa cuiva cu patimă, sau n am fost neascultător celui mai mare n slujbă, şi nu mi am neglijat o pe aceasta ? Nu m am m niat pe cineva, sau st nd la rugăciunea de obşte, nu mi am ocupat mintea cu lucruri nefolositoare, sau n am lipsit de la biserică şi de la pravilă, ngreuiat de lene ? Dacă te găseşti nevinovat de toate acestea (ceea ce e cu neputinţă, «căci nimeni nu e curat de ntinare, nici măcar o singură zi din viaţa lui» (Iov XIV, 4) şi nimeni nu se va lăuda că are inima curată), strigă către Dumnezeu cu multe lacrimi : Doamne, iartă mi mie toate c te am greşit cu lucrul, cu cuv ntul, cu ştiinţă şi cu neştiinţă. Căci multe greşim şi nu ştim.

3. In fiecare zi trebuie să vădeşti părintelui tău duhovnicesc tot g ndul tău, şi ceea ce ţi va spune el, să primeşti ca din gură dumnezeiască, cu toată ncredinţarea, şi să nu le spui acestea altcuiva, zic nd : ntre b nd pe părintele asta şi asta, mi a spus asta şi asta ; şi să descoşi cu acela dacă a spus bine sau dacă n a spus bine, ntreb ndu te : ce trebuie deci să fac ca să mi ajut?

Căci aceste cuvinte s nt pline de necredinţă faţă de părintele tău şi vătămătoare de suflet. De obicei aceasta se nt mplă de cele mai multe ori ncepătorilor.

4. Trebuie să priveşti pe toţi cei din obşte ca sfinţi, şi numai pe tine să te socoteşti ca cel din urmă păcătos. Să g ndeşti că toţi se m ntuiesc, numai tu singur vei fi os ndit n ziua aceea. Şi cuget nd acestea, c nd stai la rugăciunea de obşte să nu ncetezi a pl nge fierbinte, ntru străpungerea inimii, fără să spui vreo vorbă celor ce se smintesc sau r d de aceasta. Iar dacă te vezi pe tine alunec nd din pricina aceasta n slavă deşartă, ieşi din biserică şi fă o aceasta n ascuns, ntorc ndu te degrabă iarăşi la locul tău. Aceasta e bine să o facă ndeosebi ncepătorii, mai ales n vremea celor şase psalmi, a stihologiei, a citirii şi a dumnezeieştii liturghii. Ia seama să nu os ndeşti pe cineva, ci pune ţi n minte că : toţi c ţi mă văd pl ng nd astăzi, nţeleg nd că s nt foarte păcătos, se roagă pentru m ntuirea mea. Cuget nd aceasta pururea şi mplinind o ne ncetat, te vei folosi mult şi ţi vei atrage harul lui Dumnezeu şi te vei face părtaş de fericirea dumnezeiască.

5. Să nu te duci la chilia cuiva, afară de a stareţului, şi aceasta rar. Dacă vrei să l ntrebi despre vreun g nd, fă o aceasta n biserică. Iar de la rugăciunea de obşte, ntoarce te ndată n chilie, şi apoi la slujba ta. După cină, pun nd metanie naintea stareţului şi cer n du i rugăciunea, aleargă iarăşi degrabă, n tăcere, la chilie. Căci e mai bun un «Sfinte Dumnezeule», cu luare aminte, nainte de culcare, dec t o priveghere de patru ceasuri n convorbiri nefolositoare. Acolo unde este străpungerea inimii şi pl nsul duhovnicesc, acolo este şi

luminarea dumnezeiască[231]. Iar unde vine aceasta, se alungă tr ndăvia şi l ncezeala.

6. Să nu dob ndeşti o dragoste deosebită faţă de nici o persoană, mai ales faţă de un ncepător, chiar dacă ţi se pare că are o viaţă foarte frumoasă şi n afară de orice bănuială. Căci din duhovnicească, ea ţi se preface de cele mai multe ori n pătimaşă, şi cazi n necazuri fără folos. De obicei aceasta se nt mplă mai ales celor ce se nevoiesc. Dar smerenia şi rugăciunea ne ncetată i nvaţă despre acestea. Căci nu e vreme să vorbim despre acestea cu de amănuntul. Iar cel ce nţelege să nţeleagă.

7. Trebuie să te socoteşti pe tine străin de tot fratele care este n obşte, şi mai ales de cei cunoscuţi din lume. Dar să iubeşti pe toţi la fel[232]. Iar pe cei evlavioşi şi nevoitori să i priveşti ca pe sfinţi. Dar pentru cei tr ndavi socot că trebuie să te rogi mai stăruitor. Totuşi, precum am arătat mai sus, socotindu i pe toţi sfinţi, grăbeşte de te curăţeşte de patimi prin pl ns, ca, luminat de har, să i vezi pe toţi egali şi să te mpărtăşeşti de fericirea celor curaţi cu inima.

8. Socoteşte, frate, că aceasta se numeşte retragerea deplină din lume : omor rea deplină a voii proprii. Apoi nealipirea pătimaşă şi renunţarea la părinţi, la membrii familiei şi la prieteni.

9. Apoi lipsirea de toate ce le ai, dăruindu le săracilor, potrivit cu Cel ce a zis : «Vinde ţi averile şi le dă

231. Aceasta este o idee scumpă şi sf ntului Simeon Noul Teolog. Se vede că a primit o de la Simeon Evlaviosul.

232. E o condiţie ca să iubeşti pe toţi la fel, să nu te simţi legat n mod deosebit de vreunul, n baza unei prietenii, care să ţi l facă mai apropiat inimii tale. In aceasta se amestecă totdeauna ceva de ordin inferior iubirii atotcurate.

săracilor» (Luca XII, 33) ; şi uitarea tuturor persoanelor pe care le ai iubit, fie trupeşte, fie duhovniceşte.

10. Pe urmă mărturisirea tuturor celor ascunse ale inimii, săv rşite de tine din copilărie şi p nă n acest ceas, n faţa părintelui duhovnicesc, sau a stareţului, ca n faţa lui Dumnezeu, Care cercetează inimile şi rărunchii, ştiind că Ioan boteza cu botez de pocăinţă şi toţi veneau la el mărturisindu şi păcatele (Marcu I, 4). Căci din aceasta vine mare bucurie sufletului şi uşurare conştiinţei, după proorocul care zice : «Spune tu nt i păcatele tale, ca să te ndreptezi» (Isaia XLIII, 26).

11. Să sădeşti apoi n sufletul tău ncredinţarea că după intrarea ta n obşte au murit părinţii tăi şi toţi fraţii şi să socoteşti ca tată şi ca mamă pe Dumnezeu şi pe nt istătător. Şi să nu mai ceri ceva de la ei pentru vreo trebuinţă trupească ; iar dacă din purtare de grijă ţi se trimite ceva de ei, primeşte şi mulţumeşte pentru grija lor, dar dă ceea ce ţi s a trimis la cămara străinilor, sau la bolniţă. Şi fă aceasta ntru smerenie. Căci nu e o faptă a celor desăv rşiţi, ci a celor preamici.

12. Să faci tot lucrul care e bun cu smerenie, g n dindu te la Cel ce a zis : «C nd veţi fi făcut toate acestea, ziceţi că slugi netrebnice s ntem, ceea ce eram datori să facem am făcut» (Luca XVII, 10).

13. Să te păzeşti să primeşti Sf nta Împărtăşanie, av nd ceva mpotriva cuiva, fie chiar cea mai mică ispită a vreunui g nd, p nă ce nu dob ndeşti mpăcarea cu fapta. Dar şi aceasta o vei nvăţa din rugăciune.

14. Să fii gata să primeşti n fiecare zi orice necaz, socotind că acestea ţi aduc izbăvire de multele datorii

şi să mulţumeşti Sf ntului Dumnezeu. Căci din acestea dob ndeşte cineva ndrăznire ne nfruntată, după marele apostol : «Că necazul lucrează răbdare, iar răbdarea cercare, iar cercarea nădejde, iar nădejdea nu ruşinează» (Rom. V, 3). «Căci cele ce ochiul nu le a văzut şi urechea nu le a auzit şi la inima omului nu s au suit» (1 Cor. II, 9), acestea s nt, după făgăduinţa cea nemin cinoasă, cele ce vor fi date celor ce arată răbdare n necazuri, cu mpreuna lucrare a harului ; căci fără har nu se poate isprăvi nimic.

15. Să nu ţii ceva din cele materiale n chilie, fie măcar toiag, afară de un coş, de o saltea de paie, de un cojocel şi de o haină cu care te mbraci. Dacă se poate, nici măcar ceva sub picioare. Căci s a spus şi despre aceasta un cuv nt. Dar cine nţelege să nţeleagă.

16. Să nu ceri stareţului ceva din cele trebuincioase, afară de cele r nduite. Nici să nu asculţi de vreun g nd ispititor, ca să se schimbe ceva din cele ce ţi se dă. Şi oricum ar fi, primeşte le cu mulţumire şi fii bucuros de ele. Nu e ngăduit să vinzi ceva. Murdărindu se haina, spal o de două ori pe an. Cere, cu nfăţişare de sărac şi de străin, cu toată smerenia, haina altui frate, p nă c nd cea spălată a ta se usucă la soare. Apoi ntoar ce i o iarăşi cu mulţumire. Asemenea şi mbrăcămintea de deasupra şi orice altceva.

17. Să te osteneşti după putere n ascultarea ta. Iar n chilie să stăruieşti şi n rugăciune mpreunată cu pocăinţă şi cu luare aminte şi cu lacrimi dese. Şi să nu ţi pui n g nd că azi te ai ostenit cu prea multă prisosinţă şi deci să scurtezi ceva din rugăciune din pricina ostenelii trupeşti. Căci ţi spun ţie că pe c t se sileşte cineva

pe sine n ascultare, lipsindu se de rugăciune, pe at t să socotească că a pierdut mai mult. Şi de fapt aşa este.

18. Dar nainte de toate trebuie să iei parte la slujbele bisericeşti şi să pleci cel din urmă, afară de mare nevoie. Mai ales la utrenie şi la liturghie.

19. Trebuie să ai toată supunerea faţă de stareţul tău, de care ai fost şi tuns. Şi să mplineşti fără deosebire cele poruncite de el p nă la moarte, chiar dacă ţi par cu neputinţă. Prin aceasta urmezi Celui ce s a făcut ascultător p nă la moartea pe cruce. Dar nu numai faţă de stareţ, ci şi faţă de toată obştea fraţilor. Iar primind o slujire, să nu fii neascultător n ceva. Şi dacă ceea ce ţi se porunceşte ar fi peste puterea ta, pun nd metanie, cere scutire de aceasta. Iar dacă aceasta se respinge, socotind că «Împărăţia cerurilor este a celor ce o iau cu sila şi cei ce o silesc o vor răpi» (Luca XVI, 16), sileşte te.

20. Să te mişti cu umilinţă n faţa ntregii obşti, ca un nevăzut şi necunoscut şi ca şi c nd n ai fi deloc. Cel ce vieţuieşte astfel, ndrăznesc să spun că făc n du se văzător ajutat de har, prezice multe. Unul ca acesta pl nge mult şi pentru scăderile altora. Răm n nd ne mprăştiat, ntruc t nu sufere de mpătimirea de cele materiale, nu va primi să alunece din dragostea duhovnicească şi dumnezeiască, n acestea. Şi nu e lucru de mirare că prezice. Căci aceasta vine de multe ori şi de la draci. Totuşi cel ce nţelege să nţeleagă. Dar dacă ncepe cineva să primească mărturisiri, poate se va lipsi şi de acestea, fiind ocupat cu cercetarea g ndurilor celorlalţi. Iar dacă din multă smerenie se va opri de la acestea, adică de la a sfătui şi de la a asculta, va fi rea

şezat iarăşi n starea de mai nainte. Dar cunoştinţa acestora numai Dumnezeu o are. Eu, stăp nit de frică, nu ndrăznesc să vorbesc despre ele.

21. Să ai totdeauna mintea la Dumnezeu, n somn şi n stare de veghe, la m ncare şi n convorbiri, n lucrul m inilor şi n orice altă faptă, după cuv ntul proorocului : «Am văzut pe Domnul naintea mea pururea»[233]. Dar să te socoteşti pe tine mai păcătos dec t tot omul. Petrec nd timp ndelungat n acest g nd, se va ivi n nţelegerea ta o luminare vie asemenea unei raze [234]. Şi cu c t o vei cere mai mult, cu mai multă luare aminte şi cu o cugetare ne mprăştiată, cu osteneală multă şi cu lacrimi, cu at t ţi se va arăta mai strălucitoare [235]. Iar arăt ndu ţi se, o iubeşti. Iar iubind o, te cu răţeşti. Iar pe cel ce l curăţeşte, pe acesta l face n chipul lui Dumnezeu, lumin ndu l şi nvăţ ndu l să deosebească binele de rău. Dar să ştii, frate, că e nevoie de multă osteneală, ajutată de Dumnezeu, ca să se sălăş luiască aceasta n sufletul tău şi să lumineze n el ca luna ntunericul nopţii[236]. Mai trebuie să fii atent şi la atacurile g ndurilor de slavă deşartă şi de nchipuire de

233. Aceasta e conştiinţa ne ncetată a prezenţei lui Dumnezeu, un dialog permanent cu Dumnezeu, care e şi o rugăciune ne ncetată.

234. De aci se vede că iluminarea de care vorbeşte at t de mult sf ntul Simeon Noul Teolog şi de care vorbeşte şi Simeon Evlaviosul, dascălul său (ca şi despre «dragostea dumnezeiască»), e de natură spirituală, fiind mpreunată cu g ndul permanent la Dumnezeu şi cu smerenia.

235. Dacă sf ntul Simeon identifică uneori lumina cu curăţia, aci dascălul său vede lumina legată de g ndul permanent la Dumnezeu ca un mijloc de curăţire. Desigur, starea de curăţie dob ndită sporeşte ea nsăşi lumina, cum se spune mai departe.

236. Avem aci afirmat cu trei secole nainte de isihasm, că lumina dumnezeiască se iveşte n suflet prin permanentizarea g ndului la Dumnezeu. Prin isihasm s a insistat doar cu mai multă putere că g ndul permanent la Dumnezeu e menţinut n minte de rugăciunea ne ncetată. Deci aceasta aduce lumina lui Hristos n inimă.

sine ; şi să nu os ndeşti pe cineva, văz ndu l că face ceva ce nu se cuvine. Căci dracii văz nd sufletul eliberat de patimi şi de ispite, prin sălăşluirea harului, aruncă n el unele ca acestea. Dar ajutorul de la Dumnezeu să fie n tine mpreună cu pocăinţa ne ncetată şi cu copleşire de lacrimi. Ia seama nsă să nu pătimeşti ceva din multa bucurie şi pocăinţă. De aceea să nu socoteşti că acestea s nt din osteneala ta şi nu din harul lui Dumnezeu. Căci atunci se vor lua de la tine şi le vei căuta mult n rugăciune şi nu le vei afla ; şi vei cunoaşte ce dar ai pierdut.

Dar fă, Doamne, să nu ne lipsim niciodată de harul Tău. Insă de ţi se va nt mpla aceasta, frate, aruncă asupra lui Dumnezeu neputinţa ta şi, ridic ndu te şi n tinz nd m inile, roagă te, zic nd aşa : «Doamne, milu ieşte mă pe mine păcătosul[237] şi neputinciosul şi nenorocitul şi trimite peste mine harul Tău. Vezi, Doamne, la ce neputinţă şi g nduri m au adus multele mele păcate. Deşi voiesc, Doamne, să socotesc pierderea m n g ierii ca venită de la draci şi din m ndrie, nu pot, căci ştiu că cei ce mplinesc voia Ta se mpotrivesc acelora. Dar eu care mplinesc n fiecare zi voia lor, cum nu voi fi ispitit de ei ? S nt ispitit fără ndoială de multele mele păcate[238]. Şi acum, Doamne, Doamne, dacă e cu voia Ta şi spre folosul meu, să vină iar harul Tău n robul Tău, ca, văz ndu l pe acesta, să mă bucur ntru pocăinţă şi pl ns[239], luminat de raza pururea luminoasă a

237. Avem aci n esenţă rugăciunea isihastă: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă pe mine păcătosul».

238. Simeon Evlaviosul pune pierderea harului mai mult pe seama sa, dec t pe a demonilor.

239. At t Simeon Noul Teolog, c t şi dascălul său, Simeon Evlaviosul, cunosc tensiunea ntre aceste stări contrarii, care numai mpreună condiţionează stăruinţa n bine: bucuria şi pocăinţa.

acestuia, păzit de g ndurile murdare şi de tot lucrul rău şi de toate greşelile mele, cele cu ştiinţă şi cu neştiinţă. Şi astfel să primesc, Doamne, plinătatea ndrăznirii către Tine, n necazurile ce vin asupra robului Tău de la draci şi de la oameni şi să primesc şi tăierea voii mele, cunosc nd bunătăţile care aşteaptă pe cei ce Te iubesc pe Tine, Doamne. Căci Tu ai zis, Doamne, că «cel ce va cere va lua şi cel ce caută va afla şi celui ce bate i se va deschide». Pe l ngă acestea, frate, stăruie rug ndu te n cugetul tău, şi n celelalte toate c te ţi le va da ţie Dumnezeu, nemoleşindu te din pricina tr ndă viei. Şi Dumnezeu cel bun nu te va părăsi.

22. Păstrează chilia pe care ai primit o de la nt i stătător la nceput, p nă la sf rşit. Iar dacă din pricina vechimii sau a dăr mării ei, vei fi tulburat n g nd, pu n nd metanie nt istătătorului, fă i cunoscut acest lucru cu smerenie. Şi de te va asculta, bucură te. Iar de nu, mulţumeşte şi aşa, aduc ndu ţi aminte de Stăp nul tău care nu a avut unde să şi plece capul. Căci dacă l ai tulbura de două sau de trei sau de patru ori cu aceasta, se naşte ndrăzneala, apoi ne ncrederea şi la urmă dispreţul. Dacă voieşti, deci, să duci viaţă liniştită şi paşnică, nu cere deloc vreo uşurare trupească de la stareţ. Fă aceasta de la nceput şi rabdă cu bărbăţie să fii dispreţuit şi nesocotit de toţi, după porunca Domnului.

Deci dacă voieşti să ţi păstrezi ncrederea şi iubirea faţă de el şi să l vezi ca pe un sf nt, păzeşte aceste trei lucruri : nu cere vreo uşurare şi nu ţi lua ndrăzneală faţă de el şi nu te duce des la el, cum fac unii, pe motiv că s nt ajutaţi de el. Căci acesta nu e un lucru de laudă, ci omenesc. Nu te os ndesc nici dacă ascunzi de el tot g ndul ce se iveşte n tine. Căci dacă păzeşti

acestea, vei trece ne nvăluit marea vieţii şi vei socoti pe părinte, oricum ar fi, ca pe un sf nt. Iar dacă te vei apropia n biserică, ca să ntrebi pe părintele tău despre vreun g nd şi vei vedea pe altul lu ndu ţi nainte, pentru acelaşi lucru sau pentru altul, şi părintele te va trece cu vederea, din pricina acestuia, să nu te ntristezi, nici să g ndeşti ceva mpotriva lui. Ci stai de o parte cu m inile ncrucişate, p nă va isprăvi cu acela şi te va chema. Căci părinţii obişnuiesc uneori să facă să ni se nt mple acestea, poate şi cu voia, spre cercarea şi izbăvirea noastră de păcatele de mai nainte.

23. Să posteşti cele trei patruzecimi[239b] ; n cea mare n chip ndoit, afară de cele două mari sărbători şi de s mbătă şi duminică, iar n celelalte două, fără o zi. Iar n celelalte zile ale anului, să măn nci o dată, afară de s mbătă şi duminică şi sărbătoarea, dar nu ca să te saturi.

24. S rguieşte te să fii chip folositor ntregii obşti spre toată virtutea, smerenia şi bl ndeţea, milostivirea şi ascultarea p nă şi de cei mai ne nsemnaţi; chip de nem niere, de ne mpătimire, de sărăcie şi pocăinţă, de nerăutate şi neiscodire, de simplitate n purtări şi de nstrăinare faţă de tot omul, de cercetare a bolnavilor, de m ng iere a celor necăjiţi, de ne ntoarcere de la cei ce au nevoie de vreun folos de la tine. Să nu o faci aceasta pe motivul convorbirii tale cu Dumnezeu. Căci mai mare este iubirea, dec t rugăciunea[240]. Să fim cu compătimire faţă de toţi, neiubitori de slavă deşartă, ne

239 b. Postul Crăciunului, al Paştilor şi al sfinţilor apostoli cu al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, care se socotesc mpreună ca a treia patruzecime, (n.n.).

240. Această afirmare a priorităţii iubirii, anulează orice acuză că monahii ar dispreţui datoria faţă de oameni, retrăg ndu se n contemplaţie, « nstrăinarea» nseamnă pentru ei numai lipsa vreunui interes personal şi a vreunei pasiuni n iubirea lor de oameni.

ndrăzneţi, necertăreţi, necer nd ceva de la nt istătă torul, niscai slujbe sau altceva. Dă cinstire tuturor preoţilor. Să fii cu luare aminte n rugăciune, ntr o stare nemeşteşugită. Arată iubire faţă de toţi. Nu te s rgui să ispiteşti şi să cercetezi Scripturile pentru slavă. Căci te va nvăţa rugăciunea cea cu lacrimi şi luminarea cea din har.

De eşti ntrebat despre ceva din cele ce se cuvin, nvaţă cu multă smerenie din viaţa ta, ca din a altuia[241], cele cu privire la faptele ndumnezeitoare cu ajutorul harului. Învaţă cu g nd neiubitor de slavă deşartă, oricine s ar nt mpla să fie cel ce doreşte să se folosească. Şi să nu ntorci de la g ndul său pe cel ce vrea să se folosească de la tine, ci primeşte greşelile lui, oricare ar fi ele, pl ng nd şi rug ndu te pentru el. Căci acestea s nt dovada iubirii şi a desăv rşitei mpreună pătimiri. Să nu respingi pe cel ce vine la tine, pe motiv că nu vrei să te vatemi prin ascultarea unor astfel de lucruri. Căci cu ajutorul harului nu te vei vătăma. Dar ca să nu se vateme cei mulţi, trebuie să ţi se spună acestea n loc ascuns, chiar dacă ar fi să suporţi ca om ispita vreunui g nd. Dar dacă vei fi un om cu har, nu te va supăra niciodată nici aceasta. Şi apoi am nvăţat că nu trebuie să căutăm ale noastre, ci ale altora, ca să se m ntuiască. Dar precum am spus nainte, trebuie să duci o viaţă neiubitoare de c ştig. Şi să te socoteşti sub lucrarea harului, c nd te vei simţi cu adevărat mai păcătos dec t eşti. Iar cum se nt mplă aceasta, nu ştiu să spun, numai Dumnezeu ştie.

25. C t priveşte orele de priveghere, trebuie ca două ore să citeşti şi două să te rogi ntru pocăinţă cu lacrimi,

241. Invăţ nd pe alţii din experienţa proprie, să nu o spui aceasta, ca să nu te lauzi şi să cauţi slava deşartă, ci să dai orice pilduire ca din viaţa altora.

urm nd pravila pe care o vrei. Dacă voieşti, citeşte şi cei 12 Psalmi şi pe cel neprihănit şi rugăciunea sf ntului Eustratie. Acestea n nopţile cele lungi. Iar n cele scurte, fă r nduială mai scurtă, după puterea dată ţie de Dumnezeu. Căci fără ea nu poţi săv rşi nici un bine, cum zice proorocul. Căci «paşii omului s nt ndreptaţi de Domnul» (Prov. X, 9). Dar chiar Domnul a spus : «Fără de Mine nu puteţi face nimic» (Ioan XV, 5). Iar fără lacrimi să nu te mpărtăşeşti niciodată.

26. Să măn nci cele puse naintea ta, orice ar fi. De asemenea să bei vinul cu nfr nare, fără c rtire. Iar dacă măn nci singur, din pricină de neputinţă, măn ncă legume crude cu untdelemn. Dacă vreunul dintre fraţi ţi trimite ceva de m ncare, primeşte cu mulţumire şi smerenie ca un străin. Şi mpărtăşeşte te din ce ţi a trimis, orice ar fi. Iar ce răm ne, trimite altui frate sărac şi evlavios. Iar dacă te cheamă cineva la m ng iere, mpărtăşeşte te din toate cele puse nainte, dar puţin, păzind porunca nfr nării. Iar ridic ndu te şi pun nd metanie n chipul străinului şi al săracului, dă i mulţumire zi c nd : «Dumnezeu Tatăl să ţi răsplătească, sfinţite părinte». Ia aminte să nu vorbeşti ceva, chiar dacă ar fi de folos.

27. Iar dacă vreunul dintre fraţi a fost ntristat fie de nt istătător, fie de iconom, fie de altcineva, şi vine la tine, m ng ie l aşa : «Crede, frate, spre cercarea ta ţi s a nt mplat aceasta. Căci şi mie mi s a nt mplat de multe ori aceasta şi m am ntristat şi descurajat. Dar de c nd am fost nştiinţat că acestea se nt mplă spre cercare, le port cu mulţumire. Fă aşadar şi tu aşa. Şi mai degrabă să te veseleşti de astfel de necazuri». Iar dacă acela ar ncepe să b rfească, nici atunci să nu te schimbi. Ci m ng ie l cum te va ajuta harul, căci sânt multe chi

puri de dreaptă socoteală. Şi ajută pe frate după cum i nţelegi starea de suflet şi g ndurile lui şi nu l lăsa să plece netămăduit.

28. Iar dacă s ar nt mpla ca un frate să fie bolnav şi tu nu l ai cercetat de mult, trebuie să i trimiţi mai nainte ceva, vestindu i aceasta : «Crede, sfinţite părinte, că abia azi am aflat despre boala ta şi te rog de iertare». Iar apoi merg nd la el, pune metanie şi, făc nd rugăciune, spune i aşa : cum ţi a ajutat Dumnezeu, sfinţite părinte ! Apoi şez nd cu m inile ncrucişate, taci. Iar dacă s nt şi alţii de faţă, pentru cercetare, ia aminte să nu mai vorbeşti ceva, nici din Scriptură, nici din cele fireşti, mai ales dacă nu eşti ntrebat, ca să nu ai necaz pe urmă. Căci aceasta se nt mplă de cele mai multe ori fraţilor mai simpli.

29. Dacă se nt mplă să stai la masă cu fraţi evla vioşi, să te mpărtăşeşti din cele puse nainte, fără deosebire, oricare ar fi ele. Iar dacă ai poruncă de la cineva să nu măn nci peşte sau altceva, dar acestea s nt puse pe masă, dacă cel ce a dat poruncă e aproape, merg nd nduplecă l să ţi ngăduie să guşti. Iar dacă nu e de faţă, sau ştii că nu ţi va ngădui, şi totuşi nu voieşti să i sminteşti pe fraţi, ncredinţează i, după masă, aceluia ce ai făcut, cer nd iertare. Iar dacă nu voieşti să faci nici una din acestea, e mai bine să nu mergi la ei. Căci vei c ştiga două lucruri : vei alunga şi pe dracul slavei deşarte şi i vei izbăvi şi pe aceia de sminteală şi de ntristare. Iar de s nt din cei mai groşi de simţire, păzeşte canonul. Dar e mai bine ca şi n faţa acestora să guşti din toate c te puţin. La fel, cu prilejul m ng ierii ce ţi o face cineva, potrivit apostolului care hotărăşte «să se măn nce tot ce se pune nainte, nedeosebind nimic pentru conştiinţă» (1 Cor. X, 15).

30. Dacă n vreme ce ţi faci rugăciunea n chilie, bate cineva la uşă, deschide i şi şez nd vorbeşte i cu smerenie despre ceea ce l preocupă din cele ce i s nt de folos. De e apăsat de vreun necaz, s rguieşte te să l ajuţi, fie cu cuv ntul, fie cu lucrul. Apoi plec nd acela, nchiz nd uşa, reia ţi rugăciunea. Căci slujirea celor ce vin la tine este asemenea mpăcării (Matei V, 24). Dar nu trebuie făcut aşa c nd e vorba de lucruri lumeşti. In acest caz, isprăveşte nt i rugăciunea şi apoi vorbeşte cu el.

31. Dacă n vreme ce te rogi, ţi vine vreo frică, sau vreo lovitură, sau străluceşte vreo lumină, sau se nt mplă altceva, să nu te tulburi. Ci stăruie şi mai n-tins n rugăciune. Căci se iveşte o tulburare drăcească sau vreo frică sau vreo ieşire din sine (extaz), ca slă-bind să laşi rugăciunea şi ca, ajuns la un astfel de obi-cei, să te facă pradă lui. Dar dacă săv rşind rugăciunea, ţi străluceşte vreo lumină cu neputinţă de tălmăcit[242], şi sufletul ţi se umple de o bucurie negrăită şi de do-rinţa celor mai nalte şi ncep să ţi curgă lacrimile nso-ţite de pocăinţă, cunoaşte că aceasta este o vizită dum-nezeiască şi un ajutor dumnezeiesc. «Şi dacă răm ne mult, ca să nu ţi vină ceva mai mult dec t aceasta, prin faptul că eşti stăp nit de lacrimi, ndreaptă ţi min-tea spre ceva din cele trupeşti şi prin aceasta te vei sme-ri. Dar ia seama să nu părăseşti rugăciunea de frica vrăjmaşilor, ci aşa cum n cazul c nd se sperie copilul de nişte mormoloci, se refugiază n braţele mamei şi ale tatălui, arunc nd frica de ei, aşa şi tu, alerg nd prin rugăciune la Dumnezeu, scapă de frica lor.

242. Lumina dumnezeiască nu se poate exprima, pentru că nu are un caracter văzut, pentru că e spirituală şi de un conţinut cu neputinţă de definit. Dacă are un caracter văzut, exprimabil, nu e de la Dumnezeu.

32. Dacă n vreme ce şezi n chilie, venind vreun frate te va ntreba despre vreun război trupesc, să nu l respingi. Ci foloseşte l cu pocăinţă din ceea ce ţi va dărui harul lui Dumnezeu şi din ceea ce ai c ştigat din faptele tale şi apoi slobozeşte l. Iar c nd iese, pun nd metanie naintea lui, spune i : «Crede, frate, că nădăjduiesc n iubirea de oameni a lui Dumnezeu şi deci că va fugi de la tine acest război, numai să nu dai napoi şi să nu te moleşeşti». Iar după ce a ieşit acela, ridic ndu te şi nchipuindu ţi războiul lui, nălţ ndu ţi m inile cu lacrimi spre Dumnezeu, roagă te cu suspine pentru fratele, zic nd : «Doamne Dumnezeule, Cel ce nu voieşti moartea păcătosului, r nduieşte lucrul după cum ştii şi precum este de folos fratelui acesta». Şi Dumnezeu, cu noscind ncrederea aceluia n tine şi mpreună pătimi rea şi rugăciunea ta sinceră, va uşura, din iubire faţă de el, războiul lui.

33. Toate acestea s nt folositoare, frate, pocăinţei. Şi trebuie să le mplineşti cu inimă zdrobită, cu răbdare şi cu mulţumire. Căci s nt izvoare ale lacrimilor şi cură ţitoare de patimi şi pricini ale Împărăţiei cerurilor. «Căci Împărăţia cerurilor este a celor ce o silesc şi cei ce o silesc, o vor răpi pe ea» (Matei XI, 12). Şi de vei mplini acestea, vei ieşi cu totul din vechile năravuri, ba poate chiar şi din atacurile g ndului. Căci ntunericul se retrage din faţa luminii şi umbra din faţa soarelui. Dar de le va neglija cineva pe acestea la nceput, slă bindu i g ndul şi făc ndu se curios, se va lipsi de har. Şi atunci căz nd n patimile celor rele, şi cunoaşte neputinţa sa, umpl ndu se de frică.

Dar nici să nu creadă cel ce reuşeşte că aceasta e rodul ostenelii sale, ci al harului lui Dumnezeu. Dar el

trebuie să se curăţească după putere : «Înt i trebuie să te curăţeşti şi apoi să vorbeşti cu Cel curat». Căci curăţindu se mintea, va primi iluminarea luminii dumnezeieşti, care, chiar de ar primi o toată lumea, nu se mpuţinează. Căci ea se sălăşluieşte n chip nţelegător n cei ce o vor dob ndi.

34. Cel ce a dob ndit acestea să ia seama la sine nsuşi şi la atacurile g ndurilor, pentru că cel ce petrece n mijlocul oamenilor e cu neputinţă, socotesc, să le biruiască. Mai ales e cu neputinţă să biruiască atacul pizmei şi al slavei deşarte acela care e lăudat de oamenii din lume pentru viaţa lui vrednică de laudă şi pentru dispreţuirea lucrurilor văzute. Pe l ngă aceasta, de multe ori cunosc nd sau văz nd sau auzind că cineva face ceva ce nu se cuvine, l os ndeşte. De aceea unul ca acesta trebuie să ia aminte să nu iscodească cele ce zice, sau ce face stareţul, sau slujitorii. Iar dacă, biruit de patimă, va g ndi sau va spune ceva necuvenit, să se ndrepte pe sine cu pocăinţă. Să ia aminte şi la starea n biserică şi la slujbe. Pentru că g ndurile slavei deşarte au obiceiul să tulbure pe cei virtuoşi şi n acestea, fie n c ntare, fie n rugăciunea n care mintea nu trebuie să umble de colo p nă colo, lu nd seama că alţi fraţi s nt mprăştiaţi şi tulburaţi. Să nainteze cu luare aminte n ritmul c ntării duhovniceşti şi să c nte cu mintea cele ale ngerilor. Să ia aminte să nu se facă arătat nimănui altuia dec t lui Dumnezeu şi să nu se lase ispitit de cei ce fac asemenea lucruri, nici ca să i judece, nici ca să i fericească. Dar acestea toate nu le vei putea ocoli, dec t de te vei păzi n smerenie, n iubire, n mărturisire şi n nepătimire.

35. S rguieşte te să nu superi pe cineva fie cu cuv ntul, fie cu fapta, ci să i m ng i pe aceia care s nt

supăraţi de alţii, pe c t e cu putinţă. Şi să nu socoteşti vreodată că ai biruit meşteşugirile diavolului şi să cazi n slavă deşartă. Pentru că firea omenească nu poate să le biruiască, dec t numai harul lui Dumnezeu. Deci, cei ce s nt supuşi nt istătătorului să le păzească toate acestea. Iar celor ndrăgostiţi de linişte nu le pot spune nimic. Dar fiecare să cugete la cele ce le am spus şi la cele ce se cuvin celor ce se liniştesc, pentru că liniştea are nevoie de viaţa cea mai bine ndrumată.

36. Dacă ai c ştigat ncredere şi siguranţă n vreun frate din obşte, şi i mărturiseşti lui g ndurile tale, să nu ncetezi, frate, vreodată să mergi la el şi să i mpărtăşeşti g ndurile care vin n fiecare zi şi ceas. Toţi ar trebui să meargă la stareţ ca să se mărturisească. De aceea am spus aceasta, cu pogoräm nt, fiindcă unii nu voiesc să vădească g ndurile lor stareţului, din multă slăbiciune şi din ne ncrederea ce o au n el. Însă nu trebuie să colinzi de la unul la altul, ascult nd de vrăjmaşul care ţi spune n ascuns că pricinuieşti povară merg nd des la fratele acela care primeşte g ndurile tale, sau că e ruşine să i nfăţişezi de multe ori ale tale, ca să te facă prin aceasta să ntrerupi mărturisirea, sau să mergi la altul. Pentru că dacă mergem la cel dint i, vom c ştiga şi mai multă ncredere n el, şi ne vom folosi mult şi din viaţa şi din cuvintele lui şi nu vom fi os ndiţi de nici un altul pentru viaţa noastră, ci vom fi lăudaţi de toţi că păzim credinţa. Iar dacă neglijăm să ne mărturisim des păcatele noastre, cădem n patimi mai mari şi ne ruşinăm iarăşi să le mai facem cunoscute şi ne prăvălim n prăpastia deznădejdii. Iar dacă mergem la alt duhovnic (lucru ce nu e ngăduit să l facem), dacă duhovnicul e din aceeaşi obşte, toţi fraţii ne vor nvinui că am călcat credinţa ce am avut o n cel dint i şi vom fi foarte os ndiţi de Dumnezeu. Dar şi duhovnicul la care mergem ne va socoti că vom face la fel şi

cu el. Iar noi obişnuindu ne să trecem de la unul la altul, nu vom nceta niciodată să iscodim, ca să aflăm st lpnici, sau zăvoriţi, sau isihaşti, şi să mergem la ei să ne mărturisim şi să ne facem necredincioşi tuturor şi să nu propăşim, ci să cădem şi mai mult n os ndă. De aceea s rguieşte te să răm i fără şovăială p nă la moarte la duhovnicul la care te ai mărturisit de la nceput şi să nu te sminteşti de el, chiar dacă ai vedea că desfr nea ză, căci tu nu te vei vătăma niciodată. Pentru că, precum am spus, de l vei dispreţui pe acela, şi vei merge la altul, te vei face pricină de multe sminteli şi vei judeca la fel şi pe toţi ceilalţi şi vei deschide ntru tine cale de pierzanie. Ci, Doamne, Doamne, izbăveşte ne pe noi de toată necredinţa şi iscodirea şi ne acoperă cu harul Tău cel dumnezeiesc.

37. Iar de vei c ştiga ucenici care au ncredere n tine, ca să ţi mărturisească ţie g ndurile lor şi i vezi pe ei că vorbesc cu unii dintre fraţii mai evlavioşi, să nu te sminteşti. Pentru că diavolul spune pe ascuns celor ce vieţuiesc drept, că aceşti ucenici nu umblă cu sinceritatea inimii şi cu simplitate, nici nu ne mărturisesc g ndurile lor cu adevărată ncredere n noi, ci i ndeamnă cu scop rău, prin făţărnicie, să vadă libertatea noastră şi prin aceasta ne produc supărare şi ne ncredere n aceşti ucenici. Tu deci să nu arăţi acest g nd pe care ţi l aruncă dracii, ci sileşte te cu toată simplitatea şi iubirea pentru Dumnezeu şi pentru binele nsuşi, să ndrepţi pe unii ca aceştia şi să i foloseşti sufleteşte şi să socoteşti propăşirea lor drept slava ta nsăşi.

38. Dacă vreunii dintre ucenicii tăi ajung la ne ncredere n tine, g ndeşte te de unde le a venit aceasta. Pentru că aceasta vine din multe pricini : ea poate veni fie din slava deşartă, că au ajuns la propăşire şi de aceea au căzut n m ndrie, ca să nu mai primească să se

numească ucenici, ci să aibă demnitate de nvăţători ; fie pentru că, fiind graşi şi iubitori de trup, vreau să se m ng ie trupeşte ; fie pentru că l a iubit pe vreunul prea mult şi pe urmă a iubit pe altul şi acela a căzut n pizmă ; fie pentru că acela doreşte să fie hirotonit şi tu l ai mpiedicat, pentru că, după mărturisirea lui, nu e vrednic să fie preoţit ; fie pentru că ai cinstit mai mult dec t pe el, pe altul, care a venit la tine pe urmă, iar aceasta a pricinuit mare supărare aceluia care n a reuşit n ceea ce dorea, mai ales dacă a venit la tine n v rstă fragedă şi l ai iubit mult după Dumnezeu ; sau poate că vreodată, ca să se nfr neze de la patimi, i ai făgăduit să i dai voie să se hirotonească (pentru că duhovnicii obişnuiesc de multe ori să facă astfel de făgăduieli de hirotonie tinerilor, ca să le taie cu totul nclinarea ce o au spre patimi din reaua obişnuinţă) şi nădăjduind, potrivit făgăduinţei, n a reuşit pentru nevrednicia lui şi muşcat de pizmă aduce mpotriva altui călugăr nvinuiri pe care nu le poate nici asculta cineva, cu at t mai puţin să le spună.

Pe l ngă acestea, mai s nt, precum am spus, şi alte feluri de ne ncrederi : c nd cineva cade din negrijă n nvoiri cu păcatele, sau şi n fapte păcătoase şi se ruşinează să le mărturisească, prins de slava deşartă şi ascunz ndu le ajunge ncet, ncet la ne ncredere ; sau poate te a văzut şi pe tine stăp nit de patimi şi te nvinuieşte. Iar semnul depărtării acestora de la tine sau de la propăşire, l vei avea din vederea feţei lor. Iar dacă nu, din chipurile obişnuite ale prefăcătoriei. Pentru că chiar dacă e sfătuit, sau ndemnat, se preface că primeşte n auzul său sfaturile, dar n inima lui nu le primeşte. Ba se şi supără din pricina lor, sau r de de ele, sau chiar se nfurie. Iar dacă vreodată, vr nd să l ncerci, de este curat de patimi, l ndemni, fie să se mpărtăşească, fie să intre n sf ntul altar, le face pe am n

două fără să deosebească, ca să nu l nvinuieşti. Leacul acestora s nt rugăciunile din inimă şi cu lacrimi către Dumnezeu şi arătarea iubirii, sfatul des, ajutorul trupesc, convorbirile dese, uneori bl nde şi dulci, alteori ntristate, aspre şi mustrătoare, precum g ndeşti că vor auzi, sau şi vor mbl nzi moravurile.

39. Dacă un călugăr ţi vorbeşte de unii fraţi că s nt evlavioşi şi i laudă, tu taci. Iar de te va ntreba de ei, răspunde cu smerenie : «Crede mă, părinte, nu ştiu. Eu fiind un om simplu, vreau să mi văd slăbiciunea mea. Pentru că toţi, cu harul lui Dumnezeu, s nt sfinţi şi buni. Dar fiecare ceea ce seamănă, aceea va şi secera». Nici să nu lauzi, nici să nu os ndeşti pe nici unul n parte, ci să lauzi pe toţi. Mai ales, c nd n călugărul respectiv se va ivi vreun g nd că tu ai ncredere n vreunul din aceia şi se lasă stăp nit de acest g nd şi se nstrăinează.

Cap aparte

40. Acest sf nt şi fericit Simeon [243], ntrebat odată cum trebuie să fie preotul, a răspuns zic nd : «Eu nu s nt vrednic să fiu preot. Dar am cunoscut, fără ndo ială, c t de vrednic trebuie să fie cel ce va avea să slu jească tainele lui Dumnezeu. În primul r nd, să fie curat nu numai cu trupul, ci şi cu sufletul ; pe l ngă acestea, trebuie să nu fie părtaş la nici un păcat. În al doilea r nd, să fie smerit at t n purtarea din afară, c t şi n simţirea din lăuntru a sufletului. Apoi c nd stă naintea sfintei şi sfinţitei Mese, trebuie să vadă, fără ndoială, cu mintea pe Dumnezeu, iar cu simţurile, Sfintele aşezate nainte. Dar nu numai acestea, ci e dator să L

243. E vorba de Simeon Evlaviosul, autorul capetelor de mai înainte (9—34).

aibă n chip conştient[244], sălăşluit n inima sa, şi pe Însuşi Cel prezent n chip nevăzut n daruri, ca să poată aduce cererile cu ndrăznire. Şi ca prieten care vorbeşte cu prietenul, să zică : «Tatăl nostru Care eşti n ceruri, sfinţească se numele Tău», rugăciunea arăt ndu l ca av nd pe Cel ce e Fiul lui Dumnezeu prin fire, sălăşluit n sine mpreună cu Tatăl şi cu Duhul Sf nt[245]. Aşa am cunoscut eu pe preoţi. Iertaţi mă părinţi şi fraţi».

Mai spunea şi aceasta, ca despre altul, ascunz n du se pe sine şi ocolind slava de la oameni, dar arăt n du se pe sine nsuşi silit de iubirea de oameni. «Am auzit, zicea, de la un preot monah, care avea ndrăzneală faţă de mine, ca faţă de un frate iubit al lui : «Niciodată n am liturghisit, fără să văd pe Duhul Sf nt, cum L am văzut venind asupra mea c nd mă hirotoneau şi mitropolitul spunea rugăciunea preotului şi Evholo ghiul stătea asupra capului meu nevrednic. Întrebat de mine, cum L a văzut pe Acesta atunci şi n forma cărui chip, a spus : «simplu şi fără chip, dar ca lumină»[246]. Şi fiindcă la nceput mă miram văz nd ceea ce niciodată n am văzut şi ntreb ndu mă ce poate fi aceasta, Acela mi a spus n chip tainic, de parcă cunoşteam vocea : «Eu aşa Mă pogor peste toţi proorocii şi apostolii şi aleşii şi sfinţii de acum ai lui Dumnezeu. Căci s nt Duhul Sf nt al lui Hristos, Căruia I se cuvine slava şi stăp nirea n veci. Amin».

244. Ideea despre conştiinţa prezenţei (γνωστω) lui Hristos n inimă este, de asemenea, proprie sf ntului Simeon Noului Teolog şi dascălului său Simeon Evlaviosul şi ucenicului său Nichita Stithatul.

245. Numai unit prin har cu Fiul cel după fire, credinciosul se poate adresa Tatălui ca Tatălui său propriu, fiind nfiat n Fiul.

246. Altă idee comună a celor trei: Simeon Evlaviosul, sf ntul Simeon Noul Teolog şi Nichita Stithatul.

Cuv ntări morale

Înt ia cuv ntare morală a sf ntului Simeon Noul Teolog

Capitolele cuv ntării nt i: **1.** Puţină nvăţătură despre fire, privind creaţia lumii şi zidirea lui Adam.

2. Despre căderea şi alungarea lui Adam din rai.

3. Despre ntruparea Cuv ntului şi n ce chip s a ntrupat El pentru noi.

4. Cum se va re nnoi iarăşi zidirea şi vor fi «ceruri noi şi un păm nt nou», după apostol.

5. Care va fi cea din urmă strălucire a zidirii ; şi despre nger şi suflet.

6. Cum se unesc cu Hristos şi cu Dumnezeu toţi sfinţii şi se fac una cu El.

7. Cum trebuie să se plinească lumea de sus şi cum este acea lume şi n ce chip se va plini.

8. Că de nu se vor naşte şi de nu se vor plini toţi cei mai nainte r nduiţi din neam n neam p nă la ziua cea din urmă, lumea de sus nu se va plini.

9. La cuv ntul Evangheliei : «Asemănatu s a Împărăţia lui Dumnezeu cu un mpărat». Şi care este nunta cea de taină a lui Dumnezeu.

10. Că toţi sfinţii zămislesc n ei pe Cuv ntul lui Dumnezeu ntr un chip apropiat Născătoarei de Dumnezeu şi L nasc pe El şi El se naşte n ei şi ei se nasc din El ; şi cum s nt fii şi fraţi şi mamă ai Lui.

11. La cuv ntul Evangheliei : «Şi a trimis pe slujitorii săi să cheme pe cei invitaţi la nuntă şi n au voit să vină».

12. Că nu trebuie să cerceteze vreunul dintre cei neintroduşi tainele ascunse ale Împărăţiei cerurilor, nainte de lucrarea poruncilor şi de sporirea şi desăv rşirea n virtute.

Ceea ce a trebuit să răspundem şi să spunem către cei ce se mpotrivesc nouă şi faţă de vorbăria amară a lor, prin care b rfesc tot ce le iese nainte, chiar dacă e din cele mai de cinste, e destul şi potrivit cu calea cea bună pe care Cuv ntul a călăuzit cuv ntul nostru [247]. Căci buna desfăşurare a cuv ntului şi săgeţile lui care nimeresc ţinta nu s nt de la noi, ci de sus şi din nsoţirea cu Duhul, prin Care toţi pot nainta pe calea cea bună p nă la atingerea scopului urmărit.

Dar odată ce am isprăvit respingerea acelora, trebuie să vedem, să cunoaştem şi să cercetăm, urm nd dumnezeiescului Pavel, care s nt cele dăruite nouă de Dumnezeu, sau care e bogăţia (Efes. I, 18) bunătăţii Lui faţă de noi, pe care ne a dăruit o de la nceputul creaţiei ; care e chipul formării noastre şi cum am călcat porunca dată de sus şi am căzut din acele bunătăţi nemuritoare ; care este viaţa de acum şi lumea aceasta sub care şi după care se mişcă totul ; şi care s nt cele ce s nt r nduite după acestea nouă, nchinătorilor Treimii. Voi ncepe acum, pun nd pe Dumnezeu ca nceput al cuv ntului.

247. Acest nceput se referă la *«Cuvintele apologetice, antiretice i teologice»* scrise mai nainte, după cum rezultă dintr o notă marginală pusă de Nichita Stithatul, ucenicul sf ntului Simeon Noul Teolog, la nceputul ediţiei *Cuvintelor morale* (conform notei lui J. Darrouzes, Symeon *ie Nouveau Theologien, Traites theologiques et ethiques,* tom. I, «Sources chretiennes», nr. 122, 1966, p. 172—173).

1. *Pu ină nvă ătură despre fire, privind crea ia lumii i zidirea lui Adam*[248].

Dumnezeu nu a dat la nceput primilor oameni zidiţi numai raiul, cum socotesc unii, nici nu l a făcut numai pe om nestricăcios, ci cu mult mai mult şi naintea lui, tot păm ntul acesta pe care l locuim şi toate cele de pe păm nt, ca şi cerul şi cele din el, aduc ndu le la fiinţă n cinci zile. În a şasea zi a zidit apoi pe Adam şi l a aşezat pe el domn şi mpărat al ntregii lumi văzute. Şi nici Eva nu era atunci adusă la existenţă, nici raiul, ci numai lumea aceasta fusese creată ca un fel de rai, nestricăcioasă, dar materială şi supusă simţurilor[249]. Pe ea a dat o, cum s a spus, lui Adam şi urmaşilor lui, spre a se bucura de ea.

Dar să nu ţi pară aceasta un lucru ciudat, ci aşteaptă urmarea cuv ntului, care ţi va dovedi aceasta n chip limpede prin nsăşi Sf nta Scriptură : «La nceput a făcut Dumnezeu cerul şi păm ntul. Iar păm ntul era nevăzut şi netocmit» (Facere I, 1—2). Pe urmă, istorisind n amănunt toate celelalte fapte ale creaţiei lui Dumnezeu, după ce spune : «Şi s a făcut seară şi s a făcut dimineaţă, ziua a cincea» (Facere I, 23), adaogă : «Şi a zis Dumnezeu : să facem pe om după chipul şi asemănarea Noastră şi să stăp nească peste peştii mării şi peste păsările cerului şi peste animalele de pe tot păm ntul

248. Sf ntul Simeon nu descrie pe larg starea de la nceput a firii şi a omului. Acestea s nt lucruri de taină, pe care noi nu le putem nţelege n starea n care ne aflăm acum. El se mulţumeşte să afirme caracterul incoruptibil al creaţiei de la nceput, ca şi al trupului omenesc. Totuşi natura rodea mbelşugat, iar trupul omenesc se mpărtăşea de rodurile naturii. Cum se mpacă acestea ntre ele, noi nu putem nţelege. Noi s ntem obişnuiţi să concepem incoruptibilitatea (nestricăciunea) de la nceput, ca ceva ntru totul contrar stării coruptibile de acum. Dar probabil că starea incoruptibilă de la nceput a creaţiei era ntr o anumită măsură numai o potenţialitate, care avea să se actualizeze cu timpul. In orice caz exista o mişcare n ea. Cum se mpăca nsă mişcarea cu incoruptibilitatea, ne e greu să nţelegem.

249. Ideea că lumea ntreagă a fost creată ca un rai, o preia şi Nichita Stithatul n «Vederea raiului».

şi peste toate cele ce se t răsc pe păm nt. Şi a făcut Dumnezeu pe om, după chipul lui Dumnezeu l a făcut pe el, bărbat şi femeie i a făcut pe ei» (Facere I, 24—27). Spune bărbat şi femeie, nu pentru că Eva era deja făcută, ci pentru că se afla mpreună cu Adam n coasta lui. Iar aceasta o veţi cunoaşte mai limpede din cele ce urmează : «Şi i a binecuvântat pe ei Dumnezeu zic nd: creşteţi şi vă nmulţiţi şi umpleţi păm ntul şi l stăp niţi pe el şi stăp niţi peste peştii mării şi peste păsările cerului şi peste toate animalele de pe tot păm ntul şi peste toate cele ce se t răsc pe păm nt» (Facere I, 28).

Vezi cum a dat Dumnezeu ntreagă această lume, ca pe un rai, omului de la nceput ? Căci de ce alt păm nt vorbeşte, dacă nu de acesta n care locuim şi acum, cum s a zis, şi nicidecum de altul ? De aceea adaogă zic nd : «Şi a zis Dumnezeu : iată, v am dat vouă toată iarba purtătoare de săm nţă, care este pe faţa păm ntului ; şi tot pomul care are n sine rod purtător de săm nţă va fi vouă spre m ncare şi tuturor animalelor păm ntului şi tuturor păsărilor cerului şi tuturor celor ce se t răsc pe păm nt» (Facere I, 29—30). Vezi că toate cele văzute, cele de pe păm nt şi din mare, le a dat lui Adam şi nouă urmaşilor lui spre folosire şi nu i a dăruit lui numai raiul ? Căci toate c te le a spus lui Adam, ni le a spus nouă, tuturor, precum Acelaşi Dumnezeu a spus mai pe urmă către apostoli prin Cuv ntul cel viu al Său, zic nd : «Cele ce le spun vouă, le spun tuturor» (Marcu XIII, 37). Căci El ştia că neamul nostru se va nmulţi pe păm nt, n mulţimi nesf rşite şi nenumărate. Şi dacă, cu toate că am călcat porunca Lui şi am fost os ndiţi să vieţuim n chip trecător şi să murim, noi oamenii am ajuns la at ta mulţime, g ndeşte te c ţi ar fi trebuit să fie cei născuţi de la creaţia lumii dacă n ar fi murit ? Şi ce viaţă şi petrecere ar fi avut, dacă s ar fi păstrat nestricăcios şi nemuritor, ntr o lume nestrică cioasă, dacă ar fi trăit o viaţă fără de păcat şi fără supă

rări, fără griji şi fără osteneală ? Şi cum s ar fi nălţat prin naintarea n păzirea poruncilor lui Dumnezeu şi prin nfăptuirea g ndurilor bune, n chip treptat, la o slavă şi la o schimbare mai desăv rşită, apropiindu se de Dumnezeu şi de luminile izvor te din Dumnezeire ? Cum s ar fi făcut sufletul fiecăruia mai strălucitor, iar trupul supus simţurilor şi material s ar fi prefăcut şi preschimbat n nematerial şi duhovnicesc şi mai presus de toată simţirea ?[250] Dar şi ce mare bucurie şi veselie ar fi sporit n noi din convieţuirea noastră ?[251] Fără ndoială o bucurie cu totul negrăită şi ne nţeleasă de g ndurile noastre.

Dar să revenim la tema noastră. Deci lumea ntreagă a fost dăruită, ca să repet cele spuse, lui Adam, ca o unică ţară şi ca un c mp unic. Iar pe toate le a făcut Dumnezeu n şase zile. Ascultă cum o spune aceasta n chip limpede Sf nta Scriptură. Căci după ce a spus : «Şi a făcut Dumnezeu pe om, după chipul lui Dumnezeu l a făcut pe el, bărbat şi femeie i a făcut pe ei şi i a bi necuv ntat pe ei» şi celelalte, a adăugat zic nd : «Şi a văzut Dumnezeu toate c te le a făcut şi iată erau bune foarte. Şi s a făcut seară şi s a făcut dimineaţă, ziua a şasea» (Facere I, 31) ; «şi a isprăvit Dumnezeu n ziua a şasea lucrurile Lui pe care le a făcut şi s a odihnit Dumnezeu n ziua a şaptea de toate lucrurile Lui pe care a nceput a le face» (Facere II, 2—3). Apoi voind să ne nveţe cum a făcut Dumnezeu pe om şi din ce, re pet nd pe scurt cuv ntul, zice iarăşi : «Aceasta este cartea facerii cerului şi păm ntului, c nd au fost făcute» (Facere II, 4). Şi puţin mai departe : «Şi a zidit Dumnezeu pe om ţăr nă din păm nt», care trebuie nţeleasă

250. Nematerial şi mai presus de toată simţirea, prin copleşirea lui de spiritualitatea ntărită de Duhul dumnezeiesc.

251. Dacă orice bucurie vine din comuniune, comuniunea desăv rşită a omului fără păcat ar fi pricinuit o bucurie nesf rşit mai mare dec t orice bucurie pe care o cunoaştem.

aşa : a făcut Dumnezeu pe om, lu nd ţăr nă din păm nt. «Şi a suflat n faţa lui suflare de viaţă şi s a făcut omul spre suflet viu» (Facere II, 7).

După ce ne a arătat modul creaţiei, Dumnezeu, asemenea unui mpărat şi stăp nitor bogat, nu face păm ntul stăp nit de el ca o singură cetate nconjurată de ziduri, nici ca o singură casă nchisă, ci despărţind moşia cea una n multe părţi, o parte o face să fie semănată, alta o or nduieşte ca vie, alta o lasă ca rezervă, iar ntr o parte şi ntr un loc plăcut şi frumos ridică clădirile, unde zideşte palate şi case, construieşte băi şi plantează grădini şi imaginează tot felul de locuri de desfătare, ridic nd n jurul tuturor un zid şi face chei şi porţi deschise şi nchise. Dar nu se mulţumeşte nici cu aceasta, ci pune şi paznici, deşi nu se teme de nimeni, pentru ca locuinţa lui să fie şi mai strălucitoare şi mai felurită prin acestea toate şi nchisă prietenilor nerecunoscători şi răi, ca şi slujitorilor răzvrătiţi, dacă se vor găsi vreunii dintre aceştia, iar prietenilor adevăraţi şi credincioşi şi chiar slujitorilor recunoscători să le fie ne mpiedicată intrarea n ea şi ieşirea din ea. Aşa a făcut şi Dumnezeu omului nt i zidit. Căci, după ce a făcut toate din cele ce nu s nt şi a făcut pe om şi s a odihnit n ziua a şasea de toate lucrurile Lui pe care a nceput să le facă, a sădit raiul n Eden la răsărit, pregătindu l ca pe un palat mpărătesc ntr o parte a lumii şi a aşezat n el pe omul pe care l a făcut.

Pentru ce, deci, nu a sădit raiul care trebuia să fie făcut n ziua a şaptea, ci l a sădit pe el la răsărit după aducerea la existenţă a ntregii creaţii ? Pentru că Dumnezeu, cunosc nd de mai nainte toate, a creat lumea ntr o ordine şi ntr o stare bine or nduită şi cele şapte zile le a stabilit ca chip al celor şapte perioade (veacuri) ce aveau să se desfăşoare pe urmă, iar raiul l a sădit după acestea, ca pe unul ce avea să nsemne veacul

viitor [252]. Dar pentru ce atunci Duhul Sf nt n a unit ziua a opta, cu cele şapte zile dinainte ? Pentru că nu era potrivit să numere această zi n ciclul celorlalte, n care prima şi a doua ş.a.m.d. p nă la a şaptea, repet n du se n cerc, alcătuiesc săptăm nile, ziua nt i revenind n acest ciclu de tot at tea ori c te săptăm ni vor fi ; ci trebuia ca aceea să fie n afara acestora, ca una ce nu are nceput şi sf rşit [253]. Căci nu e o zi care nu e acum, ci va fi şi şi va lua nceputul n viitor, ci a fost dinainte de veacuri şi este şi acum şi va fi n vecii vecilor. Dar se zice că va veni şi ni se va descoperi la sf rşit ca o zi unică, ne nserată şi fără sf rşit, prin faptul că va veni la noi.

Ia seama, de altfel, că nu s a scris : «A făcut Dumnezeu raiul», nici : «A zis : să fie, şi s a făcut». Ci : «l a sădit Dumnezeu pe el şi a făcut să răsară din păm nt tot pomul frumos la vedere şi bun la m ncare» (Facere II, 9), av nd roade de tot felul, care nu se stricau şi nu lipseau niciodată, ci erau totdeauna proaspete şi dulci şi procurau dulceaţă şi desfătare primilor oameni creaţi [254]. Căci trebuia să se procure trupurilor lor nestri căcioase şi o hrană nestricăcioasă. De aceea viaţa şi petrecerea lor n mijlocul raiului era şi ea lipsită de oste

252. Raiul are deci şi o semnificaţie eshatologică. E pus chiar n nceput sf rşitul desăv rşit şi veşnic. Dacă lumea a fost făcută nainte de om, raiul a fost făcut după om, ca ţintă spre care trebuia să nainteze omul şi prin efortul lui. Adică raiul de la nceput trebuia să fie dezvoltat prin om ntr un rai şi mai desăv rşit. Şi toată creaţia trebuia să fie făcută ca acest rai.

253. Cele şapte zile reprezintă repetiţia timpului, care nu poate ieşi din el nsuşi prin sine, reprezentat ca un inel. Ziua a opta reprezintă veşnicia care e dincolo de timp şi care n are sf rşit, căci nimic n ea nu are margini. Ea nu e o repetiţie, n sensul trecerii de la un lucru la altul din acelaşi plan. Ci e infinitatea trăită continuu n mod integral. Ea e de aceea din alt plan, nu rezultă din ordinea timpului şi a naturii ce se repetă prin trecerea de la un lucru finit la alt lucru finit şi aşa n continuu.

254. Deci prin transparenţa păm ntului oamenii dint i se mpărtăşeau de dulceaţa fructelor raiului, sau ale veşniciei, ale unor fructe care nu se stricau, fiind n comunicare cu infinitatea.

neli şi de frăm ntări. Acest rai l a nconjurat Făcătorul lui cu ziduri, aşez nd o intrare prin care ei intrau şi ieşeau.

2. *Despre căderea i alungarea lui Adam din rai.*

Deci Adam a fost zidit cu un trup nestricăcios, dar material şi ncă nedeplin duhovnicesc. Şi a fost aşezat de Făcătorul ca un mpărat nemuritor n această lume nestricăcioasă ; nu spun numai n rai, ci n toată lumea de sub cer[255]. Dar le a dat lor şi lege, poruncindu le ca numai din pomul acela să nu măn nce. El nsă, dis preţuind porunca, n a crezut Făcătorului şi Stăp nului, Care a zis : « n ziua n care veţi m nca din el, cu moarte veţi muri» (Facere II, 17), ci au socotit mai vrednic de crezare pe şarpele viclean (Isaia XXVII, 1), care a spus: «Nu veţi muri cu moarte, ci n ziua n care veţi m nca, veţi fi dumnezei, cunosc nd binele şi răul» (Facere III, 5) ; «şi au m ncat din el» (Facere III, 6). Şi ndată au fost dezbrăcaţi de veşm ntul nestricăcios şi s au m brăcat n stricăcios.

Văz ndu se pe sine gol, Adam s a ascuns şi s a n-cins cu frunze de smochin cusute, ncerc nd să şi aco-pere ruşinea. De aceea c nd Dumnezeu i zice : «Adame, unde eşti ?» (Facere III, 9), el răspunde : «Am auzit gla-sul Tău şi cunosc nd goliciunea mea, m am temut şi m am ascuns»(Facere III, 10). Chem ndu l la pocăinţă, Dumnezeu i zice : «Cine ţi a spus că eşti gol ? Nu cum-va ai m ncat din pomul, din care ţi am poruncit ca nu-mai din el să nu măn nci ?» (Facere III, ll)[256]. Acela nsă n a voit să spună că a păcătuit ; dimpotrivă, a dat vina

255. Toată lumea era străbătută de lumina veşnică sau a prezenţei lui Dumnezeu sau a raiului. Toată lumea era pe de o parte rai, pe de alta străbătută de rai. Lumea era n parte rai, put nd deveni rai deplin, şi n parte se putea detaşa de el. Omul folosindu se de fructul pomului, ca de un fruct detaşat de ambianţa veşniciei, a nceput să se detaşeze de rai.

256. Căderea din rai s a produs nt i n planul conştiinţei omului. El nu se mai simţea n rai.

pe Dumnezeu, Care le a făcut toate foarte bine, zic nd : «Femeia, pe care mi ai dat o, ea mi a dat şi am m n- cat» (Facere III, 12) ; iar aceea, la r ndul ei, a pus vina pe şarpe. Deci ne voind ei să se pocăiască şi să cadă na- intea Stăp nului, sau să ceară iertare, Dumnezeu i alun- gă şi i scoate din rai, ca dintr un palat mpărătesc şi ca dintr o casă prea mpodobită, ca să vieţuiască pe acest păm nt ca nişte exilaţi şi scoşi peste graniţă.

«Şi ndată a pus o sabie de foc ca să păzească in- trarea la pomul vieţii» (Facere III, 24). Aceasta nu n- seamnă că ei vor fi readuşi iarăşi, după refacerea lor, n acelaşi rai supus simţurilor şi material. Nu n acest scop a fost păstrat el p nă acum ; nu pentru aceasta nu l a blestemat pe el Dumnezeu[257]. Ci pentru că e tipul vieţii viitoare şi chipul veşnicei Împărăţii a cerurilor. Căci dacă n ar avea acest rol de tip, ar fi trebuit să fie blestemat, ca unul n care s a săv rşit neascultarea lui Adam. Dar n o face aceasta. O face nsă cu tot păm n- tul celălalt, fiindcă, precum am zis, era nestricăcios ca şi raiul şi producea de la sine toate. De aceea, pentru ca Adam cel ieşit de acolo să nu ducă mai departe o viaţă liberă de greutăţi, de osteneli şi de sudori, blestemă pă- m ntul acesta, zic nd : «Blestemat să fie păm ntul n lucrurile tale. În necazuri să te hrăneşti din el n toate zilele vieţii tale. Spini şi mărăcini să ţi răsară ţie şi să măn nci iarba c mpului, r nduită fiarelor şi dobitoacelor necuvântătoare. În sudoarea feţei tale să ţi măn nci p i nea ta, p nă ce te vei ntoarce n păm ntul din care ai fost luat ; că păm nt eşti şi n păm nt te vei ntoarce» (Facere III, 17—19).

257. Darrouzes spune că sf ntul Simeon credea, ca mulţi din contem- poranii săi, n supravieţuirea acestui rai sensibil, dar nu ca reşedinţă a sfinţilor răposaţi (op. *cit.,* p. 186, nota 1). Dar din cele ce urmează se pare că raiul din care a fost scos Adam s a păstrat nu numai n sensul acesta, ci şi n nţelesul Împărăţiei lui Dumnezeu, care poate penetra din nou ntreaga creaţie. De aceea raiul sensibil special nu mai are o importanţă practică.

Pe drept cuv nt, trebuia deci ca cel ce fusese cobo r t prin neascultare la stricăciune şi la moarte să locuiască un păm nt trecător şi stricăcios şi să se mpărtăşească din hrană asemănătoare, aşa cum merita. Odată ce desfătarea mbelşugată şi vieţuirea nestricăcioasă şi neobositoare l dusese pe om la uitarea şi la dispreţuirea bunătăţilor date de Dumnezeu, pe drept cuv nt a fost os ndit să lucreze păm ntul n osteneală şi sudoare şi aşa să şi procure c te puţină hrană din el, ca unul ce se afla sub un epitrop. Aşa l a primit păm ntul blestemat mai nt i şi lipsit de rodirea de la sine de mai nainte, pe neascultător. În ce scop şi pentru ce ? Ca, lucrat de el n sudoare şi osteneală multă, să i dea cele ce cresc din el, cu măsură, spre mplinirea trebuinţelor lui ; iar nelucrat, să răm nă neroditor, d ndu i numai spini şi mărăcini. De fapt, ieşind Adam din rai, toată creaţia adusă de Dumnezeu la existenţă din cele ce nu s nt, văz ndu l, n a mai voit să i se supună neascultătorului. Soarele n a mai voit să strălucească, şi luna n a mai voit să se arate, stelele n au mai voit să se lase văzute, izvoarele n au mai voit să ţ şnească, r urile n au mai voit să curgă, aerul s a str ns n sine să nu mai dea putinţă de suflare celui ce l bate [258], fiarele şi toate animalele păm ntului, văz ndu l pe om dezbrăcat de slava dinainte, l au dispreţuit şi s au nfuriat toate ndată mpotriva lui. Cerul s a mişcat, cu dreptate, ca să cadă oarecum asupra lui, şi păm ntul n a mai binevoit să l poarte pe spatele lui.

Ce face atunci Dumnezeu, Care a făcut toate şi l a zidit şi pe om ? Cunosc nd mai nainte de ntemeierea lumii că Adam va călca porunca şi r nduind de mai nainte viaţa şi refacerea lui din naşterea din nou, prin naşterea Fiului lui Dumnezeu, nfr nează toate cu puterea, cu mila şi cu bunătatea Sa şi opreşte pornirea tuturor făpturilor şi le supune ndată omului pe toate, ca şi na

258. Ii lipsea naturii ajutorul energiilor necreate de sus, căci acelea se retrăseseră n cea mai mare parte.

inte [259]. El voieşte ca zidirea să slujească omului, pentru care a fost creată, deşi s a făcut stricăcioasă pentru omul stricăcios. Căci voieşte ca atunci c nd acesta se va re nnoi iarăşi şi se va face duhovnieesc, nestricăcios şi nemuritor, eliber ndu se şi ea de robia stricăciunii, să se re nnoiască mpreună cu el şi să se facă ntreagă nestri căcioasă şi duhovnicească, după ce a fost supusă de Dumnezeu celui ce s a răzvrătit şi nu i a slujit Lui. Aceasta a r nduit o Preamilostivul Dumnezeu şi Domn nainte de ntemeierea lumii.

După ce Dumnezeu a r nduit acestea ntr un chip nţelept, Adam alungat din rai a avut copii, şi a isprăvit viaţa şi a murit. La fel şi cei născuţi din el. Oamenii de atunci, av nd proaspătă amintirea căderii, deoarece aflaseră despre ea de la Adam şi Eva, cinsteau pe Dumnezeu ca pe un Stăp n şi se nchinau Lui. De aceea Abel şi Cain i aduceau jertfe din avuţiile lor. Şi Dumnezeu, scrie Scriptura, a luat aminte la aducerea şi la jertfa lui Abel, dar nu şi la cea a lui Cain. Cain cunosc nd aceasta, s a supărat p nă la moarte şi aceasta l a dus la piz muirea şi la uciderea fratelui (Facere IV, 3—5). Dar după aceea Enoh a plăcut lui Dumnezeu şi a fost mutat de aici de El (Facere V, 24), iar Ilie a fost nălţat n car de foc (2 Regi II, 11). Astfel, după hotăr rea dată contra lui Adam şi a seminţei lui, şi după alungarea lui, pe fiii lui Adam care au plăcut Lui i a cinstit cu mutarea şi cu prelungirea vieţii şi i a eliberat de stricăciune ; adică de ntoarcerea n păm nt şi de cobor rea la iad. Prin aceasta a arătat că dacă a făcut aşa cu cei ce trebuiau să moară, sau, mai drept vorbind, să se preschimbe, de c tă slavă şi cinste şi milă nu l ar fi nvrednicit pe Adam,

259. Dumnezeu, cuprins de milă, nu lasă făptura Sa umană ntr o totală despărţire de mila şi de un anumit har al Său, ci ii dă harul nădejdii viitoarei m ntuiri şi ţine prin aceasta toate ntr o legătură cu Sine, iar pe om, ntr o anumită stăp nire asupra naturii, ca singura fiinţă conştientă şi liberă capabilă să şi dorească m ntuirea şi să lucreze pentru ea, dezvolt ndu se n cadrul naturii.

lăs ndu l să petreacă n rai, dacă n ar fi călcat porunca, sau, după ce a călcat o, s ar fi pocăit.

Astfel au cunoscut cei vechi pe Făcătorul lor invă ţ nd unii de la alţii prin predanie, n cursul timpului, cele privitoare la Dumnezeu. Pe urmă, nmulţindu se oamenii (Facere VI, 1) şi ntorc ndu şi cugetarea, din tinereţe, spre cele rele, au căzut n uitarea şi necunoaşterea Făcătorului lor şi nu numai că au cinstit pe idoli şi pe demoni ca dumnezei, ci şi nsăşi zidirea dată lor de Dumnezeu spre slujirea lor au ndumnezeit o, nchin n du i se ca lui Dumnezeu (Rom. I, 25). Şi s au predat pe ei la toată ne nfr narea şi fapta necurată (Efes. IV, 19), ntin nd păm ntul, aerul, cerul şi toate cele de sub el prin faptele lor necuviincioase. Căci nimic altceva din toate celelalte nu murdăreşte păm ntul aşa de mult şi nu face aşa de necurat lucrul curat al lui Dumnezeu, ca faptul de a l ndumnezei şi de a i aduce nchinare ntocmai ca lui Dumnezeu, aşez ndu l n locul Făcătorului şi Ziditorului. Astfel toată zidirea a fost murdărită şi adusă la stricăciune de către oameni, prin ndumnezeirea ei şi prin nchinarea ce i s a adus. Dar c nd a fost atins v rful răutăţii şi toţi au fost nchişi n neascultare (Rom. XI, 32), după dumnezeiescul apostol, Însuşi Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeu s a pogor t pe păm nt ca să rezidească pe cel zdrobit, să facă viu pe cel omor t şi să ridice făptura Sa din rătăcire.

Dar ia seama, te rog, ntocmai la ceea ce spun. Căci cuv ntul ne va fi de folos at t nouă c t şi r ndurilor viitoare de oameni. Dar trebuie să ne folosim de un chip oarecare pentru nţelegerea ntrupării Cuv ntului şi a naşterii Lui de negrăit din pururea Fecioara Maria şi pentru cunoaşterea cuvenită a tainei iconomiei ascunsă dinainte de veacuri (Efes. III, 9), spre m ntuirea neamului nostru.

3. *Despre ntruparea Cuv ntului i n ce chip s a ntrupat El pentru noi.*

La facerea de odinioară a strămoaşei Eva, Dumnezeu a luat coasta nsufleţită a lui Adam şi a zidit o ca femeie. De aceea n a mai suflat n ea ca n Adam, suflare de viaţă, ci a făcut partea pe care a luat o din Adam, trupul ntreg al femeii şi p rga Duhului, pe care au luat o *mpreună* cu trupul nsufleţit, a făcut o suflet viu deplin, *făc nd deodată am ndouă păr ile omului.* La fel, lu nd trup nsufleţit din sf nta Născătoare de Dumnezeu şi pururea Fecioara Maria, ca o mică p rgă din frăm ntătura firii noastre, adică din suflet şi trup, Făcătorul şi Ziditorul Dumnezeu a unit o cu dumnezeirea Sa necuprinsă şi neapropiată. Mai bine zis, unind fiinţial cu fiinţa noastră ntreg Ipostasul dumnezeirii Lui, a unit fiinţa noastră, n chip neamestecat, cu aceea, adică fiinţa omenească şi fiinţa Sa, zidind fiinţa omenească ca templu sf nt Sieşi. Astfel Însuşi Făcătorul lui Adam s a făcut om desăv rşit n chip neschimbat şi neprefăcut.

Căci precum din coasta aceluia a făcut, cum am spus mai nainte, femeia, aşa din fiica Lui, din pururea Fecioara şi Născătoarea de Dumnezeu Maria, lu nd trup fără de săm nţă, s a născut n chip asemănător primului om creat, ca precum acela prin neascultare s a făcut nceputul naşterii ntru stricăciune şi spre moarte, aşa Hristos, şi Dumnezeu, prin mplinirea a toată dreptatea (Matei III, 15), să se facă p rga rezidirii şi nemuririi noastre ntru nestricăciune. Aceasta vrea să o spună şi dumnezeiescul Pavel, zic nd : «Primul om din păm nt e păm ntesc; al doilea om e Domnul nostru din cer. Precum e cel păm ntesc, aşa s nt şi cei păm nteşti; şi precum e cel ceresc, aşa s nt şi cei cereşti» (1 Cor. XV, 47—48). Şi iarăşi : «P rga e Hristos, apoi cei ai lui Hristos» (1 Cor. XV, 22). Căci odată ce El a fost om desăv rşit n suflet şi trup, asemenea nouă n toate, afară de păcat

(Evr. IV, 15), comunic ndu ne prin credinţa n El din dumnezeirea Lui, ne face şi pe noi ruderii| ale Lui, după firea şi fiinţa Sa dumnezeiască.

E o taină nouă şi minunată. Dumnezeu Cuv ntul a luat de la noi trupul pe care nu l avea după fire şi s a făcut ceea ce nu era. Şi mpărtăşeşte celor ce cred n El din dumnezeirea Sa, pe care n a dob ndit o nici unul dintre ngeri sau oameni vreodată şi aceştia se fac dumnezei, adică ceea ce nu erau, prin lucrare şi har. Aşa le dăruieşte lor putere să se facă fii ai lui Dumnezeu (Ioan I, 12). De aceea s au făcut şi se fac ne ncetat şi niciodată nu vor nceta să se facă fii ai lui Dumnezeu[260]. Ascultă pe dumnezeiescul Pavel care ndeamnă : «Şi precum am purtat chipul celui păm ntesc, să purtăm şi chipul celui ceresc» (1 Cor. XV, 49). At tea despre acestea. Să continuăm deci iarăşi cuv ntul nostru.

Deci Dumnezeu, Cel peste toate, a venit pe păm nt ca să rezidească şi să nnoiască pe om prin prezenţa Sa şi să binecuvinteze toată zidirea blestemată din pricina lui. În scopul acesta, ascultă cu luare aminte, a dat viaţă şi a făcut nestricăcios sufletul pe care l a luat, dar trupul Său neprihănit şi dumnezeiesc[261], deşi l a ndumnezeit, l a purtat ncă stricăcios (coruptibil) şi material[262]. Căci ceea ce măn ncă şi bea, osteneşte şi asudă, e legat şi lovit, at rnat şi pironit pe cruce, este n chip vădit stricăcios şi material. Pentru că toate acestea s nt nsuşiri ale trupului stricăcios. De aceea a şi murit şi a fost aşezat n morm nt. Dar c nd a nviat ntru nestrică

260. Se afirmă aci o devenire a stării de ndumnezeire, care e şi o anumită stare de incoruptibilitate. E un paradox care era propriu, se pare, şi stării primordiale.

261. Dumnezeiesc n sensul că era al ipostasului dumnezeiesc şi era ndumnezeit.

262. Poate trupul lui Iisus ncă coruptibil (stricăcios), dar purt nd n el potenţa incoruptibilităţii, prin Duhul dumnezeiesc, ne ajută n parte să nţelegem starea de incoruptibilitate a trupului de la nceput al lui Adam, deşi trupul lui Hristos ia coruptibilitatea odată cu afectele nepă cătoase intrate n fire prin păcatul lui Adam.

ciune, a nviat mpreună şi trupul nsuşi duhovnicesc, cu totul dumnezeiesc şi nematerial[263]. De aceea n a rupt nici peceţile morm ntului c nd a ieşit din el. Ba a intrat şi a ieşit şi prin uşile ncuiate, ne mpiedicat[264].

De ce n a făcut ndată, mpreună cu sufletul, şi trupul pe care l a luat, duhovnicesc şi nestricăcios ? Pentru că şi Adam, m nc nd din pomul din care Dumnezeu i poruncise să nu măn nce, ndată a trebuit să suporte, din neascultare, moartea sufletului, dar moartea trupului numai la mulţi ani după aceea[265]. De aceea a nviat şi a readus la viaţă nt i sufletul ndumnezeit, care a primit pedeapsa morţii şi apoi trupul. Căci Dumnezeu r nduise ca acesta, potrivit hotăr rii de odinioară, să se ntoarcă prin moarte n păm nt, iar prin nviere să şi recapete nestricăciunea. În afară de aceasta, cobo r nd n iad, Hristos a eliberat din legăturile veşnice sufletele sfinţilor ţinuţi acolo şi le a nviat, aşez ndu le n loc de odihnă şi de lumină ne nserată, dar trupurile lor ncă nu, ci le a lăsat n morminte p nă la nvierea de obşte.

Deci taina aceasta nu s a săv rşit numai cu Hristos, n chipul amintit, ci pentru toată lumea, şi cu fiecare din sfinţii de odinioară şi se săv rşeşte fără ncetare p nă acum. Căci primind Duhul Stăp nului şi Dumnezeului nostru, ne facem părtaşi de dumnezeirea şi de fiinţa Lui. Şi m nc nd atotneprihănitul Lui trup, adică dumnezeieştile Taine, ne facem cu adevărat n chip deplin contrupeşti şi nrudiţi cu El, cum spune şi dumnezeiescul Pavel nsuşi : «S ntem os din oasele Lui şi

263. Cu totul dumnezeiesc şi nematerial era trupul lui Hristos, după nviere, ca copleşit de dumnezeire şi de Sfântul Duh.

264. Trupul lui Adam la nceput nu era n această stare. De aceea incoruptibilitatea lui trebuie să fi avut ncă un caracter potenţial.

265. Precum incoruptibilitatea trupului după Hristos este ceva ce se dezvoltă, aşa şi incoruptibilitatea lui dinainte de cădere a fost, se pare, ceva ce avea să se dezvolte. Dar incoruptibilitatea primordială potenţială s a putut dezvolta şi ntr o coruptibilitate tot mai mare care a sf rşit n moarte.

carne din carnea Lui» (Efes. V, 30) ; sau iarăşi : «Din plinătatea dumnezeirii Lui noi toţi am luat şi har peste har» (Ioan I, 16 şi Colos. II, 9). Ajunşi astfel, ne facem asemenea după har iubitorului de oameni Dumnezeu şi Stăp nului nostru nsuşi, restabiliţi şi re nnoiţi cu sufletul ; şi s ntem făcuţi nestricăcioşi şi ca nviaţi din morţi. Căci văz ndu L pe Cel ce a binevoit să se facă asemenea nouă şi fiind văzuţi de El, ne am nvrednicit să ne facem asemenea Lui, aşa cum se nt mplă cu cineva care vede de departe faţa prietenului şi vorbeşte cu el şi i se adresează şi aude glasul lui [266].

Astfel sfinţii din veac, cei de odinioară şi cei de acum, privind duhovniceşte, nu privesc o formă, sau un chip, sau o reproducere, ci o lumină fără formă [267], precum şi ei s nt lumină din lumina Duhului. Dar făc n du se astfel fiecare dintre sfinţi, nu se face şi trupul lui ndată nestricăcios şi spiritual ; ci precum fierul ars de foc se mpărtăşeşte de lumina lui şi leapădă ndată negreala sa, dar despărţindu se de foc se face şi se vede iar rece şi negru, aşa şi trupurile sfinţilor, mpărtăşin du se de harul unit cu sufletul lor sau cu focul dumnezeiesc, se sfinţesc şi arz nd se fac şi ele străvezii şi luminoase şi se fac mult deosebite şi cu mult mai de cinste dec t celelalte. Dar c nd sufletul iese şi se desparte de

266. Sf ntul Simeon dă o explicaţie spirituală procesului de asemănare a omului credincios cu Hristos. Privind mereu la Hristos şi Hristos privind mereu la el şi afl ndu se ntr o convorbire continuă, omul devine tot mai asemenea lui Hristos, căci imită chipul Lui, şi nsuşeşte modul Lui de a fi şi de a g ndi. Iar prin aceasta i se transmite omului puterea spirituală nsăşi a lui Hristos. Această idee constituie şi o recomandare dată de sf ntul Simeon credincioşilor. Sf ntul Simeon nfăţişează o hristo logie practică, nu una teoretică.

267. Lumina lui Hristos văzută de sfinţi nu are formă, ci e prezenţa Lui reală, dar cu neputinţă de definit, nsă intens simţită şi cunoscută ca lumină specifică a prezenţei Lui nsuşi. Prezenţa aceasta spirituală are n ea caracterele tuturor nsuşirilor proprii ale lui Hristos : bl ndeţe, iubire, curăţire, putere desăv rşită etc. In felul acesta cel ce o simte ştie că e prezenţa lui Hristos şi nu a altcuiva şi se face după chipul Lui.

trup, ndată se predau şi trupurile acestea stricăciunii[268] şi se desfac puţin c te puţin. Dar cele ce persistă ani ndelungaţi nu răm n nici total nestricăcioase şi nu se fac nici total stricăcioase, ci menţin n ele at t semnele stricăciunii c t şi pe ale nestricăciunii, fiind păstrate spre a fi făcute total nestricăcioase şi nnoite la nviere[269].

În ce scop şi pentru ce ? Pentru că nu se cuvenea să nvie şi să fie făcute nestricăcioase trupurile oamenilor nainte de nnoirea făpturilor; şi precum a fost adusă nt i creaţia la existenţă n stare nestricăcioasă şi apoi omul, tot aşa trebuie să fie schimbată şi mutată de la stricăciune la nestricăciune nt i creaţia, apoi mpreună cu ea şi odată cu ea să se nnoiască şi trupurile descompuse ale oamenilor, pentru ca iarăşi omul devenit spiritual şi nemuritor să locuiască ntr un loc nestricăcios şi veşnic. Ca să vezi că acesta este adevărul, ascultă pe Petru, apostolul, care zice : «Va veni ziua Domnului ca un fur noaptea, n care cerurile arz nd se vor desface şi stihiile arz nd se vor topi» (2 Petru III, 10). Acestea nu se vor pierde, ci după topire se vor modela şi preschimba ntr o stare mai bună şi veşnică. De unde o ştim aceasta ? Din cuvintele aceluiaşi apostol, care adaugă : «Aşteptăm ceruri noi şi păm nt nou, potrivit făgăduinţei» (2 Petru III, 13). Ce făgăduinţă şi a cui ? Fără ndoială că a lui Hristos, Dumnezeul nostru, Care a spus: «Cerul şi păm ntul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece» (Matei XXIV, 35). Înţelegând prin trecere schimbarea cerului, El zice : deşi cerul se va schimba, cuvintele Mele vor răm nea neschimbate şi neclintite. Aceasta a spus o mai nainte şi proorocul David :

268. De aci se vede că «stricăciunea» e nţeleasă de sf ntul Simeon ca descompunere deplin actualizată a trupului, sau ca moarte. P nă nu ajunge la moarte, trupul sfinţilor, deşi suferă schimbări n el — creşte, măn ncă, se odihneşte, oboseşte — se bucură de o anumită «nestricăciune». E un alt element de care trebuie ţinut seama n nţelegerea nestricăciunii trupului omenesc nainte de cădere. Dar despre această stare n parte stricăcioasă şi n parte nestricăcioasă, vorbeşte sf ntul Simeon n continuare.

269. Aceasta se nt mplă cu moaştele sfinţilor.

«Şi ca o haină le vei nfăşura şi se vor schimba, iar Tu acelaşi eşti şi anii Tăi nu se vor sf rşi» (Ps. CI, 27—28). Ce este mai limpede dec t aceste cuvinte ? Dar să vedem cum se va re nnoi zidirea şi cum vă fi restabilită n frumuseţea ei de la nceput ?

4. *Cum va fi re nnoită toată zidirea i cum se va face «ceruri noi i păm nt nou», cum zice dumnezeiescul apostol.*

Nici unul dintre credincioşi nu va contrazice pe apostolul care vesteşte ceruri noi şi păm nt nou şi nu va refuza să creadă pe Domnul, Care spune aceasta. Căci precum trupurile noastre, desfăc ndu se, nu se ntorc n ceea ce nu e nicidecum, ci se vor nnoi iarăşi prin nviere, aşa şi cerul şi păm ntul şi toate cele din el, adică toată zidirea se va re nnoi şi se va elibera de robia stricăciunii (Rom. VIII, 21). Şi stihiile acestea se vor mpărtăşi mpreună cu noi de strălucirea de acolo şi precum pe noi toţi ne va proba focul (1 Cor. III, 13), după dumnezeiescul apostol, aşa şi toată zidirea se va re nnoi prin foc. Aceasta se poate afla din ceea ce scrie apostolul Petru : «Căci va veni, zice, ziua Domnului ca un fur noaptea, n care cerurile vor trece cu zgomot, iar stihiile arz nd se vor desface şi păm ntul şi lucrurile din el vor arde» (1 Petru III, 10). Vezi cum spune că toate se vor topi şi modela din nou, sau se vor preschimba ? De aceea adaugă, zic nd : «Deci dacă toate acestea se desfac, nu trebuie să vieţuim noi ntru sfinte petreceri şi purtări evlavioase ?» (2 Petru III, 11). Dar cum se vor desface ? Aşa cum un vas de aramă nvechit şi pătat şi ros de rugină se dă focului de către meşter şi e topit şi astfel e făcut de către acesta iarăşi nou, la fel şi zidirea, odată ce s a nvechit şi s a pătat de păcate, va fi desfăcută de Făcătorul tuturor prin foc şi se va topi şi modela din nou şi va fi făcută strălucitoare şi neasemănat mai nouă dec t cea care se vede acum.

Apostolul Petru după ce a scris astfel despre acestea, după puţin zice iarăşi : «De aceea, iubiţilor, aştep t nd acestea, străduiţi vă să vă aflaţi fără pată, n pace şi socotiţi ndelunga răbdare a Domnului drept m ntuire, precum şi iubitul nostru frate Pavel v a scris vouă după nţelepciunea dată lui, cum vorbeşte despre acestea şi n toate epistolele lui. In ele s nt unele lucruri anevoie de nţeles, pe care cei neştiutori şi ne ntăriţi le str mbă, cum fac şi cu alte scrieri spre nsăşi pieirea lor» (2 Petru III, 14—16). Aceasta o făceau nu numai cei de atunci, ci şi cei mai mulţi de acum, sau putem spune că aproape toţi suferim de neştiinţă, toate amestec n du le, toate ale dumnezeieştii Scripturi str mb ndu le sau răstălmăcindu le spre pieirea noastră, silindu ne să avem şi să facem dumnezeieştile Scripturi susţinătoare ale patimilor, ale poftelor şi ale pieirii noastre.

Dar să vedem ce spune şi dumnezeiescul Pavel despre zidire şi despre re nnoirea ei. El zice : «Socotesc că nu s nt vrednice pătimirile timpului de acum de slava ce ni se va descoperi nouă». Apoi adaugă : «căci nerăbdarea zidirii aşteaptă descoperirea fiilor lui Dumnezeu» (Rom. VIII, 18—19). El vede n «nerăbdare» aşteptarea, dorinţa aprinsă, iar prin «descoperire» nţelege arătarea de la nviere. Căci n aceasta trebuie să se arate, prin prezenţa lui Hristos, fiii lui Dumnezeu şi să apară frumuseţea lor şi ei ntregi aşa cum s nt (1 Ioan III, 2). Căci s a scris : «Atunci drepţii vor străluci ca soarele» (Matei XIII, 43). Aceştia s nt fiii lui Dumnezeu cel drept[270]. Iar ca să nu nţelegi vreo altă creaţie, adaugă zic nd : «Căci deşertăciunii s a supus zidirea, nu de bunăvoie, ci pentru cel ce a supus o, spre nădejde» (Rom. VIII, 20).

Vezi că nu fără scop am zis că zidirea n a mai voit să slujească lui Adam după neascultare, văz ndu l că

270. Fără o natură eliberată de procesele descompunerii, nici omul nu va putea fi readus ntr un trup eliberat de aceste procese.

zut din slava dumnezeiască, ca unul ce s a răzvrătit m-potriva Făcătorului ? De aceea Dumnezeu, r nduind n-că nainte de ntemeierea lumii m ntuirea lui prin naşterea din nou, i a supus lui zidirea, blestem nd o ca, odată ce omul pentru care a fost creată s a făcut stricăcios, să se facă şi ea stricăcioasă, pentru ca să i procure anual hrană stricăcioasă ; iar c nd va nnoi pe om şi l va face nestricăcios şi nemuritor şi duhovnicesc, să preschimbe ntreaga zidire mpreună cu el şi să o facă veşnică şi nematerială. Aceasta a arătat o prin cele ce le a spus : «Căci deşertăciunii a fost supusă zidirea, nu de bunăvoie, ci pentru cel ce a supus o, spre nădejde». El zice că ea nu s a supus de la sine omului, adică nu de bunăvoie a fost mutată la stricăciune şi aduce roduri care se strică şi odrăsleşte spini şi mărăcini, ci ascult nd de porunca lui Dumnezeu, Care a hotăr t aceasta ntru nădejdea re nnoirii ei. Voind să facă acest lucru şi mai limpede, apostolul zice : «Căci şi zidirea nsăşi se va elibera de robia stricăciunii spre eliberarea fiilor lui Dumnezeu» (Rom. VIII, 21)[271].

Ai văzut că nu fără dreptate a spus că toată zidirea aceasta, la nceput, a fost adusă la fiinţă de Dumnezeu ca nestricăcioasă şi n stare de rai, dar a fost strămutată la starea de stricăciune şi de robie prin blestem, fiind supusă deşertăciunii oamenilor. Dar priveşte care va fi strălucirea ei din urmă.

271. Omul adevărat este fiul lui Dumnezeu. Iar un fiu capătă continuu de la tatăl daruri noi şi p nă la urmă tot ce are şi tatăl. Oamenii au această natură paradoxală: pe de o parte e creată, pe de alta e chemată să primească viaţa necreată a lui Dumnezeu prin har. nălţimea la care s nt chemaţi să ajungă fiii creaţi ai lui Dumnezeu e dată n Fiul cel Unul născut al Lui. Fiul cel Unul născut făc ndu se om şi nviind ca atare, ne a descoperit filiaţia noastră divină şi nălţimea la care avem să ajungem. Căci Fiul ntrup ndu se, a ridicat n Sine şi pe om la nălţimea filiaţiei Sale divine. Dar relaţia ntre Tatăl şi Fiul e o relaţie de iubire : Tatăl dă prin iubire totul Fiului, iar Fiul răspunde acestei dărnicii cu iubirea Sa. Creaţiunea aşteaptă această descoperire deplină a firii omului ridicată la o astfel de slavă, căci iubirea lui către Dumnezeu şi arătarea ntregii dărnicii a Tatălui faţă de el se va răsp ndi şi asupra ei.

5. *Care va fi strălucirea de pe urmă a zidirii ?*

Dar chiar c nd va fi re nnoită, zidirea nu va fi iarăşi cum a fost adusă de Dumnezeu la existenţă la nceput, să nu fie! Căci se seamănă trup sufletesc (1 Cor. XV, 44), cum s a spus, şi nu se ridică un trup cum era cel al primului om creat nainte de neascultare, adică material şi sensibil şi schimbăcios, av nd lipsă de hrană materială [272], ci se scoală trup ntreg nduhovnicit şi ne schimbăcios, cum era al Stăp nului şi Dumnezeului nostru după nviere, adică al Celui de al doilea Adam şi al Celui nt i născut din morţi, deci cu mult deosebit de acela. In acelaşi fel ntreaga zidire se va face, la un semn al lui Dumnezeu, nu cum a fost creată, materială şi supusă simţurilor, ci va fi prefăcută, la naşterea din nou, ntr o locuinţă nematerială şi duhovnicească mai presus de toată simţirea. De altfel, dumnezeiescul Pavel zice : «Nu toţi vom adormi, dar toţi ne vom preschimba ntr o clipă, ntr o clipeală de ochi» (1 Cor. XV, 40). Dar tot aşa se va preschimba zidirea, arsă prin focul dumnezeiesc, ca să se mplinească cuv ntul proorocesc care spune : «Iar drepţii vor moşteni păm ntul» (Ps. XXXVI, 29) ; desigur nu un păm nt supus simţurilor — căci cum ar fi aceasta, odată ce aceia vor fi nduhovniciţi ? — ci păm ntul devenit ntreg, spiritual şi nematerial [273], ca, cei ce au dob ndit trupuri netrupeşti şi au ajuns ntr o simţire mai presus de simţire şi, circumscrişi fiind se vor face necircumscrişi n cele necircumscrise să aibă o locuinţă vrednică de slava lor [274].

272. Aci sf ntul Simeon precizează nţelesul limitat al nestricăciunii pe care o avea trupul n starea de la nceput. El avea să ajungă la actualizarea deplină a nestricăciunii şi nemuririi, dar nu o avea de la nceput n această stare actualizată.

273. «Spiritual şi nematerial», nu nseamnă lipsit total de materie, căci păm ntul răm ne păm nt, deci şi trupul, care e făcut din păm nt; dar am ndouă spiritualizate, sau mai bine zis nduhovnicite. In r ndurile următoare sf ntul Simeon prezintă starea aceea ca o stare paradoxală. Oamenii vor avea «trupuri netrupeşti», o «simţire mai presus de simţire».

274. «Trupurile netrupeşti» vor fi trupuri, dar copleşite de spiritul ntărit de Duhul dumnezeiesc. Ele şi vor menţine lucrarea simţurilor,

Deci, nţelege o lume nduhovnicită şi aflată mai presus de simţirea noastră ! Iar ceea ce este mai presus de simţire şi duhovnicesc este desigur necuprins de noi şi nevăzut. Şi ceea ce este nevăzut şi cu neputinţă de cuprins, cum ar putea spune cineva, dacă e sănătos la minte, că poate fi cuprins ntre margini ? Nimeni n ar putea spune aceasta nicidecum.

Acelaşi lucru l vom spune şi despre ngeri. Căci şi aceştia s nt ntr un anumit fel trupeşti şi circumscrişi n comparaţie cu firea nematerială şi netrupească a dumnezeirii, după cum s a scris : «Trupuri cereşti şi trupuri păm nteşti» (1 Cor. XV, 40) [275]. Cele din urmă s nt materiale, iar cele mai presus de noi, nemateriale. Şi n alt loc : «Cel ce face pe ngerii Săi duhuri şi pe slujitorii Săi pară de foc» (Ps. CIII, 4). Dar dacă s nt duhuri slujitoare, atunci şi minţile cereşti s nt trimise spre slujire (Evrei I, 14), potrivit adevărului şi lui Pavel, care ne introduce n aceste taine. C nd ngerul dumnezeiesc e trimis de sus de Dumnezeu, ca să slujească poruncii dumnezeieşti pe păm nt, părăseşte cetele cereşti şi vine, după părerea generală, aproape de noi şi de cele din lume. Iar dacă lucrul acesta pare conform adevărului, ngerul se arată prin aceasta circumscris şi cuprins ntre margini. Căci n comparaţie cu firea cea dumnezeiască şi necreată şi cu totul netrupească şi necircum scrisă, ngerii s nt creaţi şi circumscrişi, dar faţă de noi s nt cu totul netrupeşti, necuprinşi şi nevăzuţi [276].

dar nduhovnicită. Oamenii vor fi atunci circumscrişi şi n acelaşi timp necircumscrişi, av nd loc o comunicare ne mpiedicată cu infinitatea lui Dumnezeu şi o comuniune desăv rşită ntre ei. Graniţele ntre aceştia şi Dumnezeu şi ntre ei nşişi nu vor fi rigide, ci va avea loc o trecere cu mult mai intensă a energiilor lui Dumnezeu n oameni şi a energiilor omeneşti, ntărite de cele dumnezeieşti, ntre oameni.

275. Desigur ngerii n au n nici un fel trupuri materiale propriu zise, dar ntruc t s nt ntr un fel cu putinţă de identificat, deci de «definit», se spune uneori despre ei că au «trupuri». Îngerul se defineşte mai ales c nd intră n contact cu noi.

276. Există deci o gradaţie n ce priveşte necorporalitatea şi putinţa de sesizare şi nelimitarea. Ceea ce pentru noi e cu totul netrupesc, inse

Acelaşi lucru l vom spune despre suflet. In comparaţie cu Dumnezeu, Cel prin fire netrupesc, şi cu ngerii, el este oarecum corporal şi circumscris, dar numai pentru cel ce poate să l lege şi are putere să l arunce mpreună cu trupul n gheena focului (Matei X, 28). Pentru simţirea şi vederea oricărei creaturi e cu totul netrupesc şi de necuprins, neput nd fi nicidecum circumscris n locuri şi spaţii cunoscute cu simţurile. Şi să nu se minuneze nimeni auzind acestea ; să se g ndească cum ngerii netrupeşti intră şi ies n chip nevăzut prin uşile ncuiate şi cum iau n acelaşi fel sufletele oamenilor. Dar să asculte şi pe Domnul, Care zice : «Iar la nvierea drepţilor, nici nu se vor nsura, nici nu se vor mărita, ci vor fi ca ngerii lui Dumnezeu» (Matei XXII, 30) ; şi pe Pavel care spune : «Seamănă se trup sufletesc, scula se va trup duhovnicesc» (1 Cor. XV, 44). Să nveţe din acestea, n chip sigur, că trupurile noastre se vor face duhovniceşti şi aşa zic nd asemenea cu ale ngerilor, c nd vor nvia din morţi. Căci dacă se seamănă sufleteşti şi se scoală duhovniceşti, cum spune cuv ntul, şi dacă n veacul viitor vom fi ca ngerii lui Dumnezeu, cum a

sizabil şi necircumscris, n comparaţie cu Dumnezeu e corporal, sesizabil şi circumscris. Dar corporalitatea nţeleasă astfel, ca o limitare in comparaţie cu Dumnezeu cel absolut nelimitat, nu e o corporalitate n sensul unei materialităţi mai subţiri. Ci o spiritualitate cu putere de manifestare mai restr nsă şi deci mai definită, cum se spune ceva mai jos cu referire la suflet. Corporalitatea de diferite grade a spiritului creat constă numai n faptul că stă sub puterea nemărginită a Duhului dumnezeiesc, că simte presiunea favorabilă a Aceluia, că Acela poate exercita o presiune asupra spiritului creat. Aceasta nu nseamnă că spiritul creat nu se poate opune prin voinţă voinţei lui Dumnezeu. Dar n acelaşi timp această opunere are asupra lui efecte defavorabile. El nu se bucură de o plinătate de viaţă, dacă se nchide relaţiei cu viaţa infinită a Duhului dumnezeiesc. El simte mărginirea sa, sau «corporalitatea» şi puţinătatea monotonă de viaţă de care sufere, dacă se nchide infinităţii dumnezeieşti. Pe l ngă aceea, sufletul omenesc are o anumită corporalitate prin imprimarea lui de realitatea trupului. Poate chiar ngerii au n ei o anumită imprimare a cosmosului, ntruc t lucrează n el. Pe de altă parte, c nd sufletul omenesc sau spiritul ngeresc se deschide infinităţii dumnezeieşti, ele se deslimitează ntr un anumit sens, căpăt nd şi o putere de iradiere a puterii dumnezeieşti din ei n lumea ntreagă. In acest nţeles ele pot fi n acelaşi timp circumscrise şi necircumscrise.

spus Domnul, e vădit că vom fi asemenea lor, deşi nu prin fire, ci prin cinstea primită. Iar trupeşti spune că s nt ngerii faţă de Dumnezeu, căci faţă de noi s nt nemateriali şi nevăzuţi. Iar dacă ngerii s nt aşa, cu mult mai mult sufletele, potrivit definiţiei şi legii comparaţiei amintite.

Dacă vom fi deci astfel n starea nvierii, cum a arătat cuv ntul, ce trebuinţă vor mai avea cei deveniţi duhovniceşti şi mai presus de toată simţirea de aici, cei ce vor fi ca ngerii lui Dumnezeu, deşi nu după fire, ci după vrednicia primită, de un păm nt şi de o locuinţă cunoscută cu simţurile ? Căci demnitatea ngerilor lui Dumnezeu şi starea şi dorinţa lor este să fie luminaţi de lumina primă şi dumnezeiască, ei care s nt luminile de al doilea ; e să vadă nsăşi slava şi strălucirea luminii neapropiate şi nesf rşite şi să se bucure de dumnezeirea negrăită şi ntreit ipostatică. Toată zidirea, cum am spus de multe ori — mpreună cu raiul nsuşi — devenită ntreagă spirituală, se va preschimba n locuinţă nematerială şi nestricăcioasă, neschimbăcioasă, veşnică şi nţelegătoare. Şi cerul va fi neasemănat mai strălucitor, ca un alt cer nou şi mai luminos dec t cel văzut.

Iar păm ntul va redob ndi frumuseţea cea neveştejită ca o verdeaţă netrecătoare, nfrumuseţat de flori luminoase şi de o mare felurime spirituală, n care locuieşte, cum s a spus, dreptatea (Matei XXII, 30). Soarele dreptăţii va străluci nşeptit (Evr. XII, 22), iar luna va străluci ndoit dec t cerul strălucitor de acum. Stelele vor fi asemenea soarelui văzut de acum, oricare vor fi acestea şi oricare ar fi nţelesurile ce li le vor da cei nalţi cu g ndirea. Toate vor fi mai presus de cuv nt ca ntrec nd toată nţelegerea. Căci vor fi spirituale şi dumnezeieşti şi se vor uni cu lumea nţelegătoare şi vor fi un alt rai nţelegător şi un Ierusalim ceresc (Evr. XII, 22), asemănătoare celor cereşti şi unite cu ele, o moşte

nire de nerăpit a fiilor lui Dumnezeu, din care niciunul n a moştenit şi n a locuit statornic cele de pe păm nt şi n a devenit domn măcar al unei bucăţi c t să pună piciorul (Fapte VII, 5). Căci toţi am fost şi s ntem şi vom fi străini pe păm nt, cum spune toată dumnezeiasca Scriptură.

C nd deci toate cele de pe păm nt se vor uni n ntregime cu cele cereşti, atunci şi drepţii vor moşteni acel păm nt re nnoit, pe care l vor moşteni cei bl nzi, fericiţi de Domnul (Matei V, 5). Acum unele s au unit cu cele cereşti, altele se vor uni. Sufletele sfinţilor, cum am spus nainte, se lipesc de Dumnezeu ncă fiind n trup, prin darul Duhului Sf nt şi prin unirea cu El ; dar vor fi re nnoite şi preschimbate şi nviate din morţi şi restabilite n lumina ne nserată şi n slavă, după adormire. Dar trupurile lor ncă nu, ci vor fi lăsate n morminte şi n stricăciune, av nd să se facă şi ele nestricăcioase la nvierea cea de obşte, c nd toată zidirea aceasta păm ntească, văzută şi supusă simţurilor, se va preschimba şi se va uni cu cele cereşti, sau cu cele nevăzute şi mai presus de simţuri.

Înt i va trebui să se mplinească acestea, apoi va veni cu slavă multă şi cu putere (Matei XXIV, 30) prea doritul şi preadulcele nostru Împărat şi Dumnezeu Iisus Hristos, ca să judece lumea şi să dea fiecăruia după faptele lui (Matei XVI, 27). După aceea, aşa cum ntr o casă mare, sau n palatul mpărătesc s nt multe locuri de odihnă şi de locuit şi n am ndouă aceste feluri de locaşuri preadumnezeieşti este o mare felurime, aşa va face şi n noua creaţie multe mpărţiri, d nd fiecăruia moştenirea lui după vrednicia lui şi strălucirea şi podoaba ce i se cuvine pe temeiul virtuţilor şi faptelor lui. Dar pentru că ei vor fi duhovniceşti şi străvezii şi uniţi cu acele dumnezeieşti locaşuri şi locuri de odihnă, Împărăţia cerurilor le va fi o singură locuinţă şi aşa se va

arăta tuturor drepţilor şi nu vor vedea dec t pe Împăratul pretutindeni. El va fi n faţa fiecăruia şi fiecare n faţa Lui şi va lumina n fiecare şi fiecare va lumina n El[277]. Vai nsă celor ce se vor afla atunci n afara casei aceleia.

După ce am spus destule şi c te trebuie despre acestea, spre cunoştinţa celor ce nu ncearcă să ni se mpotrivească din duh de g lceavă, să vă facem, după putinţă, cunoscut şi felul cum se unesc toţi sfinţii cu Hristos şi se fac una cu El.

6. *Cum se unesc to i sfin ii cu Hristos i Dumnezeu*

Toţi sfinţii s nt cu adevărat mădulare ale lui Hristos, Dumnezeu cel peste toate, şi, cum s a spus, s nt datori să se lipească de El (1 Cor. VI, 16) şi să se unească cu trupul Lui, ca El să fie capul lor (Colos. I, 18), iar sfinţii din veac şi p nă la ziua cea mai de pe urmă să fie mădularele Lui, ca să fie cei mulţi un trup al lui Hristos (1 Cor. XII, 27), ca un singur om. De aci urmează că unii mplinesc rostul m inilor, lucr nd p nă azi şi făc nd voia Lui preasf ntă, făc nd din cei nevrednici vrednici şi c ştig ndu i pentru El ; alţii rostul ume

277. Deşi fiecare şi va avea locaşul său şi strălucirea sa (propriu zis locaşul său e nsăşi strălucirea sa, care e strălucirea dăruită lui de Dumnezeu, potrivită nsă cu persoana sa şi cu nivelul la care a ajuns), adică nu se vor dizolva toţi ntr un ocean comun de lumină, totuşi ei şi locaşurile lor şi vor fi transparenţi la culme, nc t se vor bucura de cea mai deplină comuniune, nefiind st njeniţi de voinţa de a şi ascunde ceva. Căci nu vor avea n ei nimic rău, deci nimic de ascuns. Comuniunea aceasta o vor avea n Dumnezeu, Care va fi deplin deschis fiecăruia, pentru că fiecare va fi deplin deschis lui Dumnezeu. Un ocean de lumina fără locaşuri deosebite, adică fără persoane deosebite, n ar fi un ocean al luminii nţeleasă ca iubire. Numai păstr ndu se deosebite, dar fiindu şi străvezii, lumina dumnezeiască universală va fi o lumină a iubirii, care nu poate avea loc dec t ntre persoane deosebite. Transparenţa luminoasă a persoanelor e transparenţa g ndurilor bune şi iubitoare, ntre ele. Pro priu zis locaşul n care va locui fiecare va fi virtutea n care s a distins el mai mult, sau nălţimea la care s a ridicat prin virtute firea sa, sau modul n care s a deprins fiecare n chip deosebit să şi arate atenţiunea şi iubirea faţă de Dumnezeu şi de ceilalţi oameni. Dar aceste virtuţi, sau niveluri spirituale, sau moduri deosebite de atenţiune fac ele nseşi mai străvezii diferitele persoane ntre ele şi faţă de Dumnezeu.

rilor, purt ndu şi greutăţile unii altora (Gal. VI, 2), sau chiar pe cel pierdut (Luca XV, 6) aflat de ei, care na- inte rătăcea pe munţi şi dealuri şi locuri pe care nu le cercetează Domnul (Iezechil XIV, 6 ; Prov. XIX, 23 ; Matei XVIII, 12), şi mplinind astfel voia Lui (Gal. VI, 2) ; alţii, al pieptului, izvor nd celor nsetaţi şi flăm nzi dreptatea Lui Dumnezeu (Matei V, 6), apa cea prealim pede a cuv ntului nţelepciunii şi cunoştinţei de negrăit, şi procur ndu le p inea pe care o măn ncă Puterile de sus ale cerului (Ps. LXXVII, 25), ca unii ce se odihnesc la pieptul Lui şi s nt iubiţi de El ; alţii, rostul p ntecelui, primindu le toate n s nul lor prin iubire şi purt nd n lăuntrul lor duhul m ntuirii şi av nd n ei simţirea n stare să cuprindă tainele Lui, de negrăit şi ascunse; alţii, rolul coapselor, purt nd n ei rodnicia nţelesurilor vrednice de Dumnezeu ale teologiei tainice şi născ nd pe duhul m ntuirii pe păm nt (Isaia XXVI, 18), adică rodul şi săm nţa Duhului n inimile oamenilor prin cuv ntul şi nvăţătura lor ; alţii, rostul picioarelor, dovedind bărbă- ţie şi răbdare n ncercări, după pilda lui Iov, şi ne abăt ndu se de la statornicia n cele bune, nici slăbind n ele, ci purt nd poverile darurilor Lui [278].

Astfel deci, trupul Bisericii lui Hristos e ţinut n armonie şi sfinţit Lui din veac, păstr nd ntregimea şi neştirbirea n unirea fiilor lui Dumnezeu celor nt i năs cuţi, nscrişi n ceruri (Evr. XII, 23). Căci către aceştia zice acum Dumnezeu : «Nu vă bucuraţi că dracii vi se supun», ceea ce produce n cei mai uşori mai degrabă m ndrie şi părere de sine, «ci vă bucuraţi că numele voastre s au scris n ceruri» (Luca X, 20). Iar că sfinţii toţi, fiind mădularele lui Hristos, se fac un trup al Lui, dar că se vor face şi n viitor, voi ncerca să o dovedesc şi din Sf nta Scriptură. Mai nt i ascultă pe Însuşi M n tuitorul nostru şi Dumnezeu, cum arată unirea nedesfă

278. Isaia XXVI, 18. Darurile lui Hristos reprezintă n acelaşi timp poveri sau obligaţii de a lucra potrivit cu ele.

cută şi nedespărţită cu El, c nd zice către apostolii Săi : «Eu s nt ntru Tatăl şi Tatăl ntru Mine ; şi voi s nteţi ntru Mine şi Eu ntru voi» (Ioan XIV, ,26) ; şi iarăşi : «Dar nu Mă rog numai pentru aceştia, ci pentru toţi cei ce vor crede prin cuv ntul lor n Mine, ca să fie toţi una» (Ioan XVII, 20). Iar voind să arate felul unirii, zice iarăşi : «Precum Tu, Părinte, ntru Mine, şi Eu ntru Tine, ca şi ei să fie una ntru Noi» (Ioan XVII, 21). Făc nd aceasta şi mai clar zice : «Şi Eu slava pe care Mi ai dat o Mie am dat o lor, ca să fie una, precum Noi una s ntem. Eu ntru ei şi Tu ntru Mine ca să fie desă v rşiţi n Unul» (Ioan XVII, 22). Şi după puţin : «Părinte, pe care Mi i ai dat voiesc ca unde s nt Eu să fie şi ei cu Mine, ca să vadă slava Mea, pe care Mi ai dat o Mie» (Ioan XVII, 24). Şi iarăşi : «Ca iubirea cu care M ai iubit pe Mine, să fie ntru ei şi Eu ntru ei» (Ioan XVII, 26). Ai văzut ce ad nc de taine ? Ai cunoscut ce copleşire nesf rşită de slavă cov rşitoare ? Ai nţeles că modul unirii e mai presus de minte şi de toată nţelegerea ?

Ce minune, fraţilor, ce cobor re de negrăit a iubirii faţă de noi, a Iubitorului de oameni Dumnezeu ! Unirea pe care o are prin fire cu Tatăl Său, făgăduieşte să o aibă prin har şi cu noi, dacă vrem ; şi noi o vom avea cu El la fel, dacă vom lucra poruncile Lui. Căci ceea ce are El prin fire cu Tatăl, aceea ne dă şi nouă să avem cu El prin voinţă şi prin har. Ce minune nfricoşătoare ! Slava pe care a dat o Tatăl Fiului, ne o dă şi nouă Fiul prin harul dumnezeiesc. Şi lucru şi mai mare e că precum El este ntru Tatăl şi Tatăl este ntru El, aşa Fiul lui Dumnezeu este ntru noi şi noi, dacă voim, vom fi ntru Fiul, prin har. Ce har nepătruns ! Iubirea cu care Dumnezeu şi Tatăl a iubit pe Unul Născut Fiul Lui, aceeaşi, spune, va fi ntru noi şi nsuşi Fiul lui Dumnezeu va fi ntru noi. Şi pe drept cuv nt ! Căci odată ce s a făcut rudenie cu noi prin trup şi ne a făcut pe noi mpreună părtaşi

ai dumnezeirii Sale, ne a făcut pe toţi rudenii ale Lui. De altfel, odată ce dumnezeirea mpărtăşită nouă prin comunicare este netăiată şi nedespărţită, e numaidec t de trebuinţă ca şi noi, cei ce s ntem părtaşi nedespărţiţi la ea ntr un singur Duh, să fim un trup cu Hristos.

Că acestea aşa s nt, ascultă pe Pavel care zice : «Căci n Hristos Iisus nu este rob şi liber, nu este iudeu şi elin şi scit, nu e barbar, ci Hristos este n toate şi n toţi» (Colos. III, 11). Vezi că nu a spus : «Ci toţi s nt creştini», ci «Hristos» la singular, ca fiind un trup din multe mădulare. Căci spun nd mai nt i : «fiecăruia i s a dat arătarea Duhului spre folos» (1 Cor. XII, 7) şi nşi r nd deosebirile darurilor, pe urmă acelaşi a adăugat iarăşi : «Iar toate acestea le lucrează unul şi acelaşi Duh, mpărţind fiecăruia ndeosebi, precum voieşte» (1 Cor. XII, 11). Şi făc ndu ne cunoscute darurile date prin Duhul sfintelor mădulare ale lui Hristos, adaugă zic nd : «Căci precum trupul este unul şi are multe mădulare, dar toate mădularele trupului celui unul, deşi multe, s nt unul şi deci s nt un trup, aşa şi Hristos. Căci ntr un singur Duh noi toţi ne am botezat ntr un singur trup, fie iudei, fie elini, fie robi, fie liberi, şi toţi am băut o singură băutură. Căci trupul nu este un mădular, ci multe» (1 Cor. XII, 12—14). Şi iarăşi, precum fiecăruia, cum am spus mai nainte, i se dă de Dumnezeu după vrednicie locul n preacuratele locaşuri, aşa şi n trupul Bisericii fiecare va fi aşezat n partea n care este vrednic[279]. Aceasta o arată după puţin acelaşi apostol n aceeaşi epistolă a lui : «Iar acum Dumnezeu a pus mădulare, pe fiecare dintre ele, ntr un trup, precum a voit ; deci mădularele s nt multe, dar unul este trupul» (1 Cor. XII, 18, 20). Iar ca să arate şi deosebirea mădu

279. E vrednică de menţionat această asemănare ntre Biserică şi Împărăţia cerurilor. In nici una nu se confundă mădularele, dar totuşi formează un singur trup. Căci afl ndu se n acelaşi Hristos, s nt şi n Biserică şi n Impărăţia cerurilor n chip neconfundat, dar ntr o comuniune tot mai deplină.

larelor şi care s nt acestea şi cine s nt, a zis : «Iar voi s nteţi trup al lui Hristos şi mădulare din parte. Şi pe care i a pus Dumnezeu n Biserică, mai nt i pe apostoli, n al doilea r nd pe prooroci, n al treilea r nd pe nvăţători, apoi puterile, darurile vindecărilor, ajutoarele, c rmuirile, felurile limbilor» (1 Cor. XII, 27—28). Ai văzut deosebirile mădularelor lui Hristos ? Ai aflat care s nt mădularele Lui. Ascultă tot pe acelaşi apostol ară t nd şi unirea mădularelor, urm nd Stăp nului.

Acela a nvăţat că unirea pe care o are El cu Tatăl o avem şi noi la fel cu El. Iar ucenicul şi apostolul Lui a spus că ea e unirea pe care o are bărbatul cu femeia lui şi femeia cu bărbatul ei. De aceea zice : «Femeilor, supune ţi vă bărbaţilor voştri ca Domnului, că bărbatul este cap femeii, precum şi Hristos e cap Bisericii, şi El este M ntuitorul trupului» (Efes. V, 23). Şi iarăşi : «Bărbaţilor, iubiţi pe femeile voastre, precum şi Hristos a iubit Biserica şi s a dat pe Sine pentru ea, ca s o sfinţească şi s o nfăţişeze Sieşi Biserică slăvită, neav nd pată sau zb rcitură, sau altceva de felul acesta, ci ca să fie sf ntă si neprihănită »(Efes. V, 27). Şi puţin mai ncolo : «Cel ce iubeşte pe femeia sa — ia aminte, te rog, la ad ncimea cuv ntului ! — pe sine se iubeşte ; şi nimeni nu şi a ur t vreodată trupul său, ci l hrăneşte şi l ncălzeşte, precum şi Domnul, Biserica, fiindcă mădulare ale trupului Lui s ntem, din carnea şi din oasele Lui» (Efes. V, 28—29).

Vezi cum a arătat că precum Eva a fost luată din carnea şi din oasele lui Adam şi s au făcut am ndoi un trup, aşa şi Hristos ni se dă nouă pe Sine spre mpărtăşire de carnea şi de oasele lui, pe care le a arătat apostolilor, după ce a nviat din morţi, zic nd : «Pipăiţi şi vedeţi că duhul carne şi oase nu are, cum Mă vedeţi pe Mine av nd» (Luca XXIV, 39). Ne dă să m ncăm din acestea nsăşi (Ioan VI, 56) şi ne face şi pe noi una cu Sine prin această mpărtăşire. Şi voind să arate n chip

cov rşitor unirea noastră cu Dumnezeu, adaugă zic nd : «Pentru aceasta — adică pentru Hristos — va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa şi se va lipi de femeia sa», adică de Biserică, «şi vor fi am ndoi un trup» (Efeseni V, 21), adică trupul lui Hristos şi al lui Dumnezeu.

Ca dovadă că acesta este nţelesul cuv ntului şi nu le spunem acestea din judecata noastră, adaugă zi- c nd : «Taina aceasta mare este, iar eu vorbesc g n dind la Hristos şi la Biserică» (Efes. V, 32).

Cu adevărat mare şi mai mult dec t mare este şi va fi taina aceasta, căci comuniunea şi unirea, intimitatea şi rudenia ce o are femeia cu bărbatul şi bărbatul cu femeia, aceeaşi o are n chip vrednic de Dumnezeu şi mai presus de orice nţeles şi cuv nt şi Stăp nul şi Făcătorul tuturor cu ntreaga Biserică, ca şi cu o femeie, unindu se cu ea n chip neprihănit şi mai presus de cu- v nt, fiind şi mpreună vieţuind n chip nedesfăcut şi nedespărţit cu ea, ca şi cu una ce este preaiubită şi prea dragă. Aşa şi Biserica s a lipit unindu se cu preaiubitul ei Dumnezeu, ca un trup ntreg cu Capul ei propriu. Căci precum trupul nu poate trăi fără capul concrescut cu el, aşa nici Biserica credincioşilor, adică a fiilor lui Dumnezeu celor scrişi n ceruri (Evr. XII, 23), nu poate fi un trup deplin şi ntreg al lui Dumnezeu, fără Cap, sau fără Hristos şi Dumnezeu ; nu poate trăi viaţa ade- vărată şi nepieritoare, dacă nu e hrănită n fiecare zi cu p inea cea cerească (Matei VI, 11). Căci de la El vine tuturor celor ce L iubesc puterea de a vieţui şi de a creşte la starea de bărbat desăv rşit, la măsura plinătăţii Lui (Efes. IV, 13).

Prin aceasta s a lămurit n chip clar ntrebarea pusă de cuv ntul nostru, cum sfinţii de la nceput şi p - nă acum şi p nă la sf rşitul lumii, ajunşi un trup cu Hristos, vor fi şi n viitor cu Hristos şi n Hristos. Să cercetăm acum şi modul cum va trebui să se plinească

lumea de sus. Deschideţi deci urechile şi faceţi mintea conducătoare să ia aminte la cele ce vor fi spuse, pentru că cuv ntul nostru va atinge la tot pasul ntrebări privitoare la lucrurile dumnezeieşti.

7. *Cum trebuie să se plinească lumea de sus i ce este ea i n ce fel se va plini.*

Trebuie să ne ntrebăm mai nt i despre ce lume se spune că trebuie să se plinească şi fără a cărei plinire nu va veni sf rşitul, şi ce este sf rşitul nsuşi de care se vorbeşte. Eu socotesc că nsăşi Biserica lui Hristos şi omul ntreg este o lume nfrumuseţată, n care se spune că locuieşte şi umblă Dumnezeu (2 Cor. VI, 16) şi trimite razele strălucitoare ale darurilor Lui, ca Cel ce e Soarele dreptăţii (Maleahi III, 20). E Biserica de care ştim că e numită şi trupul şi mireasa lui Hristos, cum zice Pavel, cel ce o conduce la mirele ei. «V am logodit cu un bărbat, ca să vă nfăţişez fecioară curată lui Hristos» (2 Cor. XI, 2). La fel spune dumnezeiescul David : «De faţă a stătut mpărăteasa, la dreapta Ta, n haină aurită mbrăcată şi felurit mpodobită» (Ps. XLIV, 10). Deşi spun mulţi că aceasta s a zis numai despre Născătoarea de Dumnezeu, dar se potriveşte foarte bine şi pentru Biserica Fiului ei şi a lui Dumnezeu, cum vor arăta mai limpede cele următoare. «Aduce se vor n urma ei Împăratului fecioare, sau suflete. Sufletele apropiate ei se vor aduce Ţie. Aduce se vor ntru bucurie şi veselie, aduce se vor Împăratului n locaşul bisericesc» (Ps. XLIV, 16). Ce socoteşti că este locaşul acesta ? Socoteşti oare că altul este locaşul şi altul Împăratul ? Nicidecum. Căci precum Hristos este Capul Bisericii şi Dumnezeu, aşa este El şi locaşul ei, precum şi Biserica nsăşi este locaşul Lui şi o lume frumoasă, cum ne au lămurit cele de mai sus[280]. Dar acestea trebuie să le

280. Hristos este n Biserică şi Biserica n Hristos.

reluăm şi să le spunem spre o dovedire mai cu prisos şi mai amănunţită.

Care s nt acestea ? Cele ce Hristos şi Dumnezeu nsuşi le a spus către Tatăl Său despre credincioşi şi despre apostolii Săi nşişi: «Nu numai pentru aceştia Mă rog, ci şi pentru toţi cei ce vor crede prin cuv ntul lor n Mine, ca toţi să fie una» (Ioan XVII, 20). Cum una ? «Precum Tu, Părinte, ntru Mine şi Eu ntru Tine, ca şi ei ntru Noi, una să fie» (Ioan XVII, 21). Vezi că Acelaşi s a făcut şi Împărat şi locaş sf nt al celor ce se m ntuiesc ? Află apoi şi cum toţi credincioşii sau Biserica, mpărăteasa, şi cei ce vor urma ei s nt locaş sf nt şi lumea lui Dumnezeu şi a Împăratului Hristos. Căci zice : «Eu n ei şi Tu, Părinte, ntru Mine, ca să fie desăv rşiţi ntru Unul» (Ioan XII, 23). Şi ce spune Pavel, ucenicul Lui ? «Nu ştiţi că s nteţi locaşul sf nt al lui Dumnezeu şi Duhul Lui cel Sf nt locuieşte ntru voi ?» (1 Cor. III, 16). Vezi cum consună cuvintele apostolului ntocmai cu cele ale Domnului, arăt nd şi ele că Biserica e locaş sf nt şi lumea Împăratului Dumnezeu ? Cunoaşte că Acelaşi era Care vorbea n prooroci şi n apostoli şi Acelaşi este Care vorbeşte şi acum n unii şi n alţii.

8. *Dacă nu se vor na te to i cei mai nainte r n dui i din neam n neam p nă la ziua de apoi i nu vor ajunge la plinire, nici lumea de sus nu se va plini.*

Deci trupul lui Hristos şi mireasa Lui şi lumea de sus şi locaşul sf nt al lui Dumnezeu este Biserica, iar mădularele trupului Lui s nt toţi sfinţii. Dacă e aşa, dar nu toţi au venit la existenţă, e vădit că nici trupul lui Hristos, nici lumea de sus, adică Biserica lui Dumnezeu nu s a mplinit ntreagă. S nt azi n lume mulţi care nu cred, sau şi dintre cei ce cred n Hristos s nt mulţi păcătoşi şi risipitori care trebuie să se schimbe făc nd pocăinţă, mulţi neascultători care vor trebui să se facă

ascultători, mulţi care vor avea ncă să se nască şi să placă lui Dumnezeu p nă la tr mbiţa din urmă. Trebuie deci să se nască şi să fie aduşi la existenţă toţi cei mai nainte cunoscuţi şi să se plinească lumea mai presus de lume a Bisericii celor nt i născuţi, Ierusalimul ntru cele cereşti (Evrei XII, 22—29). Atunci va fi sf rşitul şi se va nfăptui plinătatea trupului lui Hristos de către cei mai dinainte r nduiţi de Dumnezeu ca să fie n chipul Fiului Său (Rom. VIII, 29). Aceştia s nt fiii luminii şi ai zilei Lui (1 Tes. V, 5).

Aceştia toţi, care s nt mai nainte r nduiţi şi scrişi şi număraţi, se vor adăuga şi alipi la trupul lui Hristos. Atunci, ajuns ntreg şi nemailipsindu i nici un mădular, se va mplini sau desăv rşi. Aceasta pare să se potrivească adevărului şi apostolului Pavel, care spune : «P nă ce vom ajunge toţi la bărbatul desăv rşit, la măsura v rstei plinătăţii lui Hristos» (Efes. IV, 13). «Căci pe care i a cunoscut de mai nainte, pe aceia i a şi r nduit de mai nainte ; iar pe care i a r nduit de mai nainte, pe aceia i a şi chemat ; iar pe care i a chemat, pe aceia i a şi ndreptat ; iar pe care i a ndreptat, pe aceia i a şi slăvit, ca să fie n chipul Fiului Său» (Rom. VIII, 29—30).

Vezi cum s nt mai nainte r nduiţi şi mai nainte cunoscuţi toţi sfinţii ? Vezi cum zice că i a şi scris pe aceştia ? Căci zice : «V aţi apropiat de Sion, de muntele şi de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul cel ceresc şi de adunarea a zeci de mii de ngeri». Apoi adaugă : «Şi de Biserica celor nt i născuţi, scrişi n ceruri» (Evr. XII, 23). Dacă s nt scrişi, e vădit că s nt şi număraţi, precum s a scris : «Cunoaşte Domnul pe ai Săi» (2 Tim. II, 19). Şi cuv ntul evlavios zice : «Chiar şi perii capului vostru s nt număraţi» (Matei X, 30). Dacă perii capului nostru s nt număraţi, cu c t mai mult noi? Deci toţi sfinţii s nt mai nainte cunoscuţi lui Dumnezeu, mai nainte r nduiţi şi număraţi şi scrişi după nu

mele lor n ceruri. Ca atare, ei s nt mădulare ale lui Hristos, care trebuie să se facă un trup al Lui şi să se desăv rşească n El. Prin aceasta cuv ntul a dovedit că atunci c nd toţi aceştia vor fi adunaţi şi se vor fi făcut un trup al lui Hristos, se va mplini lumea de sus, adică Ierusalimul cel ceresc care este Biserica celor nt i născuţi, sau ntreg trupul Bisericii, al mpărătesei lui Dumnezeu, care este trupul lui Hristos Dumnezeu.

Unde s nt deci cei ce născocesc, n deşertăciunea cugetărilor lor (Efes. IV, 17), multe locaşuri, spre pieirea lor ? Unde s nt cei ce zic : «Nu voim să intrăm n Împărăţia cerurilor. Căci aceasta e prea mult. Ci voim să fim n loc de odihnă, şi aceasta ne ajunge» ? Toţi sfinţii din veac trebuie să fie un trup cu Hristos ; şi unde socotesc aceştia că vor fi, dacă se vor afla nevrednici de trupul acesta şi se vor tăia de la el ? Dacă toată lumea se va re nnoi prin foc, n ce loc presupun ei că vor fi, ca să nu treacă prin foc şi să nu fie cercaţi de el ? Cu adevărat s au făcut deşerţi n cugetările lor şi inima lor nepricepută s a ntunecat. Căci spun nd că s nt nţelepţi, s au făcut nebuni (Rom. I, 22).

Dar să cercetăm acum care este nunta de taină a lui Dumnezeu. Deci să ndreptăm cuv ntul spre altă temă. Care temă ? Cea pe care caută s o cunoască cei neintroduşi : Oare se vor cunoaşte n veacul viitor sfinţii ntreolaltă, c nd fiecăruia i se va da de Dumnezeu după faptele lui, sau nu ? (Rom. I, 22). Trebuie să ncepem nt i de la cuvintele evanghelice şi aşa cuv ntul naint nd pe drumul drept va lămuri şi acestea.

9. *La cuvintele Evangheliei: «Asemănatu s a Împără ia cerurilor»* (Matei XXII, 1—14) ; *i care este nunta de taină a lui Dumnezeu*

«Asemănatu s a, zice, Împărăţia cerurilor, mpăratului care a făcut nunţi fiului său şi a chemat pe mulţi». De care mpărat vorbeşte, dacă nu de Însuşi Tatăl Său

şi Dumnezeu ? Şi cui altcuiva a făcut nuntă, dacă nu Fiului Său Unul Născut şi Domnului şi Dumnezeului nostru Iisus Hristos nsuşi ? Dar cu cine sau cu ce m-părat a primit Stăp nul şi Împăratul tuturor să facă nţelegerea de căsătorie ? Fiecare din noi oamenii, c nd vrea să aducă o mireasă fiului său, se grăbeşte să ia pe fiica celui mai de vază şi mai slăvit şi mai bogat. Pe cine va găsi deci Dumnezeu deopotrivă cu El, ca să şi aducă Sieşi mireasă de la el ? Căci zice proorocul: «Cel ce ţine n m na Lui marginile păm ntului şi pe cei ce locu-iesc n el, ca pe nişte lăcuste» (Isaia XL, 22). Iar n alt loc : «Dumnezeu cel veşnic, Care a ntocmit marginea păm ntului» (Isaia XL, 28) şi a ntemeiat pe nimic st l pii lui (Iov XXXVIII, 4—6). Iar David zice : «Cel ce priveşte la păm nt şi l face să se cutremure» (Ps. CIII, 32). Deci Cel ce este aşa, să vedem a cui fiică a luat ca mireasă şi a făcut nunţi Fiului Său. Vreţi să aflaţi a cui ? Mărimea cobor rii Lui mi ameţeşte g ndul şi mă cutremur să v o spun. Dar ncrez ndu mă n bunătatea Lui, voi spune : şi a luat ca mireasă pe fiica celui ce s a răzvrătit mpotriva Lui şi a celui ce a săv rşit desfr nare şi ucidere ; ca să spun aşa, a unui desfrânat şi ucigaş.

Vezi ce bunătate şi coborâre de negrăit ? Vezi ce covârşitoare iubire de oameni ? Vezi mărimea iubirii şi a bunătăţii ? Învaţă deci de aci, tu cel ce ţi nchipui lu-cruri mari despre tine, să te smereşti şi să fii modest şi niciodată să nu te nalţi asupra cuiva, chiar dacă ai fi cel mai mare mpărat dintre mpăraţi, cel mai vestit dintre conducători, cel mai bogat dintre toţi bogaţii; nvaţă privind la Domnul tuturor, la Sf ntul sfinţilor, la feri-citul Dumnezeu şi singurul Stăp nitor, la Cel ce locu-ieşte n lumina neapropiată (1 Tim. VI, 15—16), Care coboară astfel şi Şi aduce mireasă Fiului Său Unul Năs-cut de la cel ce s a răzvrătit, El, Cel nevăzut, Cel ne-cuprins, Cel nepătruns, Făcătorul şi Ziditorul tuturor, pentru tine şi pentru m ntuirea ta.

Şi cine e cel ce a săv rşit ucidere şi desfr nare, pe a cărui fiică şi a ales o Sieşi ca mireasă ? David, fiul lui Iesei, care a omor t pe Urie şi a preacurvit cu femeia lui (2 Reg. XI, 2—5). Pe fiica acestuia, pe Maria, pe prea neprihănita şi preacurata Fecioară a ales o El de mireasă. O numesc pe aceasta preaneprihănită şi preacurată n asemănare cu noi oamenii de atunci, compa r nd o cu aceia şi cu noi, robii ei ; faţă de Mirele ei nsă şi Părintele Aceluia, ea e om, dar e curată şi preacurată şi mai curată şi mai neprihănită dec t toţi oamenii din toate neamurile. Pe aceasta a ales o pentru Fiul Său şi i a făcut nunţi. În ce fel ? Ascultă cu luare aminte.

Dumnezeu şi Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos a trimis pe unul din slujitorii Săi, pe arhanghelul Ga vriil, din nălţimea cea sf ntă a Sa (Ps. CI, 20). Acesta cobor nd, nfăţişează fecioarei taina şi i spune : «Bucu ră te, ceea ce eşti plină de har, Domnul este cu tine» (Luca I, 28). Şi mpreună cu cuv ntul, a intrat ntreg Cuv ntul ipostatic şi de o fiinţă al lui Dumnezeu şi Tatăl n p ntecele Fecioarei, şi prin venirea şi mpreună lucrarea Sf ntului Său Duh, Celei de o fiinţă, a luat trup nzestrat cu minte şi cu suflet din s ngele curat al ei şi s a făcut om. Aceasta e deci unirea de negrăit şi nunta de taină a lui Dumnezeu ; şi aşa s a făcut schimbul lui Dumnezeu cu oamenii, unindu se n chip neamestecat cu fiinţa şi cu firea noastră stricăcioasă şi săracă Cel mai presus de fire şi de fiinţă. Deci Fecioara a zămislit şi a născut din două firi, n chip minunat, adică din dumnezeire şi omenitate, pe Fiul cel Unul, Dumnezeu desăv rşit şi om desăv rşit, pe Domnul nostru Iisus Hristos, Care n a stricat nici fecioria ei şi nu s a despărţit nici de s nul părintesc.

Dar harul mi dă şi mă ndeamnă ca, pornind de la cuv ntul evanghelic, să cuget şi la alt lucru, care se petrece pururea n chip tainic şi n toţi fiii luminii. Căci

de ce n a spus : «A făcut nuntă Fiului Său», ci «nunţi»? De aci mi vine un g nd nou. De ce ? Fiindcă cu fiecare dintre credincioşii şi fiii zilei se săv rşeşte pururea aceeaşi nuntă n chip apropiat şi fără mare deosebire. Cum şi n ce fel ? Dumnezeu, unindu se cu noi ntr o nuntă preaneprihănită şi preacurată, nfăptuieşte n noi ceva ce ntrece puterea noastră. Ce este aceasta ? Ascultă cu luare aminte.

10. *To i sfin ii zămislesc n ei pe Cuv ntul lui Dumnezeu n chip apropiat cu Născătoarea de Dumnezeu i l nasc pe El i El se na te n ei i ei se nasc din El. În ce fel s nt fii i fra i i mame ale Lui.*

Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeu, intr nd n p ntece cele preasfintei Fecioare şi lu nd trup din ea şi făc n du se om, s a născut, cum am spus, om desăv rşit şi Dumnezeu desăv rşit, fiind acelaşi am ndouă n chip neamestecat. Ia aminte deci : cum se petrece cu noi acest lucru mai mare ca noi ? Fiecare din noi oamenii credem n El, Fiul lui Dumnezeu şi Fiul pururea Fecioarei şi Născătoarei de Dumnezeu Maria şi, crez nd, primim cuv ntul despre El cu credinţă n inimile noastre ; ca urmare mărturisindu L cu gura şi pocăindu ne ndată din suflet de fărădelegile săv rşite de noi mai nainte, precum a intrat Dumnezeu, Cuv ntul Tatălui, n p ntecele Fecioarei, aşa Cuv ntul se află şi n noi ca o săm nţă[281]. Minunează te, auzind această taină nfricoşătoare şi primeşte acest cuv nt vrednic de credinţă cu toată ncredinţarea şi credinţa.

281. Este o legătură ntre cuv ntul rostit de Cuv ntul dumnezeiesc şi ntre acest Cuv nt ca persoană. C nd e primit cuv ntul Lui cu credinţă vine n noi prin acest cuv nt nsuşi Cel ce l rosteşte ca persoană şi creşte n noi pe măsură ce credem şi ad ncim mai mult cuvintele Lui şi ne facem asemenea Lui asimil ndu L n conţinutul Lui, comunicat nouă prin cuv nt. Prin cuv ntul rostit de Cuv ntul dumnezeiesc vine n noi nsăşi puterea persoanei Lui, care ne modelează după chipul Lui. Aci e o deosebire mare ntre ortodocşi şi protestanţi. Ei despart cuv ntul rostit sau scris de Dumnezeu, de Cuv ntul lui Dumnezeu ca persoană şi de puterea Lui.

Deci l zămislim pe El nu n chip trupesc, cum L a zămislit Fecioara şi Născătoarea de Dumnezeu, ci nţelegător şi fiinţial. Şi L avem n inimile noastre pe Însuşi Acela pe care L a zămislit şi Fecioara Maria, cum zice dumnezeiescul Pavel : «Dumnezeu, Care a zis să strălucească lumina din ntuneric, Care a strălucit n inimile noastre spre luminarea cunoştinţei Fiului Său» (2 Cor. IV, 6). E ca şi cum ar zice : «El nsuşi a strălucit ntreg n chip fiinţial ntru noi». Şi că acesta este nţelesul a ceea ce a spus, a arătat n cele următoare, zic nd : «Şi avem comoara aceasta n vase de lut» (2 Cor. IV, 7), numind comoară pe Duhul Sf nt. În alt loc numeşte nsă Duh şi pe Domnul : «Căci Domnul, zice, este Duh» (2 Cor. III, 17). Iar acestea le spune, ca atunci c nd auzi de Fiul lui Dumnezeu să nţelegi şi să auzi odată cu El şi pe Duhul ; şi c nd auzi iarăşi de Duhul, să nţelegi mpreună cu El şi pe Tatăl, ntruc t şi despre Tatăl zice : «Duh este Dumnezeu» (Ioan IV, 24). Peste tot te nvaţă nedespărţirea şi deofiinţimea Sfintei Treimi şi că unde este Fiul, acolo e şi Tatăl, şi unde e Tatăl, acolo e şi Duhul, şi unde e Duhul Sf nt, acolo e ntreaga dumnezeire triipostatică, Dumnezeu cel Unul. Tatăl cu Fiul şi cu Duhul Său, Cei de o fiinţă, «Cel ce e binecuv ntat n veci. Amin» (Rom. I, 25).

Aşadar, crez nd din tot sufletul şi căindu ne cu căldură, zămislim, cum s a spus, pe Cuv ntul lui Dumnezeu n inimile noastre, ca Fecioara, dacă avem sufletele noastre fecioare şi curate. Şi precum pe aceea, fiindcă era preaneprihănită, nu a topit o focul dumnezeirii, aşa nici pe noi nu ne topeşte dacă avem inimile curate şi neprihănite, ci se face n noi rouă din cer şi izvor de apă şi r u de viaţă nemuritoare [282]. Că şi noi primim la fel focul ne ngustat al dumnezeirii, ascultă pe

282. Căldura sufletului curat, primind cuv ntul Cuv ntului, face sufletul ca o pastă moale n care ia chip n mod uşor nsăşi persoana Celui ce comunică cuv ntul.

Domnul zic nd : «Foc am venit să arunc pe păm nt» (Luca XII, 49). Care alt foc, dacă nu Duhul de o fiinţă cu dumnezeirea Lui, cu Care intră mpreună şi e mpreu nă văzut cu Tatăl şi vine şi El n lăuntrul nostru. După ce cuv ntul lui Dumnezeu s a ntrupat o singură dată din Fecioara Maria şi s a născut din ea trupeşte n chip de negrăit şi mai presus de cuv nt, ntruc t nu se mai poate ntrupa sau naşte trupeşte iarăşi din fiecare din noi, ce face ? Ne mpărtăşeşte spre m ncare trupul Său preacurat, pe care l a luat din trupul neprihănit al preacuratei Născătoarei de Dumnezeu Maria, născ ndu se din ea trupeşte. Şi m nc nd acest trup al Lui, fiecare din noi cei credincioşi, care l m ncăm cu vrednicie, l avem n noi, ntreg, pe Dumnezeu cel ntrupat, pe Domnul nostru Iisus Hristos, pe Însuşi Fiul lui Dumnezeu şi Fiul preacuratei Fecioarei Maria, Care şade de a dreapta lui Dumnezeu şi Tatăl.

Aceasta potrivit cu nsăşi spusa Lui : «Cel ce mă n ncă trupul Meu şi bea s ngele Meu, răm ne ntru Mine şi Eu ntru el» (Ioan VI, 56). Dar nu provine niciodată din noi, sau nu se naşte trupeşte şi nu se desparte de noi. Căci nu se mai cunoaşte după trup (2 Cor. V, 17), ca unul ce ar fi n noi ca un copil, ci este netrupeşte n trupul nostru, amestec ndu se cu fiinţele şi cu firile noastre n chip de negrăit şi ndumnezeindu ne, ca pe unii ce s ntem contrupeşti cu El şi trup din trupul Lui şi os din oasele Lui (Efes. V, 29) [283]. Acesta este lucrul cel mare al negrăitei iconomii şi al cobor rii Lui mai presus de cuv nt, săv rşit n noi ; aceasta e taina plină de toată nfricoşarea, pe care am şovăit să o descriu şi am tremurat să o nfăţişez.

Dar Dumnezeu pururea voieşte să Şi descopere şi să ne arate iubirea Sa faţă de noi, ca şi noi, nţeleg nd

283. Hristos este totuşi «trupeşte» n trupul nostru. Dar sf ntul Simeon spune că e «netrupeşte», nţeleg nd că e ca un trup copleşit de Duhul Său cel Sf nt.

şi respect nd marea Sa bunătate, să voim să L iubim pe El. De aceea, mişcat de Duhul care mişcă şi luminează inimile noastre, am făcut aceste taine cunoscute prin scris, nu ca să dovedesc că vreun om este egal cu cea care L a născut pe Domnul n chipul naşterii celei de negrăit — să nu fie ! — căci nu este cu putinţă acest lucru. Pentru că alta este naşterea de negrăit cu trupul a lui Dumnezeu Cuv ntul din ea, şi alta este cea care se săv rşeşte duhovniceşte din noi. Aceea, născ nd pe Fiul şi Cuv ntul ntrupat al lui Dumnezeu, a născut taina zidirii din nou a neamului nostru şi m ntuirea lumii n-tregi pe păm nt, adică pe Domnul nostru Iisus Hristos şi Dumnezeu, Care a unit cele despărţite cu Sine nsuşi (Efes. II, 14—15) şi a ridicat păcatul lumii (Ioan I, 29). Iar aceasta, născ nd n Duhul dumnezeiesc pe cuv ntul cunoştinţei lui Dumnezeu, lucrează totdeauna n inimile noastre taina nnoirii sufletelor omeneşti şi comuniunea şi unirea cu Dumnezeu Cuv ntul. Aceasta ne o dă să nţelegem şi cuv ntul dumnezeiesc care spune : «Prin care am luat n p ntece şi am suferit durerile naşterii şi am născut duh de m ntuire, pe care l am născut pe păm nt» (Isaia XXVI, 18).

Scopul meu a fost să arăt iubirea Lui nesf rşită şi curată faţă de noi şi că, dacă voim, noi toţi ne putem face, n chipul amintit, mame, după cuv ntul Domnului nostru Iisus Hristos (şi fraţi ai lui) ; şi ne putem face deopotrivă cu ucenicii şi apostolii Săi, nu după vrednicia acelora, nici după călătoriile şi ostenelile ce le au suportat, ci după harul lui Dumnezeu şi după darul Lui pe care l a vărsat peste toţi cei ce voiesc să creadă şi să urmeze Lui fără ntoarcere. Căci Însuşi El voieşte aceasta, spun nd : «Mama Mea, zice, şi fraţii Mei s nt cei ce ascultă cuv ntul lui Dumnezeu şi l mplinesc pe el» (Luca VIII, 21).

Vezi cum a ridicat la cinstea de mame ale Lui pe toţi cei ce ascultă cuv ntul Lui şi l mplinesc pe el şi

cum numeşte fraţi şi rudenii ale Lui, pe toţi aceştia ? Dar aceea a fost mamă a Lui n chip propriu, ca una ce L a născut, cum am spus, pe Acesta, n chip de negrăit şi fără bărbat, trupeşte. Iar sfinţii toţi l au ca unii ce L au zămislit pe El după har şi după dar. Din Maica Lui preacurată a mprumutat trupul Său preacurat, dă ruindu i n schimb dumnezeirea — schimb minunat şi nou ! Din sfinţi nu ia trup, ci le mpărtăşeşte lor trupul Său ndumnezeit. Priveşte ad ncul tainei ! Harul Duhului, sau focul dumnezeirii, este al M ntuitorului şi Dumnezeului nostru, din firea şi din fiinţa Lui, iar trupul Lui nu este de acolo, ci din trupul preacurat şi sf nt al Născătoarei de Dumnezeu şi din s ngele ei preaneprihă nit, din care lu ndu l şi l a nsuşit, după cuv ntul evlavios : «Şi Cuv ntul trup s a făcut» (Ioan I, 14).

De aceea, Fiul lui Dumnezeu şi al neprihănitei Fecioare mpărtăşeşte sfinţilor, cum s a spus, din firea şi fiinţa Tatălui celui mpreună veşnic, harul Său dumnezeiesc, precum zice prin Proorocul : «Şi n zilele de pe urmă, voi vărsa din Duhul Meu peste tot trupul» (Fapte II, 16), se nţelege, cel credincios ; iar din firea şi fiinţa celei ce L a născut pe El n chip propriu şi cu adevărat, trupul pe care l a luat din ea.

Şi precum din plinătatea Lui noi toţi am luat (Ioan I, 16), aşa şi din trupul neprihănit luat din preasf nta Sa Maică, primim toţi ; şi precum Fiul ei şi Dumnezeu s a făcut Hristos şi Dumnezeul nostru, dar a fost şi fratele nostru, aşa şi noi — o, negrăită iubire de oameni ! — ne facem fii ai Născătoarei de Dumnezeu, Maica Lui, şi fraţi ai lui Hristos. Căci toţi sfinţii s nt aceasta prin nunta cea preaneprihănită şi preanecunos cută săv rşită cu ea şi n ea, datorită căreia Fiul lui Dumnezeu e din ea şi sfinţii s nt din El. Căci precum Eva cea dint i a născut din mpreunare şi din săm nţa lui Adam şi din ea şi prin ea s au născut toţi oamenii, aşa şi Năs

cătoarea de Dumnezeu, primind pe Cuv ntul lui Dumne zeu Tatăl n loc de săm nţă, L a zămislit şi L a născut numai pe Unul Născut din Tatăl dinainte de veci şi Unul Născut şi ntrupat din ea, n zilele de pe urmă. Şi ncet nd ea să zămislească şi să nască, Fiul ei a născut şi naşte n fiecare zi pe cei ce cred n El şi păzesc sfintele Lui porunci.

Căci odată ce naşterea noastră n stricăciune s a făcut prin femeia Eva, trebuia ca naşterea noastră duhovnicească şi naşterea noastră din nou să se facă prin bărbat, adică prin al doilea Adam şi Dumnezeu. Priveşte potriveala raţională a lucrurilor : săm nţa celui stricăcios a născut şi naşte fii stricăcioşi şi muritori ; iar Cuv ntul nemuritor şi nestricăcios al Nemuritorului şi Ne stricăciosului Dumnezeu a născut şi naşte pururea fii ne stricăcioşi şi nemuritori, după ce s a născut El nsuşi din Fecioara, prin Duhul Sf nt.

Potrivit acestora, Maica lui Dumnezeu este Stăp na şi Împărăteasa şi Doamna şi Maica tuturor sfinţilor, iar sfinţii toţi s nt slujitorii ei, precum Maica este a lui Dumnezeu. Pe de altă parte, s nt fiii ei, ntruc t se mpărtăşesc din preacuratul trup al Fiului ei. Credincios este cuv ntul (1 Tim. I, 15 ; III, 1 ş.u.). Căci trupul Domnului este trupul Născătoarei de Dumnezeu. Şi mpărtăşin du ne din nsuşi trupul ndumnezeit al Domnului, mărturisim şi credem că ne mpărtăşim de viaţa veşnică, dacă nu l m ncăm pe acesta cu nevrednicie şi deci mai degrabă spre os nda noastră.

Iar rudenii ale ei s nt sfinţii n chip ntreit. După un chip, pentru că au rudenia din acelaşi lut şi din aceeaşi suflare, sau suflet ; după al doilea chip, pentru că au comuniune şi părtăşie cu ea, prin trupul luat din ea ; iar după al treilea, pentru că prin sfinţenia ce se nfăptuieşte n ei după Duh, fiecare are n sine prin ea pe Dumnezeul tuturor zămislit n sine, precum L a avut şi ea. Căci deşi L a născut şi trupeşte, dar L a avut ntreg

n sine totdeauna şi L are şi acum şi pururea, şi duhov niceşte, şi L are la fel, n chip nedespărţit.

Aceasta e taina nunţilor, pe care le a făcut Fiului Său Tatăl cel mpreună veşnic şi de aceeaşi cinste. Şi a chemat pe mulţi şi a trimis pe slujitorii Săi să i cheme pe cei invitaţi la nunţi şi nu au voit să vină.

11. *La cuv ntul Evangheliei: « i a trimis pe slujitorii săi să cheme pe cei invita i la nuntă i nu au voit să vină»* (Matei XXII, 3—14).

Cine erau trimişii ? Proorocii, zice. Cine, invitaţii ? Fiii iudeilor. Că ei erau atunci şi au fost de la nceput invitaţi şi nu au voit să asculte de ei. «Iarăşi a trimis pe alţi slujitori, zic nd : Spuneţi celor invitaţi : Iată, am pregătit ospăţul meu ; taurii şi animalele ngrăşate au fost njunghiate şi toate s nt gata. Veniţi la nunţi. Iar ei ne lu ndu i n seamă, au plecat, unul la ogorul lui, altul la negustoria lui, iar ceilalţi prinz nd pe slujitorii lui i au batjocorit şi i au omor t». Despre ce slujitori vorbeşte ? De apostolii Lui. Şi ce este ospăţul ? Împărăţia cerurilor, pe care a pregătit o celor invitaţi, potrivit hotăr rii Lui de la ntemeierea lumii (Rom. VIII, 28). Ce s nt taurii şi animalele ngrăşate ? Fiul Fecioarei şi Dumnezeu, viţelul ngrăşat de dumnezeire. Acesta este şi taur, prin puterea cu adevărat de negrăit. Dar L a numit la plural «tauri», pentru că trupul Lui cel sf nt se mparte n multe şi fiecare parte din el este iarăşi El ntreg, fiind at t de puternic că răstoarnă pe toţi duşmanii celor ca re L primesc şi le dă putere acestora ca să biruiască lumea şi să poată să se facă fii ai lui Dumnezeu (1 Ioan I, 17). Miel se numeşte Atotneprihănitul Miel al lui Dumnezeu (1 Petru I, 19), Cel de un an (Levitic XII, 6), iar Berbec, ca Cel care poartă deasupra crucea ca nişte coarne, prin care a dat vrăjmaşului lovitura de moarte şi pe care răstignindu L ceilalţi, L au omor t. «Alţi slujitori» s nt sfinţii Săi apostoli, pe care i a trimis, ndemn ndu i

să nu umble n calea păgânilor şi n cetatea samarine nilor să nu intre, ci să meargă mai bine la oile cele pierdute ale casei lui Israel (Matei X, 5—6). Dar aceia nu i au primit nici pe aceştia, ci pe unii i au batjocorit şi bătut, pe alţii i au omor t, ntre aceştia fiind şi Ştefan, nt iul dintre mucenici (Fapte VI, 8 ş.u.). «Iar auzind mpăratul, s a m niat şi trimiţ nd ostile lui i a pierdut pe ucigaşii aceia şi a ars cetatea lor». Aici vorbeşte de evreii necredincioşi pe care i a şi nimicit, aduc nd prin venirea romanilor asupra lor, pustiirea totală a ţării lor. Dar prin ostile lui nţelege şi pe cei răi, trimişi spre pedepsirea altor răi, cum zice Dumnezeu prin Moise : «Voi trimite peste ei m nie şi urgie, război de pedepsire prin ngerii răi» (Ps. LXXVII, 49).

Atunci zise slujitorilor săi : «Nunta este gata, dar invitaţii nu erau vrednici. Mergeţi la răsp ntiile drumurilor şi pe care i veţi afla, chemaţi i la nunţi». Ai văzut legătura lucrurilor ? Ai văzut potriveala pildei ? «Şi ieşind, zice, slujitorii aceia la drumuri, i au adunat pe toţi c ţi i au aflat buni şi răi şi s a umplut nunta de meseni». Căci apostolii, străbăt nd lumea toată, au vestit cuv ntul lui Dumnezeu şi pe toţi cei ce au ascultat i au adunat ntr o unică credinţă, a cunoştinţei de Dumnezeu, răi sau buni la năravuri, adică i a preschimbat şi readus la virtute. Căci aceasta nseamnă «i au adunat». Dar şi din cele ce urmează nvăţăm acelaşi lucru. Căci zice : «Dar intr nd mpăratul să vadă pe meseni, a văzut acolo un om ne mbrăcat n haină de nuntă şi i a zis lui : prietene, cum ai intrat aci neav nd haină de nuntă ? Iar acela tăcea. Atunci a zis mpăratul slujitorilor : legaţi i m inile şi picioarele şi luaţi l şi aruncaţi l n ntunericul cel mai din afară. Că mulţi s nt chemaţi, dar puţini aleşi».

Vezi cum zice că cei preaschimbaţi la moravuri au fost adunaţi la masă, dar cei cu vreo viclenie sau răutate oarecare, chiar dacă vor intra, iarăşi vor fi scoşi cu ru

şine de către ngeri, pe care i numeşte şi slujitori. Deci mesenii de la nunţi s nt sfinţii. Iar cel ce nu are haină de nuntă, ştiu că unii socotesc că s nt cei ce şi au ntinat trupurile lor numai prin curvie şi preacurvie şi ucideri. Dar nu este aceasta, ci vorbeşte de tot omul care se află sub o oarecare patimă sau păcat. Că acesta este adevărul, auzi de la Pavel care zice : «Nu vă nşelaţi : nici curvarii, nici preacurvarii, nici malahiţii, nici sodomiţii, nici furii, nici lacomii, nici slujitorii la idoli, nici beţivii, nici b rfitorii» — şi voi adăuga : nici cei ce au ură sau pizmă faţă de vreun frate — «nu vor moşteni mpărăţia cerurilor» (1 Cor. VI, 9—10), nici nu vor avea parte de bucuria Domnului nostru Iisus Hristos. Vezi că toată răutatea şi păcatul murdăreşte haina sufletului şi ne scoate din Împărăţie ?

12. *Nu trebuie ca cineva din cei nedeprin i să cerceteze tainele ascunse ale Împără iei cerurilor, nainte de lucrarea poruncilor i de naintarea n virtu i i de desă v r ire; i că la a doua venire a Domnului to i sfin ii se vor cunoa te unii pe al ii.*

Să lăsăm deci discuţiile deşarte şi nefolositoare (Tit III, 9) şi să nu ne grăbim să aflăm nainte de vreme cele ce ţin de o vreme, ci să ascultăm mai bine de Domnul care zice : «Cercetaţi Scripturile» (Ioan V, 39). Cerce taţi le şi nu le iscodiţi n discuţii ndelungate. Cercetaţi Scripturile şi nu faceţi discuţii n afara Sfintelor Scripturi. Cercetaţi Scripturile, ca să fiţi nvăţaţi despre credinţă, nădejde şi iubire. Despre credinţă, ca să nu fiţi purtaţi de orice v nt după nesiguranţa oamenilor fără reazim (Efes. IV, 14), ci ntăriţi vă prin dogmele drepte ale Bisericii Apostolice şi Universale şi «drept ndreptaţi» (2 Tim. II, 15) cuv ntul ei. Dar nu numai aceasta, ci prin mplinirea poruncilor veţi fi nvăţaţi să căutaţi şi rodul credinţei şi folosul din ea, iar c nd veţi putea afla acestea, atunci veţi dob ndi şi nădejdea nefăcută de ru

şine şi veţi avea n ea şi ntreaga iubire faţă de Dumnezeu. Căci altfel, este cu neputinţă vreunui om să dob ndească iubirea desăv rşită de Dumnezeu, dec t prin credinţa neştirbită şi prin nădejdea sigură şi ne ndoielnică. De ce, deci, uit nd să ne cercetăm pe noi nşine n privinţa acestora, şi anume, dacă avem credinţă n Dumnezeu at ta c t El nsuşi, Judecătorul nostru viitor, zice că o va cere de la noi, iscodim cele mai presus de noi, c tă vreme noi abia ştim cele de la picioarele noastre ?

Credin ă i fapte[284]. — Iar care este credinţa pe care Dumnezeu o cere de la noi şi pe care trebuie s o avem n El, a arătat El nsuşi n Evanghelie, zic nd : «Cel ce voieşte să vină după Mine să se lepede de sine şi să şi ia crucea sa şi să Mi urmeze Mie» (Luca IX, 23) ; «Căci cel ce vine la Mine şi nu urăşte pe tatăl său şi pe mama sa şi pe fraţii săi, ba ncă şi sufletul său, nu poate fi ucenicul Meu» (Luca XIV, 26). Şi iarăşi : «Cel ce a aflat sufletul său», răm n nd alipit la cele spuse, « l va pierde pe el» (Matei X, 39), «iar cel ce va pierde sufletul său pentru Mine şi pentru Evanghelia Mea», mplinind poruncile Mele, « l va afla pe el n viaţa veşnică» (Marcu VIII, 35 ; Matei XVI, 25).

Aţi auzit semnele credinţei ? Vă ajung acestea, sau aveţi nevoie să vi le reamintesc şi pe cele următoare ? Dacă voiţi să aflaţi că o astfel de credinţă cere Dumnezeu de la noi, nc t crez nd n El să nu ne mai ngrijim deloc de viaţa de aici, aflaţi aceasta chiar de la Domnul, Care zice limpede : «Nu vă ngrijiţi de ziua de m ine, ce veţi m nca, sau ce veţi bea, sau cu ce vă veţi mbrăca» (Matei VI, 25, 34). Şi ridic ndu ne c te puţin spre cele mai desăv rşite, zice : «De te loveşte cineva peste obrazul drept, ntoarce i lui şi pe cel st ng ; şi celui ce voieşte să se judece cu tine şi să ţi ia haina ta, lasă i lui şi că

284. Titlu n trad. fr., ed. Darrouzes, *Traites theol. ct ethiques,* tom. I, p. 275.

maşa ta» (Matei VI, 39—40) ; «şi celui ce răpeşte ale tale, nu i le cere napoi» (Luca VI, 30). Apoi cer nd prisos de credinţă peste prisos, ne porunceşte să ne rugăm pentru duşmanii noştri şi să iubim şi să facem bine celor ce ne urăsc pe noi şi să ne rugăm pentru cei ce ne prigonesc pe noi (Matei V, 44). Şi ne porunceşte să facem altele multe, din care să se arate credinţa noastră n El. Numai atunci trebuie să zicem că s ntem credincioşi. Căci fără acestea credinţa noastră este moartă (Iacob II, 20) şi noi nşine s ntem morţi[285].

Cercetează te deci pe tine nsuţi, tu căruia ţi se cer acestea. Şi dacă te vei afla că nu eşti lipsit de nimic din cele spuse, ci le mplineşti toate cu prisosinţă, din inimă şi cu voinţă fierbinte, vei cunoaşte că te ai n lumină pe tine nsuţi şi nădejdea ce nu va fi făcută de ruşine ; nu cea care vine n cei pierduţi din nchipuirea de sine (2 Tes. II, 10) şi a cărei deşertăciune şi nşelăciune nu o poate recunoaşte nici unul din cei ce o au, ci nădejdea cea bună şi adevărată, n lumina adevărată şi nefăcută de m nă[286]. Iar n aceasta vei vedea purtată ca ntr un car de heruvimi iubirea, care este Hristos[287]. Dar de vei ajunge să o vezi, nu vei iscodi prin discuţii nimic din cele viitoare şi nevăzute, ci vei nchide şi gura altora (1 Tim. I, 3) şi i vei ndemna să nu iscodească

285. Credinţa creşte pe măsura faptelor şi a virtuţilor. Credinţa este n ele nseşi ca o credinţă vie şi mereu mai puternică. Iubirea mereu sporită este o manifestare a credinţei mereu sporite. Credinţa nu se poate separa de fapte, nici viceversa.

286. Nădejdea sigură vine din faptele credinţei tari. Căci faptele, eliber ndu ne de alipirea la lucrurile trecătoare, ne descopere lumina realităţii netrecătoare care este Dumnezeu şi siguranţa vieţii noastre netrecătoare n El. De aci se vede că prin lumina de care vorbeşte aşa de mult, sf ntul Simeon nţelege intuiţia clară şi sigură a realităţii netrecătoare, deci adevărate a lui Dumnezeu, ca temei al duratei noastre veşnice.

287. In nădejdea sigură vezi ceea ce vei avea n viitor n chip deplin, adică unirea cu Hristos, izvorul tuturor bunătăţilor. Nădejdea ţi aduce n orizontul vederii pe Hristos ca izvorul iubirii nesf rşite sau ca iubirea nsăşi. In acelaşi timp nădejdea te poartă spre ea prin fapte, prin desăv rşirea ta sau prin creşterea ta n iubire, merg nd n nt mpi narea Celui de la Care ţi vine iubirea. Te poartă cu av ntul cu care s nt purtaţi heruvimii spre Dumnezeu.

ceva, nici să discute despre acelea. Căci vei fi aflat prin cercare că toate acelea s nt de necuprins cu mintea şi de negrăit cu cuv ntul.

Dar dacă n ai mplinit cele ce te ajută n primul r nd să te faci cunoscut ca credincios chiar de pe acum, şi ncă n ai deplina nădejde şi ncredinţare că te vei m ntui, şi nici nu poţi spune şi tu ca sf ntul apostol Pavel: «Lupta cea bună m am luptat, drumul am săv rşit, credinţa am păzit, de acum mă aşteaptă cununa dreptăţii, pe care mi o va da Domnul, Judecătorul cel drept» (2 Tim. IV, 7—8), de ce iscodeşti să cauţi să afli de se vor cunoaşte sfinţii unii pe alţii n Împărăţia Cerurilor, c nd, ajunşi la contemplarea lui Dumnezeu cel peste toate, l vom vedea pe El ? Ce folos vei avea din aceasta ? Spune mi !

Am voit să aud şi să aflu de la tine ce folos vei avea dacă ai să afli şi ai să nveţi de la noi despre bucuriile, slăvirile, desfătările şi reaşezările din Împărăţia lui Dumnezeu, c tă vreme eşti os ndit, cum am spus, de conştiinţă, fiindcă n ai păzit poruncile date ţie de Hristos şi de aceea nu ai parte cu Hristos ? (Ioan XIII, 8). Nici unul, n nici un fel. Ci ţi vei pricinui mai degrabă o şi mai mare os ndă, că, afl ndu le acestea, le ai dispreţuit şi n ai voit să lepezi nchipuirea de sine şi să dob ndeşti smerenia. De altfel, răspunde liniştit la ntrebarea ce ţi o pun cu bl ndeţe : de va cere un copil mic, care n a nvăţat ncă nici alfabetul, să i se explice gramatica şi retorica, va primi oare vreun om stăp n pe raţiune, să ia n seamă măcar cu un singur cuv nt nebunia lui şi nu l va respinge mai degrabă pe acela că g ndeşte lucruri nebuneşti şi copilăreşti şi cere fără judecată cele mai presus de puterea lui ? Iar dacă e drept şi cuvenit lucru să facă aşa n acestea, cu at t mai mult se cuvine să facă aşa n cele mai presus de cuv nt, de minte şi de nţelegere. Totuşi, dacă cineva, care nu cunoaşte nici măcar literele

scrisului, va auzi cele ce le au scris elinii prin alte cuvinte şi le va nţelege pe acestea ca pe cele spuse n dialectul propriu, nu e nici o mirare, dat fiind că aceia vorbesc despre cele supuse simţurilor şi scrierile lor s nt scrieri deşarte despre lucruri deşarte.

Cele despre care ntrebi tu, nu s nt, nsă, de felul acesta. Dar ce s nt şi cum ? Cum zice Proorocul David : «Şi a aplecat cerurile şi s a pogor t şi ntuneric sub picioarele Lui» (Ps. XVII, 10). Ce este ntunericul acesta ? Trupul Domnului, despre care Ioan, marele Înaintemer gător al Lui, a spus mai pe urmă : «Căruia nu s nt vrednic să I dezleg cureaua ncălţămintelor» (Marcu I, 7). S a cobor t deci şi a venit mbrăc nd, n loc de ntuneric, trupul[288]. Şi iarăşi : «S a suit pe heruvimi şi a zburat ; a zburat pe aripi de v nturi. Şi a pus ntunericul ascunziş al Lui. În jurul Lui, cortul Lui» (Ps. XVII, 11—12). Vezi că cercetarea ta nu se ndrepată spre cele supuse simţurilor, ci spre cele dumnezeieşti şi necuprinse şi nu uşor de nţeles de toţi ?

Şi dacă a pus negura şi ntunericul ascunziş al tainelor Lui şi e nevoie de multă lumină de la Preasf ntul Duh spre nţelegerea tainelor ascunse, cum cercetezi cele ce nu poţi să le afli, odată ce nu te ai făcut locaşul luminii dumnezeieşti, fiind ncă nedesăv rşit şi neluminat ? Şi ca să nu bănuieşti, ca unul ce şezi n ntuneric (Matei IV, 16), că şi Acela s a ascuns, aşez ndu se n n

288. Este interesantă asemănarea trupului Domnului cu un ntuneric, ntunericul de care Dumnezeu era nconjurat pe muntele Sinai a fost interpretat de sf ntul Grigorie de Nisa şi de Dionisie Areopagitul ca taina care nconjoară pe Dumnezeu. Aşa s a dezvoltat o ntreagă teologie apofatică, care vorbeşte despre o cunoaştere a lui Dumnezeu prin necunoaştere. Trupul Domnului nu este el nsuşi o taină, dar acopere pe Fiul lui Dumnezeu ca pe o taină, devenind prin aceasta şi el o taină. Dumnezeu n Sine nsuşi nu poate fi văzut. Dar n ntunericul de pe Sinai şi n trupul Domnului se simte prezenţa Lui. Întunericul şi trupul s nt un acoperăm nt al prezenţei lui Dumnezeu pentru cei ce nu au Duhul Sf nt care i face capabili să cunoască prin ele pe Dumnezeu. Dar pentru cei ce, av nd Duhul, pot să l cunoască prin acestea, ele au devenit transparente. Aceasta o spune sf ntul Simeon n cele ce urmează.

tuneric, proorocul David a spus : «În jurul Lui, cortul Lui». El numeşte cort ceea ce numeşte Pavel lumină. Căci spune : «Cel ce locuieşte n lumina neapropiată» (1 Tim. IV, 16). Am ndoi atrag luarea aminte asupra necuprinderii şi nemărginirii dumnezeirii Lui, nevoind să facă pe Dumnezeu circumscris. Ei spun aceasta, pentru că şi ndreaptă cuv ntul spre cei ce iscodesc cu privire la El[289]. Nu socotiţi, o, voi cei fără de minte, că Domnul şi Dumnezeul cel nălţat, intr nd (n cer) s a ascuns n ntuneric, ci este n slava Sa, n dumnezeirea care umple toate şi e mai presus de toate, n care era şi nainte de aceea.

Închipuirile de arte ale celor nedesăv r i i[290]. — Iată, aşadar, că ai aflat n treacăt, de la noi, tainele dumnezeieşti şi nfricoşătoare ale credinţei noastre. Mai bine zis le ai nvăţat de la Duhul Sf nt prin noi. Ai aflat că Dumnezeu s a cobor t pe păm nt şi s a suit iarăşi la ceruri şi a pus ntunericul ascunzişul Lui. Căci nu trebuia să ni se arate mpreună cu slava Tatălui, nainte de Judecată, ci trebuie să se nt mple aceasta numai atunci ; căci Tatăl Lui a pus şi timpul ntru a Sa stăp nire (Fapte I, 7). Deci dacă aşa s nt tainele ascunse ale

289. Propriu zis, ntunericul n care e acoperit Dumnezeu e lumina. Numai noi s ntem acoperiţi propriu zis de ntuneric, c nd s ntem pătimaşi, ntunericul care L acoperă pe Dumnezeu e prea multalumină pe care noi n o putem cuprinde, cum a spus Dionisie Areopagitul. Lumina lui Dumnezeu e necuprindere, pentru că e prea mult de nţeles n ea, e un nţeles mai bogat ntr o infinită măsură dec t l putem noi sesiza. Aşa şi trupul Domnului nu e ntuneric ca trupul nostru c nd patimile lui l fac netransparent pentru sufletul din el. Dar se nt mplă că preamulta lumină, sau preabogatul nţeles al necuprinderii lui Dumnezeu să fie socotite de noi, c nd s ntem ntunecaţi de patimi, ca ntuneric, cum la fel poate fi socotit de noi, n acest caz, ntuneric opac trupul străveziu al Domnului. Necuprinderea lui Dumnezeu şi trupul Domnului pot avea deci ambele aceste caractere: de lumină şi de ntuneric. Depinde de noi ce caracter al lor scoatem n relief. Ele s nt ntuneric pentru noi, ntuneric complet p nă ce nu avem nici o rază a Duhului prin care să străbatem cu privirea sufletească dincolo de ele, şi ntuneric care se face străveziu in mod treptat pentru cei ce sporesc n Duhul pe Care l primesc. Prin aceasta Dumnezeu ţine seama de neputinţa noastră şi de izbăvirea treptată de ea.

290. Titlu n traducerea franceză (op. α).

Împărăţiei Cerurilor şi nu s a dat tuturor să le cunoască pe ele, după cuv ntul Domnului (Matei XIII, 11), pentru ce, odată ce ai fost lăsat să lucrezi poruncile Lui, iscodeşti despre cele ascunse tuturor oamenilor ? Căci auzi n fiecare zi pe apostol spun nd despre acelea «pe care ochiul nu le a văzut, şi urechea nu le a auzit, şi la inima omului nu s au suit»; despre bunătăţile «pe care le a gătit Dumnezeu celor ce L iubesc pe El» (1 Cor. XI, 9). Fiindcă nainte ca El să se nalţe la cer şi să pună ntunericul ascunziş al Lui, ne a dat sfintele Lui porunci, cum ar zice cineva ca nişte unelte, iar credinţa n El ca un meşter. Astfel noi s ntem vase, credinţa meşter, iar poruncile unelte, prin care Cuv ntul meşter reface şi nnoieşte pe cei ce mplinesc poruncile Lui, ca prin lucrarea lor, curăţindu ne, să ne luminăm de către Duhul, naint nd n cunoştinţa tainelor Împărăţiei cerurilor.

Şi precum uneltele fără meşter şi meşterul fără unelte nu pot face nimic, aşa nici credinţa fără mplinirea poruncilor şi nici mplinirea poruncilor fără credinţă nu ne poate nnoi şi plăsmui din nou, făc ndu ne din vechi, noi. Dar c nd le vom dob ndi pe am ndouă n inima neşovăitoare şi ne vom face vase de bun folos Stă p nului (2 Tim. II, 21), spre primirea Mirelui spiritual, atunci şi Cel ce a pus ntunericul ascunziş al Lui ne va re nnoi prin darul Duhului Sf nt şi ne va face din vechi, noi, ne va scula vii din morţi, va tăia ntunericul şi va face să treacă prin el mintea noastră şi se va pleca spre noi ca printr o deschizătură (1 Petru I, 12) şi ne va da să L vedem, chiar dacă nu cu totul limpede, aşa cum se poate vedea cercul soarelui sau al lunii. Cei ajunşi aci nvaţă din acestea — sau mai bine zis cunosc şi nţeleg, ncredinţ ndu se că nu pot ajunge altfel la o oarecare mpărtăşire de bunătăţile de negrăit ale lui Dumnezeu, dec t dacă vor tăgădui toată lumea (1 Ioan II, 15) mpreună cu voile celor din ea, prin toate poruncile lui

Dumnezeu[291], ntru smerenia inimii şi ntru credinţa ne ndoielnică, dintr o voinţă susţinută de tot sufletul. Mai mult dec t at t, cei ce cred n Hristos, şi mai ales pruncii care s au botezat şi care nu simt ncă «darul harului lui Dumnezeu» (Efes. III, 7), vor trebui să străbată, ntru veselia inimii şi cu bucurie, ostenelile pentru virtute, mpreună cu toate ncercările.

Tu deci, cel ce ai citit acestea, judecă te pe tine nu ntru nchipuirea cunoştinţei mincinoase (1 Tim. VI, 20) şi ntru făurirea de g nduri deşarte, ci ntru frică şi cutremur. Şi de voieşti să afli ce stare de viaţă ai, ntrea bă ţi sufletul şi spune i : «Suflete, ai păzit toate poruncile lui Dumnezeu, sau nu ?» Şi deschiz ndu şi gura conştiinţei lui, ţi va spune n chip sigur adevărul[292]. Căci nu se va ruşina de tine, ci te va nfrunta şi ţi va arăta cele ce le ai pus nainte şi le ai n tine, fie bune, fie rele. Căci n conştiinţă vei afla, fie că ai iubit lumea, fie că ai slujit mai mult lui Dumnezeu, fie că ai căutat slava de la oameni, fie că ai dorit numai pe cea dată de Dumnezeu. Privind n tine nsuţi ca ntr o cutie şi pipăind conţinutul şi scoţ nd una c te una din cele aşezate n ea, le vei cunoaşte n chip limpede. Presupune deci că nt i e aşezată acolo dragostea de mărire şi de slavă deşartă, un fel de

291. Faptul ca «tăgăduirea lumii» se face prin mplinirea poruncilor care s nt fapte de iubire curată pentru Persoanele lui Dumnezeu şi persoanele semenilor, prin depăşirea obiectelor, arată că se cere numai tăgăduirea acestei alipiri egoiste la obiecte, alipire care pune obiectele mai presus de persoane.

292. Una din trăsăturile teologiei sf ntului Simeon este că e o teologie a «conştiinţei». Conştiinţa stă n legătură cu recunoaşterea plină de simţire a stării păcătoase proprii. Fără ajungerea la această stare de conştiinţă, omul nu poate «simţi» prezenţa lui Dumnezeu, nu poate avea o sensibilitate pentru ea. In acest sens trebuie nţeleasă «simţirea» harului de care vorbeşte sf ntul Simeon, ca o condiţie a m ntuirii. Ea e pe de o parte o «simţire» a păcătoşeniei, pe de alta o simţire «a prezenţei lui Dumnezeu» care ne ajută să ne recunoaştem păcatul şi să ieşim din el, sporind prin aceasta n simţirea prezenţei Lui. E o sensibilitate simultană şi mbinată pentru păcatul nostru şi pentru prezenţa lui Dumnezeu. Nu poate fi una fără alta. «Simţirea» mai intensă a prezenţei lui Dumnezeu echivalează cu «lumina» lui Dumnezeu, care e o cunoaştere clară a prezenţei Lui şi a stării proprii n faţa Lui.

a plăcea oamenilor, dulceţile laudelor de la oameni, veş m ntul făţărniciei, săm nţa ascunsă a iubirii de arginţi şi, simplu vorbind, multe de acestea aşezate n ea, una acoperită de alta ; iar deasupra tuturor acestora să presupunem că e ng mfarea — căci cunoştinţa, zice, n g mfă (1 Cor. VIII, 1) — iar mpreună cu ea, nchipuirea de sine şi părerea că eşti ceva, ned ndu ţi seama că cel cu cugetul ng mfat nu e nimic (Gal. VI, 3). Toate acestea, fiind adăugate la celelalte pe care le am amintit nainte, spune mi cum vei putea să le deosebeşti ? Vei spune, fără ndoială, că nicidecum.

Spune mi, aşadar, acum şi aceasta. Poate că nu eşti convins că peste inima ta ai aşezat un fel de acoperământ din acestea ; poate nu crezi, cum nici evreii nu cred, fapt pentru care i mustră Pavel (Rom. VIII, 23 ; 2 Cor. III, 15). Şi de aceea nu nlături acoperământul acesta de pe inima ta, ca să vezi patimile ascunse sub el şi să te milostiveşti de amăr tul tău suflet şi să te grăbeşti să l curăţi şi să speli ochii lui nţelegători şi faţa lui cu lacrimi fierbinţi, arunc nd napoia ta toată nţelepciunea şi cunoştinţa din afară, după ndemnul lui Pavel, ca să te faci nebun lumii acesteia şi să te faci nţelept n Hristos (1 Cor. IV, 10). Dar atunci, spune mi, cum, odată ce eşti nebun, ţi voi descrie cele privitoare la Dumnezeu şi la cele dumnezeieşti, care s nt ascunse şi nevăzute? Nu mă vei dispreţui tu nsuţi, ca pe unul care face un lucru fără rost, şi nu vei zice n tine nsuţi cu dreptate : «Acesta e cu adevărat nebun, căci mi povesteşte despre lucruri ne nţelese ntregii suflări de sub cer şi ntregii suflări ce se află deasupra cerului?» Căci cele ce vor avea să fie atunci, nici ngerii lui Dumnezeu nu le ştiu. Fiindcă dacă nu au cunoscut nici venirea Lui pe păm nt, cum, sau c nd avea să se coboare şi să se facă om, cu c t mai mult nu pot cunoaşte venirea Lui cea de pe urmă ntru slavă, c nd va fi, cum va fi şi care vor fi darurile ce le va mpărtăşi sfinţilor Lui ? Că acestea

aşa s nt cu adevărat, a arătat Pavel zic nd : «Ca să se facă cunoscute acum ncepătoriilor şi stăp niilor prin Biserică nţelepciunea cea de multe feluri a lui Dumnezeu» (Efes. III, 10). Ba a arătat şi Domnul, spun nd despre venirea Sa că «Puterile cerurilor se vor clătina» (Matei XXIV, 29), adică se vor uimi şi se vor minuna, văz nd deodată ceea ce, fără ndoială, n au văzut p nă atunci. Iar dacă puterile cerurilor nu ştiu, cum ndrăzneşti să spui tu că sfinţii nu se vor cunoaşte unii pe alţii n Împărăţia lui Dumnezeu, c nd se vor mpărtăşi de vederea Lui ? Dar şi tu, care l contrazici, pe cel ce zice : «Ei trebuie să se cunoască numaidec t unul pe altul», ntrebi : de unde o şti aceasta ?

Cuno tin a ntreolaltă a sfin ilor[293]. — O, neştiinţă şi nebunie şi ntunecime ! Nu tremuraţi, nu vă temeţi ? Căci din cuvintele voastre (Matei XII, 37) veţi fi os n-diţi de către Dreptul Judecător, Care nu caută la faţă. Căci către cei ce spun că sfinţii nu se văd, nici nu se cunosc unii pe alţii, ci l văd numai pe El, fiind uniţi n-tregi prin toate simţurile cu El ntreg, se va adresa şi va zice : «M aţi cunoscut voi ? Aţi văzut lumina Mea ? M aţi primit n voi ? Aţi cunoscut prin cercare nsăşi lucrările Duhului Sf nt, sau nu ?» Socotesc că nu vor ndrăzni să I răspundă : «Da, Doamne». Căci dacă vor spune aşa, le va răspunde : «Cum, dacă aţi avut cunoştinţa acestora prin cercare, spuneţi că cei ce Mă vor avea pe Mine n ei nşişi nu se vor cunoaşte unul pe altul ? Eu s nt Dumnezeul cel nemincinos, Dumnezeul cel adevărat, Dumnezeul, cel sf nt, Cel ce locuiesc ntru sfinţi. Cum locuiesc ntru ei ? Precum am spus că Eu s nt ntru Tatăl şi Tatăl ntru Mine, aşa şi sfinţii s nt n-tru Mine şi Eu ntru ei (Ioan XVII, 21). Şi precum Tatăl e ntru Mine şi Eu ntru Tatăl Meu, aşa voi fi locuind şi ntru toţi sfinţii şi toţi sfinţii vor locui ntru Mine». Dar

293. Titlu n traducerea franceză.

va mai zice către aceştia şi următoarele : «Dacă deci Eu s nt ntru sfinţii Mei şi sfinţii Mei ntru Mine, dacă Eu s nt ntru Tatăl Meu şi Tatăl Meu ntru Mine şi precum Mă cunoaşte pe Mine Tatăl şi Eu cunosc pe Tatăl, e vădit că şi sfinţii Mă cunosc pe Mine şi Eu pe sfinţi şi la fel sfinţii trebuie să se cunoască unul pe altul». Iar ca să se facă acest lucru mai clar, ca să fie vădit şi celor nesimţitori, trebuie să adăugăm a zice iarăşi : ntru toţi sfinţii va locui Acelaşi Hristos.

C nd se vor deschide, deci, cărţile conştiinţei fiecăruia, n inimile şi conştiinţele păcătoşilor se va afla nchipuirea de sine, sau slava deşartă, sau erezia, sau invidia, sau pizma, sau altceva din acestea ; se va afla negrijă, tr ndăvia şi ne mplinirea din toată inima a poruncilor lui Dumnezeu, de unde vine lipsa iubirii Lui. De aceea «ochii lor se vor ntuneca şi nu vor vedea» (Rom. XI, 20 ; Ps. LXVIII, 24) şi vor fi ruşinaţi şi vor auzi : «Întrucât nu aţi făcut una dintre poruncile Mele preamici, ci aţi nesocotit o, Mie nu aţi făcut» (Matei XXV, 45 şi V, 19).

Iar c nd se vor deschide cărţilor conştiinţei sfinţilor — ia aminte ! — va străluci Hristos, Dumnezeu, Cel ascuns acum ntru ei, cum a strălucit nainte de veci din Tatăl[294]. Şi sfinţii vor fi asemenea Celui Prea nalt (Isaia XIV, 14). De unde ştim aceasta ? Ascultă de M ntuitorul nsuşi, spun nd aceasta : «Atunci drepţii vor străluci ca soarele» (Matei XIII, 14). Şi ce alt chip sau soare e acesta, dacă nu Cel de Care am vorbit, Cel singur numit de El nsuşi Soarele dreptăţii (Mal. III, 20), Care singur va răsări şi va străluci n drepţi ? Aceasta o spune mai vădit ucenicul iubit al lui Hristos, care s a odihnit pe pieptul Lui, zic nd : «Fraţilor, acum s ntem fiii lui Dumnezeu,

294. n subiectivitatea conştiinţei sf ntului e implicată obiectivitatea prezenţei lui Hristos, realitatea cea mai sigură şi mai deplină. Această obiectivitate a prezenţei lui Hristos acentuează caracterul nostru de subiect simţitor. Dimpotrivă, n conştiinţa păcătosului nu e nici o realitate obiectivă, ci numai nchipuirea de sine.

dar ncă nu s a arătat ce vom fi. Dar ştim că atunci c nd se va arăta, asemenea lui vom fi» (1 Ioan III, 2). Dar o spune şi Pavel : «Acum cunosc n parte, iar atunci voi cunoaşte precum am fost cunoscut» (1 Cor. XIII, 12).

Deci sfinţii s nt asemenea lui Dumnezeu şi L vor cunoaşte pe Dumnezeu. At ta c t i a cunoscut Dumnezeu pe ei şi precum cunoaşte Tatăl pe Fiul şi Fiul pe Tatăl, aşa trebuie să se vadă şi să se cunoască sfinţii unii pe alţii. Chiar şi cei ce nu s au văzut niciodată n această lume trupeşte, vor trebui să se cunoască atunci unii pe alţii. Dacă e aşa, cum nu vă ruşinaţi să ziceţi şi să iscodiţi şi să nvăţaţi despre lucruri pe care nu le ştiţi, ca unii ce v aţi fi mbogăţit cu cunoştinţa celor mai presus de noi şi aţi fi primit de sus slujba de nvăţători ? Căci precum Tatăl nu va fi lipsit niciodată de cunoştinţa Fiului şi Fiul de a Tatălui, aşa nici sfinţii, ajunşi dumnezei prin lucrare şi av nd pe Dumnezeu locuind n ei, nu vor fi lipsiţi niciodat de cunoştinţa ntre ei, şi fiecare va vedea slava sa şi slava celorlalţi, precum Fiul pe a Tatălui şi Tatăl pe a Fiului. Dar care şi cum va fi slava sfinţilor ? Cea care este şi a Fiului lui Dumnezeu. Căci zice : «Şi Eu slava pe care Mi ai dat o Mie, le am dat o lor, ca să fie una, precum Noi una s ntem» (Ioan XVII, 22). Vezi că slava dată Fiului dinainte de veci de Dumnezeu şi Tatăl e dăruită de Fiul nsuşi, sfinţilor şi aceştia s nt toţi una ?[295]

Pilda celui nchis[296]. — Deci cei ce zic că sfinţii ajunşi la vederea lui Dumnezeu nu se văd şi nu se cunosc unii pe alţii umblă ei nşişi n ntuneric şi n au ajuns la mpărtăşirea şi la vederea şi la cunoaşterea lui Dumnezeu şi vorbesc şi dau mărturie de lucruri pe care

295. Creştinismul deschide oamenilor dorinţa şi putinţa nlăturării separaţiei ntre ei şi Dumnezeu şi a lor ntreolaltă, prin Hristos. Ei vor fi dumnezei n Dumnezeu prin har sau prin mpărtăşire, adică nu de la ei.
296. Titlu n traducerea franceză.

nu le cunosc, nici nu le au văzut vreodată. Ei zic că sfinţii vor fi şi atunci ca ntr o ieşire din ei (extaz) ca şi acum şi uită de ei nşişi şi de cei mpreună cu ei. Socotesc nsă că ei nţeleg greşit Scripturile, c nd g ndesc că sfinţii din veac suferă şi acum şi n viitor aceeaşi schimbare şi răpire. C nd aud că sf ntul cutare, ajuns la vederea lui Dumnezeu şi răpit cu mintea, a petrecut at tea şi at tea zile şi nopţi fără a şi mai aminti nimic din cele păm nteşti, ci a uitat, odată cu celelalte toate, şi de trupul său nsuşi, răm n nd ntreg lipit de cele de acolo cu sufletul ntreg şi cu toate simţirile, ei socotesc că tot aşa se va nt mpla şi atunci, adică n Împărăţia cerurilor. Ei s nt ntr o totală necunoaştere a tainelor dumnezeieşti ale Duhului şi ale lui Dumnezeu celui nevăzut, care s nt nevăzute, necuprinse şi necunoscute de cei ntunecaţi, şi nu ştiu că răpirea aceasta a minţii este proprie ncepătorilor, nu celor desăv rşiţi. Să luăm pilda unuia ce se află ntr o nchisoare ntunecoasă, unde e luminat numai de lumina puţină a unui sfeşnic. El abia vede c teva lucruri mici. El nu ştie că există afară o lumină a soarelui, pentru că nu cunoaşte deloc cele din afara nchisorii, adică această lume văzută şi lucrurile şi făpturile lui Dumnezeu, care nu i se pot descrie. Aşa este şi cel ce se află ncă n temniţa ntunecoasă a simţirii comune şi luminat de o cunoştinţă prea restr nsă. El abia primeşte o cunoştinţă redusă şi ceţoasă a credinţei noastre, necunosc nd bunătăţile veşnice ale lui Dumnezeu şi cele viitoare, r nduite sfinţilor.

Să mai presupunem că şez nd acela mulţi ani n acea nchisoare neluminată, i se va nt mpla să i se facă o deschizătură n acoperişul nchisorii şi să vadă dintr o dată albastrul cerului pe o mică suprafaţă şi pe măsura deschizăturii făcute, albastru pe care niciodată nu l a văzut şi de o lumină at t de strălucitoare, cum n a bănuit vreodată că există. El va fi răpit de o uimire mare

şi va fi ca ieşit din sine (extaz), ţin nd multă vreme ochii n sus şi minun ndu se de ceea ce s a petrecut dintr odată cu el. Aşa e şi cu cel ce a ajuns dintr odată la vederea luminii nţelegătoare, eliberat proaspăt de legăturile patimilor şi ale simţurilor. El e uimit, şi celor ce nu văd bine, pare ieşit din sine, adun ndu şi mintea la sine şi minun ndu se de vederea şi de strălucirea ce i se arată. Urmărind asemănarea, vedem că acela, după ce priveşte des şi n fiecare zi prin acea deschizătură şi aceasta se lărgeşte şi luminează tot mai mult spaţiul ntunecos al nchisorii, care răm ne timp ndelungat n lumină, prin obişnuinţa vederii luminii nlătură c te puţin uimirea. E ceea ce se nt mplă şi cu noi n faţa soarelui ; prin obişnuinţa vederii l privim cu mai puţină uimire, pe c nd dacă ni s ar fi arătat dintr odată, după ce nu l am văzut timp ndelungat, ne ar fi făcut să strigăm de uimire. În acelaşi fel naintarea c te puţin a sufletului, obişnuin du l pe acesta cu vederea luminii spirituale, l scapă de marea uimire şi l nvaţă că există ceva mai desăv rşit şi mai nalt dec t această stare de contemplaţie de aici[297].

Pe l ngă aceea, această lumină puţină l a făcut, c nd a apărut, pe omul nchis de la naştere, timp ndelungat, să cunoască că este ntr o nchisoare atot ntunecoasă[298] şi să presupună că n afara ei s nt unele lucruri minunate, dar care s nt cu adevărat mai presus de g ndire şi de nţelegere, put nd fi deplin nţelese numai c nd va fi scos afară din nchisoare. Căci atunci va vedea lumina ntreagă şi pe toţi cei din lumină. Tot aşa g ndeşte l şi

297. nlăturarea extazului nu nseamnă totuşi nlăturarea unei alt fel de uimiri. E uimirea profundă n faţa infinităţii inepuizabile a lui Dumnezeu.

298. Această nchisoare e deosebită de cea a lui Platon. Ea are ceva pozitiv n ea. Are un rost pedagogic. In ea putem lucra pentru ieşirea la lumina deplină.

pe cel ce a ieşit de cur nd din trebuinţele trupului şi a ajuns ntreg afară de lume şi de micimea celor văzute. Socoteşte, deci, lumea aceasta ntreagă ca fiind cu adevărat o nchisoare atot ntunecoasă şi neluminată, iar lumina soarelui g ndeşte o ca lumina unui sfeşnic. Lumina ntreit ipostatică, de negrăit, nespusă, neapropiată, mai presus de toată nţelegerea, de tot cuv ntul şi de toată lumina este n afară de acestea. Iar n lumina aceia s nt lucruri nevăzute şi necunoscute, de negrăit şi de netălmăcit celor aflaţi n această nchisoare, măcar că unii le nţeleg şi le văd oarecum prin Scripturi. Cei mai mulţi, nsă, nu ştiu nici măcar dacă există ceva n afară de acestea.

Să căutăm, deci, cu toată s rguinţa, cu toată credinţa şi cu tot dorul, nu să vedem lumina din afară a acestei nchisori sau lucrurile din acea lumină şi lume ; căci nici unul dintre cei ce le caută nu s a nvrednicit să le vadă, nici nu se va nvrednici vreodată să le privească. Ci să păzim n primul r nd poruncile lui Dumnezeu, să ne pocăim, să pl ngem, să ne smerim şi celelalte c te le am spus nainte. Atunci ni se va deschide nouă o mică deschizătură n acest acoperiş văzut al cerului şi se va arăta lumina nematerială şi spirituală de deasupra lui. Pe aceasta văz nd o, sufletul va ieşi ntreg, cu totul din sine, se va uimi ntreg, văz nd minune nouă, minune străină, pe care p nă atunci n a văzut o. El stă ruieşte n ea ca răpit la cer şi e silit să răm nă acolo şi să nţeleagă ceea ce e ne nţeles şi s o privească zile şi nopţi, să se nveţe n fiecare zi că e o lumină ne nserată, nesf rşită şi negrăită. De aceea nu mai vrea să se ntoarcă la temniţa aceasta şi să vadă iarăşi cele din ea.

Iar aceasta să o ştii că e proprie ncepătorilor n evlavie, care s au pregătit de cur nd spre luptele pen

tru virtute. După ce va stărui nsă timp ndelungat n vederea aceasta, fără să ştie cum, i se va deschide lui, nu ştiu, cerul, sau ochiul inimii, sau acesta mai mult dec t acela, sub puterea acelei lumini şi lumina aceea minunată şi mai presus de strălucire va intra n lăuntrul casei sufletului său, adică a cortului lui, lumin ndu l pe măsura n care poate firea lui să suporte. Stăruind iarăşi vreme ndelungată n ea, socoteşte această lumină obişnuită şi pe sine, ca pe unul ce a fost totdeauna mpreună cu ea. El nvaţă să vadă, să nţeleagă şi să pătrundă minuni peste minuni, taine peste taine şi vederi peste vederi, fiind iluminat, ca să zic aşa, n fiecare clipă, nc t dacă ar vrea să le scrie, nu i ar ajunge h rtia şi cerneala, ba i ar lipsi, socotesc, şi timpul ca să le descrie pe acestea n chip amănunţit. Mai bine zis, cum va putea descrie cele ce nu pot fi grăite, fiind cu totul de netălmăcit şi de negrăit ? De atunci el este ca n lumină, mai bine zis convieţuieşte cu lumina şi nu se mai află ca ntr o ieşire din sine (extaz), ci se vede pe sine şi cele privitoare la sine şi vede pe cei apropiaţi n ce stări s nt. El prezice şi preştie că atunci c nd va ajunge n afara acestei nchisori şi mai ales după nviere şi va vedea lumina aceea neacoperită, at ta c tă este, i se vor descoperi şi bunătăţile din ea, «pe care ochiul nu le a văzut şi urechea nu le a auzit şi la inima omului nu s au suit, pe care le a pregătit Dumnezeu celor ce L iubesc pe El» (1 Cor. II, 9), prin lumina ce este acuma n el şi de care e luminat. Căci nu vom fi lipsiţi atunci de cunoaştere şi de vedere, ci, cum a dovedit cuv ntul mai sus, ele vor fi mai degrabă pe măsura strălucirii şi vederii luminii ; recunoaşterea şi cunoştinţa ce o avem unii de alţii va fi tot mai deplină şi mai curată n vecii vecilor, av nd loc ntr o veselie şi bucurie de negrăit[299]. Aceasta

299. In paginile din urmă, sf ntul Simeon Noul Teolog a apărat ideea că sfinţii n viaţa viitoare, trăind deplin n lumina dumnezeiască, nu

au dovedit o prin fapte at t proorocii din Vechiul Testament, c t şi mulţi sfinţi din Noul Testament, chem nd pe nume oamenii pe care nu i au văzut niciodată şi recu nosc nd pe cei ce nu i cunoscuseră.

Îndemn[300]. — Deci cei ce spun că sfinţii nu se cunosc şi nu se văd unii pe alţii, să se lase convinşi prin acestea, să nu se ocupe cu lucruri de ne nţeles, ci, de vo iesc să asculte de mine, să fie atenţi mai degrabă la ei nşişi şi să nu nceteze să se judece pe ei nşişi. Iar voi, cei lipsiţi de cunoştinţa tuturor celor spuse şi neajunşi la simţirea, la cunoştinţa şi la experienţa iluminării şi a vederii dumnezeieşti, cum nu tremuraţi să exprimaţi peste tot unele ca acestea ? Căci dacă va trebui să dăm socoteală de tot cuv ntul deşert (Matei XII, 36), cu c t mai mult nu vom fi ntrebaţi despre acestea şi nu vom fi pedepsiţi ca unii ce am vorbit n deşert ? Căci cuv nt

s nt ntr un extaz, n care au uitat de ei şi de ceilalţi, ci ntr o stare de supremă conştiinţă de ei nşişi, de Dumnezeu şi de ceilalţi. Conştiinţa personală este o stare eternă. Indumnezeirea şi petrecerea n lumină echivalează cu o ridicare la conştiinţa deplină de sine, de Dumnezeu şi de ceilalţi. Sf ntul Simeon e profund personalist in g ndirea sa. Şi n aceasta a tălmăcit insistent unul din aspectele principale ale creştinismului; s ar putea spune, cel mai principal şi mai valoros şi cu adevărat m ntuitor pentru credincios, opus teosofiilor orientale şi religiilor naturiste şi pan teizante. De aceea pentru el starea din viaţa viitoare nu e nici măcar o stare de extaz, asemănătoare stărilor de extaz trecătoare din viaţa pămin tească. Ea e o stare de supremă luciditate. Dar luciditatea aceasta este n Dumnezeu. E luciditatea n iubirea nesf rşifă. E conştiinţa clară a tainei iubirii infinite, nu destrămarea ei sau limitarea ei. E, dealtfel, propriu iubirii autentice, n care fiecare din cei ce se iubesc, se cunosc la maximum unul pe altul şi fiecare din ei pe sine nsuşi, să se bucure de iubirea celuilalt, dar să se bucure deplin pentru că ea e nesfirşită şi nu i se pot cunoaşte marginile. Conştiinţa de sine şi de celălalt nu e nlăturată de entuziasmul iubirii, ci e ad ncită. La fel conştiinţa de sine nu nlătură entuziasmul iubirii, ci l promovează. Cunoaşterea reciprocă, pe măsură ce sporeşte, produce bucurie mai mare şi viceversa. Se poate spune deci că «lumina», de care vorbeşte at t de mult sf ntul Simeon, e lumina conştiinţei. Valoarea conştiinţei de sine e pusă de sf ntul Simeon ntr o nouă lumină, cum n a fost pusă nainte.

300. Titlu n traducerea franceză.

deşert nu e, cum ar bănui cineva, numai cel nefolositor, ci şi cel grăit de noi nainte de mplinirea faptelor poruncite şi de cunoaşterea lui Dumnezeu prin experienţă (cercare). C nd nu dispreţuiesc slava de jos, nici nu s nt sc rbit de ea din suflet, ca de una ce e vătămătoare sufletului şi mă lipseşte de slava de sus, dar ndemn pe alţii să se nfr neze de la ea, nu va fi cuv ntul meu deşert şi fără putere pricinuitoare de fapte şi gol ? Şi nu voi fi os ndit ca un mincinos ? Iar c nd, fără să fi primit harul Duhului ntru simţire şi cunoştinţă şi fără să fi ajuns nvăţat de Dumnezeu (Ioan VI, 45), voi sări să t lcuiesc, fără ruşine, Scripturile de Dumnezeu insuflate, şi mi voi lua rolul de nvăţător, folosindu mă spre aceasta numai de cunoştinţa mincinoasă, va lăsa Dumnezeu acest lucru nemustrat şi nu va cere pentru el socoteală de la mine ? Nicidecum. Iar de voieşti, nvaţă te acestea şi de la cele de jos şi de la cele omeneşti. Spune mi care dintre oameni, chiar dacă ar fi admirat de toţi pentru nţelepciunea şi cunoştinţa sa şi pentru ştiinţa legilor, chiar dacă ar fi mpodobit cu toată dreptatea şi evlavia, va ndrăzni să şadă ca un judecător cu judecătorii şi să se numească pe sine judecător şi să legiuiască n cele ale altora, fără voia mpăratului? Iar dacă ar ndrăzni aceasta, va fi făcut de ruşine de mpărat şi va fi pedepsit cu nsăşi asprimea legilor. O, neruşinare ! Pe mpăratul păm ntesc nu ndrăzneşte nimenea să l nesocotească şi să i răpească cinstea şi demnitatea şi să şi le atribuie lui, iar tu nesocoteşti pe Împăratul ceresc ca pe un nimenea şi ndrăzneşti să ţi nsuşeşti demnităţile apostolice fără ncuviinţarea şi voia Lui ? Făc nd aşa, socoteşti că Stă p nul va lăsa nepedepsită fapta ta ? Nicidecum !

Dar Tu, Doamne, dă ne nouă să Te cunoaştem pe Tine şi să ne temem după cuviinţă de Tine şi să stăruim

n sfintele Tale voiri. Vă rog, aşadar, fraţilor, ncetaţi cu iscodirile acestea şi grăbiţi vă să vă curăţiţi sufletele voastre, prin pocăinţă şi lacrimi şi smerenie, ba şi prin mplinirea tuturor celorlalte porunci, «de toată ntină ciunea trupului şi duhului» (2 Cor. VII, 1), ca să vă puteţi bucura de bunătăţile cele de acum şi de cele viitoare ntru descoperirea şi simţirea şi vederea lor, prin harul şi iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia I se cuvine slava, stăp nirea, cinstea şi nchinarea, mpreună cu Tatăl şi cu Duhul Sf nt, acum şi pururea şi n vecii vecilor. Amin.

A cincea cuv ntare morală

Despre cei ce socotesc că au n ei pe Sf ntul Duh n chip ne tiut, fără să simtă deloc lucrarea Lui; i despre cei ce zic că nu poate cineva dintre oameni să vadă n via a de aici slava Lui; i dovedire prin citate despre aceasta. i că nu e nici o pizmă n sfin i, c nd ncercăm să ne facem deopotrivă cu ei prin toată s rguin a virtuoasă. i n ce fel vede cineva pe Dumnezeu; i că cel ce a ajuns la aceste măsuri vede, pe c t e cu putin ă, pe Dumnezeu i e introdus ncă de aici i n bucuria ce se va da sfin ilor n via a viitoare; i că toate c te le ar spune, sau le ar face, sau le ar scrie unul ca acesta, nu el, ci Duhul Sf nt e Cel ce le grăie te (Matei X, 20), *n el, le spune i le scrie. i cel ce nesocote te sau răstălmăce te cuvintele acestui om, păcătuie te i hule te mpotriva Duhului lui Dumnezeu, Care lucrează i grăie te n el.*

Iată, mă ndrept iarăşi spre cei ce zic că au n ei Duhul lui Dumnezeu şi socotesc că L au dob ndit pe Acesta n ei de la Sf ntul Botez şi cred că au această comoară, dar se recunosc cu totul uşori de povara Lui ; mă ndrept spre cei ce mărturisesc că nu au simţit nimic n Botez, şi g ndesc că harul lui Dumnezeu s a sălăşluit n chip neştiut şi nesimţit n ei şi se află p nă acum n lăuntrul sufletului lor ; ba nu numai către aceştia, ci şi către cei ce zic că nu primesc niciodată vreo simţire prin contemplaţia şi descoperirea acestui dar, şi că l au primit şi 1 ţin n ei numai prin credinţă şi cugetare, nu prin

301. *Traites theologiques* ei *ethiques,* Edit. J. Darrouzes, n «Sources chretiennes», nr. 129, p. 78—119.

cercare (experienţă), pe temeiul auzirii cuvintelor dumnezeieşti.

Ca să ncep de la cele spuse de ei, iată ce grăiesc aceşti nţelepţi, care se socotesc pe ei nşişi nvăţaţi (Deut. I, 13) : «C ţi n Hristos v aţi botezat, zice Pavel, n Hristos v aţi şi mbrăcat» (Gal. III, 27). Ei bine ! Nu ne am botezat şi noi ? Deci dacă ne am botezat, e vădit, cum zice apostolul, că ne am şi mbrăcat n Hristos. Aceasta este prima afirmare şi dovadă a lor.

Realitatea ntrupării. — Ce va să zică aceasta, i vom ntreba nu noi, ci Duhul Sf nt. Spuneţi ce este haina aceasta : Hristos ? Da, zic. Dar, ca să vorbesc ca un lipsit de minte către cei lipsiţi de minte, Hristos este ceva, sau nu este nimic ? Este, vor răspunde fără ndoială, dacă nu şi au pierdut mintea cu totul. Dacă deci mărturisiţi că este ceva, spuneţi mai nt i ce este, ca să vă nvăţaţi pe voi nşivă să vorbiţi nu ca nişte necredincioşi, ci ca nişte credincioşi. Ce altceva e deci Hristos, dacă nu Dumnezeu adevărat, făcut şi om cu adevărat desăv rşit ? Dacă o mărturisiţi aceasta, spuneţi ne şi pentru ce s a făcut Dumnezeu om ? Fără ndoială, cum nvaţă dumnezeieştile Scripturi şi faptele trecute şi cele ce se săv rşesc n fiecare zi, deşi poate voi, făc nd pe surzii, nu le luaţi la cunoştinţă, ca să facă pe om dumnezeu (Ioan I, 12 ; Gal. IV, 5). Prin ce nfăptuieşte El acest lucru ? Prin trup sau prin dumnezeire ? E vădit că prin dumnezeire. «Trupul, zice, nu foloseşte la nimic; Duhul este cel ce face viu» (Ioan VI, 63). Dacă deci prin dumnezeirea Sa a ndumnezeit nt i trupul pe care l a luat, atunci şi pe noi toţi ne face vii nu prin trupul stricăcios, ci prin cel ndumnezeit, ca să nu L mai cunoaştem pe El nicidecum ca om, ci ca pe Dumnezeu, Cel Unul, desăv rşit n două firi — căci Unul e Dumnezeu. Căci stricăciosul a fost cov rşit de nestricăciune (1 Cor. XV, 54) şi trupul, fără să fie nimicit de ceea ce e netrupesc,

a fost ntreg preschimbat de acesta şi a rămas neconfundat, amestecat n chip de negrăit şi unit ntr o unire neamestecată cu dumnezeirea ntreită. Astfel ne nchinăm unui singur Dumnezeu n Tatăl, Fiul şi Duhul Sf nt, ca să nu primească Treimea vreun adaos la număr prin ntrupare, nici să sufere pătimire de la trup.

De ce spun acestea ? Ca, cunosc nd de la nceput cele ce le ai mărturisit, ntrebat de mine, să nu te abaţi, de la calea cea dreaptă a nţelegerii şi să ne pricinuieşti nouă ntristare şi sufletului tău o mai mare os ndă. Îţi voi reaminti iarăşi pe scurt cele spuse, ca să nţelegi mai uşor cele ce le voi spune. Deci Hristos există. Dar ce este El ? Dumnezeu adevărat şi om cu adevărat desăv rşit, Care s a făcut om sau ceea ce nu era mai nainte, ca să facă pe om dumnezeu, ceea ce niciodată n a fost. Ca atare ne a ndumnezeit şi ne ndumnezeieşte pe noi prin dumnezeirea Sa şi nu numai prin trupul Său. Căci acesta nu este despărţit. Ia aminte, deci, şi răspunde mi cu nţelegere la ntrebare (nţel. Sirah V, 12). Dacă cei botezaţi au mbrăcat pe Hristos (Gal. III, 27), Cine este Cel cu Care s au mbrăcat ? Dumnezeu. Deci cel ce a mbrăcat pe Dumnezeu, nu va cunoaşte cu nţelegerea[302] şi nu va vedea ce a mbrăcat ? Cel gol cu trupul, c nd

302. « nţelegerea» (νοερῶ) nu nseamnă n g ndirea părinţilor ceea ce nseamnă pentru noi: o simplă nţelegere prin cugetare a unui anumit lucru. Ci participarea la o ordine obiectivă mai presus de simţuri. Pe aceasta se bazează toată concepţia sf ntului Simeon despre «simţirea» realităţii spirituale, cu care intrăm n contact cu mintea sau cu nţelegerea. Intruc t mintea sau nţelegerea a pierdut pentru omenirea mai nouă, sensul de organ de «vedere», de «simţire» a unei lumi spirituale obiective, sau sensul de contact cu ea, poate că ar trebui să folosim mai mult termenii de «simţire a minţii» şi de «vedere» (contemplare), pe care l folosesc de asemenea părinţii, pentru actul de sesizare a realităţii obiective spirituale. Aceasta este un fel de capacitate de sesizare a realităţii spirituale cu toată fiinţa noastră. Simţi prezenţa spiritului cuiva şi caracterul lui prin fiinţă ca printr un organ total care nu e identic deci cu raţiunea, sau cu cugetarea discursivă. E o « nţelegere» ntr un alt sens, dec t pur intelectual. E o nţelegere, care e n acelaşi timp o «simţire», un contact, al realităţii cunoscute n modul acesta, cum zice sf ntul Simeon. Părinţii o considerau ca ţin nd de minte, sau de spiritul uman, numind o « nţelegere» n sensul acesta.

s a mbrăcat, simte şi vede haina. Dar cel gol cu sufletul nu cunoaşte pe Dumnezeu, dacă L a mbrăcat ? Dacă cel ce mbracă pe Dumnezeu nu simte ce a mbrăcat, atunci, după tine, nici nu este Dumnezeu ceva. Căci dacă ar fi, cei ce L au mbrăcat L ar fi cunoscut. Căci dacă ne mbrăc nd nimic, nu simţim nimic, dacă ne mbrăcăm n ceva, fie noi nşine, fie cu ajutorul altuia, simţim aceasta, dacă avem simţurile nevătămate. Numai morţii c nd s nt mbrăcaţi nu simt, şi mă tem că cei ce spun aceasta s nt cu adevărat morţi şi goi.

Prezen a Duhului. — Apoi zic că Pavel porunceşte : «Duhul să nu l stingeţi» (1 Tes. V, 19). Dar zic nd aceasta şi necunosc nd nţelesul celor spuse, şi arată neştiinţa. Căci cel ce zice cuiva : «Să nu stingi lampa», nu despre lampa deja stinsă i vorbeşte, ci despre cea care arde ncă şi a cărei lumină străluceşte. Dar să le răspundem iarăşi şi la aceasta.

Ei bine ! Vedeţi voi, peste tot, n voi nşivă Duhul arz nd şi lumin nd cum se cuvine ? La aceasta nu numai că nu răspund nimic, ci schimb ndu şi privirile şi le ntorc şi se supără, ca şi c nd ar auzi o blasfemie. Apoi fă c ndu se că ntreabă cu interes şi lu nd un aer de bl n deţe, răspund fără asprime : Cine ar ndrăzni să spună că L a văzut vreodată pe Acesta, sau că L a văzut peste tot ? Ia seama : «pe Dumnezeu, zice, nimenea nu L a văzut vreodată» (Ioan I, 18). Ce ntunecime ! Spune ne, cine a zis aceasta : «Fiul Unul Născut, Cel ce este n s nul Tatălui, Acela ne a spus» (Ioan I, 18) ?

Adevărat spui şi mărturia ta este adevărată, dar ea e mpotriva sufletului tău. Căci dacă ţi voi arăta pe Acelaşi Fiu al lui Dumnezeu, spun ndu ţi că e cu putinţă aceasta, ce vei zice ? Pentru că zice : «Cel ce M a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl» (Ioan XIV, 9). Dar aceasta nu prin vederea trupului, ci prin descoperirea Dumne zeirii. Căci dacă vom nţelege aceasta săv rşindu se prin

vedere trupească, L ar fi văzut pe Tatăl şi cei ce L au răstignit şi L au scuipat pe Domnul. În acest caz n ar mai fi nici o deosebire ntre credincioşi şi necredincioşi şi nici un motiv de alegere a celor dint i, ci toţi ar fi dob ndit şi vor dob ndi deopotrivă fericirea dorită. Dar nu este aşa. Căci El nsuşi o spune, vorbind iudeilor : «Dacă M aţi fi cunoscut pe Mine, aţi fi cunoscut şi pe Tatăl Meu» (Ioan XIV, **7).**

Condi ia vederii lui Dumnezeu. — Că e cu putinţă a vedea pe Dumnezeu, at t c t e ngăduit omului să vadă, ascultă pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care zice iarăşi : «Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu» (Matei V, 8). Ce vei zice la acestea ? Ştiu, cel ce nu crede n bunătăţile din m nă şi nu r vneşte să le aibă pe acestea, se va ndrepta spre cele viitoare şi va răspunde zic nd : «Da, cu adevărat, cei curaţi cu inima vor vedea pe Dumnezeu ; dar aceasta se va n- t mpla n veacul viitor şi nu n cel de acum». De ce şi cum va fi aceasta, iubitule ? Dacă a spus că Dumnezeu poate fi văzut prin curăţia inimii, desigur că atunci c nd se produce curăţia i urmează şi vederea. Şi dacă ai fi curăţit o vreodată pe aceasta, ai fi cunoscut ca adevărate cele spuse. Dar pentru că n ai pus aceasta n inima ta (Fapte V, 4) şi nici n ai crezut că este adevărat acest lucru, ai dispreţuit şi curăţia şi ai fost lipsit de vedere. Dacă curăţia se dob ndeşte aici, tot aici vei avea şi vederea. Iar dacă spui că vederea e după moarte, vei pune fără ndoială şi curăţia după moarte şi astfel se va n- t mpla să nu vezi niciodată pe Dumnezeu, prin faptul că nu vei avea după moarte o lucrare, prin care să c ştigi curăţia.

Dar ce spune Domnul : «Cel ce Mă iubeşte pe Mine va păzi poruncile Mele şi Eu l voi iubi pe el şi Mă voi arăta lui» (Ioan XIV, 21). C nd va fi arătarea Lui ? Aici sau n viitor ? Evident că aici. Căci acolo unde este pă

zirea ntocmai a poruncilor, acolo e şi arătarea M ntui torului, şi după arătare se iveşte n noi şi desăv rşita iubire. Dacă nu se nt mplă aceasta, nu putem nici crede, nici să L iubim pe El cum se cuvine. Căci s a scris : «Cel ce nu iubeşte pe fratele său, pe care l vede, cum poate să iubească pe Dumnezeu, pe Care nu L vede ?» (1 Ioan IV, 20). Nicidecum.

Învă ătura i pilda sf ntului apostol Pavel. — Cel ce nu poate să iubească e vădit că nu poate nici să creadă. Ascultă pe sf ntul Pavel spun nd acestea : «Şi acum răm n acestea trei : credinţa, nădejdea, dragostea. Iar mai mare dec t toate este dragostea» (1 Cor. XIII, 13). Dacă credinţa e legată de nădejde, iar nădejdea e urmată de dragoste, cel ce nu are dragoste nu a dob ndit nădejdea, iar cel lipsit de nădejde e vădit că e lipsit şi de credinţă. Căci dacă nu există cauzele iubirii, cum poate exista iubirea ? Precum fără temelie nu poate sta acoperişul casei, aşa fără credinţă şi nădejde ne ndoielnică, nu se poate afla iubirea de Dumnezeu n sufletul omului. Şi cel ce nu are iubirea nu va avea nici un folos din celelalte virtuţi şi fără iubire nu se va folosi ntru nimic, precum mărturiseşte nsuşi sf ntul Pavel n cele scrise. Iar despre vederea lui Dumnezeu ncă de aici, ascultă iarăşi pe sf ntul Pavel care zice : «Acum vedem ca n oglindă şi ca n ghicitură, iar atunci, faţă către faţă» (1 Cor. XIII, 12). Şi iarăşi : «Acum cunosc n parte, iar atunci voi cunoaşte precum am fost cunoscut» (1 Cor. XIII, 12). Dar acela era Pavel, zice acesta. Dar Pavel nu era ntru toate om, asemenea nouă, pătimitor şi mpreună rob cu noi? Dar cine este deopotrivă cu Pavel, o m ndrule şi lipsitule de minte — zice acesta — că l faci deopotrivă cu noi oamenii? Dar nu noi, ci nsuşi Pavel strigă cu glas mare zic nd : «Hristos a venit — auziţi — să m ntuiască pe păcătoşi, dintre care cel dint i s nt eu» (1 Tim. I, 15). Deci el e primul dintre păcătoşii

m ntuiţi. Fă te tu al doilea, fă te al treilea, fă te al zecelea, fă te, dacă voieşti, de un suflet cu miile şi cu zecile de mii (Filip. II, 2) şi te numără mpreună cu Pavel. Şi atunci vei cinsti pe Pavel, cum zice el nsuşi : «Fa ceţi vă următori mie, precum eu lui Hristos» (1 Cor. XI, 1) ; şi iarăşi : «Am voit să fie toţi ca mine» (1 Cor. VII, 7).

Dacă vrei, deci, să l asculţi pe Pavel, sau să l cinsteşti, urmează i, şi fă te şi tu ca el prin credinţă. Şi atunci l vei cinsti cu adevărat şi el te va primi pe tine şi te va socoti ca pe slava sa şi ca pe coroana laudei sale (1 Tes. II, 19). Căci n acest caz, convins de cuvintele lui şi urm nd lui, te ai făcut şi tu următor lui şi ca el. Iar de spui că e o necinstire a lui Pavel ca să se facă şi altul deopotrivă cu el şi de aceea neglijezi m ntuirea ta, dis preţuind o, să ştii că mai degrabă te va respinge ca pe unul ce te ai abătut de la dreapta cugetare şi de aceea se va sc rbi de tine.

Voiesc să ţi dovedesc că mai mult l vei cinsti pe el şi l vei bucura şi l vei slăvi, de vei putea să te faci mai mare chiar ca el şi mai familiar lui Dumnezeu. Ascultă cum o afirmă el aceasta şi o spune : «Aş fi dorit să fiu anatema de la Hristos pentru fraţii mei, rudeniile mele după trup» (Rom. IX, 9)[303]. El se nvoieşte să fie despărţit cu totul de Hristos, ca să te m ntuieşti tu. Şi tu spui că se va socoti necinstit, dacă eu voi voi şi mă voi sili să fiu ca el? Nu, frate, nu este pizmă la sfinţii lui Dumnezeu, nu este ntru ei poftă şi dorinţă de preşedere, sau de slavă mai mare. Căci una este preşe derea n scaun şi alta starea dorită şi slava şi bucuria şi desfătarea iubită a celor ce s au dovedit, din neam n

303. Intre sfinţi nu există pizmă. Fiecare doreşte ca ceilalţi să devină mai buni ca el. E ceva ameţitor n declaraţia sf ntului Pavel, care ar fi fost gata să şi piardă m ntuirea sa, pentru m ntuirea rudeniilor sale după trup. Desigur aceasta nu se nt mplă n fapt. Chiar n această iubire totală faţă de alţii, sf ntul se arată ca legat de Hristos n mod indisolubil, dat fiind că şi Hristos are aceeaşi iubire faţă de oameni.

neam, prieteni şi prooroci ai lui Dumnezeu : să vadă pe Dumnezeu. Iar cei ce L văd pe El s nt izbăviţi de toată pizma. Ei nu pot să privească şi să se ntoarcă spre ceva din cele ale vieţii de aici, sau spre altcineva dintre oameni, sau să cugete la ceva ce nu le e potrivit. De aceea ei şi răm n n veac neschimbaţi şi s nt de ne ntors spre rău.

Cuno tin a proorocilor i a apostolilor. — Dar te voi ntreba, iar tu răspunde mi cu nţelegere (Înţel. Sirah, V, 12). De unde le ştiu acestea cei ce le au scris ? Şi acum de unde le ştie cel ce scrie ? Spune tu, ca să nu ţi par iarăşi că vorbesc pentru slava deşartă. Ale cui s nt aceste cuvinte ? G ndeşte te cu dreaptă judecată şi te vei ncredinţa şi mă vei scăpa de discuţii. Fără ndoială, s nt ale unui om, spui tu. Socotesc nsă că nu prin auz se ajunge la vedere (Avacum II, 2). Ci răm i auzind şi nicidecum văz nd. Spui că aceste cuvinte s nt ale unui om ? Dacă s nt ale unui om, poţi spune fără ndoială şi ale cărui fel de om. Fiindcă omul nu e n stare să cunoască sau să tălmăcească g nduri şi dispoziţii străine, ba nici măcar pornirile şi stările animalului, sau starea lăuntrică a sufletului. «Căci nimenea nu ştie ale omului, dec t numai duhul omului care locuieşte ntr nsul» (1 Cor. II, 11).

Iar dacă omului i este greu să cunoască bine stările şi pornirile animalelor necuv ntătoare, de unde şi cum poate cunoaşte cineva cele ale lui Dumnezeu, sau schimbarea şi starea, ca să nu zic lucrarea ce se iveşte n sfinţi din vederea lui Dumnezeu ? De altfel dacă ale omului s nt cuvintele, ale lui s nt şi nţelesurile. Iar nţelesurile n aceste cazuri nu trebuie numite nţelesuri, ci vederea celor ce s nt cu adevărat. Căci din vederea (contemplarea) acestora grăim. Trebuie să numim cele spuse mai degrabă descriere a celor văzute. Iar nţeles trebuie să numim g ndul ce se naşte n minte privitor

la vreun lucru, sau o intenţie fără existenţă reală, ca de pildă g ndul de a face vreun bine sau rău, care n a fost ncă făcut de noi şi care de la nţeles trece n faptă. Deci nţelesul este nceputul lucrului ce se va face de către noi, după cuv ntul : «Înt i g ndeşte puterile ngereşti şi cereşti şi g ndul se face faptă»[304].

Int ietatea vederii. — Ia seama că toate cuvintele şi toată istorisirea noastră cu privire nu la niscai lucruri care nu există şi s nt nearătate, ci la cele ce s nt deja făcute sau au să se facă, ne vin mai degrabă din vederea şi contemplarea lor. Tot cel ce istoriseşte despre vreun lucru oarecare, de pildă despre o casă sau oraş sau palat, sau despre r nduială şi aşezarea din el, sau despre vreun teatru şi despre cele ce se petrec n ele, are neapărată nevoie să le vadă nt i şi să afle cele din ele şi apoi să grăiască cu socoteală şi cu judecată. Ce nţelegere va avea el despre un lucru pe care ncă nu l a văzut; şi de unde şi l va procura, ca să l nfăţişeze ?[305]. Spune mi ce idee venită de la sine sau nvăţată, ce cugetare sau g n dire, născocire sau judecată va afla ca să grăiască cum se cuvine despre cele ce nu le ştie ? E un lucru cu totul neraţional şi un semn al lipsei de nvăţătură, a vorbi cineva despre lucruri pe care nu le ştie sau nu le a văzut[306]. Dacă deci nimenea nu poate grăi sau istorisi despre cele văzute şi păm nteşti, dacă n a fost nsuşi văzător al acelor lucruri, cum va putea grăi sau istorisi cineva

304. Sf ntul Grigorie de Nazianz, Cuv. 38, 9, P.G., 36, 320.

305. Iată că nsuşi sf ntul Simeon face o deosebire ntre nţelegerea sau nţelesul intelectual al lucrului fizic sau spiritual şi «vederea» sau contemplarea lui, deşi pe de altă parte atribuie «minţii» şi capacitatea contemplaţiei « nţelegătoare» (νοερά), cum am văzut mai nainte şi cum vom vedea n r ndurile următoare. «Înţelesul», « nţelegerea» (νόημα, νόηαι) vin numai după «vedere» sau «contemplare». Cele din urmă nseamnă contactul direct cu realitatea. Cu puţin mai nainte el atribuia acelaşi rol «simţirii». In total, sf ntul Simeon, ca şi ceilalţi părinţi, vede n «minte» şi n lucrarea ei « nţelegătoare» at t funcţia intelectuală de sesizare a nţelesului, c t şi pe cea «văzătoare», «contemplativă», sau de «simţire» a realităţilor «inteligibile», obiective şi ele.

306. Raţional cu adevărat e numai ceea ce e real.

despre Dumnezeu şi despre lucrurile dumnezeieşti şi chiar despre sfinţii şi slujitorii lui Dumnezeu, ca să nfăţişeze legătura deplină pe care aceia au avut o cu Dumnezeu şi ce este vederea lui Dumnezeu, care s a produs n ei n chip de negrăit ?[307]. Aceasta (vederea) produce n chip « nţelegător» (νοερω) n inimile lor o lucrare de negrăit, deci cuv ntul omenesc nu dă putinţa de a spune ceva mai mult, dacă n a fost luminat mai nainte de «lumina cunoştinţei» (Osea X, 12), potrivit cu porunca dată.

Iar c nd auzi de «lumina cunoştinţei», ca să te lămurim n toate, să nu presupui că e numai cunoştinţa celor spuse fără lumină. Căci n a grăit numai de istorisire sau de cuv ntul cunoştinţei, ci de «lumina cunoştinţei», sau de «cunoştinţa luminii», adică de faptul că lumina aduce cunoştinţa n noi. Căci altfel nu poate cunoaşte cineva pe Dumnezeu, dec t n vederea (contemplarea) luminii trimisă din El. C nd cineva istoriseşte unora despre vreun om sau despre vreun oraş, el vorbeşte către ei despre cele ce le a privit şi le a văzut, iar cei ce ascultă, ntruc t n au văzut pe omul sau oraşul despre care aud, nu pot cunoaşte numai din auz cele privitoare la acel om sau la acel oraş, ca cel ce le a văzut şi le istoriseşte. Tot aşa nimenea nu poate grăi despre Ierusalimul de sus şi despre Dumnezeu cel nevăzut, Care locuieşte n el, despre, slava şi persoana Lui şi despre lucrarea şi puterea Preasf ntului Duh, deci despre lumină, dacă nu vede mai nt i nsăşi lumina cu ochii sufletului şi nu cunoaşte ntocmai iluminările şi lucrările Lui n sine nsuşi[308]. Dar şi c nd aude din dumnezeieştile Scripturi pe cei ce au văzut pe Dumnezeu grăind prin

307. Aceasta nu nseamnă că numai sfinţii, care au avut vederi ale lui Dumnezeu, pot vorbi despre El, ci numai că toţi ceilalţi trebuie să se bazeze pe ceea ce «au văzut» sfinţii. Prin aceasta sf ntul Simeon afirmă primatul revelaţiei lui Dumnezeu şi al experienţei ntru sfinţenie.

308. Sf ntul Simeon pune n str nsă legătură «vederea» unui fenomen fizic sau spiritual (inteligibil) cu lumina emanată de ea.

ele, numai prin Duhul Sf nt e nvăţat despre ele. De aceea nici nu poate zice că a cunoscut pe Dumnezeu numai din auzirea aceasta. Căci pe Cel ce nu L a văzut cum poate să L cunoască ?[309]. Dacă singură vederea produce n noi cunoştinţa desăv rşită a celui văzut de noi oamenii, cum ar produce n noi numai auzirea, cunoştinţa lui Dumnezeu ? Dumnezeu e lumină şi vederea Lui e ca o lumină [310]. Deci n vederea luminii ne e dată prima cunoştinţă că există Dumnezeu, precum şi cu privire la om nt i e auzirea despre el, apoi vederea, şi n vederea lui e dată cunoştinţa că există omul despre care am auzit. Dar nţelesul celor spuse nu se opreşte nici aci. Căci oric te ţi ar spune cineva din auz, despre un om c nd l vezi pe acesta, nu l poţi cunoaşte ntocmai numai din auz şi nu te poţi ncredinţa că este nsuşi acela despre care ai auzit, ci sufletul tău e sf şiat de ndoială şi l vei ntreba pe el nsuşi sau pe altcineva care l cunoaşte, şi numai atunci vei afla sigur că e nsuşi acela[311].

309. Deci cei ce aud vorbind despre lucruri dumnezeieşti pe cei ce le au văzut nu s nt condamnaţi să răm nă numai cu o cunoştinţă fără lumină sau fără contactul cu acele lucruri. Dacă au credinţă, lucrarea Aceluiaşi Duh, care a iradiat din Dumnezeu n cei ce L au văzut, iradiază şi n ascultători, pun ndu i n contact nemijlocit cu realitatea lui Dumnezeu. Credinţa nsăşi e semnul lucrării Duhului Sf nt n ei, desigur nu fără bunăvoinţa lor. Astfel revelaţia se prelungeşte nu numai ca sumă de cunoştinţe despre Dumnezeu şi de la Dumnezeu, ci ca experienţă identică a realităţii lui Dumnezeu. In general o cunoaştere adevărată fără vedere, sau fără verificare prin vedere, nu e posibilă.

310. Dacă auzul singur nu produce n noi cunoaşterea deplină a unui lucru, nici vederea ca vedere nu produce această cunoaştere. Ci vederea intruc t e vedere a luminii, adică a unei realităţi care n arătarea ei manifestă un sens, deci procură o cunoaştere.

311. Aci se pune şi mai mult n relief insuficienţa capacităţii de a face pe cineva cunoscut exact prin descriere. Această insuficienţă ţi apare mai ales c nd vezi pe cel descris. Există ntre descriere şi vedere o incongruenţă. De aceea ai nevoie mai departe de cel ce ţi a descris pe cineva c nd acela apare, ca să ţi confirme că cel pe care l vezi este chiar cel pe care ţi l a descris. E necesar un acord ntre mai mulţi pentru stabilirea identităţii a ceea ce e văzut.

Întocmai aşa se nt mplă şi n ceea ce priveşte pe Dumnezeu cel nevăzut. C nd l vede cineva pe El descoperit, vede o lumină. Şi se minunează văz ndu L. Cine e nsă, nu ştie ndată ; dar nici nu ndrăzneşte să L ntrebe pe El. Cum L ar ntreba pe Cel la Care nici nu şi poate ridica ochii şi pe Care nu L poate vedea c t e de mare ? Căci priveşte cu cutremur şi cu frică multă, oarecum numai spre picioarele Lui, ştiind doar n general că Cel ce s a arătat n faţa lui este Cineva. Şi dacă mai există cel care i a povestit nainte despre acestea, ca unul ce a cunoscut mai nainte pe Dumnezeu, merg nd la el i spune : «Am văzut». Şi acela l ntreabă : «Ce ai văzut, fiule ?». «O lumină dulce, părinte ; o lumină de aşa fel, că nu am destulă pricepere pentru a ţi spune cum e». Şi n vreme ce spune aceasta, inima lui saltă şi palpită şi se aprinde ndată de dorul Celui pe Care L a văzut. Apoi ncepe iarăşi să spună cu lacrimi fierbinţi şi multe : «Mi s a arătat, părinte, acea lumină. Pereţii chiliei mele au dispărut ndată şi lumea a trecut, fugind, socotesc, de la faţa ei (Ps. LXVII, 2). Am rămas numai eu, ntr o nsoţire cu lumina singură. Nu ştiu, părinte, de era şi trupul meu atunci acolo. De am ieşit din el, nu ştiu, dar atunci nu ştiam de port trup şi de sunt mbrăcat n el. Aveam o bucurie de negrăit, care mă nsoţeşte şi acum şi o iubire şi un dor mare, nc t s au pornit din mine valuri de lacrimi n r uri, ca şi acum, precum vezi». Acela răspunz ndu i, zice : «E Acela, fiule». La acest cuv nt, el l vede din nou şi puţin c te puţin se curăţeşte deplin, iar curăţindu se, capătă ndrăzneală şi L ntreabă pe Acela şi zice : «Dumnezeul meu, Tu eşti ?» Şi Acela i răspunde şi zice : «Da, Eu s nt Dumnezeu cel Care M am făcut om pentru tine. Şi iată te am făcut pe tine, precum vezi şi te voi face dumnezeu»[312].

312. Conform sf ntului Maxim Mărturisitorul, *Capete gnostice II,* 25; P.G. 90, 1163 B.

După ce va fi petrecut mai mult timp pl ng nd, căzând la păm nt şi smerindu se, ncepe să cunoască puţin c te puţin pe Dumnezeu. Şi ajuns aci, cunoaşte «voia Lui cea sf ntă şi bineplăcută şi desăv rşită» (Rom. XII, 2). Căci dacă nu L vede pe El, ca să spun iarăşi, nici nu poate să L cunoască. Şi dacă nu L cunoaşte pe El, cum va putea cunoaşte voia Lui cea sf nta ?[313]. Căci dacă privitor la oameni e cu neputinţă aceasta, cu at t mai mult privitor la Dumnezeu. De aceea, naint nd şi ajung nd din ce n ce mai familiar lui Dumnezeu, din cele ce se fac de către Dumnezeu cu el, cunoaşte şi cele ce le a făcut cu toţi sfinţii de mai nainte şi c te le va face cu cei ce vor urma. Iar despre cununile şi răsplătirile viitoare e nvăţat, fiind călăuzit tainic de Dumnezeu nsuşi, cunosc nd că acestea s nt mai presus de minte, de cuv nt şi de nţelegere. Mai mult dec t aceasta, el şi dă seama limpede cum va fi el şi mpreună cu el toţi sfinţii după nviere. Dar nu le primeşte acestea acum, măcar că unii au socotit cu răutate că noi o spunem aceasta. Căci dacă am presupune că luăm acum totul, atunci după ei, negăm şi nvierea nsăşi, mpreună cu judecata şi cu răsplătirea, şi lepădăm cu voia nădejdea celor viitoare. Dar noi nu g n dim şi nu vorbim aşa, ci supunem cu hotăr re anatemei şi pe cei ce afirmă aceasta. Noi mărturisim şi zicem deci că primim şi acum cu măsură o arvună (2 Cor. I, 22) a bunătăţilor, dar totul nădăjduim să l luăm după moarte, precum s a scris : «Acum cunosc din parte ; iar c nd va veni totul, atunci ceea ce e din parte va nceta» (1 Cor. XIII, 12, 10). Şi n alt loc : «Şi acum s ntem copii ai lui Dumnezeu şi ncă nu s a arătat ce vom fi ; dar ştim că

313. Nu e vorba numai de voia generală a lui Dumnezeu, pe care o deducem cu mintea, ci de voia Lui din acel moment, voie care vrea ceva potrivit acelui moment at t cu cel care trebuie să mplinească această voie, c t şi cu cei pentru care trebuie să mplinească voia lui Dumnezeu,

atunci c nd se va arăta, asemenea Lui vom fi» (1 Ioan III, 2).

Şi ca să prefacem cuv ntul n ntrebări şi răspunsuri, să ne facem că ntrebăm pe cel ce a spus aceasta : «De unde ştii, preaiubite prieten al lui Hristos, că vei fi asemenea Lui ? Spune ne, de unde ?» «De la Duhul, zice, Care ne a dat nouă (1 Ioan III, 24) ; de la Acesta cunoaştem că s ntem copii ai lui Dumnezeu şi că Dumnezeu nsuşi este ntru noi, pentru că El nsuşi mi a spus acestea cu un glas tainic». Dar să revenim la tema noastră.

În eles i nfă i are. — Am spus prima dată mai sus că numele de *n eles* trebuie să fie ntrebuinţat c nd se naşte n mintea noastră ideea despre un oarecare lucru bun sau rău, de pildă, ca să dob ndesc ceva, sau să fac un rău, sau un bine cuiva ; iar *nfă i are* şi nu *n eles* nseamnă a grăi despre lucruri, care s au săv rşit deja, sau au fost văzute. Apoi am spus iarăşi : cum poate vorbi cineva despre lucruri, sau oraşe, sau teatre pe care nu le a văzut, sau cum poate descrie nfăţişările sau chipurile, sau poziţiile lor ? Iar dacă totuşi ar grăi despre ele, cu dreptate ar fi numit de către cei ce l aud, scornitor de mituri. Proorocii şi apostolii, care spun despre ziua Domnului şi despre slăvita şi nfricoşătoarea Lui venire, că va veni ca un fur noaptea (2 Petru III, 16 ; 1 Tes. V, 2) şi ca durerea celei ce are să nască (1 Tes. V, 3) şi că n foc se va descoperi (1 Cor. III, 13), de unde au aflat acestea ca să le spună ? Fără ndoială, sau le au auzit de la cineva sau au fost ei nşişi văzători ai zilei aceleia. Căci cum au putut spune ceea ce n au văzut sau n au auzit pe alţii spun ndu le ? Iar dacă au auzit, spune mi de la cine ? Căci ei nu spun totdeauna că le au văzut ei nşişi şi de aceea au spus, ci că au

auzit. Spune mi deci, dacă ştii, de unde le au aflat acestea ? Iar dacă nu ştii ce să spui, ascultă şi cunoaşte că au aflat acestea de la Duhul Sf nt, cum le a spus şi Domnul : «Iar c nd va veni M ng ietorul (Ioan XV, 27), Duhul Sf nt pe Care l va trimite Tatăl n numele Meu, Acela vă va nvăţa pe voi toate şi vă va aduce aminte toate c te vi le am spus vouă» (Ioan XIV, 26). Iar că şi cele ce nu li le a spus lor Hristos, i a nvăţat Duhul şi li le a spus c nd a venit, o spune Acelaşi : «Încă multe am a vă spune vouă, dar nu le puteţi purta. Dar c nd va veni Acela, Duhul adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul. Că nu va grăi de la Sine, ci c te le va auzi le va grăi şi cele viitoare va vesti vouă» (Ioan XVI, 12—14). Ai aflat de unde au nvăţat cei ce au scris despre ziua aceea şi despre arătarea Domnului şi despre cele rânduite să vină celor păcătoşi şi celor drepţi ? Tot aşa despre toate celelalte care nu se văd ne au scris ei, ca unii ce le au văzut, luminaţi prin Duhul. ·

Prezen a Duhului. — Dar răspunde mi la ntrebarea : Ce este Sf ntul Duh ? Dumnezeu, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, după mărturisirea cea de obşte. Tu deci, urm nd dogmelor Bisericii, zici la fel că Acesta e Dumnezeu. Deci zic nd şi cuget nd că Acesta e Dumnezeu adevărat, Care purcede din Dumnezeu adevărat, recunoşti că cei ce au pe Duhul Sf nt au, după mărturisirea de obşte, pe Dumnezeu nsuşi răm n nd pururea n ei, aşa cum a spus Hristos către apostoli : «Iar dacă Mă iubiţi pe Mine, veţi păzi poruncile Mele şi Eu voi ruga pe Tatăl şi alt M ng ietor vă va da vouă, ca să răm nă cu voi n veac» (Ioan XIV, 15—16). Iată deci că ai fost nvăţat că Duhul răm ne şi locuieşte n veacuri nesf rşite. Căci spun nd : «ca să răm nă cu voi n veac», arată că va fi veşnic şi fără sf rşit cu ei şi că

e n chip nedespărţit cu ei n timpul de acum şi n veacul viitor. Dar că dumnezeieştii apostoli şi toţi c ţi L au primit au şi văzut pe Duhul Sf nt, ascultă ceea ce urmează : «Duhul adevărului, pe Care lumea nu poate să L primească, pentru că nu L vede pe El, nici nu L cunoaşte, dar voi l cunoaşteţi şi la voi răm ne» (Ioan XIV, 17). Şi ca să cunoşti că şi pe Hristos l văd cei ce L iubesc pe El şi păzesc poruncile Lui, ascultă pe Domnul nsuşi zic nd : «Cel ce are poruncile Mele şi le păzeşte pe ele, acela este care Mă iubeşte. Iar cel ce Mă iubeşte pe Mine, iubit va fi de Tatăl Meu şi Eu l voi iubi pe el şi Mă voi arăta lui» (Ioan XIV, 21).

Cunoscut fie deci tuturor creştinilor că Hristos e nemincinos şi Dumnezeu adevărat şi că se arată, după mărturisirea cea de obşte, celor ce şi arată iubirea faţă de El prin păzirea poruncilor Lui. Căci aceasta a spus o El nsuşi. Iar prin arătarea Sa, El le dăruieşte pe Însuşi Duhul Sf nt şi prin Duhul Sf nt iarăşi El nsuşi şi Tatăl Său răm n n chip nedespărţit cu ei. Iar unii ca aceştia nu grăiesc nimic de la ei. Cel ce spune că aceştia grăiesc ceva de la ei spune că e cu putinţă ca precum un om ştie cele ale omului, la fel oamenii să ştie cele ale lui Dumnezeu[314]. Dar atunci socotesc, fără ndoială, pe cei ce declară că grăiesc de la Duhul Sf nt, născocitori de mituri, ca pe unii ce nu s nt nvăţaţi de Duhul. Pe de altă parte ei spun că aceştia nvaţă pe alţii despre cele pe care nu le au văzut sau auzit, din propriile lor raţionamente. Dar trebuie ştiut că dacă aceştia trăiesc n con glăsuire cu de Dumnezeu purtătorii părinţi de mai nainte, vorbesc şi ei n Duhul Sf nt şi cei ce nu cred lor, sau i b rfesc, păcătuiesc faţă de Cel ce grăieşte prin ei.

Ai fost nvăţat nsă, iubitule, că Împărăţia cerurilor este n lăuntrul tău (Luca XVII, 21), dacă voieşti, şi

314. Pe baza simplei judecăţi, n sensul teologiei occidentale.

toate bunătăţile veşnice s nt n m na ta. Grăbeşte te deci să vezi şi să iei şi să dob ndeşti n tine nsuţi bunătăţile ce ţi s nt r nduite şi să nu te lipseşti de ele prin nchipuirea că le ai. Pl ngi, cazi la păm nt ; zi şi tu acum, ca odinioară orbul (Luca XVIII, 35) : Miluieşte mă, Fiule al lui Dumnezeu şi deschide mi ochii sufletului, ca să văd lumina lumii (1 Ioan IX, 5), adică pe Tine, Dumnezeule, şi să mă fac şi eu fiu al zilei (1 Tes. V. 5) dumnezeieşti, şi nu mă lăsa, Bunule, nepărtaş de dumnezeirea Ta. Arată mi Te, Doamne, ca să cunosc că m ai iubit ca pe unul ce am păzit dumnezeieştile Tale porunci, Stăp ne. Trimite pe M ng ietorul, ndurător, şi peste mine, ca să mă nveţe cele privitoare la Tine şi să mi vestească mie cele ale Tale, Dumnezeule al tuturor. Luminează asupra mea lumina cea adevărată (Ioan I, 9), Preamilostive, ca să văd slava Ta, pe care ai avut o nainte de a fi lumea (Ioan XVII, 5), la Tatăl Tău. Răm i, cum ai zis, şi ntru mine, ca şi eu să mă fac vrednic să răm n ntru Tine n chip conştient şi să Te dob ndesc n chip conştient ntru mine. Binevoieşte să iei chip n mine (2 Cor. IV, 16 ; 2 Tim. I, 1), Tu, Cel nevăzut, ca văz nd frumuseţea Ta neapropiată, să port, Dumnezeule ceresc, chipul Tău şi să uit toate cele văzute. Dă mi slava Ta, pe care Ţi a dat o Ţie, Preamilostive, Tatăl, ca să mă fac asemenea Ţie ca toţi slujitorii Tăi, dumnezeu după har, şi să fiu mpreună cu Tine ne ncetat, acum şi pururea şi n veacurile nesf rşite. Amin».

Îndemn. — Da, fratele meu iubit, crede şi fii convins că aşa şi aceasta este credinţa noastră. Crede, frate, că aceasta este a te naşte din nou (Ioan III, 4) şi a te re nnoi şi a vieţui n Hristos. Sau nu auzi pe marele Va sile spun nd n cuv ntul său de ndemn la Florii : «Nu doreşti, omule, să te vezi pe tine nsuţi ajuns din bătr n

t năr ?» (La Sf. Botez ; P. G. 31, col. 432 D). Şi pe Pavel : «De e cineva n Hristos, e făptură nouă ; cele vechi au trecut, iată toate noi s au făcut» (2 Cor. V, 17). Despre care «toate» se vorbeşte? Spune mi. Oare s a schimbat cerul sau păm ntul ? Oare soarele sau stelele sau marea? Sau s a făcut nou şi proaspăt ceva din cele ce se văd? N o pot spune aceasta. Ci către noi şi pentru noi a spus aceasta. Căci fiind morţi, nviem la viaţă ; stricăcioşi, ne mutăm la nestricăciune ; muritori, ne preschimbăm spre nemurire ; păm nteşti, ne facem cereşti ; trupeşti şi av nd naşterea din trup, ne facem duhovniceşti, născuţi din nou şi rezidiţi n Duhul Sf nt.

Acestea s nt, deci, fraţilor, zidirea nouă n Hristos. Acestea se săv rşesc şi se fac n fiecare zi cu creştinii adevăraţi şi aleşi, care se fac părtaşi n chip conştient de toate acestea n parte, ncă n trup fiind, cum am spus adeseori. Mai mult, ei nădăjduiesc să le moştenească acestea şi după moarte n chip deplin şi ne ndoielnic, ajun g nd ntregi n bunătăţile ntregi, de care s au mpărtăşit aici. Căci s ntem nvăţaţi fără ncetare că m ncăm şi bem pe Hristos, că L mbrăcăm şi L vedem şi iarăşi că s ntem văzuţi de El; şi ştim că L avem n noi şi noi răm nem n El, că El e sălăşluit n noi şi noi sălăşluiţi n El, că El ni se face nouă casă şi noi casă Lui, că noi s ntem fii ai Lui şi El se face Tatăl nostru ; şi că El e lumină şi luminează n ntuneric (Ioan I, 5). Apoi mai zicem că noi l vedem pe El, după cuv ntul «poporul ce se afla n ntuneric a văzut lumină mare» (Isaia IX, 1). Dar dacă toate acestea şi celelalte le nvăţăm din dumnezeieştile Scripturi, precum s a arătat, că se petrec n noi n timpul de faţă al vieţii de aici, dar spunem că nu se petrec n noi nicidecum, sau se petrec, dar n chip tainic şi fără

să simţim, fără să cunoaştem nimic din acestea, prin ce ne deosebim de cei morţi ?

Nu vă predaţi pe voi unei astfel de credinţe, ca să cobor ţi n prăpastia pierzaniei. Chiar dacă p nă acum n aţi nădăjduit să c ştigaţi o simţire a acestor fel de bunătăţi şi de aceea nu aţi căutat o, cel puţin de acum nainte, odată ce credeţi că acestea s nt adevărate şi n conglăsuire cu dumnezeieştile Scripturi, trec nd prin toate acestea, fiţi ncredinţaţi că pecetea Sf ntului Duh (Efes. I, 13) ni s a dat ncă de aici n chip conştient celor ce credem. Şi odată ce credeţi, alergaţi, aşa ca să luaţi (Filip. III, 12), luptaţi vă, dar nu ca băt nd aerul (1 Cor. IX, 27). Şi pe l ngă acestea, «cereţi şi vi se va da ; bateţi şi vi se va deschide» (Matei VII, 7), fie aici, fie n veacul viitor. Deocamdată primiţi nvăţătura, deocamdată pocăiţi vă, faceţi ascultare, postiţi, pl ngeţi, ruga ţi vă. Prin acestea şi prin unele ca acestea alergaţi, stră duiţi vă, urmăriţi, căutaţi, bateţi, cereţi, ne ntorc ndu vă spre nimic altceva, p nă ce veţi lua, p nă ce veţi apuca, p nă ce veţi primi, p nă vi se va deschide şi veţi intra, p nă veţi vedea n lăuntrul camerei de nuntă pe Mirele, p nă veţi auzi: «Bine, slugă bună şi credincioasă, peste puţine ai fost credincios, peste multe te voi pune» (Matei XXV, 21), p nă vă veţi face fii ai luminii şi fii ai zilei. Dar nainte de a fi văzut şi luat şi pătimit acestea, să nu vă amăgiţi pe voi nşivă şi să socotiţi pe nedrept că s nteţi ceva, nefiind nimic (Gal. VI, 3). Şi să nu vă nchipuiţi, fiind căzuţi din conştiinţă, că s nteţi duhovniceşti, nainte de a fi luat pe Duhul Sf nt. Să nu vă grăbiţi, din această pricină, a primi, fără nţelepciune, g nduri străine şi să urcaţi la egumenii şi la posturi de conducere şi să vă apropiaţi de preoţie, fără frică, şi să vă dedaţi fără ruşine la zeci de mii de uneltiri pen

tru a ajunge la mitropolii şi la episcopii, ca să păstoriţi poporul Domnului. Ci rogu vă, luaţi aminte la voi, cu get nd la cele de sus, căut nd cele de sus şi dorind cele de sus, ne ngrijindu vă de nimic din cele păm nteşti, nainte de a L fi luat pe Acela.

Da, rog iubirea voastră, să dispreţuim toate relele văzute ; să ne scuturăm de toate cele trecătoare, să ne sc rbim de toate cele pătimaşe şi vătămătoare, ca să do b ndim at t bunătăţile cele de aici, c t şi pe cele viitoare n Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine toată slava, cinstea şi nchinăciunea, mpreună cu Cel fără de nceput al Său Părinte şi cu Preasf ntul şi Bunul şi de viaţă făcătorul Său Duh, luminii celei ntreit una, acum şi pururea şi n vecii vecilor. Amin.

CELE 300 DE CAPETE DESPRE FĂPTUIRE, DESPRE FIRE ŞI DESPRE CUNOŞTINŢĂ ŞI VEDEREA RAIULUI

ALE CUVIOSULUI

NICHITA STITHATUL

Introducere

Viaţa cuviosului Nichita Stithatul. — Nu există o biografie veche a lui Nichita Stithatul, căci nimeni nu i a scris viaţa, cum a scris o el pe a sf ntului Simeon Noul Teolog, părintele său duhovnicesc. De aceea, chiar datele principale ale vieţii lui nu se pot reconstitui dec t cu aproximaţie. La această reconstituire ajută pentru prima fază a vieţii lui Nichita Stithatul nsăşi «Viaţa sf ntului Simeon», scrisă de el. Discuţia lui cu cardinalul Humbert, cu ocazia proclamării despărţirii Bisericii de Apus de cea de Răsărit, la 1054, este un alt punct de reper pentru viaţa lui. Iar unele elemente din scrierile lui Nichita Stithatul, alcătuite la bătr neţe, permit unele concluzii aproximative, referitoare la partea din urmă a vieţii lui.

O dată sigură indicată de Nichita Stithatul n «Viaţa sf ntului Simeon», care ajută la stabilirea datei aproximative a naşterii sale, este anul 1022, ca an al morţii sf ntului Simeon Noul Teolog. Nichita Stithatul spune că la această dată deabia ncepuse să apară puful bărbii sale, deci putea să aibă vreo 17 ani. Ar urma deci că s a născut pe la 1005 [315].

Nichita ne informează n «Viaţa sf ntului Simeon» că a intrat n M năstirea Studion la v rsta de 14 ani, deci pe la 1019 şi că a stat n legătură apropiată cu sf ntul Simeon,

315. *«Via a sf ntului Simeon Noul Teolog* (nr. 133) publicată de J. Hausherr, S. I., In «Orientalia Christiana», voi. XII, nr. 45, 1928, p. 193. Deducerea acestui an al naşterii o face J. Darrouzes A. A. in *Nicetas Stethatos, Opuscules et Lettres,* «Sources chretiennes», nr. 81, 1961. Intro duction, p. 8.

nainte de moartea lui, vreo 2—3 ani. Sf ntul Simeon, deşi reabilitat, trăia n m năstirea sf nta Marina, ntemeiată de el. In acest timp, sf ntul Simeon compunea «Imnele dragostei dumnezeieşti», pe care le dădea lui Nichita ca să le copieze. Sf ntul Simeon i a dat lui Nichita sarcina să i editeze scrierile [316].

Nichita a neglijat sarcina aceasta, p nă ce nu i a fost reamintită de sf ntul Simeon nsuşi, ntr o viziune, la 13 ani după moartea lui, deci la 1035. Darrouzes socoteşte că Nichita a purces imediat după acea dată la editarea scrierilor sf ntului Simeon şi apoi la scrierea «Vieţii» lui [317]. Hausherr socoteşte că această «Viaţă» a fost alcătuită după 1052, c nd la 30 de ani după moarte, osemintele sf ntului Simeon au fost aduse n m năstirea sf ntul Mamas, de unde fusese exilat n timpul vieţii. Căci n «Viaţa» sf ntului Simeon se cuprinde şi evenimentul aducerii osemintelor lui, care a avut loc, cum am spus, la 1052 [318]. Hausherr crede chiar că «Viaţa» a fost scrisă după iunie 1054, căci prezintă mutarea relicvelor sf ntului Simeon ca un eveniment mai vechi. Faptul că n ea nu se află nici o aluzie la disputa lui Nichita cu Humbert, ar dovedi că Nichita ar fi retractat opoziţia sa faţă de Humbert aşa cum pretinde Humbert nsuşi [319], sau că scrierea lui contra lui Humbert ar fi fost n versiunea ei originală foarte moderată [320].

Mai probabil ni se pare că această «Viaţă» e scrisă ntre martie 1052 şi iunie 1054, sau că dacă a fost scrisă după aceea, Nichita n a socotit de bine să amestece n ea elemente din viaţa proprie, prea străine de «Viaţa» sf ntului Simeon.

316. J. Hausherr, *op. cit.,* Viaţa, nr. 135 şi 131, p. 199, 189 şi Introd., p. XXIII. J. Darrouzes, *Symeon* ie *Nouveau Theologien, Traites theologiques* ei *ethiques,* tom. I, Introd. p. 9, n «Sources chretiennes», nr. 122, 1966.

317. J. Darrouzes, *Nicetas Stethatos, Opuse,* ei *Letties,* p. 8.

318. J. Hausherr, *op. cit.,* Viaţa, nr. 129, p. 187 ; Introd. p. XVII.

319. Humbert, *Commemoratio* brevis; P.G. 143, 1001.

320. J. Hausherr, op. *cit.,* Introd. ρ. XX.

După editarea operei sf ntului Simeon Noul Teolog şi alcătuirea «Vieţii» lui şi după participarea la disputa cu Humbert, la 1054, Nichita a continuat activitatea sa teologică p nă la adânci bătrâneţi. În «Mărturisirea de credinţă», compusă puţin nainte de moartea sa, Nichita se prezintă ca egumen al M năstirii Studion şi n acelaşi timp ca extrem de bă tr n[321]. In această calitate ar fi alcătuit o nouă r nduială (Hypo typosis) pentru m năstirea sa, după Teodor Studitul[322]. Scrierea aceasta se cuprinde n acelaşi manuscris ca şi prima. In cazul că a deţinut de fapt postul de egumen al M năstirii Studion — şi nu e nici un motiv să ne ndoim — data extremă pentru moartea lui ar fi anul 1092, căci la acel an postul de egumen al m năstirii Studion e deţinut de un Ioan. Av nd n vedre că la 1076 semna ca egumen al acestei m năstiri Cosma, egumenatul lui Nichita ar cădea c ndva ntre 1076 şi 1092[323].

Scrierile cuviosului Nichita Stithatul. — Unele din scrierile lui Nichita Stithatul au caracter polemic, altele aghiogra fic, altele teologic, cu accentuată notă duhovnicească; altele au cuprins liturgic. La acestea mai trebuie adăugate scrisorile sale. Scrierilor polemice aparţin cele trei tratate contra latinilor : *Dialogul, Antidialogul* şi *Sinteza despre Filioque*[324]. Tot dintre scrierile polemice fac parte *Cuv ntările mpotriva armenilor*. In cod. Mosquensis 433, f. 171 v — 190 v se cuprind patru din ele. O a cincea a pulblicat Hergenrother n : Monu menta graeca ad Photium... pertinentia, Ratisbonae, 1869, p. 139—154. Darrouzes crede că ele s nt anterioare tratatelor mpotriva latinilor, deoarece se poate stabili un raport ntre

321. Editată de Darrouzes, op. *cit.,* p. 444—463.
322. P.G. 127, 973 D.
323. J. Darrouzes, *Nicetas Stethatos,* p. 10.
324. Editate n tom. II, al lucrării lui Anton Michel : *Humbert und Kerularies, Quellen und Studien zum Schisma des XI Jahrhunderts,* Pa derborn, 1930.

ele şi o cuv ntare a lui Eutimie de Periblept, scrisă probabil pe la 1050[325].

Dintre celelalte scrieri ale sale menţionăm nt i pe cele aghiografice. Pe l ngă *Via a sf ntului Simeon,* publicată n forma ei scurtă, n care s a păstrat, de Hausherr n : «Orien talia christiana», vol. XII, nr. 45, 1928, mai există o apărare a sf ntului Simeon *Contra acuzatorilor* sf ntului, păstrată fragmentar n manuscrisul Iviron 388. Ea e citată n prefaţa la «Imnele dragostei dumnezeieşti», şi e compusă tot de Nichita (P. G. CXX, 310—311). Dintre scrierile teologice duhovniceşti fac parte :

Cele trei sute capete practice, naturale i gnostice (P. G. CXX, 851 ş. u. şi Filocalia greacă, 1893, vol. II, p. 175—226). Aceasta e scrierea cea mai cunoscută a lui Nichita.

Tot dintre scrierile teologice fac parte tratatele : *Despre suflet, Despre rai, Despre ierarhie* publicate de P. Hristou, G. Saccos şi Mantzarides n Salonic, 1957 : Νικήτα Στηθάτοο, Μυστικὰ εογγραμματα şi după aceştia n limba greacă şi n traducere franceză de J. Darrouzes, op. cit. p. 56—152, 154—227 şi 292—365. O altă scriere *Despre limite,* e publicată pentru prima dată de Darrouzes, op. cit., p. 366—411. Tratatele «Despre suflet» şi «Despre rai» s nt constituite n proporţie de două treimi, din extrase din sf ntul Ioan Damaschin[326].

Scrierea «Despre suflet» se referă deseori la «Cele 300 de capete», reproduc nd unele din ele. Deci a fost scrisă după ele. Cam n aceeaşi perioadă cu scrierea «Despre suflet» a fost alcătuită cea «Despre rai» şi cea «Despre ierarhie», alcătuind mpreună un fel de trilogie. Toate trei aparţin unei perioade mai timpurii din viaţa lui Nichita, care a urmat după editarea scrierilor şi a «Imnelor» sf ntului Simeon[327]. In

325. J. Darrouzes, op. *cit.,* p. 9—10.
326. Idem, op. *cit.,* p. 36.
327. Idem, op. *cit.,* p. 19.

perioada cea mai t rzie a vieţii sale Nichita a alcătuit «Mărturisirea de credinţă» şi «Tratatul despre limite». Faptul că «Tratatul mpotriva iudeilor»[328] e vecin n manuscrisele care l au transmis cu cele două scrieri amintite, l face pe Darrouzes să plaseze alcătuirea lor n aceeaşi perioadă[329].

Scrierilor liturgice le aparţin : *Despre briul diaconilor, Despre salutarea cu mâinile i Despre Aliluia treptelor* (aflate n ms. Mosquensis 467). Cea dint i dintre ele pare să stea n legătură cu reproşul ce l făcea patriarhul Petru de Antiohia, ncă nainte de 1054, patriarhului Cerularie, că admite diaconilor studiţi să poarte br ul.

Ar trebui să mai existe o mare colecţie de *scrisori* ale lui Nichita, pentru că «scrisorile» publicate de Darrouzes, op. cit., p. 228—291, s nt luate din «a treia sută de scrisori»[330].

Nichita Stithatul se resimte de influenţa sf ntului Simeon Noul Teolog n convingerea despre rolul mare ce l are Sf ntul Duh n urcuşul duhovnicesc al credinciosului, ca şi n convingerea că propovăduirea este ncoronarea acestui urcuş. Darrouzes spune : «Dar Nichita pare să fi avut un temperament cu totul diferit de al lui Simeon ; el e cu mult mai iubitor de construcţii logice, de simetrie, de ordine n expunere, cum dovedeşte alcătuirea organizată a tratatelor sale şi recurgerea la raţionament. Simeon este, dimpotrivă, cu mult mai entuziast, mai plin de imaginaţie şi mai mistic».

Totuşi nu trebuie accentuată prea mult deosebirea ntre sf ntul Simeon Noul Teolog şi Nichita. Deosebirea e mai mult de exprimare dec t de conţinut. Nichita foloseşte mai mult categoriile intelectuale, filosofice, pe c nd sf ntul Simeon e mai pastoral, mai predicatorial, mai direct n exprimarea trăirii sale. La sf ntul Simeon simţirea e at t de puternică, nc t ea se revarsă chiar n exprimare, pe c nd la Nichita e

328. Ed. Darrouzes, op. *cit.,* p. 412—443.

329. Idem, op. *cit.,* p. 13.

330. Idem, op. *cit.,* p. 228—291.

mai prelucrată n categorii intelectuale. Dar Nichita redă foarte fidel g ndirea sf ntului Simeon, ca şi tradiţia părinţilor mai vechi, păstrată şi la sf ntul Simeon. Căci această tradiţie devenise un bun comun n teologia timpului său. Dar Nichita se resimte şi de preocupările şi controversele timpului său. Din acest punct de vedere el ne oferă o imagine destul de fidelă a acestui timp[331].

Publicăm n acest volum, pe l ngă cele 300 de capete, o traducere românească a «Vederii Raiului», căci n ea avem ntr o formă sistematică doctrina pozitivă despre cosmos a sf ntului Grigorie de Nissa, a sf ntului Maxim Mărturisitorul, a sf ntului Ioan Damaschin, despre putinţa transfigurării cosmosului prin omul eliberat de patimi. Nichita Stithatul pune astfel n mod sistematic n lumină legătura dintre urcuşul duhovnicesc al omului credincios şi transfigurarea cosmosului.

331. Idem, op. *cit.*, p. 36, 39.

Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire şi despre cunoştinţă

Suta nt i a capetelor despre făptuire ale preacu viosului Nichita Stithatul, monahul şi prezbiterul din preasf nta m năstire a studiţilor, ucenicul sf ntului Si meon Noul Teolog.

1. Socotesc că patru s nt cauzele virtuţilor mbinate n treimea desăv rşită, care au mişcat la această scriere de folos pe cel ce, pornit de la cea de la nceput, a trecut de cur nd, de cea de la mijloc şi a ajuns la treimea teologiei tainice. Cea dint i este libertatea, adică nepătimirea sufletului, care a naintat de la lucrarea ostenitoare la contemplarea naturală a zidirii şi de acolo a intrat n ntunericul cunoştinţei lui Dumnezeu [332]. A doua, curăţia minţii prin lacrimi şi rugăciune, din care se naşte cuv ntul harului şi izvorăsc undele nţelesurilor. A treia este sălăşluirea Sfintei Treimi n noi, din Care ies revărsările de lumină ale Duhului spre folosul fiecăruia din cei curăţiţi, pentru dezvăluirea tainelor Împărăţiei cerurilor şi pentru descoperirea vistieriilor lui Dumnezeu ascunse n suflet [333]. A patra, este trebuinţa care sileşte pe tot cel ce a luat talantul cuv ntului cunoştinţei, să l propovăduiască [334], dată fiind ameninţa

332. Acestea s nt cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc.

333. A doua corespunde cu a doua din treimea amintită, iar a treia, cu a treia din ea.

334. Această a patra treime e şi o ncununare a celor trei amintite. Treimea desăv rşită a treptelor duhovniceşti este : făptuirea, contemplaţia n duh a creaţiunii şi cunoştinţa mai presus de cunoaştere a Sfintei Treimi. Cel ce a ajuns la treapta din urmă nu e scutit de propovăduire,

rea lui Dumnezeu, Care zice : «Slugă vicleană şi leneşă, trebuia să dai argintul meu zarafilor şi eu venind aş fi luat al meu cu dob ndă» (Matei XXV, 27). De aceasta tem ndu se şi David, a zis : «Iată, buzele mele nu le voi mpiedica, Doamne, Tu ştii; dreptatea Ta n am ascuns o n inima mea ; adevărul Tău şi dreptatea Ta le am grăit. N am ascuns mila Ta şi adevărul Tău de la adunare multă» (Ps. XXXIX, 11).

2. Începutul vieţii după Dumnezeu este fuga totală de păcatul din lume, tăgăduirea voilor sufletului şi mutarea cugetului păm ntesc, prin care, nălţ ndu ne spre cugetul dumnezeiesc, ne facem din trupeşti duhovniceşti, omor ţi lumii cu trupul şi nviaţi cu sufletul şi cu duhul, ntru Hristos.

3. Cunoştinţa nemincinoasă a sufletului despre Dumnezeu, credinţa simţită cu dispreţuirea celor văzute, şi făptuirea virtuţii, despărţită de toată iubirea de sine, s nt, după Solomon, fr nghia ntreită care nu va fi ruptă degrabă de duhurile răutăţii.

4. Prin credinţă nădăjduim să primim răsplăţile ostenelilor ; de aceea şi purtăm cu uşurinţă ostenelile virtuţilor. Iar ncredinţaţi de Duhul dumnezeiesc, zburăm cu dragoste către Dumnezeu.

5. C nd s ntem supăraţi de g nduri necurate, ncă nu ne aflăm de partea celor ce lucrează cele rele. Acolo ne aflăm numai c nd sufletul s a moleşit din ncordarea lui, şi mintea, din pricina unei vieţuiri desfr nate şi fa-

ci deabia lui i se impune cu o necesitate supremă. Cea dint i dintre aceste trepte este nsufleţită de aspiraţia spre nepătimire şi ajunge la ea; a doua este condusă de voinţa de curăţie şi ajunge la ea; a treia tinde spre sălăşluirea Sfintei Treimi n suflet şi ajunge la ea ; a patra este necesitatea simţită de suflet de a propovădui cunoştinţa de Dumnezeu la care a ajuns. Aceasta este o preocupare esenţială pentru Nichita. Toate aceste patru cauze şi ţinte se află concentrate n cel ce a ajuns la sălăşluirea Sfintei Treimi n el. Toate l ndeamnă deci la comunicarea cunoştinţei la care a ajuns. Pentru că s nt aspiraţii şi ţinte atinse, ele s nt n acelaşi timp cauze ale virtuţilor amintite şi virtuţile nseşi. Dar aceste virtuţi s nt şi cauze care mişcă pe cel ce a depăşit treapta de mijloc să comunice sau să mărturisească cunoştinţa sa despre Dumnezeu.

ră grijă, are năluciri tulburi şi ceţoase, iar ostenelile virtuţii lipsesc din pricina lenevirii la rugăciune şi la cugetarea la Dumnezeu. Atunci chiar dacă nu lucrăm cele rele, luăm loc n r ndul celor ce s au rostogolit de bună voie n plăceri.

6. C nd frânele simţurilor conducătoare slăbesc, n-dată se st rneşte răscoala patimilor şi se mişcă lucrarea simţurilor supuse acelora[335]. Pornirea dobitocească a acestor simţuri, dezlegate din lanţurile nfr nării, e prinsă de pricinile patimilor şi paşte n ele ca n nişte păşuni aducătoare de moarte. Aceasta cu at t mai mult, cu c t dezlegarea se prelungeşte mai multă vreme. Căci pornirea aceasta nu rabdă să fie oprită de la mpărtăşirea de cele pe care le doreşte prin fire, odată ce a fost slobozită din fr ne.

7. Dintre simţuri, unele s nt raţionale, ca vederea şi auzul, şi mai nţelepte şi mai călăuzitoare dec t celelalte. Iar altele s nt neraţionale şi dobitoceşti, slujind celor raţionale, ca gustul, mirosul, pipăitul. Căci nt i vedem şi auzim şi apoi, mişcaţi de raţiune, ne atingem de lucrul din faţă, l mirosim şi l dăm gustului. Cele trei simţuri din urmă s nt foarte dobitoceşti şi cu totul supuse celorlalte două. De aceea pentru ele ostenesc, cu deosebire, animalele şi fiarele cele mai lacome şi mai pornite spre mpreunare. Toată ziua şi toată noaptea, acestea caută nesăturate după m ncare, sau se reped spre mpreunare.

8. Cel ce strămută lucrările simţurilor din afară spre simţirile din lăuntru — de pildă, vederea spre mintea care priveşte lumina vieţii; auzul, spre nţelegerea sufletului; gustul, spre puterea deosebitoare a raţiunii; mirosul, spre cunoaşterea minţii; iar pipăitul l strămută

335. Simţurile superioare, (văzul, auzul), nu trebuie să se lase scăpate din fr na raţiunii prezente n ele. Căci atunci vor fi scăpate din fr u şi simţurile inferioare, care nu pot fi nfr nate dec t prin mijlocirea nfr nării simţurilor superioare.

spre starea de veghe a inimii — acela petrece viaţă nge-rească pe păm nt. El este şi e văzut ca om ntre oameni, dar petrece şi e cunoscut ca nger ntre ngeri.

9. Prin mintea, care vede lumina vieţii dumnezeieşti, primim cunoştinţa tainelor ascunse ale lui Dumnezeu ; prin nţelegerea sufletului or nduim cu pricepere treptele g ndurilor n inimă, deosebind pe cele mai rele de cele mai bune. Prin puterea de deosebire a raţiunii gustăm felurile nţelesurilor şi pe cele răsărite din rădăcina amară, sau le prefacem ntr un răsad dulce al sufletului, sau peste tot le lepădăm ; iar pe cele răsărite din altoiul cuvenit şi verde le primim, robind toată cugetarea spre slujirea lui Hristos. Prin nţelegerea minţii, mirosim mirul duhovnicesc al harului Duhului, umpl n du ne inima de veselie şi de bucurie. Iar prin inima veghetoare simţim cu bună nţelegere pe Duhul, Care răcoreşte cu bunătatea de sus văpaia poftei noastre, sau ncălzeşte puterea noastră ngheţată de gerul patimilor[338].

10. Precum trupul are cinci simţuri : vederea, auzul, gustul, mirosul şi pipăitul, aşa şi sufletul are acelaşi număr de cinci simţuri : mintea, raţiunea, simţirea nţelegătoare, cunoştinţa şi ştiinţa. Ele se adună n trei lucrări ale sufletului : mintea, raţiunea şi simţirea. Prin minte primim nţelesurile ; prin judecată t lcuirile ; iar prin simţire, chipurile cunoştinţei şi g ndurile dumnezeieşti.

11. Cel a cărui minte deosebeşte bine nţelesurile g ndurilor şi şi nsuşeşte curat cugetările dumnezeieşti, a cărui raţiune t lcuieşte mişcările naturale ale ntregii zidiri văzute, desluşind raţiunile făpturilor, a cărui sim

336. Lucrările simţurilor nu se desfiinţează, ci capătă un caracter spiritual, sau se umplu de o spiritualitate pe treptele mai nalte ale urcuşului duhovnicesc. Se afirmă n aceasta unitatea de viaţă ntre spirit şi trup. Nichita deosebeşte ntre minte, suflet (sau inimă, sau simţire) şi raţiune sau judecată. Prin fiecare din acestea lucr nd Sf ntul Duh, preface g ndurile şi pornirile rele n bune. Dar psihologia lui Nichita e mult mai complexă, mai subtilă.

ţire spirituală primeşte ştiinţa nţelepciunii şi cunoştinţei cereşti, a ajuns mai presus de simţuri, trec nd prin iluminările Soarelui dreptăţii dincolo de simţire. El se bucură de desfătare cu cele nevăzute.

12. Puterile cuprinzătoare ale minţii s nt patru : cuminţenia, agerimea, nţelegerea şi destoinicia. Cel ce uneşte pe acestea cu cele patru virtuţi cuprinzătoare ale sufletului, nsoţind cu cuminţenia minţii, cumpătarea sufletului ; cu agerimea, chibzuinţă ; cu nţelegerea, dreptatea ; cu destoinicia, bărbăţia, şi a ntocmit sieşi, n chip ndoit, căruţă de foc ce l duce la cer[337] şi din care luptă mpotriva celor trei căpetenii şi puteri generale ale oştirii patimilor : iubirea de argint, iubirea de plăceri şi iubirea de slavă[338].

13. Cel ce a biruit iubirea de argint prin nţelegerea dreptăţii legiuite, care este mpreună pătimirea milostivă cu aproapele ; a stăp nit iubirea de plăceri prin cumpătarea cuminţeniei, care este nfr narea generală ; iar iubirea de slavă a răpus o, ca mai slabă, prin agerime şi chibzuinţă, care este deosebirea lămurită a lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti, călc nd o cu picioare sigure, ca pe ceva păm ntesc şi fără nici un preţ ; acela a biruit cugetul păm ntesc al trupului[339]. El a făcut aceasta at t de deplin, nc t s a preschimbat n lege a Duhului vieţii, şi s a făcut slobod de legea trupului, care l tiraniza, nc t poate zice : «Mulţumesc lui Dumnezeu, că legea Duhului vieţii m a slobozit de legea şi de robia morţii» (Rom. VIII, 2).

14. Cel ce caută slava oamenilor, care nu e nimic, ca şi c nd ar fi, şi mbrăţişează iubirea nesăturată de plăceri a sufletului şi se ţine de iubirea de argint prin lăco

337. Prin virtuţi nu ne deschidem numai spre ceilalţi, ci ne şi nălţăm spre cer. Cele patru virtuţi cardinale s nt cei patru cai ai căruţei cu care ne nălţăm spre cer.

338. Acestea nfundă pe om n sine şi l lipeşte de păm nt.

339. Mintea sau nţelegerea nu are deci numai un rost teoretic, ci şi un rost practic, altruist şi plin de adevărata simţire.

mie, se face sau drăcesc prin nchipuirea de sine şi prin m ndrie, sau dobitocesc prin plăcerile p ntecelui şi a celor de sub p ntece, sau fiară celor apropiaţi prin iubirea lacomă şi neomenoasă de argint. El cade din credinţa n Dumnezeu, pentru că primeşte slavă de la oameni, după cuv ntul Scripturii ; se abate de la neprihănire şi curăţie, pentru că şi aprinde cu lăcomia p ntecelui cele de sub p ntece şi se supune pornirilor dobitoceşti ; şi e scos afară din dragoste, pentru că se ngrijeşte numai de el şi nu dă din avuţiile sale aproapelui lipsit. Astfel unul ca acesta se vădeşte ca o fiară cu multe feţe, alcătuită din multe laturi potrivnice ntre ele, ne mpăcat nici cu Dumnezeu, nici cu oamenii, nici cu dobitoacele.

15. Iuţimea, pofta şi cugetarea minţii[340], dacă stau n ele nseşi şi se mişcă potrivit cu firea, fac omul ntreg şi n chipul lui Dumnezeu, nc t acesta se mişcă n chip sănătos şi neabătut nicidecum de la temelia firească. Dar dacă se abat, contrar firii, de la ceea ce se cuvine şi se clintesc de la fire, l vădesc ca pe o fiară cu multe feţe, cum s a zis, şi alcătuită din multe laturi potrivnice ntre ele[341].

16. Iuţimea este la hotarul dintre poftă şi puterea raţională a sufletului, fiind fiecăreia din acestea ca un fel de armă n mişcarea lor contrară firii, sau conformă firii.[342]. Pofta şi raţiunea, mişc ndu se potrivit cu

340. Iuţimea (m nie) şi pofta s nt n legătură cu mintea, deci mintea nu e cu totul rece şi statică.

341. Indumnezeirea are ca bază naturală mişcarea puterilor personale conform firii. Căci prin firea nsăşi noi ne aflăm n relaţie cu Dumnezeu şi ne mişcăm potrivit relaţiei adevărate cu El, dezvolt nd o, aşa cum aceeaşi fire ne cere să fim şi să ne mişcăm n relaţia pozitivă cu semenii noştri. Atunci ne unificăm sau ne simplificăm, fiind mereu aceiaşi şi urmărind n toate binele.

342. E depăşită aci concepţia că puterile sufletului s nt separate, sau lucrează separat. De altfel, o astfel de concepţie n a existat niciodată n practică. E vorba doar de un accent mai mare pe care l are o putere sufletească ntr o mişcare ce trece sau nu n faptă. Oricare mişcare e cugetată, dar nu numai cugetată, ci şi animată de o simţire, de o dorinţă, de o pornire. Pofta n general animă mişcările tuturor puterilor sufleteşti. Iar iuţimea e arma lor. Ea e ntre g nd şi poftă.

firea spre cele dumnezeieşti, iuţimea este fiecăreia din ele o armă a dreptăţii, mpotriva şarpelui care le şopteşte şi le nfăţişează numai mpărtăşirea de plăcerile trupului şi bucuria de slava de la oameni. Dar abăt n du se acestea de la mişcarea potrivită firii şi prefăc n du şi puterea n ceea ce e potrivnic firii şi mut ndu se de la ndeletnicirea cu lucrurile dumnezeieşti spre cele omeneşti, iuţimea li se face arma nedreptăţii, spre păcat. Acestea se vor lupta n acest caz şi se vor năpusti prin iuţime mpotriva celor ce le nfr nează pornirile şi poftele lor. Din această pricină iuţimea e mijlocul prin care omul se poate arăta sau făptuitor al celor bune, văzător şi cunoscător de Dumnezeu, dacă se mişcă după fire, sau dobitocesc, sălbatic şi drăcesc, dacă se abate spre cele potrivnice firii [343].

17. Nu va putea să se cunoască cineva pe sine, de nu şi va ntoarce mai nt i puterile sufletului său, prin pocăinţă dureroasă şi stăruitoare, ca să le facă aşa cum ni le a dat Dumnezeu de la nceput, c nd l a zidit pe Adam şi a suflat n el suflare de viaţă [344] ; nici nu va putea dob ndi g ndul ne nfumurat, neiscoditor, neviclean, simplu, smerit, străin de pizmă, de clevetire, care e stă p n peste patimi şi robeşte toată cugetarea ascultării de Hristos. Nu şi va avea sufletul nici aprins şi nflăcărat de dragostea lui Dumnezeu, nici stăp n pe hotarele nfr nării, ndestulat cu cele ce se nimeresc şi dornic de odihna sfinţilor. Iar dacă nu va dob ndi acestea, nu va putea dob ndi nici inimă blândă, paşnică, nem nioasă, bună, neg lcevitoare, plină de toată mila şi bucuria. Su

343. «Despre suflet», Cap. 57, Ed. Darrouzes, op. *cit.*

344. Insul denaturat prin reaua folosire a puterilor nu este omul adevărat şi nu se poate nici cunoaşte ca ceea ce este cu adevărat; nu se poate cunoaşte, pentru că un astfel de ins nu şi este străveziu n existenţa sa indefinită deschisă infinităţii divine, sau n lumina acestei infinităţi. Dar insul natural, astfel deschis infinităţii, nu e lipsit de poftă şi de iuţime (m nie). Căci acestea s nt aripile sufletului.

fletul dezbinat astfel n el nsuşi şi cu puterile tulburate nu va putea primi razele Duhului.

18. Cel ce n a primit astfel napoi frumuseţea străvechii nobleţi şi nu şi reface ne ncetat trăsăturile chipului Celui care l a plăsmuit pe el după asemănarea Sa, cum va putea să se unească vreodată cu Acela, dacă s a despărţit pe sine, prin neasemănarea trăsăturilor, şi a ieşit din lumina Celui ce este lumină, atrăg ndu şi la sine ceea ce e potrivnic ? Iar neunindu se cu Cel de la Care şi are nceputul fiinţării şi de Care a fost adus la existenţă din nimic, unde va fi aruncat, odată tăiat de la Acela, ca un neasemenea cu Cel ce l a făcut ?[345]. O ştiu cei ce nţeleg, chiar dacă eu voi tăcea.

19. C tă vreme avem n noi materiile patimilor şi ngrijim de bunăvoie pricinile lor, nehotăr ndu ne să le clintim pe acestea din loc, are tărie mpotriva noastră şi puterea lor, lu ndu şi această tărie din noi. Dar dacă le lepădăm din noi şi ne curăţim inima prin lacrimile pocăinţei, ur nd şi nşelăciunea celor văzute, ne facem părtaşi de venirea M ng ietorului, văz nd pe Dumnezeu n lumină veşnică şi fiind văzuţi de Dumnezeu[346].

20. Cei ce au rupt lanţurile simţirii faţă de toată lumea, petrec slobozi de toată robia simţurilor, vieţuind numai Duhului şi grăind cu El, ca unii ce s nt mişcaţi de El. Prin El se unesc şi cu Tatăl şi cu Cuv ntul, cei de o fiinţă, şi ajung un singur Duh, după Pavel. Aceştia nu numai că nu pot fi prinşi de draci, ci le pricinuiesc acelora şi spaimă, ca unii ce s au mpărtăşit de focul dumnezeiesc şi s nt ei nşişi foc.

345. Asemănarea se menţine prin participare la Dumnezeu, nu prin simpla imitaţie. A fi asemenea cu Dumnezeu cel infinit, nseamnă a fi unit cu El, a L avea ntipărit real n sinea indefinită, care să şi o păstreze şi dezvolte astfel.

346. Dumnezeu fiind persoană, nu L vedem numai noi ca pe un obiect, ci ne vede şi El. Faptul că L vedem e semn că El nsuşi ne vede n acel moment. Căci nu L vedem, dacă nu ni se deschide El nsuşi, pri vindu ne.

21. Pipăitul nu şi are lucrarea numai ntr o parte a trupului, ca celelalte simţuri, ci n tot trupul. Deci c nd atingem ceva fără trebuinţă, chiar din clipa simţirii moliciunii acelui lucru, mintea e clătinată de g nduri pătimaşe. Iar c nd ne păzim de atingerea celor moi, fără o trebuinţă necesară a firii, stăp nind simţirea, nu ni se tulbură simţurile sufletului [347].

22. C nd mintea pătrunde n cele mai presus de fire, simţurile afl ndu se n starea cea după fire, intră n chip nepătimaş n legătură cu pricinile lucrurilor, cercet nd numai raţiunile şi firile lor şi deosebind fără greşală lucrările şi nsuşirile lor, ne mpătimindu se şi nemişc ndu se cu plăcere spre ele n mod contrar firii [348].

23. Luptele şi ostenelile duhovniceşti nasc n suflet bucuria păcii, care pune stăp nire peste patimi [349]. Deci ceea ce e anevoios şi neplăcut celor ce se află sub stăp nirea simţurilor, aceea este uşor şi preadulce sufletului

347. Potrivit unei vechi tradiţii patristice, se afirmă existenţa unor «simţuri ale sufletului». Mintea se poate moleşi ea nsăşi prin atingerea cu simţul pipăitului a unor lucruri moi. Există chiar o legătură ntre simţurile trupului şi cele ale sufletului. Ultimele se pot converti n primele, sau le pot influenţa pe acelea.

348. «Despre sufet» cap. 52, edit. cit., p. 114. Ataşarea afectivă şi pătimaşă de lucruri e contrară firii omului, care e făcut să stea şi să nainteze, prin spiritul lui, n relaţia cu Dumnezeu, persoana şi spiritul suprem. Omul nu e făcut pentru a se robi obiectelor, ci pentru a realiza prin ele o relaţie tot mai intensă cu persoanele. Însăşi simţurile intră odată cu mintea ntr o relaţie cu raţiunile lucrurilor, nemairăm n nd ataşată la suprafeţele lor. Iar prin raţiuni cunoaşte pe Dumnezeu ca persoană care le cugetă n folosul omului şi a relaţiei omului cu Sine. Are loc un fel de intuiţie spirituală a simţurilor, prin care omul se pune n relaţie cu Dumnezeu.

349. Se produce deci n suflet o simţire contrară simţirii trupului. Simţirea durerii cu trupul poate produce o simţire de bucurie n suflet şi simţirea plăcerii cu trupul, o simţire de tristeţe n suflet. Mai precis, n suflet se produce o sf şiere. Are şi el pe de o parte o plăcere de pe urma plăcerii trupeşti, dar n el se iveşte totodată o revoltă mpotriva acestei plăceri care caută să l cucerească cu totul. Aci intră rolul voinţei, care se opune căderii sufletului ntr o stare de robie sub pornirile trupeşti şi ntr o stare de slujire a obiectelor, n loc de a fi liber pentru relaţia cu Dumnezeu şi cu persoanele celorlalţi. In baza unităţii de persoană, lucrările sufleteşti şi trupeşti nu pot fi despărţite, dar unele pot fi dominate de celelalte, sau poate apărea o sf şiere trăită de unitatea persoanei.

care osteneşte şi care a dob ndit dorul de Dumnezeu prin sfinţite sudori şi este rănit de dragostea cunoştinţei dumnezeieşti. Căci acelora, ostenelile şi luptele virtuţii le s nt neplăcute şi le par foarte aspre, ca unora ce s nt legaţi de tihna trupului şi de veseliile plăcerilor şi nu s au străduit să spele sărătura plăcerilor cu undele lacrimilor. Iar cei ce doresc şi mbrăţişează virtutea, se sc rbesc de plăcerile ce pricinuiesc durerea şi se scutură de desfătarea şi de iubirea de sine a trupului. Un lucru ntristează sufletul acestora : slăbirea ostenelilor şi domolirea luptelor. Deci ceea ce pricinuieşte acelora veselie trupească, aceea e pricină de ntristare sufletului care şi a strămutat dorinţa spre cele dumnezeieşti. Iar ceea ce pricinuieşte acestuia bucurie duhovnicească, acelora le prilejuieşte suspine şi durere.

24. Ostenelile par la nceput pricinuitoare de durere. Dar dacă ncepătorii stăruiesc n virtute şi se ntind spre treapta de mijloc, ostenelile li se descopere ca pricinuitoare de o anumită plăcere şi de o linişte ne nţeleasă. Iar c nd cugetul muritor al trupului e nghiţit de viaţa nemuritoare, care izvorăşte din sălăşluirea Duhului n cei ce s au ntins cu adevărat spre sf rşiturile (ţintele) virtuţilor prin osteneli, ei se umplu de o bucurie şi de o veselie negrăită, deschiz ndu li se un izvor curat de lacrimi, ntruc t se iveşte de sus o undă dulce de căinţă.

25. Dacă vrei să intri n hotarele virtuţii şi să afli pe cea care duce fără rătăcire la Dumnezeu, să nu dai somn ochilor tăi, nici aţipire pleoapelor tale, p nă nu afli, prin multe nevoinţe şi lacrimi, loc de nepătimire sufletului tău ostenit ; şi vei intra n locaşul sf nt al cunoştinţei de Dumnezeu[350]. Iar prin nţelepciunea iposta tică a lui Dumnezeu vei străbate cu nţelegere p nă la ul

350. Cunoştinţa de Dumnezeu, a ad ncului liniştit al dragostei curate, nu poate fi aflată de sufletul pasionat şi agitat de lucrurile parţiale. Nepătimirea e astfel condiţia sau «locaşul» adevăratei cunoştinţe de Dumnezeu.

timele sf rşituri ale lucrurilor omeneşti[351] şi dispreţuind pe cele de jos, vei alerga şi tu, nsetat ca cerbii, către munţii nalţi ai vederii sufleteşti.

26. Cale grabnică spre nălţarea n virtute a ncepătorilor este tăcerea buzelor, nchiderea ochilor şi surzenia urechilor. Mintea primind astfel nelucrarea acestora şi nchiz nd intrările de afară spre sine, ncepe să se cunoască pe sine şi mişcările sale[352] ; ea cercetează atunci ndată care s nt conţinuturile g ndurilor ce plutesc pe marea cunoscută cu mintea şi care s nt nţelesurile intrate prin portiţa cugetării sale. S nt ele curate şi neamestecate cu seminţe amare şi vin de la ngerul luminii, sau s nt neghine amestecate şi necate n pleavă şi aruncate de potrivnicul luminii ? St nd astfel ca un mpărat n mijlocul g ndurilor şi judec nd şi deosebind pe cele bune de cele rele, pe unele dintre cele intrate le primeşte pentru depănarea şi lucrarea sa şi le aşază n jitniţele nţelegerii pentru a fi rumenite de focul Duhului şi mbibate de apa dumnezeiască, cu care apoi hrănin du se, se mputerniceşte şi se umple de lumină ; iar pe celelalte le leapădă n ad ncul uitării, scutur ndu se de amărăciunea lor. Dar acest lucru l poate face numai mintea aceea, care a apucat calea ce o duce fără rătăcire la ceruri şi la Dumnezeu şi s a dezbrăcat de haina de pl ns a patimilor ntunecate.

27. Sufletul care a lepădat răutatea şi cugetul iscoditor al ng mfării păcătoase şi şi a mbogăţit inima cu simplitatea şi nerăutatea din sălăşluirea M ng ietorului[353],

351. Numai alipit de nţelepciunea supremă, care e n acelaşi timp Persoana supremă, vei putea străbate la sf rşiturile lucrurilor, care se află chiar n această nţelepciune persoană. nţelepciunea ca ipostas ultim al tuturor ne ntăreşte persoana noastră n nţelepciune, căci e fundamentul ultim al persoanei noastre.

352. Nelucrarea simţurilor dă odihnă minţii din partea lucrurilor din afară, Ea se poate ntoarce astfel spre ea nsăşi şi se poate cunoaşte ca ceea ce e n mod deosebit de conţinuturile definite pe care le are n mod succesiv, fără odihnă.

353. Inima simplă e n acelaşi timp bogată, indefinit de bogată, pentru că n locul multelor dar mărginitelor chipuri ale lucrurilor de care

ajunge ndată al lui Dumnezeu şi al său nsuşi[354]. Cele ce le vede şi le aude, el le socoteşte vrednice de crezut şi adevărate, fără să se ndoiască, ca unul ce s a ridicat peste prăpăstiile nfricoşătoare ale necredinţei şi e purtat deasupra iadului pizmei[355].

28. Tuturor virtuţilor le premerge credinţa din inimă, pe care o are cineva atunci c nd sufletul nu poartă n el o socotinţă ndoielnică, ci a lepădat cu desăv rşire iubirea de sine. Căci pe cel ce s a gătit de cur nd spre lupte, nimic nu l mpiedică aşa de mult de la lucrarea poruncilor, ca atotreaua iubire de sine. Aceasta este piedica naintării celor ce vor să se s rguiască. Aceasta le pune n minte boli şi pătimiri ale trupului, greu de vindecat, prin care răceşte căldura sufletului şi l nduplecă să se ferească de greutăţi, ca fiind vătămătoare unei vieţi care vrea să se simtă bine. Iubirea de sine este iubirea neraţională a trupului, care, făc nd pe monah iubitor de sine sau iubitor de suflet sau de trup, l depărtează de Dumnezeu şi de Împărăţia Lui,

era alipită şi plină astfel nc t nu se mai vedea, s a descoperit n ea nsăşi, av nd revărsată n ea nemărginirea vieţii şi nţelegerii Duhului, prin care le nţelege pe toate, dar nu se alipeşte de nici una din cele mărginite şi nu se str nge n jurul nici uneia, lu nd chipul ei mărginit.

354. Sufletul care a scăpat de obsesia lucrurilor şi s a predat lui Dumnezeu şi a dob ndit libertatea. El e deci al său nsuşi, fiind n acelaşi timp al lui Dumnezeu. Căci din libertatea iubirii lui Dumnezeu i curge libertatea iubirii sale faţă de Dumnezeu, după al Cărui chip infinit este şi el indefinit. El l iubeşte pe Dumnezeu nesilit, ci n pornire spontană şi fericită de a depăşi formele mărginite pe care le ia prin lucruri, ca să revină la starea sa proprie, la starea conformă firii sale. Prin iubirea sa răspunde iubirii cuceritoare a lui Dumnezeu, Care nu vrea să l mărginească, precum nici sufletul nu vrea să se mărginească. n nt lnirea aceasta a celor două iubiri nu e nimic silnic.

355. Ne ncrederea n toţi şi n toate deschide un ad nc prăpăstios n faţa sufletului, neav nd unde pune piciorul ca să se odihnească ntr o realitate statornică şi iubitoare şi potrivită cu el, scăpat de nesiguranţa şi pustietatea sa, care l mărgineşte n gradul suprem, despărţindu l de relaţia cu orice realitate indefinită, adică cu persoanele. Pizma ce o are faţă de alţii face ca prăpastia aceasta, care este prăpastia nimicului, să ia şi un caracter de iad, care şi trimite chinul n lăuntrul sufletului nsuşi. Necredinţa ţine pe ins deasupra unei prăpăstii, pentru că pentru el nu e nimic, dec t hăul nefiinţei care l nconjoară şi l ameninţă. Tocmai n mărginirea trăită n legăturile cu lucrurile, sau n sinea mărginită, se cască hăul nimicului.

după cuv ntul : «Cel ce şi iubeşte sufletul său, şi l va pierde» (Ioan XII, 25) [355b].

29. Cel ce a nceput lucrarea poruncilor cu osteneală şi a luat cu dragoste fierbinte pe umerii săi jugul uşor al nevoinţei nu cruţă sănătatea trupului, nu se sperie de asprimea ostenelilor pentru virtute, nu se leneveşte n nevoinţe, nu priveşte la vreunul care se poartă faţă de nevoinţe cu nepăsare şi tr ndăvie, ci taie cu dor fierbinte brazda virtuţilor, prin orice pătimiri, căut nd numai la sine şi la poruncile lui Dumnezeu. În fiecare zi el aruncă cu lacrimi n ţarina sa vie seminţele sale, p nă i va răsări semănătura verde a nepătimirii şi va creşte p nă la spicul cunoştinţei dumnezeieşti şi va rodi n grăuntele cuv ntului, făc ndu l să poarte roadele dreptăţii sale.

30. Socotesc că de nicăieri nu i vine sufletului o at t de grabnică şi de ntinsă sporire, ca din credinţă. Iar credinţă numesc, nu pe cea simplă n Dumnezeu şi n Fiul Său cel Unul Născut, ci pe cea plină de simţire, cu care cunoaştem că s nt adevărate făgăduinţele lui Hristos, pe care le a făgăduit şi gătit celor ce L iubesc pe El, ca şi ameninţările şi muncile iadului, cele gătite diavolului şi slugilor lui [356]. Această credinţă umple su

355 b. Iubirea de sine l face pe monah să fie şovăitor n credinţa care l ndeamnă să pornească şi să se ţină pe calea nevoinţelor pentru virtute. El socoteşte că răm ne astfel adăpostit de furtuni şi de greutăţi n portul comodităţii. In realitate, această ne ncredere i va face continuu griji şi l va lipsi de putinţa de a se odihni de ele la s nul ferm şi atot iubitor al Părintelui Ceresc. Prin credinţă omul a aflat un teren solid sub picioarele lui: un teren dincolo de cele văzute, un teren dincolo de lucrurile schimbătoare, n Persoana de statornică şi nesf rşită iubire a lui Dumnezeu. Acest teren devine tot mai solid prin virtuţi, pentru că prin virtuţi şi ntăreşte omul legătura cu Dumnezeu. Omul nsuşi devine tot mai tare prin ele.

356. Credinţa nu nseamnă a admite teoretic existenţa lui Dumnezeu şi ntruparea Fiului Său, a opta pentru credinţă ca pentru o altă filozofie, ci a simţi că scăparea ta pe veci depinde de ajutorul atotputernic al lui Dumnezeu, Care ne a arătat n Hristos iubirea şi mila Sa nesf rşită. Ea nseamnă a tremura pentru m ntuirea ta şi a face voia lui Dumnezeu

fletul războit, de nădejdea că va ajunge la starea sfinţilor, la fericita lor nepătimire, şi l ndeamnă să alerge spre culmea sfinţeniei lor şi să se facă mpreună moş tenitor cu ei al Împărăţiei lui Dumnezeu. Încredinţat astfel, se ntinde cu s rguinţă spre lucrarea poruncilor, ne ndoindu se ntru sine, ci urm nd ostenelilor acelora şi urmărind prin nevoinţe asemănătoare, să dob ndească desăv rşirea lor.

31. Starea din afară a feţei obişnuieşte să se schimbe mpreună cu starea din lăuntru a sufletului. Căci chipul feţei arată lucrarea pe care o are mişcarea minţii lui, făc nd o cunoscută celor ce privesc starea lui lăuntrică. Acest chip al feţei potrivindu se şi schim b ndu se mpreună cu cele ce se lucrează n g nd, uneori se arată luminos, c nd inima se veseleşte de urcuşurile ei spre Dumnezeu prin cugetările bune ; alteori se arată posomorit şi ntunecat, c nd inima e năsprită de g nduri necuvenite[357]. Căci cel stăp nit de diferite g nduri nu se poate ascunde de cei ce au simţurile sufletului deprinse să vadă. În unele cazuri se petrece o schimbare a dreptei Celui Prea nalt; ea se face arătată acestora, ca una ce le este cunoscută şi iubită. Căci datorită ei, aceştia, fiind născuţi a doua oară de către Duhul, s au făcut lumină şi sare oamenilor. În alte cazuri se nt mplă o schimbare n starea puterilor sufleteşti şi n tulburarea g ndurilor ; ea le este vădită n chip limpede celor ce au lepădat o şi poartă trăsăturile chipului

pentru a fi vrednic de ea, pentru a te uni cu Dumnezeu cel iubitor, singurul n Care este m ntuirea. Credinţa aceasta nu poate fi dezlegată de năzuinţa serioasă şi ostenitoare spre sfinţenie, spre curăţia n relaţia iubitoare cu Dumnezeu. Ea e un fel de intuiţie a realităţii celor făgăduite, un fel de confirmare a lor prin bunul simţ, sau chiar printr un fel de pregustare.

357. De aci provine transparenţa luminoasă a celor buni şi a sfinţilor şi faţa ntunecoasă a celor răi. In ochii lor se văd g ndurile lor, care, c nd s nt rele, fac feţele oamenilor ntunecate, iar c nd s nt bune le fac luminoase. Iar n lumina feţii sfinţilor se vede şi lucrarea Sf ntului Duh, Celui Atotbun, lucrare simţită de ei.

Fiului lui Dumnezeu, luminat de darurile dumnezeieşti [358].

32. Lucrarea din lăuntru se face sufletului fie pricină de cununi, fie pricină de pedepse şi de chinuri veşnice. Dacă se ndeletniceşte cu lucrurile dumnezeieşti şi cultivă locurile smeritei cugetări, primeşte ploaia de sus a lacrimilor şi ngrijeşte de dragostea şi de credinţa faţă de Dumnezeu şi de mpreuna pătimire cu aproapele. Prin acestea, sufletul, refăc nd frumuseţea chipului lui Hristos, se face lumină oamenilor şi atrage cu razele virtuţilor privirile spre sine şi mişcă pe toţi spre preamărirea lui Dumnezeu [359]. Dar dacă răscoleşte şi caută cele de jos şi cele omeneşti şi locurile de ocară ale păcatului, primind de jos răul miros şi ntunericul, cultivă ura şi depărtarea de bine. Prin aceasta, refăc nd chipul păm ntesc şi fără frumuseţe al omului vechi, se face ntuneric celor apropiaţi, şi prin lucrarea şi vorbirea străjilor (simţurilor) strică sufletele neformate şi fără sprijin şi st rneşte hulirea lui Dumnezeu. Astfel, după cum e gătit sufletul de moarte, aşa şi va afla şi răsplata.

33. Cel ce cultivă g ndurile păcătoase şi face privirile din afară ntunecate şi posomorâte. Limba lui e mută pentru laudele dumnezeieşti şi nu vine n nt m pinarea nimănui spre fericirea lui. Dar cel ce cultivă răsadurile bune şi nemuritoare ale inimii are faţa bucuroasă şi luminoasă. Limba lui e c ntătoare la rugăciune şi se face pe sine ntreagă preadulce la cuv nt. În felul acesta este, şi se face vădit celor ce văd bine, at t cel ce se află ncă n robia patimilor necurate şi petrece sub puterea silnică a legii cugetului păm ntesc, c t şi cel eliberat de o asemenea robie de către legea

358. Mai ales sfinţii văd stările oamenilor, pe c nd cei păcătoşi nu văd lumina din sfinţi, pentru că privirea ei i face şi mai ntunecaţi.

359. Împreuna pătimire cu alţii şi virtuţile ca deschideri spre alţii i face pe cei buni să lumineze şi mai mult prin feţele lor.

Duhului. Căci după nţeleptul Solomon, «c nd se veseleşte inima, se luminează faţa, iar c nd se află n ntristări aceea, se posomorăşte aceasta» (Prov. XV, 13).

34. Patimile săv rşite cu fapta, cu fapta se şi tămăduiesc. Căci precum ne nfr narea, plăcerea, lăcomia p ntecelui şi viaţa nepăsătoare şi fără r nduială nrădăcinează n suflet deprinderea pătimaşă şi l duc la fapte necuvenite, aşa str mtorarea n nfr nare, ostenelile şi nevoinţele duhovniceşti aduc n el despătimirea şi l strămută de la patimă la nepătimire[360].

35. C nd cineva, după nevoinţă ostenitoare şi ntinsă, se nvredniceşte, prin smerită cugetare, de mari daruri de la Dumnezeu, dar pe urmă e răsturnat de unde se află şi e predat patimilor şi dracilor care l pedepsesc, să ştie că s a nălţat şi şi a nchipuit despre sine lucruri mari şi s a m ndrit asupra altora. Drept aceea, unul ca acesta nu va afla de nicăieri tămăduire şi izbăvire de patimile şi de dracii care i au cuprins viaţa, dec t de la alergarea, prin pocăinţă, la starea cea dint i, şi de la folosirea mijlocitorului celui bun, care este smerenia şi cunoştinţa măsurilor sale[361]. Prin aceasta tot cel ce stă bine pe temelia virtuţilor se socoteşte pe sine mai prejos dec t toată zidirea.

36. În faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor care vieţuiesc după Hristos, e un rău tot aşa de mare a petrece cineva pătimaş n fapte de desfr nare şi a se m ndri n duhul părerii de sine[362]. Căci precum cele făcute n as

360. In aceasta stă rostul epitimiilor date de duhovnic in taina pocăinţei. N ajunge ca păcătosul să regrete teoretic faptele rele, ci ntru c t acelea au izvor t dintr o slăbire a firii sau din niscai obişnuinţe egale cu patimile, aceste obişnuinţe trebuie vindecate tot prin fapte stăruitoare, prin fapte de putere a spiritului manifestat prin trup. De aceea faptele de pocăinţă s nt fapte tămăduitoare, ntăritoare ale firii.

361. Acela trebuie s o ia iarăşi de la nceput, adică de la lupta cu patimile şi de la străduinţa de sporire n virtute, ca să ajungă la treapta de la mijloc care e smerenia. Fără smerenie, temelia virtuţilor se prăbuşeşte.

362. In am ndouă e aceeaşi uitare a omului de Dumnezeu, aceeaşi nsingurare a lui, care l duce la slăbirea puterii spirituale.

cuns ale celui dint i e ruşinos a le şi grăi, aşa şi nălţările inimii celui de al doilea s nt ur te naintea lui Dumnezeu[363]. Şi precum pe cel dint i l leapădă Dumnezeu de la odihnă, pentru că e numai trup, cum zice Scriptura (Facere VI, 3), aşa şi cel din urmă e necurat naintea Domnului, pentru că se mândreşte.

37. Nu orice patimă e şi păcat cu fapta, ci altceva e păcatul cu fapta şi altceva patima. Patima e ceea ce se mişcă n suflet, iar fapta păcătoasă ceea ce se vede n trup. De pildă, iubirea de plăceri, iubirea de argint, iubirea de slavă s nt patimi cumplite ale sufletului. Iar curvia, lăcomia de avere şi nedreptatea s nt fapte păcătoase ale trupului. Pofta, m nia şi m ndria s nt patimi ale sufletului, sau puterile lui n mişcarea mpotriva firii. Iar preacurvia, uciderea, furtul, beţia şi orice altceva care se face prin trup, s nt fapte păcătoase şi cumplite ale trupului.

38. Trei s nt căpeteniile cele mai generale ale tuturor patimilor ; şi trei războaiele mpotriva lor ; şi trei cei ce se războiesc cu ele şi biruiesc pe balaurul cu trei capete : al iubirii de plăcere, al iubirii de argint şi al iubirii de slavă. Aceştia s nt : ncepătorul, cel din mijloc şi cel desăv rşit[364].

39. Lupta acestor trei mpotriva celor trei căpetenii şi puteri ale duhului stăp nitor nu e una şi aceeaşi, ci alta şi alta. Altfel se poartă lupta cu fiecare dintre aceste căpetenii, de către fiecare din cei ce se luptă mpotriva lor şi e narmat n chip firesc cu dreaptă m nie.

40. Cel ce s a pregătit de cur nd pentru nevoinţele evlaviei şi e ncepător n războiul cu patimile, toată bătălia şi o poartă mpotriva duhului iubirii de plăcere şi

363. E bine ca cel ce păcătuieşte să şi mărturisească păcatele naintea duhovnicului, cu căinţă, precum e bine ca virtutea să nu i fie obiect de laudă. Dar de obicei se nt mplă altfel.

364. Începătorul biruieşte iubirea de plăcere, cel din mijloc, iubirea de argint şi cel desăv rşit, iubirea de slavă.

se oşteşte cu putere mpotriva lui prin toată greaua pătimire. El şi usucă trupul prin foame, culcare pe jos, privegheri şi rugăciuni de toată noaptea. Iar sufletul şi l fr nge prin amintirea pedepselor din iad şi prin cugetarea la moarte ; n sf rşit, inima şi o curăţeşte de ntinăciunea nsoţirilor şi nvoirilor[365], prin lacrimi de pocăinţă.

41. Cel ce a naintat cu nevoinţa de la nceput spre mijloc şi şi a şters sudorile luptei mpotriva duhului iubitor de plăcere, cu buretele primei nepătimiri, şi a nceput de cur nd să privească cu ochii descoperiţi esenţele lucrurilor, ridică armele credinţei mpotriva duhului necredincioasei iubiri de argint. El şi nalţă mintea prin g ndirea la lucruri dumnezeieşti, şi ascute raţiunea cu raţiunile zidirii şi şi o lămureşte descoperind esenţele lor; iar sufletul şi l ridică prin credinţă de la cele văzute la nălţimea celor nevăzute şi l convinge că purtătorul de grijă al lucrurilor sale este Însuşi Dumnezeu, Care a adus toate din nefiinţă la fiinţă şi toată nădejdea sa şi o pune n viaţa cea n Dum nezeu[366].

42. Cel ce a trecut mijlocul prin vedere sufletească şi prin nepătimire şi s a ridicat peste nşelăciunea simţirii legate de lume, şi a pătruns de cur nd cu raţiunea cunoştinţei şi a nţelepciunii ipostatice a lui Dumnezeu n ntunericul cunoştinţei de Dumnezeu, ridică, cu pu

365. nsoţirea e starea de vorbă cu g ndurile ivite n minte ca ispite; nvoirea e aprobarea lor.

366. E demnă de remarcat legătura pe care o face Nichita Stithatul ntre combaterea iubirii de argint şi străduinţa celui de pe treapta de mijloc de a contempla esenţele sau raţiunile lucrurilor, după depăşirea iubirii de plăceri prin post, prin priveghere şi prin rugăciuni. Cel ce contemplă raţiunile lucrurilor nu se mai lăcomeşte spre posedarea lor, căci vede originea acestor raţiuni n Dumnezeu şi vede pe Dumnezeu ca purtător de grijă al lor. Dar aceasta nseamnă a vedea lucrurile prin credinţa n Dumnezeu, nu ca realităţi de sine stătătoare. Cel ce s a curăţit de pofta de plăceri a dob ndit prima nepătimire; cel ce priveşte fără lăcomie la esenţele lucrurilor n Dumnezeu a ajuns la a doua nepătimire. Am n două ntăresc nădejdea n Dumnezeu.

terea smeritei cugetări, armele mpotriva duhului iubirii de slavă[367], străpung ndu şi (umilindu şi) sufletul prin sfinţite descoperiri şi făc ndu l să verse lacrimi fără durere. Iar cugetul lui l biruie prin amintirea neputinţei omeneşti şi l nalţă prin nţelesurile cunoştinţei dumnezeieşti[368].

43. Prin posturi, privegheri, rugăciuni, culcare pe jos, prin ostenelile trupului şi prin tăierea voilor noastre ntru smerenia sufletului, facem nelucrător duhul iubirii de plăcere. Iar prin lacrimile pocăinţei l legăm şi, nchiz ndu l n temniţa nfr nării, l punem n nemişcare şi n nelucrare, stăruind n lupta celor ce se s rguiesc şi se nevoiesc.

44. Prin armele credinţei şi prin sabia Duhului, care este raţiunea lui Dumnezeu, prăbuşind la păm nt duhul iubirii de argint, l junghiem, nălţ ndu ne spre contemplarea lucrurilor cu raţiunea nţelepciunii şi, ri dic ndu ne deasupra micimii celor văzute, prin raţiunea cunoştinţei, ne odihnim n Împărăţia dragostei, cu nădejdea vistieriilor preafericite ale lui Dumnezeu.

45. Plutind pe aripile nepătimirii şi ale smeritei cugetări n văzduhul cunoaşterii tainice de Dumnezeu şi pătrunz nd cu Duhul dumnezeiesc n ad ncul de sus al cunoştinţei tainelor lui Dumnezeu, ardem duhul iubirii de slavă cu fulgerele dogmelor şi nţelesurilor dumnezeieşti. Privind apoi spre sf rşiturile lucrurilor

367. Cel ajuns n faţa nepătrunsului dumnezeiesc nu mai are nici un temei pentru iubirea de slavă.

368. Aci Nichita leagă combaterea slavei deşarte, sau a patimii celei mai subţiri şi mai greu de biruit, prin smerita cugetare, care se dob ndeşte pe treapta a treia, a celui desăv rşit, odată cu pătrunderea n ntunericul mai presus de cunoştinţă al cunoaşterii lui Dumnezeu prin experierea prezenţei Lui, cea mai naltă cunoaştere de Dumnezeu fiind nsoţită de conştiinţa neputinţei de a L defini şi exprima. Aceasta ntreţine n acelaşi timp smerita cugetare n suflet. Iar aceasta e leacul cel mai propriu mpotriva slavei deşarte. Dar la această cunoştinţă mai presus de cunoaştere se ajunge prin experienţa legăturii cu Cuv ntul ipos tatic sau personal al lui Dumnezeu, a Cărui prezenţă şi revendicare e trăită ntr un mod intens, deşi indefinit.

omeneşti, i necăm n ploi de lacrimi şi n r uri ale pl nsului de pocăinţă pe cei trei draci de frunte care se oştesc mpotriva noastră, prin nchipuirea de sine, prin slava deşartă şi prin m ndrie[369].

46. Cel ce a ur t cu m nie pofta trupului, pofta ochilor şi trufia vieţii (1 Ioan II, 16), cu toată lumea lor de nedreptate[370], prin a căror prietenie ne facem duşmani ai lui Dumnezeu, şi s a lepădat de ele, şi a răstignit sieşi lumea şi el s a răstignit ei (Gal. VI, 14), des fiinţ nd vrăjmăşia dintre Dumnezeu şi suflet, aflătoare n trupul său, şi făc nd ntre am ndoi pace (Efes. II, 15—16)[371]. Căci cel ce a murit faţă de acestea, prin dezbrăcarea de puterea cugetului trupesc, s a mpăcat pe sine cu Dumnezeu, risipind vrăjmăşia lumii prin omor rea plăcerilor, prin viaţa răstignită lumii, şi a mbrăţişat prietenia lui Iisus. Drept aceea unul ca acesta nu mai este vrăjmaş al lui Dumnezeu, nemaifiind prieten al lumii[372], ci s a făcut prieten lui Dumnezeu, ca

369. In ultimele trei capete Nichita repetă mijloacele prin care sufletul se curăţeşte de cele trei patimi: iubirea de plăceri, iubirea de argint şi iubirea de slava deşartă, urc nd pe cele trei trepte: a nfr nării, a contemplării raţiunilor dumnezeieşti ale lucrurilor şi a cunoştinţei tainice de Dumnezeu. Pe a treia treaptă, pe l ngă rolul atribuit pl nsului şi smereniei n alungarea iubirii de slavă, se mai atribuie un mare rol nţelegerii dogmelor, care ţin n conştiinţă măreţia şi iubirea lui Dumnezeu. Dar smerenia şi nţelegerea dogmelor o are numai cel ce pluteşte pe aripile nepătimirii, nelegate de nici o mpătimire faţă de cele de jos şi mărginite, n văzduhul infinit şi indefinit al lui Dumnezeu, cunoscut prin experienţă. Cele trei duhuri ale iubirii de slavă ntreţin cele trei chipuri ale ei: părerea de sine, slava deşartă de la alţii şi m ndria faţă de alţii. Ele s nt biruite n special prin lacrimile pocăinţei.

370. Patimile s nt pricinile nedreptăţii, pentru că ele s nt tot at tea expresii ale egoismului acaparator. De aceea dreptatea este identificată n Sf nta Scriptură cu totalitatea virtuţilor, cu starea de deplină curăţire a omului de egoism, care este şi starea de desăv rşire a lui. Nedreptatea sau dreptatea reprezintă astfel şi o relaţie bună sau rea a omului cu Dumnezeu. Prin dreptate se respectă locul deţinut după cuviinţă de fiecare, locul egal al tuturor credincioşilor şi locul de stăp nitor al lui Dumnezeu.

371. Duşmănia se află n trup, dar are consecinţe n suflet.

372. Cel ce foloseşte lumea pentru plăceri, face ca lumea nsăşi să apară ca duşman al lui Dumnezeu, ca una ce dă prilej păcatului, sau duşmăniei omului faţă de Dumnezeu. Însăşi prietenia cu această lume este neplăcută lui Dumnezeu. Păcatul, apăr nd ca o alianţă a omului cu lumea mpotriva lui Dumnezeu, face şi lumea duşmană lui Dumnezeu. Viaţa

unul ce s a răstignit lumii şi poate zice: «Mie lumea s a răstignit şi eu lumii» (Gal. VI, 14).

47. Toată părăsirea ce se nt mplă celor ce se nevoiesc le vine pentru slava deşartă, pentru os ndirea aproapelui şi pentru fălirea cu virtuţile. Deci oricare dintre acestea, care se iveşte n sufletele celor ce se nevoiesc, le pricinuieşte părăsirea de la Dumnezeu[373]. Şi nu vor scăpa de această os ndă dreaptă pentru căderi, p nă ce nu vor lepăda pricina de mai nainte a părăsirii şi nu vor alerga spre nălţimea smeritei cugetări[374].

48. Necurăţia inimii şi ntinarea trupului nu stă numai n a nu te curaţi de cugetările pătimaşe, ci şi n a te m ndri cu mulţimea isprăvilor, a te făli cu virtuţile, a te socoti lucru mare n ce priveşte nţelepciunea şi cunoştinţa de Dumnezeu şi n a dispreţui pe fraţii tr ndavi şi nepăsători. Aceasta se vădeşte din pilda vameşului şi fariseului (Luca XVIII, 10 ş. u.).

49. Nu socoti că te ai ridicat deasupra patimilor şi ai scăpat de ntinarea cugetărilor pătimaşe, care se nasc din ele, c tă vreme porţi ncă un cuget m ndru, um fl ndu te cu virtuţile. Căci nu vei vedea curţile păcii ntru bl ndeţea g ndurilor, nici nu vei intra n locaşul bisericesc al dragostei cu bucurie[375], ntru toată bunătatea şi seninătatea inimii, c tă vreme te ncrezi n tine, n faptele tale.

fără de păcat n lume restabileşte şi lumea n situaţia de creaţie plăcută lui Dumnezeu.

373. Chiar oamenii părăsesc pe cei ce se m ndresc cu virtuţile şi os ndesc pe alţii. De aci faptul, la aparenţă curios, că oamenii pretinşi morali, nu s nt iubiţi aproape de nimeni.

374. Sporirea n virtuţi trebuie să nainteze mpreună cu sporirea n smerita cugetare. Numai aşa omul nu devine rigid şi nu se simte părăsit de oameni. Numai aşa şi apără virtuţile n acelaşi timp.

375. Dragostea este un locaş bisericesc, este o biserică, pentru că este totdeauna comuniune şi pentru că este curată, sf nta. Afl ndu te n ea, te afli n comuniune curată cu Dumnezeu şi cu oamenii, scăpat de m ndria care te izolează de toţi şi te rupe de Dumnezeu, făc ndu te incapabil să te deschizi Lui şi acelora.

50. Dacă sufletul tău e mpătimit de nfăţişările frumoase ale trupurilor şi eşti chinuit de g ndurile pătimaşe ce se nasc n tine, zice se, din ele, nu socoti că acestea s nt pricinile tulburării şi mişcării pătimaşe din fire. Ci să ştii că n lăuntrul sufletului tău este pricina ascunsă care atrage ca un magnet la sine, n temeiul unei deprinderi pătimaşe şi a unei obişnuinţe rele, ntinarea de la feţe, ca pilitura de fier[376]. Fiindcă toate s nt făpturile lui Dumnezeu şi bune foarte n raţiunea lor, neav nd nici o raţiune care să nvinovăţească creaţia lui Dumnezeu.

51. Precum cei ce suferă de rău de mare nu pătimesc aceasta de la firea mării, ci din pricina mustimii stricate aflătoare de mai nainte n lăuntrul lor, aşa şi sufletul, nu din pricina feţelor, ci din pricina deprinderii rele aflătoare de mai nainte n el, suferă clătinarea şi tulburarea pătimaşă[377].

52. Însăşi firea lucrurilor obişnuieşte să se schimbe după starea din lăuntru a sufletului. C nd deci simţurile minţii lui se află n starea cea după fire şi mintea se mişcă fără rătăciri n jurul raţiunilor lucrurilor, raţiunea lămurindu i firea şi mişcările lor, sufletul vede şi lucrurile şi persoanele şi toată firea corpurilor materiale, potrivit cu firea, neav nd n ele ascunsă vreo pricină de ntinare sau de vătămare. Dar c nd puterile sufletului se mişcă mpotriva firii, răzvrătindu se mpotriva lor nseşi, le vede şi pe acelea contrar firii lor[378].

376. Propriu zis, ntinăciunea nu e n feţele frumoase, ci n cugetul pătimaş al celui ce le priveşte. El proiectează asupra lor ispita la păcat, deci ntinăciunea, pe care apoi o vede ca venindu i de la ele.

377. Omul vede lumea potrivit cu starea lui. Starea omului influenţează vederea ochilor, auzul urechilor, care proiectează peste lucruri nfăţişări ce răspund stării lui sufleteşti. Dacă el se face mărginit prin preocuparea de plăceri, vede lucrurile n mărginirea lor şi nu vede prin ele raţiunile lor indefinite in Dumnezeu cel infinit.

378. Starea de suflet pătimaşă şi faţa lucrurilor afectată şi ea de această stare s nt o str mbare a firii omeneşti şi a feţii adevărate a lucrurilor, a feţii lor curate şi transparente pentru raţiunile dumnezeieşti şi deci cu adevărat frumoase şi ad nci n taina lor. Deci schimbarea

Ele nu ridică atunci sufletul prin frumuseţea lor firească la cunoaşterea Făcătorului, ci l coboară prin deprinderea lui pătimaşă n ad ncul pierzaniei.

53. Dacă, părăsit fiind, ai căzut n păcatul trupului sau al limbii, sau al g ndului, după ce ai dus o viaţă ostenitoare şi aspră, să nu ţi pară acest lucru străin şi ciudat. Căci căderea este a ta şi din pricina ta. De nu ţi ai fi nchipuit despre tine, fără folos, că ai făcut ceva nou şi de mare preţ, sau de nu te ai fi nălţat cu cuget trufaş asupra altuia, sau de n ai fi judecat pe cineva pentru neputinţa firii omeneşti, ţi ai fi cunoscut neputinţa ta şi nu ai fi fost părăsit de judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu. Dar a trebuit să o cunoşti pe aceasta altfel, ca să nveţi să nu judeci, să nu cugeti cele ce nu trebuie să le cugeti şi să nu te nalţi faţă de nimeni[379].

54. Dacă ai căzut n ad ncurile relelor, să nu dez nădăjduieşti nicidecum n ridicarea ta din nou, chiar dacă te ai rostogolit p nă la ultima treaptă a iadului răutăţii. Căci dacă ai pus mai nainte, cu căldură, temelie evlaviei prin virtuţile cu fapta, chiar dacă casa acesteia, zidită de tine din diferite pietre ale virtuţii, s a surpat p nă la păm ntul pătimaş al relelor, Dumnezeu

subiectivă a lucrurilor e totdeauna o deformare a lor n sens rău, nu e ceva ce ţine n mod fatal de raportul nostru cu lumea. Restabilirea firii noastre şi a feţii lumii coincide cu o trăire n legătură cu Dumnezeu. E propriu firii noastre să trăiască n ambianţa luminii dumnezeieşti şi a lucrării lui Dumnezeu, care ntăreşte puterile noastre spirituale, sau le ţine şi le dezvoltă pe linia dorinţei lor intrinsece. C nd puterile sufletului se mişcă mpotriva firii, se mişcă şi mpotriva lor nseşi. O raţiune care nu vede lucrurile ca av ndu şi cauza n Dumnezeu nu naintează n direcţia naturală spre care ea se cere. O alipire de lucruri prin plăcere nu actualizează bucuria adevărată pe care simţirea e chemată să o aibă din privirea curată a lor, care le vede nu ca obiecte de sine stătătoare, ci ca medii de comunicare cu subiectul infinit şi de infinită iubire al lui Dumnezeu, şi cu subiectele indefinite umane.

379. Cine judecă pe altul, datorită unor lucruri bune săv rşite, uită de neputinţa sa. Ei nu ştie că prin aceasta uşor poate deveni iarăşi inapt să facă binele. El nu ştie că binele adevărat constă esenţial n iubire, care l vede pe oricine n libertatea lui indefinită faţă de care trebuie să fie deschis. Prin judecată el se nchide celuilalt, sau l reduce la un obiect pe care l defineşte şi l manipulează ntr un anumit fel mărginit.

nu va uita de vechile tale osteneli şi sudori, dacă ai inima zdrobită pentru căderile tale, şi Şi aminteşte de zilele cele de odinioară şi se căieşte de căderea ei cu suspine naintea Lui. Căci căut nd va căuta la tine degrabă, făc nd să vibreze cuvintele Sale (Isaia LXIV, 2) şi ţi va atinge nevăzut ochii inimii tale ndurerate şi va ntări temelia virtuţii, pusă de tine mai nainte cu osteneală[380]; şi ţi va da o putere mai mare şi mai desăv rşită dec t cea dinainte, ca, n căldura unui duh fierbinte, să dob ndeşti iarăşi, cu răbdare, faptele virtuţii celei surpate din pizma celui rău şi, n duh de smerenie, să ridici din nou casa evlaviei, mai strălucită dec t cea dint i, spre odihna veşnică a Lui, după cum s a scris[381].

55. Toate c te ni se nt mplă spre necinstirea noastră, fie de la oameni, fie de la draci, ni se nt mplă prin judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu, cu bun rost (prin iconomie), spre smerirea m ndriei deşarte a sufletelor noastre. Căci scopul c rmuirii lui Dumnezeu, n ce priveşte viaţa noastră, e să fim pururea smeriţi şi să nu cugetăm despre noi ceea ce nu trebuie să cugetăm, ci să cugetăm spre a ne nţelepţi prin cumpătare; nici să nu ne nchipuim lucruri mari despre noi, ci să căutăm spre El şi să I urmăm, după putinţă, fericita smerenie. Căci a fost bl nd şi smerit cu inima. Aşa doreşte să ne

380. Ceea ce a fost pus odată bun n suflet nu se desfiinţează cu totul. Dar trebuie o revenire la acel bine, prin pocăinţă, pentru a se descoperi din nou.

381. In casa virtuţilor se odihneşte Dumnezeu, pentru că este o casă deschisă, prin smerenie, curăţiei, păcii, iubirii. Dar nu se odihneşte n dăr măturile unui suflet sf şiat de contradicţii, egoist, ntunecat, nchis, mărginit. Sufletul se nchide şi se dăr mă c nd nu mai e n legătură cu Dumnezeu. El este atunci ca o vioară stricată, din care arcuşul artistului nu mai poate scoate melodiile sale armonioase şi nesf rşite. Numai o casă clădită deplin cum trebuie e luminoasă, armonioasă, st nd ntr o legătură şi cu lumea din afară, prin ferestre, prin terase, prin balcoane, put nd fi locaş al unei persoane sau al unor persoane care nu vor să se nchidă n această casă, ieşind din legătura cu toată realitatea. Dumnezeu cel infinit nu poate fi nchis de nimeni n sine nsuşi. De aceea cel ce se mărgineşte pe sine prin alipirea la lucrurile mărginite, nu se poate face locaş al lui Dumnezeu.

facem şi noi, Cel ce a răbdat pentru noi moartea nedreaptă şi de ocară. Căci nimic nu iubeşte El aşa de mult şi nu este at t de folositor pentru orice virtute şi n stare să ne nalţe din gunoiul patimilor, ca bl nde ţea, smerenia şi dragostea către aproapele. Dacă nu le avem pe acestea c nd săv rşim virtutea, deşartă e toată lucrarea noastră şi toată osteneala nevoinţei e nefolositoare şi neprimită.

56. Începătorilor n viaţa virtuoasă le ajută n lucrarea poruncilor şi n fuga de rele, frica de chinuri. Dar celor ce au naintat prin virtute, ajung nd la vederea slavei lui Dumnezeu, li se naşte o altă frică, potrivită cu starea lor. E temerea curată care i nfricoşează foarte mult, din dragoste (Ps. XIX, 10). Aceasta i ajută să stăruiască neclătinaţi n dragostea lui Dumnezeu, tem ndu se de nfricoşătoarea alunecare din ea. Celor dint i, de li se nt mplă să cadă din starea lor, dar se căiesc şi iarăşi se ridică, le vine din nou frica cea dint i, cu bune nădejdi. Celor de al doilea nsă, de au căzut de la nălţimea vederii lui Dumnezeu, prin pizma vrăjmaşului, nu le vine ndată frica a doua, ci i ia n primire o negură şi un ntuneric gros de să l prinzi cu m na, fiind plini de m hnire, de dureri, de amărăciune şi de frica cea dint i a muncilor veşnice[382]. Şi dacă Domnul Savaot n ar scurta zilele acestei dureri cu neputinţă de purtat, nu s ar m ntui niciunul dintre cei ce cad de acolo.

57. C nd sufletul se ridică deasupra asupririi stăruitoare a g ndurilor pătimaşe, iar văpaia care chinuieşte trupul se stinge, el vede n lăuntru făc ndu se cobor rea Duhului Sf nt n noi şi vestindu ne iertarea păcate

382. Aceştia s nt stăp niţi timp mai ndelungat de ntristare, pentru că au căzut de la gustarea unor realităţi mai nalte, mai dulci, mai spirituale. Deosebirea ntre ceea ce au trăit şi starea de acum e mult mai mare. Apoi acea cădere a trebuit să aibă pricini mai grele.

lor de mai nainte şi dăruindu ne nepătimirea. Dar p nă ce simte mirosul acelora, prin supărarea necontenită din partea lor, şi p nă ce ard cele de sub p ntece ale trupului, să ştii că e departe de tine buna mireasmă a Duhului şi eşti nfăşurat ntreg n legăturile nedezlegate ale patimilor şi ale simţurilor.

58. «Am văzut sub soare, zice nţeleptul, om soco tindu se ntru sine că e nţelept» (Prov. XXVI, 12). L am văzut şi eu pe acesta ntre muritori, ncrez ndu se n faptele lui şi cugetând lucruri mari despre nţelepciunea omenească, păm ntească şi naturală ; şi nu numai fălindu se din pricina ei faţă de cei ne nvăţaţi, ci r z nd şi băt ndu şi joc şi de nvăţătorii ntru Hristos, ajunşi la fericirea dumnezeiască, pentru cuv ntul lor fără meşteşug şi pentru că n au căutat să se folosească de culegerile cuvintelor lustruite ale ştiinţei din afară, nici nu s au apucat să mpodobească, cu ntocmirile lor armonioase, nvăţăturile lor scrise. Acestuia, care nu ştie că la Dumnezeu nu lustrul cuvintelor, nici sunetul frumos al glasurilor e de preţ, ci nţelesul curat şi frumos al g ndurilor, i voi aduce zicătoarea aceasta : «E mai bun un c ine viu, dec t un leu mort» (Eccl. IX, 4); şi «o slugă săracă şi nţeleaptă e mai bună dec t un mpărat bătr n care nu mai ştie de el» (Eccl. IV, 13).

59. Cumplită şi greu de biruit e patima hulirii. Izvoarele ei sânt n cugetul trufaş al satanei ; şi ea supără pe toţi cei ce vieţuiesc după Dumnezeu n virtute, dar mai mult pe cei ce au sporit n rugăciune şi n vederea lucrurilor dumnezeieşti. De aceea trebuie să şi păzească cu toată străjuirea simţurile şi să fie cu sfială faţă de toate nfricoşătoarele taine ale lui Dumnezeu şi de rinduielile şi de cuvintele sfinte, şi să ia aminte la apropierea acestui duh. Căci ne ntinde curse c nd ne rugăm şi c ntăm şi vomitează uneori prin buzele noas

tre, c nd nu s ntem atenţi, blesteme mpotriva noastră şi huliri nebuneşti mpotriva lui Dumnezeu celui Prea nalt, furiş ndu le ntre stihurile psalmilor şi ntre cuvintele rugăciunii. Să ntoarcem mpotriva lui atunci cuv ntul lui Hristos, c nd ne aduce aşa ceva pe buze, sau ne furişează n cuget, spun ndu i : «Mergi napoia mea, satano» (Matei XVI, 23), tu cel plin de toată duhoarea şi os ndit la focul cel veşnic; asupra capului tău să se ntoarcă hulirea ta. Şi ndată să ne ndeletnicim mintea, p nă la robirea ei, cu un alt lucru dumnezeiesc sau omenesc, sau să o nălţăm cu lacrimi spre cer şi spre Dumnezeu ; şi aşa cu ajutorul lui Dumnezeu ne vom izbăvi de povara hulirii.

60. Întristarea e o patimă aducătoare de stricăciune n suflet şi n trup, şi atinge p nă şi măduva; dar e vorba de cea a lumii, care vine asupra oamenilor din pricina celor vremelnice şi care li se face adeseori chiar pricină de moarte. Întristarea după Dumnezeu, care e m ntuitoare şi folositoare, lucrează răbdare n osteneli şi n ispite[383]. Ea desfundă izvorul căinţei n cel ce se nevoieşte şi nsetează după dreptatea lui Dumnezeu şi hrăneşte inima lui cu lacrimi, nc t se mplineşte cuv ntul lui David: «Ne vei hrăni pe noi cu p inea lacrimilor, şi ne vei adăpa cu lacrimi, peste măsură» (Ps. LXXIX, 6) [384].

61. Întristarea după Dumnezeu nsănătoşează şi aduce puterile sufletului din nou la starea cea după fire din căderea pricinuită lor de lucrarea relelor[385]. Ea

383. ntristarea după Dumnezeu nu duce la disperare, pentru că nu pierde din ea nădejdea n mila lui Dumnezeu.

384. Căinţa dusă p nă la lacrimi e un adevărat vin ntăritor al sufletului şi o adevărată hrană spirituală, pentru că e o ieşire a sufletului din izolarea lui şi o intrare n legătura cu iubirea nesf rşită a lui Dumnezeu.

385. Căinţa are o lucrare de restaurare a firii; e o ntoarcere a credinciosului nu numai la Dumnezeu cel infinit, ci şi la sinea sa reală indefinită. Căci numai prin sinea indefinită se poate trăi n Dumnezeul cel infinit, sau viceversa.

subţiază prin lacrimi at t de mult iarna patimilor şi norii păcatului şi i alungă din văzduhul nţelegător al sufletului at t de mult, nc t se face din nou senin n g ndurile minţii, linişte pe marea cugetării, bucurie n inimile noastre şi schimbare n nfăţişarea feţei noastre. Privind la aceasta, cei ce văd bine, odihnindu şi pe ea ochii şi sufletul, strigă cu David: «Aceasta e schimbarea dreptei celui Prea nalt» (Ps. LXXVI, 11).

62. Nu primi g ndurile bănuitoare ce ţi se seamănă pe furiş mpotriva aproapelui; căci s nt mincinoase, pierzătoare şi cu totul nşelătoare. Şi să ştii că prin aceasta dracii ncearcă să mpingă n prăpastia pierzării sufletele celor ce au sporit n virtuţi. Căci nu pot să trimită pe careva dintre cei ce se nevoiesc, n ad ncul os ndei şi al păcatului cu fapta, de nu l vor putea prinde să l nduplece la bănuieli rele faţă de aproapele, din pricina purtărilor din afară ale lui. Aduc ndu l pe acesta astfel sub judecată şi n căderea păcatului, l face să fie os ndit mpreună cu lumea, după cuv ntul Scripturii: «Dacă ne am judeca pe noi nşine, nu am fi judecaţi; judecaţi nsă, s ntem povăţuiţi de Domnul, ca să nu fim os ndiţi mpreună cu lumea» (1 Cor. XI, 31).

63. C nd din negrijă dăm dracilor putinţă să grăiască la urechea noastră bănuieli mpotriva fraţilor, lă s nd fără pază mişcările ochilor, s ntem mpinşi de ei să os ndim uneori chiar şi pe cei desăv rşiţi n virtute. Căci dacă cel ce priveşte bucuros, cu faţa z mbitoare şi e gata să vorbească cu oricine, ţi pare că s ar nvoi uşor cu plăcerile şi cu patimile, l vei socoti şi pe cel ce priveşte grav şi serios, plin de m ndrie şi de m nie. Dar nu trebuie să luăm aminte la nfăţişările oamenilor. Căci judecata tuturor greşeşte n privinţa acestora. Fiindcă s nt multe deosebiri ntre firile, deprinderile şi ntocmirile trupeşti ale oamenilor. Numai aceia le pot

pătrunde şi judeca după cuviinţă, care au dob ndit prin multă căinţă ochiul curat al sufletului şi au sălăşluit n ei lumina nemărginită a vieţii n Dumnezeu. Numai lor li s a dat să vadă şi tainele Împărăţiei lui Dumnezeu[386].

64. C nd ne am făcut lucrători ai faptelor păcătoase ale trupului, slujind poftei contrare firii şi m niei sufletului, ne am ntinat trupul cu urmările ce decurg din păcate, ne am ntunecat sufletul cu fierea m niei şi ne am nstrăinat de Fiul lui Dumnezeu. Drept aceea trebuie să curăţim ntinăciunea care a curs din păcatul trupului, prin curgerea lacrimilor fiinţei noastre, ca trupul pe care l a spurcat plăcerea prin curgerea firească, să fie curăţat iarăşi de durerea ntristării prin curgerea firească a lacrimilor; iar ntunericul sufletului, cel din amărăciunea m niei, să l alungăm prin lumina căinţei, şi prin dulceaţa dragostei de Dumnezeu să ne unim iarăşi cu Cel de care ne am nstrăinat prin acelea[387].

65. Precum ntinăciunea din plăcere are ca premergătoare dragostea satanică, spre ducerea p nă la capăt a stricăciunii, aşa curăţirea prin ntristarea dureroasă are ca premergătoare căldura inimii spre deplinătatea pl nsului şi a lacrimilor. Iar aceasta se nt mplă prin iconomia lui Dumnezeu, ca lepăd nd şi curăţind prin ostenelile durerii osteneala plăcerii, şi prin curgeri de lacrimi curgerea prea ntinată a trupului, să ştergem ntipăririle ur te din minte şi chipurile necuvenite

386. Cei ce au viaţa n Dumnezeu au n El o lumină nemărginită şi s nt n stare să vadă prin ea n mod nuanţat toată complexitatea stărilor sufleteşti ale semenilor lor.

387. Păcatul face să se murdărească chiar s ngele trupului nostru prin sucurile naturale exagerate ce le exală. El e curăţit prin lacrimile de căinţă care ies tot din firea trupului nostru, dar dintr o stare curată a lui, sau orientată spre curăţire. S nt altele sucurile puse n mişcare de simţirea plăcerii şi altele cele puse n mişcare de simţirea durerii. Durerea este purificatoare, spre deosebire de voluptate, pentru că durerea e opusă plăcerii.

din suflet şi să l facem mai strălucitor prin frumuseţea cea firească[388].

66. Precum desfr natul aflat sub lucrarea duhului rău şi rodeşte ca plată voluptatea trupului şi prin ea ntinăciunea, aşa cel aflat sub lucrarea Duhului Sf nt şi rodeşte ca plată bucuria sufletului şi prin ea bunătăţile: curăţia din lacrimi, naşterea din nou şi unirea cu Dumnezeu.

67. Două s nt n noi curgerile naturale care pornesc din nsăşi fiinţa noastră : a seminţei şi a lacrimilor. Prin cea dint i ne ntinăm haina sufletului, prin lacrimi o curăţim iarăşi. De aceea e neapărat de trebuinţă să spălăm ntinăciunea care vine din fiinţa noastră, prin lacrimile care vin din aceeaşi fiinţă. Căci altfel este cu neputinţă să curăţim ntinăciunea care vine din fire.

68. Toată aplecarea sufletului care păcătuieşte, mişcată n chip necuvenit, nimiceşte rodul ostenelii lui printr o plăcere scurtă. Dar tot sufletul care se cură ţeşte de obişnuinţa şi de aplecarea rea şi prelungeşte ostenelile ntr o plăcere şi bucurie ndelungată. Şi e de mirare cum o plăcere, năbuşind altă plăcere, ndulceşte durerea născută din plăcere[389].

69. Uneori, din curgerea lacrimilor, vine n simţirea nţelegătoare a inimii, amărăciune şi durere; alteori, veselie şi bucurie. C nd ne curăţim prin pocăinţă de

388. Eliminarea necurăţiei din trup, prin osteneli dureroase şi prin lacrimi, are ca efect ştergerea chipurilor ntinate din minte. Căci necurăţia din s nge ntreţine acele chipuri ntinate din minte. Ele redau strălucirea frumuseţii naturale a minţii. Căci mintea e prin natură luminată de lumina dumnezeiască, n a cărei infinitate se mişcă. Nichita se dovedeşte prin importanţa ce o dă ntristării şi lacrimilor, ca mijloc de curăţire, ucenic fidel al dascălului său, sf ntul Simeon Noul Teolog.

389. Aci e redată nvăţătura sf ntului Maxim Mărturisitorul despre durerea ce se naşte din plăcere şi despre plăcerea prin care omul caută să iasă din durere *(Răspunsuri către Talasie,* 21, n *Filocalia românească,* voi. III, p. 62 ş.u.). Dar Nichita Stithatul pune n relief şi plăcerea spirituală ce urmează durerii. Apoi menţionează lungimea bucuriei ce urmează durerii şi scurtimea plăcerii care nimiceşte rodul unor osteneli ndelungate.

veninul şi de ntinăciunea păcatului prin căldura focului din care ies după cuviinţă lacrimi nvăpăiate de focul dumnezeiesc şi s ntem loviţi n cuget ca de nişte ciocane grele de suspinele pornite din ad ncul inimii, simţim cu mintea şi cu simţirea amărăciune şi durere. Dar c nd, curăţiţi ndeajuns prin astfel de lacrimi, ajungem la eliberarea de patimi, atunci, m ng iaţi de Duhul dumnezeiesc ca unii ce am dob ndit inima senină şi curată, lacrimile pricinuitoare de bucurie ale umilinţei ne umplu de o bucurie şi de o dulceaţă de negrăit.

70. Altele s nt lacrimile din pocăinţă şi altele cele din umilinţa inimii. Cele dint i s nt ca un r u care dă r mă şi duce toate ntăriturile păcatului. Cele de al doilea vin ca o ploaie pe pajiştea sufletului şi ca o rouă pe plante, hrănind spicul cunoştinţei, nmulţindu l şi fă c ndu l plin de rod[390].

71. Nu orice lacrimă este şi umilinţă. Ci e o mare depărtare ntre lacrimi şi umilinţă. Căci lacrima vine din părerea de rău pentru purtări greşite şi din amintirea vechilor căderi ale sufletului, ca un foc şi ca o apă fierbinte ce curăţă inima. Iar umilinţa coboară de sus, din roua m ng ietoare a Duhului, spre m ng ierea şi nviorarea sufletului care a intrat cu căldură n ad ncul smeritei cugetări şi a primit vederea luminii neapropiate[391]. Ea strigă cu bucurie către Dumnezeu, ca Da vid: «Am trecut prin foc şi prin apă şi ne ai scos pe noi ntăriţi» (Ps. LXV, 12).

390. Lacrimile pocăinţei au n ele amintirea păcatului, deci ceva dureros n ele. Dar tocmai prin aceasta surpă ntăriturile păcatului. Cele ale umilinţei s nt expresia unei topiri a inimii smerite n ambianţa iubirii lui Dumnezeu.

391. Spiritualitatea bizantină din vremea aceea făcea o deosebire ntre «pocăinţă» (μετάνοια) şi «umilinţă» (χατάνυξι '). Cea dint i e nsoţită de frică şi de durere şi curăţă păcatul; cea de a doua e nsoţită de bucuria prezenţei Duhului m ng ietor şi a vederii luminii dumnezeieşti. Fiecare din ele e nsoţită de altfel de lacrimi. Cea dint i se arată pe o treaptă inferioară, ca un mijloc de ieşire din starea de păcat; cea de a doua pe treapta superioară a experienţei iertării primite şi a dulcii uniri cu Dumnezeu.

72. Am auzit zic ndu se că nu poate ajunge cineva la deprinderea virtuţii fără retragerea n singurătate şi fără fuga n pustiu şi m am mirat : cum au socotit ei să mărginească ntr un loc pe Cel nehotărnicit? Căci deprinderea virtuţii este readucerea puterilor sufletului la străvechea lor nobleţe şi nt lnirea virtuţilor generale n lucrarea cea după fire. Iar acestea nu ne vin din afară ca nişte adausuri străine, ci cresc n firea noastră de la creaţie ca o simţire dumnezeiască şi mintală[392]. Şi mişcaţi prin ele potrivit cu firea intrăm n Împărăţia cerurilor, care este n lăuntrul nostru, după cuv ntul Domnului (Luca XVII, 21)[393]. Dacă e aşa, e de prisos pustiul şi putem intra n Împărăţia cerurilor şi fără el, prin pocăinţă şi prin toată paza poruncilor lui Dumnezeu, ceea ce se poate face n tot locul stăp nirii Lui. Căci zice dumnezeiescul David: «Bine cuvintează suflete al meu pe Domnul, n tot locul stăp nirii Lui» (Ps. CII, 22).

73. Cel ce, n mijlocul taberei mpărăteşti, sprijinit de generali şi de căpetenii de oaste, şi mbărbătat de ei, nu poate să dovedească vreo vigoare şi vreo vitejie n lupta mpotriva vrăjmaşilor, sau să răpună măcar pe vreunul dintre ei, cum va lupta singur şi n mijlocul multor zeci de mii de vrăjmaşi şi cum va putea arăta vreo ispravă ostăşească, lipsit fiind de experienţa războiului? Iar dacă aceasta este cu neputinţă n cele omeneşti, cu at t mai mult n cele dumnezeieşti. Căci cum va cunoaşte, fugind n pustiu, năvălirile dracilor şi tă băr rile nevăzute şi nearătate ale patimilor? Sau cum

392. Virtuţile s nt sădite ca virtualităţi n fire sau n puterile firii noastre. Dar s nt sădite ca aspiraţii ale ei spre Dumnezeu, deci ca legături de actualizat şi de dezvoltat ale omului cu Dumnezeu, care chiar prin aceasta se bucură, c nd omul face eforturi n acest sens, ajutat de harul lui Dumnezeu.

393. Este de remarcat legarea cuv ntului: « mpărăţia cerurilor este n lăuntrul vostru» cu ideea despre aflarea ei virtuală n firea noastră nsăşi, sau cu ideea despre restabilirea şi dezvoltarea firii noastre cu ajutorul harului dumnezeiesc.

va porni război mpotriva lor, de nu se va fi deprins mai nainte cu tăierea voii, n mijlocul obştii de fraţi, sub un povăţuitor ncercat ntr un astfel de război nevăzut şi mintal? Iar dacă aceasta este cu neputinţă, cu neputinţă este fără ndoială unuia ca acesta şi să lupte pentru alţii şi să nveţe pe alţii meşteşugurile luptei mpotriva vrăjmaşilor nevăzuţi[394].

74. Scoate de la tine os nda nepurtării de grijă şi dispreţuirea poruncilor lui Dumnezeu. Alungă iubirea de sine şi porneşte fără cruţare mpotriva trupului. Caută dreptăţile Domnului şi mărturiile Lui. Dispreţuieşte slava şi necinstirea. Urăşte poftele plăcerii trupului. Fugi de săturare, prin care se aprind cele de sub p ntece. Îmbrăţişează sărăcia şi neplăcuta pătimire. Stai mpotriva patimilor[395]. Întoarce ţi simţirile spre cele din lăuntru ale trupului. Apleacă te n lăuntru spre lucrarea celor bune. Fă te surd faţă de lucrurile omeneşti ; deşartă ţi toată puterea n lucrarea poruncilor. Pl ngi, culcă te pe jos, posteşte. Pătimeşte cele grele, linişteş te te, cunoaşte cele din urmă şi nu cele din jurul tău, ci pe tine nsuţi; ridică te mai presus de micimea celor văzute. Înalţă ţi ochiul minţii spre vederea lui Dumnezeu şi priveşte mărirea Domnului din frumuseţea celor văzute. Iar cobor ndu te de acolo, tălmăceşte fraţilor tăi cele ale vieţii veşnice şi tainele Împărăţiei lui Dumnezeu. Acesta este rodul fugii de oameni, prin nevoinţă desăv rşită şi sf rşitul petrecerii n pustiu[396].

75. De vrei să vezi bunătăţile ce le a gătit Dumnezeu celor ce L iubesc pe El, mută te n pustiul le

394. ncă din secolul IV se cerea celui ce voia să se desăv rşească, să se nevoiască nt i multă vreme n obşte şi numai după aceea să se pustnicească. Nu şi poate slăbi cineva patimile, dacă n are ocazie să le nfr neze ntre oameni. Apoi el află n oameni şi un ajutor, un sfat şi un prilej de făptuire a celor bune.

395. Trebuie căutate pătimirile dureroase fără de păcat şi combătute patimile de plăcere şi păcătoase.

396. Totul trebuie să sf rşească n apostolat. Nevoinţa este un mijloc spre el.

pădării de voia ta şi fugi de lume. Dar care este această lume? Pofta ochilor trupului, trufia g ndurilor şi amăgirea celor văzute. De vei fugi de această lume, ţi va răsări ţie lumina de dimineaţă, vei vedea viaţa n Dumnezeu şi ţi vor izvor cur nd leacurile sufletului tău, adică lacrimile. Te vei schimba cu schimbarea dreptei Celui Prea nalt şi de atunci nu se va mai apropia de cortul tău biciul patimilor. Şi aşa, petrec nd n mijlocul lumii şi al poporului, vei fi ca unul ce petrece n pustiu şi nu vede om. Iar de nu vei fugi aşa de lumea aceasta, nu ţi va aduce nimic fuga de lumea văzută pentru desăv rşirea virtuţilor şi unirea cu Dumnezeu[397].

76. A te face monah nu nseamnă a ieşi dintre oameni şi din lume, ci a te părăsi pe tine, ieşind din voile trupului şi plec nd n pustiul patimilor[398]. Căci dacă s a spus către acel mare bărbat : «Fugi de oameni şi te vei m ntui» (lui Avva Arsenie), i s a spus n acest nţeles. Căci şi după ce a fugit, el locuia ntre oameni şi petrecea n cetăţi şi vieţuia mpreună cu ucenici. Căci fugind cu mintea cu toată s rguinţa, nu se vătăma c tuşi de puţin de petrecerea cu oamenii. Un altul dintre cei mari striga ieşind din adunare : «Fugiţi fraţilor !». Dar ntrebat de cine să fugă, arăta gura.

77. Locuirea la un loc cu alţii este mai sigură dec t singurătatea. Despre trebuinţa locuirii la un loc, e martor cuv ntul sfinţit al lui Iisus şi Dumnezeu : «Unde s nt doi sau trei adunaţi n numele Meu, acolo s nt şi Eu n mijlocul lor» (Matei XVIII, 20). Iar despre primejdia singurătăţii, Solomon zice : «Vai celui singur, că atunci c nd va cădea, nu este cine să l ridice pe el» (Eccl. IV, 10). Pe cei ce L laudă pe Dumnezeu n iubire şi n bună nţelegere, l laudă şi David zic nd : «Fericit poporul care cunoaşte c ntec de tr mbiţă»

397. In cap. acesta, ca şi n cap. 72, 76 şi 77, fuga de lume e considerată nu fuga exterioară de lume, ci detaşarea de ceea ce e rău n ea.

398. Adică n golul de patimi sau n lipsa de patimi.

(Ps. LXXXVIII, 16). Iar locuirea mpreună o laudă zic nd : «Iată ce bine şi ce frumos este să locuiască fraţii mpreună» (Ps. CXXXII, 1). De asemenea şi ntre ucenicii Domnului era un singur suflet şi o singură inimă (Fapte IV, 26). Dar şi cobor rea lui Dumnezeu la noi nu s a făcut n pustiu, ci n cetăţi şi n mijlocul oamenilor păcătoşi. Deci e trebuincioasă buna nţelegere a unei vieţuiri la un loc şi e primejdioasă singurătatea.

78. E de trebuinţă să vină smintelile, zice Domnul, dar vai celui prin care vine sminteala (Matei XVIII, 7). Acesta e cel ce, pierz nd evlavia şi umbl nd n obştea fraţilor n dispreţul de Dumnezeu şi fără frică de El, dă multora din cei mai simpli pricini de sminteală : pe de o parte prin fapte, prin nfăţişările feţii şi prin purtările necuvenite, iar pe de alta prin cuvinte şi convorbiri stricăcioase, surpând suflete şi purtări bune.

79. Cel ce păzeşte poruncile lui Dumnezeu nu se face piatră de poticneală oamenilor, pentru că nu este sminteală nici n el. Căci «cei ce iubesc legea Ta, au pace multă şi nu este n ei sminteală» (Ps. CXVIII, 165). Şi n acela este lumină, sare şi viaţă, după cuv ntul Domnului : «Voi s nteţi lumina lumii şi sarea păm ntului» (Matei V, 13—14). Lumină, pentru că e virtuos cu viaţa, luminos cu cuv ntul şi nţelept cu cugetul. Sare, pentru că e bogat n cunoştinţa dumnezeiască şi puternic n nţelepciunea lui Dumnezeu. Viaţă, pentru că prin cuvintele lui nvie pe cei omor ţi de patimi şi i ridică din iadul deznădejdii. Prin lumina faptelor sale de dreptate luminează naintea oamenilor şi i luminează pe ei nşişi : prin dulceaţa şi sarea cuvintelor sale i str nge din mole şeală şi i izbăveşte de putreziciunea patimilor. Iar prin viaţa cuvintelor sale dă viaţă sufletelor omor te de păcat.

80. Patima slavei deşarte este o furcă cu trei coarne : al părerii de sine, al slavei deşarte şi al m ndriei. E o furcă ncălzită şi nroşită de draci. Dar cei ce sălăşlu

iesc n cortul Dumnezeului cerului o dau pe faţă şi i rup coarnele. Ei se ridică mai presus de acestea prin smerita cugetare şi se odihnesc l ngă pomul vieţii[399].

81. C nd acest drac necurat şi foarte viclean te va momi pe tine, care ai sporit n virtute, cu nălţime de scaune, aduc ndu ţi n amintire şi nălţ ndu ţi lucrarea, ca pe una mai presus de a altora, ba şoptindu ţi că eşti destoinic să călăuzeşti şi suflete, prinde l pe el cu mintea şi nu l lăsa să scape, dacă ai luat putere de sus să faci aceasta. Şi prinz ndu l, du te cu g ndul la vreun lucru netrebnic pe care l ai făcut şi dezvăluindu l pe acesta naintea lui, zi către el : «Oare cei ce fac unele ca acestea s nt vrednici să urce la un asemenea scaun de conducere şi ţi se pare destoinic să povăţuiască suflete şi să le aducă m ntuite lui Hristos ? Dacă tu zici acestea, am tăcut». Deci neav nd acela ce să ţi răspundă, se va mistui ca fumul de ruşine şi nu te va mai supăra cu at ta putere. Iar dacă nu este n viaţa ta mai presus de lume vreo faptă sau vreo lenevie netrebnică, pune te faţă n faţă cu poruncile şi cu patimile Domnului şi vei afla că ţi lipseşte at t de mult din desăv rşire, c t i lipseşte unui lac ca să fie mare. Căci dreptatea oamenilor e at t de mult mai prejos dec t dreptatea lui Dumnezeu, pe c t e de mult păm ntul n privinţa măririi mai prejos de cer şi ţintarul mai prejos de leu.

82. Cel rănit n ad nc de dragostea lui Dumnezeu are puterea trupului cu mult mai prejos de voinţa lui. Căci voinţa lui nu se poate sătura de ostenelile şi de sudorile nevoinţei, fiind asemenea celor foarte nsetaţi, care nu şi pot st mpăra setea arzătoare, ci toată ziua şi toată noaptea nsetează să ostenească, dar e biruit de

399. Adică l ngă Hristos; se odihnesc n iubirea nesf rşită a lui Hristos, nemaiav nd unde să nainteze. Hristos e pomul vieţii, prin iubirea Sa care nu se epuizează niciodată, căci iubirea dă viaţă. A se observa şi aci darul poetic al lui Nichita.

lipsa de putere a trupului [400]. Socotesc că şi mucenicii lui Hristos, stăp niţi de această putere (patos) mai presus de fire, n au simţit chinurile şi nu se puteau sătura alipin du se de ele, ci biruindu se pe ei nşişi prin dragostea fierbinte de Dumnezeu, se vedeau totdeauna rămaşi n urmă faţă de dorinţa arzătoare de a pătimi.

83. Cel ce se măsoară pe sine n oarecare chip cu vreunul dintre fraţii ce se nevoiesc mpreună cu el, şi a ieşit din minţi fără să bage de seamă, şi umblă pe o cale străină de Dumnezeu. Unul ca acesta sau nu s a cunoscut pe sine, sau s a abătut de la calea ce duce spre ceruri. Pe aceasta aleargă cu cuget smerit cei s rguincioşi şi prin ea, ridic ndu se deasupra curselor vrăjmaşului, naintează n văzduhul cunoscut cu mintea, pe aripile nepătimirii, şi petrec n locuri primăvăratice luminoase, mpodobiţi de o cugetare cumpătată.

84. Cel ce e plin de m ndrie şi şi amăgeşte mintea cu nchipuirea de sine nu va dob ndi niciodată harul smereniei, n lumina umilinţei inimii[401], prin care se dă lumina nţelepciunii lui Dumnezeu celor zdrobiţi cu inima, după cuv ntul: «Întru lumina Ta vom vedea lumină» (Ps. XXXV, 10). Pe acela l va acoperi noaptea patimilor, n care umblă toate fiarele pădurii firii omeneşti şi vulpile părerii de sine [402], adică dracii slavei deşarte şi ai curviei, care caută răcnind pe cineva să nghită (1 Petru V, 8) şi să l scufunde n ad ncul deznădejdii.

85. Traiul şi viaţa de aici se face o mare a răutăţilor celui ce vieţuieşte după oameni şi e mişcat de du

400. Nichita vede iubirea de Dumnezeu la baza tuturor ostenelilor nevoinţii. Iubirea e de la nceput ca o forţă susţinătoare n aceste nevoinţe ; ea le dă putere. Nevoinţele nu s nt prin urmare un efort aspru, ncruntat şi pur omenesc, ci s nt nsufleţite de har şi de bucurie. Iubirea de Dumnezeu, hrănită din iubirea lui Dumnezeu faţă de noi, e o revărsare de putere, niciodată epuizată, pentru voinţa de a face tot mai mult pentru Dumnezeu şi pentru aproapele.

401. Umilinţa inimii se iveşte dintr o vedere a măririi de necuprins a lui Dumnezeu, de aceea este totodată o lumină.

402. Părerea de sine pentru virtuţi e vicleană ca o vulpe.

hul părerii de sine ; ca o mare care nvăluie şi nghite puterea nţelegătoare a sufletului cu talazurile sărate ale plăcerilor şi izbeşte cu valurile sălbatice ale patimilor cele trei părţi ale sufletului, nfuriate de duhurile răutăţii. Ea se nalţă ca o primejdie nspăimântătoare şi l aruncă in cea mai mare deznădejde, c nd vederea lui şi c rma sufletului e sfăr mată de plăcerile trupului, iar mintea c rmace se scufundă in adâncul păcatului şi n moartea duhovnicească. Dar c nd el a ajuns n ad ncul smereniei, marea răutăţilor şi linişteşte valurile, dăru indu i pacea, iar talazurile sărate ale plăcerilor şi preschimbă valurile n ploi de lacrimi şi le preface n bucuria umilinţei luminoase.

86. Cel ce a slujit p nă la săturare plăcerilor trupului şi faptelor lui, are trebuinţă şi de săturarea cu ostenelile nevoinţei, n sudorile grelei pătimiri. În felul acesta, vei alunga săturarea prin săturare, plăcerea prin durere, tihna prin ostenelile trupului şi vei afla săturarea veseliei şi a bucuriei spre odihnă. Prin aceasta te vei desfăta şi de curăţia bunei miresme şi a nevinovăţiei şi te vei bucura de plăcerea de negrăit a roadelor nemuritoare ale Duhului. Căci şi n cazul petelor de pe haine obişnuim să folosim mijloace potrivite cu ele pentru curăţirea lor, c nd s nt stricate rău de pete [403].

87. Bolile s nt folositoare celor ncepători n viaţa virtuoasă. Ele fac trupul neputincios, ca să l ajute n vestejirea şi n slăbirea aprinderii aflătoare n el; iar cugetul păm ntesc al sufletului l subţiază, n vreme ce i ntăresc şi i mputernicesc curajul, de poate spune după dumnezeiescul apostol: «C nd s nt slab, atunci s nt

403. Mijloacele de curăţire trebuie să aibă o putere contrară mai tare cu petele păcatelor. Străduinţele de curăţire trebuie să fie tot pe at t de ndelungate şi de tari, pe c t s nt păcatele. Desigur aceasta nu exclude ajutorul harului. Căci aceste străduinţe nu s ar putea face fără har.

tare» (2 Cor. XII, 10). Dar pe c t s nt de folositoare bolile acestora, pe at t de vătămătoare s nt ele celor ce au sporit n ostenelile virtuţilor şi s au ridicat deasupra simţurilor şi au ajuns la vederi cereşti. Căci i ntrerup de la ndeletnicirea cu cele dumnezeieşti, le ngroaşă prin dureri şi greutăţi partea nţelegătoare a sufletului, o tulbură cu norul descurajării şi usucă lacrimile umilinţei cu seceta durerilor[404]. Aceasta o ştia şi Pavel, care cultivând cu nţelepciune darul dreptei socoteli, zice : «Îmi asupresc trupul cu deprinderile durerilor şi l c r muiesc ca pe un rob, av nd grijă de el, ca nu cumva, după ce am vestit altora, să ajung eu nsumi de lepădat» (1 Cor. IX, 27).

88. Bolile se nasc n mulţi adeseori din pricina hră nirii fără r nduială şi mereu schimbate. Căci aceştia aci ntind nfr narea p nă la flăm nzirea cea mai de pe urmă şi se predau unor osteneli virtuoase fără măsură şi fără dreaptă socoteală, aci trec la m ncare fără măsură şi la săturarea care e duşmanul firii. Deci e de trebuinţă nfr narea celor ncepători n virtute şi celor ce şi au dus nevoinţele p nă dincolo de mijloc, ajung nd la treapta cea mai naltă a vederii. Căci ea e maica sănătăţii, e prietena curăţiei şi nsoţitoarea cea bună a smeritei cugetări.

89. Cunoaşte că nepătimirea este ndoită şi se naşte n chip ndoit n cei ce se s rguiesc. Nepătimirea primă se iveşte n cei s rguincioşi la sf rşitul nţelepciunii prin fapte. Ea sporind n chip felurit prin ostenelile ne voinţei celei după lege, omoară patimile şi opreşte pornirile păcătoase ale trupului şi mişcă puterile sufletului spre ceea ce e potrivit cu firea, iar mintea o readuce la cugetarea cu nţelepciune la cele dumnezeieşti. A doua nepătimire, care e mai desăv rşită, se iveşte n chip n

404. Aşadar nu se urmăreşte cu orice preţ aducerea trupului la neputinţă, ci mai degrabă un echilibru ntre vigoarea lui şi vigoarea sufletului.

ţelept n aceia la nceputul contemplaţiei naturale[405]. Aceasta, nălţ ndu se de la liniştea duhovnicească a g n-durilor din minte la starea de pace a minţii, o face pe aceasta atot străvăzătoare şi atot nainte văzătoare: atot străvăzătoare n lucrurile dumnezeieşti, n vederile ce-lor mai bune şi n descoperirea tainelor lui Dumnezeu ; atot nainte văzătoare n lucrurile omeneşti, care vin de departe şi au să se nt mple n viitor[406]. Dar n aceste două nepătimiri este unul şi acelaşi Duh care lucrează, nfr n nd şi stăp nind n cea dint i, şi eliber nd spre viaţa veşnică n cea de a doua, cum zice Pavel (1 Cor. XII, 11).

90. Cel ce s a apropiat de hotarele nepătimirii, do b ndind vederi drepte despre Dumnezeu şi despre firile lucrurilor, şi nălţ ndu se de la frumuseţea făpturilor, pe măsura curăţiei lui, spre Făcător, primeşte revărsările de lumină ale Duhului. Şi av nd păreri bune despre toţi, cugetă pururea cele bune despre toţi[407]. El i vede pe toţi sfinţi şi curaţi şi rosteşte judecata cea dreaptă des-pre lucrurile dumnezeieşti şi omeneşti. Nu iubeşte nimic din cele păm nteşti ale lumii, at t de căutate de oameni.

405. Contemplaţia naturală e vederea raţiunilor dumnezeieşti ale lucrurilor din natură şi prin aceasta vederea lor curată şi nţelegerea lor plină de taină n infinitatea lui Dumnezeu, după c ştigarea primei nepătimiri, adică după ce credinciosul nu mai priveşte cu lăcomia care mărgineşte lucrurile şi cu ispita care vrea să le stăp nească ca obiecte de sine stătătoare şi care i pot aparţine exclusiv.

406. Pacea minţii e o treaptă mai naltă dec t liniştea g ndurilor. G ndurile se pot mişca liniştit, ntr o anumită armonie ntre ele, dar mintea ncă nu e liberă de ele. Dar pacea minţii, la r ndul ei, nu e o pasivitate egală cu moartea. Av nd pace din partea g ndurilor, mintea străvede tainele vieţii dumnezeieşti şi vede nainte cele viitoare. Căci vede n Dumnezeu nu numai ce este, ci şi spre ce se va dezvolta crea-ţia. Ea vede dinainte ce se va nt mpla cu cel ce naintează spre Dumnezeu şi cu acela pe care l vede că nu naintează spre El. Toate acestea ţin de nepătimirea minţii, care e mai presus de nepătimirea trupului. Ţin de nepătimirea minţii, pentru că n această stare mintea, ne maifiind ocupată de g ndurile mărginite, vede n legătură cu indefinitul ei infinitatea dumnezeiască.

407. Privind curat lucrurile, adică privindu le n Dumnezeu, deci nu ca obiecte ale lăcomiei sale egoiste, nu poate privi dec t curat şi pe oameni. Nu i priveşte nici pe ei cu lăcomie, sau cu duşmănie. lucrurile i au devenit medii transparente ale subiectelor umane privite curat şi a tainei lor indefinite n infinitul dumnezeiesc.

Dezbrăcat cu mintea de simţirea a toată lumea, se nalţă spre ceruri şi spre Dumnezeu, curăţit de tot noroiul şi liber de toată robia[408]. El e dăruit ntreg bunătăţilor lui Dumnezeu cunoscute cu mintea, afl ndu se numai n Duh, şi vede frumuseţea dumnezeiască şi pătrunde n chip dumnezeiesc, ntr o negrăită tăcere şi bucurie, n locurile dumnezeieşti ale fericitei slave a lui Dumnezeu. Schimbat n toate simţirile, petrece printre oameni n chip nematerial ca un nger, deşi se află n trup material.

91. Scriptura cunoaşte şi pentru nevoinţă cinci simţuri : privegherea, cugetarea, rugăciunea, nfr narea şi liniştirea. Cel ce şi a unit cu acestea simţurile trupului, mpreun ndu şi vederea cu privegherea, auzul cu cugetarea, mirosul cu rugăciunea, gustul cu nfr narea şi pipăitul cu liniştea, şi curăţeşte repede mintea sufletului său şi, subţiind o prin acestea, o face nepătimitoare şi străvăzătoare[409].

92. Mintea nepătimitoare este aceea care stăp neşte patimile sale şi s a ridicat mai presus de ntristare şi de bucurie, nc t nu se mai ntristează nici de supărările din necazuri, şi nu se mai revarsă nici n bucuria mulţumirii ; ci n necazuri şi ţine sufletul n bucurie, iar n cli

408. Liber de toată robia patimilor, a lăcomiei, a invidiei, a prejudecăţilor, care l ţin n planul lucrurilor mărginite şi l mărginesc pe el nsuşi şi l nchid n mărginirea lui. Numai scăpat de aceste mărginiri, el zboară n nesfârşitul dumnezeiesc.

409. Simţurile sufletului se unesc cum se cuvine cu cele ale trupului mai mult pentru a le nfr na pe cele din urmă, dec t pentru a le potenţa. Dar cu vremea energia simţurilor trupului nduhovnicită ntăreşte simţurile sufletului: privegherea vede, meditaţia aude, nfr narea gustă cele spirituale. Prin toate acestea mintea, subţiindu se, ntruc t s a eliberat de g ndurile păm nteşti care o ngroşau şi o tulburau, devine liniştită şi transparentă. E liniştită pentru că vede pe Cel Unul, infinit şi liniştit, nemaiav nd lipsă să treacă de la un lucru la altul, nemaifiind ngrijorată de mărginirea lucrurilor pe care trebuie să le depăşească pentru a şi nmulţi cunoştinţa şi satisface poftele. Dar nu numai energia simţurilor trupului se adaugă la energia simţirii minţii, ci şi invers ; energia simţirii minţii sau a simţurilor sufletului se adaugă la energia simţurilor trupului, ntărind o şi curăţind o, nc t prin aceste simţuri mintea poate străbate la Dumnezeu cel străveziu prin lucruri sau prezent n raţiunile lucrurilor.

pele de fericire şi l ţine nfrânat şi nu l lasă să iasă din dreapta măsură[410].

93. Furia dracilor e mare mpotriva celor ce au făcut mari sporuri n contemplaţie (n vedere). Ei stau la p ndă ziua şi noaptea mpotriva acelora. Ei le st rnesc ispite cumplite prin cei ce vieţuiesc mpreună cu ei, iar prin ei nşişi le prilejuiesc lovituri spre nfricoşare. Sau se năpustesc mpotriva lor chiar prin cei ce i laudă. Căci i pizmuiesc pentru liniştea lor şi i supără n felurite chipuri, măcar că nu pot să i ntoarcă la nedreptate pe cei ce s au predat pe ei lui Dumnezeu. Dacă n ar fi ngerul Domnului atotţiitorul, care să i păzească pe ei, nu ar putea scăpa de uneltirile lor şi de cursele morţii.

94. Dacă te nevoieşti pentru nţelepciunea lucrătoare a virtuţii, ia seama cu grijă la uneltirile dracilor pierzători. Căci cu c t naintezi pe treptele virtuţilor nalte şi cu c t ţi creşte lumina dumnezeiască n rugăciune şi ajungi la descoperiri şi vederi de negrăit prin Duhul, cu at t aceia, văz ndu te că te ridici spre cer, scrâşnesc din dinţi şi şi ntind cu mai multă s rguinţă mrejile mult mpletite ale răutăţii lor n văzduhul minţii. Căci atunci nu mai suflă mpotriva ta numai dracii poftei şi ai m niei, iubitori de trup şi asemenea fiarelor sălbatice, ci se vor ridica mpotriva ta şi cei ai hulirii prin pizma amarnică. Pe l ngă aceştia se vor ridica, n chip arătat şi nearătat, şi cei din văzduh[411] ntr arip nd ncepătoriile şi stăp niile, şi lu nd, prin imaginaţia lor nematerială, chipul unor vedenii străine şi nfricoşătoare, spre chinuirea ta, c t le este ngăduit. Dar prin lucrarea rugăciunii făcută cu mintea, folosindu te de privirea

410. Deci starea aceea nu e una de nesimţire, ci de echilibru, care de aceea poate dura continuu.

411. Duhurile rele lucrează din «văzduh», adică dintr un «loc» care nu ţine nici de lume, nici de Dumnezeu, ci se intercalează ntre lume şi Dumnezeu, voind să ne despartă descurajaţi şi de lume şi de Dumnezeu. E un «loc» al nestatorniciei, al inconsistenţei, al nălucirilor, al nemulţumirii cu orice. In acel «loc» caută duhurile rele să ne atragă şi pe noi.

trează a minţii şi cuget nd la Dumnezeu, cu ajutorul n-ţelesurilor contemplaţiei naturale a făpturilor, nu te vei teme de săgeata lor care zboară ziua, nici nu vor izbuti să se apropie de cortul tău, fiind izgoniţi de lumina din tine, asemenea ntunericului, şi fiind arşi de focul dumnezeiesc.

95. Duhurile răutăţii se nspăim ntă cumplit de harul Duhului dumnezeiesc, mai ales c nd vine cu mbel şugare, sau c nd ne curăţim prin cugetare şi rugăciune curată. Necutez nd să se apropie de cortul celor ce s nt luminaţi prin har, ncearcă să i nspăim nte şi să i tulbure numai prin năluciri şi zgomote nfricoşătoare şi prin glasuri fără nţeles, căut nd să i depărteze de la fapta privegherii şi a rugăciunii. Iar c nd dorm aceştia, ei stau la p ndă, aduc ndu le visuri mincinoase, necru ţ ndu le nici cea mai scurtă odihnă din ostenelile lor şi le ia somnul de la gene prin smucituri, făc ndu le, prin aceste meşteşugiri, viaţa mai ostenitoare şi mai plină de durere.

96. Duhurile ntunericului ne apar n trupuri subţiri, cum nvăţăm din experienţă, fie că ne produc nălucirea acestora fur ndu ne simţirea, fie că s nt os n dite la aceasta prin căderea lor de odinioară. Dar se s r guiesc să se mpletească cu sufletul care se nevoieşte, c nd trupul slujitor al sufletului se ntoarce spre somn. De aceea mi se pare că este o probă pentru sufletul ridicat deasupra puţinătăţii trupului, ca să se arate cum se ridică mpotriva lor, cu m nie şi pornire multă, iuţimea şi bărbăţia lui, c nd aceia l ameninţă cu lucruri nfricoşătoare. Sufletul pătruns de dragostea lui Dumnezeu şi ntărit n virtuţile generale nu numai că stă mpotriva lor cu m nie dreaptă, ci le şi loveşte, ntruc t acestea par să aibă o oarecare simţire, odată ce s au făcut păm n teşti prin căderea de la prima şi dumnezeiasca lumină[412].

412. Duhurile rele, prin căderea lor de l ngă lumina dumnezeiască sau de l ngă strălucirea ei cea mai intensă, au devenit mai păm nteşti,

97. Înainte de a fi izbiţi şi biruiţi, dracii tulbură adesea simţirea sufletului şi răpesc somnul de la gene. Dar sufletul umplut de Duhul Sf nt cu ndrăzneală şi bărbăţie dispreţuieşte năvala şi furia amarnică a acestora şi risipeşte nălucirile lor şi i fugăreşte pe ei nşişi numai cu semnul de viaţă făcător (al sfintei cruci) şi cu chemarea lui Iisus Dumnezeu.

98. Dacă ai jefuit, cu nţelepciunea lucrătoare, de uneltele lor, duhurile care te războiesc, vezi şi ia aminte dacă te ai narmat din toate părţile cu armele Duhului. Doar ştii căror vrăjmaşi le ai jefuit uneltele. S nt războinici din lumea cunoscută cu mintea şi netrupeşti. Fiindcă te războieşti fiind ncă n trup, sub Împăratul Duhurilor şi Dumnezeu, ştii c t de amarnic luptă aceia mpotriva ta şi c t de dibaci s nt n meşteşugirile mpotriva ta. Făc ndu te să uiţi de tine n vreme ce te bucuri că i ai prădat, te vor lua n robie mpreună cu uneltele ce li le ai luat şi ţi vor umple sufletul de multă amărăciune, sau te vor supune unor ispite grele şi dureroase, care ţi vor fi ghimpi şi chinuri pentru trup.

99. Un izvor bun nu poate izvor apă tulbure şi rău mirositoare, duhnind de conţinut lumesc ; nici inima care este n afară de Împărăţia cerurilor nu poate izvor r uri de viaţă dumnezeiască, care să mprăştie buna mireasmă a mirului duhovnicesc. Oare izvorăşte izvorul din sine şi ceea ce e dulce şi ceea ce i amar ? (Ia cob III, 11). Oare poate face mărăcinele măsline, sau măslinul ghindă ? Tot aşa nici izvorul unic al inimii nu poate naşte deodată cuget rău şi cuget bun. Ci omul bun din vistieria bună a inimii sale scoate cele bune, iar cel rău, din vistieria rea a inimii sale scoate cele rele, după cuv ntul Domnului (Matei XII, 35).

pentru a lua forme mai apropiate de trupuri. Ele nu mai au o bucurie pur spirituală. Au căzut n «văzduhul» intermediar dintre spiritualitatea pură şi ordinea apropiată de trupuri.

100. Precum este cu neputinţă candelei să ardă fără untdelemn şi fără foc şi să lumineze celor din casă, aşa este cu neputinţă sufletului să grăiască limpede cele dumnezeieşti şi să lumineze pe oameni fără Duhul dumnezeiesc şi fără foc. «Căci tot darul desăv r-şit de sus este, pogor nd de la Tine Părintele luminilor», ncunun nd tot sufletul iubitor de Dumnezeu, «fiindcă la El nu este schimbare, nici umbră de mutare» (Iacob I, 17).

Suta a doua a capetelor naturale : despre curăţirea minţii[413], ale aceluiaşi

1. Începutul dragostei de Dumnezeu este dispreţuirea lucrurilor văzute şi omeneşti. Mijlocul ei este curăţirea inimii şi a minţii, din care ne vine dezvăluirea ochilor minţii şi cunoaşterea Împărăţiei Cerurilor ascunsă n noi. Iar sf rşitul ei este iubirea de nereţinut a darurilor mai presus de fire ale lui Dumnezeu şi dorinţa firească a unirii cu Dumnezeu[414] şi a odihnei n El.

2. Unde este iubirea de Dumnezeu şi cultivarea lucrărilor minţii şi mpărtăşirea de lumina negrăită, acolo

413. Prima sută s a ocupat cu practicarea faptelor prin care se curăţă omul de patimi şi dob ndeşte virtutea *(Capete practice),* ajung nd la nepătimirea trupească; a doua se va ocupa cu contemplarea raţiunilor dumnezeieşti ale naturii, care presupune o minte curăţită de privirea pătimaşă a lucrurilor; o minte care nu le vede ca obiecte de sine stătătoare şi slujind patimilor. De aceea capetele acestea se numesc «naturale» şi vorbesc despre curăţirea minţii. Fără ndoială această contemplare «naturală» nu se face fără ajutorul Duhului Sf nt. Ea este a doua treaptă a urcuşului duhovnicesc. Dacă prima sută s a ocupat mai mult cu curăţirea trupului, a doua se ocupă mai mult cu curăţirea minţii sau a nţelegerii lucrurilor n natura lor nestr mbată de patimi.

414. Firea e nţeleasă ca constituţia cea bună a omului, n care e sădită dorinţa după unirea cu Dumnezeu. Ţine de firea omului să nu fie nchis n el nsuşi şi ntr o relaţie pătimaşă cu lucrurile, ci să se afle n relaţie pozitivă cu Dumnezeu cel personal şi nesf rşit n iubire. Se arată n acest cap cele trei trepte ale acestei iubiri.

este pacea puterilor sufletului, curăţirea minţii şi sălăşluirea Sfintei Treimi[415]. «Căci cel ce Mă iubeşte pe Mine, zice, va păzi cuv ntul Meu, şi Tatăl Meu l va iubi pe el, şi vom veni la el şi Ne vom face locaş n el» (Ioan XIV, 21).

3. Scriptura cunoaşte trei stări ale vieţii: trupească, sufletească şi duhovnicească. Fiecare din acestea are dispoziţia ei deosebită şi e cu totul neasemenea celorlalte.

4. Starea trupească a vieţii e aplecată ntreagă cu totul spre plăcerile şi bucuriile vieţii de aici, neav nd n sine nimic nici din starea sufletească, nici din starea duhovnicească, chiar dacă ar vrea să aibă ceva din acelea. Cea sufletească, fiind oarecum la mijloc ntre păcat şi virtute, caută la grija şi ntărirea trupului şi la lauda de la oameni ; ea leapădă, de asemenea, ostenelile virtuţii şi aleargă la faptele trupului, nealipindu se nici păcatului, nici virtuţii, pentru pricini opuse. Nu se alipeşte virtuţii, pentru asprimea şi osteneala ei şi nu se opune păcatului, pentru a nu pierde laudele oamenilor. Iar starea duhovnicească a vieţii nu vrea să aibă nimic din cele două amintite şi nu vrea să se coboare spre nici una din ele, am ndouă rele. Ea e ntreagă cu totul liberă şi de una şi de alta. Fiind argintată de aripile dragostei şi ale nepătimirii, zboară deasupra am ndurora, nefă c nd nimic din cele oprite şi fugind de lucrarea celor lăudate doar ca bune.

5. Cei ce vieţuiesc trupeşte şi au n ei cugetul trupesc, fiind cu totul trupuri, nu pot plăcea lui Dumnezeu. Căci s nt ntunecaţi n cugetări şi nepărtaşi de razele luminii dumnezeieşti. Av nd norii patimilor aşezaţi ca

415. Iubirea de Dumnezeu nu poate fi dec t din iubirea lui Dumnezeu. Iar iubirea lui Dumnezeu este iubirea ntre Persoanele Sfintei Treimi. Sălăşluirea acestei iubiri n suflet nseamnă sălăşluirea Sfintei Treimi, nseamnă comunicarea cu oceanul infinit al iubirii trăită n cele trei Persoane şi ntre ele. Unde este această iubire, este şi pace, aşa cum n Sf nta Treime e o pace nesf rşită.

nişte ziduri nalte n faţa razelor Duhului, ei răm n neluminaţi ; iar simţirile sufletului fiindu le tocite, nu pot căuta spre frumuseţile cunoscute cu mintea ale lui Dumnezeu şi nu pot vedea lumina adevărată a vieţii şi nu se pot ridica deasupra micimii celor văzute. Ci căut nd la cele de jos şi fiind reduşi numai la simţirea celor văzute, leagă demnitatea raţiunii de lucrurile supuse simţurilor şi omeneşti, şi toată lupta le este pentru cele văzute şi stricăcioase, războindu se ntreolaltă pentru ele. Uneori şi pun pentru ele şi sufletele lor, lipindu se de bani, de slavă şi de plăcerile trupului şi socotind mare pagubă nedob ndirea acestora. Faţă de aceştia, cu dreptate s a spus acel cuv nt proorocesc, ca din partea lui Dumnezeu : «Nu va răm nea Duhul Meu n oamenii aceştia, fiindcă s nt numai trupuri» (Facere VI, 3).

6. Cei ce vieţuiesc sufleteşte şi de aceea s nt numiţi sufleteşti, s nt ca unii pe jumătate lipsiţi de minte şi cu mădularele slăbănogite. Ei nu vor să ostenească pentru virtute şi pentru porunca lui Dumnezeu, dar fug şi de faptele de ocară, pentru slava oamenilor. Fiind stăp niţi nsă de iubirea de sine, care hrăneşte patimile stricăcioase, toată grija lor şi o ndreaptă spre sănătatea şi plăcerea trupului. Ei ocolesc tot necazul, toată osteneala şi toată neplăcuta pătimire pentru virtute, n grijindu şi peste trebuinţă trupul care i războieşte. Aceasta fiindu le viaţa şi purtarea, şi fac mintea păm n tească, ngroşată de patimi şi s nt neprimitori de conţinuturi ale minţii şi dumnezeieşti, care răpesc sufletul de la cele văzute şi l fac să tindă ntreg spre ceruri. Iar aceasta o pătimesc, fiind stăp niţi ncă de duhul alipirii la cele văzute, ca unii ce şi iubesc sufletele lor şi aleg să facă voile lor. Căci fiind deşerţi de Duhul Sf nt, nu se mpărtăşesc nici de darurile Lui. De aceea nu se poate vedea n ei nici roadă dumnezeiască, iubire de Dumnezeu sau de aproapele, sau bucurie n sărăcie şi

necazuri sau pacea sufletului sau credinţa din inimă sau nfr narea cuprinzătoare sau umilinţa inimii, sau lacrimile sau smerenia şi mila. Şi toate s nt pline la ei de umflare şi de m ndrie. Din pricina aceasta nu au putere să coboare n ad ncimile Duhului, deoarece nu este n ei nici o lumină care să i călăuzească şi care să le deschidă mintea spre a nţelege Scripturile[416]. Ba nu sufăr să asculte nici pe alţii povestind despre ele. Cu dreptate a spus şi despre unii ca aceştia apostolul: «Omul sufletesc nu primeşte cele ale Duhului, căci nebunie i s nt lui şi nu ştie că legea este duhovnicească şi duhovniceşte se judecă» (1 Cor. II, 14).

7. Cei ce urmează Duhului şi şi au ales cu totul viaţa duhovnicească, s nt bine plăcuţi lui Dumnezeu, ca unii ce s au predat Lui ca nişte nazirei. Aceştia şi curăţesc pururea sufletul prin osteneli şi păzesc poruncile Domnului, d ndu şi s ngele lor pentru dragostea lui Dumnezeu[417] ; şi curăţesc trupul prin posturi şi priveghieri ; şi subţiază grosimea inimii prin lacrimi, şi omoară mădularele prin neplăcute pătimiri ; şi şi umplu mintea de lumină prin rugăciune şi meditaţie, şi o fac strălucitoare ; iar prin lepădarea voilor lor, şi desfac sufletele de mpătimirea trupească şi se fac ntregi numai ai Duhului. De aceea nu numai că s nt cunoscuţi ca duhovniceşti, ci s nt şi numiţi aşa, pe drept cuv nt, de către toţi[418]. Ajunşi la nepătimire şi la dragoste, ei zboară spre contemplarea zidirii şi de acolo iau cunoştinţa lucrurilor prin nţelepciunea cea ascunsă n Dumnezeu

416. Ei n au ad ncime n nţelegere, nu descopere dimensiunile ne sf rşite ale vieţii şi iubirii dumnezeieşti ndreptată spre oameni. Nu văd nici n Scriptură aceste dimensiuni.

417. Postind, priveghind, ei şi fac s ngele subţire, ca să nu i mpingă la faptele de poftă şi de m nie care i leagă de lucruri ca de obiecte şi i fac să nesocotească realitatea persoanelor nesf rşit superioare lucrurilor.

418. Duhul Sf nt nu poate sălăşlui ntr un trup greu şi stăp nit de impulsuri pătimaşe. Ceea ce e uşor şi subţire trage la ceea ce e uşor şi subţire. Numai ceea ce e subţire e transparent pentru infinitatea Duhului.

şi dată numai celor ce au ajuns deasupra puţinătăţii trupului[419]. Drept aceea trec nd dincolo de toată simţirea lumii şi ajung nd prin nţelegere luminată la cele mai presus de simţuri, c ştigă putere n cuv nt n mijlocul Bisericii lui Dumnezeu şi a marii adunări a credincioşilor, scot cuvinte bune din inimă curată şi se fac oamenilor sare şi lumină, cum zice şi Domnul către ei : «Voi s nteţi lumina lumii şi sarea păm ntului» (Matei V, 13—14) [420]

8. «Opriţi vă şi cunoaşteţi că Eu s nt Dumnezeu» (Ps. XLV, 11). Cuv ntul acesta este al lui Dumnezeu şi el e cunoscut prin faptă de cei ce voiesc. Deci e de folos celui ce s a lepădat odată de deşertăciunea zgomotoasă şi cumplită a vieţii, să cugete cu multă atenţie la sine nsuşi şi, prin liniştire, la lucrurile din lăuntru, să caute să cunoască pe Dumnezeu n Sine, Împărăţia lui Dumnezeu fiind n lăuntrul nostru. Căci numai de va face cineva aşa n lungi răstimpuri de vreme, va putea şterge ntipăririle păcatului din suflet şi va putea rec ştiga ntru curăţia ei străvechea frumuseţe, pentru Cel ce a dat o.

9. Veninul păcatului adunat n noi fiind mult, e nevoie şi de foc mult care să l cureţe prin lacrimile pocăinţei şi prin durerile fără de voie ale căinţei şi prin cele de bunăvoie ale nevoinţei. Fiindcă de petele păcatului ne curăţim prin osteneli de bunăvoie sau prin necazuri fără de voie. Dacă premerg cele de bunăvoie, nu vin cele fără de voie. Dar dacă nu lucrează cele de bunăvoie curăţirea părţii din lăuntru a paharului şi a blidului, mplinesc, n chip mai aspru, cele fără de voie readuce

419. Cunoştinţa adevărată a lucrurilor e cunoştinţa sensurilor lor, o vedere a lor n Dumnezeu cel infinit, cauza şi ţinta lor; n Dumnezeu n a Cărui infinitate şi au ob rşia lor şi n a Cărui infinitate şi vor face vădită la sf rşit ad ncimea lor de nţelesuri.

420. Ei pot vorbi altora despre Dumnezeu, pentru că au cunoscut pe Dumnezeu cu adevărat, pentru că pot descoperi altora realitatea nouă şi nesf rşită a dumnezeirii, transparentă prin lucruri.

rea noastră la starea străveche. Aşa a r nduit Făcătorul[421].

10. Îşi r d de evlavie, dar şi râd şi lucrurile de cei ce nu s au lepădat n chip raţional de ei nşişi şi nu vor să se folosească de nvăţător şi de povăţuitor de la nceput, ci urmează socotinţei lor şi se arată ştiutori n faţa lui[422].

11. Precum nu poate cunoaşte cineva ntocmai pricinile aducătoare de boli trupeşti şi leacurile lor, fără multă experienţă a ştiinţei doftoriceşti, aşa nici pricinile bolilor sufleteşti nu le poate cunoaşte fără multă nevo inţă n privinţa lor. Căci precum poate greşi judecata cu privire la bolile trupeşti şi puţinora le este cunoscută n chip desăv rşit natura lor, cu care se ocupă ştiinţa doctorilor, cu at t mai mult poate greşi cea cu privire la bolile sufleteşti. Căci cu c t e mai mare sufletul dec t trupul, cu at t s nt mai mari şi mai greu de pătruns patimile lui, dec t ale trupului văzut de toţi prin simţuri.

12. Virtuţile cuprinzătoare şi ncepătoare au fost zidite mpreună cu firea oamenilor[423]. Din ele se umplu de apă ca din patru izvoare r urile tuturor celorlalte virtuţi şi adapă cetatea lui Dumnezeu, care este inima curată şi m ng iată prin lacrimi. Cel ce le păzeşte pe acestea neclintite de duhurile răutăţii, sau cel ce, dacă a căzut, le a ridicat din nou prin multele osteneli ale căin

421. Deci ne curăţim fie prin nfr narea de bunăvoie, fie prin răbdarea fără c rtire şi cu nţelegere a necazurilor ce ne vin. Prin am ndouă străbatem la vederea lui Dumnezeu cel infinit şi a sinei noastre indefinite mai presus de toate lucrurile şi cu neputinţă de pierdut prin necazuri şi greutăţi.

422. Acestora le vin necazurile, prin care se pot curaţi dacă le rabdă fără c rtire. Prin necazuri şi r d oarecum lucrurile de cei ce le au dat preamulta importanţă şi le au socotit ca ultima realitate, r z nd de cei ce cunosc realitatea superioară a lui Dumnezeu şi a persoanelor semenilor.

423. Ele au fost sădite n potentă n firea noastră, n aspiraţia ei spre bine, n care e implicată iubirea de persoana lui Dumnezeu şi de persoanele semenilor, deci de infinitatea iubitoare a lui Dumnezeu şi de indefinitul iubitor al persoanelor umane.

ţei, şi a nălţat sieşi casă şi palat mpărătesc, n care şi face locuinţa Împăratul tuturor, Care mparte şi dăruieşte din belşug darurile Sale cele nalte celor ce s au mpodobit pe ei astfel[424].

13. Scurtă e viaţa, lung e veacul viitor şi mic e răstimpul vieţii de aici. Iar omul, vieţuitoarea aceasta mare şi de scurtă vreme, căreia i s a dat vremea ngustă de acum, e neputincios. Vremea e ngustă, iar omul e slab. Dar cununa care l aşteaptă, ca răsplată a luptelor, e mare, deoarece are nenumărate ţepuşe care i primejduiesc viaţa cea atotscurtă[425].

14. Dumnezeu nu vrea ca lucrarea celor s rguincioşi să fie nechinuită, ci foarte ncercată. De aceea ngăduie focul ispitelor şi retrage puţin harul dat lor de sus şi lasă ca pacea g ndurilor să fie tulburată de duhurile răutăţii[426] pentru o vreme, ca să vadă aplecarea sufletului, cui se dăruieşte el mai mult ; Lui, Făcătorului şi Binefăcătorului lui, sau simţirii lumii şi lunecuşului n plăceri ? Pe urmă, sau le dă har ndoit, celor ce sporesc n dragostea Lui, sau i biciuieşte cu aceste ispite şi necazuri pe cei lipiţi de lucruri, p nă ce vor c ştiga neplăcerea faţă de lucrurile văzute şi nestatornice şi vor spăla prin lacrimi amărăciunea de pe urma plăcerilor venite de la ele.

15. C nd pacea g ndurilor e tulburată de duhurile răutăţii, ndată s nt trimise fără ncetare şi săgeţile aprinse ale poftei mpotriva minţii, care aleargă sprinten

424. Există aproape o continuitate ntre virtuţi şi har, ntre efortul de iubire al omului şi iubirea lui Dumnezeu care ntreţine acest efort. Harul e n virtuţi, virtuţile traduc n ele bunătăţile harului. Dreptatea, bunătatea, bărbăţia nu se pot cugeta fără un har n ele.

425. Omul e o fiinţă paradoxală. E mare, căci e nsetat de infinit şi l poate cuprinde şi de aceea e făcut pentru veşnicie. Dar e slab prin trupul lui şi prin el nsuşi. Răbdarea ţepuşelor, după sf ntul Pavel (2 Cor. XII, 7), l ntăreşte. Căci n această răbdare are n el puterea lui Dumnezeu.

426. Duhurile răutăţii sânt duhuri neliniştite şi aduc nelinişte, pentru că n au tăria unei existenţe nesf rşite şi plenare n ele nsele. Omul e expus şi el acestei nelinişti, echivalentă cu frica, dacă nu se nt lneşte n duhul său cu Dumnezeu, viaţa nesf rşită, care i se comunică.

spre nălţimi, de către dracii v nători şi iubitori de trup. Iar mintea fiind oprită astfel din mişcarea spre cele de sus, cade n mişcări necuvenite şi amestecate. Şi aşa trupul ncepe să se răzvrătească fără r nduială mpotriva duhului, trăg nd mintea cu g diliri şi cu aprinderi şi dorind s o nmorm nteze n groapa plăcerilor. Şi dacă n ar scurta Domnul Savaot zilele acelea şi dacă n ar dărui slugilor Sale puterea răbdării, nu s ar m ntui nici un trup (Matei XXIV, 22).

16. Dracul mult iscusit şi preaviclean al curviei se face unora cădere şi groapă de noroi, altora bici şi ciomag drept, şi iarăşi altora, cercare şi chin sufletului. Cel dint i lucru poate fi văzut la ncepătorii care şi poartă ncă jugul nevoinţei cu tr ndăvie şi fără grijă. Cel de al doilea, la cei ce se află n mijlocul sporirii n virtute şi se ntind spre ea ncă cu oarecare lenevire. Iar al treilea, la cei ce şi au ntins aripa minţii p nă la contemplare şi s au săltat bine spre nepătimirea mai desăv rşită. Deci fiecăruia i s a r nduit de sus după folosul lui.

17. Cădere şi groapă de noroi se face dracul curviei celor ce străbat viaţa călugărească cu nepăsare totală. Mădularele acestora s nt aprinse de el n văpaia şi n pofta curviei şi le aduce prilejuri pentru mplinirea voii trupului, chiar fără unirea cu alt trup. Despre acestea este ruşine a şi g ndi şi a şi grăi. Aceştia s nt nebuni cu trupul, după cum s a spus, şi măn ncă roadele plăcerii sărate şi ochii lor s nt plini de ntuneric, iar la cele mai nalte, pe drept cuv nt, nu ajung. Tămăduirea lor, dacă o voiesc, stă n focul pocăinţei şi n zdrobirea inimii curate. Aceasta aduce scăparea de cel rău şi curăţă sufletul de pete şi l face moştenitor al milei lui Dumnezeu. Înţeleptul Solomon, d ndu ne să nţelegem aceasta, a zis : «Leacul opreşte păcate multe» (Eccl. X, 4).

18. Bici şi ciomag se face, cu dreptate, acest duh, celor desăvârşiţi n cea dint i nepătimire prin nţelepciunea lucrătoare şi celor ce au sporit spre cele mai de sus şi mai desăvârşite. C nd slăbeşte ncordarea nevoinţei lor prin lenevire şi se abat spre privirea fără pază a celor supuse simţurilor şi deschid intrare poftei pentru lucrurile omeneşti, atunci e trimis biciuitorul acesta mpotriva lor, din bunătatea cea mai mare a lui Dumnezeu faţă de ei. Acesta ncepe să lovească pe cei ce cugetă astfel, cu g nduri de ale poftei trupeşti. Nerăbd nd ei aceasta, se ntorc cu s rguinţă iarăşi spre cetăţuia lor, spre lucrarea şi atenţia ncordată, şi se apucă cu şi mai multă r vnă de lucrurile care m ntuiesc, printr o silinţă şi mai ostenitoare. Căci nu vrea Dumnezeu cel Prea bun ca sufletul care a ajuns p nă aci să se ntoarcă cu totul la simţirea lumească, ci voieşte să păşească ne ncetat spre cele dinainte şi să purceadă cu s rguinţă spre lucrurile mai desăv rşite, ca să nu se apropie biciul răutăţii de cortul lui.

19. Cercare, ghimpe şi chin li se face, după or nduirea de sus, acest duh, acelora a căror primă nepătimire s a săltat spre cea de a doua. Aceasta, pentru ca supăraţi de el, să şi aducă aminte de neputinţa firească şi să nu se m ndrească, cum zice Scriptura, pentru mărimea descoperirilor prin vedere (2 Cor. XII, 7) ; ci văz nd legea trupului care se oşteşte mpotriva legii minţii lor (Rom. VII, 23), să se scuture chiar şi de amintirea simplă a păcatului, de teamă să nu primească simţirea spurcăciunii de la amintirea ei şi să nu slăbească puterea văzătoare a minţii lor şi să cadă de la nălţimea contemplaţiei.

20. Numai aceia au putut să şi păzească mintea lor nesurpată chiar şi de simpla amintire a păcatului, care s au nvrednicit să primească de sus, prin Duhul, moartea de viaţă făcătoare a Domnului n mădularele şi n

cugetările lor ; şi trupul şi l poartă mort faţă de păcat, iar duhul şi l au mbogăţit cu viaţa n Hristos Iisus pentru dreptate[427]. Iar n cei cărora li s a dat mintea lui Hristos ntru cuv nt de nţelepciune, se afla şi omor rea de viaţă făcătoare şi netulburată ntru cunoştinţa lui Dumnezeu[428].

21. De sufletele care s au curăţit de cur nd, obişnuieşte să se apropie mai mult duhul poftei şi al m niei. Din ce pricină ? Ca să scuture roadele Duhului care au odrăslit n ele. Deoarece bucuria eliberării aduce o oarecare slăbire şi mprăştiere n aceste suflete. Înţelepciunea care le c rmuieşte cu folos, voieşte să atragă pururea spre sine, prin darurile sale, cugetarea lor şi să răm nă neclintite n smerita cugetare, ca nu cumva din multa libertate şi din bogăţia darurilor să se nalţe faţă de alţii, sau să li se pară că au c ştigat acest palat al păcii din puterea şi nţelegerea lor. De aceea dă voie acestor duhuri să sară asupra sufletelor amintite, n vreme ce ea se retrage. Cuprins n felul acesta de teama căderii, sufletele se pironesc n păzirea fericitei smerite cugetări. Aflând că s nt njugate cu trupul şi s ngele, caută

427. Starea de jertfă a Domnului răm ne n El ca o simţire a morţii faţă de tot ce pare să fie viaţă, dar nu e de fapt. Starea de jertfă a Lui e o predare a Sa ca om lui Dumnezeu cel infinit. De aceea ea e o putere. In ea omenescul lui Hristos e concentrat ntreg n Dumnezeu. Această simţire a morţii ca putere orientată deplin spre Dumnezeu se imprimă n cei ce se alipesc de Hristos, n cei ce intră ntr o comuniune lăuntrică cu El, Care trăieşte ca om n infinitatea dumnezeiască, sau n relaţia de iubire nesf rşită a Lui cu Dumnezeu Tatăl. Ba devine n aceştia un mijloc de a se apăra chiar şi de simpla amintire a păcatului sau a plăcerii de el.

428. Mintea lui Hristos e g ndirea Lui umană ndreptată ntreagă spre Dumnezeu, trăind n infinitatea lui Dumnezeu de viaţă dătătoare. Dar aceasta nseamnă că n ea este simţirea morţii faţă de toate cele ce nu s nt Dumnezeu şi voia lui iubitoare; că n simţirea aceasta a morţii faţă de toate, este viaţa adevărată. Cine a primit mintea lui Hristos n sine a primit şi această simţire a morţii de viaţă făcătoare a lui Hristos. Căci a primit şi vederea umană deplină a infinităţii lui Dumnezeu. Dar şi puterea comunicării prin cuv nt, sau a mărturisirii lui Dumnezeu cel astfel văzut. Cuv ntul adevărat şi dătător de viaţă nouă este str ns legat de această cunoştinţă prin experienţă a vieţii lui Dumnezeu.

n chip firesc cetăţuia lor, n care s nt păzite nevătămate prin puterea Duhului.

22. După boala patimii care stăp neşte n noi şi după putreziciunea păcatului aflătoare n noi, s nt şi ncercările care vin asupra noastră. Iar paharul amărăciunii judecăţilor lui Dumnezeu ni se dă mai aspru sau mai milos. Dacă materia păcatului aflătoare n noi poate fi uşor tămăduită şi nlăturată, fiind alcătuită din g nduri iubitoare de plăcere sau de viaţă, paharul ncercărilor care ni se dă de către Doctorul sufletelor noastre este amestecat cu milă, ca unora ce s ntem ispitiţi de g nduri omeneşti şi suferim ncă cele omeneşti. Dar dacă este o materie greu de vindecat şi zace n ad nc şi lucrează putreziciunea spre moarte, fiind alcătuită din g nduri de trufie şi de m ndria cea mai mare, ni se dă paharul n toată asprimea m niei, ca boala mistuită şi subţiată n focul ispitelor ce vin una după alta să se departeze din sufletele noastre, prin smerenia ce o aduc. Spăl nd astfel sărăturile g ndurilor prin lacrimi, ne vom arăta curaţi, n lumina smereniei, Doctorului sufletelor noastre[429].

23. Cei ce se nevoiesc nu pot scăpa de valurile necontenite ale ispitelor, dacă nu şi recunosc neputinţa lor şi nu se socotesc pe ei nşişi străini de toată dreptatea şi nevrednici de toată m ng ierea, de toată cinstea şi de toată odihna[430]. Căci ţinta lui Dumnezeu, Doctorul sufletelor noastre, este să fim pururea smeriţi şi ntristaţi

429. M ndria e ncăpăţ nare n propria izolare, e nv rtoşare; de aceea trebuie nmuiată prin ncercări mai grele, pe c nd pofta de plăceri e slăbiciune şi, nefiind susţinută de ncăpăţ nare, e mai uşor de tămăduit. M ndria e tămăduită numai de smerenie. Iar smerenia se c ştigă cel mai greu. Dar ea e mpreunată cu adevărata cunoaştere a lui Dumnezeu, sau cu vederea luminii Lui, care nu poate fi dob ndită p nă ce cineva e preocupat prea mult de sine.

430. Un alt paradox al fiinţei umane: n eforturile nevoinţei celei mai ncordate, credinciosul şi trăieşte n modul cel mai accentuat neputinţa sa. De aceea caută să ajungă prin rugăciune la puterea lui Dumnezeu.

pentru nevrednicia noastră, străini de tot omul şi următori ai patimilor Domnului. Căci El era bl nd şi smerit cu inima şi vrea să umblăm şi noi n bl ndeţea şi smerenia inimii, pe calea poruncilor Lui.

24. Smerenia nu se dob ndeşte prin ncovoierea grumazului, prin r ncezeala coamei, sau prin haina ne ngrijită, aspră şi soioasă, n care mulţi socot că stă toată virtutea ; ci ea vine din inimă zdrobită şi stă n duh de smerenie, după David : «Duhul umilit, inima nfr ntă şi smerită, Dumnezeu nu le va urgisi» (Ps. L, 19).

25. Altceva este vorbirea smerită, altceva smerenia şi altceva smerita cugetare. Vorbirea smerită şi smerenia le dob ndesc nevoitorii prin toată neplăcuta pătimire şi prin ostenelile din afară ale virtuţii ; căci ele s nt ndreptate numai spre lucrarea şi spre nevoinţa trupească. De aceea, afl ndu se sufletul n starea smereniei, c nd vine ispita, se tulbură. Dar smerita cugetare, fiind un lucru dumnezeiesc şi nalt, vine numai n cei ce au trecut de mijloc, prin sălăşluirea M ng ietorului, adică n cei ce au sporit prin toată smerenia pe calea atotaspră a virtuţii.

26. Smerita cugetare, pătrunz nd n ad ncurile sufletului şi căz nd ca un bolovan greu ntr nsul, l apasă şi l fr nge cu at ta putere, nc t i stoarce toată tăria ntr un p r u nereţinut de lacrimi[431] ; iar mintea i o curăţă de toată ntinăciunea g ndurilor, făc nd o să ajungă la vederea lui Dumnezeu, ca Isaia, şi sub lucrarea Lui. Căci zice Isaia : «Vai mie că s nt pierdut. Căci om fiind şi av nd buze spurcate, locuiesc n mijlocul unui

431. Lacrimile s nt semnul că sufletul şi a nmuiat nv rtoşarea nchisorii n sine, că s a eliberat de sine, că s a deschis Duhului dumnezeiesc. Relaţia intimă cu altă persoană, dar mai ales cu Dumnezeu, se manifestă ntr o stare de simţire, opusă rigidităţii. Acum e simţit Dumnezeu. Smerenia e simţită ntr adevăr ca un bolovan greu, care apăs n du i nevoitorului propria fiinţă i nmoaie tăria nv rtoşată, prefăc nd o in şiroaie de lacrimi. Numai aşa sufletul se deschide lui Dumnezeu.

popor cu buze necurate. Şi am văzut pe Domnul Savaot cu ochii mei» (Isaia VI, 5)

27. C nd vorbirea smerită coboară n ad ncul tău, atunci vorbirea naltă se depărtează de la tine. Dar c nd smerenia nsăşi se nrădăcinează n ad ncul inimii tale, atunci vorbirea smerită de la suprafaţă sau din lăuntru e lepădată de la tine[432]. C nd nsă te mbogăţeşti de sus cu smerita cugetare, atunci ncetează at t smerenia din afară[433], c t şi vorbirea smerită a limbii, după cuv ntul lui Pavel : «C nd va veni ceea ce e desăv rşit, va nceta ceea ce e din parte» (1 Cor. XIII, 10).

28. Pe c t e de departe răsăritul de apus, pe at ta e de departe vorbirea smerită de adevărata smerenie. Şi cu c t e mai mare cerul ca păm ntul şi sufletul ca trupul, cu at t e mai desăv rşită şi mai mare smerita cugetare dată celor desăv rşiţi prin Sf ntul Duh, dec t adevărata smerenie.

29. Să nu socoteşti cu uşurinţă că este smerit cu inima nici pe cel ce spune lucruri smerite ntr o nfăţişare de smerenie şi modestie ; nici pe cel ce spune lucruri nalte şi măreţe să nu l socoteşti că e plin de toată trufia şi ng mfarea şi nechinuit lăuntric de ele. Din roadele lor să i cunoşti pe ei.

30. Roada Duhului Sf nt este dragostea, bucuria, pacea, bunătatea, ndelungă răbdarea, credinţa, blândeţea, nfr narea. Iar roada duhului potrivnic este ura, ntristarea lumească, nestatornicia sufletului, tulburarea inimii, răutatea, cugetul iscoditor, descurajarea, m nia,

432. C nd smerenia se sălăşluieşte n suflet, nu te mai interesează vorbirea smerită din afară, prin care vrei ncă să pari că eşti smerit; dar nici vorbirea smerită din ad nc. Vrei mai bine să taci, pentru că simţi că orice cuv nt te ar putea pune n relief.

433. Chiar smerenia arată faţă de smerita cugetare, ca fiind din afară. Avem astfel trei grade ale smereniei. Iar cea mai ad ncă, smerita cugetare, e fără sf rşit. In ea nu termini a ţi vedea infinitatea micimii tale, n comparaţie cu infinitatea măririi lui Dumnezeu.

necredinţa, pizma, multa m ncare, beţia, b rfirea, osândirea, pofta ochilor, ngâmfarea şi trufia sufletului. Deci din aceste roade să ţi fie cunoscut pomul. Şi n felul acesta vei cunoaşte ne ndoielnic al cărui duh este cel ce te nt mpină. Semnele acestora sânt vădite şi de glasul Domnului : «Omul bun, zice, din vistieria bună a inimii sale scoate cele bune» (Matei XII, 35), fiindcă după cum e pomul aşa e şi roada.

31. În cei n care s nt şi se văd roadele Sf ntului Duh, n aceia este şi sălăşluirea lui Dumnezeu. În aceştia este şi un izvor netulburat al cuv ntului mpreunat cu nţelepciune şi cu cunoştinţă, fie că s nt auziţi vorbind smerit, fie că grăiesc cele nalte. Dar n cei n care nu se văd roadele şi darurile acestui Duh, ci ale celui dimpotrivă, n aceştia este ntunericul cunoştinţei de Dumnezeu, roi de patimi şi sălăşluirea duhurilor vrăjmaşe, fie că s nt văzuţi grăind şi purt ndu se cu smerenie, fie grăind cele nalte şi purt nd haine de preţ şi nfăţişare aleasă.

32. Adevărul nu stă n feţe, nfăţişări şi cuvinte, nici nu se odihneşte Dumnezeu n acestea, ci n inimi nfr nte, n duh de smerenie şi n suflete luminate de cunoştinţa lui Dumnezeu. Căci se ntâmplă să vedem uneori pe cineva acoperindu se n afară sub cuvinte şi folosindu se de vorbe smerite faţă de alţii, pentru a v na lauda de la oameni, iar n lăuntru e plin de viclenie şi de răutate şi de ţinerea de minte a răului aproapelui; precum se nt mplă uneori să vedem pe cineva lupt ndu se n afară pentru dreptate prin cuvinte nalte de nţelepciune, şi ridic ndu se mpotriva minciunii sau a călcării legilor dumnezeieşti, iar in lăuntru e plin de cuviinţă, de smerenie şi de dragoste faţă de aproapele ; ba uneori se şi laudă n Domnul, după cuv ntul lui Pavel :

«Lăud ndu mă, n Domnul mă voi lăuda, ntru neputinţele mele» (2 Cor. XII, 9)[434].

33. Dumnezeu nu priveşte faţa din afară a celor zise sau făcute de noi, ci stările sufletelor şi scopul pentru care facem ceva din cele văzute, sau zicem ceva din cele cugetate, precum cei ce se deosebesc de cei ce vorbesc sau fac ceva, prin nţelegerea lor, văd mai bine nţelesurile cuvintelor şi sf rşiturile lucrurilor şi şi fac judecăţi fără greşeală despre ele. «Dar omul ca om caută la faţă ; Dumnezeu nsă vede n inimă» (1 Regi XVI, 7 ; Ps. VII, 10).

34. Dumnezeu a judecat că trebuie să şi pregătească prin Duhul Său din neam n neam prooroci şi prieteni pentru clădirea Bisericii Sale. Dacă şarpele cel vechi şi a vărsat veninul păcatului n urechile oamenilor, iar prin el se pricinuieşte pieirea sufletelor, cum nu va ridica Cel ce a zidit inimile noastre una c te una, c te un sărac din puţinătatea păm ntului ? El ridică din gunoiul patimilor c te un sărac, care poartă sabia Duhului, adică cuv ntul lui Dumnezeu (Efeseni VII, 17), spre ajutorarea moştenirii Lui. Deci pe drept cuv nt cei ce au nceput să se smerească, lepăd ndu se de ei nşişi, se ridică spre nălţimea cunoştinţei şi primesc de sus cuv nt de nţelepciune, ca să binevestească, cu putere de la Dumnezeu, m ntuire Bisericii Sale[435].

35. Cunoaşte te pe tine nsuţi! Iar aceasta este adevărata smerenie, care ne nvaţă să cugetăm smerit, ne fr nge inima şi ne nvaţă să lucrăm şi să păzim această

434. Smerenia nu trebuie să oprească pe cineva de a lupta pentru dreptatea altora cu cuvinte nţelepte şi cu multă iscusinţă şi putere, dar să nu pretindă pentru sine nimic şi să nu se socotească lucru mare pentru ceea ce face, ci ca mplinind o slujire obligatorie n faţa lui Dumnezeu. Cu at t mai puţin trebuie să mpiedice smerenia, propovăduirea cuv ntului lui Dumnezeu cu putere.

435. Cel ce propovăduieşte cu putere şi cu efect este n acelaşi timp smerit, pentru că e convins că propovăduieşte cu puterea lui Dumnezeu, că propovăduieşte cuv ntul dat lui de Dumnezeu.

stare[436]. Iar dacă nu te ai cunoscut ncă pe tine, nu ştii ncă nici ce este smerenia, nici nu te ai atins de adevărata lucrare şi pază. Căci a te cunoaşte pe tine este sfrşitul lucrării virtuţilor[437].

36. Cel ce s a săltat de la curăţie la cunoştinţa lucrurilor, s a cunoscut pe sine, după cuv ntul : cunoaş te te pe tine nsuţi ! Iar cel ce a ajuns la cunoştinţa raţiunilor zidirii şi a lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti a cunoscut cele din jurul lui şi cele din afară de el, dar pe sine nsuşi ncă nu[438].

37. Altceva s nt eu şi altceva cele ce ţin de mine. De asemenea altceva s nt cele ce ţin de mine şi altceva cele privitoare la mine. Apoi altceva s nt cele privitoare la mine şi altceva cele din afară de mine. Eu s nt cel ce zic : s nt al lui Dumnezeu şi s nt văzut ca suflet nţelegător, nemuritor şi cuv ntător, ca unul ce am minte care naşte cuv ntul şi care e nedespărţită şi de o fiinţă cu sufletul. Cele ce ţin de mine s nt vrednicia mpărătească, stăp nitoare, cuv ntătoare şi libertatea voinţei. Iar cele privitoare la mine s nt toate c te le aleg prin hotăr rea liberă : ndeletnicirea agricolă, comericală sau filozofică.

436. Creştinismul a legat dictonul acesta al filozofiei eline, cu smerenia n faţa lui Dumnezeu. Numai cel smerit n faţa infinităţii lui Dumnezeu se cunoaşte pe sine cu adevărat, sau vice versa.

437. Virtuţile s nt drumul spre cunoaşterea de sine, pentru că s nt drumul spre cunoaşterea şi trăirea infinităţii iubitoare a lui Dumnezeu. V rful virtuţilor este smerita cugetare, iar n ea se arată adevărata cunoaştere de sine. Se identifică astfel făptuirea morală cu progresul in cunoaşterea de sine. In afară de această făptuire, nu se poate cunoaşte cineva pe sine. Cunoaşterea de sine nu e o chestiune intelectuală. Numai n fapte poţi cunoaşte ce poţi şi ce nu poţi şi numai n faptele mplinite cu credinţa n Dumnezeu, prin Dumnezeu şi cu ajutorul Lui, poţi cunoaşte naintarea ta la infinit n Dumnezeu şi te poţi cunoaşte nu ca o realitate mărginită, ci indefinită. Cel ce vorbeşte cu laudă de sine şi de faptele sale e străin de sine, nu se cunoaşte n toată ad ncimea sa indefinită, legată de infinitatea lui Dumnezeu.

438. Cunoaşterea de sine, fiind nsoţită de smerita cugetare, este mbinată şi cu cunoaşterea raţiunilor lucrurilor. Căci credinciosul nu se cunoaşte pe sine şi nu cugetă smerit despre sine, dacă nu vede n faţa sa raţiunile dumnezeieşti ale creaturilor. Cunoaşterea de sine e legată astfel cu cunoaşterea raţiunilor lucrurilor, care devin lăuntrice credinciosului mbogăţindu l şi deschizlndu i sinea sa infinităţii dumnezeieşti.

În sf rşit cele din afară de mine s nt toate c te dau cinste şi nobleţe păm ntească vieţii : bogăţia, slava, cinstea, bunăstarea, mărimea slujbelor, sau cele dimpotrivă : sărăcia, lipsa de slavă, lipsa de cinste şi insuccesele.

38. Tot cel ce s a cunoscut pe sine s a odihnit de la toate lucrurile sale cele după Dumnezeu şi a intrat n locul sf nt al lui Dumnezeu şi al smereniei[439]. Iar cel ce nu s a cunoscut ncă pe sine, prin smerită cugetare şi cunoştinţă, călătoreşte ncă cu osteneală şi sudoare n viaţă. Aceasta dorind şi David să o nţelegem, a zis : «Aceasta este osteneala naintea mea, p nă ce voi intra n locul cel sf nt al lui Dumnezeu» (Ps. LXXII, 16, 17).

39. C nd ajunge cineva de se cunoaşte pe sine nsuşi (iar pentru aceasta are trebuinţă de multă pază din afară şi de oprire de la lucrurile lumeşti şi de cercetarea conştiinţei), ndată vine n suflet oarecare smerenie dumnezeiască mai presus de cuv nt, aduc nd n inimă zdrobire şi lacrimi de umilinţă fierbinte, nc t cel ce stă sub lucrarea ei se socoteşte pe sine : păm nt, cenuşă, vierme şi nu om ; ba ncă nevrednic chiar de viaţa do bitocească. Aceasta din pricina cov rşirii acestui dar al lui Dumnezeu. Iar nvrednicindu se cineva să petreacă multă vreme n acest dar, se umple de altă beţie negrăită[440] : de umilinţa inimii şi pătrunde n ad ncul smeritei cugetări. Acesta, ieşind din sine, nesocoteşte toate m ncările din afară, ca şi băutura şi veşmintele trupu

439. Cunoaşterea de sine şi smerita cugetare coincid nu numai cu contemplarea raţiunilor lucrurilor, ci şi cu intrarea conştientă la locul cel sf nt unde este Dumnezeu sau infinitatea Lui, n inimă. In conştiinţa ne ntreruptă de a se afla n faţa lui Dumnezeu, sufletul săv rşeşte liturghia nţelegătoare sau conştientă, căci nu poate sta n faţa lui Dumnezeu fără a i jertfi Lui toate şi chiar pe sine nsuşi, din puterea jertfei lui Hristos, pentru a L cunoaşte cu adevărat pe Dumnezeu şi pe sine nsuşi şi a se uni cu El.

440. Sf. Grigore de Nisa a vorbit de «beţia trează». Este entuziasmul vederii lui Dumnezeu şi a odihnei plină de bucurie n iubirea lui nesf rşită. Dar aci ni se spune că ea e unită cu umilinţa sau cu zdrobirea inimii.

lui, necăut nd cele peste trebuinţă, ca unul ce s a schimbat cu schimbarea dreptei celui Prea nalt.

40. Cel mai mare bun dintre virtuţi este smerenia. Pe cei n care se sădeşte aceasta prin pocăinţă curată, av nd nsoţitoare şi rugăciunea cu nfr nare, i face ndată slobozi de robie şi dăruieşte puterilor lor pace. Ea curăţeşte inima prin lacrimi şi o umple de seninătate prin venirea Duhului. Afl ndu se aceştia ntr o asemenea stare, cuv ntul lor se umple de limpezimea cunoştinţei lui Dumnezeu şi ajung la vederea tainelor Împărăţiei lui Dumnezeu şi a raţiunilor zidirii. Dar pe măsură ce pătrund n ad ncurile Duhului, străbat şi n ad ncul smeritei cugetări[441]. Iar din aceasta le creşte cunoştinţa măsurilor proprii. Cunosc neputinţa firii omeneşti şi li se nmulţeşte dragostea de Dumnezeu şi de aproapele, nc t socotesc că este un lucru sf nt să se izbăvească chiar şi de simpla mbrăţişare şi de apropierea petrecerii mpreună[442].

41. Nimic nu ntraripează aşa de mult sufletul oamenilor către dragostea lui Dumnezeu şi către iubirea de oameni, ca smerita cugetare, umilinţa şi rugăciunea curată. Cea dint i le fr nge duhul, i face să le izvorască p raie de lacrimi şi, aduc nd puţinătatea omenească sub ochi, i nvaţă să şi cunoască măsurile lor. A doua curăţeşte mintea de cele materiale şi luminează ochii inimii

441. Înaintarea n smerita cugetare, fiind o naintare n cunoaştere de sine, n cunoaşterea neputinţei proprii, e şi o naintare n ad ncurile puterii Duhului, Care dă neputinţei noastre susţinere n existenţă şi bogăţie de viaţă. Sinea cunoscută ntru smerenia sau n puţinătatea ei e o sine din ce n ce mai transparentă, o inimă curăţită de orice pată sau de orice nv rtoşare, care o face nestrăvezie şi nesimţitoare la prezenţa lui Dumnezeu cel infinit, pentru că se menţine ea nsăşi ngroşată n mărginirea ei exclusivă.

442. Dragostea de aproapele poate să fie foarte intensă şi vibrantă şi totuşi să evite atingerile trupeşti, mbrăţişările, apropierile. O dovedeşte aceasta suferinţa pătrunzătoare pentru necazurile altora, pentru neputinţele lui. Această dragoste a devenit cu totul duhovnicească, fără să fie mai puţin intensă, mai puţin duioasă. In această dragoste poate avea loc o comunicare, o interpenetrare lăuntrică cu mult mai ad ncă dec t cea prilejuită de mbrăţişările trupeşti, care pot răm nea simplu exterioare.

şi face sufletul ntreg luminos. Iar cea din urmă uneşte pe omul ntreg cu Dumnezeu şi l face să petreacă mpreună cu ngerii, să guste dulceaţa bunătăţilor veşnice ale lui Dumnezeu, i dă vistierii de taine mari şi, aprin zndu l de iubire, l nduplecă să ndrăznească să şi pună sufletul pentru prietenii săi[443], ca unul ce s a ridicat mai presus de hotarele puţinătăţii trupeşti.

42. Păzeşte comoara cea bună a smereniei care mbogăţeşte, n ea s nt ascunse vistieriile dragostei[444]. În ea se păzesc mărgăritarele umilinţei şi n ea se odihneşte Împăratul Hristos Dumnezeu, ca pe un tron bătut n aur, mpărţind darurile Sf ntului Său Duh celor hrăniţi de ea. Iar darurile cele mari, pe care El le dă acestora, s nt : cuv ntul cunoştinţei Sale, nţelepciunea Sa de negrăit, pătrunderea lucrurilor dumnezeieşti, mai nainte vederea lucrurilor omeneşti, omor rea de viaţă făcătoare prin nepătimire şi unirea cu El, pentru ca ei să mpărătească mpreună cu El n mpărăţia lui Dumnezeu şi Tatăl. O spune aceasta El nsuşi, rug ndu se pentru noi : «Părinte, pe care Mi i ai dat Mie, voiesc ca unde s nt Eu să fie şi ei» (Ioan XVII, 24).

43. C nd se osteneşte cineva cu fapta pentru mplinirea poruncilor, se umple deodată de o bucurie negrăită, nc t ncearcă o schimbare minunată şi mai presus de cuv nt şi leapădă greutatea trupului, iar de m n care, de somn şi de celelalte trebuinţe ale firii uită cu totul. Să ştie atunci că s a mplinit cu el voinţa lui Dumnezeu faţă de el, care produce omor rea de viaţă făcătoare n cei ce se nevoiesc şi le dăruieşte lor ncă de aici

443. Autorul nu desface iubirea de oameni, de dragostea lui Dumnezeu, nici pe cele mai nalte trepte ale celei din urmă. Cu c t e mai mare dragostea lui Dumnezeu, cu at t devine mai ad ncă dragostea de oameni, pentru că vede cu at t mai mult n oameni pe Hristos.

444. P nă te iubeşti pe tine, nu poţi iubi pe altul. P nă te iubeşti pe tine, nu vezi pe altul şi răm i ntr o rigiditate, ntr o lipsă de simţire, de duioşie, ntr o izolare săracă. Smerenia se mbogăţeşte cu dragoste, pentru că te pune n comunicare cu Dumnezeu şi cu aproapele.

starea fiinţelor fără de trup. Pricinuitoarea acestei stări fericite este smerenia ; hrănitoare şi maică este sf nta umilinţă[445] ; prietenă şi soră este vederea luminii dumnezeieşti ; tron este nepătimirea ; iar sf rşit este Dumnezeu n Sf nta Treime[446].

44. Cel ce a cucerit această cetăţuie de pe v rf nu poate fi ţinut de lanţurile simţirii lucrurilor ; nu vede nici una din desfătările vieţii ; nu deosebeşte pe cel evlavios de cel neevlavios ; ci precum Dumnezeu face să plouă şi face să răsară soarele peste drepţi şi nedrepţi, peste răi şi buni (Matei V, 45), aşa şi el şi trimite şi şi ntinde razele dragostei către toţi şi nu şi ngustează inima, ci şi o lărgeşte n iubirea tuturor. El se simte str mtorat şi chinuit că nu poate face at ta bine c t vrea. Din aceasta porneşte ca din Eden un fel de alt izvor al umilinţei spre smerită cugetare, spre nepătimire şi spre nălţarea la rugăciunea ne mprăştiată ; un izvor care adapă faţa ntregii zidiri g ndite a lui Dumnezeu.

45. Cei ce n au gustat dulceaţa lacrimilor umilinţei şi nu ştiu care este harul şi lucrarea ei socotesc că nu se deosebesc ntru nimic aceste lacrimi de cele care se varsă la morţi. Ei le aseamănă cu cele ce vin din tot felul de pricini deşarte şi din g nduri de nemulţumire. Dar ele se ivesc n noi n chip firesc atunci c nd trufia minţii se pleacă spre smerenie, iar sufletul şi nchide privirea de la amăgirea celor văzute şi o deschide numai spre vederea luminii prime şi nemateriale, lepăd nd toată simţirea lumii şi dob ndind m ng ierea de sus a Du

445. Umilinţa se deosebeşte de smerenie, prin simţirea micimii tale p nă aproape de topirea ta, p nă la o extremă nmuiere a fiinţei n faţa măreţiei nesf rşite a lui Dumnezeu. Ea e «o străpungere» a inimii (Fapte II, 37), care produce lacrimi, pentru că această străpungere merge p nă la măduva fiinţei, făc nd străveziu pe Dumnezeu prin subţirimea fiinţei noastre.

446. Totul culminează n simţirea comuniunii de dragoste a Treimii sălăşluită n inimă. Credinciosul poate nainta la nesf rşit n trăirea comuniunii de dragoste a Treimii, făc ndu şi proprie tot mai mult această dragoste.

hului. Atunci lacrimile izvorăsc din suflet ca o apă din izvor, ndulcindu i simţirile şi umpl ndu i cugetarea de toată veselia şi lumina dumnezeiască. Ba mai mult, lacrimile acestea fr ng inima şi fac mintea să cugete cu smerenie, ridic nd o la vederea celor mai nalte. Toate acestea s nt cu neputinţă să se nt mple n cei ce pl ng şi se t nguiesc altfel.

46. Este cu neputinţă să şi deschidă cineva izvorul lacrimilor fără o ad ncă smerită cugetare. Dar nu poate avea smerită cugetare fără umilinţa venită din sălăşluirea Duhului. Căci smerita cugetare se naşte din umilinţă ; şi umilinţa naşte smerita cugetare prin Sf ntul Duh. Ele alcătuiesc mpreună un lanţ, fiind legate mpreună de un singur har şi av nd ntre ele legătura nedesfăcută a Duhului [447].

47. Lumina Duhului dumnezeiesc, sălăşluită n suflet, obişnuieşte să se depărteze din pricina tr ndăviei, a nepurtării de grijă şi a nepăsării arătată n cuvinte şi m ncări[448]. Negrija la m ncări şi mustul hranei, ca şi ne nfr narea limbii şi nepaza ochilor, obişnuiesc să alunge din suflet lumina şi să ne facă ntunecaţi. Iar umpl n du ne noi de ntuneric, ndată ncep să umble prin sufletul nostru toate fiarele c mpului inimii noastre şi toţi leii sau g ndurile patimilor, căut nd cu răcnet hrana pentru patimi şi să răpească comoara aşezată n noi de Duhul. Dar nfr narea care ne este prietenă cu adevărat şi rugăciunea care ne face ngeri, nu numai că nu lasă nimic din acestea să intre n suflet, ci păstrează şi lumina Duhului nestinsă n jurul minţii, iar inima o face liniş

447. Smerita cugetare se deosebeşte de umilinţă prin faptul că ea dă o expresie articulată a simţirii de topire şi de străpungere a fiinţei noastre. De aceea una fără alta nu există, ci se pricinuiesc una pe alta, şi pe am ndouă Duhul Sf nt.

448. Sălăşluirea Duhului Sf nt mpreună cu umilinţa este una cu o delicateţe extremă a sufletului, contrară grosolăniei manifestată n nepăsare, lăcomie şi trufie. In cazul din urmă sufletul se umple de fiare şi devine asemenea lor.

tită şi curată şi izvor de dumnezeiască umilinţă, pe c nd sufletul l lărgeşte spre dragostea lui Dumnezeu şi l uneşte ntreg cu Hristos ntreg, prin bucurie şi feciorie[449].

48. Nimic nu ţine at t de mult de cuv nt (raţiune) ca neprihănirea sufletului şi curăţia. Iar maica şi prietena acestora este nfr narea cuprinzătoare. Iar tatăl este temerea. Aceasta, prefăc ndu se n dor aprins al lucrurilor dumnezeieşti, face sufletul netemător şi plin de dragostea lui Dumnezeu şi maica cuv ntului (raţiunii) dumnezeiesc.

49. Frica unindu se cu sufletul l face să zămislească cuv ntul (raţiunea) judecăţii prin pocăinţă[450]. Apoi durerile naşterii, cuprinz nd sufletul ca nişte chinuri ale iadului, i fr ng inima prin suspine şi dureri ne ncetate, făc ndu l să cugete la viitoarea răsplată a păcatelor. Pe urmă, prin multe lacrimi şi dureri, sufletul, d nd forma la ceea ce a zămislit n p ntecele cugetului, naşte pe păm ntul inimii duh de m ntuire. Slobozit astfel de durerile de naştere pricinuite de g ndul iadului şi izbăvit de suspinele judecăţii, ia loc n el dorul şi bucuria de bunătăţile viitoare şi dob ndeşte prin nfr nare neprihănirea, care l uneşte cu Dumnezeu prin dragoste. Unit cu Dumnezeu, sufletul simte o plăcere de negrăit. Aceasta l face să verse lacrimi de umilinţă, amestecate cu bucurie şi dulceaţă şi iese afară din simţirea lumii şi aleargă după Mire, strig nd cu glasuri negrăite : «Înapoia Ta alerg, după mireasma mirului Tău, spune mi Tu pe Care L a iubit inima mea, unde Ţi paşti turma, unde dormi n amiaza vederii curate, ca să nu fiu aruncată de la turmele drepţilor. La Tine s nt luminile tainelor mari»

449. Fecioria e dăruirea deplină a sufletului lui Dumnezeu ntru totală curăţie, delicateţe şi nesf rşită sete de iubire. Acest suflet se lărgeşte continuu, ca să cuprindă c t mai mult din dragostea nesf rşită a lui Dumnezeu.

450. In greceşte temerea (φόβοϊ) e la masculin, iar sufletul (ψυΧη) e la feminin. Aceasta dă putinţa autorului să vorbească de o unire ntre temere şi suflet, din care sufletul naşte cuv ntul (sau raţiunea) despre Dumnezeu.

(C nt. c nt. I, 2, 6). Şi duc ndu l Mirele n cămara vistieriilor Lui ascunse, l face văzător plin de nţelepciune al raţiunilor zidirii.

50. Să nu zici n inima ta : mi este cu neputinţă să dob ndesc de aci nainte curăţia fecioriei, după ce am căzut n stricăciunea şi nebunia trupului n multe chipuri. Căci unde se stăruie cu ostenelile pocăinţei şi cu căldura inimii n greaua pătimire şi curg r uri de lacrimi din umilinţa inimii, acolo se dăr mă toate ntăriturile, se stinge tot focul patimilor şi se săvârşeşte renaşterea de sus, prin venirea M ng ietorului ; şi sufletul se face iarăşi palat al curăţiei şi al feciorieі. Cobor n du se apoi Dumnezeu n acesta, printr o lumină şi bucurie negrăită, şi şez nd pe nălţimea minţii lui ca pe un tron de slavă, dă pacea Sa puterilor lui, zic nd : «Pace vouă», din partea patimilor care vă războiesc ; «pacea Mea dau vouă», ca să vă mişcaţi potrivit cu firea ; «pacea Mea o las vouă» (Ioan XIV, 27), ca să vă desăv rşiţi mai presus de fire. Deci tămăduind cele trei părţi ale sufletului prin ntreitul dar al păcii şi ridic ndu l pe acesta la desăv rşirea ntreită şi unindu l cu Sine, l face ntreg feciorelnic şi frumos, nvăluindu l n buna mireasmă a mirului curăţiei. Şi zice către el : «Scoală te şi apropie te de Mine, frumoasa Mea porumbiţă», prin nţelepciunea cu fapta, că iată iarna patimilor a trecut ; furtuna g ndurilor de plăcere s a dus odată cu ea ; florile virtuţilor s au arătat cu buna mireasmă a cugetărilor n păm ntul inimii tale. Ridică te şi vino aproape de Mine, n cunoştinţa contemplării naturale. Vino porumbiţa Mea, sub acoperăm ntul şi n ntunericul teologiei tainice şi al credinţei tale tare ca piatra, n Mine, Dumnezeul tău (C nt. c nt. II, 10—14)[451].

451. Contemplarea naturală şi teologia de taină s nt cele două trepte superioare treptei făptuitoare, prin care se curăţesc patimile şi se dob ndesc virtuţile. Contemplarea naturală e privirea curată a raţiunilor

51. Fericit este şi părtaş al bunei schimbări şi năl- ţări cel ce prin nţelepciunea cu fapta a trecut peste zi- dul deprinderii pătimaşe şi de acolo s a nălţat, prin cu- noştinţă, pe aripile argintate ale nepătimirii, n văzduhul mintal al contemplaţiei lucrurilor, iar de acolo iarăşi a pătruns n ntunericul cunoştinţei de Dumnezeu şi s a odihnit de toate lucrurile sale n Dumnezeu, ntru viaţa cea fericită. Fericit este, pentru că făc ndu se nger pă- m ntesc şi om ceresc, slăveşte pe Dumnezeu n sine şi Dumnezeu l va slăvi pe el[452].

52. Cei ce iubesc legea lui Dumnezeu (Ps. CXVIII, 165) se bucură de multă pace şi nu este sminteală n ei. Fiindcă nu toate c te plac oamenilor plac şi lui Dum- nezeu, ci c te par că nu s nt bune s nt foarte bune prin fire, celui ce cunoaşte raţiunile lucrurilor şi ale celor ce se petrec n făpturi.

53. Bine este a muri lumii şi a vieţui lui Hristos. Căci altfel nu poate cineva să se nască de sus, după cu- v ntul Domnului. Iar dacă nu se naşte de sus, nu poate nici intra n Împărăţia cerurilor (Ioan III, 5). Această naştere nsă vine din ascultarea de părinţii duhovni- ceşti. Căci de nu vom da nt i chip n noi seminţei cu- v ntului prin nvăţătura părinţilor şi nu ne vom face fii ai lui Dumnezeu prin ei, nu vom putea să ne naş tem de sus. Aşa s au născut cei doisprezece din Hristos cel Unul, iar cei şaptezeci s au născut din cei doispre- zece şi s au făcut fii ai lui Dumnezeu şi Tatălui, după

dumnezeieşti ale lucrurilor, care face lumea străvezie pentru Dumnezeu, iar teologia de taină e unirea cu Dumnezeu dincolo de orice cunoaştere a lucrurilor ca existenţe deosebite. De aceea ea are loc «n ntuneric», fiind o simţire indefinită a prezenţei infinite a lui Dumnezeu, care se numeşte ntuneric din pricina prea multei lumini, pe care niciodată min- tea nu o poate cuprinde cu adevărat.

452. Aci s nt date toate cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc. Cunoştinţa adevărată a lucrurilor sau a raţiunilor lor dumnezeieşti nu se obţine dec t n starea de nepătimire. Sufletul eliberat de greutatea patimilor şi a regăsit aripile, care s nt argintate sau curate de patimi. El poate zbura acum prin lucruri dincolo de caracterul lor de obiecte mărginite n ambianţa infinită a Persoanei lui Dumnezeu.

cuv ntul Domnului : «Voi s nteţi fiii Tatălui Meu Celui din ceruri» (Matei V, 45). De aceea şi Pavel zice către noi : «Măcar că aveţi mulţi nvăţători, dar nu mulţi părinţi. Eu v am născut pe voi, fiţi următorii mei» (1 Cor. IV, 15).

54. A nu asculta de părintele duhovnicesc după pilda Fiului, Care s a făcut ascultător Tatălui p nă la moarte şi cruce (Filip. II, 8), nseamnă a nu te naşte de sus[453]. Iar cel ce nu s a făcut fiu iubit al unui părinte bun, cum va fi părinte, dacă nu s a născut prin cuv nt şi Duh de sus ? Cum va fi şi el părinte bun al unor fii buni şi cum va naşte copii buni, după chipul bunătăţii părintelui lor ? Iar dacă nu e aşa, fără ndoială cum e pomul, aşa va fi şi roada.

55. Lipsa evlaviei este puiul atotrău al iubirii celei rele de argint al pizmei. Iar dacă ea e rea, cu at t mai mult cea care l naşte. Căci ea face pe fiii oamenilor să preţuiască mai mult dragostea aurului dec t dragostea lui Hristos şi nfăţişează pe Făcătorul materiei mai mic dec t materia. Căci i nduplecă să slujească mai mult materiei dec t lui Dumnezeu, pe cei ce aduc nchinare făpturii n locul Făcătorului şi schimbă adevărul lui Dumnezeu n minciună. Iar dacă această boală e un rău aşa de mare, nc t primeşte ca un al doilea nume pe cel de slujire la idoli, nu ntrece orice răutate sufletul care boleşte de bună voie de aceasta ?

56. De iubeşti să fii prietenul lui Hristos, să urăşti aurul şi mpătimirea lacomă de el, ca pe una ce n-toarce cugetul spre el şi l răpeşte de la preadulcea iubire a lui Iisus, care socotesc că nu se arată n chipul

453. Aci se dă un alt sens naşterii de sus dec t naşterii prin botez. Naşterea de sus prin botez trebuie actualizată prin relaţia voluntară de fiu faţă de Tatăl ceresc. Dar această relaţie trebuie cunoscută şi trăită prin relaţii asemănătoare faţă de un părinte duhovnicesc. Cine nu nfăp-tuieşte n sine o stare filială faţă de un om duhovnicesc nu o poate realiza nici faţă de Tatăl ceresc.

cuv ntului, ci n chipul mplinirii poruncilor Lui cu fapta[454]. Iar dacă pofteşti, vai, aur, vei socoti că, ngro p ndu l pe care l ai, c ştigi, dacă dragostea de el o socoteşti c ştig şi nu paguba cea mai de pe urmă, odată ce l pui mai presus de dragostea lui Hristos[455]. Iubind aurul, te vei păgubi de Hristos şi L vei pierde pe El şi pe Dumnezeu, Care este bunul de căpetenie şi fără de Care nu este viaţă de m ntuire oamenilor.

57. Dacă iubeşti aurul, nu iubeşti pe Hristos. Iar dacă nu iubeşti pe Hristos şi iubeşti aurul, ia seama cui te face asemenea acest tiran ? Aceluia care era ucenic, dar fără credinţă, care era prieten, dar s a arătat v n zător şi şi a bătut joc de Stăp nul tuturor şi a căzut ca un nevrednic din credinţa şi din dragostea faţă de El şi s a rostogolit n ad ncul deznădejdii. Teme te de pilda aceluia şi ascultă de mine şi fugi de aur şi de dragostea lui, ca să poţi c ştiga pe Hristos, dacă te iubeşti pe tine. Căci ştii locul unde a ajuns cel ce a căzut.

58. Nu te grăbi niciodată să ajungi n scaun de nt i stătător prin aur sau prin ajutorul oamenilor şi prin rugăminţi, fără chemare de sus, chiar dacă te ştii n stare să foloseşti sufletelor. Căci acestea trei te vor urmări şi una din ele te va ajunge : sau ţi va veni asupra nemulţumirea şi m nia lui Dumnezeu prin felurite greutăţi şi necazuri, căci nu vor lupta mpotriva ta numai oameni, ci şi aproape toată zidirea şi ţi va fi viaţa plină de suspin ; sau vei fi scos de acolo cu multă necinste de cei mai tari ca tine ; sau vei muri fără vreme, fiind tăiat de la viaţa aceasta.

454. Iubirea adevărată de Iisus nu se arată n simple cuvinte de iubire către El sau despre El, ci n mplinirea cu fapta a poruncilor Lui. Căci aceasta imprimă n fiinţa noastră nsăşi iubirea faţă de Iisus.

455. Aurul ţi l asiguri mai degrabă ngrop ndu l dec t pun ndu l n circulaţie. Dar ce ai c ştigat din aceasta ? Ţi ai ngropat şi sufletul n locul n care ţi ai ngropat aurul. Numai iubirea de Hristos ţine sufletul n mişcare, In creştere, prin r vna de a mplini ne ncetat, din iubire, poruncile Lui cu fapta, ntre care este şi cea a iubirii de oameni.

59. Nu poate să dispreţuiască cineva slava şi necinstea şi să ajungă deasupra plăcerii şi durerii, de nu se va hotăr să privească spre sf rşiturile lucrurilor. Căci c nd va vedea toată slava, plăcerea, desfătarea, bogăţia şi bunăstarea că sf rşesc n nimic şi tuturor le urmează şi pe toate le strică moartea, atunci, dispreţuind deşertăciunea vădită a tuturor lucrurilor omeneşti, şi va ntoarce simţurile (sufletului) spre sf rşiturile lucrurilor dumnezeieşti şi se va prinde de ele. Căci ele s nt cu adevărat şi nu se pot strica nicidecum. Iar prinz ndu se de acestea, se ridică deasupra durerii şi plăcerii : a durerii, ca unul ce a biruit iubirea de plăcere, de slavă şi de bani a sufletului ; a plăcerii, ca unul ce a lepădat simţirea lumii şi, drept urmare, fie că e slăvit, fie că e dispreţuit, răm ne acelaşi. Căci fie că se află n dureri, fie n odihna trupului, pentru toate mulţumeşte lui Dumnezeu şi nu se coboară cu g ndul la cele de jos.

60. Cel ce se nevoieşte trebuie să şi cunoască mişcările şi preocupările sufletului chiar şi din visurile lui şi să aibă grijă de starea lui. Căci după preocuparea omului din lăuntru şi după grijile lui s nt şi mişcările trupului şi nălucirile minţii. Dacă cineva are sufletul iubitor de cele materiale şi de plăceri, şi năluceşte c ştiguri de lucruri şi de bani, sau chipuri de femei şi mpreunări pătimaşe, din care vine mbrăcămintea pătată şi ntinăciunea trupului. Iar dacă are sufletul lacom şi iubitor de argint, vede totdeauna aur şi pe acesta l doreşte, se lăcomeşte după dob nzi şi le aşază n vistierii şi e os ndit ca un om fără milă. Dacă are un suflet nclinat spre m nie şi duşmănie, este urmărit de fiare şi de şerpi veninoşi şi e năpădit de temeri şi de spaime. Iar dacă şi are sufletul ng mfat de slavă deşartă, şi năluceşte laude şi primiri din partea mulţimii, scaune de stă p nire şi de conducere şi le socoteşte, chiar c nd e treaz, pe cele ce ncă nu le are, ca şi c nd le are sau le va avea

cu siguranţă. Dacă e cu sufletul plin de m ndrie şi de trufie, se vede pe sine purtat n trăsuri strălucitoare şi uneori zbur nd n văzduh şi pe toţi i vede tremurând de covârşirea puterii lui. La fel şi omul iubitor de Dumnezeu, fiind sârguincios ntru lucrarea virtuţii şi drept n nevoinţele pentru evlavie şi cu sufletul curat de pofta celor materiale, vede n visuri sf rşiturile lucrurilor viitoare şi descoperiri de vedenii nfricoşătoare. Rug ndu se pururea, el se ţine n stare de umilinţă şi de pace cu sufletul şi cu trupul şi c nd se trezeşte, vede pe obrajii săi lacrimi, iar pe buzele lui are cuvinte către Dumnezeu.

61. Dintre cele ce ni se nălucesc n somn, unele s nt simple visuri, altele vederi, iar altele descoperiri. Visurile s nt toate cele care nu răm n neschimbate n nchipuirea minţii, ci se amestecă, se alungă şi se schimbă des dintr unul ntr altul. Din ele nu vine nici un folos pentru cei ce şi le nălucesc, şi după trezire se destramă. Pe acestea trebuie să le dispreţuiască cei ce se nevoiesc. Vederile s nt cele care răm n neschimbate şi nu se prefac dintr una ntr alta, ci răm n ntipărite n minte şi neuitate timp ndelungat ; de asemenea, cele care arată sf rşituri ale lucrurilor viitoare şi aduc sufletului folos prin umilinţă şi din vedenii nfricoşătoare, făc nd pe cel ce le are să şi adune mintea şi să tremure de vederea nfricoşătoare şi neschimbată a celor ce i se arată. La acestea trebuie să fie cu luare aminte cei ce se nevoiesc. Iar descoperirile s nt vederile sufletului curat şi luminat, n afară de toată simţirea, care au ca cuprins lucruri şi nţelesuri dumnezeieşti minunate, desluşirea unor taine ascunse ale lui Dumnezeu şi dezlegarea unor mari ntrebări ce ni se pun, precum şi schimbarea obştească a unor lucruri lumeşti şi omeneşti.

62. Dintre cele pomenite, cele dint i s nt ale oamenilor iubitori de cele materiale şi de trup, al căror dum

nezeu e p ntecele şi săturarea fără măsură, a căror n-tunecime de minte vine dintr o viaţă fără de grijă şi tocită de patimi şi cărora le st rnesc dracii năluciri, bă t ndu şi joc de ei. Cele de al doilea s nt ale celor s rgu incioşi şi curăţiţi n simţirile sufletului, care prin cele ce li se arată s nt dăruiţi cu nţelegerea lucrurilor dumnezeieşti şi cu sporirea n oricare. Iar cele din urmă s nt ale celor desăvârşiţi, care stau sub lucrarea Duhului dumnezeiesc şi s nt uniţi cu Dumnezeu datorită sufletului lor ajuns la cunoaşterea lui Dumnezeu (datorită sufletului teolog)[456].

63. Nu toţi au vederi adevărate n somn, nici nu se ntipăresc acestea n mintea tuturor, ci numai aceia care s nt curaţi cu mintea şi limpeziţi n simţurile sufletului şi care aleargă spre contemplarea naturală ; numai aceia care nu au nici o preocupare de lucrurile vieţii şi nici o grijă pentru viaţa de aici ; aceia ale căror ndelungate flăm nziri i au dus la nfr narea cuprinzătoare şi ale căror sudori şi osteneli după Dumnezeu au aflat, n locul cel sf nt al lui Dumnezeu, cunoştinţa lucrurilor şi odihna nţelepciunii celei mai nalte ; aceia a căror viaţă ngerească e ascunsă la Dumnezeu şi a căror naintare s a suit de la sf nta linişte la treapta proorocilor Bisericii lui Dumnezeu. Despre acestea a vorbit Dumnezeu şi lui Moisi : «De va fi prooroc ntre voi, Mă voi arăta lui n somn, şi n vedere voi grăi către el» (Numeri XII, 6). Iar către Ioil : «Şi va fi după aceasta că voi vărsa din Duhul Meu peste tot trupul şi fiii voştri şi fiicele voastre vor prooroci şi bătr nii voştri vor avea visuri şi tinerii voştri vor avea vedenii» (Ioil II, 28).

64. Liniştea (isihia) este starea netulburată a minţii, seninătatea sufletului liber şi bucurat, temelia netulburată şi ne nvolburată a inimii n Dumnezeu, vederea

456. Cele trei trepte ale vieţii duhovniceşti se cunosc şi după cele trei feluri de arătări din somn : visuri, vederi şi descoperiri. In cele din urmă are loc o iniţiativă accentuată a Duhului Sf nt.

luminii, cunoştinţa tainelor lui Dumnezeu, cuv nt de nţelepciune din cuget curat, ad ncul nţelesurilor lui Dumnezeu, răpirea minţii, vorbirea cu Dumnezeu, ochiul neadormit, rugăciunea minţii, odihna neostenită n osteneli mari[457] şi, n sf rşit, unirea şi legătura cu Dumnezeu.

65. C tă vreme sufletul e dezbinat n el nsuşi şi puterile lui se mişcă fără r nduială, c tă vreme n a primit n sine razele dumnezeieşti, nu s a nvrednicit nici de eliberarea din robia cugetului trupesc şi nu s a bucurat nici de pace. Dacă a ncetat de cur nd războiul patimilor neast mpărate, sufletul are nevoie de multă tăcere a buzelor, nc t să zică asemenea lui David : «Eu ca un surd n am auzit şi ca un mut nu mi am deschis gura mea» (Ps. XXXVII, 14). Trebuie să fie pururea trist şi să umble m hnit pe calea poruncilor lui Hristos, c t e supărat de vrăjmaşi, şi să aştepte venirea M ng ie torului, prin care primind umilinţa şi lacrimile care l spală, va dob ndi cu adevărat cununa libertăţii[458].

66. C nd cel ce pregăteşte n linişte mierea virtuţilor se ridică mai presus de slăbiciunea trupului, prin nevoinţele iubirii de nţelepciune şi puterile sufletului său se nalţă din cugetarea căzută, la starea cea după fire ; c nd se va umplea de razele Duhului şi, cură ţindu şi inima cu lacrimi, va mbrăca nestricăciunea morţii de viaţă făcătoare a lui Hristos[459], şi, şez nd n

457. O stare paradoxală: odihna sufletului n Dumnezeu este n acelaşi timp o necontenită lărgire pentru a cuprinde nesf rşitul vieţii şi iubirii Lui. E o nesăturare a dorinţei de nţelegere şi de cuprindere a acestei vieţi. Dar e odihnă, pentru că sufletul nu mai vrea să plece din Dumnezeu, nu mai găseşte ceva mai bun afară de el.

458. E cununa eliberării de patimile nrobitoare, care l duc pe om unde vor fără voia lui. Aceasta e o adevărată coroană mpărătească pentru om. El e restabilit ca mpărat peste lucruri şi peste trup, ca m preună mpărat cu Hristos.

459. Moartea de viaţă făcătoare a lui Hristos a adus nestricăciunea n trupul Său prin nviere şi o aduce şi n om, prin eliberarea lui de patimile care l robesc proceselor naturii ce l duc la moarte sau la ultima

foişorul liniştii[460], va primi şi el pe M ng ietorul ca o limbă de foc, atunci e dator să grăiască cu ndrăzneală lucrurile măreţe ale lui Dumnezeu şi să binevestească dreptatea Lui n Biserica cea mare (Ps. XXIV, 18), ca unul ce a primit n inima sa legea Duhului[461]. E dator să facă aceasta, ca să nu fie ca sluga aceea vicleană care a ascuns talantul Stăp nului său şi să fie aruncat n focul cel veşnic. Aşa a făcut şi David care, spăl ndu şi păcatul prin pocăinţă şi primind iarăşi darul proorocesc, neput nd să ascundă binefacerea aceasta, a zis către Dumnezeu : «Iată buzele mele nu le voi mpiedica ; Doamne, Tu ştii, dreptatea Ta n am ascuns o n inima mea. Adevărul Tău şi m ntuirea Ta le am grăit. N am ascuns mila Ta şi adevărul Tău de la adunare multă» (Ps. XXXIX, 12—13).

67. Mintea curăţită de tot noroiul se face sufletului cer nstelat de nţelesuri strălucitoare şi atotluminoa se şi Soarele dreptăţii luminează n ea, trimiţ nd n lume razele luminoase ale cunoştinţei de Dumnezeu (ale teologiei). Iar raţiunea acestei minţi, făc ndu se curată, scoate din ad ncul Înţelepciunii raţiunile simple şi neamestecate ale lucrurilor şi descoperirile lămurite ale celor ascunse, nfăţiş ndu le minţii, pentru a cunoaşte care este ad ncul, nălţimea şi lărgimea conştiinţei lui Dumnezeu. Şi mintea, primindu le pe acestea la s nul ei n chip firesc, face cunoscute ad ncurile Duhului, prin cuv nt, tu

neputinţă, priv ndu l de libertatea mişcării sinei sale indefinite n infinitatea dumnezeiască.

460. Intr un foişor nălţat din Ierusalim, sau n locul păcii, n stare de rugăciune l au primit şi apostolii pe Duhul Sf nt. De aceea numai av nd pacea din partea grijilor care mărginesc şi trec sufletul de la una la alta şi numai afl ndu se adunat prin rugăciune n indefinitul sinei sale şi n legătură cu infinitatea dumnezeiască, i vine şi celui ce se nevoieşte, din acea infinitate, iubirea simţită a lui Dumnezeu, n Persoana Sf ntului Duh.

461. Căci şi apostolii, după ce au primit pe Duhul Sf nt, au pornit cu focul entuziasmului aprins n ei de El, la propovăduire. Propovăduirea e urmarea primirii Duhului Sf nt, e căldura comunicării care iradiază din focul acestui entuziasm aprins de El.

turor celor ce au Duh dumnezeiesc n cele din lăuntru şi dă pe faţă vicleniile dracilor şi povesteşte tainele Împărăţiei cerurilor (Ps. XXIX, 12—13) [462].

68. Dorinţele şi imboldurile trupeşti le opreşte nfr narea şi aprinderile inimii le răceşte citirea dumnezeieştilor Scripturi, le smereşte rugăciunea ne ncetată şi le potoleşte, ca un untdelemn, umilinţa.

69. Nimic nu face pe om aşa de mult mpreună vorbitor cu Dumnezeu ca rugăciunea curată şi nematerială [463]. Pe cel ce se roagă cu g ndul, ea l ştie unit fără mpărtăşire cu Cuv ntul, atunci c nd sufletul şi l a spălat cu lacrimi şi l a ndulcit cu dulceaţa umilinţei şi l a luminat cu lumina Duhului.

70. E bună şi cantitatea n c ntarea rugăciunilor, atunci c nd e stăp nită de stăruinţă şi luare aminte. Dar ceea ce dă viaţă sufletului este calitatea ; aceasta pricinuieşte şi roada. Iar calitatea c ntării şi rugăciunii stă n a se ruga cineva cu duhul şi cu mintea. Şi se roagă cineva cu mintea c nd, rug ndu se şi c nt nd, priveşte la nţelesul ce se află n dumnezeiasca Scriptură şi primeşte prin aceasta urcuşuri de nţelesuri n inima sa, prin cugetări vrednice de Dumnezeu. Sufletul, fiind răpit de acestea n chip nţelegător n văzduhul luminii, e luminat şi curăţit tot mai mult şi se ridică ntreg spre ceruri, unde vede frumuseţile bunătăţilor r nduite sfinţilor. Aprinz ndu se de dorinţa acestora, ndată sloboade

462. Mintea curăţită se bolteşte ca un cerc peste suflet. Pe cerul acesta luminează Soarele dumnezeiesc, sau el e mediul străveziu al acestui Soare. Mintea sufletului nu mai e nchisă, căci nu mai e umplută de lucruri mărginite, ci e deschisă lui Dumnezeu cel infinit şi atotluminos. Dar e deschisă c nd e curată. Prin aceasta mintea vede şi mai bine care este ad ncimea şi nălţimea şi lărgimea nesf rşită a lui Dumnezeu. Pe acestea le face apoi cunoscute prin cuv nt tuturor celor ce au şi ei duh şi s nt dispuşi să le primească.

463. E rugăciunea fără g nduri şi chipuri mprumutate de la lucruri. Această rugăciune nu mai are nimic care să se intercaleze ntre minte şi Dumnezeu, care să ntrerupă dialogul ei cu El, care să facă mintea să se mărginească după chipul lucrurilor şi să nu mai vadă prin indefinitul ei infinitatea dumnezeiască.

din ochi rodul rugăciunii şi lacrimile ncep să i curgă sub lucrarea de lumină făcătoare a Duhului[464]. Gustul acestora e at t de dulce, nc t cel ce s a făcut părtaş de ele uită uneori şi de hrana trupească. Acesta este rodul rugăciunii, care răsare n sufletele celor ce se roagă, din calitatea gândită a c ntării.

71. Unde se vede roada Duhului, acolo este şi calitatea g ndită a rugăciunii. Şi unde e calitatea aceasta, acolo e foarte bună şi cantitatea c ntării. Iar unde nu se arată rodul, e seacă şi calitatea. Şi dacă aceasta este uscată, de prisos este şi cantitatea, care deşi nseamnă deprinderea trupului, totuşi nu aduce celor mai mulţi nici un c ştig.

72. Rug ndu te şi c nt nd psalmi Domnului, ia aminte la viclenie. Căci dracii sau ne nşeală, furiş ndu ne n simţirea sufletului să spunem unele n locul altora, abă t nd stihurile psalmilor spre hulire, ca să zicem cu gura cele ce nu se cuvin ; sau, făc nd noi nceputul psalmilor, pun sf rşit cuv ntului nostru, risipindu le pe celelalte din minte ; sau ne ntorc mereu la acelaş stih, ne lăs ndu ne, din pricina uitării, să găsim stihul următor al psalmului ; sau, afl ndu ne la mijlocul psalmului, iau deodată din mintea noastră toată amintirea stihurilor rostite, nc t nici nu ne mai aducem aminte ce stihuri am avut n gură şi nu mai putem să le aflăm şi să le aducem iarăşi pe limbă. Iar aceasta o fac ca să ne arunce n negrijă şi n trândăvie şi ca să zădărnicească roa

464. Cunoaşterea cea mai naltă de Dumnezeu şi lacrimile fac casă bună. Căci e o cunoaştere prin «vedere» a bunătăţilor iubirii lui Dumnezeu ce ne aşteaptă, sau ni se dăruiesc n parte ncă de acuma. Mai bine zis e o cunoaştere şi o simţire a iubirii nesf rşite a lui Dumnezeu, care nu se poate să nu stoarcă lacrimi. Iar această cunoaştere prin vedere şi prin trăire are loc n starea rugăciunii mintale sau nţelegătoare, a rugăciunii care reprezintă starea de dialog direct a minţii cu Dumnezeu, de adunare a minţii n indefinitul ei n faţa infinităţii iubirii lui Dumnezeu. Ca şi sf ntul Simeon, dascălul său, Nichita uneşte str ns lumina Duhului, sau vederea nesf rşitului dumnezeiesc, cu lacrimile, şi pe am ndouă cu rugăciunea, ca nemijlocită convorbire a sufletului cu Dumnezeu cel preadulce n manifestarea iubirii Lui nesf rşite.

dele rugăciunii noastre, pun ndu ne n minte că s a făcut t rziu. Tu nsă stăruieşte cu putere şi urmăreşte psalmul cu şi mai multă linişte, ca să culegi folosul rugăciunii din stihuri, prin vedere (contemplare), şi să te mbogăţeşti cu luminarea Duhului, care se iveşte n sufletele celor ce se roagă [465].

73. C nd ţi s ar nt mpla una ca aceasta n vreme ce te rogi cu luare aminte, să nu te leneveşti şi să cazi n nepăsare, nici să nu preţuieşti mai mult odihna trupului dec t folosul sufletului, lu nd seama că e ceasul t rziu. Ci unde ţi se va nt mpla robirea minţii, acolo să stai pe loc. Dacă ţi s ar nt mpla spre sf rşitul psalmului, re vino din nou cu toată r vna la nceput şi, pornind de la nceput, urmăreşte iarăşi psalmul pe calea lui, chiar dacă ţi s ar nt mpla de mai multe ori ntr un ceas robirea minţii. Făc nd tu aceasta, dracii nu vor putea suferi răbdarea stăruinţei şi ncordarea r vnei tale, şi um pl ndu se de ruşine, se vor depărta de la tine.

74. Să cunoşti fără greşeală că rugăciunea ne nce tată este aceea care nu se isprăveşte din suflet toată ziua şi toată noaptea. Ea nu se arată privitorilor n ntinderea m inilor, sau n nfăţişarea trupului şi n sunetul limbii, ci se face cunoscută celor ce ştiu să nţeleagă, n meditaţia cugetării, n lucrarea minţii şi n pomenirea lui Dumnezeu cu umilinţă stăruitoare.

75. Cineva poate să stăruie pururea n rugăciune, c nd şi are g ndurile adunate n minte ntru pace şi

465. Se stăruie asupra rugăciunii prin cuvinte şi psalmodiere şi asupra legăturii ei cu contemplaţia, care se iveşte din aprofundarea n nţelesul cuvintelor. E necesară rostirea stăruitoare a cuvintelor rugăciunii, căci prin aceasta se face un efort şi se ţine cugetarea la nţelesurile din ele, al căror cuprins niciodată nu se epuizează. Altfel, sub pretextul unei contemplări nemijlocită de cuvintele rugăciunii rostite, se produce o mprăştiere neglijentă a cugetării şi nu se dob ndeşte o ad ncire n aceleaşi nţelesuri inepuizabile exprimate prin rugăciune. Nu trebuie să rostim nici cuvintele rugăciunii fără concentrarea minţii, dar nu trebuie să neglijăm, sub pretextul contemplării, nici rostirea cuvintelor rugăciunilor.

evlavie multă, săp nd cu ele ad ncurile lui Dumnezeu[466] şi căut nd să guste de acolo preadulcea băutură a vederii (contemplării). Dacă lipseşte această pace, nu poate. Căci rugăciunea ne ncetată a dob ndit o numai acela ale cărui puteri sufleteşti naintează prin cunoştinţă[467].

76. De c nţi rugăciune lui Dumnezeu şi un frate stă la uşa chiliei tale şi bate, să nu pui mai presus fapta rugăciunii dec t fapta dragostei şi să treci cu vederea pe fratele tău. Căci acest lucru nu e plăcut lui Dumnezeu. El vrea untdelemnul iubirii şi nu jertfa rugăciunii. Lăs nd deci darul rugăciunii, dă cuv nt de iubire fratelui, slujindu l pe el. Apoi, ntorc ndu te, adu darul tău Tatălui duhurilor, cu lacrimi şi cu inimă zdrobită şi duh drept se va nnoi n cele din lăuntru ale tale.

77. Taina rugăciunii nu se săv rşeşte n vreme şi n loc hotăr t. Căci de hotărăşti cele ale rugăciunii n ceasuri şi timpuri şi locuri, timpul rămas n afară şi varsă veninul n alte lucruri ale deşertăciunii[468]. Rugăciunea nseamnă mişcarea necontenită a minţii n jurul lui Dumnezeu ; fapta ei stă n nvârtirea sufletului n jurul lucrărilor dumnezeieşti ; iar sf rşitul ei e lipirea cugetării de Dumnezeu şi nălţarea la un singur duh cu El, după regula şi cuv ntul apostolului.

78. Chiar dacă ţi ai omor t mădularele şi ţi ai nviat sufletul prin duh şi te ai nvrednicit de daruri mai presus de fire de la Dumnezeu, să nu ţi laşi puterea cugetătoare a sufletului să lenevească, ci obişnuieşte o

466. E vorba nu de g ndurile despre lucruri, ci de g ndurile referitoare la Dumnezeu, sau aduse de Dumnezeu n minte.

467. Se face o legătură ntre putinţa rugăciunii ne ncetate şi naintarea cunoaşterii la nţelesuri tot mai ad nci ale lui Dumnezeu. Aci nu apare plictiseala de rugăciune.

468. Timpul este prilejul unui dialog necontenit cu Dumnezeu. Altfel nu naintăm prin el spre Dumnezeu, nu e legat de veşnicie, ci devine fără rost. Desigur că dialogul acesta, fiind un dialog al iubirii, toată fapta de iubire dă timpului un rost, l scapă de deşertăciune. Altfel timpul răm ne deşert şi şi varsă veninul deşertăciunii n toate preocupările noastre.

să şi mişte pururea amintirea n jurul păcatelor ce le ai săv rşit şi a chinurilor iadului şi socoteşte te cu mintea vrednic de os ndă. nv rtindu ţi astfel mintea n acestea şi socotindu te aşa, ţi vei păstra duhul nfr nt şi vei avea n tine izvorul umilinţei, izvor nd r urile harului dumnezeiesc, iar pe Dumnezeu căut nd la tine şi d n du ţi din Duhul Său pentru sporirea inimii tale[469].

79. Postul cu dreaptă socoteală, av nd ca nsoţitoare privegherea mpreunată cu cugetarea şi cu rugăciunea, face pe cel ce se nevoieşte cu el să ajungă repede la hotarul nepătimirii, c nd acesta şi are sufletul inundat de lacrimi pentru prisosinţa smereniei şi c nd arde de dragostea lui Dumnezeu. Pe cel ajuns aci, postul l duce la pacea duhului care este mai presus de orice minte slobodă şi l uneşte prin dragoste cu Dumnezeu.

80. Nu se m ndreşte mpăratul pentru slava şi mpărăţia sa at t de mult şi nu se bucură de stăp nire, cum se bucură monahul pentru nepătimirea sufletului şi pentru lacrimile de umilinţă. Căci m ndria celui dint i se veştejeşte mpreună cu mpărăţia. Dar fericita nepătimire a celui de al doilea răm ne, mpreună cu bucuria pentru ea, n veacuri nesf rşite. Unul ca acesta se nvârteşte n mijlocul oamenilor, n vremea vieţii de aici, ca o roată, apropiindu se puţin de păm nt şi de cei de pe el, pentru trebuinţa firii, dar mişc ndu se n ntregime ca un glob n văzduhul minţii şi purt nd n sine mbinate, ca ntr un cerc, nceputul şi sf rşitul, şi ntipărite, n cununa smereniei, chipurile darurilor. Acesta are drept masă mbelşugată contemplaţia lucrurilor şi ca băutură, paharul nţelepciunii ; iar ca odihnă, pe Dumnezeu.

469. Sufletul e lipit prin umilinţă at t de mult de Dumnezeu, nc t harul pare a izvor chiar din el; dar pe de altă parte Dumnezeu e trăit n modul cel mai accentuat ca Persoană ce caută la om şi i dăruieşte Duhul Său, mbogăţindu l ne ncetat.

81. Cel ce s a predat pe sine de bunăvoie ostenelilor pentru virtute şi străbate cu căldură calea nevo inţei se nvredniceşte de mari daruri de la Dumnezeu. De aceea, naint nd spre mijloc, ajunge la descoperiri şi vederi dumnezeieşti. Şi se face ntreg cu at t mai luminat şi mai nţelept, cu c t şi ntinde mai mult osteneala nevoinţelor. Dar cu c t urcă spre nălţimea vederii, cu at t st rneşte mai mult şi pizma cea mare a dracilor pierzători mpotriva sa. Căci nu rabdă aceştia să vadă om strămutat n fire de nger. Din pricina aceasta ntind mpotriva lui, c nd acesta nu bagă de seamă, săgeata ascuţită a părerii de sine. Dacă va descoperi viclenia şi va fugi n cetatea smereniei, dispreţuindu se pe sine, va scăpa de pierzania m ndriei şi va intra la limanurile m ntuirii. De nu se va nt mpla aşa, ci va fi părăsit de sus, va fi dat duhurilor care l cer spre pedepsirea fără de voie, fiindcă nu s a lăsat cercat de cea de bunăvoie. Iar aceste duhuri s nt iubitoare de plăcere, iubitoare de trup, viclene şi pline de m nie. Ele l umilesc cumplit prin necazurile pe care le aduc, p nă ce şi va cunoaşte neputinţa sa, şi pl ng nd va scăpa de ncercări şi va zice şi el cu David : «Bine este că m ai smerit pe mine, ca să văd dreptăţile Tale» (Ps. CXVIII, 71).

82. Dumnezeu nu vrea ca noi să fim pururea njosiţi de patimi, ci, urmăriţi de ele ca nişte iepuri, să L socotim numai pe El st ncă de scăpare. Căci altfel n ar fi zis : «Eu am zis : dumnezei s nteţi şi toţi fii ai Celui prea nalt» (Ps. LXXXI, 6). El mai vrea să fim şi ca nişte cerbi care aleargă pe munţii nalţi ai poruncilor Sale şi nsetează după apele de viaţă făcătoare ale Duhului. In felul acesta, precum aceia m nc nd prin fire şerpii, prefac n chip ciudat prin căldura din multa alergare firea veninoasă a lor n colţ de iarbă, fără să se vateme, aşa şi noi, primind n p ntecele cugetării orice g nd pătimaş, să l prefacem prin alergarea nsetată pe

calea poruncilor lui Dumnezeu şi cu puterea Duhului şi prin predarea noastră lui Dumnezeu, n faptă bine mirositoare şi m ntuitoare a virtuţii, ca să ne arătăm ca unii ce ne robim tot cugetul, prin faptă, ascultării lui Hristos. Căci lumea de sus are trebuinţă, pentru a se umple, nu de oameni păm nteşti şi nedesăv rşiţi, ci de cei duhovniceşti şi desăv rşiţi, care aleargă spre bărbatul desăv rşit al plinătăţii lui Hristos.

83. Cel ce se nv rteşte pururea n loc şi nu vrea să se mişte mai departe, se aseamănă cat rului ce se mişcă pe acelaş loc n jurul maşinii de treierat. Căci cel ce se nevoieşte pururea cu trupul şi se ndeletniceşte numai cu deprinderea trupului, prin toată greaua pătimire, se păgubeşte c t se poate de mult fără să bage de seamă, ne nţeleg nd scopul voii dumnezeieşti. Deprinderea trupească, după Pavel (1 Tim. IV, 8), spre puţine foloseşte, p nă ce nu e nghiţit cugetul trupesc de p raiele pocăinţei şi nu vine n trup omor rea de viaţă făcătoare a Duhului şi nu mpărăteşte legea Duhului n trupul nostru cel muritor. Dar evlavia sufletului, care se vede prin cunoştinţa lucrurilor şi a ramurilor nemuritoare, adică a cugetărilor dumnezeieşti, ca un pom al vieţii n lucrarea nţelegătoare a minţii, e pretutindeni şi n toate de folos. Căci ea lucrează curăţia inimii şi aduce pace ntre puterile ei ; aduce luminarea minţii, curăţia trupului, neprihănirea, nfr narea cuprinzătoare, smerita cugetare, umilinţa, dragostea, sfinţenia, cunoştinţa cerească, nţelepciunea cuv ntului şi vederea lui Dumnezeu. Deci cel ce a naintat de la multa deprindere la o astfel de desăv rşire a evlaviei, a trecut Marea Roşie a patimilor şi a intrat n păm ntul făgăduinţei, n care curge laptele şi mierea cunoştinţei de Dumnezeu, desfătarea nesecată a sfinţilor.

84. Cel ce nu s a hotăr t să se ridice din cele din parte şi spre puţin folositoare şi să se suie spre cele n

tru totul folositoare, măn ncă ncă p inea de orz ntru sudoarea feţei sale, după or nduirea de sus a lui Dumnezeu. De aceea sufletul lui nu simte dorul manei cunoscute cu mintea şi a apei care curge din piatra lovită pe seama lui Israel. Dar cel ce a auzit cuvintele : «Sculaţi să mergem de aici» (1 Ioan XIV, 31) şi, trezit de glasul Învăţătorului, s a sculat de la lucrarea ostenitoare şi a ncetat să mai măn nce din p inea durerii, acela, lepă d ndu se de simţire şi, gust nd din paharul nţelepciunii lui Dumnezeu, a cunoscut că bun e Domnul, ca unul care, după ce a mplinit legea poruncilor n slujirea Cuv ntului, s a urcat n foişor, aştept nd pogor rea M n g ietorului.

85. Trebuie să păşim spre cele ce ne stau nainte după r nduielile şi treptele vieţii nţelepte. Trebuie să urcăm cu s rguinţă spre ceea ce e aşezat mai sus, ca unii ce ne mişcăm ne ncetat n jurul lui Dumnezeu şi nu cunoaştem niciodată vreo oprire n mersul spre mai bine. De la nevoinţa cu fapta să naintăm la contemplaţia naturală a zidirii. De la aceasta trebuie să urcăm la cunoaşterea tainică a lui Dumnezeu şi să ne odihnim n ea de toate faptele deprinderii trupeşti, ca unii ce ne am ridicat deasupra slăbiciunii trupului şi am primit cunoştinţa adevăratei drepte socoteli şi dreapta socoteală nsăşi. Iar dacă n am primit ncă cunoştinţa acestei drepte socoteli (discernăm nt) şi ncă nu ştim să păşim spre cele ce ne stau nainte şi să ne ntindem spre ceea ce e mai desăv rşit, s ntem ncă mai răi dec t cei din lume, care nu cunosc regula naintării de la vrednicia pe care o au, nici statornicia urcuşului p nă ce se vor urca la ceea ce e deasupra celorlalte vrednicii (trepte) şi şi vor odihni acolo dorul lor[470].

470. Toate acestea s nt conforme cu viziunea sf ntului Grigore de Nisa şi a sf ntului Maxim Mărturisitorul. «Stabilitatea urcuşului» nseamnă persistenţa n urcuş, «mişcarea stabilă» (motus stabilis). Dorul nu se poate odihni din ntinderea lui nsetată, dec t c nd a ajuns n indefinita infinitate a lui Dumnezeu.

86. Sufletul ce se curăţeşte n chip ncordat, cu multă căldură, prin ostenelile nevoinţei, e nconjurat de lumina dumnezeiască şi ncepe să vadă puţin c te puţin, n chip firesc, frumuseţea dată lui de la nceput de Dumnezeu şi să se lărgească n dragostea Celui ce l a făcut pe el[471]. Dar cu c t i se fac mai limpezi razele Soarelui dreptăţii n urma curăţirii, şi i se dezvăluie şi se face cunoscută frumuseţea firească, cu at t şi nmulţeşte şi ostenelile nevoinţei spre tot mai mare curăţire a sa, ca să cunoască n chip curat slava darului de care s a nvrednicit şi să redob ndească vechea nobleţe şi să refacă chipul curat şi netulburat de cele materiale pentru Cel ce l a zidit. Şi nu slăbeşte nicidecum n sporirea ostenelilor, p nă ce nu se curăţeşte de toată pata şi ntinăciunea şi nu se face vrednic de vederea şi de convorbirea cu Dumnezeu[472].

87. «Descoperă ochii mei şi voi nţelege minunile legii Tale» (Ps. CXVIII, 18), strigă către Dumnezeu cel acoperit de ceaţa cugetului păm ntesc. Căci neştiinţa minţii păm nteşti, fiind o ceaţă şi un ntuneric ad nc ce acoperă vederea sufletului, l face pe acesta ntunecat şi nnegurat de nu poate nţelege cele dumnezeieşti şi omeneşti, nefiind n stare să privească spre razele luminii dumnezeieşti, sau să se bucure de bunătăţile acelea pe care «ochiul nu le a văzut şi urechea nu le a auzit şi la inima omului nu s au suit» (1 Cor. II, 9). Dezvăluindu i se ochii prin pocăinţă, sufletul vede acestea n chip curat, le aude ntru cunoştinţă şi le pricepe cu nţelegerea[473]. Dar nu numai at t, ci pune şi trepte ale aces

471. Numai luminat de lumina dumnezeiască, cel ce se nevoieşte şi cunoaşte, prin curăţie, natura sa adevărată, făcută pentru infinitatea plină de nţelesuri şi de iubire a lui Dumnezeu, cum numai n relaţie iubitoare cu alte subiecte umane pune n valoare posibilităţile cele mai proprii ale sale, ascunse n bogăţia descoperită a sinei sale.

472. E o afirmare clară a conlucrării celui ce se nevoieşte cu Dumnezeu. Fiecare face să sporească din treaptă n treaptă lucrarea celuilalt.

473. Pocăinţa dă sufletului puterea de a se cunoaşte şi de a cunoaşte tot mai bine şi pe Dumnezeu nsuşi. Pocăinţa e descoperirea

tor nţelesuri n inima sa şi, gust nd din dulceaţa lor, şi limpezeşte cunoştinţa. Iar prin cuv nt de nţelepciune de la Dumnezeu, descrie tuturor bunătăţile minunate ale lui Dumnezeu, pe care le a gătit celor ce L iubesc pe El şi ndeamnă pe toţi să vină la mpărtăşirea de ele, prin multe nevoinţe şi lacrimi.

88. Darurile Duhului Sf nt fiind şapte, Scriptura ncep nd de la cel dint i, le numără de la nţelepciune şi coboară spre sf rşit p nă la frica dumnezeiască a Duhului. Deci zice : «Duhul nţelepciunii, duhul nţelegerii, duhul sfatului, duhul puterii, duhul cunoştinţei, duhul evlaviei şi duhul temerii de Dumnezeu» (Isaia XI, 2). Noi nsă trebuie să ncepem de la temerea care curăţeşte, adică de la frica de chinuri, ca prin aceasta, depărt ndu ne mai nt i de rău şi curăţindu ne prin pocăinţă de petele păcatului, să ajungem la frica duhului cea curată, merg nd pe calea ce duce la ea şi odihnindu ne n ea de toată lucrarea virtuţii.

89. Cel ce a nceput de la frica de os ndă şi naintează la curăţia inimii prin lacrimile pocăinţei, se umple mai nt i de nţelepciune, deoarece temerea este nceputul ei, după cuv ntul Scripturii (Prov. I, 7) ; apoi de nţelegere, după aceea de sfat, prin care mbrăţişează cu bun sfat cele de folos. Înaint nd p nă aci prin lucrarea poruncilor, se nalţă la cunoştinţa lucrurilor şi primeşte ştirea adevărată despre lucrurile dumnezeieşti şi omeneşti. După aceea, făc ndu se ntreg locaş al evlaviei, se desăv rşeşte urc ndu se n cetăţuia de pe v rf a iubirii. Şi ndată l primeşte temerea curată a duhului spre a păzi vistieria Împărăţiei cerurilor sălăşluită n sine[474]. Această temere fiind foarte m ntuitoare, face pe cel ce

ad ncurilor sale n legătură cu ad ncurile lui Dumnezeu, de care depinde ad ncimea sa şi din care se hrăneşte.

474. De aceea s a spus că cel ce se nevoieşte, nălţat p nă la dragostea de Dumnezeu, se odihneşte n frica de El. E frica de a nu pierde dragostea de Dumnezeu şi a lui Dumnezeu.

s a nălţat la locul dragostei, să fie plin de cutremur şi să susţină lupta, de teamă să nu cadă de la o asemenea nălţime a dragostei lui Dumnezeu şi să fie aruncat iarăşi n temerea nfricoşătoare de chinuri[475].

90. Altfel citesc Scripturile cei ncepători n viaţa de evlavie, altfel cei ce au naintat p nă la mijloc şi altfel cei ce au alergat p nă la desăv rşire. Celor dint i citirea le este p inea de la masa lui Dumnezeu, care susţine inimile lor n sfinţitele nevoinţe ale virtuţii şi le dă vigoarea tăriei pentru lupta cu duhurile care pricinuiesc patimile, şi i face luptători viteji mpotriva dracilor, ca să poată zice : «Gătit ai naintea mea masă mpotriva celor ce mă necăjesc pe mine» (Ps. XXII, 5). Celor de al doilea, le este vin din potirul dumnezeiesc, nveselind inimile lor şi scoţ ndu i din ei nşişi prin puterea nţelesurilor şi ridic ndu le mintea de la litera care i omoară, ca să cerceteze ad ncurile duhului ei şi să le fie ntreagă născătoare şi descoperitoare de nţelesuri, nc t să poată spune şi aceştia, cu drept cuv nt : «Paharul Tău mă mbată cu tăria lui» (Ps. XXII, 5). Iar celor din urmă, le este untdelemn al Duhului dumnezeiesc, n frăgezindu le sufletul, mbl nzindu l şi smerindu l prin cov rşirea iluminărilor dumnezeieşti şi ridic ndu l mai presus de slăbiciunea trupului, ca să poată striga şi ei, bucur ndu se : «Vărsat ai untdelemn peste capul meu şi mila Ta mă va urma n toate zilele vieţii mele» (Ps. XXII, 5, 6).

91. C tă vreme tindem spre Dumnezeu cu stăruinţă, prin iubirea de nţelepciune cu fapta, ntru sudoarea feţii, micşor nd patimile trupului, Domnul măn ncă cu noi la masa darurilor Sale p inea cea spre fiinţă, c ştigată din plugăria virtuţilor, care sprijineşte inimile oamenilor. Dar c nd prin nepătimire se sfinţeşte

475. Toate virtuţile ncep de la frica de chinuri şi sf rşesc la frica curată, care păzeşte virtuţile dob ndite şi cu deosebire dragostea.

n noi numele Său şi El mpărăteşte n toate puterile sufletului nostru, mpăc nd cele răzvrătite, şi supun nd ceea ce e rău, g ndului bun, şi voia Lui se face şi pe păm nt ca n cer, atunci bea cu noi ntru mpărăţia Sa venită la noi, băutura nouă, mai presus de cuv nt, a nţelepciunii Cuv ntului, amestecată cu umilinţa şi cunoştinţa unor taine mari[476]. Iar ajung nd noi la mpărtăşirea de Duhul Sf nt şi schimb ndu ne cu schimbarea cea bună ntru nnoirea minţii noastre, atunci El, Dumnezeu fiind, va fi cu noi ca şi cu nişte dumnezei, ca unul ce Şi a făcut trupul nemuritor[477].

92. C nd apa ne nfr nată a g ndurilor pătimaşe ale minţii va fi stăvilită de venirea Sf ntului Duh şi sără tura cugetărilor necuviincioase şi ad ncul prăpăstios al amintirilor va fi astupat prin nfr narea şi g ndul morţii, Duhul dumnezeiesc al pocăinţei va sufla şi se vor cobor apele umilinţei cu care Dumnezeu şi Stăp nul, vărs ndu le n vasul de spălat al pocăinţei, va spăla picioarele noastre cele cunoscute cu mintea şi le va face vrednice să calce n curtea Împărăţiei Sale.

93. Cuv ntul lui Dumnezeu, făc ndu se trup şi d nd subzistenţă firii noastre n Sine şi afl ndu se om desăv rşit, afară de păcat, a ndumnezeit o, zidind o pe aceasta din nou, ca Dumnezeu desăv rşit. Şi fiind Raţiune a primei Minţi şi Dumnezeu, s a unit cu partea raţională a firii omeneşti, d ndu i aripi ca să zboare la nălţime

476. Cunoştinţa tainelor mari, mai presus de cuv nt, ale Cuv ntului cel personal şi iubitor, mai bine zis infinit iubitor, e ca o băutură care mbată de entuziasm şi de bucurie, produc nd o adevărată uitare de sine, dar n acelaşi timp o uimire care l face pe om să nu se confunde cu Dumnezeu, pentru că n uimire trăieşte ceea ce nu este al lui. In tot urcuşul duhovnicesc Dumnezeu urcă cu noi.

477. Dacă nu Şi ar fi făcut trupul nemuritor, n ar mai fi cu noi şi ca om, deci apropiat de noi. In acest caz n ar mai fi dec t Dumnezeu, departe de noi. Deci n am mai fi nici noi aproape de El ca Dumnezeu şi om. In acest caz n am putea să ne folosim deplin de El pentru ndum nezeirea noastră, n am putea să intrăm n legătură cu infinitul iubirii dumnezeieşti revărsat n indefinitul naturii noastre omeneşti, asumată de Fiul lui Dumnezeu.

şi să cugete şi să g ndească la cele dumnezeieşti[478]. Dar fiind şi foc, a ntărit puternic cu focul fiinţial şi dumnezeiesc iuţimea firii omeneşti, mpotriva patimilor şi a dracilor[479]. În sf rşit, fiind ţinta dorinţei ntregii firi raţionale şi odihna poftei ei, a lărgit partea poftitoare a firii noastre, ca să se poată mpărtăşi de bunătăţile vieţii veşnice cu dragoste plină de simţire. Şi aşa, nnoind omul ntreg n Sine, l a făcut din vechi nou, ca să nu mai poarte n starea re nnoită nici un motiv de nvinovăţire a Cuv ntului ziditor[480].

94. Liturghisind Cuv ntul n Sine rezidirea noastră, s a jertfit El nsuşi pe Sine pentru noi prin cruce şi moarte şi dă pururea trupul Său neprihănit să fie jertfit şi ni L mbie n fiecare zi spre hrană susţinătoare de suflet. Astfel, m nc nd trupul şi b nd s ngele preacinstit al Său, putem să ajungem, ntru simţirea sufletului, prin mpărtăşire, mai buni dec t s ntem. Amestecaţi cu acestea, s ntem prefăcuţi din ceea ce e mai mic n ceea ce e mai mare şi uniţi n chip ndoit cu Cuv ntul ndoit, adică prin trup şi suflet raţional, cu Dumnezeu cel ntrupat şi de o fiinţă cu noi după trup, ca să nu mai fim ai noştri, ci ai Celui ce ne a unit pe noi cu Sine, prin masa nemuritoare, şi ne a făcut să fim prin lucrare ceea ce este El prin fire[481].

478. Raţiunii omeneşti i se deschid prin faptul că e personalizată n Raţiunea ipostatică dumnezeiască, nălţimile nesf rşite ale vieţii lui Dumnezeu şi nţelesurile ad ncite n Dumnezeu ale tuturor lucrurilor create şi susţinute de El şi n El.

479. Dumnezeu e foc fiinţial, adică foc prin fiinţă, foc al bucuriei şi al entuziasmului vieţii şi iubirii plenare prin el nsuşi. La El focul nu e ca la noi numai o lucrare a fiinţei, susţinută de Creatorul acestei fiinţe. Cu focul Lui susţine aprinderea iuţimii noastre mpotriva patimilor.

480. In Fiul lui Dumnezeu ntrupat nu e numai ceea ce corespunde raţiunii noastre, ca să o readucă pe aceasta, prin ntrupare, la dreapta ei folosire, ci şi ceea ce corespunde m niei şi poftei firii omeneşti. De aceea El a readus şi m nia firii noastre la dreapta ei folosire mpotriva păcatului şi a readus şi pofta noastră la poftirea a ceea ce merită să fie poftit si a lărgit şi a ad ncit această poftă ca să poată dori şi să se poată desfăta de infinitatea vieţii şi iubirii dumnezeieşti.

481. Baza liturghiei ce o săv rşeşte Hristos cu noi este liturghia cea săv rşită cu firea Sa omenească n Sine, jertfind o şi oferind o lui

95. Drept aceea, dacă ne vom apropia să m ncăm din p inea aceasta şi să bem din potirul acesta prin cele două puteri ale firii, după ce ne am făcut cercaţi ntru ostenelile virtuţilor şi ne am curăţit prin lacrimi, Cuv ntul ndoit se amestecă cu noi ntreg, ntru bl ndeţe, prefăc ndu ne n ai Săi, ca unul ce e ntrupat şi de o fiinţă cu noi, după omenitate ; şi ndumnezeindu ne ntregi prin raţiunea cunoştinţei[482], şi făc ndu ne ai Săi, ca pe unii ajunşi de un chip cu Sine şi fraţi cu El, Care e Dumnezeu şi de o fiinţă cu Tatăl. Dar dacă se apropie de noi, afl ndu ne amestecaţi cu conţinutul patimilor şi pătaţi de ntinăciunea păcatului, ne arde şi ne topeşte ntregi cu focul care mistuie n chip firesc păcatul şi taie viaţa noastră nu cu voia bunătăţii Sale, ci silit de dispreţul nesimţirii noastre.

96. Domnul, apropiindu se n chip nevăzut, călătoreşte mpreună cu toţi cei ce au nceput să umble pe calea poruncilor Sale prin iubirea de nţelepciune cea lucrătoare, ajut ndu le ca unora ce au cugetul nedesăv rşit, iar sufletul le şovăie n cele ale virtuţii. Iar c t priveşte pe cei ai căror ochi sufleteşti s nt ţinuţi ncă de nu văd sporirea lor, pentru că nu văd că Domnul călătoreşte cu ei şi lucrează mpreună cu ei să se izbăvească de patimi, şi le ntinde o m nă de ajutor spre dob ndirea a toată virtutea, dar naintează n nevoinţele evlaviei şi ajung prin smerenie la nepătimire, Cuv ntul nu voieşte ca ei să se oprească aci, slăbiţi de ostenelile virtuţilor, ci să meargă mai departe şi să urce la contemplaţie. De aceea, hrănindu i cu măsură, cu p inea lacrimilor, i binecuvântează cu lumina umilinţei şi le deschide min

Dumnezeu Tatăl şi duc nd o prin aceasta la nviere şi unind o cu Dumnezeu cel infinit. Prin mpărtăşirea de trupul şi s ngele Lui, El ni se face subiectul nostru, precum este al trupului şi s ngelui Său, deschiz ndu ne şi pe noi infinităţii lui Dumnezeu.

482. Indumnezeirea are loc prin faptul că raţiunea noastră nălţată cunoaşte ad ncurile nesf rşite ale dumnezeirii, prin ceea ce acele adâncuri devin proprii firii noastre, ntruc t firea noastră a devenit a Iui Hristos.

tea ca să nţeleagă ad ncul Scripturilor dumnezeieşti şi prin aceasta să cunoască firile şi raţiunile lucrurilor. Apoi se retrage ndată de la ei, ca ei să se ridice şi să caute cu şi mai multă s rguinţă să afle care este cunoştinţa lucrurilor şi nălţarea ce le vine din ea. Şi căut nd o ei aceasta cu s rguinţă, se ridică la o slujire mai naltă a Cuv ntului[483] şi vestesc tuturor nvierea Cuv ntului, pe care au cunoscut o prin lucrare şi contemplaţie.

97. Cu dreptate os ndeşte Cuv ntul zăbava celor ce nt rzie multă vreme n ostenelile deprinderii făptuitoare şi nu vor să se strămute de la ea şi să urce la treapta mai naltă a vederii, zic ndu le : «O, voi nepricepuţilor şi zăbavnici cu inima a crede» (Luca XXIV, 25) n Cuv ntul, Care poate să descopere contemplaţia naturală celor ce umblă cu duhul n ad ncurile Duhului[484]. Căci a nu voii să treci de la nevoinţele ncepătoare la cele mai desăv rşite şi de la trupul literii dumnezeieştii Scripturi, la nţelesul Cuv ntului[485], e semnul unui suflet leneş şi care n a gustat Cuv ntul dumnezeiesc, ci cugetă lucru mare despre sporirea sa. Acestui suflet nu i se va spune numai, ca unuia ce şi poartă stinsă candela sa : «Du te şi cumpără untdelemn de la cei ce v nd» (Matei XXV, 9), ci i se va şi nchide uşa de la cămara de nuntă, zic ndu i se : «Du te, nu ştiu de unde eşti» (Matei XXV, 12).

98. C nd Cuv ntul lui Dumnezeu vine la sufletul căzut, ca n cetatea Betaniei, ca să nvie mintea lui

483. Slujirea mai naltă a Cuv ntului e propovăduirea Cuv ntului la sf rşitul ntregului urcuş cu Cuv ntul şi n Cuv ntul ntrupat. Astfel slujirea mai naltă a Cuv ntului e n acelaşi timp slujirea mai naltă a cuv ntului despre Cuv ntul. Din intimitatea cu Cuv ntul ca Persoană a celor ce au urcat cu El le vin lor şi cuvintele Lui şi cuvintele despre El.

484. E contemplaţia raţiunilor din natură, care se face cu ajutorul Sf ntului Duh şi deschide orizontul luminos şi nesf rşit al Duhului prin aceste raţiuni.

485. nţelesul cuv ntului din Scriptură e totodată nţelesul Cuv ntului dumnezeiesc personal, Care mpărtăşeşte cuv ntul Scripturii. Cel ce nţelege cuv ntul Scripturii se pune n dialog cu Cuv ntul Dumnezeiesc ca persoană.

omor tă de păcat şi ngropată sub stricăciunea patimilor, atunci nţelepciunea şi dreptatea, scufundate n ntristare de moartea minţii, vin pl ng nd naintea Lui şi zic : «Dacă erai aici la noi, păzind şi supraveghind, fratele nostru nu ar fi murit» (Ioan XI, 21), adică n ar fi murit fratele nostru mintea, din pricina păcatelor. Apoi dreptatea se grăbeşte să hrănească Cuv ntul cu multă grijă şi cu lucrarea poruncilor, şi ntinde masa felurită şi bogată a grelei pătimiri. Iar nţelepciunea, nesocotind toate celelalte griji şi greaua pătimire ostenitoare, şi a ales lucrarea minţii şi voieşte să şadă să asculte mişcările cuv ntului cunoscute cu mintea şi nţelesurile lui descoperite prin contemplaţie[486]. De aceea, pe cea dint i Cuv ntul o primeşte să se nevoiască pentru a l hrăni la masa iubirii de nţelepciune lucrătoare şi felurită, dar o mustră totdeauna că se ngrijeşte de multe chipuri ale grelei pătimiri şi se ndeletniceşte cu ceea ce la puţine foloseşte ; şi i spune că un lucru e de trebuinţă să fie căutat pentru slujirea Cuv ntului : să supună ceea ce e rău, g ndului bun şi să prefacă cugetul păm ntesc al trupului n cuget duhovnicesc, prin sudorile virtuţii. Pe cealaltă o laudă şi şi o apropie n chip firesc, ca pe una ce şi a ales partea cea bună a cunoştinţei Duhului, prin care, zbur nd deasupra lucrurilor omeneşti, pătrunde la ad ncurile lui Dumnezeu (1 Cor. II, 10) şi scoate de acolo mărgăritarul Cuv ntului şi priveşte vistieriile ascunse ale Duhului, fapt din care i se naşte o bucurie negrăită, care nu se va lua de la d nsa[487].

99. Mintea omor tă de patimi şi nviată de venirea Cuv ntului lui Dumnezeu, Care ridică piatra nv rtoşă

486. Mintea n greceşte e de genul masculin (voite).

487. Este foarte interesantă această asemănare a Martei cu treapta nt i a ostenelilor pentru virtute şi a Mariei cu treapta a doua a contemplaţiei raţiunilor dumnezeieşti ale lucrurilor. Marta se osteneşte lu cr nd sau săv rşind fapte, iar Maria se ad nceşte prin transparenţa celor văzute n ad ncurile celor nevăzute. Hristos vrea ca sufletul să treacă mai repede la treapta aceasta.

rii, e dezlegată de legăturile păcatului de către slujitorii Cuv ntului, adică de frica muncilor şi de ostenelile virtuţii. Şi bucur ndu se de lumina vieţii viitoare, e eliberată spre nepătimire. După aceea, şez nd pe scaunul simţirilor şi liturghisind ntru curăţie taina vederii (contemplării), stă la masă cu Cuv ntul; şi urc ndu se mpreună cu El de pe păm nt la ceruri, mpărăteşte cu Hristos n Împărăţia lui Dumnezeu şi Tatăl, odihnindu se de toate dorinţele sale.

100. Fiecăruia dintre cei ce s au nevoit cu s rguinţă şi după lege şi au naintat spre mijloc şi s au desăv rşit p nă la măsura v rstei plinătăţii lui Hristos (Efeseni IV, 13), i se face vădită şi arătată, din ncredinţarea şi lucrarea Duhului, restabilirea de care va avea parte după dezlegarea de trup[488]. Iar bucuria pe care o simte i face cunoscută fericirea veşnică din lumina netrecătoare de la sf rşit. Dar ncă de aici inimile celor ce se nevoiesc după lege s nt cuprinse de o bucurie fără de sf rşit şi de veselia Duhului Sf nt, care, după cuv ntul Domnului, nu se va lua de la d nşii (Ioan XI, 22). Deci cel ce s a nvrednicit ncă de aici de sălăşluirea M ng ie torului şi s a bucurat de roadele Lui prin lucrarea virtuţilor şi s a mbogăţit de darurile Lui dumnezeieşti, fiind plin de bucurie şi de toată dragostea, adică izbăvit de toată frica, se va dezlega ntru bucurie de legăturile trupului şi se va despărţi cu veselie de cele văzute, de care s a desfăcut de mai nainte, c nd se folosea de simţuri. El se va odihni ntr o bucurie de negrăit n lumină, acolo unde e locuinţa tuturor celor ce se veselesc, chiar dacă trupul suferă adeseori dureri din pricina desfacerii şi a tăierii unirii, pătimind asemenea femeilor ce nasc.

488. Abia n starea de nviere, omul e restabilit acolo unde ar fi trebuit să ajungă dacă n ar fi căzut.

Suta a treia a capetelor despre cunoştinţă, despre iubire şi despre desăv rşirea vieţii, ale aceluiaşi

1. Dumnezeu este minte nepătimitoare, mai presus de toată mintea şi de toată nepătimirea ; lumină şi izvor al luminii celei bune ; nţelepciune, Cuv nt şi cunoştinţă şi dătător de nţelepciune, de cuv nt şi de cunoştinţă. Drept aceea, n cei cărora li s au dat acestea, pe temeiul curăţiei, şi n care s nt văzute mbelşugat, se păzeşte neştirbit şi chipul Lui. De aceea aceştia s nt fiii lui Dumnezeu, călăuziţi de Duhul Sf nt, după cum s a spus : «C ţi s nt călăuziţi de Duhul Sf nt, aceia s nt ai lui Dumnezeu» (Rom. VIII, 14).

2. Toţi c ţi s au făcut pe ei, prin ostenelile nevoinţei, curaţi de ntinăciunea trupului şi a duhului, au ajuns vase ale firii nemuritoare, prin darurile Duhului. Iar cei ajunşi la această stare s nt plini de lumina cea bună. Aceasta umpl ndu le inima de linişte şi pace, scot din ea cuvinte bune, şi nţelepciunea lui Dumnezeu izvorăşte de pe buzele lor, ntru cunoştinţa lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti, şi cuv ntul lor t lcuieşte netulburat ad ncurile Duhului. Împotriva acestora nu este lege, odată ce s au unit cu Dumnezeu şi s au schimbat cu schimbarea cea bună.

3. Cel ce tinde spre Dumnezeu stăruitor şi cu s rguinţă plină de r vnă se face pecete a chipului Aceluia, prin virtuţile sufletului şi ale trupului. Căci el se odihneşte n Dumnezeu şi Dumnezeu n el prin răsfr ngere. Astfel el este şi arată ca un chip al fericirii dumnezeieşti ntru bogăţia darurilor Duhului şi e dumnezeu prin lucrare, iar Dumnezeu este mplinitorul desăv rşirii lui.

4. Nu e ngăduit cuiva să spună, stăp nit de neştiinţă, că omul este după chipul lui Dumnezeu n temeiul alcătuirii sale trupeşti, ci n temeiul firii nţelegătoare a minţii, care nu e hotărnicită de trupul care

trage n jos. Căci precum firea dumnezeiască, fiind n afară de toată zidirea şi grosimea, nu e hotărnicită, ci e fără hotar, netrupească, mai presus de toată fiinţa şi cuv ntul, fără calitate, de neatins, fără cantitate, nevăzută, nemuritoare, necuprinsă, neput nd fi cuprinsă nicidecum de noi, aşa şi firea nţelegătoare dată nouă de El, fiind nehotărnicită şi n afară de toată grosimea, este netrupească, nevăzută, neatinsă, necuprinsă şi e chip al slavei nemuritoare şi veşnice a Lui [489].

5. Dumnezeu fiind Mintea primă, ca Împărat al tuturor, are n Sine pe Cuv ntul de o fiinţă şi mpreună veşnic cu Duhul. El nu este niciodată n afară de Cuv ntul şi de Duhul, datorită ne mpărţirii firii. Dar nu se confundă cu aceştia, datorită neamestecării ipostasuri lor. De aceea, născ nd n chip firesc pe Cuv ntul cel din fiinţa Lui, nu se desparte de Acela, nefiind tăiat ntru Sine. Iar Cuv ntul cel mpreună veşnic are dinainte de veci pe Duhul cel de o fiinţă cu El şi purces mai nainte de veci din Tatăl, Care nu se taie de la Cel ce L a purces. Căci toţi trei au o singură fire netăiată, chiar dacă prin deosebirea ipostasurilor ea se mparte n persoane şi e slăvită treimic : ca Tată, Fiu şi Duh Sf nt. Niciodată aceştia, fiind o unică fire şi un unic Dumnezeu, nu se despart de fiinţa şi firea cea mpreună veşnică. Deci priveşte pe omul zidit de firea cea n trei ipostasuri şi unică, drept chip al ei [490], după partea nţelegătoare, nu după cea care se vede, după ceea ce e nemuritor şi răm ne pururea la fel, nu după ceea ce e muritor şi se desface.

489. Omul este, n spiritul lui sau n sinea lui, cu neputinţă de definit şi cu neputinţă de cuprins. Dar indefinitul lui are n acelaşi timp sentimentul unei limitări n putere. El nu e infinit, ci e nsetat de infinit şi n legătură cu infinitul dumnezeiesc.

490. Omul e chip al lui Dumnezeu şi prin faptul că nu există ca o unică persoană, ci totdeauna legat n mod nedespărţit de celelalte. Numai n condiţia aceasta şi descopere indefinitul său mereu deschis ca un indefinit al iubirii, ca un indefinit al vieţii şi al mişcării.

6. Dumnezeu, fiind Minte şi mai presus de făpturile zidite de El ntru nţelepciune şi născ nd fără curgere pe Cuv ntul spre dăinuirea lor şi trimiţ nd, cum s a scris, pe Duhul Sf nt spre puterea lor, este at t n afară c t şi n lăuntrul tuturor[491]. Tot aşa şi omul cel părtaş de firea dumnezeiască, fiind chip al Lui după partea nţelegătoare, adică după sufletul mintal, netrupesc şi nemuritor, şi av nd prin fire mintea care naşte raţiunea din fiinţa sa, iar prin acestea susţin ndu se toată puterea trupului, este şi n afară şi n lăuntrul celor materiale şi văzute. Şi precum Cel ce l a zidit pe el este nedespărţit de ipostasurile sale, adică de Cuv ntul şi de Duhul, la fel şi omul este netăiat cu sufletul de minte şi de cuv nt (raţiune), fiind o singură fire şi fiinţă, nehotărnicită de trup[492].

7. Precum Dumnezeu e nchinat n trei ipostasuri : n Tatăl, n Fiul şi n Duhul Sf nt, aşa şi chipul zidit de El, adică omul, e văzut n trei părţi : n suflet, n minte

491. Cuv ntul lui Dumnezeu e baza chipurilor subzistente ale creaturilor, deci n El subzistă acestea. Duhul Sf nt e baza puterii lor de activare a ceea ce e cuprins virtual n chipuri, n esenţele lor. El pune şi ţine n mişcare iubitoare spre Dumnezeu şi spre semeni indefinitul lor. Dar activarea acestei puteri e şi o chestiune de conştiinţă mai clară şi de voinţă mai accentuată a omului. Duhul Sf nt este nsă factorul principal necesar de ad ncire şi ndrumare a subiectivităţii umane n direcţia spre Dumnezeu şi spre celelalte persoane umane. Se poate spune deci că Cuv ntul e baza existenţei şi constituţiei creaturilor, iar Duhul factorul care ntăreşte caracterul lor de subiecte şi lucrarea lor n relaţiile cu Subiectul dumnezeiesc şi cu subiectele umane. Ca atare Duhul Sf nt ntăreşte şi ad nceşte subiectivitatea umană. Fiul lui Dumnezeu ia chip de om, pentru a ntări acest chip n indefinitul lui subiectiv, pentru că El l a creat şi l susţine ; Duhul nu ia chip de om, pentru că nu a creat acest chip ; dar l actualizează prin lucrarea susţinută subiectiv n acest chip şi prin aceasta l restabileşte n mod practic şi activ. Cuv ntul lui Dumnezeu nu susţine numai cugetarea logică a noastră, spre deosebire de Duhul, Care ar susţine simţirea omului. Am ndoi au o eficienţă ontologică. Dar Cuv ntul, fiind modelul chipurilor, e cugetat mai uşor, pe c nd Duhul, fiind factorul care actualizează şi ntăreşte puterile creaţiei, e mai mult trăit de oameni n această actualizare şi ntărire a puterilor lor.

492. Tatăl e asemănat c nd cu mintea, c nd cu sufletul. In cazul dint i Fiul e asemănat cu raţiunea sau cu cuv ntul; n cazul al doilea, cu mintea. In cazul din urmă, Duhul e asemănat cu duhul omului. Dar mai degrabă Tatăl e considerat ultima bază subzistentă a ipostasurilor Fiului şi Duhului. El are mai mult un nţeles de bază ontologică.

şi n cuv nt, dar ca cel ce se nchină lui Dumnezeu, Care a făcut toate din cele ce nu s nt. Deci cele ce s nt mpre ună veşnice şi de o fiinţă cu Dumnezeu (Tatăl) după fire, acelea s nt de o fire şi de o fiinţă şi cu chipul Lui[493]. Din acestea se vede n noi chipul şi prin ele s ntem icoana lui Dumnezeu, deşi s nt amestecate cu lutul[494].

8. Altceva este chipul lui Dumnezeu şi altceva cele văzute pe l ngă chip. Chipul lui Dumnezeu e sufletul nţelegător, mintea şi raţiunea, firea cea una şi ne mpărţită. Iar cele văzute pe l ngă chip s nt puterea stă p nitoare, puterea mpărătească şi libertatea. Tot aşa alta e slava minţii şi altceva este demnitatea ei ; şi altceva e chipul lui Dumnezeu şi altceva asemănarea. Slava minţii e tinderea şi mişcarea ei ne ncetată spre cele de sus, agerimea, curăţia, nţelegerea, nţelepciunea, nemurirea. Demnitatea este puterea raţională, mpărătească, stăp nitoare şi libertatea. Chipul lui Dumnezeu care stă n suflet, minte şi raţiune, este subzistenţa de sine, deofiinţimea, ne mpărţirea şi nedespărţirea sufletului. Căci mintea şi raţiunea s nt ale sufletului netrupesc, nemuritor, dumnezeiesc şi nţelegător. Toate acestea s nt de o fiinţă şi mpreună veşnice, neput nd fi tăiate sau despărţite ntreolaltă. Iar asemănarea este dreptatea, adevărul, mila şi iubirea de oameni. Deci n cei ce se lucrează şi se păstrează acestea, se vede limpede şi chipul şi asemănarea. Aceştia se mişcă după fire, dar după demnitate s nt mai presus de toate celelalte[495].

9. Sufletul raţional se mparte, cum s a spus, n trei, dar se vede n două. Căci o latură a lui e raţională, iar alta pătimitoare. Latura raţională a lui, fiind după

493. Adică aşa cum Cuv ntul şi Duhul s nt de o fiinţă cu Tatăl, aşa şi raţiunea şi duhul omului s nt de o fiinţă cu sufletul. In plus se afirmă aci oarecare părtăşie a omului la Dumnezeu.

494. Din *Despre suflet,* cap. 21 ; Ed. J. Darrouzes, p. 84.

495. *Ibidem,* cap. 22—23, p. 84—86.

cihpul Ziditorului, nu poate fi ţinută, văzută şi hotărnicită de simţuri, fiind n afara şi n lăuntrul lor. Prin ea sufletul este n comunicare cu puterile nţelegătoare şi dumnezeieşti şi tinde prin fire spre Dumnezeu, ca spre modelul său prin sfinţita cunoştinţă a lucrurilor şi se ridică la mpărtăşirea de firea dumnezeiască. Iar latura pătimitoare a sufletului se amestecă cu simţurile, fiind supusă patimilor şi plăcerilor. Prin ea este n comuniune cu firea supusă simţurilor, care se hrăneşte şi creşte, se mpărtăşeşte de aer, de răceală, de căldură şi de m n care spre dăinuire, viaţă, creştere şi sănătate. De aceea, schimb ndu se mpreună cu acestea, e cucerită uneori de pofte neraţionale, abăt ndu se de la mişcarea cea după fire, alteori se nfurie şi e dusă de m nia neraţională, care l face pe om să nu măn nce, să nu bea, să se supere şi iarăşi să se bucure, ndulcindu se de desfătări şi n trist ndu se de necazuri. Pe drept cuv nt, latura aceasta a sufletului se numeşte pătimitoare, fiind pusă la ncercare de patimi. Deci «c nd muritorul acesta va fi nghiţit de viaţa» (1 Cor. XV, 54) Cuv ntului[496], biruind cel mai bun, atunci şi viaţa lui Iisus se va arăta n trupul nostru muritor, aşez nd n noi moartea de viaţă făcătoare a nepătimirii şi dăruindu ne nestricăciunea nemuririi ntru dorirea Duhului.

10. Precum Ziditorul tuturor a avut n Sine, nainte de a face toate din cele ce nu s nt, cunoştinţa, firile şi raţiunile tuturor lucrurilor, ca un Împărat al veacurilor şi ca un mai nainte ştiutor, aşa a făcut şi pe omul plăsmuit după chipul Său ca mpărat al zidirii, să aibă raţiunile, firile şi cunoştinţa tuturor lucrurilor n sine. Calitatea uscată şi rece a cărnii o are din păm nt prin plăsmuirea ei, căldura s ngelui şi starea lui lichidă o are din aer şi din foc. Iar starea lichidă şi răcoroasă a sucuri

496. Va birui partea raţională din noi, mbibată de Raţiunea personală dumnezeiască. Va birui nepătimirea nesupusă stricăciunii.

lor o are din apă. De la plante are puterea de creştere, iar de la toate cele vii are puterea hrănitoare. De la dobitoacele necuv ntătoare, are latura pătimitoare. De la n-geri, mintea şi raţiunea. De la Dumnezeu are suflarea nematerială, sufletul netrupesc şi nemuritor, văzut n minte, n raţiune şi n puterea Duhului Sf nt spre a fi şi a vieţui [497].

11. S ntem după asemănarea lui Dumnezeu, Celui ce ne a făcut după chipul şi asemănarea Sa : din virtute şi nţelepciune. Căci virtutea Lui a descoperit cerurile şi de nţelepciunea Lui e plin păm ntul. «Iar virtutea Ta, Dumnezeule, dreptatea, sfinţenia şi adevărul Tău s nt n jurul Tău» (Ps. LXXXVIII, 9). Sau iarăşi : «Drept şi sf nt este Domnul» (Ps. X, 8). Ne a făcut din dreptate şi bunătate, căci «bun şi drept este Domnul» (Ps. XXIV, 8). Ne a făcut din cuv ntul nţelepciunii şi din cuv ntul cunoştinţei. Căci n El s nt acestea, şi nţelepciune şi cuv nt se numeşte. Ne a făcut din sfinţenie şi desăv rşire, cum El nsuşi zice : «Fiţi desăv rşiţi, precum şi Tatăl vostru cel din ceruri desăv rşit este» (Matei V, 48) ; sau : «Fiţi sfinţi, căci Eu sf nt s nt» (Lev. XI, 44). Ne a făcut din smerenie şi bl ndeţe : «Învăţaţi de la Mine, zice, că s nt bl nd şi smerit cu inima şi veţi avea odihnă sufletelor voastre» (Matei XI, 29).

12. Mintea noastră, fiind chip al lui Dumnezeu, are ce i al său ntru sine, c nd răm ne ntru ale sale şi nu se mişcă departe de vrednicia şi de firea sa. De aceea iubeşte să petreacă n cele din jurul lui Dumnezeu şi caută să se unească cu El, de la Care şi are nceputul şi prin Care se mişcă şi spre Care aleargă, prin nsuşirile fireşti şi doreşte să I urmeze n simplitate şi iubirea de oameni. Din aceeaşi pricină, născ nd şi ea cuv ntul, rezideşte ca alte ceruri sufletele oamenilor de acelaş neam

497. Din *Despre suflet,* cap. 18—19, *Ibidem,* p. 81—82.

cu sine şi le face tari prin răbdare şi prin virtuţile cu fapta. De asemenea le face vii prin duhul gurii sale, d n du le putere mpotriva patimilor stricăcioase. Şi aşa se vădeşte şi ea ziditoare a lumii nţelegătoare, imit nd pe Dumnezeu Ziditorul lumii mari[498]. De aceea aude limpede de sus : «Cel ce face vrednic din nevrednic este ca gura Mea» (Iov XIV, 4)[499].

13. Cel ce stăruie n mişcările cele după fire ale minţii şi n vrednicia cuv ntului, se păzeşte curat de cele materiale şi se mpodobeşte cu bl ndeţe, smerită cugetare, dragoste şi milă şi se umple de strălucirea iluminărilor Duhului Sf nt. Iar căut nd la vederile nalte, ajunge la cunoştinţa tainelor ascunse ale lui Dumnezeu şi prin cuv nt de nţelepciune le mpărtăşeşte cu bunătate celor ce pot să audă. În felul acesta nu numai că şi nmulţeşte talantul său, ci mpărtăşeşte şi celor apropiaţi bucuria de el.

14. Cel ce uşurează nfăptuirea unităţii doimii şi eliberează nobleţea sa, de doime, a aflat petrecerea cea bună ntre duhurile netrupeşti, făc ndu se şi el duh mintal, deşi se vede petrec nd cu trupul ntre ceilalţi oameni[500].

498. Omul este un creator n ordinea cunoscută prin g ndire, dar nu mai puţin reală dec t cea cunoscută cu simţurile. El este creator prin cuv nt ca expresie a iubirii sale. El recrează sufletele semenilor săi, le insuflă viaţă, le dă putere să se reţină de la rău, adică de la naintarea spre nimic, să se dezvolte n bine sau n existenţă. Dar aceasta o poate face numai n conlucrare cu Duhul dumnezeiesc şi conduc nd sufletele spre Dumnezeu, izvorul vieţii.

499. Duhul legat de cuv ntul omului, adresat semenilor săi, i face de fapt vii pe aceştia. Iar viaţa aceasta e tărie mpotriva patimilor egoiste, mpotriva robiei şi slăbiciunii lor şi e relaţie cu Persoana lui Hristos şi a semenilor, relaţie ntru care este viaţă. E o căldură care ne este comunicată prin cuv ntul de atenţie şi de mbărbătare al semenilor noştri. Chiar n acest cuv nt se activează comuniunea lor cu noi şi iradierea vieţii lor n noi, care, c nd este puternică, este din puterea Duhului.

500. «Duh mintal» este ngerul, care este duh şi n acelaşi timp minte pură. Starea aceasta o nfăptuieşte omul duhovnicesc. El eliberează această doime a diversităţii, adică doimea dintre minte şi trup, care face mişcarea sufletului şovăitoare ntre ndreptarea spre cele nrudite cu el şi spre cele cunoscute cu simţurile.

15. Cel ce a supus nobleţii şi firii unităţii, slujirea doimii, a supus toată zidirea lui Dumnezeu, adun nd la un loc cele dezbinate şi mpăc nd toate[501].

16. C tă vreme firea puterilor din noi e dezbinată n sine şi e mpărţită n multe părţi potrivnice, nu s ntem părtaşi de darurile mai presus fireşti ale lui Dumnezeu [502]. Iar nefiind părtaşi de acestea, stăm departe şi de liturghia tainică a altarului ceresc, săvârşită prin lucrarea minţii [503]. Dar c nd prin multa s rguinţă a sfinţitelor nevoinţe ne am curăţit ntinăciunea păcatului şi am adunat la un loc părţile dezbinate din noi, prin puterea Duhului, atunci ajungem şi la mpărtăşirea de bunătăţile negrăite ale lui Dumnezeu şi aducem dumnezeieştile taine ale liturghiei tainice a minţii, la altarul nţelegător şi mai presus de ceruri al lui Dumnezeu, n chip vrednic de Dumnezeu Cuv ntul, ca nişte văzători şi preoţi ai tainelor nemuritoare ale Sale.

17. Trupul pofteşte mpotriva Duhului şi duhul mpotriva trupului. Este o luptă surdă ntre am ndouă, fiecare voind să biruiască pe cealaltă şi să atragă stăp ni rea la sine. Aceasta se numeşte dezbinare, răzvrătire, pornire, mperechere şi lupta celor două părţi din noi. Prin ea se mparte sufletul, c nd mintea se apleacă spre vreun lucru al patimii omeneşti.

18. P nă ce ne mpărţim ntre g ndurile nestatornice şi legea trupului stăp neşte n noi şi e susţinută de noi, s ntem sf şiaţi n multe părţi şi depărtaţi de la unitatea dumnezeiască, nefiind mbogăţiţi de ea. Dar c nd muritorul acesta se va nghiţi de către puterea unifica

501. Cel ce reuşeşte să facă trupul slujitor al minţii, aduce la unitate, prin mintea lucrătoare n trup, toată lumea.

502. Dezbinarea din noi nu lasă mintea să şi mplinească lucrarea sa de cunoaştere a lui Dumnezeu, de unire cu El şi cu semenii.

503. E o idee obişnuită a Părinţilor că mintea e preotul care, c nd e unită cu Dumnezeu, ca indefinitul personal cu infinitul personal, săv r şeşte o liturghie tainică pe altarul ceresc, aduc ndu se pe sine şi odată cu sine cele adunate şi unificate n ea — deci toată lumea — lui Dum

toare şi mai presus de fire a negrijii [504] şi mintea va ajunge a ei nsăşi, luminată de razele şi nţelesurile dătătoare de nţelepciune, sufletul, adun ndu se n chip dumnezeiesc ntr o unitate, se va face unul n loc de multe părţi dezbinate ; şi, adun ndu se n unitatea dumnezeiască, va fi unit n simplitatea asemenea lui Dumnezeu. Aceasta este re ntoarcerea sufletului la starea străveche şi re nnoirea noastră spre ceea ce e mai bun.

19. Cumplit lucru este neştiinţa şi dincolo de toate cele cumplite, fiind un ntuneric de să l pipăi cu m na. Ea face sufletele n care intră, ntunecate ; ea dezbină puterea lui cugetătoare n multe şi desparte sufletul din unirea cu Dumnezeu. Tot ce adună ea este lipsit de raţiune. Căci ne face n ntregime neraţionali şi nesimţitori, precum neştiinţa ngroşată se face sufletului cov rşit de ea, ad nc prăpăstios de iad, n care e adunată toată os nda, durerea, ntristarea şi suspinul. Dimpotrivă, cunoştinţa dumnezeiască i este bucurie şi revărsare nesf rşită de lumină, făc nd sufletele n care se sălăşluieşte prin curăţie, luminoase ntr un chip dumnezeiesc. Ea le umple de pace, de linişte, de bucurie, de nţelepciune negrăită şi de dragoste desăv rşită.

20. Prezenţa luminii dumnezeieşti, fiind simplă şi unitară, adună la sine sufletele care se mpărtăşesc de ea şi le ntoarce spre sine. Căci le uneşte cu desăv rşirea sa şi ridică spre ad ncurile lui Dumnezeu ochiul nţelegerii lor şi le face văzătoare, cunoscătoare şi nvăţătoare ale marilor taine. Hotărăşte te deci să te cureţi prin ostenelile cele mai ncordate şi vei vedea n tine limpede lucrarea celor spuse, at t de plăcute lui Dumnezeu.

nezeu, sfinţind o n minte sau n acest «loc» n care se nt lneşte credinciosul cu Dumnezeu.

504. Grija sf şie viaţa sufletului, negrija o uneşte. Dar unitatea astfel c ştigată ne face părtaşi de unitatea lui Dumnezeu, care departe de a ne sărăci, ne mbogăţeşte. Nu se poate trăi unitatea lui Dumnezeu de cel ce nu şi trăieşte unitatea sa proprie.

21. Iluminările Primei Lumini prin cunoştinţă n sufletele curăţite, nu numai că le fac pe acestea bune şi luminoase, ci le şi ridică prin contemplare naturală la cerurile g ndite cu mintea. Dar nici acolo nu se opreşte lucrarea dumnezeiască n suflete, ci le desăv rşeşte p nă ce sufletele se unesc prin nţelepciune şi prin cunoştinţa celor negrăite cu Unul şi se fac n El unul n loc de multe[505].

22. Înt i trebuie să ne facem neamestecaţi şi netulburaţi, prin r nduiala curăţirii, de păcatul ntinării cu g ndurile necuvenite. Pe urmă să ne facem ochii nţelegerii luminaţi şi pururea luminători prin cealaltă r nduială a lucrării luminătoare, care se săv rşeşte prin nţelepciunea tainică, ascunsă n Dumnezeu. Şi aşa să alergăm la ştiinţa sfinţitelor cunoştinţe, care mpărtăşeşte prin cuv nt cele noi şi cele vechi, celor ce au urechi şi i face să dăruiască mai departe nţelesurile tainice şi ascunse ale ei, ndrept ndu le spre urechile cele nepătate, dar reţin ndu le de la cele nedesăv rşite. Aceasta, ca să nu se dea cele sfinte c inilor şi să nu se arunce mărgăritarul cuv ntului naintea sufletelor porceşti care şi bat joc de el[506].

23. C nd cineva vede lărgindu se focul sufletului său pentru credinţa din inimă şi pentru dragostea lui

505. «Prima lumină» e Dumnezeu. «Cerurile inteligibile» s nt cerurile cunoscute de minte, spre deosebire de «cerurile sensibile», cunoscute prin simţuri. La aceste ceruri sufletele s nt ridicate de iluminările dumnezeieşti prin contemplarea raţiunilor dumnezeieşti ale firii. Dar aceasta e numai treapta a doua a urcuşului duhovnicesc. A treia e unirea sufletului cu «Unul», de la Care şi au ob rşia toate, adică cu Dumnezeu. Dar sufletul se uneşte cu Unul numai c nd el nsuşi a devenit «unul», ridi c ndu se peste privirea şi cugetarea distinctă a raţiunilor dumnezeieşti.

506. Există o g ndire care ntinează raţiunile lucrurilor, amestec n du le cu pornirea spre păcat. Trebuie să ne ridicăm la nţelesurile curate ale lucrurilor, cum zice sf ntul Maxim Mărturisitorul. Să nu asociem, de exemplu, la nţelesul curat al aurului, pofta după el. In acest caz g n direa la aur nu mai e un prilej de a lăuda pe Dumnezeu, Făcătorul lui. In acest caz nţelesul aurului nu se mai ad nceşte ca raţiune dumnezeiască a lui n infinitatea lui Dumnezeu şi nu ne mai nalţă spre Dumnezeu, ci ne mărgineşte n pofta păm ntească de el.

Dumnezeu, atunci să ştie că n el petrece Hristos, Care lucrează nălţarea sufletului său de la păm nt şi de la cele văzute şi i pregăteşte locuinţa cea din ceruri. Iar c nd va băga de seamă că inima lui se umple de bucurie şi de dorinţa după bunătăţile de negrăit ale lui Dumnezeu ntru umilinţă, să ştie că se află sub lucrarea Duhului dumnezeiesc. C nd, n sf rşit, va simţi mintea sa um pl ndu se de o lumină de negrăit şi de nţelesurile unei nţelepciuni mai nalte, să ştie că se petrece pogor rea M ng ietorului n sufletul său, pentru descoperirea vistieriilor Împărăţiei cerurilor ascunse n El şi să se păzească pe sine ca pe un palat al lui Dumnezeu şi locaş al Duhului.

24. Păzirea vistieriilor ascunse ale Duhului se face prin ncetarea de la lucrurile omeneşti, pe care cuv ntul o numeşte liniştire. Aceasta, aprinz nd mai puternic dragostea de Dumnezeu, datorită curăţiei inimii şi dul ceţii umilinţei, dezleagă sufletul din legăturile simţurilor şi l nduplecă să mbrăţişeze libertatea virtuţilor[507]. Strămutând astfel puterile lui, liniştea le cheamă spre cele potrivite cu firea şi le dăruieşte ntoarcerea la starea străveche, ca să nu mai fie nici o răutate care să nvinovăţească pe Făcătorul bunătăţilor, din pricina abaterii şi a mişcării chipului spre ceea ce e mai rău[508].

25. Liniştea binecuvântată, nţeleaptă şi luminoasă ridică la această desăv rşire sfinţită şi dumnezeiască pe cel ce o deprinde şi se ndeletniceşte cu ea după lege[509].

507. In textul grec : «libertatea modurilor». Este expresie luată de la sf ntul Maxim Mărturisitorul. Dar «modurile» s nt n concepţia sf ntului Maxim, felurile variate de activare a raţiunii fiinţei noastre. Iar «modurile» cele mai proprii ale activării raţiunii noastre s nt virtuţile. In virtuţi se afirmă libertatea de alegere a omului, c tă vreme patimile reprezintă robia lui şi căderea din raţiune.

508. Readucerea puterilor sufleteşti la starea străveche arată pe Dumnezeu ca pe Cel ce n a făcut o fire rea. De aceea ea nseamnă o laudă a lui Dumnezeu.

509. Desăv rşirea e n acelaşi timp starea de la nceput sau starea adevăratei naturi a omului. Căci această stare nu i o stare de nchidere n sine, de limitare rigidă, ci de comunicare şi de comuniune cu Dum

Iar dacă nu ajunge la această nălţare şi desăv rşire, chiar dacă e socotit că se ndeletniceşte cu liniştirea, nu s a ndeletnicit cu liniştirea cea desăv rşită, ci cu liniştirea cea pătată. Dar nici nu va dob ndi linişte netulburată dinăuntru de patimile nestăp nite, p nă nu va urca la această nălţime. El va avea numai trupul mprejmuit de ziduri, de văgăuni şi de peşteri, chinuit de o minte fără r nduială şi rătăcitoare[510].

26. Sufletele care s au săltat p nă la curăţia cea mai naltă şi au urcat p nă la o mare nălţime a nţelepciunii şi a cunoştinţei se aseamănă nemijlocit cu heruvimii, ca unele ce s au apropiat prin ştiinţa lor de izvorul bunătăţilor şi au primit de acolo n chip curat descoperirea vederii celei drepte. Căci de aceasta numai puterile heruvimilor s nt luminate, n chip nemijlocit, ca unele ce stau l ngă izvorul dumnezeiesc, primind, cum a zis cineva, vederile dumnezeieşti prin nălţarea lor mai presus de toate.

27. Dintre primele puteri ale celor de sus, unele s nt cele mai nvăpăiate şi mai agere faţă de lucrurile dumnezeieşti, fiind ntr o ne ncetată mişcare nesf rşită n jurul lor[511], iar altele s nt cele mai văzătoare, mai cunoscătoare şi mai nţelepte — şi este o deprindere dumnezeiască a lor să se mişte pururea n jurul acestor lucruri —. Aşa şi sufletele de felul acesta s nt cele mai nvăpăiate faţă de lucrurile dumnezeieşti şi foarte agere,

nezeu cel personal şi cu semenii. Aceasta e şi o stare de linişte, pentru că e una cu trăirea n Dumnezeu, n care omul are totul şi certitudinea existenţei eterne.

510. Aceasta e o linişte a resemnării, care are o notă de disperare, un sentiment al neputinţei de a mai face ceva care să i dea o bucurie. Sau e liniştea unor satisfacţii trupeşti momentane, care nu durează, ce pornesc din văgăuni şi peşteri din noi.

511. Mişcarea ne ncetată, făc ndu se mereu n jurul lui Dumnezeu cel nesf rşit, e n acelaşi timp o stabilitate mişcătoare nesf rşită. Prin mişcarea aceasta puterile de sus s nt ntr o stare de nvăpăiere. Sufletul, deşi are n treapta unirii cu Dumnezeu totul, dar pentru că totul acesta e infinit, e şi el totuşi ntr o mişcare n sus, adică in mişcarea de cuprindere tot mai deplină a totului infinit.

nţelepte şi cunoscătoare, tinz nd cu putere n sus spre vederile tainice. Lor le e proprie ca putere şi ca deprindere dumnezeiască mişcarea ne ncetată şi ntemeierea şi stăruinţa neclintită n preajma lui Dumnezeu. Pe l ngă acestea, ele au deprinderea de a primi iluminările de sus, prin care se mpărtăşesc de Cel ce este şi dăruiesc celorlalţi din belşug, prin cuv nt, revărsările de lumină şi harurile Aceluia.

28. Dumnezeu este Minte şi pricina ntregii mişcări ne ncetate şi toate minţile şi au n El, ca n prima Minte, stabilitatea neclintită şi mişcarea fără sf rşit[512]. Dar aceasta o pătimesc numai aceia care nu au avut o mişcare ntinată şi amestecată, ci neamestecată şi netulburată, prin sfinţite sudori. O pătimesc aceasta prin dragostea dumnezeiască, mpărtăşindu şi ntre ei şi lor nşişi iluminările trimise cu bunătate din izvorul dumnezeiesc şi nţelepciunea tainelor lui Dumnezeu, ascunsă n ele ; şi mpărtăşindu le şi altora cu bunătate spre lău darea ne ncetată a dragostei lui Dumnezeu.

29. Stau şi se mişcă n jurul lui Dumnezeu sufletele care şi au despovărat cugetarea de cele materiale, iar doimea care se războieşte n toate cu sine nsăşi şi au făcut o căruţă uşor de m nat care aleargă spre ceruri[513]. Ele se mişcă n jurul lui Dumnezeu fără sf rşit, ca n jurul unui centru şi a pricinii mişcării n cerc. În acelaşi timp stau neclintite şi fără aplecare ntr o parte sau alta, neput nd să se mprăştie din concentrarea lor, spre cele

512. Este meritul sf ntului Grigore de Nisa şi al sf ntului Maxim Mărturisitorul de a fi apărat mpotriva origenismului mişcarea, arăt nd originea ei n Dumnezeu, ca mijloc de urcare a creaturii la Dumnezeu. Ajunsă n Dumnezeu creatura se odihneşte, dar n acelaşi timp se mişcă etern n această infinitate pentru a se umple de ea tot mai mult. Ea nu se plictiseşte, ca să se despartă de Dumnezeu.

513. «Doimea» e alcătuirea omului din suflet şi trup. C nd cineva a reuşit să nlăture războiul dintre ele, a făcut o căruţă care aleargă ca o unitate n sus, purtată de doi cai spre ceruri. Ideea aceasta e de la sf ntul Maxim (Ambigua). Se accentuează prin aceasta apartenenţa mişcării spre Dumnezeu la natura umană.

ale simţurilor şi spre amăgirea de jos a lucrurilor omeneşti. Acesta este sf rşitul desăv rşit al liniştirii[514]. Spre acesta i duce ea pe cei ce se liniştesc cu adevărat. Astfel mişc ndu se, stau, şi st nd neclintit, se mişcă n jurul celor dumnezeieşti[515]. P nă ce nu se nt mplă aceasta, ne este cu neputinţă nouă celor ce ni se pare că ne liniştim, să avem mintea n afară de cele materiale şi de rătăcire.

30. C nd ajungem la străvechea frumuseţe a raţiunii, prin toată silinţa şi stăruinţa, şi ne mpărtăşim de cunoştinţa şi de nţelepciunea dată nouă de sus prin venirea Duhului[516], atunci ni se face cunoscută nouă, celor ce putem să vedem n chip firesc, primul izvor şi prima pricină nţeleaptă şi bună a aducerii tuturor la existenţă. Căci nu mai e n noi nimic care s o nvinovăţească din pricina păcatului care chinuieşte făptura prin abaterea ei spre cele rele, c nd făptura, desfăc ndu se de Dumnezeu, s a surpat şi, căz nd de la frumuseţea cea străveche, a căzut de la ndumnezeire[517], iar păcatul, furişat n ea, i a dat forma lui neraţională.

514. Liniştirea e una cu stabilitatea, cu bucuria n stabilitate, cu bucuria plenară prin faptul că sufletele au totul, că au infinitul.

515. Ideea «mişcării stabile» (motus stabilis) sau a «stabilităţii mobile» (status mobilis), am văzut că este de la sf ntul Grigore de Nisa şi a fost ad ncită de sf ntul Maxim Mărturisitorul. Sufletul ajuns n Dumnezeu nu se află ntr o stabilitate ncremenită, ci ntr o stabilitate mobilă sau ntr o mişcare stabilă, pentru că nu se mişcă dec t n supremul şi infinitul bine al dragostei netrecătoare a lui Dumnezeu, nemaiieşind din El. De aceea nici nu se plictiseşte n Dumnezeu, pentru că niciodată nu epuizează cunoaşterea şi gustarea infinităţii lui de viaţă, de nţelesuri şi de iubire.

516. Frumuseţea străveche sau originară a raţiunii se rec ştigă prin nţelepciunea şi cunoştinţa date de sus, datorită sălăşluirii Duhului in noi, care ne pune n relaţie cu persoanele Sfintei Treimi, izvorul iubirii infinite şi al vieţii nesecate. Observăm continuu ideea că natura normală a omului constă n relaţia cu Dumnezeu, n comuniunea cu El, că omul e deschis prin natură lui Dumnezeu şi iubirii Lui infinite. A cunoaşte real, adică prin experienţă, nseamnă a fi n relaţie cu realitatea şi cu Cauza supremă şi personală a realităţii. Raţiunea are un sens larg şi dinamic. Ea distinge pe om de starea pătimaşă sau a repetiţiei monotone. Frumuseţea străveche a fiinţei noastre stătea n această raţiune liberă şi deschisă infinităţii şi bogăţiei fără margini a luminii dumnezeieşti.

517. Frumuseţea străveche a firii noastre era frumuseţea stării de ndumnezeire virtuală, a stării de mişcare spre ndumnezeire. Nu poate

31. Prima treaptă a celor ce se ntind spre propăşiri este cunoştinţa lucrurilor, venită din iubirea de nţelepciune lucrătoare, a doua e cunoştinţa tainelor ascunse ale lui Dumnezeu, n care s nt introduşi tainic prin contemplarea naturală (a firii). A treia e legătura şi unirea cu Prima lumină, n care se află odihna a toată naintarea prin nţelepciunea lucrătoare şi prin contemplare [518].

32. Toate minţile se adună n ele nseşi şi cu celelalte şi cu Cel ce este cu adevărat, fiind purtate prin cele trei mişcări n chip unitar. Lumin nd minţile semenilor, ele le introduc tainic n cele dumnezeieşti şi le desăv r şesc ca pe nişte duhuri ce se curăţesc, unindu le prin nţelepciunea cerească cu ele nseşi şi cu Cel Unul[519].

33. Îndumnezeirea n viaţă este slujba sf ntă (ierur gia) a minţii, slujbă cu adevărat dumnezeiască, pe care o săv rşeşte cu Sine Cuv ntul nţelepciunii negrăite şi o dăruieşte pe c t e cu putinţă celor ce s au pregătit pe ei nşişi[520]. Această liturghie a dăruit o Dumnezeu cu bu-

fi frumos chipul peste care nu cade lumina soarelui şi pe care nu se vede iubirea faţă de altul, sau bucuria de iubirea aceluia faţă de el. Starea cea dint i nu era la capătul final al desăv rşirii, dar afl ndu se ntr un dinamism nemicşorat al comunicării cu Dumnezeu cel infinit, avea n ea ndumnezeirea n dezvoltare, cum n a mai avut o după căderea n rigiditatea necomunicării.

518. Cele două trepte mai de jos s nt urmate, după strădania pe care o reprezintă, de odihna n Dumnezeu, odihnă care este ea nsăşi treapta finală a urcuşului spre Dumnezeu.

519. Minţile se readună n ele nseşi. Dar n această reconcentrare n ele nseşi e şi o unire cu Dumnezeu şi cu semenii cu care au dezvoltat relaţiile iubitoare. Aceasta se face printr o ntreită mişcare : cine se mişcă spre sine se mişcă n acelaşi timp spre semeni şi spre Dumnezeu, sau invers. Credinciosul devine mai conştient sau mai interior sieşi n măsura n care devine mai interior altora, ntr o cunoaştere mai intimă a lor, care l unifică pe sine cu ei, sau pe ei cu sine ; dar şi in măsura n care e mai conştient că el este unit cu alţii n sinul iubitor al lui Dumnezeu cel personal.

520. E vorba de o lucrare sau slujbă sf ntă, pe care o săv rşeşte Cuv ntul cu Sine nsuşi pentru noi. Este o lucrare prin care El se dăruieşte pe Sine Tatălui şi celor ce se deschid ei prin curăţie. Această liturghie e mintală, pentru că se săv rşeşte n planul cunoscut de minte şi accesibil ei, spre deosebire de cea din planul sensibil, de care ne im

nătate de sus, firii raţionale, spre unirea credinţei. Aceasta, pentru ca toţi cei care prin curăţie s au făcut vrednici, să se mpărtăşească de ea, prin cunoştinţa celor dumnezeieşti şi să se asemene lui Dumnezeu, făc ndu se mpreună purtători ai chipului Fiului Său (Rom. VIII, 29), prin mişcările nalte şi nţelegătoare ale lor n jurul celor dumnezeieşti. Şi aşa să se facă dumnezei prin lucrarea cu voia, pe seama celorlalţi oameni de pe pă-m nt ; iar ceilalţi, curăţindu se prin cuv ntul dumne-zeiesc al acelora şi prin mpreună sfinţita petrecere, să se desăv rşească n virtute şi, n măsura sporirii şi curăţirii lor, să se mpărtăşească de ndumnezeirea acelora şi să se nfrăţească cu ei n unirea lor cu Dumnezeu [521]. Astfel toţi, făc ndu se una şi adun ndu se n unitatea dragostei, se unesc cu Dumnezeu ne ncetat. «Şi va fi Dumnezeu n mijlocul dumnezeilor», Cel prin fire Dumnezeu n mij-locul celor prin lucrare, Pricinuitorul lucrurilor bune, nemaifiind n zidire nimic care să i nvinovăţească.

34. E cu neputinţă celui ce se nevoieşte să ajungă la asemănarea cu Dumnezeu, at ta c t ne este nouă cu pu-tinţă, dacă nu a curăţit de mai nainte de pe sine ur ţe-nia noroiului adăugat al păcatelor, prin lacrimi fierbinţi, şi dacă nu a săv rşit ierurgia sfintelor porunci ale lui Hristos [532]. Altfel este cu neputinţă acestuia să ajungă

părtăşim prin mijlocirea simţurilor. E o lucrare prin care El se dăruieşte ca nţelepciune, dar şi ca iubire şi putere.

521. Sufletele se unesc ntre ele nu numai c nd ajung la unirea deplină cu Dumnezeu, ci se află ntr o unire şi pe calea urcuşului spre Dumnezeu. Cele aflate pe treapta unirii nemijlocite cu Cuv ntul nţelep-ciunii care li se dăruieşte, l comunică celor aflate pe treapta făptuitoare, astfel că şi aceştia se mpărtăşesc ntr o anumită măsură de ndumne-zeirea şi de unirea cu Dumnezeu a acelora. Dacă Dionisie Areopagitul atribuia numai celor aflaţi ntr o treaptă ierarhică un rol de intermediere ntre Dumnezeu şi ceilalţi credincioşi, Nichita recunoaşte acest rol tuturor celor nduhovniciţi. Aceasta e nfrăţirea sau comuniunea ncă pe cale.

522. Ierurgiei dăruitoare săv rşite de Hristos pentru noi trebuie să i corespundă ierurgia primitoare săv rşită de noi pentru a putea primi Cuv ntul dumnezeiesc ca dar de nţelepciune şi cuv nt. Ierurgia sau

la mpărtăşirea de bunătăţile tainice ale lui Dumnezeu. Căci cel ce doreşte să guste cu mintea din dulceaţa şi desfătarea dumnezeiască a celor de cunoscut cu mintea, trebuie să se despartă de toată simţirea lumii şi să şi aibă sufletul stăruind numai ntru dorirea bunătăţilor r nduite sfinţilor şi n contemplarea lucrurilor[523].

35. Păstrarea neschimbată a asemănării cu Dumnezeu, care vine din curăţirea cea mai deplină şi din multa dragoste a lui Dumnezeu, nu o poate face dec t tinderea ne ncetată a minţii atotvăzătoare spre Dumnezeu. Iar aceasta se naşte n suflet din liniştea stăruitoare dob ndită prin virtuţi[524], din rugăciunea fără g nduri materiale, ne mprăştiată şi ne ncetată, din nfr narea cuprinzătoare şi din citirea ncordată a Scripturilor.

36. Nu trebuie să ne s rguim numai ca să ajungem la pacea puterilor din noi, ci şi la dorinţa după odihna minţii, care ştie să odihnească toată dorinţa după cele bune prin pacea g ndurilor şi prin roua dumnezeiască cobor tă din cer şi să vindece şi să odihnească inima rănită de focul aruncat de sus şi aprins de Duhul.

37. Sufletul rănit p nă n ad nc de dragostea lui Dumnezeu, după gustarea darurilor duhovniceşti ale dul ceţii Lui, nu mai poate sta sau răm ne ntru sine, n acelaşi loc, fără să se ntindă spre cele dinainte ale celor din ceruri. Căci cu c t schimbă treptele sale prin Duhul şi pătrunde n ad ncul lui Dumnezeu, cu at t arde mai mult de focul dorinţei şi cercetează mărimea tainelor Lui ncă şi mai ad nci şi se grăbeşte să se apropie de lumina feri

slujba noastră sf ntă constă n curăţirea noastră, prin mplinirea poruncilor lui Hristos. De fapt şi n aceasta e prezentă lucrarea lui Hristos.

523. Ierurgia mplinirii poruncilor, care ni se cere nouă pentru a primi bunătăţile dăruite nouă de ierurgia lui Hristos, este n fond o desfacere de simţirea lumii şi o ieşire n nt mpinarea lui Hristos. Numai aşa se nt lneşte «lucrarea sf ntă» a noastră cu «slujba sf ntă» a lui Hristos.

524. Liniştea stăruitoare dob ndită prin virtuţi e stabilitatea n ele, sau n legătura cu Dumnezeu.

cită, unde se opreşte orice ieşire a minţii (extaz), ca să dea odihnă alergărilor sale ntru veselia inimii[525].

38. C nd ajunge cineva la mpărtăşirea de Duhul Sf nt şi cunoaşte sălăşluirea Lui n sine printr o oarecare lucrare şi bună mireasmă de negrăit, n aşa măsură că această bună mireasmă străbate şi la suprafaţa trupului, atunci el nu mai rabdă să răm nă mai departe n hotarele firii. Ci schimb ndu se cu schimbarea cea bună a dreptei celui Prea nalt, uită de m ncare, de somn, şi bi ruieşte trebuinţele trupeşti, dispreţuieşte odihna trupească şi toată ziua fiind n osteneli şi n sudorile nevoinţei, nu simte vreo oboseală sau sila vreunei trebuinţe fireşti, cum e foamea, setea, somnul, sau celelalte trebuinţe ale firii[526]. Căci dragostea lui Dumnezeu s a revărsat n chip nevăzut, nsoţită de o bucurie negrăită, n inima lui. De aceea stăruind toată noaptea n lumina focului, el săv rşeşte lucrarea minţii ntru nevoinţa trupească. Şi se bucură de ospăţul nemuritor din pomii nemuritori ai raiului cunoscut cu nţelegerea n care ridicat fiind ca şi Pavel, a auzit cuvinte negrăite, pe care nu le poate auzi un om mpătimit de simţirea celor văzute (2 Cor. XII, 4).

39. Odată trupul aprins de focul nevoinţei şi spălat de apa lacrimilor, nu se mai oboseşte n osteneli, ci se

525. Mintea ajunsă n infinitatea lui Dumnezeu nu mai iese din sine spre ceva mai nalt, ca n ntinderile de mai nainte. Sf ntul Grigore de Nisa a vorbit mult despre acestea. Mintea ajunsă acolo l are n sine nsăşi pe Dumnezeu. Ea se află n nsuşi oceanul dumnezeiesc, sau oceanul dumnezeiesc se află n ea.

526. Afirmaţia de aci că cel ce a ajuns la mpărtăşirea de Duhul Sf nt iese din hotarele firii, nu contrazice afirmaţiile anterioare că prin mpărtăşirea de Duhul Sf nt omul se restabileşte n firea lui adevărată. Aci e vorba de biruirea unor trebuinţe ale trupului, care au devenit naturale n urma căderii n păcat. Cel ce le nvinge pe acestea, restabileşte propriu zis firea lui adevărată, creată pentru comunicarea spirituală cu Dumnezeu. Şi nvinge aceste trebuinţe c nd puterea Duhului străbate ca o bună mireasmă prin trup, p nă la suprafaţa lui. Lucrarea Duhului Sf nt ia caracterul unei bune miresme c nd pătrunde n trup. In fond firea se află n ea nsăşi, c nd se află n Dumnezeu. Nu există o stare intermediară «supranaturală». Ea se află sau sub starea de natură, sau n starea de natură, adică n Dumnezeu. Desigur aflarea n Dumnezeu are diferite grade.

odihneşte de sudori ca unul ce a ajuns deasupra nevoinţei lucrătoare. Şi primind nlăuntru seninătatea şi tăcerea păcii, se umple mai degrabă de altă putere, de altă tărie, de altă vigoare, de cea a Duhului. Iar sufletul, av nd un astfel de trup mpreună lucrător şi afl nd starea lui mai presus de nevoinţa trupească, preface mişcările naturale n nevoinţe ale minţii şi, săv rşind cu agerime lucrarea minţii, păzeşte pe seama lui roadele pomilor nemuritori din raiul cunoscut cu nţelegerea. Astfel din izvorul cugetărilor vrednice de Dumnezeu, curg r uri, şi n rai stă pomul cunoştinţei de Dumnezeu, purt nd roduri de nţelepciune, de bucurie, de pace, de bunătate, de ndelungă răbdare şi de iubire de negrăit. Lucr nd astfel cu s rguinţă şi păzind aşa lucrarea minţii, pleacă din trup şi pătrunde n ntunericul cunoştinţei lui Dumnezeu (al teologiei) ; iese din toate, nefiind reţinut de nimic din cele văzute şi, unindu se cu Dumnezeu, pune capăt sudorilor şi dă odihnă dorinţei.

40. Ce este mai nalt n noi care ne s rguim, ntreabă Scriptura ; ceea ce se vede, sau ceea ce se poate cunoaşte cu mintea ? Dacă ceea ce se vede, nimic altceva nu trebuie să alegem şi să iubim afară de cele stricăcioase, şi nu este mai mare sufletul dec t trupul. Iar dacă Dumnezeu este Duh ce poate fi cunoscut cu mintea şi cei ce se nchină Lui se cade să se nchine n Duh şi n adevăr (Ioan IV, 24), e de prisos nevoinţa trupească, c nd s a ntărit n noi lucrarea nţelegătoare a sufletului. Căci aceasta uşurează povara trupului şi l face ntreg duhovnicesc, n unirea cu ceea ce e mai nalt.

41. Trei s nt treptele celor ce naintează n suişul desăv rşirii : cea curăţitoare, cea luminătoare şi cea tainică sau desăv rşitoare[527]. Cea dint i este a ncepătorilor;

527. Acestea s nt şi cele trei trepte prin care trec ne ncetat Puterile ngereşti, revenind la ele la niveluri tot mai nalte, după Dionisie Areopagitul.

a doua, a celor de la mijloc ; şi a treia, a celor desăvârşiţi. Prin acestea trei, nălţ ndu se după r nduială cel ce se s rguieşte, creşte spre v rsta lui Hristos şi ajunge «bărbat desăv rşit la măsura v rstei plinătăţii lui Hristos» (Efeseni IV, 13).

42. Treapta curăţitoare este a celor ce au nceput sfinţitele nevoinţe. Propriu ei este lepădarea chipului omului păm ntesc, izbăvirea de toată ntinăciunea păcatului şi mbrăcarea omului nou, nnoit prin Sf ntul Duh. Lucrul ei este dezlipirea de cele materiale, subţierea trupului, fuga de toată pricina care aţ ţă cugetarea spre patimă, grija la cele ce trebuie făcute ; pe l ngă acestea, spălarea sărăturii păcatului prin lacrimi, potrivirea purtărilor cu bunătatea Duhului şi curăţirea părţii dinăuntru a paharului sau a minţii de toată ntinăciunea trupului şi a duhului prin umilinţă, ca aşa să se verse n el vinul cuv ntului care veseleşte inima omului (Ps. CIII, 15) ce s a curăţit şi să se ofere Împăratului duhurilor spre gustare. Iar sf rşitul ei este arderea prin fapte n focul nevoinţei şi n ostenelile luptelor şi lepădarea a tot veninul păcatului, ascuţirea cea bună a sufletului şi spălarea lui n apa lacrimilor şi prefacerea lui n sabie tăioasă şi puternică mpotriva patimilor şi a dracilor. Cel ce a ajuns aci prin multe lupte ale nevoinţei, a stins puterea focului din lăuntrul lui, a rupt gurile leilor, adică ale patimilor sălbatice, s a ntărit cu Duhul, ridic ndu se din neputinţa sa, s a făcut puternic şi ca un biruitor a dob ndit cununa răbdării, nfr ng nd pe ispititorul.

43. Treapta luminătoare este a acelora ce au naintat de la luptele sfinţite la cea dint i nepătimire. Propriu ei este cunoştinţa lucrurilor, vederea sau contemplarea raţiunilor zidirii şi mpărtăşirea de Sf ntul Duh. Lucrul ei este curăţirea minţii, produsă prin focul dumnezeiesc, dezvăluirea nţelegătoare a ochilor inimii şi naşterea Cu

vântului cu naltele nţelesuri ale cunoştinţei[528]. Iar sf r-şitul ei este cuv ntul nţelepciunii care lămureşte firile lucrurilor, cunoştinţa lucrurilor omeneşti şi dumnezeieşti şi descoperirea tainelor Împărăţiei cerurilor. Cel ce a ajuns aci prin lucrarea nţelegătoare a minţii e luat n căruţa de foc a pătrimii virtuţilor[529], şi ca un alt Tesvi tean e ridicat ncă din timpul vieţii n văzduhul ce poate fi cunoscut cu mintea şi străbate cerurile, nălţ ndu se mai presus de puţinătatea trupului.

44. Treapta tainică sau desăv rşitoare este a acelora ce au străbătut toate şi au ajuns la măsura v rstei lui Hristos. Propriu lor este să taie văzduhul, să se ridice deasupra tuturor, să ajungă ntre cetele de sus ale cerurilor, să se apropie de Lumina primă şi să cerceteze ad n-curile lui Dumnezeu prin Duhul. Lucrul lor este să umple mintea care vede acestea cu raţiunile providenţei, ale dreptăţii şi adevărului, ale tainelor şi pildelor sfârşitului şi ale nţelesurilor cuvintelor umbrite ale dumnezeieştii Scripturi. Iar sf rşitul acestei trepte este să nveţe pe cel ce s a desăv rşit astfel tainele cele ascunse ale lui Dumnezeu, ca să se umple el nsuşi de nţelepciunea de negrăit prin mpreuna petrecere cu Duhul şi să se arate nţelept cuv ntător de Dumnezeu (teolog) n mijlocul marii Biserici a lui Dumnezeu, lumin nd pe oameni cu cuv ntul cunoştinţei de Dumnezeu. Cel ce a ajuns aci, prin cea mai ad ncă smerită cugetare şi umilinţă, a fost ridicat n al treilea cer al cunoştinţei de Dumnezeu (al teologiei), ca un alt Pavel (2 Cor. XII, 9), şi a auzit cu

528. In sufletul n care se naşte Cuv ntul sau Raţiunea dumnezeiască se nasc şi toate nţelesurile sau raţiunile care l au pe El ca izvor, mai bine zis se imprimă n fiinţa lui ca puteri care l mină la mplinirea lor.

529. Cele patru virtuţi s nt: nţelepciunea, cumpătarea, dreptatea, bărbăţia. Se arată caracterul dinamic, nfocat, al acestor virtuţi. Ele s nt forţa prin care sufletul urcă continuu spre Dumnezeu, nesocotindu se nici-odată ajuns la capăt. Ele reprezintă mişcarea firească a celui ce se nevoieşte n iubirea tot mai naintată faţă de persoana infinit iubitoare a lui Dumnezeu şi faţă de persoanele semenilor. Dar prin aceasta ele nseamnă şi o desăv rşire continuă a lui.

vinte de negrăit, pe care nu le poate auzi un om ce se află sub simţire, şi a gustat din bunătăţile tainice pe care ochiul nu le a văzut şi urechea nu le a auzit (1 Cor. II, 9). Acesta s a făcut slujitor al tainelor lui Dumnezeu (1 Cor. IV, 1), ajung nd gura Lui[530] şi slujindu le pe acestea oamenilor prin cuv nt şi odihnindu se n Dumnezeu cu odihna cea fericită, ca un desăv rşit n Dumnezeu cel desăv rşit. El s a unit mpreună cu cunoscătorii de Dumnezeu (teologii) cu puterile cele mai de sus ale heruvimilor şi serafimilor, cărora le este propriu cuv ntul nţelepciunii şi al cunoştinţei.

45. Viaţa oamenilor se mparte n două şi are trei feluri de sf rşituri. Una este n societate şi n lume. Alta este n afară de societate şi mai presus de lume. Cea din societate se deosebeşte n cumpătată şi nesăturată. Cea n afară de societate, se deosebeşte n nţelepciunea lucrătoare, n ştiinţa firii şi n lucrarea mai presus de fire[531]. Cea din societate sau se nsoţeşte cu dreptatea, dacă se mişcă după fire, sau se nsoţeşte cu nedreptatea şi duce la nedreptate, rătăcindu se de la mişcarea potrivită cu firea. Iar cealaltă, dacă şi urmăreşte scopul, mişc ndu se după r nduială, sf rşeşte la firea nemărginită, desăv r şindu se mai presus de fire. Iar dacă, umbl nd după slavă, se abate de la scop, sf rşeşte n minte ne nţeleap tă şi cel ce face astfel va fi lepădat ca un nedesăv rşit, de Cel desăv rşit.

530. Dumnezeu nsuşi grăieşte n omul nduhovnicit oamenilor. Dumnezeu i trezeşte prin cuvintele acestuia. Din El pornesc n omul nduhovnicit şi din acesta n ceilalţi cuvintele Lui. Omul nduhovnicit se face gura lui Dumnezeu. Omul experiază n aceasta pe Dumnezeu ca Persoană supremă Care apelează la responsabilitatea lui şi l revendică. El e persoană, Dumnezeu e persoană. Şi ntre ele e legătura prin cuv nt şi prin puterea cuv ntului, care e puterea Persoanei. Făc ndu se gura lui Dumnezeu, omul se experiază n acelaşi timp ca răspunzător faţă de Dumnezeu nu numai pentru sine, ci şi pentru ceilalţi oameni.

531. In filozofia făptuitoare, n cunoştinţa raţiunilor firii şi n cunoştinţa tainică de Dumnezeu. Acestea s nt cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc.

46. Duhul este lumină, viaţă şi pace. Deci cel luminat de Duhul dumnezeiesc petrece viaţă senină, cu pace. Din Acesta izvorăsc cunoştinţa lucrurilor şi n-ţelepciunea cuv ntului şi n acesta vine mintea lui Hristos. Acesta cunoaşte tainele Împărăţiei, pătrunde n ad ncul lui Dumnezeu şi zi de zi grăieşte oamenilor cuvintele bune ale vieţii dintr o inimă netulburată şi luminată, fiindcă este bun şi are n sine pe Cel bun grăind vechi şi noi (Matei XIII, 52).

47. Dumnezeu este nţelepciune şi pe cei ce umblă n cuv nt şi nţelepciune, ndumnezeindu i prin cunoştinţa lucrurilor[532], i uneşte cu Sine prin lumină şi i face dumnezei prin lucrare. Şi precum El a făcut toate prin nţelepciune din nimic şi conduce şi c rmuieşte cu nţelepciune toate ale lumii şi tot cu nţelepciune lucrează pururea m ntuirea tuturor celor ce se apropie de El prin ntoarcere, aşa şi cel ce s a nvrednicit să se m-părtăşească de nţelepciunea cea de sus prin curăţie, face şi lucrează pururea, ca chip al lui Dumnezeu, cu nţelepciune, cele ale voii dumnezeieşti. El se adună pe sine de la cele din afară şi mpărţite n multe şi şi nalţă n fiecare zi cugetarea sa, prin cunoştinţa celor negrăite, spre vieţile cu adevărat ngereşti. Şi unific n du şi după putinţă viaţa sa, se uneşte pe sine cu puterile de sus, care se mişcă n chip unitar n jurul lui Dumnezeu ; şi prin ele se nalţă, ca prin nişte bune călăuzitoare, spre prima obârşie şi cauză.

48. Cel ce s a unit pe sine, prin nţelepciunea cea mai naltă, cu puterile de sus şi pentru aceea şi cu Dumnezeu, ca unul ce este după asemănarea lui Dumnezeu, apropiindu se de toţi in chip nţelept prin cuv nt şi

532. Dumnezeu ndumnezeieşte prin cunoştinţa celor ce s nt, sau a lucrurilor, pentru că cei ce au ajuns la această cunoştinţă s au curăţit de patimi şi văd toate nţelesurile lucrurilor n chip curat, ca raze din Dumnezeu, ca g nduri lucrătoare ale Lui. Prin această cunoştinţă, ei se unesc propriu zis cu Dumnezeu prin iluminările şi puterile pornite din Dumnezeu şi aflătoare n legătură cu Dumnezeu.

viaţă de comunitate, taie cu putere dumnezeiască deprinderile celor ce voiesc, cu cele din afară şi mpărţite şi, adun ndu i n duh ca şi pe sine, ca un următor al lui Dumnezeu, i ridică spre viaţa unificată, prin nţelepciune, prin cunoştinţă şi prin dezvăluirea celor ascunse, nălţ ndu i la vederea slavei şi a luminii prime şi unice. Şi unindu i pe ei cu fiinţele şi cu cetele din jurul lui Dumnezeu, i duce la unitatea lui Dumnezeu, ca unii ce au ajuns n ntregime luminători prin iluminarea Duhului[533].

49. Pătrimea virtuţilor e nsoţită de optimea unor virtuţi naturale şi generale. Căci din fiecare din acestea răsar, pe am ndouă părţile, două virtuţi, nc t fiecare se face o treime. Din nţelepciune se naşte cunoştinţa şi vederea nţeleaptă ; din dreptate, puterea de a deosebi şi socotinţa milostivă ; din bărbăţie, răbdarea şi stăruinţa statornică ; din cumpătare, curăţia şi fecioria. Deasupra acestei douăsprezecimi treimice, şade cu nţelepciune n scaunul minţii Dumnezeu, ca adevărat Creator şi Învăţător al celor tainice, trimiţ nd cuv ntul spre lumea virtuţilor[534]. Acesta lu nd din nceputurile nedezvoltate ale virtuţilor esenţa din cele două părţi,

533. Lucrarea nevăzută a Duhului i uneşte pe credincioşi ntre ei şi cu Dumnezeu. Duhul nu e mpărţit. El se dă ntreg tuturor, cum se dă lumina soarelui.

534. Lumea virtuţilor e o altă lume, deasupra căreia tronează Dumnezeu, Creator şi susţinător şi al ei. El o creează şi pe aceasta tot prin Cuv ntul, luat in toate trei sensurile : de Cuv nt personal, de raţiune ce pune ordine n fiinţa noastră şi de cuv nt ntăritor şi luminător adresat nouă. In fiecare din aceste trei sensuri ale Sale, Cuv ntul nt lneşte ceva corespunzător n noi şi l ntăreşte: persoana noastră, raţiunea noastră şi cuv ntul nostru. In această ntreită calitate, mbinată cu ntreita calitate corespunzătoare a noastră, creează Cuv ntul virtuţile n noi, mpreună cu noi, ntruc t El nsuşi le are ncorporate n Sine prin ntruparea şi viaţa Sa de om şi le transmite celor ce se unesc cu El prin putere personală şi prin cuv ntul Lui, care l exprimă pe El şi are puterea să conducă spre virtute, sau spre asemănarea cu El, pe cei ce L ascultă. Deci cuv ntul n acest plan are şi nţelesul de raţiune, căci omul virtuos e omul raţional, omul care şi a r nduit viaţa conform cu raţiunea şi o conduce conform ei. Dar prin virtuţi omul devine raţional nu numai n viaţa lui individuală, ci şi n relaţiile sociale.

zideşte n suflet lumea duhovnicească a evlaviei. Ca cer El ntinde n suflete nţelepciunea nstelată, ntreagă, spre o viaţă atotluminoasă, n care face să lumineze, ca doi mari luminători, cunoştinţa dumnezeiască şi vederea firii (contemplaţia naturală) [535]. Ca păm nt ntemeiază n suflet dreptatea, ca izvor nesecat de hrană. Ca văzduh ntinde cumpătarea spre re mprospătarea şi n rourarea vieţii preacurate. Iar ca mare aşază n slăbiciunea firii bărbăţia, spre surparea ntăriturilor şi nălţimilor vrăjmaşe. Zidind deci Cuv ntul astfel această lume, pune n suflet ca putere Duhul, pentru mişcarea nţelegătoare şi pentru mişcarea ne ncetată [530] şi pentru ţinerea ne mprăştiată şi statornică a ei, după cuv ntul lui David : «Cu Cuv ntul Domnului cerurile s au ntărit, şi cu Duhul gurii Sale, toată puterea lor» (Ps. XXXII, 61) [537].

50. Domnul nostru Iisus Hristos creşte mpreună cu v rstele duhovniceşti ale celor ce se nevoiesc. C nd s nt prunci şi au nevoie de lapte, se zice că se alăptează El nsuşi cu laptele virtuţilor ncepătoare ale deprinderii trupeşti, al cărui folos e prea puţin celor ce au crescut cu virtutea şi leapădă pe ncetul pruncia. C nd au ajuns la tinereţe şi măn ncă m ncarea tare a contemplaţiei făpturilor, ca unii ce şi au exercitat simţurile sufletului, se zice că sporeşte şi Hristos cu v rsta şi cu harul şi şade n mijlocul bătr nilor şi le descoperă ad ncuri acoperite de ntuneric. Iar c nd au ajuns la bărbatul desăv rşit (Efeseni IV, 13), la măsura v rstei plinătăţii

535. Expresia greacă ,φυαιχή θεωρία", pe care am tradus o prin «contemplaţia naturală» şi prin care se cunosc raţiunile dumnezeieşti ale lucrurilor din natură, c nd trăim conform naturii noastre, poate fi tradusă şi ca «vedere firească», pentru că de fapt ea e vederea normală a firii noastre, de la care am decăzut prin păcat, văz nd numai nvelişul material al lucrurilor, sau văz nd lucrurile ca obiecte de sine stătătoare şi satisfăcătoare de trebuinţe trupeşti şi nu ca plasticizări ale g ndurilor lui Dumnezeu cel personal.

536. Toată ordinea aceasta e pusă şi ţinută n mişcare ne ncetată de Duhul. Iar prin această mişcare se uneşte şi se desăv rşeşte.

537. *Despre suflet,* cap. 27—28, Ed. cit., p. 88—90.

lui Hristos, se zice că vesteşte El nsuşi tuturor cu-v ntul pocăinţei şi nvaţă popoarele cele ale Împărăţiei cerurilor şi se grăbeşte spre patimi. Căci acesta este sf rşitul oricăruia din cei ce s au desăv rşit n virtuţi, ca după ce a străbătut toate vârstele lui Hristos, să ajungă la pătimirea ncercărilor (ispitelor), asemenea crucii Aceluia[538].

51. C tă vreme ne aflăm sub stihiile nevoinţei tru-peşti, păzindu ne să nu ne atingem de m ncări, să nu pipăim ceva, să nu privim la frumuseţi, să nu ascultăm c ntări, să nu mirosim miresme, ne aflăm sub pedagogi ca nişte prunci, măcar că s ntem moştenitori şi stăp ni peste toate cele ale Tatălui. Dar c nd vine plinirea vre-mii nevoinţei şi ea se mplineşte prin nepătimire, atunci se naşte n noi Cuv ntul din nţelegere curată[539]. Şi aceasta se face sub legea Duhului, ca pe noi cei ce s ntem sub lege să ne răscumpere din cugetul trupesc

538. Creşterea noastră e din puterea lui Hristos sălăşluit in noi. Fiecare v rstă duhovnicească a noastră e din puterea aceleiaşi v rste a lui Hristos, pe care o retrăieşte n fiecare din cei ce se nevoiesc, aşa cum mama retrăieşte cu copilul v rstele lui, ndrum ndu l n trăirea dreaptă a lor. Din Hristos cresc virtuţile noastre. Dar El nsuşi se arată cresc nd cu noi, mpărtăşindu ne numai at ta putere pentru ele, c tă s ntem n stare să folosim. Hristos ne ajută să creştem n virtuţi, prin puterea Lui personală, prin raţiunea Lui care ntăreşte raţiunea noastră formatoare de virtuţi şi prin cuv ntul Lui. Cuv ntul lui Dumnezeu implică toate aceste trei nţelesuri. In orice caz virtuţile s nt un rod al dialogului ntre noi şi Hristos, Cuv ntul cel ntrupat, şi o anumită treaptă in parti-ciparea noastră la viaţa omenească a lui Hristos, aflătoare n infinitatea divină. In creşterea aceasta l vedem pe Hristos tot mai clar nu numai n raţiunea şi n virtuţile noastre sporite, ci şi n El nsuşi ca Persoană care ne vorbeşte şi ne ntăreşte. Virtuţile şi raţiunea noastră devin tot mai transparente pentru Hristos, sau Hristos e tot mai vădit prezent n ele.

539. Cuv ntul dumnezeiesc ca Persoană apare n noi şi se face vădit nţelegerii noastre c nd ne am curăţit de patimi, căci patimile ne ţin legaţi cu deosebire de lucruri ca obiecte şi ne mpiedică să intrăm n relaţie adevărată cu persoanele semenilor, dar mai ales cu Persoana supremă a lui Hristos. Dar Hristos şi impune stăp nirea n noi ca raţiune şi cuv nt al Său, ntărind raţiunea noastră şi limpezind cuv n-tul nostru, c nd am scăpat de patimi. Iar aceasta nseamnă nstăp nirea Duhului n noi, cu puterea şi cu libertatea Lui. In baza acestei libertăţi simţim pornirea să I spunem lui Dumnezeu : «Avva, Părinte», ca unii ce ne simţim fraţi cu Hristos.

şi să ne facă iarăşi fii. Iar nfăptuindu se aceasta, Duhul strigă n inimile noastre : «Avva, Părinte», arăt ndu ne şi făc ndu ne cunoscută nfierea şi ndrăznirea cea către Dumnezeu şi Tatăl. De aci nainte Duhul răm ne şi vorbeşte cu noi ca şi cu nişte fii şi moştenitori ai lui Dumnezeu prin Hristos, deoarece nu mai s ntem ţinuţi n robia simţurilor (Gal. IV, 37).

52. Celor ce au sporit n credinţă ca Petru, au ajuns la nădejde ca Iacob şi s au desăv rşit n iubire ca Ioan, Domnul li se schimbă la faţă urc ndu se pe muntele nalt al cunoştinţei lui Dumnezeu (al teologiei). Şi i luminează, arăt ndu li se şi nfăţiş ndu li se ca Cel ce e Cuv ntul curat, asemenea soarelui, iar prin nţelesurile nţelepciunii tainice li se face strălucitor ca lumina. Şi Cuv ntul se arată n aceştia st nd n mijlocul legii şi al proorociei, unele legiuindu le şi nvăţ ndu le, iar altele descoperindu le din vistieriile ad nci şi ascunse ale nţelepciunii, ba uneori mai nainte văz nd şi mai nainte vestind [540]. Pe aceştia i şi umbreşte Duhul ca un nor luminos şi un glas de tainică cunoştinţă a lui Dumnezeu vine din acel nor la ei, nvăţ ndu i taina dum nezeirii n trei ipostasuri şi spun ndu le : «Acesta este v rful Meu cel iubit al Cuv ntului desăv rşirii, ntru care bine am voit ; fiţi Mie fii desăv rşiţi n Duh desăv rşit» (Matei XVII, 5) [541].

53. Sufletul care dispreţuieşte toate cele de jos şi e rănit n ntregime de dragostea lui Dumnezeu, ncearcă o ieşire străină şi dumnezeiască (extaz). Căci

540. Vădirea ca Persoană a Cuv ntului lui Dumnezeu devine cu totul clară pe acest v rf al desăv rşirii. El se face evident ca atare chiar din cuvintele legii şi ale proorocilor, ca Cel ce le legiuieşte şi le descoperă şi le mplineşte acum n noi, ba chiar ca Cel ce vede şi vesteşte mai nainte cele viitoare prin noi.

541. E un citat interpretat pentru scopul autorului. Acesta este v rful raţiunii desăv rşite şi deci al nfierii. Cuv ntul Tatălui către cei ajunşi aci e Cuv ntul personal la Care trebuie să ajungă cei ce vor să se desăv rşească. Pentru că la acest v rf se află Fiul Unul Născut. Cei ce ajung aci s nt uniţi cu Fiul şi cu Tatăl n Sf ntul Duh. S nt at t de apropiaţi Tatălui, prin har, ca şi Fiul cel Unul Născut ca om.

după ce a văzut limpede firile făpturilor şi raţiunile lor şi a nţeles sf rşiturile lucrurilor omeneşti, nu mai rabdă să fie năuntrul zidirii şi să mai fie hotărnicit de ceea ce l mărgineşte. Ci ieşind din hotarele sale şi biruind legăturile simţurilor şi trec nd peste firile tuturor, pătrunde, ntr o tăcere de negrăit, n ntunericul cunoştinţei lui Dumnezeu şi priveşte frumuseţea Celui ce este, n lumina nţelesurilor Înţelepciunii negrăite, at t c t i se dăruieşte de ea prin har. Ad ncindu se apoi n chip vrednic de Dumnezeu prin aceste nţelesuri n vederea Lui, se bucură cu frică şi cu dragoste de roadele pomilor nemuritori, adică de cugetările nţelesurilor dumnezeieşti, a căror măreţie şi slavă nu o poate tălmăci niciodată n chip desăv rşit c nd se ntoarce la sine nsuşi [542]. Căci st nd n chip minunat sub lucrarea Duhului, şi dă seama, n bucurie şi tăcere de negrăit, de această pătimire vrednică de laudă, dar nu poate tălmăci cum se săv rşeşte această lucrare, sau ce este ceea ce i s a mpărtăşit, i s a arătat şi i s a spus ; nu poate tălmăci cele negrăite, pe care le a cunoscut n chip tainic.

54. Cel ce şi seamănă sieşi spre dreptate lacrimi de umilinţă culege ca rod al vieţii o bucurie negrăită. Iar cel ce caută şi aşteaptă pe Domnul p nă ce vin roadele dreptăţii Lui va secera nmulţit spicul cunoştinţei de Dumnezeu. Şi l va lumina şi pe el lumina nţelepciunii şi se va face sfeşnic al luminii veşnice ca să

542. Experienţa sufletului pe acest v rf al nt lnirii cu Dumnezeu nu poate fi exprimată dec t n termeni antinomici. Ea e vedere sau mai bine zis contemplaţie, dar e vedere n ntuneric sau contemplaţie de nedefinit; e vedere şi n acelaşi timp sesizare a unor nţelesuri, dar a unor nţelesuri negrăite care nu se disting din unitatea personală infinită a lui Dumnezeu Cel mai presus de nţelesuri. Ea are loc ntr o stare de ieşire a sufletului nu numai din toate ideile definite ale lucrurilor şi din legătura cu toate cele văzute n mod distinct cu simţurile, ci şi din hotarele sale, căci nu mai cunoaşte ceva hotărnicit. Propriu zis sufletul se hotărniceşte prin privirea şi g ndirea lucrurilor hotărnicite, prin ideile sau prin imaginile reţinute ale lor. C nd iese din ele se dezlimitează. Dar nu pierde conştiinţa că e deosebit de realitatea nehotărnicită a lui Dumnezeu. Căci el se dezlimitează prin Dumnezeu, ntruc t e capabil să L cunoască pe El, dar nu prin sine.

lumineze pe toţi oamenii. Acela nu se va lipsi pe sine şi pe alţii de lumina nţelepciunii dăruite lui, ascunz nd o sub obrocul pizmei, ci va semăna cuvinte bune n Biserica credincioşilor, spre folosul celor mulţi şi va m-părtăşi toate nvăţăturile c te le a auzit de sus, ncredinţate de Duhul dumnezeiesc, şi c te le a cunoscut n deletnicindu se cu contemplarea făpturilor, ca şi c te i au spus lui părinţii.

55. Fiecăruia dintre cei ce se nevoiesc i vor fi şi i se vor topi, n ziua desăv rşirii sale ntru virtute, munţii lucrării poruncilor lui Dumnezeu ntr o dulceaţă a veseliei. Căci va mpăraţi n Sionul nţelegerii curate. Iar dealurile, adică raţiunile virtuţilor, vor izvor lapte, aduc ndu i hrana la patul nepătimirii pe care se odihneşte [543]. Şi toate dorinţele lui Iuda, adică ale credinţei şi cunoştinţei sale, vor izvor ape, adică dogme, pilde şi simboluri ale lucrurilor dumnezeieşti. Din inima lui va ieşi izvor de nţelepciune negrăită şi va adăpa uscăciunea p r iaşelor, adică pe oamenii uscaţi de seceta şi de arşiţa patimilor. Atunci va cunoaşte rodul adevărat al cuvintelor Domnului n sine. Căci zice : «Cel ce crede n Mine, r uri de apă vie vor izvor din p ntecele lui» (Ioan VII, 38).

56. «In cei ce se tem de Mine, zice Domnul, va răsări Soarele dreptăţii şi tămăduirea n faptele lor» (Ma leahi IV, 2). «Ei vor sări din nchisoarea patimilor şi vor sălta ca nişte viţei slobozi din lanţurile păcatului. Vor călca pe bărbaţii nelegiuiţi şi pe draci n picioarele

543. Muntele Sion e un munte dulce, căci n el se iveşte dulceaţa stăp nirii peste patimi şi odată cu aceasta dulceaţa nţelesurilor curate, care reprezintă nălţimile la care s a ridicat mintea care vede n ele pe Dumnezeu. Fiecare virtute are o raţiune, sau e o raţiune ncorporată ntr o deprindere ; cită vreme patima este lipsită de raţiune, este contrară raţiunii virtuţii opuse, e o cobor re spre nimic, pentru că e o cobor re a sufletului n limitare, o ieşire a lui din interiorul infinităţii divine care l poate hrăni cu viaţă n veşnicie. Raţiunile virtuţilor hrănesc pe cel ce s a eliberat de patimi şi şi a regăsit odihna din partea lor; l hrănesc din infinitatea vieţii lui Dumnezeu cel personal şi a toate iubitor.

lor, ca pe o ţăr nă, n ziua nvierii lor, pe care o voi face Eu, zice Domnul atotţiitorul» (Isaia XIII, 2), adică atunci c nd se vor nălţa prin toate virtuţile şi se vor desăv rşi prin mpărtăşirea de Duhul.

57. De vei fi ridicat de sus pe un munte nalt al lumii acesteia şi al Bisericii lui Hristos, şi de vei primi acolo semn al cunoştinţei celei noi, să ţi nalţi glasul cu nţelepciunea dată ţie de la Dumnezeu, ndemn nd cu cuv ntul şi nvăţ nd pe fraţii tăi şi deschiz ndu le lor nţelesul dumnezeieştii Scripturi, spre cunoaşterea darurilor minunate ale lui Dumnezeu şi spre mplinirea poruncilor Lui. Să nu te temi de cei ce pizmuiesc puterea cuvintelor tale şi str mbă toată dumnezeiasca Scriptură, căci s nt deşerţi şi putrezi şi gătiţi spre locuinţă diavolului (Matei XII, 44). Dumnezeu va scrie cele rostite de buzele tale n cartea celor vii şi nu vei pătimi vătămare de la aceştia, precum nici Petru de la Simon Magul. Ci să zici, mai degrabă, şi tu n ziua aceea, n care vei vedea că ţi pregătesc curse n cale, mpreună cu proorocul : «Iată Domnul este Dumnezeul şi M n tuitorul meu, şi voi fi nădăjduindu mă ntr Insul şi voi fi m ntuit de El şi nu mă voi teme», fiindcă «slava mea şi lauda mea este Domnul şi s a făcut mie m ntuitor ; şi nu voi nceta să vestesc cele slăvite ale Lui n tot păm ntul» (Isaia XII, 2, 5).

58. Dacă ai cunoscut că pornirea spre patimi este nelucrătoare n tine şi lacrimile umilinţei şi ale smeritei cugetări izvorăsc din ochii tăi, să ştii că a venit la tine Împărăţia lui Dumnezeu şi ai zămislit de la Duhul Sf nt. Iar dacă vezi n lăuntrul tău pe Duhul că şi lucrează, se mişcă şi grăieşte şi te m nă să grăieşti n Biserică cu glas mare m ntuirea şi adevărul lui Dumnezeu, să nu mpiedici buzele tale pentru pizma oamenilor cu cuget iudaic. Ci şez nd, scrie pe table cele ce ţi le spune Duhul, cum zice Isaia : «Că vor fi acestea spre zilele

vremurilor şi p nă n veac, după cel ce a zis aşa» (Isaia XXX, 8). Căci cei ce suferă de durerile pizmei s nt un popor neascultător, fii mincinoşi, ntru care nu este credinţă. Aceştia nu vor să audă că Evanghelia lucrează ncă şi face prieteni ai lui Dumnezeu şi prooroci, ci zic proorocilor şi nvăţătorilor Bisericii : «Nu ne vestiţi nouă Împărăţia lui Dumnezeu» ; iar celor ce mpărtăşesc vederile contemplaţiei naturale : «Nu ne grăiţi nouă acestea, ci grăiţi şi vestiţi ne altă rătăcire, pe care lumea o iubeşte şi luaţi dinaintea noastră pe Sf ntul lui Israel» (Isaia XXX, 11). Nu lua aminte la b rfirea şi la cuvintele lor. Căci mulţi surzi vor auzi p nă la urmă cuvintele tale spre folosul lor şi ochii orbilor, care umblă n ntunericul vieţii şi n ceaţa păcatului, vor vedea lumina cuvintelor tale. Şi se vor bucura de ele cei săraci cu duhul şi cei deznădăjduiţi dintre oameni se vor umple de bucurie ; şi cei rătăciţi cu duhul vor afla nţelepciune n cuvintele tale. Iar cei ce c rtesc mpotriva ta vor nvăţa să asculte de cuvintele Duhului şi limbile care vorbesc de rău vor nvăţa să grăiască pace.

59. Fericit cel ce a semănat n Sion, n Biserica lui Dumnezeu, săm nţa nvăţăturii cuvintelor Lui, zice Isaia, şi are fii ai săi n Duh, n Ierusalimul de sus al celor dint i născuţi. Căci omul acela va ascunde poate pentru o vreme cuvintele sale şi va fi acoperit ca de o apă curgătoare. Dar la sf rşit se va arăta n Sion, adică n Biserica credincioşilor, ca un r u slăvit ce curge n păm ntul nsetat de apele nţelepciunii lui. Şi nu vor mai fi din aceia care să se ruşineze de a asculta de el din pricina celor pizmuitori. Şi şi vor da urechile lor să asculte cuvintele omului aceluia şi inima celor slăbiţi cu sufletul va lua aminte ca să asculte. Şi nu vor mai spune slujitorii pizmei : taci ! Căci fiind evlavios, a sfătuit cele nţelepte şi nu a grăit, ca nţelepţii nebuni ai lumii, cele nebune. Nici n a cugetat n inima lui să facă

lucruri deşarte şi nelegiuite şi să grăiască cu nşelăciune despre Dumnezeu, ca să risipească sufletele flăm nde şi să trimită neadăpate sufletele nsetate. De aceea cuvintele lui răm n spre folosul celor mulţi, chiar dacă nu pare aşa celor pizmaşi (Isaia XXXII, 2 ş.u.).

60. Celui ce locuieşte n peştera naltă a st ncii tari, i se va da spre săturare p inea cunoştinţei şi ulciorul nţelepciunii spre mbătare şi va fi apa lui credincioasă[544]. El va vedea pe Împăratul ntru slava Lui şi ochii săi vor vedea păm ntul de departe. Sufletul său va cugeta nţelepciune şi va vesti tuturor locul cel veşnic, n afara hotarelor căruia nu e nimic[545].

61. Dacă nvăţătura Domnului deschide urechile oricui se teme de El şi adaugă ureche ca să audă şi dă limbă de nvăţătură, ca să ştie c nd trebuie să spună cuv nt, cine altul respinge pe cuminţii şi nţelepţii lumii şi face nebună nţelepciunea lor, ntărind numai cuvintele robilor Săi, dec t El nsuşi ? Căci El face lucruri noi şi minunate spre slava Sa. El face n inima pustie şi uscată cale de smerenie şi de blândeţe, iar n cugetarea secată şi fără apă, r u de nţelepciune negrăită, ca să adape poporul Său cel ales, poporul pe care Şi l a pregătit ca să povestească virtuţile Lui. Căci El umblă naintea celor ce L iubesc şi se tem de El, netezeşte munţii patimilor, sfarmă porţile de aramă ale ne ştiinţei, deschide uşile cunoştinţei Sale şi descoperă vistieriile acoperite de ntuneric, ascunse şi nevăzute ale ei, ca să cunoască că El este Domnul Dumnezeu, Care cheamă numele lor Israel.

62. Cine este Cel ce potoleşte marea patimilor şi opreşte valurile ei ? Domnul Savaot, Cel ce scapă din

544. Va fi ca Ilie cel hrănit, după petrecerea n muntele Carmel, de văduva din Sarepta Sidonului cu p inea cunoştinţei şi cu ulciorul nţelepciunii, spre mbătarea sau entuziasmul dragostei de Dumnezeu.

545. Va fi ca Moise. In afara hotarelor locului veşnic nu e nimic, pentru că el nu are hotar. El este viaţa şi iubirea nemărginită a lui Dumnezeu.

primejdia păcatului pe cei ce L iubesc pe El, şi linişteşte furtuna g ndurilor ; Cel ce pune cuvintele Sale n gura lor şi i acopere cu umbra m inilor Sale, cu care a ntărit cerul şi a ntemeiat păm ntul. El dăruieşte celor ce se tem de El limbă de nvăţătură şi ureche de nţelegere, ca să audă glasul Lui de sus şi să vestească n casa lui Iacob, n Biserica credincioşilor, poruncile Lui. Iar cei ce n au ochi să vadă razele Soarelui dreptăţii şi ureche să audă cele slăvite ale lui Dumnezeu au ca parte ntunericul neştiinţei şi nădejdea lor este deşartă. Nici unul dintre aceştia nu grăieşte cele drepte, nici nu este ntru ei judecată adevărată. Căci au ascultat de cei deşerţi şi de cei ce grăiesc sunete goale. Ei zămislesc pizmă şi nasc b rfire, căci urechile lor s nt netăiate mprejur şi nu pot să audă. De aceea cuv ntul cunoştinţei lui Dumnezeu li s a făcut lor spre os ndă şi nu vor să l audă pe El.

63. Ce nţelepciune este n cei ce s nt chinuiţi de pizmă faţă de aproapele ? Cum vor recunoaşte pizmuitorii, ntreabă Ieremia, că s ntem nţelepţi şi legea Domnului este cu noi (Ierem. VIII, 8), c nd se topesc de pizmă faţă de cei ce au luat harul Duhului, prin nţelepciunea şi cunoştinţa lui Dumnezeu ? În deşert s a născut cunoştinţa mincinoasă n cărturarii şi nţelepţii lumii, care s au abătut de la cunoştinţa adevărată. De aceea au fost ruşinaţi nţelepţii, căz nd de la nţelepciunea M ng ietorului şi văz nd o pe aceasta nmul ţindu se n fiii pescarilor ; şi s au uimit de puterea cuvintelor lor şi s au prins n mrejele g ndurilor lor (Ierem. VIII, 9) ca unii ce au lepădat cunoştinţa şi nţelepciunea cea adevărată a Domnului.

64. Cum s au topit de invidie cei care pizmuiesc pe cei ce s au mbogăţit de harul Duhului ! Cum s au topit de pizmă, cei ce au părăsit izvorul nţelepciunii lui Dumnezeu, faţă de cei ce au primit limba de foc, ca

pe un condei de cărturar ager la scris ![546]. De ar fi umblat pe calea lui Dumnezeu, ar fi locuit n pacea nepă timirii n veac şi ar fi aflat unde este nţelepciunea, unde este tăria, unde este nţelegerea şi cunoştinţa lucrurilor, unde este dăinuirea ndelungată şi viaţa, unde este lumina ochilor şi nţelepciunea cu pace ; ar fi cunoscut cine află locul şi cine intră la vistieriile ei ; ar fi cunoscut cum porunceşte Dumnezeu proorocilor celor nvăţaţi de Cuv ntul, zic nd : «Proorocul care are n vis descoperire să povestească vedenia visului său, şi cel la care a venit cuv ntul Meu, să mpărtăşească cuv ntul Meu pentru adevăr» (Ierem. XXIII, 28). Şi iarăşi : «Scrie ţi n carte toate cuvintele pe care ţi le am spus» (Ierem. XXX, 8). Dacă ar fi aflat acestea, nu s ar fi topit de pizmă mpotriva unora ca aceştia.

65. C nd şi va schimba arapul pielea şi leopardul mpestriţăturile sale, vor putea şi pizmaşii să grăiască şi să sfătuiască bine, g ndind cele rele. Căci ei nşeală pe cei apropiaţi lor, fiindcă umblă cu viclenie, şi şi bat joc de prietenii lor, negrăind adevărul, fiindcă limba lor s a nvăţat să grăiască cele deşarte şi mincinoase. Ia aminte deci tu, cel ce pentru cunoştinţa şi cuv ntul lui Dumnezeu eşti pizmuit şi batjocorit de ei, şi roagă te cu stăruinţă ca Ieremia şi zi : «Doamne, pomeneşte mă pe mine şi cercetează mă şi scapă mă de bărbaţii pizmaşi care mă urmăresc, nu mă pune la ndelungă răbdare, vr nd să mă cerci multă vreme. Cunoaşte că am fost luat n r s de cei ce nesocotesc cunoştinţa Ta. Smereşte i pe ei n pizmuirea lor şi mi va fi cuv ntul cunoştinţei Tale spre veselie şi spre bucuria inimii mele. Căci n am şezut n sfatul celor ce şi bat joc de cunoştinţa Ta, ci m am temut de faţa m inii Tale şi am şezut singur ; că pizma lor m a umplut de amărăciune» (Ieremia XV, 15—18). Şi vei auzi : «Bine ştiu aceasta. De vei ntoar

546. Limba de foc a Duhului poate lua şi forma unui condei ager, ad nc şi nflăcărat.

ce vreun rătăcit de la calea lui, te voi aşeza pe tine n-tre prietenii Mei ; naintea feţei Mele vei sta. Şi de vei face de preţ pe vreun nevrednic, vei fi ca gura Mea, te voi izbăvi pe tine din ghiara lupilor pizmaşi, zice Domnul lui Israel» (Ierem. XV, 19—21).

66. Sf rşitul cuv ntului e totul. Deci să asculte n-ţelepţii pizmaşi. Nazireii lui Dumnezeu s au curăţit prin osteneli mai mult dec t zăpada. Albitu s a viaţa lor mai mult dec t laptele. Chipul nţelepciunii lor a ntre-cut piatra de safir şi nfăţişarea cuvintelor lor e mai presus de mărgăritarul curat. Iar cei ce s au desfă-tat cu cunoştinţa lumească au pierit la ieşirea duhului. Cei ce s au hrănit din nţelepciunea elinilor s au m-brăcat cu fumul neştiinţei. Căci li s a lipit limba de g tlejul lor şi au amuţit, fiindcă au lepădat nţelepciu-nea şi cunoştinţa adevărată a Duhului dumnezeiesc, ne-voind să o primească pe aceasta prin osteneli[547].

67. Cel ce dă gură deschisă n mijloc de adunare multă, robilor săi, şi cuv nt celor ce vestesc cu putere multă, este Dumnezeu, Care smereşte pomul nalt şi nalţă pomul smerit, Care usucă pomul verde şi nver-zeşte pomul uscat. Căci a Lui este nţelepciunea şi cu-noştinţa şi puterea. Şi precum schimbă anotimpurile şi anii, aşa face şi sufletele care L caută şi L doresc pe El, să mpărăţească peste patimi, şi le mută de la viaţă la viaţă, d nd nţelepciune celor nţelepţi cu Duhul şi pricepere celor ce au nţelegere. El descopere lucruri ad nci şi ascunse celor ce cercetează ad ncurile lui Dum-nezeu şi le dă lor să cunoască ghiciturile acoperite de ntuneric. Căci lumina cunoştinţei şi a nţelepciunii este cu El şi o dă cui voieşte.

547. Învăţătura lui Hristos e o nvăţătură de practicat, nu o teorie de luat simplu la cunoştinţă. Pentru că prin ea omul trebuie să se facă asemenea lui Hristos şi să intre şi să nainteze n unirea cu El şi cu viaţa dumnezeiască infinită, de care s a umplut umanitatea Lui.

68. Tuturor celor ce lucrează ntru răbdare poruncile, după omul din afară şi din lăuntru, şi caută numai la slava lui Dumnezeu, li se dă cinstea cunoştinţei cereşti, pacea sufletului şi nestricăciunea, ca unora ce nu s nt numai auzitori, ci şi făcători ai legii harului. Dumnezeu nu face de ocară cunoştinţa acestora, care e mărturisită prin fapte, ci o slăveşte mpreună cu cuvintele cunoştinţei celor ce luminează, prin nţelepciunea Lui, n Biserica credincioşilor. Fiindcă la El nu este căutare la faţă. Iar celui ce se nevoieşte pentru a se făli şi nu ascultă de cuvintele celor ce s nt povăţuiţi de Duhul, ci ascultă de părerea lui şi de cuvintele amăgitoare ale celor ce au mbrăcat numai chipul evlaviei şi s nt călăuziţi de Duhul iubirii de slavă şi al iubirii de plăcere, i se dă necaz şi str mtorare, pizmă, m nie şi furie, acum ca răsplată pentru amăgirea lui, iar la sf rşit ca pedeapsă a g ndurilor lui ce se os ndesc, sau se apără ntre ele. Vorbim de ziua n care va judeca Dumnezeu cele ascunse ale oamenilor şi va răsplăti fiecăruia după lucrul lui (Rom. II, 6—16).

69. Precum nu este iudeu cel ce este aceasta ntru arătare, după cum s a spus, şi nici tăiere mprejur cea ntru arătarea trupului (Rom. II, 28, 29), ci iudeu e cel ce e aceasta ntru ascuns şi tăiere mprejur e cea a inimii, care s nt n duh nu n literă, aşa nici un bărbat desăv rşit ntru cunoştinţă şi nţelepciune nu e cel tare numai n cuv ntul arătat şi grăit, nici nevoitor la culme cel ce e aşa ntru nevoinţa trupească şi văzută. Ci nevoitor este cel ce e aceasta ntru lucrarea ascunsă şi nţelegătoare, iar nţelept şi desăv rşit ntru cunoştinţă este cel ce grăieşte din inimă curată şi bună prin Duhul lui Dumnezeu şi nu prin literă. Lauda acestora nu e de la oameni, ci de la Dumnezeu. Căci s nt neştiuţi sau pizmuiţi de oameni, fiind iubiţi şi cunoscuţi numai de Dumnezeu şi de cei mişcaţi de Duhul Lui.

70. Dacă nu se va ndrepta, precum s a spus, nici un trup naintea lui Dumnezeu din faptele legii (Rom. III, 20), cine se va dasăv rşi naintea lui Dumnezeu numai prin luptele şi ostenelile nevoinţei ? Căci prin fapte ajungem la deprinderea virtuţii şi oprim lucrarea patimilor, dar numai prin ele nu ne desăv rşim ntru plinătatea lui Hristos. Deci ce ne duce pe noi la desăvârşire ? Credinţa sinceră in Dumnezeu. Ea este temelia celor nădăjduite (Evr. XI, 1). Prin ea Abel a adus lui Dumnezeu o jertfă mai deplină dec t Cain şi a primit mărturia de om drept, iar Avraam, c nd a fost chemat, a ascultat şi a ieşit ca să locuiască n păm ntul făgăduinţei. Ea urcă pe cei ce se nevoiesc la nădejdile mari ale darurilor mai nalte ale lui Dumnezeu şi de acolo la cunoştinţa lucrurilor. Ea le dă lor comori nesecate ale Duhului n inimă, ca să scoată de acolo taine noi şi vechi ale lui Dumnezeu şi să le dea celor ce au trebuinţă. Drept aceia, cel ce s a mpărtăşit de ea, s a nălţat şi s a desăvârşit prin dragoste intru cunoştinţa lui Dumnezeu şi a intrat ntru odihna Lui, odihnindu se şi el de toate lucrurile sale, ca şi Dumnezeu de ale Lui (Evr. IV, 3).

71. Dacă Dumnezeu s a jurat odinioară, că cei neascultători nu vor intra ntru odihna Sa şi ca urmare nici n au putut intra din pricina necredinţei lor, cum vor putea să intre vreunii prin singura nevoinţă trupească, fără de credinţă, ntru odihna nepătimirii şi ntru desăv rşirea cunoştinţei, c nd vedem pe mulţi ne put nd să intre şi să se odihnească de toate ostenelile lor? Drept aceea trebuie să se cerceteze fiecare de nu cumva este ntru sine o inimă vicleană şi necredincioasă şi de aceea se lipseşte, deşi se află n multe osteneli, de odihna şi de desăv rşirea lui, din care pricină se chinuieşte pururea cu faptele şi măn ncă p inea durerii. Şi dacă lipseşte odihna ntru el, să se silească să intre prin

credinţă ntru odihna nepătimirii şi ntru desăv rşirea cunoştinţei[548], ca nu cumva să cadă n vechea pildă a neascultării şi să pătimească aceleaşi lucruri ca şi cei ce n au ascultat odinioară.

72. Deoarece s ntem fiinţe supuse simţurilor, cuvântătoare şi nzestrate cu minte, trebuie să aducem şi noi o zeciuială din tot ce s ntem noi nşine. Ca fiinţe sensibile trebuie să simţim n chip cuvenit lucrurile supuse simţurilor şi, prin frumuseţea lor, să ne grăbim şi să aducem cunoştinţa lor fără greşeală Ziditorului. Ca fiinţe cuvântătoare, să grăim bine despre lucrurile dumnezeieşti şi omeneşti. Iar ca fiinţe nzestrate cu minte, să cugetăm fără greşeală despre Dumnezeu, despre viaţa veşnică, despre mpărăţia cerurilor şi despre tainele Duhului ascunse n ea. Trebuie să ne conducem n chip sănătos şi fără greşeală potrivit cu Dumnezeu. Simţirea, vorbirea şi cugetarea trebuie stăp nite şi folosite n chip sănătos. Aceasta este măsura adevărată şi dumnezeiască şi aducerea noastră sfinţită lui Dumnezeu[549].

73. Zeciuiala adevărată adusă lui Dumnezeu este Paştele sufletesc, sau trecerea peste toată deprinderea pătimaşă şi peste toată simţirea neraţională[550]. In vremea acestui Paşte se jertfeşte Cuv ntul n contemplarea lucrurilor şi se măn ncă n p inea cunoştinţei şi se bea

548. Odihna nepătimirii e legată de cunoştinţa ce vine din credinţa fermă, pentru că ea face clară şi sigură legătura sufletului cu Dumnezeu cel personal ; i dă conştiinţa odihnei n iubirea Lui nesf rşită şi nemijlocită. In nevoinţe omul se simte ncă departe de Dumnezeu; el luptă ncă cu patimile, neav nd pe Duhul deplin n el.

549. Prin simţirea, prin vorbirea şi g ndirea noastră, nchinate lui Dumnezeu, ne aducem nu numai pe noi nşine Lui, ci toate cele simţite, vorbite şi g ndite, adică ntreaga lume sensibilă şi inteligibilă, descope rindu i prin aceasta transparenţa pentru Dumnezeu, sau străbaterea lui Dumnezeu prin ea.

550. Pastele nseamnă trecerea prin Marea Roşie şi deci ieşirea din robia Egiptului, spre libertate şi spre ţara făgăduinţei. Simbolic ea nseamnă trecerea peste ceea ce ne nchide n robia patimilor, la largul infinităţii lui Dumnezeu şi a libertăţii n ea, din str mtorarea robiei celor văzute, n care nu se simte bine sufletul.

preacinstitul Lui s nge n paharul nţelepciunii tainice. Deci cel ce serbează acest Paşte, şi a jertfit sieşi Mielul care ridică păcatele lumii şi nu va mai muri, ci, după glasul Domnului, va trăi n veac (Ioan VI, 52)[551].

74 Cel ce s a ridicat din faptele moarte a nviat mpreună cu Hristos. Iar dacă a nviat mpreună cu Hristos prin cunoştinţă, şi Hristos nu mai moare, nici pe el nu l mai stăp neşte moartea neştiinţei (Rom. VI, 9). Căci cel ce a murit odinioară prin păcat, abăt ndu se de la mişcarea cea după fire, a murit o dată pentru totdeauna. Iar cel ce vieţuieşte acum, vieţuieşte lui Dumnezeu prin libertatea Duhului Sf nt, Care l a ridicat pe el din faptele moarte ale păcatului. De aceea nu mai trăieşte trupului şi lumii, odată ce e mort faţă de mădularele trupului şi faţă de lucrurile vieţii, ci trăieşte n el Hristos, odată ce se află sub harul Duhului Sf nt şi nu mai este sub legea trupului. El şi dăruieşte acum mădularele sale, ca arme ale dreptăţii, lui Dumnezeu şi Tatăl.

75. Cel ce şi a eliberat mădularele sale din robia patimilor şi le a nfăţişat spre slujirea dreptăţii, s a apropiat de sfinţirea ntru Duhul Sf nt, ridic ndu se peste legea trupului. Şi aceasta nu l va mai stăp ni prin păcat, odată ce se odihneşte n libertatea şi n legea Duhului. Căci sf rşiturile slujirii dreptăţii nu s nt ca sf rşiturile robiei patimilor. Acestea duc la pieirea sufletului nţelegător, iar acelea sf rşesc n viaţa veşnică, cea ascunsă n Hristos, Domnul nostru[552].

551. Mielul se dă ca Jertfă omului credincios n contemplarea lucrărilor ; mai bine zis omul nsuşi il jertfeşte sieşi n această contemplare, sau l coboară la sine n stare de m ncare şi băutură spre sfinţirea lui, prin eliberarea de patimi, prin cunoştinţă şi nţelepciune, care nu i o cunoştinţă şi o nţelepciune n izolare individuală şi str mtorată, ci in comunicare cu Cuv ntul sau cu Izvor torul personal al cunoştinţei, al nţelepciunii şi al libertăţii.

552. Cel ce a intrat n viaţa liberă de patimi, care e o viaţă a cunoştinţei lui Dumnezeu cel nesf rşit n iubire, sporeşte continuu n

76. C tă vreme omul trăieşte trupeşte, e stăp nit de legea trupului. Iar dacă moare şi e mort lumii, e slobozit de legea trupului. Dar nu putem muri lumii, dacă nu murim mădularelor trupului. Şi murim acestora c nd ne facem părtaşi Duhului Sf nt[553]. Iar Duhului Sf nt ne vădim că s ntem părtaşi, c nd aducem lui Dumnezeu roade vrednice de Duhul, şi anume dragostea către Dumnezeu din tot sufletul şi către aproapele din toată simţirea, bucuria inimii din conştiinţă curată, pacea sufletului din nepătimire şi smerenie, bunătatea g ndurilor minţii, ndelunga răbdare n necazuri şi ncercări, dulceaţa n nfr narea purtărilor, credinţă simţită şi nendoielnică n Dumnezeu, bl ndeţe din smerită cugetare şi din umilinţă şi nfr narea generală a simţurilor. C nd aducem astfel de roade lui Dumnezeu, ne aflăm n afară de legea trupului şi nu mai este mpotriva noastră lege care să ne pedepsească pentru roadele ce le am adus morţii c tă vreme trăiam trupului. Căci am fost sloboziţi de legea trupului, ca unii ce am nviat mpreună cu Hristos din lucrurile moarte prin libertatea Duhului (Rom. VIII, 21)[554].

77. Cei ce au primit p rga Duhului prin baia naşterii celei de a doua şi o păzesc pe ea nestinsă, apăsaţi ncă de povara trupului, suspină n sinea lor, aştept nd nfierea prin plinătatea M ng ietorului, ca să vadă izbăvirea lor de robia stricăciunii[555]. Căci Duhul vine n

această viaţă. Ea este o viaţă veşnică. Dar cel ce a căzut din ea nu mai naintează n viaţă, ci răm ne mereu mort, pentru că răm ne n aceeaşi mărginire monotonă a repetiţiei şi a lipsei de libertate şi de comuniune.

553. Totdeauna Duhul Sf nt cu libertatea Lui e opus automatismului legilor naturale şi patimilor care ne mărginesc şi ne ţin in această mărginire.

554. Odată ce credinciosul e viu şi liber de patimi n Duhul lui Hristos, nu mai are rost să fie pedepsit pentru lucrurile moarte n care trăia nainte.

555. Coruperea trupului nu va fi biruită dec t prin plinătatea Duhului, prin cov rşirea puterii spirituale ce va iradia din El. Starea aceea va nsemna o supremă intimitate şi comunicare cu Dumnezeu, o stare

ajutorul slăbiciunilor lor fireşti şi se roagă pentru ei cu suspine de negrăit (Rom. VIII, 26). Aceasta, deoarece cugetul lor este după Dumnezeu şi nădejdea lor aşteaptă să vadă descoperirea fiilor lui Dumnezeu n trupul lor muritor, adică moartea de viaţă făcătoare a lui Iisus[556], ca să fie şi ei fii ai lui Dumnezeu ca unii ce s nt călăuziţi de Duhul Sf nt (Rom. VIII, 14) ; şi să se slobozească de robia trupului şi să ajungă la slobozenia fiilor lui Dumnezeu (Rom. VIII, 19, 23). Acestora li se ajută la tot lucrul bun, ca unora ce iubesc pe Dumnezeu (Rom. VIII, 28).

78. Dumnezeiasca Scriptură, nţeleg ndu se duhov niceşte, şi comorile din ea descoperindu se prin Sf ntul Duh numai celor duhovniceşti, nu poate vreun om sufletesc să primească descoperirea lor. Căci acesta nu primeşte să cugete sau să asculte, afară de nlănţuirea g ndurilor lui, nimic din ceea ce zic alţii. Fiindcă el nu are n sine Duhul lui Dumnezeu, care cercetează ad ncurile lui Dumnezeu (1 Cor. II, 10) şi cunoaşte cele ale lui Dumnezeu, ci duhul lumii cel păm ntesc şi plin de duşmănie şi de pizmă, de ceartă şi de vrajbă. Din această pricină pentru el este nebunie să cerceteze şi să urmărească nţelesul dinăuntru al literii. Căci el nu poate să l cunoască, fiindcă toate ale dumnezeieştii Scripturi se nţeleg duhovniceşte. El şi bate joc de lucrurile omeneşti şi dumnezeieşti şi de cei ce le nţeleg pe acestea duhovniceşte. Şi nu i socoteşte pe aceştia duhovniceşti, nici călăuziţi de Duhul dumnezeiesc, ci născocitori de

de filiaţie faţă de Dumnezeu. Duhul Sf nt odihnindu se atunci deplin peste credincios şi in el, l va face fiu al Tatălui, asemenea Fiului Unuia Născut, peste Care se odihneşte din veci.

556. «Moartea de viaţă făcătoare a lui Iisus» este puterea care ajută pe cei ce cred n El să moară şi ei pornirilor trupeşti care reprezintă moartea cea adevărată şi prin aceasta să vieţuiască lui Dumnezeu, adică să participe la viaţa cea adevărată, oferindu şi mădularele lor sufleteşti şi trupeşti lui Dumnezeu, ca prin ele să lucreze puterea lui şi să trăiască viaţa Lui, viaţa nviată şi nemuritoare a lui Hristos, Care trăieşte ca om viaţa infinită a lui Dumnezeu, Care a biruit prin Duhul moartea.

nţelesuri nchipuite. El strică şi răstoarnă cuvintele Scripturilor şi nţelesurile dumnezeieşti ca Dima acela (2 Tim. IV, 10). Nu aşa face nsă cel duhovnicesc, ci judecă toate sub lucrarea Duhului dumnezeiesc, dar el nsuşi nu poate fi judecat de nimeni. Căci n el este mintea lui Hristos, pe care nimeni nu poate să o nţeleagă (1 Cor. II, 14—15).

79. Fapta fiecăruia, zice Pavel, va fi descoperită n ziua cea de apoi şi va fi cercată prin foc (1 Cor. III, 13). Deci dacă lucrul cuiva e din substanţă nestricăcioasă, ceea ce şi a aşezat n sine spre zidire va răm ne nestricat n mijlocul focului. Ba nu numai că nu va arde, ci va căpăta şi strălucire, curăţindu se cu totul de puţina tină. Dar dacă lucrul cuiva este din substanţă stricăcioasă, ceea ce şi a legat de sine ca povară va arde, mi stuindu se, şi el va răm ne golit n mijlocul focului. Iar lucrul nestricăcios şi dăinuitor s nt lacrimile de pocăinţă, milostenia, mpreuna pătimire, rugăciunea, smerenia, credinţa, nădejdea, dragostea şi tot ce se face n scopul evlaviei. Acestea, ncă trăind omul, s nt zidite n Biserica sf ntă a lui Dumnezeu, iar plec nd de aici merg mpreună cu el şi răm n mpreună cu el nestricate n veci. Lucrul ce se va arde de focul acela nsă, vădit este tuturor că e iubirea de plăcere, iubirea de slavă, iubirea de argint, ura, pizma, furtişagul, beţia, b rfirea, os n direa şi tot ce se face rău prin trup, din poftă sau m nie. Acestea se strică mpreună cu omul care vieţuieşte ars de focul poftei şi pleacă cu el c nd se desface de trup, dar nu răm n mpreună cu el, ci, stric ndu se, l lasă pe lucrătorul lor n mijlocul focului, chinuit n vecii vecilor [557].

80. Cunoştinţa lui Dumnezeu nseamnă că cel ntărit n aceasta, prin smerită cugetare şi rugăciune, a fost

557. Ele nu răm n cu cel ce le a săv rşit, pentru că el nu le mai poate săv rşi, fiind sleit de orice putere. Dar e chinuit de amintirea lor şi de urmările lor n fiinţa lui.

cunoscut de Dumnezeu şi s a mbogăţit de la Dumnezeu cu cunoştinţa tainelor Lui mai presus de fire[558]. Iar dacă se vede m ndrie n jurul lui, nu a fost zidit prin acestea n ea, ci e purtat de duhul cel păm ntesc al lumii acesteia. De aceea unul ca acesta, chiar dacă pare că ştie ceva, nu cunoaşte nimic din lucrurile dumnezeieşti precum trebuie să cunoască. Dar cel ce iubeşte pe Dumnezeu şi nu socoteşte nimic mai de preţ dec t iubirea de Dumnezeu şi a aproapelui, a cunoscut şi ad ncurile dumnezeieşti şi tainele Împărăţiei Lui, cum trebuie să le cunoască cel mişcat de Duhul dumnezeiesc[559] ; şi a fost cunoscut de Dumnezeu ca lucrător adevărat al raiului, adică al Bisericii Lui, care mplineşte prin iubire voia lui Dumnezeu, ntorc nd suflete şi scoţ nd vrednici din nevrednici, cu cuv ntul dat lui prin Sf ntul Duh, şi păzind lucrul lui nerăpit, prin smerită cugetare şi umilinţă.

81. Toţi ne am botezat ntru Hristos n apă şi n Duh Sf nt, şi toţi m ncăm aceeaşi m ncare duhovnicească şi bem aceeaşi băutură duhovnicească (1 Cor. X, 2 ş.u.). Iar acestea s nt Hristos. Dar ntru mulţi dintre noi nu binevoieşte Dumnezeu. Căci mulţi dintre cei credincioşi şi s rguincioşi şi au asuprit şi şi au veştejit trupurile lor prin multe osteneli şi deprinderi ale nevoinţei trupului, dar neav nd umilinţă din inimă zdrobită şi din cugetare iubitoare de bine, şi milă din dragoste, faţă de aproapele şi faţă de ei nşişi, au fost găsiţi goi de plinătatea Duhului Sf nt şi s au aflat departe de cunoştinţa lui Dumnezeu, av nd p ntece neroditor de nţelegere şi cuv nt nesărat şi neluminat[560].

558. Cunoştinţa celui duhovnicesc e o reflectare a cunoştinţei lui Dumnezeu n el; căci orice cunoştinţă este prin participarea la ceea ce e cunoscut.

559. Dacă orice cunoştinţă se naşte prin participare la ceea ce se cunoaşte, participarea la o persoană are loc prin iubire. Cunoaşterea unei persoane de către alta provine deci din iubirea reciprocă ntre ele.

560. Cuv nt neluminat pe dinăuntru şi zornăind pe din afară şi nesărat, adică neput nd ntreţine şi dezvolta viaţa.

82. Ceea ce li se cere nazireilor de către Scriptură nu este numai să urce muntele Sinai prin fapte, nici numai să se curăţească nainte de a se urca şi să şi spele veşmintele şi să nu se mpreune cu femeie, ci şi să vadă, nu spatele lui Dumnezeu, ci pe Dumnezeu nsuşi ntru slava Sa, binevoind ntru d nşii şi d ndu le tablele cunoştinţei spre zidirea poporului Său[561].

83. Cuv ntul nu i duce cu Sine pe toţi slujitorii şi ucenicii Săi la descoperirea tainelor ascunse şi mai mari ale Sale, ci numai pe aceia cărora le a dat ureche şi le a deschis ochi de vedere şi le a limpezit limbă nouă. Pe aceştia lu ndu i cu Sine şi despărţindu i de ceilalţi, care şi ei erau ucenici, urcă pe Muntele Tabor al contemplaţiei şi se schimbă la faţă naintea lor. Nu i mai nvaţă acum tainic cele ale Împărăţiei cerurilor, ci le arată slava şi strălucirea dumnezeirii, şi lasă să lumineze din El, ca din Soarele dreptăţii, temelia vieţii şi a cuv ntului lor n mijlocul Bisericii credincioşilor ; iar nţelesurile lor le face albe şi curate ca o lumină preastrălucitoare ; şi aşază mintea Sa n ei şi i trimite să scoată din gură lucruri noi şi vechi spre zidirea Bisericii Sale.

84. Mulţi şi au lucrat ţarinile lor cu multă s rguinţă şi au aruncat n ele săm nţă curată, curăţind mai nainte mărăcinii şi arz nd spinii cu focul pocăinţei. Dar fiindcă n a plouat n ele Dumnezeu ploaia Sf ntului Duh prin umilinţă, n au dob ndit nimic din aceasta. Căci s au uscat de secetă şi n au luat rodul spicului nmulţit al cunoştinţei lui Dumnezeu. De aceea, deşi n au murit de foamea cuv ntului dumnezeiesc, totuşi au pierit săraci de cunoştinţa lui Dumnezeu[562] şi cu m inile goale, adu-

561. A vedea spatele lui Dumnezeu este a bănui că este Dumnezeu, sau a deduce că El există, din creaţie şi Scriptură. A L vedea pe El nsuşi, sau din faţă, nseamnă a L trăi intens şi a L asculta ca Persoană ntr un dialog producător de răspundere pentru alţii.

562. Au auzit cuvintele lui Dumnezeu, dar n au avut cunoştinţa lui Dumnezeu; n au cunoscut nţelesul cuv ntului şi n au simţit pe Dumnezeu ca Persoană, grăind n cuv nt şi d ndu le viaţă, prin comuniunea Sa cu ei prin cuv nt.

n ndu şi puţine lucruri spre hrană din darul lui Dumnezeu.

85. Tot cel ce scoate cuvinte de folos din gura sa, spre zidirea aproapelui, le scoate din vistieriile bune ale inimii sale, fiind el nsuşi bun, după cuv ntul Domnului. Dar nimeni nu poate fi mişcat să cuv nteze despre Dumnezeu, dec t n Duhul Sf nt. Şi nimeni, grăind n Duhul lui Dumnezeu, nu vorbeşte cele potrivnice credinţei n Hristos, ci cele care zidesc şi duc la Dumnezeu şi n Împărăţia Lui şi refac străvechea nobleţe şi unesc cu Dumnezeu pe unii care se m ntuiesc. Dacă fiecăruia i se dă arătarea Duhului spre folos, cel ce s a m-bogăţit cu cuv ntul nţelepciunii lui Dumnezeu şi al cunoştinţei stă sub lucrarea Duhului Dumnezeiesc şi este casă a vistieriilor nesecate ale lui Dumnezeu.

86. Niciunul dintre cei ce s au botezat şi cred n Hristos nu răm ne nepărtaş de harul Duhului, dacă nu s a predat pe sine la toată lucrarea duhului potrivnic şi nu şi a ntinat credinţa prin fapte necuvenite, sau nu convieţuieşte cu tr ndăvia şi cu nepăsarea. Dar cel ce a păzit p rga Sf ntului Duh, pe care a primit o din Sf n-tul Botez, nestinsă, sau dacă s a stins a nviorat o prin faptele dreptăţii, nu se poate să nu primească şi plinirea ei de sus. Iar prin buna sa nevoinţă se nvredniceşte, primind plinătatea Duhului, sau de cuv ntul nţelepciunii lui Dumnezeu spre nvăţătura Bisericii ; sau de cu-v ntul cunoştinţei tainelor lui Dumnezeu prin acelaş Duh, ca să cunoască tainele Împărăţiei cerurilor ; sau de credinţa din inimă, prin acelaş Duh, spre a crede n făgăduinţele lui Dumnezeu ca Avraam ; sau de darul vindecărilor, n acelaş Duh, spre tămăduirea bolilor ; sau de lucrarea puterilor, spre a alunga draci şi a face semne ; sau de proorocie, spre a vedea nainte şi a spune cele viitoare ; sau de deosebirea duhurilor, spre a cunoaşte cine grăieşte n Duhul lui Dumnezeu şi cine

nu ; sau de tălmăcirea diferitelor limbi ; sau de darul m ng ierii celor ntristaţi ; sau de darul c rmuirii turmei şi a poporului lui Dumnzeeu ; sau de dragostea faţă de toţi şi de darurile ei, de ndelungă răbdare, de bunătate şi de toate celelalte. Iar dacă nu va fi cineva părtaş de niciunul din acestea, nu pot să spun că unul ca acesta e credincios, sau că face parte din r ndul celor ce au mbrăcat pe Hristos de la dumnezeiescul Botez.

87. Cel ce are dragoste nu ştie să pizmuiască ; nu e uşuratic, fălos şi pornit ; nu se ng mfă faţă de cineva ; nu se poartă cu necuviinţă faţă de aproapele ; nu caută numai cele spre folosul său, ci şi spre al aproapelui ; nu se m nie degrabă mpotriva celor ce l supără ; nu ia n seamă, dacă sufere vreodată vreun rău ; nu se bucură de nedreptatea prietenilor, ci se bucură de adevărul dreptăţii lor ; toate le rabdă c te vin asupra lui cu ntristare ; toate le crede din simplitate şi nerăutate ; toate cele făgăduite nouă de Dumnezeu nădăjduieşte că le va lua ; toate ispitele le rabdă, nerăsplătind răul cu rău ; şi niciodată lucrătorul dragostei nu cade din dragostea aproapelui (1 Cor. XIII, 4—8).

88. Dintre cei ce s au nvrednicit de harul de sus al Duhului Sf nt, prin felurite daruri, unii s nt ncă prunci şi nedesăv rşiţi n darurile dumnezeieşti, iar alţii bărbaţi şi desăv rşiţi n plinătatea acestora. Unii, ntinz n du se spre lucrarea dumnezeieştilor porunci, cresc n ele şi, umpl ndu se de darurile mai mari ale Duhului, părăsesc darurile din urmă ale prunciei. Iar alţii, săl t ndu se la culmea iubirii şi a cunoştinţei de Dumnezeu, se odihnesc de lucrarea darurilor din parte, fie că s nt proorocii, fie deosebiri ale duhurilor, fie m ng ieri, fie conduceri ş.a.m.d. (1 Cor. XII, 4—11). Căci cel ce a intrat n palatul dragostei nu mai cunoaşte din parte pe Dumnezeu, sau dragostea, ci l cunoaşte grăind faţă că

tre faţă, precum el nsuşi este cunoscut de Dumnezeu (1 Cor. XIII, 12).

89. Cel ce din r vnirea darurilor duhovniceşti urmăreşte dragostea şi o primeşte nu sufere să vorbească numai cu sine nsuşi prin rugăciune şi citire, spre zidirea sa. Căci cel ce vorbeşte numai cu gura cu Dumnezeu, prin rugăciune şi psalmi, se zideşte pe sine, cum zice Pavel. Ci se sileşte să şi proorcească spre zidirea Bisericii lui Dumnezeu, adică să nveţe pe cei apropiaţi lucrarea poruncilor lui Dumnezeu şi felul cum trebuie să se silească ei spre a bine plăcea lui Dumnezeu. Căci cu ce ar şi putea să folosească pe alţii nt istătătorul care grăieşte totdeauna numai cu sine şi cu Dumnezeu prin rugăciune şi c ntare, dacă n ar grăi şi celor de sub el, fie ntru descoperirea Duhului Sf nt, fie ntru darul na inte văzător al proorociei, fie ntru nvăţătura cuv ntului de nţelepciune ? Care dintre cei de sub ascultare se va pregăti spre lupta cu patimile şi cu dracii, de nu i va da acela cuv nt lămurit de nvăţătură prin scris, sau prin grai viu ? Cu adevărat, de nu va căuta păstorul, spre zidirea turmei sale, să prisosească n cuv ntul nvăţăturii şi n cunoştinţa Duhului, nu va fi r vnitor al darurilor lui Dumnezeu. Căci prin multa rugăciune şi c ntare cu gura n Duh sau cu sufletul, se zideşte pe sine, dar mintea sa este neroditoare, neproorocind prin cuv ntul nvăţăturii şi nezidind Biserica lui Dumnezeu. Iar dacă Pavel, care s a unit cu Dumnezeu prin rugăciune mai mult dec t toţi oamenii, voia mai bine să spună cinci cuvinte prin mintea roditoare n Biserică, ca să i nveţe şi pe alţii, dec t zeci de mii de cuvinte ale c ntării cu gura, de bună seamă că s au rătăcit de la dragoste cei ce stau n fruntea altora şi şi mplinesc slujba de păstor numai cu c ntarea şi cu citirea.

90. Cel ce ne a dat nouă fiinţa din materia mai de jos şi din firea nţelegătoare şi a adunat n chip minunat

ntr o fiinţă şi ntr un ipostas cele protivnice ale firii văzute n ele nsele, ne a dat şi existenţa bună prin cuv ntul nţelepciunii Sale şi prin cuv ntul cunoştinţei. Aceasta, ca pe de o parte să vedem prin cunoştinţa Duhului comorile ascunse ale Împărăţiei cerurilor, dăruite nouă de El, pe de alta, să facem cunoscută şi celor apropiaţi, prin cuv ntul nţelepciunii, bogăţia iubirii Lui şi bunătăţile veşnice, pe care le a gătit spre desfătare celor ce L iubesc pe El.

91. Cel ce s a ridicat peste ameninţările şi făgăduinţele celor trei legi a intrat la viaţa nesupusă legii, făc ndu se lege Bisericii şi nefiind stăp nit de lege. Iar dacă viaţa nesupusă legii este liberă, atunci ea este mai presus de orice silă şi putinţă de abatere[563]. Şi cine ajunge la ea, eliberat de trupul din afară şi prefăcut n foc, prin mpărtăşirea de Duhul, s a unit şi el n ntregime cu Hristos cel mai presus de toată firea, desfiinţ ndu se n el ceea ce e din parte[564].

92. Cel ce a primit cunoştinţa primei Minţi, Care este nceputul şi sf rşitul tuturor şi e nevăzută n Ea nsăşi, fiind n lăuntrul şi n afara tuturor celorlalte, ştie să fie singur (monah) şi c nd e singur şi c nd e n mijlocul altora care s nt singuri. El nu suferă nici o păgubire a desăv rşirii şi bunătăţii nici c nd e singur, nici c nd e cu mulţi. Ci este totdeauna şi ntru toate singur, ca nce

563. Cel ridicat la libertatea duhovnicească, nu e nici rob legii, dar nu se abate nici spre rele. Chiar n libertatea sa e binele, sau invers, chiar n bine e libertatea, pentru că binele e fericirea comuniunii n iubire. Şi aceasta nu l lasă pe credincios să cadă la o viaţă săracă şi mărginită individualistă. Cele trei legi pot fi: legea naturală, legea dinainte de Moise, legea lui Moise.

564. Cel ce lucrează din el nsuşi cele poruncite de lege e eliberat de lege. Acela e el nsuşi lege celor din Biserică. E lege şi putere spre cele bune. El e foc ce se mişcă cu nfocare n cele bune, neput nd fi ţinut ntr un cadru rigid. El e foc pentru că e plin de entuziasmul curat al Duhului, Care l m nă să nainteze la fapte şi la virtuţi tot mai mari. De focul acesta curat se resimte şi trupul, care e copleşit de Duhul şi de aceea nu mai moare sau va nvia. Trupul nviat al lui Hristos e şi el trup de foc, cum se spune n c ntările bisericeşti ortodoxe de la duminica Tomii.

put al mişcării altora spre singurătate şi ca ţintă desăv rşită a virtuţii.

93. Unirea neamestecată şi legătura sufletului cu trupul, c nd e consimţită, face un singur lucru din materie şi din suflet. Dar c nd nu e consimţită, trezeşte pofta lăuntrică a războiului. Dar venind Cuv ntul (raţiunea) şi impun ndu şi stăp nirea, destramă g lceava şi vestind buna nţelegere, dă tot conţinutul faptelor, firii şi duhului.

94. In noi s nt trei puteri de căpetenie. Una stăp neşte, dar nu e stăp nită[565]. Una stăp neşte şi e stăp nită[566]. Iar una nu stăp neşte, dar e stăp nită. Deci c nd cea care stăp neşte ajunge sub stăp nirea uneia din cele ce s nt stăp nite, cea roabă prin fire se arată liberă celor roabe prin fire şi iese de sub stăp nire şi din firea sa, şi de aci se naşte mare răzvrătire. Afl ndu se ntre acestea o asemenea răzvrătire, nu le mai vedem pe toate supuse raţiunii. Dar c nd cea stăp nitoare domneşte peste toate şi le aduce sub ascultarea şi stăp nirea sa, atunci cele ce s nt dezbinate, adun ndu se la un loc şi conglăsuind ntre ele, au pace cu Dumnezeu. Şi tuturor celor ce s au supus raţiunii, li se mpărtăşeşte prin ea Împărăţia lui Dumnezeu şi Tatăl[567].

95. Cele cinci simţuri, supun ndu se celor patru stăp niri ale virtuţilor cuprinzătoare şi păzind buna ascultare, pregătesc firea trupului plăsmuită din patru stihii, să se mişte fără tulburare pe roata vieţii. Mişc ndu se cele cinci simţuri astfel, puterile nu se răzvrătesc ntreolaltă, ci partea pătimitoare a poftei şi a iuţimii se uneşte cu raţiunea, iar mintea şi impune stăp nirea sa firească. Prin aceasta ea şi face din cele patru stăp niri

565. In aceasta se arată caracterul nostru de subiect, de eu.

566. E voinţa şi cugetarea omului.

567. C nd toate s nt supuse subiectului nostru făcut să fie liber şi acesta nu e supus nici unei patimi, el trăieşte liber legătura cu Dumnezeu, izvorul libertăţii n calitatea Lui de subiect suprem. Şi toate n noi s nt unite.

o căruţă de război cu patru cai, iar din cele cinci roabe, scaun, şi oştindu se mpotriva trupului tiran, e ridicată, prin răpire, la ceruri, unde, nfăţiş ndu se Împăratului veacurilor, primeşte cununa biruinţei şi se odihneşte n El de tot drumul său[568].

96. Celor ce se desăv rşesc n timp prin contemlpa ţie şi se reazimă pe st lpii Duhului, li se dă un pahar şi li se pune nainte o p ine din ospăţul mpărătesc ; ei află scaun de odihnă din argint bogat şi comoară de mărgăritare şi de pietre preţioase şi li se dă bogăţii negrăite n m ini. Pe aceştia lucrarea cu fapta i face bărbaţi pricepuţi n lucrurile mpărăteşti, din foarte ne ndem na tici cum erau, şi i face să nu mai stea ntre bărbaţii leneşi.

97. Împărăţia Cerurilor se dă tuturor celor ce se nevoiesc, ncă de aici, sau numai după desfacerea trupului ? Dacă de aici, biruinţa este neclintită, bucuria negrăită şi urcuşul nostru spre rai e liber. Căci acesta se află nemijlocit la răsăriturile dumnezeieşti. Iar dacă după moarte şi desfacere, e de ntrebat dacă ieşirea se face fără frică. Şi trebuie să aflăm ce este Împărăţia lui Dumnezeu şi raiul şi prin ce se deosebeşte una de altul şi care este vremea fiecăruia şi dacă ne aflăm n am n două, şi cum şi c nd şi după c tă vreme. Căci cel ce a ajuns năuntrul celei dint i, trăind ncă şi purt nd trup, nu a pierdut pe celălalt.

98. Lumea de sus, fiind ncă ne mplinită, aşteaptă plinirea, ca să ia restabilirea ncep nd de la cei dint i născuţi ai lui Israel, care văd pe Dumnezeu. Căci ea se desăvârşeşte mplinindu se prin cei ce aleargă spre cunoştinţa lui Dumnezeu. Şi odată desăv rşită, hotărăşte

568. Părinţii dau cu deosebire minţii rolul de subiect liber. Ea se ridică la unirea cu Dumnezeu, izvorul libertăţii, eliber ndu se prin virtuţi de robia patimilor care o str mtorează şi o ţin moartă n monotonia automată a aceloraşi mişcări făcute fără voie. Prin virtuţile libertăţii mintea poate zbura n sus spre Dumnezeu cel liber şi izvorul libertăţii.

sf rşiturile lumii de jos a credincioşilor şi necredincioşilor şi o face să se adune n sine, d nd fiecăruia ce e al său şi despărţind din mpreunarea lor cele ce prin ele nsăşi nu pot răm ne adunate. Astfel adună la sine nceputurile celorlalte lucruri şi sf rşiturile, pe care acestea le au de la ea şi le hotărniceşte pe acestea ca hotar nehotărnicit al lor[569]. Dumnezeirea nsăşi nu e condusă nsă de altă stăp nire, nici nu e hotărnicită, ntruc t nu e purtată spre ceva. Căci Ea are mişcarea de a pururi, ntruc t nici nu se poate opri prin fire, nici nu se poate ntinde peste hotarele Ei, ci este s mbăta şi odihna oricărei conduceri şi mişcări[570].

99. Uniunea puterilor de sus, care c ntă şi conduce c ntările de laudă, alcătuieşte un cor treimic, care nfă ţiş ndu se Treimii n chip treimic, i aduce c ntarea lor de laudă, liturghisind cu frică şi cu cutremur. Dintre aceste puteri, unele se află la picioarele Începutului şi Cauzei tuturor, de la Care şi au nceputul cele care s nt mai apropiate şi conduc c ntările de laudă. Numele lor s nt : scaune, heruvimi şi serafimi. Propriu lor este nţelepciunea nfocată şi cunoştinţa celor cereşti, iar culmea lucrării lor este c ntarea vrednică de Dumnezeu, numită n limba evreiască «Ghel». Cele ce se află la mijloc ntre acestea şi cele ce urmează stau n jurul lui Dumnezeu şi se numesc : stăp nii, domnii şi puteri. Propriu lor este ntocmirea lucrurilor mari, lucrările minunate şi ale semnelor. Iar culmea lucrărilor lor e c ntarea ntreit sf ntă : «Sf nt, Sf nt, Sf nt». Cele ce

569. Hotarul lor nehotărnicit e Dumnezeu, n Care se adună sf rşiturile nesf rşite ale tuturor făpturilor, care au nceput. Căci precum El este nceputul lor, aşa este şi sf rşitul lor nesf rşit.

570. Dumnezeu le mişcă pe toate spre Sine, dar El nsuşi este nemişcat, căci n are spre ce se mişca, nefiind nimic dincolo de hotarele Sale infinite. Ideea aceasta a dezvoltat o sf ntul Maxim Mărturisitorul (Ambigua), de care Nichita e foarte influienţat n suta a treia a capetelor. Aristotel a caracterizat şi el Suprema realitate ca «Mişcătorul nemişcat», dar la el lipseşte conştiinţa clară a caracterului personal al lui Dumnezeu şi explicarea mişcării imprimată creaturilor din iubirea care le atrage spre El.

sf rşesc aproape de noi, care s nt deasupra noastră, dar dedesubtul celor de sus, stau de asemenea n jurul lui Dumnezeu. Ele se numesc : ncepătorii, arhangheli şi n-geri. Proprie lor este liturghisirea n slujbe, iar culmea lucrării lor, c ntarea : «Aliluia». De darurile lor dumnezeieşti se mpărtăşeşte firea raţională a oamenilor, care se desăvârşeşte prin toată virtutea şi se nalţă prin toată cunoştinţa şi nţelepciunea Duhului şi a focului dumnezeiesc, atrăg ndu şi de la toate ceea ce le e propriu, prin curăţie. De la unele se mpărtăşeşte de slujirea şi de liturghisirea poruncilor lui Dumnezeu, de la altele din grija şi supravegherea celor de un neam, ca şi de or nduirea lucrurilor mari şi dumnezeieşti şi de lucrările Duhului ; iar de la cele mai de sus, de nţelepciunea nfocată a cuv ntului şi de cunoştinţa lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti. Desăv rşindu se astfel şi schimb nd darurile firii, firea noastră raţională se uneşte prin ele cu Dumnezeu, aduc ndu I ca decadă de la sine p rga zeciuielii[571].

100. Dumnezeu cel Unul şi ntreit, ncep nd de la unitate, se desăv rşeşte ntru Sine n cerc, ca un fel de decadă. El are n lăuntrul Său nceputurile şi sf rşiturile tuturor, dar este n afară de toate ca unul ce este aşezat deasupra tuturor. Cel ce a ajuns n lăuntrul Lui, a primit n sine raţiunile şi cunoştinţa lucrurilor. Şi st nd afară de toate, sălăşluieşte n lăuntrul tuturor, cunosc nd nceputurile şi sf rşiturile tuturor, ca unul ce are prin Cuv ntul legătura nţelegătoare cu Tatăl şi e desăv rşit ntru Duhul, fiind n legătură cu nsăşi Treimea atotdesăv rşită, nedespărţită şi cea de o fiinţă, nchinată n Tatăl, n Fiul şi n Sf ntul Duh şi slăvit ntr o fire, o mpărăţie şi o putere, a Căreia este stăp nirea n veci. Amin.

571. Toată nvăţătura e luată de la Dionisie Areopagitul. Dar noi ne unim prin toate cu Dumnezeu. Cetele ngereşti nu se interpun ntre noi şi Dumnezeu. In om se face o sinteză a tuturor darurilor. El primeşte de la toate cetele ngereşti ceea ce le e propriu.

Vederea duhovnicească a raiului[572]

1. Vino, aşadar, să vorbim şi despre rai. Căci acesta era scopul cuv ntului nostru. Pentru el ne am m-brăcat de luptă, după ce am alcătuit «Cuv ntul despre suflet». Dar, dacă vreţi, să aruncăm o primă privire asupra temei.

Mai nt i trebuie să cercetăm n ce chip a fost zidit pentru noi raiul dumnezeiesc n acelaş timp supus simţurilor (sensibil) şi g ndit cu mintea (inteligibil) ; care s nt rodurile ambelor feluri de plante dumnezeieşti ale raiului inteligibil; care e lucrarea şi păzirea raiului g ndit cu mintea şi de ce fel de roduri se mpărtăşesc din el cei ce lucrează n el n chip felurit ; n ce chip Cuv ntul a aşezat n acest rai două porţi şi nu mai multe, două porţi care se nv rteau ca heruvimii, şi n ce constă lucrarea deosebită a fiecăreia ? Apoi trebuie să ne ndreptăm privirea spre pomul vieţii şi spre cel al cunoştinţei, care se numeşte cunoştinţa binelui şi a răului. Căci n felul acesta, vom cunoaşte, pe c t ne este cu putinţă, şi n noi, precum zice dumnezeiescul apostol, «care este bogăţia bunătăţii lui Dumnezeu cu privire la noi» (Rom. II, 4) şi care s nt bunătăţile dăruite nouă la nceput de El (1 Cor. II, 12 ; Iacob I, 17) ; şi cum noi, prin reaua alegere, am căzut şi cădem din darurile dumnezeieşti.

572. După ediţia Iui Darrouzes, op. *cit.,* p. 155—227. Ce se scrie in această lucrare e o explicare a treptei a doua a urcuşului duhovnicesc al omului, In care acesta, contempl md raţiunile divine ale lucrurilor sau privind lumea n chip curat, o vede ca rai. Sf ntul Maxim numeşte foarte multe din paragrafele operei «Ambigua», «contemplări» : contemplarea lui Ilie, contemplarea lui Melchisedec, contemplarea celui căzut ntre t lhari. Prin fiecare din aceştia vede raţiunea mai naltă a lui. Noi traducem aci cuv ntul «contemplare» prin «vederea duhovnicească».

2. Deci vă rog să mi daţi ascultare cu luare aminte spre primirea cuv ntului, şi alipiţi vă mintea de cele ce voi spune. In felul acesta pe de o parte veţi cunoaşte şi voi adevărul, iar pe de alta cuv ntul meu mi se va face şi mie folositor, pricinuindu mi ca pe o plată binecu v ntată şi harul Duhului, ntruc t va aduce folos celor ce l ascultă. Iată aşadar cuprinsul lui.

3. Dumnezeu, zidind pe om de la nceput ca pe o fiinţă ndoită, adică din fire văzută şi nevăzută, văzut şi nevăzut, supus simţurilor şi nţelegător, i a făcut şi locaşul lui potrivit firilor lui, adică raiul supus simţurilor şi cel cunoscut cu mintea, văzut şi nevăzut, sădind n mijlocul lui pomul vieţii şi pomul cunoştinţei, care se numeşte cunoştinţa binelui şi a răului. Pe unul din aceste raiuri l a sădit n Eden, n lumea aceasta văzută ; el a fost «aşezat la răsărit», fiind mai nalt dec t tot păm ntul, spre desfătarea lui Adam, căci Eden se tălmăceşte «desfătare». El era nconjurat de un aer subţire, temperat şi preacurat, bogat n plante pururea roditoare, plin de lumină şi de mireasmă negrăită, ntrec nd toată armonia cunoscută cu simţurile şi nchipuirea oricărei frumuseţi, cum se cuvenea să fie locaşul celui zidit după chipul lui Dumnezeu[573]. Pe celălalt rai, l a sădit n lumea g ndită cu mintea şi nevăzută, afl ndu se şi fiind aşezat n mijlocul omului ca o lume mare n cea mică văzută[574], n mijlocul omului zidit de Dumnezeu şi aşezat pe păm nt.

4. Noi vom vorbi aci despre acest rai cunoscut cu mintea, căci pe el avem trebuinţă să l cunoaştem. Pentru că celălalt rai a fost nchis de la greşeala lui Adam ; sau pentru că sabia de foc ntorc ndu se de către noi de c nd Hristos s a răstignit şi a nviat, noi credincioşii

573. Sf ntul Ioan Damaschin, *De Fide orthodoxa,* 25; P. G. 94, 912—913 B.

574. Idem, op. *cit.,* 921 A; Sf ntul Grigore de Nazianz, *Cuv. 38.* 11 j P.G. 36, 324 A.

nu mai avem trebuinţă de el acum, ntruc t tuturor ni s a deschis intrarea la ceruri şi Împărăţia lui Hristos e făgăduită de către El tuturor, ca să fim şi noi unde este El, cum zice El nsuşi n Evangheliile Sale : «Ca unde s nt Eu şi voi să fiţi» (Ioan XVII, 27). Avem nsă mare trebuinţă, cum s a spus, de raiul g ndit cu mintea şi nevăzut, ca să cunoaştem ntocmai firea şi locul lui şi plantele dumnezeieşti sădite de Dumnezeu n el, plante de care trebuie să ne mpărtăşim la timp potrivit n raiul n care am fost aşezaţi «să lucrăm şi să l păzim» (Facere II, 15).

Vom ncepe astfel t lcuirea lui, care e o t lcuire foarte bună şi pricinuitoare de folos celor ce au nceput să nainteze de cur nd n contemplaţie, şi e un adaos de cunoştinţă mai desăv rşită celor ce cercetează ad ncurile Duhului.

5. Prin pizma diavolului şi prin ispita femeii am căzut din acel locaş nesupus stricăciunii şi am fost scoşi, din pricina greşelilor strămoşilor, din raiul desfătării şi am fost aruncaţi[575] pe acest păm nt ca să l lucrăm şi am fost pedepsiţi să m ncăm p inea noastră din el ntru sudoare şi osteneală[576], dat fiind că el ne odrăsleşte de cele mai multe ori spini şi pălămidă n loc de seminţe. Dar tocmai aceasta ni s a făcut prilej de a intra n al doilea rai, adică să contemplăm, n lumea aceasta văzută, zidirea lui, pe c t e cu putinţă, ca, urc ndu ne de la frumuseţea lucrurilor la Făcătorul lor (Rom. I, 20), cum zice dumnezeiasca Scriptură, să se nască n noi cunoştinţa lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti, luminaţi fiind de Duhul. Astfel, prin cuv ntul şi nţelepciunea harului lui Dumnezeu, vom intra nu numai n raiul g ndit cu

575. Filozoful german Heidegger vorbeşte şi el de «aruncarea» noastră im lume. Dar pentru el acesta este un fapt ne nţeles şi fără ieşire.

576. Natura nu se mai lasă uşor prelucrată, pentru că duhul nostru a slăbit in putere.

mintea şi vom cerceta cu amănuntul nu numai firile celor din el şi mişcările şi raţiunile lor[577], ci ne vom desfăta şi de florile zidirii văzute şi ne vom ngriji cu evlavie de cultivarea lor.

6. Căci e ndoit şi acest rai ce stă n faţa noastră a celor alcătuiţi din două firi[578]. Şi care este el ? Toată zidirea văzută şi cea nevăzută din noi, despre care dumnezeiescul Pavel zice mpreună cu proorocul David : «Căci cele nevăzute ale lui Dumnezeu de la ntemeierea lumii, fiind nţelese din făpturi, se văd» (Rom. I, 20). Iar David zice : «Minunată s a făcut cunoştinţa mea de la mine, nu voi căuta spre ea» (Ps. CXXXVIII, 6) ; adică de la ntocmirea şi plăsmuirea mea, care s a făcut atunci primejdioasă lui Adam cel nou zidit, care nu putea veni ncă la contemplarea şi nţelegerea ei.

7. Dar să grăim, dacă voiţi, mai nt i despre acest rai văzut şi cunoscut prin simţuri, n care am fost aşezaţi, cum s a spus, de Dumnezeu, după căderea lui Adam, noi cei din neamul lui[579]. Apoi vom face, după putere, şi explicarea raiului cunoscut cu mintea. Căci nimic nu ne va mpiedica să vorbim cu evlavie despre rai, odată ce ne am ndatorat să ne robim tot g ndul ascultării lui Hristos, cum zice apostolul (2 Cor. X, 5), şi să t lcuim cu nţelegere cele ale dumnezeieştii Scrip

577. Lumea aceasta nsăşi este un rai virtual, pentru cei ce pot să vadă prin lucruri raţiunile dumnezeieşti ale lor.

578. E ndoit ca şi noi pentru că nsăşi lumea văzută e frumoasă şi deci e un rai, dar prin ea străvedem cu mintea şi latura lui nevăzută a raţiunilor dumnezeieşti.

579. Lumea noastră din lăuntru şi lumea din afară s nt două raiuri care erau la nceput deschise, apoi s au nchis, dar pot fi iarăşi deschise. Raiul lăuntric se deschide prin virtuţi, cel din afară prin contemplarea raţiunilor dumnezeieşti ale lucrurilor. Dar raiul din afară se deschide tot n urma deschiderii raiului lăuntric. Căci la contemplaţie se ridică numai omul curăţit de patimi şi ajuns la virtuţi. Numai acestuia i se face străvezie lumea din afară pentru Dumnezeu cel nesf rşit n iubire. Sf ntul schimbă la faţă lumea ntreagă. Cine cade din raiul din lăuntru cade şi din cel din afară. Aceluia i se acoperă şi frumuseţea lumii din afară. Aşa s a nt mplat cu Adam.

turi, potrivit cu Solomon care zice : «Urechea ta va auzi nţelepciune şi vei lipi urechea ta de cunoştinţă» (Prov. II, 3).

I. *În c te feluri ni se arată raiul sensibil după o t lcuire evlavioasă ?*

8. Deci toată zidirea acestei lumi văzute şi simţite, adică cerul şi păm ntul şi toate cele din ele, s a făcut ca un rai mare tuturor oamenilor, nainte de cel pregătit şi sădit lui Adam n Eden. Căci Dumnezeu a ntocmit raiul la răsărit, după ce a făcut toată zidirea celor din nimic (Fac. II, 8). Pentru că ştiind, ca un nainte ştiutor, greşeala aceluia şi că, odată scos de acolo, i se va nchide raiul dumnezeiesc, a pregătit de mai nainte şi pentru noi, cei ce aveam să ne naştem din acela, ca pe un ospăţ fără sf rşit, această lume văzută ca pe un al doilea rai, nu mai mare ca acela n ce priveşte mărimea harului, dar plin de toată putinţa de a fi contemplat şi de a produce desfătare. Căci ndoiţi fiind noi, ndoit a voit Dumnezeu să ne fie şi ospăţul nostru din el: prin simţuri şi prin minte. De aceea el este sensibil, fiind alcătuit din seminţe, din roduri, din animale şi păsări ; şi inteligibil, fiind alcătuit din toate raţiunile făpturilor Lui, după nţeleptul Solomon : «De la frumuseţea zidirilor s ntem ridicaţi, pe măsura lor, spre Făcătorul» (nţel. Sol. XIII, 5).

9. În mijlocul acestuia s a sădit deci pomul vieţii şi un alt pom numit pomul cunoştinţei binelui şi răului. Ce s nt acestea ? Ia aminte cu atenţie. Pomul vieţii este Dumnezeu nsuşi, Făcătorul tuturor, precum s a scris : «Dumnezeu n mijlocul ei şi nu se va clătina» (Ps. XLV, 5). Iar pomul cunoştinţei, sau al cunoştinţei binelui şi răului, e firea noastră şi alcătuirea omului[580].

580. Prima explicare duhovnicească: raiul este acum pentru noi lumea supusă simţurilor; pomul vieţii e Dumnezeu, pomul cunoştinţei este natura omului cu putinţa ei alternativă.

Căci omul este o fiinţă capabilă de bine şi de rău. El este cu adevărat pomul pururea roditor de cunoştinţă, sădit n acest rai al lumii, după aducerea la fiinţă a celor ce s nt din cele ce nu s nt, cum scrie şi David n psalmi : «Şi va fi ca pomul sădit la marginea apelor» (Ps. I, 3). Fără ndoială n alte scrieri, n care am vorbit despre «ceruri noi şi păm nt nou» (2 Petru III, 13), am nfăţişat explicarea lui şi altfel. Căci aurul este un pom cu multe chipuri şi are nţelesuri şi nume deosebite. Fiindcă se numeşte lumină, viaţă, pom, plantă şi piatră preţioasă, sfeşnic şi alte multe. El poartă şi n privinţa aceasta mulţimea de nume a firii dumnezeieşti, ca unul ce este chipul acesteia[581].

10. Odată mplinit raiul lumii şi odată sădite plantele dumnezeieşti din el, Dumnezeu a dat omului poruncă, zic nd : «Din tot pomul din rai poţi să măn nci, dar din pomul cunoştinţei binelui şi a răului să nu m ncaţi ; n ziua n care veţi m nca din el, cu moarte veţi muri». Mai nt i şi ndreaptă cuv ntul ca spre unul. Căci a zis : «Din tot pomul din rai poţi să măn nci». Apoi vorbeşte la plural către mai mulţi : «Dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu m ncaţi». Ce nseamnă aceasta ? Dumnezeu ne nvaţă că taina poruncii acesteia nu se ndreaptă numai spre Adam, ci va trece fără ndoială şi la noi la toţi. Şi pe drept cuv nt. Căci ceea ce a păţit atunci Adam, amăgit de Eva, şi Eva de şarpe, se nt mplă şi cu noi, cei ce ne naştem după ei de la ei.

11. Şi ia seama la nţelesul tainic. Omul a fost aşezat n acest rai sensibil al creaţiei, «ca să l lucreze şi să l păzească». Iar lucrarea şi păzirea ncredinţată omului se arată n porunca dată lui : «Din tot pomul din rai să măn nci, dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu m ncaţi». Fiindcă deci «tot pomul» şi aşa

581. Se menţionează complexitatea fiinţei umane.

dar şi cel «al vieţii» este Dumnezeu — căci El este «tot», El Care a şi adus la existenţă totul din nimic[582] şi Care este n afara şi năuntrul totului — iar pomul cunoştinţei e alcătuirea omului[583], n care este cunoştinţa binelui şi răului, tot cel ce mplineşte lucrarea aceasta n sine, cum cere porunca, răm ne ntr o desfătare care nu se isprăveşte şi stăruie neclintit n păzirea sa.

12. Dar fiindcă s ntem dintr o fire schimbăcioasă şi ostenim n acest fel de vieţuire, păţim ceea ce a păţit şi Adam. Căci g ndirea omului se apleacă din tinereţe spre cele rele şi primeşte ca şi Eva ispita şarpelui din ea, pe care o socoteşte folositoare. Lăs nd această ispită să urce n mintea omului, ea convinge pe om să guste din rodul pe care l socoteşte bun, şi ndată rodul acesta se face pricină căderii lui (Facere III, 6).

13. Dar să vedem şi felul lucrării şi cum se hrăneşte omul din toate cele din raiul acesta. Cel ce cercetează raţiunile şi mişcările ntregii zidiri cu o minte netulburată şi cu o cugetare liberă de mpătimirea de cele văzute şi se hrăneşte cu nţelegerea mai dumnezeiască din toate raţiunile ce răsar din cele supuse simţurilor, ndată ce şi a mpuţinat grija şi preocuparea de viaţă şi s a ridicat mai presus de toată pofta dulceţilor lumii, urcă prin ele la Făcătorul şi Cauza tuturor, cum spune dumnezeiescul Pavel (Rom. I, 20 ; nţel. XIII, 5). Căci Acesta este pomul deplin şi ne mpărţit, care nu odrăs leşte dec t rodul binelui, dăruindu le mpărtăşirea de el celor vrednici. Aşa ne a voit Dumnezeu să fim[584] : ne pătimitori, fără griji şi av nd numai lucrarea ngerilor,

582. Sf ntul Ioan Damaschin, op. *cit.,* 25 ; P.G. cit., 916 C.

583. Idem, op. cii., 917 B.

584. Tot paragraful ce urmează e din sf ntul Ioan Damaschin, op. *cit.,* 25 j P.G., voi. cit., 915 B. Deci firea omului e pomul cunoştinţei binelui şi răului. Dar dacă ea vede n lume raţiunile dumnezeieşti, ne ridicăm la pomul vieţii.

ne a voit adică să lăudăm fără sf rşit şi veşnic pe Făcătorul şi să ne desfătăm numai de privirea Lui din singura cercetare a făpturilor Lui, precum ni se spune prin proorocul David : «Predă grija ta Domnului şi El te va hrăni» (Ps. LIV, 23) ; şi prin Evangheliile Lui : «Nu vă ngrijiţi pentru sufletul vostru, ce veţi m nca şi pentru trupul vostru, cu ce vă veţi mbrăca» (Matei VI, 25) ; şi iarăşi : «Căutaţi mai nt i Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi acestea toate se vor adăuga vouă» (Matei VI, 23) ; şi către Marta : «Marto, Marto, de multe te ngrijeşti şi spre multe te sileşti, dar un lucru tre buieşte. Iar Maria partea cea bună şi a ales, care nu se va lua de la ea» (Luca X, 41—42).

14. Deci pomul vieţii este Dumnezeu, a Cărui lucrare este să procure viaţă şi Care dă rod bun de m ncat numai celor vrednici de viaţă, ca unii ce nu s nt supuşi morţii. El produce o dulceaţă negrăită celor ce se mpărtăşesc de El şi le dăruieşte o viaţă nemuritoare. De aceea, pe drept cuv nt s a numit «pomul vieţii» şi «tot pomul». Căci El este totul, n Care şi prin Care e totul[585].

15. Iar pomul cunoştinţei binelui şi răului este deosebirea privirii, precum au spus şi au g ndit şi alţii nainte de noi[586]. El e descoperirea alcătuirii firii noastre, care e bună celor ce au urcat la bărbatul desăv rşit şi la măsura v rstei lui Hristos (Efeseni IV, 13) prin toată nepătimirea şi nţelepciunea Duhului, nălţ ndu se prin contemplarea şi frumuseţea ei la măreţia lucrării Făcătorului (Înţel. XIII, 5) ; căci celor ce au ajuns cu timpul la deprinderea statornică a virtuţii, ea nu le este şi nu li se face abatere de la bine, ca unora ce au păşit cu tărie n contemplaţia dumnezeiască. Dar celor tineri ncă şi

585. Sf ntul Ioan Damaschin, op. *cit.,* P.G. cit., 916 C.

586. Idem, *ibidem.*

mai şovăitori n dorinţă, nu le este bună ; căci celor ce nu s au statornicit cu neclintire n păşirea stăruitoare şi neabătută a virtuţii, pe drumul faptelor bune, nu le este de folos contemplarea şi privirea trupului propriu, din pricina lipsei lor de tărie n stăruirea n bine ; această contemplare poate atrage şi răpi spre ea pe cel lipsit de tărie şi l poate mpinge la g nduri, mişcări şi preocupări necuviincioase.

16. Acesta e motivul opreliştii lui Dumnezeu, Care a zis : «Dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu m ncaţi, căci n ziua n care veţi m nca, cu moarte veţi muri». Fiindcă privirea trupului nostru şi contemplarea alcătuirii lui duce n mod natural pe cel nedesăv rşit la cunoştinţa dulceţii plăcerii, chiar fără să vrea. Ba nu numai la aceasta, ci, cum s a spus, şi la mişcări şi g nduri necuviincioase, motiv pentru care ni se spune totdeauna cuv ntul dumnezeiesc : «Uşile, uşile, să luăm aminte !» Prin repetare, cuv ntul porunceşte pentru cei nevrednici, păzirea porţilor simţitoare şi nţelegătoare, adică a simţurilor, prin care obişnuieşte să intre moartea n sufletul omului.

17. Şi pe drept cuv nt. Căci cel ce stăruie, fără deprinderea n bine şi fără luare aminte, n privirea alcătuirii firii noastre, e nduplecat de cugetarea lui, ca de o Evă amăgită de şarpele cel vechi, să se g ndească la dulceaţa plăcerii ca Adam şi să se mpărtăşească de ea ca bună ; şi astfel se va vedea pe sine, ntocmai ca acela, gol de harul lui Dumnezeu şi depărtat de la bucuria nemuritoare de Dumnezeu ; se va afla şez nd afară de raiul acesta şi pl ng nd, ca unul ce nu mai are mintea acoperită dec t de frunze de smochin. Acesta este, n c teva cuvinte, după judecata noastră, nţelesul raiului sensibil al creaţiei, care este acelaş cu nţelesul arătat de alţi părinţi dinaintea noastră.

II. *În c te feluri se poate t lcui n cuvinte de ale n-elegerii duhovnice ti, raiul cunoscut de minte (inteligibil) i care s nt plantele din el ?*

18. Dar să vorbim şi despre raiul dumnezeiesc şi cunoscut cu mintea, sădit n zidirea nevăzută a sufletelor noastre ; să arătăm care s nt plantele dumnezeieşti sădite n el şi care e lucrarea noastră n acesta. Despre acestea n am aflat să fi scris nici unul din dumnezeieştii părinţi şi nţelepţi de odinioară.

Celor ce au lucrat n el şi au păzit porunca, sau, după ce au căzut, au reluat lucrarea n el şi paza lui, contemplarea lui le e foarte dulce şi atrăgătoare, ca unora ce şi au deprins simţurile sufletului şi au gustat din pomul vieţii, iar de gustarea din celălalt, adică din pomul cunoştinţei, nu au fost vătămaţi. Dar pentru ceilalţi, care nu se preocupă deloc de lucrurile dumnezeieşti şi a căror osteneală şi s rguinţă nu s a dedicat lucrării Duhului şi de aceea nu pot să şi nchipuie nimic n afară de cele văzute, această contemplare este o nebunie sigură. Căci ei s nt sufleteşti n nţelesul dumnezeiescului apostol : «Iar omul sufletesc nu primeşte cele ale Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el s nt nebunie şi nu poate să le nţeleagă, pentru că ele se Judecă duhovniceşte» (1 Cor. II, 14). Aceştia vor numi o pe aceasta nchipuire, dar nu vederea adevărului. Ned nd nici un preţ g ndirii acestora, să păşim la contemplarea raiului cunoscut cu mintea. Iată ce este el.

19. Dumnezeu, după ce a adus lucrurile la fiinţă din nimic, făc nd pe om la nceput ca pe o lume mare, l a aşezat n această lume, ca ntr una mică[587], creindu l ca pe un chip al Său şi arăt ndu l ca pe un mpărat al

587. Conf. cap. 3; *Cuv ntul despre suflet,* cap. 27—30; Ed. Darrouzes, op. *cit.,* 88, 92. ncă sf ntul Maxim Mărturisitorul a spus că omul e nu lumea mică, ci lumea mare, pentru că cuprinde lumea văzută n sine prin cugetare.

tuturor celor de pe păm nt. Deci sădeşte n el n chip nţelegător, ca ntr o lume mare, un alt rai dumnezeiesc, mult superior celui ce cade sub simţuri, ca unul ce e mpodobit cu plante veşnic nemuritoare şi pururea verzi şi luminat de Soarele dreptăţii. Acesta este locul Împărăţiei cerurilor, aşezat la răsăritul Soarelui dreptăţii, n păm ntul celor bl nzi (Matei V, 5), cum zice Dumnezeu nsuşi : «Împărăţia lui Dumnezeu este n lăuntrul vostru» (Luca XVII, 21). În acest rai a sădit Dumnezeu pomul vieţii şi pomul cunoştinţei binelui şi răului. Care s nt aceştia ?

20. Pomul vieţii este Sf ntul Duh, Care sălăşluieşte n omul credincios, cum spune Pavel : «Nu ştiţi că trupurile voastre s nt templul Sf ntului Duh, Care locuieşte n voi ? (1 Cor. VI, 19 ; Rom. VIII, 11). Iar pomul cunoştinţei binelui şi răului este simţirea, care produce două roduri contrare ntre ele, ndoite la r ndul lor ele nseşi prin fire.

III. *Care s nt rodurile celor două feluri de pomi ai raiului cunoscut cu mintea (inteligibil) ?*

21. Care s nt acestea ? Plăcerea şi durerea. Dintre acestea, fiecare se mparte iarăşi n două. Prima e fie din trebuinţă naturală şi necesară, fie din voluptate şi trecerea măsurii. A doua e fie din temere şi ntristare, fie din nevoinţe şi osteneli duhovniceşti.

Dintre acestea, plăcerea e bună c nd ne mpărtăşim de ea la vreme potrivită dintr o trebuinţă naturală şi necesară. Căci nu s a sădit n noi simţirea n chip rău, nici nu ne a zis Dumnezeu din pizmă : «Din tot pomul din rai să măn nci, dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu m ncaţi». Ci simţirea e un pom bun şi dumnezeiesc, c nd ne mpărtăşim de ea, cum s a spus, la vremea cuvenită, pentru o trebuinţă naturală şi necesară. Căci produce n noi şi cunoştinţa binelui. Pentru că s a sădit n noi pentru o cunoaştere, o cercare şi o

deprindere a putinţei omului de a asculta şi de a nu asculta. De aceea s a şi numit pomul cunoştinţei binelui şi răului. Căci dă prilej de cunoaştere celor ce se mpărtăşesc de firea proprie, care e bună pentru cei desăv rşiţi şi rea celor ncă nedesăv rşiţi şi lacomi la simţire, precum e rea hrana tare celor ce au ncă nevoie de lapte [588]. Fiindcă n acest caz mpărtăşirea de ea le e prilej de voluptate şi de trecerea măsurii şi printr o astfel de mpărtăşire se naşte n ei cunoştinţa răului. Iar aceasta este durerea, care pricinuieşte sufletului frică şi ntristare. De fapt, plăcerea produce n suflet cunoştinţa binelui, c nd ne mpărtăşim de ea dintr o trebuinţă naturală şi necesară ; iar durerea, dimpotrivă, cunoştinţa răului, c nd mpărtăşirea de plăcere nu are loc dintr o trebuinţă naturală. Căci oricărei plăceri i urmează durerea [589].

22. De aceea pomul simţirii s a numit pomul cunoştinţei binelui şi răului şi pe drept cuv nt Dumnezeu a oprit reaua ntrebuinţare a lui. Căci zice : «Din tot pomul din rai să măn nci, dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu m ncaţi ; n ziua n care veţi m nca din el, cu moarte veţi muri». «Din tot pomul din rai să măn nci», adică din toată firea făpturilor văzute, din toată mişcarea lor, sau a raţiunilor lor, adică a cunoştinţei Mele adevărate, a măreţiei creatoare a Împărăţiei şi cauzei creatoare să te mpărtăşeşti şi să ţi ntinzi prin contemplaţie aceste raţiuni ca pe o masă a unui ospăţ nemuritor ; şi prin ele să intri la cunoştinţa celor nevăzute ale Mele, ca ntr o Împărăţie şi să Mi dai cu mulţumire nchinarea cuvenită. «Iar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu măn nci». Ce e deci acest altceva n noi, asemenea unui pom, care ne procură prin mpărtăşire cunoştinţa binelui şi răului, dacă nu sim

588. Sf ntul Ioan Damaschin, op. *cit.,* P.G. voi. cit., 913 B şi 917 A.

589. Toată doctrina aceasta e luată de la sf ntul Maxim Mărturisitorul (Răsp. către Talasie 43 ; Filoc. rom. III, p. 149).

ţirea ? [590]. Căci prin ea vine n mine cunoştinţa tuturor celor ce s nt bune şi nu s nt bune. Fiindcă precum ne procură cunoştinţa căldurii şi a frigului, a ceea ce e moale şi aspru, a bunei miresme şi a răului miros, a acrelii şi a dulceţii, a albului şi a negrului, a greutăţii şi a uşorului, aşa şi a plăcerii şi a durerii. Căci cu dreptate ne fereşte Scriptura de ntrebuinţarea ei, nu pentru că ar fi contrară firii, căci Dumnezeu nu a făcut nimic rău, ci pentru că ne dă prilejul cunoştinţei răului prin ceea ce pare că e bun[591].

23. Şi ca să facem mai clară explicarea acesteia, pentru a cunoaşte ntocmai rodul amăgitor şi purtător de moarte al ei, sau cum se ascunde el n folosirea binelui, vom porni de la cele ce se nt mplă n noi. Urm nd părinţilor dinainte de noi, vom face nfăţişarea acestora astfel :

Unele dintre plăceri s nt sufleteşti, altele trupeşti. Cele sufleteşti s nt cele ce se nasc din contemplaţie şi din nvăţături ; iar cele trupeşti s nt cele ce se nasc din unirea sufletului cu trupul, cele legate de m ncări şi de uniri trupeşti şi de cele asemănătoare. Dintre plăceri iarăşi unele s nt adevărate, iar altele mincinoase. Cele dint i s nt proprii cugetării ce se ocupă cu contemplarea şi cu ştiinţa ; cele de al doilea, ale trupului, fiind prilejuite de simţire. Iar dintre plăcerile trupului, unele s nt naturale şi necesare, căci fără ele omul nu poate trăi, cum s nt m ncările şi veşmintele ; altele s nt naturale, dar nu necesare, ca mpreunările potrivit legii şi firii, fără de care cel ce voieşte poate trăi n feciorie. Altele nu s nt nici naturale, nici necesare, ca voluptăţile, beţiile şi excesele care ntrec trebuinţele.

590. Sf ntul Ioan Damaschin, *op. cit.,* P.G. voi. cit., col. 917 B.; Sf ntul Maxim Mărturisitorul, *Răsp. către Talasie* 43, ibid.

591. Tot paragraful ce urmează e din sf ntul Ioan Damaschin; *op. cit.* col. 917 BC. Intre lume ca rai posibil şi lăuntrul omului ca rai posibil e o str nsă legătură.

24. Omul care a ales să vieţuiască după Dumnezeu, căut nd să folosească plăcerile necesare şi naturale, care s nt potrivite şi folositoare şi foarte bune pentru menţinerea şi păstrarea naturii omeneşti şi neamestecate cu durerea şi cu supărarea, cade de multe ori, fără să ştie şi fără să vrea, n cunoştinţa răului, afl nd durerea ascunsă n nsăşi mpărtăşirea de bine. Aşa se nt mplă cu prilejul ntrebuinţării m ncărilor şi veşmintelor. Căci pentru cumpărarea acestora e nevoie de bani. Iar folosirea lor e necesară ; căci e naturală. Dar ajung nd la o abundenţă de bani pentru trebuinţa aceasta necesară şi naturală, cădem n lăcomie şi nesăturare, iar uneori ntr o folosire peste trebuinţă. Căci put nd să ne mulţumim cu lucruri puţine şi modeste, nu ne oprim trebuinţa la acestea, ci căut nd luxul şi ceea ce este peste măsură, cădem prin ntrebuinaţrea binelui n cunoştinţa răului. Dar legea conştiinţei noastre, resping nd această rea ntrebuinţare şi arăt ndu ne o, face chiar prin aceasta celui atent cunoscut binele şi răul simţirii şi ndată se iveşte n el tristeţea răului, prin părerea de rău.

IV. *Trecerea de la această explicare la o alta*

25. Dar mai e şi o altă explicaţie : toată mişcarea sufletului e pusă n lucrare spre poftirea unui lucru trebuincios şi necesar printr o plăcere bună şi necesară firii, căut nd poate hrană pentru trup şi veşminte, sau mpreunare naturală şi legiuită. Aceasta e cunoştinţa binelui. Dar n m ncări se ascunde săturarea şi nesă turarea, n veşminte lăcomia şi reaua ntrebuinţare, n mpreunările legiuite şi naturale, cele contrare firii şi destrăbălările. Aceasta e cunoştinţa răului. Iar cunoştinţa am ndurora vine n noi prin simţire.

Cum ? Ia aminte ! Amăgit de plăcere şi t r t n săturare şi nesăturare, sau n reaua ntrebuinţare şi lăcomie, sau n destrăbălări şi n plăcerile de sub p ntece contrare firii, omul moare, vai, de moarte veşnică, căz nd

din unirea cu Dumnezeu şi din mpărtăşirea de Duhul Sf nt. De aceea zice : «Iar n ziua n care veţi m nca, cu moarte veţi muri». Căci cunoştinţa răului, născ ndu se n om din mpărtăşirea prin simţuri şi plină de voluptate, l duce spre căderea n robia patimilor celor mai generale, sau a pricinilor lor. Astfel de pricini s nt : slava, dorinţa, nepăsarea, care, străbăt nd prin toate simţirile omului, se fac pricinuitoare ale morţii veşnice a lui. În acestea se află deci cunoştinţa mbinată a binelui şi a răului prin simţire, cunoştinţă prin care moare omul c nd se mpărtăşeşte de ele. Căci prin ele ajunge fie la trufia vieţii pentru iubirea de slavă, fie la pofta ochilor pentru năravul iubirii de argint, fie la pofta trupului (1 Ioan II, 16), pentru iubirea de voluptate şi pentru bucuria de plăcerile sufletului. Pe drept cuv nt a oprit deci Scriptura mpărtăşirea de pomul simţirii, zic nd : «Din tot pomul din rai să măn nci, dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu m ncaţi».

V. *Alt n eles mai nalt al poruncii lui Dumnezeu către Adam*

26. Dar Scriptura nfăţişează g ndirii mele şi un alt nţeles al acestor cuvinte. Şi trebuie să adaug la cuv ntul meu şi acest nţeles. Căci el se potriveşte cu acest cuv nt şi cu scopul lui. Am văzut că Dumnezeu se adresează mai nt i lui Adam ca unuia, zic nd : «Din tot pomul din rai să măn nci», apoi se adresează ca la doi sau mai mulţi : «Dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu m ncaţi». Prin aceasta mi se pare că cuv ntul arată caracterul ndoit al alcătuirii şi firii omului ; şi la fel, al puterii sufletului lui.

27. De aceea adres ndu se părţii raţionale a sufletului lui, ca singurei părţi mai bune, Dumnezeu i ncredinţează ţinutul contemplării lucrurilor dumnezeieşti şi i pune nainte masa ncărcată de m ncările dumnezeieşti ale nţelesurilor, zic nd : «Din tot pomul cel din rai

să măn nci» ; adică să te mpărtăşeşti din toată firea celor ce s nt, sau din cunoştinţa Mea şi din desfătarea de Mine, prin contemplare curată, cercetând raţiunile lucrurilor şi mişcările lor. Iar părţii mai neraţionale, sau doimii mai trupeşti a m niei şi a poftei, care atrage uşor cugetarea spre cele rele, i porunceşte, cum spune limpede, să fugă de cercarea şi de cunoştinţa prin simţire a acestor roduri ale pomului simţirii. De care adică ? De plăcere şi de durere, precum am spus mai nainte. Căci zice : «Dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu m ncaţi». Şi pe drept cuv nt. Căci plăcerea sădeşte cunoştinţa ei n partea poftitoare, c nd omul se mpărtăşeşte de ea fără trebuinţă ; iar durerea sădeşte cunoştinţa ei n m nie. Şi astfel mpărtăşirea din ele trimite aceste două puteri, către care se adresează cuv ntul, la moartea veşnică. Căci zice : « n ziua n care veţi m nca din el, cu moarte veţi muri».

28. De aceea, omul fiind ndoit şi av nd sufletul compus din fire raţională şi neraţională, Dumnezeu i dă şi El o poruncă ndoită. Pe de o parte i porunceşte să se mpărtăşească de o hrană mai bună şi nemuritoare şi să nu se ngrijească n primul r nd de cele trebuitoare trupului, aşa cum ne ndeamnă şi Cuv ntul ntrupat : «Căutaţi mai nt i Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate celelalte se vor adăuga vouă» (Matei VI, 33), ntărind oarecum prima sa poruncă. Pe de altă parte, l fereşte de amintitul pom al simţirii, ca nu cumva gus t nd prin el din cele dulci ale vieţii acesteia, să se umple de durere, căz nd printr o astfel de gustare de la ospăţul şi bucuria dumnezeiască.

29. Dar, folosindu ne de un cuv nt mai desăv rşit, să g ndim şi să vorbim şi altfel despre rai şi despre tema aceasta cercetată de mulţi. De aceea ridică te de la cuv ntul auzit, care i nvăluie cu sunetul lui pe cei ce s nt amăgiţi de nţelesul lui de la suprafaţă, dacă doreşti să

te nalţi prin nţelegerea celor spuse la nţelesurile cuv ntului cunoscute cu mintea. Ascultă de cel ce zice : «Sculaţi vă, să plecăm de aci» (Ioan XIV, 31 ; Matei XXVI, 46). Treci la nţelesul şi la duhul cuv ntului, deschiz ndu ţi auzul faţă de el şi căut nd să nţelegi din el cele dumnezeieşti şi omeneşti. Iată care s nt acestea.

VI. *Alt n eles prea n elept i nalt al raiului cunoscut cu mintea. Care e poarta prin care se intră n el i care cea prin care se iese ? i care s nt pomii dumnezeie ti din el ?*

30. Raiul este, din alt punct de vedere, marele c mp al iubirii de nţelepciune (al filosofiei) cu fapta, mpodobit de plante nemuritoare de tot felul şi de felurite virtuţi, n care s a sădit de Dumnezeu pomul vieţii şi pomul cunoştinţei binelui şi al răului[592]. Căci iubirea de nţelepciune (filosofia) lucrătoare e ca un rai luminos şi bine mirositor plantat de Dumnezeu la răsăritul Bisericii Lui[593], acoperit de plantele frumoase de tot felul ale virtuţilor, care hrănesc cu mbelşugare pe cei ce lucrează n el poruncile lui Dumnezeu şi le păzesc ca o hrană nepieritoare şi nemuritoare.

31. În acest rai dumnezeiesc au fost aşezate spre pază două porţi la marginile opuse, ca nişte heruvimi. Una introduce fără greutate pe cei ce doresc şi bat cu dorul sufletului, la desfătarea şi bucuria de plantele ei nemuritoare ; cealaltă i trece pe cei ce s au săturat de bunătăţile din el, la alte păşuni nemuritoare despre care se va vorbi puţin mai ncolo. Una e smerenia dumnezeiască, care introduce pe cei ce intră prin ea la desfătarea şi odihna de mpărăţia cerurilor ; cealaltă e iubirea desăv rşită, care i trece, pe cei ce ies de acolo, la păşunile

592. Aci se explică raiul n legătură cu treapta nt i a urcuşului duhovnicesc.

593. La nceputul vieţuirii credincioşilor n Biserică.

Împărăţiei lui Dumnezeu [594]. Fără aceste porţi nu se poate nici intra n rai, nici ieşi spre Împărăţia lui Dumnezeu, măcar că s nt multe căi care duc spre Împărăţia cerurilor. Căci toate căile evlaviei duc pe cel ce păşeşte pe ea spre poarta de la apus a smereniei şi aşa l introduc prin aceasta n rai.

32. Dar de ce au fost făcute numai două şi nu mai multe porţi, aşa cum s nt mai multe locaşuri la Dumnezeu şi Tatăl (Ioan XIV, 2), ca fiecare dintre cei ce intră să şi facă intrarea n el prin poarta care voieşte ? Pentru că omul e din două firi : din suflet şi trup. O parte a lui e smerită, cealaltă naltă şi dumnezeiască. Sau altfel : pentru doimea mai trupească a părţii neraţionale a sufletului lui, din care una, adică m nia, intră n curtea bl ndeţii, iar cealaltă, pofta, iese prin iubire din mpătimirea de cele lumeşti şi de cele văzute şi află păşune n Dumnezeu prin mpărtăşirea de Duhul. Căci potrivit cu alcătuirea omului, a fost zidit de Dumnezeu şi raiul cunoscut cu simţurile c t şi cel cunoscut cu mintea, şi nu este altă poartă dec t cele spuse, care să introducă sau să scoată din acesta.

33. Din pricina amintită au şi fost plantate de Dumnezeu n mijlocul raiului acesta dumnezeiesc doi pomi minunaţi : pomul vieţii şi pomul cunoştinţei, care se numeşte şi cunoştinţa binelui şi răului. Care s nt aceştia ? Contemplaţia naturală, cum socoteşte şi dumnezeiescul Grigorie [595], şi teologia tainică. Cea dint i, contemplaţia, av nd ca roduri judecata şi cunoştinţa lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti, este pomul cunoştinţei binelui şi răului. Căci prin cunoaşterea lucrurilor, cunoaştem raţiunile proniei, iar prin judecată facem deosebirea clară a lucrurilor, deosebind fără greşeală ce e bun şi ce e

594. Nichita Stithatul face deosebire aci ntre Impărăţia cerurilor şi Impărăţia lui Dumnezeu. Ultima e mai sus dec t prima. Prima e identică cu raiul redeschis prin contemplarea raţiunilor lumii.

595. Sf ntul Grigore de Nazianz, *Cuv. 38,* 12; P.G. 36, 324 C.

rău, care e cauza făcătoare şi care e lucrul făcut. Iar teologia tainică este pomul vieţii. Căci are ca rod dătător de viaţă şi de nemurire, credinţa n Sf nta Treime, care se naşte n suflet n afară de orice raţiune şi simţire ; căci Sf nta Treime nu se cunoaşte nici prin simţire, nici prin raţiune, ci numai prin credinţa ne ndoielnică şi din inimă. Un alt rod al ei este nţelegerea dreptcredincioasă a ntrupării Celui Unuia Născut.

VII. Care *este lucrarea i păzirea raiului cunoscut cu mintea i ce bunătă i aduce mpărtă irea de rodurile lui, celor ce lucrează n el n diferite feluri ?*

34. Din pricina acestor plante nemuritoare şi dumnezeieşti, a fost dată de Dumnezeu, tot celui ce săv rşeşte n c mpul raiului cu mintea şi cu simţirea lucrarea nţelepciunii lucrătoare, porunca să măn nce din tot pomul raiului, dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu măn nce. Căci cel dint i pricinuieşte viaţa şi nemurirea, iar cel de al doilea, binele, celor mai desăv rşiţi n deprinderi, şi primejdia, celor ncă tineri şi mai nestatornici n dorinţă. De fapt, contemplaţia fiind plantată n mijlocul raiului nţelepciunii lucrătoare ca un pom nemuritor şi pururea nverzit («pentru că pomul era contemplaţia, după nţelegerea mea, şi avea ca rod puterea dată celor ce se mpărtăşeau de el, de a şi cunoaşte firea proprie»)[596], celor ce se mpărtăşesc de ea la timp potrivit, de pildă după o perioadă de ani mulţi de deprindere n virtuţi şi n nevoinţe şi după curăţirea deplină a ochilor sufletului de toate urdorile, li se face foarte bună şi m ntuitoare. Aceasta pentru că ei nu se mai tem de o cădere care să vină după aceea, ca unii ce au ajuns cu timpul la o deprindere a acestei contemplaţii, care face vădită măreţia Făcătorului.

35. Dar celor ncă tineri şi neajunşi, printr o deprindere ndelungată, la o statornicie n lucrarea virtuţilor,

596. *Ibidem.*

sau celor ce nu şi au curăţit ochiul sufletului de toate urdorile, din cauza nestatorniciei ce o mai au n vieţuirea virtuoasă, pomul contemplaţiei li se face pricină de m n-dria cea mai mare şi de hulă, de moarte veşnică şi de pieire, cum s a făcut odinioară lui Origen, Didim, Eva grie şi celorlalte căpetenii de eresuri. De aceea, ferind pe unii ca aceştia, Scriptura opreşte mpărtăşirea de pomul acesta, zic nd : «Din tot pomul din rai să m ncaţi, dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu m n-caţi, căci n ziua n care veţi m nca cu moarte veţi muri».

36. Împărtăşirea de acest pom al contemplaţiei se numeşte cunoştinţa binelui şi a răului n nţelesul următor, nt i, pentru că celor desăv rşiţi le dăruieşte puterea cunoaşterii tuturor lucrurilor văzute şi nevăzute, omeneşti şi dumnezeieşti. Căci e o putere «ce robeşte toată mintea ascultării lui Hristos» (2 Cor. X, 5) [597] ; şi aceştia pot culege cu evlavie rod bun nu numai din contemplarea celor bune, ci şi a celor contrarii. Dar n gustarea acestui rod se ascunde pentru cei ce se mpărtăşesc din el o putere ndoită, adică un folos şi o pagubă, după deprinderea lăuntrică ce stăp neşte n fiecare. Celui ce se mpărtăşeşte i se face pricină de viaţă c nd se supune legii care l robeşte (lui Hristos). Aşa de pildă, dacă vede cineva chipul frumos al unei femei desfr nate şi de moravuri uşoare, iar văz nd o preamăreşte ndată pe Dumnezeu şi dă slavă Lui, el a cunoscut n fiinţa ei coruptă frumuseţea ntocmită de El, n aşa fel că contemplarea ei l duce p nă la străpungerea inimii şi l face să nainteze p nă la iubirea lui Dumnezeu care a zidit o pe ea, ba chiar intră n convorbire cu ea. Iar prin aceasta preschimbă reaua ei deprindere n deprinderea virtuţii şi prin pocăinţă o aduce la Hristos, făc nd o din necurată curată prin nvăţătura cuv ntului şi unind o ca pe o mireasă fecioară cu Hristos pe cea care era nainte o des

597. Idem, Cuv. *43, II;* P.G. 36, 508 C.

fr nată (2 Cor. XI, 1)[598]. Aşa a făcut acel dumnezeiesc părinte Nonu, care a nfăţişat lui Hristos pe fericita Pe laghia, mai nainte desfr nată, ca pe o fecioară curată[599].

37. Deci celor desăv rşiţi mpărtăşirea de acest pom dumnezeiesc al contemplaţiei le dăruieşte, cum s a spus, o astfel de putere, c nd se mpărtăşesc de ea la vremea potrivită pornind de la lucrurile dumnezeieşti şi omeneşti, ba chiar de la cele contrare acestora. Dar celor mai nedesăv rşiţi şi nedeprinşi n cele dumnezeieşti şi lipsiţi de cercarea trebuincioasă pentru mpărtăşirea de ea, li se face pricină a cunoştinţei contrare a răului, chiar c nd pornesc de la cauzele dumnezeieşti şi bune. O astfel de pricină li s a făcut acelor preoţi şi judecători de odinioară contemplarea Suzanei (Daniel XIII), deoarece nu erau ncă deprinşi n această contemplare. Ceea ce, aşadar, dumnezeiescului părinte Nonu i s a făcut pricină de viaţă n har, aceea li s a făcut acelor preoţi de odinioară pricină de moarte.

38. Şi nu numai atunci s au nt mplat acestea dintr o contemplare a pomului acesta potrivit cu starea fiecăruia, ci şi acum se nt mplă n fiecare zi fiecăruia din cei ce purced la contemplarea acestui pom, fie după ce s au deprins la aceasta, fie nainte de a se fi deprins. Iar aceasta se nt mplă nu pentru că aşa este pomul din fire. Nu se poate spune aceasta. Căci n a fost plantat n chip rău, ca pom rău. Dumnezeu n a făcut nimic rău, nici n a interzis ceva din pizmă. Ci pentru că e nevoie de mădulare curate ale simţurilor pentru privirea şi vederea lui,

598. Astfel urcuşul duhovnicesc al cuiva nu e numai ceva ce se petrece pe plan subiectiv, ci ceva ce se răsfr nge asupra lumii obiective, transform nd o şi pe ea. Cel ce se curăţă lăuntric nu descopere prin aceasta numai raţiunile dumnezeieşti n realitatea lumii din afară, ci le şi restabileşte puterea asupra oamenilor n care s nt ncorporate şi, prin ei, asupra lucrurilor. Intre planul subiectiv şi cel obiectiv nu e o lipsă de continuitate. Restabilirea raiului lăuntric nseamnă şi nceputul restabilirii raiului lumii din afară, prin contemplarea curată şi prin folosirea ei cu iubire faţă de semeni.

599. *Via a sfintei Pelaghia,* text grec după ed. H. Usener, *Legenden der heiligen Pelagia,* Bonn, 1879, p. 1—16; text latin, P.L. 73, 663—672.

cum zice apostolul chiar despre trupul şi s ngele Domnului nostru Iisus Hristos : «Să se cerceteze cineva mai nt i pe sine şi aşa să măn nce din p inea aceasta şi să bea din potirul acesta. Căci cel ce măn ncă şi bea cu nevrednicie, judecată sieşi măn ncă şi bea. De aceea s nt mulţi neputincioşi şi bolnavi şi mulţi mor ntre noi» (1 Cor. XI, 28—30). În felul acesta părinţilor cuvântători de Dumnezeu (teologi), pentru că erau curaţi şi se aflau sub lucrarea Duhului Sf nt, contemplarea lucrurilor omeneşti şi a nsuşirilor firii dumnezeieşti le a fost bună, fără de greşeală, neprimejdioasă şi m ntuitoare. Căci aveau mădularele simţurilor deprinse pentru contemplarea dumnezeiască.

39. Ei au cunoscut că Dumnezeirea este [600] «necreată, fără de nceput, nemuritoare, nesf rşită, veşnică, nematerială, bună, făcătoare, dreaptă, luminătoare, neschimbată, nepătimitoare, nemărginită, ne ncăpută, necuprinsă, nehotărnicită, necorporală, nevăzută, ne nţeleasă, fără lipsă, de sine stăp nitoare şi liberă, atotţiitoa re, de viaţă dătătoare, atotputernică, nesf rşită n putere, sfinţitoare, n stare de a se mpărtăşi, atotcuprinzătoare, susţinătoare şi proniatoare. Ei au cunoscut că firea dumnezeiască le are toate acestea prin fire şi nu le a primit din altă parte, ci ea, n care şi au ntocmirea şi persistenţa ipostasurile, aflătoare unul n altul, mpărtăşeşte tot binele făpturilor Sale după puterea de primire a fiecăreia. Ei le au teologhisit pe acestea nedepărtate şi nedespărţite ntre ele, av nd o mişcare unul n altul (peri horeză), neconfundate ntre ele, n aşa fel că nu se amestecă şi nu se contopesc, ci se au unul pe altul. Căci Fiul

600. Incep nd de aci şi p nă la cap. 45 inclusiv aproape totul e citat din sf ntul Ioan Damaschin. De aci şi p nă la cap. 41 inclusiv e citat literal din sf ntul Ioan Damaschin, op. *cit.,* 14, P.G. voi. cit., 860 A—861 A. In toate capitolele dogmatice ce urmează, Nichita Stithatul face dependentă şi cunoaşterea şi menţinerea nealterată a dogmelor de contemplarea curată, la care se ajunge prin urcuşul purificator, şi viceversa. Intre viaţa duhovnicească şi cunoaşterea dogmelor există astfel o str nsă legătură.

este n Tatăl şi n Duhul şi Duhul n Tatăl şi n Fiul şi Tatăl n Fiul şi n Duhul, neproduc ndu se nici o contopire, amestecare şi confundare. Şi mişcarea lor este una şi aceeaşi, căci au dogmatizat o singură pornire şi o unică mişcare a celor trei ipostasuri, ceea ce este cu neputinţă să se contemple la firea creată».

40. «Şi că iluminarea şi lucrarea dumnezeiască, fiind una şi simplă şi fără părţi, cu toate că se face felurită ca bunătate n cele mpărţite şi mparte tuturor acestora elementele constitutive ale firii lor, răm ne simplă, nmulţindu se n chip ne mpărţit n cele mpărţite şi aduc nd şi ntorc nd pe cele mpărţite spre simplitatea ei. Căci toate se doresc după ea şi n ea şi au subzistenţa şi ea dă tuturor existenţa precum o au după fire, şi ea este existenţa celor ce s nt şi viaţa celor vii şi raţiunea celor raţionale şi nţelegerea celor nţelegătoare. Căci dumnezeieştii părinţi au cunoscut o pe ea prin minte curată, ca fiind mai presus de minte, mai presus de raţiune, mai presus de viaţă şi mai presus de fiinţă»[601].

41. «Pe l ngă acestea (au cunoscut) că ea străbate prin toate n chip neamestecat, dar prin ea nimic. Apoi că ea cunoaşte printr o cunoaştere simplă toate şi pe toate le vede n chip simplu prin ochiul ei dumnezeiesc şi a toate văzător şi nematerial, pe cele prezente, pe cele trecute şi pe cele viitoare, nainte de facerea lor ; că ea este fără de păcat şi poate ierta păcatele şi m ntui; şi că toate c te le vrea le poate, dar nu le vrea c te le poate. Căci poate pierde lumea, dar nu voieşte».

42. Acestea le au teologhisit ei printr o contemplaţie curată, fără greşeală şi fără primejdie despre nsuşirile firii dumnezeieşti. Iar despre iconomia ntrupării, au

601. De fapt, o minte necurăţită va confunda pe Dumnezeu cu ceva din ale lumii, sau cu lumea nsăşi.

teologhisit, privind iarăşi, prin contemplaţie curată, astfel şi zic nd[602]: «Duhul Sf nt a venit peste sf nta Fecioară, potrivit cu cuv ntul Domnului, pe care i l a spus ei ngerul, cuv nt care a curăţit o şi i a dat putere să primească dumnezeirea Cuv ntului şi puterea de naştere. Şi atunci a umbrit o pe ea nţelepciunea şi puterea ipo statică a lui Dumnezeu cel Prea nalt, Fiul lui Dumnezeu, Cel de o fiinţă cu Tatăl, ca o săm nţă dumnezeiască, şi şi a nchegat Lui din s ngele preacurat şi nevinovat al ei trup nsufleţit de suflet raţional şi nţelegător, p rga fră m ntăturii noastre, nu prin lucrarea seminţei, ci prin lucrarea creatoare, prin Sf ntul Duh, neconstituindu se chipul prin adaosuri treptate, ci constituindu se deplin dintr odată, Însuşi Cuv ntul lui Dumnezeu mplinind rolul de ipostas al trupului. Căci nu s a unit Dumnezeu Cuv ntul cu un trup care preexista ipostatic n el nsuşi, ci sălăşluindu se n p ntecele sfintei Fecioare n chip nescris mprejur, a dat subzistenţă n ipostasul său trupului nsufleţit de suflet raţional şi nţelegător, luat din s ngele curat al Fecioarei. Lu nd p rga frăm ntăturii noastre, nsuşi Cuv ntul s a făcut ipostas trupului, ca să fie n acelaşi timp trup al lui Dumnezeu Cuv ntul, trup nsufleţit, raţional şi nţelegător».

43. «De aceea nu i au spus om ndumnezeit, ci Dumnezeu nomenit; căci fiind prin fire Dumnezeu desăv rşit, s a făcut Acelaşi om desăv rşit, nu schimb ndu se după fire, nici nfăţiş nd o iconomie nchipuită, ci unindu se după ipostas cu trupul nsufleţit, raţional şi nţelegător, pe care l a luat din sf nta Fecioară şi care şi a primit existenţa n El, n chip neamestecat şi neschimbat şi ne mpărţit, neschimb nd firea dumnezeirii Lui n fiinţa trupului, nici fiinţa trupului Său n firea dumne

602. De aci urmează p nă la sf rşitul cap. 43, cap. 46 din op. *cit.* a sf ntului Ioan Damaschin, P.G. voi. cit., col. 985—988 D.

zeirii, nici făc nd din firea Sa dumnezeiască şi din firea omenească pe care a luat o o unică fire compusă»[603].

44. Căci s au unit firile ntre ele fără să se schimbe şi fără să devină altele; nici firea dumnezeiască n a ieşit din simplitatea proprie, nici cea omenească nu s a schimbat n firea dumnezeirii, sau n a ajuns la neexistenţă, nici n cele două nu s a nfăptuit o unică fire compusă. Nici nu s a produs din cele deosebite o alta, ca omul din suflet şi trup, sau ca trupul din patru elemente, ci din cele deosebite Acelaşi. Căci din dumnezeire şi umanitate este şi se zice Acelaşi, Dumnezeu desăv rşit şi om desăv rşit. Căci «L au mărturisit şi L mărturisim din două şi n două firi»[604].

45. «Dar mărturisindu L pe Acelaşi Dumnezeu desăv rşit şi om desăv rşit, au spus şi spunem, că Acelaşi le are toate c te le are Tatăl, afară de nenaştere şi le are toate c te le are Adam cel dint i, afară numai de păcat; iar acestea s nt trupul şi sufletul raţional şi nţelegător. De asemenea că Acelaşi are, corespunzător cu cele două firi, nsuşirile naturale ndoite ale celor două firi, două voinţe naturale, pe cea dumnezeiască şi pe cea omenească, şi două lucrări naturale, pe cea dumnezeiască şi pe cea omenească, şi două libertăţi naturale, pe cea dumnezeiască şi pe cea omenească ; şi nţelepciune şi cunoştinţă dumnezeiască şi omenească. Căci fiind de o fiinţă cu Dumnezeu şi Tatăl, voieşte şi lucrează n chip liber ca Dumnezeu, dar de o fiinţă şi cu noi, voieşte şi lucrează n chip liber Acelaşi ca om. Căci ale Lui s nt minunile şi ale Lui pătimirile»[605].

46. Astfel dumnezeieştii părinţi, purcez nd la contemplarea pomului vieţii cu un ochi curat şi netulburat,

603. Sf rşitul cap. 47 din op. *cit.*, al sf ntului Ioan Damaschin. Combă t ndu se o «fire compusă», se combate doctrina lui Sever de Antiohia.

604. Urmează cap. 57 din op. cit., al aceluiaşi; P.G. voi. cit., 1033 A. De observat că expresia necalcedonienilor «din două firi» nu e evitată, dar e mbinată cu expresia de la Calcedon « n două firi».

605. Sf rşitul citatelor din sf ntul Ioan Damaschin.

au cules din el fără greşeală rodul teologiei şi mpărtă şindu se de el s au mpărtăşit şi de viaţa ndumnezeită şi ca nişte credincioşi iconomi ni le au trecut şi nouă ca să ne hrănim şi noi din El spre viaţa veşnică [606]. Tot aşa purcez nd la contemplarea pomului cunoştinţei cu un ochi dumnezeiesc şi luminat, au dob ndit cunoştinţa lui nepătată şi curată şi nu s au vătămat de rodul lui, cum s a spus mai nainte. Dar nu tot aşa s a nt mplat cu cei ce au purces cu necurăţie şi n stare nedesăv rşită la contemplarea acestora, ci unii au căzut n robia plăcerilor şi a ne nfr nărilor, iar ceilalţi n hule şi trufii.

47. Căci spune mi, cum a căzut Arie, cel care şi are numele de la furie, şi duşmanul evlaviei, Manes, şi Nes torie cel stricat la minte şi celelalte căpetenii ale ereticilor, n hula lor mpotriva lui Dumnezeu şi a dreptelor dogme ale Bisericii lui Hristos ? Nu pentru că au fost necuraţi n simţurile sufletului şi cumplit nvârtoşaţi la inimă din cauza cumplitei boli a m ndriei, au purces la explicarea Sfintei Scripturi, av nd nţelegerea ntunecată de patimi şi de nchipuirea de sine ? Căci unul a auzit dumnezeiasca Scriptură zic nd : «Domnul M a zidit pe Mine nceput al căilor Sale spre lucrurile Sale şi Mă naşte naintea tuturor munţilor» (Prov. VIII, 22—25) ; celălalt: «Vine stăp nitorul lumii acesteia şi nu va afla n Mine nimic» (Ioan XIV, 30) ; iar al treilea, despre Domnul nostru Iisus Hristos ca Dumnezeu desăv rşit şi om desăv rşit. Dar neput nd afla nţelesul sau sensul celor spuse, nici pătrunde n chip curat n ad ncurile Duhului, fiind cu totul lipsiţi de Duhul Sf nt, unul a tăiat pe Fiul şi Dumnezeu Cuv ntul de la deofiinţimea cu Dumnezeu şi Tatăl, declar ndu L făptură ; celălalt a

606. Prin viaţă curată se ajunge la cunoaşterea fără greşeală a lui Dumnezeu, sau a dogmelor; prin aceasta se ntăreşte, la rindul ei, viaţa duhovnicească. Şi am ndouă au ca rod propovăduirea. Teologia nu e numai cunoaşterea teoretică despre Dumnezeu, ci mpărtăşirea de Dumnezeu şi n acelaşi timp mărturisirea lui Dumnezeu cunoscut prin mpărtăşire. E cuv ntare despre Dumnezeu din experienţa mpărtăşirii de El.

născocit două nceputuri, unul bun, sus, şi altul cu totul rău, jos, căpetenia ntunericului, şi, nvăţ nd astfel, a trimis la pierzanie pe cei ce au primit nvăţătura lui ; al treilea, ntunecat şi cu nume ur t, a despărţit pe Hristos n doi fii, socotind că altul este Fiul şi Cuv ntul din Dumnezeu şi Tatăl şi altul cel din Fecioara Maria ; şi astfel a numit pe preacurata Maică a Fiului şi a Cuv ntului lui Dumnezeu, Născătoare de Hristos şi nu Născătoare de Dumnezeu.

48. Astfel, deci, pe cei desăv rşiţi n cunoştinţă şi raţiune şi virtute, pe cei ce au ajuns adică la măsura v rstei plinătăţii lui Hristos (Efes. IV, 13) şi au dob ndit mintea Lui prin cea mai deplină curăţie, nu i poate vătăma nici gustarea oprită a acestui pom, măcar că se numeşte cunoştinţă a binelui şi a răului. Ci mai degrabă se aseamănă aceştia celor ce culeg struguri din rug şi ncă struguri copţi, fapt cu totul minunat, şi rodii din mărăcini. Dar celor ncă tineri şi necercaţi şi neluminaţi, chiar şi mpărtăşirea de bine li se face adeseori pricină de moarte, aşa cum li se face copiilor ne nţărcaţi de lapte m ncarea p inii (Evr. V, 13—14) [607], şi celor cu ochii plini de urdori, razele soarelui, precum a arătat n multe feluri cuv ntul nostru mai nainte.

VIII. *În ce n eles a amintit cuv ntul de două por i i nu de mai multe n acest rai; de două por i nv rtin du se ca ni te heruvimi, i care e lucrarea deosebită a fiecăreia din ele ?*

49. Acestea le am spus despre rai şi despre pomii sădiţi n ei de Dumnezeu. Răm ne să mai spunem n ce fel cuv ntul a amintit numai de două porţi n acest rai, care se nv rtesc ca nişte heruvimi, c nd s nt multe locaşuri curate, cum zice Hristos Dumnezeu (Ioan XIV, 2), la Dumnezeu şi Tatăl Său şi multe căi ce duc la mpărăţia lui Dumnezeu.

607. Conform sf ntului Ioan Damaschin, op. cit., 25; P.G. cit., 913 B.

50. Smerenia şi iubirea s nt nceputul şi capătul ultim al celor două părţi ale şirului dumnezeiesc al tuturor virtuţilor. Căci smerenia e nceputul de jos cel mai din cap al acestui şir, iar iubirea, sf rşitul lui de sus cel mai din urmă. Sau altfel: ele s nt treptele opuse cele mai din cap şi mai din urmă ale sfinţitei scări a virtuţilor dumnezeieşti. Smerenia pune nceputul urcuşului scării, iar iubirea, fiind sf rşitul treptelor virtuţii şi al urcuşului scării spre nălţime, scoate pe cel ce şi sprijineşte paşii pe ea la păşunile pururea vii şi nepătate ale firii dumnezeieşti.

51. Smerenia şi iubirea fiind deci nceputul şi sf rşitul urcuşului spre Dumnezeu şi spre Împărăţia Lui, cu dreptate cuv ntul le a nţeles ca porţi aşezate la marginile opuse ale raiului nţelepciunii făptuitoare. Aceasta, pentru că una introduce pe cel ce bate şi cere să intre n Eden, adică la nsăşi desfătarea de plantele nemuritoare ale lucrării şi pazei minţii; iar a doua scoate de acolo la Împărăţia cerurilor şi la unirea cu Dumnezeu [608] şi la păşunile veşnice şi preacurate ale ngerilor. Căci aşa ne făgăduieşte n mod limpede şi Domnul Iisus nouă tuturor, zic nd : «Eu s nt uşa, de va intra cineva prin Mine, se va m ntui şi va intra şi va ieşi şi păşune va afla» (Ioan X, 9). Pentru că El este cu adevărat uşa raiului Împărăţiei cerurilor, iar portar este Duhul Sf nt [609].

52. Celui ce s a apropiat de poarta dreptei credinţe, după ce a părăsit de cur nd lumea, şi bate la poarta poruncilor lui Hristos prin smerenie, portarul, adică nsuşi

608. Aci Nichita face deosebire ntre Edenul de la nceput, mpărăţia cerurilor, contemplarea lui Dumnezeu n lume, şi ntre mpărăţia lui Dumnezeu sau unirea cu El.

609. Aceasta nu stă n contrazicere cu declaraţia că iubirea este uşa. Căci Hristos este iubirea culminantă personificată. Iubirea nu există dec t ca iradiere a persoanei. Dar noi nu putem iradia iubirea desăv rşită, pentru că nu s ntem ultimul ei izvor. Ultimul ei izvor pentru noi este Hristos. Iar Duhul Sf nt deschide uşa noastră şi prin aceasta pe Hristos ca uşă. El este factorul activ al vieţii dumnezeieşti n noi. El ntăreşte subiectul nostru ca subiect al vieţii dumnezeieşti, primită prin har.

Sf ntul Duh, i deschide intrarea, deschiz ndu i mintea ca să nţeleagă «care este voia lui Dumnezeu cea bună şi desăv rşită şi bine plăcută» (Rom. XII, 2). Iar după ce a intrat şi s a desfătat prin făptuire şi prin multe nevoinţe ale virtuţii de acele bunătăţi veşnice, l scoate iarăşi de acolo la păşunile contemplaţiei naturale ale făpturilor lui Dumnezeu[610]. Astfel portarul l face să se odihnească de toate lucrurile lui (Facere II, 3) şi să se unească cu Dumnezeu pe nălţimile teologiei (cunoaşterii) Treimii nempărţite şi de o fiinţă, n odihna iubirii dumnezeieşti[611], potrivit lui Hristos şi Dumnezeului nostru care zice : «Învăţaţi de la minte, că s nt bl nd şi smerit cu inima şi veţi afla odihnă sufletelor voastre» (Matei XI, 29).

53. Altfel nu poate intra cineva n palatele mpărăteşti ale lui Hristos şi n ţinuturile dumnezeieşti şi pururea nverzite ale raiului cunoscut cu mintea, unde s nt locuri luminoase, locuri răcoritoare, corturile drepţilor, apa odihnei, bucurie, veselie şi fericire ; şi nu poate afla odihnă sufletului său, dec t prin poarta cea dint i de la apus, care e ascunsă n Hristos nsuşi, care este sf nta smerenie[612]. Şi pe drept cuv nt. Căci cel ce s a rupt pe sine de lume şi de toată prietenia şi de mpătimirea de prieteni, de cei ai săi, de rudenii, şi a răstignit lumea n sine prin tăierea voii sale, dispreţuind toată tihna trupească, şi bate prin durerile pocăinţei şi nevoinţelor pen-

610. Deci smerenia ca prima poartă introduce la treapta nt i a urcuşului duhovnicesc, la curăţirea de patimi şi la deprinderea virtuţilor. Şi tot smerenia, ca a doua poartă, introduce la treapta a doua, a contemplării curate a lumii.

611. Numai iubirea odihneşte sufletul. P nă nu găsim iubirea cuiva nu ne odihnim. Dar iubirea veşnic persistentă, care ne poate da o veşnică odihnă, o găsim numai l ngă Hristos, unit ntr o iubire desăv rşită cu Tatăl şi cu Duhul.

612. Smerenia este ascunsă n Hristos. Căci El este izvorul ei, ca Cel ce s a cobor t la nivelul nostru, pentru a intra n comuniune cu noi. Smerenia e delicateţea faţă de Dumnezeu şi faţă de orice persoană. Smerenia o are Hristos ca Fiul lui Dumnezeu faţă de Tatăl, dar o are şi ca om faţă de Dumnezeu Tatăl şi faţă de orice om. De aceea s a umilit prin ntrupare şi prin moarte, de aceea ni se dă ca jertfă p nă la sf rşitul lumii. De la El nvăţăm smerenia şi luăm puterea pentru ea.

tru virtute, cu răbdare multă, la poarta poruncilor lui Hristos, intră prin smerenie, cum s a spus, n tinda nţelepciunii lucrătoare a raiului, care este supunerea, slujirea prin orice lucru de mai puţină cinstire, răbdarea necazurilor şi a ncercărilor, greaua pătimire, culcarea pe jos, starea n picioare de toată noaptea, privegherea, psalmodierea ne ncetată, rugăciunea şi postul, citirea dumnezeieştilor Scripturi şi ascultarea şi supunerea faţă de toţi.

54. Intr nd n acestea prin smerenia cu care urmează lui Hristos, se m ntuieşte de toată robia păcatului, trec nd marea patimilor fără să se scufunde, duc nd corabia nevătămată la Dumnezeu, la portul nepătimirii, prin faptele nţelepciunii lucrătoare şi virtuoase ale mplinirii poruncilor lui Hristos ; şi de acolo, deschiz ndu i se lui iarăşi porţile contemplării (vederii nţelegătoare) prin Duhul, intră n locul sf nt al lui Dumnezeu care este cunoştinţa făpturilor şi recunoaşterea lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti. Prin aceasta, scrut nd ad ncurile Duhului, cercetează raţiunile proniei, ieşind ndată din faptele trupeşti şi obositoare ale făptuirii, din toate c te ţin de slujire şi de supunere, după dumnezeiescul David care zice : «Aceasta este osteneala naintea mea, p nă ce voi intra n locul cel sf nt al lui Dumnezeu şi voi nţelege cele din urmă ale lor» (Ps. LXXII, 2).

55. După ce a cunoscut limpede raţiunile şi firile şi mişcările făpturilor, iese, prin desăv rşită iubire faţă de Dumnezeu, din toată zidirea văzută şi nevăzută, fiind răpit n al treilea cer (2 Cor. XII, 1—4)[613], ca unul ce a ajuns mai presus de puţinătatea trupului. În felul acesta intră la dureri şi osteneli, potrivit celui ce zice : «Cel ce a adăugat cunoştinţă, adaugă durere» (Ecles. I, 18). Acolo află o păşune de nţelesuri dumnezeişti, pătrunz nd n ntunericul cunoştinţei de Dumnezeu (al teologiei), ca

613. Adică deasupra celor văzute şi nevăzute.

ntr un alt rai, n care a fost răpit şi dumnezeiescul Pavel. Şi teologhiseşte n chip curat Treimea, şi pe l ngă aceasta ntruparea Cuv ntului şi se face, după dumnezeiescul David, limba Lui, «trestia scriitorului iute la scris» (Ps. XLIV, 2). De aceea nemairăbd nd să se bucure singur de cele privitoare la Dumnezeu, scoate cuvinte bune din inimă n Biserica lui Hristos, spun nd vechi şi noi din lăuntrul său. El nu mai poate mpiedica din acel moment buzele sale de a vesti mila şi adevărul lui Dumnezeu n adunare mare de credincioşi, chiar dacă ar vrea, nici nu i mai este ngăduit să ascundă dreptatea Domnului n inima sa (Ps. XXXIX, 10—11)[614]. Căci Duhul l mpunge n toată fiinţa şi l m nă să vorbească.

56. De fapt Duhul Sf nt e Cel ce grăieşte şi lucrează n el şi l mişcă. El mişcă limba celor n care se sălăşluieşte spre grăirea limpede ale celor ce le săv rşeşte El nsuşi, ca să răsune n ei, şi mişcă nţelegerea lor spre cercetarea lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti şi spre scrutarea ad ncurilor lui Dumnezeu (1 Cor. II, 10—11). În general El lucrează n ei lucrările darurilor Lui (1 Cor. XII, 7—11). Îi nvaţă pe cei ne nvăţaţi nţelepciunea care coboară de sus, cea nepizmaşă, neduşmănoasă, paşnică şi binevoitoare, plină de milă şi de roduri bune. El le dă acelora nţelegere, ca să nţeleagă care s nt ad ncurile lui Dumnezeu, care e bogăţia bunătăţii Lui Dumnezeu (Rom. II, 4), care e nălţimea smereniei Lui cobo r toare la noi. El le dăruieşte cunoştinţa celor ce s nt, ca să cunoască cele ce există n calitate de făpturi. Le dăruieşte sfat bun, ca să aleagă ceea ce e plin de tot folosul şi m ntuirea pentru ei şi ca să arate semenilor care este lucrarea poruncilor Lui. Le dă lor tărie ca să lupte cu putere mpotriva dracilor şi a patimilor pierzătoare, i nvaţă evlavia cea dreaptă şi fără greşeală şi la sf r

614. Ca şi sf ntul Simeon, aşa şi Nichita Stithatul socoteşte că cel nălţat la unirea cu Dumnezeu nu se rupe de oameni, ci de abea acum se simte ndemnat să vorbească acelora despre Dumnezeu.

şit le dă, ca pază, frica curată, care vine din marea iubire de Dumnezeu.

57. Cel ce a ajuns la mpărtăşirea bogată de acestea, s a făcut, cum s a scris (Iacob III, 17), plin de milă şi de roduri bune, de rodurile Sf ntului Duh (Gal. V, 22). Ajuns astfel prin harurile amintite ale Duhului, are o iubire desăv rşită faţă de Dumnezeu şi faţă de aproapele lui, nepreţuind ceva din cele văzute mai mult dec t iubirea de Dumnezeu, sau odihna sa mai mult dec t pe aproapele[615]. El are bucurie n suflet, pentru că s a eliberat de patimi şi dispreţuieşte cele văzute ; are pace cu tot omul, cu Dumnezeu şi cu puterile Lui, ndelungă răbdare n ostenelile şi sudorile pentru virtute, bunătate n g ndurile cugetării sale şi n mişcările minţii, cuviinţă n purtările din afară şi n stările din lăuntru ale sufletului său, credinţă nu numai n Treime, ci şi n ceea ce priveşte bunătăţile viitoare. Căci mai ales dacă ea este ad nc nrădăcinată, nădăjduieşte şi crede că le va dob ndi pe toate c te le a făgăduit Dumnezeu n veacul de faţă şi n cel viitor. El are bl ndeţea care suportă cu răbdare toată ispita, care primeşte necazurile ce vin asupra i, care rabdă toate şi nu g ndeşte rău de aproapele. Pe l ngă acestea, are, prin puterea Duhului, nfr narea cuprinzătoare a tuturor simţurilor.

58. Deci cel ce s a mbogăţit cu rodurile acestea şi cu darurile Sf ntului şi nchinatului Duh a intrat ncă de acum n raiul n care a intrat dumnezeiescul apostol Pavel, răpit n el ca n al treilea cer, unde s a desfătat de pomul vieţii, a auzit cuvinte care nu i s nt ngăduite omului pătimaş şi robit păcatului să le audă, şi a m ncat din pomul cunoştinţei, care e cunoştinţa binelui şi a răului, fără să se vateme. Mai bine zis a ajuns el nsuşi

615. Iubirea aproapelui pusă mai presus de orice odihnă proprie, arată că Nichita nu preţuieşte viaţa omului duhovnicesc ruptă de semeni ca un bun n sine, ci prin toate trebuie ca el să urmărească o des pătimire de egoism, care e egală cu iubirea.

rai dumnezeiesc şi casă a Treimii ne mpărţite, av nd n mijlocul inimii sale sădit pomul vieţii, adică pe Dumnezeu nsuşi, ncărcat de rodurile nemuritoare ale Duhului Dumnezeiesc şi Sf nt. Acesta nu s a vătămat de pomul cunoştinţei binelui şi răului, adică de simţirea sa proprie, deosebind după cuviinţă binele de rău, făc ndu se organ al singurei şi ntregii lucrări a Sf ntului şi Dumnezeiescului Duh.

59. Iată ce ştim că este Împărăţia cerurilor şi credem că este Împărăţia lui Dumnezeu. E ceea ce ne a nvăţat Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos, fie c nd a zis : «Împărăţia cerurilor este n lăuntrul vostru» (Luca XVII, 21), fie c nd ne a ndemnat să ne rugăm Tatălui : «Vie Împărăţia Ta, facă se voia Ta, precum n cer, aşa şi pre păm nt» (Matei VI, 10 ; Luca XI, 2). Fie ca să ne nvrednicim şi noi de ea ncă de aici, dar şi acolo, cum ne a nvăţat cuv ntul acesta, prin harul şi iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine mpreună cu Tatăl şi cu Sf ntul şi de viaţă Făcătorul Duh, slava şi stăp nirea, acum şi pururea şi n vecii vecilor. Amin.

SFÎR IT I LUI DUMNEZEU LAUDA!

C U P R I N S

SFÎNTUL SIMEON NOUL TEOLOG

Pag

A cincea cuv ntare morală

CUVIOSUL NICHITA STITHATUL

FILOCALIA, Vol. VI

392 pagini, format 1/16 din 61 X 86. Dat la cules la 1 octombrie 1976. Bun de tipar la 31 martie 1977. Apărut in 1977. Comanda nr. 330/1976

EDITURA ŞI TIPOORAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE ORTODOXĂ

„RUGAȚI-VĂ NEÎNCETAT."

FILOCALIA

SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂRȘIRII

7

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

FILOCALIA

SAU CULEGERE DIN SCRIERILE SFINŢILOR PĂRINŢI CARE ARATĂ CUM SE POATE OMUL CURĂŢI, LUMINA ŞI DESĂVÎRŞI

Volumul VII

SCRIERI DE:
NICHIFOR DIN SINGURĂTATE, TEOLIPT AL FILADELFIEI,
SFÎNTUL GRIGORIE SINAITUL, SFÎNTUL GRIGORIE P ALAMA

TRADUCERE, INTRODUCERE ŞI NOTE
de Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREŞTI — 1977

CUVÎNT PLIN DE MULT FOLOS

DESPRE RUGĂCIUNE, TREZVIE ŞI PAZA INIMII

AL LUI

NICHIFOR DIN SINGURĂTATE

Nichifor din singurătate

Scurtă notă biografică

Despre timpul n care a trăit Nichifor din singurătate nu se ştia nimic sigur p nă ce n am aflat şi publicat noi un text din Cuv ntul II din Triada II al sf ntului Grigorie Palama contra lui Varlaam şi anume : «Pentru cei ce se liniştesc cu sfinţenie» . (υπέρ των ίερωζ ήσυΧαζόντων των υστέρων 6 δεύτεροί). Apăr nd pe acest Nichifor, atacat de Varlaam din pricina «Metodei» rugăciunii lui Iisus pe care a scris o, sf ntul Grigorie Palama zice : «Dar mai mult dec t contra tuturor şi a ndreptat vehemenţa cuv ntului fără ruşine contra celor scrise *despre rugăciune* de către cuviosul şi mărturisitorul Nichifor, care a dat frumoasă mărturisire, şi de aceea a fost condamnat de primul mpărat Paleolog, care a cugetat cele ale latinilor ; Nichifor, care fiind de neam dintre italieni, s a alipit credinţei noastre ortodoxe şi care deodată cu patria sa a lepădat şi cele părinteşti şi a socotit mai scumpă credinţa noastră ca a sa, pentru cuv ntul adevărului care e la noi. Şi venind la aceasta, a ales viaţa cea mai curată, adică pe cea singuratică. Iar ca loc de locuit alege pe cel cu nume sf nt, care este ntre lume şi cele mai presus de lume, Atosul, care e căminul virtuţii. Şi aci se arată mai nt i ştiind să fie călăuzit, supun ndu se celor mai de frunte dintre părinţi. D nd acelora timp ndelungat dovada smereniei sale, nvaţă de la ei arta artelor, adică experienţa liniştirii (isichiei) şi devine călăuză celor ce se exercită n lumea cugetării pentru lupta contra duhurilor răutăţii. Acestora le a alcătuit şi o culegere de ndrumări de ale părinţilor, care i pregăteşte pentru ne voinţe, rânduieşte felurile luptelor, arată răsplătirile şi descrie cununile biruinţei. Apoi, pe l ngă acestea, fiindcă vedea

pe mulţi dintre ncepători neput nd stăp ni nici măcar n parte nestatornicia minţii, le ntocmeşte şi *un procedeu prin care să poată frâna pu in mpră tierea i mi carea imagina- iei ei.*

Acest filosof, Varlaam, şi a ndreptat deci spre acesta multa deşteptăciune ca pe un foc ce se atinge de o materie ce i stă n cale, neruşin ndu se de acea fericită mărturisire şi de exilul pentru ea, neruşin ndu se de cei ce au petrecut mpreună cu el şi au fost nvăţaţi de el n cele dumnezeieşti, care pe urmă s au arătat sare păm ntului şi lumină lumii şi luminători ai Bisericii». Şi Palama numeşte ntre aceştia n primul r nd pe Teolipt al Filadelfiei. Aceştia din urmă au fost la r ndul lor nvăţătorii unor bărbaţi «ce practică şi acum această vieţuire», deci n vremea lui Palama, fiind calomniaţi pentru ea de Varlaam [1].

Din acest text aflăm aşadar că Nichifor a fost italian şi catolic, că a mbrăţişat ortodoxia, s a aşezat n Atos cu mult nainte de 1274, c nd mpăratul Mihail VIII Paleologul a primit unirea cu Roma, că puţin după aceea (pe la 1276) a fost exilat din Atos mpreună cu alţi monahi pentru mpotrivirea ce o făceau hotăr rii mpăratului[2]. In locul de exil, care se pare că era una din insulele pustii din Marea Egee[3] n ale cărei diferite insule au fost exilaţi cei ce se mpotriveau unirii cu Roma, ntre cei ce au petrecut cu Nichifor a fost şi Teolipt, care a nvăţat de la Nichifor metoda rugăciunii ne ncetate, deprinsă de Nichifor n Atos.

Incă nainte de a fi fost trimis n exil şi de a fi fost acolo dascălul unor ucenici n metoda rugăciunii lui Iisus, Nichifor avusese n Atos un «seminar» (φροντιστήριον) şi str nsese n jurul său un număr de ucenici, deşi Nicodim Aghioritul n nota biografică din Filocalia greacă afirmă că Nichifor s a

1. Noi am publicat acest text după Cod. Coisl. 100, f. 157 r. v. n lucrarea *Via a i nvă ătura sf ntului Grigorie Palama,* Sibiu 1938, p. 54—57, iar mai nainte n «Anuarul Academiei Teologice» din Sibiu, 1930, p. 8—10. Acum, după publicarea operei lui Palama sub ngrijirea lui P. Hristou : ΓρΊ|γορίου του Παλαμὰ, τὰ ευγγράμματα, textul acesta poate fi citit n această operă, n voi. I, Salonic 1962, p. 508—509.

2. Sf. Grigorie Palama, *Cuv. II Triada I,* la P. Hristou, voi. I, p. 405: «Petrec nd mulţi ani n pustie şi n linişte, s a retras apoi n cele mai pustii locuri ale Sf ntului Munte».

3. G. Pachymere, De *Michaele Paleologo,* lib. V PG. 143, Col. 874.

ndeletnicit cu metoda liniştirii n singurătate. Dar am văzut că Palama spune că a fost călăuza mai multor ucenici, cărora le lăsă ca regulă «metoda» sa[4]. Probabil că Nichifor a alternat singurătatea cu grija călăuzirii altora. In orice caz n vechile manuscrise româneşti el e numit Nichifor din singurătate, urm ndu se probabil afirmaţiei lui Nicodim Aghioritul. Se pare că el ar fi alcătuit n Atos şi un *Cuv nt despre pur cederea Sf ntului Duh, mpotriva latinilor,* sau chiar mai multe scrieri mpotriva lor[5].

Dacă Teolipt a murit pe la 1324—1325, iar Nichifor a fost dascălul lui ntre 1276—1278, acesta din urmă trebuie să se fi născut pe la 1215—1220 şi să fi murit pe la 1290—1300.

Metoda de rugăciune a lui Nichifor e numită de Nicodim Aghioritul n *Filocalia* greacă : *«Cuv nt despre trezvie i despre păzirea inimii»* (λόγοi περi νήψεωζ και φολαχήi καρδiαi). Metoda propriu zisă e precedată de un şir de fragmente din vieţile mai multor părinţi anteriori, sau de scurte rezumate ale vieţilor lor, aşa cum spune şi sf ntul Grigorie Palama. Dar la sf rşitul fiecărui fragment, Nichifor face un scurt comentar care vrea să arate pe părintele respectiv ca pe un om care a practicat păzirea sau adunarea minţii n lăuntru, pentru ca astfel să dea un temei «metodei» sale.

Lucrarea este scrisă ntr o limbă simplă spre folosul c t mai multor monahi. Această formă a fost ncă un motiv pentru care Varlaam, m ndru pe speculaţia lui scolastică, a avut cuvinte de dispreţ pentru Nichifor. Sf ntul Grigorie Palama, apăr nd scrierea lui Nichifor de reproşurile lui Varlaam, spune n continuare că acesta nu s a ruşinat de at t de mari ucenici pe care i a avut Nichifor, «ci faptul că ea a fost compusă de acela n mod simplu şi nemeşteşugit l a mişcat la contrazicere şi din aceasta a putut să şi ia şi argumentele... Dar nţeleptul acesta nu a putut să răstoarne nici cuvintele acestea simple, nainte de a le str mba».

4. Vezi şi Cod. Lavr. 1626, ff. 149—153, la P. Hristou, op. *cit.* p. 329.

5. J. Meyendorff, *Introduction a l'etude de Gregoire Palamas,* Paris, 1959, p. 31 şi P. Hristou, op. *cit.* p. 329, nota 56. P. Hristou presupune că o parte din *Cuv ntul despre purcederea St. Duh* se păstrează n Cod. Moscv. Syn. 208, sub titlul : Ὑποθετιχο'ι συλλογισμoi περi ἐχπορενσεωΐ του "Αγiου Πνεὺματο ».

In *Cuv ntul al doilea dintre cele dint i* (publicat de noi n studiul citat) şi n *Cuv ntul al doilea dintre cele din urmă, pentru cei ce se lini tesc, sau despre rugăciune,* ale lui Palama, pe care l vom prezenta n acest volum, acesta apăra n amă nunt «Metoda» lui Nichifor.

Metoda aceasta a fost şi ea tradusă n româneşte şi mult copiată n m năstirile noastre sub titlul de «Cuv nt pentru păzirea inimii, plin de mult folos» al lui Nichifor din singurătate [6].

6. A se vedea d. ex. ms. 16 (miscelaneu), secolul XVIII, din Biblioteca m năstirii Neamţ, f. 81 r. 83 v ; ms. 29 sec. XVIII, f. 3 r. 7 v.; ms. 39, secolul XVIII f, 60 v. 61 v. (text neterminat) ; ms. 51 din 1801, f. 83 r. 87 v. (Nichifor Monachul, *Cuv nt de mult folos pentru păzirea inimii).* După Pr. D. Fecioru, *Manuscrisele Sfintei M năstiri Neam u,* n manuscris pp. 40, 69, 105, 155. Se mai găseşte n ms. 22 (miscelaneu) din Biblioteca Patriarhiei Române, ncep, secolului XIX, f. 39—43, cu acelaşi titlu incomplet. Vezi la Pr. D. Feciorii, *Catalogul manuscriselor române ti din Biblioteca Patriarhiei Române,* n Studii teologice, XII, 1960, nr. 5—6 p. 453.

Cuv nt despre rugăciune

Al lui Nichifor din singurătate

Cei ce s nteţi stăp niţi de dorul de a avea parte de mărita, dumnezeiasca şi luminoasa arătare a M ntuitorului nostru Iisus Hristos ; cei ce voiţi să primiţi n simţirea inimii focul cel mai presus de ceruri ; cei ce vă s r guiţi să ajungeţi cu cercarea şi cu simţirea la mpăcarea cu Dumnezeu ; cei ce aţi lăsat toate ale lumii, ca să aflaţi şi să agonisiţi comoara cea ascunsă n ţarina inimilor voastre; cei ce voiţi să vă aprindeţi ncă de aici cu lumină candela sufletelor şi aţi lepădat toate cele de aici ; cei ce ntru cunoştinţă şi cercare voiţi să cunoaşteţi şi să primiţi Împărăţia cerurilor, aflătoare n lăuntrul vostru — veniţi să vă arăt ştiinţa vieţuirii paşnice sau cereşti, sau mai bine zis metoda care duce pe lucrătorul ei, fără osteneală şi fără multă sudoare, la limanul nepătimirii. E o metodă care nu se lasă speriată de nici o amăgire sau nfricoşare din partea dracilor, nfricoş ndu se numai atunci c nd petrecem afară de viaţa pe care v o nfăţişez, depărtaţi de ea prin neascultare. Aşa s a nt mplat odinioară cu Adam, care, neav nd grijă de porunca lui Dumnezeu, ci mprietenindu se cu şarpele şi socotindu l pe acesta vrednic de crezare şi hrănindu se astfel cu fructul amăgirii, s a aruncat jalnic n prăpastia morţii, a ntunericului şi a stricăciunii şi a atras mpreună cu sine pe toţi cei de după el.

Deci ntoarceţi vă, sau, mai drept vorbind, să ne ntoarcem, fraţilor, spre noi nşine, lepăd nd cu totul sfa

tul şarpelui şi umblarea după cele ce ne trag n jos. Căci nu putem ajunge la mpăcarea şi la familiarizarea cu Dumnezeu, p nă ce nu ne ntoarcem, sau mai bine zis p nă ce nu intrăm n noi nşine, pe c t ne este cu putinţă. Ceea ce e minunat este că, desfăc ndu ne de rătăcirea prin lume şi de frica de şarpe, ne alipim str ns de Împărăţia cerurilor aflătoare n lăuntrul nostru. De aceea vieţuirea călugărească s a numit arta artelor şi ştiinţa ştiinţelor, pentru că ea nu ne pricinuieşte ceva asemănător lucrurilor acestora stricăcioase, n care ne nfundăm, mut ndu ne mintea la ele de la cele mai nalte, ci ne făgăduieşte bunătăţi străine şi tainice «pe care ochiul nu le a văzut şi urechea nu le a auzit şi la inima omului nu s au suit» (1 Cor. II, 9). De aceea, «lupta noastră nu este mpotriva s ngelui şi a trupului, ci mpotriva domniilor, a stăp niilor şi a căpeteniilor ntunericului veacului acestuia» (Efes. VI, 12).

Dacă deci veacul de acum este ntuneric, să fugim de el. Să fugim cu g ndul, ca să nu fie nimic comun ntre noi şi satana, duşmanul lui Dumnezeu. Căci cel ce vrea să se mprietenească cu el, se face duşman al lui Dumnezeu, iar celui ce s a făcut duşman al lui Dumnezeu cine i va ajuta ? De aceea să urmăm pilda părinţilor noştri şi să căutăm comoara din lăuntrul inimilor noastre, ca şi ei. Iar afl nd o pe aceasta, să o ţinem cu tărie, lucr nd o şi n acelaşi timp păzind o. Căci spre aceasta am fost r nduiţi de la nceput. Iar dacă vreun alt Nicodim s ar arăta nedumerit de acestea, zic nd n duh de mpotrivire : «Cum poate cineva intr nd n inimă să lucreze sau să răm nă acolo ?», cum a zis acela către M ntuitorul : «Cum poate cineva să intre n p ntecele maicii sale a doua oară şi să se nască, bătr n fiind ?» (Ioan III, 4), va auzi şi el că «Duhul suflă unde voieşte» (Ioan III, 8). Dacă ne ndoim cu necredinţă de faptele vieţii lucrătoare, cum ne vor veni cele ale vederii ? Căci făptuirea este treaptă spre contemplaţie (spre vederea sufletească).

Dar fiindcă fără dovezi scrise nu poate fi ncredinţat de aceasta cel ce se ndoieşte, să nşirăm n acest Cuv nt vieţile sfinţilor şi cele puse de ei n scris, spre folosul multora, ca ncredinţ ndu se prin aceasta, să l apere de toată ndoiala. Deci ncep nd Cuv ntul de la părintele nostru cel mare, să adăugăm culegeri din cuvintele şi faptele celor următori, pe c t ne este cu putinţă, spre adeverire.

Din via a cuviosului părintelui nostru Antonie

Merg nd odată la ava Antonie doi fraţi şi lipsin du le lor apa pe drum, unul a murit, iar celălalt urma să moară. Deci nemaiput nd să meargă, zăcea şi el pe păm nt, aştept nd să moară. În acest timp Antonie, şe z nd n munte, strigă doi monahi ce se nt mplau să fie acolo şi le zise : «Luaţi degrabă un ulcior de apă şi alergaţi pe drumul spre Egipt ; că dintre doi oameni care vin ncoace, unul a murit, iar celălalt e pe cale să moară, de nu vă grăbiţi. Aceasta mi s a arătat n vreme ce mă rugam». Deci venind cei doi monahi, a aflat pe unul ză c nd mort şi l au ngropat, iar pe celălalt l au nviorat cu apă şi l au dus la bătr n, care se afla la cale de o zi.

Dacă ar ntreba cineva, pentru ce nu a grăit nainte de a muri celălalt, nu ar face bine. Căci nu era a lui Antonie hotăr rea cu privire la moarte, ci a lui Dumnezeu. El a hotăr t despre acela şi tot El a descoperit starea cestuilalt. A lui Antonie a fost numai minunea aceasta că, şez nd n munte, avea inima veghind şi că Domnul i a arătat pe acela de departe. Vezi că din pricina trezviei inimii Antonie s a făcut văzător de Dumnezeu şi nainte văzător ? Căci de fapt Dumnezeu se arată minţii n inimă, la nceput curăţind pe cel care L iubeşte, cum zice Ioan Scărarul, ca un foc, apoi umpl n

du i mintea de strălucire ca o lumină şi d ndu i formă dumnezeiască [7].

Dar să trecem la cei următori.

Din via a sf ntului Teodosie chinoviarhul (exarhul chinoviilor)

Dumnezeiescul Teodosie fusese aşa de rănit de dulcea săgeată a dragostei şi era at t de mult ţinut de legăturile ei, nc t mplinea cu faptele nalta şi dumnezeiasca poruncă : «Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta şi din tot sufletul tău şi din tot cugetul tău» (Luca X, 27). Iar aceasta n ar fi putut o face altfel dec t aşa că toate puterile fireşti ale sufletului nu tindeau spre nimic altceva din cele de aici, dec t numai spre dorirea Făcătorului. Prin aceste lucrări nţelegătoare ale sufletului, chiar c nd m ng ia, era nfricoşător multora, precum, chiar c nd certa, era iubit şi dulce n toate. Cine a adus at ta folos celor mulţi, vorbindu le ? Şi cine a fost at t de destoinic să adune simţurile şi să le facă să caute n lăuntru ? El i făcea pe cei din mijlocul zgomotului să se afle ntr o linişte mai mare dec t cei din pustiu şi era totodată n mulţime şi n singurătate. Iată că şi acest mare părinte, cu numele Teo

7. Dumnezeu se arată minţii sau puterii noastre de sesizare duhovnicească a prezenţii Lui numai c nd aceasta este adunată nlăuntrul inimii, adică n intimitatea ultimă a fiinţei umane, care are totodată un caracter emoţional, o capacitate şi o pornire iubitoare. Arătarea aceasta a lui Dumnezeu e o supremă lumină, e evidenţa supremei realităţi, oare e totodată suportul propriei noastre existenţe. Mintea ia atunci forma nehotărnicită a lui Dumnezeu şi capătă lumina evidenţei proprii asemenea celei a evidenţei lui Dumnezeu. Lumina sau evidenţa aceasta se ntinde peste toate. De aceea sf ntul Antonie poate vedea prin ea ceea ce se petrece departe cu cei doi călători. Pentru aceasta mintea trebuie să fie curăţită de păcate, adică de tot ce o nchide faţă de Dumnezeu şi de zidirea Lui universală, ntr un g nd limitat, de care s a alipit n mod pătimaş.

dosie, a ajuns să fie rănit de dragostea Ziditorului pentru că şi aduna simţurile şi le m na n lăuntru [8].

Din via a sf ntului Arsenie

Minunatul Arsenie păzea aceasta : să nu dezbată ntrebări n scris şi cu at t mai puţin să le răsp ndească. Nu pentru că nu avea putere. Cum s ar putea spune aceasta de unul care grăia aşa de bine, că vorbea limpede şi altora ? Ci obişnuinţa tăcerii şi neplăcerea de a se arăta erau pricinile celor zise. De aceea şi n biserici şi la slujbe, se silea foarte să nu vadă pe cineva şi să nu fie văzut de alţii şi să stea ndărătul vreunui st lp sau al altui lucru şi să se ascundă, ţin ndu se nevăzut şi la o parte de amestecarea cu alţii. Aceasta pentru că vroia să ia aminte la sine şi să şi adune mintea n lăuntru şi aşa să se nalţe

In concluzia ce o scoate din nt mplarea aceasta din viaţa sf ntului Antonie, ca şi n concluziile din vieţile sau sfaturile celorlalţi părinţi, Nichifor ţine să accentueze importanţa concentrării minţii n ad ncul fiinţei sau al inimii credinciosului, odată cu oprirea activităţii simţurilor ndreptată spre cele din afară. In vederea interioară pe care o c ştigă mintea astfel, i se descoperă chiar cele din afară, care s nt de folos celui ce se nevoieşte sau altora.

8. Sf ntul Teodosie cel Mare, prăznuit n ziua de 11 ianuarie, după ce şi a făcut noviciatul n marea m năstire de l ngă turnul lui David din Ierusalim, a ntemeiat la anul 465 marea sa chinovie spre răsărit de Betleem, ntre Betleem şi m năstirea Mar Saba. Incă n timpul lui, ea ajunsese la un număr de 400 monahi. Patriarhul Salustius al Ierusalimului (486—494) l a numit conducător al chinoviilor din Patriarhat (chinoviarh — un fel de exarh), pe c nd pe sf ntul Sava l a numit un fel de exarh al pustnicilor (H. G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im* Byz. *Reich,* 1959, p. 137, 203, 204). Viaţa lui a fost scrisă de Ciril de Scythopolis şi de Teodor, episcop de Petra. A se vedea autorii care s au ocupat de aceste Vieţi, la H. G. Beck., *op. cit.,* p. 406 şi 409. Nichifor prezintă aci mai mult o caracterizare a felului de vieţuire a sf ntului Teodosie, accentuând că el consta ntr o adunare a simţurilor spre cele din lăuntru. Prin aceasta chiar c nd se afla n mulţime, se simţea ca n singurătate şi liniştea aceasta o comunica şi altora.

uşor spre Dumnezeu. Şi de fapt acest bărbat dumnezeiesc, acest nger păm ntesc, şi aduna mintea n lăuntru, ca astfel să se ridice cu uşurinţă la Dumnezeu [9].

Din via a sf ntului Pavel cel din Latro

Dumnezeiescul Pavel petrecea n munţi şi n pustiuri, trăind la un loc cu fiarele sălbatice ca şi cu nişte vecini şi prieteni. Iar uneori cobor ndu se la Lavră binevoia să cerceteze pe fraţi, pe care i ndemna să nu slăbească cu sufletul, nici să se lenevească de la faptele ostenitoare ale virtuţii ; ci ntru toată luarea aminte şi dreapta socoteală să se ţină de vieţuirea cea după Evanghelie şi să lupte cu tot curajul mpotriva duhurilor răutăţii. Pe l ngă aceasta, i nvăţa şi o r nduială prin care pot fi n stare să se dezveţe de deprinderile pătimaşe şi să depărteze puieţii patimilor. Şi ce r nduială nvăţa acest dumnezeiesc părinte pe ucenicii săi neştiutori, ca să poată ndepărta prin ea momelile patimilor ? Nu era alta dec t păzirea minţii. Căci numai ea poate săv rşi o astfel de ispravă şi nu alta [10].

9. Din *via a sf ntului Arsenie,* Nichifor scoate n relief aceeaşi stăruinţă a lui de a fi atent la sine şi de a şi aduna mintea in sine, ca s o poată nălţa la Dumnezeu.

10. Latros se numea n Evul Mediu muntele numit mai t rziu Latmos, l ngă Milet. In jurul lui şi pe el au fost ntemeiate mai multe m năstiri, care s au bucurat de mare celebritate. Incă din vremea timpurie a Bizanţului au fost acolo chilii de călugări. Mai t rziu s au aşezat acolo alţi călugări, fugind din m năstirea Raithu, din Sinai, din calea Saracenilor şi din Creta. Aceste noi nceputuri datează de prin secolul VIII. Cea mai importantă dintre cele 13 m năstiri era, pe l ngă Kellibarion, m năstirea sf ntul Pavel, numită după ntemeietorul ei, Pavel cel T năr, care a trăit nt i ca pustnic pe v rful muntelui. Cei ce s au str ns n jurul lui au format apoi o chinovie. Acest Pavel a murit la 955 (la H. G. Beck, op. *cit.,* p. 211—212). Dar nu ştim dacă Nichifor vorbeşte de acest Pavel sau de altul. In orice caz şi din pilda sf ntului Pavel din Latro, el scoate n relief aceeaşi stăruinţă de a şi păzi mintea de mprăştiere spre cele din afară.

Din via a sf ntului Sava

C nd dumnezeiescul Sava vedea pe vreunul care s a lepădat de toate, că a deprins cu de amănuntul canonul vieţuirii monahale şi şi poate păzi mintea şi poate lupta cu g ndurile potrivnice după ce a scos din cugetare toată amintirea lucrurilor lumeşti, i dădea chilie şi n Lavră, dacă era neputincios şi bolnav cu trupul. Iar dacă era dintre cei sănătoşi şi viguroşi, i ngăduia să şi zidească chilie.

Vezi că dumnezeiescul Sava cerea ucenicilor să şi păzească mintea şi numai după aceea le ngăduia să şadă n chilii ? Ce vom face noi cei ce şedem leneşi n chilii şi nici nu ştim că există vreo păzire a minţii ? [11]

Din via a lui Ava Agaton

Un frate ntrebă pe ava Agaton : «Spune mi ava : Ce e mai mare, osteneala trupească sau păzirea minţii ?» Şi a zis : «Asemenea este omul, unui pom. Deci osteneala

11. Sf ntul Sava s a născut n anul 439 n Mutalasca din Capadocia. El s a aşezat ca pustnic n Palestina, unde a ntemeiat 7 m năstiri. Cea mai vestită este Marea Lavră Mar Saba de azi, la răsărit de Betleem, aproape de Marea Moartă, ntr un deşert de nisip ; apoi la fel de vestită a fost Noua Lavră, care a devenit cunoscută n disputa n jurul orige nismului. Sf ntul Sava nsuşi a fost un luptător aprig mpotriva monofizis mului şi a origenismului. A murit la 5 decembrie 532. In ziua de 5 decembrie e şi prăznuit de Biserică. De la el a rămas un tipic, a cărui bază vine din Egipt, iar sf ntul Sava 1a ntregit. El a intrat n ntrebuinţarea generală a Bisericii ortodoxe (H. G. Beck, *op. cit.* p. 397—8). Viaţa lui a scris o pe larg admiratorul lui, Ciril de Scythopolis, născut la 524, care la 555—6 s a aşezat n Marea Lavră a sf ntului Sava. *Via a sf ntului Sava* e cea mai mare lucrare scrisă de Ciril de Scythopolis, care a scris şi alte vieţi de sfinţi (de ex. cea a sf ntului Eutimie cel Mare). (H. G. Beck, *op. cit.* p. 409 şi S. Vailhe, Les *Ecrivains de Saint Sabas,* Echos d'Orient, 1898—1899). Nichifor Monahul accentuează şi aci importanţa pe care o avea păzirea minţii n viaţa sf ntului Sava şi cum o cerea el aceasta şi ucenicilor săi.

trupească s nt frunzele, iar păzirea celor din lăuntru este rodul. Drept aceea, fiindcă, după Scriptură, «tot pomul care nu face rod bun se taie şi se aruncă n foc» (Matei VII, 19), e vădit că toată s rguinţa noastră are n vedere rodul, adică păzirea minţii. Dar e nevoie şi de acoperăm ntul şi de podoaba frunzelor, care s nt osteneala trupească».

Să ne minunăm cum acest sf nt s a rostit mpotriva tuturor celor ce nu au paza minţii, zic nd către cei ce se laudă numai cu făptuirea că : «tot pomul ce nu face rod», adică nu are păzirea minţii, ci are numai frunze, adică fapte, «se taie şi se aruncă n foc». Înfricoşătoare este rostirea ta, părinte ![12]

Din ava Marcu (către Nicolae)

«De vrei, aşadar, fiule, să dob ndeşti n lăuntru făclia luminii nţelegătoare şi a cunoştinţei duhovniceşti, ca să poţi umbla ne mpiedicat n cea mai ad ncă noapte a veacului acestuia şi să ţi fie paşii ndreptaţi spre Domnul, ca unul care ai voit tare calea Evangheliei, după cuv ntul proorocesc, adică să urmezi cu credinţă nfocată poruncilor evanghelice desăv rşite şi să te faci părtaş, prin dorinţă şi rugăciune, patimilor Domnului — am să ţi arăt o metodă minunată şi o regulă a chipului duhovnicesc de viaţă. Ea nu are nevoie de osteneală şi de nevoinţă trupească, ci de osteneală sufletească, de supravegherea minţii şi de cuget atent, lucr nd cu frică şi cu dragoste de Dumnezeu. Prin această metodă vei putea să pui cu uşurinţă pe fugă mulţimea vrăjmaşilor...

De vrei, aşadar, să biruieşti asupra patimilor, adu n ndu te n tine nsuţi prin rugăciune şi prin mpreuna lucrare a lui Dumnezeu şi cobor ndu te n ad ncurile

12. Din *Pateric,* Tipografia Cozia, 1930, p. 27. Se accentuează aceeaşi trebuinţă a păzirii minţii.

inimii, caută urma celor trei uriaşi puternici, adică uitarea, tr ndăvia şi neştiinţa, pe care se reazimă duşmanii spirituali de alt neam ; pe sub acestea furiş ndu se celelalte patimi ale răutăţii lucrează, se nviorează şi prind putere n sufletele celor iubitori de plăceri. Şi prin multă atenţie şi supraveghere a minţii, mpreună cu ajutorul de sus, afl nd cele necunoscute celorlalţi, vei putea cu multă luare aminte s rguincioasă să te izbăveşti de cei trei uriaşi vicleni... Căci nsoţirea cunoştinţei adevărate cu amintirea cuvintelor lui Dumnezeu şi cu r vna cea bună, c nd va fi silită să ţi stăruie n suflet prin harul lucrător şi va fi păzită cu grijă, va şterge din el orice urmă a uitării, a neştiinţei şi a tr ndăviei...»[13]. Vezi cum conglăsuiesc cuvintele duhovniceşti ? Vezi cum socotesc de limpede că din luare aminte vine cunoştinţa ? Dar să vedem şi pe cei de mai departe ce ne spun iarăşi.

Din sf ntul Ioan Scărarul

«Isihast este cel ce se străduieşte să şi hotărnicească partea netrupească n cea trupească, care e lucrul cel mai minunat. Isihast este acela care zice : «Eu dorm, iar inima mea veghează» (C ntarea C ntărilor V, 2). Închide uşa chiliei trupului, uşa rostirii limbii ; şi poarta din lăuntrul duhului. Şez nd la loc nalt, ia seama la tine şi dacă cunoşti, vezi : cum, c nd, de unde, c ţi şi care hoţi vin să intre şi să fure strugurii. Îngreun ndu se, străje rul se ridică şi se roagă şi, şez nd iarăşi, se ţine bărbăteşte de aceeaşi lucrare. Altceva este păzirea g ndurilor şi altceva supravegherea minţii. Pe c t e de departe răsăritul de apus, pe at ta e cea de a doua de cea dinţii, fiind cu mult mai ostenitoare. Precum dacă văd hoţii arme mpărăteşti aşezate n oarecare loc, nu se apropie cu uşu

13. Din Marcu Ascetul, Epistola către Nicolae, Filoc. rom. vol. I, p. 325, 326, 327. S nt prezentate şi aci ndemnuri la păzirea minţii.

rinţă, aşa cel ce şi a unit inima cu rugăciunea nu e furat uşor de hoţii lumii g ndite»[14].

Vezi rodurile vădite ale minunatelor lucrări ale acestui mare părinte ? Dar noi trecem pe l ngă ele asemenea unora ce călătoresc prin ntuneric şi călcăm pe deasupra cuvintelor de suflet folositoare ale Duhului ca ntr o nvălmăşeală de noapte, asemenea unora ce s au făcut surzi cu voia.

Să vedem mai departe cele scrise de părinţii pentru povăţuirea noastră la trezvie.

Din Ava Isaia

«C nd se va desface cineva de cele de a st nga, şi va cunoaşte cu de amănuntul toate păcatele ce le a făcut naintea lui Dumnezeu. Căci nu şi vede omul păcatele sale, de nu se va desface de ele cu despărţire amară. Cei ce au ajuns nsă la măsura aceasta, au aflat pl nsul şi rugăciunea şi aduc ndu şi aminte de reaua lor nsoţire cu patimile, se ruşinează naintea lui Dumnezeu. Să ne nevoim, deci, fraţilor, după puterea noastră, şi dimpreună cu noi va lucra şi Dumnezeu, după mulţimea milelor Sale. Chiar dacă nu ne am păzit inima ca părinţii noştri, să ne s rguim după putere să păzim măcar trupurile noastre fără de păcat, precum cere Dumnezeu, căci după vremea foametei ce ne a cuprins va face milă şi cu noi, ca şi cu sfinţii Săi»[15]. Acest mare părinte m n g ie aci şi pe cei foarte slabi, zic nd : «Chiar dacă nu ne am păzit inima noastră ca părinţii noştri, de ne vom păzi trupurile noastre fără de păcat, cum cere Dumnezeu, va face şi cu noi milă».

Mare este compătimirea şi pogorăm ntul acestui părinte.

14. *Scara, Cuv.* 27. Acelaşi ndemn.

15. Isaia Pustnicul, cap. 17 din «Despre *păzirea min ii n 27 capete»,* Filoc. rom. I, p. 397.

Din Macarie cel Mare

«Lucrul de căpetenie al celui ce se nevoieşte este acesta, ca intr nd n inima sa, să facă război cu satana şi lupt nd mpotriva uneltirilor lui să l biruiască. Iar de păzeşte cineva la arătare trupul său de stricăciune şi de curvie, dar n lăuntru preacurveşte naintea lui Dumnezeu şi curveşte n convorbirea cu g ndurile, n a folosit nimic av nd trupul feciorelnic. Căci scris este : «Tot cel ce priveşte o femeie spre a o pofti, a şi preacurvit n inima sa» (Matei V, 28). Pentru că este o curvie săv rşită prin trup şi este o curvie a sufletului ce se nsoţeşte cu satana».

S ar părea că acest părinte se mpotriveşte cuvintelor părintelui Ava Isaia, pomenite nainte. Dar nu e aşa. Căci şi acela ne porunceşte să păzim trupurile noastre, cum o cere Dumnezeu. Dar nu cere numai curăţia trupurilor, ci şi a duhurilor, şi aşa ne pune la inimă aceleaşi porunci evanghelice.

Din Diadoch

«Cel ce petrece pururea n inima sa e străin de toate frumuseţile vieţii. Căci umbl nd n duh, nu poate cunoaşte poftele trupului. Unul ca acesta, făc ndu şi plimbările n cetatea virtuţilor, le are pe acestea ca paznici ai cetăţii. De aceea uneltirile dracilor mpotriva lui răm n fără izb ndă» [16].

Bine a zis sf ntul că uneltirile duşmanilor răm n fără izb ndă, c nd petrecem n ad ncul inimii noastre, şi cu at t mai mult, cu c t zăbovim mai mult acolo. Dar ştiu

16. Diadoch a! Foticeei, *Cuv nt ascetic,* cap. 57, Filoc. rom. I, p. 356. Nichifor scoate aceeaşi concluzie despre trebuinţa petrecerii cu mintea n ad ncul inimii.

că mi lipseşte vremea să nşir n povestirea de faţă cuvintele tuturor părinţilor, precum voiesc. De aceea după ce voi mai pomeni unul sau doi, voi căuta să sf rşesc.

Din Isaac Sirul

«S rguieşte te să intri n cămara ta cea din lăuntru şi vei vedea cămara cerească. Căci una s nt aceea şi aceasta, şi printr o singură intrare le vei vedea pe am n două. Scara Împărăţiei aceleia este ascunsă n lăuntrul tău, adică n sufletul tău. Scufundă te deci n tine, ca să ieşi din păcat, şi vei afla acolo trepte pe care vei putea să urci».

Din Carpatiul

«De multă luptă şi osteneală e nevoie n rugăciuni, ca să aflăm starea netulburată a cugetului, ca un alt cer al inimii, unde locuieşte Hristos, precum zice apostolul : «Oare nu ştiţi că Hristos locuieşte n voi ? Afară doar de nu s nteţi cercaţi»[11].

Din Simeon Noul Teolog

«Diavolul, mpreună cu dracii, au primit ngăduinţa ca, după ce au făcut ca omul să fie scos din rai şi de la Dumnezeu, prin neascultare, să clatine n planul g ndit cugetarea omului noaptea şi ziua ; a unuia mult, a altuia puţin şi a altuia şi mai mult. Şi nu e cu putinţă să fie ntărită aceasta altfel, dec t prin pomenirea necontenită a lui Dumnezeu. C nd pomenirea dumnezeiască s a ntipărit n inima cuiva prin puterea crucii, ea i ntăreşte cugetarea, făc ndu i o neclătinată. La aceasta duce lupta

17. 2 Cor. XIII, 5. *Capete de mângâiere,* cap. 52. Filoc. rom. IV, p. 140, 141. Se dă acest text pentru a arăta că prin rugăciune nţelegerea se descoperă ca un cer al inimii, n care locuieşte Hristos.

n cugetare, pe care fiecare creştin s a gătit s o poarte n stadionul credinţii n Hristos. Dacă n ajunge acolo, n deşert se luptă. Pentru această luptă este toată nevoinţa felurită a celui ce poartă greaua pătimire pentru Dumnezeu. Prin ea urmăreşte să şi atragă milostivirea bunului Dumnezeu, ca să i dea iarăşi cinstea dint i şi să se pecetluiască n cugetarea lui, Hristos, precum zice apostolul : «copilaşii mei, pe care iarăşi vă nasc, p nă ce va prinde Hristos chip n voi» (Galat. IV, 19)[18].

Aţi văzut, fraţilor, că este un meşteşug duhovnicesc, sau o metodă, care duce repede pe lucrătorul ei la nepătimire şi la vederea lui Dumnezeu ? V aţi ncredinţat că toate faptele se socotesc la Dumnezeu ca frunzele de pe pom, fără rod ? Şi că tot sufletul care nu are supravegherea minţii, n zadar le săvârşeşte pe acelea? Drept aceea să ne s rguim ca nu cumva, murind fără rod, să ne căim fără folos.

Întrebare : Nu ne ndoim nici noi, ba chiar s ntem foarte convinşi că din scrierea aceasta cunoaştem care a fost fapta celor ce au bineplăcut Domnului şi că este o lucrare oarecare ce izbăveşte sufletul repede de patimi şi l leagă de dragostea lui Dumnezeu, lucrare ce este de trebuinţă oricui se oşteşte sub Hristos ; dar ce este luarea aminte şi cum se nvredniceşte cineva să o afle ?

18. Se dă şi acest text pentru a se arăta că prin practicarea continuă a rugăciunii se ntipăreşte n inimă pomenirea necontenită a lui Dumnezeu şi se fixează n ea cugetarea la Dumnezeu odată cu puterea lui Dumnezeu. Din toate aceste texte Nichifor a scos următoarele concluzii:

a) Păzirea minţii, ca să nu hoinărească prin g nduri străine de Dumnezeu. b) Adunarea ei n inimă, care poate fi socotită ca ad ncul propriu al ntregii fiinţe umane şi al minţii, c) Menţinerea minţii n inimă se poate dob ndi prin păstrarea continuă a amintirii lui Dumnezeu sau prin rugăciunea ne ncetată şi curată de alte g nduri. d) Prin această pomenire mintea nt lneşte n inimă pe Dumnezeu nsuşi, ca ntr un alt cer.

După ce a ntemeiat necesitatea acestor lucruri, pe baza exemplului şi ndemnurilor unor sfinţi anteriori, Nichifor vrea să dea şi o metodă prin care ele pot fi nfăptuite.

Iată ce am dori să nvăţăm, căci s ntem cu totul necunoscători ai unui astfel de lucru.

Răspuns : În numele Domnului nostru Iisus Hristos, Care a zis : «Fără de Mine nu puteţi face nimic» (Ioan XV, 5), chem ndu L pe El ca ajutor şi mpreună lucră tor, voi ncerca să vă arăt ce este luarea aminte şi cum se poate dob ndi ea, cu voia lui Dumnezeu.

Luarea aminte, au spus unii dintre sfinţi, este supravegherea minţii ; alţii, paza minţii ; alţii, iarăşi, trez via ; alţii, liniştea mintală şi alţii, alt fel. Dar toate acestea arată unul şi acelaşi lucru. G ndeşte şi despre acestea, aşa cum ai g ndi c nd ar spune unul «p ine», altul «bucată», altul « mbucătură». Dar ce este luarea aminte şi care s nt nsuşirile ei, află acum cu de amănuntul. Luarea aminte este semnul pocăinţii neştirbite ; luarea aminte este re nsănătoşirea sufletului, ura lumii, ntoarcerea la Dumnezeu ; luarea aminte este desfiinţarea păcatului şi rec ştigarea virtuţii ; luarea aminte este ncredinţarea ne ndoielnică a iertării păcatelor ; luarea aminte este nceputul vederii (al contemplaţiei), mai bine zis este temelia contemplaţiei, căci prin ea, aplec ndu Se, Dumnezeu Se arată minţii ; luarea aminte este netulburarea minţii, sau mai bine zis oprirea ei, dăruită sufletului prin mila lui Dumnezeu ; luarea aminte este nlăturarea g ndurilor, palatul amintirii lui Dumnezeu, vistieria răbdării necazurilor ce ne vin asupra ; luarea aminte este pri cinuitoarea credinţei, nădejdii şi dragostei. Căci de n ar crede cineva, n ar primi necazurile ce vin din afară. Şi dacă n ar primi cu bucurie necazurile, n ar zice Domnului : «Sprijinitor al meu eşti şi loc de scăpare» (Ps. XC, 2). Şi dacă n ar face pe Cel prea nalt loc de scăpare, nu şi ar umple inima de dragostea Lui. Drept aceea, rodul acesta care este cel mai mare dintre cele mai mari şi l nsuşesc cei mulţi sau toţi, cu deosebire prin nvăţătură. Căci s nt rari cei ce deprind luarea aminte fără să fie nvăţaţi prin silinţa trăirii sau prin căldura credinţei, do

b ndită de la Dumnezeu. Iar ceea ce e rar nu e lege. De aceea trebuie căutat un povăţuitor ne nşelător, ca din n-văţătura şi pilda aceluia să nvăţăm cele ce cad la dreapta şi la st nga atenţiei, adică ceea ce e prea puţin şi ceea ce e prea mult, care vin de la cel rău, de care a pătimit el nsuşi, fiind ispitit. Scoţ ndu le pe acestea la iveală, el ne arată n chip ne ndoielnic calea duhovnicească şi aşa o vom străbate cu uşurinţă. Iar de nu este povăţuitor trebuie ajutat cu osteneală. Şi de nu se găseşte, chem nd pe Dumnezeu ntru fr ngerea duhului şi cu lacrimi şi rug n du L ntru sărăcie, fă ce ţi spun :[19]

19. Urmează *metoda* lui Nichifor. Adunarea minţii n inimă şi n t lnirea ei statornică cu Dumnezeu prin pomenirea Lui continuă, sau prin rugăciunea ne ncetată, am văzut o recomandată şi practicată de toţi sfinţii amintiţi de Nichifor n introducerea metodei sale şi pentru ea se pot invoca şi multe alte exemple şi texte din părinţii duhovniceşti anteriori.

Ceea ce aduce nou n metoda sa Nichifor este un mod mai precis n care mintea poate fi adunată şi ţinută n inimă odată cu rostirea ne-ncetată a rugăciunii lui Iisus. Metoda aceasta a devenit n esenţa ei o practică generală n secolul XIV ntre monahii zişi isihaşti şi dacă nu metoda nsăşi, cel puţin rugăciunea ne ncetată a lui Iisus, adică partea a doua a metodei lui Nichifor, a devenit generală pentru monahii răsă riteni, n tot timpul de atunci ncoace.

Practica uzitată de cel dint i constă p nă azi ntr o anumită asociere a celor două părţi ale rugăciunii lui Iisus cu inspirarea şi expirarea aerului. Odată cu inspirarea aerului se spun cuvintele : «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu», iar odată cu expirarea se spun cuvintele : «miluieşte mă pe mine păcătosul».

Ceea ce a adus nou Nichifor ca metodă de adunare a minţii n inimă a fost tocmai această mbinare a actului de trimitere a minţii la inimă odată cu aerul; dar el nu vorbeşte şi de mbinarea celor două părţi ale rugăciunii lui Iisus cu inspirarea şi expirarea aerului. El vorbeşte numai de o continuă trimitere a minţii la inimă odată (« mpreună») cu inspirarea continuu repetată şi cu repetarea rugăciunii ne ncetate. Propriu zis el recomandă folosirea respiraţiei continuu repetate a aerului mai mult ca un mijloc de a menţine mintea ne ncetat n inimă şi de a rosti ne ncetat rugăciunea lui Iisus. Mintea e menţinută mereu n inimă şi rugăciunea la fel, numai ntruc t nu se uită de a face mereu efortul concentrării ei n inimă şi efortul de a repeta mereu rugăciunea. Nichifor spune că prin aceasta mintea e obişnuită «să nu iasă repede din inimă». Mintea nu răm ne fixată n inimă n mod static şi nici rugăciunea. Persistarea min

Ştii că răsuflarea pe care o răsuflăm este aerul acesta. Şi l respirăm nu pentru altceva, ci pentru inimă, căci ea este o pricină a vieţii şi a căldurii trupului. Deci

ţii şi a rugăciunii n inimă e un fapt ne ntrerupt, dar n acelaşi timp un fapt vin, dinamic, un fapt de voinţă de a repeta adunarea ei n inimă şi repetarea rugăciunii. La urma urmelor şi cu aerul se nt mplă acelaşi lucru : el e mereu n inimă, adică nu iese total de acolo, dar e şi trimis mereu acolo. Sf ntul Grigorie Palama aduce n plus explicarea că ceea ce se trimite n inimă nu e mintea ca esenţă, ci lucrarea ei *(Al doilea cuv nt din triada I i II contra lui Varlaam).*

Iar n practica monahală generalizată, deasemenea, ieşirea aerului din piept nu nseamnă şi ieşirea rugăciunii lui Iisus, ci numai mutarea atenţiei dela o parte a ei la alta. Propriu zis inspirarea şi expirarea aerului formează un ntreg dual, ntre ale cărui părţi nu se produce nici o separare, nici o ntrerupere.

Dar dacă mintea trebue să răm nă mereu n inimă şi rugăciunea lui Iisus la fel, de ce mai recomandă Nichifor n metoda sa trimiterea minţii la inimă odată cu inspirarea aerului ? De ce recomandă adică un lucru care a scandalizat pe Varlaam şi pe alţi adversari ai sihastrilor ?

Aceşti adversari nu au nţeles că e vorba nu de o legare a trimiterii minţii la inimă de inspirarea aerului, ci de folosirea ritmicităţii inspiraţiei aerului ca o ocazie pentru ritmicitatea ne ntreruptă a efortului de menţinere a minţii sau a atenţiei n inimă şi odată cu aceasta n pomenirea lui Dumnezeu. Ritmicitatea ne ntreruptă a respiraţiei e un mijloc sau un prilej de re nnoire ne ncetată a amintirii lui Dumnezeu şi prin aceasta de adunare a g ndului dela cele din afară la cele din lăuntru, iar prin aceasta, de evitare a oricărei ntreruperi n g ndirea ndreptată spre Dumnezeu. Un teolog occidental, Herrigel, ntr una din cărţile sale, spune acelaşi lucru c nd declară că trebue să mulţumim lui Dumnezeu pentru orice nouă respiraţie, că am mai putut, sau mai putem respira odată, deci mai putem prelungi ncă cu o clipă viaţa noastră. (Der Umbruch des Denkens).

Incă Isichie Sinaitul, trăitor prin secolul VI, spusese : «Uneşte cu răsuflarea nării trezvia şi numele lui Iisus, sau g ndul neuitat la moarte, şi smerenie. Căci am ndouă s nt de mare folos» (II, 87; Filoc. rom. IV, p. 89).

S ar putea spune că avem aci o paralelă ntre un act corporal şi unul spiritual: inspirarea aerului şi trimiterea n lăuntru a minţii. E o paralelă n care un act de g ndire voluntar se repetă paralel cu săv rşirea involuntară a unui act de repetiţie ne ntreruptă, lu nd prilej de la săv rşirea regulată a acestuia. Dar nu e numai o paralelă. Respiraţia e un act care ntreţine nu numai viaţa trupului ca o unitate separată de suflet şi de g ndire, ci dă putinţă şi vieţii spirituale. E un act care condiţionează viaţa

inima trage aerul ca să şi mpingă căldura ei afară prin expirare, iar ei să şi procure o temperatură bună. Iar pricinuitorul acestei lucrări, sau mai bine zis slujitor al ei,

totală a fiinţei umane, care face posibilă g ndirea. Ca atare g ndirea e legată de respiraţie şi de aceea poate face din inspiraţie un act conştient. Aceasta nseamnă pe de o parte că inima prin care se ntreţine viaţa corpului, datorită aerului inspirat şi expirat, ntreţine şi cugetarea ; iar cugetarea, la r ndul ei, poate face respiraţia conştientă, o poate pătrunde, o poate face să nu fie străină nici o clipă de conştiinţă. In aceasta poate să constea unul din aspectele str nsei legături dintre inimă şi minte. C nd mintea se mprăştie n g nduri variate, nu mai e unită conştient cu respiraţia şi cu inima, ca centru al vieţii ntreţinut prin respiraţie, adică nu le mai spiritualizează pe acestea. In acest caz pierde şi mintea şi pierde şi inima. C nd mintea, adică g ndirea ei, se concentrează n inimă prin ritmicitatea respiraţiei, am ndouă c ştigă : respiraţia ritmică (şi bătaia ritmică a inimii am putea zice), aduce aminte cugetării să pomenească pe Dumnezeu, iar pomenirea lui Dumnezeu repetată ritmic odată cu respiraţia, ţine atentă g ndirea la respiraţie şi la inimă şi le ncadrează pe acestea n conştiinţa ocupată cu pomenirea lui Dumnezeu, le sfinţeşte.

Varlaam a fost susţinătorul unui spiritualism abstract, dezlegat de trup, şi prin aceasta a contribuit la formarea unei atitudini ne nţelegătoare a efortului de spiritualizare sau de sfinţire a trupului, devenită proprie Occidentului. In Răsărit, afară de Evagrie, e greu de găsit vreun părinte care n ar fi urmărit sfinţirea fiinţei totale a credinciosului şi care n ar fi cerut, de aceea, unirea minţii cu inima. E drept că unii părinţi, vorbind de adunarea minţii n inimă, spun totodată că prin aceasta mintea se adună n ea nsăşi. Dar prin aceasta ei nţeleg inima ca centru al ntregii vieţi, deci şi al cugetării.

Poate n acest sens socoteau unii, cum spune Palama, ca vehicol al cugetării «punctul cel mai din mijloc şi cel mai curăţit al duhului sufletesc», n vreme ce alţii aşezau nţelegerea n encefal. Şi poate aşa trebue să nţelegem şi adeziunea lui Palama la prima opinie. «Noi ncă, deşi nu socotim sufletul năuntru ca ntr un vas, fiindcă e netrupesc, nici n afară, fiindcă e unit cu trupul, totuşi ştim sigur că puterea noastră cugetătoare stă n inimă ca ntr un organ» (Cuv. II din triada I contra lui Varlaam, la P. Hristou, op. *cit.* p. 395). Căci chiar n acest loc Palama spune totodată că cugetarea are inima nu ca organul exclusiv, ci ca primul organ şi aceasta ntruc t inima e punctul cel mai central al duhului sufletesc, deci un fel de centru al vieţii sufletului care ntreţine şi trupul. Deci nu e la el o opoziţie faţă de opinia altor părinţi, că mintea e şi n creier (Aşa spune şi Meyendorff, *A sfudy* of *Gregory Palama,* Londra, The Faith Press, 1964, p. 138). El nu separă prea strict ntre creier şi

este plăm nul, care fiind zidit de Făcător fără desime, ca nişte foi, primeşte şi scoate uşor conţinutul lui. Astfel inima, trăg nd prin aerul respirat răcoarea la sine şi m

inimă ca loc al sufletului şi recunoaşte inimii rolul de centru vital şi ca atare şi de centru sufletesc, de care cugetarea nu poate fi despărţită. Le g nd cugetarea mai str ns de centrul vital al fiinţei umane, isihaştii dădeau posibilitatea rugăciunii, care ţine şi de cugetare, să influienţeze şi trupul. Astfel s a evitat intelectualismul fără influenţă asupra trupului, aşa cum s a dezvoltat n Apus.

Nichifor spune nsă că cugetarea este n piept. Vasile de la Poiana Mărului, stareţ trăitor n Ţara Românească n secolul XVIII, va spune la fel. Dar se pare că prin aceasta ei nu se deosebesc prea mult de opinia celor ce susţineau că şi cugetarea şi are sediul n inimă. Dar prin precizarea că ea e n piept parcă ar vrea să arate că ea e n centrul fiinţei, unde se unesc cugetarea şi simţirea. Nichifor, spun nd că mintea adu n ndu se n inimă e ca bărbatul care revine acasă dintr o călătorie, vrea să spună că inima nu e un loc străin pentru minte, dar mintea poate să şi călătorească. Insă deplin fericită se simte numai c nd revine n inimă, sau acasă. Mintea n sens de pură cugetare nu e mintea ntreagă şi nici inima n sens de pur izvor al sentimentelor sau al vitalităţii nu e inima ntreagă. Plasarea cugetării n inimă sau n piept nu nseamnă nsă că mintea ca izvor al cugetării exclusive nu e n creier.

In orice caz cugetarea fiind ncadrată n viaţa integrală a fiinţei umane, deci n fundamentul ei care este inima, trebue să se ntipărească cu conştiinţa ei n toate actele trupului, dar cu o conştiinţă preocupată permanent de amintirea lui Dumnezeu. Atunci nsuşi actul respiraţiei e imprimat de amintirea lui Dumnezeu, cum poate fi imprimată ngenun chierea, ca şi orice faptă şi cuv nt. Aşa se sfinţeşte tot trupul şi toate actele lui, toată viaţa care e ntreţinută de inimă şi izvorăşte din ea, pentru că s a sfinţit cugetarea nsăşi care prin pomenirea ne ncetată a lui Dumnezeu s a ad ncit n intimitatea fiinţei umane şi a imprimat amintirea lui Dumnezeu n izvorul vieţii integrale a ei.

In felul acesta nu mai apare fără sens faptul că Nichifor Monahul vorbeşte despre importanţa respiraţiei ca act de ntreţinere a inimii, şi prin ea a vieţii, şi de trebuinţa de a lega actul concentrării minţii n inimă de acest ritm al respiraţiei. Cugetarea devine prin aceasta conştientă de respiraţie ca condiţie a vieţii totale a subiectului ei şi de faptul că ea trebue să o sfinţească pe aceasta şi să se sfinţească pe ea nsăşi prin pomenirea numelui lui Dumnezeu, sau să sfinţească inima, ca fundament al vieţii. Cugetarea, devenind conştientă de acest fundament al vieţii, va deveni conştientă că el nu e de la sine, ci are ca fundament ultim, corespunzător lui, pe Dumnezeu. Inima celui ce se roagă ne ncetat va deveni

ping nd dela sine căldura, păzeşte fără abatere r nduiala pentru care a fost zidită spre susţinerea vieţii. Tu deci şez nd şi adun ndu ţi mintea, mpinge o şi sileşte o pe

transparentă pentru Dumnezeu, sau cer al lui Dumnezeu, sau locul lui Dumnezeu, cum zic unii părinţi.

Legătura aceasta str nsă dintre g ndirea plină de pomenirea lui Dumnezeu şi actele trupeşti, n primul r nd al respiraţiei, o va socoti sf ntul Grigorie Palama o legătură simbolică, dat fiind că simbolul e ceva n acelaşi timp deosebit de ceea ce simbolizează şi unit cu el. Respiraţia, ngenunchierea, semnul crucii, cuv ntul curat, devin simboluri ale vieţii spirituale. De sigur, c nd aceste acte s nt săv rşite fără pomenirea lui Dumnezeu, ele nu se sfinţesc, ele şi slăbesc caracterul de simboluri. Palama zice : «Unii ca aceştia vor numi om cu sufletul n buric pe cel ce zice : «Legea lui Dumnezeu n mijlocul p ntecelui meu» (Ps. 39,8) şi pe cel ce zice către Dumnezeu : «P ntecele meu va răsuna ca o chitară şi cele din lăuntru ale mele ca un zid de aramă pe care l ai nnoit» (Isaia XVI, 11), cum vor calomnia pe toţi cei ce exprimă şi numesc prin simboluri cele ale lumii g ndite, cele dumnezeieşti şi duhovniceşti» (Cuv. II, triada I contra lui Varlaam, la P. Hristou, op. *cit.,* voi. I, p. 404).

Dar dacă alte organe ale trupului se pot bucura de lucrarea lui Dumnezeu n ele, deci pot fi simboluri, cum n ar putea fi cu at t mai mult inima, centrul vital al fiinţei umane ?

Sf ntul Grigorie Palama va insista n cele două *«Cuvinte»* ale sale despre rugăciune (II din nt ia triadă şi II din a doua triadă contra lui Varlaam) asupra acestei sfinţiri a trupului prin pomenirea lui Dumnezeu şi prin rugăciune, n apărarea «Metodei» lui Nichifor.

Metoda lui Nichifor n a fost singura metodă a rugăciunii lui Iisus, sau ea şi a modificat sau precizat n practicarea ei unele elemente, după cum găseau de bine cei ce o practicau, pe baza experimentării ei. Una din formele astfel modificate sau precizate n anumite detalii s a păstrat n c ţiva codici manuscrişi şi poartă numele sf ntului Simeon Noul Teolog. Dar cercetarea a demonstrat că nu e a lui. Căci nu se află ntre scrierile sf ntului Simeon Noul Teolog şi nu e menţionată nici n «Viaţa» lui scrisă de ucenicul lui, Nichita Stithatul (Vezi la Pr. D. Stăniloae, *Via a i Învă ătura sf ntului Grigorie Palama,* Sibiu, 1938, p. 46—61). Totuşi sf ntul Grigorie Sinaitul citează ceva din ea şi o atribuie lui Simeon Noul Teolog. Dar ntruc t Nichifor nu o pomeneşte, se pare că ea a apărut după Nichifor.

Se poate ca ncă din vremea lui Palama unii monahi (foarte puţini) mai nepricepuţi să fi practicat ntoarcerea privirii spre mijlocul p ntecelui şi n mediul lor să fi apărut şi metoda atribuită lui Simeon Noul Teolog, dar Palama nu pomeneşte de această atribuire. El recunoaşte to

calea nărilor pe care intră aerul n inimă, să coboare m-
preună cu aerul inspirat n inimă. Şi intr nd acolo, nu ţi
vor mai fi fără veselie şi fără bucurie cele de după aceea.

tuşi că această practică exista, dar o explica din trebuinţa de a se im-
pune şi stomacului legea sănătoasă a minţii ca nfr nare.

Mai e de remarcat că traducerea neogreacă a metodei atribuite lui Simeon publicată n Filocalia greacă, nu cuprinde recomandarea n-dreptării privirii spre p ntece. Forma aceasta a textului trimite poate la unele manuscrise care nu cuprindeau acest amănunt. In plus, trebuie ţinut seama de faptul că n practica generală a monahismului răsăritean de după acel timp, niciodată nu s a folosit rugăciunea lui Iisus după această metodă, dec t poate cu totul excepţional de vreun călugăr nepriceput.

Dintr o practică cu totul rară din acea vreme a luat probabil Var-laam afirmarea că isihaştii şi nchipuiau că sufletul se află n buric şi i eticheta cu numele de «omfalapsichi». Palama respinge cu indignare acest nume şi afirmarea că isihaştii ar fi avut o asemenea credinţă. Niscai ca-zuri excepţionale ale unei astfel de practici, care au putut dura şi după aceea, sau faptul rarei ei existenţe n secolul XIV 1a făcut şi pe Vasile de la Poiana Mărului să combată n secolul XVIII, credinţa unora că inima s ar afla n mijlocul p ntecelui (n : *«Cuv ntul nainte»* la Filotei Sinaitul, d. ex. n ms. Acad. Rom. 1441). De altfel p nă de cur nd exista n popor părerea că inima e n p ntece.

Mai existau printre monahi şi unii care şi făceau o regulă pro-prie pentru a putea ţine rugăciunea ne ncetată. Grigorie Sinaitul dezaprobă această «idioritmie». O astfel de «idioritmie» a putut fi şi ntoarcerea pri-virii spre mijlocul p ntecelui.

In forma care cuprinde amănuntul ntoarcerii privirii spre mijlocul p ntecelui, metoda atribuită sf ntului Simeon a fost publicată de teologul catolic J. Hausherr S.I., sub titlul de : Μέθοδο τη ιερὀ προσευΧή χα'ι προ θοΧή , în : Orientalia Christiana, 1927, nr. 36, ρ. 101—210. Dar e curios că privind acest text, se constată n el o contrazicere : pe de o parte se cere ca privirea să fie ndreptată spre ombilic, ca imediat după aceea să se adauge : «pentru ca să se caute cu mintea interiorul şi să se găsească locul inimii». S ar părea că prima recomandare e interpolată. Căci nu e firesc ca prin privirea spre ombilic să se mai caute pe urmă locul inimii. Textul neogrec vorbeşte numai de căutarea locului inimii. Şi această re-comandare e logică, prin faptul că nu se cere de la nceput unde să se caute cu privirea. n acest text se spune direct : «adună ţi mintea de la tot ce e trecător şi deşert şi apleacă ţi partea de jos a feţii, sau bărbia, spre piept, ca n acest fel să iei aminte la sinea ta cu mintea şi cu ochii tăi; şi ţine ţi puţin respiraţia ca să ai acolo şi mintea şi să afli locul unde este inima ta şi acolo să fie cu totul şi mintea ta».

Şi precum un bărbat oarecare fiind călătorit de la casa sa, c nd se ntoarce nu mai ştie ce să facă de bucurie că s a nvrednicit să se nt lnească cu copiii şi cu nevasta, aşa şi mintea c nd se nt lneşte cu sufletul se umple de o bucurie şi veselie de negrăit. Drept aceea, frate, obişnuieşte ţi mintea să nu iasă degrabă de acolo. Căci la nceput e ne păsătoare poate, din pricina nchiderii năuntru şi a str m torării. Dar după ce se obişnuieşte, nu i mai plac rătăcirile pe afară. Căci «Împărăţia cerurilor este n lăuntrul nostru» (Luca XII, 21). Pe aceasta privind o acolo şi ce r nd o prin rugăciune curată, toate cele din afară le socoteşte ur te şi neplăcute.

Dacă deci, cum s a zis, poţi intra de la prima ncercare n locul inimii pe care ţi l am arătat, mulţumeşte lui Dumnezeu, şi slăveşte L şi saltă şi te ţine de lucrarea aceasta pururea. Iar ea te va nvăţa pe tine cele ce nu le

Cel mai interesant amănunt pozitiv, adaus n această metodă, este recomandarea răririi inspiraţiei şi expiraţiei, pentru a nu se respira prea comod. Acest amănunt a avut o oarecare aplicare practică la unii monahi. Dar aceasta nu nseamnă altceva dec t o anumită ritmicizare negrăbită a respiraţiei, pentru a nu se produce n mod neregulat, inegal, căci aceasta tulbură ritmicitatea pomenirii lui Dumnezeu, sau ar fi expresia unor stări inegale, neliniştite, speriate, confuze, m nioase, pasionale, n suflet.

Intr o formă puţin deosebită apare metoda acestei rugăciuni n scrisul rămas de la Crigorie Sinaitul. Ea se resimte şi de metoda lui Nichifor şi de detaliul răririi respiraţiei din forma ei de sub numele lui Simeon Noul Teolog. El ntemeiază respirarea mai rară cu motivul că ieşirea aerului de la inimă ntunecă mintea despărţind o din inimă odată cu expirarea, sau răpeşte cugetarea spre alte g nduri. El a observat poate faptul că expirarea aerului produce oarecare slăbire a concentrării minţii, o relaxare a atenţiei. Dar amănuntul cel mai important şi cel mai preţios n forma n care metoda ne a rămas de la Grigorie Sinaitul este recomandarea de a uni cugetarea c nd cu prima jumătate a rugăciunii lui Iisus, c nd cu a doua jumătate. In această recomandare s ar putea implica poate unirea primei jumătăţi a rugăciunii cu inspirarea aerului şi a celei de a doua jumătăţi cu expirarea aerului. Dar el nu o spune aceasta explicit (P. G. 150, 1316 D). El cere, dimpotrivă, să se repete de multe ori prima jumătate şi iarăşi de multe ori a doua jumătate, ca să nu se mute prea uşor cugetarea de la o jumătate la alta.

ştii. Dar trebuie să ştii şi aceasta că, ajung nd mintea acolo, nu trebuie să tacă şi să stea după aceea degeaba. Ci să aibă ca lucru şi ndeletnicire ne ncetată rugăciunea : «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă» ! Să nu mai contenească niciodată din aceasta. Căci aceasta, ţin nd mintea ne mprăştiată, o face să nu poată fi prinsă şi atinsă de momelile vrăjmaşului şi o ridică la dragostea şi dorul dumnezeiesc n fiecare zi.

Iar dacă, ostenindu te mult, o, frate, nu poţi totuşi intra n părţile inimii, precum ţi am arătat, fă ceea ce ţi spun şi cu ajutorul lui Dumnezeu vei afla ceea ce cauţi. Ştii că partea cugetătoare a fiecărui om este n piept, căci n lăuntrul pieptului, tăc nd noi cu buzele, vorbim, ne sfătuim cu noi nşine, dăm r nd rugăciunilor, psalmilor şi altora. Dă i deci acestei cugetări, depărt nd de la ea orice g nd — şi aceasta o poţi dacă vrei — dă i deci pe : «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă !» şi sileşte te ca n loc de orice alt g nd să strigi pururea n lăuntru aceste cuvinte. Iar ţin nd aceasta mai multă vreme, ţi se va deschide prin aceasta şi intrarea inimii, precum ţi am scris, fără nici o ndoială, cum am cunoscut şi noi prin cercare. Şi ţi va veni, mpreună cu luarea aminte mult dorită şi plăcută, şi toată ceata virtuţilor, dragostea, bucuria, pacea şi celelalte, prin care vei dob ndi cererile tale n Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia, mpreună cu Tatăl şi cu Duhul Sf nt I se cuvine slava, stăp nirea, cinstea şi nchinăciunea, acum şi pururea şi n vecii vecilor. Amin.

ALE LUI TEOLIPT

MITROPOLITUL FILADELFIEI

CUVÎNT DESPRE

OSTENELILE VIEŢII CĂLUGĂREŞTI

ŞI CUVÎNT DESPRE

LUCRAREA CEA ASCUNSĂ ÎNTRU HRISTOS

Mitropolitul Teolipt al Filadelfiei

Viaţa şi scrierile

Mitropolitul Teolipt al Filadelfiei a fost una dintre cele mai influente personalităţi ale Bizanţului la sf rşitul secolului XIII şi nceputul secolului XIV. S a născut la Niceea pe la 1250, unde s a căsătorit şi s a hirotonit diacon. C nd mpăratul Mihail VIII Paleologul a primit unirea cu Biserica Romei, la 1274, Teolipt a organizat rezistenţa n toată Biti nia[20]. De aceea a fost arestat şi trimis probabil ntr o insulă pustie din Marea Egee, mpreună cu mai mulţi călugări din Atos, care opuneau deasemenea rezistenţă unirii cu Roma. Printre aceştia a fost şi Nichifor din singurătate, care nvăţase o metodă a rugăciunii inimii ne ncetate n Sf ntul Munte. În exil a deprins de la el şi Teolipt practica vieţii ascetice şi această rugăciune. Sf ntul Grigorie Palama afirmă direct că Teolipt a avut pe Nichifor ca maestru n această rugăciune[21]. La aceasta se face aluzie şi ntr un panegiric anonim din Cod. Paris. Gr. 971 f. 249—250, unde se afirmă că n exil Teolipt «s a supus unuia dintre acei atleţi, care erau şi asceţi, şi anume celui care era primul ntre ei» şi « nvăţă de la el, care cunoştea foarte bine şi ca pe o ştiinţă, viaţa după Dumnezeu, practica şi contemplaţia şi nfr narea minţii»[22].

Introdus n acest fel de viaţă şi de rugăciune, Teolipt deveni mai t rziu unul dintre dascălii sf ntului Grigorie Palama n ele. S. Salaville necunosc nd dec t afirmaţia patriarhului

20. H. G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im* Byz. *Reich,* Munchen, 1959, p. 693.

21. *Cuv. II, triada II* (υπὲρ των ἱερῶ ἡσοΧαζόντων) *contra lui Varlaam,* la P. Hristou, Γρηγορίον τοO Παλαμὰ, τὰ συγγράμματα, Salonic, 1962, tom. 1, p. 509.

22. La Pr. D. Stăniloae, *Via a i nvă ătura sim ului Grigorie Palama,* Sibiu, 1938, p. 58.

Filotei, ucenicul lui Palama, n această privinţă[23], se ndoieşte de adevărul ei, socotind că pe la 1310—1315, c nd Palama şi făcea studiile, Teolipt murise[24]. Dar din publicarea scrierilor lui Palama s a văzut că nsuşi acesta afirmă că «Teolipt ne a predat nouă acestea prin gură proprie», «fiind unul dintre bărbaţii plini de Duhul Sf nt»[25].

Filotei spune precis despre Teolipt că «l a introdus pe Palama n sf nta trezvie şi n... rugăciunea minţii» *(Encomiul lui Palama,* P.G. 151, 561). Prin chiar aceste cuvinte, nvăţătura lui Teolipt se dovedeşte apropiată de metoda lui Nichifor, care se numeşte *Despre trezvie i despre paza inimii* şi care n fond tratează «despre trezvie şi rugăciune».

După o vreme oarecare mpăratul l a eliberat pe Teolipt, dar apoi iarăşi l a aruncat n nchisoare, ntruc t acesta, de dic ndu se vieţii pustniceşti n apropiere de oraşul său, Ni ceea, continua să susţină opoziţia mpotriva unirii cu Roma[26].

După ce Papa Martin IV a denunţat la 1 martie 1281 unirea de la Lyon, Teolipt a fost eliberat. După o scurtă vreme petrecută la Atos, n jurul anului 1284 a fost ales mitropolit al Filadelfiei. Aceasta s a nt mplat după moartea lui Mihail VIII Paleologul şi după ce un Sinod din Vlaherne (Paşti 1283), prezidat de patriarhul Iosif, a condamnat pe aderenţii unirii cu Roma. C nd la 1285 un alt Sinod a aprobat tomul scris de Patriarhul Grigorie Cipriotul, ajuns la tronul patriarhal la 1283, după moartea patriarhului Iosif — tom n care se respingea din nou purcederea Sf ntului Duh de la Fiul, dar se admitea «strălucirea» Lui eternă prin Fiul — Teolipt a semnat acest tom mpreună cu toţi episcopii antiunionişti. Astfel se făcea un pas ecumenic n problema aceasta care despărţea at t de ad nc Biserica din Apus de cea din Răsărit. Dar c nd un călugăr, Marcu, interpret nd acest tom, identifică «purcederea» de la Fiul cu «strălucirea prin Fiul», iar Grigorie Cipriotul l a susţinut, o parte dintre mitropoliţii semnatari ai tomului şi anume Ioan Chilas de Efes şi Daniil de Cizic cerură patriarhului retragerea tomului şi ncetară să l pomenească la li

23. Filotei, *Encomiul lui Grigorie Palama* ; P. G. 151, 561 A.

24. S. Salaville, *Formes* ei *methodes* de *priere d'apres un byzantin du* X/V e *siecle, Theolepte de Philadelphie,* n : Echos d'Orient, Janv.—Juin 1940, tome XXXIX, nr. 197—198, p. 1—25.

25. Cuv. *triada I contra lui Varlaam,* la P. Hristou, ed. cit., voi. I, p. 405.

26. *Cod. Paris.* 971, f. cit. la Pr. D. Stăniloae, *Op. cit.,* p. cit.

turghie. P nă la urmă, patriarhul trebui să se retragă (la 1289). Teolipt dezaprobă şi el pe patriarh, dar nu din cauza tomului, ci pentru că susţinea interpretarea lui Marcu, care putea avea un efect bun, dar şi unul rău : reducerea purcederii Duhului din Fiul la strălucire, sau a strălucirii la purcedere.

Patriarhul Grigorie Cipriotul trebui să se retragă. Dar n-tr un sinod ţinut n palatul imperial şi prezidat de mpăratul Andronic II Paleologul s a reafirmat ortodoxia tomului, deci atitudinea mai nuanţată n problema purcederii Duhului Sf nt, sprijinită şi de Teolipt. Atitudinea aceasta va fi preluată şi de sf ntul Grigorie Palama. Ea e contrară celei susţinute de partida care nu admitea nici o relaţie eternă ntre Duhul Sf nt şi Fiul, ci numai o trimitere temporară a Duhului de către Fiul, susţinută de Ioan Chilas, iar n secolul XIV de Achindin şi de Nichifor Gregora, adversarii lui Palama [27].

Dar o altă dispută tot aşa de aprinsă diviza Biserica din Bizanţ, după moartea lui Mihail VIII Paleologul. Acesta scosese din scaun pe patriarhul Arsenie, care l condamnase c nd scosese ochii t nărului moştenitor legitim al tronului mpărătesc, Ioan Lascaris (la 25 dec. 1261), şi nlocuit cu Gherman III (1265—1267),apoi cu Iosif I, care la 1275 a demisionat, nevoind să accepte unirea cu Roma. Iosif, readus după moartea lui Mihail VIII Paleologul, nu a fost recunoscut de arseniţii extremi. Arseniţii moderaţi au fost mpăcaţi nsă prin aducerea osemintelor lui Arsenie la Constantinopol n 1284, sub patriarhul Grigorie Cipriotul. Teolipt adoptă şi n această chestiune o atitudine moderată, favorabilă salvării unităţii Bisericii. S au păstrat de la el două cuv ntări, n oare ndeamnă pe arseniţii extremişti să vină n sinul Bisericii. El dezvoltă aci nvăţătura că Biserica e trupul lui Hristos şi numai n ea se dob ndeşte m ntuirea [28].

«Ceea ce e n mod deosebit caracteristic pentru g ndirea mitropolitului din Filadelfia este sacramentalismul lui şi simţul lui pentru responsabilitatea creştinilor pentru Biserică ; aceste două trăsături fac o distincţie marcantă ntre el şi scrii

27. J. Meyendorff, *A Study ol Gregory Palamas,* p. 14—15. Trad. engl. a cărţii *Introduction a l'etude de Saint Gregoire Palamas,* ed. Seuil, Paris, 1959.

28. S. Salaville, *Deux documents iaedits sur Ies discussions rell gieuses* byzanfines enfre 2275 ei 2320, n: Etudes Byzantines, 1947, p. 116—125. CHV ntările se cuprind n Cod. Vatic. gr. 1140, f. 24—52 şi Ottobo Rianus 418, f. 80 r.—111 v. (secoiul XIV—XV).

torii duhovniceşti ai Răsăritului creştin care se desinteresează, cel puţin aparent, de tot ce nu priveşte desăv rşirea naturii lăuntrice a monahului. Mitropolitul de Filadelfia, care luptă mpotriva disensiunilor interne ale Bisericii bizantine — cazul lui Grigorie Cipriotul şi al schismei lui Arsenie — arată o acută preocupare de unitatea Bisericii locale şi de unitatea sacramentală a credincioşilor»[29]. «Odată ce aceşti oameni (schismaticii) s nt uniţi cu voi, Biserica creşte şi mădularele se adună şi mai str ns ntre ele ntr un ntreg complet... Biserica creşte n tărie... Singurul nostru Cap, Hristos, apare atunci ca conducătorul care ne ţine legaţi de El şi legaţi unul de altul prin legăturile unei singure credinţe, ale unei singure nvăţături şi ale unei singure Biserici»[30]. «Fiul lui Dumnezeu — continuă Teolipt — s a făcut om pentru tine, şi a dus o viaţă fără de păcat. Prin Sf ntul Botez şi prin scump s ngele Său care a curs pe cruce, te a răscumpărat... El a format biserici locale, fiecare un rai, şi ne a adunat pe noi n ele; dar El a ntemeiat Biserica, una n credinţă şi n nvăţătură... Pomii raiului s nt păstorii ortodocşi... care au fost trimişi la biserici, ncredinţaţi şi nsărcinaţi cu datoria să nveţe şi să oc rmuiască pe creştini ...Episcopul este mijlocitorul ntre Dumnezeu şi oameni. El nalţă ne ncetat n numele poporului cereri, rugăciuni şi mulţumiri lui Dumnezeu. Actul care e săv rşit de preoţii ortodocşi şi e recunoscut n «Sfintele Daruri» devine trupul şi s ngele lui Hristos ; acesta este efectul epiclezei, al rugăciunii şi al cobor rii Sf ntului Duh... A nu lua parte la Sf nta Împărtăşanie, sau a se ţine departe de ea... nseamnă a declara că Hristos n a fost dec t om»[31].

J. Meyendorff declară : «Rar se poate afla un bizantin ortodox care să fi exprimat n asemenea cuvinte vii esenţa sacramentală care e fundamentul structurii sacramentale a Bisericii. Teolipt are, desigur, meritul de a fi integrat tradiţia spirituală — adeseori identică cu o spiritualizare — a oamenilor duhovniceşti ai Răsăritului creştin ntr o structură ecle siologică şi hristocentrică. El este precursorul renaşterii teologice şi sacramentale aduse de Palama şi de Nicolae Ca basila»[32].

29. Meyendorff, op. *cit.,* p. 19.

30. La S. Salaville, op. *cit.,* p. 123.

31. *Ibidem,* p. 123—129.

32. J. Meyendorff, *op. cit.,* p. 20.

Sublinierea acestei caracteristici a scrisului lui Teolipt e bine venită, dar socotim că toată viaţa oamenilor duhovniceşti ai Răsăritului a fost str ns legată de Taine şi de Hristos. Înainte de el, Petru Damaschin, de exemplu, spune că fără Tainele săv rşite de preoţie nu se poate intra n Împărăţia cerurilor *(Filocalia greacă,* ed. III, tom. V, p. 186) şi el prezintă rugăciunile rostite de oamenii duhovniceşti căutători ai liniştei (isihiei) ca fiind constituite n mare parte din rugăciuni şi c ntări ale cultului public al Bisericii. Aceste rugăciuni şi c ntări influenţează ntreaga scriere a lui Petru Damaschin şi se ncadrează n ea ca ntr un r u duhovnicesc lin şi liniştitor, ca ntr un mare poem duhovnicesc de remarcabilă frumuseţe şi armonie, de bună mireasmă spirituală, de subţiri analize ale complexelor stări sufleteşti. Nu mai vorbim de ncadrarea spiritualităţii unui sf nt ca Maxim Mărturisitorul n larga viziune a recapitulării progresive a tuturor n Hristos, ca o uriaşă Liturghie cosmică.

Teolipt e doar unul dintre cei ce au dat o expresie teoretică mai accentuată trăsăturii generale a vieţii duhovniceşti răsăritene legată de Biserică. Era obligat la aceasta de diviziunile care se manifestau atunci n viaţa Bisericii.

Dintre faptele legate de activitatea de arhipăstor sau de mitropolit a lui Teolipt, mai amintim că la 1303, c nd oraşul Filadelfia a fost mpresurat de turci, rug ndu se lui Dumnezeu, a văzut minunea ca oraşul să fie despresurat de apariţia neaşteptată a unei armate de catalani[33]. Dar activitatea care l a impus cel mai mult pe Teolipt a fost aceea de mare sfătuitor duhovnicesc al cercurilor societăţii nalte din Constantinopol şi al celor două m năstiri, una de monahi şi una de monahii, din acel oraş, cu numele de Philantropos Soter (M ntuitorul de oameni iubitor). Aceste m năstiri au fost reclădite de principesa bizantină Irina Chumnos, măritată cu despotul Ioan Paleologul, care, rămasă văduvă la v rsta de 16 ani, s a călu

33. V. Laurent, l/ne *princesse byzantine au clo tre : Irene Eulogie Chumnos Paleologue,* n : Echos d'Orient, t. XIX, 1930, p. 29—60. Vezi şi : Idem n : Echos d'Orient, tome XXVI, 1927, p. 147. Cele mai multe date despre viaţa lui Teolipt prezentate n aceste studii s nt luate din Panegiricul nchinat lui Teolipt de Nichifor Chumnos, tatăl Irinei Chumnos. El e editat de Boissonade n : Anecdota graeca, tom. V, p. 183—239. Menţionăm că Nichifor Chumnos, un nalt personagiu şi umanist bizantin, după călugărirea fiicei sale, s a călugărit şi el n m năstirea de bărbaţi restaurată de ea, ca şi soţia lui, care a intrat n m năstirea de femei unde era şi fiica ei.

gărit n 1308 la ndemnul lui Teolipt n m năstirea de femei restaurată de ea ca şi m năstirea de bărbaţi cu acelaşi nume.

Opera lui Teolipt socotită «considerabilă» şi p nă azi rămasă n cea mai mare parte nepublicată, e formată n majoritatea ei din scrierile cuprinse n Cod. Vatic. Ottobon. 405, care s nt cuv ntări şi ndrumări adresate celor două comunităţi monahale.

S. Salaville a publicat scrisoarea trimisă prinţesei aflată ntr o grea criză sufletească după ce a rămas văduvă şi prin care i recomanda să mbrăţişeze viaţa monahală[34]. După ce a tuns o el nsuşi n monahism, Teolipt va continua să fie ndrumătorul ei şi al celor două m năstiri.

Textul mai lung publicat n Filocalia greacă (şi n P.G. 143, col. 381—400) şi tradus n acest volum este scrisoarea adresată de Teolipt tinerei prinţese de cur nd călugărită. Ea e o expunere pe scurt a regulilor vieţii ascetice şi se numeşte n Cod.Vatic.Otob.405, încep.f.35v.τὑπο σὐντομο ἁσκητικω βἱφ κατἁλληλο = *Regulă pe scurt acomodată vie ii ascetice».*În Filocalia greacă se numeşte *«Cuv nt care lămure te lucrarea ascunsă n Hristos i arată pe scurt osteneala vie uirii călugăre ti».*

Dar n Filocalia textul e publicat fără introducerea care se adresează direct prinţesei şi pronumele feminin al celei căreia se adresează e schimbat cu pronumele masculin. Salaville a publicat această introducere. În ea Teolipt laudă pe Irina că fiind mpărăteasă n lume, a devenit mpărăteasă peste patimi[35].

Cu aceste scrisori Teolipt inaugurează seria celorlalte scrieri adresate vieţuitorilor din cele două m năstiri, după aceea. Teolipt a devenit astfel «unul din cei mai celebri sfătuitori duhovniceşti din secolul XIV» [36].

Între scrierile lui Teolipt cuprinse n Cod. Vatic. Otob. 405, Salaville numeşte : *«Despre veghere i rugăciune»* (περἰ νἡώεω και προσευΧη) (Cod. cit. f. 22 v 53 r.) ; *Despre lini tire*

34. S. Salaville, *Une Iettre* ei *un discours inedits de Theolepte de Philadelphie,* n: Etudes byzantines 1947, ρ. 1Θ1—115. Scrisoarea se cuprinde în cod. Ottob. gr. 405.

35. S. Salaville, *Formes et methodes...,* îa: Eohos d'Orient, Janv.—Juin 1940, tome XXXIX, nr. 197—198, p. 1—25.

36. *Ibidem.*

rugăciune»(περὶ ἡσυΧἰαἰ και προσευΧῆζ)(Codcit.f.78 v 83 r.). Ele s nt mai mult explicări ale rugăciunii dec t metode [37].

Într o altă scriere *«Învă ătura despre ndatoririle vie ii de ob te»* (Cod. cit. f. 93 r. 105 v.), Teolipt arată superioritatea vieţii de obşte faţă de viaţa monahală de unul singur [38]. Teolipt se dovedeşte din nou un preţuitor al vieţii duhovniceşti n Biserică.

Trăind n Constantinopol la nceputul secolului XIV şi desfăşur ndu şi activitatea de ndrumător duhovnicesc n cercurile apropiate de curtea mpărătească, nu e de mirare că Teolipt a putut fi după 1310 şi nainte de 1317 (aşadar c nd Palama avea vreo 15—20 ani) unul dintre primii ndrumători ai t nărului Grigorie Palama n viaţa duhovnicească.

Urm nd lui M. Jugie, care i contestă lui Palama n general orice educaţie mai aleasă, Salaville adaugă : «În orice caz... nimic nu pare să permită a face pe Teolipt responsabil de aberaţiile reproşate lui Palama» [39]. Reproşate de cine ? Salaville omite să spună că reproşurile s nt ale lui Varlaam, Achindin şi Nichifor Gregora, şi nu ale Bisericii, care, dimpotrivă, a condamnat nvăţătura acestora trei. În acest caz «aberaţiile» lui Palama, devin, după Salaville, «aberaţiile» Bisericii ortodoxe.

De fapt, discipola lui Teolipt, prinţesa Irina (Eulоghia după numele de călugărie) a luat atitudine mpotriva lui Palama după 1340. Dar nu e sigur dacă ar fi făcut aceasta şi Teolipt, n cazul că ar fi trăit, după ce Palama a apărat n scrierile sale rugăciunea inimii practicată de călugării din Atos şi nvăţătura despre energiile necreate, implicată n lumina dumnezeiască de care se mpărtăşeau practicanţii ndelungaţi ai ei. Dimpotrivă, n faptul că Palama, n chestiunea *Filioque,* susţine şi dezvoltă — n nvăţătura despre iradierea luminii dumnezeieşti a Duhului din Hristos n oamenii nduhovniciţi — nvăţătura lui Grigorie Cipriotul despre «strălucirea» Duhului Sf nt n Fiul, se arată apropiat de Teolipt, contrar partidei opuse a lui Varlaam, Achindin, Gregora şi Irina Chumnos.

37. *Ibidem,* p. 2.

38. S. Salaville, *La* v/e *monastique grecque au debut da XlV e siecle,* n: Echos d'Orient, 1944, p. 119—125.

39. S. Salaville, n *Formes* ei methodes..., contestă că Teolipt ar fi fost unul dintre primii ndrumători ai lui Grigorie Palama.

Teolipt nu avusese ocazia să dezvolte n sfaturile sale n mod direct nvăţătura despre lumina dumnezeiască şi despre energiile necreate. Dar ea ni se pare implicată n conţinutul textului său publicat n Filocalia. Vom ncerca să arătăm aceasta n note.

Teolipt a trăit probabil p nă pe la 1324—1325 [40]. Cele două scrieri ce le dăm n acest volum şi scurta notiţă biografică ce le precede n *Filocalia* greacă au fost traduse şi n româneşte şi se află de exemplu n manuscrisul nr. 9 (secolul XVIII), f. 33 r. 59 r. [40 bis] din Biblioteca m năstirii Neamţ.

40. H. G. Beck, op. *cit.,* p. 693.

40 bis. După descrierea Pr. D. Fecioru, *Manuscrisele din Biblioteca slintei m năstiri Neam u,* lucrare n manuscris, p. 20.

Cuv ntul lui Teolipt, mitropolitul Filadelfiei, despre ostenelile vieţii călugăreşti

Vieţuirea călugărească este un arbore cu coroană naltă şi foarte roditor. Rădăcina lui este nstrăinarea de toate cele trupeşti ; ramurile s nt ne mpătimirea sufletului şi lipsa oricărei alipiri de lucrurile de care s a depărtat ; iar rodul lui l constituie dob ndirea virtuţilor, dragostea ndumnezeitoare şi bucuria ne ntreruptă din acestea[41]. «Căci roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea» şi cele următoare (Galat. V, 22).

Depărtarea de lume aduce adăpostirea l ngă Hristos. Iar lume numesc alipirea de lucrurile supuse simţurilor şi de trup. Cel ce s a nstrăinat de acestea ntru cunoştinţa adevărului se alipeşte de Hristos, c ştig nd dragostea Lui, pentru care, lepăd ndu se de toate ale lumii, a cumpărat mărgăritarul de mult preţ, pe Hristos[42].

41. Vieţuirea călugărească nu e o vieţuire stearpă, ci ea creşte n conţinut ca un pom nalt şi stufos. Ea creşte din rădăcina desprinderii de cele trupeşti; pe nepătimirea ei de multe feluri, ca pe nişte ramuri ale lipsei de egoism, odrăslesc rodurile virtuţilor ca tot at tea dăruiri ale vieţii proprii lui Dumnezeu şi altora, dăruiri nsufleţite de iubire şi culmi n nd n iubirea ce ndumnezeieşte pe cel ce se dăruieşte. S nt roduri ce susţin n suflet o bucurie curată şi ne ntreruptă, care nu e ca bucuria de lucrurile şi succesele lumii, mereu ntrerupte de lipsa acestor lucruri şi succese, sau fără o plinătate de substanţă.

42. «Lume» nu e numită aci realitatea celor din afară, ci o stare lăuntrică de alipire pătimaşă la lucrurile supuse simţurilor şi la trup. Mo

Ai mbrăcat pe Hristos prin botezul m ntuitor, ai lepădat ntinăciunea prin baia dumnezeiească, ţi ai c ştigat strălucirea harului duhovnicesc şi nobleţea de făptură. Dar ce s a nt mplat pe urmă ? Mai bine zis, ce a pătimit omul din nesocotinţă ? Prin alipirea faţă de lume şi a schimbat trăsăturile dumnezeieşti ; din iubirea trupului şi a stricat chipul. P cla g ndurilor pătimaşe a ntunecat oglinda sufletului, prin care se arată Hristos, Soarele cunoscut cu mintea [43].

nahul le foloseşte pe acestea ntr o mare libertate şi detaşare spirituală. De aceea le foloseşte n limitele strict necesare vieţii păm nteşti, «ca nea v nd nimic, deşi toate s nt n stăp nirea lor» (2 Cor. VI, 10). Monahul se leapădă de lume numai n sensul că nu se alipeşte ei ca singurei sau ultimei realităţi. Dezlipirea aceasta de lume se face pentru Hristos, ntruc t monahul ştie că n Hristos are asigurată o viaţă netrecătoare şi infinit mai bogată dec t cea pe care i o poate da lumea. In sensul acesta dezlipirea de lume e dezlipirea ntru cunoştinţa adevărului. Cel ce se dezlipeşte de lume pentru Hristos e ca cel ce a aflat mărgăritarul de mult preţ, infinit mai preţios dec t toată lumea şi dec t orice avuţie. Dar n Hristos lumea nu e pur şi simplu negată, ci regăsită n strălucirea ei adevărată, care i vine din El.

43. Prin harul botezului credinciosul a rec ştigat strălucirea spirituală care pune n lumină frumuseţea originară a demnităţii sale de făptură a lui Dumnezeu. Această strălucire nu e despărţită de strălucirea adusă de har, ci harul nsuşi redă firii noastre strălucirea ei, aşa cum raza soarelui lumin nd faţa lucrurilor le arată frumuseţea lor. Firea noastră a fost creată ca o oglindă transparentă prin care să se vadă Dumnezeu, lumina infinită a sensurilor nesf rşit de bogate şi de ad nci. In nsăşi calitatea ei de făptură a lui Dumnezeu se reflectă lumina Lui, sau se cuprinde capacitatea reflectării ei. Botezul i a redat această legătură cu Dumnezeu prin har şi deci a reactivat capacitatea reflectării luminii Lui. Dacă ar fi rămas aşa cum a fost creată, n legătură cu Dumnezeu, nu numai trupul ar fi fost transparent pentru suflet, ci şi sufletul pentru Dumnezeu, aşa cum o persoană omenească alipită prin iubire de o alta, e transparentă pentru aceea. Dar g ndurile pătimaşe sau egoiste, prin care

Tu ţi ai pironit sufletul de frica lui Dumnezeu, ai cunoscut ntunecimea neor nduielii lumeşti, ai n-ţeles mprăştierea cugetării pricinuite de zgomote, ai văzut alipirea deşartă a oamenilor de viaţa mult tulburată, ai fost rănit de săgeata dragostei n vremea liniştirii, ai călcat pacea g ndurilor, căci ai auzit : «Caută pacea şi o urmăreşte pe ea» (1 Petru III, 11) ; ai dorit odihna ei, fiindcă ai auzit : «Întoarce te, suflete al meu, la odihna ta» (Ps. CXIV, 7). Pentru aceasta ai nţeles că nobleţea pe care ai primit o n botez prin har, dar ai lepădat o cu voinţă prin patimi n lume, trebuie să ţi o rec ştigi prin voinţa cea bună. De aceea ai păşit la lucru, intr nd n sf nta m năstire şi mbrăc nd cinstitele veşminte ale po-căinţei şi făgăduind din suflet răm nerea n ea p nă la moarte.

Astfel ai făcut o a doua nvoială cu Dumnezeu : prima intr nd n viaţa de aici, iar a doua grăbindu te spre sf rşitul vieţii de aici. Atunci te ai alipit lui Hristos prin credinţă, acum te ai alipit lui Hristos prin pocăinţă. Acolo ai aflat har, aici ţi ai luat o datorie[44]. Atunci fiind prunc, n ai simţit vrednicia ce ţi s a dat, măcar că pe urmă cres c nd, ai cunoscut mărimea darului şi că porţi fr u la gură.

omul se ntoarce spre sine ca şi cum ar fi unica realitate, au pus o p clă pe această transparenţă a sufletului şi prin aceasta şi a trupului pentru Dumnezeu.

44. Dacă pentru primirea harului botezului şi deci a strălucirii originare, ca reflectare a lui Dumnezeu, a fost necesară din partea omului făgăduinţa credinţei n Hristos, ca deschidere spre El, sau credinţa că prin umanitatea lui Hristos iradiază toată lumina lui Hristos, făc ndu se accesibilă nouă, la activarea acestui har acoperit de p cla patimilor egoiste, omul contribuie cu o nouă făgăduinţă, cu făgăduinţa pocăinţei, la care unii se angajează pentru toată viaţa n forma făgăduinţei monahale. Astfel călugăria nu e dec t o punere statornică n deplină lucrare a harului botezului, o asumare a datoriei de mpreună lucrare deplină a omului cu acel har. Ea deschide calea nu numai spre o vieţuire cu Hristos n lume, ci şi spre vieţuirea anticipată cu Hristos n viaţa viitoare, printr o anumită depăşire a vieţuirii n lumea aceasta.

Acum petrec nd n cuget desăv rşit, cunoşti puterea datoriei ce ţi ai luat. Ia seama ca nu cumva, nesocotind şi această făgăduinţă, să fii aruncat ca un vas spart cu totul, n ntunericul cel mai din afară, unde este pl ngerea şi scr şnirea dinţilor. Căci n afară de calea pocăinţei, nu e altă cărare ce duce la m ntuire[45].

Ascultă ce ţi spune David : «Pe Cel prea nalt L ai pus scăpare ţie» (Ps. XC, 8). Şi dacă ţi ai ales viaţa după Hristos, cea plină de asprimi, nu vor veni la tine relele din viaţa lumească ; nu se va ţine de tine, care ţi ai ales să te pocăieşti, dragostea de bani, desfătarea, cinstirea, podoaba, ne nfr narea simţurilor ; nu vor stărui naintea ta nălţările nelegiuite ale cugetului, robia minţii, nestatornicia g ndurilor şi orice altă rătăcire şi zăpăceală de bună voie ; nici dragostea de părinţi, de fraţi, de prieteni, de rudenii, nu te va mai nt mpina pe tine ; nu se va mai sălăşlui n tine nici dorul de nt lniri şi de convorbiri fără rost şi fără trebuinţă. De vei iubi dezlipirea lăuntrică de acest trup şi suflet, biciul durerii nu se va mai apropia de sufletul tău şi săgeata ntristării nu va mai răni inima ta, nici nu va mai posomori faţa ta. Căci cei ce s au desfăcut de obişnuinţa plăcerii şi au lepădat mpătimirea faţă de toate cele spuse, au tocit acele ntristării. Fiindcă Hristos se arată sufletului care se nevoieşte şi toarnă n inimă bucurie negrăită, iar bucuria duhovnicească nu o poate răpi nici una din desfătările sau necazurile lumii[46].

45. Aceasta nu nseamnă că nu e pocăinţă şi deci m ntuire n afara vieţii călugăreşti. Ea face doar mai uşoară o vieţuire n pocăinţă, cum arată autorul n continuare.

46. Încă sf ntul Maxim Mărturisitorul spusese că dulceţile trupului produc ntristările sufletului şi ntristările trupului produc bucuriile sufletului ; sau că plăcerea trupului e urmată de durere. Teolipt recomandă şi el ocolirea plăcerilor trupeşti ca leac mpotriva ntristărilor inimii. Dar el precizează ndată că bucuria sufletească a celui ce ocoleşte plăcerile trupeşti nu apare n baza unei legi naturale a contradicţiei, ci prin faptul

Cugetări bune, amintiri m ntuitoare, nţelegeri dumnezeieşti şi cuvinte de ale nţelepciunii slujesc celui ce se ne voieşte şi l păzesc pe el n toate căile faptelor sale după Dumnezeu. De aceea el calcă peste toată pofta neraţională şi m nia grăbită, ca peste aspidă şi vasilisc şi calcă peste urgie ca peste un leu şi peste plăcere ca peste un balaur. (Ps. XC, 13). Iar pricina stă n aceea că toată nădejdea sa, desfăc nd o de la oameni şi de la lucrurile amintite şi a legat o de Dumnezeu şi se mbogăţeşte n cunoştinţa de Dumnezeu şi pururea cheamă cu mintea pe Dumnezeu n ajutorul său : «Că ntru Mine, zice, a nădăjduit şi l voi izbăvi pe el ; l voi acoperi pe el, că a cunoscut numele Meu ; striga va către Mine şi l voi auzi şi nu numai că l voi izbăvi pe el de cei ce l necăjesc, ci l voi şi slăvi pe el» (Ps. XC, 15)[47].

Vezi luptele celor ce se nevoiesc după Dumnezeu şi cununile lor ? S rguieşte te deci să faci din chemare faptă[48]. Şi precum te ai nsingurat cu trupul, lepăd nd p nă şi g ndurile lucrurilor, precum ţi ai schimbat portul, depărtează şi vorbele şi pe cei ce ţi s nt aproape după neam[49]. Căci de nu vei scăpa de mprăştierea n cele din

că cel ce ocoleşte aceste plăceri o face aceasta dintr o alipire la Hristos. De aceea Hristos e Cel ce i dă lui bucurie, sau g ndul că prin aceasta a făcut ceea ce place lui Hristos, arăt nd că L iubeşte pe El mai mult dec t pe toate. Hristos, ca Persoană iubitoare plină de viaţă, i dă prin alipirea de El o bucurie care copleşeşte durerea trupească.

47. S ar putea ca aci să se facă aluzie la rugăciunea lui Iisus prin care se ţine ne ntrerupt n amintire numele Lui. Prin aceasta vine n suflet nu numai o bucurie, ci şi o putere de a se reţine de la plăcerile inferioare şi de a stăp ni pofta şi m nia, care tulbură vederea clară a sufletului.

48. Viaţa călugărească este aleasă pe baza unei chemări de la Dumnezeu. Cel ce a ascultat de această chemare trebuie să prelungească n fapte răspunsul său afirmativ. Numai aşa răspunsul la chemarea lui Dumnezeu este deplin.

49. Călugărul trebuie să se nsingureze nu numai cu trupul, ci şi cu sufletul faţă de cele din afară. De aceea trebuie să golească sufletul şi de nţelesurile lucrurilor, să uite şi vorbele fără rost.

afară, nu te vei ridica mpotriva celor ce te p ndesc din lăuntru. Şi de nu vei birui pe cei ce te războiesc n cele văzute, nu vei răpune pe viclenii cei nevăzuţi[50].

Iar c nd vei face să nceteze mprăştierile din afară şi vei părăsi g ndurile din lăuntru, mintea ţi se va ridica la lucrurile şi la cuvintele Duhului ; şi n loc de obişnuinţa cu rudeniile, vei deprinde chipurile virtuţii ; n loc de vorbele deşarte, născute din taifasul cu lumea, sufletul ţi va fi luminat şi nţelepţit de meditarea şi dezvăluirea cuvintelor dumnezeieşti ce se mişcă n cugetare[51]. Descătuşarea simţurilor se face lanţ sufletului, iar nlănţuirea simţurilor aduce eliberarea sufletului[52].

Apusul soarelui aduce noaptea ; retragerea lui Hristos din suflet aduce ntunericul patimilor şi fiarele cele nevăzute l sf şie. C nd răsare soarele, fiarele se str ng n ascunzişurile lor ; răsare Hristos pe cerul cugetului care se roagă şi toată alipirea lumească se depărtează şi dragostea de trup dispare, iar mintea porneşte la lucrul ei, adică la meditarea celor dumnezeieşti, p nă seara (Ps. CIII, 21), ne ntrerup nd lucrarea legii duhovniceşti nici

50. Făc nd pe om să se mprăştie n cele din afară, duşmanul pune stăp nire pe interiorul lui, de care a uitat. De aceea prin veghere călugărul trebuie să fie atent mereu la cele ce se petrec n lăuntrul său, ferin du se de a se pierde n tot felul de g nduri necuvenite, provocate de lucrurile şi de mprejurările din afară, sau de amintiri ale unor lucruri şi mprejurări necuvenite.

51. Dar ferirea de mprăştierile spre cele din afară şi de g ndurile corespunzătoare din lăuntru nu nseamnă o golire a sufletului de orice conţinut şi năzuinţă, ci o ridicare a minţii, adică a părţii celei mai nalte a sufletului la realităţile şi cuvintele Duhului, ad ncindu se n nţelesurile lor nesf rşite. Meditarea la aceste cuvinte va lumina sufletul şi l va nţelepţi.

52. Teolipt rezumă aci cele spuse nainte despre trebuinţa nchiderii simţurilor ndreptate spre cele din afară, pentru a descătuşa aripile sufletului spre nălţarea n orizontul nesf rşit al celor dumnezeieşti.

o clipă şi nesăv rşind o numai cu măsură, ci p nă la sf r şitul vieţii acesteia şi p nă la ieşirea sufletului din trup [53]. Aceasta o arată şi proorocul care zice : «C t am iubit legea Ta, Doamne, toată ziua m am ndeletnicit cu ea» (Ps. 118, 97). El numeşte «ziuă» tot răstimpul vieţii de aici a fiecăruia.

Opreşte, aşadar, vorbirile despre cele din afară şi luptă te cu g ndurile din lăuntru p nă ce vei afla locul rugăciunii curate şi casa n care locuieşte Hristos, Care te luminează şi te ndulceşte prin cunoştinţa şi sălăşluirea Lui [54] ; şi te pregăteşte ca să socoteşti necazurile pentru El bucurie, iar plăcerile lumeşti să le ocoleşti ca pe un absint (ca pe o băutură amară).

V nturile ridică valurile mării şi dacă nu ncetează v nturile, nu se domolesc valurile şi nu se linişteşte marea. La fel duhurile răutăţii răscolesc n sufletul celui neatent amintirea părinţilor, a fraţilor, a rudeniilor, a celor apropiaţi, a ospeţelor, a serbărilor, a teatrelor şi a tuturor celorlalte nchipuiri ale plăcerii şi poruncesc vederii, limbii şi trupului nt lnirea cu ele. Prin aceasta şi ceasul de faţă se topeşte n deşert şi cel care va veni, c nd vei petrece singur n chilie, se va risipi n amintirile celor văzute şi grăite. Şi aşa viaţa monahului trece fără folos n ocupaţii lumeşti, care şi sapă amintirile lor n cugetare,

53. E recomandată rugăciunea care cheamă şi aduce pe Hristos, Soarele luminii cunoscute cu mintea, Cel ce alungă ntunericul patimilor. Rugăciunea aceasta trebuie făcută fără nici cea mai mică ntrerupere p nă la sf rşitul vieţii. Este evident că aceasta e rugăciunea ne ncetată a lui Iisus, Care Se sălăşluieşte n sufletul care practică această rugăciune, nconjurat de lumină. Fără să indice propriu zis metoda rugăciunii ne ncetate, Teolipt dă o explicare a faptului că prin această rugăciune Se sălăşluieşte Hristos cu lumina Lui n suflet. Căci dacă din orice persoană bună iradiază o lumină, cu at t mai bogată e lumina ce izvorăşte din Hristos cel atotbun.

54. Aci Teolipt aminteşte n mod direct «rugăciunea curată», curată de orice g nduri străine de ea ; ba chiar de locul unde se face, ca locul cel mai din lăuntru al nostru. E vorba de inima care este n acelaşi timp casa n care Se sălăşluieşte Hristos cu lumina ce iradiază din El.

precum picioarele omului, urmele n zăpada pe care o calcă.

Dacă dăm fiarelor m ncare, c nd le vom omor pe ele ? Şi dacă petrecem n lucruri şi g nduri de ale dragostei şi obişnuinţei neraţionale, c nd vom omor cugetul trupesc ? C nd vom trăi viaţa cea după Hristos, pe care am făgăduit o ? Urma picioarelor n zăpadă se şterge c nd răsare soarele, sau dispare c nd se revarsă apa. Iar amintirile săpate n cuget de aplecarea şi de faptele iubirii de plăcere s nt şterse de Hristos, Care răsare n inimă prin rugăciune, şi de ploaia lacrimilor din umilinţă[55]. Deci monahul care nu lucrează potrivit raţiunii, c nd va şterge nchipuirile de mai nainte din cugetare ? Fapta virtuţilor se ntipăreşte n trup, c nd vei părăsi obişnuinţa lumească, iar amintirile bune şi cuvintele dumnezeieşti se ntipăresc n suflet c nd vei şterge prin rugăciuni ne ntrerupte ce se deapănă n cugetare, cu umilinţă fierbinte, amintirile faptelor de mai nainte. Căci lumina amintirii credinţii n Dumnezeu şi zdrobirea inimii rad ca un brici amintirile păcătoase[56].

55. Se afirmă iarăşi arătarea lui Hristos n inimă prin rugăciune. Dar Teolipt socoteşte ca această rugăciune trebuie să fie nsoţită de lacrimile de umilinţă, sau de străpungere. E o rugăciune plină de simţirea păcătoşeniei proprii şi a pocăinţii pentru păcate. De aceea se cere n ea mila lui Hristos : «Doamne Iisuse Hristoase, miluieşte mă pe mine păcătosul». Numai simţirea puternică a păcătoşeniei şi a pocăinţei pentru păcatele săv rşite şi cererea continuă a milei lui Hristos, care aduce n suflet prezenţa Lui, şterge din cugetare chipurile ispititoare ale fostelor păcate.

56. Aci Teolipt vorbeşte nu de o singură rugăciune ne ncetată, ci de «rugăciuni ne ntrerupte». Dar poate fi vorba de aceeaşi rugăciune ne ncetată. El cere din nou ca rugăciunea să se facă cu simţirea fierbinte a umilinţei sau a străpungerii inimii. Numai n acest caz cuvintele rugăciunii sau alte cuvinte dumnezeieşti şi amintirile lor şi ale nţelesurilor lor se vor ntipări prin repetiţie, n mod lucrător, n sufletul nmuiat de ele şi de umilinţa care le nsoţeşte, după ce vor fi şters amintirile de caracter ispititor ale faptelor păcătoase de mai nainte. Cugetarea nu poate fi neutră şi statică. In ea se ntipăresc cuvintele şi amintirile faptelor repetate, bune sau rele, cu forţa lor care o mişcă n direcţia cores

Ia pildă de la nţelepciunea albinelor. Acelea, ştiind că roiul viespilor le dă t rcoale, răm n năuntru stupului şi scapă de vătămarea atacurilor acelora. Socoteşte nt lni rile deşarte ca nişte viespi şi fugi de ele cu toată s rguinţa şi răm i n adăpostul m năstirii şi de aci ncearcă iarăşi să pătrunzi n cetăţuia cea mai din lăuntru a sufletului, care este casa lui Hristos, n care se vede pace, bucurie şi linişte. Căci Hristos, Soarele cunoscut cu mintea, trimite aceste daruri ca pe nişte raze şi le dă sufletului ca re L primeşte pe El cu credinţă şi cu iubire de bunătate, ca pe o răsplată [57].

punzătoare lor. Una din aceste două categorii şterge cealaltă categorie. Dar de sigur că, p nă la predominarea deplină a uneia din cele două categorii, are loc o mişcare contradictorie, o sf şiere n suflet. C nd cuvintele dumnezeieşti şi nţelesurile lor se ntipăresc n mod exclusiv in inima nmuiată sau zdrobită de umilinţă şi de iubirea lui Dumnezeu, şi prin aceasta ea s a deschis total lui Dumnezeu, o lumină clară, opusă ntunericului n care orbecăie plină de amintirile ispititoare ale păcatelor, şi face loc n ea. Lumina, care umple atunci inima nu e, după explicările lui Teolipt, o lumină a cunoaşterii teoretice, ci a simţirii evidente şi iubitoare a prezentei lui Hristos ; orizontul deschis de acea lumină e un orizont al comuniunii cu Hristos, n care inima a intrat ieşind din ngustimea nchisorii n limitele eului propriu, e un orizont al vieţii, al curăţiei, al bucuriei, al păcii.

57. Acest orizont se deschide părţii celei mai din lăuntru a sufletului, in care nu poate pătrunde cugetarea p nă ce nu se şterge din ea amintirile ispititoare ale poftelor păcătoase, preocupate de plăceri egoiste. Acestea ţin sufletul nu numai nchis n limitele lui, ci şi n zona cea mai de suprafaţă unde se produc acele plăceri. Scăpată de ele, cugetarea pătrunde prin rugăciunea ne ncetată, deci stăruitoare, sau prin pomenirea ne ncetată a numelui lui Iisus, făcută cu căldura umilinţii, n partea cea mai din lăuntru şi capabilă de cea mai mare simţire a sufletului sau n inimă, care este casa lui Hristos, deschiz nd această casă pentru Hristos prin nsăşi intrarea sa n ea. Numai deschiz nd sau actualiz nd aceste potente de simţire ale inimii, cugetarea se nt lneşte acolo cu Hristos. Numai acolo Hristos, Soarele mai presus de simţuri şi de nţelegere, şi dăruieşte sufletului care L a primit la botez cu credinţă razele Lui dătătoare de lumină, de căldură duhovnicească, de pace, de iubire, de bucurie. Din nou Teolipt spune că Hristos Se iveşte n acel interior intim al omului numai c nd sufletul Îl primeşte cu credinţă şi cu iubire de bunătate, sau de bunătate echivalentă cu frumuseţea (cu filocalia).

Deci, şez nd n casă, pomeneşte pe Dumnezeu, ridi c ndu ţi mintea de la toate şi arunc nd o spre Dumnezeu fără de glas. Şi toată simţirea inimii vars o naintea Lui şi lipeşte te prin dragoste de El[58]. Căci pomenirea lui Dumnezeu este vederea lui Dumnezeu, Care atrage privirea şi dorinţa minţii spre El şi o nvăluie n lumina din jurul Lui[59]. Întorc ndu se mintea spre Dumnezeu, după ce opreşte toate nţelesurile care dau chip lucrurilor, Îl priveşte n afară de orice chip[60]. Şi n neştiinţa care co v rşeşte orice cunoştinţă, din pricina slavei neapropiate, i se umple vederea de lumină[61]. Fără să cunoască pe Cel

58. Teolipt cere at t pomenirea lui Dumnezeu, c t şi avintarea minţii spre Dumnezeu, fără de glas. Cum se pot mpăca acestea două ? Numai aşa că mintea poate g ndi la Dumnezeu, fără cuvinte. Aceasta e aşa zisa «rugăciune pur g ndită» (μονολόγιστο εὐΧή). Ea cere o deosebită concentrare a minţii la Dumnezeu. O rugăciune rostită prin cuvinte poate deveni adesea o rugăciune formală, numai cu buzele, o rugăciune care se repetă prin obişnuinţă, mintea omului despărţindu se de ea şi lăs ndu se prinsă in alte g nduri. O rugăciune pur g ndită ţine nsă mintea ntreagă concentrată n ea. In această rugăciune, mintea este şi răm ne str ns lipită de Dumnezeu. Puterea acestei str nse alipiri de Dumnezeu i vine nsă minţii din simţirea unei mari iubiri a inimii faţă de El. Toată simţirea de care e capabil credinciosul prin inima lui se varsă, sau se ndreaptă spre Dumnezeu.

59. Dar simţirea inimii faţă de Dumnezeu e provocată, la r ndul ei, de vederea Lui duhovnicească (nţelegătoare). Prin vederea aceasta Însuşi Dumnezeu atrage cugetarea minţii şi simţirea inimii spre El şi le umple de lumina Lui. Astfel stăruirea g ndului la Dumnezeu, sau pomenirea Lui ne ncetată, e pricinuită de vederea Lui, sau vederea Lui e pricinuită de pomenirea Lui ne ncetată.

60. Vederea lui Dumnezeu este nsă mai presus de orice chip. Căci chipul este expresia unui nţeles, care şi el defineşte, pune nişte hotare. Dumnezeu este nsă mai presus de orice definire, de orice hotărnicire, deci de orice chip sau nţeles.

61. Dar această vedere a lui Dumnezeu e totuşi o vedere reală, căci Dumnezeu este real. Ea e cunoştinţă reală. Sufletul nu experiază un gol, ci o prezenţă, o plenitudine deosebită de sine. Aceasta e o cunoştinţă ce depăşeşte orice cunoştinţă. Ea se numeşte necunoştinţă n sens de depăşire (χαθ'ὑπεροΧὴν); sufletul e copleşit de experienţa prezenţei lui

văzut, din pricina neputinţei de a L cuprinde, l cunoaşte din pricina adevărului Celui ce există propriu zis şi e singur mai presus de existenţă [62]. Hrănindu şi dragostea şi ntărindu şi s rguinţa cu bogăţia bunătăţii ce izvorăşte de acolo, se nvredniceşte de odihnă şi fericire nesf rşită [63].

Acestea s nt semnele pomenirii cu os rdie deplină. Iar rugăciunea este *convorbirea cugetării cu Domnul,* cuvintele rugăciunii străbăt nd la Dumnezeu mpreună cu mintea ntinsă ntreagă spre El. Căci nţelegerea rostind necontenit numele Domnului şi mintea urmărind

Dumnezeu. Aceasta deosebeşte prezenţa lui Dumnezeu şi cunoaşterea Lui de orice altă prezenţă şi cunoaştere. Şi totuşi această cunoştinţă, mai presus de orice cunoştinţă care defineşte, se datoreşte slavei Lui inaccesibile. Acesta e un al doilea paradox. Iar un al treilea e că slava aceasta, deşi nu se poate defini n ea nsăşi, umple de strălucire privirea celui ce caută la ea. O analogie avem n faptul că slava unei persoane umane sau bunătatea ce iradiază din ea ne e aproape şi totuşi nu o putem defini, deşi ea ne pătrunde.

62. Se operează cu noţiuni de ale lui Dionisie Areopagitul. Dar ele primesc aci o aplicare practică, devin trăite. Dumnezeu e mai presus de existenţă, deci transcendent modului nostru de a fi, care e simplu existent, sau precar existent, şi cunoaşterii noastre care e capabilă să cuprindă numai acest fel de existenţă, care are şi ea ceva precar, fragil, nesigur n ea. Supraexistenţa lui Dumnezeu e totuşi experiată, dar ca o realitate ferm şi infinit existentă, ca o realitate care ne copleşeşte şi a cărei experienţă este indefinibilă. Dumnezeu se impune prin experienţă ca supremul adevăr, ca adevărul prin excelenţă, ca adevărul pur şi simplu, ca singurul adevăr n sensul propriu al cuv ntului. Şi simţim că tot El ne dă şi puterea să L sesizăm ca atare, deoarece noi nu avem n existenţa noastră precară organul capabil să sesizeze existenţa mai presus de existenţa noastră.

63. Sufletul ajuns prin dar la această experienţă a lui Dumnezeu, are totul. Nimic nu l atrage mai sus. El se află ntr o saturare deplină a setei sale de cunoaştere, ntr o odihnă a tuturor tensiunilor sale, ntr o fericire nesf rşită. El nu se plictiseşte cu ceea ce experiază, pentru că realitatea aceea nu are hotar, nu poate fi definită. De aceea nu caută să treacă mai sus, căci nu e graniţă peste care să poată trece mai sus, nici să coboare pentru a repeta aventura urcuşului la mai multul pe care l a părăsit, n sens origenist sau antroposofic.

atentă şi cu limpezime chemarea numelui dumnezeiesc, lumina cunoştinţei lui Dumnezeu umbreşte tot sufletul ca un nor luminos [64]. Pomenirii lui Dumnezeu cu os r die i urmează dragostea şi bucuria. «Adusu mi am aminte de Dumnezeu, zice, şi m am veselit» (Ps. LXXVI, 4). Iar rugăciunea curată e urmată de cunoştinţă şi umilinţă, «În ziua n care Te voi chema pe Tine, zice, iată am cunoscut că Dumnezeul meu eşti Tu» (Ps. LV, 9). «Jertfa lui Dumnezeu, duh umilit» (Ps. L, 19). Căci mintea şi cugetul ce se nfăţişează lui Dumnezeu prin tr o simţire puternică şi printr o rugăciune fierbinte s nt urmate şi de umilinţa sufletului [65]. Iar dacă mintea, cuv ntul şi duhul aleargă şi cad naintea lui Dumnezeu, cea dint i prin luare aminte, cel de al doilea prin chemare, iar cel de al treilea prin umilinţă şi dragoste, ntreg omul din lăuntru liturghiseşte Domnului [66]. «Să iubeşti, zice, pe Domnul din toată inima ta» (Deut. VI, 5).

64. Cuvintele rugăciunii ating pe Dumnezeu, pentru că mintea nsăşi Il atinge. Nu mai e nici un interval ntre mintea care vorbeşte cu Dumnezeu n rugăciune şi El nsuşi. Dar dispariţia intervalului nu se dato reşte unui act de depăşire fizică a Lui, ci unei alipiri depline a cugetării, a nţelegerii şi a iubirii, de Dumnezeu. Dumnezeu umple cu prezenţa Sa nţelegerea şi simţirea minţii. Înţelegerea e totodată experienţă a prezenţei Celui nţeles. Şi ea e ne ntreruptă. Ea e o lumină a cunoştinţei care nvăluie sufletul ca un nor luminos, care l pătrunde n ntregime şi l face ntreg luminos. Dar sufletul are conştiinţa clară că această lumină nu se naşte din el, ci izvorăşte din Dumnezeu cel personal, infinit şi trans cedent (Ieşire XL, 32).

65. De Dumnezeu nu se poate apropia cineva cu o speculaţie teoretică, ci cu o inimă străpunsă de conştiinţa micimii şi păcătoşeniei proprii. In starea aceasta se experiază prezenţa lui Dumnezeu, pătrunz nd prin găurile unei astfel de inimi străpunsă prin toate locurile. Intr o astfel de inimă Dumnezeu pătrunde cu razele iubirii Sale bl nde, tămăduitoare şi curăţitoare.

66. Avem aci o definiţie a Liturghiei lăuntrice demnă de reţinut. Ea e o predare a omului ntreg lui Dumnezeu, prin atenţie ncordată, prin chemare aprinsă de dor (epicleză) şi prin străpungerea şi umilinţa ntregii fiinţe.

Dar vreau să ştii şi aceasta : nu cumva socotind că te rogi, să umbli departe de rugăciune, să te osteneşti fără c ştig şi să alergi n deşert. Aceasta se nt mplă la c n tarea cu gura, c nd mintea e purtată n altă parte şi e mpărţită ntre patimi şi lucruri, nc t se ntinează şi n- ţelesul c ntării. Dar aceasta se nt mplă şi cugetării. Căci adeseori străbăt nd aceasta cuvintele rugăciunii, mintea nu o nsoţeşte şi nu se aţinteşte spre Dumnezeu, cu Care se face convorbirea rugăciunii, ci e abătută pe furiş de anumite g nduri. Atunci cugetarea spune din obişnuinţă cuvintele, iar mintea lunecă de la cunoştinţa lui Dum- nezeu. Ca urmare şi sufletul se arată fără nţelegere şi fără aşezare, ntruc t mintea s a mprăştiat n niscai nă- luciri, sau spre cele ce e furată, sau voieşte. Iar nefiind de faţă cunoştinţa n rugăciune şi cel ce se roagă ne nfă ţiş ndu se Celui Căruia I se roagă, cum se va ndulci sufle- tul ? Şi cum se va veseli inima, care se face că se roagă, dar nu face rugăciunea adevărată ? [67]. «Veseli se va, zice, inima celor ce caută pe Domnul». Dar pe Domnul l caută cel ce se apropie de Dumnezeu cu tot cugetul şi cu inima

67. S ar părea că aci avem un ecou al metodei celor trei moduri ale rugăciunii, care circula n acel timp şi era atribuită de unii sf ntului Simeon Noul Teolog, fără să fie de fapt a lui. Ea a fost publicată n limba greacă veche de J. Hausherr S. I., *La methode de l'oraison hesychaste,* Orientalia Christiana, voi. IX, 2, nr. 36, 1927, pp. 102—209, iar n neo- greacă n Filocalia şi n P. G. 120, 701—710; vezi elemente noi despre ea la Pr. D. Stăniloae, *Via a i nvă ătura sf ntului Grigorie Palama,* Sibiu, 1938, p. 45 ş.u. Dar la Teolipt distincţia ntre cele trei moduri e mult mai clar expusă. După el există o rugăciune făcută numai cu buzele, ne nsoţită de cugetare, apoi o rugăciune care e nsoţită de cugetare, dar cugetarea răm ne la nţelesul logic al cuvintelor ; şi, n sf rşit, o rugăciune n care mintea nsăşi se scufundă n experienţa prezenţei lui Dumnezeu. Teolipt face o deosebire ntre cugetarea care răm ne la conţinutul cuvin- telor n el nsuşi şi ntre experienţa lui Dumnezeu nsuşi ca Persoană pre- zentă, de către mintea intrată ntr o stare de sensibilitate, de umilinţă, de străpungere, de conştiinţă a păcătoşeniei şi de pocăinţă ne ncetată. Ea e nt lnire ntre persoana umană, care are totul de la Dumnezeu, şi Per- soana lui Dumnezeu care dă totul. C tă vreme mintea se mişcă numai ntre

fierbinte şi nlătură tot g ndul lumii, pentru cunoştinţa şi dragostea lui Dumnezeu, care răsare din rugăciunea ne ncetată şi curată[68].

Pentru a lămuri mai bine vederea minţii prin pomenirea lui Dumnezeu şi preţul ce l are rugăciunea curată n cuget, mă voi folosi de ochiul şi limba trupului ca icoane. Căci ceea ce este pentru ochi pupila şi pentru limbă rostirea cuv ntului, aceea este pentru minte pomenirea lui Dumnezeu şi pentru cugetare rugăciunea[69]. Pre

ideile despre Dumnezeu, se comportă ca una care L manipulează ca pe un obiect, plină de ncredere n puterile ei de cunoaştere, dar n fond răm n nd departe de realitatea dumnezeiască. Numai rugăciunea făcută cu mintea ndulceşte cu adevărat sufletul şi inima, umpl ndu le de puterea şi de bunătatea Lui, cum spune Teolipt.

68. Rugăciunea curată e cea de al treilea fel, pentru că s a curăţit chiar şi de nţelesurile logice ale cuvintelor, ntruc t cel ce se roagă s a nt lnit faţă n faţă cu Dumnezeu ca de la persoană la persoană, fără intervalul nici unor g nduri ntre ele. Mai bine zis n această rugăciune cugetarea sau nţelegerea e ridicată la Dumnezeu ca la unicul şi singurul conţinut viu, personal, indefinit şi infinit al ei. Ea a ieşit din starea de separaţie de Dumnezeu; de aceea nu mai e numai o minte care cugetă la Dumnezeu, ci o persoană plină de dragoste faţă de altă persoană care este Dumnezeu, dragoste care se produce şi se manifestă din plin numai n nt lnirea unei persoane cu o alta, n cazul de faţă a nt lnirii persoanei umane cu Dumnezeu ca Persoană.

69. Precum ochiul vede prin pupilă şi precum limba se exprimă prin cuv nt, aşa mintea vede pe Dumnezeu prin pomenirea Lui şi cugetarea o articulează prin rugăciune. Vedem din nou cum Teolipt face o deosebire ntre mintea care intuieşte prezenţa lui Dumnezeu ca ntreg, ca Persoană şi ntre cugetarea n care mintea se ramifică n acte ndreptate spre nţelesuri parţiale, definite separat, de sine stătătoare, deplin exprimabile. In minte se deapănă amintirea lui Dumnezeu ca Persoană, e adusă sau ţinută prezenţa Lui ca Persoană, pe c nd n cugetare se nşiră nţelesurile cuvintelor rugăciunii care se referă la diferite nsuşiri şi binefaceri ale lui Dumnezeu. Dar pomenirea aceluiaşi Dumnezeu cu mintea n starea de rugăciune şi meditarea la diferitele nţelesuri ale Lui cuprinse n cuvintele rugăciunii trebuie să meargă mpreună. C nd cugetarea se desparte de minte şi mintea de căldura inimii, rugăciunea nu mai e o experienţă emoţională a prezenţei lui Dumnezeu ca Persoană iubitoare şi vrednică de nesf rşită iubire.

cum ochiul, prinz nd lucrul văzut cu simţirea văzului, nu dă nici un glas, dar prin experienţa vederii primeşte cunoştinţa lucrului văzut, aşa şi mintea, apropiindu se prin pomenire cu dragoste de Dumnezeu şi alipindu se de El cu simţire fierbinte şi ntru tăcerea celei mai simple nţelegeri, e nvăluită de lumina dumnezeiască, primind arvuna strălucirii viitoare[70]. Şi precum limba, rostind cuvinte, descoperă voia nevăzută a minţii, celui ce ascultă, aşa şi cugetarea, vestind scurtele silabe ale cuvintelor rugăciunii, des şi fierbinte, descoperă cererea sufletului, lui Dumnezeu, Care ştie toate, prin stăruirea n rugăciune şi prin fr ngerea statornică a inimii. Iar fr ngerea inimii deschide inima Iubitorului de oameni şi face inima rugătorului să primească m ntuire bogată[71]. Căci «inima n fr ntă şi smerită Dumnezeu nu o va urgisi» (Ps. L, 19). Şi te va călăuzi la rugăciune curată.

Aşa se nt mplă şi cu mpăratul de pe păm nt. C nd te apropii de el şi te nfăţişezi cu trupul, dacă te rogi cu gura şi cauţi cu ochiul la el, ţi atragi bunăvoinţa mpărătească. Fă şi tu aceasta, fie n obştea bisericii, fie n singurătatea chiliei. Adun ndu te cu fraţii n Domnul, pre

70. Mintea nu e un organ de cunoaştere teoretică a lui Dumnezeu, ci de experienţă emoţională, dar şi de nţelegere nedivizată a lui Dumnezeu, nedivizată n noţiuni şi mai presus de cuv nt. Această experienţă nemijlocită a prezenţei lui Dumnezeu echivalează cu experienţa luminii Lui, ca arvună a luminii viitoare, care va fi manifestarea deplinei Lui prezenţe iubitoare.

71. O altă deosebire ntre vederea lui Dumnezeu de către minte, şi rugăciunea către El făcută de cugetare, fără g nduri străine, este că prin prima se umple mintea nsăşi de lumina lui Dumnezeu, pe c nd prin a doua se t lcuiesc n cuvinte, nu oamenilor, ci lui Dumnezeu, trebuinţele sufletului, sau starea lui de fr ngere emoţională a inimii n faţa lui Dumnezeu. Prin aceasta ntre vederea minţii şi rugăciunea cugetării apare o nouă legătură : comunic nd lui Dumnezeu starea lui de zdrobire, de umilinţă, sufletul face pe Dumnezeu să se deschidă şi mai mult rugătorului, şi prin aceasta el primeşte m ntuire şi mai bogată; sau vede şi mai mult pe Dumnezeu, fapt care produce n mintea lui o şi mai mare emoţie iubitoare.

cum I te nfăţişezi cu trupul şi I aduci c ntare cu gura, aşa ţine ţi şi mintea atentă la cuvinte şi la Dumnezeu. Prin aceasta mintea va şti cu cine vorbeşte şi se nt l neşte[72]. Căci dacă cugetarea se ndeletniceşte n chip n-cordat cu rugăciunea, inima se nvredniceşte de o bucurie ce nu poate fi răpită şi de o pace de negrăit. Iar dacă şezi n chilie singur, lipeşte te de rugăciunea cea din cugetare, cu mintea trează şi cu duh zdrobit. Şi vederea te va umbri pe tine prin trezvie şi cunoştinţă şi se va sălăşlui n tine prin rugăciune ; iar nţelepciunea se va odihni n tine prin umilinţă, izgonind plăcerea neraţională, şi va aduce n tine dragostea dumnezeiască[73].

Crede mie celui ce ţi spun adevărul ! Dacă n toată lucrarea ta va fi nelipsită rugăciunea, această maică a bunătăţilor, nu vei aţipi p nă nu vei primi pe Mire, Care te va duce năuntru şi te va umplea de slavă şi de veselie negrăită. Căci ea nlătură toate piedicile, netezeşte cărarea virtuţii şi o face uşoară celui ce o caută. Ia aminte la modul rugăciunii cu cugetul : convorbirea cu Dumnezeu depărtează g ndurile pătimaşe ; căutarea minţii la Dumnezeu alungă nţelesurile lumii ; umilinţa sufletului izgoneşte dragostea de trup. Rugăciunea, rostind ne ncetat

72. Mintea va şti nu de atingerea de o realitate impersonală, ci se va nt lni cu Dumnezeu Persoană, cu Cineva, cu supremul Cineva.

73. Prin cugetare cel ce se roagă spune ceva lui Dumnezeu, prin mintea trează stă ncordat n faţa lui Dumnezeu ca Persoană, prin duhul zdrobit şi umilit trăieşte cu ad ncă emoţie această nt lnire cu Dumnezeu, care umple inima de bucurie şi pace. Prin trezvia minţii cel ce se roagă sesizează prezenţa lui Dumnezeu ca o vedere care L nvăluie n lumină, prin cugetarea lui se va sălăşlui n el, n cursul rugăciunii, cunoştinţa, care i dă o oarecare expresie desluşită a vederii lui Dumnezeu, sau a trăirii generale a prezenţei Lui. In acelaşi timp prin rugăciune se va odihni n el nţelepciunea, care nu e nici ea o stare raţională rece, ci o dulce simţire de echilibru, de cuviinţă, produsă de umilinţă, din care nu lipseşte totuşi raţiunea, o simţire delicată care alungă grosolănia voluptăţilor neraţionale şi oarbe n egoismul lor şi aduce n suflet dragostea dumnezeiască.

dumnezeiescul nume, se vădeşte ca o conglăsuire şi unire a minţii cu raţiunea şi cu sufletul. «Căci unde s nt doi sau trei adunaţi n numele Meu, acolo s nt şi Eu n mijlocul lor» (Matei XVIII, 20). Astfel, deci, rugăciunea, adun nd din nvrăjbirea prin patimi şi leg nd ntre ele şi cu sine cele trei părţi ale sufletului, uneşte sufletul cu Dumnezeu, Cel n trei Ipostasuri. Înt i şterge din suflet ruşinea păcatului prin chipurile virtuţii, apoi, zugrăvind iarăşi frumuseţea trăsăturilor dumnezeieşti prin sf nta cunoştinţă dob ndită n vremea ei, nfăţişează sufletul lui Dumnezeu. Iar sufletul ndată cunoaşte pe Făcătorul său. Căci « n ziua n care Te voi chema, iată am cunoscut că Dumnezeul meu eşti Tu» (Ps. LV, 10). Dar e şi cunoscut de Dumnezeu. Căci zice : «A cunoscut Domnul pe cei ce s nt ai Lui» (2 Tim. II, 19). Cunoaşte pe Dumnezeu pentru curăţia chipului, căci tot chipul tinde spre model şi e legat de el ; şi e cunoscut pentru asemănarea prin virtuţi, căci prin aceasta are şi cunoştinţa lui Dumnezeu şi e cunoscut de Dumnezeu [74].

74. Rugăciunea unifică cele trei puteri ale sufletului sf şiate prin patimi. Ea nu e numai a minţii, sau numai a raţiunii care defineşte n nţelesuri intuiţia totală a prezenţei lui Dumnezeu proprie minţii, sau numai a inimii care trăieşte cu simţirea această prezenţă. Av nd un caracter complex, rugăciunea e singurul mijloc de unificare a sufletului. Şi numai astfel unificat şi devenit capabil să trăiască realitatea de bogăţie complexă a lui Dumnezeu, sufletul poate sesiza prezenţa lui Dumnezeu şi se poate uni cu El. Sau invers : rugăciunea are puterea să unifice sufletul, pentru că se uneşte cu Dumnezeu cel atotcomplex, dar unul n această bogăţie complexă, cu Dumnezeu, Care e o unitate ntreită: Mintea, Logosul şi Duhul vieţii, sau Tatăl, Fiul (Cuv ntul) n Care Tatăl sau Mintea Se revelează, şi Duhul Sf nt, n Care Tatăl şi Fiul Se unesc n iubire. Sufletul se uneşte cu Dumnezeu prin rugăciune, fără să părăsească complexitatea lui, ntruc t n el se inprimă complexitatea unitară a lui Dumnezeu. Iar această imprimare se face prin rugăciune, c nd sufletul se apropie la maximum de Dumnezeu şi se deschide Lui. Rugăciunea este astfel o comunicare vie ntre suflet şi Dumnezeu şi viceversa. Prin ea vin n suflet şi se imprimă şi virtuţile care şi au originea n bunătatea iradiantă a lui Dumnezeu. Şi tot prin ea vine n suflet cunoştinţa de Dumnezeu, experiat n diferite

Cel ce se roagă să primească bunăvoinţa mpărătească foloseşte trei căi : sau se roagă cu graiul, sau se nfăţişează tăc nd, sau se aruncă la picioarele celui ce poate să l ajute. Rugăciunea curată, unind mintea, cuv ntul şi duhul cu sine, prin cuv nt cheamă numele lui Dumnezeu, prin minte se aţinteşte fără mprăştiere spre Dumnezeu cel chemat, iar prin duh i arată umilinţa şi dragostea, şi aşa c ştigă mila Treimii fără nceput, a Tatălui, a Fiului şi a Sf ntului Duh, Dumnezeu cel unul[75]. Precum felurimea m ncărurilor trezeşte pofta după mpărtăşirea de ele, aşa feluritele virtuţi trezesc s rguinţa minţii. De aceea, păşind pe calea cugetării, alege cuvintele rugăciunii şi le spune Domnului, strig nd pururea şi neslăbind, cer nd stăruitor şi neruşin ndu te, ca văduva care a c ştigat mila judecătorului ne nduplecat. Făc nd

grade de intensitate. Căci prin rugăciune vede şi simte sufletul pe Dumnezeu n bogăţia Lui spirituală şi vie. Iar cunoştinţa e din am ndouă părţile. Căci prin rugăciune se nfăptuieşte o mişcare at t din partea sufletului spre Dumnezeu, c t şi din partea lui Dumnezeu spre suflet, dat fiind că nici sufletul nici Dumnezeu nu s nt obiect, ci fiecare se mişcă n libertate şi cu mare interes spre celălalt. Sufletul cunoaşte pe Dumnezeu prin rugăciune, ntruc t prin ea se activează relaţia lui, ca fiind chip al lui Dumnezeu, cu modelul său. Dar şi Dumnezeu cunoaşte sufletul, ntruc t acesta s a deschis prin virtuţi şi n mod culminant prin rugăciune lui Dumnezeu, ntruc t Dumnezeu nsuşi S a imprimat, iradiind n suflet, prin virtuţi şi prin rugăciune. Propriu zis virtuţile ca deschideri statornicite, dar mereu n acţiune, prin fapte şi prin rugăciune, animate de pomenirea lui Dumnezeu, s nt at t chipuri de cunoaştere a lui Dumnezeu de către suflet, c t şi de cunoaştere a sufletului de către Dumnezeu, fiind mereu şi tot mai mult deschis lui Dumnezeu.

75. Aci Teolipt arată că prin raţiune nţelege totodată cuv ntul. Căci n cuvinte se exprimă nţelesurile desprinse de raţiune din indefinitul lui Dumnezeu, sesizat de minte prin aţintirea ei n ntregime spre Dumnezeu cel infinit, ntr o trăire complexă dar unitară, sesizat ca Treime personală de către om ca persoană. Iar duhul trăieşte această sesizare a prezenţei personale a lui Dumnezeu ca simţire. Raţiunea, sau cuv ntul, c nd e deplin, dă prin urmare expresie şi simţirii trăite de suflet n faţa lui Dumnezeu, sau pocăinţii, dragostei, umilinţii. Dar umilinţa, pocăinţa, dragostea s nt nt mpinate de Dumnezeu cu mila şi iubirea Lui. Sufletul l experiază pe Dumnezeu n rugăciune şi n acest act de nt mpinare al Lui.

aşa, umbli n duh, nu iei aminte la poftele trupeşti, nu ntrerupi rugăciunea ne ncetată prin g nduri lumeşti şi eşti biserică a lui Dumnezeu, lăud nd pe Dumnezeu n chip ne mprăştiat. Rug ndu te astfel cu cugetarea, te n-vredniceşti să treci şi la amintirea lui Dumnezeu şi să pătrunzi n cele ascunse ale minţii şi să priveşti prin ve-deri tainice pe Cel nevăzut şi, prin revărsări de cunoştinţă şi de dragoste, să liturghiseşti numai lui Dumnezeu[76].

Iar c nd te vezi slăbind n rugăciune, foloseşte o carte şi, lu nd aminte la citire, primeşte cunoştinţa. Nu

76. Raţiunea sau cugetarea, care desprinde şi exprimă n rugăciune, din mintea ce trăieşte n mod nehotărnicit nehotărnicirea lui Dumnezeu, diferite nţelesuri, este totodată o nţelegere. Aceasta, fiind mbibată de umilinţa inimii şi sesiz nd mila Lui, face să se ntipărească n ea virtuţile ca trăsături ale bunătăţii lui Dumnezeu n fiinţa umană. Iar această m-părtăşire de Dumnezeu, primită de minte n mod indefinit, simţită de inimă, c nd mintea e unită cu ea, specificată n nţelesuri de cugetare, e at t de dulce, de hrănitoare, că at t mintea, c t şi nţelegerea şi inima doresc să li se dea n tot mai mare măsură şi la nesf rşit. De aci vine voinţa şi puterea de a nu ntrerupe rugăciunea, prin care sufletul unificat se m-părtăşeşte n modul acesta de Dumnezeu. Această voinţă şi putere ajută sufletul unificat să ajungă la o stare de pomenire ne ncetată a lui Dum-nezeu. Dar pomenirea e produsă n suflet de trăirea prezenţei lui Dum-nezeu şi trăirea ne ncetată a acestei prezenţe menţine ne ncetată amin-tirea lui Dumnezeu. Intre pomenirea lui Dumnezeu şi trăirea prezenţei Lui nu e nici o separaţie. Mintea pătrunde astfel tot mai ad nc n bunătăţile lui Dumnezeu, ascunse celor ce nu se află n legătură stăruitoare cu El prin pomenire ne ncetată. Dar a pătrunde n cele ascunse ale lui Dum-nezeu nseamnă a pătrunde totodată n cele ascunse ale minţii, n acel altar deschis n interior spre nălţimile dumnezeieşti, n puterile neştiute ale minţii de a sesiza acele nălţimi, puse n lucrare prin rugăciune. Căci cu acele puteri vede ea tainic pe Acela din Care i vin revărsări de cu-noştinţă şi de iubire. Căci ele s nt puteri, pe care mintea le are cu acest rost de a primi n ele n mod unitar pe Dumnezeu, c nd prin rugăciune ii liturghiseşte singură lui Dumnezeu singur, detaşată adică de toate, năl-ţată ntr o supremă intimitate cu El. In această liturghie mintea e, pe de o parte, ntreagă n Dumnezeu, pe de alta n faţa Lui, precum Dum-nezeu e, pe de o parte, n minte, pe de alta, n faţa ei, aşa cum două persoane care se iubesc la maximum s nt, pe de o parte, ntr o interioritate reciprocă, pe de alta, una n faţa alteia, ntr un mod maxim. Mintea e n-tr o comunicare cu Dumnezeu n cunoştinţă şi n dragoste mereu sporită.

trece peste cuvinte grăbit. Descoase le cu cugetarea şi adună le n vistieria minţii. Pe urmă g ndeşte la cele citite, ca să ţi se ndulcească cugetarea din nţelegere şi să ţi răm nă neuitate cele citite. Prin aceasta ţi se va aprinde inima de cugetările dumnezeieşti.« În cugetarea mea, zice, se va aprinde foc» (Ps. XXXVIII, 4). Căci precum m ncarea ndulceşte gustul c nd e subţiată prin dinţi, aşa şi cuvintele dumnezeieşti, ntorc ndu se mereu n suflet, mbogăţesc nţelegerea şi o nveselesc. «C t de dulci s nt cuvintele Tale pentru g tlejul meu» (Ps. CXVIII, 103). Ia n inima ta cuvintele evanghelice şi poveţele fericiţilor părinţi, cercetează vieţile lor, ca să poţi cugeta la ele n timpul nopţii. În felul acesta, c nd cugetarea ţi se va osteni de rugăciune, o vei re nnoi prin citire şi g n dire la cuvintele dumnezeieşti şi o vei face şi mai s rguin cioasă la rugăciune [77].

Psalmodiază cu gura. Dar cu glas liniştit şi cu supravegherea minţii, nerăbd nd să laşi ceva necugetat din cele spuse. Şi dacă ţi scapă ceva minţii, repetă stihul ori de c te ori se nt mplă aşa ceva, p nă ţi vei avea mintea nsoţind cele spuse. Căci mintea poate să şi c nte cu gura şi să ţină şi amintirea lui Dumnezeu. Aceasta poţi s o

77. Cuvintele nu au numai rolul de a da expresie unor raţiuni, sau cugetării, sau nţelegerii, care desprinde din trăirea indefinită a minţii n nt lnirea ei cu Dumnezeu cel infinit diferite aspecte, ci şi de a hrăni această nţelegere şi de a ad nci trăirea indefinită a lui Dumnezeu de către minte şi de a o pune, a o ţine şi ad nci n starea de rugăciune. Căci cuvintele despre Dumnezeu scrise de alţii au fost şi ele expresii ale acestei trăiri n stare de rugăciune. In primul r nd au această origine şi această putere cuvintele Sfintei Scripturi şi cuvintele rugăciunilor, care s au rostit cel mai des, adică ale rugăciunilor Bisericii. Ele s au născut din — şi au prilejuit de nenumărate ori unor nenumăraţi oameni — nt lnirea minţii cu Dumnezeu şi ca atare s nt cele mai potrivite să ajute mintea să se ridice la această nt lnire, ntruc t o exprimă n modul cel mai adecvat. Dar şi cuvintele n care oamenii au exprimat realităţile create n transparenţa lor pentru Dumnezeu, pot fi folosite pentru a ridica mintea la Dumnezeu, Ziditorul lor şi la nsuşirile Lui, realităţi n care se manifesta prin fapte iubirea Lui faţă de noi.

afli din experienţa firească. Căci precum cel ce se nt l neşte cu cineva, poate să şi vorbească, dar să şi caute la el cu ochii, aşa şi cel ce c ntă cu buzele poate să stea şi aţintit la Dumnezeu prin atenţie[78].

Nu ocoli plecările genunchilor. Căci plecarea genunchilor nchipuie căderea păcatului de la noi şi prilejuieşte mărturisirea lui[79]; iar ridicarea nseamnă pocăinţa, nchipuind făgăduinţa unei vieţi ntru virtute. Dar fiecare ngenunchere să se săv rşească cu chemarea nţelegătoare a lui Hristos, ca prinz ndu ne cu sufletul şi cu trupul de Domnul, să ni L facem milostiv pe Dumnezeul sufletelor şi al trupurilor[80].

Iar dacă dai m inilor şi o lucrare liniştită n vremea rugăciunii făcută cu cugetarea, ca să alungi somnul şi tr ndăvia, aceasta nviorează şi ea lupta nevoinţei. Căci toate lucrările arătate, săv rşite mpreună cu rugăciunea, ascut mintea, izgonesc tr ndăvia, fac sufletul mai vioi, iar

78. Mintea poate fi activă şi n rostirea cuvintelor rugăciunii, dar poate stărui şi n amintirea lui Dumnezeu. Cuvintele s nt nsufleţite şi ncălzite atunci de amintirea lui Dumnezeu. Mintea singură face legătura ntre cuvinte şi amintirea lui Dumnezeu. Dacă mintea iese din cuvinte, acestea devin sunete goale, iar mintea nu mai stăruie n amintirea lui Dumnezeu. Nu numai mintea leagă cuvintele de amintirea lui Dumnezeu, ci şi cuvintele ajută mintea să stăruiască n amintirea Lui. Singura condiţie care se cere e ca mintea să nu se mprăştie c nd rosteşte cuvintele despre Dumnezeu sau către Dumnezeu prin rugăciune. De aceea multe tratate ale părinţilor, descriind rugăciunea minţii, o prezintă, ca nsoţită de atenţie, sau de luare aminte (προσευΧη *χαί* προσοΧή).

79. Filosoful Max Scheler a spus că cu altă simţire se roagă omul n genunchi, dec t st nd n picioare (Stellung des Menschen im Kosmos). Aci se precizează natura acestei simţiri: ea dă expresie umilinţei n faţa lui Dumnezeu.

80. Ridicarea după ngenunchiere exprimă făgăduinţa celui ce s a căit de a duce de aci nainte o viaţă dreaptă prin virtuţi. Cel ce s a ridicat, nu trebuie să uite că s a ridicat nu pentru a duce iarăşi o viaţă străină de Dumnezeu, ci pentru o viaţă activă dăruită lui Dumnezeu, pentru a nu mai păcătui. El menţine n starea lui n picioare pomenirea numelui lui Hristos şi prin aceasta se menţine n legătură cu El.

nţelegerea mai ageră şi mai fierbinte n lucrarea rugăciunii din cugetare[81].

C nd bate toaca, ieşi din chilie, fiind atent cu ochii trupului la păm nt, dar lucrarea din cugetare rezem nd o pe amintirea lui Dumnezeu ; intr nd apoi n biserică şi ntregind obştea, nu vorbi cu cel de l ngă tine, nici nu rătăci cu mintea n deşertăciuni, ci limba să ţi se ocupe numai cu c ntarea, iar cugetarea fixeaz o prin rugăciune. Iar făc ndu se sf rşitul slujbei, du te n chilie şi apucă te de canonul r nduit ţie.

Merg nd la trapeză, nu căuta la porţiile fraţilor, nici nu ţi mpărţi sufletul n bănuieli ur te. Ci văz nd cele puse naintea ta, dă gurii m ncare, iar urechii ascultarea celor ce se citesc şi sufletului rugăciunea, ca hrănindu te cu trupul şi cu duhul, să lauzi n ntregime pe Cel ce satură pofta ta cu cele bune.

Scul ndu te de acolo, intră cu cuviinţă şi n tăcere n chilia ta şi, ca o albină harnică, ostenteşte ntru virtuţile tale. C nd mplineşti o ascultare cu fraţii, m inile să lucreze, dar buzele să tacă, iar mintea să pomenească pe Dumnezeu. Şi dacă cineva s ar mişca vorbind fără rost, ca să opreşti neor nduiala, scoală te şi fă metanie.

Leapădă g ndurile păcătoase şi nu le lăsa să umble şi să zăbovească n inima ta. Căci zăbovirea g ndurilor

81. Contrar părerii răsp ndite că cel ce practică rugăciunea minţii (a cugetării) renunţă la orice lucrare cu trupul, Teolipt vede n cea din urmă un mijloc de ascuţire, de menţinere şi de nviorare a atenţiei minţii n rugăciune. De sigur, aceste mişcări trupeşti trebuie să fie şi ele manifestări ale relaţiei de rugăciune a minţii cu Dumnezeu, ca şi cuv ntul. Prin ngenunchiere se exprimă umilinţa faţă de Dumnezeu, prin ridicare făgăduinţa unei vieţi drepte, prin diferite lucrări săv rşite cu m inile, voinţa de a le face pentru ntreţinerea proprie şi a altora şi prin aceasta de a sluji lui Dumnezeu, aşa cum l a destinat Dumnezeu nsuşi pe om, cre n du l. Trupul şi actualizează raţionalitatea prin toate destoiniciile c ştigate prin diferite activităţi. Dar se nduhovniceşte sau se pnevmatizează, adică actualizează raţionalitatea n mod drept, deplin şi curat, prin lucrări străbătute de amintirea lui Dumnezeu, care aduce n ele lucrarea Duhului dumnezeiesc nsuşi.

pătimaşe dă viaţă patimilor şi omoară mintea. Îndată ce g ndurile te atacă, de la cea dint i vedere a lor, gră beşte te să le mprăştii cu săgeata rugăciunii. Iar dacă stăruie lovindu ţi şi tulbur ndu ţi cugetarea, uneori re trăg ndu se, iar alteori năvălind, să ştii că s nt ntărite de voia ta ce le a venit n nt mpinare. Ele tulbură şi supără sufletul, av nd drepturi asupra lui din pricina nfr ngerii pe care a suferit o voia noastră liberă. Drept aceea trebuie să le ţintuim la st lp prin mărturisire ; căci biruite, g ndurile rele fug. Precum c nd apare lumina, ntunericul se mprăştie, aşa lumina mărturisirii şterge g ndurile patimilor, fiind şi ele ntuneric[82]. Căci slava deşartă şi tr ndăvia pe care g ndurile le au avut ca culcuş au fost nimicite, ruşinate de mărturisire şi de greaua pătimire a mplinirii canonului. De aceea, văz nd cugetarea slobozită de patimi prin rugăciunea ne ncetată şi cu bună umilinţă, fug cu ruşine. Dar c nd cel ce se nevoieşte ncearcă să taie cu rugăciunea g ndurile care l tulbură, le taie pentru scurtă vreme şi opreşte lucrarea lor prin lupta cu ele, dar nu se izbăveşte pentru totdeauna, dacă mai ngăduie pricinile care l supără, adică odihna trupului şi iubirea lumească de cinstiri, din pricina cărora nu se mişcă spre mărturisire. Ca urmare, nu dob ndeşte nici pace, deoarece ţine la sine lucrurile potrivnicilor. Iar ţin nd la sine vase străine, nu i se vor cere de stăp nii lor ? Şi cer n du i se şi neslobozind lucrurile pe care le ţine pe nedrept, cum se va putea izbăvi de vrăjmaşii săi ? Dar c nd cel ce se nevoieşte, ntărit prin pomenirea lui Dumnezeu, va iubi dispreţuirea şi chinuirea trupului şi şi va mărturisi g ndurile fără să se ruşineze, ndată se vor depărta vrăj

82. Mărturisind g ndurile rele, le ţintuim la st lp şi le luăm puterea, căci le facem de ruşine, cum ne facem pe noi nşine dacă le am da sălaş n noi mai departe. De aceea, prin mărturisire, ne detaşăm de ele. Lumina n care s nt puse prin mărturisire le arată n ur ciunea lor şi le ia puterea ispititoare. A le ţine n noi, nseamnă a ne ascunde ntr un ntuneric ; a le mărturisi, nseamnă a voi să fim deschişi şi a nu mai ocroti n noi g nduri pe care, din ruşine, le ţinem ascunse.

maşii, iar cugetarea eliber ndu se va avea rugăciunea ne- ncetată şi g ndul la cele dumnezeieşti ne ntrerupt[83].

Leapădă cu totul orice bănuială ce se mişcă n inimă mpotriva cuiva, ca pe una ce risipeşte dragostea şi pacea ; şi primeşte orice necaz ce ţi vine din afară, cu bărbăţie, căci prilejuieşte răbdarea m ntuitoare. Iar răbdarea dăruieşte locuinţă şi odihnă n ceruri. Petrec nd zilele astfel, vei trăi n viaţa de aici cu mulţumire, veselindu te cu nădejdile fericite ; iar la moarte te vei muta cu ndrăz nire de la cele de aici şi vei merge la locurile de odihnă pe care ţi le a gătit ţie Domnul, răsplătind ostenelile tale de aici, ca să mpărăteşti mpreună cu El. Lui I se cuvine slava, cinstea şi nchinăciunea, mpreună cu Cel fără de nceput al Său Părinte şi cu Preasf ntul şi bunul şi de viaţă făcătorul Său Duh, acum şi pururea şi n vecii vecilor. Amin.

Al aceluiaşi Teolipt al Filadelfiei Cuv nt despre lucrarea cea ascunsă ntru Hristos

1. Mintea care fuge de cele din afară şi se adună n cele din lăuntru revine la sine nsăşi. Pe urmă se uneşte cu cuv ntul pe care l are n chip firesc n cugetarea sa şi, prin cuv ntul pe care l are n chip fiinţial, se uneşte cu rugăciunea, iar prin rugăciune urcă la cunoştinţa de Dumnezeu, cu toată puterea şi simţirea ei iubitoare. Atunci pofta se duce de la trup şi toată simţirea iubitoare de el şi ncetează lucrarea, iar cele frumoase ale păm n

83. Numai patimile au interes să ţină nemărturisite g ndurile rele care le hrănesc. Sufletul eliberat de patimi nu mai are interes să ţină n sine g ndurile rele. Dar numai rugăciunea ne ncetată, făcută cu părerea de rău a umilinţei şi a străpungerii inimii, ţin nd sufletul lipit de Dumnezeu, l dezlipeşte de patimile n care stăp neşte uitarea de El. Rugăciunea scurtă, ţin nd sufletul lipit de Dumnezeu numai scurt timp, alungă şi patimile şi

tului se arată neatrăgătoare. Căci sufletul, arunc nd napoia sa toate ale trupului, porneşte pe urma frumuseţii lui Hristos[84], umbl nd după ea cu faptele cuviinţei şi g ndurile ce le hrănesc numai pentru scurt timp. De aceea e necesară rugăciunea ne ncetată şi fără sf rşit pentru a dezrădăcina patimile şi a alunga g ndurile rele pentru tot timpul.

84. Teolipt este mereu preocupat de raportul minţii cu cugetarea şi cu cuv ntul. Cugetarea este lucrarea prin care mintea intră n relaţie specială cu diferitele obiecte sau subiecte. In acest rol cugetarea descoperă nţelesurile lucrurilor şi aceste nţelesuri exprimate s nt cuvinte. Astfel cuvintele s nt implicate virtual n cugetare şi deci n minte, dar şi mbogăţesc mintea şi cugetarea, prin specificarea exprimată a nţelesurilor lucrurilor reale. Cuvintele s nt relaţiile exprimate ale minţii cu realităţile specificate prin cugetare. Propriu zis ele indică realităţile, deci ţin de realităţi, dar ntruc t nţelesurile realităţilor s nt descoperite de minte prin cugetare, cuvintele se pot socoti ca ţin nd fiinţial de minte sau de cugetarea ei, ndreptată spre realităţile specificate, sau cu voinţa de a le specifica. Căci aşa cum nu pot fi lucruri care să nu poată fi nţelese de cugetarea minţii, aşa nu e cugetare a minţii fără capacitatea şi necesitatea de a se actualiza prin descoperirea şi exprimarea lucrurilor şi persoanelor. Astfel se poate spune că rădăcinile potenţiale ale realităţilor s nt n minte ca chip al Minţii supreme, Care le are potenţial ca ultima origine a lor, şi al Logosului sau Cuv ntului suprem Care le cugetă specificat din eternitate şi le exprimă de c nd le crează şi apoi n mod concret omenesc, de c nd S a ntrupat.

Dar mintea care e ndreptată prin cugetare numai spre lucruri e oarecum n afară de sine. Numai mintea a cărei cugetare e ndreptată spre Dumnezeu şi exprimă prin cuvinte relaţia cu El, specific nd nţelesurile Lui ntr un mod oarecum impropriu şi analogic cu lucrurile create de El, dar mereu ntr un efort de depăşire a acestei specificări, e o minte adunată n sine, care prin această adunare n sine şi reunificare a sa, se aseamănă şi se umple n mod superior de Dumnezeu. Căci Dumnezeu nu e sesizat propriu zis n afară de minte, n lucrurile specificate, care mpart nsăşi mintea n lucrările ei, ci n interiorul unificat al minţii, care prin aceasta se uneşte n mod superior cu El, neput nd ca ea să fie singură. De fapt, mintea e sau cu lucrurile, adică unită ramificat cu ele, sau cu Dumnezeu, ob rşia lor şi a ei. nsăşi necesitatea de a fi măcar cu lucrurile, dar nemulţumirea de a fi numai cu ele, sau sentimentul că nu află n ele tot adevărul, sau mplinirea pe care o caută, arată că mintea e făcută pentru Dumnezeu. De aceea nu e bine să fie mintea singură, adică nu se simte bine singură, sau chiar nu poate să fie singură. Dar numai din mintea care s a uitat pe sine, care a adormit faţă de lucrurile specificate din afară şi faţă de ea singură, se iveşte dragostea faţă de adevă

curăţia cugetării şi c nt nd : «Aduce se vor Împăratului fecioarele pe urma Lui» (Ps. XLIV, 16). Închipuindu şi pe Hristos şi văz ndu L, sufletul zice : «Am văzut de mai naintε pe Domnul naintea mea, că de a dreapta mea este» (Ps. XV, 8). Lipindu se de Hristos prin dragoste, el strigă : «Doamne, naintea Ta este toată dorirea mea» (Ps. XXXVII, 9). Aţintindu şi privirea pururea la Hristos, strigă : «Ochii mei pururea spre Domnul» (Ps. XXIV, 16). Şi vorbind cu Hristos prin rugăciunea curată şi ndul cindu se, se veseleşte zic nd : «Să se ndulcească de El grăirea mea, iar eu mă voi veseli de Domnul» (Ps. X, 35). Căci căut nd Dumnezeu la vorbirea rugăciunii, ca Unul ce este iubit, numit şi chemat ntr ajutor, dăruieşte sufletului care se roagă bucurie de negrăit. Iar sufletul, pomenind pe Dumnezeu prin vorbirea rugăciunii, e veselit de Domnul. «Adusu mi am aminte de Dumnezeu, zice, şi m am veselit» (Ps. LXXVI, 3).

2. Fugi de simţuri şi ai oprit plăcerea pentru cele supuse simţurilor. Fugi şi de nălucirile celor plăcute din cugetare şi ai oprit g ndurile mpătimite de plăcere. Iar mintea, răm n nd fără năluciri, ca una ce nu primeşte nici ntipăririle diferitelor feluri de plăceri, nici g ndurile poftei, se află n simplitate [85]. Şi ajung nd deasupra

rata realitate complimentară a sa şi faţă de Mintea supremă Care o cuprinde şi pe ea mpreună cu celelalte şi n Care ea se regăseşte. In unirea aceasta cu Dumnezeu, cuv ntul ce ţine n mod fiinţial de cugetarea minţii e cuv nt de rugăciune. Căci Dumnezeu sesizat n măreţia Lui milostivă inspiră ca atare rugăciunea şi slăvirea. In felul acesta rugăciunea e modul prin care cugetarea minţii urcă la cunoştinţa lui Dumnezeu şi n aceasta se actualizează puterea şi dispoziţia ei iubitoare, care n relaţie cu alte persoane nu se actualizează dec t n parte. Iubirea de Dumnezeu e aşa de puternică, nc t copleşeşte sau opreşte simţirea plăcerilor trupului şi pofta trupului după ele. Sufletul e atras ne ncetat de frumuseţea lui Hristos şi o caută pe ea. De aceea Il cheamă numai pe El. Aceasta e rugăciunea ne ncetată a lui Iisus.

85. Prezenţa a două sau mai multe g nduri n minte mpărţeşte mintea ntre ele. Eliberarea minţii de ele şi concentrarea ei ntreagă spre Dumnezeu i reface unitatea şi simplitatea. Dar n simplitatea aceasta este

tuturor celor simţite şi a celor g ndite, şi urcă nţelegerea la Dumnezeu, nemaifăc nd altceva dec t să strige din ad nc numele Domnului prin pomenire ne ncetată, ca un prunc pe Tatăl său. «Căci voi chema cu numele Tău, pe Domnul naintea mea» (Ieşire XXXIII, 19). Şi precum Adam, plăsmuit de m na lui Dumnezeu, s a făcut suflet viu prin suflarea dumnezeiască, aşa şi mintea, replăs muită prin virtuţi, primeşte o schimbare dumnezeiască prin chemarea deasă a Domnului din cuget curat şi cu simţire fierbinte, primind viaţă şi ndumnezeindu se prin aceea că cunoaşte şi iubeşte pe Dumnezeu[86].

3. De vei ieşi din poftirea celor păm nteşti prin rugăciune ne ncetată şi curată şi n loc de somn te vei odihni de orice g ndire la cele de după Dumnezeu şi te vei rezema n ntregime numai pe pomenirea lui Dumnezeu, se va zidi n tine ca o altă ajutătoare dragostea de Dumnezeu. Căci strigarea din inimă a rugăciunii face să răsară dragostea dumnezeiască. Iar dragostea dumnezeiască trezeşte mintea spre descoperirea celor ascunse. Atunci mintea, unindu se cu dragostea, rodeşte nţelepciunea şi prin nţelepciune dă rostire celor tainice[87]. Căci Dumnezeu Cuv ntul numit prin strigarea simţită a rugăciunii, lu nd nţelegerea minţii ca pe o coastă, i hărăzeşte cunoştinţa, şi umpl nd locul ei cu simţire, i dăruieşte virtutea. Astfel zideşte dragostea făcătoare de lumină şi o aduce la mintea ce şi a ieşit din sine (ce a intrat n extaz) şi doarme

o nesf rşită bogăţie şi lărgime de nţelegere şi o negrăit de dulce simţire. Căci n simplitatea ei se află simplitatea de ocean a lui Dumnezeu.

86. Chemarea deasă a numelui lui Dumnezeu prin cugetarea neocupată de alte g nduri, deci cu toată intensitatea, şi prin simţirea fierbinte ndreptată numai spre El, unind mintea cu Dumnezeu prin iubire şi cunoaştere, o ndumnezeieşte, căci e străbătută ntreagă de prezenţa dumnezeiască. E depărtat orice g nd care s ar interpune ntre mintea ce cheamă pe Dumnezeu şi Dumnezeu nsuşi.

87. Dragostea premerge cunoaşterea lui Dumnezeu ; dar ultima o şi sporeşte pe prima. **N** ar putea cunoaşte mintea pe Dumnezeu, dacă nu L ar iubi, aşa cum nu poţi cunoaşte cu adevărat o persoană omenească, dacă nu o iubeşti. Dar din ce cunoşti mai mult pe Dumnezeu, Il iubeşti mai mult.

şi se odihneşte de toată pofta păm ntească. Iar dragostea se află ca o altă ajutătoare a minţii, care s a odihnit de mpătimirea neraţională după cele supuse simţurilor. Ca urmare, trezeşte mintea cea curată pentru cuvintele nţelepciunii. Atunci mintea, căut nd la ea şi desfăt ndu se, vesteşte altora simţirile ascunse ale virtuţilor şi lucrările ascunse ale cunoştinţei, ieşind din ea prin cuvinte (prin extazul cuvintelor) [88].

4. Ieşi din toate cele ale simţirii şi părăseşte legea trupului. Şi legea duhovnicească se va nscrie n cugetarea ta. Căci precum cel ce umblă n Duh nu mplineşte pofta trupului, după apostol, aşa şi cel ce a ieşit din simţuri şi din cele ale simţurilor, adică din trup şi din lume, ajunge să umble n Duh şi n cele ale Duhului. Învaţă aceasta din cele ce a făcut Dumnezeu lui Adam nainte de neascultare.

5. Pe cel ce se nevoieşte cu păzirea poruncilor şi stă ruieşte n raiul rugăciunii şi şade l ngă Dumnezeu prin pomenirea Lui ne ncetată, Dumnezeu l scoate din lucrările iubitoare de plăcere ale trupului şi din toate mişcările simţurilor şi, făc ndu l mort patimilor şi păcatului, l mpărtăşeşte de viaţa dumnezeiască. Căci precum cel ce doarme se aseamănă şi cu mortul, dar e şi viu, şi cel dint i

88. E o explicare simbolică a zidirii Evei din coasta lui Adam. Mintea primeşte ca ajutătoare iubirea, dar n iubire e implicată o altă persoană, ntregitoare, cu care se uneşte deplin. In sensul acesta nu este bine să fie mintea singură. Dar, cum am spus, numai din mintea care s a uitat pe sine, sau din subiectul care s a uitat pe sine, care a adormit faţă de toate celelalte şi chiar faţă de sine, se poate naşte dragostea. Dragostea e zidită n acelaşi timp din adevărata nţelegere a minţii, ca dintr o coastă a ei, umplută cu simţire, cum ar fi cu un fel de carne. Iar aceasta o face Dumnezeu Cuv ntul, Care ne vorbeşte c nd l chemăm numai pe El, după ce am uitat de toate şi de noi nşine, intr nd cu noi n dialogul ziditor de dragoste. Dragostea cauzează dialogul şi simţirea ei e sporită de dialog prin simţire. Dialogul realiz ndu se prin cuvinte, acestea reprezintă extazul trăit de minte n relaţie cu cel iubit, n primul r nd cu Dumnezeu Cuv ntul, Care i a dat ei capacitatea şi pornirea spre cuv nt, sau spre celălalt prin cuv nt, n primul r nd spre Dumnezeu Cuv ntul. Mintea (vou) e n greceşte la masculin (Adam).

lucru se datoreşte lucrării trupului, iar cel de al doilea mpreună lucrării sufletului, aşa şi cel ce petrece n Duh. El este mort trupului şi lumii, dar vieţuieşte cugetării cu Duhul (adusă de Duhul)[89].

6. De cunoşti cele ce c nţi, primeşti cunoştinţa ; iar din cunoştinţă c ştigi nţelegere ; din nţelegere odrăsleşte lucrarea celor cunoscute ; din lucrare rodeşte cunoştinţa prin deprindere ; cunoştinţa din cercare naşte vederea adevărată. Iar din aceasta răsare nţelepciunea arătată n cuvintele harului, ce răsp ndesc lumină, căci nţelepciunea umple văzduhul cugetării şi t lcuieşte celor din afară cele din lăuntru[90].

89. Se continuă asemănarea morţii faţă de patimi cu somnul lui Adam, din care acela se trezeşte mbogăţit la viaţa de comuniune n dragoste. Prin somnul faţă de viaţa după trup, sau faţă de viaţa n singurătatea lipsită de iubire, se ridică la viaţa după duh, sau n comuniunea iubirii. Viaţa aceasta i vine omului odată cu Duhul lui Hristos, l ngă care şade statornic prin pomenirea Lui ne ncetată. Căci pomenirea Lui produce contactul şi comuniunea reală cu Dumnezeu. Unde e dialog, nu mai e distanţă şi separaţie, ci comunicare reală. Cuv ntul aduce celui căruia i se adresează putere din viaţa celui care vorbeşte.

90. Teolipt dă aci treptele pe care urcă sufletul care c ntă lui Dumnezeu. Ele nu s nt trepte ale urcuşului general al credinciosului, ca cele date de sf ntul Maxim Mărturisitorul (*Capete despre dragoste* I, 2 ; Filocalia rom. II, p. 37): credinţa, frica, nfr narea, răbdarea, nădejdea, nepă timirea, dragostea, ci treptele celui ce a ajuns la bucuria c ntării. Nu ni se spune de e vorba de c ntarea n singurătatea chiliei, sau n obştea liturgică. Probabil că ultima nu e exclusă, dată fiind importanţa acordată de Teolipt vieţii n cadrul Bisericii rugătoare. Cunoştinţa se naşte din bucuria descoperirii frumuseţii Celui lăudat prin c ntare. De abea această cunoştinţă plină de entuziasm dă putere făptuirii. Făptuirea naşte prin deprindere o cunoştinţă superioară, căci prin făptuire ai ajuns la o bunătate mai naltă şi n ea ai o nt lnire mai continuă cu Dumnezeu. E o cunoaştere prin experienţă a bunătăţii nfăptuite, care e şi o cunoaştere a bunătăţii lui Dumnezeu, lucrătoare n noi, spre deosebire de cunoştinţa entuziastă dob ndită prin arătarea de departe a bunătăţii, dar necercată n realitatea ei ntipărită n noi. Din această cunoştinţă mai naltă se naşte o vedere sau un sentiment permanent al prezenţei lui Dumnezeu. Din aceasta se naşte o nţelepciune, care umple de lumină ntreaga fiinţă şi ţi aduce n nţelegere cuvinte ale harului, sau expresii prin care tălmă

7. Mintea caută nt i şi află ; apoi se uneşte cu ceea ce a aflat. Căutarea o face prin raţiune, iar unirea, prin dragoste. Şi căutarea prin raţiune se face pentru adevăr, iar unirea prin iubire, pentru bine[91].

8. Cel ce s a ridicat peste firea curgătoare a celor de faţă şi a trecut dincolo de poftirea celor trecătoare nu priveşte spre cele de jos, nu doreşte cele frumoase ale păm ntului, ci are deschise vederile de sus, priveşte frumuseţile din ceruri şi vede fericirea celor nepieritoare. Căci precum celui ce se tăvăleşte n cele ale păm ntului şi se apleacă spre plăcerile trupului, i s nt nchise cerurile, av nd ochii nţelegători ntunecaţi, aşa şi cel ce dispreţuieşte cele de jos şi se ntoarce de la ele are mintea nălţată şi vede slava celor veşnice şi cunoaşte strălucirea r nduită celor sfinţi. Acesta primeşte şi dragostea lui Dumnezeu care se coboară de sus peste el, se face biserică a Duhului Sf nt, doreşte voile dumnezeieşti, e purtat de Duhul lui Dumnezeu, se nvredniceşte de nfiere şi are pe Dumnezeu căut nd cu bunăvoire şi cu bună plăcere spre el. Căci «c ţi s nt purtaţi de Duhul lui Dumnezeu, aceştia s nt fiii lui Dumnezeu» (Rom. VIII, 14).

9. Să nu părăseşti rugăciunea din grija neputinţei nici măcar o singură zi p nă ce mai răsufli, ci auzi pe cel ce zice : «C nd s nt slab, atunci s nt tare» (2 Cor. XII, 10). Căci făc nd aşa, te vei folosi mai mult şi rugăciunea te va ridica ndată, cu mpreuna lucrare a harului. Fiindcă unde este m ng ierea Duhului, neputinţa şi tr ndăvia nu răm n.

ceşti intuiţia sau vederea permanentă a prezenţei lui Dumnezeu care te nvăluie.

91. Există şi o dragoste care susţine căutarea lui Dumnezeu prin raţiune. Dar pe măsură ce s a aflat Cel căutat prin raţiune, ca adevăr, El trezeşte o nouă dragoste. Aceasta e o dragoste care uneşte cu Cel căutat. Căci El e descoperit ca bine. Binele nu e deosebit de adevăr, ci e chipul arătat de adevărul mai ad nc cunoscut.

ALE CELUI ÎNTRU SFINŢI

PĂRINTELUI NOSTRU

GRIGORIE SINAITUL

Capete foarte folositoare

ÎN ACROSTIH

şi alte scrieri

Sf ntul Grigorie Sinaitul

Viaţa lui

Mişcarea de re nnoire duhovnicească, pornită din Sf ntul Munte n secolul XIV, sub numele de isihasm, e dominată de doi Grigorie : sf ntul Grigorie Sinaitul (1255—1346) şi sf ntul Grigorie Palama (1296—1359).

Dar e curios că, deşi perioadele lor de petrecere n Atos se acopăr parţial, deşi am ndoi participă la promovarea acestei mişcări, izvoarele nu menţionează nici un contact direct ntre ei. Acel «Grigorie cel Mare», la care, după patriarhul Filotei, ucenicul şi biograful lui Palama, a ucenicit cel din urmă, nu pare să fie identic cu Grigorie Sinaitul, căci el se ntoarce şi moare la Constantinopol[92], ceea ce nu se potriveşte cu Grigorie Sinaitul. Această lipsă de menţiune a unui contact ntre cei doi e cu at t mai curioasă cu c t Glossia, unde a ucenicit doi ani sf ntul Grigorie Palama, era aproape de Magula, unde vieţuia Grigorie Sinaitul cu ucenicii săi. Am ndoi părăsesc pe la 1326—1327 Atosul din cauza incursiunilor turceşti şi vin la Salonic, Palama cu un grup de 11 prieteni, Sinaitul cu ucenicii săi, ntre care Calist şi Isidor, viitori patriarhi de Constantinopol. Toţi aveau intenţia să meargă la Ierusalim şi la Muntele Sinai, şi am ndoi se ntorc pe la 1330 din nou la Atos, după ce Sinaitul, plecat după două luni din Salonic spre Ierusalim şi Sinai cu Calist, se ntorsese cur nd, iar Palama rămăsese cu Isidor la Salonic[93].

Nici Palama nu l menţionează pe Sinaitul ntre dascălii săi, cum nu l menţionează nici Filotei, biograful lui Palama, şi nici Calist, biograful Sinaitului, iar Sinaitul nu apare ntre susţinătorii lui Palama n lupta lui pentru apărarea isihaştilor.

Probabil că tăcerea lui Palama despre Sinaitul se dato reşte voinţei celui din urmă, făcută cunoscută lui Palama şi

92. J. Meyendorff, *A Stuciy oi Grcgory Palamc",,* London, 19Θ4.

93. *Ibidem.*

lui Calist, de a nu se face publicitate despre el n disputa n jurul isihasmului. Dar s ar mai putea ca această tăcere să se datorească şi faptului că Grigorie Sinaitul plecase departe n munţii de la Paroria, c nd Palama şi ncepe lupta de apărător cu scrisul al isihaştilor. Apoi aceasta se datoreşte poate şi faptului că Grigorie Sinaitul nu ncepuse ncă, probabil, să fixeze n scris nvăţătura sa despre trezvie şi rugăciunea curată c nd Palama a nceput această luptă.

Sf ntul Grigorie Palama, atras pe la 1337—1338, n disputa publică cu Varlaam, apoi cu Achindin şi cu toţi ceilalţi adversari ai mişcării isihaste, s a remarcat pentru apărarea ei teologică, pe c nd sf ntul Grigorie Sinaitul a rămas un mare ndrumător practic al acestei mişcări. «Preocuparea lui n a fost aceea de a justifica isihasmul faţă de adversarii lui, ci de a nvăţa metoda lui pe cei ce s au adunat n jurul său»[94].

Prin lupta lui teologică răsunătoare şi prin treapta de arhiepiscop al Salonicului la care a fost ridicat ca personalitate atât de bine cunoscută, sf ntul Grigorie Palama a jucat un mare rol public, n vreme ce sf ntul Grigorie Sinaitul a petrecut o viaţă ascunsă, de retragere, de practică duhovnicească ntre ucenicii săi, retragere care s a accentuat de pe la 1335, prin aşezarea lui n Parorja, n Munţii Traciei unde moare la 1346, un an nainte ca Palama să fie ridicat pe scaunul de mitropolit al Salonicului.

Cei doi Grigorie, ca susţinători ai aceleiaşi mişcări, dar cu roluri deosebite, au comunicat n orice caz continuu prin ucenicii lor. Isidor, ucenicul lui Grigorie Sinaitul, fusese tuns n monahism de Palama. In 1347, el hirotoneşte la scurt timp după ridicarea lui pe scaunul de patriarh al Constantinopolului, pe Palama ca mitropolit de Salonic. Şi, n general, ucenicii lui Grigorie Sinaitul apar ca susţinători ai lui Palama n tot decursul controverselor acestuia cu adversarii isihasmului. Ucenicii lui Grigorie Sinaitul de la Magula semnează Tomul Aghioritic către Sinodul din Constantinopol de la 1341, n apărarea lui Palama[95].

Grigorie Sinaitul s a născut pe la 1255 la Kukulos, l ngă Clazomene, pe ţărmul occidental al Asiei Mici. C ndva, după 1282, a fost luat prizonier de turci şi dus la Laodiceea, pe

94. *The Jesus Prayer in St. Gregory ol Sinay by Kalistos* Wurc, retip. din Eastern Churches Rewiew, voi. IV, nr. 1, 1972, p. 1—2.

95. Kallistos Ware, op. cil. şi Pr. D. Stăniloae, *Via a i nvă ătura sf ntului Grigorie Palama,* p. 188.

coasta Siriei. Răscumpărat de creştinii de acolo, a venit n Cipru, unde a intrat n monahism, ca rasofor. După scurtă vreme pleacă la m năstirea sfintei Ecaterina din Muntele Sinai şi acolo e tuns n monahism. De la Sinai vine la Ierusalim şi apoi n Creta. Aci, un bătr n monah, cu numele Arsenie, l a introdus n practica «păzirii minţii n trezvie şi n rugăciunea curată»[96]. Aceasta a fost o piatră de hotar n viaţa lui. P nă atunci viaţa lui a fost o viaţă făptuitoare ; acum se ridică la nivelul vieţii contemplative.

Din Creta Grigorie a trecut la Atos şi a parcurs tot muntele pentru a descoperi alţi călugări familiarizaţi cu viaţa n care fusese introdus el de Arsenie. De abia după lungi cău

96. Viaţa sf ntului Grigorie Sinaitul a fost scrisă de Calist, patriarhul Constantinopolului (ntre 1350—1353 şi 1355—1363) şi ucenic al lui Grigorie Sinaitul şi aderent al sf ntului Grigorie Palama. Viaţa aceasta a fost publicată n greceşte de N. Pomialovsky, sub titlul: *Jitie ije* vo svea *tich ot a na ego Grigoria Sinaita,* Sanctpetersburg 1894, după ms. din Biblioteca Sinodală din Moscova nr. 280 (numerotarea veche nr. 281), care provine de la m năstirea του Σιμένου de la Atos. In acel manuscris ce datează din secolul XVI, Viaţa aceasta se găseşte la f. 7—40, purt nd titlul grecesc : Μηνὶ Νοεμβρίου χ . Βiî xal πολιτεία του ἐν ἁγίοι πατρὸ ημῶν Γρηγορίου Σιναΐτου, συγγραφεὶ παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου ἀρΧἰεπισ·χ.ώπου Κωνσταντινουπόλεω Καλλίστου). Pomialovsky afirmă n prefaţă că textul n ntregime al acestei Vieţi e publicat acum pentru prima oară de el. Dar Viaţa aceasta a fost publicată n traducere românească ncă la 1811, n *Vie ile Sfin ilor* din luna noiembrie, la m năstirea Neamţ, sub titlul: *Via a i petrecerea precuviosului părintelui nostru Grigorie Sinaitul, scrisă de prea sfin itul arhiepiscop al cetă ii lui Constantin, Kyr Callist.* «S au tălmăcit acum din cea elinească». Mitropolitul Tit Simedrea observă, de aceea, pe drept cuv nt : «E prima oară c nd apare n tipar această «Viaţă» ntreagă. Cea mai veche ediţie n greceşte este cea a lui Nicodim Aghioritul n Νέον Ἐχλόγιον, Veneţia 1803. Ea este o prescurtare. După această ediţie e luată traducerea n ruseşte din Afonsky Paterik, Moscova 1876. (A se vedea : Mitropolitul Tit Simedrea, *Via a m năstirească n ara Românească nainte de anul 1370,* n: «Biserica Ortodoxă Română», 1962, nr. 7—8, p. 675, nota 9). Noi am avut la ndem nă această «Viaţă» n româneşte n ediţia *«Vie ile Sfin ilor»,* voi. III, cartea VIII din luna noiembrie, Bucureşti, 1903, p. 1250—1338. Viaţa aceasta se găseşte nsă tradusă n româneşte din greceşte cu mult nainte de 1811. De ex. n manuscrisul 17 al m năs tirii Neamţ, (sec. XVIII), *i.* 1 r—55 r. (Vezi la Pr. D. Fecioru, *Manuscrisele din Biblioteca m năstirii Neam ,* n manuscris, p. 42).

tări a aflat n schitul Magula, nu departe de m năstirea Filotei, trei călugări cunoscători ai rugăciunii lăuntrice. Se aşeză aci. Astfel, după Calist, pe la nceputul secolului XIV, monahismul din Atos nu cunoştea dec t prima fază a nevoinţelor : cea a curăţirii prin fapte. Afirmarea e poate cam exagerată, căci se ştie că Nichifor din singurătate introdusese n Atos metoda rugăciunii curate şi probabil că el trăia ncă atunci c nd a venit Grigorie Sinaitul n Atos, sau murise abia de cur nd[97].

Deşi Grigorie Sinaitul consideră că viaţa dedicată rugăciunii curate se poate duce mai bine n grupurile mici ale unor schituri, dec t n marile m năstiri de obşte, totuşi el nu socotea că ea nu poate fi practicată şi n astfel de m năstiri şi chiar n lume, cum socotea şi Teolipt al Filadelfiei. Astfel el trimite pe unul din ucenicii săi, pe Isidor (viitorul patriarh), nainte de a fi tuns n monahism, la Salonic, pentru a fi acolo un «isihast orăşan», ca un model şi călăuzitor al unui cerc de mireni. «Nu doresc ca tu să trăieşti aici n sălbăticia munţilor — de ce să faci aceasta ? — ci n lume, printre călugări şi printre oamenii care trăiesc n ea, ca să le fii tuturor o pildă... prin tăcerea şi vorbirea ta»[98]. De fapt, Isidor rămase n Salonic, unde plecă din Atos mpreună cu Sinaitul şi cu Palama, aproape zece ani, cucerind mpreună cu Palama, care l tunsese n monahism, un cerc larg de monahi şi laici pentru practica rugăciunii curate. Filotei, patriarhul Constantinopolului, care a scris nu numai *Via a lui Palama,* ci şi pe a lui Isidor, pune un accent deosebit pe austeritatea şi predica lui Isidor. Acesta cita cuvintele despre «poarta cea str mtă» din Evanghelie şi «trăia ca aceia ce nu aveau nimic». Filotei spune că acestea le nvăţase de la dascălul său, Grigorie Sinaitul[99].

Prin aceasta Sinaitul mpăca rugăciunea ne ncetată cu misionarismul[100]. Chiar mutările dese ale lui Grigorie Sinaitul dintr un loc n altul au fost motivate, pe de o parte, de nesiguranţa din acea vreme din imperiul bizantin, pe de alta, de

97. K. Ware, *op.* c/i., p. 5—6. După sf ntul Grigorie Palama, cel ce a lăsat n Atos o puternică tradiţie a rugăciunii ne ncetate a fost Nichifor Monahul (Cuv. II din Triada I).

98. Patriarhul Filotei, *Via a lui Isidor* (ed. de A. Papadopoulos Kara meus, Zapiski Istoriko Filologiceskago Fakulteta St. Petersburgskago Uni versiteta (St. Petersburg 1905, p. 77, 21—26).

99. J. Meyendorff, *op. cit.,* p. 34—35.

100. J. Meyendorff, infroducfion ὰ *I'etude* de Grego/re Palamas, p. 54.

voinţa de a răsp ndi metoda acestei rugăciuni n c t mai multe regiuni, adică de un adevărat misionarism [101].

Opinia aceasta era proprie şi lui Palama[102].

Retras pe la 1326—1327 la Salonic, din cauza incursiunilor turceşti, de care călugării din micile schituri fără ziduri nalte nu se puteau apăra, Grigorie Sinaitul voi să plece napoi la Sinai ,· dar n Hios şi schimbă planul şi veni la Constantinopol, iar după şase luni se duse la Paroria, n munţii Stranţa, la graniţa dintre imperiul bizantin şi Bulgaria [103]. Prima dată rămase puţin acolo, din pricina supărărilor ce i le pricinuiau t lharii adăpostiţi n aceşti munţi, şi veni iar la Constantinopol şi la Atos. Dar prin 1335 se aşeză definitiv n muntele Ka takryomenos, n Paroria, unde muri la 27 noiembrie 1346. In acest munte sălbatic şi retras sf ntul Grigorie Sinaitul adună mulţi monahi n jurul său, zidi două m năstiri, un turn nalt şi făcu din acest loc pustiu, un «laborator duhovnicesc», un loc sf nt de «doxologie şi laudă ne ncetată a lui Dumnezeu» [104], ajut nd nu numai pe monahii aduşi din Atos să nainteze n viaţa de rugăciune, ci preschimb nd pe toţi cei ce veneau acolo şi mbl nzind chiar pe cei ce se obişnuiseră cu o viaţă de hoţii şi de ucideri[105].

Legătura spirituală cu Nichifor şi cu Teolipt, o arată sf ntul Grigorie Sinaitul prin faptul că şi el căuta aceeaşi «rugă

101. K. Ware, op. *cit.,* p. 7.

102. Patr. Filotei, *Encomiul sim ului Grigorie Palama, Arhiep. Salonicului,* P. G., 151, col. 573—574. C nd, pe la 1326, nt lni pe un munte de l ngă Veria, unde se aşezase pentru scurtă vreme, pe un ascet, Iov, care susţinea că rugăciunea ne ncetată e cu putinţă numai călugărilor, Palama susţinu cu putere punctul de vedere contrar, afirm nd că ndemnul sf ntului Apostol Pavel: «Rugaţi vă ne ncetat!» (1 Tes. V, 17) se adresează tuturor creştinilor fără excepţie.

103. Despre locul Paroriei, Mitrop. Tit Simedrea, *op. cit.,* zice : «In privinţa situaţiei geografice a pustiei Paroreilor, nvăţaţii bulgari o aşază undeva n Strandja Planina, dar cea mai dreaptă opinie este cea a lui Nikos A. Bees, *Ein Buchgeschenk an das Madonna Katakryomeni Klo ster,* n «Byzantinisch Neugrichische Jahrbiicher», Atena 1938, p. 194—195: «Ruinele aşezării călugăreşti Paroria, care era aşezată n zona de graniţă dintre Bulgaria şi imperiul bizantin, locuită de sf ntul Grigorie Sinaitul şi de colaboratorii săi, se află ncă — după C. Jiricek — n satul de azi Marea şi Mica M năstire, ntre Adrianopol şi Jamblo».

104. La Pomialovsky, *op. cit.,* p. 39.

105. *Ibidem,* p. 43.

ciume şi trezvie a minţii», ca şi aceia. Rugăciunea «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă pe mine păcătosul», recomandată de Nichifor monahul o făcea şi Grigorie Sinaitul cu «străpungerea» sufletului, cu iubire ntru cunoştinţă şi n mod fierbinte ca şi Teolipt. In *Via a sf ntului Grigorie Sinaitul* (Ed. rom. cit. p. 1267) se spune : «După aceea şi a adus aminte de linişte şi de trezirea minţii... Deci aceste cuvinte şi le a pus n minte, nc t se putea zice că s a pironit pe cruce cu Hristos ; iar cuvintele «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă pe mine păcătosul» le zicea n durerea sufletului şi ntru zdrobirea inimii, cu suspinuri dintru ad nc, cu duh de umilinţă, ud nd faţa păm ntului cu lacrimi fierbinţi, pe care le vărsau ochii săi».

In zidirea m năstirii lui şi n putinţa de a se statornici n Paroria p nă la moarte, el s a bucurat de sprijinul şi de protecţia ţarului Ion Alexandru, care a nimicit bandele de t lhari din mprejurimi. Obştea lui de acolo a căpătat un caracter isihast mai cuprinzător[106]. S a afirmat n general că «obştea lui de la Paroria a servit ca o punte ntre lumea greacă şi slavă. Oameni ca sf ntul Teodosie de T rnovo, sf ntul Romii (Roman) de Vidin, patriarhul Eutimie al Bulgariei, mitropolitul Ciprian al Kievului, care au fost, ulterior, factorii marii renaşteri a monahismului contemplativ din ntregul creştinism slav al Evului Mediu, au fost monahi la Paroria şi, cei mai mulţi, ucenici nemijlociţi ai sf ntului Grigorie Sinaitul»[107].

Trebuie menţionat faptul că mişcarea de la Paroria, şi n general mişcarea isihastă, a avut un rol important şi n cele două state româneşti ce s au format tocmai n această perioadă a secolului XIV şi asupra Bisericii Ortodoxe Române şi a m năstirilor româneşti care iau fiinţă ntr un mod organizat tocmai acum. Se cunoaşte corespondenţa ce a existat ntre patriarhul Eutimie al Bulgariei, ucenicul indirect al lui Grigorie Sinaitul prin sf ntul Teodosie şi rudă cu Grigorie Ţam blac, şi Nicodim, egumenul m năstirii Tismana[108].

106. K. Ware, *op. cit.,* p. 7.

107. *Ibidem*: la nota 2, p. 7, citează pe A. A. N. Tachiaos, *Epidraseis tou HesYchasmou eis tin Ekklisiastikin Politikin en Rossia 1328*—1404 (Salonic 1962) şi pe D. Obolensky, *The Byzantine Commonwealth : Eastern Europa, 500—1453.* London 1971, p. 301—305 şi 404.

108. Ierod. Epifanie Norocel, *Eltimie Patriarh de Tirnovo i legăturile lui cu Biserica românească,* n: Biserica Ortodoxă Română, 1966, nr. 5—6, p. 558—583.

Dar mitropolitul Tit Simedrea a adus temeiuri pentru faptul că românii au avut legături directe cu Grigorie Sinaitul la Paroria şi ei au adus metoda rugăciunii ne ncetate la Tis mana[109]. De fapt, n jurul lui Grigorie Sinaitul s a adunat «mulţime de oameni de mai multe neamuri»[110].

Era, de altfel, o năzuinţă a lui să ducă ndemnul şi metoda vieţuirii şi rugăciunii curate ori unde se găseau creştini dreptcredincioşi. In textul grec al *Vie ii* lui, scrisă de Calist, se spune : «că pe c t era cu putinţă voia şi dorea cu iubire de Dumnezeu ca pe toţi să i aducă n lăuntrul razei şi strălucirii Bunului şi Preasf ntului Duh ,· apoi nici un loc din cele de aici n a lăsat, ntărindu se şi mputernicindu se cu ajutorul lui Dumnezeu, nu numai al grecilor, al bulgarilor, ci şi al sârbilor nşişi şi *dincolo* (de ei), ca să facă şi acolo prin ucenicii săi lucrarea cea mai s rguincioasă, să se semene binele isihiei cu mbelşugare şi strălucire»[111]. Acest cuv nt *dincolo>áïηoo1o»(εκέχεινα)* i a scăpat chiar mitropolitului Tit Simedrea, deoarece el nu se aflä şi n traducerea românească. Dar ce alţi dreptcredincioşi se mai aflau *dincolo* de s rbi, dacă nu românii ?

Dar mitropolitul Tit Simedrea menţionează opinia directă a nvăţatului moldovean P. A. S rcu, editorul *Vie ii sf ntului Grigorie Sinaitul* n slavoneşte[112], că n aşezarea de la Paroria au fost şi români. S rcu şi ntemeiază părerea n deosebi pe o nsemnare aflată la sf rşitul sbornicului Hludov, manuscris slavon din anul 1345, aflat azi n muzeul Rumianţev din Moscova, nsemnarea sună n greceşte : «Aceste două capete s au scris de Fudulu, care le a tradus din greceşte n bulgăreşte... c nd eram la Paroria cu fraţii»[113]. Părerea lui S rcu a fost mbrăţişată şi de alţi nvăţaţi. Dar alţii au contestat că acest nume ar fi indicat pe vreun român, deoarece cuv ntul Fudulu e de origine turcească şi el nu ar fi putut trece aşa de timpuriu n limba română[114]. Dar dacă ar fi putut trece da greci şi bulgari, de ce nu ar fi putut trece şi la români, aflaţi n nu

109. Mitrop. Tit Simedrea, *op. cit.,* p. 675.

110. Arhim. Arsenie, *Leatopis,* S. Petersburg, ed. II, 1888, p. 505 şi *Ocerk J zni Patriarha K. P. Kallista,* t. I, 917. n Atonsky Pateric, I, p. 340, nota. La Tit Simedrea, op. *cit.,* p. 677 şi nota 15.

111. La Pomialovsky, op. *cit.,* p. 30.

112. P. A. S rcu, *Jitie Grigorii Sinaita,* St. Petersburg, la Tit Simedrea, op. *cit.,* p. cit.

113. La Tit Simedrea, *op. cit.,* p. cit.

114. *Ibidem,* p. 678.

măr aşa de mare printre greci şi bulgari ? De altfel e de remarcat că p nă azi numele acesta a primit o răsp ndire deosebită şi un accent de mare familiaritate mai ales ntre români. Mitropolitul Tit Simedrea socoteşte că acest nume a putut intra n limba română prin alte popoare turcmene care au trăit mai mult printre românii din nordul Dunării : pecinegi, uzi, cumani [115]. De altfel s ar putea ca acest nume să fie şi o transcriere greşită a numelui Fundulea, care n forma aceasta şi n cea prescurtată Fundi, se găseşte şi azi ca nume specific printre românii macedoneni.

Dar argumentul cel mai hotăr tor pentru legătura lui Grigorie Sinaitul cu românii, l vede mitropolitul Tit Simedrea n faptul că acela purta corespondenţă cu voievodul Nicolae Alexandru al Ţării Româneşti. Această ştire se află n *Via a sf ntului Maxim Cavsocalivitul,* scrisă n a doua jumătate a secolului XIV de Teofan, episcopul Peritoriei din Tracia (pe la 1350), fost egumen al Vatopedului. Acest Maxim a fost unul dintre cei mai renumiţi asceţi n Atos n secolul XIV şi foarte apropiat de Grigorie Sinaitul. Dornic de a se deprinde cu viaţa de rugăciune ne ncetată, a plecat din Atos la Paroria «către capătul Macedoniei» [116]. La unele din desele convorbiri duhovniceşti dintre sf ntul Grigorie Sinaitul şi Maxim Cavsocalivitul, pare să fi asistat şi Teofan, biograful acestuia. In *Via a* lui Maxim scrisă de Teofan, se spune despre sf ntul Grigorie, după moartea lui: «Mulţi din ucenicii săi, după adormirea lui şi călătoria la Dumnezeu, au ieşit ca nişte stele strălucitoare şi au mpodobit marginile păm ntului», deci au ajuns p nă la marginile teritoriului locuit de dreptcredincioşi, aşadar şi la Români [117]. In plus, Teofan comunică un amănunt foarte nsemnat pentru români. E vorba de o corespondenţă a lui Grigorie Sinaitul cu « mpăraţii păm ntului» ntre care nşiră, pe l ngă mpăratul bizantin şi ţarul Ion Alexandru al Bulgariei şi Ştefan al Serbiei, ncă un Alexandru, care nu poate fi dec t Nicolae Alexandru al Ţării Româneşti (propriu zis asociat la domnie de tatăl său, Ioan Basarab (1310—1352) şi apoi singur stăp nitor (1352—1364). Căci altă ţară ortodoxă nu mai exista n vremea aceea. «Şi mpăraţilor păm ntului, Andronic, zic, şi

115. *Ibidem.*

116. *Via a* aceasta a lui Maxim Cavsocalivitul, scrisă de Teofan, a fost publicată de J. Halkin, n «Analecta Bollandiana», t. LIV, 1906, p. 25—112.

117. La Tit Simedrea, op. *cit.,* p. 679.

Alexandru, Ştefan şi Alexandru le a scris, doritori fiind ei, de minunatele lui nvăţături prin epistole. Prin aceasta se nmulţeşte schima călugărilor n locurile şi cetăţile acelora, prin virtutea şi nvăţătura cuviosului părinte Grigorie Sinaitul» (§ 18, 90)[118]. Dar unde s au nmulţit propriu zis m năstirile şi călugării aşa de mult n acea vreme n lumea ortodoxă, ca n Ţara Românească, unde ndată după aceea iau naştere primele mari m năstiri organizate ? Teofan, ca fost stareţ la Vatoped, cunoştea pe voievodul român, din daniile pe care acesta ncepuse să le facă la m năstirea Cutlumuş din Atos, sau la care stareţul acestei m năstiri, viitorul mitropolit (nominal) al Ţării Româneşti, venise n această ţară după ajutoare[119].

In actul Sinodului patriarhal de la Constantinopol din 1359, prin care se confirmă trimiterea lui Iachint de Vicina ca mitropolit al Ţării Româneşti, se dispune ca nu numai laicii şi clericii din Ţara Românească să asculte de el, ci şi monahii[120]. Deci existau monahi şi deci şi m năstiri ncă nainte de ntemeierea Vodiţei şi Tismamei, poate nsă că nu at t de solid organizate şi bogat nzestrate de voievozi ca cele de după aceea, ci ca nişte schituri şi m năstiri mai mici, născute din r vna poporului.

M năstirile româneşti, puse sub oblăduirea unui mitropolit aşezat ntr un scaun statornic n statul românesc independent, iau fiinţă n atmosfera fierbinte de credinţă creată de mişcarea isihastă. Aşa se explică faptul că aproape toate schiturile lor, aşezate pe v rful unui deal din apropiere, au ca hram «Schimbarea la faţă», ntruc t sihastrii trăitori n ele, sau prin chilii apropiate de ele — după metoda isihastă — năzuiau să se mpărtăşească prin nevoinţele şi prin rugăciunea lor ne ncetată de lumina taborică. De altfel, aproape toate m năstirile mari care s au ntemeiat n cursul timpurilor n Ţara Ro-

118. *Ibidem.*

119. *Ibidem,* p. 680—681. Identificarea acestui Alexandru cu Nicolae Alexandru, Domnul Ţării Româneşti, a făcut o după Halkin, care a publicat in Anal. Bolland. cit. *Via a Iui Maxim Cavsocalivitul,* spun nd la notă, că acest Domn era «cumnat» al ţarului Alexandru al Bulgariei.

120. Academia Republicii Populare Române, *Documente privind Istoria României;* B. *ara Românească, 1242—1500.* Edit. Acad. R.P.R. 1953, p. 27. La Tit Simedrea, op. cri., p. 674. Deci c nd Iachint a venit la Argeş, a găsit n Ţara Românească clerici şi călugări şi cel puţin o m năstire la Argeş, unde şi a instalat scaunul. Patriarhul Calist o ştia aceasta, ntre altele, şi din faptul că şi el petrecuse la Paroria, unde veneau şi români.

mânească şi n Moldova şi au avut antecedentele n asemenea schituri sau n chiliile unor sihastri singuratici de pe v rful vreunui munte sau deal din apropiere. Aşa au putut lua fiinţă şi primele m năstiri româneşti n apropierea unor schituri şi chilii de pe un munte din apropiere. E de remarcat apoi caracterul familiar şi popular pe care l are numele de sihastri la poporul român şi rezonanţa lui de mare vechime.

Această atmosferă creată de isihasm a fost un factor nsemnat n susţinerea luptei poporului român de apărare n faţa atacurilor necurmate ale semilunei. Ţările româneşti au rămas astfel ultimul refugiu al ntregii mişcări monahale isihaste şi al credinţei fierbinţi susţinută de ea n lumea ortodoxă. Sihastrii au fost nu numai foarte apropiaţi poporului, ci şi voievozilor, susţin ndu i n lupta lor de apărare a ţărilor româneşti, ca ultimul refugiu al vieţii de rugăciune şi de dreaptă credinţă. De aci vedem că sihastrii nu s au preocupat de rugăciunea ne ncetată ntr un dezinteres total de viaţa poporului dreptcredincios, ci au nsufleţit pe voievozi şi pe toţi drept credincioşii creştini români la lupta de apărare a ţării lor creştine pentru a putea slăvi n ea n libertate pe Hristos Dumnezeu ; şi nu numai ei, ci şi călugării şi cărturarii celorlalte popoare ortodoxe, refugiaţi aici după ce ţările lor fuseseră ocupate de turci. Nicăieri isihasimul, această lume a sihastrilor, oameni locuind n sihăstrii(n locuri de liniştire = ἡσυχαστηρια), nu a avut un rol at t de hotăr tor, n susţinerea luptei de apărare a teritoriului naţional, ca n ţările româneşti.

O prezenţă spirituală masivă a sf ntului Grigorie Sinaitul, mai bine zis a duhului lui la noi, ne este certificată şi n secolul XVIII. Mişcarea duhovnicească m năstirească din acel secol este legată de re nnoirea practicii rugăciunii lui Iisus, sub influenţa scrierilor lui Grigorie Sinaitul. Stareţul Vasile de la Poiana Mărului (la 40 km n munţi de la R mnicul Sărat), la care a ucenicit Paisie Velicicovschi, a insistat pentru nviorarea acestei practici prin precuvântările lui la opera lui Grigorie Sinaitul şi a lui Filotei Sinaitul, care toate nu fac dec t să explice această rugăciune şi să pledeze pentru ea, pe baza scrierilor lui Grigorie Sinaitul.

Scrierile lui Grigorie Sinaitul

O parte din scrierile lui Grigorie Sinaitul au fost publicate n *Filocalia* greacă de Nicodim Aghioritul (Veneţia 1782). In a treia ediţie publicată recent, ele se cuprind n vol. IV (Atena 1961) p. 31—88. Textul din Filocalie e reprodus n P. G. 150, cal. 1240—1341. P nă acum nu s a publicat un text critic şi nici complet al scrierilor lui. Textul din *Filocalia* ca şi cel din P. G. cuprinde următoarele scrieri :

1) *Capete după acrostih,foarte folositoare,* n număr de 137 (Filocalia greacă, ed. III, vol. IV, 31—62; PG. 150, 1237 —1299).

2) *Alte capete, cu totul apte* (Filocalia cit., p. 63—65 ,· P. G. cit. 1299—1303).

3) *Învă ătură cu de amănuntul despre lini tire i despre rugăciune, n zece capete* (Filocalia cit. p. 66—70 ; P. G. cit. 1303—1312).

4) *Despre lini te i despre cele două feluri de rugăciune, n 15 capete* (Filocalia cit. p. 71—79 ; P. G. cit. 1312—1329).

5) *Despre cum se cade a edea la rugăciune* (Filocalia cit. p. 80—88 ,· P.G. cit. 1329—1346).

Manuscrisele româneşti din Biblioteca Patriarhiei Române, cele de la m năstirea Neamţ şi cele din Biblioteca Academiei R. S. România, care cuprind scrieri ale lui Grigorie Sinaitul, n cazul c nd nu cuprind titluri mai puţine dec t cele de mai sus, cuprind c teva titluri n plus. Multe din ele au nsă un *Cuv nt nainte* al lui Vasile de la Poiana Mărului[121].

121. D. ex. ms. 35, 79 din Bibl. Patriarhiei Rom. (Vezi la Pr. D. Fecioru, *Manuscrisele române ti din Bibl. Patr. Rom.,* n Studii Teologice, 1961, n. 3—4, p. 438 şi 1962, n. 11—12, p. 381—382). De asemenea ms. 33 din Bibliot. m năstirii Neamţ. (Vezi la Pr. D. Fecioru, *Manuscrisele din Bibl m năstirii Neam ,* n manuscris, p. 87). Acest Cuv nt *nainte* l are şi un manuscris, proprietate personală, al Păr. Protos, Gherontie Ghenoiu, copiat cu litere latine probabil de el nsuşi c nd se afla la schitul «Locurile rele» din Gorj. De asemenea manuscrisul din Biblioteca Academiei Române 1889, f. 105—172 v. Cuv ntul *nainte* al lui Vasile de la Poiana Mărului se află şi n ms. rom. al Acad. rom. nr. 1621, f. 103 r—111 r, dar fără să i urmeze opera lui Grigorie Sinaitul.

Cele mai bogate manuscrise n scrierile sf ntului Grigorie Sinaitul cuprind n general, n mod identic, n plus, următoarele titluri:

1) A sf ntului Grigorie Sinaitul, *nainte cuv ntare* a cărţii acesteia. Ea e pusă după *Cuv ntul nainte* al lui Vasile de la Poiana Mărului şi nainte de *Capete după acrostih.* Această *nainte cuv ntare* a lui Grigorie Sinaitul are următoarele subtitluri :

a) *Nu este lupta noastră mpotriva s ngelui i a trupului. i ce este războiul i ce este osta ul i toată arma lui Dumnezeu ?*

b) Despre cele trei păr i ale sufletului.

c) *Despre g ndurile prin care se săv r e te tot păcatul*[122].

2) La scrierea *Învă ătură cu de amănuntul* din *Filocalia greacă,* manuscrisele româneşti mai bogate adaugă ncă patru capete. De obicei ele s nt introduse astfel : «P nă aicea ntru cea grecească. Iar ntru slavonească scoatere ncă se află şi aceste cuvinte». Deci scrierile lui Grigorie Sinaitul au fost traduse n româneşte din limba greacă. (Aceasta se spune n multe din manuscrisele româneşti, de exemplu n manuscrisul nr. 39 de la m năstirea Neamţ). Dar aceste patru capete au fost traduse dintr un izvor slav[123]. Pe acestea le traducem şi noi după cele zece capete ale scrierii *nvă ătură cu de amănuntul.*

3) In manuscrisele mai bogate se mai cuprind următoarele scrieri:

a) *Chipurile proniei dumnezeie ti*

122. Manuscrisul 17 de la m năstirea Neamţ ncepe cu *Via a sf n tului Grigorie Sinaitul,* scrisă de Calist Patriarhul, tradusă din greceşte, apoi cu *nainte cuv ntare* asupra cărţii acesteia, a lui Grigorie Sinaitul (deci lipseşte *Cuv ntul nainte* al lui Vasile de la Poiana Mărului). In general *nainte cuv ntarea* lui Grigorie Sinaitul se sub mparte n aceste trei subtitluri. La fel n ms. 33 de la m năstirea Neamţ şi ms. 35 din Bibliot. Patr. Rom.

Nu dăm n acest volum această piesă, cu cele trei capitole ale ei, deoarece, mai ales cap *b.* şi c. s nt un rezumat foarte general a ceea ce se cunoaşte de la părinţii anteriori. Pe de altă parte, tema lor se cuprinde mult mai larg, dar ntr un mod deosebit, n capetele după acrostih 77—79, 91.

123. Ms. 35 ş 79 din Bibi. Patr. Rom. Aceste 4 capete s nt adause şi n ms. Protos. Ghenoiu.

b) *Despre stăp nirea de sine a noastră* ·,

c) *Despre cele patru sfin ite ncepătorii;*

d) *Despre numirea i r nduiala fiecăreia din cele patru ncepătorii ;*

e) *Despre sfin ita ncepătorie a Bisericii;*

i) *Despre r nduiala vie ii singuratice de mijloc ;*

g) *Explicare despre sf nta ncepătorie ;*

h) *Explicare despre sfin ita a ezare ;*

e) *Ce este chipul vie ii călugăre ti i care s nt nfă i ă-rile adevărate ale fiecăreia ;*

j) *Care este sfin ita ncepătorie a vie uirii călugăre ti i cum se nfăptuie te bine*;

1) *Despre nfă i area mbrăcămintei călugăre ti*;

m) *Care s nt formele r nduielii sfin itei ncepătorii bise-rice ti ;*

n) *A ezămintele cu chip dumnezeiesc ;*

o) *Despre supunere i ascultare ;*

Acestea s nt n mare parte un rezumat al ierarhiei cereşti şi bisericeşti a lui Dionisie Areopagitul, ncadr nd n ierarhia bisericească şi treptele călugăreşti. De aceea nu le traducem n *Filocalia* românească. Dar această scriere arată voinţa sf ntului Grigorie Sinaitul de a ncadra rugăciunea personală a inimii n viaţa Bisericii.

4) In aceste manuscrise mai bogate, două din cele şapte capete, cuprinse n *Filocalia* greacă — P. G. sub titlul *Alte capete,* se cuprind după cele 14 titluri de mai sus (de la litera «a» la «o») ; pentru ispitele din somn, pentru cum se cade a lua milostenie [124]. Despărţirea acestor două capete de celelalte cinci şi conţinutul lor care nu se prea leagă de celelalte cinci şi se ocupă cu prea multe detalii fiziologice despre curgeri, fapt care nu ni se pare că se ncadrează prea bine n spiritul scrisului sf ntului Grigorie Sinaitul, ne ndeamnă să nu le dăm loc n *Filocalia* românească, av nd oarecare bănuială n privinţa apartenenţei lor la opera lui Grigorie Sinaitul.

5) Filocalia greacă repetă n vol. V (p. 90—103) n limba neogreacă scrierea *Despre cum se cade a edea la rugăciune* din vol. IV, p. 78—88. Această repetiţie se face la locuri diferite şi n ed. II (vol. II) din *Filocalia* greacă. Dar

124. De ex. n ms. Ghenoiu, Ia p. 133—136 şi au la p. 84 cont.

textul neogrec mai adaugă n fiecare ediţie un mic pasaj pe care l vom adăuga şi noi n traducerea noastră[125].

6) Manuscrisele româneşti mai bogate mai dau şi o convorbire ntre Grigorie Sinaitul şi Maxim Cavsocalivitul. Ea e dată n limba neogreacă şi n Filocalia greacă.

Nu se ştie dacă, n afară de aceste texte din Filocalia greacă şi de cele n plus din manuscrisele româneşti, mai s nt şi alte texte care au ca autor pe Grigorie Sinaitul.

Faptul că, la traducerea din greceşte n româneşte a operei lui Grigorie Sinaitul n secolul XVIII, *Cuv ntul nainte* e alcătuit de Vasile de la Poiana Mărului, mort la 1767, celebru ncă pentru viaţa sa duhovnicească la 1749, c nd e chemat la Bucureşti pentru a fi văzut şi consultat de patriarhii Alexandriei, Antiohiei şi Ierusalimului[126], arată că această traducere, ca şi cea din Filotei Sinaitul au fost făcute de călugări români cu mult nainte de aşezarea lui Paisie Velicicov schi n Moldova, fapt nt mplat la 1768. Căci *Cuv ntul nainte* la aceste scrieri a trebuit să fie făcut cu mult nainte. Vasile de la Poiana Mărului trebuie să fi scris aceste precuv ntări nainte de 1749, c nd era deja celebru. Dealtfel el venise n Moldova de prin 1712. Căci 20 ani a stat la m năstirea Dăl hăuţi, iar n 1733 avea at ta autoritate că ntemeiază m năstirea Poiana Mărului şi devine stareţul ei pe viaţă. Iar faptul că n *Cuv ntul nainte* la Grigorie Sinaitul, Vasile citează din at ţia părinţi duhovniceşti din trecut n româneşte (sfinţii Isihie, Petru, Damaschin, Calist şi Ignatie, Simeon Tesalonicea nul, Ioan Scărarul, Dorotei) nseamnă că toţi aceştia existau n traduceri româneşti n vremea lui, deci dinainte de el. Deci opera de traducere de sub Paisie a fost n mare parte mai mult

125. In unele manuscrise rom., de ex. ms. 39 de la Neamţ, ntreg acest text neogrec e tradus sub titlul: *Capete pentru fără grijă (despre isichie lini te).* Se pare că el, mpreună cu altele, reprezintă o altă traducere veche, căci foloseşte unele cuvinte mai vechi: de ex. n loc de linişte : fără grijă, sau mulcomie (cel ce se linişteşte, sună acolo : cel ce se mul comeşte), In loc de nşelăciune, mprelestare (cuv. de origine slavă, cu nţelesul de amăgire, vrăjire).

126. Pr. Horia Constantinescu şi Pr. Gabriel Cocora, *Poiana Mărului,* n : Glasul Bisericii, 1964, nr. 5—6, p. 473, 475.

o «corectură» a vechilor traduceri, devenite, cum am văzut la nota 125, n unele cuvinte, ne nţelese pentru vechimea lor[127].

Paisie va fi cunoscut şi el aceste traduceri n timpul primei lui şederi n Moldova (1742—1749) şi aceste traduceri şi practica rugăciunii curate de către Vasile de la Poiana Mărului l vor fi ndemnat să meargă nu numai la Sf ntul Munte, ci şi să se ocupe acolo cu scrierile lui Grigorie Sinaitul şi cu punerea n practică a rugăciunii recomandate de acela. De aceea n Atos, călugărul moldovean Atanasie l acuză pe Paisie că «schimbă pravila rugăciunii lui Iisus, că prea se ncrede n manuscrisele greceşti şi că t lcuieşte greşit nvăţătura sf ntului Grigorie Sinaitul despre rugăciunea minţii...»[128]. Moldoveanul Atanasie cunoştea deci traducerile româneşti mai vechi ale scrierilor lui Grigorie Sinaitul şi considera greşită ncrederea lui Paisie n manuscrisele greceşti. Se poate deci spune că Vasile de la Poiana Mărului, str m torat n Ucraina de uniatism, a venit n Moldova pentru că ştia că va găsi acolo scrierile duhovniceşti răsăritene traduse din greceşte şi putinţa de a trăi potrivit lor, iar Paisie a venit din acelaşi motiv, dar poate şi atras de faima, sau de chemarea lui Vasile şi a practicii rugăciunii minţii existente n Moldova. Mai amintim că, după unii, Vasile de la Poiana Mărului i ar fi fost chiar rudă (H. Constantinescu şi Pr. Ga briel Cocora, op. *cit.,* p. 472).

In ce priveşte conţinutul scrierilor sf ntului Grigorie Sinaitul, acesta l arată pe autorul lor nu numai un practician empiric al unei «metode a rugăciunii inimii», c t şi un mare exeget al ei. Sf ntul Grigorie mbrăţişează cu g ndirea lui o gamă foarte largă de teme de viaţă duhovnicească care se ntinde de la cele mai nalte v rfuri ale reflexiunii privitoare la Dumnezeu şi la nt lnirea minţii cu Sf nta Treime n altarul cel mai lăuntric al fiinţei omeneşti, p nă la cele mai concrete detalii ale fenomenelor vieţii trupeşti. El şi a asimilat refle xiunea asupra vieţii duhovniceşti a lui Macarie, Diadoch, Marcu Pustnicul, sf ntul Simeon Noul Teolog, dar şi nalta g n dire teologică a lui Dionisie Areopagitul şi a sf ntului Maxim Mărturisitorul. El face o sinteză ntre cei dint i şi cei din urmă.

127. Diac. P. I. David, *Cuviosul Paisie cel Mare (Velicicovsky), un desăv r it monah român,* Bucureşti 1975, p. 12. Consideraţiile aduse de autor pentru originea românească a lui Paisie s nt foarte serioase şi demne de luat n seamă.

128. Ms. rom. 5693. La Diac. P. I. David, op. *cit.,* p. 11.

Dar nu răm ne numai aci. Ci, aplic nd totul la rugăciune şi la efortul de curăţire de patimi, se dovedeşte poate cel mai subtil analist al mişcărilor psihice şi spirituale ale fiinţei umane.

El aduce lămuriri de caracter evident asupra căldurii duhovniceşti care nsoţeşte rugăciunea curată şi asupra celei nşelătoare şi păcătoase ; se dovedeşte un adversar ne ndu-plecat al nălucirilor şi al tuturor fenomenelor de amăgire spirituală, un susţinător al experienţei celei mai subtile şi mai autentice a prezenţei lui Dumnezeu. nţelege trebuinţa alter-nării c ntării, cu rugăciunea inimii, la ncepători. Merge p nă la cele mai mici detalii n explicarea legăturilor bune şi rele dintre suflet şi trup. Tratatele lui Palama despre rugăciune (Tratatele II din Triada I şi II contra lui Varlaam) se resimt puternic de nvăţătura lui Grigorie Sinaitul. Dacă nu va fi fost n contact personal cu el şi dacă nu va fi cunoscut scri-erile acestuia, Palama a putut cunoaşte n orice caz ideile lui măcar de la ucenicii lui. In acelaşi timp Grigorie Sinaitul manifestă o spiritualitate de mare echilibru, o smerită reţi-nere de la formulările teologice prea ndrăzneţe. El cere să se conceapă lumina văzută n rugăciune ca dincolo de orice materialitate ; el nu cere o str ngere a nărilor la respiraţie, ci numai a gurii, ca să nu răm nă căscată şi să facă pe om distrat. Nu leagă prea str ns rugăciunea inimii de o metodă tehnică. El nu cunoaşte n mod explicit nici nvăţătura des-pre deosebirea ntre fiinţa şi energiile necreate ale lui Dum-nezeu, nvăţătură pe care o va dezvolta sf ntul Grigorie Palama, obligat de necesitatea apărării experienţelor haris matice trăite de isihaşti, pentru a nu fi incluse energiile ce le provoacă n ordinea creaturilor.

Dacă sf ntul Grigorie Palama este vulturul care atinge nălţimile ameţitoare ale nvăţăturii despre Dumnezeu şi ale ndumnezeirii omului, sf ntul Grigorie Sinaitul este maestrul analizelor subtile ale mişcărilor lăuntrice ale fiinţei umane.

ALE CELUI DINTRE SFINŢI PĂRINTELUI NOSTRU

Grigorie Sinaitul

Capete foarte folositoare n acrostih, al căror acrostih este acesta: Cuvinte felurite despre porunci, dogme, ameninţări şi făgăduinţe, ba şi despre g nduri, patimi şi virtuţi; apoi despre liniştire şi rugăciune.

1. Este cu neputinţă să fie cineva, sau să se facă, după fire, raţional, fără curăţie şi nestricăciune. Căci pe cea dinţii a pus stăp nire deprinderea neraţională, iar pe cea de a doua (pe nestricăciune), starea de stricăciune a trupului.

2. Raţionali după fire s au arătat numai sfinţii, prin curăţie[129]. Căci raţiune curată nu a avut nici unul dintre nţelepţii ntru ale raţiunii, dat fiind că şi au stricat raţiunea de la nceput prin g nduri. Fiindcă duhul păm n tesc şi mult vorbitor al nţelepciunii lumii acesteia, apropiind raţiunile de cei mai cunoscători, iar g ndurile de cei mai ne nvăţaţi, pricinuieşte mpreuna lor locuire, lipsin

129. Părinţii nu separă planul etic de cel raţional. Deplin raţional e sf ntul. El şi a rec ştigat privirea şi judecata netulburată de patimi, adică raţiunea cea după fire, pe care a avut o omul prin creaţie, prin curăţirea de patimi. C tă vreme mai e o pornire spre păcat n om, nu e nici deplin curat, nici deplin raţional. Firea nsăşi nu şi a rec ştigat integritatea, rectitudinea şi profunzimea ei pe plan raţional, pentru că nu şi a rec ştigat transparenţa ei firească spre infinitatea dumnezeiască.

du i pe oameni de nţelepciunea ipostasiată şi de vederea ei, sau de cunoştinţa ne mpărţită şi unitară[130].

3. Socoteşte drept cunoştinţă proprie a adevărului simţirea harului. Pe celelalte cunoştinţe trebuie să le numim t lcuiri de nţelesuri şi dovediri de lucruri[131].

4. Toţi câţi nu izbutesc să dob ndească harul, pătimesc aceasta pentru necredinţă şi negrijă ; şi iarăşi toţi c ţi l află, l află prin credinţă şi s rguinţă. Căci prin acestea păşesc pururea nainte ; iar prin cele potrivnice se ntorc cu totul la cele dinapoi.

5. A fi mort şi nesimţitor este tot una cu a fi orb la minte şi a nu vedea duhovniceşte. Căci unul s a lipsit de puterea vie şi lucrătoare ; iar cel ce nu vede, de lumina dumnezeiască care l face să vadă şi să se roage[132].

6. Puţini primesc şi puterea şi nţelepciunea de la Dumnezeu. Căci cea dint i mpărtăşeşte bunătăţile dumnezeieşti, iar a doua exprimarea lor. Iar primirea prin mpărtăşire şi dăruirea mai departe este un lucru cu adevărat dumnezeiesc, mai presus de om.

130. Toată cunoştinţa a devenit dispersată n urma căderii. Învăţaţii cunosc raţiuni separate ale lucrurilor, cei ne nvăţaţi şi fac fel de fel de g nduri amestecate cu patimile. Aceasta produce o conlocuire de idei, de multe ori plină de contradicţii, dar nu un ntreg unitar. Nu se cunoaşte nţelepciunea ca Persoană supremă, din care pornesc toate raţiunile şi n care se unifică toate şi n unire cu care se unesc toţi. Tema este luată de la sf ntul Maxim Mărturisitorul (*Ambigua*). Sf ntul Grigorie Sinaitul se dovedeşte un om introdus n g ndirea cea mai naltă a părinţilor.

131. «Simţirea harului» e trăirea bunăvoinţei şi puterii Persoanei supreme. Numai aceasta ne pune n legătură cu realitatea fundamentală şi totală. Celelalte cunoştinţe s nt exprimările unor nţelesuri fragmentare şi neesenţiale pentru existenţa eternă. Expresia «simţirea harului» se n t lneşte la Diadoch (cap. 31 ; Filoc. rom. I, p. 346), dar a fost dezvoltată de sf ntul Simeon Noul Teolog.

132. Avem aci o definiţie a luminii dumnezeieşti, care nu are nimic care să nu o facă acceptabilă şi nţeleasă. Ea e cea care ne face să nţelegem şi să ne nţelegem. Astfel nţeleasă lumina dumnezeiască risipeşte nedumeririle celor ce cred că ea este concepută ca o lumină asemenea celei materiale.

7. Inima fără g nduri, lucrată de Duhul, este altarul adevărat ncă nainte de viaţa viitoare. Căci toate se să v rşesc şi se grăiesc acolo duhovniceşte. Iar cel ce nu a dob ndit aceasta ncă de aici e o piatră pentru alte virtuţi, bună pentru zidirea bisericii dumnezeieşti, dar nu biserică şi preot al Duhului.

8. Omul a fost zidit nestricăcios, fără must, cum va şi nvia. Dar nu neschimbăcios, nici schimbăcios, av nd n voinţă puterea de a se schimba sau nu. Căci voinţa nu face pe cineva să răm nă cu desăv rşire neschimbat n firea sa. Pentru că aceasta e cununa ndumnezeirii ne schimbăcioase viitoare [133].

9. Stricăciunea e devenirea trupului ; iar a m nca, a lepăda rămăşiţele, a se ngraşă şi a dormi s nt nsuşiri naturale ale fiarelor şi dobitoacelor. Prin acestea ase măn ndu ne cu dobitoacele, din pricina neascultării (Ps. XLVIII, 21), am căzut din bunătăţile proprii dăruite de Dumnezeu [134]. Ne am făcut dobitoceşti din raţionali şi ca fiarele din dumnezeieşti.

10. Raiul este de două feluri : sensibil şi inteligibil (cunoscut cu simţurile şi cu g ndirea), sau cel din Eden şi cel al harului [135]. Cel din Eden este un loc foarte nalt, nc t ajunge p nă la al treilea cer, cum zic cei ce au istorisit despre el, sădit de Dumnezeu cu tot felul de verdeaţă

133. Omul a fost făcut nestricăcios, dar nu neschimbăcios, deşi schimbarea nu se mplineşte n mod involuntar. Neschimbarea o va dob ndi n viaţa viitoare, odată cu redob ndirea nestricăciunii. Dacă şi ar fi păzit neschimbarea n bine, şi ar fi păzit şi nestricăciunea. Neschimbarea ca rezultat al voinţei unită cu voinţa lui Dumnezeu, mpreunată cu nestricăciunea, nseamnă ncoronarea firii prin ndumnezeire.

134. nsuşirile proprii ale firii noastre s nt cele ce ni se dau de Dumnezeu, din cele proprii Lui şi pe care le avem numai n comuniune cu El.

135. Insistenţa asupra nestricăciunii originare a naturii şi ideea «simţirii harului» s nt luate de la sf ntul Simeon, iar ideea celor două raiuri, de la Nichita Stithatul.

bine mirositoare. E1 nu este nici cu desăv rşire nestricăcios, nici cu totul stricăcios, ci aşezat la mijloc ntre stricăciune şi nestricăciune, nc t este pururea ncărcat cu roade şi mpodobit cu flori, av nd ne ncetat şi poame crude şi poame coapte. Căci pomii putregăiţi şi roadele răscoapte căzute la păm nt se fac humă bine mirositoare şi nu mprăştie miros de stricăciune ca plantele lumii. Iar aceasta se nt mplă din marea bogăţie şi sfinţenie a harului, care cov rşeşte acolo pururea. De aceea r ul oceanic, care trece prin el şi căruia i s a poruncit să răcorească necontenit acest loc, ieşind din el şi mpărţindu se n patru braţe, cobor nd aduce şi dă hinduşilor [136] şi etiopienilor huma şi frunzele căzute. Apoi unindu se, Fisonul şi Gheonul (Facere II, 8) se revarsă mpreună mereu peste c mpiile lor, p nă ce se mpart iarăşi, unul răcorind ţara Libiei, iar altul ţara Egiptului.

11. Deci spun că zidirea nu a fost făcută la nceput curgătoare sau stricăcioasă. Dar mai pe urmă s a stricat şi s a supus deşertăciunii, adică omului, potrivit Scripturii (Rom. VIII, 25), nsă nu de bună voie ci fără să vrea, pentru cel ce a supus o n nădejdea nnoirii lui Adam, cel ce s a stricat. Innoindu l nsă şi sfinţindu l pe acesta, chiar dacă poartă trup stricăcios pentru viaţa vremelnică, a nnoit o şi pe ea, deşi n a izbăvit o ncă de stricăciune. Iar izbăvirea zidirii de stricăciune, unii spun că este schimbarea ei spre mai bine, iar alţii, prefacerea n ntregime a celor supuse simţurilor. Căci obiceiul Scripturii este să facă o afirmare simplă, fără multă iscodire, despre cele greu de nţeles.

12. Cei ce primesc harul ca o zămislire şi nsărcinare prin Duhul, leapădă săm nţa dumnezeiască, sau prin căderi, sau văduvindu se de Dumnezeu prin nsoţirea cu

136. Am tradus cuv ntul ινδικοί cu hinduşi. Dar s ar putea ca sfintul Grigorie să se fi g ndit şi la indieni, sau la rasa galbenă din care poate s au tras indienii din America, sau chiar la negrii din Africa.

vrăjmaşul care se ascunde n ei. Lepădarea harului se face prin lucrarea patimilor ; iar lipsirea desăv rşită de el se nt mplă prin săv rşirea păcatelor. Căci sufletul iubitor de patimă şi de păcat, care leapădă şi pierde harul şi se văduveşte, se face sălaş al patimilor, ca să nu zic al dracilor, acum şi n veacul viitor.

13. Nimic nu face iuţimea aşa de liniştită şi de blinda ca barbatia si mila.Cea dintîi înfrînge pe cei ce-o războiesc de afară, iar cea de a doua, pe cei ce o războiesc din lăuntru.

14. Mulţi, lucrând poruncile, socotesc că naintează spre cetate, dar, neajung nd n cetate, răm n afară. Căci abăt ndu se, fără să şi dea seama, de la căile mpărăteşti, spre relele vecine virtuţilor, naintează lipsiţi de nţelepciune. Pentru că poruncile nu ngăduie nici lipsă, nici trecere de măsură, ci ele caută numai mplinirea scopului plăcut lui Dumnezeu şi numai voia dumnezeiască. Altfel, deşartă i osteneala, dacă nu se fac drepte cărările lui Dumnezeu, după Scriptură (Isaia XL, 3). Căci n orice lucru se urmăreşte ţinta lucrului.

15. Caută pe Domnul n cale, adică prin porunci, n inimă. Căci c nd auzi pe Ioan strig nd şi poruncind tuturor să gătească şi să facă drepte cărările, nţelege că e vorba de porunci, de inimi şi de fapte. Căci e cu neputinţă să se facă dreaptă calea poruncilor şi fapta nevinovată, dacă nu e dreptate n inimă.

16. C nd auzi Scriptura vorbind de toiag şi de c rjă (Ps. XXII, 4), socoteşte că n nţelesul proorocesc ele s nt judecata şi providenţa ; iar n nţelesul moral, psalmodie rea şi rugăciunea. Căci, judecaţi de Domnul cu toiagul pedepsirii, s ntem povăţuiţi spre ntoarcere (1 Cor. XI, 32). Iar pedepsind noi pe cei ce se răscoală mpotriva noastră, cu toiagul psalmodierii bărbăteşti, ne sprijinim pe rugăciune. Av nd deci toiagul şi c rja n m na lucrării minţii, să nu ncetăm a pedepsi şi a fi pedepsiţi, p nă ce

vom ajunge cu totul sub providenţă, fugind de judecata de acum şi de cea viitoare.

17. E propriu poruncilor să pună pururea mai presus de orice porunca cea cuprinzătoare care zice : «Pomeneşte pe Domnul Dumnezeul tău totdeauna». Căci prin ceea ce s au pierdut, prin aceea pot să fie şi păziţi. Fiindcă uitarea a pierdut pomenirea dumnezeiască de la n-ceput ntunec nd poruncile, şi aşa l a arătat pe om, gol de tot binele.

18. Prin două porunci vin cei ce se nevoiesc iarăşi la vechea vrednicie : prin ascultare şi prin post. Căci prin cele potrivnice acestora a intrat tot păcatul n neamul muritorilor. Cei ce păzesc poruncile prin ascultare, se ntorc la Dumnezeu mai repede, iar cei ce le păzesc prin post şi rugăciune, mai cu nt rziere. Ascultarea e mai potrivită ncepătorilor, iar postul celor de la mijloc, mai cunoscători şi mai bărbaţi. Căci păzirea neştirbită a ascultării de Dumnezeu prin porunci e proprie foarte puţinora, fiind grea chiar pentru cei mai bărbaţi.

19. Legea care lucrează şi grăieşte n inimă este legea Duhului vieţii, după apostol, precum cea care e lucrată n trup este a literii. Cea dint i izbăveşte mintea de legea păcatului şi a morţii (Rom. VIII, 2), iar a doua face pe nebăgate de seamă pe om fariseu, care mplineşte şi nţelege legea trupeşte şi lucrează poruncile pentru a fi văzut (Matei XXIII, 5)[137].

137. Poruncile s nt calea pe care ajungem la Hristos. Dar n miezul lor poruncile s nt Hristos nsuşi. Căci ne fac tot mai asemenea Lui. El este porunca desăv rşit mplinită. Poruncile pot fi mplinite nsă numai extern, cu trupul. Atunci s nt o lege a trupului, care face pe om fariseu. Ele trebuie mplinite din inimă. Atunci au devenit o lege a duhului. Căci prin inimă lucrează Duhul. De aceea poruncile numai unite cu inima s nt calea adevărată spre Hristos.

Aceasta se nt mplă c nd avem pururea pomenirea lui Dumnezeu n inimă. Contrarul poruncilor e, de aceea, uitarea. Pomenirea lui Dumnezeu e izvorul ascultării prin care se mplinesc poruncile.

20. Îmbinarea armonioasă şi bine legată a tuturor virtuţilor (Efes. IV, 10) n Duh, spun că face omul desăv rşit. Sau dacă e pe cale, pe cel ncă nedesăv rşit. Iar poruncile le socotesc ca trup, pe c nd virtuţile, ca deprinderi ale unor nsuşiri bune, oase. În sf rşit, harul, ca suflet care dă viaţă, mişcă şi lucrează faptele poruncilor, ca pe un trup. Căci nepurtarea de grijă, sau s rguinţa spre v r stele n Hristos, arată pe cineva prunc sau desăv rşit, acum şi n veacul viitor.

21. Cel ce vrea să şi crească trupul virtuţilor să se s rguiască a dori laptele raţional şi nestricat al harului de maică. Căci de acolo se hrăneşte cu lapte tot cel ce caută creşterea n Hristos şi vrea să sporească n El. Înţelepciunea dă de la pieptul ei, ca lapte spre creştere, căldura ; iar celor desăv rşiţi, ca miere hrănitoare, bucuria spre curăţire [138]. «Căci miere şi lapte vor fi sub limba ta»

Dar n lucrarea poruncilor s ntem mult ajutaţi de g ndul la judecata lui Dumnezeu, sau la pedepsele ce ne vin din ne mplinirea poruncilor. Ba chiar pedepsele sau judecata lui Dumnezeu aplicată nouă c nd nu mplinim vreo poruncă ne este de ajutor. Ajutaţi de judecata lui Dumnezeu, sau de g ndurile la pedepse, sau chiar de pedepse, ajungem prin mplinirea poruncilor sub m ng ierea deplină a Providenţei. Dar toiagul pedepsirii ar fi greu de suportat, dacă nu ne am sprijini pe c rja rugăciunii, ţinută n m na lucrării minţii. Fără aceasta, nu am putea folosi toiagul nici n sensul de pedepsire a patimilor noastre, nici a vrăjmaşilor care ni le insuflă.

138. Harul hrăneşte ca un lapte pe cel ce, naint nd n mplinirea poruncilor, face să crească n el trupul virtuţilor. Căci harul susţine n primul r nd rugăciunea, fără care nu poate omul mplini statornic poruncile şi creşte n virtuţi, ca ntr un organism armonic. Harul nu e deci ceva limitat şi static, ci fluxul iubirii lui Dumnezeu care ne ntăreşte n creşterea spre tot mai marea asemănare cu El. El nu e dec t iubirea nesf rşită a lui Hristos. Imaginea «trupul virtuţilor» a fost şi ea foarte mult folosită de sf ntul Simeon Noul Teolog. Virtuţile nu stau separat, ci se ncheagă ntre ele, mbib ndu se n fiinţa noastră şi prin ele devenind nsăşi fiinţa noastră un trup armonios al virtuţilor, o fiinţă structurată n mod unitar prin virtuţi, ca o pornire multilaterală de iubire spre Dum

(C ntarea C ntărilor IV, 11). Lapte a numit Solomon puterea hrănitoare şi crescătoare ; iar miere, pe cea cură ţitoare a Duhului[139]. Iar marele apostol, arăt nd deosebirea lucrărilor, zice :«Ca pe nişte prunci v am hrănit pe voi cu lapte şi nu cu m ncare» (1 Cor. III, 2).

22. Cel ce caută nţelesurile poruncilor fără porunci, dorind să le afle prin nvăţătură şi citire, este asemenea celui ce şi nchipuie umbra drept adevăr. Căci nţelesurile adevărului se dăruiesc celor ce se mpărtăşesc de adevăr[140]. Iar cei ne mpărtăşiţi de adevăr şi neintroduşi n el, căut nd nţelesurile lui, află pe cele ale nţelepciunii nnebunite (1 Cor. I, 10). Pe aceştia apostolul i a numit «sufleteşti», ca unii «ce nu au Duh» (Iuda, 19), chiar dacă se m ndresc cu adevărul.

23. Precum ochiul trupului caută la literă şi din literă primeşte nţelesurile celor supuse simţurilor, aşa min

nezeu şi spre oameni. C nd acest trup al virtuţilor a devenit viguros, el nu mai e hrănit cu harul ca şi cu un lapte, ci cu harul devenit miere, care ndulceşte prin iubire at t pe subiectul lor, c t şi pe cei asupra cărora se răsp ndeşte lucrarea lor.

139. Dar sf ntul Grigorie precizează că acest lapte al harului, care pentru cei desăv rşiţi devine miere, ne vine de la s nul nţelepciunii nsăşi, care este Persoana Cuv ntului, Hristos. Numai ea ne poate hrăni, prin iubirea ei, de la nsuşi sinul ei. Prin acest har al iubirii materne nu numai ne ncălzeşte şi ndulceşte, ci ne şi curăţeşte. Căci iubirea curăţeşte de egoism şi de toate păcatele care se nasc din el. De aceea laptele şi mierea harului s nt totodată puterea curăţitoare a Duhului. Căci prin har am devenit un duh cu Hristos.

140. Cei ce caută nţelesurile poruncilor, fără să le mplinească, nu le iau ca porunci propriu zise ale Subiectului dumnezeiesc, Care are puterea şi căderea să poruncească. De aceea aceştia nu se pun In legătură cu El, Care e propriu zis adevărul; căci n acest caz ele nu exprimă pe Cel ce le dă şi voia şi puterea Lui, ca să zidească n adevăr pe cei ce le mplinesc. Ei răm n la nişte sensuri impersonale, care nu le dau nici o putere spre creştere morală şi spre m ntuire. Poruncile trebuie nţelese ca şi lucrurile ca semne ale iubirii lui Dumnezeu cel personal şi ca apeluri la iubirea noastră, ca să ne facem asemenea Lui şi prin aceasta să ne unim cu El.

tea c nd se curăţeşte şi se ntoarce la vechea vrednicie, caută la Dumnezeu şi primeşte de la El nţelesurile dumnezeieşti. În loc de carte, ea are Duhul, n loc de pană, nţelegerea şi limba — căci «limba mea, zice, e pană» (Ps. XLIV, 2) — n loc de cerneală, lumina. Deci, scufund n du şi nţelegerea n lumină şi făc ndu se lumină, scrie n Duh cuvintele n inimile curate ale ascultătorilor. Atunci nţelege cum vor fi «credincioşii nvăţaţi de Dumnezeu» (Isaia LIV, 13 ; Ioan IV, 45) şi cum nvaţă Dumnezeu pe om n Duh (Ps. XCIII, 10), potrivit cu proorocia[141].

24. Socoteşte ca lege nemijlocită a poruncilor credinţa care lucrează n inimă. Căci din această credinţă izvorăşte toată porunca şi ea produce luminarea sufletelor. Iar roadele acestor suflete, din credinţa adevărată şi lucrătoare, s nt nfr narea şi dragostea, iar sf rşitul este smerenia dăruită de Dumnezeu, care este nceputul şi ntărirea dragostei[142].

25. Cunoştinţa adevărată a celor văzute şi nevăzute este slava nemincinoasă a celor ce s nt. Cunoştinţa celor

141. Adevărata cunoaştere a lui Dumnezeu e cunoaşterea prin experienţă, nu din carte. In cazul acesta nţelegerea se scufundă n lumina Lui nsuşi, făc ndu se şi ea lumină. Vorbind acela altora, Dumnezeu nsuşi vorbeşte prin el şl El nsuşi i nvaţă pe ceilalţi printr un astfel de om. Cuv ntul e plin de puterea lui Dumnezeu şi de convingerea celui ce a văzut pe Dumnezeu şi simte in sine puterea Lui.

142. Sf ntul Grigorie apropie p nă la identificare poruncile şi credinţa. Porunca, mai bine zis puterea pentru nţelegerea şi mplinirea ei, izvorăşte din credinţă care lucrează nemijlocit n inimă. Credinţa lucrează ca o lege, av nd n ea ca o putere directoare legea poruncilor, din cunoştinţa dreaptă a lui Dumnezeu şi dintr un fel de unire iniţială cu El. De aceea credinţa nsăşi se impune ca o poruncă, sau ca o sumă de porunci. In această nţelegere a credinţei, despărţirea protestantă ntre credinţă şi fapte apare cu totul greşită. Dar o credinţă care se impune ca o lege prin ea nsăşi, sau ca o poruncă, se impune ca atare pentru că se arată ca o lumină n suflete, ca o lumină a lui Dumnezeu şi a modului cum trebuie să ne comportăm noi, pentru a ne face asemenea Lui, mplinind voia Lui, devenind uniţi n voinţă cu El.

văzute e slava celor sensibile, iar a celor nevăzute este slava celor inteligibile, raţionale, nţelegătoare şi dumnezeieşti.

26. Definiţia dreptei credinţe este a vedea şi a cunoaşte ntru curăţie cele două dogme ale credinţei, adică Treimea şi doimea : Treimea a o privi şi a o cunoaşte n chip neamestecat şi netăiat, n unitate, iar doimea firilor lui Hristos, ntr un ipostas, adică a mărturisi şi a şti pe un singur Fiu şi nainte de ntrupare şi după ntrupare, dar după ntrupare slăvit n chip neamestecat n două firi şi n două voinţe, dumnezeiască şi omenească.

27. Trebuie să mărturisim cu evlavie nenaşterea, naşterea şi purcederea, cele trei nsuşiri personale, nemişcate şi neschimbate ale Preasfintei Treimi : pe Tatăl ca nenăscut şi fără de nceput, pe Fiul, ca născut şi mpreună fără de nceput, pe Duhul Sf nt, ca purces din Tatăl, dat prin Fiul (precum zice Damaschin) şi mpreună veşnic.

28. Numai credinţa din har, lucrătoare prin porunci n Duh, e ndestulătoare pentru m ntuire dacă o păzim, şi nu o alegem pe cea moartă şi nelucrătoare, n locul celei vii şi lucrătoare n Hristos. Căci credinciosul trebuie să primească chipul şi viaţa cea ntru Hristos lucrate de credinţă. Credincioşii au nvăţat că neştiinţa aduce credinţa moartă şi nesimţitoare, care e numai vorbă, şi nu pe cea din har.

29. Treimea este unitate simplă, fiindcă e fără calitate şi necompusă. Dar e Treime n unitate. Căci Dumnezeu cel ntreit n Ipostasuri are cu totul neamestecată pe rihoreza Acestora ntre Ele (ntrepătrunderea Lor).

30. Dumnezeu se cunoaşte şi se zice n toate n chip ntreit. Căci este nemărginit. El este susţinătorul şi purtătorul de grijă al tuturor prin Fiul n Duhul Sf nt. Nici unul din Aceştia trei nu se zice, nu se cugetă şi nu se numeşte fără sau afară de Ceilalţi.

31. In om este minte, cuv nt şi duh, şi nici mintea nu e fără cuv nt, nici cuv ntul fără duh ; şi acestea s nt una n alta şi n ele nsele. Căci mintea grăieşte prin cu- v nt şi cuv ntul se arată prin duh. Prin aceasta omul poartă un chip ntunecos al Treimii nenumite şi arheti pice. Cuv ntul «după chipul» arată şi aceasta [143].

32. Tatăl e Mintea, Fiul e Cuv ntul, iar Duhul Sf nt e cu adevărat Duhul, precum nvaţă, folosindu se de ase- mănare, sfinţii părinţi purtători de Dumnezeu, statorni- cind dogma despre Treimea Sf ntă, mai presus de fire şi de fiinţă, despre Dumnezeu cel unul n trei ipostasuri, lă s ndu ne nouă credinţa adevărată şi o ancoră de nădejde. Căci a cunoaşte pe Dumnezeu cel unul este, după Scrip- tură, rădăcina nemuririi (Pilde XV, 2) ; şi a vedea şi a şti stăp nirea unităţii n trei ipostasuri este dreptatea n- treagă. Sau aşa trebue să nţelegem cuv ntul din Evanghe- lie : «Iar viaţa veşnică aceasta este : să Te cunoască pe Tine, unul adevăratul Dumnezeu» n trei ipostasuri «şi pe Cel ce L ai trimis, pe Iisus Hristos» (Ioan XVII, 3), n două firi şi voinţe.

33. Chinurile s nt felurite, precum şi răsplătirile cu bunătăţi. Iar acelea s nt n iad, potrivit Scripturii care zice : «In păm nt ntunecat şi neluminat, n păm ntul n- tunericul veşnic» (Iov X, 21—22), unde locuiesc păcă- toşii şi nainte de judecată şi se ntorc şi după os ndă. Căci: «Intoarcă se păcătoşii n iad» (Ps. IX, 18) şi «Moartea i va paşte pe ei» (Ps. XVIII, 15), ce este altceva, dacă nu hotăr rea din urmă şi os nda veşnică ?

34. Focul, ntunericul, viermele şi tartarul s nt m pătimirea obştească de plăcerea trupească, neştiinţa gene

143. Cuv ntul «după chipul», care l caracterizează pe om, arată şi asemănarea lui cu Sf nta Treime. Dar n aceasta se arată at t faptul că omul nu e un individ cu totul separat de ceilalţi, c t şi faptul că el are minte, cuv nt şi duh neseparate ntre ele, ci lucr nd şi arăt ndu se una prin alta, fiind om ntreg numai prin toate trei acestea.

rală a ntunericului, g dilirea aprinsă a patimii din toţi, tremurarea şi vijelia puturoasă a păcatului. Acestea se lucrează ncă de aici n sufletele păcătoşilor ca o arvună şi p rgă a chinurilor şi se arată acolo ca o deprindere.

35. Deprinderile patimilor s nt arvunele chinului, precum lucrările virtuţilor s nt ale Împărăţiei. Poruncile trebuie să le socotim şi să le numim lucrări ; iar virtuţile deprinderi, precum şi păcatele care se fac necontenit se numesc deprinderi.

36. Răsplătirile s nt pe potriva faptelor, chiar dacă multora li se pare că nu s nt pe potriva lor. Căci dreptatea dumnezeiască le dăruieşte unora viaţa veşnică, iar altora os nda veşnică. Dar şi unii şi alţii, străbăt nd veacul de aici, bine sau rău, vor primi răsplata după faptele lor. Iar mărimea şi felul răsplăţii de care se vor bucura va fi după deprinderea şi lucrarea patimilor sau a virtuţilor.

37. Sufletele mpătimite de plăceri s nt sm rcuri de foc (Apoc. XIX, 20), n care putoarea patimilor, duhnind ca o mocirlă, hrăneşte ca pe un vierme neadormit al cur viei, desfr narea trupului, şi ca pe nişte şerpi, broaşte şi lipitori ale poftelor stricate, g ndurile şi dracii stricaţi şi ţ şnitori de otravă. Starea aceasta a luat ncă de aici arvuna chinurilor de acolo.

38. Precum p rga chinurilor veşnice e ascunsă n sufletele păcătoşilor, aşa şi arvunile bunătăţilor lucrează prin Duhul şi se dăruiesc n inimile drepţilor. Căci Împărăţia cerurilor este vieţuirea virtuoasă, precum chinurile, deprinderea patimilor.

39. Noaptea care vine (Ioan IX, 4), este, după cuv ntul Domnului, ncremenirea totală a ntunericului viitor, sau n alt chip antihristul, care este şi se numeşte noapte şi ntuneric ; sau iarăşi, n nţeles moral, este nepăsarea continuă care, ca o noapte fără lună, scufundă su

fletul n somnul nesimţirii. Căci precum noaptea face pe toţi să doarmă şi este chipul morţii, prin amorţirea ce o aduce, aşa noaptea ntunericului viitor i face pe păcătoşi morţi şi nesimţitori prin ameţeala durerilor.

40. Judecata lumii acesteia (Ioan III, 19), după cuv ntul Evangheliei, stă n necredinţa celor neevlavioşi, potrivit cuv ntului : «Iar cel ce nu crede s a şi os ndit» (Ioan III, 18) ; de asemenea, n necazurile aduse de providenţă pentru ngrădire sau ntoarcere ; apoi n nr urirea plă nuirilor bune şi rele, fiind ajutate să treacă n faptă, după cuv ntul : «Înstrăinatu s au păcătoşii din p ntecele maicii lor» (Ps. LVII, 4). Judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu se arată, prin urmare, pentru ndreptarea prin pedepse şi după fapte, pe unii pedepsindu i, pe alţii miluindu i, d nd ca răsplată unora cununile, altora chinurile. Din cei pedepsiţi, cei dint i s nt cu totul necredincioşi ; cei de al doilea, credincioşi dar fără r vnă, de aceea se şi pedepsesc cu iubire de oameni. Iar cei ce s au făcut desăvârşiţi, fie n virtuţi, fie n păcate, vor avea răsplăţile cuvenite.

41. De nu se va păzi firea neprihănită prin Duhul, sau de nu se va curăţi cum se cuvine, nu va putea să se facă un trup şi un duh cu Hristos, acum şi n armonia viitoare. Căci un petec dintr o vechitură a patimilor nu l poate coase puterea cuprinzătoare şi unificatoare a Duhului la haina harului pentru ntregire.

42. Cel ce a primit n dar şi a păzit nnoirea Duhului va avea o cinste deopotrivă la alcătuirea (trupului) lui Hristos, pătimind atunci negrăit ndumnezeirea mai presus de fire. Căci nu va fi vreunul din Hristos, sau mădular al lui Hristos, dacă nu se face de aici părtaş al harului, alcătuindu se după chipul adevărului şi al cunoştinţei, cum zice apostolul (Rom. II, 20).

43. Împărăţia cerurilor este asemenea unui cort făcut de Dumnezeu, ca cel arătat lui Moise, av nd două n

căperi n veacul viitor. În cea dint i vor intra toţi c ţi s nt preoţi ai harului ; n cea de a doua, inteligibilă, numai cei care au liturghisit ncă de aici Treimii ca nişte ierarhi n desăv rşire, n ntunericul cunoştinţei de Dumnezeu. Ei au drept căpetenie n slujire şi ca prim ierarh naintea Treimii, pe Iisus, n cortul pe care l a ntemeiat El. Aceştia intr nd acolo vor fi luminaţi mai limpede de razele luminii Lui [144].

44. Multele locaşuri, de care a vorbit M ntuitorul (Ioan XIV, 2), s nt deosebitele trepte şi naintări ale stării de acolo. Împărăţia este una, dar are multe deosebiri năuntru, ntruc t unii s nt cereşti, iar alţii păm nteşti, potrivit cu virtutea, cu cunoştinţa şi cu mărimea ndum nezeirii. «Căci alta este slava soarelui, alta a lunii şi alta a stelelor ; şi stea de stea se deosebeşte n slavă» (1 Cor. XV, 41), cum zice apostolul, pe bolta dumnezeiască.

144. In prima parte a cortului din veacul viitor vor intra toţi c ţi au fost preoţi ai harului, adică au slujit lui, rodind puterea lui n viaţa lor. Dar n a doua ncăpere, n partea cea mai dinăuntru, n Sf nta Sfintelor, vor intra numai cei ce au slujit ncă de aici ca nişte arhierei, prin faptul că au intrat n ntunericul cunoştinţei mai presus de cunoştinţă a lui Dumnezeu, ca Moise pe Sinai, ajung nd p nă n faţa lui Dumnezeu cel n Treime şi cu totul indefinit n abisul bogăţiei Sale, dar n acelaşi timp la simţirea cea mai intensă a prezenţei Lui tainice şi iubitoare, trăită ca atare prin faptul că e o iubire ntre cele trei Persoane atotdesăv rşite şi, prin aceasta, l ngă focarul suprem al iubirii. Ei au intrat adică p nă acolo p nă unde a intrat primul Ierarh şi Căpetenia oricărei slujiri adusă lui Dumnezeu, adică Iisus Hristos ca om, Care ca Dumnezeu primeşte slujirea ca Unul din Treime. Uniţi cu Hristos, luminaţi de infinitatea luminoasă a dumnezeirii Sale, de lumina Treimii atotiubitoare, s nt luminaţi şi ei mai mult dec t cei din prima ncăpere. Cunoştinţa aceasta n ntunericul mai presus de cunoaştere i desăv rşeşte pe cei ce ajung acolo, pentru că e o cunoştinţă prin experienţa cea mai intensă a lui Dumnezeu ca suprema comuniune de Persoane, deci ca izvor din care iradiază n ei această iubire, făc ndu i şi pe ei iubitori la maximum. Se simte aci influenţa lui Dionisie Areopagitul. Aceştia s nt, prin viaţa lor de maximă intensitate a simţirii lui Dumnezeu, la extrema opusă a celor ajunşi la suprema amorţire şi nesimţire din iad, amorţire şi nesimţire produsă de patimile care i obosesc şi i epuizează p nă la urmă de orice putere stimulatoare.

45. Cel ce şi a curăţit mintea prin lacrimi, iar sufletul şi l a nviat ncă de aici prin Duh, ajunge pentru scurtă vreme mpreună vieţuitor cu ngerii şi netrupesc ca un nesupus stricăciunii. Iar trupul şi l face prin raţiune, chip luminos şi arzător al frumuseţii dumnezeieşti, din plăsmuire de lut ; şi l face cum era după fire, dacă nestrică ciunea trupurilor este nlăturarea musturilor şi a ngro şării[145].

46. Trupul nestricăciunii este trupul păm ntesc afară de musturi şi de grosime, prefăcut n chip negrăit din trup sufletesc n trup duhovnicesc, nc t este şi păm ntesc şi ceresc, prin subţirimea nfăţişării dumnezeieşti. Căci aşa cum a fost plăsmuit la nceput, aşa va şi nvia, ca să fie după chipul Fiului Omului, mpărtăşindu se n ntregime de ndumnezeire[146].

145. Raţiunea poate fi aci şi Logosul sau Cuv ntul lui Dumnezeu, Care adres ndu se omului credincios ca Persoană şi Cuv nt, ca Persoană ce revendică pe acela prin cuv ntul Ei pătrunzător, l ridică pe acesta la starea de supremă responsabilitate, n lumina comuniunii care l luminează la maximum şi pe el şi pe Dumnezeu. Dar poate fi şi raţiunea omenească nălţată de Raţiunea sau Cuv ntul dumnezeiesc. O astfel de raţiune responsabilă şi cunoscătoare a relaţiei omului cu Dumnezeu şi deschisă nţelegerii ntregii realităţi n ad ncimea nesf rşită a lui Dumnezeu, umple pe om de lumină, iar această lumină iradiază şi pe faţa lui, făc ndu l o «statuie» transparentă, ca o membrană nematerială, dintr o statuie de lut opac. Această transparenţă face pe om nestricăcios, căci ea nseamnă şi o ndepărtare a musturilor din el şi a grăsimii şi grosimii, care s nt supuse la maximum proceselor de descompunere. Această concepţie stă la baza chipurilor subţiri, transparente şi luminoase din icoanele bizantine. C t de departe de această concepţie spiritualizatoare a omului, este cea manifestată n trupurile rotunde ale tablourilor religioase din Occident, care s au născut mai mult dintr un interes al pictorilor lor pentru anatomie, dec t dintr un interes de redare a stării de nviere, anticipată ncă de aici de sfinţi. Postul şi capătă şi el deplina lui semnificaţie ntr o astfel de concepţie.

146. Se accentuează din nou subţirimea ca notă a trupului ndumnezeit şi restabilit n frumuseţea lui firească, care nu e opusă unei anumite vigori, subţirime şi vigoare n care se implică nestricăciunea (incoruptibilitatea). Trupul n starea aceasta a ajuns pnevmatic din sufletesc.

47. Păm ntul celor bl nzi este Împărăţia cerurilor, sau deprinderea teandrică a Fiului[147], la care am intrat, sau intrăm, primind naşterea nfierii prin har, şi nnoirea prin nviere. Sau iarăşi păm ntul sf nt este firea ndumnezeită [148], sau poate şi păm ntul acesta curăţit după vrednicia celor de pe păm nt. Sau, după alt nţeles, păm ntul moştenit de cei cu adevărat sfinţi este seninătatea ne n viforată, dumnezeiască, a păcii mai presus de minte, n care se va sălăşlui neamul celor drepţi, unde nu i va mai tulbura nimic din cele create, prin zgomotul şi cu ispita lor.

48. Păm ntul făgăduinţei este nepătimirea. Din ea izvorăşte veselia Duhului, asemenea laptelui şi mierei.

49. În veacul viitor sfinţii şi vor grăi unii altora n chip tainic cuv ntul lăuntric, rostit n Duhul Sf nt[149].

50. Dacă nu ne cunoaştem cum ne a făcut Dumnezeu, nu ne vom cunoaşte cum ne a făcut păcatul.

pentru că Duhul cov rşeşte n el simţirile trupeşti ale sufletului. Dar el devenind ceresc, răm ne şi păm ntesc, pentru că nu leapădă materia, ori c t de transparent ar deveni prin Duhul dumnezeiesc. Trupul ajuns astfel atinge statura prevăzută de Dumnezeu a omului, cum o are Fiul lui Dumnezeu cel ntrupat, după nviere, motiv pentru care se numeşte *Fiul Omului* prin excelenţă.

147. Deprinderea teandrică a Fiului este deplina armonie a voinţei omeneşti cu cea dumnezeiească n Hristos, nc t Hristos urmăreşte un singur scop şi ca Dumnezeu şi ca om, pe o singură linie. Ba e terenul solid pe care st nd şi noi neclintiţi, avem fericirea comuniunii depline cu Dumnezeu ; avem lucrarea omenească străbătută de cea dumnezeiască.

148. Firea ndumnezeită este păm ntul sf nt, căci trupul nostru făcut din păm nt a devenit sf nt prin ndumnezeire. Prin trupul ndumnezeit ceresc, păm ntul devine ndumnezeit, o membrană din care iradiază tot aurul luminos şi toate dimensiunile şi raţionalităţile spirituale ale infinitului, ca şi prin trupul nostru subţiat.

149. Sfinţii, cunosc ndu şi n veacul viitor lăuntrul lor n mod reciproc, vor cunoaşte din vedere tot ce au să şi spună, şi vor vedea reciproc fiinţa ca atotcuprinzător cuv nt, spun ndu şi tot ce au să şi spună prin reciproca lor intimitate şi sinceritate totală. Sufletul le va fi ntreg n lumina feţei.

51. Toţi c ţi au primit ncă de aici plinătatea desăvârşirii lui Hristos, s nt deopotrivă după v rstă n Duh.

52. Cei ce au purtat ostenelile se vor bucura şi de răsplăţi. Dar cantitatea sau felul lor, adică măsura, o va arăta r nduiala şi starea de acolo prin mpărtăşire.

53. Fiii nvierii lui Hristos vor fi, zice, minţi, adică deopotrivă cu ngerii, ajunşi sfinţi prin nestricăciune şi ndumnezeire.

54. În veacul viitor ngerii şi sfinţii vor spori n adăugirea harurilor şi niciodată nu vor sf rşi, sau nu vor slăbi n dorirea bunătăţilor. Căci n veacul de acolo nu va fi slăbire sau micşorare a virtuţii n favoarea păcatului.

55. Bărbat desăv rşit să socoteşti că este aici cel ce a primit asemănarea v rstelor lui Hristos, ca pe o arvuna ; iar pe cel desăv rşit n veacul viitor, l arată puterea n dumnezeirii.

56. Cel desăvârşit in virtute ncă de aici, potrivit cu v rstele duhului, va avea n veacul viitor o cinste şi o ndumnezeire deopotrivă cu cei de acelaşi fel [150].

57. Slava adevărată, spun că este cunoştinţa sau vederea Duhului, sau şi pătrunderea cu de amănuntul a dogmelor, sau cunoaşterea credinţei adevărate.

58. Uimirea este ridicarea desăv rşită a puterilor sufletului spre cele cunoscute şi unite ale slavei celei preamărite. Sau iarăşi, uimirea este ridicarea curată şi ntreagă spre puterea nemărginită, ntru lumină. Iar extazul este nu numai răpirea puterilor sufletului la cer, ci şi ieşirea totală din simţirea nsăşi. Iar dragostea ndoită este beţia Duhului care ţine dorul n mişcare [151].

150. Nu ne dăm seama de decăderea noastră de la umanitate prin păcat, dacă nu ne cunoaştem frumuseţea originară, la care revenim prin curăţirea de păcat şi prin unirea cu Dumnezeu, modelul nostru, pentru care ne o facem transparentă.

151. Sf ntul Grigorie Sinaitul face aci o deosebire ntre uimire şi extaz. Uimirea este ridicarea totală a puterilor sufletului la cele cunoscute şi unite, adică ne mpărţite ale slavei măreţe a lui Dumnezeu. P nă

59. Dragostea extatică n Duh este de două feluri : cea din inimă şi cea extatică. Cea dint i este a celor ce se luminează ncă ; cea de a doua este a celor desăvârşiţi n dragoste. Dar am ndouă scot mintea lucrată de ele din simţire, dacă dragostea dumnezeiască este beţia minţii fireşti n cele mai nalte ale Duhului, prin care e scoasă şi simţirea din toate legăturile[152].

60. Începutul şi pricina g ndurilor este mpărţirea prin neascultare a amintirii simple şi unitare a omului. Prin aceasta a pierdut şi amintirea de Dumnezeu. Căci făc ndu se din simplă, compusă şi din unitară, felurită, şi a pierdut unitatea mpreună cu puterile ei[153].

61. Tămăduirea amintirii este ntoarcerea de la amintirea rea, născătoare de g nduri stricătoare, la starea ei simplă de la nceput. Căci neascultarea, unealta păca

este o distingere ntre una şi alta din cele cunoscute, acestea se prezintă ca mărginite şi nu st rnesc uimirea. E altceva aci dec t «distin guer pour unir» a lui Maritain, sau «distinguer pour connaitre». Dar n uimire sufletul păstrează ncă simţirea, sau conştiinţa bucuriei sale de ceea ce vede. Extazul ridică sufletul şi din simţirea de sine. Nu mai ştie că bucuria e a sa, deşi trăieşte o stare de nemărginită bucurie. Iubirea n ambele ei forme are n plus mişcarea dorului spre tot mai multă unire, deşi e ca o beţie a Duhului. Sau tocmai beţia aceasta e ca un entuziasm echivalent cu o mişcare spre şi mai multă unire. Deci o simţire există şi n această dragoste extatică.

152. Aici se precizează care s nt cele două grade ale dragostei extatice : cea din inimă şi cea propriu zis extatică. Cea dint i este a celor ce se luminează ncă, adică a celor ce sporesc n cunoaştere ; a doua e a celor ajunşi dincolo de stadiul acesta, la desăv rşire. Se aduc aci precizări categoriilor areopagitice.

Tot aci se precizează ce nseamnă ridicarea minţii mai presus de simţire. E vorba de simţirea ce se naşte din legătura de plăcere sau de durere cu orice altceva.

153. Amintirea simplă de la nceput a fost pomenirea ne ncetată a lui Dumnezeu. Această pomenire pierz nd o noi, amintirea cea simplă s a divizat. Aşa s a născut şi aşa se succede felurimea g ndurilor la cele mărginite, odată cu uitarea unora c nd ne amintim de altele. Omul nu şi mai poate reţine mintea la un singur lucru, pentru că fiecare e mărginit şi nu poate ntreţine n om un interes netrecător. C nd mintea se n

tului, nu a stricat numai amintirea simplă a sufletului faţă de bine, ci şi toate puterile lui, ntunec nd dorinţele fireşti ce tindeau spre virtute [154]. Dar amintirea o tămăduieşte, ridic nd o dela starea contrară firii, la cea mai presus de fire, n mod principal, pomenirea stăruitoare a lui Dumnezeu, ntărită prin rugăciune şi străbătută de Duhul.

62. Pricinile patimilor s nt faptele păcătoase ; pricinile g ndurilor, patimile ; ale nălucirilor, g ndurile ; ale chipurilor, amintirea ; ale amintirilor, uitarea[155], ale uitării, neştiinţa ; ale neştiinţei, nepăsarea ; nepăsarea e născută de dorinţa poftitoare ; iar maica dorinţelor e nestatornicia ; pricina nestatorniciei este lucrarea faptei ; iar fapta este din dorinţa nesocotită a păcatului şi din aplecarea simţurilor către cele supuse lor.

63. G ndurile s nt n partea raţională ; patimile furioase n iuţime ; amintirea dorinţei dobitoceşti este n partea poftitoare. In partea nţelegătoare se formează nălucirile ; iar n cea cugetătoare răsar şi lucrează chipurile [156].

dreaptă nsă spre Dumnezeu (amintirea vine de la *admentem* — a ţine mintea la ceva sau ceva n minte; aminte să ne fie, nseamnă a ţine ceva n minte) nu mai e divizată de g ndurile variate ce se succed, pentru că Dumnezeu e nemărginit, e o hrană nemărginită pentru contemplaţie. De aceea numai n legătură cu Dumnezeu putem păstra amintirea ne ncetată, sau amintirea propriu zisă. Sf ntul Grigorie Sinaitul se dovedeşte un mare analist al stărilor sufletului, aduc nd explicări convingătoare unor nvăţături care se afirmau de multe ori fără ultimele lor explicări.

154. In textul din *Filocalia greacă* ni se pare că s nt unele greşeli. In el se spune : «Tămăduirea amintirii *originare*» şi: «neascultarea a creat nu numai amintirea *simplă* a sufletului, faţă de bine».

155. Avem aci un paradox ; pricina amintirilor ispititoare este uitarea ndatoririlor spre bine.

156. Sf ntul Grigorie Sinaitul distinge aci pe l ngă partea raţională a sufletului, pe cea nţelegătoare, care pare să aibă şi puterea imaginaţiei, şi pe cea cugetătoare, care are o putere apropiată de puterea imaginaţiei, dar are n ea şi puterea oarecărei trezvii critice.

64. Tăbăr rea g ndurilor rele e ca un şuvoi de r u. Prin ele vine momeala, iar după aceasta se naşte ncuviinţarea păcatului, ca o inundare de valuri ce acopere inima[157].

65. Socoteşte plăcerea v scoasă, ca o mocirlă ad ncă, sau ca un sm rc al desfr nării. O astfel de mocirlă e şi povara grijilor păm nteşti, de care ngreuindu se mintea pătimaşă, e scufundată de g nduri n ad ncul deznădejdii.

66. Scriptura a numit adeseori g nduri şi raţiunile lucrurilor, precum a numit şi chipurile raţiuni şi raţiunile chipuri. Aceasta se nt mplă deoarece mişcarea acestora (a g ndurilor) este n sine nematerială, dar prin lucruri ia chip şi se preface, şi aşa momeala se cunoaşte şi capătă nume prin arătare[158].

67. G ndurile păcătoase s nt raţiunile dracilor şi nainte mergătoarele patimii, precum raţiunile şi chipurile s nt ale lucrurilor. Este cu neputinţă a face vreun bine sau vreun rău, dacă nu este momit nt i g ndul tău. Căci g ndul este mişcarea fără chip a momelii unor lucruri oarecare[159].

157. Inima are aci sensul conştiinţei de sine. Încuviinţarea păcatului acoperă conştiinţa de sine ca o inundare de valuri.

158. Se pare că sf ntul Grigorie Sinaitul nţelege prin λογισμοί, nu nţelesuri, ci chipuri concrete ale lucrurilor. Aşa rezultă din contextul cap. 62, 66, 67 ş.a. El explică cum nseşi raţiunile naturale ale lucrurilor, care şi au originea n g ndirea lui Dumnezeu, pot deveni, prin chipurile lor văzute, g nduri ispititoare la păcat, sau momeli. El se arată astfel nţeleg nd trecerea g ndurilor n chipuri concrete, n lucruri, ca nişte plasticizări ale acelora. El explică aci şi n cap. 68 ideea sf ntului Maxim Mărturisitorul despre nţelesurile simple şi nţelesurile compuse (cu patima) ale lucrurilor (*Capete despre dragoste* III, 42—43; Filoc. rom. II, p. 85). In general, sf ntul Grigorie Sinaitul duce mai departe g ndirea părinţilor anteriori printr o aplicare mai accentuată la situaţiile concrete ale luptei cu ispitele.

159. Contrar cu ceea ce ne am fi aşteptat, sfântul Grigorie Sinaitul nţelege (cel puţin aci) prin g nduri porniri neconcretizate spre păcat. Ca atare ele s nt raţiuni ale demonilor ca spirite. Ele se introduc n

68. Materia lucrurilor naşte g nduri simple ; iar momeala drăcească făureşte pe cele rele. Deci g ndurile şi raţiunile fireşti se deosebesc de cele potrivnice firii şi de cele mai presus de fire [160].

69. G ndurile fireşti lucrează la fel la schimbarea omului, ca şi cele contrare firii. Dar cele după fire se schimbă ndată n cele mai presus de fire [161]. G ndurile s nt pricini reciproce ale schimbării din ele şi se nasc unele pe altele. G ndurile despre lucruri materiale s nt pricini ale naşterii şi schimbării celor drăceşti. Ele se nasc şi se schimbă din momeală. Iar cele dumnezeieşti se nasc şi se schimbă din cele fireşti. Căci cele fireşti dau naştere la cele mai presus de fire. Schimbarea fiecăruia e pricină şi prilej de naştere a celui nrudit, n chip mpătrit.

70. Însemnează ti că nainte de g nduri s nt pricinile ; nainte de năluciri s nt g ndurile ; nainte de patimi, nălucirile ; iar nainte de draci, patimile, ca un lanţ şi ca o or nduială vicleană a duhurilor neor nduielii. Una

sufletul nostru sau n chipurile lucrurilor şi aşa şi găsesc n chipurile lucrurilor concretizările obiectelor păcatului. Demonii pot str mba n forme ispititoare spre păcat chipurile lucrurilor, pentru că acestea s nt concretizări plasticizate ale unor raţiuni divine, pe care le pot g ndi şi demonii, dar str mb ndu le sau introduc nd n ele modificări ispititoare.

160. Nu totdeauna g ndurile s nt rele. S nt şi g nduri simple ale lucrurilor, identice cu raţiunile lor naturale, preexistente n Dumnezeu, Creatorul lucrurilor. Ba s nt şi g nduri mai presus de fire. Prin acestea s ar putea nţelege g nduri despre Dumnezeu, despre ngeri, despre relaţiile noastre cu Dumnezeu, dar poate şi g ndurile despre lucruri, c nd le vedem pe acestea n nţelesurile lor ad ncite in ambianţa de lumină nesf rşită a lui Dumnezeu.

161. G ndurile după fire, dacă nu le lăsăm să cadă n g nduri ispititoare ale lucrurilor, care le schimbă firea n rău, devin cu uşurinţă g nduri mai presus de fire. De altfel e foarte greu să se tragă o graniţă ntre caracterul natural al g ndurilor şi caracterul lor mai presus de fire. Căci tot ce e natural se nţelege ca av ndu şi originea n Dumnezeu şi nţeleg ndu se in El.

at rnă de alta. Dar nici una nu lucrează prin sine, ci e pusă n lucrare de draci. Nici nălucirea nu şi face chipuri, nici patima nu lucrează fără puterea drăcească ascunsă. Căci deşi satana a căzut zdrobit, el poate şi mai mult mpotriva noastră, prin nepăsarea noastră, ng mf ndu se din pricina noastră.

71. Ei dau o formă minţii noastre, mai bine zis ne formează după chipul lor şi ne momesc prin deprinderea patimii, care stăp neşte şi lucrează n sufletul nostru. Căci dracii au deprinderea patimilor, ca o pricină a formării de chipuri (idoli) n mintea noastră. Deci ei ne fac puterea de nchipuire să lucreze n mod felurit şi n multe forme, fie n stare de trezvie, fie n somn. Căci ei nşişi se mbracă şi se preschimbă n felurite chipuri ; dracii poftei se schimbă uneori n porci, alteori n măgari, alteori n armăsari, ntăr taţi şi nfierb ntaţi ; cei ai m niei, uneori n păg ni, alteori n lei ; cei ai lăcomiei, uneori n lupi. alteori n leoparzi ; cei ai vicleniei, uneori n şerpi, alteori n năp rci, iar alteori n vulpi ; cei ai ndrăznelii, n c ini ; cei ai tr ndăviei, n motani ; cei ai curviei se mai prefac uneori n şerpi, alteori n corbi şi gaiţe. Dracii patimilor sufleteşti se prefac n păsări, mai ales cei din văzduh. Închipuirea are trei pricini, prin care schimbă chipurile duhurilor, după cele trei părţi ale sufletului. De aceea şi nălucirile s nt de trei feluri : de păsări, de fiare şi de dobitoace, după puterea poftitoare, m nietoare şi raţională a sufletului. Căci cele trei căpetenii ale patimilor se narmează pururea mpotriva celor trei puteri. Şi după patima care dă chip sufletului se apropie de noi şi iau un chip nrudit [162].

162. Fiecare patimă dă un anumit chip sufletului şi ca urmare şi nfăţişării noastre exterioare. De aceea chiar şi demonii iau, măcar că s nt duhuri, anumite forme după patima pe care o cultivă mai mult. Şi această formă ne o imprimă şi nouă după patima pe care caută să ne o inspire mai mult. Patimile de m ndrie ne dau o formă care seamănă cu cele ale păsărilor semeţe din văzduh, căci ele se imprimă mai mult părţii

72. Dracii plăcerii (voluptăţii) se apropie adeseori ca foc şi cărbuni aprinşi. Căci duhurile iubitoare de plăcere aprind partea poftitoare a sufletului, iar pe cea cugetătoare o ntunecă, zăpăcind o. Fiindcă plăcerea patimilor e pricină de ardere, de zăpăceală şi de ntuneric.

73. Noaptea patimilor este ntunericul neştiinţei. Sau iarăşi, noaptea este mpărăţia n care se nasc patimile. În ea mpărţeşte stăp nul ntunericului şi umblă duhurile care iau chip ca fiarele codrului, ca păsările cerului şi ca t r toarele păm ntului, căut nd cu urlete să ne răpească şi să ne măn nce (Ps. CIII, 21).

74. În vremea lucrării patimilor, unele g nduri merg nainte, altele urmează ; g ndurile premerg nălucirilor, iar patimile le urmează. În ce priveşte pe draci, patimile premerg acestora, iar dracii le urmează lor.

75. Începutul şi pricina patimilor este reaua ntrebuinţare (abuzul) ; ale relei ntrebuinţări, este schimbarea rea ; ale schimbării este aplecarea deprinderii voinţei ; mijlocul de cercare a voinţei este momeala ; pricina momelii s nt dracii, ngăduiţi de Providenţă ca să ne arătăm libertatea noastră cum este.

76. Deprinderea pătimaşă a sufletului este veninul acului păcatului spre moarte. Căci cel ce s a mbibat de bună voie de patimi şi are purtarea nemişcată şi neschimbată [163].

77. Patimile au felurite numiri, dar se mpart n trupeşti şi sufleteşti. Cele trupeşti se sub mpart n dure

noastre cugetătoare, făc ndu ne semeţi la nfăţişare şi cu capul nălţat; patimile care aprind m nia ne dau nfăţişări de fiare; cele care aţ ţă pofta ne dau nfăţişări de dobitoace. Iată o dovadă a plasticizării raţiunilor.

163. E nemişcarea n sens rău, de care a vorbit sf ntul Grigorie Sinaitul n cap. 39. Cine e mişcat numai de o patimă e ca şi cum nu s ar mişca, căci nu el se mişcă, ci e mişcat şi nu poate să se mişte altfel. E o mişcare monotonă, o neputinţă de a ieşi din ea. Nimic nou nu se n t mplă n el, nimic care manifestă propriu zis noutatea vieţii. Acolo e moartea.

roase şi pricinuitoare de păcat. Cele dureroase se sub m part iarăşi n boli şi pedepse povăţuitoare. Cele sufleteşti se mpart n patimi ale m niei, ale poftei şi ale raţiunii. Cele ale raţiunii se sub mpart n nălucitoare şi cugetătoare. Dintre acestea, unele se nasc din voinţă prin reaua ntrebuinţare, altele s nt fără voie, din vreo silă, cum s nt patimile zise fără vină. Părinţii le au numit pe acestea şi urmări sau nsuşiri fireşti.

78. Altele s nt patimile trupeşti şi altele cele sufleteşti ; altele cele ale poftei şi altele cele ale iuţimii (m niei) ; altele cele ale raţiunii şi altele cele ale minţii şi ale nchipuirii. Dar se nsoţesc ntre ele şi lucrează unele cu altele. Cele trupeşti cu cele ale poftei, cele sufleteşti cu cele ale iuţimii ; şi iarăşi, cele raţionale cu cele ale minţii şi cele ale minţii cu cele ale imaginaţiei şi ale amintirii.

79. Patimile iuţimii s nt : m nia, amărăciunea, strigarea, aprinderea grabnică (vărsarea năprasnică a fierii) cutezanţa semeaţă, nfumurarea, trufia şi celelalte. Ale poftei s nt : lăcomia, desfr narea, ne nfr narea, nesătura rea, iubirea de plăcere, iubirea de arginţi, iubirea de sine care e cea mai cumplită din toate. Iar ale trupului s nt : curvia, preacurvia, necurăţia, destrăbălarea, nedreptatea, lăcomia p ntecelui, lenea, uşurătatea, iubirea de podoabe (luxul), iubirea de petreceri şi celelalte. Cele ale părţii raţionale s nt : necredinţa, hula, viclenia, uneltirea, iscodirea, făţărnicia, grăirea de rău, clevetirea, os ndirea, dispreţuirea, luarea n r s, prefăcătoria, minciuna, vorbirea de lucruri ur te, de prostii, umblarea cu lucruri ascunse, ironia, fala, dorinţa de a plăcea oamenilor, semeţia, jurămintele str mbe, vorbirea fără rost. Ale minţii s nt : părerea de sine, nălţarea, laudele, cearta, pizma, nc ntarea de sine, grăirea mpotrivă, surzenia cu voia, nchipuirea, nălucirile, răstălmăcirile, dorinţa de a te arăta, iubirea de slavă, sau m ndria, cea dint i şi cea mai de pe urmă

din toate relele. Iar cele ale cugetării s nt : mprăştierile, rătăcirile, robirile, ntunecarea, orbirea, amăgirile, momelile, ncuviinţările, aplecările, abaterile şi cele asemenea acestora. Ca să spun pe scurt, toate relele potrivnice firii s au amestecat cu aceste trei puteri ale sufletului, precum toate bunătăţile se află mpreună n ele prin fire.

80. Minunate s nt cuvintele de slăvire pline de uimire ale lui David faţă de Dumnezeu. «Minunată s a făcut, zice, cunoştinţa Ta către mine, căci nu pot să mă ridic p nă la ea» (Ps. CXVIII, 6), fiind mai puternică şi neajunsă şi mai presus de cunoştinţa şi de puterea mea neputincioasă. Chiar şi trupul e ne nţeles. Căci are o alcătuire compusă, ntreită n tot chipul, dar ţine ntr o unică armonie mădularele şi părţile sale. Pe de altă parte, n trup stăp neşte numărul şapte şi doi, care arată vremea şi firea, după cei nvăţaţi n ale numerelor. Astfel şi el este o unealtă a firii, care arată slava măreţiei treimice, după legile care c rmuiesc firea [164].

81. Legile firii s nt mbinările felurite ale mădularelor lucrătoare, pe care cuv ntul le a numit şi deosebiri, ca tot at tea părţi n care se arată nsuşirile trupului. Sau iarăşi, legea firească este lucrarea fiecărei forme şi a fiecărui mădular n baza puterii sale. Precum Dumnezeu ţine n lucrare şi mişcă toată zidirea, aşa sufletul ţine n lucrare şi n mişcare mădularele trupului şi l mişcă pe fiecare spre lucrarea sa. Dar e de cercetat pentru care pricină bărbaţii purtători de Dumnezeu spun uneori că

164. Numărul doi care stăp neşte n trup arată firea lui dependentă. Căci doi s nt ochii, două urechile etc. Dar n trupul trecător stăp neşte şi numărul trei şi şapte, care reprezintă timpul. El are trecut, prezent şi viitor şi viaţa lui se repetă n cicluri de şapte zile. Se mai spune că toată materia trupului se schimbă n curs de şapte ani. Mişcarea timpului n cicluri de şapte unităţi o exprimă şi Facerea, unde se spune că Dumnezeu a creat lumea n şapte zile. Şapte reprezintă mplinirea a ceea ce se mişcă n timp. Numărul trei arată poate şi fiinţa, puterile şi lucrările.

iuţimea şi pofta s nt puteri ale trupului, iar alteori că s nt ale sufletului ? Răspundem, că nu este nici o nepotrivire ntre cuvintele sfinţilor, pentru cei ce le cunosc cu de amănuntul, ci am ndouă susţinerile s nt adevărate şi ele pot fi schimbate ntre ele n chip nţelept, din pricina, creării sufletului şi a trupului pentru un mod de convieţuire negrăită. Căci mbinarea lor este de aşa fel, că sufletul poate să fie desăv rşit de aici, iar trupul e nedesăv r şit din pricina creşterii prin hrană. Astfel sufletul are n sine şi puterea poftei doritoare şi puterea iuţimii spre vigoarea dragostei, dar de la plăsmuirea lui e zidit raţional şi mintal. Căci nu i s a dat o iuţime fără raţiune şi o poftă fără minte. Precum nici trupul nu le avea pe acestea astfel, mai nainte. Ci fiind zidit nestricăcios, era fără mus time, din care a urmat pofta şi m nia furioasă. Căci după neascultare, căz nd n stricăciune şi n grosimea dobitoacelor, a răsărit ca urmare neapărată şi iuţimea şi pofta n el. De aceea trupul se şi mpotriveşte voinţei sufletului, prin iuţime şi poftă, c nd domină el. Iar c nd se supune muritorul celui raţional, urmează sufletului spre săv rşirea celor bune. Deci abia c nd s au amestecat cele venite pe urmă n trup, cu nsuşirile sufletului, s a asemănat omul dobitoacelor, supun ndu se legii păcatului, pentru trebuinţa firii şi făc ndu se din fiinţă raţională — dobitoc şi din om—fiară [165].

165. Sf ntul Grigorie Sinaitul explică tot ce are trupul viu din suflet. Chiar iuţimea şi pofta şi le nsuşeşte trupul din suflet. Deci sufletul a fost făcut pentru convieţuirea cu trupul, put nd alcătui şi susţine un trup viu. De aceea i s a dat iuţimea şi pofta, cu posibilitatea de a sluji nu numai unor scopuri spirituale, ci şi ntreţinerii şi creşterii trupului, desigur tot n vederea spiritualizării trupului şi a materiei. Adică iuţimea şi pofta, av nd la bază un caracter spiritual, legat de minte şi de raţiune, primesc prin unirea sufletului cu trupul şi un caracter animalic, sau o funcţie n slujba trupului ca organism biologic, nrudit n privinţa aceasta cu cel animalic. S ar putea spune că, prin iuţime şi poftă, raţionalitatea sufletului are n ea posibilitatea de a se plasticiza ca trup organizat. Desigur, aceasta nu nseamnă că sufletul există temporal naintea trupului, ci ncepe să existe manifest ndu se n formarea trupului prin iuţimea

82. Sufletul, fiind creat raţional prin suflare şi nţe-legător prin nsuflare dătătoare de viaţă, nu a fost creat de Dumnezeu deodată cu iuţimea şi cu pofta dobitocească, ci cu puterea dorinţei şi pe l ngă ea, cu vigoarea dragos-tei. La fel nici trupului nu i a sădit, prin plăsmuire, de la nceput iuţimea şi pofta neraţională. Căci pe acestea le a primit pe urmă prin neascultare, făc ndu se muritor, stricăcios şi dobitocesc[166]. Căci trupul, zic cuv ntătorii de Dumnezeu, a fost zidit nestricăcios, precum va şi nvia, deşi n stare să primească şi stricăciunea. Iar sufletul a fost făcut nepătimitor. Dar s au stricat am ndouă şi s au amestecat, n urma legii preafireşti a mişcării unuia n altul (perihorezei), şi a mpărtăşirii unuia din celălalt. Sufletul s a mbibat de patimi, mai bine zis de draci, iar trupul s a făcut asemenea dobitoacelor necuv ntătoare prin lucrarea şi prin stăp nirea stricăciunii. Puterile am ndurora făc ndu se una, l au făcut pe om să devină, prin m nie şi poftă, un animal neraţional şi fără minte. Şi aşa s a făcut asemenea cu dobitoacele, după Scriptură, şi ntocmai cu ele n tot chipul (Ps. XLVIII, 21)[167].

(energia) şi pofta ce se prelungesc n trup, ntruc t prin acestea ncepe deodată cu aducerea lui la existenţă să se plasticizeze n trup. De altfel n general, planul material nu e dec t o raţionalitate plasticizată şi ca atare raţionalitatea aceasta are n ea nsăşi o energie şi un impuls spre plasticizare, care, n cazul raţiunii personale umane, echivalează cu iuţi-mea şi cu pofta. C nd acestea nu s nt conduse bine de raţiune, se nasc păcatele şi nseşi deformările şi tendinţele de descompunere a trupului, ca plasticizare a sufletului raţional. De aceea păcatul, ca dezordine, n-cepe n raţiune, n suflet.

166. Dar iuţimea şi pofta s au prelungit n trup la nceput nu ca iuţime şi poftă animalică, ci ca iuţime şi dorire spirituală. Pe urmă au luat, prin cădere, caracterul animalic, sau şi animalic.

167. Prin aceasta şi a nrăit şi sufletul calitatea. Iuţimea şi pofta, pun ndu se ntr o măsură mai mare n slujba creşterii şi susţinerii trupu-lui, au pus prin aceasta nsuşi sufletul, ntr o mare măsură, n slujba trupului şi au luat chiar n suflet un caracter iraţional, animalic. Greu se poate găsi n scrisul patristic o insistenţă aşa de stăruitoare n expli

83. Începutul şi pricina virtuţilor este buna intenţie, apoi dorinţa binelui. Precum Dumnezeu este pricina şi izvorul a tot binele, aşa nceputul binelui n noi este credinţa, mai bine zis Hristos, piatra credinţei, pe Care L avem ca ncepătură şi temelie a tuturor virtuţilor. Căci pe El am aşezat şi pe El clădim tot binele. El este piatra cea din capul unghiului, care ne leagă pe noi cu Sine [168] şi mărgăritarul de mare preţ, pe care căut ndu l monahul, care pătrunde n ad ncul liniştii, vinde toate voile sale prin ascultarea poruncilor [169], ca să l c ştige pe El.

84. Virtuţile şi ţin cumpăna ntre ele şi toate se adună ntr una şi se mplinesc ntr o ntocmire şi ntr un singur chip al virtuţii. Căci s nt virtuţi propriu zise şi virtuţi mai mari ca virtuţile, care cuprind şi susţin pe cele mai multe, sau chiar pe toate, cum e dragostea dumnezeiască, smerenia şi răbdarea dumnezeiească. Fiindcă zice Domnul despre aceasta : «Prin răbdarea voastră veţi c ş tiga sufletele voastre» (Luca XXI, 19), dar nu a zis ntru postirea voastră, sau ntru privegherea voastră. Iar prin răbdare nţeleg pe cea după Dumnezeu. Ea e mpărăteasa virtuţilor, temelia bunătăţilor bărbăteşti. Căci ea este pacea n războaie, seninul n furtună, statornicia ne

carea complexei şi tainicei legături dintre suflet şi trup ca n aceste capete ale sf ntului Grigorie Sinaitul. Scrierea aceasta a lui este dominată de preocuparea antropologică.

168. Este o aplicare la credinciosul individual a expresiilor : Hristos, piatra cea din capul unghiului, Hristos, piatra credinţei, Hristos, ncepătura vieţii noastre. El este n fiecare din noi izvorul binelui, al efortului spre dob ndirea virtuţilor, pe El clădim trupul virtuţilor.

169. O interpretare tot aşa de interesantă a parabolei biblice despre omul care vinde toate averile sale, pentru a cumpăra ţarina sau ascultarea care cuprinde pe Hristos, comoara de mare preţ. Averile s nt aci voile omului. Omul care vrea să se m ntuie renunţă la voile sale, care nu l pot m ntui, pentru a şi nsuşi prin ascultare voia lui Hristos, pentru a face voia sau poruncile Lui, căci prin aceasta dob ndeşte viaţa veşnică. Cel ce iubeşte renunţă la voile sale pentru cel iubit şi pentru iubirea aceluia. Căci n El are viaţa, cum nu o are prin mplinirea voilor sale.

strămutată n cei ce au dob ndit o. Pe cel ce a dob ndit o pe aceasta n Hristos Iisus nu l vor putea vătăma nici armele, nici suliţele, nici c mpurile de bătaie, nici chiar războaiele dracilor, nici mulţimea ntunecată a celor potrivnici.

85. Virtuţile, deşi se nasc unele din altele, şi au ob rşia n cele trei puteri ale sufletului, afară de cele dumnezeieşti. Căci pricina şi ncepătura celor patru virtuţi cuprinzătoare n cei fireşti şi ale virtuţilor dumnezeieşti, din care şi prin care fiinţează celelalte, a chibzuinţei, a bărbăţiei, a neprihănirii şi a dreptăţii, este nţelepciunea dumnezeiască a cunoscătorilor de Dumnezeu, cea mişcată de Duhul. Aceasta mişc ndu se n minte n chip mpătrit, le lucrează pe toate, nu deodată, ci pe fiecare deosebit la vremea ei, după cum voieşte. Pe una ca lumină, pe alta ca putere ageră şi ca insuflare pururea n mişcare, pe a treia ca putere sfinţitoare şi curăţitoare, iar pe a patra ca rouă a curăţiei, care nveseleşte şi curăţeşte de arsurile patimilor. Precum s a spus mai nainte fiecăruia dintre cei desăv rşiţi i dă fiecare lucrare desăv rşită după felul lui.

86. Tăria desăv rşită a sufletului n virtuţi nu o dăruiesc destoiniciile şi s rguinţa proprie, dacă acestea nu se nrădăcinează prin har, ca deprinderi. Căci fiecare şi are darul ei (din har), ca o lucrare deosebită, aşa nc t i poate atrage spre ea, prin deprinderea şi firea binelui, pe cei ce se mpărtăşesc de ea, chiar c nd nu voiesc. C nd ajungem la acel dar, el se menţine neschimbat şi ne nstrăinat. Atunci avem harul Duhului, lucr nd virtuţile n mădularele noastre ca un suflet viu [170]. De aceea toată

170. Înrădăcinarea virtuţilor n suflet nu se poate nfăptui prin eforturile proprii, ci numai prin har, care e lucrarea puternică a lui Dumnezeu devenită lucrarea noastră. Virtuţile, ca deschideri şi relaţii statornice ale sufletului cu Dumnezeu, nu pot prinde putere n noi, dacă nu stă Dumnezeu nsuşi deschis faţă de noi, sau n comunicare de iubire şi de pu

ceata virtuţilor e moartă fără har ; şi n cei ce socotesc că le au, sau că le au dob ndit desăv rşit şi că s nt numai ale lor, s nt umbre şi chipuri ale g ndului, dar nu realităţi desăv rşite [171].

87. Deci virtuţile cuprinzătoare s nt patru : bărbăţia, chibzuinţa, neprihănirea şi dreptatea. Lor le stau aproape, prin prisosire sau prin ştirbire, opt păcate numite şi socotite de cei din lume virtuţi : bărbăţiei, semeţia şi frica ; chibzuinţei, viclenia şi neştiinţa ; neprihănirii, desfr narea şi neajutorarea ; dreptăţii, lăcomia şi nedreptatea, sau ngustimea năzuinţei. Dar nu numai virtuţile cuprinzătoare şi fireşti, mai presus de orice ştirbire sau umflare, ci şi cele cu fapta ţin mijlocul [171 bis]. Ele au ca mpreună lucrătoare hotăr rea liberă ntru dreptatea socotinţei ; pe c nd păcatele, abaterea şi părerea de sine. Că virtuţile drepte ţin mijlocul, e martor proverbul care zice: «Atunci vei face toate căile bune» (Prov. II, 9). Deci toate se ntemeiază pe cele trei puteri ale sufletului, din care se nasc şi pe care se zidesc, av nd ca temelie a clădirii lor cele patru virtuţi cuprinzătoare, mai bine zis pe Hristos, prin care cele fireşti se curăţesc prin cele cu fapta, iar cele dumnezeieşti şi mai presus de fire se dăruiesc ntru bunătatea Duhului.

tere cu noi. In virtuţi, Duhul lui Dumnezeu lucrează cu subiectul nostru ca un fel de unic subiect. Prin aceasta virtuţile reprezintă trepte ale unirii noastre cu Dumnezeu, ca Subiect iubitor. De aceea Duhul lui Dumnezeu e sufletul virtuţilor noastre.

171. In cel ce socoteşte că virtuţile s nt ale lui, nu e deschidere adevărată nici spre Dumnezeu, nici spre oameni. Căci n deschiderea adevărată trebuie să se trăiască iniţiativa ambelor părţi. S nt deschis cu adevărat celuilalt pentru că şi el mi este deschis, deci virtutea mea este şi opera lui. Altfel, virtutea mea este numai o intenţie a virtuţii dar nu o virtute mplinită. Cel ce afirmă că poate face binele numai prin el nsuşi, chiar prin această m ndrie a lui, nesocotind contribuţia celuilalt, se nchide n sine şi nu l ncălzeşte pe acela, pentru că nu l preţuieşte cum se cuvine, ca absolut necesar realizării sale.

171 bis. Căci şi virtuţile cu fapta s nt virtuţi reale.

88. Dintre virtuţi, unele s nt cu fapta, altele fireşti, altele dumnezeieşti şi de la Duhul. Cele cu fapta s nt din liberă alegere ; cele fireşti, ale firii ; iar cele dumnezeieşti, ale harului.

89. Precum sufletul are puterea să nască virtuţile, aşa are şi puterea să nască patimile. Dar pe cele dint i le naşte după fire, pe celelalte, contra firii. Ca pricină pentru producerea binelui sau răului sufletul are mişcarea voinţei, ca pe un centru faţă de liniile lui, sau ca pe un ac al unei cumpene, av nd o ca ajutătoare şi lucrătoare n partea n care o ntoarce. Căci intenţia se poate ndrepta spre am ndouă, ajut nd lucrarea şi spre una şi spre alta. Omul poartă n sine nclinarea şi spre bine şi spre rău : spre una prin fire, iar spre alta prin pornirea de afirmare de sine a voii.

90. Scriptura numeşte virtuţile fecioare, pentru amestecarea şi unirea lor cu sufletul, fiind privite ca un singur trup şi duh cu sufletul. Căci chipul fecioarei este simbolul dragostei, iar nfăţişarea acestor sfinte fecioare este dovada nevinovăţiei şi a curăţiei. Căci harul obişnuieşte să dea chip dumnezeiesc celui n care se ntipăresc acestea şi să i facă pe cei ce l primesc nrudiţi cu Dumnezeu.

91. Deci căpeteniile patimilor celor mai mari s nt trei : lăcomia p ntecelui, iubirea de argint şi slava deşartă. Iar cele ce urmează acestora s nt cinci : curvia, m nia, ntristarea, tr ndăvia şi m ndria. Dar tot aşa s nt şi trei virtuţi cuprinzătoare, care se mpotrivesc acelora : nfr narea, sărăcia şi smerenia. Iar după ele s nt cele ce le urmează : curăţia, bl ndeţea, bucuria, bărbăţia şi umilinţa. Dar cunoaşterea ntregii cete a virtuţilor, după puterea, lucrarea şi mireasma fiecărei virtuţi şi a fiecărui păcat, nu e un lucru pe care l poate avea oricine voieşte, ci al celui ce le a săv rşit şi pătimit cu fapta şi cu cuv ntul şi a primit de la Duhul darurile cunoştinţei şi deosebirii.

92. Dintre virtuţi, unele lucrează, iar altele s nt lucrate. Lucrează, venind n noi c nd trebuie şi c t şi precum voiesc. Şi lucrăm noi după hotăr rea liberă şi după deprinderea morală a destoiniciei noastre. Dar acelea lucrează fiinţial, pe c nd noi lucrăm povăţuindu ne de vreun chip şi model ndu ne după el, dacă chipul este potrivirea tuturor lucrărilor noastre după arhetipurile de sus. Dar foarte puţini se mpărtăşesc fiinţial de cele cunoscute cu mintea nainte de viitoarea primire a nestricăciunii. Aici lucrăm şi primim ostenelile şi chipurile, nu virtuţile cu adevărat[172].

93. Slujeşte lucrul sf nt al Evangheliei, după Pavel (Rom. XV, 16), cel ce primeşte şi dă prin lucrare şi altora luminarea lui Hristos, sădind ca pe o săm nţă dumnezeiască cuv ntul n ţarinile sufleteşti ale ascultătorilor. Cuv ntul vostru să fie aşa ca prin har (Colos. IV, 6), cu bunătate dumnezeiească, spre a da har celor ce ascultă cu credinţă. Numind apoi pe nvăţători plugari, iar pe cei nvăţaţi de ei, ogor, i arată foarte nţelepţeşte pe cei dint i ca arători şi semănători ai cuv ntului dumnezeiesc, iar pe ceilalţi ca păm nt ngrăşat, semănat cu virtuţi şi aducător de roadă multă şi bogată. Căci slujba sf ntă (ierurghisirea) cu adevărat nu e numai lucrarea celor dumnezeieşti, ci şi mpărtăşirea şi dăruirea bunătăţilor către alţii.

94. Cuv ntul care porneşte prin rostire la nvăţătură e felurit şi se alcătuieşte, n felurite chipuri, din patru feluri : cuv ntul din nvăţătură, cel din citire, altul din faptă şi altul din har. Apoi, precum apa este una prin fire, dar se preface şi se schimbă, după nsuşirea felurită a pă

172. Împărtăşirea fiinţială de virtuţi e mpărtăşirea nemijlocită de Cel n Care şi au izvorul puterile binelui. Aceste puteri lucrează ele nseşi n noi, pentru că lucrează Dumnezeu izvorul lor fiinţial. Dar trebuie să dăm şi noi contribuţia noastră. De aceea n parte ele lucrează n noi, n parte s nt lucrate ele de noi. Unde nu are loc mpărtăşirea fiinţială de virtuţile dumnezeieşti, nu reuşim să nfăptuim virtuţile, ci dăm doar ostenelile noastre.

m ntului din care vine, ntr o calitate sau alta, nc t e simţită la gust o dată ca amară, altă dată ca dulce, altă dată ca sărată, iar altă dată ca mirositoare, aşa şi cuv n-tul rostit, schimb ndu se după starea morală a fiecăruia, se cunoaşte din lucrarea lui şi din folosul ce l dă.

95. Deoarece cuv ntul s a dat spre bucuria fiecărei firi raţionale, asemenea unor m ncăruri felurite, sufletul simte plăcerea cuvintelor, primindu le n chip felurit. Cuv ntul cunoştinţei l are ca pe un pedagog, care i mode-lează purtările, pe al citirii, ca pe unul care l adapă ca o apă a odihnei (Ps. XXII, 3) ; pe al faptei, ca pe un loc de verdeaţă (Ps. XXII, 2), care l ngraşă ; pe al harului, ca pe un pahar care l mbată (Ps. XXII, 5) şi l veseleşte (Ps. CIII, 19) ; iar bucuria negrăită a harului, ca pe un untdelemn care veseleşte faţa (Ps. CUI, 17) şi o face strălucitoare.

96. Dar sufletul nu are acestea numai n sine ca viaţă, ci uneori le aude şi la alţii şi le simte spre nvăţă-tura sa ; şi anume atunci c nd i stăp neşte pe am ndoi dragostea şi credinţa, unul ascult nd cu credinţă, iar celă-lalt nvăţ nd cu dragoste, mplinind fără nfumurare şi fără slavă cuvintele virtuţilor. Cel dint i primeşte cuv n-tul nvăţăturii ca pedagog, pe al citirii, ca hrănitor ; pe al faptei, ca o călăuză lăuntrică şi preadulce la Mire ; pe cel luminător al Duhului, ca pe unul care uneşte pe Cu v ntul Mire cu el şi l veseleşte [173]. Căci dacă tot cuv ntul

173. Precum există o istorie externă a Revelaţiei, ca apropiere trep-tată a lui Dumnezeu de oameni, aşa există şi o istorie a apropierii Lui de insul personal. Sufletul primeşte cuv ntul de nvăţătură de la altul prin care află despre Hristos ca Cel ce va veni la el, apoi cuv ntul care l hrăneşte şi l creşte prin proprie citire, pe urmă cuv ntul stadiului de lucrare a virtuţilor. Căci faptele s nt şi ele cuvinte prin care nvaţă şi e nvăţat. Acesta l conduce năuntru la Mirele Hristos şi e dulce şi pentru el şi pentru cei asupra cărora faptele sale se răsfr ng cu bunătatea lor. In sf rşit e Hristos nsuşi trăit n unirea cu El ca fiind Cuv ntul per-sonal şi ca izvorul cuvintelor şi ca Mire, sau ca partenerul deplinei iubiri. Căci sufletul e n greceşte de genul feminin (ψυΧή).

iese din gura lui Dumnezeu (Matei IV, 4), nseamnă că cuvintele care ies din Duh prin gura sfinţilor s nt cuvinte care ies din gura lui Dumnezeu, sau din suflarea prea dulce a Duhului pentru lucrare[174]. De aceea nu se bucură de ele toţi, ci numai cei vrednici. Cei ce se veselesc, prin urmare, aici cu Duhul s nt foarte puţini. Iar cei ce se desfată cu Cuv ntul s nt cu adevărat cuv ntători[175]. Cei mulţi cunosc şi se mpărtăşesc numai de chipurile cuvintelor duhovniceşti prin amintire, ne mpărtăşindu se ncă prin simţire de p inea cea adevărată a viitorului, sau de Cuv ntul lui Dumnezeu[176]. Căci numai Acesta se dăruieşte acolo celor vrednici spre desăv rşită ndulcire, fără să se măn nce, fără să se sf rşească şi fără să se jertfească vreodată.

97. Este cu neputinţă a gusta dulceaţa celor dumnezeieşti fără simţirea nţelegătoare (a minţii). Căci, precum cel ce şi a tocit simţurile le a făcut nelucrătoare faţă de cele supuse lor, şi nici nu vede, nici nu aude, nici nu miroase, fiind amorţit, mai bine zis pe jumătate mort, aşa şi cel ce şi a amorţit puterile sufleteşti cele după fire, prin patimi, le a făcut nesimţitoare faţă de lucrarea şi mpărtăşirea tainelor Duhului. Căci cel ce nu vede, nu

174. Noi vorbim pentru că a vorbit şi continuă să vorbească Dumnezeu. Dar n mod deosebit de intim vorbeşte Dumnezeu prin sfinţi, care s au unit cu Dumnezeu n Duh.

175. Toţi oamenii s nt cuv ntători, pentru că s nt după chipul lui Dumnezeu Cuv ntul. Dar cuv ntători n sensul plin al cuv ntului s nt cei ce simt cu toată intensitatea Cuv ntul lui Dumnezeu adres ndu li se şi vorbind prin ei, nsuşindu şi Cuv ntul lui Dumnezeu, care se face cuv ntul lor.

176. Numai cei ce se desfată ca o mireasă cu Mirele, prin unirea cu Cuv ntul dumnezeiesc cel personal, ca izvor al cuvintelor, s nt şi ei cu adevărat cuv ntători, sau cuvinte personale cuv ntătoare. Numai cuvintele lor s nt cuvinte cu adevărat m ng ietoare, ntăritoare şi luminătoare, precum s nt şi ei nşişi aşa, ca persoane. Numai ei au adică cuvintele Duhului lui Hristos, pentru că au pe Hristos Cuv ntul ntrupat n ei. Iar la această stare ajung puţini n viaţa de aici.

aude şi nu simte duhovniceşte, este mort, fiindcă nu este Hristos viind n el, nici el mişc ndu se şi lucr nd n Hristos [177].

98. Simţurile au o lucrare egală şi la fel cu puterile sufletului, ca să nu zic una şi aceeaşi. Mai ales c nd s nt sănătoase. Căci prin acelea s nt vii şi lucrează acestea şi n am ndouă este amestecat Duhul de viaţă făcător. Omul se mbolnăveşte c nd poartă n el neputinţa generală a patimilor, zăc nd pururea n bolniţa tr ndăviei. Căci simţurile privesc cele supuse lor, iar puterile sufleteşti văd limpede cele cunoscute prin nţelegere, mai ales c nd nu este vreo luptă drăcească n ele, care se mpotriveşte legii minţii şi a duhului. Dar c nd se unesc mpreună, făc ndu se unitare prin Duhul, atunci cunosc cele dumnezeieşti şi cele omeneşti nemijlocit şi fiinţial, aşa cum le este firea ; şi raţiunile lor privesc limpede şi curat pricina cea una a tuturor, adică Sf nta Treime, pe c t este cu putinţă [178].

177. C t timp avem numai cuvintele lui Hristos, avem numai chipurile Cuv ntului personal. Pentru a L avea pe El trebuie să avem «simţirea nţelegătoare» a prezenţei Lui. Dar această simţire nu o putem avea cită vreme puterile sufletului ne s nt tocite prin păcat, sau ntoarse spre interesele noastre egoiste. Numai c nd Hristos nsuşi viază n noi, ntăreşte puterile noastre de simţire a prezenţei Lui. «Simţirea minţii», sau «simţirea nţelegătoare» a fost folosită de sf ntul Grigorie de Nisa şi de Diadoch, pentru a indica o sesizare spirituală a prezenţei lui Dumnezeu, nu numai o deducţie teoretică a Lui prin raţiune (cap. 36; Filoc. rom. I, p. 348). Prin «simţirea» aceasta se sesizează nu numai prezenţa lui Dumnezeu, ci şi bunătăţile variate ce iradiază din El. Cuv ntul «simţire a minţii» se foloseşte pentru a indica un contact cu realitatea spirituală a lui Dumnezeu, analog cu contactul pe care l avem prin simţurile trupului cu realităţile sensibile.

178. Lucrarea simţurilor nu e despărţită de cea a puterilor sufletului, c nd s nt sănătoase şi unele şi altele. Omul vede deodată cele sensibile şi cele inteligibile prin simţurile trupului pline de puterile de sesizare ale sufletului. Dar unitatea deplină a lucrării lor şi extinderea sesizării realităţilor spirituale p nă la Dumnezeu, prin mijlocirea lucrării simţurilor

99. Cel ce se linişteşte este dator mai nt i să aibă ca temelie aceste cinci virtuţi pe care să ridice clădirea lucrărilor sale : tăcerea, nfr narea, privegherea, smerenia şi răbdarea. Iar ca lucrări bine plăcute lui Dumnezeu trebuie să le aibă pe acestea trei : c ntarea, rugăciunea şi citirea ; şi lucrul m inilor, dacă este neputincios (la cele dint i). Căci virtuţile pomenite, nu numai că le cuprind pe toate, ci se şi susţin una pe alta. El trebuie să se ndeletnicească de dimineaţă cu pomenirea lui Dumnezeu, prin rugăciune, şi cu liniştirea inimii. In ceasul dint i să se roage cu dinadinsul ; ntr al doilea să citească ; ntr al treilea, să c nte ; ntr al patrulea, să se roage ; ntr al cincilea să citească ; ntr al şaselea, să c nte ; ntr al şaptelea, să se roage ; ntr al optulea, să citească ; ntr al nouălea, să c nte ; ntr al zecelea, să măn nce ; ntr al unsprezecelea, să doarmă dacă are trebuinţă ; ntr al doisprezecelea, să c nte cele de seară. Şi aşa străbăt nd bine stadia zilei, va plăcea lui Dumnezeu [179].

100. El trebuie să culeagă ca o albină din toate virtuţile cele ce s nt mai de folos. Şi aşa, mpărtăşindu se din toate c te puţin, să facă marea mbinare a lucrărilor poruncilor, din care se c ştigă mierea nţelepciunii spre n veselirea sufletelor.

101. Iar dacă vrei să străbaţi şi vremea nopţii mai uşor, ascultă : Privegherea nopţii e de trei feluri: pentru ncepători, pentru mijlocii şi pentru cei desăvârşiţi. Începătorii să doarmă jumătate de noapte şi jumătate să pri vegheze, fie de seara p nă la miezul nopţii, fie de la miezul nopţii p nă dimineaţa ; cei de la mijloc să privegheze

trupeşti, se realizează prin Duhul Sf nt. Aşa au văzut apostolii lumina dumnezeiască pe Tabor, chiar prin simţul văzului trupului plin de puterea Duhului Sf nt.

179. Ceasul nt i e ora 6 dimineaţa. Se cere o repetare de trei ori a rugăciunii, a citirii, a c ntării. La 4 d.a. monahul are să măn nce, la 5 d.a să doarmă, la 6 d.a. să facă rugăciunile de seara. Acesta trebuie să fie pentru călugăr programul zilnic.

de cu seara un ceas sau două, apoi să doarmă patru ceasuri şi apoi să se scoale la utrenie şi să se roage şase ceasuri p nă dimineaţa ; pe urmă să c nte ceasul nt i şi să şadă şi să se liniştească, cum s a spus mai nainte ; apoi fie să păzească r nduiala lucrărilor după ceasuri, fie să ţină ntr o urmare necontenită rugăciunea, după deprinderea fiecăruia. Iar cei desăv rşiţi să stea toată noaptea n picioare şi să privegheze [180].

102. Iată spunem şi despre m ncare, că ajunge o litră de p ine celui ce se nevoieşte pentru liniştire, iar vin să bea două pahare din cel neamestecat şi apă trei pahare. Să se hrănească din cele ce se găsesc. Să nu umble după cele ce le caută pofta, ci să se folosească cu nfr nare de cele ce le r nduieşte purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dar nvăţătura cea mai bună şi mai scurtă, pentru cei ce vor să vieţuiască cu luare aminte, este să păzească cele trei virtuţi mai cuprinzătoare : postul, privegherea şi rugăciunea, ntărind cu cea mai mare putere pe cea din urmă, care este reazimul tuturor.

103. Liniştirea (isihia) are trebuinţă nainte de toate de credinţă, de răbdare şi de dragostea din toată inima, de tărie, de putere şi de nădejde. Că cel ce crede, chiar dacă nu va dob ndi aici ceea ce caută, poate din negrijă, sau din altă pricină, n ceasul ieşirii este cu neputinţă să nu se umple de rodul credinţii şi al nevoinţei şi să nu vadă slobozirea, care este Iisus Hristos, răscumpărarea şi m ntuirea sufletelor, Cuv ntul Dumnezeu Omul[181]. Iar cel

180. Aici se dă pravila de noapte. Ea e diferită pentru ncepători, pentru cei de la mijlocul drumului spre desăv rşire şi pentru cei desăv rşiţi. Începătorii trebuie să privegheze de la ora 6 p nă la 12 noaptea, sau invers, de la miezul nopţii p nă dimineaţa. Cei de la mijloc au să privegheze de la 6 p nă la 7—8 seara, apoi să doarmă p nă la miezul nopţii (la utrenie), apoi să privegheze toată noaptea. Cei desăv rşiţi au să privegheze toată noaptea n picioare ntr o rugăciune ne ncetată.

181. Iisus este eliberarea, căci El este liber şi izvorul din care emană toată puterea libertăţii, sau a puterii asupra patimilor nrobitoare.

ce nu crede se va os ndi cu siguranţă n ceasul ieşirii. Ba s a şi os ndit, zice Domnul (Ioan III, 18). Căci cel ce slujeşte plăcerilor şi caută slava de la oameni şi nu pe cea de la Dumnezeu (Ioan V, 45) este necredincios, zice. Chiar dacă pare, după cuv nt, credincios, unul ca acesta s a amăgit pe sine, fără să bage de seamă. Acesta va auzi atunci : «Fiindcă nu M ai luat pe Mine n inima ta şi M ai aruncat napoi la spatele tău, te voi lepăda şi Eu» (Iez. V, 11). Credinciosul trebuie să fie cu bună nădejde şi să creadă n adevărul lui Dumnezeu mărturisit n toate Scripturile, dar să şi mărturisească neputinţa sa ca să nu şi primească os ndă ndoită şi de neocolit.

104. Nimic nu face aşa de mult inima zdrobită şi sufletul smerit, ca singurătatea ntru cunoştinţă şi tăcerea despre toate[182]. Şi nimic nu păgubeşte aşa de mult starea de liniştire şi nu răpeşte puterea ei dumnezeiască ca aceste şase patimi cuprinzătoare : ndrăzneala, lăcomia p ntecelui, vorba multă, mprăştierea, nfumurarea şi doamna patimilor, care e părerea de sine. Cel ce s a deprins de bună voie n chip deplin cu ele, se ntunecă tot mai mult pe măsură ce sporeşte n ele şi se face nesimţitor. Dacă se ridică iarăşi, pun nd un nou nceput cu credinţă şi cu r vnă, va dob ndi iarăşi ceea ce caută, mai ales dacă se umileşte şi caută. Dar dacă stăp neşte n el, prin nepăsare, una din cele pomenite mai sus, atunci toate celelalte rele, năvălind mpreună cu necredinţa pierzătoare, i fac sufletul pustiu, ca pe o altă cetate a Babilo nului, ajung nd stăp nit de tulburările şi zăpăcelile dracilor (Isaia XIII, 21). Astfel cele din urmă se fac mai rele

182. Singurătatea i deprimă pe mulţi. Li se pare că nu au nici un ajutor, nici o atenţie de la nimeni. Pe nevoitori i face să se simtă cu inima zdrobită. Simt mai accentuat că nu s nt prin ei nşişi şi nu au viaţa adevărată prin ei nşişi. Ii face să nu se mai ncreadă n ei nşişi. Ajung la adevărata conştiinţă a ceea ce s nt prin ei nşişi, la conştiinţa unită totdeauna cu smerenia.

ca cele dint i (Matei XII, 45), şi unul ca acesta ajunge un duşman furios şi un p r ş al celor ce se ndeletnicesc cu liniştirea, ascuţindu şi pururea limba mpotriva lor, ca pe o sabie tăioasă şi cu două guri[183].

105. Apele patimilor, din care creşte marea tulbure şi amestecată, care se revarsă peste sufletul ce vrea să se liniştească, nu pot fi trecute altfel dec t n corabia uşoară a neagonisirii şi a nfr nării atotcuprinzătoare. Căci din ne nfr nare şi din iubirea de materie izvorăsc torentele patimilor, care se revarsă peste păm ntul inimii şi aduc n ea toată putreziciunea şi materia g ndurilor, pricinuind zăpăceală minţii, tulburare cugetării şi greutate trupului, şi descuraj nd, ntunec nd şi amorţind sufletul şi inima şi scoţ ndu le din deprinderea şi simţirea lor cea după fire.

106. Nimic nu face sufletul celor ce se s rguiesc, aşa de moleşit, de descurajat şi de fără minte, ca iubirea de sine, maica patimilor. Căci c nd unul din aceştia preţuieşte mai mult odihna trupului dec t ostenelile pentru virtute şi socoteşte ca o cunoştinţă folositoare să nu se ostenească de bună voie cu lucrarea, ci să se ndeletnicească mai bine cu poruncile uşoare care aduc sudori puţine, atunci duşmanii nevăzuţi sădesc n suflet lipsa de curaj faţă de lucrarea liniştirii şi din tare şi nebiruit l fac slăbănog n lucrare[184].

107. Nu este doctorie mai bună şi mai de frunte celor ce se simt slabi faţă de porunci şi au văzut că nu este uşor să lepede ntunericul tulbure, ca ascultarea cu credinţă şi fără deosebire n toate. Căci aceasta este celor ce o beau un leac de viaţă dătător, alcătuit din multe

183. Avem poate aci o aluzie la atacurile lui Varlaam mpotriva isihaştilor.

184. Luarea aminte la sine, mpreunată cu lupta mpotriva patimilor de plăcere şi a mprăştierii g ndurilor şi cu ţinerea continuă a pomenirii lui Dumnezeu este un exerciţiu care cere un mare efort şi aduce o uriaşă tărie de voinţă celui ce le practică.

virtuţi, şi un cuţit care curăţeşte dintr odată puroiul rănilor. Cel ce o alege dintre toate, ca să o mplinească cu credinţă şi simplitate, a tăiat dintr odată toate patimile. Acesta nu numai că a ajuns la linişte, ci a şi dob ndit o ntreagă prin ascultare, afl nd pe Hristos nsuşi, iar el făc ndu se şi numindu se următor şi slujitor al Lui.

108. Fără lucrarea pl nsului şi vieţuirea n el, este cu neputinţă să rabde cineva arşiţa liniştirii[185]. Dar cel ce pl nge şi cugetă la lucrurile nfricoşătoare dinainte de moarte şi de după moarte, nainte de a veni, va avea şi răbdare şi smerenie, cele două temelii ale liniştii. Iar cel ce se ndeletniceşte cu liniştirea, fără cele pomenite mai sus, are ca nsoţitoare totdeauna lipsa de curaj a sufletului şi părerea de sine. Iar din acestea se nmulţesc robirile şi rătăcirile care ne mping spre moleşire. De aici vine ne nfr narea, fiica nepăsării, care face trupul moleşit şi slab, iar mintea ntunecată şi nţelenită. Atunci se ascunde şi Iisus, locul minţii fiind ocupat de mulţime de chipuri şi g nduri.

109. Felul cunoştinţei de acum sau din viitor nu l pot gusta toţi cu simţirea. Căci l simt numai aceia care se lipsesc de slavă şi de dragoste, aici sau acolo. El este ca un zbir nfricoşător, care chinuieşte n multe chipuri pe cei vinovaţi, şi şi arată pururea r vna sau mustrarea, dezvăluind o cu urgie ca pe o sabie cumplită. Iar aşa numita r vnă, sau m nie cerească se mişcă ntreit: spre cele potrivnice, spre fire şi spre suflet, fiind mişcată de conştiinţă ; ea ne porunceşte să o repezim spre vrăjmaşi ca pe o sabie m nioasă, făc ndu ne să ne oţăr m. Dacă biruie, supun nd pe cele două unuia (sufletului), se preface n bărbăţie, ndrept ndu se spre Dumnezeu[186]. Dar dacă

185. Liniştirea este ca arşiţa, căci este lipsită de distracţiile din afară. Dar la urmă, după obişnuirea cu ea, devine dulce, căci se ajunge la descoperirea bunătăţilor spirituale din unirea cu Dumnezeu.

186. R vna sau m nia naturală o pornim ca pe o sabie mpotriva pornirilor naturale sau păcătoase ale trupului şi ale sufletului. Cu ajutorul

sufletul se va supune celor două, adică păcatului şi trupului, i se face la sf rşit un chip nemilos, căci s a făcut rob de bună voie celor potrivnice. De aci nainte săv rşeşte cele de ruşine. Căci pierz nd starea virtuoasă a căzut, despărţindu se de Dumnezeu.

110. Dintre toate patimile, două s nt mai grele : curvia şi tr ndăvia, care zăpăcesc şi slăbănogesc amăr tul suflet, fiind n at rnare una de alta şi ntocmai ca o pereche. Ele s nt greu de combătut şi cu neputinţă de biruit, neput nd fi nfr nte cu desăv rşire de către noi. Una creşte mai mult n partea poftitoare, dar cuprinde prin fire, fără deosebire, materia am ndurora, a sufletului şi a trupului ; căci plăcerea ei e amestecată ntreagă n toate mădularele. Cealaltă, stăp nind la nceput cugetarea, cuprinde ca o iederă tot sufletul şi trupul, făc nd firea leneşă, slăbă noagă şi lăsătoare. Ele nu pot fi scoase şi biruite cu desăv rşire, nainte de nepătimirea fericită, c nd sufletul primeşte puterea de la Duhul Sf nt n rugăciune, care i dă slobozire, putere şi pace ad ncă n inimă, făc ndu l să se veselească prin liniştire [187]. Deci, curvia este ncepătura, mpărăteasa, stăp na şi plăcerea care cuprinde toate plăcerile, av nd ca soaţă tr ndăvia, care poartă ca o căruţă greu de biruit pe căpeteniile lui satan. Prin ele au intrat prilejurile patimilor n viaţa amăr ţilor de noi.

111. Începutul rugăciunii minţii este lucrarea, apoi puterea curăţitoare a Duhului şi slujba sf ntă cea de taină

ei izbutim adeseori să le eliberăm pe acestea de asemenea porniri. Aceasta echivalează cu supunerea lor lui Dumnezeu. In acest caz r vna se ndreaptă spre Dumnezeu, pentru a I sluji Lui. Dar dacă nu va birui şi sufletul va răm ne supus trupului (firii) şi păcatului, r vna sau m nia s a prefăcut ntr un chin nemilos sufletului, căci s a prefăcut n ajutătoare a patimilor mpotriva sufletului, care nu se simte bine n această robie.

187. Cele mai grele patimi s nt desfr narea şi tr ndăvia. De ele se eliberează fiinţa noastră numai cu ajutorul lui Dumnezeu, obţinut prin pomenirea ne ncetată a Lui, sau prin rugăciune continuă. Căci unde este această rugăciune este Duhul Sf nt. Numai această rugăciune, făcută cu puterea Duhului Sf nt, aduce nepătimirea, sau libertatea şi liniştirea.

a minţii, precum nceputul liniştirii este ieşirea din lucruri şi din griji ; mijlocul este puterea luminătoare ; iar sf rşitul este extazul (ieşirea minţii) şi răpirea minţii la Dumnezeu[188].

112. Ierurgia (slujba sf ntă) duhovnicească, nainte de bucuria viitoare mai presus de minte, este lucrarea minţii care jertfeşte tainic şi se mpărtăşeşte din Mielul lui Dumnezeu n altarul sufletului. Iar a m nca Mielul lui Dumnezeu n altarul nţelegător al sufletului, nseamnă nu numai a L nţelege sau a ne mpărtăşi de El, ci şi a ne face ca Mielul, lu nd chipul Lui n viitor. Căci aici luăm raţiunile, dar acolo nădăjduim să luăm nsăşi realităţile tainelor[189].

188. Sf ntul Grigorie Sinaitul vede şi n rugăciunea minţii trei stadii: nceputul e sf nta slujbă adusă lui Dumnezeu, ca lucrare curăţitoare; n ea nu e nici o despărţire ntre efortul omului şi puterea curăţitoare a Duhului. Stadiul al doilea constă din luminarea minţii; iar al treilea, din extazul sau ieşirea minţii din ea spre Dumnezeu. Se aplică aici la rugăciunea minţii n inimă cele trei trepte ale urcuşului areopagitic, dar treapta desăv rşirii e identificată aci cu răpirea, sau cu extazul, care nu e dec t unirea deplină a minţii cu Dumnezeu. Acest al treilea stadiu e ca un fel de moment al jertfei de sine şi de nălţare la Dumnezeu, cum se nt mplă cu Hristos n Liturghie, dar şi cu noi mpreună cu El. Astfel urcuşul duhovnicesc al sufletului cu cele trei stadii ale lui: purificarea de grijile lumii, iluminarea şi unirea cu Dumnezeu, corespunde cu cele trei faze identice ale Liturghiei: despărţirea de grija cea lumească prin intrarea n biserică, luminarea prin citirile biblice şi extazul prin jertfirea noastră mpreună cu Hristos.

189. Preocuparea sf ntului Grigorie se restr nge aici la momentul al treilea: al jertfei. Av nd n vedere acest scop final al jertfei, sau al extazului, tot urcuşul duhovnicesc poate fi numit o ierurgie (o slujbă sf ntă), sau o Liturghie. Căci culminează şi ea nu numai ntr o jertfă a celui ce ajunge la extazul rugăciunii, ci şi a Mielului, de Care se mpărtăşeşte acesta. Căci numai din puterea jertfei sau deplinei dăruiri a Mielului către Tatăl se poate jertfi şi mintea celui ce se roagă, uit nd de sine, n plecarea spre Dumnezeu şi n unirea cu El. Propriu zis unirea minţii cu Dumnezeu n acest extaz sau n această jertfire a sa este şi o unire cu Hristos, Care se jertfeşte. Mintea este n acelaşi timp nu numai jertfă, ci şi altar, ca locul cel mai nalt al sufletului, dar şi jertfitor, ca una ce

113. Rugăciunea este la ncepători ca un foc al veseliei, izbucnind din inimă ; la cei desăv rşiţi, ca o lumină lucrătoare bine mirositoare. Sau iarăşi, rugăciunea este propovăduirea apostolilor, lucrarea credinţei, mai bine zis credinţa nemijlocită, ipostasul celor nădăjduite, dragoste lucrătoare, mişcare ngerească, puterea celor netrupeşti, fapta şi veselia lor, Evanghelia lui Dumnezeu. ncredinţarea inimii, nădejdea de m ntuire, semn de curăţie, simbol al sfinţeniei, cunoştinţă a lui Dumnezeu, arătarea Botezului, baia curăţiei, arvuna Duhului Sf nt, bucuria lui Iisus, veselia sufletului, mila lui Dumnezeu, semn al mpăcării, pecetea lui Hristos, raza soarelui minţii, luceafăr al inimilor, ntărirea creştinismului, arătarea mpăcării lui Dumnezeu, har al lui Dumnezeu, nţelepciunea lui Dumnezeu, mai bine zis ncepătura nţelepciunii de sine a lui Dumnezeu, arătarea lui Dumnezeu, lucru al pustnicilor, petrecerea sihastrilor (isihaştilor), prilej de liniştire, dovada vieţuirii ngereşti. Şi la ce să le mai spunem pe toate ? Rugăciunea este Dumnezeu, care lucrează toate n toţi, deoarece una singură este lucrarea, a Tatălui, a Fiului şi a Sf ntului Duh, care lucrează toate n Hristos Iisus [190].

reprezintă subiectul uman ce se aduce ca jertfă. Mintea jertfeşte Mielul mpreună cu sine, sau Mielul jertfeşte mintea mpreună cu Sine, pentru că unirea dintre cele două e aşa de mare, că lucrările lor s nt ntipărite una n alta, iar subiectele se acoperă. Mielul este n minte, mintea este n Mielul Hristos. Mintea Il măn ncă apoi, nu numai ntruc t Il nţelege, ci şi ntruc t Il asimilează, făc ndu se ca El, una cu El, fără confundare. Dar unirea de aici e numai un chip al unirii depline eshatologice, av nd n ea dinamismul care ne duce spre aceea. Aici ne nsuşim oarecum numai raţiunile Lui, totuşi n aceste raţiuni (ncorporate rezumativ n chipurile p inii şi vinului), nu s nt numai idei despre El, ci energii n care e prezent El nsuşi.

190. In rugăciunea Bisericii dreptcredincioase se cuprinde, n starea de foc curăţitor şi de lumină şi ca o prezenţă a mirelui Hristos, tot conţinutul fructificat şi lucrător al propovăduirii apostolice; ea e credinţa nemijlocită arătată n trăirea ei, nu exprimată teoretic, sau mijlocit; n

114. Dacă n ar fi luat Moise toiagul puterii de la Dumnezeu, nu s ar fi făcut el nsuşi dumnezeu lui Faraon, ca să l bată pe el şi Egiptul. La fel, dacă mintea n ar primi n m nă puterea rugăciunii, ar fi cu neputinţă să zdrobească păcatul şi puterile potrivnice.

115. Cei ce zic sau fac ceva fără smerenie se aseamănă celor ce clădesc iarna, sau fără cărămizi. Iar pe aceasta foarte puţini o aflã şi o cunosc prin cercare şi prin cunoştinţă. Cei ce ndrugă despre ea cuvinte, s nt asemenea celor ce vor să măsoare ad ncul fără fund [191]. Noi nsă, ca nişte orbi, ajut ndu ne puţin, n chip tineresc, şi de nchipuire, vom zice despre această mare lumină : smerenia nu este nici vorbire smerită şi nu nfăţişează nici chip de smerenie ; cel smerit nu se forţează să cugete smerit, nici nu se dispreţuieşte pe sine smerindu se, chiar dacă acestea s nt prilejuri şi chipuri ale smereniei, ca nfăţişări deosebite ale ei. Ea este har şi dar de sus [192]. Cum

rugăciune cele mărturisite s nt trăite, cele nădăjduite s nt prezente n ipostasul lor, n realitatea lor consistentă. Rugăciunea e mişcarea curată a minţii spre Dumnezeu, asemenea celei a ngerilor; rugăciunea bineves teşte n mod fierbinte şi cu putere lucrătoare Evanghelia lui Hristos; ea e cunoştinţa din experienţă a puterii lui Dumnezeu şi a faptelor m ntui toare mereu active ale lui Hristos. In rugăciune se arată rodul Botezului. Ea e arătarea lui Dumnezeu n putere. Ea e Dumnezeu nsuşi n lucrarea Lui n suflete.

191. Abisul lui Dumnezeu se trăieşte n smerenie, care este ea nsăşi prin aceasta un abis, o privire in abisul dumnezeiesc, cu ajutorul lui Dumnezeu, prin bunăvoinţa sau harul Lui, care s a deschis omului, făc ndu l, prin ceea ce vede şi simte, capabil de smerenie. De aceea nu se poate măsura nici Dumnezeu, nici smerenia, cum se măsoară cunoştinţa teoretică despre Dumnezeu şi cum ncearcă a măsura cu măsurile ei finite şi pe Dumnezeu. Smerenia, trăind abisul lui Dumnezeu, nu ncearcă să definească pe Dumnezeu, cum ncearcă totdeauna cugetarea.

192. Smerenia adevărată nu este produsul voinţei de smerenie a credinciosului. Acesta poate arăta cel mult chipuri de smerenie. Smerenia adevărată e darul lui Dumnezeu, e deschiderea lui Dumnezeu, celui ce se roagă, e relaţie vie cu El. Numai prezenţa deschisă a infinităţii lui Dumnezeu copleşeşte cu adevărat sufletul şi l face să se smerească cu adevărat, cum nu o poate face deplin niciodată numai prin eforturile proprii.

zic părinţii, două s nt semnele smereniei : să te ai pe tine mai prejos de toţi şi să pui n seama lui Dumnezeu isprăvile tale. Cel dint i este nceputul, iar cel de al doilea sf rşitul. Ea vine n cei ce o caută după ce cunosc şi socotesc acestea trei n ei : că s nt mai păcătoşi dec t toţi, că s nt mai răi dec t toate făpturile, ca unii ce s nt contrari firii, şi că s nt mai de pl ns dec t dracii, fiindcă s nt slugi dracilor. Aceştia se simt datori să zică : de unde ştiu eu ntocmai păcatele oamenilor, ce fel şi c te s nt ? De unde ştiu eu că aceia ntrec sau ajung păcatele mele ? Şi din pricina neştiinţei, o, suflete, s ntem mai jos dec t toţi oamenii, şi sub picioarele lor, fiind păm nt şi cenuşă (Facere XVIII, 27). Şi cum nu s nt eu mai rău dec t toate, odată ce toate făpturile se găsesc n starea cea după fire, precum au fost făcute, iar eu, pentru fărădelegile nemăsurate, s nt ntr o stare potrivnică firii ? Cu adevărat şi fiarele şi dobitoacele s nt mai curate dec t mine păcătosul şi de aceea eu s nt dedesubtul tuturor, ca unul ce am căzut n iad ncă naintea morţii şi acolo zac. Dar cine nu ştie, din simţire, că păcătosul este mai rău şi dec t dracii, ca rob şi ca supus al lor, nchis ncă de aici mpreună cu ei n ntuneric ? Cu adevărat, cel stăp nit de draci este mai rău dec t aceia. De aceea umpli ad ncul mpreună cu ei, nenorocitule ! Iar dacă sălăşluieşti n iad şi n ad ncul fără fund, mpreună cu ei, ncă nainte de moarte, de ce te amăgeşti nebuneşte să te numeşti pe tine drept, după ce te ai făcut păcătos şi spurcat şi demon prin faptele tale cele rele ? Vai de rătăcirea şi de amăgirea ta, cinstitorule al demonilor, c ine necurat, aruncat pentru acestea n foc şi n ntuneric !

116. Puterea rugăciunii mintale, curate şi ngereşti este, după cuv ntătorii de Dumnezeu, nţelepciune mişcată de Sf ntul Duh. Semnul ei este ca mintea să se privească, n vremea rugăciunii, cu totul fără chip şi să nu se vadă nici pe sine, nici altceva ntru grosime, ci să se

oprească adeseori şi simţurile sub lumina ei. Căci mintea se face atunci nematerială şi luminoasă, lipindu se de Dumnezeu ntr un chip negrăit, ca să fie un singur Duh cu El (1 Cor. VII, 17)[193].

117. S nt şapte unelte deosebite care duc şi călăuzesc la smerenia dăruită de Dumnezeu. Ele se susţin şi se nasc una pe alta. Acestea s nt : tăcerea, smerita cugetare, vorbirea smerită, purtarea smerită, ocăr rea de sine, zdrobirea inimii, răm nerea totdeauna la urmă. Tăcerea ntru cunoştinţă naşte smerita cugetare. Iar din smerita cugetare se nasc cele trei nfăţişări ale smereniei : grăirea cu smerenie, purtarea smerită şi ocăr rea de sine. Aceste trei nfăţişări nasc zdrobirea inimii, care vine din ngăduirea de sus a ispitelor, pe care părinţii o numesc şi pedepsire cu bun rost (din iconomie) şi smerire de la draci. Iar zdrobirea inimii face cu uşurinţă sufletul să se simtă, cu lucrul, mai prejos de toţi şi n urma tuturor şi stăp nit de toţi. Aceste două chipuri din urmă aduc smerenia desăv rşită şi dăruită de Dumnezeu, care este puterea pe care o numesc (părinţii) desăv rşirea tuturor virtuţilor. Ea pune isprăvile n seama lui Dumnezeu. Deci

193. Aceasta e lumina pe care spuneau isihaştii că o văd n vremea rugăciunii minţii. Sf ntul Grigorie Sinaitul afirmă că ea nseamnă n acelaşi timp lipsa oricărui chip. Nici Dumnezeu nu e văzut ca chip, nici mintea nu primeşte un «chip», cum primeşte de la lucruri, sau de la g ndurile mărginite (un chip intelectual sau moral mărginit). Mintea a devenit o lumină fără margini, sau şi a regăsit caracterul indefinit, pentru că s a unit cu lumina nemărginită a lui Dumnezeu. Coincidenţa paradoxală ntre lumină şi lipsa de chip constă şi n faptul că mintea se trăieşte acum ca subiect pur şi indefinibil, dar tocmai prin aceasta se cunoaşte acum ca ceea ce este cu adevărat, nestr mtorată obiectual. Iar la starea aceasta a putut reveni pentru că s a nt lnit cu Dumnezeu n calitatea Lui de Subiect pur şi indefinibil, model şi izvor de putere al calităţii minţii, de a fi un astfel de subiect. Mintea devine, aşa zic nd, coextensivă şi cointensivă cu Dumnezeu, dar din harul Lui. Cele două subiecte s nt unite n iubire at t de mult că nu mai cunosc nici o separaţie ntre ele. Dar mintea trăindu se astfel, se trăieşte unită cu El ntr o supremă evidenţă.

nainte de toate este tăcerea, din care se naşte smerita cugetare, iar aceasta naşte cele trei nfăţişări ale smereniei. Cele trei nfăţişări nasc apoi chipul cel unul al ei, sau zdrobirea inimii. Iar acest chip al smereniei naşte pe al şaptelea, care e dedesubtul tuturor celor ale primei smerenii. Pe el l numesc (părinţii) şi smerenia din icono mie. Iar smerenia din iconomie aduce smerenia dăruită de Dumnezeu, pe cea desăv rşită, necăutată şi adevărată. Cea dint i (zdrobirea inimii) se naşte c nd omul e părăsit şi biruit, zdrobit şi stăp nit de toată patima, nc t, nvins cu g ndul şi cu duhul, nu mai află nici un ajutor de la fapte sau de la Dumnezeu, sau peste tot de la cineva, n aşa măsură că puţin i mai trebuie să ajungă la deznădejde. De nu va fi smerit cineva astfel n toate, nu se va putea fr nge pe sine şi socoti mai prejos de toţi şi sluga tuturor şi mai rău chiar dec t dracii, ca unul ce e asuprit şi biruit de ei. Aceasta este smerenia adusă de purtarea de grijă a lui Dumnezeu din iconomie. Prin ea se dă a doua şi cea mai naltă smerenie de la Dumnezeu, care este puterea dumnezeiască ce lucrează şi face toate. Prin aceasta se vede pe sine totdeauna instrumentul ei şi prin ea lucrează cele minunate ale lui Dumnezeu.

118. Este cu neputinţă de aflat n vremea noastră vedere duhovnicească a luminii ipostatice, minte fără năluciri şi fără mprăştiere, lucrare adevărată a rugăciunii, izvor nd pururea din mijlocul inimii, nviere şi ntindere a sufletului, uimire dumnezeiască şi plecare n zbor din toate cele de aici, extaz deplin al nţelegerii din simţuri ntru Duhul, răpirea minţii din puterile sale, mişcare ngerească a sufletului, ndreptată şi călăuzită de Dumnezeu spre nemărginire şi nălţime. Pentru că astăzi mpărătesc n noi cu silnicie patimile, pentru mulţimea ispitelor. Mintea petrece n cele mai uşoare, iar pe acestea şi le năluceşte nainte de vreme. In felul acesta, pierz nd şi puţina putere dată ei de Dumnezeu, se face moartă n

toate privinţele. De aceea, folosindu se de multă dreaptă socoteală, nu trebuie să caute cele ale vremii, nainte de vreme, nici să arunce cele din m nă şi să nălucească altele. Căci mintea tinde prin fire să alcătuiască cu uşurinţă năluciri, cu privire la cele spuse mai nainte şi să făurească plăsmuiri despre cele la care n a ajuns. De aceea nu mică este temerea, ca unul ca acesta să se lipsească şi de cele ce i s au dat şi să şi piardă adesea mintea, lăs n du se amăgit şi făc ndu se un făuritor de năluci şi nu un isihast (un trăitor al liniştii)[194].

119. Nu numai credinţa, ci şi rugăciunea care se lucrează şi lucrează este har. Căci ea face arătată credinţa adevărată, care are n sine vieţuirea lui Iisus şi care lucrează şi e lucrată prin dragoste n Duh[195]. Deci cel ce nu are dragoste lucrătoare n sine, are o credinţă potrivnică, moartă şi fără viaţă. Dar nici nu poate fi numit credincios cu adevărat cel ce crede numai cu cuv ntul simplu şi nu şi arată credinţa lucrătoare prin porunci, sau n Duhul. Drept aceea trebuie să o arate descoperită n sporirea prin fapte, sau lucr nd şi lumin nd n lumina faptelor. Căci zice apostolul: «Arată mi credinţa ta din faptele tale şi eu ţi voi arăta faptele mele din credinţa mea» (Iacob II, 18). El arată aci că credinţa harului se vede din

194. Aluzie la unii care şi nchipuiau că văd chipuri şi o lumină asemenea celei materiale n timpul rugăciunii minţii, fiind influenţaţi de masaliani sau bogomili (Jean Meyendorff, *A Study oi Gregory Palamas,* p. 35. Vezi şi *Via a lui Maxim Cavsocalivitul,* scrisă de Nifon, n Ana lecta Bollandiana, nr. cit. p. 50). Lumina de care vorbeau isihaştii era fără chip şi nematerială, cum spune sf ntul Grigorie Sinaitul n cap. 116 şi chiar n acest cap. (118). Deşi o numeşte lumină ipostatică, el nţelege prin ea evidenţa intensă ce iradiază din Persoana Iui Hristos. Cei ce şi nălucesc asemenea lumini materiale s nt stăp niţi de patimi.

195. Cuv ntul grecesc ενεργούμενη are şi nţeles pasiv şi nţeles activ. De fapt rugăciunea aceasta e şi lucrată de om, dar şi lucrează ca putere a Duhului, nefiind produsă numai de om. Ca una ce lucrează are şi o mare eficacitate transformatoare asupra sufletului. E ceva analog cu credinţa cu care stă n str nsă legătură.

faptele poruncilor, precum poruncile se lucrează şi luminează prin credinţa din har. Căci credinţa este rădăcina poruncilor, mai bine zis izvorul care le udă spre creştere. Ea se mparte n două, n mărturisire şi har, chiar dacă e prin fire ne mpărţită [196].

120. Scara mică şi mare şi scurtă a celor de sub ascultare are cinci trepte care duc spre desăv rşire. Cea dint i este lepădarea, a doua supunerea, a treia ascultarea, a patra smerenia, a cincea dragostea care este Dumnezeu. Lepădarea ridică din iad pe cel ce zace acolo şi slobozeşte pe cel robit de cele materiale. Supunerea a aflat pe Hristos şi slujeşte Lui, cum zice El nsuşi : «Cel ce Mi slujeşte Mie, mi urmează Mie, şi unde s nt Eu, acolo va fi şi slujitorul Meu» (Ioan XII, 26). Dar unde este Hristos ? Şez nd de a dreapta Tatălui (Rom. VIII, 34). Prin urmare acolo trebuie să fie şi slujitorul, unde este Cel slujit, pu n ndu şi piciorul ca să urce, sau urc nd mpreună cu modurile lui Hristos nainte de a ajunge acolo [197]. Iar ascultarea lucrătoare prin porunci ntocmeşte scara din felurite virtuţi şi le aşază pe acestea n suflet, ca pe nişte trepte (Ps. LXXXIII, 6). De pe aceasta lu ndu l pe unul ca acesta smerenia, care nalţă, l duce sus la cer, pred n du l iubirii, mpărăteasa virtuţilor [198] şi nfăţiş ndu l na

196. Mărturisirea e a credinciosului, iar harul al lui Dumnezeu. Am ndouă formează credinţa. Din am ndouă izvorăsc faptele. De aceea n fapte se arată lumina credinţei, sau a harului şi a mărturisirii, a puterii lui Dumnezeu şi a omului restabilit prin har n propria lui putere.

197. A urca « mpreună cu modurile (τρόποι) lui Hristos» nseamnă a urca mpreună cu modurile n care a realizat El n concret virtuţile. Căci virtuţile s nt, după sf ntul Maxim Mărturisitorul, modurile de actualizare a raţiunilor firii umane. Adică cel ce vrea să ajungă la Tatăl, unde este Hristos, trebuie să treacă prin ascultare, smerenie, bl ndeţe, moarte (jertfă), nviere şi nălţare mpreună cu El. Numai aşa se poate ajunge la treapta supremă a ndumnezeirii şi a slavei.

198. Toate virtuţile s nt ca treptele unei scări spre cer, spre ndum nezeire. Dar smerenia e dincolo de continuitatea formată de ele. Ea e un act de transcendere a ceea ce poate realiza firea. Un act produs cu firea

intea lui Hristos. Astfel, cel ce se supune cu adevărat ajunge la cer cu uşurinţă prin scara cea scurtă.

121. O cale mai scurtă spre mpărăţiile de sus, prin scara cea mică a virtuţilor, nu este dec t omor rea celor cinci patimi ce se mpotrivesc ascultării, adică omor rea neascultării, a mpotrivirii n cuv nt, a voinţii de a şi plăcea lui nsuşi, a ndreptăţirii de sine şi a părerii stri căcioase de sine. Căci acestea s nt mădulare şi părţi ale dracului răzvrătit care nghite pe cei mincinoşi dintre ascultători şi i trimite balaurului din ad nc. Neascultarea este gura iadului, mpotrivirea n cuv nt este limba lui, subţire ca o sabie ; plăcerea de sine s nt dinţii lui ascuţiţi pe tocilă ; ndreptăţirea de sine este pieptul lui ; iar părerea de sine, care trimite n iad, este duhnirea p ntecelui lui a toate mişcător[199]. Cel ce biruie pe cea dint i, prin ascultare, le a tăiat pe celelalte dintr odată şi urcă degrabă la ceruri printr o singură treaptă. Lucru cu adevărat minunat şi dintre cele mai negrăite şi mai ne nţelese este că Domnul ne a dăruit prin iubirea Sa de oameni ca, printr o singură virtute, adică prin ascultare, să urcăm nainte de vreme la ceruri, precum printr o singură neascultare am cobor t sau cobor m la iad.

de harul lui Dumnezeu, după ce aceasta a urcat p nă unde a putut ea. In smerenie nu mai e nici un efort al omului. Ea e dumnezeiască. Ea e cea mai mare (virtute), sau dincolo de mărimile omeneşti.

199. S nt de remarcat legăturile interioare ce le află sf ntul Grigorie Sinaitul ntre patimi şi treptele iadului, ca o scară inversă a virtuţilor ce duc la cer. Neascultarea e gura iadului, pentru că de la ea ncepe iadul ruperii legăturii omului cu Dumnezeu şi cu semenii, sau iadul nsingurării. Contrazicerea n cuv nt e limba subţire, inventivă, rafinată n găsirea motivelor de contrazicere şi de ceartă; cel ce se ndreptăţeşte el nsuşi pe sine, şi umflă pieptul de m ndrie etc. Treptele iadului s nt ncorporate n mădularele subiectului de căpetenie al demonilor. El nsuşi incorporează tot iadul. Propriu zis n ar fi iad dacă n ar fi el. El suflă răutatea lui n tot cuprinsul iadului. Răul iradiază n primul r nd din centrele personale ale demonilor şi apoi şi ale oamenilor răi. Toată această ţ şnire a răului din ei constituie iadul. Iadul are astfel un caracter personal.

122. Omul este numit o altă lume, ndoită şi nouă, după dumnezeiescul apostol care zice : «Dacă este cineva n Hristos, este zidire nouă» (2 Cor. V, 17). De fapt omul se face prin virtute şi se numeşte şi cer şi păm nt şi toate c te este lumea. Pentru el este tot cuv ntul şi toată taina, cum zice Teologul[200]. De oarece lupta noastră nu este mpotriva s ngelui şi a trupului, ci mpotriva ncepăto riilor, a stăp niilor ntunericului veacului acestuia, a duhurilor răutăţii n cele cereşti, a stăp nitorului văzduhului (Efes. II, 2 ; VI, 12), cum zice apostolul, e potrivit ca cei ce ne războiesc puterile noastre sufleteşti ntru ascuns să fie văzuţi ca o altă lume mare a firii. Căci cele trei căpetenii care se mpotrivesc celor ce se nevoiesc se războiesc mpotriva celor trei părţi ale omului. Fiecare este războit de ele din partea din care lucrează şi naintează. Balaurul, căpetenia ad ncului, se ridică cu război mpotriva celor ce au luarea aminte din inimă, ca unul ce şi are puterea ndreptată spre pofta de la br u şi de la buric. El ascute mpotriva lor, prin uriaşul uitării plăcute, puterile arzătoare ale săgeţilor aprinse (Efes. VI, 10) ; şi av nd pofta din om ca o altă mare şi ca un alt ad nc, pătrunde şi se t răşte n ea, o tulbură şi o umple de zoaie, făc nd o să fiarbă (Iov XLI, 29)[201]. Apoi o aprinde spre mpreunări

200. Nouă ni se adresează tot cuv ntul. Dumnezeu n ar vorbi prin lume şi prin Revelaţie dacă n ar fi omul. Dumnezeu Cuv ntul nu S ar fi ntrupat, lu nd trup omenesc, dacă n ar fi fost omul. Pentru noi e taina faptului că Dumnezeu vorbeşte cu creatura şi tot pentru noi e taina n dumnezeirii acesteia. Fără noi, Dumnezeu ar răm ne un abis de taină nerevelată. Tainele dumnezeieşti se fac cunoscute prin cuv nt pentru noi.

201. Aici se afirmă, contrar acuzei că isihaştii socoteau că locul inimii este n buric şi trebuie să şi ndrepte privirea spre el, că acolo este centrul poftei. Vasile de la Poiana Mărului va respinge şi el aceste acuze rău voitoare n *Cuv nt nainte* la scrierile sf ntului Grigorie Sinaitul şi Filotei Sinaitul. Ceea ce se spune aici despre balaurul care aruncă torente de plăceri n marea poftei exprimă n termeni de spiritualitate teme din pictura bizantină a iadului (n pridvorul bisericii ortodoxe). Ad ncului şi mocirlei poftei iadului i corespunde abisul nesăturat al poftei,

şi o inundă prin torente de plăceri, dar nu o umple nici-odată, fiind nesăturată. Iar stăp nitorul lumii acesteia se mpotriveşte celor ce se ndeletnicesc cu virtutea prin fapte, d nd lupta mpotriva iuţimii. Pregătindu şi, prin uriaşul lenii[202] şi al nepăsării[203], toate farmecele patimi-lor, poartă război de g nd cu iuţimea ca şi cu o altă lume, ca ntr un teatru sau loc de ntrecere, biruind sau fiind biruit de cei ce luptă cu el pururea bărbăteşte şi prici nuindu le cununi sau ruşine naintea ngerilor. El şi m nă ne ncetat r ndurile lui de bătaie mpotriva noastră, răz boindu se cu noi. In sf rşit, stăp nitorul văzduhului năvă-leşte asupra celor a căror nţelegere se ndeletniceşte cu

iar acestuia i corespunde balaurul care varsă torente de apă mocirloasă n poftă. M niei sau iuţimii i corespunde stăp nitorul lumii acesteia pă m nteşti (deosebit de stăp nitorul mării poftei), care injectează patimi de stăp nire lumească n cei ce se lasă nr uriţi de el, dar care pot să l biru-iască prin m nia bărbătească ntoarsă mpotriva lui şi a oricărei frici de el. Îngerii, st nd gata să răsplătească cu cununi pe cei ce luptă suferind de la cei ce se fac instrumentele acestui stăp nitor, apar mai ales n icoa-nele mucenicilor. In sf rşit stăp nitorul văzduhului şi trimite atacurile mpotriva minţii ce se ndeletniceşte cu cunoaşterea, ndemn nd o la făurirea de idei contrare lui Dumnezeu, cu filosofii nalte, cu imaginaţii, căci nseşi momelele lor iau forma de g nduri « nalte» sau de năluciri lumi-noase n sensul material sau intelectual al cuvântului. El comandă duhu-rile intelectuale, ale văzduhului, ale pretinselor nălţimi, detaşate de cele păm nteşti. Astfel duhurile stăp nesc sau vor să stăp nească marea, pă-m ntul şi văzduhul, sau pofta, iuţimea şi mintea. Mai sus de acolo nu pot ajunge, căci mai sus de acolo e cerul liber de toate acestea : cerul curăţiei, al smereniei, al bunătăţii şi al adevăratei lumini sau cunoaşteri dumne-zeieşti, transcendente creaţiunii care poate fi robită păcatului prin despăr-ţirea omului de Dumnezeu.

202. Stăp nitorul păm ntului dă luptă mpotriva iuţimii pentru a o c ştiga de partea lui, pentru a nu i se mai mpotrivi. El o face aceasta aprinz nd o pentru puterea lumească, pentru apărarea ei.

203. Ideea despre cei trei uriaşi: lenea, nepăsarea, neştiinţa, e luată de la Marcu Ascetul, *Epistola către Nicolae,* Filoc. rom. I, p. 326. Dar aici se face o aplicare complexă a lucrării acestor trei căpetenii ale patimilor, aduc ndu se n legătură cu cele trei puteri ale sufletului şi cu cele trei părţi ale creaţiunii.

vederea sau cu contemplaţia, făurind năluciri, ca unul ce este aproape de latura raţională şi nţelegătoare, mpreună cu duhurile răutăţii din văzduh. Prin uriaşul neştiinţei, tulbură cugetarea ndreptată n sus, ca pe un alt cer raţional şi pun nd naintea ei plăsmuirile şi nălucirile ceţoase ale duhurilor, pe care le nfăţişează amăgitor ca pe nişte fulgere, trăsnete, furtuni şi bubuituri, v ră spaima n ei. Deci fiecare se mpotriveşte alteia, războindu i prin una din cele trei părţi ale sufletului. Şi prin ceea ce poartă cineva război, prin aceea şi c ştigă [204].

123. Fiind odinioară şi ei minţi şi căz nd din nema terialitatea şi subţirimea lor, a dob ndit fiecare o oarecare grosime materială, primind un trup potrivit cu rostul şi cu lucrarea sa, de care este mbibat, lucr nd prin el. Pierz nd şi ei ca şi omul bucuria ngerească şi lipsin du se de desfătarea dumnezeiască, pătimesc şi ei ca şi noi voluptatea păm ntească, ajunşi şi ei oarecum materiali, prin deprinderile patimilor trupeşti. Nu trebuie deci să ne mirăm dacă şi sufletul nostru zidit după chipul lui Dumnezeu, raţional şi nţelegător, s a făcut dobitocesc şi nesimţitor şi aproape fără minte, prin plăcerile de lucrurile materiale, nemaicunosc nd pe Dumnezeu. Căci deprinderea preface firea şi schimbă lucrarea liberei alegeri. Astfel unele duhuri s nt materiale, greoaie, greu de potolit, m nioase şi răzbunătoare, ca nişte fiare m ncă toare de trupuri, cu guri căscate spre plăcere şi voluptate, ca nişte c ini care ling s nge şi se hrănesc cu putreziciuni ce duhnesc. Ele au drept locuinţă şi desfătare iubită trupurile groase şi materiale. Altele s nt desfr nate şi băloase, ca nişte lipitori din mocirla poftei, ca nişte broaşte şi şerpi, preschimb ndu se uneori şi n peşti şi t r ndu se spre să

204. Aşa cum demonii pot c ştiga cele trei puteri ale sufletului ca să le slujească, desfigur ndu le, tot aşa ei pot fi biruiţi prin acestea trei, c nd se menţin la ntrebuinţarea lor cea după fire, sau s nt readuse la această stare prin har sau chiar ntărindu se prin biruinţă.

rătura plăcerii desfr nate, care este bucuria lor. Plutind n oceanul băuturii ca unele ce s nt lunecoase prin fire şi se bucură de umezeala plăcerilor neraţionale, ridică n suflete pururea valuri de g nduri, de ntinăciuni şi de furtuni. Altele iarăşi s nt uşoare şi subţiri, ca nişte duhuri aeriene. Ele suflă n partea contemplativă a sufletului, aduc nd n ea v nturi puternice şi năluciri. Uneori iau şi chipuri de păsări sau de ngeri, ca să amăgească sufletul. Deasemenea dau chip amintirilor despre unele persoane şi lucruri cunoscute, prefăc nd şi abăt nd toată vederea duhovnicească mai ales n cei ce se luptă ncă şi nu au ajuns la curăţie şi la discernăm ntul duhovnicesc. Nu este lucru duhovnicesc al cărui chip să nu l ia pe nebăgate de seamă prin nălucire. Căci şi aceştia se narmează potrivit cu starea şi cu măsura sporirii celor atacaţi, aduc nd rătăcire n loc de adevăr şi nălucire n loc de vedere şi prin acestea sălăşluindu se n suflete. Despre aceştia mărturiseşte Scriptura c nd vorbeşte despre fiarele c mpului, despre păsările cerului şi despre t r toarele păm ntului (Osea II, 14). Prin acestea a arătat duhurile răutăţii.

124. In cinci feluri se naşte n noi răscoala patimilor şi se st rneşte războiul trupului mpotriva sufletului. Uneori prin aceea că trupul face o rea ntrebuinţare de făpturi (abuzează de ele) ; alteori prin aceea că ncearcă să lucreze cele contrare firii, ca fiind potrivite cu firea ; alteori iarăşi e narmat de draci mpotriva sufletului, afl ndu se ntr o dulce prietenie cu aceia. Se nt mplă nsă uneori că şi trupul nsuşi prin sine se dedă la neor nduieli, fiind străbătut de patimi. La urma tuturor, războiul e st r nit şi din pizma dracilor, care au ngăduinţă să ni se mpotrivească pentru a ne smeri, c nd nu au izbutit prin nici una din cele amintite.

125. Dar pricinile războiului s nt cu deosebire trei şi ele se nasc din toate şi prin toate : deprinderea, reaua ntrebuinţare a lucrurilor şi pizma şi războiul dracilor, n

urma ngăduinţii. Iar răscoala sau pofta trupului mpotriva sufletului şi a sufletului mpotriva trupului (Galat. V, 17), nfăţişează acelaşi chip n ce priveşte lucrarea şi deprinderea, fie că e vorba de patimile trupului mpotriva sufletului, fie că e vorba de virtuţile sufletului mpotriva trupului. Iar uneori se luptă mpotriva noastră cu cutezanţă nsuşi vrăjmaşul, fără să ţie seama de nimic şi fără nici o pricină, ca un neruşinat ce este. Deci, prietene, nu da lipitorii hămesite de s nge putinţa să ţi sugă vinele. De asculţi acest sfat, nu va putea niciodată să vomeze s nge. Nici nu ceda şarpelui şi balaurului păm nt p nă la săturare şi vei călca cu uşurinţă peste trufia leului şi a balaurului (Ps. XC, 17). Suspină p nă ce, dezbrăc ndu te, te vei mbrăca cu locuinţa de sus (2 Cor. V, 2) şi cu nfăţişarea Celui ce te a făcut pe tine după chipul lui Iisus Hristos (Colos. III, 10).

126. Cei ce s au făcut cu totul trup şi au mbrăţişat iubirea de sine, robesc plăcerii şi slavei deşarte. In ei s a nrădăcinat pizma. Căci topindu se de invidie şi privind cu amărăciune la faptele bune ale aproapelui, b rfesc cele bune ca şi c nd ar fi rele şi roade ale rătăcirii. Ei nu primesc şi nu cred nici cele ale Duhului şi nu pot vedea sau cunoaşte nici pe Dumnezeu, din pricina puţinei lor credinţe. Unii ca aceştia, după orbirea şi puţina lor credinţă, vor auzi acolo cu dreptate spun ndu li se : «Nu vă ştiu pe voi» (Matei XXV, 12). Credinciosul care ntreabă trebuie sau să creadă, auzind cele ce nu le ştie, sau să le nveţe pe cele care le crede, sau să nveţe pe alţii cele pe care le a cunoscut şi să nmulţească fără pizmă talantul n cei ce l primesc cu credinţă. Dacă nu crede cele ce nu le ştie şi dispreţuieşte pe cele pe care nu le cunoaşte şi nvaţă pe alţii cele ce nu le a nvăţat el nsuşi, pizmuind pe cei ce le nvaţă cu fapta, partea lui va fi, fără ndoială, cu cei ce au mult venin de amărăciune, fiind mpreună certat cu aceia (Fapte VIII, 28).

127. Orator este, după cei cu adevărat nţelepţi n cuv nt, cel ce cuprinde pe scurt lucrurile prin ştiinţa generală şi le deosebeşte şi le uneşte ca pe un trup, arăt n du le de aceeaşi putere, după deosebirea şi unitatea lor. Acesta este oratorul care demonstrează. Iar cuv ntător duhovnicesc este cel ce deosebeşte şi uneşte cele cinci nsuşiri generale distincte ale lucrurilor, pe care le a unit Cuv ntul, ntrup ndu Se, prin cuv ntul cuprinzător, printr o anumită calitate a glasului, cuprinz nd, ca fiind cuv ntător, toate. El le arată altora nu numai prin simplul cuv nt doveditor ca cei din afară, ci din vederile descoperite lui despre lucruri, put nd să şi lumineze pe alţii [205].

Iar filozof adevărat este cel care, din făpturi, cunoaşte pricina făpturilor, sau din cauză — făpturile, n temeiul unirii mai presus de minte şi a credinţei nemijlocite, n urma căreia nu numai nvaţă, ci şi pătimeşte cele dumnezeieşti. Sau iarăşi filozof este cu deosebire cel a cărui minte a ajuns la făptuirea, la vederea şi la petrecerea cea după Dumnezeu. Dar filozof desăv rşit este cel a cărui minte a dob ndit filozofia, sau mai bine zis filotheia morală, naturală şi teologică, nvăţ nd din cea morală, faptele, din cea naturală, raţiunile, iar din cea teologică, vederea şi exactitatea dogmelor [206].

205. Aici sf ntul Grigorie Sinaitul foloseşte ideea sf ntului Maxim Mărturisitorul despre cinci aspecte distincte şi unite n creatiune şi re n tărite n unitatea lor n Hristos : substanţă, timp, loc, putere, mişcare. Dar sf ntul Grigorie leagă această idee de distincţia pe care o face ntre oratorul care demonstrează distincţia şi unitatea aspectelor lumii, faţă de cuv ntătorul duhovnicesc care trăieşte distincţia şi unitatea lor n Hristos. El contemplă sau vede duhovniceşte ceea ce comunică. Cuv ntarea lui e cuprinzătoare nu prin legătura logică ntre cuvinte, care redă legătura raţională ntre lucruri, ci prin nsăşi calitatea glasului care se resimte de experienţa unirii cu Hristos şi de unitatea tuturor n Hristos.

206. Filozof adevărat este cel ce nu răm ne numai la făpturi, ci se nalţă la cauză prin unirea mai presus de minte cu acea cauză şi prin credinţa nemijlocită, adică bazată sau verificată prin experienţa nemijlocită a Celui crezut. Acela e filozof adevărat, pentru că s a unit prin

Sau iarăşi cuv ntător dumnezeiesc n cele dumnezeieşti este cel ce deosebeşte cele ce s nt n chip existent (cele necreate) de cele ce simplu s nt (cele create) şi de cele ce nu s nt şi arată raţiunile celor dint i din raţiunile celor din urmă. Şi din raţiunile acestora vede raţiunile acelora prin insuflarea dumnezeiască ; iar lumea cunoscută cu mintea şi nevăzută, o cunoaşte din cea supusă simţurilor şi văzută, precum cea supusă simţurilor şi văzută din cea nevăzută şi nesupusă simţurilor, asemăn ndu le ntre ele, pe cea văzută ca chip al celei nevăzute şi pe cea nevăzută ca arhetip al celei văzute. Alăturatu s au, zice, chipurile celor fără chip şi formele celor fără formă [207]. Căci prin aceea se cunoaşte duhovniceşte aceasta şi prin aceasta aceea, şi fiecare din ele poate fi văzută limpede n cealaltă şi se poate exprima prin cuv ntul adevărului. Nu e trebuinţă de a da chip cunoştinţei adevărului, care luminează ca soarele, prin cuvinte mai depărtate sau alegorice, şi raţiunile adevărului am ndurora pot

experienţă cu Persoana din Care izvorăşte toată nţelepciunea, dar Care e mai presus de orice nţelegere. El nu e numai nvăţat de altcineva despre cele dumnezeieşti, ci le şi pătimeşte prin experienţă, adică i se impun ca realitate neprodusă sau neinventată de el. Filozof adevărat este cel ce a dob ndit nţelepciunea at t n fapte, c t şi n contemplare şi n vieţuire. C nd i lipseşte ceva din acestea nu e filozof adevărat, căci n are nţelepciunea ntreagă, sau nţelepciunea lui nu se ntregeşte din toate modurile de activitate. Filozof adevărat e mai degrabă un filoteu, adică un iubitor de Dumnezeu, căci nţelepciunea pe care o iubeşte el este nţelepciunea nesf rşită, vie şi de viaţă dătătoare, ipostasiată ntreagă n Persoana supremă a Cuv ntului lui Dumnezeu. De aceea iubirea de nţelepciune (filo sofia) adevărată este numită mai degrabă filo teia (iubire de Dumnezeu.

207. Cele cu chipuri pot fi mijloace prin care se pot cunoaşte ca arhetipuri cele fără chip. Căci n cele fără chip s nt date potenţial chipurile celor create. De aceea privind la cele cu chipuri trebuie să străbatem n ele p nă la ceea ce e n ele dincolo de chip, ca fundament al chipului. In chipul unei persoane trebuie să trăim ceea ce e mai presus de chip n ea, dar are virtualitatea chipului ei. Numai aşa putem urca p nă la Cel care e dincolo de nechipul legat organic de chipul persoanei create.

fi dovedite şi lămurite n modul cel mai clar prin ştiinţă şi putere duhovnicească, ntruc t una din aceste lumi ne este pedagog, iar cealaltă, casă veşnică, dumnezeiască, devenită pentru noi vădită [208].

Iar filozof dumnezeiesc este cel ce s a unit prin fapte şi vedere nemijlocit cu Dumnezeu, ajung nd şi numin du se prieten al Lui, ca unul ce iubeşte Înţelepciunea primă, făcătoare şi adevărată, mai mult dec t orice altă prietenie, nţelepciune şi cunoştinţă [209]. Iar filolog (iubitor de cuv nt) şi filozof propriu zis (chiar dacă părerea obştească, fur nd numele filozofiei a uitat aceasta, cum zice marele Grigorie) e cel ce iubeşte şi cercetează nţelepciunea de aici a zidirii lui Dumnezeu, ca ultimul ei ecou, dar nu se ndeletniceşte cu această filozofie cu m ndrie, pentru lauda şi slava omenească, ca să nu fie iubitor de cele materiale, ci e un iubitor al nţelepciunii lui Dumnezeu, arătată n natură şi n mişcarea ei.

Iar cărturar este cel ce a nvăţat cele ale Împărăţiei lui Dumnezeu, adică tot cel ce prin faptă se ndeletniceşte cu vederea (contemplarea) lui Dumnezeu şi stăruieşte n linişte (isihie). Acesta scoate din vistieria inimii sale noi şi vechi (Matei XIII, 52), adică nvăţături evanghelice şi prooroceşti, sau din Noul şi Vechiul Testament, fie lu

208. Fundamentul nostru transcendent, care poartă n sine, fără chip, chipul nostru, este totodată ultima şi cea mai intimă casă n care vom ajunge n viaţa viitoare. E casa noastră cea mai intimă, vatra noastră. Ea e numită casă pentru că ne este locul de pornire cel dint i şi locul din urmă şi veşnic şi n ea ne simţim ca acasă, mai acasă ca oriunde, av nd toată căldura şi familiaritatea celei mai proprii case a noastre. Ea are o căldură familiară, pentru că această casă este Persoana supremă unde avem ob rşia noastră şi iubirea deplină. Ea e Dumnezeu Cuv ntul.

209. A iubi nţelepciunea nseamnă a iubi pe Dumnezeu, nţelepciunea cu faţă de Persoană, nţelepciunea ipostasiată, sau ipostatică. Numai o Persoană are n ea concentrată nţelepciunea nesf rşită, vie şi activă, iubitoare şi binefăcătoare. Numai o astfel de nţelepciune o poţi iubi ca pe un prieten, pentru că şi ea te iubeşte ca prieten. Prietenia ei depăşeşte orice prietenie, dar şi prietenia noastră faţă de ea. Din ea izvorăşte toată nţelepciunea şi prietenia noastră.

cruri de nvăţătură şi lucruri de făptuire, fie nvăţături ale Legii şi nvăţături apostolice. Căci acestea s nt tainele cele noi şi vechi, pe care cărturarul făptuitor le scoate la iveală, nvăţ ndu se vieţuirea cea plăcută lui Dumnezeu. Cărturar este tot cel ce se ndeletniceşte cu lucrarea, cel ce se ocupă ncă trupeşte cu faptele. Iar cuv ntător dumnezeiesc e tot cel ce se ndeletniceşte cu cunoaşterea firii, care stă n mijlocul cunoştinţelor şi al raţiunilor lucrurilor şi dovedeşte toate n Duh prin puterea deosebitoare a raţiunii. În sf rşit, filozof adevărat este cel ce are n sine nemijlocit şi ntru cunoştinţă unirea cea mai presus de fire cu Dumnezeu[210].

128. Cei ce scriu şi grăiesc fără Duh, voind să zidească Biserica, s nt sufleteşti, cum zice undeva dumnezeiescul apostol, neav nd Duh (Iuda 19). Unii ca aceştia s nt supuşi blestemului care zice : «Vai celor cuminţi n ochii lor şi nvăţaţi naintea lor» (Isaia V, 21). Căci «grăiesc de la ei şi nu Duhul lui Dumnezeu este cel ce grăieşte n ei», după cuv ntul Domnului (Matei X, 20). Cei ce vorbesc din g ndurile lor, nainte de a le curăţi, au fost amăgiţi de

210. In ultimele r nduri se face o gradaţie ntre cărturar, cuv ntător şi filozof dumnezeiesc. E gradaţia obişnuită a vieţii duhovniceşti : făptuitorul, cunoscătorul raţiunilor dumnezeieşti din natură şi cel ce se uneşte nemijlocit şi mai presus de fire cu Dumnezeu. La cunoaşterea reală a raţiunilor dumnezeieşti ale naturii nu se poate ajunge nainte de curăţirea prin fapte, căci omul pătimaş nu vede raţiunile dumnezeieşti de loc, sau le str mbă cu patimă ; iar la unirea nemijlocită cu Dumnezeu nu se poate ajunge fără curăţirea prin fapte şi fără cunoaşterea distinctă a raţiunilor Lui din făpturi.

«Cărturar» poate nsemna aici şi scriitor (γραμματεύ). Acesta scrie legile de bază ale vieţii duhovniceşti n sine prin fapte. Cuv ntătorul sau cunoscătorul raţiunilor din lume le ia pe acestea la cunoştinţă şi le comunică şi altora. Iar iubitorul de nţelepciune (filozoful) se ridică peste aceste două trepte la unirea cu Dumnezeu cel personal, izvorul legilor vieţii duhovniceşti şi al raţiunilor cuvinte ale lumii, prin care ne provoacă să L cugetăm şi să răspundem cugetării şi cuvintelor ce ni le adresează, dezvolt ndu ne ca fiinţe drept cugetătoare şi responsabil cuv ntătoare, dez volt ndu ne n acord cu El.

duhul părerii de sine. Despre aceştia zice proverbul : «Am văzut om socotindu se n sine că este nţelept, nsă mai multă nădejde are nebunul dec t acesta» (Pilde XXVI, 12). Iar Înţelepciunea ne spune : «Nu fiţi nţelepţi ntru voi nşivă» (Pilde III, 7). Dar şi dumnezeiescul apostol, cel plin de Duhul, mărturiseşte zic nd : «Nu s ntem destoinici de la noi, ci destoinicia noastră e de la Dumnezeu» (2 Cor. III, 5), sau : «Ci grăind ca de la Dumnezeu, naintea lui Dumnezeu, ntru Hristos» (2 Cor. II, 17). Iar cuvintele acelora s nt neplăcute şi neluminate. Căci nu grăiesc mpărtăşindu se din izvorul viu al Duhului, ci din tr o inimă asemenea unei bălţi puturoase, n care se hrănesc lipitorile, şerpii şi broaştele poftelor, nfumurării şi ne nfr nării. Apa cunoştinţei lor este tulbure şi rău mirositoare şi stătută. Cei ce beau din ea se mbolnăvesc, se umplu de greaţă şi varsă.

129. «Noi s ntem trupul lui Hristos şi mădulare (fiecare) n parte», zice dumnezeiescul apostol (1 Cor. XII, 27). Sau iarăşi : «Un trup şi un duh s nteţi, precum aţi fost şi chemaţi» (Efes. IV, 4—5). Deci precum trupul fără duh este mort şi nesimţitor (Iacob II, 25), aşa cel omor t de patimi, prin nesocotirea poruncilor după Botez, se face nelucrător şi neluminat de Duhul Sf nt şi de harul lui Hristos. El are Duhul prin credinţă şi naştere din nou, dar e nelucrător şi n nemişcare din pricina morţii sufleteşti. Căci sufletul fiind unul, iar mădularele trupului multe, el le ţine, le face vii şi le mişcă pe toate cele n stare de viaţă. Dar pe cele secate din vreo neputinţă n t mplătoare, le poartă n sine ca moarte şi nemişcate, dar răm n fără viaţă şi nesimţitoare[211]. Tot aşa Duhul lui

211. Se dă o explicaţie faptului că deşi harul Botezului răm ne n cel botezat, mădularele lui sufleteşti şi trupeşti pot fi nelucrătoare n nţeles duhovnicesc, căci nu şi nsuşesc n lăuntrul lor şi nu fructifică puterea harului. Explicaţia se foloseşte de modul n care sufletul răm ne n mădularele trupului şi ntr un fel l ţine pe acesta n viaţa cea una a trupului, dar din pricina vreunei boli, care le face incapabile să primească viaţa sufletului, răm n n ele nsele moarte şi nelucrătoare.

Hristos este ntreg n chip neamestecat n toate mădularele lui Hristos, ţin nd n lucrare şi făc nd vii mădularele care se pot mpărtăşi de viaţă ; dar şi pe cele neputincioase să se mpărtăşească de viaţă le ţine cu iubire de oameni ca pe ale sale. De aceea, orice credincios se mpărtăşeşte prin credinţă de nfierea n Duh, dar se poate face nelucrător şi neluminat, prin nepurtare de grijă şi necredinţă, lipsindu se de lumina şi viaţa lui Iisus. Deci orice credincios este mădular al lui Hristos şi are Duhul lui Hristos, dar poate fi nelucrător, nemişcat şi ne nstare să se mpărtăşească de har[212].

130. S nt opt vederi generale. Cea dint i zicem că este cea privitoare la Dumnezeu, Cel fără formă, fără de nceput, necreat, pricinuitor al tuturor, Dumnezeirea cea ntreit una şi mai presus de fiinţă ; a doua e cea privitoare la lumea puterilor cereşti ; a treia se ndreaptă spre alcătuirea lucrurilor ; a patra spre cobor rea din iconomie a Cuv ntului ; a cincea se ndreaptă spre nvierea cea de obşte ; a şasea spre nfricoşătoarea a doua venire a lui Hristos ; a şaptea spre chinurile veşnice ; a opta spre Împărăţia cerurilor. Cele patru dint i s nt ale celor trecute şi mplinite. Iar celelalte patru, ale celor viitoare şi ncă nearătate. Acestea se văd ntr o lumină ndepărtată şi se află n cei ce au dob ndit prin har multă curăţie a minţii. Iar cel ce se apropie de ele fără lumină, să ştie că va plăsmui năluciri şi nu vederi, nşelat de duhul nălucirii şi nălucind prin acela.

131. E de trebuinţă să vorbim, după putere, şi despre amăgire, care este multora o cursă foarte vicleană şi născocitoare, greu de cunoscut şi de pătruns. Amăgirea,

212. Aici se precizează sensul mişcării pozitive de care vorbeşte aşa de insistent sf ntul Maxim Mărturisitorul, ca drum al făpturii spre desăv rşirea n Dumnezeu. Mişcarea aceasta e insuflată de Duhul lui Dumnezeu. Ea e semnul vieţii adevărate. Mişcarea naturală e numai baza şi precondiţia acestei mişcări ntărite şi ndrumate prin Duhul.

zice, se arată, sau mai bine zis vine asupra omului n două feluri : prin nălucire şi prin luare n stăp nire, deşi şi are un singur nceput şi o singură pricină : m ndria. Cea dint i este nceput celei de a doua. Iar cea de a doua este nceput celei de a treia, prin ieşirea din minţi. Căci nceputul vederii prin nălucire este părerea de sine, care face să fie nchipuit Dumnezeu ca o anumită formă. Din aceasta urmează amăgirea prin nălucire spre nşelare ; iar din aceasta se naşte hula. Deodată cu aceasta, amăgirea prin nălucire naşte frica de arătări ciudate n vreme de veghe şi n somn, pe care o numesc unii spaimă şi tremurare a sufletelor. Deci m ndriei i urmează amăgirea ; amăgirii, hulirea ; hulirii, frica ; fricii, tremurarea ; iar tremurării, ieşirea din minţi (nebunia)[213].

Felul acesta al amăgirii prin nălucire este cel dint i. Iar al doilea, cel prin lucrare, este acesta : el şi are nceputul n iubirea de plăcere, născută din pofta, zice se, firească. Din plăcere se naşte desfr narea necurăţiilor negrăite. Iar aceasta, aprinz nd toată firea şi tulbur nd cugetarea prin mpreunarea cu chipurile celor dorite, scoate mintea din sine, făc nd o prin beţia lucrării arzătoare să aiureze şi să facă proorocii mincinoase, susţin nd că s a mpărtăşit de vederile unor sfinţi şi de cuvintele acelora, ca şi c nd acestea s ar descoperi printr o minte care e beată p nă la săturare de patimă şi şi a schimbat felul de a fi, ndrăcindu se. Pe unii ca aceştia duc ndu i de nas cei din lume, prin nşelăciunea amăgirii, i numesc «suflete» (spirite ?). Ei şed pe l ngă mormintele unor sfinţi şi se socotesc insuflaţi şi mişcaţi de ei şi siliţi să vestească oamenilor cele privitoare la ei. Dar trebue să i numim mai degrabă ndrăciţi şi rătăciţi şi robiţi amăgirii, şi nu proo

213. Aceştia s nt un fel de precursori ai spiritismului de azi. Totul provine din m ndria omului că poate cunoaşte nepurificat şi fără smerenie tainele lui Dumnezeu şi ale vieţii viitoare, d nd chip celor ce nu au chip. La nceput le dă chip cu voia, pe urmă asemenea chipuri li se impun fără voie, ca nişte halucinaţii.

roci şi prevestitori ale celor prezente şi viitoare. Căci n-suşi dracul desfr nării, ntunec nd cugetarea lor prin văpaia voluptăţii, i scoate din minţi, nălucindu le pe anumiţi sfinţi şi convorbiri cu ei şi arăt ndu le vederi. Uneori nşişi dracii li se arată ca să i tulbure, nfricoş ndu i. Căci leg ndu i la jugul lui Veliar, se grăbeşte să i mpingă spre aiureală, ca să i aibă predaţi lui p nă la moarte şi să i trimită la os nda veşnică [214].

132. Trebuie ştiut că amăgirea are trei pricini de obşte prin care vine asupra oamenilor : m ndria, pizma dracilor şi ngăduinţa povăţuitoare (a lui Dumnezeu). Iar pricinile primelor s nt : m ndria, uşurătatea, pizma, sporirea ; iar a ngăduinţei povăţuitoare, vieţuirea păcătoasă. Amăgirea din pizmă şi din părerea de sine şi află grabnică tămăduire, mai ales c nd omul se smereşte. Dar lăsarea pe m na satanei spre pedeapsă povăţuitoare din pricina păcatului, adeseori o ngăduie Dumnezeu p nă la moarte spre curăţire. Uneori i lasă să fie chinuiţi spre m ntuire chiar şi pe cei fără vină. Dar trebuie ştiut că şi nsuşi dracul părerii de sine face preziceri n cei ce nu s nt cu luare aminte la inima lor.

133. Toţi binecredincioşii se ung preoţi şi mpăraţi ntru adevăr prin nnoire, precum se ungeau şi cei de odinioară prin pre nchipuire. Căci aceia erau chipuri ale adevărului nostru, care ne pre nchipuiau nu n parte, ci toţi pe toţi. Dar mpărăţia şi preoţia noastră nu e de acelaşi chip şi de acelaşi fel cu a acelora, deşi simbolurile s nt aceleaşi. Nici nu e la noi deosebită firea, harul şi chemarea la ungere, ca să facă deosebiţi pe cei unşi, ci noi avem una şi aceeaşi chemare, credinţă şi ntipărire. Ele arată şi descopere, după cuv ntul adevărului, că trebue să ne facem

214. E de remarcat că sf ntul Grigorie vede cauza nălucirilor cu voia şi a halucinaţiilor fără voie nu numai n m ndrie, ci şi n mpătimirea trupească de plăceri. Căci aceasta mpinge de obiceiu spre a da chip celor spirituale, neput ndu se desprinde de chipuri.

curaţi, nepătimitori şi cu totul nchinaţi lui Dumnezeu, acum şi n veacul viitor[215].

134. Înţelepciunea i izvorăşte din gură şi nţelegerea din cugetarea inimii (Ps. XLIII, 4) aceluia care face cunoscut cuv ntul lui Dumnezeu. Iar aceasta e Înţelepciunea ipostatică a lui Dumnezeu şi Tatăl, care se face cunoscută din lucruri, celui ce priveşte raţiunile lucrurilor[216]. Acela grăieşte cu gura nţelepciunii din Înţelepciune, prin cuv ntul cel viu şi lucrător, fiind luminat n inimă de puterea nţelegerii care l preface prin Duhul. Ca urmare, el poate lumina şi pe credincioşii care l ascultă cu nţelegere[217].

135. Amăgirea, marea duşmană a adevărului, atrage azi pe oameni spre pierzanie. Ea naşte neştiinţa ntunericului, care s a ntipărit n sufletele celor leneşi[218], n străin ndu i de Dumnezeu. Aceştia susţin că nu este Dum

215. Prin nnoire sf ntul Grigorie Sinaitul nţelege deci Taina Mirun gerii. El afirmă aici preoţia generală a credincioşilor. Ea e o preoţie adevărată nu numai pre nchipuită, simbolică, ca n Vechiul Testament. Şi nu numai preoţia, ci şi demnitatea mpărătească. Şi nu s nt deosebiri de grade ca acolo. Prin preoţia aceasta, el nţelege unirea tuturor cu Hristos n aceeaşi măsură, prin rugăciunea inimii. Aceasta nu face de prisos preoţia r nduită pentru Liturghia şi pentru Tainele săv rşite n chip văzut, pentru ca din acestea să se hrănească cu harul necesar unirii interioare a tuturor cu Hristos.

216. Raţiunile lucrurilor presupun o persoană de supremă nţelepciune care le cugetă. Şi nu numai le cugetă, ci şi imprimă g ndurile sau cuvintele n lucrurile create ca nişte peceţi. Numai o persoană şi imprimă peceţile n lucrurile sale, pun nd n ele semnul că s nt ale sale.

217. Înţelepciunea dumnezeiască ce grăieşte prin gura celui ce soarbe din ea este nsăşi nţelepciunea ipostatică supremă, sau Persoana lui Dumnezeu Cuv ntul. De aceea ea este vie şi lucrătoare şi cuv ntul ei, devenit cuv ntul celui prin care grăieşte, este şi el viu şi lucrător. Inţelepciunea aceasta ipostatică luminează n inima celui ce s a unit cu ea.

218. Leneşi n mplinirea poruncilor. Aceştia s au nstrăinat de Dumnezeu şi de aceea s au ntunecat. Ei nu mai vor să ştie de Dumnezeu, tem ndu se de pedeapsa veşnică pe care le o va pricinui ne mplinirea poruncilor.

nezeu, Cel ce ne a născut pe noi din nou şi ne a luminat, sau l cred şi l cunosc numai prin cuv ntul simplu şi nu cu lucrarea, sau spun că S a arătat numai celor de demult, nu şi nouă. Ei hulesc credinţa n Dumnezeu, socotind mărturiile Scripturii despre Dumnezeu simplă părere şi tăgăduiesc evlavia ce urmează din cunoştinţa Lui. Citesc Scripturile numai trupeşte, ca să nu zic iudaiceşte, şi de aceea tăgăduiesc nvierea sufletului, dorind să locuiască n chip inconştient n morminte. Amăgirea aceasta are ca pricini aceste trei patimi : necredinţa, viclenia şi tr ndăvia. Acestea se nasc şi se susţin, de altfel, una pe alta. Căci necredinţa este nvăţătoarea vicleniei, iar viclenia e nsoţitoarea tr ndăviei. Sau ntors : tr ndăvia e mama vicleniei, cum zice Domnul : «Slugă vicleană şi leneşă» (Matei XXV, 16) ; iar viclenia e mama necredinţei. Iar cel ce nu crede e şi netemător de Dumnezeu. Şi aceasta naşte tr ndăvia, maica dispreţului, prin care se nesocoteşte tot binele şi se săv rşeşte tot răul.

136. Credinţa adevărată despre Dumnezeu şi cunoştinţa nemincinoasă despre făpturi alcătuiesc ortodoxia desăv rşită a dogmelor. De aceea unul ca acesta e dator să slăvească aşa : «Slavă Ţie, Dumnezeul nostru, slavă Ţie ; că pentru noi S a ntrupat Cuv ntul, Cel mai presus de fiinţă. De aceea mare este taina iconomiei Tale, M n tuitorule al nostru, slavă Ţie !»

137. După marele Maxim s nt trei feluri neos ndite şi nedispreţuite de cuvinte scrise : cel dint i e al celor scrise pentru propria aducere aminte ; al doilea, pentru folosul altora ; şi al treilea, din ascultare. Pentru pricinile acestea s au alcătuit cele mai multe scrieri de cei ce au căutat cu smerenie cuv ntul. Iar cel ce scrie despre virtuţi pentru a plăcea, pentru a fi văzut şi pentru a do b ndi slavă, şi va lua plata sa, neav nd nici un folos aici şi nici o răsplată n veacul viitor, ci se va os ndi ca unul care a scos la v nzare pe tarabă cuv ntul lui Dumnezeu, ca să c ştige n chip viclean plăcerea de la oameni.

Alte capete ale aceluiaşi[219]

1. Tot cel botezat n Hristos e dator să ajungă la toate v rstele lui Hristos. Căci a primit dinainte puterea pentru ele şi poate să le afle şi să şi le nsuşească prin porunci[220]. Arvuna Duhului este zămislirea ; simţirea bucuriei este naşterea ; puterea curăţitoare a focului Duhului este botezarea ; vederea luminii dumnezeieşti este schimbarea la faţă ; omor rea dinspre toate este răstignirea ; sălăşluirea dragostei dumnezeieşti n inimă este ngroparea ; trezvia de viaţă făcătoare a Duhului este nvierea ; extazul şi răpirea minţii către Dumnezeu s nt nălţarea[221]. Iar cel ce nu le a aflat pe acestea, nici nu le simte, e ncă prunc şi cu duhul şi cu trupul, chiar dacă e socotit de toţi, cărunt şi lucrător.

2. Patimile lui Hristos cuprind omor rea de viaţă făcătoare pentru cei ce au străbătut cu pătimirea prin toate. Şi dacă pătimim mpreună, vom fi şi slăviţi mpreună (Rom. VIII, 17). Iar patimile plăcerilor aduc o omo

219. In Filocalia greacă s nt 7 capete, n alte manuscrise s nt numai 5.Ultimele două s nt n manuscrisul Ghenoiu spre sf rşit, nainte de convorbirea cu Maxim Cavsocalivitul (p. 133—135). Tot aşa pare să fie n manuscrisul Academiei Române 79, 3 şi 17. Noi le dăm numai pe primele 5 n ordinea din Filocalia greacă.

220. Ideea va fi reluată de Nicolae Cabasila n *«Via a n Hristos»*. Iar Grigorie Sinaitul a luat o de la sf ntul Maxim Mărturisitorul, din «Ambigua». Dar prima temelie a ei este la sf ntul apostol Pavel (Efes. IV, 13).

221. Etapele vieţii duhovniceşti corespund momentelor din viaţa M ntuitorului, care nu s nt lipsite nici ele de stări lăuntrice corespunzătoare, ngroparea este dragostea de Dumnezeu, pentru că n ea noi admitem să nu mai fim văzuţi, renunţ nd total la noi nşine pentru Dumnezeu, nvierea, ca stare continuă n picioare, se arată n trezvie.

r re de moarte făcătoare n cei ce le lucrează pe ele. Pătimirea de bună voie a patimilor lui Hristos nseamnă răstignirea răstignirii şi omor rea omor rii [222].

3. A pătimi pentru Hristos nseamnă a răbda cele ce ni se nt mplă. Căci celor nevinovaţi pizma le este spre folos ; iar certarea ni se face povăţuire a lui Dumnezeu spre ntoarcere, deschiz ndu ne urechile nouă, celor vinovaţi (Isaia IV, 5). De aceea Domnul a făgăduit cunună n vecii vecilor celor ce rabdă (Iacob I, 12). Slavă Ţie, Dumnezeul nostru, slavă Ţie, Treime Sf ntă, pentru toate, slavă Ţie !

Despre prefacerea cea pătima ă.

4. Tr ndăvia, fiind o patimă greu de biruit, moleşeşte trupul. Iar moleşindu se trupul, se moleşeşte mpreună cu el şi sufletul. Slăbănogindu se am ndouă, preface amestecarea sucurilor trupului prin mpătimirea de plăceri. Iar mpătimirea de plăceri st rneşte pofta ; pofta naşte arderea ; arderea produce răscolirea ; răscolirea mişcă amintirea ; amintirea produce nălucirea ; nălucirea aduce momeala ; momeala, nsoţirea (cu g ndul) ; nsoţi

222. Cel ce voieşte să ajungă la totala omor re a patimilor, pentru care primeşte puterea din patimile Domnului, trebuie mai nt i să fi naintat treptat n pătimire, sau n omor rea patimilor. S nt de remarcat aici două nţelesuri ale patimilor : patimi de plăcere care omoară fiinţa noastră şi patimi de durere care omoară patimile de plăcere şi duc fiinţa noastră la viaţa adevărată. Patimile de plăcere sau omor toare ale fiinţei se omoară prin patimile de durere sau pricinuitoare ale adevăratei vieţi. In nţelesul acesta există o omor re făcătoare de moarte, produsă de patimile de plăcere, şi o omor re făcătoare de viaţă, pricinuită de patimile de durere. Astfel nsuşirea de bună voie a patimilor de durere ale lui Hristos ne pricinuiesc o răstignire a răstignirii şi o omor re a omor rii produsă de patimile de plăcere. Totul e luat din sf ntul Maxim Mărturisitorul, a cărui puternică influienţă asupra lui Grigorie Sinaitul se vede şi din faptul că e mpreună cu Scărarul singurul citat de acesta n capetele 137 după acrostih.

rea dă loc la ncuviinţare ; iar ncuviinţarea săv rşeşte fapta, fie pe cea prin trup, fie pe cea prin atingerile de multe feluri. Şi astfel omul biruit cade [223].

Despre prefacerea cea bună.

5. Răbdarea n tot lucrul naşte bărbăţia ; bărbăţia, hotăr re ; hotăr rea, stăruinţa ; stăruinţa, prelungirea lucrului sau adăugirea lui ; prelungirea potoleşte ne nfr narea trupului şi domoleşte mpătimirea poftei de plăcere. Iar pofta trezeşte acum dorul ; dorul, dragostea ; dragostea, r vna ; r vna, căldura ; căldura, mişcarea la lucru ; mişcarea, s rguinţa ; s rguinţa, rugăciunea ; rugăciunea, liniştirea ; liniştirea naşte vederea ; vederea, cunoştinţa ; cunoştinţa, pătrunderea tainelor ; şi sf rşitul tainelor e cunoaşterea lui Dumnezeu (teologia). Iar rodul cunoaşterii lui Dumnezeu este dragostea desăv rşită ; al dragostei, smerenia ; al smereniei, nepătimirea ; al nepă timirii, vederea nainte, proorocia şi preştiinţa. Dar ncă nu are cineva de aici virtuţile desăv rşite, nici nu micşorează dintr odată păcatul. Ci sporind pe ncetul virtutea, ajunge şi păcatul c te puţin la nefiinţă [224].

223. Se cunoşteau de mai demult cele patru momente care duc la păcat: momeala unui g nd, nsoţirea n g nd cu ea (dialogul), consimţirea la faptă, fapta nsăşi. Grigorie Sinaitul nfăţişează şi multe momente antecedente ale momelii.

224. Celelalte două capete care urmează n Filocalia greacă nu le dăm n traducere românească pentru motivele arătate n Introducere.

A aceluiaşi:

Învăţătură cu de amănuntul despre liniştire şi rugăciune, despre semnele harului şi ale amăgirii; apoi despre deosebirea dintre căldură şi lucrare; şi că fără povăţuitor uşor vine amăgirea. (Capete 10 n Filocalia greacă ; aci 14).

1. Ar trebui să spunem, cinstite Longhin, după marele Învăţător, că nici nu avem nevoie de ajutorul Scripturilor (1 Tes. IV, 4), sau de al celorlalţi părinţi, ci s ntem nvăţaţi de Dumnezeu. «Căci vor fi, zice, toţi nvăţaţi de Dumnezeu» (Isaia LIV, 13 ; Ioan VII, 45). S ntem nvăţaţi astfel, nc t să cunoaştem de la El cele de folos. Şi nu numai noi, ci şi fiecare dintre credincioşi, ca unii ce purtăm scrisă n tablele inimilor noastre legea Duhului (2 Cor. III, 3) cea sf ntă şi ne am nvrednicit să grăim nemijlocit şi neobişnuit, asemenea heruvimilor, cu Iisus, prin rugăciunea curată. Dar fiindcă s ntem prunci n vremea naşterii noastre din nou, necunosc nd nici harul şi nevăz nd nici nnoirea noastră, ba neştiind nici mărimea cov rşitoare a cinstii şi a slavei de care ne am mpărtăşit, şi fiindcă s ntem datori să creştem prin porunci sufleteşte şi duhovniceşte şi să vedem cu mintea ceea ce am primit, cădem mulţi, prin lipsa de grijă şi prin deprinderea cea prea pătimaşe, n nesimţire şi ntuneric[225]. Aşa nc t nu

225. Sf ntul Grigorie Sinaitul afirmă şi el trebuinţa ca după o oarecare depăşire a stării de pruncie de la Botez, credincioşii să simtă harul şi nnoirea lor ca efect al harului. El se nşiră prin aceasta pe linia lui Macarie, Marcu Ascetul, Diadoch, Simeon Noul Teolog. Aceasta nu e o

mai cunoaştem nici măcar de mai este Dumnezeu, nici cine s ntem, nici ce am ajuns, după ce am fost făcuţi fii ai lui Dumnezeu şi fii ai luminii, copii şi mădulare ale lui Hristos. Chiar dacă ne botezăm ca bărbaţi, dar ne simţim botezaţi numai n apă, nu şi n Duh. Şi deşi ne nnoim n Duh, o credem aceasta numai prin credinţa simplă cea moartă şi nu prin cea lucrătoare ; şi o credem numai cu ndoială. Astfel fiind cu totul trupuri, vieţuim şi umblăm trupeşte. Şi chiar dacă ne pocăim, cunoaştem şi mplinim poruncile numai trupeşte, nu şi duhovniceşte. Iar dacă după multe osteneli, harul nvredniceşte pe unii să li se arate cu iubire de oameni, l socotim nşelăciune. Iar dacă auzim despre el că lucrează n alţii, din pricina pizmei l socotim amăgire. Şi aşa răm nem morţi p nă la moarte, nevieţuind şi nelucr nd n Hristos.

De aceea, potrivit Scripturii, n vremea ieşirii, sau a judecăţii, se va lua de la noi şi ceea ce avem, din pricina necredinţei şi a deznădejdii (Matei XXV, 29). Nu n nţelegem că fiii trebuie să fie cu Tatăl, dumnezei din Dumnezeu şi duhovniceşti din Duh. Căci «ceea ce este născut din Duh, duh este» (Ioan III, 6). Dar noi s ntem trupuri, deşi ne am făcut credincioşi şi cereşti ; de aceea Duhul lui Dumnezeu nu răm ne ntru noi (Facere VII, 3). De aceea a lăsat Domnul să se nmulţească nenorocirile, robirile şi măcelurile, ca, poate prin ele, să ndrepte, sau să taie, sau să tămăduiască, ca prin nişte leacuri mai puternice.

2. Înt i trebuie să se spună, prin cuv ntul dat de Dumnezeu celor ce propovăduiesc Evanghelia, cum află cineva (mai bine zis cum află ceea ce are), că a primit pe Hristos prin Botezul n Duh. Căci apostolul Pavel zice : «Oare nu ştiţi că Hristos Iisus locuieşte n inimile voas

nvăţătură singulară a sf ntului Simeon Noul Teolog, cum au afirmat unii teologi occidentali. «Vederea minţii», sau «vederea nţelegătoare» nu e numai o simplă deducţie raţională, ci o evidenţă luminoasă a realităţii lui Dumnezeu, o simţire spirituală a legăturii cu El.

tre ?» (2 Cor. XIII, 15). Pe urmă trebuie să se spună cum naintează şi cum păstrează ceea ce a aflat. Căci mulţi au purtat lupta p nă ce au aflat ceea ce căutau, şi apoi şi au oprit lupta aici. Mai departe nu sporesc şi nu mai au grijă, ndestul ndu se numai cu nceputul pe care l au aflat. Iar fiind mpiedicaţi şi oprindu se din drumul lor, şi nchipuie că umblă ncă pe calea cea bună, deşi s nt purtaţi fără c ştig n afară de aceasta. Alţii ajung nd la mijlocul luminării, şi au slăbit naintarea spre ţintă, lenevindu se sau ntorc ndu se spre cele dinapoi, printr o vieţuire ne păsătoare şi făc ndu se iarăşi ncepători. În sf rşit, alţii, ajung nd la desăv rşire, cad, prin neluare aminte, din pricina părerii de sine, şi se ntorc spre cele dinapoi şi se fac deopotrivă cu cei de la mijloc, sau cu cei ncepători n lucrare. Căci ncepătorii au lucrarea, cei de la mijloc, luminarea, iar cei desăv rşiţi, curăţia sufletului, sau nvierea [226].

Despre felul cum poate fi aflată lucrarea.

3. În două feluri poate fi aflată lucrarea Duhului, pe care am primit o mai nainte n chip tainic prin Botez. Înt i, cum zice sf ntul Marcu, darul se descoperă, vorbind n general, prin lucrarea poruncilor, cu multă osteneală, şi cu vremea [227]. Cu c t lucrăm mai mult poruncile, cu

226. Pe c nd Dionisie Areopagitul socoteşte treapta cea mai de jos curăţirea, pe a doua luminarea, iar pe a treia, desăv rşirea, sf ntul Grigorie Sinaitul pune aici curăţirea pe treapta desăv rşirii, iar pe treapta cea mai de jos pune lucrarea. Lucrarea aceasta e făptuirea prin care se curăţesc păcatele şi se dob ndesc virtuţile. Luminarea e una cu contemplarea raţiu rilor dumnezeieşti din făpturi. Iar curăţirea de pe treapta cea mai naltă este nepătimirea dob ndită, care e una cu unirea cu Dumnezeu. Dar n cap. următor sf ntul Grigorie Sinaitul prezintă lucrarea ca av nd un conţinut cu mult mai bogat. Ea e deja n ncepători un foc al veseliei şi o lumină bine mirositoare.

227. Sf ntul Marcu Ascetul, Despre Botez, Filoc. rom. I, p. 274 şi urm

at t darul şi face mai luminoase razele sale n noi. Apoi, se arată prin chemarea ne ncetată şi cu conştiinţă a Domnului Iisus, adică prin pomenirea lui Dumnezeu, ntru ascultare. Prin vieţuirea cea dint i se arată mai cu nt rziere ; prin cea de a doua, mai cur nd. E aşa cum află cineva aurul, dacă l caută săp nd păm ntul cu osteneală şi cu stăruinţă. Dacă voim deci să aflăm şi să cunoaştem adevărul fără amăgire, să căutăm să avem numai lucrarea din inimă cu totul fără chip şi fără formă şi să nu oglindim n noi, prin nălucire, nici o formă şi nici un chip socotite ale sfinţilor, nici să privim lumini (căci amăgirea obişnuieşte mai ales la nceput să nşele mintea celor necercaţi cu asemenea năluciri mincinoase). Ci să ne s rguim să avem n inimă numai lucrarea rugăciunii, care ncălzeşte mintea şi o veseleşte şi aprinde sufletul spre dragostea negrăită a lui Dumnezeu şi a oamenilor. De aceea răm ne cum este dacă rugăciunea este la ncepători, lucrarea nţelegătoare pururea n mişcare a Sf ntului Duh, născ ndu se din rugăciune, smerenie şi nu puţină zdrobire de inimă, răsărind la nceput din inimă ca un foc al veseliei, iar la sf rşit ca o lumină bine mirositoare [228].

4. Iar la cei ce caută lumina cu adevărat şi nu asemenea celor ce o ispitesc numai, potrivit cu aceeaşi nţelepciune care zice că «e aflată de cei ce nu o ispitesc pe ea» (nţel. Sir. I, 2), semnele nceputului s nt acestea : n unii se arată ca o lumină ce răsare ; n alţii ca veselie plină de cutremur ; n alţii iarăşi ca bucurie ; iar n alţii, ca bucurie amestecată cu frică ; n alţii ca un cutremur şi bucurie ; uneori, la alţii, ca lacrimi şi frică. Fiindcă

228. Sf ntul Grigorie Sinaitul, ca şi alţi părinţi anteriori, uneşte in descrierea darurilor dumnezeieşti, laturi pe care n viaţa naturală nu s ntem obişnuiţi să le vedem mbinate : lumină bine mirositoare. S nt stări duhovniceşti de o complexitate neobişnuită. Aceasta se vede şi n cap. următoare (4—5). Dar ncă din cap. 3 a nceput să se facă trecerea de la descrierea stării duhovniceşti a ncepătorilor, la descrierea stării celor ajunşi pe treptele superioare.

sufletul se bucură de cercetarea şi de mila lui Dumnezeu, dar se teme şi tremură de venirea Lui, ca un vinovat de păcate multe. Altora li se iveşte la nceput o zdrobire negrăită a inimii şi o durere nespusă a sufletului, care suferă dureri ca o femeie ce naşte, cum zice Scriptura (Apoc. XII, 2). Căci «Cuv ntul viu şi lucrător», adică Iisus, «străbate, cum zice apostolul, p nă la despărţitura sufletului şi a trupului, a ncheieturilor şi a măduvei» (Evr. III, 12), ca să topească cu putere ceea ce e patimă, din toate părţile sufletului şi ale trupului. În alţii se arată ca o iubire şi ca o pace faţă de toţi. În alţii ca o veselie, pe care adeseori părinţii Bisericii o numesc *săltare,* fiind o putere a Duhului şi o mişcare a inimii vii. Aceasta e numită şi tresărire şi suspin al Duhului ce se roagă pentru noi n chip negrăit lui Dumnezeu (Rom. VIII, 26). Isaia a numit aceasta, *sarcină a dreptă ii dumnezeie ti* (Isaia XLV, 8), iar marele Efrem, *străpungere.* Domnul a numit o izvor de viaţă sălt nd spre viaţă veşnică (Ioan IV, 14), (iar prin apă a nţeles Duhul), ce saltă n inimă şi fierbe cu mare putere.

5. Trebuie să se ştie că săltarea sau veselia e de două feluri : cea liniştită, care e numită tresărire şi suspin şi rugăciune a Duhului, şi cea mare, care e numită şi săltare şi săritură, sau salt, care e un zbor ntins al inimii spre văzduhul dumnezeiesc. Căci sufletul, ntraripat cu dragoste de Duhul dumnezeiesc şi eliberat de legăturile patimilor, ncearcă să zboare spre cele de sus ncă nainte de ieşire, dorind să se despartă de povară. Această stare e numită şi zguduire şi fierbere a Duhului, şi tulburare, după cuv ntul : «Iisus S a tulburat n Duh, zguduit cu putere şi a zis : unde l aţi pus ?» (Ioan XI, 34). Deosebirea ntre săltarea mare şi mică o arată dumnezeiescul David zic nd : «Munţii saltă ca berbecii, iar dealurile ca mieii» (Ps. CXIII, 4). El vorbeşte despre cei desăv rşiţi şi despre cei ncepători, căci ar fi fost nepotrivit să spună despre munţi şi dealuri că saltă, aceştia fiind fără viaţă.

6. Dar trebuie să se ştie că frica dumnezeiască nu are cutremurare, dacă prin cutremurare se nţelege nu frica din bucurie, ci aceea din m nie, sau cea a certării povăţuitoare, ori cea a părăsirii ; ci ea e o veselie cu cutremurare care vine din rugăciunea făcută n focul temerii de Dumnezeu. Iar prin frică nu nţeleg aici pe cea cu cutremurarea venită din m nie sau din os nda veşnică, ci pe aceea a nţelepciunii, care se şi numeşte nceputul nţelepciunii (Pilde I, 7). Iar frica se mparte n trei (deşi părinţii Bisericii au mpărţit o n două) : cea ncepătoare, cea desăv rşită şi apoi cea din m nie, care trebuie numită şi cutremurare propriu zisă, sau tulburare, sau zdrobire.

7. Iar cutremurarea e de multe feluri : una e cea din m nie şi alta cea din bucurie ; şi iarăşi una cea din iuţime (c nd se naşte o fierbere cov rşitoare a s ngelui n jurul inimii, cum zic unii), alta, cea din obişnuinţa nvechită şi alta cea a păcatului şi a rătăcirii ; şi iarăşi alta cea din blestemul venit prin Cain asupra neamului omenesc. Pe cel ce se nevoieşte l războieşte la nceput cutremurarea din bucurie şi cea din păcat. Dar nu tuturor li se nt mplă aşa. Semnele acestora s nt următoarele : a celei dint i, o veselie cu cutremur şi cu multe lacrimi, c nd harul m ng ie sufletul ; a celei de a doua, o căldură dezordonată, o nfumurare şi o nv rtoşare de inimă, care aprinde sufletul şi mădularele spre mpreunare, ndem n nd la ncuviinţarea unor fapte de ruşine, prin nălucirea din lăuntru.

8. În orice ncepător este o lucrare ndoită, săv rşin du se n inimă n chip ndoit şi neamestecat : una din har şi alta din amăgire. Aceasta o mărturiseşte marele Marcu Pustnicul, zic nd : «Este o lucrare duhovnicească şi este o lucrare drăcească, necunoscută de prunc». Sau iarăşi : «Este o căldură ntreită a lucrării, aprinsă n oameni: una din har, alta din amăgire sau din păcat şi alta din prisosul s ngelui». Pe aceasta Talasie Africanul a numit o

amestecarea sucurilor (κρίσιν)[229] şi ea poate fi potolită şi adusă la r nduială prin nfr narea măsurată.

9. Lucrarea harului este puterea focului Duhului, care se mişcă ntru bucuria şi veselia inimii, sprijinind, ncălzind şi curăţind sufletul. Ea opreşte g ndurile pentru o vreme şi omoară mişcarea poftitoare din trup. Semnele ei şi roadele care arată adevărul ei s nt lacrimile, săltarea, smerenia, nfr narea, tăcerea, răbdarea, ascunderea şi toate cele asemenea acestora, prin care c ştigăm o ncredinţare ne ndoielnică.

10. Lucrarea amăgirii este aprinderea păcatului, care ncălzeşte sufletul cu voluptatea şi trezeşte cu furie n mişcarea trupului pofta spre mpreunare a trupurilor. Ea este lipsită de orice calitate bună şi de orice r nduială, după sf ntul Diadoch[230], aduc nd o bucurie dobitocească, părere de sine, tulburare, veselie josnică nesăturată, sporind pofta spre plăcere. Ea caută materia pentru arderea plăcerilor av nd p ntecele nesăturat mpreună lucrător. Căci de acolo se aprinde şi se ntinează starea mustului trupului. Acolo e pricina aprinderii sufletului, pe care acea lucrare l trage spre ea ca, scufund nd pe om n obişnuinţa şi plăcerea ei, să alunge din el treptat harul[231] şi să l facă să preacurvească pe ascuns, nfierb nt nd şi

229. *Capete despre dragoste i nfr nare* III, 32; Filoc. rom. IV, p. 21.

230. *Capete morale i despre cuno tin ă,* 33; Filoc. rom. I, p. 347.

231. In ms. rom. care cuprind texte mai multe din sf ntul Grigorie Sinaitul se continuă cu următoarele patru capete, pe care traducătorul exemplarului prototipic le introduce cu cuvintele «P nă aicea (se află) ntru cea grecească. Iar ntru slovenească scoatere (ediţie) se află şi aceste cuvinte». Intre exemplarele care cuprind aceste patru capete n plus, amintim numerele 35, 79 din Bibi. Patr. Rom. Le luăm din ms. Ghenoiu, p. 104—107, unde s nt introduse cu notiţa amintită. Dar n cap. 10 din el se mai adaugă şi partea care urmează, nainte de celelalte 4. Cred că aşa e şi n celelalte ms. care le adaugă. Le adăugăm n *Filocalia rom.* ntruc t ni se pare că nsuşi titlul acestei scrieri *(Învă ătură cu de amănuntul)* include n el cuprinsul lor, care vorbeşte n continuare de felurile căldurii şi de trebuinţa unui nvăţător. Pe l ngă aceea, n analiza subtilă cuprinsă

aprinz nd mădularele sale prin mpătimirea de plăcere. Dar i se pare că ceea ce mişcă mintea şi o ncălzeşte este harul necunoscut [232] şi nu lucrarea nfierb ntată a păcatului, sau mai bine zis a amăgirii şi a mpătimirii de plăcere (a dulcii mpătimiri). Pe aceasta cunosc nd o şi sf ntul Ioan Scărarul zice : «Am ntrebat o pe aceasta şi a răspuns : eu mi am c ştigat ajutor aprinderea cea din afară şi mişcarea poftei naturale, pricinuitoare de mprăş tiere ca să aprindă pe om spre lucrare amăgitoare».

11. Se cade a şti că aprinderea păcatului este nşelăciune. Iar lucrarea păcatului este din duhul cel iubitor de plăceri, care ncepe să se mişte spre pofta trupului, prin dulceaţa bucatelor. Dar Domnul, fiind foc, a arătat că diavolul este rece nu prin fire, ci prin răzvrătirea păcatului. Căci prin aceasta a pierdut căldura dumnezeiască, cea care face pe slugile Sale foc arzător. Deci păcatul fiind răceală, din cauza lipsirii de Dumnezeu, iar dracul fiind după fire foc, aprinde pe om, şi prin umezeala mpătimirii de plăcere răneşte pofta, făc nd o să primească cele ce pricinuiesc plăcerea. Astfel ca urmare a căldurii pierdute, şi agoniseşte lucrarea ruşinoasă a ndulcirii [233].

n aceste capete, ni se pare că putem surprinde măiestria sf ntului Grigorie Sinaitul.

C nd aveau textele greceşti la ndem nă, românii traduceau din ele. Numai c nd le lipseau acestea, traduceau şi din slavonă.

232. De aici vedem că cei ce contestau putinţa cunoaşterii sau simţirii lucrării harului — puternic afirmată de sf ntul Simeon Noul Teolog, după exemplul sf ntului Marcu Ascetul şi Diadoh găseau n contestarea lor temeiul pentru a confunda căldura dezordonată a patimii cu căldura liniştită şi duhovnicească produsă de har, pentru că după ei lucrarea harului nu poate fi nicic nd cunoscută şi deci deosebită de lucrarea păcatului.

233. Dacă am redat sensul corect al st ngacei traduceri româneşti de odinioară, diavolul pierz nd căldura lui firească prin despărţirea de Dumnezeu, dar firea lui năzuind o, pentru că a avut o la nceput n calitate de duh creat de Dumnezeu, produce o falsă căldură (o căldură neiubi toare, egoistă) n sine şi n cei ispitiţi, ca să scape ntru c tva de răceala egoistă n care a căzut şi să poată să nşele pe cei ispitiţi. Avem aici o

12. S nt două feluri de războaie n vremea rugăciunii : al nşelăciunii şi al harului. Am ndouă se produc cu voia, nu prin mpărtăşire. Precum soarele, strălucind n locurile cele murdare, nu se amestecă cu murdăria şi nu se vatămă de ea, ci mai v rtos le usucă pe acelea şi alungă murdăria, aşa nici harul nu se amestecă cu nşelăciunea, ci răm ne curat. Ba mai v rtos o topeşte pe aceasta. Dar nu voieşte să o facă pe aceasta să dispară cu totul, ca să poată exista mpreună cu harul şi voinţa noastră şi să ne facem şi noi cercaţi. Căci voieşte să o depărteze pe aceasta treptat prin mpreună lucrarea voinţei noastre, voind să ne nevoim şi noi. Pentru că voieşte ca purt nd, după lege, lupta cea bună a minţii noastre, să putem lua cununa şi să fim mucenici adevăraţi, biruind nu pe păgâni, ci pe satana nsuşi, care n tot ceasul aduce n noi atacurile sale ca pe nişte aprinderi nvăpăiate[234]. Înfier b nt nd aceasta cuptorul trupului cu dulceaţa patimilor, şi trimite slugile sale, adică pe draci, ca să ne chinuiască prin g nduri şi să ne silească să jertfim idolului poftelor, adică momelilor şi să ne lăsăm mintea să se mpărtăşească de ele. Iar semnele acestei nşelăciuni se văd c nd se pun n lucrare : mpietrirea inimii cea lipsită de umilinţă, iar n unii mpreunată cu lacrimi ntunecate, nălţarea semeaţă, mbuibarea p ntecelui, multa vorbire, tr n

interesantă explicare a coexistenţei răcelii egoiste şi a căldurii fără durată şi consistenţă, a căldurii superficiale, convulsive şi artificiale, a păcatului, a patimii, a ispitirii. E o explicare a amestecului de ferbinţeală a patimii şi de plănuire rece a faptelor ei rele. Păcatul este, pe de o parte, căldură, pe de alta, un cinism rece. Sf ntul Grigorie Palama va apăra n tratatul doi al celei de a doua triade căldura cea bună a rugăciunii, mpotriva lui Varlaam care critica orice arătare a efectelor rugăciunii n trup, ridicu liz nd pe isihaşti care vorbeau de o astfel de căldură.

234. In icoanele bizantine ale mucenicilor se văd n colţul de sus din dreapta ngerii aştept nd cu cununa n m nă ca mucenicii să suporte p nă la capăt cu bărbăţie chinurile lor, ca să i poată ncununa. Aşa vrea să ncununeze Dumnezeu şi pe cei ce biruiesc patimile pe care au să le suporte ca nişte alţi mucenici.

dăvia, nchipuirea de sine şi lauda pentru lucrare, căl-
dura cea fără dulceaţă, ngreunarea sufletului, moleşirea
mădularelor, dulceaţa umedă, st rnirea sălbatică a trupu-
lui, nălucirea chipurilor care mping spre mpreunarea
trupurilor. În unii ca aceştia nu este linişte şi nu le nflo-
reşte faţa, ci s nt totdeauna uscaţi şi arşi de văpaia mpă
timirii de plăcere. Descriindu le pe acestea marele Ma
carie, după ce le a nşirat semnele, a spus : «Oţetul se
aseamănă vinului la vedere şi rapiţa e asemenea muşta
rului. Dar gustarea le deosebeşte pe cele două». Deci fie-
care din ele poate fi nţeleasă şi aflată din semnele mai
sus arătate.

13. *Căldura harului.* Căldura harului este focul Du-
hului, pe care Domnul a venit să l arunce pe păm nt
(Luca XII, 49), adică n inimile oamenilor. Şi El vrea să
se aprindă degrabă n noi, ca să ardă păcatul şi să cureţe
sufletul şi să l aline şi să l atragă n chip negrăit spre
dragostea de Dumnezeu şi de oameni. Căci e neamestecat
cu firea, căreia i dăruieşte din ceea ce are deosebit de ea.
Iar c nd marele Macarie zice că am ndouă persoanele lu-
crează n una şi aceeaşi minte, el nţelege că lucrarea Du-
hului se mişcă n ea neamestecată cu păcatul n vremea
rugăciunii, ci ele răm n deosebite şi fiecare singură. Se
nt mplă c teodată că harul lucrează şi se mişcă singur.
Dar c teodată e mpreună cu nşelăciunea, nsă, precum
am zis, n chip neamestecat. Pentru că de Dumnezeu cel
curat nu se atinge prihană[235]. Se nt mplă nsă că uneori
să lucreze păcatul singur (adică nşelăciunea), ncălzind
voinţa noastră, ntruc t o stăp neşte. Iar alteori omul se
luptă după har, văz ndu şi sufletul muncit năuntru, rău
pătimind. Se mai cade să ştim şi aceasta : nşelăciunea

235. Avem aici interpretarea ortodoxă a expresiei lui Macarie des-
pre existenţa celor două persoane (Dumnezeu şi satana) n suflet, care
a fost socotită de diferiţi teologi apuseni mai noi ca semn al masalianis
mului.

pentru noii ncepători este căldura păcatului. Iar nşelăciunea celor de mijloc şi a celor desăv rşiţi constă n nălucirea minţii. Căci căldura nşelăciunii sau a păcatului este aprinderea poftei de dulceaţă. Sau mai bine zis, ea e răul miros al ndulcirii de patimă, care e mbibat n cei ce s nt ncă necercaţi şi n au gustat mai v rtos preadul cele şi bine mirositorul mir vărsat n noi prin ntruparea Cuv ntului lui Dumnezeu, care mai nt i este arzător pentru curăţire, iar pe urmă este bun şi cu bună mireasmă, prin sfinţenia Duhului, c nd sfinţeşte sufletul şi trupul. Căci el este puterea sfinţitoare, cum zice marele Macarie. Iar nşelăciunea, făc ndu se stăp nă prin zăbovire, dă putere lucrării păcatului şi mintea pătimeşte rău de la momeli şi de la pofta spre mpreunare, aprinz n du se prin nălucire. Şi amestec ndu se n căldura rugăciunii, produce schimbare n ea[236]. Adus sufletul aici, se zice că el preacurveşte prin amăgire cu vrăjmaşul şi nu se mpărtăşeşte tainic de Mirele Hristos. De aceea şi apostolul i numeşte pe aceştia desfr naţi şi desfr nate, ca pe unii ce, după Ioan Scărarul, prin poftirea păcatului se mpărtăşesc n ascuns cu satana. Căci zice acesta : «M am cunoscut ispitit de lucrul acesta, care mă nşela, ameste c nd bucuria cea dobitocească cu lacrimi şi cu m ng ierea sufletului şi mi se părea că primesc rod, iar nu strică

236. Căldura păcătoasă atacă direct simţurile la cei ncepători, pe c nd la cei de pe treapta de mijloc sau de pe cea desăv rşită ncepe cu năluciri ale părerii de sine, ca pe urmă să atragă şi ea sufletul spre pofte. Dacă n scrisul ascetic anterior se afirma simplu intrarea sufletului n dialog cu momeala, aici se face o descriere mai amănunţită a acestui fapt: se descrie cum se trece de la oarecare mpreună prezenţă a unui g nd amăgitor n suflet cu hotăr rea cea bună. Sf ntul Grigorie descrie cum se face amestecarea lor, sau cum se face amestecarea căldurii păcătoase cu căldura curată a rugăciunii. Ea se produce prin zăbovirea poftei n suflet. Este de remarcat descrierea analoagă a raportului ntre dulceaţa rău mirositoare a mpătimirii de plăcere şi ntre dulceaţa curată a mirului de taină al lucrării Duhului Sf nt.

ciune». Şi iarăşi : «Ia seama ca bucuria care ţi vine să nu fie de la doctorii cei răi şi de la ispititori».

14. Acestea s au spus, pe c t a fost cu putinţă, despre semnele harului şi ale amăgirii. Iar despre cei ce se află n lucrarea cea de la mijloc şi despre desăv rşire, nu este nevoie să spunem cuvinte multe, căci aceştia au n ei nşişi pe Dumnezeu nvăţător, după sf ntul Ioan Scă rarul. Totuşi nimenea să nu săv rşească lucrarea aceasta după o r nduială ce şi o dă singur (idioritmie), fără nvăţătura şi experienţa celor scrise aci, c ştigată cu osteneală şi durere, chiar dacă i s ar părea de folos. Aceasta, pentru ca nu cumva, pentru necredinţă să se mpingă şi pe sine şi pe alţii n ad ncul deznădejdii. Căci eu, cum zice marele Maxim, am scris acestea spre amintire mie şi altora, şi nu de la mine nsumi, ci pentru ascultarea multora ce se s rguiesc a se osteni ntru această preafrumoasă lucrare pe care au căutat o din suflet. Deci să ne s rguim cu dor nemăsurat să udăm brazda lucrării cu r ul mirului, cum zice David. Căci prin el se sporeşte n noi izvorul vieţii şi al nţelepciunii şi din el ni se limpezeşte, prin multa dorire, vederea fără ncetare. Şi aşa ad ncul inimii şi al luminii i desăvârşeşte pe cei ce sporesc n smerenie.

Ale aceluiaşi:

despre liniştire şi despre cele două feluri ale rugăciunii, n 15 capete

1. S nt două feluri ale unirii, mai bine zis c te o intrare din fiecare parte la rugăciunea minţii, care se lucrează prin Duhul n inimă. Sau mintea o ia naintea ei, lipindu se acolo de Domnul (1 Cor. VI, 17), cum zice Scriptura, sau mişc ndu se mai nt i lucrarea n chip treptat atrage mintea n locul veseliei şi o leagă de chemarea Domnului Iisus şi n unirea cu El. Căci deşi Duhul lucrează deosebit n fiecare, precum voieşte, cum zice apostolul (1 Cor. XII, 11), dar o dată premerge una, altă dată alta, n cele două feluri pomenite mai nainte[236 bis].

Uneori lucrarea se iveşte n inimă, se nţelege, după mpuţinarea patimilor, prin chemarea continuă a lui Iisus Hristos, care face să se arate căldura dumnezeiască ; căci Dumnezeul nostru este foc ce mistuie patimile, cum zice Scriptura (Deut. IV, 24). Alteori Duhul atrage mintea la sine, str ng nd o n ad ncul inimii şi oprind o de la m prăştierea obişnuită. Atunci mintea nu mai e dusă din Ierusalim n robie la asirieni, ci şi mută locuinţa din Ba bilon n Sion, la loc mai nalt. Atunci poate zice şi ea cu proorocul : «Ţie se cuvine c ntare, n Sion, şi Ţie se va da

236 bis. In rugăciunea pe care mintea o face n inimă, c teodată precede mintea lipindu se prin g ndirea ei iubitoare de Domnul şi apoi această lipire provoacă rugăciunea ; alte daţi precede rugăciunea şi apoi ea atrage mintea n bucuria ei, leg nd o de chemarea numelui lui Iisus şi unind o cu El.

rugăciune n Ierusalim» (Ps. IV, 2) ; sau iarăşi : «C nd a ntors Domnul robia Sionului» (Ps. CXXV, 1); sau iarăşi: «Bucura se va Iacob şi veseli se va Israel» (Ps. LII, 7) ; adică mintea lucrătoare şi văzătoare care cu Dumnezeu, prin lucrare, biruie patimile şi L vede pe El prin contemplaţie, pe c t i este cu putinţă. Mintea aceasta, chemată atunci ca la o masă prea mbelşugată, c ntă veselindu se ntr o desfătare dumnezeiască : «Gătit ai naintea mea masă, mpotriva celor ce mă necăjesc» (Ps. XX, 5), adică mpotriva dracilor şi a patimilor.

Cum trebuie făcută rugăciunea ?

2. «Dimineaţa să semeni săm nţa ta», zice Solomon, adică săm nţa rugăciunii. «Iar seara să nu nceteze m na ta» (Eccl. XI, 6), ca nu cumva să fie o vreme care să despartă rugăciunea ta continuă şi să nu nimereşti ceasul n care să fie auzită. Fiindcă nu cunoşti, zice, care va ajunge la ţintă, aceasta sau aceea. Şez nd deci de dimineaţă pe un scaun ca de o palmă, adună ţi mintea din partea conducătoare, n inimă, şi ţine o n ea. Aplec ndu te apoi cu ncordare, ca să simţi durere n piept, n umeri şi n grumaz, strigă stăruitor cu mintea, sau cu sufletul: «Doamne Iisuse Hristoase, miluieşte mă !». Pe urmă, pentru ngustimea, osteneala şi greutatea lucrului, ca unul ce e făcut continuu, (fiindcă cele trei cuvinte nu s nt o m ncare care să se poată m nca continuu, iar «cei ce Mă mă n ncă pe Mine vor flăm nzi ncă» (nţel. Sir. XXIX, 21), mută ţi mintea la cealaltă jumătate şi zi : «Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă !». Dar zi mult fiecare jumătate, căci nu trebuie să le schimbi necontenit, din lene, fiindcă plantele ce se răsădesc continuu nu prind rădăcină. Înfr nează ţi şi mişcarea plăm nilor, ca să nu răsufli n voie, căci suflarea plăm nilor, care porneşte de la inimă, ntunecă

mintea şi risipeşte cugetarea, răpind o de acolo. Ca urmare, sau o predă roabă uitării, sau o face să cugete unele n locul altora, ndrept ndu se, fără să simtă, spre cele ce nu trebuie[237]. Iar de vezi ivindu se sau lu nd chip n mintea ta necurăţiile duhurilor sau ale g ndurilor, să nu te sperii. Chiar dacă ţi se arată nţelesuri bune de ale lucrurilor, nu le băga n seamă. Ci nfr n ndu ţi răsuflarea, pe c t e cu putinţă, şi ncuind mintea n inimă şi săv rşind ne ncetat şi stăruitor chemarea Domnului Iisus, să le arzi şi să le opreşti pe acestea, iar pe ei să i biciuieşti n chip nevăzut prin dumnezeiescul nume[238]. Căci zice Scărarul : «Biciuieşte pe vrăjmaşi cu numele lui Iisus, fiindcă nu e armă mai puternică dec t aceasta, n cer şi pe păm nt».

237. Sf ntul Grigorie aduce mai nt i ca elemente noi şederea celui ce săv rşeşte această rugăciune pe un scaun ngust şi aplecarea ncordată a capului, pentru că această durere menţinută cu hotăr re ţine atenţia la rugăciunea pe care o săv rşeşte. Dar nici el, cum nici Nichifor din singurătate, nu cerea ca să se alterneze continuu cele două părţi ale rugăciunii lui Iisus, ca să nu se risipească atenţia minţii. Cugetarea trebuie ţinută continuu concentrată n inimă. Legarea rugăciunii de respiraţie era recomandată numai n general ca prilej de a nu se uita rugăciunea.

Foarte interesantă e explicarea lui Grigorie Sinaitul că mişcarea plăm nilor trebuie făcută mai rar — deci şi respiraţia — ntruc t această respiraţie porneşte de la inimă, şi dacă ea se face prea des, se depărtează prea des de la inimă şi cugetarea concentrată acolo. Nichifor vorbise şi el de rolul inimii n respirarea plăm nilor dar numai pentru a şi ţine prin plăm ni o temperatură potrivită, nici prea caldă şi nici prea rece. El nu a dat o explicare spirituală a acestui rol al inimii n reţinerea respiraţiei plăm nilor. Totuşi sf ntul Grigorie Sinaitul nu vorbeşte de o ritmare a rugăciunii cu respiraţia. S nt aici nişte probleme care cer un studiu mai aprofundat de caracter fiziologic spiritual.

238. Nu trebuie primite n cugetare n vremea chemării numelui lui Iisus nici măcar nţelesuri nepăcătoase ale lucrurilor. Căci şi prin ele duhurile rele ncearcă să distragă cugetarea de la numele lui Iisus, sau de la rugăciunea curată, fără alte g nduri.

Despre răsuflare

3. Că trebuie să ţi nfr nezi răsuflarea, e martor Isaia Pustnicul şi mulţi alţii. Acela zice : «Ţine ţi mintea cea nestatornică», adică mpinsă şi mprăştiată de puterea potrivnică ce s a ntors din nou după Botez pentru ne purtarea ta de grijă, mpreună cu alte duhuri mai rele, n sufletul leneş, cum zice Domnul, făc ndu le pe cele din urmă mai rele dec t cele dint i (Matei XII, 45). Iar altul zice : «Monahul trebuie să aibă pomenirea lui Dumnezeu n loc de răsuflare». Altul iarăşi i cere ca dragostea de Dumnezeu să ia naintea răsuflării lui. Noul Teolog zice : «Str nge ţi nările nasului ca să nu răsufli n voie»[239]. Iar Scărarul cere : «Pomenirea lui Iisus să se unească cu răsuflarea ta şi atunci vei cunoaşte folosul liniştirii» (Scara, cap. 27). Apostolul de asemenea mărturiseşte, că nu el, ci Hristos trăia n el (Galat. II, 19), lucr nd şi făc ndu l să răsufle viaţa dumnezeiască. Iar Domnul zice : «Duhul suflă unde voieşte» (Ioan III, 8), slujindu se de chipul suflării v ntului sensibil.

Căci am ajuns curaţi, primind arvuna Duhului şi cuv ntul cel năuntru sădit ca o săm nţă, cum zice Iacob, fratele Domnului (Iacob I, 21), sădită şi ntărită prin mpărtăşirea cea ne mpărtăşită, care ne ndumnezeieşte n chip neamestecat şi fără să se micşoreze Cel preaplin de bunătate. Dar nepurt nd grije de porunci, ca păstrătoare ale harului, am căzut iarăşi n patimi, şi n loc de răsuflarea Duhului Sf nt, ne am umplut de suflarea duhurilor rele. Şi e vădit că de la acestea vine căscatul şi lenea, cum zic părinţii. Dar cel ce a dob ndit Duhul şi a fost curăţit de către El, e ncălzit şi primeşte de la El suflarea vieţii dumnezeieşti şi de la El grăieşte, prin El cugetă şi se mişcă, după cuv ntul Domnului : «Că nu voi s nteţi

239. La Methode *de* i'oraison hesychaste, ed. J. Hausherr, n: Oriea talia Christiana, vel. IX, 1, 1927, p. 164.

cei ce grăiţi, ci Duhul Tatălui Meu, Care grăieşte n voi» (Matei X, 20). Dar cel ce are pe cel dimpotrivă şi e stă p nit de el, face şi grăieşte cele dimpotrivă.

Cum trebuie să c ntăm ?

4. «Ostenind, zice Scărarul, scoală te şi te roagă ; şi iarăşi şez nd, ţine te cu bărbăţie de lucrarea de mai nainte». Deşi a vorbit despre minte, că trebuie să le facă acestea c nd ajunge să şi păzească inima, dar nu e nepotrivit să fie spuse acestea şi despre c ntare. Căci se zice că marele Varsanufie, fiind ntrebat despre c ntare, cum şi ce trebuie anume să se c nte, a răspuns : «Ceasurile şi canoanele s nt predanii bisericeşti şi nţelepţeşte s au dat pentru frumuseţea lor. Iar cei de la schituri nu c ntă ceasurile şi nu au canoanele, ci lucrul m inilor şi cugetarea n singurătate şi rugăciunea c te puţin. St nd la rugăciune eşti dator să zici Sfinte Dumnezeule şi Tatăl nostru şi să rogi pe Dumnezeu să te izbăvească de omul cel vechi. Dar să nu zăboveşti n ea. Căci toată ziua mintea ta este n rugăciune». Bătr nul a arătat astfel că rugăciunea inimii este rugăciunea n singurătate, iar rugăciunea făcută c te puţin este ridicarea la c ntare. Dar zice limpede şi marele Ioan Scărarul : «Lucrul liniştii este lipsa de grijă n toate, rugăciunea fără lenevire (aceasta este ridicarea), şi al treilea, lucrarea nefurată a inimii (aceasta este rugăciunea şederii sau a liniştii» (Scara, cap. 27).

Despre deosebirea dintre cei ce c ntă

5. De unde vine deosebirea, că unii cer c ntare multă, alţii puţină, iar alţii deloc, ci numai rugăciunea şi osteneala, poate lucrarea m inilor, sau a pocăinţei, sau

altă lucrare ostenitoare ? Dezlegarea acestora este următoarea : cei ce au aflat harul după făptuire, prin multe osteneli şi vreme ndelungată, nvaţă şi pe alţii ceea ce au aflat ei. Ei nu primesc să asculte de cei ce au ajuns acolo ntru cunoştinţă, din mila lui Dumnezeu, degrabă, prin căldura credinţei, cum zice sf ntul Isaac. De aceea i ocărăsc pe unii ca aceştia, furaţi de neştiinţă şi de părerea de sine şi asigură pe alţii că ceea ce este altfel este nşelăciune şi nu lucrarea harului. Ei nu ştiu că este uşor n ochii Domnului, după Scriptură, să mbogăţească dintr odată pe cel sărac (Înţel. Sir. XI, 21), şi că proverbul zice că «Începutul nţelepciunii este a dob ndi harul nţelepciunii» (Pilde IV, 7). Iar apostolul mustră pe ucenicii de atunci care nu cunoşteau harul, zic nd : «Nu ştiţi că Iisus Hristos locuieşte n voi ? Afară numai dacă nu s nteţi cercaţi» (2 Cor. XII, 5), adică dacă nu s nteţi naintaţi, pentru negrija voastră. Din această pricină şi cei de care am vorbit mai sus nu primesc nici nsuşirile minunate ale rugăciunii lucrate n chip deosebit n unii de Duhul, n inimă, resping ndu le cu necredinţă şi cu m ndrie [240].

Împotrivirea lui **(Grigorie Sinaitul)**

6. Spune mi, tu care susţii altfel : Dacă posteşte cineva, se nfr nează, priveghează, stă n picioare, face pocăinţă, pl nge, petrece n sărăcie, toate acestea nu s nt oare fapte ? Cum zici deci că fără făptuire este cu neputinţă să se ţină rugăciunea, dar ţii seama numai de c ntare ? Oare acestea nu s nt fapte ? [241]

240. Tot acest cap este o pledoarie pentru putinţa ca cineva să ajungă la rugăciunea inimii şi fără a trece prin lungi osteneli de curăţire prin fapte.

241. De aci ncepe n manuscrisele româneşti care cuprind mai multe texte din sf ntul Grigorie Sinaitul, cap. 7, cu titlul: Dezlegare. De aceea

Dezlegare. Dacă se roagă cineva numai cu gura, iar mintea i rătăceşte, ce a folosit ? Dacă unul zideşte şi altul dăr mă, nu răm ne nimic, fără numai osteneala (Înţel. Sir. XXXIV, 23). Ci, precum lucrează cu trupul aşa e dator să lucreze şi cu mintea, ca să nu se afle n ce priveşte trupul, drept, iar cu inima, plin de toată tr ndăvia şi necurăţia. Aceasta o ntăreşte şi apostolul, zic nd : «Dacă mă rog cu limba, adică cu gura, duhul meu sau glasul meu se roagă, dar mintea mea e neroditoare. Mă rog deci cu gura şi cu mintea» (1 Cor. XIV, 15) ; şi «vreau să zic mai bine cinci cuvinte... (1 Cor. XIV, 19). Că despre aceasta vorbeşte, e martor Scărarul, care zice n «Cuv ntul despre rugăciune» : «Marele lucrător al marii şi desă v rşitei rugăciuni zice acestea : vreau să zic mai bine cinci cuvinte cu mintea mea... şi celelalte. S nt multe lucrări, dar s nt din parte. Rugăciunea inimii nsă este largă şi cuprinzătoare, ca una ce este izvor al virtuţilor», cum zice Scărarul. Prin ea se află tot binele. Nu este, spune sf ntul Maxim, lucru mai nfricoşător ca g ndul morţii, dar nici mai măreţ ca pomenirea lui Dumnezeu, arăt nd prin aceasta nsemnătatea cov rşitoare a ei. Unii nsă nici nu vor să audă că este har n vremea de acum, fiind ntunecaţi şi puţin credincioşi, din multa nesimţire şi neştiinţă [242].

7. Iar cei ce c ntă puţin socotesc că bine fac, cinstind măsura. Căci toată măsura este bună, cum zic cei nţe

ele mpart această lucrare nu n 15, ci n 16 capete. Dar n titlu spun şi ele că lucrarea are 15 capete.

In aceste r nduri s nt ntrebaţi cei ce declară că s nt necesare faptele nainte de rugăciunea curată, dar socotesc numai c ntarea faptă ; de ce nu socotesc fapte, postirea, priveghierea etc ? Deci sf ntul Grigorie Sinaitul consideră şi el necesare aceste fapte, dar nu dă ca faptă exclusivă c ntarea prea multă de psalmi. Aceasta o arată n r ndurile ce urmează sub titlul: Dezlegare.

242. Sf ntul Grigorie Sinaitul consideră că n rugăciunea inimii se cuprind toate faptele : ea presupune adunarea minţii din mprăştiere, pocăinţa care a zdrobit inima, iubirea de Dumnezeu, smerenia, simţirea etc.

lepţi. Ei nu şi deşartă toată puterea sufletului n făptuire. Căci prin aceasta mintea aflată n rugăciune, obosind, şi pierde vigoarea n ea. Ci, c nt nd puţin, stăruieşte cea mai mare parte din vreme n rugăciune. Dar se nt mplă uneori că mintea, obosind de strigarea nţelegătoare continuă şi de aţintirea stăruitoare, să trebuiască să şi ia puţină odihnă. Atunci slobozeşte o la largul c ntării de la str m toarea liniştirii. Aceasta e cea mai bună r nduială şi nvăţătură a bărbaţilor prea nţelepţi.

8. Iar cei ce nu c ntă de loc bine fac, dacă s nt n sporire. Căci aceştia nu au trebuinţă să zică psalmi, ci de tăcere, de rugăciune ne ncetată şi de vedere, dacă au ajuns la luminare. Ei, fiind uniţi cu Dumnezeu, nu au nevoie să şi desfacă mintea de la El şi s o arunce n tulburare. Căderea celui ce se află n ascultare, zice Scărarul, stă n mplinirea voii sale ; iar a celui ce se linişteşte, n depărtarea de la rugăciune. Mintea unora ca aceştia preacurveşte c nd se desparte de pomenirea lui Dumnezeu, ca de Mirele ei, şi şi ndreaptă dragostea spre lucruri ne nsemnate[243].

Dar a nvăţa şi pe alţii aceeaşi r nduială, nu se potriveşte n toate. Se potriveşte celor ce s nt ascultători simpli şi ne nvăţaţi, deoarece ascultarea se mpărtăşeşte de toată virtutea prin smerenie. Dar această r nduială nu li se dă celor nesupuşi, ca să nu se rătăcească, cu uşurinţă, fie că s nt simpli, fie că s nt nvăţaţi. Deoarece cel ce ascultă numai de sine nu poate scăpa de părerea de sine, din care obişnuieşte să se nască rătăcirea, cum zice sf ntul Isaac[244].

243. El admite puţină c ntare, pentru oboseala minţii, dar cere mai multă rugăciune a inimii. Dar celor desăv rşiţi le recomandă rugăciunea ne ntreruptă. Păcatul lor constă n depărtarea de la rugăciune, precum al celor care au o ascultare constă n mplinirea voii lor proprii.

244. Nu trebuie ndemnaţi toţi să facă rugăciunea minţii n mod ne ncetat. Pot fi ndemnaţi la ea cei ascultători, chiar dacă s nt simpli, pentru că cel ce ascultă se mpărtăşeşte prin smerenie de toată virtutea. In

Unii, nelu nd aminte la vătămarea viitoare, nvaţă pe oricare s ar nimeri să mplinească numai această lucrare, pentru a obişnui, zic, mintea să iubească pomenirea lui Dumnezeu. Aceasta nu i un lucru potrivit, mai ales pentru cei ce vieţuiesc după voia lor. Căci mintea lor, fiind necurăţită din pricina negrijii şi a m ndriei, dacă nu se curăţeşte mai nainte prin lacrimi, şi năluceşte mai degrabă chipuri ruşinoase de g nduri (idoli), şi nu rugăciunea. Fiindcă duhurile necurate din inima lor, tulburate de nfricoşatul nume, umblă răcnind să răpună pe cel ce le biciuieşte. De va auzi, sau de va fi nvăţat cel ce vieţuieşte după voia sa, despre lucrarea aceasta şi va vrea să o ţină, va pătimi una din acestea două : de se va sili, se va rătăci şi va răm ne netămăduit ; de nu se va ngriji de ea, va răm ne nesporit n toată viaţa lui.

9. Vorbesc şi eu ca unul ce a nvăţat puţin din cercare. C nd vei şedea ziua sau noaptea liniştindu te, rug n du te des lui Dumnezeu fără g nduri, ntru smerenie, şi va slăbi mintea să strige, iar trupul şi inima te vor durea de fixarea puternică a chemării dese a lui Iisus, nc t nu vei mai simţi căldură şi nu te vei mai veseli şi deci nu vei mai avea r vna şi răbdarea ce se naşte din această stare, ridică te n picioare şi c ntă singur sau cu ucenicul care e cu tine, sau ndeletniceşte te cu meditarea vreunui cuv nt, sau cu pomenirea morţii, sau cu lucrul m inilor, sau cu celelalte, ca să pricinuieşti trupului osteneală. C nd stai şi c nţi singur, zi şi : Sfinte Dumnezeule. Pe urmă fă iarăşi rugăciunea cu sufletul sau cu nţelegerea, mintea lu nd aminte la inimă. Iar dacă te apasă lenea, zi şi doi sau trei psalmi şi două tropare de pocăinţă, fără c ntare. Fiindcă nu vor c nta unii ca aceştia, zice Scărarul. Le

ascultarea lui se cuprinde voinţa de a mplini tot ce i se recomandă ca bun. Dar nu trebuie ndemnaţi cei neascultători, chiar dacă s nt nvăţaţi, pentru că aceştia s nt obişnuiţi să facă numai voia lor şi din aceasta se naşte părerea de sine, din care vin toate rătăcirile.

ajunge lor spre nveselire osteneala inimii făcută pentru evlavie, cum zice sf ntul Marcu şi căldura duhului, dată lor spre bucurie şi veselie. Zi după psalmi şi rugăciunea cu mintea sau cu sufletul, fără mprăştiere ; asemenea şi aliluia. Căci aceasta este r nduiala sfinţilor părinţi, a lui Varsanufie şi Diadoch şi a celorlalţi. Şi cum zice dumnezeiescul Vasile, trebuie să se schimbe psalmii n fiecare zi, pentru a aţ ţa r vna şi ca să nu şi piardă mintea plăcerea, c nt nd mereu aceleaşi ; căci de i se va da această libertate, se va ntări şi mai mult n r vnă. Iar dacă stai la c ntare cu un ucenic credincios, acela să zică psalmii, iar tu, lu nd aminte ntru ascuns la inimă şi rug ndu te, fii atent la tine ; şi dispreţuieşte toate g ndurile, fie sensibile, fie mintale care răsar din inimă, cu ajutorul rugăciunii. Căci liniştea (isihia) este lepădarea g ndurilor ce nu s nt de la Duhul şi dumnezeieşti, p nă la o vreme, ca nu cumva lu nd aminte la ele, ca bune, să pierzi lucrul mai mare.

Despre amăgire

10. Ia aminte, deci, cu de amănuntul, iubitorule de Dumnezeu, ntru cunoştinţă : dacă mplinindu ţi lucrul, vei vedea o lumină sau un foc, din afară sau din lăuntru, sau un chip, zice se al lui Hristos, sau al vreunui nger, sau al altcuiva, să nu le primeşti, ca să nu suferi vreo vătămare ; ca nu cumva d ndu le atenţie să laşi mintea să se ntipărească de acestea. Căci toate aceste chipuri se plăsmuiesc din afară, c nd nu se cuvine, ca să amăgească sufletul. Căci nceputul adevărat al rugăciunii este căldura inimii, care arde patimile şi naşte n suflet pace şi bucurie, asigur nd inima, printr un dor şi printr o ncredinţare lipsită de orice ndoială. Căci orice vine n suflet, zic părinţii, fie din cele supuse simţurilor, fie din cele g ndite

cu mintea, dacă se ndoieşte inima n privinţa lui, să nu l primeşti, fiindcă nu este de la Dumnezeu, ci e trimis de la potrivnicul. Iar de vei vedea mintea atrasă de afară, sau de sus, de vreo putere nevăzută, să nu i crezi, nici să o laşi să fie atrasă, ci str nge o ndată la lucrul ei. Cele ale lui Dumnezeu, zice sf ntul Isaac, vin de la sine, fără să ştii tu vremea. Vrăjmaşul firesc din lăuntrul cingătoarei se preface n cele ale duhului precum voieşte, aduc nd prin nălucire unele n locul altora şi n loc de căldură aprinderea dezordonată, nc t se ngreunează sufletul de această amăgire ; iar n loc de veselie, o bucurie dobitocească şi o dulceaţă v scoasă, din care se naşte părerea de sine şi nfumurarea. Dar deşi acela se sileşte prin acestea să se ascundă pentru cei necercaţi, ca ei să socotească amăgirea lui drept har lucrător, vremea, cercarea şi simţirea l descoperă celor ce nu s nt cu totul necunoscători ai vicleniei lui. Căci g tlejul, zice Scriptura, deosebeşte m ncările (Înţel. Sir. XXXVI, 18—19), adică gustarea duhovnicească le arată fără greutate pe toate cum s nt.

Despre citire

11. Să citeşti, de eşti lucrător, zice Scărarul, cele ce ţi s nt de folos la lucru. Căci mplinirea lor face de prisos citirea celorlalte. Citeşte pururea cele despre liniştire şi rugăciune, de pildă : din Scară, din sf ntul Isaac, cele ale sf ntului Maxim, ale Noului Teolog, ale ucenicului său Stithatul, ale lui Isichie, ale lui Filotei Sinaitul şi ale celorlalţi asemenea lor, c te s nt ca acestea. Iar celelalte la să le p nă ce ai vreme, nu fiindcă s nt de lepădat, ci fiindcă nu ajută scopului, mut nd mintea de la rugăciune la tot felul de istorii. Citirea să o faci de unul singur ; să nu te m ndreşti cu răsunarea glasului, nici cu s rguirea rostirii frumoase, sau cu bună ntocmirea cuvintelor, sau cu

răsunarea plăcută a lor ; nu te lăsa furat cu patimă, lipsind sau fiind de faţă, de dorinţa de a face plăcere vreunora. Nu fii nesăturat la citire, fiindcă n toate cea mai bună e măsura ; nu citi cu apăsare, nici cu lene şi cu nepăsare, ci cu cuviinţă, cu bl ndeţe, cu bună r nduială, cu nţelegere, cu ritm, cu mintea şi cu sufletul, sau şi cu raţiunea. Căci mputernicindu se mintea prin acestea, se ntăreşte n deprinderea de a se ruga cu stăruinţă. Iar prin cele potrivnice acestora, pomenite mai sus, dob ndeşte ntunecare şi slăbănogire, nc t vei simţi şi durere de cap şi vei slăbi şi n rugăciune.

12. Ia aminte şi la aplecarea ta din fiecare ceas, cer cet nd amănunţit, n care parte nclini. Dacă spre Dumnezeu, pentru binele nsuşi, de dragul folosului sufletesc, şezi liniştindu te sau c nt nd sau citind sau rug ndu te sau lucr nd orice altă virtute, ca să nu fii furat fără să ştii ; ca nu cumva să te afli cu nfăţişarea lucrător, iar cu felul lucrării şi cu cugetarea să vrei să placi oamenilor şi nu lui Dumnezeu (Gal. I, 10). Căci multe s nt cursele vicleanului şi vede n ascuns nclinarea intenţiei, fără să fie băgat de seamă de cei mulţi ; şi pururea vrea să fure lucrul n chip neştiut, ca ceea ce se face să nu se facă după voia lui Dumnezeu. Deci, chiar dacă te războieşte fără slăbire şi se năpusteşte asupră ţi fără ruşine, tu ţine ţi luarea aminte ntărită către Dumnezeu şi nu te lăsa furat des, oric t ar fi silită de acela nclinarea voinţei să se mprăştie fără să vrea. În felul acesta, chiar dacă ar fi biruit careva fără voie, din neputinţă, este iertat şi lăudat de Cel ce cunoaşte intenţiile şi inimile.

Dar patima slavei deşarte nu l lasă pe monah să sporească n virtute, ci rabdă ostenelile şi ajunge la bătr neţe fără rod. Ea i asaltează pururea pe toţi trei şi i jefuieşte de lucrarea virtuţilor : pe ncepători, pe cei de la mijloc şi pe desăv rşiţi.

13. Spun ca unul ce am nvăţat, că monahul nu sporeşte niciodată fără aceste virtuţi : post, nfr nare, priveghere, răbdare, bărbăţie, liniştire, rugăciune, tăcere, pl ns, smerenie. Ele se nasc şi se păzesc una pe alta. Căci vestejindu se pofta din postul continuu, naşte nfr narea ; nfr narea, privegherea şi răbdarea ; răbdarea, bărbăţia ; bărbăţia, liniştirea ; liniştirea, rugăciunea ; rugăciunea, tăcerea ; tăcerea, pl nsul ; pl nsul, smerenia ; smerenia, pl nsul ; şi aşa mai departe, pe calea ntoarsă, vei afla, cercet nd cu de amănuntul, că fiicele nasc pe maici. Drept aceea, nu se află n virtuţi un lucru mai minunat ca această naştere a unora din altele[245].

14. Trebuie să nşirăm aci şi ostenelile şi durerile lucrării, şi să nfăţişăm limpede cum trebuie săv rşită fiecare lucrare, ca nu cumva călătorind cineva fără durere, numai din auzite, să nu dob ndească roade şi să ne nvinovăţească pe noi sau pe alţii că nu e cum am zis. Căci numai durerea inimii şi osteneala trupului ştiu să facă lucrul adevărului. Prin ele se face arătată lucrarea Duhului Sf nt, dată ţie şi fiecărui credincios, prin Botez. Lucrarea aceasta a fost ngropată prin patimi pentru nepurtarea de grijă de porunci şi aşteaptă pocăinţa noastră, pentru mila Lui negrăită, ca nu cumva să auzim la sf rşit din pricina nerodirii noastre : «Luaţi talantul de la el» şi «Ceea ce se pare că are se va lua de la el» (Matei XXV, 28—29) şi să ne trimită n muncile veşnice, la suferinţele din gheenă. Căci nici o lucrare trupească şi duhovnicească nu dă roadă, dacă nu e săv rşită cu durere sau cu osteneală. Fiindcă «Împărăţia cerurilor se ia cu sila şi cei ce o silesc, o răpesc pe ea» (Matei XI, 12). Iar silă a numit simţirea du

245. De sigur, maicile născute de fiice s nt fiice de un nivel duhovnicesc sporit. Pl nsul născut din smerenie e de o calitate superioară celui ce naşte smerenia. E aşa cum la Dionisie Areopagitul curăţia care se naşte din desăv rşire e superioară celei care prin luminare a dus la desăv rşire. *(Ierarhia cerească).* Fiecare virtute le poartă pe toate n sine şi le promovează pe toate.

reroasă a trupului, n toate. Căci altfel s nt poate mulţi care au lucrat sau lucrează ani ndelungaţi, dar fiindcă nu au pus osteneală şi durere prin r vna fierbinte a inimii, s au lipsit de curăţie şi de mpărtăşirea Sf ntului Duh, lepăd nd asprimea durerilor. Cei ce lucrează fără grijă şi cu moleşeală ostenesc poate mult, la arătare, dar niciodată nu vor culege roadă, din pricină că nu au pus durere n ea, răm n nd n ad ncul lor lipsiţi de ea. Martor este cel ce zice (Scărarul) : «De am avea toată petrecerea noastră minunată, dar dacă n am dob ndit inimă ndurerată, ea este mincinoasă şi zadarnică. Căci călătorind fără durere, s ntem mpinşi uneori de tr ndăvie la mprăştieri fără folos şi ne ntunecăm. Şi socotind că găsim n acestea puţină odihnă, ne amăgim. Căci ajungem legaţi n chip nevăzut cu lanţuri de nedezlegat, fără putinţă de mişcare şi nelucrători, nmulţindu se n noi moleşeala. Aceasta mai ales c nd s ntem ncepători, fiindcă celor desăv rşiţi toate le s nt de folos, d ndu li se cu măsură». Aceasta o mărturiseşte şi marele Efrem, zic nd : «Ostenind, osteneşte cu durere, ca să scapi de durerile ostenelilor deşarte». «De nu va slăbi mijlocul nostru, zice proorocul, de slăbiciunea din osteneala postului şi nu vom naşte rodul n dureri de facere şi n statornicirea inimii» (Isaia XXI, 3), nu vom dob ndi duh de m ntuire pe păm ntul inimii, cum ai auzit, ci ne vom m ndri numai cu anii, cu postirea fără folos, cu slăbănogirea şi cu liniştirea, socotind a fi cineva. Însă la vremea ieşirii vom cunoaşte toţi, fără putinţă de ndoială, toată roada noastră».

15. Nu e cu putinţă să nveţe cineva prin sine ştiinţa virtuţilor, chiar dacă s au folosit unii de cercare ca de un nvăţător. Căci a lucra de la sine şi nu după sfatul celor ce au călătorit mai nainte nseamnă a fi plin de părerea de sine, sau mai bine zis a o naşte pe aceasta. Căci dacă : «Fiul nu face de la Sine nimic, ci precum L a nvăţat pe El Tatăl, aşa face» (Ioan XIV, 30), iar «Duhul nu va grăi

de la Sine» (Ioan XVI, 30), cine a ajuns la o aşa de mare nălţime a virtuţii, ca să nu mai aibă trebuinţă de altcineva să l nveţe ? Nu se amăgeşte, socotind că are virtute, dar fiind mai degrabă lipsit de minte ? De aceea trebuie să ascultăm de cei ce cunosc ostenelile virtuţii lucrătoare şi aşa să purcedem la faptă, adică la postul mpreunat cu foamea, la nfr narea lipsită de plăceri, la privegherea stăruitoare, la ngenuncherea dureroasă, la starea neclintită şi obositoare n picioare, la rugăciunea ntinsă, la smerenia nemincinoasă, la zdrobire şi suspinare ne ncetată, la tăcere chibzuită, dreasă cu sare (Colos. IV, 6) şi la răbdarea n toate. Căci nu trebuie să petrecem totdeauna n odihnă, nici să stăruim totdeauna numai şez nd nainte de vreme, sau de bătr neţe sau de neputinţe. Pentru că «ostenelile virtuţilor tale vei m nca» (Ps. CXVII, 2), zice Scriptura, sau «Împărăţia cerurilor este a celor ce o silesc» (Matei XI, 12). Drept aceea cel ce se s rguieşte n fiecare zi să mplinească cu osteneală lucrările mai sus amintite va secera la vreme, cu Dumnezeu, şi roada lor.

Al aceluiaşi:

despre felul cum trebuie să şadă la rugăciune cel ce se linişteşte; şi să nu se ridice repede[246].

1. Uneori să şezi pe scaun şi anume c t mai mult, pentru osteneală ; alteori şi pe o rogojină, puţin, pentru o vreme, pentru odihnire. Dar şederea ta să fie cu răbdare, pentru cel ce a zis : «Stăruiţi n rugăciune» (Colos. IV, 2). Să nu te ridici degrabă, lenevindu te pentru durerea ostenelii şi pentru strigarea nţelegătoare a minţii şi pentru aţintirea minţii. Căci «iată, zice proorocul, m au cuprins dureri ca pe una care naşte» (Ps. XXI, 3). Ci ncovoindu te n jos şi adun ndu ţi mintea n inimă, de cumva s a mprăştiat, chiamă pe Domnul Iisus n ajutor. Iar dacă te dor adeseori umerii şi capul, stăruieşte cu osteneală şi cu dragoste n acestea, căut nd n inimă pe Domnul. Căci «Împărăţia lui Dumnezeu este a celor ce o silesc şi cei ce o silesc, o răpesc pe ea» (Matei XI, 12). Domnul a arătat, prin aceste cuvinte, s rguinţa n osteneli a acestora. Căci răbdarea şi stăruinţa n toate pricinuiesc osteneli n trup şi n suflet.

Despre felul cum trebuie să se zică rugăciunea

2. Dintre părinţi, unii o zic n ntregime : «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă». Alţii,

246. In ms. Ghenoiu şi n ms. asemănătoare e mpărţit n 7 capete. Filoc. gr. (ed. III, voi. IV, p. 80—88) nu e mpărţită n capete.

jumătate : «Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă», ceea ce este mai uşor pentru neputinţa minţii. Căci aceasta nu poate să zică n chip tainic, singură de la sine «Domnul Iisus», ntru curăţie şi n chip desăv rşit, dec t n Duhul Sf nt (1 Cor. XII, 3). Altfel va face aceasta b lb indu se ca un copil, neput nd să o zică articulat. Dar nu trebuie să schimbe des cuvintele rugăciunii, din nepăsare, ci cu răgaz, fără ntrerupere[247].

Iarăşi unii părinţi nvaţă să se facă rugăciunea cu gura, alţii cu mintea. Eu o zic cu am ndouă. Căci uneori slăbeşte mintea a o grăi, lenevindu se ; iar alteori gura. De aceea trebuie să ne rugăm şi cu gura şi cu mintea. Dar trebuie să o spunem liniştit şi fără zgomot, ca nu cumva glasul să tulbure simţirea şi atenţia minţii şi să le mpiedice. Aceasta p nă ce mintea, obişnuindu se cu lucrarea, va nainta n ea şi va lua putere de la Duhul să se roage n ntregime şi cu putere. Atunci nu mai e de trebuinţă să se rostească cu gura, dar nici nu se mai poate. Atunci ajunge să se facă toată lucrarea numai cu mintea.

Despre felul cum trebuie inută mintea

3. Află că nimeni nu poate de la sine să ţină mintea, de nu va fi ţinută de Duhul. Căci este nestatornică, nu de la fire, pentru că e pururea n mişcare, ci fiindcă şi a nsuşit obişnuinţa mprăştierii prin nepurtare de grijă, deprinz ndu se de la nceput cu aceasta. Căci prin călcarea poruncilor Celui ce ne a născut pe noi a doua oară, ne am despărţit de Dumnezeu, pierz nd simţirea nţelegătoare a Lui şi unirea cu El ntru simţire[248]. Alunec nd

247. Schimbarea deasă a cuvintelor rugăciunii se face din nepăsare, din lipsa efortului de concentrare, din lene.

248. Ne nt lnim iarăşi cu «simţirea nţelegătoare» sau «mintală», care e un contact nemijlocit al minţii cu Dumnezeu, deci şi o unire cu El, care nu se face fără ca Dumnezeu nsuşi să ni se deschidă c nd ne am curăţit de g ndurile şi de mpătimirea de alte lucruri.

mintea de acolo şi despărţindu se de Dumnezeu, e purtată n toate părţile ca o roabă. Ea nu mai poate să se oprească altfel, dec t numai dacă se supune lui Dumnezeu şi e oprită de El şi se uneşte cu El cu veselie, rug ndu se Lui ne ncetat şi stăruitor, mărturisindu I Lui, n fiecare zi, n chip nţelegător toate c te am greşit ; atunci El iartă ndată toate celor ce I se roagă cu smerenie şi cu zdrobire de inimă şi cheamă pururea numele Lui cel sf nt. Căci zice : «Mărturisiţi vă Domnului şi chemaţi numele cel sf nt al Lui» (Ps. CIV, 7). Răsuflarea cu gura str nsă ţine mintea, dar numai n parte şi iarăşi se mprăştie. Dar c nd vine lucrarea rugăciunii, ea ţine cu adevărat mintea la sine şi o veseleşte şi o liberează din robie [249]. Se nt mplă nsă uneori că mintea se roagă şi stă n inimă, dar cugetarea rătăceşte şi se ndeletniceşte cu altele. Aceasta nu se supune nimănui, dec t numai celor desăv rşiţi n Duhul Sf nt, care au ajuns la ne mprăştierea n Hristos Iisus.

Despre alungarea g ndurilor

4. Nici un ncepător nu poate alunga vreodată vreun g nd, dacă nu l alungă Dumnezeu. Căci numai cei puternici pot război şi alunga g ndurile. Dar şi aceştia nu de la ei alungă g ndurile, ci mpreună cu Dumnezeu poartă războiul mpotriva lor, ca unii ce au mbrăcat toate armele Lui.

Iar tu, venind g ndurile, cheamă pe Domnul Iisus, des şi cu stăruinţă şi vor fugi. Căci nerăbd nd căldura inimii izvor tă din rugăciune, fug ca arse de foc [250]. «Bate

249. Deci nu respiraţia cu gura str nsă adună mintea din mprăş tiere, ci rugăciunea, sau legarea ei de g ndul la Dumnezeu, adică pomenirea deasă a numelui Lui.

250. Căldura inimii e de ordin spiritual. E înfocarea inimii pentru Dumnezeu. E o iubire faţă de Dumnezeu, care cov rşeşte, prin alipirea minţii la El, atracţia oricărui alt g nd. Dar ea produce o căldură curată şi n inima sensibilă.

pe cei ce te războiesc cu numele lui Iisus», zice Scărarul, fiindcă Dumnezeul nostru este foc ce mistuie toată răutatea (Deut. IV, 24). Domnul cel grabnic la ajutor «va face ndată dreptate celor ce strigă din tot sufletul către El, ziua şi noaptea» (Luca VIII, 7).

Iar cel ce nu are lucrarea rugăciunii le biruie n alt chip, urm nd lui Moise. Căci scul ndu se şi ntinz ndu şi m inile şi privirea la cer, le pune pe fugă Dumnezeu nsuşi. Pe urmă, şez nd iarăşi, ncepe rugăciunea cu stăruinţă. De acest mijloc se foloseşte cel ce n a dob ndit ncă putere n rugăciune. Dar şi cel ce are lucrarea rugăciunii, ridic ndu se adesea, şi va ntinde m inile pentru a cere ajutor mpotriva patimilor trupeşti, adică a tr ndăviei şi a curviei, patimile cele mai cumplite şi mai grele. Dar se ridică numai puţin şi iarăşi se aşază, ca să nu fie amăgit de către vrăjmaşul din văzduh, nălucindu i minţii vreo plăsmuire de adevăr. Căci numai cei curaţi şi desăv rşiţi pot păzi mintea nevătămată şi fără greşeală, fie ca o au n sus, fie n jos, fie n inimă, şi peste tot.

Cum trebuie să se c nte

5. Unii c ntă puţin, alţii mult, iar alţii deloc. Tu nu c nta nici mult, căci aceasta aduce tulburare, dar nici nu lepăda cu totul c ntarea, pentru moleşeală şi nepăsarea care se naşte din aceasta. Ci urmează celor ce c ntă puţin. Căci n toate cea mai bună e măsura, după cuv ntul nţelepţilor. C ntarea multă este a celor ce se ndeletnicesc cu făptuirea, pentru necunoştinţă şi pentru osteneală ; nu a celor ce se liniştesc, cărora le ajunge să se roage numai lui Dumnezeu, n inimă, şi să se abţină de la g nduri. «Liniştea, zice Scărarul, este lepădarea nţelesurilor sensibile şi inteligibile». Căci, dacă şi deşartă mintea toată puterea n multa c ntare, slăbeşte de nu se

mai poate ruga cu tărie şi cu s rguinţă. «Noaptea, zice Scărarul, dă cele multe rugăciunii, iar cele puţine c n tării». Aşa trebuie să faci şi tu. C nd vezi, şez nd n scaunul tău, că lucrează rugăciunea şi nu ncetează de a se mişca n inimă, nu o părăsi, ca să te scoli să c nţi, p nă ce nu te va părăsi ea cu bun rost, c nd vine vremea. Căci, părăsind pe Dumnezeu năuntru, pentru ca, ridic ndu te, să I vorbeşti n afară, te cobori de la cele nalte la cele de jos. Ba ţi tulburi prin aceasta şi pacea minţii. Căci liniştea (isihia), cum o arată numele, a dob ndit, prin lucrare, obişnuinţa de a petrece in pace şi seninătate. Pentru că Dumnezeu este pace (Efes. II, 14), dincolo de orice tulburare şi strigare, trebuie ca şi lauda noastră să fie ngerească şi nu trupească, precum ne este şi vieţuirea. C ntarea cu strigare este semnul strigării cu mintea. Ea ni s a dat pentru lenevirea şi nepriceperea noastră, ca să ne aducă la cele adevărate. Căci cei ce nu cunosc rugăciunea, care este, după Scărarul, izvorul virtuţilor care udă, ca pe nişte răsaduri, puterile sufletului, trebuie să c nte mult şi fără măsură şi totdeauna n multe feluri, ne ncet nd niciodată p nă ce nu vor nainta de la făptuirea multă cu osteneală, la vedere. Iar aceasta le vine după ce au aflat rugăciunea care lucrează n lăuntrul lor. Fiindcă alta este fapta liniştii (isihiei) şi alta a vieţii de obşte. Dar fiecare se va m ntui, stăruind n ceea ce a fost chemat.

De aceea mă tem să scriu pentru cei neputincioşi, văz ndu te umbl nd n mijlocul lor. Căci tot cel ce ndeletniceşte cu rugăciunea, pe baza celor auzite sau nvăţate din cărţi, se pierde, ca unul ce nu şi a găsit povăţuitor. Iar cel ce a gustat din har trebuie să c nte cu măsură, după cum spun părinţii, ndeletnicindu se cel mai mult cu rugăciunea ; şi c nd se leneveşte, să c nte, sau să citească scrierile despre făptuire ale părinţilor. Căci nu are corabia trebuinţă de lopeţi, c nd v ntul ntinde p nzele, dăruindu i suflare prielnică pentru plutire pe ma

rea sărată a patimilor. Numai c nd se opreşte, trebuie ajutată de lopeţi, sau trasă de o corabie mai mică.

Iar dacă ne arată unii cu g nd de g lceavă pe sfinţii părinţi, sau chiar pe unii de aici, că au făcut priveghere toată noaptea n picioare, c nt nd ne ntrerupt, răspundem din Scripturi, că nu le s nt date tuturor toate cele desăv r şite, pentru lipsa de s rguinţă şi de putere. Cu toate acestea, cele mici nu s nt numaidec t mici la cei mari, iar cele mari nu s nt numaidec t şi desăv rşite la cei mici. Ci numai n cei desăv rşiţi se lucrează toate cu uşurinţă. Căci nu toţi s nt totdeauna, acum, sau au fost odinioară, n treapta lucrătoare. Nici n au umblat toţi pe aceeaşi cale, sau au ţinut o p nă la sf rşit. Ci mulţi au trecut de la treapta lucrătoare la vedere şi s au odihnit de la toate, afl ndu se ntr o s mbătă a legii duhovniceşti (Ieşire XX, 6)[251]. Ei se veselesc numai n Dumnezeu, săturaţi de desfătarea dumnezeiască, care nu le ngăduie să c nte, sau să cugete la altceva, dec t la har, ajunşi la extaz pentru o vreme şi la bunul cel mai din urmă dintre cele dorite, primite n parte, ca o arvună ncă de aici. Alţii nsă s au m ntuit răm n nd p nă la urmă n treapta lucrătoare, ca adormind n ea să primească răsplata n veacul viitor. Iar alţii au primit mplinirea n ceasul morţii şi de aceea au răsp ndit o bună mireasmă după moarte, spre arătarea m ntuirii lor. Ei au avut harul botezului ca toţi, dar mintea lor afl ndu se n robie şi ntru necunoştinţă, n au comunicat tainic cu el c t erau ncă

251. S mbăta a fost folosită n scrisul ascetic ca simbol al odihnei de faptele şi de g ndurile legate de lumea aceasta creată (sf ntul Maxim Mărturisitorul, *Capete gnostice* II, 64—5 ; *Filocalia* rom. II, p. 190). Saba tismul, sabatizarea e numele acestei odihne n Dumnezeu ncă pentru sf ntul apostol Pavel (Evr. IV, 9). Sf ntul Grigorie Sinaitul vorbeşte şi el de această «sabatizare» (σαββατίσαντε) n Dumnezeu a celor scăpaţi de robia patimilor care muncesc pe oameni. La el odihna ia sens de eliberare. El dă o aplicare mai duhovnicească sabatismului, ca la sf ntul Maxim, av nd mai mult nţelesul trecerii dincolo de lumea creată.

n viaţă[252]. Dar alţii petrec n am ndouă, adică şi n c n-tare şi n rugăciune, av nd un har mbelşugat şi pururea n lucrare şi nefiind niciodată mpiedicaţi de ceva. În sf rşit alţii au ţinut p nă la sf rşit mai ales liniştirea, deşi erau ne nvăţaţi, ndestul ndu se nţelepţeşte numai cu rugăciunea, ca unii ce erau uniţi numai cu Dumnezeu. Căci cei desăv rşiţi, cum am spus, toate le pot n Cel ce i ntăreşte pe ei, Hristos (Filip. IV, 13), a Căruia e slava n vecii vecilor. Amin.

Despre m ncare

6. Iar despre p ntece, mpăratul patimilor, ce să zic? Dacă poţi să l faci ca mort şi să l amorţeşti, să nu slăbeşti n această lucrare. Pe mine m a stăp nit, iubitule, şi i slujesc ca un rob. El este mpreună lucrătorul dracilor şi sălaşul patimilor. Prin el vine căderea noastră şi prin el nvierea, c nd e pus n bună r nduială. Prin el am căzut din prima şi din a doua cinste dumnezeiască. Căci stric ndu ni se cea de la nceput, am fost nnoiţi iarăşi n Hristos (prin botez). Dar iată am căzut din nou de la Dumnezeu, pentru nepurtarea de grijă de porunci, care păzesc şi sporesc harul, c nd naintăm. Am căzut,

252. Πληροφορη&έντε ἐν τω θανάτω are şi sensul de ncredinţare a lor n ceasul morţii, dar şi sensul de mplinire a lor, de obţinere a plenitudinii prin Duhul Sf nt. Karl Rahner vorbeşte de o ajungere deplină a omului n stăp nirea sa, ca şi de o rotunjire a sa n ceasul morţii prin ajungerea la totala conştiinţă de sine *(Theologie des Todes).* Sf ntul Grigorie Sinaitul vorbeşte şi de o mplinire a omului n ceasul morţii prin Dumnezeu. Dar la el vedem ideea că mintea sau conştiinţa celor mai mulţi a rămas n cursul vieţii n oarecare robie şi de aceea n au putut comunica liber şi deplin cu harul. Faptul acesta se realizează numai n ceasul morţii, c nd, pe de o parte, se eliberează deplin şi ei nşişi de robia patimilor, văz nd deşertăciunea lumii, pe de alta, i face deplin stăp ni pe ei nşişi harul cu care acum comunică deplin, ne mpiedecaţi de lume.

deşi neştiind aceasta, ne m ndrim, socotind că s ntem cu Dumnezeu.

Părinţii au spus că s nt multe deosebiri ntre trupuri n privinţa hranei. Unul are trebuinţă de puţină, altul de multă hrană, pentru ţinerea puterii sale fireşti, fiecare ndestul ndu se după puterea şi deprinderea lui. Dar cel ce se linişteşte trebuie să fie totdeauna n lipsire, nesătur ndu se. Căci ngreun ndu se stomacul şi tul bur ndu se prin aceasta mintea, nu mai poate zice rugăciunea cu tărie şi curăţie. Ci biruită de somn, din pricina aburului multelor m ncări, doreşte să doarmă degrabă, din care pricină i vin n minte n vremea somnului nenumărate năluciri. Drept aceea socotesc că celui ce vrea să dob ndească m ntuirea şi se sileşte să vieţuiască pentru Domnul, ntru linişte, i ajunge o litră de p ine, iar din apă şi vin, trei sau patru pahare la zi. Să se mpărtăşească apoi din m ncările care se nimeresc, din toate c te puţin, la vremea cuvenită, dar să ocolească saturarea. Făc nd aşa cu nţelepciune, va putea scăpa de nfumurare, deoarece s a mpărtăşit din toate. Să nu se sc r bească de făpturile lui Dumnezeu, care s nt bune foarte, ci să I mulţumească pentru toate. Aceasta este socotinţa celor nţelepţi. Dar celor slabi n credinţă şi la suflet, le este mai de folos să se abţină de la unele m ncări. Lor le a poruncit apostolul să măn nce legume, deoarece nu cred cu tărie că i păzeşte Dumnezeu.

Dar ce să ţi spun ţie, care mi ai cerut canon foarte greu, bătr n fiind ? Nu pot ţine cei mai tineri cumpăna şi măsura ; cum o vei ţine tu ? De aceea ţi se cuvine să ţi păstrezi n m ncare libertatea n toate. Iar dacă eşti biruit, m nc nd mai mult, căieşte te şi ncepe iarăşi şi să nu ncetezi a face aşa pururea, căz nd şi ridic ndu te, n vinovăţindu te totdeauna pe tine şi nu pe altul. Astfel vei avea odihnă (nţel. Sir. XXII, 14), c ştig nd nţelep ţeşte biruinţa prin căderi, cum zice Scriptura. Dar nu

trece hotarul, pe care ţi l am pus nainte, şi ţi ajunge ţie. Căci nu ntăresc trupul celelalte m ncări, c t l ntăreşte mpărtăşirea de p ine şi de apă. De aceea a zis proorocul, ned nd nici un preţ celorlalte : «Fiul omului, cu cumpănă să măn nci p inea ta si cu măsură să bei apa ta» (Iez. IV, 15).

Trei hotare are m ncarea : nfr narea, ndestularea şi săturarea. Înfr narea stă n a se scula cineva flăm nd de la masă ; ndestularea, n a m nca at ta c t să nu ră m nă flăm nd, dar nici să nu se ngreuneze ; iar săturarea stă n a se ngreuna puţin. Iar dacă mai măn ncă cineva după ce s a săturat, a deschis poarta lăcomiei p ntecelui, prin care intră curvia. Tu, ştiind acestea cu de amănuntul, alege ce e mai bun după puterea ta, netrec nd hotarele. Căci numai cei desăv rşiţi s nt n stare, după apostol, a şi flăm nzi şi a se şi sătura (Filip. IV, 12) şi a avea putere n toate.

Despre amăgire i despre alte multe lucruri

Aş vrea să ştii cu de amănuntul şi despre amăgire, ca să te păzeşti de ea, ca nu cumva dus de neştiinţă să te vatămi foarte tare şi să ţi pierzi sufletul. Deoarece lesne nclină voia liberă a omului spre cele contrare ; şi mai ales a celor ce lucrează ca de la ei. Căci dracii obişnuiesc să fie aproape de ei şi mprejurul celor ncepători şi a celor ce se povăţuiesc după regula proprie (idioritmici). Ei le ntind acestora curse de g nduri şi sapă gropi pentru căderi şi plăsmuiesc năluciri pierzătoare. Fiindcă cetatea lor e sub stăp nirea barbarilor şi nu trebuie să ne mirăm de s a rătăcit careva sau de şi a ieşit din minţi, sau de a primit sau primeşte amăgirea, sau vede şi spune, din lipsa de cercare şi din neştiinţă, lucruri străine de adevăr şi necuvenite. Căci adeseori, vorbind cineva des

pre adevăr fără să aibă nvăţătură, spune, fără să şi dea seama, unele n locul altora, neştiind să spună aşa cum este. În chipul acesta a tulburat pe mulţi şi a pricinuit multă ocară şi batjocură celor ce se liniştesc[253].

Dar nu trebuie să ne mirăm dacă se rătăceşte vreun ncepător, chiar după multă osteneală. Fiindcă s a nt m plat aceasta multora şi n vremea noastră şi odinioară, dintre cei ce L au căutat pe Dumnezeu. Căci pomenirea lui Dumnezeu, sau rugăciunea cu mintea, este mai naltă dec t toate lucrările. Ea este şi căpetenia virtuţilor, fiind dragoste de Dumnezeu. Iar cel ce vrea să intre la Dumnezeu cu neruşinare şi cu multă cutezanţă, şi se sileşte să L mărturisească n chip curat şi să L dob ndească n sine fără să se fi curăţit, e lesne omor t de draci, de li se va ngădui. Căci căut nd cu ndrăzneală şi cu obrăznicie cele ce trec de starea lui (Înţel. Sir. III, 21), urmăreşte cu ng mfare să ajungă la ele nainte de vreme. Dar Domnul, privind adeseori cu milostivire c t s ntem de cutezători faţă de cele nalte, nu ngăduie să fim ispitiţi, ci voieşte ca fiecare, recunosc ndu şi m ndria sa, să se ntoarcă de la sine nainte de a se face ocară dracilor şi de r s sau de pl ns ntre oameni. Cu deosebire se milosti veşte El de cel ce caută acest minunat lucru cu nde lungă răbdare, cu smerenie şi mai ales cu supunere şi cu ntrebare la cei ncercaţi, ca nu cumva să culeagă, fără să bage de seamă, n loc de gr u, spini, şi să afle n loc de dulceaţă, amărăciune şi n loc de m ntuire, pierzanie. Căci numai cei puternici şi desăv rşiţi pot să lupte

253. S ar putea ca aci să se facă aluzie la Varlaam, care a luat n r s pe isihaşti şi n a căror apărare a scris sf ntul Grigorie Palama. Dar s ar putea să se facă aluzie şi la cei ce din neştiinţă nfăţişau rugăciunea pe care pretindeau că o practică, ntr un mod care a provocat batjocurile lui Varlaam. Oare nu din cauza aceasta s a retras Grigorie Sinaitul n munţii depărtaţi ai Paroriei, unde a putut predica netulburat rugăciunea minţii n modul cel mai autentic, atrăg nd o mulţime de ucenici dornici să o deprindă ?

totdeauna cu dracii şi să ntindă mpotriva lor ne ncetat sabia Duhului, care este cuv ntul lui Dumnezeu (Efes. VI, 17). Iar cei neputincioşi şi ncepători să se folosească, cu evlavie şi cu frică, de fugă, ca de o ntăritură şi să nu primească războiul, ndrăznind nainte de vreme, căci numai aşa scapă de moarte. Deci tu, dacă te linişteşti bine, aştept nd să fii cu Dumnezeu, să nu primeşti niciodată orice ai vedea cu simţurile, sau cu mintea, sau n afară, sau năuntru, fie chiar chipul lui Hristos, sau vreun nger, zice se, sau al vreunui sf nt, sau să ţi năluceşti, sau să ntipăreşti vreo lumină n mintea ta. Căci şi mintea nsăşi are, de la sine, prin fire, puterea de a plăsmui năluciri şi uşor poate plăsmui nchipuirile celor dorite n cei ce nu iau aminte cu de amănuntul la aceasta, aduc ndu şi vătămare ei nşişi. Dar şi amintirea unor lucruri bune sau rele obişnuieşte să se ntipărească n simţirea minţii şi să o facă să făurească năluci. Unul ca acesta a ajuns rob al nălucirilor (fantezist), nu isihast. De aceea, ia aminte să nu te ncrezi n ceva, ncuviinţ nd degrabă, chiar dacă e ceva bun, nainte de a ntreba pe cei ncercaţi şi de multă cercetare, ca să nu te vatămi. Răm i mai bine greoi faţă de acel lucru, păzindu ţi totdeauna mintea fără culoare, fără chip şi fără formă. Căci adeseori se trimite ceva de felul acesta şi de la Dumnezeu spre cercare pentru a lua cunună, dar mulţi se vatămă. Fiindcă Domnul nostru vrea să cerce voinţa noastră liberă, să vadă n ce parte nclină.

Cel ce vede ceva cu nţelegerea, cu simţirea, chiar de ar fi de la Dumnezeu, dacă o primeşte fără să ntrebe pe cei cercaţi, uşor se amăgeşte sau se va amăgi, ca unul ce o primeşte cu uşurinţă. Începătorul trebuie să ia aminte la lucrarea inimii, care nu amăgeşte, iar toate celelalte să nu le primească, p nă nu va dob ndi pacea de la patimi. Căci Dumnezeu nu se supără pe cel ce ia aminte la sine cu de amănuntul de teama amăgirii, chiar dacă

acesta n ar primi nici ceea ce trimite El, fără multă ntrebare şi cercetare ; ci mai degrabă l laudă ca pe un nţelept.

Dar nu trebuie să fie ntrebaţi toţi, ci unul ncercat şi povăţuitor al altora, cu viaţa luminată, care e sărac, dar mbogăţeşte pe mulţi, după Scriptură (2 Cor. VI, 10). Căci mulţi necercaţi au vătămat pe mulţi lipsiţi de minte, a căror os ndă o vor avea după moarte. Căci nu tuturor le este dat să povăţuiască şi pe alţii, ci numai celor cărora li s a dăruit puterea dumnezeiască de a deosebi, după apostol, duhurile (1 Cor. XII, 10), puterea prin care să despartă răul de bine, cu sabia cuv ntului (raţiunii). Fiecare are cunoştinţa şi puterea sa de deosebire, fie de la fire, fie prin cercare, fie din nvăţătură. Dar nu o au toţi pe cea a Duhului. De aceea a zis nţeleptul Isus al lui Si rah : «Cei ce s nt n pace cu tine, să fie mulţi, dar sfătuitorii tăi, unul dintr o mie» (Înţel. Sir. VI, 6). Însă nu puţină osteneală se cere pentru a afla un povăţuitor care să nu greşească, nici n lucruri, nici n cuvinte, nici n cugetări. Iar semnul că nu greşeşte nu este altul dec t să aibă mărturia Scripturii n ceea ce face şi cugetă şi să fie cumpătat n ceea ce cugetă. Căci nu puţină nevoinţă se cere pentru a ajunge cineva n chip nvederat la adevăr şi a se curăţi de toate cele potrivnice harului. Fiindcă şi diavolul obişnuieşte să şi arate, mai ales n cei ncepători, amăgirea lui sub chipul adevărului şi să dea ndemnurilor lui rele nfăţişarea unor sfaturi duhovniceşti.

De aceea, cel ce se sileşte să ajungă la rugăciunea curată trebuie să umble n linişte, cu multă frică, cu pl ns şi cu povăţuirea dob ndită prin ntrebarea celor cercaţi. Trebuie să pl ngă pururea pentru păcatele sale, n trist ndu se şi tem ndu se ca nu cumva să fie os ndit şi să fie despărţit de Dumnezeu, acum sau n veacul viitor. C nd diavolul vede pe cineva petrec nd n pl ns, nu răm ne acolo, nfricoş ndu se de smerenia ce se naşte din

pl ns [254]. Dar pe cel ce şi nchipuie că va ajunge la cele nalte prin părerea de sine, purtat de un dor satanic şi nu adevărat, l leagă cu uşurinţă n mrejele sale, ca pe o slugă a sa. De aceea trebuie să ţii pl nsul ca o mare armă n rugăciune, ca să nu cazi din bucuria rugăciunii n părerea de sine, ci aleg ndu ţi ntristarea bucuroasă [255], să te păzeşti nevătămat.

Rugăciunea ne nşelătoare, căldura mpreunată cu rugăciunea lui Iisus, care a aruncat foc pe păm ntul (Luca XII, 49) inimii noastre, este căldura care arde patimile ca pe nişte scaieţi, şi sădeşte veselie şi pace n suflet. Ea nu se abate nici la dreapta nici la st nga, ci răsare n inimă ca un izvor de apă din Duhul de viaţă făcător. Doreşte şi tu să o afli şi să o dob ndeşti şi să o ai numai pe aceasta n inima ta, păzindu ţi mintea fără năluciri şi goală de nţelesuri şi de g nduri. Şi nu te teme. Căci Cel ce a zis : «Îndrăzniţi, Eu s nt, nu vă temeţi» (Matei XIV, 27), este şi cu noi, dacă L căutăm, ca să ne sprijinească

254. Smerenia nfricoşează pe diavol pentru tăria ei ntemeiată pe adevărul n privinţa raportului ntre micimea noastră şi mărimea copleşitoare a lui Dumnezeu. Dimpotrivă, m ndria n are fermitate n afirmarea de sine a omului, pentru că nu se bazează pe o cunoaştere a adevărului poziţiei sale reale n raport cu Dumnezeu, iar adevărul acesta va dăr ma p nă la urmă nălţarea lui ne ntemeiată pe nimic consistent.

255. « ntristarea bucuroasă» (Χαρολυπη) este o nouă expresie paradoxală alături de «beţia trează», de «stabilitatea mobilă» etc, venite de la Grigorie de Nisa. Expresia aceasta o găsim la Ioan Scărarul sub forma *«pl nsul pricinuitor de bucurie»* (Χαροποιδν πἐν&ο).Ea e nrudită şi cu «moartea sau crucea de viaţă făcătoare», at t de frecventă n creştinism. ntristarea aceasta e bucuroasă, pentru că e mpreunată cu iubirea lui Dumnezeu, cu simţirea intensă a puterii Lui. De aceea ea nu e ntristarea fără nădejde a singurătăţii, a sentimentului de părăsire definitivă, a ieşirii din legătură cu izvorul vieţii adevărate, pe care o are cel ce nu se poate pocăi. Totul n creştinism e o complexă «coincidentia oppositorum». A vedea acest caracter al realităţii e semnul unei maturităţi de g ndire, de nţelegere, de experienţă a realităţii spirituale n toată complexitatea ei, a unei maturităţi pe care nu o are un raţionalism simplificator de tipul lui sau sau (entweder oder).

totdeauna. Nu trebuie să ne fie frică sau să suspinăm che m nd pe Dumnezeu.

Iar dacă unii s au rătăcit, vătăm ndu se la minte, bagă de seamă că au pătimit aceasta din ascultare de voia lor şi din nălţarea cugetului. Cel ce caută pe Dumnezeu ntru supunere, cu ntrebare şi cu smerită cugetare, nu se va vătăma niciodată, cu harul lui Hristos, care vrea ca toţi oamenii să se m ntuiască (1 Tim. II, 4). Iar dacă se n-t mplă vreo ispită, ea vine pentru cercare şi pentru cu-nună, şi are după ea degrabă ajutorul lui Dumnezeu, care a ngăduit o pentru pricini pe care singur El le ştie. Pe cel ce vieţuieşte drept şi umblă fără prihană şi leapădă plă-cerea de la oameni şi cugetarea semeaţă, chiar dacă toată mulţimea dracilor ar mişca mpotriva lui nenumărate is-pite, nu l vor vătăma, cum zic părinţii. Iar cel ce umblă cu obrăznicie după sfatul lui, va suferi cu uşurinţă vătă-mare. De aceea, cel ce se linişteşte e dator să ţină pururea calea mpărătească. Fiindcă trecerea peste măsură, n toate, e urmată cu uşurinţă de părerea de sine, din care se naşte amăgirea.

Înfr nează săltarea minţii, str ng nd puţin gura n rugăciune, şi nu răsuflarea nărilor, ca cei ne nvăţaţi, ca să nu te vatămi, umfl ndu te[256].

Trei s nt virtuţile liniştii (isihiei) pe care trebue să le păzim ntocmai, şi să ne cercetăm n fiecare ceas, dacă petrecem totdeauna n ele, ca nu cumva furaţi de uitare să umblăm afară din ele. Iar acestea s nt : nfr narea, tă

256. Prin nfr narea «săltării minţii» nţelege ţinerea minţii ntr o stabilitate, menţinerea cugetării n pomenirea ne ncetată a lui Dumnezeu. Iar ca mijloc recomandă str ngerea puţin a gurii, nu a nărilor, cum reco-mandă «metoda» care circula sub numele sf ntul Simeon Noul Teolog, n care se spune : «Str nge deci şi tragerea aerului pe nări ca să nu respiri uşor» Sf ntul Grigorie Sinaitul spune că aceasta o făceau «cei ne nvăţaţi» (ἀμα&ει). Se vede şi de aci că «metoda» de sub numele lui Simeon a fost considerată chiar de Grigorie Sinaitul ca av nd expresii interpolate de cei ne nvăţaţi.

cerea şi ocăr rea de sine, adică smerenia. Căci acestea le cuprind pe toate celelalte şi se păzesc una pe alta. Din ele se naşte rugăciunea şi creşte necontenit.

Începutul harului, care vine din rugăciune la cei ce se ndeletnicesc cu ea, se arată n multe feluri, ca şi mpărţirea Duhului, care se face arătat şi cunoscut după voia Lui, cum zice apostolul (Evrei II, 4). El se arată şi n noi după pilda lui Ilie Tesviteanul. În unii vine ca duh de temere, surp nd munţii patimilor, zdrobind pietrele (3 Regi XIX, 11), adică inimile nvârtoşate, nc t cad de frică şi trupul li se face ca mort. În alţii se arată ca un cutremur (locul cit.), apoi ca o veselie, pe care părinţii Bisericii au numit o mai limpede şi săltare. În cei dint i se arată nematerial şi fiinţial n cele dinăuntru ; căci nefiin ţialul şi neipostaticul nici nu este [257]. În alţii, n sf rşit, Dumnezeu produce o adiere subţire şi paşnică de lumină (locul cit.), mai ales n cei ce au naintat n rugăciune. În aceştia Hristos locuieşte n inimă, după apostol (Efes. III, 17), şi Se arată tainic n Duh. De aceea a zis Dumnezeu către Ilie n muntele Horeb, că Domnul nu este nici n vifor, nici n cutremur, adică n lucrările din parte din cei ncepători, ci n adierea subţire de lumină, arătând desăvârşirea rugăciunii [258].

Ce va face cineva, c nd dracul se preface n nger de lumină (2 Cor. XI, 14) şi amăgeşte pe om ?

Într un asemenea caz, i trebuie omului multă putere de deosebire, ca să cunoască despărţirea ntre bine şi rău. Deci nu te ncrede repede şi cu uşurinţă n astfel de arătări, ci răm i greoi şi ţine binele cu multă cercare, iar răul

257. Harul se trăieşte ca o iradiere din Persoana Cuv ntului, deci din fiinţa Lui, nu ca ceva inconsistent, ca un accident fără temelie n Dumnezeu. Un har fără baza n fiinţa şi n ipostasul Cuv ntului nici n ar exista.

258. In adierea subţire de lumină se arată desăv rşirea rugăciunii, căci ea e semnul odihnei ferme a minţii n Dumnezeu. Unde mai e vifor şi agitaţie, sufletul ncă nu s a statornicit pe deplin n Dumnezeu.

leapădă l (1 Tes. V, 21—22). Eşti dator să cerci şi să deosebeşti şi apoi să crezi. Cunoaşte că roadele harului s nt vădite şi chiar dacă se preface dracul nu poate să aducă bl ndeţe, ngăduinţă, smerenie, ură faţă de lume, nici nu face să nceteze plăcerile şi patimile. Toate acestea s nt roadele harului. Iar roadele aceluia s nt : nfumurarea, m ndria cugetului, laşitatea şi tot păcatul. Din roade poţi cunoaşte, aşadar, lumina ce luminează n sufletul tău, dacă e a lui Dumnezeu sau a satanei. Salata este asemenea mă crişului la vedere şi oţetul asemenea vinului, dar g tlejul le cunoaşte din gustare şi deosebeşte pe fiecare (Înţel. Sir. XXV, 18—19). Aşa şi sufletul, dacă are puterea de a deosebi, cunoaşte din simţirea minţii darurile Duhului Sf nt şi nălucirile satanei [259].

Trebuie să ştii nsă că amăgirea ncepe din trei pricini : din m ndrie, din pizma dracilor şi din ngăduinţa povăţuitoare a lui Dumnezeu. Iar pricinile acestora s nt : a m ndriei, uşurătatea minţii ; a pizmei dracilor, sporirea ; a ngăduinţei lui Dumnezeu, păcatul. Amăgirea care vine din m ndria noastră şi din pizma dracilor se tămăduieşte uşor, c nd omul se smereşte. Dar cea care este din ngăduinţa lui Dumnezeu răm ne de multe ori p nă la moarte.

Trebuie să mai ştii şi aceasta, că dracul m ndriei prezice şi prooroceşte multe celor ce nu iau aminte bine la inimă. De aceea, tu frate, să fii totdeauna gata pentru războiul dracilor. Şi de vezi arăt ndu se deodată vreo nălucire, să nu te tulburi ; fie că vezi vreo sabie scoasă ca să te taie, fie vreun sfeşnic aprins ca să te ardă, fie vreo faţă sălbatică şi ur tă de arap sau de balaur, sau altceva de felul acesta, să nu te tulburi şi să nu te nfricoşezi, ci stai cu curaj şi mărturiseşte mărturisirea cea bună, sau «Iisuse

259. Aci se termină textul paleogrec n Filoc. greacă (ed. III, voi. IV, p. 80—88). In vol. V, acest text, mpărţit de unele manuscrise româneşti n 7 capete, s a repetat n limba neogreacă (p. 90—103), dar are şi următoarea continuare pe care o traducem şi noi n Filoc. rom.

Hristoase» şi uşor vei vedea biruinţa şi fuga şi dispariţia vrăjmaşilor tăi.

Să mai ştii şi această viclenie pe care o săv rşesc de multe ori dracii. Ei se mpart n două. Şi unii vin asupra ta ca să te ispitească repede. Şi dacă te văd cer nd ajutor, alţii se arată ca ngeri, şi alungă repede pe cei dint i şi aceia se fac că s au speriat şi fug, ca să te nşele să te n-chini ca unor sfinţi ngeri celor ce au alungat, chipurile, pe draci.

De multe ori iarăşi ţi aruncă g nduri bune şi te mişcă să te nchini mpotriva celor ce se arată ca să te ispitească, sau să li te opui. Şi c nd o faci, se prefac că au fost alungaţi de cuv ntul tău şi fug ca să te m ndreşti şi să crezi că ai naintat şi ai nceput să biruieşti g ndurile şi să alungi pe draci[259 bis].

259 bis. Partea aceasta e luată ca idee din «Scară». De altfel, toată partea practică din Grigorie Sinaitul e influenţată n mod principal de «Scara» lui Ioan Scărarul.

ALE SFÎNTULUI

GRIGORIE PALAMA

CUVINTE PENTRU CEI CE SE LINIŞTESC CU EVLAVIE

ŞI ALTE SCRIERI ÎN APĂRAREA ISIHASMULUI

Sf ntul Grigorie Palama

Viaţa şi scrierile lui

Experienţa isihastă a nt lnirii cu Hristos, n lumină, prin rugăciunea inimii, a fost provocată de critica făcută de călugărul *Varlaam,* venit din Occident, să şi dea o fundamentare teologică. Exponentul ei (prin care şi a realizat această fundamentare a fost Sf ntul *Grigorie Palama.* Acest lucru a fost pe de o parte un bine, căci fără această fundamentare experienţa isihastă nu şi ar fi asigurat poate o continuitate, sau ar fi fost expusă la fel de fel de interpretări bizare.

Dar critica inspirată de o g ndire scolastică intelectua listă — care cu nfocarea oricărei mişcări nou născute afirma cu unilateralitate simplisă unitatea lui Dumnezeu, fără o nţelegere pentru experienţa reală a Lui şi pentru nţelegerea mai suplă şi mai complexă a lui Dumnezeu, pe care ea o necesită — a făcut şi pe apărătorul teologic al acestei experienţe să formuleze doctrina despre Dumnezeu implicată n această experienţă, ntr un mod care li se părea adversarilor că nu se conciliază cu unitatea lui Dumnezeu, ai cărei susţinători ei se socoteau.

Iar aceasta a ad ncit şi prelungit distanţa dintre g ndirea teologică occidentală — pe care criticii experienţei isihaste pretindeau că o reprezintă şi care a fost acceptată ca atare n Occident — şi cea răsăriteană.

Vom ncerca la sf rşitul acestei introduceri şi n notele la scrierile lui Palama, traduse n acest volum, să arătăm că cele două moduri de formulare a nvăţăturii despre Dumnezeu implică n ele posibilităţi de conciliere, sau că sf ntul Grigorie Palama nu contestă n fond unitatea lui Dumnezeu c nd vorbeşte de lucrările necreate, nedespărţite de fiinţa Lui.

Sf ntul Grigorie Palama s a născut n anul 1296, din părinţi de neam ales şi de o remarcabilă evlavie, care se mutaseră din Asia Mică n Constantinopol nainte de a avea copii.

La v rsta de 7 ani el rămase orfan de tată, mpreună cu alţi patru fraţi (doi băieţi şi două fete). El primi o educaţie aleasă n palatul mpărătesc, fiind ajutat şi el şi fraţii săi de mpăratul *Andronic II Paleologul.*

Încă de la v rsta adolescenţei a stat n legătură cu monahii şi ncepu să ducă o viaţă de asceză, postind, priveghind mult, nfr n ndu se de la multă mâncare. Cel mai bun nvăţător i a fost *Teolipt,* ajuns, după o vieţuire la Atos, mitropolit al Filadelfiei, dar petrecând mai mult n Constantinopol. Acela l a introdus cel dint i n disciplina trezviei şi a rugăciunii minţii. La v rsta de 21 ani (prin 1317), t nărul Grigorie pleacă cu cei doi fraţi ai săi la Atos, după ce instala ntr o m năstire din Constantinopol pe mama şi pe surorile sale. În Atos deveni ucenic al bătr nului monah *Nicodim,* care trăia pe l ngă m năstirea Vatoped. Acesta l şi tunse pe Grigorie cur nd n monahism. După trei ani, bătr nul Nicodim muri, iar t nărul Grigorie se mută (pe la 1321) n Lavra sf ntului Atanasie, continu nd viaţa de ascet. După alţi trei ani (prin 1324) se aşeză ntr un loc retras numit Glosia, unde un grup de isihaşti se exercitau n asceză şi n rugăciunea minţii, sub călăuzirea unui monah Grigorie, de origine din Constantinopol. Desele incursiuni ale turcilor l siliră pe Grigorie după doi ani (prin 1326) să se mute cu grupul ntreg de 12 monahi isihaşti la Salonic. Aici e hirotonit preot şi apoi se retrage cu grupul ntreg ntr un schit de pe muntele de l ngă Veria, ntr o regiune de aromâni. După cinci ani (1330—1331), silit de desele incursiuni ale s rbilor, se duce iarăşi la Atos, aşez ndu se n schitul sf ntul Sava de l ngă Marea Lavră. Începu să ţină predici şi să scrie.

În 1334 sosind n Constantinopol nişte dominicani ca să discute cu ortodocşii chestiunea unirii Bisericilor, un t năr venit cu c ţiva ani nainte din Calabria şi devenit aici monah cu numele de Varlaam, ca să c ştige simpatia ortodocşilor, care l bănuiau de catolicism ascuns, scrise mai multe tratate despre purcederea Sf ntului Duh, apăr nd teza ortodoxă despre un singur principiu n Sf nta Treime, dar ntr un mod care relativiza diferenţa ntre ortodocşi şi catolici, susţin nd că Tatăl şi Fiul comunică at t de str ns ntreolaltă, nc t nu se poate nega Fiului o participare la actul prin care Tatăl purcede pe Duhul Sf nt. El mai afirma că n Scriptură nu se poate găsi o dovadă pentru poziţia ortodoxă sau catolică, dar printr o astfel de nţelegere dialectică a raportului dintre Tatăl şi Fiul

se pot mpăca cele două poziţii: purcederea Duhului Sfnt din Tatăl ca unic principiu, cu purcederea din Tatăl şi Fiul; prima poziţie poate fi afirmată ntruc t Tatăl e unicul izvor n Treime, a doua pe baza str nsei uniri a Fiului cu Tatăl.

Prietenii sf ntului Grigorie Palama din Salonic, unde se afla atunci Varlaam, scriseră aceluia cu privire la teza lui Varlaam, cer nd să i lămurească n privinţa ei. Astfel Grigorie Palama scrise două tratate despre purcederea Sf ntului Duh, n care respingea relativismul lui Varlaam, adică metoda lui «dialectică», prin care voia să mpace cele două poziţii. Palama apăra metoda «demonstrativă», afirmând că in Sfânta Scriptură şi n operele sfinţilor părinţi avem dovezi clare pentru nvăţătura ortodoxă. Tratatele acestea au fost scrise pe la 1335 [260]. Ele au fost urmate pe la 1336 şi 1337 de două scrisori, către Achindin şi către Varlaam, n aceeaşi chestiune [261].

Aceste scrisori, care ii scădeau prestigiul, irit ndu l, l au făcut pe Varlaam să pornească atacul mpotriva isihaştilor, de care ştia că s nt prieteni ai lui Palama [262].

Varlaam a scris prin 1337 trei tratate contra isihaştilor. Palama a răspuns, prin 1338, atacurilor din ele fără să numească pe autorul lor, cu trei tratate corespunzătoare. Ele s nt intitulate :

Primul tratat dintre cele dint i pentru cei ce vie uesc cu sfin enie n isihie ; ntru c t i p nă la ce grad* e *folositoare ndeletnicirea cu tiin ele.

260. Aceste tratate se numesc Λόγοι αποδεικτικοί δὑο περὶ ἐκπορεὑσεωΤ τοῦ Αγιου πνεὑματο , ed. Hristou. *Op.* cit., voi. I, ρ. 10—153. Ele au fost traduse n româneşte de Grigorie mitrop. Ungrovlahiei, sub titlul: *Două cuvinte doveditoare despre purcederea Sf ntului Duh,* Buzău, 1832.

261. *Ep. I către Achindin,* ed. P. Hristou, *op. cit.,* p. 203—219 ; a doua Ep. către Achindin, *ibidem,* p. 220—214; prima ep. către Varlaam, *Ibidem,* p. 224—253, a doua către Varlaam, *Ibidem,* p. 260—312. Despre data tuturor acestor şase scrieri a se vedea la P. Hristou, *Ibidem,* p. 180. Menţionăm că admitea şi Palama o eventuală folosire a expresiei «prin Fiul», dar n sensul unei «odihniri eterne a Duhului n Fiul» n baza căreia Duhul străluceşte sau e trimis celor vrednici prin Fiul. Palama reia astfel teza dezvoltată de patriarhul Grigorie Cipriotul (1283—1284). (Trat. I, la Hristou, ed. cit., voi. I, p. 35—39 şi Introd. lui Hristou, op. *cit.,* p. 17).

262. P. Hristou, *ibidem,* p. 316. Despre toată viaţa şi lupta sf ntului Grigorie Palama a se vedea : Pr. D. Stăniloae, *Via a i nvă ătura sf ntului Grigorie Palama,* Sibiu, 1938.

Al doilea tratat dintre cele dint i pentru cei ce vie uesc cu sfin enie n isihie. Pentru cei ce voiesc să se concentreze asupra lor n isihie nu e fără folos să ncerce a i ine mintea n lăuntrul trupului.

Al treilea tratat din r ndul nt i pentru cei ce vie uiesc cu sfin enie n isihie. Despre lumină i luminarea dumnezeiască, despre sf nta fericire i despre desăv r irea cea ntru Hristos[263].

Ele răspundeau unor tratate cu titluri asemănătoare ale lui Varlaam : 1)*Despre tiin e, sau despre cunoa tere, sau despre dob ndirea n elepciunii*; 2) *Despre rugăciune, sau despre desăv r irea omenească* şi 3) *Despre lumină*[264].

C nd văzu răspunsurile lui Palama, Varlaam cuprins de teamă retuşa c te ceva din scrierile lui, şterse numele de «omfalopsichi», renunţă să numească fenomenele trăite de isihaşti ca demonice, numindu le naturale. Era un fel de nouă redactare a aceloraşi scrieri. Palama răspunse şi acestei noi forme a triadei lui Varlaam cu alte trei tratate. Socotind că aceasta e ultima formă a atacurilor lui Varlaam, Palama intitula răspunsurile sale : *«cele din urmă»*. Titlurile lor s nt :

Primul tratat al celor din urmă pentru cei ce se dedică cu evlavie isihiei. Expunerea i combaterea celor scrise de filozoful Varlaam contra celor ce vie uesc cu evlavie n isihie. Care este cuno tin a cu adevărat m ntuitoare i căutată cu multă dorin ă de monahii adevăra i, sau mpotriva celor ce zic despre cuno tin a din tiin ele din afară că ar fi cu adevărat m ntuitoare.

Tratatul al doilea al celor din urmă pentru cei ce se dedică cu evlavie isihiei. Despre rugăciune.

Tratatul al treilea al celor din urmă pentru cei ce se dedică cu evlavie isihiei. Despre lumina sf ntă[265].

Acestea au apărut prin 1339, pe c nd Varlaam era dus la Avignon ca sol al mpăratului către papa, sau era n ajunul plecării. Încă n cursul călătoriei de ntoarcere de la Avignon, la oprirea n Italia[266], probabil ndemnat de catolicii de acolo, Varlaam a alcătuit un al doilea r nd de trei tratate con

263. Editate de P. Hristou, op. *cit.,* voi. I, p. 361—392; p. 393—408; p. 409—463. Ultimele două traduse n rom. la Pr. D. Stăniloae, op. *cit.*

264. P. Hristou, op. *cit.,* p. 315—354.

265. Ed. Hristou, op. *cit.,* p. 466—506 ; 507—546 ; 537—613.

266. P. Hristou, op. *cit.,* p. 349.

tra isihaştilor, intitul ndu le de astă dată «Contra masalie nilor». Masalieni se numeau bogomilii, dintre care exista c te unul n mod camuflat şi printre monahi şi care repetau continu unica rugăciune «Tatăl nostru», pretinz nd că văd esenţa dumnezeiască. Întors din Apus, n octombrie 1340, Varlaam se duse la Constantinopol, unde conform ameninţării din prefaţa acestor ultime tratate, interveni la Sinod pentru condamnarea isihaştilor.

Palama, prevăz nd că lucrurile vor ajunge p nă la urmă n faţa Sinodului, se duse mpreună cu aderentul său Isidor din Salonic la Atos unde pregăti *Tomul Aghioritic,* intenţio n nd să se prezinte cu el n faţa Sinodului. El e semnat de căpeteniile monahismului atonit şi aprobat de episcopul de Ierissos, Iacob, n martie 1341. Venind cu el n Salonic, Palama adună pe monahii de aici, care subscriu un tom asemănător, pe care l trimit patriarhului.

Varlaam ntors ncă nainte de Salonic avu mai multe nt lniri chiar cu Palama, dintre care una n faţa guvernatorului oraşului, cu care ocazie promise să nu publice noua sa lucrare, iar Palama să nceteze şi el a mai scrie contra lui. Dar mereu schimbăcios, cur nd după aceea Varlaam publică tratatele «Contra masalienilor», n care Palama e atacat personal. Acesta răspunse la nceputul anului 1341 cu alte trei tratate ale sale. Întruc t n ultimele tratate, Varlaam acuza pe isihaşti, de pretenţia că văd esenţa dumnezeiască, acesta răspunse că aceştia nu pretind aşa ceva. Ei văd numai lucrarea dumnezeiască, care se numeşte n greceşte «energie». Aşa a naintat discuţia la tema deosebirii ntre fiinţa şi energiile dumnezeieşti, temă care formează conţinutul celei de a treia triade a lui Palama[267]. Ele se intitulează :

1) *Respingerea absurdită ilor ce rezultă din scrierile de al doilea ale filozofului Varlaam, sau despre ndumnezeire : tratatul nt i contra celor de al doilea.*

2) *Lista absurdită ilor ce rezultă din premisele filozofului Varlaam, tratatul al doilea contra celor de al doilea.*

3) *Lista absurdită ilor ce rezultă din concluziile filozofului ,· tratatul al treilea contra celor de al doilea*[268].

267. P. Hristou, op. *cit.,* p. 350—353.

268. Aceste trei tratate ale celei de a treia triade n ed. P. Hristou, voi. cit., p. 615—653 ; 655—678 ; 679—694.

Achindin pretinde că patriarhul Ioan Caleca dăduse lui Varlaam o scrisoare către autorităţile din Salonic pentru a trimite pe Palama la Constantinopol ca să se explice. Dar el, Achindin, care voia ca lucrurile să se mpace, obţinu de la patriarh o altă scrisoare direct către Palama, prin care l invita să vină la Constantinopol de la sine, neaştept nd să fie trimis de autorităţile din Salonic. Palama i răspunse lui Achindin, explic ndu i că deosebirea ce o face ntre fiinţa şi lucrările lui Dumnezeu nu e o erezie, ci şi are baza n nvăţătura părinţilor Bisericii. Scrisoarea lui Achindin trebuie să fi fost trimisă lui Palama după ce disputa la Salonic se nteţise şi Palama şi publicase noua sa triadă.

Palama promite să meargă la Constantinopol n primăvara lui 1341, c nd va pleca şi mpăratul din Salonic la Constantinopol. Dar se pare că n a mai aşteptat plecarea mpăratului, ci lu nd cu sine pe Isidor şi pe Marcu, se duse la Constantinopol. Acolo mulţi erau c ştigaţi pentru Varlaam. De aceea Palama ncepu să lămurească zile şi nopţi pe arhierei, p nă ce i convinse despre adevărul celor susţinute de el.

Pentru că disputa continua tot mai aprinsă, la 11 iunie 1341 se ntruni un sinod, pentru a decide n această chestiune. Sinodul a dat dreptate isihaştilor şi lui Palama. Varlaam ca să evite condamnarea şi a cerut iertare. Apoi plecă ruşinat n mod definitiv n Occident. Sinodul nu dădu nici un tom, din dorinţa de a potoli disputa. Deabia peste două luni un nou sinod, la cererea aderenţilor lui Palama, care, după plecarea lui Varlaam, ncepură să fie atacaţi de Achindin, le dădu un tom despre dezaprobarea lui Varlaam la sinodul din 1341. Patriarhul Caleca pretinde că a dat acest tom numai silit de Cantacuzino, ocrotitorul mpăratului minor Ioan V Paleologul, după moartea lui Andronic III Paleologul, nt mplată cu r nd după sinodul din iunie 1341. În faţa acestui sinod a trebuit să se prezinte Achindin cu c ţiva aderenţi ai săi pentru a şi expune poziţia. Sinodul l a dezaprobat, iar mulţimea care asista s a pornit să vocifereze mpotriva lui.

Dar la nceputul lui octombrie 1341 mpărăteasa văduvă Ana de Savoy, susţinută de marele duce Apocavcos şi de patriarhul Caleca demise pe Ioan Cantacuzino din postul de regent şi acesta trebui să părăsească Constantinopolul şi să şi facă la Didimotichos, n Tracia, centrul operaţiilor sale militare contra mpărătesei şi a lui Ioan Paleologul. Achindin şi aderenţii lui, sprijiniţi puternic de patriarhul Caleca, prezintă

pe isihaşti ca susţinători ai lui Cantacuzino. Palama e aruncat n nchisoare n primăvara anului 1343 şi e lăsat acolo p nă n 1347. Acelaşi lucru s a nt mplat şi cu şase ierarhi aderenţi ai lui Palama. În toamna lui 1345 mpărăteasa, d ndu şi seama că trebuie să dea satisfacţie poporului credincios şi monahismului care era de partea lui Palama, renunţă la susţinerea patriarhului Caleca şi a lui Achindin. C nd acesta e hirotonit de Caleca diacon, senatul se ntruneşte n toamna lui 1345 şi declară ilegală hirotonia lui Achindin. C nd cei şase episcopi ţinuţi nchişi cer n septembrie 1346 judecarea lui Caleca, mpărăteasa ncepe o serie de consfătuiri cu senatul şi cu ierarhii liberi. Dar ncă nainte de aceste consfătuiri i se impusese lui Caleca domiciliul forţat.

La 2 februarie 1347 mpărăteasa convocă pe ierarhi la un sinod solemn. Acesta depuse pe Caleca din patriarhat, l condamnă pe Achindin şi reconfirmă nvăţătura lui Palama. Dar ncă nainte ca tomul să fie semnat, Cantacuzino intra n oraş prin poarta lăsată deschisă de ostaşii generalului mpărătesei, Fakeolatos. Devenit co mpărat, Cantacuzino eliberează pe Palama şi pe cei şase ierarhi. Aderentul lui Palama, Isidor, este ales patriarh, iar acesta ocupă scaunele vacante cu aderenţi ai lui Palama şi după c teva zile l hirotoneşte pe Palama nsuşi mitropolit al Salonicului, a doua capitală a imperiului.

În timpul polemicii cu Achindin, Palama a alcătuit următoarele scrieri:

Din timpul de pe la jumătatea postului Paştilor din 1342 p nă la prima duminică după Rusalii datează *Primul Antiretic* contra lui Achindin şi probabil şi *Al doilea Antiretic*[269]. Dar ncă nainte de Primul Antiretic, compusese scrierea : *La ce se referă unitatea in dumnezeire i la ce deosebirile?*[270].Iar nainte de toate aceste trei scrieri, sau cel puţin nainte de Anti reticul II mai datează cele două dialoguri: *Dialogul ortodoxului cu varlaamitul*[271] şi *Dialogul lui Teofanes cu Teotimos*[272]. Dar şi mai nainte de dialogul din urmă, sau poate de am ndouă, mai alcătuise *Apologie mai* pe *larg: despre lucrările dumnezeie ti i despre Împărtă irea de ele*[273].

269. Ed. Ia Hristou, op. *cit.,* tom. III, p. 39—85 Î 85—181.

270. Ed. Hristou, op. cit., tom. II, p. 69—96.

271. *Ibidem,* p. 1Θ4—219.

272. *Ibidem,* p. 219—263.

273. *Ibidem,* p. 96—137. Tradusă in rom. In lucrarea noastră cit. p. LVIII—XCI.

P nă prin postul Paştilor 1342, Palama nu răspunsese deloc Scrierilor lui Achindin.

Tot din timpul din care datează scrierile de mai sus, datează şi scrierea : *Varlaam i Achindin s nt cei ce taie gre- it i fără credin ă dumnezeirea cea una n două*[274].

Din acelaşi timp datează şi câteva epistole care s nt de asemenea răspunsuri la atacurile repetate ale lui Achindin. Şi anume epistola către Ioan Gabra[275]. Ea apără dialogul ortodoxului cu varlaamitul, atacat de Achindin.

Plecat la Heracleia, n vara lui 1342, după patru luni, n octombrie 1342 este adus din ordinul patriarhului la Constantinopol şi n primăvara lui 1343 Palama e aruncat n nchisoare. Înainte de aceea el petrecuse vreo trei luni n Sf nta Sofia, care dădea drept de azil. Din timpul celor vreo şase luni c t timp ncă n a fost nchis, datează *Epistola către Arsenie Studitul,* iar din timpul c t petrecea n Sf nta Sofia, *Epistola către Damian Filozoful*[276]. Epistola aceasta se socoteşte ca al zecelea tratat contra lui Achindin, după *Epistola către Atanasie al Ciziciului,* tratatul despre *Teologia unită i distinctă* şi cele şapte Antiretice ; dar al zecelea, nu din punct de vedere cronologic, ci după aşezarea lor n manuscrisul original. Tot din timpul acesta se pare că datează şi *Epistola către monahul Dionisie*[277], deşi nu e exclus ca ambele aceste epistole să dateze de după Antireticul VII contra lui Achindin.

După ce Palama a fost aruncat n nchisoare, monahii din Atos scriseră patriarhului Caleca, mpărătesei şi autorităţilor civile din Constantinopol, cer ndu le să l elibereze. Scrisorile acestea trebuie să fi fost trimise prin toamna anului 1344, căci n noiembrie 1344 patriarhul le răspunde, justificând ntemniţarea lui Palama cu abaterile lui dogmatice şi cu motive politice. El ndemnă şi pe mpărăteasa să le răspundă, nvinovă ţindu l pe Palama de pretinsa alianţă cu Cantacuzino.

La auzul acestor veşti, Palama scrise şi el, n primăvara lui 1345 trei scrisori la Atos : una către Filotei, egumenul La vrei[278], a doua, trimisă prin acelaşi curier, ca o continuare a

274. *Ibidem,* p. 263—279.
275. *Ibidem,* ρ. 32Θ—363.
276. *Ibidem,* p. 479—501.
277. *Ibidem,* p. 501—505.
278. *Ibidem,* p. 517—539.

primei[279], către monahii din Atos, şi a treia către Macarie, fratele său (prima epistolă către acela)[280].

După scrisorile către Damian Filozoful şi Dionisie, a alcătuit Antireticul III, IV şi V, contra lui Achindin, n care vorbeşte de acele scrisori[281]. Ele au fost scrise .probabil de Palama c t a petrecut n Sf nta Sofia, n primăvara lui 1343, sau după aceea p nă prin toamna lui 1344, căci n ele nu vorbeşte de episodul hirotonirii lui Achindin. Înainte de Antireticul VI—VII contra lui Achindin, anterior recluziunii adresatului, nt mplată n noiembrie 1344, se pare că Palama a scris epistola către Atanasie al Cizicului[282]. Antireticele VI—VII s nt scrise n 1346, după ce Achindin căzuse n disgraţie[283].

În lista de scrieri a lui Palama prezentată p nă aci ar mai trebui incluse alte c teva epistole, lucru la care renunţăm.

Atitudinea ostilă faţă de deosebirea ce o făcea Palama ntre fiinţa şi energiile lui Dumnezeu fu adoptată, după ieşirea lui Varlaam şi Achindin din luptă, de filozoful Nichifor Gregora, care se bizuia pe prietenia lui Cantacuzino. El i ceru lui Cantacuzino să convoace un nou sinod n această chestiune. Cantacuzino, văz nd agitaţia achindiniţilor şi calomniile răspândite de aceştia că el ar susţine o erezie, se hotăr să convoace acest nou sinod, pentru a dovedi că doctrina aceasta este doctrina Bisericii. Sinodul fu convocat pe data de 27 mai 1351 ntr o sală a palatului Vlacherne.

Trei ierarhi, Matei al Efesului, Iosif al Ganului şi Mitropolitul Tirului, cu doi, trei monahi achindiniţi, se prezentară n frunte cu susţinătorul lor, Gregora. Acesta atacă pe Palama, atribuindu i afirmaţii pe care nu le făcuse, anume că trupul lui Hristos s a prefăcut după esenţă n lumină şi a devenit prin esenţă nemuritor. Împăratul l opri şi dădu cuv ntul lui Palama. Acesta susţinu deosebirea ntre fiinţa şi lucrările lui Dumnezeu, referindu se la Sinodul VI ecumenic. Gregora invitat să răspundă, lăsă altor achindinişti sarcina aceasta, scu z ndu se că l doare capul.

La a doua şedinţă convocată pentru a treia zi, Gregora nu mai voi să se prezinte dec t după multe insistenţe ale priete

279. *Ibidem,* p. 509—517.

280. *Ibidem,* p. 505—509.

281. *Ibidem,* tom. III, p. 161—241 ; 241—287 ; 287—379.

282. *Ibidem,* tom. II, p. 411—455.

283. *Ibidem,* tom. III, p. 379—461 ; 462—507. Al cincilea e tradus n rom. n lucrarea noastră cit. p. XCII—CLX.

nilor săi. În discuţia cu Palama, achindiniţii fiind ncurcaţi, făcură pe supăraţii şi părăsiră şedinţa, cu toate rugăminţile ce li s au făcut ca să răm nă. Palama şi expuse apoi pe larg nvăţătura sa şi la sf rşit prezentă şi o mărturisire de credinţă, cu observarea că n mărturisiri de credinţă omul e mai precis dec t n tratatele teologice[284].

În şedinţa a treia, ţinută peste şase zile, veniră şi achin diniţii, invitaţi foarte insistent de mpărat. La nceputul şedinţei acesteia prezentară o mărturisire de credinţă, n care spuneau că cugetă ca şi Biserica ce a condamnat pe Varlaam şi Achindin. Dar citind 20 de capitole din scrierile lui Palama, reproşau acestuia că vorbeşte de două sau mai multe «dumne zeiri». Împăratul i ntrebă ce nu le convine : termenii sau fondul doctrinei. Termenii, spuse el, nu au aşa de mare importanţă ; ei pot fi părăsiţi, dar ideia trebuie să răm nă. Palama se declară de acord şi sinodul decise că nu e bine să se mai folosească numărul c nd se vorbeşte de Dumnezeire.

În a patra şedinţă se continuă citirea celorlalte capitole din scrierile lui Palama, incriminate de adversarii lui. Se văzu că cei ce l acuză pe acesta cugetă ca şi Varlaam, condamnat de sinodul din 1341. La sf rşit, achindiniţii au fost invitaţi să primească nvăţătura Bisericii stabilită la sinodul din 1341. Refuz nd aceia, Matei al Efesului şi Iosif al Ganului au fost depuşi. Se credea că nu va mai avea loc şi a cincea şedinţă. Dar mpăratul mereu doritor de a câştiga pe achindiniţi, a convocat şi a cincea şedinţă. Fură invitaţi din nou achindiniţii, dar aceştia nu voiră să se prezinte. Împăratul puse şase ntrebări şi ceru sinodului să răspundă : 1) E vreo deosebire ntre fiinţa şi lucrarea dumnezeiască ? 2) Dacă da, lucrarea aceasta e creată sau nu ? 3) Dacă e necreată, cum se poate evita compoziţia lui Dumnezeu ? 4) Se poate da nume de dumnezeire şi lucrărilor dumnezeieşti, sau numai fiinţei ? 5) În ce e superioară fiinţa, lucrării ? 6) Ce ni se mpărtăşeşte : fiinţa sau lucrarea dumnezeiască ?

Sinodul a răspuns cu o mulţime de locuri din sfinţii părinţi că e o deosebire ntre fiinţa şi lucrarea dumnezeiască şi că lucrarea e necreată, dar aceasta nu face pe Dumnezeu compus, cum nu face cugetarea fiinţei noastre mintea compusă, că fiinţa e superioară lucrării n calitate de izvor al ei, că noi ne mpărtăşim nu de fiinţă, ci de lucrare şi că numele dum

284. Mărturisirea aceasta e publicată n P.G. 151, col. 764—768.

nezeirii se poate da şi lucrării, fără a se vorbi de două dum nezeiri. In august 1351 fu redactat Tomul sinodal. Lui Gregora i se prescrise domiciliu forţat n m năstirea Hora.

Sf ntul Grigorie Palama pleacă după sinod la Salonic cu corabia. Împăratul Ioan V Paleologul nu l primi nsă n cetate, pentru că l socotea omul socrului său, Ioan Cantacuzino, cu care ajunsese n conflict. Sf ntul Grigorie plecă la Atos. Dar după trei luni cei doi mpăraţi mpăc ndu se, el putu să se ntoarcă n scaunul său. Dar nu după mult timp se mbolnăvi greu, la sf rşitul anului 1352, sau nceputul lui 1353 şi zăcu mult. Încă nerefăcut complet după boală, Ion Paleologul l trimise la Constantinopol pentru mijlocirea mpăcării sale cu Ioan Cantacuzino, cu care ajunsese iarăşi n conflict. Pe drum, aproape de intrarea n Dardanele, corabia fu capturată de turci şi sf ntul Grigorie fu luat prizonier şi dus din cetate n cetate ntre altele şi n Brusa şi n Niceea.

Despre acest exil avem două epistole ale lui, una către Biserica sa [285], alta către David Dysipatos [286] şi o convorbire a lui cu Hionii necredincioşi, descrisă de medicul creştin Taro nitis din Niceea. E datată din iulie 1355. Discuţia a avut loc n iulie 1354 [287].

După un an de detenţie e eliberat. Venind n Constantinopol, găsi ca mpărat pe Ioan V Paleologul, care, biruitor n lupta cu Cantacuzino, l obligase pe acesta să intre n m nă stire ca monah sub numele de Ioasaf. Gregora fu eliberat. El insistă pe l ngă mpăratul Ioan Paleologul să nlăture din Biserică ideile lui Palama. Dar acesta, influenţat de soţia sa Elena, fiica lui Cantacuzino, nu voi.

Înt mpl ndu se ca tocmai acum să se afle n Constanti nopol episcopul apusean Paul, acesta şi exprimă către mpărat dorinţa să asiste la o discuţie ntre Palama şi Gregora. Discuţia avu loc n 1356 ntr o seară p nă către miezul nopţii. Gregora descrie această discuţie ntr un fel ca şi c nd Palama ar fi fost nvins, dar mpăratul, fiind om fin şi discret nu şi a manifestat faţă de Palama această părere şi n a lăsat nici pe cei din asistenţă să şi o manifeste [288].

285. Publicată n Νέο Ἑλληνομνήμων, t. XVI, 1922, p. 7—21.

286. Publicată de M. Treu, n : Δελτίων τη ιστορική καὶ εθνολογική ἑτερειά τή Ελλάδο , t. III, 1889, ρ. 227.

287. Publicată n revista Σωτήρ, tom. XV, ρ. 240 urm.

288. Gregora, Byz. Hist. XXX—XXXV; P.G. 149, 331—442.

Împotriva acestei false descrieri, Palama a scris din Salonic patru tratate[289]. S nt ultimele scrieri ale lui Palama, alcătuite n al treilea an de la ntoarcerea n Salonic (deci ncep nd din vara anului 1358—1359). Căci la nceputul anului al patrulea s a mbolnăvit şi peste puţin timp a murit, la data de 13 noiembrie 1359.

C t a stat n Constantinopol, ultima dată, sf ntul Grigorie a scris şi două tratate despre purcederea Sf ntului Duh, mpotriva doctrinei catolicilor[290].

Se pare că mai ales n urma combaterii temeinice a ideilor lui Gregora (expuse de acesta n *Byz. Hist.* XXX—XXXV), acesta a renunţat la erezia sa[291]. La 1360 s a stins şi el din viaţă, n v rsta de 65 ani.

Grigorie Palama a fost una din cele mai hulite figuri răsăritene din partea istoricilor catolici[292]. Cauza este că doctrina lui a fost respinsă totdeauna de teologia catolică, fie pentru că aceasta era influenţată de raţionalismul scolastic simplificator, fie pentru că opoziţia faţă de doctrina palamită, inaugurată de Varlaam poate cu prea puţină reflexiune, a ntărit teologia catolică n atitudinea ei scolastică intelectua

289. Ele se află n multe manuscrise. De ex. n Cod. Coisl. 105, f. 236—275.

290. Ele se află n multe manuscrise, de ex, n Cod. Coisl. 100, f. 13—64.

291. Gr. Papamihail a publicat o mărturisire a lui Gregora n 'Exx λησιαστιχὸ Φάρο ,1913, p. 69—75, după Cod. Patmos 428, f. 40 v—41 v. R. Guilland, *Essai sur Gregoras,* se ntreabă nsă dacă această mărturisire e autentică.

292. In timpul mai nou şi a manifestat dispreţul faţă de Palama, M. Jugie, n art. *Palamas* din *Dict. de Theol. Cath.* XI, col. 1735. Revista dominicană «Istina» recunoaşte (n editorialul nr. 3 din 1974, p. 257) că Jugie «a făcut să reacţioneze sensibilitatea ortodoxă prin tonul său semeţ cu care pretindea să arate fără greutate ce incoherenţe doctrinare putuseră fi impuse ca dogme de o Biserică separată de Scaunul apostolic al Romei şi supusă cezaro papismului imperial. Teologii ortodocşi nu puteau să nu ridice mănuşa unei astfel de provocări». In realitate, deşi n aparenţă schimbarea mpăraţilor bizantini din vremea disputei isihaste a influenţat atitudinea lor faţă de doctrina palamită, totuşi p nă la urmă ea a trebuit să fie acceptată de oricare dintre rivalii imperiali, pentru că i silea poporul şi monahismul la aceasta. Poporul şi monahismul au fost factorii decisivi care au impus şi acum credinţa trăită n cursul ntregii tradiţii a Bisericii de Răsărit. Lucrul acesta s a nt mplat totdeauna n Răsărit.

listă faţă de Palama. Din această cauză adversarii ulteriori ai lui Palama dintre greci au fost mai totdeauna sau catolicizanţi, sau catolicizaţi, pentru că teologia catolică i ncuraja la această opoziţie.

Acesta a fost ncă un motiv pentru care sfântul Grigorie a fost considerat de Biserica ortodoxă ca apărător al nvăţăturii ortodoxe, care, n opoziţi», cu intelectualismul scolastic, fundamentează experienţa ntâlnirii cu Dumnezeu a credinciosului rugător.

De aceea, ea l a proclamat sf nt prin sinodul convocat la 3 august 1368 de patriarhul Filotei, ucenic şi biograf al lui. E semnificativ că l a proclamat ca sf nt n aceeaşi şedinţă n care a fost condamnat călugărul achindinist Prohor Cydone, fratele catolicizatului Dimitrie Cydone, şi traducătorul lui Toma d'Aquino n greceşte.

În timpul din urmă, mai ales după afirmarea puternică a doctrinei energiilor necreate de către Vladimir Lossky, n «Essai sur la Theologie mystique de l'Eglise orientale» (Paris, Aubier, 1944) şi a studiului lui J. Meyendorff[293], nu numai teologii ortodocşi au valorificat pe multe planuri doctrina energiilor necreate, ci chiar şi printre teologii catolici se observă o atitudine mai pozitivă faţă de această doctrină. Revista «Istina» n editorialul numărului citat zice : «Pentru anumiţi teologi catolici palamismul oferă chiar azi principiul de bază al unei teologii nescolastice, at t de căutate». O astfel de atitudine care găseşte simpatii printre teologii catolici cei mai cunoscuţi a fost remarcabil sintetizată de părintele Halleux n articolul «Palamisme et scoiastique» («Revue theologique de Louvain», III, 1973 pp. 409—442), care acceptă ca punct de plecare indiscutabil şi de autoritate teza lui Meyendorff. Sau : «Teza după care doctrina patristică a ndumnezeirii creştinului implică distincţia palamită ntre esenţa şi energiile divine se impune din ce n ce mai mult ca o evidenţă» (p. 259).

Dar nu toată teologia catolică şi a nsuşit această atitudine mai pozitivă faţă de sf ntul Grigorie Palama. Revista dominicană «Istina» rămasă scrupulos fidelă lui Toma d'Aquino, semnalează faptul de mai sus ca un motiv de alarmă pentru teologia catolică. De aceea, dedică ntregul număr n chestiune combaterii doctrinei sf ntului Grigorie Palama.

293. *A study ol Gregory Palamas,* London, 1964. A. Halleux, revine n sprijinul palamismului n art.: «Palamisme et Tradition» (Irenikon, 1975, nr. 4, p. 479—494), combăt nd obiecţiile «Istinei».

Unul dintre colaboratorii acestui număr (Jean Philippe Houdret o.c.d. n : *Palamas et les Cappadociens)* se nsărcinează să demonstreze că «Vasile nu nvaţă distincţia ntre esenţa inaccesibilă şi multiplele energii cunoştibile şi că fratele său Grigorie nu face nici el această distincţie ntre natura invizibilă şi energiile vizibile care o nconjoară» (p. 27). Dar de unde scoate acest teolog că Palama ar fi declarat vizibile energiile dumnezeieşti ?

Dintre celelalte articole, unul semnat de Juan Sergio Nadal s.j«*La critique par Akyndinos de l'hermeneutique pa tristique de Palamas»,* (p. 297—328), voieşte să demonstreze că nu Palama, ci Achindin, a cărui operă promite să o publice, a interpretat n mod corect textele sfinţilor părinţi.

Dar fragmentele ce le dă din Achindin nu fac dec t să confirme caracterul incoerent al poziţiei acestuia, pe care o semnala sf ntul Grigorie Palama. Nadal dă următorul text din Achindin ca model de g ndire teologică corectă. Deoarece sf ntul Grigorie Palama şi nsuşise afirmaţia sf ntului Ioan Gură de Aur: «Nu Dumnezeu, ci harul se răsp ndeşte», (e vorba de pseudo Ioan Gură de Aur, P. G. L. II, 825), Achindin spune : «Mai nt i, după acelaşi părinte, aşa cum nu se răsp ndeşte Dumnezeu, tot aşa nu se răsp ndeşte nici dumnezeirea. Este adevărat că el zice că harul se răsp ndeşte. Dar el nu vorbeşte de harul necreat. Cum puteţi să l faceţi să spună ceea ce spune şi ne prezentaţi ceea ce el nu afirmă, ca ntărire a inovaţiilor voastre ? Căci dacă ar fi sigur că harul, fiind necreat, se răsp ndeşte, de ce nu s ar răsp ndi natura Duhului, care este şi ea necreată ? Pentru care motiv se exclude putinţa să se răsp ndească nsăşi esenţa naturii divine ? Desigur pentru că ea este necreată. Căci dacă faptul de a nu se putea răsp ndi ar fi propriu esenţei şi naturii, nici o altă natură, de orice specie ar fi ea, nu ar putea să se răsp ndească. Dar noi vedem că multe esenţe se difuzează. Deci nu o calitate a esenţei ca atare o face să nu se răsp ndească, ci faptul că e esenţa necreată, supraesenţială, infinită şi creatoare a tuturor lucrurilor. Acesta e motivul pentru care răsp ndirea e contrară naturii» (Din al doilea tratat al lui Achindin contra lui Palama, Cod. *Monac. gr. 223,* f. 89 v.—90 v.).

Achindin afirmă deci că fiinţa cuiva se poate tot aşa de mult răsp ndi asupra altora ca şi lucrările lui. Dacă fiinţa divină nu se poate răsp ndi, e datorită nu caracterului de fiinţă, ci caracterului ei necreat. Deci nimic din Dumnezeu nu

se poate răsp ndi asupra creaturilor, ca unul ce e necreat. Este evidentă nsă falsitatea afirmaţiei că fiinţa se poate răsp ndi ca şi lucrarea n ordine creată. Fiinţa nu se răsp ndeşte dec t dacă se dizolvă. Dar dacă esenţele obiectuale, pur ma teriale se pot dizolva prin răsp ndire, persoana umană, adică fiinţa ipostasiată ca persoană nu se poate dizolva, oric t s ar răsp ndi ea n lucrările sale. Ea răm ne ca o rezervă nesf rşită, sau ca un izvor unitar indestructibil al lucrărilor care se răsp ndesc. G ndirea intelectualistă scolastică n a nţeles taina persoanei care nu se dizolvă, oric t se răsp ndeşte prin lucrările ei. Dar persoana umană nu i dec t fiinţa umană ipostasiată, adică singurul mod n care există real fiinţa umană. Dar aceasta n o nchide n sine. Ea se răsp ndeşte prin lucrări, nsă nu se dizolvă, sau nu se epuizează n nici o lucrare. Dumnezeu nu se răsp ndeşte ca fiinţă, nu prin faptul că e necreat, ci prin faptul că e Persoană, sau Treime de Persoane. Dar tocmai pentru că e personal se poate totodată răsp ndi prin lucrări, răm n nd fiinţă neepuizată n această răsp ndire.

Altfel l nchidem pe Dumnezeu n Sine, pe motiv că e necreat şi nu mai avem nici o putinţă de a ne nt lni cu El, de a primi ceva din El n noi. Palama voia să dea un temei teologic participării reale a făpturii la Dumnezeu şi ndum nezeirii ei. El avea un scop practic. Achindin i opunea o teorie, preţioasă pentru consecvenţa ei logică, mai bine zis simplist logică, dar necorespunzătoare realităţii at t de complexe a lui Dumnezeu. Şi apoi cum se poate afirma că el interpreta just cuv ntul «har» al sf ntului Ioan Gură de Aur, c nd l socotea creat, odată ce acest termen de creat nu se află la sf ntul Ioan Gură de Aur ?

Nadal ne dă şi o altă afirmaţie a lui Achindin că Dumnezeu nu se poate dărui nici ca fiinţă, nici ca lucrare, căci numai lucrurile create se pot răsp ndi.

«(Din dumnezeire) curg şi se disting lucrurile pe care le produce. Dar ceea ce produce e totuşi o creatură». Asupra acestui punct Ioan Gură de Aur zice şi el: «Nu Dumnezeu, ci harul se răsp ndeşte». Şi acelaşi părinte afirmă : «Nu Duhul curge, ci harul curge din Duh», pentru că nu lucrează n noi tot ce poate produce, dat fiind că lucrurile pe care le poate produce s nt numeroase şi chiar infinite ca număr... De aceea faptul că Atotputernicul lucrează ntr un mod restr ns şi nu face tot ce poate produce, dă ocazie teologilor să spună că din El curge aceea (lucrarea, graţia) şi nu El curge. Toate

lucrurile pe care noi le concepem ca curg nd din El s nt deci creaturi. In acest sens nu Dumnezeu e cel ce se răsp ndeşte, ci harul produs de Duhul atotputernic» (Ibidem f. 90 r.).

Deci, după Achindin, aprobat de Nadal, noi nu primim de la Dumnezeu dec t lucruri create. Harul nsuşi e creat. Nici un contact real, nemijlocit, nu se poate realiza ntre noi şi Dumnezeu.

In general acea parte a teologiei catolice care a rămas aservită tomismului nu concepe altă legătură a lui Dumnezeu cu lumea dec t prin mijlocirea cauzalităţii creatoare. Prin aceasta tot ce dă Dumnezeu lumii ar fi ceva creat. Noi s ntem nchişi n graniţele creatului. Creaturitatea e ca un zid care se ridică implacabil ntre noi şi Dumnezeu. Dumnezeu nu comunică nemijlocit cu lumea odată creată. Îndată ce Dumnezeu vrea să se apropie de lume printr un act, apare ceva creat ntre El şi lume, ntre El şi om, spune această teologie. În felul acesta toate noţiunile părinţilor iau un nţeles impropriu. Îndumnezeirea nsăşi e o stare creată. «Energia este actul esenţei divine a cărei cauzalitate crează *ndumnezeirea oamenilor»,* zice teologul catolic Garrigues ntr o interpretare sui generis a sf ntului Maxim Mărturisitorul (Rev. cit. p. 285).

Totuşi noi credem că chiar n tezele celor două partide se găsesc elementele care le pot concilia.

Într adevăr, ce este ceea ce face ca n esenţa divină să se producă diferite lucruri şi aspecte create, ba chiar nenumărate, cum zice Achindin ? Nu se află oare chiar n unitatea fiinţei lui Dumnezeu posibilităţi de a produce lucruri create diferite ? Nu e oare una sau alta lucrarea n care Dumnezeu cel simplu se manifestă n deplinătatea Lui, cre nd unul sau altul din lucruri? De aici nu mai trebuie făcut dec t un pas p nă la recunoaşterea că prin lucrurile create noi ne punem n legătură şi cu lucrările necreate deosebite, prin care Dumnezeu le produce, şi cu Dumnezeu nsuşi n toată integritatea Lui. Iar creatura nu simte oare, c nd are o sensibilitate spirituală conştientă, pe Dumnezeu nsuşi care crează n ea o stare sau alta ? Apoi această lucrare nu penetrează creatura, prin faptul că o aduce la existenţă şi o ajută să se dezvolte ?

Pe de altă parte, c nd Palama afirmă că lucrările lui Dumnezeu s nt nedespărţite de fiinţa Lui, nu afirmă el oare că n fiecare lucrare e activ Dumnezeu ntreg, sau e prezentă toată fiinţa Lui, dar de fiecare dată altfel şi altfel ? Şi apoi nu e un fapt evident că n fiecare act al unei persoane e persoana ntreagă, dar n alt şi alt mod de lucrare ?

Astfel, pe de o parte fiinţa e ntreagă n fiecare lucrare, dar pe de alta ea răm ne ca un izvor infinit care se poate manifesta totdeauna ntreagă n alte şi alte moduri sau lucrări. Pe de o parte fiinţa e deci ntreagă n fiecare lucrare, pe de alta nu se epuizează n acea lucrare, răm n nd ca un izvor capabil de alte şi alte moduri de a se manifesta n alte şi alte lucrări.

Teologia catolică ar fi consecventă cu ea nsăşi, recu nosc nd că fiinţa divină c nd se manifestă n raport cu un lucru sau altul finit se manifestă ntr un mod care nu face imposibile alte moduri de manifestare, iar teologia ortodoxă poate să accentueze totdeauna, n cel mai autentic spirit pala mit, că n fiecare lucrare se manifestă ntreaga fiinţă divină, dar totdeauna ntr un anumit mod.

Aici nu e o curgere diminuată n sens neoplatonic a fiinţei divine n lucrări, cum afirmă unii teologi catolici, ci aceeaşi fiinţă divină comunică prin lucrări cu creaturile potrivit capacităţii de primire a creaturilor, restr nse n structurile şi puterile lor.

Desigur admiţ nd aceasta, teologia catolică ar trebui să mai admită că Dumnezeu lucrează nu numai prin acte, prin care crează şi susţine n existenţă lucrurile şi fenomenele create, ci şi prin acte prin care intră n comunicare directă cu creatura, pe de o parte aşa cum l pot primi făpturile finite, pe de alta dăruindu Se n aceste acte ntreg. De legătura aceasta nemijlocită cu Dumnezeu nsuşi vorbeşte toată Scriptura. Altfel cum ar conduce Dumnezeu făptura spre ndumne zeire, de care vorbesc acum şi teologii catolici, c nd o declară « ndumnezeire creată». E vorba de o anumită pătrundere a lui Dumnezeu prin creaturi la conştiinţa oamenilor, de o anumită transparenţă a Lui prin ele, de o anumită penetrare a lucrării Lui n făpturi.

De altfel, nsuşi modul n care actul creator al lui Dumnezeu, ca act necreat, are un efect creat, răm ne un mister. Misterul acesta trebuie să l şi simţim, nu numai să l g ndim.

Constatăm că chiar printre teologii catolici care menţin atitudinea critică faţă de Palama n numărul amintit din «Istina», s nt unii care recunosc că nici poziţia prea inte lectualistă a adversarilor lui Palama n a fost justă. Astfel Juan Miguel Garrigues o. p., n studiul *L'energie divine et Ia grâce chez Maxime le Coniesseur,* din acelaşi număr al revistei «Istina» (p. 272—296), menţin nd afirmaţia că Palama

a greşit, recunoaşte că şi adversarii săi au greşit. «Adversarii lui Palama g ndesc n interiorul unei noţiuni a esenţei divine, a cărei aseitate e caracterizată printr o cale unic apofatică — n sensul teologiei negative — ca pură separaţie care exclude orice participare. După maniera «Unului» neoplatonic, esenţa divină nu e situată n simplitatea originară a Celui ce este, n actul ei pur, ci dincolo de existenţă, separată şi radical im participabilă... Vom vedea că Palama a voit să salveze ideea creştină a unei comuniuni de existenţă ntre Dumnezeu şi lume. Dar nepun nd n cauză noţiunea esenţei divine ca pură aseitate, el a trebuit să afirme o distincţie reală ntre esenţa divină şi actele Sale necreate, la care participă creaturile» (p. 275). Sau : «Partida raţionalistă a sacrificat ndumnezeirea, logicii aseităţii, partida palamită a salvat dogma creştină a ndumnezeirii, dar n a putut o face dec t cu preţul nenumăratelor incoherenţe metafizice şi compromiţ nd grav misterul simplităţii existenţei divine» (256).

Sperăm că asemenea declaraţii din partea catolică s nt un nceput pentru o integrală nţelegere pozitivă a doctrinei sf ntului Grigorie Palama, contribuind la aceasta şi un efort din partea teologiei ortodoxe, de a pune n lumină un concept despre Dumnezeu care este superior celui care L reduce la o esenţă prea simplist g ndită, sau la o esenţă care nesocoteşte lucrările Lui, preocup ndu se numai de unitatea Lui, şi ne nţeleg nd că Dumnezeu e prezent n lucrări ca unitate treimică de persoane, care e altceva dec t unitatea simplist cugetată a filozofilor.

Noi vom da n acest volum n traducere c teva scrieri n care Palama se ocupă cu apărarea rugăciunii inimii, a vederii lui Dumnezeu n lumină şi cu explicarea acestei nt lniri prin faptul participării la Dumnezeu şi cu indicarea ndumnezeirii omului ce rezultă de aici.

Întruc t *Cuv ntul al doilea* şi *Cuv ntul al treilea din cele dint i, Apologia mai extinsă* şi *Antireticul al V lea* contra lui Achindin le am dat n traducere românească n cartea noastră despre sf ntul Grigorie Palama, vom da aci n româneşte altele c teva din scrierile lui.

Al Sf ntului Grigorie Palama

Cuv nt pentru cei ce se liniştesc cu evlavie. Al doilea din cele din urmă. Despre rugăciune.

1. Ar putea spune cineva că filozoful acesta[294] a fost ndemnat de iubirea de nvăţătură şi de marea voinţă de a cunoaşte să os ndească at t de necruţător pe cei ce nu văd adăug ndu se nici un folos din nvăţătura de afară la cea care le vine acum din Evanghelie şi e nădăjduită să le vină, potrivit făgăduinţei nemincinoase, celor ce vieţuiesc conform ei. Căci aceia dau cea mai mare nsemnătate poruncilor lui Hristos şi ndeamnă pe toţi numai spre acestea ca spre singurele n stare să conducă sufletul omenesc la asemănarea cu Dumnezu, să l desăv rşească şi să l ndumnezeiască, iar nvăţăturile de afară nu le pun deasupra celor păm nteşti, ci le numesc, după Pavel, nţelepciune trupească (2 Cor. I, 12) şi a veacului acestuia şi pe fruntaşii ei dintre elini, ca pe unii ce s au folosit de şcoala zidirii cea de la Dumnezeu mpotriva lui Dumnezeu, i socotesc nţelepţi falşi şi ne nţelepţi. De aceea filozoful s a supărat că nu li se dă şi nvăţaţilor n ale acelora cea mai mare cinste şi aceasta pentru că voia să fie şi el părtaş de ea. Căci pentru ea şi a luat şi titlul de filozof şi numai rodul ei l urmărea prin toată s rguinţa sa.

Dar ce alt chip de slujire s a ridicat mpotriva «slujbei cuv ntătoare» (Rom. XII, 1), mai bine zis duhov

294. Este vorba de Varlaam.

niceşti, a noastre, adică a rugăciunii şi a celor ce o cinstesc pe ea mai mult dec t orice şi se dedică ei ntru linişte şi fără griji toată viaţa şi dau o m nă de ajutor prin experienţă celor ce s nt introduşi la această liturghie ngerească şi mai presus de lume ? Cine se mpotriveşte n cuv nt celor ce aleg mai bine să tacă ? Cine pizmu ieşte pe cei ce nu umblă c tuşi de puţin după cinstire ? Cine, bizuindu se pe trecut, se uită de sus la cei ce şed departe de stadion ? Iată că n luptele lui de mai nainte pentru filozofie, monahul şi filozoful s a vădit ca duşman al monahilor, dar al celor ce trăiescncă ; aici nsă, folo sindu se de spusele părinţilor Bisericii ce s au mutat la ceruri, spre răsturnarea cuvintelor lor, nu ştiu ce a păţit de a pornit o luptă nu mică.

2. Mai mult dec t mpotriva tuturor şi ndreaptă cu ndrăzneală puterea cuv ntului mpotriva celor scrise despre rugăciune de Nichifor Mărturisitorul; mpotriva lui Nichifor, care, d nd mărturisirea cea bună pentru ea, a fost condamnat la exil de către primul Paleolog, care a mpărăţit şi cugetat cele ale latinilor ; mpotriva lui Nichifor, care, trăg ndu şi neamul dintre italieni, dar dispre ţuind credinţa lor greşită şi alipindu se de Biserica noastră dreptcredincioasă, tăgăduieşte odată cu patria lui şi cele ale părinţilor şi socoteşte mai scumpă credinţa noastră dec t a sa, pentru cuv ntul care nvaţă la noi n chip drept adevărul. Acesta, venind aici, şi alege viaţa cea mai curată, adică pe cea singuratică, iar ca loc n care voia să locuiască şi alege pe cel cu nume sf nt, n lumea dintre lume şi cele mai presus de lume, Atosul, căminul virtuţii. Şi aici s a arătat mai nt i ştiind să fie călăuzit, supun ndu se părinţilor de frunte. Apoi, d nd timp ndelungat acelora proba smereniei sale, el nsuşi primeşte de la ei experienţa artei artelor, adică a liniştii (a isihiei) şi se face călăuză a celor ce s au ntrarmat n lumea minţii spre lupta cu duhurile răutăţii (Efes. VI, 12). Aces

tora le a ntocmit şi o culegere de explicări de ale părinţilor, care i pregăteşte spre nevoinţă şi r nduieşte felurile luptelor şi arată de mai nainte răsplătirile şi descrie cununile biruinţei. După acestea, pentru că vedea pe mulţi dintre ncepători neput nd să stăp nească nici măcar n parte nestatornicia minţii, le dă un mod prin care ar putea opri n parte multa hoinăreală şi nălucirea minţii.

3. Filozoful acesta şi a ndreptat, deci, mpotriva aceluia mult născocitoarea lui nchipuire, ca pe un foc ce se foloseşte de ceea ce i stă nainte ca de o materie. Nu se ruşinează de acea fericită mărturisire şi de exilul pentru ea, nu se ruşinează de cei ce s au mpărtăşit de exil mpreună cu el şi au nvăţat de la el cele dumnezeieşti, care s au arătat «sarea păm ntului» (Matei V, 13) şi «lumina lumii» (Matei V, 14) şi luminători străluciţi ai Bisericii, «av nd cuv ntul vieţii» (Filip. II, 16) : nţeleg pe Teolipt, acela care a strălucit din cetatea Filadelfiei ca dintr un sfeşnic, pe Seliotis, nvăţătorul monahilor, pe Ilie, care a mbrăţişat pustia toată viaţa, ca profetul Ilie, pe ceilalţi prin care Dumnezeu a mpodobit şi a ntărit Biserica, ridic nd o din nou. Nu s a lăsat convins nici de aceştia şi nici de cei călăuziţi de ei, care duc şi acum aceeaşi vieţuire, să renunţe la bănuielile sau la cuvintele rele mpotriva bărbatului. Ci s a pornit să ocărască n lungi scrieri pe cel pe care nu l ar fi putut lăuda după vrednicie. Pentru că şi a alcătuit scrierea n chip simplu şi fără meşteşugire, a pornit să l contrazică pe cel de la care ar fi putut să şi nveţe ceva. Dar să amintim acum acel cuv nt teologic : «Nu cel nţelept n cuvinte este pentru noi nţelept, nici cel ce are limba uşor mişcătoare, dar sufletul ne nvăţat, fiind ca acele dintre morminte care s nt bine mpodobite pe dinafară, dar putrede prin cadavrele dinăuntru, oric t acopere ele multul rău miros dinăuntru, ci cel ce caută să ntărească vrednicia de crezare a cuvintelor prin viaţă şi nfrumuseţează prin fapte lipsa de

frumuseţe a vorbelor»[295]. Dar nici cuvintele simple ale aceluia n a izbutit să le răstoarne acest nvăţat, nainte de a le str mba mai nt i. Aceasta o vom arăta limpede de ndată.

4. Deoarece at t la nceput c t şi la sf rşit nvaţă de la sine despre rugăciunea minţii, să privim şi noi mai n-t i această nvăţătură a lui pe scurt. Ea e de aşa fel că amăgeşte prin vorbărie frumoasă pe mulţi dintre cei ne-cercaţi, dar pe nici unul dintre cei ce au gustat din rugă-ciunea adevărată măcar c t de puţin. Să privim, deci, n-văţătura lui despre rugăciune, dar numai at ta c t să ară-tăm nepotrivirea ei cu părinţii. Căci ncepe de la cele mărturisite de părinţi şi sf rşeşte arăt nd o cale cu totul contrară acelora. Începe zic nd că cel ce se ngrijeşte de rugăciune trebuie să dea simţurilor linişte. Dar de aci trage concluzia că trebuie să şi mortifice n chip, deplin partea pătimitoare a sufletului, ca să nu lucreze prin nici una din puterile ei ; pe l ngă aceasta, şi toată lucrarea comună a sufletului şi a trupului. «Căci fiecare, zice, se face o piedică rugăciunii şi mai ales ntruc t se mpărtă-şeşte de oarecare silă şi produce plăcere sau durere, mai cu seamă pipăitului, celui mai gros şi neraţional dintre simţuri». Deci ar putea zice cineva către cel ce afirmă acestea : cel ce se ngrijeşte de rugăciune nu trebuie să postească nici să privegheze, nici să şi ndurereze genun-chii, nici să doarmă pe jos, nici să stea n picioare prea mult, nimic din acestea să nu facă. Căci toate acestea produc pipăitului o durere şi aduc o st njeneală, cum zici tu, sufletului care se roagă. Deci trebuie să procurăm sufletului n starea de rugăciune din toate părţile o ne st njeneală[296]. «De fapt ar fi ciudat — zice iarăşi — să

295. Sf. Grigorie Teologul, *Cuv.* 16, 2; P.G. 35, 936 D.—937 A.

296. Varlaam reprezintă, ntr un mod poate exagerat prin ceea ce susţine n această chestiune, un raţionalism de tip scolastic, care s a obişnuit să ceară ferirea trupului de orice osteneală n vremea rugăciunii,

dispreţuim n rugăciune vederea şi auzul, cele mai nemateriale şi mai nepătimitoare (nepasionale) şi mai raţionale dintre simţuri, dar să primim simţul pipăitului (simţul tactil al atingerii), pe cel mai gros şi mai neraţional şi să primim să conlucrăm cu lucrările lui». Dar el n a văzut, cu toate că e filozof, deosebirea dintre simţuri, c t de diferit se mpărtăşesc de puterea trupească din ele ; n a văzut că nu toate s nt mişcate numai de cele ce li se nfăţişează din afară. Noi nsă care voim să explicăm cele ce li se nt mplă simţurilor articulate n materie, din rugăciunea nematerială şi n deprinderea atotdesăv rşită cu ea, din lucrarea ce priveşte spre Cel unul, vom ţine seama numai de aceasta. Dar «Cel ce dă rugăciune celor ce se roagă [297] şi celor ce vorbesc despre El, să dea cuv nt potrivit hotăr rii noastre.

5. Este necesar să liniştim acele simţuri care s nt mişcate de cele din afară, c nd ne ntoarcem spre cele din lăuntru. Dar ce nevoie au de aceasta cele ce se nsoţesc, cu dispoziţiile sufletului şi anume cu cele bune ? Ce metodă ar putea apoi să scape de acestea pe cel ce a ajuns n sine nsuşi ? [298]. De ce ar trebui apoi să caute

ca să nu incomodeze sufletul n cursul ei. In Răsărit s a menţinut distincţia ntre mortificarea senzaţiilor de plăcere şi acceptarea celor de durere. Numai acestea pot ajuta trupul să se elibereze cu adevărat de senzaţiile de plăcere, suport nd ceea ce este la antipodul lor. Şi numai senzaţiile de plăcere ispitesc sufletul să ncline spre cele ale lumii şi ale trupului, ndepărt ndu l de rugăciune. E uşor să fugi de durere. Dar biruinţa asupra laşităţilor produse de fuga de ea nu se obţine dec t prin eroismul acceptării durerii. Căci fuga de durere este şi o plăcere. In felul acesta el nu face nimic pentru sfinţirea trupului. Iar osteneala şi durerea nu opresc sufletul de la rugăciune, ci l duc şi l susţin n ea. Căci ne fac să simţim marginile puterilor şi ale vieţii noastre şi să strigăm către Dumnezeu. Dimpotrivă, voluptatea, d nd sentimentul puterii, al suficienţei de sine, l opreşte de la rugăciune.

297. 1 Regi II, 9; comp. Evagrie, *Despre rugăciune* 58; P.G. 79; col. 118 A. Filoc. rom. I, p. 81.

298. De osteneala şi de durerea trupului nu poate scăpa omul prin voinţa sa nici n vremea rugăciunii, cum poate scăpa de senzaţiile văzului şi auzului, pentru că ele s nt trăite prin tot trupul său şi ele se m

să scape de acestea, odată ce ele nu se opun, ba şi conlucrează la această stare din lăuntru c t mai mult ? Căci acest trup ni s a dat ca pereche de către Dumnezeu, mai bine zis ni s a supus ca o pereche. Deci, c nd se răzvrăteşte, să l oprim, dar c nd se lasă călăuzit cum trebuie, să l primim. Auzul şi văzul s nt mai curate şi mai raţionale ca pipăitul, dar nu ar percepe vreunul din ele nimic, nici n ar suferi vreo durere prin aceasta, dacă nu ar cădea sub lucrarea lor din afară ceva ce poate fi văzut sau auzit, ci ceva fără sunet şi fără formă. Dar trupul suferă mai multă durere prin simţul pipăitului, c nd ne nevoim cu postul şi nu i aducem hrană din afară. De aceea, cei ce se adună n ei nşişi din cele din afară, opresc lucrarea simţurilor care nu lucrează c nd lipsesc cele din afară, ntruc t răm n năuntru, dar pe cele ce lucrează şi n lipsa celor din afară, cum le ar face să se oprească, mai ales c nd acestea tind totodată spre scopul urmărit ?[299]. Iar că simţirea dureroasă prin simţul pipăitului e de cel mai mare folos celor ce se roagă cu mintea (cu nţelegerea), o ştiu toţi care au gustat măcar n parte lupta prin el şi ei au prea puţin nevoie de cuvinte, ntruc t cunosc aceasta prin cercare. Din acest motiv, ei nici nu ascultă pe cei ce cercetează aceste lucruri numai prin cuv nt ; ei spun că aceasta e o cunoştinţă care ng mfă (1 Cor. VIII, 1).

6. Pe l ngă aceasta, cei ce se roagă cu mintea cu adevărat trebuie să fie nepătimaşi şi să fi lepădat legătura cu lucrurile aflate la mijloc, (ntre ei şi Dumnezeu),

bină cu stările din lăuntru ale lui, fiind provocate at t de mişcarea c t şi de starea trupului, şi nu pot fi evitate niciodată complet.

299. Scopul urmărit de cel ce se roagă este să prelungească rugăciunea c t mai mult; iar scopul urmărit de cel ce voieşte să se desăv r şească este să scape c t mai deplin de pornirile pătimaşe. Dar aceasta cere o osteneală, care şi are cauza şi efectul n dispoziţiile din lăuntru.

căci numai aşa pot ajunge la rugăciunea netulburată ; iar cei ce n au ajuns la această măsură (a nepătimirii), dar se silesc spre ea, trebuie să treacă peste mpătimirea de plăcere (dulcea mpătimire), ca să se elibereze cu totul de mpătimire. Dar pentru aceasta trebuie să facă moartă cu totul pornirea păcătoasă a trupului, care constă din izbăvirea de mpătimire, iar g ndul să l aibă mai tare ca mişcările rele ale patimilor din lumea cugetării, ceea ce nseamnă depăşirea mpătimirii de plăcere. Iar dacă e aşa, precum şi este, p nă ce ne stăp neşte mpătimirea nu putem gusta rugăciunea minţii nici măcar cu cuv ntul de pe v rful buzelor, şi avem nevoie să simţim prin simţul pipăitului numaidec t durerea postului, a privegherii şi a altora ca acestea, dacă vrem să ne ngrijim de rugăciune. Căci numai prin ea se mortifică pornirea păcătoasă a trupului şi g ndurile care mişcă patimile animalice se fac mai cumpătate şi mai slabe. Ba nu numai at ta, ci aceasta aduce şi nceputul sfinţitei străpungeri a inimii, prin care se şterg şi ntinăciunile necurate de mai nainte şi care face pe Dumnezeu mai presus de toate milostiv şi nduplecat de rugăciune. Căci «inima zdrobită Dumnezeu nu o va urgisi» (Ps. L, 19), după David, iar după Teologul Grigorie «de nimic nu are Dumnezeu mai multă grijă ca de greaua pătimire»[300]. De aceea şi Domnul a nvăţat n Evanghelii că «mult poate rugăciunea nsoţită de post» (Marcu IX, 29, Matei XVII, 21).

7. Lipsa durerii, pe care părinţii o numesc şi mpietrire, e deci cea care opreşte rugăciunea ; nu durerea trăită cu simţul pipăitului, cum a filozofat cel dint i acesta prin cuvinte lipsite de fapte, mpotriva celor ce le cunosc pe acestea cu lucrul[301]. De aceea s nt unii dintre

300. Cuv. 24, 11 ; P.G. 35, 1181 B.

301. Ioan Scărarul VI, 14; P.G. 88, 79β B: «Lipsa de durere a inimii e mpietrirea minţii». De fapt durerea aduce nmuierea sufletului, iar aceasta rugăciunea, ba chiar rugăciunea cu lacrimi. Rugăciunea fără

părinţi care au declarat că postul este oarecum esenţa rugăciunii. «Materia rugăciunii este foamea», zic aceştia[302]. Alţii au numit o pe aceasta «calitatea» rugăciunii. Căci socotesc lipsită de calitate rugăciunea fără străpungere. Iar altul spune : «Setea şi privegherea au apăsat inima ; iar din inima apăsată au curs lacrimi»[303]. Sau : «Rugăciunea e maica şi totodată fiica lacrimilor»[304]. Ai văzut că durerea trăită cu simţul pipăitului nu numai că se face o piedică rugăciunii, ci conlucrează cu ea, ntărind o ? Dar cum s nt aceste lacrimi, cărora rugăciunea le este maică şi fiică ? Nu s nt dureroase şi amare şi muşcătoare prin fire celor ce au gustat de cu r nd din fericitul pl ns, iar celor ce s au bucurat de el din plin nu li se prefac n dulci şi nedureroase ? Cum, deci, ntinează rugăciunea, ba mai bine zis cum o nasc

această nmuiere e mai mult o meditaţie filozofică, fără efecte ad nci şi transformatoare asupra ntregii fiinţe a noastre. Aceasta o umanizează şi o face transparentă cu adevărat. De aceea se pune n Biserica de Răsărit at ta accent pe lacrimi. Varlaam e cel dint i care a tras n mod explicit asemenea concluzii din raţionalismul scolastic, cauza ntregului raţionalism al teologiei occidentale. Poate a făcut aceasta pe baza a ceea ce ncepuse să se vadă deja n practica rugăciunii n Occident. Dar nu e mai puţin adevărat că formul nd teoretic această concluzie ce socotea că rezultă din ea, a ntărit o n ea. Nu se poate spune că n au apărut şi n Occident credincioşi care au preţuit efortul şi durerea. Dar pe cel dint i l au preţuit unele ordine poate prea mult cu scopul de a impune catolicismul ca putere lumească; iar pe cea de a doua — unele femei, din voinţa de a simţi n trupul lor ranele lui Hristos. Dar toate au fost fenomene excepţionale ; nu au fost o regulă generală pentru credincioşii care nu urmăresc scopuri de cucerire şi fără urmărirea unor efecte neobişnuite, ci pur şi simplu curăţirea şi ntărirea generală a firii omeneşti n Dumnezeu.

302. Ioan Scărarul, *Scara,* XIV; P.G. 88, 865 D.

303. Idem, op. *cit.,* VI ; P.G., 88, 796 B.

304. Idem. op. *cit.,* XXVII; P.G., 88, 1129 A. Din lacrimi de durere pentru păcate iese rugăciunea, iar rugăciunea, ca expresie a simţirii puternice a micimii şi a păcătoşeniei faţă de Dumnezeu, naşte lacrimile. Acestea merg mpreună şi numai nsoţirea lor măreşte calitatea rugăciunii şi calitatea fiinţei fiecăruia şi scoate sufletul din mpietrire.

pe ea şi se nasc din ea cele săvârşite trupeşte, care produc dulceaţă şi durere simţirii ? Cum le dăruieşte pe acestea Dumnezeu, potrivit celui ce zice : «Dacă ai c ştigat lacrimi n rugăciunea ta, Dumnezeu s a atins de ochii inimii tale şi ai văzut cu mintea (cu nţelegerea)»[305].

8. Dar Pavel, zice, răpit p nă la al treilea cer, n a văzut, fie că era n trup, fie n afară de trup» (2 Cor. XII, 2), ca unul ce uitase de toate cele ale trupului. Dacă, deci, e propriu celui ce se grăbeşte spre Dumnezeu prin rugăciune să fie nesimţitor faţă de cele ale trupului, cum s nt daruri ale lui Dumnezeu cele de care trebuie să se elibereze cel ce se grăbeşte spre El ?». Dar nu numai de lucrările trupeşti trebuie să se elibereze cel ce se grăbeşte spre unirea cu Dumnezeu, ci, după marele Dio nisie, trebuie să părăsească şi lucrările minţii şi toate luminile dumnezeieşti şi tot urcuşul tuturor v rfurilor sfinte[306]. Dar atunci nici una din acestea nu e dar al lui Dumnezeu, nici urcuşul tuturor v rfurilor sfinte, o dată ce cel ce se grăbeşte spre unirea dumnezeiască trebuie să se elibereze de ele ?[307]. «Dar, zice, cum ar fi din har acestea care nu se simt n cursul rugăciunii ce uneşte pe om cu Dumnezeu ? Ar fi degeaba. Dar nimic nu e degeaba din cele ale lui Dumnezeu. Iată că ţi face bucurie o vorbire zadarnică, o, omule, care ne atragi şi

305. Sf ntul Marcu Pustnicul, Despre *legea duhovnicească* 12 ; P.G. 65, 908. Lacrimile ce nsoţesc rugăciunea s nt semn că Dumnezeu s a atins de inima celui ce se roagă nmuind o, şi această atingere este at t de simţită nc t echivalează cu o adevărată «vedere» a lui Dumnezeu de către cel ce se face părtaş de ea. Atingerea lui Dumnezeu de inima celui ce se roagă are acest efect al nmuierii ei, pentru că e o atingere făcută cu milă şi cu iubire; are caracterul atingerii celei mai iubitoare şi mai milostive Persoane.

306. Despre *teologia mistică* ; P.G. 3, 1000 C.

307. Sf ntul Grigorie Palama consideră depăşirea tuturor treptelor urcuşului duhovnicesc nu o lansare n gol, ci o stare de ajungere n supremul conţinut. Apofaticul pentru el nu e un gol, ci o bogăţie pozitivă mai presus de orice putinţă de definire.

pe noi la asemenea cuvinte. Oare nu socoteşti unirea dumnezeiască un lucru mic, odată ce nu ntrece daruri mari şi trebuincioase, ci numai lucruri zadarnice ? Şi ceea ce nu e prezent c nd se săv rşeşte aceasta (unirea), socoteşti că e degeaba ?[308]. Cu adevărat te vădeşti ca neridicat mai presus de cele deşarte. Căci, dacă te ai fi ridicat peste ele, ai fi cunoscut c t de mult unirea cu Dumnezeu se ridică şi peste cele de folos.

9. Iar tu te bucuri at ta, mişc ndu te n cele deşarte, nc t neştiind nimic despre rugăciune lungeşti cuv ntul ntr o vorbărie deşartă p nă ntr at ta nc t numeşti harul duhovnicesc al acesteia, arătat n inimă, «nălucire», care «poartă n ea idolul inimii». Dar cei ce s au nvrednicit de ea o cunosc nu ca o ntipărire a unei nălucirii, nici ca at rn nd de noi, nici ca acum fiind, acum ne maifiind, ci ca o lucrare neobosită produsă de har, exis t nd mpreună cu sufletul şi nrădăcinat n el, născând un izvor de sfinţită veselie ce atrage la ea mintea şi o scoate din nălucirile ntinate şi de multe feluri, făc nd o să fie fără plăcere faţă de toată dulceaţa cu chip trupesc[309]. Iar dulceaţă cu chip trupesc numesc ceea ce

308. Varlaam socotea că g ndurile cugetării chiar n cursul rugăciunii trebuie să fie simţite. Căci altfel n ar fi daruri ale lui Dumnezeu, ci lucruri deşarte. Palama socoteşte că ele nu s nt deşarte, cu toate că pe culmea unirii cu Dumnezeu nu mai s nt simţite. Dar unirea e mai presus de ele. După Varlaam, g ndurile cugetării sau se simt şi atunci s nt lucrul cel mai nalt, care se menţine şi n rugăciunea ce uneşte pe om cu Dumnezeu, sau nu se simt şi atunci s nt degeaba. La Palama tot urcuşul e preţuit, dar unirea cu Dumnezeu e dincolo de el. El e preţuit pentru că duce la acea unire. Dar e depăşit n ea. Pentru Varlaam sau g ndirea e totul, sau nu e nimic.

Sf ntul Grigorie Palama dovedeşte n aceste pagini, cum rar se pot nt lni altele, o cugetare de mare subtilitate şi de rară capacitate analitică.

309. Sf ntul Grigorie Palama, ca toţi scriitorii duhovniceşti ai Răsăritului, leagă str ns nălucirile de pornirile spre plăceri. Unde nu mai s nt cele din urmă, sufletul se ridică peste orice chip, ntr o simţire nţelegătoare indefinită a prezenţei şi puterii lui Dumnezeu.

străbate din plăcerile trupului la g nduri şi naşte mpreu-nă cu ele o arătare plăcută ce le atrage la sine.

Dar ceea ce trece de la sufletul ce se bucură du hovniceşte la trup, chiar dacă se nt mplă să lucreze n trup, e duhovnicesc [310]. Căci plăcerea trec nd de la trup la minte o face pe aceasta cu chip trupesc, ne mbună tăţindu se prin mpărtăşirea de ceea ce e mai bun, ci transmiţ ndu i mai v rtos aceleia ceea ce e mai rău, n-c t omul ntreg e numit din pricina ei «trup», potrivit cu ceea ce s a zis despre cei necaţi prin m nia lui Dum-nezeu, că «nu va răm ne Duhul Meu n oamenii aceştia, pentru că s nt trupuri» (Facere VI, 3). Dar tot aşa plăce-rea duhovnicească care, ncep nd de la minte, trece la trup, nestric ndu se prin participarea la trup, preschimbă trupul şi l face duhovnicesc. Căci acesta leapădă n acest caz poftele trupeşti cele rele şi nu mai atrage n jos su-fletul, ci e dus n sus mpreună cu el. Iar plăcerea duhov-nicească face pe om să fie duh, potrivit cu ceea ce s a scris : «Cel ce se naşte din Duh, duh este» (Ioan III, 6). Toate acestea se fac vădite prin experienţă.

10. Iar către cel ce luptă prin cuvinte şi se mpo-triveşte din iubire de sfadă, ar ajunge să spunem că nici noi, nici Biserica nu are astfel de obicei ca să se călăuzească de cuvinte nelucrătoare. Noi cinstim cuv n-tul lucrător (cuv ntul n faptă) şi fapta cuv ntătoare (fapta

310. Nu faptul că lucrează n trup face trupească şi ntinată mişcarea, ci faptul că se imprimă de căutarea unei plăceri, simţită anticipat. Chiar n minte se poate sălăşlui un g nd de caracter trupesc şi ntinat, c nd porneşte dintr o astfel de pornire doritoare de plăcere a trupului. Dimpotrivă, c nd din sufletul ce se bucură curat sau duhovniceşte ajunge o mişcare n trup, ea răm ne şi n acesta curată şi l curăţeşte şi ndu hovniceşte. Depinde, deci, care e ţinta mişcări: Dumnezeu sau plăcerea trupească concomitentă cu uitarea lui Dumnezeu. Trupul nu e rău prin sine. Nu aflăm n ascetica răsăriteană nici o trăsătură maniheică, sau origenistă, ca n teologia catolică. Trupul e destinat şi el ndumnezeirii şi poate fi sfinţit şi ndumnezeit.

n cuv nt)[311]. Dar fiindcă a pus şi n scris acest fel de cuvinte, ca să nu nşele pe cineva şi să creadă că spune ceva ce se cuvine şi să fie furat de minciună, facem şi noi adevărul cunoscut şi dăm minciuna pe faţă prin scrieri, folosindu ne de unele mai mici pentru acestea şi de altele mai mari pentru cele mai trebuincioase dec t acestea. In felul acesta arătăm pretutindeni pe părinţi opuşi acestui nvăţător nou al nelucrării, care, fiindcă leapădă faptele bune săv rşite prin trup ca grele, respinge, n chip firesc, şi dispoziţiile duhovniceşti ntipărite n trup[312]. Dar toată Sf nta de Dumnezeu insuflată Scriptură este plină de astfel de dispoziţii ntipărite n trup : «Inima mea, zice, şi trupul meu s au bucurat de Dumnezeu cel viu» (Ps. LXXXIII, 3) şi : «Intru El am nădăjduit şi am fost ajutat şi a nflorit trupul meu» (Ps. XXVII, 7) şi iarăşi : «C t de dulci s nt cuvintele Tale g tlejului meu, mai dulci ca mierea gurii mele» (Ps. CXVIII, 103).

Că vorbeşte de gura văzută, arată limpede şi Sf ntul Isaac, spun nd : «E un semn al celor naintaţi să se

311. Aόγον εμπρακτον και πραξιν ἐλλόγιμον. Cuv ntul trebuie să se ntrupeze n faptă, deci n trup, ca să poată să şi ajungă ntreaga eficacitate şi să ne poată transforma pe noi, şi fapta trebuie să se cuprindă n cuv nt, sau cuv ntul să aibă n el experienţa şi acumularea de putere a faptei. Există o legătură interioară ntre cuv nt şi faptă, ntre spirit şi trup. Fapta se cuprinde potenţial n cuv nt, n spirit, şi l mplineşte pe acesta. Cuv ntul deplin sau eficient este cel ntrupat n faptă; fapta e deplină şi trupul spiritualizat c nd se imprimă de cuv nt şi capătă sens şi tălmăcire prin cuv nt. In felul acesta fapta vorbeşte şi cuv ntul lucrează. Fapta e cuv nt actualizat şi cuv ntul fapta n potentă.

312. Lepădarea faptelor bune nseamnă nu numai lepădarea unei sume de fapte exterioare nouă, ci şi a dispoziţiilor bune ale minţii ntipărite n trup şi deci putinţa de sfinţire a trupului, sau prelungirea cuv ntului, sau a spiritului n trup, oprirea lui de a şi actualiza puterea lui. Protestantismul, resping nd faptele, a respins putinţa de sfinţire a trupului, şi deci de ntărire a omului n general. Dar a făcut aceasta din opoziţie faţă de catolicism, care făcuse din fapte o cantitate exterioară de realizări, care nu transformă pe om, ci şi cer o răsplată ca o simplă marfă.

ndulcească cuvintele rugăciunii n gura lor»[313]. Iar sf n-tul Diadoch zice că simţirea sufletului este una ce nvaţă nsăşi lucrarea Sf ntului Duh ce vine n noi, pe care nimenea nu poate să o cunoască dec t cei ce s au eliberat de bunătăţile vieţii pentru nădejdea bunătăţilor viitoare. Căci mintea mişc ndu se cu putere spre acestea, pentru lipsa de griji, simte şi ea n chip negrăit bunătatea dumnezeiască şi comunică şi trupului prin bunătatea sa, după măsura naintării sale, cum zice şi David : «Spre El a nădăjduit inima mea şi am fost ajutat şi a nflorit trupul meu» (Ps. XXVIII, 7). Iar această bucurie ivită n suflet şi n trup este o nştiinţare ne nşelătoare a vieţii nestricăcioase»[314].

11. Dar filozoful spune că arvuna aceasta a veacului viitor, nştiinţarea nestricăciunii, lucrarea Preasf n tului Duh, nu poate fi pricinuită de o cauză dumnezeiască şi mai ales nu poate avea loc aceasta n vremea rugăciunii minţii. Iar motivele pentru care zice acesta că schimbările produse şi n trup de lucrarea Duhului nu pot fi din Dumnezeu s nt cam acestea patru : nt i, pentru că «darurile din Dumnezeu s nt atotdesăv rşite, dar mai bun lucru e a fi sufletul n rugăciuni mai presus de simţire, dec t a lucra ntr un fel oarecare prin simţire. Deci, fiindcă acelea nu s nt atotdesăv rşite — căci este ceva mai bun dec t ele — nu s nt de la Dumnezeu»[315].

Cum adică ? Fiindcă a prooroci e un lucru mai mare dec t a grăi n limbi, harisma limbilor nu e dar

313. *Cuv.* 31 ; ed. Teotochi, p. 343.

314. *Capete* 25 ; Filoc. rom. I, p. 343.

315. Varlaam nu admitea o lucrare a lui Dumnezeu cunoscută prin simţire şi prin fapte, deci prin trup. El nchidea pe Dumnezeu ntr o transcendenţă absolută. Şi cu aceasta făcea şi o despărţire de netrecut de la spirit la trup. Deci nu admitea o trăire a lui Dumnezeu de către om. El era cugetat numai ca fiind dincolo de viaţa omului, ca neput nd o sfinţi pe aceasta.

al lui Dumnezeu ? Şi fiindcă dragostea e cea mai desă-v rşită dintre harisme, numai aceasta e dar dumnezeiesc şi nu şi un altul ? Nu şi proorocia, puterile, ajutorările, nu şi c rmuirile, harismele vindecărilor, nu şi cuv ntul nţelepciunii şi al cunoştiinţei n Duhul, nu şi deosebirea duhurilor ? Dar şi ntre cei ce proorocesc şi cei ce vindecă şi cei ce au darul deosebirii şi, pe scurt, ntre toţi cei dăruiţi cu oricare din aceste harisme, este unul mai mare şi altul mai mic. Căci şi Pavel mulţumeşte lui Dumnezeu că «vorbeşte mai mult dec t toţi n limbi» (1 Cor. XIV, 18) ; dar şi cel ce are un dar mai mic, are darul lui Dumnezeu. Şi iarăşi acelaşi apostol zice : «R vniţi harismele mai mari» (1 Cor. XII, 31), nţeleg nd că s nt şi unele mai mici.

Căci dacă «şi stea de stea se deosebeşte n strălucire» (1 Cor. XV, 41), adică n bogăţia luminii, dar nici una din stele nu e fără lumină, atunci nu i adevărat ceea ce s a decretat de filozof, după ce a pornit mpotriva isihaştilor, că darurile lui Dumnezeu s nt numai cele atotdesăv rşite. Dar şi fratele Domnului dintre apostoli a spus : «Tot darul desăv rşit de sus este» (Iacob I, 11), dar nu «atotdesăv rşit». Dar acesta ndrăznind să adauge la cuvintele dumnezeieşti ceva de la sine, e firesc să pornească şi mpotriva celor ce le citesc pe acestea prin lucrare.

Deci l voi ntreba pe el : Nu vor nainta sfinţii n veacul viitor la nesf rşit n vederea lui Dumnezeu ? E vădit fiecăruia că la nesf rşit[316]. Căci Dionisie, t lcuitorul celor cereşti, ne a nvăţat că şi ngerii se bucură de o naintare veşnică n ele, prin iluminarea de mai nainte făc ndu se mai capabili de una mai clară. Dar nici dintre cei ce s au mpărtăşit n tot veacul pe păm nt de aceea, nu am văzut sau auzit pe vreunul să nu

316. Despre desăv rşirea progresivă a sfinţilor după moarte a vorbit cel dint i Clement din Alexandria, *Stromata* 7, 3.

fi dorit una ncă şi mai desăv rşită. Deci, dacă dorinţa celor ce au dob ndit o nu se opreşte, iar harul de mai nainte i mputerniceşte spre mpărtăşirea de cele mai mari, şi dacă Cel ce se dăruieşte pe Sine este nesf rşit şi se uneşte cu prisosinţă şi din belşug, ce piedică mai e ca să nu şi nainteze fiii veacului viitor n ea la nesf rşit, agonisind har din har şi urc nd cu bucurie urcuşul cel neobosit. Aşadar, tot darul de sus e desăv rşit, dar nu atotdesăv rşit. Căci Cel atotdesăv rşit nu primeşte a daos[317].

12. Acesta a fost primul dintre argumentele filozofului. Al doilea, mai ndrăzneţ, e că : «sufletul e ţintuit de trup şi e umplut de ntuneric prin iubirea lucrărilor care s nt comune laturii pătimitoare a sufletului şi a trupului». Dar care durere, care plăcere, care mişcare n trup, nu i o lucrare at t a sufletului c t şi a trupului ? Deci, mie mi se pare că şi sentinţa aceasta o rosteşte filozoful fără să se g ndească, rostindu se n mod general despre cele ce nu s nt n general. Căci s nt şi pătimiri fericite şi lucrări comune ale sufletului şi trupului care nu ţintuiesc duhul de trup, ci ridică trupul aproape de vrednicia duhului şi l nduplecă şi pe el să tindă n sus. Care s nt acestea ? Cele duhovniceşti, care nu merg de la trup la duh, cum am spus şi mai nainte, ci trec de la minte la trup şi prin cele ce le lucrează şi le pătimesc ele prefac şi trupul spre mai bine şi l ndumne zeiesc[318].

317. Darul lui Dumnezeu e atotdesăv rşit n sine, dar pentru că noi nu l putem primi astfel dintr o dată, el se face pe măsura treptei noastre. Sf ntul Grigorie Palama vede urcuşul spre Dumnezeu ca o scară pentru că el e n acelaşi timp urcuş n desăv rşire. Varlaam, reprezent nd raţionalismul scolastic abstract, care socoteşte că Dumnezeu nu e accesibil dec t g ndirii logice, ca o noţiune a cărei definiţie e atotcuprinzătoare de la nceput, nu vede un progres n cunoaşterea lui Dumnezeu prin experienţa unui suflet care poate fi tot mai mult curăţit prin virtute.

318. Varlaam, vorbind n calitate de filozof, deci n spiritul unei raţiuni abstracte, simplifică lucrurile n două feluri : nt i că dispreţuieşte

Căci precum e comună trupului şi sufletului dumnezeirea Cuv ntului ntrupat al lui Dumnezeu, ndumnezeind trupul prin mijlocirea sufletului, nc t se săv rşesc prin trup fapte ale lui Dumnezeu, aşa la bărbaţii duhovniceşti harul Duhului, trec nd prin mijlocirea sufletului la trup, i dă şi acestuia să pătimească cele dumnezeieşti şi să pătimească n chip fericit mpreună cu sufletul, care pătimeşte cele dumnezeieşti şi care, odată ce pătimeşte cele dumnezeieşti, are şi ceva pătimitor (παθητιχόν τι), lăudabil şi dumnezeiesc. Mai bine zis, latura pătimitoare din noi fiind una se face tot ea şi lăudabilă şi dumnezeiască[319]. Fiindcă naint nd la mplinirea acestui rost fericit al ei, latura pătimitoare ndum nezeieşte şi trupul, nefiind mişcată de patimile trupeşti şi materiale, chiar dacă aşa li se pare celor lipsiţi de experienţă, ci mai degrabă ea nsăşi ntorc nd spre sine

trupul n urcuşul credinciosului spre Dumnezeu şi n general spre bine ; n al doilea r nd, rosteşte o judecată generală asupra lucrurilor care s nt deosebite ntre ele, nelu nd seama la varietatea concretă a realităţii. Palama, interpret fidel al tradiţiei biblice şi patristice, vede că există şi pătimiri comune sufletului şi trupului, care nu ntinează nici mintea şi ajută şi trupului să urce mpreună cu sufletul spre Dumnezeu.

319. Aici sf ntul Grigorie Palama dă temeiul ultim prin care pune n relief chiar şi valoarea laturii pătimitoare a sufletului, care e cea mai comună sufletului şi trupului. Acest temei e ntruparea Cuv ntului. Dumnezeirea Acestuia s a comunicat şi trupului prin suflet. Dar s a comunicat trupului prin ceea ce e comun sufletului şi trupului, adică prin latura pătimitoare. Cum ar fi pătimit Hristos mpreună cu sufletul Lui fără această latură pătimitoare care le uneşte ? Şi cum ar fi fost durerea trupului altfel dec t durerea animalului, dacă n ar fi avut această participare a sufletului la ea ? Şi cum ar fi putut suferi patimile fără c rtire, dacă n ar fi fost unită dumnezeirea cu ele ? Dar, mai ales, prin partea pătimitoare care uneşte sufletul cu trupul şi e caracterizată prin puterea suportării, pătimeşte firea noastră cele dumnezeieşti, sau le acceptă. Prin ea se ndumnezeieşte, deci, tot omul. Astfel patima din pur omenească şi reproşabilă devine ndumnezeită şi vrednică de laudă. Aşa se nt mplă şi cu noi, datorită harului care prin suflet trece n trup prin partea pătimitoare care uneşte sufletul cu trupul.

trupul şi atrăg ndu l de la plăcerea pentru cele rele şi insufl ndu i prin sine o sfinţenie şi o ndumnezeire de care nu mai poate fi jefuit [320]. Dovada limpede a acestui fapt s nt moaştele făcătoare de minuni ale sfinţilor.

Iar Ştefan, cel dint i martir,ncă trăind, «avea faţa strălucind ca faţa unui nger» (Fapte VI, 15). Deci n a pătimit şi trupul lui cele dumnezeieşti ? Prin urmare şi pătimirea aceasta şi lucrarea ei este comună sufletului şi trupului. Şi mpreună pătimirea aceasta a lor nu se face sufletului piron care l ţintuieşte de cugetele păm nteşti, trupeşti şi l umple de ntuneric, cum zice filozoful, ci este o legătură şi o unire negrăită cu Dumnezeu, care desface n chip minunat chiar şi trupul de patimile rele şi păm nteşti [321].

«Căci cei puternici ai lui Dumnezeu», ca să grăim cu proorocul, «s au ridicat foarte de pe păm nt» (Ps. XLVI, 10).

320. Continu nd să laude rolul pozitiv pe care l primeşte latura pătimitoare a fiinţei umane, arată că prin ea harul ndumnezeieşte trupul, c nd ea nu se lasă furată de patimile trupeşti stăp nite de plăcere, ci ridică trupul la treapta de răbdare prin harul care s a ntipărit n ea. Numai prin latura pătimitoare poate fi făcut şi trupul să pătimească n chip curat şi prin aceasta poate fi sfinţit. Iar fără sfinţirea trupului nostru nu se poate ajunge nici la sfinţirea noastră n totalitatea fiinţei noastre. Latura pătimitoare e canalul prin care trece harul de la minte la trup. Se afirmă aici o spiritualitate vie, existenţială, pasionantă, n sensul bun şi activ al cuv ntului, o spiritualitate cu adevărat transformatoare, n locul uneia lipsite de viaţă, de putere, teoretică, abstractă. Lupta lui Palama a fost o luptă explicită pentru trup, pentru ndumnezeirea omului total, concret, nu pentru o idee fantomă lipsită de viaţă, cu neglijarea şi dispreţuirea trupului, cu lăsarea lui n mărăcinişul şi n stăp nirea forţelor negative, care l descompun.

321. Împreună pătimirea curată a trupului şi a sufletului nu e un piron care ţintuieşte sufletul de trup, ci o legătură negrăită (σὺνδεσμο τι) a lor cu Dumnezeu. Căci pătimirea dureroasă, dar curată desface pe credincios de pornirile inferioare şi l ndreaptă spre Dumnezeu. Chiar n această mpreună pătimire este o putere de la Dumnezeu. Altfel n ar fi posibil de suportat.

De felul acesta s nt lucrările negrăite de care auzi că se săvârşesc n trupurile celor ce au mbrăţişat n chip sf nt pentru toată viaţa sfinţita linişte (isihie). Şi ceea ce pare n ele neraţional e mai presus de raţiune şi scapă, prin depăşire, nţelegerii celui ce le cercetează cu raţiunea şi nu caută cunoştinţa lor cu fapta şi cu experienţa mijlocită de aceasta[322]. Iar acesta dacă nu aduce credinţă, singura n stare să primească adevărul mai presus de raţiune, explicând, vai, fără sfinţenie cele sfinte, batjocoreşte cele ale evlaviei.

13. Căci după aceasta, ni l aduce apoi, cum am spus şi mai nainte, pe apostol, care spune că nu ştia n răpirea aceea minunată «de era n trup sau afară de trup», ntruc t Duhul pricinuia uitarea tuturor celor ale trupului. «Dacă uitarea este a tuturor, zice filozoful, atunci şi dul ceţile şi căldurile negrăite, de care am aflat că se petrec n isihaşti, le va face Duhul să fie uitate prin venirea Lui, dar nu le va pricinui. Şi negreşit, dacă cele ce se petrec n el s nt daruri ale lui Dumnezeu, rău se spune că cel ce se roagă cu adevărat trebuie să uite de toate. Căci nimenea nu trebuie să uite de cele date lui de Dumnezeu spre bine. Iar dacă trebuie să uite acestea, cum nu e absurd să fie socotit Dumnezeu pricina nemijlocită a celor a căror lipsă şi uitare e mai bună pentru rugăciune ?».

Că cele mai multe dintre darurile Duhului, şi aproape toate, se ivesc n cei vrednici n vremea rugăciunii, ştie sigur oricine cugetă drept. Căci zice Domnul : «Cereţi şi vi se va da vouă» (Matei VII, 7). Deci nu numai răpirea şi aceasta p nă la al treilea cer, ci fiecare dintre darurile Duhului. Iar că unele dintre ele se lucrează şi

322. Lucrările ce se săv rşesc n sfinţi nu s nt neraţionale, cum par, ci mai presus de raţiune, adică de o raţionalitate completă, nu fragmentară, ca cea a proceselor naturii, care sf rşesc n descompunere, deci poartă n ele, ca finalitate, nonsensul.

prin trup, o arată felurile limbilor şi tălmăcirile lor, care de asemenea se primesc prin şi n rugăciune, cum spune Pavel : «Cel ce grăieşte n limbi să se roage ca să le tălmăcească» (1 Cor. XIV, 13). Dar nu numai acestea, ci şi cuv ntul nvăţăturii şi darurile tămăduirilor şi faptele puterilor şi punerile m inilor lui Pavel (2 Cor. I, 6), prin care se dădea Duhul Sf nt. E drept că cuv ntul nvăţăturii, harul şi tălmăcirea limbilor, deşi se nasc prin rugăciune, lucrează poate şi n lipsa rugăciunii din suflet. Dar tămăduirile şi puterile n ar putea ajunge la lucrare, nerug ndu se sufletul celui ce o lucrează pe fiecare, n primul r nd cu mintea, dar uneori d nd sunet şi trupul. Dar mpărtăşirea Duhului se lucrează nu numai c nd e prezentă rugăciunea n suflet — şi anume rugăciunea care nfăptuieşte tainic unirea celui ce se roagă cu izvorul nesecat al acestui mare dar —, deci nu numai c nd e prezentă rugăciunea ce se lucrează cu mintea ; fiindcă nu se poate spune ce grăiau cu acest prilej apostolii cu gura (Fapte XVIII, 1) ; deci mpărtăşirea aceea se lucrează nu numai c nd sufletul se roagă cu mintea, ci şi c nd lucrează totodată şi trupul prin m inile care mpărtăşesc pe Duhul, prin atingerea celui ce se află sub el. Ce s nt deci darurile acestea ? Nu s nt daruri ale Duhului şi nu s au dat celor ce cer şi se roagă spre bine, pentru motivul că cei răpiţi p nă la al treilea cer trebuie să uite de toate cele ce se săv rşesc prin trup ?[323].

323. Varlaam găsea n cuvintele sf ntului apostol Pavel — că răpit p nă la al treilea cer, nu ştia de e n trup sau afară de trup — un temei pentru ideea că cel aflat n rugăciune trebuie să uite de toate, deci trebuie să se elibereze de toate lucrările, să se rupă de acestea. Sf ntul Grigorie Palama, la r ndul său, evoca faptele săv rşite de sf ntul apostol Pavel ca dovadă că n vremea rugăciunii minţii, n trup şi prin trup se produc stări şi fapte curate, străbătute de harul dumnezeiesc. Rugăciunea e pentru sf ntul Grigorie Palama o faptă de putere arătată n trup şi prin trup, nu o stare şi o lucrare a sufletului rupt de trup.

14. Dar mai bine să dăm aici nsăşi cuvintele filozofului : «Dacă cele ce se nt mplă n ei n vremea rugăciunii, ca puterile acestea şi dăruirile, s nt daruri ale lui Dumnezeu, rău se zice că cel ce se roagă cu mintea trebuie să uite de toate. Căci nimenea nu trebuie să uite cele date de Dumnezeu spre bine. Iar dacă cel ce se nalţă prin rugăciune e dator să uite acestea, cum nu e greşit să fie Dumnezeu cauză a acelora, a căror uitare şi a căror lipsă e mai bună pentru rugăciune ?».

Dar, o minunate ! Pe cei ce se roagă sincer, Dumnezeu uneori i scoate afară din ei,ridic ndu i deasupra lor şi răpindu i n chip negrăit la cele cereşti; alteori, afl ndu se aceştia n ei nşişi, lucrează Dumnezeu nsuşi prin sufletul şi trupul lor cele tainice şi mai presus de fire şi ne nţelese nţelepţilor veacului acestuia. Şi de fapt apostolilor ce stăruiau odinioară n foişor n rugăciune şi cerere, venind Duhul, nu le a dăruit ieşire din ei (extazul), nici nu i a răpit la cer, ci le a deschis gura prin limbile de foc şi prin ei grăia El nsuşi acelea pe care trebuie să le uite cei ajunşi n extaz, dacă trebuie să se uite şi pe ei nşişi[324].

Iar Moise tăc nd, Dumnezeu zice : «Ce strigi către Mine ?» (Ieşire XIV, 15). Cuv ntul acesta l arată pe el rug ndu se. Iar fiindcă se ruga tăc nd, se ruga, desigur, cu mintea. Dar rug ndu se astfel, nu era el n simţire şi nu simţea poporul strigătele lui şi primejdia ce l ameninţa, nici toiagul acela văzut n m nă ? Cum nu l a răpit deci pe el Dumnezeu, nici nu l a desfăcut de sim

324. Dar Varlaam găsea n cuvintele sf ntului apostol Pavel, că a uitat de este sau nu n trup şi un temei să susţină că stările şi faptele străbătute de har ale trupului nu s nt daruri ale lui Dumnezeu, căci darurile lui Dumnezeu nu trebuie uitate. Tot ce se petrece n trup, fie c t de curat, era aruncat de Varlaam la coş; el reţinea doar speculaţia. Palama observa că cei aflaţi n rugăciune nu s nt toţi răpiţi, ci pe unii i lasă Dumnezeu n lucrări dăruite de El nsuşi. Rugăciunea nu e simplă «meditaţie», ci luptă, ncordare a ntregii fiinţe.

ţire — căci numai aceasta susţii tu că li se dă de Dumnezeu celor ce se roagă — ci l a mpins spre toiag şi i a insuflat putere nu numai n suflet, ci şi n trup şi n m nă, de care de toate tu zici că trebuie să uite cel ce se roagă cu mintea ? Dar oare tăc nd acela, nu lovea marea cu toiagul din m nă, nt i despărţind o, apoi unind o pe aceasta după trecere ? Oare nu avea n suflet pomenirea ne mprăştiată a lui Dumnezeu şi nu era supra unit prin rugăciunea minţii cu Cel ce singur putea să lucreze acestea prin el, nelipsindu i totodată simţirea lucrărilor ce se făceau prin trup ?

15. Dar fiindcă a adus şi mărturii din scrieri, să vedem nu cumva s nt contrare şi acestea părerilor lui despre rugăciune ? Înainte de toate este adus de el marele Dionisie, care ar fi, cum socoteşte el, un mpreună mărturisitor pentru părerile lui, scriind către sf ntul Ti motei : «Stăruind cu tărie n jurul vederilor tainice, părăseşte şi simţirile şi lucrările minţii şi toate cele supuse simţurilor şi minţii, şi ntinde te, pe c t e cu putinţă, spre unirea cu Cel ce e mai presus de toată fiinţa şi cunoştinţa»[325]. Dar nsuşi acest cuv nt de ndemn al dumnezeiescului Dionisie către Timotei, pe care l a adus nţeleptul acesta ca mărturisind că numai el cugetă fără greşală despre rugăciunea minţii, l vădeşte pe acesta, cum va arăta cuv ntul mai ncolo, ca desfiinţ nd cu desăv rşire rugăciunea minţii, ceea ce nu a lipsit să facă şi prin aproape toate cuvintele lui de mai nainte. Căci cel ce respinge nceputul rugăciunii, care este starea de frică, de ad ncă durere, plină de multă suspinare ntru zdrobire de inimă, susţinută cu mintea n tăcere vreme ndelungată, din ntristarea cea după Dumnezeu, şi rugăciunea cu lacrimi şi cu străpungerea inimii, nsoţită de durerea postului şi a nesomnului n simţul pipăitului, şi datoria ncepătorilor de a nălţa mintea mpărţită la o rugăciune

325. *Despre teologia mistică* 1,1; P.G. 3, 997 B.

mai unificată şi deci corespunzătoare, cel ce dispreţuieşte toate acestea va socoti, drept urmare, şi sf rşitul rugăciunii şi simplu rugăciunea ntreagă ca ceva rău şi se va lupta să o desfiinţeze cu desăv rşire [326].

Căci, spune mi mie mai nt i aceasta, o, filozoafe : oare nici lucrările minţii (nţelegătoare) nu se dau de la Dumnezeu şi nu se arată ele n vremea rugăciunii, mai curăţite dec t oric nd, dacă şi pe acestea trebuie să le părăsească cel ce se grăbeşte prin rugăciune spre unirea dumnezeiască ? Dar rugăciunea este, cum a zis careva, «maica cugetărilor prea nţelepte» [326 bis]. Apoi trebuie să cugetăm şi aceea că, mai mult dec t orice, rugăciunea celor desăv rşiţi e lucrare a minţii. Căci mintea unora ca aceştia, nefiind ntoarsă nici spre trup, nici spre cele din jurul lor, nelucr nd nici prin simţire şi prin soaţa acesteia, nchipuirea (imaginaţia), şi nepetrec nd nici n raţiunile lucrurilor prin cugetare şi contemplaţie, ci stăruind numai n rugăciune, cum n ar lucra c t mai deplin n sine rug ndu se ? Dar Dionisie ndeamnă pe Timotei să părăsească şi lucrările minţii, aşadar şi rugăciunea. Iar tu declari că nu e nimic bun, nici din Dumnezeu n rugăciuni şi n toate c te se părăsesc şi c te trebuie să nu le mai simtă cel ce a ieşit din sine ntr un extaz spre cele mai nalte. Aşadar, după tine, rugăciunea nu e un lucru bun, nici de la Dumnezeu, Care dă rugăciune celui ce se roagă [327].

326. Temerea de Dumnezeu, umilinţa, postul şi celelalte fapte de felul acesta ţin at t de mult de rugăciune, că sf ntul Grigorie Palama le socoteşte nceputul rugăciunii. De fapt nsăşi temerea de Dumnezeu şi străpungerea plină de căinţă a inimii s nt o fază a rugăciunii j ea grăieşte lui Dumnezeu şi simte pe Dumnezeu grăind şi lucr nd n inimă. Rugăciunea este astfel o stare de mare emoţie; ea e ncărcată de plinătatea fiinţei n stare de căinţă, de smerenie, de nădejde.

326 bis. Diadoch, *Capete, 70 ;* Filoc. rom. I, p. 36"5.

327. Varlaam, cit nd pe Dionisie care zice că n unirea cu Dumnezeu mintea trebuie să părăsească şi rugăciunea, deduce că ntruc t tot ce trebuie părăsit e rău şi deci nu e din Dumnezeu, rugăciunea e şi ea rea şi

16. Dar iarăşi ţi voi aminti cuvintele tale, aplic n du le rugăciunii minţii : «Fiind mărturisit de toţi că cel ce se sileşte spre unirea dumnezeiască trebuie să fie fără simţire faţă de toate şi să uite de sine, şi Dumnezeu i dă unuia ca acestuia m na să se elibereze de toate şi l răpeşte din toate», dacă cel ce se roagă nu mai are nici o simţire a rugăciunii, cum e de la Dumnezeu rugăciunea pe care nu o simte ? Căci această simţire ar fi degeaba, iar degeaba nu e nimic din Dumnezeu. Iar dacă simte rugăciunea cel ce se roagă, cum i o insuflă aceluia Dumnezeu, dacă tu spui că cel ce se ntoarce spre Dumnezeu trebuie să se elibereze de ea, odată ce Dumnezeu dăruieşte celui pe care l nvăluie n lumină, uitarea tuturor, chiar şi a lucrărilor minţii ? Vezi cum cuvintele tale «Despre rugăciune» desfiinţează cu desăv rşire rugăciunea ? Dar sf ntul acela ndemn nd pe sf ntul Timotei să aşeze trepte n inimă (Ps. LXXXIII, 6), l ridică de la unele nalte la alte şi mai nalte şi conduc ndu l prin ele l aşează pe cea mai de sus culme.

Tu nsă, nţeleptule n toate, nu ştiu cum ţi nchipui că cei de pe păm nt ating nemijlocit nălţimea cerească[328]. Il aduci ca mărturie şi pe dumnezeiescul Maxim

nu e de la Dumnezeu. Palama recunoaşte că n unirea cu Dumnezeu sufletul se ridică mai presus chiar de rugăciune. Dar de aici nu deduce că rugăciunea e rea, nici că nu e necesară pentru cei ce vor să ajungă la unirea cu Dumnezeu. Ba ca un fel de conştiinţă emoţională supremă a prezenţei Iui Dumnezeu şi a dependenţei de mila şi de iubirea Lui, ea răm ne chiar pe treapta unirii cu Dumnezeu.

328. Opinia lui Varlaam, mbibată de teoria rugăciunii ca meditaţie pur intelectuală, era că rugăciunea minţii n are nevoie de treptele virtuţii urcate cu osteneală, pentru a ajunge la unirea cu Dumnezeu. Pentru el această unire era o stare de apofatism teologic, intelectual, o simplă golire a minţii de toate ideile cunoscute; o negare teoretică a tuturor afirmaţiilor pentru a avea sensul exact al lui Dumnezeu, ca mai presus de toate afirmaţiile. Aceasta nsemna nsă a fi unit cu Dumnezeu printr o procedură pur intelectuală. Iar pentru aceasta nu se cerea trecerea prin treptele virtuţilor şi ale rugăciunii.

care zice : «C nd aprinsă de iubire mintea a ieşit din sine spre Dumnezeu, nu se mai simte de loc nici pe sine, nici lucrurile»[329] . «Aşadar, zice acest nvăţător, nu simte nici pătimirile ce se spun că s nt pricinuite de rugăciunea n trup. Urmează deci numaidec t că ele se nt mplă degeaba». Dar noi am putea zice : deci şi rugăciunea e degeaba, ntruc t nici pe aceasta nu o simte mintea atunci. Deci, potrivit acestor cuvinte, e lucru zadarnic a se ruga cineva. Zadarnic cu adevărat şi nebunesc lucru e nsă a scoate astfel de concluzii din cele spuse de sf ntul Maxim. Dar poate va ntreba cineva : Ce spune sf ntul Maxim, care a lăudat şi a iubit mai mult dec t orice nţelept iubirea dumnezeiască, prin cuvintele : «C nd mintea a ieşit din sine spre Dumnezeu, atunci nu se mai simte nici pe sine, nici lucrurile» ? «Atunci», zice. Dar c nd e n sine nsăşi, rug ndu se mintal, atunci se simte şi pe sine şi fericitele pătimiri ce se produc n ea şi n trupul unit cu ea de către sf nta rugăciune.

17. Dar acesta aduce pentru părerea lui şi o a treia mărturie a aceluia. Căci acela zice : «Starea cea mai din v rf a rugăciunii stă n a ajunge mintea n afară de trup şi de lume şi a fi cu totul nematerială şi fără formă n vremea rugăciunii [330]. «Deci va fi, conchide acesta, n această stare, n afară şi de pătimirile din trup, de care vorbesc». Dar, pe c t ştim, nimeni din cei mbrăcaţi n trup nu se mpărtăşeşte ne ntrerupt de o astfel de stare, afară poate de acest nou dascăl al supra rugăciunii. Însă şi cei ce se mpărtăşesc rar de ea s nt rari de tot. Deci, cea mai mare parte din timp se roagă toţi afl ndu se n trup şi simţind totodată pătimirile din ei. Cu c t mai mult deci nu le vor simţi pe cele sfinţite

329. *Capete despre dragoste* I, 10; P.G. 90, 964 A. Filoc. rom. II, p. 38.

330. *Capete despre dragoste* II, 61 ; P.G. 90, 1001 D. Filoc. rom. II, p. 68.

şi produse de rugăciune, pe care aceasta le desăv rşeşte şi le nalţă şi le face duhovniceşti n cei n care se află, dar nu le coboară, nu le face rele şi nu le corupe ? Căci este şi un astfel de gen de pătimiri, nu numai sfinţit, ci şi natural, cum ne nvaţă şi nseşi simţirile pe care le avem, care se desăv rşesc c nd pătimim de la cele din afară şi s nt ca nişte chipuri ale desăv rşirii ndumne zeitoare, pe care o pricinuieşte de sus Duhul Sf nt[331].

Începutul acelei desăv rşiri este frica de Dumnezeu (Pilde I, 7 ; IX, 10). Din aceasta se vede că latura pătimitoare a sufletului nu e mortificată prin deprindere, cum crede şi nvaţă filozoful, ci, naintată la o lucrare de Dumnezeu iubitoare, agoniseşte străpungerea m ntuitoare şi pl nsul fericit, care aduce baia iertării, re nnoirea naşterii din Dumnezeu, adică lacrimile pocăinţei[332].

Lacrima aceasta de Dumnezeu iubitoare şi folositoare ntraripează rugăciunea[333], după cuvintele părinţilor, luminează ochii minţii, c nd e unită cu rugă

331. Sf ntul Grigorie Palama cunoaşte, pe l ngă pătimirile produse de Duhul n trup n vremea rugăciunii, şi pe cele naturale ale trupului, dar sfinţite de Duhul n cursul rugăciunii; cunoaşte adică pe l ngă harismele extraordinare produse de Duhul (darul vindecării etc.) şi o stare de curăţie a tuturor mişcărilor naturale din trup (bucuria curată, pl nsul curat, trebuinţa de hrană ţinută n marginea curăţiei etc). Printre cele din urmă se află şi simţirile curate ale celor dinafară. Ele se sfinţesc n timpul rugăciunii de Duhul Sf nt. Dar ele s nt numai nişte chipuri ale desăv rşirii ndumnezeitoare, nu desăv rşirea nsăşi a stării de ndum nezeire.

332. Se afirmă din nou că latura pătimitoare nu trebuie mortificată. Dimpotrivă, numai prin sporirea ei, prin trăirea tot mai intensă a lui Dumnezeu şi a păcătoşeniei proprii se realizează apropierea de Dumnezeu şi se naintează spre desăv rşire.

333. Ioan Scărarul, *Scara,* XXVIII; P.G., 88, 1132 C. Lacrima ntraripează rugăciunea pentru că reprezintă o stare de umilinţă şi de pocăinţă n faţa Lui Dumnezeu, Care e un izvor al rugăciunii. Ea luminează ochii minţii, căci o face să vadă, datorită smereniei şi simţirii intense a păcătoşeniei proprii, prezenţa şi măreţia dumnezeiască.

ciunea, păstrează harul din baia dumnezeiască, după Grigorie Teologul[334], iar de se pierde l readuce şi de aceea este şi se numeşte a doua baie a sfintei renaşteri şi al doilea botez dumnezeiesc, care e mai dureros, dar nu mai mic ca cel dinainte, ba mai degrabă mai mare. Căci aşa a declarat careva dintre părinţi, zic nd : «Izvorul lacrimilor de după Botez e mai mare dec t Botezul». Dar lacrima aceasta, care curăţeşte şi răpeşte de la cele păm nteşti şi nalţă şi uneşte cu harul naşterii din Dumnezeu şi prin acesta l ndumnezeieşte pe cel ce o are, nu e oare o lucrare comună a trupului şi a laturii pătimitoare a sufletului ?

18. Cum, deci, vom primi pe cel ce zice că «iubind sufletul, lucrările comune ale laturii pătimitoare ale lui şi ale trupului se umplu de ntuneric şi se coboară la cele de jos ? Căci toate faptele comune ale sufletului şi ale trupului, cu c t s nt mai mult sesizate de suflet, cu at t l orbesc mai mult, nc t dacă s au produs n noi asemenea mişcări — care s nt comune sufletului şi trupului — socotesc că spre rău s au produs şi spre pagube lucrării prin care urcă mintea spre cele de sus».

Oare nu se arată prin aceste cuvinte cuget nd şi n văţ nd cele contrare nouă care am fost nvăţaţi de sfinţi, mai bine zis de Sf ntul Duh ? Căci sfinţii spun că este o lucrare comună a sufletului şi a trupului, dar cu adevărat şi dumnezeiască, care pricinuieşte sufletului iluminarea dumnezeiască, izbăvindu le pe am ndouă de patimile rele şi aduc ndu le n schimb tot corul sf nt al virtuţilor. «Căci, zice, cel ce voieşte să şteargă patimile le pierde prin pl ns ; şi cel ce voieşte să şi agonisească virtuţi le agoniseşte prin pl ns»[335]. Deci, sfinţii spun că există lucrări comune ale sufletului şi ale trupului, fo

334. Cuv. 40, 31 ; P.G. 30, 401 D—404 A.

335. Isaac Sirul, Cuv. 85, ed. Teotochi.

losind cu at t mai mult sufletului. Dar acesta zice că nu e niciuna. «Căci toate, zice, fac sufletul să caute n jos, şi toate mişcările, care s nt comune sufletului şi trupului, se produc spre rău şi spre paguba sufletului».

Nu l va scoate pe acesta de sub vină faptul că n a declarat n special această lucrare păgubitoare, ci va fi pe drept cuv nt vinovat, pentru că a pus o şi pe aceasta ntre cele rele ; şi mai ales pentru că a ncercat să fure consimţământul auzitorilor printr o asemenea meşteşugire. Căci zice Dumnezeu prin proorocul : «Nelegiuirea preoţilor os ndiţi ntre Iudei e că n au deosebit cele sfinte de cele necurate» (Ieşire, XXII, 26). Iar acesta, mpreună cu alte multe lucrări comune ale sufletului şi trupului, n a deosebit nici pl nsul fericit de lucrările necurate.

19. «Dar eu, zice, nu socotesc acest pl ns nepătimaş şi fericit. Căci cum ar fi nepătimaş ceeace se săv rşeşte prin lucrarea laturii pătimitoare (pasionale) a sufletului ? Şi cum ar fi nepătimaş cel ce menţine n lucrare latura pătimitoare (pasională) a sufletului şi nu şi a omor t o pe aceasta cu desăv rşire prin deprindere ?».

Dar noi nu am nvăţat, o, filozoafe, că nepătimirea e omor rea laturii pătimitoare, ci mutarea ei de la cele mai rele la cele mai bune şi lucrarea ei ndreptată, prin deprindere, spre cele dumnezeieşti după ce s a ntors cu totul de la cele rele şi s a ndreptat spre cele bune. Şi pentru noi nepătimaş este cel ce a pierdut deprinderile rele şi s a mbogăţit n cele bune, «cel ce s a ntipărit de virtuţi, ca cei mpătimiţi de plăcerile rele»[336], cel ce şi a supus iuţimea şi pofta — care alcătuiesc mpreună latura pătimitoare a sufletului — puterii cunoscătoare, judecătoare şi raţionale a sufletului, aşa cum cei mpătimiţi şi au supus puterea raţională laturii pasionale. Căci reaua ntrebuinţare a puterilor sufletului e

336. Ioan Scărarul, Scara, XXIX ; P.G. 88, 1149 A.

cea care dă naştere patimilor vrednice de dezaprobare, aşa după cum reaua ntrebuinţare a cunoaşterii lucrurilor dă naştere nţelepciunii celei nebune [337].

Iar dacă cineva se foloseşte bine de acestea, prin cunoaşterea lucrurilor nţelese duhovniceşte, dob ndeşte cunoştinţa de Dumnezeu, iar prin latura pătimitoare a sufletului, c nd se mişcă pentru ceea ce a fost făcut de Dumnezeu, lucrează virtuţile corespunzătoare : prin poftă dob ndeşte n inimă iubirea, iar prin iuţime agoniseşte răbdarea. Nu cel ce şi a omor t, aşadar, această latură — căci n acest caz ar fi nemişcat şi nelucrător chiar şi spre deprinderile, afecţiunile şi dispoziţiile dumnezeieşti —, ci cel ce şi a supus o, ca prin ascultarea de minte, care prin fire a primit conducerea de la Dumnezeu, fiind condusă cum trebuie, să tindă, prin pomenirea ne ncetată a lui Dumnezeu, la Dumnezeu, şi prin aceasta să ajungă la deprinderea dispoziţiei dumnezeieşti şi s o ridice pe aceasta la cea mai desăv rşită treaptă. Iar aceasta este iubirea de Dumnezeu, prin care primeşte — după cuv ntul spus — poruncile Celui iubit, iar din aceasta nvaţă, lucrează şi dob ndeşte iubirea curată şi desăv rşită faţă de aproapele, cu care este cu neputinţă să nu se afle mpreună şi nepătimirea [338].

337. Nepătimirea nu e, n nvăţătura sfinţilor părinţi, o stare negativă, de nesimţire, ca n budism, ci o stare de ntrebuinţare pozitivă a puteritor sufleteşti, deci şi a iuţimii şi a poftei. Şi ntruc t această bună ntrebuinţare cere un efort susţinut, nepătimirea implică mai multă putere dec t starea pătimaşă. Varlaam dădea importanţă numai speculaţiei, nu şi sfinţirii credinciosului, inclusiv a trupului. El reprezenta mentalitatea occidentală care a pus accentul principal pe teologie ca teorie, nu pe desăv rşirea vieţii creştinului.

338. Prin ntrebuinţarea cea bună a poftei se dob ndeşte iubirea de Dumnezeu, iar prin ntrebuinţarea cea bună a iuţimii — care mpreună cu pofta alcătuiesc latura pătimitoare — se dob ndeşte răbdarea. Iar ele s nt bine ntrebuinţate c nd se supun minţii. Mintea pomenind ne ncetat pe Dumnezeu, iar pofta nsoţind mintea n această ndeletnicire, ajung mpreună la deprinderea iubirii de Dumnezeu. Iar mplinind poruncile Lui

20. Această cale spre desăv rşita iubire prin nepă timire se deschide liber şi urcă spre cele de sus şi se potriveşte cu deosebire celor ce s au retras din lume. Căci odată ce s au dedicat lui Dumnezeu şi stăruiesc cu minte netulburată n convorbirea cu El, prin această mpreună petrecere, leapădă uşor povara patimilor rele şi şi adună comoara iubirii. Iar cei ce se mişcă n lume s nt datori ca, forţ ndu se pe ei nşişi, să se folosească de lucrurile din lume după poruncile lui Dumnezeu. În acest caz, şi latura pătimitoare a sufletului, particip nd la această forţare, va lucra potrivit cu acele porunci. Iar această forţare, prelungindu se prin obişnuinţă, produce o dulce afecţiune faţă de poruncile dumnezeieşti şi preface n deprindere dispoziţia plăcută faţă de ele. Aceasta, la r ndul ei, pricinuieşte o ură statornică faţă de deprinderile şi afecţiunile rele. Iar această ură contra deprinderilor rele rodeşte nepătimirea, din care se naşte iubirea faţă de Cel singur bun[339]. Vieţuind şi lucr nd astfel ei pot să nfăţişeze lui Dumnezeu latura pătimitoare a sufletului ca jertfă vie, cum a spus apostolul şi despre trupul nostru : «Vă ndemn pe voi, prin milostivirile lui Dumnezeu, să nfăţişaţi trupurile voastre jertfă

cu răbdare, se ajunge la iubirea aproapelui, care implică şi o mare tărie spirituală. Aceasta nu poate exista nsă fără nepătimire, adică fără renunţarea la iubirea egoistă de sine şi de plăcerile inferioare ale sale. Iubirea care implică nepătimirea sau pătimirea care condiţionează iubirea nu are, deci, nimic negativ n ea. Ea e insuflată de un elan al iubirii de Dumnezeu şi de aproapele, de iubirea a tot ce e bun, de un elan opus oricărui egoism. Dar iubirea, n care e implicată nepătimirea pozitivă, ar fi cu neputinţă, dacă ar fi omor tă latura pătimitoare a firii noastre.

339. Sf ntul Grigorie Palama socoteşte că la nepătimire pot ajunge mai uşor monahii. Totuşi ea nu le este interzisă mirenilor. Mijlocul principal pe care au să l folosească ei n acest scop este silinţa de a folosi lucrurile din lume potrivit poruncilor lui Dumnezeu, adică spre mplinirea a tot ce e bun şi spre iubirea aproapelui. Prelungind acest fel de folosire, ajung la deprinderea acestei bune folosiri a lucrurilor lumii şi la aversiunea faţă de reaua folosire a lor, sau faţă de folosirea lor pătimaşă.

vie, sf ntă, bineplăcută lui Dumnezeu» (Rom. XII, 1). Cum se poate nfăţişa trupul nostru p nă e ncă viu jertfă bineplăcută lui Dumnezeu ? [340]. C nd ochii noştri văd lucrurile netede, potrivit cu ceea ce s a scris : «Cel ce vede lucrurile netede se va milui» (Pilde XII, 13) — căci ne vor atrage şi ne vor procura mila de sus, c nd urechile se supun nvăţăturilor dumnezeieşti, nu numai ca să le audă pe ele, ci, după cuv ntul lui David, ca să şi amintească de poruncile lui Dumnezeu spre a le mplini pe ele (Psalm CII, 18), nefăc ndu se «auzitori care uită», după cuv ntul fratelui Domnului dintre apostoli, «ci privind de aproape la legea desăv rşită a libertăţii şi stăruind n ea şi făc ndu se fericit n lucrarea lui» (Iacob II, 25), c nd n sf rşit, limba, m inile şi picioarele slujesc voii dumnezeieşti. Ce s nt, deci, lucrările acestea ale poruncilor lui Dumnezeu ? Nu s nt toate lucrări comune ale sufletului şi ale trupului ? Atunci cum lucrările comune ale sufletului şi trupului umplu de ntuneric şi orbesc sufletul ?

21. Iar apostolul zice : «Cine e slab şi eu să nu fiu slab ? Cine se sminteşte şi eu să nu ard ?» (2 Cor. XI, 29). Oare lucrarea aceasta nu e comună trupului şi laturii pătimitoare a sufletului ? De fapt ea este semnul sigur că cineva iubeşte pe aproapele ca pe sine nsuşi. Iar aceasta e a doua poruncă a lui Dumnezeu, asemenea celei dint i şi mari porunci (Matei XXII, 36 şi urm.). De aceea, acelaşi apostol, scriind romanilor, zice : «Întristare mare mi este şi durere ne ncetată inimii, pentru

340. Din faptul că lui Dumnezeu I se poate nfăţişa nsuşi trupul nostru ca jertfă c t e ncă viu, sf ntul Grigorie scoate un argument că trupul nu trebuie mortificat, căci el este iubit de Dumnezeu ca jertfă aşa viu cum este. Expresie «jertfă vie» e o expresie contradictorie la aparenţă. Dar ea arată că trupul poate fi oferit lui Dumnezeu ca jertfă tocmai n plinătatea vieţii din el, adică ntărit prin iubirea şi facerea de bine ntru răbdare.

fraţii mei, rudeniile mele după trup» (Rom. IX, 2 ş.u.). Vezi că e vie şi lucrătoare latura pătimitoare a acelui suflet nepătimitor şi dumnezeiesc ?[341].

Iar dacă acel suflet se ruga ne ncetat şi ne ncetat era ndurerat (1 Tes. I, 3 ; II, 13 ; V, 17 ; Rom. IX, 2), desigur că avea n sine durerea unită cu rugăciunea. Şi o avea nu numai mpreună existentă ci şi mpreună lu crătoare. Aceasta a arătat o tot acelaşi, zic nd : «...aş fi dorit să fiu eu nsumi anatema de la Hristos pentru fraţii mei» (Rom. IX, 3), cum a arătat şi prin ceea ce zice şi n altă parte : «Bunăvoinţa inimii mele şi cererea mea către Dumnezeu este pentru Israel spre m ntuire» (Rom. X, 1), desigur din pricina acelei mari ntristări şi a ne ncetatei dureri pentru ei. Cum vom socoti, deci, nepătimire omor rea laturii pătimitoare prin desprindere ?

22. Dar, precum se pare, filozoful a auzit şi şi a nchipuit ceva despre nepătimire. Despre lipsa de durere n a auzit nsă că e de la cel rău şi că e dispreţuită de părinţi ? Deci este şi o durere bună, opusă acestei lipse de dureri ; la fel există şi lucrări comune sufletului şi trupului, care s nt de folos sufletului, mai bine zis l desă v rşesc, dacă desăv rşirea i vine acestuia prin păzirea poruncilor. Iar dacă acestea s nt fapte ale trupului, cu at t mai mult s nt ale laturii pătimitoare a sufletului, care e nemijlocit unită cu mintea. Căci trupul e unit prin mijlocirea acesteia cu mintea[342].

341. Latura pătimitoare a sufletului răm ne vie şi lucrătoare şi n sufletul nepătimaş, sau nepătimitor n sensul rău al cuv ntului. Deci, nepă timitorul nu e cel amorţit şi nepăsător, ci cel nepătimaş, nepăsător, sau insensibil n sens rău. Poţi să pui multă pasiune n ceea ce faci şi să fii nepătimaş. Pasiunea bună şi frumoasă se mpacă cu latura pătimitoare sau pasională. Exemplul e durerea ce o simte Pavel pentru neamul său.

342. Latura pătimitoare mijloceşte ntre minte şi trup. Fără latura pătimitoare n ar putea lucra mintea asupra sufletului. Trupul e condus spre desăv rşire de către minte prin latura pătimitoare, dar şi mintea şi actualizează puterile ei de spiritualizare sau de sfinţire a trupului prin latura pătimitoare. Căci prin ea lucrează asupra trupului.

Iar filozoful face ceva asemenea celui ce, dacă ar auzi pe Dumnezeu poruncind : «Odihniţi vă şi cunoaşteţi că Eu s nt Dumnezeu» (Ps. XLV, 11), apoi ar vedea pe cei ce se odihnesc n cele dumnezeieşti că lucrează cele dumnezeieşti şi duhovniceşti, i ar mustra[343], zi c nd : «Dumnezeu a spus : odihniţi vă ; deci voi grăbin du vă să lucraţi, rătăciţi». «Omor ţi, zice şi apostolul, mădularele voastre cele de pe păm nt : curvia, necurăţia patima cea rea şi lăcomia» (1 Cor. I, 3). Auzi care dintre lucrările trupeşti trebuie mortificate ? Curvia, necurăţia, şi, simplu grăind, toate cele păm nteşti. Şi care patimă ? Cea rea. Deci nu lucrările Duhului săv rşite prin trup, nici pătimirile (afectele) dumnezeieşti şi fericite, nici puterile sufletului create n vederea acestora. Căci se spune : «Puterea poftitoare să ţi fie ţie ndreptată toată spre Dumnezeu ; iuţimea să ţi fie numai mpotriva şarpelui. Dar dacă s au mortificat aceste puteri ale sufletului, cum se va mişca vreuna din ele spre nălţimea dumnezeiască n rugăciunile către Dumnezeu sau se va ridica mpotriva şarpelui n atacurile lui necuvenite ?»[344].

23. Şi cum va fi sigur ceea ce spune filozoful : «Dar cum ? Vom dispreţui simţirea şi nchipuirea c nd ne rugăm, dar latura pătimitoare a sufletului o vom lăsa să lucreze ? Nu o vom dispreţui mai v rtos pe aceasta ? Căci lucrările acesteia orbesc şi ngroapă ochiul dumnezeiesc mai mult ca toate».

Cum poate spune că ura faţă de cele rele şi iubirea faţă de Dumnezeu şi de aproapele ngroapă ochiul dum

343. A se odihni n cele dumnezeieşti (de cele ale păcatului) nseamnă a lucra n ele. Odihna n Dumnezeu şi lucrarea cea bună, prin puterile primite n unirea cu El, e tot una. Varlaam nu vedea aceasta. El socotea că chiar lucrarea celor bune, sau a celor dumnezeieşti, nseamnă a călca porunca lui Dumnezeu, care cere să ne «odihnim» n El. Înt lnim aici aceeaşi concepţie abstractă, nelucrătoare a m ntuirii.

344. Ion Scărarul, Scara, XXIX ; P.G. 88, 1068 D.

nezeiesc ? Pentru că şi acestea s nt lucrări ale laturii pătimitoare. Căci cu această putere a sufletului iubim şi respingem, apropiem de noi şi depărtăm de noi ; precum prin puterea raţională a sufletului, după nţeleptul Sinesie, lăudăm şi ocăr m. Oare cel ce se ocupă cu contemplaţiile dumnezeieşti şi nalţă Lui c ntare şi mulţumită şi se lipeşte de El printr o pomenire ne ncetată şi mortifică puterea cugetătoare? Nu e aceasta adevărata viaţă şi adevărata lucrare a minţii ? La fel, nu mortifică iubitorii celor bune nici latura pătimitoare, nchiz nd o n ei nşişi, nelucrătoare şi nemişcată. Căci n acest caz n ar avea cu ce să iubească binele şi să urască răul, nici prin ce să se nstrăineze de rău şi să se apropie de Dumnezeu. O mortifică pe aceasta numai n sensul că şi mută toată aplecarea spre cele rele a puterii acesteia spre dragostea către Dumnezeu [345], potrivit celei dint i şi mai mari porunci : «Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată tăria ta», adică din toată puterea ta. Care e toată puterea ta ? Fără ndoială a laturii pătimitoare. Căci aceasta este puterea iubitoare a sufletului. Iar aceasta, primind o astfel de aplecare, desface şi celelalte puteri ale sufletului de la cele păm nteşti şi le nalţă spre Dumnezeu. Primind ea această aplecare, procură şi rugăciunii sinceritatea. Iar mintea nu o ngrădeşte, ci conlucrează şi ea cu aceasta, av nd prin pomenire pe Dumnezeu adânc sălăşluit n sine. Primind ea această aplecare, dăruieşte celor ce pătimesc de dorul Celui cu adevărat vrednic de dorit şi puterea de a dispreţui trupul

345. Aşa cum nu şi mortifică puterea cugetătoare cei ce se lipesc de Dumnezeu printr o pomenire ne ncetată a Lui, tot aşa nu şi mortifică nici puterea pătimitoare n sensul că ar nchide o n ei nelucrătoare şi nemişcată. Dar din alt punct de vedere aceasta e o mortificare. Pentru că şi mută aplecarea şi lucrarea ei de la cele rele spre cele conforme iubirii lui Dumnezeu şi a aproapelui. Sf ntul Grigorie atribuie mortificării două sensuri: sensul de neaplecare spre rele şi sensul de nelucrare totală. Mortificarea n sensul prim o admite, n sensul al doilea, nu.

şi de a suporta mai uşor durerile[346]. Căci prin această latură pătimitoare, fiind mistuiţi la culme de dragostea de Dumnezeu şi oarecum nstrăinaţi de trup, se mpărtăşesc prin rugăciune şi iubire de Duhul dumnezeiesc şi prin aceasta continuă să simtă patimile acestea numai pentru a le judeca[347].

24. Dar de ce să scriem mai multe despre acestea ? E vădit tuturor, chiar dacă nu s a făcut clar şi nţeleptului acestuia, că ni s a poruncit să răstignim trupul cu patimile şi poftele lui (Gal. V, 24), nu ca să ne sinucidem, omor nd toată lucrarea trupului şi toată puterea sufletului, ci, pe de o parte, ca să ne eliberăm de poftele şi faptele rele şi să ne facem fuga de ele ne ntoar să, iar pe de altă parte ca să ne facem bărbaţi ai poftelor Duhului, ca Daniil (Dan. V, 23), vieţuind şi mişc ndu ne n ele cu cuget desăv rşit şi merg nd bărbăteşte tot nainte ca Lot cel ce a ieşit din Sodoma. Căci acesta merg nd mereu nainte şi răm n nd nemişcat spre cele din urmă, s a păstrat pe sine viu, pe c nd soţia sa, ntorc n du se spre cele dinapoi, a murit.

Socotesc, deci, că s a arătat ndeajuns că cei nepăti mitori păstrează latura pasională a sufletului vie şi lucrătoare, nu o mortifică.

25. Dar acum să vedem cum filozoful acesta, deşi şi a folosit toată deşteptăciunea lui mpotriva explicărilor introducătoare la rugăciune ale Cuviosului Nichifor,

346. In latura pătimitoare e o forţă, care poate deveni o forţă de iubire a lui Dumnezeu şi a aproapelui. Forţa acestora poate deveni at t de mare, nc t cel ce a dob ndit o o poate pune mai presus de ceea ce place trupului, mai presus chiar de viaţa lui păm ntească, pentru a i asigura o viaţă ndumnezeită şi veşnică.

347. Mistuiţi de dragostea de Dumnezeu şi nstrăinaţi de trup, cei ce vieţuiesc n rugăciune şi n liniştire continuă să simtă totuşi pătimirile trupului, dar numai pentru a le judeca dacă nu s nt deplin curate, sau pentru a şi da seama că ncă n au ajuns la fericirea veşnică a vieţii viitoare.

totuşi n a putut face nimic mai mult dec t să le calomnieze, să le str mbe şi să le b rfească, păgubindu se prin aceste calomnii pe sine şi cuvintele sale, dar nu pe Cuviosul acela. Mai nt i, ncep nd, foloseşte mpotriva acelui bărbat minciuna că el a alcătuit primul asemenea explicări, pe care le a numit, batjocorindu le, inspirări (εἰσπνοὰ). Căci cu mulţi ani nainte le au explicat acestea alţi bărbaţi duhovniceşti şi anume aproape cu aceleaşi idei şi cuvinte ; şi n scrierile tuturor părinţilor poate afla cineva multe cuvinte care dau mărturie despre acestea. Aşa este cuv ntul celui ce ne a alcătuit nouă prin cuvinte Scara duhovnicească : «Amintirea lui Iisus să se lipească de respiraţia ta şi atunci vei cunoaşte folosul liniştii (isihiei)» [348].

După aceasta, deoarece cuviosul acela zice : «Sileşte ţi mintea să intre cu aerul inspirat n inimă», adică să se lipească de acesta şi să privească cele din inimă (iar n aceasta urmează marelui Macarie care zice : «Inima stăp neşte tot organismul şi c nd harul pune stăp nire pe ntinderile inimii, stăp neşte peste toate mădularele şi g ndurile ; deci acolo trebuie privit, de şi a nscris harul legile Duhului») — deoarece cuviosul acela conglăsuieşte, aşadar, ntru totul cu aceştia mari, acesta iarăşi b rfeşte prin calomnie. Şi despărţind cuv ntul «sileşte», de cuv ntul «minte», l leagă de «aerul inspirat». Şi str mb nd astfel n chip calomnios mpreună cu cuvintele şi nţelesurile, pe urmă suflă el nsuşi cu putere mpotriva inspirărilor silite, arăt nd că s nt cu totul absurde.

Acela iarăşi numind minte lucrările minţii şi spu n nd că e necesar ca acestea, fiind revărsate n afară prin simţuri, să fie readuse, şi ca cei ce se ocupă cu rugăciunea să se ntoarcă nlăuntru, filozoful acesta l calomniază iarăşi că vorbeşte de fiinţa minţii. Şi aşa şi a nchipuit

348. *Scara,* XXVII; P.G. 88, 1112 C.

că poate folosi multe locuri mpotriva cuvintelor cuvioase.

26. Iar noi lămurind iarăşi adevărul, el nemaiav nd ce să răspundă, zice : «Să fie cuvintele noastre de nvăţătură celor ce ar fi izbiţi de aceste expresii absurde».

Dar tu, cel ce nveţi cele ce nu le ai priceput, ar zice cineva către acest dascăl, ai fost izbit sau nu ? Dacă ai fost izbit, cum pretinzi să fii nvăţător n această privinţă, odată ce ai avut nevoie de cineva care să te nveţe şi ai nvăţat de la noi adevărul ? Dacă n ai fost izbit, cum njuri pentru ceva care după tine e o simplă expresie exterioară, pe cel ce nu pune n ea nici un nţeles absurd ? Şi de ce l njuri : nu pentru că a spus o rău, ci pentru că a cugetat o rău ? Iar dacă acela a greşit n a m ndouă privinţele acestea, cum tu, cel ce eşti acuzator, ocolind nţelesul, ai pornit numai mpotriva a ceea ce este expresie exterioară ? Trebuia deci, dacă te ai păzit de greşeala din cuvinte şi ai nvăţat şi pe alţii să se păzească, să lauzi nţelesul şi pe autorul nţelesului şi să te faci pe tine nu acuzator al acelor cuvinte, ci explicator. Căci, dacă g ndind cineva că redă ceea ce e n cuvintele din afară, ar socoti că cel ce porunceşte mortificarea trupului nvaţă ca oamenii să se omoare, oare l va scoate aceasta pe acela — de nu se va răzg ndi — din os nda necredincioşilor ? Eu socotesc că nu.

Dar ce faci c nd Vasile cel Mare, ca să mă folosesc de un exemplu apropiat celor os ndite de tine, spune că mintea trebuie să fie revărsată n afară şi să fie iarăşi adunată ? Oare l bănuieşti de rău, ca pe unul ce spune că fiinţa de nemutat a minţii trebuie să se verse şi cea care nu se părăseşte pe sine niciodată trebuie adunată, sau vei nţelege că minte numeşte el lucrările ce se mută, ori care ar fi acestea ?

27. Dar filozoful, oprit să acuze pe baza cuvintelor din afară, de argumentele noastre care l au dat pe faţă,

a hotăr t să se năpustească ntreg mpotriva nţelesului, şi ndrept ndu şi lupta mpotriva celor scrise de noi n apărarea acelui cuvios bărbat, n a uitat nici acum de meşteşugul lui calomniator, mai bine zis n a putut uita. Căci cum ar fi putut să contrazică pe cei ce s nt de necontrazis pentru adevărul aflător n ei şi să le atribuie păcatul ereziei, fără să i acopere de calomnii ?

Noi, deci, spun nd că inima e primul organ trupesc al minţii, după marele Macarie, de la care am dat acolo şi cuvintele care arată aceasta[349], acesta şterg nd cuv ntul «trupesc» şi aduc nd pe dumnezeiescul Grigorie de Nisa, care zice că «fiinţa minţii se amestecă cu elementul subţire şi luminos al firii sensibile»[349 bis], conchide consecvent că sf ntul Grigorie spune că de acest element se foloseşte ca de primul organ, iar inconsecvent se năpusteşte mpotriva celor spuse de noi, afirm nd că acestea s nt contrarii sf ntului, odată ce ele susţin că inima, dar nu elementul acela luminos, e primul organ al minţii. Dar dacă ai adăuga, o, sofistule, cuv ntul «trupesc», cum am spus noi, ai părăsi mpotrivirea pe care o susţii şi ai vedea pe sfinţi conglăsuind ntre ei şi pe noi cu ei, ca unii ce s ntem nvăţaţi de ei. Căci oare nu e trup elementul luminos al simţirii omeneşti ?

28. Dar el a născocit şi o altă contrazicere ntre cuvintele noastre şi cel al lui Grigorie de Nisa. Căci deoarece noi spunem că inima e organ al organelor n trup şi mintea se foloseşte prin ea de el ca de un organ, zice că noi arătăm că e cunoscută unirea minţii şi a trupului, nsă acela o declară ne nţeleasă. Dar ce e c nd acela zice că sensibilitatea e unită cu puterea creşterii care e la mijloc ntre fiinţa minţii şi ntre cea mai materială, apoi că

349. Vezi *Cuv ntul II din cele dint i,* la Pr. D. Stăniloae, *Via a i nvă ătura Sf ntului Grigorie Palama,* p. IV.

349 bis. *Despre facerea omului* 8; P.G., 44, 145 C.

se produce amestecarea minţii cu partea mai subţire a sensibilităţii [350], folosindu se mintea de aceasta ca de primul organ şi prin ea de trup ? Oare n a făcut el mai mult ca noi şi cu mult mai mult ca noi cunoştibil şi exprimabil modul unirii minţii cu trupul ? Cum zice atunci că această unire este ne nţeleasă şi negrăită ? Oare socoteşti, n nţelepciunea ta, că şi el se contrazice pe sine ? Şi cum nu va fi ca tine, dacă tu socoteşti că ţi urmează ţie ? Dar eu socotesc că putem vorbi de o atingere (επαφήν) ntre acestea şi de o folosire (a trupului de către suflet) şi de o amestecare (ntre ele). Care este nsă şi cum se săv rşeşte această legătură ntre o natură mintală şi una trupească sau trup răm ne tuturor oamenilor ndeobşte un lucru ne nţeles. Aşa s nt de acord părinţii cu ei nşişi şi ntre ei şi noi cu ei.

Dar tu, cel ce te bucuri de contradicţii, precum e firesc, doreşti să crezi că şi aceia se contrazic. De aceea te mpotriveşti şi nouă, care i arătăm pe aceia că s nt de acord ntre ei.

29. Căci Marele Macarie, nvăţat de lucrarea harului şi nvăţ ndu ne pe noi că mintea şi toate g ndurile sufletului s nt n inimă ca ntr un organ, iar Nisanul că mintea, ca netrupească, nu e nlăuntrul trupului, noi, adun nd ntr una aceste două afirmaţii care par să se deosebească şi arăt nd că nu s nt opuse ntre ele, spunem că deşi mintea nu e năuntru, ntruc t e nematerială, potrivit cu Grigorie al Nisei este şi năuntru, dar nu n afara trupului, ca una ce e unită cu acesta şi se foloseşte n chip negrăit de inimă ca de primul organ trupesc, potrivit cu Marele Macarie. Deci fiindcă n altă privinţă acela spune că nu e năuntru şi n altă privinţă acesta că e năuntru, noi socotim că ei nu se deosebesc ntre ei prin nimic. Căci nici cel ce zice că Dumnezeirea

350. *Ibidem.*

nu e n spaţiu nu se opune celui ce spune că Cuv ntul lui Dumnezeu S a sălăşluit odinioară năuntru p ntecelui feciorelnic şi preaneprihănit, ca Cel ce S a unit acolo mai presus de cuv nt cu frăm ntătura noastră, pentru negrăita iubire de oameni[351].

30. Dar tu, pe noi care ne grăbim să i arătăm pe aceia că nu se deosebesc, te grăbeşti să ne arăţi că ne deosebim de ei, deşi despre unele ca acestea, cum e unită mintea cu trupul, unde se află imaginaţia şi judecata, ce loc are memoria, de este n trup vreo patimă esenţială şi oarecum conducătoare şi de unde şi are s ngele nceputul formării şi dacă fiecare suc e neamestecat şi de care dintre măruntae (glande) se foloseşte ca vas şi despre cele asemenea acestora, i este ngăduit fiecăruia să spună ceea ce socoteşte, căci toţi spun lucruri verosimile ; tot aşa poate spune fiecare ceea ce socoteşte despre nemişcarea şi mişcarea aştrilor, despre mărimea şi firea fiecăruia şi despre altele ca acestea, despre c te nu ne a revelat ceva clar Duhul, singurul care cunoaşte adevărul ce străbate prin toate.

Deci, chiar dacă ne ai fi aflat n contrazicere cu dumnezeiescul şi nţeleptul Grigorie al Nisei, nu trebuia

351. Întregul conţinut al tratatului prezent al sf ntului Grigorie Palama se ocupă cu problema unirii dintre suflet şi trup. El afirmă această unire, consider nd latura pătimitoare oarecum comună sufletului şi trupului. Varlaam vrea să slăbească această legătură, pentru a putea respinge repercusiunea apropierii minţii de Dumnezeu asupra trupului şi deci sfinţirea lui. In sensul acesta el ar vrea să opună celor spuse de Palama n tratatul II din prima triadă şi pe sf ntul Grigorie de Nisa. După ce i a opus declaraţia aceluia că sufletul nu e năuntru trupului, acum i opune declaraţia aceluia că unirea aceea este ne nţeleasă (sf ntul Grigorie de Nisa, op. *cit., 15;* P.G. 44, 177 B), ca şi aceea că mintea se uneşte cu trupul printr o sensibilitate mai subţire. Sf ntul Grigorie arată că n fond nici sf ntul Grigorie de Nisa nu contestă unirea ntre suflet şi trup şi o anumită putinţă de cunoaştere şi de exprimare a acestei uniri. El conciliază expresiile aparent contradictorii ale sf ntului Grigorie de Nisa şi ale lui Macarie n privinţa prezenţei sufletului n trup. Căci pe de o parte sufletul e n trup, pe de alta nu, fiind prezent altfel dec t un element material.

să porneşti din pricina aceasta mpotriva noastră. G ndeş te te c ţi spun că cerul este o sferă şi vorbesc de nişte axe ale aştrilor, deşi Marele Vasile nu spune aceasta. Pe toţi aceştia tu i ai declara, pe c t se pare, ca opuşi părinţilor ca şi pe noi. Dar şi tu nsuţi vei fi demascat ca ne cunosc nd adevărul n privinţa căruia trebuie să urmăm acelora. Ba mi se pare că tu nici nu te g ndeşti la el şi nu l deosebeşti de ceea ce nu e necesar. De aceea, opu n ndu te n cele ce conduc spre viaţa fericită, celor ce o urmăresc pe aceasta, ceri altora o mărturisire exactă n lucruri care nu conduc spre acea fericire[352].

De aceea, trec nd peste calomniile lui n cele spuse de el n continuare, mpotriva noastră, să ntoarcem cuv ntul la cele mai necesare.

352. Sf ntul Vasile cel Mare, *Hexaemeron* I, 11; P.G. 29, 25 BC. Atitudinea aceasta de a lăsa la latitudinea ştiinţei să afle adevărul n privinţa naturii a fost totdeauna proprie creştinismului răsăritean, care nu cunoaşte nici un caz c nd ar fi oprit pe vreun nvăţat să proclame rezultatul cercetărilor sale n lucruri care nu ţin de adevărul credinţei, sau de nvăţăturile despre m ntuire.

Al aceluiaşi:

Cuv nt pentru cei ce se linişte sc cu evlavie; al treilea dintre cele din urmă. Despre sf ntă lumină.

1. Cel care a descris astfel rugăciunea minţii, mpotriva celor ce s au dedicat ei, pretinde să nveţe şi despre sf nta lumină pe cei ce o văd. Şi aceasta o face, el nsuşi orb fiind, ceea ce nici el nu neagă. El afirmă că greşesc cei ce spun că e lumină aceea ce, orb fiind, el nu vede ; şi spune că greşeşte nu numai cutare sau cutare dintre cei din timpul nostru, sau dintre cei ce s au făcut cunoscuţi cu puţin mai nainte prin curăţenia vieţii şi nălţimea vederii dumnezeieşti (a contemplaţiei), ci chiar şi sfinţii veneraţi din vechime. Aceasta se va vedea mai ncolo. De fapt, cei ce l au auzit vorbind astfel de lucruri şi care au fost răniţi, precum e şi firesc, de mărimea acestei calomnii noi şi n au putut suferi să treacă n tăcere peste o aşa de vădită blasfemie faţă de sfinţii părinţi, ba s au şi temut să nu fie şi ei părtaşi la fapta aceasta de ură mpotriva acelora, trec nd o sub tăcere — motiv care ne a ndemnat şi pe noi să scriem — l au ntrebat pe acela : «Ce ai păţit de te ai apucat să vorbeşti despre tainicele vederi sfinte, pe care nu le ai nţelege uşor nici c nd ai auzi vorbind despre ele pe cei ce le au experimentat, fiind neintrodus şi orb n privinţa lor ?». Iar el, neput ndu şi nega neştiinţa şi neexperienţa vădită tuturor n astfel de lucruri, a răspuns că nu e nimic extraordinar, dacă, orb fiind, se ţine de unul care vede, şi aşa se face călăuză dreaptă altor orbi care se

ţin, la r ndul lor, de el. El socoteşte astfel că prin dibăcia cuv ntului şi prin sofisme dialectice poate scăpa şi de cuv ntul Evangheliei, care spune ceva cu totul contrar acestei afirmaţii : «De va călăuzi orb pe orb, am ndoi vor cădea n groapă». «Eu nsă, zice acest orb, care se socoteşte orb şi conducător orbilor, pot să urmez celor ce văd».

Dar care dintre orbi nu poate face aceasta ? Numai cel cu am ndouă picioarele tăiate şi ciung de am ndouă m inile, şi cu totul slăbit nu s ar putea ţine de tine şi nu ţi ar putea urma, ba nici n ar avea nevoie de ajutor, trebuind să zacă n pat. Dar cel cu picioare şi cu m ini sănătoase, pentru care motiv, o, iubitorule de orbi, n ar urma mai degrabă celui ce vede, dec t ţie ? Deci, tu arăţi ca unul ce ţi procuri prin furt o vedere ca prin ceaţă, sau mai bine zis ca unul ce nu ţi simţi totala orbire faţă de aceste lucruri, deşi spui că o simţi, neput nd contrazice pe cei ce te văd că eşti orb. Căci dacă ai simţi o, cum ai putea pretinde să fii conducătorul celorlalţi orbi ? Fii, aşadar, ca orbul din Evanghelie, care nevăz nd ncă bine din lipsa de credinţă, spunea că «vede oamenii ca pe nişte arbori ce umblă» (Marcu VIII, 24). Dacă aşa eşti la vedere şi nu orb cu totul, desigur că atunci c nd vei privi la discul soarelui şi le vei spune şi altora cum este, aceia vor afla de la tine că marele luminător, ochiul zilei, ntreg lumină, e un lucru ntunecos. Căci dacă co v rşind puterea ochilor cu vedere curată, razele par că vin amestecate cu ntuneric chiar şi la cei ce au privirea sănătoasă, cum nu va vedea numai ntuneric, neamestecat cu lumină, cel ce ncearcă să privească cu o vedere nceţoşată ? Astfel că e nu numai de r s, ci e şi vrednică de batjocură ncercarea orbului de a nvăţa pe alţii despre lumină.

2. Dar să dezvăluim prăpastia cugetării filozofului nostru ; prăpastie pe care, deşi a acoperit o cu o pildă,

mai mult a descoperit o de c t a ascuns o. Deci, zice filozoful că orbi, adică nepricepuţi, s nt toţi, fără excepţie : at t noi c t şi sfinţii, pe care i contrazice mai ncolo n chip vădit ; iar el se deosebeşte doar ntr at ta de orbi, adică de nepricepuţi, ntruc t e filozof. In calitatea aceasta el ar fi singurul care cunoaşte raţiunile lucrurilor şi g ndirea nvăţaţilor, put nd urma acestora şi put nd călăuzi şi pe cei ce se ţin de el[353].

Dar cine e aşa, o, filozofule, nu e orb ; căci urmează celor ce conduc spre vedere, adică spre cunoştinţa adevărată, cum zici tu ; dar aceasta nseamnă că vede. Iar dacă urmează fără să vadă, cum le garantează celorlalţi, care 1 urmează, vederea ? Iată că eşti n contrazicere cu tine nsuţi, aci spun nd că eşti orb, aci că vezi. De fapt dacă cunoştinţa e, după tine, singura lumină inteligibilă (cunoscută cu mintea = νοητὸν φῶ), afirmaţie pentru care ai şi ntreprins aceste lupte, iar pe de altă parte tu ai cunoştinţa nvăţaţilor, precum nsuţi mărturiseşti, cum mai spui că eşti şi tu orb şi neluminat. Dacă, apoi, nu poate fi cineva luminat altfel dec t aşa cum ai fost şi luminezi tu, cum tot tu o zici şi aceasta n multe locuri, atunci nici Marele Dionisie, căruia socoteşti că ştii să i urmezi, n a fost luminat şi nu luminează altfel. Căci nici el n a ştiut, după tine, dec t at ta : să urmeze celor ce ştiu. Dar nici aceia nu erau n stare de altceva, ci erau asemenea ţie.

Iată ce lanţ de orbi ne oferi prin cuvintele tale ; orbi ce se conduc unii pe alţii spre vedere, dar răm n totuşi orbi. Aceasta au făcut o şi alţii pe motiv că ar urma Scripturilor. Dar au fost demascaţi de cei ce urmează cu adevărat Scripturilor, că se mint şi pe ei şi le mint şi pe acelea.

353. Varlaam tăgăduieşte orice altă cunoaştere a lui Dumnezeu dec t cea raţională. Dacă i aşa, toţi s nt orbi, numai el se deosebeşte de ei, n calitate de filozof.

3. Iar dacă te ar cerceta şi pe tine cineva cum urmezi sfinţilor, te ar numi nu numai orb, ci şi surd. Căci, iată, Dionisie cel Mare spune limpede, cum am arătat şi n «Cuv ntul despre cunoştinţa m ntuitoare», că «asemănarea şi unirea noastră cu Dumnezeu se săv rşeşte numai prin păzirea poruncilor dumnezeieşti»[354]. Dar tu spui tot aşa de limpede că nu se nfăptuieşte numai prin ele, căci cel ce ţine acestea se curăţă numai pe jumătate ; ba si at ta cu anevoie. Iată cum calci pe urmele lui ![355].

Iar sf ntul Grigorie de Nisa nvaţă, la r ndul lui, că nţelepciunea de afară e stearpă şi nedesăv rşită şi cere să nu nt rziem cu respingerea acestei mame vitrege dec t «numai p nă vedem că s ntem cu v rsta ne mplinită, căci după aceea e ruşine să ne mai numim fiii acestei sterpe din fire»[356]. Dar tu spui că e foarte folositor şi cu totul de trebuinţă să răm nem alipiţi de ea toată viaţa şi să ne m ndrim cu ea. Ba nu te sfieşti să str ngi şi alte declaraţii ale aceluia, numai ca să poţi convinge că cunoştinţele naturale pricinuiesc deplina curăţie m ntuitoare. Iată cum eşti singurul dintre toţi, care te ţii ntocmai de ceea ce spun sfinţii !

In sf rşit, Vasile cel Mare spune limpede că «nu e nici o piedică pentru dob ndirea fericirii făgăduite, necunoaşterea adevărului despre cer, despre păm nt şi despre elementele din ele»[357]. Dar tu spui că acest adevăr e m ntuitor şi dacă nu şi formează cineva mintea prin cunoaşterea adevărului care se vede prin toate, nu

354. In *Cuv ntul I al celor din urmă* (ed. Hristou, vol. I, p. 465 şi urm.); Dionisie Areopagitul, *Despre Ierarhia bisericească 2;* P.G., 3, 392 A.

355. Varlaam nu acordă prea mare importanţă mplinirii poruncilor morale n curăţirea omului. El atribuie rolul principal, dacă nu unic, speculaţiei filozofice.

356. *Despre via a lui Moise* 2; P.G. 44, 329 B.

357. Cuv. 7a *Psalm 14 ;* P.G. 29, 256 C.

poate ajunge la desăv rşire. O, de ar cunoaşte cineva acest adevăr, ca să vorbim despre ceea ce e cu neputinţă de ajuns ![358]. Căci cunoştinţa tuturor este numai n Dumnezeu, care zice către Iov : «Spune mi de ai cunoştinţă, unde au fost nfipţi st lpii păm ntului, care s nt izvoarele mărilor şi c t e de mare lăţimea de sub cer ?» (Iov XXXVIII, 4, 6, 16, 18). Tu nsă crezi că eşti singurul care ştie totul şi posedă desăv rşirea, fără să ţi fi format mintea prin acest adevăr, ci prin cele ale lui Aristotel, Platon, Euclid, Ptolomeu şi ale celor ca ei. De aceea, socoteşti văzători de Dumnezeu mai de grabă pe astrologi şi pe fiziologi dec t pe cei ce au fost n realitate astfel ; şi aceasta pentru că şi ar fi ocupat raţiunea n chip sănătos, cu adevărul despre lucruri, prin adunarea căruia spui că au ajuns la cugetări asemenea celor ale ngerilor. Şi spun ndu le toate acestea, socoteşti că urmezi, n chip sigur m ntuitor lui Dionisie, de Dumnezeu grăitorul, şi ndrăzneşti să ne fii din pricina aceasta povăţuitor ne nşelător.

4. Dar să nu se laude str mbul că e drept ; căci pe cei ce l văd nu i va convinge şi nu i va nşela, chiar de s ar nşela pe sine. Nici să nu mintă pe cei ce cred drept şi urmează ntocmai grăitorilor de Dumnezeu. Căci n ar ajunge la nici un rezultat, fiind vorba mai ales de lucruri n care nimenea de pe păm nt, nici chiar dintre cei ce nu primesc harul Evangheliei, n ar putea fi arătat azi că e cu desăv rşire n greşală. Cine, numească se el nu creştin, ci scit, pers, ori hindus, nu ştie azi că Dumnezeu

358. Sf ntul Grigorie Palama recunoaşte importanţa cunoaşterii făpturilor pentru ridicarea la cunoaşterea lui Dumnezeu, c nd prin făpturi e cunoscut Dumnezeu n calitate de cauză creatoare şi susţinătoare a tuturor, adică atunci c nd nu se răm ne numai la cunoaşterea făpturilor ca lucruri opace şi separate, fără o ntemeiere a lor n fondul comun şi transparent al transcendenţei divine. Această cunoaştere a raţiunilor dumnezeieşti n lume, numită contemplaţie naturală, e considerată n spiritualitatea răsăriteană treapta a doua n urcuşul duhovnicesc al omului spre Dumnezeu.

nu e nimic dintre cele create sau supuse simţurilor ? Căci, precum la viitoarea venire a Domnului harul nvierii şi al nemuririi nu va cuprinde numai pe cei ce au crezut n El, ci,cum spune Evanghelia, toţi vor nvia, deşi nu toţi se vor bucura de cele făgăduite după nviere, — aşa şi acum, n răstimpul de după prima venire, deşi nu toţi au primit Evanghelia lui Hristos, toţi s nt nr uriţi fără să ştie de prisosinţa harului Său, mărturisind un Dumnezeu necreat, creator al tuturor. De l ai ntreba pe part, pe pers, pe sarmat, ai auzi ndată cuv ntul acela al lui Avraam : «Mă nchin unui Dumnezeu al cerului» N ar spune o nsă aceasta Ptolomeu, ori Iparch, ori Marin din Tir, cei care s nt, după tine, nţelepţi şi şi au cultivat mintea cu adevărul despre ciclurile, epiciclurile şi sferele cereşti. Căci aceştia numesc dumnezeiesc şi atoatefăcător nsuşi cerul. N ar spune o nici Aristotel, ori Platon, care declară stelele corpuri ale zeilor ; nici cei care spun că at ta sar caii zeilor, c t vede ochiul, privind de pe o nălţime marea ntunecată.

5. Toţi, deci, cunosc azi prin «lumina ce luminează n ntuneric» (Ioan I, 5), mai bine dec t cei admiraţi odinioară pentru nţelepciunea lor, că Dumnezeu e mai presus de simţuri ; şi nu admit c tuşi de puţin ca El să fie caracterizat şi plăsmuit după chipul lucrurilor. Cum ai ndrăznit atunci să le arunci o aşa de mare ocară ucenicilor Evangheliei, celor care au auzit cu urechea lor cuvintele predate de Dumnezeu şi au fost nvăţaţi prin guri ntărite de limbile de foc ale Duhului ; celor pe care nu ngeri, nici om, ci nsuşi Domnul i a nvăţat prin gura Sa preamărită ? «Căci Fiul cel unul născut care este n s nul Tatălui, Acela a spus» (Ioan I, 18). Cum ai ndrăznit să spui celor aleşi din tot neamul, «neamului cel sf nt» (1 Petru II, 2), Bisericii lui Dumnezeu, că socotesc sensibilă fiinţa lui Dumnezeu, av nd chip, volum şi calitate şi amestec ndu se ca lumina cu aerul,

care ar primi o emanaţie din ea şi ar circumscrie această lumină spaţial şi sensibil ?[359]. Nu te ai g ndit, judecând aşa, de ce nu declară vreunul soarele drept Dumnezeu, dacă are o astfel de părere despre Dumnezeu ? Sau de ce ţin să fugă de simţirea altor lucruri, dacă socotesc pe Dumnezeu supus simţurilor ? In sf rşit, de ce nesocotesc cei b rfiţi de tine mai mult dec t toţi, plăcerile sensibile ? Căci, pentru robii stomacului p ntecele e dumnezeu sensibil, după Pavel (Filip. III, 18) ; iar iubitorii de argint şi lacomii ntemeiază o nouă slujire la idoli. Iar a crede n Hristos nu pot, după cuv ntul evanghelic, cei ce primesc slavă de la oameni şi nu caută numai slava de la Dumnezeu (Ioan, V, 14). Cei ce dispreţuiesc nsă toate, şi aceasta pentru Dumnezeu, Cel peste toate, nu arată oare prin fapte că se nchină cu adevărat lui Dumnezeu, care e dincolo de toate ? Iar dacă sfătuiesc şi pe alţii să se lase de acestea, ca de unele care nlătură slava de la Dumnezeu, nu se cuvine să fie mai degrabă ascultaţi dec t b rfiţi că nu au o idee dreaptă despre Dumnezeu ?[360].

6. Ceea ce spui, sf rşind vorbăria mpotriva acestor bărbaţi, dă pe faţă limpede calomnia ta voită mpotriva lor. «Acum, zici, să vorbim despre aşa zisa, de unii, lumină ipostasiată (περὶ τοῦ ἐνο ποστάτοο, λεγομένον φωτδὶ) fără să ne fi spus mai nainte părerea noastră. Căci

359. Sf ntul Grigorie Palama respinge afirmaţia că lumina dumnezeiască văzută de isihaşti n cursul rugăciunii minţii ar fi socotită de ei fiinţa lui Dumnezeu, cum respinge, pe de altă parte, afirmaţia că ea ar fi o lumină sensibilă, materială, sau o emanaţie materială din fiinţa lui Dumnezeu, put ndu se amesteca cu aerul, iar acesta put nd o circumscrie spaţial. Aceasta ar fi un adevărat panteism, sau o identificare a creaturii cu Dumnezeu, pe care sf ntul Grigorie Palama o respinge cu toată hotăr rea.

360. Sf ntul Grigorie Palama aduce o serie de argumente practice mpotriva acuzei de mai sus. Dacă isihaştii ar considera pe Dumnezeu sensibil, deci una cu lucrurile, de ce ar ocoli ei vederea lucrurilor şi alipirea la ele prin plăceri ? Căci n acest caz orice lucru ar fi Dumnezeu.

ceea ce zic că văd e o lumină inteligibilă (νοητόν φώ;, şi nematerială n ipostas propriu (ἐν ιδία ouootaaei).B rfeala s a amestecat, deci, şi aici. Că e văzută o lumină n ipostas, spune şi Macarie cel Mare[361] ; şi Maxim cel mult nvăţat n cele dumnezeieşti[362] şi ceilalţi asemenea lor. Nici unul nu vorbeşte nsă de o lumină n ipostas propriu (ἐν ἰδία ὀποστάσει). Cu toate acestea, deşi nici aceasta nu o spune fără să amestece b rfeală, mărturiseşte că aceia socotesc această lumină, «inteligibilă şi nematerială». Dar ceea ce e inteligibil şi nematerial nu e supus simţurilor ; nici n mod sensibil, simbolic. Dar atunci cum a putut spune despre ei, la nceput, că declară fiinţa lui Dumnezeu lumină sensibilă, amestecată cu aerul şi circumscrisă de el, av nd chip (σλήμα), calitate şi volum, semne proprii luminii sensibile ? De fapt aceia numesc lumina harului inteligibilă, dar nici aceasta n sens propriu. Căci o socotesc mai presus de minte, ivindu se n minte numai prin puterea Duhului, n vreme ce ncetează orice lucrare a minţii[362 bis]. Nici nu o numeşte cineva dintre ei fiinţă sau emanaţie a lui Dumnezeu n sensul n care crede acesta. Iar dacă deduce cineva aşa ceva cu viclenie din cele ce spun aceia, folosindu se ca de o pildă, de lumina aceasta, desigur că aceasta n o spun aceia,

361. *Despre libertatea min ii* 22; P.G. 34, 956A, unde se spune: «lumina ipostatică» (ὑποστατιχόν φώ). Dar prin aceasta Macarie nţelegea lumina ipostasiată a persoanelor dumnezeieşti (Hristou, op. *cit.,* p. 554, nota 1).

362. Sf ntul Maxim vorbeşte despre «iluminarea ipostasiată», n: *Quaest. ad Thalasium* 61, scolia 16; P.G., 90, 644 D.

362 bis. Prin aceasta sf ntul Grigorie Palama pune n evidenţă faptul că acea lumină, deşi e numită de isihaşti «inteligibilă», o fac aceasta pentru a arăta că nu e supusă simţurilor (nu e sensibilă). Totuşi ea nu e cunoscută sau produsă prin puterile minţii. Căci ea se iveşte n minte exclusiv prin puterea harului, c nd ncetează orice lucrare nţelegătoare naturală, sau a minţii. Ea e, deci, transcendentă, cu totul altfel dec t orice lumină ce cade sub simţuri, sau e descoperită ca conţinut intelectual de cugetarea naturală. Deci acea lumină e nu numai suprasensibilă, ci şi suprainteligibilă.

ci el nsuşi. A spune deci despre aceia, care declară această lumină mai presus nu numai de simţuri, ci şi de minte, iar fiinţa lui Dumnezeu mai presus şi de ea, că socotesc această lumină sensibilă şi văzută, nu e mai mult dec t orice b rfeală ?

7. Dar se spune, n continuare, calomniatorul acesta al celor luminaţi mai presus de nţelegere ? «Dacă lumina mintală şi nematerială de care vorbesc aceia, voiesc să fie Însuşi Dumnezeu, Cel mai presus de fiinţă, dar i păstrează nsuşirea de nevăzut şi neatins prin niciunul dintre simţuri, ceea ce spun că văd trebuie socotit sau nger, sau nsăşi fiinţa minţii, care, curăţită de patimi şi de neştiinţă, se vede pe sine, şi n sine, ca ntr un chip propriu, pe Dumnezeu. Iar dacă afirmă că acea lumină e una din acestea, judecă foarte drept şi trebuie să admitem că s nt n acord cu tradiţia creştină. Dacă spun nsă că nu e nici fiinţa mai presus de fiinţă, nici nger, nici mintea nsăşi, ci că mintea priveşte la acea lumină ca la un alt ipostas, n cazul acesta eu nu ştiu ce poate fi acea lumină, ştiu nsă că aşa ceva nu există»[363].

Tu crezi, n aroganţa ta dispreţuitoare de oameni, că ar exista vreun om care să admită vreo lumină inteligibilă (νοητὸν φῶ) n ipostas propriu (de sine subsistentă = εν ἰδία οποστάσει), care să nu fie nici Dumnezeu, nici nger, nici minte omenească ? Nici cu ajutorul imaginaţiei nu şi ar putea cineva nchipui o lumină inteligibilă (cunoscută cu mintea), n ipostas propriu (de sine subsistentă), n afară de Cele Trei[364]. Dar să admitem

363. Varlaam nu admitea dec t numai fiinţa lui Dumnezeu, care nu e accesibilă dec t unei speculaţii deductive, sau numai creaturile. El nu admitea energiile sau lucrările lui Dumnezeu, ca mijloc de intrare a Lui n legătură reală cu noi. In consecinţă, după el, lumina pe care afirmau isihaştii că o văd, dacă nu e fiinţa lui Dumnezeu, nu poate fi dec t nger, sau nsăşi fiinţa minţii. In cazul din urmă s ar putea admite că Dumnezeu e văzut n ea ca n chipul Său propriu, adică n mod analogic.

364. O ne nţelegere a lui Varlaam venea din faptul că el socotea lumina ce spuneau isihaştii că o văd, că ar fi de sine subsistentă, sau ar

acest lucru imposibil. Să admitem că a spus careva dintre isihaşti acest lucru către nţelepciunea ta. Eu nu ştiu cine ar putea fi acela. Nici tu nsuţi nu l poţi arăta. Spui numai că e dintre cei ne nvăţaţi. Dar dacă acela nu ţi a putut tălmăci bine, ceea ce mi vine mai degrabă să cred, sau ţi a spus ceea ce nu nţelege nici el bine — se poate doar şi aceasta, căci nu toţi posedă cunoştinţa — nu trebuia oare să te informezi la cei ce au darul deosebirii şi să afli de la ei, pe c t e cu putinţă, ce e vederea acestei lumini, n loc să b rfeşti ndată pe cei plini de Dumnezeu, ca pe nişte apucaţi, şi să păţeşti ceea ce spune Pavel către Corinteni : «De va intra la voi vreunul ne nvăţat sau necredincios şi nu va auzi şi pe cei ce pot tălmăci, va zice că s nteţi nebuni» (1 Cor. XIV, 23). Dar aşa ai păţit şi tu, monahule şi filozofule, cum păţesc cei ne nvăţaţi şi necredincioşi.

Dar chiar dacă ar fi zis nu unul, nici c ţiva, ci toţi aceasta, nu te ar fi ndreptăţit nici aceasta să spui ceea ce ai spus după multe alte calomnii : «Această lumină ştiu că nu există». Căci toţi ar fi fost de acord cu tine că o lumină de sine subsistentă (n ipostas propriu), care nu e nici Dumnezeu, nici nger, nici om, nu există. Dar n acelaşi timp toţi şi ar fi dat seama că dacă pretinde cineva că vede o lumină inteligibilă n sine subsistentă (n ipostas propriu), acela afirmă că vede ceva din Cele Trei ; iar că afirm nd aceasta cugetă foarte corect, cum tu nsuţi ai recunoscut. Dar atunci mpotriva cui s nt ndreptate batjocurile, ocările şi calomniile din at tea cărţi ale tale ? Nu mpotriva acelora de care spui după aceea că judecă foarte drept, dar nu ţi recunoşti calomnia ta ?

exista ntr un ipostas propriu. Dar lumină n ipostas propriu nu e dec t fiinţa dumnezeiască, ngerul sau mintea omenească, spunea Varlaam. Sf ntul Grigorie Palama era de acord cu aceasta. Dar, el observa că nimenea dintre isihaşti nu afirmă că lumina văzută de ei ar exista ntr un ipostas propriu, sau ar avea o subsistentă n sine. Ea şi are subsistentă n Dumnezeu, adică există « n ipostasul» (dumnezeiesc), mai bine zis n cele trei Ipostasuri dumnezeieşti.

8. Nu zic că aceia cugetă despre lumina aceasta ca tine sau teologhisesc ca tine. Căci cugetă şi teologhisesc mai presus de tine, fiind aşa de mult deasupra calomniilor şi ocărilor tale.

Tu zici despre ei : «Dacă numesc lumină inteligibilă pe Dumnezeu, dar i păstrează nsuşirea de nevăzut şi de neatins de niciunul dintre simţuri, bine zic». Ei nsă ţin fiinţa lui Dumnezeu mai presus şi de neputinţa de a fi neatinsă de vreunul dintre simţuri ; deoarece nu e numai Dumnezeu mai presus de cele ce s nt, (de cele create), ci şi Supradumnezeu (ὑπέρθεο); şi nălţimea Celui ce e dincolo şi depăşeşte toată nălţimea ce se poate cugeta cu mintea[365] nu e numai mai presus de orice afirmaţie, ci şi de orice negaţie. Lumina subsistentă pe care o văd sfinţii, n chip duhovnicesc, e subsistentă n ipostas ἐνυποστάτω), cum ei nşişi mărturisesc, ca una ce există şi nu e numai ceva simbolic, cum s nt fantomele plăsmuite potrivit mprejurărilor ce se nimeresc. Ei ştiu din experienţă că este o luminare şi un har nematerial şi dumnezeiesc, o lumină văzută n chip nevăzut şi nţeleasă n chip necunoscut[366]. Ce este nsă aceasta nu ştiu să spună.

365. S ntem n plină teologie apofatică n sensul lui Dionisie Areo pagitul (Despre *teologia mistică* 1, 1 şi 5; P.G. 3, 997 A şi 1048 B). Fiinţa lui Dumnezeu e considerată de sf ntul Grigorie Palama şi de isihaşti, prin transcendenţa ei, la extrema opusă identificării ei cu creaţia, identificare de care erau acuzaţi. Fiinţa lui Dumnezeu nu numai că e invizibilă şi inaccesibilă simţurilor, dar e mai presus şi de această invizibilitate şi inaccesibilitate. Ea e un v rf dincolo de toate v rfurile sensibile sau g ndite. E dincolo nu numai de tot ce se poate spune afirmativ, ci şi de tot ce se poate spune negativ despre ea. E mai presus de nţelesul cuvintelor : fiinţă, existenţă, bunătate, dar şi de nţelesul cuvintelor contrare acestora. El nu e nici existenţă, nici neexistenţă; e mai presus de orice cuv nt, dar nu putem renunţa nici la grăirea despre El. Faptul că Dumnezeu e dincolo de orice afirmaţie şi negaţie nu face cu neputinţă o legătură a Lui cu noi. El ni Se comunică ntr o lumină pe care o sesizăm, dar nu o nţelegem.

366. «Luminare văzută n chip nevăzut şi nţeleasă n chip ne nţeles». Singură vorbirea contradictorie (dialectică) redă această experienţă.

9. Află tu cu metodele definiţiei, ale analizei şi m-părţirii şi binevoieşte de ne nvaţă şi pe noi care nu ştim[367]. Fiinţa lui Dumnezeu nu este (acea lumină) ; căci fiinţa este inaccesibilă şi ne mpărtăşibilă. Înger nu este, căci poartă trăsături stăp nitoare[368]. Uneori te ridică din trup, sau nu te ia fără trup, ca să te nalţe la culmi negrăite ; alteori preface şi trupul adapt ndu l ei şi i comunică şi lui din propria ei strălucire, cum a fost văzut odată Marele Arsenie n timpul liniştirii[369], sau Ştefan c nd era bătut cu pietre (Fapte VI, 15), sau Moise c nd a cobor t de pe munte (Ieşire XXXIV, 35). Îndumnezeind deci şi trupul, e văzută — o, minune ! — şi de ochii trupeşti. Uneori iarăşi vorbeşte limpede celui ce o vede prin cuvinte aşa zic nd negrăite, cum a vorbit dumnezeiescului Pavel (2 Cor. XII, 4)[370] «Căci Cel ce este după fiinţa Sa din veac şi p nă n veac, tuturor nevăzut şi de toţi necuprins, se coboară din nălţimea Sa ca să poată n-căpea ntruc tva (μετρίω) n firea noastră», cum zice Grigorie de Dumnezeu Cuv ntătorul[371]. Atunci cel ce se

De altfel ea este inevitabilă şi n descrierea experienţei persoanei proprii şi a altora. Ştiu că s nt o persoană şi anume o persoană deosebită de celelalte, dar cine poate să descrie persoana mea sau alta n mod exact ? Nu poate fi vorba de o vedere a ei n sens propriu ; dar nu pot contesta evidenţa ei, care echivalează cu un fel de «vedere». O văd n chip nevăzut, o cunosc n chip ne nţeles.

367. Acestea s nt metodele teologiei scolastice, care nu au intrare la Dumnezeu cel mai presus de afirmaţii şi negaţii.

368. Din lumina văzută n chip nevăzut iradiază o autoritate absolută. Ba are n ea ceva ce L face simţit pe Hristos, Domnul şi Stăpânul nostru. Ea se experiază ca lumina Persoanei lui Dumnezeu, sau a lui Hristos. E aşa cum se simte persoana omenească n lumina sau n evidenţa nzestrată ca voinţă, ce iradiază din ea.

369. *Pateric,* Arsenie 42; P.G. 65, 108 A.

370. Sf ntul Simeon Noul Teolog prezintă adeseori n «Imnele dragostei dumnezeieşti» lumina pe care o vede vorbindu i (d. ex. Imnul XVIII, ed. J. Koder, Hymnes, *tome* III, p. 285). Sf ntul Grigorie Palama se resimte de influenţa sf ntului Simeon. In lumina n care vorbeşte e Hristos nsuşi.

371. Cuv. 45, 11 ; P.G. 36, 637 B.

nvredniceşte de acea lumină, adun ndu se n sine, ntoarce mereu n minte, aceeaşi numire pe care au dat o Iudeii p inii cobor te de sus, zic ndu i *mană* (Ieşire XVI, 14, urm.) : Ce e aceasta ? E numele pe care l dau ei luminii aceleia. Tu dacă poţi spune mai mult, spune ! Dar să revenim la cele următoare.

10. Tu zici că aceia ar cugeta bine şi n cazul c nd ar socoti acea lumină nger. Aceia n ar numi nsă niciodată această lumină nger. Căci ei ştiu, fiind nvăţaţi de cuvintele părinţilor, că vederea ngerilor are loc n chip diferit şi potrivit cu cei ce văd. Ea poate avea loc sau n grosimea substanţei (ἐν παΧύτητι ουσία), care cade şi sub simţuri şi nu e cu totul nevăzută nici de cei pătimaşi sau de cei necercaţi ; sau n subţirimea substanţei pe care o poate vedea ntruc tva şi sufletul ; sau n vedere (contemplaţie) adevărată, de care se nvrednicesc numai cei ce văd duhovniceşte prin curăţenie. Tu nsă, nefiind introdus n deosebirea acestor feluri, spui că chiar ngerii ntre ei nu se pot vedea, socotindu i nevăzuţi nu pentru necorporalitatea, ci pentru fiinţa lor ; iar printre r nduri i pui pe văzătorii de Dumnezeu (θεόπτα) n r nd cu asina lui Valaam, fiindcă s a scris şi despre ea că a văzut un nger (Numeri XXII, 25).

11. Mintea iarăşi, o declari văzătoare de Dumnezeu, dacă nu priveşte ca la un alt ipostas, ci pe sine nsăşi, şi n sine, ca ntr un chip propriu, pe Dumnezeu, c nd s a curăţit de patimi şi de neştiinţă. Şi socoteşti că s nt de acord cu tradiţia creştină cei ce zic că văd astfel ca lumină nsăşi fiinţa minţii. Dar aceia ştiu că mintea curăţită şi luminată şi devenită n chip vădit părtaşă de harul lui Dumnezeu se nvredniceşte şi de alte vederi tainice şi mai presus de fire [372], cum am arătat puţin mai

372. Varlaam admitea numai putinţa minţii de a se «vedea», adică de a se cunoaşte pe sine şi, prin analogie cu sine, de a cunoaşte pe Dumnezeu. Sf ntul Grigorie Palama, potrivit ntregii tradiţii răsăritene, socoteşte că prin minte, devenită n stare de curăţie, transparentă, omul vede

sus. Iar dacă se vede şi pe sine, e drept că se vede ca altceva, dar nu priveşte la altceva şi nu vede numai chipul propriu, ci strălucirea lui Dumnezeu ntipărită de har n chipul propriu (ἐμμ ορφωθεῖσαν), strălucire ce ntregeşte puterea minţii de a se depăşi pe sine şi desăv rşeşte unirea cu cele mai nalte şi mai presus de nţelegere. Căci prin ea mintea vede pe Dumnezeu n Duhul mai bine dec t l poate vedea ca om[373]. Iar dacă tu nu cunoşti acestea nu i de mirare, odată ce nici aceia nu s ar minuna mai puţin, dacă ai cunoaşte cele ce se petrec cu ei, tu care nu admiţi nimic mai presus de cunoştinţă.

Potrivit cu aceasta, tu zici că mintea atunci devine văzătoare de Dumnezeu c nd s a curăţit nu numai de patimi, ci şi de neştiinţă. Aceia nsă nu spun nici un cu v nd despre «curăţirea de neştiinţă», pe care o ceri tu. Ci, curăţindu se de patimile cele rele şi depăşind prin rugăciune stăruitoare şi nematerială orice cunoştinţă, se nvrednicesc de vederea lui Dumnezeu ca unii ce nu se lasă amăgiţi de astfel de raţionamente şi nu nceteză de a fi cu luare aminte la ei nşişi, ca unii ce nu aleargă să adune cu s rguinţa raţionamente şi nvăţături şi să afle ce nvaţă fiecare, fie el scit, sau pers, sau egiptean, n scopul acestei curăţiri de neştiinţă. Căci ei ştiu sigur că această neştiinţă

n mod real energia necreată ce iradiază din Dumnezeu. Mai bine zis, ea are evidenţa emoţională, adică «simţirea nţelegătoare» a lucrării, sau a prezenţei lucrătoare a lui Dumnezeu.

373. Pe c nd Varlaam nchidea mintea n vederea ei proprie, Palama vedea n minte strălucirea lui Dumnezeu care a luat chip n ea; se vedea şi pe ea, sau ea nsăşi se vedea şi pe sine, dar tot prin Duhul, nu prin simpla putere naturală a ei; vedea n ea şi strălucirea Iui Dumnezeu ntregind o şi desăv rşind unirea ei cu Dumnezeu. Se vedea n cea mai fericită comuniune. S ar putea spune că mintea care a ajuns la putinţa de a se vedea deplin pe ea nsăşi şi de a fi fericită n această vedere, nu se vede despărţită de Dumnezeu, Cel mai ntregitor partener de comuniune. De fapt, aşa cum omul se cunoaşte cu mult mai bine c nd se vede n comuniune cu altul, la fel, dar nesf rşit mai fericit şi mai deplin se vede pe sine n comuniune cu Dumnezeu.

nu mpiedică vederea lui Dumnezeu[374]. Dacă, precum şi tu nsuţi zici, numai păzirea poruncilor pricinuieşte curăţirea de patimi şi numai ea ne nvredniceşte, potrivit făgăduinţei lui Dumnezeu, de prezenţa, de sălăşluirea şi de arătarea Lui n noi, nu i o greşeală vădită adaosul acestei curăţiri a tale pe care o numeşti curăţire de neştiinţă ? Dar, precum am arătat pe larg n «Cuvintele» de mai nainte, curăţirea de această neştiinţă nseamnă desfiinţarea adevăratei cunoştinţe[375].

12. Dar acum trebuie să revenim la cele ce spune acesta n continuare mpotriva celor ce se liniştesc (a isihaştilor). De fapt d ndu l pe faţă că i b rfeşte, s a arătat totodată limpede că se războieşte cu sine nsuşi, răstur n nd plăsmuirile cugetării sale proprii şi combăt ndu se mai degrabă pe sine dec t pe aceia. Totuşi, fiindcă socoteşte că scrie mpotriva alor noştri, să vedem ce s nt cele ce le scrie ? «Pricina, zice, de la care au pornit prima dată cei acuzaţi e că socotesc fiinţa lui Dumnezeu sau emanaţia din ea lumină sensibilă. Iar părerea aceasta le vine de acolo că au socotit că cele mai multe dintre vederile şi descoperirile pe care le au avut sfinţii n chip tainic n Scriptură s au nt mplat şi s au arătat n lumină şi prin lumină ; şi dovada că aşa nţeleg fiinţa lui Dumnezeu şi din acest motiv este că ţin de virtute văzătoare, (contemplativă) şi de bărbat văzător (contemplativ = θεωρητιχον ἀνδρα) pe acela care se nvredniceşte de astfel de lumini şi petrece n comunicare cu ele.

374. Aici sf ntul Grigorie Palama nţelege prin cunoştinţă, cunoştinţă teoretică, deductivă, sau de la distanţă, a lui Dumnezeu.

375. Consecvent cu părerea că cunoştinţa prin idei e singurul mod de a «vedea» pe Dumnezeu, Varlaam da cea mai mare nsemnătate curăţirii de neştiinţa filozofică. Spre deosebire de el, oamenii duhovniceşti socotesc ca mijloc prin care ajung la vederea lui Dumnezeu, n sensul de trăire n prezenţa şi puterea Lui, curăţirea de patimile rele şi rugăciunea. Prin acestea depăşesc toată cunoştinţa care nu ştie de Dumnezeu dec t deductiv, de la distanţă. Varlaam socoteşte că neştiinţa constă n

Dar cum — o, minunate ! — cel ce ţine de atare pe văzător (contemplativ), socoteşte că fiinţa lui Dumnezeu este o astfel de lumină ? Căci nu a definit nimeni dintre ai noştri pe văzător (contemplativ) ca pe acela ce vede fiinţa lui Dumnezeu. Dacă, aşadar, văzătorul nu vede fiinţa lui Dumnezeu, iar pe de altă parte aceia numesc, după tine, văzător pe acela care vede vreo lumină oarecare, e vădit că aceia nu cred că lumina aceea pe care afirmă că o vede văzătorul e fiinţa lui Dumnezeu. Iată ce uşor se respinge răutatea, care se dăr mă pe sine nsăşi, necruţ ndu se nici pe sine, ci ntorc ndu se mereu mpotriva sa, prin aceea că e totdeauna n contrazicere cu sine.

Aşa au dovedit, fără voia lor, şi bătr nii nvechiţi n răutate, nevinovăţia Susanei. Deşi erau trei, fiind luaţi fiecare separat de nţelepciunea călăuzită de Dumnezeu a băieţandrului Daniil, nu e de mirare că nu s au găsit de acord ntre ei. Cu c t i a ntrecut nsă acesta, care, fiind unul, nu poate să fie de acord nici cu sine singur, măcar că şi a aşezat ntr o ordine, prin cugetare şi prin scris, calomniile sale.

13. Dar nu numai at t. Ci semnul pe care l a dat ndată, de la nceput, mpotriva isihaştilor pentru a i dovedi ca pe cei mai rătăciţi dintre toţi oamenii, arăt ndu se, dimpotrivă, ca dovadă a credinţei lor drepte, şi l a dat mpotriva lui nsuşi. Şi făc nd aceasta, a lăsat să curgă prin cuvintele sale fierea durerii lui din suflet. Iar ceea ce i a pricinuit puternica durere şi i a dezlănţuit furia

ignorarea cunoaşterii filozofice, deductive a lui Dumnezeu şi cerea curăţirea de ea. Palama, dimpotrivă, consideră că pierderea acestei neştiinţe nseamnă pierderea adevăratei cunoştinţe de Dumnezeu. Acesta era punctul central n care s a ciocnit, prin Varlaam şi Palama, scolastica de cur nd constituită cu tradiţia duhovnicească răsăriteană, păstrată aici din timpurile apostolice, tradiţie care, fără a refuza o cunoaştere a lui Dumnezeu prin natură, afirmă că există mai presus de ea o cunoaştere a lui Dumnezeu prin experienţă directă, iar de aceasta se mpărtăşesc cei cu inima curăţită de patimi.

mpotriva acestor bărbaţi, se pare că e faptul că n au găsit de bine să l numească văzător nici pe el, nici pe altul dintre cei ce se ocupă viaţa ntreagă cu nvăţăturile elinilor, dar de loc cu rugăciunea, cu c ntarea, cu nfr - narea de la patimi şi cu lucrarea virtuţilor.

Înfuriat, aşadar, n felul acesta şi pentru motivul acesta, ascunde n cutele ad nci ale inimii patima sa şi se apropie de cei simpli, amăgindu i, aşa cum a făcut odinioară şarpele cu Eva. Făc nd aşa, află mai nt i de la unii anumite predanii de ale părinţilor, pe care le str mbă apoi cu rea voinţă. Dar fiindcă aceia nu l ascultă, ci urmează mai mult celui ce s a făcut pentru noi noul Adam, dec t celui vechi, porneşte nt i mpotriva lor şi prin ei mpotriva tuturor celor care mbrăţişează liniştea. Ba nu lasă neos ndiţi nici pe cei dinainte de noi, nici pe cei declaraţi de Biserică sfinţi ; ba mpotriva acelora e şi mai pornit, deoarece au lăsat şi n scris cele ce dau mărturia cea mai hotăr tă mpotriva ideilor lui. Iar ca să fie şi crezute calomniile sale mpotriva acelora cu care a petrecut sub motiv de a nvăţa de la ei, şi prin aceea şi mpotriva altora, a arătat n scris nvăţăturile ce i au fost predate lui de aceia, mai nainte, zice, de a le fi scărmănat cu de amănuntul m inile lui, ca să le dovedească neadevărate. Pe acestea ni le a arătat atunci şi nouă.

Dar n acestea nu era nici o t lcuire sau amintire a descoperirilor profetice. Iar despre fiinţa lui Dumnezeu, de asemenea, nici un cuv nt. Numai că nu cel mult nvăţat se apropie de Dumnezeu, ci acela care s a curăţit prin virtute de patimi şi s a lipit, prin rugăciune stăruitoare şi curată, de Dumnezeu, ajung nd prin ele la deplina ncredinţare şi la gustarea bunătăţilor viitoare, ncredinţare şi gustare pe care, cinstind o cu numiri, după putinţă mai dumnezeieşti, au numit o arvună tainică[376]. Dar acesta

376. Palama precizează că curăţirea de adevărata neştiinţă de Dumnezeu este cea obişnuită prin dob ndirea virtuţilor. Dimpotrivă, cunoştinţa speculativă la care se ajunge prin filozofie nu e cunoştinţa cea mai pro

nu s a mulţumit cu viclenia născocită mpotriva acelora, anume cu afirmarea că aceia declară că nu ştiinţele, ci dumnezeiasca Scriptură e cu totul fără folos şi că socotesc rea cunoştinţa lucrurilor, iar patimile — drept diavoli uniţi substanţial cu sufletul şi alte de felul acesta[377]. Ci a adăugat şi cele despre fiinţa lui Dumnezeu. Dar apu c ndu se să plăsmuiască şi această calomnie mpotriva acelor bărbaţi, s a g ndit cum să nfăţişeze ca vrednică de crezare această cumplită născocire a calomniei sale. Şi atunci s a folosit de descoperirile prin lumină ale proorocilor şi de pretinsele contraziceri ce rezultă din ele, contraziceri pe care nimeni nu le a mai afirmat dec t acest duşman al descoperirilor proorocilor. Fără ndoială, faptul că n aceste afirmări se războieşte cu sine nu ne interesează. Să l lăsăm să se lovească şi să se taie singur.

prie a lui Dumnezeu, deoarece produc nd n noi m ndria, lipsa smereniei, nu ne lasă să vedem cu adevărat realitatea noastră şi a lui Dumnezeu. Cei ce se curăţesc au o vedere a lui Dumnezeu care e o arvună a vederii depline din viaţa viitoare. In vederea aceasta este o certitudine a prezenţei lui Dumnezeu (πληροφορία). Isihaştii trăiau n certitudinea prezenţei lui Dumnezeu, nu ntr o speculaţie despre El. In scrierile pe care Varlaam le primise de la ei se vorbea numai despre această ncredinţare (certitudine) şi despre faptul că la ea se ajunge prin curăţire de patimi şi prin rugăciune prelungită, nu despre vederea fiinţei lui Dumnezeu, cum i acuza Varlaam. S ar părea că e vorba de scrierile sf ntului Grigorie Sinaitul.

377. Lucrurile acestea erau afirmate de bogomilii numiţi atunci masalieni, nume uzitat pentru un fel de curent asemănător din sec. IV—V. Printre monahii isihaşti se ascundeau şi unii care interpretau n sens ma salian sau bogomilic textele ascetice mai noi alcătuite n spiritul textelor lui Macarie cel Mare şi n general scrierile ascetice care recomandau lupta cu demonii şi afirmau la capătul curăţirii de patimi o «vedere» a luminii dumnezeieşti; le interpretau n sensul că lumina aceea e fiinţa lui Dumnezeu şi că demonii s nt uniţi substanţial cu sufletul. Ba unii repe t nd continuu numai rugăciunea «Tatăl nostru» socoteau de prisos chiar citirea Sfintei Scripturi (Jean Meyendorff, op. c/f., p. 23—24). Varlaam, ştiind de această interpretare bogomilică, a pus o cu ştiinţă sau fără ştiinţă pe seama isihaştilor. Pe el l mpingea nsă la atribuirea acestei interpretări bogomilice a textelor ascetice pe seama isihaştilor, concepţia lui scolastică contrară oricărei «vederi» sau «simţiri» a lui Dumnezeu.

14. Dar după lupta aceasta prin calomnii, porneşte la o alta, silindu se să arate că singură cunoştinţa despre făpturi e lumina ce poate fi văzută cu mintea[378]. De aici ar urma că tot cel ce nu se ocupă cu nvăţătura despre natură a lui Aristotel, cu teologia lui Platon şi cu astrologia lui Ptolomeu e ntunecat şi necurat. De aceea se năpusteşte cu ocări şi cu numiri ur te asupra celor ce nu propovăduiesc numai luminarea prin idei. Şi zice literar : «Dar cei cu inspirările aerului (εἰσπανόα) spun că s nt două luminile arătate de Dumnezeu minţii celor evla vioşi : una a cunoştinţei şi alta subsistentă n ipostas (ενυπόσαο),care se arată n chip deosebit celor ce ajung mai departe n inspirări»[379].

Să vedem cine s nt aceia pe care i batjocoreşte cu astfel de numiri, ca pe nişte rătăciţi. Căci din arătarea acestora se va dovedi n acelaşi timp că există pe l ngă cunoştinţă şi o lumină cu mult mai naltă şi mai dumnezeiască dec t aceea, lumină care se descoperă numai celor ce văd prin Duhul ; şi anume nu numai celor ce vieţuiesc azi, ci şi tuturor sfinţilor din toate timpurile. Iar faptul că acesta nvinovăţeşte nu numai pe cutare sau cutare dintre noi, ci pe toţi de a valma care mbrăţişează sfinţita viaţă a liniştirii, ni l arată limpede ca pe acela care, după ce a str mbat şi calomniat sofistic predania scrisă ce ne vine de la părinţi şi e lăudată de cei ce au naintat n virtute şi de bărbaţii dumnezeieşti ridicaţi mai nainte dintre noi (predanie care şi a dovedit prin experienţă folosul pentru cei ncepători), merge mai departe

378. Aceasta e nvăţătura scolastică pe care o opunea Varlaam tradiţiei duhovniceşti a creştinismului de la nceput: nu există nici o lumină dumnezeiască ce vine n suflet; singura lumină de care are parte mintea e cunoaşterea deductivă a lui Dumnezeu prin creaturi.

379. Isihaştii nu contestau că există şi o lumină a cunoaşterii naturale a făpturilor. Dar, pe baza ntregii tradiţii răsăritene, recunoşteau şi o lumină venită nemijlocit n minte de la Dumnezeu.

şi le dă tuturor un nume dedus din ea, iar cuv ntul acela e folosit pentru calomnierea tuturor ndeobşte[380].

15. Dar, deoarece s a nt mplat şi multora din sfinţii veneraţi de noi din vechime să afle şi să nveţe pe alţii din experienţă despre lumina harului, vom da şi noi, n acord cu poruncile evanghelice, ca mărturie, acelea dintre cuvintele părinţilor, care cuprind şi mărturia celor necitaţi, aşa cum ne arată şi Scriptura. Folosind acelaşi mod şi aici, vom da acele cuvinte ale părinţilor, despre care cel ce le spune afirmă că s au scris de către toţi ceilalţi.

Zice, aşadar, Isaac, tălmăcitorul credincios şi sigur al acestor lucruri : «Doi ochi sufleteşti am dob ndit, cum zic părinţii». Ai auzit că toţi părinţii spun aceasta ? «Doi ochi sufleteşti, zic aşadar aceia, că avem. Dar nu ntrebuinţăm la fel vederea lor ; cu unul vedem cele ascunse n firi, adică puterea şi nţelepciunea lui Dumnezeu şi pronia Lui cu privire la noi, nţeleasă din măreţia guvernării Sale ; cu celălalt privim slava sfintei Lui firi, c nd binevoieşte Dumnezeu să ne introducă n tainele duhovniceşti»[381]. Întruc t s nt ochi, aşadar, ceea ce văd e lumină ; iar ntruc t nu ntrebuinţăm la fel vederea lor, există o ndoită vedere a luminii : printr un ochi vedem altă lumină dec t cea pe care o vede celălalt ochi. Iar ce este fiecare din acestea două ne a arătat nsuşi dumnezeiescul Isaac. Pe una a numit o nţelegerea puterii, a nţelepciunii şi a proniei lui Dumnezeu, scurt zic nd, cunoaşterea Creatorului, dob ndită din creaturi ; pe a doua a numit o vederea nu a firii dumnezeieşti, ca să nu aibă de ce se lega b rfitorii, ci a slavei firii Lui, pe care a dat o Domnul nvăţăceilor Săi şi prin ei tuturor celor ce cred

380. Varlaam, interpret nd n sens bogomilic sau masalian, tradiţia duhovnicească răsăriteană, a numit pe toţi monahii care practicau această tradiţie, masaliani, calomniindu i pe toţi. Căci cele trei tratate dint i ale lui mpotriva acestora le a ntitulat, n redactarea a doua : «Contra Ma salianilor».

381. Cuv. 72, ed. Teotochi, p. 281.

n El şi şi dovedesc credinţa prin fapte. Pe aceasta a voit s o vadă şi aceştia : «Voiesc, zice către Tatăl, să vadă aceştia slava Mea, pe care Mi ai dat o Mie, pentru că M ai iubit pe Mine mai nainte de ntemeierea lumii» (Ioan XVII, 24) ; sau : «Slăveşte Mă pe Mine, Tată, la Tine, cu slava pe care am avut o la Tine mai nainte de a fi lumea» (Ioan XVII, 5). Aşadar, a dat şi firii omeneşti slava dumnezeirii, dar nu firea. Altceva este, aşadar, natura lui Dumnezeu şi altceva slava Lui, deşi s nt nedespărţite ntre ele[382].

Dar, cu toate că slava e altceva dec t natura dumnezeiască, totuşi nu poate fi numărată ntre cele de sub timp. Căci ea nu este ceva, dar n sens de depăşire a tot ce este (οὔχ οδσα καθ'ὑπεροΧὴν). Pe de altă parte, nsăşi natura dumnezeiască există, dar n chip negrăit[383]. Şi n a dat numai ţăr nii unită cu El după ipostas această slavă care e mai presus de toate cele ce s nt (de creaturi), ci şi nvăţăceilor : «Slava pe care Mi ai dat o Mie, Părinte, am dat o lor ; ca să fie una precum şi Noi una s ntem ; Eu ntru ei şi Tu ntru Mine, ca să fie n chip desăv rşit una» (Ioan XVII, 22)[384]. Ba a voit s o şi vadă aceia. Aceasta este slava prin care primim noi şi vedem propriu zis pe Dumnezeu.

382. Sf ntul Grigorie Palama a ajuns aici la o exprimare mai clară a deosebirii dintre natura dumnezeiască şi slava, sau lumina ei, pe care o văzuse şi n «Cuv ntul al treilea al celor dint i» (Vezi la : Pr. D. Stăni loae, *Via a i nvă ătura sf ntului Grigorie Palama,* p. XXXIV). Prin aceasta respingea at t erezia masaliană, care afirma o vedere a naturii dumnezeieşti, c t şi raţionalismul scolastic al lui Varlaam, care nu recunoştea lui Dumnezeu nici o putinţă de a intra n legătură nemijlocită cu fiinţa umană.

383. Chiar nici slava dumnezeiască nu poate primi atributul de «este» (ουσα), ntruc t de la sf ntul Maxim Mărturisitorul acest atribut se acorda făpturilor. Dumnezeu e numit «Cel ce este n chip existent» (ὁ ὀντω ὠν). Se poate, deci, spune că slava «nu este», n sensul că depăşeşte «existenţa» (οὔχ οδσα, χαθ' ὑπερΌΧὴν).

384. Credincioşii, primind slava Tatălui şi a Fiului, se fac una ntre ei şi cu Persoanele dumnezeieşti, cum s nt Acestea nsele una. Deci prin

16. Cum primim şi vedem, aşadar, această slavă a naturii dumnezeieşti ? Oare cercet nd raţiunile lucrurilor şi obţin nd prin ele cunoştinţa puterii, a nţelepciunii şi a providenţei lui Dumnezeu ? Dar alt ochi al sufletului vede acestea, căruia nu i se arată lumina dumnezeiască, sau «slava firii Lui», după spusa de mai sus a sf ntului Isaac şi a tuturor celorlalţi părinţi. Deci altă lumină este aceasta dec t cea al cărui nume este cunoştinţa. Dar atunci nu tot cel ce are cunoştinţa lucrurilor, sau vede prin ea, are pe Dumnezeu sălăşluind n sine. Acela are doar cunoştinţa făpturilor, iar din ea deduce prin asemănare pe Dumnezeu. Cel care are nsă şi vede negrăit acea lumină, nu L mai deduce prin asemănare (οὔχ ἐτ 'ἐκ το5 εἰκότω), ci cunoaşte şi are n sine pe Dumnezeu printr o vedere adevărată şi mai presus de toate făpturile. Căci Acela nu se desparte niciodată de slava Lui veşnică [385].

Dar să nu ne pierdem fr nele, făc ndu ne neascultători pentru prisosinţa cov rşitoare a binefacerii. Ci, cre z nd Celui care a luat natura noastră şi ne a dăruit slava naturii Lui, să cercetăm cum se dob ndeşte aceasta şi cum o poate vedea cineva ? Deci cum ? Prin păzirea poruncilor. Căci celui ce le păzeşte pe acestea, Domnul i a făgăduit arătarea Sa, pe care n continuare o numeşte şi sălăş luirea Sa şi a Tatălui. Căci zice : «De Mă iubeşte cineva, va păzi cuv ntul Meu şi Tatăl Meu l va iubi pe el şi la el

slava aceea se dăruiesc n comun nsuşi Tatăl şi Însuşi Fiul ca Persoane. Nu e vorba, deci, de o «emanaţie» (επιρροή) subţiată dintr o substanţă mai densă n sensul neoplatonic, cum e acuzată de teologia tomistă mai nouă nvăţătura exprimată de sf ntul Grigorie Palama. Slava sau lumina e modul de intrare a unei Persoane dumnezeieşti n legătură cu persoanele omeneşti care se deschid prin credinţă, aşa cum ceva analog se nt mplă ntre persoanele omeneşti.

385. Această legătură interpersonală nu o nţelegea teologia scolastică. Socotind că Dumnezeu poate fi doar g ndit deductiv, il transforma ntr o substanţă obiect, transcendentă şi neliberă, fără iniţiativă. Era o mentalitate care nlocuia comuniunea cu Dumnezeu printr o filozofie, printr o g ndire asupra Lui.

vom veni şi lăcaş la el Ne vom face şi Eu Mă voi arăta lui» (Ioan XIV, 23).

E limpede că prin cuv ntul Său nţelege poruncile Sale ; doar puţin mai sus, n loc de cuv nt a zis porunci : «Cela ce are poruncile Mele şi le păzeşte pe ele, acela este care Mă iubeşte» (Ioan XIV, 21).

17. Deci şi de aici se arată, chiar din cuvintele şi dogmele filozofului nostru, că această vedere a lui Dumnezeu nu e c tuşi de puţin cunoştinţă, chiar dacă acela ar vrea orice mai bucuros dec t aceasta[386]. Trebuie să precizăm nsă că noi spunem că această vedere nu e cunoştinţă n sens de depăşire, cum spunem şi de Dumnezeu că nu este, n sensul depăşirii celor ce s nt (μη ὀντα, χα! γάρ υπέρ τά ὀντα)[387]. De altfel, chiar din cuvintele filozofului se arată fără voia lui, că lumina aceasta dumnezeiască e altceva dec t cunoştinţa. El spune că «păzirea poruncilor nu poate alunga din suflet ntunericul neştin ţei ; aceasta o pot face numai nvăţătura şi studiul stăruitor. Iar ceea ce nu alungă neştiinţa nu poate procura nici c nd cunoştinţa». Dar tocmai ceea ce, după el, nu procură cunoştinţa procură, după cuvintele Domnului, vederea aceasta. Prin urmare vederea aceasta nu e cunoştinţă. Ba nu numai că nu trebuie să o socotim şi s o numim pe aceasta cunoştinţă, dar nici măcar cunoscută, dec t doar prin abuz, av nd numai numele comun. Sau trebuie să o numim mai mult dec t pe cealaltă cunoştinţă n sens propriu, dar prin depăşire. Aşadar, nu numai că nu trebuie socotită aceasta cunoştinţă, dar trebuie socotită cu mult mai presus de orice cunoştinţă şi de orice

386. «Vederea» lui Dumnezeu la care ajunge cel ce păzeşte poruncile Lui ca ale unei Persoane e altceva dec t cunoştinţa teoretică a Lui, chiar dacă Varlaam nu o admitea pe aceasta cu nici un preţ.

387. Dar «vederea» aceasta nu e cunoştinţă, nu pentru că ar fi mai prejos de cunoştinţă, sau pentru că ar fi pur şi simplu o lipsă a cunoştinţei, ci pentru că depăşeşte cunoştinţa (ὁπερ τὴν γνώσιν). Căci cunoştinţa se referă la cele ce s nt, adică la creaturi. Dar Dumnezeu e mai presus de cele ce s nt, sau de creaturi.

vedere prin cunoştinţă[388]. Aceasta, pentru că nimic nu e mai presus de sălăşluirea şi de arătarea lui Dumnezeu n noi, nici egal, nici apropiat de ea, iar pe de altă parte, noi ştim că mplinirea poruncilor lui Dumnezeu procură şi cunoştinţă şi ncă adevărata cunoştinţă[389]. Căci doar prin ea singură vine sănătatea sufletului. Dar cum ar fi sănătos un suflet raţional a cărui putere de cunoaştere ar fi bolnavă ?[390]. Deci poruncile lui Dumnezeu procură şi cunoştinţă. Dar nu numai cunoştinţă, ci şi ndumne zeire[391]. Iar aceasta o dob ndim[392], primind şi văz nd n noi slava lui Dumnezeu, n Duh, c nd va binevoi Dumne

388. Faptul că nu e cunoştinţă, dar n sens de depăşire, nu nseamnă că nu poate fi socotită cunoştinţă, ci trebuie socotită cunoştinţă.

389. Sf ntul Grigorie Palama, ca toţi părinţii răsăriteni, nu e mpotriva cunoaşterii lui Dumnezeu din natură, dar ştie de o alta, mai naltă, prin vedere, care o include pe prima. «Vederea» lui Dumnezeu nu e cunoştinţa lui Dumnezeu prin făpturi, sau prin cele ce s nt, pentru că cei ce văd pe Dumnezeu nemijlocit, Îl văd pe Cel ce nici El nu este, şi aceasta pentru că depăşeşte cele ce s nt, adică făpturile.

390. «Vederea» lui Dumnezeu e nesf rşit mai bogată dec t cunoştinţa, sau satisface nesf rşit mai mult toate trebuinţele sufletului de intrare n legătură cu realitatea lui Dumnezeu, pentru că puterile sufletului s nt tămăduite prin mplinirea poruncilor lui Dumnezeu. Această mplinire este condiţia intrării n relaţia personală cu Dumnezeu, iar această relaţie mplineşte toate trebuinţele sufletului după o comuniune desăv rşită. In acest sens, ele contribuie la vindecarea sufletului. Încă prin mplinirea poruncilor, sufletul nostru a acceptat dialogul pozitiv cu Dumnezeu, răs punz nd la apelul de iubire al lui Dumnezeu. Acest răspuns al nostru, aduce o nouă manifestare de iubire a lui Dumnezeu. Şi aşa se realizează dialogul dătător de sănătate şi de viaţă, dătător de sens, de raţionalitate pentru viaţa sufletului. Deschiz ndu se lui Dumnezeu prin mplinirea poruncilor Lui, Dumnezeu nu numai că e auzit sau văzut de suflet, ca vor bindu i din afară, ci Dumnezeu Se şi sălăşluieşte n el. Un Dumnezeu care dă porunci e un Dumnezeu personal şi l ia pe credincios n serios ca persoană.

391. Tocmai pentru că mplinirea poruncilor nseamnă o naintare ntr o comuniune personală ntre credincios şi Dumnezeu, această mplinire aduce nu numai o cunoştinţă superioară celei teoretice, ci şi indumnezeirea lui.

392. Îndumnezeirea aceasta av nd loc odată cu sălăşluirea lui Dumnezeu n credincios, ea se reflectă ca slava lui Dumnezeu din credincios.

zeu să ne introducă n tainele Sale, cum spune sf ntul amintit.

18. Fiindcă acela a spus că toţi părinţii dinainte de el zic aceasta, vom lăsa şi noi pe cei de după el şi vom n-făţişa numai pe c ţiva dinainte de el, ca să vedem ce spun ei că este slava lui Dumnezeu, văzută numai de cei cer-caţi, n chip tainic şi negrăit. Mai nainte de toţi să i vedem pe martorii oculari şi apostolii singurului nostru Părinte, Iisus Hristos, prin care se numeşte orice părin ţime (πατρία), n plinirea sfintei Biserici (Efes. III, 15)[393]. Iar nainte de apostoli pe corifeul lor, Petru, care zice : «Nu urm nd basmelor celor meşteşugite, v am făcut vouă cunoscută puterea şi venirea Domnului nostru Iisus Hristos, ci ca unii ce am fost făcuţi văzători ai slavei Aceluia» (2 Petru I, 16). Care slavă a Domnului a văzut o acela, să ne spună alt apostol, care zice : «Trezindu se Petru şi cei ce erau cu d nsul, au văzut slava lui Hristos» (Luca IX, 32). Iar cum era slava aceea, să vină iarăşi alt evanghelist şi să mărturisească : «Şi a strălucit, zice, faţa Lui ca soarele, iar hainele Lui s au făcut albe ca lumina» (Matei XVII, 2).

Prin aceasta le a arătat că El este Dumnezeu, «Cel ce se mbracă cu lumina ca şi cu o haină» (Ps. CIII, 2), cum spune psalmul. De aceea şi Petru, după ce a spus că a văzut « n muntele cel sf nt» slava lui Hristos, lumina care, deşi sună străin la spus, a luminat şi auzurile — a văzut doar acolo şi un nor luminos din care se auzeau cuvinte[394] — după ce a văzut aşadar această slavă a lui

Odată cu ea Dumnezeu descoperă credinciosului tainele Sale. Căci slava nu e goală de conţinut, ci e bogăţia realităţii iubitoare a Lui.

393. Părintele este cel de la care ne vine viaţa şi o moştenire. In nţelesul acesta părinţii succesivi pe care i avem n Biserică au primit această calitate de la Cel dint i Părinte, Iisus Hristos, de la care avem toată nvăţătura şi viaţa.

394. In accentul pus pe faptul că lumina dumnezeiască văzută vor-beşte, sf ntul Grigorie Palama se resimte de influenţa sf ntului Simeon

Hristos, zice : «Şi avem mai ntărit cuv ntul proorocesc» (2 Petru I, 19). Care cuv nt proorocesc l aveţi mai ntărit, fiind nvăţaţi de vederea luminii, o, văzători de Dumnezeu ? Care altul, dec t că Dumnezeu «Se mbracă cu lumina ca şi cu o haină». «La acest cuv nt proorocesc, zice, bine faceţi de luaţi aminte, ca la o lumină ce străluceşte n loc ntunecos, p nă ce se va lumina de ziuă» (2 Petru I, 19). Care zi ? Desigur cea care a luminat pe Tabor. «Şi p nă ce va răsări luceafărul» (2 Petru I, 19). Care luceafăr ? Fără ndoială Acela care l a luminat pe el acolo mpreună cu Iacob şi cu Ioan. P nă ce va străluci luceafărul acesta, unde ? «In inimile voastre» (2 Petru I, 19). Vezi că lumina aceasta se arată acum n inimile credincioşilor şi ale celor desăv rşiţi ? Şi vezi c t de mult depăşeşte ea lumina cunoştinţei ? Nu numai pe cea din nvăţăturile eline, căci aceea nici nu e vrednică de numele de lumină, fiind mincinoasă sau amestecată cu minciună şi mai apropiată de ntuneric dec t de lumină ; nu numai pe aceea, aşadar, ci şi pe cea din dumnezeieştile Scripturi[395]. Lumina aceasta se deosebeşte at t de mult de lumina cunoştinţei nc t lumina cunoştinţei se aseamănă unui sfeşnic ce luminează n loc ntunecos, iar lumina aceasta tainică se aseamănă cu luminătorul ce luminează ziua, adică cu soarele.

Noul Teolog ,· pe de altă parte aceasta evidenţiază caracterul personal al luminii, sau nsuşirea ei de a manifesta Persoana lui Hristos. În lumină vorbeşte Hristos nsuşi.

395. Chiar cunoştinţa din Scripturi, ntruc t numai vorbeşte despre Hristos, nu ni L arată, e mai prejos de «vederea» n realitate a Persoanei Sale, adică de trăirea prezenţei Lui n noi. Poate această afirmare, l a făcut pe Varlaam să afirme că isihaştii dispreţuiesc Scriptura pun nd o mai prejos de trăirea subiectivă a Iui Hristos. Dar Hristos cel trăit a fost cunoscut nt i şi e verificat prin Scripturi. Scriptura şi trăirea lui Hristos trebuie să meargă mpreună. Nici citirea Scripturii fără trăirea lui Hristos nu produce viaţă, nici trăirea lui Hristos fără cunoaşterea lui din Scriptură nu e posibilă.

19. «Dar cum se poate compara, zice, această lumină cu soarele văzut cu simţurile, dacă e dumnezeiască ?» Tu, cel mai speculativ dintre toţi, nu ştii aceasta şi nu poţi nţelege că se spune ca printr o pildă, nu comparativ, că Dumnezeu luminează ca soarele sau mai presus de soare ?[396]. Chiar c nd ar străluci n cursul zilei un al doilea luminător de acelaşi fel cu soarele, lumina zilei făc ndu se ndoită, fiecare dintre cei doi sori, strălucind n at ta lumină, s ar arăta mai strălucitor. Deci cel ce ar lumina atunci, chiar dacă ar lumina ca soarele, ntruc t ar cov rşi lumina soarelui, n ar mai lumina ca soarele, ci mai presus de soare. Astfel chiar dacă am vorbi despre El, folosind comparaţia asemănării, n ar fi egal. Dar ntruc t l comparăm numai prin pildă, e vădit că nu va avea nici o asemănare de aceeaşi cinste. Dar noi am dovedit, pe c t ne a stat n putinţă, n «Cuv ntul nostru despre luminarea dumnezeiască şi fericirea cea sf ntă», că lumina ce s a arătat pe Tabor celor aleşi dintre ucenicii Domnului nu e nici sensibilă, nici inteligibilă n sens propriu.

20. Mai spun cei ce luptă mpotriva acestei lumini şi luminări că toate luminile arătate de Dumnezeu sfinţilor s nt plăsmuiri simbolice şi ghicituri ale unor lucruri nemateriale şi inteligibile, arătate din iconomie şi prin plăsmuire potrivit cu mprejurările de fiecare dată. Ca să dovedească aceasta, spun minciuni despre Dionisie Areopagitul, nfăţiş ndu l ca fiind de acord cu ei, deşi acela declară limpede că lumina care a nconjurat pe nvăţăcei la dumnezeiasca schimbare la faţă ne va lumina n veacul viitor n chip ne ncetat şi fără sf rşit cu raze atotstrălucitoare, ca pe unii ce vom fi atunci, potrivit fă

396. Altceva e comparaţia şi altceva pilda. Comparaţia prezintă acelaşi lucru pe două trepte, una mai potenţată sau mai puţin potenţată dec t alta ; sau prezintă unele asemănări şi deosebiri ntre două lucruri din acelaşi plan. Pilda e o imagine sensibilă a unei realităţi nesensibile.

găduinţei, pururea cu Domnul[397]. Cum de nu va nceta lumina aceasta atotstrălucitoare şi dumnezeiască, pururea şi cu adevărat existentă şi neschimbătoare ? Odată ce se ştie că toate simboalele şi ghiciturile, plăsmuite, potrivit cu anumite mprejurări, se ivesc şi dispar, şi acum s nt, acum nu mai s nt, mai bine zis apar c teodată dar nu există aproape niciodată n sens propriu, cum nu va n-ceta lumina aceea atotstrălucitoare şi atotdumnezeiască, să fie pururea şi n sens propriu şi neschimbat ? Sau vom declara soarele care e de fapt cel mai strălucitor n lumea supusă simţurilor, dar care a nceput prin schimbare şi e supus multor schimbări n fiecare an şi e mpiedicat de multe corpuri ca să le pătrundă şi care acum se eclipsează, acum se ascunde, ba uneori se supune şi poruncilor sfinţilor, fiind silit din pricina aceasta să şi ntrerupă mişcarea şi să revină la ea vom declara oare acest soare şi lumina lui, existent şi subsistent, iar lumina aceea «la care nu este schimbare sau umbră de mutare» (Iacob I, 17), strălucirea trupului părtaş de Dumnezeu, a trupului bogat n slava dumnezeirii şi transmiţător al ei, lumina aceea care e frumuseţea veacului viitor şi ne-trecător, o vom declara simbol şi plăsmuire şi nesubsis tenţă ? Nu, at ta timp c t vom fi iubitorii acelei lumini.

21. Această lumină, Grigorie Cuv ntătorul de Dumnezeu şi Ioan Gură de Aur şi Vasile cel Mare o numesc limpede dumnezeire. «Lumina aceea, zic, este dumnezeirea ce s a arătat pe munte nvăţăceilor»[398]. Sau: «Domnul s a arătat mai strălucitor ca Sine, c nd dumnezeirea şi a arătat razele ei»[399]. Sau : «Puterea aceasta se arăta, strălucind celor curaţi la inimă prin trupul cel nchinat, ca printr o lampă de sticlă»[400]. Deci nu era numai a trupului slava aceasta, ci a firii dumnezeieşti, care unită

397. *Despre numirile dumnezeie ti* I, 4 ; P. G., 3, 592 BC.

398. Sf ntul Grigorie Teologul, Cuv nt 40, 6 ; P.G. 36, 365 A.

399. Sf ntul Ioan Gură de Aur, *Ep. 1 către Teodor* II ; P.G. 47, 292.

400. Text neidentificat.

ntr Unul din sfintele Ipostasuri ale ei, cu acel trup n-chinat, şi a vărsat n el toată slava şi toată strălucirea ei dumnezeiască[401]. De aceea o numeşte Macarie cel Mare slava Duhului[402]. Cum se poate spune deci că dumnezeirea, strălucirea şi slava acelei firi mai presus de fiinţă[403], acum este, acum nu este, venind şi trec nd, apăr nd şi dispăr nd, nu ascunz ndu se de cei nevrednici, ci trec nd n nefiinţă, ca fantomele, simboalele şi ghiciturile şi c te se mai spun de către aceşti ndrăzneţi, care nfăţişează şi pe aceia care li se mpotrivesc, ca fiind de acord cu ei ? Înţeleg pe dumnezeiescul Dionisie şi pe Maxim şi fac aceasta neobserv nd că nţeleptul n cele dumnezeieşti Maxim a numit lumina de la Schimbarea la faţă a Domnului «simbol al teologiei» (al dumnezeirii) n sensul că ni se mpărtăşeşte pe măsura noastră, dar că ea ne n-dreaptă spre ceva si mai nalt, (αναλογικώ και ἀναγωγικῶζ)[404].

401. Nu o parte din slava firii dumnezeieşti a Cuv ntului s a sălăşluit n trupul Lui, ci toată. Căci El s a făcut ntreg ipostasul firii omeneşti, după cum El poartă totodată şi toată firea dumnezeiască. De sigur că El şi o acoperea prin smerenia cobor rii. Iar noi n o putem primi toată nici deodată, nici treptat. De observat iarăşi că slava sau lumina iradiază n concret din Persoana dumnezeiască, iar nouă ni s a făcut accesibilă prin Persoana Cuv ntului făcut om. In orice persoană e un tezaur nesecat de viaţă şi de lumină, prin legătura n care stă cu Dumnezeu, potrivit firii ei. Dar tezaurul nesf rşit de viaţă şi de lumină al dumnezeirii e trăit n-treg şi nemijlocit de Hristos nu numai ca Dumnezeu, ci şi ca om. Iar noi simţim acest tezaur ntreg n Hristos, chiar dacă din alt punct de vedere nu ni se comunică ntreg. Il trăim ca ntreg n El, c nd s ntem n legătură cu El, dar nu devenit ntreg al nostru.

402. *Despre iubire* 21 ; P.G., 34, 925 C.

403. ,,Τὴ ὑπερονσιότητο εκείνη ». Termenul e luat de la Dionisie Areo pagitul.

404. Sf ntul Maxim Mărturisitorul *Ambigua;* P.G. 91. 1160, 1125 A. La sfinţii părinţi termenul «analogic» nu avea sensul scolastic de mai t rziu de cunoaştere «prin analogie» cu cele create, ci sensul de cunoaştere şi primire a lui Dumnezeu «pe măsura» celui ce Îl cunoaşte şi Îl primeşte. Iar sensul «anagogic» e opus la părinţi, pe de o parte, sensului literal al cuv ntului (Scripturii), pe de alta celui alegoric. Pe c nd alegoria se foloseşte de ceva ce n a fost sau nu este, pentru a indica un nţeles dumne

22. Cum toate cele ce subzistă şi se produc se numesc n teologia analogică şi anagogică, n mod comun simboale, sf ntul Maxim a putut numi şi el aici acea lumină simbol[405]. De aceea a şi intitulat acele cuvinte «contemplaţie» (θεωρία)[406], precum şi Grigorie supranumit Teologul, a numit «contemplaţie» pomul cunoştinţei binelui şi răului[407]. Sf ntul Maxim a declarat acea lumină simbol al dumnezeirii pentru contemplarea lui care privea la cele mai nalte. Dar pentru aceasta ea n a fost pentru el plăsmuire şi simbol inconsistent. Căci şi pe Moise şi pe Ilie i declară dumnezeiescul Maxim «simboale», pe unul al judecăţii şi pe celălalt al providenţei[408]. A făcut aceasta oare pentru că nu erau ei prezenţi cu adevărat, ci au fost plăsmuiţi şi ei n chip simbolic ? Dar Petru ? Oare nu e simbol al credinţei celui ce vrea să l contemple, urc ndu l la un nţeles mai nalt? Sau nu e Iacob simbol al nădejdii şi Ioan al iubirii ? Şi nsuşi muntele pe care urc ndu l Hristos, «se arată, cum zice acelaşi Maxim, celor ce L pot urma, n chipul lui Dumnezeu, n Care a fost nainte de a fi lumea», nu este şi el simbol al urcuşului prin toată virtutea ?

Vezi ce a fost lumina ce a nconjurat pe ucenici acolo ? In această lumină văz ndu L fruntaşii apostolilor

zeiesc, interpretarea anagogică vede n ceva ce există real un sens mai nalt. Deci sf ntul Maxim a numit Schimbarea la faţă «simbol al dumnezeirii» n sensul că prin ea se mpărtăşea dumnezeirea «pe măsura» ucenicilor prezenţi şi că ea trimitea la ceva şi mai nalt dec t ea, adică la fiinţa dumnezeiască.

405. Toate cele existente s nt şi se numesc «simboale» n teologia analogică şi anagogică, adică n aceea care arată legătura lor cu conţinutul dumnezeiesc mai nalt, care ni se mpărtăşeşte pe măsura sporirii noastre. De aceea a putut numi şi sf ntul Maxim lumina de pe Tabor «simbol».

406. Cele mai multe explicări ale sf ntului Maxim din *«Ambigua»* s nt numite «contemplaţii», pentru că găseşte n diferite tipuri din Scriptură sau din natură un nţeles mai nalt, anagogic.

407. *Cuv.* 43, 12; P.G. 36, 374 C.

408. *Ambigua ;* P.G. 91, 1168 C.

pe Domnul schimbat la faţă «s au mutat din trup n Duh mai nainte de a sf rşi viaţa n trup»[409]. Vezi că n a fost văzută acea lumină prin simţurile nepreschimbate prin Duhul ? De aceea nici nu s a arătat celor din apropiere, deşi strălucea mai puternic dec t soarele. Aşa grăieşte, deci, acesta.

23. Iar Marele Dionisie numeşte această lumină, simplă, fără formă, mai presus de fire, mai presus de fiinţă, adică mai presus de toate cele ce s nt[410]. Cum va fi, deci, supusă simţurilor, sau simbolică o astfel de lumină ?[411]. Voind deci el să scrie despre lumină, ca un văzător tainic şi cunoscător sigur şi slujitor al ei, zice : «Dumnezeieştii noştri povăţuitori ne au predat pentru viaţa de acum, n chip sensibil, cele inteligibile, şi cu ajutorul celor ce s nt, cele mai presus de fiinţă, şi printr o mulţime de simboale mpărţite, simplitatea mai presus de fire şi fără formă. C nd vom deveni nsă nestricăcioşi şi nemuritori şi vom ajunge la starea cea preafericită şi n chipul lui Hristos, atunci vom fi totdeauna cu Hristos, plini de arătarea Lui prin vederi preacurate ; căci arătarea Lui ne va scălda n fulgerări prealuminoase»[412]. Vezi că lumina aceasta e mai presus nu numai de simţuri, ci şi de toate cele ce s nt, şi că vederea aceasta e mai presus de fire ?

409. «S au mutat din trup n Duh, nainte de a sf rşi viaţa n trup». Deci răm n nd n trup, viaţa lor n trup era copleşită de lucrările Duhului. Trupul lor a fost umplut de Duhul, care le a dat puterea de a vedea chiar prin simţuri cele mai presus de simţuri. Expresia este a sf ntului Maxim Mărturisitorul, *Ambigua* ; P.G. 91, 1125—1128.

410. Aci se repetă că nu numai fiinţa dumnezeiască, ci şi lumina dumnezeiască e mai presus de ceea ce poate primi atributul de «este». Căci acest atribut e propriu făpturilor. De aci se vede că n nvăţătura ortodoxă apofaticul nu e pur şi simplu de neexperiat, n sensul teologiei negative intelectuale. El este experiat şi totuşi mai presus de ceea ce «este», ce se g ndeşte şi se exprimă.

411. Dacă nu e supusă simţurilor, lumina aceea nu e nici simbolică n sensul unei realităţi sensibile care ar nchipui una nesensibilă.

412. *Despre numirile dumnezeie ti*; P.G. 3, 592 BC.

24. Acum o privim prin simţuri şi prin simboale m-părţite ; atunci nsă, ajung nd mai presus de acestea, vom privi lumina veşnică n chip nemijlocit, nefiind la mijloc nici o perdea[413]. Aceasta a spus o n chip clar dumnezeiescul t lcuitor al acestor lucruri : «Acum, zice, vedem prin oglindă şi n ghicitură ; dar atunci faţă către faţă» (1 Cor. XIII, 12). Spun nd «acum» a arătat vederea ce este cu putinţă şi pe măsura firii noastre. Dar el, depăşind o pe aceasta, şi ridic ndu se mai presus de simţuri şi de minte (de nţelegere), a văzut cele nevăzute şi a auzit cele neauzite (2 Cor. XII, 4), primind n sine arvuna acelei a doua naşteri şi a vederii ce ţine de ea. De aceea a şi zis : «Ştiu», deoarece am auzit şi am văzut. El socoteşte aceasta lucrare a simţirii. Dar iarăşi zice că nu ştie de era minte sau trup, ceea ce simţea. Deci simţirea aceasta e mai presus de simţire şi de minte (de nţelegere). Căci c nd lucrează vreuna din acestea şi că lucrează vreuna din acestea, se simte şi se nţelege. De aceea şi adaugă : «Dumnezeu ştie», deoarece Dumnezeu era Cel ce lucra atunci. Iar el, ajuns prin unirea cu Dumnezeu mai presus de om, vedea prin Cel nevăzut cele nevăzute, care, fără să se coboare din sfera mai presus de simţire, s au făcut văzute.

25. Aşadar nici marele Dionisie n a declarat supusă simţurilor vederea luminii celei veşnice c nd a spus că ea poate fi văzută, deoarece a spus că poate fi văzută numai de cei ce s nt n chipul lui Hristos[414]. Vei afla că şi n

413. Deşi n cursul rugăciunii prelungite lumina dumnezeiască se vede uneori şi nemijlocit, n general n timpul vieţii păm nteşti ea e văzută prin creaturi ca simboale. Numai n viaţa viitoare va fi văzută ne n-cetat n chip nemijlocit.

414. *Despre ierarhia bisericească,* 7. 2 ; P.G. 3, 553 D. Lumina aceea e «văzută», dar nu e sensibilă. Contradicţia se mpacă prin faptul că e vizibilă celor ajunşi n chipul lui Hristos. Căci Hristos ca Dumnezeu n-trupat «vede» cele mai presus de simţire, experiindu le n Sine. «Vederea» acestei lumini nseamnă deci experienţa ei duhovnicească. Sf ntul Simeon Noul Teolog zice : «Noi ne facem mădulare ale lui Hristos, dacă Hristos

alte locuri el numeşte vizibilă lumina cea mai presus de simţire. «Căci dacă libertatea fiinţelor nţelegătoare ar voi să sară cu ndrăzneală peste graniţele a ceea ce le a fost dat să primească cu măsură, nu vor obţine nimic n afară de cele ale luminii ; ba ele vor pierde şi ceea ce li s a dat cu măsură»[415]. Dacă deci vederea fiinţelor nţelegătoare nu e despărţită de ceea ce e mai presus de simţire, deşi e vizibilă, cum nu va fi mai presus de simţuri vederea celor ajunşi n chipul lui Hristos, chiar dacă e vizibilă ? Dar arătarea aceea văzută a lui Dumnezeu nu e numai mai presus de simţuri, ci mai presus şi de minte (de nţelegere). Aşa ne lămureşte şi sf ntul Maxim : «Duhul, zice, ne dăruieşte atunci prin ndumnezeire ncetarea tuturor lucrărilor naturale ale trupului şi minţii, aşa nc t Dumnezeu este Cel ce se arată şi prin suflet şi prin trup»[416]. Aşadar şi mintea şi trupul primesc aceeaşi lumină, fiecare potrivit cu sine nsuşi, dar n chip mai presus de simţuri şi de minte[417]. «Arătarea văzută a lui Dumnezeu» şi «unirea mai presus de minte», de care vorbeşte Dionisie, nu se deosebesc deloc ntre ele. De altfel odată ce nu vom avea nevoie acolo, cum zic cuv ntătorii de

se face mădularele noastre. Hristos Se face m na mea, El, piciorul meu, nenorocitul de mine ; şi mina lui Hristos, piciorul lui Hristos s nt eu păcătosul. Eu mişc m na şi m na mea este Hristos ntreg... Eu mişc piciorul, şi iată el luminează ca şi El» (Imn 15; *Hymnes. ed.* cit. tom I, Sources chre tiennes, nr. 156, p. 287).

415. *Despre ierarhia bisericească,* 2, 3 ; P.G. 3, 397 D—400 A.

416. Capete teologice 88; P.G., 1168 A.

417. Un alt paradox: lumina dumnezeiască e văzută după ncetarea tuturor lucrărilor simţurilor şi minţii. Prin urmare aşa cum nu e simţită n mod natural, aşa nu e nici nţeleasă n mod natural. Ea e văzută prin simţuri şi cunoscută prin minte, ntruc t n acestea se sălăşlueşte o putere mai presus de cele naturale ale lor. Totuşi simţurile şi mintea şi nsuşesc acea lucrare mai presus de cele naturale ale lor. Ele pătimesc deci vederea şi nţelegerea acelei lumini. Căci aceea li se dă, nu o cuceresc. Şi d ndu li se, li se dă şi puterea să o primească. Deschiderea unei persoane faţă de noi ne dă puterea să o cunoaştem. Cu at t mai mult dăruirea de Sine a Persoanei dumnezeieşti.

Dumnezeu, de aer şi de spaţiu, cum vom avea nevoie de lumină sensibilă ?[418].

26. Dar ajung nd Pavel n Dumnezeu şi văz nd cele nevăzute ale lui Dumnezeu n extaz, (n ieşirea din sine), a văzut oare fiinţa lui Dumnezeu ? Cine ar ndrăzni să spună aceasta ? La fel şi cei curăţiţi la inimă prin liniştire (isihie), nvrednicindu se de vederea celor nevăzute, fiinţa lui Dumnezeu răm ne neatinsă. Cei ce se nvrednicesc de vederea aceasta, primesc tainic şi nvăţătura despre ea şi cugetă despre ea. În felul acesta se mpărtăşesc de darul luminii inteligibile a lui Dumnezeu cu mintea eliberată de patimi şi nematerială. Dar ei ştiu n acelaşi timp că dumnezeirea e mai presus şi de vederile acestea şi de cunoştinţele ce le vin din ele. Şi aşa cunoaşterea aceasta mai presus de minte e superioară celei a minţii. Ei nu raţionează despre Dumnezeu din faptul că nu văd pe Dumnezeu, cum fac cei ce L cugetă pe Dumnezeu prin negaţie, ci prin vederea nsăşi văd ce e mai presus de vedere ; pătimind, aşa zic nd, depăşirea tuturor, nu cuget nd o [419]. Precum pătimirea şi vederea celor dumnezeieşti e altceva dec t teologia afirmativă şi superioară ei, tot aşa pătimirea dispariţiei tuturor e altceva şi e supe

418. Sf ntul Grigorie de Nisa, *Despre suflet i nviere.* P.G. 46, 104 C. Lumina sensibilă va fi cov rşită acolo n ntregime de lumina mai presus de simţuri, aşa cum va fi şi aerul şi spaţiul.

419. Teologia speculativă, fie că e afirmativă, fie că e negativă, nu e o teologie a vederii. Ea se naşte tocmai din nevederea lui Dumnezeu. Cei ce văd pe Dumnezeu n au nevoie de o teologie speculativă. Fac şi ei o teologie apofatică, sau negativă (mai bine zis a negrăitului), dar ea nu se naşte din faptul că nu văd pe Dumnezeu, ci din faptul că chiar prin vedere cunosc că Dumnezeu e mai presus de vedere şi de orice cuv nt. Ea vine din faptul că văd ceea ce i mai presus de vedere şi de nţelegere. Văzutul nsuşi e nevăzut, cunoscutul nsuşi e ne nţeles, din alt punct de vedere. Ei nu cugetă nlăturarea tuturor celor ce s nt (ale lumii cunoscute), ci o experiază prin vederea a ceea ce e mai presus de ele. Ei văd că Dumnezeu nu e nimic din cele ce pot fi văzute, nţelese şi exprimate n planul lumii.

rioară teologiei negative, din pricina cov rşirii a ceea ce e văzut şi cugetat, de vederea duhovnicească [420].

Dacă ar vedea cineva discul soarelui n oglindă, mai luminos ca soarele nsuşi de pe cer, aşa nc t vederea să i fie copleşită de fulgerarea acelui disc, desigur că acela ar vedea prin depăşire şi arhetipul nevăzut, dar nu prin ne vedere, ci prin vedere. La fel şi cei ce se nvrednicesc de acea vedere preafericită, nu prin negaţie, ci prin vederea mai presus de vedere n Duh, cunosc lucrarea aceasta ndumnezeitoare ; cu at t mai mult pe Cel ce produce această lucrare [421]. Cei ce nvaţă nsă de la aceia, se mpărtăşesc doar de darul mintal (cunoaşterea intelectuală) al luminii şi pot urca spre cunoaşterea lui Dumnezeu prin negaţie ; dar să obţină o astfel de vedere şi prin ea şi cu ea să vadă ceea ce nu se vede din Dumnezeu, e cu neputinţă, dacă nu vor ajunge şi la unirea mai presus de fire, duhovnicească şi mai presus de minte [422].

27. Căci şi Ştefan, cum zice sf ntul Grigorie al Nisei, «nu răm n nd n firea şi n puterea omenească vede dum

420. Vederea lui Dumnezeu e superioară teologiei raţionale afirmative şi negative. Ea e pătimirea realităţii dumnezeieşti, nu inventarea sau bănuirea ei cu cugetarea, cu nchipuirea, cu nălucirea. Ea e superioară teologiei negative pentru că dispariţia tuturor nu e produsă forţat de g ndire, ci pentru că toate cele create şi ideile lor s nt copleşite sau acoperite de vederea reală a luminii mai presus de fire. Apofaticul acesta e un plus nesf rşit, nu un minus faţă de cele cunoscute prin simţuri şi prin raţiune. Nevăzutul nu e pur şi simplu nevăzut. Nevăzutul e văzut; ne nţelesul şi necunoscutul s nt experiate mai intens dec t cele văzute şi cunoscute n planul celor create.

421. Prin vederea mai presus de vedere cunosc oamenii duhovniceşti lucrarea ndumnezeitoare, deci ca vedere activă n ei. Tocmai de aceea cunosc că n ea lucrează Subiectul dumnezeiesc, sau Persoana care produce această vedere lucrătoare. E cunoscut n deosebi Duhul Sf nt. Apofaticul e o relaţie nemijlocită cu Persoana Duhului Sf nt.

422. Aceasta nseamnă că de vederea aceasta nu au parte dec t cei ce ajung la unire cu Subiectul dumnezeiesc. Cei ce aud despre ea de la cei ce o au, dar nu ajung la unire, pot ajunge numai p nă la cunoaşterea lui Dumnezeu prin teologia afirmativă sau prin negaţia raţională.

nezeirea, ci amestecat fiind cu harul Duhului Sf nt ; astfel el vede prin ceea ce e asemenea cele asemenea, cum mărturiseşte Scriptura (Ps. XXXV, 10 ; 1 Ioan III, 2). Căci dacă slava Tatălui şi a Fiului ar fi ncăput n firea şi puterea omenească, ar minţi cel ce declară vederea ne ncăpută. Dar acela nu minte şi istoria este adevărată»[423].

Bine am spus deci şi mai nainte că slava văzută la schimbarea la faţă a Domnului era a Tatălui, odată ce slava Tatălui şi a Fiului e una. Şi acum, ridicat fiind Ştefan n Dumnezeu, n a văzut numai pe Dumnezeu n slavă, ci şi slava nsăşi a văzut o ca fiind slava Tatălui[424]. A fost oare aceasta isprava naturii omeneşti ? Sau a vreunui nger, care a nălţat firea omenească ce se t ra pe jos, la acea nălţime ? C tuşi de puţin. Căci nu s a scris că Ştefan av nd multă putere, sau umpl ndu se de ajutorul ngeresc a văzut cele ce a văzut, ci că Ştefan plin de Duhul Sf nt a văzut slava lui Dumnezeu şi pe Cel unul născut al lui Dumnezeu (Fapte VII, 55). «Căci nu poate vedea lumina, zice proorocul, cel ce nu priveşte din lumină»[425]. Iar dacă vedem n lumina părintească, n Duhul, pe Fiul ca lumină, e vădit că avem o unire nemijlocită cu Dumnezeu şi o comunicare a luminii de acolo, nu o transmitere a ei prin mijlocirea ngerilor. Filozoful nostru nu admite nsă aceasta şi socoteşte că şi marele Dionisie nvaţă ca el, ne pricep nd nţelesul teologiei acestui grăitor de Dumnezeu.

28. E drept că acesta, descoperind cauza numelui de nger, zice că «multe vederi ni se arată prin ngeri»[426]. Dar nu spune că şi toate arătările dumnezeieşti, sau toată unirea, sau toată luminarea se săv rşeşte prin ei.

423. Cuv. I *la sim ul tefan ;* P.G. 46, 717 B. Dumnezeu se vedea prin Dumnezeu. E o unire ntre subiecte. Slava nu ncape n subiectul omenesc, ci Subiectul ei, nsuşi Dumnezeu, vine cu ea n subiectul omenesc.

424. Slava indică Persoanele din care iradiază, şi anume Persoanele treimice. Nu se arată o slavă impersonală.

425. Ps. 35, 10 ; Sf ntul Grigorie de Nisa, Cuv. I *la sf ntul tefan ;* P.G. 46, 716 D 717 A.

426. *Despre ierarhia cerească,* 4, 2 ; P.G., 3, 180 B.

Căci spun nd că acea preaslăvită doxologie a fost transmisă celor de pe păm nt la naşterea lui Hristos de o mare oştire de ngeri şi că ngerul a binevestit păstorilor naşterea, ca unora ce erau curăţiţi printr o vieţuire retrasă şi liniştită, nu zice că şi slava lui Dumnezeu ce a luminat pe păstori s a transmis prin ngeri [427]. Dar fiindcă păstorilor nu li s a descoperit taina m ntuirii de către slava ce i lumina, iar, pe de altă parte, ei fiind cuprinşi de frică, pentru că nu erau obişnuiţi cu astfel de vederi, ngerii le au vestit ce nseamnă arătarea luminii. Maica Fecioară ncă a fost nştiinţată de nger că va avea n p ntece pe Dumnezeu şi L va naşte după trup, dar unirea lui Dumnezeu cu ea nu s a făcut prin nger [428]. Trebuie să presupunem nsă şi aci că nici ea n a fost nvăţată prin unirea nsăşi, ci a trebuit un vestitor pentru aceasta. Dar ce trebuie să mai lungim vorba, c nd nsuşi acela zice limpede că «prin aceeaşi unire de sus, de care se mpărtăşesc ngerii nvredniciţi de cunoştinţa cea mai presus de cea ngerească, se unesc şi minţile ajunse n chipul dumnezeiesc, asemenea ngerilor, atunci c nd ncetează orice lucrare a minţii» [429]. Sau : «Precum, după părerea cunoscătorilor n sfintele noastre taine, a fi umplut de cele dumnezeieşti n chip nemijlocit este un lucru mai desăv rşit dec t a te mpărtăşi de ele prin alţii, tot aşa cred că mpărtăşirea nemijlocită a cetelor ngereşti, care se nalţă prin ele la Dumnezeu, e mai intensă dec t mpărtăşirea celor ce se desăv rşesc prin mijlo

427. Despre *ierarhia cerească* 4, 4; P.G. 3, 181 B.

428. Deci mijlocirea lui Dumnezeu prin ngeri e limitată. Dumnezeu se poate comunica şi nemijlocit.

429. Despre numirile dumnezeieşti I, 5 ; P.G., 3, 593 B. Îngerii nşişi nu ajung la cunoştinţa de Dumnezeu, care este mai presus de firea lor, dec t prin unirea cu Dumnezeu. La fel oamenii nu ajung la acea cunoştinţă dec t prin aceeaşi unire, imit nd pe ngeri şi imprim ndu se de Dumnezeu.

cire»[430]. Zaharia vede pe unul dintre primii ngeri ce stau n jurul lui Dumnezeu, cum nvaţă şi marele Dionisie[431]. Iar Iezechiel spune că «această lege a fost stabilită n chip cu totul sf nt de către Însăşi Dumnezeirea preaslăvită ce tronează pe Heruvimi»[432].

29. Astfel, nu numai la ngeri, ci şi n noi, au loc vederi ale lui Dumnezeu nu numai n chip mijlocit şi prin alţii, ci şi vederi nemijlocite care nu trec de la cei din primul r nd la cei din al doilea prin transmitere. Căci Domnul domnilor nu e supus legilor creaţiei. După sfintele noastre predanii, Gavriil e primul şi singurul care e introdus n taina cobor rii (chenozei) negrăite a Cuv ntului, deşi nu face parte din ceata ngerească aşezată n r ndul nt i şi nemijlocit n jurul lui Dumnezeu. Trebuia doar să fie nou nceputul creaţiei celei noi. Căci Cel ce s a cobor t pentru noi p nă la noi, toate le a făcut nouă (Apoc. XXI, 5 ; 2 Cor. V, 17)[433]. De aceea, nălţ ndu i la cer pe ngerii din ceata de mai jos şi mai v rtos din jurul lumii, i face, cum zice sf ntul Ciril, luminători şi desă v rşitori ai cetei de mai sus[434]. Astfel, aceştia pot să poruncească celor ce le s nt pe o treaptă mai naltă să «ridice porţile veşnice» şi să i nveţe că Cel ce a mbrăcat trup

430. *Despre ierarhia cerească* 8, 2 ; P.G. 3, 240 C.

431. *Op. cit.,* col. 241 A.

432. *Ibidem ;* Iez. 10, 18.

433. In faptul că Dumnezeu poate intra n comunicare at t nemijlocită c t şi mijlocită cu oamenii prin ngeri, sau cu ngerii de pe trepte inferioare, se arată caracterul Lui personal şi liber. Comunicarea vieţii Lui nu se face ca o emanaţie involuntară dintr un soare impersonal, ca n concepţia neoplatonică, a cărei putere slăbeşte pe măsura depărtării de sursă şi care constituie grade de existenţă tot mai slăbite, pe măsură ce s nt mai departe de sursă şi mijlocite de tot mai multe trepte superioare. Acuza de neoplatonism care vede lumina lui Dumnezeu ca o emanaţie slăbită a fiinţei Lui (απόρροια), adusă lui Palama n nr. citat din revista dominicană «Istina» (p. 276), e injustă (Vezi art. lui Jean Miguel Garrigues o.p. : *L'ener gie divine et la grâce chez Maxime le Coniesseur).*

434. Sf ntul Ciril din Ierusalim, *Procateheza* 15; P.G. 33. 360 A.

pentru nesf rşita Lui iubire de oameni va intra şi se va urca şi se va aşeza mai presus de toată ncepătoria şi puterea (Efes. I, 21). El este Domnul puterilor şi mpăratul slavei (Ps. XXIII, 36), put ndu le toate, put nd ridica c nd voieşte pe cei din urmă mai presus dec t cei dint i[435].

Dar, nainte de arătarea n trup a lui Dumnezeu n am nvăţat să fi fost aşa ceva la ngeri, nici la prooroci, afară de cei care au descris de mai nainte harul viitor[436]. Dar, arăt ndu se acum Acesta, nu mai e nevoie să se săv r şească toate prin mijlocire[437]. Aceasta o spune şi Marele Pavel : «Acum, zice, s a făcut cunoscută prin Biserică n cepătoriilor şi stăp niilor nţelepciunea cea de multe feluri a lui Dumnezeu» (Efes. III, 10). Tot aşa spune şi corifeul cetei apostolice, Petru : «Cele ce acum s au vestit vouă prin cei ce ne au binevestit nouă n Duhul Sf nt trimis din cer ; spre ele doresc ngerii din cer să privească» (1 Petru I, 12). Cele mai mici fiind făcute astfel mai mari prin har, se menţine totuşi r nduiala bunei ntocmiri n chip neştirbit şi minunat.

30. Cel ce ne a dezvăluit numirile ngereşti[438] ne a lămurit şi ne a nvăţat cum nu se poate mai bine şi motivul pentru care au fost aduşi şi chemaţi ntru nceput ngerii la existenţă. Iar că cel căruia i s a ncredinţat n chip nemijlocit taina cobor rii la noi a Cuv ntului, deşi era conducător al oştilor cereşti, nu făcea parte dintre cei aşezaţi nemijlocit n jurul lui Dumnezeu, o poţi afla spu

435. Dovada supremă a aceluiaşi caracter personal şi a aceleiaşi libertăţi e nsă faptul că Dumnezeu se face om şi l ridică astfel pe cel socotit ultimul n ierarhia fiinţelor raţionale nesf rşit deasupra tuturor, ca Cel ce e făcut Împăratul Puterilor şi al slavei.

436. Înainte de ntrupare domnea legea; legea ierarhiei nsă voită şi ea de Dumnezeu cel personal, din cauza căderii omului, nu a unei naturi constituite din straturi treptate de fiinţă. De aceea legea s a dat prin ngeri (Fapte VII, 50 ; Galat. III, 19 ; Efes. II, 2).

437. Făc ndu se om, Dumnezeu vine n nemijlocită comunicare cu oamenii.

438. *Despre ierarhia cerească* 4, 2; P.G. 3, 180.

să de prooroci. Căci de fapt acesta e chemat uneori de un altul mai nalt n grad ca de un comandant şi aude spu n ndu i se poruncitor : «Tălmăceşte i acestuia vederea» (Dan. VIII, 16). Trebuie să observăm nsă şi aci că nu zice : «Predă i acestuia vederea», ci : «Tălmăceşte i o».

În general poţi vedea că de cele mai multe ori e dat prin mijlociri harul cunoştinţei, dar vederile lui Dumnezeu se arată de cele mai multe ori n ele nsele. De aceea Scriptura spune că şi n timpul lui Moise legea ntipărită s a dat prin ngeri, dar vederea lui Dumnezeu nu. S a dat nsă tălmăcirea vederii prin ngeri. Iar prin vederile tainice se arată lucruri diferite : existente, viitoare, sensibile, inteligibile, materiale, nemateriale, superioare, inferioare şi alte feluri. Şi fiecare din ele se descoperă altfel, potrivit cu puterea celor ce văd şi cu lucrurile urmărite de Dumnezeu.

Şi nsăşi arătarea Celui ce este dincolo de toate a luminat pentru alte şi alte pricini şi cu alte puteri n sfintele locaşuri, sau n alte părţi, celor ridicaţi la ele, sau proorocilor, cum zice Marele Dionisie[439]. Acesta este adevărul, chiar dacă filozoful acesta care s a numit pe sine orb şi s a aruncat ca un orb asupra tuturor fără deosebire, sau mai bine zis n a cunoscut nimic, ne cere nouă celor ce propovăduim, pe c t se poate, lumina veşnică, să socotim şi carele (4 Regi II, 11) şi roţile (Iez. I, 15, 21 ; Dan. VII, 9) şi suliţele şi celelalte de felul acesta, de aceeaşi cinstire cu lumina veacului viitor. N a auzit din Sf nta Scriptură nici măcar aceea că «atunci firea dumnezeiască ne va fi n loc de toate»[440], ca să creadă pe temeiul ei că lumina aceea e a lui Dumnezeu ?

31. De fapt, pe Dumnezeu nimenea nu L a văzut (Ioan I, 18), nici nu L va vedea vreodată ; nici om, nici

439. *Despre numirile dumnezeie ti* 1, 8; P.G., 3, 597 A. Prin toată această mare varietate se arată caracterul personal al lui Dumnezeu, care urmăreşte şi nfăptuieşte n mod liber iconomia m ntuirii.

440. Sf ntul Grigorie de Nisa, *Despre suflet i nviere*; P.G. 46, 104 B.

nger. Dar aceasta ntruc t e nger şi om ce vede sensibil sau inteligibil (αισθητῶ ἢ νοητῶ). Căci ajuns duh şi privind n Duh, cum nu va vedea pe asemenea cu asemenea, după cuvintele de Dumnezeu cuv ntătorilor ?[441]. Dar şi pentru privirea n Duh lumina dumnezeiască ce locuieşte mai presus de toate se arată ca fiind ncă cu totul ascunsă. Căci care dintre făpturi ar putea cuprinde n sine toată puterea nesf rşit de puternică a Duhului, ca prin ea să vadă totul ce e al lui Dumnezeu[442]. Dar ce zic ascunsul acela ? Chiar lucirea acelei lumini, care are n chip străin (paradoxal) ca materie (ca mijloc) vederea celui ce priveşte, mărind prin unire ochiul acela duhovnicesc şi făc n du l n stare să cuprindă tot mai mult din ea, chiar ea, zic, nu va sf rşi n veci să lumineze acel ochi cu raze tot mai strălucitoare şi să l umple mereu cu o lumină tot mai ascunsă şi să i descopere prin ea lucruri niciodată descoperite nainte[443]. De aceea cuvântătorii de Dumnezeu numesc nesf rşită şi lumina aceasta. Prin ea, c nd ncetează orice putere de cunoaştere, Dumnezeu se face văzut sfinţilor, unindu se prin puterea Duhului, ca Dumnezeu cu dumnezei şi fiind văzut de aceştia. Căci prin mpărtăşirea

441. Clement de Alexandria, *Stromata* 5, 1 ; Sf ntul Grigorie de Nisa, *Cuv. 1, la sf ntul tefan;* P.G., 46, 717 B; Vasile cel Mare, *La Psalmi* 8; P. G. 29, 449 C.

442. Care făptură poate cuprinde n ea ca făptură toată puterea lui Dumnezeu ? Cărei puteri create i poate deveni interioară toată puterea dumnezeiască ?

443. Se deschide perspectiva unei veşnice creşteri n cunoaşterea luminii iubirii lui Dumnezeu, sau a mpărtăşirii de ea. Aceasta nu numai pentru că acea lumină va emite din ea raze tot mai luminoase, sau iubirea lui Dumnezeu se va manifesta tot mai fericitor, ci şi pentru că simţirea ochiului duhovnicesc al celui ce vede sau simte va fi tot mai accentuată n capacitatea vederii ei prin raza luminii care l pătrunde. In felul acesta ochiul care vede e nu numai subiect al vederii ce i se arată, ci şi o materie pe care acea vedere o face mereu mai văzătoare, mai transparentă. Lemnul nu numai ntreţine focul, ci e şi adaptat continuu de foc ca să ntreţină focul mai intens. Vederea luminii e, n chip paradoxal, sau contradictoriu, şi act al omului, dar şi materie a vederii acelei lumini. Desigur, aici e vorba de un lemn ce nu se topeşte de foc.

de Cel mai nalt se preschimbă şi ei spre ceea ce e mai nalt, şi, ca să spunem cu Proorocul, «mut ndu şi tăria», opresc orice lucrare a sufletului şi a trupului n aşa fel că nu se mai arată şi nu se mai vede prin ei dec t numai Acela, fiind biruite nsuşirile naturale de prisosinţa slavei[444]; «ca să fie Dumnezeu totul ntru toate», cum zice Apostolul (1 Cor. XV, 28). Căci fiind fii ai m ng ierii, vom fi şi fii ai lui Dumnezeu ; «şi ca ngerii lui Dumnezeu n cer, care pururea văd faţa Tatălui nostru cel din ceruri» (Matei XXII, 30 ; XVIII, 10), cum zice Domnul.

32. De aceea şi Marele Dionisie, spun nd că «cei ajunşi la starea cea fericită şi n chipul lui Hristos se vor umplea de arătarea văzută a lui Dumnezeu», adaugă puţin mai ncolo : « ntr o mai dumnezeiască imitare a duhurilor mai presus de ceruri»[445]. Iar mai ncolo, amintind şi de unirile ngerilor cu Dumnezeu, proprii numai ngerilor ce s au nvrednicit să depăşească cunoştinţa ngerească, adică celor buni, dat fiind că acea cunoştinţă este un dar sau un bun primit de la bunătatea atotstrălucitoare, continuă zic nd că şi «minţile (νόα) oamenilor ajunse n chipul lui Dumnezeu se unesc asemenea ngerilor cu această lumină şi o proslăvesc prin negarea tuturor, dar nvaţă nu

444. Aceasta a spus o undeva sf ntul Maxim Mărturisitorul. Singur Dumnezeu vede şi e văzut prin ei. Dar omul şi nsuşeşte vederea lui Dumnezeu de parcă ar fi a sa. Sf ntul Maxim distinge nsă ntre latura productivă şi cea receptivă sau pătimitoare a puterii cunoscătoare *(Opuscuia theo logica* ; P.G. 91, 33). Cea din urmă răm ne n sfinţi n stările de extaz şi n viaţa viitoare. După nvăţătura sfinţilor părinţi, undeva dispare graniţa ntre nţelegerea celor dumnezeieşti şi vederea lor. Propriu zis, orice nţelegere e şi o atingere a celui nţeles de cel ce nţelege. Intre două persoane ce se nţeleg există şi o anumită atingere spirituală. Dar această atingere devine mai conştientă şi mai intensă n cei sporiţi duhovniceşte. De aceea lumina dumnezeiască e numită şi inteligibilă sau nţeleasă(voi)t6v), dar şi văzută (ὁριτὸν). Cei ce o văd o văd printr o nţelegere, cei ce o nţeleg o nţeleg printr o «vedere», sau printr o atingere a ei de către mintea lor. In acest sens lumina aceea nu e materială şi n are chip.

445. *Despre numirile dumnezeie ti* I, 4; P.G. 3, 592 BC.

prin negare, ci prin unirea cu ea, că este n chip suprafiin ţial mai presus de toate». Deci, prin unirea cu această lumină ce e mai presus de toate şi depăşeşte toate cele ce s nt, află cei ce ajung la unire că ea depăşeşte sau e mai presus de toate făpturile, adică nu din nlăturarea tuturor, ci din unire văd că toate s nt nlăturate [446].

Astfel şi unirea aceasta este mai presus şi n afară de toate. De aceea, se poate spune de lumina aceasta că nu este, n sens de depăşire(όν, χαθ'όπεροΧήν ἐστιν) [447]. Căci ceea ce nu pot cuprinde nici ngerii dec t numai ntruc t s au nvrednicit de cunoştinţa mai presus de ngeri, e cu neputinţă să poată fi cuprins sau dob ndit de vreo putere oarecare a minţii, dat fiind că o ntrece şi pe aceasta.

33. Iar ceea ce e mai presus de toată puterea minţii, nc t nu poate fi cuprins de ea, este mai presus de toate cele ce s nt [448]. Iar ceea ce depăşeşte orice putere nţelegătoare, neput nd fi cuprins de ea, e mai presus de toate cele ce s nt şi deci şi unirea aceasta e mai presus de orice cunoştinţă, chiar dacă se numeşte metaforic cunoştinţă.

446. *Ibidem* I, 5; P.G., 3, 583 BC. Minţile ajunse asemenea ngerilor şi n chipul lui Hristos, unindu se cu lumina dumnezeiască, o vestesc altora prin termeni negativi, dar experienţa ei nu e negativă, căci e unire cu ea. Apofaticul intelectual e numai o chestiune de descriere prin cuvinte. In realitate apofaticul e o experienţă pozitivă. Totuşi unirea cu lumina e n acelaşi timp ea nsăşi o negare a tuturor, ntruc t le acopere pe toate. Deci unirea ca o experienţă pozitivă e aceea care arată că toate s nt negate, nu negarea lor raţională.

447. Nici unirea experiată nu poate fi descrisă n termeni mprumutaţi de la făpturi. Experienţa are un caracter at t de subţire, at t de in determinabil, de insesizabil, că se poate spune că nu este. Dar aceasta n sensul că depăşeşte toate experienţele ngroşate ale făpturilor. De aceea nu poate fi numită cunoştinţă. Chiar sub raport intelectual, ea prezintă aceeaşi subţirime sau indeterminabilitate.

448. Toate cele ce s nt, adică toate făpturile, s nt făcute pentru a fi cunoscute de minte, sau mintea e făcută pentru a le cunoaşte, ntr o corespondenţă cu ele. Căci şi ea are, n fiinţa şi n lucrările ei, atributul existenţei. De aceea ea nu poate cunoaşte prin lucrările ei naturale pe Dumnezeu, Care e mai presus de categoria existenţei. Mintea trebue nzes

Lumina aceasta nu e deci nici inteligibilă(vonov), chiar dacă i se zice şi astfel. Căci ceea ce e mai presus de orice minte, cum ar fi inteligibilă [449] ? S ar putea numi aceasta şi neştiinţă, n nţeles de depăşire, şi aceasta cu mult mai v rtos dec t cunoştinţă [450]. Deci nu e parte a cunoştinţei, nici o specie a ei, precum nici ceea ce e mai presus de fiinţă nu i o specie a fiinţei. Ea nu ar putea face parte peste tot din domeniul cunoştinţei n general, iar cunoştinţa n general, oric t s ar mpărţi n ar putea o cuprinde şi pe aceasta. Mai degrabă ar putea o cuprinde neştiinţa n domeniul ei. Dar nici aceea. Căci e neştiinţă n nţeles de depăşire, adică e mai presus şi de neştiinţă. Deci această unire e ceva unic şi orice numire i ar da cineva, fie unire, fie vedere, fie simţire, fie cunoştinţă, fie nţelegere, fie iluminare, ea nu e, propriu zis, nici una din acestea, sau numai ei i se cuvin propriu zis acestea [451].

trată de Dumnezeu nsuşi cu lucrarea Lui mai presus de lucrările ei naturale, ca să L cunoască. S ntem deci departe de panteismul neoplatonic şi evagrian, care socotea că mintea, găsindu şi unitatea ei ultimă, cunoaşte prin ea nsăşi pe Dumnezeu cel Unul. Se afirmă aci clar transcendenţa lui Dumnezeu. Dar nu se poate realiza nici o punte ntre minte şi Dumnezeu ? Credinţa admite puntea harului. Harul poate fi nsuşit de minte. Mintea poate deveni subiectul harului, sau al lucrării lui Dumnezeu. Ea poate deveni subiectul cunoaşterii lui Dumnezeu prin har, sau copărtaşe la cunoaşterea de sine a lui Dumnezeu. Ea se poate imprima ca subiect de Subiectul dumnezeiesc.

449. Dacă acea lumină e mai presus de cele ce s nt, sau e negaţia lor, nici unirea cu ea nu poate fi numită cunoştinţă n sensul obişnuit al cuv ntului. Ea poate fi numită cunoştinţă numai n sensul metaforic al cuv ntului. Aceasta nu nseamnă că n are nici un sens, ci că cuprinde un sens care depăşeşte toate sensurile şi le are n sine n chip virtual. De aceea, pe de o parte se numeşte inteligibilă, pe de alta nu se numeşte inteligibilă.

450. Cunoştinţa oferită de această lumină poate fi numită mai degrabă neştiinţă, dar n sensul că depăşeşte toată cunoştinţa, nu seamănă cu nici o conştiinţă.

451. Numai ei i se cuvin toate numirile pozitive n sensul propriu, sau nu i se cuvine nici una n sensul imperfect n care le au cele referitoare la făpturi, n sensul n care ne s nt obişnuite nouă.

34. Deci tratatele filozofului «Despre cunoştinţă» s nt o neştiinţă vădită. De fapt el o numeşte pe aceasta acolo parte şi specie a cunoştinţei generale, fiindcă se numeşte şi ea cunoştinţă ; şi o compară pe aceasta cu aceea[452]. El nu şi a dat seama că dacă aceasta ar avea cunoştinţa ca gen din pricina numirii, ar avea şi neştiinţa, odată ce are şi numirea de neştiinţă ; ba chiar mai mult dec t pe aceea de cunoştinţă. Prin urmare, unul şi acelaşi lucru ar sta sub două genuri contradictorii ; şi ceea ce e deasupra e totodată dedesubt, şi ceeace e unic şi mai presus de orice multiplicitate e pus n r nd cu multiplicitatea.

Dar ceea ce măreşte şi mai mult nebunia este că nu spune numai simplu că unirea este parte subordonată, ci ceea ce susţinea acolo că e mai presus de cunoştinţă, tocmai aceea făc nd o acum specie şi parte subordonată cunoştinţei, o face mai rea n general dec t cunoştinţa. E aşa cum ar spune cineva despre ceea ce e singura mai presus de fiinţă că e parte şi specie subordonată fiinţei din pricina numirii, adică pe motiv că este şi se numeşte fiinţă, apoi ar ndrăzni să o compare pe aceasta cu genul fiinţei n general. El amestecă cele neamestecate şi pune ceea ce e mai presus de cunoştinţă n r nd cu cunoştinţa şi spune că ceea ce e mai presus de nţelegere e sub cunoştinţă.

Dar, ntruc t n felul acesta face comparaţie ntre cunoştinţă şi ceea ce e mai presus de cunoştinţă, a făcut din «mai presus» (de cunoştinţă) un adaus neesenţial. Prin aceasta făc nd un lucru una cu sine, le compară apoi prosteşte. Apoi, dacă din simpla pricină a numirii, cunoştinţa mai presus de cunoştinţă e o specie a cunoştinţei n general, cei ce spun că s nt zece genuri ale

452. Palama afirmă transcendenţa totală a cunoaşterii n Duh, pe c nd Varlaam include chiar cunoaşterea lui Dumnezeu n cunoştinţa referitoare la făpturi.

lucrurilor se nşală. În acest caz genul tuturor este unul: existenţa. Şi ce e mai presus de toate, e sub acest gen unic. Şi fiind unite cu acest unul, toate celelalte produc o altă existenţă mai bună dec t genul cel unul al ei. La fel, dat fiind că există o atingere mai presus de atingere (αφὴ ὁπερ ἀφὴν) şi o vedere mai presus de vedere şi, simplu vorbind, o simţire mai presus de simţire — căci şi acestea primesc acelaşi nume pentru nţelegere — dacă ceea ce e mai presus de simţire e specie a simţirii, simţirea e mai naltă dec t ceea ce e mai presus de simţire. Şi cu fiecare din cele pomenite ar fi la fel.

35. Dar să revenim. Ce este deci unirea aceea care nu e nimic din cele ce există, n sens de depăşire ? Este oare teologie prin negaţie ? Dar ea este unire, nu negaţie. Apoi pentru negaţie nu avem nevoie de extaz nici noi, pe c nd pentru unirea aceea au nevoie şi ngerii. Pe l ngă aceasta, cel ce nu face teologie prin negaţie nu este necredincios. Dar de unirea aceea se mpărtăşesc dintre credincioşi numai cei ndumnezeiţi. Apoi, teologia prin negaţie o nţelegem şi o exprimăm. Dar unirea aceea este negrăită şi ne nţeleasă chiar de cei ce văd, cum a spus Marele Dionisie[453]. Apoi, lumina teologiei aceleia este o cunoştinţă oarecare şi un raţionament (γνώσί τί; έστι καΐ λόγο). Dar lumina acestei vederi e văzută subzist nd n ceva (ένοποστάτο), lucr nd nţelegător şi vorbind duhov

453. *Despre numirile dumnezeie ti* 1, 5; P.G., 3, 593 BC. In pasajul acesta sf ntul Grigorie Palama ntreprinde să facă o distincţie mai stăruitoare ntre unire şi cunoştinţa celor ce s nt, apoi ntre unire şi teologia prin negaţie. Cunoştinţa se ocupă cu categoriile existente. Unirea se produce ntre noi şi Dumnezeu cel mai presus de aceste categorii. Teologia prin negaţie e tot o cunoştinţă; unirea e deci mai presus şi de ea. Poţi să nu faci teologie prin negaţie şi totuşi să fii credincios. Dar la unire ajung numai aceia dintre credincioşi care s nt cei ntipăriţi de dumnezeire. Teologia prin negaţie e nţeleasă şi exprimabilă; ca atare e cunoştinţă. Unirea e mai presus de nţelegere şi de orice exprimare. E mai apofatică dec t teologia intelectuală negativă.

niceşte şi n chip tainic celui ndumnezeit[454]. De fapt cele negate lui Dumnezeu le pricepe mintea, teologhi sindu le (raţion nd despre ele) prin negare[455]. Ea lucrează aci prin desfăşurare (prin concluzii). Dar aceasta este unire[456]. Pe l ngă aceasta, prin teologia negativă, mintea, după negarea celorlalte, se nlătură şi pe sine. Dar aceasta este unirea minţii cu Dumnezeu. Iar aceasta este ceea ce au spus părinţii : «Sf rşitul rugăciunii este răpirea minţii la Domnul»[457]. De aceea şi Marele Dionisie zice că prin ea noi ne unim cu Dumnezeu[458]. Căci n rugăciune mintea leapădă treptat legăturile cu cele ce s nt, nt i pe cele care o leagă de cele de ruşine, rele şi n general stricăcioase, apoi pe cele care o leagă de cele ce s nt la mijloc şi prefac pe om spre mai rău sau spre mai bine, potrivit cu scopul cu care le foloseşte, pentru care e toată nvăţarea şi cunoştinţa lor. De aceea este şi un sfat al părinţilor «să nu primim cunoştinţa pe care vrăjmaşul o face să răsară n vremea rugăciunii, ca să nu

454. Lumina teologiei negative intelectuale e o cunoştinţă şi un raţionament. Nu e nimic altceva. Lumina vederii e o realitate subsistentă deosebită de cugetarea noastră; ea este ipostasiată n ipostasul lui Hristos şi, ca atare, subsistentă. Ea chiar vorbeşte celui ndumnezeit, arăt nd şi prin aceasta că e o realitate deosebită de raţionamentul nostru, ba e chiar personală, fiind manifestarea lui Hristos. Aci se arată influenţa sf ntului Simeon Noul Teolog. Prin aceasta sf ntul Grigorie Palama arată din nou că după el această lumină nu e o «emanaţie» subţiată dintr o substanţă panteistă n sensul neoplatonic (sau antroposofic), ci e Însuşi Hristos cel personal n modalitatea manifestării Sale către persoanele omeneşti.

455. Se teologhiseşte prin negare raţională că Dumnezeu nu e fiinţă, sau dreptate etc, sau că acestea s nt nepotrivite Lui, ntruc t El e mai presus de ele. Deci mintea pricepe că Dumnezeu nu e acestea. Dar prin aceasta n a ajuns la Dumnezeu.

456. In teologia prin negaţie mintea se desfăşoară, neg nd pe r nd diferite nsuşiri atribuite impropriu lui Dumnezeu. In unire mintea se adună ntreagă n Dumnezeu cel nt lnit n unitatea Lui ca persoană.

457. Ioan Scărarul, Scara *XXVIII;* P.G., 88, 1132 D. Unirea minţii cu Dumnezeu nu e deci negarea raţională a ei, ci o răpire a ei n Dumnezeu, o «vrăjire» de minunea arătării şi de iubirea Lui. Ea ncheie rugăciunea interiorizată şi fierbinte.

458. *Despre numirile dumnezeie ti* 3; P.G., 3, 680 A.

fim jefuiţi de ceea ce e mai nalt»[459]. Apoi după ce mintea a lepădat pe ncetul aceste legături ca şi cele cu lucrurile mai nalte dec t acestea, iese ntreagă din toate cele ce s nt, n vremea rugăciunii curate. Această ieşire (Ικσταισι) este cu mult mai naltă dec t teologia prin negaţie. Căci e proprie numai celor ajunşi la nepătimire[459 bis].

Dar ncă nu are loc unirea, p nă ce M ng ietorul nu va lumina de sus celui ce se roagă, şez nd n foişorul v rfurilor naturale şi aştept nd făgăduinţa Tatălui şi p nă ce nu l va răpi astfel prin descoperire spre vederea luminii. Iar această vedere are nceput şi cele ce s nt după nceput, care se deosebesc ntre ele, după cum s nt mai obscure sau mai limpezi. Dar sf rşit nu are. Căci naintarea ei merge la nesf rşit, ca şi a răpirii n descoperire. Căci altceva este iluminarea, altceva vederea clară a luminii şi altceva vederea lucrurilor n lumină, n care şi cele de departe vin sub ochi şi cele viitoare se arată ca exis t nd[460].

36. Dar a grăi despre acestea şi a le lămuri e mai presus de mine. Dar şi despre cele dinainte de acestea. Insă ele ţin de tema noastră[461]. Deci, revenim la ele. Aşadar vederea luminii acesteia, este o unire, deşi nu e o unire de durată pentru cei nedesăv rşiţi. Căci unirea cu lumina, ce este altceva dec t o vedere ? Apoi odată ce aceasta se produce după odihnirea tuturor lucrărilor minţii, cum s ar săv rşi altfel dacă nu prin Duhul ? Căci lu

459. Ioan Scărarul, Scara XXV/ii; P.G., 88, 1140 A.

459 bis. Deci la «vedere» nu se ajunge printr o simplă «metodă», sau nt mplător.

460. Dintre etapele nenumărate ale vederii, in care se va nainta n viaţa viitoare la nesf rşit, sf ntul Grigorie Palama numeşte aci trei : *iluminarea,* ca o vedere fulgerătoare de un moment, *vederea clară a luminii* ntinsă peste tot şi *vederea lucrurilor,* a mprejurărilor, relaţiilor şi stărilor sufleteşti prezente şi viitoare n varietatea bogăţiei lor indefinite.

461. Sf ntul Grigorie Palama recunoaşte că e mai presus de puterea lui a vorbi despre cele ale veacului viitor. Dar şi despre cele din veacul acesta, anterioare acelora. Dar, ntruc t ele fac parte din tema lui, va ncerca totuşi să vorbească despre acestea.

mina se vede n lumină şi ntr o lumină asemănătoare (Ps. XXXV, 10). Iar cel ce vede, dacă nu lucrează n nici un chip altfel, fiind ieşit din toate celelalte, devine şi el ntreg lumină[462], şi se face şi el asemenea cu ceea ce vede (τω ὁρομ ἐνω ὁμοιοϋται); mai bine zis se şi uneşte n chip neamestecat, lumină fiind şi lumină văz nd prin lumină. De se priveşte pe sine, vede lumină ; de priveşte spre ceea ce vede, şi aceea este lumină ; de priveşte spre aceea prin care vede, şi aceea este lumină. Aceasta este unirea : a fi toate acestea una, ca să nu mai poată distinge cel ce priveşte ntre aceea prin ce priveşte şi ntre cel ce priveşte, ci numai at ta să ştie că e o lumină şi priveşte o lumină, deosebită de a tuturor făpturilor.

37. De aceea şi Marele Pavel zice că n timpul acelei minunate răpiri nu ştia de sine ce este (2 Cor. XII, 2). Se vedea pe sine. Dar cum ? Sensibil, raţional sau nţelegător (cu mintea) ? Dar fiind răpit, ieşise din aceste puteri. Deci se vedea pe sine prin Duhul, care săv rşeşte răpirea. Şi ce era el, dacă nu se putea cuprinde prin nici o putere naturală, mai bine zis dacă era dezlegat de orice putere naturală ? Fără ndoială era aceea cu ce se unise şi prin ce se cunoştea pe sine şi pentru care părăsise toate. Căci avea o astfel de unire cu lumina, la care nici ngerii n ar putea ajunge, dacă nu s ar depăşi pe ei nşişi prin harul care i uneşte. Deci era atunci lumină şi Duh, cu care era şi unit şi de la care avea şi puterea de a fi unit. Deci era ieşit din toate cele ce s nt şi devenise prin har aceea, ba nici nu mai exista, n sens de depăşire (χὰθ ὁπεροΖὴν μὴ ὡν), dacă era mai presus de cele create. Căci zice şi dumnezeiescul Maxim : «Cel ce a ajuns n Dumnezeu a lăsat n urma sa toate cele după Dumnezeu»[463].

462. Ocuparea cu orice altceva prin simţuri sau prin cugetare aduce un fel de lumină inferioară şi de alt ordin n noi. De aceea cel ocupat astfel nu poate deveni ntreg lumină mai presus de fire, dec t dacă nu mai e n el vreo lumină inferioară, ci se umple n ntregime de lumina de sus.

463. *Capete teologice* I, 54; P.G., 90, 1140 ; *Ambigua;* P.G., 91, 1200 B.

Sau iarăşi : «Toate lucrurile, numirile şi demnităţile de după Dumnezeu vor fi dedesubtul celor ce vor ajunge n Dumnezeu prin har»[464].

Dar ajuns atunci astfel, dumnezeiescul Pavel nu s a mpărtăşit nicidecum de fiinţa dumnezeiască. Fiinţa lui Dumnezeu este, aşadar, mai presus chiar şi de ceea ce nu este, n sens de depăşire, precum este şi mai presus de Dumnezeu[465]. Căci neexistent, n sens de depăşire, este ceea ce se vede duhovniceşte prin simţirea minţii. Iar aceasta nu e c tuşi de puţin fiinţa lui Dumnezeu, ci slava şi strălucirea nedespărţită de firea Lui, prin care se uneşte cu cei vrednici dintre ngeri şi oameni. Nu numai at t, ci fiindcă precum ngerii aşa şi oamenii văd pe Dumnezeu n felurile acestea şi se unesc cu Dumnezeu şi l laudă pe El, poate că şi ngerul dacă şi ar povesti acea vedere mai presus de firea sa, ar spune cele spuse de Pavel : «Ştiu un nger care a văzut, nu ştiu de era nger, Dumnezeu ştie» (2 Cor. XII, 2—3). Deci aceste vederi ale sfinţilor, le ştie numai Dumnezeu şi cei ce stau sub lucrarea lor, cum zice şi Grigorie Cuv ntătorul de Dumnezeu[466].

De aceea a le socoti supuse simţurilor, sau a le socoti năluciri şi simboale, ca fiind sensibile, şi a le asemăna cu cunoştinţa omenească, nu e fapta unui om care şi dă seama de nemărginirea nălţimii dumnezeieşti, spre care vrea să atragă cu iubire de oameni şi puţinătatea noastră cea mai de pe urmă.

38. Dar iată am adus trei martori, c te unul din fiecare din cele trei cete ale lumii creştine : dintre apos

484. *Capete teologice* I, 49; P.G. 90, 1101 ; *Ambigua* ; P.G. 91, 1216 C şi 1241 C.

465. xal υπέρ τὸ καθ'ὑπεροΧὴν μὴ ὀν, dacă lumina dumnezeiască nu este n sens de depăşire, fiinţa dumnezeiască e mai presus şi de neexistenţă n sens de depăşire. Ea nu e trăită ca o realitate ce nu este cum s nt toate făpturile, ci pur şi simplu ea nu e trăită nici ca vederea ce se trăieşte, ca nefiind ca cele ce s nt. Dacă slava lui Dumnezeu ce se trăieşte ca cele ce nu s nt n sens de depăşire a lor e numită Dumnezeu, fiinţa Lui este mai presus de Dumnezeu trăit de noi ca persoană n oarecare fel accesibilă.

466. Cuv. 28, 19 ; P.G. 36, 52 B.

toli, pe Petru ; dintre ierarhi, pe Dionisie ; dintre pustnici, pe Isaac, cunoscătorul vieţii de linişţire. Şi precum s a scris despre păstorii de la Naşterea Domnului că n-dată, la cuv ntul ngerului, s a arătat mulţime de oaste cerească mpreună mărturisind, tot aşa deodată cu cuv ntul apostolului s a ridicat conglăsuind o mulţime de apostoli, iar cu ceilalţi doi, mulţime de cuvioşi şi preoţi. Iar această mulţime a dat ntreagă glas de mpreună mărturisire, că este o lumină ce se arată sfinţilor, alta dec t cunoştinţa din toate cele create ; cu at t mai sf ntă, cu c t este slava firii lui Dumnezeu şi e văzută numai de cei ajunşi n chipul lui Dumnezeu ; şi că este departe de a fi o nălucire, sau ceva apropiat luminilor sensibile, sau o plăsmuire simbolică după chipul lor ; că este departe, ntruc t este ipostas[467] şi frumuseţea veacului viitor şi singura lumină adevărată, veşnică, neschimbă cioasă, ne nserată, netrecătoare, lumină prin care ne facem şi noi lumină şi fii ai luminii desăv rşite.

Deci, pe aceştia care s nt at t de mari i b rfeşti, numindu i neştiutori şi căutători de inspirări ? Îndrăzneşti, filozoafe, să spui că păcătuiesc n privinţa fiinţei lui Dumnezeu văzătorii lui Dumnezeu, nţelepţii de Dumnezeu, propovăduitorii lui Dumnezeu ? Mă tem să nu te lipseşti de partea ce o au cei sfinţi de lumină ; mă tem ca nu cumva, deschiz ndu ţi gura, să atragi la tine duh, dar pe cel contrar adevărului ; ca nu cumva să dogmatizezi drept fiinţă a lui Dumnezeu ceea ce nu există. Căci ce vrei să urmăreşti prin lupta ta, năzuind să arăţi cu cea mai mare s rguinţă, că nu există vedere mai presus de lucrările minţii, măcar că numai prin vederea aceasta ce depăşeşte lucrările minţii se arată n chipul cel mai limpede şi cu totul deosebit că Dumnezeu este n mod cu adevărat existent, cum şi că Dumnezeu este mai presus

4d7. *«Ipostas al veacului viitor»* — temelie şi conţinut al vieţii veacului viitor.

de cele ce s nt. Căci cum n ar exista fiinţa lui Dumnezeu, dacă celor ce s au ridicat prin rugăciune curată peste tot ce e sensibil şi inteligibil, li se face văzută n rugăciune nsăşi slava acelei firi dumnezeieşti ? Dar totodată, cum nu va fi fiinţa lui Dumnezeu mai presus de tot ce e sensibil (supus simţurilor) şi inteligibil (g ndit cu mintea), dacă e mai presus de vederea aceasta, care, la r ndul ei, e mai presus de toată simţirea şi nţelegerea ?[468].

39. Dar ce s nt bunătăţile veacului viitor ? Nu s nt ele mai presus de toate puterile simţurilor şi ale minţii noastre ? «Căci cele ce ochiul nu le a văzut şi urechea nu le a auzit şi la inima omului nu s au suit, le a pregătit Dumnezeu celor ce L iubesc pe El» (1 Cor. II, 9). Pe acestea le va vedea atunci inima curată, după sf ntul

468. Incă sf ntul Maxim şi sf ntul Grigorie de Nisa numiseră creaturile «cele ce s nt» (τα ὀντα), iar pe Dumnezeu «Cel ce este în chip existent» (ὁ ὀντω ὠν). In existenţa făpturilor e ceva precar. Ele nu au temeiul existenţei n ele nseşi. Lor li s a dat existenţa şi li se poate lua. Dumnezeu există prin Sine veşnic. Nimic nu roade la existenţa Lui. Sf ntul Grigorie Palama afirmă acum că experienţa acestei existenţe ferme, veşnice, de neepuizat, de neştirbit a lui Dumnezeu se experiază de abia prin vederea nsăşi a slavei lui Dumnezeu, care nu ţine n chip natural de lucrările minţii. Căci acestea s nt făcute pentru a cunoaşte făpturile cu existenţă precară, ne ntemeiată n ea nsăşi, deoarece mintea nsăşi se experiază n aceste lucrări ca av nd o existenţă precară, ne ntemeiată n ea nsăşi. Totul e lovit de o nesiguranţă n cunoaşterea naturală a minţii, pentru că lucrurile pe care le cunoaşte şi subiectul care le cunoaşte e lovit de o lipsă de fundament n ele nsele. Încrederea scolastică a lui Varlaam n raţiune, ca suprem şi sigur for de decizie n orice chestiune, nu admitea că Dumnezeu nu poate fi cunoscut deplin dec t printr o lucrare mai presus de minte, dăruită minţii de Dumnezeu nsuşi. Pentru Palama, n slava lui Dumnezeu văzută printr o lucrare a minţii dăruită de Dumnezeu se experiază — ca printr una ce singură e adecvată aceleia — intensitatea de existenţă necondiţionată, care nu şi poate avea izvorul dec t n fiinţa lui Dumnezeu. Intensitatea necondiţionată a existenţei acestei slave se experiază ca fiind superioară precarităţii de existenţă a tuturor făpturilor cunoscute prin simţuri şi prin vreo lucrare a minţii. Ea se experiază deci ca av nd o existenţă mai profundă, dec t toate cele sensibile şi inteligibile, adică dec t toate realităţile cunoscute prin simţuri sau prin cugetare.

Maxim [469]. Cum, deci, nu este vreo vedere mai presus de toate nţelegerile (δρασιζ υπέρ πάσα τά νοήσει)? Nemaiput nd acum să te opui, nu te mai poţi nici preface n chip sofistic, pe baza aceleiaşi numiri, că eşti de acord. Căci cel ce zice, folosind metafora şi identitatea de nume, că ceea ce e mai presus de nţelegere, e nţelegere, pentru faptul că şi acea vedere, chiar dacă e mai presus de nume, este totuşi nţelegere, nu se străduieşte pe urmă să arate că vederea aceea nu este mai presus de nţelegere [470]. De fapt, cel ce a zis că nu este mai presus de nţelegere ceea ce e mai presus de nţelegere, ntruc t se numeşte şi aceea nţelegere, are ca motiv şi scuză identitatea numirii. Dar cel ce nu pune lucrul acela mai presus de lucrările minţii, nu are cum să se scuze. Căci acel lucru (vederea) nu s ar putea numi lucrarea minţii [471].

Dar n petrecerea aceea preafericită din veacul fără sf rşit, fiii nvierii nu vor mai avea trebuinţă de cele ce susţin viaţa n veacul de acum : nici de aer, nici de lu

469. E un loc din : *O sută capete teologice,* publicate de S. I. Epi vanovici. A se vedea la J. Hausherr, Orientalia Christina Periodica 5, 1939, p. 231. La Hristou, *Op. cit.,* p. 572, nota 5.

470. Varlaam ar vrea să se prefacă n mod sofistic că este de acord cu cei ce — socotind vederea mai presus de nţelegere — o numesc şi nţelegere, ca una ce nu e contrară nţelegerii, ci mai presus de nţelegere. El voieşte să dea impresia că este de acord, reţin nd denumirea de « nţelegere» a ei. Dar, cel ce e n mod real de acord nu se luptă pe urmă să demonstreze că ea nu e mai presus de nţelegere. Deci Varlaam nu poate nici să se opună lui Palama, nici să se prefacă n chip sofistic că este de acord.

471. De «vederea» aceea nsăşi se poate spune că nu e mai presus de nţelegere, deoarece nu se poate spune că nu e nţelegere. Aceasta o face Palama. Şi Varlaam se preface că e de acord. Dar de lucrarea prin care se mpărtăşeşte cineva de acea vedere nu se poate spune că e a minţii. Varlaam nu mai poate acoperi deosebirea ntre el şi Palama. Căci n vreme ce Palama spune că e o nţelegere, dar nu e o lucrare a minţii, Varlaam afirmă că fiind o nţelegere, e o lucrare a minţii. Deci, după ce s a prefăcut că e de acord cu Palama pentru faptul că a acceptat că acea vedere e nţelegere pentru Palama nsă, mai presus de nţelegerea naturală a minţii, se dă pe faţă că e contrar lui, c nd contestă că ea nu e o lucrare a minţii.

mină, nici de loc şi de cele asemenea, ci « n loc de toate vom avea firea dumnezeiască», după Grigorie al Nisei[472]. Iar după sf ntul Maxim, «indumnezeirea de atunci a sufletului şi a trupului va dărui odihnă tuturor lucrărilor naturale ale minţii şi ale simţurilor, ntruc t şi prin suflet şi prin trup se va arăta Dumnezeu, trăsăturile naturale fiind biruite prin cov rşirea slavei»[473]. Ce este deci lumina care se vede cu ochii trupeşti fără aer ? Nu este nesensibilă şi mai presus de toată cunoştinţa naturală ? Nu e slava lui Dumnezeu care nvăluie şi umple de lumină ? Şi ce este ceea ce ne face văzători mai presus de toată lucrarea simţurilor şi de toată nţelegerea ? Nu e Duhul lui Dumnezeu care, nu numai mintea, ci şi trupul nostru l va face duhovnicesc (pnevmatic) ? Cum nu este deci nici o vedere mai presus de nţelegere şi nici o altă lumină a inimii, afară de cunoştinţă ?

40. Dar eu socotesc şi sf nta noastră credinţă, ca fiind un alt fel de vedere, a inimii mai presus de toate simţirile şi de toate nţelegerile, ca una ce ntrece toate puterile nţelegătoare ale sufletului nostru. Şi numesc credinţă nu mărturisirea binecredincioasă, ci ntemeierea neclintită pe ea şi pe cele făgăduite de Dumnezeu. Căci, cum vedem prin ea cele făgăduite n veacul viitor fără sf rşit ? Prin simţuri ? Dar credinţa este «ipostasul celor nădăjduite», iar simţul n ar putea vedea prin nici un meşteşug viitorul şi ceea ce se nădăjduieşte. De aceea, şi apostolul a adăugat : «dovedirea lucrurilor care nu se văd» (Evr. XI, 1). Aşa dar, vede oare vreo putere a minţii cele nădăjduite ? Dar cum să le vadă pe cele ce nu s au suit nicidecum la inima omului ? Deci ce urmează ? Nu vedem prin credinţă cele făgăduite nouă de Dumnezeu, odată ce ntrec toate lucrările simţurilor şi ale minţii ?

472. *Despre suflet si nviere ;* P.G. 46, 104 B.

473. *Capete gnostice* II, 88; P.G., 90; 1168 AB; Filoc. rom. II, p. 203.

Dar toţi c ţi din veac au căutat prin fapte patria cerească, după dumnezeescul apostol au murit nelu nd făgăduinţele, ci văz ndu le şi mbrăţiş ndu le de departe» (Evr. XI, 13). Deci, este şi o vedere şi o nţelegere a inimii, mai presus de toate lucrările minţii. Căci ceea ce e mai presus de minte este ne nţeles numai n sens de depăşire. Căci altfel ar fi un lucru fără noimă [474].

41. Dar dacă toţi «cei ce s au mucenicit prin credinţă n au luat făgăduinţa, Dumnezeu prevăz nd pentru noi un lucru mai nalt, ca să nu se desăv rşească fără noi» (Evr. XI, 39—40), odată ce vor fi desăv rşiţi, nu vor vedea cele făgăduite ? Sau vor vedea, dar nu vor vedea mai presus de toată nţelegerea ? Sau mai presus de toată nţelegerea, dar ca şi mai nainte de a se desăv rşi ? Dar ce raţiune ar fi n aceasta ? Deci, vor vedea şi vor vedea mai presus de toată nţelegerea. Şi nu cum vedeau mai nainte, ci vederea va fi dob ndirea celor făgăduite. Există deci o vedere mai presus de toată nţelegerea. Ba ncă mai presus şi de aceasta. De fapt credinţa noastră este o vedere mai presus de minte. Dar dob ndirea celor crezute, e o vedere mai presus de acea vedere care e mai presus de minte [475]. Iar ceea ce se vede şi se posedă prin această vedere, fiind mai presus de toate cele cunoscute prin simţuri şi prin minte, nu e nici ea fiinţa lui Dum

474. Cele ce depăşesc nţelegerea au totuşi un nţeles n ele. Dar cele mai prejos de nţelegere n au nici un nţeles. Inima are o nţelegere care depăşeşte nţelegerea minţii. Pentru că inima e tronul lui Hristos, sălaşul harul, deschiderea spre nesf rşitul Persoanei dumnezeeşti. Ea are o transparenţă spre infinit, spre bogăţia sentimentelor care şi au pornirea şi satisfacerea n iubirea dumnezeiască simţită, pe care mintea nu o are, dar de care se foloseşte c nd se uneşte cu inima.

475. Există deci o vedere mai presus de toată nţelegerea, dar şi una mai presus şi de această treaptă. Căci o vedere mai presus de toată nţelegerea e vederea credinţei. Dar n viaţa viitoare va fi o vedere mai presus de vederea credinţei. Căci va fi posesiunea deplină a celor văzute de departe prin credinţă. Vederea credinţei o are credinciosul a cărei viaţă prezentă se mişcă ntre lucrurile de aici. Vederea vieţii viitoare se va mişca ntre bunătăţile de acolo, cele mai nalte.

nezeu. Căci fiinţa lui Dumnezeu e dincolo şi de aceasta prin depăşire. Aşa este tot ipostasul bunătăţilor viitoare [476].

Ai nţeles de c tă măreţie dumnezeiască se lipsesc cei ce nu cunosc această vedere mai presus de nţelegere ? Şi cu c t măresc pe Dumnezeu mai mult dec t aceia, cei ce prin curăţia inimii au gustat o pe aceasta măcar puţin şi au n ei arvuna veacului viitor, sau au primit o prin credinţă, care pricinuieşte n multe feluri bunătăţile tainice ?

Dar filozoful, nefăc nd loc n el nălţimii acestei nţelegeri, nu a adus lui Dumnezeu nchinăciune şi slavă vrednică de El n Duh, iar pe cei ce slăvesc pe Dumnezeu n Duhul lui Dumnezeu i socoteşte făc nd cu totul dimpotrivă. Şi i aşează n lista hulitorilor pe singurii cuv ntători de Dumnezeu nalţi şi vrednici de ncredere.

42. Dar să mai stăruim pe l ngă credinţă şi pe l ngă vederea dumnezeiască şi desfătată a ei. Credinţa este căruţa puterii evanghelice, viaţa apostolică, dreptatea lui Avraam ; din credinţă ncepe şi la ea sf rşeşte toată dreptatea şi din ea va fi viu tot dreptul. (Rom. I, 17). Cel ce o nesocoteşte va cădea din bunăvoinţa dumnezeiască. Căci «fără de credinţă nu este cu putinţă a plăcea lui Dumnezeu» (Evrei XI, 7). Credinţa eliberează pururea neamul nostru de tot felul de rătăciri şi ne ntemeiază pe noi n adevăr şi n noi adevărul, din care nimeni nu ne va clinti, chiar dacă ne ar socoti nebuni, pe noi cei ce prin credinţa cea adevărată ieşim prin extazul mai presus de nţelegere şi mărturisim acest adevăr cu fapta şi cu cuv ntul, nelăs ndu ne «purtaţi de orice v nt al nvăţăturii» (Efes. IV, 14), ci stăruind n cunoştinţa cea unită

476 Ipostasul bunătăţilor viitoare, sau temelia lor, este fiinţa dumnezeiască, sau nseşi ipostasurile dumnezeieşti. Căci ele s nt temelia şi izvorul acelor bunătăţi; n ele şi au subsistentă. Numai Persoanele infinite pot fi izvorul unei vieţi, iubiri şi fericiri infinite.

a adevărului creştinilor şi propovăduind vederea cea mai simplă, mai dumnezeiască şi cu adevărat ne nşelătoare.

Dar lăs nd acum cele viitoare, să privim cu vederea (θ ε ω ρ ι α ν) mai presus de minte a credinţii la cele ce s au făcut de la nceput. Căci «prin credinţă nţelegem că s au făcut veacurile cu cuv ntul lui Dumnezeu... ca să se facă din ceea ce nu se vedea, cele ce se văd» (Evr. XI, 3). Care minte ar putea nţelege cum s au făcut atunci toate din ce nu era nicidecum şi aceasta numai cu cuv ntul ? Căci ceea ce nţeleg lucrările minţii, desigur că nu le ntrece pe acestea. Aceasta nţeleg nd o şi nţelepţii elinilor şi socotind că nimic din cele ce se strică nu trece n nimic şi că nimic din cele ce se produc nu vine din nimic, au cugetat lumea ca nefăcută şi fără sf rşit. Dar credinţa depăşind ideile născute din privirea făpturilor, ne a unit pe noi cu Raţiunea aflată mai presus de toate şi cu Adevărul neconstruit şi simplu ; şi am nţeles mai bine dec t prin demonstraţie nu numai că toate s au făcut din cele ce nu s nt, ci şi că s au făcut numai cu cuv ntul lui Dumnezeu. Ce este deci credinţa aceasta ? Oare vreo putere naturală, sau mai presus de fire ? Fără ndoială, mai presus de fire, deoarece «nu poate veni cineva la Tatăl dec t prin Fiul» (Ioan X, 9), care ne ridică pe noi mai presus de noi nşine şi ne dă simplitatea ndumnezeitoare şi ne ntoarce spre unitatea Tatălui ce adună toate.

De aceea Pavel «a luat har spre ascultarea credinţei» (Rom. I, 5). De aceea, de vei mărturisi cu gura ta pe Domnul Iisus şi vei crede n inima ta că Dumnezeu L a sculat pe El din morţi, te vei m ntui» (Rom. X, 9). De aceea s nt mai fericiţi cei ce n au văzut şi au crezut (Ioan XX, 29), dec t cei ce au văzut şi au crezut n Cel nviat din morţi şi n Începătorul vieţii veşnice (Fapte III, 15). Căci aceştia prin ochii mai presus de lume ai credinţei au văzut şi au cinstit cele ce ochiul, văz ndu le, nu le crede prin el nsuşi şi nţelegerea nu le poate cuprinde.

143. «Aceasta este biruinţa care a biruit lumea, credinţa noastră» (1 Ioan V, 4). Aceasta este, deşi e ciudat a o spune, credinţa care a susţinut şi lumea de jos mai nainte n felurite chipuri şi timpuri, iar mai pe urmă, prefăc nd o ntr una mai dumnezeiască şi ridic nd o la nălţimea cerurilor, a făcut şi din păm nt cer. Cine a păzit seminţele lumii celei de a doua ? Nu credinţa lui Noe ? Cine a făcut pe Avram, Avraam şi tată al multor neamuri, asemenea cu nisipul mării şi cu mulţimea stelelor ? Nu credinţa n făgăduinţele acelea ce erau atunci de ne nţeles ? Căci pe unicul născut urmaş l ţinea gata de junghiat. Şi prin el — o, minune ! — a crezut ne ndoios că avea mulţime de fii. Nu părea deci bătr nul celor ce priveau lucrurile cu raţiunea (τφ λογ ισμδ) că e nebun ? Dar sf rşitul lucrurilor, conduse de harul lui Dumnezeu, a arătat că credinţa nu e nebunie, ci cunoştinţă ce ntrece toată cugetarea.

Noe iarăşi aştepta de la bolta curbată a cerului adâncuri de ape. Unde s nt b iguelile filozofiei cinstite de tine ? «Toate cele grele tind n sus şi spre mijloc» : cele uşoare, cu c t s nt mai uşoare, cu at t se depărtează de mijloc». Unde este substanţa rară şi deasă, cea dint i neput nd acoperi, cea de a doua străbăt nd şi corpurile care nu s nt prea dense prin fire ? Unde s nt sferele exacte şi curbele, mişcările de multe feluri şi de mare viteză, prin care tu căut nd adevărul din existenţe, te rostogoleşti din el pe tine nsuţi şi pe cei ce ascultă de tine şi i vei face pradă potopului, nvăţ nd amarnic din experienţă ceea ce au ignorat n chip rău prin cunoştinţă.

Dar credinţa, de o vor primi nainte de moarte, i va aduce la adevăr printr o neştiinţă bună şi i va face prin experienţă cu totul neispitiţi şi nepătimaşi n faţa relelor. Ea le va arăta chiar prin lucruri că toată filozofia din afară este nebună (1 Cor. I, 20), ca una ce nu va nţelege nici atunci, cum nu nţelege nici acum cuv ntul ma

relui Petru : «Cerurile s au nchegat odinioară din apă şi prin apă ; şi prin apă lumea de atunci a pierit necată. Iar cerurile de acum s nt ţinute pentru foc, fiind păstrate pentru ziua judecăţii şi pentru pieirea celor necredincioşi» (2 Petru, III, 5—7). Deci cum e cu cunoştinţa de Dumnezeu, aflătoare n creştini, şi cu m ntuirea prin ea ? Este ea prin cunoştinţa filozofiei sau prin credinţă, care face prin neştiinţă cunoştinţa ei nefolositoare[477]. Dacă e prin cunoştinţă, «s a făcut deşartă credinţa» şi se desfiinţează făgăduinţa, că «de vei crede cu inima ta n Domnul Iisus, te vei m ntui» (Rom. X, 9). Aşadar nu cel ce are n inimă cunoştinţa făpturilor are din pricina ei pe Dumnezeu, ci cel ce a crezut n inima lui n Domnul Iisus, are sălăşluit n sine, pe Dumnezeu[478], prin credinţa neiscoditoare.

44. Dar să lăsăm acum pe cei ce prin această cunoştinţă n au cunoscut pe Dumnezeu şi să trecem cu vederea faptul că nu toată cunoştinţa din filozofie este adevărată. Să admitem că toată este adevărată şi să privim la cei ce prin cunoştinţa aceasta a făpturilor au cunoscut pe Dumnezeu[479]. Contemplarea şi cunoaşterea prin acestea

477. Credinţa face nefolositoare sau nelucrătoare pentru m ntuire cunoştinţa filozofică, prin neştiinţa ei care e o vedere mai presus de acea cunoştinţă. Căci ea vede Persoana lui Dumnezeu şi intră n unirea cea mai presus de nţelegere cu Ea, pe c nd filozofia răm ne la lucruri, sau preface persoana n obiect, ca să o poată, chipurile, cunoaşte.

478. Relaţia cu persoana se nfăptuieşte n general prin credinţă, nu prin ştiinţa iscoditoare, care vrea să transforme persoana ntr un obiect constituit din detalii multiple. Cu at t mai mult relaţia cu Dumnezeu Per soană se nfăptuieşte prin credinţa, care o respectă n caracterul Ei personal şi de aceea o experiază n intensitatea ei specifică, n mod simplu şi unitar, găsind n Ea concentrate, vii şi purtate de intenţia iubirii, toate bunătăţile, pe care le caută cunoştinţa prin separarea sau distingerea lor.

479. Sf ntul Grigorie Palama nu socoteşte că toată cunoştinţa din filozofie este greşită. El admite că toată poate fi adevărată. Dar pentru el ea şi arată adevărul ei c nd din cunoştinţa făpturilor trage concluzia dreaptă despre existenţa lui Dumnezeu.

se numeşte lege naturală (Rom. II, 14). De aceea ncă nainte de Patriarhi, Prooroci şi de Legea scrisă, aceasta a chemat din nou neamul omenesc şi l a ntors la Dumnezeu, arăt ndu L pe Făcătorul celor ce nu ieşiseră din cunoştinţa naturală asemenea nţelepţilor elini. Căci cine, av nd minte şi văz nd atâtea feluri vădite de fiinţe, at tea puteri contrare şi mişcări ce se echilibrează prin opoziţie, apoi stabilitatea care aduce şi ea un echilibru n acest fel, succesiuni ne ntrerupte de porniri contrare, uniri neamestecate prin adversităţi ne mpăcate, mpreunări ale celor distincte şi neamestecări ale celor unite ale minţilor, sufletelor, trupurilor, armonia ce se naşte din at tea lucruri, relaţiile şi poziţiile statornice, aptitudinile şi r ndu ielile substanţelor, nedesfacerea ntregului, — cine, privind cu mintea la toate acestea, cum fiecare persistă n sine, dar se armonizează n chip minunat cu celelalte, nu va cunoaşte ca dintr o icoană şi ca dintr o operă cauzată, pe Dumnezeu ? Şi cine, cunosc nd astfel pe Dumnezeu, l va socoti un lucru oarecare dintre cele cauzate sau dintre cele ce s nt după chipul Lui ?[480]. El va avea prin aceasta şi cunoştinţa de Dumnezeu din negaţie. Deci cunoştinţa făpturilor a ntors neamul omenesc la cunoştinţa de Dumnezeu nainte de Lege şi Prooroci. Şi acum iar l ntoarce[481]. Căci aproape toată lumea, adică toţi c ţi nu ascultă de preceptele evanghelice, datoresc numai cuno ştinţii făpturilor faptul că nu au un alt Dumnezeu dec t pe Făcătorul acestei lumi.

45. Deci aceştia numai din cunoştinţa celor creiate cunosc pe Dumnezeu. Ei s nt cei ce n au murit legii, prin lege, ca să trăiască viaţa ntru Hristos, mai bine zis cei ce n au avut niciodată legea lui Dumnezeu. Dar acum c nd Dumnezeu S a arătat n trup, s a crezut ntre nea

480. Sf ntul Atanasie, *Contra Elinilor* 35—39; P.G. 25, 69—80.

481. Ba azi l ntoarce cu at t mai mult, datorită progresului considerabil al ştiinţelor, care au dovedit o uimitoare şi complexă raţionalitate a naturii.

muri, s a propovăduit n lume (1 Tim. III, 16) şi legea harului s a descoperit marginilor păm ntului, c nd «am luat Duhul lui Dumnezeu ca să vedem cele dăruite nouă de la Dumnezeu» (1 Cor. III, 13), c nd am fost nvăţaţi de Dumnezeu (Ioan, VI, 45) şi am primit povăţuirile M ng ietorului după m ng ietoarea făgăduinţă, căci «Acela, zice, vă va nvăţa pe voi tot adevărul» (Ioan, XIV, 26) — ca unul ce nu e ncă cunoscut — c nd avem «mintea lui Hristos» (1 Cor. III, 16) şi ochi duhovniceşti, tu te ntorci iarăşi napoi, ca să trăieşti sub stihiile acestei lumi ca nvăţătoare ? Ce zici ? Noi care «aşteptăm cer nou şi păm nt nou potrivit făgăduinţei» (2 Petru III, 13 ; Apoc. XXI, 1), nu vom nţelege şi nu vom slăvi pe Dumnezeu din acelea n chip supralumesc, ci l vom cunoaşte numai din lumea aceasta veche şi schimbăcioasă ? Ba nu numai schimbăcioasă, ci şi stricăcioasă. Căci numind o pe aceea nouă, a arătat o pe aceasta veche. Iar tot ce se nvecheşte şi mbătr neşte merge spre pieire.

46. Dar de unde am nvăţat despre această lume nouă şi despre viaţa care nu se nvecheşte ? Oare din contemplarea făpturilor, sau de la «Cel r nduit Fiu al lui Dumnezeu n putere, după Duhul sfinţeniei prin nvierea din morţi, de la Iisus Hristos, Domnul nostru» (Rom. I, 4) ? Oare nu unul este Învăţătorul nostru, Hristos (Matei XXIII, 10) ? Deci prin ce cuvinte ale Lui am nvăţat despre firea lumii pieritoare ? Oare nu El ne a poruncit să nu ne numim nvăţători pe păm nt ? Cum vom umbla deci noi la elini şi la egipteni, ca să nvăţăm de la ei ceva m ntuitor ? Cunoştinţa noastră de Dumnezeu laudă pe Dumnezeu ca Învăţător ; nu nger, nu om, ci Însuşi Domnul ne a nvăţat şi ne a m ntuit pe noi (Isaia LXIII, 9). Noi nu mai cunoaştem pe Dumnezeu din asemănări (ἐχ τοδ εἰχὀτοἰ), iar aşa este cunoştinţa lui Dumnezeu din făpturi. Acum nsă «s a arătat viaţa care

era la Tatăl şi s a arătat nouă» (1 Ioan I, 2) ; ne a vestit nouă că«Dumnezeu este lumină şi nici un ntuneric nu se află ntru El» (1 Ioan I, 5) ; iar pe cei ce au crezut Lui, i a făcut fii ai luminii (Efes. V, 8). «Şi aşa s a arătat ce vom fi» ; «că de se va arăta, vom fi asemenea Lui ; pentru că Îl vom şi vedea pe El precum este» (1 Ioan III, 3). Ai iarăşi merinde de b rfeală : «Precum este, aşa Îl vom vedea pe El». Dar cel ce spune acestea, fiind zidit nemijlocit pe piatra pusă n Sion, este aproape de ea n toate. «Iar cel ce cade pe ea, se va sfăr ma şi pe care va cădea, l va strivi» (Matei XXI, 44).

47. Dar să cercetăm cum argumentează filozoful că nu este vedere (opaotv) mai presus de toate lucrările minţii. Mai nt i vom spune că lucrul acesta despre care vorbim, ştim că este fără nume şi mai presus de nume. Deci dacă numim vedere, ştim că este mai presus de vedere. Iar dacă cineva vrea să L numească nţelegere (νόησιν), de crede sau ştie prin experienţă că este mai preseus şi de nţelegere, mărturiseşte ntocmai ca noi. Aşadar, toate plăsmuirile şi vederile, afirmate sau negate de acela, le lăsăm la o parte ca deşarte şi ca neav nd nici o legătură cu noi şi cu «Cuv ntul» de faţă. Că este nsă o vedere mai presus de toată nţelegerea (upaoti υπέρ πάσαν νόησιν), acela n a nţeles, nici n a crezut. Dar noi l am ierta şi dacă n ar nţelege. Căci a nţelege ceea ce e mai presus de minte nu stă n puterea fiinţei noastre şi a străduinţelor ei. Ba l am primi cu ngăduinţă chiar dacă nu crede, ştiind, potrivit apostolului, «că trebuie să ajutăm celui slab n credinţă» (Rom. XIV, 1). Dar ncercarea de a clătina pe cei ce cred şi de a ndrepta mpotriva lor şi a adevărului, scrieri de luptă şi silinţa de a sminti n tot felul nu numai pe cei mici (Matei XVIII, 6 ; Marcu IX, 42 ; Luca XVII, 2), ci şi pe cei naintaţi n virtute şi cuvioşie, cine ar putea o răbda n tăcere, odată ce s a hotăr t să fie slujitor al adevărului ?

Deci acela n a nţeles şi n a crezut că este o vedere şi o nţelegere mai presus de toată vederea şi nţelegerea, fiind mai presus de nume şi primind numiri ce răm n mult n urma ei. El şi nchipuie că ceea ce socotesc teologii mai presus de minte e teologie negativă, iar aceasta nu e mai presus de minte. Căci se neagă, zice, cele cunoscute, dar nu cele necunoscute. Dar şi noi ştim că n teologia aceasta cele ce se neagă lui Dumnezeu le nţelege mintea. Deci nici această teologie nu depăşeşte lucrările minţii.

48. Dar despre vederea mai presus de minte, n am putea spune aceasta. Dacă mintea noastră n ar putea să se depăşească pe sine nsăşi, n ar fi vedere şi nţelegere mai presus de lucrările minţii. Dar, odată ce are această putere şi numai prin ea se uneşte propriu zis cu Dumnezeu, trec nd prin Dumnezeu această putere la lucrare n vremea rugăciunii [482], se poate afirma că este o vedere mai presus de toate lucrările minţii, vedere de care zicem că e mai presus de nţelegere. I ar putea nsă spune cineva acesteia şi nevedere şi neştiinţă n sens de depăşire.

Deci ceea ce nu este mai mult nţelegere dec t ne nţelegere, cum va fi o parte din cunoştinţă n general ? [483]. Şi cum va fi mpărţită după speciile acesteia ? Căci nici fiinţa n a mpărţit o vreodată cineva dintre nţelepţi, n corp, necorporalitate şi suprafiinţime ; nici simţirea, n

482. Mintea are puterea să se depăşească, dar numai prin Dumnezeu. Căci prin Dumnezeu această putere a ei trece din potentă in act. Fiecare are puterea să cunoască altă persoană, dar numai c nd aceea i se deschide, această putere a ei trece n faptă.

483. După ce a spus mai nainte că cunoştinţa primită prin lumina dumnezeiască poate fi numită şl neştiinţă, ca una ce depăşeşte cunoştinţa, acum sf ntul Grigorie adaugă că vederea aceea poate fi numită şi nevedere, n sens de depăşire a vederii, dar nu de lipsă a nţelegerii, vederii şi cunoştinţei. Căci n ea sânt date virtnal toate cele aduse prin creare la nţelegerea şi vederea noastră. De aceea ea nu poate fi pusă sub categoria cunoştinţei, prin care se indică in general cunoştinţa făpturilor; dar aici nu poate fi socotită contrară cunoştinţei, nţelegerii şi vederii.

cele cinci simţuri şi n ceea ce e mai presus de simţire. Căci ceea ce e mai presus de fiinţă, cum ar fi sub fiinţă, şi ceea ce e mai presus de simţire nu i o specie a simţirii, nici ceea ce e mai presus de cunoştinţă o specie a cunoş tinţii. Iar că mintea are putere să se depăşească pe sine nsăşi şi prin această putere să se unească cu cele mai nalte ca ea, o spune şi Marele Dionisie foarte lămurit. Şi nu o spune numai aceasta, ci o şi arată aceasta creştinilor ca o nvăţătură dintre cele mai trebuincioase. «Trebuie, zice, să se ştie că mintea noastră are, pe de o parte, puterea de a nţelege, prin care vede cele inteligibile, pe de altă parte, unirea care depăşeşte firea minţii şi prin care se leagă cu cele de dincolo de ea»[484]. Întruc t unirea aceasta depăşeşte firea minţii, ea este mai presus de toate lucrările minţii şi nu este cunoştinţă, n sens de depăşire ; iar ntruc t este o legătură a minţii cu Dumnezeu, e neasemănat mai naltă dec t puterea ce leagă mintea de cele create, adică de cunoştinţă[485].

49. Dar cum argumentează acesta că nu este vedere mai presus de toate lucrările minţii ? «Fiindcă, zice, nu este nimic mai nalt dec t teologia prin negaţie». Dar altceva este, o, scumpule, vederea şi altceva teologia (cuvântarea despre Dumnezeu), ntruc t nu este acelaşi lucru a grăi ceva despre Dumnezeu şi a dob ndi şi a vedea pe Dumnezeu. Însă şi teologia negativă este cuv nt. Dar vederile s nt mai presus de cuv nt şi de raţionament. Aceasta a arătat o cel ce a descoperit cele negrăite (2 Cor. XII, 4). Deci, ntruc t şi teologia prin negaţie este cuv nt (şi raţionament), vederea mai presus de cuvânt şi de raţio

484. *Despre numirile dumnezee ti* 7, 1 ; P.G. 3, 864 C.

485. Legătura dintre minte şi cele cunoscute de ea are n ea ceva propriu nu numai minţii, ci şi celor cunoscute de ea. Cu at t mai mult, c nd ceea ce cunoaşte e o persoană. Deci in actul de cunoaştere a lui Dumnezeu, care e o legătură a minţii cu Dumnezeu, este şi ceva din Dumnezeu. In felul acesta legătura minţii cu Dumnezeu depăşeşte şi cov rşeşte ca putere legătura minţii cu cele create. Căci din Dumnezeu există mintea şi puterea de a nţelege.

nament este mai presus şi de ea. Deci văzătorii celor mai presus de cuv nt şi de raţionament o ntrec şi pe aceasta nu prin cuv nt, ci prin faptă, prin adevăr şi prin harul lui Dumnezeu şi al Duhului care toate le poate şi care ne dă nouă să vedem «cele ce ochiul nu le a văzut şi urechea nu le a auzit» (1 Cor. II, 9).

50. Dar acela ne nţeleg nd acestea, nici măcar c t de puţin, şi nchipuie că Dionisie mărturiseşte ntocmai ca el c nd zice : «Tot cel ce se nvredniceşte să cunoască şi să vadă pe Dumnezeu ajunge n ntunericul dumnezeiesc, chiar prin faptul că nu vede şi nu cunoaşte, fiind ridicat cu adevărat la ceea ce e mai presus de vedere şi de cunoştinţă»[486].

Iar n altă parte : «Numai acelora le e cu putinţă să pătrundă n ntunericul unde este cu adevărat Cel ce e dincolo de toate, care au depăşit toate şi cele curate şi toate treptele sfintelor nălţimi şi toate luminile dumnezeieşti»[487]. «Dacă intră deci cineva n acest ntuneric, zice filozoful, o face prin negarea tuturor celor ce s nt. Deci cea mai desăv rşită vedere (ἡ τελειότατη θεωρία) este ntunericul acesta, sau teologia prin negaţie. Căci nimic nu este dincolo de a nu cunoaşte nimic. Deci şi lumina aceea de care grăiţi voi, orice ar fi ea, trebuie să o părăsiţi, ca să vă suiţi la teologia şi vederea (θεωριαν) prin negaţie»[488].

486. *Epist.* V ; P.G. 3, 1073 A.

487. *Despre teologia mistică,* 1, 3; P.G. 3, 1000 C.

488. Varlaam nu cunoaşte ceva mai nalt dec t teologia negativă, care lasă mintea n faţa unui gol, care nu o uneşte cu Dumnezeu. E o teologie prin care raţiunea pune ntre ea şi Dumnezeu o prăpastie, pe care nici ea, nici Dumnezeu nu o poate umple. Din această mentalitate se explică doctrina catolică despre caracterul creat al graţiei. Omul răm ne chiar n starea de har nchis n limitele creaturităţii sale. De aceea nu se vorbeşte n teologia catolică despre indumnezeirea creaturii. Nici măcar despre Maica Domnului, at t de lăudată n teologia şi pietatea catolică, nu se vorbeşte despre o ndumnezeire a ei. Ea răm ne v rful creaţiei ca frumuseţe morală, dar şi ea e despărţită de Dumnezeu printr o prăpastie de neumplut. De aceea Biserica, nchisă n ordinea creatului, are şi ea nevoie de un locţiitor al lui Hristos.

Dar noi numim lumina harului aceea despre care zice şi Marele Dionisie că « nconjoară totdeauna, n veci şi ne ntrerupt, pe sfinţi, n petrecerea veacului viitor, ca şi pe ucenici la atotdumnezeiasca Schimbare la faţă»[489]. De ce at ta silinţă meşteşugită de a ne desface de ceea ce ne va lumina veşnic şi vom vedea ne ncetat atunci, şi aceasta nu numai cu simţurile, ci şi cu mintea, sau mai v rtos mai presus şi dec t acestea, duhovniceşte şi dumnezeieşte, cum am arătat adeseori şi pe larg ? De ce at ta meşteşugire şi osteneală de a ne desface de Cel mai nalt ca noi, de Cel ce ne uneşte pe vecie cu cele mai nalte dec t mintea, şi ne dă să vedem cele mai presus de noi ? Căci precum mintea, unită n chip negrăit cu simţirea, vede cele supuse simţurilor, şi precum simţirea şi nfăţişează simbolic şi sensibil cele inteligibile (cunoscute cu mintea), odată ajunsă la perceperea lor prin unirea ei cu mintea, aşa şi acestea am ndouă (simţirea şi mintea), unite cu Duhul, vor vedea lumina nevăzută n chip duhovnicesc, mai bine zis vor convieţui, odată ndumnezeite, veşnic mpreună cu ea.

Deci pentru ce at ta silinţă meşteşugită de a ne face să părăsim lumina care ne va nconjura atunci veşnic, ca să ne bucurăm de vederea (θεωρία) socotită de tine atot desăv rşită ? Iar dacă acum putem părăsi şi depăşi acea lumină, dar atunci nu, veacul de acum e mai nalt dec t cel viitor şi cu dreptate s nt mpătimiţi de veacul de acum cei ce se războiesc mpotriva luminii celei veşnice şi adevărate[490].

51. Dar, oare, Marele Dionisie conglăsuieşte cu ei ? Cum ar face o cel ce a lăudat această lumină mai mult dec t toţi ? Căci am arătat pe larg n «Cuvintele» scrise de noi mai nainte despre lumina şi luminarea dumnezeiască, cum cel ce se mpotriveşte mai mult ca toţi

489. Despre *numirile dumnezeie ti* 4; P.G., 3, 57(5 D.

490. Dacă cea mai naltă cunoaştere a lui Dumnezeu e cea a teologiei raţionale negative, iar vederea luminii dumnezeieşti e ceva infe

duşmanilor marii lumini, este luminătorul cel mai strălucitor al lumii din Areopag. Dar revenind şi acum, să vedem cuvintele lui, la care se referă acesta. Scriind acesta slujitorului Dorotei, zice : «Întunericul dumnezeiesc este lumină neapropiată, pentru revărsarea co v rşitoare de lumină mai presus de fiinţă. În acesta ajunge tot cel ce se nvredniceşte să cunoască şi să vadă pe Dumnezeu, chiar prin faptul de a nu vedea şi de a nu cunoaşte fiind ridicat n ceea ce e mai presus de vedere şi de cunoştinţă, cunosc nd tocmai aceea că este dincolo de toate cele cunoscute cu simţurile şi cu mintea (sensibile şi inteligibile)»[491].

Deci, aci zice de acelaşi lucru că e şi ntuneric şi lumină, aci că şi vede şi nu vede, aci că şi cunoaşte şi nu cunoaşte. Cum e atunci ntuneric această lumină ? «Pentru revărsarea cov rşitoare de lumină», zice. Deci n sens propriu e lumină ; ntuneric e n sens de depăşire (καθ' ὑπεροΧὴν), ntruc t nu poate fi văzută de cei ce ncearcă să se apropie de ea şi să o vadă prin lucrările simţurilor sau ale minţii.

52. Iar fiindcă n Cel neapropiat ajunge tot cel ce se nvredniceşte să cunoască şi să vadă pe Dumnezeu, cine este cel ce se nvredniceşte să se apropie de Cel neapropiat şi să vadă pe Cel nevăzut ? Oare tot cinstitorul de Dumnezeu ? Dar numai lui Moise şi celor ca el le a fost dat să ajungă n ntunericul dumnezeiesc. Teologia prin negaţie nsă este a fiecărui cinstitor de Dumnezeu. Iar acum după venirea Domnului n trup este şi a fiecărui om, cum s a arătat mai nainte. Deci lumina aceasta (n sens propriu) şi ntunericul acesta dumnezeiesc (n sens de depăşire) e altceva dec t teologia prin negaţie şi o depăşeşte pe aceasta n chip neasemănat ; să zicem

rior ei, atunci vederea acestei lumini in veacul viitor ne va situa pe o treaptă inferioară celei de acum, c nd trăim sub regimul teologiei negative, care e cea mai naltă, după Varlaam.

491. *Ep. V ;* P. G. 3, 1073 A.

at ta c t depăşeşte Moise n vederea lui Dumnezeu pe cei mulţi [492].

Dar, zice, cel ajuns n lumina aceasta, vede şi nu vede. Cum văz nd, nu vede ? Pentru că vede, zice, mai presus de vedere. Deci n sens propriu cunoaşte şi vede. Nu vede n sens de depăşire (ὑπεροΧικδ), nevăz nd prin nici o lucrare a minţii şi a simţurilor. Prin nsuşi faptul că nu vede şi nu cunoaşte, adică prin nsuşi faptul că a depăşit toată lucrarea cunoscătoare, e ridicat n ceea ce e mai presus de vedere şi de cunoaştere. Cu alte cuvinte, el vede şi lucrează n chip mai nalt dec t omeneşte, ca unul ce a ajuns mai nalt dec t omul şi dumnezeu prin har şi este unit cu Dumnezeu şi prin Dumnezeu vede pe Dumnezeu.

53. Deci, cei ce propovăduiesc numai o contemplare (θεωρίαν) prin negaţie şi dincolo de aceasta nu mai admit o lucrare sau vedere (δρασιν), iar de această contemplare zic că face parte din cunoştinţa generală şi nu recunosc nici o vedere mai naltă dec t cunoştinţa, pe de altă parte, zic că cei ce ajung prin negaţie la această contemplare, după ei atotdesăv rşită, nu văd şi nu cunosc nimic n sens propriu, se arată ca unii ce admit mai degrabă o lipsă de cunoştinţă şi de vedere [493]. Prin urmare, au uitat de ei nşişi, declar nd această adevărată neştiinţă n sens de lipsă (a cunoaşterii), mai naltă dec t toată cunoştinţa şi m ndrindu se că nu ştiu nimic n sensul de lipsă (a cu

492. ntunericul n care a intrat Moise, fiind una cu lumina cea mai presus de toată nţelegerea, e superior şi el ntunerecului teologiei negative raţionale.

493. Cei ce pun pe treapta cea mai naltă teologia prin negaţie, socotesc că cea mai naltă cunoaştere este recunoaşterea lipsei oricărei cunoaşteri, cunoaşterea vidului absolut. Refuz nd astfel apofatismul luminii, ca superior teologiei negative, contestă de fapt şi cunoaşterea raţională. Palama se dovedeşte n aceste r nduri un mare dialectician.

noaşterii). Astfel, cei ce nu cred celei mai mari lumini cad şi din lumina cunoştinţei[494].

Şi de fapt, dacă vederea (θεωρία) prin negaţie şi ntunericul dumnezeiesc s nt unul şi acelaşi lucru, iar această vedere nseamnă propriu zis o lipsă a vederii, potrivit cu cei ce zic că dincolo de ea nu mai este vreo vedere dumnezeiască, atunci şi acest ntuneric dumnezeiesc este un ntuneric propriu zis, un ntuneric al lipsei, care pe cei ce petrec n el i face nebuni. Şi de fapt i face cu adevărat astfel pe cei ce susţin unele ca acestea.

Aceştia ndrăznesc să spună că pătrund n ntunericul mai presus de lumină prin teologia negativă nainte de a se fi lepădat de maica lor egipteancă, cu nume mincinos şi stearpă, prin care zic părinţii că trebuie nţeleasă cultura din afară[495] ; nainte de a cunoaşte curat că vieţuim ntre două r nduri de adversari şi că trebuie să se alieze cu cei mai buni ; nainte ca, prin aceştia, ei să dea asalt asupra celor răi şi pe unii din aceştia să i surpe, să i ucidă şi să i ciuruiască, iar de alţii să fugă (e vorba adică de toate acelea dintre patimile rele care, av nd o legătură familiară cu noi, ne stăp nesc la nceput mai tare ca nişte pricini şi ca nişte prezenţe mpreună lucrătoare) ; nainte de a lepăda obişnuinţa cea rea a celor ce scot din puţurile creaţiunii nţelepciunea lui Dumnezeu, adică a nţelepţilor elinilor ; nainte de a locui mpreună cu cei ce vieţuiesc n pace unii cu alţii şi nu susţin păreri deosebite sau contrarii, adică cu cei nţelepţi n cele duhovniceşti ; nainte de a şi supraveghea prin retragere şi linişte oile lor, adică g ndurile lor ; nainte de a se sui la munte, adică n v rful sufletului ; nainte de a căuta de departe la lu

494. Numai n lumina cea mare care ne vine din Persoana dumne zească, are un sens şi cunoştinţa, sau aşa zisa lumină a cunoştinţei.

495. Sf ntul Grigorie de Nisa, *Despre via a lui Moise ;* P.G., 44, 329 BC. Tot pasagiul care urmează se resimte de conţinutul acestei opere a sf ntului Grigorie de Nisa. Nu se poate ajunge la vederea luminii lui Dumnezeu fără o purificare, cum se poate ajunge prin speculaţii la formulările teologiei negative raţionale.

mina cea nouă ; nainte de a se apropia, nainte de a auzi şi de a lepăda ncălţămintea picioarelor, dat fiind că nu e ngăduit de a atinge păm ntul sf nt (Ieşire III, 5) prin alipirea de morţi şi de cei ce nu s nt cu adevărat mijlocitori ; nainte de a preschimba dreapta făc nd o engol pion (Ieşire IV, 6), adică de a se scufunda mintea n sine ; nainte de a fi surpat deplin stăp nirea tiranului, prin toiagul care toate le poate, adică prin credinţă, de a fi trecut cu picioarele peste apa cea sărată a vieţii ; nainte de a fi făcut firea noastră amară şi năsprită, n izvor de bucurie mai presus de fire prin rugăciune şi fapte plăcute lui Dumnezeu ; nainte de a fi gustat din hrana ce curge de sus şi de a nu mai fugi de vrăjmaşi, ci de a voi mai bine şi de a putea să i izgonească pe toţi ; nainte ca, pregătiţi prin toate acestea n chip desăv rşit, să ajungă la s mbăta nelucrării relelor şi să audă şi să depăşească tr mbiţele cu multe sunete şi să vadă pe r nd alte lumini cu bogată revărsare — iar acestea s nt slava lui Dumnezeu vestită prin făpturile de multe feluri, apoi propo văduirea prin prooroci, apostoli şi părinţi, şi toate nvăţăturile despre cele dumnezeieşti ; nainte de a mplini toate acestea şi de a ajunge cu fruntaşii care s au dedicat lui Dumnezeu, pe v rful treptelor dumnezeieşti şi a vedea locul lui Dumnezeu, apoi de a se uni n chip ne nţeles cu Dumnezeu nsuşi, desfăcuţi de toate acestea.

Noi nsă, cercet nd teologia negativă, c t a fost de trebuinţă, n «Cuvintele» de mai nainte despre lumină, am arătat că ea este chip al vederii (θεωρία) aceleia fără formă şi mplinite, de care se bucură mintea mai presus de minte n Duhul Sf nt, dar nu e ea nsăşi acea lumină. De aceea, toţi cei ce s au nvrednicit prin credinţă să primească taina (m nturii) pot să laude pe Dumnezeu prin negaţie ; dar nu se pot şi uni cu El şi nu L pot vedea prin

lumină, dec t numai dacă vor primi, prin plinirea poruncilor, puterea mai presus de fire a vederii [496].

54. «Dar cei ce pătrund n ntunericul tainic trebuie să părăsească, după Dionisie din Areopag, toate luminile dumnezeieşti», zice acesta. «Aşadar şi nsăşi lumina dumnezeiască, dacă peste tot există ceea ce spuneţi, trebuie lăsată jos. Iar aceasta se constată prin faptul de a nu mai vedea nicidecum nimic ; aceasta este ntunericul acela tainic».

Ce spuneţi ! In felul acesta număraţi ntre alte multe lumina aceea, care se nveşniceşte cu sfinţii, slava firii dumnezeieşti, frumuseţea veacului viitor şi statornic, mpărăţia fără de nceput şi fără de sf rşit a lui Dumnezeu. Căci Însuşi Cel ce a strălucit n ea pe munte a numit aşa lumina aceasta. Dar ce zice chiar dumnezeiescul Dionisie ? El zice n «Teologia mistică» lămurit : «Cauza cea una a tuturor se află mai presus de toate şi se arată descoperit numai celor ce au străbătut şi toate cele sfinte şi curate» [497].

Dacă se arată acelora, şi aceasta n chip descoperit, cum nu se arată nicidecum ? Iar dacă această arătare este teologia prin negaţie, şi aceasta e singura necuprin dere cunoscută, cum afirmaţi voi, iar această teologie o folosesc şi elinii, cum o spuneţi şi aceasta chiar voi, atunci şi ei au depăşit toată curăţia şi nsăşi lumina dumnezeiască, ipostasul bunătăţilor viitoare [498]. Vai ! Cunoştinţa

496. Cei ce admit simplu prin credinţă taina m ntuirii n Hristos pot să laude pe Dumnezeu. Dar la vederea luminii ne nţelese nu pot ajunge dec t prin primirea puterii de percepere de la Dumnezeu, după mplinirea poruncilor. Căci cuvintele de negare a oricărei nsuşiri a lui Dumnezeu exprimă numai mărirea Lui, cunoscută din taina ntrupării şi a m ntuirii. Ele s nt nsă numai un chip al luminii ne nţelese a luminii Lui, nu nsăşi realitatea trăită a acesteia.

497. P.G. 3, 1000 C.

498. Dacă teologia negativă e folosită şi de filozofii elini, iar prin ea nu cugetă dec t necuprinderea lui Dumnezeu, nu şi taina Persoanei sau Persoanelor supreme, dar ea e superioară vederii luminii Treimii

 nţelepţilor nebuniţi nu numai cuprinde, după tine, dar şi depăşeşte făgăduinţele bunătăţilor viitoare.

Dar aşa ceva nu ar spune niciodată Dionisie, grăitorul nţelepciunii lui Dumnezeu. Căci el a nşirat ndată, n continuare, luminile dumnezeieşti, sunetele cereşti şi v rfurile tuturor celor sfinte, care trebuie părăsite. Ele s nt curăţirile lui Moise nainte de poalele muntelui Horeb, sunetele ce l au nt mpinat după poalele muntelui, vederile anticipate ale luminilor, despărţirea de cele multe. Iar vederea de după toate acestea nu e vederea lui Dumnezeu, ci a locului n care şedea. Aceasta nseamnă că tot ce se vede prin lucrarea simţurilor sau a minţii s nt oarecare presupuse raţiuni ale celor ce se află sub Cel ce e mai presus de toate şi prin care nu numai El nsuşi, ci şi prezenţa Lui se arată mai presus de toată cugetarea. Aşadar vederea locului aceluia depăşeşte şi teologia prin negaţie, sau o arată pe aceasta nsăşi.

În cazul din urmă, dacă urcarea lui Moise ar fi fost numai p nă la vederea acestui loc, ar fi dogmatizat drept din acestea că nu este nici o vedere mai presus de teologia prin negaţie. Însă, dat fiind că se desprinde şi de vederea acestui loc şi pătrunde n ntunericul cu adevărat tainic, prin ncetarea oricărei lucrări cunoscătoare, n sens de depăşire, «unindu se pe o treaptă mai naltă cu Cel necunoscut şi văz ndu L şi cunosc ndu L pe Acesta mai presus de minte»[499], cum vor nchide vederea din

personale şi atotiubitoare, care va nvălui pe sfinţi n viaţa viitoare, atunci elinii care neagă Treimea au mai mult dec t vor avea sfinţii n viaţa viitoare.

499. După Palama, care redă tradiţia părinţilor răsăriteni, s nt trei etape ale urcuşului n cunoaşterea lui Dumnezeu : cunoaşterea raţiunilor dumnezeieşti ale făpturilor, cunoaşterea lui Dumnezeu prin negarea lor şi vederea lui Dumnezeu n ntunericul mai presus de lumină. A doua, teologia prin negaţie, e numai locul lui Dumnezeu. Prezenţa nsăşi a lui Dumnezeu e mai presus dec t aceasta. Prima şi a doua treaptă de cunoaştere au o oarecare lumină n ele, căci nu s nt cu totul ne nţelese. A treia e un ntuneric mai presus de aceste lumini, dar n acelaşi timp

 ntunericul dumnezeiesc numai n marginile teologiei şi contemplării (θεωρία) prin negaţie ? Căci aceasta a privit o şi nainte de a intra n ntunericul mai presus de lumină (supraluminos = ὑπερφωτονγνόφον), prin locul acela[500]. Deci este vădit că altceva e unirea şi vederea n ntuneric ; ea e cu mult mai naltă dec t o asemenea teologie prin negaţie.

55. Dar de ce să nfăţişăm prin cuvinte şi să nu arătăm cu lucrul adevărul sigur al celor spuse de noi ? Oare Moise, desprinz ndu se de toate lucrurile şi cugetările văzute şi care văd[501] şi depăşind vederea locului şi pă trunz nd n ntuneric, n a văzut n el nimic ? Dar a văzut cortul nematerial, «pe care l a arătat celor de jos prin imitaţie materială»[502]. Iar acest cort după cuvintele sfinţilor, este Hristos, puterea şi nţelepciunea de sine ipostatică a lui Dumnezeu[503], care fiind nematerială şi necreată prin firea ei a arătat de mai nainte prin cortul mozaic că va primi o dată o alcătuire văzută şi va veni n chip şi fiinţă Cuv ntul cel mai presus de fiinţă şi fără chip, Cortul care e mai presus şi mai nainte de toate şi le cuprinde pe toate ; Cortul n care s au creat şi se susţin toate cele văzute şi nevăzute ; Cortul care lu nd trup, l va pune pe acesta pentru noi ; şi care fiind Arhiereu nainte de veci, pe urmă se va folosi de Sine ca de un templu

un ntuneric supraluminos, deoarece pe de o parte această lumină e mai ne nţeleasă dec t primele două trepte ale cunoaşterii, pe de alta n ea e o cunoaştere mai bogată, mai ad ncă, mai nemijlocită a prezenţei lui Dumnezeu.

500. In orice caz, Moise a depăşit şi teologia negativă, sau locul lui Dumnezeu, ca să ajungă la prezenţa Lui supraluminoasă, care se află ntr un ntuneric supraluminos.

501. Dar mai nainte de a fi ajuns la locul lui Dumnezeu, sau la teologia negativă, a trebuit să se desprindă de toate lucrurile, şi persoanele, ca să nu mai vadă şi să nu mai fie văzut. Căci chiar şi faptul de a fi văzut l tulbură. Se desprinde şi de cugetările prin care vede.

502. Sf ntul Grigorie de Nisa, *Via a lui Moise* ; P.G. 44, 380 A.

503. *Ibidem, col* 381 ; 1 Cor. I, 24.

pentru noi[504]. De aceea, Moise, ajuns n ntunericul dumnezeiesc, nu a văzut numai cortul nematerial, pe care l a nfăţişat prin materie, ci nsuşi izvorul dumnezeiesc al ierarhiei şi cele ce ţin de ea, cărora le a dat chip material de multe feluri n preoţia Legii.

Aşadar cortul şi cele ce ţin de cort, preoţia şi cele ce ţin de preoţie s nt simboale sensibile şi perdele ale vederilor lui Moise din ntunericul dumnezeiesc. Dar acele vederi nseşi nu erau simboale. «Căci celor ce au străbătut şi cele sfinte şi curate toate, şi pătrund n ntu nericul tainic, li se arată acelea descoperite»[505]. Cum ar putea fi nsă simboale cele ce se arată dezvăluite de orice acoperăm nt ?

De aceea şi tălmăcitorul «teologiei mistice» zice la nceputul ei : «Treime mai presus de fiinţă, ndreaptă ne spre v rful cel mai nalt al celor tainice, unde se aflä ascunse tainele simple, dezlegate de toate şi neschimbă cioase ale teologiei, n ntunericul cel mai presus de lumină»[506]. Mai poate zice deci cineva că n ntunericul dumnezeiesc şi dincolo de teologia prin negaţie nu se mai arată nici o vedere mai naltă ? Sau că toate vederile sfinţilor s nt simbolice ? Şi fiind simbolice se arată uneori, dar nu există niciodată ? Dar Moise a văzut cele ce le a văzut, vreme de 40 de zile şi tot at tea nopţi, după Grigorie al Nisei, « mpărtăşindu se sub ntuneric de viaţa cea veşnică»[507]. Vederile acelea erau fără formă. Dar

504. Dumnezeu Cuv ntul e Subiectul suprem care cuprinde n Sine prin g ndire şi iubire toate, prin care s au creat toate şi n care se susţin după creaţie şi se vor aduna la sf rşit n mod deplin toate. Iar cuprin z ndu se n El, ca ntr un locaş bisericesc şi sf nt, se sfinţesc ele nseşi. Dar Biserica aceasta, fiind n acelaşi timp Subiect, săv rşeşte prin lucrarea Sa această sfinţire. Ca atare, Hristos e şi Biserică şi Arhiereu. E Biserica şi Arhiereul prin excelenţă şi dinainte de veci.

505. *Despre teologia mistică* I, 3 ; P.G. 3, 1001 A.

506. *Ibidem,* 1 · P.G. 3, 997 AB.

507. *Despre Via a lui Moise* 1 ; P.G. 44, 321 A. Faţă de afirmarea lui Varlaam că lumina văzută de sfinţi nu are consistenţă, ci e o nălucire

atunci cum s nt simbolice[508] ? Apoi ele se vedeau n n-tuneric. Şi toate cele din ntuneric erau «simple, dezlegate de toate şi neschimbăcioase». Dar care dintre sim boalele propriu zise, care s nt mpărţite şi sensibile, nu e schimbăcios, nu e compus şi nu e legat de lucrurile create ?[509].

56. Iar fiindcă le vedea, cele ce i stăteau n faţă erau văzute. Deci cele văzute erau sau lumină sau se aflau n altă lumină. Dar toate cele de acolo erau simple. Aşadar toate acelea erau lumină. Fiindcă le vedea nsă după ce se depăşise pe sine nsuşi şi ajunsese n ntuneric, nu vedea nici prin simţuri, nici cu mintea. Deci acea lumină este de sine văzătoare şi se ascunde n acelaşi sens de depăşire pe cei care nu au devenit fără ochi[510]. Căci cum s ar

care acum se arată, acum dispare, sf ntul Grigorie Palama, baz ndu se pe sf ntul Grigorie de Nisa, arată consistenţa luminii şi prin durata ei. Căci Moise a privit o patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi.

508. Un simbol, pe l ngă faptul că e sensibil, trebuie să aibă şi o formă, ca să poată exprima un aspect al vieţii dumnezeieşti sau spirituale. Dar viaţa aceea nsăşi e fără formă exterioară, deşi are o structură interioară. Aspectele variate ale structurii ei interioare se trăiesc concentrat şi n intensitate, nu n varietatea de forme exterioare. Lumina dumnezeiască, ca realitate spirituală, e deci şi ea fără formă. Ea se trăieşte n intensitate ca ambianţă spirituală a Persoanelor dumnezeieşti, nu se vede ca formă, deşi n ea se simt structurile Persoanelor supreme.

509. Chiar simplitatea luminii dumnezeieşti văzute arată că ea se trăieşte n intensitate, nu n orizontalitatea justapusă sau n succesiunea schimbăcioasă a formelor. E intensitatea unitară, dar complexă a Persoanei, sau a Persoanelor dumnezeieşti unite prin fiinţă.

510. Dacă ochii şi mintea nu văd prin puterea lor naturală, nseamnă că lumina nsăşi se vede pe sine. Lumina este de sine văzătoare. Aceasta arată că e lumina văzătoare a Persoanei lui Hristos, care se ntipăreşte ca Subiect văzător n subiectul văzător al credinciosului, făc ndu i proprie vederea Lui. Ea se ascunde de ochii celui ce o vede n sens de depăşire, adică i face să nu vadă prin ea nşişi; sau să vadă ceea ce nu pot vedea prin ei nşişi. De altfel, ntr un fel oarecare de sine văzătoare e şi lumina fizică ce ne umple ochii şi se face proprie lor, ca să vadă prin ea, ceea ce n ar putea vedea fără ea. Deosebirea este că n cazul luminii lui Hristos, vede Persoana nsăşi prin acea Persoană. (Lucrul acesta de ase

vedea n oarecare chip prin lucrarea minţii, ceea ce se vede şi se nţelege ea nsăşi pe sine (το αὐτοπτικὸν και ἀὐτονὸ ητον)? Dar c nd mintea s a ridicat peste toată lucrarea mintală şi se află fără ochi n sens de depăşire, se umple de o strălucire mai presus de toată frumuseţea, ajunsă n harul lui Dumnezeu, şi prin unirea mai presus de minte, av nd tainic şi văz nd nsăşi lumina care prin sine se vede pe sine. Dar cum ? Nu mai este dumnezeirea ascunsă ?, ar putea ntreba cineva. Nicidecum. Dumnezeirea nu iese din ascunzimea Sa, dar se dăruieşte pe Sine şi altora, ascunz ndu i şi pe ei sub ntunericul dumnezeiesc[511]. Căci, precum este scris, Moise ajuns singur n acel ntuneric nu se mai vedea (Ieşire XXIV, 18). Iar ceea ce e şi mai mult, e că, ridic ndu l pe el mai presus de sine şi desfăc ndu l n chip tainic de sine şi aşez ndu l mai presus de toată lucrarea simţurilor şi a minţii, l a ascuns pe el de sine nsuşi — o, minune ! — ca şi pe dumnezeiescul Pavel[512]. Astfel, văz nd, ei nu ştiau, ci se

menea se nt mplă n parte n relaţiile persoanelor umane). Poate n aceste cazuri ale vieţii naturale, avem nişte chipuri ale faptului că numai prin lumina lui Hristos, sau prin El nsuşi vedem lumina Lui, sau l vedem pe El.

511. E de remarcat acest răspuns ingenios. Ca n toată dezvoltarea aceasta, şi aici se resimte influenţa sf ntului Grigorie de Nisa, din *«Via a lui Moise»*. Dumnezeu nu iese din ascunzimea Sa, căci nu se raţionalizează la nivelul nostru, nu se face nţeles n sens banal, obişnuit. Ci ridică n ntunericul depăşitor al existenţei Sale plină de mister şi grea de plenitudine, pe cel nduhovnicit. Acesta cunoaşte sau nţelege acum ne nţelesul ca atare, sau ceea ce i mai presus de nţelegerea obişnuită. El se află n ntunericul ne nţeles sau mai presus de nţelegere al luminii supraevi dente. Acela are acum n el ceva ce l face pe el nsuşi ne nţeles de ceilalţi, ascuns n ntunericul misterului care l depăşeşte, ntuneric care e n acelaşi timp supraluminos.

512. Ba chiar sie nsuşi şi apare ne nţeles, ascuns n ntunericul depăşitor al misterului, ntuneric supraluminos. Cu c t se reduce omul pe sine mai mult la procese biologice, cu at t şi apare mai nţeles, dar n acelaşi timp nu nţelege nimic din ceea ce este de fapt. Există un ntuneric cu pretenţia de perfectă cunoaştere (ntunericul care reduce realitatea la banal) şi există un ntuneric al ad ncurilor nesf rşit de bogate

ntrebau ce este aceea ce vede ?[513]. Şi iarăşi ceea ce depăşeşte orice cov rşire a uimirii, este că şi n arătarea aceasta negrăită şi mai presus de fire, Acela răm ne ascuns. Şi celor dezlegaţi şi ascunşi de toate nu li i acopere numai pe ceilalţi toţi, ci şi pe ei nşişi[514]. Iar dovada acestei ascunzimi mai presus de cunoaştere este dorinţa şi cererea şi urcarea lui Moise la o vedere mai clară. Dar şi naintarea necontenită a ngerilor şi a sfinţilor n veacul cel nesf rşit la vederi tot mai clare. Deci şi văz nd, chiar prin vedere cunosc că lumina aceea este mai presus de vedere. Cu c t mai mult nu cunosc deci pe Dumnezeu, care se arată din ei ?

şi de complexe, care tocmai prin recunoaşterea lui oferă o lumină cov rşitoare şi o rezervă de nesf rşită naintare n el. Cu c t ne cunoaştem pe noi nşine n mod real mai mult, cu at t ne apărem nouă nşine mai ne nţeleşi, mai plini de taină, mai ascunşi nouă nşine ; sau invers, cu cit ne apărem nouă nşine mai ne nţeleşi, cu at t ne cunoaştem mai bine. Dar aceste ad ncuri nesf rşite ale noastre ni se descoperă nouă c nd trăim n infinitul dumnezeiesc.

513. Moise şi Pavel şi erau lor nşişi at t de ascunşi n mister, at t de ne nţeleşi n vederea ce o aveau, că nu ştiau cine şi ce este cel ce vede şi ce se vede prin ei. Îşi dădeau doar seama că nu ei s nt cei ce văd, căci ceea ce vedeau şi puterea de a vedea aceea, depăşea puterea lor de vedere. Dar paradoxul e că vederea se săv rşea prin ei, deci din acest p.d.v. se bucurau ei nşişi de beneficiul vederii. Un subiect străin, care l depăşea pe al lor n chip nesf rşit, lucra n subiectul lor, sau i dădea acestuia puterea să vadă. Subiectul lor era ncadrat ntr un subiect străin, nesf rşit superior, dar care nu anula existenţa subiectului propriu. Căci beneficiau de vederea aceea, ca de vederea lor, şi se puteau minuna de o vedere care, nefiind a lor, se făcea a lor.

514. Deşi n vederea aceasta cauza care le o produce răm ne ascunsă, cei ce o văd şi dau seama că ea e o Persoană, e Persoana dumnezeiască, sau supremă, e Acela (ἐκεῖνο). Acela e şi Cel ce vede n ei, nu o putere impersonală. De fapt, dacă numai o putere impersonală ar fi aceea care vede n ei, ea ar deveni a lor, căci numai ei ar fi subiecte şi numai subiectul e conştient că vede. Numai prin faptul că ceea ce vede n ei e o persoană şi anume Persoana supremă, care poate vedea ceea ce nu pot vedea ei, ea dăruindu le vederea Ei, răm ne totodată Subiect al ei, care respectă caracterul lor de subiecte. Căci un subiect atră g nd pe celălalt n unirea ce el, nu l anulează. Subiectul care dăruieşte,

Căci şi ochiul nostru, aţintindu se la discul soarelui şi văz ndu l, l cunoaşte că e mai presus de vedere.

57. Dar nimenea să nu se lipească de această pildă care nu e cu totul potrivită. Numai at ta să nţeleagă că cei ce văd lumina dumnezeiască ntru descoperire, cunosc ascunzimea cov rşitoare nu mai puţin, ci cu mult mai mult dec t noi care, ncerc nd să privim necuprinsul firii dumnezeieşti prin simboale, sau prin nţelesurile lor, sau prin negaţiune, cunoaştem că e necuprins.

Căci ştie şi orbul, auzind şi crez nd, că strălucirea soarelui ntrece măsura ochilor sensibili ; dar nu ca cel ce vede[515]. Iar c nd soarele e sub păm nt, pot să l vadă cu mintea nu numai cei ce au experienţa unei vederi sănătoase, ci şi oricare dintre cei ce s nt lipsiţi de ochi, dar ascultă de cei care văd. Şi nu numai at ta, dar cel fără ochi poate să ştie şi aceea că discul soarelui are o strălucire mai presus de vedere ; dar să se mpărtăşească şi să aibă acea lumină, este cu neputinţă[516].

imprim ndu se n celălalt, l şi ajută pe celălalt să nţeleagă ceea ce i a dăruit, sau măcar iubirea lui manifestată prin acel dar.

515. Conştiinţa că ceea ce se arată ca lumină şi se vede ca atare prin cei ce o văd este o persoană superioară, care chiar ca persoană este izvor nesecat de lumină, deci cu at t mai mult ca Persoana dumnezeiască, o au cei ce beneficiază de vedere, din faptul că doresc mereu să vadă mai mult şi urcă la o vedere tot mai sporită. (Sf ntul Grigorie de Nisa, *Despre via a lui Moise* 2; P.G. 44, 376 D—377 A). Dar chiar n conţinutul luminii arătate se vede izvorul ei ca Persoană, aşa cum n lumina ce ne o comunică un altul, vedem şi simţim că ea e a unei persoane specificate. Prin lumină s nt pus n relaţie cu persoana ce mi o comunică. Iar persoana mi face vădită prin lumina ce mi o comunică un indefinit cu mult mai complex şi mai ad nc dec t acel pe care i l bănuiesc n absenţa ei. Aşa şi necuprinsul dumnezeiesc l trăiesc cu mult mai concret, mai bogat, mai ad nc n lumina prin care mi se comunică dec t prin golul teologiei negative.

516. Necuprinsul dumnezeiesc e cunoscut şi n momentele de teo loghisire negativă raţională, aşa cum e văzut cu mintea soarele şi c nd nu se vede. E cunoscut nu numai de cei ce l au văzut mai nainte, ci şi de cei ce nu l au văzut nici odată. Dar cei dint i l cunosc pe baza expe

Tot astfel, deci, a vedea pe Dumnezeu cu mintea şi a L cunoaşte mai presus de minte prin negaţie se poate nt mpla şi celor ce au experiat pentru scurt timp vederea Lui, ca şi celor ce nu şi au ridicat spre El ochiul acela mai presus de minte al unirii, dar ascultă de cei ce şi l au ridicat. Dar vederea celor din urmă nu e unire. Iar cel ce nu crede celor ce văd prin unirea cea mai presus de minte, poate şi el să L socotească pe Dumnezeu mai presus de minte, dar numai mai presus de puterile sale mintale[517]. Insă cel care a rupt din sufletul său toată legătura cu cele de jos şi s a dezlegat de toate prin păzirea poruncilor şi prin nepătimirea ce i vine din aceasta, apoi s a ridicat peste toată lucrarea cunoscătoare prin

rienţei vederii, pe c nd cei din urmă prin ascultare de aceia. Deci nu numai prin simpla teologhisire raţională. Chiar aceasta are nevoie de credinţă.

517. Continu nd ideea sf ntului Grigorie Palama declară că există o cunoaştere a lui Dumnezeu cu mintea care e cea a teologiei afirmative din făpturi; şi este una mai presus de minte, prin negarea tuturor. In sf rşit, există o a treia, superioară primelor două, prin unire. Cea prin negarea tuturor e considerată de sf ntul Grigorie Palama şi ea mai presus de minte, pentru că unii beneficiază de ea pe baza experienţei lui Dum nezeu, iar alţii pentru că deşi nu şi au ridicat ochiul sufletesc mai presus de minte la unirea cu Dumnezeu, ascultă cu credinţă la cei dint i. Credinţa e şi ea un ochi al vederii mai presus de minte, deşi nu al unei vederi directe, ci mijlocite. Ca atare, făc nd teologia negativă, ea nu răm ne la un simplu exerciţiu raţional, nici nu se opreşte la noţiunea unui absolut impersonal panteist n sens neoplatonic, ci crede n Dumnezeu cel personal exprimat prin negaţie. Propriu zis numai unui Dumnezeu personal I se poate crede. Numai credinţa ntr un Dumnezeu personal este propriu zis credinţă.. Ea e un act interpersonal. E un act de ncredere, un act moral, un act de iubire. Cel ce crede ntr o persoană e ntr o relaţie personală cu ea. Credinţa i vine dintr o lucrare a acelei persoane asupra ei. Credinţa vede Persoana lui Dumnezeu pentru că e ajutată de o putere mai presus de mintea sa, ce i vine de la Ea. Sf ntul Grigorie Palama a aruncat o punte ntre vederea sau trăirea lui Dumnezeu şi teologia negativă raţională, ncreştin nd o pe aceasta, adică ajut nd o să cunoască pe Dumnezeu nu ca pe un necuprins impersonal, ci ca pe un necuprins personal.

rugăciunea stăruitoare, curată şi nematerială, şi acolo, printr o unire necunoscută n sens de depăşire, e nvăluit ntr o strălucire neapropiată, acela singur, devenit lumină şi ndumnezeit prin lumină şi văz nd lumină, cunoaşte, n vederea şi n mpărtăşirea de această lumină, şi ceea ce e mai presus de lumină şi ne nţeles din Dumnezeu. Acela socoteşte pe Dumnezeu nu numai mai presus de puterea nţelegătoare omenească a minţii — căci s nt şi multe din cele create mai presus de ea — ci mai presus şi de vederea aceea atotsupranaturală, singura prin care se uneşte mintea cu cele ce s nt dincolo de cele ale celor inteligibile « ntr o unire dumnezeiască a minţilor mai presus de ceruri»[518].

58. Dar despre acestea s au spus destule. Relu nd cele mai nainte, spunem că dacă vrea cineva să numească această vedere mai presus de vedere (την υπέρ θέαν δρασιν), nţelegere mai presus de toată vederea minţii, nu se deosebeşte ntru nimic de noi[519]. Filozoful acesta, socotind că noi numim acest lucru numai «vedere», nu şi « nţelegere ne nţeleasă», s a nfuriat asupra numelui de «vedere» şi nfuriindu se, dar nu cu o furie vrednică de laudă şi răm n nd la cuvintele acestea, a săv rşit multe păcate mpotriva harului proorocesc. Noi, d nd pe faţă

518. Dionisie Areopagitul, *Despre numirile dumnezeie ti* 1, 4; P.G. 3, 592 C. Dumnezeu e văzut de cel curăţit de patimi nu numai ca cel mai presus de puterea minţii, căci s nt şi unele creaturi mai presus de puterea minţii omeneşti — de ex. ngerii —, ci ca Cel mai presus de nsăşi unirea aceea, prin care mintea se uneşte cu cele mai presus de cele nţelese de minte. Dumnezeu ca Persoană e mai presus de manifestarea Lui luminoasă prin care se uneşte cu mintea. Dar e mai presus n calitate de subiect şi de izvor al manifestărilor Sale şi ca atare e totuşi n ele.

519. Sf ntul Grigorie Palama admite să se spună acestei vederi mai presus de vedere, nţelegere. Dar nţelegere mai presus de lucrarea minţii şi ca atare nţelegere ne nţeleasă sau mai presus de nţelegere. Diferenţa ntre o astfel de vedere şi o astfel de nţelegere e foarte fluidă n planul spiritual. Realitatea nţeleasă e at t de intens trăită nc t e ca o realitate sesizată printr o simţire, ca o realitate pipăită, văzută, auzită spiritual. Se realizează un contact ntre spiritul nostru şi ea.

trei sau patru din aceste păcate pe scurt, le vom lăsa pe celelalte. Străduindu se deci acesta să arate că vederea e cu mult mai prejos de nţelegere, zice : «Toate vederile nfăţişate de prooroci s nt cu mult mai prejos de nţelegere, fiind plăsmuite, zugrăvite şi nchipuite prin imaginaţie».

Că cei mai mulţi dintre prooroci au văzut cele mai multe dintre vederi, ridicaţi n starea de extaz (de ieşire din ei), nimenea nu se ndoieşte ascult nd c t de puţin cuvintele lor. Deci ce vom zice ? Oare pătimind un extaz n spre cele mai rele vedeau proorocii pe Dumnezeu ? Cine altul ar spune aceasta, dec t cel ce a pătimit un extaz spre cele mai rele ? Dar Însuşi Dumnezeu spune că i S a arătat lui Moise «n chip şi nu prin ghicituri» (Numeri XII, 8) [520]. Oare şi atunci a pătimit acesta extazul spre cele rele ? Dar ce a văzut şi a auzit Moise c nd a rămas n extaz vreme de 40 de zile şi s a mpărtăşit de viaţa fără chip sub ntuneric (Ieşire XXIV, 18) ? Oare ieşirea din sine spre cele rele ? Cel care scrie acestea a ieşit cu totul din adevăr.

59. Dar păcatul lui este ndoit aici. Căci minte, sus ţin nd că Marele Dionisie cugetă şi aici la fel cu el şi că declară toate vederile prooroceşti mai prejos de nţelegere, aduc nd din scrisul lui cuvintele : «Dumnezeu se numeşte de la anumite nchipuiri dumnezeieşti (ἀπό τίνων θείων φαντασμάτων), care luminează pe cei iniţiaţi sau pe prooroci, după alte şi alte pricini şi puteri» [521]. Dar acesta spune limpede şi aici că Dumnezeu S a arătat «după alte şi alte pricini şi puteri». Dumnezeu, cum Însuşi zice,

520. Dumnezeu i se arată lui Moise «n chip şi nu prin ghicituri», n sensul că se arată El nsuşi şi grăieşte cu el, «gură către gură» şi Moise «vede mărirea Lui» (Numeri XII, 8). Dar aceasta nseamnă o ieşire a lui Moise din sine spre cele mai nalte. Moise e at t de furat de mărirea Persoanei lui Dumnezeu, că nu se mai g ndeşte la sine, că uită de sine, că «iese din sine». E ceea ce se nt mplă, de altfel, ntr un grad mai mic, c nd cineva e furat de farmecul minunat al unui interlocutor omenesc.

521. Despre *numirile dumnezeie ti,* 1, 2; P.G. 3, 597 A.

«unuia i s a arătat n vis, altuia n stare de trezvie, adică prin ghicituri ; iar lui Moise n chip şi nu prin ghicituri». Atunci cum au văzut toţi proorocii numai prin puterea imaginativă a sufletului ?

Dar şi imaginaţia (φαντασία) dumnezeiască se deosebeşte mult de imaginaţia noastră omenească. Căci aceea se ntipăreşte n latura noastră cu adevărat cugetătoare şi netrupească. Imaginaţia omenească nsă se desfăşoară n latura sufletului nostru apropiată de trup[522]. Ceea ce primeşte ntipărirea acolo este cea mai din v rf parte a sufletului raţional ; pe c nd dincoace este aproape ultima parte a puterilor sufleteşti. Aceasta se ntipăreşte n mişcările simţurilor ; acolo, de vrei să afli cine produce ntipărirea n puterea cugetătoare a proorocilor, ascultă pe Marele Vasile care zice : «Proorocii au văzut prin aceea că Duhul Se ntipărea n partea conducătoare a lor»[523]. Deci Duhul cel Sf nt este Cel ce se aşază n mintea proorocilor şi folosindu Se de nţelegerea lor ca de o materie, prevesteşte n ea prin Sine cele viitoare, nt i lor şi prin ei nouă[524].

522. Imaginaţia dumnezeiască are caracter spiritual, dar are o structură şi posibilităţi nesf rşite de a ntipări vreuna sau alta din structurile şi din intenţiile Sale n imaginaţia omenească, care cuprinde şi ea n sine structuri şi posibilităţi intenţionale indefinite, care se pot ntipări n faţa omului, n ochii lui, n cuvintele lui, n mimica şi n poziţile lui n diferite forme.

523. La Proorocul Isaia; P.G. 30, 124 B.

524. Duhul Sf nt Se ntipăreşte n mintea proorocilor ca Cel ce ştie viitorul şi vrea să vestească din el ceva voit de El. Deci El nsuşi vesteşte prin mintea lor ceva anumit, nt i lor, apoi prin ei şi altora. Duhul Sf nt Se imprimă ca Subiect n subiectul proorocului cu una din intenţiile Lui iar prin acesta El ia «forma» minţii, sau mintea se configurează n nţelegerea ei potrivit cu ceea ce i comunică Duhul Sf nt. Pentru ca să nţeleagă şi să transmită ceea ce i comunică Duhul, mintea se foloseşte de imaginaţie. Căci imaginaţia dă forme celor mai presus de formă. Dar Duhul nsuşi o ajută n această adaptare a imaginaţiei la cele ce i le comunică. Deci există o imaginaţie (virtuală), sau o putere care conduce imaginaţia omenească spre nţelegerea şi transmiterea celor comunicate

Aşa dar, cum mai este această lucrare a Duhului imaginaţie pur şi simplu de acelaşi fel şi de aceeaşi cinste cu imaginaţia noastră ? Şi cum este această imaginaţie mai prejos de nţelegerea noastră ? Mai bine zis, cum nu se arată şi din aceasta că e lumină văzută de minte şi altceva dec t nţelegerea ; că e vorba de vederi care nu s nt nici sensibile, nici nchipuite, ci cu totul altceva dec t cunoştinţa din cugetare ?

60. Dar filozoful aduce şi alt cuv nt al aceluiaşi (Dionisie) care spune : «Îngerul care a modelat vederea, ca să introducă pe cuv ntătorul de Dumnezeu n cele dumnezeieşti». «Şi aici, zice (Varlaam), spun nd : a modelat (διαπλάσα), a arătat că e vorba de imaginaţie. Căci nimic din c te contemplă mintea prin sine nu se modelează».

Dacă crede deci cineva acestui filozof, va bănui că şi Domniile şi Puterile cereşti pătimesc un extaz inferior nţelegerii (o ieşire spre cele mai jos de nţelegere) şi că vederile lor s nt n chip trupesc şi produse — o, minune ! — ale imaginaţiei. Şi nu numai vederile lor, ci nseşi ipo stasurile şi existenţele lor substanţiale s nt atunci asemănătoare nchipuirii. Căci, zice acelaşi sf nt n al optulea capitol al «Ierarhiei cereşti», preamărind numele prin care s nt exprimate sfintele Domnii : «Domnia lor e plină de dorul după ob rşia adevărată a domniei lor şi se modelează pe sine şi cele de după sine, cu bunătate, spre o domnie asemănătoare[525]. Dacă, deci, din c te vede mintea prin sine nimic nu s a modelat şi toate cele modelate s nt produse ale fanteziei sau lucruri sensibile, şi prin urmare cu mult mai prejos de cele cugetate de noi, atunci asemă

de Duhul şi n Duhul Sf nt. Imaginaţia virtuală dumnezeiască lucrează asupra imaginaţiei omeneşti. Ultima e imprimată de prima. Ele nu mai s nt despărţite, ci prima ia loc şi se actualizează n ultima, arăt ndu se ntipărită n ea. Ideea şi expresia de ntipărire o foloseşte sf ntul Maxim Mărturisitorul, care vorbeşte de ntipărirea voii dumnezeieşti a lui Hristos in voia Lui omenească (Opuse, *theol.;* P.G., 91, 80 D).

525. *Ierarhia cerească* 8, 1 ; P.G. 3, 237 C.

narea Domniilor şi Puterilor cu Dumnezeu nu se face n planul nţelegerii, ci e trupească şi nchipuită şi mai prejos de nţelegerea omenească, ca una ce e plăsmuită. Iar dacă asemănarea lor cu Dumnezeu este astfel, cum ar fi inteligibile (spirituale) după fire ?

61. Dar filozoful deduce acelaşi lucru şi din alt cuv nt al aceluiaşi : «C nd auzi de ngerul care ntipăreşte (modelează = τοποῦντο) vederea, transmiţ nd cuv ntă torului de Dumnezeu, după putere, sf nta sa cunoştinţă», «cum nu va fi, zice, vederea ntipărită ceva nchipuit (plăsmuit) ?».

Dar noi iarăşi l vom dobor cu ajutorul «Ierarhiei cereşti». «Sfintele cete ale fiinţelor cereşti, zice, mode l ndu se pe ele nsele n chip inteligibil (spiritual), spre imitarea lui Dumnezeu şi dorind să şi modeleze chipul lor cugetător spre asemănarea cu ob rşia dumnezeiască, se mpărtăşesc cu drept cuv nt de o mai bogată comuniune dumnezeiască»[526]. Vezi că s nt şi ntipăriri inteligibile (τόπου νοητοὺ) ? Cum, deci, baz ndu te pe numirile acestea, socoteşti că proorocii pătimesc extazul inferior (ieşirea din ei spre cele rele sau de jos) ? Căci eu de la expresiile acestea nu ajung să socotesc vederile proorocilor mai prejos de cugetarea omenească, ci mai presus de mintea noastră ; şi nvăţ să cunosc că aceste vederi ale lor s nt asemenea cu ale ngerilor[527]. Căci aceia, fă

526. *Ierarhia cerească* 4, 2; P.G. 3, 180 A.

527. Varlaam socotea că orice modelare sau ntipărire se face ntr o materie sensibilă. El nu admitea că se poate produce şi o ntipărire a ceva dumnezeiesc n nţelegere; ceea ce se ntipăreşte păstr nd caracterul dumnezeiesc, iar ceea ce primeşte ntipărirea sau modelarea, pe cel omenesc. De aici Varlaam deduce că tot ce se ntipăreşte n minte o coboară pe aceasta pe o treaptă inferioară. Deci nsăşi ceea ce se ntipăreşte e de caracter inferior, dacă nu e chiar o plăsmuire a minţii, apropiată de formele trupeşti. Sf ntul Grigorie Palama arată, dimpotrivă, că există şi o ntipărire a unei realităţi inteligibile şi chiar dumnezeieşti n mintea sau n nţelegerea omenească, fără să o coboare pe aceasta la vederi sensibile. Mintea se modelează sau se ntipăreşte de cele dum

c ndu se prin curăţie apţi de unirea cu ngerii şi prin n-tinderea spre dumnezeire mpreun ndu se cu ei, s nt modelaţi şi ntipăriţi şi ei de către ngeri, ca şi aceia, de către ngerii mai naintaţi şi şi preschimbă chipul lor spiritual spre o nfăţişare de formă dumnezeiască. Iar prin această modelare ad ncesc şi şi cultivă, ca pe un bun al lor, sf nta cunoştinţă coborâtă de acolo. Şi ce e de mirare dacă curăţia proorocească e modelată de ntipăriri asemenea cu cele ale ngerilor ? Căci, fiind mpreună slujitori cu ei n cuv ntarea de Dumnezeu, e recunoscută că poate să primească şi ea nsăşi ntipărirea lui Dumnezeu [528].

«Căci inima curată, zice, este aceea care şi nfăţişează mintea lui Dumnezeu fără nici o formă (ἀνείδεον) şi pregătită spre a se imprima n ea ntipăririle (modelele) lui Dumnezeu, prin care obişnuieşte El să se facă arătat» [529].

nezeieşti n mod duhovnicesc, de ex. de nţelegerea superioară, de bucuria curată, de iubirea pentru tot ce e bun etc. Căci chiar şi ngerii, fiinţe cu totul nţelegătoare, sau netrupeşti, se modelează sau se ntipăresc de bunătăţile dumnezeieşti, trăindu le n ei, făc ndu se asemenea lor, sau după modelul dumnezeiesc.

528. Slujind lui Dumnezeu ca şi ngerii, proorocul poate primi şi el, ca şi ngerii, nseşi ntipăririle lui Dumnezeu (του τοῦ θεοὺ τόπου), ntipărirea lui Dumnezeu, asemenea celei produsă n ngeri, se arată nu ntr o plăsmuire materială introdusă n mintea lor, ci in pornirea de slujire a lui Dumnezeu, asemenea celei a ngerilor. Apelul Persoanei superioare a lui Dumnezeu provoacă n mintea omenească drept răspuns voinţa de slujire. De sigur, că n arătarea ei această pornire de slujire n afară prin trup, trece de la caracterul unei ntipăriri spirituale la o formă materială. Dar n minte, sau n nţelegere, sau n suflet, ea nu ia o astfel de formă, ci se manifestă n anumite stări şi tendinţe spirituale ale sufletului. Aceste stări şi tendinţe au şi un caracter de «tip», sau de «model» general pentru alţi oameni. De ex. comportarea smerită, blinda, reprezintă un «tip» care poate fi imitat de alţii. Astfel orice om are pe de o parte un caracter strict personal, pe de alta, dacă s au intensificat n el anumite trăsături dominante, devine un «tip» pentru alţii.

529. τοι αὐτοῦ ἐναημαίνεσ&αι τύποι , δι'ὼν εμφανή πέφυκε γίνεσ&αι. Textul e luat din Marcu Pustnicul, *Capete despre trezvie* 24; P.G. 65, 1064 B. Vezi şi sf ntul Maxim Mărturisitorul, *Capete gnostice* II, 82; P.G. 90, 1104A; Filoc. rom. II, p. 199. Întruc t Dumnezeu nsuşi se face arătat prin

62. Zaharia al lui Varahia a nvăţat că şi nsuşi duhul din noi se modelează (πλάττεσθαι) de către Dumnezeu, arăt nd fie aducerea din nou a duhului, din ceea ce nu este, la existenţă, de către Dumnezeu, fie remodelarea şi prefacerea lui spre existenţa cea bună [530]. «Suflarea cuv ntului Domnului peste Israel, zice Domnul, Cel ce a ntins cerul şi a ntemeiat păm ntul şi a plăsmuit duhul omului n el» (Zah. XII, 1). Deci ce vom zice : va fi şi duhul din noi trup, fiindcă e modelat (plăsmuit) c nd e adus la existenţă, sau preschimbat ?

Iar Cel ce modelează, fiind rugat, e bun pentru cei ce L doresc.

Iar cel ce spune că a fost modelat ncă pe c nd era copil ca prieten de către pedagogul comun al Pontului (Vasile cel Mare ?) «cu modelarea cea bună şi preacu

anumite ntipăriri imprimate sufletului, ntipăririle acestea există virtual şi n EI ca intenţii de a dezvolta n bine subiectele umane şi ngereşti, conform modelelor lor din Dumnezeu (logoi). Dumnezeu are aceste «tipuri» n Sine prin nsuşirile Lui de bunătate, de sfinţenie, de dreptate etc. Ele se imprimă n oameni care iau pe Dumnezeu ca model sau se imprimă de «tipurile» Lui ntr un fel sau altul, făc nd ca «raţiunile» lor, copii ale raţiunilor dumnezeieşti, să se dezvolte pe linia acestor modele. Căci «raţiunile» persoanelor umane c tă vreme există numai n g ndirea lui Dumnezeu ncă se resimt de «modul» n care vieţuieşte Dumnezeu n eternitate. C nd ele iau existenţă concretă, Dumnezeu se comportă faţă de ele cum se comportă din eternitate faţă de formele lor g ndite n Dumnezeu, potrivit cu vieţuirea Lui n Sine nsuşi. Ba chiar nseşi raţiunile lucrurilor şi persoanelor n Dumnezeu s nt un fel de forme virtuale pe care le poate imprima ca Persoană model, actualiz ndu le, n persoanele care se deschid Lui şi se silesc să trăiască conform lor, devenind prin aceasta şi ele «tipuri» pentru alte persoane. Dar prin aceste «tipuri» se face cunoscut şi simţit Dumnezeu nsuşi ntr o cobor re binevoitoare la oameni.

530. Sf ntul Maxim Mărturisitorul a spus că după ce Dumnezeu ne a adus la existenţă (τ& εἱναι), ne conduce cu conlucrarea noastră la existenţa cea bună (τδ εδ εἱναι) *(Ambigua ;* P.G. 91, 1073). Sf ntul Grigorie Palama adaugă că aceasta se face prin plăsmuirea şi modelarea duhului nostru personal.

rată», oare laudă şi socoteşte vrednică de dorit şi cere arta modelatoare a trupului[531] ?

Dar cum vine Dumnezeu la toate lucrurile noastre, ca să modeleze inimile noastre n parte, cum zice dumnezeiescul David (Ps. XXXII, 15), dacă nu vom nţelege aici prin inima modelată pe omul din lăuntru ? Iar Moise, petrec nd 40 de zile şi nopţi sub ntuneric, n viaţa aceea fără formă, n a văzut forme (ntipăriri dumnezeieşti) ? «Le vei face, zice, toate după forma (κατὰ τον τόπον) arătată ţie n munte» (Ieşire XXV, 40)[532]. Deci ce vom zice ? Acela, ajuns n ntunericul dumnezeiesc, şi a ieşit şi el din sine nspre cele de jos şi vedea prin fantezie, fiindcă s a scris că vedea formă (τύπον) ?

63. Dar filozoful care nu recunoaşte nici o deosebire ntre lucrurile sensibile, şi produsele fanteziei şi ntre formele (ntipăririle) inteligibile şi dumnezeieşti (νοητῶν χή θείων τόπων), auzind că Cuv ntătorul de Dumnezeu a luat la cunoştinţă dintre cele văzute, unele sau altele, şi că s a mpărtăşit de vederea modelată de ngeri şi că a fost nălţat la cunoştinţa nţelegătoare a celor ce s nt sau a celor văzute, deduce de aici că «e mai naltă cunoştinţa dec t vederea (χρεἰττον γνῶσι θεωρία), fiindcă de la aceasta proorocul a fost ridicat la cunoştinţă, nu a fost cobor t».

Deci, ar putea zice cineva că toţi cei ce ne t lcuiesc prin desfăşurarea nţelesul cuvintelor dumnezeieşti, ne

531. Sf ntul Grigorie Teologul, Cuv. 43, la Vasile 42 j P.G. 36, 509 B.

532. Petrec nd ntr o vieţuire fără formă, Moise a «văzut ntipăriri dumnezeieşti» (θεiου τὸπου), de sigur n viaţa aceasta a sa. Căci nu pot fi văzute asemenea forme n ele nsele. Deci primind asemenea ntipăriri, viaţa lui Moise n a primit n ea forme materiale. Viaţa fără forme se conciliază cu ntipăririle dumnezeieşti n ea. Deşi n minte se imprimă forma (ntipărirea) cortului, după care are să facă cortul văzut, totuşi mintea nu ia şi nu primeşte n sine o formă materială. Dar «forma» cortului vine din Dumnezeu, deci există n El, dar şi n El are, ba ncă cu at t mai mult, un caracter nematerial. Căci forma acestui cort este nsuşi ipostasul Cuv ntului, care le cuprinde pe toate n Sine.

ridică de la cele mai de jos spre ceea ce e mai bun. Deci Domnul, d ndu ne Evanghelia pe păm nt, ca pe un cuv nt prescurtat, ne a dat ceva inferior. Iar cei ce o t l cuiesc ies din Evanghelie şi ne ridică la nţelegerea ei ca la ceva mai nalt ? Vai, ce nebunie ! Dar cei ce t lcuiesc nu se depărtează de cuvintele dumnezeieşti. Ci, lu nd din ele cunoştinţa ca din nişte izvoare ale cunoştinţei şi ca dintr o f nt nă a luminii celei veşnice, ne o dau şi nouă, ridic ndu ne de la neştiinţa n care ne aflăm la cunoştinţă, ca la ceva mai nalt. In asemenea cazuri explicările arată uneori mişcarea, alteori cauza.

C nd, deci, Sf nta Scriptură spune că proorocul a primit nvăţătură «din vedere» (ἐκ τη θεωρία), iar că ngerul l a ridicat de la vedere la nvăţătură, nu zice că l a depărtat de la vedere ; ci că proorocul a nvăţat din acea vedere cele ce nu le cunoştea mai nainte, ca dintr o cauză a cunoştinţei şi că ngerul nţeleg nd mai bine cele cuprinse n vedere, fiind nger, i a explicat o proorocului şi l a ridicat de la neştiinţă la nţelegere. Deci, neştiinţa de la care a fost depărtat e inferioară faţă de cunoştinţa la care a fost ridicat. Dar vederea care dă cunoştinţa, vedere pe care o are n sine n chip concentrat după asemănarea cu Dumnezeu, cum nu e mai naltă dec t cunoştinţa procurată de ea ?[533].

533. Din faptul că vederea se cere t lcuită Varlaam deducea că t lcuirea nseamnă ridicarea la nţelegere ca la o treaptă superioară a celui ce vede. Deci, vederea e inferioară nţelegerii. Sf ntul Grigorie Palama afirmă că vederea nu e inferioară cunoştinţei, pentru că o cuprinde n ea. Explicarea nu conduce la ceva ce nu e n vedere, ci desfăşoară ceea ce este n ea n mod concentrat. Vederea are drept conţinut nemijlocit realitatea. Explicarea poate depărta de realitate. Cel ce vede are n vedere realitatea cunoscută n mod nemijlocit şi concentrat, are cunoştinţa realităţii după asemănarea lui Dumnezeu, care le cunoaşte pe toate n mod nemijlocit şi concentrat. De aceea, cea mai bună explicare o face cel ce are vederea, sau ngerul care are şi el acea vedere şi e pe o treaptă mai naltă n nţelegerea ei. Căci vederea are o ad ncime de sensuri care nu poate fi niciodată epuizată, fiind nsăşi manifestarea lumi

Trebuia nsă ca cel ce a pornit mpotriva părinţilor să nu i lase nici pe prooroci nedispreţuiţi. Căci ei s nt cei dint i părinţi şi părinţi ai părinţilor n Duh. Deci trebuia că şi aceia să fie părtaşi de jignirea acestora.

64. Dar sătur ndu se şi de lupta mpotriva părinţilor şi a proorocilor, cel ce a luat ca pretext pe cei ce au m-brăţişat liniştirea, spre a se năpusti, ca să zic aşa, mpo-triva tuturor lucrurilor dumnezeieşti, se face pe urmă pe sine t lcuitorul de frunte al celor mai tainice cuvinte ale Evangheliei şi pretinde să nveţe cum văd cei curaţi cu inima pe Dumnezeu şi cum vine Fiul mpreună cu Tatăl şi şi face locuinţa la ei (Ioan XIV, 23). «Deci cei curaţi cu inima, zice, nu văd altfel pe Dumnezeu dec t prin ana-logie (prin asemănare), sau după cauză, sau prin negaţie. Iar mai văzător de Dumnezeu este acela care cunoaşte mai multe din părţile lumii, sau pe cele mai nalte. Dar şi mai v rtos, cel ce cunoaşte mai bine ceea ce cunoaşte. Iar cel mai văzător de Dumnezeu dintre toţi este cel care cunoaşte părţile văzute şi puterile nevăzute ale lumii : atracţiile elementelor spre păm nt şi spre celelalte, şi res-pingerile tuturor acestora ntre ele, deosebirile, nsuşirile, asocierile, lucrările, atingerile, angrenările, armoniile şi, pe scurt, toate sintezele grăite şi negrăite ale acestui n-treg. Căci cel ce poate contempla bine toate acestea poate cunoaşte pe Dumnezeu prin analogie, ca pricină a tuturor acestora. Şi aşez ndu L mai presus de toate acestea prin negaţie, Il cunoaşte iarăşi ca fiind mai presus de toate. Fiindcă, zice, numai din lucruri se cunoaşte Dumnezeu. Nu din cele ce nu cunoaşte cineva, ci numai din cele ce cunoaşte, cunoaşte pe Dumnezeu. Aşadar, cu c t cineva cunoaşte mai multe şi mai importante părţi ale lumii create şi n chip mai exact, cu at t se deosebeşte de alţii n cunoaşterea lui Dumnezeu. Şi nsuşi modul cunoaş

noasă a Persoanei lui Dumnezeu n intenţiile Lui de nveşnicire a făpturii n infinitatea vieţii şi iubirii Sale.

terii lui Dumnezeu prin negaţie, care pare să dispreţuiască cunoştinţa lucrurilor pentru Dumnezeu, nu poate să se producă fără cunoaşterea tuturor lucrurilor. Căci nu putem cunoaşte dec t negaţiile lucrurilor a căror existenţă o cunoaştem»[534].

65. Vai ce lucruri spune chiar mpotriva sa ! Ele nu s nt ntru nimic contrare părerilor sale din alte locuri. Căci n altă parte el defineşte ca om desăv rşit pe cel ce ştie toate. Dacă, deci, cum a declarat şi acum, numai negaţiile acelora le putem cunoaşte şi numai negaţiile acelora le putem referi la Dumnezeu, a căror nţelegere o avem, Dumnezeu va trebui — o, ce nebunie ! — să fie Cel ce e cunoscut din negaţia tuturor. Şi atunci, sau cunoaşte cineva toate cele ce s nt, ca din negaţia tuturor să cunoască pe Dumnezeu, şi acela ni se dă pe sine ca alt dumnezeu — căci numai lui Dumnezeu Ii este dat să cunoască toate — sau, de nu cunoaşte ceva, va socoti că aceea este Dumnezeu. Căci ceea ce nu cunoaşte, nu poate nega lui Dumnezeu, precum el nsuşi spune[535]. Şi iarăşi, dacă cineva numai din cele ce cunoaşte, cunoaşte pe Dumnezeu n calitate de cauză a lor, pentru toate cele ce scapă cunoştinţei lui nu socoteşte pe Dumnezeu drept cauză[536].

534. Avem aici toată doctrina scolastică despre cunoaşterea lui Dumnezeu, intrată şi n manualele de Dogmatică ortodoxă ncep nd din sec. XV şi p nă aproape de timpul nostru.

535. Dacă, potrivit teologiei negative raţionale, numai din negaţia tuturor celor ce le nţelegem putem cunoaşte pe Dumnezeu, sau trebuie să le nţelegem pe toate, ca să cunoaştem pe Dumnezeu prin negarea lor — lucru care nu ne e cu putinţă — sau ceea ce nu nţelegem aceea e Dumnezeu, ntruc t aceea reprezintă pentru noi prin sine negaţia. Din am ndouă laturile alternativei rezultă o cunoaştere incompletă a lui Dumnezeu, nu una completă cum pretindea teologia negativă, socotind că nu mai are nevoie de o altă cunoaştere a lui Dumnezeu superioară ei. Cunoaşterea e concepută n sens cantitativ, nu duhovnicesc.

536. Nici teologia afirmativă nu cunoaşte complet pe Dumnezeu. Căci potrivit ei, Dumnezeu e cunoscut numai n calitate de cauză a celor ce se cunosc. In orice caz ea nu oferă o cunoaştere a lui Dumnezeu dec t pe baza celor din lume. Căci numai ele s nt cunoscute, sau cunoştibile prin puterile raţionale ale noastre. Şi nici ele deplin. Deci, nici ea nu poate

Aşa dar puterea dumnezeiască o va măsura cu ceea ce e n lume. Căci el nu cunoaşte mai mult dec t ce e n lume[537].

Dar noi, ridicaţi fiind dincolo de cunoştinţă, am fost ncredinţaţi că lui Dumnezeu i este c t se poate de uşor să aducă la existenţă zeci de mii de lumi, nu numai asemănătoare ntre ele[538], ci şi deosebite. Şi din toate la un loc cunoaştem prin afirmare şi negare pe Dumnezeu. Chiar şi din cele ce nu cunoaştem, cunoaştem puterea Lui nesf rşit de puternică. Aşa zice Pavel : «Hristos S a aşezat mai presus dec t tot numele, nu numai al celor ce se numesc, adică al celor cunoscute n veacul de acum, ci şi al celor ce se va cunoaşte n cel viitor» (Efes. II, 20—22). Deci şi din cele ce nu erau cunoscute lui, laudă Pavel măreţia lui Dumnezeu. La fel n altă parte a Epistolelor ntreb nd : «Cine ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos ?» şi nşir nd toate cele sensibile şi inteligibile, cele de acum şi cele viitoare, adaugă : «Nici vreo altă zidire oarecare nu ne va putea despărţi de iubirea lui Dumnezeu» (Rom. VIII, 35—39). El trece adică cu privirea de la cele ce s nt la cele ce nu s nt şi vorbeşte despre ele ca şi c nd ar fi. Iar dacă din unul cunoaştem zeci de mii şi din ceea ce e mărginit, puterea nemărginită, cum nu L vom cunoaşte din cele puţine privitoare la El, pe El n

pretinde că nu există o cunoaştere superioară a lui Dumnezeu. Astfel nici cunoştinţa teologiei negative, nici a teologiei afirmative, deci nici un fel de cunoştinţă raţională nu redă o cunoaştere a lui Dumnezeu care să nu se ceară completată de o cunoaştere superioară ei. Aceasta e cunoaşterea din revelaţie, care implică şi cunoaşterea prin vedere, sau prin experienţă.

537. Afirmarea că Dumnezeu poate fi cunoscut numai din cele din lume nseamnă o ngustare lipsită de respect a lui Dumnezeu, vecină cu panteismul.

538. A cunoaşte cu adevărat pe Dumnezeu nseamnă a cunoaşte că n El s nt posibilităţi pentru nenumărate alte lumi. A L vedea pe El n lumină nseamnă a nţelege că n El s nt nenumărate sensuri superioare celor pe care ni le arată lumea. Dacă orice persoană umană ar putea face şi alte nenumărate lucruri pe care nu le face, cu at t mai mult Persoana supremă.

treg, cum se zice că din unghii se cunoaşte leul şi dintr un colţ stofa ? Cum nu vom cunoaşte astfel pe Dumnezeu ca pricinuitor al tuturor şi nu L vom deosebi prin negaţie de toate şi nu vom adăuga prin credinţă ceea ce depăşeşte cunoştinţa de Dumnezeu din lucruri : că din cele ce nu s nt au fost făcute toate numai cu cuv ntul ?[539].

66. Această cunoştinţă mai presus de nţelegere e comună tuturor celor ce cred n Hristos. Dar sf rşitul credinţei adevărate, care vine numai din lucrarea poruncilor, nu ne hărăzeşte numai cunoştinţa de Dumnezeu din cele ce s nt, cunoscute şi necunoscute (aici nţelegem prin «cele ce s nt», desigur pe cele create), ci din lumina necreată care este slava lui Dumnezeu şi a lui Hristos Dumnezeu şi «a celor ce au ajuns la ţinta din urmă a chipului lui Hristos»[540]. Căci Hristos va veni n slava Tatălui, iar

539. Deci nu e nevoie de cunoaşterea tuturor pentru a cunoaşte pe Dumnezeu prin afirmare drept cauză a tuturor şi prin negare deosebit de toate. Numai Varlaam ca filozof pretinde că trebuie cunoscute toate pentru a cunoaşte pe Dumnezeu prin afirmare ori negare. Contemplarea lui Dumnezeu ca Cel ce e mai mult dec t cauză a tuturor şi contrar lor, o aduce credinţa. Căci credinţa e o relaţie tainică a omului cu Dumnezeu ca Persoană, din iniţiativa lui Dumnezeu şi din deschiderea omului. Iar experienţa aceasta a lui Dumnezeu, care se naşte dintr un fel de vedere, de «lumină» nemijlocită a lui Dumnezeu, vede pe Dumnezeu ca persoană, iar Persoana care a putut crea lumea existentă, e trăită, n libertatea ei, ca una care ar putea crea şi alte lumi nenumărate. Noi, ca oameni nu ne simţim tari dec t n relaţia cu o altă persoană, sau cu alte persoane. Căci n ele aflăm un reazim şi o ntărire a existenţei noastre cum nu aflăm n lucruri. Cu at t mai mult aflăm acest reazim şi ntărire n Persoana supremă. Prin credinţă omul simte că lucrurile toate depind n mod absolut de Persoana supremă, deci că ele au putut fi aduse la existenţă numai cu cuv ntul acelei Persoane. Numai o altă persoană face ca lucrurile existente să acopere un vid. Numai Persoana supremă a putut face ca lucrurile să ia fiinţă din vid, din nimic şi să fie susţinute ca să nu redevină un vid. Însuşi faptul că nu putem intra şi răm nea n relaţie cu Dumnezeu dec t prin credinţă, arată că El este Persoană. Sau posibilitatea credinţei noastre stă n faptul că Dumnezeu e Persoană. Căci credinţa e modul prin care intrăm şi răm nem n relaţie cu persoana ca persoană şi deci cu at t mai mult cu Dumnezeu ca Persoană.

540. Dion. Areopag., *Despre numirile dumnezeie ti,* 1, 4; P.G. 3,

«drepţii vor străluci n slava Tatălui lor, Hristos, ca soarele» (Matei XIII, 43) şi vor fi lumină şi vor vedea lumină, care e vederea minunată şi preasf ntă a inimii curăţite. Acum se arată cu măsură şi ca o arvună şi celor ce au străbătut prin nepătimire toate cele sfinte şi prin rugăciune curată şi nematerială toate cele curate. Iar atunci va ndumnezei n chip vădit pe «fiii nvierii» (Luca XX, 36), care vor petrece veşnic şi vor fi slăviţi mpreună cu Cel ce dăruieşte firii noastre slavă şi strălucire dumnezeiască. Dar slava şi strălucirea nu o au nici cele create n calitate de fiinţă a lui Dumnezeu. Cum ar putea socoti atunci cineva slava lui Dumnezeu ca fiinţă a lui ? Căci Dumnezeu, fiind ne mpărtăşibil, nevăzut şi de nepipăit, se face mpărtăşibil, ncăput şi arătat şi un Duh cu cei ce se roagă Lui cu inima curată, printr o putere mai presus de fiinţă, n vremea rugăciunii ca vedere, potrivit rugăciunii atottainice şi negrăite către Tatăl nostru comun pentru noi : «Dă lor, zice, ca precum Eu s nt ntru Tine şi Tu ntru Mine, şi ei să fie ntru Noi, una n adevăr» (Ioan X, 21)[541].

592 B. Cunoştinţa lui Dumnezeu vine nu numai din cunoaşterea lucrurilor, create, prin afirmarea şi negarea nsuşirilor lor la Dumnezeu, ci mai ales din lumina care iradiază din El ca persoană, ndeosebi din Hristos venit ca Dumnezeu cel personal aproape de noi, şi din cei ce au ajuns la desăv rşirea chipului lui Hristos cel personal n ei. Iar la această stare se ajunge nu prin cunoaşterea raţională, ci prin credinţa n Hristos, ca relaţie personală cu El, şi prin ntărirea acestei relaţii prin mplinirea poruncilor, adică a voii Lui care doreşte apropierea ntre noi şi El, prin acordul voii noastre cu voia Lui.

541. Dumnezeu ni se mpărtăşeşte n vremea rugăciunii curate, n ea ne deschidem exclusiv Lui n modul cel mai intens. Atunci ne străluceşte lumina Persoanei Lui ntr o vedere şi ni se mpărtăşeşte «printr o putere mai presus de fiinţă». Căci deşi ceea ce ni se mpărtăşeşte nu e fiinţa dumnezeiască, totuşi e mai presus de orice fiinţă (creată), sau de ceea ce «este», nţeleg nd prin «ceea ce este» tot ce e creat. Împărtăşirea aceasta are loc n «vedere». Căci « n vedere» cel ce vede se nt lneşte nemijlocit cu Cel văzut şi se mpărtăşeşte de El. De la Cel văzut vin raze n cel ce vede şi prin raze vine El nsuşi ca persoană.

De felul acesta e, deci, vederea lui Dumnezeu pe care numai cei ce s au nvrednicit de sf rşitul cel fericit o vor vedea n veacul fără sf rşit, dar pe care au văzut o şi aici fruntaşii apostolilor pe Tabor, Ştefan c nd era omor t cu pietre, Antonie care se nevoia cu liniştirea, mai bine zis toţi sfinţii, adică toţi cei curaţi cu inima, cum poate afla cel ce voieşte din cuvintele lor puse n scris, sau din vieţile lor. Ba eu aş spune că nici proorocii şi nici patriarhii n au rămas fără să guste din această lumină ; mai bine zis, afară de puţine, toate vederile lor şi mai ales cele atotdumnezeieşti nu au fost lipsite de această lumină. Căci altfel de ce ar fi voit să Se nchipuie ntr o lumină străină Cel ce are lumina veşnică proprie, pe seama celor curaţi cu inima, arăt ndu li Se n chip tainic, dar totuşi văzut, acum şi n veacul viitor, cum zice şi Marele Dionisie. Aşa fiind deci vederea lui Dumnezeu, cum nu ar făgădui o pe ea care e veşnică, Cel ce fericeşte pe cei curaţi cu inima, ci le ar făgădui cunoştinţa din făpturi, pe care o pot avea şi nţelepţii veacului acesta ?

67. Iar că filozoful socoteşte cunoştinţa din făpturi cea mai desăv rşită vedere, ne a arătat mai nainte spu n nd : «Nimănui nu i lipseşte nimic din cov rşitoarea mărire a acesteia, dacă a cunoscut părţile văzute ale lumii şi puterile nevăzute».

Dar a deduce prin analogie (prin asemănare) de la operă, la Săv rşitor şi de la buna ntocmire a lumii, la nţelepciunea cea mai presus de ea, o pot face şi nţelepţii veacului acesta, zice sf ntul Grigorie al Nisei. Iar eu aş spune că şi cei ne nţelepţi şi cei necredincioşi (n Hristos), precum vedem şi acum pe toţi barbarii cunosc nd un Dumnezeu făcător al tuturor. Pe Acesta trebuie să L cunoască n chip necesar şi teologia prin negaţie, odată ce Făcătorul tuturor nu e nimic din cele făcute. Căci oare n au şi mulţi dintre eretici şi păg ni nţelepciunea veacului acestuia şi nţelegerea lui Dumnezeu care vine din

ea ? Dar oare pe ei i fericeşte Domnul ? Ce să mai spunem de aceia dintre elini care s au distins n filozofie cu mult mai mult dec t creştinii de acum şi şi au format g ndirea filozofică pe temeiul cunoştinţei din făpturi ? Oare au dob ndit prin aceasta şi răsplata fericită şi veşnică ; şi ncă nu mai puţin, ci chiar mai mult dec t toţi, ba chiar mai mult dec t cei ce nu au cunoscut nimic altceva dec t pe Domnul Iisus Hristos ? Cum doar n ar fi dob ndit o cu mult mai mult, dacă Dumnezeu se cunoaşte numai din făpturi ? Şi cum n ar fi mai văzători de Dumnezeu dec t alţii, cei ce cunosc mai multe din făpturi ? Dar noi toţi am cunoscut pe Fiul din glasul părintesc care ne a nvăţat de sus ; şi Însuşi Duhul Sf nt şi nsăşi lumina negrăită ne a arătat nouă pe Cel din Tatăl, mărturisit ca «iubit». Şi Însuşi Fiul ne a descoperit nouă numele Tatălui Său şi nălţ ndu se la ceruri a făgăduit să trimită la noi pe Duhul, ca să răm nă cu noi n veac. Şi Însuşi Duhul Sf nt venind şi răm n nd n noi, ne a vestit şi ne a nvăţat tot adevărul. Deci cum Îl cunoaştem pe Dumnezeu numai din făpturi şi nu din cele ce nu le cunoaştem, ci din cele ce le cunoaştem ?[542]. Oare dacă n a experiat cineva nunta,

542. Fără să conteste cunoaşterea deductivă a lui Dumnezeu din făpturi, ca opere ale Lui, sf ntul Grigorie Palama, urm nd sf ntului Grigorie de Nisa (La *Fericiri* 6; P.G. 44, 1269 B), afirmă că aceasta nu e cea mai naltă cunoaştere a Lui. Căci această cunoaştere o pot avea şi filozofii, ba chiar mai mult dec t credincioşii simpli. Dar există o cunoaştere mai naltă. E cunoaşterea nemijlocită a lui Dumnezeu prin experienţa prezenţei Lui n lucrări. Chiar cunoaşterea prin credinţă, ntruc t acceptă experienţa altora e superioară celei pur deductive. De altfel n credinţa nsăşi lucrează Dumnezeu. Cunoaşterea prin experienţă proprie o au cei ce şi au curăţit inima, adică şi au deschis larg şi exclusiv fiinţa acestei prezenţe. Unora ca aceştia S a făcut cunoscut Dumnezeu şi prin Revelaţia mai presus de fire. In experienţa prezenţei Iui Dumnezeu e dată n mod nemijlocit Persoana lui Hristos, sau a Persoanelor Sfintei Treimi, care se dezvăluie una pe alta prin iubirea lor maximă n inima noastră. Cunoaşterea aceasta e superioară celei deductive din lucruri, pentru că n Persoană e dat totul, e dată bogăţia şi viaţa ei nesf rşită, n care se găsesc şl posibilităţile lucrurilor. De ea ne mpărtăşim, n momentul nt lnirii, ntr un

nu cunoaşte legătura lui Dumnezeu cu Biserica, fiindcă nu are putinţă să facă analogia (asemănarea) cu aceea ? Deci, i vei sfătui pe toţi să fugă de feciorie ca să afle cunoştinţa de Dumnezeu ? Vei fi nsă ruşinat de Pavel, care nefiind căsătorit, a spus cel dint i că taina aceasta este mare, «dar n legătură cu Hristos şi Biserica» (Efes. V, 32) [543].

68. Dar e vremea să pomenim de acel glas dumnezeiesc care a zis : «Mulţumim Ţie, Tată, Doamne al cerului şi al păm ntului» că unindu Te pe Tine cu noi şi descoperindu Te pe Tine nouă prin Tine nsuţi, «ai ascuns acestea de cei nţelepţi şi pricepuţi» (Luca X, 21 ; Matei XI, 25). Pricepuţi s nt cei nvăţaţi prin ei nşişi şi n faţa lor. De aceea auzind pe sfinţii Tăi grăind, pe unii i nesocotesc, iar altora le răstălmăcesc cuvintele ; ba chiar ndrăznesc să falsifice unele din cuvintele lor, ca să nşele pe toţi. De pildă Grigorie al Nisei, t lcuind ce este vederea (θεωρία) lui Dumnezeu descoperită celor curaţi cu inima, după ce spune că «şi nţelepţii veacului acestuia pot cunoaşte pe Dumnezeu din buna ntocmire a lumii», adaugă : «dar altceva mi se pare că spune măreţia Fericirii» [544]. Pornind de aici, aceştia susţin nsă ceea ce nu intră n socotinţa aceluia. Iar Marele Dionisie

fel ca de o unitate vie, ntreagă, nelimitată, n alt fel ea ne răm ne n infinitatea ei ne mpărtăşibilă, sau ca izvor de mpărtăşire continuă şi tot mai sporită.

543. Pe Dumnezeu Il cunoaştem nu numai din cele ce le cunoaştem despre El din făpturi, sau din experienţă directă, ci şi din cele ce nu le cunoaştem. Oare nu se poate şti despre nunta lui Hristos cu Biserica de către cel ce nu are experienţa nunţii ? Nunta lui Hristos cu Biserica, fiind cu mult mai naltă dec t căsătoria omenească, cineva poate fi ridicat la nţelegerea ei, fără să fi făcut n prealabil experienţa celei omeneşti. Nu trebuie să cunoşti toate lucrurile şi mprejurările create, ca să te ridici la cunoaşterea lui Dumnezeu.

544. *La Fericiri* 6; P.G. 44, 1269 B. Şi din acest cuv nt al sf ntului Grigorie de Nisa se vede că părinţii nu resping cunoaşterea lui Dumnezeu din făpturi. Dar ei nu socotesc, ca Varlaam, că aceasta e totul,

Areopagitul, preocup ndu se de felul cum cunoaştem pe Dumnezeu, odată ce nu e inteligibil nici sensibil, şi răspunzând prin ntrebarea : «oare nu e drept să se spună că fără ndoială nu din fiinţa Sa, ci din or nduirea tuturor Îl cunoaştem pe El ?», pe urmă descoperindu ne şi cunoştinţa atotdumnezeiască, care e prin unire mai presus de fire, cu lumina mai presus de strălucire şi mai presus de minte şi de cunoştinţă, aceştia lasă la o parte cunoştinţa mai presus de minte, ca nefiind nimic, iar de forma ntrebătoare a acelei propoziţii nu se sinchisesc, de parcă n ar avea nici un rost, ci redau acea propoziţie ciuntită de am ndouă părţile ca şi c nd s ar susţine prin ea că Dumnezeu se cunoaşte numai din făpturi. N a fost n stare filozoful să vadă nici at ta că cuv ntul sf ntului se referă aici la cunoştinţa omenească ce aparţine n chip firesc tuturor, nu la cea dăruită de Duhul[545]. Dacă omul, zice, are simţire şi minte, ca puteri naturale de cunoaştere, cum vom cunoaşte prin ele pe Dumnezeu, Care nu e cu putinţă de cunoscut nici prin simţuri, nici prin minte ? Desigur nu altfel dec t din făpturile sensibile şi inteligibile. Căci cunoştinţele fiind cunoştinţe ale făpturilor

ca teologia scolastică. Deasupra ei recunosc o cunoaştere a lui Dumnezeu «prin vederea» nemijlocită a Persoanelor dumnezeieşti.

545. Despre *numirile dumnezeie ti* 7, 3 ; P.G. 3, 869 C.—872 B. Dionisie Areopagitul, ca şi sf ntul Grigorie de Nisa, admite o cunoaştere a lui Dumnezeu din făpturi. Dar cu oarecare ndoială. Căci se ntreabă: «Oare nu e drept să se spună că Dumnezeu», care «nu e nici sensibil, nici inteligibil», deci nu e cunoscut nici prin simţuri, nici prin nţelegere, «nu se cunoaşte din fiinţa Lui, ci din făpturi ?». Dar ceea ce admite n mod sigur este că pe acest Dumnezeu mai presus de simţuri şi de nţelegere, Il cunoaştem prin unirea cu El. Varlaam reţine din spusa lui Dionisie numai cunoaşterea lui Dumnezeu din făpturi, admisă de acela cu o oarecare ndoială, transform ndu i forma ntrebătoare a propoziţiei ntr o formă certă. Varlaam dezbracă această propoziţie at t de caracterul ntrebător, c t şi de faptul că Dionisie vorbeşte n ea de cunoştinţa naturală pentru care au puterea toţi oamenii, nu de cunoştinţa prin Duhul Sf nt de care se mpărtăşesc numai cei ce cred n Hristos, dar mai ales cei curaţi la inimă.

şi oprindu se la marginea făpturilor, din acestea i arată ele pe Dumnezeu. Dar cei ce nu au numai puterile simţurilor şi ale minţii, ci s au mpărtăşit şi de harul duhovnicesc şi mai presus de fire, nu vor mai cunoaşte numai din făpturi pe Dumnezeu, ci şi duhovniceşte ca pe unul ce e Duh, adică n chip mai presus de simţire şi de minte, ca unii ce au devenit ntregi dumnezei şi Îl cunosc pe Dumnezeu n Dumnezeu[546]. Deci prin aceasta (prin unirea minţii cu cele mai presus de ea, n.n.), se nţeleg cele dumnezeieşti, cum spune acelaşi sf nt[547], şi nu prin noi. Adică ntruc t am ieşit cu totul din noi nşine şi ne am făcut ntregi ai lui Dumnezeu. Căci este un lucru mai nalt a fi ai lui Dumnezeu dec t ai noştri. Aşa se dăruiesc cele dumnezeieşti celor ce s au unit cu Dumnezeu.

69. Vezi cum ne depărtează de la voinţa de a căuta să cunoaştem pe Dumnezeu din făpturi, descoperindu ne o altă cunoaştere mai presus de fire, dumnezeiască şi duhovnicească, ce ne vine, după negarea făpturilor, prin unirea cea mai presus de minte ? Căci a spus că prin ea se dăruiesc cele dumnezeieşti şi prin ea se cuvine să fie cunoscute, adică duhovniceşte şi nu după noi, odată ce nu dob ndim cunoştinţa lui Dumnezeu nici prin simţuri, nici prin minte. Pentru că această cunoştinţă este nede săv rşită şi se potriveşte numai cugetărilor nedesăv rşite. Dar ce vrea sf ntul să spună leg nd cuv ntul «nu cumva» de cunoştinţa lui Dumnezeu cea după noi ce ne vine din făpturi, cuv nt trecut cu vederea de filozof ca ceva de prisos ? Fiindcă am văzut lumina şi am auzit glasul lui Dumnezeu n chip tainic şi cu ochii şi cu urechile sensi

546. Palama dezvoltă aici n continuare interpretarea dată de el propoziţiei de mai nainte a lui Dionisie. El spune adică: dacă oamenii nu au ca puteri naturale de cunoaştere dec t simţurile şi nţelegerea, iar Dumnezeu nu cade nici sub simţuri, nici sub nţelegere, El nu poate fi cunoscut prin aceste puteri naturale dec t din făpturi. Dar cei ce primesc pe Duhul ca o putere de cunoaştere mai presus de cele naturale, Il cunosc pe El n mod nemijlocit, prin unirea cu El.

547. *Ibidem.*

bile, filozofului i s a părut că poate să spună că Dumnezeu poate fi cunoscut numai din făpturi şi prin puterile de cunoaştere ale omului. Dar pentru cei ce pot să prindă nţelesul exact al cuvintelor sf ntului, e vădit că el nvaţă lămurit că numai cunoştinţa ncepătoare despre Dumnezeu vine din cunoaşterea făpturilor. De aceea a adăugat că «de la aceasta ne suim la Cel ce e dincolo de toate pe o anumită cale şi potrivit cu o anumită r nduială după puterea fiecăruia»[548]. De aceea ea a şi fost potrivită celor dinainte de Lege, care erau ncă prunci n ce priveşte cunoaşterea lui Dumnezeu[549]. Iar de Avraam se spune că de la aceasta şi a luat nceputul cunoştinţei de Dumnezeu, dar pe urmă nu mai vorbea şi nu mai cunoştea pe Dumnezeu prin aceasta. Ce să zicem apoi de Iov, care văz nd mai limpede striga : «Cu auzul urechii Te am auzit pe Tine mai nainte, dar acum ochiul meu Te a văzut pe Tine» (Iov XLII, 5). Ce să spunem de Moise care a văzut pe Dumnezeu n ntunericul de dincolo de făpturi 40 de zile ntregi. De fapt a fost potrivit ca celor nedesăv rşiţi n cunoaştere să li se pună naintea celor nevăzute a lui Dumnezeu cele arătate ale lumii, precum simţurilor nvăluite li s au dat cunoştinţele lui Dumnezeu din Lege prin simboluri sensibile. Sau iarăşi, precum s nt unii care s au mpărtăşit de o cunoaştere a celor mai desăv rşite, şi mai neacoperită a celor din afară de Dumnezeu, aşa s nt şi de cei care au privit la cele nevăzute ale lui Dumnezeu, ca Moise, Pavel şi cei ca ei, deşi pe noi ne călăuzesc spre acelea de la cele pe care le vedem.

71. Dar ce urmăreşti tu, filozoafe, cu sofismele tale de multe feluri, piezişe şi rău ticluite, ca de pildă cu afirmarea că «cel ce ştie de vreun lucru că există şi are cauză şi o putere, trebuie să ştie şi ce este ceeace este, pe urmă, cauza şi apoi şi puterea lui». Dacă ar fi zis cineva că

548. *Ibidem,* P.G. 3, 872 A.

549. Teofil al Antiochiei, *Către Autolic* 2, 25.

Dumnezeu nu se cunoaşte nicidecum din făpturi, ar fi avut rost să ceri lucruri ca acestea, răspunsuri la aceste ntrebări, răspunsuri cerute de orice fiinţă raţională. Dar, odată ce noi aşezăm deasupra cunoştinţei care e comună tuturor prin fire, cunoştinţa tainelor lui Dumnezeu ce vine prin Duhul, ce ţi vor folosi ţie, celui ce te mpotriveşti ei, răspunsuri ca acestea care ţin de cea mai ncepătoare cunoştinţă a lui Dumnezeu, care se c ştigă din făpturi ?[550].

Tu nsă te ai obişnuit să te mpotriveşti. Deoarece oamenii duhovniceşti spun că există nu numai cunoştinţă, ci şi lumină văzută de minte, tu te sileşti să arăţi pe larg că şi ceea ce se numeşte cunoştinţă e lumină ; şi, mpotrivindu te, socoteşti să i birueşti prin aceasta pe toţi. «Fără această cunoştinţă ncepătoare, nu va fi cineva om raţional, zice, precum nu va fi nici naintare a celor raţionali spre cele mai desăv rşite». Desigur, nu va fi cineva bărbat nainte de a fi prunc. Dar dacă a devenit bărbat, a părăsit cele ale pruncului. Iar dacă, bărbat fiind, cugetă cele ale pruncilor şi se laudă cu ele, cum nu se va face de r s ? Şi cum nu va păţi aceasta cel ce zice că este creştin, dar se ndeletniceşte cu ştiinţele elineşti, ca să culeagă din ele rodul cunoştinţei de Dumnezeu ?[551].

550. Varlaam, n calitate de filozof, cerea ca cei ce afirmau că văd pe Dumnezeu n lumină să răspundă la ntrebări care se pun numai n cazul cunoaşterii vreunui lucru creat: ce este substanţa lucrului respectiv, unitatea, cauza şi puterea lui ? Sf ntul Grigorie Palama i arată că la aceste ntrebări s a răspuns prin faptul că cei ce cunosc pe Dumnezeu n lumină, L au cunoscut mai nainte din făpturi. Dacă nu L ar fi cunoscut şi recunoscut din făpturi, Varlaam ar fi putut cere răspuns la aceste ntrebări pentru a şti ce este Dumnezeu pe care L experiază prin «vedere». Dar aşa trebuie să se presupună că n Dumnezeu cel văzut prin experienţă s nt implicate caracterele de care ntreabă raţiunea, dar s nt totodată depăşite.

551. Sf ntul Grigorie Palama recunoştea trebuinţa cunoştinţei lui Dumnezeu din făpturi, ca şi trebuinţa de a trece prin ea. Dar o socotea proprie celor ncă prunci duhovniceşte. Cei progresaţi duhovniceşte tre

72. Ce vrei să spui apoi susţin nd că : «Dacă partea raţională a sufletului e bolnavă, nu se poate face nţelegătoare prin hărnicie ?». Bolnavă cu adevărat este raţiunea sufletului aceluia ce socoteşte nţelegerea sa mai vrednică de crezare dec t cuvintele Duhului şi nu preţuieşte poruncile dumnezeieşti ca un leac mare şi desăv rşit al sufletelor. Căci spunea mai nainte că acestea pot curăţi sufletul pe jumătate ; dar acum, desfiinţ nd toată puterea lor curăţitoare, a trecut o pe seama cunoştinţei, spun nd că nceputul, mijlocul şi sf rşitul cunoştinţei de Dumnezeu, al sănătăţii sufletului şi al curăţiei vine de la a şti multe şi tot mai multe şi toate ; şi că nu trebuie să ignorăm nicidecum cele multe, dacă vrem să ajungem peste tot la ceva, ci să dob ndim cunoştinţa enciclopedică despre făpturi, dacă vrem să ne nvrednicim de nţelegerile cele asemenea ngerilor, unitare şi ne mpărţite[552].

Aceasta e aşa cum ar zice cineva că cel ce vrea să vadă un semn ne mpărţit, trebuie să 1 vadă nt i după părţile lui cele multe, şi unitatea nu se observă făc nd abstracţie de la cele multe, ci numai prin adunarea lor. Dar e ştiut că unul care rezultă din adunare, se poate şi mpărţi. Acolo nsă e vorba de unul care e fără părţi[553].

buie să se ridice mai sus, la cunoştinţa prin «vedere», prin experienţă. Varlaam o socotea pe cea dint i ca singura cu putinţă pentru toţi.

552. Întruc t Varlaam condiţiona cunoaşterea lui Dumnezeu de destoinicia cunoaşterii logice a făpturilor şi cum această destoinicie nu o au toţi, raţiunea multora fiind oarecum bolnavă, deducea că de această boală nu se poate tămădui nimeni prin păzirea poruncilor lui Dumnezeu. Prin aceasta condamna majoritatea oamenilor la o necunoaştere fatală a lui Dumnezeu, rezerv nd o filozofilor speculativi sau, n cel mai bun caz, şi savanţilor. Era o concepţie de aristocratism intelectual fatal, paralel cu cel social, sau a unei divizări de nereparat a oamenilor n ce priveşte participarea la bunătăţile dumnezeieşti. Palama, conform Sfintei Scripturi, afirma, dimpotrivă, capacitatea tuturor, chiar şi a celor mai simpli de a cunoaşte pe Dumnezeu şi de a participa prin aceasta la El, făc nd aceasta dependentă de voinţa lor de a se curaţi de rău.

553. Varlaam recunoaşte că cunoaşterea lui Dumnezeu trebuie să rezulte dintr o unificare a cunoştinţelor felurite. Dar această unitate a lor,

Iar eu ştiu, ca unul ce am aflat de la părinţi, ascult nd chiar pe unii din ei şi crez ndu i, că şi acestea multe şi lumea aceasta sensibilă ntreagă, au privit o nu prin simţuri, nici prin raţionament, ci printr o putere şi un har propriu minţii ndumnezeite, putere şi har care fac ca cele de departe să fie sub ochi şi cele viitoare le nfăţişează n chip mai presus de fire ca pe unele prezente[554]. Desigur, cuv ntătorul de Dumnezeu din Areopag preamăreşte pe Făcătorul firii şi din cele ce ne aparţin nouă prin fire[555]. Şi aceasta nu e de mirare. Căci numai El este Cel lăudat şi de către cele ne nsufleţite şi lipsite de simţuri, neraţionale şi raţionale ; odată ce numai Lui i se cuvine, n chip eminent, nchinarea n Duh, de care nsuşi Dum

ca să fie c t mai corespunzătoare cu unitatea bogată a lui Dumnezeu, trebuia să fie după el formată din c t mai multe cunoştinţe. Palama observa că unitatea lui Dumnezeu nu corespunde cu adunarea multor părţi. Căci n cazul acesta ea s ar putea şi mpărţi din nou.

554. Socotind că la Dumnezeu cel Unul omul nu se poate ridica dec t prin concentrarea tuturor cunoştinţelor, Varlaam concepea pe Dumnezeu n sensul impersonal al unei unităţi care se şi divide, sau se divide de fapt n forma lumii; Palama i opune pe Dumnezeu Persoană, care e Unul, sau tripersonalitatea Lui, deci o unitate care nu se poate mpărţi, deşi poate să se manifeste n indefinite lucrări şi rezultate ale acestor lucrări. După El, Dumnezeu ca Unul e dincolo de unitatea panteistă impersonală a realităţii, deci dincolo de posibilitatea de a fi atins prin unificarea cunoştinţelor. La El se ajunge prin unire cu El n iubire. Unitatea lui Dumnezeu e transcendentă sintezei părţilor creaţiunii, sau cunoştinţelor. E unitatea vie, originară, unitatea indestructibilă a Persoanei. De aceea şi la legătura cu El, se ajunge nu prin unificarea cunoştinţelor, aşa cum la unitatea subiectului nu se ajunge prin adunarea cunoştinţelor despre părţile prin care se manifestă (Dion. Areop., *Despre numirile dumnezeie ti*, 1, 4; P.G. 3, 589—592). La această unitate se ajunge printr un salt, făcut de minte cu ajutorul harului, sau de subiectul uman prin deschiderea activă şi iubitoare a Subiectului dumnezeiesc ; adică ntruc t se lasă prins n curentul iubitor ce vine de la acel Subiect, nu prin adunarea multelor aspecte ale realităţii cunoscute prin simţuri şi prin raţionamente *(Despre numirile dumnezeie ti,* 2, 12).

555. Palama recunoaşte că Dionisie admite şi o cunoaştere a lui Dumnezeu din mulţimea variată a făpturilor. Dar mereu mintea trebue să

nezeu a zis că este nchinarea cea singura adevărată, singura vrednică de Dumnezeu şi singura dorită de Dumnezeu.

73. Dar din cuvintele marelui Dionisie, pe care filozoful le a adus, fără să bage de seamă, mpotriva sa nsuşi, lăs nd pe celelalte, din pricina mulţimii lor, voi aminti numai pe cel din urmă. Acesta zice deci n primul capitol din *Ierarhia bisericească :* «Iar scopul comun al ntregii ierarhii este iubirea os rduitoare de Dumnezeu şi de cele dumnezeieşti, căreia i se slujeşte n chip dumnezeiesc şi unitar. Şi nainte de aceasta, depărtarea deplină şi fără ntoarcere de la cele contrare, cunoştinţa celor ce s nt n calitatea lor de existenţe (de creaturi), vederea şi cunoaşterea adevărului celui sf nt, mpărtăşirea ndumnezeită de desăv rşirea unitară»[556]. Din acestea, filozoful deduce următoarele : «Ierarhia este lucrul cel mai mare dintre cele date nouă de Dumnezeu. Iar scopul ei este cunoştinţa celor ce s nt (făpturilor), cum ne nvaţă citatul acesta. Deci cel mai bun lucru din noi este cunoştinţa celor ce s nt (a făpturilor), adică filozofia».

Ceea ce spune seamănă cu cele spuse de Dionisie după sunetul cuvintelor, dar nu cu nţelesul lor cel sf nt. Căci sf ntul spune că adevărata cunoaştere a celor ce s nt «este depărtarea totală de la cele contrare», adică reţinerea de la săv rşirea celor rele, care trebuie să premeargă lucrării celei sfinţite, ndumnezeite şi unitare. Căci şi cel cucerit şi purtat de poftele rele pofteşte cele ce i se par lui bune, dar arată prin fapte că nu cunoaşte ceea ce e cu adevărat bun ; deasemenea cel stăp nit de

depăşească această mulţime prin intuiţia («vederea») Celui unul ca Persoană, aduc ndu I Lui preamărire ca Făcătorului şi Susţinătorului tuturor *(Despre numirile dumnezeie ti* 1, 5; P.G. 3, 593 D.) Nu e aci vorba numai de o adunare a părţilor creaţiunii şi a cunoştinţelor despre ea, ci de o depăşire a lor, prin ridicarea ntr un alt plan, la o unitate care e altfel dec t unitatea părţilor lumii.

556. *Ierarhia bisericească,* I, 3; P.G. 3, 376 A.

m nie se războieşte cu cel ce se mpotriveşte celor ce i se par lui bune şi frumoase ; şi simplu grăind, tot cel ce stăruieşte ntr o viaţă rea, stăruieşte ntr una care i se pare lui că e bună, dar nu ntr una care e cu adevărat bună. Numai cel ce s a depărtat de cele rele şi a lepădat părerea lui mincinoasă, socoteşte ca rele cele ce s nt cu adevărat rele şi are cunoştinţa adevărată a celor ce s nt (a făpturilor) şi nu pe cea părelnică. De aceea numai depărtarea de la cele rele este cunoştinţă a celor ce s nt n calitatea lor de cele ce s nt (a făpturilor) ; şi ca atare premerge lucrării celei sfinţite, ndumnezeite şi unitare. Iar lucrarea sfinţită, ndumnezeită şi unitară este păzirea poruncilor lui Dumnezeu, care se nfăptuieşte prin fuga de cele rele şi prin iubirea stăruitoare şi os rduitoare a lui Dumnezeu şi a celor dumnezeieşti.

Acesta este aşadar, zice, scopul comun al ntregii ierarhii : să urască cele contrare poruncilor lui Dumnezeu şi să le iubească pe acestea şi pe Dumnezeu, Care le a dat, şi, pentru iubirea faţă de El, să trăiască sub ele. Aceasta este cunoştinţa celor ce s nt (a făpturilor), n calitatea lor de cele ce s nt ; aceasta e vederea adevărului ; aceasta e mpărtăşirea de desăv rşire ; aceasta, ospătarea din privirea duhovnicească, care se descopere, potrivit făgăduinţei, şi luminează, ndumnezeieşte şi hrăneşte n chip nţelegător pe tot cel ce, prin curăţia inimii, petrece n ea n chip nţelegător, mai bine zis duhovniceşte.

74. Dar şi el nsuşi (Dionisie) se face pe sine vădit că o spune aceasta. Căci duc nd cuv ntul mai departe, dar pe urmă revenind, se face el nsuşi t lcuitor al său pentru cei ce nu vor să nţeleagă cele dumnezeieşti şi ncearcă să le str mbe după părerile lor greşite. «Am spus deci, cu sfinţenie, zice el, că acesta este scopul ierarhiei noastre : asemănarea şi unirea noastră cu Dumnezeu, pe c t e cu putinţă. Iar la aceasta vom ajunge, cum nvaţă cuvintele dumnezeieşti, numai prin iubirile şi sfintele lucrări. Căci «cel ce Mă iubeşte pe Mine, zice,

va păzi cuvintele Mele şi Tatăl Meu l va iubi pe el şi vom veni la el şi Ne vom face sălaş n el» (Ioan IV, 24).

Vezi ce numeşte cunoştinţa adevărată a celor ce s nt (a făpturilor) ? Lucrarea poruncilor. Şi care este sf rşitul acestora ? Unirea şi asemănarea cu Dumnezeu. Dar de ce a numit această asemănare, iubire ? Pentru că iubirea este plinătatea virtuţilor ; şi pătrunz nd chipul, nfăptuieşte asemănarea lui desăv rşită cu Dumnezeu. Iar prin cuvintele « n chip dumnezeiesc şi unitar» şi prin «lucrarea sfinţită», a arătat păzirea poruncilor, mişcarea exclusivă spre Dumnezeu şi spre cele dumnezeieşti. Căci binele nu e bine dacă nu se face numai pentru bine. Depărtarea de la rele contrare, cunoaşterea celor ce s nt (a făpturilor) şi vederea şi ştiinţa sfinţită a adevărului nfăţişează, la r ndul lor, ura faţă de patimi, sc rba de păcat şi fuga fără ntoarcere de la el.

In sf rşit, «prin desăv rşirea unitară» şi prin « mpărtăşirea ndumnezeită de Unul» şi «prin privirea care hrăneşte şi ndumnezeieşte n chip nţelegător», a arătat cercetarea şi sălăşluirea dumnezeiescă făgăduită, care desăv rşeşte prin unire şi hrăneşte prin vedere, ochiul cel duhovnicesc [557].

75. Dacă deci numai prin păzirea poruncilor vine adevărata cunoştinţă şi unirea şi asemănarea cu Dumnezeu, ceea ce numeşte filozoful cunoştinţă este o falsă

557. Privirea lui Dumnezeu «hrăneşte» ochiul duhovnicesc, căci acest ochi asimilează puterea privitoare a lui Dumnezeu cu puterea lui văzătoare, sau lumina lui Dumnezeu cu lumina lui, aşa cum lumina fizică de afară ntăreşte puterea văzătoare a ochiului nostru sensibil, sau aşa cum o persoană iubită ne ajută să i vedem frumuseţile, prin iubirea care ne o comunică şi care i pune n evidenţă aceste frumuseţi. Hrănirea aceasta are loc prin unire ntre credinciosul care vede şi Dumnezeu cel privit. Privirea se desăv rşeşte prin faptul că devine unitară, adică prin faptul că se concentrează numai la Cel cu adevărat Unul, depărt ndu se de la cele multe; prin faptul că n Acel Unul află totul. Această atenţie totală spre El e hrănită de iubirea deplină de El şi ea implică n sine şi ascultarea desăv rşită de El.

cunoştinţă. El zice limpede de la nceput : «Din păzirea poruncilor nu e cu putinţă să vină această cunoaştere». Iar puţin mai departe, arăt nd de unde vine cunoaşterea aceasta, zice : «De la a nu ignora cele multe, nici raţiunile lucrurilor ; mai bine zis de la a cunoaşte toate şi de la a se s rgui de a afla tot ce anunţă cineva că ştie, fie el elin sau egiptean, ca să nu fie lipsit de nici una din cele ce s au spus şi se cunosc despre firea lumii, ca nu cumva prin acea lipsă să ignoreze pe Dumnezeu», odată ce, după el, Dumnezeu se cunoaşte numai din făpturi. El face ceva asemănător cu unul care, auzind că numai cu lucrurile de m ncare se hrăneşte şi susţine trupul, ar zice că cel ce vrea să trăiască, nu trebuie să se lipsească de niciun aliment şi să nu ntrerupă a se hrăni nici o zi şi nici un ceas. Unul ca acesta laudă nebunia nefolositoare a meselor bogate şi patima lăcomiei p ntecelui, ca pe ceva c t se poate de necesar vieţii omeneşti, nedorind nimic din cele mai nalte.

Dumnezeu i a dat, fără ndoială, părţii cugetătoare a sufletului ca materie raţiunile firii, dar ca pe unele ce pot călăuzi spre o cunoştinţă mai naltă. Noi deci, lu nd din ele numai c t ne este de trebuinţă, pe cele de prisos le lăsăm celor ce nu pot primi hrană mai desăv rşită. Iar dacă aceştia, chiar după ce au trecut de v rsta copilărească, nu vor să părăsească hrana potrivită pruncilor, noi căutăm să i smulgem ca pe nişte monştri de la acest s n al universului, ntruc t nu le mai este folositor şi o facem aceasta ca unii ce l folosim cu cumpătare, odată ce ne am despărţit de hrana care nu ne mai e potrivită. Ei nsă nemaifiind copii, ci desăv rşiţi n răutate, se ridică mpotriva noastră şi r vnesc mai degrabă să ne tragă şi pe noi n jos la năravul lor, dec t să se nalţe ei la măsura cuvenită.

76. De aceea zic că şi Fiul vine cu Tatăl şi Şi face sălaş n acela «care cunoaşte raţiunile lumii ; căci acela cunoaşte adevărul ; iar Dumnezeu e adevărul şi Tatăl

adevărului. Dar şi tot cel ce cunoaşte se reazimă şi petrece n ceea ce cunoaşte. Deci cel ce are cunoştinţa lucrurilor va fi ntemeiat statornic n Dumnezeu. Iar av nd acesta locuinţa neclintită n Dumnezeu, pe drept cuv nt a spus Acela că va veni la el şi Şi va face sălaş n el. Acesta este, zice, cel ce şi a făcut şi mintea plină de lumină nţelegătoare». Aceasta este cea mai desăv rşită cunoştinţă de Dumnezeu a filozofului.

Dar eu aud Evanghelia zic nd că diavolul este mincinos şi tatăl minciuni[558]. Şi ştiu că prin aceeaşi simţire, cunoştinţă şi ştiinţă mbrăţişăm şi cele contrare. Deci cel ce cunoaşte adevărul cunoaşte şi minciuna. Dacă, aşadar, după cuvintele filozofului, cel ce cunoaşte şi se reazemă şi petrece n ceea ce cunoaşte şi de aceea, după el, cel ce are cunoştinţa lucrurilor este n Dumnezeu şi Dumnezeu n el, atunci şi minciuna şi tatăl minciunii şi au făcut locuinţă n el, şi acesta are sufletul plin şi de ntunericul minţii. Şi de fapt mult ntuneric umbreşte sufletul care dă pe faţă asemenea cugetări. Oare cel ce zicea : «Te cunosc pe tine cine eşti : sf ntul lui Dumnezeu» (Marcu I, 24), datorită cunoştinţei acesteia avea n sine şi pe Hristos ? Dar cel ce cunoaşte şi nu face voia lui Dumnezeu, are oare n el sălăşluit statornic pe Dumnezeu ? Cum «se va bate atunci mult ?» (Luca, XII, 47). Hristos spune n Evanghelii că sălăşluirea Lui şi a Tatălui vine din păzirea poruncilor, iar arătarea vine din sălăş luire. Dar acesta socoteşte tocmai pe dos că sălăşluirea vine din ceea ce i se pare lui arătare. Iar despre arătare, dimpotrivă, zice că vine din cunoştinţă, nu din porunci,

558. Varlaam separa strict cunoaşterea lui Dumnezeu şi păzirea poruncilor, sau teologia, de trăire, de curăţie, de mplinirea poruncilor ca semn şi mijloc de ntărire a iubirii de Dumnezeu şi de oameni, de curăţire, de sfinţire. El transforma teologia n filozofie teoretică. Aceasta e concepţia care a pus stăp nire pe teologia occidentală, scolastică şi protestantă. C nd protestantismul a negat valoarea faptelor pe toate planurile, n a făcut dec t să tragă ultima concluzie din raţionalismul teologic al scolasticei.

dintr o cunoştinţă, despre care a declarat mai nainte că nu vine nicidecum din păzirea dumnezeieştilor porunci. De o astfel de lumină şi adevăr şi a făcut mintea plină. Ba nu numai că a spus mai nainte de această cunoştinţă că nu poate fi procurată de poruncile dumnezeieşti, ci a numit o şi filozofie, procurată de disciplinele filozofiei. Prin aceasta a arătat că ea este nebunie la Dumnezeu. Deci, ceea ce mai nainte socotea nebunie, acum declară că e Dumnezeu şi Cuv ntul — Unul Născut al Tatălui. De o astfel de lumină şi adevăr şi a umplut mintea sa.

77. Dar, fiindcă prin aceeaşi simţire cuprinzi cele contrare, tu c nd te simţi cald, filozofule ? C nd trupul tău arde de această calitate a căldurii, sau c nd av ndu l rece, iei la cunoştinţă contrarul căldurii ? Desigur, atunci simţi căldura n tine, c nd arzi din pricina ei. Deci şi pe Dumnezeu l vei avea n tine cu adevărat atunci c nd vei avea n sufletul tău deprinderea dumnezeiască. Iar deprinderea cu adevărat dumnezeiască este dragostea faţă de Dumnezeu. Şi aceasta vine prin lucrarea sf ntă a poruncilor dumnezeieşti. Căci deşi dragostea aceasta e de la nceputul lor, ea e şi la mijloc şi la sf rşit. Fiindcă dragostea este Dumnezeu, Care numai n aceasta Şi a făgăduit venirea şi sălăşluirea şi arătarea Lui. Deci atunci ţi vei fi de folos şi spre ndreptare şi ţie şi altora cu adevărat, c nd vei dob ndi din mplinirea poruncilor o astfel de stare lăuntrică. Căci acum, prefăc ndu te că vrei să ndrepţi pe alţii, te ai vădit ca unul ce i strici şi i ponegreşti. Că i strici n vreme ce te lauzi că i ndrepţi, va arăta cuv ntul mai limpede n continuarea lui. Dar proba vădită că sub masca ndreptării cauţi mai degrabă să i ponegreşti, este marea silinţă ce ţi o dai de a nu lăsa să ne vină sub ochi scrierile tale care ţi se par că s nt spre ndreptarea noastră. E ca şi c nd careva dintre doftori ar spune că a pregătit unui bolnav o băutură foarte folositoare, dar ar opri cu totul ntrebuinţarea ei. De aci

s a vădit că ştiai şi tu de mai nainte ceea ce s a arătat acum pe faţă, că cele numite de tine leacuri s nt pline de venin. Deci ştiai de mai nainte că nu vei răm ne nedescoperit c nd ni se vor descoperi acestea.

78. Dar, fără să vrei, ne au venit n m nă aceste scrieri ale tale, la sf rşitul cărora zici că vrei să slujeşti spre ndreptare n privinţa celor ce ţi le a spus oarecare dintre prietenii tăi n chip greşit despre cunoştinţa de Dumnezeu. Iar ceea ce a spus n chip greşit prietenul, spui că i aceasta : «Cei curaţi cu inima ştiu prin sf nta lumină ce apare n ei că este Dumnezeu ; şi că este ca o lumină, mai bine zis ca un izvor de lumină nţelegătoare şi nematerială. Iar cei ce nu s au urcat p nă la această vedere privesc mereu pe Proniatorul comun : n cele făcute bune, nsăşi bunătatea ; n cele făcute vii, nsăşi viaţa şi, simplu, n toate, pe Cel ce este toate şi aşezat mai presus de toate».

Iar aceasta, zice filozoful că nu e drept şi l ştiu pe el că a spus rău de acestea şi altădată. Căci nelu nd n seamă cuv ntul «ca» ce s a adăugat la lumină cu nţelesul de pildă, a declarat că noi spunem că cunoaştem ce fel de lumină este Dumnezeu. Dar odată ce noi am atras atenţia la adausul «izvorul luminii», şi am dedus n mod concentrat că «Dumnezeu este ca izvorul luminii», l ntrebăm ce nţeles are aci cuv ntul «ca» ? Iar el a mărturisit fără să vrea neştiinţa şi a cerut iertare. Căci nu e cu putinţă a l nţelege altfel dec t ca «oarecum ca» [559].

Dar acum a fost prins cu altceva : «Făc ndu se vădit că zice că chiar celor mai văzători Dumnezeu li se

559. Remarcăm sensul neliteral n care, după sf ntul Grigorie Palama, trebuie nţeleasă lumina văzută de isihaşti şi de sfinţi. Reaua voinţă a lui Varlaam a persistat nsă, cu toată explicarea lui Palama, p nă azi n adversarii catolici ai lui Palama şi ai tradiţiei răsăritene despre lumina dumnezeiască pe care o văd sfinţii şi care se vede prin ei. «Prietenul» care i a spus lui Varlaam acestea se pare că este Palama.

face cunoscut numai din cele ce s nt (din făpturi), cunoştinţa lui Dumnezeu nvăţată aci prin arătarea unei lumini nţelegătoare, ca una ce e altceva dec t cea din făpturi (din cele ce s nt), nu e nicidecum adevărată».

La aceasta trebuie să răspundem că odată ce s a făcut vădit prin cele multe de mai sus că Dumnezeu nu se cunoaşte numai din cele ce s nt (din făpturi), ci şi din cele ce nu s nt n sens de depăşire, adică din cele necreate[559bis], dar şi prin lumina veşnică şi aflată mai presus de toate, care acum se dăruieşte n măsura unei arvune celor vrednici, iar n viaţa cea fără de sf rşit i va nvălui la nesf rşit, n chip necesar e adevărată şi vederea aceasta ; şi cel ce nu o recunoaşte pe aceasta ca adevărată a căzut din cunoştinţa dumnezeiască.

«Dar toată cunoştinţa lui Dumnezeu, zice, rezultă din cele din jurul Lui, nu din cele ale Lui». Dar unde spunem n cuv ntul nostru că această arătare nu e din cele «din jurul Lui» ? Căci o punem mai presus de cele ce s nt altfel, dar nu spunem nicidecum că este din ceea ce este Dumnezeu. Insă poţi afla pe cuv ntătorii de Dumnezeu pun nd şi alte multe vederi mai presus de cunoştinţa de Dumnezeu cea din făpturi. Dar o deosebesc pe aceasta de toate celelalte şi o cinstesc n mod eminent cu numele dumnezeiesc ca pe singura arătare ndumnezeitoare a lui Dumnezeu.

Insă acum trebuie să punem capăt acestui «Cuv nt» prea mult ntins, care se r ndueşte n şirul celor scrise pentru a respinge cele spuse de filozof n *Cuvintele despre cuno tin ă.*

559 bis. Aci sf ntul Grigorie Palama precizează care s nt «cele ce nu s nt» prin depăşirea celor ce s nt. Ele s nt cele necreate. Toate acestea «nu s nt» faţă de cele create, care «s nt». *Nu s nt* pentru că s nt mai presus de ceea ce cunoaştem noi care «s ntem», deci s ntem creaţi ca şi ceea ce cunoaştem n mod natural. Nu e vorba deci numai de o teologie negativă teoretică, ci de ceva cu mult mai pozitiv şi mai plin de existenţă dec t cele create.

Din cuv ntul sf ntului Ioan Gură de Aur la nt iul mucenic tefan[560].

«Nimic n a nesocotit mucenicul n voinţa de a urma Stăp nului, ci a dovedit şi nerăutatea sufletului şi bărbăţia răbdării. De aceea se nvredniceşte şi de vederea dumnezeiască. «Căci privind, zice, la cer, a văzut slava lui Dumnezeu şi pe Iisus st nd de a dreapta lui Dumnezeu» (Fapte VII, 55). Iar cinstea M ntuitorului este de aşa fel, că mucenicul o pune mai presus de a ngerilor. «Căci privind, zice, la cer, a văzut slava lui Dumnezeu şi pe Iisus st nd de a dreapta lui Dumnezeu» ; a văzut deci nu numai slava şi locul celor nevăzuţi, ci şi pe Însuşi Cel dorit, la Care a privi se tem şi ostile ngereşti (1 Petru I, 12). Căci acolo şi aţinteşte mucenicul ochiul, unde Heruvimii şi acoperă feţele ; pe acelea le priveşte, la care Serafimii nu ndrăznesc să caute (Isaia VI, 2). S a urcat cu vederea la nălţimea nesf rşită, s a arătat prin aceasta mai sus dec t Îngerii, mai nalt ca Stăp niile, dincolo de Scaune. Căci l atrăgea cuv ntul Stăp nului, făgăduit de mai nainte : «Unde s nt Eu, acolo va fi şi diaconul Meu» (Ioan XII, 26). Acesta e cel dint i diacon al M ntuitorului, ca şi nt iul mucenic al nevoinţei, pe care văz ndu l mulţi s au făcut şi ei mucenici. Căci Ştefan e mult iubit de cei ce se nevoiesc.

De aceea şi strigă cu fapta nsăşi, nainte de Pavel : «Faceţi vă următori Mie, ca şi eu lui Hristos» (1 Cor.XI,l). Căci e cu putinţă şi de folos celor ce voiesc. Şi eu s nt mucenic şi m am nevoit cel dint i după Stăp nul şi am privit cel dint i cele ascunse n cer. Căci am văzut pe Fiul Tatălui şez nd de a dreapta Tatălui şi am văzut mplinit cuv ntul : «Zis a Domnul Domnului meu : şezi de a dreapta Mea, p nă ce voi pune pe duşmanii Tăi aşternut picioarelor Tale» (Ps. CIX, 1; Matei XX, 44; Fapte II, 35; Evrei I, 13).

560. Din Cuv ntul sf ntului Ioan Gură de Aur la nt iul mucenic Ştefan, P.G., LIX, 701 ş.u.

A sf ntului Grigorie Palama

Despre mpărtăşirea dumnezeiască şi n-dumnezeitoare ; sau despre simplitatea dumnezeiască şi mai presus de fire.

1. Să cercetăm acum ceea ce spun am ndoi[561] şi ceea ce pare să prezinte o oarecare greutate. Căci zic către noi : «Dacă spuneţi că harul din sfinţi e necreat nu pentru altceva, ci pentru că se mpărtăşesc de Dumnezeu, ntruc t toate creaturile se mpărtăşesc de Dumnezeu — căci prin toate străbate şi tuturor le mpărtăşeşte, unora existenţa, altora pe l ngă existenţă şi viaţa simţitoare sau raţională, sau nţelegătoare — harul va fi necreat pe seama tuturor, unora pentru a exista, altora pentru a vieţui, iar altora, pe l ngă acestea, şi pentru a raţiona şi nţelege».

Noi conglăsuind cu sfinţii, nu am voit să le dăm acestora nici o atenţie, apăr ndu ne. Căci n dogmele creştinilor călăuzeşte credinţa nu dovedirea. Dar pentru cei ce ar putea fi nşelaţi de afirmările amăgitoare ale acestora, trebuie să i ntrebăm la r ndul nostru : dacă voi spuneţi că harul din sfinţi e creat pentru faptul că toate cele create se mpărtăşesc de Dumnezeu, pentru voi, toate

561. «Am ndoi» trebuie să fie Varlaam şi Achindin. Scrierea aceasta trebuie să dateze din 1342 şi trebuie să fie dintre primele după ce Achindin a preluat lupta mpotriva lui Palama, după ce Varlaam, dezaprobat de Sinodul din 1341, a plecat definitiv n Occident. Palama, re ferindu se la Achindin, nu uită nici de Varlaam, căci afirmarea despre caracterul creat al harului o luase Achindin de la Varlaam. Scrierea aceasta se cuprinde n ed. Hristou, tom. II, Salonic, 1966, p. 137—163.

se vor numi sfinte şi toată făptura se va ndumnezei de către voi ; vor fi sfinte nu numai cele raţionale, mai bine zis aceia dintre cei raţionali care se mpărtăşesc de darul ndumnezeitor al Duhului, ci şi cele neraţionale şi pe l ngă acestea cele ne nsufleţite. Şi ce i dacă unul se mpărtăşeşte de existenţă şi de o viaţă mai naltă dec t altul ? Sau dacă şi ntre sfinţi se poate vedea vreo deosebire ? După judecata ta, pentru tine va fi mai sf ntă albina dec t musca şi mioara dec t albina şi altele dec t mioara şi omul mai mult dec t acestea, poate chiar şi Isabela ; şi iarăşi, furnica mai sf ntă dec t altă insectă, sau dacă vrei, taurul sau elefantul sau altul dintre animale mai sf nt dec t berbecul, iar omul mai sf nt dec t acestea, chiar dacă ar fi ca Ahab. Un astfel de sf nt va fi şi cel ce vă atrage pe voi prin dogme vrednice de dispreţ spre astfel de opinii vrednice de r s[562] şi care e n mod vădit un duşman al Evangheliei lui Hristos[563].

562. Cred că se face aluzie la Varlaam care atrăsese pe Achindin la nvăţătura lui.

563. Adversarii lui Palama respingeau argumentul lui, că harul e necreat, pentru faptul că cel ce se mpărtăşeşte de el se mpărtăşeşte de Dumnezeu, cu argumentul că atunci toate ar trebui să se mpărtăşească de harul necreat, pentru că toate se mpărtăşesc de Dumnezeu n diferite grade. Palama le răspunde că după această judecată toate ar trebui să fie sfinte in diferite grade. Prin aceasta pune temeiul unei deosebiri cu totul de alt ordin ntre mpărtăşirea de har, de care se bucură oamenii credincioşi, şi ntre deosebirile mpărtăşirilor graduale de bunuri create, de care se bucură diferitele creaturi. Judecata simplistă a lui Varlaam şi a aderenţilor lui punea pe acelaşi plan mpărtăşirea de ceva necreat din Dumnezeu nsuşi şi mpărtăşirile de bunuri create produse de Dumnezeu, prin actele Lui creatoare, adică ntre mpărtăşirea directă şi personală de Dumnezeu şi mpărtăşirile indirecte de anumite nsuşiri produse prin acte creatoare de bunătatea Lui. E ca şi c nd cineva ar pune pe acelaşi plan faptul că primeşte de la o persoană un lucru făurit de ea, sau o primeşte pe ea nsăşi, sau o putere ce iradiază, prin iubire, din ea. Varlaam, ca reprezentant al scolasticei, nchidea toată viaţa lumii n ordinea creată.

2. Dacă darul ndumnezeitor al Duhului din sfinţi e creat şi e ceva ca o deprindere [564] sau imitare naturală, cum ne nvaţă cel ce umblă printre noi tulbur ndu ne [565], sfinţii nu se ndumnezeiesc mai presus de fire, nici nu se nasc din Dumnezeu (Ioan I, 13), nici nu s nt Duh ca unii născuţi din Duh (Ioan III, 6) şi nu se fac un Duh cu Domnul, ca unii ce s nt alipiţi de El (1 Cor. VI, 13). În acest caz Hristos n a dat, numai c nd a venit la noi şi numai celor ce cred n numele Lui, putere să se facă fii ai lui Dumnezeu (Ioan I, 12). Căci şi nainte de venirea Lui a existat ea n toate popoarele şi există şi acum n cei credincioşi şi necredincioşi, dacă El este n chip natural n noi.

Dar ascultă pe Cuviosul Maxim, care spune n *Dialogul cu Pyrrhus* : «Şi Moise şi David şi toţi c ţi au primit n ei lucrarea dumnezeiască prin lepădarea trăsăturilor omeneşti şi trupeşti, erau mişcaţi de Duhul lui Dumnezeu» [566]. Şi iarăşi n alt loc : «Chipul urc ndu se la arhetip şi fiind cucerit de lucrarea dumnezeiască, mai bine zis făc ndu se dumnezeu prin ndumnezeire, se ndulceşte mai mult de extaz dec t de cele ce s nt şi se cugetă n el, pentru harul Duhului ce l a cov rşit pe el» [567].

3. Deci, cei ce se ndumnezeiesc nu se fac numai mai buni după fire, ci primesc lucrarea dumnezeiască, sau pe Însuşi Duhul Sf nt [568]. Aceasta o spune şi Marele Vasile : «C nd g ndim la demnitatea proprie a Lui, Îl vedem

564. Teologia scolastică ncepuse să definească harul ca un «habit» (deprindere) creat, chiar dacă l numea n acelaşi timp habit supranatural.

565. Cel ce făcea aceasta acum, era Achindin, urmaşul lui Varlaam.

566. P.G. 91, 297 A.

567. *Ambigua* ; P.G. 91, 1076 C.

568. Harul ridică pe cei ce l primesc din ordinea creată, situ ndu i prin comuniunea nemijlocită cu Dumnezeu n ordinea necreată, mai presus de fire.

mpreună cu Tatăl şi cu Fiul, iar c nd ne g ndim la harul lucrător n cei părtaşi de El, spunem că este n noi»[569].

Dar dacă este şi n sfinţi ca n toate făpturile, şi ca Dumnezeu, după nţeleptele născociri ale voastre, crează şi n sfinţi sfinţenia, cum le crează pe cele corespunzătoare n toate celelalte, ce nevoie mai era de Hristos şi de prezenţa Lui ?[570]. Ce nevoie mai e de Botezul n El şi de stăp nirea şi de puterea ce ne vine din El ? Ce nevoie mai e de Duhul suflat, trimis şi sălăşluit de la nceput ? Căci precum era n toate, era şi n noi. Şi va fi şi Dumnezeu, Care ndumnezeieşte, aşa cum creează[571]. Dar Marele Vasile spune limpede : «Dacă Dumnezeu face acelaşi lucru cre nd şi născ nd, Hristos nu este prin aceeaşi lucrare Creator şi Părinte. Căci e Dumnezeu. Şi nu avem

569. Despre *Sfântul Duh,* 26, 63 ; P.G. 32, 184 C.

570. E de fapt o teză a teologiei scolastice că Duhul creează harul n noi, deci şi sfinţenia n sfinţi, cum creează cele corespunzătoare n toate creaturile. Sfinţenia nu e o calitate cu adevărat dumnezeiască n sfinţi, ci una tot creată. Sf ntul răm ne şi el nchis total n ordinea creatului. Pe drept cuv nt, Palama ntreabă pe cei ce susţineau aceasta : dar atunci de ce a mai fost nevoie de ntruparea Fiului lui Dumnezeu ? Nu putea creea Duhul Sf nt harul n oameni şi fără nomenirea Fiului lui Dumnezeu ? Sau din nvăţătura aceasta scolastică ar urma că şi tot ce e deosebit n umanitatea lui Hristos e creat. Dar atunci de ce S a mai ntrupat Fiul lui Dumnezeu, c nd putea creea ntr o umanitate acestea fără să se mai facă El nsuşi Subiectul, sau ipostasul umanităţii asumate, fără să i comunice acesteia energiile Sale necreate ? Dar n umanitatea noastră Duhul lui Hristos face acelaşi lucru ca şi n Hristos ca om : ne face subiecte ale energiilor necreate ale lui Dumnezeu, sau ale lui Hristos. Hristos ne a scos dintr o viaţă petrecută exclusiv n graniţele creatului. Concepţia despre harul creat sau face cu neputinţă orice comunicare nemijlocită ntre Dumnezeu şi lume, sau le confundă n mod panteist.

571. După nvăţătura scolastică a lui Varlaam şi Achindin nu e nici o deosebire ntre lucrarea creatoare şi ndumnezeitoare a lui Dumnezeu. Totul se ndumnezeieşte prin creare, ceea ce nseamnă că nsăşi crearea e naşterea din Dumnezeu. Harul e şi el o putere creată dată celui ce primeşte Tainele. Dar la ce le mai primeşte atunci ? Concluzia e sau nchiderea lumii n graniţele hermetice ale creatului, sau un panteism pur.

nevoie de nfierea prin Duhul Sf nt»[572]. «Şi mpreună ne a sculat, zice apostolul, şi mpreună ne a aşezat ntru cele cereşti, n Hristos Iisus. Căci n har s nteţi m ntuiţi prin credinţă. Şi aceasta nu de la voi, căci al lui Dumnezeu este darul ; nu din fapte, ca să nu se laude cineva» (Efes. II, 6—8).

Tu nsă ne făgăduieşti indumnezeirea numai din faptele imitării naturale, spun nd că darul ndumnezeitor şi harul dumnezeiesc este imitarea din puterile firii. Dar «de nu are cineva Duhul lui Hristos, nu este al Lui» (Rom. VIII, 9) ; şi «Duhul lui Dumnezeu locuieşte ntru noi» *(ibid.)* ; şi «toţi am fost adăpaţi dintr un singur Duh» (1 Cor. XII, 13) ; şi «cel ce se lipeşte de Domnul este un Duh» (1 Cor. VI, 17) ; şi «Hristos locuieşte n inimile celor credincioşi prin Duhul» (Efes. III, 16—17) ; şi «ascultând cuv ntul adevărului, n care am şi crezut, am fost pecetluiţi n Duhul cel Sf nt al făgăduinţei, care este arvuna m ntuirii noastre» (Efes. I, 13—14); şi « ntru aceasta cunoaştem că răm nem ntru El şi El ntru noi, că din Duhul Lui ne a dat nouă» (1 Ioan IV, 13) ; şi «n aţi luat Duh de robie, ci Duh de nfiere» (Rom. VIII, 15).

4. Iar tu declari că numai de creaturi se mpărtăşesc şi numai pe ele le văd şi cei ce, din pricina curăţiei celei mai depline a inimii, văd limpede şi pătimesc strălucirea lui Dumnezeu şi primesc pe Fiul, Care vine să Şi facă sălaş mpreună cu Tatăl ntru ei şi să li Se arate pe Sine lor potrivit făgăduinţei. Ce spui, omule ? Socoteşti că Duhul lui Hristos, Duhul lui Dumnezeu, Duhul cel Sf nt al făgăduinţei, arvuna moştenirii sfinţilor, Duhul nfierii,

572. Sf ntul Vasile, *Contra lui Eunomie* 4; P.G. 29, 697 A. Dacă indumnezeirea e una cu crearea, mu mai e nevoie de o lucrare specială a Sf ntului Duh. Dar Duhul Sf nt nfiază pe cei odată creaţi, ridic ndu i la un plan de viaţă superior, la viaţa comună cu Dumnezeu. El ne ridică din planul creaţiei n relaţia nemijlocită cu Dumnezeu cel personal. El e dovada iubirii libere a lui Dumnezeu faţă de noi, nemailăs ndu ne să trăim ca simple creaturi ale Lui.

făgăduinţa Duhului, pe care lu nd o Fiul de la Tatăl a dăruit o celor ce cred n El, Duhul vărsat peste robii şi roabele lui Dumnezeu din Duhul Lui, după proorocul Ioil (Ioil III, 1), e creatură şi imitare naturală şi pe cei ce nu voiesc să hulească ca tine i declari, umbl nd din loc n loc, rău credincioşi ? Nu te ruşinezi omule, de apostolul care zice că «trupurile voastre s nt biserică a Duhului, Care locuieşte ntru voi» ? (1 Cor. VIII, 19) ; şi iarăşi : «s nteţi biserica lui Dumnezeu şi Duhul lui Dumnezeu locuieşte n voi» (1 Cor. III, 16) ? Oare a binevoit vreodată nainte, să cinstească locuinţa robului cu numele de biserică ? Iar dacă e n noi ca n toate, fiecare dintre animalele necuv ntătoare şi dintre fiare şi dintre cele ce se t răsc pe păm nt e biserica lui Dumnezeu. Nu mai spun că şi n elinii ce le cinstesc pe acestea şi n ceilalţi cinstitori ai lor. In zadar i mai laudă n acest caz apostolul pe credincioşi pentru acest fapt şi anume pe cei cercaţi : «Oare nu ştiţi că s nteţi biserica lui Dumnezeu şi Duhul lui Dumnezeu locuieşte n voi» (1 Cor. III, 16), «de nu cumva s nteţi necercaţi» (2 Cor. XIII, 5).

5. Dar «Il mpărţiţi, zice, pe Duhul dumnezeiesc, spun nd că e subordonat, necreat şi supraordonat, şi măsuraţi pe Dumnezeu, spun nd că unul dintre sfinţi primeşte un har mai mare, altul unul mai mic ; şi aceasta nu e asemănarea cu Dumnezeu ce şi o c ştigă fiecare prin imitare, ci altceva dec t aceasta, care vine de sus şi e dar şi necreat».

Împotriva cui le spui acestea ? Împotriva noastră sau a proorocului, mai bine zis mpotriva Dumnezeului proorocilor, Care a spus prin unul din ei : «Voi vărsa din Duhul Meu peste tot trupul», (Ioil XIII, 1) ; şi mpotriva apostolului care vorbeşte de: «Împărţirile Duhului Sf nt» (Evrei II, 4) ; şi a lui Dionisie care scrie limpede : «Unul este Cel pe Care toţi cei ce au acelaşi chip Îl doresc, dar din Care nu se mpărtăşesc n chip unitar, măcar că este

Unul, ci mparte fiecăruia cele dumnezeieşti potrivite lui mpreună cu mplinirea după vrednicie»[573].

Deci nu Duhul e mpărţit şi măsurat, ci mai degrabă El măsoară pe cei ce se mpărtăşesc, ntruc t Se mparte pe Sine fiecăruia după vrednicie, potrivit dreptăţii Sale m ntuitoare şi vindecătoare. Propriu zis El nu Se mparte, ci luminează ne mpărţit, dar noi nu L putem cuprinde ntreg[574].

6. Acestea s au scris şi despre Pavel pe scurt, c nd i a vorbit marea lumină, nvăluindu l ca un fulger (Fapte IX, 3 ; XXVI, 13). Iar cei ce au urcat mpreună cu Domnul pe munte au văzut slava Lui «nu ntreagă, ca să nu piardă, mpreună cu vederea, şi viaţa»[575]. Deci nu e numai ne mpărţit Duhul n cei mpărţiţi, ci i şi uneşte pe cei ce se mpărtăşesc după puterea lor, ca o putere unificatoare şi i nalţă spre unitatea şi simplitatea ndumnezeitoare a Tatălui, Care i adună. Astfel, ieşind cu bunătate pentru unirea celor proniaţi şi nmulţindu Se, Duhul răm ne n lăuntrul Său nsuşi după puterea cea mai presus de fire[576]. Chiar dacă această revărsare şi trimitere şi naintare este arătare — «căci fiecăruia i s a dat arătarea Duhului spre folos» (1 Cor. XII, 7) — se poate spune că Duhul Se mparte, măsur ndu Şi arătarea după măsura celor ce se unesc cu El n chip tainic ? Şi dacă

573. *Ierarhia bisericească* 1,2; P.G. 3, 373 B.

574. Taina acestei mpărţiri ne mpărţite implică taina caracterului personal al Duhului. Oricine doreşte ntregimea unitară a persoanei iubite, dar o primeşte at t c t poate. O primeşte ntreagă, pentru că persoana iubită i se dăruieşte ntreagă, dar o primeşte c t poate, pe c t de mare este iubirea lui primitoare. Unul o primeşte mai mult, altul mai puţin şi unul mai mult după un aspect, altul mai mult după un alt aspect, după capacitatea sa de iubire şi deci de primire.

575. Stihira a treia de la Litia din 6 august.

576. O asemănare avem n faptul că persoana iese spre cei cu care comunică, dar răm ne, ca izvorul unitar al manifestărilor sale, ne mpărţită n sine nsăşi, deşi n acelaşi timp se comunică ntreagă prin fiecare manifestare şi mai multora deodată.

niciodată nu Se arată n chip desăv rşit, aceasta fiind tuturor fără de folos, ci depăşeşte n chip nesf rşit toată arătarea şi nţelegerea, se poate spune că Se mparte şi Se compune din ceva subordonat şi ceva supraordonat ? Nu nţelegeţi, voi cei ntru toate nţelepţi, nici faptul că ceea ce se arată, sau se cugetă, sau se mpărtăşeşte de Dumnezeu, nu e partea Lui, ca să sufere Dumnezeu vreo mpărţire cum ziceţi voi, ci ntreg Se arată şi nu Se arată, Se nţelege şi nu Se nţelege, Se mpărtăşeşte şi răm ne ne mpărtăşit ?[577].

7. Iar dacă, după Marele Dionisie, «indumnezeirea este asemănarea şi unirea cu Dumnezeu»[578], cum am admite că indumnezeirea este imitare naturală ? Noi avem nevoie de asemănare, ca să fim n armonie cu unirea aceea, prin care se săv rşeşte indumnezeirea. Căci fără unire, asemănarea nu ajunge pentru ndumnezeire. Iar asemănarea de care avem nevoie este aceea care ne vine din lucrarea şi păzirea poruncilor dumnezeieşti, care nu se săv rşeşte numai prin imitarea naturală, ci din puterea Duhului, care ne vine prin sfinţita naştere a noastră din nou de sus şi se ntipăreşte n chip negrăit n cei botezaţi. Prin aceasta, cei ce «nu din s nge, nici din voia bărbatului, nici din voia trupului, ci din Dumnezeu s au născut» (Ioan I, 13), ca nişte copii de cur nd născuţi, «pot ajunge la măsura plinătăţii lui Hristos» (Efes. IV, 13). «Nu va cunoaşte ceva din cele primite de la părinţi, nici

577. Afirmării simpliste a adversarului că Dumnezeu sau nu Se arată şi nu se dăruieşte deloc, sau Se arată şi Se dăruieşte ntreg, Palama i opune nţelegerea vie a tainei persoanei, şi a modului dialectic n care ea pe de o parte se arată şi se dăruieşte ntreagă, pe de alta nu se poate primi ntreagă. Dumnezeu ca Persoană iubitoare Se manifestă şi Se dăruieşte ntreg n fiecare lucrare mai presus de fire, dar totodată răm ne ne mpărţit n Sine nsuşi, sau răm ne ca ntreg ne mpărţit şi ne mpărtăşit. Căci chiar persoana umană se vede şi nu se vede ntreagă n orice act şi manifestare a ei, sau se dăruieşte ca ntreg şi răm ne ca ntreg nedăruit.

578. *Ierarhia bisericească,* 1, 3; P.G. 3, 376 A.

nu va lucra cel ce nu are existenţa n chip dumnezeiesc» [579].

Învaţă deci, o, iubitule, că indumnezeirea e de la nceput mai presus de fire. Nici la nceput nu urcă firea de la ea nsăşi. Cum ar fi atunci sf rşitul ei, natural şi creat ? Şi dacă prin nceputul propriu ei e mult deasupra imitării naturale, cum va fi, odată desăv rşită, imitarea naturală ? Botează şi Ioan al lui Zaharia. Dar numai n apă (Matei III, 11 ; Marcu I, 8 ; Luca III, 16 ; Ioan I, 26, 31—33 ; Fapte I, 5 ; XI, 16). Botează şi Iisus, Fiul lui Dumnezeu, dar n apă şi n Duh (Ioan III, 5). Care e adausul ? Numai numele ? Nicidecum. Ci e nsuşi harul şi puterea ndumnezeitoare, Însuşi Duhul Sf nt, vărsat n cel botezat, nu după fiinţă, ci după harul care porneşte din El, prin harul sfinţeniei, aflat prin fire n El. Iar dacă acesta este creatură şi noi cei ce ne am mpărtăşit de el, ne am mpărtăşit de ceva creat, cum mai e necreat Duhul Sf nt ? [580].

8. Dar dacă spunem cu Atanasie cel Mare, că «ne facem părtaşi de firea dumnezeiască prin mpărtăşirea de Duhul, ar fi nebun cel ce zice că Duhul este din fire creată şi nu din cea a Fiului» [581]. Şi cum Hristos, Fiul lui Dumnezeu, botez nd şi El [582] n credinţă ca şi Ioan, şi sădind n cei botezaţi putere şi har, e Cel «r nduit», după Pavel, adică cunoscut şi mărturisit «Fiul lui Dumnezeu n putere şi după Duhul sfinţeniei şi al nvierii» (Rom. I, 4) ?

579. *Op. cit.,* 2, 1 ; P. G. 3, 392 B.

580. In doctrina scolastică reprezentată de Varlaam şi Achindin, harul nu e rază a iubirii ce porneşte din Duhul Sf nt, ci ceva creat. Dar atunci, sau nu porneşte din Duhul, căci n acest caz ar fi creat şi Duhul, sau s ar pune ntrebarea, cum ni se mai dăruieşte prin har n mod special Duhul Sf nt ? Duhul nu mai e n acest caz propriu zis ca Persoană n harul ce ni se dăruieşte. Nu mai intrăm ntr o legătură nemijlocită cu El.

581. *Epist. către Serapion* I, 24 ; P.G. 26, 585 C 588 A.

582. Palama se referă la Ioan III, 22, unde se spune că Iisus boteza şi El. Dar n Ioan IV, 2, se adaugă : «deşi Iisus nu boteza, ci ucenicii Lui».

Ce e deci puterea lui Dumnezeu care s a arătat şi L a dovedit pe Iisus Fiul lui Dumnezeu ? Oare creatură ? Şi cum a fost recunoscut ca fiind Fiul lui Dumnezeu, din pricina ei ?[583]. Şi să nu mai socotim puterea care a curăţit pe leproşi, a luminat pe orbi, a ndreptat pe cei g rboviţi, a vindecat pe slăbănogi — căci ar fi o miopie fariseică a privi nt i la aceea — ci pe cea care a dezlegat mai nt i n chip nevăzut lanţul păcatelor şi a făcut loc Duhului sfinţeniei şi a ndreptat şi luminat pe omul din lăuntru şi a nviat prin unirea cu Dumnezeu din morţi şi a făcut sufletul să vieţuiască dumnezeieşte şi a dat viaţa dumnezeiască şi cu adevărat existentă a lui Dumnezeu. Căci nvierea trupului urmează nvierii sufletului, precum şi moartea a urmat la nceput morţii sufletului. Iar moartea sufletului este nstrăinarea de viaţa n Dumnezeu[584]. Şi aceasta este moartea cea cu adevărat cumplită.

Iar cea de după aceea, adică a trupului, e atotdorită. Căci e un semn al iubirii de oameni a lui Dumnezeu[585]. De ea se vor lipsi, vai, ceata celor os ndiţi la judecata viitoare. Căci celor ce nu s au folosit bine de talantul harului dumnezeiesc, dat de Dumnezeu, le răm ne o nviere unită n veci cu acea a doua moarte, cum ne a descoperit Ioan n Apocalipsă (Apoc. XX, 14 şi XXI, 8), care e mai rea ca moartea. Iar dacă aceia trăiesc fără de moarte şi n acelaşi timp s nt morţi, s nt mulţi care trăiesc şi aici morţi, cum a arătat Domnul vieţii şi al morţii (Matei VIII, 22).

Există deci şi o moarte a sufletului, măcar că după fire acesta răm ne nemuritor. Cum va trăi deci, mpărtă

583. Negarea arătării harului necreat, sau a puterii nemijlocite a lui Dumnezeu, are consecinţe din cele mai nefaste pentru nsăşi credinţa că Hristos a fost Fiul lui Dumnezeu cel ntrupat. Prin ce s a mai dovedit El ca atare, dacă nimic necreat nu se arată n lume şi n umanitatea noastră prin El ?

584. Sf. Vasile cel Mare, Cuv. *la «Nu Dumnezeu este cauza relelor» ;* P.G. 34, 375 A.

585. Teofil al Antiohiei, *Către Autolic* 21, 26; P.G. 6, 1092 C—1093 A.

şindu se de viaţa creată ? El e mai degrabă mort, trăind această viaţă. Deci trebuie să se mpărtăşească, dacă vrea să nvie la o viaţă mai naltă, de viaţa nemuritoare, de aceea care nu se desparte de Duhul[585 bis]. De aceea zice Vasile, care s a mpărtăşit de aceasta şi vorbeşte din experienţă : «Şi viaţa pe care o comunică Duhul din Sine n alt ipostas nu se desparte de El, ci are şi El n Sine viaţa şi vieţuiesc dumnezeieşte şi cei ce se mpărtăşesc de El, ca unii ce au dob ndit viaţa dumnezeiască şi cerească» [586].

9. Dar vrei să nvăţăm cu toată limpezimea şi aceasta, că cei ce s au nvrednicit să se ndumnezeiască primind pe Duhul Sf nt nsuşi, nu L primesc după fiinţă, ci după iluminarea şi harul necreat ? Ascultă pe cel ce zice : «Scopul ierarhiei este asemănarea şi unirea, pe c t e cu putinţă, cu Dumnezeu, care i face pe cei ce I urmează chipuri dumnezeieşti, oglinzi atotstrăvezii şi nepătate, primitoare ale razei luminii ncepătoare şi ale ob rşiei dumnezeieşti» [587].

585 bis. Numai Duhul dumnezeiesc cel necreat dă viaţă nemuritoare, cu adevărat vie. Fără Duhul, sufletul nemuritor prin fire va trăi o viaţă nemuritoare moartă, care e lucrul cel mai cumplit.

586. *Contra lui Eunomie* V ; P.G. 29, 772 B. Duhul, ca ipostas suprem al vieţii, comunică viaţa nemuritoare şi cu adevărat vie altui ipostas, altei persoane. Căci dacă e propriu persoanei să comunice viaţa sa alteia, cu at t mai mult e propriu acest lucru Duhului Sf nt, Persoana comunicantă supremă. Prin această comunicare ne ncetată de viaţă dumnezeiască de la Persoana nemuritoare şi cu adevărat vie, devine şi răm ne şi persoana omenească ntr o viaţă nemuritoare cu adevărat şi deplin vie, dacă se deschide comunicării Duhului. Altfel persoana omenească răm ne nemuritoare, dar nu cu adevărat vie. Duhul şi acele persoane au prin comuniune o singură viaţă, cea dumnezeiască, nemuritoare şi cu adevărat vie. In afară de Duhul şi de viaţa Lui, necreată, de Sine existentă şi nesecată, comunicată nouă, nu există viaţă personală nu numai nemuritoare, ci cu adevărat şi deplin vie. O viaţă de conţinut creat, desigur creat şi el prin Duhul, e mereu cu lipsurile creatului, deci ntr un fel moartă, de o monotonie insuportabilă.

587. Dion. Areop., *Ierarhia cerească* 3, 2; P.G. 3, 165 A.

Iar dacă fiind Unul, Cel ce se mpărtăşeşte tuturor nu se mpărtăşeşte unitar, ci n mod felurit, ce va mpiedica şi pe sfinţi şi pe cei ce nu s nt sfinţi să se mpărtăşească de Dumnezeu, dar să existe o deosebire a acestor mpărtăşiri, una fiind necreată şi alta creată ? Sau dacă pe Atanasie cel Mare, care zice «un Dumnezeu Tatăl» sau nceputul tuturor, după apostol (1 Cor. VIII, 6), «dar Cuv ntul e din El n chip născut şi Duhul din El n chip purces»[588], dacă, deci, l ar ntreba cineva, cum socoteşti — după ce ai afirmat că toate s nt din Tatăl — numai pe Fiul şi pe Duhul Dumnezeu adevărat şi nedespărţit de El, i ar răspunde ndată că pentru deosebirea de subsistentă (διά τήν τή υπάρξεω διαφοράν), căci Fiul şi Duhul s nt din Tatăl ca strălucirea şi raza din lumină[589], anume prin subsistanţa de Sine (αὁθοποστάτοἱ).

Tot aşa vom zice şi noi că deşi toate se mpărtăşesc de Dumnezeu, dar deosebirea ntre mpărtăşirea sfinţilor şi celelalte e foarte mare. Căci spune mi de ce, dintre cele ce se mpărtăşesc de Dumnezeu pentru a vieţui sensibil sau raţional sau nţelegător, nu este şi nu se spune de viaţa nici uneia că este n chipul dumnezeiesc şi ndumnezeită, nici că vreuna este dumnezeiască, sau pătrunsă de Dumnezeu, sau purtătoare de Dumnezeu, sau mai bine zis că e Dumnezeu, dacă nu e dintre cele ndumnezeite ? Iar cele ce prin fire au numai viaţa după simţuri, sau s nt chiar lipsite cu totul de simţire, nu se nt mplă niciodată să vieţuiască dumnezeieşte, măcar că şi ele se mpărtăşesc de Dumnezeu.

10. Vezi că deşi n toate este Dumnezeu şi toate se mpărtăşesc de Dumnezeu, El este numai n sfinţi şi numai ei se mpărtăşesc de El n nţeles propriu ? Şi astfel un lucru e sigur şi adevărat, că precum s nt şi se numesc mulţi dumnezei, dar nouă ne este un singur Dumnezeu

588. Pseudo Atanasie, *Dialog despre St. Treime* I, 5; P.G. 28, 1125 A.

589. Sf. Atanasie, *Contra Arianilor* I, 20; P.G. 26, 53 B.

adevărat ; precum s nt şi se numesc mulţi fii ai lui Dumnezeu, dar noi propovăduim un singur Fiu al lui Dumnezeu cu adevărat, pentru că este şi Unul Născut, tot aşa fiind mulţi, ba mai bine zis toţi cei ce se mpărtăşesc de Dumnezeu, singuri sfinţii se zic că se mpărtăşesc de Dumnezeu şi de Hristos. «Căci e cu neputinţă, zice Pavel, ca cei ce s au luminat şi au gustat din darul ceresc şi s au făcut părtaşi de Duhul Sf nt» (Evrei VI, 4), să fie ca şi nainte de a se fi mpărtăşit. Dar şi Domnul făgăduieşte că va veni şi şi va face sălaş la cei ce L iubesc pe El şi s nt iubiţi de El (Ioan XIV, 23), desigur cum nu era şi nu locuia mai nainte n ei.

Apoi cei ce s nt ndumnezeiţi trebuie să aibă multă asemănare cu Dumnezeu, iar cei nfiaţi multă asemănare cu Fiul. Deci precum numai Dumnezeu este, numai El unul vieţuieşte, El unul e sf nt, El unul e bun, «singur av nd nemurirea şi locuind n lumina neapropiată» (1 Tim. VI, 16), măcar că mulţi s nt cei ce s nt şi vieţuiesc, fiind sfinţi şi buni şi nemuritori şi locuind n lumina şi n locul celor vii, aşa şi sfinţii singuri s nt cei ce se mpărtăşesc de Dumnezeu, deşi toţi se mpărtăşesc n oarecare fel.

11. Recunoşti că o aşa de mare deosebire de mpărtăşire ajunge ca să ne nfăţişeze mpărtăşirea celor ce vieţuiesc dumnezeieşte ca necreată? Dar şi Pavel a spus: «Nu mai vieţuiesc eu, ci Hristos vieţuieşte n mine» (Galat. I, 20) ? Apoi şi Maxim a spus despre sine şi despre cei ca el, că «nu poartă n el viaţa vremelnică, care are nceput şi sf rşit, ci pe cea dumnezeiască şi veşnică a Cuv ntului ce locuieşte n ei»[590]. Şi iarăşi : «Viaţa dumnezeiască şi ne nţeleasă, deşi dă bucuria de ea celor ce se mpărtăşesc de ea prin har, dar nu dă nţelegerea. Căci răm ne pururea ne nţeleasă chiar şi n mpărtăşire celor ce se bucură de ea ; căci are după fire, ca una ce e nefă

590. *Ambigua;* P.G. 91, 1144 C.

cută, necuprinderea»[591]. Şi iarăşi : «El dăruieşte ca răsplată celor ce ascultă de El indumnezeirea nefăcută»[592]. Iar ndumnezeire nefăcută numeşte «iluminarea enipos tatică, care nu are facere, ci e o arătare ne nţeleasă n cei vrednici»[593].

12. Iar Atanasie cel Mare zice : «C nd s ntem numiţi părtaşi de Hristos şi părtaşi de Dumnezeu, se arată mirul şi pecetea care nu e din firea celor făcute»[594]. Şi iarăşi : «Aceasta este iubirea de oameni a lui Dumnezeu, că al cărora este Făcător, al acelora se face pe urmă şi Părinte»[595]. Şi se face c nd oamenii creaţi de El primesc « n inimile lor Duhul Fiului care strigă : Avva, Părinte» (Galat. IV, 6 ; Rom. VIII, 15). Altfel nu s ar face fii, cei ce s nt prin fire creaturi, dacă nu ar primi Duhul Celui ce este prin fire şi cu adevărat[596]. De aceea «Cuv ntul trup S a făcut» (Ioan I, 14), ca să facă omenescul primitor al dumnezeirii»[597]. Şi iarăşi : «Precum a fost făgăduit

591. *Către Talasie* 61 ; *Scolia* 18; P.G. 90, 644 D—645 D ; Filoc. rom. III, p. 347.

592. *Ibidem.*

593. *Ibidem* «Iluminarea enipostatică» e iluminarea care are ca ipostas sau ca Persoană din care porneşte şi n care şi are fundamentul şi izvorul, pe Dumnezeu Cuv ntul. Ea e manifestarea Persoanei supreme, veşnice şi inepuizabile. La viaţa astfel iluminată ajunge persoana umană prin saltul credinţei, dar şi al darului lui Dumnezeu, peste ceea ce reprezintă viaţa naturală.

594. *Ep. către Serapion* I, 24 ; P.G. 26, 585 BC.

595. *Ibidem.* Galat. I, 4, 6 ; Rom. VIII 15.

596. E un salt chiar pentru Dumnezeu de la a fi Creator, a fi al aceloraşi şi Părinte ; un salt n iubire. Creatorul produce din nimic şi ţine pe cel creat ntr o distanţă, necomunic ndu i Se. Părintele dă viaţă din Sine. El nfăptuieşte iubirea deplină ntre Sine şi creaturi. Acestea trebuie să fie şi creaturi şi fii, ca să se arate deplin iubirea Sa, care face din creaturile din nimic fii ai Săi. Creatura trebuie ca să primească viaţa necreată, ca să devină fiu al lui Dumnezeu.

597. Omenescul nu se putea face purtător al dumnezeirii ca subiect ce şi o face pe aceasta proprie, deşi e dar, dec t dacă a primit n prealabil ipostasul Cuv ntului care este ipostas al dumnezeirii, ca ipostas propriu. (Sf ntul Atanasie, *Contra Arianilor* II, 59; P.G. 26, 273 A). In Hris

apostolilor Duhul şi puterea Celui prea nalt, aşa şi Fecioarei». Iar Marele Vasile ţi cere să te faci «prin Duhul Sf nt părtaş al harului lui Hristos, să fii fiu al luminii, să te mpărtăşeşti de slava veşnică»[598]. Şi iarăşi : «Cel mişcat prin Duhul Sf nt cu o mişcare veşnică s a făcut numai sf nt. Căci sălăşluindu Se Duhul n el, omul are n sine vrednicia proorocului, a apostolului, a ngerului, a lui Dumnezeu, c tă vreme nainte era păm nt şi cenuşe» (Facere XVIII, 27)[599]. Şi iarăşi : «Căci nu pentru că ia pe rob, se face din rob fiu, nici pentru mpărtăşirea de rob ndrăzneşte să numească pe Dumnezeu, Tatăl»[600]. Şi iarăşi : «Cele după chip se mpărtăşesc de Făcătorul, iar aceasta se face prin Duhul. Căci toate cele făcute s nt nefericite, fiind lipsite de Dumnezeu şi de slava Făcătorului după firea lor creată, dacă nu se mpărtăşesc de dumnezeire. Căci e nevrednic cuv ntul despre Dumnezeu al celui ce vede goală şi pustie făptura Lui. Dar nici creatura nu e at t de nevrednică, nici Dumnezeu at t de lipsit de putere, ca să nu trimită sf nta Lui dăruire făpturi

tos uşile omenescului s au deschis, fără ca el să fie distrus. Lumina şi viaţa dumnezeiască a pătruns n el n toată deplinătatea. Căci voia noastră, devenind voia Cuv ntului ntrupat, n a mai opus nici o rezistenţă voinţei de curăţie şi de iubire a lui Dumnezeu. Dimpotrivă colaborează deplin.

598. Despre *Sf ntul Duh* XV, 26 ; P.G. 32, 132 B.

599. Duhul Sf nt, Cel ce are n Sine viaţa veşnică, sălăşluindu Se n omul credincios, i dă şi acestuia viaţă veşnică, fără nceput şi fără sf rşit, căci Se face Duh al acestuia, prin dar, precum e Duhul lui Hristos. Un astfel de om se mpărtăşeşte de o viaţă, pe care o simte că n a nceput şi nu va avea sf rşit, căci este inepuizabilă. El dob ndeşte n sine toate demnităţile ce le poate avea omul credincios n Duh: de prooroc, de apostol, de nger sau de vestitor al lui Dumnezeu, căci el vesteşte pe Dumnezeu, iradiindu L din sine. Devine chiar Dumnezeu după har, căci Subiectul lui e Duhul, Care e Dumnezeu, sau subiectul său s a penetrat de Subiectul Duhului. (Pseudo Vasile, *Contra lui Eunomiu* 5; P.G. 29, 769 B).

600. Nu pentru că a luat un rob ca ipostas de rob, se face din rob Fiu, ci fiindcă fiind Fiu răm ne Fiu şi după ntrupare (Idem, *op. cit.,* col. 741 B).

lor»[601]. Şi iarăşi : «Zidirea e nouă iarăşi c nd se mpărtăşeşte de Duhul, din lipsa Căruia s a nvechit»[602]. «Căci trebuie să conlucreze cu noutatea de la nceput nnoirea şi contribuţia de acum. Căci a scos iarăşi la iveală chipul, ntruc t Cel ce a suflat nu e altul dec t Cel ce a suflat la nceput, ci Însuşi Acela prin care s a dat insuflarea, atunci odată cu sufletul, acum n suflet»[603]. Iar sf ntul Ioan Gură de Aur, lăud nd harul dumnezeiescului Botez, zice : «Atunci omul s a făcut spre suflet viu (Facere II, 7), iar acum spre duh de viaţă făcător» (1 Cor. XV, 45). E mare deosebirea. Căci sufletul nu dăruieşte altuia viaţa, dar Duhul nu vieţuieşte numai, ci procură şi altora aceasta. Astfel apostolii au nviat şi morţi»[604].

13. Acestea le nfăţişează mai pe larg şi dumnezeiescul Ciril, resping nd pe cei ce spun că dumnezeiasca insuflare s a făcut omului spre (drept) suflet. Căci ncheind cuvintele sale, zice : «Iar ceea ce s a insuflat din El se nţelege că este propriu al Lui, al fiinţei Lui. Deci cum s ar fi schimbat Duhul din Dumnezeu n firea sufletului ? Aşadar animalul a fost nsufleţit printr o putere negrăită şi prin asemănarea cu El s a făcut ceea ce avea n fire să fie, bun şi drept şi capabil de toată virtutea. Dar s a şi sfinţit arăt ndu se părtaş al Duhului dumnezeiesc. Aceasta e ceea ce a pierdut prin păcat»[605]. Unde s nt

601. Pseudo Vasile, *Contra lui Eunomie* 5 ; P.G. 29, 724 AB.

602. *Ibidem.* 728 A; Comp. *Despre Sf ntul Duh* 19, 49; P.G. 32, 157 BC.

603. *Ibidem* 729 A. Chipul cere relaţia lui cu modelul, relaţie de la persoană la Persoană.

604. *Omil.* 25 *la Ioan* 2 ; P.G. 59, 150. Duhul răsp ndeşte din Sine viaţa n cei ce vor să o primească, pentru că e Duhul vieţii nesf rşite a lui Dumnezeu. De aceea o răsp ndeşte chiar din oamenii n care se sălăşluieşte, ntruc t S a ntipărit ca Subiect n subiectul lor. Din aceştia iradiază viaţa cum nu iradiază din oamenii care s nt numai sufleteşti, n care e o viaţă stinsă, oric t ar fi ei de inteligenţi şi de puternici n sensul lumesc. Aceştia au o anumită viaţă n ei. Dar această viaţă e oarecum moartă şi nu are puterea iradierii, nu are jarul care iradiază căldura.

605. *Împotriva antropomorfitilor* 2; P.G. 76, 1081 AB. După sf ntul Ciril deci prin insuflarea dumnezeiască pe de o parte s au imprimat

cei ce spun că darul ndumnezeitor al Duhului e o limitare creată şi naturală, nu o lucrare dumnezeiască şi negrăită şi n mod negrăit sădită ? Căci şi sf ntul Maxim zice : «Pătimim indumnezeirea, ca fiind mai presus de fire, dar nu o producem»[606]. Şi iarăşi : «Nimic după fire nu produce indumnezeirea»[607].

14. Dar să revenim de unde am pornit şi să ducem cuv ntul mai departe. Deci nimic nu ne mpiedică să spunem că precum «nimeni nu este bun fără numai Dumnezeu» (Matei X, 18), tot aşa nimic şi nimeni nu se mpărtăşeşte de Dumnezeu dec t numai cei buni dintre ngeri şi aceia dintre oameni care au primit iarăşi n mod tainic n suflet insuflarea dumnezeiască, care s a depărtat de la Adam pentru nesocotirea poruncii dumnezeieşti. Aş ntreba cu plăcere pe cel ce respinge această părere : oare nu e cu totul necesar pentru a se putea mpărtăşi cineva de altceva să aibă n el o mpărtăşire de mai nainte şi să fie n sine ceva de mai nainte ? Deci cele ce vieţuiesc prin mpărtăşirea de Dumnezeu n chip sensibil sau raţional sau nţelegător, de ce simţire s ar fi bucurat, sau de ce raţiune sau minte, p nă ce nu se mpărtăşiseră ncă de Dumnezeu ? Numai de existenţă, ar spune poate cineva, la care s au adăugat acestea. Dar şi aceasta o are prin mpărtăşirea de Dumnezeu. E vădit aşadar că acestea nu se mpărtăşesc de Dumnezeu n sens propriu, ca de lucrarea Lui, ci se spun că se mpărtăşesc de Dumnezeu ca rezultate ale lucrării şi puterii Lui creatoare, precum şi despre toate cele produse de vreun meşteşug se poate spune, printr o asemănare obscură, că se mpărtăşesc de

potentele morale ale sufletului, pe de alta i s a dat puterea de a fi sf nt. Aceasta ar nsemna: s a făcut suflet *viu.* Căci fără insuflarea harului dumnezeiesc plin de viaţă, sufletul e mort.

606. *Către Talasie* 22; P.G. 90, 90, 324A. Filoc. rom. III, p. 75.

607. Op. *cit.,* 22 Î P.G. 90, 321 A.

priceperea meşterului, dar s nt cu totul lipsite de nţelegerea lui lucrătoare[608].

15. Sfinţii, av nd de mai nainte ca bază firea cea creată, dob ndesc ca adaos la ea mpărtăşirea mai presus de fire şi dumnezeiască[609], nu ca o unealtă produsă de meşteşug şi ca cele produse prin el, ci ca cei ce au primit ştiinţa care «e totdeauna mpreună prezentă, dar prin lucrare se arată c nd trebuie», după diferitele feluri ale ha rismelor Duhului[610]. «Şi precum este n noi Cuv n

608. Sf ntul Grigorie Palama precizează aici deosebirea esenţială ntre mpărtăşirea sfinţilor şi n general a oamenilor credincioşi şi curăţiţi de Dumnezeu şi ntre mpărtăşirea lor sau a tuturor lucrurilor, de Dumnezeu, n calitate de creaturi. Sfinţii se mpărtăşesc nemijlocit de Dumnezeu ca Persoană, adică s nt ntr o comuniune actuală cu El, pe c nd lucrurile se mpărtăşesc de lucrarea Lui creatoare, n calitate de rezultate ale ei. Prima e mpărtăşirea de Dumnezeu propriu zis, ultima e mpărtăşirea de o lucrare a Lui. Împărtăşirea sfinţilor e o relaţie interpersonală ntre ei şi Dumnezeu. Aceasta e nota dominantă n toată nvăţătura sf ntului Grigorie Palama, ca precizare a nvăţăturii biblice şi patristice. Mai precis: c tă vreme n baza creaţiei persoanele umane şi lucrurile s nt dovada lucrării creatoare a lui Dumnezeu, dar nu s nt mpreună subiecte conştiente cu Dumnezeu ale vreunei lucrări a Lui, sfinţii au devenit ei nşişi mpreună subiecte cu Dumnezeu ale lucrării Lui. Sf ntul nu e numai un rezultat al unei lucrări creatoare a lui Dumnezeu, ci primeşte şi lucrează ca Dumnezeu, mpreună cu Dumnezeu. In acest sens a devenit dumnezeu după har.

609. S ar părea că am avea aici nvăţătura catolică despre darul supraadăugat la natura omenească. Dar e o deosebire esenţială ntre nvăţătura aceasta şi cea catolică. Darul supraadăugat n nvăţătura catolică presupunea natura ntreagă prin ea nsăşi. Aici nsă natura fără har nu reprezintă natura ntreagă. Ea se completează n toată normalitatea ei prin har. A doua deosebire e că n nvăţătura catolică graţia supraadăugată este şi ea creată (supranaturală creată) şi deci devine o proprietate n exclusivitate a omului. In răsărit nsă harul e lucrarea necreată şi nemijlocită a lui Dumnezeu şi omul primind o devine subiect al ei mpreună cu Dumnezeu.

610. Sf ntul Vasile, Despre *Sf ntul Duh* 26, 61 ; P.G. 32, 180 C. Se precizează aceeaşi deosebire ntre mpărtăşirea de lucrarea creatoare a lui Dumnezeu şi mpărtăşirea ca o comuniune nemijlocită cu Persoana Lui. O unealtă şi produce prin sine cele pentru care este făurită. Acestea nu

tul, aşa este n noi şi Duhul», uneori ca Cel ce este El nsuşi n inimă, c nd «Duhul mărturiseşte mpreună cu duhul nostru» (Rom. VIII, 16) şi c nd «strigă n inimile noastre : Avva, Părinte» (Rom. VIII, 5 ; Galat. IV, 6 ; Matei X, 20), alteori ca Cel ce grăieşte prin limba noastră ; căci «nu voi s nteţi cei ce grăiţi», spune Cel ce ne a dat nţelepciunea necontrazisă, «ci Duhul Tatălui vostru care trăieşte ntru voi» (Matei X, 20)[611].

Dar trebuie să fie nţeles ca un ntreg n părţi, n mpărţirea darurilor. De aceea «toţi s ntem mădulare unii altora» (Efes. IV, 25)[612]. Pe l ngă aceea, «precum e puterea vederii n ochiul sănătos, aşa e lucrarea Duhului n sufletul curăţit»[613]. De aceea, acelaşi numeşte luminarea din Duhul şi iradiere (curgere = ἀπόρροιαν)) a Duhului[614]. «Căci precum cele ce se află n jurul culorilor

s nt un adaos. Altceva este ştiinţa. Ea trebuie agonisită pe urmă, ea se adaugă prin voinţă personală. De mpărtăşirea aceasta nu se pot bucura dec t persoanele. De sigur, harul nu e numai o ştiinţă agonisită n mod natural de om. Dar n orice caz, n ea se arată că omul există deja şi pe baza acestui fapt poate deveni subiectul lucrării, ca har primit de la Subiectul dumnezeiesc, pentru o mpreună lucrare. Ştiinţa odată dob ndită e ca o potentă de care omul face uz c nd trebuie, potrivit diferitelor trebuinţe. Deci ştiinţa e şi prin aceasta un chip al harului, care se poate manifesta n diferite harisme.

611. Se fac vădite aici mai multe lucruri: a) at t Cuv ntul c t şi Duhul s nt n noi b) Cuv ntul se face cuv nt n noi, c nd vrem, sau izvor de cuvinte, mpreună lucr nd cu noi la aceasta, fie vorbind cu noi, fie cer ndu ne să vorbim, răspunz nd apelului Său; c) Duhul se face n. noi izvor de putere al cuvintelor, deci şi ndemn de a vorbi din Cuv ntul, Care este n noi; d) se face totodată izvor de viaţa ce se mişcă n noi şi ne face să fim vii, iradiind din noi prin cuvinte şi n tot felul. Astfel cuvintele devin ale noastre, deşi nu s nt numai ale noastre, şi Duhul, Care le umple cu viaţă, este n aşa măsură al nostru, că vorbind El, noi vorbim ; sau vorbind noi, El vorbeşte. La fel, viaţa şi puterea Lui devin viaţa şi puterea noastră.

612. Sf ntul Vasile, op. *cit.* 26, 61 i P.G. 181 A.

613. *Ibidem,* 180 C.

614. Criticii tomişti ai nvăţăturii apărate de sf ntul Grigorie Palama din revista «Istina», 1937, nr. 3, fac mare caz de expresia 'απὀρροια, pe

nflorite se colorează şi ele din lumina ce se răsp ndeşte din culori, aşa cel ce priveşte deschis cu Duhul se preface din slava Aceluia, devenind mai luminos, fiind luminat de adevărul Duhului ca de o lumină»[615]. Iar Grigorie cel cu numele de Teologul, nşir nd calităţile moştenite de sora Gorgonia de la oameni, spune : «Ştiu bine că s nt mai mari şi cu mult mai cinstite cele ce le ai dec t cele din lumea văzută : zvonul celor ce sărbătoresc, jocul ngerilor, buna ntocmire cerească, vederea slavei, iluminarea Treimii Prea nalte, mai curată şi mai desăv rşită dec t oricare alta, dumnezeirea strălucind cu toată lumina n sufletele noastre». Iar după ce a spus acestea, ntorc ndu se spre ea, apoi relu nd cuv ntul pe scurt, zice: «De toate te bucuri, ale căror iradieri le aveai ncă pe păm nt pentru sinceritatea pornirii tale spre ele»[616]. Căci aceasta este firea iradierii (απόρροια) ca *chiar c nd e comunicată să răm nă nedespăr ită de cel ce o comunică, nesuferind nici o mic orare prin comunicare*[617]. Căci cum ar păţi aşa ceva lumina din pricina razei, sau raza din pricina strălucirii ei ?

care acela şi ar fi nsuşit o de la Dionisie Areopagitul şi care ar vădi caracterul neoplatonic al acestei nvăţături. Iată că acest cuv nt este folosit ncă de sf ntul Vasile cel Mare. Dar această «iradiere» sau «curgere» la sfinţii părinţi nu mai are nimic neoplatonic. Căci ea nu nseamnă altceva la ei dec t prezenţa lui Dumnezeu ntreg ca Persoană n fiecare act al Lui şi nu o subţiere a naturii supreme n iradierile ce provin din ea. Sau dacă nu avem n cursul vieţii păm nteşti n toată intensitatea ei lumina dumnezeiască, aceasta nu se datoreşte unei slăbiri obiective a ei pe măsura depărtării de izvorul ei, ci neputinţei noastre de a o primi n ntregime, aşa cum un ucenic nu poate primi toată nvăţătura magistrului, deşi acela pune aceeaşi silinţă ntreagă a personalităţii sale n ceea ce i comunică. E cel mult o acomodare liberă a darului mpărtăşit la modul şi la putinţa celui ce l primeşte.

615. *Despre Sf ntul Duh* 21, 52; P.G. 32, 165 B.

616. Cuv. 8 ; la nmorm ntarea Gorgoniei 23 ; P.G. 35, 816 BC.

617. Aici sf ntul Grigorie Palama spune direct că «iradierea» nu nseamnă o subţiere obiectivă a ceea ce se comunică.

16. Să nu mi aduci ca dovadă iradierile materiale. Ci depărtează de la această iradiere tot nţelesul necuvenit şi aşa nţelege, după putinţă, modul dăruirii Duhului celor vrednici. Cum luminează n chip negrăit tuturor celor vrednici ? «Ca nişte raze ale soarelui, zice, care lumin nd norul, l fac să lumineze, d ndu i o culoare aurie»[618]. Mai g ndeşte şi la faptul că norii aceştia, vasele luminii, aprind o simţire dumnezeiască a luminii aceleia şi av nd prin fire un fel de ochi capabil să se mpărtăşească de lumină, pot deveni ei nşişi o lumină apropiată de a soarelui şi se pot folosi de o astfel de lumină. Astfel numai sfinţii, deveniţi ndumnezeiţi şi n chipul lui Dumnezeu, se mpărtăşesc n sens propriu de Dumnezeu. Şi nu numai se mpărtăşesc de El, ci Îl şi transmit. Şi nu cunosc numai cele ce s au nt mplat, ci ştiu şi cele ce n au fost aduse niciodată la existenţă din nimic. Şi nu vieţuiesc numai, ci şi dau viaţă, ceea ce nu e propriu puterii create. Dar după dovedirea adevărului să dăm atenţie şi vestitorilor adevărului, care spun că numai sfinţii se mpărtăşesc de Dumnezeu. Căci noi totdeauna i nfăţişăm pe aceştia ca martori ai adevărului.

17. Zice deci Marele Vasile : «Numai atunci se poate apropia cineva de M ng ietorul, c nd s a curăţit de ur ciunea cea adunată prin răutate şi a revenit la frumuseţea din fire şi a redat chipului mpărătesc, prin curăţie, forma lui străveche»[619]. Şi iarăşi : «Duhul Sf nt,

618. Pseudo Vasile, *Contra lui Eunomie,* 5; P.G., 29 Î 769 B. Desigur părinţii n aveau n vremea lor putinţa exprimării clare a raportului ntre persoană şi actele ei. De aceea se folosesc mai mult de imagini din natură. Dar şi aşa se vede că ei nu considerau iradierele ca o micşorare. Sf ntul Vasile (Pseudo Vasile) nu vorbeşte de o micşorare a razelor soarelui n raport cu soarele, ci grija lui e să arate că ele dau norului culoarea soarelui, deci n cazul harului, indumnezeirea produsă n cel ce se sălăşluieşte, adică asemănarea persoanei umane cu Persoana dumnezeiască, aşa cum se produce asemănarea ntre două persoane care intră şi răm n n legătură.

619. *Despre Duhul Sfânt,* 9, 23 ; P.G. 32. 109 AB.

neapropiat prin fire, Se face ncăput pentru bunătate. Căci umpl nd toate prin putere, Se mpărtăşeşte numai celor vrednici»[620]. «Nu Se mpărtăşeşte n aceeaşi unică măsură, ci Îşi mparte lucrarea după măsura credinţei»[621]. Şi iarăşi : «Cel ne ncăput de lume, cum trebuie să socotim că se face văzut numai sfinţilor pentru curăţia inimii, sau c te cinstiri corespunzătoare I se cuvin Lui ?»[622]. Şi iarăşi : «Domnul asigur ndu le ucenicilor Săi curăţia vieţii prin nvăţăturile Sale, le dă să fie şi primitori şi văzători ai Duhului»[623]. Şi iarăşi : «Cei ce au călcat peste cele păm nteşti şi s au ridicat mai presus de ele, au fost recunoscuţi vrednici de harul Sf ntului Duh»[624].

18. Dar să ţi nfăţişăm deosebirea acestor mpărtăşiri şi prin pilde, ca prin nişte chipuri obscure. Vasul de păm nt se mpărtăşeşte de foc şi după ce, intr nd n ntrebuinţare, s a depărtat de focul din cuptor ; căci păstrează urmele focului. Căci culoarea, densitatea şi tăria netedă a materiei o are din foc ; pentru că focul usc nd umezeala şi ntărindu l şi nnegrindu l prin ardere, culoarea galbenă a focului se mpleteşte cu albul păm ntesc natural şi aşa din galben şi alb şi negru se iveşte prin ameste

620. Altceva este faptul că Duhul le umple toate prin putere şi alt ceva că Se mpărtăşeşte ntr o comuniune personală. De ultima au parte numai cei vrednici. Cel ce se mpărtăşeşte de El n acest sens devine subiect conştient al lucrării Lui, sau mpreună subiect cu Duhul al acestei lucrări. El nu mai e simplu creat, menţinut n existenţă, c rmuit ca un obiect. Împărtăşirea e relaţie personală, e comuniune.

621. Op. cit. 9, 23 j P.G. 32, 108 C. şi comunică lucrarea pe măsura credinţei, adică a unei alipiri personale la Persoana Lui.

622. Op. *cil.,* 22, 53; P.G., 32, 168 C. In cei curaţi cu inima de orice altă afecţiune, sau n cei alipiţi numai Lui, ncape ca Persoană, pentru că poate stabili cu ei o relaţie personală, cum nu poate stabili cu toată lumea.

623. Op. cit., col. 168 B. Ucenicii pot vedea pe Duhul ca Persoană, pentru că ţin nvăţăturile pe care le au primit, adică mplinesc poruncile, unific ndu şi voia lor, cu voia Lui.

624. *Ibidem,* col. 168 C.

carea lor culoarea frăm ntării arse şi moliciunea păm ntului se str nge, căci porii se nchid din ad nc sub puterea focului n aşa fel, că ngroş ndu se nu mai ngăduie pătrunderea apei. Astfel ceea ce se desfăcea prin apă, de aici nainte răm ne de nedesfăcut şi ne nmuiat. Ba devine şi mult mai uşor şi mai cald dec t piatra sau dec t păm ntul de măsură egală, prin faptul că au fost apropiate de foc. Căci vasul se mpărtăşeşte de foc şi c nd e confecţionat spre ntrebuinţare. Dar se mpărtăşeşte şi c nd e pus pe soba aprinsă şi e ncălzit de foc sau lipit de foc. Dar atunci se mpărtăşeşte nu numai de rezultatele focului, ci n oarecare măsură şi de toate lucrările lui, nelipsindu se nici de căldura şi de puterea lui arzătoare, ba şi transmite cu uşurinţă din lucrarea lui, de care se mpărtăşeşte, tot celui ce se apropie, dacă acela e n stare să se mpărtăşească, deşi după fire nu se mpărtăşeşte şi e prin sine păm nt. Iar luat de pe sobă spre ntrebuinţare, se mpărtăşeşte de rezultatele focului, dar de lucrările lui nu.

19. Deci ia, pe c t e cu putinţă, prin asemănare, din vase cele de folos spre nţelegerea temei de faţă. Viaţa şi existenţa, cunoştinţa naturală şi toate cele asemenea acestora s nt rezultatele lucrărilor dumnezeieşti, dar nu lucrări n sensul propriu. Viaţa ndumnezeită şi harul celor ce există şi vieţuiesc dumnezeieşte şi mai presus de fire s nt nsă o lucrare cu adevărat dumnezeiască şi mai presus de fire, prin care se nfăptuieşte unirea lui Dumnezeu cu cei vrednici de Dumnezeu. Deci toate c te au fost aduse la existenţă din cele ce nu s nt, prin porunca dumnezeiască, s nt create şi rezultate ale lucrărilor dumnezeieşti, dar nu şi lucrări. Iar Domnul, făc ndu Şi mpreună cu Tatăl sălaş n cei vrednici (Ioan XIV, 23), săv rşeşte cele ce se ivesc n purtătorii de Dumnezeu, nu prin porunca creatoare, ci prin unirea şi sălăşluirea dumnezeiască, prin puterea ndumnezeitoare şi prin harul ndumnezeitor, comunicând celor uniţi cu El din cele ce I s nt proprii Lui prin fire. Deci sfinţii se mpărtăşesc nu numai din rezul

tate, ci şi din nseşi lucrările lui Dumnezeu, imit nd pe ngeri şi vrednicia lor. Căci aceasta zice Marele Vasile că e deosebirea ngerilor faţă de Duhul Sf nt, «că Acesta este sfinţenia prin fire, iar acelora le e propriu a se sfinţi prin mpărtăşire»[625].

20. Astfel drepţii vor străluci cum a strălucit Domnul pe munte. Şi vor avea nu o mpărăţie creată, nici deosebită n vreun fel de a Lui, ci aceeaşi cu a Lui. Astfel Hristos trăieşte şi grăieşte şi aici (Galat. II, 20 ; 2 Cor. XIII, 3), deşi Pavel este cel ce trăieşte şi grăieşte[626]. Astfel Petru omoară (Fapte V, 1—10) şi nvie (Fap

625. *Contra lui Eunomie,* 3; P.G. 29, 660 b. In lucrurile şi fiinţele create, n calitatea lor de create, nu se vede Dumnezeu direct, ci numai indirect, ca n rezultatele lucrării Lui. Aceasta este mpărtăşirea lor de Dumnezeu. Dar n ngerii buni şi n oamenii credincioşi şi care se silesc să se curăţească de toată aplecarea contrară lui Dumnezeu, Acesta se vede nemijlocit n lucrarea Lui actuală, ba chiar i face mpreună subiecte ale acestei lucrări. Deosebirea ntre Dumnezeu n Sine şi Dumnezeu n ngeri şi n sfinţi, e numai aceea că n ultimii Dumnezeu e prin mpărtăşirea celor din urmă de El; ei nu s nt sfinţi şi dumnezei prin ei, ci sfinţi şi ndumnezeiţi prin mpărtăşirea de Dumnezeu. Dumnezeu n are nevoie de comuniunea cu ei, ca să fie Dumnezeu ; ei au nevoie de comuniunea cu El pentru a avea viaţa dumnezeiască n ei. De aceea fiinţa lor creată nu ncetează de a răm nea ca bază creată. Aceasta se vede n ei şi ei o văd de asemenea, chiar dacă au devenit purtătorii caracterelor şi lucrărilor dumnezeieşti. De aceea ei participă cu efortul lor de deschidere, de curăţire, de alipire exclusivă la Dumnezeu, cu punerea la dispoziţia lui Dumnezeu a fiinţei şi a voii lor, ca mediu prin care Dumnezeu lucrează şi ei nşişi devin subiecte ale voii şi lucrării lui Dumnezeu, nemaivoind să lucreze ale lor. Lucrarea lui Dumnezeu ia o formă ngerească, sau umană, dar numai ntruc t se observă că ngerul sau omul s au pus la dispoziţia lui Dumnezeu. De aceea se mai poate observa şi faptul că lucrarea lui Dumnezeu depăşeşte aportul posibil al lucrării ngereşti sau omeneşti create. Ei s nt transparenţi ontologic pentru Dumnezeu, pentru că s nt transparenţi moral.

626. Interferenţa ntre Persoana lui Hristos şi a sf ntului e de aşa natură, că nu se pot nici separa, nici confunda. Dimpotrivă, sf ntul se ntăreşte ca persoană n unirea cu Hristos, dar fără să vrea să o afirme aceasta. Hristos vieţuieşte şi grăieşte ca Subiect n sf nt şi totuşi sf ntul vieţuieşte şi grăieşte tot ca subiect, dar mult mai intens, n Hristos. Viaţa şi grăirea lui Hristos a devenit a sf ntului şi viceversa. Hristos a devenit

te IX, 37—42), deşi singur Dumnezeu este Cel ce omoară şi nvie. Astfel mpreună cu el Iacob şi Ioan văd pe munte şi cu ochii trupeşti lumina ne nserată şi neurmată de altele (Matei XXVII, 1—8 ; Marcu IX, 2—8 ; Luca IX, 28—36), care l a nvăluit şi pe Pavel mai pe urmă, ntunec ndu i simţirea văzului, care nu putea suporta cov rşirea strălucirii (Fapte IX, 3 ; XXII, 6—11 ; XXVI, 13). Căci firea trupului nu are putere să vadă lumina aceea. Astfel Ştefan priveşte de pe păm nt la cer şi cu trupul (Fapte VII, 56). Iar dăruirea Sf ntului Duh se face prin atingerea m inilor trupeşti (Fapte VIII, 17), care transmite, celui ce se apropie cu sinceritate şi cu adevărat, lucrarea dumnezeiască şi harul dumnezeiesc, care la r ndul ei se transmite prin aceasta iarăşi altuia şi prin el iarăşi altuia şi trece prin succesiune, ntinz ndu se mpreună cu tot timpul [627].

subiectul interior al vieţii şi grăirii sf ntului fără să l facă pe acesta o coajă pasivă, ci acesta devenind la r ndul lui subiect interior al vieţii şi grăirii lui Hristos. Hristos l a antrenat pe sf nt n vieţuirea şi lucrarea Lui, sau Şi a nsuşit vieţuirea şi grăirea purificată a sf ntului, ntruc t aceasta s a identificat prin voinţă cu voia lui Hristos. E un fenomen tainic ce are loc şi ntre persoanele umane ce se iubesc n mod deplin.

627. Numai ca putere necreată harul pătrunde şi n tot trupul şi se poate transmite şi prin trup. Acest fapt explică şi succesiunea apostolică a transmiterii harului. Altfel ea devine mai mult o transmitere a unui «habit», a unei deprinderi create de administrare bisericească, a unei dexterităţi a exercitării puterii administrative, sau o transmitere de putere juridică. Desigur, n această transmisiune a puterii ce iradiază din Dumnezeu, Duhul nsuşi este lucrător. Căci harul e o lucrare mereu actuală a lui Dumnezeu nsuşi. Însăşi lucrarea actuală a Duhului lui Hristos iradiază prin persoana umană n care Dumnezeu e lucrător; prin aceasta Duhul devine lucrător şi n cel căruia i se transmite lucrarea, ntruc t prin lucrare se transmite Persoana Duhului care e Subiectul ei. S a spus mai nainte că sufletul iradiază viaţă deplină prin faptul că e creat. Dar numai ridicat la viaţa n har, iradiază această viaţă şi n alţii. Mai trebuie luat n considerare şi faptul că Duhul e şi Subiectul lucrărilor din Biserică, date fiind legăturile tainice dintre persoanele care o compun. Duhul se transmite ca lucrător unui slujitor nou, şi prin faptul că transmiţătorul l transmite n ambianţa Bisericii, ca un slujitor al lui Hristos n Biserică şi pentru Biserică; Duhul e transmis ca lucrător n subiectele din Biserică.

O, cine ar putea lăuda, Cuvinte al lui Dumnezeu, Unule Născut, puterea prezenţei Tale pe păm nt ? Nu se aprinde niciodată jertfelnicul Tău dumnezeiesc prin foc străin şi păm ntesc. Căci e un foc străin şi ceresc de alt mod, păstrat prin transmiterea focului nestins, pe care ai venit să l arunci pe păm nt (Luca XII, 49), ca pe un ocean nemărginit, prin iubirea Ta de oameni. De acesta se mpărtăşesc şi duhurile Tale slujitoare (Ps. CIII, 4), prin care demonii s nt puşi pe fugă. E focul pe care Moise l a văzut n rug (Ieşire III, 2) şi prin care Ilie a fost răpit de pe păm nt (4 Regi II, 11). E focul pe care l a văzut şi ceata apostolilor Tăi, pornind din Duhul Tău şi de care Pavel a fost nvăluit cu lumină şi prigonitorul a fost preschimbat n ucenic (Fapte IX, 3, ş.u.). El este puterea nvierii şi lucrarea nemuririi, luminarea sufletelor sfinte şi susţinerea tuturor puterilor raţionale[628].

Dar pentru dovedirea celor spuse trebuie să amintim şi semnele vădite arătate prin simţuri, care au fost lăsate pentru o vreme la o parte. Aceasta pentru a convinge şi pe cei cu totul nv rtoşaţi n părerile lor. Căci s a mpărtăşit de viaţă sluga mai marelui sinagogii (Matei IX, 25 ; Marcu V, 41 ; Luca VIII, 54—55) şi fiul văduvei (Luca VII, 14—15), prin atingerea şi glasul Stăp nului ; s a mpărtăşit Tavita din Iope şi t nărul Eutih din Troa, acesta prin atingerea lui Pavel (Fapte XX, 10), aceia prin glasul lui Petru (Fapte IX, 40). De ce viaţă s au mpărtăşit aceştia ? Nu de cea de viaţă făcătoare pe care o primim şi noi, dar de care nu s a mpărtăşit Stăp nul ? Oare mai e cineva care să spună că nu de lucrarea natura

628. S ar putea nţelege prin această expresie că focul dumnezeiesc susţine puterile ngereşti, dar şi că el susţine n lucrare sănătoasă nseşi puterile raţionale ale sufletului, ridic ndu le din anormalitatea stării de păcat, de funcţionare egoistă. Unde este deci acest foc şi simţirea lui, puterile naturale nu se mai menţin separate ntre ele. Raţiunea lucrează n acord cu iubirea şi pentru armonia cu ceilalţi. Omul face din puterile sale sufleteşti un uz sănătos, plin de răspundere.

lă şi necreată dumnezeiască se mpărtăşesc toţi sfinţii ? Căci aceştia lipsindu se, prin liberă hotăr re de lucrarea firii lor, se fac cunoscuţi numai din har şi se vor arăta at t de mult ca fiind din Acela, pe c t de mult S a mpărtăşit, ntrup ndu Se, Dumnezeu Cel prin fire, de slăbiciunea noastră, măsur nd, cum singur El ştie, cu golirea Sa (chenoza) indumnezeirea prin har a celor m ntuiţi [629].

Căci cum vom moşteni altfel mpărăţia lui Dumnezeu, care «este transmiterea prin har a bunătăţilor pe care le are El prin fire ?»[630]. Av ndu i adunaţi ntregi n Sine, le mparte şi le transmite slava şi strălucirea Sa, n-c t nu se vor mai putea cunoaşte din ei nşişi, ca un aer luminat cu totul de lumină, sau ca un aur inteligibil nepătat, ars n focul nematerial şi dumnezeiesc. Astfel «au devenit dumnezei prin ndumnezeire şi s nt plini de lucrarea dumnezeiască din pricina harului cov rşitor al Duhului, aşa nc t prin toţi e o singură lucrare a lui Dumnezeu şi a celor vrednici de Dumnezeu», după dumnezeiasca grăire a lui Maxim, Dumnezeu «străbăt ndu i cu bunătate, ntreg, pe cei vrednici, ntregi»[631].

629. C t S a făcut purtător al slăbiciunii noastre, at ta a umplut o pe aceasta de slava şi puterea Lui dumnezeiască. A măsurat nălţarea firii noastre cu cobor rea Lui ca Dumnezeu la ea. C t a cobor t ca Dumnezeu n formele de trăire şi exprimare omenească, at t a umplut aceste forme de conţinutul dumnezeiesc. C t intră soarele ntr o ncăpere, at ta o umple de lumina lui. Frumuseţea feţei mpăratului e dinăuntru. In smerenia şi bunătatea ei bl ndă e şi cobor rea lui Dumnezeu şi nălţimea Lui de formă umană şi nălţimea umanului nsuşi. E o tainică mărire şi putere de inferioritate, de intensitate, de penetrare n ad ncimea ultimă a sufletelor prin smerenie şi bunătate, care ntrece nesf rşit orice mărire care vrea să se impună exterior. Aceasta nseamnă că există o conformitate potenţială ntre umanul autentic şi Dumnezeu, conformitate care se actualizează prin Dumnezeu n dimensiuni fără sf rşit.

630. Sf ntul Maxim Mărturisitorul, *Capete gnostice* II, 90; P.G. 90, 1168C. Filoc. rom. II, p. 205.

631. *Ambigua* ; P.G. 91, 1076 C.

Există o perihoreză ntre Dumnezeu şi cei vrednici, precum există ntre Persoanele Sfintei Treimi şi ntre firile lui Hristos. Există şi o peri

22. Precum toate ntipăririle se mpărtăşesc de sigiliu, dar se mişcă fiecare despărţită, nsă dacă lu nd una din ele ai lipi o de sigiliu, nu mai are unde să se mişte, ci va avea aceeaşi mişcare ca şi arhietipul, devenind una şi aceeaşi cu el, dar materia ei răm n nd deosebită, aşa chipul dumnezeiesc din noi, urc nd la arhietip (la modelul prim)[632], se mplineşte rugăciunea aceea dumnezeiască pentru noi : Dă le lor, «ca să fie toţi una, precum Eu, Părinte, ntru Tine şi Tu ntru Mine, ca şi ei să fie una» (Ioan XVII, 21) n adevăr. Astfel «cel ce se lipeşte de Domnul este un duh» (1 Cor. VI, 17). Astfel taina unirii ntr un trup prin atingerea trupurilor este cu adevărat «mare, dar n Hristos şi n Biserică» (Efes. V, 32). Sigiliul se dă pe sine ntreg fiecărei bucăţi de ceară, dar fiecare din acestea se mpărtăşeşte pe c t e cu putinţă, pe măsura puterii ei proprii, nu numai de trăsături, ci şi de unire, pentru a se ntipări.

23. De ce te mai temi de compoziţie la Dumnezeu, pentru faptul că şi lucrările s nt şi se numesc necreate ? Teme te mai mult să nu faci pe Dumnezeu creatură, socotind lucrările Lui naturale, create. Căci sf ntul Ioan Da maschin, vorbind despre cele două lucrări n Hristos, spune că «cea creată va arăta firea creată, iar cea necreată va caracteriza fiinţa necreată. Căci cele naturale

horeză ntre persoanele ce se iubesc. Sau această perihoreză a iubirii o prezintă n toate felurile de perihoreză. In Treime perihoreza se datorează unităţii de fiinţă ntre persoanele neconfundate, n Hristos, unităţii de persoană n firi neconfundate, iar ntre Dumnezeu şi cei vrednici, unităţii de lucrare ntre persoane neconfundate, lucrarea lui Dumnezeu devenind prin mpărtăşire şi lucrare a sfinţilor. Dumnezeu Se mişcă cu lucrarea Lui n sfinţi şi sfinţii se mişcă prin aceeaşi lucrare, devenită lucrarea lor, n Dumnezeu. Subiectul lui Hristos s a sălăşluit n mod activ n interiorul persoanei umane şi aceasta n lăuntrul Persoanei lui Hristos. Hristos şi a nsuşit lucrarea omului sfinţind o, omul şi a nsuşit lucrarea lui Dumnezeu, umaniz nd o ca formă, dar păstr nd o n măsurile ei, n calităţile ei mai presus de fire.

632. *Ibidem.*

trebuie să fie corespunzătoare firii lor»[633]. Iar n acord cu aceasta, sf ntul Maxim spune : «Dacă se desfiinţează voia naturală şi lucrarea fiinţială a fiinţei dumnezeieşti şi omeneşti, cum va fi Dumnezeu şi om ?»[634]. Dar oare nu şi caracterele ipostatice ale Prea Înaltei Treimi, deşi s nt multe, s nt necreate ? Cum deci nu s nt mai mulţi dumnezei sau cum de nu e compus Cel Unul din cauza lor ? Sau vei spune că şi acelea s nt una n toate şi acelaşi lucru cu fiinţa dumnezeiască şi cu totul nedeosebite, ca şi lucrarea ? Mă tem că ne introduci un Dumnezeu cu totul lipsit de fiinţă şi neipostatic. Căci toate acestea s nt prin ele cu totul neipostatice. Tu nsă n toate spui că acestea s nt aceleaşi cu fiinţa lui Dumnezeu şi pe Dumnezeu Îl socoteşti unul şi ne mpărţit n tot chipul, ne nţeleg nd că Se nmulţeşte răm n nd Unul şi Se m-parte ne mpărţit şi Se mpărţeşte n mod felurit, fiind cu totul netăiat şi răm n nd neieşit din unitatea Lui, printr o putere mai presus de fiinţă[635].

633. *Expunerea credin ei ortodoxe* 3, 15; P.G. 94, 1056 C. Aceeaşi idee la Maxim Mărt., *Dialog cu Pyrrhus ;* P.G. 91, 341 A.

634. *Explicarea mi cării;* P.G. 91, 121 CD.

635. «Se nmulţeşte răm n nd Unul» etc. Sf ntul Grigorie Palama exprima aici o g ndire suplă, dialectică despre Dumnezeu ca Persoană, nu una din alternativele ce se exclud simplist: sau Unul fără nici o deosebire n manifestările Lui, sau compus. Persoana e una, dar liberă de a se manifesta faţă de altele n mod diferit şi pe măsura puterii de sesizare a celor faţă de care se manifestă, dar mereu ntreagă, făc ndu se cunoscută ntreagă aceeaşi, dar n mod diferit, revelată n unitatea ei ntreagă, şi ascunsă n unitatea ei ntreagă. Achindin afirma: nimic necreat nu poate «curge», socotind că orice manifestare e «curgere» ; dimpotrivă, ceea ce e creat curge şi ca esenţă, nu numai ca lucrare (Vezi n studiul citat al lui J. S. Nadal, S. J., n : *Istina cit.,* p. 367). El nu cunoştea deosebirea ntre persoană şi lucrări, cum nu cunoaşte nici Nadal care i ia apărarea. O persoană se menţine n unitatea ei indestructibilă şi tainică fără a se dizolva n iradierile ei, cum se nt mplă cu lucrurile (de aceea se menţine etern şi n iad, departe de Dumnezeu). Tocmai de aceea manifestările persoanei nu s nt curgeri involuntare, prin care se dizolvă treptat, sau se transformă n altceva, ci manifestări voite, pe care persoana le schimbă

24. Spune mi mie : nu are şi fiecare ipostas mai multe caractere ipostatice ? Căci Tatăl este necauzat şi cauzator, purcezător şi născător. Dar acestea toate le are Tatăl n chip necreat. Socoteşti deci caracterele ipostatice cu totul unul şi acelaşi lucru cu ipostasul, precum nu admiţi nicio deosebire ntre (lucrările) cele naturale şi natură (şi lucrările) cele esenţiale şi esenţă ? Vei numi deci ipostas (caracterele) cele ipostatice, precum ai numit fire (lucrările) cele naturale, n chip sinonim, nu omonim ? Dar părinţii Bisericii nu fac aşa. Ei le numesc pe acelea enipostatice (aflătoare n ipostas), dar nu ipostas, precum pe acestea nu le numesc fiinţă, ci n sens propriu n fiinţă[636]. Dealtfel, odată ce n jurul fiecăruia dintre ipostasuri există multe şi felurite (caractere) ipostatice, cum va fi ipostasul şi ipostaticul (caracterul ipostatic) unul şi acelaşi lucru ? Deci, odată ce se arată multe şi felurite (caractere) ipostatice, după nţelegerea ta prea sucită şi nestatornică, vor fi mulţi dumnezei şi fiecare ipostas n cele dumnezeieşti va fi compus. Astfel, tu care te ai autohirotonit apărătorul simplităţii mai presus de minte, ne ai arătat pe Dumnezeu compus.

c nd vrea şi ea răm ne aceeaşi. O persoană cu c t se manifestă mai mult, cu at t se mbogăţeşte mai mult n unitatea ei, sau se intensifică n ea. Aceasta, n cazul persoanelor umane, limitate prin caracterul lor creat. Sau tocmai prin manifestări şi dovedeşte unitatea ei inepuizabilă şi neslăbită. Achindin condamna pe Dumnezeu la neputinţa de manifestare pentru faptul că e necreat. Aceasta trădează concepţia esenţialistă, neperso nalistă a lui Dumnezeu. Numai o astfel de mentalitate putea afirma că ntruc t Dumnezeu e necreat, e at t de tare n esenţa Lui că nu se poate manifesta, nţeleg ndu se manifestarea ca o curgere. Necreatul echivala pentru Achindin cu ncremenirea. Dumnezeul lui Achindin şi Varlaam, sau Dumnezeul scolastic e o substanţă rigidă, mai ncremenită ca orice piatră, deci o substanţă moartă, substanţa unei filozofii simplist raţionaliste. Dumnezeul Bibliei, al Părinţilor, al oamenilor credincioşi, afirmat de Palama, e Dumnezeul personal, viu, liber să Şi manifeste interesul şi iubirea Sa.

636. „ενυπόστατα, ἀλλ'οὀΧ οπόστασιν... dux οὀαία, ὀλλ' ἐνοὀσια". Caracterele ipostatice s nt ale ipostasului, şi au baza n ipostas, dar nu

25. Dar dacă lucrările componente ale celor ce sub sistă n ele nseşi nu s nt contemplate n altul — aceasta e o dogmă comună şi a filozofilor din afară şi de la n-ceput — nimic din cele ce există nu se spune vreodată că se compune cu lucrarea proprie[637]. Căci nici puterea arzătoare nu face compus pe cel ce ncălzeşte, nici raza nu face compusă lumina. Această fantezie ţi aparţine ţie, care propovăduieşti totala indistincţie a Celui necreat, ntreit n ipostasuri. Căci cele necreate, fiind multe, s nt totodată una şi fiecare din ele este enipostatică (subzistă n ipostas) şi n acest sens autoipostatică. Iar lucrările na-turale şi caracterele ipostatice, fiind multe, converg ntr-una, căci nici una din ele nu este n ipostas ca de sine ipostatică[638], nici nu era mai nainte nici nu va fi după

s nt ipostasul. Căci dacă am spune că ipostasul e nenăscutul n abstract, s ar dizolva misterul persoanei n ceva cu caracter impersonal, panteist. La fel dacă s ar confunda nsuşirile şi lucrările cu fiinţa, s ar atrage fiinţa din misterul ei insondabil n ordinea celor ce s nt supuse categoriilor raţionale. De aceea părinţii au spus că fiinţa lui Dumnezeu e dincolo de infinitate, de eternitate şi de celelalte nsuşiri ale ei. «Dumnezeu este de infinite ori infinit deasupra celor ce s nt, at t a celor care se mpărtăşesc, c t şi a celor de care se mpărtăşesc... Toate cele nemuritoare şi nsăşi nemurirea, toate cele ce vieţuiesc şi nsăşi viaţa, toate cele sfinte şi nsăşi sfinţenia, toate cele virtuoase şi nsăşi virtutea, toate cele bune şi nsăşi bunătatea, toate cele ce există şi nsăşi existenţa s nt lucruri ale lui Dum-nezeu... El este deasupra fiinţei tuturor celor ce s nt cugetate şi numite» (Sf ntul Maxim Mărt., *Capete gnostice* I, 49—50 ; Filoc. rom. II, p. 140—141). Palama, urm nd Părinţilor răsăriteni, vede misterul indefinit al Persoanei dincolo de toate manifestările lui mpărtăşibile. Căci el consideră, ca şi aceia, fiinţa exist nd real numai ca Persoană, care e modul de existenţă reală şi veşnică a fiinţei (τρόπο τη ἀϊδίου υπὰρξεω).

637. Lucrările care compun ansamblul manifestărilor unor unităţi de sine stătătoare, nu dau un caracter compus acestor unităţi, pentru că nu s nt contemplate ca exist nd n alte şi alte unităţi, ci n una şi aceeaşi. Şi despre nici o unitate existentă nu se spune că e compusă datorită lu-crării proprii ce o are.

638. Lucrările nu compun unitatea ale căreia s nt, pentru că nu există n ea ca nişte ipostasuri proprii, de sine, ci n ipostasul respectiv (ουδέν τούτων ἐν ὑποστάσει ὡ αὁθυπὁστατὁν ἐστιν). Ipostasul comun aduce la

aceea, nici nu e cu putinţă să subziste n altă esenţă oare-care, ca ţin nd de natura ei[639].

Dar tot ce e compus e din diferite esenţe, fie prin contopire, fie prin unire neamestecată, n care se contemplă mai multe caractere ipostatice ale unui ipostas, dar n fiecare nu ca mai multe ipostasuri depline dec t unul, pentru că altfel n ar mai fi unul şi pentru că nu se compune. Iar acesta e deosebit prin acestea, fie că e din diferite esenţe, fie dintr o esenţă şi din cele ce se contemplă n El ca ntr un suport şi prin aceasta s nt deosebiri esenţiale şi opuse. Dar nu numai prin aceasta, ci şi prin faptul că s nt nnăscute unor esenţe diferite, iar datorită lor toate cele create vor suporta şi schimbări prin creştere şi micşorare, prin asimilare şi lepădare, lucr nd şi pătimind, şi astfel suferă şi pierderea unora din cele ce existau mpreună. In felul acesta se dovedesc supuse şi unei depline descompuneri. Iar tot ce se descompune este n chip necesar şi compus.

26. Dar la Dumnezeu, exist nd o singură esenţă ne-mpărţită, nu este micşorare, nici creştere, nici adaos, nici pierdere ; deci nici mpărţire, care ne ar face vădită

unitate lucrările sau manifestările unei unităţi. E aceeaşi taină a unităţii indestructibile a persoanei care ţine n unitate necompusă toate manifestările ei. Lucrările, neput ndu se detaşa de persoană, ci persoana fiind n ele ca izvor şi bază continuă a lor, arată unitatea ntregului n toate manifestările lui. Lucrarea e numită şi «autoipostatică» pentru că nu iradiază din alt ipostas.

639. Spun nd acum că nu s nt n altă esenţă (ουδὲ ἐν ἑτερα ουσια), după ce a spus, că s nt n ipostas, sf ntul Grigorie arată că lucrările naturale nu vin dintr o fiinţă contemplată n afara ipostasurilor. Ea răsare din fiinţa care subzistă real numai n cele trei ipostasuri. Chiar aici spune «nu subzistă n altă esenţă», adică se află n esenţa ce subzistă n ipostas. Dar ea nu e o manifestare ce a fost nainte sau va fi mereu la fel, ca un ipostas. Aceasta ar nsemna să fie identificată cu ipostasul sau cu esenţa. Lucrările vin şi se retrag n ipostas. Ele s nt variate. Dar unitatea lor e asigurată de unitatea fiinţei sau a ipostasului care e izvorul şi baza tuturor celor pe care le cuprinde potenţial şi le manifestă actual.

compoziţia de mai nainte[640]. Şi «c te le are Dumnezeu» ca să spun cu Atanasie cel Mare, «le are prin Sine şi nu dob ndite»[641]. Şi numai ca lucr nd, nu pătimind prin ele[642]. De aceea este cu totul n afară de opoziţie, care i ar pricinui vreo prefacere. El singur dintre toate nu are deosebiri esenţiale, dar are lucrări, precum a arătat mai nainte cuv ntul. Din cauza lor toate i s nt supuse ca materie şi nsăşi cele nţelegătoare i s nt supuse Celui ce le poartă toate cu cuv ntul, mai bine zis cu voinţa, adică Celui ce le poartă prin lucrarea netemporală, neobosită şi nepătimitiare[643]. Dar nici n ai putea vedea

640. Deci Sf ntul Grigorie Palama respinge ideea ce i se atribuia, şi i se mai atribuie şi azi de o parte a teologiei catolice, că admiţ nd energiile necreate ar admite o micşorare a esenţei divine n aceste energii, n sens neoplatonic. Aceasta ar fi cazul numai c nd Dumnezeu ar fi nţeles ca substanţă impersonală. In acest caz, recunoaşterea micşorării nu s ar putea evita dec t afirm ndu se, ca n teologia scolastică, lipsa oricărei manifestări a acestei substanţe, pe baza faptului că e necreată. O substanţă care ar iradia din ea, s ar descompune treptat, ca să se recompună apoi ntr o altă substanţă, sau poate din nou n ea nsăşi, ca n teosofie şi antroposofie. E o viziune proprie de altfel oricărui panteism. Credinţa n Dumnezeu ca Persoană evită nţelegerea lui Dumnezeu ca o substanţă ncremenită, lipsită de manifestări, c t şi descompunerea prin iradiere. Unitatea Persoanei e de aşa natură că, deşi nu răm ne nchisă rigid n sine, totuşi nu se descompune prin iradieri, nici nu se compune cu manifestările ei.

641. Loc neidentificat.

642. Şi de aici se vede că Dumnezeu e considerat ca Persoană desăv rşită. Căci persoana se manifestă lucr nd liber, nu pătimind fără voie o curgere, care ar micşora o şi care ar compune o, nc t să poată suferi modificări esenţiale produse asupra ei din afară sau de vreo lege interioară. Persoana creată nsuşi e chemată să ajungă la nepătimire n Dumnezeu din amestecul de activitate şi pasivitate.

643. In caracterul lucrător şi total nepasiv al lui Dumnezeu (aici şi are justeţea ei expresia : Deus est actus purus, dar nu n sensul că ar fi mereu acelaşi act şi n ar fi şi o persoană, izvor al actelor Sale total nepătimitoare) se arată prin excelenţă caracterul personal şi liber al lui Dumnezeu. Iar n aceasta faptul că nu e supus nici unei compoziţii şi nici unei «curgeri» (iradieri involuntare) fatale, care L ar micşora şi duce la descompunere. El e at t de puternic şi de liber n calitatea Lui de lucrător, că toate le face şi le susţine, c nd voieşte, cu cuv ntul, neav nd

vreodată ceva din cele ce aparţin Lui, aparţin nd prin fire altcuiva din toate celelalte. Şi aceasta pentru că i aparţine ca Celui ce lucrează singur prin ele[644]. «Căci nimeni, zice, nu e bun, fără numai Dumnezeu» (Marcu X, 18), «fericitul şi singurul Stăp nitor, singurul care are nemurire, locuind n lumina neapropiată» (1 Tim. VI, 15, 16). De unde scoţi bănuiala despre compoziţia lui Dumnezeu din firi deosebite, odată ce se manifestă totdeauna n mod unitar ?[645]. Iar dintre cele trei ipostasuri fiecare este desăv rşit şi deosebit, n unirea negrăită mai presus de toată mintea şi cuv ntul. Nu va putea născoci cineva că fiecare stă de sine, fără celelalte, ca de aci să urmeze o compoziţie. «Căci nu ajung, zice, să nţeleg cu mintea, cum s nt luminat de Unul prin Trei»[646]. Deci unirea şi desăv rşirea celor trei ipostasuri respinge şi aci compoziţia.

27. Prin urmare, nţelege şi păzeşte simplitatea dumnezeiască, dar să nu desfiinţezi ieşirile Lui naturale, ca şi c nd n ar fi, nici să nu socoteşti lumina ne nserată şi veşnică, ncepută, nici să nu afirmi două dumnezeiri şi două ob rşii dumnezeieşti ale binelui, adică create şi ne

să depună nici un efort pentru a nvinge vreo rezistenţă, vreo putere din afară ce I s ar opune.

644. Cele ce nu au prin fire vreo nsuşire proprie lui Dumnezeu, nu lucrează numai prin ea, cum lucrează Dumnezeu. Însuşirile lui Dumnezeu reprezintă, aşa dar, modurile lucrării Lui esenţiale; ele reprezintă caracterul Lui personal prin excelenţă activ, nepastiv, deci necompus, lucr nd exclusiv din El nsuşi, nu ajutat sau mpins din afară, sau dinăuntru.

645. Sf ntul Grigorie Palama afirmă aici din nou ceea ce am notat n diferite r nduri: Dumnezeu care se manifestă unitar n toate, nu e compus, El e Persoana prin excelenţă care nu şi pierde unitatea manifes t ndu se, ci şi o revelează . In toate lucrările Lui se simte lucr nd acelaş Subiect ntreg.

Manifestarea unitară nseamnă că Unul şi acelaşi ca Persoană e prezent n toate manifestările Lui. Iar această lipsă a Lui de compoziţie rezultă din calitatea de Persoană desăv rşită.

646. Sf ntul Grigorie Teologul, Cuv. *40 la Sf ntul Botez* 41 ; P.G. 36, 417 B.

create. Căci numai aşa ar fi două propriu zis. Căci fiind am ndouă necreate, at t fiinţa c t şi lucrarea, nu e nicio piedică să fie una, cum e raza şi soarele o singură lumină. Nici să nu socoteşti că dumnezeirea şi mpărăţia lui Dumnezeu e creată. Căci acestea s nt lucrări ale lui Dumnezeu[647]. Nici să nu cobori harul ndumnezeitor la treapta de creatură, ca să nu cobori mpreună cu El şi pe Cel ce are din fire şi procură acest har. Nici să nu arăţi ca pe ceva mincinos faptul că Fiul lui Dumnezeu S a făcut ca noi. Căci cum ar fi binevoit să se facă pentru noi ca noi, dacă nu ne ar fi mpărtăşit pe Duhul Sf nt, ci o creatură, mai bine zis dacă nu ne ar fi dat duhul nfierii n schimbul trupului, pe care lu ndu l din Fecioară, S a făcut om ?[648]. Nici să nu faci locaşuri ale făpturilor pe cei ce s nt biserici ale lui Dumnezeu, adică pe sfinţi ; nici pe tine să nu te faci at t de nefericit, nc t nu numai să te abţii de la mpărtăşirea dumnezeiască şi ndumnezeitoare, ci să respingi nădejdea n ea. Nici să nu faci pe Dumnezeu at t de neputincios, nc t să nu poată dărui sf nta Lui mpărtăşire făpturilor Lui raţionale curăţite. Mai bine zis să nu L faci pe El lipsit de fiinţă şi de ipostasuri, spun nd că El este n toate privinţele una şi aceeaşi cu lucrările Lui, care prin ele s nt nefiinţiale şi nei postatice, adică nici esenţe, nici ipostasuri[649]. Nici să nu

647. Sf ntul Grigorie Palama numeşte, după pilda lui Dionisie Areop. şi lucrarea lui Dumnezeu, deci şi lumina Lui, Împărăţia Lui şi dumnezeirea Lui, pentru că n ele se arată El nsuşi ca Persoană, dar şi pentru că fiinţa nsăşi a lui Dumnezeu e mai presus de orice nume.

648. De fapt, dacă Hristos nu ne a dat Duhul necreat, nu L a dat nici firii Sale omeneşti, nici trupului Său. Atunci ntruparea nu s a nfăptuit, dec t doar ntr un sens nestorian. Firea divină şi firea umană au rămas deplin despărţite n Hristos. Sau toate faptele minunate săv rşite prin trup s nt lucrări supranaturale, dar create de El ca Dumnezeu n umanitatea Sa. In general concepţia catolică despre fenomenele miraculoase, ca fenomene produse de graţia supranaturală creată, le leagă pe acestea ntr un mod magic de natură, nevăz ndu le ca manifestări ale puterii directe a lui Dumnezeu.

649. Una din consecinţele ce rezultă din teoria lui Varlaam şi Achin

faci mpărtăşibilă esenţa lui Dumnezeu cea mai presus de esenţă şi de nume şi n sine ne mpărtăşibilă şi nemanifestată, numind tot ce e necreat esenţă. Nici să nu apari ca un alt Eunomiu, numind ca acela toate (caracterele) cele ipostatice, ca necreate, fiinţa lui Dumnezeu, sub pretextul simplităţii dumnezeieşti. Nici să nu te faci mono telit, făc nd firea dumnezeiască din Hristos lipsită de lucrare. Nici alt Sabeliu, socotind n alt chip numirile lui Dumnezeu goale de realităţi, ca unele ce ar nsemna toate acelaşi lucru, adică numai esenţă. Să nu păţeşti toate acestea, numind lucrările lui Dumnezeu create şi prin plăsmuiri goale nfăţiş nd simplitatea Sa ca nemaifiind nimic. Şi crede n acelaşi Dumnezeu mpărţit şi ne mpărţit, unit n mpărţire şi distinct n unire, neieşit din Sine n ieşiri şi pururea mişc ndu Se n nemişcare, m părţindu Se ne mpărţit şi mpărtăşindu Se ntreg după chipul razei solare.

28. Dar trec nd iarăşi la miezul lucrurilor, cel ce propovăduieşte pe Dumnezeu ca unul şi simplu să se arate limpede ca Vasile cel Mare care zice : «Cum nu va fi ne compus Cel simplu după fiinţă ? Căci nu modurile care arată ce este El propriu zis alterează raţiunea simplităţii Lui. Fiindcă n felul acesta toate c te se spun despre Dumnezeu ne vor arăta pe Dumnezeu compus. Şi de aci ar urma că dacă am vrea să salvăm ideea simplităţii şi a ne mpărţirii, ar trebui sau să nu spunem nimic despre Dumnezeu, dec t că e nefăcut şi să ne abţinem să L numim nestricăcios, neschimbat, creator, judecător şi toate c te le primim acum n teologie sau, primind numirile, ce vom face ? Oare le vom face toate fiinţă ? Dar atunci nu L vom arăta numai compus, ci şi const nd din părţi

din e şi aceea că dacă lucrările lui Dumnezeu s nt una cu esenţa şi cu ipostasurile Lui, ntruc t acestea prin ele nu s nt esenţă, nici ipostasuri, anulează şi esenţa şi ipostasurile lui Dumnezeu. Iar aceasta nseamnă pur şi simplu că Dumnezeu nu există. Un Dumnezeu nelucrător e un Dumnezeu neputincios, deci inexistent.

neasemănătoare, pentru motivul că prin fiecare nume se indică altceva şi altceva»[650].

29. C nd deci ne auzi spun nd că altceva e fiinţa şi altceva lucrarea, nţelege că altceva şi altceva numim ceea ce e semnificat n fiecare din acestea, cum a spus şi marele Vasile. Şi iarăşi : «Dacă am lua ca parte a fiinţei nenaşterea, ar avea loc cuv ntul că compoziţia constă din părţi diferite. Dar dacă nţelegem prin fiinţa lui Dumnezeu lumina sau viaţa, sau binele, ntregul care este fiind viaţa şi ntregul lumină şi ntregul bine, deci viaţa av nd nenaşterea, cum nu va fi necompus Cel simplu după fiinţă ?»[651]. Şi iarăşi zice către ereticii care ziceau către el atunci ceea ce ne opui nouă acum că Dumnezeu e simplu şi tot ce numeri din El e parte cunoscută a fiinţei : «aceasta e o sofismă ce cuprinde zeci de mii de nebunii. Dacă s nt at tea numărări, oare aceste numiri s nt ale fiinţei şi au acelaşi nţeles ?»[652]. Şi iarăşi : «Trebuie ştiut că numim mărirea lui Dumnezeu şi puterea şi nţelepciunea, dar nu fiinţa nsăşi»[653]. Dar c nd ne auzi

650. *Contra lui Eunomie 2;* P.G. 29, Θ40 B C.

651. *Ibidem.* Prin propoziţia introducătoare a acestui citat şi prin citatul nsuşi, sf ntul Grigorie Palama vrea să spună: dacă am referi fiecare nume numai la o parte din fiinţă, ar fi dreaptă acuza că facem fiinţa lui Dumnezeu compusă. Dar dacă pe fiecare l referim la o lucrare, dar n lucrare vedem lucr nd fiinţa ipostasiată ntreagă, acuza aceasta nu mai are nici o ndreptăţire. P. Hristou (n ediţia operei lui Palama, tom. I, p. 162, nota 2), deduce de aici că nu e justă acuza teologiei catolice că Palama consideră fiinţa lui Dumnezeu compusă prin deosebirea ce o face ntre fiinţă şi energie. Căci după el, diferitele numiri indică numai manifestări ale unei fiinţe nedespărţite. Fapt e nsă că Palama vede n fiecare manifestare prezenţa ntregii fiinţe divine, dar nu vede totuşi fiinţa epui z ndu se n nici o manifestare. Fiecare nume semnifică o lucrare, dar lucrarea semnificată nu e despărţită de ntreaga fiinţă, ci ntreaga fiinţă e prezentă n ceea ce e semnificat, dar nu e epuizată n ea. Dacă prin fiecare nume s ar indica fiinţa, ntruc t fiecare nseamnă altceva, ele ar indica părţi ale fiinţei şi n acest caz fiinţa ar fi compusă.

652. *Epist.* 234, 1 ; P.G. 32, 868 C.

653. *Ibidem.*

pe noi zic nd că altceva este fiinţa şi altceva puterea sau lucrarea lui Dumnezeu, cunoaşte că de aceea zicem noi aceasta, pentru că puterea şi lucrarea lui Dumnezeu se cunosc n oarecare fel, dar fiinţa nu se cunoaşte de nimeni.

30. Dar Domnul cunoaşterii, Care nvaţă pe om cunoştinţa, Care dăruieşte nţelepciunea şi ndreaptă pe nţelept, « n Care s nt ascunse toate comorile nţelepciunii şi ale cunoştinţei» (1 Colos. II, 3), «să vă dea vouă Duhul nţelepciunii şi al descoperirii n cunoştinţa Lui, lumin nd ochii inimii voastre, ca să vedeţi care e nădejdea chemării Lui şi care e bogăţia slavei moştenirii Lui ntru sfinţi şi care e mărimea cov rşitoare a puterii Lui către voi cei ce credeţi după lucrarea puterii Lui, pe care a lucrat o n Hristos» (Efes. I, 17—20), « n Cel ce poate să facă prin puterea Lui cea lucrătoare n noi cu mult mai mult dec t cele ce le cerem sau le g ndim» (Efes. III, 20). Căruia se cuvine slava n vecii vecilor. Amin.

TOMUL AGHIORITIC

Pentru cei ce vieţuiesc cu sfinţenie n linişte. Pentru lămurirea celor ce din lipsa de cercare a lor şi de neascultare de sfinţi nesocotesc lucrurile tainice ale Duhului, care s nt lucrate n cei ce vieţuiesc după Duh, ntr un chip mai presus de cuv nt şi s nt arătate prin fapte, nu dovedite prin cuv nt.

Dogmele ce se grăiesc astăzi şi s nt cunoscute ndeobşte tuturor au fost taine ale Legii date prin Moise, mai nainte văzute numai de prooroci n Duh. Iar bunătăţile făgăduite sfinţilor pentru veacul viitor s nt taine ale vieţuirii evanghelice, date şi arătate mai nainte celor ce s au nvrednicit să le vadă n Duh, şi acestora cu măsură, ca o arvună. Dar precum atunci, dacă vreun iudeu nu asculta cu mulţumire pe proorocii care spuneau că Cuv ntul şi Duhul lui Dumnezeu s nt mpreună veşnice şi nainte de veci, şi astupa urechile socotind că aude cuvinte oprite de dreapta credinţă şi potrivnice credinţei mărturisite de binecinstitori, care zicea : «Domnul Dumnezeul tău este un Domn», tot aşa ar pătimi şi acum cineva neascult nd cu evlavie c nd se vorbeşte despre tainele Duhului, cunoscute numai celor curăţiţi prin virtute.

Dar iarăşi — precum sf rşitul acelor nainte vestiri arăta tainele de atunci ca potrivindu se cu cele descoperite pe urmă, şi acum credem n Tatăl, n Fiul şi n Duhul Sf nt, o Dumnezeire n trei ipostasuri, o singură fire, simplă, necompusă, necreată, nevăzută, mai presus de cugetare — aşa şi c nd se vor descoperi, la vremea sa, n

veacul viitor, la arătarea negrăită a lui Dumnezeu, Cel unul n trei ipostasuri, desăv rşite, tainele propovăduite acum se vor arăta tuturor n chip vădit.

Trebuie nsă să avem n vedere şi aceea că, deşi Treimea ntreit ipostatică a dumnezeirii, neslăbită de raţiunea unităţii s a arătat păm ntului ntreg mai pe urmă, proorocilor le a fost cunoscută ntocmai ncă nainte de mplinirea vremii. Iar cei ce ascultau de ei au primit o cu uşurinţă. Tot aşa nu ne răm n nici nouă necunoscute nţelesurile mărturisirii celor propovăduite cu ndrăzneală şi ale celor arătate mai nainte tainic n Duh, dacă s ntem vrednici. Căci unii le au cunoscut prin cercarea nsăşi, şi anume toţi c ţi s au lepădat, de dragul vieţii evanghelice, de avuţia bunurilor, de slava oamenilor şi de plăcerile lipsite de frumuseţe ale trupului ; ba nu numai at t, ci au şi ntărit această lepădare prin ascultarea de cei ce au ajuns la plinirea v rstei lui Hristos (Efes. IV, 13). Cei din urmă ocup ndu se prin liniştire, fără griji, de ei nşişi şi de Dumnezeu, şi prin rugăciune curată ajung nd mai presus de ei nşişi şi prin unirea tainică, cea mai presus de minte, cu Dumnezeu, ridic ndu se n El, au cunoscut cele mai presus de minte. Iar cei dint i le au cunoscut prin ncredere şi prin dragostea faţă de aceştia [654].

Astfel şi noi, ascult nd de Marele Dionisie care grăieşte n *Epistola a doua către Gaius,* credem că «darul ndumnezeitor al lui Dumnezeu este ndumnezeire, ob r şie dumnezeiască şi ob rşia binelui, dar că Dumnezeu, Care dăruieşte acest har celor vrednici, este mai presus de această dumnezeire» [655]. Căci Dumnezeu nu pătimeşte

654. Cei ce se ridică, după eliberarea de patimi, prin rugăciune curată, la Dumnezeu, trăiesc ncă de pe acum n bunătăţile veacului viitor făgăduite prin dogmele Bisericii.

655. Dionisie Areopagitul, *Ep. către Gaius.* P.G. 3, 936 B. Palama numeşte dumnezeire şi darul ndumnezeitor, ca iradiere voită din Dumnezeirea. Dar Dumnezeu ca Persoană, deşi este n acest dar ndumnezeitor, ntruc t El nsuşi ntreg lucrează indumnezeirea, totuşi nu se epuizează n acest dar ca lucrare. Ca atare e mai presus de ea.

 nmulţire, nici nu afirmă cineva prin aceasta două dum nezeiri[656]. Dar dumnezeiescul Maxim scriind despre Melchisedec spune că harul acesta ndumnezeitor al lui Dumnezeu este necreat şi pururea existent din Dumnezeu cel pururea existent[657]. Iar n alte părţi de multe ori l numeşte lumină nenăscută şi enipostatică (subzistentă n ipostas), arăt ndu se celor vrednici, c nd se fac vrednici dar nu ca venind atunci la existenţă[658]. Acest sf nt numeşte acea lumină şi lumina slavei negrăite şi curăţia ngerilor. Iar Macarie cel Mare o numeşte hrana celor netrupeşti, slava firii dumnezeieşti, frumuseţea veacului viitor, foc dumnezeiesc şi ceresc, lumină negrăită şi mintală, arvuna Duhului Sf nt (2 Cor. I, 22), untdelemn sfin ţitor al veseliei (Ps. XLIV, 8).

Deci tot cel ce pune n r nd cu masalienii şi numeşte diteişti (nchinători la doi dumnezei) pe cei ce socotesc acest har ndumnezeitor al lui Dumnezeu, necreat, nenăscut şi enipostatic, să ştie că este potrivnic sfinţilor lui Dumnezeu şi se scoate pe sine din ceata celor ce se m ntuiesc, de nu se va căi ; ba e căzut de la Dumnezeu Cel unul şi singur prin fire al sfinţilor. Iar tot cel ce crede şi ascultă şi glăsuieşte mpreună cu sfinţii şi nu născoceşte pricini din păcate şi nu leapădă ca necunoscător ceea ce se spune n chip descoperit, dar nu cunoaşte felul tainei, să nu nesocotească a căuta şi a nvăţa de la cei ce ştiu. Căci va afla că nimic nu este potrivnic cuvintelor şi lucrurilor dumnezeieşti, şi aceasta n cele nece

656. Tocmai pentru că Dumnezeu nu pătimeşte nmulţire e ntreg şi n harul Lui ndumnezeitor ca Persoană şi acest har poate fi numit dumnezeire, fără ca prin aceasta să fie două dumnezeiri.

657. *Ambigua* ; P.G. 91, 1141 B.

658. Harul numit de Sf ntul Maxim Mărt. lumină cu baza n ipostas, av ndu şi fundamentul şi locul de plecare n ipostasurile dumnezeieşti, are prin aceasta o subzistenţă obiectivă. Deci nu e ceva creat din nimic, sau o nălucire subiectivă, ci există din veci, ca şi ipostasurile dumnezeieşti. El e iradiere personală a lui Dumnezeu.

sare, fără de care nimic n ar putea să fiinţeze, nici n ar fi taină dumnezeiască.

Tot cel ce susţine că unirea desăv rşită cu Dumnezeu se nfăptuieşte numai prin imitare şi prin pornire naturală, fără harul ndumnezeitor al Duhului, ca ntre cei ce au aceleaşi obişnuinţe şi se iubesc unii pe alţii, iar harul ndumnezeitor al lui Dumnezeu l socotesc o deprindere a firii raţionale, dob ndită numai prin imitare dar nu luminare mai presus de fire şi tainică şi lucrare dumnezeiască văzută nevăzut de cei nvredniciţi şi nţeleasă ne nţeles, acela să ştie că a căzut n rătăcirea masalienilor, fără să şi dea seama. Căci cel ndumnezeit ar fi n chip necesar dumnezeu prin fire, dacă ndumnezeirea s ar face. printr o putere firească şi s ar cuprinde ntre hotarele firii [659].

De aceea unul ca acesta să nu ncerce să şi ntipărească cugetarea lui str mbă n cei ce cugetă drept şi să sădească ntinăciunea n cei ne ntinaţi n credinţă, ci, le păd nd cugetul său, să nveţe de la cei cercaţi, sau de la cei nvăţaţi de aceia, că harul dumnezeirii este cu totul nelegat (de cele create), neav nd n fire nicio putere capabilă să l producă, fiindcă n acest caz n ar mai fi har, ci o arătate a lucrării unei puteri naturale. Pe de altă parte, ceea ce s ar săv rşi n ar mai fi un lucru minunat, dacă ndumnezeirea s ar produce printr o putere a firii capabilă de ndumnezeire. Indumnezeirea ar fi atunci un rezultat al firii, nu un dar al lui Dumnezeu. Iar unul ca acesta ar putea fi şi s ar putea numi n nţeles propriu şi dumnezeu prin fire.

659. Tomul aghioritic, alcătuit de sf ntul Grigorie Palama, ca un rezumat al celor scrise de el n scrierile contra lui Varlaam, ntoarce acuza de masalianism adusă de Varlaam isihaştilor, mpotriva lui şi a celor ce cugetă ca el. Căci masalienii, socotind că văd fiinţa lui Dumnezeu ca o lumină materială, erau n fond panteişti, cum panteist este şi cel ce socoteşte, asemenea lui Varlaam, că ndumnezeirea e o deprindere produsă prin puterile create ale omului.

Dar puterea cea după fire a fiecăreia dintre existenţe nu este altceva dec t o mişcare neabătută a firii spre lucrare. Insă cum l ar mai scoate n acest caz ndumnezeirea pe cel ndumnezeit din sine, dacă ea s ar cuprinde n marginile firii, nu pot să nţeleg.

Drept aceea harul ndumnezeirii e mai presus de fire, de virtute şi de cunoştinţă, şi toate acestea s nt, după dumnezeiescul Maxim, nesf rşit mai prejos de el. Căci toată virtutea şi imitarea lui Dumnezeu prin puterile noastre face pe cel ce le are apt pentru unirea dumnezeiască. Dar numai harul nfăptuieşte n chip tainic nsăşi această unire negrăită. Căci prin el Dumnezeu nsuşi pătrunde ntreg, n cei vrednici ntregi şi sfinţii pătrund ntregi n Dumnezeu ntreg[660], lu nd n ei nşişi pe Dumnezeu ntreg şi dob ndind numai pe Dumnezeu, ca un fel de răsplată a urcuşului lor spre El. Căci Dumnezeu străbate n ei asemenea sufletului n trup, ca n mădularele Sale, şi i nvredniceşte să fie n El.

660. δι'αὀτὴϊ γὰρ δλοι ὁ θεὸ περιΧωρεἰ, 6λ<η δἑ δλω τω θεὼ περιΧωροὒσιν. Dumnezeu şi face ntreg «perihoreză» n cei vrednici ntregi şi aceştia şi fac ntregi «perihoreză» n Dumnezeu ntreg. Adică Dumnezeu se mişcă ntreg n ntregimea celor vrednici şi aceştia se mişcă cu ntregimea fiinţei lor n Dumnezeu ntreg. Nimic din El nu le răm ne străin acestora şi nimic din ei nu răm ne n afară de Dumnezeu. Dar aceasta nseamnă că nici mişcările nu răm n separate, ci se ntrepătrund. In mişcarea firii umane se mişcă şi firea divină iar n mişcarea firii divine se mişcă şi firea umană, nc t se face o singură mişcare, fără să se confunde omenescul şi dumnezeiescul, asemenea mişcării mbinate a sufletului şi a trupului. Sf ntul Grigorie Palama afirmă şi aici n mod clar caracterul personal al unirii ntre Dumnezeu şi cei vrednici. Numai persoanele se unesc ntre ele n ntregime, c tă vreme primirea de către o persoană a ceva material se limitează la partea pe care o primeşte. Fără ndoială, persoanele unindu se n ntregime ntre ele nu şi epuizează toate străfundurile n această unire, deşi toate s nt atinse de ea. Ele şi răm n etern rezerve de putere şi de dăruire reciprocă. Dar persoana e ntreagă totuşi pe toate treptele pe care se comunică alteia. Întreagă se dăruieşte şi ntreagă răm ne n ea nsăşi, rezervă inepuizabilă de dăruire.

Tot cel ce susţine că s nt masalieni cei ce spun că mintea e aşezată n inimă, sau n creier, să ştie că se războieşte n chip păcătos cu sfinţii. Căci Atanasie cel Mare zice că partea raţională a sufletului se află n creier. Iar Macarie, căruia nu i lipseşte nimic din mărime, pune lucrarea minţii n inimă. Cu aceştia conglăsuiesc aproape toţi sfinţii. Căci ceea ce spune dumnezeiescul Grigorie al Nisei, că mintea nu este nici năuntru, nici n afara trupului, ca una ce e netrupească, nu se mpotriveşte acelor sfinţi. Pentru că aceia spun că mintea este n lăuntrul trupului, ca una ce e unită cu el. Deci spun nd aceasta n alt nţeles, nu se deosebesc c tuşi de puţin de acela. Căci nici cel ce zice de Cuv ntul lui Dumnezeu că S a sălăşluit odinioară n lăuntrul p ntecelui feciorelnic şi neprihănit nu se mpotriveşte celui ce zice că dumnezeirea nu se află ntr un loc sau că e netrupească. Căci acela cugetă despre Cuv ntul că S a unit mai presus de cuv nt cu frăm ntătura noastră, pentru negrăita Sa iubire de oameni[661].

Tot cel ce zice că lumina care a strălucit ucenicilor n Tabor este o nălucă şi un simbol ce se face şi se desface, şi nu există cu adevărat [662], şi susţine că nu este o

661. Tomul nu se dă nici de partea celor ce spun că mintea este n inimă, nici de partea celor ce afirmă că ea e n creier. Mai mult chiar, nu respinge nici opinia mai spirituală a sf ntului Grigorie de Nisa, după care mintea nu e nici năuntru, nici n afara trupului. El recunoaşte caracterul tainic şi complex al legăturii sufletului cu trupul. Dar tocmai de aceea nu adoptă nici o poziţie simplistă, unilaterală. Nu se alătură nici opiniei că sufletul e exclusiv n afară de trup, nici opiniei că e n trup ca orice parte a trupului. Trebuie să se recunoască o anumită prezenţă a sufletului n trup. Dar prezenţa aceasta e altfel dec t prezenţa unei părţi materiale a lui. E o prezenţă n trup, dar netrupească; e o prezenţă n trup, dar mai presus de nţelegere.

662. Aici simbolul nu e luat n nţelesul unei realităţi sensibile permanente prin care se arată ceva nesensibil, ci un chip văzut nfiripat n mod trecător de Dumnezeu pentru ceva nevăzut. Lumina dumnezeiască arătată pe Tabor nu e un chip a ceva nevăzut, pentru că ea nsăşi e ceva

lucrare mai presus de toată nţelegerea, ci mai prejos de nţelegere, se mpotriveşte sigur mărturisirii sfinţilor. Căci aceştia, fie n cuv ntări, fie n scrieri, o numesc negrăită, necreată, veşnică, netemporală, neapropiată, nemăsurată, nesf rşită, nehotărnicită, nevăzută de ngeri şi de oameni, frumuseţea arhietipică[663] şi neschimbată, slava lui Dumnezeu, slava lui Hristos, slava Duhului, raza dumnezeirii şi cele asemenea. Căci se slăveşte, zice, trupul deodată cu primirea lui, şi slava dumnezeirii se face slava trupului. Dar slava era nearătată n trupul văzut pentru cei ce nu puteau primi cele ce s nt nevăzute şi ngerilor[664]. Drept aceea se schimbă la faţă nu primind ceea ce nu avea, nici preschimb ndu se n ceea ce nu era, ci descoperindu se ucenicilor Săi ca ceea ce era, deschiz nd ochii lor şi făc ndu i din orbi, văzători[665]. Căci răm n nd Acelaşi S a făcut văzut acum ucenicilor, ară t ndu Se altfel de cum Se arăta nainte. Căci El este lu

mai presus de vedere n sensul material, ea nsăşi are un caracter spiritual, fiind o iradiere nemijlocită din Dumnezeu; ea e «văzută» nevăzut, nţeleasă ne nţeles. E o prezenţă vădită a lui Dumnezeu, o prezenţă sesizată de o «simţire» a nţelegerii, dar ne nţeleasă n mod deplin.

663. «Frumuseţea arhietipică». Lumina aceea, deşi nu are o formă materială, nu e ceva difuz, dezorganizat, ci se simte n ea o armonie superioară, o plenitudine de bunătăţi, şi ca atare e frumoasă, e chiar frumuseţea de model a oricărei frumuseţi văzute.

664. E vorba de trupul lui Hristos, care primeşte o armonie de la formarea lui prin ipostasul Cuv ntului plin de Duhul Sf nt. In armonia trupului lui Hristos se vede slava lui Dumnezeu. Dar armonia, frumuseţea şi slava trupului lui Hristos era nevăzută de cei ce nu aveau ochi duhovniceşti, n aceasta consta smerenia sau cobor rea sau chenoza Cuv ntului, răsfr ntă şi asupra trupului. Ea nu se impunea cu sila, ci se descoperea numai celor ce intrau prin credinţă n comuniune cu El. De c te ori nu experiem descoperirea frumuseţii unei persoane nearătoase numai c nd intrăm n comuniune cu ea !

665. Vederea luminii mai presus de fire prin umanitatea lui Hristos a nsemnat pentru ucenici şi o supremă intrare n comuniune cu El. Cine poate spune cum au naintat ei n această comuniune, urc nd pe munte, ntr o convorbire de mare intimitate cu El, dar ntr o convorbire n care au simţit cu intensitate dumnezeirea Lui?

mina cea adevărată (Ioan I, 9), frumuseţea slavei. «Şi a strălucit ca soarele». Icoana este ştearsă, căci e cu neputinţă să se răsfr ngă necreatul n ntregime n creatură.

Tot cel ce zice că numai fiinţa lui Dumnezeu este necreată, dar nu şi lucrările Lui veşnice, pe care le depăşeşte pe toate, ca ceea ce lucrează pe cele ce le lucrează, să audă pe sf ntul Maxim zic nd : «Toate cele nemuritoare şi nsăşi nemurirea, toate cele vii şi nsăşi viaţa, toate cele sfinte şi nsăşi sfinţenia, toate cele virtuoase şi nsăşi virtutea, toate cele bune şi nsăşi bunătatea, toate cele ce s nt şi nsăşi existenţa, s nt n chip vădit lucruri ale lui Dumnezeu. Dar unele au nceput să existe n timp (căci era odată c nd nu erau), iar altele n au nceput să existe n timp. Căci n a fost vreodată c nd n a fost virtute, bunătate, sfinţenie şi nemurire»[666]. Şi iarăşi : «Bunătatea şi tot ce se cuprinde n nţelesul bunătăţii, şi simplu, toată viaţa, nemurirea, simplitatea, neschimbarea, nemărginirea şi toate c te se contemplă fiinţial n jurul lui Dumnezeu, s nt lucruri ale lui Dumnezeu, dar nu ncepute n timp. Căci nu a fost vreodată ceva mai străvechi ca virtutea, nici ca alta oarecare din cele spuse, chiar dacă cele ce se mpărtăşesc de ele au nceput să existe n timp. Căci orice virtute este fără de nceput, neav nd vremea mai bătr nă ca ea, ca una ce are pe Dumnezeu din veci, ca singur izvor al existenţei Sale. Dar Dumnezeu e ridicat de infinite ori infinit deasupra tuturor existenţelor, fie că se mpărtăşesc, fie că se lasă mpărtăşite»[667]. Înveţe aşadar din acestea că nu toate cele ce subzistă din Dumnezeu s nt şi sub vreme. Căci s nt unele care s nt fără de nceput şi nu se desfiinţează din pricina unităţii treimice, singura fără de nceput prin fire şi din pricina simplităţii mai presus de fire a ei. Aşa cum, n acelaşi fel, mintea ca o icoană

666. *Capete gnostice* I, 50 ; Filoc. rom. II, p. 139—140.
667. Op. cit. I, 48—49; Filoc. rom. II, p. 139—140.

ştearsă a acelei ne mpărţiri covârşitoare, nu e nicidecum compusă, din pricina nţelegerilor sale fireşti[668].

Tot cel ce nu primeşte stările duhovniceşti n-tipărite n trup de darurile Duhului aflătoare n sufletul celor ce au sporit n viaţa după Dumnezeu, şi numeşte nepătimire omor rea prin deprindere a părţii pătimitoare şi nu deprinderea lucrării spre cele bune, a celui ce s a ntors cu totul de la cele rele şi s a ndreptat spre cele bune, ca unul ce a lepădat deprinderile rele şi s a mbogă-ţit n cele bune, tăgăduieşte, ca urmare a acestor păreri, şi petrecerea cu trupul n veacul nestricăcios a celor ce s nt (a celor creaţi)[669]. Căci dacă se va mpărtăşi atunci şi trupul mpreună cu sufletul de bunătăţile tainice, se m-părtăşeşte şi acum, după putere, de harul dăruit n chip tainic şi negrăit de Dumnezeu minţii curăţite, şi şi nsu-şeşte şi el cele dumnezeieşti potrivit cu sine. Astfel se pre-schimbă şi se sfinţeşte, dar nu se omoară prin deprindere partea pătimitoare a sufletului. Iar aceasta, fiind comună sufletului şi trupului, se sfinţesc şi nclinările şi lucrările trupului[670]. Căci desfăc ndu se de bunătăţile vieţii de aici

668.Lucrările necreate ale lui Dumnezeu nu prejudiciază simplitatea fiinţei Lui, căci Persoana nu şi pierde unitatea prin lucrările ei, ci se arată ntreagă lucr nd n fiecare.

669. Nepătimirea nu e moartea puterii pasionale a trupului, ci de-prinderea ndreptării lucrării ei spre cele bune. Ea nu e nemişcare n sens budist, ci iubire de cele bune, de Dumnezeu şi de oameni. Nepătimirea nu e «apatie», ci interes plin de iubire pentru tot ce e bun pentru oameni. Nu e nepăsare, ci milă şi responsabilitate pozitivă, dureroasă, ca a lui Iisus. Varlaam, ca filozof, era dus uşor spre acest dispreţ de tip budist faţă de tot ce nu e cugetare netulburată, spre acest intelectualism unila-teral, spre care nclină n general teologia occidentală, preţuită ca nde-letnicire exclusiv intelectuală. Cine cugetă aşa, nu mai poate nţelege pentru ce mai e păstrat trupul ntr o viaţă eternă. Căci trupul fără pu-terea pasională ndreptată spre bine nu mai e dec t o coaje moartă, o arătare lipsită de orice rost.

670. Partea pasională nu trebuie deci omor tă, ci sfinţită. Iar fiind ea sfinţită, se va sfinţi şi trupul, dat fiind că e comună sufletului şi trupului. Căci puterea pasională se activează prin trup. Trupul participă

pentru nădejdea bunătăţilor viitoare şi mişc ndu se n chip sănătos prin lipsa de griji, mintea simte, după sf ntul Diadoch, bunătatea dumnezeiască negrăită şi transmite şi trupului, pe măsura naintării sale, bunătatea sa[671]. Iar această bucurie, ivită n suflet şi n trup, este o dovadă nemincinoasă a vieţuirii nestricăcioase.

Mintea percepe (prinde) o lumină, simţirea alta. Simţirea percepe, (prinde), lumina supusă simţurilor, care arată lucrurile supuse simţurilor ca supuse simţurilor. Iar lumina minţii este cunoştinţa aflătoare n nţelesuri. Prin urmare vederea şi mintea nu percep (prind) aceeaşi lumină ; dar numai c tă vreme lucrează fiecare după firea sa şi n cele după fire. Insă c nd se mpărtăşesc de un har şi de o putere duhovnicească mai presus de fire, cei nvredniciţi văd şi cu simţirea şi cu mintea cele mai presus de toată simţirea şi de toată mintea[672], ca să spunem cu Marele Grigorie Cuv ntătorul de Dumnezeu, ntr un fel cum numai Dumnezeu ştie şi cei ce lucrează acestea.

la viaţa sufletului prin puterea pasională a acestuia. Sufletul şi trupul s nt mpletite n puterea pasională.

671. Dar puterea pasională nu e despărţită de minte. Ci e puterea prin care mintea lucrează asupra trupului şi l sfinţeşte pe acesta. In puterea pasională mintea insă se nt lneşte cu trupul. Mintea, bucur ndu se mai mult de cele nemateriale, atrage şi trupul prin partea pasională la iubirea acelora.

672. Sf ntul Grigorie Palama accentuează adeseori tainica unire ce există ntre suflet şi trup. In perceperea simţurilor se nt lneşte sufletul cu trupul. Trupul nu e trup fără viaţa sufletului n el. Viaţa sufletului e şi viaţa lui. Totuşi n planul vieţii naturale, n lucrarea simţurilor domină trupul, iar n a minţii sufletul. Dar unirea dintre cele două lucrări sau dintre suflet şi trup se face deplină c nd Duhul Sf nt se sălăşluieşte n credincios, sau c nd credinciosul se nduhovniceşte şi e ridicat la o lucrare care depăşeşte at t lucrarea naturală a simţurilor, c t şi a minţii. In lucrarea aceea superioară şi unificatoare lucrarea simţurilor primeşte un caracter de şi mai accentuată spiritualitate, iar lucrarea minţii devine şi mai simţitoare. Posibilitatea acestei spiritualizări a sensibilităţii, sau sensibilizării a spiritualităţii, e dată n faptul că toată realitatea văzută e n fond o raţionalitate dinamică plasticizată (ştiinţa spune azi că masa e energie

Acestea le am nvăţat din Scripturi ; acestea le am primit de la părinţii noştri ; acestea le am cunoscut prin puţina noastră cercare. Acestea ştim că le a scris şi preacinstitul ntre ieromonahi cuviosul Grigorie (Palama), pentru cei ce trăiesc cu sfinţenie o viaţă de liniştire, ur m nd ntocmai predaniile sfinţilor. Acestea le am semnat spre ncredinţarea cititorilor :

1. Ieromonahul Isaac, protosul cinstitelor m năstiri din Sf ntul Munte.

2. Teodosie Ieromonahul, egumenul cinstitei şi mpărăteştii Lavre.

3. Egumenul m năstirii Ivirilor (n dialectul său).

4. Ieromonahul Ioanichie, egumenul cinstitei şi mpărăteştii m năstiri Vatoped.

5. Egumenul m năstirii S rbilor (n dialectul său).

6. Filotei, cel mai mic ntre ieromonahi, am iscălit cuge t nd aceleaşi.

7. Amfilohie, cel mai mic ntre ieromonahi şi duhovnicul cinstitei m năstiri a Esfigmenului.

8. Teodosie, cel mai mic ntre ieromonahi şi duhovnicul Vatopedului.

9. Ieromonahul Teostirict, egumenul sfinţitei m năstiri Cultumuş.

10. Gherontie Maruli, păcătosul, aflător ntre bătr nii cinstitei Lavre, cuget nd aceleaşi, am iscălit.

11. Calist Muzarul, cel mai mic ntre monahi.

12. Gherasim, ne nsemnatul ntre monahi, văz nd şi citind cele scrise cu iubire de adevăr şi primindu le, am iscălit.

13. Moise, ne nsemnatul bătr n, cel mai mic ntre monahi, cuget nd aceleaşi, am subscris.

sau viceversa); şi cu at t mai mult trupul omenesc, străbătut şi mişcat de sufletul raţional. Diadoch al Foticeei spune: «Ochiul sufletului nu mai poate fi nşelat c nd acoperăm ntul lui, adică trupul, a devenit prin nfr nare o ţesătură foarte subţire» (Una sută capete 71 ; Filoc. rom. I, p. 366). In acest sens sf ntul Maxim, la r ndul său, va afirma depăşirea dualităţii suflet trup n sfinţi (*Ambigua ;* P.G. 91, 1193—1196).

14. Grigorie Stavrolangaditis, cel mai mic şi mai ne n-semnat ntre monahi, poate şi isihast, cuget nd şi nţeleg nd acestea, am subscris.

15. Isaia, bătr nul de la schitul Magula şi cel mai mic ntre ieromonahi, cuget nd aceleaşi, am subscris.

16. Marcu al lui Sinaitul, cel mai mic ntre monahi.

17. Calist, din schitul Magula şi cel mai mic dintre mo-nahi.

18. Un bătr n isihast de la m năstirea Sirienilor, n dia-lectul său.

19. Sofronie, cel mai mic dintre monahi.

20. Smeritul episcop Iacob al Ierisonului şi al Sf ntului Munte, hrănit n predaniile Sf ntului Munte şi ale părinţilor, mărturisind că, prin fruntaşii care au iscălit aicea, a subscris cuget nd la fel tot Muntele Atos, conglăsuind şi eu, am sub-scris, pun nd pecetea. Iar după toate am adăugat şi aceasta că pe cel ce nu conglăsuieşte cu sfinţii, ca noi şi ca părinţii cei cu puţin mai nainte de noi, nu l primim la mpărtăşire cu noi.

ALE ACELUIAŞI :

Sf ntul Grigorie Palama,

arhiepiscopul Tesalonicuiui

150 Capete despre cunoştinţa naturală, despre cunoaşterea lui Dumnezeu, despre viaţa morală şi despre făptuire

1. Că lumea a nceput, ne nvaţă şi firea, ne ncredinţează şi istoria şi ne nfăţişează limpede şi invenţiile meşteşugurilor, aşezările legilor şi r nduielile statelor. Căci ştim pe inventatorii aproape ai tuturor meşteşugurilor şi pe dătătorii legilor, pe ntemeietorii de la nceput ai statelor. Dar şi pe cei ce au scris prima dată despre ceva. Însă pe nici unul dintre aceştia nu i vedem trăind nainte de facerea lumii şi a timpului, pe care ne a istorisit o Moise. Şi nsuşi Moise, care a descris nceputul facerii lumii, ne a dat prin at tea lucruri şi cuvinte minunate, dovezi de neclintit despre adevărul nfăţişat de el, nc t aproape tot neamul omenesc l a socotit pe el vrednic de crezare şi vrednici de r s pe cei ce au cugetat cele potrivnice. Dar şi firea lumii acesteia, av nd totdeauna trebuinţă de un nceput nou pentru fiecare lucru din ea, şi neput nd dăinui nicidecum fără el, ne nfăţişează chiar prin lucruri primul nceput al ei care nu a fost din alt nceput [673].

2. Că lumea nu numai a nceput, ci va avea şi un sf rşit, ne nfăţişează firea ei, ca una ce e dintre cele

673. Dacă lumea n ar avea un nceput, n am cunoaşte pe ntemeietorii statelor, pe inventatorii meşteşugurilor şi pe dătătorii legilor. Ele ar trebui să fie din veci. Toate au un nceput n cadrul lumii. Dar

nt mplătoare. Căci mereu sf rşeşte n părţile ei[674]. Dar ncredinţarea sigură şi neclintită despre aceasta ne o dă proorocia tuturor celor insuflaţi de Dumnezeu şi a lui Hristos, Care e Dumnezeu peste toţi. A crede acestora, ca unora ce au spus adevărul, se cuvine nu numai celor evlavioşi, odată ce văd că au spus adevărul şi n privinţa tuturor celorlalte pe care aceia le au prevestit. De la ei se poate afla nu că lumea aceasta ntreagă naintează spre nefiinţă, ci că precum se vor preface trupurile noastre, aşa se va desface şi se va realcătui şi ea din puterea Duhului dumnezeiesc ntr o formă mai dumnezeiască spre a fi pe măsura noastră.

3. Înţelepţii elinilor zic că cerul se ntoarce prin firea sufletului lumii, şi că nsăşi judecata dreaptă şi raţiunea ne nvaţă aceasta. Care judecată dreaptă ? Care raţiune ? Căci dacă cerul se ntoarce nu prin firea lui, ci prin puterea lumii căreia i zic suflet, iar sufletul acesta e al ntregii lumi, cum de nu se ntoarce şi păm ntul şi apa şi aerul, mai ales că după ei sufletul e pururea n mişcare ? Noi nsă vedem că păm ntul stă prin firea sa, asemenea şi apa, ţin nd locul de jos. Astfel şi cerul se mişcă pururea prin firea lui şi se mişcă n cerc, ţin nd locul de sus. Apoi cum ar fi acest suflet al lumii, prin a cărui fire s ar mişca cerul ? Este oare raţional ? Dar atunci ar fi cu voie liberă şi nu ar mişca corpul ceresc cu aceleaşi mişcări. Căci cele cu voie liberă se mişcă odată ntr un fel, altădată n altfel. Şi apoi ce urmă de suflet raţional vedem n sfera cea mai de jos a lumii, adică n păm nt, sau n cele care s nt mai aproape de el, n apă, n aer sau chiar n foc ? Căci sufletul lumii trebuie să fie

lumea nsăşi trebuie să aibă un nceput care nu mai are nainte nceputul a altceva din care să apară printr un nou nceput.

674. Lumea nu se arată ca necondiţionat necesară, ca exist nd n mod necesar. Ea e contingentă. Ar putea şi să nu fie. Totuşi nu există din nt mplare. Există pentru că a voit Dumnezeu să existe. Că lumea nu e necondiţionat necesară o dovedeşte faptul că mereu se sf rşeşte n părţile ei constitutive. Aceasta arată că ea va avea şi ca ntreg un sf rşit.

şi al acestora. Cum ar fi apoi unele nsufleţite, iar altele ne nsufleţite ? Aceasta o recunosc şi ei. Iar cele din urmă nu s nt aşa n parte, ci piatra e toată piatră, metalul tot metal, ţăr na toată ţăr nă, apa, aerul, focul, la fel. Iar de foc zic tot ei că se mişcă prin firea sa şi nu prin suflet. Deci dacă sufletul e comun, cum se mişcă numai cerul singur prin firea sufletului şi nu prin a lui nsuşi ? Dar poate zic că sufletul, care, după ei, mişcă corpul ceresc, nu e raţional. Însă cum poate fi aşa, dacă acel suflet este, după ei, izvorul sufletelor noastre ? Dacă nu e raţional, trebuie să fie măcar sensibil sau natural (vegetal). Dar nici una din aceste calităţi nu vedem cum ar mişca un trup fără mădulare. Iar vreun mădular organic nu vedem să aibă nici păm ntul, nici cerul, nici alta dintre stihiile ei. Fiindcă tot organul e compus din diferite substanţe, nsă fiecare dintre stihii are o substanţă simplă şi mai ales cerul [675].

Sufletul este entelehia trupului organic ce are viaţa n potenta [676]. Cerul nsă, neav nd niciun mădular sau parte organică, nici nu poate vieţui. Cum ar avea deci peste tot suflet ceea ce nu poate vieţui ? Dar cei ce s au făcut deşerţi n cugetările lor au plăsmuit cu inimă ne n ţeleaptă un suflet care nici nu este, nici nu va fi, şi pe acesta l au făcut ziditorul, c rmuitorul şi proniatorul n-tregii lumi văzute. De asemenea l au nfăţişat ca pe un fel de rădăcină şi izvor al tuturor sufletelor noastre, el nsuşi av ndu şi naşterea din minte. Iar această minte zic că este altceva după fiinţă dec t ceea ce spun că este

675. In acest capitol şi n cel următor e combătută teoria unui suflet al cosmosului, cosmo zoismul, sau cosmo psihismul, sau hylo zoismul, una din formele panteismului elin.

676. Teoria aristotelică a sufletului ca entelehia sau ca formă a trupului organic, prin care acesta e dus spre o ţintă a lui, a fost acceptată şi de unii părinţi ai Bisericii. Trupul are viaţa n potentă, n sensul că ea se dezvoltă, sau se actualizează. Iar ntruc t sufletul e legat de viaţa organică ce creşte, se poate spune că şi sufletul e la nceput n mare parte o potentă ce se dezvoltă.

Dumnezeu, care se află deasupra tuturor. Aşa le dogmatizează pe acestea cei mai de frunte n nţelepciunea şi teologia elinilor, nefiind cu nimic mai buni ca cei ce ndumnezeiesc animalele şi pietrele, ba, dimpotrivă, fiind cu mult mai răi n privinţa credinţei. Căci dobitoacele, aurul, piatra, arama s nt ceva, chiar dacă se află printre cele din urmă dintre făpturi. Dar un suflet al lumii, purtător de stele nu există şi nu este c tuşi de puţin ceva din c te s nt, dec t o plăsmuire a unei cugetări diavoleşti.

4. Mai zic aceia : ntruc t corpul ceresc trebuie să se mişte, dar mai ncolo nu este niciun loc spre care ar nainta, el se ntoarce la sine nsuşi şi naintarea lui nu e dec t o nv rtire. Foarte bine. Deci dacă ar fi loc, ar fi purtat n sus ca şi focul, ba chiar mai mult dec t focul, fiindcă e şi mai uşor dec t firea focului. Dar această mişcare nu este a firii sufletului, ci a uşurătăţii firii. Dacă deci naintarea cerului nseamnă nv rtire, iar aceasta o. are prin firea sa şi nu prin firea sufletului, corpul ceresc se nv rteşte nu prin firea sufletului, ci prin a sa. Deci nu are suflet, nici nu există vreun suflet ceresc, sau al lumii ntregi. Singurul suflet raţional este cel omenesc care nu e ceresc şi nu se cuprinde ntr un loc, ci prin firea sa este esenţă nţelegătoare [677].

5. Iar corpul ceresc nu are puterea să nainteze sau să se ntindă n sus. Şi aceasta nu fiindcă nu mai este loc mai ncolo, ci pentru că şi sfera eterului de după el este nvăluită de cer. De aceea nu naintează n sus nu fiindcă nu este niciun loc spre care să nainteze, căci lărgimea cerului se acoperă cu sfera eterului. Nu se ntinde mai sus de ea, deoarece, fiind mai subţire, este mai sus prin firea sa. Aşadar nu fiindcă nu are loc mai sus dec t sine, nu se nalţă cerul mai sus, ci fiindcă nu este nici un corp mai subţire şi mai uşor ca el.

677. Această nvăţătură creştină despre lume ca neav nd suflet n ea, a eliberat drumul cercetării ştiinţifice a naturii.

6. Nu este niciun corp mai nalt dec t corpul ceresc. Dar nu din cauza aceasta e incapabil să se nalţe mai sus, ci fiindcă cerul cuprinde orice corp şi nici un corp nu este şi n a fost dincolo de el ca să l străbată. Dar nouă, binecinstitorilor şi credincioşilor, nu ne este oprit să ajungem deasupra cerului. Căci Dumnezeu, care umple toate, Se ntinde şi dincolo de cer, la nesf rşit, şi a fost şi nainte de lume, umpl nd, cum umple şi acuma, tot locul din lume şi nimic nu I s a adăugat Lui ca să se ivească n El vreun corp. Prin urmare nici n afară de cer nu este vreo piedică, spre a nu fi loc, cum este cel din jurul lumii, sau cel care s a ivit n lăuntrul lumii, ca să fie corpuri n el.

7. Cum deci, odată ce nu e nici o piedică, nu se ndreaptă n sus mişcarea corpului ceresc, ci se mişcă n cerc, ntorc ndu se la sine nsuşi ? Fiindcă st nd deasupra ca cel mai subţire dintre toate, e mai presus dec t orice corp, dar şi mai ager la mişcare. Precum ceea ce e cuprins de el e c t se poate de greu şi de jos, aşa el e cel mai uşor, cel mai nalt şi cel mai ager la mişcare. Dacă se mişcă prin fire, răm n nd sus la suprafaţă, dar ceea ce răm ne la suprafaţă nu se poate despărţi prin fire de acelea la a căror suprafaţă stă, iar acelea la a căror suprafaţă stă corpul ceresc s nt sferice, n chip necesar el se mişcă ne ncetat n jurul lor ; nu printr o fire sufletească, ci printr una corporală şi proprie, fiindcă schimbă un loc cu altul pe r nd. Iar mişcarea este proprie corpurilor, precum starea potrivnică e opusă corpurilor[678].

8. Cineva poate vedea şi n apropierea noastră v nturile care netezesc suprafeţele, nedespărţindu se de acestea c nd se mişcă şi neridic ndu se mai sus, nu fiindcă nu este loc, ci fiindcă s nt mai uşoare cele de deasupra lor.

678. Cap. 4—7 nfăţişează o viziune despre cer, depăşită de cunoştinţele astronomice dob ndite n secolele următoare. Dar n ceea ce spune sf ntul Grigorie Palama e un adevăr: mişcarea naturii nu e purtată de un suflet, ci de legile ei fizice.

Deci răm n la suprafaţa celor pe care le ating, fiind după fire mai uşoare ca acelea. Şi se mişcă n jurul lor, nu printr o fire sufletească, ci prin firea lor. Socotesc că această asemănare din parte voind s o arate şi nţeleptul Solomon, a numit corpul ceresc cu numele v nturilor, scriind despre el : «V ntul umblă n cerc şi se ntoarce n cercurile lui» (Eccl. I, 6). Dar firea v nturilor din jurul nostru e at t de departe de a celor mai nalte şi de mişcarea c t se poate de iute a acelora, pe c t de departe e şi uşurimea acelora.

9. După nţelepţii elinilor, s nt două zone ale păm ntului temperate şi locuite. Dintre acestea, fiecare se mparte n c te două lumi locuite, d nd patru lumi de acestea. De aceea susţin că s nt patru neamuri de oameni, care nu pot trece unul la altul. Căci după ei, unii locuiesc n zona noastră, alăturea de noi, fiind despărţiţi de noi de zona arzătoare a păm ntului. Opus lor, s nt cei ce, priviţi din punctul lor de vedere, locuiesc dedesubtul zonei acesteia, precum nouă ne s nt opuşi cei ce au acelaşi tropic ca şi noi. Dintre aceştia, unii s nt opuşi, ceilalţi antipozi şi ntorşi faţă de noi. Ei nu ştiau că afară de a zecea parte din sfera păm ntului, aproape toată cealaltă parte e acoperită de ape.

10. Oricine poate cunoaşte că afară de lumea locuită de noi, nici o altă parte a păm ntului nu e locuită, fiind acoperită de mări. Să ia aminte de asemenea că cele patru stihii din care constă lumea, s nt părţi egale[679]. Iar

679. Era pe atunci ideea că lumea materială se compune din patru stihii sau elemente: păm nt, apă, aer şi foc, iar pe deasupra ei este eterul, ca al cincilea element. Ideea aceasta simplistă despre cele cinci stihii, despre proporţiile lor neschimbate, despre aşezarea lor n cercuri tot mai largi care se cuprind, e inferioară intuiţiei biblice despre măreaţa complexitate a lumii, intuiţie care e proprie şi sfinţilor părinţi. Ea era proprie ştiinţei şi unei părţi a filozofiei eline şi bizantine, pe care ştiinţa modernă a depăşit o. Sf ntul Grigorie Palama a făcut uz n capitolele de p nă aci şi n alte c teva următoare de acea «ştiinţă», urmărindu şi

datorită stării sale rarefiate şi sferei fiecăreia din ele, are un volum nmulţit faţă de al altuia, cum i se pare şi lui Aristotel. Acesta zice că s nt cinci stihii, aşezate sferic n cinci straturi, stratul mai mic fiind totdeauna cuprins de cel mai mare, păm ntul de apă, apa de aer, aerul de foc, focul de eter. Şi aceasta este lumea.

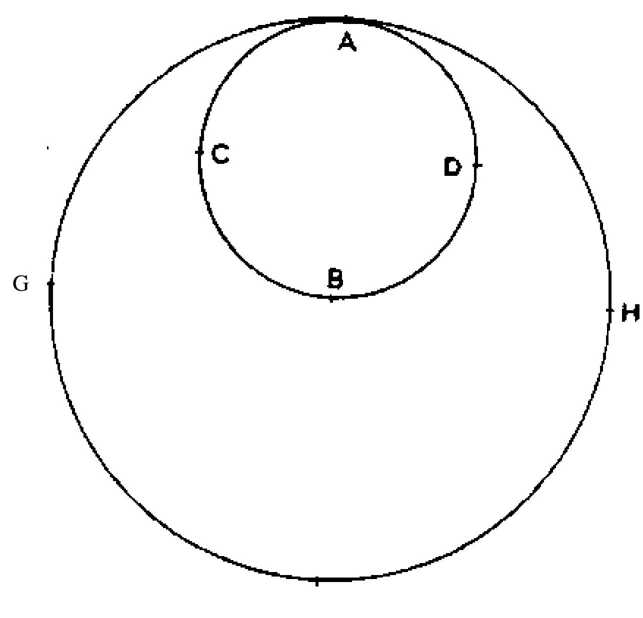
11. Eterul este cu mult mai limpede ca focul şi se numeşte şi materie arzătoare. Focul are volumul nmulţit al sferei aerului, aerul al apei, apa al păm ntului, care av nd cea mai mare desime, are volumul cel mai mic dintre cele patru stihii de sub cer. Deci sfera apei av nd mărimea nmulţită a păm ntului, dacă ar fi revărsată peste toată suprafaţa păm ntului, am ndouă sferele s ar mişca n jurul aceluiaşi centru, al păm ntului şi al apei. Apa n ar ngădui dobitoacelor de pe uscat să se folosească de nici o parte a păm ntului, ntruc t l ar acoperi ntreg şi s ar ntinde n mare măsură peste toată suprafaţa lui. Dar ntruc t nu cuprinde toată suprafaţa păm ntului, căci uscatul locuit de noi este neacoperit, sfera apei este n chip necesar nelegată de centrul păm ntului. Prin urmare trebuie căutat c t de mult e ea n afară de centrul păm ntului. E mai jos sau mai sus de noi ? Mai sus nu poate să fie, căci vedem că suprafaţa apei este, n parte, sub noi. Aşadar centrul sferei apei este mai jos, n raport cu noi, chiar şi de centrul păm ntului. Răm ne de cercetat c t este de departe acest centru de centrul păm ntului.

12. Ar putea cunoaşte cineva c t de departe, adică c t de jos, din punctul nostru de vedere, este centrul sferei apei, de centrul păm ntului, lu nd seama că suprafe

scopul său de a arăta că sufletul nu poate fi prezent ca forţă de mişcare n tot acest cosmos, el nu e dec t n organismele umane aşezate pe păm nt, care formează numai a zecea parte din ntinderea apei, şi nici pe păm ntul ntreg, ci numai n anumite zone din el cu o climă temperată, nu şi in cele fierbinţi, care s nt nelocuite.

ţei sferei păm nteşti, care e locuită de noi i corespunde suprafaţa apei văzută de noi şi aflată sub noi, sub păm ntul pe care l călcăm. Partea păm ntului locuită de noi e o zecime din suprafaţa lui. Căci păm ntul are cinci zone, iar noi locuim o jumătate a uneia din aceste cinci. Deci dacă ar vrea cineva să aplice acestei zecimi de suprafaţă o sferă n jurul păm ntului, va afla sfera care i se potriveşte. Ea va avea ndoit diametrul sferei căreia i se aplică din afară şi pe care o cuprinde, iar mărimea ei e de opt ori mai mare şi centrul l are la marginea păm ntului, care ni se pare cea mai jos. Acest lucru e limpede din desen.

13. Să zicem că sfera păm ntului este un cerc năuntru căruia e scrie A, B, C, D, iar n jurul lui e desenat n loc de sfera apei un alt cerc, care e tangent cu suprafaţa zecimei de sus a cercului din el. In cercul acesta e scris E, F, G, H. Marginea cercului din lăuntru, care din punctul nostru de vedere este cel mai de jos, va fi centrul cercului exterior. Acesta av nd diametrul ndoit, se arată prin demonstraţii geometrice că sfera al cărei diametru este ndoit faţă de al sferei care are diametrul pe jumătate, este de opt ori mai mare. Această sferă lichidă, care e de opt ori mai mare, e amestecată cu păm ntul. De aceea ţ şnesc din el numeroase izvoare şi răsar apele bogate şi nesecate ale r urilor şi se varsă s nurile nu puţinelor mări ; mulţime de lacuri s nt răsp ndite şi aproape nu este loc pe păm nt, unde, săp nd cineva, să nu afle curg nd pe dedesubt apă.

14. Că afară de partea locuită de noi, nu mai este nici o alta locuită, arată şi desenul şi raţiunea. Căci precum, dacă centrul păm ntului şi al apei ar fi acelaşi, păm ntul ar fi cu totul nelocuit, tot aşa, ba cu mult mai v rtos, dacă apa are ca centru partea cea mai de jos a păm ntului, din punctul nostru de vedere, afară de partea locuită de noi, care se atinge cu partea de sus a sferei apei, toate celelalte fiind acoperite de multă apă, nu pot fi locuite. Şi fiindcă s a spus mai naintе că numai n partea de păm nt locuită există suflet raţional ncorporat, iar aceasta este una singură, urmează că numai n această parte locuiesc şi dobitoacele necuv ntătoare de uscat.

15. Vederea ia naştere din culori şi figuri combinate n multe feluri ; mirosul din aburi ; gustul din umezeli ; auzul din zgomote ; pipăitul din asprimi sau din netezimi, prin atingerea cu ele. Iar conţinuturile care se al cătuesc n simţuri s nt dela corpuri, dar nu s nt corpuri, deşi s nt corporale. Căci nu s nt simplu de la corpuri, ci din formele corpurilor. Nu s nt nici nseşi formele corpurilor, ci ntipăriririle lor, un fel de chipuri nedespărţit despărţite de formele corpurilor. Aceasta se constată mai ales din vedere şi n chip deosebit din cele ce nu se văd n oglindă.

16. Întipăririle acestea din simţuri, nsuşindu şi le puterea de imaginaţie (nchipuirea) a sufletului, desparte deplin nu simţurile nseşi, ci, precum am spus, chipurile din ele, de corpuri şi de formele lor. Şi av ndu le adunate ca pe o vistierie, aduce la ntrebuinţare din lăuntru c nd una c nd alta, chiar c nd nu e de faţă corpul, fă c ndu şi le pe toate văzute, şi pe cele auzite şi pe cele gustate şi pe cele mirosite şi pe cele pipăite [680].

680. E o distincţie ntre formele care ţin obiectiv de corpuri şi ntre chipurile pe care aceste forme le ntipăresc n simţiri şi care, p nă ce răm n n simţuri, pe de o parte s nt deosebite de formele obiective ale corpurilor, pe de alta s nt nedespărţite de ele. Imaginaţia prelu nd apoi aceste chipuri, le desparte deplin de formele corpurilor, fără să despartă nsă şi simţurile nsele. Aşa se face că n imaginaţie chipurile

17. Această putere de imaginaţie (de nchipuire) a sufletului se găseşte n făptura raţională, la mijloc ntre minte şi simţuri. Mintea privind şi ntorc nd n sine imagini primite de către simţuri, ca despărţite de corpuri şi ca chipuri necorporale, nfăptuieşte feluritele nţelesuri, deosebindu le, asemăn ndu le şi judec ndu le n mod felurit, pătimaş, nepătimaş, mijlocit, n chip greşit sau fără greşală. Din acestea se nasc apoi cele mai multe virtuţi şi păcate, păreri bune şi rele. Fiindcă nu tot nţelesul minţii vine din acestea şi e despre acestea, ci s nt unele pe care nu le poate afla cineva ca venind prin simţuri, ci s nt date de minte, de aceea am zis că nu tot adevărul şi amăgirea, virtutea şi răutatea din g nduri şi au nceputul de la imaginaţie (nchipuire).

18. E vrednic de mirare şi de cercetare, cum de la lucrurile vremelnice şi supuse simţurilor, poate să se nască n suflet o frumuseţe sau o ur ciune statornică, o bogăţie sau o sărăcie, o slavă sau o lipsă de slavă, şi, sim plu vorbind, o lumină mintală (inteligibilă) pricinuitoare de viaţă veşnică, sau un ntuneric mintal (inteligibil) şi chinuitor.

19. Mintea, purtată de imaginaţia sufletului şi mpreunată prin aceasta cu simţurile, naşte o cunoştinţă mbinată. De pildă priveşte cineva cu simţurile la soarele care apune, dar totodată şi la luna apropiată care stă cu partea bombată spre soare, p nă ce ncet, ncet se depărtează n zilele următoare şi e tot mai luminată, p nă ce ajunge la partea opusă, apoi se apropie iarăşi c te puţin cu partea cealaltă micşor ndu şi lumina tot mai mult, p nă şi o pierde, ajung nd iarăşi acolo de unde a nceput să lumineze. Aceste vederi nsemn ndu şi le mintea, ca

lucrurilor pot lua forme ntruc tva deosebite de formele lucrurilor. Imaginaţia are astfel o funcţie creatoare, nu simplu reproductivă ca simţurile. Ea le nmagazinează n sine şi apoi le proiectează c nd voieşte, chiar n lipsa corpurilor şi a formelor lor.

una ce ţine pe cele de mai nainte n imaginaţie, iar pe cea mereu prezentă n simţ, şi dă seama din simţ, din imaginaţie şi din nţelegere că luna şi are lumina de la soare şi că osia acesteia este mai aproape de păm nt şi cu mult mai jos dec t soarele[681].

20. Dar nu numai datele ce privesc luna, ci şi cele ce privesc soarele, eclipsele lui şi conjuncţiile din vremea lor, schimbările şi distanţele celorlalte planete de pe cer, formaţiile felurite ce le alcătuiesc ntre ele, şi, pe scurt, toate c te le ştim despre cer, apoi raţiunile firii, toate artele, meşteşugurile şi, simplu vorbind, ntreaga cunoştinţă a tuturor adunate din observări parţiale, le am c ş tigat din simţuri şi din imaginaţie, prin minte. Nici una din acestea nu se poate numi duhovnicească, ci mai degrabă naturală, fiindcă nu cuprinde cele ale Duhului.

21. De unde am aflat ceva sigur şi nemincinos despre Dumnezeu, de unde despre lumea ntreagă, de unde despre noi nşine ? Nu din nvăţătura Duhului ?[682]. Căci Duhul ne a nvăţat că numai Dumnezeu este Cel ce este cu adevărat şi este pururea şi este neschimbat, ne primindu şi existenţa din cele ce nu s nt şi nemerg nd spre nefiinţă ; că este n trei ipostasuri şi atotputernic ; că El a adus n şase zile cu cuv ntul la existenţă cele ce s nt din cele ce nu s nt[683], mai bine zis le a dat fiinţă

681. Explică judecăţile făcute de minte pe baza asocierii ntre chipurile sensibile primite dela simţuri şi reţinute de imaginaţie şi cele prezente n simţuri.

682. Cunoştinţele parţiale le avem din simţuri, din imaginaţie (memorie) şi din minte, adică din lucrarea lor comună. Ele formează deci cunoştinţa naturală. Dar cunoştinţele sigure şi nemincinoase despre lumea ca ntreg, adică despre originea şi scopul ei, despre noi nşine ca persoane unitare şi despre Dumnezeu nu mai s nt din cele trei puteri ale naturii noastre, ci din nvăţătura pe care ne a dat o Duhul şi pe care am primit o prin credinţă.

683. Urm nd sf ntului Maxim Mărturisitorul, pe Dumnezeu l numeşte «Cel ce există n chip existent sau adevărat» (ὁ δνἰωἶ ὠν), iar creaturile numai cele ce sînt (τἀ ὀντα). Existenţa adevărată sau exis

deodată tuturor, cum zice Moise. Căci l auzim pe acesta zic nd : «La nceput a făcut Dumnezeu cerul şi păm ntul» (Facere I, 4), nu ca pe un gol, desigur, nici fără cele dintre ele. Căci păm ntul era amestecat cu apă şi fiecare dintre ele purta n sine ca o sarcină aerul şi dobitoacele şi plantele după felul lor[684]. Iar cerul cuprindea feluritele lumini şi luminători, n care subzista totul[685]. Astfel a făcut Dumnezeu la nceput cerul şi păm ntul ca pe o substanţă care cuprindea totul şi purta n potentă toate, dezaprob nd de departe, precum se cuvine, pe cei ce socotesc n chip greşit că materia a preexistat de la sine.

22. După aceea, nfrumuseţ nd oarecum şi mpodobind lumea, Cel ce a adus toate la existenţă din cele ce nu s nt, a mpărţit fiecăruia r nduiala proprie şi cuvenită a nsuşirilor sale, ntregind lumea n şase zile, deosebind pe fiecare numai cu porunca şi scoţ nd ca din nişte vistierii ascunse la forma lor văzută cele puse n ea[686], aşez nd şi mbin nd n chipul cel mai armonios şi mai potrivit un lucru cu altul şi pe fiecare cu toate şi pe toate cu fiecare. Iar păm ntul cel nemişcat, l a nconjurat ca pe un centru oarecare, cu un cerc foarte nalt şi l a legat

tenta existentă este cea care nu e de la nimeni, ci de la sine, aceea care nu se schimbă şi nu naintează spre descompunere (stricăciune). Cele simplu existente s nt cele ce nu au existenţă dela ele, ci s nt aduse la existenţă din nimic de Dumnezeu.

684. Κυοφορῶ — nsărcinat. Păm ntul şi apa erau nsărcinate cu plantele şi cu animalele pe care aveau să le nască. Aveau n ele n mod virtual plantele şi animalele. Se insinuează aci o concepţie corespunzătoare cu cea a ştiinţei de azi. Parcă ar fi vorba şi de aer, ca o sarcină a păm ntului şi a apei. Deci stihiile nu erau totuşi separate, mai ales la nceput.

685. Sf ntul Grigorie Palama pare a insinuat aci că n lumina sau n energia ei şi avea subsistentă, sau originea toată lumea creată.

686. εξάλων ει ειδο τά ἐντεθέντα. Plantele şi animalele, dar şi toate formele n mişcare erau date potenţial n substanţa originară a lumii, ca n nişte vistierii ascunse.

prea nţelept, prin cele din mijloc cu cerul pururea n mişcare[687], nc t aceeaşi lume se află şi st nd şi mişc ndu se.

23. D nd Marele Meşter o astfel de r nduială fiecăreia din marginile ntregului, a fixat n nemişcare şi a pus totodată n mişcare acest ntreg, făc ndu l o lume bine ntocmită. Iar celor aflătoare ntre aceste margini, le a mpărţit iarăşi la fiecare, ceea ce i se cuvine. Pe unele le pune sus şi le porunceşte să se nv rtească n nălţime şi să se mişte mpreună cu hotarul cel mai de sus al ntregului, cu chibzuială şi r nduială n toată vremea. Pe cele uşoare şi rodnice n lucrare şi uşor de prelucrat le a pus n folosul oamenilor. Pe cele ce se ncălzesc peste temperatura de mijloc le a pus să se ridice, cu bun rost, peste celelalte, ca să potolească frigul prea mare, iar căldura lor prea mare să fie potolită de frig. Lipsa de măsură n pornirea marginilor celor mai de sus, e nfr nată de mişcarea ntoarsă a unora dintre ele. Prin acestea ne a dat deosebirile de mult folos ale anilor, ale ceasurilor şi măsurile distanţelor de timp şi celor ce pricep cunoştinţa lui Dumnezeu, care a zidit, a r nduit şi a mpodobit toate. Deci pe cele de sus şi de la nălţime le a lăsat să se nv rtească n chipul acesta felurit şi ndoit, de dragul frumuseţii lumii şi al folosului de multe feluri. Iar pe altele le a aşezat jos şi la mijloc, şi anume pe acelea care s nt mai grele şi s nt pasive după fire, care se fac şi se preschimbă, care pot fi deosebite şi asemănate şi suportă mai uşor prefacerile, spre buna ntrebuinţare. Pe toate le a r nduit ca pe o podoabă şi după legătura raţiunilor lor, ca să se poată numi pe drept cuv nt, ntregul, podoabă (cosmos).

24. Astfel la facere s a zidit nt i un lucru dintre făpturi, după cel dint i altul, după acesta iarăşi altul, iar după toate, omul. Acesta s a nvrednicit de at ta cinste

687. Aci sf ntul Grigorie face iarăşi uz de «ştiinţa naturală» a timpului său.

şi grijă din partea lui Dumnezeu, nc t toată lumea aceasta văzută a fost făcută nainte de el pentru el. Iar Împărăţia cerurilor a fost gătită ndată după ntemeierea lumii, tot pentru el (Matei XXV, 34), nainte de el[688]. Dar şi sfat a premers despre el şi a fost plăsmuit de m na lui Dumnezeu şi după chipul lui Dumnezeu şi n a primit totul din materia aceasta din lumea supusă simţurilor, ca celelalte vieţuitoare, ci numai trupul, iar sufletul din cele mai presus de lume, mai bine zis de la Dumnezeu nsuşi, prin suflare negrăită. Aceasta, pentru că e ceva mare şi minunat şi ntrece totul şi priveşte totul şi c rmu ieşte toate ; iar, pe de altă parte, cunoaşte pe Dumnezeu şi L poate primi pe El şi se dovedeşte mai mult dec t orice rezultatul măririi mai presus de toate a Meşterului. Ba nu numai că poate primi pe Dumnezeu prin osteneala nevoitoare şi prin har, ci se şi poate uni cu El ntr un singur ipostas[689].

688. Nu numai lumea aceasta este gătită ca un palat pentru om — mpăratul ce avea să apară după aceea — ci şi Împărăţia cerurilor s a gătit pentru el nainte de el, căci el trebuia să privească spre ea dela nceputul existenţei sale.

689. E dat aci n mod concentrat tot ce deosebeşte pe om de toate creaturile sensibile. Pe de o parte el priveşte conştient toate, le conduce pe toate, ca un chip al lui Dumnezeu. El e conştiinţa stăp nitoare şi transformatoare a lumii, n el se descopere rostul lumii. Fără om lumea ar fi lipsită de rost, de sens, de lumină, existenţa ar fi lipsită de o latură esenţială a ei, sau de cea mai esenţială. Fără om nu s ar crea n lume nimic purtător de un sens. Fără om lumea n ar şti de ea nsăşi. Pe de altă parte, existenţa omului dovedind că lumea e pentru un sens, dovedeşte că ea se cere după sensul deplin pe care omul nu i l poate descoperi şi da. Numai n legătură cu lumina totală noi putem vedea n lume un sens şi putem căuta şi realiza n ea un sens final. Dar tot numai n legătură cu conştiinţa care are n ea toată lumina, conştiinţa umană poate descoperi sensul deplin al existenţei sale şi al lumii după care se doreşte. De aceea conştiinţa umană e făcută pentru a se uni cu conştiinţa deplin luminată a lui Dumnezeu. Numai fiinţa umană e capabilă să primească n conştiinţa ei conştiinţa lui Dumnezeu care echivalează cu lumina totală. Numai ea dovedeşte că lumea e opera unui Meşter atotluminnat şi măreţ n lumina şi puterea Lui nemărginită. Mă

25. În acestea şi n cele ca acestea se află nţelepciunea adevărată şi cunoştinţa m ntuitoare, care prici nuieşte fericirea de sus. Dar care Euclid, care Marin, care Ptolemeu a putut să le vadă ? Care Empedocle, care So crate, Aristotel şi Platon a putut să le cunoască acestea prin metodele logicii şi ale celorlalte cunoştinţe naturale ? Mai bine zis, care simţ a perceput unele ca acestea ? Oare s a putut apropia de ele mintea ? Iar dacă acelora, care filozofau prin fire şi celor asemenea lor li s a părut umilită nţelepciunea din acestea, nu mai puţin se vădeşte astăzi măreţia ei cov rşitoare. Căci stau aproape ca nişte vieţuitoare necuv ntătoare faţă de nţelepciunea din acestea (iar de voieşti, ca nişte sclavi, dec t care mai buni s ar socoti cei ce făuresc diadema mpărătească). Aşa s nt acestea faţă de nţelepciunea adevărată şi mai presus de toate şi faţă de nvăţătura Duhului.

26. Nu numai a cunoaşte pe Dumnezeu cu adevărat, pe c t e cu putinţă, ntrece fără asemănare filozofia elinilor, ci şi numai a şti ce loc are omul naintea lui Dumnezeu ntrece toată nţelepciunea acelora. Căci singur omul dintre cele toate păm nteşti şi cereşti a fost zidit după chipul Ziditorului, ca să privească spre El şi să L iubească şi să fie cunoscătorul singur Aceluia, iar prin credinţa, prin nclinarea şi dragostea faţă de El, să şi păstreze frumuseţea sa ; iar toate celelalte c te le poartă păm ntul şi cerul acesta, să le vadă mai prejos de sine şi cu totul nepărtaşe de minte [690]. Aceasta neput nd o ve

rirea omului, ca chip al măririi conştiinţei supreme, se arată mai ales n aceea că devine conştiinţa ipostasului supremei conştiinţe, că prin lumina lui şi poate comunica lumina şi exprima conştiinţa şi voianţa Subiectului supremei şi desăvârşitei lumini a desăvârşitei conştiinţe.

690. Nu numai cunoaşterea lui Dumnezeu a rămas străină filozofiei eline, ci şi recunoaşterea măreţiei unice a omului. Căci deşi orice om care nu filozofează şi dă seama că e mai presus de toate făpturile prin conştiinţa şi voinţa sa, filozofia elină n a recunoscut aceasta. Ca şi mitologia, tot aşa şi filozofia a cobor t pe om de pe treapta lui supe

dea nicidecum nţelepţii elinilor, au necinstit firea noastră, n au slujit lui Dumnezeu, ci au slujit făpturii n locul Făcătorului (Rom. I, 25), nvăluindu şi mintea cu sfere sensibile şi nesensibile şi socotind că fiecare din acestea are putere şi nsemnătate pe măsura mărimii corpurilor lor. Cinstindu le pe acestea n chip netrebnic, numindu le dumnezei mai mici şi mai mari, le au dat lor stăp nirea tuturor. Din cele supuse simţurilor şi din filozofia despre ele şi au adunat ur ciune, necinste şi sărăcia cea mai de pe urmă n sufletele lor, ca şi mult ntuneric inteligibil şi chinuitor [691].

27. Faptul că ştim că s ntem făcuţi după chipul Făcătorului nu ne ngăduie să ndumnezeim lumea inteligibilă. Căci nu n ntocmirea trupului stă acest chip, ci n firea minţii, dec t care nimic nu este mai bun după fire. Căci dacă ar fi ceva mai bun, s ar afla n aceea «după chipul». Dar fiindcă ceea ce e mai bun n noi este mintea, iar aceasta este după chipul dumnezeiesc şi a fost zidită de Dumnezeu, ce greutate este să vedem, sau mai bine zis, cum nu e vădit prin aceasta că Făcătorul laturii noastre nţelegătoare este şi Făcătorul a tot ce este nţelegător [692] ? Aşadar ntreaga fire nţelegătoare este m

rioară faţă de făpturi, făc ndu l nchinătorul acestora. Dar numai n comuniune cu Persoana purtătoare a conştiinţei şi libertăţii supreme se umple şi omul de lumină şi de libertate.

691. Sf ntul Grigorie Palama foloseşte adeseori expresia « ntuneric inteligibil (νοητῶν σχότο) şi chinuitor», ca unul ce stă n faţa minţii şi o chinuieşte prin neştiinţă, cum stă ntunericul n faţa simţurilor şi le chinuieşte pe acestea.

692. Însuşi faptul că mintea noastră nţelegătoare e numai după chipul lui Dumnezeu, deci nu Dumnezeu nsuşi, arată că Dumnezeu nu trebuie identificat cu vre o realitate, sau cu unele realităţi mintale sau nţelegătoare, sau cunoscute cu mintea. Dumnezeu e mai presus şi de acest plan. E mai presus de ordinea ngerilor, care s nt fiinţe mintale sau nţelegătoare.

preună slujitoare cu noi şi după chipul Ziditorului[693], chiar dacă s nt mai cinstite dec t noi, ca fiind n afară de trupuri şi mai aproape de firea cea cu totul netrupească şi necreată. Mai bine zis pe unii dintre ei, care şi au păzit treapta lor şi tind spre ceea ce au fost făcuţi, chiar dacă s nt slujitori ca şi noi, i cinstim şi s nt cu mult mai cinstiţi dec t noi prin treapta lor. Iar alţii, nepăzin du şi treapta lor şi răzvrătindu se şi nesocotind ţinta pentru care au fost făcuţi, depărt ndu se c t mai mult de cei ce s nt aproape de Dumnezeu, au căzut şi din cinste. Şi fiindcă ncearcă să ne atragă şi pe noi la cădere, nu numai că s nt netrebnici şi necinstiţi, ci şi vrăjmaşi lui Dumnezeu, iar neamului nostru omenesc pricinuitor de ntinăciune, războindu ne c t se poate de mult.

28. Dar nvăţaţii n ale naturii şi cercetătorii de stele, care se laudă că ştiu toate, neput nd cunoaşte prin filozofia lor nimic din cele spuse mai sus, nu numai că au ridicat şi pe stăp nitorul ntunericului inteligibil şi toate puterile răzvrătite de sub el deasupra lor, ci le au numit şi dumnezei (zei), le au cinstit n temple, le au adus jertfe şi s au supus r nduielilor at t de stricăcioase ale acelora, lăs ndu se batjocoriţi multă vreme prin preoţi fără sfinţenie şi prin curăţiri care spurcă şi sporesc ticăloasa părere de sine şi prin prooroci şi proorocite care au alunecat at t de departe de adevăr.

29. Am spus că a cunoaşte omul pe Dumnezeu şi a se cunoaşte pe sine şi treapta sa (pe care le au acum şi creştinii socotiţi simpli), ntrece puterea cunoaşterii firii şi a astronomiei şi a toată filozofia n legătură cu ele. Adăugăm acum că chiar cunoaşterea de către minte a neputinţei sale şi străduinţa de a şi o tămădui e ceva neasemănat mai nalt dec t a cunoaşte şi a cerceta mărimile stelelor, raţiunile lucrurilor, naşterile celor de jos

693. Deci şi ngerii s nt după chipul lui Dumnezeu, deşi altfel ca oamenii, neav nd un trup prin care să stăp nească peste lume şi să spri tualizeze materia.

şi perioadele celor de sus, devierile şi perioadele, constantele şi nv rtirile, despărţirile şi nt lnirile şi — ntr un cuv nt — toate feluritele relaţii ale mulţimii mişcărilor. Căci mintea care şi a cunoscut neputinţa sa a aflat pe unde poate să intre la m ntuire, să se apropie de lumina cunoştinţei şi să primească nţelepciunea adevărată, care nu se destramă odată cu veacul acesta.

30. Toată firea raţională şi nţelegătoare, fie că i spune cineva fiinţă ngerească, fie fiinţă omenească, are viaţă, pentru care şi răm ne, prin existenţă, nemuritoare, neprimind stricăciune. Dar firea nţelegătoare şi raţională din noi nu are numai viaţa prin fiinţă, ci şi lucrarea. Căci face viu trupul unit cu ea, pentru care pricină se numeşte şi viaţa lui. Se numeşte nsă viaţă şi pentru altul. Dar aceasta e lucrarea ei. Căci ceea ce e pentru altul nu e niciodată fiinţa n sine. Firea nţelegătoare a ngerilor nsă, nu are viaţa şi ca o asemenea lucrare. Căci nu a primit de la Dumnezeu un trup unit cu ea, ca să primească spre aceasta şi o putere de viaţă făcătoare. E n stare şi firea aceasta de cele potrivnice, adică de răutate şi de bunătate. Aceasta o arată ngerii răi, suferind cădere din pricina m ndriei. Aşadar şi ngerii s nt compuşi n oarecare fel, din fiinţa lor şi dintr una din nsuşirile ce şi s nt potrivnice, adică din virtute sau din răutate. De aici se arată că nici ei nu au bunătatea ca fiinţă[694].

31. Sufletul fiecăruia din dobitoacele cuv ntătoare este viaţa trupului nsufleţit prin el. Ele au viaţa nu ca fiinţă, ci ca lucrare, nefiind n sine, ci pentru altul. Căci această viaţă nu se vede să aibă nimic altceva, dec t cele ce le lucrează prin trup. De aceea desfăc ndu se acesta, se desface numaidec t şi ea. Căci este nu mai puţin mu ritoare ca trupul. Fiindcă tot ce este ea, este şi se zice spre moarte. De aceea moare mpreună cu cel ce moare.

694. Nu fiinţa şi poate fi potrivnică, pentru că n acest caz ai sf rşi n nefiinţă, ci lucrările fiinţei. Chiar ngerii au o lucrare care le poate fi potrivnică, put nd fi buni sau răi. Deci nu au bunătatea ca fiinţă.

32. Sufletul fiecăruia dintre oameni este şi viaţa trupului nsufleţit prin el şi are lucrare de viaţă făcătoare pentru altul, lucrare ce se arată adică n trupul nsufleţit de el. Dar are viaţa nu numai ca lucrare, ci şi ca fiinţă, ntruc t sufletul e viu prin el şi pentru el nsuşi. Căci se arată av nd viaţa raţională şi nţelegătoare, ca una ce e n chip vădit alta dec t viaţa trupului şi a celor ce s nt prin trup. De aceea, chiar desfăc ndu se trupul, sufletul nu se destramă. Iar pe l ngă faptul că nu se destramă, mai răm ne şi nemuritor, ntruc t nu se arată să fie pentru altul, ci are viaţa prin sine ca fiinţă [695].

33. Sufletul raţional şi nţelegător are viaţa ca fiinţă, dar n stare să primească cele ce s nt potrivnice, adică răutatea şi bunătatea. De aici se arată că nu are bunătatea ca fiinţă, precum nici răutatea, ci o oarecare nsuşire n stare să se ndrepte şi spre o parte şi spre alta c nd e lăsată. Acestea nu s nt de faţă ntr un spaţiu, ci sufletul nţelegător, primind de la Ziditor puterea de a se hotăr liber, poate să ncline spre una sau alta şi să vieţuiască potrivit cu ea. De aceea sufletul raţional şi nţelegător este oarecum şi compus, datorită lucrării mai sus pomenite. Aceasta fiind pentru altul, nu pricinuieşte singură compoziţia, ci din fiinţa lui şi dintr o oarecare dintre nsuşirile pomenite ce şi pot fi potrivnice, adică din virtute şi răutate.

34. Mintea cea mai de sus, binele cel mai nalt, firea mai presus de viaţă şi supradumnezeiască, neput nd primi n nici un chip cele ce s nt potrivnice, e vădit că are bunătatea nu ca nsuşire, ci ca fiinţă. De aceea tot binele pe

695. Viaţa trupului nu e fiinţa lui, ci o lucrare ce iradiază din suflet. De aceia se retrage din trup odată cu moartea acestuia. Viaţa trupului animalic nu e nsă dintr un suflet al lui, ci o iradiere din viaţa speciei, sau din viaţa de obşte a animalelor. De aceia sufletul lor nu răm ne. Dar viaţa sufletului omenesc ţine de fiinţa lui. El este individual sau personal, d nd caracter personal fiecăruia dintre noi. Deci sufletul omenesc există n sine şi pentru sine şi după moartea trupului

care l ar putea cugeta cineva se află n acea Minte ; mai bine zis, acea Minte este mai presus de bine. Şi tot ce ar putea cugeta cineva ca afl ndu se n acea Minte, e bine ; mai bine zis e bunătate şi bunătate mai presus de bine. Şi viaţă este n acea Minte, mai bine zis ea nsăşi este viaţa. Căci viaţa este un bine şi viaţa n acea Minte este bunătate. In ea este şi nţelepciunea, mai bine zis ea este nţelepciunea. Căci nţelepciunea este un bine, şi nţelepciunea n ea este bunătatea. Tot aşa veşnicia, fericirea şi, simplu, tot binele care ar putea să fie cugetat. Şi nu este acolo deosebire ntre viaţă, nţelepciune, bunătate şi cele asemenea. Căci pe toate le cuprinde bunătatea aceea adunate n chip concentrat şi unitar şi c t se poate de simplu ; şi din toate bunătăţile se nţelege şi se numeşte. Tot binele pe care l ar putea cugeta şi l ar zice cineva despre ea este unul şi simplu [696]. Dar nu este numai aceea ce se cugetă adevărat de către cei ce nţeleg cu o minte nţelepţită de Dumnezeu şi grăiesc cu o limbă mişcată de Duhul. Ci este mai presus şi de acestea, ca negrăită şi ne nţeleasă ; şi nu lipseşte nimic unităţii şi simplităţii ei mai presus de fire, fiind o unică bunătate atotbună şi suprabună. Numai at ta se nţelege şi se numeşte — iar aceasta numai din lucrările Sale care coboară la zidire —că Făcătorul şi Stă p nul zidirii este bunătatea atotbună şi suprabună, av nd bunătatea drept fiinţă. De aceea nu poate primi n nici un fel ceea ce e potrivnic bunătăţii. Căci nici nu este potrivnic nici unei fiinţe.

35. Această bunătate atotbună şi suprabună (mai presus de bunătate) este şi izvorul bunătăţii. Şi aceasta este un bine şi cel mai nalt bine, care nu poate lipsi bunătăţii desăv rşite. Iar fiindcă bunătatea desăv rşită şi mai presus de desăv rşire este Minte, ce ar putea fi alt

696. Avem aci cea mai puternică afirmare a simplităţii dumnezeieşti, contrar acuzelor aduse lui Palama că nu menţine simplitatea dumnezeiască.

ceva ceea ce iese din ea ca dintr un izvor dec t Cuv nt şi un Cuv nt nu asemenea cuv ntului nostru rostit ? Căci acesta nu e al minţii, ci al trupului mişcat de minte. Nici asemenea cuv ntului nostru lăuntric. Căci şi acesta se face sunet, organiz ndu se ca prin nişte chipuri[697]. Dar nici asemenea cuv ntului din cugetarea noastră, chiar dacă aceasta e fără sunet, mplinindu se prin mişcări netrupeşti. Căci şi acesta e după noi şi are nevoie de ntreruperi, de nu puţine pauze temporare, desfăşur ndu se pe larg de la un nceput nedesăv rşit spre o ncheiere desăv rşită. Ci e asemenea cuv ntului ce se află sădit n firea şi aşezat n mintea noastră, de c nd am fost făcuţi de Cel ce ne a zidit după chipul Său, adică asemenea cunoştinţei care există pururea mpreună cu mintea[698].

697. Cuvintele rostite au şi nţelesul de «chipuri» ale cuv ntului lăuntric, dar şi de «tipuri» fixe, statornice, de care se serveşte cuv ntul lăuntric mbin ndu le după nţelesul de fiecare dată altfel nuanţat pe care vrea să l exprime. Ambele aceste nţelesuri le are aci cuv ntul folosit de sf ntul Grigorie Palama.

698. Cuv ntul ce se naşte din Tatăl ca Minte supremă nu i asemenea cuv ntului rostit care e al trupului mişcat de minte, nici al cuv ntului lăuntric care tinde spre exprimare, dar nu poate face aceasta dec t folosindu se de «chipuri» care s nt n acelaşi timp «tipuri» stabilite de comunitatea umană, pe care le mbină fiecare ins de fiecare dată n chip felurit şi care ca atare trece printr o dezvoltare n exprimarea lui şi are nevoie de ntreruperi, nu e nici chiar asemenea cuv ntului ca nţeles care se produce n minte şi nu are nevoie să se exprime, căci acest cuv nt din urmă e şi el produs de noi, deci ncepe să existe «după noi». Ci e asemenea «cuv ntului» sădit n firea şi mai special n mintea noastră odată cu crearea noastră, ca o cunoştinţă fără de care mintea nu poate fi cugetată; ca o cunoştinţă virtuală ce se actualizează continuu, desigur n legătură cu Dumnezeu şi cu lumea, fără de care nsă mintea nu poate fi cugetată. In calitatea aceasta, acest cuv nt cuprinde n sine toate cuvintele, sau mintea e cuv ntătoare la nesf rşit, ntruc t e cunoscătoare la nesf rşit, dată fiind infinitatea realităţii şi a combinaţiilor ei posibile. Ea primeşte şi produce totodată cuvintele. Ea, fiind n legătură cu Dumnezeu şi cu lumea, inclusiv cu semenii săi, sau lu ndu le la cunoştinţă, exprimă cunoştinţa ce este mereu dată. Dar mintea noastră izvor toare de cuvinte e n acelaşi timp răspunzătoare la apelurile ce i se fac, sau la cu

Căci această cunoştinţă se află şi acolo n Mintea cea mai naltă a bunătăţii desăv rşite şi mai presus de desăv rşire, la care nimic nu e nedesăv rşit, ci afară de faptul că acea cunoştinţă e din acea Minte, ea e fără ştirbire tot ce este şi aceea. De aceea Cuv ntul cel mai nalt este şi se numeşte de către noi şi Fiu, ca să L recunoaştem pe El ca fiind desăv rşit, n ipostas desăv rşit şi propriu, ca Cel ce e din Tatăl şi nu I lipseşte nimic din fiinţa Tatălui, ci este fără ştirbire una cu Acela, deşi nu după ipostas. Aceasta nfăţişează pe Cuv ntul ca fiind din Acela prin naştere n chip dumnezeiesc.

36. Fiindcă bunătatea ce provine prin naştere din bunătatea nţelegătoare ca dintr un izvor este Cuv nt, iar Cuv nt fără Duh nu ar putea să şi nchipuie cineva care are minte, de aceea Dumnezeu Cuv ntul, Care e din Dumnezeu, are mpreună provenind din Tatăl şi pe Duhul Sf nt. Iar acest Duh nu e ca cel ce nsoţeşte cuv ntul nostru rostit cu buzele, dar nici ca cel care nsoţeşte, chiar netrupeşte, cuv ntul nostru lăuntric, sau cel din cugetare. Căci şi acela e o oarecare pornire a minţii, ntinz ndu se n timp şi av nd nevoie de aceleaşi ntreruperi şi pornind de la ceea ce e nedesăv rşit spre desăv rşire. Duhul acela al Cuv ntului celui mai nalt, e ca o dragoste negrăită a

vintele ce i se dau spre cunoştinţă, n primul r nd lui Dumnezeu, Care e lumina ultimă şi suprem provocatoare din care i vine toată cunoştinţa sau tot cuv ntul răspunzător. Cuv ntul omenesc este dialogic, pentru că noi s ntem fiinţe dialogice, s ntem creaţi pentru a lua la cunoştinţă cuv ntul lui Dumnezeu dat ca realitate, şi pentru a răspunde acestui cuv nt, s ntem creaţi ca parteneri ai dialogului cu Dumnezeu, despre şi n Dumnezeu, cu semenii noştri, despre toate cele create de El, ca descoperiri ale voii Lui care se cer luate la cunoştinţă, ca fiind cuvinte ale Lui care cer un răspuns din partea noastră, nvredniciţi de Dumnezeu cu impor tanta de a se aştepta un răspuns de la noi, pentru formarea noastră. Cuv ntul n sensul acesta e baza ultimă a cuvintelor rostite sau g ndite. Nu poate fi minte, sau subiect nţelegător fără cuv nt. In acest nţeles, subiectul uman, ca subiect nţelegător e chiar prin aceasta subiect cuv ntător.

Născătorului faţă de Cuv ntul născut n chip negrăit. De Acesta se foloseşte faţă de Născătorul şi Cuv ntul şi Fiul preaiubit, dar ca unul ce L are mpreună ieşit cu Sine din Tatăl şi odihnindu Se n El, prin unitatea fiinţei. De la acest Cuv nt, Care ne a grăit prin trup, am nvăţat şi numele ipostasului deosebit de Tatăl, al Duhului, precum şi că nu este numai al Tatălui, ci şi al Său. Căci zice : «Duhul adevărului, Care de la Tatăl purcede» (Ioan XV, 25) Aceasta, ca să nvăţăm că nu numai Cuv ntul, ci şi Duhul este de la Tatăl, nu născut, ci purces, dar fiind şi al Fiului, Care 1 are de la Tatăl, ca Duh al Adevărului, al Înţelepciunii şi al Cuv ntului. Căci Adevărul şi Înţelepciunea s nt Cuv ntul potrivit al Născătorului, Cuv nt Care se bucură mpreună cu Tatăl, Cel ce se bucură de El, după nsăşi spusa Lui prin Solomon : «Eu am fost cea care m am bucurat mpreună cu El». Nu m am bucurat, zice, ci m am mpreună bucurat. Această bucurie dinainte de veci a Tatălui şi a Fiului este Duhul Sf nt, ca unul ce e comun amândurora n ce priveşte ntrebuinţarea (de aceea se trimite de am ndoi la cei vrednici), dar numai al Tatălui n ce priveşte existenţa ; din care pricină numai de la Tatăl purcede ca existenţă [699].

699. In acest capitol se cuprinde celebra nvăţătură a sf ntului Grigorie Palama despre relaţia Duhului Sf nt cu Fiul. Ea e un pas nainte n explicarea acestei relaţii. Duhul Sf nt e legat de Cuv ntul sau de Fiul născut din Tatăl, căci Cuv ntul n general nu e fără iubire. Cine vorbeşte, vorbeşte ca să exprime iubirea faţă de cel căruia i vorbeşte. Iubirea nseamnă bucurie. Tatăl şi exprimă bucuria faţă de Fiul, purce z nd spre El pe Duhul. Tatăl Se bucură de Fiul mpreună cu Duhul, căci o bucurie de cineva e deplină c nd e mpărtăşită şi altuia sau e mpărtăşită şi de altul. Dar şi Fiul se bucură de Tatăl şi bucuria Lui nu i o bucurie străină de a Tatălui. De aceea nici Persoana prin care şi cu care se bucură de Tatăl nu e deosebită de Persoana prin care şi cu care se bucură Tatăl de El. Totuşi n bucuria aceasta a unuia de celălalt, iniţiativa o are Tatăl. Apoi ea nu poate proveni ca Persoană din am ndoi, căci n acest caz n ar mai fi o bucurie distinctă a Tatălui de a Fiului şi a Fiului de a Tatălui. Tatăl se bucură de Fiul ca Tată şi Fiul ca Fiu. In Duhul Sf nt ca bucurie Fiul nu se manifestă ca Tată, ci ca

37. Chipul acestei iubiri supreme faţă de cunoştinţa care există de la ea şi n ea ne ntrerupt l are şi mintea noastră zidită după chipul lui Dumnezeu. Căci şi această iubire e de la ea şi n ea şi mpreună ieşind din ea cu cuv ntul cel mai lăuntric. Semnul cel mai limpede al acestei iubiri, chiar pentru cei ce nu pot să vadă cele mai din lăuntru ale lor, este dorinţa nesăturată a oamenilor de a şti [700]. Dar n arhietipul acela, n bunătatea aceea desăv rşită, mai presus de desăv rşire, nimic nu e nedesăv rşit, căci n afară de faptul că e ca şi cunoştinţa din sine, dragostea dumnezeiască e, fără ştirbire, toate c te este acea bunătate. De aceea, această dragoste este şi se numeşte de noi Duh Sf nt şi alt M ng ietor, ca una ce nsoţeşte Cuv ntul[701]. Prin aceasta noi ştim că este desăv rşit n ipostas desăv rşit şi propriu, nelipsindu i nimic din fiinţa Tatălui, ci fiind fără ştirbire una cu Fiul şi cu Tatăl, deşi nu după ipostas, care ni L nfăţişează pe Acesta ca fiind de la Tatăl prin purcedere n chip dumnezeiesc. Să luăm deci seama că este un singur Dumnezeu adevărat şi desăv rşit n trei ipostasuri adevărate şi desăvârşite, nu ntreit, să nu fie, ci simplu. Căci bunătatea nu este ntreită, nici o treime de bunătăţi, ci bunătatea cea mai naltă este

Fiu. Duhul nu Şi are deci provenienţa dela Fiul. Sf ntul Grigorie Palama răm ne la concepţia strict personalistă despre Dumnezeu şi n această nvăţătură despre locul Sf ntului Duh ntre Tatăl şi Fiul, despre relaţia specială pe care El o are cu fiecare din Ei.

700. Mintea noastră e şi ea după chipul Tatălui. Căci mpreună cu cuv ntul cel mai dinăuntru ce iese din ea, iese şi dragostea ei faţă de acest cuv nt. Chiar n dorinţa minţii de a şti se arată şi cunoştinţa sau cuv ntul ei, dar şi dragostea ei după mai multă cunoştinţă. Dorinţa de a cunoaşte are o dimensiune infinită, deci şi cunoştinţa şi iubirea faţă de ea, arăt nd că acestora le corespunde o realitate infinită n conţinutul ei (ca Cuv nt) şi n vrednicia ei de iubire (ca Duh), infinită şi mereu nouă, cum numai n persoane se poate afla, nu n natura monotonă, uşor de redus la anumite legi.

701. Cuv ntul adevărat e nsoţit totdeauna de m ng iere, căci m ng ie pe cel ce i se adresează, prin dragostea legată de cuv nt. Din minte porneşte şi cuv ntul şi dragostea legată de el.

o Treime Sf ntă, preacinstită şi prea nchinată, revărs n du Se din Sine spre Sine fără să curgă din Sine, baz n du Se pe Sine dinainte de veacuri n chip dumnezeiesc[702]; şi fiind nehotărnicită şi hotărnicindu Se singură pe Sine şi toate hotărnicindu le şi peste toate ntinz ndu Se, ne lăs nd nici una dintre existenţe n afară de Sine.

38. Firea nţelegătoare şi raţională a ngerilor are şi ea minte, cuv nt din minte şi dragostea minţii faţă de cuv nt. Dragostea aceasta fiind de asemenea din minte, şi afl ndu se pururea mpreună cu cuv ntul şi cu mintea, s ar putea numi şi ea duh, ca una ce nsoţeşte prin fire cuv ntul. Dar acest duh nu este de viaţă făcător. Căci ngerul nu a primit de la Dumnezeu trupul din păm nt unit cu sine, ca să primească pentru el şi o putere de viaţă făcătoare şi susţinătoare[703]. Dar firea nţelegătoare şi raţională a sufletului, fiind zidită mpreună cu trupul păm ntesc, a primit de la Dumnezeu duhul de viaţă făcător prin care ţine la un loc şi face viu trupul unit cu el[704]. Prin acesta se arată celor ce nţeleg că duhul omului, cel care face trupul viu, este o dragoste nţelegătoare şi că el este din minte şi al cuv ntului şi se află n cuv nt[705] şi n minte ; şi că omul are cuv ntul şi mintea n duh. Căci sufletul are n chip firesc prin duh aşa de mare legătură iubitoare cu trupul său, nc t niciodată nu vrea să l părăsească şi nu l ar părăsi nicidecum dacă n ar veni

702. Iubirea dumnezeiească curge din Sine spre Sine, curge n lăuntrul lui Dumnezeu şi şi are ntemeierea n ea nsăşi.

703. Aci sf ntul Grigorie Palama semnalează o deosebire ntre duhul omenesc şi duhul ngeresc. Duhul ngeresc nu e de viaţă dătător şi susţinător al omului, căci nu are de dat şi de susţinut o viaţă n trup. De aci urmează că există o legătură specială ntre duhul omului şi viaţa lui trupească.

704. Semnalăm importanţa mare ce se acordă aci materiei. Ea e destinată să fie făcută vie prin duh.

705. Duhul se află n cuv nt. Nu e cuv nt fără duh de viaţă dătător.

sila adusă de vreo boală foarte mare, sau de vreo lovitură din afară[706].

39. Firea nţelegătoare şi cuv ntătoare a sufletului, av nd numai ea singură minte, cuv nt şi duh de viaţă făcător, numai ea singură a fost şi zidită, mai mult dec t a ngerilor netrupeşti, după chipul lui Dumnezeu, de către El. Iar pe acesta l menţine neprefăcut, chiar dacă nu şi cunoaşte vrednicia sa şi chiar dacă nu cugetă şi nu se poartă potrivit cu chipul Ziditorului. Pe acesta l păstrează şi după căderea lui Adam n rai prin acel pom, c nd am suferit nainte de moartea trupească, moartea sufletului, care este despărţirea sufletului de Dumnezeu. Atunci am lepădat asemănarea dumnezeiască, dar chipul nu l am pierdut. Desfăc ndu se deci sufletul de aplecarea spre cele rele, şi alipindu se prin dragoste de Cel bun şi supun ndu se Lui prin fapte şi prin purtări virtuoase, e luminat de El şi nfrumuseţat, făc ndu se bun şi ascultător de sfaturile şi de ndemnurile Lui, de la Care primeşte iarăşi viaţa cea cu adevărat veşnică. Prin aceasta face nemuritor şi trupul unit cu El, av nd să se mpărtăşească la vremea sa de nvierea făgăduită şi de slava veşnică. Dar nelepăd nd aplecarea spre cele rele şi supunerea sub ele, care aduce chipului lui Dumnezeu ur ciune pricinuitoare de necinste, se nstrăinează, se depărtează de Dumnezeu şi de fericirea şi viaţa cea adevărată. După ce l a părăsit el pe Acela mai nainte, e părăsit şi el cu dreptate de Cel bun.

40. Firea treimică de după Treimea supremă, fiind făcută de aceea după chipul ei, adică mai mult dec t al

706. Duhul omului este n minte şi n cuv nt sau mintea şi cuv ntul lui s nt n duh. Duhul e legătura dintre minte şi cuv nt. E nsăşi legătura de iubire dintre ele. Dar iubirea pe care o reprezintă duhul nu uneşte numai mintea şi cuv ntul, ci se ntinde şi asupra trupului, unind şi trupul cu mintea şi cu cuv ntul. Trupul devine viu şi se susţine n viaţă prin duhul minţii, sau prin iubirea ei faţă de el. Iubirea aceasta, care uneşte pe Tatăl şi pe Cuv ntul, sau Duhul lor, ntocmeşte şi dă viaţă şi trupului Cuv ntului la plinirea vremii.

tele ca mintală (nţelegătoare), cuv ntătoare şi duhovni-cească (iar aşa este sufletul omenesc), trebuie să şi pă-zească treapta ei, adică să fie numai după Dumnezeu, să se alipească numai de El şi să I se supună şi să L asculte numai pe El ; numai spre El să privească şi să se mpodo-bească cu amintirea şi cu contemplarea ne ntreruptă şi cu dragostea cea mai caldă şi mai nfocată faţă de El. Prin aceasta atrage la sine nsăşi, mai bine zis atrăgea odini-oară strălucirea tainică şi negrăită a firii aceleia. Atunci are cu adevărat chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, fă-c ndu se plină de har, nţeleaptă şi dumnezeiască prin acea strălucire. Căci prin ea nvaţă, fie că e de faţă n chip arătat, fie că e aproape n chip ascuns, cum e mai ales acum, să iubească pe Dumnezeu mai mult dec t pe sine, iar pe aproapele ca pe sine nsăşi ; iar ca urmare, să şi cunoască şi să şi păzească vrednicia şi treapta sa şi să se iubească pe sine cu adevărat. Căci «cel ce iubeşte nedreptatea urăşte sufletul său» (Ps. X, 5). Acela, rup nd şi stric nd chipul lui Dumnezeu, se mpovărează cu o pa-timă asemănătoare cu a acelora care şi sf şie n chip jal-nic trupurile lor şi de o nebunie care i face nesimţitori. Căci şi el şi surpă fără să simtă şi şi sf şie n chip jalnic frumuseţea lui firească, sf rtec nd nebuneşte podoaba treimică şi mai presus de lume a sufletului său, podoabă ntregită prin dragostea lăuntrică. Căci ce este mai ne-drept, ce este mai pierzător dec t a nu pomeni cineva şi a nu privi ne ntrerupt pe Cel ce l a zidit şi l a mpodobit după chipul Său, pe Cel ce prin aceasta i a dăruit puterea cunoştinţei şi a dragostei, iar celor ce se folosesc bine de ea le revarsă din belşug darurile negrăite şi viaţa veş-nică [707].

707. Treimea sufletului, ca chip al Treimii supreme, se menţine şi se ad nceşte n asemănare, răm n nd n legătura de iubire cu arhetipul ei treimic prin iubirea aflătoare n ea (prin duhul). Cel ce nu face aceasta şi sf şie sufletul treimic, desfăc nd iubirea de cuv nt şi cuv ntul de nţelegere (minte), şi n general slăbind şi str mb nd iubirea din el.

41. Unul din relele cele mai mari pe care le suferă sufletul nostru, sau mai bine zis cel mai mare rău dintre toate relele, este unirea cu şarpele inteligibil[708] şi pricinuitor al răului, care s a făcut vestitor (nger) al răutăţii sale prin ndemnul rău ce l a dat oamenilor. El e cu at t mai jos şi mai rău dec t toate, cu c t a poftit din m ndrie să se asemene n putere cu Ziditorul. El a fost părăsit de Acela, după dreptate, at ta c t L a părăsit el pe Acela. Şi L a părăsit at ta, nc t a ajuns potrivnic şi vrăjmaş pe faţă al Aceluia. Dacă deci, Acela este bunătate vie, de viaţă făcătoare a celor vii, fără ndoială că acesta este răutatea moartă[708 bis] şi de moarte făcătoare. Acela, av nd bunătatea ca fiinţă şi fiind prin fire neprimitor a ceea ce e potrivnic ei, adică al răutăţii, şi ca urmare nepu t ndu se nici măcar apropia de El ceea ce e părtaş de oarecare răutate, cu c t mai mult nu va respinge de la El pe făcătorul şi căpetenia răutăţii şi pricinuitorul ei n el şi n alţii ? Dar cel rău nu are răutatea, ci viaţa ca fiinţă. De aceea răm ne nemuritor prin aceasta. Însă av nd o pe aceasta n stare să primească şi răutatea şi fiind cinstit cu voie liberă, ar fi putut să se supună şi să se lipească de la sine de izvorul veşnic al bunătăţii şi să se facă părtaş de viaţa adevărată. Dar fiindcă s a rostogolit de bună voie spre răutate, s a păgubit de viaţa adevărată[709], fiind

Acest chip treimic, ca structură a iubirii, se susţine nu numai prin iubirea ce iradiază din Dumnezeu, ci şi prin iubirea ce iradiază din ceilalţi oameni, ca focare treimice ale iubirii, ca transmiţătoare ale iubirii dumnezeieşti ; el se susţine şi prin iubirea pe care av nd o fiecare n sine, o face să iradieze din sine spre ceilalţi.

708. «Şarpele inteligibil», adică cel cugetat de minte, spre deosebire de cel sensibil, sau cunoscut cu simţurile.

708 bis. Este numit «răutatea moartă», pentru că nu se poate mişca spre nimic bun, e ncremenită n neputinţa şi nefericirea ei. E incapabilă de ceva nou, se otrăveşte n monotonie. Nu poate vedea niciun orizont nou.

709. Deşi are viaţa ca fiinţă, deci nu o poate pierde, totuşi ntruc t are n ea şi putinţa răutăţii, sau a slăbirii ei, pun nd o pe aceasta

respins de la aceasta cu dreptate, după ce fugise el de la ea. Astfel ajunge duh mort[710], nu prin fiinţă (căci nu este o fiinţă a morţii), ci prin lepădarea vieţii adevărate. Dar nesătur ndu se de pornirea spre răutate şi sporind o pe ea cu cea mai mare ticăloşie, se face pe sine duh de moarte făcător, silindu se să atragă şi pe om la mpărtăşirea sa de moarte.

42. Şerpuitor n purtări şi tare n vicleşuguri, mijlocitorul şi pricinuitorul morţii, s a mbrăcat n şarpele cel viclean n raiul lui Dumnezeu de odinioară, fără să se facă el nsuşi şarpe, (căci nici nu putea dec t prin nălucire, de care nu a socotit atunci că trebuie să se folosească, tem ndu se să nu fie descoperit). Necutez nd să nceapă o convorbire deschisă, alege pe cea vicleană, şi anume pe aceea prin care se putea ascunde mai bine. Aceasta, pentru ca, arăt ndu se ca prieten, să strecoare pe nevăzute ndemnurile cele mai ruşinoase şi prin convorbirea străină, (căci nu era şarpele sensibil cuv ntător, nici nu se arătase nainte că poate să vorbească), să scoată din minţi pe cea care asculta şi s o atragă ntreagă la sine şi să o facă roabă uşor de manevrat de uneltirile sale. Dezar m nd o astfel ndată, a făcut o să se supună celor rele şi să slujească acelora peste care primise cu dreptate pu

n lucrare, a pierdut viaţa adevărată sau deplină. Dar viaţa propriu zis i a rămas. Av nd putinţa a două feluri de viaţă, a celei bune sau adevărate, şi a celei rele sau slăbite, str mbe şi «moarte», a rămas nemuritor n ultima.

710. Duhul este viaţă după fiinţă. Dar ntruc t duhul creat sau viaţa creată are n sine şi putinţa răutăţii, viaţa moartă la care ajunge prin activarea acesteia, se poate numi şi «duh mort», cu o viaţă asemenea cărnii rănite dar vii. El e duh, căci simte durerea şi nefericirea acestei vieţi. El e duh de moarte făcător, pentru că are n el pornirea vie de a ntinde răul, sau moartea vie, sau viaţa moartă şi n alţii. E un straniu paradox n această pornire a răului de a se ntinde, n această pornire a urii, n acelaşi timp puternică şi. neputincioasă, puternică n neputinţa ei, neputincioasă n puterea ei, n acel vierme care, deşi roade ne ncetat, nu moare, pentru că ceeace roade răm ne mereu viu.

terea să mpărătească, cu ceea ce singură fusese cinstită de m na şi de cuv ntul lui Dumnezeu dintre toate cele ce vieţuesc n lumea supusă simţurilor şi fusese făcută după chipul Ziditorului[711]. Iar Dumnezeu ngăduie aceasta, ca văz nd omul sfatul la care este mbiat de cel rău, (căci cu c t mai rău este şarpele dec t omul !), să nţeleagă limpede că nu este folositor şi să se mpotrivească supunerii faţă de ceea ce e vădit mai rău, şi să păzească credinţa către Ziditor, mplinind porunca Lui. Şi aşa să se facă cu uşurinţă biruitor al celui ce a căzut de la adevărata viaţă şi să primească cu dreptate nemurirea fericită şi să răm nă vieţuind după Dumnezeu n veci.

43. Nimic nu e mai nalt n om dec t să cumpănească şi să şi dea cu socoteala, iar prin aceasta să cunoască şi să facă ceea ce e folositor ; să păzească treapta lui, să se cunoască pe sine şi pe Singurul Care este mai mare dec t el. De asemenea să păzească toate c te le a nvăţat, de la Acela, iar n privinţa celor pe care nu le a nvăţat de la Acela, să vrea să L ia numai pe El de sfătuitor. Căci şi ngerii, deşi s nt mai presus de noi după vrednicie, slujesc voilor Aceluia pentru noi, fiind trimişi pentru cei ce vor avea să moştenească m ntuirea (Evrei I, 14) ; mai bine zis nu toţi, ci şi dintre aceia numai cei mai buni şi care şi au păzit treapta lor. Căci şi aceia au de la Dum

711. Vorbeşte de Eva, dar şi de om ca singura făptură a lui Dumnezeu, făcută să mpărătească peste toate. El a fost cinstit de m na şi de cuv ntul lui Dumnezeu, căci a fost ntocmit de m na lui Dumnezeu şi după ce Persoanele dumnezeieşti au vorbit despre el, ca m na lui Dumnezeu să se reflecte n trupul omului şi vorbirea persoanelor dumnezeieşti să se reflecte n vorbirea omului cu semenii săi şi cu Dumnezeu. M na este expresia lucrării raţionale şi raţional transformatoare. Această lucrare se reflectă n fiinţa omului. Creat ca persoană stăp n peste lucruri, omul e ispitit de satana să devină mai prejos de lucruri, supu n ndu se lor şi prin ele lui. Fapta satanei a constat n cobor rea noastră ca persoane la treapta de obiecte supuse obiectelor şi duse spre lipsa de libertate ca şi acelea; spre lipsa de libertate şi spre stricăciunea trupului ca şi obiectele, dar şi spre o răutate vie asemenea celei a satanei.

nezeu minte, cuv nt şi duh, toate trei concrescute. De aceea, s nt datori să asculte at t de Mintea creatoare, c t şi de Cuv ntul şi Duhul, ca şi noi. Fiindcă deşi ne ntrec pe noi n multe privinţe, dar n unele s nt n urma noastră, cum am zis şi vom zice, ntruc t s ntem după chipul Ziditorului. In aceste privinţe, noi am fost făcuţi mai mult ca ei după chipul lui Dumnezeu.

44. Îngerii au fost r nduiţi să slujească cu tărie Ziditorului şi au primit rostul să fie stăp niţi. Nu au fost puşi nsă să stăp nească peste cei de după ei, dec t dacă s nt trimişi la aceasta de Cel ce ţine toate. Satana a poftit nsă să stăp nească cu m ndrie mpotriva hotăr rii Ziditorului. De aceea, părăsindu şi treapta sa mpreună cu ngerii care s au răzvrătit mpreună cu el, e părăsit pe dreptate de izvorul vieţii şi luminii adevărate şi se scufundă n moarte şi n ntunericul veşnic. Iar fiindcă omul a fost r nduit nu numai să fie stăp nit, ci şi să stăp nească peste toate cele de pe păm nt, ncepătorul răului, pizmu indu l, se foloseşte de toată uneltirea ca să l răstoarne din stăp nire. Dar neav nd puterea să l silească, fiind mpiedicat de Stăp nitorul tuturor, Care a zidit firea noastră cuv ntătoare, liberă şi de sine stăp nitoare, i mbie cu viclenie sfatul care l nlătură de la stăp nire[712]. Astfel i

712. Diavolul dornic de tiranie, prin răutatea lui, dar incapabil să stăp nească din pricina ei, vrea să răstoarne pe om din treapta de stăp nitor peste lucruri, peste lume, din treapta de subiect. Dumnezeu nsă, ca Cel ce a făcut pe om liber şi singur stăp n pe sine, nu voieşte aceasta. Îl voieşte pe om liber, singur stăp n pe sine şi stăp n peste lucruri, dar nu tiran peste persoane. Căci vrea ca toate persoanele să fie libere şi singure stăp ne pe ele. Iar această libertate fiind sădită n noi prin voinţa lui Dumnezeu, noi ne o menţinem numai n comuniune interperso nală cu semenii şi cu Dumnezeu, supremul izvor al iubirii n comuniune liberă. Omul ncă şi apără el nsuşi această libertate. Libertatea aceasta nu ne poate fi luată dec t prin amăgirea de a săv rşi fapte prin care ni se pare că ne afirmăm libertatea, dar n fond ne o pierdem. Răul uzează de un echivoc, de o mască. El nu are puterea să ne amăgească n mod descoperit. De acest vicleşug se foloseşte diavolul, şoptindu ne n chip

nşeală, mai bine zis i nduplecă pe oameni să nu ia n seamă şi să nu dea nici un preţ, ba chiar să nesocotească şi să se mpotrivească şi să facă cele contrare poruncii şi sfatului dat de Cel preabun. Astfel mpărtăşindu se de răzvrătirea aceluia, se mpărtăşeşte şi de ntunericul şi de moartea veşnică.

45. Că şi sufletul cuv ntător e omor t uneori, cu toate că are existenţa ca viaţă[713], ne a nvăţat marele Pavel, scriind : «Văduva care petrece n desfătări, deşi e vie, e moartă» (1 Tim. V, 6). Că a zis aceasta şi despre pricina de faţă, adică despre sufletul cuv ntător, nu e rău să o spunem. Căci sufletul lipsit de Mirele duhovnicesc, dacă nu se ntristează şi nu plânge şi nu şi alege viaţa cea strimtă şi anevoioasă a pocăinţei, ci se revarsă n desfătări, petrec nd cu poftă n ele, deşi e viu (căci după fiinţă este nemuritor), a murit. Fiindcă el este n stare şi de moartea care e mai rea, şi de viaţa care e mai bună. Chiar dacă apostolul zice de văduva lipsită de mirele trupesc, că petrece şi trăieşte după trup, el nţelege, desigur, că ea a murit după suflet. Dar şi n alt loc zice acelaşi : «Că fiind noi morţi prin păcate, ne a făcut Dumnezeu vii mpreună cu Hristos» (Efes. II, 5). Ce altceva spune şi cel ce zice : «Este păcat spre moarte» (1 Ioan V, 16). Dar şi Domnul poruncind unuia să lase «morţii să şi ngroape morţii» (Matei IX, 22), a arătat pe ngropătorii care trăiesc după trup, ca fiind morţi după suflet.

46. Scoţ ndu se protopărinţii neamului omenesc pe ei nşişi de bunăvoie de la pomenirea şi vederea lui Dum

nşelător că, neascult nd de porunca lui Dumnezeu, de a nu ne face robi dulceţii nespirituale a naturii, vom deveni mai liberi dec t s ntem, liberi ca Dumnezeu nsuşi.

713. Existenţa sufletului nu e simplă existenţă, ci viaţă. Sau viaţa omului e una cu existenţa sau cu fiinţa lui. Totuşi poate fi şi viaţa lui omor tă, devenind viaţă moartă. Dar nu ncetează de a exista, ba chiar de a vieţui, cu o conştiinţă slăbită şi amăgită, odată ce viaţa e existenţa sau fiinţa lui.

nezeu şi nesocotind porunca Lui, pe de altă parte unin du se n cuget cu duhul cel mort al satanei şi m nc nd din pomul oprit contrar voii Ziditorului, au fost dezbrăcaţi de veşmintele luminoase şi de viaţă făcătoare ale strălucirii de sus şi s au făcut, vai, şi ei ca şi satana, morţi cu duhul. Iar fiindcă satana nu e numai duh mort, ci şi duh care omoară pe cei ce se apropie de el[714], iar cei ce s au mpărtăşit de moartea lui aveau şi trup, prin care s a m-plinit cu fapta sfatul de moarte făcător, aceştia trec, vai, şi n trupurile lor acele duhuri moarte şi de moarte făcătoare ale omor rii[715]. Ca urmare s ar fi desfăcut ndată şi trupul omenesc, ntorc ndu se n păm ntul din care a fost luat, dacă nu l ar fi reţinut printr o grijă şi putere mai mare Cel ce poate toate numai cu cuv ntul, prin acea putere fără de care nimic nu se săv rşeşte din cele ce se săv rşesc. Dar hotăr rea aceea se mplineşte totuşi, cu dreptate, n chip continuu. Căci «drept este Domnul, cum zice dumnezeiescul psalmist, şi a iubit dreptatea» (Ps. X, 7).

47. Dumnezeu n a făcut moartea, după cum s a scris (Pilde I, 8), ba chiar a mpiedicat o să apară, pe c t trebuia şi c t era cu dreptate să o mpiedice de la cei făcuţi de El cu voie liberă. Căci a dat mai nainte un sfat pricinuitor de nemurire şi o poruncă prin care asigura de mai nainte sfatul Său de viaţă făcător. Căci a vestit de mai nainte n chip vădit şi a ameninţat, declar nd că nesocotirea poruncii care dă viaţă va fi moartea. Aceasta, ca să fie păziţi de experienţa morţii, fie prin dragoste, fie prin cunoştinţă, fie prin frică. Căci Dumnezeu iubeşte, cunoaşte şi poate mplini tot ce e de folos fiecăreia din

714. Din cel mort cu sufletul iradiază moartea, din cel slăbit, dezgustat, pizmaş, disperat, iradiază toate acestea. Cu at t mai mult din satana, n care toate acestea se află ntr un g nd culminant.

715. Din sufletul descurajat, pizmaş, sc rbit, plin de ură, trece şi n trup o stare de tristeţe, de apăsare, de slăbiciune, de moleşală nevindecabilă, toate aducătoare de moarte şi intreţin nd moartea.

tre făpturi. Dacă ar cunoaşte numai, dar nu ar şi iubi, poate n ar mplini, ci ar lăsa nedesăv rşit ceea ce a cunoscut ca bine. Iar dacă iubind nu ar cunoaşte, sau nu ar putea mplini, poate că chiar fără să vrea El, ceea ce iubeşte şi cunoaşte ar răm nea ne mplinit. Dar fiindcă şi iubeşte şi cunoaşte şi poate mplini ceea ce ne este de folos, ceea ce ne vine de la El, chiar fără voia noastră, ne vine spre folosul nostru. În ce priveşte aceea spre ce ne grăbim de bună voie, ca unii ce ne am mpărtăşit de fire liberă, să fim cu multă grijă ca nu cumva să ne fie fără de folos. Mai ales nsă c nd prin grija lui Dumnezeu, un lucru este oprit, ca de pildă n rai, sau n Evanghelia Domnului prin El nsuşi, sau ntre urmaşii lui Israel prin prooroci, sau n legea harului prin apostolii Săi şi prin urmaşii acestora, e vădit că este spre tot ce poate fi mai nefolositor şi mai stricăcios să l dorim şi să ne grăbim spre el. Iar dacă cineva ni l ar mbia şi ne ar ndemna să ne grăbim spre el, nduplec ndu ne prin cuvinte, sau atrăg ndu ne printr o nfăţişare iubitoare, e limpede că acesta e potrivnic şi duşman al vieţii noastre.

48. Ar fi trebuit, deci, ca — fie prin dorul de a trăi, sădit de El n noi, (căci de ce ne a făcut vii, dacă n ar fi iubit aceasta n chip deosebit ?), fie prin cunoştinţa că Acela ştie mai bine ce ne foloseşte, (căci cum n ar şti aceasta neasemănat mai mult Domnul cunoştinţei, Care ne a mpărtăşit nouă cunoştinţa ?), fie prin frica de stă p nirea Lui atotputernică — să nu ne fi lăsat atunci furaţi, nici vrăjiţi, nici nduplecaţi, ca să nesocotim porunca şi sfatul Lui, cum n ar trebui nici acum să nesocotim poruncile şi sfaturile m ntuitoare date după porunca aceea. Căci precum azi cei ce nu se hotărăsc să se mpotrivească vitejeşte păcatului, nesocotind poruncile dumnezeieşti, merg spre ceea ce a potrivnic, adică spre moartea lăuntrică şi veşnică, dacă nu şi rec ştigă sufletul lor prin pocăinţă, la fel protopărinţii, ne mpotrivindu se celor ce i

ndemnau să nu asculte, au nesocotit porunca şi ca urmare ndată a trecut n faptă hotăr rea vestită de mai nainte a Celui ce judecă cu dreptate. Şi potrivit cu ea, ndată au murit cei ce au m ncat din pom. Astfel au cunoscut cu lucrul, n ce constă porunca uitată de ei, a adevărului, a dragostei, a nţelepciunii şi a puterii, şi de ruşine s au ascuns, fiind dezbrăcaţi de slava care face vii n chip mai nalt şi duhurile nemuritoare, slavă fără de care viaţa duhurilor este şi se socoteşte cu mult mai rea dec t multe morţi[716].

49. Că ncă nu era folositor să măn nce protopărinţii din acel pom arată cel ce zice : «Căci era numai o vedere cu mintea acel pom, cum socotesc eu. Iar de ea se pot apropia fără primejdie numai cei desăv rşiţi n deprindere. Nu e bine să se apropie de ea cei ce s nt ncă mai simpli şi lacomi cu pofta ; precum nici hrana deplină nu le este de folos celor ncă fragezi şi care au trebuinţă de lapte». Dar chiar dacă n ar vrea cineva să strămute la un nţeles mai nalt acel pom şi mâncarea din el, nu e prea greu, cum socotesc eu, să se vadă că ncă nu le era folositoare acea hrană protopărinţilor, care erau nedesă v rşiţi. Căci mie mi se pare că ei au privit cu simţurile la acel pom şi au m ncat din el, pentru că era cel mai dulce dintre toţi pomii din rai. Iar m ncarea care este cea mai dulce la simţire, nu este dintre cele cu adevărat bune, nici dintre cele totdeauna bune, sau pentru toţi bune. Ci e bună numai pentru cei ce pot să se folosească de ea astfel ca să nu fie biruiţi ; şi atunci c nd trebuie şi n măsura n care trebuie şi spre slava celui ce a făcut o. Iar pentru cei ce nu pot să o folosească astfel, nu e bună. De aceea, socotesc că s a şi numit pomul acela, pomul cunoştinţei binelui şi răului. Căci e propriu celor desăv rşiţi n deprinderea contemplaţiei dumnezeieşti şi a virtuţii, să privească la cele plăcute simţurilor fără să şi de

716. Viaţa deplină este una cu slava, căci ea are putere de iradiere.

părteze mintea de la contemplarea lui Dumnezeu şi de la laudele şi rugăciunile către Acela, ci să şi facă din acestea materie şi punct de plecare al ntinderii spre Dumnezeu, stăp nind plăcerea cea după simţuri p nă la sf rşit prin mişcarea minţii spre cele mai nalte[717]. Aceştia, chiar dacă plăcerea aceea este neobişnuită, mare şi surprinzătoare pentru neobişnuinţa ei, nu şi deşartă g ndul sufletului către răul acela, care e socotit bun de cel biruit şi răpus cu totul de el.

50. Le ar fi fost de folos, prin urmare, protopărinţi lor, care trebuiau să petreacă n locul acela sf nt, să nu uite nicidecum de Dumnezeu, ci să se deprindă şi mai mult şi să se ndeletnicească ndelung cu cele simple şi cu adevărat bune şi să se desăv rşească n deprinderea vederii sufleteşti. Fiind ncă nedesăv rşiţi şi afl ndu se la mijloc şi fiind ispitiţi cu uşurinţă de puterea dată lor spre ntrebuinţare c nd spre bine c nd spre rău, nu trebuiau să treacă la cercarea celor ce prin fire pot să atragă la ele şi să pună stăp nire peste ei prin simţuri şi să c ştige mintea lor ntreagă şi să i ducă la faptele rele şi să le nfăţişeze ca vrednic de crezare pe căpetenia şi pricinuitorul unor astfel de patimi, al căror nceput, după el, este hrănirea pătimaşe cu m ncările dulci. Căci dacă singură vederea pomului aceluia, potrivit istoriei, a făcut pe şarpe sfătuitor vrednic de primire şi de crezare, cu c t mai mult m ncarea nsăşi p nă la săturare ? Nu e deci limpede că nu era ncă folositor ca să măn nce proto părinţii din acela prin simţuri ? Şi nu trebuia deci, ca urmare, să fie scoşi din raiul lui Dumnezeu, ca unii ce au m ncat nainte de vreme din el, ca să nu facă locul acela dumnezeiesc, loc de sfat n vederea răului şi de mplinire a lui ? Oare nu trebuiau să primească ndată şi moartea

717. Cele ispititoare pentru cei ne ntăriţi n virtute, s nt ispititoare pentru că s nt nedeprinşi n ea. Cei ntăriţi n virtute văd şi n cele plăcute la vedere chipuri ale măreţiei lui Dumnezeu.

trupului cei ce au călcat porunca ? Dar Stăp nul a avut ndelungă răbdare.

51. Hotăr rea cu privire la moartea sufletului, care a venit la ndeplinire prin călcarea poruncii, potrivit cu dreptatea Ziditorului, (căci părăsindu L noi, ne a părăsit şi El, fără să ne silească, ca pe unii ce aveam voie liberă), a fost vestită de mai nainte de către Dumnezeu cu iubire de oameni, pentru pricinile pe care le am spus. La ea a adăugat şi a pus pe deasupra hotăr rea cu privire la moartea trupului. Dar rostind o pe aceasta, a nt rziat trecerea ei la ndeplinire, din ad ncul nţelepciunii şi din prisosinţa iubirii Sale de oameni, pentru viitor. El n a zis către Adam : « ntoarce te de unde ai fost luat», ci : «păm nt eşti şi n păm nt te vei ntoarce». Cei ce ascultă cu price pere, pot vedea şi n aceste cuvinte, că Dumnezeu n a făcut moartea sufletului, nici a trupului. Căci n a zis nici mai nainte poruncind : «muriţi n ziua n care veţi mânca !», ci : «veţi muri n ziua n care veţi m nca». Nici acum n a zis : « ntoarce te n păm nt !», ci «te vei ntoarce», prevestind şi ngăduind ceea ce avea să se nt m ple şi ne mpiedec nd, din pricina dreptăţii.

52. Deci protopărinţii aveau să ajungă la moarte, precum ne aşteaptă aceasta şi pe noi, care trăim ncă. Trupul nostru s a făcut muritor. Aceasta este ca o moarte ndelungată, mai bine zis ca nenumărate morţi, una urmând alteia, până ce vom ajunge toţi la moartea cea una şi ultimă şi care dăinuieşte. Căci ne naştem şi spre stricăciune ; şi apăr nd n viaţă ne destrămăm p nă ce vom nceta să fim[718]. Niciodată nu s ntem cu adevărat aceiaşi,

718. „Ἐν τῷ φθείρεσθαι γινόμεθα „ filozoful german Heidegger va spune că existăm spre moarte «Sein zum Tode», ceeace e acelaşi lucru. Doar că el nu merge la ultima explicare. Existenţa noastră este spre moarte, pentru că apare ntr o stare de stricăciune care naintează p nă la moarte. Noi murim cu trupul continuu de c nd ne naştem, p nă la moartea deplină şi durabilă a trupului. Iar aceasta se nt mplă din pricină că nu mai existăm n comuniune cu existenţa existentă prin sine şi deci netre

chiar dacă părem să fim celor ce nu iau aminte. Precum focul, apuc nd trestia subţire de la un capăt, şi fiind mereu altul, are ca măsură a existenţei sale lungimea trestiei, asemenea şi noi care ne schimbăm avem ca măsură fiecare porţia de viaţă ce ne este dată.

53. Iar ca să nu fim cu totul neştiutori ai cov rşi toarei Sale iubiri de oameni şi ai ad ncului său de nţelepciune, deci ai pricinei pentru care a adăugat Dumnezeu sf rşitul prin moarte, i a dăruit omului să mai trăiască nu puţin timp. Astfel a arătat că ne educă cu milă, mai bine zis a r nduit educarea noastră prin dreptate, ca să nu deznădăjduim cu desăv rşire. Prin aceasta ne a dat vreme de pocăinţă şi de a ne face bineplăcuţi Lui printr o vieţuire pentru care ne lasă să existăm[718 bis]. A m ng iat apoi tristeţea morţii cu naşterile necontenite. A nmulţit neamul prin urmaşi, ca mulţimea celor ce se nasc să ntreacă ntr o mare măsură numărul celor ce mor. În locul unui Adam ajuns necăjit şi sărman prin frumuseţea unui pom sensibil, a arătat pe mulţi mbogăţiţi n chip fericit din cele supuse simţurilor cu cunoştinţa de Dumnezeu, prin virtute şi prin bunăvoinţă dumnezeiască. Martori s nt Set, Enos, Enoch, Noe, Melchisedec şi Avraam şi toţi cei ce dintre ei, dinainte de ei şi de după ei, s au dovedit ca ei, sau aproape de ei. Dar, fiindcă oric t de mari şi de mulţi au fost aceştia, nici unul n a vieţuit cu desăv rşire fără de păcat, ca să poată birui nfr ngerea aceea a protopărinţilor şi să vindece rana rădăcinii neamului şi să fie tuturor celor de după aceia spre sfinţenie, spre binecuv ntare şi spre redob ndirea vieţii, lucru pe care l a văzut El de mai nainte, a ales n cursul timpului neamurile şi seminţiile din care să se ridice tulpina prea

cătoare. Dar nu s ntem numai «existenţă spre moarte» ci şi spre o creştere duhovnicească.

718 bis. Chiar in moartea care vine după un proces ndelungat Dumnezeu a pus o putere educativă, iar n această semnificaţie educativă a ei se arată pentru om un motiv de nădejde pentru grija lui Dumnezeu faţă de noi.

lăudată (Numeri XVII, 23), din care să răsară floarea prin care avea să se nfăptuiască iconomia m ntuitoare a n-tregului neam omenesc[719].

54. O, ad ncul bogăţiei, al nţelepciunii (Rom. XI, 33) şi al iubirii de oameni a lui Dumnezeu ! Dacă n ar fi fost moartea aceea (a lui Hristos) şi nainte de ea n ar fi fost muritor neamul nostru ieşit dintr o astfel de rădăcină, nu ne am fi mbogăţit n fapt cu p rga nemuririi ; şi nu am fi fost chemaţi la cer ; nu s ar fi nscăunat firea noastră la dreapta măririi cerului, mai presus de toată stăp nirea şi puterea (Evrei VIII, 1). Aşa a ştiut Dumnezeu să preschimbe cu iubire de oameni lunecările noastre din abaterea cea de bună voie, spre mai bine, prin nţelepciunea şi puterea Sa[720].

55. Mulţi nvinuiesc poate pe Adam că, lăs ndu se cu uşurinţă nduplecat de sfătuitorul cel rău, a călcat porunca dumnezeiască şi prin această călcare ne a pricinuit nouă moartea. Dar nu e tot una a vrea cineva să guste nainte de cercare dintr o buruiană aducătoare de moarte şi a dori să măn nce din ea după ce a cunoscut din cercare că e aducătoare de moarte. E mai de ocară acela care ia otravă şi şi atrage moartea după cercare, dec t cel care face şi pătimeşte aceasta nainte de cercare.

719. Însăşi istoria cu mulţimea ei de oameni şi de neamuri arată că omul nu e o nfiripare trecătoare şi dispreţuită a lui Dumnezeu. Din contribuţia ei ntreagă se pregăteşte şi se naşte Fiul lui Dumnezeu ca om (Rut, ca reprezentantă a altor neamuri) şi cu contribuţia ei ntreagă se actualizează ceea ce a dat şi dă El ca Dumnezeu ntrupat, omenirii. Prin toţi se mbogăţeşte fiecare om mai ales n Hristos.

720. Sf ntul Grigorie Palama se dovedeşte aci aderentul opiniei că dacă n am fi căzut, Fiul lui Dumnezeu nu S ar fi ntrupat şi firea noastră n ar fi fost ridicată prin El pe tronul dumnezeiesc, făc ndu ne pe toţi părtaşi de slava Lui. Nicodim Aghioritul n sec. XVIII va fi de opinia că firea noastră s ar fi ridicat totuşi şi dacă n ar fi păcătuit, la o slavă asemenea celei dob ndite n Hristos. Dar se pare că acesta nu e singurul cuv nt al sf ntului Grigorie Palama; sau el nu trebuie nţeles ntr un mod prea simplist, dată fiind haina de slavă n care vede el mbrăcată firea omenească la nceput.

De aceea fiecare dintre noi e mai de ocară şi mai de os ndă dec t Adam. Dar se va zice poate că nu este n faţa noastră acel pom, nici porunca lui Dumnezeu, care opreşte gustarea din el, nu ne este dată nouă. Poate că acel pom nu este naintea noastră. Dar porunca lui Dumnezeu ne este şi acuma n faţă şi pe cei ce ascultă de ea şi voiesc să trăiască potrivit cu ea, i dezleagă de vina tuturor păcatelor lor şi de blestemul şi de os nda strămoşească ; dar cei ce o nesocotesc şi aleg n locul ei momeala şi sfatul celui rău, nu pot să nu cadă din viaţa aceea şi de la petrecerea n rai şi să nu ajungă n gheena focului veşnic, cu care au fost ameninţaţi.

56. Care este deci porunca lui Dumnezeu, care ne stă n faţă ? Pocăinţa, care ne cere n primul r nd să nu ne mai atingem de cele oprite. Fiindcă am fost aruncaţi din locul desfătării dumnezeieşti şi scoşi, cu dreptate, din raiul lui Dumnezeu şi fiindcă am căzut n această prăpastie şi am fost os ndiţi să locuim şi să petrecem mpreună cu dobitoacele necuv ntătoare şi am pierdut nădejdea de a ne mai ntoarce prin puterea noastră n rai, Însuşi Cel ce a adus atunci os nda asupra noastră, mai bine zis a ngăduit o cu dreptate să vie asupra noastră, S a cobor t acum p nă la noi, pentru noi, din prisosinţa cov rşitoare a iubirii de oameni şi a bunătăţii Sale, din ndurarea milei Sale ; şi binevoind să se facă om ca noi, n chip nepăcătos, ca să nveţe şi să m ntuiască pe acelaşi prin acelaşi[721], ne a adus nouă sfatul şi porunca m ntui

721. Fiul lui Dumnezeu ne comunică puterea Sa m ntuitoare prin firea noastră omenească asumată de El. Înt i Şi a nsuşit ca om puterea Lui dumnezeiească şi apoi a transmis o fraţilor Săi ntru umanitate, intr nd n comuniune cu noi ca om, dar aduc nd n această comuniune toată plenitudinea dumnezeiească. Nu se poate vindeca un om de boală printr un medicament care nu e făcut suportabil de el, pe care să nu l poată asimila organismului lui. In Hristos umanitatea suportă puterea dumnezeiască m ntuitoare, (dar şi crucea), pentru că Fiul lui Dumnezeu se adecvează aci El nsuşi acestei firi omeneşti, devenind subiectul ei. Şi

toare a pocăinţei zic nd : «Pocăiţi vă că s a apropiat Împărăţia cerurilor» (Marcu I, 15). Căci nainte de ntruparea Cuv ntului lui Dumnezeu, Împărăţia cerurilor era at t de departe de noi, c t e de departe cerul de păm nt. Dar venind la noi Împăratul cerurilor şi binevoind să primească unirea cu noi, s a apropiat de noi toţi Împărăţia cerurilor [722].

57. Odată ce s a apropiat de noi Împărăţia cerurilor prin cobor rea lui Dumnezeu Cuv ntul la noi, să nu ne depărtăm pe noi nşine de ea, vieţuind fără căinţă. Să fugim mai degrabă de nefericirea celor ce şed n ntunericul şi n umbra morţii (Isaia IX, 2) ; să ne agonisim faptele pocăinţei, cugetare smerită, umilinţă şi pl ns duhovnicesc, inimă bl ndă şi plină de milă, iubitoare de dreptate, de curăţie, paşnică, făcătoare de pace, răbdătoare de osteneli, bucuroasă de prigoniri, păgubiri, ocări, b rfeli şi pătimiri pentru adevăr şi dreptate. Căci Împărăţia cerurilor, mai bine zis Împăratul cerurilor, o, negrăită şi mare dărnicie, este n lăuntrul nostru (Luca XVII, 21). De El s ntem datori să ne lipim pururea prin faptele po

astfel o m ntuieşte nu cu sila, ci ntruc t ea nsăşi devine parte constitutivă a subiectului dumnezeiesc, ea nsăşi participă la calitatea de subiect al Lui, subiect lucrător asupra ei cu puterea dumnezeiască făcută suportabilă omului prin forma omenească n care i se oferă. Iar prin Fiul lui Dumnezeu devenit om, noi nu s ntem supuşi cu sila unui obiect superior, mai bine zis suprem, ci subiectul dumnezeiesc ni se face partener pe măsura noastră, ntr o relaţie liberă de maximă comunicare.

722. Avem aci un sens al demnităţii mpărăteşti a lui Hristos, nedez voltat n Dogmatici. Hristos devine şi ca om Împăratul cerurilor, făc n du ne şi pe noi mpăraţi. Împărăţia cerurilor este n Hristos nsuşi. Căci toate bunurile ce le vom avea noi n chip desfăşurat, se află n El n chip nfăşurat. Fericirea Împărăţiei cerurilor nu poate să şi aibă izvorul dec t n Dumnezeu ca Persoană, venit n comuniune cu noi ca om. In relaţia iubitoare cu El ca Persoană plină de iubire nesf rşită e toată fericirea noastră şi toată puterea relaţiei noastre iubitoare cu ceilalţi. Făc ndu Se om, ni S a făcut accesibil cu iubirea Lui nesf rşită, ntr o relaţie nemijlocită.

căinţei, iubind, pe c t e cu putinţă pe Cel ce ne a iubit pe noi aşa de mult.

58. Iubirea de Dumnezeu e susţinută de lipsa de patimi şi de bogăţia virtuţilor. Căci ura faţă de cele rele, de la care vine lipsa patimilor, aduce n schimb dorul şi bogăţia bunătăţilor. Iar cel ce iubeşte şi dob ndeşte virtuţile (bunătăţile), cum nu va iubi mai ales pe Stăp nul, Care e prin Sine bun şi singurul dătător şi păzitor a tot binele, n care este El, ntr un chip deosebit[723]. Căci Însuşi Iisus a zis : «Cel ce răm ne n iubire, răm ne n Dumnezeu şi Dumnezeu răm ne n El» (1 Ioan IV, 18). Dar nu numai din virtuţi se naşte dragostea de Dumnezeu, ci şi din dragoste virtuţile[724]. De aceea şi Domnul zice o dată n Evanghelie : «Cel ce are poruncile Mele şi le păzeşte pe ele, acela este cel ce mă iubeşte pe Mine» (Ioan XIV, 21) ; iar altă dată : «Cel ce Mă iubeşte pe Mine, va păzi poruncile Mele» (Ioan XIV, 23). De aceea nici faptele virtuţilor nu s nt vrednice de laudă şi folositoare celor ce le fac fără dragoste, nici dragostea fără fapte[725]. Dintre acestea, cel dint i lucru l arată pe larg

723. Bunurile sau bunătăţile duhovniceşti s nt una cu virtuţile, adică cu deprinderile şi diferitele feluri de bine. De aceea c nd se vorbeşte de bunătăţi, se nţeleg virtuţile şi viceversa. Căci bunătăţile duhovniceşti devin cu adevărat ale noastre, c nd le asimilăm ca deprinderi statornice prin ostenelile noastre. Dar n ele este Hristos nsuşi. Căci El le are n mod culminant asimilate cu El şi deci din El iradiază n noi puterea lor, sau puterea pentru ele, iar puterea aceasta este şi dulceaţă spirituală şi fericire pentru noi şi pentru alţii. Persoana bună n mod statornic sau ntărită n virtute, şi arată bunătatea prin iradierea bunătăţii sale spre alţii. Virtutea e modul existenţei generoase, al existenţei deschise pentru alţii, spre deosebire de patimă, care e modul existenţei egoiste. Prin binele ce iradiază din cineva spre altul, el nsuşi pătrunde n acela. Prin virtuţile Sale, care devin izvor de putere pentru ale noastre, Însuşi Hristos străbate şi Se sălăşluieşte n noi.

724. Virtuţile culminează n iubire, ca treapta culminantă a generozităţii. Dar virtuţile nsele, ca forme ale generozităţii, n ar putea să crească n noi, dacă n ar fi susţinute de pornirea generozităţii.

725. Dragostea fără fapte statornice, ntărite n virtuţi, nu e dragoste adevărată, dar nici faptele fără dragoste nu s nt fapte capabile

Pavel scriind către Corinteni : «Dacă fac acestea şi acestea, dar dragoste nu am, nimic nu mi foloseşte» (1 Cor. XIII, 3). Iar celălalt l arată nvăţăcelul cu deosebire iubit, zic nd : «Să nu iubim numai cu cuv ntul, nici numai cu limba, ci cu fapta şi cu adevărul» (1 Ioan III, 18).

59. Tatăl suprem şi prea nchinat este Tatăl Adevărului prin Sine, adică al Fiului cel unul Născut. Iar ca Duh al Adevărului are pe Duhul Sf nt, precum a şi arătat mai nainte Cuv ntul adevărului. Prin urmare cei ce cinstesc n aceştia pe Tatăl şi cred aşa, st nd sub lucrarea acestora, (căci «Duhul este — zice apostolul — cel prin care ne nchinăm şi ne rugăm» (1 Cor. XII, 3) ; şi «Nimeni nu vine la Tatăl fără numai prin Mine» (Ioan XII, 6), zice Fiul Unul Născut al lui Dumnezeu), adică cei ce cinstesc astfel n Duh şi Adevăr pe Tatăl Cel prea nalt, aceştia s nt nchinătorii adevăraţi (Ioan IV, 24)[726].

60. Duh este Dumnezeu şi cei ce se nchină Lui, se cade să I se nchine n Duh şi Adevăr (Ioan IV, 23), adică nţeleg nd netrupeşte pe Cel netrupesc. Căci aşa l vor

să ne transforme pe noi, ci răm n aparenţe sau gesturi sporadice fără substanţă interioară, fără căldura consistentă, durabilă, fără alipirea la cel căruia i se adresează. Ele lasă pe cel ce le săv rşeşte izolat şi rece.

726. Fiul este Adevărul, căci este cunoştinţa exprimată, sau revelată. Dar este n acelaşi timp Persoană. Persoana este mai adevărată dec t orice lucru prin consistenţa ei. Căci ea cunoaşte lucrurile, găseşte şi nmulţeşte sensurile lor şi adună cunoştinţa şi sensurile lor şi o comunică la nesf rşit. Ea nsăşi este o realitate abisală, inepuizabilă. De aceia Adevărul suprem este Persoana supremă. Dar Persoana ca Adevărul suprem exprimat sau revelat e născută din Persoana Care e principiul personal suprem, Persoana izvor suprem. Insă Persoana Care ne comunică la nesf rşit Adevărul revelat de Ea, are n Ea şi pe Duhul ca Viaţă. Şi Viaţa aceasta e şi ea Persoană, căci Viaţa adevărată şi nesecată nu poate fi dec t Persoană. In Adevărul suprem şi n Viaţa supremă, ca Persoane, ce ni le comunică şi ni se comunică, cunoaştem Persoana care le a revelat şi ni le revelează. In acestea trebuie să I ne nchinăm Persoanei izvor, sau Tatălui.

vedea cu adevărat pe Acela pretutindeni, n Duhul şi Adevărul Lui[727]. Căci Dumnezeu exist nd ca Duh, este netrupesc ; iar ceea ce e netrupesc nu se află n spaţiu, nici nu e ngrădit de hotare spaţiale. Deci cel ce zice că lui Dumnezeu trebuie să I ne nchinăm ntr un loc anumit dintre toate locurile păm ntului şi ale cerului, nu grăieşte adevărat şi nici nu se nchină cu adevărat. Ca netrupesc Dumnezeu nu e nicăieri, dar ca Dumnezeu e pretutindeni. Căci dacă este un hotar sau un loc, sau o făptură unde nu este Dumnezeu, se va afla ngrădit El nsuşi ntr un loc anumit. Deci este pretutindeni, căci e nehotărnicit. Cum este pretutindeni ? Ca Cel ce nu este cuprins de o parte, ci de totul ? Nu, căci şi atunci ar fi trup. Aşadar ca Cel ce ţine şi cuprinde totul, se află n Sine nsuşi, pretutindeni şi peste toate, nchinat de adevăraţii nchinători n Duhul şi Adevărul Lui.

61. Îngerul şi sufletul, fiind netrupeşti, nu s nt ntr un loc, dar nici pretutindeni. Căci nu ţin totul, ci şi ei au trebuinţă de Cel ce i susţine. Prin urmare şi ei s nt n Cel ce susţine şi cuprinde totul, fiind hotărniciţi de El ntr un chip corespunzător[728]. Sufletul, susţin nd trupul n care a fost zidit, e pretutindeni n trup, nu ca n spaţiu, nici ca cel ce e cuprins, ci ca cel ce l susţine, l cuprinde şi l face viu, fiind şi n această privinţă după chipul lui Dumnezeu[729].

727. Se afirmă din nou că oriunde s ntem n legătură cu Adevărul ca Persoană şi cu Viaţa ca Persoană, adică cu Fiul şi cu Duhul Sf nt, ne nchinăm Tatălui lor, aducem adică lui Dumnezeu nchinarea adevărată.

728. Dumnezeu poate fi contemplat oriunde şi prin orice, dar prin depăşirea tuturor ca cele ce s nt create. Căci totul e ţinut n El. Nu acelaşi lucru se poate spune despre nger. Îngerul poate fi socotit şi el afl ndu se n Dumnezeu ca şi omul, sau Dumnezeu afl ndu Se n el.

729. Faptul de a avea un trup poate să fie şi un ajutor spre ntreruperea răului săv rşit. Căci tăvălirea n plăcerile trupeşti poate să producă şi o sc rbă omului, care se simte superior prin spirit. Apoi revolta trupului poate provoca şi o voinţă a spiritului (a minţii) de a l stâp ni.

62. Omul a fost făcut după chipul lui Dumnezeu mai mult dec t ngerii, nu numai pentru că are n sine o putere susţinătoare şi de viaţă făcătoare, ci şi pentru că stăp neşte. Căci n firea sufletului nostru este pe de o parte latura stăp nitoare şi conducătoare, iar pe de altă parte cea slujitoare şi ascultătoare[730], şi anume : voinţa pofta, simţirea şi, simplu, toate c te au fost mpreună zidite de Dumnezeu cu mintea după Minte, chiar dacă noi, printr o socotinţă păcătoasă, ne mpotrivim nu numai Dumnezeului Atotţiitorul, ci şi Stăp nitorului sădit n firea noastră. Dumnezeu, pentru puterea stăp nitoare din noi, ne a dat şi stăp nirea păm ntului ntreg. Îngerii nsă nu au trup njugat, ca să l aibă subjugat minţii. Voinţa minţii (nţelegătoare) a ajuns n cei ce au căzut, ne ncetat rea ; iar n cei buni, ne ncetat bună, neav nd nicidecum trebuinţă de un vizitiu care să ţină fr nele. Stăp nire păm ntească n a avut o cel rău dar a răpit o. De aici e vădit că nu a fost făcut ca stăp nitor al păm ntului. Iar ngerii buni au fost r nduiţi de Atotţiitorul să supravegheze cele de pe păm nt după căderea noastră din această stăp nire şi din pricina ei, deşi aceasta nu ni s a luat deplin, din pricina iubirii de oameni a lui Dumnezeu. Căci hotarele ngerilor, cum zice Moise n c ntarea lui, le a aşezat Dumnezeu după ce a mpărţit neamurile (Deut. XXXII, 8). Iar mpărăţia aceasta s a făcut după Cain şi Set, cei din Cain numindu se oameni, iar cei coborâtori din Set chemându se fii ai lui Dumnezeu (Fac. VI, 2). Iar mie mi se pare că de atunci s a ales numele şi s a prevestit neamul din care avea să ia trup Fiul Unul Născut al lui Dumnezeu.

63. Ar putea spune cineva că, pe l ngă multe altele, şi felul ntreit al cunoştinţei noastre ne arată mai mult

730. La fel sufletul poate fi contemplat n tot trupul, dar prin depăşirea a ceea ce e material n trup. E contemplat ca stăp nitor prin unele puteri şi ca slujitor şi ascultător prin altele.

dec t pe ngeri, după chipul lui Dumnezeu, nu numai pentru că e ntreită, ci şi pentru că cuprinde tot felul de cunoaşteri. Căci numai noi dintre toate făpturile avem pe l ngă cunoştinţa mintală (nţelegătoare) şi raţională şi pe cea prin simţuri. Propriu raţiunii a fost să născocească mulţimea meşteşugurilor, a ştiinţelor şi a cunoştinţelor, să lucreze păm ntul, să clădească şi să scoată la iveală lucruri noi din cele ce s nt, nu din cele ce nu s nt de loc. Căci aceasta ţine numai de Dumnezeu[731]. Numai această lucrare a dăruit o Dumnezeu oamenilor şi numai lor. Căci aproape nimic nu face omul cu totul din nou, dar nici nu se strică ceva din cele făcute de Dumnezeu. Insă, amestec nd ea un lucru cu altul din cele ce s nt n jurul nostru, scoate la iveală altă formă. De asemenea Dumnezeu a dăruit numai oamenilor ca nevăzutul cuv nt al minţii nu numai să se facă simţit de auz ca mpreunarea cu aerul, ci şi să se scrie şi să se vadă ca trup prin trup. Prin aceasta a dat asigurare durabilă despre venirea şi arătarea Cuv ntului Celui mai nalt prin trup[732]. Dintre acestea nici una nu s a dat ngerilor.

64. Dar deşi chipul lui Dumnezeu l avem noi p nă azi mai mult dec t ngerii, n asemănarea cu Dumnezeu am rămas, mai ales acum, cu mult mai prejos dec t ngerii buni. Ca să las acum celelalte, desăv rşirea ntru asemănarea cu Dumnezeu se nfăptuieşte prin iluminarea dumnezeiască de la Dumnezeu, de care s nt lipsiţi

731. Lucrarea raţiunii are, după sf ntul Grigorie Palama, un caracter practic, sau n orice caz legat de lumea văzută. De aceea chiar creaţiile artistice care scot la iveală forme noi ţin, după el, de raţiune. Personagiile imaginate n literatură, melodiile noi, imaginile noi n pictură, formele noi n sculptură etc, s nt produse din cele ce nu s nt, dar nu n mod absolut. Căci s nt folosite, la «crearea» lor, elementele date n lumea văzută.

732. Sf ntul Grigorie vede in cuv ntul minţii care ia mereu chip auzit şi văzut prin trup o bază şi o pildă permanentă pentru putinţa Cuv ntului Tatălui de a Se ntrupa.

ngerii cei răi, din care pricină au ajuns sub ntunerec (Iuda I, 6), dar s nt pline minţile dumnezeieşti (ngerii buni), din care pricină se numesc şi lumina cea de a doua şi iradierea din prima lumină. Aceasta socotesc că o ştie oricine dintre cei ce citesc cu s rguinţă şi cu pricepere Scripturile de Dumnezeu insuflate. Ca urmare, ngerii buni au şi cunoştinţa celor supuse simţurilor, dar nu le percep printr o putere a simţurilor şi naturală, ci printr o putere dumnezeiască, căreia nu i se poate ascunde nimic din cele, n orice fel, prezente, trecute şi viitoare[733].

65. Cei ce se mpărtăşesc de această iluminare şi o au ntr o anumită măsură, potrivit cu această măsură au şi cunoştinţa făpturilor[734]. Că şi ngerii se mpărtăşesc de ea şi că este necreată, precum şi că ea nu e fiinţa dumnezeiască, ştiu toţi cei ce citesc cu s rguinţă pe apostolii şi cuv ntătorii de Dumnezeu, nţelepţii de Dumnezeu. Dar cei ce cugetă cele potrivnice hulesc această iluminare dumnezeiască, susţin nd fie că e făptură, fie că e fiinţă a lui Dumnezeu. C nd zic că e făptură, nu admit că ea e lumina ngerilor[735]. Să vie de faţă cuv ntătorul de Dumnezeu din Areopag, care lămureşte pe scurt acestea trei[736] : «Mişc ndu se n cerc, minţile dumnezeieşti se unesc cu iluminările fără de nceput ale frumosului

733. Umpluţi de iluminarea dumnezeiască, ngerii văd şi cele sensibile. Deasemenea, ei au primit de la Dumnezeu prin har şi o stăp nire peste cele păm nteşti, după ce au pierdut o n parte oamenii.

734. Iluminarea dumnezeiască nu dă numai cunoştinţa celor cereşti, ci şi a făpturilor, făc nd transparentă temelia lor dumnezeiască, sensurile lor nesf rşite aflate din veci n Dumnezeu.

735. Dacă singura lumină dumnezeiască e cunoştinţa creată a făpturilor, ea nu poate fi şi o lumină a ngerilor. Căci pe aceasta o avem noi n mod direct, mai mult dec t ngerii. Atunci ngerii vieţuiesc n ntuneric.

736. Cele trei lucruri arătate de Dionisie Areopagitul constau n faptul că lumina văzută de ngeri a) nu e creatură, b) nu e fiinţa lui Dumnezeu, c) e o lumină necreată, nedespărţită de fiinţa lui Dumnezeu.

şi binelui». Că «minţi dumnezeieşti» numeşte pe ngerii cei buni, e vădit tuturor. Iar vorbind la plural despre iluminări, le a deosebit de fiinţa lui Dumnezeu, căci aceea este una şi cu totul nedeosebită. In sf rşit, spu n ndu le «fără de nceput şi fără de sf rşit», ce a arătat altceva dec t că s nt necreate ?

66. Cuv ntul lui Dumnezeu, milostivindu Se de firea noastră dezbrăcată de această iluminare şi strălucire dumnezeiască prin ur ciunea căderii, şi lu nd o asupra Sa pentru ad nca Lui milă, a arătat o ucenicilor fruntaşi pe Tabor iarăşi şi mai frumos mbrăcată. El a nfăţişat atunci ce eram odinioară şi ce vom fi n veacul viitor prin El, dacă ne vom hotăr să vieţuim aici, pe c t e cu putinţă, ca El, cum zice Ioan cel cu limba de aur[737].

67. De această iluminare şi strălucire fiind părtaş şi Adam nainte de cădere, nu se afla gol, ca unul ce era mbrăcat ntr un veşm nt de adevărată slavă. Ba nu se poate spune cu c t era mai mpodobit dec t cei ce şi acoperă capul cu diademe mpodobite cu mult aur şi cu pietre scumpe[738]. Această iluminare şi acest har dumnezeiesc le numeşte şi marele Pavel, locuinţa noastră cea cerească, zic nd : «De aceea suspin nd, dorim să ne mbrăcăm n locuinţa noastră cea din ceruri, că doar vom fi găsiţi mbrăcaţi, iar nu goi» (2 Cor. V, 2—3). Arvuna acestei iluminări dumnezeieşti şi a veşm ntului ei a primit o şi Pavel nsuşi de la Dumnezeu pe c nd mergea de la Ierusalim spre Damasc, ca să spun ca Grigorie Teologul, n clipa n care, nainte de a se curăţi de pri

737. Trebuie să se ţină seama la cele spuse n acest capitol şi de nţelegerea afirmaţiei din cap. 54 a sf ntului Grigorie Palama că fără căderea lui Adam, firea noastră nu s ar fi umplut de toată slava dumnezeiască.

738. Aici se implică ideea că omul ar fi ajuns la slava deplină şi dacă n ar fi căzut.

goniri, a grăit cu Cel prigonit. Mai bine zis, a primit candela mică a marii lumini.

68. Suprafiinţa dumnezeiască niciodată nu se numeşte la plural ; dar harul şi lucrarea dumnezeiască a lui Dumnezeu, mpărţindu se ne mpărţit, e după chipul razei solare care luminează, ncălzeşte, dă viaţă şi creştere, şi trimite strălucirea sa celor luminaţi de ea şi se arată ochilor celor ce privesc. Potrivit cu asemănarea aceasta depărtată, lucrarea dumnezeiască e numită şi ea de cuv ntătorii de Dumnezeu nu una singură, ci multe. Aşa zice marele Vasile : «Iar lucrările Duhului, care s nt ? S nt negrăite pentru mărimea lor şi nenumărate pentru mulţimea lor. Căci cum vom nţelege cele ce s nt dincolo de veacuri ? Care erau lucrările Lui dinainte de creaţia cunoscută cu g ndul (inteligibilă) ? Desigur, nainte de creaţia cunoscută cu g ndul şi dincolo de veacuri (căci şi veacurile s nt făpturi cunoscute cu g ndul)[739], nimenea n a spus vreodată nici n a cugetat că a fost ceva creat». Aşadar puterile şi lucrările Duhului dumnezeiesc s nt necreate, deosebindu se ne mpărţit de fiinţa cea una şi cu totul ne mpărţită a Duhului.

69. Lucrarea necreată a lui Dumnezeu, mpărţită ne mpărţit, e nfăţişată la plural de cuv ntătorii de Dumnezeu, cum a arătat mai nainte şi marele Vasile. Deci fiindcă nici iluminarea şi harul dumnezeiesc nu s nt fiinţă, ci lucrare a lui Dumnezeu, de aceea şi ea e comunicată nu numai n timp, ci şi la plural, fiind dăruită pe măsura celor ce se mpărtăşesc de ea şi aduc nd cu ea, după vrednicia celor ce primesc, mai mult sau mai puţin, strălucirea ndumnezeitoare.

739. Adică dinainte de crearea ngerilor, care s nt «minţi pure», fiinţe necunoscute cu simţurile, ci numai cu mintea sau cu nţelegerea. Sf ntul Vasile cel Mare «Despre Duhul Sf nt» 13, 49 ;P.G., 32, 156 D—157 A. Veacurile s nt «creaturi inteligibile», căci ele nu pot fi prinse cu simţurile.

70. Aceste lucrări Isaia le a numit şapte, iar la Evrei, şapte nseamnă multe. «Se va ridica, zice, toiag din rădăcina lui Iesei şi floare va răsări din el ; şi se vor odihni asupra Lui şapte duhuri : duhul nţelepciunii, al nţelegerii, al cunoştinţei, al binecredincioşiei, al sfatului, al tăriei şi al temerii» (Isaia XI, 2—3). Aceste şapte duhuri cei ce cugetă ca ereticii susţin nebuneşte că s nt create. Pe aceştia i am combătut ndeajuns şi n «Antireticele» alcătuite pe larg mpotriva lor[740]. Dar şi Grigorie Teologul, pomenind de aceste lucrări dumnezeieşti ale Duhului, zice că lui Isaia i place să numească lucrările Duhului, duhuri[741]. De altfel nsuşi cel mai cu glas dintre prooroci a arătat limpede nu numai deosebirea acestor lucrări dumnezeieşti de fiinţa dumnezeiască, folosindu se de număr, ci a nfăţişat şi nsuşirea lor de necreate, spun nd că se odihnesc. Căci a se odihni e propriu unei demnităţi mai nalte. Deci cum ar fi făpturi cele ce se odihnesc peste trupul Domnului luat de la noi ?

71. Domnul nostru Iisus Hristos, după Luca, scotea dracii cu degetul lui Dumnezeu (Luca XI, 20), iar după Matei, n Duhul lui Dumnezeu (Matei XII, 28). Iar Vasile cel Mare spune că degetul lui Dumnezeu e una dintre lucrările Duhului. Dacă deci una dintre ele este Duhul Sf nt, fără ndoială că şi celelalte, cum ne a nvăţat pe noi tot acelaşi. Dar pentru aceasta nu s nt mulţi dumnezei, sau multe Duhuri. Căci acestea s nt ieşiri, arătări şi lucrări fireşti ale unuia şi aceluiaşi Duh. Prin fiecare, Unul este Cel ce lucrează. Deci cei rătăciţi numindu le pe acestea făpturi, coboară Duhul dumne

740. De aci se vede că aceste capete au fost scrise de sf ntul Grigorie Palama după «Antireticile» mpotriva lui Achindin, deci ncep nd de prin 1345.

741. Sf ntul Grigorie Teologul, Cuv. *4 la Cincizecime* 3 ; P. G., 36, 432 C.

zeiesc n chip nşeptit la treapta de făptură. Ruşineze se pentru aceasta de şapte ori. Căci un alt prooroc, grăind despre acestea, zice că s nt şapte ochi ai Domnului, care privesc peste tot păm ntul (Zah. IV, 18). Iar cel ce scrie n Apocalipsă zice : «Har vouă şi pace de la Dumnezeu şi dela şapte duhuri, care s nt naintea tronului lui Dumnezeu şi dela Hristos» (Apoc. V, 4, 5). El nfăţişează aci lămurit credincioşilor că acestea s nt Duhul Sf nt.

72. Dumnezeu şi Tatăl, vestind de mai nainte prin Miheea Proorocul naşterea după trup a Celuia Unuia Născut şi vr nd să arate şi lipsa de nceput a dumnezeirii Lui, zice că şi ieşirile Lui s nt dela nceputul zilelor veacului (V, 1). Ieşirile acestea le au tălmăcit dumnezeieştii părinţi ca lucrări ale lui Dumnezeu. Căci acestea s nt lucrări şi puteri ale Tatălui, ale Fiului şi ale Sf ntului Duh, pe care cei ce se silesc să cugete şi să susţină părerile celor rătăciţi n credinţă, le nfăţişează ca create. Dar să ia n sf rşit aminte şi să ne spună cine este «Cel ce e dela nceput» ? Cine e Cel către Care zice David : «Din veac şi p nă n veac Tu eşti» (Ps. LXXXIX, 2) ? Şi să nţeleagă cu nţelepciune, dacă voiesc, că Dumnezeu, spun nd prin proorocul că aceste ieşiri s nt dela nceput, nicidecum n a spus că au fost făcute sau create. Vasile, Cuv ntătorul de Dumnezeu, deaseme nea nu a zis că au fost făcute, ci că erau lucrările Duhului dinaite de zidirea lumii inteligibile şi de dincolo de veacuri[742]. Căci numai Dumnezeu este lucrător şi atotputernic din veac, ca unul ce are puteri şi lucrări dinainte de veci.

73. Dar nt istătătorii părerii potrivnice, mpotrivin du se n chip vădit sfinţilor, zic că un singur lucru este necreat : firea dumnezeiască, iar tot ce se deosebeşte de ea n orice fel e creat. Ei fac prin aceasta făptură şi pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Sf ntul Duh. Căci una este şi lu

742. Sf ntul Vasile, Despre *Sf ntul Duh* 19; P. G., 32 cal. cit.

crarea celor trei. Iar Acela a Cărui lucrare este creată, nu poate fi necreat. De aceea nu lucrarea lui Dumnezeu, ci ceea ce e făcut de ea şi rezultatul ei este făptură. De aceia dumnezeiescul Damaschin a nvăţat că lucrarea ce se deosebeşte de firea dumnezeiască este mişcarea fiinţială, adică naturală. Odată ce este propriu lucrării dumnezeieşti să facă ceva, zice dumnezeiescul Ciril, ea nu poate fi făptură, dec t dacă va fi făcute de altă lucrare, şi aceea iarăşi de alta şi aşa la nesf rşit ; şi lucrarea necreată se va căuta la nesf rşit.

74. Fiinţa şi lucrarea dumnezeiască, fiind pretu tindenea de faţă n chip nedespărţit, lucrarea lui Dumnezeu ncepe şi n noi cei creaţi, fiindcă ea se şi mparte n chip ne mpărţit, cum zic cuv ntătorii de Dumnezeu, firea dumnezeiască răm n nd, după ei, cu totul ne mpărţită[743]. De aceia şi părintele Gură de Aur, după ce zice şi de picătura harului că a umplut toate de cunoştinţă, că prin ea s au făcut minunile şi s au dezlegat păcatele, şi că această picătură a harului este necreată, se grăbeşte să arate că e lucrare, iar nu fiinţă. Pe urmă arată şi deosebirea lucrării dumnezeieşti de fiinţa dum nezeiască şi de ipostasul Duhului, scriind : «Zic că e o parte a lucrării, căci M ng ietorul nu se mparte. Deci harul dumnezeiesc şi lucrarea ncape n fiecare din noi, căci se mparte n chip ne mpărţit. Dar fiinţa lui Dumnezeu, fiind n sine cu totul ne mpărţită, cum ar ncăpea n ceva din cele create ?»[744].

743. Lucrarea dumnezeiască se mparte ne mpărţit, cum se mparte glasul celui ce grăieşte n cei ce ascultă, pentru că acela răm ne ne mpărţit, fiind prezent n fiecare din cei ce ascultă prin glasul său sau prin puterea lui. Nu el se mparte, ci aceia, fiind mulţi, l primesc n calitatea lor de mulţi.

744. Sf ntul Ioan Gură de Aur, Omil. *14 la Ioan;* P. G., 59, 91—92. M ng ietorul ca Persoană e n cea mai mică picătură a harului. Iar aceasta e o picătură mică, deoarece at ta poate primi cel n care vine. Sf ntul Ioan Gură de Aur, vorbind de Duhul ca Persoană şi de fiinţa Lui, spune

75. Trei lucruri s nt n Dumnezeu : fiinţa, lucrarea şi ipostasurile dumnezeieşti ale Treimii. Cei ce se n-vrednicesc să se unească cu Dumnezeu, făc ndu se un Duh cu El (aşa zice marele Pavel : «Cel ce se lipeşte de Domnul este un Duh cu El» 1 Cor. VI, 17), precum s a arătat mai sus, nu se unesc după fiinţă. Căci toţi cuv n-tătorii de Dumnezeu mărturisesc că Dumnezeu nu Se poate mpărtăşi după fiinţă ; iar unirea după ipostas e proprie numai Cuv ntului Dumnezeu Omului. Răm ne deci că cei ce se nvrednicesc să se unească cu Dumne-zeu, se unesc după lucrare. Deci Duhul, prin Care cel ce se lipeşte de Dumnezeu este una cu Dumnezeu, este şi se numeşte lucrarea necreată a Duhului, dar nu fiinţă a lui Dumnezeu, chiar dacă nu le place celor potrivnici. Căci şi prin prooroc a prezis Dumnezeu nu că «voi vărsa Duhul Meu», ci «din Duhul Meu» peste cei credincioşi (Ioil, III, 1)[745].

76. Cu bunăvoirea lui Dumnezeu, zice, se mişca şi Moise şi David şi toţi cei n care s a sălăşluit lucrarea dumnezeiască prin lepădarea nsuşirilor trupeşti, şi s au făcut chipuri vii ale lui Hristos şi mai degrabă una cu El după har, dec t numai asemenea. Căci una este cură-ţia cea din Hristos şi din sfinţi, iar slava Domnului peste noi a strălucit (Ps. LXXXIX, 17), spune c ntăreţul cel preadumnezeiesc. Fiindcă sufletele purtătoare de Duh, cum zice Vasile cel Mare, fiind luminate de Duhul, se

că Duhul ca Persoană ncape n fiecare prin picătura Lui de har, dar cu fiinţa lui răm ne ne ncăput.

745. Dacă Duhul S ar uni cu noi după fiinţă, am avea o fiinţă comună cu El. Dacă S ar uni după ipostas, persoana noastră ar fi una cu Persoana Lui. Sau Persoana Lui ar deveni Persoana noastră, cum n Hristos Persoana Cuv ntului a devenit Persoana naturii omeneşti. Deci Duhul Se uneşte cu noi prin lucrare. Dar nu e mai puţin unit El nsuşi personal cu persoana noastră prin lucrarea Lui. Noi ne nsuşim lucrarea Lui şi El lucrarea noastră. Ne nt lnim n lucrarea divino umană (tean-drică) comună, dar neconfundată.

fac ele nseşi duhovniceşti şi răsp ndesc harul la alţii. De aci cunoştinţa de mai nainte a celor viitoare, nţelegerea tainelor, pătrunderea celor ascunse, mpărţirile darurilor, vieţuirea cerească, c ntarea cu ngerii, veselia fără de sf rşit, sălăşluirea lui Dumnezeu, asemănarea cu Dumnezeu şi, cel mai nalt dintre lucrurile dorite, prefacerea n dumnezeu[746].

77. Îngerii ntrec pe oameni prin harul şi strălucirea aceasta şi prin unirea cu Dumnezeu. De aceea puterile nţelegătoare şi duhurile slujitoare s nt luminile cele de al doilea, slujitori ai luminii de sus şi, ca lumini de al doilea, răsfr ngeri ale primei lumini. Îngerul este cea dint i fire luminoasă după cea dint i, răsfr ng nd o pe aceea. Este lumina a doua, o iradiere sau o mpărtăşire a celei dint i lumini[747]. Şi mişc ndu se n cerc, minţile ndumnezeite, se unesc cu razele fără de nceput şi fără de sf rşit ale frumosului şi binelui[748]. Căci nsuşi Dum

746. Duhul Sf nt devenind subiect n subiectul nostru şi lucrările Lui, lucrările noastre, cunoaştem tainele cele ascunse şi viitoare şi devenim dumnezei după har.

747. «Cea dint i fire luminoasă după cea dint i». Aceasta nseamnă că Dumnezeu este firea luminoasă prin excelenţă. «Dumnezeu este lumină şi niciun ntuneric nu este ntru El» (1 Ioan I, 5). El se cunoaşte deplin n bogăţia Lui nesf rşită şi cunoaşte toate c te le a făcut şi se fac. Îngerii s nt a doua fire luminoasă. Omul este şi el fire luminoasă, dar numai prin sălăşluirea lui Dumnezeu n el poate deveni deplin luminos. El este conştiinţa de sine şi de toate, dar numai n parte. Îngerul răsfr nge pe Dumnezeu n lumina lui. Omul răsfr nge şi el pe Dumnezeu, Îngerul e «iradiere», «curgere» din Dumnezeu şi omul la fel ntr un grad mai mic. Şi numai n lumina ce o primeşte din Dumnezeu ajunge la mplinirea lui, după ce prin creare s a mpărtăşit de lumina Lui firească de la Dumnezeu. Aceasta nu e totuşi neoplatonism, ci relaţie interper sonală. Îngerul e creat ca subiect pur mintal, pur nţelegător, iar omul e şi el subiect nţelegător, dar are şi o latură de natură sensibilă n el. Dar şi ngerul şi omul s nt creaţi ca subiecte pentru a se mpărtăşi n relaţie cu subiectul dumnezeiesc de toată lumina şi viaţa Lui. Iradierea e modul de intrare al lui Dumnezeu n relaţie interpersonală cu făptura Lui.

748. «Minţile ndumnezeite» sau ngerii se mişcă n cerc n jurul luminii prime pentru a se mpărtăşi de Ea tot mai mult. Căci prin miş

nezeu este lumină celor veşnici şi nu altceva[748 bis]. Şi ceeace este soarele pentru cele sensibile, aceia este Dumnezeu pentru cele inteligibile[749]. El este lumina cea dint i şi cea mai culminantă, care luminează ntreaga fire raţională. Dar dacă, spune părintele Gură de Aur, auzi pe prooroc zic nd : «Am văzut pe Domnul şez nd pe tron» (Isaia VI, 1), să nu socoteşti că a văzut fiinţa Lui, ci pogor rea, şi pe aceasta n chip mai umbrit dec t puterile de sus.

78. Toată firea este c t se poate de departe şi cu totul străină de firea dumnezeiască. Căci dacă Dumne zeu este fire, celelalte nu s nt fire, precum dacă fiecare din celelalte este fire, El nu este fire. La fel nu este existenţă, dacă celelalte s nt existenţe : dar dacă Acela este existent, celelalte nu s nt existente[750]. Cugetă aşa şi despre nţelepciune, despre bunătate, despre toate celelalte din jurul lui Dumnezeu şi despre Dumnezeu şi vei teo loghisi bine şi n acord cu sfinţii. Dar Dumnezeu este şi

carea n cerc se apropie tot mai mult de Dumnezeu din toate părţile, n toate privinţele.

748 bis. Din Dumnezeu nu iradiază dec t lumină, dec t conştiinţa de ei nşişi, subiectelor destinate să dureze n veci şi să sporească fără sf rşit n lumină, n cunoaşterea de ele nseşi, de Dumnezeu şi de toate celelalte subiecte şi obiecte.

749. Dar dacă soarele face parte dintre cele sensibile, Dumnezeu e dincolo nu numai de cele sensibile, ci e mai presus şi de cele inteligibile. El e transcendent şi acelora. El nu poate fi cunoscut nici prin lucrarea minţii, sau prin nţelegerea naturală, ci numai prin lucrarea, sau prin lumina Lui devenită proprie ngerilor şi oamenilor.

750. Dumnezeu e at t de deosebit de toate, că dacă acelea s nt numite fire, EI nu trebuie numit fire. El depăşeşte firea, sau e singur adevărata fire. La fel e cu existenţa. El nu poate fi numit existenţă, dacă acelea s nt socotite existenţă, sau invers, dacă El este socotit existent, acelea nu trebuie socotite existente. El depăşeşte existenţa sau e singur adevărata existenţă. C t de precară este existenţa noastră şi a tuturor celor legate de noi, chiar n experienţa noastră ! Adeseori ni se pare că ea este un vis. Ne ntrebăm adeseori dacă există real. Dar n mod sigur Dumnezeu este ultimul temei al existenţei lor, chiar dacă e inaccesibil experienţei noastre.

se zice firea tuturor celor existente, ntruc t toate se m-părtăşesc de El şi subzistă prin mpărtăşirea de El ; *aceasta nu nseamnă nsă că prin mpără irea de firea Lui, Doamne fere te, ci prin mpărtă irea de lucrarea Lui.* În acest nţeles este El şi existenţa celor ce s nt şi forma n forme, ca ob rşia formelor[751], şi nţelepciunea celor nţelepţi[752] şi, simplu, toate ale tuturor. Totodată El nu este fire, ca fiind mai presus de toată firea şi nu este, ca fiind mai presus de toate cele ce s nt ; şi nu este şi nici nu are formă, ca unul ce e mai presus de formă. Cum vom ajunge deci noi aproape de Dumnezeu ? Oare apro piindu ne de firea Lui ? Dar nici una dintre toate cele create nu are şi nu va avea nicio mpărtăşire sau apro-piere cu firea supremă. Deci dacă a ajuns cineva aproape de Dumnezeu, desigur s a apropiat de lucrarea Lui. Cum ? Ca unul ce se mpărtăşeşte de ea n chip firesc ? Dar acest lucru e propriu tuturor făpturilor. Prin urmare nu prin puterile fireşti, ci prin cele primite pe urmă, cu voia liberă, ajunge cineva aproape sau departe de Dumnezeu. Iar voie liberă nu numai fiinţele raţionale. Aşadar numai acestea dintre toate celelalte ajung aproape sau departe

751. «Forma n forme, ca ob rşie a formelor» (εΓδο ἐν εΓδεσιν <ic εiδεἀρΧη). In El s nt date virtual toate formele, n ultima lor frumu-seţe spre care tind toate formele noastre. S nt date ca n principiul sau ca n ob rşia virtuală şi ca n ţinta finală a tuturor formelor. In El s nt prefigurate toate formele. De aceea n El e prefigurată toată frumuseţea. Toate formele, toate frumuseţile s nt desfăşurări ale formelor şi frumu-seţilor cuprinse virtual n El, av nd să se concentreze n El, după efor-tul lor, ajutat de El, ntr o supremă armonie. Frumuseţea care concen-trează n ea toate frumuseţile, «forma» care concentrează n ea toate formele, e frumuseţea şi forma cea mai bogată, mai ad ncă şi mai grăi-toare, mai cuprinzătoare dec t toate formele şi frumuseţile desfăşurate alăturat. In El e frumuseţea de maximă discreţie şi graţie, dincolo de orice exibiţionism şi teatralism care nu e lipsit de afectare. (Românescul «formosus» e dela «formă»).

752. Dacă nţelepciunea Lui e izvor n cei nţelepţi, orice abatere de la nţelepciunea armonioasă este ieşire din Dumnezeu ca centru, ca mijloc, o alunecare măcar cu o parte a fiinţei din El.

de Dumnezeu, apropiindu se sau depărt ndu se prin virtute sau răutate. Numai acestea deci s nt şi n stare de nefericire sau de fericire[753]. Dar noi să credem că vom do b ndi fericirea.

79. Compar nd o făptură cu alta, zicem că una e apropiată de Dumnezeu după fire, iar alta străină. Apropiate de Dumnezeu se numesc fiinţele inteligibile, care s nt cunoscute numai cu mintea. Iar străine cu totul s nt cele ce cad sub simţuri. Iar dintre acestea, mai departe ncă s nt cele cu totul ne nsufleţite şi nemişcate. Aşadar fiind asemănate ntre ele, făpturile se socotesc sau apropiate de Dumnezeu după fire, sau străine[754]. Dar ele, prin ele, după fire, s nt toate străine de Dumnezeu. Mai mult chiar, nici nu se poate spune c t e de departe de Dumnezeu firea inteligibilă şi c t s nt de departe lucrările simţurilor şi cele de sub simţuri, de cele inteligibile[755]. Deci fiind at t de departe prin fire de Dumnezeu,

753. Prin voia liberă ne apropiem sau ne depărtăm de Dumnezeu, ntruc t şi El este cu voie liberă sau Persoană. Apropierea ntre persoane se face printr o deschidere liberă bilaterală. Avem aci o altă dimensiune a existenţei. Şi de ea deprinde fericirea sau nefericirea persoanelor create, limitate prin ele, dar aspir nd spre infinitate.

754. Există diferite dimensiuni ale existenţei. Cea mai naltă este dimnesiunea firii dumnezeieşti. Cele ce primesc lumina ei, sporind n conştiinţă, ajung apropiate de ea.

755. Numai comparate ntre ele, unele firi se socotesc mai apropiate de Dumnezeu şi altele mai depărtate. Privite n ele nseşi, toate s nt străine de Dumnezeu. Mai mult chiar, nu se poate spune c t de departe s nt firile inteligibile de Dumnezeu şi c t s nt de departe lucrările simţurilor şi cele sensibile de cele inteligibile. E o distanţă infinită ntre existenţa celor inteligibile, dar create, şi Dumnezeu, şi poate tot una infinită ntre cele sensibile şi simţirea lor şi ntre cele inteligibile. Distanţa ntre ele răm ne pentru noi un mister impenetrabil. Nu se poate spune nimic despre ea. Ce putem spune de exemplu despre distanţa ntre noi şi animale ? Şi totuşi din alt punct de vedere cele inteligibile s nt aproape de cele sensibile prin conştiinţă, iar cele sensibile, fără să şi dea seama, s nt aproape de cele nţelegătoare, prin necesitatea ce o reprezintă pentru acelea, ca să se mbogăţească n cunoaştere. La fel Dumnezeu e aproape de toate cele create ca Creator şi Susţinător al

vai nouă, de nu ne vom face aproape de El prin fapte şi prin purtări bune, izvor te dintr o hotăr re bună[756].

80. Glasul comun şi ndumnezeit al dumnezeieştilor cuv ntători de Dumnezeu, purtătorul de Dumnezeu Da maschin zice n al doilea dintre capetele lui teologice : «Cel ce vrea să grăiască, sau să audă ceva despre Dumnezeu, trebuie să ştie limpede că nu toate s nt de negrăit, nici toate de grăit, fie ale teologiei, fie ale iconomiei ; nici toate cunoscute, nici toate necunoscute. Ştim că s nt mai presus de cuv nt şi cele care dorim să le grăim dintre cele dumnezeieşti, dat fiind că s nt ale unui Cuv nt care le ntrece pe toate. Căci nu s nt n afară de cuv nt prin vreo scădere a lor, ci n afară de cuv ntul nostru, pe care l aveam n lăuntrul nostru şi pe care l rostim la auzul altora. Căci nici cel rostit n ar putea să tălmăcească acelea, nici cel dinăuntru n ar putea să ajungă la ele, oric t se sileşte. Deci nu trebuie să ne ngăduim a vorbi despre Dumnezeu de la noi, ci să ne ntoarcem către cei ce grăiesc n Duh cele ale Duhului ; şi c nd ne cer cuv nt cei potrivnici»[757].

81. Se spune că pe uşile şcolii lui Platon era scris ca nimenea să nu intre dacă nu ştie geometria. Dar nu ştie deloc geometrie cel ce nu poate cugeta şi grăi despre cele nedespărţite ca despărţite. Căci a exista o margine fără ceea ce e mărginit e cu neputinţă. Iar geometria grăieşte aproape numai despre margini, care se de

lor şi cele create — şi n deosebi cele conştiente — de Dumnezeu, prin trebuinţa ce o au sau o simt de El.

756. Faptele bune produc dimensiunea cea mai apropiată a noastră de Dumnezeu; prin voinţa noastră ne pun n acord cu voia Lui.

757. «Ţin de cuv nt n sens de depăşire (χαθ' ὑπερέΧονσα λόγο\)> Negrăitul nu aparţine unei sfere unde lipseşte cuv ntul pentru că nu s nt mai prejos de cuv nt. Ci aparţine unei sfere căreia i se potriveşte un cuv nt mai presus de cuvintele noastre. Ele nu s nt neraţionale, ci de o raţionalitate care include pe a noastră şi o depăşeşte. Intr un fel putem combina şi noi, c nd vrem să exprimăm aceste realităţi, cuvintele n aşa fel, nc t să realizăm o exprimare mai presus de exprimare.

termină şi se nfăţişează fără cele mărginite de ele, uneori ca fiind de sine. Mintea desparte cele nedespărţite. Iar cel ce n a nvăţat ncă să despartă cu mintea trupul de cele din jurul lui, cum va vrea să audă despre o fire n sine, care nu numai că e nedespărţită de cele fireşti ale ei, afl ndu se n ele, dar nici nu poate să fie fără de ele ? Cum va vrea să audă despre ntreguri ca ntreguri, care se află n părţi, că numai prin minte şi cuv nt se deosebesc de acelea şi se cugetă nainte de cele multe, neput nd fi, pentru raţiunea cea adevărată, fără de cele multe ? Cum va vrea să audă despre cele inteligibile şi despre cele nţelegătoare ?[758]. Cum va vrea să audă pe cei ce zic că fiecare dintre noi are minte şi nţelegere şi că fiecare dintre cugetările noastre este minte ? Nu va r de şi nu va striga nvinovăţindu ne că zicem că fiecare om are două şi mai multe minţi ? Iar cel ce nu poate auzi sau grăi despre unele ca acestea că s nt nedespărţite şi deosebite, cum va putea grăi sau auzi aşa ceva despre Dumnezeu ? Căci la Dumnezeu s nt şi se zic multe uniri şi deosebiri, după cuv ntătorii de Dumnezeu. Dar unirile predomină şi stau naintea deosebirilor, nedesfiinţ ndu le pe acestea şi nefiind mpiedicate de acestea ntru nimic. Deci potrivnicii nu primesc şi nu pot cunoaşte deosebirea n nedespărţire la Dumnezeu. Auzindu ne pe noi grăind ntr un glas cu sfinţii despre o unire n deosebire, şi că ceva a lui Dumnezeu este de necuprins, iar altceva poate ncăpea, dar Dumnezeu este unul, acelaşi fiind necuprins după fiinţă, dar ncăput de către făpturi după lucrările Sale dumnezeieşti, adică după voia Lui dinainte de veci cu privire la noi, după pronia Lui dinainte de veci pentru noi, după nţelepciunea Lui dinainte de veci cu privire la noi şi, ca să zic ca dumnezeiescul Maxim, după puterea nţelepciunea şi bunătatea Lui nemărginită ; auzindu le de la noi acestea, cei potrivnici, ca pe unele ce s ntem

758. Cele ce nţeleg nu pot fi despărţite dec t cu mintea de cele pe care le nţeleg, sau le cugetă. Toate s nt distincte şi nedespărţite.

siliţi să le spunem, ei şi cei ca d nşii ne nvinovăţesc că vorbim de mulţi dumnezei şi de multe lucruri necreate şi că facem pe Dumnezeu compus. Ei nu ştiu că Dumnezeu Se mparte n chip ne mpărţit şi e unit n deosebire ; iar aceasta nu aduce n El nici nmulţire, nici compunere.

82. Marele Pavel, gura lui Hristos, vasul alegerii (Fapte IX, 15), purtătorul prealuminat al numelui dumnezeiesc, zice că «cele nevăzute ale lui Dumnezeu de la ntemeierea lumii din făpturi fiind nţelese se văd, veşnica Lui putere şi dumnezeire» (Rom. I, 20). Oare fiinţa lui Dumnezeu e cea care se vede, fiind nţeleasă din făpturi ? Nicidecum. Numai nebunia celor rătăciţi — şi nainte de ei sminteala lui Eunomie, căci şi acela zicea ca aceştia nainte de aceştia — scrie că din făpturi nu se nţelege nimic altceva dec t fiinţa lui Dumnezeu. Dar dumnezeiescul apostol e departe de a susţine unele ca acestea. Căci nvăţ nd mai nainte că ceea ce e cunoscut din Dumnezeu e arătat (Rom. I, 19) şi arăt nd că este şi altceva mai presus de ceea ce e cunoscut din Dumnezeu, pe Care L a descoperit tuturor celor ce au minte, a adaus pe urmă : «Căci cele nevăzute ale lui Dumnezeu de la ntemeierea lumii din făpturi fiind nţelse se văd». Iar ce este cunoscut din Dumnezeu poţi să afli de la purtătorii de Dumnezeu părinţi care nfăţişează lucrurile astfel : ceva al lui Dumnezeu este necunoscut ; aceasta este fiinţa Lui ; iar altceva este cunoscut ; acestea s nt, adică, toate cele din jurul fiinţei, sau bunătatea, nţelepciunea, puterea, dumnezeirea, sau mărirea. Pe acestea Pavel le numeşte şi nevăzute, fiind nţelese din făpturi. Iar dacă acestea, care se nţeleg din făpturi, s nt n jurul fiinţei lui Dumnezeu, cum ar fi şi ele făpturi ?[759]. Prin urmare lucrarea lui Dumnezeu nţeleasă din făpturi pe de o parte

759. Acest capitol e luat de Palama din lucrarea sa «Despre *unirea i deosebirea dumnezeiască»* (Ed. Hristou, voi. II, p. 74—75).

e necreată, iar pe de alta nu e fiinţă, fiindcă nu e nfăţişată numai la singular, ci şi la plural.

83. Făpturile s nt arătătoare ale nţelepciunii, ale măiestriei şi ale puterii, dar nu ale fiinţei, zice Vasile cel Mare, mpotrivindu se lui Eunomie, care spunea că din făpturi se arată fiinţa lui Dumnezeu[760]. Prin urmare lucrarea lui Dumnezeu, care poate fi nţeleasă din făpturi, este pe de o parte necreată, iar pe de alta nu este fiinţă. Iar cei ce zic că lucrarea dumnezeiască nu se deosebeşte ntru nimic de fiinţa dumnezeiască s nt vădit eunomieni.

84. Bine zice, deci, n «Antiretice» fratele aceluia[761], care cugetă cele frăţeşti, că nţeleg nd frumuseţea şi măreţia minunilor din creaţie şi dob ndind alte şi alte nţelesuri cu privire la Dumnezeu, tălmăcind pe fiecare din aceste nţelesuri care se nasc n noi, cu nume deosebit. Căci din măreţia şi frumuseţea făpturilor se contemplă prin asemănare Făcătorul şi de la ele numim Făcător pe ziditorul lor (căci e cu putinţă Celui care are puterea să dea nfăptuire voinţei) şi judecător drept şi nepărtinitor. Dar şi cuv ntul «Dumnezeu» am nvăţat să l ţinem de la lucrarea văzătoare a Lui. Deci nici prin acest cuv nt, nvăţ nd despre o anumită lucrare parţială a firii dumnezeieşti, nu cugetăm fiinţa dumnezeiască[762].

85. Dionisie Areopagitul, cel mai nalt dintre cuv ntătorii de Dumnezeu, după dumnezeieştii apostoli, după ce a lămurit deosebirea privitoare la ipostasurile lui Dumnezeu, zice : «Ieşirea binefăcătoare este o distingere dumnezeiască, unitatea dumnezeiască nmulţindu se pe Sine nsăşi n chip mai presus de unitate, prin bunătate»[763].

760. Sf ntul Vasile, *Contra lui Eunomie* 2; P. G., 29, 748 AB.

761. Sf ntul Grigorie de Nisa, *Contra lui Eunomie,* Antir. 3j ed. Jăger 2, 292.|

762. θεi e de la θεάομαι — privesc. Dumnezeu e deci şi El numele unei lucrări a lui Dumnezeu. Pentru fiinţa dumnezeiască nu avem nici un nume.

763. Dionisie Areopagitul, *Despre numirile dumnezeie ti* 2; P. G., 3, 641 D—644 D.

Iar după puţin : «Ieşirile binefăcătoare ale izvorului dumnezeiesc zicem că s nt distingere dumnezeiască. Căci dăruind tuturor celor ce s nt şi revărs nd mpărtăşirile tuturor bunătăţilor, se distinge răm n nd unită şi se nmulţeşte unitar fără să iasă din Unul»[764]. Iar după puţin : «Aceste distingeri comune şi unite ale ntregii dum nezeiri, sau ieşirile binefăcătoare, vom ncerca să le şi preamărim după putinţă». El arată limpede că este şi o altă deosebire la Dumnezeu, nu numai cea privitoare la ipostasuri. Pe această altă deosebire dec t cea ipostatică, o numeşte şi deosebirea dumnezeirii. Căci deosebirea privitoare la ipostasuri nu este deosebirea dumnezeirii. El zice că Dumnezeu se nmulţeşte şi prin ieşirile şi lucrările dumnezeieşti. Şi pe aceasta o numeşte acum ieşiri, iar altădată zice : «Dumnezeirea nu Se nmulţeşte, Doamne fereşte», şi «Dumnezeu ca Dumnezeu nu Se deosebeşte Căci Dumnezeu este Treime, dar nu triplat». El arată şi caracterul necreat al acestor ieşiri şi lucrări. Căci le numeşte dumnezeieşti, şi zice că s nt deosebiri ale ntregii dumnezeiri. De asemenea spune că nsuşi izvorul dumnezeiesc se nmulţeşte prin aceste ieşiri şi lucrări, neprimind ceva din afară. Ba făgăduieşte să şi preamărească aceste nsuşiri, adăugind : «după putinţă». Prin aceasta cel mai nalt dintre slăvitorii lui Dumnezeu ni le nfăţişează pe acestea ca mai presus de orice preamărire.

86. Acelaşi cuv ntător de Dumnezeu, spun nd mai sus că ieşirea binefăcătoare este o distingere dum nezeească, adaugă : «Căci cele din urmă mpărtăşiri s nt unite n distingerea dumnezeiească». Împărtăşiri a numit aici la un loc toate ieşirile şi lucrările lui Dumnezeu. Dar a adăugat că acestea nu se lasă ncadrate n lume, ca să nu socotească cineva că acestea s nt rezultatele lucrării, ca de pildă fiinţa fiecărei existenţe, sau viaţa sensibilă n cele vii, sau raţiunea şi mintea aflătoare n cele raţionale şi nţelegătoare. Căci cum ar fi acestea n Dumnezeu

764. *Ibidem.*

şi ne ncadrate n creaţie, odată ce s nt create ? Sau cum ar fi ieşirile şi mpărtăşirile ne ncadrate n lume ale lui Dumnezeu făpturi, odată ce mpărtăşirea ne ncadrată se află n chip firesc n Cel ce mpărtăşeşte, cum ne arată lumina ?[765].

87. Ceva mai departe, acest mare (Dionisie) preamăreşte ieşirile şi lucrările de felul acesta ale lui Dumnezeu cu alte nume potrivite lui Dumnezeu, şi le numeşte mpărtăşiri şi mpărtăşiri de Sine. Ba le arată n multe părţi ale scrierilor sale ca fiind mai presus de cele ce s nt (de făpturi) şi fiind modele (paradigme) prime ale celor ce s nt, ca exist nd de mai nainte n Dumnezeu, ntr o unitate mai presus de fiinţă. Deci cum ar fi acestea făpturi ? În cele următoare, adaugă să ne nveţe şi ce s nt aceste paradigme : «Paradigme zicem că s nt raţiunile de fiinţă făcătoare ale lucrurilor, care preexistă n Dumnezeu n chip unitar şi pe care teologia le numeşte pre definiri şi voiri dumnezeieşti şi bune, definitorii şi făcătoare ale lucrurilor. După ele a predefinit şi a adus la existenţă Cel mai presus de fiinţă toate lucruile»[766]. Cum vor fi deci create pre definiţiile şi voirile dumnezeieşti făcătoare ale lucrurilor ? Cum nu se vădesc ca cobor nd providenţa lui Dumnezeu la treapta de făptură, c nd se socotesc aceste ieşiri şi lucrări, create ? Căci voirile dumnezeieşti şi aceste mpărtăşiri şi daruri dumnezeieşti ale bunătăţii pricinuitoare a tuturor nu s nt dec t lucrarea de fiinţă făcătoare, de viaţă făcătoare, de nţelepciune făcătoare şi simplu, lucrarea făcătoare şi susţinătoare a celor create.

765. Capitolul acesta este luat de Palama din lucrarea sa *Despre unire i deosebire* 11 (La P. Hristou, ed. cit., voi. II, p. 77). E o lucrare scrisă contra lui Varlaam şi Achindin. Dionisie Areopagitul, Despre *numirile dumnezeie ti*; P. G., III, 641 D—644 A.

766. «Predefinirile» (προορισμοί) existenţelor n Dumnezeu e un termen al lui Dionisie Areopagitul. El nu nseamnă predestinarea modurilor n care se vor mişca existenţele, ci numai pre conturile, sau pre

88. Împărtăşirea existenţei de sine nu se mai mpărtăşeşte, la r ndul ei, de nimic, cum zice şi marele Dionisie. Iar celelalte mpărtăşiri, ntruc t s nt mpărtăşiri prin care se produc făpturile şi şi iau nceputurile făpturile, nu se mai mpărtăşesc nici ele c tuşi de puţin de nimic ; căci nici pronia nu se mpărtăşeşte de pronie, nici viaţa de viaţă. Dar ntruc t au existenţa, se zice că se mpărtăşesc de nsăşi existenţa, dat fiind că fără ea nu s nt nici nu se lasă mpărtăşite, precum nici preştiinţa fără ştiinţă. De aceea ca mpărtăşiri de sine nu s nt nicidecum create. Şi tot de aceia, după dumnezeiescul Maxim, niciodată n au nceput să existe ; şi s nt contemplate ca afl ndu se fiinţial n jurul lui Dumnezeu ; şi nu a fost c ndva c nd nu erau [767]. Dar potrivnicii, socotind fără evlavie viaţa de sine, bunătatea de sine şi cele asemenea, create, fiindcă se mpărtăşesc de numele comun al celor ce există, nu văd că, deşi se numesc existenţe, s nt mai presus de existenţe, cum zice marele Dionisie. Aceştia, pun nd mpărtăşirile de sine n r nd cu făpturile, lesne ar putea socoti şi pe Duhul Sf nt, creat, odată ce marele Vasile zice că şi El Se mpărtăşeşte de numirile vrednice de Dumnezeu.

hotărnicirile, prin care se disting unele de altele, sau formele virtuale ale lor existente n Dumnezeu. Chiar evoluţia lor e prefigurată n Dumnezeu, dar nu pre determinată. Căci fiinţele raţionale se pot mişca liber n cadrul raţiunilor sau pre definiţiilor lor. Căci modificările n bine sau n rău pe care şi le produc ele nseşi nu schimbă nseşi raţiunile lor, ci numai modurile lor, cum zice Maxim Mărturisitorul. Diavolul răm ne după raţiunea sa nger, numai după mod a devenit, n chip liber, demon. Aceste «pre definiri», ca şi «pre formele» din cap. 78, nu au sensul unor definiţii de a gata, existente de mai nainte n Dumnezeu, ci sensul unor definiţii sau contururi ale făpturilor date virtual n g ndirea şi puterea creatoare a lui Dumnezeu. Se poate spune că n fiecare lucrare prin care Dumnezeu lucrează n cineva sau n ceva potrivit lui, e o formă dinamică ce ajută pe acela să se definească. Citatul din Dionisie Areopagitul e din *«Despre numirile dumnezeie ti»,* 5, 8, P.G., 3, 824 C.

767. *Capete teologice* I, 48; P. G., XC, 1100D.

89. Iar dacă ar zice cineva că numai existenţa de sine este mpărtăşire, ntruc t numai ea nu primeşte prin mpărtăşire, ci se lasă mpărtăşită, căci celelalte primesc prin mpărtăşire de la ea, să ştie că nu cugetă nţelept despre celelalte mpărtăşiri. Fiindcă cele vieţuitoare, sau cele sfinte, sau cele bune, nu se zice că vieţuiesc, se sfinţesc şi se mbunătăţesc pentru simplul fapt că s nt şi că se mpărtăşesc de existenţa de sine, ci prin faptul că se mpărtăşesc de viaţa de sine, de sfinţenia de sine şi de bunătatea de sine. Iar bunătatea de sine sau celelalte asemenea nu prin mpărtăşire de altă viaţă de sine se face viaţă de sine. De aceea şi ea, ntruc t este viaţă de sine, este dintre cele ce se dau prin mpărtăşire, nu dintre cele ce primesc prin mpărtăşire. Iar ceea ce nu se primeşte prin mpărtăşire, ci se dă prin mpărtăşire şi face vii pe cele ce vieţuiesc, cum ar fi făptură ? Şi la fel stă lucrul şi cu celelalte mpărtăşiri.

90. Întărire cuv ntului nostru dă şi dumnezeiescul Maxim, care socoteşte aceste ieşiri ale lui Dumnezeu, pronia făcătoare a lucrurilor. El scrie n Scolii : «Proniile şi bunătăţile creatoare, adică cele de fiinţă, de viaţă şi de nţelepciune făcătoare, s nt comune unimii deosebite n trei ipostasuri»[768]. Zic nd deci că s nt multe şi deosebite, a arătat că nu s nt fiinţe ale lui Dumnezeu, căci aceasta este una cu totul ne mpărtăşită. Iar spun nd că s nt comune unimii deosebite n trei ipostasuri, ne a arătat că nu s nt nici Fiul, nici Sf ntul Duh. Căci nici unul dintre Aceştia nu e lucrarea comună a celor trei. În sf rşit, zic nd despre acestea că s nt pronii şi bunătăţi, dar şi creatoare, le a arătat ca fiind necreate. Căci dacă n ar fi aşa, ceea ce crează ar fi creat ; prin urmare ar exista prin altă lucrare creeatoare şi aceasta iarăşi ar fi creată de alta. Cine ar face aşa, s ar arunca spre ultima nebunie, fără să na

768. *colii la «Despre numirile dumnezeie ti",* II, 5; P. G., IV, 221 AB.

inteze spre infinit[769]. Aşadar ieşirile şi lucrările lui Dumnezeu s nt necreate, dar nici una dintre ele nu este fiinţă, nici ipostas.

91. Creatorul şi or nduitorul ntregii lumi, d ndu i acesteia o nfăţişare mult felurită prin cov rşirea neasemănată a bunătăţii Sale, pe unele le a voit numai să fie, pe altele să aibă şi viaţă pe l ngă existenţă ; şi dintre acestea a voit ca unele să se mpărtăşească de viaţa nţelegătoare. Pe unele le a voit să aibă viaţa mbinată din am ndouă acestea. Pe cele care au luat viaţă raţională şi nţelegătoare de la El, le a voit ca prin nclinarea de bună voie spre El să ajungă la unirea cu El şi astfel să vieţuiască dumnezeieşte şi mai presus de fire, nvrednicindu se de harul şi lucrarea ndumnezeitoare. Căci voia Lui e creatoare pentru cele ce s nt (făpturi), fie că s nt scoase din neexistenţă, fie că s nt şi mbunătăţite. Iar aceasta, n chip felurit. Pentru această deosebire a voii dumnezeieşti cu privire la lucruri, pronia şi bunătatea cea una, adică ntoarcerea lui Dumnezeu prin bunătate spre cele de jos, este socotită de nţelepţii cuv ntători de Dumnezeu ca fiind multe pronii şi bunătăţi care se mpart şi se fac felurite n chip ne mpărţit n cele mpărţite. Astfel una e numită puterea preştiutoare a lui Dumnezeu ; alta puterea creatoare şi susţinătoare. Dintre acestea iarăşi, după marele Dionisie, unele s nt puteri de fiinţă făcătoare, altele de viaţă şi altele de nţelepciune făcătoare. Dar fiecare dintre ele e comună Tatălui şi Fiului şi Sf ntului Duh. Şi prin fiecare, voirea cea bună şi dumnezeiească cu privire la noi a Tatălui, a Fiului şi a Sf ntului Duh e lucrare şi putere de fiinţă, de viaţă şi de nţelepciune făcătoare[770]. Acestora le a mai zis şi mpărtăşiri ne nca

7Θ9. Cap. acesta e luat din lucrarea amintită a lui Palama. (Ed. Hristou, tom. cit., p. 78—79).

770. Deci Tatăl, Fiul şi Sf ntul Duh s nt ca Persoane n fiecare lucrare.

drate şi nemicşorate, ridic ndu le peste toate cele create şi n acelaşi timp nvăţ nd că sălăşluiesc n chip firesc n Cel ce le dăruieşte.

92. Precum soarele, dăruind fără să se micşoreze[771] căldură şi lumină celor ce se mpărtăşesc de el, are aceste lucrări naturale şi fiinţiale n sine, aşa darurile dum nezeieşti, afl ndu se fără micşorare n Cel ce le răsp n-deşte, s nt lucrări fireşti şi fiinţiale ale Lui, prin urmare şi necreate. De lumina soarelui nu răm ne nsă nici urmă c nd soarele se află sub păm nt şi părăseşte pe cei de pe păm nt, şi nu e cu putinţă ca cineva să se bucure de raza lui fără să se unească cu ea şi prin ea să se unească cu soarele din care porneşte lumina. Iar căldura de la el şi toate c te vin din el şi ajută la naşterea şi creşterea celor sensibile şi la nmulţirea felurită a sucurilor şi a nsuşiri-lor, le vor lipsi acestora dacă nu au prin rază unirea cu soarele. În acelaşi fel, cum ne arată această icoană ştearsă din cele sensibile, numai cei ce se nt lnesc cu lumina mai presus de fire şi atotdumnezeiască se mpărtăşesc de ha-rul ndumnezeitor şi prin el se unesc cu Dumnezeu. Toate celelalte s nt rezultatele (efectele) lucrării creatoare. Aces-tea s nt aduse la existenţă din cele ce nu s nt, adică n dar, nsă nu s nt luminate de har, care este un alt nume al strălucirii lui Dumnezeu[772].

93. Strălucirea şi lucrarea aceasta ndumnezeitoare a lui Dumnezeu, prin care se ndumnezeiesc cele ce se mpărtăşesc de ea, este un oarecare har dumnezeiesc, dar nu firea lui Dumnezeu. Nu fiindcă aceasta lipseşte din

771. Deci Palama respinge cu anticipaţie acuzaţia ce i se aduce azi (Istina cit.) de neoplatonism, accentu nd că Dumnezeu nu se micşo-rează iradiind din Sine lucrarea harului, sau lumina dumnezeiască.

772. Cei ce se unesc cu harul ca lucrare ce iradiază din Dumnezeu se unesc cu El nsuşi ca Persoană. Dar unii s nt ca cei ce nu mai văd soarele şi nu mai primesc căldura de la el, răm n nd simplu creaţi şi conservaţi.

cei dăruiţi cu har, după b rfeala nebunească a celor potrivnici, căci firea lui Dumnezeu este pretutindenea. Ci ca una ce nu e mpărtăşibilă, neexistând nimic creat care să se poată mpărtăşi de ea precum s a arătat mai nainte. De altfel şi lucrarea dumnezeiască şi harul Duhului afl n du se pretutindenea de faţă şi fiind nedespărţite de Acela, celor ce din pricina necurăţiei s nt incapabili de a se mpărtăşi le s nt ne mpărtăşibile, ca şi c nd n ar fi de faţă. Căci zice careva că «precum ntipăririle chipurilor nu se fac n toate materiile, ci numai n cele care au anumită frăgezime şi transparenţă, aşa şi lucrarea Duhului nu se arată n toate sufletele, ci numai n cele care nu au n ele nimic viclean (şerpuitor) şi ntortochiat». Şi iarăşi : «Duhul Sf nt e de faţă tuturor. Dar celor ce s au curăţit de patimi li se arată puterea Sa, nsă celor ce şi au partea stăp nitoare tulburată de petele păcatului, nu le este ncă».

94. Lumina soarelui e nedespărţită de raza şi de căldura dăruite de ea. Dar lumina nu se mpărtăşeşte acelora care nu au ochi, deşi s nt atinşi de rază. Aceştia primesc numai căldura de la rază. Căci nu e cu putinţă celor lipsiţi de ochi să ajungă la cunoaşterea luminii. Tot aşa, ba cu mult mai v rtos nimeni dintre cei ce se bucură de strălucirea dumnezeiască nu se poate mpărtăşi de fiinţa Creeatorului. Căci nu este nici o făptură n stare să primească fiinţa Creeatorului.

95. Împreună mărturie că lucrarea ce se dă spre mpărtăşire nu e nici creată, nici fiinţă a lui Dumnezeu, ne este Ioan, Botezătorul lui Hristos, mpreună cu Ioan, cel mai iubit dintre ucenicii lui Hristos, ca şi Ioan cel cu limbă de aur. Unul istorisind şi scriind ; Înainte mergă torul şi Botezătorul lui Hristos zic nd că Duhul nu I s a dat de către Dumnezeu Tatăl, cu măsură (Ioan III, 34) ; iar Cuv ntătorul de Aur explicând şi scriind că Duhul nseamnă aici lucrarea : «Căci noi toţi luăm lucrarea Du

hului cu măsură ; Acela, nsă are toată lucrarea nemăsurată şi ntreagă. Iar dacă lucrarea Aceluia e nemăsurată, cu at t mai v rtos fiinţa». Deci numind lucrarea Duh, mai bine zis nsuşi Duhul lui Dumnezeu, cum a făcut Botezătorul şi mai spun nd că aceasta este nemăsurată, a arătat că este necreată. Iar spun nd că noi o primim cu măsură, a arătat deosebirea lucrării necreate de fiinţa necreată. Căci nimenea nu primeşte niciodată fiinţa dum nezeească. Dar nu poţi spune nici că toţi la un loc, căci aceasta ar nsemna că fiecare o primeşte n chip mpărţit pe măsura curăţiei sale. Căci merg nd mai departe părintele Gură de Aur, arată şi o altă deosebire ntre fiinţa necreată şi lucrarea necreată, zic nd : «Iar dacă lucrarea Duhului este nemăsurată, cu at t mai v rtos fiinţa»[773].

96. Dacă după aiurelile celor potrivnici şi după cei ce cugetă asemenea lor, lucrarea şi facerea, care ţine de lucrare, nu se deosebeşte ntru nimic de fiinţa dumnezeiască, ele nu se vor deosebi ntru nimic nici de a naşte şi a purcede, care s nt ale fiinţei, Iar dacă a face nu se deosebeşte de a naşte şi a purcede, nici făpturile nu se vor deosebi ntru nimic de Cel născut şi de Cel purces. Şi dacă e aşa, după ei, Fiul lui Dumnezeu şi Duhul Sf nt nu Se vor deosebi ntru nimic de făpturi. Şi toate făpturile vor fi născute şi purcese de Dumnezeu şi Tatăl, şi toată creatura va fi făcută dumnezeu ; iar Dumnezeu va fi pus n r nd cu făpturile. De aceea dumnezeiescul Ciril, arăt nd deosebirea ntre fiinţa şi lucrarea lui Dumnezeu, spune că «a naşte e propriu firii dumnezeieşti; iar a face, lucrării dumnezeieşti. Iar pe urmă adaugă, zic nd limpede : «Firea şi lucrarea nu s nt unul şi acelaşi lucru»[774].

97. Dacă fiinţa dumnezeească nu se deosebeşte ntru nimic de lucrarea dumnezeiască, nici a naşte şi a pur

773. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omil.* XXX, 2 ; P.G., LIX, 174.

774. Tezaure ; P. G., LXXV, 3120.

cede nu se vor deosebi ntru nimic de a face. Dumnezeu nsă şi Tatăl crează prin Fiul n Duhul Sf nt. Prin urmare El şi naşte şi purcede, după părerea potrivnicilor şi a celor ca ei, prin Fiul n Duhul Sf nt.

98. Dacă fiinţa dumnezeiască nu se deosebeşte ntru nimic de lucrarea dumnezeiască, nu se deosebeşte nici de voinţă. Şi atunci Cel Unul Născut din fiinţa Tatălui va fi creat, după el, de voinţa Lui.

99. Dacă fiinţa lui Dumnezeu nu se deosebeşte ntru nimic de lucrarea dumnezeiască, iar purtătorii de Dumnezeu mărturisesc că Dumnezeu are multe lucrări, precum are şi multe pronii şi bunătăţi creatoare, cum s a arătat mai sus, atunci Dumnezeu are şi multe fiinţe, ceea ce nimenea din neamul cu nume creştinesc n a spus o şi n a g ndit o vreodată.

100. Dacă lucrările lui Dumnezeu nu se deosebesc ntru nimic de fiinţa dumnezeiască, atunci nu se vor deosebi nici ntre ele. Prin urmare voinţa lui Dumnezeu nu se va deosebi ntru nimic de preştiinţa Lui. Dar atunci sau Dumnezeu nu preştie toate, odată ce nu vrea toate cele ce se fac, sau voieşte şi cele rele, ntruc t pe toate le preştie. Iar dacă nu le preştie pe toate, nici nu este Dumnezeu. Prin urmare se deosebeşte preştiinţa de voinţa dumnezeiască şi deci fiecare din acestea de fiinţa dumnezeiască.

101. Dacă lucrările dumnezeieşti nu se deosebesc ntre ele, atunci nici lucrarea creatoare nu se deosebeşte de cea preştiutoare. Deci, fiindcă Dumnezeu a nceput odată să creeze, a nceput şi să preştie. Şi cum mai este Dumnezeu Cel ce nu preştie toate mai nainte de veci ?

102. Dacă lucrarea creatoare a lui Dumnezeu nu se deosebeşte ntru nimic de preştiinţa dumnezeiască, atunci creaturile s nt deodată cu preştiinţa lui Dumnezeu. Ele s nt creaturi fără de nceput, ntruc t le creează fără de nceput, odată ce şi preştie fără de nceput şi cele pre

ştiute s nt preştiute fără de nceput. Dar atunci cum mai este El Dumnezeu, dacă făpturile Lui nu s nt venite la existenţă n urma Lui ?

103. Dacă lucrarea creatoare nu se deosebeşte ntru nimic de preştiinţa lui Dumnezeu, această lucrare nu e supusă voinţei ; nici nu crează Dumnezeu prin aceea că vrea, ci prin aceea că există. Dar cum mai e Dumnezeu, cel ce creează fără să vrea ?

104. Dumnezeu este El nsuşi n Sine nsuşi, ntruc t cele trei ipostasuri dumnezeieşti se află unul ntr altul, consubstanţial şi veşnic, cuprinz ndu se neamestecat unul pe altul. Dar Dumnezeu este şi n lumea ntreagă şi lumea ntreagă n Dumnezeu, El ca Cel ce o susţine, iar ea ca cea susţinută de El. Aşadar toate se mpărtăşesc de lucrarea susţinătoare, dar nu de fiinţa lui Dumnezeu. De aceea cuv ntătorii de Dumnezeu spun că este o lucrare a lui Dumnezeu faptul că este pretutindenea de faţă.

105. Cei ce au plăcut lui Dumnezeu şi au ajuns la ţinta pentru care au fost făcuţi, adică la ndumnezeire (căci pentru aceasta zic părinţii că ne a făcut Dumnezeu, ca să ne facă părtaşi de dumnezeirea Sa, 2 Petru I, 4), s nt n Dumnezeu, ca cei ce s nt ndumnezeiţi de El, şi Dumnezeu n ei, ca Cel ce i ndumnezeieşte pe ei. Drept aceea şi aceştia se mpărtăşesc de lucrarea dumnezeiască, măcar că n alt chip, dar nu de fiinţa lui Dumnezeu. De aceea şi cuv ntătorii de Dumnezeu spun că indumnezeirea este un nume al lucrării dumnezeieşti.

106. Firea cea mai presus de fiinţă şi de viaţă, mai presus de Dumnezeu (ca lucrare) şi mai presus de bine, dacă e mai presus de bine şi de Dumnezeu[775], şi aşa mai departe, e de negrăit şi de neg ndit, şi peste tot de necontemplat, pentru faptul că se află deasupra tuturor şi e

775. Mai presus de Dumnezeu n sens de depăşire. Căci ea este Dumnezeu, dar mai presus de ceea ce g ndim şi experiem noi ca Dumnezeu. Tot aşa e mai presus de ceea ce g ndim şi experiem noi ca bine.

supranecunoscută[776] şi aşezată mai presus de minţile cele mai presus de ceruri printr o putere de necuprins, fiind pururea cu totul necuprinsă şi de negrăit[777]. Căci nu este vreun nume numit n veacul acesta şi n cel viitor care să fie al ei ; nu e cuv nt aflător n suflet sau rostit de grai potrivit ei ; nu este vreo atingere, vreo mpărtăşire sensibilă sau nţelegătoare de ea, nici nchipuire care să se ridice la ea. De aceia cuv ntătorii de Dumnezeu socotesc mai apropiată de ea neştiinţa cea mai totală, prin negaţii, care neagă, prin depăşire, toate c te s nt sau se grăesc[778]. Prin urmare nu e ngăduit celui ce cunoaşte adevărul cel mai presus de orice adevăr să o numească pe aceea nici fiinţă, nici fire, n nţeles propriu zis. Pe de altă parte nsă, fiindcă ea este cauza tuturor şi n jurul ei s nt toate şi pentru ea s nt toate şi ea este naintea tuturor şi le a cuprins simplu şi nemărginit n sine pe toate, de mai nainte, ea trebuie numită din toate, dar nu n nţeles propriu, ci impropriu. Deci poate fi numită şi fiinţă şi fire. Dar n nţeles propriu se numeşte aşa ieşirea şi lucrarea de fiinţă făcătoare a lui Dumnezeu. Acesta e, după marele Dionisie, nţelesul teologic al numirii de fiinţă, dat Celui cu adevărat existent.

107. Cineva ar putea afla numele de fire dat şi nsuşirilor fireşti, fie că e vorba de existenţele create, fie că e vorba de Dumnezeu. Astfel cel atotteolog dintre cei doi Grigorie, zice undeva n poeziile sale : «Această fire a Stăp nului meu aduce fericire. Căci a da nu este numai dec t una cu firea, ci e o nsuşire firească a Binefăcătorului». Ar putea zice cineva şi de foc, că are firea de a

776. E mai presus de cunoaşterea noastră prin negaţie, adică de ceea ce credem că g ndim renunţ nd la cunoaştere.

777. Din lucrarea citată a lui Palama (Hristou, p. 93). Dionisie Areopagitul, Despre *numirile dumnezeie ti* II, 7 ; P. G., III, 645 B.

778. Toate c te s nt sau se grăiesc trebuie negate prin depăşire c nd g ndim la Dumnezeu. Trebuie negate, adică, socotind pe Dumnezeu nu mai prejos de ele, ci mai presus de ele.

tinde n sus şi de a pătrunde n privitor. Dar — mi se pare — aceasta nu e firea lui, cum nu e nici străbaterea. Firea lui e izvorul mişcării. Prin urmare se numesc şi cele fireşti, fire. Aşa zice şi marele Dionisie n alt loc, scriind că firea binelui este să aducă la existenţă şi să m ntuiască, nţeleg nd că aceasta este o nsuşire firească a lui. Prin urmare c nd auzi pe părinţi numind fiinţa lui Dumnezeu ne mpărtăşibilă, nţelege pe cea care nu iese din sine şi nu se descopere. Dar c nd auzi iarăşi că i zic mpărtăşibilă, nţelege că e vorba de ieşirea şi de arătarea şi de lucrarea ce ţin firesc de Dumnezeu. Şi aşa cin stindu le pe am ndouă, vei mărturisi la fel cu părinţii.

108. Chiar şi cea mai mică parte a fiinţei are toate puterile ei, aşa cum şi sc nteia e strălucitoare şi luminoasă şi deosebeşte şi arde pe cei ce se apropie, se mişcă de la sine prin fire, se nalţă n sus şi are, simplu grăind, toate c te le are focul a cărui părticică este. De asemenea picătura are toate c te le are apa a cărei picătură este. La fel făr ma de metal le are pe toate c te le are metalul din care este luată. Prin urmare, dacă ne am mpărtăşi de fiinţa nedescoperită a lui Dumnezeu, fie că ne am mpărtăşit de toată, fie numai de părticica ei, am fi atotputernici ; şi fiecare dintre existenţe ar fi atotputernică. Dar aceasta nu o avem nici toţi la un loc, nici toată creaţia. Aceasta arăt nd o Pavel cu prisosinţă, mărturiseşte că nici cei ce au parte de darurile ndumnezeitoare ale Duhului nu primesc fiecare toate darurile Duhului. «Ci unuia i se dă, zice, cuv nt de nţelepciune, altuia cuv nt de cunoştinţă, altuia iarăşi altceva ntru acelaşi Duh» (1 Cor. XII, 8). Iar părintele cu Gură de Aur, resping nd de mai nainte rătăcirea potrivnicilor de acum, zice : «Nu are cineva toate, ca să nu socoteşti că harul este fire». Dar să nu socotească cineva, dacă are minte, creat, harul, pe care l deosebeşte aici de firea dumnezeiască. Dar iarăşi să nu se teamă cineva că ne nţeleg nd prin har firea lui Dum

nezeu, l socoteşte creatură. Harul Duhului nu se desparte de firea dumnezeiască, ci mai degrabă i atrage pe cei nvredniciţi la unirea cu Duhul dumnezeiesc[779].

109. Fiinţa are at tea ipostasuri de c te este mpărtăşită. Căci c te sfeşnice aprinde cineva de la unul, at tea ipostasuri ale focului ar alcătui. Deci dacă, după potrivnicii noştri, fiinţa lui Dumnezeu se lasă mpărtăşită, şi ncă de toţi, urmează că ea nu mai este n trei ipostasuri, ci n nenumărate ipostasuri. Dar cine din cei hrăniţi cu dogmele dumnezeieşti nu ştie că aceasta este aiureala masalienilor ? Căci după aceştia cei ce au ajuns la culmea virtuţii se mpărtăşesc de fiinţa lui Dumnezeu. Potrivnicii noştri, r vnind să ntreacă hulirea acelora, susţin că nu numai aceia dintre oameni care strălucesc prin virtute, ci toţi se mpărtăşesc de fiinţa dumnezeiască. Aceasta o susţin pe motiv că firea dumnezeiască e de faţă pretutindeni. Dar Grigorie cel mare n teologie, răstur n nd părerile nebuneşti ale acestora şi ale acelora, zice : «Hristos se numeşte aşa din pricina dumnezeirii Sale. Căci ea este ungerea omenităţii, care nu o sfinţeşte pe aceasta numai prin lucrare ca n alţi unşi, ci prin prezenţa ntreagă a Celui ce unge». Iar părinţii nţelepţi de Dumnezeu, nt lniţi ntr un cuget, au declarat că dumnezeirea Sa sălăşluieşte n cei curăţiţi cum se cuvine, dar nu după firea ei. Prin urmare nu după fiinţă, nici după vreun ipostas se face cineva părtaş al lui Dumnezeu. Căci nici una dintre acestea nu se dă spre mpărtăşire n niciun fel, nici nu se mparte nici una din ele c tuşi de puţin nimănui. De aceea, prin acestea, Dumnezeu nu ncape deloc n nimeni şi n nimic, deşi este prin ele pretutindeni de faţă. Dar lucrarea şi puterea comună a firii celei n trei ipostasuri se mparte n chip felurit şi potrivit cu cei ce se mpărtăşesc de ea. De aceea se face ncăpută de cei cu har dăruiţi. Căci Duhul Sf nt, ca să vorbim cu marele

779. Departe de a i despărţi de Duhul dumnezeiesc ca Persoană, harul i uneşte cu El, căci n har e Duhul nsuşi, ca n manifestarea Lui.

Vasile, nu Se mpărtăşeşte celor vrednici ntr o singură măsură, ci Şi mparte lucrarea pe măsura credinţei. Căci fiind simplu n fiinţă, e felurit n puteri [780].

110. A se mpărtăşi cineva de ceva nseamnă a avea parte din ceea ce se mpărtăşeşte. Iar dacă nu se mpărtăşeşte de o parte, ci de ntreg, se spune propriu zis că l *are* pe acela ; iar nu că se mpărtăşeşte de el. Aşadar, ceea ce se dă spre mpărtăşire *se mparte* dacă cel ce primeşte prin mpărtăşire se mpărtăşeşte numai dec t de o parte. Dar fiinţa lui Dumnezeu este cu totul de ne mpărţit, deci şi cu totul de ne mpărtăşit. Că mpărtăşirea e proprie lucrării dumnezeieşti o spune n multe locuri ale scrierilor sale părintele Gură de Aur. Prin urmare aceasta este cea care se dă spre mpărtăşire celor ce s au nvrednicit de harul ndumnezeitor. Ascultă n acest sens iarăşi pe cel cu Gură de Aur, care nvaţă c t se poate de limpede am ndouă lucrurile : că pe de o parte lucrarea este aceea care se mparte ne mpărţit, dar nu fiinţa, pe de alta că ea se dă spre mpărtăşire, dar nu fiinţa ne mpărtăşibilă din care izvorăşte lucrarea dumnezeiască. Căci adăugind cuv ntul evanghelic că *«din plinirea Lui noi to i am luat»* (Ioan I, 16), zice : «dacă n cazul focului, unde cel ce se mparte e fiinţă şi corp, l şi mpărţim şi nici nu l mpăr ţim, cu c t mai v rtos n cazul lucrării şi ncă al unei lucrări ce vine dintr o fiinţă netrupească [781].

111. A te mpărtăşi de ceva după fiinţă, nseamnă neapărat a avea n comun fiinţa celui ce se dă spre mpărtăşire, şi ntr o anumită privinţă aceeaşi. Dar cine a auzit vreodată că fiinţa lui Dumnezeu şi a noastră este ntr o anumită privinţă una ? Aceasta mai ales că Vasile cel Mare zice : «Lucrările lui Dumnezeu coboară la noi, dar fiinţa Lui răm ne neapropiată» [782]. Aşadar de fiinţa

780. Despre *Sf ntul Duh,* IX, 22 ; XXXII, 168 C.

781. *Omilia 14 la Ioan* I; P.G., LIX, 91—92.

782. Ep. 234, 1 ; P. G., XXXII, 969 AB.

dumnezeiască nu e cu putinţă să se mpărtăşească nici măcar cei ndumnezeiţi prin harul dumnezeiesc. Dar de lucrarea lui Dumnezeu este cu putinţă să se mpărtăşească. Iar Grigorie Cuv ntătorul de Dumnezeu zice : «La aceasta mă duce aici lumina ne nserată a adevărului, să văd şi să pătimesc strălucirea lui Dumnezeu. Iar strălucirea Dumnezeului nostru este peste noi», după Proorocul psalmist (Ps. LXXXIX, 17) [783]. «Şi una este lucrarea lui Dumnezeu şi a sfinţilor», scrie limpede Maxim, cel ce se numără ntre ei [784]. Ba mai spune că ei s nt chipuri vii ale lui Hristos şi s nt mai degrabă una cu El prin har, dec t numai asemănări ale Lui.

112. Dumnezeu este El nsuşi n Sine nsuşi, Cele trei Ipostasuri dumnezeieşti av ndu Se şi nconjur ndu Se ntre Ele n chip firesc, ntreg, veşnic, fără ieşire n afară, dar şi neamestecat şi bine or nduit, aşa nc t Ele şi au o singură lucrare, ceea ce nu ar putea afla cineva la nici una dintre făpturi. Căci la cele de o specie, lucrarea este de acelaşi fel, dar fiecare ipostas lucr nd de sine, are şi lucrarea proprie a sa. Dar la Cele trei ipostasuri dumnezeieşti şi prea nchinate nu este aşa. Cu adevărat acolo este una şi aceeaşi lucrare. Căci una este mişcarea voinţei dumnezeieşti, pornind din cauza ncepătoare care este Tatăl, naint nd prin Fiul şi arăt ndu se n Duhul Sf nt. Aceasta se vădeşte din rezultatele ei. Căci de aici se face cunoscută toată lucrarea firească a lui Dumnezeu. Căci nu vedem ca fiecare ipostas, adică Tatăl, Fiul şi Duhul Sf nt să aibă fiecare un rezultat propriu al lucrării sale, cum şi face fiecare r ndunică cuibul ei, de acelaşi fel, sau cum se scrie fiecare pagină de alt scriitor, deşi cu aceleaşi litere. Şi toată creaţia este un singur lucru al Celor Trei [785] ; şi dela această creaţie am fost nvăţaţi de

783. Sf ntul Grigorie Teologul, Cuv. 38, II j P. G., XXXVI, 324 A.

784. *Opuse, theol. et polem.;* P. G., XIC, 33 C.

785. Lucrarea izvorăşte din fiinţă, dar fiinţa este ipostasiată n Cele trei Persoane. Deci Acestea lucrează prin lucrarea aceleiaşi fiinţe, adică

sfinţii părinţi să nţelegem că lucrarea Celor trei Persoane prea nchinate este una şi aceeaşi, dar nu despărţită ntre Cele trei Persoane şi de acelaşi fel.

113. Tatăl, Fiul şi Sf ntul Duh s nt unul ntr altul n chip bine or nduit şi neamestecat şi de aici ştim că mişcarea şi lucrarea Lor este una. De aceea viaţa sau puterea pe care o are Tatăl ntru Sine nu este alta dec t a Fiului, Care are aceeaşi viaţă şi putere ca şi Acela. La fel şi Fiul şi Sf ntul Duh. Iar cei ce socotesc că lucrarea dumnezeiască nu se deosebeşte deloc de fiinţa dumnezeiască, fiindcă nu este altul, ci Unul şi Acelaşi Dumnezeu viaţa noastră, şi Acelaşi este viaţa dinainte de veci, nu pentru altul, ci n Sine nsuşi, s nt rătăciţi n credinţă şi ne nvăţaţi. Ne nvăţaţi, fiindcă n au aflat că Treimea supremă nu este altceva dec t Însuşi Dumnezeu, dar aceasta nu e o piedică să se deosebească unitatea de Treime. Rătăciţi n credinţă, fiindcă desfiinţează una prin alta at t fiinţa c t şi lucrarea. Căci ceea ce e pentru altul nu e fiinţă ; şi ceea ce e pentru sine nsăşi nu este pentru altul. Dacă deci acestea nu se deosebesc ntru nimic ntre ele, se desfiinţează una prin alta. Mai bine zis i şterg din cartea cinstitorilor de Dumnezeu pe cei ce zic că acestea nu se deosebesc ntru nimic.

114. Dar noi mărturisim că Fiul lui Dumnezeu este şi viaţa noastră, după cauză şi lucrare, nsă zicem că este şi viaţa prin sine şi n sine, neţinută n nicio legătură şi desfăcută de toate. Şi zicem că le are pe am ndouă acestea n chip necreat. La fel zicem şi de Tatăl şi de Duhul Sf nt. Deci zicem că şi viaţa noastră, prin care s ntem

prin lucrarea lor comună. In fiecare lucrare ce vine la noi, vin Cele trei Persoane. Ele ne nalţă, ne mbunătăţesc, ne bucură prin bucuria Lor comună. De aceea lucrarea Lor este totdeauna o lucrare a iubirii, av nd n ea această comuniune a iubirii. De aceea cei cu o sensibilitate duhovnicească simt n aceste lucrări pe Cele trei Persoane at t distincte c t şi unite. Altfel este cu lucrările indivizilor ndreptate spre alţii. Chiar c nd lucrează n comun, ei nu formează un ntreg pluripersonal, ci se adaugă lucrările lor.

făcuţi vii, ca printr o cauză a celor ce vieţuiesc, nu este nimic altceva, dec t Tatăl, Fiul şi Sf ntul Duh. Căci Dumnezeul nostru Cel n trei ipostasuri se numeşte viaţa noastră după cauză. Iar c nd viaţa dumnezeiască este g ndită nu din punctul de vedere al cauzei, nici ca pentru altul, ci n afară de vreo legătură silită şi prin ea nsăşi, aceasta nu este altceva dec t Tatăl, Fiul şi Sf ntul Duh[786]. Deci acestea nu s nt o piedică pentru cei ce cred, ca să nţeleagă că Dumnezeu este necreat nu numai după fiinţă şi după ipostasuri, ci şi după lucrarea dumnezeiască a Celor Trei. Căci noi mărturisim un singur Dumnezeu n trei ipostasuri, av nd o singură fiinţă şi putere şi lucrare şi toate celelalte c te se contemplă n jurul fiinţei. Iar Acestora Li se zice, după Scriptură, şi totalitatea şi plinătatea dumnezeirii (Colos. II, 9), fiind contemplate şi cugetate la fel n fiecare din Cele trei sfinte ipostasuri.

115. Cei ce nesocotesc această lucrare şi aci zic că e creată, aci zic că nu se deosebeşte ntru nimic de fiinţa dumnezeiască, născocind apoi altă rătăcire, dogmatizează ca singura lucrare necreată pe Fiul Unul Născut al Tatălui. Şi vr nd să şi ntemeieze această părere, aduc mărturie cuvintele preacinstitului Ciril : «Viaţa pe care Tatăl o are n Sine nu este alta dec t Fiul, şi viaţa din

786. Adversarii lui Palama nu deosebeau lucrarea dumnezeiască de fiinţa dumnezeiască, pe motiv că Însuşi Dumnezeu e viaţa noastră. Deci nu e la EI o viaţă pentru noi şi una pentru Sine. Palama le răspunde că faptul că Dumnezeu e viaţa pentru Sine nu e o piedică de a fi viaţă şi pentru noi şi deci de a exista la El o deosebire ntre fiinţa şi lucrarea Lui, aşa cum unitatea lui Dumnezeu nu e o piedică de a fi n El şi o deosebire ntre unitate şi Treime. A confunda viaţa lui Dumnezeu pentru noi şi viaţa Lui pentru Sine, nseamnă a ne face indispensabili pentru El. Ar nsemna că El nu e din veci, ntruc t nici noi nu s ntem din veci, sau s ntem şi noi din veci, pentru că El este din veci. Concluzia e deci panteismul. Există deci o deosebire ntre Dumnezeu ca viaţă pentru Sine şl ntre El ca viaţă pentru noi. Căci viaţă pentru noi este prin calitatea Sa de cauză. Dar, pentru Sine, Dumnezeu nu e cauză, cum e cauză pentru noi. Insă acelaşi Dumnezeu este viaţa pentru Sine şi viaţa pentru noi.

Fiul nu este alta dec t Tatăl. Şi aşa se adevereşte cel ce zice : «Eu s nt n Tatăl şi Tatăl ntru Mine» (Ioan XIV, 11). Noi nsă vom arăta pe scurt, după putere, nţelesul cuvintelor acestora ale sf ntului şi vom vădi rătăcirea celor ce ni se mpotrivesc dintr un ntuneric n care nu se poate deosebi nimic. Dumnezeiescul Ciril se mpotriveşte celor ce zic n chip greşit de Fiul că nu e numai nease menea cu Tatăl, ci şi după Tatăl, pentru că are viaţa nu după fire, ci o dob ndeşte prin participare şi adaos, ca unul ce a primit o pe aceasta dela Tatăl, potrivit cu cuv ntul scris : «Precum are Tatăl viaţă ntru Sine, aşa a dat şi Fiului să aibă viaţă ntru Sine» (Ioan V, 16). Ciril se mpotriveşte celor ce nţeleg n chip rătăcit acest loc al Evangheliei. Fiindcă Dumnezeu e numit viaţă şi după lucrare, ca unul ce dă viaţă celor vieţuitoare, (căci El este viaţa celor ce vieţuiesc după fire, ca Ziditor al firii, dar şi al celor ce vieţuiesc dumnezeieşte, ca dătător al harului), dar se numeşte viaţă şi privită n sine nu pentru altul, ci n mod desfăcut şi dezlegat cu totul, dumnezeiescul Ciril vrea să arate că Fiul nu Se deosebeşte de Tatăl prin nici una din acestea două şi că dacă Fiul primeşte ceva de la Tatăl, aceasta nu nsemnează că e după Tatăl, nici că El e al doilea n timp după fiinţă. De aceea, pe l ngă alte multe, zice şi aceasta : «Nu prin faptul că primeşte ceva are existenţa, ci exist nd primeşte ceva». Iar ncheind adaugă : «Aşadar faptul că primeşte ceva de la Tatăl nu sileşte pe Fiul să fie al doilea n timp după fiinţă». Ciril nu nţelege aici, prin viaţa pe care o are Tatăl şi pe care Fiul o primeşte de la Tatăl, fiinţa.

116. Dumnezeiescul Ciril arată apoi că deşi Fiul lui Dumnezeu se numeşte n legătură cu cele ce vieţuiesc viaţa după lucrare ca Cel ce le face pe acestea vii, nu mindu se viaţa lor, nu este neasemenea cu Tatăl nici prin aceasta, ci are după fire faptul de a fi viaţa lor şi a le face vii pe acestea ca şi Tatăl. De aceea scrie mai departe :

«Dacă Fiul nu este viaţă după fire, cum va spune adevărul Cel ce zice : «Cel ce crede n Mine are viaţă veşnică ?» (Ioan VI, 46, 47) ; şi iarăşi : Oile Mele ascultă glasul Meu şi Eu voi da lor viaţă veşnică» (Ioan X, 27—28). Iar după puţin : «El făgăduieşte să dea, celor ce cred, viaţă, ca una care se află n El prin fire şi sălăşluieşte n El fiinţial». Cum mai poate deci g ndi cineva că Fiul a primit o de la Tatăl, deoarece nu o are ? Să se ruşineze deci cei rătăciţi să spună, c nd aud că viaţa o are Dumnezeu prin fire, că aceasta este fiinţa Lui. Căci nu fiinţa Lui ne o dăruieşte nouă celor credincioşi, Tatăl sau Fiul sau Duhul Sf nt. Departe de noi să cugetăm o asemenea rătăcire !

117. În cele următoare marele Ciril mpotrivindu se nu mai puţin celor ce cugetă cele contrarii, zice : «Venind Fiul din Tatăl, şi atrage toate ale Aceluia după fire. Iar una dintre nsuşirile fiinţiale ale Tatălui este şi viaţa». Dar numind una din nsuşirile fiinţiale ale Tatălui, a arătat limpede că nsuşirile Aceluia s nt multe. Dacă deci viaţa aceasta este fiinţa lui Dumnezeu, după cei ce cugetă astfel Dumnezeu are multe fiinţe. Dar pe l ngă rătăcire mai suferă şi de cea mai mare neştiinţă, spun nd că existenţa şi nsuşirea s nt acelaşi lucru. Iar o nebunie şi mai mare este să spună că existenţa şi nsuşirile, s nt una şi cele multe nu se deosebesc ntru nimic. Căci e cu totul cu neputinţă şi lipsit de raţiune ca ceva să fie unul şi totodată mai multe.

118. Aşadar dumnezeiescul Ciril, chiar numai spun nd că şi viaţa este una din nsuşirile Tatălui, a arătat aci că prin viaţă nu nţelege fiinţa lui Dumnezeu. Dar să nfăţişăm cuv nt de cuv nt spusele lui, prin care spune că s nt multe nsuşirile lui Dumnezeu. Căci continu nd despre aceeaşi temă, spune că «multe nsuşiri se dau Tatălui, dar Fiul nu este lipsit de ele». Cum ar fi deci aceste multe nsuşiri ale lui Dumnezeu, fiinţă dumnezeiască ?

Iar voind să şi arate unele dintre aceste nsuşiri ale Tatălui, a adus pe Pavel care zice : «Dumnezeu este nestricăcios, nevăzut şi singur nţelept» (1 Tim. I, 17). De aci se vede şi mai mult că nici una dintre nsuşirile lui Dumnezeu nu este fiinţa Lui. Căci cum ar fi nestricăciunea, invizibilitatea şi, simplu, toate nsuşirile negative la un loc, sau fiecare n parte, fiinţă ? Nu este nici una fiinţă căci nu este aceasta sau acestea. Dar teologii, pun nd n r nd cu acestea şi nsuşirile afirmative ale lui Dumnezeu, arată că nici una din ele nu nfăţişează fiinţa lui Dumnezeu, deşi c nd e nevoie ne folosim pentru ea de toate aceste nume, odată ce acea suprafiinţă este cu totul fără nume.

119. Fiind vorba de nsuşiri, ne ntrebăm n chip necesar : căreia i aparţin ? Dacă nici uneia, nici nu s nt nsuşiri. Iar dacă aparţine vreuneia, dar aceasta este fiinţa, nu se deosebeşte, după ei, fiinţa de niciuna dintre nsuşiri, ci este a fiecăreia şi a tuturor nsuşirilor. Dar nsuşirile fiind multe, fiinţa cea una va fi multe fiinţe. Şi Acel unul după fiinţă va fi multe după fiinţă şi deci are multe fiinţe. Iar dacă este unul şi are multe fiinţe, este numaidec t compus. Deci dumnezeiescul Ciril, ridic nd pe ascultători peste aceste păreri at t de rătăcite, zice n «Tezaurele» sale : «Dacă tot ce are numai Dumnezeu este şi fiinţa Lui, se va compune din multe fiinţe. Căci s nt multe cele ce aparţin numai Lui după fire şi nici uneia dintre făpturi. Dumnezeieştile Scripturi spun despre El că este Împărat, Domn, nestricăcios şi nevăzut şi pe l ngă acestea ncă nenumărate altele. Dacă fiecare din nsuşirile Lui ar avea rang de fiinţă, cum nu va fi compus Cel simplu ? Dar a cugeta aceasta este tot ce poate fi mai fără judecată».

120. Ciril, cel nţelept n cele dumnezeieşti, arată pe larg că deşi Fiul este după lucrare viaţă şi se zice că are viaţă ca unul ce ne face vii şi este viaţa celor vii, nu este

neasemenea cu Tatăl nici n această privinţă, căci şi Acesta dă viaţă. Dar el voind, pe l ngă aceasta, să mai arate că deşi Fiul este şi se spune că are viaţă nu pentru altul, ci n chip cu totul desfăcut şi dezlegat, nici n această privinţă nu este neasemenea cu Tatăl. Căci c nd nu numim pe Dumnezeu viaţă, ca pe Cel ce ne face vii, ci cu totul dezlegat şi desfăcut, atunci numim fiinţa Lui, plec nd de la lucrarea care I aparţine Lui după fire. La fel face cu nţelepciunea, cu bunătatea şi cu toate celelalte. Deci voind să arate aceasta, Ciril zice : «Căci atunci c nd spunem că Tatăl are viaţă ntru Sine (Ioan XIV, 11) numim viaţă pe Fiul, Care e altul dec t Tatăl numai după ipostas, dar nu şi după viaţă. De aceea nici nu se cugetă vreo compunere sau vreo dublare n legătură cu El. Şi c nd zicem iarăşi că Fiul are viaţă ntru Sine, nţeleg nd viaţa cea dezlegată, numim pe Tatăl. Căci fiind viaţă nu pentru altul, ci n chip dezlegat, n Sine, Tatăl şi Fiul s nt Unul ntr Altul. Pentru că Însuşi Fiul a zis : «Eu s nt ntru Tatăl şi Tatăl ntruMine>> (Ioan XIV, 10). Prin acestea dumnezeiescul Ciril a arătat că viaţa din Tatăl, adică Fiul, este şi nu este altceva dec t Tatăl. Dar cei ce zic că viaţa din Fiul nu este nimic altceva dec t Însuşi Tatăl, şi aceeaşi ntru toate cu El, nedeosebindu se ntru nimic de El, şi aduc n sprijin aceste cuvinte ale lui Ciril, se alipesc nu de dogmele cuviosului Ciril, ci de cele ale lui Sabelie, c nd susţin că această viaţă este Cel Unul Născut din Tatăl.

121. Dar a aduce pe dumnezeiescul Ciril mpotriva lui nsuşi, c nd el scrie contra celor potrivnici, cum nu le va prilejui cea mai mare os ndă ? Căci a spune acum aceasta, acum aceea şi am ndouă lucrurile a le socoti adevărate e propriu oricărui teolog binecinstitor. Dar a grăi cele potrivnice sie nsuşi nu face nimeni dintre cei ce au minte. Sf ntul Ciril a zis nt i cu dreptate că Fiul are viaţă după fire şi pe ea o dă celor ce cred n El, arăt nd prin

aceasta ca nu numai fiinţa lui Dumnezeu, pe care nu o primeşte nimeni, dar şi lucrarea după fire se zice viaţa Lui şi pe aceasta au primit o după har cei ce au fost făcuţi vii de El. Iar prin aceasta se şi m ntuiesc prin El, adică se fac nemuritori după Duh cei ce nu vieţuiau nainte după Duh. (Căci pot fi nviaţi unii care au ajuns morţi cu un mădular, sau cu tot trupul). Dacă e aşa, cum ar putea, după aceea, cel ce a arătat acestea aşa de bine şi de limpede să desfiinţeze această lucrare dumnezeiască şi să numească viaţă, fiinţa lui Dumnezeu ? Numai cei ce forţează cuvintele sf ntului pot susţine aceasta, b rfindu l fără minte.

122. Nu numai Cel Unul Născut al lui Dumnezeu, ci şi Duhul Sf nt e numit de sfinţi lucrare şi putere, dar ca unul ce are neschimbat aceleaşi puteri şi lucrări ca şi Tatăl. Fiindcă Dumnezeu se numeşte, după marele Dionisie, şi putere, ca unul ce are de mai nainte n Sine şi ntrece toată puterea. De aceea c nd unul din aceştia doi se numeşte putere sau lucrare, avea să sub nţelegem că s nt n ipostas. Aşa zice şi Vasile cel Mare ntru toate : «Duhul Sf nt este putere sfinţitoare n fiinţă, n existenţă şi n ipostas». Dar spun nd n *Tratatul despre Duhul Sf nt* că nu toate lucrările s nt n ipostas, e vădit că le a deosebit pe acestea şi de făpturi. Căci cele ce s nt de la Duhul Sf nt ca ipostatice, s nt făpturi. Fiindcă Dumnezeu a creat fiinţe cu nsuşiri [787].

123. Teologia negativă nu se mpotriveşte celei afirmative şi nu o desfiinţează, ci arată că cele spuse afirmativ despre Dumnezeu s nt adevărate şi evlavios spuse. Dar Dumnezeu nu le are pe acestea ca noi. De pildă

787. Lucrarea lui Dumnezeu nu e ipostas, ci n ipostas, nu e fiinţă, ci n fiinţă, nu e de sine subzistentă, ci subzistentă n fiinţă, sau in ipostas (ἐνούσιο , ἐνυπόστατο , ἐνύπορχτο). Dar Vasile cel Mare, arăt nd că nu toate lucrările s nt n ipostas, a arătat că unele s nt create. Sau ele s nt de sine ca făpturi.

Dumnezeu are cunoştinţa celor ce s nt (a făpturilor). Noi deasemenea o avem pe a unora. Dar noi, ca a acelor ce s nt şi au fost făcute. Dumnezeu nsă nu ca a celor ce s nt şi au fost făcute. Căci le a cunoscut nu mai puţin şi nainte de facerea lor. Drept aceea cel ce spune despre Dumnezeu că nu cunoaşte cele ce s nt ca cele ce s nt, nu se mpotriveşte celui ce zice că Dumnezeu cunoaşte cele ce s nt, şi ntruc t s nt le cunoaşte. Este nsă şi n teologia afirmativă un nţeles propriu teologiei negative. De pildă c nd zice cineva că toată cunoştinţa se ndreaptă spre un obiect oarecare, sau spre un conţinut de cunoscut, dar cunoştinţa lui Dumnezeu nu se ndreaptă spre nici un obiect, nu neagă primul lucru, ntruc t Dumnezeu nu cunoaşte cele ce s nt (făpturile) ca cele ce s nt, şi nu are cunoştinţa celor ce s nt (a făpturilor), ca noi. În felul acesta se spune despre Dumnezeu şi că nu este, dar n nţeles de depăşire. Iar cel ce zice aceasta, o face ca să arate că cei ce zic că Dumnezeu este nu zic bine, se dă pe faţă că nu se foloseşte n nţeles de depăşire de teologia negativă, ci n nţeles de lipsă, adică n nţelesul că Dumnezeu nu există nicidecum. De acest prisos de necredinţă pătimesc şi cei ce ncearcă, vai, prin teologia negativă să arate că Dumnezeu nu are şi fiinţă şi lucrare necreată[788].

788. In teologia negativă este un nţeles afirmativ. De exemplu, c nd se spune că Dumnezeu nu cunoaşte cele ce s nt, se spune ceva afirmativ. Căci le cunoaşte mai presus de ceea ce s nt, le cunoaşte n originea lor şi n ad ncimea lor n Sine nsuşi. Dar şi n teologia afirmativă este un nţeles negativ, sau propriu teologiei negative. Căci c nd spunem că Dumnezeu cunoaşte cele ce s nt n Sine, spunem că nu le cunoaşte ca cele ce s nt, adică nu le cunoaşte ca noi. Astfel cunoştinţa Lui afirmativă, depăşind pe a noastră, are un nţeles propriu teologiei negative. In felul acesta se mai poate spune at t că Dumnezeu nu este, c t şi că este, dar n sens de depăşire a existenţei aşa cum nu e proprie nouă. Dar cel ce se foloseşte de expresia unor părinţi că Dumnezeu nu este, ca să nege pur şi simplu existenţa lui Dumnezeu, sau ca de un argument mpotriva celor ce zic că Dumnezeu este, se dau pe faţă ca nefolosind expresia că Dumnezeu nu este n nţeles de depăşire. De această

Noi nsă le primim cu dragoste pe am ndouă ca pe unele ce nu se desfiinţează ntre ele, ntărind pe fiecare din ele prin cealaltă n nţelesul binecredincios.

124. Pentru a surpa desăv rşit toate aiurelile potrivnicilor şi a dovedi lărgimea nebuniei lor, socotesc că ajunge un scurt cuv nt de la părinţi : «E fără de nceput, zice, şi nceput», sau : «Este un Dumnezeu mpreună cu nceputul şi nu se nlătură nceputul prin aceea că e nceput al ne nceputului»[789]. Căci nu este fire a Acestuia nceputul, precum nici a Aceluia ne ncepătoria. Căci acestea s nt

necredinţă se dovedesc că suferă şi cei ce se folosesc de negarea fie a fiinţei, fie a lucrării lui Dumnezeu, fie a am ndurora nu n sens de depăşire, ca să conteste că Dumnezeu are şi fiinţă şi lucrare necreată.

789. Acestea se pot referi la Tatăl. Tatăl e fără de nceput şi nceput (al Fiului). Sau : Tatăl nu Şi pierde nsuşirea de nceput prin aceea că are mpreună cu nsuşirea de nceput şi pe aceea de ne nceput. Dar toate acestea se pot referi şi la Fiul sau la Tatăl şi Fiul mpreună. Tatăl este nceput al ne nceputului, dar din alt punct de vedere este fără de nceput. Iar Fiul are ca nceput pe Tatăl şi cu toate acestea este veşnic, deci fără de nceput. Sau Fiul este un Dumnezeu mpreună cu nceputul. Dar n alt nţeles se foloseşte cuv ntul nceput şi ne nceput la Fiul şi n altul la Tatăl. Aceste nsuşiri exprimă relaţii ntre Tatăl şi Fiul, nu firea lor comună. Căci n acest caz nu s ar mai aplica n mod deosebit Tatălui şi Fiului. Nici Tatălui nu I este fire faptul de a fi nceput al Fiului, nici Fiului nu I este fire faptul de a fi un nceput (n Tatăl). Firea este altceva dec t acestea, care s nt nsuşiri ipostatice. Termenul «ne nceput» folosit pentru Fiul exprimă o nsuşire fiinţială Lui, dar folosită pentru Tatăl nu exprimă numai o nsuşire fiinţială, de aceea nici Fiul nu e fără de nceput numai n sensul n care e Tatăl. Căci n acest caz nu s ar mai deosebi Tatăl şi Fiul. Deci chiar c nd folosim termenul ne nceput pentru unul şi altul, exprimăm şi nişte nuanţe deosebitoare. De aceea nu exprimă nici el fiinţa, ci o nsuşire a fiinţei, care subzistă n două, respectiv n trei ipostasuri deosebite. Dar n relaţia creatoare şi proniatoare cu lumea, Tatăl şi Fiul s nt un singur Dumnezeu şi Domn, un singur nceput al ei, dar n Sine fără de nceput, un nceput n timp, mu n afară de timp cum e Tatăl al Fiului, dar n Sine fără de nceput printr o nsuşire a fiinţei lor comune. Dar nici n această relaţie cu lumea nu se şterg deosebirile lor personale, sau relaţia reciprocă ntre Tatăl şi Fiul, fără a se confunda cele două feluri de relaţii ntre ele. Aceasta arată din nou că relaţiile şi nsuşirile s nt multiple şi deci nu s nt una cu firea.

n jurul firii, nu firea nsăşi. Aşadar ce urmează ? Fiindcă nceputul şi ne ncepătoria nu s nt firea, ci n jurul firii, va zice cineva că acestea s nt tăiate ? Va spune aceasta numai dacă a nnebunit. Iar dacă acestea s nt necreate, fiind nsuşiri ale firii lui Dumnezeu, urmează că Dumnezeu este compus ? Nicidecum. Căci nu se despart de firea dumnezeiască. Dar dacă nsuşirile fireşti ale lui Dumnezeu s nt fire, atunci, pe l ngă alţi părinţi, şi marele Ciril ne nvaţă că Dumnezeirea este compusă. Tu nsă citeşte cele ale marelui Vasile şi cele scrise de fratele său, care cugetă frăţeşte cu acela, mpotriva lui Eunomie. Căci acolo vei afla cum s nt de un cuget cu Eunomie potrivnicii şi vei avea limpede dovezile mpotriva lor.

125. Eunomienii socotesc că fiinţa Tatălui şi a Fiului nu este aceeaşi. Căci socotind că tot ce se zice despre Dumnezeu se zice după fiinţă, ei susţin că, deoarece ntre a naşte şi a se naşte este deosebire, şi fiinţele lor s nt deosebite. Iar potrivnicii de acum susţin că nu este Acelaşi Dumnezeu, Care are şi fiinţă dumnezeiască şi lucrare dumnezeiască. Căci socotind că tot ce se zice despre Dumnezeu este fiinţă şi neg nd orice deosebire ntre fiinţă şi lucrarea dumnezeiască, prin aceasta socotesc că s nt mulţi şi feluriţi dumnezei. Şi pentru unii şi pentru alţii s a arătat nsă că nu tot ce se zice despre Dumnezeu se zice după fiinţă, ci se zice şi despre raportul Lui cu altceva, adică cu ceva ce nu este El nsuşi. De pildă numele de Tată I se dă n raport cu Fiul. Căci Fiul nu este Tată. Iar Domn, n raport cu creaţia slujitoare. Căci Dumnezeu stăp neşte peste cele din timp şi din veac şi peste veacurile nseşi. Iar a stăp ni este o lucrare necreată a lui Dumnezeu ce se deosebeşte de fiinţă, ca una ce este numită n raport cu altceva, care nu este El nsuşi[790].

790. Şi aci ca şi n alte locuri, sf ntul Grigorie Palama vede n lucrările lui Dumnezeu relaţiile Lui cu altceva (προ τι δπερ οὐτο οὐχ εστὶν ἀναφοριχῷ λεγόμενον). Făc nd abstracţie de cele ce reprezintă relaţiile interipostatice n Dumnezeu, lucrările Lui s nt deci relaţiile cu lumea

126. Eunomienii zic că tot ce se spune despre Dumnezeu este fiinţă, ca să dogmatizeze că faptul nenaşterii este fiinţă şi ca n felul acesta pe Fiul ntrupat ce se deosebeşte de Tatăl, să L coboare, după părerea lor, la treapta de făptură. Iar pricina pentru o astfel de faptă zic că este aceea ca să nu fie doi dumnezei, primul, cel nenăscut, iar al doilea, cel născut. Urm nd acelora şi potrivnicii de acum spun că tot ce se zice despre Dumnezeu este fiinţă ca să coboare la făptură n chip necredincios lucrarea nedespărţită, dar deosebită de fiinţa lui Dumnezeu, ca una ce e din aceea, dar se dă spre mpărtăşire făpturilor. (Căci toate se mpărtăşesc de pronia ce izvorăşte din dumnezeire a toate cauzatoare). Iar pricina faptei acesteia zic că este aceea ca să nu fie două dumnezeiri : fiinţa ntreit ipostatică, mai presus de nume, de cauză şi de mpărtăşire, şi lucrarea lui Dumnezeu care vine din aceea şi se lasă mpărtăşită şi numită. Aceştia nu văd că precum Dumnezeu şi Tatăl se zice Tată n raport cu Fiul Său şi are n chip necreat nsuşirea de a fi Tată, chiar dacă Tată nu nseamnă fiinţa, aşa are Dumnezeu n chip necreat şi lucrarea, deşi lucrarea se deosebeşte de fiinţă. Noi c nd zicem o singură Dumnezeire, zicem toate c te este Dumnezeu, deci şi fiinţa şi lucrarea. Prin urmare aceia s nt cei ce taie cu necredinţă Dumnezeirea cea una a lui Dumnezeu n create şi necreate.

127. Accident este ceea ce se iveşte şi dispare. Astfel vedem şi accidente nedespărţite. Accident este şi ceea ce aparţine cuiva n chip firesc, ntruc t se măreşte şi

creată. Aci ar putea fi punctul de unde s ar putea porni la o reconciliere ntre teologia catolică şi cea răsăriteană n chestiunea dacă se poate vorbi la Dumnezeu nu numai de fiinţă, ci şi de lucrări reale, n sensul exprimat de Palama. Căci şi teologia catolică spune că nsuşirile lui Dumnezeu s nt raporturile lui Dumnezeu cu lumea creată. Ar trebui doar ca teologia catolică să nu socotească aceste nsuşiri proiectate numai de lume asupra unei fiinţe pasive a lui Dumnezeu, ci să vadă şi pe Dumnezeu av nd un rol activ n relaţia Sa cu lumea. Necreată ar fi atunci partea pe care o dă Dumnezeu n aceste relaţii variate.

scade. De pildă cunoştinţa n sufletul raţional. Dar n Dumnezeu nu este nimic de felul acesta, fiindcă El ră-m ne cu totul neschimbat, din care pricină nimic nu se socoteşte la El accident. Cu toate acestea nu tot ce se zice despre Dumnezeu nseamnă fiinţă. Căci se zic şi cele n raport cu altceva. Acestea arată raportul faţă de alt-ceva, dar nu fiinţa. De felul acesta este la Dumnezeu şi lucrarea dumnezeiască. Deci ea nu e nici fiinţă, nici acci-dent, deşi e numită accident de teologii care arată numai aceea că ea este n Dumnezeu, dar nu este fiinţă[791].

128. Mai e de spus că lucrarea dumnezeiască, deşi e accident, cum se zice, e contemplată n Dumnezeu şi nu dă naştere compoziţiei. Aceasta ne nvaţă şi Grigorie cel cu numele de Teologul, scriind despre Duhul Sf nt : «Duhul Sf nt e sau din cele ce stau de sine, sau din cele contemplate n altceva. Dintre acestea, cele dint i s nt numite fiinţă de cei pricepuţi n acestea, iar cele de al doilea, accident. Dacă ar fi accident, ar fi lucrarea lui Dumnezeu. Căci ce ar fi altceva ? Sau a cui ? Căci Acesta nu primeşte compoziţie. Deci zice făţiş că dacă este din-tre cele contemplate n Dumnezeu şi de aceea nu e fiinţă, ci e accident, şi se numeşte Duh, nu poate să fie altceva dec t lucrarea lui Dumnezeu. Căci aceasta a arătat o zi-c nd : «Căci ce ar fi altceva, sau al cui ?». Pregătind de

791. Accident e ceea ce acum este, acum nu mai este. Lucrarea lui Dumnezeu, deşi nu e permanent aceeaşi (de exemplu, lucrarea creatoare), nu e totuşi accident, pentru că Dumnezeu ar putea să o manifeste ori c nd ar voi, av nd o bază n fiinţa Lui. La făpturi nsă nu depinde de ele să revină la anumite stări şi lucrări (persoanele pot totuşi n oarecare fel), ci de mprejurări, ntr o anumită măsură, independente de ele. Lu-crările lui Dumnezeu depind nsă totdeauna numai de voinţa Lui, chiar dacă i se face uneori şi opoziţie, căci aceasta e tolerată de El. Deci lu-crarea lui Dumnezeu, deşi poate fi numită accident, ntruc t e relaţie şi se orientează după cele cu care intră n relaţie, nu e totuşi accident n sensul n care s nt accidente lucrările şi stările creaturilor. Ea e acci-dent numai ntruc t nu e fiinţa Lui, dar nu e accident n sensul obişnuit, ntruc t e n fiinţa Lui, sau provine exclusiv din ea.

mai nainte pe cititori să nţeleagă că nu e nimic altceva, nici calitate, nici cantitate, nici altceva din cele asemenea care pot fi contemplate n Dumnezeu, ci numai lucrare, adaugă : «Căci Acesta nu primeşte compoziţie». Cum nu primeşte compoziţie lucrarea contemplată n Dumnezeu ? Fiindcă singur El are lucrarea desăv rşit nepasivă, lucr nd numai, dar nu şi pătimind n ea, nici devenind, nici schimb ndu se [792].

129. Puţin mai sus Teologul a nfăţişat această lucrare şi ca necreată, deosebind o şi opun nd o făpturii. Căci zice : «Dintre nţelepţii din vremea noastră, unii au socotit Duhul făptură, alţii lucrare, iar alţii Dumnezeu». El numeşte aci Dumnezeu ipostasul nsuşi. Înfăţiş nd apoi lucrarea ca opusă făpturii, a arătat limpede că nu este făptură. Iar merg nd ceva mai departe, a zis de această lucrare că este mişcarea lui Dumnezeu. Cum nu va fi deci necreată mişcarea lui Dumnezeu ? Căci despre ea scrie şi purtătorul de Dumnezeu Damaschin, n capitolul 59 : «Lucrarea este, zice, mişcarea nfăptuitoare şi fiinţială a firii. Izvorul lucrării este firea, este firea de unde este lucrarea. Lucrul nfăptuit este lucrarea. Iar cel ce lucrează este Acel ce se foloseşte de lucrare, sau ipostasul» [793].

130. Teologul zice aici : «Dacă e lucrare, va fi lucrată şi nu va lucra, şi ndată ce va fi lucrată (isprăvită), o

792. Deci lucrarea lui Dumnezeu nu e accident n sens propriu, pentru că nu are nimic pasiv n ea, adică Duhul nu sufere nici o silă din afară n efectuarea ei, ca atare nici lucrarea Lui, nici El nsuşi nu Se compune cu acel element din afară. Prin urmare neaduc nd nici un element străin n Dumnezeu, lucrarea Lui nu produce compoziţie n Dumnezeu, deci nu e propriu zis accident.

793. Sf ntul Ioan Damaschin face deosebire ntre izvorul lucrării (ἐνεργ^Ἐιχδν) şi lucrarea (ἐνεργεηο). Lucrătorul pune n mişcare izvorul lucrării (sau fiinţa). Acest sf nt arată preocuparea de a lămuri raportul ntre fondul eficient şi subiectul care l pune n mişcare. Deci unde e lucrarea este şi subiectul lucrător, dar şi fondul eficient, sau izvorul lucrării.

va opri»[794]. Potrivnicii au nţeles şi au susţinut de aici că lucrarea dumnezeiască este creată. Căci n au ştiut că şi despre cele necreate se spune că s nt lucrate, precum arată şi Teologul n altă parte scriind : «Dacă Tatăl este nume de lucrare, lucrătorul ei ar fi deofiinţimea». Iar purtătorul de Dumnezeu Damaschin zice : «Hristos a şezut de a dreapta Tatălui, lucr nd dumnezeieşte purtarea de grijă a tuturor». Dar nici faptul de «a fi oprită» nu se opune ca lucrarea să fie necreată. Căci lucrarea creatoare a lui Dumnezeu ncepe şi ncetează, cum zice şi Moise că «Dumnezeu S a odihnit de toate lucrurile pe care a nceput să le facă». Dar lucrarea creatoare pe care o ncepe şi o ncetează Dumnezeu este o lucrare naturală şi necreată a lui Dumnezeu.

131. Dumnezeiescul Damaschin, după ce a zis că lucrarea este o mişcare nfăptuitoare şi fiinţială a firii, voind să arate că de o asemenea lucrare a zis Teologul, că e lucrată şi oprită, a adaus : «Trebuie să se ştie că lucrarea este o mişcare, şi ea e mai mult lucrată dec t lucrează, cum zice Grigorie Teologul n «Cuv ntul despre Duhul Sf nt» : «Iar dacă este lucrare, e vădit că va fi lucrată şi nu va lucra, şi ndată după ce a fost lucrată o va opri». E vădit aşadar că cei ce cugetă cele potrivnice, dogma tiz nd că lucrarea de care a vorbit aici Grigorie e creată, coboară nebuneşte la treapta de făptură nsăşi lucrarea firească şi fiinţială a lui Dumnezeu, pe care sf ntul Damaschin, arăt nd o nu numai ca lucrată, ci şi ca lucr nd, a nfăţişat o ca fiind necreată. Iar că acesta nu se deosebeşte aci de cel cu numele de Teologul, am arătat n «Cuvintele» mele pe larg[795].

794. Prin cuv ntul său, sf ntul Grigorie Teologul arată că lucrarea nu lucrează de sine, ci are un subiect. In lucrările lui Dumnezeu n noi, e activ deci Dumnezeu nsuşi ca Persoană.

795. Faptul că lucrarea dumnezeiască are ipostasul ca lucrător, nu nseamnă că ea e pasivă. In lucrarea lucrată se arată nsuşi subiectul ca lucrător. Dacă ea ar fi pasivă, ar fi despărţită de subiect. In realitate

132. Însuşirile ipostatice s nt indicate n Dumnezeu fiind ntr un raport unele cu altele, căci ipostasurile se deosebesc ntre ele, dar nu după fiinţă. Dar uneori e numit ca fiind n raport şi cu creaţia. Căci nu se poate numi Prea Sf nta Treime şi Tată, precum se numeşte Dumnezeu mai nainte de veci, fără de nceput, mare şi bun. Căci nu fiecare dintre ipostasuri, ci numai unul dintre cele trei este Tatăl din Care s nt şi la Care se referă celelalte. Dar n raport cu creaţia, fiindcă aceasta este un lucru al celor Trei, adus la fiinţă din nimic, şi pentru cei făcuţi fii prin harul comun dăruit de cei Trei, se numeşte Tată şi Treimea. De pildă : «Domnul Dumnezeul tău este un Domn» (Deut. VI, 4), sau : «Tatăl nostru cel din ceruri» nfăţişează Sf nta Treime, ca un Domn şi Dumnezeu al nostru şi ca Tată al nostru, Care ne naşte prin harul Său. Dar n raport cu Fiul cel de o fiinţă, numai Tatălui i se zice Tată. Şi Lui i se zice şi nceput, n raport cu Fiul şi cu Duhul. Dar Tatăl e numit şi n raport cu zidirea nceputǎ, dar ca Stăp n şi Creator al tuturor. C nd deci Tatăl este numit nceput n raport cu creaţia, nceput este şi Fiul ; dar nu s nt două nceputuri (principii), ci unul. Deci n sens de relaţie i se zice şi Fiului nceput (principiu) n raport cu creaţia, precum i se zice şi Stăp n faţă de cele slujitoare. Prin urmare Tatăl şi Fiul cu Duhul s nt faţă de creaţie un singur nceput (principiu) şi un singur Stăp n, un singur Creator, un singur Dumnezeu şi Tată, un singur C rmuitor, Supraveghetor şi toate celelalte. Iar dintre toate acestea, nici una nu este fiinţă. Căci nu s ar zice n raport cu altceva dacă ar fi fiinţa Lui[796].

nu se poate despărţi ntre subiectul lucrător şi lucrarea Lui. Tocmai de aceea a declara lucrarea subiectului dumnezeiesc creată, nseamnă a L face pe El nsuşi creat.

796. Se pare că sf ntul Grigorie Palama consideră că ţine de nsăşi fiinţa lui Dumnezeu să fie spre ceva, dar spre ceva n interiorul ei inter personal. Căci altfel n ar exista ca Tată, ca Fiu şi ca Duhul Sf nt. Şi pe această structură a ei de a fi spre ceva n ea nsăşi se ntemeiază

133. Poziţii, deprinderi, locuri şi timpuri şi tot ce e de felul acesta nu se spun la Dumnezeu n nţeles propriu, ci n nţeles mprumutat (metaforic). Dar a face şi a lucra, numai despre Dumnezeu se poate spune n chipul cel mai adevărat[797]. Căci numai Dumnezeu face. Iar El nu devine şi nu pătimeşte c t priveşte fiinţa Lui. Şi singur face fiecare lucru prin toate. Singur creează din cele ce nu s nt nicidecum, av nd lucrarea cea atotputernică, prin care e şi numit un raport cu lumea şi are lucrările n

faptul de a putea fi şi spre ceva din afară de ea (dar acest ceva din afară devine, prin faptul că Dumnezeu intră n relaţie cu el, ntr o anumită măsură, interior Lui), se ntemeiază faptul de a putea crea, adică de a crea şi desăv rşi o creatură, realiz nd şi cealaltă formă posibilă a capacităţii Lui de a fi «spre ceva». Altfel ar răm ne nchis ntr un fel de existenţă panteistă. Realitatea creaturii e deci semnul doveditor al faptului că Dumnezeu are caracter personal, fără ca acest caracter să I l dea creatura nsăşi. Faptul de a putea crea nseamnă că Dumnezeu are un caracter personal. Creatura şi are temeiul n caracterul trinitar al lui Dumnezeu. De aceea spune sf ntul Grigorie Palama că dacă Dumnezeu nu e n trei ipostasuri nu e nici Creator şi Stăp n al tuturor. Urc nd p nă la fiinţa lui Dumnezeu categoria lui «spre ceva»(πρ6 τι), sf ntul Grigorie Palama vede n faptul că chiar n interiorul fiinţei divine există acest «spre ceva», un temei suprem pentru faptul că nimeni şi nimic nu e pentru sine, ci pentru altele şi pentru alţii. Fiinţa divină nu e pentru nimic altceva din afară dec t datorită faptului că e tripersonală, că e deci pentru altul n interiorul ei. Datorită acestui fapt, şi creaturile s nt unele pentru altele, dar şi pentru Cineva care e mai presus de ele, anume pentru Cel care cre ndu le a realizat «spre ceva» al Său cu ele şi le a imprimat prin aceasta şi lor un «spre ceva» cu El. Dacă Dumnezeu numai realiz nd şi cu creaturile al Său «spre ceva» l realizează pe acesta n ambele forme posibile, creaturile numai realiz nd al lor «spre ceva» şi cu ceea ce e n afară de cercul lor, realizează n mod perfect al lor «spre ceva» depăşind nchisoarea cercului lor n mod real.

Ceea ce a spus sf ntul Grigorie Palama aci e ultima ntemeiere a relaţiei ntre persoane şi ntre ele şi orice altceva chiar n fiinţa divină.

797. Lui Dumnezeu trebuie să I se recunoască cu at t mai mult lucrarea, cu c t numai El lucrează prin excelenţă şi nu are nimic pasiv n El. El este actus purus. Dar aceasta nu nseamnă lipsa unui sau unor subiecte care lucrează şi a unui fond din care izvorăşte lucrarea, n care e dată capacitatea lucrării voluntare. Căci dacă n ar fi o lucrare de bună voie, ea ar fi pasivă, chiar dacă ar apărea ca eficientă.

puterea Sa. Căci El nu poate pătimi nicidecum ceva n firea Sa. Dar poate adăuga ceva făpturilor dacă vrea. A avea n potenţă pătimirea şi trebuinţa de a primi ceva după fiinţă, ţine de neputinţă. Dar a avea puterea de a face şi a adăuga făpturilor ceva c nd vrea, ţine de tăria dumnezeiască şi atotţiitoare [798].

134. Toate cele ce s nt (creaturile) se recapitulează n zece categorii : fiinţă, calitate, cantitate, spre ce (relaţie), unde (locul), c nd (timpul), a face, a pătimi, a avea, a zăcea (a sta). Cele nouă din urmă s nt contemplate n fiinţă (n substanţă). Aşa fiind, Dumnezeu este fiinţă mai presus de fiinţă, n care singură se contemplă numai faptul de a fi spre ceva şi a face, care nu aduc acesteia nici o compunere sau schimbare. Căci Dumnezeu face toate, nepătimind nimic după fiinţă. Căci este şi Creator faţă de creaţie şi nceput (principiu) şi Stăp n al zidirii căreia i a dat nceput şi care I slujeşte Lui. Ba este şi Tatăl nostru, născ ndu ne din nou prin har. Este nsă şi Tatăl faţă de Fiul, Care nu a nceput nicidecum n timp ; şi e Fiu faţă de Tatăl ; şi Duhul este purcesul Tatălui, m preună veşnic cu Tatăl şi cu Fiul, fiind toţi trei de una şi aceeaşi fiinţă. Iar cei ce zic că Dumnezeu este numai fiinţă, neav nd nimic ce se contemplă n ea, fac pe Dumnezeu să nu aibă nici puterea de a crea şi de a lucra nici raportarea spre ceva. Dacă, deci, cel pe care l socotesc ei Dumnezeu nu are acestea, nu e nici lucrare, nici Făcător şi nu are nici lucrare. Şi nu e nici nceput (ob rşie), nici Creator şi Stăp n ; nu e nici Tatăl nostru după har. Căci cum ar fi acestea, odată ce nu s nt contemplate n fiinţa Lui şi odată ce El nu are puterea de a face şi de a se raporta la ceva ? Ba se desfiinţează şi Cele trei ipostasuri ale Treimii, dacă nu se contemplă n fiinţa Treimii rapor

798. Propriu zis la El se reduce toată lucrarea n creaţie. El le face toate prin toate. Dacă creaturile pot lucra, aceasta o au tot de la Dumnezeu. Dacă Dumnezeu s ar comporta ca Cel ce priveşte pasiv vreo lucrare, ar fi un semn de oarecare neputinţă n El. El n ar mai fi atotputernic.

tarea spre ceva. Iar dacă nu e n trei ipostasuri, nu e nici Stăp n al tuturor, nici Dumnezeu [799]. Aşadar cei ce cugetă aşa, asemenea celor potrivnici, s nt şi fără Dumnezeu.

135. Dumnezeu are şi ceea ce nu este fiinţă. Dar dacă nu este fiinţă, nu nseamnă că este accident. Căci ceea ce nu numai că nu dispare, dar nici măcar nu primeşte, sau sufere vreo oarecare creştere sau micşorare, nu poate fi numărat ntre accidente. Dar dacă aceasta nu este nici accident nici fiinţă, nu nseamnă că nu este dintre cele ce nu s nt nicidecum, ci există şi există cu adevărat. Nu este accident, fiindcă este cu totul ne schimbabil. Dar nu este nici fiinţă, căci nu este dintre cele ce subzistă de sine. De aceea i se zice de unii teologi şi accident, arăt nd numai at ta, că nu este fiinţă. Deci ce urmează ? Dacă fiecare dintre nsuşirile ipostatice şi fiecare dintre ipostasuri nu e nici fiinţă nici accident la Dumnezeu, pentru aceasta este oare dintre cele ce nu s nt nicidecum ? Doamne fereşte ! În acelaşi fel deci şi lucrarea dumnezeiască a lui Dumnezeu nu e nici fiinţă, nici accident, dar pentru aceasta nu e dintre cele ce nu s nt nicidecum. Sau ca să spun ceea ce socotesc toţi teologii : Dacă Dumnezeu face ceva prin aceea că voieşte, dar nu numai prin aceea că are o anumită fire, urmează că altceva este a voi şi altceva a avea o anumită fire. Iar dumnezeiască. Deci ce vom zice ? Fiindcă voia la Dum nezeu dacă e aşa, voia dumnezeiască este altceva dec t firea

este altceva dec t firea şi nu este fiinţă, nu există ea nicidecum ? În nici un caz nu ! Ci este, şi este a lui Dumnezeu, Care nu are numai fiinţă, ci şi voinţă, după care face, fie că vrea cineva să o numească accident, ca

799. Chiar lucrările Lui reale l arată pe Dumnezeu exist nd n ipostasuri, adică exist nd real, prin faptul că e spre ceva n interiorul Lui şi spre ceva creat. Căci dacă fiinţa Lui nu le ar avea pe acestea, n ar fi spre nimic, n ar lucra, deci n ar fi Subiect (respectiv trei) care lucrează şi se manifestă. Fiinţa aceasta ar fi neipostatică, adică ireală, sau simplu cugetată. Prin lucrări, deci prin faptul că e persoană sau persoane, există şi l trăim pe Dumnezeu ca real.

una ce nu este fiinţă, fie nici accident, ca una ce nu suferă nici o compunere sau schimbare. Aşadar Dumnezeu are şi ceea ce este fiinţă şi ceea ce nu este fiinţă, chiar dacă aceasta nu e numită accident, adică are voinţă şi lucrare dumnezeiască.

136. Fiinţa, dacă nu are o lucrare ce se deosebeşte de ea, va fi cu totul inconsistentă şi numai o plăsmuire a cugetării. Căci omul, aşa zis *n genere,* nu cugetă, nu crede, nu vede, nu miroase, nu grăieşte, nu aude, nu se mişcă, nu răsuflă, nu măn ncă, şi, simplu grăind, nu are lucrare ce se deosebeşte de fiinţă şi nu se arată că este n ipostas. De aceea «omul n genere» este cu desăv rşire inconsistent (inexistent). Dar omul care are lucrare firească deosebită de fiinţă, una sau mai multe, sau toate c te le am zis, se cunoaşte din ele că este n ipostas şi nu este inconsistent. Iar fiindcă aceste lucrări nu se văd numai la unul, ci la doi, la trei sau mai mulţi, se arată că omul este n nenumărate ipostasuri.

137. Dumnezeu, după dreapta credinţă a noastră, adică a Bisericii, ntemeiată prin harul Său, are o lucrare firească ce L arată pe El nsuşi şi prin aceasta se deosebeşte de fiinţa Lui. Căci El preştie şi poartă de grijă de cele de jos, le crează, le susţine, le stăp neşte, le preface după voia Sa, precum ştie. Prin aceasta se arată că este n ipostas, dar nu numai fiinţă neipostatică. Iar fiindcă toate aceste lucrări nu se contemplă numai ntr un ipostas, ci n trei, Dumnezeu se cunoaşte prin ele ca exist nd n trei ipostasuri. Potrivnicii nsă, zic nd că Dumnezeu nu are o lucrare firească ce L arată pe El, şi prin aceasta deosebită de fiinţa Lui, zic că Dumnezeu nu este n ipostas şi fac pe Domnul, Cel n trei ipostasuri, cu desăv rşire neipostatic (inconsistent). Astfel cov rşesc ntr at ta n rătăcire pe Sabelie Libianul, pe c t ntrece necredinţa n răutate, dreapta credinţă[800].

800. Dacă lucrarea nu se deosebeşte de fiinţă, dacă fiinţa nu are o lucrare deosebită de ea, prin care fiinţa să fie indicată, prin care să se manifeste, ea nu se află nici n ipostasuri, care să dea prin lucrări sem

138. Cele trei ipostasuri dumnezeieşti nu au numai o lucrare asemănătoare, cum e la noi, ci cu adevărat una şi după număr. Aceasta nu pot să o spună cei ce cugetă ale celor potrivnici. Fiindcă ei zic că Cele trei Ipostasuri nu au o lucrare comună necreată, ci că Ipostasurile s nt lucrări pe r nd ale Unuea din Ele, nc t după ei, nu este o lucrare comună dumnezeiască. Deci nici astfel nu pot să spună că Cele trei Ipostasuri au o singură lucrare, ci desfiinţ nd pe r nd alt şi alt Ipostas, se poate vedea că fac neipostatic pe Dumnezeu, Cel n trei Ipostasuri[801].

139. Cei cu sufletul bolnav de această opinie nşelătoare, numind creată lucrarea ce se deosebeşte de fiinţa lui Dumnezeu, socotesc că şi lucrarea creatoare a lui Dumnezeu, adică puterea Lui creatoare este creată. Dar nu poate crea şi lucra cineva fără lucrare, precum nici exista nu poate fără existenţă. Deci precum cel ce zice că existenţa lui Dumnezeu este creată nu poate zice că Dumnezeu există n chip necreat, aşa nu poate socoti cel ce numeşte lucrarea lui Dumnezeu creată, că El poate lucra şi zidi n chip necreat.

140. Făpturi ale lui Dumnezeu s nt şi se numesc, de cei ce cugetă binecredincios, nu lucrarea lui Dumnezeu, după aiurelile celor potrivnici (vai ce necredinţă !), ci rezultatele lucrării dumnezeieşti. Căci dacă făpturile ar fi

nul existenţei reale a fiinţei. Deci o astfel de fiinţă nici nu există n mod real.

801. Dacă Cele trei Ipostasuri nu au o lucrare comună, ci Ipostasurile s nt lucrări succesive ale Unui singur Ipostas, prin aceasta se desfiinţează Ipostasurile dumnezeieşti n general, căci nu se mai recunoaşte o relaţie n interiorul dumnezeirii (un «spre ceva»), iar fără aceasta nu se poate dovedi nimic ca exist nd. Dumnezeu devine astfel ceva inconsistent, sau simplu cugetat, plăsmuit. Fiecare Ipostas trebuie să aibă lucrare, trebuie să manifeste existenţa reală a fiinţei prin lucrare. Dar la Dumnezeu lucrarea aceasta trebuie să fie comună, pentru că şi fiinţa e comună. Altfel se despart Ipostasurile şi se desfiinţează unitatea de fiinţă a lui Dumnezeu, sau se desfiinţează Treimea Ipostasurilor, fiinţa dumnezeiască răm n nd o simplă abstracţie.

lucrarea, ele ar fi sau necreate (o, ce nebunie !), ca unele ce ar exista nainte de a se fi creat, sau Dumnezeu n ar avea lucrare nainte de făpturi (o, ce credinţă rătăcită !) Dar Dumnezeu fiind lucrător şi atotputernic din veci, făpturile, ori cum s ar numi, nu s nt lucrarea lui Dumnezeu, ci cele săv rşite sau rezultatele lucrării. Iar lucrarea lui Dumnezeu este, după teologi, necreată şi mpreună veşnică cu Dumnezeu.

141. Nu lucrarea se cunoaşte din fiinţă, ci fiinţa se cunoaşte din lucrare. Dar se cunoaşte că este, nu nsă şi ce este. De aceea şi Dumnezeu se cunoaşte, după teologi că este, nu din fiinţă, ci din pronia Sa. Deci lucrarea se deosebeşte de fiinţă şi prin aceasta, anume că lucrarea este ceea ce face cunoscut, iar fiinţa, ceea ce se cunoaşte prin lucrare că este. Dar apărătorii rătăcirii, silindu se să ne convingă că lucrarea dumnezeiască nu se deosebeşte ntru nimic de fiinţa dumnezeiască, se silesc, des fiinţ nd aceea prin ce Dumnezeu se cunoaşte, să ne convingă că nu cunoaştem că Dumnezeu există, precum nu cunosc nici ei. Iar cel ce nu cunoaşte aceasta, este cel mai fără Dumnezeu şi mai lipsit de minte.

142. C nd aceştia zic că Dumnezeu are lucrare, dar ea nu se deosebeşte nicidecum de fiinţa dumnezeiască, n-cearcă să şi umbrească rătăcirea lor şi să zăpăcească şi să amăgească n chip nşelător (sofistic) pe ascultători. Căci aşa făcea şi Sabelie Libianul, zic nd că Dumnezeu şi Tatăl are şi Fiu, dar Acesta nu se deosebeşte ntru nimic de El. Precum deci acela a fost vădit zic nd pe Tatăl, fără Fiu, ntruc t nega deosebirea dintre Ei după ipostas, aşa aceş-tia, zic nd că lucrarea dumnezeiască nu se deosebeşte ntru nimic de fiinţa dumnezeiască, se vădesc acum cuget nd pe Dumnezeu, ca neav nd c tuşi de puţin lucrare. Căci dacă acestea nu se deosebesc ntru nimic, Dumnezeu nu are nici pe «a face», nici pe «a lucra». Căci, după teologi, nu poate lucra cineva fără lucrare, precum tot după ei, nu poate exista fără existenţă. Iar că lucrarea dumne

zeiască se deosebeşte, pentru cei ce cugetă sănătos, de fiinţa dumnezeiască, e vădit şi prin aceasta. Lucrarea săv rşeşte prin lucrare ceva ce nu este lucrătorul. Căci Dumnezeu lucrează şi face făpturile. El nsă e necreat. Iar a se raporta la ceva, nsemnează totdeauna a se raporta la altceva. Căci Fiul se zice n raport cu Tatăl. Tatăl nsă nu este niciodată Fiu al Tatălui. Deci precum raportarea la ceva nu se poate să nu se deosebească de fiinţă, sau să nu se contemple n fiinţă, ci să fie fiinţă, aşa nici lucrarea nu e cu putinţă să nu se deosebească de fiinţă, ci să fie fiinţă, chiar dacă nu le place celor potrivnici.

143. Vasile cel Mare, vorbind n capitolele lui silogistice despre Dumnezeu, zice că lucrarea nu e nici cel ce lucrează, nici ceea ce e lucrat (săv rşit). Aşadar lucrarea nu este nedeosebită de fiinţă. Iar dumnezeiescul Ciril, vorbind şi el despre Dumnezeu, zice că «a face» ţine de lucrare, iar «a naşte» de fire. Iar firea şi lucrarea nu s nt acelaşi lucru. La r ndul său purtătorul de Dumnezeu Damaschin zice că naşterea este lucru al firii dumnezeieşti, iar creaţia, lucru al voinţei dumnezeieşti. În altă parte zice iarăşi tot el, n chip lămurit : «Altceva este lucrarea şi altceva izvorul lucrării ; lucrarea este mişcarea fiinţială a firii, iar izvorul lucrării, firea din care iese lucrarea». Aşadar n multe locuri dumnezeieştii părinţi, zic că lucrarea se deosebeşte de fiinţa dumnezeiască.

144. Fiinţa dumnezeiască este cu totul fără nume, fiindcă este mai presus de cugetare. Dar se numeşte din toate lucrările Sale, nici unul din nume nedeosebindu se c nd e vorba de ea, după nţeles, de altul. Căci prin fiecare şi prin toate nu se numeşte nimic altceva dec t ascunsul acela, care nu se cunoaşte nicidecum ce este. Dar cu referire la lucrări, fiecare din aceste nume are un nţeles deosebit. Căci cine nu ştie că a crea, a stăp ni, a judeca, a purta de grijă, a ne nfiia Dumnezeu prin harul Său se deosebesc ntre ele ? Deci cei ce zic că aceste lu

crări dumnezeieşti naturale s nt create ntruc t se deosebesc ntre ele şi de firea dumnezeiască, ce altceva fac dec t coboară pe Dumnezeu la treapta de făptură ? Căci cele create, cele stăp nite, cele judecate şi, simplu, toate cele de felul acesta, s nt făpturile, iar nu Creatorul, Stăp nitorul şi Judecătorul, nici puterea de a judeca, de a stăp ni şi de a crea, care se contemplă n chip firesc n El.

145. Fiinţa lui Dumnezeu, precum este, după cuv ntătorii de Dumnezeu, cu totul fără nume, ca mai presus de nume, aşa este şi cu neputinţă de mpărtăşit, fiind, după ei, mai presus de mpărtăşire. Dar aceştia, care nu ascultă acum de nvăţătura Duhului, dăruit prin sfinţii noştri părinţi, ne b rfesc pe noi, care mărturisim mpreună cu aceia, zic nd că, dacă lucrarea dumnezeiască se deosebeşte de fiinţa dumnezeiască şi dacă se contemplă peste tot ceva n fiinţa lui Dumnezeu, se produc mulţi dumnezei, sau Dumnezeu cel Unul devine compus. Ei nu ştiu că nu puterea de «a lucra» şi lucrarea, ci nsuşirea de «a pătimi» şi pătimirea pricinuiesc compunerea. Dumnezeu, nsă, lucrează nepătimind nimic, nici schimb ndu Se. Aşadar nu e compus din pricina lucrării. Pe l ngă aceea Dumnezeu are şi referinţă faţă de ceva şi faţă de creaţie, ca Cel ce este Începutul (Principiul) şi Stăp nul ei. Dar pentru aceasta nu se numără mpreună cu cele ce s au făcut. A spune că s nt mulţi dumnezei, pentru că Dumnezeu are lucrare, chiar şi dacă fiinţa dumnezeiască şi lucrarea dumnezeiască s nt ale unui unic Dumnezeu, mai bine zis s nt Acelaşi Dumnezeu, este cu adevărat o aiureală a nebuniei lor.

146. După ce Domnul a spus către ucenicii Săi : «S nt unii dintre cei ce stau aici care nu vor gusta moartea p nă nu vor vedea Împărăţia lui Dumnezeu venind ntru putere» (Marcu IX, 1), după şase zile, lu nd pe Petru, pe Iacob şi pe Ioan şi urc ndu se pe muntele Tabo rului, «le a strălucit ca soarele şi veşmintele Lui s au făcut albe ca lumina» (Matei XVII, 1—2). Căci aceia nu mai

puteau privi ; mai bine zis, nemaifiind n stare să caute la lumina aceea, au căzut cu faţa la păm nt. (Matei XVII, 6). Totuşi, după făgăduinţa M ntuitorului, au văzut Împărăţia lui Dumnezeu, lumina aceea dumnezeiască şi tainică, pe care Grigorie şi Vasile cel Mare o numesc dumnezeire. Cel dint i zice : «Dumnezeirea ce s a arătat pe munte ucenicilor este lumină şi frumuseţe a Celui cu adevărat puternic, dumnezeirea inteligibilă şi contemplată a Lui»[802]. Vasile cel Mare zice : «Acea lumină este şi frumuseţe a lui Dumnezeu, contemplată numai de sfinţi ntru puterea Duhului dumnezeiesc»[803]. De aceea şi zice iarăşi : «Petru şi fiii tunetului au văzut frumuseţea Lui n munte, cov rşind strălucirea soarelui şi s au nvrednicit să vadă cu ochii arvuna prezenţei Lui»[804]. Iar Cuv ntătorul de Dumnezeu Damaschin, mpreună cu Ioan cel cu Gură de Aur, au numit lumina aceea : raza naturală a dumnezeirii. Cel dint i scrie : «Fiu născut fără de nceput din Tatăl are raza naturală fără de nceput a dumnezeirii şi slava dumnezeirii se face slava trupului»[805]. Iar Cuv ntătorul de Aur zice : «Domnul S a arătat pe munte mai strălucit dec t Sine, dumnezeirea ară t nd razele Sale».

147. Această lumină dumnezeiască şi tainică, dumnezeirea şi mpărăţia lui Dumnezeu, frumuseţea şi strălucirea firii dumnezeieşti, vederea şi bucuria sfinţilor n veacul fără de sf rşit, raza şi slava firească a dumnezeirii, ereticii cu m ncărime de limbă o numesc nălucă şi făptură, iar pe cei ce nu pot suferi să hulească asemenea lor această lumină dumnezeiască şi socotesc că Dumnezeu este necreat at t după fiinţă c t şi după lucrare, i p răsc,

802. Sf ntul Grigorie de Nazianz, *Omilia 40,* 6 ; P. G., XXXVI, 365 A. *Omilia* 39 la sf ntul Botez, P. G., XXXVI, 364 B.

803. *Omilia la Psalmul 44,* V ; P. G., XXIX, 400 CD.

804. *Ibidem.*

805. Sf ntul Ioan Damaschin, *Cuv. la Schimbarea la iată,* P. G., XCVI, 564 B.

b rfindu i că cred n doi dumnezei. Dar ruşineze se ! Căci cu toate că e necreată şi lumina dumnezeiască, unul este Dumnezeul nostru ntr o singură dumnezeire. Căci, precum s a arătat pe larg mai sus, şi fiinţa necreată şi lucrarea necreată, adică harul dumnezeiesc şi lumina lui s nt ale unui singur Dumnezeu.

148. Ereticii rătăciţi spun nd, deci, cu ndrăzneală la Sinod că socotesc nălucă şi făptură, şi ncerc nd să stingă lumina dumnezeiască ce a strălucit din M ntuitorul pe Tabor, şi fiind respinşi pe larg, dar nelăs ndu se convinşi, au fost supuşi afurisirii şi anatemei scrise [806]. Căci ei hulesc venirea n trup a lui Dumnezeu [807] şi susţin nebuneşte că dumnezeirea lui Dumnezeu este creată, şi c t i priveşte, fac făptură pe Tatăl, pe Fiul şi pe Sf ntul Duh. Căci dumnezeirea Celor Trei este una şi aceeaşi. Iar dacă zic că cinstesc dumnezeirea necreată, e vădit că susţin două dumnezeiri ale lui Dumnezeu, una creată şi alta necreată. Astfel r vnesc să ntreacă pe toţi rătăciţii şi rău credincioşii din vechime.

149. Altă dată, căut nd să acopere rătăcirea lor, zic că lumina care a strălucit pe Tabor, e şi necreată şi fiinţă a lui Dumnezeu, hulind şi n felul acesta n multe privinţe. Fiindcă acea lumină a fost văzută de apostoli, ei cugetă n chip rătăcit că fiinţa lui Dumnezeu se poate vedea. Dar să audă pe cel ce zice : «Nimenea n a trăit cu adevărat, care să fi văzut sau să fi arătat cu graiul fiinţa sau firea lui Dumnezeu» (Ierem. XXIII, 18). Şi nu numai nimenea dintre oameni, dar nici dintre ngeri. Căci chiar şi serafimii cu şase aripi şi acopăr feţele cu aripile naintea luminii cov rşitoare ce iese de acolo (Isaia VI, 2). Deci odată ce suprafiinţa lui Dumnezeu nu a fost văzută de

806. E vorba de Sinodul din 1341.

807. Sf ntul Grigorie Palama a remarcat n mai multe r nduri că negarea lucrării necreate a lui Dumnezeu n făpturi implică n ea negarea ntrupării. Trupul lui Hristos răm ne n acest caz alăturea de dumnezeirea Lui, dar nu e penetrat de ea.

nimeni niciodată, c nd ereticii zic că lumina aceea este tocmai acea suprafiinţă, mărturisesc că şi lumina aceea este cu totul nevăzută şi că nici fruntaşii apostolilor nu s au nvrednicit de vederea ei pe munte, nici Domnul nu a făgăduit o cu adevărat acelora, nici nu spune adevărul cel ce zice : «Am văzut slava Lui» (Ioan I, 14). Căci fiind cu El n muntele cel sf nt şi priveghind, «Petru şi cei m-preună cu d nsul au văzut slava Lui». Iar altul zice despre Ioan, ucenicul cel cu deosebire iubit de Hristos, că «a văzut pe munte nsăşi dumnezeirea Cuv ntului descoperită». Deci au văzut, au văzut cu adevărat acea lumină necreată şi dumnezeiască, Dumnezeu răm n nd nevăzut, după ascunzimea Sa mai presus de fiinţă, chiar de ar crăpa căpeteniile ereziei şi cei de un cuget cu ei.

150. Dar c nd i ntreabă cineva pe aceşti eretici, care spun că lumina aceea este fiinţa dumnezeirii : «Oare se vede fiinţa lui Dumnezeu ?», fiind siliţi, şi descoperă viclenia, zic nd că au spus că acea lumină este fiinţă, fiindcă prin ea s a văzut fiinţa lui Dumnezeu. Căci «fiinţa lui Dumnezeu se vede prin făpturi». Astfel nenorociţii prefac iarăşi n făptură lumina Schimbării la faţă a Domnului. De altfel prin făpturi nu se vede fiinţa, ci lucrarea creatoare a lui Dumnezeu. Deci n chip rătăcit şi ntr un glas cu Eunomie zic şi aceştia că fiinţa lui Dumnezeu se vede prin făpturi. Astfel aiureala necredinţei lor are multe chipuri. Drept aceea trebuie să fugim de ei şi de mpărtăşirea cu ei, ca de o hidră stricătoare de suflet şi cu multe capete, ca de o str mbare cu multe chipuri a dreptei credinţe.

CUPRINS

NICHIFOR DIN SINGURĂTATE

MITROPOLITUL TEOLIPT AL FILADELFIEI

SFÎNTUL GRIGORIE SINAITUL

FILOCALIA, Vol. VII

528 pagini, format 1/16 din 61x86. Dat la cules la 30 aprilie 1977. Bun de tipar la 31 august 1977. Apărut in 1977. Comanda nr. 162/1977

EDITURA ŞI TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

„RUGAȚI-VĂ NEÎNCETAT."

FILOCALIA

SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂRȘIRII

8

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

F I L O C A L I A

SAU CULEGERE DIN SCRIERILE SFINŢILOR PĂRINŢI CARE ARATĂ CUM SE POATE OMUL CURĂŢI, LUMINA ŞI DESĂVÎRŞI

Volumul VIII

SCRIERI DE:

CALIST ŞI IGNATIE, CALIST PATRIARHUL, CALIST ANGELICUDE, CALIST CATAFYGIOTUL ŞI ALŢII ; PRECUM ŞI UN STUDIU AL TRADUCĂTORULUI DESPRE ISTORIA ISIHASMULUI IN ORTODOXIA ROMANĂ, CU CÎTEVA TEXTE FILOCALICE ALE UNOR CĂLUGĂRI ROMÂNI

TRADUCERE, INTRODUCERI ŞI NOTE

de Pr. Prof. Dr. DUMITRU STĂNILOAE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREŞTI — 1979

Rugati-va si pentru Pacatosul ce a editat aceast format digital , adrian

METODA SAU CELE 100 CAPETE

ALE LUI CALIST
ŞI
IGNATIE XANTHOPOL

Introducere

1. Autorii scrierii şi legătura ei cu celelalte scrieri ale patriarhului Calist

Despre Ignatie, al doilea autor al acestei scrieri, nu se ştie nimic afară de ceea ce spune Simeon al Tesalonicului: că era din Constantinopol, mpreună cu Calist şi s a nevoit mpreună cu acesta n viaţa monahală.

Despre celălalt autor, Simeon al Tesalonicului scrie n plus că a fost şi patriarh al Constantinopolului. «In chip deosebit au scris despre aceasta (despre rugăciunea lui Iisus) n zilele noastre, n Duh, ca fiind şi ei n Dumnezeu, de Dumnezeu cuv ntători, de Dumnezeu şi de Hristos purtători şi cu adevărat ndumnezeiţi, cel ntru sfinţi părintele nostru Calist, care a fost şi patriarhul de la Dumnezeu al capitalei Noua Romă şi mpreună cugetătorul şi nevoitorul cu el; Cuviosul Ignatie. Ei au nfăţişat n cartea alcătuită de ei, n chip duhovnicesc şi ntr o g ndire foarte naltă, n numărul plin de 100 capete, deplina cunoştinţă despre aceasta» [1].

Pe baza afirmaţiei lui Simeon Tesalonicianul, că aceşti autori au scris n zilele lui, dat fiind că el a murit la 1430, ca mitropolit al Tesalonicului (n noaptea n care au ocupat turcii acest oraş), s a dedus, pe drept cuv nt, că el vorbeşte nu de Calist I, care a fost patriarh n Constantinopol ntre 1350—1353 şi 1355—1363, cum presupune Nicodim Aghioritul n prefaţă la această scriere, ci de Calist II care a fost patriarh de la 1397, vreme de 7 luni [2].

1. *Împotriva tuturor ereziilor,* cap. 296, n P.G. 155, 542.

2. Hans Geoig Beck, *Kirche und theologische Literatur im byzantini schen Reich,* 1969, p. 784 şi 774; A. M. Ammann S. I., *Die Gotteschau im palamitischen Hesychasmus,* Wurzburg, 1938, p. 8, 13.

Despre acest Calist se ştie sigur că a fost călugăr n m năs-tirea Xanthopol din Sf ntul Munte, una din m năstirile vecine cu m năstirea Pantocrator, dar tot aşa de sigur e că a vieţuit şi n m năstirea Xanthopol din Constantinopol. Numele de Xanthopol l are din faptul că a trăit n m năstirile cu acest nume şi nu din faptul că s ar fi născut din familia Xanthopol din Constantinopol, căci n acest caz ar fi trebuit să fie dat de Simeon Tesalonicianul ca frate de s nge cu Ignatie, ceea ce nu se nt mplă [3]. M năstirea Xanthopol din Galata (Con-stantinopol) era, poate, ntr o legătură cu m năstirea Xantho-pol din Sf ntul Munte [4]. In anul 1431 se vorbeşte, n m năstirea Xanthopol din Galata, de Sfinţii Xanhthopoli [5]. Ziua lui se prăz nuieşte de către Biserica greacă n 22 noiembrie.

Sub numele lui Calist Patriarhul, n *Filocalia greacă* mai s nt inserate ncă două scrieri: una intitulată «Despre rugă-ciune», n 14 capete, şi alta la fel, cu capetele enumerate n continuare p nă la 83. Ultima n a fost publicată n prima ediţie a Filocaliei greceşti, ci numai n a doua şi a treia [6].

A. M. Ammann recunoaşte ca justă această atribuire. Filo-calia greacă, n ediţiile a II a şi a III a, numeşte scrierea din urmă «Capetele ce lipsesc» (din prima ediţie) şi le numără de la capitolul 15 nainte. A. M. Ammann «pune că, n ediţia a II a din Atena, capetele scrierii «Despre rugăciune» au fost adău-gate n ntregime [7]. Dar, se pare că cele 14 capete din prima scriere reprezintă fragmentul unei alte scrieri a lui Calist. Cel puţin aşa rezultă dintr un manuscris românesc, nr. 500, din m năstirea Văratec, scris de stareţa Nazaria la 1811, la ndem-nul duhovnicului Iosif, cuprinz nd 186 de file. In acest manu

3. A. M. Ammann, op. *cit.,* p. 13. A se vedea şi V. Grumel, *Note sur Callist Xanthopol,* n «Revue des Etudes byzantines», 1960, p. 199—204.

4. Cf. Μέγα Συναξαριστή , noeom. dec., Atena, 1895, ,p. 482, nota 1. După Ammann, op. cit., p. 13.

5. G. Mercati, *Notizie di Procoro e Demetrio Cidone,* n «Studi e testi», 56, Citta del Vaticano, 1931, p. 473.

6. Ediţia I a (ntr un volum) a fost publicată la Veneţia 1782, a II a (n două volume) la Atena n 1893, a III a (n cinci volume), tot la Atena ntre anii 1957—1963. Scrierea mai extinsă «Despre rugăciune» e publi-cată in ediţia a II a, n vol. II, p. 412—459; n ediţia a III a, în vol. IV, p. 299—367.

7. *Op. cit.,* p. 14 nota 2.

scris, numit «Raiul», capetele ncep nu cu nr. 15 (ca n Filocalia greacă), ci cu nr. 1 şi cuprinde n total 80 de capete[8].

Tot n ms. 500 de la Văratec scrierea «Raiul» se numeşte «cartea a treia» a patriarhului Calist. Pe de altă parte, n mai multe manuscrise româneşti din Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, scrierea «Metoda sau cele 100 de capete ale lui Calist şi Ignatie» e dată ca av nd autor numai pe patriarhul Callist, sau pe Calist Xanthopol ·. Şi iarăşi, pe de altă parte, alte manuscrise din acea bibliotecă dau sub numele lui Calist şi Ignatie Xanthopol şi scrierea «Raiul»[10].

8. Iată numerotarea paralelă din *Filoc. gr.* şi manuscrisul de la Văratec :

Filoc. greacă	***Văratec***
15	**1**
16—20	**2—5**
21	**6**
22—45	**7—30**
45 al. 2	**31**
46—55	**32—40**
55 el. 2	**41**
55 al. 3	**42**
55 al. 4	**43**
55 al. 5	**44**
56	**45**
56 al. 2	**46**
56 al. 3	**47**
56 al. 4	**48**
57—62	**49—54**
62 (Farisee)	**55**
63—83	**56—77**
83 al. 2	**78**
83 al. 3	**79**
83 al. 4	**80**

9. Astfel, ms. 1922 cuprinde această sută sub numele lui Calist Xanthopol, f. 3 r. 107 r. Manuscrisul 1474 cuprinde mai multe capete din aceeaşi sută, tot sub numele Sf ntului Calist (f. 2 r. 23 v.; cap. 35, 29). Apoi ntreaga sută (f. 23 r. 275 r.). Sânt nsă n această bibliotecă şi unele manuscrise n care «Ce/e *100 de capete»* s nt atribuite lui Calist şi Ignatie (703, 1409, 1889, 2635, 2799, 2890, 3.101, 3457, 3546).

10. Manuscrisele 1981, 2890. In orice caz, ar fi necesară o cercetare mai cu răgaz a tuturor manuscriselor care cuprind scrierile lui Calist (şi Ignatie).

De aici s ar putea deduce că scrierea «Metoda», e mai mult a lui Calist; poate că Ignatie i va fi dat numai vreun ajutor la str ngerea citatelor din Părinţii anteriori.

In felul acesta, s ar. explica, poate, faptul că scrierea «Raiul», e dată ca a treia carte a Sf ntului Calist. Prima ar fi «Metoda» dată n unele manuscrise sub, numele lui Calist şi Ignatie Xanthopol, iar a doua «Cele 14 capete despre rugăciune», din care au mai putut face parte şi alte „capete date sub diferite nume de conţinuturi n unele manuscrise din Biblioteca Academiei Române[11].

Tot din faptul că «Metoda», fiind n mod precumpănitor o scriere a lui Calist (prima carte), s ar explica de ce această scriere se numeşte şi ea, uneori, «Rai», deşi e dată sub numele lui Calist şi Ignatie şi deşi numele de «Rai» se dă n textul altor manuscrise numai celei de a treia scrieri, care e dată ca fiind numai a lui Calist[12].

In orice caz elucidarea acestei chestiuni cere o cercetare amănunţită a manuscriselor greceşti din diferite biblioteci.

Din notele sublimare date p nă aci se vede cit de des s au copiat scrierile lui Calist n româneşte ; şi n am dat dec t o parte din manuscrisele româneşti, care o cuprind şi care datează de la sf rşitul secolului XVIII şi nceputul secolului XIX.

Mai e de remarcat că, adeseori, scrierile patriarhului Calist, inclusiv cea de sub numele lui Calist şi Ignatie, se află n aceleaşi manuscrise cu cele ale Sf ntului Grigorie Sinaitul. Se pare că scrierile acestor doi autori, mpreună cu «Scara» lui Ioan Scărarul, erau cele mai citite de călugării români.

In manuscrisul nr. 1922, din Biblioteca Academiei Române n care după «Cele 100 de capete ale lui Calist Xanthopol» (f. 3—108) urmează opera lui Grigorie Sinaitul (f. 108r. 264 r.) cu un «Cuv nt nainte» al lui Vasile de la Poiana Mărului

11. Dăm manuscrisele n care se află capete de ale lui Calist, se pare deosebite, de cele 14 şi cele 80 (sau 83) «Despre *rugăciune»* şi de cele 100 (ale lui Calist şi Ignatie); menţionăm: *Chip al luării aminte i al rugăciunii»* (Ms. Acad. 486, 1076, 3790, 3543, 179, 4716, 3547 Î Neamţ, 29, 39, 44, 49). Apoi: Calist Patriarhul *«Capete pentru via a de ob te»* (Bibl. Acad. Rom. 3548, f. 278 a\ 295 r.); Acelaşi, *«Pentru ascultare»* (Bibl.Acad. Rom. 3548, f. 278 r. 295r.); Calist Xanthopol, *«Mărturisirea păcatelor»* (Bibl, Acad. Rom. 2519, f. r. 7 r. 2647, f. 46 r. 59 r.J.

12. Aşa se numeşte scrierea «Cele 100 capete ale lui Calist şi Ignatie Xanthopol», n ms 24, 44, 73 din biblioteca m năstirii Neamţ sau n ms. 2890 din Bibl. Acad. Rom.

(f. 108 r.—118 r.) şi o parte din opera lui Petru Damaschinul (f. 265 r.—283 r.), se scrie pe dosul copertei din faţă : *«Această carte ce se nume te Filocalie, este nvă ătoare pentru a min ii rugăciune i are multe Învă ături posnice ti».* Manuscrisul era considerat deci ca cuprinz nd n esenţă tot ce i trebuie unui monah n urcuşul lui duhovnicesc.

Dar socotim că şi motivele interne pledează pentru identitatea autorului «Metodei lui Calist şi Ignatie» cu celelalte scrieri ale patriarhului Calist.

Pentru a vedea aceasta, dăm mai nt i pe scurt conţinutul «Metodei» cunoscută ca a lui Calist şi Ignatie Xanthopol şi apoi pe al celorlalte două scrieri ale patriarhului Calist publicate n acest volum, cu apropierile şi deosebirile dintre ele.

2. Conţinutul «Metodei» lui Calist şi Ignatie Xanthopol şi legătura lui cu conţinutul celorlalte două scrieri ale lui Calist

Dacă toate scrierile cuprinse n Filocalia greacă şi aproape toate scrierile duhovniceşti ale Răsăritului ortodox nfăţişează n sentinţe sau n expuneri mai continui diferitele momente, stări sau trepte ale vieţii duhovniceşti ntr o formă nesistematică, «Metoda» lui Calist şi Ignatie vrea să expună ntreg urcuşul acestei vieţi n forma n care se mplineşte de fapt. In privinţa aceasta, numai «Scara» lui Ioan Scărarul i se aseamănă. Poate, aceasta i a şi servit de model. E drept că, capetele cărţii acesteia nu se succed totdeauna n mod riguros după treptele urcuşului duhovnicesc. Aceasta pentru că nici acest urcuş nu are succesiunea strictă pe care o cere ideea noastră de nşiruire sistematică. In viaţă, chiar n viaţa cea duhovnicească, apar anticipat şi pentru momente mai scurte stări şi trepte care se vor nstăp ni deplin n suflet de abia n faze mai nalte ale ei; sau n fazele mai nalte revin pentru momente mai scurte unele umbre, trepte şi stări, care s ar putea socoti de cei ce privesc lucrurile prea schematic că au fost definitiv depăşite. Autorii scrierii de faţă ţin, cu o anumită libertate, seama n expunerea lor de această dezvoltare nu prea simplă a vieţii duhovniceşti. Dar, n general, n scrierea lor se observă cu destulă claritate firul suitor al acestei vieţi.

O altă caracteristică a acestei scrieri este că e alcătuită aproape exclusiv din texte ale Părinţilor mai vechi. Autorii

dau de la ei aproape n fiecare capitol numai c teva r nduri de introducere şi c teva de ncheiere. Dar textele din fiecare capitol şi din toată scrierea s nt at t de bine alese şi aşezate ntr o nşirare at t de consecventă, că fiecare capitol şi toate la un loc se prezintă ca un ntreg bine nchegat şi ntr un suiş organic.

Dar, adeseori, chiar printre textele citate, s nt observaţii personale care scot la iveală nţelesuri ad nci din ele, poate pentru prima dată. Ba, c teva teme din capitolele dinspre sf rşit s nt expuse cu cuvinte aproape exclusiv proprii ale autorilor, pun nd n lumină asemenea nţelesuri suprinzător de ad nci şi de noi. Aşa e de pildă capitolul 92 despre importanţa mpărtăşirii dese cu Trupul şi S ngele Domnului.

Deosebit de accentuat şi de luminos e descrisă preschimbarea firii umane prin ndumnezeirea produsă de rugăciunea lui Iisus, nsoţită de căldura iubirii faţă de El. Intimitatea ce se nfăptuieşte ntre firea umană şi lucrarea dumnezeiască este descrisă n termeni capabili să redea toată realitatea subtilă a acestei unităţi. A se vedea n acest sens capitolul 90 : «Despre credinţă, nădejde şi iubire», unde se spune ntre altele : «Semnele schimbării (produse de căldura iubirii lui Dumnezeu) s nt că faţa omului devine plină de căldură, plină de bucurie, trupul lui se ncălzeşte, frica şi sfiala se depărtează de la el şi şi iese din sine... Moartea nfricoşătoare o socoteşte ca bucurie».

O altă caracteristică a scrierii este că n tot acest fir suitor al vieţii duhovniceşti, ea lasă să se observe prezenţa permanentă şi de prim rang a rugăciunii lui Iisus. De aceea autorii ei reiau vorbirea despre această rugăciune n foarte multe r nduri, la toate nivelele la care ajunge viaţa duhovnicească. Dar, ntruc t, după ei, rugăciunea aceasta nu se poate săv rşi ca o metodă formală, făc nd abstracţie de piedicile pe care i le opun diferitele patimi, nchipuiri şi amintiri care ispitesc pe om spre plăceri trupeşti şi l leagă de lucrurile şi de mprejurările care le pot satisface, autorii (sau autorul) şi ndreaptă adeseori, după descrierea felului n care trebuie să se facă rugăciunea, atenţiunea la metodele prin care omul se poate feri, se poate curaţi de patimi şi poate dezvolta n sine virtuţile sau pornirile spre bine, care sf rşesc n nepătimire. Pe aceasta autorii o leagă str ns de iubire, de ndumnezeire, de vederea luminii dumnezeieşti.

In general «liniştea» pe care trebuie să o dob ndească omul duhovnicesc este un proces dinamic, deşi liniştit din alt punct

de vedere, e o creştere n bl ndeţe, n smerenie, dar şi n fericirea iubirii, o tensiune continuă spre Dumnezeu, supremul izvor de iubire, care nu e lipsită de momentele dramatice ale pocăinţei pentru păcatele cele mai subţiri, pe care, cu c t omul e mai progresat duhovniceste, cu at t le sesizează mai mult n sine, produc ndu i o ascuţită ntristare. Şi tot acest urcuş sf rşeşte n «odihna» n iubirea lui Dumnezeu, care nici ea nu e ncremenire, ci o lărgire necontenită a fiinţei umane pentru primirea şi iradierea acestei iubiri.

Foarte puternic este pusă n lumină, n urcuşul omului duhovnicesc şi n starea lui ndumnezeită, plină de forţa iradierii, lucrarea Sf ntului Duh. Toată viaţa cea nouă, plină de văpaia iubirii lui Dumnezeu, se datorează Sf ntului Duh. Mai rar o scriere ca aceasta n care lucrarea Duhului Sf nt să fie aşa de accentuată.

Desigur, aceasta nu nseamnă că atenţia acordată Domnului Iisus Hristos trece pe al doilea plan, cum crede Ammann. Pomenirea ne ncetată a numelui lui Iisus, cu simţirea fierbinte a iubirii Lui, a dulceţii prezenţei Lui, este puterea esenţială care conduce pe om n tot urcuşul lui spre unirea cu Dumnezeu şi spre desăv rşirea proprie. Această putere stă la baza ntregului său efort de curăţire de patimi, de naintare spre nepătimire, spre simţirea tot mai ad ncă a lui Dumnezeu şi spre unirea cu El n nsăşi persoana Domnului Iisus Hristos. Dacă nu se ncurajează nchipuirea lui Hristos cu ranele Lui s nger nde ca n mistica feminină catolică, este pentru că Hristos, Cel cu care omul duhovnicesc sporeşte legătura ne ncetată, este Hristos Cel nviat, Cel devenit străveziu n lumină, Cel care e simţit n primul r nd ca subiect — focar de iubire, sălăşluit nlăuntru inimii, nu Hristos al amintirii n starea de răstignire pe cruce, Hristos care nu e, propriu zis, real prezent, ci mai cur nd, doar amintit. Hristos din scrierile duhovniceşti ale Răsăritului este Hristos real prezent şi transparent n inimă, Hristos din care, de aceea, iradiază puterea n toată fiinţa umană, dar o putere care e simţită că e din El ca subiect plin de o iubire nesf rşită.

Reproşul lui Ammann din acest punct de vedere porneşte din ne nţelegerea spiritualităţii răsăritene, care nu răm ne la sentimentalismul susţinut mai mult de amintire şi lipsit de puterea de nduhovnicire a omului, care iradiază din Hristos cel prezent[13].

13. A. M. Ammann, op. *cit.,* p. 40.

Desigur aceasta stă n legătură şi cu altă considerare a esenţei operei m ntuitoare a lui Hristos : n nvăţătura Părinţilor. Hristos nu ne a m ntuit prin plata unei echivalenţe juridice pe cruce, pentru care trebuie să I fim mereu recunoscători cu amintirea, privind la această răstignire a Lui pe cruce, cum nsuşi Ammann declară, ci ne m ntuieşte prin legătura reală continuă pe care o avem cu Hristos Cel nviat, desigur şi pentru faptul că a primit răstignirea.

Şi numai pentru faptul că Hristos e simţit prezent n starea Lui nviată, pnevmatizată, transparentă şi iradiantă de putere, tot urcuşul duhovnicesc duce pe om spre o pnevmatizare asemănătoare cu a Lui, care pregăteşte deplina stare de pnevmatizare şi transparenţă n lumină a omului nduhovnicit, n viaţa viitoare.

Dar dacă «Cele 100 capete» descriu mai mult nfr nările şi virtuţile celui ce voieşte să ajungă la unirea cu Dumnezeu şi la vederea Lui sufletească (am zice faza de curăţire, sau făptuitoare), cele 14 capete «Despre rugăciune» ce urmează după ele descriu treapta mai naltă a rugăciunii, iar cele 80 (sau 83) de capete ale scrierii «Raiul», sau «Despre rai», descriu aproape exclusiv culmea duhovnicească a unirii cu Dumnezeu, la care a ajuns cel ce s a străduit să tindă spre ea. Cum va zice Vasile de la Poiana Mărului mai t rziu, aci ea descrie «rugăciunea Văzătoare», spre deosebire de «rugăciunea minţii», produs al efortului omenesc. Desigur că şi scrierea din urmă acordă un mare loc rugăciunii, pentru că numai rugăciunea introduce nemijlocit la unirea cu Dumnezeu, sau la vederea Lui. Dar cel mai mult ea se ocupă cu «vederea» lui Dumnezeu, care e mai presus şi de rugăciune. De aceea, ea se ocupă tot aşa de mult, ba chiar mai mult, cu lucrarea Duhului Sf nt, căci starea de rugăciune culminantă şi de unire supremă cu Dumnezeu e o stare n care lucrarea Duhului Sf nt a devenit oarecum exclusivă. Starea de unire cu Dumnezeu fiind, propriu zis, o stare de totală iubire, autorul acordă mai multe capitole descrierii iubirii de Dumnezeu. Astfel temele scrierii a treia a lui Calist se pot socoti acestea patru : rugăciunea, vederea lui Dumnezeu, iubirea Lui, lucrarea Duhului Sf nt.

Dar temele acestea apar ntr o măsură mai puţin accentuată ncă n «Cele 100 de capete ale lui Calist şi Ignatie». Afirmaţia că numai n Duhul Sf nt ne putem ruga lui Iisus

formează conţinutul capitolelor 12—13, 50. Despre trebuinţa Duhului Sf nt pentru cei ce voiesc să urce spre Dumnezeu se vorbeşte n capitolul 6, ba n acest capitol şi n capitolul 4 se afirmă chiar că toată strădania vieţii adevărate, a celui credincios este să redescopere harul Duhului Sf nt primit la Botez, dar acoperit de patimi. Despre vederea mai presus de minte a lui Dumnezeu se vorbeşte n capitolul 70, despre iubire, n capitolul 81.

Am ndouă scrierile se resimt, prin marele rol acordat Sf ntului Duh şi iubirii, de influenţa Sf ntului Simeon Noul Teolog. Viaţa isihaştilor şi descoperă, n aceste scrieri, faţa ei de viaţă n Duhul Sf nt.

S ar putea spune că «Cele 100 de capete ale lui Calist şi Ignatie» se deosebesc de cea de a doua scriere nu numai prin faptul că cea dinţii descrie urcuşul spre Dumnezeu, pe c nd a doua descrie v rful acestui urcuş, ci şi prin faptul că cea dint i dă o largă ntemeiere, n scrisul Părinţilor duhovniceşti anteriori, a stării de unire cu Dumnezeu, descrisă n cele 80 (sau 83) de capete ale scrierii «Raiul».

Dar cele două scrieri s nt preocupate de aceeaşi culme duhovnicească pe care cea dint i o descrie ca ţintă de atins, iar cea de a doua, ca ţintă atinsă.

Înrudirea celor două scrieri se face simţită şi n unii termeni proprii şi caracteristici ambelor scrieri. De exemplu, termenul «ἀεφλυτα = pururea izvor tor», aflat n «Cele 100 capete» (cap. 75), se află şi n cele 80 (sau 83) capete ale scrierii «Raiul» (cap. 22, 43). Preocuparea scrierii; «Raiul» de a face pe cititori să c ştige simplitatea şi lipsa de chip a minţii (ἀνείδεον, cap. 21) e proprie şi «Celor 100 capete» (cap. 70). De asemenea, n am ndouă scrierile se foloseşte termenul de «har enipostatic» (Calist şi Ignatie, cap. 70 — Patriarhul Calist cap. 40).

Identitatea aceasta de termeni şi de preocupări s ar putea ilustra pe larg printr o cercetare mai amănunţită a celor două scrieri. În ele se simte aceeaşi atmosferă de g ndire şi de stil.

În orice caz, n scrierea «Raiul» (80 sau 83 capete) avem o serioasă aprofundare teologică a temelor din «Cele 100 de capete». Avem n ea stăruitoare analize ale stărilor trăite de contemplativ sau văzător (de ex. cap. 36). Dar avem n ea

şi interesante aprofundări hristologice şi antropologice (de ex. cap. 38). S nt descrise n cuvinte entuziaste stările iubirii de Dumnezeu şi modul trecerii practice de la multele raţiuni ale naturii şi Scripturii la Raţiunea tainică, personală, Cea Una şi Supremă. Scrierea cuprinde o analiză admirabilă a «simţirii nţelegătoare» şi a stării produse de ea (cap. 41). Capitolul 43 ne dă o cuceritoare descriere a dragostei de Dumnezeu, care e sufletul rugăciunii ne ncetate. În capitolele 47—48 avem interesante observaţii cu privire la deschiderea inimii şi la unirea ntre minte şi inimă. În capitolul 52 avem o remarcabilă argumentare filozofică a credinţei ca experienţă a lui Dumnezeu. Expresia «chip enipostatic» e o paralelă la «luminarea enipostatică» din «Cele 100 de capete» (cap. 60). Desigur, ea se află şi la Sf ntul Grigorie Palama. Dar n cele două scrieri de faţă ea capătă o aplicare practică. Capitolul 57 despre cunoaşterea lui Dumnezeu, despre toate virtuţile legate de ea se resimte de influenţa Sf ntului Simeon Noul Teolog. Capitolele 65—73 cuprind frumoase reflexiuni despre minunea unirii lui Dumnezeu cu sufletul.

A celor dintre monahi CALIST şi IGNATIE XANTHOPOL:

Metodă şi regulă foarte amănunţită, care are mărturiile sfinţilor şi poate fi ntrebuinţată cu ajutorul lui Dumnezeu de către cei ce şi aleg să vieţuiască n linişte şi singurătate, sau despre purtarea, petrecerea şi vieţuirea lor şi despre toate bunătăţile ce le pricinuieşte liniştirea celor ce se străduiesc cu ea, cu dreaptă judecată.

1. *Cuv ntul de fa ă se mparte n 100 de capete, iar introducerea e socotită ca primul capitol i se ocupă cu darul i harul mai presus de fire, sălă luit prin Duhul Sf nt n cei credincio i*[14].

Ar fi trebuit ca noi, cei ce, potrivit cuvintelor dumnezeieşti, s ntem nvăţaţi de Dumnezeu (1 Tes. 4, 9) şi purtăm nscrisă n inimă, n chip negrăit, legea cea nouă (2 Cor. 3, 2—3), mai luminoasă ca un sfeşnic, şi s ntem c rmuiţi de Duhul cel bun şi atotdrept, ca nişte fii şi moştenitori ai lui Dumnezeu şi mpreună moştenitori cu Hristos (Rom. 8, 17), să vieţuim asemenea ngerilor şi să nu avem nevoie să fim nvăţaţi de cineva, ca să cunoaştem pe Domnul. Dar depărtarea noastră de la bine

14. De fapt, cap. 1 nu se ocupă cu harul. Dar toată secţiunea nt i (cap. 1—14) se ocupă cu harul şi cu modul n care poate fi menţinut. In manuscrisele Bibliotecii Academiei scrierea aceasta se numeşte: Meşteşug şi ndreptar.

şi abaterea spre rău, de la cea dint i răsărire a părului şi, mpreună cu aceasta, pizma cumplitului Veliar şi tirania lui ne mpăcată mpotriva noastră a sădit n noi pornirea să ne depărtăm n chipul cel mai rău de poruncile m ntuitoare şi ndumnezeitoare şi să ne lăsăm duşi spre prăpăstiile pierzătoare de suflet; iar ceea ce e şi mai jalnic, (este faptul că), ne a st rnit să cugetăm şi să lucrăm chiar mpotriva noastră. Drept urmare, potrivit cuvântului dumnezeiesc, «nu este nimeni care nţelege, nu este nimeni care să caute pe Dumnezeu» (Ps. 13, 2). Căci, ndată ce ne am abătut de la calea cea dreaptă, ne am făcut netrebnici (Ps. 13, 3) şi, de aceea, n ntregime trupuri (Fac. 6, 3). Iar lipsindu ne de harul luminător şi dumnezeiesc, avem nevoie să ne ndemnăm şi să ne ajutăm unii pe alţii spre cele bune[15].

2. *Cuv ntul de fa ă s a scris datorită ntrebării unui frate oarecare, potrivit intei urmărite de el, dar i pentru mplinirea unei porunci a Părin ilor.*

Fiindcă, n dorinţa ta de a cerceta, după cuv ntul Domnului (Ioan 5, 39), dumnezeieştile şi de viaţă dătătoarele Scripturi şi de a fi introdus n ele fără primejdie, ai cerut adeseori şi de la noi, nevrednicii, un cuv nt şi o regulă scrisă, pentru folosul tău şi poate şi al altora, cum zici, am judecat acum că trebuie să mplinim, cu ajutorul lui Dumnezeu, această dorinţă vrednică de laudă a ta, după ce, mai nainte, n am voit să o facem. O mplinim acum, prea iubitul nostru fiu duhovnicesc, părăsind lenea care ne nsoţeşte, de dragul iubirii şi al folosului tău, uimiţi la culme de s rguinţa ta pentru cele bune şi

15. Această ntrajutorare spre cele bune nu stă n contrazicere cu afirmaţia de mai nainte că toţi ne am făcut răi. Căci binele pe care l săv rşim prin această ntrajutorare este mărginit. In afară de aceasta, omul, ajut nd pe altul, depăşeşte n oarecare măsură neputinţa de a fi bun, pe care o trăieşte c nd se nchide n singurătatea sa.

de stăruitoarea ta osteneală. Dar, nainte de acestea, o facem tem ndu ne de pedeapsa cu care a ameninţat Dumnezeu, n chip nfricoşător, pe cel ce a ascuns talantul (Matei 25, 25).

Pe l ngă cele spuse, o facem ca să mplinim porunca pe care ne au lăsat o Părinţii şi nvăţătorii noştri duhovniceşti, ncredinţ nd cele nvăţate de la ei altor bărbaţi iubitori de Dumnezeu. Deci Dumnezeu, Părintele iubirii şi Dătătorul mbelşugat al tuturor bunătăţilor, să ne dea nouă, celor zăbavnici şi slabi la glas, cuv nt potrivit ntru deschiderea gurii noastre (Efes. 6, 19), El care a insuflat adeseori şi animalelor necuv ntătoare cuv nt (Num. 22, 28), spre folosul auzitorilor. Iar ţie şi tuturor celor ce vor citi acestea, potrivit spusei tale, să vă dea urechi să le auziţi cu nţelepciune şi pricepere şi să vieţuiţi n chip drept, precum este plăcut Lui. «Căci fără de El nu putem face nimic» din cele folositoare şi m ntuitoare, precum s a scris (Ioan 15, 5); şi «de nu va zidi Domnul casa, n zadar s ar osteni ziditorii» (Ps. 126, 1). Despre acestea, at t.

3. *Cunoa terea scopului premerge oricărui lucru. Iar scopul acestei lucrări este să arate care este temelia.*

Dacă cunoaşterea scopului premerge oricărui lucru, iar scopul nostru este să spunem cele ce ajută la creşterea duhovnicească, iar al tău, să vieţuieşti cu adevărat potrivit celor spuse, trebuie ca nainte de orice să cercetăm spre ce plinătate a g ndirii celei după Hristos privind, să punem apoi un nceput folositor ca temelie, ca, apoi, cu timpul, mpărtăşindu ne de ajutorul cel de sus, cu mbel şugare, să tindem şi spre un acoperiş potrivit zidirii clădite de Duhul.

4. *Începutul oricărei lucrări după Dumnezeu este să vie uim potrivit cu poruncile M ntuitorului. Iar sf r itul*

ei este să ne ntoarcem la harul desăv r it al Preasfântului i de via ă ncepătorului Duh, dat nouă prin dumnezeiescul Botez.

Deci, nceputul oricărei lucrări după Dumnezeu, este, pe scurt, să ne grăbim n tot chipul, cu toată puterea, să vieţuim după legea tuturor poruncilor ndumnezeitoare ale M ntuitorului. Iar sf rşitul este să ne ntoarcem, prin păzirea lor, la zestrea dată nouă de sus şi de la nceput din sfinţita cristelniţă, adică la desăv rşita alcătuire şi naştere duhovnicească a noastră din nou, prin har; sau, dacă ţi place să numeşti acest dar altfel, la lepădarea vechiului Adam cu faptele şi poftele lui şi la mbrăcarea Celui nou şi duhovnicesc (Col. 3, 9—10), care este Domnul Iisus Hristos[16]. Căci zice dumnezeiescul Pavel: «Copiii mei, pe care iarăşi vă nasc n dureri, p nă c nd va lua Hristos chip n voi» (Gal. 4, 19) ; şi: «C ţi n Hristos v aţi botezat, n Hristos v aţi mbrăcat» (Gal. 3, 27).

16. «Re ntoarcerea» la starea noastră dinainte de păcat nu e, totuşi, o ntoarcere la o stare fixă; numai cu condiţia aceasta se poate accepta ceea ce spune Ammann că nu există o creştere obiectivă, teologică a harului (Op. *cit.,* p. 25). Starea aceea este totuşi starea omului nou, care e tocmai prin aceasta o stare vie, dinamică. E starea n care e ntipărit Hristos, starea n care omul a luat chipul lui Hristos şi de aceea este starea lui Hristos ca om nou, care l reface pe om n chipul lui adevărat. Dar Hristos care s a ntipărit n cel botezat se desfăşoară n el, duc ndu l spre măsura plinătăţii Lui, la «măsura bărbatului desăv rşit». Deci, pe de o parte harul Botezului, ca sălăşluire a lui Hristos nu l duce pe om dincolo de Hristos, şi n sensul acesta nu l trece la alt har, dar pe de altă parte există o creştere a omului n Hristos, d nd putinţa lui Hristos să se actualizeze tot mai mult n el. Şi fără ndoială că această actualizare a harului n om nu are numai caracter subiectiv (Ammann, op. *cit.),* ci, n omul ce şi sporeşte deschiderea spre Hristos prin virtuţi, harul se desfăşoară n mod obiectiv, adică se comunică lăuntric tot mai mult, deşi, pe de altă parte, este ntreg n el ca realitate n mare parte virtuală pentru om de la Botez. Avem aci aceeaşi situaţie ca n cazul Revelaţiei care nu mai trece dincolo de Hristos, dar din care Duhul Sf nt comunică continuu puteri şi lumini noi, adică «conduce la tot adevărul», nsă numai din Hristos («din al Meu va lua») şi nu din afară de Hristos.

5. *Ce este harul i cum l putem dob ndi ? i care s nt cele ce l tulbură i care cele ce l cură esc ?*

Dar ce este harul şi cum l putem dob ndi şi care s nt cele ce l tulbură şi care cele ce l curăţesc ţi va arăta cel ce a strălucit cu sufletul şi cu limba mai mult dec t tot aurul. El zice : «Ce nseamnă : «răsfr ng nd ca o oglindă slava Domnului, ne prefacem n acelaşi chip» (2 Cor. 3, 18)? Aceasta se arăta, mai limpede, c nd lucrau darurile minunilor. Dar, nici acum nu e greu, celui ce are ochi credincioşi, să vadă aceasta. Căci, ndată ce ne botezăm, sufletul se face mai luminos ca soarele, curăţit fiind prin Duhul. Şi, nu numai că privim spre slava lui Dumnezeu, ci şi primim o strălucire de la ea. Căci precum argintul aflat sub razele soarelui, trimite şi el raze, nu numai din firea sa, ci şi din lumina soarelui, aşa şi sufletul curăţit şi ajuns mai strălucitor dec t tot argintul, primeşte o rază din slava Duhului, pe l ngă slava aflătoare n el; şi anume una aşa cum se cuvine de la Domnul n Duhul» (2 Cor. 3, 18)[17]. Şi, după puţin: «Dacă voieşti, ţi voi arăta aceasta şi mai limpede de la Apostoli. G ndeşte te la Pavel, ale cărui veşminte săv rşeau minuni (Fapte 19, 12), la Petru, a cărui umbră avea at ta putere (Fapte 5, 15). Dacă aceştia n ar fi purtat chipul Împăratului şi dacă razele lor de lumină n ar fi fost cu neputinţă de

17. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omil. VII la Epist. a II a către Corinteni,* n P.G. 61, col. 449. Fără ndoială că nu se poate separa ntre strălucirea sufletului curăţit şi cea care vine de la Duhul Sf nt, dacă numai st nd sub lumina Duhului, sufletul devine şi el strălucitor. Iar strălucirea ce i vine sufletului de la Duhul, care l face şi pe el să strălucească, nu i o graţie creată, contrar cu ceea ce afirmă Ammann că autorii scrierii «fac o deosebire ntre darul creat al graţiei şi Dătătorul graţiei» (p. 23). Cum ar străluci creatul n chip dumnezeiesc, primind o lumină creată ? Cum s ar mai cunoaşte această lumină ce i se comunică, ca una ce i este proprie Domnului, Duhul ? Cum ar mai oglindi sufletul n acest caz slava lui Hristos, care nu e creată ?

privit, veşmintele şi umbrele lor n ar fi lucrat minuni[18]. Căci chiar şi numai veşmintele mpăratului nfricoşează pe t lhari.

Dar voieşti să vezi slava aceasta strălucind şi prin trup? «Privind, se zice, la faţa lui Ştefan, au văzut o ca o faţă de nger» (Fapte 6, 15). Dar aceasta nu era nimic pe l ngă slava ce strălucea năuntru. Căci ceea ce Moise avea pe faţă (Ieş. 34, 30), aceea purtau aceştia n suflet. Ba chiar cu mult mai mult. Căci ce avea Moise era ceva simţit, pe c nd aceasta era ceva netrupesc. Şi precum culorile luminoase ca focul, ţ şnind din trupurile strălucitoare, spre cele apropiate, transmit şi acelora lumina lor, aşa se nt mplă şi cu cei credincioşi. De aceea, socotesc că cei ce pătimesc aceasta, se desprind de păm nt şi g n desc la cele din ceruri. Căci e bine să suspinăm aici cu amar, ca nu cumva, bucur ndu ne de o at t de mare cinste, să nu mai cunoaştem cele zise, pentru că am părăsit aşa de repede acele lucruri şi ne am mpătimit de cele ale simţurilor. Pentru că această slavă negrăită şi nfricoşătoare răm ne n noi o zi sau două, apoi o stingem, aducând iarna lucrurilor vieţii şi mpiedic nd razele ei prin desimea norilor»[19].

Şi iarăşi zice n altă parte : «Trupurile celor ce au plăcut lui Dumnezeu se vor mbrăca n at ta slavă, c tă nu pot vedea ochii aceştia. Oarecare semne şi urme neclare ale lor a binevoit Dumnezeu să dea n Vechiul şi Noul Testament. Căci acolo faţa lui Moise strălucea de at ta slavă că nu putea fi privită de ochii israelitenilor (Ieş. 34, 30), iar n Noul Testament, faţa lui Hristos strălucea cu mult mai mult dec t aceea» (Matei 17, 2).

18. Chipul lui Hristos nu era purtat de Apostoli şi nu e purtat nici de cei ce se alipesc de El numai printr o imitare de la distanţă a Lui, ci prin prezenţa Lui lucrătoare n ei. E vădit că aceasta nu e o graţie creată.

19. Sf. Ioan Gură de Aur, *Către văduva t nără,* n P.G. 48, 603. E bine să pătimim aici cele aspre, ca nu cumva bucur ndu ne de cele cereşti să nu mai fim cu grijă şi să cădem n cele păm nteşti.

Ai auzit cuvintele Duhului ? Ai nţeles puterea tainei? Ai cunoscut care s nt durerile naşterii desăv rşite din sfinţita cristelniţă ce se săvârşeşte n noi[20] şi c t de mari s nt roadele şi plinătatea şi răsplătirea ? Ai cunoscut c t de mult at rnă şi de noi să l mărim şi să l micşorăm sau să l facem arătat şi să ntunecăm acest har mai presus de fire, at ta c t ne este cu putinţă?[21]. Iar cele care l ntunecă s nt furtuna lucrurilor vieţii şi ntunericul ce se naşte din patimi, care năpustindu se peste noi ca o iarnă, sau ca un r u vijelios şi acoperind sufletul nostru, nu l mai lasă nici să răsufle, sau să caute spre binele cu adevărat existent şi fericit pentru care a şi fost făcut, ci l ntunecă şi l neacă, odată ce e luat ntreg n stăp nire de frăm ntarea chinuitoare a v rtejului şi a fumului plăcerilor. Iar de cele contrare acestora, adică de cele ce se nasc din poruncile ndumnezeitoare au parte cei ce nu umblă după trup, ci după Duh. «Umblaţi, zice, n Duh şi nu veţi mplini poftele trupului» (Gal. 5, 16). Acestea s nt folositoare şi m ntuitoare şi conduc, ca o scară, spre v rful şi spre cea mai naltă dintre trepte, adică spre iubire, care este Dumnezeu (1 Ioan 4, 8).

6. *În sf ntul Botez primim harul dumnezeiesc n dar; dar acoperindu l pe acesta prin patimi, l cură im iară i prin mplinirea poruncilor*[22].

20. Naşterea noastră din nou se săv rşeşte n acelaşi timp năuntru nostru, căci noi nu s ntem omor ţi n aşa fel nc t să nu se producă n acelaşi timp n noi şi să nu simţim şi noi durerile acestei naşteri ce se produce n noi. Căci moartea omului vechi şi naşterea celui nou n noi se săv rşeşte şi prin participarea voinţei noastre. De aceea, la Botez ni se cere şi nouă să ne lepădăm de satana şi să ne mpreunăm cu Hristos.

21. Deci se poate vorbi şi de o sporire a harului primit la Botez prin eforturile noastre, contrar cu ceea ce spune Ammann (Op. cit., p. 25).

22. Harul Botezului nu se mai pierde, ci numai se acoperă. Odată intrat n relaţie cu Hristos, omul nu mai iese total din ea. Amintirea ei nu o mai poate şterge oric t ar vrea. Se poate spune că urma lui Dumnezeu nu se mai şterge din el, cum de altfel nu se poate şterge nici urma

Noi primim, deci, n s nul dumnezeiesc, adică n sfinţita cristelniţă, n dar, harul dumnezeiesc cu totul desăv rşit. Dar, dacă, pe urmă, prin reaua ntrebuinţare a celor vremelnice şi prin grija de lucrurile vieţii şi prin ceaţa patimilor, l acoperim pe acesta, cum nu se cuvine, ne este cu putinţă, prin pocăinţă şi prin mplinirea poruncilor ndumnezeitoare, să primim şi să dob ndim iarăşi această strălucire mai presus de fire şi să vedem n chipul cel mai limpede arătarea ei. Desigur arătarea ei se descoperă pe măsura ostenelii fiecăruia n credinţă. Dar nainte de toate, prin ajutorul şi prin bunăvoirea Domnului nostru Iisus Hristos. Căci, zice Sf ntul Marcu: «Hristos, fiind Dumnezeu desăv rşit, a dăruit celor botezaţi harul desăv rşit al Sf ntului Duh. Căci, El nu primeşte adaus de la noi. Dar ni se descoperă nouă şi ni se arată pe măsura lucrării poruncilor şi ne dăruieşte adaus la credinţă, «p nă ce vom ajunge toţi la unitatea credinţei, la măsura v rstei plinătăţii lui Hristos» (Efes. 4, 13). Deci orice i am aduce, odată renăscuţi n El, este de la El şi din El şi era ascuns n El»[23].

oricărei alte persoane cu care am intrat odată n relaţie. Aceasta arată caracterul personal at t al lui Dumnezeu c t şi al omului. Omul nu e numai o substanţă chimică, care se poate transforma n ntregime prin noi asimilări de materii şi nici Dumnezeu nu este o astfel de esenţă. Teologia catolică cunoaşte numai persistenţa unui «character indelebilis» n cel ce a căzut după Botez n păcate de moarte, sau n cel apostaziat. Dar ce e această pecete, dacă nu e harul nsuşi, sau dacă nu se află ntr o legătură cu harul ?

23. Sf. Marcu Ascetul, *Despre Botez,* n P.G. 65, 1028 C; *Filoc. rom.* vol. I, p. 309. Aşa se mpacă persistenţa aceluiaşi Hristos n noi şi dinamica vieţii creştine. Harul dat la Botez e Hristos ntreg. In acest sens nu se mai dă omului n cursul vieţii un plus de har. Dar ntruc t Hristos şi descoperă n om, prin Duhul Sfânt, tot mai mult lumina şi puterea Lui, are loc n el o sporire sau o creştere a luminii şi puterii lui Hristos şi totodată şi o creştere duhovnicească a omului. Adăugăm de la noi tot mai multă credinţă, dar nu un plus de har.

7. *Cel ce vie uie te după Dumnezeu, trebuie să m-plinească toate poruncile. Dar cea mai mare parte a lucrării sale trebuie să o nchine celor dint i i celor mai cuprinzătoare.*

Precum am spus, nceputul şi rădăcina a toată lucrarea aceasta este vieţuirea potrivit cu poruncile m n tuitoare ; iar ţinta şi roada ei este re ntoarcerea la harul desăv rşit al Duhului, dăruit nouă prima dată prin Botez. Acest har se află n noi — «căci lui Dumnezeu nu i pare rău de darurile Sale» (Rom. 11, 29) — nsă harul acesta este necat de patimi, dar se poate descoperi prin lucrarea poruncilor. De aceea, se cuvine să ne silim n tot chipul să curăţim şi să facem c t mai vădită arătarea Duhului n noi prin mplinirea, după putinţă, a tuturor acestor porunci. Căci «făclie picioarelor mele este legea Ta şi lumină cărărilor mele» — zice fericitul David către Dumnezeu (Ps. 118, 105) — şi «porunca Domnului strălucită (este cea) care luminează ochii» (Ps. 18, 9), şi «...spre toate poruncile Tale m am ndreptat» (Ps. 118, 128). Iar cel ce se odihnea pe piept (Sf ntul Apostol Ioan) zice : «Cel ce păzeşte poruncile Lui, răm ne ntru El şi El ntru acela» (1 Ioan 3, 24), şi «poruncile Lui nu s nt grele» (1 Ioan 5, 3). M ntuitorul zice, de asemenea : «Cel ce are poruncile Mele şi le păzeşte pe ele, acela este cel ce Mă iubeşte; iar cel ce Mă iubeşte pe Mine, iubit va fi de Tatăl Meu şi Eu l voi iubi pe el şi Mă voi arăta lui» (Ioan 14, 21), şi «De Mă iubeşte cineva pe Mine, va păzi cuv ntul Meu şi Tatăl Meu l va iubi pe el şi la el vom veni şi Ne vom face lăcaş la el» (Ioan 14, 23), şi «Cel ce nu Mă iubeşte pe Mine, cuvintele Mele nu le păzeşte» (Ioan 14, 24).

Dar, mai mult dec t acestora, cea mai mare parte a lucrării sale trebuie să o nchine poruncilor celor dint i şi mai cuprinzătoare, oarecum maicilor celorlalte. Căci,

numai aşa vom merge fără greşală spre ţinta ce ne stă nainte, adică vom pune nceput bun şi vom ajunge la sf rşitul dorit sau la arătarea Duhului (1 Cor. 12, 7)[24].

8. *Începutul a toată lucrarea de Dumnezeu iubitoare este chemarea cu credin ă a numelui Domnului nostru Iisus Hristos i, mpreună cu ea, vin pacea i iubirea ce răsar din ea.*

Începutul a toată lucrarea de Dumnezeu iubitoare este chemarea cu credinţă a numelui m ntuitor al Domnului nostru Iisus Hristos. Căci El nsuşi a zis : «Fără de Mine nu puteţi face nimic» (Ioan 15, 5)[25]. Şi mpreună cu ea este pacea — căci se cuvine, zice, ca fiecare «să se roage fără m nie şi fără g nduri» (1 Tim. 2, 8) — şi iubirea, căci «Dumnezeu este iubire şi cel ce răm ne n iubire, n Dumnezeu răm ne şi Dumnezeu n el» (1 Ioan 4, 16). Dar pacea şi iubirea nu numai că fac rugăciunea bine primită, ci se şi nasc şi răsar din rugăciune ca nişte raze gemene şi cresc şi se desăv rşesc din ea[26].

24. Arătarea Duhului nseamnă transparenţa omului şi arătarea Duhului prin fapte de putere care cov rşesc răutatea şi egoismul; e o transparenţă a bunătăţii lăuntrice, care se arată ca lumină prin faţa şi prin toată vieţuirea omului.

25. Aceasta nseamnă că prin chemarea numelui lui Iisus ni se mpărtăşeşte nsăşi puterea Lui. Căci prin chemarea numelui lui Iisus, I ne adresăm cu iubire Lui nsuşi şi El răspunde acestei iubiri.

26. Chemarea deasă a numelui lui Iisus este nceputul şi izvorul tuturor virtuţilor. Dar cele dint i dintre aceste virtuţi s nt pacea şi iubirea, desigur nu de la nceput ntr un grad desăv rşit. Ele s nt nedespărţite şi str ns mpletite cu chemarea numelui lui Iisus, deci şi cu puterea Lui. Căci chemarea acestui nume produce prin ea nsăşi pacea de orice grijă, de orice frică, de orice m nie, o nfr nare de la acestea şi o uitare de ele. Dar, in acelaşi timp, cine cheamă numele lui Iisus, o face cu iubire şi cu ncredere faţă de El. Desigur, iubirea e şi virtutea cea mai naltă, la care se ajunge prin toate celelalte. Dar dacă n ar fi n toate, de la nceput, o oarecare iubire faţă de Hristos, nu s ar putea ajunge la iubirea desăv rşită faţă de El.

9. *Prin fiecare din acestea i prin toate trei mpreună ni se dăruie te cu mbel ugare plinătatea bunătă ilor.*

Prin acestea, mai bine zis prin fiecare din acestea şi prin toate trei mpreună, ni se dăruieşte cu mbelşugare şi ne prisoseşte plinătatea bunătăţilor. De fapt, noi nădăjduim că, prin chemarea cu credinţă a numelui Domnului nostru Iisus Hristos, vom primi cu siguranţă mila şi viaţa adevărată, ascunse n El (Col. 3, 3). Căci numele Domnului Iisus Hristos, strigat cu curăţie năuntru inimii, e ca un izvor dumnezeiesc nesecat din care ţ şnesc cu prisosinţă acele bunătăţi[27].

Iar prin pacea care ntrece toată mintea şi nu are nici un hotar (Filip. 4, 7; Is. 9, 7), ne nvrednicim de mpăcarea cu Dumnezeu şi ntreolaltă. În sf rşit, prin iubire, a cărei slavă este neasemănată şi care e sf rşitul şi plinătatea Legii şi a Proorocilor (Matei 22, 39) — căci nsuşi Dumnezeu se numeşte iubire (1 Ioan 4, 8) — ne unim n ntregime cu Dumnezeu, desfiinţ ndu se păcatul din noi, prin dreptatea lui Dumnezeu şi prin nsuşirea de fii după har, lucrată n noi n chip minunat prin iubire. Căci «iubirea, zice, acoperă mulţime de păcate» (1 Petru 4, 8); şi: «Iubirea toate le acoperă, toate le crede, toate le nădăjduieşte, toate le rabdă; iubirea niciodată nu cade» (1 Cor. 13, 7, 8).

27. Hristos nu se sălăşluieşte n inima noastră dacă nu I ne deschidem şi noi n mod conştient şi voit. Iar aceasta noi nu o putem face dec t g ndindu ne mereu la El şi la tot ce nseamnă El pentru noi şi po menindu L sau chem ndu L pe nume. In sensul acesta nsuşi numele Lui, chemat continuu, e o deschidere continuă a inimii pentru Hristos cu o tot mai mare afecţiune faţă de El şi deci un mijloc de a L avea sălăşluit n noi, ntr o lucrare tot mai simţită. Nu numele luat n sine cuprinde pe Hristos (poate n aceasta consta caracterul greşit al curentului «Imeasla via» de la 1913 ntre călugării ruşi din Athos), ci numele chemat cu credinţă, adică alipirea noastră de El nsuşi, prin pomenirea afectuoasă a Lui. Atunci se face o legătură ntre noi şi El, ca de la persoană la persoană şi, deci, o comunicare a puterii Lui către noi.

10. *Domnul nostru Iisus Hristos n vremea patimii m ntuitoare a lăsat acestea ucenicilor Săi ca pe ni te porunci testamentare i ca pe o mo tenire dumnezeiască; la fel i după nviere.*

De aceea, nsuşi Preabunul şi Preadulcele Domn al nostru Iisus Hristos a lăsat acestea, ca un Părinte adevărat şi iubitor tuturor celor ai Săi, ca pe nişte porunci şi m ng ieri testamentare, ca pe nişte chezăşii sprijinitoare, dulci şi ntăritoare[28] sau, mai bine zis, ca pe o moştenire de nerăpit, dăruită de Dumnezeu, at t c nd a ajuns la patima Sa de bunăvoie pentru noi, c t şi c nd s a arătat Apostolilor după nviere; ba şi c nd avea să se ntoarcă la Tatăl Său prin fire şi la al nostru prin har.

Aceasta a făcut o, spun nd ucenicilor n preajma patimii Sale : «Tot ce veţi cere n numele Meu, vă voi face» (Ioan 14, 13); şi: «Amin, amin zic vouă, că toate c te le veţi cere de la Tatăl n numele Meu, vă va da vouă. P nă acum n aţi cerut nimic n numele Meu; cereţi şi veţi primi, ca bucuria voastră să fie deplină». Şi: «În acea zi veţi cere n numele Meu» (Ioan 16, 23—26).

Şi iarăşi, după nviere a zis : «Celor ce cred, le vor urma aceste semne: n numele Meu, draci vor scoate, n limbi noi vor grăi» (Marcu 16, 17—18) şi celelalte. Lucruri asemănătoare acestora spune şi ucenicul ce se odihnea pe pieptul lui Iisus : «Încă şi multe alte semne a făcut Iisus naintea ucenicilor Săi, care nu s nt scrise n cartea aceasta. Iar acestea s au scris ca să credeţi că Iisus este Hristos Fiul lui Dumnezeu şi, crez nd, viaţă să aveţi ntru numele Meu» (Ioan 20, 30—31). Iar dumnezeiescul Pavel zice: «Întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece» (Filip. 2, 10) şi cele următoare. Dar şi n Faptele Apos

28. Domnul, d ndu ne ndemnul chemării Sale, ne a asigurat prin aceasta pacea şi iubirea. Dar ni le a făgăduit acestea n plus at t ca porunci c t şi ca daruri ntăritoare. Darul nu ne devine propriu dacă nu l lucrăm.

tolilor s a scris : «Atunci Petru, fiind plin de Duhul Sf nt, a grăit: cunoscut să vă fie vouă tuturor şi ntregului Israel că prin numele lui Iisus Nazarineanul, pe care voi L aţi răstignit şi pe care Dumnezeu L a ridicat din morţi, acesta stă naintea voastră sănătos» (Fapte 4, 8—10); iar puţin mai ncolo: «Şi nu este n nici un altul m ntuirea. Căci nu este alt nume dat ntre oameni, n care trebuie să ne m ntuim noi» (Fapte 4, 12).

Şi M ntuitorul a spus : «Datu Mi s a toată puterea n cer şi pe păm nt» (Matei 28, 18). Aceasta a spus o şi prin cele ce le^a zis Dumnezeu Omul către Apostoli nainte de răstignirea pe cruce: «Pace las vouă, pacea Mea dau vouă» (Ioan 14, 27); şi: «Acestea le grăiesc, ca ntru Mine pace să aveţi» (Ioan 16, 33); şi: «Aceasta este porunca Mea, să vă iubiţi unii pe alţii» (Ioan 15, 12); şi: « ntru aceasta vor cunoaşte toţi că s nteţi ucenicii Mei, dacă veţi avea iubire ntreolaltă» (Ioan 13, 35); şi: «precum M a iubit pe Mine Tatăl şi Eu v am iubit pe voi. Ră m neţi ntru iubirea Mea. De veţi păzi poruncile Mele, veţi răm ne n iubirea Mea, precum Eu am păzit poruncile Tatălui Meu şi răm n n iubirea Lui» (Ioan 15, 9—11).

Şi iarăşi, după sculare Sa din morţi, Domnul nostru Iisus Hristos se arătă n diferite r nduri la ai Săi, dăruin du le pacea Sa şi zic nd : «Pace vouă» (Ioan 20, 19). Iar lui Petru, căruia i a ncredinţat conducerea ucenicilor, arăt nd că grija turmei este un fel de răsplată a iubirii lui fierbinţi faţă de Domnul Iisus Hristos[28b], i spune astfel, a treia oară: «Dacă Mă iubeşti, Petre, mai mult dec t alţii, paşte oile Mele» (Ioan 21, 15)[28c].

28 b. Dacă nu e o interpolare, ceea ce se spune aci, nu e un primat de jurisdicţie, ci unul de iubire. El e nsă strict personal al lui Petru. Sau n orice caz, c nd cel ce păstoreşte nu mai iubeşte turma sa, adică credinţa ei, nu mai are nici conducerea, pentru că nu mai are iubirea.

28 c. Acestea s nt cele trei trepte, repetate la nivele tot mai nalte, pe care urcă ngerii, după Dionisie Areopagitul (Ierarhia cerească).

11. *In acestea trei s nt esute toate virtu ile.*

Iar dacă ar voi să cerceteze cineva n chip limpede şi cu de amănuntul, va afla n această mpletitură ntreită şi de nedespărţit (Eccl. 4, 12), nfăţişat şi ţesut ntregul veşm nt nestricat şi de Dumnezeu alcătuit al virtuţilor. Căci vieţuirea după Dumnezeu e ca un lanţ şi ca o linie felurit aurită, av nd o virtute atârnată n chip bine or nduit de alta şi pe toate bine nchegate ntre ele. Fiind multe, mplinesc un singur lucru, anume ndumnezeirea omului care vieţuieşte cu curăţie potrivit cu ele. Căci ele mbogăţesc ca nişte legături şi inele chemarea m ntuitoare a numelui prea dulce a lui Iisus Hristos, cu credinţă, ba, dacă voieşti, şi cu nădejde şi cu smerenie şi totodată cu pace şi cu iubire, ca pe un pom cu ntreită tulpină de Dumnezeu sădit şi de viaţă dătător, de care, cel ce se atinge la vremea potrivită şi se mpărtăşeşte după cuviinţă, nu gustă moartea, ca primul zidit, ci viaţa ne stricăcioasă şi veşnică [29].

12. *Însă i dăruirea i venirea Sf ntului Duh de la Tatăl la credincio i are loc n Hristos Iisus i n sf ntul Lui nume.*

Cu adevărat, dăruirea şi venirea Sf ntului Duh are loc n Hristos Iisus şi n sf ntul Lui nume, cum zice nsuşi Dumnezeu şi iubitorul de oameni, Domnul Iisus Hristos, către Apostoli: «Vă este de folos, ca să Mă duc Eu. Că de nu Mă voi duce Eu, M ng ietorul nu va veni la voi. Iar de Mă voi duce, l voi trimite pe El la voi» (Ioan 16, 7); şi: «C nd va veni M ng ietorul, pe care Eu l voi trimite de la Tatăl, Duhul Adevărului, care de la Tatăl purcede»

29. Biruirea morţii depinde de ntărirea duhului nostru prin chemarea numelui lui Iisus, prin pacea care l fereşte de frăm ntări şi prin iubirea ce l uneşte cu Dumnezeu, izvorul vieţii.

(Ioan 15, 26). Şi iarăşi: «M ng ietorul, Duhul cel Sf nt, pe care L va trimite Tatăl ntru numele Meu» (Ioan 14, 26)[30].

13. *In chip cuvenit ni s a r nduit de către Sfin ii no tri Părin i, mpreună cu Duhul ce sălă luiai n ei, să ne rugăm Domnului nostru Iisus Hristos i să cerem mila Lui.*

De aceea, vestiţii noştri povăţuitori şi dascăli, mpreună cu Preasfântul Duh ce sălăşluia n ei, prea nţelept ne au nvăţat ca nainte de orice bună lucrare şi osteneală, toţi, dar mai ales cei ce voiesc să pornească pe drumul liniştirii, să se dăruiască lui Dumnezeu, să se rupă de lume şi să se liniştească cu dreaptă judecată, să se roage Domnului şi să ceară fără şovăială mila Lui; şi

30. Duhul Sf nt vine la noi numai din Domnul Iisus Hristos, adică prin umanitatea Lui, după ce a fost ridicată prin nălţare la Tatăl, adică s a umplut de Duhul, cum e plin El şi ca Dumnezeu; adică numai c nd ea e copleşită de Duhul, nc t nu mai e văzută cu ochii noştri de acum. In faptul că e de trebuinţă ca Fiul să se nalţe la Tatăl ca să L poată trimite pe Duhul, e implicată purcederea Duhului de la Tatăl. Duhul Sf nt nu vine nsă ocolind pe Hristos, căci aceasta ar nsemna că Revelaţia lui Dumnezeu şi comunicarea lui Dumnezeu cu umanitatea trece mai departe de la Iisus Hristos, sau că n Hristos nu ni se dă Dumnezeu n ntregime; ar nsemna că se revine iarăşi la o revelare a lui Dumnezeu şi la o comunicare a Lui n afara umanului asumat n modul culminant n Hristos. Dar umanitatea lui Hristos răm ne mijlocul culminant prin care Dumnezeu a venit şi răm ne n legătură cu noi. De aceea, «Duhul de la Sine nu va grăi, ci din al Meu (din Hristos) va lua şi va grăi» (Ioan 16, 14). Dar Duhul nu repetă cele spuse de Iisus n mod concentrat, ci scoate din intimitatea dumnezeiască a lui Hristos, unită n mod suprem cu umanitatea, deci din forma umană a comunicării Lui cu noi, alte şi alte laturi, alte şi alte lumini şi puteri, n alte şi alte forme şi grade. Lucrarea Duhului Sf nt e o lucrare progresivă, ţin nd seama de eforturile sporite ale omului şi de mereu noile forme de nţelegere ale lui. Duhul Sf nt «conduce la tot adevărul» (Ioan 16, 13), n mod treptat, pe măsura creşterii noastre ca indivizi şi ca umanitate n capacitatea de a l nţelege. Lucrarea Duhului conduce n veci spre tot mai deplina asemănare cu Hristos a celor ce cred n El.

să aibă, ca lucru şi ca ocupaţie ne ntreruptă, preasf ntul şi preadulcele Lui nume şi să l mişte pe acesta ne ncetat n minte şi pe buze şi ntru el şi cu el să respire, să vieţuiască, să doarmă, să privegheze, să se mişte, să mă n nce şi să bea, ntr un cuv nt, să se s rguiască toate să le facă n acest chip. Căci, aşa cum n lipsa acestuia, totul se surpă n chip nfricoşat, mai bine zis, nimic nu mai avem din cele ce ne s nt de folos, tot aşa, av ndu l pe acesta, tot ce ne este potrivnic se depărtează, mai bine zis, nici un bine nu ne mai lipseşte şi nimic nu ne este cu neputinţă. Aceasta ne a făgăduit o Domnul zic nd: «Cel ce răm ne ntru Mine şi Eu ntru el, aduce roadă multă; că fără de Mine nu puteţi face nimic» (Ioan 15, 5). Deci chemând şi noi, nevrednicii, cu credinţă acest nume şi săvârşind această lucrare nfricoşătoare şi prea cinstită, mai presus de orice nume şi lucrare (Filip. 2, 9), şi ntin z nd cu totul pe el pânzele cuvântului de faţă, vom ncepe sa vorbim şi să păşim nainte.

14. *Cel ce voie te să pă ească fără gre ală pe drumul lini tirii cu Domnul, trebuie să aleagă, nainte de toate, mpreună cu lepădarea de toate, ascultarea desăv r ită.*

Intru numele Marelui Dumnezeu şi M ntuitorului nostru Iisus Hristos care a zis: «Eu s nt lumina» (Ioan 8, 12), viaţa şi adevărul, calea (Ioan 14, 6) şi uşa ce duce spre Dumnezeu; şi: «Prin Mine, de va intra cineva, se va mântui şi va intra şi va ieşi şi păşune va afla» (Ioan 10, 7, 9), se nţelege (păşune) mântuitoare; ia aminte la cele ce ţi le spunem şi la sfaturile adevărate ce ţi le dăm.

Înainte de toate, alege ţi, după lepădarea deplină, potrivit cuv ntului sf nt, ascultarea neprefăcută şi desăv rşită; adică caută, cu toată silinţa, să afli un povăţuitor şi un dascăl neamăgitor. Să fie neamăgitor prin mărturia ce o are pentru cele ce le spune, n Sfintele Scripturi şi să arate că e purtător de Duh, prin vieţuirea care con

sună cu cuvintele. Să fie nalt la nţelegere, smerit la cugetare şi bl nd n toate purtările. Să spună cuvintele predaniei dumnezeieşti, ca un nvăţător asemenea lui Hristos. Iar afl ndu l pe acesta şi lipindu te cu toată fiinţa de el, ca un fiu iubitor de părintele adevărat, răm i ntreg n at rnare de poruncile lui, socotindu l ca pe Hristos nsuşi, ca unul ce priveşti la Acela şi nu la om, alungând departe de tine toată necredinţa şi toată ndoiala ca şi toată părerea de sine şi plăcerea voinţei tale. Şi mergi pe urmele dascălului, cu simplitate şi fără ispitire, făc ndu ţi conştiinţa ca o oglindă care arată n sine cu limpezime deplină pe povăţuitorul, prin ascultarea desăv rşită şi fără alegere a lui. Iar dacă, vreodată, diavolul, duşmanul celor bune, ţi seamănă n cuget ceva potrivnic, sari ca din desfr nare şi ca din foc la tine nsuţi şi stai mpotriva nşelătorului care te ispiteşte, cu nţelepciune, spun nd: nu povăţuitul povăţuieşte pe povăţui tor, ci povăţuitorul pe povăţuit; nu eu am să scot la iveală greşala povăţuitorului, ci el are să facă aceasta cu gre şala mea; nu eu s nt judecătorul lui, ci el este judecătorul meu, potrivit Scărarului[31]; şi cele asemenea. Căci nimic nu e mai potrivit ca această purtare, adică dec t ascultarea celui ce s a hotărât să rupă fără mpotrivire za pisul greşalelor sale şi să scrie n cartea dumnezeiască faptele m ntuitoare. Căci, după fericitul Pavel, nsuşi Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeul nostru, Domnul Iisus, fă c ndu se ca noi, pentru noi şi chivernisind cu mare nţelepciune bunăvoinţa părintească, s a arătat păşind pe acest drum, prin care s a nvrednicit şi ca om de buna plăcere părintească; fiindcă s a smerit pe Sine, făc ndu se ascultător p nă la moarte, iar moartea, pe cruce. «Pentru aceea şi Dumnezeu L a prea nălţat pe El şi I a dăruit Lui nume» şi celelalte (Filip. 2, 8—9). Dacă e aşa, cine va aştepta cu cutezanţă, ca să nu spunem fără nţelepciune,

31. *Scara raiului* IV j P.G. 88, 682 AB.

să se mpărtăşească de Domnul şi Dumnezeul şi M ntui torul nostru Iisus Hristos şi de cununile părinteşti, fără să se hotărască să păşească pe aceeaşi cale cu Învăţătorul şi Povăţuitorul nostru Iisus Hristos? Căci, ucenicul, dacă voieşte să ajungă la acestea trebuie să se facă asemenea nvăţătorului, av ndu l ca o pecete şi ca un model, şi să stăruie cu tot sufletul să privească fără clintire la viaţa deschizătorului de drum şi la purtările lui şi să se silească să i urmeze zi de zi. Căci, despre nsuşi Domnul nostru Iisus Hristos s a mai scris că era supus tatălui şi mamei Sale (Luca 2, 51); şi nsuşi M ntuitorul zice: «N am venit să Mi se slujească, ci să slujesc» (Matei 20, 28).

Se găseşte vreunul care voieşte să vieţuiască altfel, adică după bună plăcerea şi după voia lui şi fără povă ţuitor, şi, totuşi, socoteşte că aceasta este o viaţă ndumnezeită, potrivit raţiunii? Nu, nicidecum; căci acela ar umbla prin şanţuri. Pentru că zice Scărarul: «Precum cel ce nu are povăţuitor se rătăceşte uşor pe drum, aşa şi cel ce umblă pe o cale singuratecă după voia sa, se pierde uşor, chiar dacă are toată nţelepciunea lumii»[32].

De aceea, mulţi, ca să nu zicem toţi, care nu ascultă şi nu umblă potrivit sfatului, seamănă foarte multe cu osteneală şi cu sudoare, lucr nd ca n vis, dar nu seceră cu adevărat dec t foarte puţin. Iar unii culeg, n loc de gr u, neghină, potrivindu se, precum s a spus, voii şi unei cugetări plăcute lor, dec t care nimic nu este mai rău[33]. Martor al acestui fapt este Scărarul, care scrie : «Toţi c ţi ncercaţi să vă pregătiţi pentru drumul mărturisirii cu

32. *Scara,* loc. cit.

33. Aci e puterea sobornicităţii ortodoxe. Ea e străină şi de individualismul protestant şi de dictatura unei persoane socotită infailibilă, ca n catolicism. Cel ce povăţuieşte e ascultat, pentru că şi a nsuşit bine şi prin aplicare n viaţa proprie Tradiţia de la nceput a Bisericii, adică a nvăţăturii lui Hristos, predată prin Apostoli şi urmaşii lor.

mintea[34]; toţi c ţi voiţi să luaţi jugul lui Hristos pe umerii voştri, dar apoi vă siliţi să puneţi povara voastră pe grumazul altuia; toţi c ţi vă grăbiţi să vă scrieţi c ştigu rile voastre şi n locul lor voiţi să ajungeţi la libertatea voastră; toţi c ţi voiţi să treceţi marea aceasta şi să notaţi pe ea nălţaţi şi susţinuţi de m inile altora, cunoaşteţi că aţi ncercat să păşiţi pe un drum scurt şi aspru, care are n sine o singură greşală : aceasta este viaţa de sine (idioritmică). Cel ce a nlăturat o pe aceasta, pentru totdeauna, a ajuns la capăt n toate cele bune, duhovniceşti şi plăcute lui Dumnezeu nainte de a păşi pe calea lor. Căci ascultarea nseamnă a nu te ncrede n tine, n săv rşirea celor bune, p nă la sf rşitul vieţii»[35].

De aceea, şi tu, nvăţ nd acestea cu nţelegere şi dorind să deprinzi partea cea bună, care nu se va lua de la tine, a liniştii ce duce la cer, urmează legilor bine orânduite, precum ţi s a arătat. Îmbrăţişează nt i, cu bucurie, ascultarea; apoi, liniştea. Căci precum făptuirea este calea spre vedere (contemplare), aşa ascultarea e calea spre linişte. «Nu trece, cum s a scris, hotarele pe care le au pus părinţii tăi» (Prov. 22, 28); şi: «Vai celui singur» (Ecl. 4, 10). În felul acesta, pun nd temelie bună, cu naintarea vremii, vei pune şi acoperiş strălucitor zidirii Duhului. Căci, precum, acolo, unde nceputul e rău, totul e vrednic de lepădat, tot aşa, acolo, unde nceputul e bun, totul e frumos şi bine or nduit, deşi uneori se nt mplă şi invers, dar aceasta vine din voinţa şi hotăr rea noastră.

34. «Mărturisirea minţii» este pomenirea ne ncetată cu mintea a numelui Domnului Iisus Hristos. Prin aceasta mintea şi mărturiseşte credinţa n Iisus Hristos, chiar c nd nu o face prin cuvinte auzite.

35. *Scara* IV ; P.G. 88, 680 BC. Să nu te ncrezi că poţi face prin tine nsuţi un lucru desăv rşit. Totdeauna e bine să ntrebi şi pe altul. Şi să cauţi să faci acest lucru din nou şi mai bine.

15. *Care s nt semnele adevăratei ascultări, pe care, av ndu le, cel cu adevărat ascultător, dovede te că e ascultător fără gre ală.*

Dar, fiindcă această cale are multe şi nesf rşite chipuri şi, de aceea, şi cei ce păşesc pe ea, păşesc n chip felurit, trebuie să ţi dăm şi c teva din semnele ei, pe care păzin du le ca o regulă şi ca o linie dreaptă, vei vieţui n chip cuvenit.

Dintre ele le spunem pe acestea: cel cu adevărat ascultător, se cuvine, precum ni se pare, să păzească neapărat aceste cinci virtuţi:

Înt i, credinţa, adică să aibă credinţa curată şi nefăţarnică faţă de nt istătătorul său, nc t să creadă că vede n el pe Hristos şi se supune Lui, cum zice Domnul Iisus: «Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă şi cel ce vă nesocoteşte pe voi, pe Mine Mă nesocoteşte; iar cel ce Mă nesocoteşte pe Mine, nesocoteşte pe Cel ce M a trimis pe Mine» (Luca 10, 16). Iar Scărarul zice: «Şi tot ce nu este din credinţă, este păcat»[36].

În al doilea r nd, adevărul. Unul ca acesta slujeşte adevărului n faptă, n cuv nt şi n mărturisirea sinceră a g ndurilor. «Începutul cuvintelor sale este adevărul», precum s a scris (Ps. 118, 160); şi: «Domnul caută adevărul» (Ps. 30, 25). Iar Hristos zice: «Eu s nt adevărul» (Ioan 14, 6). El nsuşi s a numit adevărul.

Al treilea lucru cerut e să nu ţi faci voia proprie. Căci e spre paguba celui sub ascultare să facă voia sa. El trebuie să şi o taie pe aceasta totdeauna de bună voie, adică nu silit de părintele său.

Al patrulea e să nu se mpotrivească n cuv nt şi să nu se certe, n general, pentru că mpotrivirea n cuv nt şi cearta nu s nt ale celor bine credincioşi. Căci scrie Sf ntul Pavel: «Iar dacă cineva este iubitor de sfadă, noi, acest obicei, nu l avem, nici Bisericile lui Dumnezeu»

36. Scara, loc. cit.

(1 Cor. 11, 16). Dacă acestea s nt oprite ndeobşte tuturor creştinilor, cu at t mai mult monahilor, care au făgăduit să se supună cu sinceritate, după pilda Domnului. Căci mpotrivirea n cuv nt şi iubirea de sfadă şi au nceputul n voia proprie, care vieţuieşte mpreună cu necredinţa şi cu m nia cugetului. Pentru că s a spus : «Călugărul m ndru n cugetare se mpotriveşte cu tărie»[37]. Iar contrariul acestui lucru, adică ne mpotrivirea n cuv nt şi neiubirea de sfadă vine din credinţă şi din smerita cugetare.

In al cincilea r nd, acesta trebuie să păzească sinceritatea, adică să facă o mărturisire amănunţită şi sinceră nt istătătorului, cum am dat şi la tundere, ca n faţa nfricoşatului scaun al lui Hristos, naintea lui Dumnezeu şi a sfinţilor ngeri, făgăduind să avem ca nceput şi sfârşit, mpreună cu alte făgăduinţe şi ndatoriri ale noastre faţă de Domnul, şi mărturisirea celor ascunse ale inimii. Căci a spus şi dumnezeiescul David: «Am zis: vesti voi fărădelegea mea Domnului» (Ps. 31, 6) ş.a. Dar şi Scărarul zice: «Ranele descoperite nu se vor face mai rele, ci se vor tămădui»[38].

Cel ce păzeşte aceste cinci virtuţi arătate, cu nţelepciune şi cu ştiinţă, să ştie n chip sigur, că va dob ndi fericirea drepţilor ca o arvună. Căci acestea s nt proprii ascultării vrednice de laudă şi ca o rădăcină şi temelie a ei.

Dar ascultă care s nt şi ramurile şi roada şi acoperişul: «Din ascultare, zice iarăşi Sf ntul Ioan Scărarul, ră

37. Scara XXVIII; P.G. 88, 965 D.

38. *Scara IV* ; P.G. 88, 681 B. In textul grec se spune : «Ranele biruite». Descoperirea greşalelor n faţa altuia şi prin aceasta n faţa lui Dumnezeu, nseamnă o adevărată biruire a lor, sau un efort al omului de a se dezlipi de ele, efort ajutat de puterea celuilalt, dar mai ales de a lui Dumnezeu. Ele s nt pironite de cel ce le mărturiseşte la st lpul dezaprobării, ca nişte lucruri ur te ; nu le mai ocroteşte, nu le mai apără ca pe nişte lucruri care nu s nt chiar at t de condamnabile. E un fel de pironire a lor pe cruce.

sare smerenia; din smerenie, dreapta chibzuinţă (discernământul); din dreapta chibzuinţă, pătrunderea; din aceasta (răsare) vederea nainte, care e o nsuşire a lui Dumnezeu singur şi un dar cu totul deosebit şi mai presus de oricare dăruit de El celor n chip fericit ndumnezeiţi»[39]. Pe l ngă cele spuse, să ţi fie vădit şi că, după ascultarea ce ţi ai nsuşit o, ţi răsare şi smerenia; şi iarăşi după smerenie, ţi va fi dăruită şi dreapta chibzuinţă şi, la fel, şi celelalte. Deci nevoieşte te cu toată puterea ce o ai să ţi faci fără greşală drumul ascultării. Căci prin aceasta vei ajunge, n chip ne ndoielnic, şi la cele ce urmează. Iar dacă, naint nd pe drumul ascultării, vei şchiopăta, să ştii că nu vei străbate uşor distanţa cealaltă ce ţi stă n faţă, adică vieţuirea cea după Hristos, nici nu vei fi ncununat cu cununa dăruită biruitorilor. Să ţi fie ascultarea şi cele ce ţin de ea, amintite nainte, ca o călăuză, precum le este corăbierilor busola spre a se păzi de rătăcire. Căut nd neclintit la ea, vei putea pluti pe marele ocean al virtuţilor şi vei nainta spre portul ne nviforat al nepătimirii[40]. Iar dacă va veni asupra ta vreo furtună şi vreo clătinare, acestea vor fi pe măsura neascultării tale[41]. Căci, pe cel ce ascultă cu adevărat, nici diavolul nsuşi, spun Părinţii, nu l poate vătăma.

39. *Scara* IV; P.G. 88, 717 (citatul nu e dat literal).

40. Fiecare virtute se ntipăreşte n firea noastră treptat; sau firea noastră ia forma ei dinamică şi plină de putere, biruind tot mai mult valul unei opoziţii, al unei porniri egoiste spre plăcere. Înaintarea din virtute n virtute e o luptă continuă cu aceste valuri care voiesc să ne tragă n ele, o luptă de creştere continuă n putere. Numai aşa se ajunge la starea de nfrângere a tuturor patimilor, a tuturor valurilor lor, ca la un port al liniştii. Nepătimirea concentrează n ea rezultatul unor eforturi duse, n acest sens, p nă la capăt.

41. In textul grec e «pe măsura supunerii tale». Înţelesul este nsă acelaşi: pe măsură ce ţi micşorezi neascultarea şi sporeşti n ascultare, valurile pornirilor egoiste ce te asaltează, vor fi mai mici, pentru că nu te ai supus lor.

Iar ca să ţi arătăm pe scurt şi c t de mare este cinstita nălţime a cinstitei ascultări, să mai amintim ncă un cuv nt al unui Sf nt Părinte: zice, aşadar, iarăşi prea strălucitul luminător al vieţuirii celei după Hristos şi noul Veseleil (Ieş. 31, 2) al scării cereşti[42]: «Părinţii socotesc c ntarea de psalmi drept armătură; rugăciunea, au spus ei, e ca un zid; lacrima neprihănită, spun că este ca o baie; fericita ascultare au socotit că este ca o mărturisire fără de care nimeni din cei mpătimiţi nu va vedea pe Domnul (Evr. 12, 14)»[43].

Socotim că s nt destule şi acestea spre arătarea cea mai limpede şi spre lauda imitării de neimitat (a lui Hristos), prin ascultarea de trei ori lăudată. Vom mai avea prilejul să nvăţăm a cunoaşte prin cercare, — de vom urca spre cele nalte şi de vom cugeta mpreună — care este pricina zdrobirii şi morţii noastre — pentru că n am fost zidiţi astfel la nceput —, şi care este iarăşi pricina nnoirii şi nemuririi noastre? Vom afla că pricina celei dint i, sau a stricăciunii, este ncrederea n sine, conducerea de sine şi neascultarea lui Adam, din care s a născut nesocotirea şi călcarea poruncii dumnezeieşti. Iar pricina celei de a doua, adică a nestricăciunii, este mpreună voirea cu Tatăl şi ascultarea de El, a Celui de al doilea Adam şi a Dumnezeului şi M ntuitorului nostru Iisus Hristos, din care s a născut păzirea poruncii Lui. «Că Eu,

42. Veseleil a fost arhitectul cortului sf nt. Ioan Scărarul a fost arhitectul scării duhovniceşti ce urcă la cer ca turnul unei biserici.

43. *Scara* IV; P.G. 88, 681 AB. Virtuţile alcătuiesc un adevărat templu, sau un locaş sf nt al lui Dumnezeu, pentru că prin ele omul se cură ţeşte şi şi face drumul spre Dumnezeu, ca prin locaşul lui Dumnezeu. Iar, cum virtuţile nu s nt dec t trăsăturile chipului restabilit al omului, nsuşi omul devine prin ele un locaş sf nt al lui Dumnezeu. Prin ele omul trăieşte cu Dumnezeu n fiinţa şi n lucrările sale, adică cu puterea Lui. Omul este, astfel, şi lăcaşul lui Dumnezeu (1 Cor. 3, 16) şi arhitectul lui, n colaborare cu Dumnezeu. (Pătimaşul nu vede pe Dumnezeu, pentru că e ncă ngroşat şi ntors spre această stare ngroşată a sa, adică nu s a făcut transparent spre Dumnezeu.

zice M ntuitorul, nu am grăit de la Mine, ci Tatăl, Cel ce M a trimis pe Mine, Acela Mi a dat Mie poruncă ce să spun şi ce să vorbesc. Şi ştiu că porunca Lui este viaţa veşnică. Deci, cele ce grăiesc Eu, precum Mi a spus Mie Tatăl, aşa le grăiesc» (Ioan 12, 49—50). Precum, deci, n strămoşul nostru şi n cei ca el, rădăcina şi maica tuturor relelor este părerea de sine, aşa şi n Dumnezeu Omul Iisus Hristos, şi n cei ce doresc să vieţuiască după El, nceputul, izvorul şi temelia tuturor celor bune este smerenia.

Această stare şi r nduială, după cum ştim, o păzeşte şi prea nalta şi sfinţita ordine mai presus de noi a tuturor ngerilor celor n chipul dumnezeiesc. Ba şi Biserica noastră cea de pe păm nt. Iar cei ce se abat de la această r nduială şi voiesc să vieţuiască n chip sucit, ca să nu spunem obraznic, am aflat şi credem că s au rupt de la Dumnezeu şi de la aşezământul luminos al Bisericii cereşti şi a toată lumea şi au fost alungaţi şi trimişi n ntunericul şi focul gheenei. Aceasta, după cum spunem, au pătimit o lucrătorii cei răi din jurul lui Lucifer şi flecarii eretici, rău credincioşi din diferite timpuri, cum arată cuvintele Scripturii dumnezeieşti. Aceştia au fost aruncaţi, cum s a spus, n chip jalnic, din pricina voinţei de a plăcea lor nşişi şi din pricina m ndriei, de la slava şi desfătarea dumnezeiască şi din sfinţita adunare.

Un oarecare dintre nţelepţi a spus că leacurile celor contrare s nt cele contrare. Fiindcă, deci, pricina tuturor lucrurilor ntristătoare este neascultarea şi mândria, iar a celor de bucurie este ascultarea şi zdrobirea inimii, cel ce doreşte să vieţuiască fără greşală trebuie să petreacă n supunerea faţă de un părinte ncercat şi nesupus nşelării — care şi are puterea ntr o ndelungată deprindere şi n cunoaşterea celor dumnezeieşti şi n viaţa mpodobită cu cununa virtuţilor — şi să socotească porunca şi sfatul lui ca pe cuv ntul şi sfatul lui Dumnezeu. Căci mântuirea, zice, este n sfătuire multă (Prov. 11, 14); şi:

«Bărbatul nesfătuit e duşmanul său». Iar dacă s a nt m plat unora dintre Părinţii cei vestiţi să dob ndească linişte a ndumnezeitoare şi desăvârşirea cea după Dumnezeu, chiar şi fără deprinderea n ascultare, aceasta s a nt m plat prin descoperire dumnezeiască şi foarte rar. Dar s a scris că ceea ce se ntâmplă rar nu e lege a Bisericii, precum cu o singură rândunică nu se face primăvara. Pentru aceea, tu ncrede te n supunerea adevărată, ca ntr o ştiinţă care te călăuzeşte la liniştea preafrumoasă şi lasă cele ce s au nt mplat, prin iconomie, o singură dată, şi ţine seama de cele rânduite ndeobşte de cuvioşii Părinţi. In felul acesta te vei nvrednici şi de cununa celor ce vieţuiesc după lege.

Pentru că, ce? Se va hotăr cineva să pornească pe drumul ce i se deschide n faţă, dacă nu l a cunoscut din cercare, fără un povăţuitor ne nşelător? Nu va porni cineva pe talazurile mării, lipsit de un c rmaci priceput. Pentru că nu se va apuca cineva de vreun meşteşug oarecare şi de vreo ştiinţă fără un nvăţător nesupus rătăcirii. Se va apuca atunci oare, de meşteşugul meşteşugurilor şi de ştiinţa ştiinţelor şi va porni pe calea ce duce la Dumnezeu şi pe marea nesfârşită, sau va ndrăzni să nceapă vieţuirea monahală, care s a asemănat cu vieţuirea ngerească, adică nevoinţa cu ea, şi va crede sieşi că va ajunge la capătul din urmă al ei, fără un povăţuitor şi cârmaci şi nvăţător ncercat şi adevărat? Cu adevărat, unul ca acesta, oricine ar fi el, se amăgeşte pe sine n chip nebunesc şi a rătăcit nainte de a pune un nceput, ca unul ce nu se nevoieşte după lege. Dimpotrivă, cel ce ascultă de rânduielile Părinţilor, a ajuns la ţintă nainte de a porni pe cale. Căci de unde putem şti din altă parte, dacă luptăm după cuviinţă mpotriva trupului, şi dacă ne narmăm mpotriva patimilor şi a demonilor? Pentru că, precum s a spus, patimile stau l ngă virtuţi şi locuiesc

uşă lingă uşă[44]. Sau, cum vom putea să stăp nim simţurile trupului şi să armonizăm puterile sufletului ca pe nişte coarde ale unei chitare? Mai bine zis, cum vom putea deosebi glasurile, descoperirile, m ng ierile şi vederile (contemplaţiile) dumnezeieşti? Sau vicleşugurile, amăgirile şi nălucirile drăceşti? Şi, ca să spunem pe scurt, cum ne vom nvrednici să ajungem la unirile cu Dumnezeu, la lucrările ndumnezeitoare şi la taine, fără nvăţătura unui nvăţător adevărat şi luminat? Cu adevărat nu se poate, nu se poate! Căci l vedem şi pe vasul ales, pe Preafericitul Pavel, nvăţătorul celor negrăite, gură a lui Hristos, lumină a lumii, soare deobşte, nvăţătorul lumii creştine, vestind şi t lcuind *mpreună* cu Apostolii Evanghelia. Iar pricina e, precum spune, «ca nu cumva să alerg, sau să fi alergat n deşert» (Gal. **2, 2).** Ba mai mult, vedem nsăşi nţelepciunea de sine, pe nsuşi Domnul nostru Iisus Hristos, spun nd despre Sine: «M am cobor t din cer, nu ca să fac voia Mea, ci voia Tatălui care M a trimis pe Mine». Iar despre Preasf ntul şi de viaţă făcătorul Duh spune că «nu va grăi de la sine, ci câte va auzi va grăi» (Ioan 16, 13).

De dragul rânduielii, care ţine la un loc at t cele cereşti c t şi cele pământeşti, s ntem stăp niţi de frică, de uimire şi de spaimă, pentru nimicnicia şi tr ndăvirea noastră şi pentru cele alese din prostie, din părerea de sine, spre o vieţuire stângace, primejdioasă, după o r nduială proprie şi n chip nesupus. Căci, cu adevărat, lupta aceasta e plină de frică şi zeci de mii s nt t lharii şi nenumărate cursele ispititorilor. Pe l ngă acestea, căderile nu

44. C nd cultivăm o virtute, se trezeşte n noi o dorinţă contrară ; c nd ne nfr năm de la plăceri, se trezeşte n noi dorinţa după acele plăceri, ntruc t le lăsăm mult timp nesatisfăcute ; c nd ne smerim, se trezeşte n noi dorinţa de a ne arăta că s ntem cineva. Numai cel ce a ajuns la treapta desăv rşită a virtuţilor, a dob ndit nepătimirea, sau a desfiinţat n sine total putinţa de trezire a dorinţei după plăcerile contrare.

se pot număra. De aceea, din cei mulţi, foarte puţini s nt cei ce se m ntuiesc (Luca 13, 23). Aceştia nsă trebuie să şi facă drumul precum voiesc. Căci, precum s a scris, «focul va cerca cum este lucrul fiecăruia» (1 Cor. 3, 13); şi: «Tu vei răsplăti fiecăruia după faptele lui (Ps. 61, 11). Dar nu pur şi simplu după cum voiesc ei, ci după cum trebuie să voiască şi să vieţuiască. Dee Domnul nţelegere tuturor (2 Tim. 2, 7).

Deci, tu şi tot cel ce voieşte să vieţuiască după Dumnezeu, cunosc nd din aceste cuvinte, ca dintr un ciucure, toată ţesătura aurită şi duhovnicească a fericitei ascultări, grăbeşte te să afli, cum s a arătat mai nainte, un nvăţător ne nşelător şi desăv rşit. Iar semnul celor desăvârşiţi este, după purtătorul de Hristos Pavel, hrana tare (Evr. 5, 14). Aceştia au, prin deprindere, simţurile ntărite ca să deosebească binele şi răul.

Căut ndu l n felul acesta, adică cu osteneală şi credinţă, nu te vei mai abate de la ţinta pusă nainte. Căci, «tot cel ce cere — spune Dumnezeiasca Scriptură — va lua şi cel ce caută va afla, şi, celui ce bate i se va deschide» (Matei 7, 8). Acela ţi va descoperi pe r nd şi după r nduială, toate cele datorate şi lui Dumnezeu plăcute şi te va călăuzi spre cele iubite de Dumnezeu şi ncă şi mai duhovniceşti şi nedescoperite celor mulţi. Aceasta, pentru că te va vedea bucur ndu te din suflet de cumpătare, de puţinătate şi de simplitate n m ncări şi băuturi, de acoperişul cu care te mulţumeşti, de mbrăcăminte şi mulţumindu te cu cele de folos şi potrivite şi trebuincioase timpului şi că nu cauţi cele de prisos şi moi, cu care se m ndresc cei ce vieţuiesc, n chip ne nţelept, n lux şi strălucire şi şi nfig suliţa n ei şi n m ntuirea lor. Căci zice Marele Apostol: «Av nd m ncare şi acoperiş, vom fi ndestulaţi cu acestea» (1 Tim. 6, 8).

Dar tu doreşti şi vrei să nveţi de la noi şi n scris cele potrivite nceputului şi mijlocului şi sf rşitului vieţuirii celei după Hristos. Cu toate că ntrebarea e vrednică de

laudă, ne e greu să răspundem dintr odată. Totuşi, cu ajutorul lui Hristos, ne vom sili să ţi dăm un răspuns la ntrebarea ta, zidind pe desăv rşita şi preacinstita ascultare, ca pe o temelie tare şi neclintită, clădirea mult vestită a ntregii case, adică liniştea (isihia) ndumnezei toare. Fireşte, vorbim aşa, sprijiniţi pe cuvintele Părinţilor, grăite n Duhul, ca pe nişte st lpi neclintiţi.

16. *Cel ce voie te cu adevărat să vie uiască n lini te i după Dumnezeu trebuie să se ngrijească ca pe l ngă credin ă să fie plin i de fapte bune. Iar credin a este n-doită. i pe l ngă aceasta cel ce se lini te te trebuie să fie pa nic, ne mpră tiat, fără griji, sau ne ngrijorat, tăcut, lini tit, mul umitor n toate, con tient de neputin a sa, să suporte cu bărbă ie ncercările, să nădăjduiască n Dumnezeu i să a tepte de la El ceea ce este de folos.*

a) Zice M ntuitorul: «Nu tot cel ce Mi zice «Doamne, Doamne», va intra ntru Împărăţia cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu Cel din ceruri» (Matei 7, 8). Deci şi tu, iubite, dacă iubeşti, nu cu vorbe goale, liniştea ndumne zeitoare — care dă, de pe acum celor ce o deprind cu curăţie, putinţa să primească arătările Împărăţiei lui Dumnezeu ce strălucesc de departe, iar n veacul viitor mai deplin şi mai desăv rşit — ci o iubeşti cu adevărat şi cu lucrarea, ngrijeşte te ca, pe l ngă credinţa drept măritoare, să fii plin şi de fapte bune. Pe l ngă aceea, să fii n pace cu toţi, c t te priveşte pe tine, ne mprăştiat, fără griji sau deplin ne ngrijorat, tăcut, liniştit, mulţumitor n toate, conştient de neputinţa ta şi, peste tot, ţine ţi ochiul neadormit şi treaz faţă de ispitele diferite şi de multe feluri ce ţi se ntâmplă n fiecare zi; luptă te cu răbdare şi cu ndelungă răbdare cu toată furtuna şi cu tot necazul ce vine asupra ta n tot felul.

Despre primul şi al doilea lucru, adică despre trebuinţa ca, pe l ngă dreapta credinţă, să te mpodobeşti

cu faptele bune, să ţi fie nvăţător lămurit slăvitul frate al Domnului, care spune : «Credinţa fără fapte este moartă, precum şi faptele fără credinţă» şi: «Arată mi din faptele tale credinţa ta» (Iacob 2, 26, 18). Iar nainte de acesta, povăţuitorul şi nvăţătorul tuturor, Domnul nostru Iisus Hristos, care zice către ucenici: «Merg nd, nvăţaţi toate popoarele, botez ndu le n numele Tatălui şi al Fiului şi al Sf ntului Duh, nvăţ ndu i să păzească toate c te v am poruncit vouă» (Matei 28, 18—20). Cuvântătorul de Dumnezeu zice şi el: «Dumnezeu cere de la tot omul care are Botezul acestea trei: credinţa dreaptă de la suflet, cumpătarea de la trup şi adevărul de la limbă»[45].

b) *Credin a e ndoită.* — Însemnează ţi nsă că credinţa, după cuvintele predate de Dumnezeu, este ndoită. Una e, ndeobşte, cea a tuturor creştinilor ortodocşi, iar alta a unora puţini care prin mplinirea tuturor poruncilor ndumnezeitoare s au re ntors la chip şi asemănare şi, astfel, s au mbogăţit cu lumina dumnezeiască a harului şi şi au răzimat toată nădejdea n Domnul (Ps. 72, 27)[46]. Şi aceasta, n aşa măsură, — o, minune ! — că, după cuv ntul Domnului, ei nu mai deosebesc nimic (nu

45. Cred că e Sf. Grigorie de Nazianz.

46. Împlinirea continuă a poruncilor, sau ntărirea n virtuţi, ndum nezeieşte pe om, pentru că ele l unesc cu Dumnezeu tot mai mult, l pun n comunicare tot mai puternică cu El. Cunosc nd prin trăire puterea lui Dumnezeu, el şi pune toată nădejdea n Dumnezeu. Un astfel de om are o vedere (o simţire) a harului ca lumină. Căci harul ca deschidere a lui Dumnezeu spre omul care s a deschis şi el lui Dumnezeu, e n acelaşi timp lumină n calitatea lui de manifestare a iubirii lui Dumnezeu, dat fiind că orice deschidere a persoanei spre alta se arată ca lumină. Cu c t bunătatea ce se deschide e mai mare, sau cu c t deschiderea nsăşi e mai sinceră şi mai totală, cu at t lumina lui e şi ea mai puternică. Lumina lui Dumnezeu Celui atotbun cov rşeşte lumina săracă a omului, sau l umple pe acesta de o lumină ad ncă şi persistentă. In felul acesta faptele izvor te din credinţa fără vedere, de la nceput, duc la o credinţă din vedere. Ele se nasc din credinţă şi duc la o credinţă superioară.

mai au nici o ndoială) n vremea rugăciunii, n cererile ce le ndreaptă spre Dumnezeu, ci cer cu credinţă şi de aceea primesc ndată cele ce le s nt de folos. Astfel, aceşti fericiţi au dob ndit, din faptele sincere, credinţa sigură, ca unii ce au aruncat de la ei toată cunoştinţa, deosebirea, ndoiala şi grija şi s au botezat (s au scufundat) cu totul ntregi n beţia dumnezeiască a credinţei, a nădejdii şi a iubirii faţă de Dumnezeu şi s au schimbat cu schimbarea mai naltă şi fericită a dreptei Celui Prea nalt, după proorocul David (Ps. 76, 10)[47].

Despre credinţa dint i, nu i acum timpul potrivit să vorbim pe larg. Dar e foarte potrivit să vorbim despre a doua. Ea răsare şi se câştigă ca un fel de rod din cea dintâi. Căci credinţa este ca o rădăcină şi ca un nceput al liniştii ndumnezeitoare. «Dacă nu crezi, zice Sf ntul Ioan Scărarul, cum te vei linişti?»[48]. De aceea, zice proorocul

47. Aceştia s au ridicat peste cunoştinţa lucrurilor deosebite ntre ele, peste trecerea prin cunoştinţă de la unul la altul, de aceea şi peste deosebirea lor şi peste ndoiala pe care legile lor naturale o pot trezi n putinţa mplinirii de către Dumnezeu a cererilor lor. Ei se află n «beţia trează» de care a vorbit Sf. Grigorie de Nisa, adică n bucuria entuziastă a unirii cu Dumnezeu Cel preaiubitor. Dacă orice unire prin iubire pricinuieşte un fel de beţie, ntruc t se revarsă n cei uniţi o putere de viaţă de la unul la altul, cu at t mai mult unirea prin iubire cu Dumnezeu. Ei s nt scufundaţi cu totul n beţia credinţei, a nădejdii ne ndoielnice şi a iubirii faţă de Dumnezeu, dar mai ales n beţia trăirii cov rşitoare a valului de viaţă ce le vine din Dumnezeu. Acesta e un botez lăuntric n Dumnezeu, sau n Duhul Lui cel Sf nt. Dar pentru a se scufunda n Dumnezeu, trebuie să se scufunde sau să se boteze n ei nşişi, ieşind din superficialitatea săracă a păcatului, trăită n limitarea egoismului. Numai acolo se nt lnesc cu Dumnezeu. Sf. Isaac Sirul zice : «Scara Împărăţiei acesteia este năuntru tău, ascunsă n sufletul tău. Botează te pe tine n tine nsuţi spăl ndu te de păcat şi vei afla acolo trepte, pe care vei putea urca» (op. *cit.,* cap. 31, p. 127). Tema se află şi la Calist Catafygiotul.

48. *Scara* XXVII; P.G. 88, 1113B. Credinţa tare dă o statornicie şi o. liniştire de grijile care chinuiesc pe om. Cu at t mai mult credinţa din experienţa unirii cu Dumnezeu, izvor a toată puterea şi a vieţii fără ştirbiri.

David: «Crezut am, de aceea am grăit» (Ps. 115, 1). Iar Marele Apostol Pavel zice: «Credinţa este temelia celor nădăjduite, dovada lucrurilor nevăzute» (Evr. 11, 1) şi: «Dreptul din credinţă va fi viu» (Rom. 1, 17) ş.a. Însuşi M ntuitorul zice către ucenicii care cereau să le mărească credinţa: «Dacă aţi avea credinţă c t un grăunte de muştar, aţi zice smochinului acesta: Scoate ţi rădăcina şi te sădeşte n mare, şi v ar asculta. Şi, dacă aţi avea credinţă şi nu aţi deosebi (nu v aţi ndoi), nu numai cu smochinul aţi face aşa, ci şi dacă aţi zice muntelui acesta: Ridică te şi te aruncă n mare, s ar face. Şi toate c te aţi cere n rugăciune, crezând, aţi primi» (Matei 21, 22) ş.a., şi apoi: «Credinţa ta te a m ntuit» (Matei 9, 22).

Dar scrie şi cuviosul Isaac: «Credinţa e mai subţire dec t cunoştinţa, după cum şi cunoştinţa e mai subţire dec t cunoaşterea lucrurilor ce cad sub simţuri[49]. Căci toţi sfinţii, nvrednicindu se să afle această stare care e iubirea de Dumnezeu, vieţuiesc, din puterea credinţei, n desfătarea petrecerii celei mai presus de fire. Iar credinţă numim, nu pe aceea prin care crede cineva n deosebirea preaslăvitelor şi dumnezeieştilor Ipostasuri şi n Fiinţa prea naltă şi unică a dumnezeirii, apoi n minunata ntrupare n omenitate, n primirea firii noastre, chiar dacă şi aceasta e foarte naltă, ci acea credinţă care răsare n suflet din lumina harului, av nd mărturia minţii şi spri

49. Perceperea lucrurilor sensibile e proprie oricui, chiar şi animalelor. Cunoştinţa unor principii raţionale e mai subtilă, căci implică o putere de abstragere de la lucrurile sensibile şi de la multitudinea lor. Dar credinţa e mai subtilă şi dec t această cunoştinţă, căci surprinde indefinitul, care e forma realităţii celei mai nalte, sau a persoanei. Cine poate defini persoana cuiva, nesf rşită n manifestările ei mereu noi ? Ea nu poate fi cuprinsă n definiţii exacte ale cunoaşterii raţionale. Cu at t mai mult, cine poate defini experienţa prezenţei şi lucrării Persoanei supreme a lui Dumnezeu ? Credinţa e modul de sesizare a celor mai subtile realităţi, fiind ea nsăşi cel mai subtil mod de cunoaştere. Căci numai credinţei i se dezvăluie persoana celuilalt, care nu vrea să fie redusă la obiect şi nu poate fi redusă la obiect.

jinind inima ca să biruiască orice ndoială, din siguranţa nădejdii, care o fereşte de orice nşelare. E credinţa care nu se arată pe sine n dăruirea auzului urechilor, ci n ochii duhovniceşti care văd tainele ascunse n suflet şi bogăţia dumnezeiască cea ascunsă ochilor fiilor trupului şi descoperită n Duhul celor ce se ospătează la masa lui Hristos, prin umblarea n legile Lui, cum a spus El nsuşi: «De veţi păzi poruncile Mele, voi trimite vouă pe M n-g ietorul, Duhul adevărului, pe care lumea nu L poate primi; şi Acela vă va nvăţa pe voi tot adevărul» ş.a. (Ioan 14, 17; 16, 13); şi iarăşi: «P nă ce va veni Acela, care este desăv rşirea tainelor, şi ne vom nvrednici n chip arătat de descoperirea lor, credinţa liturghiseşte ntre Dumnezeu şi sfinţi taine negrăite. Fie ca şi noi să ne nvrednicim de ele prin harul lui Hristos nsuşi, acum ca de o arvună, iar acolo n ipostasul (temelia) adevărului, n Împărăţia cerurilor, cu cei ce L iubesc pe El»[50].

c) *Trebuie să fii pa nic.* Iar pentru al treilea lucru, adică pentru trebuinţa de a fi n pace cu toţi, să ţi fie ndemn lămurit cuv ntul fericitului David, ca şi al purtătorului de Hristos Pavel, care strigă mai răsunător dec t o tr mbiţă. Cel dint i zice: «Pace multă este celor ce iubesc legea Ta şi nu le este lor sminteală» (Ps. 118, 165);

50. Isaac Sirul, τα εὑροεθέ ηα ἀσχητηιά, ed. Nichifor Ieromonahul, Atena, 1895, cap. 65, p. 261—262. Credinţa a doua, mai naltă, e o vedere n Duhul a bogăţiei bunătăţii lui Dumnezeu, venită n sufletul celor ce au mplinit poruncile Lui şi, pun ndu se, prin aceasta, n legătură de iubire cu El, şi au subţiat vederea ochilor duhovniceşti. Ei se hrănesc din această bogăţie ca de la o masă dumnezeiască aflată n ei nşişi. Prezenţa acestei bogăţii n sufletul cuiva, e prezenţa Duhului nsuşi, căci El le face proprii şi intime sufletului. Dar n viaţa păm ntească această bogăţie nu e n mod deplin descoperită. De aceea credinţa are ncă un rol n această viaţă. Ea e liturghisitorul care ne face cu putinţă trăirea acestor taine. E mijlocitoare ntre noi şi Dumnezeu ; e ca un ochi care e necesar şi totuşi ca un ochi n care e prezentă, prin reflectare şi n acelaşi timp prin lucrare directă, lumina, puterea şi bunătatea ce iradiază din Dumnezeu.

şi: «Am fost paşnic cu cei ce urăsc pacea» (Ps. 119, 6); şi: «Caută pacea şi o urmează pe ea» (Ps. 33, 13). Iar al doilea zice: «Urmează pacea cu toţi şi sfinţenia, fără de care nimenea nu va vedea pe Domnul» (Evr. 12, 14); şi: «De e cu putinţă, pe c t ţine de voi, fiţi n pace cu toţi» (Rom. 12, 18).

d) *Trebuie să fii ne mpră tiat.* Iar al patrulea lucru, adică trebuinţa de a fi ne mprăştiat, ţi l va arăta cuviosul Isaac, care zice: «Dacă pofta e rodul simţurilor, apoi să tacă cei ce susţin că păzesc pacea minţii cu atenţia mprăştiată». Şi: «Cu cei mprăştiaţi să nu te nsoţeşti»[51].

e) *Trebuie să fii fără griji, sau ne ngrijorat.* Iar despre al cincilea lucru, adică despre trebuinţa de a fi fără griji şi ne ngrijorat să ţi fie de nvăţătură ceea ce spune Domnul n Evanghelie: «Pentru aceea, vă zic vouă: nu vă ngrijiţi n sufletul vostru ce veţi m nca, nici pentru trupul vostru cu ce vă veţi mbrăca. Oare nu e sufletul mai mult dec t m ncarea şi trupul mai mult dec t haina? Căutaţi la pasările cerului, că nici nu seamănă, nici nu seceră, nici nu adună n jitniţe. Şi Tatăl vostru cel din ceruri le hrăneşte pe ele. Nu s nteţi voi mai mult dec t ele? Şi cine dintre voi, ngrijindu se, poate să adauge un cot la statura sa? Iar pentru haină, de ce vă ngrijiţi?» (Matei 6, 25 28). Şi puţin mai ncolo: «Deci nu vă ngrijiţi zic nd: ce vom m nca, sau ce vom bea, sau ce vom mbrăca. Căci toate acestea le caută neamurile. Ştie Tatăl vostru cel din ceruri că aveţi trebuinţă de toate acestea. Căutaţi mai nt i Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi acestea toate se vor adăuga vouă. Deci, nu vă ngrijiţi de ziua de m ine, căci ziua de m ine se va ngriji de ale ei. Ajunge zilei răutatea ei» (Matei 6, 31—34).

51. Neidentificat.

Dar zice şi Sfntul Isaac: «De nu te ai eliberat de griji, să nu cauţi lumină n sufletul tău»[52]. Iar Scărarul zice şi el: «Un fir de păr tulbură ochiul şi o mică grijă alungă liniştea. Căci liniştea este lepădarea gndurilor şi renunţarea la grijile părute ndreptăţite. Cel ce a dobndit liniştea, nu se va mai ngriji nici de trupul său. Căci, «ne mincinos este Cel ce a făgăduit aceasta» (Evrei 10, 23)[53].

f) *Trebuie să iube ti tăcerea.* Al şaselea lucru, adică trebuinţa de a tăcea, decurge din nşiruirea cuvntului. Dar zice cuviosul Isaac şi despre aceasta: «Cel ce şi nfrinează limba de la brfire, păzeşte inima lui de patimi; şi cel ce curăţeşte inima lui de patimi, vede n tot ceasul pe Domnul»[54]; şi: «Cnd vei pune toate faptele vieţuirii tale pe un taler şi tăcerea pe celălalt, vei afla că ea cntăreşte mai greu»[55]. Şi: «Mai presus de toate iubeşte tăcerea, că ea te apropie de rod. Căci limba n are putere să se apropie de el»[56]. Şi: «Maint i să ne silim să tăcem; apoi din tăcere se naşte n noi ceva care ne conduce spre tăcere. Dee ţi Dumnezeu să simţi ceva ce se naşte din tăcere. De vei ncepe să vieţuieşti astfel, nu ştiu eu ce lumină ţi va răsări ţie din aceasta»[57]. Şi iarăşi: «Tăcerea

52. Op. *cit.,* cap. 13, p. 51. Grijile umplu cugetarea total de lucrurile necesare trupului; o trag la suprafaţă. Lucrurile şi pierd transparenţa. Adncurile sufletului, cu transparenţa lor spre planul dumnezeiesc, se acoperă. Cugetarea nu mai e preocupată de sensul vieţii. Acest sens nu se mai pune n evidenţă, nu mai e loc şi timp n suflet pentru el.

53. *Scara* XXVII ; P.G. 88, 1109 D, 1112 A.

54. Neidentificat.

55. Op. *cit.,* Cuv. 34, p. 149.

56. Neidentificat.

57. Op. cit., Cuv. 34, p. 149. In tăcere, adncul nostru e lucrător. Cnd vorbim e mpiedicat să lucreze. In tăcere el se ntlneşte cu Duhul dumnezeiesc, care atrage cu putere privirea spre bogăţia şi viaţa Lui; se ntlneşte cu Duhul dumnezeiesc, care e dincolo de el, şi din ntlnirea aceasta se naşte o cunoştinţă, pe care nu o poate şti dect el şi cei cărora le o comunică sau mai bine zis cărora le o comunică nu att prin cuvinte, ct prin felul cum arată şi cum se comportă. In tăcere te ntlneşti cu ceva care te duce iarăşi la tăcere. Tăcerea prinde mai bine taina ce se

este taina veacului viitor. Iar cuvintele s nt uneltele lumii acesteia»[58]. Iar Sf ntului Arsenie, aşa i a poruncit a doua oară glasul dumnezeiesc: «Arsenie, fugi, taci, linişteşte te, şi te vei m ntui»[59].

g) *Trebuie să te lini te ti.* Iar despre al şaptelea lucru, adică despre trebuinţa de a vieţui liniştit, să ţi fie vrednici de crezarea spre dovedire, Marele Vasile şi, iarăşi, Sf ntul Isaac. Cel dint i a spus: «Liniştea este nceputul curăţirii sufletului»[60]. Iar celălalt: «Sf rşitul liniştirii e tăcerea cu privire la toate»[61]. Cel dint i a arătat prin aceste cuvinte, pe scurt, nceputul liniştirii, al doilea, sf rşitul ei. Iar n Vechiul Testament s a spus: «Ai păcătuit? Linişteşte te» (Fac. 4, 7) şi: «Opriţi vă şi cunoaşteţi că Eu s nt Domnul» (Ps. 45, 10). Scărarul zice şi el: «Lucrul premergător al liniştii este lipsa de grijă n privinţa tuturor lucrurilor ndreptăţite şi ne ndreptăţite. Căci cel ce se deschide celor dint i, va cădea n celelalte. Apoi, rugăciunea neobosită. Şi, n al treilea r nd, lucrarea nefurată (neabătută) a inimii. E prin fire cu neputinţă celui ce n a nvăţat literele să citească cărţile; dar şi mai

petrece n nt lnirea noastră cu infinitatea ce iradiază din Dumnezeu cel personal. C nd ncepe limba să o exprime, pierdem trăirea deplină a acestei taine de o bogăţie indefinită, ncepem să rupem părţi din ea, care toate la un loc nu pot reda indefinitul. In tăcere, eşti oarecum n mijlocul ei, identificat cu ea ; prin grăire te detaşezi, te depărtezi de ea ; n cuvinte prinzi numai f şii din ea, nu mai trăieşti ntregul şi ntregul acesta nu poate fi combinat din f şii, pentru că infinitul nu se poate realiza din combinarea părţilor limitate. Desigur nu e vorba de tăcerea diplomatică, ci de tăcerea care e semnul scufundării n infinitul dumnezeiesc prin ad ncul inimii.

58. Prin tăcere ne ridicăm n planul infinitului şi al indefinitului, trăit n mod deplin. Prin cuvinte exprimăm lucrurile distincte ale lumii acesteia şi cobor m n lumea aceasta compusă din lucruri finite ; cuvintele ne atrag n ngustimile lor făcute pentru lucrurile mărginite ale lumii dinafară.

59. *Acta Sanctorum, Propylaeum Novembris,* n «Synaxarium Constan tinopolitanum», Mai, 8, 3 ; col. 665.

60. Sf. Vasile, *Epist. către Grigorie despre singurătate ;* P.G. 32, 228 A.

61. *Op. cit.,* cap. 79 ; P.G. 304.

cu neputinţă este celor ce n au dob ndit primul lucru (lipsa de griji), să le lucreze pe celelalte două (rugăciunea şi lucrarea inimii) cu judecată»[62].

Şi, iarăşi, spune Sf. Isaac: «Dorul celui ce se linişteşte este aşteptarea ne ncetată a morţii. Cel ce intră fără acest g nd pe calea liniştirii nu poate purta cele ce trebuie să le suportăm şi să le răbdăm n tot felul»[63].

h) *Trebuie să mul ume ti pentru toate.* Pentru al optulea lucru, sau pentru trebuinţa de a mulţumi pentru orice, să ţi fie ţie ndrumător Sf ntul Pavel, care porunceşte: «În toate mulţumiţi» (1 Tes. 5, 18). De asemenea, cuviosul Isaac, care zice: «Mulţumirea celui ce primeşte, stirneşte pe cel ce a dat să dea daruri şi mai mari dec t cele dinainte. Cine nu mulţumeşte pentru cele mai mici, va fi nerecunoscător (mincinos) şi nedrept şi n cele mai mari»[64]. Şi: «Ceea ce călăuzeşte darul lui Dumnezeu spre om este inima ce se mişcă spre mulţumire ne ncetată. Iar ceea ce călăuzeşte ispita spre suflet, este g ndul de c rtire care se mişcă pururea n inimă»[65]. Şi: «Gura care mulţumeşte pururea, primeşte binecuv ntare de la Dumnezeu; şi n inima n care stăruie mulţumire se revarsă harul»[66].

i) *Trebuie să i recuno ti neputin a ta.* Al nouălea lucru este să cunoşti ce mare c ştig dob ndeşte cel ce a ajuns să şi cunoască neputinţa sa. Aceasta o vei afla lu nd

62. *Scara* XXVII ; P.G. 88, 1009 B.

63. Op. *cit.,* cap. 34, p. 152. Cine s a mpăcat cu g ndul că va muri, nu mai e neliniştit de nimic. Iar g ndul morţii nu l mai sperie pe cel ce crede ferm n viaţa viitoare.

64. Op. *cit.,* cap. 30, p. 126.

65. Neidentificat. Inima care mulţumeşte lui Dumnezeu este o inimă deschisă Lui. De aceea n ea se revarsă alte şi alte daruri. Cea care c r teşte e o inimă nchisă n sine. Ea nu vede darurile primite şi de aceea nu primeşte n fond nimic de la Dumnezeu, sau de la altă persoană. Re duc nd toate la nimic, răm ne cu nimic. Ea nimiceşte prin critică şi ceea ce primeşte.

66. Neidentificat.

aminte la psalmul VI al profetului David, n care zice: «Miluieşte mă, Doamne, că neputincios s nt» (Ps. 6, 2). Şi n altă parte: «Eu s nt vierme şi nu om, ocara oamenilor şi defăimarea poporului» (Ps. 21, 6). Iar Sf ntul Isaac zice: «Fericit este omul care cunoaşte neputinţa sa, pentru că această cunoştinţă i se face lui temelie şi rădăcină şi nceput a toată bunătatea. Căci c nd va afla cine este şi va simţi cu adevărat neputinţa sa, va str nge sufletul său din starea umflată şi goală, care i ntunecă cunoştinţa, şi şi va pune sieşi străjuire»[67]. Şi: «Omul care a ajuns să cunoască măsura neputinţei sale, a ajuns la desăv rşirea smereniei»[68].

j) *Trebuie să răbdăm cu bărbă ie ncercările.* Cuv ntul ce ne a mai rămas şi care mplineşte numărul celor zece nfăţişate de noi, vorbeşte despre trebuinţa de a purta cu bărbăţie şi de a nfrunta cu răbdare ncercările felurite şi de multe chipuri ce au să ţi se nt mple. Ascultă, deci, cele ce s nt scrise despre aceasta n Sf nta Scriptură. Căci zice purtătorul de Hristos Pavel: «Fraţilor, nu este lupta noastră mpotriva s ngelui şi a trupului, ci mpotriva ncepătoriilor, a stăp niilor, a stăp nitorilor ntunericului veacului acestuia, mpotriva duhurilor răutăţii ntru cele cereşti» (Efes. 6, 12). Şi: «Dacă s nteţi fără certare, de care s au făcut părtaşi toţi, iată că s nteţi neligitimi şi nu fii» (Evr. 12, 8). Şi: «Pe care l iubeşte Domnul, l ceartă, şi bate pe tot fiul pe care l primeşte» (Evrei 12, 6). Fratele Domnului zice şi el: «Bărbatul neispitit este necercat» (Iacob 1, 12). Iar Sf ntul Ilie Ecdi cul zice: «E de trebuinţă fiecărui creştin, care crede drept n Dumnezeu, să nu fie cu nepăsare, ci să aştepte şi să primească totdeauna ncercarea, ca atunci c nd vine să nu se mire, nici să se tulbure, ci să rabde greutatea necazului şi să nţeleagă ce spune, psalmodiind cu prooro

67. Op. *cit.,* cap. 21, 22.

68. Neidentificat.

cul: «Cearcă mă, Doamne, şi mă ispiteşte» (Ps. 25, 2). Căci n a zis: «Certarea ta m a nimicit pe mine, ci m a ndreptat p nă la sfârşit» (Ps. 17, 39)[69].

Nici nu cerceta pricina ncercărilor tale, de unde vin, ci roagă te numai lui Dumnezeu să le porţi cu mulţumire, cum zice Sf ntul Marcu: «Venind ncercarea, nu căuta de ce şi prin cine a venit, ci caută să o rabzi cu mulţumire şi fără să ţii minte răul»[70]. Şi iarăşi: «Dacă nu e uşor să afli pe vreunul să placă lui Dumnezeu fără să fie ncercat, se cade să mulţumim lui Dumnezeu pentru tot ce ni se nt mplă»[71]. Şi: «Tot necazul dă pe faţă starea sufletului, dacă acesta tinde spre cele de a dreapta sau spre cele de a st nga. De aceea, orice necaz ni se nt mplă, se numeşte ncercare, d nd celui părtaş la el cunoştinţa voilor lui ascunse»[72].

Iar Sf ntul Isaac, pe l ngă multe altele, spune şi acestea: «Încercarea e de folos pentru tot omul. Dacă e de folos lui Pavel, să tacă toată gura şi să se supună toată lumea lui Dumnezeu (Rom. 3, 19)[73]. Luptătorii s nt ncercaţi ca să şi sporească puterea lor, cei ncrezuţi s nt ncercaţi pentru ca din cele ce i vatămă, să nveţe să se păzească pe ei; cei adormiţi s nt ncercaţi pentru ca să fie ajutaţi să se trezească; cei depărtaţi de Dumnezeu s nt

69. *Anthologion* gnomicum I; P.G. 127, 1029 A; *Filoc.* rom., vol. IV, p. 281.

70. *Despre cei ce cred că se mintuiesc prin fapte,* 198; P.G. 65, 960A; Filoc. rom., vol. I, p. 269.

71. Op. cit. 200; P.G., Ioc. cit. ;*Filoc. rom. l*oc. cit. Orice ncercare ne dă putinţa să ne ntărim duhul prin credinţă. Nu poate deveni copilul bărbat, dacă nu are prilejul să nvingă diferite greutăţi.

72. Op. *cit.* 204 ; P.G. loc. cit. ; *Filoc. rom.* vol. I, p. 270.

73. *Op. cit.* cap. 48, p. 198. Pentru fiecare om e grea nt mplarea care se opune unei aplecări a voii lui. Din acest motiv aceea este pentru el şi se numeşte ncercare. Pentru cel cu aplecare ascunsă spre lauda oamenilor, e ncercare cuv ntul de os ndă, sau de neapreciere din partea cuiva ; pentru cel ce nu are această aplecare, o astfel de nt mplare nu l doare prea mult. De aceea fiecare ncercare e leac pentru o boală ascunsă, dacă se suportă cu bărbăţie şi se c ştigă un fel de nepăsare pentru ea.

ncercaţi pentru ca să se apropie de El; cei ai lui Dumnezeu s nt ncercaţi pentru ca să se sălăşluiască cu n drăznire n casa Lui. Nici un fiu ne ncercat nu primeşte bogăţia casei tatălui său, ca să fie ajutat de ea. De aceea, Dumnezeu ncearcă, mai nt i, şi bate, apoi şi arată darul. Slavă Stăp nului care prin doftorii amare ne dă bucuria sănătăţii. Nu e om care n vremea ncercării să nu se obosească. Şi nu este cineva căruia să nu i se pară amară vremea n care e adăpat cu fierea ncercărilor. Dar fără acestea nu e cu putinţă să se dob ndească o sănătate puternică. Însă a le răbda nu stă n puterea noastră (1 Cor. 10, 13). Căci de unde ar avea vasul de lut puterea să oprească curgerea apei, dacă nu l ar ntări focul dumnezeiesc ? Dacă ne supunem, rug ndu ne cu smerenie, cu dorinţă ne ntreruptă şi cu răbdare, toate le vom primi n Hristos Iisus, Domnul nostru»[74].

S a spus, apoi, şi n Înţelepciunea lui Sirah: «Dacă te apropii ca să slujeşti Domnului Dumnezeului tău, pre găteşte ţi sufletul pentru ncercare. Îndreptează ţi inima ta şi rabdă şi să nu te grăbeşti n vremea asupririi» (Înţ. Sir. 2, 1—2)[75].

74. Op. *cit.* Cuv. 48, p. 198—199. Răbdarea este din efortul nostru, dar acest efort nu ne ar fi cu putinţă fără ajutorul lui Dumnezeu. Sinergia, sau colaborarea omului cu Dumnezeu, are un caracter foarte subtil. Nu stă pe o parte efortul, pe alta ajutorul dumnezeiesc. In efortul nostru n-suşi se dovedeşte prezent ajutorul dumnezeiesc, făc nd posibil acest efort, dar acesta răm n nd totuşi şi efort al nostru. Ne ostenim pentru că primim puterea să ne ostenim, dar ne ostenim n mod real. Nu mă laud cu osteneala mea, ca fiind numai a mea, dar partea mea din ea, e cerută totuşi de Dumnezeu.

75. Cel ce vrea să slujească lui Dumnezeu, pune n mişcare puterile bune ale fiinţei sale. Dar tocmai atunci se mişcă şi pornirile contrare, mpotriva nfr nării se trezesc dorinţele de plăcere, mpotriva răbdării, pornirea spre comoditate, etc. Numai stăruirea n cele dint i va slăbi puterea celor din urmă. De aceea, cel ce primeşte ncercări nu trebuie să se grăbească să termine repede cu ele. Pornirile rele nu se slăbesc uşor. Trebuie nfruntate şi veştejite timp ndelungat, prin ncercări prelungite sau mereu repetate. Numai aşa s nt slăbite cu adevărat.

1) *Trebuie să nădăjduim n Dumnezeu i să a teptăm de la El ceea ce ne este de folos*[76]. Aruncă ancora nădejdii n Dumnezeu care poate să m ntuiască şi aşteaptă de la El sf rşitul cel de folos al ncercărilor. Căci «credincios este Dumnezeu, care nu ne va lăsa pe noi să fim ncercaţi peste puterea noastră, ci mpreună cu ncercarea va face şi sf rşitul» (1 Cor. 10, 13). Şi: «Necazul lucrează răbdarea, iar răbdarea probare, iar probarea nădejde, iar nădejdea nu ruşinează» (Rom. 5, 4). Şi: «Cel ce rabdă p nă la sf rşit, acela se va m ntui» (Matei 10, 22). Şi: «Întru răbdarea voastră veţi c ştiga sufletele voastre» (Luca 21, 19). Iar fratele Domnului grăieşte aşa: «Spre toată bucuria să socotiţi, fraţii mei, c nd cădeţi n multe feluri de ispite, cunosc nd că probarea credinţei voastre lucrează răbdare ; iar răbdarea să aibă lucrul ei desăv rşit, ca să fiţi desăv rşiţi şi ntregi, nea v nd lipsă de nimic» (Iacob 1, 2—4). Şi: «Fericit e omul care rabdă ipsita căci făc ndu se probat, va lua cununa vieţii pe care a făgăduit o Domnul celor ce L iubesc pe El» (Iacob 1, 12). Şi: «Nu s nt vrednice pătimirile timpului de acum de slava viitoare ce vi se va descoperi» (Rom. 8, 18). Şi: «Aştept nd, am aşteptat pe Domnul şi a luat aminte la mine şi a auzit rugăciunea mea şi m a ridicat din groapa necazului şi din tina noroiului şi a aşezat pe piatră picioarele mele şi a ndreptat paşii mei şi a pus n gura mea c ntare nouă, laudă Dumnezeului nostru» (Ps. 39, 1—4). De asemenea, şi Fericitul Simeon Meta frastul scrie: «Sufletul legat prin lanţurile dragostei de Dumnezeu socoteşte ca nimic pătimirea. Căci el se desfată n dureri şi nfloreşte n pătimirea neplăcută şi c nd nu pătimeşte nimic ntristător pentru Cel iubit, atunci socoteşte, mai degrabă, că pătimeşte, şi fuge de tihnă ca de o pedeapsă»[77].

76. Acest paragraf nu se numără deosebit. El ncheie pe cel dinainte. Căci ncercările se rabdă prin nădejde.

77. Neidentificat.

17. *Despre frica de Dumnezeu, care este ndoită: una a celor ncepători, iar alta a celor desăv r i i.*

Nu trebuie să ne lenevim a vorbi şi despre frica n-doită de Dumnezeu. Dar ni se pare că, vorbind numai despre frica desăv rşită după ce am ncheiat cele opt capete, am nesocoti ordinea. Deci trebuie să vorbim şi despre frica cea dint i, căci Sfinţii Părinţi au aşezat frica după credinţă.

a) *Despre frica dint i, sau a ncepătorilor.* Să ştii, deci, prea iubite, că frica de Dumnezeu este ndoită, una a ncepătorilor şi alta a celor desăv rşiţi. Despre cea dint i s a scris aşa: «Începutul nţelepciunii este frica de Dumnezeu» (Pilde 1, 7); şi: «Veniţi, fiilor, să mă ascultaţi, frica Domnului vă voi nvăţa pe voi» (Ps. 33, 11); şi: «De frica Domnului se abate fiecare de la păcat» (Înţ. Sir. 2, 7); şi: «Unde e frică, acolo e şi păzirea poruncilor» (Înţ. Sir. 2, 16). Iar cuviosul Isaac zice: «Frica de Dumnezeu e nceputul virtuţii, dar se spune că este şi rodul credinţei şi ea se seamănă n inimă, c nd cugetarea se desparte de mprăştierea lumii, adun nd g ndurile sale cele ce umblă n mprăştiere, n g ndirea la viitoarea adunare a tuturor»[78]; şi: «Începutul vieţii adevărate a omului este frica de Dumnezeu. Dar ea nu vrea să răm nă n suflet odată cu mprăştierea»[79]; şi: «Înţelepţeşte te ca să pui temelie n călătoria ta frica de Dumnezeu şi n

78. Op. *cit.,* cap. 1, p. 1. In text : « n viitoarea restaurare». Lumea e acum dezbinată prin păcat. Pornirile ei s nt contradictorii. Mintea trebuie să nu se mute de la un aspect al lumii la altul contrar, ci g ndind la re- nnoirea armoniei finale a lor s o vadă de pe acum readunată n Cel Unul şi să lucreze pentru această readunare, contempl ndu L pe Acela de pe acum n toate. Aceasta nu e o construire de castele n aer, ci o ancorare n realitatea cea mai de temelie a tuturor.

79. *Op. cit,* cap. 2, p. 3. Frica ne face să at rnăm de Dumnezeu. De aceea ea e contrară mprăştierii minţii n lucrurile lumii, privite n ele nseşi, n afara legăturii cu Dumnezeu, sau nu poate răm ne n suflet mpreună cu această mprăştiere.

puţine zile te vei vedea din nou n poarta mpărăţiei, pe un drum neocolit»[80].

b) *Despre frica a doua, cea desăv r ită.* Iar despre frica a doua, sau cea desăv rşită, s a spus aşa: «Fericit bărbatul care se teme de Domnul; ntru poruncile Lui va voi foarte» (Ps. 111, 1). Şi: «Fericiţi toţi cei ce se tem de Domnul, cei ce umblă n căile Lui» (Ps. 127, 1). Şi: «Temeţi vă de Domnul toţi sfinţii Lui; că nu le lipseşte ceva celor ce se tem de El» (Ps. 33, 19). Şi: «Iată, aşa se va binecuv nta omul care se teme de Domnul» (Ps. 127, 4). Şi: «Frica de Domnul este curată; ea răm ne n veacul veacului» (Ps. 18, 10).

Dar scrie şi Sf ntul Petru Damaschinul: «Semnul fricii dint i este că urăşte păcatul şi se m nie pe el, ca cel rănit de fiară. Iar al celei desăvârşite e că iubeşte virtutea şi se teme de schimbare. Căci nimeni nu e neschimbător şi n orice lucru n viaţa aceasta trebuie să ne temem pururea de cădere»[81].

De aceea şi tu, ascult ndu le acestea cu nţelegere, si leşte te să ţii n tine ne ncetat, mpreună cu toate cele spuse mai nainte, şi frica cea dint i. Căci ea e cea mai sigură păzitoare a comorii tuturor faptelor bune. Dacă o ai pe ea, vei avea paşii tăi ndreptaţi spre lucrarea tuturor poruncilor Domnului nostru Iisus Hristos. Iar nain t nd pe calea lor, vei dob ndi şi frica desăv rşită şi curată, prin dorirea virtuţilor şi prin mila Bunului Dumnezeu.

18. *Pentru mplinirea poruncilor i pentru credin a n Domnul nostru Iisus Hristos nu trebuie să cru ăm, c nd timpul o cere, nici chiar via a noastră.*

80. Op. cit., cap 2, p. 5. Frica, ţin ndu ne at rnaţi cu toată simţirea de Dumnezeu, e drumul cel mai scurt spre intrarea la El, care e o adevărată restabilire a firii noastre n starea n care eram la nceput, sau n starea la care puteam nainta uşor, adică n starea de mplinire a omenescului adevărat.

81. *FILOCALIA rom.*, *voi.* III, Cuv. 3, p. 200.

Pe l ngă cele spuse, mai trebuie să ştii şi aceea că, de dragul poruncilor de viaţă dătătoare şi de dragul credinţei n Domnul nostru Iisus Hristos, s ntem datori, c nd timpul o cere, să dăm cu bucurie p nă şi sufletul nostru, sau să nu ne cruţăm nici chiar viaţa noastră. Căci nsuşi Domnul nostru Iisus Hristos zice, n privinţa aceasta, că, «cel ce şi a pierdut sufletul său pentru Mine şi pentru Evanghelia Mea, acela se va m ntui» (Marcu 8, 35). Aceasta, fără ndoială, pentru că crede şi nu se ndoieşte, că nsuşi Dumnezeu Omul Iisus Hristos, M ntuitorul, este nvierea şi viaţa şi tot ce este m ntuire[82].

Căci zice: «Eu s nt nvierea şi viaţa. Cel ce crede n Mine, chiar de va muri, va fi viu. Şi tot cel ce e viu şi crede n Mine, nu va muri n veac» (Ioan 11, 25—27). Şi: «Aşa a iubit Dumnezeu lumea, că şi pe Fiul Său Unul Născut L a dat, ca tot cel ce crede n El să nu piară, şi să aibă viaţă veşnică» (Ioan 3, 16). Şi: «Eu am venit ca lumea viaţă să aibă şi mai multă să aibă» (Ioan 10, 10).

Deci, aşa fiind, şi, precum s a zis, «de cele dinapoi uit nd şi spre cele dinainte tinz nd» (Filip. 3, 14), alergă, mpreună cu Hristos Iisus, fără ntoarcere, pe drumul tău.

Dar este bine şi foarte folositor să nfăţişăm mai nt i metoda naturală a preafericitului Nichifor despre chipul n care se poate ajunge năuntru inimii prin respiraţia pe nas. E o metodă care ajută şi la adunarea cugetării[83]. În felul acesta lucrarea noastră va nainta, cu Dumnezeu, ntr un chip cuvenit.

Deci, acel dumnezeiesc bărbat, pe l ngă multe altele, care au fost mărturiile scrise ale sfinţilor, spune şi acestea:

82. Cine şi dă viaţa păm ntească pentru Hristos, o dă pentru nvierea sa şi pentru viaţa veşnică.

83. «Metoda» se numeşte naturală, pentru că se foloseşte de procesul natural al respiraţiei, pentru a lega de ea şi actul spiritual al ntoarcerii g ndirii spre cele interioare.

19. *Metodă naturală despre chipul n care se poate intra năuntru inimii i ie i de acolo prin respira ia pe nas; i despre nsă i rugăciunea practicată de noi, care este: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, mi luie te mă». Această metodă ajută i la adunarea cugetării.*

«Ştii, frate, că suflarea pe care o avem este prilejuită de aer. Şi aerul l inspirăm şi pentru inimă. Căci suflarea aceasta este pricinuitoarea vieţii şi a căldurii trupului. Deci inima absoarbe suflarea (suflul) pentru ca să şi dea căldura ei afară prin expiraţie, iar ei să şi pricinuiască o bună temperatură. Pricinuitorul acestei lucrări, sau mai bine zis slujitorul ei, este plăm nul. Acesta, fiind zidit de Dumnezeu cu o ţesătură rară, ca nişte foale, introduce şi scoate conţinutul (aerul) fără greutate. Astfel inima, atrăg nd aerul răcoros şi alungând pe cel cald, păstrează netulburată r nduiala pentru care a fost zidită spre susţinerea organismului vital.

Deci tu, şez nd n chilia liniştită şi adun ndu ţi mintea, introdu o pe unde intră suflarea n inimă şi sileşte o să coboare cu suflarea n inimă. Iar intrând acolo, mintea, după ce se uneşte cu sufletul, se umple de plăcere şi de bucurie nespusă.

Aşadar, obişnuieşte ţi, frate, mintea ca să nu mai iasă de acolo repede. Căci, la nceput stă cu greu acolo din pricina nchiderii şi strâmtorării. Dar, după ce s a obişnuit, nu i mai plac umblările pe afară. Căci, «Împărăţia cerurilor este năuntru nostru» (Luca 17, 21). Celui ce o priveşte acolo şi o caută prin rugăciunea curată, cele de afară i se par triste şi urâte».

Şi, «trebuie să afli şi aceasta că, ajung nd tu acolo, nu trebuie să taci şi să o laşi să stea n nelucrare, ci dă i rugăciunea: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă», ca lucrare şi g ndire ne ncetată şi nicio

dată să nu se oprească din aceasta. Căci, aceasta, ţin nd mintea nerătăcită, o face cu neputinţă de prins şi de atins de atacurile duşmanului şi o ridică la iubirea şi la dorul de Dumnezeu»[84].

Acestea le spune acest fericit Părinte, av nd ca scop de căpetenie ca, prin folosirea acestei metode naturale, mintea să se ntoarcă din rătăcirea şi robia ei obişnuită, spre luare aminte şi, prin luarea aminte, să se nsoţească din nou cu sine nsăşi şi aşa să se unească cu rugăciunea, iar apoi să coboare n inimă cu ea, adică cu rugăciunea, şi să răm nă pururea n ea. Aceasta a spus o şi un oarecare alt bărbat dintre cei nţelepţiţi de Dumnezeu, lămurind metoda nfăţişată mai nainte, ca unul ce a cunoscut prin cercare această sfinţită lucrare[85].

20. *Despre metoda naturală prin inspira ia pe nări i despre chemarea, odată cu ea, a Domnului Iisus Hristos.*

Trebuie să facem vădit celui iubitor de nvăţătură şi aceea că, dacă vom obişnui mintea noastră să coboare n inimă, odată cu intrarea aerului, vom afla cu siguranţă că mintea nu ncepe să coboare nainte de a fi renunţat la orice g nd şi de a se fi făcut unitară şi de a se fi golit, nemaifiind stăp nită de nici o amintire, dec t de chemarea numelui Domnului nostru Iisus Hristos. Iar ieşind de acolo şi ndrept ndu se spre cele de afară, sau spre amin

84. Ceea ce apare n ghilimele este din «Metoda» lui Nichifor din singurătate (*Filocalia gr.* ed. III, voi. IV, p. 27—28 şi *Filoc. rom.* voi. VII).

85. Se pare că se face aluzie la Grigorie Sinaitul, care a cerut ca respiraţia să nu se facă prea grăbit, pentru ca şi cugetarea sau pomenirea lui Hristos să răm nă mai mult năuntru, să fie mai ad ncită cu mintea n nţelesul pe care l reprezintă Hristos (*Filoc. gr.* ed. III, voi. IV, p. 71—72. Vezi şi *Filoc. rom.* voi. VII). Metoda are ca scop ca omul să devină conştient la culme de sine nsuşi şi prin aceasta de Dumnezeu. G ndirea la Hristos ntăreşte conştiinţa de sine şi conştiinţa de sine ntăreşte simţirea prezenţei lui Hristos.

tirile de multe feluri, se mparte (se răvăşeşte) chiar fără să vrea[86].

21. *Dar i dumnezeiescul Gură de Aur i al ii dintre Sfin ii Părin i de odinioară r nduiesc să ne rugăm n Hristos Iisus, Domnul nostru i n lăuntrul inimii*[87]. *Iar ei spun că această rugăciune e: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluie te mă».*

Dar spune şi Marele Gură de Aur: «Vă rog pe voi, fraţilor, să nu călcaţi şi să nu nesocotiţi niciodată canonul rugăciunii»[88]. Iar puţin mai ncolo: «Monahul trebuie să spună ne ncetat, fie că măn ncă, fie că merge pe

86. Incă filosofia greacă veche afirmase că mintea ia chipul conţinutului ei : dacă acesta e felurit, se mparte şi ea, sau lucrarea ei, iar dacă conţinutul ei este unul, se unifică şi ea. Dar numai c nd conţinutul unic nu e mărginit, mintea poate stărui n el. Altfel va căuta să ntregească conţinutul mărginit pe care l cugetă cu altele, sărind mereu de la un g nd la altul. Şi numai mintea care s a ridicat la un conţinut infinit, ntruc t s a ridicat din preocuparea de cele din afară şi din lucrările ei referitoare la ele, s a ntors spre ea nsăşi ca subiect indefinit al lucrărilor ndreptate spre ele. De aceea, Dumnezeu cel infinit e contemplat de mintea revenită la ea nsăşi ; mintea ce se experiază pe sine, experiază pe Dumnezeu şi viceversa. (Tema aceasta e dezvoltată mult de Calist Catafy giotul).

87. A experia pe Dumnezeu nseamnă a L experia n stare de rugăciune, căci n acea stare s ntem n comunicare directă cu El şi simţim puternic că de la El avem toate. Dar pentru noi Dumnezeu se face accesibil n Hristos. C nd mintea se adună din toate, se adună n Hristos şi se roagă n El. Dar şi năuntru inimii. Căci inima este, din alt punct de vedere, ad ncul indefinit al minţii, descoperită n starea ei emoţională, sau este o altă latură a ei, prin care se deschide către Dumnezeu. E un adânc care nu se nchide n el, ci se deschide n Dumnezeu, sau n Hristos. C nd se nchide, se acoperă nsăşi inima. Omul devine «fără inimă». Hristos aflat n inima deschisă şi descoperită, prin adunarea minţii din mprăştiere, e una cu Împărăţia cerurilor. De aceea n «Metoda» lui Nichifor se spune că mintea adun ndu se n inimă, află acolo Împărăţia cerurilor, n care nu se mai satură să răm nă.

88. *Epist. către monahi,* plină de tot folosul şi privegherea (neautentică) ; P.G. 60, 752—753.

drum, fie că face altceva: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă». Şi apoi: «Ca numele Domnului Iisus, cobor nd n ad ncul inimii, să umilească pe balaurul care stăp neşte peste ntinderile ei, iar sufletul să l m ntuiască şi să l facă viu. Deci, stăruie ntru numele Domnului Iisus, ca inima să primească (să cuprindă) pe Domnul şi Domnul să cuprindă inima şi cei doi să fie una». Şi iarăşi zice : «Nu despărţiţi inima voastră de Dumnezeu şi stăruiţi şi păziţi o pe ea totdeauna cu pomenirea Domnului nostru Iisus Hristos p nă ce se va sădi numele Domnului n inimă şi aceasta nu va mai g ndi la nimic altceva dec t să se preamărească Hristos n voi»[89].

22. *Iară i despre respira ia pe nas, mpreună cu luarea aminte la pomenirea lui Iisus năuntru inimii.*

Sf ntul Ioan Scărarul scrie şi el: «Să se lipească pomenirea lui Iisus de suflarea ta şi atunci vei cunoaşte folosul liniştii»[90]. Iar Sf ntul Isihie zice: «De voieşti, aşadar, să acoperi cu ruşine g ndurile şi să te linişteşti cu

89. Numai cu numele Domnului Iisus poate fi inima păzită. Altfel pune stăp nire pe ea «balaurul», st rnind n ea iubiri mai puţin curate : iubirea de sine, iubirea de plăceri, care o nchid propriu zis ntr un orizont mărginit, ntunec nd o şi pasion nd o n mod inferior. «Înghiţind» n ea pe Domnul Iisus şi Domnul Iisus « nghiţind o» pe ea, ei i devine propriu orizontul infinităţii şi al iubirii curate, de adevărată depăşire, aflată n Hristos, sau lumina Lui nesf rşită. Ea nu mai e preocupată de ea nsăşi n mod egoist; ea i mbrăţişează pe toţi şi pe toate. Prin numele lui Iisus ea intră n ntinderile de lumină şi de iubire din interiorul lui Iisus, intră n atmosfera Lui. Căci a rosti numele lui Iisus nseamnă a g ndi la El cu emoţie şi aceasta nseamnă a intra n legătură vie cu El. Numele lui Iisus prinde rădăcini dătătoare de rod nu ntr o inimă statică, ci ntr o simţire «umedă» ce creşte şi ea continuu şi e pururea vie şi caldă n iubirea ei faţă de Iisus. Inima n acest nţeles nu mai poate fi cugetată fără numele lui Iisus, fără g ndirea la El şi fără iubirea Lui care o ţine n această mişcare, aşa cum nu poate fi cugetată o grădină fără pomi sau fără o plantaţie.

90. *Scara* XXVII ; P.G. 88, 1112 C.

bucurie şi să păstrezi cu uşurinţă trezvia n inimă, rugăciunea lui Iisus să se lipească de răsuflarea ta şi vei vedea cum se mplineşte aceasta n puţine zile»[91].

23. *Cel ce voie te să vegheze cu mintea, i mai ales ncepătorul, trebuie să se a eze, n vremea rugăciunii, ntr o chilie lini tită i neluminată, pentru a i aduna, astfel, n chip natural, mintea i cugetarea din revărsare.*

De aceea, pe l ngă cele arătate mai sus, şi r nduite de Sfinţii şi marii Părinţi, potrivit mărturiilor nfăţişate de noi, despre răsuflarea prin nări şi despre trebuinţa de a ne ruga şi de a cugeta şi veghea n lăuntrul inimii, n Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, şi n sf ntul şi m ntuitorul Lui nume[92] şi de a cere de la El mila, mai e de adăugat şi aceea că, cel ce se s rguieşte să vegheze cu mintea n inimă, şi mai ales ncepătorul, trebuie să şadă totdeauna, dar mai cu seamă n vremea r nduită pentru rugăciune, ntr un colţ liniştit şi neluminat, precum nvaţă şi poruncesc dumnezeieştii Părinţi şi dascăli care au avut experienţa acestei preafericite lucrări. Deoarece, privirea şi vederea ochilor se mprăştie n chip natural spre cele privite şi văzute şi prin aceasta pricinuiesc mpărţirea cugetării, ba o şi sf rtecă şi o fac de multe feluri[93], prin nchiderea ei, cum s a

91. Despre *cumpătare i virtute* II, 80 ; P.G. 93, 1537 A.; *Filoc. rom.* vol. IV, p. 88. Se recomandă legarea pomenirii numelui lui Iisus de ritmicitatea ne ntreruptă a răsuflării, pentru a se obişnui să capete şi ea această ritmicitate ne ntreruptă. Nu e nimic bizar n această legare a vieţii sufleteşti şi duhovniceşti de trup. Aceasta e o lege a fiinţei omeneşti.

92. Dacă rug ndu ne n inima n care este Hristos, ne rugăm năuntrul lui Hristos nsuşi, e vădit că ne rugăm şi n numele Lui, prin a cărui pomenire şi g ndire noi ne introducem şi ne menţinem n Hristos. In sensul acesta nsuşi numele lui Hristos, chemat de noi, pun ndu ne n legătură cu Hristos, e m ntuitor.

93. Produce n ea contraziceri, sf rtec nd o şi făc nd o să se lupte cu ea nsăşi şi anul nd puterea ei de a ajunge la vreun sens unitar,

spus, ntr o cămară liniştită şi ntunecoasă, nsăşi mprăştierea şi nestatornicia, pricinuite de vedere şi privire, ncetează şi, astfel, mintea, vr nd nevr nd, se linişteşte şi se adună. Căci zice Marele Vasile: «Mintea ne mprăştiată spre cele din afară şi nerevărsată prin simţuri spre lume, urcă din nou spre ea nsăşi»[94].

24. *Min ii i se dăruie te statornicia nainte de toate prin Domnul nostru Iisus Hristos i prin chemarea cu credin ă n inimă a sf ntului Său nume. Dar la aceasta ajută i metoda naturală a inspirării aerului n inimă i ederea ntr un loc lini tit i neluminat i cele asemenea.*

Dar nainte de acestea, mai bine zis nainte de toate, n această luptă mintea e ajutată de dumnezeiescul har, venit n suflet prin chemarea curată şi ne mprăştiată şi de un singur g nd[95] a Domnului nostru Iisus Hristos n inimă; deci nu de simpla metodă naturală prelungită, de inspiraţia pe nări, sau de şederea ntr un loc liniştit şi ntunecos. Acestea n au fost statornicite de Sfinţii Părinţi pentru altceva dec t ca nişte mijloace ajutătoare pentru adunarea minţii n ea nsăşi, prin ntoarcerea din mprăştierea ei obişnuită şi prin luarea aminte. E ceea ce am spus şi mai nainte. Dar prin ele mintea c ştigă şi puterea de a se ruga ne ncetat şi curat şi fără mprăş

care să o mulţumească şi să dea omului putinţa să şi nchine viaţa unei slujiri unitare superioare.

94. *Scrisoare către Grigorie despre singurătate* ; PG 32, 228 A.

95. Studiul cel mai recent asupra «Rugăciunii monologiste» este al lui L. Regnault, *La priere continuelle «monologgiste» dans la litterature apophtegmatique,* n «Irenikon», 1974, nr. 4, p. 462—494. Autorul spune că termenul a fost folosit prima dată de Ioan Scărarul (PG 88, 889 D), ca atribut pentru «Rugăciunea lui Iisus» («Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă»), «pentru că ea exclude, evident, multiplicitatea cuvintelor, dar mai ales multiplicitatea şi varietatea g nduri lor, n special aceea care comportă n mod necesar «contrazicerea» (p. 469).

tiere[96]. Căci, cum zice Sf ntul Nil, «luarea aminte, căut nd rugăciune, va afla rugăciune. Pentru că rugăciunea urmează luării aminte, măcar că e altceva. De aceea, trebuie să ne străduim spre ea»[97].

Dar, despre acestea, at t. Iar tu, fiule, de voieşti să ai viaţă şi de doreşti să vezi zile bune (Ps. 33, 12), şi să trăieşti n trup ca şi cum ai fi fără trup, vieţuieşte după canonul şi regula aceasta.

25. *Cum trebuie să i petreacă cel ce se lini te te răstimpul de seara p nă la Utrenie (privegherea de la miezul nop ii). i nceputul nvă ăturii pe larg.*

După ce apune soarele, chem nd pe Preabunul şi Atotputernicul Domnul Iisus Hristos n ajutor, aşază te pe un scăunel n chilia liniştită şi neluminată. Şi adun ndu ţi mintea din umblarea şi rătăcirea ei pe afară şi mpin g nd o uşor năuntru inimii, prin inspirarea aerului pe nas, umple o cu g ndurile de rugăciune sau cu: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă», adică introdu năuntru, oarecum unite ou respiraţia, şi cuvintele rugăciunii. Căci zice Sf ntul Isihie: «Uneşte

96. Autorii scrierii de faţă fac o deosebire ntre adunarea minţii n ea nsăşi şi aducerea harului n inimă. Ultimul lucru e ajutat de chemarea ne ncetată a numelui lui Iisus. Numai cel dint i lucru, adică ceea ce dă omul, e ajutat de o respirare regulată şi de şederea ntr un loc ntunecos. Dar prin adunarea n sine, mintea capătă puterea de a se ruga ne ncetat. nc t venirea harului e numai rezultatul indirect al respiraţiei regulate şi al şederii ntr un loc ntunecos. Avem aci ceva cu totul deosebit de metodele yoghiste, care au un caracter pur natural şi nu urmăresc intensificarea relaţiei credinciosului cu persoana lui Iisus Hristos. Rugătorul credincios prin interiorizare se umple de dragostea lui Hristos, nu se concentrează simplu n esenţa sa proprie, care p nă la urmă face parte din esenţa impersonală a totului.

97. Din scrierea «Despre rugăciune», atribuită n PG 79, 1165—1200, lui Nil Sinaitul (vezi *Filoc. rom.* vol. I, p. 92). Rugăciunea e altceva dec t luarea aminte (sau concentrarea minţii), căci ultima e a omului, pe c nd prima e a harului, dacă e rugăciune ne mprăştiată.

trezvia şi numele lui Iisus cu respiraţia, ca şi cu g ndul ne ncetat la moarte şi cu smerenia. Căci am ndouă s nt de folos[98]. In felul acesta, să ai, mpreună cu rugăciunea şi cu celelalte ce ţi le am spus, şi g ndul la judecata şi la răsplătirea faptelor bune şi rele; şi să te socoteşti din tot sufletul mai păcătos dec t toţi oamenii şi mai nelegiuit dec t dracii nşişi şi că vei avea să fii pedepsit veşnic [99]. Dacă g ndul la cele arătate va produce n tine fr ngere de inimă şi plâns cu lacrimi, stăruie n el p nă ce acestea vor trece de la sine. Iar dacă nu te ai nvrednicit ncă de darul lacrimilor, nevoieşte te şi roagă te cu cuget smerit ca să le agoniseşti pe acestea. Căci prin acestea ne curăţim de patimi şi de ntinăciuni şi ne facem părtaşi de stările cele bune şi izbăvitoare»[100]. De aceea, zice Sf ntul Ioan Scărarul: «Precum focul topeşte trestia, aşa lacrima curată curăţă toată ntinăciunea văzută şi nevăzută»[101]. Iar alt Sf nt Părinte zice : «Cel ce voieşte să se desfacă de răutăţi, cu pl ngere se desface; şi cel ce voieşte să agonisească virtuţi, cu pl ngere le agoniseşte. Şi,

98. *Despre cumpătare i virtute* II, 87; PG 93, 1540 D. *Filoc. rom.* voi. IV, p. 89—99.

99. Pomenirea numelui lui Iisus trebuie să fie nu numai o repetare formală a numelui, ci să fie nsoţită de g ndul plin de simţire la moarte, la judecata de după moarte şi la păcatele concrete pentru care cel ce se roagă va avea să dea socoteală la acea judecată. Aceasta face ca pomenirea numelui lui Iisus să o unească cu cererea milei Lui. Rugăciunea lui Iisus nu e, prin urmare, numai o tehnică formală, ci persistenţa unei stări de profundă emoţie, care merge p nă la lacrimi. E o stare existenţială, plină de cutremur, a ntregii fiinţe.

100. Lacrimile au fost socotite de Părinţi un dar al lui Dumnezeu. Căci ele nu vin numai prin voia noastră, deşi g ndul la moarte şi la judecată pregăteşte venirea acestui dar. Căci te poţi g ndi la moarte cu resemnare, cu ncruntare, dar fără lacrimi. Ele s nt semnul ultimului grad de smerenie şi de pocăinţă. De aceea ele implică credinţa n Dumnezeu şi s nt un mijloc de curăţire şi de viaţă nouă, din frica de Dumnezeu şi din dragostea pentru El.

101. Scara VII; PG 88, 808 B.

dacă n ai fr ngere de inimă, cunoaşte că ai slavă deşartă. Pentru că aceasta nu lasă sufletul să se umilească»[102].

Iar dacă nu vin lacrimile, scufundă te n aceste g nduri cu rugăciunea, un ceas; apoi ridicindu te, rosteşte cu luare aminte Pavecerniţa cea Mică şi, iarăşi şez nd, ţine rugăciunea cu toată puterea, n chip curat şi fără mprăştiere, adică fără griji şi fără vreun g nd sau vreo, nchipuire oarecare, ci cu multă trezvie, o jumătate de ceas, precum s a spus[103]. In afară de răsuflare şi de hrană, fii, n rugăciune, străin de toate, dacă voieşti să fii numai cu mintea. Apoi, nsemn ndu te cu semnul cinstitei şi de viaţă făcătoarei cruci, şi nsemn nd de asemenea şi patul, aşează te pe el şi te g ndeşte la bunătăţile viitoare, sau la pedepse, la firea trecătoare şi nşelătoare a celor vremelnice, la cea fără de veste şi obştească datorie, adică la moarte, la nfricoşata dare de seamă de după sf rşit şi nainte de sf rşit, amintindu ţi de greşalele tale din toată vremea pe scurt şi cer nd cu căldură iertarea lor, apoi, cercet ndu te cu de amănuntul, cum ţi ai petrecut ziua care a trecut. Apoi ntinz ndu te şi spun nd rugăciunea, potrivit celui ce a spus: «Pomenirea lui Iisus să se culce cu tine», dormi 5 sau 6 ore. Mai bine zis dormi după c t e de lungă noaptea[104].

26. *Cum trebuie să faci Utrenia i cum să petreci timpul p nă diminea a.*

Trezindu te şi lăudând pe Dumnezeu şi chem ndu L iarăşi n ajutor, ncepe nt i primul lucru, adică să te rogi n inimă fără mprăştiere şi n chip curat p nă la un

102. *Apophtegmata Patrum (Pateric);* P.G. 65, 333 A.

103. Despre trecerea de la rugăciunea Iui Iisus făcută şez nd, la c ntarea făcută n picioare, a vorbit nainte de autorii scrierii de faţă, Grigorie Sinaitul *(Cum trebuie alungate g ndurile,* n *Filocalia greacă* ed. III, voi. IV, p. 81 ; *Filoc. rom.* voi. VII).

104. Iarna, c nd nserează mai cur nd (la ora 4,30 apune soarele), timpul de somn p nă la miezul nopţii e mai lung.

ceas. Căci n acest timp mintea se află n starea cea mai liniştită şi mai netulburată. De aceea, ni s a poruncit să jertfim lui Dumnezeu cele nt i născute şi cele mai alese ale noastre (Deuteronom 12, 6), adică să I nălţăm n chip neclintit cel dint i g nd, prin rugăciunea curată către Domnul nostru Iisus Hristos. Căci zice Sf ntul Nil: «Rugăciune săv rşeşte acela care aduce tot g ndul lui cel dint i lui Dumnezeu»[105]. După aceea c ntă Miezonoptica.

Iar dacă nu te ai ntărit ncă pentru o liniştire mai desăv rşită şi, de aceea, ncă nu poţi, cum am spus, să fii răpit (n rugăciune), sau dacă nu o poţi aceasta pentru vreo altă pricină, cum se nt mplă celor ce s nt ncă ncepători n această lucrare, sau mai rar, şi celor naintaţi, dar ncă neajunşi la desăv rşire (căci cei desăv rşiţi «toate le pot n Hristos care i ntăreşte pe ei» Filip. 4, 13), — ridic ndu te din somn şi ţin ndu te cu toată puterea treaz, c ntă mai nt i Miezonoptica cu toată luarea aminte şi pătrunderea. Apoi, şez nd, roagă te, n chip curat şi ne mprăştiat, n inimă, cum s a arătat, o oră; mai bine zis, at ta c t ţi va de putere Dătătorul Bunătăţilor. Căci zice Scărarul: «Noaptea dă timpul cel mai lung luării aminte, iar cel mai scurt c ntării. Iar ziua, pregăteşte te după puterea ta»[106].

Iar dacă, nevoindu te şi n acest chip, eşti stăp nit ncă de moleşală şi de lene, şi mintea ţi este tulburată de vreo nt mplare oarecare, ridică te, trezeşte te pe c t poţi, stăruind n rugăciune. Apoi aşez ndu te, sileşte te să te rogi, precum s a scris nainte, av nd grijă, ntotdeauna, să vorbeşti prin rugăciunea curată lui Dumnezeu Cel curat. Apoi ridic ndu te, spune cu nţelegere cei şase psalmi, pe al 50 lea şi canonul, precum voieşti. Apoi şez nd şi priveghind, roagă te cu curăţie o jumătate de

105. Evagrie Ponticul, Despre *rugăciune,* 126; *Filoc. rom.* voi. I, p. 90. Vezi şi Marcu Ascetul, *Despre Botez; Filoc. rom.* voi. I, p. 283.

106. *Scara* XXVII; PG 88, 1116 C.

oră[107]. Şi iarăşi ridic ndu te, c ntă «Laudele», «Doxolo gia» obişnuită, «Ceasul nt i» şi fă apoi apolisul. Cele spuse prin buzele tale să răsune at ta c t să fie auzite numai de urechile tale, odată ce ni s a poruncit să aducem lui Dumnezeu şi rodurile buzelor noastre (Evr. 13, 15). Să mulţumeşti din tot sufletul şi din tot cugetul Iubitorului de oameni, Purtătorului de grijă şi Prea nţe leptului nostru Dumnezeu, Celui ce după a Lui milă nesfârşită ne a nvrednicit pe noi să străbatem liniştit marea nopţii care a trecut şi să vedem postata luminoasă a zilei de faţă; şi să L rogi tot aşa de fierbinte să ne ajute să străbatem ne nviforaţi furtuna ntunecată şi sălbatică a demonilor şi a patimilor şi să ne miluiască pe noi.

27. *Cum trebuie să petrecem de diminea a p nă seara.*

Iar de dimineaţa p nă la pr nz petrece n rugăciunea curată şi ne mprăştiată a inimii, dăruindu te ntreg lui Dumnezeu ntreg, at ta c t ţi stă n putere, ca rug ndu te Lui cu inimă nfr ntă să ţi ajute ţie, celui neputincios şi tr ndav şi lipsit de voinţă. Citeşte n picioare ceea ce ţi s a r nduit din Psaltire, din Apostol şi din Sfânta Evanghelie. Fă şi rugăciunile către Domnul nostru Iisus Hristos şi cele către Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu. Şez nd, apoi, fă şi celelalte citiri din dumnezeieştile Scripturi. După acestea c ntă cu nţelegere «Ceasurile» obişnuite, alcătuite cu multă nţelepciune de către Părinţii Bisericii, stăruind n ferirea sufletului de nelucrare, care este nvăţătoarea a toată răutatea. Depărtează,

107. E o Utrenie ntreruptă din loc n loc de adunarea minţii şi de rugăciunea lui Iisus. Poate că şi de aceea se numeşte Utrenia şi «Priveghere», av nd să fie mereu ntreruptă de răstimpuri nchinate luării aminte. Utrenia o făcea isihastul n chilie, după miezul nopţii, dată fiind depărtarea chiliei lui de biserică.

odată cu patimile, şi prilejurile lor, chiar dacă unele par mici şi nevătămătoare.

28. *Despre ferirea de nelucrare i despre trebuin a ca cel ce se lini te te să păzească toată predania bisericească.*

Zice Sf ntul Isaac: «Păziţi vă, iubiţilor, de nelucrare, fiindcă n ea se ascunde moartea sigură. Căci fără ea nu e cu putinţă să se cadă n m inile celor ce se străduiesc să robească pe monah. Nu pentru psalmi ne va judeca Dumnezeu n ziua aceea, nici pentru pregetarea n rugăciune. Ci pentru că părăsirea acestora dă putinţă de intrare demonilor. Iar c nd vor găsi loc şi vor intra şi vor nchide uşile ochilor noştri[108], ne vor copleşi cu tirania şi necurăţia lor; căci ei stăp nesc, după hotăr rea dumnezeiască, pe slujitorii lor, cu cea mai cumplită răzbunare. Şi aşa ajungem robi lor, datorită nesocotirii lucrurilor mici, de care ni se cere să ne ngrijim pentru Hristos, cum s a scris de către cei prea nţelepţi: «Cel ce nu supune voia sa voii lui Hristos, va fi supus vrăjmaşului său». Deci, aceste lucruri, care se par mici[109], să le socoteşti ca nişte ziduri faţă de cei ce ne iau pe noi n robie. De aceea, cu nţelepciune s a r nduit de către cei ce ţin r nduiala Bisericii, să se mplinească acestea năuntru chiliei, pentru păzirea vieţii noastre n duhul descoperirii (revelaţiei). Pentru aceea, pe nedrept e socotită mică nesocotirea lor de către cei ne nţelepţi, care nu se g ndesc la paguba pricinuită de aceasta. S nt oameni care şi fac

108. Vor nchide uşile ochilor sufleteşti ca să nu vadă cele bune, să nu vadă pe Dumnezeu n inimă ; vor nchide pe om n el nsuşi şi n plăcerile lui, făc ndu l orb faţă de ceea ce e dincolo de această ngustime.

109. Citirea psalmilor şi rostirea rugăciunilor s nt socotite de unii lucruri mici, declar nd că importantă este unirea cu Dumnezeu şi desăvârşirea prin ea. Dar aceste lucruri mici prilejuiesc pe cele mari, pentru că n lipsa lor putem fi luaţi n stăp nire de demoni.

şi nceputul şi continuarea drumului ntr o libertate ne nfr nată, care este maica patimilor. De aceea, e mai bine să ne silim să nu nesocotim cele mici, dec t să dăm loc păcatului prin lărgimea ce ne o dăm. Căci sf rşitul acestei libertăţi necuvenite este o robie cumplită»[110].

Şi iarăşi: «O, ce dulci s nt prilejurile patimilor ! Uneori poate cineva să taie patimile şi se linişteşte prin ndepărtarea lor şi se bucură de ncetarea lor. Dar pricinile lor nu le poate ndepărta. De aceea, s ntem ispitiţi chiar fără să vrem. Şi ne ntristăm de patimi, dar ne place să răm nă n noi pricinile lor. Nu dorim patimile, dar primim cu plăcere prilejurile care le pricinuiesc n noi[111]. De aceea, cele din urmă se fac pricini ale celor dint i prin lucrarea lor. Căci, cel ce iubeşte prilejurile patimilor se supune şi se face rob, fără să vrea, patimilor. Cel ce urăşte păcatele sale, se opreşte de la ele şi cel ce le mărturiseşte va dob ndi iertare. Dar e cu neputinţă cuiva să părăsească deprinderea păcatului nainte de a fi dob ndit duşmănia faţă de el, şi de a obţine iertare nainte de mărturisirea păcatelor. Căci cea dint i (duşmănia faţă de păcat) este pricina adevăratei smerenii, iar cea de a doua (mărturisirea) este pricina străpungerii ce se naşte n inimă, din ruşine»[112].

110. Op. *cit.,* Cuv. 42, p. 174—175. Libertatea ce o dă patima e aparentă ; ea se dovedeşte n scurtă vreme cumplită robie. Beţia, desfr narea, lenea, se prezintă la nceput ca manifestări de libertate. Dar cu r nd, cresc nd puterea lor, ele se dovedesc monştri care ne nlănţuiesc şi ne duc la slujirea lor fără să ne putem opune.

111. Ne ntristăm c nd patimile ne au robit, dar ne place să gustăm la nceput puţin din ele. Socotim că aceste gustări nu ne vor duce la patimi. Adică ne bucurăm de prilejurile patimilor. Dar aceasta nseamnă că şi pricinile patimilor răm n n noi şi le iubim. Răm n ca nişte rădăcini, care ndată ce s nt puţin udate, nverzesc cu repeziciune. De aceea efortul de mortificare al lor sau de păzire de ele trebuie să continue toată viaţa.

112. Op. *cit.,* Cuv. 55, p. 218. Mărturisirea păcatelor e pe de o parte o biruire a ruşinii pentru ele, pe de alta o ad ncire a sentimentului de

Şi iarăşi: «Nu este alt păcat neiertat dec t cel pentru care nu se face pocăinţă»[113].

Dar despre acestea, ajunge. Iar tu, după c ntarea «Ceasurilor» amintite, măn ncă, ţin nd şi n timpul m n cării rugăciunea, ca făc nd aşa, să ajungi, prin puterea harului, la deprinderea de a te ruga ne ncetat[114]. Dar cuv ntul despre hrana care susţine trupul, prin nţelepciunea negrăită a Făcătorului, să mai fie aşteptat puţin. Să dăm r nd mai nt i cuv ntului despre hrana care susţine şi dă viaţă sufletului. Aceasta este, potrivit Sfinţilor, sfinţita şi ndumnezeitoarea rugăciune. Şi e foarte cuvenit să facem aşa, deoarece şi sufletul e mai de preţ dec t trupul.

29. *Tot despre rugăciune i despre trebuin a de a ne ruga totdeauna.*

Precum trupul acesta al nostru, n lipsa sufletului e mort şi rău mirositor, la fel şi sufletul, care nu se mişcă

ruşine, fapt care produce străpungerea sau zdrobirea inimii. Căci mărturisirea nu e o biruire a ruşinii prin nesimţire, ci prin sc rba de păcat şi prin teama de pedeapsa veşnică pentru el. In mărturisire are loc o ruşine culminantă pentru păcat şi bărbăţia care o biruieşte. E bărbăţia ostaşului n toiul luptei, superioară celei dinainte de luptă. Duhovnicul ajută la am ndouă. Numai aşa mărturisirea e un eveniment duhovnicesc de ad ncă zguduire şi un nceput de viaţă nouă. Altfel devine un act nesimţit, formal, care nu răscoleşte fiinţa şi nu ajută la nnoirea vieţii. Cu această străpungere de inimă s au pocăit şi cei ce au devenit creştini n ziua Cincizecimii (Fapte 2,37 38).

113. *Op. cit.*, Cuv. 30, p. 121.

114. Poate că fapte bune singulare se pot săv rşi şi numai prin efortul omului. Dar deprinderea de a le săv rşi, prin stăruirea ne ncetată n ele, şi de a nu alterna faptele bune cu cele rele, nu o poate dob ndi cineva dec t cu ajutorul harului. Altfel poate face din c nd n c nd c te un bine, din plictiseala monotoniei pe care o produc faptele rele. De aceea şi paginii fac uneori bine; dar nu pot face numai bine. Deprin deperea, c ştigată prin stăruinţă, implică o putere deosebită a duhului omului, putere mai presus de fire. Şi mai ales deprinderea rugăciunii ne ncetate.

prin rugăciune este mort şi nenorocit şi rău mirositor. Căci trebuie să socotim lipsirea lui de rugăciune mai amară dec t orice moarte, cum bine ne nvăţă marele Daniil proorocul, care voia mai bine să moară dec t să fie lipsit, fie şi măcar o clipă, de rugăciune (Dan. 6, 10 urm.; 10). La fel ne nvaţă dumnezeiescul Gură de Aur: «Tot cel ce se roagă, vorbeşte cu Dumnezeu. Şi cine nu ştie ce mare lucru este ca, om fiind, să stai de vorbă cu Dumnezeu ? Dar nimenea nu poate să nfăţişeze această cinste prin cuv nt. Căci această cinste ntrece chiar şi măreţia ngerilor»[115]. Şi iarăşi: «Rugăciunea e o lucrare comună a ngerilor şi a oamenilor şi, n privinţa rugăciunii, nimic nu desparte o fire de alta. Ea te desparte de animale, ea te uneşte cu ngerii. Prin ea se ridică cineva repede la petrecerea, la viaţa şi traiul acelora, la cinstea, la nobleţea, la nţelepciunea şi nţelegerea lor, silindu se să şi petreacă toată viaţa n rugăciuni şi n slujirea (nchinarea) adusă lui Dumnezeu»[116]. Şi iarăşi: «C nd vede diavolul sufletul ngrădit n virtuţi, nu ndrăzneşte să se apropie, te m ndu se de tăria şi de puterea pe care i o dau rugăciunile, hrănind sufletul mai bine dec t hrănesc m ncările trupul»[117]. Şi iarăşi: «Rugăciunile s nt nervii sufletului. Căci precum trupul e susţinut laolaltă prin nervi şi prin ei se mişcă n chip unitar, persistă şi şi menţine tăria, iar dacă i taie cineva pe aceştia, desface toată armonia trupului, tot aşa sufletele se armonizează şi se susţin laolaltă prin rugăciuni, şi prin ele străbat cu uşurinţă dru

115. Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre rugăciune,* II; PG 50, 779.

116. *Ibid.* col. 779—780.

117. *Ibid.* col. 780. Rugăciunea hrăneşte sufletul, pentru că aduce puterea lui Dumnezeu n el, pentru că prin dialogul cu Dumnezeu i se comunică sufletului puterea şi viaţa Lui. Dacă ar fi o simplă lucrare a omului, ea n ar putea hrăni sufletul cu ceva ce nu e n el nsuşi. In general omul nu se poate nnoi prin el nsuşi. Căci dacă fiinţa lui e rea, de unde să scoată din ea o putere prin care să biruiască această slăbiciune ?

mul evlaviei[118]. Deci, dacă te lipseşti de rugăciune, faci ceva ca şi c nd ai scoate peştele din apă. Precum apa e viaţa aceluia, aşa ţi este ţie rugăciunea. Precum acela trăieşte prin apă, aşa noi putem să ne nălţăm la ceruri şi să ajungem aproape de Dumnezeu, prin rugăciune»[119].

Şi iarăşi: «Rugăciunea şi cererea fac pe oameni biserici ale lui Dumnezeu; şi, precum aurul şi pietrele scumpe şi marmora fac casele mpăraţilor, aşa rugăciunea face pe oameni biserici ale lui Hristos. Ce laudă mai mare s ar putea aduce rugăciunii, dec t că zideşte biserici lui Dumnezeu? Şi Acela pe care nu L ncap cerurile, intră n sufletul viu prin rugăciuni»[120]. Şi iarăşi: «Ar putea vedea cineva puterea rugăciunii Sfinţilor şi n aceea că Pavel care alerga prin toată lumea ca un naripat, locuia n nchisori, suferea biciuiri, purta lanţuri, trăia plin de s nge şi n primejdii, scula morţi, vindeca boale, nu se bizuia pe nici una din acestea n m ntuirea oamenilor, ci şi mprejmuia sufletul cu rugăciuni; şi, după ce săv r şea aceste semne şi nvia morţi, alerga la rugăciune, ca un atlet spre cununa din stadion. Căci rugăciunea pricinu ieşte şi nvierea morţilor şi toate celelalte. Pentru că puterea ce o are asupra pomilor apa, aceea o au asupra vieţii rugăciunile Sfinţilor»[121].

118. Un medic german mi a declarat că astenia nervoasă, at t de răspândită n zilele noastre, şi are leacul şi n cruce, adică n nţelegerea rostului superior al greutăţilor vieţii şi n răbdarea lor folositoare pentru creşterea duhovnicească a omului. In orice caz rugăciunea, ntărind cu putere dumnezeiască sufletul, aduce ntărire şi nervilor trupului. Ea aduce linişte şi, prin aceasta, potoleşte agitaţia care se prelungeşte şi n nervi.

119. Op. *cit.,* col. 781.

120. Op. *cit.,* col. 783. Rugăciunea face pe om biserică a lui Dumnezeu, dar şi preot al Lui. Căci şi Hristos nsuşi se află n sufletul care se roagă mpreună cu Sf ntul Duh, care se roagă cu suspine negrăite n noi, sau se ntipăreşte n eul nostru n rugăciune. Pentru că biserica nu e numai locul unde se roagă omul, ci şi locul unde se află Hristos.

121. Op. *cit.,* loc. cit. Rugăciunea e mai tare ca toate. Pentru că n ea e Dumnezeu, sau n ea omul e plin de Dumnezeu.

Si iarăsi: «Rugăciunea e prilejul mântuirii, pricinui toarea nemuririi, zidul nesurpat al Bisericii, adăpostul nejefuit, nfricoşător demonilor, m ntuitor nouă, binecre dinciosilor»[122]. Si: «Precшп toate bogăţiile urmează unei mpărătese care intra intr o cetate, aşa toate virtutile intră impreună cu rugăciunea care intra intr un su flet»[123]. Apoi iarăşi: «Ceea ce este temelia pentru casă, aceea este rugăciunea pentru suflet. Trebuie să o fixăm intii pe aceasta ca o baza si ca o rădăcina in suflet si apoi să zidim cu sirguintă pe ea, cumpătarea si grija de săraci si toate legile lui Hristos[124]. Rugăciunea sirguin cioasă este lumina mintii si a sufletului, lumina nestinsă si neincetată[125]. De aceea, cel viclean aruncă zeci de mii de grămezi de gânduri nvălmăşite in mintile noastre. Si cele ce niciodată nu le am gândit, acestea le adună in vremea rugăciunii si le varsă in sufletul nostru[126]. «Mare armă este rugăciunea, mare asigurare»[127].

122. Op. cit., col. 784.

123. Op. cit., col. 786.

124. Op. cit., loc. cit. Rugăciunea e fundament al sufletului, pentru ca In ea e Hristos, ipostasul firii omeneşti in general, deci si al firii noastre. Orizontalitatea slujirii oamenilor creste din verticalitatea unirii cu Hristos, sau din adincimea care prin noi ajunge mai departe de noi, in Dumnezeu. Din acel izvor de adincime infinite ies puterile slujirii oamenilor, aşa cum apa care adapă câmpiile iese din ad ncul pământului.

125. Rugăciunea răsare din evidenta si simţirea prezenţei lui Dumnezeu si ntăreşte această evidenta si simţire. Iar Dumnezeu da un sens tuturor. Prin El pentru ce trăim: pentru desăvirisirea noastră din El prin iubirea fata de toti oamenii, văzuti si ei, ca si noi, in lumina valorii eterne a fiecărui om, lumină pe care ne a arătat o Fiul lui Dumnezeu, făc ndu se om pentru vecii vecilor.

126. Op. cit., lac. cit. Cu cit voim sa strângem mintea mai mult intr un singur gând esenţial al rugăciunii, cu at t pornirea ei contrara ncearcă să se mpotrivească, imprăstiindu se in tot felul de gânduri mărunte. Iar cel rău o stimulează in aceasta. Căci tot ce se petrece in noi, nu provine numai din noi, ci si din înrâuriri mai puternice decît noi.

127. Op. cit., loc cit.

Iar de Dumnezeu cuv ntătorul (Teologul) zice: «Să ţi fie pomenirea lui Dumnezeu mai ne ntreruptă dec t respiraţia»[128]. Şi iarăşi: «Cugetă la Dumnezeu mai ne ntrerupt dec t respiri»[129].

Sf ntul Isaac zice, la r ndul său: «Fără rugăciunea ne ncetată nu te poţi apropia de Dumnezeu»[130]. Şi: «A da minţii, după osteneala rugăciunii, o altă grijă, nseamnă a pricinui mprăştierea cugetării»[131]. Şi: «Orice rugăciune, n care trupul nu se oboseşte şi inima nu se ntristează, trebuie socotită un făt lepădat pentru că acea rugăciune e fără suflet»[132]. Iar Sf ntul Ioan Scărarul zice: «Rugăciunea este, după fiinţa ei, apropierea şi unirea omului cu Dumnezeu; iar după lucrare, rugăciunea este putere susţinătoare a lumii, mpăcare cu Dumnezeu, maica lacrimilor şi totodată fiica lor, ispăşirea păcatelor, punte mpotriva ispitelor, peretele din mijloc mpotriva necazurilor, zdrobirea războaielor, lucrarea ngerilor, hrana tuturor cetelor netrupeşti, veselia viitoare, lucrarea fără margini, izvorul virtuţilor, pricinuitoarea darurilor (harismelor), propăşirea nevăzută, hrana sufletului, luminarea minţii, securea care taie deznădejdea, dovedirea nădejdii, scăpare de ntristare, bogăţia monahilor, comoara sihastrilor, micşorarea m niei, oglinda naintării, arătarea măsurilor, darea pe faţă a stării ajunse, descoperirea celor viitoare, semnul măririi. Rugăciunea este judecătoare celui ce se roagă, judecata şi scaunul de judecată a lui Hristos nainte de scaunul judecăţii viitoa

128. Sf. Grigorie de Nazianz, *Cuv. XXVII,* 4; PG 39, col. 16 B.

129. Idem, loc. cit.

130. Neidentificat.

131. Neidentificat.

132. Neidentificat. Tema aceasta a fost dezvoltată de Sf. Grigorie Palama mpotriva lui Varlaam, n Cuv. II din Triada I şi II pentru isihaşti (vezi *Filoc. rom.* vol. VII). Faţă de Varlaam care spunea că omul trebuie să fie comod, ca să poată medita nestingherit, Sf. Grigorie Palama spunea că numai trupul care simte neputinţa, strigă cu toată puterea către Dumnezeu.

re»[133]. Şi iarăşi: «Rugăciunea nu e nimic altceva dec t nstrăinarea de lumea văzută şi nevăzută»[134].

Iar Sf ntul Nil zice: «De voieşti să te rogi, leapădă te de toate, ca să moşteneşti totul»[135]. Şi iarăşi: «Rugăciunea este urcuşul minţii la Dumnezeu»[136]. Şi iarăşi: «Rugăciunea este vorbirea minţii cu Dumnezeu»[137]. Şi apoi: «Precum p inea este hrană trupului şi virtutea sufletului, aşa e rugăciunea duhovnicească hrana minţii»[138].

At t despre acestea. Dar e timpul potrivit acum să vorbim pe scurt şi despre hrana trupească, adică despre greutatea, cantitatea şi calitatea ei.

30. *Despre hrana trupească; cum trebuie să se hrănească cel ce se lini te te.*

S a scris: «Fiul omului, măn ncă cu c ntarul p inea ta şi bea cu măsură apa ta» (Iez. 4, 10—11), n aşa fel ca

133. *Scara* XXVIII; PG 88, 1129 A B. Fiecare din aceste caracterizări ar descoperi, dacă ar fi explicată, nsemnate stări şi trepte duhovniceşti de mare subţirime. In rugăciune se arată şi se trăiesc cele viitoare. Ea deschide orizontul nesf rşitelor perspective de viaţă ; ea face străvezii măsurile la care ajunge un om ; ea e judecata ce şi o face cel ce se roagă, n faţa lui Dumnezeu, pentru că n ea se arată şi Hristos şez nd pe scaunul de judecată. Ea e trăirea anticipată a vieţii viitoare.

134. Scara XXVIII; PG 88, 1133 C. E Înstrăinarea de legătura ispititoare cu lumea şi de puterile nevăzute ale ntunericului, ndemnătoare la rău.

135. Evagrie Ponticul, *Despre rugăciune,* 37; PG 79; 1176 A. *Filoc.* rom. vol. I p. 79. Numai c nd eşti liber de toate, eşti stăp n peste toate, adică le ai pe toate prin iubire şi prin nţelegere. Dar mai ales le ai n Dumnezeu n care s nt toate. Le ai n Dumnezeu, fiind unit cu El prin rugăciune. Orice lucru de care ne legăm cu pasiune, ne ngustează vederea şi puterea de mbrăţişare a tuturor. Această ngustare produce şi ideile definite, cunoscute teoretic ; chiar ideile unei cunoştinţe teoretice despre Dumnezeu şi despre cele privitoare la m ntuire. Unde nu e rugăciune e, de aceea, mpotrivire n idei şi dezbinare.

136. Idem, *op. cit.* 36; PG cit. 1173 D. *Filoc. rom.* voi. I, p. 79.

137. Idem, op. *cit.,* 3; PG cit., col. 1168 C. *Filoc. rom.* voi. I, p. 75.

138. Idem, op. *cit.,* 101 ; PG cit., col 1189 B. *Filoc. rom.* voi. I, p. 87.

cel ce se nevoieşte după Dumnezeu să poată trăi din acestea. Căci: «dacă nu dai, cum s a zis, s nge, nu vei lua Duh»[139]. Dar zice şi marele Pavel: «Imi asupresc trupul meu şi l robesc pe el, ca nu cumva altora bine vestind, să mă fac eu nsumi necercat» (1 Cor. 9, 27). La fel, profetul David: «Genunchii mei s au slăbit de post şi trupul meu s a schimbat din pricina untului de lemn» (Ps. 108, 23). Dar şi de Dumnezeu Cuv ntătorul (Teologul) zice: «Prin nimic nu se slujeşte Dumnezeu at t de mult ca prin neplăcuta pătimire; şi lacrimile pun n mişcare iubirea Lui de oameni»[140]. Şi Sf ntul Isaac zice: «Precum o mamă se ngrijeşte de copil, aşa se ngrijeşte Hristos de un trup care suferă şi e totdeauna aproape de un astfel de trup»[141]. Şi iarăşi: «In stomacul plin nu se află cunoştinţa tainelor lui Dumnezeu»[142]. Şi: «Precum cei ce seamănă cu lacrimi vor secera snopii veseliei (Ps. 125, 6), aşa pătimirii neplăcute i urmează bucuria»[143]. Şi: «Fericit cel ce se opreşte de la toată dulcea pătimire, care l desparte de Cel ce l a zidit»[144]. Şi iarăşi: «De

139. Avva Dorotei, *Învă ături,* cap. 10; PG 88, 1724 D. *Pateric,* Longin 5 ; PG 65, 277 D.

140. Sf. Grigorie de Nazianz, *Cuv.* XXIV, *Pentru cinstirea Sf ntului Ciprian* XI; PG 35, 1182 B. Dumnezeu se cinsteşte prin răbdarea greutăţilor, pentru că cel ce face aceasta arată prin credinţa sa că mai presus de toate ale lumii e Dumnezeu.

141. *Op. cit.,* Cuv. 56, p. 223 : «Precum un tată se ngrijeşte de un copil, aşa şi Hristos se ngrijeşte de un trup care suferă pentru El şi este aproape de trupul Lui totdeauna». Trupul celui ce suferă pentru Hristos, e trupul lui Hristos nsuşi.

142. Op. *cit.* Cuv cit., p. 223 : «In trupul iubitor de plăceri nu locuieşte cunoştinţa lui Dumnezeu».

143. Neidentificat.

144. Neidentificat. Părinţii opun «reaua pătimire» (χοτχ.οπάθεια), sau pătimirea dureroasă, «dulcii pătimiri», sau pasiunilor de plăcere. Crucea este o rea pătimire. Ea face străveziu pe Dumnezeu pentru că l dezlipeşte pe om de cele ale lumii. Dulcea pătimire l desparte de Dumnezeu, pentru că l leagă de lume, prin plăcerile ce le oferă aceasta trupului.

multe ori, fiind ispitit prin cele de a dreapta şi prin cele de a stinga[145] şi prob ndu mă pe mine nsumi adeseori n aceste două chipuri şi primind răni nenumărate de la vrăjmaşul, dar nvrednicindu mă şi de mari ajutoare n ascuns, mi am c ştigat mie experienţă din ndelungatul timp al anilor şi, din cercarea şi harul lui Dumnezeu, am nvăţat acestea: că temelia tuturor bunătăţilor şi slobozirea sufletului din robia vrăjmaşului şi calea care duce la lumină şi la viaţă constă n aceste două moduri: n a te aduna pe tine ntr un singur loc şi a posti totdeauna, adică a te canoni (disciplina) pe tine prin nfr narea stomacului n chip nţelept şi cuminte, prin şedere nemişcată şi prin ne ncetata gândire la Dumnezeu. Căci din aceasta vine supunerea simţurilor, din aceasta vegherea; prin aceasta se mbl nzesc patimile ce se mişcă n trup; din aceasta, bl ndeţea gândurilor; din aceasta, mişcările luminoase ale cugetării; din aceasta, s rguinţa pentru dumnezeieştile fapte ale virtuţii; din aceasta, nţelesurile nalte şi subţiri; din aceasta, lacrimile fără măsură ce se nasc n tot timpul şi amintirea morţii; din aceasta, nţelepciunea curată, străină cu desăv rşire de orice nălucire care ispiteşte cugetarea; din aceasta, pătrunderea şi ascuţimea cunoştinţei celor de departe; din aceasta, nţelesurile tainice mai ad nci, pe care nţelegerea le vede cuprinse n cuvintele dumnezeieşti, mişcările mai lăuntrice ce se nasc n suflet şi felurimea şi deosebirea duhurilor deosebite de puterile Sfinţilor şi vederile adevărate care s nt străine de nălucirile deşarte; din aceasta, frica de căile şi cărările din oceanul cugetării[146]; din

145. Omul poate fi ispitit prin cele lumeşti şi prin cele rele, dar şi prin virtuţile dob ndite care l pot face să se mândrească ; la fel şi prin plăceri şi prin dureri, care l pot face c rtitor.

146. Cugetarea poate duce pe om pe nenumărate căi, la nenumărate păreri şi hotăr ri, unele m ntuitoare, altele pierzătoare. E un ocean ne sf rşit de posibilităţi date omului spre alegere. Dar prin frica de pierderea sufletului se pot evita cărările care duc la naufragiu n ad ncul ocea

aceasta, flacăra r vnei care biruieşte toată primejdia şi străbate prin toată frica; din aceasta, căldura care dispreţuieşte toată pofta şi o nimiceşte pe aceasta din cuget [147] şi produce uitarea oricărei amintiri a celor trecătoare mpreună cu a altora. Şi ca să spunem pe scurt, din aceasta vine libertatea omului adevărat[148] şi bucuria sufletului şi nvierea şi odihna cu Hristos n Împărăţia cerurilor[149].

Iar dacă cineva va nesocoti aceste două (adunarea ntr un loc şi postirea ne ncetată), să ştie că va fi păgubit nu numai de toate cele dinainte, ci va zdruncina şi temelia tuturor virtuţilor prin dispreţuirea acestor două virtuţi. Şi, precum acestea s nt n suflet nceputul şi capătul lucrării dumnezeieşti şi uşa şi calea spre Hristos, de le va ţine pe ele şi va răm ne n ele, aşa şi de va ieşi şi va sări din ele, va ajunge n cele două potrivnice lor, adică va umbla din loc n loc cu trupul şi se va lăcomi n chip necuvenit, şi cele asemenea»[150].

Şi n alt loc: «Cei ce s nt la nceput tr ndavi şi moleşiţi se sperie şi se tulbură nu numai de nevoinţele acestea şi de altele asemenea, ci şi de sunetul frunzelor pomilor şi s nt dobor ţi chiar şi de cea mai mică slăbiciune şi se ntorc la cele dinapoi. Iar cei adevăraţi şi cercaţi nu măn ncă să se sature nici legume verzi şi, hrănindu se cu rădăcini de plante uscate, nu voiesc să guste ceva nainte de ceasul r nduit chiar dacă trebuie să stea, din pricina

nului. Corăbierii şi c rmacii de bărci ştiu că n vreme de furtună trebuie aleasă numai o anumită cale, ca să nu fie nghiţiţi de valuri.

147. Căldura entuziasmului curat pentru cele bune copleşeşte şi nimiceşte căldura interioară a poftei trupeşti, sau a m niei, sau a ambiţiei.

148. Libertatea adevărată e libertatea de patimi. Ea este nsuşirea omului adevărat şi tare. P nă ce omul mai e robit unor patimi inferioare, el are ncă ceva din animalul care se mişcă sub puterea instinctelor.

149. «Odihna» de muncirea patimilor şi a grijilor. Ea e unită cu libertatea.

150. Sf. Isaac Sirul, *Op. cil.,* Cuv. 26, p. 109—110.

slăbiciunii şi a neputinţei, culcaţi pe jos, cu ochii mpă-ienjeniţi de marea sleire a trupului. Ba chiar dacă s ar apropia prin acestea n chip necesar de ieşirea din trup, nici atunci nu se lasă să fie biruiţi şi să cadă, datorită voinţei lor ntărite. Căci voiesc şi doresc să şi silească firea lor pentru dragostea lui Dumnezeu[151]. Şi se hotă resc mai bine să se ostenească pentru virtute dec t să păstreze viaţa vremelnică şi toată odihna ce o poate da ea. Iar c nd vin asupra lor ispitele, mai degrabă se bucură că se desăvârşesc n ele, sau se fac desăv rşiţi. Şi nici n durerile chinuitoare ce trebuie să le rabde n ele, nu şovăie n dragostea de Dumnezeu, ci p nă ncetează din viaţă s nt stăp niţi de dorul să rabde cu bărbăţie ispitele şi nu se dau napoi, pentru că n ele se fac desăv rşiţi»[152].

Urmând, aşadar, şi noi acestora şi ascultând de cel ce porunceşte: «Umblă pe calea mpărătească şi nu te abate la dreapta sau la stânga» (Prov. 4, 27), ţi dăm ţie şi un chip şi o regulă a căii de mijloc. Ea se nfăţişează precum urmează.

31. *Cum trebuie să se hrănească cel ce se nevoie te, lunea, miercurea i vinerea.*

In aceste trei zile ale săptămânii, adică luni, miercuri şi vineri posteşte p nă la ceasul al nouălea[153], adică mănâncă o dată pe zi, mpărtăşindu te de şase uncii de

151. Crucea e pentru ei numai un prilej de a face dovada tăriei sufleteşti a duhului lor. Prin această tărie, n care e prezentă şi puterea lui Dumnezeu, ei trec la viaţă şi apoi la sf rşitul lumii şi la nviere. Nici apropierea morţii nu slăbeşte dragostea lor de Hristos (Rom. 8, 35; Evr. 11,33), deci credinţa n El, ca să calce voia Lui. Conştiinţa legăturii cu Hristos e mai tare dec t frica şi durerea morţii.

152. Idem, Op. *cit.,* Cuv. 54, ,p. 217. Crucea are putere desăv rşitoare ; nu e numai un mijloc de satisfacere juridică a lui Hristos, pentru jignirea ce I s a adus, sau de ispăşire.

153. Ora 3 după amiază.

p ine[154]. Ia şi din m ncări uscate c t ai nevoie, dar cu cumpătare. Apă, dacă voieşti, p nă la 3 sau 4 pahare. Urmează canonul 69 apostolic care r nduieşte: «Dacă vreun episcop, sau presbiter, sau diacon, sau citeţ, sau c ntăreţ nu posteşte n sf nta Patruzecime (Păresimi) a Paştilor, sau miercurea şi vinerea, să se caterisească, n afară de cazul că ar fi mpiedicat de boala trupească. Iar de e mirean, să se excomunice (să se afurisească)». Iar pentru luni s a rânduit după aceea de Sfinţii Părinţi.

32. *Cum trebuie să se hrănească mar ea i joia.*

In aceste două zile, adică marţea şi joia, mănâncă de două ori pe zi. La prânz, ia şase uncii de pâine, ceva fiert şi ceva din mâncările uscate, cu cumpătare. Ia şi vin amestecat cu apă până la 3 sau 4 pahare, dacă ai nevoie. Iar seara, ia trei uncii de p ine şi ceva din m ncările uscate, sau niscai fructe şi vin amestecat cu apă un pahar, sau cel mult două, dacă ai sete mare. Căci foarte mult ajută setea şi lacrimilor, dacă e nsoţită de priveghere, cum zice Sf ntul Ioan Scărarul: «Setea şi privegherea au zdrobit inima; iar din inimă zdrobită au ţ şnit lacrimile»[155]. Iar Sfântul Isaac zice: «Înseteează pentru Dumnezeu, ca să te umpli de dragostea Lui»[156].

Iar dacă n aceste două zile alegi, mai bine, o singură m ncare, foarte bine faci. Pentru că nt iul izvor şi maica şi rădăcina şi temelia tuturor bunătăţilor (virtuţilor), este postul şi nfr narea. Căci zice şi unul din cei din afară: «Alege viaţa cea mai bună. Iar obişnuinţa o va face dulce». Dar şi Marele Vasile zice: «Unde e hotărârea voinţei, nimic n o mpiedică». Iar un altul dintre purtă

154. O uncie este egală cu 27 grame, conform art. *Uncia* n *«Diction naire des antiquites»,* ediţiile IX—X, Paris.

155. Scara IV ; PG 88, 796 B.

156. Neidentificat.

torii de Dumnezeu zice: «Începutul rodirii e floarea; şi nceputul făptuirii (spre desăvârşire) e nfr narea»[157].

Dar toate acestea şi cele asemenea acestora vor părea unora grele, ba poate şi cu neputinţă. Însă cel ce ţine seama de rodirea ce se iveşte din acestea şi are n vedere ce strălucire obişnuiesc să pricinuiască acestea, le va socoti uşoare şi, cu ajutorul Domnului nostru Iisus Hristos şi prin stăruinţa proprie, după putere, le va vesti ca uşoare şi prin cuvinte şi prin fapte şi le va pecetlui puterea prin acestea. Căci zice Sf ntul Isaac: «P inea puţină de la o masă curată curăţă sufletul celui ce o mănâncă liber de toată patima»[158]. Şi: «Ia ţi doctoria vieţii de la masa celor ce postesc şi priveghează şi se ostenesc n Domnul şi trezeşte sufletul tău din moarte. Căci Cel iubit se odihneşte n mijlocul lor, sfinţind m ncările, şi preface amarul neplăcut din ele n dulceaţa Sa negrăită. Slujitorii duhovniceşti şi cereşti ai Lui i umbresc pe ei şi sfintele lor m ncări»[159]. Şi: «Mireasma celui ce posteşte e atotdulce şi nt lnirea cu el veseleşte inimile celor ce au darul deosebirii; şi vieţuirea celui nfr nat este plăcută lui Dumnezeu»[160].

33. *Cum trebuie să se hrănească s mbăta; i despre priveghere; i ce trebuie să se măn nce n acest timp.*

În fiecare sâmbătă, afară de S mbăta cea Mare, trebuie să mănânci, precum s a rânduit pentru marţea şi joia prin hotăr rea sfintelor canoane, pentru că trebuie să priveghezi n noaptea spre duminicile anului, afară de săptăm na br nzei şi afară de cazul că nu trebuie să faci

157. Sf. Nil, *Cuv nt către Eulogie, Despre patimi i despre virtu ile ce li se mpotrivesc* ; PG 79, 1145.

158. *Op. cit.*, cap. 43, p. 181.

159. *Loc. cit.* Îngerii iubesc pe cei ce măn ncă cu nfr nare m ncările lor, căci i umplu cu simţirea lor curată. Dar ei s nt de faţă, pentru că Domnul nsuşi e de faţă.

160. *Op. cit.* cap. 43, p. 181.

priveghere peste săptăm nă pentru marile sărbători domneşti sau ale sfinţilor celor mai mari. Căci n cazul acesta, făc nd privegherea aceea, o laşi pe cea spre duminică. Totuşi, fie că i aşa, fie altfel, măn ncă, s mbetele, de două ori. Căci e de folos să te forţezi n săv rşirea privegherii de noapte. De aceea şi după privegherea ce trebuie să o faci pentru o sărbătoare domnească ce cade n mijlocul săptăm nii, e de foarte mare folos să o faci şi pe cea spre duminică, căci mare c ştig ţi va urma din aceasta foarte cur nd. Mai bine zis « ţi va răsări, cum s a zis, lumina de dimineaţă şi veşmintele tale se vor umple repede de strălucire» (Is. 63, 8). Căci zice şi Sf ntul Isaac: «Începutul fiecărei lupte cu păcatul şi cu pofta este osteneala privegherii şi a postului, dar mai ales pentru cei ce luptă cu păcatul din lăuntrul lor. Din acestea se vede semnul urii mpotriva păcatului şi a poftei la cei ce poartă cu ele războiul acesta nevăzut. Căci aproape toate atacurile patimilor ncep să se micşoreze prin post. Iar după post, mare ajutor n această luptă aduce privegherea. Cel ce n toată viaţa lui iubeşte nsoţirea cu această pereche, se face prietenul cumpătării. Dimpotrivă, m ng ierea stomacului e nceputul tuturor relelor, iar moleşeala somnului e cea care aprinde pofta trupului. Astfel, calea Domnului cea sf ntă şi temelia a toată virtutea este postul şi privegherea şi trezvia, n slujirea lui Dumnezeu»[161]. Şi iarăşi: «În sufletul ce scânteiază de pomenirea deasă a lui Dumnezeu şi de privegherea neadormită, noaptea şi ziua, Domnul clădeşte spre ntărirea acelui suflet norul ce l umbreşte ziua şi lumina focului ca să i lumineze noaptea (cf. Ieş. 13, 21—22); şi din lăuntrul ntunericului va străluci lumina»[161 b]. Şi iarăşi: «Alege ţi

161. *Op. cit.* cap. 85, p. 334.

161 b. *Op. cit., cap. 56,* p. 222. Pomenirile lui Dumnezeu s nt tot at tea sc ntei luminoase ale conştiinţei de sine n faţa lui Dumnezeu care luminează sufletul. In timpul acesta dinăuntru ntunericului străluceşte lumina lui Dumnezeu, cum strălucea lui Moise pe Sinai.

ţie, ca lucrare plină de desfătare, privegherea ne ncetată n timpul nopţilor, prin care au dezbrăcat toţi Părinţii pe omul cel vechi şi s au nvrednicit de nnoirea minţii. În acele ceasuri, sufletul simte viaţa cea fără de moarte; şi n simţirea aceasta dezbracă ntunericul patimilor şi primeşte Duhul cel Sf nt»[162]. Şi iarăşi: «Ţine lucrarea privegherii, ca să afli m ng ierea n sufletul tău»[163]; şi: «Să nu socoteşti, omule, că n toată vieţuirea monahilor este vreo lucrare mai mare ca privegherea de noapte»[164]; şi: «Pe monahul ce stăruie n privegherea unită cu discernă m ntul (cu deosebirea, sau cu dreapta chibzuire) a minţii, să nu l priveşti ca pe un purtător de trup. Căci aceasta este cu adevărat lucrare a cetei ngereşti»[165]; şi iarăşi: «Sufletul ce se osteneşte n lucrarea aceasta nţeleaptă a privegherii, va avea ochi de heruvimi, prin aceea că i aţintit şi priveşte la o vedere cerească»[166].

162. *Op. cit., Ep. III,* p. 364. Prin priveghere e dezbrăcat omul cel vechi, căci n ea el se cercetează n toate cutele sufletului şi se sc rbeşte de ceea ce e rău n ele. In cursul ei, lepădând ntunericul patimilor, pătrunde n ad ncul lui curat şi n el nt lneşte pe Dumnezeu, viaţa cea nouă. Pentru că această cercetare produce şi o ascuţită simţire a ur ţeniei patimilor şi o ad ncă dorinţă după viaţa cea curată, pe care des coperind o, sau restabilind o, se umple de iubirea lui Dumnezeu. Iar n această iubire emoţionantă simte că e lucrător Duhul Sf nt. In ntunericul nopţii cel ce priveghează se dezbracă de ntunericul patimilor, legat de lucrurile văzute ale lumii şi de alipirea pătimaşă şi deci oarbă, de ele, şi se umple de lumina lui Dumnezeu care i apare c nd nu se mai opreşte la lumea sensibilă.

163. Privegherea nu e o stare nemişcată, ci o lucrare, un sondaj care pătrunde tot mai ad nc n suflet şi n acelaşi timp l dezbracă de patimi şi descoperă n ad ncul n care se nt lneşte cu Dumnezeu, m ng ierea, pe care i o produce El.

164. *Op. cit.* Cuv. 29, p. 122.

165. *Op. cit.* Cuv. 29, p. 123. De fapt cel ce priveghează noaptea pătrunde cu cugetarea şi cu nţelegerea, liniştită de orice alte griji, lumea de dincolo de cea sensibilă, unde simte pe Dumnezeu, asemenea ngerilor.

166. *Loc. cit.*

Dar aceste privegheri să le faci n rugăciuni, n c n tare şi citire, cu curăţie şi fără mprăştiere şi cu fr ngere de inimă, singur sau cu o obşte iubită şi de aceeaşi vieţuire[167]. Iar după fiecare priveghere dă ţi şi o mică mângâiere pentru osteneala de pe urma privegherii, m nc nd şi b nd ceva. Adică măn ncă trei uncii de p ine, adăug nd ceva m ncare uscată c t ţi este de ajuns. Bea şi trei pahare de vin cu apă. Ia seama, nsă, ca nu cumva n ziua n care posteşti p nă la ceasul al nouălea, av nd priveghere, să laşi postul din pricina privegherii. Trebuie şi pe aceasta să o faci, dar nici pe acela să nu l laşi (Matei 23, 23). Căci s a r nduit ca m ng ierea să o faci după ce s a sf rşit privegherea.

34. *Cum trebuie să măn nci duminicile. i despre alte c teva lucruri. Pe l ngă acestea, i despre osteneală i smerenie.*

La fel, să măn nci şi n toate duminicile de două ori pe zi, ca şi s mbetele. Această r nduială să o ţii fără abatere, afară de caz de boală. Tot aşa să faci şi n zilele ngăduite şi dezlegate de Sfinţii Părinţi de pe urma unui lung obicei şi a unor pricini mai noi, dumnezeieşti sau nu. În acestea nici nu m ncăm numai o singură dată, nici nu m ncăm m ncări uscate. Ci ne nfruptăm din toate cele de folos şi nepătate, şi din legume, dar cu nfr nare şi n cantitatea rânduită. Căci totdeauna cel mai bun lucru este să ne nfrânăm n toate. Dar n cazurile de boală, ne putem mpărtăşi, cum am spus, fără să ne ruşinăm, din toate cele folositoare şi legiuite, care susţin trupul.

167. Privegherea nu e o simplă cercetare teoretică, ci o ad ncire n fiinţa proprie şi n nţelesurile celor c ntate şi citite ca n faţa lui Dumnezeu, n duhul rugăciunii şi cu inima zdrobită de smerenie şi de conştiinţa păcătoşeniei. Numai aşa privegherea nnoieşte continuu pe om, dezbrăc ndu l de omul vechi. Numai aşa ea e simţire şi intuire a prezenţei lui Dumnezeu.

Căci Sfinţii Părinţi au nvăţat că trebuie să fim ucigători de patimi, nu ucigători de trup[168].

De asemenea, se cuvine să guşti c te puţin din toate c te s au r nduit, adică din toate c te s au ngăduit prin făgăduinţă spre a slăvi pe Dumnezeu şi a I mulţumi şi pentru a nu ne trufi[169]. Dar fereşte te şi de adunarea celor de prisos. Căci «puţinătatea lucrurilor, cum spune Sf ntul Isaac, nvaţă pe om, fără să vrea, nfr narea. Deoarece c nd le avem din belşug şi le putem folosi c t vrem, nu ne putem stăp ni»[170]. Să nu iubeşti odihna trupului. Căci, tot după Cuviosul Isaac, «sufletul care iubeşte pe Dumnezeu şi a c ştigat odihna n Dumnezeu»[171]. Alege mai cur nd smerenia prin osteneală şi pătimire. Căci «osteneala şi smerenia dob ndesc pe Dumnezeu», cum scrie unul dintre sfinţi[172].

168. E o formulare concentrată a ceea ce trebuie să se urmărească şi să se evite prin post. Creştinismul nu e mpotriva trupului zidit de Dumnezeu şi destinat nvierii şi vieţii veşnice, ci mpotriva patimilor care l umplu de dezordine şi a petrecerii sufletului şi a trupului ntr o existenţă lipsită de viaţă adevărată şi de lumină. Postul e tocmai n favoarea trupului, nu n defavoarea lui.

169. Toate s nt date de Dumnezeu şi, gust ndu le, l slăvim şi Ii mulţumim pentru minunata lor potrivire, şi din acest punct de vedere, cu viaţa noastră. Dar dacă ne scufundăm prea mult n plăcerea produsă de ele, uităm de Dumnezeu. Trebuie să ţinem mereu cumpăna (dialectică) ntre gustarea lor şi detaşarea de ele. Numai aşa Îl slăvim pe Dumnezeu şi Îi mulţumim pentru ele şi Îl socotim mai presus de ele. Nu trebuie să ne plecăm prea mult nici ntr o parte, nici n alta; nu trebuie nici să ne scufundăm n ele, nici să le dispreţuim, uit nd de condiţia noastră care are nevoie de ele, şi de mulţumirea ce trebuie s o aducem lui Dumnezeu că a ţinut seama de această condiţie smerită a noastră, pentru ca prin ele să ne putem ridica la El.

170. Neaflat.

171. Op. *cit. Cuv. 23,* p. 90. Un alt paradox: nu prin odihna trupului se c ştigă odihna sufletului n Dumnezeu, ci prin durerile şi nfr nările trupului. Căci n aceste cazuri şi caută sufletul reazim n Dumnezeu. Prin cruce se ajunge la nviere.

172. Neaflat.

35. *Cum trebuie să ne hrănim i să vie uim n timpul Sfintelor Păresimi i mai ales n Patruzecimea cea Mare.*

Despre hrana şi vieţuirea din Sfintele Păresimi socotim de prisos să ţi vorbim n amănunte şi n chip deosebit. Căci aşa cum ţi s a r nduit mai nainte să petreci n zilele n care posteşti p nă la ceasul al nouălea, aşa se cade să se facă şi n Sfintele Păresimi, afară de s mbe te şi duminici. Mai bine zis, dacă e cu putinţă, cu şi mai multă grijă, cu şi mai multă trezvie, cu deosebire n Sf nta şi Marea Patruzecime. Căci ea e zeciuiala ntregului an şi pricinuitoarea cununii nevoinţelor celor ce bi ruiesc n Hristos, prin ziua purtătoare de lumină a dumnezeieştii Învieri a Domnului.

36. *Despre dreapta chibzuire n deosebi, i că lucrarea măsurată nu tinde spre slavă; despre supunere.*

Dar şi acestea şi cele apropiate acestora trebuie să le mplineşti cu o dreaptă chibzuire amănunţită, pentru armonia şi starea paşnică a fiinţei noastre ndoite. «Cu nţelepciune, zice, se zideşte casa, şi cu nţelegere se isprăveşte ; cu simţire se umplu cămările de toată bogăţia scumpă şi bună» (Pilde 24, 3—4). Dar, scrie şi dumnezeiescul Talasie: «Nebogăţia şi str mtorarea nsoţite de dreapta chibzuire a raţiunii, s nt o cale mpărătească. De aceea, asprimea lipsită de dreapta chibzuire sau fără judecată e nefolositoare, ca şi ngăduirea tuturor greşelilor nesocotite, fie ntr o parte, fie n alta, contrară[173]. Iar Cuviosul Isaac zice: «Odihnei trupului i urmează ieşirea din liniştire şi tulburarea gândurilor; şi lucrării nemăsurate i urmează trândăvia; iar trândăviei, ieşirea din liniştire. Dar această ieşire se deosebeşte de cea dint i. Ieşirii dint i din odihnă i urmează războiul poftelor trupului; celei de a doua, din tr ndăvie, părăsirea locului

173. Neaflat.

de liniştire şi mutarea din loc n loc. Iar lucrarea cu osteneală, ce ţine măsura, nu caută slavă. Micşorarea ei n-mulţeşte plăcerea, iar lipsa de măsură, ieşirea g nduri lor »[174].

Iar Sf ntul Maxim zice: «Să nu ţi ndrepţi toată luarea aminte spre trup, ci hotărăşte i o nevoinţă după putere şi ntoarce toată mintea spre cele dinăuntru. Căci «nevoinţa trupească la puţin foloseşte, iar binecredincio şia la toate» (1 Tim. 4, 8)[175].

Iar dacă talerul trupului atrage şi stăp neşte şi ngreunează talerul sufletului, aplec ndu l spre mişcări neregulate şi stricătoare de suflet — căci «trupul pofteşte mpotriva Duhului şi Duhul mpotriva trupului» (Gal. 5, 17) — tu,fr n nd trupul cu fr ul nfr nării, mortifică l, p nă ce, chiar fără să vrea, se face uşor de purtat, se supune la ceea ce este mai bun. Aminteşte ţi de marele Pavel care zice: «Pe c t se strică omul nostru cel din afară, pe at ta se nnoieşte cel dinăuntru zi de zi» (2 Cor. 4, 16), dar şi de Sf ntul Isaac: «Dă te pe tine să mori ntru nevoinţă şi nu trăi cu nepăsare; căci nu numai cei ce au primit moartea pentru credinţa n Hristos s nt mucenici, ci şi cei ce mor pentru păzirea poruncilor Lui»[176]. Şi tot acesta zice: «Mai bună ne este moartea n luptă (cu păcatul), dec t să trăim n greşale»[177]. Şi iarăşi: «Înainte de toate, fă toate cu sfatul şi cu ntrebarea Părintelui tău duhovnicesc n Domnul. Căci, astfel, cu harul

174. *Op cit. Cuv. 55,* p. 220. Dreapta chibzuinţă, care nu exagerează nici ntr o nevoinţă chinuitoare, nici n tot felul de concesii, e mpreunată cu modestia. Ea nu vrea să se facă arătată şi slăvită prin asprime, dar nu atrage atenţia nici prin pogorăminte. Ea nu vrea să «iasă» la vedere. Şi n general ea nu ngăduie g ndurilor să iasă din str nsoarea n care s nt ţinute. Ieşirea dint i a g ndurilor de pe urma odihnei trupului, duce la curvie ; prin ele omul şi caută prilejul de desfr nare. Ieşirea a doua, din moleşeală, plictiseală, tr ndăvie, trage pe om la vagabondaj.

175. *Capete despre dragoste* IV, 63 ; *Filoc. rom.* voi. II, p. 109.

176. *Op. cit. Cuv. 44,* p. 184.

177. *Op. cit. Cuv. 6,* p. 32.

lui Hristos, ţi vor părea uşor de purtat şi ca pe un drum neted şi cele grele şi potrivnice»[178].

37. *Cum trebuie să străbată cel ce se nevoie te răstimpul de după amiază p nă la apusul soarelui. i că trebuie să credem că mpăr irea darurilor dumnezeie ti ni s a dat după osteneala i măsura lucrării noastre.*

După ce te ai ntărit cum se cuvine nevoitorului, potrivit dumnezeiescului Pavel, care porunceşte că nevoitorul «de la toate să se nfr neze» (1 Cor. 9, 25), citeşte, şez nd, mai mult din scrierile despre trezvie ale Părinţilor, c t poţi. Pe urmă culcă te un ceas, dacă zilele s nt mari. Apoi scul ndu te, fă puţin lucru cu m inile, ţin nd şi rugăciunea. După acestea roagă te, cum s a arătat nainte. Citeşte, meditează şi te sileşte să te smereşti, ca să te socoteşti mai prejos de toţi oamenii. Căci s a spus că «cel ce se nalţă se va smeri, iar cel ce se smereşte se va nălţa» (Luca 19, 11); şi: «cel ce socoteşte că stă, să ia aminte să nu cadă» (1 Cor. 10, 12); şi: «Domnul celor m ndri le stă mpotrivă, iar celor smeriţi le dă har» (Iacob 4, 6); şi: «Începutul trufiei omului stă n a nu vedea pe Domnul» (Înţ. Sir. 10, 12); şi: «Cei m ndri au călcat legea foarte» (Ps. 118, 51); şi: «Nu cele nalte cuge t nd, ci lăs ndu vă duşi cu cei smeriţi» (Rom. 12, 16).

Dar şi Sf ntul Ioan Gură de Aur spune: «Acesta este cel ce se cunoaşte pe sine cel mai bine, care nu se socoteşte pe sine nimic. Căci nimic nu i at t de plăcut lui Dumnezeu ca a se socoti cineva pe sine cu cei din urmă»[179]. Iar Sf ntul Isaac zice: «Tainele se descoperă celor smeriţi la cuget»[180]. Şi: «Unde odrăsleşte smerenia,

178. Neaflat.

179. Sf. Ioan Gură de Aur, vezi la Sf. Maxim Mărturisitorul, Loci *communes* n P.G. 91, col. 245 G. Cine se umflă pe sine nu se vede nici pe sine, nici pe Dumnezeu.

180. Isaac Sirul, *Op. cit.,* cap. 23, p. 142.

acolo izvorăşte slava lui Dumnezeu»[181]. Şi: «Părerea de sine premerge certării»[182]. Sf ntul Varsanufie zice şi el: «Dacă voieşti să te m ntuieşti cu adevărat, ascultă cu fapta. Ridică picioarele tale de la păm nt şi nalţă mintea ta la cer. Şi acolo să fie cugetarea ta noaptea şi ziua. Şi dispreţuieşte te cu toată puterea pe care o ai. Sileşte te să te socoteşti pe tine mai prejos de orice om. Aceasta este calea cea adevărată şi alta nu este celui ce voieşte să se m ntuiască, n Hristos, «Cel ce l ntăreşte pe el» (Fil. 4, 13). «Cel ce voieşte aceasta, să alerge ca să o ia» (1 Cor. 9, 24). «Mărturisesc aceasta naintea lui Dumnezeu Celui Viu» (1 Tim. 5, 21), care voieşte să dăruiască viaţa veşnică fiecăruia care voieşte»[183]. Iar Scărarul zice: «N am postit, n am privegheat, nu m am culcat pe jos, dar m am smerit şi aceasta m a m ntuit n scurtă vreme, urmărind aceasta nainte de orice altceva: să nu fiu luat n seamă»[184]. Şi iarăşi zice Sf ntul Varsanufie: «Dacă n ai grijă de nimic, te apropii de cetate; şi de nu eşti luat n seamă de oameni, vei locui n cetate. Şi de vei fi mort pentru orice om, vei moşteni cetatea şi comorile ei»[185]. Şi: «De voieşti să te m ntuieşti, ţine să nu fii băgat n seamă şi aleargă spre ce ţi stă n faţă»[186]. Iar după cuviosul Ioan, ucenicul acestui Sf nt, a căuta să fii nebăgat n seamă, nseamnă a nu te socoti deopotrivă cu nimeni şi a nu spune de vreo faptă bună: «Că şi eu am făcut o».

Apoi şez nd iarăşi, roagă te n chip curat şi ne m-prăştiat p nă ce vine seara. Şi apoi c ntă vecernia obişnuită şi fă apolisul, crez nd din inimă curată că după osteneala şi durerea noastră pentru virtute şi după măsura

181. Idem, Op. *cit.,* cap. 5, p. 41.

182. *Op. cit.* cap. 75, p. 419.

183. βίβλο ψυχοφέβτατο , ed. de Nicodim Aghioritul, Veneţia, 1816, p. 221. Răsp. 447.

184. Scara XXXI ; PG 88, 992 D1.

185. Varsanufie, Op. *cit.* p. 70 şi 19. Răsp. 38.

186. Idem, Op. *cit.* p. 149. Răsp. 269.

lucrării noastre, vom fi răsplătiţi de Dumnezeu cu cununa darurilor şi cu arătarea nevoinţelor şi cu m ng ierea Sa, cum zice dumnezeiescul psalmist: «După mulţimea durerilor mele, n inima mea, mângâierile Tale au veselit sufletul meu» (Ps. 114, 6). Căci zice M ntuitorul: «Veniţi la Mine toţi cei osteniţi şi mpovăraţi, şi Eu vă voi odihni pe voi» (Matei 11, 28). Iar marele Pavel zice şi el: «De pătimim mpreună cu Hristos, ne vom şi slăvi mpreună. Căci socotesc că nu s nt vrednice pătimirile veacului de acum de slava ce ni se va descoperi» (Rom. 8, 17—18). Căci zice şi nţeleptul n cele dumnezeieşti Maxim: «Precum se spune, deosebirea mpărţirii bunătăţilor dumnezeieşti are drept pricină măsura credinţei fiecăruia. Căci precum credem, avem şi ntărirea pornirii spre fapte. Iar cel ce lucrează, pe măsura faptelor lui şi arată credinţa şi primeşte măsura harului, precum a crezut. Iar cel ce nu lucrează, pe măsura nelucrării şi arată măsura necredinţei şi, după măsura necredinţei, se lipseşte de har. Deci rău face cel pizmaş, că pizmuieşte pe cei ce săv rşesc fapte bune. Căci de el at rnă şi nu de altul ho tăr rea să creadă şi să lucreze, şi pe măsura credinţei să primească harul care i vine»[187].

Să cerem, deci, din suflet să ni se dăruiască să petrecem cealaltă vreme a vieţii noastre şi să ajungem sf rşitul ei n chip creştinesc, fără durere, ne nfruntat, cu pace şi, pe l ngă acestea, să ni se dea răspuns bun c nd vom sta n faţa scaunului nfricoşător de judecată al Domnului şi Dumnezeului şi M ntuitorului nostru Iisus Hristos.

38. *Mai mare dec t lucrarea este rugăciunea curată.*

Pe l ngă cele arătate, să ştii şi aceasta, frate, că toată metoda şi tot ndreptarul, şi, de voieşti, şi felurimea fap

187. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Cinci sute capete,* suta III, 35; PG 90, 1271 CD.

telor s au stabilit şi r nduit pentru că nu putem să ne rugăm n inimă n chip curat şi ne mprăştiat. Căci, după mplinirea acestora, cu bunăvoirea şi harul Domnului nostru Iisus Hristos, lăs nd toate, ne unim mai presus de cuv nt n chip nemijlocit, cu Cel Unul şi unitar şi unificator, cum s a spus de către vestitul cuv ntător de Dumnezeu: «Dumnezeu se uneşte cu «dumnezei» şi se face cunoscut de ei; iar aceasta este iluminarea din ipos tas a Duhului Sf nt n inimă»[188]. Ea se naşte, cum s a spus, din amintita rugăciune curată şi ne mprăştiată n inimă[188 b].

Acest lucru se nt mplă rar şi numai unul dintr o mie se nvredniceşte, prin harul lui Hristos, să nainteze p nă la această stare. Iar să plutească peste ea şi să se nvrednicească de rugăciunea curată şi să ajungă la descoperirea tainelor veacului viitor, se nvrednicesc foarte puţini care se aleg din generaţie n generaţie, prin bunăvoinţa lui Hristos. Căci spune Sf ntul Isaac: «Precum din zeci de mii de oameni, abia se află unul care a mplinit puţin poruncile şi cele legiuite şi a ajuns la curăţia sufletului, aşa abia unul dintr o mie s a nvrednicit să ajungă cu multă păzire de sine la rugăciunea curată şi să spargă acest hotar şi să intre la această taină. Pentru că cei mulţi nu s au nvrednicit nicidecum de rugăciunea curată, ci numai puţini. Dar la taina aceea de după ea şi de dincolo de ea, abia ajunge unul, din generaţie n generaţie, prin harul lui Hristos»[189]. Şi puţin mai departe

188. Sf. Grigorie de Nazianz, Cuv. *34, 13* ; PG 36, 253 A. «ἐνυπόστατοί ελλαμψι » e o iluminare care izvorăşte din nsuşi ipostasul Duhului Sf nt sălăşluit n inimă. Ea e simţită ca lumină a Persoanei Lui, sau Îl luminează pe El ca Persoană intrat n relaţie cu omul ca persoană.

188 b. Dar Duhul Sf nt e subiectul rugăciunii noastre mpreună cu noi. De aceea, iluminarea Duhului se naşte din rugăciunea curată n inimă, n ad ncul transparent al fiinţei noastre, ce vibrează de comunicarea ce are loc ntre el şi Duhul Sf nt.

189. *Op. cit., Cuv.* 32, p. 135—136.

zice : «Iar dacă abia c te unul se roagă cu curăţie, ce să zicem despre rugăciunea duhovnicească?» «Toată rugăciunea duhovnicească, tot după el, s a eliberat de mişcare». «Şi cea care se schimbă, e sub cea duhovnicească»[190].

De aceea, şi tu, dacă voieşti să te nvredniceşti de acest fel de taină, cu fapta şi cu lucrul, sau cu cercarea nsăşi n Hristos Iisus, sileşte te n toată vremea şi n tot ceasul şi n toată lucrarea să ajungi să te rogi n inimă n chip curat şi ne mprăştiat; ca, astfel, să naintezi ca de la pruncul ce se alăptează «la bărbatul desăv rşit, la măsura v rstei plinătăţii lui Hristos» (Efes. 4, 13) şi să te mpărtăşeşti, mpreună cu economul credincios şi nţelept (Luca 12, 42), de fericire, de laudă şi de răsplătire, ca unul ce ai chivernisit cu judecată raţiunile (cuvintele) tale, vieţuind cu judecată[191]. De aceea, să nu te clatini n veac, precum scrie despre aceasta Sf ntul Filimon: «Fiule, dacă Dumnezeu te va nvrednici, fie noaptea, fie ziua, să te rogi cu mintea n chip curat şi ne mprăştiat, să nu ţii la vreo regulă a ta; ci tinde cu toată puterea ta să răm i alipit de Dumnezeu şi El va lumina inima ta cu privire la lucrarea duhovnicească»[192].

Iar unul dintre bărbaţii nţelepţiţi de Dumnezeu zice: «De voieşti să liturghiseşti n trup ca unul fără trup, agoniseşte ţi n ascuns rugăciunea ne ncetată n inima ta

190. *Op. cit., Cuv. 32,* p. 136. Rugăciunea curată de g nduri ncă nu e rugăciunea duhovnicească, sau cu desăv rşire n Duhul. Căci n rugăciunea curată omul poate nainta ncă spre a fi şi mai mult n Dumnezeu. Dar n rugăciunea duhovnicească a ajuns la nemişcare, sau la odihna totală n Dumnezeu ; căci s a unit n chip desăv rşit cu Dumnezeu, nemaiavind unde nainta, odată ce Dumnezeu este nemărginit n bogăţia vieţii Lui. Ea nu se mai schimbă, nu se mai ntrerupe. E nemişcarea ca stabilitate n rugăciune.

191. A chivernisi cu judecată raţiunile prin care se actualizează raţiunea cea una a fiinţei noastre, nseamnă a actualiza deplin unitatea şi toate puterile ei, unindu ne cu Cel Unul.

192. *Filoc. rom.* voi. IV, p. 170.

şi sufletul tău se va face ncă nainte de moarte ca un nger». Lucruri asemănătoare acestora scrie şi Sf ntul Isaac. Căci, ntrebat fiind de cineva, care este v rful tuturor ostenelilor n această lucrare, adică n cea a liniştii, ca ajung nd cineva acolo să afle că a ajuns la desăv rşirea vieţuirii, el a răspuns aşa: «C nd se va nvrednici de stăruirea n rugăciune. Căci c nd va ajunge la aceasta, a ajuns la v rful tuturor virtuţilor. Şi de atunci s a făcut locaş al Sf ntului Duh. Căci dacă n a primit cineva n chip sigur harul M ng ietorului, nu poate săv rşi această rugăciune fără sforţare şi fără ntrerupere. Căci Duhul, zice, c nd se sălăşluieşte n vreun om, acela nu mai ncetează din rugăciune pentru că Duhul nsuşi se roagă pururea. Atunci, nici c nd doarme, nici c nd veghează, rugăciunea lui nu se ntrerupe din suflet. Ci fie de măn ncă, fie de bea, fie de doarme şi orice ar face, ba chiar şi n somnul ad nc, bunele miresme şi respiraţiile rugăciunii se mişcă n inima lui fără osteneală. Atunci nu se mai desparte de rugăciune. Şi n toate orele lui, chiar dacă ea ncetează n afară, liturghiseşte n el n chip ascuns. Căci «tăcerea celor curaţi e rugăciune», zice unul dintre purtătorii de Hristos [193]. Fiindcă g ndurile lor s nt mişcări dumnezeieşti. «Iar mişcările inimii şi cugetării curate s nt glasuri bl nde, prin care c ntă n chip ascuns Celui ascuns»[194].

Şi mulţi alţii dintre purtătorii de Dumnezeu, nvăţaţi de har prin cercarea nsăşi, au spus multe asemenea lucruri minunate.

193. *Aphratis Sapientis Persae demonstrationes,* ed. R. Graffin, Paris, 1894, p. 134. *Dem. 4, despre rugăciune.*

194. *Op. cit.,* cap. 85, p. 347. Unde e Duhul Sf nt e rugăciune ne ncetată şi toate mişcările inimii s nt dumnezeieşti, av nd pe Duhul Sf nt ca subiect ntipărit n subiectul omului.

39. *Despre numărul mătăniilor dintr o zi i o noapte.*

Iar despre numărul mătăniilor, ştim că dumnezeieştii noştri Părinţi au r nduit trei sute. At tea trebuie să facem n fiecare zi şi noapte n cinci zile ale săptămânii. Căci s mbăta şi duminica, ca şi n alte zile r nduite prin obicei, ba şi n unele săptămâni, ni s a poruncit să ne oprim de la acestea, pentru anumite raţiuni tainice şi negrăite. Dar s nt unii care trec peste acest număr. Iar alţii le mpuţinează. Fiecare după cum i este puterea sau voinţa. Deci fă şi tu după putere. Dar fericit cu adevărat, şi aceasta n chip nmulţit, este cel ce se forţează pe sine n toate cele privitoare la Dumnezeu. Căci «Împărăţia cerurilor se ia cu sila şi cei ce o silesc, o răpesc» (Matei 11, 12).

40. *Nu numai după lupta i măsura lucrării noastre se face mpăr irea celor dumnezeie ti, precum s a zis nainte, ci i după deprinderea, destoinicia, credin a i dispozi ia noastră firească.*

E de ştiut şi aceasta, că nu numai după lupta şi măsura lucrării noastre ni se face mpărţirea darurilor, precum s a zis nainte, ci şi după deprinderea vieţuirii şi după destoinicia, ba şi după credinţa noastră n cele ce ne stau n faţă şi după dispoziţia noastră firească ce ne este sădită n fire. Căci, zice Sf ntul Maxim: «Mintea e organul nţelepciunii; raţiunea este organul cunoaşterii; ncredinţarea am ndorura e organul credinţei ntipărită n am ndouă; iar iubirea firească de oameni e organul ha rismei vindecărilor. Căci tot darul dumnezeiesc are n noi un organ natural, capabil de el, ca putere, ca deprindere sau ca dispoziţie. De pildă, cel ce şi a curăţit mintea de toate nchipuirile sensibile, primeşte nţelepciunea; cel ce şi a făcut raţiunea stăp nă peste patimile legate de fire, adică peste m nie şi poftă, primeşte cunoştinţa; cel ce are n minte şi n raţiune ncredinţarea neclintită despre Dumnezeu, primeşte credinţa care toate le poate (Marcu

9, 23); iar cel ce a dob ndit iubirea de oameni, după desfiinţarea desăv rşită a iubirii de sine, primeşte darurile vindecărilor»[195]. Acestea aşa s nt.

Dar ia seama să nu cunoască nimeni lucrul tău, afară de nt istătătorul şi povăţuitorul tău. Şi roagă te şi pentru noi nevrednicii, care grăim despre bine, dar nu l facem, ca să ne nvrednicim să facem mai nt i cele ce plac lui Dumnezeu, ca apoi să vorbim despre ele şi altora şi să i ndemnăm să le facă.«Căci cel ce a făcut şi a nvăţat, după dumnezeiescul cuv nt, acela mare se va chema» (Matei 5, 19).

Iar pe tine, Domnul Atotţiitorul şi Atot ndurătorul să te ntărească şi să te călăuzească, să asculţi acestea cu nţelegere şi să le faci cu toată dorirea. Căci «nu auzitorii legii s nt drepţi la Dumnezeu, după cum spune Sf ntul Pavel, ci mplinitorii ei» (Rom. 2, 13). Şi să te conducă pe tine la tot lucrul bun şi m ntuitor şi să te călăuzească spre sfinţita lucrare nţelegătoare n Duh, ce ne stă n faţă, prin rugăciunile sfinţilor. Amin.

Dar fiindcă am vorbit puţin mai nainte şi despre dreapta chibzuire lucrătoare, e vremea potrivită acum să grăim pe scurt, după puterea noastră, şi despre dreapta chibzuire ndeobşte şi a tot desăv rşită. Căci aceasta, după Părinţii cei vestiţi, e mai mare ca toate virtuţile.

41. *Despre dreapta chibzuire ndeob te i atotdesăv r ită. Cine este cel ce vie uie te contrar firii i trupe te, cine este cel ce vie uie te după fire i n chip sufletesc, i cine este cel ce petrece mai presus de fire i du hovnice te.*

Cel ce petrece şi vieţuieşte contrar firii şi trupeşte, şi a pierdut n ntregime puterea sa de deosebire (dreapta chibzuire). Iar cel ce se nfr nează de la cele rele şi a nceput să facă binele — cum s a scris: «Ocoleşte răul

195. *Cinci sute capete,* III, 33; PG 90, 1273 BC.

şi fă binele» (Ps. 33, 13) — acela, ca unul ce e ncepător şi şi dă urechea nvăţăturii, vine la puţină simţire a dreptei chibzuiri, at t c t poate un ncepător. Iar cel ce vieţuieşte după fire şi sufleteşte, ca unul ce lucrează cu nţelegere şi judecată, pentru care motiv se socoteşte a fi la mijloc, priveşte la măsura sa şi deosebeşte cele privitoare la el şi la cele ale celor asemenea lui. In sf rşit cel ce vieţuieşte mai presus de fire şi duhovniceşte, acela, ca unul ce a trecut hotarele potrivite celui ncepător şi celui de la mijloc şi, cu harul lui Hristos, a naintat spre cel desăv rşit, sau spre iluminarea cea din ipostas[196] şi spre discernăm ntul atotdesăv rşit, vede şi sinea sa n chipul cel mai limpede[197]. El vede şi deosebeşte totodată foarte clar pe toţi, dar el nu e văzut şi deosebit de nici unul, deşi, pe de altă parte, se face văzut şi deosebit şi asemănat, ca unul ce e şi se numeşte om duhovnicesc, nsă nu pe h rtie şi cu cerneală, ci prin lucrare şi har[198a]. Căci zice dumnezeiescul Apostol: «Cel duhovnicesc pe toţi i judecă, dar el nu e judecat de nimeni» (1 Cor. 2, 15).

42. *Iară i despre deosebire (discernăm nt), prin pil duire.*

Dintre aceştia, cel dint i se aseamănă celui ce umblă n noaptea ad ncă, tristă şi ntunecoasă. De aceea, rătăcind n ntunericul n care nu se poate răzima pe nimic, nu numai că nu se vede şi nu se deosebeşte pe sine, dar nu vede nici unde merge şi pe unde umblă, cum zice M ntuitorul: «Cel ce umblă n ntuneric nu ştie unde merge» (Ioan 12, 35). Cel de al doilea se aseamănă celui

196. E o iluminare care porneşte din ipostasul lui Hristos sau al Duhului Sf nt, deci nu are un caracter subiectiv, psihologic, iluzionar, sau de simplă nţelegere.

197. In iluminarea ce o trăieşte, şi vede n primul r nd sinea sa, sau trăieşte cu cea mai ascuţită conştiinţă sinea proprie.

198a. Se face văzut şi deosebit de alţii prin faptele lui, deşi nici harul din el, nici el nu e nţeles, nu e intuit n intimitatea lui.

ce umblă n noapte străvezie, luminată de stele; de aceea, luminat puţin de razele stelelor, naintează pe ncetul, lovindu şi picioarele adeseori de pietre, datorită nedeo sebirii, şi suferind căderi. Acesta se vede şi se deosebeşte pe sine puţin, ca n umbră, precum s a scris: «Deşteap tă te cela ce dormi şi te scoală din morţi şi te va lumina Hristos» (Efes. 5, 14).

Al treilea se aseamănă cu cel ce umblă n noapte cu lună plină şi luminoasă; de aceea, ndrumat de scânteierile lunii, călătoreşte n chip mai nerătăcit şi merge spre cele din faţă; el se vede pe sine ca n oglindă şi deosebeşte şi pe cei ce călătoresc mpreună cu el, precum s a zis: «Bine faceţi, lu nd aminte la lege, ca la un sfeşnic ce luminează n loc ntunecos, p nă ce se va lumina de ziuă şi luceafărul va răsări n inimile voastre» (2 Petru 1, 19). In sf rşit, cel din urmă se aseamănă celui ce umblă n amiaza statornică şi preacurată, luminată de razele ne mpuţinate ale soarelui. Căci el se vede şi se deosebeşte n chip curat şi pe sine n lumina soarelui, dar deosebeşte şi pe cei mulţi, mai bine zis pe toţi, după dumnezeiescul Apostol (1 Cor. 2, 15)[198b], ba şi toate cele ce l nt mpină n orice fel şi oriunde, umbl nd şi el fără rătăcire şi călăuzind fără greşală şi pe cei ce i urmează lui, spre lumina adevărată şi spre viaţă şi spre adevăr. Despre aceştia s a şi scris: «Voi s nteţi lumina lumii» (Matei 5, 14). Căci zice şi atotdumnezeiescul Pavel: «Dumnezeu Cel ce a zis să lumineze lumina din ntuneric, a luminat n inimile noastre, spre luminarea cunoştinţei slavei lui Dumnezeu n faţa lui Iisus Hristos» (2 Cor. 4, 6). Dar şi fericitul David zice: «Însemnatu s a peste noi lumina feţei Tale, Doamne» (Ps. 4, 6); şi: «Întru lumina Ta vom vedea lumină» (Ps. 35, 9). Iar Domnul zice: «Eu s nt lumina

198b. Numai n lumina lui Hristos omul desăv rşit se vede pe sine cum este şi cum ar trebui să fie. Ba şi pe alţii.

lumii, cel ce urmează Mie nu va umbla n ntuneric, ci va avea lumina vieţii» (Ioan 8, 12).

43. *Despre mutările i schimbările ce se ivesc n fiecare i despre slava cov r itoare ce urmează smereniei.*

Voim să ştii şi aceea că cei ce au ajuns la desăv rşire prin curăţire şi luminare[198c], pe c t e cu putinţă — căci nu e desăv rşire desăv rşită n veacul acesta nedesăv rşit, ci mai degrabă desăv rşire nedesăv rşită — nu au nici ei totdeauna cu ei starea neschimbată. Aceasta, din pricina slăbiciunii şi a părerii de sine ce trage uneori pe orice om n jos. De aceea suferă şi ei schimbări şi furări, spre probarea lor. Dar primesc iarăşi ajutorări şi mai mari. Iar ceea ce e contrar acestora, Părinţii spun că e partea lupilor[199]. Neschimbarea e păstrată pentru veacul viitor. Iar n cel de faţă, c nd e vreme de curăţie, de pace şi de m ng iere dumnezeiască, c nd de tulburare, de n-vălmăşeală, de tristeţe. Şi aceasta pe măsura vieţuirii şi naintării fiecăruia şi după judecăţile pe care le ştie singur Domnul. Iar aceasta se nt mplă pentru ca să se arate, prin acestea, slăbiciunea noastră. Căci «fericit este, zice, cel ce cunoaşte neputinţa sa» (Cf. Iov 37, 7), «ca să nu ne ncredem n noi nşine, cum zice Pavel, ci n Cel ce nvie morţii» (2 Cor. 1, 9). Şi aşa să alergăm ne ncetat spre Dumnezeu ntru smerenie şi pocăinţă şi mărturisire. Căci zice Sf ntul Isaac: «C te una, c te una, calcă unii poruncile; dar tămăduiesc sufletele lor prin pocăinţă şi harul i primeşte. Căci tot sufletul raţional este străbătut de o schimbare ne ncetată şi schimbările străbat prin tot

198c. S nt cele trei trepte ale urcuşului ngeresc şi anume la Dioni sie Areopagitul: curăţenia, iluminarea şi desăv rşirea.

199. Se pierde ca şi c nd ar fi m ncat o lupii (Conf. Ps. 62, 11). Comp. Bpist. lui Filoxen de Maboug (f 523) către Patritius, la J. Hausherr, *Contempla ion* ei sainfeie, n «Revue d'Ascetique et de Mystique», XIV (1933), p. 195.

omul, n toate zilele lui; şi cel ce are darul desăv rşirii poate nţelege aceasta din multe. Dar ncercările ce i se nt mplă lui n fiecare zi pot să l nţelepţească foarte mult, dacă veghează, dacă se observă pe sine cu mintea şi cunoaşte schimbarea n bl ndeţe şi ngăduinţă, pe care o primeşte cugetarea lui n fiecare zi şi cum din pacea aceasta se ntoarce deodată spre tulburare, chiar c nd nu e nici o pricină; şi cum ajunge n mare şi negrăită primejdie[200a]. Acesta este lucrul despre care a scris n chip vădit şi fericitul Macarie cu multă purtare de grijă şi s rguinţă, ca să le fie spre aducere aminte şi nvăţătură fraţilor: «Ei să nu se ncline n timpul schimbării ce le vine din cauza mpotrivirilor, spre deznădejde. Căci, celor ce se află in starea curăţiei, pururea li se nt mplă căderi, cum se ivesc n aer valuri de răcoare, chiar fără a fi ei cu negrijă şi n ne nfr nare. Ba mai mult, chiar când umblă după r nduială, li se nt mplă căderi, care se mpotrivesc ţintei voii lor»[200b].

Iar ceva mai departe zice: «Deci, ce zice ? Că se nt mplă schimbări n fiecare, ca şi n aer. Înţelegi ce vrea să spună prin cuv ntul « n fiecare» ? Că şi firea e una. Deci, ca să nu socoteşti că a vorbit numai despre cei ne desăv rşiţi şi mai de jos, iar cei desăv rşiţi s nt liberi de schimbare şi răm n statornici şi neclintiţi n aceeaşi stare, fără g nduri pătimaşe precum zic euhiţii, de aceea a spus: « n fiecare». Cum aceasta, Macarie? Tu zici: «Acum domneşte răcoare şi după puţin e arşiţă, sau poate acum e grindină şi după puţin e vreme bună. Şi aşa se nt mplă spre ntărirea noastră şi n noi: acum

200a. *Op. cit.*, cap. 49, p. 199—200.

200 b. Isaac a luat o din Macarie, cf. Assemani, *Biblioteca Orientalis,* tom. I, Roma, 1719, p. 453.

S a afirmat de mulţi teologi occidentali că scrierile lui Macarie s nt ale unui euhit. Iată că Sf. Isaac consideră că ideea lui Macarie după care omul duhovnicesc desăv rşit se poate schimba, este opusă euhi tilor.

e război şi acum e ajutorul harului. Un timp, sufletul se găseşte n iarnă şi asupra lui se ridică valuri aspre şi iarăşi vine o schimbare, căci harul cercetează şi umple inima de bucuria şi de pacea cea de la Dumnezeu şi de g nduri nţelepte şi paşnice». Aceste g nduri nţelepte le arată aci, d ndu ne să nţelegem că cele dinainte au fost dobitoceşti şi necurate. Şi el (Macarie) ndeamnă zic nd: «Dacă, deci, după aceste g nduri nţelepte şi bl n de urmeză vreo ispită, să nu ne ntristăm şi să nu dez nădăjduim. Şi n ceasul odihnei n har, iarăşi să nu ne m ndrim, ci n vremea bucuriei să aşteptăm necazul». Şi continu nd, zice: «Cunoaşte că toţi sfinţii au fost n această stare. C tă vreme s ntem n lumea aceasta, ni se ascunde belşugul harului c nd vin aceste ispite. Căci n toată ziua şi n tot ceasul se cere de la noi dovedirea iubirii noastre faţă de Dumnezeu n lupta cu ispitele. Şi aşa se ţine drumul nostru drept. Iar cel ce voieşte să se abată de la aceasta, sau să se schimbe s a făcut partea lupilor».

O, minunat (este acest) cuv nt al sf ntului! Cum a ntărit printr un mic cuv nt ndemnul lui şi l a arătat plin de nţeles şi a scos cu desăv rşire ndoiala din cugetul celui ce l citeşte. «Iar acela, zice (Macarie), care se abate de la acestea şi se face partea lupilor, nu voieşte să umble pe cale. El şi a pus n g ndul lui aceasta şi voieşte să umble pe o cărare proprie, necălcată de Părinţi». Şi, după puţin, zice: «Smerenia aduce, chiar fără fapte, iertarea multor greşeli, dar faptele fără smerenie s nt, dimpotrivă, nefolositoare». Şi apoi zice iarăşi: «Pe c t e de trebuinţă sarea pentru bucate, pe at ta smerenia pentru orice virtute. Şi ea poate să zdrobească tăria multor păcate. De aceea, e nevoie să ne ntristăm ne ncetat n cuget ntru smerenie şi cu ntristarea cunoaşterii de sine (a discernământului). Iar c nd o c ştigăm, ne face fii ai lui Dumnezeu şi ne nfăţi

şează lui Dumnezeu chiar şi fără fapte[201]. Pentru că, fără ea, toate faptele noastre şi toate virtuţile şi lucrările s nt deşarte. Căci Dumnezeu voieşte schimbarea cugetării». Şi: «În cugetare trebuie să ne mbunătăţim. Ea singură, fără nici un alt ajutor, ajunge să ne nfăţişeze naintea lui Dumnezeu şi să grăiască pentru noi. Smerenia e mai mult dec t toate». Şi mai spune: «Zis a oarecare dintre Sfinţi: C nd ţi va veni g ndul m ndriei spun n du ţi: aminteşte ţi de virtuţile tale, tu răspunde i: Bătr ne, vezi ţi nelegiuirea ta».

44. *Despre pocăin ă, cură ie i desăv r ire.*

Străbaterea ntregului drum (al m ntuirii) constă n acestea trei: n pocăinţă, n curăţie şi n desăv rşire.

Şi ce este curăţia pe scurt ? O inimă miloasă pentru toată firea zidită[202].

Dar ce este desăv rşirea? Ad ncul smereniei, care e părăsirea tuturor celor văzute şi nevăzute, cele văzute fiind toate cele supuse simţurilor, iar cele nevăzute, cele cunoscute cu mintea. Ea constă n a fi n afară de grija pentru ele[203].

201. S ar părea că in aceasta se afirmă o poziţie oarecum apropiată de nvăţătura protestantă «sola fide». «Sola humilitate» e totuşi deosebită, de «sola fide», căci n ea s ntem ntregi aţintiţi spre Dumnezeu, dar nu neglijăm nici efortul nostru. Facem fapte, dar nu privim la ele, ci la păcatele sau nedesăv rşirile noastre.

202. Definiţia aceasta a curăţiei inimii ne arată că inima necurată este inima nemiloasă, deci egoistă. Ea implică considerarea păcatelor ca forme ale egoismului, ale rigidităţii, ale osificării, ale durităţii, ale mpietririi, ale răcelii, ale nchiderii faţă de toţi şi de toate, deci şi faţă de Dumnezeu, care le a făcut pe toate. De aceea păcatul este moartea sufletului.

203. Ad ncul smereniei. Smerenia nu duce ntr un gol, ci ntr un ad nc fără sf rşit. Prin ad ncul ei ajunge n Dumnezeu. Aceasta echivalează cu părăsirea tuturor; inclusiv a propriei persoane pentru a găsi pe Dumnezeu. Dar aceasta nu n sensul de rupere a firii noastre din legătura cu ele şi de ieşire a omului din orice simţire de sine. Ba nici măcar n

Şi iarăşi, pocăinţa este «o moarte ndoită şi de bună voie faţă de toate. Iar inima miloasă este arderea inimii pentru toată zidirea, pentru oameni şi păsări şi animale şi demoni, şi pentru toată făptura»[204]. Şi iarăşi: «P nă ce s ntem n lume şi trăim n trup, chiar dacă ne am nălţa p nă la nălţimea cerului, nu putem să fim fără fapte, fără osteneală şi ntr o lipsă totală de griji. Aceasta este desăv rşirea, crede mă. Iar ceeea ce e mai mult dec t aceasta, este o nchipuire necugetată»[205].

Sf ntul Maxim zice şi el: «Iubirea de nţelepciune, n duhul virtuţii, poate pricinui nepătimirea g ndirii, dar nu nepătimirea firii. Prin ea, adică prin nepătimirea g ndirii, vine n minte harul unei plăceri dumnezeieşti»[206]. Şi iarăşi: «Cel ce a făcut experienţa ntristării şi plăcerii s ar putea numi om cercat, ca unul ce a cunoscut, prin cercare, stările plăcute şi neplăcute ale trupului; desăv rşit este, nsă, numai cel ce a biruit cu puterea raţiunii plăcerea şi durerea trupului; n sf rşit, om ntreg este

sensul de nepăsare faţă de ele, căci aceasta ar contrazice mila faţă de ele, cerută mai nainte. Ci n sensul de părăsire a alipirii egoiste la lume şi la propria persoană. Cel ce are milă de toate, nu se ngrijeşte de ele pentru trebuinţele sale, ci pentru m ntuirea şi transfigurarea lor n Dumnezeu. In Dumnezeu ne scufundăm prin ad ncul nostru şi prin ad ncul tuturor. In toate trebuie să vedem pe Dumnezeu, ca suportul lor ne sf rşit de ad nc. Toate s nt prin Dumnezeu şi se desăv rşesc prin El şi fără Dumnezeu n ar fi nimic. In acest ad nc ajungem prin ad ncul smereniei.

204. De la nceputul acestui capitol p nă aci e citat din Sf. Isaac Sirul, *Op. cit.*, Cuv. 81, p. 306.

205. Op. *cit.,* Cuv. 50, p. 208—209. G ndirea adevărată este existenţială ; ea creşte din experienţa vieţii trăite. Închipuirile unei g ndiri abstracte, care nu tălmăceşte această experienţă ancorată n realitate, nu s nt produsele unei g ndiri adevărate.

206. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Cinci sute capete III,* 96; P.G. 90, 1301 C. Avem aci aceeaşi deosebire ntre bucuria g ndirii care poate fi curată şi ntre starea produsă n toată fiinţa noastră prin fapte, prin vieţuire, care nu e niciodată liberă de griji, de oboseli, de ispite. Dar numai prin aceasta se ajunge la curăţirea cea statornică a firii.

cel ce a păstrat, prin năzuinţa statornică spre Dumnezeu, neschimbate deprinderile dob ndite prin făptuire şi contemplare (vedere)»[207].

Pentru aceasta s a şi socotit că deosebirea (discernă m ntul) e mai mare dec t toate virtuţile. Căci cei n care se iveşte aceasta, prin bunăvoinţa lui Dumnezeu, iluminaţi de lumina dumnezeiască, pot să deosebească, n chip limpede, lucrurile dumnezeieşti şi cele omeneşti şi vederile tainice şi ascunse[208].

Dar e momentul ca n cele următoare să ţi nfăţişăm, pe c t se poate, după r nduială, puţin mai limpede, nceputul sfinţiei şi ndumnezeitoarei lucrări a liniştirii, anunţată mai nainte. Dumnezeu să ne călăuzească şi n cele ce le vom spune.

45. *Despre cele cinci lucrări ale lini tirii dint i i oarecum introducătoare a ncepătorilor; sau despre rugăciune, c ntare, medita ie i lucrul m inilor.*

Cel ce ncepe a se linişti trebuie să petreacă ziua şi noaptea n cinci lucrări, prin care slujeşte lui Dumnezeu. Înt i n rugăciunea de pomenire a Domnului Iisus Hristos, introdusă, cum s a spus, prin respiraţia pe nas, n chip liniştit n inimă şi iarăşi scoasă afară, cu buzele nchise, fără ,nici un alt g nd sau nchipuire; ea se săv rşeşte odată cu nfr narea cuprinzătoare, adică de la pofta stomacului, de la somn şi de la lucrările celorlalte simţuri, năuntru chiliei, n smerenie sinceră.

207. Sf. Maxim Mart., *Cinci sute capete III,* 96; P.G. 90, 1301 C. Aci se face distincţie ntre omul desăv rşit şi omul ntreg. Ultimul e cel statornicit n desăv rşire.

208. Cel ce a dob ndit toate virtuţile, şi a subţiat firea, sau ochiul ei sufletesc n aşa măsură că distinge n chip limpede cele dumnezeieşti şi cele omeneşti, adică tot ce e tainic şi ascuns pentru alţii. El a c ştigat o aşa zisă «clar vedere», o putere de identificare a specificului fiecărei persoane, a stării ei dintr un moment sau altul, a prezenţei realităţilor dumnezeieşti n oameni şi n lucruri.

Apoi, n c ntare şi n citiri din Psaltire, din Apostoli şi din Sfintele Evanghelii, din scrierile de Dumnezeu purtătorilor şi Sfinţilor Părinţi şi din capetele despre rugăciune şi despre trezvie, dar şi din celelalte cuvinte dumnezeieşti ale Duhului. După acestea, să treacă la amintirea păcatelor, nsoţită de durerea inimii şi n g ndirea la judecata lui Dumnezeu, sau la moarte, sau la chinuri, sau la bucuriile ce ne aşteaptă, nsoţite ne ncetat de lucrul m inilor, pentru nfr narea tr ndăviei. Şi iarăşi, să se ntoarcă la rugăciune, chiar dacă aceasta cere oarecare silă, p nă ce mintea se va obişnui să scape uşor de mprăştiere prin ocuparea deplină cu Domnul nostru Iisus Hristos, prin pomenirea ne ntreruptă a Lui, prin ndreptarea spre cămara dinăuntru, sau spre locul ascuns al inimii şi prin nrădăcinarea ne ncetată n ea. Căci, scrie şi Sf ntul Isaac: «S rguieşte te să intri n cămara din lăuntrul tău şi vei vedea cămara cerească. Pentru că aceasta şi aceea una s nt. Şi prin aceeaşi intrare le vezi pe am ndouă»[209]. Iar Sf ntul Maxim zice: «Inima c rmuieşte tot organismul şi c nd harul ia n stăp nire ntinderile inimii, mpărăteşte peste toate g ndurile şi mădularele. Căci acolo este mintea şi g ndurile sufletului. Deci, acolo trebuie de privit dacă şi a nscris harul Prea Sf ntului Duh legile Sale. Acolo, unde ? În organul conducător, n tronul harului, unde se află mintea şi toate g ndurile sufletului, adică n inimă»[210].

209. *Op. cit.,* cap. 30, p. 127. Ad ncul nostru e at t de deschis nesf rşitului dumnezeiesc, nc t nu poţi observa nici o graniţă ntre el şi acel nesf rşit. Dar n acel nesf rşit s nt trepte nesf rşite. Sf. Isaac continuă : «Scara mpărăţiei aceleia este năuntru tău, ascunsă n sufletul tău; botează te (scufundă te) n tine nsuţi, ieşind din păcat (din ngustarea rigidă a egoismului şi a superficialităţii) şi vei afla acolo trepte pe care le vei putea urca».

210. Undeva n *«Răspunsuri către Talasie» din Filoc. rom.,* voi. III, Sf. Maxim susţine aci opinia că mintea se află n inimă sau că inima stăp neşte asupra ei. Inima reprezintă sensibilitatea nţelegătoare a ntregii noastre fiinţe. Ea e deschisă spre infinitatea lui Dumnezeu şi sesizează

46. *De unde trebuie să nceapă cei ce voiesc să se lini tească potrivit ra iunii; i care este nceputul, cre terea, naintarea i desăv r irea acestei lucrări.*

Aceasta e lucrarea primă şi oarecum introducătoare a vechilor monahi care se hotărăsc să se liniştească potrivit rugăciunii. Ei trebuie să nceapă de la frica de Dumnezeu şi de la mplinirea după putere a tuturor poruncilor ndumnezeitoare, de la negrija de toate lucrurile cu rost şi fără rost şi, nainte de toate, de la credinţă şi de la depărtarea deplină de la cele potrivnice, de la năzuinţa curată, precum s a spus, spre Cel ce este cu adevărat; să crească prin credinţa care nu e ruşinată şi să nainteze «la măsura v rstei plinătăţii lui Hristos» (Efes. 4, 13), prin dragostea ntreagă dumnezeiască, fierbinte şi desăv rşită, născută din rugăciunea curată şi ne mprăştiată n inimă, prin rugăciunea duhovnicească nemişcată şi neclintită şi prin ieşirea (extazul), singură şi nemijlocită, izvor tă din desăv rşita iubire, spre Cel Unul, prin răpirea şi unirea cu Cel dorit la culme[211]. Aceasta este nain

ad ncul specific al fiecărei persoane omeneşti. Numai prin activarea inimii omul ajunge la discernăm ntul prin care se cunoaşte profund pe sine, pe Dumnezeu şi pe alţii. Căci acest discernăm nt e şi el o vedere a infinităţii lui Dumnezeu şi a indefinitului propriu şi al altora n Dumnezeu. « ntinderea» inimii actualizează indefinitul ei n Dumnezeu. El e activat numai prin har, prin străbaterea lui Dumnezeu cu infinitatea Sa n inimă. De aceea omul duhovnicesc se sileşte să şi readucă mintea n inimă din mprăştierea ei nefirească n cele din afară şi mărginite. Desigur cele din afară pot fi privite şi de mintea aflătoare n inimă. Dar atunci mintea le vede nu numai n suprafaţa lor şi n simpla lor capacitate de satisfacere a trebuinţelor trupeşti, ci ele i devin simboale transparente pentru suportul lor ultim şi infinit, care e Dumnezeu.

211. In faza progresată, sau a creşterii duhovniceşti, omul a ajuns la altă credinţă, la cea care nu se mai ruşinează, şi ajunge la măsura plinătăţii lui Hristos, la dragostea deplină faţă de El. Căci aceasta nfăptuieşte şi unirea desăv rşită cu El. Această dragoste se naşte din cele două trepte ale rugăciunii n inimă : rugăciunea curată care mai naintează ncă şi rugăciunea duhovnicească, care nseamnă unirea deplină cu Hristos şi nu mai are unde nainta. Această rugăciune şi dragoste produc extazul

tarea şi ntinderea nerătăcită prin făptuire spre vedere (contemplare). Pe aceasta pătimind o dumnezeiescul prooroc David şi schimb ndu se cu acea fericită schimbare (Ps. 76, 10), a strigat cu tărie: «Eu am spus ntru uimirea (ieşirea) mea (ntru extazul meu): tot omul este mincinos» (Ps. 115, 2). Iar un altul dintre cei mari din Vechiul Testament a spus: «Cele ce ochiul nu le a văzut şi urechea nu le a auzit şi la inima omului nu s au suit, pe acelea le a gătit Dumnezeu celor ce L iubesc pe El» (Is. 6, 4; 1 Cor. 2, 9). Iar marele Pavel, ncheind acestea, adaugă: «Dar nouă ni le a descoperit prin Duhul Său; căci Duhul toate le cercetează, p nă şi ad ncurile lui Dumnezeu» (1 Cor. 2, 10).

47. *Despre regula lini tirii celor ncepători.*

Drept aceea, datoria ncepătorilor este, precum am spus, să nu iasă mereu din chilia lor şi să se ferească de nt lnirea şi vederea tuturor, afară de cazul unei mari trebuinţe; dar şi atunci, cu luare aminte, cu toate măsurile de asigurare şi foarte rar. Căci zice dumnezeiescul Isaac: «Cu privire la orice lucru să stăruie n a ţine amintirea g ndului la Dumnezeu, că mai mare este ajutorul ce ţi vine din păzire, dec t ajutorul din fapte»[212]. Căci, nu numai ncepătorilor, ci şi celor ce au naintat, acestea le pricinuiesc mprăştiere şi revărsare n afară. Aceasta o spune iarăşi dumnezeiescul Isaac: «Odihna vatămă numai pe cei tineri, dar mprăştierea şi pe tineri şi pe btăr ni»[213]. Şi: «Liniştea face moarte simţurile din

şi răpirea, extazul ca act al omului de uitare de sine, răpirea ca act al lui Hristos, prin care omul e atras cu totul din preocuparea de sine. Acum omul nu mai ştie dec t pe Hristos. Dar el se trăieşte pe sine n bucuria nemărginită ce o are de Hristos. Extazul acesta e singurul care l mută pe om nemijlocit n Hristos. Oricare altul l duce ntr o uitare inferioară de sine.

212. Neaflat.

213. *Op. cit.,* Cuv. 60, p. 243.

afară şi trezeşte mişcările dinăuntru. Iar petrecerea n cele din afară pricinuieşte cele dimpotrivă, adică trezeşte simţurile din afară şi face moarte mişcările dinăuntru»[214]. Spun nd aceasta, el arată lucrarea şi calea spre liniştire prin lucrarea cea bună. Iar Scărarul arată pe cel ce lucrează şi naintează bine pe cărarea aceasta, scriind următoarele: «Se linişteşte acela care se străduieşte să şi nchidă partea netrupească n casa trupească, lucru cu adevărat minunat»[215]. Şi: «S a liniştit acela care a spus: «Eu dorm şi inima mea veghează» (C nt. C nt. 5, 2)[216]. «Închide trupului uşa chiliei şi grăirii uşa limbii şi duhurilor poarta dinăuntru»[217].

48. *Despre rugăciunea curată prin luarea aminte i trezvie; i despre lucrarea ei.*

Rugăciunea ce se săv rşeşte, cum s a zis, năuntru inimii, nsoţită de luarea aminte şi trezvie, fără nici un alt g nd, deci şi fără nici o nălucire, face mintea prin cuvintele: *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu,* să se ntindă n ntregime spre nsuşi Domnul Iisus Hristos,

214. *Op. cit.,* Cuv. 85, p. 339. Deci liniştea (isihia) nu nseamnă şi o mortificare a mişcărilor dinăuntru. Dimpotrivă, de abia ea le trezeşte la o activitate deplină. Ea naşte discernăm ntul, iubirea nfocată de Dumnezeu, mila de tot şi de toate, bucuria de unirea cu Dumnezeu, «vederea» celor ce ochiul nu le a văzut şi urechea nu le a auzit, etc.

215. Scara XXVII; P.G. 88, 1097 B.

216. Veghea e şi ea o mişcare; e ncordare, e privirea atentă şi plină de bucurie la bunătăţile minunate ce se descoperă celui ce s a liniştit din partea celor din afară. Cel ce se concentrează la ceva interior, uită de cele din afară. Ba uită p nă şi de trupul lui. El pare că doarme.

217. *Scara* XXVII; P.G. 88, 1100 A. Dar mişcarea dinăuntru trebuie şi ea supravegheată. Nu numai uşile spre cele din afară trebuie nchise, ci şi spre cele rele care pot apărea din obişnuinţele cu păcatul, sau din n r urirea duhurilor rele. Acestea pot şi ele să ţină sufletul ntr un orizont nchis, sau legat, prin amintire, de cele din afară. Trebuie ţinută deschisă numai poarta spre nesf rşitul dumnezeiesc, spre iubirea curată de Dumnezeu şi de oameni.

pomenit n chip nematerial şi negrăit; iar prin cuv ntul: *miluie te mă,* o face să se ntoarcă şi să se mişte spre ea nsăşi, nesuport nd să nu se roage pentru sine. Înain t nd prin cercare, n chip unitar, spre iubire, se ntinde cu totul spre nsuşi Domnul Iisus Hristos, după ce a c ş tigat ncredinţarea limpede despre lucrul de al doilea[218].

49. *Dumnezeie tii Părin i ne au predat să spunem rugăciunea n chipuri felurite. i care este rugăciunea ?*

Dumnezeieştii Părinţi nu ne au predat toţi, totdeauna, rugăciunea ntreagă. Ci, unul ntreagă, altul, jumătate, al treilea, o parte, şi altul altfel, poate după puterea şi starea celui ce se roagă. Dumnezeiescul Gură de Aur ne o predă ntreagă, zic nd: «Vă ndemn, fraţilor, să nu călcaţi, sau să nu nesocotiţi niciodată canonul rugăciunii. Căci am auzit c ndva pe Părinţi zic nd: Ce fel de călugăr este acela care nesocoteşte sau calcă canonul? Ci, fie că măn ncă, fie că bea, fie că şade, fie că slujeşte, fie că e n călătorie, fie că face altceva, e dator să zică: *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluie te mă,* ca pomenirea aceasta a numelui Domnului nostru Iisus Hristos să ntăr te pe vrăjmaşul spre război. Căci toate poate să le afle sufletul care se sileşte, prin amintire, fie rele, fie bune. Mai nt i poate să vadă năuntru inimii lui răul şi apoi cele bune. Căci amintirea poate să mişte pe balaur şi tot amintirea poate să l umilească[219]. Amintirea poate să dea pe faţă păcatul care locuieşte n noi (Rom. 7, 16) şi amintirea poate să l mistuie şi să

218. Omul a trebuit să se convingă nt i despre trebuinţa de a fi miluit, ca să se ntindă apoi spre Hristos prin pomenirea Lui şi prin cererea milei Lui. Dar apoi şi simţirea iubirii lui Hristos l face să ceară mila Lui pentru păcatele sale. El se mişcă de la o simţire la alta, adică de la simţirea lui Hristos la simţirea păcătoşeniei sale şi invers, ca ntr un cerc.

219. Amintirea este astfel nu numai un act subiectiv, ci şi o nt lnire cu un alt subiect nevăzut, aşa cum orice simţ şi g nd ne prilejuieşte n t lnirea cu o realitate obiectivă corespunzătoare.

mişte toată puterea duşmanului din inimă. Amintirea poate să biruiască păcatul şi să l dezrădăcineze n parte. Căci numele Domnului Iisus Hristos, cobor nd n ad ncul inimii[220], smereşte pe balaurul care stăp neşte pe ntinderile ei, iar sufletul l m ntuieşte şi l face viu. Stăruie, deci, ne ncetat, ntru numele Domnului Iisus, ca inima să nghită pe Domnul şi Domnul să nghită inima şi cele două să se facă una. Dar acest lucru nu este pentru o zi sau două, ci pentru un timp ndelungat. Căci, e nevoie de multă luptă şi de multă vreme ca duşmanul să fie scos şi pentru ca să se sălăşluiască Hristos»[221].

Şi iarăşi: «Trebuie să te ntăreşti şi să ţi struneşti mintea şi să o fr nezi şi să pedepseşti tot g ndul şi toată lucrarea celui viclean prin chemarea Domnului nostru Iisus Hristos»[222]. Şi: «Unde stă trupul, acolo să fie şi mintea, ca nimic altceva să nu se afle la mijloc ntre Dumnezeu şi inimă ca perete despărţitor, sau ca zid care să ntunece mintea şi să o despartă de Dumnezeu. Iar dacă ceva răpeşte mintea, nu trebuie să zăbovească n g nduri, ca nu cumva consimţirea cu g ndurile să i se socotească drept faptă naintea Domnului n ziua judecăţii, c nd Dumnezeu va judeca cele ascunse ale oamenilor (Rom. 2, 16). «Opriţi vă, deci, de la toate şi stăruiţi n Domnul Dumnezeul vostru, p nă se va ndura de voi» (Ps. 122, 3). Şi nu cereţi nimic altceva de la Domnul Slavei, dec t numai mila. Iar cer nd mila, cereţi o cu

220. Amintirea sau pomenirea Domnului Iisus Hristos ne prilejuieşte nt lnirea cu El şi Îl aduce pe El n inimă.

221. Sf. Ioan Gură de Aur, *Epistola către monahi* (neautentică); P.G. 60, 752—753. Amintirea sau pomenirea e o forţă care produce o stare nouă n fiinţa noastră, sau n inimă. Ea aduce păcatul c nd se g ndeşte la el cu plăcere, şi creează deprinderea patimii ; sau l dezrădăcinează c nd e pomenit des numele lui Hristos, ntipărind puterea Lui n inimă.

222. Idem, *Op. cit.,* col. 751. Dacă amintirea păcatului vine cu uşurinţă, de la sine, pomenirea lui Hristos cere efort, cere o nfr nare a minţii de la amintirea păcatului. Căci prin această pomenire ea luptă mpotriva amintirii păcatului şi alungă orice alt g nd.

inimă smerită şi ndurerată şi strigaţi de dimineaţa p nă seara, iar dacă se poate şi toată noaptea: «Doamne Iisuse Hristoase, miluieşte mă». Şi forţaţi mintea voastră la lucrul acesta p nă la moarte[223]. Căci lucrul acesta are nevoie de multă forţare, pentru că «strâmtă e poarta şi plină de necazuri calea ce duce la viaţă» (Matei 7, 14) şi cei ce o forţează intră n ea. Căci «Împărăţia cerurilor este a celor ce o iau cu sila» (Matei 11, 12). Vă ndemn, deci, să nu despărţiţi inimile voastre cu Dumnezeu, ci stăruiţi şi păziţi le pe ele totdeauna cu pomenirea Domnului Iisus Hristos, p nă ce se va sădi numele

223. Adică mintea să nu umble, n vreme ce trupul stă. Trupul e mai greoi; el stă adeseori ntr un loc, cită vreme mintea vagabondează nencetat. Să nveţe şi mintea de la trup, să stea uneori nemişcată. Dar, desigur, ea trebuie să stea n g ndul la Dumnezeu. Dacă umblă prin tot felul de g nduri, acestea se interpun ntre minte şi Dumnezeu. Dar cuvintele «unde stă trupul, acolo să fie şi mintea», mai au şi alt nţeles : să nu stea trupul vreodată uitat de minte; ci conştiinţa să ia seama la fiecare situaţie n care se află trupul. Căci numai prin conştiinţă viaţa omului e legată de Dumnezeu. La r ndul ei conştiinţa este trează numai atunci c nd ea e legată de Dumnezeu. C nd această legătură nu mai funcţionează, ntre inima nsăşi şi Dumnezeu s a interpus vreun g nd care o separă de Dumnezeu, ca un zid despărţitor, care ntunecă mintea. C nd un astfel de g nd răpeşte mintea, aceasta să se nt mple numai pentru o clipă, căci zăbovirea n el e o consimţire care va fi socotită la judecata din urmă ca faptă. Se ştie că omul naintează spre păcat prin patru trepte: atacul (apariţia unui g nd ispititor n minte), convorbirea cu el, consimţirea şi fapta. Împotriva tuturor acestor trepte trebuie să se lupte cu pomenirea numelui lui Iisus. Ea ţine conştiinţa permanent trează. In sf rşit, mintea se fereşte de g nduri şi prin faptul că nu se g ndeşte la multe lucruri, ca să le ceară de la Dumnezeu prin rugăciune, ci cere numai mila Lui. Aceasta nu e at ta un g nd precis, mărginit, ci o stare existenţială de suflet. C nd se cer lucruri precise, mintea se poate ngusta după ele. Ce r nd mila, cere totul, n mod nehotărnicit, nu n mod precizat. Deci se mplineşte şi prin aceasta cerinţa ca mintea să iasă din ngustările ce i le produc g ndurile definite, c nd vrea să facă experienţa lui Dumnezeu cel nesf rşit.

Domnului năuntru inimii şi nu va mai cugeta la nimic altceva, ca să se mărească Hristos n voi»[224].

Dar nainte de acesta, a zis şi marele Pavel despre Domnul Iisus, scriind: «De vei mărturisi cu gura ta pe Domnul Iisus şi vei crede cu inima ta că Dumnezeu L a ridicat pe El din morţi, te vei m ntui. Căci cu inima se crede spre dreptate, iar cu gura se mărturiseşte spre m ntuire» (Rom. 10, 9—10). Şi iarăşi: «Nimeni nu zice «Domnul Iisus» dec t numai n Duhul Sf nt» (1 Cor. 12, 3). A adăugat: « n Duhul Sf nt», adică atunci c nd inima primeşte lucrarea Duhului Sf nt, prin care se şi roagă. Iar aceasta este a celor ce au naintat şi s au mbogăţit cu, Hristos, care locuieşte n chip vădit n ei.

Lucruri asemănătoare spune şi Sf ntul Diadoh: «C nd i nchidem minţii toate ieşirile cu pomenirea lui Dumnezeu, ea cere o ocupaţie care să dea de lucru hărniciei ei. Trebuie să i dăm, deci, rugăciunea: «Doamne Iisuse...» prin care şi poate mplini n chip deplin scopul. Căci «nimeni, zice, nu spune *«Domnul Iisus»* dec t numai n Duhul Sf nt» (1 Cor. 12, 3). Dar acest cuv nt trebuie să l cugete ne ncetat aşa de str ns n cămările sale, nc t să nu se abată nicidecum la niscai nchipuiri. Căci toţi cei ce vor cugeta ne ncetat la acest slăvit şi mult iubit nume n ad ncul inimii, vor putea să vadă c ndva şi lumina minţii, pentru că dacă e ţinut cu toată grija de către cugetare, el arde toată pata de pe faţa sufletului, printr o simţire puternică. Căci «Dumnezeul nostru este foc mistuitor» (Evrei 12, 29).

Ca urmare, Domnul atrage sufletul la iubirea puternică a slavei Sale. Căci, zăbovind numele acela slăvit şi

224. Idem, op. *cii.,* col. 751—752. Dacă la nceput se cere o forţare a minţii, ca să pomenească c t mai des pe Iisus şi să nu se lase furată de alte g nduri, care să se aşeze ca un zid ntre ea şi Dumnezeu, cu vremea această pomenire, deci legătura nemijlocită a minţii cu Dumnezeu, sau trezvia conştiinţei devine o stare permanentă, care nu mai cere o forţare at t de grea.

prea iubit, prin pomenirea lui de către mine, n căldura inimii, sădeşte n ea, fără ndoială, deprinderea de a iubi bunătatea Lui, nemaifiind nimic care să o mpiedice. Acesta este mărgăritarul cel de mult preţ (Matei 13, 46), pe care l poate agonisi cineva v nz nd toată averea sa, ca să aibă o bucurie negrăită de aflarea lui»[225].

Iar Sf ntul Isihie nfăţişează pe Hristos, scriind astfel: «C nd sufletul va fi zburat prin moarte n văzduh, av nd cu sine şi pentru sine, n porţile cereşti, pe Iisus, nu se va mai teme nici acolo de vrăjmaşii săi, ci va grăi şi atunci din porţi către ei cu ndrăzneală ca şi acum. Numai să nu slăbească p nă la ieşirea lui, ci să strige către Hristos Iisus ziua şi noaptea. Şi El va face izbăvirea lui degrabă, după făgăduinţa Lui nemincinoasă şi dumnezeiască, pe care a dat o, vorbind despre judecătorul nedrept (Luca 18, 1—8): «Zic vouă că o va face şi n viaţa de acum şi după ieşirea lui din trup»[226].

225. Diadoh al Foticeii, *Cuv nt ascetic n 100 capete,* cap. 59. E una din cele mai vechi mărturii despre rugăciunea lui Iisus. Avem aici şi o explicare a luminii minţii care se arată prin cugetarea ne ncetată la numele lui Iisus. Această pomenire sporeşte căldura iubirii de Hristos. Şi nsăşi această iubire, ca iubire de ceea ce este bun cu adevărat, face inima luminoasă şi capabilă să iradieze lumină. Aşa cum preocuparea egoistă de sine produce n suflet ntuneric, pentru că produce o nchidere a lui, aşa iubirea de Dumnezeu, ca izvor personal al binelui, şi de alţii, se arată ca lumină.

226. *Scurt cuv nt despre trezvie i virtute* II, 47; P.G. 93, 1480—1544; *Filoc. rom.,* vol. IV, p. 78. At t n viaţa aceasta, c t şi după moarte, sufletul ca să ajungă la Iisus trebuie să fi trecut prin ispitele aduse de demoni şi să le biruiască. De aci s a născut imaginea de «văzduh» ca plan spiritual care se află la mijloc ntre viaţa păm ntească şi cer, care ne mpiedică urcuşul cu mintea spre Dumnezeu. Imaginea aceasta a folosit o nt i Sf. Ap. Pavel (Efes. 6, 12). De aci s a născut şi imaginea scării, ale cărei trepte reprezintă diferite patimi care trebuie biruite, ca tot at tea piedici spre Hristos. La Iisus ajungem c nd am ajuns la curăţia de toate patimile. Iisus este transcendent vieţii n patimi. Trebuie să transcendem patimile ca să ajungem la curăţie şi prin aceasta la Hristos.

Iar Sf ntul Ioan Scărarul vorbeşte tot numai de Iisus c nd scrie: «Biciuieşte pe vrăjmaş cu numele lui Iisus. Căci nu este armă mai tare n cer şi pe păm nt»[227]. Şi nimic nu mai adaugă. Şi iarăşi zice: «Răsuflarea ta să se lipească de pomenirea lui Iisus şi atunci vei cunoaşte folosul inimii»[228].

50. *Dar nu numai la Sfin ii Părin i aminti i se găsesc tainic cuvintele sfin itei i ndumnezeitoarei rugăciuni n Duh, ci i la n i i corifeii Apostolilor Petru, Pa vel i Ioan.*

Nu numai la amintiţii de Dumnezeu purtători Părinţi şi la urmaşii lor poate afla cineva pomenite tainic aceste cuvinte ale sfinţitei rugăciuni, ci, nainte de ei, şi la nşişi Apostolii dint i şi corifei, adică la Petru, Pavel şi Ioan. Unul zice, cum am spus mai nainte: «Nimeni nu poate spune «Domnul Iisus» dec t numai n Duhul Sf nt» (1 Cor. 12, 3). Iar altul: Harul şi adevărul s au făcut prin Iisus Hristos» (Ioan 1, 17); şi: «Tot duhul care mărturiseşte pe Iisus Hristos venit n trup, de la Dumnezeu este» (1 Ioan, 4, 2). Iar fruntaşul ucenicilor lui Hristos, la ntrebarea M ntuitorului şi Învăţătorului, adresată Apostolilor: «Cine spun oamenii că s nt Eu?», a răspuns, d nd preafericita mărturisire: «Tu eşti Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu» (Matei 16, 16). De aceea, şi străluciţii noştri nvăţători, care le au urmat, mai ales cei ce au păşit pe calea vieţii necăsătorite, pustniceşti şi liniştite, au socotit aceste cuvinte, vestite mai nainte, ici şi colo, de cei trei st lpi ai sfintei Biserici, date de aceia ca cuvinte dumnezeieşti, pe temeiul descoperirii n Duhul Sf nt şi mărturisite de cei trei ucenici at t de vrednici de crezare, drept st lp al rugăciunii şi au predat celor de după ei să o ţină pe aceasta şi să o păzească n acelaşi fel. «Pen

227. *Scara* XXI; P.G. 88, 945.

228. *Scara* XXI; P.G. 88, 1112 C.

tru că prin trei martori va sta tot cuv ntul» (Matei 18,19). Aceşti g nditori cereşti le au unit şi le au articulat ntr un chip desăv rşit ntr un ntreg, prin Duhul Sf nt ce sălăşluia n ei. De fapt priveşte r nduiala şi legătura lor cu totul deosebită, av nd n ea ntipărită nţelepciunea de sus. Căci unul zice: «Domnul Iisus», altul: «Iisus Hristos», iar al treilea: «Hristos, Fiul lui Dumnezeu». În felul acesta unul urmează celuilalt şi toţi trei se leagă nemijlocit unul de altul prin conglăsuirea şi legătura acestor cuvinte ndumnezeitoare. Căci, poţi vedea cuv ntul fiecăruia leg ndu se de sf rşitul cuv ntului celuilalt, pe care l are ca nceput, şi astfel naint nd p nă la al treilea.

Acelaşi lucru l vezi privind la adaosul privitor la Duhul. Căci fericitul Pavel spune că nimeni nu poate zice «Domnul Iisus» dec t numai n Duhul Sf nt, iar acesta, sau Duhul Sf nt, st nd la sf rşit, e folosit de Ioan cel cu glas de tunet, ca nceput, zic nd: «Duhul care mărturiseşte pe Iisus Hristos venit n trup, este din Dumnezeu» (1 Ioan 4, 2).

Iar acestea le au pus la r nd nu de la ei nşişi, ci mişcaţi de m na Preasfântului Duh. Căci mărturisirea dumnezeiescului Petru s a făcut prin descoperire n Duhul Sf nt. «Pentru că toate, zice, le lucrează unul şi acelaşi Duh, mpărţind deosebit ficăruia precum voieşte» (1 Cor. 12, 11).

Şi, astfel, fr nghia ntreită şi de nedesfăcut (Eccl. 4, 20) a rugăciunii ndumnezeitoare, urzită, ţesută şi mpletită cu mare nţelepciune şi pricepere, trece şi la cei din timpul nostru, fiind păstrată n acelaşi fel. Dumnezeieştii Părinţi de după aceea au legat cuv ntul «miluieşte mă» de aceste cuvinte izbăvitoare ale rugăciunii, adică de «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu», mai ales pentru cei mai prunci, sau ncepători şi nedesăv rşiţi n virtute. Căci cei naintaţi şi desăv rşiţi n Hristos se ndestulează cu rostirea şi gândirea fiecăruia din aceste cuvinte, adică cu «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui

Dumnezeu» ba, uneori şi numai cu numele «Iisus», pe care şi l ntipăresc năuntru şi l mbrăţişează cu lucrarea ntreagă a rugăciunii, umpl ndu se, prin el, de o plăcere şi de o bucurie negrăită, care covârşeşte toată mintea, toată vederea şi tot auzul. Şi astfel de trei ori fericiţii, ajung nd n afară de trup şi de lume, şi nchid simţurile prin darul şi harul dumnezeiesc şi, cuceriţi de iubire ca de o beţie fericită, se curăţesc, se luminează şi se desăvârşesc[229], ca unii ce oglindesc, de acum, n chip ne nţeles, ca o arvună, harul mai presus de fire, fără nceput şi necreat al dumnezeirii mai presus de fiinţă[230].

Ei se ndestulează cu singură pomenirea şi cugetarea fiecăruia din numirile arătate ale Cuv ntului Dumnezeu Om şi prin ea s nt nvredniciţi să fie ridicaţi la răpiri, la cunoştinţe şi descoperiri negrăite n Duh[231]. Asigurarea

229. S nt de remarcat aci două lucruri. Înt i că rugăciunea lui Iisus poate avea forme diferite. Pentru cei naintaţi ajunge şi o repetare ne ncetată a numelui lui Iisus, fie chiar numai cu g ndul. Al doilea, că acest nume singur, repetat cu simţirea dragostei, poate umple pe cel ce l repetă de o plăcere şi de o bucurie negrăită mai presus de minte, care l face să se simtă afară de trup, de auzire şi de vedere. Simţurile lor s nt copleşite de simţirea lăuntrică produsă de har. Iubirea de Hristos care i cucereşte e ca o «beţie» (Sf. Grigorie de Nisa), care i curăţeşte de orice patimă pentru altceva afară de Hristos, i luminează prin conştiinţa prezenţei lui Hristos şi i desăv rşeşte, făc ndu i să nu simtă altceva dec t iubirea curată de Hristos şi de oameni. Repetarea ne ncetată a numelui lui Hristos e socotită astfel ,prin iubirea de Hristos ce o produce, forţa trecerii prin cele trei etape principale ale urcuşului duhovnicesc, prin care urcă chiar şi cetele ngereşti, după Dionisie Areopagitul (curăţire, iluminare, desăv rşire). Repetarea numelui lui Iisus e unită cu un dinamism ascendent necontenit al sufletului.

230. Constatăm aici influenţa sigură a doctrinei harului necreat a Sf. Grigorie Palama, odată cu cea a lui Dionisie Areopagitul.

231. Fiecare din numirile lui Iisus deschide orizonturi superioare şi cuprinde conţinuturi din care sufletul se poate nălţa la nesf rşit. In fiecare e o putere de răpire la cunoştinţe şi descoperiri care nu vin de la om şi de la firea creată. Fiecare e o poartă pentru altă şi altă revelaţie ascunsă n Iisus, poartă pe care o deschide Duhul Sf nt prin iubirea ce o trezeşte El n suflet.

clară şi ncredinţarea ne ndoielnică a acestora ne a dat o in chip luminos preadulcele şi iubitorul de suflet, Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, ale cărui cuvinte s nt fapte[232] şi ale cărui spuse s nt, după El nsuşi, Duh şi viaţă (Ioan 6, 63)[233], c nd a zis : «Fără de Mine nu puteţi face nimic» (Ioan 15, 5) şi: «De veţi cere ceva n numele Meu, vă voi face» (Ioan 14, 14) şi cele următoare, după cum ne au fost predate mai nainte.

51. *Începătorii pot, i ei, să se roage uneori cu toate cuvintele rugăciunii, alteori cu o parte a ei, dar ne ncetat i năuntru inimii i să nu schimbe mereu cuvintele.*

Este ngăduit şi ncepătorilor să se roage uneori cu toate cuvintele rugăciunii, alteori cu o parte a ei, dar năuntru inimii şi ne ncetat. Căci după Sf ntul Diadoh: «Cel ce petrece pururea n inima sa, iese fără ndoială din cele frumoase ale vieţii. Căci umbl nd n Duh, nu poate şti de poftele trupului (Gal. 5, 16). Pentru că unul ca acesta, făc ndu şi plimbările n cetatea ntărită a virtuţilor, are virtuţile nseşi ca păzitori la porţile vieţuirii sale curate. De aceea, uneltirile dracilor mpotriva lui răm n fără efect»[234]. Dar scrie şi Sf ntul Isaac: «Cel ce cercetează sufletul său n tot ceasul, se bucură n inima

232. Cuvintele Lui s nt fapte, pentru că produc efecte n suflete şi n fiinţa omului credincios. Dar ele au produs şi lumea. Chiar cuvintele omului, rostite cu putere şi convingere, s nt fapte, pentru că produc stări noi n cei ce le primesc.

233. Cuvintele lui Hristos s nt «fapte», pentru că au n ele puteri care produc stări noi n suflete şi, prin suflete, n trupuri şi n cele din afară. Cuvintele Lui s nt fapte, pentru că din ele iradiază Duh şi viaţă, Duhul şi viaţa Lui. Fiecare comunică prin cuvinte ceva din el nsuşi, comunică putere şi duh pe măsura puterii şi duhului lui şi a voinţei de primire din partea auzitorilor. Aceasta ne ajută să nţelegem cum toate au fost făcute la nceput prin cuv ntul lui Dumnezeu şi cum lucrurile s nt chipurile cuvintelor Lui.

234. *Cuv nt ascetic* 57; P.G. 65, 1167—1212; *Filoc. rom.,* voi. I, p. 356.

lui de descoperiri. Şi cel ce şi adună vederea (contemplarea) lui năuntru, vede n sine strălucirea Duhului. Cel ce dispreţuieşte orice nălţare, vede pe Stăp nul său năuntru inimii sale»[235].

De aceea nu se cuvine a schimba mereu cuvintele rugăciunii, ca nu cumva, prin schimbarea şi mutarea lor continuă, mintea să se obişnuiască cu nestatornicia şi cu abaterile şi să se facă uşor de furat şi fără roade, ca pomii mereu mutaţi şi sădiţi n altă parte.

52. *Rodul rugăciunii năuntru inimii are nevoie de timp ndelungat, de luptă i de silire. i, simplu grăind, tot binele se dob nde te cu multă osteneală i după timp ndelungat.*

Rugăciunea ne ncetată năuntru inimii şi cele de dincolo de ea (mai presus de ea) nu se agonisesc n chip simplu şi la nt mplare şi prin osteneală puţină şi scurtă, chiar dacă se nt mplă unora, cu totul rar, şi aceasta, prin vreo iconomie negrăită. Ci are nevoie, pentru do b ndire, de timp ndelungat, de osteneală şi nevoinţă trupească şi sufletească şi de forţare multă şi ntinsă. Căci potrivit părţii ce ni s a dat din darul şi harul, de care nădăjduim să ne mpărtăşim, trebuie să contribuim pe măsura puterii noastre, şi noi cu nevoinţele noastre la dob ndirea ei şi să străbatem timpurile trebuitoare pentru aceasta. Iar scopul ei este, după Sfinţii Învăţători,

235. *Op. cit.,* Cuv. 43, p. 176. Cine se obişnuieşte să se cerceteze mereu ajunge n mod sigur la descoperiri de taine tot mai subţiri n cutele sufletului său şi prin ele la vederea luminii Duhului. Căci sufletul e văzut tot mai mult ca nest nd de sine, şi av nd tot ce se mişcă n el curat de la Dumnezeu. Cine priveşte numai la cele din afară se nalţă pe sine. El nu poate vedea pe Stăp nul tuturor. Se crede pe sine stăp n al lor. Cine priveşte n sine, nu se mai nalţă şi de aceea vede pe Stăp nul tuturor. Nu se mai nalţă pentru că şi dă seama c t de puţin se poate stăp ni şi cuprinde pe sine nsuşi n mişcarea complexă a vieţii sale indefinite.

să scoatem pe vrăjmaş din ntinderile inimii[236] şi să să lăşluim n ea, n chip vădit, pe Hristos. Căci spune Sf n-tul Isaac: «Cel ce voieşte să vadă pe Domnul, se sileşte să şi cureţe inima prin pomenirea ne ncetată a lui Dumnezeu. Şi aşa, n lumina nţelegerii Lui, va vedea n tot ceasul pe Domnul»[237].

Iar Sf ntul Varsanufie zice: «Dacă lucrarea dinăuntru nu va ajuta, mpreună cu Dumnezeu, omului, n zadar se osteneşte spre cele dinafară. Căci, lucrarea dinăuntru, făcută cu osteneala inimii, aduce curăţie; iar curăţia, adevărata liniştire a inimii[238]; iar liniştirea, smerenia; iar smerenia face pe om locuinţa lui Dumnezeu; iar din locuinţa aceasta s nt alungaţi demonii, odată cu patimile. Şi omul se face, astfel, biserica lui Dumnezeu plină de sfinţenie, plină de curăţie şi de har. Fericit e, deci, acela care vede pe Domnul n cele dinăuntru ale inimii şi şi

236. Acesta e scopul rostirii ne ncetate a numelui lui Iisus cu cugetarea ndreptată spre inimă: să scoatem pe vrăjmaşul oare stăp neşte peste ntinderile ei şi să facem stăp n pe Hristos. Propriu zis, după Sf. Marcu Ascetul şi Diadoh, Hristos se află n inimă ncep nd de la Botez. Dar mai mult potenţial. Vrăjmaşul şi ntinde prin ispitele din afară influenţele lui. Prin pomenirea c t mai deasă a numelui lui Iisus, facem actuală n inimă prezenţa Lui virtuală.

237. *Op. cit.,* Cuv. 43, p. 177. Nu se poate despărţi ntre «lumina minţii» şi «lumina lui Hristos» văzută n ea. Căci «lumina minţii» nu e dec t «lumina nţelegerii» şi « nţelegerea» adevărată e proiectată spre Dumnezeu, care e izvorul a tot ce poate fi nţeles. «Înţelegerea» are totdeauna un «obiect». Şi «obiectul» suprem al nţelegerii, sau izvorul oricărui conţinut al nţelegerii e Dumnezeu, Persoana de nesf rşită iubire şi g ndire, mai presus de g ndire. Acest izvor nu se face evident p nă ce cugetarea e n-dreptată spre obiecte finite. P nă atunci nu s a ivit n noi lumina adevărată a « nţelegerii», n care se nţeleg toate.

238. E de remarcat această derivare a liniştirii din curăţia inimii. Numai patimile frăm ntă şi sf şie inima omului. De aceea numai unde e Dumnezeu, e linişte. Numai din puterea Lui se eliberează omul de fră m ntările pentru lucrurile trecătoare, din trecerea pasionată de la unul la altul, sau din grija pasionată de a avea pe unul sau pe altul.

varsă cererea sa, nsoţită de pl ns, naintea bunătăţii Lui»[239].

Iar cuviosul Ion Carpatiul spune şi el: «E nevoie de multă nevoinţă şi de timp ndelungat n rugăciuni, ca să aflăm, n starea netulburată a nţelegerii, alt cer al inimii, n care locuieşte Hristos, cum zice Apostolul: «Oare nu ştiţi că Iisus Hristos locuieşte ntru voi? Afară, doar, dacă nu cumva s nteţi necercaţi» (2 Cor. 13, 5)[240].

Dar şi marele Gură de Aur zice : «Răm i ne ncetat cu numele Domnului Iisus, ca să nghită inima pe Domnul şi Domnul inima şi să fie cele două, una. Dar lucrul acesta nu este pentru o zi sau două, ci pentru un timp ndelungat. Căci e nevoie de multă luptă şi vreme ca să fie scos vrăjmaşul şi să se sălăşluiască Hristos»[241].

Dar at t despre acestea şi să ne ntoarcem la cele ce ne stau nainte.

53. *Despre rugăciunea inimii care nu e curată; i cum ajunge cineva la rugăciunea curată i ne mpră tiată.*

Prin stăruirea n regula amintită a rugăciunii curate şi ne mprăştiate a inimii, chiar dacă, poate, ea nu e ncă curată şi ne mprăştiată, din pricina piedicilor ce i le pun stările de mai nainte şi g ndurile, cel ce se nevoieşte ajunge la deprinderea de a se ruga n chip nesilit, ne- mprăştiat, curat şi adevărat. Adică, ajunge la deprinderea ca mintea lui să stăruie n inimă şi să nu o introducă cu forţare, sau fără luare aminte prin respiraţie şi iarăşi să sară de acolo. Ci să stăruie pururea n ea şi să se roage astfel ne ncetat. Căci, zice Sf ntul Isihie: «Cel ce nu are rugăciunea curată de g nduri, nu are armă n război. Iar rugăciune numesc pe aceea care se lucrează ne ncetat n ad ncurile inimii, ca prin chemarea lui Iisus

239. Varsanufie, Op. *cit., Răspuns 2Î3,* p. 113.

240. Neaflat.

241. *Epistola către monahi;* P.G. 60, 753.

Hristos, vrăjmaşul ce ne războieşte n chip ascuns să fie biciuit şi ars»[242]. Şi iarăşi: «Fericit este acela care s a lipit cu cugetarea de rugăciunea lui Iisus şi L strigă pe El ne ncetat n inimă, cum s a unit aerul cu trupurile noastre, sau flacăra cu ceara»[243]. Şi iarăşi: «Străbătând soarele deasupra păm ntului se face ziuă, iar numele sf nt şi preacinstit al Domnului Iisus strălucind ne ncetat n cugetare, va naşte nenumărate nţelesuri ce luminează asemenea soarelui»[244].

54. *Despre rugăciunea ne mpră tiată i curată a inimii i despre căldura ce se na te din ea.*

Rugăciunea curată şi ne mprăştiată a inimii este, precum s a spus, aceea din care se naşte o oarecare căldură n inimă, potrivit cu ceea ce s a scris : « nfierbintatu s a inima mea năuntru meu şi n cugetarea mea se va aprinde foc» (Ps. 38, 4). E focul pe care Iisus Hristos a venit să l arunce pe păm nturile inimii noastre care mai nainte erau purtătoare de mărăcinii patimilor, iar acum s nt, prin har, purtătoare de Duh, cum a zis Domnul nostru Iisus Hristos : «Foc am venit să arunc pe pământ şi cât aş fi voit să se fi aprins» (Luca 12, 49). Aceasta a făcut odinioară şi cu Cleopa şi nsoţitorul lui, c nd i a n

242. *Despre cumpătare i virtute* I, 21 ; P.G. 93, 1487 A; *Filoc. rom.,* voi. IV, p. 46. Chemarea cu dragoste fierbinte a lui Iisus desparte sufletul de lucrarea vrăjmaşului şi l arde pe acesta.

243. *Op. cit.,* II, 94; P.G. 93, 1541 C; *Filoc. rom.,* voi. IV, p. 91. Cugetarea nu mai are alt conţinut dec t rugăciunea lui Iisus. Dar aceasta nu nseamnă o ngustare a cugetării, ci o ad ncire şi o lărgire a ei n oceanul nesf rşit de nţelesuri, de lumini ale lui Dumnezeu pătruns n umanitatea lui Hristos şi prin ea n g ndirea şi viaţa noastră. Pe calea acestei rugăciuni ajungem să nţelegem «care este lărgimea şi lungimea şi ad ncimea şi nălţimea», «iubirii lui Hristos, cea mai presus de cunoştinţă, ca să ne umplem de toată bunătatea lui Dumnezeu» (Efes. 3, 18—19).

244. *Loc. cit.* Înţelesurile nenumărate ce umplu cugetarea, fiind nţelesuri ce răsar din Hristos Dumnezeu Omul, s nt luminoase ca şi El, reprezintă o lumină unitară adevărată din lumina nesf rşită.

călzit şi i a nflăcărat să strige, ieşiţi din ei (n extaz), unul către altul: «Oare nu era inima noastră arz nd n noi pe cale?» (Luca 24, 32).

Dar zice şi Ioan cel minunat din Damasc, ntr un tropar din cele alcătuite de el, către Preacurata Născătoare de Dumnezeu: «Focul din inimă mă mpinge spre c ntarea dragostei feciorelnice». Iar Sf ntul Isaac scrie: «Din lucrarea plină de putere se naşte căldura nemăsurată, care se aprinde n inimă din g ndurile fierbinţi ce se mişcă n cugetare. Această lucrare şi pază subţiază mintea cu căldura lor şi i dă vedere»[245]. Iar ceva mai departe zice: «Şi din căldura aceasta, răsărită n inimă din harul vederii, se naşte curgerea lacrimilor»[246]. Şi după puţin: «Şi din lacrimile ne ncetate sufletul primeşte pacea g ndurilor. Iar din pacea g ndurilor, el se nalţă la curăţia minţii. Iar prin curăţia minţii omul vine la vederea tainelor lui Dumnezeu»[247]. Şi iarăşi: «După acestea ajunge

245. *Op. cit.,* Cuv. 9, p. 61. Lucrarea chemării ne ncetate a lui Iisus şi ncordarea menţinerii ei are n ea o căldură, căci e ntreţinută de dragostea faţă de El. Căldura acestei iubiri subţiază cugetarea, căci o ţine ndreptată spre Cel atotsubţire n comparaţie cu lucrurile şi cu mişcările ngroşate ale lumii şi ale trupului. Subţirimea plină de dragoste fierbinte a minţii faţă de Cel atotsubţire o face pătrunzătoare, deci capabilă de vederi, sau de intuiţii subţiri. Aceste vederi la r ndul lor nasc căldură curată, sau g nduri fierbinţi, zice n continuare Sf. Isaac Sirul.

246. *Op. cit.*, loc. cit. Căldura aceasta, una cu simţirea fierbinte a dragostei curate, se face izvor de lacrimi. Trebuie să remarcăm poezia plină de naltă calitate pe care o inspiră Sf. Părinţi acestor trăiri ale dragostei curate de Dumnezeu.

247. *Op. cit.,* loc. cit. Unde s nt lacrimi, e pace dinspre partea g ndurilor ce ne războiesc, căci nu mai e ncruntare. Dar e şi pacea unor g nduri de iubirea curată, subţire şi fierbinte, sau totală, faţă de Dumnezeu. Căci pacea e acolo unde e iubire şi prin urmare deplină ncredere n Cel iubit. Dar tot acolo e şi nduioşarea ce se revarsă n lacrimi. Iar unde e pace şi lacrimi, acolo e şi curăţia inimii. Căci nici un g nd ascuns nu o ntinează faţă de Cel iubit. Acolo e sinceritate şi transparenţă deplină. In această curăţie, transcendentă minţii nchise n g ndurile legate de lume, sau dincolo de acest plan, mintea vede tainele lui Dumnezeu, ale Celui atotsubţire.

mintea să vadă descoperiri şi semne, cum a văzut Ieze chiel proorocul»[248]. Şi iarăşi: «Lacrimile şi lovirea capului n vremea rugăciunii şi clătinarea lui din pricina căldurii, trezesc căldura dulceţii lor năuntru inimii. Şi după ieşirea din sine (după extaz) cea de laudă, inima zboară spre Dumnezeu şi strigă: «Însetat a sufletul meu de Tine, Dumnezeule, Cel tare, Cel viu. C nd voi veni şi mă voi arăta feţei Tale, Doamne?» şi cele următoare (Ps. 41, 3)[249]. Iar Scărarul zice: «Focul, sălăşluind n inimă, a nviat rugăciunea. Iar după ce aceasta s a nălţat la cer, s a făcut cobor rea focului n foişorul de sus al sufletului»[250]. Şi iarăşi: «Cine este, aşadar, monahul credincios şi nţelept care a păzit căldura sa nestinsă? Şi care nu a ncetat, p nă la ieşirea sa, să adauge n fiecare zi foc la foc, căldură la căldură, dor la dor şi s rguinţă la s rguin ţă?»[251]. Iar Sf ntul Ilie Ecdicul zice: «C nd sufletul, odih nindu se de toate cele din afară, se va uni cu rugăciunea, aceasta nvăluind sufletul l face ntreg arzător, după cum focul face fierul. Sufletul este acelaşi, dar nu mai poate fi atins de atingerile din afară, cum nu poate fi nici fie

248. Op. cit., p. cit.

249. Op. *cit.,* Cuv. 13, p. 51.

250. *Scara* XXVIII ; P.G. 88, 1137 A. Numai focul Duhului a nviat trupul Domnului şi L a nălţat la cer, ca apoi din acelaşi trup să pogoare peste Apostoli, d nd naştere Bisericii, adunării n Hristos şi n Duhul Lui a celor ce cred n El. Numai focul Duhului nvie rugăciunea sau nvie sufletul prin rugăciune şi nalţă rugăciunea sau sufletul n stare de rugăciune la cer, sau la Dumnezeu, ca apoi să coboare iarăşi de şi mai sus n sufletul ridicat n foişorul de sus, făc ndu l şi mai aprins la rugăciune şi comunic ndu Se din rugăciunea unuia celorlalţi. Rugăciunea nu se produce fără Duhul Sf nt şi Duhul Sf nt nu coboară la suflet şi nu nalţă sufletul dec t prin rugăciune. Rugăciunea e forma de nviere şi de nălţare a sufletului prin Duhul. Ea e forma de lucrare a Duhului n suflet. Căci prin ea se uneşte sufletul cu Dumnezeu şi aceasta vine din lucrarea Duhului Sf nt, care se face punte vie ntre suflet şi Dumnezeu, făc nd pe om transparent.

251. *Scara* XXVII; P.G. 88, 1137 A.

rul arzător»[252]. Şi iarăşi: «Fericit este cel ce s a nvrednicit să se arate n viaţa aceasta astfel şi statura sa, de lut fiind prin fire, şi o vede arzătoare, datorită harului»[253].

55. *Dar i căldura are pricini felurite, nsă cea mai de căpetenie este cea care se na te din rugăciunea curată.*

Cunoaşte că şi o asemenea căldură şi are pricina şi existenţa n noi n multe şi felurite chipuri. Acest lucru e văzut din cuvintele spuse de sfinţi. Căci, ne e greu să spunem că şi din cercarea noastră. Iar cea mai de căpetenie este căldura care se naşte din rugăciunea curată a inimii. Aceasta naintează şi creşte ne ncetat, mpreună cu rugăciunea şi se odihneşte (sf rşeşte) ntr o lumină ipostas, adică face, după Părinţi, pe un astfel de om luminat n nţelesul de ipostasiat n ea[254].

252. *Culegere 105;* P.G. 127, 1148 A. *Filoc. rom.,* voi. IV, p. 296. Căldura dragostei lui de Dumnezeu e aşa de mare că nici un g nd şi nici o senzaţie din afară nu l mai atinge, nu l mai interesează. El devine «de neatins», intangibil.

253. P.G. cit.; *Filoc. rom.,* voi. IV, p. 254. Căldura celui ce se roagă ne ncetat nu e numai o simţire subiectivă, ci o stare nouă a fiinţei, devenită arzătoare prin har. Ea se vede arz nd prin harul din ea. Arde păcatele din ea, transmite căldura ei altora. M inile nălţate la rugăciune se văd, n vieţile sfinţilor, ca nişte flăcări. E un foc n toată fiinţa, care se face simţit şi ntr un fel arătat. Dar e un foc al entuziasmului curat, nu al patimii ruşinoase. E un foc al Duhului care face transparent trupul.

254. Lumina ipostasiată este lumina care are ca ipostas pe Hristos, n sensul că n ipostasul Lui şi are temelia şi izvorul, deci n sensul că n ea se manifestă ipostasul sau persoana Lui, străbăt ndu l pe omul care a naintat prin pomenirea ne ncetată şi curată de orice alt g nd al numelui lui Iisus p nă la unirea deplină cu Hristos. Prin aceasta omul s a unit at t de mult cu Hristos, că lumina lui Hristos a devenit şi lumina omului respectiv, căci nsuşi Hristos ca ipostas s a făcut cu lumina Lui ipostas fundamental al omului unit deplin cu El. Căldura sf rşeşte n lumină. P nă nu ajunge acolo, sufletul naintează. Acolo se odihneşte in lumina lui Hristos, ca n iubirea Lui deplin comunicată. Căci n ea are totul. Se odihneşte ca într-o sărbătoare. De căldură au mai scris şi alţi Părinţi duhovniceşti, dar nici unul n a ncadrat o ntr o dezvoltare a vieţii duhovni

56. *Care este efectul nemijlocit al căldurii inimii ?*

Această căldură topeşte n chip nemijlocit tot ce m-piedică rugăciunea cea dint i să se facă rugăciune desă-v rşit curată. Pentru că «foc este Dumnezeul nostru»; şi anume — «foc ce mistuieşte» (Evrei 12, 29) răutatea dracilor şi a patimilor noastre[255]. Căci, spune Sf ntul Diadoh: «C nd inima primeşte cu o oarecare durere fierbinte săgetăturile dracilor, — nc t celui războit i pare că primeşte săgeţile nseşi — sufletul urăşte cu amar patimile, ca unul ce se află la nceputul curăţirii. Căci, dacă nu s ar ndurera mult de neruşinarea păcatului, n ar putea să se bucure mbelşugat de bunătatea dreptăţii. Deci cel ce voieşte să şi cureţe inima sa, s o nfierb nte continuu cu pomenirea lui Iisus Hristos, av nd o numai pe aceasta ca cugetare şi ca lucrare ne ncetată[256]. Căci cei ce voiesc să lepede putreziciunea lor, nu se cade ca uneori să se roage, iar alteori nu, ci pururea să petreacă n rugă

ceşti ca autorii scrierii de faţă şi ale celor următoare. Se vede şi de aici că aceşti autori, deşi se bazează n această scriere numai pe citate străine, le organizează ntr o viziune proprie, unitară. Mai e de remarcat că deşi despre căldură a mai vorbit şi Sf. Grigorie Sinaitul (dar nu aşa de insistent), autorii scrierii de faţă nu l menţionează nici n această chestiune ca n nici o alta. Se vede că n au fost ucenicii direcţi ai lui. Ei s nt după Palama.

255. Focul dragostei de Dumnezeu, aprins n noi de Duhul, mistuie orice plăcere şi patimă trupească sau lumească, orice ispită trezită n noi de demoni faţă de lucrurile mărginite, care ne nstrăinează de Dumnezeu, făc ndu le să pălească n micimea lor, faţă de marea frumuseţe a lui Dumnezeu.

256. Deci rostul principal al rugăciunii ne ncetate este ncălzirea inimii prin dragostea lui Hristos, p nă c nd această căldură sf rşeşte n lumină, adică n «vederea» sau simţirea prezenţei lui Hristos, izvorul luminii, sau al sensului personalist atotcuprinzător şi viu al existenţei, care n acelaşi timp ne şi susţine pentru veci ca persoane. C nd rugăciunea ne ncetată nu şi ajunge acest rost, ci devine un formalism monoton, nu şi a ndeplinit n general rostul ei. Dar ca să şi ndeplinească acest rost, ea trebuie să fie făcută cu tot mai multă luare aminte şi cu dragoste de Hristos.

ciune, cu păzirea minţii, chiar dacă s ar afla undeva n afara locaşurilor de rugăciune[257].

Căci, precum cel ce voieşte să cureţe aurul, dacă lasă să nceteze focul din cuptor chiar şi numai pentru scurtă vreme, face iarăşi să se aşeze zgura pe aurul curăţit, tot aşa şi cel ce uneori pomeneşte pe Dumnezeu alteori nu, ceea ce pare să fi c ştigat prin rugăciune, pierde prin n-treruperea ei. E propriu bărbatului iubitor de virtute să topească, prin pomenirea lui Dumnezeu, coaja păm n tească de pe inimă, ca astfel topindu se pe ncet răul prin focul pomenirii Celui Bun, sufletul să se ntoarcă cu de-săv rşire la fericirea lui firească cu şi mai multă slavă»[258]. Şi, astfel, mintea, stăruind ne mpiedicată n inimă, se roagă n chip curat şi fără rătăcire, după sf ntul care zice: «Rugăciunea este adevărată şi nerătăcitoare atunci c nd mintea păzeşte inima n vreme ce se roagă»[259]. Iar

257. Putreziciunea e o moleşeală care duce la descompunerea n care subiectul nu mai ţine n fr nă toate puterile şi tendinţele sale, ndrept n du le spre Hristos. Ea poate fi biruită numai prin «păzirea minţii» ca să nu fie furată de orice fel de alte g nduri. Acesta e un mare eroism in-terior, o mare şi vie tensiune.

258. Op. *cit.,* cap. 97; *Filoc. rom.,* voi. 1, p. 386—387. Răul aşezat pe inimă, sau pe ad ncul viu, transparent şi orientat spre persoana infinită al subiectului nostru, e o coajă păm ntească, alipită vâscos de plăcerile pro-duse trupului de suprafaţa văzută a lumii. Binele sau Cel bun, căci binele are un subiect inepuizabil n generozitatea Lui, redă subiectului nostru, sau inimii, libertatea şi av ntul unei naintări n aceeaşi iubire curată pe care i o comunică Subiectul suprem. Iar starea aceasta liberă şi mobilă e starea firească a subiectului. Pomenirea Celui bun nu se poate face dec t n căldura iubirii.

259. Citatul e din «Metoda sfinţitei rugăciuni şi atenţiuni», dată n Filocalie sub numele Sf ntului Simeon Noul Teolog *(Filoc. greacă,* tom. V, 1963, p. 85 ; J. Hausherr, *La methode d'Oraison hesYchaste,* n : «Orientalia Christiana», 1927, IX, 2, p. 363 urm.). Dar autorii scrierii de faţă nu men-ţionează numele lui Simeon ca autor al metodei. Dacă ar fi fost a lui, autorii scrierii ar fi menţionat aceasta, dată fiind marea personalitate a lui. A se vedea despre tema aceasta : Pr. D. Stăniloae, *Via a i nvă ătura Sf. Grigorie Palama,* Sibiu, 1938, p. 42 urm.

Sf ntul Isihie scrie: «Monah adevărat este acela care păzeşte trezvia; şi cel ce veghează cu adevărat, este monah n inimă»[260].

57. *Despre dorul i dragostea ce se nasc din căldură, luare aminte i rugăciune.*

Dintr o astfel de căldură şi din rugăciunea făcută cu luare aminte, sau din rugăciunea curată, se naşte n inimă dorul şi dragostea dumnezeiască şi iubirea faţă de numele pomenit al Domnului nostru Iisus Hristos. Căci s a scris: «Fecioarele m au iubit pe Mine, m au atras pe Mine» (C nt. C nt. 1, 3—4). Şi: «Rănită de dragoste s nt eu» (C nt. C nt. 2, 5)[261]. Dar spune şi Sf ntul Maxim : «Toate virtuţile ajută minţii să c ştige dragostea dumnezeiască, dar, mai mult dec t toate, rugăciunea curată. Căci prin ea, zbur nd spre Dumnezeu, iese din toate»[262].

58. *Despre lacrimile din inimă; i, n continuare, despre dumnezeiescul dor i despre dragoste.*

Dintr o astfel de inimă curg foarte multe lacrimi, care curăţă şi ngraşă pe cel ce s a mbogăţit cu ele, dar nu l seacă şi nu l usucă. Lucrul din urmă vine din frica de Dumnezeu, iar cel dint i din dragostea dumnezeiască, din dorul şi dragostea puternică şi nestăp nită faţă de Iisus Hristos cel pomenit. Căci, fiind cuprinsă de entuziasm, inima strigă: «Fermecatu m ai cu dorul Tău, Hristoase, şi m ai schimbat cu dragostea Ta dumnezeiască». Şi: «Întreg eşti, M ntuitorule, dulceaţă şi ntreg, dorirea mea; ntreg, Cel de care nu mă satur; ntreg eşti frumuseţe negrăită». Dar strigă şi cu Pavel, vestitorul lui

260. *Op. cit.,* II, 57Î P.G. 93, 1529 D; *Filoc. rom.,* voi. IV, p. 81.

261. O spune aceasta sufletul (n greceşte feminin). Fecioarele s nt sufletele.

262. *Capete despre dragoste* I, 11 ; P.G. 90, 964 A. *Filoc. rom.,* II, p. 39.

Hristos: «Dragostea lui Dumnezeu ne str nge pe noi» (2 Cor. 5, 14). Şi: «Cine ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos ? Oare necazul, sau str mtoarea, sau prigoana, sau golătatea, sau primejdia, sau sabia ?»(Rom. 8, 35). Şi iarăşi: «S nt ncredinţat că nici moartea, nici viaţa, nici ngerii, nici ncepătoriile, nici stăp niile, nici puterile, nici cele de acum, nici cele viitoare, nici nălţimea, nici ad ncimea, nici vreo altă zidire nu ne va putea despărţi pe noi de dragostea lui Dumnezeu cea ntru Hristos Iisus, Domnul nostru» (Rom. 8, 38—39).

59. *Sfătuire de a nu căuta cele peste măsură; i nvă ătură mai departe despre pomenirea ne ncetată n inimă a Domnului nostru Iisus Hristos.*

Bine este să se nvrednicească cineva de acestea şi de toate cele de după ele. Dar despre acestea nu e timpul potrivit să vorbim acum. Căci «nu căuta, zice, nainte de timp cele ce s nt ale unui anumit timp»; şi: «Binele nu e bine, c nd nu se face bine». Iar după Sf ntul Marcu: «Nu e de folos să cunoaştem nainte de lucrarea celor dint i, cele de pe urmă»[263]. Căci, «cunoştinţa ng mfă», pentru lipsa faptelor; «iar iubirea zideşte, pentru că toate le rabdă» (1 Cor. 8, 1). Dar ca să se nvrednicească de ele, omul trebuie să se s rguiască şi să se nevoiască mereu, să ţină mereu, precum s a spus, pomenirea Domnului Iisus Hristos n ad ncul inimii lui şi să nu o lase afară şi la suprafaţă. Căci despre aceasta spune şi fericitul Marcu nsuşi: «De nu se va deschide, prin nădejdea de obşte şi nţelegătoare, ncăperea cea mai dinăuntru, mai ascunsă şi mai sinceră a inimii noastre, nu vom putea cunoaşte sigur pe Cel ce locuieşte n ea şi nu putem şti de s au primit jertfele noastre de g nduri, sau nu»[264].

263. *Despre legea duhovnicească* I, 84; P.G. 65, 927 B; *Filoc. rom.,* voi. I, p. 237.

264. Despre Botez ; P.G. 65, 985—1028 ; *Filoc. rom.,* voi. I, p. 283.

60. *Despre r vna fierbinte i despre arătarea dumne nezeiască n noi i despre luminarea cea din ipostas a harului* [265].

Făc nd cineva aşa, va scăpa uşor nu numai de faptele rele, ci şi de g ndurile pătimaşe şi de nălucirile necuvenite, precum s a scris: «Umblaţi cu Duhul şi pofta trupului nu o veţi mplini» (Gal. 5, 16). Mai mult, acesta va ieşi din tot g ndul şi din toată nălucirea (nchipuirea), arz nd şi alung nd, prin r vna lui fierbinte pentru virtute, toată reaua făptuire ce se lucra mai nainte n sine prin simţurile şi prin mintea sa, mpreună cu dracii care o susţineau şi ntipăreau n el răutatea. Căci, spune Sf ntul Isaac: «Înfricoşat este dracilor şi iubit de Dumnezeu şi de ngerii Lui cel ce dezrădăcinează cu r vnă fierbinte mărăcinii ce odrăslesc din lucrarea vrăjmaşului n el»[266]. El va ajunge la treapta naintată de a avea n sine ncredinţarea (simţirea sigură şi deplină) iubirii lui Dumnezeu faţă de el şi a arătării şi sălăşluirii luminării ipostasiate şi preadumnezeieşti a harului[267]. Iar dacă voieşti, poţi să spui că prin aceasta el revine n chip strălucitor la nobleţea şi la nvierea duhovni

265. E o iluminare ce vine inimii din nsuşi ipostasul Duhului; nu e din ea, nu e subiectivă. Lumina aceasta implică o relaţie cu persoana Sf ntului Duh.

266. *Op. cit.,* Cuv. 43, p. 177. Căldura r vnei pentru bine, pentru ceea ce i place lui Dumnezeu este aceea care arde mărăcinii patimilor ce nţeapă viaţa sufletească a omului, cu regrete, cu remuşcările, cu nemulţumirile produse de ele.

267. Se iveşte n el o iluminare ipostasiată prin har n persoana lui, dar care şi are izvorul natural, sau este ipostasiată originar n Iisus Hristos, Cuv ntul lui Dumnezeu cel ntrupat. Autorii scrierii de faţă identifică această iluminare cu harul lui Hristos, devenit simţit şi intuit. Se resimte in aceasta influenţa Sf. Simeon Noul Teolog şi a Sf. Grigorie Palama. Dacă harul este iubirea lui Hristos faţă de cel ce L pomeneşte continuu, se nţelege că această dechidere a lui Hristos, ca orice deschidere iubitoare a persoanei, se arată ca lumină, pentru că persoana este lumină, sau iubire.

cească lucrată n noi de sus, prin harul Botezului[268]. Dar zice iarăşi Sf ntul Isaac: Aceasta este Ierusalimul şi Împărăţia lui Dumnezeu, ascunsă n noi (Luca 17, 21), după cuv ntul Domnului; acest loc este norul slavei lui Dumnezeu, n care nu vor intra dec t singuri cei curaţi cu inima, ca să vadă faţa Stăpânului lor[269] (Matei 5, 8). Numai să nu caute acela, el nsuşi, arătarea lui Dumnezeu, ca să nu primească pe cel ce este de fapt ntuneric, dar se preface n lumină (2 Cor. 11, 14)[270].

61. *Despre lucrarea dumnezeiască i despre cea potrivnică.*

268. Luminarea ce se produce n noi nu este numai a harului, ci şi a noastră. Lumina harului, sau a iubirii lui Hristos, nt lnind sau produc nd iubirea sau deschiderea luminoasă a noastră, ce se nfăptuieşte sub lucrarea lui, devine cu luminarea noastră o singură luminare (iluminare). Lumina harului s a sălăşluit n noi de la Botez. Prin r vna fierbinte a pomenirii iubitoare ne ncetate a lui Hristos din partea noastră, această lumină devine actuală.

269. Marcu Ascetul, *Despre cei ce cred că* se *pot ndreptă i prin fapte,* 28; P.G. 65, 936 A; *Filoc. rom.,* voi. I, p. 251.

270. Să nu forţeze omul arătarea lui Dumnezeu, căci n acest caz, pierz nd simţirea prezenţei lui Hristos de la Sine, şi produce o nălucire a luminii lui Dumnezeu, care n realitate e ntunericul demonilor. El să urmărească numai curăţirea sa de orice patimă şi de orice g nd şi să şi sporească iubirea de Hristos, prin pomenirea lui ne ncetată. Iluminarea va veni de la sine, de la Hristos. E o orientare duhovnicească cu totul deosebită de cea a misticii feminine occidentale, oare forţează o arătare a lui Hristos purtător de răni. Dar nu se poate spune că viaţa duhovnicească, aşa cum e descrisă de autorii scrierii noastre, e lipsită de iubirea lui Hristos, de comuniunea cu El, cum zice A. M. Ammann, op. *cit.,* p. 40. Nu socotim că o astfel de comuniune decurge numai din concepţia juridică a satisfacţiei adusă de Hristos lui Dumnezeu prin jertfa Lui pe cruce. Dimpotrivă, numai o nvăţătură despre m ntuire ca ndumnezeire a omului valorifică real comuniunea lui Hristos cu acesta. Căci mistica feminină occidentală nu trage nici o concluzie practică din comuniunea sentimentală cu Hristos, odată ce nu ne a dat altceva prin jertfa Lui dec t scăparea de o vină. Comuniunea răm ne o chestiune sentimentală de suprafaţă, fără nici un efect asupra omului.

Iar c nd mintea lui, fără să caute, vede o lumină, să nu o primească, dar nici să nu o nlăture. Căci zice Sf n-tul Marcu: «Este o lucrare a harului necunoscută pruncului; şi este alta, a răutăţii, care se aseamănă adevărului. Dar bine este să nu primească acestea, de teama n-şelăciunii; dar nici să le anatematizeze, g ndindu se cu teamă că ar putea fi adevărate; ci totdeauna să alerge la Dumnezeu cu nădejde, căci El cunoaşte folosul am ndo rura. Dar să fie ntrebat cel ce are har şi puterea de la Dumnezeu să nveţe şi să deosebească»[271].

62. *Despre nvă ătorul luminat i ne n elător.*

Iar dacă află pe cel ce l poate nvăţa nu precum a cunoscut numai din dumnezeiasca Scriptură, ci precum a pătimit n chip fericit dumnezeiasca iluminare[272], să mulţumească lui Dumnezeu. Iar de nu, e mai bine să nu o primească, ci să alerge la Dumnezeu cu smerenie, so cotindu se pe sine, cu toată sinceritatea inimii, nevrednic şi declar ndu se mai prejos de o astfel de vrednicie şi vedere. Iar aceasta şi altele ca acestea c te s au spus şi se vor mai spune, le am nvăţat cu harul lui Hristos,

271. Omul nu vede slava lui Dumnezeu n mod cu totul nemijlocit, ci totdeauna prin făptura devenită transparentă ca un nor prin care se vede lumina soarelui. Chiar trupul lui Hristos este un astfel de nor, transparent n gradul cel mai nalt (Matei 17, 5). Altfel omul n ar putea suporta vederea slavei lui Dumnezeu. Prin aceasta devine şi făptura frumoasă, actualiz ndu şi bogatele ei culori, sau complexele virtualităţi, toate purtătoare de lumină fermecătoare. Căci Ierusalimul nu e monocromatic şi deci monoton şi lipsit de varietate (Apoc. cap. 21):

272. E lumina pe care o «vedeau» cei ce ajungeau la practica ne n-cetată a rugăciunii lui Iisus n inimă. Ea e «pătimită» pentru că nu e produsă de om, ci primită de la Dumnezeu. Cunoştinţa lui Dumnezeu din Sf. Scriptură nu e respinsă, dar iluminarea dumnezeiască e deosebită de ea. Dar nainte de a se hotăr să primească acea lumină ca adevărată, sau să o respingă, e bine să ntrebe pe unul care a pătimit o şi el. Altfel e mai bine să nu o primească, ca să nu fie Înşelat de o falsă lumină.

din gurile nemincinoase care au grăit mişcate de Duhul Sf nt, ca şi din de Dumnezeu insuflatele Scripturi şi din-tr o oarecare cercare.

63. *Despre luminarea adevărată i despre cea mincinoasă, sau despre lumina dumnezeiască i despre cea diavolească.*

De fapt, vestiţii noştri Părinţi ne arată n unele din scrierile lor semnele luminării neamăgitoare şi a celei mincinoase. Aşa a făcut şi de trei ori fericitul Pavel din Latro[273], spun nd către ucenicul său care l a ntrebat despre aceasta: «Lumina puterii vrăjmaşe este n chipul focului şi scoate fum şi i asemenea focului supus simţurilor; iar c nd o vede sufletul cumpătat şi curăţit, e dezgustat şi sc rbit de ea. Iar lumina bună a Celui bun este foarte plăcută şi curată şi c nd se arată sfinţeşte şi umple sufletul de bucurie şi de seninătate şi l face bl nd şi de oameni iubitor». Iar alţii spun la fel. Dar, precum eu am auzit cele spuse nainte prin viu grai, aşa vei auzi şi tu despre acestea la vremea potrivită. Căci acum nu e vremea.

64. *Despre nchipuirea necuviincioasă i despre nchipuirea cuviincioasă i despre cum trebuie să ne purtăm fa ă de ele.*

Deoarece, puţin mai nainte, am pomenit despre nchipuire şi despre nchipuirea necuviincioasă, socotim că e de cel mai mare folos să vorbim pe scurt şi despre ea, mai bine zis, pe c t e cu putinţă, despre toată nchipuirea. Căci această mişcare blestemată se opune foarte mult rugăciunii curate a inimii şi lucrării unitare şi ne nşelă

273. Vezi nota 10 la *«Metoda» lui Nichifor din singurătate,* n *Filocalia rom.,* voi. VII, unde se vorbeşte de Pavel din Latro. Vezi şi *Viata lui Pavel cel t năr din Latro,* cap. 38, n: «Analecta Bollandiana», voi. II, (1892), p. 153.

toare a minţii. De aceea, şi dumnezeieştii Părinţi vorbesc de multe ori despre ea şi mpotriva ei. Sfinţii de mai nainte au socotit o asemenea miticului Dedal ca o nchipuire cu multe chipuri şi cu multe capete asemănătoare hidrei, ca pe un pod al demonilor. Căci blestemaţii ucigaşi, străbăt nd şi trec nd prin ea, intră n comunicare cu sufletul şi se amestecă cu el, făc ndu l un fel de stup de viespi şi o peşteră de g nduri sterpe şi pătimaşe. O astfel de nchipuire trebuie respinsă cu totul[274]. Iar c nd nu voieşti, de dragul pocăinţei şi al pl nsului mpreunat cu zdrobirea inimii şi cu smerita cugetare, iar nainte de aceasta şi de dragul pătrunderii şi vederii făpturilor, ba şi din voinţa de a compara nchipuirea necuviincioasă cu cea cuviincioasă şi de a o opune pe cea din urmă celei dint i, să o apropii pe cea din urmă de cea dint i şi să o loveşti pe cea dint i prin cea din urmă şi astfel să o alungi cu putere pe cea necuviincioasă şi neruşinată ca pe o laşă, dob ndind biruinţă asupra ei. Făc nd astfel, nu numai că nu ţi va fi pricină de pagubă, ci ţi va fi mai degrabă

274. In manuscrisele vechi româneşti cuv ntul grec «fantezie» se traducea totdeauna cu «nălucire». Noi azi deosebim ntre «nălucire» şi « nchipuire». Prima are mai mult sens de halucinaţie bolnavă. Dar deosebirea dintre aceste două nţelesuri nu e totdeauna deplină. In orice caz prin « nchipuirea» pe care o resping autorii noştri nu se nţelege o simplă idee sau intuiţie nouă, ci imaginarea unei situaţii concrete. Ele pot fi rele c nd au n ele ceva ispititor. Dar nu totdeauna s nt rele. Căci nu totdeauna au ceva ispititor n ele. Dar n general cel ce vrea să se concentreze n rugăciune, trebuie să se ferească cu totul de orice nchipuiri. Căci ele atrag sufletul la suprafaţă şi l fac să treacă de la o nchipuire la alta. Ele s nt socotite de autorii noştri ca punţi ale diavolului, prin care el nsuşi intră n suflet şi l face pe acesta să iasă din concentrarea n g ndirea simplă a lui Dumnezeu cel ne mpărţit şi nehotărnicit. Dacă g ndirea presupune totdeauna un subiect care g ndeşte, aşa şi g ndirea al cărei subiect nu părem să fim noi nşine, are ca subiect mai ad nc n noi, sau n legătură cu noi, un duh rău, sau un demon. El vrea chiar prin nchipuirile părute bune să ne rupă de la rugăciune. De aceea trebuie respinse şi ele n vremea rugăciunii. Dar autorii noştri fac n cele ce urmează o excepţie cu nchipuirile bune, pentru motivele pe care le nşiră.

pricină de c ştig, ca unul care ţi ai condus cele ce te privesc cu judecată, fără greşală, ca unul care ai nimicit n-chipuirea necuviincioasă prin cea cuviincioasă şi ai rănit de moarte şi ucis pe vrăjmaşii tăi cu armele lor, ca odinioară dumnezeiescul David pe Goliat (1 Împ. 17, 51)[275].

65. *Dar nu numai nchipuirea necuviincioasă, ci i cea cuviincioasă e respinsă de sfin i n rugăciunea curată i n lucrarea simplă i unitară a min ii.*

Dar aceasta este o luptă a celor ce s nt ncă prunci, sau ncepători[276]. Căci cei ce au naintat cu timpul, resping şi alungă n ntregime nchipuirea necuviincioasă mpreună cu cea cuviincioasă, prefăc nd o şi topind o n cenuşă, ca ceara ce se topeşte de faţa focului (Ps. 67, 2), prin rugăciunea curată şi prin golirea şi dezbrăcarea minţii de toate chipurile, datorită predării ei n stare simplă lui Dumnezeu, sau, dacă voieşti, datorită primirii Lui şi unirii simple şi fără chip cu El. Căci zice Sf ntul Isihie: «Tot g ndul este nchipuirea n minte a unui lucru oarecare supus simţurilor[277]. Pentru că asirianul (diavolul), fiind el nsuşi minte, nu ne poate nşela altfel dec t folosindu se de lucrurile sensibile şi obişnuite

275. E o remarcabilă dovedire a valorii nchipuirilor bune pentru nimicirea celor rele, pentru cei ce nu au ajuns nsă la treapta rugăciunii ne ncetate «de un singur g nd». De ele se folosesc nsă şi cei desăv rşiţi pentru a comunica experienţele lor fără chip celor nedesăv rşiţi. Ba chiar Proorocii se folosesc de ele pentru a mpărtăşi revelaţiile lor altora. De aceea revelaţia se foloseşte şi de imagini şi Sf. Scriptură şi cultul s nt pline de imagini.

276. E vorba de combaterea nchipuirilor necuviincioase prin cele cuviincioase, descrise n cap. de mai nainte.

277. Este cu neputinţă ca mintea să g ndească la un lucru supus simţurilor, fără să aibă un oarecare chip al lui. Dar Dumnezeu e mai presus de orice chip, deci de facultatea care adună n sine chipurile lucrurilor, sau produce altele după asemănarea lor (facultate imaginativă).

nouă»[278]. Iar Sf ntul Diadoh zice: «Deoarece tot g ndul intră n inimă prin nchipuirea (imaginarea) vreunor lucruri supuse simţurilor, lumina fericită a dumnezeirii i va străluci atunci c nd se va odihni de toate şi va părăsi orice formă ce i vine din acestea. Căci strălucirea aceleia se arată minţii curate c nd se va goli de toate, gândurile»[279].

Dar şi Marele Vasile zice: «Precum Domnul nu locuieşte n temple făcute de m nă (Fapte 7, 48), tot aşa nici n forme şi plăsmuiri g ndite. Acestea au fost aşezate ca nişte ziduri n jurul sufletului ntinat, care nu poate să privească n chip curat spre adevăr, ci este ncă sub stă p nirea oglinzii şi a ghiciturii» (1 Cor. 13, 12)[280]. Iar dumnezeiescul Evagrie zice: «Dumnezeu se zice că locuieşte acolo unde e cunoscut. De aceea, mintea curată se numeşte şi tron al lui Dumnezeu. Drept aceea, Dumnezeu nu şi va arăta nţelesul n nţelesurile care se ntipăresc n minte ca nişte chipuri, ci n nţelesurile care nu se ntipăresc n ea ca nişte chipuri. De aceea, cel ce se roagă trebuie să se despartă cu totul de nţelesurile care se

278. Despre *trezvie i virtute* II, 78 ; P.G. 93, 1537 C ; Filoc. rom., voi. IV, p. 87. «Asirianul», sau vrăjmaşul care asediază sufletul nostru, deşi e minte, nu poate pătrunde n sufletul nostru dec t prin chipurile lucrurilor sensibile, aţâţând simţurile noastre spre plăcerea alipirii de ele. Simbolul e luat de la mpresurarea Ierusalimului de către asirieni n vremea regelui Ezechia.

279. Nu Diadoh, ci tot Isihie, Op. *cit.,* I, 87; P.G. 93, 1508 A B ; *Filoc. rom.,* voi. IV, p. 63. Trebuie ca mintea să se golească de toate g ndurile mărginite, pentru ca să se unească cu Cel nemărginit.

280. Sufletul ntinat, ca suflet ţintuit cu o oarecare plăcere de chipurile lucrurilor, n a ajuns ncă la transparenţa lui firească pentru Dumnezeu, Spiritul total nematerial. Intre el şi Dumnezeu stau ncă lucrurile ca oglinzi şi ghicituri, sau asemănări aproximative; nu s a descoperit ncă pe sine nsuşi ca oglindă deplin străvezie şi deci deplin adecvată pentru Dumnezeu, adică nu şi a descoperit ncă deplin spiritualitatea lui curată. Nu şi a descoperit incă indefinitul lui, n care se simte infinitul dumnezeirii.

ntipăresc n minte ca nişte chipuri. Şi altfel se va nti-pări mintea văz nd (contempl nd) o minte şi altfel văz nd raţiunea ei. De aci aflăm că cunoştinţa duhovnicească desface mintea de nţelesurile care se ntipăresc n ea ca nişte chipuri. Iar ea, deprinz ndu se să fie liberă de chi-puri (fără formă), se nfăţişează astfel lui Dumnezeu»[281].

La r ndul său, Sf ntul Maxim spune n «Scoliile» la Marele Dionisie: «Altceva este nchipuirea şi altceva n-ţelegerea, sau nţelesul. Căci din alte puteri se ivesc aces-tea şi se deosebesc prin calitatea mişcării. Înţelegerea este lucrare şi facere; nchipuirea este pătimire şi imaginare ce vesteşte vreun lucru supus simţurilor sau ceva asemă-nător cu un lucru supus simţurilor[282]. Simţurile primesc lucrurile ntr o formă amestecată. Iar mintea percepe lucrurile n alt mod şi nu ca simţurile. De latura tru-pească sau duhovnicească[283] ţine, precum am spus na

281. Din Nil Sinaitul, *Despre g ndurile rele* ; P.G. 79, col. 1228. Dar ea este probabil a lui Evagrie. Ea este tradusă n *Filoc. rom.,* voi. I, p. 48—70. Dar n am aflat locul n forma exactă din text. Ideea este că min-tea primeşte de la orice g nd o formă mărginită, conform g ndului respec-tiv. E o idee din filosofia greacă veche. Deci ca să aibă simţirea lui Dum-nezeu cel nemărginit, mintea trebuie să se elibereze ea nsăşi de mărgi-nirea ce i o dau chipurile lucrurilor mărginite. Numai aşa se poate nfăţişa lui Dumnezeu disponibilă pentru ca El să se ntipărească n ea. Sf. Gri-gorie de Nisa a numit orice nţeles «idol», ntruc t prin caracterul lui mărginit nu dă lui Dumnezeu putinţa să se ntipărească n minte cu ne-mărginirea Lui. A vedea nsă o «minte» nseamnă a vedea un subiect ne hotărnicit, deosebit de orice « nţeles», care e totdeauna mărginit. Altceva e mintea, «subiectul», şi altceva o idee definită a minţii ca subiect. «Cu-noştinţa duhovnicească» e cunoştinţa care intră n legătură cu Dumnezeu ca Persoană n mod direct prin Duhul Lui. Dumnezeu se ntipăreşte şi El n minte, dar nu prin nţelesuri mărginite, nu prin idei, sau raţiuni, ci ca prezenţă infinită. El imprimă minţii simţirea ad ncimii şi iubirii Lui ne-mărginite.

282. In lucrare mintea este liberă; n nchipuire suportă ceva n mod neliber, prin simţuri.

283. «Duhovnicească» nseamnă aci viaţă, derivând de la vital; deci nu se deosebeşte de trupul viu.

inte, mişcarea pătimitoare şi formatoare[284]. Iar de suflet şi de minte ţine lucrarea deosebitoare şi cea de percepere, sau de nţelegere. Acestei lucrări de percepere i este supusă şi imaginaţia (lucrarea nchipuirii)[285].

La r ndul ei, lucrarea imaginaţiei are trei sub mpăr ţiri: cea dint i este cea care dă percepţiilor icoane corespunzătoare lucrurilor percepute prin simţuri; a doua e cea care dă celor ce răm n de pe urma percepţiilor chipuri ce nu se reazimă pe icoanele ce se bazează pe ceva real; aceasta e numită imaginaţie n nţeles propriu ; a treia este cea prin care ia formă toată plăcerea faţă de ceea ce pare bun, sau tristeţea faţă de ceea ce pare rău[286]. Deci nici o nchipuire nu se ndreaptă, precum s a zis, spre Dumnezeu. Căci El este n mod simplu mai presus de orice nţeles»[287].

Şi iarăşi spune Marele Vasile: «Mintea care nu se mprăştie spre cele de afară, nici nu se revarsă prin simţuri spre lume, se urcă iarăşi spre ea nsăşi, iar prin ea n

284. E o mişcare in care nu e nimic activ, căci simţurile percep lumea de afară fără un efort. Lumea aceasta, d nd un conţinut simţurilor, le dă şi o formă. Dar şi simţurile dau lumii o formă, deocamdată nu prea definită.

285. Imaginaţia sau lucrarea formatoare de chipuri a nţelegerii e altfel dec t lucrarea simţurilor, pentru că prin ea fiecare lucru şi ntipăreşte n mod distinct chipul lui n minte, pe c nd n simţuri lucrurile se ntipăresc ncă n mod oarecum amestecat.

286. Înt i are loc formarea n minte a chipurilor lucrurilor percepute in momentul respectiv; apoi imaginarea lor aproximativă sau asemănătoare ulterioară. Dar orice chip al lucrurilor prezente, sau trecute, sau imaginate produce o plăcere, sau o ntristare; deci nu are un caracter pur teoretic, ci unul afectiv, pentru că trezeşte o atracţie sau o repulsie faţă de lucrurile sesizate sau imaginate. Deci nu numai chipurile ca atare scot mintea din concentrarea ei n rugăciune, ci şi afecţiunile de plăcere sau de ntristare provocate de ele. Prin aceste afecţiuni sufletul se alipeşte, sau se preocupă n orice caz ntr un grad şi mai mare, şi mai total de lucrurile create, angaj ndu şi puterile n ele şi ne mai d ndu le putinţa să se odihnească n Dumnezeu.

287. Scolii la : *«Despre numirile dumnezeie ti»,* V; P.G. 4, 201 A C.

saşi urcă la nţelegerea lui Dumnezeu. Iar nconjurată de lumina frumuseţii aceleia, uită şi de firea nsăşi»[288].

Acestea ştiindu le, deci, şi tu, s rguieşte te tot timpul să te rogi, cu ajutorul lui Dumnezeu, n ntregime, liber de nchipuiri, liber de ntipăriri, cu mintea ntreagă curată şi cu sufletul curat. Căci spune şi Sf ntul Maxim:

66. *Despre mintea, sufletul i inima celor Cura i i desăv r i i.*

a) *Despre mintea curată.* «Minte curată este aceea care s a despărţit de neştiinţă şi e luminată de lumina dumnezeiască»[289].

b) *Despre sufletul curat.* «Suflet curat este acela care s a eliberat de patimi şi se bucură ne ncetat de iubirea dumnezeiască»[290].

c) *Despre inima curată.* «Inimă curată este aceea care şi a nfăţişat amintirea sa lui Dumnezeu cu totul fără chip şi fără formă şi gata să se lase nscrisă numai de n

288. Sf. Vasile, *Ep. II, 2, Către Grigorie;* P.G. 32, 228A.

289. Sf. Maxim Mărt., *Capete despre dragoste* I, 33; P.G. 90, 968 A. *Filoc. rom.,* viol. II, p. 41. Ideea că neştiinţa este şi ea o necurăţie, de care mintea trebuie să se cureţe o ntilnim nainte de el la Dionisie Areopagitul, după care ngerii se curăţă n tot urcuşul lor de alte şi alte grade de neştiinţă, adică ajung la altă şi altă sesizare a nemărginirii lui Dumnezeu şi a dragostei de El, care e mai mică p nă ce intuiesc mai puţin deplin nehotărnicia lui Dumnezeu. La fel, la Dionisie, după fiecare treaptă de purificare de neştiinţă urmează, n urcuşul ngerilor, o altă treaptă de iluminare. Sensul de necurăţie al neştiinţei arată că ea e o nedeplină pătrundere a lor de către Dumnezeu, o nedeplină transparenţă pentru El; o nedeplină ridicare peste planurile mărginite ale creaţiunii.

290. Sf. Maxim Mărt., *Capete despre dragoste* I, 34; Ibid.; *Filoc. rom. ibid.* Dacă mintea trebuie să se elibereze de neştiinţă şi să se umple de lumină, sufletul trebuie să se elibereze de patimi şi să se umple de pasiunea (pătimire, dar şi ndrăgire) iubirii dumnezeieşti. Mintea e organ al vederii, al cunoaşterii; sufletul e organ al ataşării vii, necurate (patimi), sau curate (iubire) de altceva.

tipăririle Lui, prin care obişnuieşte să se facă El arătat»[291].

Urm nd acestora trebuie să se mai adauge următoarele:

d) *Despre mintea desăv r ită.* «Minte desăv rşită este aceea, care prin credinţă adevărată a cunoscut pe Cel mai presus de cunoaştere şi a privit cele generale ale făpturilor şi a primit de la Dumnezeu cunoştinţa cuprinzătoare a Proniei şi a Judecăţii; se nţelege at ta c t poate un om»[292].

e) *Despre sufletul desăv r it.* «Suflet desăv rşit este acela, a cărui putere pasională nclină n ntregime spre Dumnezeu»[293].

f) *Despre inima desăv r ită.* «Inimă desăv rşită se numeşte, poate, aceea care nu mai are nici o mişcare na

291. Sf. Maximi Mărt., Capete *gnostice II,* 82; P.G. 90, 1184A; *Filoc. rom.* voi. II, p. 199—200. A se vedea tot acolo şi nota 4. Dacă mintea cunoaşte pe Dumnezeu prin transparenţa ei străbătută de lumina dumnezeiască, iar sufletul e aprins de focul dragostei de Dumnezeu, inima se ataşează lui Dumnezeu, umpl ndu şi amintirea numai de El, prin pomenire ne ncetată. Prin aceasta se nscriu n ea trăsăturile lui Dumnezeu : infinitatea, veşnicia, bunătatea. Prin ea se arată numai Dumnezeu faţă de toţi.

292. Sf. Maxim Mărt., Capete despre *dragoste III,* 99; P.G. 90, 1048 A; *Filoc. rom.,* voi. II, p. 98. Nu e vorba de o cunoaştere teoretică a «universaliilor» n sensul raţional, scolastic, ci de o intuire a Providenţei lui Dumnezeu care le susţine şi le conduce pe toate şi a Judecăţii Lui, care le conduce pe toate, adeseori supun ndu le unor pedepse, greutăţi, ca să biruiască n ele păcatele prin pocăinţă şi eforturi deosebite şi astfel să le ntărească n dragostea de Dumnezeu şi de bunătatea Lui. Un astfel de suflet cunoaşte căile lui Dumnezeu care multora par ne nţelese. Pentru aceasta trebuie ca mintea să fi dob ndit o nţelegere prin experienţă.

293. Sf. Maxim Mărt., Op. *cit.,* III, 98; P.G. cit.; *Filoc. rom.* cit. 97. Sufletul e văzut iarăşi ca latura dinamică şi afectuoasă a fiinţei umane. Nu poate fi desăv rşit sufletul care nu simte ntreg dragostea lui Dumnezeu şi nu se simte pătruns ntreg de ea. Îndreptarea pasiunii lui n chip absolut spre obiecte neabsolute, i aduce dezamăgiri continui.

turală de nici un fel spre nimic şi n care, venind Dumnezeu, şi nscrie, pentru simplitatea ei desăv rşită, ca ntr o tăbliţă bine netezită, legile Lui»[294].

g) *Iară i despre mintea curată.* «Numai Sf ntul Duh poate curăţi mintea», după Sf ntul Diadoh[295]. De asemenea «numai Duhul Sf nt poate face mintea statornică», după Sf ntul Ioan Scăraru[296]. Iar Sf ntul Nil zice: «Dacă ar voi cineva să vadă starea minţii, să se golească pe sine de toate nţelesurile şi atunci o va vedea asemănătoare safirului sau culorii cereşti»[297]. Şi iarăşi: «Starea minţii este nălţime inteligibilă (g ndită), asemănătoare culorii cereşti, peste care, n vremea rugăciunii, se arată lumina Sfintei Treimi»[298]. Iar Sf ntul Isaac Sirul zice: «C nd

294. Sf. Maxim Mărt., *Capete gnostice II,* 81 ; P.G. 90, 1184 A; Filoc. *rom.* voi. II, p. 199. Mişcarea naturală e mişcarea spre făpturi, sau mişcarea născută din pornirea pur naturală a inimii. In inima desăv rşită s a imprimat mişcarea Duhului Sf nt, sau (mişcarea legilor lui Dumnezeu, ale legilor unirii cu El n iubire, nscrise de El, ca nişte forţe care duc inima spre El. Mişcarea aceasta nu e contrară mişcării naturale a inimii, ci e o restabilire şi ntărire a ei. Inima netezită ca o tăbliţă pentru nscrierea legilor lui Dumnezeu n ea, e inima curată, inima eliberată de nv rtoşare şi de alipire la cele mărginite, e inima devenită moale, deschisă pentru Cel nehotărnicit şi pentru toate n El; e inima capabilă de zborul uşor spre nălţimile lui Dumnezeu. E inima care se deschide lui Dumnezeu, cum se deschide o floare pentru a se fecunda n vederea rodului; e inima care se deschide dovezilor iubirii altuia şi n ultima analiză dovezilor subiectului supremei iubiri.

295. Sf. Diadoh, *Capete despre desăv r irea duhovnicească 38: Filoc. rom.,* voi. I, p. 344. Dacă curăţia inimii este transparenţa ei pentru Dumnezeu, trebuie ca Dumnezeu nsuşi să intre n relaţie cu inima pentru a se vedea pe ea. Apoi numai Duhul e aşa de puternic prin relaţia personală n care ne pune cu Persoana supremă, ca mintea să nu mai fie atrasă de nici un obiect.

296. *Scara, loc. cit.* Adică o poate face să nu treacă de la un g nd la altul. Căci Duhul deschide oceanul vieţii lui Dumnezeu.

297. Locul e din Evagrie, *Capete gnostice;* la W. Frakenberg, *Evagrius Ponticus,* p. 427.

298. Mintea e v rful cel mai nalt al fiinţei omeneşti. Peste ea luceşte n vremea rugăciunii lumina Sfintei Treimi, căci aceasta e o luminare a dra

mintea se dezbracă de omul cel vechi şi se mbracă n cel nou al harului (Col. 3, 9), va vedea curăţia sa asemănătoare culorii cereşti; ea a fost numită de bătr nii fiilor lui Israel loc al lui Dumnezeu, c nd El s a arătat lor n munte» (Ieş. 24, 10) [299].

Făc nd, deci, precum s a spus mai nainte, adică ru g ndu te curat şi fără nchipuiri şi ntipăriri, vei păşi pe urmele sfinţilor. Iar de nu, vei avea n locul liniştii, nălucirile, şi n loc de struguri, vei culege mărăcini. Dar să nu ţi fie ţie aceasta.

67. *Cum se făcea ntipărirea proorocilor.*

Dacă unii socotesc că vederile, chipurile şi descoperirile proorocilor au luat naştere prin nchipuire şi prin desfăşurare naturală, aceştia să ştie că s nt duşi departe de la ţinta dreaptă şi de la adevăr. Căci, proorocii şi nvăţătorii de acum ai celor sfinte au văzut şi au prins cele ce le au văzut şi le au prins, n chipuri, nu după vreo r nduială şi desfăşurare naturală, ci mintea fiindu le ntipărită dumnezeieşte şi mai presus de fire printr o putere negrăită şi prin harul Sf ntului Duh. Căci zice Marele Vasile: «Cei ce au mintea ne mprăştiată şi curată primesc n ea ntipăriri printr o oarecare putere negrăită şi aud n ei răsun nd oarecum cuv ntul lui Dumnezeu» [300]. Şi iarăşi: «Proorocii vedeau prin ntipărirea

gostei reciproce dintre persoanele dumnezeieşti comunicată şi celui ce se roagă, aprins şi el de iubirea Sfintei Treimi şi de lumina Ei, care descoperă tot sensul existenţei.

299. După Ammann, la Isaac Sirul, *Op. cit.*, Cuv. 32. Dar nu l am aflat. Curăţia e transparenţă, sinceritate şi deschidere deplină. Prin curăţie inima se face loc al lui Dumnezeu, căci nici un g nd nu se interpune atunci ntre inimă şi Dumnezeu.

300. Comentar la Isaia Proorocul, cap. 6, vers 8; PG 30, 440. Chipurile văzute de Prooroci nu s nt cele ce cad sub simţuri, deci nici mărginite. S nt asemenea unor stări, n care se prelungesc stările interlocutorului. Aşa cum stările unui interlocutor se « ntipăresc» n cel ce l ascultă

ce se săv rşea n mintea lor». Iar Grigorie de Dumnezeu Cuv ntătorul zice: «Acesta, adică Duhul Sf nt, lucra mai nt i n puterile ngereşti şi cereşti». Şi puţin mai departe: «Apoi n Părinţi şi n Prooroci, dintre care unii nchipuiau pe Dumnezeu sau l cunoşteau, iar alţii cunoşteau de mai nainte viitorul, ntipărindu li se de Duhul şi afl ndu se cu cele viitoare ca cu cele de faţă»[301].

68. *Iară i despre ntipăriri i despre felurite vederi.*

Dacă unii se ndoiesc de acestea, primind nchipuirile şi multele şi feluritele vederi, ei ni se mpotrivesc, socotind că urmează sfinţilor. Astfel, susţin că Cuv ntătorul de Dumnezeu zice că Dumnezeu se face cunoscut minţii ca prin nişte umbre, nu din El nsuşi, ci din cele din jurul Lui, nchipuirea adun nd, din fiecare, o altă trăsătură şi alcătuind, astfel, un fel de unic chip al adevărului ş.a.m.d. Iar despre dumnezeiescul Maxim susţin că socoteşte că mintea nu se poate face nepătimaşă numai prin făptuire, dacă nu trec prin ea multe şi felurite vederi[302]. La fel susţin că şi alţi sfinţi spun lucruri asemănătoare.

cu ncredere, sau n cel ce se află n relaţie iubitoare cu el, aşa se « ntipăresc» stările puternice, de mare forţă comunicativă ale lui Dumnezeu n cei ce se deschid Lui.

301. Sf. Grigorie de Nazianz, Cuv. 28, cap. 6; P.G. 3β, 32C 33A.

302. Sf. Maxim Mărt., *Capita alia,* 142; P.G. 90, 1433 B C. S nt vizaţi cei ce nu recunosc o nt lnire nemijlocită a minţii cu Dumnezeu cel Unul prin părăsirea g ndurilor multiple, ci numai o cunoaştere de la distanţă a lui Dumnezeu prin combinarea diferitelor idei despre nsuşirile Lui deduse din creaţiune. Aceştia nu acceptă nvăţătura Părinţilor că pentru cunoaşterea aceasta nemijlocită a lui Dumnezeu e necesară etapa lucrătoare sau făptuitoare, sau curăţia sufletului prin mplinirea poruncilor, sau desăv rşirea sufletului prin această lucrare. Ei socotesc că cunoaşterea lui Dumnezeu e o chestie de corectă folosire a raţiunii. E vizată aci scolastica, cu care s a ciocnit Sf. Grigorie Palama n persoana lui Varlaam. Cunoaşterea lui Dumnezeu nu o dob ndeşte o raţiune generală, abstractă, ci o persoană concretă n măsura n care s a curăţit de păcate,

Unii ca aceştia să ştie că aceste cuvinte au fost spuse de acei Părinţi nu despre lucrarea şi harul cunoaşterii şi vederii primite de la Dumnezeu, care unesc pe om cu Dumnezeu prin experienţa nsăşi, ci despre lucrarea pornită de la om, adică din nţelepciunea lui, pricinuind o vedere culeasă din asemănarea şi armonia lucrurilor. Această vedere străbate n chip ntunecos la o oarecare nţelegere despre Dumnezeu. Aceasta poate fi dob ndită şi nţeleasă de mulţi, ba chiar de toţi, cum ştie limpede cel ce a cercetat cu pricepere acest fel de spuse ale sfinţilor. Căci s a scris: «Din mărimea şi frumuseţea făpturilor se cunoaşte, prin asemănare, Făcătorul» (Înţelep. 13, 15). Dar nici ea nu se naşte din mult meşteşugită şi deşartă nvăţătură din afară a lumii. Căci aceasta, ca o slujnică necuviincioasă, umflată de nfumurarea sofistică şi demonstrativă, cu pretenţii de atotştiinţă, ce nu voieşte să ţină seama de credinţa evanghelică, de smerenia şi de consimţirea cu adevărul, a fost alungată departe de pridvorul locaşului sf nt.

Dar cuv ntul nostru e nchinat iluminării desăv rşite, pornită din ipostas (enipostasiate)[303]. Căci prin aceasta fruntaşii Apostolilor, care s au suit pe muntele Taboru lui cu Iisus, au pătimit, prefăc ndu se n chip negrăit,

s a smerit, s a făcut iubitoare. De aceea ea nici nu se poate comunica deplin, ci trebuie dob ndită de fiecare prin experienţa proprie. Totuşi autorii scrierii admit şi o cunoaştere a lui Dumnezeu prin iniţiativa umană, nainte de o astfel de curăţire, dar o consideră inferioară celei obişnuite prin harul lui Dumnezeu, deci prin iniţiativa lui Dumnezeu de a se comunica celor curăţiţi la inimă, n care se sălăşluieşte.

303. Autorii noştri cunosc, deci, pe l ngă iluminarea venită nemijlocit de la Dumnezeu, şi pe cea c ştigată prin cugetare deductivă din făpturi, adică pe l ngă cea tainic apofatică şi pe cea raţional catafatică. In cea din urmă privirea chipurilor lucrurilor şi are importanţa ei pozitivă, spre deosebire de cea dint i, n care mintea trebuie să se ridice peste orice chipuri. Lumina aceea este numită «enipostasiată», pentru că şi are izvorul n ipostasul lui Hristos. E lumina ce vine din Persoana Lui, nu i o nchipuire subiectivă.

prefacerea cea bună şi cu adevărat fericită (Ps. 76, 10), şi s au nvrednicit să privească mpărăţia şi dumnezeirea cea nevăzută, chiar şi cu ochii simţitori, ridicaţi la o stare mai dumnezeiască şi făcuţi duhovniceşti prin dreapta Preasf ntului Duh (Matei 17, 1 şi 5)[304]. Căci pe c t s nt de departe răsăriturile de apusuri (Ps. 102, 12) şi cerul de păm nt, şi pe c t e mai presus sufletul de trup, pe at t e mai presus lucrarea cea primită şi harul, de cea săv rşită prin fire[305]. Căci, cea săv rşită prin fire, cum am spus, are putinţa să nainteze de la cele din afară şi de la mişcarea bine or nduită a celor ce există (de la făpturi), de la ordinea şi legătura lor, prin nchipuirile născute din toate, spre un chip oarecare al adevărului şi aşa să se ntindă spre Dumnezeu prin credinţă. Iar cea primită se iveşte nemijlocit de la Dumnezeu nsuşi, sau din ipostasul Lui, ca o prezenţă reală năuntrul inimii, dar uneori şi

304. Totul e luat de la Sf. Grigorie Palama, care afirma că chiar prin ochii sensibili fruntaşii Apostolilor au văzut lumina dumnezeiască cea nevăzută, căci prin lucrarea Duhului dumnezeiesc n ei ochii au putut vedea cele dumnezeieşti. De altfel putinţa ca ochiul sensibil să vadă stări şi intenţii sufleteşti ale altui om e dată n mod natural ochiului sensibil. Aceasta pentru că n mod tainic nsăşi mintea sau nţelegerea priveşte prin ochii sensibili. Sf. Grigorie Palama zice : «Răspundă (adversarii noştri) : dacă s ar fi nt mplat să fie prezent pe munte vreun animal necu v ntător, ar fi simţit acel animal lumina aceea mai strălucitoare ca soarele ?... Dacă deci a fost văzută de ochii sensibili omeneşti, desigur că acei ochi au văzut o prin ceea ce i deosebeşte de privirile necuv ntătoa relor. Or, ce poate fi aceasta dec t că prin privirile omeneşti, privea mintea» (Cuv. III, Triada III ; la: Pr. D. Stăniloae, *Via a i nvă ătura Sf. Grigorie Palama,* Sibiu, 1938, p. 38). «Prefacerea», de care se vorbeşte aci poate să nsemne şi o «ieşire» a Apostolilor din ei, sau o «uitare» de ei nşişi, care e o depăşire spirituală a stării de creatură, dar fără să o anuleze, ci potenţ nd o şi arăt ndu i adevărata ei mplinire.

305. Dacă există o gradaţie n cele create şi totuşi cele superioare nu le anulează pe cele inferioare, ci le arată adevăratul rost şi le ajută să şi l mplinească, cu at t mai mult există o superioritate a lucrării dumnezeieşti faţă de lucrarea spirituală a creaturii celei mai nalte, care ajută pe cea din urmă să şi mplinească adevăratul ei rost.

din afară, şi transmite n chip văzut şi mai presus de n-ţelegere şi trupului din iluminarea şi din lumina atot dumnezeiască. Căci inima pătimeşte, după prea nţeleptul Maxim, n chip mai presus de fire, nu produce ea nsăşi ndumnezeirea nefăcută [306].

Căci zice acest sf nt: «Numesc ndumnezeire nefăcută, iluminarea dumnezeirii ntr un mod enipostasiat (provenită din ipostas) [307], iluminare care nu e făcută, ci se arată n mod ne nţeles n cei vrednici» [308]. Lucruri asemănătoare spune şi Marele Dionisie: «Trebuie să ştim că mintea noastră are, pe de o parte, puterea de a nţelege, prin care vede cele g ndite (inteligibile), pe de altă parte, are unirea care ntrece firea minţii, prin care se uneşte cu cele de dincolo de ea» [309].

306. Îndumnezeirea nu e produsă de inimă, pentru că dumnezeirea nu e făcută n general, ci e din veci, deci nefăcută. Dar aceasta nu nseamnă că inima nu trebuie să se pregătească, prin curăţirea ei de patimi, sau de ngustarea egoistă, sau că nu trebuie să se deschidă şi prin efortul ei, ndumnezeirii, ca lucrare a lui Dumnezeu. Însăşi «pătimirea» ndumne zeirii este un fel de participare, de deschidere, de lărgire, un fel de efort de nţelegere a stării şi calităţii ce i se dăruieşte, deşi e dăruită, nu produsă de om.

307. Îndumnezeirea e o lumină, dar o lumină transformatoare, şi nu produsă de efortul omenesc, ci o iluminare a ntregii fiinţe umane din ipostasul dumnezeiesc, care face şi ipostasul uman iluminat şi capabil să iradieze lumina ipostasului dumnezeiesc ; sau e o comuniune n lumină a ambelor persoane, o lumină interpersonală şi ca atare o bucurie şi o lumină ntre ele, fără să se poată distinge frontiera ntre bucuria şi iubirea uneia şi a celeilalte. Dar ea şi are originea n ipostasul dumnezeiesc, ca ultimul izvor plin de iniţiativă al ei, ca ultimul izvor personal al iubirii şi al existenţei, care iradiază ca lumină.

308. *Quaest. ad Thalasium* 61 ; n P.G. 90, 644 D.

309. Neidentificat. Mintea cugetă şi nţelege, dar nu se cugetă şi nu se nţelege numai pe sine, ci şi celelalte realităţi. Ca atare ea are tendinţa şi puterea de a le atinge pe acelea n oarecare fel, de a se uni cu ele, fără să se confunde cu ele. În special mintea, ca expresie cunoscătoare a subiectului, tinde spre alte subiecte şi se uneşte cu ele ; n ultimă analiză tinde spre Dumnezeul cel personal ca ultimul izvor al existenţei şi

Iar Sf ntul Isaac zice: «Am dob ndit doi ochi sufletești, cum zic Părinții; și nu avem aceeași trebuință de fiecare. Căci cu un ochi vedem cele ascunse n făpturi, adică puterea lui Dumnezeu și nțelepciunea Lui și pronia Lui cu privire la noi, iar cu celălalt ochi privim slava firii Lui celei sfinte, c nd binevoiește Dumnezeu să ne introducă n tainele cele duhovnicești» [310]. Dumnezeiescul Diadoh zice și el: «Ale aceluiași Duh Sf nt s nt haris mele nțelepciunii și ale cunoștinței, ca și toate harisme le (darurile) dumnezeiești. Dar fiecare din ele are o lucrare deosebită. De aceea, unuia i s a dat nțelepciunea, altuia cunoștința prin același Duh, cum mărturisește Apostolul (1 Cor. 12, 8). Căci cunoștința unește pe om prin experiența nsăși cu Dumnezeu, nemișc nd sufletul spre rațiunile lucrurilor. De aceea, unii dintre cei ce au ales filosofia (nțelepciune) vieții singuratice, s nt luminați de ea ntru simțire, dar la rațiunile dumnezeiești nu ajung[311].

Iar nțelepciunea, dacă se dă cuiva, mpreună cu cea dint i, ntru frică, lucru care se nt mplă rar, face arătate nseși lucrările cunoștinței, deoarece cunoștința obișnuiește să lumineze, prin lucrare, iar cea de a doua, prin cuv nt. Cunoștința o aduce rugăciunea și multa liniște ntru desăv rșita lipsă de griji, iar nțelepciunea o aduce cercetarea cuvintelor lui Dumnezeu, lipsită de slava de-

al iubirii; tinde a se uni cu El. Propriu zis spre El tinde n modul cel mai esențial și spre celelalte tinde numai pentru că tinde spre El, găsind și n ele oarecare iubire, spre al cărei grad absolut tinde de fapt.

310. *Op. cit.*, Cuv. 72, p. 281.

311. Cunoștința aci are alt nțeles dec t cel modern. Ea e cunoștința prin experiență a lui Dumnezeu nsuși, nu a rațiunilor sau a sensurilor lucrurilor. Oamenii duhovnicești nu cunosc pe Dumnezeu n chip mijlocit prin rațiunile lucrurilor, ci nemijlocit prin unirea cu El, sau prin experiența Lui. De aceea nici nu se interesează de cea de a doua, care e rațională, sau generală și de la distanță și ca atare mult depășită de ei.

şartă, şi n primul r nd harul dăruitorului Dumnezeu»[312]. La acestea, Sf ntul Maxim adaugă n «Scolii»: «F nt na lui Iacob este Scriptura, apa este cunoştinţa din Scriptură, ad ncul este nţelegerea greu de pătruns a tainelor Scripturii. Scoaterea apei cu găleata este aflarea cuv ntului lui Dumnezeu prin nvăţarea literelor. Această găleată, nu o avea Domnul (Ioan 4, 6, 11). Căci, fiind nsuşi Cuv ntul, nu da credincioşilor cunoştinţa cea din nvăţătură şi studiu, ci dăruia celor vrednici nţelepciunea cea veşnică şi ne ncetată din harul cel veşnic. Pentru că, găleata ridică nvăţătura, lu nd o foarte mică parte şi lăs nd ntregul necuprins de nici un cuv nt. Iar cunoştinţa prin har are ntreaga nţelepciune c tă e cu putinţă oamenilor, fără studiu, odrăslind n chip felurit după trebuinţele lor»[313].

Şi iarăşi spune Sf ntul Diadoh: «Mintea noastră e de multe ori greu de ţinut n rugăciune din cauza marii ngustimi şi str mtorări a lucrării rugăciunii. Dar cu

312. Diadoh, op. cit., cap. 9 ; *Filoc. rom.,* I, p. 337. Dacă mai nainte s a făcut deosebirea ntre cunoştinţa nemijlocită a lui Dumnezeu şi cea raţională prin raţiunile lucrurilor, acum se face deosebirea ntre cunoştinţa nemijlocită a lui Dumnezeu şi nţelepciunea care cercetează şi expune prin cuvinte lucrările ce se produc n cadrul cunoştinţei nemijlocite. Astfel cunoştinţa nemijlocită e o lucrare tainică a lui Dumnezeu n suflet, dar lucrarea aceasta e t lcuită prin cuvinte de nţelepciune. De aceea nţelepciunea e şi cercetarea cuvintelor Revelaţiunii, care expun cunoştinţa nemijlocită a lui Dumnezeu. In continuare se spune că Cuv ntul lui Dumnezeu avea nţelepciunea prin care se t lcuia pe Sine, de la Sine nsuşi, nu prin studiu. Numai cel ce nu se bucură el nsuşi de ntâlnirea cu Dumnezeu, are nevoie de studiul cuvintelor celui ce se mpărtăşeşte de această nt lnire pentru a le t lcui.

313. Sf. Maxim Mărt., *Cele cinci capete II,* 29 ; P.G. 90, 1231 AB. Pe c nd cunoştinţa prin studiu ia dintr un ntreg c nd o parte, c nd alta şi niciodată nu intuieşte taina specifică a ntregului şi nici chiar părţile nu le cunoaşte n legătura lor vie, intuiţia care e un dar al harului, surprinde ntregul n taina lui specifică, pe care nu o pot reda niciodată cuvintele, oric t de multe s ar folosi.

v ntării de Dumnezeu (telogiei) ea se predă cu bucurie[314], din pricina lărgimii şi libertăţii contemplărilor dumnezeieşti desprinse de experienţa. Deci, ca să nu i dăm drumul să spună multe şi să nu i ngăduim să zboare cu bucurie peste măsură, să o ocupăm c t se poate de mult cu rugăciunea, cu c ntarea şi cu citirea Sfintelor Scripturi, netrec nd cu vederea nici t lcuirea bărbaţilor nvăţaţi n ale cuvintelor. Făc nd aceasta, nu o vom lăsa să amestece cuvintele ei n cuvintele harului, nici nu i vom ngădui să fie furată de slava deşartă, ca una ce s ar umple de bucurie de multă vorbărie, ci o vom păzi n vremea vederii (contemplării) n afară de orice nchipuire şi i vom face prin aceasta aproape toate cugetările nsoţite de lacrimi[315]. Căci odihnindu se n timpurile de linişţire şi ndulcindu se mai ales de dulceaţa rugăciunii, nu numai că se va elibera de neajunsurile mai sus pomenite, ci se va nnoi tot mai mult ca să se predea cu agerime şi fără osteneală vederilor (contemplaţiilor) dumnezeieşti, naint nd totodată n cunoştinţa deosebirii (dis cernăm ntului) cu multă smerenie. Dar trebuie să ştim că este şi o rugăciune mai presus de toată lărgimea. Aceasta e, nsă, proprie numai acelora care s au umplut ntru toată simţirea şi ncredinţarea de sf ntul har»[316].

314. De aceea, teologia raţionalist—scolastică preferă speculaţia rugăciunii. Teologia aceasta e varietate şi nestatornicie n g ndire şi mişcare liberă şi arbitrară. Rugăciunea e stăruirea către faţa lui Dumnezeu. Şi numai cel ce are putere să se ad ncească n experienţa infinităţii Lui se simte bine, neplictisit.

315.Teologia raţionalist scolastică e teoria omului care se consideră de sine; rugăciunea e trăirea micimii şi păcătoşeniei sale n faţa lui Dumnezeu. De aceea ea nu e teoretică, ci existenţială. Aşa e teologia de tip patristic, care se bazează pe experienţa lui Dumnezeu n rugăciune.

316. *Op. cit.,* cap. 68; *Filoc. rom.* I, 364. Rugăciunea e mai presus de teologie, ca g ndire şi vorbire despre Dumnezeu. Căci rugăciunea trebuie să se menţină n conştiinţa strânsă a prezenţei n faţa lui Dumnezeu, pe c nd g ndirea despre Dumnezeu şi vorbirea despre El, lunecă subiectiv din faţa lui Dumnezeu, din conştiinţa prezenţei n faţa Lui; ea se mişcă liber,

Ai auzit ? Există, zice, o rugăciune mai presus de orice lărgime, care e proprie numai acelora care s au umplut ntru toată simţirea şi ncredinţarea, adică năuntru inimii, n chip mai presus de fire, de iluminarea atotdum nezeiască ce iradiază din ipostas[317]. Pe aceasta o numeşte şi Sf ntul Isaac amintire nepecetluită, sau fără formă, fără chip şi simplă[318]. Iar alţii dintre Sfinţii Părinţi o numesc altfel.

69. *Despre cele cinci puteri ale sufletului. De aseme nea, despre nchipuirile proprii ale sufletului i ale min ii, i despre trebuin a ca să ne ferim cu totul de nchipuire,*

scăp nd din conştiinţa că stă n faţa Iui Dumnezeu ca Subiect şi din convorbirea cu El şi socotindu L ca obiect, faţă de care se comportă liber. Dar str mtimea rugăciunii e mai presus de lărgimea g ndirii teologice, e o mai accentuată trăire n densitatea nesf rşită a prezenţei lui Dumnezeu. Ea trăieşte pe Dumnezeu neasemănat mai intens şi mai ad nc, pentru că l trăieşte ca Subiect revendicator, iubitor, veşnic nou n manifestările puterii şi iubirii Lui; nu L reduce la nişte legi permanente ale unui obiect, care devine şi el absent pentru conştiinţa g ndirii teologice. In rugăciune Dumnezeu e «simţit», adică experiat, «atins» de ntreaga fiinţă, ca printr un simţ, n intensitatea prezenţei Lui, nu g ndit ca realitate ne experiată. In rugăciune omul experiază iradierea harului sau a energiei lui Dumnezeu asupra sa. Dar autorii scrierii nu s nt mpotriva contemplării teologice. Insă ea trebuie să vină după multă rugăciune. Numai atunci nţelesurile dumnezeieşti vor fi ad nci şi vii şi se vor baza pe trăirea din rugăciune şi vor fi nsoţite şi de discernăm ntul, prin care omul va deosebi pe cele bazate pe realitatea unei experienţe şi nu pe simpla construire speculativă, desfăcută de experienţa contactului cu Dumnezeu.

317. E o lumină care iradiază din ipostasul, sau din Persoana lui Hristos, n ipostasul sau n persoana celui ce se roagă. Nu e o nălucire, sau un produs subiectiv şi inconsistent al celui ce se roagă. E lumina Persoanei dumnezeieşti, primită de persoana umană n comunicarea iubitoare dintre ele; e lumina Persoanei supreme, a ipostasului, sau a izvorului personal ultim al ei.

318. Neaflat. Rugăciunea e amintire sau pomenire ne ncetată a lui Dumnezeu. E simţirea ne ntreruptă a prezenţei Lui, dar nu vederea unui chip al Lui, căci chipul are caracter mărginit. Şi acesta nu corespunde lui Dumnezeu.

de figuri, de ntipăriri i de forme n rugăciunea curată i n lucrarea simplă i unitară a min ii.

Dar, precum s a arătat, nchipuirile vin nu numai de la demoni, ci şi sufletul nsuşi are de la sine n chip natural pornirea spre nchipuire, prin cele cinci puteri cu care este nzestrat. Acestea s nt: mintea, nţelegerea[319], părerea, imaginaţia şi simţirea, aşa precum şi trupul are cinci simţuri: vederea, mirosul, auzul, gustul şi pipăitul[319b]. Deci, una dintre puterile sufletului este, precum am spus, imaginaţia (nchipuirea), prin care sufletul şi face nchipuiri. De aceea, cei ce voiesc să şi c rmuiască şi să şi lămurească bine cele ale sufletului, trebuie să se s rguiască să naripeze şi să nalţe n ntregime spre Dumnezeu mai ales puterile care l unesc pe el cu Dumnezeu n veacul de faţă; iar pe celelalte să le ngrijească, să le folosească şi să le lucreze[320].

Trebuie să cercetăm, deci, ce ne spun Părinţii despre acestea şi să reţinem ceea ce se cuvine.

Deci spune Sf ntul Maxim: «Deoarece sufletul este, prin sine, adică prin fiinţa sa, raţional şi nţelegător, el

319. Mintea e puterea cunoaşterii intuitive a ntregului, corespunz nd cu vasul trupului, pe c nd nţelegerea e cunoaşterea legăturilor dintre aspectele lucrurilor privite pe r nd, aşa cum mirosul distinge calităţile după miresmele lor.

319 b. E de remarcat că simţirea sufletului e socotită o paralelă la simţul pipăitului trupului. Căci aşa cum prin pipăit trupul ia contact cu cele sensibile, tot aşa mintea vine n atingere cu Dumnezeu printr o simţire a ei. E aşa zisa «simţire nţelegătoare», sau «simţirea minţii».

320. Imaginaţia leagă n general sufletul de lumea sensibilă, construind chipurile după asemănarea lor. De aceea de ea nu trebuie să facă uz sufletul c nd se g ndeşte la Dumnezeu. Căci ea mpiedică sufletul să se nalţe la Dumnezeu, sau construieşte despre Dumnezeu năluciri necorespunzătoare. Simboalele aplicate la Dumnezeu trebuie eliberate de ceea ce au material. Totuşi o anumită ntipărire a lui Dumnezeu se produce n suflet. In acest sens e folosită şi capacitatea imaginativă a sufletului (natura lui imprimabilă).

este, desigur, şi de sine stătător[321]. Iar dacă e de sine stătător, va lucra prin fire pentru sine şi de sine şi m-preună cu trupul, nţelegând şi raţionând prin sine şi ne ncet nd niciodată să lucreze cu puterile sale nţelegă-toare, care i aparţin n chip natural. Căci cele ce i apar-ţin prin fire unei unităţi existente n oarecare fel, nu i pot fi luate at ta timp c t ea există şi subsistă. Deci su-fletul, existând şi subzistând pururea de când a fost făcut pentru Dumnezeu care l a creat pe el astfel, nţelege, raţionează şi cunoaşte pururea, at t de sine c t şi mpre-ună cu trupul pentru sine şi pentru firea sa. Deci, nu se va afla vreo cauză care să poată despărţi sufletul de cele ce i aparţin lui in chip natural şi nu pentru trup, după desfacerea acestuia»[322].

Deci, deoarece cunoaştem şi simţim, după cum am fost nvăţaţi de sfinţi, că mintea şi nţelegerea se mişcă şi lucrează şi n veacul de acum şi n cel viitor n jurul lui Dumnezeu[323], iar pe celelalte puteri le cunoaştem ca proprii sufletului numai in veacul de faţă, trebuie ca sufletul, ca un c rmaci iscusit şi ca unul ce are n chip natural stăp nirea peste acestea, să vrea să le ţină pe acestea n lucrare nu numai n timpul de faţă, ci să se s rguiască să ntindă şi n viitor mai ales mintea şi nţe-legerea n ntregime spre Dumnezeu şi, de aceea, cu El să le unească şi n vremea rugăciunii curate şi a lucrării nţelegătoare, unitare şi simple. Iar de nchipuire şi de celelalte puteri să desfacă mintea cu totul[324]. Căci după

321. Sufletul e «ανυπόστατο :», sau de sine stătător, adică nu e o pu-tere sau o calitate a unei substanţe. De aceea el e baza «ipostasului» uman. El e baza tuturor puterilor şi calităţilor omului şi chiar baza trupului.

322. Sf. Maxim Mărt., *Epist. VII;* P.G. 91, 432 D, 439 A.

323. Se mişcă şi lucrează preocupată n ultimă analiză de Dumnezeu.

324. Din faptul că sufletul va avea mintea şi nţelegerea active şi n viaţa viitoare, deoarece ele s nt ndreptate n esenţă spre Dumnezeu, ca spre ultima realitate pe care vrea s o nţeleagă n scopul nţelegerii tu-turor, autorii scrierii deduc că şi n rugăciunea din veacul de acum,

Sf ntul Nil: «Starea de rugăciune este o deprindere nepătimaşă, care răpeşte, prin dragostea cea mai nfocată, spre nălţimea g ndită mintea iubitoare de nţelepciune şi duhovnicească»[325]. Lucr nd astfel, sufletul şi va păzi vrednicia cuvenită lui şi cinstită.

70. *Tot despre minte.*

La fel, trebuie şi mintea nsăşi să se păstreze şi să se păzească pe sine nepărtaşă şi despărţită de nchipuire, ca una ce e fiinţă ne mpărţită, simplă, de sine stătătoare, curată şi luminoasă[326]. Căci ea are de la sine o putere naturală spre aceasta şi ca să se ntoarcă, să se adune şi să se mişte spre sine, nereţinută de nimic altceva. Aceasta este starea minţii, care vine din harul dumnezeiesc[327]. Căci zice Scărarul: «A fixa mintea e propriu numai Sf ntului Duh»[328]. Căci deşi, ca putere a sufletului, ea e mişcată şi stăp nită oarecum şi de acesta, dar ea este şi

care e ndreptată spre Dumnezeu, sufletul trebuie să ţină active mai ales mintea şi nţelegerea, iar de imaginaţie, care lucrează cu chipurile lumii văzute şi ţin sufletul legat de aceasta, mintea trebuie să se despartă.

325. Evagrie Ponticul, Despre *rugăciune ; Filoc. rom.* I, p. 80. Nil Sinaitul ; PG 79, 1177.

326. Închipuirile, sau produsele imaginaţiei şi n general orice fel de chipuri, mpart mintea, sau atenţia ei şi o fac să treacă dintr o stare n alta; mai mult, aceste chipuri nu numai o mpart şi o mărginesc, ci o şi coboară de la starea luminoasă nehotărnicită n care se află prin fire, umbrind o sau ntunec nd o după sentimentele ce i le inspiră chipurile.

327. Mintea nu e reţinută de nimic n ntoarcerea ei spre sine, c nd n sine caută şi nt lneşte pe Dumnezeu, care e deasupra tuturor, şi care le cuprinde virtual pe toate. Dacă n ar nt lni n sine nimic altceva dec t pe sine, n ar putea să se desfacă de toate, căci mintea e făcută prin fire să tindă spre ceva, să se depăşească pe sine, să fie ntr o continuă ieşire din sine, fie spre cele din lume, fie spre Dumnezeu, Cel transcendent. Spre Dumnezeu o atrage ca un magnet harul Lui, sau e fluviul Lui de iubire. Deci mintea e ajutată de har chiar n ntoarcerea ei spre sine.

328. Numai Duhul poate opri mintea din rătăcirile ei. Căci El e Dumnezeu cel ce vine n suflet cu o putere cov rşitoare şi deschide minţii orizontul lui Dumnezeu cel nesf rşit.

se numeşte şi ochiul sufletului şi are, precum am spus, o anumită putere naturală proprie, simplă şi neat r nată[329]. De aceea, şi c nd se simte st nd după fire n at r nare de suflet şi de puterile lui, este minte n potenţă. De aci vine şi numirea de om sufletesc (1 Cor. 2, 14)[330]. Dar c nd şi reia vrednicia sa naturală, simplă şi esenţială şi strălucirea ne mpărţită şi neat rnată şi stăp nirea de sine, sau se eliberează de alipirile şi mişcările trupeşti şi sufleteşti naturale şi se nvredniceşte, ca din minte n potenţă să devină minte n lucrare, sau naintează la starea de om mai presus de fire şi duhovnicesc, atunci se ntoarce statornic la sine n chip neabătut şi prin sine urcă nereţinută de nici o legătură, n ntregime şi desăv rşit la nţelegerea lui Dumnezeu cea fără formă şi fără chip şi simplă[331]. Căci zice Marele Vasile: «Mintea ne mprăştiată spre cele de afară şi nerevărsată prin simţuri spre

329. Mintea e o putere a sufletului. Dar fiind ochiul sufletului, ea e pe de o parte mişcată de suflet, pe de alta nu se poate să nu se mişte, adică să nu se afle n exerciţiul actului de vedere.

330. Chiar c nd mintea e ataşată numai de simţurile legate de lume şi nu le umple pe acestea de dragostea de Dumnezeu, ea răm ne totuşi minte, dar ca una ce e copleşită de simţurile psihice legate de trup, nu e actualizată ca minte. De aceea un astfel de om se numeşte «om sufletesc».

331. Pe de o parte această stare de minte n lucrare este starea naturală a ei, pe de alta ea este o stare mai presus de fire. E o balansare pe care o aflăm mereu la Sf. Părinţi. Ea e o stare mai presus de fire, ntruc t nfăptuirea ei se mplineşte numai prin intrarea n ambianţa simplităţii nesf rşite a lui Dumnezeu, care redă şi minţii simplitatea ei, deschisă nesf rşirii dumnezeieşti, fiind umplută de aceasta. Întruc t fiinţa ei simplă se actualizează funcţional n nt lnirea cu Dumnezeu cel mai presus de fire, starea aceasta a minţii e pe de o parte naturală, pe de alta mai presus de fire. La fel, mişcările trupeşti şi sufleteşti, c nd cov rşesc mintea s nt funcţional naturale, dar pe de altă parte ele şi regăsesc fiinţa lor adevărată, sau naturală, c nd s nt cov rşite de minte şi prin minte de energiile dumnezeieşti. Căci de abia atunci şi descoperă rostul pentru care au fost făcute, de medii de iradiere a Duhului dumnezeiesc. Toată g ndirea aceasta despre minte este tributară filosofiei greceşti, dar ea devine creştină c nd mintea unificată, simplă, e nţeleasă ca subiect indefinit şi unitar, deschis Subiectului dumnezeiesc unitar şi infinit.

lume se ntoarce la sine, iar prin sine urcă la nţelegerea lui Dumnezeu, şi nconjurată şi inundată de frumuseţea luminii Aceluia, uită chiar şi de sine nsăşi»[332]. Şi, astfel, mintea şi redob ndeşte şi şi păstrează starea sa cea «după chipul» şi «după asemănarea», ca una ce e minte şi prin sine se uneşte şi intră n convieţuire, n chip nţelegător, cu mintea dumnezeiască, adică cu Dumnezeu[333]. Iar aceasta e lucrarea, sau mişcarea n cerc, adică suirea din nou a minţii la ea şi mişcarea de ntoarcere spre ea şi spre unirea cu ea şi prin ea cu Dumnezeu, mişcare care singură este cu adevărat nerătăcitoare şi fără greşală, ca una ce e liberă de orice relaţie. E o unire nemijlocită şi mai presus de nţelegere şi o vedere mai presus de vedere[334].

332. Lumina lui Dumnezeu care scaldă mintea şi o inundă este toto dată frumuseţea Lui, sau frumuseţea Lui e lumină. Dar cine poate descrie taina frumuseţii ca lumină sau invers ? Lumina descoperă ad ncurile reale şi ad ncurile bogate, armonioase şi iubitoare, s nt frumoase.

333. Mintea redob ndeşte «chipul» şi «asemănarea» Lui ntruc t se uneşte cu modelul, ntruc t devine nţelegere simplă şi nesf rşită a Celui ce e nţelegere şi realitatea nesf rşit inteligibilă şi simplă, originară.

334. Mişcarea nv rtitoare şi suitoare a minţii spre ea nsăşi, şi prin ea spre Dumnezeu, şi prin aceasta unirea ei tot mai str nsă cu ea şi cu Dumnezeu are ca model nv rtirea suitoare a treptelor ngereşti n jurul lui Dumnezeu, descrisă de Dionisie Areopagitul. Cel ce se ntoarce spre sine, se ntoarce spre Dumnezeu şi viceversa. In nesf rşirea acestei mişcări circulare suitoare a minţii n jurul ei şi a lui Dumnezeu şi n unirea tot mai str nsă cu ea nsăşi şi cu Dumnezeu, se arată din nou că mintea e făcută «după chipul» lui Dumnezeu, av nd n unirea ei cu Dumnezeu o lucrare nesf rşită pe care niciodată nu isprăveşte să o nţeleagă, ntruc t niciodată nu termină să se unească şi mai mult cu sine nsăşi şi cu Dumnezeu. Omul şi răm ne etern un abis apofatic, pentru că se afundă şi se mbogăţeşte fără sf rşit n abisul apofatic al lui Dumnezeu. Dar acesta e un abis magnetic, care atrage mintea la o nţelegere mereu mai sporită. Dar nţeleg nd şi văz nd caracterul nesf rşit al acestui mister, nţelegerea ei este totodată mai presus de nţelegere şi vederea ei mai presus de vedere. Apoi nu trebuie uitat că mintea, adun ndu se tot mai ad nc n sine, se adună n mintea lui Hristos, care deşi e omenească, e a ipostasului dumnezeiesc, Cel ce g ndeşte tot mai mult infinitul Său dumnezeiesc prin ea.

Căci spune Marele Dionisie : «Mişcarea sufletului este n cerc. Ea e intrarea n sine nsăşi de la cele din afară şi nfăşurarea unitară a puterilor lui nţelegătoare, ca n-tr un cerc oarecare, dăruind sufletului nerătăcirea şi n torc ndu l de la cele multe din afară şi adun ndu l nt i n el nsuşi, apoi, devenit unitar, unindu l cu puterile lui unite n chip unitar. Şi, aşa ea conduce sufletul spre Cel frumos şi bun şi mai presus de toate existent, spre Cel Unul şi Acelaşi fără nceput şi fără sf rşit. Sufletul se mişcă n chip de spirală, ntruc t e luminat de cunoştin-ţele dumnezeieşti potrivit cu el nsuşi, nu nţelegător şi unitar, ci raţional şi n chip desfăşurat şi ca prin nişte lucrări amestecate şi care trec de la unele la altele[335]. Dar, are şi o mişcare n linie dreaptă, c nd nu intră n sine şi nu se mişcă ntr o nţelegere unitară — căci aceasta e, cum am zis, mişcarea n cerc — ci, ndrept ndu se spre cele din jurul lui şi de la cele din afară, ca de la nişte simboale felurite şi nmulţite, urcă spre vederi simple şi unificate»[336].

Iar Sf ntul Maxim zice: «Mintea, dob ndind unirea nemijlocită cu Dumnezeu, şi odihneşte cu totul puterea

335. Mişcarea sufletului e n spirală, căci suie mereu n jurul său şi al lui Dumnezeu, neintuind dintr odată toată esenţa sa şi a lui Dumnezeu, ci naint nd n chip raţional şi desfăşurat, dar şi prin experienţă tot mai sporită, n cunoştinţa de sine şi de Dumnezeu, prin ndreptarea spre rea-lităţile create şi prin urcarea de la nţelesurile lor mai de jos la cele mereu mai nalte şi prin ntoarcerea de la acestea spre sine şi spre Dum-nezeu, apropiindu se tot mai mult de sine ca cel ce le cunoaşte şi spre Dumnezeu ca Cel ce e Creatorul şi susţinătorul lor.

336. *Despre numirile dumnezeie ti,* cap. IV, 9 ; PG 3, 705 A—B. Miş-carea sufletului n linie dreaptă se combină cu cea n cerc, făc nd parte din ea. Căci nt i cunoaşte pe cele din afară, ca de la ele sufletul să se ntoarcă spre sine, cel ce le cunoaşte şi spre Dumnezeu, Creatorul lor, des-coperit prin sine nsuşi, mbogăţit prin cunoaşterea lucrurilor. Toată această cunoaştere şi unire poate fi şi discursivă şi intuitivă n acelaşi timp. Dar de la un moment dat această cunoaştere devine pur intuitivă, sau prin experienţă, cum spunea Sf. Maxim n continuare.

naturală de a nţelege şi de a fi nţeleasă. Iar c nd desface această unire prin nţelegerea ce distinge cele de după Dumnezeu[337], taie unirea cea mai presus de unire, prin care, p nă ce este unită cu Dumnezeu, afl ndu se mai presus de fire şi ajunsă la Dumnezeu prin mpărtăşire, mută legea firii sale ca pe un munte nemişcat»[338]. Şi iarăşi: «Mintea curată prin unirea n jurul cauzei, a do b ndit o relaţie mai presus de fire, prin care, d nd odihnă mişcării, şi relaţiei ei naturale mult felurite faţă de cele de după cauză, odată ajunsă la sf rşitul negrăit, stăruie n chip necunoscut numai n tăcerea preafericită mai presus de nţelegere, pe care nu o poate arăta nicidecum cuv ntul sau nţelegerea, ci numai experienţa prin m-părtăşire a celor ce s au nvrednicit de trăirea lor mai presus de nţelegere. Iar semnul bine cunoscut şi pentru toţi vădit al acesteia, este nesimţirea şi deslipirea totală a dispoziţiei sufletului faţă de veacul acesta»[339].

337. Atunci mintea intră ntr o lucrare discursivă, n luarea n considerare a unor idei parţiale n mod succesiv; ea iese din unirea cu Subiectul dumnezeiesc ca Unul şi nesf rşit. Atunci mintea se mută din mişcarea de la un lucru la altul, care e mişcarea ei oarecum exclusivă, spre o mişcare ntipărită ei de Dumnezeu mai presus de fire.

338. Sf. Maxim Mărt., *Quaest. ad Thalasium* 33, scolia 3; P.G. 90, 376 B. E o foarte interesantă explicare a cuv ntului M ntuitorului: «De veţi avea credinţă c t un grăunte de muştar, veţi spune muntelui acestuia, ridică te şi te aruncă n mare, şi va fi vouă».

339. Neaflat. Această adunare a minţii n sine şi n Dumnezeu cel nesf rşit nu e o stare teoretică, ci o stare plină de afecţiune faţă de Dumnezeu şi o lipsă totală de interes şi de afecţiune faţă de cele ale lumii acesteia. Dumnezeu, ca izvorul iubirii nesf rşite faţă de om, provoacă n acesta o iubire faţă de El, care copleşeşte toate. E o stare de negrăit şi de aceea cel ce o experiază, preferă să o trăiască n tăcere. Iar c nd ncepe să o descrie, exultă n cuvinte ale poeziei liturgice care ridică bunătăţile trăite peste orice mărginire. E o stare mai presus de cuv ntul care exprimă trecerea de la un nţeles la altul, de la un lucru distinct la altul. E contemplarea ntregului nesf rşit al subiectului, n special al Subiectului dumnezeiesc.

Dar dacă mintea nu are conlucrarea sufletului spre aceasta, adică spre mişcarea ei ne ncetată spre Dumnezeu, nu mplineşte şi nu lucrează nici de la sine lucrul său propriu, sau revenirea la sine nsăşi şi urcuşul nere ţinut de nimic spre nţelegerea lui Dumnezeu[340]. In acest caz, mintea, neput ndu şi da rodul prin mpreună lucrarea am ndorura (minte şi suflet n.n.), ci unindu se cu nchipuirea (cu imaginaţia), cade ntr o lucrare multife lurită şi se depărtează de Dumnezeu[341].

340. «Înţelegerea» lui Dumnezeu trebuie socotită n acest cap. ca « nţelegerea» lui Dumnezeu prin experienţă, sau prin cercare. De altfel mintea fiind prin sine nţelegere, iar Dumnezeu, de asemenea, realitatea n care totul e dat spre a fi tot mai mult nţeles, sau ca o rezervă ne sf rşită de inteligibilitate, şi n care deci nimic nu e prin fiinţă ininteligibil, sau ntuneric opus luminii (cum e de ex. patima), ntre experienţa şi nţelegerea Lui de către minte există o anumită coincidenţă. Pe l ngă aceea Dumnezeu nu este numai o realitate care se lasă nţeleasă, ci şi una care nţelege ca nesf rşit mai mult dec t nţelege omul şi ca atare susţine nţelegerea acestuia. Dar subiectul nţelegător, fiind la baza a ceea ce nţelege el şi a ceea ce lasă să fie nţeles, nu poate fi nţeles niciodată deplin. In mod special n cazul raportului ntre minte şi Dumnezeu, nţelegerea Lui de către minte nu e o nţelegere ca aceea pe care o are mintea de la distanţă şi n care e multă nchipuire subiectivă, ntruc t e scăpată de sub presiunea realităţii imediate a ceea ce se cugetă. Dar dacă sufletul nu ajută mintea n această mişcare spre nţelegerea lui Dumnezeu, ci o trage n jos, spre a sluji mişcărilor lui spre lume şi poftelor trupului, mintea nu poate pune n lucrare tendinţa ei proprie de a cunoaşte prin nţelegere, sau prin experienţă curată pe Dumnezeu.

341. In filosofia din timpul mai nou, care constă ntr o analiză a cuvintelor, imaginile s nt socotite ca reprezent nd o neputinţă de a surprinde şi exprima realitatea, ca nişte generalizări simpliste, aflătoare mult sub realitate. Părinţii o ştiau de mult aceasta, c nd socoteau imaginile, «năluciri», sau c nd declarau că ngerii n au imaginaţie, pentru că cunosc nemijlocit pe Dumnezeu, care e cu mult mai bogat dec t orice putere a imaginaţiei de a L nchipui. Filosoful român Lucian Blaga e oarecum n spiritul acestor filosofi c nd spune că toată creaţia spirituală umană inventează o falsă realitate, datorită cenzurii transcendente a Marelui Anonim, care se teme să fie cunoscut de oameni pentru a nu fi răsturnat de pe scaunul lui de stăp n. Ideea că toată creaţia umană produce o realitate iluzorie, e greşită, cum şi deducerea acestui caracter al ei dintr o frică a

71. *Iară i despre rugăciunea curată.*

De aceea, spune Sf ntul Nil: «Luptă te să ţii mintea ta n vremea rugăciunii surdă şi mută şi aşa vei putea să te rogi»[342]. Şi iarăşi: «Eu voi spune g ndul meu, pe care l am spus şi celor mai tineri: Fericită este mintea care n vremea rugăciunii a dob ndit o desăv rşită lipsă de formă»[343]. Iar Sf ntul Filotei zice: «Rar se pot afla cei ce se liniştesc cu cugetarea. Aceasta e propriu numai acelora care reuşesc să aibă, prin aceasta, pururea, n ei bucuria şi m ng ierea dumnezeiască»[344].

Sf ntul Vasile spune şi el: «Rugăciunea curată este aceea care face limpede nţelegerea lui Dumnezeu n suflet. Iar aceasta este sălăşluirea lui Dumnezeu, ceea ce nseamnă a avea, prin pomenire, pe Dumnezeu nrădăcinat n tine. Lucrul acesta se nt mplă c nd pomenirea ne ncetată a Lui nu e ntreruptă prin grijile păm nteşti şi mintea nu e tulburată de patimi neaşteptate, ci iubi

Marelui Anonim de a fi cunoscut. Multe din creaţiile umane prind ceva din realitatea inferioară creată, sau nchipuie o realitate creată, oarecum schimbată uneori n rău, dar totuşi folosesc creaţia dată de Dumnezeu. Omul nu poate crea nimic din nimic. Apoi unele chipuri ale creaţiei pot deveni transparente pentru Dumnezeu şi pentru nţelesurile dumnezeieşti. Dar sesizarea Lui directă e superioară ntregii creaţii, n care se foloseşte numai puterea naturală a nţelegerii umane.

342. Evagrie, *Despre rugăciune* 11 ; *Filoc. rom.* I, p. 76 ; Nil Sinaitul, De oratione, 11 ; PG 79, 1169 C. E bine să fie ţinută surdă la sunetele creaturilor şi mută pentru exprimarea lui Dumnezeu prin chipurile luate de la creaturile mărginite, pentru a se simţi intens n faţa lui Dumnezeu şi a se ruga cu adevărat.

343. *Op. cit.* 117; *Filoc. rom.* I, p. 88; PG cit., 1193 B. Forma dă o mărginire minţii după ceea ce cunoaşte. Mintea care ia o formă dă şi lui Dumnezeu o formă, dar aceasta nu mai e Dumnezeu.

344. *Capete despre trezvie* 31 ; *Filoc. rom.* I, p. 100. Bucuria şi m ng ierea dumnezeiască i face pe aceia să nu mai umble cu mintea de la un lucru la altul, care toate s nt inferioare.

torul de Dumnezeu, ferindu se de toate, se refugiază n Dumnezeu şi răm ne adăpostit n El»[345].

72. *Altceva este nepătimirea min ii i altceva rugăciunea adevărată care e mai mare.*

Trebuie să ştim, deci, că, după Sf ntul Maxim, «mintea nu poate să se facă nepătimaşă numai prin fapte, dacă nu se face părtaşă de multe şi felurite vederi (contemplaţii)»[346]. Dar, după dumnezeiescul Nil, se nt mplă şi aceea că, chiar ajunsă nepătimaşă, mintea poate să nu se roage cu adevărat, ci să petreacă n felurime de g nduri şi să se afle departe de Dumnezeu. Căci zice acest Părinte despre această stare: «Chiar dacă mintea se aflădeasupra vederii trupeşti, ncă n a văzut desăv rşit locul lui Dumnezeu. Căci se poate afla n cunoştinţa nţelesurilor şi să se potrivească cu felurimea ei»[347]. Şi iarăşi: «Nu tot cel ce a dob ndit nepătimirea, se şi roagă cu adevărat. Căci se poate afla n nţelesuri simple şi poate fi mprăştiat n istoriile lor şi să fie departe de Dumnezeu»[348]. Şi iarăşi: «Chiar c nd mintea zăboveşte n nţe

345. Părinţii filocalici unesc str ns rugăciunea curată cu simţirea, sau cu nţelegerea clară şi intensă a lui Dumnezeu. Iar aceasta e legată de pomenirea ne ncetată a Lui, de neslăbirea simţirii Lui ne ncetate şi cu toată fiinţa, scăpată de ndreptarea g ndirii şi văzului spre alte lucruri.

346. *Capita alia* 42; P.G. 90, 1412 C.

347. Evagrie, *Despre rugăciune* 57; *Filoc. rom.* I, p. 81 ; Nil Sinaitul P.G. 79, 1180 A. Putem să petrecem chiar n cugetări despre Dumnezeu şi să nu fim n rugăciune. Căci n acest caz Il facem pe Dumnezeu obiect al g ndirii şi nu trăim intensitatea prezenţei Lui ca un Tu direct, căruia ne adresăm, cer ndu I mila, sau adres ndu I mulţumire şi laudă. Prin aceasta nu vedem «locul» lui Dumnezeu, nu vedem «locul» ocupat de El, sau relaţia Lui nemijlocită cu noi. Oarecum Dumnezeu nu i atunci pentru noi nicăieri. Nu «localizăm» n mod spiritual prezenţa Lui n faţa noastră.

348. Evagrie, Despre rugăciune, 55,· *Filoc.* rom. I, p. 81; Nil Sinaitul P.G. 79, 1177B.

leşurile simple ale lucrurilor, ncă n a atins şi locul rugăciunii. Căci poate să se afle n vederea lucrurilor şi să se ocupe cu raţiunile lor. Iar acestea, deşi s nt raţiuni simple, ntruc t exprimă vederi ale lucrurilor, se ntipăresc n minte şi o duc departe de Dumnezeu»[349].

Dar zice şi Scărarul: «Cei a căror minte a nvăţat să se roage cu adevărat, aceştia se află n chip propriu naintea Domnului şi grăiesc naintea Lui, ca cei ce grăiesc la urechea Împăratului»[350].

Din acestea şi din cele asemenea, poţi cunoaşte n chip exact deosebirea celor două stări şi neasemănarea ce rezultă din compararea lor, adică deosebirea dintre starea pe care o avem prin primire şi cea pe care o avem prin lucrarea noastră. Rodul celei dint i s nt cercetările şi multele şi feluritele nţelegeri (explicări); lucrarea celei de a doua este rugăciunea adevărată. Pe l ngă aceasta, vedem că altceva este nepătimirea minţii şi altceva rugăciunea adevărată. Cel ce are rugăciune adevărată, a dob ndit,

349. Op. *cit.,* cap. 56; *Filoc. rom.,* ibid. Mintea poate fi ocupată şi cu diferite nţelesuri curate ale lucrurilor. Ea e ocupată atunci şi de numele lucrurilor. Dar şi această preocupare o duce departe de Dumnezeu, chiar dacă ajunge să despartă de raţiunile sau de cuvintele lucrurilor, nţelesurile lor pătimaşe, adică le vede n chip simplu, sau nepătimaş. (Sf. Maxim Mărt., *Capete despre dragoste* III, 68; Filoc. rom. II, p. 91). Devenită astfel nepătimaşă, tot nu se află ncă numaidecât n stare de rugăciune şi deci n a ajuns n «locul» lui Dumnezeu. Dar cine n a observat că oamenii pătimaşi, perverşi, au legat in mod statornic n cele mai multe din cuvintele lor Înţelesuri pătimaşe ? Cuvintele au devenit pentru ei cu «două nţelesuri» n sensul rău al cuv ntului. Prin aceasta au şi limitat posibilităţile de descoperire a nesf rşitelor nţelesuri cuprinse n cuvinte.

350. *Scara XXVII;* P.G. 88, 1100. Rugăciunea e relaţia directă ntre cel ce se roagă şi Dumnezeu, ca ntre eu şi Tu. In ea e dată apropierea maximă ntre om şi Dumnezeu, ca ntre două persoane care se află n convorbire. Cel ce se roagă Il simte pe Dumnezeu ascult ndu i cererea ca să i dea ceea ce Ii cere. Dar Il simte pe Dumnezeu şi cer ndu i la rândul Lui anumite fapte, anumite atitudini, sau judec ndu l pentru anumite fapte şi atitudini necuvenite.

după Sfinţi, numaidec t şi mintea nepătimaşă. Dar cel ce are mintea nepătimaşă, nu a putut dob ndi numai dec t şi rugăciunea adevărată.

Acestea aşa s nt. Dar să ntoarcem cuv ntul la cele ce urmează.

Întruc t nu numai cele spuse nainte, ci şi amintirea celor bune şi contrare obişnuieşte să se ntipărească n minte mpreună şi să o ducă la lucrarea nchipuirii, trebuie să vorbim puţin şi despre aceasta.

73. *Iară i despre nchipuirile i ntipăririle min ii i despre semnele amăgirii i ale adevărului. Care s nt semnele amăgirii?*

C nd te linişteşti şi voieşti să fii singur cu Dumnezeu singur, să nu primeşti niciodată orice ai vedea, fie că e sensibil, fie că e inteligibil (cunoscut cu mintea), fie dinăuntru, fie din afară, fie că s ar da drept chip al lui Hristos, fie al unui nger, fie figură de sf nt, fie chip de lumină ce se năluceşte n minte, ci rămâi ne ncrezător şi greoi in primirea acestei arătări, chiar dacă e bună, nainte de ntrebarea celor cercaţi. Căci aceasta e de cel mai mare folos şi lucrul cel mai iubit şi mai primit de Dumnezeu.

Ţine ţi mintea pururea necolorată, ne ntipărită, fără chip, fără formă, fără calitate, fără cantitate[351]. Fii cu luare aminte numai la cuvintele rugăciunii şi le cercetează şi le cugetă năuntrul mişcării inimii, după Scărarul care zice: «Începutul rugăciunii constă n alungarea g ndurilor de momeală ncă de la nceputurile lor printr un singur g nd; mijlocul ei n a fi cugetarea numai in cele

351. Lucrurile colorate proiectează culori n minte, cele cu o formă, şi proiectează forma, cele cu calităţi (dulci, moi) şi proiectează calitatea, cele grele sau uşoare, greutatea, sau uşurătatea lor. Toate definesc mintea n funcţie de ele, sau o mărginesc, ne mai lăs ndu i putinţa să sesizeze cu indefinitul ei infinitatea lui Dumnezeu.

spuse; iar sf rşitul ei, răpirea minţii la Domnul»[352]. Iar Sf ntul Nil zice: «Rugăciunea cea mai naltă a celor desăv rşiţi este o oarecare răpire a minţii şi un extaz (ieşire) deplin din simţire. În vremea aceasta «Duhul se roagă cu suspine negrăite» (Rom. 8, 26) lui Dumnezeu, care vede starea inimii desfăşurată ca o carte scrisă ce şi arată voia ei prin cuvinte fără sunet. Aşa a fost răpit Pavel p nă la al treilea cer, neştiind «de era n trup sau n afară de trup» (2 Cor. 12, 2). Aşa urc nd Petru la darul rugăciunii, a primit vederea p nzăturii (Fapte 10, 11—16).

A doua rugăciune, după cea dint i, constă n a spune cuvintele, mintea urmărindu le cu străpungerea inimii şi ştiind cui nalţă cererea. Iar dacă rugăciunea e ntreruptă şi amestecată cu griji trupeşti, ea s a depărtat de la starea celui ce se roagă»[353].

Răm i deci n acestea şi nu primi celelalte, p nă ce ajungi la pacea din partea patimilor şi p nă ce poţi să ntrebi, precum s a spus, pe cei cercaţi[354].

Acestea şi cele asemenea acestora, pe care le am spus p nă acum, s nt pe scurt semnele amăgirii.

Dar ia seama care s nt şi semnele adevărului. Semnele adevărului şi ale bunului şi de viaţă făcătorului Duh s nt iubirea, bucuria, pacea, ndelunga răbdare, bl nde

352. Scara *XVIII,* P.G. 88, 1132D. Prin singurul g nd la Iisus Hristos (μονολόγιστο), sau prin singurul cuv nt al numelui Lui, mintea se poate aprinde de dragostea lui Hristos, nc t să fie răpită cu totul la El, uit nd de sine.

353. Nil Sinaitul, Despre *sărăcia de bună voie, către Magnus,* cap. 27—28 ; P.G. 79, 1004 C. Extazul din simţire este ieşirea din planul sensibil cunoscut cu simţurile. Dar e şi o ieşire din orice fel de nţelesuri. Aceasta e rugăciunea cea mai naltă. Cea de mai jos de ea e nsoţită de o g ndire la nţelesul cuvintelor rugăciunii, desigur o g ndire plină de emoţie, existenţială. Dar e de un grad mai nalt rugăciunea n care sufletul nu se mai g ndeşte la faptele şi la nsuşirile lui Dumnezeu exprimate prin rugăciune, ci la El nsuşi.

354. Adică nu primi chipuri p nă ce nu ajungi la nepătimire şi p nă ce nu ntrebi pe cei ncercaţi.

ţea, bunătatea, credinţa, nfr narea şi cele următoare, cum zice dumnezeiescul Apostol, care le numeşte pe acestea roadele dumnezeiescului Duh (Gal. 5, 22). Dar el zice iarăşi: «Ca fiii luminii să umblaţi. Căci roada Duhului este ntru toată bunătatea şi dreptatea şi adevărul» (Efes. 5, 8, 9). Dimpotrivă, a nşelăciunii, e tot ce e contrar. Dar zice şi oarecare dintre nţelepţiţii de Dumnezeu, ntrebat de cineva: «În ce priveşte cărarea ne nşelătoare a m ntuirii, precum am spus, multe s nt, iubitule, căile ce duc la viaţă şi multe la moarte»; şi, continuând, zice: «Ai o cale ce duce la viaţă n păzirea poruncilor lui Hristos. În aceste porunci vei afla toată felurimea virtuţilor, dar cu deosebire aceste trei: smerenia, iubirea şi mila. Fără acestea nimenea nu va vedea pe Domnul» (Evr. 12, 14). Şi, după puţin: «Armele de nebiruit mpotriva diavolului, pe care Sf nta Treime ni le a dăruit nouă s nt acestea trei: adică smerenia, iubirea şi mila, la care nici nu poate măcar privi toată tabăra dracilor. Căci nu există la ei urmă de smerenie. Pentru că din pricina m ndriei au fost nchişi n ntuneric (s au ntunecat) (Iuda 6) şi li s a gătit lor focul veşnic (Matei 25, 41). Unde este apoi la aceştia umbra de dragoste sau de milă, odată ce au jurat neamului omenesc duşmănie ne mpăcată şi nu ncetează să l războiască pururea? Să ne mbrăcăm, deci, n aceste haine. Căci cel ce le poartă pe acestea nu poate fi prins de vrăjmaşi»[355].

355. Toate cele trei virtuţi : smerenia, iubirea, mila s nt n fond virtuţi de zidire ale comuniunii ntre oameni şi de unire cu Dumnezeu, sau virtuţi unificatoare. Smerenia implică respect pentru alţii şi lasă loc lor şi Celui ce vrea să i ţină pe toţi n unitatea iubirii cu Sine şi ntre ei. Iubirea e pornire pozitivă de mbrăţişare a Lui şi a celorlalţi. Iar mila ridică exterior şi interior pe cel căzut la nivelul celui milos. Demonii, prin m ndria, ura şi ne ndurarea lor, nu voiesc să ştie dec t de ei. Ei nu recunosc măreaţa realitate de taină a lui Dumnezeu şi a celorlalţi. Iar prin aceasta s nt nchişi n ntuneric. Trăiesc n fantasmagoria că ei s nt n sărăcia de realitate redusă la ei nşişi, singuri existenţi. Iar cei po

Şi mai ncolo zice: «Această fr nghie ntreită, pe care a ţesut o şi a mpletit o Sf nta Treime, vedem că e şi una şi ntreită[356]. E ntreită prin uniri, iar de voieşti şi prin ipostasuri; dar e una prin putere şi lucrare şi prin apropierea de Dumnezeu, prin consimţirea cu El şi prin familiaritatea cu El». Despre ele a spus Stăp nul: «Jugul Meu este bl nd şi sarcina Mea uşoară» (Matei 11, 30); iar ucenicul iubit a spus că «poruncile Lui nu s nt grele» (1 Ioan 5, 3). Şi iarăşi zice: «De aceea, sufletul unit cu Dumnezeu prin curăţia vieţii şi prin paza poruncilor şi acestor trei arme, care s nt nsuşi Dumnezeu, a mbrăcat pe Dumnezeu nsuşi şi s a făcut Dumnezeu prin lucrare sau prin smerenie, milă şi dragoste[357]. Căci, trec nd peste doimea materială şi ridic ndu se peste culmea legii (Rom. 13, 10), adică peste iubire, s a unit cu Treimea de viaţă ncepătoare, nt lnind o n chip nemijlocit şi primind prin lumină lumina şi bucur ndu se de o bucurie neurmată de altceva şi veşnică»[358].

sedaţi de ei ajung să considere toată realitatea ca iremediabil destrămată, absurdă, fantasmagorică. Căci cel ce nu vede taina altora, nu o vede nici pe a sa. Totul se goleşte de ad ncime, totul devine fără sens, absurd.

356. Numai Sf nta Treime a putut mpleti iubirea cu mila şi cu smerenia, pentru că numai n ea e şi iubirea supremă, arătată at t n unitatea de fiinţă c t şi n treimea de persoane.

357. Cele trei virtuţi şi au izvorul n Sf nta Treime, mai bine zis n smerenia, iubirea şi mila faţă de oameni, care din Sf nta Treime s au vărsat n Hristos Omul şi prin El n toţi cei ce se deschid Lui. In Dumnezeu nsuşi, ca iubire, e implicată virtualitatea cobor rii, arătată in cobor rea (chenoza) lui Hristos. Cine nu se poate cobor , nu iubeşte. Acela de fapt nu se nalţă. Un Dumnezeu care nu s ar putea cobor , n ar mai fi Dumnezeu personal. Cele trei nsuşiri s nt at t de minunate că fac pe omul care le primeşte dumnezeu după lucrare. Generozitatea lor şi are izvorul n puterea nesf rşită de viaţă şi de iubire a lui Dumnezeu şi s nt semnul unirii celui ce le are cu Dumnezeu, ca izvor al lor.

358. Ideea despre depăşirea dualităţii materiale e de la Sf. Maxim Mărturisitorul *(Ambigua ;* P.G. 91).

Dar ajunge despre acestea. S-a cuvenit să amintim în oarecare măsură despre semnele şi roadele amăgirii şi ale adevărului, ca şi din ele sau din roadele lor, să cunoaştem pe cei lucrători, din al căror duh sînt. Trebuie să vorbim, acum, şi despre cele două mîngîieri, despre cea dumnezeiască şi adevărată a harului şi despre cea prefăcută şi contrară, folosindu-ne de cuvintele Părinţilor. Zice, deci, despre aceasta Sfîntul Diadoh:

74. *Despre mîngîierea dumnezeiască şi cea prefăcută.*

«Cînd mintea noastră începe să simtă mîngîierea Sfîntului Duh, atunci şi satana mîngîie sufletul printr-o simţire părută dulce, în timpul liniştirilor de noapte, cînd cineva e prins de picoteala unui somn cît de subţire. Dacă, însă, mintea se va afla ţinînd în amintire cu mare căldură numele sfînt al Domnului Iisus şi se va folosi de acest sfînt şi slăvit nume ca de o armă împotriva înşelăciunii, vicleanul amăgitor se retrage, dar se pregăteşte de un război întemeiat împotriva sufletului. Prin aceasta mintea, cunoscînd întocmai înşelăciunea vicleanului, naintează şi mai mult în experienţa deosebirii (a discemămîntului)»[359]. Şi iarăşi: «Mîngîierea cea bună se iveşte în starea de veghe a trupului sau şi cînd e pe cale să fie prins de somn, dacă cineva, prin pomenirea fierbinte a lui Dumnezeu, s-a lipit de El cu iubirea sa. Dar cea amăgitoare vine, cum am spus, cînd nevoitorul cade într-o picoteală subţire, aflîndu-se numai pe jumătate în pomenirea lui Dumnezeu[360]. Cea dintîi, ca una ce e de la Dumnezeu, voieşte să atragă în chip vădit sufletele ne

359. *Op. cit.* cap. 31 ; *Filoc. rom.* I, p. 346.

360. E mai bine să adoarmă cineva greu cu pomenirea fierbinte a lui Dumnezeu, decît să picotească în pomenirea întreruptă a Lui. Starea aceasta de coşmar e o stare mai expusă falselor mîngîieri ale satanei. Căci în ea simţurile ies de sub controlul minţii şi nu şi-au oprit cu totul activitatea, ca în somnul adînc.

voitorilor pentru evlavia lor prin multa revărsare a sufletului spre iubire. A doua, care obişnuieşte să lovească sufletul cu v ntul nşelăciunii, ncearcă să fure, prin somnul trupului, experienţa simţirii minţii sănătoase, mai ales c nd se leneveşte n pomenirea lui Dumnezeu. Dacă, deci, mintea se va afla, cum am spus, n pomenirea statornică a Domnului Iisus Hristos, alungă adierea aceea de dulceaţă părută a vrăjmaşului şi porneşte cu bucurie la războiul mpotriva lui, av nd ca a doua armă destoinică, pe l ngă har, cele de laudă ale experienţei»[361].

Şi iarăşi: «Dacă sufletul se aprinde, printr o mişcare ne ndoielnică şi lipsită de năluciri, de dragostea lui Dumnezeu, atrăg nd, oarecum, şi trupul n ad ncul acelei iubiri negrăite, fie că acesta veghează, fie că e cuprins de somn, n vreme ce se află sub lucrarea sf ntului har, sufletul necuget nd atunci la nimic altceva dec t numai la aceea spre care e mişcat, trebuie să ştie că lucrarea e a Sf ntului Duh[362]. Căci, ndulcindu se sufletul ntreg de acea dulceaţă negrăită, nu mai poate cugeta la nimic, deoarece atunci se veseleşte de o bucurie neobosită[363]. Dar dacă mintea e atinsă de o ndoială oarecare sau de vreun g nd ntinat, n vremea c t se află sub această lucrare, chiar dacă se foloseşte de sf ntul nume spre apărarea de rău şi nu, mai cur nd, spre iubirea de Dumnezeu singur, trebuie să nţeleagă că acea m ng iere cu chip

361. *Op. cit.,* cap. 32; *Filoc. rom.* I, p. 346.

362. Dacă trupul veghează deplin n timp ce sufletul pomeneşte ne ncetat numele lui Iisus, sau cade n somn ad nc, n vreme ce sufletul pomeneşte acest nume, să se ştie că se află şi el sub lucrarea Duhului şi e atras şi el n ad ncul iubirii lui Dumnezeu, nefiind tulburat de nici o ispită.

363. Dulceaţa comuniunii cu Dumnezeu este aşa de mare, aşa de nesf rşită, că nu mai lasă sufletul să se g ndească la nimic altceva. Totuşi aceasta nu nseamnă o dulceaţă lipsită de scufundarea ntr un sens nesf rşit şi n bucuria de el, sau ntr o lumină atotcuprinzătoare, n care toate s nt nţelese.

de bucurie este de la amăgitorul. Iar acea bucurie este cu totul lipsită de linişte şi de r nduială, deoarece vrăj-maşul voieşte să facă sufletul să desfr neze. Căci c nd vede mintea că se m ndreşte cu experienţa simţirii ei, atrage sufletul, cum am zis, cu unele m ng ieri părute bune, pentru ca nvăluindu l n moleşala aceea şi ntr o dulceaţă mustoasă, să i răm nă necunoscută amestecarea vicleană. Din aceasta vom cunoaşte «Duhul adevărului» şi «duhul nşelăciunii» (1 Ioan 4, 6). Desigur, e cu ne-putinţă să guste cineva cu simţirea bunătatea dumneze-iască, sau să cunoască n chip simţit ispita şi amărăciunea dracilor, dacă nu e ncredinţat că harul s a sălăşluit n ad ncul minţii, iar duhurile cele viclene se ţin n jurul mădularelor inimii. Dar, acest lucru, dracii nu voiesc niciodată să fie crezut de oameni, ca nu cumva, mintea ştiind o aceasta n chip sigur, să folosească mpotriva lor arma pomenirii lui Dumnezeu»[364].

Ai acum şi despre aceasta destule şi ele ţi pot ajunge. «Căci dincolo de Cadix nu se poate trece»[365]. Şi: «Dacă ai aflat miere, măn ncă puţin, pentru ca nu cumva, să tur ndu te, să o verşi» (Pilde 25, 16).

75. *Despre bucuria dumnezeiască cea izvor toare din inimă.*

E, nsă, mai potrivit şi mai propriu să se spună: Cine va putea descrie dulceaţa mierii celor ce n au gustat o? Dar, neasemănat mai mult se poate spune aceasta despre

364. *Op. cil.* cap. 33 ; *Filoc. rom.* I, p. 347. Prima condiţie pentru expe-rienţa harului şi a ispitelor demonice este credinţa. Cine nu crede, are simţirea cu totul tocită faţă de aceste realităţi. Căci bucuria simţirii ha-rului vine din chemarea numelui lui Iisus, bazată pe credinţă ; şi tot din credinţă şi dă seama că stările de dezordine s nt n parte n fiinţa sa şi n parte din lucrările unor agenţi conştienţi de dincolo do om.

365. Era un proverb la cei vechi. Conf. W. Pappe, «Worterbuch der griechisohen Eigennaummen», Braunschweig, 1663—1670, p. 255: Gadeira.

bucuria dumnezeiască şi despre bucuria mai presus de fire şi de viaţă izvor toare, care ţ şneşte ca o apă pururea săltătoare din rugăciunea curată şi adevărată a inimii. Căci, zice Dumnezeu Omul Iisus: «Cel ce va bea din apa, pe care Eu o voi da lui, nu va nseta n veac. Căci apa pe care Eu o voi da lui, se va face n el izvor de apă săltătoare, spre viaţa veşnică» (Ioan 4, 14). Şi iarăşi: «De nsetează cineva, să vină la Mine şi să bea. Cel ce crede n Mine, r uri de apă vie vor curge din inima lui». «Iar aceasta a spus o — zice ucenicul iubit despre Duhul pe care l vor primi cei ce vor crede n El» (Ioan 7, 39). Marele Pavel zice şi el: «A trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său n inimile noastre, care strigă: Avva, Părinte» (Gal. 4, 6).

76. *Această bucurie duhovnicească are multe n elesuri i totu i este fără nume.*

Această bucurie duhovnicească şi de viaţă izvor toare a fost numită mai nainte şi iluminare enipostatică (pornită din ipostas) şi ntuneric supraluminos, şi frumuseţe de nedescris, şi cel mai nalt bun dintre cele dorite, vedere şi arătare dumnezeiască şi ndumnezeire; ea răm ne negrăită şi după ce a fost exprimată n oarecare fel, necunoscută şi după ce a fost cunoscută şi ne nţeleasă şi după ce a fost nţeleasă[366]. Căci zice Marele Dionisie: «Noi ne rugăm să ajungem n acest ntuneric supraluminos şi să vedem şi să cunoaştem prin nevedere şi necu

366. «Iluminare enipostatică», pentru că şi are izvorul n ipostasul lui Hristos, nu i o apariţie inconsistentă ; e lumina iubirii Lui, a deschiderii Lui faţă de om. «Întuneric supraluminos», pentru că din pricina intensităţii, lumina dumnezeiască nu poate fi văzută sau nţeleasă de ochii noştri sufleteşti, adică din pricina nesf rşirii ei, iubirea lui Dumnezeu nu poate fi definită. Dar ntr un fel insuficient e totuşi cunoscută, nţeleasă şi exprimabilă. De aceea e totuşi lumină. Şi e lumină pentru că ne simţim bine n ea şi umple de nţeles existenţa noastră şi a tuturor.

noaştere pe Cel mai presus de vedere şi de cunoaştere, chiar prin a nu vedea şi a nu cunoaşte[367]. Căci aceasta este a vedea şi a cunoaşte cu adevărat şi a lăuda n chip mai presus de fiinţă pe Cel ce e mai presus de fiinţă, prin nlăturarea tuturor celor ce s nt»[368]. Şi iarăşi: « ntunericul dumnezeiesc este lumina dumnezeiască, n care se spune că locuieşte Dumnezeu şi care este nevăzută din pricina strălucirii mai presus de toate şi neapropiate, pentru cov rşitoarea revărsare de lumină mai presus de fiinţă. In aceasta ajunge tot cel ce s a nvrednicit să cunoască cu adevărat pe Dumnezeu chiar prin a nu L vedea, nici a L cunoaşte, odată ridicat mai presus de vedere şi de cunoaştere, cunosc nd tocmai aceasta, că este dincolo de toate cele cunoscute cu simţurile şi cu mintea»[369].

Iar Marele Vasile zice: «Razele frumuseţii dumnezeieşti s nt cu desăv rşire negrăite şi nepovestite. Nu le poate nfăţişa vreun cuv nt, nu le poate primi vreo ureche. Fie că ai vorbi de razele luceafărului, fie de strălucirea lunii, fie de lumina soarelui, toate s nt neputincioase să se asemene cu slava aceea şi s nt cu mult mai prejos faţă de lumina dumnezeiască, dec t noaptea ad ncă şi fără lună faţă de amiaza cea mai curată. Această frumuseţe nu poate fi văzută de ochii trupeşti. Ea poate fi cugetată nu

367. Pe de o parte prin cunoaşterea, vederea şi exprimarea noastră, necunoscutul, nevăzutul, inexprimabilul se face transparent şi cunoscut şi exprimat; pe de alta, chiar prin necunoaştere, nevedere şi tăcere, ne dăm seama că cunoaştem şi vedem şi facem şi pe alţii să simtă şi să cunoască pe Cel necunoscut, nevăzut şi inexprimabil. E o vedere a nevăzutului prin nevedere, dar şi o transparenţă a Lui prin vedere.

368. *Despre teologia mistică,* cap. II; P.G. 3, 1025.

369. *Epist. V ;* P.G. 3, 1073. Chiar cel ce cunoaşte pe Dumnezeu e mai presus de orice cunoaştere şi vedere, şi s a ridicat la o treaptă mai presus de cunoaştere şi vedere, pentru că a intrat ntr o relaţie cu Dumnezeu, care este mai presus de cunoaştere şi vedere. Aceasta nu e numai o teologie intelectuală prin negaţia atributelor pozitive, ci o umplere de puterea lui Dumnezeu cel mai presus de cunoaştere şi de vedere.

mai de suflet şi de minte. Şi dacă a luminat pe vreunii dintre sfinţi, boldul dorului a lăsat n ei o sete ne mplinită. Reţinuţi n această viaţă, ei ziceau : «Vai mie că nstrăinarea mea s a prelungit» (Ps. 119, 5); şi: «Însetat a sufletul meu către Dumnezeu cel tare, cel viu; c nd voi veni şi mă voi arăta feţei Dumnezeului meu?» (Ps. 41, 2); şi: «E cu mult mai bine să mă desfac şi să fiu cu Hristos» (Filip. 1, 23); şi: «Acum slobozeşte pe robul Tău, Stăp ne, după cuv ntul Tău, n pace» (Luca 2, 29). Ei socoteau viaţa de aici o nchisoare. Şi pentru că nu se putea sătura de vederea frumuseţii dumnezeieşti, doreau ca vederea strălucirii Domnului să li se ntindă n toată viaţa veşnică»[370].

Iar Cuv ntătorul de Dumnezeu zice: «Unde e frică, e paza poruncii; unde e paza poruncii, e curăţirea trupului de norul aşezat peste suflet, care nu l lasă să vadă curat raza dumnezeiască; unde e curăţirea, e iluminarea; iar iluminarea e mplinirea dorului celor ce se doresc după cele mai mari, sau după Cel mai mare, sau mai presus de tot ce e mare»[371]. Dumnezeiescul Grigorie al Nisei zice şi el: «De vei spăla, prin ngrijirea de viaţa ta, ntinăciu nea aşezată peste inima ta, ţi va răsări ţie frumuseţea dumnezeiască, cum se nt mplă cu fierul. Căci c nd se va curăţi pe tocilă rugina de pe el, cel ce era puţin mai nainte negru, va sc nteia n soare plin de strălucire şi va răsp ndi raze. Aşa şi omul dinăuntru, pe care Domnul l numeşte inimă: c nd va fi curăţit de rugina ntinăciunii şi chipul lui ros de cel viclean va nflori din nou, acesta va redob ndi iarăşi asemănarea cu modelul şi se va face bun. Căci cine urmează Celui bun, se face şi el bun asemenea Aceluia»[372].

370. Sf. Vasile cel Mare, *Regulae fusius tratatae* (Regule pe larg). *Răsp. la ntreb. II;* P.G. 31, 909.

371. Sf. Grigorie de Nazianz, *Cuv. 39 ;* P.G. 36, 344 A.

372. Neaflat.

Iar Sf ntul Nil zice: «Fericit cel ce a dob ndit neştiinţa nedespărţită de rugăciune»[373]. Scărarul zice şi el: «Ad n-cul (abisul) pl nsului a văzut m ng ierea; iar curăţia inimii a primit iluminarea. Iluminarea este o lucrare negrăită, văzută n chip nevăzut şi nţeleasă n chip necunoscut»[374]. De aceea, de trei ori fericiţi s nt cei ce, asemenea Mariei de odinioară (Luca 10, 42), şi au ales partea şi vieţuirea cea bună, pe cea duhovnicească ce nu se va lua de la ei, şi s au nvrednicit de buna moştenire a asemănării cu Dumnezeu, ca cuprinşi de bucurie mare şi extatică, să iasă din ei mpreună cu dumnezeiescul Pavel şi să strige plini de entuziasm: «Bunătatea şi iubirea de oameni a M ntuitorului nostru Dumnezeu s a arătat nouă, nu din faptele cele ntru dreptate, pe care le am săv rşit noi, ci după mila Sa cu care ne a m ntuit pe noi, prin baia naşterii din nou şi prin nnoirea Duhului Sf nt pe care L a vărsat peste noi cu mbelşugare prin Iisus Hristos M ntuitorul nostru[375]. Îndreptăţiţi, astfel, prin harul Lui, să ne facem moştenitori, prin nădejde, ai vieţii veşnice» (Tit 3, 4—5). Şi iarăşi: «Cel ce ne a uns şi ne a pecetluit pe noi şi a dat arvuna Duhului n inimile noastre» (2 Cor. 1, 22); şi: «Avem această comoară n vase de lut, pentru ca cov rşirea puterii să fie a lui Dumnezeu şi nu din noi» (2 Cor. 4, 7).

373. Cf. J. Hausherr, *Ignorance intime,* n «Orientalia Christiana Periodica» II (1936), p. 315 362. «Neştiinţa» aceasta nseamnă uitarea de toate cele ce nu s nt Dumnezeu ; sau cunoaşterea «fără chip» a lui Dumnezeu, mai presus de orice cunoştinţă. Ea nu se opune «iluminării», pe care o laudă Sf. Vasile şi Sf. Grigorie de Nazianz. Căci iluminarea este prezenţa şi lucrarea « ntunericului supraluminos».

374. *Scara VII*; P.G. 88, 813 B. «Abisul pl nsului» e un pl ns care nu e ţinut ntre margini, cu care nu se joacă cel ce pl nge, din care acela crede că nu se va putea opri şi la a cărui margine crede că nu va putea ajunge.

375. Nu din fapte fără har ne ndreptăm, ci prin harul, care nsă trebuie să rodească n faptele noastre, cu conlucrarea noastră.

Aceia aşa au vieţuit, iar nouă să ne fie a ne bucura ca ei, măcar n parte, prin rugăciunile lor, ascultate de Dumnezeu, de mila şi de harul Lui.

77. *Cel ce voie te să se lini tească cum se cuvine, mai trebuie să fie neapărat bl nd cu inima.*

E vremea, acum, fiule, să afli şi aceasta naintea altora şi după altele că, precum cel ce voieşte să nveţe să tragă bine cu arcul, nu ntinde arcul fără semn, aşa cel ce voieşte să nveţe să se liniştească, trebuie să aibă ca semn, să fie pururea bl nd cu inima. Căci zice Sf ntul Isidor : «Nu ajunge să te nevoieşti pentru virtute, ci trebuie să fii şi cu măsură n nevoinţă. Pentru că, dacă, străduin du ne n lupta pentru virtute, o purtăm cu o inimă tulburată, aceasta nu e nimic altceva dec t a voi să dob n dim m ntuirea, dar a nu voi să facem cele ce ajută la m ntuire»[376]. Dar ncă nainte Proorocul David a spus: «Călăuzi va pe cei bl nzi ntru judecată; nvăţa va pe cei bl nzi căile Sale» (Ps. 24, 9); iar Sirah zice: «Celor bl nzi li se descoperă tainele» (22, 7). În sf rşit Preadulcele Iisus zice: «Învăţaţi de la Mine că s nt bl nd şi smerit cu inima şi veţi afla odihnă sufletelor voastre» (Matei 11, 29). Şi: «Spre cine voi căuta, dacă nu spre cel bl nd şi liniştit şi care tremură de cuvintele Mele?» (Is. 66, 2). Şi: «Fericiţi cei bl nzi, că aceia vor moşteni păm ntul» (Matei 5, 5), adică inima, care face ca o săm nţă să rodească din har n treizeci, şaizeci şi o sută (Marcu 4, 20), după cum este n ceata ncepătorilor, sau a celor din mijloc, sau a celor desăv rşiţi. Unul ca acesta nu tulbură sau nu se tulbură pentru nimic, dec t pentru cuv ntul evlaviei.

78. *Cum dob ndim bl nde ea, i despre cele trei puteri ale sufletului: iu imea (m nia), pofta i cugetarea.*

376. Neaflat.

Bl ndeţea o poţi dob ndi uşor, dacă ţi ntorci sufletul de la toate şi l mişti spre iubire şi taci c t mai mult, hră nindu te cu măsură şi rug ndu te pururea, cum s a spus de către Sfinţii Părinţi: «Frânează iuţimea sufletului cu iubirea, vestejeşte pofta lui cu nfr narea şi naripează cugetarea lui cu rugăciunea; şi lumina minţii nu se va ntuneca niciodată»[377]. Şi: «Frânarea iuţimii se face prin tăcerea la vremea cuvenită; frânarea poftei neraţionale, prin hrana cu măsură; frânarea gândurilor fără r nduială, prin rugăciunea ntr un singur g nd»[378]. Şi iarăşi: «Trei s nt virtuţile care aduc minţii lumină totdeauna : a nu vedea răutatea vreunui om, a răbda netulburat cele ce vin asupra noastră, şi a face bine celor ce ne fac rău. Aceste trei virtuţi nasc alte trei mai mari dec t ele; ast- fel, a nu vedea răutatea vreunui om, naşte iubirea; a răbda fără tulburare cele ce vin asupra noastră, naşte bl ndeţea; iar a face bine celor ce ne fac rău, ne agoni- seşte pacea». Şi iarăşi: «Trei s nt stările morale mai gene- rale ale monahilor: cea dint i constă n a nu păcătui cu lucrarea, a doua, n a nu lăsa să zăbovească n suflet g n- durile pătimaşe, şi a treia, n a privi cu mintea fără pa- timă chipurile femeilor şi a celor ce ne supără»[379].

79. *Trebuie să te pocăie ti repede de toate abaterile ce i se nt mplă i astfel să te ntăre ti n chip n elept pentru viitor.*

Iar dacă ţi s ar ntâmpla să te tulburi, sau să aluneci ntr o cădere şi să te abaţi de la ceea ce se cuvine, trebuie să te mpaci repede cu cel ce te a supărat sau şi cu cel supărat de tine şi să te pocăieşti din suflet şi să pl ngi şi să verşi lacrimi şi să te mustri pe tine nsuţi. Şi aşa, să

377. Sf. Maxim Mărt., *Capete despre dragoste,* IV, 44; P.G. 90, 1057 B; *Filoc. rom.* II, p. 105.

378. Neaflat.

379. Acelaşi, *op. cit.,* II, 87 ; P.G. 90, 1033 A ; *Filoc. rom.,* II, p. 74.

agoniseşti luarea aminte pentru viitor şi să te ntăreşti cu nţelepciune precum nvaţă Domnul Iisus: «De aduci darul tău la altar şi acolo ţi aduci aminte că fratele tău are ceva mpotriva ta, lasă acolo darul tău naintea altarului şi mergi şi te mpacă mai nt i cu fratele tău şi apoi venind adu darul tău» (Matei 5, 23—24). Dar şi Apostolul Pavel zice: «Toată amărăciunea şi iuţimea şi m nia şi strigarea, mpreună cu toată răutatea, să nceteze ntre voi. Faceţi vă unii altora buni, ndurători, dăruindu vă unii altora precum şi Dumnezeu n Hristos s a dăruit nouă» (Efes. 4, 31—32). Şi: «M niaţi vă şi nu păcătuiţi; soarele să nu apună peste m nia voastră» (Efes. 4, 25); şi: «Nu vă faceţi voi nşivă dreptate, iubiţilor, ci lăsaţi loc m niei lui Dumnezeu» (Rom. 12, 19); şi: «Nu te lăsa biruit de rău, ci biruieşte răul cu binele» (Rom. 12, 21). Iar acestea s au spus despre mpăcarea unora cu alţii.

80. *Despre alunecare i pocăin ă.*

Despre alunecare, Sf ntul Isaac zice: «Să nu ne ntristăm c nd alunecăm n greşală, ci c nd stăruim n ea. Căci alunecarea se nt mplă uneori chiar şi celor desăv rşiţi. Dar stăruirea n ea este moarte deplină. Întristarea cu care ne ntristăm pentru alunecările noastre ni se socoteşte n locul unei lucrări curate din har. Dar cel ce alunecă a doua oară n nădejdea că se va pocăi, se poartă cu Dumnezeu cu viclenie. Acestuia i vine moartea pe neştiute şi nu apucă timpul n care şi pune nădejdea să mplinească faptele virtuţii»[380]. Şi iarăşi: «Trebuie să

380. *Op. cit.* Cuv. *60,* p. 243—244. Fiecare clipă trebuie luată n serios ca şi c nd ar putea fi ultima. Nu trebuie să păcătuim cu voia, n nădejdea că vom avea timp n viitor pentru pocăinţă. Nu noi dispunem de timpul viitor, ci Dumnezeu. De aceea nu trebuie să căutăm să dispunem de timpul de faţă lucr nd mpotriva lui Dumnezeu, n nădejdea că ne va da alte clipe n care vom lucra pentru El şi L vom mbuna. Dacă ne a dat clipa

cunoaştem n tot ceasul că n cele douăzeci şi patru de ore ale nopţii şi ale zilei, avem nevoie de pocăinţă. Iar nţelesul numelui de pocăinţă, precum am cunoscut din adevăratul chip al lucrurilor, este acesta: ea e cerere n-tinsă n tot ceasul, rugăciune plină de zdrobire pentru iertarea celor trecute, care să ne apropie de Dumnezeu; şi ntristare care să ne păzească n cele viitoare»[381]. Şi iarăşi: «Pocăinţa s a dat oamenilor ca har după har. Căci pocăinţa este a doua naştere din nou din Dumnezeu şi după arvuna primită din credinţă primim darul (haris ma) Lui prin pocăinţă[382]. Pocăinţa e uşa milei, ce se deschide celor ce o caută pe ea. Prin uşa aceasta intrăm la mila dumnezeiască şi fără această intrare nu vom afla

de faţă, nseamnă că ne a dat condiţia pentru a ne declara pentru sau contra Lui. Kirkegaard a evidenţiat importanţa clipei prezente pentru a ne decide pentru m ntuire, dar cu argumentul că cine se obişnuieşte să am ne decizia pentru bine o va tot amina (Der Augenblick). Dar importanţa clipei de faţă e legată mai ales de faptul că e singura clipă dată nouă n mod sigur de Dumnezeu. Deci n fiecare clipă prezentă trebuie să facem binele, pentru că fiecare e singura clipă pe care o mai avem n mod sigur ca dar al lui Dumnezeu. Dacă Dumnezeu ne dă un şir ndelungat de clipe, ni l dă n felul acesta, adică ca un şir de clipe din care fiecare pare ultima, sau poate să fie ultima, pentru că ne oferă ntregul timp ca un prilej de declarare a noastră pentru Dumnezeu sau contra Lui, făc nd din ea un prilej de a mplini sau nu voia Lui, de a veni sau nu n apropiere de El, de a creşte sau nu n asemănare cu El. Aceasta e ideea mai profundă a Sf. Isaac.

381. Op. *cit., Cuv. 50,* p. 205.

382. Intr o pocăinţă stăruitoare de fiecare clipă se arată rodul m-plinit al harului primit n Botez, răspunsul nostru la acest dar. Ea e o adevărată harismă ce creşte din har prin conlucrarea noastră cu el. Pocăinţa e rodul perpetuat şi continuu ad ncit al harului Botezului. Biserica ţine şi din acest motiv la Taina Pocăinţei ca la una ce ne dă harul creşterii continui n Hristos, ca un ajutor mereu nou n această creştere, sau ne conduce pe drumul desăv rşirii. Protestantismul, neştiind de această viaţă nouă n creştere n Hristos, e firesc să fi respins această Taină.

milă[383]. «Pentru că toţi au păcătuit, după dumnezeiasca Scriptură, ndrept ndu se n dar prin harul Lui» (Rom. 3, 24). Pocăinţa este harul al doilea şi el se naşte n inimă din credinţă şi din frică. Iar frica este toiagul părintesc, care ne călăuzeşte pe noi p nă ce vom ajunge la raiul duhovnicesc. Şi c nd vom ajunge acolo, ne lasă şi se depărtează. Căci raiul este iubirea lui Dumnezeu, n care se află dulceaţa tuturor fericirilor»[384]. Şi iarăşi: «Precum nu e cu putinţă a trece marea cea mare fără o corabie sau o luntre, aşa nu poate străbate cineva spre iubire fără frică. Marea acoperită de aburi săraţi, aşezată ntre noi şi raiul g ndit cu mintea, o putem trece cu corabia pocăinţei, care are ca v slaşi frica. Dacă v slaşii aceştia ai fricii nu c rmuiesc corabia pocăinţei, prin care străbate marea lumii acesteia spre Dumnezeu, ne scufundăm n marea acoperită cu aburi săraţi»[385].

81. *Iară i despre pocăin ă, frică, iubire, pl ns, lacrimi i mustrarea de sine.*

«Pocăinţa este corabia, frica e c rmaciul ei, iubirea e limanul dumnezeiesc. Frica ne aşează deci n corabia pocăinţei şi ne trece peste marea vieţii acoperită cu aburi săraţi spre limanul dumnezeiesc, care este iubirea, că lăuzindu ne spre Cel spre care străbat toţi cei ce se ostenesc şi s nt mpovăraţi (Matei 11, 28), prin pocăinţă. Căci c nd ajungem la iubire, am ajuns la Dumnezeu şi drumul

383. De abia prin pocăinţă ne nsuşim activ şi ad nc lucrarea harului, devenim conştienţi, ntr o simţire dureroasă, de păcătoşenia noastră pe care Dumnezeu ne a iertat o şi ne o iartă continuu, simţim trebuinţa milei Lui faţă de noi şi venirea ei la noi.

384. *Op. cit.*, *Cuv. 72,* p. 282. Toiagul dumnezeiesc al fricii şi al pocăinţei ce odrăsleşte din ea ne conduce p nă la raiul iubirii sau al comuniunii depline cu Dumnezeu. Acolo nu mai e folosit. Căci am ajuns n braţele lui Dumnezeu, unde nu mai trăim dec t iubirea Lui.

385. *Op. cit.*, Cuv. *72,* p. 283.

nostru s a sf rşit şi am străbătut la ostrovul care e dincolo de lume, unde e Tatăl şi Fiul şi Sf ntul Duh»[386].

Iar despre pl nsul cel după Dumnezeu zice M ntuito rul: «Fericiţi cei ce pl ng, că aceia se vor m ng ia» (Matei 5, 4). Şi despre lacrimi, acelaşi cuvios Isaac scrie: «Lacrimile ce nsoţesc rugăciunea s nt semnul milei lui Dumnezeu, de care s a nvrednicit sufletul n pocăinţă[387] şi ale faptului că a fost primit şi a nceput să intre prin lacrimi n c mpul curăţiei. Căci de nu se vor depărta g ndurile de la cele trecătoare şi nu vor arunca de la ele nădejdea n lume şi nu se va mişca n ele dispreţuirea de sine şi nu vor ncepe să pregătească merindea cea bună pentru ieşirea sufletului şi nu vor ncepe să se mişte n suflet g ndurile la cele ce s nt acolo, ochii nu vor putea să lăcrimeze. Căci lacrimile izvorăsc din cugetarea curată şi ne mprăştiată, din meditarea ndelungată, ne ncetată şi neabătută şi din amintirea oricărui păcat subţire ce s a ivit n minte şi ntristează inima cu amintirea lui. Din acestea se nmulţesc lacrimile şi sporesc tot mai mult»[388].

386. Sf. Isaac Sirul, Op. cit., Cuv. 72, p. 283. Numai iubirea nesf rşită a lui Dumnezeu ne odihneşte.

387. Lacrimile s nt semnul pocăinţei ad nci a omului, dar şi al m n g ierii ce o simte că Dumnezeu se milostiveşte de pocăinţa lui şi l iartă. In general omul nu poate pl nge de la sine, dec t de ciuda nesocotirilor, a jignirilor, din cauza nenorocirilor, sau a unor mprejurări favorabile, deci din motive de egoism. Dar pl nsul m ng ietor se naşte n el din mila sinceră a altuia pentru el; cu at t mai mult din mila lui Dumnezeu.

388. *Op. cit.,* Cuv. *33,* p. 145. In starea de pocăinţă prelungită a sufletului se iveşte n minte amintirea celor mai subţiri păcate şi a g ndurilor de păcate, la care altădată nu ne am g ndit. P nza ce se aşează peste conştiinţa noastră sumară de fiecare zi şi peste trecutul nostru adunat n noi şi ţinut ntr o stare de inconştienţă, devine tot mai transparentă şi vedem tot mai clar n această cămară toate firele de murdărie ce s au adunat. Pe l ngă aceasta, chiar n vremea pocăinţei pot apărea n noi g nduri subţiri de păcat : de m ndrie, de mulţumire că ne pocăim, de ţinere la ceva din lume, de slăbire a g ndului la Dumnezeu. Pocăinţa este astfel o luptă prin care surprindem cele mai mici amănunte impure

Iar Scărarul zice: «Precum focul topeşte trestia, aşa lacrima curăţeşte toată pata văzută şi g ndită»[389]. Şi iarăşi: «Să ne străduim pentru lacrimile curate şi nevi clene, g ndind la desfacerea (moartea) noastră. Căci nu este n acestea nşelare, sau părere de sine, ci mai degrabă curăţire şi naintare n iubirea de Dumnezeu şi spălare de păcate şi nepătimire»[390]. Şi iarăşi: «Nu crede izvoarelor tale nainte de curăţirea desăv rşită. Căci nu are credinţă vinul trecut de cur nd din teascuri n butoaie»[391]. Şi iarăşi: «Lacrimile din frica (de Dumnezeu), au n ele nseşi paza lor (de păcat). Dar cele ale iubirii, nainte de iubirea desăv rşită, poate s nt uşor de furat din unii, dacă focul pomenirii ne ncetate (a lui Dumnezeu) nu arde puternic n inimă n vremea lucrării lor. Şi e lucru de mirare, cum lacrima cea mai smerită e cea mai sigură la vremea ei»[392]. Şi iarăşi: «Lacrima pentru ieşire (moarte) naşte frica; iar c nd frica naşte lipsa de frică, se arată bucuria; iar c nd bucuria ajunge necuprinsă, răsare floarea cuvioasei iubiri»[393].

din noi, puterea cea mai mare de introspectiune, pentru că e susţinută de emoţia fricii de judecata lui Dumnezeu şi a iubirii de Dumnezeu.

389. *Scara VII* ; P.G. 88, 808.

390. *Op. cit.,* loc. cit.

391. *Op. cit,* loc. cit. In lacrimile celui nedeplin curăţit de patimi se amestecă şi motive impure : ciudă, prefăcătorie ş.a. Numai din sufletul curat curg lacrimi curate.

392. *Scara VII;* P.G. 88, 816. Lacrimile din frica de Dumnezeu nu s nt at t de vrednice de laudă, ca cele din iubirea faţă de El. Dar cele din urmă pot fi furate mai uşor dec t cele dint i, p nă c nd iubirea nu e desăv rşită. In acest sens, lacrimile mai puţin vrednice de laudă, din frică, s nt mai sigure dec t cele mai vrednice de laudă ale iubirii. Iubirea e un lucru nalt şi de aceea nu poate fi dob ndită at t de repede n deplinătatea ei. Să nu ne socotim de aceea ajunşi la starea de iubire prea repede, ci să ne socotim mai degrabă c t mai mult n starea celor ce au motive de frică din pricina necuraţirii depline de păcate.

393. Neaflat. Frica de Dumnezeu ţine p nă ajungem la iubirea Lui. Aceasta, odată dob ndită scoate afară frica. Dar aci se spune concentrat că frica duce la bucuria unirii cu Dumnezeu, n care nu mai este

Iar despre mustrarea (sau ocăr rea) de sine, zice marele Antonie: «Aceasta este marea lucrare a omului, să ţină greşala sa deasupra sa naintea lui Dumnezeu şi să aştepte ispita p nă la răsuflarea din urmă»[394]. Iar alt sf nt Părinte, ntrebat: «Ce ai aflat, Părinte, mai de preţ pe calea ta?», a răspuns zic nd: «Să te ocărăşti pe tine nsuţi n toate». Acest lucru lăud ndu l şi cel ce a ntrebat, a zis: «Altă cale afară de aceasta nu este»[395]. Iar Avva Pimen a zis: «Toate virtuţile au intrat n lumea aceasta cu suspin. Scoate o virtute şi fără ea cu greu va sta omul». Şi l au ntrebat pe el: «Care este aceasta?» Şi zise: «Ca omul să se ocărască pururea pe sine nsuşi»[396]. Şi zise iarăşi: «Cel ce se ocărăşte pe sine, orice i s ar nt mpla, fie pagubă, fie necinstire, fie orice necaz, se socoteşte de mai nainte vrednic de ea şi niciodată nu se tulbură»[397].

frică; iar din bucuria unirii cu Dumnezeu, se naşte iubirea. Căci orice unire produce, prin bucuria ei, iubirea. Desigur, se nt mplă şi inversul. Unirea şi iubirea nu se pot separa uşor.

394. *Apophtegmata Senum (Pateric);* despre Avva Antonie 4; P.G. 65, 77A. A ţine greşala pe umerii săi n faţa lui Dumnezeu, este a o mărturisi continuu şi a nu nceta niciodată a se pocăi pentru ea. E contrar la ceea ce a făcut Adam, căut nd să se ascundă şi să pună vina pentru greşala sa, pe Eva. De greşală nu scapă omul prin sine, ascunz ndu şi o, ci atrăg nd mila lui Dumnezeu asupra sa, prin mărturisirea păcatului. Ascunderea e un vicleşug, deci un adaos de păcat. Şi ea de fapt nu reuşeşte să ascundă păcatul, ci l face şi mai transparent prin viclenie.

395. Un avvă din muntele Nitriei către Arhiepiscopul Teofil din Alexandria, n : Pavel Evergetinos : *Adunare de cuvinte dumnezeie ti i nvă ături ale Sfin ilor i de Dumnezeu purtătorilor Părin i* (greceşte). Constantinopol, 1861, p. 161.

396. *Apophtegmata (Pateric): despre Avva Pimen,* 134; P.G. cit., col. 536 A. C nd fiecare om se laudă n faţa altuia, greu mai pot sta unul l ngă altul. «Nu mai ncape lumea de ei», adică nu mai ncape nici unul l ngă celălalt. Poate n contactul cu monahii s a născut un humor al bagatelizării faptelor proprii, foarte agreat de poporul nostru.

397. Op. *cit.,* Avva Pimen 95 ; P.G. 65, col. 345. Iată un mijloc de păstrare a liniştii proprii.

82. *Despre luarea aminte i despre paza n eleaptă.*

La fel despre luarea aminte şi despre paza de sine scrie dumnezeiescul Pavel: «Vedeţi, cum să umblaţi cu grijă, nu ca nişte ne nţelepţi, ci ca nişte nţelepţi, răs cumpăr nd vremea, că zilele s nt rele» (Efes. 5, 16). Iar Sf ntul Isaac scrie: «O, nţelepciune, c t de minunată eşti şi cum vezi de mai nainte toate, de departe! Fericit cel ce te a aflat pe tine. Acela s a eliberat de nepăsarea tinereţii. Dacă cineva cumpără cu un preţ, sau cu o grijă mică doftoria de patimi mari, bine face. Căci aceasta este adevărata filosofie (iubirea de nţelepciune), ca cineva, şi n cele prea mici şi mici ce se fac de către el, să vegheze pururea. Acela şi adună sieşi odihne mari, şi nu adoarme, ca să nu i se nt mple ceva protivnic, ci taie pricinile dinainte de vreme. El suferă pentru lucrurile mici o durere mică, nlătur nd prin ea pe cea mare şi lu ndu i nainte. De aceea, zice nţeleptul: «Fă te veghetor şi treaz pentru viaţa ta. Căci somnul cugetării este o rudenie şi un chip al morţii adevărate»[398]. Mai zice şi Vasile, Cuv ntătorul de cele sfinte: «Celui ce e greoi n cele mici ale lui, nu i crede că va fi cum se cuvine n cele mari»[399].

83. *Cel ce se lini te te trebuie să se s rguiască n toate cele spuse; dar nainte de toate să fie lini tit i bl nd i să se s rguiască n chip curat să cheme pe Domnul Iisus Hristos năuntru inimii.*

Pentru toate acestea, s rguieşte te n toate cele spuse. Dar nainte de toate, ca să chemi cu linişte şi cu bl ndeţe şi cu conştiinţă curată pe Domnul Iisus Hristos ntru

398. Tot textul din Sf. Isaac scoate n relief nsuşirea nţelepciunii de a fi o asigurare a unui bun viitor şi de a avea n felul acesta un caracter profetic. Omul nţelept ştie viitorul semenului bun şi rău, cum nu ştie cel ne nţelept, care se mişcă spre viitor ca un orb.

399. Morali'Q, *Reg. VIII,* cap. 2 ; P.G. 31, 713 C.

ad ncul inimii, aşa cum am spus. Prin aceasta vei avea, naint nd pe cale, harul dumnezeiesc odihnind n sufletul tău. Căci zice Scărarul: «Nimenea să nu cuteze să vadă vreodată urmă de linişte, p nă ce e tulburat de m nie, de părerea de sine, de prefăcătorie şi de ţinerea minte a răului; dacă nu c ştigă ieşirea din acestea. Iar dacă cine-va e curat de acestea, acela va cunoaşte şi singur ceea ce este de folos. Ba socotesc că nici acesta»[400].

De fapt, n acest caz, vei avea nu numai harul odih nindu se n sufletul tău, ci şi sufletul odihnindu se n chip desăv rşit din partea demonilor şi al patimilor ce te tul-burau nainte. Căci chiar dacă l tulbură iarăşi, dar nu mai lucrează n el, pentru că sufletul nu mai e alipit de ei, nici nu mai doreşte plăcere de la ei (sau de la ele).

84. *Despre dragostea cea bună i care scoate pe om din sine (extatică) i despre frumuse ea dumnezeiască.*

Căci tot dorul unuia ca acesta şi dragostea lui din inimă şi care l scoate din sine şi toată simţirea lui caută spre frumuseţea cov rşitoare şi preafericită, pe care Pă-rinţii au numit o şi v rful tuturor celor dorite. De fapt, spune Marele Vasile: «C nd dragostea credinţei cuprinde sufletul, tot chipul războaielor i apare vrednic de r s şi toţi cei ce l hărţuiesc din pricina Celui dorit, mai mult l veselesc dec t l lovesc». Şi iarăşi: «Ce e mai minunat dec t frumuseţea dumnezeiască? Ce g nd e mai plăcut dec t cel despre măreţia lui Dumnezeu? Ce dor al sufle-tului e at t de puternic şi de greu de purtat ca cel ce vine de la Dumnezeu n sufletul care s a curăţit de toată răutatea şi care spune ntru o adevărată simţire: «Rănită de dragoste s nt eu?» (C nt. C nt. 2, 5)[401].

400. Scara *XXVII;* P.G. 88, 1108.

401. Sf. Vasile, *Regule pe larg,* 2; P.G. 31, 909.

85. *Despre ispită i despre retragerea lui Dumnezeu pentru ndreptare i despre părăsirea din partea Lui prin ntoarcerea de la om.*

Ispita e, fie din ngăduinţa sau din retragerea lui Dumnezeu pentru ndreptarea noastră, fie din părăsirea din partea lui Dumnezeu care se ntoarce de la cineva. Pentru ce? Ca mintea să nu se m ndrească pentru binele ce l a aflat. Ci, războită şi certată, să sporească pururea n smerenie. Căci aceasta e singura prin care nu numai biruieşte pe cei ce o războiesc pe ea cu m ndrie, ci se şi nvredniceşte de daruri necontenit mai mari, naint nd pe c t e cu putinţă firii omeneşti, măcar că e legată cu lanţuri de nedesfăcut şi apăsată de povara trupului, spre desăv rşirea şi nepătimirea cea după Hristos. Căci zice Sf ntul Diadoh: «Domnul nsuşi zice că satana a căzut ca un fulger din ceruri (Luca 10, 18), ca să nu privească cel cu chip ur t (desfigurat)[402], la locaşurile sfinţilor ngeri. Cum, deci, cel ce nu se nvredniceşte de părtăşie cu slujitorii cei buni, poate avea ca locaş comun cu Dumnezeu mintea omenească?[403]. Ei vor zice că aceasta se nt mplă prin ngăduirea (retragerea) dumnezeiască. Şi mai mult nimic nu vor zice. Dar retragerea pentru ndreptare nu lipseşte nicidecum sufletul de lumina dumnezeiască, ci, de multe ori, cum am mai spus, harul numai şi ascunde minţii, prezenţa lui, ca să mpingă sufletul, prin amărăciunea pricinuită de demoni, să ceară cu

402 Ὁ δυσειδὴ cel fără chip, cel desfigurat, cel cu chip ur t. Nici satana ca creatură nu poate lepăda chipul ce i s a dat de Dumnezeu, dar acest chip e str mbat, e desfigurat, e ur ţit dinăuntru. Nimic nu e mai ur t dec t un chip desfigurat, care poartă n el trăsăturile vicleniei, sau ale multor altor feluri de păcate. Căci acest chip desfigurat arată n acelaşi timp cum trebuia să fie cel desfigurat şi ce a ajuns prin răutate. E ceva nspăim ntător şi totodată demn de milă n el. Satana a rămas spirit nţelegător şi nzestrat cu raţiune. Dar ce perversă e inteligenţa lui şi ce sucită raţiunea lui!

403. Aceasta era o nvăţătură a Masalianilor.

toată frica şi cu multă smerenie ajutorul de la Dumnezeu, cunosc nd pe ncetul răutatea duşmanului său[404]. E aşa cum o mamă depărtează puţin de la piept pruncul ei care nu respectă r nduielile alăptatului, pentru ca speriat de feţele străine sau ameninţătoare ale unor oameni sau animale din jur, să se ntoarcă cu multă frică şi cu lacrimi la s nul mamei. Iar retragerea lui Dumnezeu din motiv de ntoarcere de la om, predă, oarecum, legat demonilor sufletul care nu voieşte să L aibă pe Dumnezeu. Dar noi nu s ntem «fiii respingerii» (Evr. 10, 39), să ne ferească Dumnezeu, ci credem că s ntem prunci adevăraţi ai harului lui Dumnezeu, alăptaţi prin mici retrageri şi dese m ng ieri de la El[405], pentru ca, prin bunătatea lui Dumnezeu, să ajungem la bărbatul desăv rşit, la măsura v rstei lui Hristos» (Efes. 4, 13)[406].

Şi iarăşi: «Retragerea spre ndreptare aduce ntristare multă şi smerenie şi o deznădejde măsurată sufle

404. In vreme ce unii nu ştiu dec t de retragerea pur şi simplu a lui Dumnezeu, după ei prezenţa lui Dumnezeu trebuind să fie şi simţită, Diadoh cunoaşte o retragere a lui Dumnezeu care e numai o ascundere a Lui, care face prezenţa Lui doar nesimţită, dar nu total ieşită din suflet. Dumnezeu continuă să lucreze n acest caz n suflet, dar fără să fie simţit direct, ci n fapte. Autorii scrierii de faţă şi nsuşesc această idee. Ea e proprie şi lui Marcu Ascetul, care spune că Hristos e prezent n chip nesimţit n om ncep nd de la Botez, dar devine simţit prin fapte. Dar şi după ei, ca şi după Diadoh, Marcu Ascetul, Sf. Simeon Noul Teolog, starea normală şi năzuită e aceea c nd prezenţa nsăşi a lui Dumnezeu e simţită nemijlocit. Ascunderea sau intrarea ntr o prezenţă nesimţită de om e o stare excepţională, un fel de pedeapsă pedagogică pentru om. Teologii catolici, ncep nd cu Hausherr, consideră că această prezenţă nesimţită a lui Dumnezeu n suflet e cea naturală şi reproşază lui Diadoh, lui Marcu Ascetul şi mai ales lui Simeon Noul Teolog un fel de semimasalianism. Aici stă ne nţelegerea teologiei catolice pentru spiritualitatea ortodoxă.

405. Harul n greceşte e de genul feminin, deci poate fi asemănat cu o mamă.

406. Diadoh, *Op. cit.,* cap. 86 ; *Filoc. rom.* I, p. 377.

tului, ca partea lui iubitoare de slavă şi de dorinţa de a se impune altora să vină, după cuviinţă, la smerenie. Ea aduce, deci, ndată, inimii frica lui Dumnezeu şi lacrimi de mărturisire şi dorinţă de multă tăcere prea bună[407]. Iar retragerea pricinuită de ntoarcerea lui Dumnezeu (de la suflet), ngăduie ca sufletul să se umple de deznădejde, de necredinţă, de m nie şi de ng mfare. Trebuie să avem deci experienţa ambelor retrageri (ale lui Dumnezeu) şi să ne apropiem de Dumnezeu potrivit cu felul fiecăreia. In cazul celei dint i s ntem datori să aducem mulţumire lui Dumnezeu ca Celui ce a pedepsit m ndria cunoştinţei noastre cu retragerea spre m ng iere, pentru ca să ne n-veţe, ca un Părinte bun, deosebirea ntre virtute şi păcat. In cazul celei de a doua, trebuie să I aducem mărturi-sirea ne ncetată a păcatelor şi lacrimi nelipsite şi o retra-gere şi mai mare de la cele rele pentru ca, astfel, prin sporirea ostenelilor, să putem ndupleca pe Dumnezeu să caute, ca mai nainte, la inimile noastre.

Dar trebuie ştiut că, atunci c nd ncepe lupta ntre suflet şi satana ntr o ciocnire esenţială, din ngăduinţa (lui Dumnezeu), spre ndreptare, harul se ascunde, cum am spus mai nainte, dar ajută n chip neştiut sufletul, ca

407. Acestea s nt roadele pozitive ale retragerii pedagogice, sau ale ascunderii prezenţei lui Dumnezeu, fără plecarea din suflet. Unde nu s nt aceste roade, Dumnezeu a părăsit sufletul pentru că acesta s a n-tors de la El. M ntuirea nu e adusă de un Dumnezeu prezent, dar nelu-crător ; nu e adusă n chip magic, fără ca El să şi arate puterea trans-formatoare asupra omului n faptele şi simţirile lui de om nou. Astfel retragerea pedagogică a lui Dumnezeu e numai ntr un anumit sens re-tragere, n alt sens, Dumnezeu răm ne prezent şi chiar lucrător, dar lu-crarea Lui se arată n altfel de roade : n frica de os ndă, n ntristarea pentru păcate, n pocăinţă. Dumnezeu se vede prin ele ca un factor as-cuns, dar eficient. Sufletul l simte pe de o parte prezent, pe de alta re-tras, din nemulţumire pentru păcatele lui şi conduc ndu l prin aceste alte stări şi simţiri spre m ntuire.

să arate vrăjmaşilor lui că biruinţa e numai a sufletului»[408].

Iar Sf ntul Isaac Sirul zice: «Nu e cu putinţă omului să se nţelepţească fără ispitele din ngăduinţă (prin n găduirea lor de către Dumnezeu) n războaiele duhovniceşti şi să cunoască pe Purtătorul lui de grijă, să simtă pe Dumnezeu şi să se ntărească n credinţa n El n chip ascuns, dec t prin puterea experienţei pe care a primit o. Căci, c nd harul vede că a nceput n cugetarea lui puţin părerea de sine şi a nceput să g ndească lucru mare despre sine, ndată ngăduie să se ntărească ispitele mpotriva lui, p nă ce va cunoaşte omul slăbiciunea sa şi va alerga la Dumnezeu şi se va prinde de El ntru smerenie. Prin acestea ajunge omul la măsura bărbatului desăv rşit (Efes. 4, 13)[409], prin credinţă şi nădejde n Fiul lui Dumnezeu, şi se nalţă la iubire. Căci iubirea lui Dum

408. Diadoh, *op. cit.,* cap. 87 ; *Filoc. rom. 1,* p. 378. E dat aci un nou motiv al ascunderii harului: ndată ce ncepe vrăjmaşul lupta mpotriva sufletului, harul se ascunde, ca să arate aceluia că biruinţa asupra lui va fi numai a sufletului. Căci dacă această ascundere ncurajează pe vrăjmaş să şi nteţească atacurile, experienţa acestei retrageri face şi sufletul să şi ntărească rezistenţa şi să şi sporească n acelaşi timp cererea de ajutor către Dumnezeu. Astfel, de fapt, biruinţa se obţine n mod mai accentuat de către suflet, dec t atunci c nd harul lui Dumnezeu lucrează n chip descoperit. Prin aceasta vrăjmaşul vede că nu e uşor de dobor t un suflet şi capătă un respect faţă de el şi o teamă de a l mai ataca at t de uşor şi de ncrezător n biruinţa sa. Sufletul nsuşi are n felul acesta un prilej de a se ntări, iar pe de altă parte, prilejul de a cunoaşte c t de ameninţat e fără ajutorul lui Dumnezeu. De aceea oamenii duhovniceşti primesc cu bucurie şi ispitele şi i mulţumesc lui Dumnezeu pentru ele. Dumnezeu voieşte pe de o parte să aibă suflete eroice şi vrea să dovedească satanei tăria sufletului omenesc, pe de alta voieşte ca ele să se lege şi mai mult de Dumnezeu, şi să şi nsuşească şi prin această simţire dramatică ajutorul ce li l dă Dumnezeu. E aci o dialectică str nsă şi subţire, ca n toate stările spirituale omeneşti.

409. Înaintarea la măsura v rstei duhovniceşti a lui Hristos, nu se face pe un drum neted, ntr o continuă seninătate şi bucurie, ci prin grele şi dramatice lupte şi peripeţii.

nezeu faţă de om se face cunoscută ca minunată c nd se arată n mijlocul mprejurărilor care i ntrerup nădejdea[410]. Atunci şi arată Dumnezeu puterea Lui, n izbăvirea ce i o dă omului de la El. Căci niciodată nu cunoaşte omul puterea lui Dumnezeu c nd se află n odihnă şi i la largul său [411]. Şi niciodată nu şi a arătat Dumnezeu lucrarea Lui n chip simţit, dec t n ţara liniştii şi n pustiu şi n locuri lipsite de nt lniri şi de tulburarea pricinuită de mpreuna vieţuire cu oamenii»[412].

86. *Despre nepătimire i despre ce este nepătimirea omenească.*

Pe l ngă acestea, trebuie să adăugăm aci şi un cuv nt deosebit despre nepătimire şi despre desăv rşire; şi apoi să punem, peste puţin, capăt acestei scrieri.

410. Atunci iubeşti cel mai mult pe cineva, c nd te a scos dintr o mare primejdie.

411. Numai n situaţii n care omul nu mai are nădejde la nimic, n aşa zisele «situaţii de limită» (Grenzsituationen, cum le spune filosoful Karl Jaspers), dar totuşi nu renunţă cu totul la nădejdea ntr o minune a lui Dumnezeu, dacă această minune se produce, Dumnezeu şi arată omului limpede puterea Lui. Astfel omul o poate confunda cu vreo putere a naturii, destoiniciei omeneşti. C nd eşti sănătos nu simţi at t de uşor darul lui Dumnezeu, ca atunci c nd, bolnav fiind, recapeţi sănătatea după ce aproape că nu mai nădăjduiai aceasta.

412. *Op. cit , cuv. 19,* p. 73. Marile minuni sau arătări ale puterii mai presus de fire a lui Dumnezeu se arată n locurile unde se liniştesc sihastrii. Dar există şi o «ţară» interioară a liniştii, pe care o găsesc unii credincioşi mai ales n clipele «situaţiilor de limită», c nd şi pun ultima nădejde n Dumnezeu. Atunci ei s au despărţit spiritual de toţi şi de toate, căci i a văzut şi le a văzut fără putere. Atunci nu se mai ştiu dec t faţă n faţă cu Dumnezeu, ntr o stare, care, deşi e de mare tensiune, e n acelaşi timp de mare «linişte», căci nimic nu i mai interesează, nimic nu i mai tulbură. Atunci omul e ntreg numai nădejde ndreptată spre Dumnezeu şi se lasă cu totul n voia Lui. Şi chiar dacă nu s ar produce minunea pe care o cere, el se lasă totuşi n seama lui Dumnezeu. «Facă Dumnezeu ce va vrea! Orice va fi, simt că aceea va fi voia Lui».

Despre acestea zice Marele Vasile: «Cel ce s a făcut iubitor al lui Dumnezeu şi doreşte să aibă, fie c t de puţin, nepătimirea Lui şi pofteşte să guste din sfinţenia Lui duhovnicească, din liniştea, din netulburarea şi bl ndeţea Lui şi din veselia şi bucuria ce se nasc din acestea, să se străduiască să şi depărteze g ndurile de la toată patima materială care i tulbură sufletul; să privească cu ochii curat, neumbrit, la cele dumnezeieşti şi să se facă locaş nesăturat al luminii de acolo[413]. Deprinz ndu şi sufletul cu o astfel de stare, se face, pe măsura asemănării dob ndite, familiar lui Dumnezeu, iubitor şi atot doritor al Lui şi, ca unul ce a purtat o luptă mare şi grea şi a ieşit din amestecarea cu materia, poate vorbi cu Dumnezeu cu o cugetare curată şi despărţită de orice amestec cu patimile trupeşti»[414]. At t, despre nepătimire.

Iar despre ce este nepătimirea omenească, Sf ntul Isaac scrie aşa: «Nepătimirea nu nseamnă a nu mai simţi patimile, ci a nu le mai primi. Căci din multe şi felurite virtuţi, pe care le au dob ndit unii, arătate şi ascunse, au slăbit patimile n ei şi ele nu mai pot să se răscoale uşor mpotriva sufletului[415]. Şi cugetarea nu mai are nevoie

413. Omul ca locaş a lui Dumnezeu, e n acelaşi timp subiect dornic să cuprindă c t mai mult din Dumnezeu. Deci e un locaş nesăturat de Dumnezeu.

414. Neaflat. Starea de nepătimire a omului, trăsătură proprie sfinţilor şi at t de lăudată n c ntările bisericeşti nchinate lor, s ar putea numi cu un nume mai nţeles azi şi mai potrivit oamenilor care nu pot ajunge la ea dec t eliber ndu se de patimi, mai degrabă despătimire. Ea nu e o stare neutră, ci o mare putere de curăţie şi de iubire, o mare libertate de toate pornirile inferioare şi egoiste. De aceea de această stare ţine şi puterea «vederii» lui Dumnezeu, a simţirii intense a prezenţei Lui.

415. Voinţa e factorul de acceptare a patimilor, factorul care le face personale. P nă nu s nt acceptate de voinţă, ele se pot mişca n persoană, sau n jurul interior care nconjoară nucleul persoanei, dar nu au devenit ale persoanei. Dar nu e bine a le lăsa să zăbovească prea mult nici n persoană, la uşa voinţei. Căci uşa poate ceda c nd e forţată prea mult. Împotriva lor trebuie ntărite virtuţile, ca nişte ostaşi care ies la respingerea patimilor.

să ia totdeauna aminte la ele, pentru că tot timpul este plină de nţelesurile ei (dumnezeieşti) din cercetarea şi ocuparea cu cele mai bune moduri de purtare, care se mişcă n minte prin luarea aminte la ele. Dar c nd patimile ncep să se mişte şi să se tulbure, cugetarea e răpită deodată de vecinătatea lor, băg nd de seamă ceva ce a apărut n minte. Deci patimile răm n n ea nelucrătoare. Aşa a spus Fericitul Marcu: «Mintea mplinind, prin harul lui Dumnezeu, faptele virtuţilor şi apropiin du se de cunoştinţă, puţin mai simte din partea răului şi a pornirii neraţionale din suflet»[416]. Căci cunoştinţa ei o răpeşte la nălţime şi o nstrăinează de toate cele din lume. Astfel, pentru limpezimea, subţirimea, sprinteneala nălţării şi ascuţimea minţii şi pentru nevoinţa lor, mintea acestora se curăţeşte şi mai mult şi se dovedeşte străvezie pentru lumină, pentru faptul că trupul lor s a uscat prin ocuparea cu liniştea şi cu ndelungata petrecere n ea[417]. Pentru aceasta, vederea aflătoare n ei pune

416. După Ammann, op. *cit.,* p. 143, nota 1, ar fi vorba nu de Marcu, ci de Evagrie. Ammann citează pe A. J. Wensink, Mystic treatises by Isaak of Ninive, Amsterdam, 1923, p. 345. Se descrie n citatul din Isaac un proces foarte fin din minte. Cugetarea ca funcţie a minţii nu cugetă la patimi p nă ce acestea nu se mişcă cu tulburare n suflet. C nd acestea se tulbură n suflet, atenţia cugetării este atrasă de ele sau de chipul ispititor, pe care ele l au proiectat n minte. Atunci mintea, care se ocupa ncă de mai nainte cu cugetări curate, se scufundă şi mai mult n acestea şi patimile răm n fără putere de nr urire asupra ei. Căci cugetările acelea s nt at t de nalte şi de frumoase, că o fac nesimţitoare faţă de toate ispitele ce i le oferă patimile.

417. Există o str nsă legătură ntre transparenţa minţii pentru lumina de sus şi ntre transparenţa trupului, dob ndită prin nfr nare, prin lepădarea grosimii şi grăsimii. Trupul uşurează transparenţa duhului nu numai spre cei din afară, ci şi spre cele dumnezeieşti. Printr un trup subţire, sufletul iradiază uşor şi spre cei din afară, dar se face deschis şi nţelesurilor nalte, dumnezeieşti; sau prin transparenţa lui se simte mai uşor Dumnezeu. Căci grosimea stă grea şi opacă peste minte şi n relaţia ei cu cei de afară şi cu Dumnezeu. Îngreunează nţelegerea şi

stăp nire uşor şi repede pe fiecare şi i călăuzeşte spre lucrurile minunate legate de ea. Şi prin aceasta, mult se vor mbogăţi n vederile lor şi cugetarea lor niciodată nu va fi lipsită de conţinutul cunoaşterii; şi nu vor fi niciodată n afară de acelea pe care roada Duhului le sădeşte n ei. Iar prin obişnuinţa de mulţi ani se vor şterge din inima lor amintirile care mişcă patimile n sufletul lor şi tăria stăp nirii diavolului. Căci atunci c nd sufletul nu se t rguieşte cu patimile şi nu se nsoţeşte cu g ndurile ce pornesc din ele, pentru că este stăp nit ne ncetat de altă preocupare, tăria unghiilor patimilor nu se poate prinde de simţirea lui n cei duhovniceşti»[418].

Iar Sf ntul Diadoh zice: «Nepătimirea este nu a nu fi războiţi de demoni, căci pentru aceasta ar trebui, după Apostol, să ieşim din lume» (1 Cor. 5, 10), ci, fiind războiţi de ei, să răm nem nebiruiţi. Căci războinicii purtători de platoşe, deşi s nt ţinta săgeţilor vrăjmaşilor şi aud zgomotul săgeţilor primite, ba şi văd aproape toate săgeţile trimise mpotriva lor, nu s nt răniţi, datorită tăriei veşmintelor ostăşeşti; căci, fiind apăraţi de platoşe, cu toate că s nt războiţi, răm n nebiruiţi. Iar noi, prin toată armătura luminii şi prin coiful m ntuirii, narmaţi cu toate virtuţile, nfr ngem cetele ntunecate ale demonilor (Efes. 6, 11, 17). Căci curăţia vine nu numai din nesă v rşirea celor rele, ci şi din biruirea deplină a celor rele prin mplinirea celor bune»[419].

Iar Sf ntul Maxim cunoaşte o mpătrită nepătimire, zic nd: «Prima nepătimire numesc mişcarea spre un păcat al trupului, ne mplinită cu lucrarea; a doua nepătimire numesc respingerea desăv rşită a g ndurilor pătimaşe din suflet, prin care se vestejeşte mişcarea patimi

comunicarea n am ndouă direcţiile. De altfel o minte care nu e străvezie pentru cele dumnezeieşti, nu are de comunicat un conţinut duhovnicesc experiat nici celor de afară.

418. Sf. Isaac Sirul, *op. cit.,* cuv. *81,* p. 210.

419. Sf. Diadoh *op. cit.*, cap. 95 ; *Filoc. rom.* I, p. 387.

lor din prima nepătimire; a treia nepătimire numesc desăv rşita nemişcare a poftei spre patimi, datorită căreia se produce şi a doua nepătimire, constatatoare din curăţia g ndurilor; a patra nepătimire numesc desăv rşită lepădare a tuturor nchipuirilor sensibile din cugetare, din care şi ia naştere a treia, prin faptul că nu are nchipuirile celor sensibile ca pricini care să producă n ea chipurile patimilor»[420]. Şi iarăşi: «Nepătimirea este starea paşnică a sufletului, datorită căreia e greu de mişcat spre păcat»[421].

87. *Iară i despre nepătimire i desăv r ire.*

Iar Sf ntul Efrem vorbeşte astfel despre nepătimire şi desăv rşire: «Cei nepătimitori (despătimiţi), ntinz ndu se peste ei fără să se sature, urmăresc desăvârşirea fără sf rşit. Pentru că bunătăţile veşnice nu au sf rşit»[422]. Şi

420. Sf. Maxim Mărt., *Cele cinci sute de capete,* III, 36 ; P.G. 90, 968 A. Nepătimirea desăv rşită, sau a patra, este lipsa chipurilor sensibile din cugetare. Lipsind acestea, pofta de care se eliberează nepătimirea a treia, nu are putinţa să dea chipuri patimilor spre care s ar putea mişca. Nemişc ndu se pofta spre astfel de chipuri, lipsesc şi g ndurile pătimaşe din a doua nepătimire. Iar lipsind aceste g nduri nu se nfăptuieşte nici păcatul cu fapta, ceea ce constituie prima nepătimire. In definitiv şi nepătimirea se reduce, n cea mai ultimă esenţă a ei, la golirea minţii de chipurile sensibile, ca şi cunoaşterea cea mai naltă, directă a lui Dumnezeu cel lipsit de margini. Astfel nepătimirea şi cunoaşterea nemijlocită a lui Dumnezeu coincid. Dar există şi o nepătimire care priveşte la lucruri, la oameni şi la chipurile lor fără poftă, fără patimă. Dar ea e mai fragilă, mai nesigură, ea e nepătimirea a treia, deci a doua după cea mai naltă. De aci urmează şi contrarul: patimile ncep de la simţuri, ca să urce prin chipuri p nă la minte, de unde coboară la fapte prin trup ca patimi formate.

421. Acelaşi, *Capete despre dragoste,* I, 36; P.G. 90, 968 A; *Filoc. rom.* I, p. 42.

422. Neaflat. Nepătimirea e definită aci n nţeles pozitiv, ca desăv rşire. Iar ca atare e socotită ca neav nd sf rşit, cum nu are nici desăv r şirea. Pentru că ea e mbogăţirea n toate bunătăţile, care nu au sf rşit. Ca atare nepătimirea nu e indiferenţă faţă de alţii, ci o bunătate curată.

iarăşi: «Ea este desăv rşită c t priveşte măsura puterii omeneşti, dar e fără sf rşit (nedesăv rşită), ca una ce se ridică pururea peste sine nsăşi prin adausurile necontenite ce se nalţă ne ncetat prin suişurile spre Dumnezeu»[423].

La fel, spune Sf ntul Nil despre desăv rşire: «Trebuie să nţelegem două desăv rşiri: una vremelnică şi una veşnică. Despre cea din urmă scrie Apostolul: «Iar c nd va veni desăv rşitul, va nceta ceea ce e din parte» (1 Cor. 13, 10). Cuv ntul: «C nd va veni desăv rşitul» nseamnă că aici (pe păm nt) nu putem cuprinde desăv rşirea dumnezeiască[424]. Şi iarăşi: «Două desăv rşiri cunoaşte Sf ntul Pavel şi ştie pe acelaşi om desăv rşit şi nedesăv rşit. Pentru viaţa de faţă l numeşte desăv rşit, iar faţă de cel cu adevărat desăv rşit, nedesăv rşit. De aceea, zice: «Nu pentru că am luat, m am şi desăv rşit» (Filip. 3, 12). Şi după puţin: «C ţi s ntem deci desăv rşiţi, aceasta să o cugetăm» (Filip. 3, 15)[425].

Numai pătimaşul caută ale sale, sau suferă pentru că alţii nu i oferă destule mijloace, sau nu i se oferă ei nşişi ca mijloace suficiente pentru plăcerile sale. Despătimitul nu e nici el indiferent faţă de alţii, ci suferă n raport cu ei, dar nu pentru că nu i oferă mijloace suficiente pentru plăceri, ci pentru că ei nşişi suferă. Pătimaşul are comun cu ceilalţi oameni că suferă n căutarea mereu nesatisfăcută a plăcerilor ca şi aceia, dar ntr o despărţire şi nepăsare de ei. Napătimitorul suferă pentru suferinţa altora, nu pentru sine. El e n adevărată comuniune, n adevărată părtăşie la suferinţa lor. Cel eliberat de patimile de plăcere, suferă de pătimirea curată, dureroasă, neegoistă, pentru alţii. In această privinţă supremul model ne este Hristos. Dar ntruc t suferinţa pentru alţii ncetează c nd aceia nu mai suferă, nsă iubirea din care izvorăşte ea nu are capăt, desăv rşirea legată cu despătimirea nu are nici ea capăt. Dumnezeu şi semenii pot fi iubiţi veşnic, tot mai mult. Iubirea din cei despă timiţi poate creşte veşnic pentru că se hrăneşte din iubirea lui Dumnezeu, care e nesecată şi fără margini.

423. Neaflat.

424. Neaflat.

425. Neaflat.

88. *Despre nclinarea spre patimă, plăcerea de patimă, primirea patimii i nepătimirea.*

Dar spune şi Sf ntul Ilie Ecdicul: «Înclinarea spre patimă e materia rea a trupului; plăcerea de patimă e materia rea a sufletului; primirea patimii este materia rea a minţii. Organul celei dint i e pipăitul; organul celeilalte s nt celelalte simţuri; iar a celei din urmă, dispoziţia contrară»[426]. Şi iarăşi: «Cel ce are plăcerea de patimă este aproape de cel ce nclină spre patimă; iar cel ce primeşte patima e aproape de cel ce are plăcere de patimă. Dar e departe de am ndoi cel nepătimitor (des pătimit, nepătimaş)»[427].

89. *Cine este cel ce nclină spre patimă, cel ce are plăcere de patimă, cel ce prime te patima i nepătimito rul (nepătima ul, ne mpătimitul)? Despre tămăduirea primelor i pricinuirea celei din urmă.*

«Împătimit este cel ce are pornirea spre păcat mai tare ca raţiunea, chiar dacă nu păcătuieşte deocamdată. Plăcerea de patimă o are cel ce are lucrarea păcatului

426. Culegere de sentinţe, 71; P.G. 127, 1142; *Filoc. rom.* IV, p. 291. Trupul nclină spre patimă. Aceasta e un conţinut al mişcării lui. Inclinarea aceasta l m nă spre pipăitul celor dorite. Sufletul are plăcere de patimă. Aceasta e conţinutul mişcărilor lui p nă ce nu e liber de patimi. Pornirea spre patimă a luat prin suflet un caracter mai conştient. Sufletul tinde spre mplinirea plăcerii pătimaşe prin alte simţuri mai conştiente (văz, auz etc). Mintea e cea care se hotărăşte să accepte patima. Şi o face aceasta cu o anumită libertate. Organul prin care lucrează ea este o dispoziţie contrară binelui sau lui Dumnezeu. S nt descrise aci trei faze n dezvoltarea patimilor.

427. Ilie Ecdicul, op. *cit.,* cap. 72; P.G. cit. col. cit.; *Filoc, rom.* IV, p. cit. Această culegere e atribuită şi Sf. Maxim Mărt., *Capita alia ;* P.G. 90, 1416 C. Vezi M. Th. Disdier, *Elie l'Ecdicos et Ies* χεψάλοιο *atribuek a St. Maxime le Coniesseur et á Jean le Carpathos,* în : «Echos d'Orient» 31 (1922), p. 17—44.

mai slabă dec t raţiunea, chiar dacă o suferă n afară[428]. Primitor de patimă este cel care e mai mult liber dec t rob mijloacelor (păcatului). Iar nepătimaş e cel ce nu primeşte nimic din felurimea acestora»[429].

La fel, despre tămăduirea celor dint i zice acestea: «Înclinarea spre patimă se nlătură din suflet prin post şi rugăciune; plăcerea de patimă, prin priveghere şi tăcere; primirea patimii se nlătură prin liniştire şi luare aminte. Iar nepătimirea se naşte din pomenirea lui Dumnezeu»[430].

90. *Despre credin ă, nădejde i dragoste.*

Dar nceputul, mijlocul şi sf rşitul, iar, de voieşti să spui, şi dăruitoarele şi călăuzitoarele tuturor bunătăţilor (virtuţilor) s nt credinţa, nădejdea şi dragostea, această ntreită fr nghie ţesută de Dumnezeu; şi mai mult dec t toate dragostea, pentru că «Dumnezeu este iubire» (1 Ioan 4, 8). De aceea, nu e drept să nu mplinim lipsa lucrării de faţă şi prin aceasta. Mai bine zis, după Sf ntul Isaac Sirul, «desăv rşirea multor roade ale Duhului o primeşte cineva atunci c nd se nvredniceşte de iubirea de

428. Textul grec al Filocaliei spune: n afară. Dar la margine se observă : poate năuntru.

429. Ilie Ecdicul, *op. cit.,* cap. 73 ; P.G. cit., col. cit.; P.G. 90, col. cit.; *Filoc. rom.* IV, p. cit. Nu cunoaşte deosebirea ntre aceste grade de m pătimire, pentru că nu se află ntr unul din ele, deosebit de celelalte.

430. *Op. cit.*, cap. 74; foc. *cit.*; Maxim Mărt., op. *cit.*; P.G. cit, *loc. cit. ; Filoc. rom.* IV, p. cit. Impătimirea trupului se vindecă prin virtuţile principale ale trupului; nfr narea şi rugăciunea, ca act de voinţă exercitat asupra trupului şi ca act de chemare a lui Dumnezeu, care opreşte şi trupul de la fapte pătimaşe; plăcerea de patimi, prin priveghere şi tăcere, ca acte de voinţă exercitate asupra sufletului; primirea patimii, prin liniştire şi luare aminte, ca acte de voinţă exercitate asupra cugetării. Ne mpătimirea se naşte din pomenirea lui Dumnezeu, care dă minţii un conţinut fără chip şi o ţine at rnată de frumuseţea Lui şi de nţelesul Lui nesf rşit.

săvârşită»[431]. De fapt, scrie Sf ntul Ioan Scărarul: «După toate cele spuse nainte, răm n acestea trei: legătura care strânge şi ţine toate: credinţa, nădejdea, dragostea. «Iar mai mare dec t toate este dragostea» (1 Cor. 13, 13). Căci «Dumnezeu este iubire» (1 Ioan 4, 8). De aceea, eu văd pe prima ca rază, pe a doua ca lumină, iar pe a treia ca cerc. Dar toate s nt o unică lumină şi strălucire. Căci cea dint i toate le poate face şi zidi; a doua mbrăţişează mila lui Dumnezeu şi nu ne face de ruşine[432]. Iar cea de a treia niciodată nu cade, nici nu ncetează de a vedea (de a contempla), nici nu lasă pe cel hrănit de ea să se liniştească de nebunia ei»[433].

Şi iarăşi: «Cuvântul despre iubire este cunoscut ngerilor; şi lor, pe temeiul lucrării iluminării, Dumnezeu le este iubire» (1 Ioan 4, 8). Dar cel ce voieşte să definească acest cuvânt, e ca un orb care numără nisipul mării. Iubirea, după calitate, este asemănarea cu Dum

431. Sf. Isaac Sirul, *op. cit.,* Cuv. 85, p. 384. Desăv rşirea constă n iubire. Ba e cea mai naltă dintre virtuţi. Şi ntruc t la ea se ajunge deobicei trec nd prin toate virtuţile, ea e şi o culminaţie a fiecărei virtuţi, dar n armonie cu toate celelalte. Nu poate avea cineva iubire desăv rşită, dacă e un lacom, un ng mfat, un leneş, un om fără răbdare şi fără smerenie. Toate virtuţile duse la culme in sinteză, nseamnă iubire, sau s nt nsufleţite de iubire.

432. Prin credinţă putem toate; ea e tărie n lucrare. Prin nădejde mbrăţişăm cu vederea toată mila nesf rşită a lui Dumnezeu, cu toate puterile ei; nădejdea niciodată nu ne face de ruşine n faţa altora, pentru că am avut o ; căci chiar dacă nu ni se mplineşte ceva ce am nădăjduit, ni se mplineşte altceva ; dacă nu ni s a mplinit ceva azi, nădăjduim că ni se va mplini m ine ; şi p nă la urmă ni se mplinesc toate n viaţa veşnică; atunci vom fi văzuţi sigur că n am rămas de ruşine.

433. *Scara* XXX; P.G. 88, 1153—1156. Iubirea nu isprăveşte niciodată de a se ad nci privind n taina indefinită a semenului pe care l iubeşte, sau n taina infinită a lui Dumnezeu. Cel ce iubeşte pe cineva, uit nd de toate şi trec nd peste toate, pare «nebun» celorlalţi. Dar el a găsit n acela «comoara» de preţ nesf rşit, pe care ceilalţi n o văd. Au fost şi s nt atâţia «nebuni» pentru Hristos, n stare să jertfească toate pentru El p nă şi viaţa păm ntească, din siguranţă că o vor dob ndi pe planul veşniciei (Matei 10, 39). Cel iubit e mai de preţ dec t nsăşi sinea proprie.

nezeu, pe c t e cu putinţă muritorilor; după lucrare, este o beţie a sufletului[434]; iar după nsuşire, este izvorul credinţei, ad ncul fără fund (abisul) al ndelungei răbdări, marea smereniei. Iubirea este, n chip principal, lepădarea a toată g ndirea protivnică[435], dacă iubirea nu socoteşte răul (1 Cor. 13, 5). Iubirea, nepătimirea şi nfierea se deosebesc numai după numiri. Precum lumina şi focul şi flacăra s nt adunate ntr o singură lucrare, aşa g ndeşte şi despre acestea»[436].

Iar Sf ntul Diadoh spune: «Socoteşte, frate, că fiecărei vederi duhovniceşti i premerge credinţa, nădejdea şi dragostea, dar mai mult dragostea. Căci cele dint i nvaţă să se dispreţuiască toate bunurile văzute. Dar iubirea uneşte sufletul nsuşi cu virtuţile lui Dumnezeu, adulmec nd printr o simţire a minţii pe nevăzutul Dumnezeu»[437]. Şi iarăşi: «Alta este dragostea naturală a sufletului şi alta cea care se adaugă ei de la Sf ntul Duh. Cea dint i se mişcă din voinţa noastră, pe măsură, c nd voim. De aceea, e şi răpită uşor de duhurile cele rele, c nd nu o ţinem cu tărie cu voinţa noastră. Cea de a doua, aprinde at t de mult sufletul spre dragostea lui Dumnezeu, nc t toate părţile sufletului nostru se lipesc de negrăita bunătate a dorului de Dumnezeu, ntr o nesf rşită

434. Precum iubirea poate fi socotită «nebunie», aşa poate fi socotită şi «beţie». Prin beţie se pune n relief mai mult entuziasmul ei. Ba vede pe cel iubit at t de frumos, că toate celelalte s nt nimic faţă de acela. E aşa cum vede cel beat realitatea altfel dec t ceilalţi. Dar ea e «beţie trează» (Sf. Grigorie de Nisa), pentru că cel ce iubeşte e singurul care vede pe cel iubit aşa cum este de fapt; şi l poate face să fie aşa.

435. Cel ce iubeşte nu g ndeşte nimic protivnic celui iubit. De aceea poate fi deplin sincer faţă de el, sau cu inima curată.

436. Scara XXX; P.G. 88, 1156. Vedem aci afirmată ideea că nepătimirea nu e o stare pasivă, ci o stare de nfocare a iubirii, contrară nfocării egoiste a pătimaşului. Nepătimaşul iubeşte pe Dumnezeu ca un fiu, ca unul care, fără să fie fiu prin natură, a fost nfiat prin dragoste, deci av nd un motiv cu at t mai mare să L iubească pe Dumnezeu.

437. *Op. cit.,* cap. 1 ; Filoc. rom. I, p. 335.

simplitate a simţirii[438]. Mintea ajunsă atunci ca una care a zămislit din lumina duhovnicească a harului, s a făcut izvor de iubire şi de bucurie»[439].

Sf ntul Isaac spune la r ndul său: «Iubirea ce se iveşte din niscai lucruri e ca o candelă mică, hrănită de untdelemn şi astfel e şi lumina ei; sau ca un p r u care se hrăneşte din ploaie şi a cărui curgere se opreşte c nd conţinutul care l susţine lipseşte. Dar iubirea care are drept pricină pe Dumnezeu, este ca un izvor a cărui curgere niciodată nu se ntrerupe. Căci Dumnezeu singur este izvorul ei şi conţinutul ei nesecat»[440]. Şi ntrebat fiind : «C nd se ajunge la desăv rşirea multelor roade ale Duhului ?», a răspuns: «C nd se nvredniceşte cineva de desăv rşita iubire a lui Dumnezeu». Şi ntrebat iarăşi: «De unde cunoaşte cineva că a ajuns la aceasta?», a spus: «C nd se mişcă pomenirea lui Dumnezeu n cugetarea lui, ndată inima lui se mişcă n iubirea Lui şi din ochii

438. Numai simplitatea este nesf rşită, pentru că cuprinde n ea totul n mod concentrat. «Simplitatea simţirii» e cea mai intensă simţire, pentru că nu se mparte n simţiri diferenţiate şi micşorate. Toate părţile sufletului s nt străbătute de o singură simţire, dar de tărie nesf rşită, a dorului după frumuseţea lui Dumnezeu. Simplitatea e concentrarea ntr o unitate a tuturor puterilor şi simţurilor sufletului, care au, prin Dumnezeu, o ad ncime şi o bogăţie nesf rşită.

439. *Op. cit.,* cap. 34; *Filoc. rom.* I, p. 348. Capacitatea de unire intimă şi de colaborare dintre minte şi har, sau dintre subiectul nostru şi Subiectul dumnezeiesc e at t de mare, că e comparată cu unirea n care Subiectul dumnezeiesc, semănând n subiectul nostru harul Său, l pune pe acesta ntr o stare de sarcină, aceasta dezvoltând cu puterile lui, puse in mişcare, săm nţa harului n roade de iubire şi de bucurie. Subiectul omenesc nu primeşte pasiv harul dumnezeiesc, ci l dezvoltă, precum harul face roditor subiectul omenesc.

440. *Op. cit.,* Cuv. 33, p. 143. Iubirea noastră naturală se naşte din niscai fapte pe care ni le a făcut cineva, sau din niscai legături naturale. Ea oboseşte mai cur nd sau mai t rziu şi slăbeşte mai mult sau mai puţin. Iubirea lui Dumnezeu faţă de noi nu slăbeşte, pentru că El nu are nici un interes pe care I l slujim. De aceea ţine veşnic tot at t de intens şi susţine şi iubirea noastră faţă de El, pururea neobosită şi nedezamăgită.

lui pornesc lacrimi cu mbelşugare. Căci iubirea are obiceiul să izvorască lacrimi c nd şi aminteşte de cei iubiţi. Astfel fiind, niciodată nu ncetează din lacrimi, pentru că nu i lipseşte niciodată conţinutul care să l aducă pe el la pomenirea lui Dumnezeu. Aşa nc t şi n somnul lui se află n convorbire cu Dumnezeu. Căci este un obicei al iubirii să facă unele ca acestea. Şi aceasta este desăv rşirea oamenilor n această viaţă a lor»[441].

Şi a spus iarăşi: «Iubirea lui Dumnezeu este călăuză prin fire şi c nd vine n cineva fără măsură, face acel suflet să iasă din sine (extatic). De aceea, inima celui ce o simte pe ea nu poate să o ncapă şi să răm nă cum este, ci, după măsura calităţii şi a iubirii venite n el, vede n el o schimbare neobişnuită. Şi semnele ei simţite s nt acestea: faţa celui ce o are se face ca focul şi i plină de bucurie şi trupul lui se ncălzeşte; frica şi sfiala se depărtează de la el şi se face ca un ieşit din sine (extatic); şi puterea care adună mintea lui n ea nsăşi pleacă de la el şi se face ca un ieşit din minte[442]; moartea cea mai

441. Sf. Isaac Sirul, *op. cit.,* Cuv. 85, p. 348. Desăv rşirea omului constă astfel n iubirea faţă de Dumnezeu. Iubirea este a inimii şi ea se arată n lacrimi, c nd este o simţire puternică, nu o convingere teoretică. Dar inima se aprinde de iubire şi se topeşte n lacrimi, c nd n cugetare se mişcă pomenirea lui Dumnezeu. Deci inima nu lucrează fără cugetare. Se nţelege că numele lui Dumnezeu pomenit mereu n cugetare nduioşează inima la iubire p nă la lacrimi. Deci nici cugetarea la Dumnezeu nu i o cugetare pur teoretică. Din toate rezultă că Dumnezeu cel pomenit ne ncetat, e pomenit astfel pentru că e iubit ca Persoană iubitoare, căci o persoană trezeşte n alta iubirea prin iubirea sa.

442. Tainica legătură dintre suflet şi trup se arată şi n căldura ce cuprinde trupul celui cucerit de o mare iubire. El este ca un ieşit din sine, ca unul ce a uitat de sine; toată atenţia lui e plecată la cel iubit. E ca un ieşit din minţi, dar nu n sens rău, ca să calce bunele r nduieli ale societăţii, ci n sensul bun, fiind n stare să renunţe la tot ce caută omul «cuminte» n sensul egoist al cuv ntului. E n stare să şi dea viaţa pentru Cel iubit. «Acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte n mine» (Gal. 3, 20). El trăieşte pentru alt eu, nu pentru al său. Eul lui Hristos a devenit eul său. Dacă n omul «natural» eul ca subiect este identic

nfricoşătoare o socoteşte ca o bucurie; şi niciodată vederea minţii lui nu pătimeşte vreo ntrerupere din nţelegerea celor cereşti; şi, celui absent, i vorbeşte ca fiind de faţă, nefiind văzut de cineva[443]. Cunoaşterea şi vederea lui naturală a dispărut şi nu simte n chip sensibil mişcarea sa, care se mişcă ntre lucruri; chiar dacă face ceva, nu simte ceea ce face, ca unul ce are mintea ocupată cu vederea unor lucruri care nu s nt de faţă. Şi cugetarea lui se ocupă pururea cu Celălalt[444]. De această beţie duhovnicească au fost plini odinioară Apostolii şi mucenicii: cei dint i au străbătut (stăp niţi de ea) toată lumea, ostenind şi fiind batjocoriţi (1 Tim. 4, 10) ; cei din urmă, suport nd tăierea mădularelor, şi au vărsat s ngele lor ca apa; şi suferind chinurile cele mai cumplite, nu s au descurajat, ci le au răbdat cu bărbăţie. Şi, fiind nţelepţi, au fost socotiţi ca nişte lipsiţi de minte (2 Cor. 11, 38). Iar alţii au rătăcit prin pustie şi prin

cu obiectul grijii sale, in omul umplut de iubirea de sus «eul» ca subiect răm ne, dar eul ca obiect al iubirii sale este altul, este cel iubit de eul lui Hristos. n acelaşi timp se menţine ca eu iubitor; n el nu e o redu plicare egoistă, ci o doime reală : eu ca subiect şi tu ca cel pentru care s nt eu. Aceasta e «ieşirea» din sine, ieşirea din mintea pentru sine, ridicarea la mintea pentru altul. Cel ce iubeşte nu mai are frică să renunţe la sine şi nici ruşine să se comporte n felul acesta, socotit de alţii nebunie. Dar n faptul că eul ca subiect răm ne, se arată că totuşi iubirea cea mai totală nu nseamnă confundare cu altul n impersonal, ci unitate biper sonală. Tu ai devenit dominant nsă n mine prin voia propriului eu, insta l ndu te n interiorul propriului eu cu un rol major, dar mărind uriaş puterile eului meu care te a primit.

443. Ii vorbeşte iubitului absent ca celui prezent, pentru că l are n sine, şi iubitul absent i vorbeşte ca unul ce e prezent. Spaţiul a dispărut pentru cei ce se iubesc; a devenit o simplă aparenţă. Ceilalţi văd spaţiul. El nu l vede. In aceasta stă «nebunia» celui ce iubeşte.

444. Cunoaşterea şi vederea celor din jur, mişcarea lui ntre ele se săv rşeşte fără să fie conştient de ele, atenţia Lui fiind aţintită cu totul la cel iubit, dar nevăzut pentru vederea naturală. Poetul Coşbuc zice de mama, preocupată de fiul ei absent: «Scapi fusul jos, nimic nu zici... Şi fetele se miră». «Adormi cu mine n g nd, ca să visezi ca mine».

munţi şi prin peşteri şi prin văgăunile păm ntului (Evr. 11, 38), fără aşezare, ei care erau cei mai aşezaţi»[445]. La această nebunie nvredniceşte ne şi pe noi, Doamne, să ajungem.

91. *Despre Sf nta Împărtă anie i despre mărimea bunătă ilor pe care ni le pricinuie te mpărtă irea i cuminecarea (cuminecătura) continuă, cu con tiin a* curată.

Dar, nimic nu ne ajută şi nu contribuie aşa de mult la curăţirea sufletului şi la luminarea minţii şi la sfinţirea trupului şi la prefacerea am ndorura spre o stare mai dumnezeiască şi la nemurire, ba şi la biruirea patimilor şi a demonilor, sau, mai potrivit spus, la unirea cu Dumnezeu cea mai presus de fire, ca mpărtăşirea şi cuminecarea (cuminecătura) continuă, cu inimă şi simţire curată, pe c t e cu putinţă omului, cu preacuratele şi nemuritoarele şi de viaţă făcătoarele Taine, cu nsuşi cinstitul Trup şi S nge al Domnului şi Dumnezeului şi M ntuitorului nostru Iisus. Pentru aceasta, e c t se poate de trebuitor să vorbim şi despre acestea n chip deosebit, n această scriere, şi apoi să dăm sf rşit cuv ntului. Iar acest lucru e vădit nu numai din cele ce au spus Sfinţii Părinţi, ci, cu mult mai mult, din cuvintele Vieţii nseşi şi ale nsuşi Adevărului. Căci zice: «Eu s nt p inea vieţii» (Ioan 6, 48). «Şi aceasta este p inea care se pogoară din cer, ca cel ce măn ncă din ea să nu moară. Eu s nt p inea cea vie, care s a pogor t din cer. De va m nca cineva din p inea aceasta, viu va fi n veac. Şi p inea pe care Eu voi da, trupul Meu este, pe care Eu l voi da pentru viaţa lumii» (Ioan 6, 50—52). Şi: «De nu veţi m nca trupul Fiului Omului şi nu veţi bea s ngele Lui, nu veţi avea viaţă ntru voi. Cel ce măn ncă trupul Meu şi bea s ngele Meu, are viaţă veşnică» (Ioan 6, 53—54). Şi iarăşi: «Căci trupul Meu

445. Sf. Isaac Sirul, *op. cit.,* Cuv. 24, p. 104—105.

este m ncare adevărată şi s ngele Meu este băutură adevărată. Cel ce măn ncă trupul Meu şi bea s ngele Meu, răm ne ntru Mine şi Eu ntru el. Precum M a trimis pe Mine Tatăl Cel viu şi Eu s nt viu prin Tatăl; şi cel ce Mă măn ncă pe Mine, acela va fi viu prin Mine. Aceasta este p inea care s a cobor t din cer şi cel ce măn ncă p inea aceasta a Mea, viu va fi n veac» (Ioan 6, 53, 58).

Iar purtătorul de Hristos Pavel zice acestea: «Fraţilor, eu am primit de la Domnul, ceea ce v am predat şi vouă, că Domnul Iisus n noaptea n care a fost v ndut, a luat p inea şi binecuv nt nd o, a fr nt o şi a zis: «Luaţi, m ncaţi, acesta este trupul Meu care pentru voi se fr nge; aceasta s o faceţi ntru pomenirea Mea». Asemenea şi paharul, după cină, zic nd: «Acest pahar este legământul cel nou, ntru s ngele Meu. Aceasta s o faceţi, ori de c te ori veţi bea, ntru pomenirea Mea. Căci de c te ori veţi m nca p inea aceasta şi veţi bea paharul acesta moartea Domnului vestiţi p nă ce va veni. Deci oricine va m nca p inea aceasta şi va bea paharul Domnului cu nevrednicie, vinovat va fi trupului şi s ngelui Domnului. Să se cerceteze, aşadar, omul pe sine nsuşi şi aşa să măn nce din p inea aceasta şi să bea din paharul acesta. Căci cel ce măn ncă şi bea cu nevrednicie, judecată sieşi măn ncă şi bea, nedeosebind trupul Domnului. Pentru aceea, ntre voi mulţi s nt neputincioşi şi bolnavi şi mulţi mor. Căci dacă ne am cerceta pe noi, nu am fi judecaţi. Iar fiind judecaţi de Domnul, s ntem ndreptaţi, ca să nu fim os ndiţi cu lumea» (1 Cor. 11, 23—33).

92. *E de trebuin ă să cunoa tem minunea Sfintelor Taine i ce este ea, pentru ce s a dat i care este folosul ei.*

Căci scrie şi Gură de Aur că «e de trebuinţă să nvăţăm ce este minunea Tainelor şi pentru ce s a dat şi care e folosul acesteia. S ntem un trup (Rom. 12, 5) şi mădu

lare ale trupului Domnului nostru Iisus Hristos şi din oasele Lui (Efes. 5, 30). Iar cei care au aflat aceasta, să urmeze celor spuse. Deci pentru ca aceasta să nu se n-făptuiască numai prin iubire, ci şi cu lucrul nsuşi, să ne unim prin m ncare cu acel trup pe care ni l a dăruit, voind să ne arate dorul ce l are către noi[446]. Pentru aceasta s a unit pe Sine cu noi şi ne a dat trupul Său nouă, ca să ne facem un trup unit cu Capul. Acest lucru este propriu celor ce se iubesc cu tărie. Acest lucru l a dat de nţeles Iov, vorbind despre casnicii lui, care L iubeau n chip cov rşitor, nc t ziceau, arăt ndu şi iubirea lor: «Cine ne va da putinţa să ne săturăm de carnea Lui?» (Iov 31, 31). De aceea, şi Hristos a făcut acest lucru, ridic ndu ne la o prietenie şi mai mare şi arăt ndu ne dorul Lui către noi, căci nu se dă pe Sine celor ce L doresc, numai ca să L vadă, ci şi ca să L atingă, să L mă n nce şi să se sădească n trupul Lui şi să se unească cu El şi să şi sature ntreg dorul»[447].

Şi iarăşi: «Cei ce se mpărtăşesc de preasf ntul Trup şi de cinstitul S nge, stau ntre ngeri şi Arhangheli şi ntre Puterile de sus şi s nt mbrăcaţi n nsuşi vestm ntul mpărătesc al lui Hristos, av nd armele duhovniceşti. Ba, cu aceasta, ncă n am spus nimic: căci L au mbrăcat pe Împăratul nsuşi. Dar pe c t este de mare şi de nfricoşătoare şi de minunată Taina, tot pe at ta trebuie să te apropii cu curăţie, dacă vrei să te apropii de m ntuire. Căci dacă te apropii cu o conştiinţă rea, te apropii de os ndă şi de pedeapsă. Căci, «cel ce măn ncă şi bea cu nevrednicie Trupul şi S ngele Domnului, judecată sieşi măn ncă şi bea» (1 Cor. 11, 27). Că dacă cei ce şi pătează por

446. Nu numai prin iubire ca simţire se susţine comuniunea n Biserică, oric t ar accentua unii aceasta, ci şi printr o putere obiectivă, ontologică, dumnezeiască, ce ne vine prin trupul lui Hristos. Prin aceasta ne prinde chiar şi trupurile n această unire.

447. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 46 la Ioan,* 2, spre sf rşit; P.G. 59, **260.**

fira mpărătească, s nt pedepsiţi la fel cu cei ce o rup, nu e deloc necuvenit ca şi cei ce primesc Trupul cu cuget necurat să sufere aceeaşi pedeapsă cu cei ce L au rupt prin piroane. Priveşte ce nfricoşătoare pedeapsă a arătat Pavel zic nd: «Cel ce călca legea lui Moise murea pe temeiul a doi sau trei martori. Socotiţi cu c t se va nvrednici de o pedeapsă mai mare, cel ce a nesocotit pe Fiul lui Dumnezeu şi a socotit ca un lucru de r nd S ngele Noului Legăm nt, prin care acesta a fost sfinţit?» (Evr. 10, 29) [448]. Sau: «C ţi, deci, ne mpărtăşim de trupul acesta, c ţi gustăm din s nge, se nţelege că gustăm din Acela ce şade sus, care e nchinat de Îngeri, de Cel apropiat de puterea fără margini. O, c te drumuri duc spre m ntui rea noastră! Ne a făcut pe noi trupul Său. Ne a dat nouă trupul Său. Şi nimic din acestea nu ne depărtează de la rele. O, ce nepăsare, o, ce nesimţire!» [449]. Şi iarăşi: «Un preot minunat mi a istorisit că a fost nvrednicit să vadă şi să audă aceasta: că pe cei ce vor pleca de aici, mpărtăşiţi de Taine cu conştiinţa curată, c nd vor muri, Îngerii i vor duce de aici n suită, pentru Cel cu care s au mpărtăşit» [450].

Iar dumnezeiescul Ioan Damaschin zice: «Deoarece s ntem ndoiţi şi compuşi, trebuie ca şi naşterea noastră să fie ndoită; la fel şi haina ndoită. Naşterea ni s a dat prin apă şi prin Duh. Iar mâncarea este nsăşi p inea vieţii, Domnul nostru Iisus Hristos, Cel ce s a pogor t din cer». «Precum la Botez, deoarece oamenii obişnuiesc să se spele cu apă şi să se ungă cu untdelemn, a unit cu untdelemnul şi cu apa harul Duhului şi l a făcut pe el baia naşterii din nou, la fel, deoarece avem obiceiul să m ncăm p ine şi să bem apă şi vin, a unit cu ele dumnezeirea Sa şi le a făcut pe ele Trupul şi S ngele Său, ca

448. Acelaşi, *Omil. cit. la Ioan,* 4 ; P.G. 59, 262.

449. Acelaşi, *Omilia 3,* caip. 1 ; PJG. 62, col. 27.

450. Acelaşi, *Despre preo ie,* cartea VI, 4; P.G. 48, 681.

prin cele obişnuite şi după fire, să ajungem n cele mai presus de fire»[451]. «Trupul Lui este cu adevărat unit cu dumnezeirea, dar nţeleg trupul cel din Sf nta Fecioară, nu un trup cobor t din ceruri, iar p inea şi vinul se prefac n nsuşi Trupul şi n nsuşi S ngele lui Dumnezeu. Dar, de cauţi să afli modul cum se face aceasta, ţi ajunge să auzi că aceasta se face prin Duhul Sf nt, tot aşa cum Cuv ntul a dat fiinţă trupului Său n Sine din Sf nta Născătoare de Dumnezeu prin Duhul Sf nt; mai mult nimic nu cunoaştem, dec t că Cuv ntul lui Dumnezeu este adevărat şi lucrător şi atotputernic, iar modul de nepătruns». «Celor ce se mpărtăşesc cu vrednicie, acesta se face, deci, spre iertarea păcatelor şi spre viaţă veşnică şi spre păzirea sufletului şi a trupului; iar celor ce se mpărtăşesc cu nevrednicie, spre os ndă şi pedeapsă, ca şi moartea Domnului». «Şi p inea şi vinul nu s nt chip al Trupului şi al S ngelui lui Hristos, să nu fie, ci nsuşi Trupul lui Hristos Cel ndumnezeit şi nsuşi S ngele Lui. Căci «Trupul Meu, zice, este adevărată m ncare şi S ngele Meu este adevărată băutură» (Ioan 6, 55). «Căci este Trupul şi S ngele lui Hristos, care intră n alcătuirea (n constituţia) sufletului şi trupului nostru, netopindu se, nestric ndu se, ne trec nd n ceea ce dăm afară, ci răm n nd n fiinţa noastră, ca pricină a păstrării noastre, ca mijloc de curăţire a toată ntinăciunea[452]. Chiar dacă aurul s a pătat, l

451. Sf. Ioan Damaschin, *De Ude Orthodoxa,* Libr. IV, cap. XII, P.G. 94, 1117—1148. Celelalte citate tot de acolo.

452. Trupul lui Hristos, pe care L primim n Sf. Împărtăşanie nu e alt trup dec t cel primit de Fiul lui Dumnezeu din Sf nta Fecioară, dar ndumnezeit prin nviere şi nălţare, ca să fie n noi aluat spre ndum nezeire şi spre nviere şi nălţare. De aceea e şi trup pnevmatizat, nevăzut, copleşit de Duhul Sf nt, deşi trup real, ca să fie şi n noi izvorul Duhului deplin şi să ne pnevmatizeze şi pe noi tot mai mult, pentru a birui treptat legile firii, at rnarea spre cele de jos, procesul de stricăciune şi de moarte definitivă. Căci trupul lui Hristos nu mai e supus procesului de descompunere, datorită Duhului Sf nt care se află n el. De aceea n Sfinţi osemintele răm n nedescompuse şi de aceea vom nvia şi noi,

curăţeşte prin arderea judecăţii, ca să nu fim os ndiţi n veacul viitor mpreună cu lumea (1 Cor. 11, 52)[453]. Curăţindu ne prin aceasta, ne unim cu Trupul lui Hristos şi cu Duhul Lui şi ne facem Trupul lui Hristos. Aceasta este p inea, care e p rga p inii cereşti, a p inii spre fiinţă (Matei 6, 11). Căci p inea «spre fiinţă» arată fie pe cea viitoare, adică a veacului viitor, fie pe cea primită spre păstrarea fiinţei noastre[454]. Trupul Domnului este

căci Hristos cel nviat răm ne cu Duhul Său n sufletul nostru, cu puterea Lui de nestricăciune care i va da acestuia puterea să şi nvie trupul. Ortodoxia a păstrat nţelesul mântuirii ca efect ntins şi asupra trupului şi cosmosului, afirm nd că m ntuirea deplină este eliberarea trupului de stricăciune şi de moarte prin nviere, datorită umplerii lui de Duhul Sf nt. Toată imnografia Bisericii vorbeşte de aceasta. Căci aşa cum sufletul nostru este n trupul nostru, aşa e, n oarecare fel, şi trupul nostru, prin rădăcinile raţionalităţii şi sensibilităţii lui, n sufletul nostru. Dar atunci cu at t mai mult şi Hristos cel nviat, adică cu trupul nesf rşit subţiat şi nduhovnicit, e n oarecare fel n sufletul nostru chiar după moartea noastră, dacă l am primit des n noi n cursul vieţii pământeşti şi am trăit n El prin voinţa, prin g ndirea şi prin faptele noastre, care au lucrat la nduhovnicirea trupului nostru. Prin m ncarea trupului lui Hristos, pnevmatizat şi subţiat, am hrănit chiar sufletul nostru, ntărind prin nduhovnicire rădăcinile raţionale şi sensibile ale trupului nostru n El. Prin m ncare am asimilat n oarecare fel trupul lui Hristos nsuşi sufletului nostru, sau viceversa. Despărţirea ntre suflet şi trup nu e at t de totală, cum ne nchipuim. Cu at t mai mult e valabil aceasta c nd sufletul şi trupul nostru s nt n Hristos, n care osmoza ntre suflet şi trup şi deci şi ntre dumnezeire şi compusul uman a atins treapta culminantă.

453. Trupul pnevmatizat, nviat, şi deci curat al Domnului, asimilat n sufletul şi n trupul nostru, le duce pe acestea spre curăţie, de multe ori prin pătimirea crucii, pe care ne o ntipăreşte şi nouă din Sine, actua liz nd o n noi. De aceea trupul lui Hristos lucrează n noi şi printr o judecată, adică prin ncercări, pentru ca suport ndu le cu puterea cu care a suportat Hristos crucea Sa, să ne curăţim şi să nu fim os ndiţi la sf rşit mpreună cu lumea, adică cu cei ce nu vor fi găsiţi la judecata din urmă curăţiţi. Numai n măsura n care ne curăţăm astfel, ne unim intim cu Hristos ntr un trup, deveniţi curaţi ca şi El.

454. Trupul nviat al lui Hristos este p inea care va hrăni cu puterea sa netrecătoare sufletul nostru şi n el rădăcinile raţionale şi sensibile ale trupului nostru, duc ndu l spre nviere. Hristos este ipostasul, sau temelia ultimă şi vie a ipostasurilor noastre, care cred n El.

Duh de viaţă făcător, pentru că s a zămislit din Duhul de viaţă făcător. «Căci ceea ce se naşte din Duh, Duh este» (Ioan 3, 6). Iar aceasta o spun nu ca să desfiinţez firea trupului, ci voind să arăt că e de viaţă făcător şi dumnezeiesc [455]. Acestea se numesc chipuri (antitipuri) ale celor viitoare, nu ca unele ce nu s nt cu adevărat Trupul şi S ngele lui Hristos, ci că acum ne mpărtăşim prin ele de dumnezeirea lui Hristos, iar atunci numai nţelegător, prin vedere» [456].

Iar dumnezeiescul Macarie zice: «Precum vinul se amestecă n toate mădularele celui ce bea şi se preface n el şi el n vin, aşa cel ce bea S ngele lui Hristos, se adapă cu Duhul dumnezeiesc şi acesta se amestecă n suflet n chip desăv rşit şi sufletul n el. Şi astfel sfinţit, sufletul se face vrednic de Domnul. Căci «toţi, zice, ne am adăpat din acelaşi Duh» (1 Cor. 12, 13). Iar prin Euharistia p inii, cei ce se mpărtăşesc cu vrednicie, se nvrednicesc să se facă părtaşi de Duhul Sf nt şi aşa sufletele vrednice

455. Trupul lui Hristos e at t de pnevmatizat, at t de copleşit de Duhul, at t de subţiat prin Duhul şi de iradiant al Duhului prin toţi porii lui, că se poate numi şi de viaţă făcător. El este aceasta ncă prin faptul cu totul deosebit că e zămislit din Duhul Sf nt, a cărui putere s a unit cu cea a Fecioarei Maria. Duhul Sf nt a ntărit puterea de zămislire şi de alcătuire a unui nou om, a Fecioarei Maică at t de mult, că el n a mai avut nevoie de săm nţă bărbătească. Trupul Hui Hristos poartă astfel n el de la nceput puterea constitutivă a Duhului Sf nt. De aceea e de viaţă făcător.

456. Atunci trupul nostru, nemaiav nd nevoie să măn nce, nu va mai m nca nici trupul Domnului prin chipul p inii, ca să ne mpărtăşim de dumnezeirea lui Hristos. Atunci n chip nesensibil ne va inunda dumnezeirea prin trupul lui Hristos total transparent, total copleşit de ea. Aceasta va fi ca o mpărtăşire prin absorbire, prin trăire intimă a Lui n noi, dar trăirea aceasta va fi o nţelegere, sau o vedere mai presus de nţelegere şi de vedere. E aşa cum cei ce se iubesc n lumea aceasta n mod superior, comunică prin contemplare, prin nţelegere. Comunicarea e nţelegere tainică, nţelegerea tainică e comunicare.

pot să vieţuiască n veci[457]. Şi precum viaţa trupului nu e de la trup, ci din afară de el, adică din păm nt, aşa şi sufletul a fost nvrednicit de Dumnezeu să aibă m ncare, băutură, veşm nt, care s nt viaţa adevărată a sufletului, nu din firea sa, ci din dumnezeirea Lui, adică din Duhul Său[458]. Căci sufletul are firea dumnezeiască spre p inea

457. Ceea ce primim prin Sf. Împărtăşanie n mod deosebit este Duhul dumnezeiesc, ca Dumnezeu Cel ce ntăreşte sufletul omului n biruirea proceselor nelibere ale naturii şi unifică făptura cu Dumnezeu. Îl primim n primul r nd n suflet şi din suflet trece n trup. Căci n suflet s nt rădăcinile raţionale şi sensibile ale trupului. Sufletul nostru devine pnev matic, se ntăreşte n ceea ce are superior naturii şi poate pnevmatiza şi trupul, sau rădăcinile lui aflate n suflet. Sufletul dob ndeşte astfel o putere neasemănat mai mare de nduhovnicire, de subţiere a trupului. Unirea ntre suflet şi trup devine tot mai mare, mai ad ncă, n trupul lui Hristos, pe care Duhul dumnezeiesc L a pnevmatizat, L a subţiat, L a ndumnezeit, L a transfigurat deplin. Dacă, după Sf. Maxim Mărturisitorul, n Sfinţi dualitatea e depăşită (dualitatea funcţională, nu cea de substanţă, se nţelege), cu at t mai mult n Hristos. Şi prin mpărtăşirea de El se ncepe depăşirea ei şi n cei ce se mpărtăşesc des şi cu conştiinţa curată. Prin aceasta sufletul, adus n unirea cu Dumnezeu, va putea trăi n veci, şi va da n parte şi trupului tărie să copleşească procesele naturale ncă n lumea aceasta, iar prin ntărirea rădăcinilor lui raţionale şi sensibile n suflet, va putea ca sufletul să nvie trupul la o viaţă nesupusă descompunerii, la sf rşitul lumii.

458. Aceasta nseamnă că sufletul celui ce se mpărtăşeşte cu trupul Domnului, se mpărtăşeşte prin trup propriu zis cu dumnezeirea Lui. Dar pe de altă parte, trupul lui Hristos e at t de intim străbătut de Duhul Sf nt, sau de dumnezeirea lui Hristos, că nu se poate spune că numai el hrăneşte trupul omenesc. De altfel Duhul Sf nt ca foc personal al iubirii treimice face din trupul Domnului un complex organic de energii prin care se manifestă această căldură a iubirii, nc t prin aceasta el nsuşi a devenit numai foc al iubirii. Apoi n cazul că trupul Domnului ar răm ne numai n trupul omului, trupul nestricăcios al Domnului ar trebui să susţină n mod direct trupul omului n nestricăciune, ceea ce nu se nt mplă. Pe de altă parte, viaţa trupului nu se susţine numai din păm nt, ci şi din suflet. Deci şi viaţa ndumnezeită a lui, ntr un grad limitat pe păm nt şi deplin n cer, se susţine şi prin sufletul ndumnezeit. Dar ca sufletul să poată susţine trupul cu viaţa lui, trebuie să aibă ntr un anumit fel rădăcinile trupului n sine, deci el primeşte ntr un fel şi trupul Domnului, sau rădăcinile Lui ndumnezeite n sine.

vieţii, adică pe Cel ce a zis: «Eu s nt p inea vieţii» (Ioan 6, 48) şi apa vie spre vinul care veseleşte (Ps. 103, 15) şi ca untuldelemn al bucuriei» (Ps. 44, 8)[459].

Sf ntul Isidor zice şi el: «Împărtăşirea de Dumnezeu şi de Taine s a numit cuminecare (communicatio = cuminecătură), pentru că ne dăruieşte unirea cu Hristos şi ne face să avem comună cu El mpărăţia Lui»[460]. Iar Sf ntul Nil zice: «Este cu neputinţă să se m ntuiască credinciosul şi să primească iertarea păcatelor şi să dobândească Împărăţia cerurilor, dacă nu se mpărtăşeşte cu frică, cu credinţă şi cu dragoste de tainicul şi neprihănitul Trup şi S nge al lui Hristos»[461]. La fel scrie şi Marele Vasile n scrisoarea către Patricia Cezareea, limpede, că «e bine şi de folos să se cuminece (să comunice) şi să se mpărtăşească cineva n fiecare zi cu sf ntul Trup şi sf ntul S nge al lui Hristos. Căci El nsuşi a zis: «Cel ce măn ncă trupul Meu şi bea s ngele Meu, răm ne ntru Mine şi Eu ntru el şi are viaţă veşnică» (Ioan 6, 56). Şi cine se ndoieşte că a se mpărtăşi cineva continuu de viaţă, nu e nimic altceva dec t a vieţui n chip nmulţit ? Noi ne cuminecăm (comunicăm) de patru ori n fiecare săptă m nă: duminica, miercurea, vinerea şi s mbăta, şi n celelalte zile, dacă are loc pomenirea vreunui Sf nt»[462]. În aceste zile socotesc că Sf ntul şi liturghisea. Căci nu putea n fiecare zi, stingherit fiind de at tea griji. De aceea,

459. Neaflat In Sf. Macarie.

460. Isidor Pelusiotul, *Epistole,* cartea I, 228; PG 78, 325 A.

461. Sf. Nil, Epistole, cartea III, 280; PG 79, 521 D.

462. Sf. Vasile, *Epistolarum classis,* II, 93; P.G. 32, 484. Ideea că prin mpărtăşirea deasă, omul poate nmulţi viaţa sa n Dumnezeu, e preţioasă. De fiecare dată omul trăieşte cu sufletul ntr un efort de ntărire a legăturii sale cu Hristos din altă latură, ntr un efort de a sfinţi prin aceasta o altă latură a legăturii sale cu trupul, a legăturii sale cu semenii, ntr un efort de a nfăptui prin fapte deosebite, cerute de alte şi alte mprejurări, o altă şi altă virtute. Dacă aceasta e preocuparea generală a vieţii lui, «comunicarea» cu trupul Domnului şi cu puterea Lui il va susţine de fiecare dată n acest alt efort.

zice şi Sf ntul Apolo, că «monahul trebuie să se cuminece, de e cu putinţă, n fiecare zi cu Tainele lui Hristos. Căci cel ce se depărtează pe sine de acestea, se depărtează de Dumnezeu. Iar cel ce o face aceasta continuu, continuu se mbracă cu trupul Domnului[463]. Căci nsuşi glasul m ntuitor zice: «Cel ce măn ncă trupul Meu şi bea s ngele Meu, răm ne ntru Mine şi Eu ntre el» (Ioan 6, 56). Deci aceasta le este de folos monahilor, care fac ne ncetat pomenirea patimii m ntuitoare[464]. Drept aceea, se cade ca el să fie gata n fiecare zi şi să se pregătească pe sine n aşa fel, ca să fie vrednic n fiecare zi, totdeauna, pentru primirea Sfintelor Taine. Căci aşa ne mpărtăşim şi de iertarea păcatelor»[465].

463. A se mbrăca cu Hristos nseamnă a se mbrăca cu putere. Imaginea e luată de la mbrăcarea cu niscai arme ; căci Hristos e ca o armă, sau ca o armătură. Dar se nţelege că pe Hristos l mbrăcăm c nd Îl primim n noi ; căci nu ţi se comunică puterea cuiva, dacă nu ţi se face oarecum interioară. Dar aceiaşi lucru nseamnă a te mpărtăşi cu trupul lui Hristos : nseamnă a te mbrăca cu puterea Lui. Ideea e că trupul lui Hristos cu care ne mpărtăşim, sau cu care ne mbrăcăm, nu e ceva care răm ne n noi, sau lipit de noi, ca un lucru pasiv, ci ca un izvor de putere, de care ne folosim ntruc t noi nşine ne nsuşim activ această putere. Dar ca să fim mereu ţinuţi n stare de putere, trebuie să fim n comunicare continuă cu Hristos; să stăm mereu n comunicare cu Soarele puterii duhovniceşti.

464. Se remarcă legătura firească ntre pomenirea ne ncetată a lui Hristos, deci şi a patimii Lui, prin rugăciune, şi ntre mpărtăşirea continuă cu trupul Lui răstignit şi biruitor, al morţii prin cruce. Comunicarea continuă cu trupul Domnului ntreţine pomenirea continuă a Lui, căci ea e o pomenire cu lucrul, cu fapta, nu numai cu cuv ntul. La r ndul ei, pomenirea ne ncetată a Domnului cu cuv ntul, ca comunicare a Lui cu mintea, cu duhul, cu inima noastră, se cere după o comunicare deplină cu Hristos prin mpărtăşirea de trupul Lui.

465. *Historia Lausiaca Palladii,* cap. 72; *vita Abbatis Apollo ;* PG 73, 1161. Împărtăşirea deasă cu trupul Domnului, ca comunicare a puterii Lui către noi, ca comunicare a Duhului Lui n sufletul şi voinţa noastră, nu trebuie să fie deci o primire magică a Lui, ca lucr nd prin El nsuşi fără noi. Factorul activ uman comunică cu factorul activ care e Hristos, pentru a deveni şi mai activ. De aceea trebuie o pregătire n acest sens

Dar zice şi Sf ntul Ioan Scărarul: «Dacă un trup atin g ndu se de un alt trup, se schimbă n puterea lui de lucrare, cum nu se va schimba cel ce s atinge de trupul Domnului cu m ini nevinovate? Căci s a scris şi n Ghe rontie (Pateric): Ioan de Bostra, bărbat sf nt şi av nd putere asupra duhurilor necurate, a ntrebat pe draci, care locuiau n nişte fetiţe furioase şi chinuite de ei cu răutate, zic nd: «De care lucruri vă temeţi la creştini ?». Aceştia au răspuns: «Aveţi cu adevărat trei lucruri mari: unul pe care l puteţi at rna de grumazul vostru; unul cu care vă spălaţi n Biserică; şi unul pe care l m ncaţi n adunare». Intreb ndu i iarăşi: «Din acestea trei, de care vă temeţi mai mult ?», au răspuns: «Dacă aţi păzi bine aceea cu ce vă mpărtăşiţi, n ar putea nimeni din noi să facă rău vreunui creştin». Deci lucrurile de care se tem răufăcătorii mai mult dec t de toate, s nt crucea, Botezul şi Cuminecătura»[466].

93. *Sf r itul tuturor temelor nfă i ate pe larg i n-demn către cel ce a ntrebat despre ele.*

Iată, preaiubite fiule, că am ajuns cu Dumnezeu la sf rşitul cererilor tale. Dacă răspunsul e după voinţa şi scopul tău, nu ştim sigur. Dar e după puterea noastră. Şi ceea ce e după putere, e plăcut şi lui Dumnezeu. Gri jeşte numai, ca iubirea ta de nvăţătură şi osteneala ta să nu se oprească la aceasta, ci să te arăţi iubitor de nvăţătură şi s rguitor şi cu fapta. Căci zice şi fratele Domnu

din partea omului. «Cine se mpărtăşeşte cu nevrednicie, judecată sieşi măn ncă, nedeosebind trupul Domnului» (1 Cor. 11, 29), şi de aceea necon lucr nd cu El. De aceea mai bună e o mpărtăşire mai rară, dar bine pregătită, primită cu mare concentrare de putere şi cu hotăr re de a conlucra cu puterea din trupul Domnului, dec t o mpărtăşire ntr o stare laxă nepăsătoare a puterilor proprii.

466. W. Bousset, *Apophtegmata,* Tuibingen, 1923, p. 16.

lui cel vestit: «Fraţii mei iubiţi, faceţi vă mplinitori ai cuv ntului şi nu numai auzitori, nşel ndu vă pe voi. Că de este cineva auzitor al legii şi nu mplinitor, s a asemănat bărbatului care priveşte faţa făpturii sale n oglindă. Că s a privit pe sine şi a plecat şi a uitat cum era. Dar cel ce priveşte n legea desăv rşită a libertăţii şi stăruie n ea, acela nu s a făcut numai auzitor care uită, ci mplinitor cu fapta; acela va fi fericit n lucrarea lui» (Iacob 1, 22—26).

94. *Cum trebuie ascultate i n elese cuvintele duhovnice ti ale Părin ilor.*

Dar nainte de toate, să nţelegi şi să auzi n chip credincios şi cu cuvenita evlavie rânduielile dumnezeieşti şi duhovniceşti ale Părinţilor. Că zice Sf ntul Macarie: «Neatinse răm n cele duhovniceşti de cei necercaţi. Dar sufletul sf nt şi credincios se mpărtăşeşte cu nţelegere de Duhul Sf nt. Şi comorile cereşti ale Duhului i se fac arătate numai celui ce le primeşte cu cercare. Celui ce nu le a cercat nu i este cu putinţă nici măcar să le nţeleagă»[467]. Deci ascultă cu evlavie despre ele p nă ce ţi se va da şi ţie, celui ce crezi, să te nvredniceşti de dob ndirea lor. Atunci vei cunoaşte prin nsăşi experienţa ochilor sufletului de ce mari bunătăţi şi taine se pot mpărtăşi sufletele creştinilor ncă de aici. Făcând astfel, vei culege repede şi roada şi folosul celor scrise şi auzite; şi de la aflarea şi mplinirea lor cu fapta vei nainta la putinţa să ndemni şi să călăuzeşti prin cercarea nsăşi şi pe alţi mulţi, spre cele dumnezeieşti şi necunoscute. Fie ca aceasta să ţi se hărăzească şi ţie, celui sprijinit şi ndemnat de m na prea puternică a Domnului Iisus Hristos.

467. Bunătăţile Duhului Sf nt nu se pot cunoaşte dec t prin experienţă. Numai cel ce are experienţa lor, are şi nţelegerea lor. Căci experienţa lor e mai presus de orice cugetare teoretică.

Iar fiindcă săturarea de cuv nt e neplăcută auzului, ca şi prea multa hrană dată trupurilor, şi cel mai bun lucru e măsura, se cade ca şi noi, ferindu ne de săturare, şi aleg nd măsura, ca cea mai bună, să mai zăbovim puţin n cuv ntul nostru şi, nfăţiş nd un fel de rezumat al scrierii de faţă, să aruncăm apoi ancora acestui cuv nt.

95. *Recapitulare a felului n care trebuie să ne rugăm i a nvă ăturii despre luminarea adevărată i despre puterea dumnezeiască.*

Spun Părinţii: «Cei ce voiesc să fie trezi cu cugetarea, să se s rguiască să se roage pururea, n chip curat şi ne mprăştiat, năuntrul inimii, prin tragerea aerului pe nas, lu nd aminte şi cugetând numai la cuvintele rugăciunii, adică la: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă»; aceasta, p nă la vremea luminării minţii in inimă. Căci zice Sf ntul Diadoh: «C ţi cugetă ne ncetat la preaslăvitul şi mult doritul nume al Domnului Iisus n ad ncul inimii, pot să vadă odată şi lumina minţii»[468]. Int mpl ndu se aceasta cu bunăvoinţa lui Dumnezeu, de atunci, celălalt drum al vieţuirii noastre după Dumnezeu l săvârşim n chip ne nşelător şi ne m piedicat, umblând n lumină, mai bine zis fiind fii ai luminii, cum zice Dătătorul de lumină Iisus: «P nă aveţi lumina, credeţi n lumină, ca să vă faceţi fiii luminii» (Ioan 12, 36); şi: «Eu sânt lumina lumii, cel ce urmează Mie nu va umbla n ntuneric, ci va avea lumina vieţii» (Ioan 8, 12). Iar David strigă către Domnul acestea: «Intru lumina Ta vom vedea lumină» (Ps. 35, 9). Dar şi Sf ntul Pavel zice: «Dumnezeu, care a zis să lumineze lumină din ntuneric, pe care a luminat o n inimile noastre» (2 Cor. 4, 6).

468. *Op. cit.,* cap. 59; *Filoc. rom.* I, p. 357.

De fapt, prin aceasta, ca printr un sfeşnic nestins şi atotluminos, cei cu adevărat credincioşi s nt călăuziţi şi privesc spre cele de dincolo de simţuri şi li se deschide ca unora ce s nt curaţi cu inima (Matei 5, 8) poarta cerească a toată vieţuirea şi starea naltă, deopotrivă cu a ngerilor. Şi aşa le răsare acestora iarăşi, ca dintr un disc al soarelui, putinţa să judece, să deosebească, să străvadă, să vadă nainte şi cele asemenea acestora. Şi simplu grăind, prin aceasta le răsare acestora toată arătarea şi descoperirea tainelor nearătate şi se umplu de puterea dumnezeiască şi mai presus de fire n Duh. Iar prin această putere mai presus de fire şi lutul lor se uşurează, sau mai bine zis povara trupului li se subţiază şi pluteşte, nălţ ndu se.

Prin această putere luminătoare n Sf ntul Duh, şi unii dintre Sfinţii Părinţi, ncă fiind n trup, au trecut ca nişte fiinţe nemateriale şi netrupeşti, cu picioarele neudate r uri neumblate şi mări străbătute de corăbii, au făcut drumuri lungi de zile multe ntr o clipă şi au să v rşit şi alte lucruri minunate n cer, pe păm nt, n soare, n mare, n pustiuri, n cetăţi, n tot locul şi ţara, n fiare sălbatice şi n t r toare şi, simplu, n toată zidirea şi n toate stihiile, şi prin toate s au slăvit. Şi, st nd la rugăciune, trupurile lor curate şi cinstite se ridicau de pe păm nt ca naripate, dezbrăcate de grosimea şi greutatea trupească, topite de focul dumnezeiesc şi nematerial al harului[469]. Sub lucrarea acestuia ei se nalţă cu uşurinţă, o, minune, preschimbaţi şi replăsmuiţi ntr o stare mai dumnezeiască, prin m na ndumnezeitoare a puterii şi a

469. Peste tot trebuie să se nţeleagă că e vorba de focul iubirii şi de legătura tainică sau de influenţa pe care simţirile sufletului o au asupra trupului. Trupul devine uşor c nd sufletul e curat şi transparent, prin lipsa de patimi şi prin iubirea care nu are ce să ascundă.

harului, sălăşluite n ei. Şi, după sf rşitul lor, trupurile preacinstite ale unora din ei răm n nedesfăcute, adeverind n chip vădit harul şi puterea sălăşluite n ei şi n toţi cei tari n credinţă. Iar după nvierea obştească şi a toată lumea, cresc ndu le oarecum aripi din nsăşi puterea Duhului aflătoare n ei, se vor răpi n nori ntru nt mpinarea Domnului n văzduh, cum zice cunoscătorul celor negrăite, dumnezeiescul Pavel; şi aşa totdeauna cu Domnul vor fi (1 Tes. 4, 17). Pe l ngă acestea şi grăitorul n Duh David c ntă: «Doamne, ntru lumina Ta vor purcede şi ntru numele Tău se vor veseli toată ziua, adică veşnică, şi ntru dreptatea Ta se vor nălţa, că lauda puterii lor Tu eşti. Şi ntru bunăvoirea Ta se va nălţa cornul lor» (Ps. 88, 16—18). Şi iarăşi: «Cei tari ai lui Dumnezeu s au ridicat foarte de pe păm nt» (Ps. 46, 9). Iar mult grăitorul de cele mari Isaia zice: «Celor ce aşteaptă pe Domnul, le vor creşte aripi; schimbase va puterea lor» (Is. 40, 31).

Dar şi Sf ntul Macarie zice: «Tot sufletul care s a nvrednicit să mbrace n chip desăv rşit pe Hristos, n putere şi ncredinţare, ncă de aici, prin credinţă şi prin străduinţa n toate virtuţile, şi care s a unit cu lumina cerească a chipului nestricăcios[470], se nvredniceşte să primească totdeauna cunoştinţa tainelor cereşti n ipostas[471]. Iar n ziua nvierii, ajuns n nsuşi chipul ceresc

470. In lumina ce iradiază din Hristos e implicată nestricăciunea trupului Lui; sau invers, n nestricăciunea Lui e implicată lumina ce iradiază din El. Trupul omenesc n Hristos, mai ales după nviere, e revenit prin Duhul Sf nt la o stare de energie sau de complex organic de energii incoruptibil şi de aceea luminos. In trupul astfel pnevmatizat, sufletul se află şi el la nivelul suprem pe verticala conştiinţei, a simţirii curate şi iubitoare, care e o energie ce nu poate slăbi, deci nu se poate corupe. Iar iubirea lui iradiază ca lumină netrecătoare.

471. Primeşte lumina nu ca plutind suspendată, sau ca produs imaginar al subiectului propriu, ci ca izvorind din ipostasul, sau din Per

al slavei, trupul mpreună slăvit eu sufletul şi răpit de Duhul ntru nt mpinarea Domnului n văzduh (1 Tes. 4, 17), şi nvrednicit să se facă de un chip cu trupul slavei Lui, va mpărăţi n veci mpreună cu sufletul şi cu trupul Domnului»[472].

96. *Altă recapitulare.*

Ob rşia şi maica acestor nsuşiri noi şi mai presus de cuv nt este mai nainte pomenita linişte, nsoţită de luarea aminte şi de rugăciune ntru toată negrija. Acestea au ca o vatră de temelie şi ca o pavăză de nebiruit, mplinirea după putere a tuturor poruncilor ndumnezeitoare. Iar din negrijă, din linişte, din luare aminte şi din rugăciune se naşte n inimă mişcarea plină de căldură care arde patimile şi pe demoni şi curăţeşte inima ca ntr un cuptor. Şi din aceasta dorul şi dragostea nesăturată de Domnul Iisus Hristos. Iar din acestea dulcea curgere a lacrimilor din inimă, ca dintr un izvor, care ca un esop curăţă sufletul şi trupul, prin pocăinţă, prin iubire, mul

soana lui Hristos, care ca fundament creator şi susţinător a toată fiinţa, a toată energia şi a toată iubirea, iradiază lumina. De aceea lumina pe care o primeşte omul n legătură ne ncetată de rugăciune cu Hristos, e o lumină de supremă consistenţă spirituală, e lumina ce izvorăşte din fundamentul ei ultim, din Persoana supremă sau din Treimea de Persoane supreme şi creatoare, care nu poate fi dec t izvor de lumină, pentru că e izvor de iubire.

472. Neaflat n Macarie. In ziua nvierii nu numai sufletul se va umple de lumina slavei modelului Său, a sufletului lui Hristos, ci şi trupul se va face mpreună slăvit cu sufletul, adică umplut de toată slava sufletului ndumnezeit al lui Hristos şi al său propriu. Căci a ajuns şi trupul celui credincios in nsuşi modelul său slăvit, adică n trupul lui Hristos şi mpreună cu el scăldat n sufletul ndumnezeit al lui Hristos. El va fi mpreună chip cu trupul lui Hristos devenit mpreună cu sufletul chip desăv rşit al ipostasului dumnezeiesc al lui Hristos. Ca atare va mpăraţi mpreună cu Hristos, trup şi suflet, in unitate cu Hristos ca trup şi suflet, in unitatea lor, desăv rşită de puterea ndumnezeitoare a Duhului.

tumire şi mărturisire, umpl ndu le de ele. Din acestea se naşte seninătatea şi pacea g ndurilor, care n are margine, ca una ce ntrece toată mintea (Filip. 4, 7). Iar din acestea lumina strălucitoare ca zăpada. Şi, la sf rşit, nepătimirea şi nvierea sufletului nainte de cea a trupului[473]. Şi alcătuirea nouă a chipului şi re ntoarcerea omului la chipul şi asemănarea sa, prin făptuire şi vedere, potrivit acestora, prin credinţă, nădejde şi dragoste; şi odată cu aceasta, ntinderea ntreagă a lui spre Dumnezeu, unirea nemijlocită cu El, ieşirea din sine, oprirea şi odihna, n timpul de faţă, ca n oglindă şi n ghicitură (1 Cor. 13, 12) şi n arvună, iar n cel viitor mpărtăşirea n chip desăv rşit şi bucuria n veci de vederea lui Dumnezeu faţă către faţă (1 Cor. 13, 12)[474].

473. Din nşirarea acestor stări ce se nasc una din alta, ncep nd de la linişte, luare aminte şi rugăciune, se vede că liniştea nu e o nemişcare a sufletului, ci o deosebită putere de concentrare şi de, creare a unui şir ntreg de mari tensiuni duhovniceşti, de pocăinţă, de curăţire de patimi, de iubire. Nepătimirea, sau despătimirea nsăşi, care e la v rful lor, e unită cu nvierea sufletului, care e o umplere a lui de viaţa cu totul nouă din plinătatea Duhului Sf nt. Numai din această forţă a unei vieţi totali noi n suflet, va rezulta şi nvierea trupului, ntruc t n acest suflet nviat au fost scoase din dezordine, refăcute şi nviate, nseşi rădăcinile raţionale şl sensibile ale trupului. Efortul de despătimire, mpreunat cu rugăciunea lui Iisus, arată că această rugăciune nu are nevoie numai de o metodă formală, cum se interpretează adeseori n Apus («Methode de la priere du coeur»), unde s a pierdut nţelegerea pentru rostul des pătimirii. Pe de altă parte, introducerea minţii n inimă prin pomenirea ne ncetată a lui Iisus, are rostul de a reunifica rădăcinile raţionale ale trupului aflătoare n minte cu cele sensibile aflătoare n inimă, adică a scoate raţiunile fiinţei umane din sf şierea lor n raţionalitatea abstractă şi in sensibilitate dezordonată şl prin aceasta a le face să se reunifice cu modelele lor din Logosul dumnezeiesc, să devină cu adevărat luminoase şi iubitoare, cum au devenit cele ale sufletului şi trupului lui Hristos, n ipostasul Cuv ntului.

474. Deşi p nă la urmă această mişcare suitoare spre Dumnezeu, care creşte pe măsură ce omul devine tot mai mult după modelul său dumnezeiesc, sf rşeşte n ieşirea totală din sine la Dumnezeu şi la odihna

97. *Aceasta este vie uirea după Dumnezeu cea ne n-elătoare i adevărată, predată de Părin i: lini tirea din ascultare, care a fost numită, cu dreptate, de sfin i, i via a cea ascunsă n Hristos (Col. 3, 3).*

Aceasta e calea şi vieţuirea nţelegătoare, cea după Dumnezeu, şi sfinţita lucrare a celor cu adevărat creş-tini; aceasta e viaţa adevărată, ne nşelătoare şi nepătată şi n chip vădit ascunsă n Hristos (Col. 3, 3). Pe aceasta a deschis o şi a nvăţat o Dumnezeu Omul şi Preadul cele Iisus, au străbătut o dumnezeieştii Apostoli, au urmat o cei de după ei, urm ndu le cum se cuvine acelo-ra, vestiţii călăuzitori ai noştri, cei care au luminat ca luminători n lume (Filip. 2, 15) de la nsuşi nceputul celei dint i veniri a lui Hristos pe păm nt şi p nă azi, prin razele cuvintelor răsp nditoare de viaţă şi prin faptele lor minunate; cei ce au predat şi celor din vremea noastră şi unii altora această bună săm nţă (Matei 13, 24), sfin-ţitul aluat (Matei 13, 33), p rga cea sf nta (Rom. 11, 16), vistieria cea nejefuită (1 Tim. 6, 20), harul, puterea cea de sus (Luca 24, 49) mărgăritarul cel de mult preţ (Matei 13, 46), moştenirea părintească cea dumnezeiască, comoa-ra de mult preţ ascunsă n ţarină (Matei 13, 44), arvuna Duhului (2 Cor. 1, 22), semnul mpărătesc, apa cea vie

de toate cele trecătoare ale lumii, ea nu e totuşi o ncremenire, ci o nesf rşit de intensă şi plenară bucurie a comunicării faţă către faţă cu Dumnezeu, Persoana sau comuniunea de Persoane infinite. E odihna iubirii sau odihna n iubirea fără lipsuri, fără goluri, fără scăderi, fără oboseli şi plictiseli, odihnă care e totodată sorbire nesf rşită de bucurie şi de fericire. Aceasta e ultima perspectivă a m ntuirii n sens creştin. Miş-carea spre ea ncepe de aici, prin linişte şi rugăciune, ca forme ale ten-siunii spre Dumnezeu, Partenerul şi izvorul iubirii nesf rşite. Precum se vede, acest capitol e o frumoasă recapitulare originală a ntregului drum al urcuşului duhovnicesc al celor ce se liniştesc, ntocmită pe temeiul capitolelor anterioare compuse n mare parte din texte de ale Părinţilor.

şi săltătoare (Ioan 4, 14), focul dumnezeiesc, sarea cea de cinste, harisma, pecetea, lumina şi cele asemenea acestora. Această moştenire va fi predată şi n viitor n chip tainic din neam n neam, p nă la a doua venire a lui Hristos pe păm nt[475]. Căci nemincinos este Cel ce a făgăduit: «Şi iată Eu cu voi s nt n toate zilele p nă la sf rşitul veacului. Amin» (Matei 28, 20).

98. *Chiar dacă s nt i alte căi m ntuitoare, dar aceasta este cea de căpetenie i mpărătească, care duce la via ă.*

S nt şi alte căi şi vieţuiri, ba de voieşti şi lucrări bune, care conduc spre m ntuire şi odihnesc pe cel ce le străbate. S nt şi acelea care ndeamnă şi conduc la slujire, sau la neprimirea plăţii. Potrivit cu ele, M ntuitorul a spus că s nt şi multe lăcaşuri la Tatăl Său (Ioan 14, 2)[476]. Dar aceasta este cea mpărătească[477] şi de căpetenie, ca una ce nnoieşte spre nfiere pe cel din păm nt şi cenuşă (Fac. 18, 27) şi preschimbă n chip minunat n dumnezeu pe omul ce o urmează, precum se cuvine[478]. Căci

475. Pe l ngă predania nvăţăturii, a rânduielilor de viaţă creştină obştească, şi a Tainelor Bisericii, se continuă şi predania vieţuirii mai nalte şi a meşteşugului rugăciunii ne ncetate. Dar aceasta nu se face n mod public, ci n chip tainic şi practic de la Părinte duhovnicesc la ucenic duhovnicesc. Chiar dacă descrierea acestei vieţi se face n scrieri pe care le pot citi mulţi, deprinderea ei se face n mod viu, practic şi n multe privinţe necunoscut celor mulţi, de la Părinţii duhovniceşti la ucenicii lor.

476. Autorii amintesc deci ntre alte căi posibile ale m ntuirii şi slujirea dezinteresată a semenilor, n societate, n afară de cea a străduinţei de curăţire de patimi şi de rugăciune ne ncetată.

477. Of. J. Pascher, Ἡ βασιλιχὴ ὁδόϊ. Der Konigsweg zur Wiedergeburt und Vergottung bei Philon von Alexandrien, n : Studien zur Geschichte und Kultur des Altertums XVIII, Heft 3—4, Paderborn, 1931.

478. In chip minunat», aşa traduceau bătrânii grecescul «n chip paradoxal». Omul e făcut n chip paradoxal dumnezeu n Duh, pentru că deşi a devenit dumnezeu, el răm ne totuşi după fiinţă om. Paradoxul

spune Marele Vasile: «Duhul Sf nt, venind n sufletul omului, i a dat viaţă, i a dat nemurire, a ridicat pe cel ce zăcea»[479]. Iar cel mişcat ntr o mişcare veşnică de Duhul Sf nt[480], s a făcut o vietate sf nta[481]. Omul are,

e unirea a două lucruri, sau stări, sau aspecte contrare. Duhul face pe om dumnezeu, fără să i anuleze umanitatea. E o umanitate cu lucrări dumnezeieşti. Omul este şi se simte dumnezeu, sau e simţit , dumnezeu, dar este şi se simte ntr un mod care nu l rupe de legătura cu oamenii; sau e simţit dumnezeu de către ceilalţi, dar pentru că n a ieşit din legătura cu ei. Paradoxul trăit practic e o temă care ar merita o descriere mai dezvoltată. Dar omul e făcut dumnezeu prin şi n Duhul dumnezeiesc fără a nceta să fie om, aşa cum animalul e făcut om, fără anularea laturii lui animalice, prin sufletul conştient. Totuşi Duhul nu intră n constituţia omului, cum intră sufletul n constituţia lui. Duhul e transcendent omului şi totuşi ntreg omul e ridicat n planul Duhului, ridicat din planul vieţii naturale. Dar omul e chiar n planul natural o fiinţă prin excelenţă paradoxală, sau minunată. Gura omului vorbeşte cuvinte pline de sens, cum nu vorbeşte gura animalului, dar fiziologic gura lui răm ne gură animalică, care nghite m ncare şi scoate sunete. Dacă omul e prin excelenţă o fiinţă paradoxală, de ce nu s ar realiza n el p nă la capăt paradoxul după care aspiră ? De ce n ar deveni om sau animal cuvintă tor ndumnezeit ? Omul ndumnezeit dovedeşte funcţiuni noi pentru toate mădularele sale, care nu rezultă din natura omului. Şi totuşi subiectul acestor funcţiuni răm ne omul şi le simte ntruc tva n calitatea lui de om şi ca atare răm ne ntr o legătură de fiinţă cu ceilalţi oameni, cum a rămas chiar şi Hristos nsuşi.

479. Neaflat.

480. Viaţa veşnică e pe de o parte o odihnă veşnică, pentru că e o răm nere n acelaşi Dumnezeu nesf rşit şi nu o trecere de la un nivel mărginit la altul; pe de alta e o mişcare veşnică, pentru că niciodată nu se ajunge la marginea lui Dumnezeu, la săturarea de iubirea Lui nesf rşită. E respins aici platonismul şi origenismul, cu teoria căderilor succesive din pleroma de sus, datorită plictiselii.

481. «ζώον αγιον ἐγένετο». Traducerea exactă ar fi: ă devenit animal sf nt. Dar prin aceasta s ar confunda omul cu «animalele sfinte» de la templele păg ne (de ex. «vaca sf ntă» a hinduşilor). In afară de aceea, nu animalul simplu a devenit n creştinism «sf nt» şi « ndumnezeit», ci «animalul cuv ntător», conştient, raţional, liber, deci omul. Numai omul işi poate nsuşi conştient sfinţenia, ndumnezeirea. Numai prin om se

odată ce Duhul s a sălăşluit n el, vrednicie de prooroc, de apostol, de nger, deşi e păm nt şi cenuşă[482].

99. *Această vie uire are multe n elesuri, din pricina năl imii ei.*

De aceea, dumnezeieştii Părinţi laudă şi slăvesc această vieţuire cu multe şi felurite numiri. Au numit o cunoştinţă, făptuire de laudă şi vedere bună a ţintei, rugăciune deasupra oricărei lărgimi[483], trezvia minţii, lucrare nţelegătoare, lucrul veacului viitor, petrecere ngerească, vieţuire cerească, purtare dumnezeiască, ţara celor vii, vedere tainică, ospăţ duhovnicesc, rai ndumnezeit, cer, mpărăţia cerească, mpărăţia lui Dumnezeu, ntuneric supraluminos, viaţă ascunsă n Hristos (Col. 3, 6), vedere a lui Dumnezeu şi ndumnezeire, ceea ce e cu totul mai presus de fire şi cele asemenea acestora.

Acestor dumnezeieşti Părinţi urm nd şi noi, cei ce convieţuim cu tina şi cu lutul, cu g ndurile, cu cuvintele şi cu faptele rele şi necurate, ne am străduit să mplinim, iubite, cererea ta cu s rguinţă. Ba, precum ai cerut, nu ne am ngreunat să spunem chiar şi cele peste măsura noastră, datorită, precum am spus şi n introducere, dragostei tale şi poruncii Părinţilor. Dar povăţuito

poate manifesta Dumnezeu vorbind, g ndind. De aceea s ar putea zice cel mult «animal cuv ntător sf nt sau ndumnezeit». De aceea şi Fiul lui Dumnezeu a luat firea omenească, sau firea animală cuv ntătoare, nu firea animală simplă. De aceea traducem aci expresia greacă «animal sf nt» cu expresia «vietate sf ntă».

482. Neaflat la Sf. Vasile cel Mare. Paradoxul e descris mai departe. Prin Duhul sălăşluit n sine, omul poate dob ndi calitatea de Prooroc naintevăzător, de nger vestitor al voilor dumnezeieşti, deşi e păm nt şi cenuşă.

483. S ar putea nţelege : rugăciune care cuprinde totul. Dar şi rugăciune care părăseşte mprăştierea şi se ngustează la singurul nume al lui Iisus, dar pentru că acest nume cuprinde totul.

rul acestei vieţuiri ntocmai cu a ngerilor este Cuv ntul şi Fiul lui Dumnezeu, prin iconomia şi ntruparea Sa, ca şi bunăvoirea Tatălui celui fără de nceput şi mpreună lucrarea Sf ntului Duh.

100.*Invă ătură morală.*

Cu ajutorul i cu harul lui Dumnezeu, trebuie să ne străduim i să ne nevoim i noi, după putere, ca să ne nvrednicim de pe acum, ca de o arvună, de aceste daruri prea mari i mai presus de fire, pentru ca nu cumva, din pricina tr ndăviei, să ne lipsim, vai, de ele; ceea ce dorim să nu fie.

St ndu ne, aşadar, iubiţilor, at tea şi astfel de bunătăţi nainte, nu numai ca nădejdi şi ca făgăduinţe, ci n adevăr şi n fiinţă, ncă de aici, să ne s rguim, să ne grăbim, să alergăm p nă ce avem timp să ne nevoim, ca şi noi să ne nvrednicim de ele, printr o mică şi vremelnică stăruinţă, dar cel mai mult prin darul şi harul lui Dumnezeu. «Căci nu s nt vrednice pătimirile vremii de acum de slava ce are să ni se descopere nouă» (Rom. 8, 18), cum spune Pavel, propovăduitorul lui Dumnezeu. Mai bine zis, dacă ne s rguim, le vom afla, după el, ncă de acum ca o p rgă şi ca o arvună (Rom. 8, 23). Căci dacă cei chemaţi dintr o stare de jos la nrudiri şi părtaşii mpărăteşti, fac toate prin fapte, cuvinte şi g nduri, ca să le dob ndească, şi nu numai că nu mai pun adeseori nici un preţ nici chiar pe viaţa lor, pentru astfel de slavă şi cinste, măcar că e curgătoare şi vremelnică, ba uneori i duce şi la o totală pieire şi nu la vreun folos, cum nu s ar cuveni ca noi să lucrăm şi să ne străduim pentru părtăşia şi nunta şi unirea la care s ntem chemaţi cu Dumnezeu, Împăratul şi Făcătorul tuturor mpăraţilor

care, singur, e nestricăcios şi răm ne pururea şi dăruieşte cinste şi slavă strălucită şi statornică celor ce s nt ai Lui? Şi nu numai at ta, ci am primit şi puterea să ne facem fii ai lui Dumnezeu. «Că tuturor, zice, c ţi L au primit pe El, le a dat putere să se facă fii ai lui Dumnezeu, celor ce cred n numele Lui» (Ioan 1, 12).

Le dă puterea. Nu ne atrage silnic şi nu ne sileşte mpotriva voii noastre. Căci puterea narmează pe cei ţinuţi n tiranie de cel ce i tiranizează, ca să vindece răul cu rău. Dar pe noi ne cinsteşte cu vechea vrednicie a stăp nirii de sine, ca să fie binele săv rşit ntru totul cu bunăvoirea şi harul Său, dar să ni se socotească drept ispravă a străduinţei şi s rguinţei noastre.

Şi Acela, măcar că e Dumnezeu şi Stăp n, a făcut totul din partea Lui, căci pe toţi ne a făcut la fel şi de asemenea pentru toţi a murit, ca pe toţi să i m ntuiască deopotrivă. Dar ne a rămas nouă să ne apropiem, să credem, să ne nsuşim ceea ce ne a dat, să slujim cu frică, cu s rguinţă şi cu iubire Iubitorului de oameni şi purtătorului de grijă Stăp n, care ne a iubit pe noi aşa de mult, nc t şi moarte a voit să sufere de bunăvoie pentru noi, şi ncă moarte de ocară. Iar aceasta, ca să ne izbăvească pe noi de tirania diavolului şi vrăjmaşului atotrău şi să ne mpace cu Tatăl şi Dumnezeu şi să ne facă moştenitori ai lui Dumnezeu şi mpreună moştenitori ai Lui, lucrul cel mai minunat şi mai fericit.

Drept aceea, să nu ne nstrăinăm pe noi printr o mică şi scurtă tr ndăvie şi negrijă şi prin vreo mincinoasă plăcere de orice fel, de at t de mari şi de multe bunătăţi, răsplătiri şi bucurii. Ci să facem şi să nfăptuim toate şi, de trebuie, să nu cruţăm nici nsăşi viaţa pentru El, cum a făcut El pentru noi, deşi e Dumnezeu, ca astfel să ne nvrednicim şi de darurile de aici şi de toate darurile şi

cununile. Pe care fie să le dob ndim noi toţi, prin bună voirea şi harul Lui, al preabunului, milostivului şi Domnului şi Dumnezeului şi M ntuitorului nostru Iisus Hristos, care s a smerit pe Sine at ta pentru noi şi răsplăteşte celor ce se smeresc, de pe acum, n chip lucrător şi bogat cu harul Lui mai presus de fire şi ndumnezeitor. Că Lui I se cuvine toată slava, cinstea şi nchinăciunea, mpreună cu Cel fără de nceput al Său Părinte şi cu mpreună veşnicul şi Preasf ntul şi de viaţă făcătorul Său Duh, acum şi pururea şi n veacurile nesf rşite ale veacurilor. Amin.

SCRIERILE LUI

CALIST PATRIARHUL

Ale preafericitului Calist Patriarhul
Capete despre rugaciune

1. De voieşti să afli adevărul, urmează pilda cântăreţului la chitară. Căci acela şi apleacă capul n jos şi, aţin tindu şi auzul la c ntare, mişcă pana cu m na. Şi ndată, coardele lovindu se ntre ele, chitara scoate c ntarea, iar c ntăreţul saltă de dulceaţa c ntării.

2. Să ţi fie, iubitorule de osteneală şi lucrătorule al viei, limpede pilda şi să nu te ndoieşti. Căci lu nd aminte, ca un c ntăreţ la chitară, la ad ncul inimii, vei vedea cu uşurinţă ceea ce cauţi, pentru că sufletul răpit de iubire la culme, nu se mai poate ntoarce la cele dinapoi. «Că s a lipit, zice proorocul David, sufletul meu de urma Ta» (Ps. 62, 8).

3. Înţelege, iubitule, prin chitară inima ; prin coarde simţirile[484], prin pană mintea, care mişcă cu pricepere desăv rşită simţirea prin pomenirea lui Dumnezeu. Din această mişcare se iveşte n suflet o plăcere negrăită,

484. Simţirile inimii, nu cele trupeşti. E de remarcat această asemănare a rugăciunii lui Iisus cu o c ntare. Rugăciunea e o c ntare şi de aceea produce o bucurie, căci ea nu e numai repetarea numelui lui Iisus, ci o scufundare n toată lumea nesf rşită de nţelesuri, de iubire şi de dulceaţă, cuprinsă n El. Ea e o mişcare n această lume de armonii şi de aceea e mereu nouă. Inima vibrează de această armonie şi mintea gustă nuanţele ei.

iar mintea curată face să se arate razele dumnezeieşti [485].

4. De nu vom nchide simţurile trupului, nu va izvor n noi apa săltătoare pe care a făgăduit o Domnul samarinencii. Că cer nd aceea apa simţită, a aflat năuntru ei apa săltătoare a vieţii (Ioan 4, 14). Pentru că, precum păm ntul are prin fire apa şi n acelaşi timp aceasta curge din el, la fel şi păm ntul inimii are prin fire această apă săltătoare şi izvor toare. Ea e ca lumina părintească, pe care Adam a pierdut o prin neascultare [486].

5. Precum izvorăşte apa dintr un izvor nesecat, aşa izvorăşte şi apa vie şi săltătoare din suflet. Aceasta fiind sălăşluită şi n sufletul lui Ignatie, l a făcut să zică :

485. Mintea nsăşi se luminează de plăcerea ce se iveşte n inimă, căci plăcerea e plină de un sens. Aşa se ntâmplă şi cu c ntăreţul la chitară. Bucuria c ntării se reflectă n ochii lui ca o lumină: «Asta e ceea ce am căutat»! Lumina minţii şi simţirea s au unificat, cum s au reunificat mintea şi inima. Nu există lumină adevărată fără bucurie, precum nu există plăcere superioară fără lumină. Plăcerea oarbă e o plăcere inferioară, nedeplină.

486. Aici bucuria lăuntrică, unită cu lumina, e simbolizată cu o apă săltătoare, deci vie, nestătută, mereu nouă. Ea e at t de unită cu lumina, că e numită ea nsăşi lumină. Căci viaţa aceasta lăuntrică e deschidere spre sensul suprem al existenţei. In ea nsăşi e sensul suprem al existenţei. Ea ţâşneşte din inimă nu numai pentru că e unită cu mintea, sau cu nţelegerea, ci şi pentru că inima curată deschisă spre sens, e deschisă spre sensul şi spre viaţa dumnezeiască nesf rşită. Inima a devenit prin curăţia ei străvezie ; aşa cum e deschisă cu sinceritate spre oameni, e deschisă şi spre Dumnezeu, suprema Persoană iubitoare. Pentru aceasta e nsă de trebuinţă ca omul să nu fie prea alipit prin simţuri de lucrurile din afară, prea captat de plăcerile şi interesele trupeşti pe care doreşte să le satisfacă prin ele. Ochiul nchis spre cele dinafară, se deschide spre cele nesf rşite, care vin n valuri n raza nţelegerii.

«Nu este n mine foc iubitor de materie, ci apă lucrătoare şi grăitoare»[487].

6. Asemănatu s a trezvia fericită şi de trei ori lăudată, mai bine zis nţelegătoare a sufletului, cu apa ce saltă şi izvorăşte din ad ncul fără fund al inimii[488]. Şi, pe de o parte, apa ce ţ şneşte din izvor, umple izvorul nsuşi ; pe de alta, apa ce saltă de acolo din inimă şi care, aşa zic nd, mişc ndu se, e pururea mişcată prin Duhul, umple ntreg omul dinăuntru de roua dumnezeiască şi de Duh, iar pe cel dinafară l face arzător[489].

487. Apă grăitoare se numeşte aşa fie pentru că făcea pe Sf. Ignatie Teoforul să vorbească, fie pentru că era nsuşi Duhul Sf nt care grăia. Ea saltă cum saltă nţelegerea de la alte şi alte cuvinte, dovedind viaţa ne ntreruptă şi totuşi mereu nouă.

488. Însăşi trezvia sau veghea la cele dinăuntru este o apă izvor - toare din ad ncul inimii, scufundat n abisul nesf rşit al Iui Dumnezeu. Căci veghea aceasta e activă, este un scafandru n oceanul tot mai adinc. Fiind ea nsăşi vie, e ea nsăşi mereu nouă, hrănitoare cu alte şi alte nţelegeri pe care le primeşte din Dumnezeu. E greu să desparţi această veghe de conţinutul ei mereu nou. Intr un fel e ea nsăşi ntreţinută de ad ncul inimii, susţinută de el.

489. Apa aceasta a vieţii şi a luminii, sau a bucuriei şi a nţelegerii, pe de o parte e mişcată de Duhul Sf nt, deci de dincolo de om; pe de alta se mişcă ea nsăşi, fiind mişcată de Duhul, adică omul simte că se mişcă el nsuşi n planul nţelegerii şi al bucuriei. Libertatea Duhului nu st njeneşte libertatea omului, ci o sporeşte. Subiectul dumnezeiesc se nt lneşte cu subiectul omenesc şi l face ca el nsuşi să primească mişcarea şi să şi o nsuşească. Apa aceasta i umple inima, ca pe un izvor din care sau prin care izvorăşte; dar umple şi toate facultăţile şi simţirile lăuntrice ale omului, iar pe omul din afară l umple de căldură n toate comunicările lui. E nfăţişată n aceste capete o viziune abisală şi liberă a inimii, sau a omului. Omul e subiect de posibilităţi nesf rşite, pentru că şi are rădăcinile n Dumnezeu, pentru că e deschis Subiectului nesf rşit dumnezeiesc. Dumnezeu, nesf rşit n viaţa şi n nţelesurile Lui, poate comunica omului mereu ceva nou din ele, iar omul şi le poate nsuşi, experiindu se pe sine ca subiect nesf rşit n aceste posibilităţi ce i vin din legătura cu Dumnezeu, dar şi le nsuşeşte el nsuşi, n mod liber. Omul se poate ruga ne ncetat, pentru că n rugăciunea sa e deschis vederii lui Dumnezeu cel nesf rşit. Termeni ca πύρινο (arzător cu trupul),

7. Mintea care s a curăţit de cele din afară şi şi a supus simţurile n ntregime, prin virtutea cu fapta, răm ne nemişcată ca şi osia cerului, privind spre ad ncul inimii, ca spre centru[490]; şi stăp nindu şi capul priveşte acolo, av nd ca nişte sonde razele nţelegerii, care scot de acolo nţelesurile dumnezeieşti şi supun toate simţurile trupului.

8. Nimeni din cei neintroduşi, sau care au nevoie de lapte (1 Cor. 3, 2), să nu se atingă de astfel de lucruri oprite, p nă n a venit timpul. Pe unii ca aceştia, care au căutat nainte de vreme cele proprii unui anumit timp, şi s au s rguit să intre ntr un părut liman al ne pătimirii cum nu se cuvine, Sfinţii Părinţi i au socotit că fac un lucru nebunesc şi nimic mai mult. Căci e cu neputinţă să citească o scrisoare cel ce nu cunoaşte ncă literele.

9. Ceea ce se mişcă, de pe urma nevoinţei, de către Duhul dumnezeiesc, n suflet, face inima senină şi stri

ἀεφλοτοί (pururea ţ şnitor, pururea ţ şneşte), accentul pus pe Duhul, etc., arată că autorul acestor capete, ca şi al scrierii mal largi «Despre rugăciune» care urmează, dacă nu e identic cu unul din cei doi Xanthopoli, care au scris «Cele o sută de capete», n oare s nt la fel prezenţi aceşti termeni şi viziunea despre rolul preponderent al Duhului şi al caracterului abisal al inimii, a cunoscut scrierea aceea sau invers, aceia au cunoscut o pe aceasta.

490. Mintea care s a curăţit de impresiile din afară şi şi a făcut simţurile supuse, obişnuindu le să slujească numai virtuţilor deprinse prin fapte statornice (nfr nare, răbdare, hărnicie pentru slujirea iubitoare a altora, smerenie, etc), şi a deschis privirea spre ad ncul inimii care se ad nceşte n ad ncul nesf rşit al lui Dumnezeu şi izvorăşte mereu nţelesuri nsoţite de bucurie din nesf rşitul dumnezeiesc străveziu prin el. De aceea nu se mai mişcă din această privire, ci răm ne nemişcată n mişcările sale ca axa cerului ntre aştri, sau ca un spaţiu interplanetar rămas acelaşi ntre planete. Dar mintea răm ne nemişcată numai pentru că priveşte in acelaşi ad nc. Dar n altfel se afundă tot mai mult n privirea lui.

gă : «Avva, Părinte» (Gal. 4, 6)[491]. Aceasta e fără chip şi fără formă, dar nouă ne dă un chip prin strălucirea luminii dumnezeieşti, şi o formă cuvenită, odată cu aprinderea Duhului dumnezeiesc[492].

10. Mintea care s a curăţit prin trezvie, uşor se n-tunecă, dacă nu se desface cu totul de ocuparea cu cele din afară prin pomenirea continuă a lui Iisus[493]. Iar cel ce a unit făptuirea cu contemplarea[494] (cu g ndirea la Dumnezeu), prin păzirea minţii, nu e abătut de zgomote ; nu se clatină (de tulburări, av nd sau neav nd vreun nţeles). Căci sufletul rănit de dragostea lui Hristos, urmează Acestuia ca unui frăţior[495].

11. Se poate nt mpla că cei ce petrec n lume pot opri patimile şi săriturile de la una la alta, sau se pot opri din g ndirea la ele după cuv ntul : «Opriţi vă şi

491. Starea de linişte, sau de simţire a lui Dumnezeu, vine după ne voinţe ndelungate ale omului, dar din Duhul Sf nt. Nici nevoinţele singure, nici Duhul Sf nt singur nu o produc. Că e o simţire adevărată a lui Dumnezeu şi că e de la Duhul, se arată n faptul că omul simte trebuinţa să strige: «Avva, Părinte!».

492. Lucrarea ce se mişcă n suflet de la Duhul Sf nt e fără formă, căci tot ce e dumnezeiesc e mai presus de formă. Dar dă fiinţei noastre o formă, adică o face bună, liniştită, bucuroasă, o umple de iubire filială, etc. C nd lucrarea dumnezeiască atinge o făptură, i dă acesteia o formă, desigur o formă spirituală, dacă are n ea spirit sau suflet.

493. Trezvia curăţă mintea de toate chipurile celor din afară, pentru că ea constă propriu zis n atenţia exclusivă la Iisus, sau la Dumnezeu. Dar deplin se curăţă numai dacă ncetează cu totul de a se mai ocupa cu plăcere cu chipurile celor din afară, ocup ndu se continuu cu pomenirea lui Iisus.

494. Mintea nu poate fi ţinută n pomenirea lui Iisus numai prin efort intelectual, ci trebuie pus n acord cu acesta efortul practic de a nu mai căuta păcatele prin plăceri, ci de a păstra curăţia minţii prin fapte bune, curate.

495. Sufletul e mireasa din C ntarea C ntărilor. «Frăţiorul» e mirele de acolo ce bate la uşă (C nt. C nt. 5, 3).

cunoaşteţi» (Ps. 45, 10). Dar e cu neputinţă să le şteargă sau să le desfiinţeze. Viaţa pustnicească le poate n-să dezrădăcina cu totul.

12. Dintre apele săltătoare, una are o mişcare mai iute ; alta, liniştită şi mai zăbavnică. Cea dint i nu poate fi tulburată cu uşurinţă, pentru repeziciunea mişcării. Dacă e tulburată pentru puţin timp, uşor se curăţă iarăşi, av nd o astfel de mişcare. Dar curgerea nceti nindu se, apa se face foarte mică, şi nu numai că se şi tulbură uşor, dar aproape că răm ne nemişcată. Ea are nevoie atunci de o curăţire din nou, ca să zicem aşa, de o nouă punere n mişcare[496].

13. De cei ncepători, sau aflători pe treapta morală, sau făptuitoare, demonul se apropie prin zgomote nearticulate sau şi articulate. Celor de pe treapta vederii (contemplării) le nfiripă formele unor năluciri, nc t li se pare că se colorează aerul, ca lumină ; alteori li le n-făţişează pe acestea şi ca foc, ca printr o făgăduinţă pro tivnică să amăgească pe ostaşul lui Hristos.

14. De voieşti să afli cum trebuie să te rogi, priveşte la sf rşitul luării aminte şi al rugăciunii şi nu vei rătăci.

496. Apa săltătoare din inimă, sau din Duhul Sf nt prin inimă, e viaţa de bucurie şi de nţelegere mereu nouă din oceanul nesf rşit al vieţii dumnezeieşti. Aceasta, deşi implică o statornicire a privirii minţii n inimă şi prin transparenţa ei n Dumnezeu, e totuşi mişcătoare prin naintarea la noi şi noi nţelesuri şi bucurii n oceanul dumnezeiesc şi n comuniunea cu Persoana purtătoare a Lui. C nd mişcarea aceasta e plină de atenţie vie, c nd valuri noi de nţelesuri se revarsă n minte, ea nu poate fi tulburată de chipurile venite din afară şi din ispitele care o cheamă spre plăcerile ce i pot fi oferite de ele. Dar c nd această mişcare a minţii n noile nţelesuri şi bucurii ce i vin prin inimă, l nce zeşte, ea poate fi tulburată uşor de chipurile din afară şi oprită cu totul.

Căci acest sf rşit este, iubitule, străpungerea continuă, zdrobirea inimii, iubirea faţă de aproapele. Iar contrarul este, n chip vădit, g ndul poftei, şoapta b rfelii, ura faţă de aproapele şi toate cele asemenea acestora[497].

Ale Sf ntului Calist Patriarhul
Capete care au lipsit 498

15. *Raiul de care se vorbe te este chipul omului.*

Precum cele arătate s nt chipuri ale celor nearătate ale omului, aşa şi raiul preafrumos sădit de Dumnezeu cu nţelepciune la răsărit n Eden (Fac. 2, 8), este chip al omului dinăuntru. Acesta are ca păm nt inima sa, ca pomi pe care are să i sădească cu voia, mintea lui zidită după chipul lui Dumnezeu, vederile şi nţelesurile dumnezeieşti cu privire la Dumnezeu şi lucrările vrednice de Dumnezeu, care s nt multe şi felurite şi au şi o nfăţişare felurită şi o mireasmă duhovnicească, ba voi adăuga că dau şi o hrană, o desfătare şi o plăcere. Astfel, inima hrăneşte «Edenul» acesta n chip firesc şi are n sine spre plăcere şi bucurie vădită cele dumnezeieşti.

497. Oric t s ar părea că omul duhovnicesc e cel ce se ad nceşte n inima sa şi n vederea lui Dumnezeu prin ea, cu ocolirea celor din afară, semnul adevăratei vieţi duhovniceşti se vede, pe de o parte n zdrobirea inimii pentru poftele egoiste satisfăcute şi pentru relele făcute, iar pe de altă parte n iubirea faţă de aproapele. Propriu zis nu ieşirea din legătura cu cele din afară e cerută, ci curăţenia, bunătatea pusă n legăturile cu oamenii.

498. S nt capetele despre rugăciune care lipsesc n ed. I a Filocaliei de la Veneţia, cum se spune pe coperta vol. IV, ed. III. Dar ele s nt ale aceluiaşi Calist Patriarhul, ca şi cele anterioare, fiind numerotate n continuare. Textul din Filocalia greacă, după care am făcut traducerea, e destul de alterat din punct de vedere gramatical şi sintactic n multe pasaje.

Edenul văzut e sădit la răsăritul soarelui văzut, pentru că soarele văzut e chipul soarelui cugetat. Deci, inima e sădită spre luminile cunoştinţei soarelui cugetat. Căci inima, după Părinţi, lipsită de lumina cunoştinţei, nu poate produce nţelesuri şi g nduri dumnezeieşti şi lucrări vrednice de Dumnezeu şi nu se poate umple deplin de vederi dumnezeieşti mai simple şi mai desăv r şite, ca să fie un rai nou şi mai presus de lume [499]. Dar nici fără ape nu e rai şi nu poate produce pomi frumos mpodobiţi şi roditori, precum se cuvine.

De aceea, n raiul din Eden se vede ţ şnind, din mijlocul lui, un izvor care se mparte precum se scrie n patru nceputuri (de r uri) şi adapă faţa păm ntului (Fac. 2, 6), iar n om, ca izvor de apă vie se află mişcarea de viaţă făcătoare a Sf ntului Duh, despre care Domnul a zis : «Apa pe care Eu voi da o lui, se va face lui izvor de apă» (Ioan 4, 14) vie n inimă, ţ şnind n

499. Inima omului, ca Eden lăuntric, e sădită spre răsăritul soarelui, sau al mintii, care o luminează şi i dă putere să rodească. Dar acest soare spiritual omenesc şi primeşte lumina de la cel dumnezeiesc. Acesta e izvorul a toată lumina. De acolo răsare lumina minţii omeneşti. Soarele dumnezeiesc e văzut nt i de mintea omului, sau se reflectă n ea şi din ea se răsfringe asupra inimii omului. Numai de aceea se poate numi şi mintea omului soarele spiritual din om, ca chip şi oglindă a Soarelui dumnezeiesc. Dar mintea n starea ei naturală nu e despărţită de inimă. De aceea nici de Soarele dumnezeiesc. Acesta, precum prin minte şi comunică lumina, prin inimă şi comunică căldura iubirii. Şi precum mintea comunică inimii lumina primită de la Soarele dumnezeiesc, aşa inima comunică minţii iubirea primită de la acelaşi Soare. De aceea numai am ndouă, ca doi ochi mbinaţi, prind viaţa dumnezeiască, dat fiind că lumina adevărată e şi iubire şi iubirea adevărată e şi lumină. E aşa cum n lumea aceasta soarele văzut şi păm ntul numai mpreună ajung la rodire. Propriu zis rodul iese din păm nt, dar numai sub lumina soarelui, iar soarele, dacă nu luminează un păm nt, nu şi mplineşte rostul de a pricinui rodirea acestuia. Inima neluminată rodeşte numai porniri de proastă calitate, iar lumina minţii dacă nu nt lneşte o inimă iubitoare, răm ne aridă, abstractă, fără efect bun n viaţa omenească. Tot acest capitol este nchinat dealtfel puterii de viaţă făcătoare a Duhului Sf nt, care nviorează ca o apă păm ntul inimii.

chip minunat ca dintr un Eden şi mpărţindu se n nţelepciune, cumpătare, dreptate şi bărbăţie, ca cele patru nceputuri, din care se naşte toată virtutea n chip dumnezeiesc[500]. De aceea s a şi spus n continuare că prin acest r u se adapă toată faţa păm ntului, sau a inimii, cu lucrarea spre creşterea, spre odrăslirea şi spre producerea rodurilor alese ale virtuţilor dumnezeieşti.

Minunat, dulce şi fericit lucru este a nţelege şi cele ce s nt cuprinse n izvorul care nchipuie mişcarea şi lucrarea Duhului viu, care ţ şnea, precum s a spus, n chip mai presus de fire din mijlocul inimii. Izvorul nu este din firea pomilor sau a păm ntului. Pentru că, n acest caz, el nu ar fi ajuns să adape toţi pomii at t de numeroşi şi să i ngroaşe şi să i crească nu puţin; căci el era unul, iar pomii erau mulţi şi at t de deosebiţi ntre ei, că unii dintre ei aveau nsuşiri protivnice, unii fiind mai uscaţi, alţii mai umezi, unii mai fierbinţi, alţii mai răcoroşi. Spre toţi aceştia, at t de deosebiţi ntre ei, se mişcă, precum am spus, acel izvor unic şi de un singur

500. Aci se spune mai direct că aşa cum mintea şi primeşte lumina de la Soarele dumnezeiesc (de la Logos), aşa inima şi primeşte puterea de rodire a celor bune, sau apa de la Duhul Sf nt. R ul apei care face inima roditoare se spune că ţ şneşte din nsăşi inima omului (din păm ntul Edenului), dar tot aşa de clar se spume că el e r ul Duhului Sf nt. El e n fond r ul iubirii, căci virtutea care o produce prin cele patru braţe ale apei culminează n iubire. Iubirea aceasta n mers spre actualizare lucrează prin cuminţenie, cumpătare, dreptate şi bărbăţie. Se afirmă limpede aci că virtuţile s nt roadele Duhului Sf nt, sau ale conlucrării Duhului Sf nt cu străduinţele noastre. Şi nu se poate o mai accentuată afirmare a mpreunei lucrări dintre firea omenească şi puterea dumnezeiască n general. Firea noastră nu e deplină fără alimentarea ei din partea lui Dumnezeu cu lumină şi cu iubire, prin minte şi prin inimă. Dar mintea şi inima au şi ele rolul lor n activarea luminii şi iubirii de la Dumnezeu. Lumina şi iubirea devin ale omului prin primirea lor de către minte şi inimă; ele se fac omeneşti prin faptul că se comunică omului, prin mintea şi inima lui. Omul e ntr adevăr o fiinţă creat necreată, te andrică, paradoxală, minunată. Edenul e ţinut n frumuseţea şi rodnicia lui de Soarele dumnezeiesc şi de ploaia cerească.

fel, lucr nd c t se poate de mult mpreună cu toţi. Iar mpărţindu se n patru nceputuri, pricinuieşte n fiecare om cele ce ţin de el.

Nu este propriu firii noastre, fie că s ar g ndi cineva la virtuţi, fie la cunoştinţă şi la nţelegerea (vederea) ce ţine de ea, nici inimii noastre, iluminarea dumnezeiască mai presus de fire şi mişcarea şi lucrarea Celui de viaţă făcător. Ci aceasta s a dăruit după har credincioşilor, dar ţ şneşte continuu din lăuntrul inimii, fiind n mod minunat un singur izvor, dar mpărţit n chip vădit n patru nceputuri, sau virtuţi egale, cum am spus mai nainte ; şi acestora şi tuturor celor ce urmează din ele le ajută c t mai mult apa cea una.

Căci ntruc t e Duh, conlucrează cu nţelepciunea; ntruc t e cunoştinţă, ajută celui ce se mpărtăşeşte de dreptate ; se numeşte iarăşi cumpătare şi putere, ca Unul ce este acestea şi se arată de departe astfel şi se face mpreună lucrător spre cumpătare şi bărbăţie. Iar Sf ntul Pavel şi proorocul Isaia s nt martori foarte tari despre Duhul ca mpreună lucrător spre iubire şi nţelepciune. Cel dint i spune de a dreptul că iubirea lui Dumnezeu s a vărsat n inimile noastre prin Duhul Sf nt dat nouă (Rom. 5, 5). Iar Isaia numără ntre cele şapte lucrări ale Duhului, duhul nţelepciunii (Isaia 11,2).

Dar Duhul e nu numai mpreună lucrător cu iubirea, ci se face şi duh al r vnei, ce pare ntr un mod oarecare opus iubirii. Căci iubirea acoperă, cum s a spus, mulţime de păcate (1 Petru 4, 8). Dar r vna ajunge şi la mustrări şi uneori şi la ucideri. Iar aceasta ar putea o spune şi marele prooroc Ilie, prieten al lui Dumnezeu, care a trecut prin sabie pe at ţia preoţi ai ruşinii (3 Imp. 18, 48); şi mai nainte, Fineas, care a spintecat pe Ma dianita mpreună cu israelitul (Num. 25, 8) ; iar nainte de aceştia, nsuşi Marele Moise, dătător al legii vechi,

care adeseori din r vnă a predat morţii pe mulţi şi ncă chiar pe unii dintre bărbaţii din neamul său.

Intre cele ce s nt de făptuit lucrul cel mai nsemnat este cunoştinţa, iar n cele de contemplat, neştiinţa cea mai presus de minte[501]. Iar acestea, fără Duhul adevărului şi fără Duhul cunoştinţei n suflet, nu se pot săv rşi şi dob ndi cum se cuvine[502].

At t bucuria inimii, c t şi ntristarea opusă bucuriei s nt n mod vădit roade ale Duhului[503]. Căci auzi Scriptura zic nd că «roada Duhului este bucuria» (Gal. 5, 22) ; dar şi că Dumnezeu dă unora duh de căinţă plină de străpungere (Rom. 11, 8). Şi, ca să spun pe scurt,

501. Nu poţi face nici o faptă cum trebuie fără cunoştinţă. Dar nu cunoşti nimic cum trebuie, fără să ţi dai seama de taina care persistă n tot ce cunoşti. Nu poţi cunoaşte o persoană n ceea ce are ea propriu, fără să intuieşti n ea ceea ce nu se poate defini. Nu poţi să ţi dai seama de ceea ce este Dumnezeu, dacă nu simţi taina Lui mai presus de toate definiţiile n care te sileşti să L prinzi. Neştiinţa aceasta e mai presus de tot ce cunoşti, e mai presus de minte. Deci nu există făptuire oarbă şi nici cunoştinţă adevărată lipsită de taină, de neştiinţă mai presus de cunoaştere. Astfel nu se poate face o despărţire clară ntre făptuire şi cunoştinţă, dar nici ntre cunoştinţă şi necunoştinţă. Chiar prin necunoş tinţă se cunoaşte ceva. Cunoştinţa mpreunată cu recunoaşterea tainei, mbogăţită prin sesizarea tainei, nsoţită de respectul tainei, e la baza oricărei făptuiri drepte.

502. Nu poţi avea cunoştinţa mbinată cu neştiinţa superioară, adică intuirea adevărată a realităţii, fără Duhul adevărului, care e n acelaşi timp Duhul cunoştinţei şi al tainei, sau al neştiinţei mai presus de cunoş- tinţă şi prezentă n cunoştinţă. Numai Duhul te ajută să cunoşti ceea ce poţi deveni şi deci să şi făptuieşti n acest scop ; dar tot numai El face să ţi se deschidă sufletul pentru ceea ce e mai presus de cunoştinţa ce se poate exprima. Şi mai ales n intuirea a ceea ce nu putem defini, ne dăm seama că cunoştinţa adevărului ntreg nu e de la noi, nu e din efortul nostru.

503. In sentinţa anterioară şi n aceasta, ca şi n unele următoare, autorul se foloseşte de paradox, sau de trăsături opuse, n caracterizarea Duhului. De fapt realităţile spirituale omeneşti, nsă mai ales cele pro- duse de Duhul, sau viaţa dumnezeiască nsăşi nu se pot cuprinde n formule unilaterale. Ele s nt at t de bogate şi de complexe, că trebuie să ne folosim de termeni contradictorii pentru a le reda n oarecare grad.

după Sfinţii Părinţi, at ta putere are Sf ntul şi de viaţă făcătorul Duh, că El conlucrează şi la cele ale virtuţii, dar şi la dispoziţiile văzute opuse ntre ele, cum am zis că Scriptura Il numeşte pe El şi foc şi apă, care s nt cu totul opuse ntre ele.

Il numeşte astfel pentru ajutorul dat de Duhul la toate bunătăţile şi frumuseţile din suflet şi pentru lucrarea Lui de viaţă făcătoare şi ntăritoare n toate acestea. Pentru aceasta şi numeşte Scriptura acest izvor c nd la singular c nd la plural. M ntuitorul i a zis şi El at t izvor c t şi r uri. De aceea, se şi mparte nceputul (de r uri) şi naintează n toate virtuţile[504]. Şi, ntregul se face ca un suflet de fire nouă al sufletului, care se mpărtăşeşte de El. Căci i dă acestuia o viaţă mai presus de fire şi l mişcă spre toate cele ce trebuie făcute şi spre cele ce se petrec şi l desăv rşeşte precum se cuvine. Eu presupun că şi piatra care a fost lovită de toiagul legiuitorului Moise şi a izvor t mai presus de fire r uri de apă (Ieş. 17, 6), este inima mpietrită din pricina nv rtoşării. Din aceasta, c nd Dumnezeu o loveşte, rănind o şi străpung nd o, n loc de toiag cu cuvinte, puterea Duhului scoate, mişc nd o n chip fericit, p raie de viaţă făcătoare, ajut nd o astfel spre toate faptele mari şi potrivite, făc nd vii, am putea zice, o singură apă după fire pe cei mulţi şi nesf rşiţi care se mpărtăşesc de ea. Minunată cu adevărat este această piatră, care fiind purtată de o singură căruţă[505], a răsp ndit, izvor nd din ea, apă c t au putut să poarte milioa nele şi nenumăratele căruţe. De unde are ea această putere at t de mare şi n ce păm nt umed se aşează, ca să o poarte ?[506]

504. Cele patru virtuţi naintează sau cresc şi n acelaşi timp se ramifică n alte virtuţi, n toate virtuţile.

505. Sf ntul Duh se revarsă n suflet şi l face din nv rtosat, viu.

506. E numită aşa inima purtată de un singur trup, de trupul lui Hristos, dar şi de trupurile at tor oameni care au răsp ndit din inima

Şi cu mult mai minunat lucru este pentru cei ce g n desc, cum vasul inimii at t de mic, purtat ntr un trup şi el at t de mic, răsp ndeşte, ţ şnind ne ncetat, at ta nesf rşit de apă, milioanelor de duhuri şi nesf rşitelor trupuri, ca să vieţuiască? De unde i este inimii această apă şi ncă aşa de multă, că ntrece orice număr ? Duhul cu adevărat, cum a spus nsuşi Adevărul, unde voieşte acolo suflă şi glasul Lui l auzi, dar nu ştii de unde vine şi unde merge (Ioan 3, 8). De fapt, el suflă pururea[507].

Dacă, deci, ne am nvrednicit de at ta cinste de la Dumnezeu, ca să avem putinţa să sădim n noi, imit nd pe Dumnezeu, raiul dumnezeiesc, necunoscut cu simţurile din afară, dar cunoscut cu mintea, rai mai presus cu mult dec t cel dinainte, potrivit celor spuse, şi care ne dă o mare fericire şi e mai presus de orice nţelegere a celui ce n a pătimit această sfinţită vrednicie, să ne dăruim cu evlavie şi cu dreaptă credinţă de la nceput liniştirii, prin porunci, şi prin aceasta lui Hristos, Dumnezeu cel n Treime. Iar răm n nd astfel, cu vederea care adună cugetările şi nţelesurile mai nainte spuse, ba şi nvăţăturile despre Dumnezeu, şi le sădeşte pe aces

lor apa Duhului Sfânt, sau apa credinţei. Aceasta e Tradiţia vie : inimile purtătoare şi răsp nditoare ale apei Sf ntului Duh. Nu prin cărţi s a ţinut Tradiţia vie, ci prin inimi. Cărţile au fost mărturie acestei lucrări de transmitere vie. Aceasta e contribuţia factorului uman la păstrarea şi transmiterea Tradiţiei vii. Inima e nviorată prin apa Duhului, dar ca să poată fi nviorată trebuie să aibă şi ea o capacitate pentru aceasta. Trebuie să fie capabilă de simţire, de dăruire n iubire către Dumnezeu şi către semeni.

507. Aceasta asigură dăinuirea Bisericii p nă la sf rşitul lumii: faptul că Duhul suflă pururea. El nu poate să nu sufle. Însuşi nceputul suflării Lui de la nceputul lumii şi n mod re nnoit şi deplin din Hristos, e o suflare pentru de a pururi. El are n Sine forţa suflării ne ncetate. Acestei suflări ne ncetate şi de a pururi i corespunde succesiunea ne ncetată de inimi care se cer după această suflare şi apă a Duhului, ca să şi ntărească năzuinţele naturale de iubire de semeni, şi după izvorul iubirii, care e Dumnezeu.

tea n inimă ca n Dumnezeu, să L nduplecăm prin rugăciunea cuvenită să lase Duhul Lui, cu tot ce este n El, n noi şi să izvorască n noi nţelesuri dumnezeieşti şi mai presus de lume, cărora le poţi spune şi r uri. Căci «cel ce crede n Mine, zice, precum a spus Scriptura, r uri de apă vie vor curge din inima lui. Iar aceasta a spus o, zice ucenicul iubit, despre Duhul pe care aveau să L primească cei ce vor crede n El» (Ioan 7, 38). A Lui fie slava n vecii vecilor, Dătătorului celor mai presus de minte.

16. *Despre darul Duhului Sf nt.*

Priveşte darurile lui Dumnezeu, care nu se căieşte de ele, şi harurile Celui necuprins, şi te bucură de minunea cea făcută cu cel ce s a mpotrivit lui Dumnezeu. Socoteşte cele ce le face Dumnezeu n Adam cel nt i zidit şi cele mai nalte ce le face pe urmă n noi. Suflă n Adam ca suflare de viaţă, harul Duhului de viaţă făcător şi aşa s a făcut Adam om desăv rşit ; căci s a făcut «spre suflet viu» (Fac. 2,7) şi nu spre suflet simplu. Căci nu e suflet al omului Duhul lui Dumnezeu, ci spre suflet care viază duhovniceşte. Pentru că Duhul Sf nt al lui Dumnezeu se face cu adevărat suflet sufletului, care vieţuieşte cum trebuie să vieţuiască sufletul cuv ntător (raţional) şi de chip dumnezeiesc.

Dar nerăm n nd Duhul lui Dumnezeu mpreună cu sufletul, sau din nefericire depărt ndu se, s a pierdut şi chipul dumnezeiesc al vieţii, demn de sufletul raţional şi s a introdus din nenorocire cel al dobitocului sau al fiarei. Căci fără Dumnezeu nu putem face nimic din cele cuvenite, deci, fără a fi n Duh şi n Hristos, cum a spus Hristos (Ioan 15, 5). De aceea, s a făcut Adam om fără lipsuri, adică ntreg, ntruc t nu s a făcut simplu «spre (cu) suflet», ci «spre suflet viu», c nd a suflat Dumnezeu

n el «suflare», ca să fie «viaţă» n sufletele cuvântătoare[508].

Drept aceea, această suflare a lui Dumnezeu, suflată, cum s a zis, n Adam, p nă ce a fost n el, nu puţină slavă şi strălucire de chip dumnezeiesc pricinuia celui părtaş de ea. Ca urmare, el se purta faţă de lucruri cu putere străvăzătoare şi proorocească şi era mpreună creator cu Dumnezeu[509], sau un al doilea dumnezeu după har. Iar prin aceasta i făcea plăcere şi lui Dum

508. Duhul Sf nt nu se face nsuşi sufletul omului. In acest caz omul ar fi una cu Dumnezeu n nţeles panteist şi păcatele săv rşite de om ar fi ale lui Dumnezeu nsuşi, sau nu s ar mai putea face o deosebire ntre bine şi rău. Dar fără o prezenţă şi o lucrare a Duhului dumnezeiesc n sufletul omenesc, acesta n ar putea duce o viaţă conformă cu raţiunea lui. Căci omul are n sufletul lui o raţiune şi o libertate, dar ele nu pot funcţiona n modul deplin cerut de ele, dec t n unire cu Dumnezeu, dec t adăp ndu se din apa vie a Duhului dumnezeiesc. E ceva analog cu faptul că omul are plămâni, sau ochi, dar fără aerul pe care plămânii trebuie să l respire, fără lumina pe care ochii trebuie să o vadă, nici plăm nii, nici ochii n ar putea pune n lucrare cum trebuie, capacitatea lor. Omul e făcut pentru o viaţă de comuniune nu numai cu semenul său, ci şi cu Dumnezeu. El e o floare, dar floarea are nevoie de soare şi de ploaie ca să crească şi să şi pună n valoare toată frumuseţea şi rodnicia virtuală a ei. Omul e o fiinţă cuvântătoare virtual, dar trebuie să aibă cu cine vorbi ca să pună n valoare această capacitate. Şi vorbirea lui cea mai serioasă e cea pe care o are cu Dumnezeu, deci şi g ndirea, sau raţiunea sa n funcţiunea ei cea mai serioasă. De aceea sufletul raţional sau cuvântător al omului devine cu adevărat «viu», sau se pune n lucrare numai prin suflarea Duhului n el. De aceea s a suflat n om lucrarea Duhului n vederea «sufletului viu». Numai astfel omul a putut realiza cu adevărat toate potentele lui minunate.

509. P nă ce Adam a păstrat n el suflarea Duhului, suflare de viaţă dătătoare tuturor potentelor lui, el se mişca ntre lucruri cu o mare putere de pătrundere, văz nd dincolo de suprafaţa lor organizatorică raţiunile lor n Dumnezeu şi pe Dumnezeu nsuşi. De asemenea el avea puterea de a prevedea cum se vor desfăşura lucrurile, pentru că ştia că se vor desfăşura conform cu marea lui forţă de a le transfigura, de a le face străvezii n frumuseţea revelatoare a adâncimii lor nesf rşite, tainice şi mult grăitoare, n Dumnezeu. De asemenea ştia cum se vor dezvolta relaţiile ntre oameni : pline de bunăvoinţă, de delicateţe, de iubire, de

nezeu, Făcătorului mai presus de nţelepciune al tuturor, cu vederile şi proorociile prea strălucite ale lui[510].

Dar, pentru că şi a plecat genunchiul şi a căzut, prin greşală, sub neascultarea cea atotrea, Sf ntul Duh Cel de viaţă făcător depărt ndu se, iar el nemai nţeleg nd să păzească mărimea unei vrednicii aşa de mari, s a apropiat cu adevărat de dobitoacele ne nţelegătoare şi s a făcut asemenea lor (Ps. 48, 12). Astfel s a depărtat n chip inconştient şi jalnic de scopul dumnezeiesc, consimţind cu ntunericul prea nfricoşător şi nemaiav nd, din pricina golirii vădite, nimic din darul mai presus de fire al acelei suflări insuflate lui de Dumnezeu.

Dar c nd a venit vremea ndurărilor lui Dumnezeu, Acesta a trimis pe Cuv ntul Său, ca să ne tămăduiască pe noi de stricăciunile noastre (Ps. 106, 20). Iar Cuv ntul poartă pe Duhul unit prin fire cu El, care luminează şi face vădită dumnezeirea Cuv ntului[511], sau, dacă

comunicativitate mereu nouă. Avea putere prooroocească, pentru că era mpreună creator cu Dumnezeu al formelor lucrurilor, ascunse n ad ncurile lor.

510. Lui Dumnezeu i place să fie cunoscut de altă minte, fie ea chiar creată, n nţelepciunea şi puterea Lui arătată n creaturi, dar deschisă prin creaturi n ad ncimile ei nesf rşite şi n revelări mereu noi. Ii place, ca cineva să prevadă mpreună cu El bunătăţile ce le va descoperi ne ncetat, aşa cum unui tată i place ca copilul lui să ştie că el i va face n viitor mereu alte şi alte daruri şi prin aceasta să şi mprospăteze şi sporească mereu iubirea faţă de el.

511. Duhul luminează şi face vădită dumnezeirea Cuv ntului n mod continuu, p nă la sf rşitul lumii, pe măsura creşterii nţelegerii omeneşti şi a apariţiei a noi şi noi mprejurări, care şi cer explicarea, n dezvoltarea istorică a omenirii. Astfel, pe de o parte Revelaţia s a ncheiat n Hristos, căci tot nesf rşitul dumnezeiesc ne e dat n El, n forma umană. Pe de altă parte, acest nesf rşit e scos la iveală de Duhul Sf nt in mod continuu şi succesiv. Duhul nu ne face cunoscut ceva ce nu e dat n Hristos, nu ne duce la o Revelaţie care nu e dată n Hristos. Domnul a spus : «El dintr al Meu va lua şi va vesti vouă» (Ioan 16, 14). Revelaţia s a ncheiat n Hristos, dar conţinutul ei se scoate la iveală, se explicitează, se nsuşeşte ne ncetat de către oameni, dar nu numai prin oameni,

doreşte cineva să spună altfel, puterea Lui, despre care s a spus prin proorocul David n mărturisirea lui către Dumnezeu, că e pentru toată omenirea : «Trimis ai lumina Ta şi adevărul Tău, acestea mă vor călăuzi pe mine la muntele cel sf nt al Tău, la cunoştinţa unitară şi prea naltă a Ta şi la sălaşurile (Ps. 42, 3) şi vederile slavei Tale». La acestea fiind călăuzită mintea purtătoare de Dumnezeu şi urc nd şi sălăşluindu se n acestea, ajunge mai presus de cele văzute, apropiindu se n oarecare fel de Dumnezeu Cel Prea nalt. Odată ce a venit, deci, Cuv ntul adevărat al lui Dumnezeu, purt nd n El prin fire, n calitate de Cuv nt Sf nt al lui Dumnezeu, pe Duhul Sf nt, le este dat, ca urmare, tuturor care au primit prin credinţă Sf ntul Cuv nt al lui Dumnezeu să primească ndată şi pe Sf ntul Duh, care se află n chip ne ndoielnic de a pururea mpreună cu Cuv ntul ; le este dat nu numai prin suflare n faţă, cum l a primit mai nainte Adam de la Dumnezeu Tatăl şi mai pe urmă ucenicii lui Hristos prin suflarea lui Hristos (Ioan 20, 22), ci, deodată, n chip nevăzut, ca o suflare (Fapte 2, 2) a Duhului ce suflă n chip vădit harul Duhului. Ca atare, cei ce se mpărtăşesc de El, văd, n chip nţelegător, Duhul ţ şnind din ei pururea, asemenea unui izvor, şi lumin ndu i. Prin aceasta le dă să vadă cu mintea, n chip minunat, cele date lor prin naşterea din nou şi li

ci şi prin lucrarea dumnezeiască a Duhului Sf nt. Această călăuzire prin Duhul conduce pe de altă parte omenirea spre statura bărbatului desăv rşit, care este Hristos, nu dincolo de El. Hristos e «muntele» spre care călăuzeşte Duhul Sf nt pe oameni. E o călăuzire spre deplina sălăşluire a lor năuntrul lui Hristos, n comorile de cunoştinţă, de bunătate, n cămările nesf rşit de bogate ale Împărăţiei Sale, pline de El. Acesta e dinamismul Revelaţiei. Şi aşa trebuie nţeleasă şi Tradiţia. Nimic din ceea ce e dat n Scriptură şi n definiţiile Bisericii, rămase fidele Apostolilor, nu se schimbă, dar se ad nceşte, se scoate la iveală, se asimilează tot mai mult din bogăţia ei nesf rşită cuprinsă n Scriptură şi chiar n acele definiţii. Pe de altă parte toată puterea Duhului e din Hristos pentru toate generaţiile de oameni.

se fac cu putinţă de cunoscut şi de nsuşit cele ale slavei dumnezeieşti[512]. Şi prin mpărtăşirea mai presus de fire de Duhul, prin har, mintea se face n ntregime văzătoare, n chip tainic, a unor mari bunătăţi. Şi, naint nd prin statornicul ajutor al harului, ajunge la stră vederi şi mai nainte cunoaşteri prin luminarea Duhului şi urcă astfel n planul lui Dumnezeu, văz nd unirea ipostatică mai presus de minte a firii dumnezeieşti nfăptuită cu firea omului şi revărsarea Duhului peste toate[513]. E o unire şi o revărsare pe care nu a văzut o astfel Adam, căci ncă nu ajunsese părtaş firii dumnezeieşti şi cu adevărat dumnezeu prin lucrare.

17—18. *Despre lucrarea dumnezeiască i cea omenească i despre pace.*

Să privim, după puterea noastră, deosebirea ntre lucrarea Duhului Sf nt şi cele ce ţin de ea şi ntre lucrarea naturală a noastră şi cele ce aparţin ei. Vom vedea

512. Duhul li se dă celor ce cred n Hristos odată cu harul Botezului. Dar după ce se sălăşluieşte n ei prin har obiectiv cu toată bogăţia Lui de slavă şi de bunătăţi, Duhul i face să vadă acestea treptat şi să şi le nsuşească subiectiv. Intrăm prin Duhul ntr un dialog de fapte şi nţelesuri cu Hristos, cum se află Duhul ntr un dialog din veci cu Fiul, sau Fiul prin Duhul ntr un dialog veşnic cu Tatăl.

513. Credem că nu e vorba de unirea ipostasului firii dumnezeieşti cu firea omenească, nfăptuită n Hristos, ci de unirea firii dumnezeieşti ipostasiată n Persoanele dumnezeieşti, cu firea omenească ipostasiată n persoanele omeneşti, adică de unirea ipostasurilor sau Persoanelor dumnezeieşti cu ipostasurile sau persoanele omeneşti. In această unire persistă n existenţă şi ipostasul sau ipostasurile omeneşti, cum nu se nt mplă n Hristos, unde locul ipostasului omenesc l ia ipostasul Cuv ntului. E o unire ntre Persoana dumnezeiască, sau ntre Persoanele dumnezeieşti şi cele omeneşti, ajunse şi ele la o unire ntre ele aproape asemenea unirii ntre Persoanele treimice. E o unire maximă, dar n care nu se pierde nici o persoană omenească. Această unire se nfăptuieşte prin deplina revărsare a Duhului peste toate. Căci p nă nu se uneşte omul cu toate prin Duhul, nu se poate uni nici cu Dumnezeu deplin, răm n nd n el şi un sentiment al despărţirii.

ndată că nu e cu putinţă ca noi să fim n pace numai prin lucrarea noastră naturală. Căci pacea este roada adevărată a Duhului, ca şi iubirea şi bucuria adevărată ; este roada adevărată a Lui, pentru ca cei părtaşi de El să se poarte cu ndelungă răbdare şi cu bl ndeţe şi să fie n ntregime plini de bunătate şi să facă parte şi celor apropiaţi din bogăţia Lui.

Nici o lucrare naturală a noastră nu e despărţită, de la sine, de vreo pornire sufletească, fiind mişcarea vreunei părţi a iuţimii. Dar nici fără voinţă nu se mişcă vreo lucrare a noastră. Iar voinţa n cel făptuitor at rnă de poftă, precum n cel văzător (contemplativ) de dorinţă. De aceea n nici o lucrare naturală a noastră nu pot fi stinse pofta şi m nia, dacă vrea să se mplinească precum se cuvine.

Lucrarea mai presus de fire a Sf ntului Duh n inimă nu şi are nsă naşterea nicăieri n fire, ci este o arătare ne nţeleasă n cei miluiţi de El. De aceea, ea se mişcă, sau, ca să spun altfel, se aprinde, n chip vădit, fără să vrem. Pentru aceasta nu are nevoie de nimic din ale noastre, c te s nt de trebuinţă pentru lucrare, fie că ai numi o luminare, fie arătare a Duhului. Ea are nevoie numai ca cel părtaş de ea să o privească fără tulburare n inima sa şi să se desfăteze mai presus de fire.

De aceea, lucrarea dumnezeiască, neav nd nevoie deloc nici de voinţă, nici de vreo pornire naturală spre a se pune n mişcare, e vădit că pofta şi m nia răm n nelucrătoare şi nemişcate n ea. Şi, ca să spunem pe scurt, partea pasională a sufletului (m nia şi pofta) zace aruncată şi nelucrătoare, lucr nd din inimă n chip mai presus de fire numai suflarea Duhului de viaţă făcător. Iar mintea se bucură şi e vie. De aceea, priveşte spre Dumnezeu n pace şi seninătate şi cu toată nepătimirea

şi cu tot sufletul, aşa cum se cuvine[514]. In această stare sufletul se află ntr o legătură iubitoare cu Dumnezeu, av nd ca izvor al luminării şi al ntinderii spre El pe Duhul, de care se mpărtăşeşte n chip fericit din Dumnezeu. Şi astfel, priveşte spre Dumnezeu, deoarece a ajuns la cunoştinţa negrăitei şi mai presus de lumină frumuseţi dumnezeieşti şi iubeşte pe Dumnezeu Cel mai presus de frumuseţe şi se bucură c t nu se poate spune, că cunoaşte pe Tatăl şi moştenirea Domnului Cel at t de nesf rşit, de nehotărnicit şi de necuprins, iar acum şi pe Domnul nsuşi pentru negrăita milă dumnezeiască. Ca urmare, ncearcă o pace minunată, văz ndu se pe sine, datorită harului, nelipsit n nici un fel de binele cel mai nalt şi mai presus de minte. Iar iuţimea (m nia), potrivit celor spuse, nelu cr nd, datorită lucrării M ng ietorului ce se mişcă de sine, ndelunga răbdare, bl ndeţea, mpreună cu cea mai mare bunătate s nt n stările ce călăuzesc, potrivit cu ele, purtarea sufletului, dat fiind că ele s nt roadele Sf ntului Duh (Gal. 5, 22), care se mpărtăşeşte celor

514. E o analiză şi concluzie demnă de remarcat a cauzelor şi efectelor lucrării omeneşti şi ale celei dumnezeieşti. C nd se mişcă n noi o lucrare bună fără o poftă inferioară şi fără mânie, e semn că e de la Dumnezeu, sau de la Duhul Sf nt. Şi atunci avem o bucurie curată de ea. Prin această bucurie ne o nsuşim, dar constatăm totuşi că nu e de la noi. Iar bucuria e a minţii. Ea simte şi viaţa cea nouă arătată n suflet. Partea pasională a sufletului, sau iuţimea (m nia) şi pofta, se află ntr o stare de nelucrare. De aici pacea cu care mintea contemplă pe Dumnezeu şi se bucură de lucrarea Duhului din suflet, care a dus la nelucrare, sau la nepătimire, partea lui pasională. Nepătimirea este astfel o stare de pace, nepasională, care dă putinţa minţii să contemple netulburată pe Dumnezeu, sau chiar şi taina semenilor săi şi a lucrurilor, taină ascunsă tot n Dumnezeu. Dacă n scrierile duhovniceşti anterioare se afirma simplu necesitatea curăţirii de patimi şi a dob ndirii nepătimirii, pentru ca mintea să poată contempla pe Dumnezeu, aci se explică trebuinţa ca nseşi puterile pasionale ale sufletului să devină nelucrătoare n acest scop, şi modul cum se poate ajunge la aceasta.

miluiţi[515]. Dimpotrivă, duhul rătăcirii şi al minciunii, deşi pare să se mişte n suflet fără voinţa şi pornirea celui părtaş la el, nu face nici partea pasională să se liniştească, ci o mişcă şi mai mult, şi nu pune n lucrare nici iubirea faţă de Dumnezeu, sau bucuria, sau pacea. Căci minciuna e fără r nduială şi schimbăcioasă şi cu totul străină de pacea şi de seninătatea cea după Dumnezeu.

Minunat eşti Doamne, lumină lină a păcii minunate, supraodihnitoare, iubită, minunată prin fire, care bucuri pe cei mulţi, strălucitoare la culme. Mă minunez, Atotputernice, Stăp ne Sfinte, că cel de care te ai atins prin atingeri negrăite, pentru nesf rşita Ta bunătate, mai trăieşte sieşi şi nu Ţie (2 Cor. 5, 15), Celui mai presus de fiinţă, vieţii de viaţă făcătoare şi izvorului tuturor bunătăţilor şi frumuseţilor. Căci dacă femeia aceea, numai pentru că s a atins de Tine, ba nici de Tine, ci numai de veşm ntul Tău, M ntuitorule, mai bine zis nici măcar de veşm ntul Tău, ci numai de ciucurele lui, şi ncă pe ascuns, totuşi s a slobozit ndată de o viaţă at t de bolnavă (Matei 9, 21—22) şi a primit n chip minunat o viaţă sănătoasă, ce poate să se nt mple, Împărate, aceluia, şi ce viaţă poate primi acela de care Tu, M ntuitorule, te atingi, din bunătate şi n chip vădit, prin atingeri dumnezeieşti negrăite, ca să mplineşti n chip minunat mila Ta cu el? Ştim că, ating n du Te cu m na de soacra lui Petru, s a stins fierbinţeala ei şi, dob ndind sănătate deplină, ndată s a sculat şi slujea Ţie plină de uimire (Marcu 1, 30—31) şi bucurie. Dar atingerea aceea s a ntâmplat femeii o singură dată şi de din afară, căci s a făcut cu m na. Dacă deci aceea, pentru ceea ce s a spus, a dob ndit o sănătate

515. Bl ndeţea, bunătatea, pacea se sălăşluiesc n suflet datorită faptului că iuţimea lui e pusă n nelucrare. Ele s nt deci n mod precumpănitor roadele Duhului Sf nt,

at t de deplină, ce ar trebui să se petreacă cu cei de care Te ai atins nu o dată, ci mereu, noaptea şi ziua, şi aceasta nu din afară, ci n cămara inimii cea mai dinăuntru, cu cea mai mare iubire de suflet şi ntărindu i pe ei n chip vădit n cele ce li se nt mplă şi m ng indu i n cele ce au nevoie şi făc ndu le zeci de mii de bunătăţi? Cum, deci, Prea nalte, unii ca aceştia vor trăi loruşi şi nu mai degrabă n ntregime Ţie, aşa cum se cuvine? Mai bine zis, cum, chiar vieţuind numai Ţie, nu s ar socoti pe ei nenorociţi şi nu şi ar pleca capetele smeriţi n faţa celor ce i ar vedea că ncetează măcar pentru scurt timp să şi arate recunoştinţa pentru un astfel de minunat ajutor dat lor prin harul Tău? Slavă Ţie, cu adevărat Preaslăvite, Cel ce slăveşti pe cei smeriţi cu cugetul, şi i faci at t de slăviţi, pentru că, ndator ndu i cu multe şi nesf rşite bunătăţi prin darurile cele negrăite, i ai făcut şi mai smeriţi cu cugetul. Pentru că, d ndu le harul, Te afli nrădăcinat n chip minunat n inima lor, ca a unora ce au fost slăviţi. Că Tu nsuţi ai spus limpede, Înţelepciunea lui Dumnezeu, n Solo mon: «Am prins rădăcini n popor slăvit, mai mult dec t tot ce se poate nchipui. Pentru aceea, M am nălţat ca un cedru din Liban» (Înţ. Sirah 24, 14) n inimă, «ridic ndu mă peste cele de jos», adică păm nteşti, «la nălţime, sau pe muntele dumnezeiesc», ajung nd la nălţimea nţelesurilor dumnezeieşti. Şi mai zice : «Ca un terebint am ntins ramurile mele», se nţelege n cei ce «am prins rădăcini» prin harul Duhului[516].

516. Precum se poate spune că Dumnezeu a prins rădăcină n cei ce L iubesc, aşa se poate spune că şi ei au prins rădăcini n Dumnezeu. Ba se poate spune aceasta chiar mai mult. Căci Dumnezeu i hrăneşte pe ei cu viată adevărată. Prinzând rădăcini n infinitatea lui Dumnezeu, sau tot mai ad nc n infinitatea Lui, cresc ei nşişi la infinit n nţelegerea, n viaţa lor, n rodurile ce le aduc. Dar şi Dumnezeu, prinz nd rădăcini n ei, şi arată n ei tot mai mult din infinitatea vieţii Lui şi din rodirea Lui n ei. Chiar nrădăcinarea lui Dumnezeu cel nesf rşit n

«Şi ramurile mele s nt ramuri ale slavei şi ale harului» (Înţ. Sir. 24, 19). Spus am tot adevărul, nsuţi Adevă rule, adevărurile de la Sine ţi, Doamne. Pentru aceasta sufletul curat şi ales Ţie, ca o mireasă[517], a dorit foarte să şadă cu curăţie sub umbra Ta. Şi ndată a şi ajuns sub umbră. Arată ţi rodul Tău care o ndulceşte cu bogăţie, nu n chip simplu, ci n g tlejul ei.

Căci nu ajung toţi n chip simplu şi deodată la dulceaţa lui Dumnezeu cu simţirea lor. Departe de aşa ceva. Că atunci c nd zice «mandragora a mprăştiat mireasmă de aromate şi ca o smirnă aleasă a răsp ndit bunul miros» (C nt. C nt. 7, 13), nu o face aceasta pentru toţi. Şi aceasta o va arăta Sf ntul Pavel zic nd că «unora Unul şi Acelaşi s a făcut mireasmă a vieţii spre viaţă, iar altora miros de moarte spre moarte» (2 Cor. 2, 16). La fel şi dulceaţa dumnezeiască, iar de vrei să zici, şi slava lui Dumnezeu văzută odată cu a ceasta, nu se lasă prinsă de toţi, ci numai de unii pentru simţirile lor nţelegătoare[518]. Aceştia s nt cei ce se

om, cre nd o comunicare intimă ntre El şi om, face ca n concret omul să nu mai trăiască năuntrul unor margini, ci n nesf rşirea dumnezeiască, participând la ea. In ambele formulări se arată valoarea nesf rşită ce o acordă Dumnezeu omului, perspectiva veşnicei creşteri a acestuia n Dumnezeu, fără a nceta să răm nă totuşi om prin natura lui şi prin culoarea ce o dă conţinutului primit din Dumnezeu. Înrădăcinarea aceasta reciprocă şi a atins suprema ad ncime şi s a făcut pentru veci n Iisus Hristos.

517. Reamintim că sufletul e n limba greacă de genul feminin (ψυΧή).

518. Am mai spus aceasta : termenul de «simţire nţelegătoare» sau de «simţire a minţii», at t de mult folosit de Sf. Părinţi nseamnă nţelegere şi experienţă, n acelaşi timp, sau trăire n ambianţa unei prezenţe spirituale şi aflarea unui sens al ei. Înţelegi o persoană c nd trăieşti n ambianţa ei, c nd ţi devine interioară şi i devii interior. E ca o «pipăire» spirituală a vieţii spirituale a celuilalt, a stărilor, a intenţiilor, a specificului lui sufletesc, concomitentă cu o « nţelegere» a lui. Unii au această «simţire nţelegătoare» mai mult, alţii mai puţin, alţii aproape de loc. Cei din urmă fac impresia unor orbi spirituali, asemenea unora care s nt lipsiţi de simţul gustului, al mirosului, al auzului. Ei fac impresia unor

nevoiesc cu liniştea şi care prin mpărtăşirea vădită de bunăvoinţa dumnezeiască, au dob ndit Duhul de viaţă făcător şi luminător[519]. Şi, n deobşte, ea se face simţită, pe c t e cu putinţă celor curaţi cu inima[520].

De multă cinste s ar nvrednici viaţa zgomotoasă, necurată şi n chip vădit nepărtaşă de Duhul, dacă ar primi şi ea slava lui Dumnezeu şi mireasma şi dulceaţa Lui ntru simţirea sufletului. Dar nu se n-t mplă aceasta, nu se nt mplă! Pentru aceasta se cere fuga de lume, nsingurarea ce i urmează, liniştirea, via-ţa n retragere, purtarea virtuoasă, trezvia, rugăciunea cu luare aminte şi toate c te aparţin celor ce se pocă-iesc n chip desăv rşit. Acestea se cer, pentru ca să dea loc n suflet bunătăţii nemărginite a dragostei dumne-zeieşti şi ca aceasta să se aplece, potrivit nsăşi dorinţei ei, cu iubire de oameni, şi Dumnezeu să se sălăşluiască n sufletul ce L caută cu osteneală şi să se facă, din mila Sa minunată, un duh cu sufletul, nrădăcin ndu se n ad ncul inimii şi de acolo să lumineze n chip minu-nat ; şi să crească ca un arbore şi să se ridice la nălţi-me şi să se lărgească n ramuri ale minţii şi să dea roade duhovniceşti ca: iubirea, bucuria, pacea, nde-lunga răbdare, bunătatea, bl ndeţea (Gal. 5, 22) şi alte zeci de mii de bunătăţi, hrănind cu acestea pe cel păr-taş de El. Dacă judeci cum trebuie cele ce se petrec ţi

spirite tocite, t mpite. De obicei cei ce au «simţirea nţelegătoare» ascu-ţită pentru semeni, o au şi pentru prezenţa tainică a lui Dumnezeu.

519. Chiar această «simţire nţelegătoare» a prezenţei tainice şi spi-rituale a lui Dumnezeu şi a semenilor are caracterul unei iluminări. E o iluminare produsă de Duhul Sf nt, c nd e vorba de «simţirea nţelegă-toare» a lui Dumnezeu.

520. «Curăţenia inimii» e o sensibilitate deosebit de delicată şi de fină a omului, eliberat de pornirile egoiste inferioare. Ea e proprie celor care nu au mintea umplută de tot felul de chipuri ale obiectelor şi de afecţiunea faţă de ele, sau de interese trupeşti şi lumeşti pentru ele, sau chiar pentru persoanele altora privite ca instrumente de satisfacere a plăcerilor şi intereselor lor egoiste.

vei nchipui c tă simţire a slavei, a bunei miresme şi a dulceţii va intra n suflet din roade ncă necunoscute ale Duhului de viaţă făcător şi luminător. Pentru a ceasta cu adevărat fericiţi s nt cei curaţi cu inima din cunoaşterea virtuţilor, că aceia vor vedea pe Dumnezeu (Matei 5, 8), n viaţa viitoare mai deplin şi mai vădit, iar acum ca ntr o arvună (Efes. 1, 14), după Scripturi, după care nu numai văd şi vor vedea, ci vor şi trăi, n chip potrivit, cele mai presus de fire şi le pătimesc din parte şi se bucură ncă de acum de ele n Hristos.

19. *Despre via a contemplativă (văzătoare); i care s nt cele de care are nevoie numaidec t văzătorul; i despre aceea că rugăciunea este a păr ii văzătoare; i că vederea (contemplarea) este socotită de Părin i n loc de rugăciune.*

Viaţa contemplativă (văzătoare) este mpreună vieţuitoare şi prietenă ne ncetată a sfinţitei rugăciuni. Iar am ndouă s nt odraslele cele mai pline de har şi ndumnezeitoare ale sufletului. Pentru aceea s nt fapte cu totul nedespărţite ale sufletului purtat de Dumnezeu şi lucrat de Dumnezeu după r nduială. Din pricina celor spuse, vederea şi rugăciunea s nt at t de unite ntre ele, nc t Părinţii spun n chip unitar de am ndouă că s nt faptă şi contemplare (vedere) a minţii. Căci spune Sf ntul Isaac: «Fapta minţii, n lucrarea ei subţire, stă n ocupaţia cu Dumnezeu şi n stăruinţa n rugăciune şi n cele ce i urmează. Ea se săv rşeşte n partea poftitoare (a sufletului) şi se numeşte vedere (contemplare)» [521].

521. Neaflat. Vederea spirituală (contemplarea) o nfăptuieşte mintea tot prin partea poftitoare a sufletului, ca şi vederea sensibilă, pentru că n vedere e un dor de a vedea, de a cunoaşte. Desigur nsă că n vederea spirituală, pofta sufletului e ridicată la un nivel spiritual, nc t se poate spune, pe de altă parte, că pofta, nţeleasă ca poftă inferioară, a ncetat. Pofta se extinde pe toate nivelele fiinţei umane, de la nivelul trupesc la cel spiritual.

Avem aci un semn al unităţii, mai mult dec t al unirii am ndorura, adică al rugăciunii şi al vederii (contemplaţiei)[522]. Pentru aceea şi adaugă acelaşi că «vederea (contemplaţia) curăţeşte lucrarea iubirii sufletului, care este o dorire firească ce limpezeşte partea nţelegătoare a sufletului». E vorba de o lucrare a părţii contemplative (văzătoare) a sufletului, adică de rugăciune şi de vedere (contemplare)[523]. De aceea spune şi Sf ntul Maxim: «Mintea nu poate fi curăţită fără convorbirea cu Dumnezeu şi fără vederea (contemplarea) Lui»[524]. Şi iarăşi: «Retragerea şi vederea (contemplarea) şi rugăciunea micşorează pofta şi pricinuiesc chiar ncetarea ei[525]; şi partea cugetătoare a sufletului e pusă iarăşi n mişcare binecuvintată, ndrept ndu se spre Dumnezeu

522. Intre rugăciune şi vedere (contemplare) nu e numai o unire ca ntre două lucrări, ci o unitate, prin faptul că au devenit o singură lucrare. Sufletul c nd se roagă intens lui Dumnezeu, Il «vede» (contemplă), şi invers, c nd l «vede» (contemplă), se roagă ne mprăştiat. Nu poate face una fără alta.

523. Iubirea adevărată curăţeşte mintea, ca să poată cunoaşte cu adevărat pe Dumnezeu. Unde nu e iubire, e egoism. Şi egoismul nu permite cunoaşterea şi nţelegerea adevărată a celuilalt şi deci nici a lui Dumnezeu. Dar, la rândul ei, vederea (contemplarea) lui Dumnezeu curăţeşte dorinţa naturii omeneşti de a L iubi. Avem deci ordinea aceasta: a) contemplarea unită cu rugăciunea, ntreţinută de poftă; b) iubirea curăţită prin contemplare şi rugăciune şi c) capacitatea minţii de a L cunoaşte pe Dumnezeu, curăţită de iubire. Dar contemplarea unită cu rugăciunea, deşi sânt ntreţinute de poftă, ţin totuşi de partea contemplativă (văzătoare, cunoscătoare) a sufletului.

524. Neidentificat. Contemplarea este totodată convorbire, Întrucât este şi rugăciune. In convorbire nu vorbeşte numai omul, ci mai nt i vorbeşte Dumnezeu. Omul aude şi se simte obligat să răspundă; mai ntâi se simte obligat să nceapă a răspunde, trecând la rugăciune. In această auzire se contemplă prezenţa lui Dumnezeu şi voia Lui. Aceasta curăţă mintea de pornirea păcătoasă de a se nchide n ea nsăşi.

525. E vorba de altă poftă, de cea trupească.

prin vedere duhovnicească şi prin rugăciune»[526]. Şi iarăşi: « ntraripează ţi cugetarea prin citire, prin vedere (contemplare) şi prin rugăciune».

Astfel, vederea (contemplarea) e n toate o nsoţitoare de mare trebuinţă a rugăciunii. Şi am ndouă s nt o lucrare ce ţine de partea nţelegătoare, sau mai bine zis cugetătoare (a sufletului) şi s nt de nedespărţit, c nd mintea e condusă n chip sănătos. Ele se ajută una pe alta, c nd cugetarea e sănătoasă şi stăruie n linişte, cu pricepere cunoscătoare[527]. De aceea Părinţii au numit mintea care se roagă fără lucrarea vederii (contemplării) pasăre ne naripată, ca una ce nu e n stare să se nalţe spre Dumnezeu cu simţirile minţii puse n mişcare şi să se despartă cu totul de cele păm nteşti şi să se apropie de cele cereşti cu toată vigoarea sufletului[528]. După Sf ntul Maxim, vederea (contemplarea) curăţeşte mintea, iar starea de rugăciune o nfăţişează goală (golită) lui Dumnezeu[529]. E vădit nsă că aceasta

526. Contemplarea şi rugăciunea pun mintea n mişcarea cuvenită ei, prin care poate cunoaşte pe Dumnezeu, dezlegind o de pofta inferioară care o mpiedică de la această mişcare firească a ei.

527. «Vederea» (contemplarea) sau conştiinţa prezenţei lui Dumnezeu şi a legăturii cu El prin rugăciune, e «concrescută» cu mintea sau cu cugetarea sănătoasă, sau viguroasă, ce stăruie n linişte şi o apără cu pricepere. Numai c nd e tulburată de tot felul de griji şi ispite lumeşti, mintea, slăbind şi uit nd de sine n sensul rău al cuv ntullui, nu mai are limpede conştiinţa prezenţei lui Dumnezeu şi nici puterea să stăruie n legătura cu El prin rugăciune. De aceea efortul spre rugăciune şi spre limpezimea conştiinţei prezenţei lui Dumnezeu e şi metoda cea mai bună de nsănătoşire a minţii, de refacere a capacităţii de a cunoaşte pe Dumnezeu ca realitate esenţială, prin stăruirea liniştită n contemplarea Lui.

528. Firea minţii e să fie nu n mişcare continuă pur şi simplu, ci n mişcare de nălţare, asemenea unei păsări naripate, nu unei vieţuitoare ce se t răşte pe păm nt. Numai atunci e fericită şi intră n orizonturile largi, după care se doreşte.

529. Acelaşi lucru l spune Sf. Maxim după nţeles n Cap. *despre dragoste III*, 97, unde zice că mintea ia chipurile lucrurilor, dar ajung nd n Dumnezeu devine fără formă, adică şi regăseşte starea ei dezmăr

o face rugăciunea prin vederea (contemplarea) minţii[530], pe care nu ar avea o, nsă, mintea dacă nu s ar ntinde spre vederea lui Dumnezeu pe c t este cu putinţă[531].

Curăţia minţii se arată, zice, n descoperirea tainelor[532]. Apoi, curăţia minţii este desăv rşirea petrecerii n vederea (n contemplarea) cerească, care se mişcă n afara simţurilor prin puterea duhovnicească a lumii de sus, a minunilor fără număr[533]. De aceea, văzătorul se roagă ntr un chip nalt, av nd nţelegerea curăţită prin ştiinţa contemplaţiei[534]. Căci datorită a cestei căraţii, el vede pe Dumnezeu, pe c t e cu putinţă, şi ajunge cu adevărat fericit, rug ndu se.

ginită *(Filoc. rom.* II, p. 97). Iar n cap. gnostice I, 83, spune că mintea nu se poate apropia de Dumnezeu dec t «golită» de toate chipurile referitoare la El *(Filoc. rom.* II, p. 158). Despre vigoarea ce o dă minţii rugăciunea vorbeşte Sf. Maxim n *Cap. despre dragoste* II, 52 (Filoc. *rom.* II, p. 66). Iar despre zborul minţii spre Dumnezeu, naripată de dragostea faţă de El, care o eliberează de toate legăturile cu lucrurile, vorbeşte n *Cap. despre dragoste* I, 10 *(Filoc. rom.* II, p. 38). În multe capete arată că prin curăţia minţii, nţelege curăţia ei de legăturile pătimaşe cu lucrurile (de ex. Cap. despre dragoste I, 14; Filoc. rom. II, p. 39).

530. Numai pentru că n rugăciune se trăieşte «vederea» lui Dumnezeu, rugăciunea poate goli mintea de toate chipurile lucrurilor.

531. In rugăciune e vedere. Dar numai dacă mintea, la r ndul ei, se ntinde spre vederea lui Dumnezeu, rugăciunea poate avea această vedere.

532. Taina tainelor, taina care cuprinde toate tainele, e Dumnezeu. Mintea curăţită, golită de chipurile care o mărginesc, recăpăt ndu şi dez mărginirea, trăieşte n Dumnezeu cel nemărginit şi naintează n El fără sf rşit.

533. Puterea lumii de sus e puterea Duhului Sf nt. De aceea numai prin puterea Duhului, primită de sus, se mişcă mintea, n contemplarea ei, n lumea acestei puteri, săv rşindu se cu ea minuni fără număr, a căror experienţă o trăieşte.

534. Ştiinţa contemplaţiei este o ştiinţă practică, dob ndită prin deprindere şi experienţă. In ea văzătorul şi a curăţit nţelegerea, şi de aceea rugăciunea lui este naltă.

20. *Despre: «Duh este Dumnezeu i cei ce se nchină Lui se cade să se nchine n Duh i adevăr» (Ioan 4, 24).*

«Duh este Dumnezeu, zice, şi cei ce se nchină Lui se cade să se nchine n Duh şi adevăr» (Ioan 4, 24). A vorbit de nchinători la plural şi nu de nchinător la singular. Iar aceasta e c t se poate de potrivit, odată ce voieşte «ca toţi să se m ntuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină» (1 Tim. 2, 4). Şi de fapt aceasta o voieşte M ntuitorul, care a pregătit diferite locaşuri (Ioan 14, 2) spre bucuria celor ce se vor ndreptăţi. Aceasta o voieşte Îngerul marelui sfat, Cel ce din prisosinţa iubirii Sale de oameni ntinde m inile susţinătoare nţelepţilor, ne nţelepţilor, celor slăbuţi la grai şi tociţi la nţelegere; Cel ce le dă tuturor oamenilor ajutorul m ntuitor, care lucrează n chip mpărţit şi n multe feluri, după nsuşirea şi voinţa fiecăruia, ba aş adăuga, după puterea şi după nvăţătura celui ce se lasă călăuzit spre Dumnezeu şi s a hotăr t, potrivit celor spuse, să se nchine lui Dumnezeu. Căci se nt mplă uneori că cineva, chiar dacă are o fire bună, fiind lipsit de un nvăţător, nu izbuteşte să ajungă la ţinta desăv rşită voită de Dumnezeu, iar alţii, dimpotrivă, deşi au un nvăţător ncercat n cele dumnezeieşti şi duhovniceşti, s nt mpiedicaţi de slăbiciunea firii lor să urce spre desăv rşire. Dar şi unii şi alţii, şi toţi la un loc, pot, dacă voiesc, să se nchine n Duh şi adevăr lui Dumnezeu, fiecare după ceata n care e r nduit, sau după puterea, sau după darul ce l are de la Dumnezeul tuturor. De pildă, cel ne nzestrat, dacă umblă potrivit poruncilor şi credinţei, urm nd cu smerenie celor ncercaţi, e vădit că se nchină cu adevărat lui Dumnezeu n Duh şi adevăr. Pentru că Duhul este n credinţa care vorbeşte cu limpezime despre lucrurile dumnezeieşti şi nevăzute. Căci zice: «Cuvintele

pe care Eu le spun vouă s nt Duh şi viaţă» (Ioan 6, 63)[535]. Şi nu cred că e cineva at t de tocit la nţelegere, nc t să vrea să deosebească poruncile minunate şi ndumnezeitoare ale Adevărului prin sine, n oarecare fel, de adevăr[536].

Astfel cel ce urmează, precum s a spus, credinţei, se nchină n adevăr şi n Duh lui Dumnezeu, care l nvaţă pe el cele ale credinţei. Şi de aceea el poate fi numit făptuitor şi văzător[537]. Iar cel ce se ocupă cu cunoştinţa făpturilor şi a Sfintei Scripturi şi de la acestea e ridicat, după cuviinţă, ca de la ceea ce e văzut şi grăit, la Dumnezeu, cum e ridicat cineva de la trup la cele ale nţelegerii, e vădit că e urcat la Duh şi prin aceasta nemijlocit la ceea ce e mai presus de minte, adică la Dumnezeu, Adevărul mai presus de orice adevăr, şi se nchină n chipul cel mai limpede n Duh şi adevăr lui Dumnezeu[538]. La fel cei ce c ntă şi cei ce se roagă, dacă pricep nţelesul cuvintelor c ntate şi stăruiesc n el, pe c t e cu putinţă, se nchină lui Dumnezeu n Duh şi adevăr. Căci sfinţitele cuvinte ale psalmilor şi ale rugăciunilor s nt n chip vădit Duh şi adevăr[539]. Dar şi cel ce s a adunat n sine, prin mpăr

535. Duhul e n credinţa grăitoare despre Dumnezeu. Căci credinţa e de la Duhul şi Duhul grăieşte prin ea omului.

536. Adevărul nu e deosebit de Cel ce e adevărul prin Sine, de Subiectul suprem al adevărului. Un adevăr care ar sta de sine, neg ndit de un Subiect personal, din care iradiază tot adevărul, nu poate fi cugetat. Nici cel mai simplu om nu poate să şi nchipuie aşa ceva. Iar văz nd n adevăr pe Subiectul adevărului, el se nchină lui Dumnezeu n adevăr, sau ca Celui ce este izvorul adevărului.

537. S nt cele două etape principale ale urcuşului duhovnicesc.

538. Cine urcă de la cunoaşterea naturală la cea mai presus de fire, urcă la planul Duhului. Dar acolo e şi Adevărul deplin.

539. Înţelesul cuvintelor psalmilor şi rugăciunilor e duh şi adevăr, dar devine astfel n cel ce le rosteşte c nd le asimilează fiinţei sale, c nd şi le face n mod intim ale sale. Atunci el e n adevăr şi n Duh, căci prin ele nu numai că spune adevărul, ci face cunoscută şi puterea

tăşirea vădită de Duhul[540] şi prin nr urirea Lui, şi cugetă pe Dumnezeu n lumina cunoştinţei n chip unitar şi fără vedere, se nchină, de asemenea, lui Dumnezeu n Duh şi adevăr ntr un mod mai nalt[541]. Şi iarăşi, pe l ngă acestea, cel ce oglindeşte n sine lumina slavei iconomiei lui Hristos, pe c t e cu putinţă, şi revărsarea următoare a Duhului lucrător şi m ng ietor, la cei credincioşi, pornită de la Tatăl prin Fiul, se nchină şi el cu adevărat n adevăr şi n Duh lui Dumnezeu, n Hristos Iisus.

21. *Despre rugăciune.*

«Cel ce nvaţă pe om cunoştinţă, Dumnezeu este» (Ps. 93, 10), precum s a scris. Dar cum l nvaţă? D n du i rugăciune ntr o adiere sf ntă a Duhului ce suflă pururea n cel ce se roagă[542]. Cu adevărat, această

de viaţă care l a umplut pe el (pe Duhul). Intre adevăr şi Duh nu e despărţire, pentru că adevărul e viu, ca unul ce iradiază din Dumnezeu cel viu. Orice persoană e adevăr, dar e adevăr, pentru că e vie. Aceasta e valabil infinit mai mult şi prin excelenţă pentru Persoana dumnezeiască, sau pentru Persoanele Sfintei Treimi unite după fiinţă.

540. Numai prin Duhul se poate aduna cineva n sine. Oarecum omul nsuşi şi este transcendent sieşi, sau mai presus de natură, cu nosc ndu se numai n relaţie cu Dumnezeu, transcendenţa supremă.

541. In privirea făpturilor, n citirea Scripturilor, n cugetarea nţelesurilor cuvintelor rugăciunilor, mintea se desfăşoară şi se ridică la Dumnezeu, trec nd pe r nd de la una sau alta, din puterile şi darurile Lui. Dar c nd mintea se adună din toate acestea («se nfăşoară»), cugetă la Dumnezeu ca la unitatea nesf rşită. Toate conţinuturile vieţii Lui s nt contemplate deodată n unitatea lor. Mintea se simte atunci scufundată n mod superior n adevărul Treimii personale şi n Duhul, sau n puterea ei ce se comunică omului.

542. Cunoştinţa este pricinuită de rugăciune, căci rugăciunea nsăşi este o adiere suflată de Duhul Sf nt n suflet. Deci cunoştinţa este contactul nemijlocit cu Dumnezeu, care se face prezent n fiinţa omului prin suflare. In rugăciune se face cunoscut Dumnezeu, ntruc t produce n suflet, prin prezenţa Lui, nevoia să I se adreseze. Dumnezeu se face prezent n suflet ca partener de dialog.

sfinţită rugăciune, fiind un dar mare al harului supra bun, se face nvăţătoare celui ce a agonisit o, slujind n chip limpede ca un fel de oglindă feţei sufletului[543]. În această oglindă mintea şi vede limpede abaterile, rătăcirile, robirile, trândăviile şi nşelările; dar nu numai acestea, ci şi văzduhul curăţiei, lumina ntinsă a vederii (contemplaţiei), duhul nălţării dumnezeieşti şi ndumnezeitoare spre Dumnezeu şi flacăra de foc ntreţinută de iubirea de Dumnezeu, simplitatea şi libertatea de chipuri a nţelegerii, tăcerea cu privire la toate cele ce urmează de aci şi uimirea plină de multă bucurie. Vorbind n general, mintea şi cunoaşte n rugăciune, fără greşeală, simţirile şi năzuinţele ei sufleteşti, aşa cum s nt, şi descoperă n chip limpede cele dint i pricini ale nceputurilor mişcărilor lor; şi pe unele le tămăduieşte, de altele se alipeşte, at t c t poate, după cum s nt vrednice de ngrijire, sau de tămăduire.

Astfel ajunge la vieţuirea pricepută a monahilor, ntruc t nu nvaţă numai din nevoia de a se folosi, cum trebuie, de minte şi de raţiune, de nţelegere şi de simţire, ci şi ca să dea m niei şi poftei cele cuvenite. Şi n general va şti să nfăptuiască bine şi frumos armonia ngrijită şi bine ntocmită a puterilor sufleteşti cu o pricepere nedob ndită, nvăţ nd să le facă să răsune n chip vădit ca o c ntare duhovnicească mai dulce ca oricare alta n făptuire şi n lucrarea vederii (contempla

543. Rugăciunea dă cunoştinţă sufletului despre el nsuşi, prin faptul că se face oglindă n care el nsuşi se priveşte. Dar rugăciunea se face oglindă sufletului, prin faptul că i o ţine n faţă Dumnezeu, sau harul Duhului. Sufletul singur nu şi o poate ţine. Rugăciunea, ca şi oglinda, are un suport obiectiv. De aceea sufletul, văz ndu se pe sine n rugăciune, are totodată conştiinţa că e ţinut n legătură cu Dumnezeu. Sufletul se cunoaşte nsă n rugăciune cu toate stările şi pornirile lui bune şi rele. Dar vede n acelaşi timp şi simplitatea lui fără chip, dacă s a ridicat la curăţia de toate legăturile cu lucrurile. Absorbirea n vederea acestei taine negrăite a sale, produce n el o tăcere despre toate, o tăcere despre el nsuşi şi o copleşitoare uimire.

ţiei)[544]. Pentru aceea, pacea iubită a lui Dumnezeu se sălăşluieşte mpreună cu bucuria plină de har şi cu o sf ntă iubire n cel ce s a deprins tainic n adevărata rugăciune şi s a mpodobit ntreg cu roadele Duhului. Drept urmare, cel ce a judecat că trebuie să se roage ne ncetat (1 Tes. 5, 17), cu toată s rguinţa, şi n tot chipul, cum zice Apostolul, şi se străduieşte c t se poate de mult cu această lucrare, va fi pus n r ndul ucenicilor lui Hristos. Căci urm nd nvăţăturilor lor despre sfinţita rugăciune, s a făcut fiu al harului n Hristos.

22. *C te lucrări are rugăciunea i de c tă cinste e vrednică.*

Dacă sfinţita rugăciune duhovnicească ar fi numai nvăţătoarea şi arătătoarea datoriilor ce ţin de virtute, şi de c te laude n ar fi vrednică! Dar acum că nu e numai nvăţătoare şi arătătoare, ci şi m ng ierea ndemnă toare spre tot ce e bun, nu e ea mai presus de toate sfintele laude? Dar fiindcă at t nvăţătura c t şi m ng ierea ndemnătoare răm n fără rodul cuvenit din pricina slăbiciunii celui nvăţat şi ndemnat, de aceea e nevoie de o putere pe măsura lor, căut nd vei afla deodată că rugăciunea dă sufletului şi puterea Duhului spre lucrare. Aşa e de mare puterea rugăciunii celor virtuoşi. Şi pe drept cuv nt. Căci rugăciunea insuflată şi, ca să

544. E o pricepere, sau o nţelegere care i vine omului duhovnicesc ca un dar de sus de a nu lăsa o putere a sufletului să treacă măsura n lucrarea ei, ci de a le ţine pe toate ntr un echilibru armonios. Armonia aceasta se simte ca o melodie mai dulce ca oricare alta, at t n fapte c t şi n g ndire. Omul nu va scoate tonuri stridente n comportarea lui şi nici n viaţa lui spirituală, accentu nd prea mult raţiunea faţă de simţire, sau un sentimentalism lipsit de măsură şi de g ndire. De dulceaţa aceasta se vorbeşte şi n cap. 74 din «Centuria lui Calist şi Ignatie», cum se vorbeşte şi de bucuria şi de iubirea care o nsoţesc. Aceasta ne face din nou să socotim că acelaşi Calist, care e autorul scrierii de faţă, e şi unul din autorii «Centuriei».

zic aşa, vie şi mişcată n chip vădit printr o ne ncetată izvor re din inimă, av nd această nsuşire prin mpărtăşirea şi lucrarea Duhului de viaţă făcător, are, drept urmare, ca foarte necesare, aceste trei lucrări: nvăţătura celor cuvenite celor credincioşi, ndemnul m ng ietor spre nevoinţele pentru cele ce trebuie mplinite, şi nainte de ele puterea spre uşurarea celor grele de mplinit. De aceea, Domnul nostru şi Dătătorul Duhului a spus: «Veţi lua putere c nd va veni Sf ntul Duh peste voi» (Fapte 1, 8). Iar această putere o numeşte iarăşi limpede «M ng ietor şi Învăţător», zic nd: «M ng ietorul, Duhul cel Sf nt, pe care L va trimite Tatăl ntru numele Meu, Acela vă va nvăţa pe voi toate şi vă va aduce aminte cele ce v am spus vouă» (Ioan 14, 26). Iar că prin rugăciune se dă fiecăruia arătarea Duhului spre folos, o arată limpede nvăţătura Sf ntului Pavel, care adaugă că unuia i se dă duhul nţelepciunii, altuia, al cunoştinţei şi iarăşi altuia, al vindecărilor (1 Cor. 12, 8—9) şi celorlalţi celelalte, de care Apostolul a amintit. Iar acestea le lucrează unul şi acelaşi Duh, mpărţind fiecăruia ndeosebi, precum voieşte, (1 Cor. 12, 11).

Iar cel ce s a făcut părtaş n orice fel de darul Duhului, primeşte pe urmă n chip necesar cele trei lucrări, adică puterea mai presus de fire, nvăţătura mai presus de lume şi m ng ierea dumnezeiască, s a arătat din sfintele cuvinte ale Domnului pe care le am amintit. De altfel şi c nd zice Domnul: «Fără de Mine nu puteţi face nimic» (Ioan 15, 5), arată ne ndoielnic că pentru tot ce trebuie săv rşit e numaidec t de trebuinţă puterea dumnezeiască. Dar şi c nd zice: «Să nu numiţi pe nimenea nvăţător pe păm nt, căci Unul este Învăţătorul şi Călăuzitorul vostru, Hristos» (Matei 23, 10), arată limpede că omul are nevoie de nvăţătura dumnezeiască spre cele ce trebuie şi spre cele ce se fac după voia lui Dumnezeu. Şi c nd ntăreşte zic nd: «Eu voi

ruga pe Tatăl şi alt M ng ietor vă va trimite vouă Duhul Adevărului, ca să răm nă cu voi n veac» (Ioan 14, 16), g ndeşte te la m ng ierea cea atottrebuincioasă şi nedespărţită de har.

Deci s a arătat mpărţirea darurilor, care deosebeşte n oarecare fel pe unul de altul. Căci altceva este nţelepciunea şi altceva cunoştinţa, după felul lor. Şi proo rocia nu e acelaşi lucru cu cele spuse nainte. Şi, altceva s nt darurile vindecării. Şi spun nd pe scurt, fiecare dar al Duhului se deosebeşte de fiecare, pe care le a nşirat Apostolul (1 Cor. 12, 8—9).

Dar fiecare har e mpodobit cu cele trei lucrări ale Duhului de viaţă făcător. Căci cum ar fi mintea cea creată şi legată de trup, părtaşă la bunurile ei şi la virtute, dacă n ar avea o putere de mpărtăşire mai presus de ceruri[545], c nd nici ngerii nu pot aceasta de la ei? Şi cum va fi n stare de mpărtăşirea de cele mai presus de ceruri, fără călăuzirea tainică a Duhului? E vădit că va ameţi p nă să ajungă la o aşa de mare nălţime a dărniciei dumnezeieşti şi a tăriei neobosite a virtuţii, dacă n ar primi sfinţita m ng iere ndemnătoare a Celui bun.

Deci ce trebuie să cugetăm despre rugăciunea săv r şită cu nr urirea Duhului, care e pricinuitoarea a tot darul duhovnicesc dat sufletului, aduc nd cu ea puterea nvăţăturii şi m ng ierea Sf ntului Duh? De ce laude nu e mai mult dec t vrednică o astfel de rugăciune şi c t de mult nu trebuie cinstită de cei ce au dob ndit o prin har şi căutată de cei lipsiţi ncă de ea, odată ce ea leagă cu

545. Natura nu e nchisă n ea nsăşi. Cu at t mai puţin mintea, ca partea cea mai naltă a sufletului omenesc. Ea nu si dezvoltă bunurile ei, dec t mpărtăşindu se de lucrarea Duhului. Dar aceasta nseamnă că are n ea nsăşi puterea de a se mpărtăşi de lucrarea aceea.

legături sfinţite mintea cu Dumnezeu, n Hristos Iisus, Fiul lui Dumnezeu cu adevărat? [546].

23. *Despre rugăciune.*

După ce mintea a dob ndit cu ajutorul harului o nţelegere vădită a lui Dumnezeu, prin cugetarea la cele din jurul lui Dumnezeu şi prin insuflarea Duhului de viaţă făcător, să se cerceteze pe sine şi neputinţa sa şi să vadă c t e de departe de ceea ce trebuie să fie, prin negrija şi uitarea datoriilor şi prin neştiinţa celor cuvenite. Şi aşa, mplinind lucrarea cea dreaptă şi adevărată a ocăr rii de sine şi a cugetului smerit, să se apropie de Dumnezeu prin rugăciune, smerită cugetare, dar şi cu ncrederea şi cu nădejdea n iubirea mai presus de nţelegere a lui Dumnezeu faţă de om, din bunătate negrăită. Căci sfinţitul Pavel ne nvaţă să ne apropiem de tronul harului cu ndrăzneală, ncrez ndu ne n această iubire cov rşitoare (Evr. 4, 16). Căci nu obişnuieşte Dumnezeu să facă ca noi cele ale noastre, ci după mila Lui cea nemărginită. Drept aceea, să nu privim la noi n vremea rugăciunii, ci spre puterea neamintitoare de rău şi atotmilostivă a Preabunului nostru Dumnezeu şi Tată, ca astfel să avem şi noi cu uşurinţă dragostea Lui cu adevărat m ntuitoare[547].

24. *T lcuire la cuv ntul lui Dumnezeu către Avraam: «Ie i din păm ntul tău». i despre vedere (contemplare).*

546. «ἱεραῖ Λεσεσι». Legăturile cu care rugăciunea leagă mintea de Hristos, s nt relaţii afectuoase, pline de simţire. Ele nu s nt trimise numai de sus ca nişte ancore n solul sufletului, ci apar şi de jos, din suflet ca nişte actualizări ale potentelor sale, dar totdeauna cu ajutorul trimis de sus, ca nişte răspunsuri la chemările de sus.

547. Dragostea de Dumnezeu se sălăşluieşte n noi c nd privim la dragostea Lui cea pentru noi, sau o simţim pe aceasta lucr nd n noi. Privirea cu ncredere la nsuşirea cuiva ţi deschide sufletul pentru primirea acelei nsuşiri din el.

Zis a Dumnezeu lui Avraam, adică omului străbătător[548]: «Ieşi din păm ntul tău şi din rudenia ta şi din casa tatălui tău şi vino n păm ntul pe care ţi l voi arăta, păm nt din care curge lapte şi miere» (Fac. 12, 1). Dar zice şi acum, ntr un nţeles mai nalt, minţii care s a făcut trecătoare şi a străbătut de la cele ce se cunosc cu simţurile, la cele ce se g ndesc cu mintea: «Ieşi din simţirea ta şi deci şi din cele supuse simţurilor şi, simplu vorbind, din toată lumea văzută şi vino n păm ntul pe care ţi l voi arăta». Aceasta se aseamănă cu ceea ce s a spus de Domnul: «Vinde ţi averile tale şi le dă săracilor şi ia crucea ta, adică răstigneşte te faţă de simţire şi faţă de cele supuse simţurilor şi faţă de toată lumea, şi venind urmează Mi Mie» (Marcu 10, 21), care Mă voi sui la Tatăl; desigur nu fără Duhul povăţuitor.

Acolo se spune: «A zis Dumnezeu către Avraam», adică a zis Tatăl prin Cuv ntul, sau prin Fiul. Şi con tinu nd, a zis: «Şi vino n păm ntul pe care ţi l voi arăta». Dar arătarea se face prin deget. Iar degetul lui Dumnezeu s a spus că e Duhul lui Dumnezeu, după cuv ntul: «Iar dacă Eu, cu degetul lui Dumnezeu scot dracii» (Luca 11, 20). Iar aceasta o tilcuieşte altădată spun nd: «Prin Duhul lui Dumnezeu» (Matei 12, 28). Aşa au spus şi nţelepţii egiptenilor: «Aceasta este degetul lui Dumnezeu» (Ieş. 8, 19), numind aşa lucrarea Duhului[549]. «În păm ntul pe care ţi 1 voi arăta». E ca şi c nd ar zice: «În păm ntul, n care te voi călăuzi prin Cuv ntul şi prin Duhul». «În păm ntul n care curge lapte şi miere»; adică la nţelegerea lui Dumnezeu n

548. Omul e o fiinţă străbătătoare (περάτη), pentru că nu poate răm ne la cele văzute, ci străbate cu g ndirea la o lume cugetată şi de acolo p nă la Dumnezeu.

549. Degetul e simbolul lucrării arătătoare. Prin Duhul Sf nt ne arată Dumnezeu calea pe care trebuie să mergem. Duhul este inspiratorul nostru dumnezeiesc. El a arătat Proorocilor viitorul.

suşi şi la cunoaşterea a ceea ce este El[550]. La această cunoaştere, la care trebuie să ajungă mintea, nu poate ajunge altfel, dec t călăuzită şi luminată prin iluminarea Duhului de viaţă făcător, care vine la arătare prin Fiul. Iubitorul de oameni Dumnezeu atrage mintea obişnuită, ca să străbată mai sus de nr urirea fiinţelor g ndite create (ngerii), ca pe un alt Avraam de la cele supuse simţurilor la cele cugetate şi dincolo de ele, unde este privirea şi contemplarea unitară a dumnezeirii n trei ipostasuri. De aceea, foarte potrivit s a arătat că face aceasta prin ntreita putere şi lucrare a unicului izvor dumnezeiesc[551].

Căci nsuşi Dumnezeu şi Tatăl este, n nţelesul principal, păm ntul făgăduinţei, pe care avem făgăduinţa că l vor moşteni cei bl nzi (Matei 5, 5) şi cei drepţi la inimă, care se vor sili prin Duhul să se facă moştenitori ai Lui. El este păm ntul din care curge lapte şi miere, luminile de dimineaţă, razele gemene, viaţa şi desfătarea şi curăţia a toată lumea. Miere poate fi numit Cel născut din Tatăl, Cel ce este Fiul lui nedespărţit, prin ntruparea Lui ca ntr un fagure de miere, din care se ndulceşte şi se veseleşte, cum ar zice cineva, tot ce este omenesc, cu nvăţăturile şi cu harurile mai presus de fire şi cu alte zeci de mii de bunătăţi şi frumuseţi[552].

550. Dumnezeu este şi «păm ntul» pe care l vor moşteni cei bl nzi. Păm ntul e dat aci ca simbol a ceea ce e ultima temelie a tuturor celor ce se clădesc şi cresc pe el, al ultimului izvor al tuturor bunătăţilor. Acesta e Dumnezeu, ca «ipostasul», sau suportul ultim a tot ce există.

551. Deoarece mintea e atrasă nu numai la contemplarea unui Dumnezeu n general, ci a unui Dumnezeu ntreit n ipostasuri, ea e atrasă de mpreună lucrarea tuturor celor trei ipostasuri. Mintea sesizează pe acea culme, dar şi pe tot drumul spre ea, un Dumnezeu al iubirii, deci un Dumnezeu tripersonal. Căci n ar putea fi o iubire eternă, dacă n ar exista dec t o Persoană dumnezeiască, sau cu at t mai puţin, dacă n ar exista dec t o esenţă impersonală.

552. Fiul lui Dumnezeu a făcut dulce ca mierea umanitatea n care s a ntrupat, voind să ndulcească pe toţi oamenii n relaţiile lor cu ea

Lapte e Duhul Sf nt, Cel unitar, care nu e născut, ci purces şi alb ca lumina, Cel ce cu hrana Lui creşte spre Dumnezeu fiinţele cuv ntătoare, ajunse asemenea pruncilor, care vor intra n Împărăţia cerurilor, cum a zis Domnul.

Aşadar, păm ntul şi laptele şi mierea ce curg din el trebuie văzute după nţelesul cuvenit al lor, ca Tatăl şi Fiul şi Duhul Sf nt[553]. În acest păm nt e mutată cu totul mintea, ajunsă, potrivit celor spuse, străbătătoare, prin călăuzirea şi puterea şi lucrarea dumnezeirii, celei n trei ipostasuri.

Căci precum, după Pavel, nimenea nu poate zice «Domnul Iisus», dec t numai n Duhul Sf nt (1 Cor. 12, 3), aşa nimenea nu ar putea aduna puterea de nţelegere şi de vedere a sufletului său spre slava şi măreţia unitară a unităţii treimice, dec t prin puterea, lucrarea şi harul Treimii, odată cu lepădarea celor simţite prin simţuri şi a celor g ndite (văzute cu g ndirea, sau contemplate) n Scripturi şi n cele supuse simţurilor[554], şi prin retragerea din toate cele ce se pot măsura.

şi ntre ei nşişi. La această dulceaţă au ajuns Sfinţii. Duhul Sf nt e şi El dulce ca mierea, cum arată dulceaţa pe care o câştigă cei ce vieţuiesc n El; şi alb, pentru nevinovăţia Lui, pe care o mpărtăşeşte şi celor ce cred n Hristos din toată inima. Aceştia s au făcut ca pruncii prin nevinovăţia lor. Şi numai făc ndu se astfel, vor putea intra n Împărăţia cerurilor. Acolo nu putem intra dec t cu simţire de prunci, dacă s ntem fii ai Celui vechi de zile.

553. Am spus la nota 550 că pământul este Dumnezeu, ca suportul şi izvorul ntregii existenţe. Dar n nţeles mai deosebit el este Tatăl, ipostasul din care provin celelalte două ipostasuri.

554. Se vorbeşte aici de teologia negativă. Nu numai cele sensibile, ci şi cele g ndite pe baza Scripturii şi a celor sensibile trebuie părăsite, pentru a ne ridica la nţelegerea unitară a lui Dumnezeu n Treime. Dar autorul nu nţelege că teologia negativă ar putea ridica mintea la Dumnezeu ca simplă operaţie intelectuală de negare a celor cunoscute, ci

Căci « n lumina Ta», a lui Dumnezeu, adică n iluminarea unitară a Ta, «vom vedea lumina» (Ps. 35, 9), sau pe Tine, pe Cel ce luminezi inimile noastre şi mintea noastră. Şi, numai privind ale Tale, am putea cunoaşte ale Tale, ca să nu se poată lăuda cu sine nici un trup .(1 Cor. 1, 29). Pentru aceasta, aşa cum Avram, care nseamnă străbătător, pentru că a ieşit cel dint i, c nd a auzit, şi a lăsat toate, precum i s a poruncit, şi s a mutat n păm ntul n care curge miere şi lapte; a primit numele schimbat de Avraam sau de tată al multor neamuri, tot aşa şi mintea, care, după chipul lui, prin puterea şi lucrarea dumnezeirii ntreit ipostatice, iese din cele supuse simţurilor şi din simţirea lumii şi se mută la lumina, adică la contemplarea şi privirea unitară a Treimii dumnezeieşti, e vrednică să fie numită străbătătoare şi se face născătoare şi purcezătoare a unor mari şi multe nţelegeri negrăite şi tainice, ca a unor popoare, dat fiind că i se descoperă şi se nasc din ea lucruri minunate, de care se bucură şi se veseleşte ca un tată de copii şi petrece n pacea cea ntru Hristos.

25. *Despre smerenie i vederea sufletească (contemplare).*

«Minunate s nt lucrurile Tale, Doamne, şi s a uimit sufletul meu, cunosc ndu le foarte». Pricina nălţării cu mintea se face prilej puternic de smerenie şi ceea ce nalţă sufletul la nesf rşit, aceea l smereşte n chip co v rşitor. Smerenia e nceput al vederii şi vederea desăv rşirea smereniei. De ar cunoaşte cineva nţelepciunea lumii ntregi, fără smerenie e cu neputinţă să do b ndească vederea care nalţă. O numesc vederea care

socoteşte că ea numai unită cu puterea şi cu harul lui Dumnezeu poate ridica mintea la Dumnezeu. Deci uneşte cu teologia negativă o experienţă tainică pozitivă a lui Dumnezeu.

nalţă, căci vederea (contemplarea) pe care o aveau elinii, nu nalţă. Dar nici fără vederea care nalţă nu se poate omul smeri şi nu va ncovoia grumazul ca pe un cerc (Is. 58, 5). O, nţelepciune negrăită a Celui ce ne a zidit pe noi astfel! Cine ar fi cunoscut vreodată aceasta, nainte de a vedea cea mai naltă nălţare din smerenie, după cov rşitoarea smerire din cele prea nalte?

Dar ar putea zice cineva şi despre mintea ndumnezeită că «cel ce s a cobor t, acela este şi cel ce s a nălţat»; şi la aceasta s ar putea adăuga, că cel ce s a nălţat, acela este şi cel ce s a cobor t (Efes. 4, 10). Căci c nd mintea ajunge să se veselească prin har ntru smerenie de cele prea nalte şi să se bucure de cele mai presus de cuv nt, ca de ale sale, atunci se coboară mai jos dec t toţi ntru smerenie[555 a]. David spune: «Doamne, nu s ar fi nălţat inima mea, nici nu s ar fi ridicat ochii mei, nici n aş fi umblat ntru cele mari, nici n cele minunate mai presus de mine, dacă nu m aş fi smerit cu cugetul» (Ps. 130, 1—2). Dar mintea ar putea spune, pe l ngă aceasta, nu fără dreptate, şi dimpotrivă: «Doamne, nu m aş fi smerit, nici nu m aş fi depl ns, nici nu m aş fi numit păm nt şi cenuşă, dacă nu s ar fi nălţat inima mea şi nu s ar fi ridicat ochii mei şi n aş

555 a. Avem aci un mare paradox : smerenia e nălţare şi nălţarea, smerenie. In smerenie omul se bucură de nălţime şi nălţimea adevărată nu e cunoscută dec t n smerenie. Deosebirile ntre acestea două se anulează c nd s nt adevărate. Trăieşti n smerenia fără sf rşit, nălţarea fără sf rşit şi invers. Cine se scufundă n smerenie, se scufundă n experienţa celei mai esenţiale realităţi, deci a celei mai nalte. Înălţarea lipsită de smerenie e o umflare lipsită de conţinutul realităţii; e un balon de săpun. Tot ce atinge cel ce coboară de la nălţime din iubire, umple de nălţimea sa. Fiul lui Dumnezeu, făc ndu se om, a făcut pe om dumnezeu. Sau n smerenie se vede realitatea n toată măreţia şi densitatea ei. Diavolul nu e smerit, pentru că nu vede măreţia atotstrălucitoare a lui Dumnezeu, măreţia realităţii adevărate. Lipsa de smerenie e pricinuită de o jalnică superficialitate, sau aduce cu ea superficialitatea. De aceea aduce şi o plictisitoare monotonie.

fi umblat ntru cele mari şi minunate, mai presus de mine». O, minunate Făcătorule şi Împărate! Uimire pui n inima mea c nd cunosc lucrul nţelepciunii Tale, mintea, care a fost zidită nţeleaptă de către pronia Ta![555 b].

26. *Despre acelea i.*

La nceput, mintea care se ntoarce prin har la Dumnezeu, e stăp nită de o stare de descurajare. De aceea, omul n care se află această minte se t nguieşte jelind şi pl nge cu durere, zdrobindu şi pe c t poate inima şi curăţind zi de zi mpătimirea ei şi smerindu se, după cuviinţă, cu toată ntristarea. Dob ndind astfel prin harul lui Hristos curăţia cuvenită, prin liniştire, şi stră băt nd cu nţelegere la cele ale nţelegerii şi ajung nd la Dumnezeu şi nălţ ndu se la slava Lui şi privind o cu ncordare, e cuprinsă de a doua descurajare a nţelegerii, după cea dint i, cu mult mai mare, mai fără ieşire şi mai ne ncetată. Prin aceasta dob ndeşte o smerenie at t de ntărită şi de vădită nc t, dacă ar putea, ar ferici pe toţi oamenii, iar pe sine se vede mai rău dec t pe oricare; se vede cu o simţire a sufletului n adevăr mai rău dec t ceea ce nu există nicidecum. Căci ceea ce nu e, nu poate păcătui, iar pe sine se vede păcătuind pururea.

Dar, văz ndu se astfel şi smerindu se, potrivit cu a ceastă simţire, totuşi se bucură mult şi se veseleşte, dar nu de sine — căci cum ar face aceasta, odată ce se socoteşte păcătuind ne ncetat — ci de Dumnezeu Cel n

555 b. Cel mai minunat lucru făcut de Dumnezeu este mintea omenească. Minunată este lumea cu raţionalitatea ei obiectivă şi cu legătura ce le uneşte pe toate n mod obiectiv. Dar neasemănat mai minunată este mintea care e singură capabilă să devină conştientă de această raţionalitate şi să le adune pe toate n cugetarea sa ; ba să treacă mai sus şi de lume, la o Minte asemănătoare cu ea, dar neasemănat mai naltă şi mai puternică.

durător, care e mai aproape de el dec t răsuflarea sa, sau, ca să vorbesc mai lămurit, care scoate din inima lui r uri de lumină cerească şi p raie nesecate de minuni ale Duhului, pe care le revarsă n el şi i umplu mintea de lumină, şi i spune simplu: «S nt cu tine» (Ier. 1, 8)[556].

Drept aceea, Dumnezeu i descoperă acestuia, ca unui prieten, taine, n chip lămurit, şi l umple de bucurie. Iar acestuia i vine să zică cuvintele lui David: «Nu după fărădelegile noastre ne a făcut nouă, nici după păcatele noastre ne a răsplătit nouă» şi cele următoare (Ps. 102, 10); şi după Pavel: «Prin har s ntem m ntuiţi» (Efes. 4, 13), măcar că mplineşte toate poruncile dumnezeieşti, pe c t este cu putinţă, şi urăşte toată calea nedreaptă şi se sileşte pe c t poate să nu lase nimic din cele ce ajută la m ntuire. Dar cel ce se cunoaşte văz nd n sine această bună simţire şi pătimind o, ncă nu a ajuns la o vedere adevărată, ncă nu varsă lacrimi ne- ncetate, ncă nu a văzut unitatea credinţei şi nu a do b ndit cunoştinţa adevărului (1 Tim. 2, 4)[557]. Nu vede cu adevărat slava dumnezeiască, nici marginea lucrurilor omeneşti. Şi, ca să spun pe scurt, nu a ajuns la ştiinţa raţiunilor dumnezeieşti şi omeneşti n lucruri[558].

556. C nd e experiată măreţia şi marea milă a lui Dumnezeu, nu se poate ca sufletul să nu şi simtă smerenia. Sau smerenia nu se poate naşte n el dec t din experienţa măreţiei şi marii bunătăţi a lui Dumnezeu. De aceea smerenia proprie şi măreţia lui Dumnezeu s nt trăite m- preună. Şi drept urmare şi descurajarea de propria micime şi fericirea de apropierea şi de mila lui Dumnezeu. Cu c t e simţit Dumnezeu mai aproape, cu at t smerenia e mai mare. In ad ncimile nemăsurate ale smereniei, Dumnezeu e simţit mai aproape ca răsuflarea proprie. El nsuşi e simţit ca respir nd prin om n adieri de lumină şi de viaţă.

557. Vederea sufletească (contemplaţia) nu e deci o simplă vedere, ci trăirea prezenţei şi lucrării dumnezeieşti n propria fiinţă, ca izvor de bucurie, de lumină, de nţelegere a tainelor nalte, ca pricinuitoare de lacrimi de nduioşare.

558. In nţelegerea lucrurilor, n fapte nu s nt numai raţiuni dumnezeieşti, ci şi omeneşti. Desigur, la baza lor s nt raţiuni dumnezeieşti.

27. *Despre vedere (contemplare).*

Zidirea mărturiseşte prin nţelesurile ei şi Scriptura prin cele duhovniceşti ale ei, slava, mpărăţia, nţelepciunea, puterea şi, vorbind n deobşte, măreţia lui Dumnezeu. Dar c t şi ce mărturiseşte din fiecare din acestea ? Foarte puţin, ca o picătură dintr un ocean. Că nu privindu se pe sine n puterea Sa absolută (dezlegat de toate) şi, ca să spun aşa, mişc nd toată puterea, sau nţelepciunea, sau slava şi măreţia Sa, a făcut Dumnezeu toate c te le a făcut, măcar că nouă ni se arată acestea mari şi slăvite şi pline de nţelepciune şi de putere[559]. Departe de aşa ceva. Fiindcă n a făcut lumea din vreo trebuinţă a Sa, ci din prisosinţa bunătăţii Sale, potrivit cu folosul celor pentru care avea să o facă. El a cunoscut ce e omului de folos şi cunosc nd aceasta a purces cu multă grijă şi cu măsură, făc nd ceea ce i dădea omului putinţa să locuiască, să trăiască şi să vieţuiască, deci privind la nevoile lui şi la o bucurie pe măsura lui[560]. Şi

Omul lucrează cu materialul lui Dumnezeu. Dar pune şi raţiunile (judecăţile, cunoştinţele) sale n nţelegerea lucrurilor şi n folosirea lor. Omul răspunde raţiunilor lui Dumnezeu cu raţiunile sale, crescute din acelea, conform ndu se cu ele uneori mai mult, alteori mai puţin, alteori deloc. Dar şi n cazul din urmă, el are n faţa sa datele lui Dumnezeu. Cel ajuns la vederea sufletească adevărată, vede nsă n chip conştient raţiunile dumnezeieşti ale lucrurilor şi pune n lucrare raţiunile drepte, naturale, ale raţiunii sale, ca răspunsuri corespunzătoare, simetrice, la raţiunile dumnezeieşti. El nu suceşte raţiunile sale şi nu le acoperă pe cele dumnezeieşti.

559. Nu numai că noi nu s ntem n stare să cunoaştem toată puterea şi nţelepciunea lui Dumnezeu, aflată obiectiv n lume, dar nici Dumnezeu n a pus n puterea şi ordinea ei toată puterea şi nţelepciunea Sa. Lumea nu e desfăşurarea văzută, accesibilă, a tot ce se află n Dumnezeu n mod nevăzut, inaccesibil, cum spun at tea filosofii mai mult sau mai puţin panteiste, inclusiv Serghie Bulgakov. Dumnezeu ar fi putut crea şi alte lumi, nesf rşite la număr, dacă ar fi voit, cum a spus şi Sf. Ioan Damaschin.

560. Dumnezeu a făcut o lume pe măsura omului. Omul a fost criteriul adoptat de Dumnezeu pentru lumea pe care a creat o. Dar omul

El a plăsmuit pe Adam, privind la cei mulţi[561 a]. Astfel, se poate vedea că nici păm ntul nu le lipseşte, nici oamenilor ce l locuiesc nu le lipseşte ceva. Păm ntul a fost făcut pe măsura celor de jos, iar cerul şi soarele şi aerul şi marea s au făcut pe măsura păm ntului. Dar şi fiecare din acestea şi are măsura sa după măsura celorlalte, de la Dumnezeu, care le cunoaşte pe toate nainte de toate şi le a adus la fiinţă pe toate, după o r nduială şi putere măsurată, spre o armonie ntre ele.

Căci dacă Făcătorul n ar fi nceput creaţia celor ce s nt, potrivit cu trebuinţa lor, ci numai spre arătarea puterii, nţelepciunii, slavei şi măreţiei Lui, poate ai fi văzut mai degrabă zeci de mii de lumi n loc de una singură. Mai bine zis n ai fi văzut nici lumi, ca cea văzută acum, ci unele străine, mai presus de fire şi de nţelegere, a căror felurime de nţelepciuni şi frumuseţi, a căror slavă şi strălucire n ar fi putut o suporta sufletul uşor, ci ar fi ieşit din trup de spaimă.

Dumnezeu a voit un singur lucru : să facă pe om mpărat al celor păm nteşti şi ca un alt dumnezeu al celor ale lui Dumnezeu. Şi, potrivit cu aceasta, a adus la fiinţă lumea aceasta spre folosul uşor şi nemijlocit al acestuia. Căci spune şi oarecare dintre prooroci : «Cel ce a făcut păm ntul ca pe nimic şi l a ntărit pe nimic»

este o astfel de fiinţă, că pornind de la vieţuirea n această lume acomodată lui, poate creşte la nesf rşit n comuniunea cu Dumnezeu, n ndumnezeirea după har. Dumnezeu a ales o măsură : măsura omului. Dar pe om l a făcut pe măsura Sa, capabil să şi nsuşească la nesf rşit conţinutul dumnezeirii Sale. Ar fi fost posibil ca Dumnezeu să aleagă şi alte măsuri, toate infinit inferioare infinităţii Lui. Dar pe de altă parte, toate fiinţele ce le ar fi putut alege potrivit altor măsuri, ar fi trebuit să aibă capacitatea să nainteze n aceeaşi infinitate a Sa, căci altundeva nu puteau să nainteze.

561 a. Dumnezeu n a făcut lumea pentru un singur om, ci pentru mulţi. Pentru comuniunea ntre mulţi. A c tora ? Numai El ştie deocamdată. La sf rşit vom şti şi noi.

(Is. 40, 23 ; Iov 26, 7) ; sau altul : «Cel ce ntinde cerul ca pe o piele peste cele mai de sus» (Ps. 103, 3). Apoi, dacă numai privind la păm nt, acesta e cuprins de cutremur, c t de mare trebuie să fie bogăţia puterii Lui ? De aceea, le a adus la fiinţă pe toate cele văzute numai cu cuv ntul. Iar cele mai slăvite şi mai bune s nt păstrate pentru veci. Ca să le poată privi sufletul pe acelea, se topeşte trupul prin moarte n morm nt ca ntr un cuptor şi se face om nou[561b] pentru noi bunătăţi, desfătări şi vederi noi. Cele văzute acum s nt ca o umbră oarecare şi, cum ar spune cineva, ca un vis lung. Dacă ar vrea cineva să se ncredinţeze de aceasta, să privească, dacă are putere, la lumea ngerilor, cunoscută cu mintea, şi va vedea acolo frumuseţe, slavă, nţelepciune şi putere, nu numai negrăite, ci şi ne nţelese de noi, măcar că şi lumea aceea, cu toată felurimea şi cu toate minunile ei, a luat fiinţă numai printr un singur g nd al lui Dumnezeu.

Dacă unele ca acestea s nt lucrul unui singur g nd, ce nu s ar fi făcut, dacă s ar fi pus n mişcare toată voinţa, nţelepciunea şi puterea lui Dumnezeu, aşa cum

561 b. In textul grec se spune simplu că «sufletul, ca să poată privi cele viitoare, se topeşte prin moarte n morm nt ca ntr un cuptor şi se face om nou». In mod direct se topeşte trupul. Dar ntruc t din convieţuirea cu trupul au existat şi s au dezvoltat n suflet nişte simţiri, ba ntreg sufletul a fost influenţat prin ele, acestea, topindu se şi ele, implică o moarte şi o suferinţă şi pentru suflet, sau un fel de «retopire» sau de refacere şi a sufletului. Propriu zis, aceste simţiri nu dispar fără urmă, şi deci nici sufletul nu devine ca unul care n a trăit n trup. Căci peceţile, sau ntipăririle puse de simţirile trăite de suflet datorită convieţuirii cu trupul, răm n n suflet. Dar ele se transfigurează prin suferinţa, prin «crucea», prin care trece şi sufletul odată cu desfacerea trupului. De aceea c nd sufletul va primi din nou trupul n care se vor prelungi simţirile «contrupeşti» ce s au imprimat n el, aceste simţiri transfigurate vor transfigura şi trupul primit. Desfacerea trupului a fost pentru suflet o experienţă, care l a nvăţat să nu dea simţirilor «contrupeşti» o importanţă şi un conţinut pur trupesc. Aceasta explică n parte de ce fără moarte nu e nviere.

s nt ? Dar, cum am putea să ne apropiem cu mintea, ca să nţelegem ceea ce e nemărginit ? Căci nemărginitul nu are nici o margine şi unde nu e margine, nu e nici mişcare, ci o revărsare, ca să zicem aşa, şi aceasta n parte, a lucrării şi puterii ce porneşte din fiinţă[562]. De aceea, şi ceea ce nfăţişează zidirea şi Scriptura din cele ale lui Dumnezeu, dacă se compară cu puterea lui Dumnezeu, e ceva ntunecos şi o picătură mică faţă de oceanul nemărginit şi fără fund. Dar, fie să ne nvrednicim măcar de cunoaşterea acestei picături, ca ntinz ndu ne mintea de la frumuseţea, slava şi desfătarea, contemplate ca o picătură, la ceea ce e nemărginit şi preamărind, după puterea noastră, pe Cel de nesf rşite ori, n chip nesf rşit, mai presus de nesf rşire[563], să ne unim, at t c t ne e cu putinţă, cu El n chip unitar, ntr o stare mai presus de lume, ajunşi minţi simple, nesf rşite şi nehotărnicite[564], asemenea ngerilor, n fericire negrăită şi n bucuria şi veselia inimii, prin lucrarea şi harul Duhului. Amin.

562. Ideea este luată de la Sf. Maxim Mărt., *Răspunsuri către Talasie,* 65: «Unde este o graniţă după fire, este şi o mişcare. Dar ajunsă n Dumnezeu (lumea), va avea, datorită monadei naturale a Celui In care a ajuns, o stabilitate pururea n mişcare şi o identică mişcare stabilă, săv rşită etern n Jurul Aceluiaşi» (*Filoc. rom.* III, p. 439). Dar autorul scrierii de faţă adaugă la aceasta şi ideea energiilor necreate. In Cel nemărginit nu va mai fi o mişcare ntre o margine şi alta, ci o revărsare continuă de energie, n care va fi prins şi sufletul n viaţa viitoare.

563. Sf. Maxim Mărt., *Capete gnostice* I, 49; *Filoc. rom.* II, p. 140.

564. Minţi nehotărnicite s ntem prin fire, căci niciodată mintea noastră nu se opreşte la un g nd, ci mereu trece peste el la altele, făc nd o continuitate ntre ele. Dar nu are conştiinţa clară a indefinitului sau nehotărniciei ei. Aceasta o c ştigă n Dumnezeu. Dar in Dumnezeu mintea noastră c ştigă şi o infinitate, desigur prin har, ntruc t respiră n infinitatea lui Dumnezeu. Toată viziunea aceasta e proprie şi scrierii lui Calist Catafygiotul.

28. *Despre cel lucrător (făptuitor) i cel văzător (contemplativ)*[565].

Făptuitorul nu poate dob ndi bl ndeţea şi trezvia cuvenită făptuitorilor, dacă nu c ntă[566 a]. Dar văzătorul (contemplativul) nu poate c nta, sau nu voieşte. Nu poate, deoarece se află sub lucrarea harului şi se bucură, n tăcere, de cele mai multe ori de o desfătare duhovnicească, veselindu se cu o inimă netulburată şi linişti tă[566b]. Şi nu voieşte, deoarece priveşte spre un singur lucru şi şi mişcă nţelegerea sufletului, ntr o linişte adincă, spre nţelesurile neschimbate şi paşnice[567]. De aceea, e nevoie să se ad ncească n lucrul vederii lui Dumnezeu cu o tăcere văzătoare (contemplativă). Dacă se arată uneori şi citind o vreme, nu e de mirare pentru cei ce cunosc nestatornicia minţii şi felul schimbăcios şi compus al firii noastre. Dar, trebuie să ştim şi aceea că, după deschiderea vederii din har, citirea răm ne mai prejos de lucrarea vederii. Cea din urmă e pentru sine, iar cea dint i pentru deschiderea căii nţelegătoare (văzătoare). Căci n nici o citire mintea nu izbuteşte să se păstreze ne mpărţită. Dar, n libertatea minţii, care se experiază

565. E vechea deosebire făcută de Părinţi ntre cel aflat ncă pe treapta curăţirii de patimi şi a dob ndirii virtuţilor prin fapte şi ntre cel ajuns la treapta vederii, sau a contemplării lui Dumnezeu din făpturi, sau n mod nemijlocit.

566 a. C ntarea potoleşte, sau linişteşte, dar ţine şi treaz pe cel obosit de nevoinţe.

566 b. In citire mintea, trec nd de la un nţeles la altul, are o lucrare mpărţită. In contemplare nsă vede totul deodată ntr un act unitar. Aceasta i dă o mai adevărată experienţă a ceea ce e Dumnezeu, ca plinătate nedeşirată, aşa cum contemplarea vie a unei persoane o sesizează pe aceasta mai adecvat dec t citirea multor lucruri despre ea.

567. « nţelesurile neschimbate şi paşnice» s nt cele ce au n ele un ad nc nesf rşit, nc t nu trebuie să se treacă de la unele la altele, cu o anumită grijă şi agitaţie.

tainic n tăcere, vede de cele mai multe ori, n chip unitar, ceea ce se deosebeşte mult de ceea ce e mpărţit[568].

Dar, oare, nu şi n cele supuse simţurilor a vedea ceva e mai presus de auzirea despre aceea ? Căci ochii, cum se zice şi se mărturiseşte de toţi, s nt mai de n-credere dec t urechile. Deci, precum n cele supuse simţurilor, aşa şi n cele cunoscute cu mintea, a vedea, sau a contempla ceva din cele ce se cunosc cu mintea, e cu mult mai mult dec t a auzi despre aceea, fapt care li se nt mplă celor ce citesc. Căci, precum femeia sama rineană, vorbind cu Cuv ntul adevărat, a vestit celor din cetatea ei dumnezeirea Lui, dar Cuv ntul pentru bogăţia bunătăţii Lui nemărginite, duc ndu se n cetate şi n vrednicindu i pe cei de acolo de vorbirea Lui, aceia ziceau că nu mai au nevoie de mărturia femeii pentru a cunoaşte prin descrierea ei dumnezeirea Cuv ntului (Ioan 4, 42), tot aşa nţelegerea mărturisind dumnezeirea Cuv ntului dinăuntru, sufletului şi puterilor lui, prin vorbirea Cuv ntului despre cele privitoare la El[569a], sufletul nu mai are timp şi nevoie de mărturia din afară, odată ridicat prin har la vederea (contemplarea) dum nezeirii Cuv ntului. Fiindcă tot cel ce aude trebuie să vadă cele auzite. Dar, cel ce vede nu are nevoie de cineva care să l nveţe despre ceea ce vede, ce este aceea, dacă cel ce vede e dintre cei ce văd şi au ochi cu adevărat. Aceasta se poate vedea şi din cazul lui Toma, care deşi a auzit, dar, fiindcă n a văzut, a zis: «De nu voi vedea, nu voi crede» (Ioan 20, 25), iar c nd a văzut, a strigat ndată : «Domnul meu şi Dumnezeul meu !».

568. Mintea ajunge simplă şi ne mpărţită c nd ajunge la contemplarea Celui nemărginit. Dar atunci e şi liberă de tot ce o ngustează şi de toată nevoia de a trece de la un lucru mărginit la altul.

569 a. Prin «vorbirea Cuv ntului năuntru sufletului», se trăieşte prezenţa şi presiunea Lui spirituală năuntru, căci se trăieşte trebuinţa de a I răspunde cu faptele cerute de El. Aceasta e o adevărată «vedere» a Cuv ntului năuntru nostru.

Deci, cel ce nu credea nainte de a vedea, a mărturisit el nsuşi de la sine adevărul; şi ceea ce nu avea auzind, a dob ndit ndată ce a văzut, adică credinţă. Deci şi de aci se vede că ntre contemplare (vedere) şi făptuire este at ta deosebire c tă este ntre minte şi simţire[569b].

29. *Despre acelea i.*

At t cel prunc cu v rsta c t şi cel n floarea vieţii, au nevoie de lapte. Dar cel dint i ca să se hrănească, iar cel de al doilea ca să se ndulcească. Se ndeletniceşte, deci, făptuitorul cu citirea psalmilor, dar aceasta se arată făc nd o şi contemplativul (văzătorul). Dar, cel dint i spre ntărirea şi asigurarea sufletului, iar văzătorul spre nveselire şi mai ales ca să odihnească mişcarea nvăpăiată şi ntinsă şi izvor toare de lacrimi spre Dumnezeu. Căci, deşi duhul din el saltă peste măsură şi r vneşte să se veselească mai bine de razele dumnezeieşti şi să se preschimbe şi să crească din slavă n slavă (2 Cor. 3, 18), dar firea compusă a trupului şi firea de lut a inimii slăbeşte. Astfel făptuitorul zăboveşte n cuvintele dumnezeieşti pentru cunoştinţă şi pentru nvăţătura şi ştiinţa din ele ; cunoştinţa acestora o primeşte şi contemplativul (văzătorul), dar n tăcere, căci cele ce le nvaţă n chip negrăit şi ceea ce puterea lui contemplativă priveşte, cuv ntul nu poate grăi[570]. «Urechea liniştii va auzi, zice, lucruri minunate». A spus «minunate» dar, ce fel de lucruri «minunate», n a putut să spună. De aceea, a renunţat să grăiască negrăitul celor mai presus de cuv nt. Pentru aceasta, şi cuv ntul

569b. In tot capitolul acesta, autorul a voit să arate superioritatea văzătorului de Dumnezeu faţă de cel aflat n etapa curăţirii de patimi şi a făptuirii prin care se dob ndesc virtuţile.

570. Deci contemplativul nu se dispensează totdeauna de nţelesurile cunoscute din natură şi din Scriptură. Dar chiar atunci el vede at t de ad nc n ele, nc t nu poate exprima ceea ce vede si nţelege.

dumnezeiesc mi cere să fericesc pe cei care au crezut nainte de a vedea (Ioan 20, 29), adică pe făptuitori, dar pe contemplativi i socotesc mai presus de cei fericiţi. Căci dacă făptuitorul, deşi n a văzut, are fericirea numai din credinţă, ce ar trebui să cugetăm despre văzător ? Căci acesta, mpreună cu umblarea prin credinţă, care s a ridicat peste cele ce trebuie făcute, vede cele mari şi minunate şi pătimeşte suişuri n inimă[571] şi e ndumnezeit zi de zi, precum se cuvine.

30. *Omului alcătuit dintr o amestecătură ndoită, Tocmitorul i Făcătorul tuturor i a dăruit pe potriva lui i o ndoită bună pătimire i o bucurie pe care o voi numi totu i i o unică via ă.*

Părţii văzute a omului i a dăruit toată lumea văzută; iar celei g ndite, care este sufletul, cele nţelese n zidirea văzută. Dar, precum cu partea simţită a omului e unită cea g ndită, aşa prin toată zidirea văzută, se vede frumuseţea g ndită, mpreună existând n toate cele aflătoare n fiecare lucru. Şi nu este n nici unul din lucruri, oric t ar fi de mic, ceva care să fie lipsit de un nţeles. Şi aceasta este o r nduială foarte potrivită. Căci nimic din toate cele făcute prin Cuv ntul dumnezeiesc al Atotţiitorului pentru om, nu trebuia să se arate făcut fără raţiune, cum ar fi fost dacă n ar fi fost unită cu partea văzută a zidirii partea g ndită[572].

571. Suişurile sau treptele se pătimesc n inima contemplativului, căci nu se mai fac prin nevoinţă omului, ci prin lucrarea Duhului Sf nt. Credinţa nu e părăsită nsă nici de el, căci deasupra oricărei trepte atinse, deasupra oricărei experienţe, crede că s nt altele neatinse ncă, necercate. Dar credinţa aceasta a depăşit pe cea care se arată n nevoinţele faptelor.

572. Se afirmă aci raţionalitatea ntregii creaţii. Nimic nu e n ea fără o raţiune, fără un sens. In acest caz ea n ar fi fost dată spre creşterea spirituală a omului, care nu poate avea loc fără raţiune, fără nţelegere. Ea ar fi fost fără rost. Am tradus sensibilul şi inteligibilul cu «parte

În acest caz, trupul bucur ndu se de mpreună lucrarea cu cele văzute, sufletul (creştin) ar fi rămas gol ; şi trupul ar fi fost mai mult dec t sufletul. Iar acest lucru ar fi fost lipsit de nţeles[573]. Sau, de unde de altundeva, ar avea sufletul, n primul r nd, o viaţă a sa ? De la Dumnezeu ? Dar şi aceasta ar fi n afară de r nduiala Celui ce a zidit toate cu Cuv ntul[574]. Căci atunci sufletul ar fi mai prejos dec t fiinţele despărţite de cele compuse. Căci, aşa cum acelea se mişcă din ele nseşi spre Dumnezeu, ne am mişca şi noi nemijlocit. Dar, atunci, de ce n ar trebui să ne mişcăm şi noi de la cele simplu inteligibile (g ndite), ca să dob ndim bucuria vederii (contemplării) ? Aceasta ne ar da, pe de o parte, o treaptă deopotrivă cu a ngerilor, dar, pe de alta, ar fi mpotriva firii ca nişte minţi ntrupate să tindă spre Cel Bun deopotrivă cu fiinţele cele nemateriale. Căci aceia (ngerii) nu au din afară de ei viaţa lor şi ntinderea spre Primul Bine, ci se bucură, ncep nd de la ei, n chip unitar, de razele dumnezeieşti. Noi nsă, fiind mai jos de ei, după fire şi pe planul al doilea după ngeri, ne ridicăm, după r nduiala noastră, spre Dumnezeu şi spre frumuseţea Lui de la trepte mai de jos şi, ca să zic aşa, aflătoare după cele ale ngerilor, nelu nd ca nceput spre aceasta fiinţele despărţite de materie sau, simplu, inteligibile (g ndite). Căci este propriu ngerilor să şi nceapă ntinderea spre Dumnezeu de la ei nşişi. Dar noi ne mişcăm nt i prin raţiune de la cele compuse la făpturile simple (ngeri) şi apoi străbatem prin

simţită şi parte g ndită». In realitate nu s nt două părţi. Ci, cum exprimă mai adecvat textul grec, e o singură realitate n acelaşi timp sensibilă şi inteligibilă sau o raţionalitate sensibilizată, fără să se epuizeze n sensibilitate.

573. Lumea e raţională, pentru ca sufletul să se mbogăţească din toate ale ei şi prin toate să urce la Dumnezeu.

574. Dacă sufletul şi ar dob ndi conţinutul nemijlocit din Dumnezeu, de ce ar fi fost legat de trup şi prin acesta de lume ?

raţiune, la cele necreate, potrivit cu firea, cum am zis. Şi aşa ne ridicăm n chip unitar spre noi şi spre Dumnezeu [575].

De aceea, ca să ne bucurăm cu mintea şi să vieţuim potrivit cu noi nşine, şi să ne ridicăm spre Dumnezeu, trebuie să contemplăm nt i n toate cele supuse simţurilor, nţelesurile mprăştiate n ele, exist nd mpreună cu cele ce se văd.

Dar făptuitorul nu poate face aceasta, sau nu voieşte. Nu poate pentru că nu are povăţuitor sau scriere care să i le arate. Sau nu voieşte, pentru că chiar dacă le are pe acelea, nu se ncrede n aproapele din pricina mândriei şi a vicleniei, şi răm ne lipsit de gustarea acelor nţelesuri, socotind că cele arătate ale Scripturii i s nt de ajuns spre călăuzire şi folosindu se de creaţie n chip

575. E o bună argumentare a nsemnătăţii trupului pentru suflet. Trupul are o raţionalitate legată de raţionalitatea lumii văzute. Dacă sufletul nostru raţional n ar fi n trupul raţional constituit, legat de lumea raţional organizată, sufletul nu s ar putea ridica prin g ndire la Dumnezeu. Căci el nu e făcut să se ridice la Dumnezeu n mod nemijlocit ca ngerii. Dar faptul că sufletul se ridică la Dumnezeu prin raţionalitatea trupului de care e legată raţionalitatea lumii, nu 1 face inferior ngerilor, căci şi el se ridică pe această cale p nă la Dumnezeu ca şi ngerii. Dacă n ar fi n trup, nu s ar putea, ridica la Dumnezeu, şi ar fi inferior ngerilor. Căci i s ar cere să se ridice la Dumnezeu ca şi ngerii, dar ar fi lipsit de o altă cale de ridicare la Dumnezeu. Deci nu se confirmă aci părerea unor teologi ortodocşi că sufletul omenesc se poate pune prin minte ntr un contact nemijlocit cu Dumnezeu, spre deosebire de nvăţătura teologiei scolastice (M. Lot Borodine, *Anthropologie thkocentiique* n «Irenikon», Janv.—Fevr., 1939). Deosebirea de teologia scolastică stă n altceva: după concepţia patristică sufletul se ridică p nă la Dumnezeu, la experienţa Lui, nu răm ne mereu separat de El, prin zidul creaţiei. In concepţia Părinţilor, sufletul intră n comuniune cu Dumnezeu mbogăţit nsă de tot conţinutul virtuţilor şi judecăţilor c ştigate n lume, deşi aduse la o unitate de mare complexitate, ntruc t creşterea are şi caracter moral, raţionalitatea trupului, legată de a lumii, trebuie nţeleasă şi ca mijloc de formare morală. C nd nu are loc o astfel de formare, nseamnă că raţionalitatea nu e corect observată şi aplicată.

sec spre slujirea trupului şi socotind că aceasta ajunge spre buna credincioşie, nemaicăut nd nimic altceva[576]. Iar contemplativul, culeg nd din zidirea văzută, cele nevăzute, şi afl ndu le n conglăsuire cu duhul Scripturii, păşeşte cu pas fericit spre fiinţele despărţite (de materie) şi privind măreţia strălucirii lor, trece prin har cu bucurie dincolo de acestea şi se mută la nţelesurile necreate ale lui Dumnezeu. Şi, desfăt ndu se de nesfârşirea şi vederea acestora, pe c t e cu putinţă, naintează n chip negrăit, unitar şi mai presus de fire, spre raza frumuseţii dumnezeieşti. Şi, bucur ndu se după cuviinţă, n uimire şi ntr un chip mai presus de lume, de frumuseţea negrăită şi de strălucirea aceea atotluminoasă, ntr o stare unificată şi unitară, nu mai ştie cine este de bucurie şi de mirare şi primeşte revărsarea nesf rşitei bucurii dumnezeieşti şi descrie, dintr o simţire mbelşugată, prin cuvinte şi slove şi făptuitorului, drumul ce călăuzeşte spre adevăr.

31. *Despre mpărtă irea Sf ntului Duh.*

Dar, ştii ce este ceea ce se revarsă n inimile credincioşilor şi care este semnul revărsării ? Este Duhul Sf nt, care se revarsă de la Tatăl prin Fiul şi umple lumea ntreagă ; care este şi se revarsă n fiecare dintre credincioşi ; care se mparte fără pătimire şi se mpărtăşeşte fără să poată fi luat n stăp nire[577].

576. S nt oameni seci, uscaţi, care nu găsesc n lume altceva dec t un obiect de satisfacere a trebuinţelor păm nteşti ale trupului. Nu şi dau seama că sufletul e avizat la lume pentru trebuinţele trupului său, cu un scop şi mai nalt: pentru mbogăţirea şi creşterea sa spirituală şi deci pentru ridicarea la Dumnezeu. Altfel cum s ar ridica sufletul la Dumnezeu ? In acest caz sufletul ar fi n trup numai spre folosul trupului. Sau aceasta ar duce la negarea sufletului.

577. «Se revarsă fără pătimire (ἀπαθῶ)», pentru că nu se produce in el nici o tăiere şi pentru că nu e silit de nimic din afară de El la această mpărţire. «Şi se mpărtăşeşte fără să poată fi subjugat (ἀσΧέτωi)», pentru

Iar semn al acestei mpărtăşiri, sau al revărsării n noi, este dorirea Lui ntru smerenia sărăciei, lacrima fără durere, pururea curgătoare, iubirea ntreagă şi ne mincinoasă faţă de Dumnezeu şi de aproapele, bucuria din inimă şi veselia de Dumnezeu, ndelunga răbdare n cele ce s ntem datori să le răbdăm, bl ndeţea faţă de toţi şi, simplu grăind, bunătatea, unirea minţii[578], vederea şi lumina, puterea fierbinte pururea mişcătoare a rugăciunii şi, ca să spun totul, negrija de cele trecătoare, prin ţinerea n minte a celor veşnice. «C t de minunate s nt lucrurile Tale, Doamne!» (Ps. 103, 25). «Cu adevărat preaslăvite s au grăit despre Tine, cetate a lui Dumnezeu» (Ps. 86, 2), adică inimă credincioasă!

32. Sfatul cel mare al Dumnezeului nostru şi bunătatea iubirii de oameni cea mai presus de fire şi ne nţeleasă a Tatălui, sfat de care ai auzit vorbindu se şi pe care a venit să l aducă Iisus, făc ndu se Îngerul lui (Is. 9, 6), pentru bunătatea şi iubirea cov rşitoare, mai presus de nţelesul sfinţeniei, faţă de neamul nostru, e sfatul prin care se adună raţiunile celor văzute ntr o singură Raţiune concentrată (ntr un singur Cuv nt), pe care a făgăduit să ne o dea (să ni L dea) nouă[579]; el nu

că nu e silit să intre sau să se afle n vreo relaţie cu altceva, cum s nt creaturile ntre ele. Aerul şi apa se mpărtăşesc omului, pentru că s nt silite de legile intrinsece lor să se afle peste tot, deci şi n om. «Duhul suflă, insă, unde voieşte» (Ioan 3, 5). Aceasta arată caracterul Lui personal.

578. Foarte des se accentuează n scrierea de faţă unitatea la care trebuie să ajungă mintea ca să vadă pe Dumnezeu, sau la care ajunge c nd vede pe Dumnezeu. C nd atenţia minţii e furată de multe, nseamnă că nu e ţinută de Dumnezeu.

579. Iisus s a făcut Îngerul sau Vestitorul marelui sfat al lui Dumnezeu pentru noi. Pentru că El ca Raţiunea tuturor raţiunilor celor create, sau ca Cuv ntul cuv ntător al tuturor cuvintelor ce ni le spune prin raţiunile celor create, trebuie să aducă şi modul şi puterea prin care raţiunile sau cuvintele celor create să se adune n El, ca Raţiune şi Cuv nt al lor. Căci n mplinirea acestei unificări a constat «sfatul cel veşnic al lui Dum

va sf rşi niciodată să te uimească, umpl ndu te de bucurie şi de pătimirea păcii.

33. Dacă ai cunoaşte ţinta măreţiei dumnezeieşti pentru noi şi cele săv rşite de ea ntre noi şi Dumnezeu, ai nţelege ce voieşte Dumnezeu cu privire la noi şi unde s nt cele ale noastre şi c t s nt de departe de cele cuvenite. Iar aceasta ţi ar fi pricină de ntristare de Dumnezeu iubitoare, plină de adevărată smerită cugetare.

34. *Despre vedere (contemplare).*

Cel ce cugetă la toate lucrurile lui Dumnezeu, cu nosc ndu le prin vederi ale nţelegerii, va afla, fără n-doială, răsărind n sufletul lui acele trei virtuţi, pe care toate sfinţitele scrieri şi cărţi ne ndeamnă să le spunem, ca oamenii să caute cu toată s rguinţa să le dob ndeas că: credinţa, nădejdea, dragostea (1 Cor. 13, 13), sf r-şitul, sau, mai bine zis, temelia tuturor virtuţilor făptuitoare şi văzătoare[580]. Aceasta este cu adevărat sf nta treime cea din noi, prin care ne unim cu Sf nta Treime (cu Dumnezeu cel ntreit), apropiindu ne de ea ca nişte alţi ngeri.

35. *Despre altă vedere (contempla ie).*

Trei ordini treimice de taine vede, n deobşte, mintea sănătoasă n jurul lui Dumnezeu : personală, naturală.

nezeu» cu privire la creaţiune (Efes. 1, 9—10). Această reunificare şi produce efectul n fiecare dintre cei ce L primesc pe Hristos, ntruc t unitatea tuturor ce o reprezintă El şi puterea Lui de reunificare se aşează n noi ca o putere de a ne uni cu El şi cu toate. Fiecare ne facem purtătorul acestei Raţiuni unitare a tuturor.

580. In iubire se nt lnesc toate virtuţile făptuitoare şi contemplative. Căci cine iubeşte pătrunde n celălalt şi l cunoaşte. Dar nu iubeşte cu adevărat cel ce mai are o ştirbire n starea morală a sufletului său. Ca să iubeşti, trebuie să crezi, să rabzi, să te infr nezi, să te smereşti, să combaţi prin toate egoismul tău, să nădăjduieşti n c ştigarea iubirii celuilalt.

şi cea care urmează celei naturale. Treimea cea dint i şi dăruieşte minţii descoperirea ei mai ales din Sfintele Scripturi. Cea naturală se contemplă şi din nţelegerea făpturilor. Iar cea care urmează celei naturale e cunoscută şi din adevărul raţional. Intr nd mintea n cea dint i ordine treimică, sau, mai propriu vorbind, aţintindu se spre ea, se nt lneşte cu Cel neapropiat, dar nu n chip simplu. Aţintindu se spre a doua, află cu uimire o bucurie unită cu nţelepciunea. Iar intr nd n a treia treime, pătrunde cu adevărat n ntunericul unde este Dumnezeu, ajung nd cu totul simplă, nesf rşită şi nehotărnicită n starea fără chip şi fără formă[581]. Iar c nd priveşte la toate aceste trei treimi, le vede ca pe un fel de a zecea ordine, n care, cum zic vestitorii adevărului, locuieşte toată plinătatea dumnezeirii (Col. 2 , 9)[582]. Atunci priveşte cu adevărat pacea, care ntrece toată mintea n desăv rşirea supremă a harului văzător[583].

581. Treimea se cunoaşte nu numai prin citirea despre cele trei Persoane in Sf. Scriptură, ci şi prin contemplarea firii ei celei una n creaţiune şi in energiile ei ce vin n noi. Căci şi n firea şi n energiile ei necreate s nt prezente cele trei Persoane. Dar cel care trăieşte n sine energiile necreate ale lui Dumnezeu, se află mai presus de cunoaşterea lui Dumnezeu, dob ndită din citirea Scripturii şi prin deducerea Lui raţională din natură. Acela e ridicat la experienţa negrăită (apofatică) a lui Dumnezeu, care poate fi numită de aceea ntuneric. In acest caz, mintea, cunosc nd pe Dumnezeu nu din nţelesuri multe şi mărginite ale Scripturii şi naturii, ci ntr un mod mai presus de ele, nu mai are nici ea o stare ntipărită de chipuri, ci s a ridicat la starea fără chipuri, la starea nehotărnicită corespunzătoare Celui nehotărnicit şi nesf rşit, pe care L experiază. Tema e insistent nfăţişată şi n scrierea lui Calist Catafygiotul ce urmează după aceasta.

582. In Hristos cel ntrupat s nt prezente toate cele trei ordini trei mice, ca ntr un fel de a zecea ordine, n care locuieşte toată plinătatea dumnezeirii, venită la noi trupeşte. Căci n Hristos e ntreaga Treime a Persoanelor, e firea Lor şi energiile dumnezeieşti necreate.

583. In Hristos, n care a cobor t la noi şi s a unit cu firea noastră plinătatea dumnezeirii, e nfăptuită şi ncorporată pe veci pacea ntre Dumnezeu şi făptură, pacea ntre toate, pacea care ntrece toată mintea. De aceea n El avem harul desăv rşit.

36. *Despre altă vedere (contempla ie).*

Şi iarăşi, mpărţind mai departe, mintea vede (contemplă) n taină n darul izvor tor de pace al lui Hristos, trei stări ale simţirii harului Duhului: una mai presus de lume, alta n jurul lumii şi alta n sine nsăşi[584]. C nd mintea se află n această unitate treimică, sau n această decadă, sau n desăv rşirea vederii, vede cum cele trei centre ale iubirii dumnezeieşti săv rşesc, prin harul cel bun din suflet, şi tainele cele din ea şi e umplută de lumină cu privire la ele şi se bucură şi se umple de strălucire. Drept urmare, ntoarce şi ea n Duh, n chip desăv rşit, puterea iubitoare a sufletului spre Dumnezeu şi o mişcă pe aceasta, pe c t poate, spre dragostea dumnezeiască şi ncepe de acum să iubească pe Dumnezeu, precum se cuvine. Şi urcă şi naintează n iubire şi se alipeşte de ea şi se sileşte, pe c t poate, spre mplinirea poruncilor. Şi se s rguieşte, cu ajutorul harului, să afle chipul n care ar putea să se lărgească şi să desăvârşească dragostea de Dumnezeu n sine. Atunci, Dumnezeu şi mintea se fac n chip minunat un Duh. Căci Dumnezeu este, prin primire, n chip duhovnicesc n minte, şi mintea, prin intrare, n Dumnezeu[585]. Şi, vede limpede ceea ce a spus Pavel: «Iar cel ce se lipeşte de Domnul, se face un Duh cu El» (1 Cor. 6, 17). Atunci Dumnezeu se face minţii iluminare, lumină şi dragoste; şi mintea se veseleşte n Dumnezeu, bucur ndu se de ilu

584. Mintea simte harul păcii izvor tor din Hristos, ca un har mai presus de lume, ce mpacă pe Dumnezeu cu lumea, ca un har ce nconjoară lumea, ca un har ce se aşează ntre toate leg ndu le, făc nd pace ntre ele, şi ca un har care face pace n omul nsuşi. E o ultimă unitate treimică arătată n legătura dintre aceste trei păci.

585. Unirea ntre Dumnezeu şi suflet se nfăptuieşte printr un act de primire a lui Dumnezeu, ca să se sălăşluiască n minte prin Duhul, sau duhovniceşte, şi printr un act de intrare a minţii n Dumnezeu; Dumnezeu coboară, iar sufletul se urcă ; Dumnezeu binevoieşte, iar sufletul se roagă, primeşte şi se sileşte.

minarea unică a unei ntreite lumini, umpl ndu se de pace şi odihnindu se cu uimire n Hristos precum se cuvine.

37. *Despre altă vedere (contempla ie).*

Fie că le grăieşte cineva care voieşte să le grăiască, fie că le g ndeşte, fie că le vede mintea contemplativă, cinci s nt raţiunile (nţelesurile) privitoare la Iisus cel ntrupat : a slavei, a iubirii, a harului, a păcii şi a o dihnei.

Raţiunea (nţelesul) slavei se cunoaşte din aducerea la fiinţă a celor văzute şi g ndite ; pentru că «toate prin tr Insul s au făcut şi fără de D nsul nimic nu s a făcut din ce s a făcut» (Ioan 1, 3), fie veacuri şi cele din veacuri[586], adică toată podoaba cea mai presus de ceruri, şi cu at t mai mult cele vremelnice. Iar mai mare dec t aceasta este slava pe care o are ca Cel ce e de o fire şi şade pe acelaşi tron cu Dumnezeu Tatăl şi cu Duhul, fiind «chipul Dumnezeului nevăzut» (Col. 1, 15) şi «strălucirea slavei Lui» (Evr. 1, 3), av nd prin fire «toate c te le are Tatăl» (Ioan 16, 15) ; pentru aceasta este « ntru Tatăl şi Tatăl ntru El» (Ioan 14, 10).

Raţiunea (nţelesul) iubirii se vede n aceea că «Cuv ntul trup s a făcut şi s a sălăşluit ntru noi» (Ioan 1, 14). Iar a harului, se vede din vărsarea şi darul Duhului de viaţă făcător n noi ; căci «din plinătatea Lui noi toţi am luat, şi har peste har» (Ioan 1, 16). A păcii, pentru că s a făcut binevestitor al păcii «celor de aproape şi de departe» (Efes. 2, 17), «făc nd pace» (Efes. 2, 15) şi « m păc nd cele din ceruri cu cele de pe păm nt» (Col. 1, 20); «pentru aceea, şi Tatăl ne a ridicat şi ne a aşezat mpreună cu El ntru cele cereşti» (Efes. 2, 6) n Hristos.

586. «Cele din veşnicie (tv αἰωνιότητι)», e starea netemporală a ngerilor, dar nu eternitatea fără de nceput a lui Dumnezeu.

În sf rşit, a odihnei, pentru că prin El ne am făcut n chip ne ndoielnic moştenitori ai lui Dumnezeu, vrednicie dec t care nu e alta mai mare, nici la fel de co v rşitor mai presus de infinitate[587]. Astfel, povăţuită prin cele cinci raţiuni amintite, mintea vede (contemplă) n Duh şi adevăr n Treimea cea Una, trei raţiuni unite ca sf rşitul minunat al unui unic scop[588]. Aşa naintează spre arătări vădite ale lui Dumnezeu şi spre nţelegeri dumnezeieşti n vieţuirea potrivită cu Dumnezeu singur, pe c t e cu putinţă, prin iubire, nfr nare, priveghere, citire şi rugăciune, cu cuget smerit şi supus şi cu dreptate negrăită, neslăbind nicidecum din luarea aminte şi din frica unită cu ea. Şi aşa se mpărtăşeşte n chip negrăit de multe şi foarte strălucite daruri ale Duhului, n iubire sf ntă, n bucuria inimii, n pacea mai presus de fire şi n bunătăţile ce le nsoţesc cu adevărat şi slujeşte ca locaş sf nt şi ca moştenitor nou al lui Dumnezeu şi totodată ca dumnezeu prin voia lui Dumnezeu şi prin har.

38. *T lcuire la cuvintele: «A zis Dumnezeu lui Avraam: nmul ind voi nmul i săm n a ta» i celelalte (Fac. 22,17).*

De aceea, c nd privesc cu ochiul paşnic al sufletului spre Dumnezeu Omul, adică pe Domnul, prin puterea

587. Sf. Grigorie de Nazianz şi Sf. Maxim Mărturisitorul socotesc pe Dumnezeu ca Persoană mai presus de nsuşirile Sale, care s nt infinite. Ajunşi n acea infinitate, ne odihnim, nemaiav nd unde nainta, spre ce năzui. Dar numai dob ndind pacea cu Dumnezeu n viaţa de aici, adică liniştea din partea păcatelor, ajungem la odihna n inifinitatea vieţii şi a iubirii lui Dumnezeu n viaţa viitoare.

588. Ţinta sau sf rşitul urcuşului tuturor celor ce voiesc, n Dumnezeu, este odihna n iubirea Sfintei Treimi. Căci ea e leagănul supremei iubiri, n ea ajung toate la aceeaşi unitate neconfundată a lor, cum una n neconfundare s nt şi Persoanele Sfintei Treimi. Aceasta e propriu iubirii: să le unească pe cele ce se iubesc n mod desăv rşit, dar fără să le confunde.

de viaţă făcătoare a Duhului şi mi aduc aminte n chip vădit de cele cinci raţiuni privitoare la El, despre care am vorbit nainte, văd mplinită n chip minunat făgăduinţa făcută odinioară lui Avraam de către Cuv ntul ce s a ntrupat, care a zis : «Înmulţind voi nmulţi sămânţa ta ca stelele cerului şi ca nisipul de pe ţărmul mării» (Fac 22, 17). Căci, amintind de cuv ntul: «În să m nţa ta se vor binecuv nta toate neamurile», Sf ntul Pavel adaugă că prin săm nţă se nţelege Iisus (Gal. 3, 18). Şi de fapt e c t se poate de cuvenit să nţelegem prin săm nţa nmulţită a lui Avraam pe Domnul Iisus. Căci El singur e supraplin datorită unirii dumnezeirii şi a lucrării ; şi e nesf rşit pentru mărimea Sa şi de nepătruns pentru mulţimea Sa, şi nmulţit n adevăr, n calitate de Dumnezeu al harurilor, ca stelele cerului şi ca nisipul de pe ţărmul mării ; El este totodată din neamul lui Avraam, ca Cel ce se pogoară din acela. Şi nu s a spus acelaşi lucru de Dumnezeu despre Ismael, căci a cesta nu era fiul celei libere (Fac. 16, 1, urm.). Ci « n Isaac, zice, se va chema ţie fiu» (Evr. 11, 18). Dar nu s a spus aceasta nici despre Israel. Căci acesta n a ajuns la o mulţime at t de mare, precum nici toţi oamenii de pe păm nt, ca Domnul Hristos, care a fost luat (după omenitate) de către Dumnezeu Cuv ntul din săm nţa lui Avraam şi s a făcut o singură persoană Om şi Dumnezeu[589]. Nici pacea nu are hotar n El (Is. 9, 7); iar judecăţile Lui s nt un ad nc fără fund (Ps. 35, 6); şi nestrăbătute s nt căile Lui (Rom. 11, 33); şi puterea şi nţelepciunea şi toate cele dumnezeieşti n jurul Lui s nt de nesf rşite ori n chip nesf rşit nesf rşite[590]. Întru El

589. Umanitatea lui Hristos are n ea o plinătate cum nu o vor avea nici toţi oamenii de pe păm nt. In Hristos s a nmulţit cel mai mult săm nţa omenească a lui Avraam. Iar din umanitatea lui Hristos se va putea mbogăţi la nesf rşit şi n vecii vecilor umanitatea tuturor oamenilor.

590. Sf. Maxim Mărt., *Capete gnostice* I, 49; *Filoc. rom.* II, p. 140. Persoana este de infinite ori n chip infinit mai presus de infinitatea nsu

neamuri nevăzute au dob ndit, n chip minunat, bine cuv ntarea şi o mulţime aşa de mare şi a găsit, n chip strălucit, sf rşitul desăv rşirii ce le sta n faţă[591].

Dar nu era nici potrivit cu Dumnezeu şi nici necesar să făgăduiască Patriarhului că i va dărui harul nmulţirii poporului din săm nţă (trupească). Căci bucuria de asemenea lucruri e păg nească şi grosolană. Iar unui bărbat care cugetă cele prea bune, cum era Avraam, cel at t de iubitor de oameni, cum era Patriarhul acela, i era propriu să iubească din tot sufletul pe Dumnezeu şi să se bucure de cunoştinţa şi de vederea mult dorită a Lui şi prin aceasta să primească prisosinţa de nţelesuri şi de vederi şi de iluminări şi să se nmulţească pe măsura lor n chip vrednic de Dumnezeu. Aşa se face Moise rugător vrednic de luat n seamă, ca să vadă pe Dumnezeu arăt ndu i se ntru cunoştinţă (Ieş. 33, 13 urm.). Şi pe c t vedea, după c t era socotit vrednic să vadă, pe at ta se nmulţea (at ta se făcea de mult) ; şi i venea o aşa de mare mulţime de cunoştinţă, c t nu putea să spună. Iar lui Solomon i s a dat de la Dumnezeu revărsare şi mulţime de nţelepciune şi de cunoaştere a făpturilor, ca nisipul de pe ţărmurile mării (3 Imp. 2, 35), nc t era mai nmulţit dec t toţi cei de atunci.

Dacă va cugeta cineva, va şti foarte uşor, n ce fel nmulţeşte Dumnezeu pe om, sau săm nţa omului care a fost dăruit cu har de Dumnezeu. Căci Dumnezeu se

şirilor ei. Toate infiniturile panteiste impersonale s nt nimic faţă de taina persoanei, chiar a celei omeneşti. Căci aceasta le poate cuprinde cu mintea, pe c nd persoana, chiar cea omenească, nu poate fi cuprinsă cu mintea. Cu at t mai mult nu poate fi cuprinsă Persoana lui Dumnezeu. Dar fiind ale Persoanei lui Dumnezeu, nsuşirile şi puterile Lui au si ele o infinitate mai presus de infinitate. Umanitatea lui Hristos, fiind purtată de Persoana Cuv ntului, participă şi ea, n Persoana Lui, la nehotărnicirea Persoanei Lui.

591. Popoarele şi găsesc desăv rşirea lor şi puterea străduinţelor pentru nfăptuirea lor n umanitatea lui Hristos. Puterea aceasta se exercită din ea şi ca o atracţie şi ca o ntărire a noastră.

bucură prea puţin de simpla nmulţire a poporului. El se bucură de nţelepciunea şi de puterea de cunoaştere duhovnicească a sufletului şi de celelalte virtuţi dumnezeieşti, multe la număr. Pe toate acestea le a avut cu prisosinţă Domnul Iisus, săm nţa lui Avraam, n care a locuit toată plinătatea dumnezeirii trupeşte (Col. 2, 9), care ntrece cuprinsul oricărei mulţimi, n măsură nesf rşită şi din care e tot ce este şi toată mulţimea. În această plinătate se află şi «vistieriile cunoştinţei şi ale nţelepciunii ascunse n Hristos» (Col. 2, 3). Această mulţime e cu adevărat un dar vrednic de Dumnezeu şi cu totul deosebit, făgăduit de Dumnezeu, după cuviinţă, prietenului deosebit al Său.

Priveşte deci n Hristos Iisus mulţimea adevărată şi nemărginită din cele cinci raţiuni, de care am vorbit nainte. Mai nt i din slava din jurul Lui se străvăd măririle firii dumnezeieşti, proprii lui ca Dumnezeu adevărat ; ele s nt socotite de Părinţi nemărginite pentru mărimea lor şi nepătrunse pentru mulţimea lor. Apoi cele al relaţiei Lui ca Fiu cu Tatăl şi cele care arată adevărata Lui deofiinţime cu Tatăl ; cele ale unirii cu Duhul şi revărsarea darurilor de care se mpărtăşesc milioane de oameni, ba poate toată lumea, fără să se micşoreze. Apoi cele ale iconomiei n trup şi c te au fost p nă atunci şi după aceea, negrăite şi mai presus de număr, care toate, ca să spun pe scurt, pornesc din slava Lui. Apoi pe cele ale iubirii şi harului, ale păcii şi odihnei noastre. De le va privi cineva pe toate, pe c t e de dorit, va afla că Iisus Hristos, săm nţa lui Avraam, e nmulţit ntru ascuns mai mult dec t mulţimea stelelor cerului şi dec t nisipul ţărmurilor mării. Şi va lăuda, precum se cuvine, preamărind această at t de mare făgăduinţă, mai presus de toate, minunată şi tainică a lui Dumnezeu, vrednică de Dumnezeu singur, izvorul harurilor, dată prietenului atotcredincios, ales dintre toţi

şi mplinită spre fericirea obştească cov rşitoare a neamului omenesc şi mai ales a credincioşilor. Slavă Celui ce a binevoit să se facă astfel această nmulţire. Amin.

39. *T lcuire la: «Laudă suflete al meu pe Domnul» (Ps. 145,1).*

«Laudă suflete al meu pe Domnul» din cerul cerurilor, care are ca fiinţă lumina. Laudă L pe El ntru cele nalte, ntru toţi ngerii Lui şi ntru toate puterile lor. Lăudată este foarte puterea şi nţelepciunea Lui şi binecu v ntat este numele cel sf nt al Lui. Laudă pe Domnul pentru cele de deasupra tăriei apelor şi pentru lumina de deasupra lor ; pentru tăria cerului, pentru r nduiala şi pentru ntinderea Lui minunată ; pentru aerul care nvăluie totul ; pentru soare, lună şi stele ; pentru slava , frumuseţea, deosebirea lor, pentru aşezarea şi mişcarea lor, pentru fiinţa lor de foc şi fără materie, lucrul cel mai nfricoşător ; pentru lumina zilei, pentru schimbarea ei ne ncetată, prin care chiverniseşte cu nţelepciune cele din lume. Laudă suflete pe Domnul pentru mpletirea protivnică a celor patru mari stihii ne mpăcate ale universului, din care răsare pacea minunată şi buna statornicie, adică a apei, a focului, a aerului şi a păm ntului. Laudă L pentru zborul at t de repede şi pentru deosebirea păsărilor, pentru grija de ele, pentru viaţa şi purtarea lor; pentru mare şi pentru stăp nirea puterii ei, ţinută n fr u de nisipul mărunt aşezat pe ţărmuri. Laudă L pentru toate cele ce se t răsc n ea, nesf rşite la număr, n mii de deosebiri ale chipurilor, mărimilor, nsuşirilor, purtărilor şi năravurilor, sau ale obişnuinţelor, puterilor şi lucrărilor lor. Laudă L iarăşi cu pace şi cu uimire pe Domnul pentru repeziciunea cu care aduce marea cele trebuincioase vieţii omului. Laudă cu bucurie pe Domnul pentru păm nt şi pentru dobitoacele ce se mişcă şi se t

răsc pe el, multe şi nenumărate după felurile lor ; dar şi pentru pomii ce cresc n el, roditori şi neroditori, ne- nchipuit de deosebiţi, chiar c nd s nt de acelaşi soi ; pentru plante, cereale, pentru legume, pentru cele spre bună mireasmă, pentru cele care ajută la ncălzire, la răcorire, la umezeală, la uscăciune, deosebite după foarte felurite raţiuni, ntr un chip care cov rşeşte toată raţiunea, pentru apele care se despart n chip felurit, pentru ploi, pentru ninsori, pentru grindină, pentru tunete şi fulgere.

Pentru acestea deci şi pentru cele ca acestea, laudă suflete al meu şi binecuv ntează pe Domnul, pentru puterea Lui ne nţeleasă, pentru nţelepciunea negrăită, pentru slava Lui de nepovestit. Căci toate cele văzute s au făcut pentru tine, de către un astfel de Făcător, din iubirea negrăită pe care o are pentru tine, ca să vieţuieşti ntre aceste lucruri strălucitoare şi minunate n chip cuvenit şi raţional şi să oglindeşti slava, nţelepciunea şi puterea Făcătorului tău Celui at t de iubit, care a dat şi pe Unul născut Fiu al Său pentru noi (Ioan 3, 16), care s a făcut om ntr un chip nou, minunat şi mai presus de minte.

40. *Despre altă vedere (contemplare).*

La ce s a g ndit (căci trebuie să zicem şi aşa) puterea mai presus de putere a stăp nirii Tale, Stăp ne mai presus de fiinţă ? Şi ce Te ai hotăr t (dacă trebuie să o spunem şi aceasta) Împărate prea nţelepte? Şi ce ai voit prin bunăvoirea ne nţeleasă, Dumnezeule prea bun ? Şi ce ai făcut, din iubirea Ta nesf rşită, Doamne Atotţiitorule, n grija negrăită a bunătăţii Tale faţă de noi, Preaslăvite ? Slavă bunătăţii Tale nemărginite, pe care ai arătat o din purtarea Ta de grijă pentru noi, cu nţelepciune şi putere necuprinsă şi nehotărnicită, Cel ntru toate nepătruns ! Voi spune şi eu mpreună cu

cuviosul David: «C t s au mărit lucrurile Tale, Doamne; foarte s au ad ncit g ndurile Tale» (Ps. 91, 6). Căci privesc n chip nţelegător n Duh şi adevăr şi iată «plină de slavă e casa Domnului» (Is. 6, 1). Şi privind aşa cum se cuvine, mă văd pe mine casa slavei Domnului, plin de slavă şi de har, n odihnă negrăită şi n pace nespusă şi veşnică. Şi, pe drept cuv nt, mă uimeşti cu totul şi s nt străpuns şi rănit de boldurile iubirii dumnezeieşti şi ard de dogoarea dragostei, n bucurie duhovnicească, fericire şi veselie mai presus de lume.

Mă văd umplut de sf nta lumină din inimă prin darul lui Dumnezeu, ca un sfeşnic nestins al Duhului, dacă se poate spune aşa[592]. Şi aşa s nt introdus n raţiunile făpturilor şi văd toate raţiunile tuturor unite ntr o singură Raţiune tainică şi toate ale Scripturii le văd sf rşind n acea Raţiune[593]. Şi multe taine mi se descoperă adunate n acea unică Raţiune şi arătate prin

592. «Vederea» de care se vorbeşte n aceste capitole este « nţelegătoare», dar nu e simplă « nţelegere» teoretică, ci experienţă nţelegătoare a unei stări reale, a unei pătrunderi a ntregii fiinţe umane de prezenţa iubitoare dumnezeiască. Lumina care apare nt i n inimă, datorită rugăciunii ne ncetate, se răspândeşte n toată fiinţa văzătorului, plină de căldura iubirii faţă de Dumnezeu. Întreaga fiinţă a văzătorului devine un sfeşnic al Duhului.

593. Arată cum se face trecerea de la contemplarea raţiunilor lucrurilor şi a nţelesurilor Scripturii, la raţiunea cea una plină de taină. Ea se face practic, nu teoretic, prin iubirea ce vine ca lumină a Duhului prin inimă. Toate raţiunile lucrurilor şi ale Scripturii s nt văzute ca un singur g nd, de mare complexitate, ca un singur cuvânt iubitor al Cuv ntului cuprinzător de numeroase cuvinte, ca raze ale aceleeaşi iubiri grăitoare şi comunicatoare de g nduri iubitoare. Toate se umplu de lumina acelui unic g nd atotcuprinzător şi iubitor al Cuv ntului — Persoană, care umple şi pe văzător. Intre g ndurile manifestate de Cuv nt prin natură şi Scriptură, nu e nici o despărţire. Toate se adună in acelaşi unic gând şi n aceeaşi unică iubire a Cuv ntului Persoană. Raţiunea cea unică, deşi se numeşte raţiune, e tainică, pentru că e personală, pentru că revelează un Subiect suprem, izvor tor de alte şi alte raţiuni, la nesf rşit, şi nu numai de raţiuni, ci şi de semne şi acte ale iubirii.

Ea celor ce văd n adevăr n Duh. Raţiunea aceea e sfatul cel mare al lui Dumnezeu[594] (Is. 6, 1), la care privind David, a c ntat : «Sfatul Domnului răm ne n veac, g ndurile inimii Lui n neam şi n neam» (Ps. 32, 11). Căci sfatul Domnului nimeni nu l va strica (Is. 14, 26—27). Nu din nvăţătură e cunoscut şi a dat mai departe sfatul acesta, ci din harul duhovnicesc izvor tor din ipostas[595], har ce luminează mintea ntru adevăr şi o face n stare să vadă cele mai presus de lume.

«Cine cunoaşte puterea m niei Tale, Doamne ; şi iuţimea Ta se va putea număra din frica Ta ?», a spus dumnezeiasca Scriptură (Ps. 89, 11). Dar nţelepciunea duhovnicească grăieşte n mine : «Cine cunoaşte puterea iubirii Tale ; şi dragostea se va putea număra din lucrurile Tale ?». «Minunate s nt lucrurile iubirii Tale, Doamne ; sufletul meu cunoaşte foarte. Minunată s a făcut cunoştinţa» (Ps. 138, 6) dragostei Tale. Cine va putea privi spre ea n ntregime ? Ea nu cov rşeşte numai prin nsuşirea ei ntinsă de nesf rşite ori la nesf rşit[596], ci este negrăită şi prin felurimea ei[597]. Căci porneşte de aci şi de acolo cu o nţelepciune nehotărnicită şi cu o deopotrivă putere, o, Preabunule Doamne, care eşti unitate după fire, putere şi lucrare, dar Treime prin ipostasuri şi prin nsuşirile personale.

594. Raţiunea cea unică e «sfat» al lui Dumnezeu, deci e g nd şi expresie a Persoanei supreme ; nu e o raţiune impersonală de sine, lucru imposibil de cugetat.

595. «ἐχ Χἀριτο ἐνυποστἀτοi)». Expresia se nt lneşte adeseori şi in scrierea anterioară a lui Calist şi Ignatie. Ea arată că harul şi are izvorul n ipostasul, sau n ipostasurile dumnezeieşti, nu i o putere impersonală, de sine stătătoare, sau o stare subiectivă a omului. El e harul Persoanei dumnezeieşti.

596. Iubirea dumnezeiască e cov rşitoare, chiar şi prin calitatea ei de nedescris, sau de infinite ori infinită, adică prin dulceaţa, prin căldura, prin puterea ei ntăritoare.

597. Iubirea lui Dumnezeu ţ şneşte de pretutindeni, din toate lucrurile şi mprejurările, arăt ndu se n toate felurile.

Binecuv ntat eşti Cel ce ne ai binecuv ntat pe noi n-tru toată binecuv ntarea duhovnicească (Efes. 1, 3), n-tru persoana lui Iisus Hristos al nostru[598], ntru care ne ai ridicat şi ne ai aşezat mpreună cu El ntru cele cereşti (Efes. 2, 6), mai presus de toată Începătoria, Stă p nia, Puterea, Domnia şi de tot numele ce se numeşte fie n veacul acesta, fie n cel viitor (Efes. 2, 21), fă c ndu ne mpreună moştenitori cu El şi n ntregime moştenitori ai Tăi, Treime a unui singur Dumnezeu, d ndu ne n chip minunat toate sub stăp nire, cele din cer şi cele de pe păm nt ; ntru Hristos Iisus, prin care ne am şi ndreptat, din Cuv ntul cel de o fiinţă, cu harul Lui, noi păm ntenii. O, cov rşitoare iubire şi minunată dragoste ! Ne facem părtaşi de darul Tău, Dumnezeule n Treime şi Cuvinte al lui Dumnezeu. Slăvit eşti cu adevărat, Doamne, care ne ai făcut părtaşi de slava firii Tale mai presus de nţelegere. Cu adevărat negrăit eşti Tu, şi necuprinse s nt lucrurile ce le faci şi n chip cov rşitor nepovestită este dragostea Ta cea pentru noi.

41. Fericit bărbatul a cărui simţire nţelegătoare[599] a nflorit din liniştea străbătută de raţiune şi care, aşa zic nd, s a re ntors la sine şi trăieşte din insuflarea şi nr urirea Duhului[600]. Ea e rodul cugetării sănătoase

598. «Ἐν τω προσώπω ημὼν Χρίστου Ἰησοδ». S ar putea nţelege şi « n faţa lui Hristos Iisus, faţa noastră». Binecuv nt nd faţa omenească a lui Hristos, a binecuv ntat n ea toate feţele omeneşti. A spus aceasta Sf. Ciril din Alexandria. Hristos făc nd n Sine iubită faţa omenească Tatălui, Tatăl iubeşte din nou n ea toate feţele omeneşti.

599. Aceasta e şi nţelegere şi simţire, pentru că intră n atingere cu o realitate plină de sens, pe care o nţelege nu teoretic, nu de la distanţă, ci prin contact, prin experienţă.

600. «Simţirea nţelegătoare» s a re ntors la ea nsăşi, căut nd să se nţeleagă şi n acelaşi timp să se experieze pe sine. Adică subiectul care nţelege şi nţeleg nd experiază realităţile se re ntoarce spre sine nsuşi, căut nd să se nţeleagă şi să se experieze pe sine. Dar ntruc t el nu mai

prin har, cugetare care ndreptează simţirile sufletului, ridică mintea şi preschimbă cu uşurinţă inima, c nd străbate, zbur nd, spre cele dumnezeieşti[601]. Dar n-toarcerea simţirii nţelegătoare la sine, fără liniştea do-b ndită cu ştiinţă şi fără curăţia inimii prin har, e mai cu neputinţă dec t plutirea omului prin văzduh. A avea cu ea pe Dumnezeu n inimă şi a vedea prin ea pe Dum-nezeu, e şi uşor şi folositor. Dar lipsa ei e ca o uitare a lui Dumnezeu, sau fără ea g ndirea la Dumnezeu e mai degrabă o necunoaştere şi o nevedere a lui Dum-nezeu dec t o vedere sau cunoaştere a Lui[602]. Cel ce a aflat din har această simţire dumnezeiască, a aflat, s ar putea spune, pe Dumnezeu. El nu mai are nevoie de cuvinte, st nd l ngă Dumnezeu şi aleg nd mai bine să liturghisească Lui. El mbrăţişează tăcerea, mai bine zis tace chiar fără să vrea. Duhul lui Dumnezeu locuieşte n el. Din el răsare iubire, pace şi bucurie duhovni-cească. El trăieşte o viaţă schimbată faţă de cea obiş

e obiect ca lucrurile din afară, ci subiect izvor tor de nesf rşite nţelegeri şi experienţe, se sesizează pe sine ca indefinit. Prin aceasta a ieşit din ngustările ce i le au imprimat chipurile şi nţelesurile obiectelor. Dar el nu poate persista n experienţa caracterului său indefinit dec t dacă e ţinut n această experienţă de o putere mai presus de a sa, de adierea Duhului, subiect şi El, dar infinit mai accentuat dec t el. In ad ncurile indefinite ale sinei sale subiectul sesizează adierea de sus a Duhului, care l ntăreşte pe el ca subiect şi l face şi mai vădit ca subiect.

601. Îndată ce cugetarea a străbătut prin cele create la Dumnezeu, ndată ce a zburat n celălalt plan, al misterului personal suprem, s a ivit simţirea sau experienţa nţelegătoare a lui Dumnezeu. Dar experienţa mis-terului dumnezeiesc are loc odată cu scufundarea, prin această experienţă nţelegătoare, n sinea proprie indefinită, dar de caracter personal. Pe aceasta o află plină de infinitul personal dumnezeiesc.

602. Fără simţirea sau experienţa nţelegătoare a lui Dumnezeu, g n-direa despre Dumnezeu e mai degrabă o necunoaştere a lui. Căci e o speculaţie de la distanţă care nu cunoaşte prin experienţă puterea lui, ci răm ne o simplă noţiune goală de conţinut, sau cu un conţinut creat, con-struit de noi, infinit străin de realitatea lui Dumnezeu.

nuită şi comună[603]. Se veseleşte de Dumnezeu şi ochii lui nţelegători văd lumina nţelegătoare. Inima lui poartă n ea foc. Împreună cu El este simplitatea şi neschimbarea, nesf rşirea şi nehotărnicia, ne nceputul şi veşnicia dumnezeiască, nsoţite de uimire[604]. Lacrimi necontenite izvorăsc din ochii lui; şi nu mai puţin din inima lui curge izvor de apă vie duhovnicească[605]. Se uneşte n chip unitar şi n ntregime cu cele cunoscute de această simţire nţelegătoare şi e nconjurat de lumina sfeşnicului unic şi se desfată de o desfătare mai presus de lume şi e plin de entuziasm şi de bucurie, mi nun ndu se şi ieşindu şi din sine n privirea plină de teamă spre Dumnezeu. Cel ce a gustat va nţelege şi va lăuda, cu cea mai mare dreptate, pe Dumnezeu cel mai presus de fiinţă, prea nalt, fără chip, fără calitate, fără c time, simplu, fără formă, nesf rşit, nehotărnicit, necuprins, neatins, nevăzut, negrăit, net lcuit, ne nceput, veşnic, necreat, nestricat, ne nţeles, nepătruns, mai presus de putere, mai presus de bunătate, mai presus de frumuseţe. Lui I se cuvine slava şi lauda n veci.

603. Parcă am auzit pe Heidegger, care cere ieşirea omului din «Mann» din vieţuirea ştearsă, generală, impersonală. Dar iubirea de care vorbeşte această scriere, arată că ieşirea din comun, nu nseamnă ieşirea din comuniune, pe care Heidegger nici n o cunoaşte. Căci relaţiile de comuniune cu alţii s nt profund personaliste.

604. Acesta trăieşte nu simpla veşnicie sau lipsa de sf rşit a ngerilor, ci şi eternitatea, sau şi lipsa de nceput a dumnezeirii. Căci nu mai ştie de c nd există. E dincolo de timp. Afl ndu se n infinitatea lui Dumnezeu, nu mai trebuie să se schimbe, trec nd la altceva şi altceva. Totuşi n aceasta nu i o monotonie, ci o uimire continuă. Pentru că infinitatea e at t de bogată, că apare n acelaşi timp mereu nouă.

605. Vederea luminii n inimă de către isihaşti, nu producea o stare de simplă concentrare, ci o simţire ad ncă ce se revărsa n lacrimi, un mare şi liniştit entuziasm şi o nesf rşită bucurie. Nesf rşirea dumnezeiască nu produce o pierdere de sine a conştiinţei, ci o bucurie de nedescris a ei.

42. *Despre iluminarea dumnezeiască.*

Tu, Doamne, care eşti nţelepciunea celor săraci de nţelegerea cea dreaptă, ai spus : «Veniţi, m ncaţi p inea Mea şi beţi vinul pe care l am pregătit vouă» (Prov. 9, 4—5). Drept aceea, crez nd iubirii Tale negrăite de oameni, vin, Doamne, eu cel ce s nt cu adevărat sărac cu nţelegerea, ca unul ce greşesc n cele ce le săv rşesc, şi mă rog Ţie : Dă mi darul Tău, Prea ndurate, ca hrană duhovnicească, şi Duhul Tău ca băutură. Căci acesta este fără ndoială Duh şi lumină. De aceea şi zic ai Tăi, că cei ce poartă Duhul, poartă lumina[606]. Astfel, c nd lumina se va arăta mai presus de fire n chip negrăit n mine, voi şti cu adevărat că Tu eşti cu mine, ca veş m nt al meu, spre viaţa cea sf ntă şi fericită. Căci cei ce poartă lumina, cum zic iarăşi, Hristoase, ai Tăi, Te au mbrăcat pe Tine (Gal. 3, 27), strălucirea slavei Tatălui (Evr. .1, 3), viaţa cea adevărată şi ne ntinată. Iar aceştia, după Sfinţii Tăi, au mbrăcat şi pe Tatăl. Şi astfel s au făcut n chip vădit case şi lăcaşuri şi biserici ale dumnezeirii celei n trei străluciri şi mai presus de laudă. Căci ieşind din cele văzute şi odihnindu se n cele g ndite, se odihnesc n chip duhovnicesc ntru Tine, dumnezeire mai presus de dumnezeire[607].

606. Lumina văzută n inimă nu i o apariţie impersonală, ci lumina ce iradiază din persoana Duhului, sau Duhul Sf nt iradiind plin de lumină din persoana lui Hristos.

607. Dumnezeire mai presus de ceea ce cunoaştem, g ndim şi nţelegem noi ca dumnezeire. Expresia vine de la Dionisie Areopagitul. Ne aflăm n plină teologie apofatică. Acolo e o odihnă şi o vedere lipsită de orice efort de a nţelege, de a formula, de a se ridica la o stare de fericire mai naltă. Sufletul se află n adevărata infinitate. Entuziasmul legăturii iubitoare, n care sufletul intră pe această treaptă cu Dumnezeu ca Subiect nehotărnicit, nu se mai lasă exprimat n expuneri teoretice, ci se exprimă in laude adresate lui Dumnezeu, la persoana a doua.

43. *De unde vine in suflet dragostea dumnezeiască?*

Dragostea dumnezeiască se naşte n suflet şi arde fierbinte prin mplinirea poruncilor şi prin meditarea dogmelor dumnezeieşti şi din reaprinderea duhovnicească a Duhului de viaţă făcător n suflet. Ea este ca un suflet al rugăciunii curate, veşnice şi pururea izvor toare. Este o mişcare şi o lucrare, o unire şi o privire cuprinzătoare, o răpire, o vedere şi o bucurie cu adevărat sf ntă, din iluminare. Este o cale nerătăcitoare a unirii desăv rşite şi mai presus de fire cu Dumnezeu. Este un nceput ne ndoielnic al luminii nţelegătoare şi mai presus de fire, izvor toare din ipostas, al darului dumnezeirii, al arvunii moştenirii viitoare a sfinţilor, al chezăşiei slavei lui Hristos, al veşm ntului mai presus de ceruri, al veseliei mai presus de lume, al pecetei sfintei nfieri. Dacă trebuie să spunem pe scurt, ea este şi se poate numi nceputul minunat al strălucirii, care face de acelaşi chip cu Hristos (Rom. 8, 29) pe cei ce se mpărtăşesc şi se fac mpreună părtaşi ai negrăitei Lui ndumnezeiri, sau şi fraţi ai Lui şi moştenitori ai lui Dumnezeu şi mpreună moştenitori cu El. Pentru aceasta, fericit este cel ce a dob ndit, prin s r guinţa cuvenită n cele amintite, dragostea negrăită a lui Dumnezeu şi prin stăruinţa n sf nta rugăciune şi n petrecerea liniştită cu El, va fi lipit cu adevărat de Dumnezeu şi se va schimba cu schimbarea ndumnezeitoare şi mai presus de schimbare[608], socotind pătimirile pentru Hristos bucurie (Col. 1, 24) şi «voind foarte n poruncile Lui» (Ps. 111, 1). A Lui fie slava n veci. Amin.

608. E o schimbare care nu seamănă cu schimbările pătimaşe ale vieţii păm nteşti. E o schimbare care face pe omul duhovnicesc să nu se mai schimbe. Şi totuşi este n ea o iubire fierbinte şi o uimire continuă. Pătimirile nu l tulbură. El păstrează şi n ele bucuria sa.

44. *Tot despre dragostea dumnezeiască.*

Dumnezeu este, prin fire, n chip nesf rşit de nesf r-şite ori mai presus de orice vedere, fie chiar a Heruvi-milor. Fără ndoială, dragostea Lui se poate vedea (trăi) n oarecare fel, datorită nesf rşitei Lui bunătăţi. Căci ntruc t a ieşit din Sine, e vădit că a ieşit şi se cunoaşte prin dragoste. Pentru că cele create şi arătate au fost făcute pentru nţelesurile lor. De aceea, n primul r nd, dragostea dumnezeiască se arată revărsată n cele g n-dite, adică n Îngeri şi n suflete, ca mai apropiate şi mai proprii lui Dumnezeu. Căci firile nţelegătoare s nt mai apropiate de Dumnezeu. Pentru ele face Dumne-zeu n chip vădit şi pe celelalte cu iubire şi, cum s ar spune, cu dărnicia cuvenită, sau, mai propriu spus, cu mărinimie. De aceea, cei ce văd pot să privească n chip strălucitor iubirea Celui ce n Sine este nevăzut ; prin cele arătate pot să vadă ca prin nişte daruri de logodnă pe Cel cunoscut cu nţelegerea şi mai presus de lume.

Căci ntre Dumnezeu cel iubitor şi omul iubit se ivesc multe lucruri care vestesc cu nfocare şi din toate părţile iubirea dumnezeiască[609], cum se cuvine, şi mai ales c nd mintea şi găseşte statornicia şi vederea n inima luminată, afl ndu se sub lucrarea duhovnicească şi, drept urmare, aprinz ndu se. Căci atunci sufletul primeşte prin har n inimă arvuna vieţii duhovniceşti, ntr o lucrare nţelegătoare bine simţită. Atunci ncepe să le vadă fără greşală şi foarte sigur, luminate n chip dumnezeiesc şi mai presus de fire, ca nişte daruri de lo

609. «Vestesc cu nfocare». Lucrurile şi mprejurările n care s ntem mereu puşi, nu vestesc rece pe Dumnezeu. Căci ele vestesc dragostea Lui faţă de noi, iar dragostea Lui care se vesteşte prin ele e caldă, e plină de interes, urmăreşte continuu binele nostru. Această dragoste ne nt m pină fie ntr un fel, fie n altul, din toate lucrurile şi mprejurările. Prin toate vrea Dumnezeu să ne ajute, să ne conducă spre El.

godnă ale Celui iubitor şi să se g ndească la El de pe acum. Prin aceasta este atras şi el şi doreşte deopotrivă să le ntoarcă pe acestea Aceluia[610]. De aceea, caută să şi nchipuie cu fericire faţa Celui iubitor şi se umple de uimire cov rşitoare. Dar obosit oarecum de dragostea faţă de Dumnezeu şi faţă de orice, şi sloboade g ndirea şi simţirea din ncordare şi nu mai ştie ce să facă de cov rşirea vederii. Şi astfel călăuzit, sufletul se veseleşte, saltă şi se bucură şi ncetează a şi mai simţi greutatea şi ncepe să se nalţe şi să iubească şi el pe Dumnezeu n chip desăv rşit şi ajunge la o ardere fericită de dragostea Lui, umpl ndu se de tainele lui Dumnezeu şi simţindu se sub lucrarea focului din inimă al Preasf ntului şi de viaţă făcătorului Duh. Acestea se săv rşesc n chip minunat, ca un cerc sfinţit al iubirii, deosebit de dulce. El şi ia naşterea din arătarea dragostei dumnezeieşti n făpturi şi n toate cele ce se săv rşesc, prin care se arată n chip limpede iubitorul nostru Dumnezeu, ca să ne urce şi pe noi la iubirea Lui. Prin ele se face Dumnezeu iubit de noi. Deci cercul ncepe de la Dumnezeu şi sf rşeşte la Dumnezeu. Atunci ajungem, ca chipuri ale Lui, la dumnezeiasca asemănare, prin ndulcirea şi bucuria de primirea dragostei dumnezeieşti, făc ndu ne buni cu nţelepciune, sau făptuitori cu vedere[611], iubiţi de Dumnezeu şi iubind pe Dumnezeu ; şi pătimim tainele unirii dumnezeieşti şi de viaţă făcătoare şi ale ieşirii din noi (ale extazului) şi cele ale luminii atotstrălucitoare ale cunoştinţei sau, ca

610. Cel ce primeşte daruri ca semne ale iubirii cuiva, se simte ndemnat să răspundă şi el cu darurile sale. Dar omul neav nd ce să ntoarcă lui Dumnezeu de la sine, i ntoarce cele ce le a primit de la El.

611. Ajunşi de la chip, la asemănare, sau la desăv rşire, sau pe treapta vederii şi iubirii de Dumnezeu, n am părăsit virtuţile c ştigate pe treapta făptuitoare. Deşi am ajuns la nţelepciune, n am părăsit bunătatea; deşi ajunşi la vedere, n am părăsit faptele.

să spunem pe scurt, fericitele pătimiri n Hristos, Domnul nostru[612].

45. *Despre frica din dragoste.*

Cei ce v aţi ridicat la iubirea lui Dumnezeu şi la odihna duhovnicească a dragostei tainice şi v aţi ndulcit şi veselit cu bună simţire şi n chip negrăit de paharul dumnezeiesc, ntruc t aţi privit ad ncurile tainelor mai presus de lume[613], şi v aţi desfătat n chip nespus de ele şi v aţi odihnit n pacea ad ncă, vă temeţi ncă[614]. Şi lu nd aminte la Dumnezeu, vă rugaţi, sme rindu vă n tot felul. Voi auziţi pe proorocul David stri g nd cu tărie către Dumnezeu : «Tu eşti veselia mea, izbăveşte mă de cei ce mă nconjoară» (Ps. 31, 7); şi nvăţ nd n chip nalt, mai bine zis, duhovniceşte : «Slujiţi Domnului cu frică şi vă veseliţi de El ntru cutremur» (Ps. 2, 11). Îl vedeţi şi pe Pavel, «vasul alegerii» (Fapte 9, 15), răpit n al treilea cer şi pătrunz nd n sfinţitul rai şi auzind lucruri negrăite, care nu s nt ngăduite omului a le grăi (2 Cor. 12, 2—4), dar, după aceste lucruri mari, tem ndu se ca nu cumva altora vestind, el nsuşi să fie necercat (1 Cor. 9, 27).

Deci c nd dumnezeiescul David, nvăţătorul lumii, zice: «Cei ce iubiţi pe Domnul, ur ţi cele rele» (Ps. 96, 10),

612. Deşi această unire cu Dumnezeu pare a reprezenta o mistică valabilă n orice religie, totuşi autorul scrierii precizează că toate aceste taine s nt identice cu pătimirea lui Hristos. Hristos a pătimit cel dint i n firea sa omenească depăşirea durerilor n bucuria de Dumnezeu şi nvierea ca ridicare la o stare n care omenescul e cu totul umplut şi copleşit de Duhul dumnezeiesc. Dacă nu s ar fi petrecut aceste urcuşuri n umanitatea lui Hristos, nu am avea un ajutor ca să se petreacă şi n noi.

613. «Toii θεiου %ρατηρο > poate nsemna şi paharul dumnezeiesc, dar şi vasul sau craterul fără fund al dumnezeirii. Cei ce au băut din el, au privit ad ncurile dumnezeieşti şi s au mbătat de ele.

614. Cel ce priveşte n ad ncurile de taină ale lui Dumnezeu, pe de o parte se odihneşte ntr o pace ad ncă, fiind absorbit total n privirea lor, pe de alta se teme ncă de ispitele ce l pot desprinde de acolo.

aceasta nseamnă : «Cei ce iubiţi pe Dumnezeu, te meţi vă de Domnul». Fiindcă el i vede că şi după ce au nceput să iubească pe Dumnezeu, răutatea ncearcă să i atragă şi să li se strecoare n suflet. De aceea, pe bună dreptate şi foarte potrivit, le porunceşte celor ce iubesc pe Domnul şi au ajuns la această stare, să fie ncă cu luare aminte şi să urască răutatea. Iar dacă nu v aţi nvăţat să o ur ţi, trebuie să vă temeţi ncă. Pentru că, dacă n ar fi aceasta de temut, n ar fi spus proorocul David celor ce iubesc pe Hristos să o urască.

Căci, deşi bucuria şi veselia de Dumnezeu este o stare naltă şi dumnezeiască şi cu adevărat plină de har, cel ce o are put nd privi n ea taine mai presus de fire, sufletul nostru este schimbăcios prin fire şi nu e despărţit de lutul păm ntesc şi de trupul ce creşte din el, ca să nu se teamă totdeauna n lupta lui de consimţirea cu el. Ci e njugat, n chip ne nţeles, cu el şi respiră oarecum mpreună cu el vr nd nevr nd şi pătimeşte mpreună cu el şi se schimbă n unele privinţe mpreună cu el, prin fire, nc t ar putea spune cineva că nu are stăp nire asupra lui. Şi trupul i este un protivnic neobosit, căut nd pretutindeni c rlige de care ar putea să l apuce pentru a l răsturna[615]. De aceea, e nevoie de luptă şi de rugăciune, din pricina fricii. De c tă frică şi de c tă tremurare are nevoie sufletul ce tinde spre Dumnezeu şi de c tă luare aminte şi rugăciune, las celor cu mai multă simţire dintre ascultători să cerceteze şi să deosebească. Dar acestea le poate cunoaşte numai sufletul care a ajuns la treapta vederii prin harul luminător al Duhului şi pătimeşte cele proprii iubirii dumnezeieşti.

615. Ideea despre c rligele (belciugele), adică despre patimile sau slăbiciunile de care poate fi prins cineva ca să fie răsturnat, a dezvoltat o L. Binswanger n *«Grundtormen und Erkenntnis menschlichen* Daseins», Z irich, 1942.

Dacă Adam ar fi avut frica cuvenită n at ta cov r şire a darului proorociei şi asemănării cu Dumnezeu de care se bucura, n ar fi fost biruit cu at ta necinste, şi nici Samson cel născut din făgăduinţă (Jud. 13, 3) şi purtătorul de Dumnezeu David şi mulţi alţii, ntre care şi minunatul Solomon. Deci, dacă aceştia at t de mari au avut nevoie de temere şi de luptă şi de luare aminte nsoţită de rugăciune, socoteşte c t de mult au nevoie de acestea cei ce n au dob ndit darul şi lucrarea mai presus de fire a Duhului ? Căci ei nu s au ridicat la dragostea extatică dumnezeiască şi la beţia nebună[616] a vederii frumuseţii lui Dumnezeu. De c tă frică şi cutremur, luare aminte şi rugăciune n Hristos Iisus, nsoţită de cuget smerit şi ne ncetat, nu au deci nevoie aceştia ?

46. *Chipul ntreit al dragostei.*

Experienţa cunoaşte un ntreit nceput al iubirii şi, potrivit cu aceasta, trei s nt şi iubirile dint i. Iar raţiunile (nţelesurile) ei s nt de asemenea ntreite. Este o iubire sensibilă, adică a simţurilor faţă de unele dintre cele supuse simţurilor : pofta mpătimită de ceva plăcut, cu care iubesc adeseori şi animalele necuvântătoare ceva. Există apoi o altă iubire: o dorinţă raţională a sufletului după ceva socotit bun, pentru a se ferici prin acel bun. A treia este iubirea nţelegătoare, care se naşte din Duhul de viaţă făcător. În acest caz, o fru

616. E «iubirea nebună» a lui Hristos, despre care P. Evdokimov a scris o carte : «L'amour fou», pe baza textelor Părinţilor. E o iubire socotită de lume «nebună», căci cei stăp niţi de ea au lăsat de dragul lui Hristos tot ce oferă lumea, aleg nd o realitate văzută numai prin credinţă. Dar această «iubire sau beţie nebună» nu poate fi trăită dec t de cei ce văd si experiază frumuseţea dumnezeiască, după curăţirea de patimi. Ea deci nu are nimic pătimaş n ea. E o «beţie trează», cum spuneau Părinţii, o beţie a nfr nării o beţie a spiritului, a trăirii intense a dragostei nţelepte a lui Dumnezeu.

museţe mai presus de fire se revarsă n inimă fără voie, aprinz nd o şi lucr nd prin vederea frumuseţii supreme, adică a lui Dumnezeu. Căci precum Dumnezeu e văzut ca frumos nu prin voia sufletului, ci prin fire, fiind frumos şi mai frumos dec t toate, aşa şi dragostea dumnezeiască a Lui nu arde pentru că voieşte sufletul, căci e lucrare naturală a Duhului de viaţă făcător pururea n mişcare, lucr nd năuntru inimii. Ea e at t de departe de o mişcare prin voinţă, că se poate spune, dimpotrivă, mai degrabă, că ea mişcă voinţa[617]. De aceea, iubirea lui Dumnezeu este şi se numeşte, cu dreptate, şi m ng iere dumnezeiască, fiind o lucrare a lui Dumnezeu n suflet prin suflarea şi sălăşluirea Duhului de viaţă făcător, dar şi o at rnare a sufletului de Dumnezeu[618]. Ea e unire şi mpreună pătimire (compăti

617. Dumnezeu nu e văzut prin voia sufletului ca frumos, ci frumuseţea Lui se impune acestuia, ca ţin nd de firea Lui. La fel Dumnezeu nu iubeşte fiindcă vrea să iubească, ci iubeşte prin firea Lui. De aceea nici nu e iubit pentru că vrea să fie iubit, sau pentru că vrea sufletul să iubească. Iubirea lui Dumnezeu se mişcă n mod natural n suflet şi sufletul Il iubeşte pe Dumnezeu n mod natural, c nd e sănătos. Dar fiind vrednic de iubit prin fire şi lucr nd ca atare n suflet, Dumnezeu mişcă totuşi voinţa acestuia spre iubirea Lui, făc nd astfel voia omului să se pună de acord cu voia lui Dumnezeu. In Dumnezeu voia e n acord permanent cu firea. In om se poate nt mpla nsă şi dimpotrivă.

618. Dumnezeu nu e prin iubire legat de suflet fără voie (σΧέσι); iubirea Lui faţă de om e o lucrare, o acţiune, nu o stare pasivă, suferită. Iubirea omului e relaţie pătimită ; nu omul produce iubirea faţă de Dumnezeu, ci ea e produsă n sufletul lui; omul o pătimeşte, o acceptă, sau nu. Dar nu e mai puţin o necesitate pentru om. Şi aceasta dovedeşte că ţine şi de om n mod natural. E natural ca omul să o aibă, dar această trebuinţă naturală se actualizează prin Duhul. Omul nu o poate actualiza dec t n relaţia cu Dumnezeu, deci cu ajutorul Lui, sau n relaţia cu semenul său. Ea nu e o calitate monopersonală, ci interpersonală. Tema discutată n teologia catolică : care e mai tare, harul sau voinţa omului, n nt lnirea lor, se rezolvă n alt mod : harul pune voinţa n mişcare, adică o ntăreşte. Intr un sens harul e mai tare, dar nu pentru a subjuga voinţa, ci pentru a o ntări. Libertatea dumnezeiască ntăreşte libertatea omenească. Pe trep

mire) minunată, atrăg nd mintea ntreagă cu toate puterile sufletului şi cu ntreaga vigoare a lui spre unirea cu fermecătoarea frumuseţe dumnezeiască, printr o dorire nţelegătoare a frumuseţii (a binelui)[619].

De aceea, nici una dintre iubirile de mai nainte nu se numeşte propriu zis m ng iere : nici poftirea a ceva plăcut din cele supuse simţurilor, nici dorirea binelui. Numai dorirea frumuseţii (binelui), cunoscută cu nţelegerea, din lucrarea Sf ntului Duh, ca dorire ce se mişcă cu simţire curată n inimă, este iubirea ce se numeşte m ng iere[620]. De aceea, Duhul Sf nt care o lucrează pe aceasta, se numeşte M ng ietor. Ea e cu adevărat iubire, celelalte fiind numai chipuri ale ei. Mai bine zis iubirea sufletului care caută prin raţionament binele pentru bine, este, cu dreptate, un chip al celei dumnezeieşti. Iar cea a simţirii e numai n urma celei sufleteşti. De aceea, cu drept cuv nt, greu cunoaşte cineva dulceaţa şi m ng ierea iubirii şi curăţia deplină a ei, nainte de a fi lucrată inima lui, ntr o izvor re continuă şi n chip vădit, de puterea de viaţă făcătoare a Sf ntului Duh. Căci, nici raţionamentul nu poate mişca puterile sufleteşti, adică inima dinăuntru, ci numai din

tele mai de jos (ale făptuirii), voinţa e mai puţin ntărită de har, de aceea e şi mai slabă.

619. «Dorirea nţelegătoare» e deosebită de «dorinţa sensibilă» a dragostei trupeşti şi de «dorirea raţională», pur naturală. E o dorire lucrătoare nu n raţiunea care face judecăţi despre un bine oarecare, c t n inima care e cucerită deodată de lucrarea dragostei dumnezeieşti. In inimă lucrează şi nţelegerea şi toate puterile sufletului. Deci toate s nt cucerite. Cuv ntul grec χαλὸν, folosit pentru Dumnezeu are şi sensul de frumos, cuceritor, dar şi de bun. In planul superior şi mai ales la Dumnezeu ele se unifică.

620. «Poftirea sensibilă» e mai mult o mişcare n trup; cea «raţională» e rezultatul unei judecăţi a raţiunii. Numai «iubirea nţelegătoare» născută din lucrarea Sf ntului Duh, se mişcă n inimă ca o simţire curată şi numai ea aduce o m ng iere adevărată.

afară. Cu at t mai puţin o face aceasta simţirea. De a ceea, iubirile acestea s nt numai o foarte mică parte şi numai nişte chipuri şi nişte umbre ale iubirii adevărate.

Dar puterea şi lucrarea Sf ntului şi de viaţă făcătorului Duh, pune stăp nire pe ntreg locaşul sufletului dinăuntru şi din ad nc şi mişcă, deci, cum s a spus, n ntregime, n chip fermecător puterile sufletului, printr o vedere nţelegătoare a frumuseţii supreme (a binelui suprem), care răpeşte sufletul cu totul spre frumuseţea dumnezeiască prin iubirea propriu zisă şi printr un farmec mai presus de lume[621]. Numai n cel ce se petrece aceasta, fiind singur purtător de Dumnezeu şi fiind mişcat n chip dumnezeiesc spre cele ce i stau nainte, a nţeles fără greşală n taina sufletului, ce este propriu zis iubirea şi care e bucuria ei şi cum nici un om nu poate iubi propriu zis nimic, nici măcar pe Dumnezeu, nainte de mpărtăşirea de Duhul de viaţă făcător. Chiar dacă poate iubi oarecum, el nu ştie ce este iubirea cu adevărat şi plăcerea negrăită a ei n Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine toată slava.

47. *În ce fel se apropie omul de vederea (contemplarea) lui Dumnezeu.*

Precum mişcarea trupului are nevoie de altceva ce nu ţine de r nduiala ei, adică de ochi şi de altceva mai presus de firea ei, adică de lumină, aşa mişcarea minţii are

621. Ideea vrăjirii bune a sufletului prin pilda concretă şi prin iubirea altui subiect, a dezvoltat o B. V şeslavţev (*Etica erosului transfigurator, rus.* Ymca Press, 1931) şi L. Binswanger *(Grundiormen und Erkenntnis menschlichen Daseins).*

nevoie de ochi care s nt deosebiţi de r nduiala ei şi de lumina ce e mai presus de firea ei. De aceea, nu toată mişcarea minţii e după cum se cuvine. Ci, numai cea care se mişcă, precum s a zis, prin ochi şi prin lumina harului. Iar ochii minţii s nt deschizătura inimii prin credinţă. Şi lumina e Dumnezeu nsuşi, lucr nd prin Duhul n inimă. Şi precum lumina simţurilor nu mişcă drept pe cei fără ochi, ci numai pe cel ce, vede, aşa şi lumina nţelegătoare, sau Dumnezeu, nu mişcă mintea celui ce nu are deschizătura inimii, ci numai pe cel ce o are. Dar, aşa cum nici ochii n ar putea lucra ale lor fără lumină, tot aşa nici deschizătura inimii fără Dumnezeu ; mai bine zis, inima nici nu se deschide fără Dumnezeu, care lucrează şi e văzut prin ea[622].

622. Trebuie reţinută ideea aceasta despre «deschizătura inimii» prin credinţă, asemănată cu ochii trupului. Aşa cum trupul are deschideri prin simţuri şi n ar putea trăi fără ele, aşa are şi inima o deschidere nu numai spre oameni, ci şi spre Dumnezeu. De altfel prin simţurile Înseşi se deschide nu numai trupul, ci şi sufletul spre lume şi prin lume spre Dumnezeu. Aceasta nseamnă că şi inima are o deschizătură. Dar ea nu se poate mulţumi numai cu ceea ce i dau ceilalţi oameni, cum se poate satisface trupul, luat n sine, cu ceea ce i dau simţurile. Inima e deschisă spre infinitatea lui Dumnezeu, spre infinitatea iubirii Lui. Prin aceasta se hrăneşte duhovniceşte din acea infinitate şi trăieşte n ea, fără să se confunde cu ea, cum trăieşte trupul n viaţa lumii prin simţuri, fără să se confunde cu ea. Dumnezeu e şi Cel ce face inima să se deschidă pentru a L vedea şa a L primi, dar şi Cel ce e văzut prin ea. De aceea pe de o parte se face «obiect» al vederii, pe de alta, mpreună subiect cu inima al acestei vederi. El se vede pe sine nsuşi, dar prin inimă. Inima simte pe de o parte că ea vede, pe de alta că Dumnezeu se vede prin ea, aşa cum cel ce grăieşte ale lui Dumnezeu, aci spune că el trăieşte, aci că Duhul grăieşte prin el. Omul dă calificare omenească la ceea ce vede din Dumnezeu şi Dumnezeu dă calificare dumnezeiască acestei vederi a omului. Vederea lui Dumnezeu de către om e n acelaşi timp omenească şi dumnezeiască, e teandrică.

48. *Despre vedere ca lucrare mpărtă ită*[623].

După unirea nţelegătoare a inimii prin har[624], mintea vede n lumina duhovnicească şi se ntinde n Cel dorit, care este Dumnezeu, ieşind cu totul afară din simţire, făc ndu se adică fără culoare, fără calitate, fără nchipuiri, scăpată de nălucirile celor sensibile. Căci mintea noastră este un vas ce primeşte, pe c t i stă n putere, lumina neapropiată a frumuseţii dumnezeieşti. Şi e un vas minunat, căci se lărgeşte pe măsura Duhului dumnezeiesc ce se revarsă n el. Dacă revărsarea este mai mare, se face şi vasul mai mare ; iar dacă e mai mică, se face şi el mai mic. Şi iarăşi, prin revărsarea mai mare se face şi el mai tare, iar prin cea mai mică se face mai fără putere[625]. Şi iarăşi, dacă se varsă n el mult, devine mai una cu ceea ce se varsă n el şi păstrează mai nevărsat ceea ce a primit; iar dacă se varsă n el puţin, ndată el se face slab şi mai fără putere şi nu poate păstra ceea ce s a vărsat n el[626]. Şi iarăşi : primind mai mult, se uşurează ; dar se ngreunează şi at rnă n jos c nd e gol de ceea ce i se potri

623. E ceea ce am spus la nota anterioară : vederea omului e o mpreună vedere a lui cu Dumnezeu, sau a lui Dumnezeu cu omul, sau creşterea duhovnicească a omului mpreună cu creşterea harului primit.

624. E vorba de unirea inimii cu Dumnezeu prin deschizătura ei. Dar ea nu e o unire pur sentimentală, sau prin simţuri, ci o unire care e şi nţelegere, o unire care produce şi nţelegere, nu numai iubire. De aceea toţi Părinţii cer aducerea minţii n inimă. Din inimă sau mpreună cu inima vede mintea pe Dumnezeu, iubindu L şi nţeleg ndu L n acelaşi timp, sau unindu se cu El şi nţeleg nd ce se nt mplă n această unire.

625. Mintea e ca un vas elastic, elastic la nesf rşit. Se poate lărgi la nesf rşit şi se poate micşora p nă a nu mai primi nimic. Poate aceasta va fi existenţa atrofiată a celui din iad. In acelaşi timp cu c t primeşte mai multă revărsare de lumină, cu at t devine mai tare pentru a o putea susţine.

626. Prin acestea se lămureşte sensul duhovnicesc al sinergiei, al mpreunei lucrări a omului cu Dumnezeu : cu c t mai mult har, cu at t mai multă putere n fiinţa celui ce l primeşte şi mai mare unitate ntre ea şi el.

veste. Şi iarăşi : fiind mai uşor, ţine mai mult, dec t mai puţin.

I se nt mplă şi n alte privinţe cu totul dimpotrivă cu ceea ce se nt mplă vaselor sensibile, care ţin mai uşor pe cele mai mici dec t pe cele mai mari. De aceea, socotesc că şi fiul tunetului a spus chiar de la nceputul Evangheliei pe care a scris o : «La nceput era Cuv n-tul şi Cuv ntul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cu-v ntul» (Ioan 1, 1). A spus aceasta, ca să ntindă min-tea auzitoare după mărimea cuv ntului şi ca prin toată lumina mai mare a lucrului să i dea minţii o lărgime mai mare şi să o facă mai tare şi mai n stare să se n-toarcă spre ea nsăşi, dar şi să se ntindă după mări-mea glasului, spre cuprinderea vederii lui Dumnezeu şi a c t mai marii Lui nţelepciuni. Şi, c nd Iisus i spune lui Anania despre Pavel : «Vas al alegerii mi este» (Fapte 9, 15), aceasta trebuie nţeles despre marea pu-tere nţelegătoare a omului dinăuntru, prin care a şi fost răpit p nă la al treilea cer, unde, cum se poate auzi de la el nsuşi, «a primit cuvinte negrăite, pe care nu este cu putinţă omului a le spune» (2 Cor. 12, 4).

49. *Despre vedere.*

Mintea noastră este ca un fel de loc, care primeşte lumina arătării dumnezeieşti. Iar nsuşirea ei, de care se va vorbi, este minunată, căci se arată pătimind cele contrare unui loc trupesc. Pentru că acest loc cu c t e mai ntins, cu at t primeşte un conţinut mai mare. Dar mintea, dimpotrivă, cu c t se str nge şi se adună pe sine, cu at t se face mai ncăpătoare. Iar c nd şi a oprit toată mişcarea raţională şi nţelegătoare, sau de orice fel, vede pe Dumnezeu mai presus de toată mărimea. Îl vede pe El pe c t i dăruieşte harul Preasf ntului Duh şi pe c t ngăduie firea lui ntrupată şi creată să L vadă pe Cel din afară de acestea. Îl vede nu nchipuindu şi L n deşert, nici trimiţ nd n sus, ca n vis, socotinţele sale, ci

prin puterea negrăită a Duhului dumnezeiesc. Căci Acesta lucrează n lumină, n inima ce pătimeşte o prefacere mai presus de fire. Această prefacere primind o inima prin har, deşi mintea doarme şi se odihneşte, ea veghează (C nt. C nt. 5 , 2) [627]. Şi mai degrabă ştie acela că lucrarea aceea e dumnezeiască şi duhovnicească, dec t că el este om. Căci are n acea vreme o mişcare duhovnicească ne ncetată a inimii [628], izvor toare de viaţă şi, ca urmare, de cele mai multe ori, lacrima cea lină. Lucrarea Duhului face inima să aibă pace nu numai cu sine, ci şi cu toţi oamenii. Căci din ea răsare curăţie, bucurie, glasuri rugătoare tăcute, deschiderea inimii, veselie şi desfătare negrăită. Cel ce se mpărtăşeşte din ea, ocoleşte cu adevărat şi nu n chip prefăcut, chiar şi cu auzul toată plăcerea trupului, toată bucuria, sau bogăţia, sau slava celor din afară şi trecătoare.

50. Căci acela a primit toate acestea n chip dumnezeiesc şi duhovnicesc, cu inima şi cu mintea, nu numai cu raţionamentul simplu, şi nu se bucură nici numai de lumina aceasta a simţurilor. Căci prin mprăştierea simţurilor se ntunecă lumina dumnezeiască şi cunoscută cu mintea şi cu adevărat dulce. De aceea, se foloseşte prea puţin de aceasta; doar at ta c t să m ng ie puţin pe omul din afară. Dar toate le sufere, toate le rabdă (1 Cor. 13, 7), n toate s a făcut neclintit pentru

627. Mintea adunată n inimă, nt lneşte, prin deschizătura ei, pe Duhul Sf nt. Atunci ea şi ncetează lucrările ei, căci acestea s nt ndreptate spre creaturile mărginite. Ea se scufundă n infinitatea iubirii lui Dumnezeu, nemaiav nd nici o grijă să ajungă la altceva. Iubirea desăv rşită te odihneşte ; nu mai voieşti altceva. Lucrează acum Duhul Sf nt cu iubirea Lui n minte, adică se revarsă tot mai mult n ea. Mintea se lărgeşte doar pentru a primi tot mai mult din El.

628. Mintea şi a oprit orice lucrare, dar inima se află ntr o mişcare ne ncetată. Căci prin ea se face lucrătoare iubirea Sf ntului Duh. Fiindcă inima este organul simţirii, deci şi al iubirii. Iar iubirea este o mişcare continuă şi n acelaşi timp statornică. Ea nu trece de la un obiect la altul, cum trece mintea.

simţirea plăcută dinăuntru, născută din iubirea de vederea dumnezeiască. Şi nu este necaz care să 1 ntristeze, afară doar de păcat.

Pentru locul acela, adică pentru mintea n stare de iubire, mult s a ostenit marele David, arăt nd dorinţa şi osteneala lui, sau cum n a dat somn ochilor săi, nici aţipire genelor, nici odihnă t mplelor, «p nă ce, zice, n am aflat loc Domnului» (Ps. 121, 4—5). Iar nţeleptul Solomon ntăreşte aceasta zic nd : «De se va sui duhul celui ce stăp neşte la inima ta, să nu ţi laşi locul tău» (Eccl. 10, 4). Dar şi M ntuitorul porunceşte ucenicilor săi: «Sculaţi vă să plecăm de aici» (Marcu 14, 15). Şi, săvârşind Pastele pre nchipuirii n foişor, a dat să se nţeleagă acest loc. Pentru aceasta socotesc că fericeşte pe cei săraci cu duhul (Matei 5, 3), nsemnând sărăcia duhului, sau retragerea minţii de la toate şi aşa zicând golirea şi adunarea ei in ea nsăşi. Căci atunci mintea nu numai că vede Împărăţia lui Dumnezeu, ci o şi pătimeşte, dobândind o desfătare nemuritoare, in pace.

51. *Despre făptuitor i văzător (contemplativ).*

Văzătorul şi rodeşte plăcerea vederii adevărate, ca partea cea bună, deprinzând tăcerea şi privind pe Iisus. Plăcerea aceasta făptuitorul nu o cunoaşte, ca unul ce n a gustat o, ntrucât de multe se ngrijeşte şi se tulbură (Luca 10, 41), c nt nd şi citind şi ostenindu şi trupul. Ba şi dispreţuieşte uneori, ca obositoare şi nefolositoare, silinţele care naripează nţelegerea spre lucrurile nţelegerii minţii şi nevăzute cu simţurile, care aduc prin ndeletnicirea cu ele o plăcere negrăită, iar prin odih nirea n ele o bucurie de nedescris. El nu nţelege că buna noastră pătimire se odihneşte l ngă Cuv ntul adevărat şi de oameni iubitor şi fără nici o lipsă al lui Dumnezeu şi se naşte din vederea Lui. Căci El este atotdesă

v rşit şi nu are nevoie de slujirea noastră. De aceea, El laudă şi primeşte pe Maria care sade la picioarele Lui şi se hrăneşte cu contemplarea cuvintelor Lui şi trezeşte pe omul ei dinăuntru spre nţelegerea lor (Luca 10, 41). Ea nu face la fel cu Marta, căci aceasta se ngrijeşte şi se tulbură de multe, cum zice Cuv ntul nsuşi. El zice aceasta nu numai ndemn ndu le pe acelea spre ceea ce e mai nalt, ci nvăţ nd pe toţi cei de după ele, ca nu numai să nu mustre ca leneşi pe cei ce voiesc să se ocupe cu vederea şi zăbovesc n aceasta, ci să i şi laude şi să se silească să le urmeze pilda pe c t pot.

52. *Cum văd contemplativii (văzătorii).*

Contemplativii văd n cele de acum şi n cele ce se fac ca ntr o oglindă şi ca ntr o ghicitură (1 Cor. 13, 12), starea celor viitoare. Iar oglinda, pe de o parte, nu poartă nici o grosime a lucrului arătat n sine, dar pe de alta, ceea ce arată nu e cu totul nimic. Căci, tot cel ce iubeşte adevărul va mărturisi că ceea ce se vede n oglindă e un chip foarte clar al unui lucru. Tot aşa şi cele ce s nt şi se fac nu arată vre o altă grosime sau vreun alt ipostas dec t al lor propriu, dar arată totuşi chipurile ne ndoielnice ale lucrurilor adevărate celor ce au primit puterea să vadă şi naintează fără greşală spre Adevărul nsuşi[629]. C nd, deci, auzi pe Pavel zic nd că «prin credinţă umblăm, nu prin vedere» (2 Cor. 5, 7), să nu socoteşti că vorbeşte de credinţa care se naşte numai din auz, prin cuv ntul simplu. Căci altfel cum ar zice acelaşi: «Acum cunosc din parte, dar atunci voi cunoaşte precum am fost cunoscut» (1 Cor. 13, 12)?;

629. Realitatea care stă la baza chipurilor este Adevărul nsuşi sau Dumnezeu. Lucrurile n au n ele vreun alt ipostas, adică vreo altă realitate, ci numai pe a lor proprie. Dar realitatea lor are caracter de oglindă, de chip. In mod necesar ele arată prin ele, temelia lor, sau Adevărul nsuşi.

sau: «C nd va veni ceea ce e desăv rşit, va nceta ceea ce e din parte» (1 Cor. 13, 10)? Vezi că aceeaşi cunoştinţă de acum ne va ajuta să vedem şi n viitor ? Deosebirea celei din viitor faţă de cea de acum e numai at ta, c tă e ntre ceea ce e desăv rşit şi ceea ce e nedesăv rşit. Şi iarăşi, cel ce spune că acum umblăm prin credinţă şi nu prin vedere n alt loc spune : «Aşa alerg, dar nu ca unul ce nu văd ; lovesc cu pumnul, dar nu ca unul ce bat văzduhul» (1 Cor. 9, 26). Le spune acestea nu făc ndu se pe sine nsuşi protivnic celor spuse nainte, ci arăt nd c tă cunoştinţă adevărată şi sigură avea despre cele viitoare. El cugetă aşa pentru nţelesul ndoit al credinţei şi al vederii.

Căci este o credinţă care ia fiinţă prin cuv ntul simplu şi deci are nevoie de dovedire. Şi este o credinţă care nu are deloc nevoie de dovedire, sădind o ncredinţare ndestulătoare n credincios din unele lucruri vădite. Ea se numeşte şi credinţa ntemeiată ntr un ipostas[630]. Vei nţelege mai limpede ceea ce spunem, dintr o pildă. Presupune că ţi spun că am văzut un om oarecare, mare meşter la ţesut, put nd ntipări, prin bătaia ţesutului n p nză, animale, păsări şi chipuri de lei şi de vulturi, de cai, de cară, de războaie şi altele de felul acesta. Dacă nu le ai văzut pe acestea tu nsuţi, ai nevoie de credinţă, ca să consimţi la ceea ce ţi s a spus numai prin cuv nt. Iar dacă ţi s ar nt mpla să vezi nu pe ţesător, ci p nza, ai cunoaşte ndată, chiar fără cineva care să ţi explice, că acesta e lucrul unui om. Căci nu s a putut produce prin ea nsăşi, nici nu a putut fi ţesută de vreo altă vieţuitoare. În acest caz, deci,

630. «ανυπόστατο πίστι » credinţă enipostasiată ce creşte din realitatea lui Dumnezeu, experiată de suflet. Ea şi are dovada n ea nsăşi. Tot capitolul vrea să fie o dovedire că cele dumnezeieşti, nu se cunosc n viaţa aceasta numai deductiv şi de la distanţă, ci are loc şi o anumită experienţă a lor. Aceasta e dealtfel toată concepţia filocalică şi n general patristică.

sufletul va fi cuprins de altă credinţă, cu mult deosebită de cea dint i.

Tot aşa, şi ceea ce se nfăţişează ca chip general pri cinuieşte credinţa. Căci ai văzut un om, să zicem cu păr bălai, sau negricios, nalt la trup, ncolo potrivit la toate, la ochi, la culoarea obrajilor, la nas, la buze şi n altele, prin care se arată chipul persoanei. Acest chip este al unei persoane (ipostasiat — ἐνοπόστατον). Dacă te ar ntreba, nsă, cineva cum este faţa acelui ţesător, pe care nu l ai văzut, ai spune că din vederea p nzei ai aflat sigur că cel ce a făcut o e om cu chipul general al omului, dar că nu cunoşti chipul lui personal (ipostasiat), deoarece nu l ai văzut tu nsuţi. N ai tăgădui că ţesătorul acestei lucrări bogate este om şi că ştii că este om şi că are chip omenesc. Deci cunoşti un chip nepersonal (neipostatic — ἀνυπόστατον), pe care măcar că nu l ai văzut, totuşi l admiţi n general fără şovăire, ca şi c nd l ai fi văzut.

Există, deci, ca să repetăm cele spuse, o credinţă prin auz, primită pe temeiul unui cuv nt simplu, şi există o credinţă ntemeiată n ipostas şi primită printr o n-credinţare vădită, aşa cum este un chip văzut n cineva, ca ntr un subiect, şi n acest caz se numeşte ipostasiat, şi un chip care nu e n cineva ci se contemplă n raţiunea lui generală, genul nefiind precizat prin multe trăsături deosebitoare[631].

631. «ΚαI εστiν εiδο οϋχ ἐν τινι, αλλά γενιχῷ λόγῳ θεωρεύμενον, οὐ χατὰ πολλῶν γένει διαφερόντων χατηγορούμενον». Ne aflăm n plină logică aristotelică. Patriarhul Calist, sau oricare ar fi autorul scrierii, e nu numai ascet, ci şi filosof. El ţinea seama de renaşterea filosofiei antice n sec. XIV bizantin. Dacă Sf. Vasile cel Mare ntrebuinţează deosebirea ce o făcea Aristotel ntre specia generală umană şi individ, pentru a o aplica la deosebirea ntre fiinţă şi ipostas n Sf nta Treime, Patriarhul Calist o aplică la deosebirea ntre credinţă care nu experiază realitatea crezută şi cea care o experiază.

Toţi contemplativii s nt stăp niţi de o credinţă ntemeiată n ipostas n acest sens[632], dar chipul l văd n general, nu n ipostas. Dar dacă Dumnezeu n ar fi un chip inteligibil (nţeles cu mintea), cum s ar numi El frumuseţe ?[633]. Deci precum există o frumuseţe inteligibilă a lui Dumnezeu, dar nu e văzută n ipostas[634],

632. Toată expunerea dinainte a fost o foarte originală caracterizare a credinţei prin vedere, cu deosebirea ei de credinţa nebazată pe vedere. Credinţa din vedere este numită «ipostatică», pentru că ea vine din nsăşi realitatea crezută şi ca atare experiată. Ea vine din puterea acelei realităţi ipostatice trăite, mai precis din prezenţa Persoanei dumnezeieşti experiate. Totuşi această credinţă nu vede Persoana aceea (ipostasul) nsăşi. S nt propriu zis trei situaţii ; credinţa din auz, care nu experiază o lucrare ce vine din Dumnezeu, credinţa din experienţa lucrării ce vine din ipostasul Lui; şi vederea lui Dumnezeu «faţă către faţă», n nsuşi ipostasul Lui, c nd credinţa ncetează. Aceasta va fi n viaţa viitoare. Deci propriu zis s nt două credinţe n viaţa de aici şi o vedere faţă către faţă n viaţa viitoare. Credinţa a doua e şi ea nu numai credinţă, ci şi vedere, dar vedere n parte. Ea e credinţa ntemeiată pe ceva ce vine din ipostas, dar nu pe vederea ipostasului nsuşi. Ea ştie de chipul general al lui Dumnezeu, dar nu L vede pe El concret, ci crede n El.

633. Cei ce «văd» ştiu că Dumnezeu are un chip Ipostasiat, dar nu l văd ca atare ; ei văd numai un chip general al Lui, dar nu văd chipul lui ipostatic. Credinţa lor este ipostatică, n sensul că se bazează pe ceva ce vine din ipostasul dumnezeiesc, dar nevăz ndu L pe El nsuşi, ea răm ne totuşi credinţă, nu a ajuns ncă vedere. Cei ce au această credinţă, nu mai cred numai din auz, ci printr o experienţă a lui Dumnezeu. Totuşi nu văd chipul ipostasiat al frumuseţii Lui. Dar văd o frumuseţe şi ştiu că e a lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu n ar fi frumuseţe, dacă n ar fi o realitate concretizată, ci numai generală. Dar prin frumuseţea şi puterea lui Dumnezeu văzută de ei, văd totuşi indirect chipul Lui concret ipostatic.

634. Aceasta ar putea fi nţeleasă aşa : frumuseţea lui Dumnezeu e « n ipostas», dar văzătorii nu I văd chipul ipostatic. Avem aci deosebirea ntre fiinţă şi lucrare sau energie necreată. Prin cele spuse ceva mai nainte despre Pavel care, pe de o parte vedea chipul, pe de alta nu, şi deci mai avea nevoie de o credinţă, se afirmă că aici pe păm nt ncă nu vedem chipul ipostasiat sau personal al lui Dumnezeu, ci numai pe cel general. In viaţa viitoare vom vedea acelaşi chip, dar aşa de clar că nu va mai fi nevoie de credinţă.

nţelege că există şi un chip inteligibil al Lui, măreţ, atotsf nt, preaslăvit, pricinuind uimire sufletului, um pl nd şi lumin nd cu totul mintea, cov rşind o cu marea şi mult felurita Lui strălucire şi aduc nd n ea nţelegerea lui Dumnezeu[635]. De acesta ntipărindu se şi Manoe, a strigat : «S ntem pierduţi, femeie ! Am văzut pe Dumnezeu» (Jud. 13, 22). Căci tot cel ce se ntipăreşte de chipul acela, mărturiseşte că aceasta este o dovadă a ntipăririi lui Dumnezeu.

Dar şi marele Moise a văzut pe Dumnezeu n acest chip, precum s a scris : «S a arătat Dumnezeu lui Moise n chip şi nu prin ghicituri» (Num. 12, 8). Căci, dacă ar fi lipsit cu totul de un chip vrednic de Dumnezeu, Dumnezeu ar fi cu totul de nevăzut (de necunoscut, de nesimţit). Frumuseţea este o armonie şi chipul un fel de ntocmire statornică[636]. Iar dacă s ar spune că Dumnezeu e lipsit de un chip vrednic de El, ar trebui să se spună că e lipsit şi de frumuseţe şi cu at t mai mult de faţă, n care e şi chipul şi frumuseţea.

Dar careva dintre prooroci zice : «L am văzut pe El şi nu avea nici chip, nici frumuseţe, ci chipul lui lipsea» (Is. 53, 2—3). Aceasta o spune despre dumnezeirea Cuv ntului, ntruc t at rna pe cruce ca un răufăcător, neav nd nici un semn al firii dumnezeieşti. Căci, c t priveşte omenescul, deşi nu mai era n El frumuseţe din pricina morţii, totuşi e vădit că avea chipul unui mort[637 a].

635. Aceasta e credinţa ipostatică: cea care aduce n suflet convingerea despre chipul ipostasiat, pe baza iradierii din El, a ceea ce are El: măreţie, lumină, etc.

636. Chipul este ca un fel de «structură». Bunătatea, atotputernicia, nţelepciunea s nt un fel de structură statornică a lui Dumnezeu, izvorul tuturor structurilor. Bl poate fi şi trăit 'ntr un anumit fel ca atare.

637 a. Poate de aci s a inspirat un sculptor german, c nd a confecţionat o mare statuie din lemn a lui Iisus, av nd n loc de faţă o simplă tablă netedă (n biserica din Schifferstadt, o localitate de l ngă Speyer). Dar aceasta ar nsemna că s a pierdut n suferinţă şi faţa omenească a lui

Dar David Îl preamăreşte pe El iarăşi ca « mpodobit cu frumuseţe» (Ps. 44, 3) ; şi nu după omenitate. Căci adaugă : «Har s a vărsat n buzele Tale», ceea ce e propriu dumnezeirii, ca şi frumuseţea. Iar de faţa lui Dumnezeu, David pomeneşte n multe locuri. Aci zice: «Întors ai faţa Ta şi m am tulburat» (Ps. 29, 7), aci se roagă: «Să nu ntorci faţa Ta de la mine» (Ps. 26, 14); sau: «Întoarce faţa Ta de la păcatele mele» (Ps. 50, 10) ş.a.

Deci dacă nu e oprit de a se vorbi la Dumnezeu de faţă şi de frumuseţe potrivită cu Dumnezeu, care nu stă n figură şi nu e n ipostas propriu[637 b], e cuvenit să se vorbească şi de un chip, care e el nsuşi şi faţă şi frumuseţe. Pe acesta av ndu l ntipărit n sine şi Pavel a spus : «Aşa alerg, nu fără să văd nimic ; aşa lovesc cu pumnii, nu ca băt nd aerul» (1 Cor. 9, 26).

Căci Dumnezeu fără să fie văzut n Sine, nici mpărtăşit, totuşi n alt nţeles se vede şi Cel necuprins se cuprinde. De aceea, şi David ne cere să căutăm pururea faţa Lui (Ps. 104, 4), ca av nd n noi ntipărirea dumnezeirii, să ne mpărtăşim de mult şi negrăit har şi de bucurie şi plăcere dumnezeiască. Aşa zice David către Dumnezeu despre sine nsuşi : «Sătura mă voi, c nd voi vedea slava Ta» (Ps. 16, 15). Căci, celor ce văd pe Dumnezeu n adevăr şi n Duh, ncepe să li se arate multa şi nesf rşita slavă a luminii feţei dumnezeieşti. Şi desfătarea şi bucuria izvor toare din ea le este celor ce o pătimesc nesecată şi, aşa zic nd, de nesuportat din pricina cov rşirii ei, iar celor ce n au văzut o şi n au

Hristos. Şi atunci cum se mai vede suferinţa Lui şi dragostea Lui n stare să primească această suferinţă ?

637 b. Frumuseţea lui Dumnezeu «nu e un ipostas propriu», n sensul că nu alcătuieşte un ipostas de sine ca celelalte trei persoane dumnezeieşti, dar nu n sensul că n ar fi ntemeiată intr un ipostas, sau n cele trei ipostasuri ale Sfintei Treimi.

gustat o, de nepovestit şi de ne nţeles. Căci dacă nici un
cuv nt n ar putea descrie dulceaţa mierii celor ce n au
gustat o, ce meşteşug ar putea să lămurească cele mai
presus de minte celor ce nu le au văzut şi nu s au m-
părtăşit de bucuria şi de desfătarea dumnezeiască din
ele? Dar despre acestea, p nă aci.

Deci, Sf ntul Pavel, av nd credinţa n Dumnezeu n-
temeiată n ipostas (ἐνυπόστατον) şi chipul măreţ şi mai
presus de frumuseţe, dar neipostatic (ἀνυπόστατον) al
lui Dumnezeu[638], a spus că umblăm prin credinţă
(2 Cor. 5, 7), adică prin cea ntemeiată ntr un ipostas (τη
ἐνοποστάτου), dar nu printr un chip văzut n ipostas; adică
prin credinţa care nu pricinuieşte ndumnezeirea ne-
născută. Căci, zice Sf ntul Maxim : «Numesc ndumne
zeire nenăscută iluminarea dumnezeirii prin chipul află-
tor n ipostas, care nu e făcută, ci se arată n mod ne-
nţeles n cei vrednici. Totuşi prin chip se vede frumu-
seţea»[639]. Despre această frumuseţe zice Marele Vasile :
«Ce e mai vrednic de iubit dec t frumuseţea dumneze-
iască ?». Şi iarăşi : «Frumuseţea adevărată şi preaiu-
bită şi văzută numai cu mintea curăţită e cea din jurul
firii dumnezeieşti şi fericite».

De aceea, şi Pavel s a mărturisit pe sine «simplu n
cuv nt, dar nu n cunoştinţă» (2 Cor. 11, 6). Căci era
mare n cunoştinţă, prin care cunoştea din parte pe
Dumnezeu cel mai presus de nţelegere, n chipul inte-
ligibil vrednic de Dumnezeu.

Această cunoştinţă din parte o avea şi Moise, văză-
torul de Dumnezeu, care vedea chipul dumnezeiesc cel
nevăzut n ipostas, şi frumuseţea Lui. De aceea, zice:
«Dacă am cunoscut că am aflat har la Tine, arată mi te

638. Sf. Pavel avea ncredinţarea despre chipul ipostatic, sau personal al lui Dumnezeu, prin trăirea unei iradieri din El, dar nu vedea acel chip ipostatic nsuşi.

639. Sf. Pavel nu vedea chipul ipostasiat, dar vedea frumuseţea ce iradia din El.

ca să Te cunosc şi să Te văd» (Ieş. 33, 13). Deoarece primise odinioară arătarea dumnezeiască şi slava frumuseţii, dar nu n ipostas, cere şi aceasta, ca unul ce s a făcut mai desăv rşit[640]. Dar Dumnezeu nu a consimţit, deoarece aceasta nu e cu putinţă nici unui suflet nţelegător şi nici unei vederi, nici chiar celei ngereşti, ca una ce ntrece hotarele a toată cunoştinţa. Moise era văzător de Dumnezeu şi vedea pe Dumnezeu n ntuneric, dar nu n ipostas, ci n chip şi frumuseţe inteligibilă, fără suportul ipostatic (personal)[641]. Aşa se poate vedea Dumnezeu, cum a spus şi Moise şi Ilie şi, simplu grăind, toată ceata atot dumnezeiaseă a proorocilor.

Deci umblăm prin credinţa ntemeiată n ipostas (δια πίστεω ἐνυποστάτου), care se naşte din cele contemplate n jurul lui Dumnezeu şi şi ia ntărire din slava ce străluceşte din frumuseţea feţei Lui şi mărturia din chipul ntipărit al luminii Lui mai presus de strălucire, şi nu prin credinţa ce se naşte n auz din cuv ntul simplu[642]. Iar

640. Moise vedea şi el chipul lui Dumnezeu n frumuseţea ce iradia din El şi era ncredinţat deci despre chipul Lui ipostatic, dar nu L vedea n ipostas.

641. Se poate deci rezuma cuprinsul acestei dezvoltări astfel : se vede frumuseţea lui Dumnezeu şi n acest sens şi chipul Lui, dar nu n ipostas ; dar văzătorul ştie de acesta prin ceea ce vede, prin ceea ce iradiază din ipostas.

642. Se precizează din nou nţelesul credinţei ntemeiată ipostatic, at t faţă de credinţa ntemeiată pe auz, c t şi faţă de vederea ipostasului, sau ipostasurilor dumnezeieşti. Credinţa ntemeiată ipostatic e credinţa ce se naşte din lumina ce iradiază din Dumnezeu, din slava Lui, care n acest sens se poate numi şi chipul Lui, dar care nu e un chip văzut ca ipostas. Acesta din urmă ntrece puterea oricărei creaturi de a L vedea, chiar şi a ngerilor. Dar credinţa ce se naşte din vederea slavei şi luminii dumnezeieşti, din cele văzute «n jurul lui Dumnezeu», adică din energiile Lui necreate, e deosebită totuşi de credinţa din auz, pe baza cuv ntului simplu. Ea e o experienţă a prezenţei lui Dumnezeu prin lucrare, dar nu o vedere a fiinţei Lui.

Dacă am reveni la cele trei categorii de cunoaştere a ţesătorului: cunoaşterea lui din auz, din vederea p nzei ţesute de el şi din vederea

dacă aici umblăm prin credinţa, ntemeiată n ipostas, şi nu prin chipul văzut n suportul său ipostatic, sau personal, (2 Cor. 5, 7), n veacul viitor nu mai e nevoie din credinţă. De aceea, aici avem credinţa ntemeiată n ipostas; şi deoarece atunci se va vedea mai limpede chipul preamărit al slavei, aici acest chip se vede mai umbrit. «Aici, cum zice Grigorie Cuv ntătorul de Dumnezeu, se adună o ntipărire din altceva ntr o icoană a adevărului, care nseamnă un chip umbrit». Atunci va fi vederea «faţă către faţă» (1 Cor. 12, 13) şi « ncetarea a ceea ce e din parte, prin arătarea a ceea ce e desăv rşit» (1 Cor. 13, 10). «Acum, cum zice Fericitul Augustin, vederea din parte a lui Dumnezeu constă n răpirea ntregului suflet raţional de iubirea slavei Lui»[643]. Căci n această dragoste sufletul se face unitar şi priveşte n mod unitar ascunsul cel unic şi mai presus de toate al lui Dumnezeu. Din chipul, din frumuseţea şi din faţa aceasta se umple de strălucire, se nfrumuseţează şi se luminează toată mintea, umpl ndu se de strălucire şi lumin ndu se duhovniceşte şi mai presus de lume. Prin acestea se simplifică, se nalţă şi se umple de uimire puterea văzătoare a ei. Dar tot prin acestea se luminează sufletul n mod tainic şi se umple de desfătare dumnezeiască şi de veselie. Şi, ca să spun pe scurt, prin acestea se slăvesc şi se ndumnezeiesc cei ce iubesc vederea şi auzirea dumnezeirii şi se fac prieteni, următori şi văzători ai lui Dum-

lui n persoană, credinţa ipostatică e identică cu cunoaşterea ţesătorului din vederea p nzei lui, dar nu din vederea chipului lui personal, pe c nd cea din auz e identică cu cunoaşterea ţesătorului din simplu auz; al treilea caz nu este posibil la Dumnezeu. Deosebirea intre credinţa ipostatică şi cea a cunoaşterii ţesătorului din vederea p nzei ţesute de el, e că n p nză nu se vede lucrarea prezentă a ţesătorului, pe c nd n această credinţă se vede nsăşi lucrarea prezentă a lui Dumnezeu, slava şi lumina ce iradiază din El. E ca şi cum am vedea m inile ţesătorului lucr nd, dar nu i am vedea faţa.

643. Acum ncepe să fie cunoscut n Răsărit Fericitul Augustin, cum se vede şi din nvăţătura Sf. Grigorie Palama despre purcederea Sf ntului Duh.

nezeu, ncă fiind legaţi cu trupul. De aceea, străvăd şi oglindesc din parte, printr o simţire nţelegătoare, fericirea bunătăţilor viitoare şi starea veacului acela, «pe care nici ochiul nu le a văzut, nici urechea nu le a auzit, nici inima omului nu le a ncăput» (1 Cor. 2, 9).

53. *T lcuire la cuvintele: «Ierusalimul ce se zide te ca o cetate ai cărei părta i se adună la un loc. Căci acolo s au suit semin iile, semin ii ale Domnului, spre mărturie lui Israel» (Ps. 121, 2—3).*

Ierusalimul se t lcuieşte ca loc al păcii şi este chip al locului lui Dumnezeu, adică al sufletului ce are n sine pacea cea ntru Hristos. Căci nu orice suflet are n sine pacea cea ntru Hristos şi poate primi numele păcii, ci cel care se zideşte ca o cetate şi are piatra cea din capul unghiului, pe care «a aşezat o Domnul n Sion potrivit făgăduinţei, piatra cea de mult preţ» (Is. 28, 16). Iar Sio nul este v rful văzător al Ierusalimului, care e chipul minţii văzătoare a sufletului, plină de pace. Căci dacă ai căuta n altă parte, n ai putea afla mintea observatoare şi privitoare a nălţimilor adevărului. Ea nu e dec t n inima, care a primit pacea cea ntru Hristos şi s a ridicat ntreagă la o stare izvor toare de pace[644]. Ierusalimul e, deci, sufletul care petrece n pacea dumnezeiască, av nd

644. Se afirmă trei lucruri: a) mintea vede pe Dumnezeu ; b) dar numai adusă n inimă, căci inima are o deschizătură spre infinitatea lui Dumnezeu; c) dar numai o inimă care a scăpat de tulburarea oricăror griji şi g nduri poate face loc n ea minţii văzătoare, căci numai ea se deschide spre Dumnezeu. S ar putea spune că există o colaborare ntre minte şi inimă şi pe un plan inferior al vieţii lor: mintea e n acest caz ocupată de chipurile lucrurilor, iar inima de grijile pentru ele, sau de afecţiunile faţă de ele. Pentru ca mintea să poată vedea pe Dumnezeu n inimă, trebuie ca mintea să fie curăţită de chipurile lucrurilor, iar inima de grijile legate de ele.

piatra cea din capul unghiului şi pietrele preţioase rotunde din Sfintele Scripturi, de care se sfăr mă fiarele ce se grăbesc să urce n muntele lui Dumnezeu; care are şi asfaltul, adică smerenia pe care o produce Duhul Sf nt şi care topeşte şi netezeşte nv rtoşarea mpietrită a inimii cu focul dumnezeiesc, prefăc nd o n duh zdrobit (Ps. 50, 19) şi umilit; şi ape din ploi, date M ntuitorului, care curg din r urile inimii; ba ncă şi lemnele neputrezite n vederea unirii, ca nişte g nduri ale făptuirii adevărate; apoi cuie şi sfredelul care pricinuieşte frica şi sileşte spre mplinirea poruncilor dumnezeieşti; dar şi pe Cuv ntul dumnezeiesc ca ziditor şi pe cei de după El, adică pe cei ce c rmuiesc cu ştiinţa primită de la El puterile sufleteşti; şi, simplu grăind, uneltele de zidire, postul, privegherea, c ntarea, citirea şi celelalte, ca să spun pe scurt, c te le am primit de la Cuv ntul ntrupat (prin unealta raţiunii), spre nfăptuirea modului virtuţii[645]; şi fr nghia de finic, adică sfinţitele legi ale lui Dumnezeu din Scripturi; şi lumina cunoscută cu mintea şi soarele mai presus de toată strălucirea şi toate c te răsfr ng lumina n suflet. Ca să spunem totul deodată, toate c te se folosesc n chip văzut spre zidirea unei cetăţi le are n chip dumnezeiesc şi duhovnicesc, sufletul. Căci, el este Ierusalimul nţeles cu mintea şi el se zideşte ca o cetate spre locuinţă lui Dumnezeu Celui peste toate, Treimii celei fără de nceput şi de viaţă făcătoare. Căci, a spus : «Eu şi Tatăl vom veni, desigur duhovniceşte, şi locaş la el ne vom face» (Ioan

645. «ὀργανιχῷ λόγῳ ει αρετή τρόπον». Expresia poate fi nţeleasă n ambele sensuri date n traducere. Dar ambele sensuri pot fi mbinate. Logosul ntrupat a dezvoltat raţiunea umană, pe care a asumat o, n modul virtuţii şi drept urmare noi nşine putem actualiza n mod sănătos raţiunea firii noastre n modurile virtuţilor. E vorba aci nu de raţiunea care raţionează, ci de raţiunea constitutivă a firii umane. Dealtfel ntre acestea două aflătoare n om există o legătură. Ideea e de la Sf. Maxim Mărturisitorul.

14, 23), ca şi c nd ar zice: «Îl vom face cetate; şi cetate cu adevărat minunată, ntinsă la nesf rşit»[646].

De aceea spune: «Ierusalimul ce se zideşte», nu zidit. Căci dacă Cel ce locuieşte n suflet e necuprins, cu dreptate e să se ntindă şi sufletul la nesf rşit. Tot de aceea zice: «Ce se zideşte ca cetate» nu «cetate ce se zideşte». Căci, ntruc t sufletul se zideşte şi ntruc t din mbinarea multor lucruri felurite se alcătuieşte o unică zidire ntinsă n nălţime şi n lungime şi n lăţime spre locuinţa Împăratului fără de nceput, foarte potrivit i se spune «cetate». Dar ntruc t zidirea lui nu primeşte o margine, datorită sălăşluirii n el a Celui nesf rşit, care nu e propriu unei cetăţi ce se zideşte, sufletul s a numit, pe drept cuv nt, n Sfintele Scripturi, nu cetate zidită, ci «ca cetate ce se zideşte». Iar semnul vădit că e Ierusalim, dar că e ca o cetate ce se zideşte, este că cei părtaşi de el, adică puterile lui, se adună la un loc şi nu se mpart, nici nu rătăcesc mprăştiaţi, ci petrec netulburat n pacea cea ntru Hristos, fiind adunaţi la un loc şi av nd o unitate ntre ei. Apoi, pentru a desăv rşi adunarea la un loc a părtaşilor cetăţii, mai dă şi un alt semn şi anume că «acolo s au suit seminţii, seminţiile Domnului, ca mărturie lui Israel». Pe cei ce mai nainte i a numit părtaşi, acum i numeşte «seminţii». Căci puterile sufletului nu s nt de un neam străin. Iar cele ce s nt simplu seminţii ale sufletului se fac seminţii ale Domnului, fiind făcute trepte dumnezeieşti şi mai presus de lume n sufletul plin de pace[647].

646. Sufletul se poate deci ntinde la nesf rşit. Are n sine această virtualitate. Dar ea se actualizează dacă are pe Dumnezeu ca cuprins. Altfel se ngustează după lucrurile mărginite, sau răm ne mereu n planul mărginit.

647. Puterile sufletului, devenind n suflet trepte spre Dumnezeu, s nt at t de ntipărite de puterea dumnezeiască, at t de preschimbate, nc t se pot socoti şi ca ale lui Dumnezeu. Căci prin ele nu numai sufletul urcă spre şi n Dumnezeu, ci şi Dumnezeu coboară la el. In ele se nt lneşte Dumnezeu cu omul.

Iar prin aceasta se fac mărturie şi ntărire lui Israel, sau minţii care vede pe Dumnezeu, şi mplinesc toate un singur lucru al lui Dumnezeu: cunoaşterea Lui[648]. Şi toate aceste puteri nţelegătoare ajută la zidirea cetăţii lui Dumnezeu Atotţiitorul, paşnică şi sf ntă. Căci cu adevărat n ea s au nălţat puterile sufleteşti ca nişte trepte, făc nd mintea purtătoare de Dumnezeu şi pătrunsă de Dumnezeu, văzătoare de Dumnezeu. Căci precum este cu neputinţă seminţiilor sau puterilor sufletului mprăştiate şi stăp nite şi mpărţite de lucruri străine să se facă trepte şi să zidească sufletul, ntruc t nefiind adunate la un loc, nu l pot face loc al păcii, nici Ierusalim ce se zideşte, ca să vadă cineva n el lucrarea nţelegătoare, aşa adun ndu se acestea la un loc, este cu neputinţă să nu se nalţe n el ca trepte nţelegătoare şi departe conducătoare n Domnul, conglăsuind cu mintea care vede pe Dumnezeu şi apăr nd o. Căci, atunci c nd sufletul se zideşte duhovniceşte ca cetate, ntr o aşezare paşnică şi liniştită, şi părtaşii sau puterile lui s nt adunate la un loc, puterile nţelegătoare se nalţă ca nişte trepte ale Domnului şi se or nduiesc unitar, alcătuind n chip conştient o oaste unită, aliată cu mintea care priveşte pe Dumnezeu. Atunci c ntă şi tu ncetişor: «Ierusalimul ce se zideşte, ca cetate ai cărei părtaşi s au adunat la un loc; acolo s au suit seminţiile, seminţiile Domnului, mărturie lui Israel» n Hristos Iisus, Domnul nostru.

54. *Despre acelea i.*

Dar, poate n ar fi cu totul nepotrivit să adăugăm la cele spuse şi aceasta. Dacă voieşti să cunoşti că a nceput să umbrească din pace lumina dumnezeiască sufletul tău; dacă voieşti să ştii că sufletul tău e un Ierusalim ce se zideşte ca o cetate; dacă bagi de seamă că părtaşii lui s nt

648. Toate puterile sufletului, deci şi simţirea şi năzuinţele lui, contribuie la cunoaşterea lui Dumnezeu.

adunaţi la un loc, adică toate g ndurile şi puterile lui s au adunat mpreună şi voiesc să fie ntr o unitate, ca să nu fie o cetate dezbinată, ci să l zidească n chip unit ca pe o cetate; dacă se suie n acest Ierusalim ce se zideşte ca o cetate, seminţiile Domnului, sau puterile cele mai generale ale sufletului, ajunse dumnezeieşti şi nălţ ndu se duhovniceşte şi făc ndu se ca nişte trepte; dacă vezi să v rşindu se acestea n tine, să nu ncetezi să zideşti astfel mai departe. Adu ţi aminte de turnul dezbinării şi de zidirea lui şi de despărţirea limbilor (Fac. 11, 1—9) şi cunoaşte că nu toată zidirea e bună, chiar dacă pare din afară astfel.

Vorbind, ndeobşte, cei ce au ochi văd două feluri de zidiri şi de trepte. Una ce se face spre bine şi spre locaş al lui Dumnezeu. Iar semnul ei este că părtaşii ei s nt adunaţi la un loc şi seminţiile ei s nt seminţii ale Domnului ce se nalţă n ea, vestind sufletului lucruri mari, minunate şi pricinuitoare de pace, de iubire şi de sfinţenie, şi zidind ul.

Iar alta ce se face spre răul şi spre pierderea sufletului. Semnul ei nemincinos este mpărţirea limbilor spirituale şi o cumplită tulburare. Iar sf rşitul e că se face sălaş patimilor, cum s a făcut turnul dezbinării sălaş şerpilor.

Învaţă, deci, deosebirea celor două zidiri şi nu vei mai greşi, c nd voieşti să alegi dintre am ndouă pe cea mai bună. Dacă nu s nt stăp nite din vreme n vreme şi de multe ori ad ncurile inimii tale de pacea şi de unirea g ndurilor şi de lumina nţelegătoare; dacă nu se urcă din vederea lui Dumnezeu o plăcere negrăită n inima ta; dacă nu porneşte din cea mai din mijloc ncăpere a inimii tale o reaprindere şi o lucrare duhovnicească cu temeiul ntr un ipostas[649], nc t să ţi se pară adeseori că ai biruit

649. «Ινυπὀστατοζ ενἐργεια» e o lucrare nesubiectivă şi nu de sine, ci pornind din fiinţa sau din ipostasurile dumnezeieşti.

mădularele trupului printr o bucurie şi o lumină nţelegătoare şi printr o vedere ad ncă şi tainică ce vine de sus, n inimă; dacă nu gustă sufletul tău n chip duhovnicesc taine negrăite; dacă nu se produce n tine n chip unitar şi dintr odată o bucurie negrăită şi o uimire ne nţeleasă; dacă nu primeşti sfinţenia lui Hristos răsărind năuntrul tău, — cunoaşte că sufletul tău nu este Ierusalim, nici nu se zideşte ca o cetate şi nici părtaşii sau g ndurile lui nu s nt adunate la un loc, nici seminţiile sau puterile generale nu s au făcut seminţii ale lui Iisus, nici nu se suie n suflet lucruri minunate bine or nduite, dezvăluind minţii şi arăt ndu i «cele ce ochiul nu le a văzut şi urechea nu le a auzit şi la inima omului, nepărtaş de Duhul dumnezeiesc, nu s au suit» (1 Cor. 2, 9). Şi ia seama să nu zideşti turn spiritual de dezbinare, al cărui sf rşit e distrugerea şi mpărţirea limbilor spirituale şi tulburare şi pieire totală, cum s a spus nainte.

Am voit să spun care este pricina pentru care unii au sufletul lor ca o cetate a Ierusalimului ce se zideşte şi care e pricina zidirii şi pieirii turnului dezbinării; şi pentru ce părtaşii celui dint i s nt adunaţi, iar n turnul dezbinării se nt mplă mpărţirea de multe feluri a limbilor. Dar am renunţat la aceasta, cruţ nd auzul ascultătorilor printr o vorbire mai scurtă.

55. *T lcuire la: «Aceia erau de neam bun de la răsăriturile soarelui» (Iov 1, 3).*

Cei de neam bun de la răsăriturile soarelui s nt cei de la răsăriturile iluminărilor şi arătărilor soarelui nţelegător al dreptăţii, nnobilaţi şi mbunătăţiţi prin privirea şi vederea nţelegerii ndreptată spre Dumnezeu; cei ce «s au născut nu din s nge, nici din voia bărbatului, nici din voia trupului, ci de la Dumnezeu» (Ioan 1, 19). S nt cei a căror inimă şi minte petrece n palatul dumnezeiesc din ceruri şi care s au nvrednicit de convorbirea cu

Dumnezeu şi s au mpărtăşit de taine dumnezeieşti şi negrăite ale Împărăţiei. S nt cei ce s au făcut trupul lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu, şi mădulare din parte (1 Cor. 12, 27) şi contrupeşti cu El şi mpreună moştenitori şi m-preună părtaşi cu El (Efes. 3, 6), av ndu L ca moştenire pe El nsuşi şi pe Tatăl, Dumnezeu dintru cele prea nalte, ajunşi părtaşi ai dumnezeieştii firi (2 Petru 1, 4), mai presus de cuv nt. S nt cei ce au fost pecetluiţi cu Sf ntul şi de viaţă făcătorul Duh (Efes. 1, 13), de care se fac păr-taşi şi ntru care vieţuiesc şi văd. S nt cei ce s au mbră-cat n veşmintele albe (Apoc. 4, 4) şi proprii ale Duhului şi n tunici cusute n aur, n pietre scumpe şi mărgări-tare. S nt cei ce poartă coif şi cunună şi pietre de rubin şi diamante şi tot felul de pietre preţioase. S nt cei ce măn ncă şi beau la masa mpărătească o m ncare de care nu se satură şi un nectar de care nu se plictisesc. Căci toate s nt Duh şi ei se mpărtăşesc de cele duhovniceşti. Multe s nt minunile ce se săv rşesc n acele curţi mpă-răteşti. Se află acolo un foc ce răcoreşte şi se reaprinde, se mişcă mpunsături ale iubirii, există o apă vie, grăi-toare şi producătoare de r uri de viaţa veşnică; se află acolo un aer bine mirositor la respirat şi Duhul dătător de viaţă şi lumina razei unitare n trei străluciri, dar n acelaşi timp simplă şi mai presus de fiinţă.

De aceea, aceştia, ca nişte văzători şi părtaşi de mari desfătări, s au despărţit de cele de jos şi s au unit cu cele de sus. Au părăsit vederea celor văzute şi s au dăruit ntregi celor g ndite. Au trecut peste cele trecătoare şi s au statornicit n cele statornice. Stau jos pe rogojină şi umblă printre cele de sus. Trupul i leagă şi i trage n jos, dar Duhul se apleacă şi dezleagă legăturile arse. În-dată ce au fost dezlegaţi, zboară mai presus de ceruri cu uimire şi repeziciune. S au unificat prin privirea unitară spre Dumnezeu. S au nsingurat dinspre toate n privirea singuratecă spre Dumnezeu. S nt mutaţi de la o slavă la

altă slavă (2 Cor. 3, 18) mai mare a Duhului şi trec de la o bogăţie la o bogăţie mai mare şi se desfată de cele negrăite. Şi au zis: «Bună este această bogăţie a slavei şi a desfătării» şi n timp ce priveau la ea, au fost uimiţi de una mai mare ca cele dinainte şi arătau lor nşişi goi de toate şi săraci. Au rămas nmărmuriţi, sau mai bine şi mai propriu zis, au rămas cu gura deschisă de extaz şi o altă bucurie a cuprins inima lor. Urmează Împăratului puterilor şi petrec n convorbire cu El şi dănţuiesc mpreună cu ngerii, copleşiţi de revărsările unui aşa de mare har, mai mult dec t bucuraţi de acea negrăită moştenire şi nespusă iubire de oameni. Aceştia s nt, pe c t socotesc eu, cei de neam bun de la răsăriturile soarelui n Hristos Iisus, Domnul nostru, a Căruia fie slava şi stă p nirea n veci. Amin.

C nd mintea vede n Hristos adevărul n chip unitar, e vremea de a tăcea (Eccl. 3, 7). Căci e vremea n care se bea nectarul dumnezeiesc al bucuriei şi al veseliei duhovniceşti; e vremea vederilor de taină şi al mpărtăşirii de lucrurile mai presus de fire. De fapt atunci mintea vede limpede potirul n m na Domnului, plin de vinul amestecării neamestecate[650], contemplă c t se poate de vădit, turnarea din acesta n acesta (Ps. 74, 8) şi cunoaşte lămurit că drojdia lui nu s a deşertat (Ps. 74, 8)[651]. Căci

650. Probabil pentru că s ngele Domnului este unit fără amestecare cu dumnezeirea, ca ntreaga fire omenească. S ngele Domnului e plin de dumnezeire şi totuşi nu ncetează de a fi s nge după fire. Potirul ni l dă prin preot Hristos nsuşi, cum se vede n unele icoane româneşti pe sticlă, n care Hristos stoarce n potir vinul viţei ce creşte din coasta Lui. Dar avem nevoie de preot pentru a şti că nu noi ni l dăm. Iar cel ce ni l dă trebuie să fie preot, sau mijlocitor, pentru că şi Hristos e Preot, sau Arhiereul, sau Mijlocitorul suprem. Ca atare trebuie să fie părtaş la preoţia lui Hristos. Nu ni l putem da noi nşine.

651. Turnarea dintr un potir n altul indică poate practica de la Pros comidie, c nd se toarnă vin dintr o sticlă in potir, sau poate că se menţionează practica de a se turna vinul prefăcut n s nge dintr un potir n altul pentru mpărtăşirea unui număr mare de credincioşi. Iar acest

străfundul revărsării bunătăţii dumnezeieşti şi, aşa zic nd, ad ncul bogăţiei şi capătul harului nu se descoperă nimănui din noi deşertat n viaţa de acum, chiar dacă s ar nvrednici de cel mai nalt urcuş spre Dumnezeu şi de cea mai mare ndumnezeire. Căci capătul şi desăv rşirea se păstrează tuturor spre mpărtăşire n veacul viitor, «Încă nu s a arătat ce vom fi», după ucenicul ce se rezema pe piept (1 Ioan 3, 2). Iar după Sf ntul Pavel, «acum cunoaştem din parte» (1 Cor. 13, 9—10), «dar atunci desăv rşitul». Căci atunci păcătoşii vor bea cu drepţii din potirul dumnezeiesc de taină şi din ceea ce e desăv rşit, ajunşi, după ce oglinzile se vor desface şi adevărul se va descoperi n chip vădit, la simţirea tainei care acum e acoperită n chip tainic.

Drepţii, ca să se poată bucura mai desăv rşit de răsplătirea nădejdii n Dumnezeu, primind roada faptelor virtuoase, căci despre ei s a scris: «Îmbăta se vor din grăsimea casei Tale şi din izvorul desfătării Tale i vei adăpa pe ei» (Ps. 35, 9); despre ei a spus şi Domnul că i va chema n Împărăţia Tatălui şi le va sluji lor (Luca 12, 37), după ce le a făgăduit că vor bea şi paharul nou n Împărăţia lui Dumnezeu (Matei 26, 29) şi se vor veseli. Iar păcătoşii vor bea spre a se umple de amărăciunea m niei şi de ntristarea veşnică; şi vor gusta at ta c t să ştie de ce nectar prea dulce se vor lipsi n chip nefericit din nesocotinţa lor. La gustarea acestuia n vremea de faţă ne ndeamnă, spre m ng iere, dumnezeiescul David, zic nd: «Gustaţi şi vedeţi că e bun Domnul» (Ps. 33, 8). Dar păcătoşii nu se ntorc spre El. Însă cei ce se ntorc, ascultând, precum se cuvine, de poruncă, şi văd potirul şi turnarea din acesta n acesta, simt din am ndouă părţile, şi de aici

act poate nsemna că din trupul lui Hristos s ngele Lui trece n potir, sau n trupul celor ce se mpărtăşesc, mpreună cu Duhul Lui de jertfă. Dar drojdia nu se goleşte deplin, arăt ndu se că Duhul de jertfă şi de iubire al lui Hristos răm ne neepuizat.

şi de acolo, chemările pline de har binevoitor[652]; şi beau şi se bucură şi şi ndulcesc deplin simţurile sufletului şi c ntă, cum se cuvine, c ntări pline de mulţumire (euha ristice) lui Dumnezeu, strig nd: «Şi paharul Tău este mbăt ndu ne pe noi ca un prea puternic» (Ps. 22, 7); sau: «Şi mila Ta cea necuprinsă, dată ncă de acum, ca dintr un s n ad nc, ca un vin, ne va urma pe noi n toate zilele vieţii noastre» (Ps. 22, 8) adevărate, adică celei viitoare, statornice şi nemuritoare. Căci pururea vom avea bunătăţile dumnezeieşti viitoare şi vom fi n ele, de vom gusta din am ndouă părţile vinul potirului de viaţă făcător şi nou, aflat n m na Domnului şi vom bea din el n toate zilele. Deci din ceea ce e arătat, cunosc, n chip cuvenit, ceea ce e ascuns; şi din ceea ce se varsă au dovada a ceea ce e la temelie; şi din parte, ca dintr o arvună, şi dau cu socoteala de ceea ce vor avea n viitor.

De aceea, vădit fiind că drepţii se vor mpărtăşi acolo mai bogat şi n chip mai obştesc[653] de cele ce se mpărtăşesc n parte ncă de acum, c t s nt pironiţi n trup şi n grosime şi n ntunerecul de jos, David, pe drept cuv nt, n a zis cu totul lămurit că vor bea atunci drepţii şi păcătoşii, ci spun nd ceea ce e ndoielnic: că poate vor bea păcătoşii, a ntrelăsat să spună ceea ce e recunoscut şi vădit: că drepţii vor bea. Căci dacă vor bea, poate, păcătoşii, ar fi de mirare să nu bea drepţii. Lucrul acesta e vădit, odată ce ei se mpărtăşesc ncă de acum at ta de băutură, nc t se şi veselesc şi strigă : «Veselitu m ai pe mine, Doamne, ntru făpturile Tale şi ntru lucrul m ini

652. Turnarea dintr un potir n altul e pentru cei ce se mpărtăşesc o chemare ce vine şi din Hristos, de unde curge s ngele, şi din potir, unde curge şi de unde se mpărtăşesc nu numai c nd se mpărtăşesc de Hristos propriu zis, ci permanent, fără ca jertfa lui Hristos, de care se mpărtăşesc, să se epuizeze.

653. Împărtăşirea euharistică a mai multora cu Hristos n timpul vieţii păm nteşti e un chip al faptului că n viaţa viitoare se vor mpărtăşi toţi drepţii de Hristos ntr o comuniune universală.

lor Tale mă voi bucura» (Ps. 91, 4). Căci prin «lucrurile m nilor» Lui, arată că ţine şi ntinde potirul plin de vinul amestecării neamestecate şi că l toarnă pe el cu foarte multă iubire de oameni din acesta n acesta (Ps. 74, 8) şi păstrează drojdia din el pentru viitor. Dar acum strigă iarăşi, mbătaţi, către Dumnezeu: «Paharul Tău este m băt ndu mă pe mine, ca un prea puternic» (Ps. 22, 5), n Hristos Iisus şi celelalte[654].

C nta voi Ţie Celui ce m ai făcut pe mine şi Te voi lăuda pe Tine, Prea nalte, Cel ce ai vărsat peste mine milele Tale prin har. Degetul Tău cel sf nt mă mboldeşte, Preaiubitorule de suflet şi Preabunule Împărate, n cel mai din mijloc lăuntru al inimii mele (Ps. 71, 18), ca să cunosc că Tu singur eşti Cel ce faci lucruri minunate şi neobişnuite şi mişti, cum se cuvine, literele sfintei Tale m ini n cartea vieţii prin atotdumnezeiescul Tău Duh şi mă pregăteşti să văd cu simţire şi să mă ntipăresc prin m na Ta n simţurile nţelegătoare, n chip propriu, de frumuseţea Ta mai presus de uimire. Toate s nt pline de veselie şi de bucurie tainică n Hristos Iisus, Domnul nostru.

Există o pace, mai mult părută dec t adevărată. E cea a trupului care se desfată, care pricinuieşte multă grijă sufletului, chiar dacă pentru o vreme ia nfăţişarea prefăcută a liniştii. Şi există o pace a simţurilor, produsă de nchiderea şi de fuga lor de toate, care este urmată de linişte. Dar şi aceasta, măcar că e neasemănat mai bună dec t cea dint i, e de scurtă durată. Căci c nd sufletul e tulburat de g nduri, pătimeşte ntreg omul, ca şi atunci c nd e tulburat trupul. Dar există pacea a treia, mai presus de a simţurilor şi a trupului. Ea constă n liniştea puterilor sufletului şi a omului dinăuntru. Ea

654. Euharistia mbată de «beţia trează» a entuziasmului născut din nt ilnirea n dragoste cu Hristos. Aceasta este, pe drept cuv nt, ncă un motiv pentru care n Euharistie se foloseşte vinul ca element care se preface n s ngele Domnului.

vine din purtarea şi s rguinţa cea bună, din rugăciunea mai curată, din pl nsul mai dulce, din rostirea cu plăcere a cuvintelor dumnezeieşti.

Dar aceasta ncă nu nseamnă desăv rşirea păcii. Căci precum tr mbiţaşul sau c ntăreţul la chitară nu poate răm ne ne ncetat la lucrul său, deoarece, suferind n chip necesar uneori de osteneala m inilor şi alteori din pricina vreunei neputinţe sau a unei mprejurări de boală, tr mbiţaşul nu poate trâmbiţa şi c ntăreţul la chitară nu poate mişca totdeauna cu putere coardele, aşa şi sufletul care şi c rmuieşte in chip armonios puterile sufletului, nu răm ne totdeauna neschimbat n starea aceasta, ci uneori e stingherit de vreo m nie, stârnită cu voie sau fără voie de ceva, sau de vreo dorinţă de schimbare şi de tr ndăvie, fiind una dintre făpturi şi afl ndu se legat cu grăsimea şi cu greutatea trupului. Dar c nd primeşte prin har prezenţa Celui nefăcut, care a făcut toate, şi se mpărtăşeşte de Duhul neschimbat şi de viaţă făcător, se umple de o viaţă preschimbată şi minunată, pricinuită de Duhul de viaţă făcător şi se bucură de o viaţă mai presus de fire şi cu totul neschimbăcioasă. Şi precum viază datorită puterii de viaţă făcătoare, aşa şi vede, căci Duhul de viaţă făcător e şi lumină. Şi se bucură văz nd cele mai presus de fire ale Celui mai presus de fire şi se bucură de pacea care ntrece toată mintea (Filip. 3, 7), datorită lucrării de nviorare şi luminii mai presus de minte a Celui mai presus de minte şi bucuriei tainice de cele văzute.

În această pace sufletul nu se schimbă c tuşi de puţin, nici nu suferă de oboseală, nici nu e tulburat de cursele şi de uneltirile vrăjmaşului, ci priveşte ntr o mişcare ne ncetată pe Dumnezeu şi cele din jurul Lui, prin puterea şi mişcarea, ba s ar putea spune şi prin voia lui Dumnezeu şi a Duhului neobosit care lucrează n inimă din temelia ei ipostatică, (personală), nu cum şi nchipuie unul sau altul, ci cum singur Duhul ştie, care «cerce

tează şi cunoaşte ad ncurile lui Dumnezeu» (1 Cor. 2, 10) şi nvaţă pe cei părtaşi de El, printr o simţire a sufletului. Deci p nă ce ne s rguim să aprindem n noi, printr o vieţuire liniştită, harul Duhului şi nu L stingem, şi p nă ce s ntem plini de sfinţenia şi de pacea negrăită şi mai presus de fire a lui Dumnezeu n Treime, purtăm cu adevărat, precum s a spus, n smerenie, iubire şi rugăciune, pacea trupului şi a duhului şi a sufletului n chip neobosit [655].

Căci pacea cu osteneală nu e ncă pacea desăv rşită, ci pricinuitoare a celei desăv rşite. Cea desăv rşită, potrivit celor spuse, se trăieşte cu totul fără osteneală, n odihna sabatismului desăv rşit şi a odihnei n Hristos [656].

Afl nd tu cum, nefiind, ai fost făcut, şi cunosc nd cu bună ştiinţă pe Cel ce te a făcut şi te a plăsmuit, şi nţe leg nd pricina trecerii tale la existenţă fără o mişcare a ta dinainte, de cugeti bine, alipeşte te cu iubire pe tine ntreg, cu toate simţurile tale, de prea dulcele Iisus şi Dumnezeu, Făcătorul şi Ziditorul tău, pentru buna făptuire şi pentru vederea feţei Lui [657]. Căci vieţuind astfel, ntru făptuire şi vedere, vei dob ndi multe daruri ale lui Dumnezeu şi te vei face dumnezeu şi duhovnicesc şi asemenea, ntreg, tu, făptură, cu Ziditorul, veselindu te veşnic mpreună cu Domnul tău şi cu Tatăl n iubirea lui Dumnezeu şi n odihna cea ntru Dumnezeu, prin Iisus Hristos, n vecii vecilor, ieşind din toate cele văzute. Amin.

655. Ultimele două alineate s nt foarte alterate n textul din Filocalia greacă.

656. Sabatismul e un alt nume pentru odihnă, de la s mbăta (ziua a şaptea), n care Dumnezeu s a odihnit de crearea lumii (Evrei 4, 10; Sf. Maxim Mărt., *Capete gnostice* II, 64). Aci vorbind şi de «sabatism» şi de «odihna» n Hristos, autorul nţelege poate odihna lui Dumnezeu şi a noastră de lucrurile create, dar şi odihna n Hristos ce urmează aceleia, cea dint i fiind reprezentată de s mbăta, iar a doua de duminica.

657. Am fost făcuţi pentru urcuşul spre unirea cu Hristos prin cele două etape : prin făptuire şi vedere (contemplare).

56. C nd am văzut şi am cunoscut, prin vedere nţelegătoare, de unde am venit aici n chip at t de minunat şi unde voi ajunge la sf rşit, şi c nd mi nchipui, n al treilea r nd, pe Cel ce m a adus la fiinţă şi mă poartă şi mă va duce la sf rşitul meu, nţeleg pe Tatăl negrăit, şi nu mi mai este necunoscută iubirea Lui. Drept urmare, privesc oarecum ca n oglindă taina scopului Lui cu mine. Pentru aceea mă şi veselesc de acestea trei cum n ar putea să spună cineva. Dar veselia aceasta aşa de mare e urmată adeseori de o tristeţe tot aşa de mare, cunosc n du mă pe mine n chip ne ndoielnic, petrec nd n mod nevrednic de chemarea mea. Pe urmă văz nd cum mi arăţi slava Ta cea neapropiată prin zidire şi nţeleg nd cum mi arăţi iubirea Ta negrăită faţă de mine, prin ntruparea Unuia Născut Fiului Tău şi cunosc nd unirea Ta cea negrăită şi mai presus de fire cu mine, aşa cum mi o nfăţişezi ntr o mpărtăşire negrăită pururea izvor toare, mă minunez foarte de slava Ta şi mă uimesc de mila Ta neobişnuită faţă de mine. Căci n felul acesta mă scoţi din toate cele văzute şi mă odihneşti de toate cele g ndite, Treime Sf ntă mai presus de fiinţă.

Dumnezeu, voind să facă n chip prea nţelept pe om, ca pe un nger pe păm nt, ca pe un animal ceresc, după chipul şi asemănarea dumnezeiască, a aşezat n el, potrivit cu aceasta, suflet nţelegător, n stare de cunoştinţa lui Dumnezeu. Şi de aceea zice: «Eu am zis, dumnezei s nteţi şi toţi fii ai Celui prea nalt» (Ps. 81, 6) prin har, ca nişte ngeri de a doua treaptă, care contemplă n tăcere pe Dumnezeu şi s nt nălţaţi spre El prin dragoste, n lumina duhovnicească. Dar omul păm ntesc nu se poate nălţa la starea ngerească, dacă nu s a făcut n chip vădit duh ca ngerii[658]. Iar că cel credincios se face duh prin

658. Numai duhul se poate nălţa la starea ngerească, pentru că şi ngerul e duh. Dar aceasta nu nseamnă lepădarea trupului, ci cov rşirea lui de Duhul dumnezeiesc. Trupul părăseşte prin aceasta trebuinţele materiale. El se hrăneşte cu p inea ngerească, adică cu lumina dumne

credinţă, adică din nesf rşita putere şi nesf rşitul dar al lui Dumnezeu, preschimb ndu se oarecum ntr o plăsmuire dumnezeiască şi tainică, o arată M ntuitorul, zicând că «ceea ce e născut din Duh, Duh este» (Ioan 3, 6). Iar că cei cu conţinut sufletesc se nasc duhovniceşte, o mărturiseşte credinciosul Ioan zic nd: «Le a dat lor putere să se facă copii ai lui Dumnezeu, celor ce cred n numele Lui, care nu din s ngele bărbatului, nici din voia trupului s au născut, ci din Dumnezeu» (Ioan 1, 14), spre a fi omul lăuntric, adică cel după chipul lui Dumnezeu care l a făcut pe el[659]. Dar deoarece naşterea nu e după fire, ci după har, ea se dă celor ce se nasc duhovniceşte, prin primirea de către ei şi nu e sub stăp nirea lor[660]. De aceea mintea părtaşă de ea e, precum se cuvine, şi tron al Sf ntului Duh[661]. Căci precum fierul aprins se face şi

zeiască. El a devenit transparent şi uşor. E ca şi c nd omul n ar mai avea trup. Trupul l face doar capabil să vadă nţelesurile dumnezeieşti n cele materiale.

659. Naşterea din Duh e o mare taină. Ea nu e ca naşterea din trup care l face pe om tot trup ; nu e nici o creaţie din nimic. Ci e o ieşire din Duh, o alcătuire din Duh, dar şi o ridicare a omului la starea de om duhovnicesc, la starea de duh care a existat de mai nainte ca om trupesc nzestrat cu suflet. Duhul preschimbă pe om prin energiile Sale. Duhul l face subiect al energiilor Sale. Omul e asemenea Duhului c nd a ajuns la această stare, dar se deosebeşte de Duhul, prin faptul că nu s a ridicat şi nu se menţine prin el nsuşi n această stare, ci prin Duhul. Omul se naşte nt i din trup ; Dumnezeu l naşte după aceea n Hristos din Sine, făc ndu l asemenea Lui. Dar o oarecare naştere din Sine după crearea din nimic (după prima naştere din păm nt), a efectuat o Dumnezeu cu omul ncă de la nceput.

660. Naşterea din Duh, nefiind o naştere după fire, ci după har, nu se produce dec t cu voia celor doi, a omului şi a Duhului. Ca atare nu răm ne n stăp nirea omului, fără voia lui şi a Duhului. Viaţa cea nouă se naşte prin libertatea amândurora şi se menţine n planul libertăţii. Omul nu se află ntr o relaţie naturală, necesară cu Duhul.

661. Nefiind născut după fire din Duhul, nu e numai fiu după har al Duhului, ci şi tron sau loc al lui, adică deosebit după fire, subordonat Lui. Tronul sau locul e mai puţin dec t Împăratul care şade n el, dar se mpărtăşeşte de slava Lui.

el foc, dar nu se preface n foc prin fire, ci prin transmitere şi mpărtăşire, p nă ce se află mpreună cu focul, şi e scaun al focului, ntruc t focul se aşază şi se odihneşte n fier, aşa şi mintea se face duh şi tron al Duhului prin naştere din Duhul, sau prin unire cu El şi prin mpărtăşire de El, Dumnezeu nvăluind n chip vădit mintea şi unindu se cu ea şi odihnindu se n ea ca ntr un scaun.

Iar aceasta este nceputul minunat al naintării sufletului nu spre treapta ngerului, a celei mai smerite dintre puterile cereşti, ci spre treapta lui Dumnezeu Celui prea nalt, ca apoi să coboare la cea a scaunului, apoi a heruvimului, apoi a serafimului şi de aci p nă dob ndeşte n ntregime nsuşirea ngerului, a treptei celei mai smerite, vestind celor apropiaţi n Duh minunile şi tainele lui Dumnezeu. Căci, dacă mpărtăşirea, după nţelepţii n cele dumnezeieşti, trebuie să premeargă transmiterii, e limpede că mintea trebuie să se mpărtăşească mai nt i de Duhul, adică să se facă scaun (tron) al Lui, şi apoi să transmită cele duhovniceşti[662], apoi să se facă

662. Sufletul ajunge nt i prin ndumnezeire la Dumnezeu şi apoi coboară pe r nd la treptele ngereşti. Căci nt i e mpărtăşirea directă de Dumnezeu şi apoi transmiterea celor primite de la Dumnezeu tuturor cetelor ngereşti. Viziunea lui Dionisie Areopagitul despre ngeri ca mijlocitori ai luminii dumnezeieşti către oameni e completată aci, sau explicată printr o viziune alternativă. Desigur, răm ne ntrebarea: oare cu treptele mai de jos ale ngerilor nu se petrece acelaşi lucru ? Şi atunci, oare nu se mpărtăşesc ei mai nainte de noi de Dumnezeu, ca să nu mai aibă nevoie să L cunoască prin omul ndumnezeit ? Sau nu comunică şi ei din mpărtăşirea lor directă de lumina dumnezeiască cetelor ngereşti de pe treptele superioare ? Poate că răspunsul, n ce priveşte pe om, stă n faptul că omul ca fiinţă unită cu trupul poate cunoaşte ntr un mod deosebit pe Dumnezeu şi ngerii şi pot nmulţi şi ei cunoştinţa de Dumnezeu prin omul ndumnezeit. Omul poate cunoaşte sau nţelege pe Dumnezeu n Fiul lui Dumnezeu cel ntrupat, cum nu l pot cunoaşte sau nţelege Îngerii. Căci nţelepciunea lui Dumnezeu e de multe feluri. Un fel al ei, poate cel mai minunat, s a arătat n Hristos. Şi pe aceasta o cunosc oamenii n Biserică. Iar Îngerii o cunosc pe aceasta mai ales prin oameni (Ef. 3, 10). Cel nălţat coboară p nă la Îngeri, ca să vestească Îngerilor

heruvim n Duh, care nseamnă revărsarea şi mulţimea nţelepciunii dumnezeieşti; după aceea să voiască să n ţelepţească pe ceilalţi, slujind asemenea serafimului, ca una ce, prin cunoaşterea nţelepciunii şi prin paharul şi băutura ei, a ajuns la iubirea aprinsă şi pururea mişcătoare a lui Dumnezeu — căci aşa se tălmăceşte numele de serafim —, ca astfel să ncălzească şi să aprindă pe alţii spre iubirea lui Dumnezeu ; şi apoi să continue drumul, venind p nă la treapta de a nvăţa pe aproapele care este cea a ngerului. De aceea cei ce nu au ajuns dumnezei n Duh şi scaune ale lui Dumnezeu şi heruvimi şi serafimi şi celelalte trepte duhovniceşti de mai jos, n ar putea fi nici ngeri siguri şi n ar putea nici sluji lui Dumnezeu, nici nvăţa cele cuvenite n Duh şi adevăr. Drept aceea, adevărata naintare a sufletului şi ia nceputul de la mpărtăşirea de Dumnezeu Cel prea nalt, şi, precum s a spus, aşa naintează n Hristos Iisus, Domnul nostru [663].

Mărturisi voi Ţie, negrăite Doamne n Treime, nu cele proprii Ţie, ci cele proprii mie, după putinţă. Căci Tu, negrăite, mpreună cu ale Tale, Te ai prea nălţat, afl ndu Te de nesf rşite ori mai presus de orice cuv nt şi minte ce voieşte să Te nţeleagă, sau să vorbească despre Tine. Căci Tu m ai zidit prin hotăr rea Ta mai presus de orice măreţie, altfel dec t pe orice altceva; m ai plăsmuit cu m na Ta; după chipul şi asemănarea Ta m ai zidit. Iar eu, deşert făc ndu mă n toate acestea aşa de mari şi de

ca un om cele ale lui Dumnezeu. Dar coboară şi mai jos p nă la oameni ca să vestească acestora ca un nger cele ale lui Dumnezeu. Cel nălţat la mpărtăşirea de Dumnezeu, primeşte un rol misionar. Pildă culminantă n această privinţă ne este Hristos.

663. Sufletul nt i se nalţă la treapta la care s a nălţat Hristos, apoi săv rşeşte şi el un drum al chenozei, al cobor rii cu Hristos, care nu răm ne numai acolo sus spre a primi nchinare, ci coboară n chip nevăzut şi lucrează la nălţarea altor şi altor suflete care cred n El, prin nvăţătura şi prin Tainele Sale. In Hristos e nu numai nălţarea omului la Dumnezeu, ci şi chenoza sau cobor rea Lui spre slujire.

cinstite şi slăvite daruri, m am arătat peste măsură de nerecunoscător, nesocotind poruncile Tale, care s nt şi ele sfinte şi pricinuitoare de pace, de bucurie adevărată şi de putere ndumnezeitoare. Şi ceea ce e şi mai minunat, este că, nainte de a mă fi adus pe mine la existenţă, ai zidit, pentru mine şi pentru viaţa mea şi pentru vederea şi cunoaşterea Ta şi pentru desfătarea duhovnicească copleşitoare de cele din jurul Tău, lumea de o at t de mare frumuseţe şi slavă, mpodobită n chip bogat şi felurit, cu putere şi cu nţelepciune creatoare, fără de care n ar putea să existe nici un ceas. Şi prin ea vieţuiesc şi pro păşesc trupeşte, ntruc t mă hrănesc cu ea şi mă bucur de ea; dar şi sufleteşte, căci prin ea cunosc, contempl nd plin de uimire, noianul prea nţelept şi atotputernic al purtării de grijă şi al iubirii Tale.

Acestea le ai făcut Tu, negrăitule. Iar eu, lipsitul de minte, mi am risipit viaţa, mpotrivindu mă poruncilor Tale, cu adevărat dulci şi vrednice de iubit pentru cei ce au minte. Vai suflete nesimţit! Vai ce nv rtoşare! Nu te g ndeşti, nenorocitule, că numai ca să trăiască trupeşte o viaţă muritoare, sluga săracă se supune stăp nului şi mplineşte cu prisosinţă poruncile lui, chiar dacă unele din ele s nt grele; şi aceasta nu n folosul lui, ci al celui ce le a dat. Iar tu, lipsitule de minte, nesocotind n chip nevrednic poruncile unui astfel de Ziditor, Binefăcător şi Hrănitor, deşi s nt date pentru tine şi pentru slava ta nemuritoare, le ntorci pe dos. Mă nspăimânt de neruşinarea şi de veşnica ta os ndă!

Zis am, Doamne, sufletului meu sărman şi cu adevărat păcătos, făpturii Tale, Prea iubitorule de suflet, c nd m ai ntors pe mine spre Tine, Prea Bunule, bucuria mea cea negrăită: ai multe bunătăţi duhovniceşti, suflete! Măn ncă, bea, veseleşte te (cf. Luca 12, 19). Iar c nd s a răzvrătit, păcătosul, mpotriva Ta, am fost chinuit şi umilit foarte (Ps. 37, 8). Dar, o, bogăţia bunătăţii Tale,

Preabunule ! C nd m am abătut n chip greşit de la calea Ta cea dreaptă şi de la bine, Tu, venind n chip minunat, prin daruri necuprinse, iarăşi m ai ntors. Şi m n c nd cu adevărat şi b nd şi, prin acestea, veselindu mă duhovniceşte, precum se cuvine, m am depărtat iarăşi de multe ori de la mila Ta, rostogolindu mă, nu ştiu, prin uneltirea cumplită a diavolului, sau prin neatenţia mea, sau prin am ndouă, sau poate şi prin vre o judecată mai ad ncă a Ta, din care vin ngăduirile, părăsirile şi certările povăţuitoare n chip felurit [664].

Şi iarăşi şi de multe ori m am nfundat n mocirlă ad ncă, unde nu era o temelie tare (Ps. 68 , 2) [665]. Astfel m am ticăloşit şi m am ncovoiat, nfing ndu se n mine spinul, sau acul aducător de moarte al păcatului şi, scurt vorbind, multele rele c te le a uneltit vrăjmaşul cu viclenie mpotriva sufletului meu pentru grozava mea nepăsare şi pentru cumplita mea nebunie.

Dar Tu niciodată nu m ai trecut cu vederea p nă la sf rşit, ci cu glas duhovnicesc ai strigat n ad ncul de taină al inimii mele [666] şi ai zis sufletului meu descurajat: «M ntuirea ta s nt Eu» (Ps. 34, 3), nu te teme, ci ntoarce te la odihna ta, nu rătăci. Şi aşa m ai m ng iat pe mine, Iisuse, care nu ţii minte răul, ci Te ai făcut mie, n chip vădit, sprijin de m ntuire. Şi ca o dreaptă a Tatălui m ai prins cu putere şi certarea Ta povăţuitoare m a ndreptat iarăşi (Ps. 17, 39), ca de at tea ori, la bucuria cea mare de at tea taine negrăite. Vino deci, Cuvinte

664. Despre acestea vorbeşte Diadoh al Foticeei, cap. 94; F;7oc. *rom.* I, 385.

665. «ὑπό^τασι » — un suport, care să nu mă lase să mă nfund mai jos. Răutatea nu are limită. Singur Dumnezeu, mai bine zis Hristos, s a făcut «ipostasul» sau suportul umanităţii tuturor celor ce cred n El.

666. Expresia : «Dumnezeu strigă n conştiinţa omului» nu e numai o metaforă. De fapt El strigă n ad ncul omului şi c nd acesta s a rostogolit n păcate. Omul aude acest glas şi trebuie să dea un răspuns. Chiar dacă răspunsul lui e negativ, el e tot un răspuns. Dar prin răspunsul negativ nu scapă de strigătul lui Dumnezeu ; nu l poate năbuşi pe acesta.

al lui Dumnezeu, n inima mea, ca o pecete tare, pentru ca să văd lumina negrăită mai presus de fire! Vino năuntrul braţelor mele, ca să lucrez faptele sfintelor şi de viaţă făcătoarelor Tale porunci! Vino, Iisuse Hristoase, Împărate mai presus de ceruri, vino ca să vieţuiesc n Tine duhovniceşte! Apropie Te, printr o plăcută simţire, de mine, cel ce mă ntorc la Tine din tot sufletul, veselia mai presus de lume a celor n care locuieşti. Fă să strălucească n mine ca un fulger strălucirea Ta! Vino, Tu Cel nesf rşit n nţelepciune, ca să se adune sufletul meu la sine, şi prin aceasta şi la Tine ![667]. «Şi să se risipească şi să se ndepărteze cei ce duşmănesc sufletul meu n deşert» (Ps. 3, 8) şi mă prigonesc degeaba şi mă chinuiesc fără cruţare. «Păzeşte mă, Doamne, rogu te, pururea, ca pe lumina ochilor» (Ps. 16, 8), ca să Te privesc veşnic pe Tine, mpreună cu Tine[668], Preaslăvite şi Negrăite Doamne.

57. Ce s nt eu, Doamne, Cel ce eşti nezidit, dec t pămint şi cenuşă (Fac. 18, 27)? Şi ce este timpul meu, al celui ce trece ca o umbră şi ca un vis scurt, naintea Ta, Cel fără de nceput, n ochii căruia o mie de ani s nt ca ziua de ieri, care a trecut şi ca o strajă n noapte (Ps. 89, 4)? Şi ce este nţelepciunea mea la Tine, Cel ce ai făcut

667. Ca de at tea ori n scrierile duhovniceşti, se spune şi aci că adunarea sufletului n sine, nseamnă totodată adunarea lui n Dumnezeu. Căci adunarea n sine nseamnă venirea omului la conştiinţa de sine, prin ntrebarea despre ultimul său temei şi rost. Şi atunci nu poate să nu dea de Dumnezeu ca acest ultim temei şi rost. Atunci aude glasul lui Dumnezeu, pe care mprăştierea n tot felul de ocupaţii exterioare ne esenţiale, l năbuşise.

668. Numai dacă Duhul nsuşi priveşte n noi pe Domnul, il putem privi şi noi n Duhul. Căci lucrarea Lui de privire a lui Dumnezeu ne devine privirea noastră. Numai dacă cel ce ştie să se vadă pe sine e cu noi şi ne transmite n chip iubitor puterea lui de vedere, l vedem şi noi pe el mpreună cu el. Aceasta se nt mplă chiar şi n relaţiile dintre oameni.

cerurile ntru nţelepciune şi păm ntul şi toate ale lui deodată şi n aceeaşi clipă, ca să stau naintea Ta, Prea iubitorule de suflet, ntreg, spre a Ţi răspunde? Nu, Stă p ne, te rog, nu! Părinţii nu iau răsplată de la pruncii nou născuţi pentru cele făcute lor, nici nu cer vre o faptă, ci se ngrijesc cu simplitate, cu iubire şi cu s rguinţă, n chip vrednic de laudă, de datoriile lor, hrănindu i pe c t pot şi mbrăc ndu i. Pentru aceea şi Tu, Sfinte, Părinte veşnic şi Preaiubitor al nostru, ca Cel ce eşti Făcătorul nostru al tuturor din nimic, rogu Te nu Te supăra pentru greşalele şi fărădelegile mele nici nu cere, Iubitorule de oameni, de la mine, fapte pe măsura harului Tău. Nu, Bunule, nu! Ci precum se cuvine să fie iertaţi pruncii, tot aşa, şi cu mult mai mult şi nesf rşit mai mult, iartă cele ale mele şi nmulţeşte darul Tău neprihănit ntru mine, care am nevoie de ajutorul Tău, ca cel ce s nt slab cu nţelegerea. Căci Tu eşti Cel ce m ai făcut şi m ai zidit şi m ai plăsmuit din nou, Atotlăudate, cu un scop prea bun, ca odată ce m ai făcut bun şi m ai mpodobit foarte cu frumuseţile cele ndumnezeitoare, ca pe un chip adevărat al Tău, să mă slăveşti n chip strălucit şi prea nalt. Căci n ai venit să judeci, ci să m ntuieşti lumea (Ioan 3, 17). Amin.

58. Os ndit fiind de nsuşi cugetul meu, precum Tu nsuţi cunoşti, Doamne, cele din lăuntru ale mele, vezi că nu am nevoie, Prea nţelepte, de nici un judecător. Judecata Ta se face, cu dreptate, n lucrurile ndoelnice. Dar c nd cel ce se mpotriveşte s a os ndit cu adevărat el nsuşi şi se vede şi se mărturiseşte nu numai simplu păcătos, ci ca păcătuind zi de zi şi ceas de ceas, cruţă l, Doamne, Iubitorule de oameni, de judecată. Milă caut şi har cer, Izvorule al milei şi al harului ! Tu eşti Cel ce ai binevoit să Te faci om pentru mine. Tu eşti Cel ce din prisosinţa bunătăţii Tale, nu ne faci nouă

după fărădelegile noastre, şi din cov rşitoarea iubire faţă de noi, nu ne răsplăteşti după păcatele noastre (Ps. 102, 12), ci Te laşi mai degrabă biruit de iubirea proprie Ţie, şi depărtezi de la noi fărădelegile noastre, pe c t s nt de departe răsăriturile de apusuri. Drept aceea, pe Tine te rog, Doamne Iisuse Hristoase, care nu ţii minte răul, Prea Milostive Stăp ne, şi de la Tine cer, deşi cu nevrednicie, Cel ce ierţi toată fărădelegea şi tot păcatul meu, pune n inima mea pecetea desăv rşită şi darul cu adevărat sf nt al Prea Sf ntului Tău Duh, prin puterea şi nţelepciunea Ta, ca prin acestea făc nd, pe c t e cu putinţă, prin puterea harului Tău, cu nţelepciune şi cuminţenie duhovnicească, ceea ce este plăcut naintea Ta, să curgă iarăşi din inima mea r urile cele duhovniceşti ale nţelepciunii Tale neprihănite şi să mă aflu ntru nţelegerea adevărului şi ntr o lumină pe potriva ei. Fă să fiu de aici nainte n părtăşie cu Tine şi cu ale Tale, luminat n vecii vecilor, dar ncă de acum, de lumina Ta mai presus de slavă, prin mila Ta ne nchipuită şi prin harul Tău negrăit. Amin.

59. Nu a cunoscut cineva mai limpede uneltirea, sau, dacă trebuie spus altfel, atacul diavolesc personal, dec t cel ce a scăpat de draci şi s a izbăvit pentru o vreme de atacurile lor. Şi nimeni nu scapă şi nu se izbăveşte de ele, cum am spus mai nainte, dacă n a dob ndit n inimă nr urirea şi suflarea dumnezeiască personală [669]. Iar aceasta o naşte credinţa nsoţită de smerenie şi de iubirea lucrătoare de Dumnezeu şi de oameni, prin petrecerea n linişte, mpreună cu privegherea, prin citirea aici lucrătoare, aici văzătoare şi deci de Dumnezeu cugetătoare, şi prin rugăciune. Iar iubirea lucrătoare

669. Am tradus aci prin «atac personal» şi «suflarea personală» expresiile προσβολὴν ἐνυποστάτω şi ροπὴν ἐνυπόσχατον, primul pornind din ipostasul diavolului, a doua din al lui Dumnezeu.

poate fi numită, cu adevărat, mplinirea, pe c t e cu putinţă, a sfintelor porunci ale lui Dumnezeu. Din acestea se naşte deci nu numai o nţelegere mai curată şi mai străvezie a lui Dumnezeu, ci vine n suflet şi cunoştinţa amănunţită şi deosebirea limpede a diavoleştilor uneltiri de rele urzitoare. Căci cu c t s nt mai mari nevoinţele, cu at t e mai mare şi războiul dracilor pis maşi, porniţi cu furie n chip cov rşitor şi fără răsuflare spre tot felul de chinuiri viclene ale sufletului purtător de Dumnezeu. Aşa că dacă n ar sta aproape cu iubire de oameni Hristos, M ntuitorul poporului său, şi nu s ar lupta pentru credincioşi, cu adevărat nu s ar m ntui nici un om, chiar dacă ar fi sf nt.

60. Am cunoscut c t se poate de limpede şi Ţi mărturisesc, Doamne, că din neluare aminte, din nerecunoştinţă şi din lucrare nesocotită m am făcut, n chip nspăim ntător, mai rău ca dobitoacele necuv ntătoare, eu, cel cuv ntător. Căci acelea şi păstrează firea lor şi vieţuiesc potrivit cu ea, dar eu n am cunoscut nici măcar un ceas care este cu adevărat lucrarea curată a firii mele, din pricina ur ciunii patimilor spurcate şi din m pătimirea şi tulburarea pricinuite de cele trecătoare. De aceea, prostit la minte, nu cunosc firea mea, aşa cum este, sau cum trebuie să fie cu adevărat. Şi m am lăsat prins n nsoţirea drăcească pentru săv rşirea răului. Şi s nt cu adevărat mai rău şi dec t aceia n hotăr rile mele. Căci dacă aş fi fost ca aceia, nesupus boalei şi nemuritor şi neav nd trebuinţă de ceva spre a trăi, aş fi fost fără ndoială cu mult mai rău, nenorocitul de mine, şi mai nestăp nit n pornirile nebuneşti. Dar, iată, deşi nu s nt nemuritor, ba s nt supus boalelor dese şi lungi, totuşi păcătuiesc şi mă bucur de păcatele mele şi le uneltesc. Şi ceea ce e şi mai rău, e că nu tind numai spre unul dintre rele, iar de celelalte mă feresc, ca fiecare din aceia. Căci unul din aceia e pricinuitor al iubirii de

argint, altul al slavei deşarte, altul al iubirii de plăcere şi altul al altei patimi, sau, mai bine zis, fiecare e prieten şi mpreună lucrător spre una din ele al celor ce se lasă nduplecaţi de el. Eu nsă singur s nt ndrăgit de toate patimile şi le săv rşesc pe toate. Şi aceasta n chip at t de pătimaş, că chiar dacă nu mă mişcă dracii şi nu mă momesc din afară, mă mişc eu nsumi spre patimi, sau mai v rtos cad n ele, n chip jalnic. Din a ceastă pricină, chiar dacă n am săv rşit unele dintre ele, aceasta s a nt mplat nu pentru că m aş fi ferit de bună voie de ele, sau nu le aş fi voit anume, ci nu le am săv rşit pentru că n am putut. Iată că s nt deci, cu drept cuv nt, cu mult mai rău ca aceia. Căci aceia, măcar că s nt nemuritori şi liberi de boli şi n au nevoie de nimic pentru a trăi, totuşi nu nclină nici unul dintre ei dec t spre un singur fel de păcat. Iar eu, ale cărui zile s nt nu numai puţine ci şi mpovărate de boală, de neputinţă şi de greutăţi, tind spre tot păcatul şi s nt gata să l săv rşesc cu toată s rguinţa. Cu adevărat s nt cu mult mai rău dec t dracii.

Ci, Doamne, Doamne, Cel nemăsurat n milă şi care voieşti prin fire m ntuirea n aşa fel că n ai ţine minte nici răul dracilor, dacă ar vrea să se pocăiască, ntă reşte mă cu nţelepciune şi cu tot ce se cuvine, ca să mă pocăiesc cum trebuie pentru păcatele săv rşite şi ntoarce Ţi cu ndurare Prea Sf nta Ta faţă, Stăp ne, Cela ce eşti viaţă fericită şi mai presus de fire şi bucuria statornică mai presus de lume a drepţilor, dragostea fără măsură şi iubirea de oameni şi milostivirea negrăită. Fă cu sufletul meu care strigă : «Miluieşte mă, Cel ce eşti uşor de mpăcat», marea şi minunata Ta milă, ca să arate celor ce o cunosc că şi pe draci, dacă s ar ntoarce şi ar zice «Miluieşte mă» către bunătatea Ta cea fără margini, aşa cum s nt, nu i ai alunga de la mila Ta şi nu i ai depărta, Tu, care eşti izvorul haruri

lor. Căci dacă pe mine, care s nt mai rău ca aceia şi mai nesocotit dec t dobitoacele necuv ntătoare, eşti n stare să mă miluieşti, cu adevărat nu ar fi nici om, nici demon, care, căz nd la Tine şi strig nd «Miluieşte mă», nu ar afla ndată n prisosinţa bunătăţii Tale nemărginite, milă bogată şi minunată şi mai presus de toate nădejdile. Miluieşte mă, Iisuse, care eşti şi Tatăl nostru şi izvorul milei.

61. Multe mi vin n minte, Doamne, să le g ndesc. Dar nimic nu este ceea ce aş putea nţelege, n chip sigur, p nă la capăt. Nu este n toate un singur lucru, n a cărei cunoştinţă să nu am vre o lipsă. Prin aceasta mă dovedesc neputincios a cunoaşte ceva aşa cum se cuvine, n chip vădit, simplu şi deplin. Văd cerul acesta şi păm ntul cu adevărat. Dar ce s nt acestea, sau de cine au fost făcute şi cum se susţin şi celelalte multe despre ele, şi firea lor, e vădit că nu cunosc. Pot arăta cu uşurinţă aerul, apa şi focul celor ce voiesc. Dar care este firea fiecăreia din acestea, cine ar putea o spune ? Şi cum una tinde n jos, alta n sus, iar aerul n toate părţile, nu şi ar putea deschide şi n ar putea deschide nimeni gura şi n ar putea mormăi un cuv nt. Dar trec peste acestea, neştiind ce să spun. Firul de păr, care pare cel mai ne nsemnat, ca unul ce nu poate fi prins cu simţurile noastre, din ce iese şi cum ? Cum se ivesc toate firele de păr n timp şi după o anumită r nduiala ? Şi ce cunoaştem despre firele de păr, ce s nt ele ?

Pentru aceea, te rog, Doamne, izbăveşte mă de g ndurile nchipuirii, care nvinovăţesc pe aproapele şi judec toate şi os ndesc pe toţi. Acoperă mă cu braţul Tău cel tare, că s nt slab la minte şi foarte tocit, ca să cuget despre acestea. Cine cunoaşte măsurile cerului şi ale păm ntului, mărimea şi greutatea lor ? Cine cunoaşte cursul at t de repede şi de neobosit, pe l ngă aceea şi

at t de măestrit şi de regulat al soarelui ? Cine va n-
ţelege puterea care le poartă pe acestea at t de nţe-
lept ? Cum ar cunoaşte acestea cel ce nu poate avea
nici măcar cunoştinţa ţânţarului ? Fiind at t de lipsit de
nţelegere şi de puterea nţelepciunii, nu mă bizui dec t
pe harul de la Tine, c nd vorbesc de ndumnezeire şi de
unirea mai presus de fire cu Dumnezeu, prin lucrarea
dumnezeiască proprie Lui şi prin nţelegerea dată de
El, pe c t e cu putinţă.

62. Numai cei ce au primit simţirea duhovnicească
prin pătrunderea cea din har, nţeleg pe cei ce n au
dob ndit simţirea duhovnicească, şi s nt conduşi sufle-
teşte prin sunete limpezi şi lămurite spre cele ce se n-
t mplă. Căci unul ca acesta poate să le deosebească pe
toate, după Sf ntul Pavel, deşi el nu e judecat de ni-
meni altul (1 Cor. 2, 15). Fiindcă cei ce s nt altfel, nu
numai că nu văd lipsa Duhului dumnezeiesc, ci şi feri-
cesc uneori, din ne nţelegere, pe cei vrednici mai mult
de compătimire, ntruc t nu au primit simţirea Duhu-
lui prin har, ci s nt purtaţi mai degrabă de duhul lu-
mii şi s nt «sufleteşti», cum i numeşte cuv ntul dum-
nezeiesc (1 Cor. 2, 14). Iar cei duhovniceşti la simţire
şi aprinşi de focul dumnezeiesc, nu judecă nicidecum
lucrurile, cu grabă, sau după latura văzută, ca cei
mulţi. Ci după adevărul neschimbat şi veşnic din ei,
fiind nvăţaţi n chip sigur de Duhul de viaţă făcător
şi luminător, care dăruieşte celor n care se sălăşluieşte
o altă viaţă dec t cea obişnuită, o viaţă mai presus de
fire şi o lumină şi o cunoştinţă deosebită de a ochilor
celor mulţi.

Aşa a fost Iacob Patriarhul, care schimb nd de mul-
te ori locul, a rămas apoi ntr un unic loc, dar a văzut
acolo multe cu ochiul pătrunderii şi a spus lucruri mi-
nunate despre fiii săi (Fac. 49, 1 şi 5). Aşa a fost Isaia

cel mai puternic n cuv nt dintre prooroci. Căci văz nd pe Iisus dus ca o oaie spre junghiere (Is. 53, 7), nu s a lăsat nşelat nici de pătimirea, nici de smerenia Lui şi de purtările proprii ei, ci a văzut tainic n acestea, cu ochiul pătrunderii, slava Lui, aşa cum se cuvine ; măcar că L a văzut pe Iisus lipsit de chip şi de frumuseţe (Is. 53, 3) şi supus celorlalte pătimiri, a mărturisit totuşi dumnezeirea Lui. Aşa a fost, ca să spunem pe scurt, fiecare dintre sfinţii prooroci, care credeau cu nţelegere cele duhovniceşti, prin iluminarea Duhului.

Cel ce voieşte să cunoască cu uşurinţă pe cei ce au n ei duhul lumii, sau, mai potrivit zis, pe cei purtaţi de duhul lumii, să şi aducă aminte de ceata cărturarilor şi fariseilor din Evanghelie, cum se ndeletniceau cu cele părute bune şi ţineau cu mpătimire la cele arătoase şi pofteau cu toată puterea sufletului şi prin păşirea şi schima cuvioasă să fie numiţi « nvăţători» şi nu urmăreau altceva dec t să şi potrivească un chip la arătare şi să laude cu făţărnicie viaţa virtuoasă (cf. Matei 23, 3, 4). De aceea, vai ce orbire ! pe Iisus Hristos, Fiul cel prea adevărat al lui Dumnezeu Cel peste toate, L au os ndit cu nverşunare, din pisma pe care o năştea n ei duhul lumesc, la moarte ; au os ndit la moarte viaţa dumnezeiască şi adevărată.

Căci dacă Duhul Sf nt nu vorbeşte n noi, precum s a spus, din pismă (Iacob 4, 5), e vădit că Duhul lumii grăieşte din pismă şi de aceea judecă cu nedreptate şi ntru ntunecare. De aceea se vor tăia (Apoc. 1, 7), precum s a scris, n vremea judecăţii deobşte a lui Dumnezeu şi se vor pl nge pe ei nşişi, nu fără dreptate, de starea lor. Căci vor vedea pe Cel pe care L au străpuns (Ioan 19, 37) şi se vor ntreba cu nedumerire, zic nd : «Nu este Acesta Cel pe care L am socotit ca nimic şi nu socoteam viaţa Lui nebunie ? Cum deci a fost r n duit Acesta ntre fiii lui Dumnezeu?» (ÎNŢ. Sol. 5, 4—5).

Căci făc ndu se de batjocură ntunericului părerii de sine prin duhul lumesc poticnindu se cumplit, pe drept cuv nt nu au putut să cunoască adevărul şi să umble pe urmele Lui, ca cei ce au mintea dreaptă şi pe Duhul cel luminător.

Iar despre cei duhovniceşti, Pavel zice : «Oare nu ştiţi că vom judeca pe ngeri ! Cu at t mai mult cele trebuincioase vieţii» (1 Cor. 6, 3). Astfel cel ce are Duhul, pe toate le poate judeca (1 Cor. 2, 15), dar pe acesta, cum zice Domnul, nu l poate primi lumea, nici vedea (Ioan 14, 17). Deci toţi c ţi n au mbrăcat, prin simţirea adevărată a sufletului, Duhul cel Sf nt mai presus de ceruri, nici nu l au pe Acesta lucr nd n ei cele negrăite, n taină, şi grăind cele de nepovestit, s nt vădiţi ca av nd duhul lumii. «Iar voi, zice Pavel, nu s nteţi n trup, ci n Duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuieşte n voi. Iar dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui» (Rom. 8, 9).

Vezi, că cei ce au Duhul n ei, nu s nt trupeşti ? Şi că cei ce s nt lipsiţi de Acesta, nu numai că nu pot să judece drept n cele dumnezeieşti, dar nici nu pot să fie ai lui Hristos ? «Iar noi nu am luat duhul lumii, ci Duhul cel de la Dumnezeu, ca să vedem cele dăruite nouă de Dumnezeu» (1 Cor. 2, 12). Înţelegi că cele dumnezeieşti şi adevărul nu le pot cunoaşte dec t cei ce au primit Duhul lui Dumnezeu ? Căci aşa a spus şi Domnul : «C nd va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va conduce pe voi la tot adevărul» (Ioan 16, 13). Vezi de unde răsare n minte adevărul ntreg, deci şi judecata sigură şi liberă de păcat ?

De aceea, Duhul Sf nt se numeşte Duhul sfatului, Duhul ştiinţei, al nţelegerii, al nţelepciunii (Is. 11, 2), Duhul stăp nitor (Ps. 50, 14), Duh drept (Ps. 50, 12), Duhul adevărului (Ioan 14, 17), iar la Isaia «Duhul judecăţii» (Is. 4, 4). Aceasta pentru că n El sufletul e

dus de a dreptul spre cele ce trebuie spuse şi fiindcă, lucr nd El n suflet, acestea toate s nt judecate cum trebuie, dat fiind că sufletul e părtaş de El. Dar, fără Duhul, toate s nt pline de ntuneric şi pustii de adevăr. Iar cel pustiu de adevăr, va greşi ca urmare şi n cele spuse. Acela, ncerc nd să judece, va alege cele mincinoase şi nu va nimeri adevărul. «Căci nimenea, zice, nu cunoaşte cele ale celuilalt, dec t Duhul care locuieşte n el» (1 Cor. 2, 11). «Căci Duhul toate le cercetează» (1 Cor. 2, 12). Dacă s ar putea afla adevărul fără El, Duhul Sf nt nu s ar mai numi Duhul adevărului, Duhul judecăţii şi celelalte spuse nainte. Deci de va grăi cel ce judecă fără Duhul adevărului, va fi susţinătorul minciunii, născocind ceea ce nu este şi, scurt vorbind, va cădea din adevăr şi se va scoate cu voia de la Dumnezeu şi de la slava lui Dumnezeu ; şi va fi tăiat cu dreptate, ca unul ce judecă şi se rosteşte cu grabă n chip protivnic adevărului, v nz nd dreptatea cu nepricepere, ca un alt Iuda. Căci şi acela, de trei ori ticălosul, a fost os ndit din pricina aceasta, că a v ndut dreptatea şi adevărul, cum nu se cuvenea, adică pe Domnul nostru Iisus Hristos, pe Cel trimis de la Tatăl ca dreptate şi care s a numit El nsuşi pe sine adevărul (Ioan 14, 6).

Fariseu nenorocit şi orb, gol de Duhul care luminează ochii nţelegători ai sufletului! Tu te grăbeşti cu m ndrie să judeci greşit din cele arătate cele dinăuntru ale omului, ca şi aceia care, văz nd nvieri minunate de morţi şi mii de semne dumnezeieşti, pe care Iisus, ca Dumnezeu adevărat, le lucra numai cu o ncuviinţare, n loc să L laude şi să L preamărească şi să creadă n El, s au supărat şi s au m niat pentru foarte nţeleapta şi de oameni iubitoare dezlegare a sabatului şi pentru că nu posteau ucenicii Mirelui (Matei 9, 16), nici nu se spălau cu grijă (Matei 7, 2). Farisee nebune şi prea lipsite de minte şi plin de ntuneric ! Voieşti să ndrepţi

izvorul nţelepciunii şi al harurilor minunate şi negrăite şi, trec nd cu vederea faptele unei aşa de mari puteri, vezi pe cele mai ne nsemnate şi făcute după o judecată ncă ne nţeleasă de tine. C t de st ngaci, de neştiutor şi de nesimţit eşti ! Te poticneşti cum nu trebuie de cele ce nu s nt, cum ar zice cineva, nimic, neminu n ndu te, după cuviinţă, de faptele cele prea mari care s au săv rşit, şi neslăvind şi nelăud nd, pe c t se poate, pe Cel ce le a lucrat pe acelea. Apropie te cu smerenie de Acesta şi cere cu sinceritate să ţi se dea motivul dezlegării acelora care tu socoteşti că au fost trecute cu vederea, contrar obiceiului.

Deci, lucrul cel mai rău dintre toate este, pe c t se vede, părerea de sine şi viclenia ce urmează după ea. Unul ca acesta este at t de ntunecat, pe c t se socoteşte că ştie, şi pe at t de lipsit de minte, pe c t nu şi cunoaşte neştiinţa.

Şi iarăşi, vai ţie, fariseu orb, care nu cercetezi lăuntrul paharului, de este curat, ci ţi nchipui că e de trebuinţă să nfăptuieşti şi să vezi curăţenia din afară şi cea văzută (Matei 23, 26). Nu auzi ce porunceşte Hristos, adevărata Înţelepciune, despre judecată ? Căci El zice : «Nu judecaţi după vedere, ci judecaţi cu judecata cea dreaptă» (Ioan 7, 24). Nu nţelegi că nu se poate judeca drept, nici rosti judecăţi drepte după ceea ce s arată ? Căci aceasta nseamnă «după vedere». Cum deci tu, nesimţitule, netem ndu te de porunca Tatălui şi ne nţeleg nd că nu ceea ce se vede este omul adevărat şi nu din ceea ce se vede trebuie el judecat, te porţi fără ruşine, n loc să te ascunzi ? Dar e firesc să faci aşa. Căci lipsit de viaţa adevărată a luminii, a nţelepciunii, a adevărului şi a cunoştinţei din El şi a celorlalte bunătăţi ce ne vin şi ni se mpărtăşesc din Duhul, nu numai că nu poţi judeca cele ale altora fără greşală, dar nici pe tine nu te poţi vedea n ce rău zaci. Scoate,

dacă mă asculţi, b rna din ochiul tău, adică părerea de sine din mintea ta, şi atunci vei putea străvedea cum se cuvine, căci vei putea trece prin paiul, sau prin păcatul care s a lipit, dintr o răpire şi uitare, de ochiul aproapelui (Matei 7, 5). Dar p nă ce ochiul tău dinăuntru nu vede lumina cunoscută cu mintea, e vădit că ntunericul e pricinuit de b rna aflată n el.

De aceea, nu afirma cele ce s nt proprii numai celor luminaţi, nainte de a te cerceta pe tine cu toată priceperea şi nainte de a alunga răul departe de tine. Căci făc nd aşa, te faci batjocura dracilor şi a patimilor nebuniei. De aceea, fapta aceasta e foarte greşită şi pornirea spre ea e primejdioasă. Să grăiască şi să judece, deci, cei izbăviţi de Domnul, cum sfătuieşte fericitul David: «Cei pe care i a izbăvit Domnul din m na vrăjmaşilor» (Ps. 106, 2), celor cunoscuţi cu mintea, «şi i a adunat din ţări», adică din deprinderile pătimaşe şi ne mpăcate şi mult felurite, unindu i ntre ei şi cu slava Lui. Să grăiască şi să judece aceştia, căci au fost adunaţi şi uniţi şi luminaţi, ca unii ce au fost izbăviţi şi m ntuiţi [670].

Tu, nsă, p nă ce nu eşti, precum s a spus, plin de lumina duhovnicească, asigură te cu tăcere şi să nu ţi fie frică să mărturiseşti că voieşti mai bine să nveţi şi că nu ştii, ceea ce e pricină de m ntuire, nu de pierzanie. Căci cum nu te va ruşina pe tine Hristos care zice: «Eu nu judec pe nimeni» (Ioan 8, 15)? Iar tu ce spui? «Eu i judec pe toţi». O, ce neştiinţă, ca să nu spun nesimţire! «Tatăl toată judecata a dat o Fiului» (Ioan 5, 22). Fiul a luat de la Tatăl lucrarea judecăţii. Iar tu de unde o ai, dacă nu ţi e dată? Oare locuieşte Treimea şi umblă vădit n tine, potrivit făgăduinţei (2 Cor. 6, 16)? Oare te vezi pe

670. Cei uniţi prin iubire nu se mai judecă unii pe alţii. De aceea să nu judece cineva pe alţii, nainte de a fi câştigat iubirea faţă de ei. Se nţelege că atunci nu i va mai judeca.

tine n Dumnezeu Cuv ntul şi pe Dumnezeu Cuv ntul n tine? Sau n Dumnezeu? Oare curg n tine r urile Sf ntului Duh, sau izvorăsc ele din lumina neapropiată năuntru inimii tale? Sau celelalte c te le lucrează Dumnezeu n sfinţii Lui n chip arătat ? Nu mai ai mult p nă acolo ?

Opreşte, deci, limba ta de la rău, şi buzele tale, ca să nu vorbească viclenie (Ps. 33, 12). Caută, ntreabă pe alţii şi nvaţă cu grijă de la ei şi nu nvăţa pe alţii; şi judecat de alţii, nu te rosti, nu judeca nicidecum tu nsuţi. Trebuie să fie cineva foarte prost ca să şi nchipuie că, orb fiind, poate cerceta cele scrise n cărţi. Dar e cu mult mai prost cel ce şi nchipuie că poate cunoaşte fără Duhul cel viu, cele ale altuia. Unul ca acesta nu poate cunoaşte ntocmai nici ale sale cum s nt.

Dar acestea s nt uneltiri şi ispite ale diavolului viclean şi pizmaş şi ur tor al binelui, pornite n chip vădit mpotriva noastră, pentru că noi nşine ne am umplut de viclenie din părerea de sine şi ne am lăsat nduplecaţi, cum nu se cuvine, să purcedem a judeca. Prin aceasta el voieşte ca, poticnindu ne cu nepricepere, să greşim n chip nefericit mpotriva adevărului şi n loc să ne apropiem de el şi să l cunoaştem, să răm nem nefolosiţi şi să ne facem pricini de sminteală şi de vătămare nu numai nouă nşine, ci şi celor apropiaţi, şi, odată cu aceasta, supuşi nfricoşatei judecăţi a lui Dumnezeu. Cunosc nd deci uneltirea diavolului şi ascult nd de porunca marelui Pavel, să nu judecăm nainte de vreme (1 Cor. 4, 5), p nă ce nu va veni n noi Domnul n Duh, ca să ne lumineze şi să ne descopere cele ad nci, nvăţ ndu ne fără greşală cunoştinţele şi descoperirile vederilor dumnezeieşti şi lucrurilor tainice. Arăt ndu ne, astfel, n chip neamăgitor, duhovniceşti şi purtători de Dumnezeu, mai bine zis dumnezei, ne va călăuzi spre slavă şi ne va restabili n harul străvăzător. Atunci vom cunoaşte, n chip curat, la ce

rău ne duce voinţa de a judeca, goliţi de harul lui Hristos. Dar tot atunci vom judeca fără greşala ntru dreptate.

63. Dumnezeu l a nvrednicit pe Israel de la nceput de ajutor şi de multă şi minunată ocrotire şi l a avut dintre toţi oamenii ca parte a moştenirii Sale. Dar lucrurile mari de ajutorare şi ocrotire, pe care le face Dumnezeu celor ce cred n Hristos, ntrec aşa de mult pe cele din Israel, c t ntrece sufletul trupul; şi at ta le acoperă pe cele de acolo, c t acoperă soarele stelele. Mai bine zis, at t ntrec cele ale noastre pe cele ale israeli ţilor, c t ntrece trupul umbra sa. Căci cu adevărat acelea s nt umbra celor ale noastre, dacă vrea cineva să nţeleagă. Acolo vezi pe Faraon, despotul amarnic şi nemilos şi pe ipistaţii (supraveghetorii) aspri, purt nd chipul satanei şi al oastei lui, care nu aduc asupriri trupeşti necruţătoare, ci necăjesc cu s rguinţă şi n chip neobosit sufletul. Moise conduce acolo poporul lui Dumnezeu (Ieş. 3, 10). La noi, ce cov rşire ! Însuşi Fiul şi Cuv ntul adevărat al lui Dumnezeu cel ipostatic ntrece mult şi nesf rşit litera legii. Acolo e toiagul (Ieş. 7, 9, 20 ; 8, 2 şi 1), aici crucea (Matei 27, 32). Acolo lemnul, prefăcut n chip minunat n şarpe, nghiţea şerpii (Ieş. 7, 12) ; aici crucea, unealta răutăţii, folosită de o at t de mare bunătate, se arată, printr o prefacere oarecare, pierzătoarea demonilor. Acolo Egiptul e furat de aur, de argint şi de podoaba altor veşminte (Ieş. 12, 35, 36). Dar facem şi noi aceasta pe ascuns n minte, aduc nd iarăşi lui Dumnezeu frumuseţea noastră eliberată de păcat. Acolo st lpul de foc şi norul conduc nd pe Israel de a dreptul la mare (Ieş. 13, 21) ; aici vederea lui Dumnezeu şi dragostea fierbinte a Lui, care conduce mintea credincioasă şi văzătoare la lacrimi ne ncetate, n care se pierde toată vrăjmăşia şi se omoară, după

ce mintea a ieşit din robia patimilor, precum s au pierdut atunci n chip minunat slugile lui Faraon şi Faraon nsuşi n mare, după trecerea mării de către iudei (Ieş. 14, 28). Şi spun nd pe scurt, dacă ar vrea cineva să privească şi să vadă toate cele de atunci ale iudeilor, le va afla pe acelea umbre şi chip ale celor ce se săv rşesc acum cu credincioşii adevăraţi.

Iar cel ce voieşte să cunoască deosebirea dintre cele ale noastre şi ale iudeilor mai pe scurt şi mai limpede, să se g ndească la propovăduirea legii vechi şi a celei noi şi nu va greşi. Cea dint i vorbeşte despre făpturi şi anume despre acestea văzute, că au fost făcute la nceput de Dumnezeu. Căci se spune : «A făcut Dumnezeu cerul şi păm ntul şi celelalte. Propovăduirea legii noi nu vorbeşte numai despre cele supuse simţurilor, ci şi despre cele cunoscute cu mintea dintre făpturi, mai bine zis şi despre cele necreate cunoscute cu mintea, de pildă : «La nceput era Cuv ntul şi Cuv ntul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuv ntul» (Ioan 1, 1). Legea iudeilor spune : «A zis Dumnezeu : să facem pe om după chipul şi asemănarea noastră» (Fac. 1, 26). Iar a noastră spune : «Şi Cuv ntul trup s a făcut şi s a sălăşluit ntru noi» (Ioan 1, 14). Aceea spune : «Să stă p nească peste peştii mării şi peste păsările cerului şi peste dobitoace, şi peste tot păm ntul» (Fac. 1, 26). Aceasta nsă zice : «Şi din plinirea Lui noi toţi am luat» (Ioan 1, 16). În aceea se spune : «A zis Dumnezeu : să se facă lumină» (Fac. 1, 3) ; n aceasta : «Dumnezeu care a zis : să lumineze lumina din ntuneric, a luminat n inimile noastre» (2 Cor. 4, 6).

Deci cel ce ia aminte la toate cele spuse şi anume la am ndouă propovăduirile, va nţelege limpede c t de mult ntrec şi cov rşesc bunătăţile noastre pe cele ale legii vechi şi va spune că acelea s nt umbră şi chip faţă de adevărul nostru, sau al lui Hristos. Şi va lăuda şi

preamări harul şi purtarea de grijă a lui Dumnezeu, care de la umbră şi chip urcă firea noastră la mila mai presus de fiinţă a bunătăţii supralumeşti n Hristos Iisus, Domnul nostru.

64. *Dumnezeu se lasă pentru iubirea Lui de oameni prins de orice sim n elegător.*

O, Prea Sfinte Cuvinte ipostatic şi Înţelepciune şi Putere a lui Dumnezeu (1 Cor. 1, 24) ! Cum te voi lăuda, Doamne, a Cărui fiinţă şi slavă e neapropiată? Cum voi preamări bunătatea Ta cea nemărginită, eu care s nt om şi port o minte mărginită ?[671]. Dar voi lăuda, voi preamări cele la care pot ajunge. Astfel voi veni din orice parte la simţirea slavei şi bunătăţii Tale şi sufletul meu se va lipi cu toată puterea de Tine (Ps. 62, 8). Şi aşa auzindu Te pe Tine, mă voi teme cu adevărat şi voi ieşi din toate ntru Tine, după Proorocul care a zis : «Auzit am, Doamne, auzul Tău[672] şi

671. Mai nainte a spus că mintea este nehotărnicită, indefinită. Contrazicerea se mpacă n sensul că mintea omenească se poate ntinde la nesf rşit, adică nu sf rşeşte niciodată de a se ntinde, pentru a cuprinde tot mai mult din Dumnezeu, care niciodată nu sf rşeşte a i se dărui şi mai mult. Dar tocmai de aceea niciodată mintea nu va ajunge să fie nesf rşită n act ca Dumnezeu, căci atunci n ar mai avea ce să primească de la Dumnezeu.

672. «Auzul» lui Dumnezeu e at t de atent, nc t se face aşa zic nd, auzit şi nspăim ntă sufletul. De multe ori se aude şi liniştea. Sau se aude mai mult n tăcerea cuiva auzul lui, sau atenţia lui. «Auzim» adeseori liniştea, sau atenţia ncordată cu care ne aude sau ne urmăreşte cineva; auzim «auzul» lui şi aceasta ne face deosebit de atenţi n cuvintele, n purtările noastre. Atenţia lui e sesizată nsă de ncordarea mea, de «auzirea» mea, sau o provoacă pe aceasta.

Sufletul ieşind din toate, intră n Dumnezeu, sau n lumea demonilor. In neant nu poate ajunge. Din fiinţa pe care a dat o Dumnezeu, din fiinţa generală creată n care este (Das Sein), nu mai poate ieşi. Dar adevărata ieşire (extaz) este transcenderea din ordinea creată, n Dumnezeu, de la viaţă la mai multă viaţă.

m am nspăimântat; nţeles am lucrurile Tale şi am ieşit din mine» (Avac. 3, 1—2) [673].

Tu, Cuvinte Prea nalte, ne nţelese, băt nd la uşă (Apoc. 3, 20), e vădit că ai bătut la auzul miresei din C ntarea C ntărilor, a cărei inimă s a uimit din pricina Ta [674], ieşindu şi din ea. De aceea a căutat să Te vadă cu multă simţire şi a strigat : «Arată mi faţa Ta şi mă fă să aud glasul Tău. Că faţa Ta este frumoasă şi glasul Tău, dulce» (C nt. C nt. 2, 14). Iubit am să spun şi cele ce le a spus şi Iov, că «cu urechea mea Te am auzit mai nt i, iar acum Te a văzut ochiul meu» (Iov 42, 5) [675]. Căci precum eşti Cuv ntul şi Înţelepciunea, aşa eşti şi «lumina adevărată care luminează pe tot o mul care vine n lume» (Ioan 1, 6) ; nt i ca lumina văzută de la nceput, apoi ca lumina lumin nd, ca Cel ce eşti soarele dreptăţii, pe cel ce vede, ca să vadă mai presus de minte, n chip fericit, nălţat prin virtuţi, cele dumnezeieşti şi mai presus de fire, cele negrăite proprii lui Dumnezeu singur şi iubirii mai presus de lume [676]. De aceea, şi Ioan vesteşte lămurit : «Am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia Născut din Tatăl, plin de har şi de adevăr» (Ioan 1, 14). Căci, ntruc t eşti Dumnezeu adevărat, eşti cu adevărat şi lumină, precum mărturiseşte iarăşi Ioan. De aceea şi cei ce au luat din plinăta

673. nţelegerea deplină a lucrurilor Domnului nseamnă trecerea n Dumnezeu, ad ncul ultim şi transcendent din care se explică, n care se luminează ele.

674. Auzirea lui Hristos de către om la uşa lui, se aude ca o bătaie la uşa acestuia. Cu această auzire bate la auzul miresei din *C ntarea c ntărilor.*

675. Auzirea lui Dumnezeu, sau auzul «auzului» Său premerge vederii Lui, prin care El intră şi mai mult n planul accesibil nouă. Dumnezeu nu mai e simţit ca unul ce e nevăzut, ci se vede slava Lui, lumina Lui.

676. Fiul lui Dumnezeu luminează nt i din creaţiune, ca Logos şi Înţelepciune ce a lucrat şi lucrează prin ea; apoi luminează pe cel nălţat prin virtuţi, ca să vadă cele dumnezeieşti, necreate ale Lui, care s nt mai presus de creaţiune.

tea Ta dar negrăit, strigă, Negrăite, deschis, că Tu eşti Dumnezeu, «Cel ce a zis să lumineze din ntuneric lumină, care a luminat n inimile noastre» (2 Cor. 4, 6). Şi Tu luminezi şi faci să strălucească n chip vădit cele negrăite, ca astfel să ne pregăteşti să vedem cele mai presus de fire, mai presus de lume ale harului şi adevărului, mai presus de ceruri, şi să ne veselim.

De aceea Te faci cunoscut, cu iubire de oameni, nu numai prin auz şi vedere, ci şi prin pipăit, după cum spune ucenicul ce se odihnea pe piept despre : «Cele ce le am auzit, cele ce le am privit, cele ce le am văzut şi m inile noastre le au pipăit despre Cuv ntul vieţii» (1 Ioan 1, 1). Fiindcă dacă te faci şi haină celor credincioşi, odihnindu i pe ai Tăi, e vădit că cobori, Bunule, şi la pipăitul lor nţelegător şi ndumnezeitor[677]. Căci, c ţi s au botezat n chip fericit ntru Tine şi n credinţa n Tine, Te au şi mbrăcat, n chip şi mai fericit, pe Tine (Gal. 3, 27), Dăruitorule mare, după Apostolul Pavel, vestitorul sf nt al adevărului. De aceea, s a bucurat cu sufletul de Dumnezeu Tatăl şi de Domnul, Isaia, tr mbiţa prooroocească cu mare sunet, c nd a fost mbrăcat de El n chip minunat, cu Tine, Doamne, căci veşm ntul m ntuirii şi haina veseliei cu care l a mbrăcat Tatăl, n chip mai presus de minte, ai fost Tu (Is. 61, 10)[678]. Căci n lumina cea nepătrunsă şi mai presus de fire din jurul lui, cel prea nvăluit de Dumnezeu Te

677. Tot capitolul acesta se resimte de influenţa Sf. Simeon Noul Teolog (de ex. *Traites th&ologiques et ethiques* II, n: «Sources chretien nes», nr. 129, trat. IV, p. 38). «Pipăitul nţelegător» e deosebit de cel prin simţuri. Ca şi simţirea nţelegătoare, el este o nt lnire duhovnicească nemijlocită cu Hristos, care e totodată şi nţeleasă.

678. Adeseori Proorocii nchipuiesc, n ceea ce li se nt mplă, pe Domnul Hristos ca om. Tatăl l mbracă pe Isaia, ca să arate că prin el mbracă umanitatea primită de Fiul Său, cu slava dumnezeiască. Dar cuv ntul Proorocului e interpretat de autorul scrierii, n fraza următoare, şi n sensul că lumina ce o vedea proorocul n jurul lui ca veşm nt de slavă, era văzută de el ca Hristos nsuşi.

vedea revărsat pe Tine, pricina desăv rşită a unei at t de mari bucurii. Şi mai ales c nd a nţeles că acest veş m nt e m ntuitor ; căci Te vedea pe Tine ca m ntuire.

Tot aşa, din nesf rşita bogăţie a iubirii, Te faci mirosit n chip nţelegător de către cei ce au credinţă sănătoasă şi odihneşti şi prin aceasta n chip minunat pe ai Tăi, iar ei Te slăvesc şi Te laudă, că «mir vărsat e numele Tău» (C nt. C nt. 1, 3) ; şi Te vestesc celor apropiaţi zic nd : «Măr frumos la vedere şi bun la miros şi dulce la gust este frăţiorul meu şi nardul meu a răsp ndit mirosul mirurilor Tale» (C nt. C nt. 1, 12)[679]. De aceea şi Apostolul Pavel, purt ndu Te pe Tine, a zis că «s ntem buna mireasmă a lui Hristos» (2 Cor. 2, 15).

Dar şi gustare Te faci credincioşilor şi cină, m ncare şi băutură a sufletului, d nd viaţă şi hrănind n chip minunat şi cresc nd şi ndulcind tainic, cum se cuvine, pe cel ce se mpărtăşeşte. Aceasta simţind şi David, prin gustarea Ta, ca prooroc purtător de Dumnezeu a spus semenilor săi : «Gustaţi şi vedeţi că bun este Domnul» (Ps. 33, 9). Căci dacă eşti văzut şi ca măr, Te vor m nca cei flăm nzi ca pe o hrană tare bună şi se vor sătura cei săraci cu duhul (Matei 5, 3), adică cei smeriţi cu cugetul ; şi Te vor lăuda pe Tine, Doamne, pentru belşugul bunătăţii gustării (Ps. 21, 27) cei ce Te caută pe Tine pururea, ca să Te afle şi să Te măn nce.

Căci din belşugul puterii dătătoare de viaţă se ntinde sf nta hrană şi băutură. Şi vor vieţui inimile celor ce Te măn ncă pe Tine n veacul veacului (Ps. 21, 27). Căci, fiind veşnic şi nestricăcios, i faci pe cei ce

679. Nardul răsp ndit de suflet e mireasma mirurilor lui Hristos, a mirurilor revărsate n umanitatea lui Hristos şi din ea n ceilalţi. Dumnezeu nu e o abstracţiune g ndită, ci oceanul vieţii care, prin atingerea de viaţa omenească, ia calitatea corespunzătoare conţinuturilor tuturor simţurilor.

Te măn ncă, nestricăcioşi şi i călăuzeşti spre veşnicie, prin lucrarea cov rşitoare proprie Ţie. Pentru aceea din bunătatea Ta nemărginită, care nfrumuseţează şi face bine, chemi şi ndemni pe cei cuv ntători, zic nd : «Veniţi, m ncaţi p inea Mea şi beţi vinul pe care vi l am pregătit vouă» (Prov. 9, 5), numindu Te pe Tine nsuţi astfel. Căci ai zis cu alte prilejuri : «Eu s nt p inea vieţii» (Ioan 6, 35) ; şi : «M au părăsit pe Mine, izvorul vieţii» (Ier. 2, 13). Şi, de fapt, ţi mbii trupul şi s ngele Tău, cele at t de sfinte, spre m ncare şi băutură (Matei 26, 26—28).

Astfel, prin toate simţurile nţelegătoare hrăneşti pe ai Tăi, veselindu i, Prea Iubitorule de suflet, Doamne, făc ndu Te lor lumină, viaţă şi desfătarea mai presus de toate bunătăţile cele mai presus de fire. Binecuv ntat eşti Iisuse, mana duhovnicească, cerească, nesf rşit hrănitoare. Slavă iubirii Tale negrăite faţă de noi, milostivirii Tale negrăite şi ndelungii Tale răbdări, Stă p ne. Amin.

65. *Duhul lui Dumnezeu locuie te n cei credincio i.*

E un lucru foarte minunat pentru simţirea sau suflarea nţelegătoare[680], revărsarea Duhului de viaţă făcător n inimile de carne, care au primit credinţa sănătoasă n iconomia ntrupării Cuv ntului. Căci e un lucru minunat, precum s a spus, să se verse din dumnezeirea necreată şi mai presus de fire darul, puterea şi lucrarea. Dar să se şi unească cu inima şi să o mişte

680. Simţirea plină de nţelegere a lui Dumnezeu este pentru omul nduhovnicit ne ncetată şi necesară ca o respiraţie. Inima lui respiră n Dumnezeu. Duhul Sf nt se revarsă prin minte, sau prin nţelegere ca aerul n plăm ni. E o aluzie la concomitenta răsuflării şi a pomenirii numelui lui Iisus. Duhul intră n inima spirituală a omului, concomitent cu intrarea aerului n inima lui de carne. Căci inima de carne este expresia organică a inimii spirituale.

ne ncetat, este un lucru cu totul mai presus de fire şi nespus de uimitor.

66. E un lucru foarte minunat că după ce Tatăl a zidit n Duhul, prin Cuv ntul dumnezeiesc, toate cele supuse simţurilor şi cunoscute cu mintea (Colos. 1, 16), Treimea nsăşi locuieşte şi umblă (2 Cor. 5, 16) şi petrece n chip vădit n cugetul omenesc. Căci e mare minune că fiecărui credincios evlavios i se trimite un nger de către dumnezeirea ntreit ipostatică. Dar să binevoiască să vină şi nsăşi Treimea, nesf rşită n putere şi de viaţă făcătoare, n om şi să l ntărească şi să lucreze n chip dumnezeiesc şi duhovnicesc n el, e cu totul mai presus de orice minune[681].

67. E cu adevărat un lucru minunat că inima credincioasă poartă n ea sf nta rază a Dumnezeului Cel Prea nalt care este peste toate. Căci este un lucru dulce, folositor şi minunat şi de oameni iubitor că Dumnezeu face mintea să se lumineze din afară, prin Sfintele Scripturi. Dar să se şi dea pe Sine Însuşi, n adevăr şi n fapt, ca lumină credinciosului, şi aceasta n lăuntrul

681. Sf nta Treime nu locuieşte static n cugetarea omului, ci o mişcă pe aceasta spre alte şi alte ţinte, spre scopul ultim al fiinţei umane: ndumnezeirea. Dar «umblarea» Treimii n suflet are şi alt nţeles: ntre Persoanele Sfintei Treimi se săv rşeşte o comunicare de iubire, de care se resimte şi fiinţa noastră. Aceasta nseamnă că noi iubim pe Tatăl n Fiul şi cu iubirea Fiului şi strigăm către Tatăl prin Duhul: Avva, Părinte! Toate Persoanele treimice se imprimă n mişcarea sufletului, făc nd pe om să simtă n sine dragostea de fiu a Fiului (nfiat) şi chiar prin aceasta dragostea Tatălui asupra sa; dar şi pe Duhul ridic ndu l peste alipirea neliberă la cele de jos, la entuziasmul liber al iubirii faţă de Tatăl suprem. Omul simte astfel lumina Treimii, ca lucrare de ndumnezeire, de nfiere, de nduhovnicire. Dar inima omului n ar simţi lucrarea Treimii n ea şi nu s ar simţi şi pe sine prinsă n această lucrare, sau ntipărită dinamic de ea, dacă n ar fi capabilă să trăiască n infinitatea dumnezeiască.

inimii, nu n afară, şi pururea, nu n chip trecător, n-trece n chip vădit chiar minunea cea mai presus de toată nţelegerea.

68. E un lucru foarte minunat, că Acela pe care L poartă cu m ndrie şi uimire Serafimii şi toate Puterile cerurilor, e purtat de inima credinciosului. Dar faptul de a nu L purta numai, ci de a se şi uni cu El şi de a se ntipări de El, e mai presus de orice minune.

69. Cu adevărat e o minune fără măsură că sufletul este scaun şi pat şi căruţă, prin har, al Dumnezeului nesf rşit n nţelepciune şi nemărginit n putere, care are cerul ca scaun. Dar cine va putea să se minuneze c t se cuvine de faptul că sufletul e şi iubit de El ntr at ta, că e făcut să şi respire mpreună cu El şi să fie părtaş de bunătăţile mai presus de ceruri şi i se ncre-dinţează aşa de mari taine[682].

70. Cu adevărat minunat şi uimitor lucru este că Dumnezeu, Cel ce nu are loc unde să se odihnească (Is. 66, 1), se odihneşte n chip vrednic de Dumnezeu n inimă[683]. Dacă un mpărat, chiar păm ntesc şi măr

682. Sufletul e făcut de Dumnezeu «scaun» al Său, pentru că Dum-nezeu mpărăteşte din el, făc ndu l şi pe el părtaş al Împărăţiei peste patimi; e făcut «pat», pentru că Dumnezeu se odihneşte n el, ntipă-rind şi n el odihna Lui; e făcut «căruţă», pentru că sufletul nu e static, ci duce pe Dumnezeu la faptele sale bune, pentru că el nsuşi se nalţă cu Dumnezeu tot mai sus, la ceruri. Dar mai mult dec t acestea, Dum-nezeu se introduce n «respiraţia» sufletului, sau n orice clipă de trecere a lui de la o stare la alta, făc nd sufletul ca orice astfel de trecere să o facă cu Dumnezeu, să fie ca o apă săltătoare, mereu vie.

683. Orice fiinţă conştientă se odihneşte numai n iubirea sigură şi totală a altei fiinţe conştiente. De aceea şi Dumnezeu află cea mai plă-cută odihnă n inima omului care L iubeşte n mod sigur şi total. Omul poate iubi sigur şi total pe Dumnezeu prin inimă. Inima este organul şi locul iubirii. Iar inima poate iubi la nesf rşit, pentru că se poate umple

ginit n putere, atunci c nd mbrăţişează pe cineva cu iubire şi dă m na unui nobil, i pricinuieşte celui mbrăţişat sau celui căruia i a dat m na, multă slavă şi cinste şi adaugă, pe drept cuv nt, aceluia mare bucurie, ce se va nt mpla c nd de cel miluit se atinge, n chip vădit, nu un mpărat păm ntesc, ci Dumnezeu Cel fără de nceput şi necreat şi Făcătorul şi Domnul tuturor, Căruia i stau de faţă cu frică zeci de mii de zeci de mii de ngeri si I slujesc mii de mii; şi se atinge nu simplu, ci n lăuntrul inimii, ba mai v rtos, şi locuieşte n el, nu vremelnic, ci veşnic, n aşa fel că se şi uneşte cu el şi l slăveşte şi l ndumnezeieşte la culme şi i dăruieşte, celui ce L primeşte şi e cu har dăruit, zeci de mii de negrăite bunătăţi ? C t de mare şi de negrăită slavă şi cinste şi bucurie se va ntipări n el, iar aceasta pentru veşnicie ? Cu adevărat minunate şi mai presus de minte s nt acestea. Miluieşte mă, Doamne, Treime Sf nta !

71. E minunat lucru că Dumnezeu, Cel ce a zidit toate şi, ca urmare, le şi susţine pe toate, e cuprins şi ţinut n chip necuprins, dar vădit şi ne ncetat, de către inima credincioasă. Dacă un mpărat muritor şi cu stă p nire mărginită ar veni şi ar bate la casa cuiva şi ar intra n ea şi ar m nca şi bea cu acela, făc ndu se comesean cu el, aceasta s ar face pe drept cuv nt, celui ce a primit astfel pe mpăratul acela, slavă, cinste şi bucurie, plăcere şi m ng iere foarte mare. Dar dacă Însuşi Împăratul veşnic şi Domnul tuturor şi Făcătorul celor văzute şi cugetate intră fără zgomot nu n casa, ci n inima unui miluit oarecare, nu ca să se ndulcească cu

de iubirea nesf rşită a lui Dumnezeu, ntorc ndu i o ca iubire a sa. «Ale Tale dintru ale Tale». In relaţia de iubire a sufletului cu Dumnezeu se mplineşte aspiraţia omului de a iubi la nesf rşit şi de a fi iubit la nesf rşit.

acela de bunătăţile din inima lui, ci de cele mpărtăşite de El din izvorul ceresc, şi de m ng ierea mai presus de ceruri, adusă de El, ce socoteşti că va face cel ce L a primit ? C t se va bucura ? Şi ce veselie şi desfătare nu va avea acesta ? Va fi ntreg numai fericire şi ncă foarte mare şi minunată. Căci e cu adevărat o minune de ne nchipuit că Cel ce umple toate şi se află mai presus de toate, şi face o inimă omenească oarecare casa şi biserica Sa veşnică.

72. «Dumnezeu, Cel ce a spus să lumineze din ntu nerec lumină» (2 Cor. 4, 6), luminează n inimile credincioşilor cu strălucire. Iubirea lui Dumnezeu s a vărsat n inimile lor prin Sf ntul Duh dat lor (Rom. 5, 5)[684]. Dumnezeu trimite pe Duhul Fiului Său n inimile lor şi acesta strigă: «Avva, Părinte» (Gal. 4, 6). Credincioşii lipiţi astfel de Domnul (o, minunată unire!), s nt un Duh cu Dumnezeu (1 Cor. 6, 17). Dar, oare cine vine la simţirea nemijlocită a bunătăţilor arătate ale harului ?

73. Credincioşii s nt n chip vădit moştenitori ai lui Dumnezeu şi mpreună moştenitori cu Hristos (Rom. 8, 17), ca un fel de hristoşi de al doilea, părtaşi ai firii dumnezeieşti (2 Petru 1, 4), fapt ce ntrece toată mintea şi scapă ntregii nţelegeri. Iar prin aceasta se fac fii ai lui Dumnezeu şi dumnezei prin lucrare şi har. Ca atare ei văd şi pătimesc n chip mai presus de fire cele mai presus de lume, sau, ca să spunem mai potrivit, se mpărtăşesc de «cele ce ochiul nu le a văzut şi urechea nu le a auzit şi la inima omului nu s au suit» (1 Cor. 2, 9) n chip natural. Slavă iubirii ne nţelese a lui Dum

684. Lumina este una şi aceeaşi cu iubirea, precum ntunericul este una cu ura. Dumnezeu este lumină, este deschidere, pentru că este iubire.

nezeu Tatăl, a Treimii, a Celui ce ne a iubit pe noi din bunătatea negrăită şi mai presus de ceruri.

74. *Tot credinciosul e cinstit n chip cov r itor de Dumnezeu.*

«Cel născut din Duh, duh este» (Ioan 3, 6), după cuv ntul lui Hristos. O, mărime nemăsurată a harului ! O, dar negrăit ! Dumnezeu zideşte pe om cu astfel de mari şi minunate daruri. Deci, cel creat e prin fire făptură. Dar din belşugul cov rşitor al dărniciei Sale, Domnul atot ndurat, Treimea cea mai presus de fiinţă şi a toate lucrătoare, umpl nd făptura de har, ridică pe om p nă la ultima nălţime a Duhului necreat, unindu l cu Sine nsuşi, cum nu şi poate nchipui cineva, ndum nezeindu l şi făc ndu l fiu şi Duh. Căci spune : «Eu am zis : dumnezei s nteţi şi toţi fii ai Celui Prea nalt» (Ps. 81, 6). Şi s a scris despre Dumnezeu : «Poruncă a pus şi nu va trece» (Ps. 148, 5) ; şi : «Sfatul Domnului răm ne n veac, g ndurile inimii Lui din neam n neam» (Ps. 32, 11), av nd fire neschimbată. Dar şi cuv ntul şi porunca şi voia şi sfatul Lui ni le a adus nouă Cuv ntul ipostatic al Lui, făc ndu se Înger al acestui mare şi minunat sfat mai presus de fire (Is. 9, 6). El insuflă ucenicilor Săi Duhul (Ioan 20, 22) şi astfel, născ ndu i din nou duhovniceşte, i arată n chip tainic Duh şi aşa i face fii ai lui Dumnezeu. «Căci toţi cei purtaţi de Duhul, s nt fii ai lui Dumnezeu» (Rom. 8, 14). Iar dacă s nt fii, e vădit că s nt şi dumnezei. Căci cel născut are numaidec t firea celui ce l a născut. De aceea, i nvaţă M ntuitorul pe ucenici să numească pe Dumnezeu, Tată (Matei 7, 9), av nd părtăşie la Duhul. Astfel, Sf nta Treime i face pe cei credincioşi dumnezei şi fii şi duhuri, descoperindu le n chip cov rşitor tot darul minunat ce se poate cugeta.

75. T lcuire la: «Întinz ndu i aripile Sale i a luat pe ei i i a ridicat pe umerii Săi» (Deuteronom 32, 11).

Înţelege, primeşte n simţirea nţelegătoare, cele ce ţi le spun acum. Ştiu foarte bine că, minun ndu te, te vei umple de bucurie duhovnicească, sau de plăcere dumnezeiască. Căci zice Duhul Sf nt prin proorocul David : «Cel ce şezi pe Heruvimi, arată te!» (Deuteronom 32, 11). Şi iarăşi : «Cel ce vede ad ncuri fără fund şade pe Heruvimi» (Ps. 98, 1). Şi iarăşi: «S a suit pe Heruvimi» (Ps. 17, 11). Dar ce face cu credincioşii ? Un lucru foarte minunat, n chip cov rşitor mai presus de ceea ce s a spus mai nainte. Căci Dumnezeu nu se aşează numai pe noi, d ndu ne viaţa, ncălzindu ne, pă zindu ne şi veselindu ne n chip minunat, cum face pasărea cu puii ei. Ci, o, minune a dragostei dumnezeieşti !, ne aşează pe Sine nsuşi şi se face pe Sine ca o căruţă nouă a noastră, mai presus de nţelegere, prin prisosinţa nesf rşită a dragostei Sale, păzindu ne n siguranţă şi purt ndu ne n chip nespus la bunătăţile negrăite şi supralumeşti ale vieţii mai presus de ceruri şi pregătindu ne astfel să ne desfătăm de cele mai presus de fire şi să ne umplem de pace şi să ne odihnim n cele de netălmăcit şi să ne bucurăm şi să gustăm n chip dumnezeiesc şi duhovnicesc şi să ne ndulcim, precum se cuvine, de ele. Căci zice şi marele Moise n Duh: «Întin z nd aripile Sale, se nţelege Dumnezeu, i a primit pe ei şi i a ridicat pe umerii Săi» (Deut. 32, 11). O, iubire negrăită ! Chiar şi numai a şi ntinde aripile Lui şi a i primi pe credincioşi şi a se face, astfel, n chip vădit, purtătorul lor e pentru ei o vrednicie cu adevărat mai presus de a heruvimilor şi pricină de mare şi negrăită bucurie. Dar a i şi lua şi ridica pe umerii Lui, umbrindu i acolo (cu aripile) cum zice proorocul David, nici mintea heruvimilor n ar putea să nţeleagă şi să laude după cuviinţă, ceea

ce se petrece. «Că precum este mărirea Ta, aşa este de ne nchipuit şi mila Ta» (Înţ. Sirah 2, 20), Treime Sf ntă, slavă Ţie!

76. Schima monahilor şi făgăduinţele ce ţin de viaţa călugărească cer o minte nsingurată[685]. Dar aceasta numai Dumnezeu o lucrează şi o nfăptuieşte printr o s r guinţă cu toată puterea şi după r nduială. O lucrează m părtăşindu i harul Său de viaţă făcător. Şi o nfăptuieşte, făc ndu se văzut n chipul unitar şi unic al Împărăţiei şi al slavei Lui atotţiitoare. Căci singur El este Prea nalt, necompus cu cele multe şi neasemănat, datorită ridicării Lui neasemănate peste toate, singur puternic n nţeles propriu, toate fiind puternice prin mpărtăşire de El, singur cu adevărat nţelept, toată nţelepciunea nţelepţilor fiind prin darul Lui, singur fiind cu adevărat şi n chip veşnic şi de aceea Făcătorul şi Ziditorul tuturor celor ce s nt. Pentru aceea cu drept cuv nt şi foarte bine s a zis: «Din El şi pentru El şi spre El s nt toate, Căruia se cuvine slava n vecii vecilor» (Rom. 11, 36).

Dacă, deci, acestea s nt n acest fel şi toate mpreună s nt bune şi frumoase, ca unele ce au existenţă din Dumnezeu şi prin El se păstrează şi se susţin şi spre El caută şi n El şi au capătul; şi dacă pe cei ce se folosesc cum se cuvine de toate cele spuse, i uneşte cu Dumnezeu, ca Cel ce e Tatăl acestora, al bunătăţii, al iubirii, al cumpătării, al nţelepciunii, al cunoştinţei, al vederii, al făptuirii cuvenite, al ndumnezeirii, al desfătării dumnezeieşti şi al bucuriei ce ţine de ea, al păcii mai presus de ceruri, al temerii evlaviei, al tăriei şi al sfatului, al căii dreptei credinţe, al ştiinţei şi al tuturor c te ţin de firea cuvântătoare şi o ndulcesc, o umplu de slavă şi o veselesc şi o fac asemenea cu Dumnezeu şi o ndumnezeiesc ; dacă, deci, precum s a spus, tot ce e bine şi frumos e de la

685. O minte nsingurată de toate.

Dumnezeu singur, cu adevărat deşert este cel ce, după ce s a făcut iubitorul acestor bunătăţi şi frumuseţi, se desparte şi se rupe de Dumnezeu, izvorul şi rădăcina tuturor bunătăţilor şi frumuseţilor. Căci acesta nu va avea nimic nici din cele prin fire frumoase şi bune, odată ce s a ntors cu nerecunoştinţă de la Făcătorul şi susţinătorul lor, de la Cel n care şi au temelia toate cele bune şi frumoase. Ci chiar de va socoti că se află n cele bune şi frumoase, nu va fi cu adevărat n bine şi frumos, ci ntr o rătăcire şi batjocură cumplită. De aceea trebuie să stăruim cu toată fiinţa noastră n Dumnezeu singur şi numai la legea Lui trebuie să g ndim şi numai de ea să ne alipim. Numai aşa ne vom face părtaşi de slava curată, de desfătarea nemincinoasă şi de bogăţia nesf rşită şi neclătinată şi vom avea mpreună toate bunătăţile şi frumuseţile de care am vorbit, ba şi pe Dumnezeu locuind şi umbl nd, o, minune n noi (2 Cor. 6, 16). Numai aşa ne vom bucura de bunătăţile cu adevărat nevăzute şi neauzite cu simţurile din afară. Numai aşa vom vieţui n chip unitar şi unic n Hristos Iisus, Domnul nostru.

77. C nd petrecem liniştit n smerita cugetare şi avem inima purtătoare de Duh, lucrată de har, mintea, armo niz ndu se n chip fericit cu adevărul, se face văzătoarea multor vederi dumnezeieşti şi e călăuzită n taine negrăite mai presus de lume şi se socoteşte cu adevărat ca o nouă venită şi ca o trecătoare ntre lucrurile lumii. Şi se desfată şi se bucură n chip vădit n Duh de lucrurile ce s nt mai presus de minte şi cu totul dincolo de nţelegere. Scurt vorbind, adeseori e ntipărită şi de Dumnezeu n chip minunat şi pătimeşte ieşiri pline de uimire la Dumnezeu şi urcă spre ndumnezeire, ca spre o pătimire fericită, n tăcere şi n vedere şi n dragoste mai presus de fire, cu nr urirea şi puterea Duhului luminător şi de viaţă făcător, n Hristos Iisus, Domnul nostru.

78. Cel ce, potrivit proniei, cugetă numai la Dumnezeu şi petrece n El[686] şi vede n chip limpede pe Dumnezeu n Duh, umbl nd şi petrec nd n sine, mplineşte n chip vădit porunca dumnezeiască a Domnului Iisus, care zice: «Răm neţi ntru Mine şi Eu ntru voi» (Ioan 15, 4). Şi s a unit, de aceea, n chip străin cu Dumnezeu şi s a făcut mort in chip minunat şi foarte fericit mpreună cu El[687]. Şi astfel, s a făcut lucrător nerătăcit al poruncilor lui Dumnezeu[688]. Căci a zis Mântuitorul: «Cel ce rămâne ntru Mine şi Eu ntru el, multă roadă aduce», adică multe virtuţi (Ioan 15, 6)[689]. Drept aceea, să se silească tot cel ce voieşte să dobândească virtuţile, prin vedere şi rugăciune, să rămână şi să stăruie cu toată puterea in Dumnezeu, ca văzând Dumnezeu nevoinţa sfântă a sufletului, să plece cerurile şi să se facă foarte vădit, n chip minunat, umbl nd şi petrecând năuntru sufletului. Prin aceasta va hărăzi celui părtaş de El bucuria de toate bunătăţile şi frumuseţile şi buna plăcere pentru toate sfintele porunci. Căci El nsuşi a zis: «Fără de Mine nu puteţi face nimic» (Ioan 15, 6), chiar dacă vi se pare că faceţi.

686. E o voinţă a proniei lui Dumnezeu, sau a planului Lui cu lumea, să cugetăm numai la El, să L iubim numai pe El şi numai n El să iubim pe toate celelalte şi să ne unim cu ele; pentru că numai El le cuprinde pe toate.

687. Un alt nţeles al răstignirii lui Hristos. El s a răstignit pentru a arăta că a murit lumii pentru Dumnezeu şi pentru a pune n umanitatea Lui această putere pentru a ne o comunica şi nouă. De aceea Botezul nseamnă moarte cu Hristos şi naştere la viaţa nouă din viaţa lui Dumnezeu primită de El prin nviere.

688. Dumnezeu conduce lumea spre scopul Lui ntr un chip mai rodnic prin poruncile Lui, c nd ele s nt mplinite de noi. Deci pronia lui Dumnezeu se nfăptuieşte şi prin noi, desigur c nd mplinim poruncile lui Hristos şi tindem să ne facem asemenea Lui şi să ne unim cu El prin această mplinire.

689. Virtuţile reprezintă deci mplinirea proniei lui Dumnezeu sau roada ei n noi. Căci prin ele am ajuns asemenea lui Dumnezeu şi ne am unit cu El.

79. Dacă dragostea cere să nu se ascundă comoara, nici nţelepciunea cea de folos obştesc, e vădit că nici lucrarea nţelegerii şi vederea lui Dumnezeu şi năzuinţa spre ea, nu trebuie să se ţină n minte nescrisă, ci trebuie să se pună şi să se nsemne n scris, din dragostea pentru folosul obştesc. Căci omul fiind un animal cugetător, n-zestrat cu minte şi cu pricepere şi, de aceea, cugetând despre Dumnezeu cele ale credinţei, din cele ce s au făcut pentru el, se naşte n el nţelegerea dumnezeiască şi cu-venită şi intră cu ştiinţă n ţara poruncilor. Dar pentru aceasta are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu Cel spriji-nitor. Şi, de aceea, se roagă des cu lacrimi, cer nd lui Dumnezeu să i uşureze mplinirea poruncilor. «Iar c nd va binevoi să se ndure, Tatăl se va ndura de fiu» (Ps. 102, 13). Dumnezeu se va ndura adică de cel ce se roagă Lui şi va vărsa ndată (o, minune!) din Duhul Său peste el, sau n inima lui se va mişca şi aprinde simţirea iubi-toare faţă de Dumnezeu pe care l primeşte. Şi i va hă-răzi, cum nu se poate spune, ndrăznire, ca unui fiu faţă de tatăl. I o hărăzeşte ca pe o arvună, prin acea vărsare şi lucrare a Duhului peste cel ce se mpărtăşeşte, şi l n-dulceşte pe acesta n chip cov rşitor, l mbunează, l sme-reşte şi l nalţă ntr un chip nou n slavă şi cinste, prin unirea cu el. Şi l conduce la iubiri nflăcărate şi aşa de mari, că tot ce vede n jurul lui Dumnezeu socoteşte ca al său propriu; şi curţile Tatălui, bogăţia, slava, tăria, frumuseţea, nţelepciunea, stăp nirea şi toate cele fru-moase şi toate cele bune, mărirea şi lauda, toate s nt des-fătarea şi lauda şi bucuria sa, ca ale unui fiu. C nd deci sufletul ajunge la vederile acestea, prin mpărtăşirea de Duhul, ca la nişte vederi fireşti, adică c nd le vede n Dumnezeu Cel n Treime, atunci vede pe Dumnezeu cu adevărat ca pe un Tată foarte iubit, n chipul n care am spus şi se umple de bucurie, av nd ntipărit numai pe Dumnezeu, de care se desfată şi se veseleşte mai presus de fire, n Hristos Iisus, Domnul nostru.

80. *Care e plăcerea propriu zisă?*

Socotesc că oricine s a apropiat de aceste lucruri cu judecată, va spune că plăcerea propriu zisă e ceea ce nu poate fi pus pe seama firii şi nu poate fi grăit prin cuv nt şi ceea ce dăinuieşte ca o stare ndelungată şi umple inima de bucurie şi după trăirea ei; ceea ce e departe de plăcerea după trup, care este idolească (legată de un chip) şi nu e o plăcere propriu zisă. Drept aceea tot cel ce doreşte plăcerea, să caute plăcerea nţelegătoare (spirituală), duhovnicească, curată şi care nu se mprăştie, şi nu va greşi, ci mai degrabă se va muta cu uşurinţă de la cele de pe păm nt la cele cereşti, cu g ndirea lui şi apoi cu tot sufletul. Căci aceasta este plăcerea adevărată şi propriu zisă: plăcerea inimii neurmată de părerea de rău, adevărata plăcere a sufletului raţional şi nemuritor, care răm ne veşnic luminoasă, pururea izvor toare, neos ndită, şi mai degrabă vrednică de dorit, fericită şi nsoţitoare nezgomotoasă a sfinţilor din veac, paşnică, bl ndă, dătătoare de ndrăzneală, strălucitoare, cu bun chip, evlavioasă, luminoasă, plină de bucurie şi lucrătoare şi după aceea. Iar dacă te ai ndulcit nţelegător (spiritual)[690] şi duhovniceşte cu ea prin cercare, cu siguranţă vei consimţi cu cele scrise. Iar dacă nu, ţine deocamdată cele spuse, prin credinţă.

81. *Despre plăcerea trupească.*

Iar plăcerea care nu e nţelegătoare (spirituală) şi a Duhului, ci a trupului, e greşit să se numească plăcere. Căci, aceasta aduc nd, odată mplinită, o amară părere de rău, n chip mincinos se numeşte plăcere. E o plăcere

690. «Plăcerea nţelegătoare» sau gustată « nţelegător» e opusă celei gustate cu simţurile. Dar ea nu e numai o plăcere intelectuală (amor intellectualis), ci e o bucurie curată a ntregii fiinţe, o stare de euforie. E experienţa realităţilor g ndite, a comuniunii cu Dumnezeu cel iubitor, dar şi o nţelegere a acestor realităţi trăite n iubirea Lui.

falsă şi străină de sufletul raţional, e neraţională, josnică, greoaie, iubitoare de ntuneric, zgomotoasă, stingheritoare, trecătoare, supusă repede vestejirii. Căci, mbătrânind trupul, se retrage cu ruşine fără să vrea; e osândită, ticăloşeşte viaţa, o face nefolositoare, roabă, apăsată de os ndă, lacomă de m ncare, moleşită, fără chip, fără nădejde, nesocotită, aducând tristeţe ntunecată celui ce o lucrează, după săv rşire. Dacă ai pătimit acestea, fără ndoială cunoşti adevărul celor spuse. Iar dacă te ai păzit, prin m na lui Dumnezeu, ascultând de cuvintele mele, ca de cuvintele adevărului, să ştii că vei secera rodul strălucitor al vieţii[691].

82. Am primit lumina duhovnicească pururea strălucitoare şi viaţa mai presus de lume şi dumnezeiască şi prin ele hrana şi desfătarea, năzuinţele şi doririle, uni

691. E descrisă toată dezordinea şi stricăciunea adusă de plăcerile inferioare. Părinţii socotesc n general că viaţa ordonată, care duce la ndumnezeire, e o viaţă călăuzită de raţiune, n unire cu harul, sau n comuniune cu Dumnezeu cel personal, pe c nd patimile care desfigurează fiinţa umană au un caracter neraţional, adică egoist. Ordinea n fiinţa proprie şi n societate e ţinută prin raţiune, care ia n considerare armonia dintre toate; dezordinea, descompunerea individuală şi socială e efectul patimilor iraţionale. E implicată aci nvăţătura despre persoane şi lucruri ca ncorporări ale raţiunilor Cuv ntului dumnezeiesc, ntre care există n mod firesc o armonie. Raţiunile g ndite ale lucrurilor, corespun z nd raţiunilor g ndite ale Logosului, s nt ncredinţate raţiunii g nditoare, raţiunii subiect a persoanelor, ca chipuri ale Raţiunii Subiect, suprem reprezentată de Cuv ntul ipostatic, pentru ca aceste persoane să aibă un conţinut comun al dialogului ntre ele şi cu Logosul. In toate luminează Cuv ntul dumnezeiesc, sau Raţiunea supremă. Dar lucrurile şi raţiunea finită a persoanelor s nt sinteze armonioase ale raţiunilor n starea lor ncorporată. C nd raţiunea umană g nditoare face un uz rău de aceste sinteze, stric nd armonia in fiinţa umană, şi ntre persoane şi lucruri, se produce o dezordine şi o stricăciune generală. Menţinerea n armonie a raţiunilor lucrurilor, a relaţiilor dintre persoanele nseşi şi ntre persoane şi lucruri, nu se poate face dec t ascult nd de nvăţătura dată de Subiectul veşnic al raţiunilor făpturilor şi urm nd pilda acestui Subiect ntrupat. Acest lucru se accentuează n mod special n capitolul următor.

rile şi bucuriile neasemănate ale dumnezeirii ntreit ipos tatice şi simţirile iubitoare negrăite mpreună cu Hristos Iisus, Domnul tuturor. Dar, vai de ticăloşia şi de nebunia mea! Vai de răutatea necuminţeniei mele! Mintea mea, care a ajuns prin har mai presus de ceruri, furată uneori, se apleacă spre gunoaiele mincinoase, pământeşti şi pline de tot mirosul ur t. Vai, cine nu se va mira şi nu va pl nge de cele ce le fac şi nu va ruga, din milă, pe Dumnezeu ca să mi dăruiască, cu iubire de oameni, o mai mare putere prin Duhul luminător şi de viaţă făcător, ca să alung mai uşor pe diavolul ce unelteşte şi pe vrăjmaşul ce vicleneşte mpotriva sfintei şi minunatei mele vieţi?[692]. Voi toţi, Prea Sfinţilor Îngeri şi voi toate sufletele drepţilor, rugaţi vă lui Dumnezeu pentru mine, cel nesimţit şi cobor t la cuget.

83. Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de c t care nimic nu e mai mare, ca Cel ce eşti necuprins, ca Cel ce eşti totul, ca Făcător al totului şi de nesf rşite ori nesf rşit mai presus de toate, ca Cel mai presus de fiinţă; Doamne al meu, Doamne, sf ntă unire negrăită şi netălmăcită, mpreună suflare a creştinilor, slavă Ţie! Cum, Stăp ne, văz ndu Te pe Tine strălucind n inima mea noaptea şi ziua, nu ies pururea afară din mine (nu s nt pururea n extaz) prin harul cov rşitor, ci răm n nepăsător şi nesimţitor faţă de un astfel de dar, Preaputer nice? Vai, c t de păcătos s nt!

Dacă ai cunoaşte cine este cel ce m a legat pe mine şi de cine m a legat şi prin cine, te ai fi apucat repede

692. Orice viaţă omenească e sf ntă şi minunată prin valoarea ei veşnică, prin misterul ei nehotărnicit; chiar şi prin nfăţişarea ei desfigurată de rău, de păcat, se străvede chipul dumnezeiesc, taina şi valoarea ei. De aceea chiar n iad, persoana umană răm ne indestructibilă. Are n ea posibilităţi veşnice de a experia chinurile răutăţii, neconformitatea ei cu ele. Dar demonii uneltesc n chip special c nd văd o viaţă care s a făcut sf ntă şi minunată n chip actual, prin silinţele ei.

de lucru, plin de uimire, şi ai lăuda pe Dumnezeu cel mai presus de fiinţă, mulţumindu I c t se poate de mult pentru toate c te le face n chip minunat, din bunătatea Lui.

Dacă ai nţelege, deci, c t de departe s nt de taina lui Hristos, venind la o uimire mai mare, dec t o poate spune cuv ntul, ai os ndi tr ndăvia, nepăsarea şi negrija mea, ca să nu spun nesimţirea şi ne nţelegerea vădită.

În vremea aceea, răspunz nd Iisus, a spus: «Mărturi sescu Mă Ţie, Părinte, Doamne al cerului şi al păm ntu-lui că ai ascuns acestea de la nţelepţi şi pricepuţi şi le ai descoperit pruncilor. Da, Părinte, că aşa a fost bunăvoirea naintea Ta» (Matei 11, 25, 26). Cere pururea, roagă te, ca să nu pătimeşti fără nţelepciune n cele de ntristare ale vieţii n chip nevrednic şi de Dumnezeu şi de am ndoi. Şi iartă mă!

Calist Angelicude

Introducere

După unele ştiri despre Calist Angelicude, date de A. Erhard[693], reluate de H. G. Beck[694 a], cu acest autor s a ocupat n timpul mai nou Stedian Papadopol[694 b], care i a publicat şi opera «Împotriva lui Toma de Aquino»[694 c]. Autorul acesta, căruia n *Filocalia greacă* şi n P.G. 147, 817—826, i s a publicat o mică scriere „Ἡσυχαστικὴ τριβή", tradusă n acest volum sub titlul *«Me te ugul lini tirii»,* e numit n *Filocalia greacă* şi n Patrologia Greacă (P.G.), Calist Tilicude. Stelian Papadopol a confirmat ştirea dată de A. Erhard şi Beck, că numele lui adevărat este Calist Angelicude şi a adus noi ştiri despre el. Acest autor a fost activ n a doua jumătate a secolului XIV l ngă localitatea Melenic din Macedonia, trăind p nă spre sf rşitul secolului XIV. El vieţuia ntr o «aşezare» monahală de l ngă acea localitate, ntr un fel de sihăstrie, n care a clădit şi o biserică, fiind ajutat şi de ţarul s rb din acea vreme. In jurul acestei biserici vieţuiau mai mulţi asceţi, tunşi n monahism de Calist. Într un document al patriarhiei din Constantinopol el este numit «om duhovnicesc, virtuos şi isihast». Numirea de «isihast» se dădea, după disputele isihaste de la mijlocul secolului XIV, unui monah care se ocupa cu rugăciunea minţii şi care a ajuns prin nevoinţa lui cu liniştirea p nă la vederea luminii dumnezeieşti.

693. A. Erhard, Theologie, In: K. Krumbacher, *Geschichte dei byzan* fin/schen *Litetatur,* Leipzig, 1897, p. 158 şi 160.

694 a. Op. *cit,* p. 784.

694 b. Στἴ)λ. Παπαδοπούλου, Ελληνικού μεταφράσει θωμιστιχών ἐργων. Φιλοθωμισται χα'ι ἀντιθωμισται ἐν Βυζαντίω. Atena 1967, ρ. 156—172.

694c. Idem, Καλλίστου "Αγγεληχοΰδη, χατά θωμα Ἀχινάτου, Atena, 1970.

După localitatea unde vieţuia, se mai numeşte şi Mele nichiotis. In Codex Vatopedi gr. 736 şi Arundel 520 din British Museum se păstrează o operă ascetică a lui, alcătuită din 30 de «Cuvinte». Stelian Papadopol a dat titlul acestor «Cuvinte» n introducerea lui din ediţia scrierii lui Calist contra lui Toma de Aquino. Cuv ntul XXII,care poartă titlul,,Ησυχαστική τριβή", pare să fie, după titlul lui şi după cuvintele cu care ncepe, identic cu scrierea din Filocalia greacă şi cu traducerile ei româneşti mai vechi, date sub numele lui Calist Tilicude şi cuprinse sub titlul «Iscusirea (sau Iscusul) liniştii» n mai multe manuscrise (de exemplu n manuscrisele care se află n Biblioteca Academiei R.S.R. cu nr. 1841, f. 102 v 119 v, scris la 1818 şi n cel cu nr. 2435, f. 208 v 218 v, apoi n manuscrisul cu nr. 40, f. 44—55 v, din Biblioteca Patriarhiei Române care datează din secolul XIX).

Iată c teva din titlurile pe care le găsim n «Cuvintele» scrierii sale ascetice : Cuv ntul III: *«Rai duhovnicesc, sau luminile dumnezeie ti ce au ca poartă vederea prin Duhul» ;* Cuv ntul IV: *«Despre intrarea prin Domnul in raiul duhovnicesc i despre poarta i cheia lui*; şi explicarea cuvintelor : *«De va intra cineva prin Mine se va m ntui»* ·, Cuv ntul XIII: *«Despre plăcerea i bucuria duhovnicească i prilejurile lor»;* Cuv ntul XIV: *«Cum trebuie să ne folosim cu tiin ă de contemplarea lui Dumnezeu»* ·, Cuv ntul XXI: *«Despre via a ascunsă n Hristos»;* Cuv ntul XXIV: *«Despre făptuitor i contemplativ»;* Cuv ntul XXV : *«Despre contemplare».*

Preocuparea stăruitoare cu «raiul duhovnicesc» şi cu contemplarea, preocupare pe care o nt lnim şi n «Suta de capete» a lui Calist şi Ignatie şi n «Capete despre rugăciune» şi n continuarea lor sau n «Raiul» patriarhului Calist, preocupare care merge p nă la identitatea titlului multor «Capete», face loc presupunerii că cele din urmă s nt influenţate de scrierea lui Calist Angelicude, sau scrierea lui de acelea. Problema va putea fi soluţionată definitiv numai după un studiu paralel al scrierii lui Calist Angelicude şi a celor trei

scrieri amintite. Beck spune : «Se pare că (Calist şi Ignatie) au urmat ndeaproape opera lui Calist Angelicude, pe care au umplut o cu citate»[695]. Vom vedea n introducerea la scrierea lui Calist Catafygiotul, publicată tot n acest volum, că şi ea respiră acelaşi duh şi e plină de aceleaşi preocupări.

Mai trebuie menţionat că şi cealaltă scriere mare a lui Calist Angelicude, mpotriva lui Toma de Aquino, acordă acelaşi rol Sf ntului Duh şi curăţirii inimii n cunoaşterea lui Dumnezeu, n care vede autorul deosebirea ntre dreapta credinţă moştenită de la Sfinţii Părinţi şi raţionalismul scolastic.

695. Op. *cit.,* loc. cit.

CALIST ANGELICUDE

Meşteşugul liniştirii[696]

Nu se poate pocăi cineva, fără liniştire; nici nu poate atinge n vreun fel oarecare curăţia, fără retragere; şi nu se poate nvrednici de convorbirea cu Dumnezeu şi de vederea Lui p nă ce se află n convorbire cu oamenii şi i vede pe ei. De aceea, cei ce şi au făcut o grijă din a se pocăi de greşalele lor, a se curaţi de patimi şi a se bucura de convorbirea cu Dumnezeu şi de vederea Lui — care este capătul de drum şi ţinta celor ce petrec după Dumnezeu, şi arvuna, ca să zic aşa, a moştenirii veşnice a lui Dumnezeu — urmăresc cu toată s rguinţa liniştirea şi socotesc drept lucrul cel mai folositor să se retragă şi să ocolească pe oameni, cu toată simţirea sufletului. Începutul lor n viaţa de liniştire este pl nsul, ocăr rea şi dispreţuirea de sine, pentru care, spre a le face n chip c t mai curat, iau asupra lor privegherile, starea n picioare, nfr narea şi osteneala trupească, al căror sf rşit deobşte este r ul de lacrimi ce porneşte din ochii celor ce cugetă cele smerite ntru fr ngerea inimii. Căci precum n cei ce tind spre curăţie şi o dob ndesc prin fapte, sf rşitul este pacea din partea g ndurilor, aşa n aceia sf rşitul este, cum am spus, curgerea lacrimilor[697].

696. P.G. 147, 817—825.

697. Se face şi aci deosebirea ntre cei lucrători şi cei contemplativi, sau văzători, sau rugători. Cei dint i ajung la pacea din partea g ndurilor, iar cei de al doilea la şiroaiele de lacrimi. Lacrimile vin dintr o conştiinţă foarte apăsătoare a păcatelor, care produce n cel ce o ad nceşte o simţire at t de ad ncă de părere de rău, de durere, de chin, de «străpun

Iar de aci ncepe mintea, n chip firesc, să pătrundă n firile lucrurilor şi să vadă măiestria lui Dumnezeu. Lucrul ei este, de acum, să prindă şi să contemple nţelesul dumnezeiesc al puterii, al nţelepciunii, al slavei, al bunătăţii şi al celorlalte c te s nt n Duhul lui Dumnezeu. Ea pătrunde totodată n tainele Scripturii, gustă bunătăţile mai presus de fire, se bucură de frumuseţile mai presus de lume şi se face ncăpere a iubirii lui Dumnezeu. Şi aşa e cuprinsă de dor, se bucură şi se veseleşte, alerg nd spre capătul din urmă al virtuţilor, spre dragostea Făcătorului a toate [698]. Nu mai pătimeşte şi nu se mai teme de nici o rătăcire prin cele de aici, deşi are de suferit unele lunecări şi porniri păcătoase şi mişcări necuviincioase din multe pricini, ca una ce e schimbăcioasă [699]. Dar din acestea trebuie să se reculeagă, depărtind de la ea orice descurajare. Mintea acestora, narip ndu se cu nădejdea iubirii de oameni a lui Dumnezeu, zboară spre cele dumnezeieşti, ndeletnicindu se cu lacrimile, cu rugăciunea şi cu celelalte nevoinţe pomenite, şi se desfată cu raiul dumnezeiesc al dragostei, at ta c t i este cu putinţă. Nu mai vede nimic altceva, nici chip, nici grosime, nici nfăţişare, nici altceva peste tot, ca să grăim pe scurt, afară de lacrimi, de pacea dinspre g nduri şi de dragostea lui Dumnezeu. Căci prin acestea se păstrează şi ne mprăştierea

gere» a inimii, nc t ncep să i curgă lacrimile, care nu curg p nă mai este n om o anumită nv rtoşare.

698. Cei ajunşi la starea contemplativă pătrund nt i nţelesurile tainice ale lucrurilor şi ale Sf. Scripturi şi prin ele contemplă măiestria Iul Dumnezeu din creaţiune şi pe Dumnezeu nsuşi. In ei şi face loc iubirea lui Dumnezeu, care i sileşte spre tot mai multă iubire a Lui. Aceasta e capătul tuturor virtuţilor, cu a căror agonisire s au ocupat ncă n faza făptuitoare.

699. Avem n acestea totuşi unele asemănări cu «Raiul» patriarhului Calist. De acest «Rai» chiar se pomeneşte n cele următoare. Cel ajuns la această stare nu mai e ispitit de lucrurile din afară, dar are ncă n sine firea sa schimbăcioasă şi, n resturile unor obişnuinţe rămase n sine, putinţa unor alunecări şi porniri necuvenite.

minţii şi se dăruieşte şi m ntuirea sufletului. Căci stă de veghe cumpătarea şi se roagă n Hristos Iisus, Domnul nostru.

Şez nd n chilia ta, mintea ta să aibă ndrăznire către Dumnezeu ntru smerenie : smerenia pricinuită de nevrednicia şi de nimicnicia ta; ndrăznirea, pentru dragostea nemicşorată a lui Dumnezeu şi pentru neţinerea minte a răului de către El. Şi sufletul e ridicat la cinste naintea lui Dumnezeu, c nd, măcar că se recunoaşte păcătos, totuşi ndrăzneşte n iubirea de oameni a lui Dumnezeu şi se socoteşte at rnat de El[700]. De aceea, porunceşte şi Sf ntul Pavel, zic nd : «Să ne apropiem cu ndrăznire de tronul harului» (Evr. 4, 16). Căci ndrăznirea către Dumnezeu este un fel de ochi al rugăciunii, sau o aripă, sau o at rnare minunată[701]. Nu are ndrăznire cineva, c nd socoteşte că ar fi bun — să nu fie!, fugi de acest g nd — ci c nd zboară spre nădejdea dumnezeiască, naripat de g ndul negrăitei iubiri a lui Dumnezeu şi al uitării răului de către El. Roagă te, deci, cu ndrăzneală n cuget smerit, hrănit de nădejdi bune n Dumnezeu, ntru Hristos Iisus, Domnul nostru, precum s a zis. Trebuie să cauţi pururea cu grijă cele ce potolesc

700. In «Vieţile Sfinţilor» se vorbeşte mult de « ndrăznirea» ce o au ei la Dumnezeu. Dar aci « ndrăznirea» e văzută ca unită cu smerenia. Sf ntul are « ndrăznire» la Dumnezeu nu pentru bunătatea sa, ci pentru ncrederea n mila lui Dumnezeu, care nu ţine minte răul săv rşit. De aceea ea se mpacă cu smerenia. Căci chiar n această ndrăznire sufletul e conştient că n tot ce are şi primeşte at rnă de iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Dacă s ar socoti bun, n ar mai fi bun n realitate şi n ar mai cere de la Dumnezeu ceva. Ar socoti că Dumnezeu e obligat să i dea.

701. « ndrăznirea», fiind unită cu rugăciunea, arată din nou că nu e o ncumetare a omului n sine. A ndrăzni n rugăciune nseamnă a socoti că ai nevoie de Dumnezeu, dar n acelaşi timp că ai ncredere n mila Lui. Rugăciunea e «ochi» spre Dumnezeu, pentru că n ea vezi mai mult mărimea, puterea şi bunătatea Lui ; e «aripă» spre Dumnezeu, pentru că fără ea nu ndrăzneşti şi nu poţi să te apropii de El; e «at rnare» afectuoasă şi ne nţeleasă de Dumnezeu, pentru că simţi că nu poţi nimic fără El.

trupul şi izbăvesc mintea de tulburare. Iar acestea s nt: m ncarea măsurată, băutura uşoară, somnul scurt, starea n picioare după putere, plecarea genunchilor pe c t se poate, ntr o nfăţişare de smerenie, haină neluată n seamă, cuv nt puţin, c t e de trebuinţă, culcarea pe jos, şi toate celelalte c te mbl nzesc n parte trupul. Iar deodată cu acestea trebuie să te ndeletniceşti cu toate c te trezesc mintea şi ajută la alipirea ei de Dumnezeu. Iar acestea s nt: citirea Sfintei Scripturi şi a sfinţilor t lcui tori ai lor, dar şi aceasta cu măsură; psalmodierea cu pătrunderea nţelesului; cugetarea la cele spuse n Scripturi şi la minunile văzute n zidire; rugăciunea cu gura p nă ce sf ntul har al Duhului o va mişca n chip simţit din inimă; căci atunci e altă sărbătoare şi timpul altei prăznuiri, negrăită din gură, ci lucrată n inimă prin Duhul[702].

Iar p nă atunci ndeletniceşte te cu cele spuse aşa : pleacă ţi genunchiul de c te ori poţi şi roagă te, şez nd aşa; ngreun ndu te de rugăciune, treci la citire, precum s a zis; pe urmă iarăşi revino la rugăciune. Şi ngreun ndu te iarăşi de ea, ridică te la puţină c ntare; şi apoi revino din nou la rugăciune. Şi iarăşi ngreun ndu te, n toarce te la ndeletnicirea mai nainte pomenită, cu măsură; şi apoi iarăşi dăruieşte te rugăciunii. Foloseşte te puţin şi de un lucru de m nă, pentru alungarea plictiselii, cum ai auzit de la Sfinţii Părinţi. Dar pururea, n toată lucrarea ta cea după Dumnezeu, de dimineaţă p nă dimineaţă, să stea la locul de frunte rugăciunea. Toate celelalte ndeletniciri să fie folosite, cum s a zis, din pri

702. Rugăciunea e slujbă adusă lui Dumnezeu şi deci sărbătoare. S nt trei noţiuni legate ntre ele. E sărbătoare, pentru că e oprire de la lucrurile lumii şi ocupare cu cele dumnezeieşti, care e propriu zis o odihnă n ele şi bucurie şi lumină. Dar cea mai deplină sărbătoare e rugăciunea care se face n inimă şi e lucrată acolo de Duhul Sf nt. Căci atunci nu mai e nici grija rostirii cuvintelor r nduite, iar experienţa lui Dumnezeu e mai puternică.

cina ngreunării la rugăciune. Iar c nd vine mila n suflet şi harul Duhului face să ţ şnească din inimă rugăciunea ca dintr un izvor, atunci mintea să se ndeletnicească numai cu rugăciunea şi cu vederea, desfăc ndu se pe sine de toate şi desfăt ndu se numai cu rugăciunea şi cu vederea n raiul dragostei dumnezeieşti[703].

Rugăciunea are stăp nire asupra tuturor faptelor bune; ea naşte lacrima pocăinţei; ajută cu putere la pacea din partea g ndurilor, ndemn nd ca singur Dumnezeu să fie socotit pacea desăv rşită; ea e maica dragostei de Dumnezeu ; singură ea curăţeşte puterea cugetătoare a sufletului, ntipărind n ea pe Dumnezeu, Cel ce pri cinuieşte şi curăţia ngerilor; ndreptează puterea pofttitoare a sufletului spre Dumnezeu ntru curăţie, căci alipindu se de Dumnezeu şi st nd de vorbă cu El, care e prin fire Binele şi Frumosul nesf rşit şi mai presus de fire[704], leagă toată pofta de El; iar m nia, ntr at ta o mbl nzeşte, nc t omul cade şi se roagă lui Dumnezeu, iar sufletul se smereşte prin căderea la El; căci nimenea, rug ndu se, nu poartă un cuget nesmerit şi m nios. De aceea, scurt vorbind, cuvioasa rugăciune curăţeşte şi ndreptează toate puterile sufletului şi toate lucrările făptuitoare şi nţelegătoare; şi mai ales şi alipeşte vederea

703. Ca şi patriarhul Calist, aşa şi autorul acestei scrieri uneşte str ns rugăciunea cu vederea sufletească a lui Dumnezeu. Nu te poţi absorbi total n rugăciune, fără simţirea prezenţei lui Dumnezeu.

704. Dumnezeu e prin fire Binele mai presus de fire. Nu e un Bine supus unor legi ale naturii. Ci e desăv rşit liber de acestea şi deci ne ngustat de nici o lege. E bun propriu zis, adică e bun pentru că vrea, dar n acelaşi timp aceasta ţine de firea Lui. Libertatea şi firea s nt la El unul şi acelaşi lucru; libertatea aceasta nu poate fi şi rea, pentru că n ar mai fi o libertate deplină. Răul exercită totdeauna o silă asupra celui rău. Tot ce e creat e supus unor legi, n ultimă analiză măcar legii dumnezeieşti. Pentru că nimic din cele create, nu şi este propria lege a existenţei sale. Numai n comuniune cu Dumnezeu făptura raţională e complet liberă. Pofta acestei făpturi e ndreptată spre bine, dar Binele ade vărat şi deplin e Dumnezeu.

de Dumnezeu şi, ca urmare, de dragostea dumnezeiască, ntr o petrecere şi vieţuire liniştită, potrivit cu cele spuse mai nainte. Iar g ndul tău, ntorc ndu se năuntru tău, să cugete şi să privească la locul acela al inimii de unde curge lacrima, rug ndu se netulburat de răsuflarea pe nas. Şi să răm nă c t mai mult acolo. Căci e un lucru foarte folositor, care aduce lacrimi multe şi necontenite, desfiinţează robia minţii, pricinuieşte pacea nţelegătoare a sufletului, prilejuieşte rugăciunea şi lucrează mpreună cu Dumnezeu la aflarea rugăciunii inimii prin harul Duhului de viaţă făcător, n Hristos Iisus, Domnul nostru[705].

Trebuie să ştii, văzătorule, care vezi lucrurile de taină şi te desfătezi de ele, că, precum Dumnezeu şi omul s nt doi, tot aşa s nt două, fie ca gen, fie ca specie, pl nsul şi lacrimile. Căci una se deosebeşte mult de cealaltă, măcar că am ndouă s nt bune şi dăruite de Dumnezeu şi ne c ştigă bunăvoinţa lui Dumnezeu şi moştenirea hărăzită de ea. Pl nsul are ca izvor frica de Dumnezeu şi ntristarea, iar lacrimile, dragostea dumnezeiască şi pe Dumnezeu. Cel dint i nu veseleşte firea prea mult, cele de al doilea veselesc mult şi mai presus de fire. Cel dint i este

705. Autorul acestei scrieri asociază cu rugăciunea săv rşită n inimă mai mult lacrimile. Luminarea dumnezeiască răm ne rezervată numai treptei duhovniceşti celei mai nalte. Dar şi celor ajunşi la ea li se recomandă o anumită rezervă n acceptarea ei. Am avea deci mai nt i un apofatism ca simţire a lui Dumnezeu, care nu e văzut, şi apoi sus de tot, ar fi luminarea. Aceasta nseamnă că rugăciunea n inimă e o rugăciune pătrunsă de o mare simţire. Frica de pedeapsa lui Dumnezeu pentru păcate, parcă i str nge celui ce se roagă, inima şi stoarce din ea lacrimi. G ndul adunat n inimă intensifică această simţire de durere a inimii, căci prin el subiectul lui e chinuit intens de păcatele sale. Netulbunat de nimic altceva, acela cugetă cu toată simţirea numai la păcatele sale. Dar cugetarea la păcatele sale trebuie să fie asociată şi cu dragostea de Dumnezeu cel milostiv, cu nduioşarea provocată de mila Lui. Aceasta contribuie din nou la intensificarea simţirii inimii, a nmuierii ei, la prefacerea ei n izvor de lacrimi.

al ncepătorilor, cele de al doilea, ale celor ajunşi la desăv rşire prin har [706].

Cinci s nt lucrările liniştii: rugăciunea, sau pomenirea ne ncetată a lui Iisus, introdusă prin respiraţie n inimă, fără nici un fel de g nd[707], ceea ce se izbuteşte prin n fr narea deobşte a p ntecului, a somnului şi a celorlalte simţuri, năuntru chiliei, cu ajutorul smereniei. Apoi puţină c ntare şi citire din Dumnezeieştile Evanghelii şi din Sfinţii Părinţi şi din capetele despre rugăciune, mai ales ale Noului Teolog[708], ale lui Isihie şi Nichifor ; cugetarea la judecata lui Dumnezeu, la moarte şi la cele asemenea; n sf rşit, puţin lucru de m nă. Şi iarăşi trebuie să se facă ntoarcerea la rugăciune, chiar dacă lucrul acesta cere o oarecare silire, p nă ce mintea se va obişnui să lepede mprăştierea de la sine prin g ndul la Domnul şi prin ne ncetata consimţire cu osteneala inimii. Aceasta e lucrarea monahilor ncepători care voiesc să se liniştească. Deci, unul ca acesta trebuie să nu iasă des din chilie, să se ferească de orice convorbire şi privire, afară de cazul unei mari trebuinţe. Dar, şi atunci, să o facă cu luare aminte, cu pază şi c t mai rar. Pentru că nu numai ncepătorilor, ci şi celor ce au naintat unele ca acestea le pricinuiesc mprăştiere.

706. Aci se face deosebire ntre pl ns, sau tânguire, care e produs mai mult de g ndul la păcate, şi ntre lacrimi, ca produse mai mult de dragostea de Dumnezeu. Dar acestea două nu s nt totuşi total separate. In lacrimile produse de dragostea de Dumnezeu nu se uită de păcatele pe care Dumnezeu le a iertat cu milostivire, iar n pl nsul pentru păcate nu lipseşte total ncrederea n mila iertătoare a lui Dumnezeu.

707. nainte s a vorbit totuşi de introducerea unui g nd n inimă. Dar acela a fost g ndul la păcate, sau la mila lui Dumnezeu. G ndurile care nu trebuie introduse n inimă s nt g ndurile la lucrurile din afară, trebuincioase hranei, plăcerilor, g nduri de slavă, g ndurile grijilor. Acestea ţin mintea n afară. G ndul la păcate şi la Dumnezeu o ajută să intre şi să răm nă năuntru, n inimă, şi l ngă Dumnezeu.

708. Credem că aci se face aluzie la metoda ntreitei rugăciuni a Sf. Simeon Noul Teolog.

Rugăciunea aceasta făcută cu luare aminte, fără g n-dul la ceva, prin cuvintele: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu», nalţă mintea n chip nematerial şi cu totul negrăit spre nsuşi Domnul cel pomenit, iar prin : «miluieşte mă pe mine», o face să se ntoarcă la ea nsăşi, nesuferind să nu se roage pentru sine. Dar cel ce a na-intat n dragoste, se ndreaptă prin experienţă numai spre Domnul, pentru că a luat ncredinţare despre lucrul al doilea (despre iertare). De aceea, Părinţii nu ne predau totdeauna rugăciunea ntreagă, ci unul ntreagă, cum e Gură de Aur[709], altul pe «Domnul Iisus», ca Pavel, care a adăugat: « n Duhul Sf nt» (1 Cor. 12, 3), vorbind de rugăciunea din timpul c nd inima primeşte lucrarea Du-hului Sf nt, prin care se şi roagă; aceasta e rugăciunea celor ce au naintat, deşi ncă nu p nă la desăv rşire, care este iluminarea. Iar Sf ntul Ioan Scărarul zice: «Loveşte pe vrăjmaş cu numele lui Iisus» şi: «Pomenirea lui Iisus să se lipească de răsuflarea ta»[710], şi nu mai adaugă nimic. Dar e ngăduit şi ncepătorilor să se roage uneori cu toate cuvintele rugăciunii, alteori să se roage n minte cu o parte a ei. Să nu schimbe nsă des felul rugăciunii, ca să nu pătimească o mprăştiere prin aceasta.

Stăruind n metoda amintită a rugăciunii curate, chiar dacă nu n chip curat, din pricina nchipuirilor cu care este obişnuit şi a g ndurilor ce i se fac piedică, cel ce se nevoieste ajunge la obişnuinţa de a se ruga nesilit, de a stărui cu mintea n inimă şi de a nu o introduce n chip silit prin inspirarea aerului, ca pe urmă să sară ndată de acolo, ci să stăruiască acolo şi să se roage de la sine. Aceasta este şi se numeşte rugăciunea inimii[711]. Ei i pre

709. P.G. 60, col. 751—756.

710. Scara XXVII; P.G. 88, col. 1112 C.

711. Rugăciunea inimii se numeşte abia aceea care nu se face n chip silit, prin introducerea forţată a minţii n inimă. Căci n acest caz mintea nu poate sta mult n inimă, neav nd obişnuinţa statorniciei n g ndul interiorizat la Dumnezeu. Rugăciunea inimii, ca stăruire de la

merge o anumită căldură n inimă, care izgoneşte g ndurile ce mpiedică rugăciunea curată amintită să se mplinească n chip desăv rşit. Şi, aşa stăruind mintea se roagă ne mpiedicat n inimă. Iar ntr o astfel de căldură şi rugăciune, dragostea faţă de Domnul Iisus cel pomenit se naşte n inimă n aşa fel nc t ncep să curgă din ea din belşug şi lacrimile dulci din dorul lui Iisus cel pomenit.

Deci, pentru a se nvrednici cineva de acestea şi de toate cele de după ele, pe care nu e vremea să le spunem acum, trebuie să se s rguiască, cum s a zis, să aibă frica lui Dumnezeu naintea ochilor, mpreună cu pomenirea lui Iisus năuntrul inimii şi nu simplu n afară. In felul acesta se depărtează uşor nu numai de la faptele cele rele, ci şi de la g ndurile patimilor şi sporeşte p nă acolo nc t se umple de ncredinţarea dragostei lui Dumnezeu faţă de sine. Dar, să nu caute el nsuşi să vadă arătarea Lui, ca să nu primească pe cel ce, fiind ntuneric, se preface a fi lumină. Iar c nd, fără să caute mintea vede o lumină, să nu o primească, dar nici să nu o lepede, ci să ntrebe pe cel ce are putere să nveţe, şi să afle astfel adevărul. Şi dacă află pe cineva care să l nveţe, nu numai după cum a cunoscut din Dumnezeiasca Scriptură, ci fiindcă a pătimit n chip fericit şi el nsuşi iluminarea, să dea mulţumire lui Dumnezeu. Dacă nu, e mai bine să nu o primească, ci să alerge cu smerenie la Dumnezeu, socotindu se pe sine nevrednic de o astfel de vedere, precum am nvăţat şi n privinţa aceasta cu fapta de la Părinţi, chiar dacă n unele scrieri ale lor arată semnele luminii amăgitoare şi neamăgitoare.

Dar precum toate cele spuse nainte le ai auzit prin glas viu, aşa şi despre aceasta vei auzi la vreme potrivită. Căci acum nu e vremea potrivită. Acum trebuie să afli, mai degrabă, mpreună cu altele şi nainte de altele,

sine a minţii n inimă şi n g ndul la Dumnezeu, din interiorul ei, cere de aceea pentru agonisirea ei, multă deprindere.

aceasta: că precum cel ce voieşte să nveţe a săgeta, nu ntinde arcul fără un semn, aşa cel ce vrea să nveţe a se linişti, să aibă ca semn bl ndeţea necontenită a inimii, netulbur nd şi netulbur ndu se niciodată pentru nimic, afară de cazul c nd e vorba de dreapta credinţă. Iar aceasta o poate dob ndi uşor, depărt ndu se de la toate şi tăc nd c t mai mult. Şi dacă i se nt mplă vreodată să nu facă aşa, să se căiască ndată şi să se ocărască pe sine, iar pentru viitor să ia aminte, ca să cheme n linişte şi n conştiinţă curată pe Iisus, pun ndu L ca nceput, cum am zis nainte. Iar naint nd pe cale, să aibă harul dumnezeiesc odihnindu se n suflet şi nu numai aşa, ci şi odihnindu i sufletul n chip desăv rşit de dracii şi de patimile care l supărau nainte, şi veselindu i l cu o veselie negrăită. Căci, chiar dacă l supără iarăşi, nu l mai nr uresc, fiindcă nu mai e n tovărăşia lor şi nu mai doreşte plăcerea de la ei. Fiindcă toată dorinţa unuia ca acesta s a ndreptat spre Domnul, cel ce i a dat harul Său. Mai este el războit prin ngăduinţă, dar nu prin părăsire. Pentru ce ? Ca să nu se nalţe mintea lui, pentru binele ce l a aflat, ci ca, războit, să ţină n el necontenit smerenia, singura prin care, nu numai că nvinge pe vrăjmaşii făloşi, ci se şi nvredniceşte de daruri mereu mai mari.

Fie ca să ne nvrednicim şi noi de acestea din partea lui Hristos, Care s a smerit pe Sine pentru noi şi Care dăruieşte celor smeriţi harul Său cu mbelşugare, acum şi pururea şi n vecii vecilor. Amin.

CULEGERE DIN SFINŢII PĂRINŢI,

Despre rugăciune şi luarea aminte[712]

Cel ce se nevoieşte pe calea virtuţilor trebuie să şi dea toată s rguinţa pentru a nu fi cobor tă nălţimea sufletului său prin răscoala patimilor. Căci, cum ar putea sufletul, pironit jos de plăcerea trupului, să privească spre lumina minţii nrudită cu el, cu un ochi liber ? De aceea el trebuie, nainte de toate, să se nevoiască ntru nfr nare, care e străjerul sigur al neprihănirii, şi să se silească a nu lăsa mintea conducătoare să petreacă n g nduri necurate. E nevoie, deci, de toată s rguinţa omului dinăuntru, ca mintea să nu se mprăştie, ci să se pironească de ţinta slavei lui Dumnezeu. Aceasta, ca să scăpăm de judecata Domnului, care zice: «Vai vouă, că s nteţi asemenea mormintelor văruite, care pe dinafară se arată frumoase, dar pe dinăuntru s nt pline de oasele morţilor şi de toată necurăţia. Aşa şi voi, pe dinafară vă arătaţi oamenilor drepţi, iar pe dinăuntru s nteţi plini de făţărnicie şi de fărădelege» (Matei 23, 27—28). De aceea,

712. P.G. 147, col. 827, n nota de sus se spune : Ejusdem ut videtur, Calisti Tilicude.

e nevoie de luptă grea, şi aceasta după lege, cu inima, cu cuv ntul şi cu fapta, ca să nu primim n deşert harul lui Dumnezeu, ci precum ceara ia forma lucrului ntipărit n ea, aşa şi noi să dăm omului dinăuntru un chip după nvăţătura Domnului nostru Iisus Hristos, mplinind, cu fapta, cuv ntul spus de Pavel. Căci zice acesta : «V aţi dezbrăcat de omul cel vechi, mpreună cu faptele lui, şi v aţi mbrăcat cu cel nou, care se nnoieşte cu cunoştinţă după chipul Celui ce l a zidit pe el» (Col. 3, 9—10). Om vechi numeşte toate păcatele şi toate ntinăciunile deosebite la un loc. «Să dăm chip, zice, omului nou ntru nnoirea vieţii» (Rom. 6, 1) p nă la moarte, ca să ne facem vrednici să zicem cu adevărat: «Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte n mine» (Gal. 3, 20). E nevoie, deci, de multă s rguinţă şi grijă neadormită, ca nu cumva, ne mplinind ceva din cele poruncite, nu numai să cădem de la o aşa de mare răsplată, ci să ne şi supunem unor aşa de nfricoşate ameninţări. Dar, c nd diavolul ncearcă să uneltească şi cu multă stăruinţă şi suflă g ndurile sale, ca pe nişte săgeţi aprinse, n sufletul ce petrece n linişte şi singurătate şi l aprinde dintr odată şi preface amintirile celor odată aruncate de el n statornice şi greu de mprăştiat, trebuie să scăpăm de aceste uneltiri prin trezvie şi luare aminte mai ncordată, precum un atlet răstoarnă planurile vrăjmaşilor prin paza cea mai atentă şi prin agerimea trupului.

De asemenea, trebuie să dăm toată grija rugăciunii şi chemării ajutorului de sus pentru surparea vrăjmaşului şi pentru abaterea săgeţilor lui. Aşa ne a nvăţat Sf ntul Pavel, zic nd: «Peste toate lu nd pavăza credinţei» şi celelalte (Efes. 6, 15). Căci c nd sufletul, moleşindu şi

stăruinţa şi ncordarea cugetării, dă drumul amintirilor nt mplătoare ale unor lucruri la nimereală, atunci, cugetul purtat n chip nestrunit şi nepriceput spre aceste amintiri şi ndeletnicindu se tot mai mult cu ele, schimbă unele nchipuiri nşelătoare cu alte nchipuiri nşelătoare şi adeseori sf rşeşte n stricăciunea unor cugetări neruşinate şi nesocotite.

Dar, această nepăsare şi mprăştiere a sufletului trebuie ndreptată şi vindecată printr o mai str nsă şi mai ncordată luare aminte a cugetului şi acesta trebuie făcut să se ndeletnicească pururea cu cele bune. Căci nţeleptul adevărat, av nd trupul locaş sigur şi cămară de cugetare pentru suflet, fie că se află n t rg, fie n adunare, fie la munte, fie la c mp, fie n mijlocul unei mari mulţimi, răm ne statornic n m năstirea sa naturală, adun ndu şi mintea năuntru şi cuget nd la cele cuvenite lui. Fiindcă tr ndavul, chiar şez nd acasă poate rătăci n toate părţile prin g ndurile de afară, iar cel ce se află n t rg, dar veghează, e ca n pustie, ntors numai spre sine şi spre Dumnezeu şi neprimind prin simţuri tulburările ce vin sufletului de la lucrurile văzute.

Drept aceea, cel ce se apropie de Trupul şi S ngele lui Hristos, n amintirea Celui ce a murit şi a nviat pentru noi (2 Cor. 5, 15), trebuie nu numai să se cureţe de toată ntinăciunea trupului şi a duhului (2 Cor. 6, 11), ca să nu măn nce şi să nu bea spre judecată (1 Cor. 11, 20), ci să şi vădească n sine limpede voinţa Celui ce a murit şi a nviat pentru noi, prin aceea că nu se curăţă numai de tot păcatul, ci şi moare păcatu

lui şi lumii şi vieţuieşte lui Dumnezeu (Rom. 6, 11)[713]. Dintre gîndurile rele, unele nu intră deloc în sufletul nostru, dacă ne îngrădim cu multă sîrguinţă ; altele se nasc înăuntru şi odrăslesc din pricina lenevirii noastre. Dar dacă punem mîna pe ele din vreme, le năbuşim degrabă şi le îngropăm. Altele, însă, se nasc şi cresc şi trec în faptele rele şi strică toată sănătatea sufletului nostru, cînd am ajuns la multă trîndăvie. Dacă nu facem primul lucru, e bine să facem al doilea lucru şi anume ca gîndurile ce au pătruns odată să le alungăm degrabă şi să nu le îngăduim să zăbovească mai mult, ca să nu ne facă lăuntrul rău. Iar dacă ajungem cu trîndăvia pînă aici, există, prin iubirea de oameni a lui Dumnezeu, o tămăduire şi pentru această trîndăvie, şi multe leacuri a pregătit bunătatea cea negrăită şi împotriva unor astfel de răni.

Te îndemn, deci, cîtă vreme eşti în trup, să nu dai drumul inimii. Căci precum plugarul nu se poate încrede în vreun rod crescut în ogorul lui, fiindcă nu se ştie ce se va alege de el, înainte de a-l închide în hambarele lui, aşa nici omul nu poate da slobozenie inimii lui atîta vreme cît are suflare de viaţă. Şi, precum omul nu ştie ce patimă îi va ieşi în cale, pînă la ultima lui răsuflare, aşa nu-i este îngăduit monahului să dea drumul inimii pînă mai are răsuflare ; ci trebuie să strige pururea către Dumnezeu, cerînd Împărăţia şi mila Lui. Căci, ştiind vicleanul sigur că cel ce se roagă

713. Conţinutul scrierii acesteia seamănă cu cea de mai înainte a lui Calist Tilicude. Dar se pare că e alcătuită din extrase din una mai mare, nu totdeauna bine legate intre ele.

fără mprăştiere lui Dumnezeu, va putea izb ndi multe, se sileşte să mprăştie mintea, folosind pricini ntemeiate sau ne ntemeiate. Dar, noi ştiind aceasta, să ne oştim mpotriva duşmanului nostru ; şi c nd stăm la rugăciune şi plecăm genunchii să nu ngăduim nicidecum nici unui g nd să intre, nici alb, nici negru, nici din dreapta, nici din st nga, nici scris, nici nescris, afară de cererea către Dumnezeu şi de iluminarea şi de raza de lumină ce i vine părţii conducătoare a sufletului din cer[714].

Dar de multă luptă şi de multă vreme e nevoie n rugăciuni, ca să aflăm starea netulburată a cugetului, care e ca un alt cer n inimă, unde locuieşte Hristos[715], precum zice Apostolul : «Nu ştiţi că Hristos locuieşte n noi ?» (2 Cor. 13, 5). De vrea cineva să vadă starea minţii sale, să se păzească pe sine de toate g ndurile şi, atunci, mintea sa se va vedea pe sine asemenea culorii cereşti a safirului[716]. Nu va vedea nsă mintea locul lui Dumnezeu n sine, p nă nu se va ridica mai sus dec t toate nţelesurile din lucruri, p nă nu se va dezbrăca de patimi, care o leagă prin nţelesuri de lucru

714. Să nu lăsăm n vremea rugăciunii să intre n suflet nici g nd alb, nici negru, nici scris, nici nescris, adică nici g nd bun, nici rău, nici din vreo carte, nici auzit de la cineva. Să avem in minte numai cererea ce o adresăm lui Dumnezeu.

715. Cugetarea la Hristos n inimă, e ca un cer boltit peste inimă, spre care priveşte inima, căci o vede ocupată cu Hristos. Dar cugetarea tulburată de tot felul de g nduri e ca un cer noros, n care nu se vede Hristos, sau apare pentru scurte momente şi dispare iarăşi. Propriu zis ea nu mai e atunci un cer; căci nu mai are o transparenţă spre Hristos.

716. Evagrie, *Capete despre rugăciune,* 18; *Filoc. rom.* I, p. 62.

rile sensibile[717]. Şi patimile le va alunga prin virtuţi, iar g ndurile simple prin vederile duhovniceşti. Şi a ceasta iarăşi, prin arătarea luminii nsăşi[718].

717. Mintea şi c ştigă transparenţa pentru Dumnezeu c nd se eliberează de toate g ndurile lucrurilor, care o ngustează şi i acoperă fiinţa. Mintea eliberată de g nduri şi descoperă nehotărnicia ei, ad ncul ei fără hotar n Dumnezeu ca cel nesf rşit, care nu se poate arăta dec t n acest ad nc potrivit Lui nsuşi. Dumnezeu nu poate lua loc ntr o minte ngustată, căci n acest caz e ngustat şi El. Iar un Dumnezeu ngustat ntr o noţiune scolastică nu mai e Dumnezeu. De aceea mintea, văz ndu se pe sine aşa cum este, vede n ea totodată pe Dumnezeu.

718. E folosită aici deosebirea pe care o face Sf. Maxim ntre g ndurile simple ale lucrurilor şi gândurile asociate cu o patimă, sau cu dorinţa de a avea acele lucruri, de a se ndulci de ele *[Capete* despre dragoste III, 42—44; *Filoc. rom.* II, p. 85). Patimile ca forme ale egoismului s nt alungate prin virtuţile ca forme ale renunţării la sine, iar g ndurile simple ale lucrurilor prin «contemplaţii» n Duh, care văd prin lucruri raţiunile dumnezeieşti ale lor ce depăşesc chipurile lucrurilor. Dar mai sus dec t ele este vederea luminii lui Dumnezeu nsuşi. Mai amintim că pe c tă vreme patimile ngustează sufletul prin caracterul lor egoist, virtuţile l lărgesc prin tendinţa lor de iubire a lui Dumnezeu şi a semenilor.

CALIST CATAFYGIOTUL

Despre unirea dumnezeiască şi viaţa contemplativă

Introducere

Autorul şi conţinutul scrierii

Scrierea aceasta, tradusă n româneşte, se află n multe manuscrise. Ea pare să fi fost citită mult, deşi e de un nalt nivel teologic.

Ea se află şi n Biblioteca Academiei R.S.R., n manuscrisul 1602, cuprinz nd 122 ff., n manuscrisul 2022, cuprinz nd 113 ff., n manuscrisul 2027, cuprinz nd 143 ff., n manuscrisul 2568, f. 33 r 270 v, n manuscrisul 3001, f. 92 r 207r, de la sf rşitul secolului XVIII şi nceputul secolului XIX[719].

Erhard[720] şi Beck[721], resping nd opinia că acest Calist este identic cu patriarhul Calist II, spun că el «pare» să fi trăit pe la sf rşitul secolului XIV şi nceputul secolului XV. Nicodim Aghoritul spune şi el, n prefaţă la lucrarea lui din Filocalia greacă, că nu se ştie nimic c nd şi unde a trăit acest autor.

Dar conţinutul şi forma scrierii ne ndeamnă să nu socotim improbabilă identificarea lui cu patriarhul Calist. Poate că această scriere e tot a patriarhului Calist, dar dintr o vreme c nd petrecea ntr o retragere (χαταφογή), n timpul ndelungatei sale vieţi călugăreşti. Desigur, Calist Catafygiotul concentrează scrierea sa n jurul unei teme oarecum noi care se găseşte mai puţin n cele două scrieri ale patriarhului Calist şi n «cele 100 de capete» ale lui Calist şi Ignatie. Este tema «Unului», cu care se uneşte mintea noastră, dacă se sileşte să iasă din mpărţirea n diferite g nduri, devenind şi

719. n ms. 2568, f. 2r. ncepe: «Toată jivina din ceea ce are fire cu lucrarea sa ceea ce este bună se mpărtăşeşte şi din odihna şi din dulceaţa pe potrivă». La fel in ms. 1602.

720. Op. cit., p. 160.

721. Op. *cit.,* p. 784.

ea una. Tema «Unului» e de origine neoplatonică. Dar la Calist Catafygiotul prin «Unul» se nţelege subiectul dumnezeiesc, care se străvede prin toate operele şi lucrările Lui. Idealul persoanei umane este să se pună n legătură prin toate aceste opere şi manifestări cu Subiectul ce se face simţit şi «văzut» prin ele. Căci «Unul» acesta e viu, e plin de iubire. De aceea, El e, n acelaşi timp, ntreit. Acest Unul e n acelaşi timp simplu, căci dacă ar fi felurit ar fi compus din părţi, care toate ar fi mărginite şi n ar putea realiza prin unirea lor pe Unul. Dar simplitatea Lui e nesf rşit de bogată. De aceea, mintea unită cu El nu mai are nevoie să treacă la altceva, ci şi găseşte n El odihna eternă. Această odihnă nsă, tocmai pentru că acest «Unul» e nesf rşit de bogat, nu i o ncremenire şi nici o plictiseală, ci o «mişcare stabilă», o ad ncire ne ncetată n iubire. Se poate spune că această scriere este o sinteză ntre g ndirea abstractă a lui Dionisie Areopagitul şi simţirea plină de entuziasm a Sf ntului Simeon Noul Teolog. Autorul ei a anticipat, prin descrierea simţirii nflăcărate a sufletului n unirea cu Persoana sau cu Persoanele dumnezeieşti, caracterul plin de simţire al creaţiilor misticii feminine ale Occidentului, dar a menţinut totodată ca temei al acestei simţiri o profundă consistenţă teo logică.

«Unul» e transcendent creaţiei, nu e imanent ca la Plotin, pentru că numai aşa e cu adevărat Unul şi izvor a toată unitatea. Dar El nu răm ne nchis n unitatea Sa, ci iese prin toate lucrările şi operele Sale spre noi, ca să ne ridice la unirea cu El.

Mintea se uneşte cu El şi şi regăseşte unitatea şi simplitatea, sau se găseşte pe sine nsăşi şi odihna din mişcarea de la o idee la alta, de la un lucru la altul, de la o alipire pătimaşă la unul sau altul dintre lucrurile create, ntruc t se depăşeşte pe sine. Numai dincolo de sine, mintea s a regăsit pe sine. Aceasta nseamnă că numai uit nd de sine n dragostea faţă de celălalt subiect, subiectul nostru se regăseşte pe sine n unitatea sa deplin concentrată. Căci el e făcut să se nalţe peste sine, printr o iubire totală şi nflăcărată n care se concentrează ntreg, cum e făcută pasărea să zboare.

În insistenţa cu care autorul vorbeşte de abisul «Unului» am putea vedea o asemănare cu g ndirea lui Meister Eckart

sau Jacob Bohrne. Dar la Calist Catafygiotul acest abis e un abis al iubirii, deci al Persoanei din veci existente, nu al unei esenţe abstracte; ascunzimea Lui e ascunzimea Subiectului indefinit, care licăreşte n acelaşi timp prin toate.

Socotim că scrierea aceasta e poate cea mai frumoasă din toate scrierile filocalice, prin profunzimea teologică şi prin simţirea nflăcărată a ei.

Dar tocmai prin aceasta e foarte aproape de scrierea «Raiul» (n 80 sau 83 capete) a patriarhului Calist, care se caracterizează prin descrierea aproape la fel de nflăcărată a simţirii sufletului, trăită n unirea cu Dumnezeu n iubire.

Avem n această scriere o ameţitoare descriere a nt lni rii minţii cu «Unul» dumnezeiesc. E o scriere de nălţimea teologică a scrierilor areopagitice, de influenţa cărora se resimte, dar şi o ncreştinare a filosofiei neoplatonice a «Unului» (vezi de ex. cap. 43), printr o mai insistentă accentuare a caracterului Lui personal şi prin marea importanţă ce o dă simţirii de iubire n relaţia cu El.

Avem n ea aceeaşi subliniere a rolului absolut necesar al Duhului Sf nt n unirea sufletului cu Dumnezeu şi n simţirea nfocată a iubirii faţă de Dumnezeu n această unire. Puntea ntre sufletul creat şi Dumnezeu cel transcendent o face Duhul Sf nt şi numai El. El ne ridică din natură, din speculaţiile noastre de la distanţă asupra lui Dumnezeu, la El nsuşi, şi prin aceasta la adevărata noastră natură (vezi cap. 74, 75, 81, 82, 84). Avem n ea afirmarea aceleiaşi trebuinţe de a face mintea fără chip (ἀνείδεον — cap. 58, 33), simplă (cap. 20, 30, 51, 91). Lumina dumnezeiască, văzută de isihaşti, e aprofundată n suişuri nesf rşite (idee luată de la Sf ntul Grigorie de Nisa şi de la Sf ntul Maxim Mărturisitorul). Prin depăşirea a tot ce e nţeles, ea e n acelaşi timp un ntuneric supraluminos, termen luat de la Dionisie Areopagitul. Termenul ἀεφλυτα (pururea izvor toare) din cele două scrieri ale patriarhului Calist (cap. 53, 86) l găsim şi aici, at t n forma aceasta (cap. 72) c t şi n forma ἀπειρόβλυτο? (cap. 49).

Ba mai mult, chiar «Metoda n 100 capete a lui Calist şi Ignatie» foloseşte nu numai aceiaşi termeni caracteristici, ci afirmă ca ideal suprem de atins pentru omul duhovnicesc unirea sufletului ca «Unul» (cap. 38). Tot aşa e comună lui Calist Catafygiotul şi «Metodei» lui Calist şi Ignatie ideea

că rugăciunea ajunsă la culmile ei, a ieşit din mişcare, ne maiput nd cădea din această stare (Metoda, cap. 38). Atmosfera duhovnicească, elanul iubirii, al scufundării şi odihnei eterne n abisul dragostei fără sf rşit a lui Dumnezeu, s nt aceleaşi n scrierea «Raiul» a lui Calist patriarhul, n scrierea lui despre rugăciune şi n scrierea lui Calist Catafygiotul. Deosebirea ar fi doar at ta, că această atmosferă şi aceste teme ating n scrierea lui Calist Catafygiotul un grad şi mai nalt, sau ultimul grad de simţire entuziastă şi nvăpăiată.

Scrierea aceasta, de la sf rşitul Filocaliei greceşti şi de la sf rşitul spiritualităţii bizantine, reprezintă nu numai o sinteză magnifică a ntregului scris duhovnicesc de mai nainte, ci şi o culme a subtilităţii de g ndire şi a simţirii de intensă spiritualitate a Bizanţului.

ALE LUI CALIST CATAFYGIOTUL,

Cele ce s au păstrat din capetele prea nalte şi de dreaptă judecată (silogistice) despre unirea dumnezeiască şi viaţa contemplativă.

1. Orice fiinţă găseşte, n chip firesc, odihnă şi plăcere mai cu seamă n lucrarea mai naltă a firii sale. Pentru aceea, de ea se bucură şi de ea se alipeşte cel mai mult. Deci şi omul, ca unul ce are minte, şi ca unul de a cărui viaţă ţine n chip firesc a cugeta, se ndulceşte şi se mpărtăşeşte de odihnă mai ales c nd cugetă la cele nalte şi la cele despre sine, fie că le zice cineva acestora bune, fie frumoase. Iar aceasta se nt mplă cu adevărat c nd are pe Dumnezeu n minte şi cugetă la nsuşirile Lui, pentru că El este fiinţa cea mai naltă, cugetată cu mintea şi mai presus de minte şi iubeşte n chipul cel mai nalt şi mai presus de minte pe om şi l cinsteşte cu cinstirile cele mai nalte şi cu bunătăţile mai presus de minte ale Sale ; şi aceasta pentru veşnicie.

2. Orice naştere face pe cel născut să fie asemenea celui ce l a născut. Căci a zis Domnul, că «ce este născut din trup, trup este şi ce e născut din Duh, duh este» (Ioan 3, 6). Prin urmare dacă cel născut din Duh este duh, e vădit că va fi şi dumnezeu, după Duhul ce

l a născut, odată ce şi Duhul din care s a născut cel părtaş de Duhul e Dumnezeu adevărat. Iar dacă unul ca acesta e dumnezeu, fără ndoială va fi şi văzător. Căci Dumnezeu şi are numele (θεοὶ) de la a vedea (θεωρεῖν). Prin urmare cel ce nu vede (nu contemplă), sau nu s a nvrednicit ncă de naşterea şi mpărtăşirea duhovnicească, sau nvrednicindu se de ea şi nchide din nepricepere puterea văzătoare şi se ntoarce prosteşte de la dumnezeieştile raze cugetate cu mintea n jurul Soarelui Dreptăţii, cugetat cu mintea, deci, după ce s a făcut părtaş de puterea văzătoare, se lipseşte n chip nefericit de lucrarea ei, măcar că tinde spre sfinţenie.

3. Toate cele ce s nt şi au primit mişcarea de la Cel ce le a făcut, potrivit cu raţiunea şi cu firea lor, deci şi mintea. Dar mişcarea minţii ţine pururea, ceea ce n samnă că e fără sf rşit şi fără hotar. Deci e mpotriva vredniciei şi a firii ei, să se mişte n chip mărginit şi hotărnicit. Iar aceasta se nt mplă c nd se mişcă ntre cele mărginite şi hotărnicite. Căci nu se poate ca obiectul să fie mărginit şi hotărnicit, iar mişcarea minţii privitoare la el să nainteze la nesf rşit. Deci mişcarea nencetată a minţii are nevoie de un obiect nesf rşit şi nehotărnicit, spre care să se mişte potrivit cu raţiunea şi cu firea ei. Dar nesf rşit şi nehotărnicit cu adevărat nu este nimic, afară de Dumnezeu, care este Unul prin fire şi n nţelesul propriu. Deci mintea trebuie să se ntindă spre Unul cel nesf rşit şi propriu zis, adică spre Dumnezeu şi spre El trebuie să caute şi să se mişte. Căci aceasta ţine de firea ei[722].

722. Mintea, fiind pururea n mişcare, are nevoie propriu zis de un obiect cu care să se ocupe fără sf rşit. Acest obiect trebuie să fie el nsuşi nesf rşit, nehotărnicit. Ca atare el trebuie să fie acel Unul, care are n El totul. Căci dacă ar fi unul din multe, n ar putea fi nemărginit. In acest caz mintea ar trebui să treacă veşnic de la unul la altul şi niciodată nu şi ar găsi un obiect pe măsura mişcării ei nehotărnicite. Deci niciodată

4. Nesf rşite şi nehotărnicite s nt şi cele contemplate n jurul lui Dumnezeu. Dar nici n acestea nu şi găseşte mintea desăv rşit bucuria ei. Căci caută pe «Cel din care». Fiindcă oricine se bucură n chip firesc de cel asemenea lui. Deci mintea fiind una după fire, măcar că e multe după actele nţelegerii, ntinz ndu se şi miş c ndu se spre Dumnezeu, Cel Unul după fire, dar multe după lucrare, nu se poate bucura deplin, nainte de a pătrunde prin Duhul n Cel Unul nemărginit prin fire, trec nd de la cele multe[723]. Numai n Dumnezeu cel Unul, aşadar, se poate bucura mintea deplin. Căci fiecare din existenţe se bucură de ceea ce i este propriu n chip firesc. Dar propriu minţii n chip firesc este să

nu s ar putea odihni cu mişcarea ei nesf rşită n Cel nesf rşit. Desigur, ntre odihnă şi mişcarea nesf rşită pare o contradicţie. Dar acestea se mpacă atunci c nd mintea pătrunde n Cel nesf rşit. Atunci ea a ajuns şi n mişcarea ei nehotărnicită şi n odihna ei. Nesf rşirea mişcării şi a găsit nesf rşitul de la care nu mai trebuie să treacă la altceva; n El şi a găsit odihna. A ajuns n acea «mişcare stabilă», sau «stabilitate mobilă», de care a vorbit Sf. Grigorie de Nisa. Acest «obiect» nu mai e obiect propriu zis. Căci obiectul e posedat de nţelegere, deci e limitat. «Obiectul» infinit al minţii e subiect: e Subiectul suprem dumnezeiesc. In general un subiect e nţeles cu adevărat de un alt subiect; numai ntre ele se realizează o nţelegere. Pentru că numai prin subiectul celălalt se nţelege un subiect pe sine nsuşi, fiind ajutat de acela să se nţeleagă. Obiectul nu poate fi nţeles prin el nsuşi. Apoi mă lasă n ntuneric. Nu mă ajută să mă nţeleg. Dar n nţelegerea altui subiect, naintez totodată la nesf rşit, cu deosebire n nţelegerea Subiectului dumnezeiesc. In El mă odihnesc, pentru că nu trebuie să trec la altceva şi altceva; şi totuşi naintez n nţelegere. Căci niciodată nu L epuizez n nţelegere şi nu mă epuizez n nţelegerea mea. Iar nţeleg ndu L pe El, nţeleg şi obiectele.

723. Incă Sf. Grigorie de Nazianz şi Sf. Maxim Mărturisitorul au spus că Dumnezeu este de nesf rşite ori mai presus de infinitatea Sa şi de toate nsuşirile Sale infinite (Sf. Maxim, *Capete gnostice,* I, 49—50; *Filoc. rom.* II, p. 140—141). Dar autorul scrierii de faţă precizează că faptul că Dumnezeu e mai presus de nsuşirile Lui se explică prin aceea că El e Cel «din care» s nt acestea. El e subiectul lor.

se mişte, să se ntindă, să ajungă şi să se bucure deplin n Dumnezeu, Cel singur Unul n chip simplu şi nehotărnicit[724].

5. Toată mişcarea celor create, deci şi a minţii, se grăbeşte spre oprire şi liniştire şi caută să ajungă la stabilitate şi la odihna n ea. Căci tot ce e creat şi cere un sf rşit şi o odihnă. Dar mintea este singura dintre cele create, care, mişc ndu se ntre ele, nu poate să se mpărtăşească de oprire şi ,de liniştire. Căci, ceea ce e creat, ajung nd la sf rşitul potrivit lui, odată ce a şi nceput, mişcarea fără sf rşit a minţii răm ne, pe drept cuv nt, ca atare şi cere ceva spre care să se mişte fără sf rşit. Ea nu se va linişti şi nu şi va putea ajunge ţinta, sau nu va avea n sine o mişcare fără sf rşit, cum s a zis nainte, dacă se nchide ntre cele hotărnicite şi mărginite. Dar aceasta e departe de firea minţii, care, n chip vădit, este pururea mişcătoare. Deci, nu este propriu să şi afle liniştirea sau stabilitatea n cele create. Dar unde ar putea mintea să se folosească de ceea ce este propriu, adică să răm nă stabilă n mişcare şi să se liniştească n acest nţeles şi să fie n pace şi să primească o adevărată simţire de odihnă, dacă nu ajunge n Cel necreat şi necircumscris[725]. Iar acesta este Dumnezeu, care este Unul n nţeles propriu şi mai presus de lume. Deci mintea trebuie să ajungă prin mişcare n acest Unul şi necircumscris (nemărginit), ca să şi afle liniştea

724. Dacă Dumnezeu ar fi nehotărnicit, dar compus, mintea iarăşi ar trece de la o parte a Lui la alta, la infinit. Nu s ar odihni n ad ncirea n Cel nehotărnicit şi cu adevărat Unul.

725. Mintea nu se poate folosi de ceea ce i este propriu, adică de mişcarea ei fără sf rşit, care trebuie să fie n acelaşi timp o odihnă, dec t n Cel nehotărnicit, de la care nu trebuie să treacă mai departe, deci n care se odihneşte, sau s a stabilizat, dar n acelaşi timp se şi mişcă spre tot mai multă nţelegere. Numai n El «e stabilă prin mişcare», sau «se mişcă n stabilitate».

sa firească şi să şi dob ndească odihna nţelegerii [726], după cum se cuvine. Căci, nici o minte ajunsă n acel Unul, nu va mai fi lipsită nicidecum de stabilitatea prin Duhul, de odihna minunată, de nesf rşitul care e sf r-şitul tuturor, şi de mişcare. Fiindcă a ajuns la Cel ne-hotărnicit, nemărginit, necircumscris, fără chip, fără n-făţişare şi cu totul simplu. Iar acesta este Unul, de care s a spus, adică Dumnezeu.

6. Dacă Dumnezeu face, cum zice David (Ps. 103, 4), pe ngerii Săi duhuri şi dacă pe oamenii pe care i naşte Duhul, tot El i face duhuri, cum a zis Domnul (Ioan 3, 6), atunci şi omul este nger născut din Duh prin mpărtăşirea vădită de El [727]. Dar lucrul ngerului este să privească necontenit faţa Tatălui nostru cel din ceruri, precum a zis iarăşi Domnul (Matei 18, 10). Deci, cel ce se mpărtăşeşte n chip vădit de Duhul, trebuie să privească, pe drept cuv nt, şi el faţa lui Dumnezeu,

726. «Odihna nţelegătoare» are fie nţelesul de odihnă opusă celei trupeşti, fie nţelesul de odihna nţelegerii. Căci n Dumnezeu e satisfă-cută setea minţii după nţelegerea tuturor, deşi naintează n acelaşi timp n această nţelegere. In unirea cu Cel iubit, l nţeleg deplin şi totuşi naintez mereu n nţelegerea Lui.

727. Dacă p nă aici odihna minţii n Dumnezeu a fost explicată numai din firea mişcării ei nesf rşite şi din nesf rşirea lui Dumnezeu cel Unul, acum e explicată din lucrarea Duhului n minte. Numai Duhul eliberează pe om de legea gravitaţiei spre cele materiale, impusă omului de trupul lui. Numai Duhul l ajută să copleşească pornirile spre cele de jos. Duhul e «porumbelul» şi face şi pe om «porumbel» zburător şi asemenea nge-rului netrupesc. Toată nvăţătura aceasta despre Dumnezeu ca Unul se deosebeşte de nvăţătura neoplatonică despre Unul, prin faptul că Unul acesta nu e fundamentul imanent al tuturor, ci e transcendent, «mai presus de lume şi de fire» şi ridicarea la El se face prin Duhul Sf nt, nu pe cale naturală. Dar preocuparea de Unul arată, n cultura bizantină de atunci, interesul pentru neoplatonism şi aceasta explică (ntemeierea şcolii neo-platonice la Florenţa de către Gemist Pieton, după 1453.

dar şi să tindă spre ea[728]. De aceea, nvaţă şi prooro-cul David zic nd : «Căutaţi pe Domnul şi vă ntăriţi ; căutaţi faţa Lui pururea» (Ps. 104, 4). Drept aceea, nu şi păzeşte ceea ce este propriu cel ce, făc ndu se părtaş Sf ntului, de viaţă făcătorului şi de dragoste dătătorului Duh şi, ajung nd la experienţa naşterii negrăite din Duhul şi ridic ndu se la vrednicia ngerului, pe urmă pentru păruta prisosinţă a evlaviei sale, şi n-chide simţirea nţelegătoare pentru Dumnezeu şi nu vrea să se ntindă spre El şi spre cele dumnezeieşti. Iar aceasta o face, cu toate că M ntuitorul porunceşte să răm nem n El, fiindcă şi El răm ne n noi, precum zice şi David : «Veniţi la El, să vă luminaţi» (Ps. 33, 5). Şi cu adevărat, de vom face cele cuvenite nouă[729] şi cele ce urmează din ele, vom vedea n lumina lui Dumnezeu Tatăl, adică n Duhul Sf nt, lumina din preajma lui Dumnezeu, adică adevărul dumnezeiesc, de nu vom a lege mai bucuros să ne ntoarcem cu nepricepere de la razele dumnezeieşti.

7. In trei moduri ajunge mintea la vederea lui Dumnezeu : mişc ndu se de la sine, mişcată de altul şi pe cale mijlocie. Mişcarea de la sine se săv rşeşte numai de către firea minţii, folosindu se de voinţa sa prin imaginaţie (nchipuire). Sf rşitul acestui mod este contemplarea celor din jurul lui Dumnezeu, pe care şi le au

728. Faţa lui Dumnezeu, expresia subiectului Lui, trebuie privită, sau contemplată, dar n acelaşi timp cel ce contemplă trebuie să se ntindă tot mai mult n nţelegerea Lui. E aceeaşi stabilitate şi mişcare n El.

729. Întinderea spre Dumnezeu e proprie nouă, e cuvenită nouă, deşi se nfăptuieşte prin Duhul. Căci e propriu minţii să fie n Dumnezeu cel nehotărnicit. Dar nu poate să se salte n Unul cel transcendent prin puterile ei, cum se poate nt mpla aceasta n neoplatonism, unde Unul este imanent lumii. Pe drept cuv nt Lossky vede asigurată prin transcendenţa Unului, caracterul Lui personal, spre deosebire de neoplatonism unde Unul este o esenţă impersonală (Essai sur la theologie mysthique de l'Eglise orientale, Aubier, 1944, cap. Tenebrele divine).

imaginat şi nvăţaţii elinilor n oarecare fel. Al doilea mod este mai presus de fire şi se nfăptuieşte numai prin voinţa şi iluminarea lui Dumnezeu. De aceea, mintea se află, n acest caz, cu totul sub puterea lui Dumnezeu şi e răpită spre descoperiri dumnezeieşti şi gustă din tainele negrăite ale lui Dumnezeu şi vede cum se vor mplini cele viitoare. Iar modul aflător la mijlocul acestora, e o mpreunare n oarecare măsură a am n dorura. Întruc t se nfăptuieşte prin voia şi imaginaţia proprie a minţii, e la fel cu modul mişcării de la sine. Dar se mpărtăşeşte de cel al mişcării prin altul, ntruc t mintea se uneşte, prin iluminarea dumnezeiască, cu sine nsăşi şi vede, dincolo de unitatea sa, n chip negrăit, pe Dumnezeu. Căci, atunci, iese afară din toate cele ce se văd şi se zic n jurul lui Dumnezeu, nemai văz nd nici izvorul binelui sau ndumnezeirea, nici nţelepciunea sau stăp nirea de putere făcătoare, sau pronia, sau altceva dintre cele dumnezeieşti, ci umpl ndu se de lumina duhovnicească şi de bucuria adusă de focul dumnezeiesc amestecat cu iubirea[730].

8. Mintea, folosindu se de imaginaţia sa pentru contemplarea celor nevăzute, e povăţuită de credinţă. Iar luminată de har, primeşte ntărirea nădejdii. În sf rşit,

730. Primul mod al vederii lui Dumnezeu e cel natural. Acesta e propriu zis o contemplare a nsuşirilor lui Dumnezeu prin cugetare care se foloseşte oarecum şi de nchipuiri. Al doilea e modul mai presus de fire, pricinuit n minte exclusiv de luminarea dumnezeiască. Aceasta răpeşte mintea la vederea şi gustarea tainelor dumnezeieşti şi la cunoaşterea celor viitoare. Al treilea mod e un amestec din cele două anterioare. Catafaticul (afirmativul) se mbină cu apofaticul (cu negrăitul). Cugetă şi mintea, dar e ajutată şi de Duhul Sf nt să vadă n cele cunoscute cu mintea cele ce depăşesc nţelegerea. Acest mod de vedere a lui Dumnezeu depăşeşte cunoaşterea intelectuală a nsuşirilor lui Dumnezeu, ntruc t nţelegerea omului pătrunde la experienţa luminii plină de nţelesuri, dar şi mai presus de nţelegere, care iradiază din Dumnezeu, şi se umple de bucuria pricinuită de focul dragostei lui Dumnezeu.

răpită de lumina dumnezeiască, se face vistierie de dragoste faţă de oameni şi cu at t mai mult faţă de Dumnezeu. Astfel, slujba şi mişcarea ntreită a minţii se face desăv rşită, ndumnezeitoare, sigură şi neclintită, prin credinţă, nădejde şi dragoste. Şi, ajung nd la acest loc larg din v rful cetăţii, cum ar zice cineva, s a pus n siguranţă n cetăţuia dragostei. Căci, cum a zis Pavel, «dragostea toate le suferă, toate le rabdă», pentru bunul credinţei şi al nădejdii. «Dragostea, zice, niciodată nu cade» pentru unirea ei nfocată şi pentru legătura negrăită cu Dumnezeu[731].

9. Nimic din ceea ce e creat nu e unul n chip desăv rşit[732]. Căci nu e greu de văzut că fiecare se deosebeşte de fiecare, printr o oarecare nsuşire proprie. Dar, ntruc t s nt create, nici una nu se deosebeşte de nici una, fiecare av nd nceput şi sf rşit, afl ndu se sub fire şi nefiind propriu zis una n chip simplu. «Unul» este cu adevărat numai Cel Necreat, ntruc t e simplu, fără de nceput, fără de sf rşit, nehotărnicit şi, de aceea, nemărginit. Iar Acesta e Dumnezeu.

Numai privind spre Acesta, prin mpărtăşire de Duhul de viaţă făcător, mintea şi primeşte şi ea, zi de zi, creşterea cuvenită ei, ntărindu se n unitatea, simplitatea şi n starea ei de ndumnezeire[733]. Căci, se ştie

731. In starea credinţei, sufletul e departe de Dumnezeu, cuget nd la nsuşirile Lui. Prin nădejde e pe drum, av nd ceva din Dumnezeu care i a venit n nt mpinare. Prin dragoste e cu totul n braţele lui Dumnezeu.

732. Ar putea spune cineva că sufletul, deşi creat, e totuşi unul. Dar el are nevoie de a se compune cu trupul. In afară de aceea e ntr o dependenţă de Dumnezeu. Deci «se compune» prin fire cu Dumnezeu, fără ca şi Dumnezeu să se compună prin fire cu sufletul. In acelaşi fel «se compune» şi ngerul cu Dumnezeu. Deci calitatea lui de creatură nu i permite nici lui să fie unul n mod eminent.

733. Unitatea şi simplitatea minţii se menţine şi se ntăreşte şi ea numai prin Dumnezeu, prin privirea la Dumnezeu. Căci Dumnezeu fiind Unul şi nehotărnicit, mintea privindu L nu se mparte ntre diferite obiecte,

sigur că, n afară de Unul şi de privirea n Duh spre El, nu se poate avea o minte tot mai bună. Aceasta, pentru că mintea s a mprăştiat, slăbită de lumea mult mpărţită şi de patimi, şi are nevoie de o putere mai presus de lume şi de privirea spre «Unul» mai presus de fire pentru ca, răpită fiind din cele mpărţite, să iasă afară din patimi şi din dezbinare şi să dob ndească chipul dumnezeiesc[734]. De aceea, şi Domnul roagă pe Tatăl, ca să fim şi noi, credincioşii, una n Tatăl şi Fiul nsuşi prin Duh. Una, cum şi Ei s nt una, (nu n nţelesul credinţei greşite cum spunea Sabelie că s nt una), ca să fim făcuţi desăv rşiţi, cum trebuie, at t prin harul Duhului unificator, c t şi prin privirea unitară, n Dumnezeu cel Unul.

Aceasta ne este n chip limpede adevărata mbunătăţire şi aceasta este sf rşitul şi adevărata şi singura noastră odihnă. De aceea, pizmaşa şi de oameni ur toa rea ceată drăcească, mpărţind n chip necuvenit credinţa, prin născocirea multor dumnezei, a risipit n chip amăgitor unitatea minţii şi nu a lăsat o să aibă imaginea Unului mai presus de lume[735]. Aceasta, pen

nu se sf şie n lucrarea ei. In acest nţeles Dumnezeu este izvorul şi susţinătorul unităţii sufletului. Dar prin aceasta sufletul n acelaşi timp creşte. Căci n unitatea lui se adună nu numai toate puterile şi lucrările lui, ci şi puterea lui Dumnezeu i se comunică tot mai mult, n comuniunea ce o are sufletul cu El.

734. Privind spre Unul cel mai presus de fire, adică de creaţiunea compusă, mintea e răpită de la privirea celor compuse şi multiple, sau iese din ele şi ia «chipul» Unuia cel nehotărnicit, devenind ea nsăşi una şi nehotărnicită, sau actualizând această calitate a ei.

735. «Imaginea Unuia mai presus de lume». Propriu zis Unul nu are o imagine, ci se ntipăreşte ca unitate n minte, aduc nd o şi pe aceasta la unitatea ei firească. Unul ca necompus nu poate fi dec t mai presus de lume, căci toate cele din lume s nt compuse; compuse măcar prin dependenţa de Unul mai presus de lume. Mintea ridicată la această stare de unitate, e ridicată şi ea la o stare mai presus de lume, ntr o transcendenţă. In trăirea acestei unităţi eminente, trăieşte totodată pe Dumnezeu

tru ca, prin sădirea nchinării la mulţi dumnezei şi prin privirea şi slujirea lor, să nduplece mintea să se mişte mpotriva firii ei şi să o facă să poftească tot felul de patimi şi minciuna n loc de adevăr şi virtute[736]. De aceea, ndeamnă Duhul Sf nt prin Proorocul, zic nd : «Veniţi la El, adică la Unul, şi vă luminaţi» (Ps. 33, 6); iar n alt loc : «Eu s nt Dumnezeu cel dint i şi Eu după aceea, şi afară de Mine nu este alt Dumnezeu» (Is. 41, 4 ; 44, 6) ; şi iarăşi: «Ascultă Israele, Domnul Dumnezeul tău Domn Unul este» (Deut. 6, 4). Treimea ipostasurilor dumnezeirii celei una nu mparte Domnia cea una. Persoanele s nt cu adevărat trei, dar cu toate acestea Dumnezeu este Unul, n fiinţă, putere, voinţă, lucrare şi n toate celelalte nsuşiri fiinţiale. Aşadar, a sluji unităţii lui Dumnezeu, a privi şi a te aduna cu toată puterea spre ea, ieşind din cele multe, este voie a lui Dumnezeu şi mbunătăţire a minţii, precum şi cale de aflare a adevărului şi rod al dragostei dumnezeieşti şi al ndumnezeirii.

10. Dacă multa mpărţire este minciună, iar Unul este adevărul, mintea care se nalţă n Duh spre Unul, spre Cel mai presus de lume, spre Cel ridicat peste toate, spre Cel din care s nt cele multe, se nalţă spre Adevărul nsuşi. Şi dacă mintea nu poate ajunge liberă de patimi, de nu o eliberează adevărul (Ioan 8, 32), e vădit că mintea se face liberă de patimi c nd se ndreaptă şi se nalţă ntr un chip unic spre Unul cel mai presus de lume. Deci, mintea e ajutată n dob ndirea ne

ca ntipărit n ea. Dar Dumnezeu cel Unul e n acelaşi timp ntreit n Persoane, nu e una n sensul lui Sabelie, care nu recunoştea dec t o singură Persoană.

736. Virtutea ţine de unitatea minţii şi o promovează, pentru că reprezintă depăşirea patimilor ca forme ale egoismelor ce se luptă ntre ele. Adevărul nu poate fi nici el dec t n unitate, căci dezbinarea slăbeşte realitatea şi o face ne nţeleasă.

pătimirii, a stării ndumnezeite şi a nfierii dumnezeieşti, cel mai mult de libertate, şi nicidecum de robie[737]. De aceea «robul, zice, nu ştie ce face Domnul său» (Ioan 15, 15). Dar, dacă neştiinţa e proprie robului, e vădit că cel ce s a mpărtăşit de libertate, cunoaşte tainele Tatălui şi i se ngăduie să urce bine şi frumos spre vrednicia nfierii. Căci, precum a nu şti nseamnă n chip vădit opusul lui a şti, aşa şi legea robului e opusă n chip hotăr t celei a fiului. Şi dacă cel ce nu ştie e rob, cel ce ştie nu este nicidecum rob, ci slobod sau, mai bine zis, fiu. La fel, dacă Duhul ade vărului eliberează, prin nsuşi acest fapt face fii ai lui Dumnezeu pe cei n care Duhul se află. «C ţi s nt purtaţi de Duhul lui Dumnezeu, zice, s nt fii ai lui Dumnezeu» (Rom. 8, 14)[738]. Deci, dacă a căuta spre «Unul» cel mai presus de lume, nseamnă a căuta adevărul, iar adevărul dăruieşte libertatea şi libertatea este semnul vădit al nfierii dumnezeieşti, şi dacă nimic nu este mai mare ca acest har al nfierii şi nimic altceva nu e socotit mai potrivit firii raţionale, atunci e foarte raţional şi c t se poate de necesar ca mintea să tindă, să caute, şi să se adune, purtată de Duhul, cu toată pu

737. Patimile arată robia sufletului. Nepătimirea e semnul libertăţii lui. Nepătimirea deschide sufletul pentru Dumnezeu. Iar n Dumnezeu e libertate. Dumnezeu e lărgimea nehotărnicită, care dă sufletului putere să se lărgească la nesf rşit, să nu răm nă lipit de un lucru mărginit, să nu se lipească pe r nd şi fără voie de ele. Afl ndu se n Dumnezeu, sufletul e deschis totului, e deschis ad ncului fără fund, sau nălţimii nemărginite de nimic. Nimic nu opreşte mintea să se ntindă, să crească n conţinutul ei, să mbrăţişeze totul.

738. Duhul eliberează de legea trupului, a naturii, ntărind duhul nostru, care e prin fire liber. Dar libertatea celui născut din Duhul, nu e o libertate a unui individ care nu ţine la nimic, ci libertatea fiului. Fiul e liber, dar e liber n iubirea faţă de Tatăl, liber să nainteze n iubirea neţărmurită a Tatălui, cresc nd el nsuşi n iubirea sa ; e liber să stăp nească peste toate, căci toate s nt ale Tatălui său suprem.

terea, spre Unul cel mai presus de lume, adică spre Dumnezeu[739].

11. Căci zice Duhul Sf nt: «Domnul Dumnezeul tău, Domn Unul este» (Deut. 6, 4). Prin aceasta, dumnezeirea Duhului are grijă să ridice mintea spre Unul cel mai presus de lume. Căci nu e ngăduit a propovădui pe Unul, iar ntoarcerea şi privirea minţii spre El a nu o nfăptui. Ceea ce zice Duhul Sf nt, vrea să fie şi nţeles. Iar a nţelege ceva, presupune ntoarcerea minţii spre acel ceva[740]. Căci, dacă lipseşte ntoarcerea minţii spre ceea ce e de nţeles, lipseşte şi ceea ce ar avea mintea să nţeleagă. În cazul acesta, propovăduirea Celui Unul ar fi absurdă (fără rost), precum absurdă ar fi şi credinţa n El. Iar dacă acestea ar fi absurde, atunci, a nu cugeta pe Unul prin ntoarcerea şi nălţarea minţii spre El, ar fi şi mai absurd.

12. Dacă cele cauzate şi raţionale tind prin fire spre cauză şi o caută ntorc ndu se spre ea, şi dacă toate au drept cauză pe Dumnezeu, de la care e şi mintea, iar Dumnezeu este v rful şi Unul n chip simplu, urmează

739. Nu e o necesitate care se mplineşte de la sine, adică nu e o necesitate a naturii, ci o necesitate cerută de duh, pentru creşterea, pentru mplinirea lui. La fel nu e o raţionalitate a naturii, care se impune de la sine, ci o raţionalitate cerută de raţiunea mplinirii spirituale, de nfăptuirea sensului existenţei.

740. E ceea ce am spus mai nainte. Învăţătura despre Dumnezeu Unul ar răm ne o teorie goală, fără ajutorul dat de Duhul Sf nt de a ne nălţa spre El, de a ajunge la experienţa Lui şi de a avea viaţa n El. Iar aceasta o face Duhul Sf nt ntruc t nduhovniceşte mintea, adică o eliberează de patimi, sau de alipirea pătimaşă la lucrurile mărginite. La adevăr se ajunge prin despătimire, prin nduhovnicire. Căci mpătimirea s a produs ca o cădere n păcat, n patimi. Iar aceasta e şi o cădere din adevăr. Adevărul e unitatea, iar ridicarea n unitate e chestiune de efort duhovnicesc şi moral. Deci această nălţare a minţii spre Unul cere şi voinţa minţii de a se ntoarce spre EI.

că mintea prin fire tinde şi caută spre Cel ce e v rful şi Unul n chip simplu, ntorc ndu se spre El ca spre cauza ei.

13. Dacă «din El, prin El şi spre El s nt toate» (Rom. 11, 36), iar ntre toate se află şi mintea, atunci şi ea este din El şi prin El. Ba, ea este n chip mai deosebit din El şi prin El, din pricina asemănării ei cu Dumnezeu. Prin urmare, ea trebuie să şi caute spre El mai mult ca toate. Iar cuvintele «spre El» arată că mintea trebuie să caute prin ntoarcere spre arătarea Celui U nul mai presus de lume. Aşadar mintea trebuie să caute spre «Unul».

14. Cele multe vin din Unul, dar nu şi Unul din cele multe. Creaţiunea nfăţişează pe cele multe. Aşadar, creaţiunea este n chip vădit din Unul. Iar Unul este mai presus de creaţiune, ca Făcător şi Ziditor. Deci, cel ce contemplă cum trebuie creaţiunea, numaidec t va conchide din contemplarea ei, la Unul cel mai presus de lume. Fiindcă n cele cauzate s nt foarte multe ecouri, din care se cunoaşte Cel ce a adus la fiinţă prin măiestrie, nţelepciune, putere şi bunătate şi cu purtare de grijă, toate, precum a voit. De aceea, şi Isaia zice n Duhul : «Ridicaţi ochii voştri şi vedeţi cine v a arătat toate acestea ?» (Is. 48, 26). Prin «toate acestea» a numit cele multe cauzate, iar prin «cine» a voit să ridice mintea spre Cel din care s nt acestea, care este, după fire, n chip simplu Unul.

15. Creaţiunea ncă e adunată ntr o unitate, nsă compusă şi cu multe părţi şi nu fără de nceput, odată ce e creată. Dar, Unul care creează, nu e Unul numai ca cel ce rezultă din multe şi felurite lucruri, ca un n

treg simfonic cu un singur scop, ci şi ntruc t, fiind necreat, este cauza ncepătoare şi mai nainte de nceput a tuturor. Mintea, ridic ndu se spre cele dinapoi, ajunge n chip necesar la ceva care este Unul ncepător şi or nduitor al ordinii văzute, al facerii, al armoniei şi al convieţuirii tuturor celor ce există ntr o unitate. Căci altfel ar merge napoi la nesf rşit, ceea ce este absurd. Căci, tot ce se mişcă şi devine, a fost o vreme c nd n a existat ; şi dacă n a existat, a nceput. Iar dacă a nceput, a fost pus n mişcare. Dar, atunci, trebuie căutat cine a pus n mişcare totul şi cine l a adus la existenţă. Acesta trebuie să fie şi nemişcat[741]. Căci, dacă nu, cine e cel ce mişcă pe cel ce nu e sub o altă putere, odată ce e necreat ? Iar dacă e nemişcat, e şi neschimbăcios. Şi dacă e aşa, desigur este simplu, ca nu cumva fiind compus să se schimbe Cel ce am văzut că e neschimbăcios. Căci compunerea e nceputul stabilităţii[742]. Iar desfacerea e punctul din urmă al mişcării. Deci, la A cela nu e compunere, ca să nu rezulte o stabilitate mai pe urmă. Şi nu e o astfel de stabilitate, ca să nu fie nici

741. E formula lui Aristotel: «Mişcătorul nemişcat».

742. Odată ce s a compus ceva, a nceput stabilitatea lui, la care l a dus mişcarea ; adică a nceput să aibă o formă a lui. Dumnezeu, nefiind compus, n a trebuit să premeargă o mişcare pentru a se compune. Dar autorul scrierii mbină n mod original logica speculativă cu experienţa lui Dumnezeu. El dovedeşte logic că Dumnezeu este Unul mai presus de lume şi că mintea tinde spre El ca spre Unul. Dar la acest Unul nu se poate ridica mintea dec t prin curăţirea de patimi şi această ridicare constă ntr o ntipărire a Lui n ea, prin privirea ei la El şi prin Duhul Sf nt. El mbină ntr un mod original logica şi mistica. Una se sprijină pe alta. Răsăritul ortodox nu le a despărţit pe acestea ca Occidentul creştin, reţin nd exclusiv speculaţia sau catafaticul, sau cum face de exemplu un VI. Lossky, reţin nd exclusiv mistica sau apofaticul (Essai sur *la theologie mYStique dc l'Eglise d'Orient,* Paris, 1944). In Occident numai la Nicolae Cusanus observăm această mbinare, datorită influenţei Răsăritului asupra lui.

desfacere[743]. Şi nu e desfacere, ca să nu fie schimbare şi mişcare la Cel neschimbat şi nemişcat. El mişcă, dar nu e mişcat, şi aduce la existenţă, dar nu e adus la existenţă şi nu devine. Deci, dacă e neschimbat şi nemişcat, numaidec t e şi necompus şi de aceea atotsimplu şi absolut Unul mai presus de lume. Iar mintea care se n-tinde spre El, iese din toate n tot chipul din pricina privirii spre Cel mai presus de bunătate şi a dorinţei după Cel mai presus de toate, mai bine zis după Cel din care s nt toate şi spre care tind toate n chip firesc[744]. Iar aceasta nt mpl ndu se, cum se cuvine, mintea iese afară şi din patimi. Căci mintea care s a nălţat mai presus şi dec t cele mai presus de bunătate[745], greu mai poate răm ne n ruşinea patimilor. De aceea, zice Legea : «Numai Lui să I slujiţi» (Deut. 6, 16), adică Celui ce e Unul. Deci, trebuie să tindem spre Unul din v rf dacă vrem să mplinim şi legea lui Dumnezeu şi să ne aflăm şi deasupra patimilor.

16. «Domnul singur, zice, i conducea pe ei şi nu era cu ei dumnezeu străin» (Deut. 32, 12). Vezi puterea celui Unul şi singur ? Nu era cu ei dumnezeu străin, pentru că Domnul singur i conducea pe ei. Dar Domnul nu călăuzeşte pe cei ce se ntorc de la El. C nd cineva i

743. La Dumnezeu nu e o stabilitate ca rezultat al mişcării, pentru că n acest caz ncep nd iarăşi mişcarea n El, l ar duce la descompunere. La El e o stabilitate neprodusă de mişcare, ca să nu fie prin mişcare supus şi unei desfaceri. La El stabilitatea e eternă. Dar e o stabilitate stăp nă pe mişcare. Autorul a dovedit n acest fel interesant formula lui Aristotel despre Dumnezeu ca mişcătorul nemişcat.

744. Unul, n această nvăţătură, nu e obiectul unei simple doctrine logice, speculative, ci din El iradiază puterea atractivă asupra minţii, care privindu L n baza acestei atracţii şi dezlipindu se de cele multe şi mărginite, se face şi ea una, sau se ntăreşte şi ea n unitate.

745. «Cele mai presus de bunătate» s nt nsuşirile lui Dumnezeu. Mintea se ridică mai presus şi de ele, c nd priveşte la Subiectul din care iradiază ele.

urmează cuiva, nseamnă că s a ntors spre acela. Nevoind, deci, să avem cu noi alt dumnezeu, pe dracul, sau vreo patimă, trebuie să urmăm Celui ce e Unul şi singur, printr o ntoarcere cu mintea spre El, ca să se spună şi despre noi cu dreptate şi să se creadă că «Domnul singur i călăuzeşte pe ei şi nu este cu ei dumnezeu străin».

17. Deci cele multe s nt toate din Unul, dar s nt din Unul n chip felurit, pentru că şi modul n care vin acestea din prima unitate este felurit. Căci unele din acestea s nt ncepute şi create ; altele s nt necreate şi lipsite de nceput temporal. Dar tuturor le este n tot chipul cauza Unul cel mai presus de fire. Însă unora prin creare, altora prin fire[746]. De aceea, nu la fel ne apropiem de toate acestea şi nu ni le nsuşim la fel. Ci, de cele aflătoare sub stăp nire şi n starea creaţiei, trebuie să ne apropiem pentru altceva, nu pentru ele, precum de oglindă ne apropiem pentru ceea ce se arată şi ia chip n ea. Astfel nu ne apropiem de creaţiune pentru mbunătăţire, ci pentru arătarea Unului suprem n ea[747]. Dar, de cele fără nceput şi care s nt din El prin fire, ne apropiem nu pentru altceva, ci pentru ele şi pentru Cel din care s nt. De acelea, trebuie să ne apropiem cu adevărat pentru ele nseşi şi lor le este apropiat prin fire Unul culminant. Mai bine zis, ele s nt aproape prin fire de Unul suprem şi din v rf. De acestea nu trebuie numai să ne apropiem, ci să şi creştem n ele şi să ne s rguim prin ele spre imitarea Binelui prim şi unic şi spre ntipărirea Lui n noi şi aşa, prin mpreuna lucrare şi ajutorul harului, să dob ndim demnitatea sla

746. Sf. Maxim Mărt., *Capete gnostice,* I, 50; *Filoc. rom.* II, p. 141. Dar autorul nostru trage concluzii originale din această nvăţătură.

747. Mai limpede spus, creaţiunea nu ne mbunătăţeşte prin ea nsăşi, dar ne mbunătăţeşte dacă vedem prin ea pe Unul. Ea nu ne poate ridica prin ea nsăşi mai sus de noi, odată ce e mai prejos de noi.

vei chipului şi asemănării cu Dumnezeu[748]. Astfel, cele cauzate din creaţiune, privite drept, nalţă mintea, prin această privire, la oglindirea Unului şi o unesc, dezle g nd o de toate, n chip simplu cu nţelesul unitar al U nului, dacă mintea priveşte la ele cum se cuvine. Iar cele care au pe Unul cauzator şi lucrător prin fire, n-truc t Acela dă minţii prin ele o formă asemenea lor, au puterea să unească mintea cu nsuşi Unul acela[749].

Prin urmare, din toate cele cauzate n orice fel, fie prin creare, fie prin fire, mintea poate să se adune n chip natural, fie prin făptuire, fie prin contemplaţie, spre Cel ce e cauza cea unică n mod felurit[750]. Iar dacă mintea, folosindu se fie de una, fie de mai multe din cele create, sau din cele naturale ale lui Dumnezeu, nu se foloseşte pentru Unul, nici pentru ca să se aducă pe sine adunată la primul Unul şi să privească ntreagă, n mod unitar şi simplu, numai la El, ntr o sf ntă m-părtăşire şi nr urire a Duhului luminător, aceasta i se socoteşte ca păcat, chiar dacă această folosire lasă pă-rerea că e bună. Căci, cei ce se folosesc cum se cuvine de cele ce s nt de la Unul, trebuie să le ducă iarăşi la

748. Se afirmă nt lnirea noastră nemijlocită cu bunătatea lui Dum-nezeu, cu iubirea Lui, cu puterea Lui, iar prin ele ntipărirea subiectului lor dumnezeiesc nsuşi n mintea, sau n subiectul nostru, care se int l-neşte cu ele. Se repetă mereu afirmaţia că prin nsăşi privirea minţii la Dumnezeu, sub lucrarea puterii lui Dumnezeu asupra ei, se ntipăreşte Dumnezeu n minte, d ndu i chipul Lui de bunătate, de iubire, de sfinţenie, de nehotărnicie.

749. Privind prin cele create, mintea se uneşte cu nţelesul Unuia care le a creat. Dar unindu se cu cele care iradiază din Unul prin fire, adică cu energiile Lui, mintea se uneşte cu Unul nsuşi, sau cu Subiectul acestor energii.

750. Astfel mintea se poate aduna, mânată de firea ei, fie din nt l-nirea cu lucrurile create, fie din nt lnirea cu energiile necreate, spre Unul, care e cauza lor n mod diferit. Din lucruri se adună prin făptuire, sau prin curăţirea de patimi şi prin virtuţi, lu nd atitudinea dreaptă faţă de lucruri cu fapta, din energiile necreate prin contemplarea, sau prin vederea minţii propriu zisă.

Unul. «Toată ieşirea arătării luminoase, pornită de la Tatăl şi venită la noi, ca un dar bun, ne umple ca o putere unificatoare şi ne ntoarce iarăşi n sus spre unitatea şi simplitatea ndumnezeitoare a Tatălui cel ce adună toate. Căci, din El şi spre El s nt toate». Iar dacă nu se adună şi nu se nalţă mintea spre El, aceasta s a abătut de la firea sa şi ntrebuinţarea lucrurilor nu se mai face n mod cuvenit, dacă nu se face aşa.

18. Este o făptuire ce premerge contemplaţiei şi este o făptuire ce i urmează. Cea dint i se săv rşeşte trupeşte, ca să dea minţii, care a nfr nat pornirile trupului şi l a făcut să se poarte, cu bună r nduială, putere să păşească cu picior slobod ntru ale sale, care s nt cele duhovniceşti şi acolo să lucreze bine, ceea ce e de folos pentru ea. Iar a doua, ncep nd de la minte şi de la cugetarea n Duh, adună mintea spre Cel mai presus de minte, care este Dumnezeu şi de care apropiindu se mintea, se apropie de Unul. Căci Dumnezeu este Unul.

Atunci şi mintea nsăşi se uneşte cu sine ntr o unitate şi se face ne mpărţită. Fiindcă Unul este pricinuitor al unităţii şi al simplităţii de chip dumnezeiesc, c nd este contemplat. Căci este cu neputinţă ca mintea, con templ nd pe Unul, să nu fie şi ea una şi simplă. La fel, privind cele mpărţite şi compuse, numaidec t se mparte şi se face felurită.

Am numit n chip simplu Unul, pe Cel simplu prin Sine. Fiindcă mintea, suferind schimbările după lucrare, iar ea nsăşi fiind simplă, e necesar să fie simplă şi după lucrare numai c nd vede pe Unul. Iar dacă ar vedea pe Unul, dar ea ar fi mpărţită cel puţin n două, care ar fi pricina ce ar face o parte a ei să se deosebească de cealaltă, care vede pe Unul ? Ea, sau ar vedea altceva, sau n ar vedea deloc. Iar lucrul din urmă s ar putea nt mpla din trei pricini: sau pentru că n ar vrea să

vadă, sau din pricina tocirii, sau pentru că ar fi făcută pentru altă lucrare, dar nu pentru vedere. Dar, dacă ar presupune cineva că vede altceva, iată că mintea n ar mai vedea simplu pe Unul, ci două lucruri n chip contrar raţiunii. Şi văz nd două, n ar mai putea fi una. Căci se taie, cum s a arătat, n cele ce le contemplă. Iar dacă n ar vedea, aceasta n ar fi din pricină că nu voieşte, căci mintea raţională nu poate fi n nelucrare nici măcar pentru cea mai scurtă clipă. Dar, nici n ar putea fi mintea tocită n această privinţă, iar n alta să fie ascuţită. În acest caz, ar fi compusă şi nu simplă. Ea ar consta din nişte părţi neasemănătoare, cum ar fi şi dacă o parte a ei ar vedea, iar alta ar fi r nduită pentru altfel de lucrare. Căci şi aceasta ar fi un semn al compoziţiei. Dar aceasta e cu totul nepotrivit să se spună, av nd n vedere simplitatea minţii. Pentru acestea, c nd mintea cea una şi simplă contemplă pe Cel simplu U nul, trebuie să fie una şi n lucrare. Şi dacă e una n chip simplu, vede pe Cel simplu Unul. Aşadar, orice făptuire sau vedere (contemplare) a ei trebuie să se ndrepte n chip necesar spre Unul cel mai presus de minte. Iar de nu, cu nimic nu se va folosi, ci n zadar se va arăta mintea lucr nd, sau contempl nd. Căci odată ce e supusă mpărţirii, va fi lucrătoarea patimilor, nefiind purtată de simţirea sufletului spre unirea unitară cu Unul cel mai presus de minte. Şi numai unirea a ceasta poate să limpezească şi să cureţe vederea minţii, nălţ nd o şi ndrept nd o spre Unul şi făc nd o să pătimească alipirea de Acela din care, prin care şi ntru care s nt toate şi spre care se fac, s nt şi fiinţează toate [751].

751. O frumoasă analiză logică prin care se dovedeşte că numai dacă mintea e simplă, se poate concentra ntreagă spre vederea lui Dumnezeu cel Unul. Dacă ar fi compusă, o parte a ei ar vedea pe Dumnezeu, iar alta ar răm ne lipită pătimaş de lucruri. Dar n acest caz, partea rămasă alipită

19. Unirea dumnezeiască mai presus de minte cu sufletul este cel mai nalt dintre bunurile dorite. Dar pentru unirea dumnezeiască este nevoie de asemănarea cu Dumnezeu. Iar pentru asemănarea cu Dumnezeu, este nevoie de lucrarea minţii, adică de contemplaţie (de vedere)[752]. Căci aceasta este proprie şi lui Dumnezeu, şi de la ea i s a dat lui Dumnezeu numele (θεωρεῖν — θεὸ). Deci contemplarea urcă drept la nţelegerea lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu trimite de pretutindeni minţii văzătoare ca un fel de raze şi mintea văzătoare are pe Dumnezeu ca ţintă[753a]. Iar Dumnezeu este Unul cel mai presus de lume.

Pe de altă parte, este n firea minţii să se facă n fapt asemenea cu ceea ce vede. Aceasta o arată şi glasul de Dumnezeu cuv ntător al Sf ntului Grigorie, care zice că «mintea vede şi pătimeşte strălucirea lui Dumnezeu». Căci, ceea ce a văzut mintea, aceea a şi pătimit, ntruc t s a făcut asemenea. «Mintea se colorează, zice Petru din Damasc, după cele ce le vede». Şi precum privind la cele mpărţite şi felurite, se mpărţeşte şi se face felurită, aşa nălţ ndu se la privirea Unului simplu şi mai presus de lume, se face una, cum am spus mai nainte[753b]. Iar fiindcă, ajung nd n Unul, vede pe Cel fără

de lucruri ar tulbura şi partea care contemplă pe Dumnezeu. Sau dacă numai o parte a ei ar contempla pe Dumnezeu, conştiinţa mpărţirii ei ar introduce o mărginire şi n Unul. In acest caz, cel contemplat n ar mai fi Unul.

752. Lucrarea minţii este contemplarea sau vederea duhovnicească. Ea urmează lucrării de mai nainte, sau făptuirii, ndreptată asupra trupului pentru curăţirea lui de patimi.

753 a. Aşa cum lucrurile sensibile s nt văzute pentru că trimit un fel de raze la ochiul sensibil, tot aşa Dumnezeu e văzut de minte, pentru că Dumnezeu trimite un fel de raze inteligibile (nţelese) la minte. Deci prin orice fel de contemplare a lui Dumnezeu, chiar dacă pare pur intelectuală, se stabileşte un fel de contact ntre Dumnezeu şi minte.

753 b. Faptul că contemplarea sau vederea duhovnicească a lui Dumnezeu implică venirea unor raze de la Dumnezeu la minte, are ca urmare

de nceput, nemărginit, fără formă şi simplu — căci aşa e Unul — se face şi ea fără de nceput, nemărginită, fără formă şi simplă după lucrare[754]. Şi pătimind acestea şi preschimb ndu se astfel, se află ntr o asemănare cu dumnezeirea, pe c t e cu putinţă. Şi aşa se suie la cel mai nalt dintre toate bunurile dorite, la unirea dumnezeiască mai presus de minte şi negrăită, care este cea mai naltă ţintă voită de Dumnezeu. Dar, pentru aceasta mintea trebuie să se ncordeze cu toată puterea spre a se grăbi şi a năzui n Duh să ajungă la contemplarea şi vederea Unului mai presus de lume.

20. C nd mintea este mpărţită ntre multe, sau cel puţin ntre două, e vădit că nu vede pe Cel ce e simplu Unul şi de aceea este hotărnicită, mărginită şi ntunecată. Căci aşa s nt cele ce nu s nt cu totul simple. Dar, c nd ajunge ntr o atingere fără pipăire cu Unul cel a devărat, cunosc ndu L printr o vedere nţelegătoare n Duh, fără ajutorul ochilor, se face fără de nceput, nesf rşită, nehotărnicită, fără chip şi formă, se mbracă cu negrăirea şi se deprinde cu tăcerea uimirii, se umple de bucurie şi pătimeşte cele negrăite. Dar să nu socoteşti că spun că se face fără de nceput, nesf rşită şi nehotărnicită după fiinţă, ci după lucrare, pentru că ceea ce se preschimbă nu e fiinţa minţii, ci lucrarea. Căci dacă s ar preschimba mintea după fiinţă c nd vede şi pătimeşte ndumnezeirea, sau c nd se ndumnezeieşte spre vederea lui Dumnezeu, ar fi ea nsăşi Dumnezeu după

că mintea sau subiectul omenesc se ntipăreşte de chipul lui Dumnezeu, adică se face asemenea Lui. Astfel asemănarea omului cu Dumnezeu nu se poate nfăptui fără contemplarea Lui.

754. Lucrarea văzătoare de Dumnezeu a minţii nu mai e propriu zis lucrarea ei, ci lucrarea lui Dumnezeu n ea, e raza Lui activă n minte. Ea nsă devine at t de proprie minţii, că mintea o trăieşte ca a sa. Aşa trebuie să nţelegem că văzătorul trăieşte această lucrare ca ne ncepută, nemărginită, simplă, fără formă.

fiinţă. Dar, aşa ceva nu este nici măcar vreunul dintre ngeri, ci numai singurul, supremul şi unul Dumnezeu este Dumnezeu după fiinţă. Dacă, prin urmare, e absurd să spunem că mintea se ndumnezeieşte după fiinţă, răm ne să zicem că pătimeşte aceasta prin lucrarea vederii nsăşi. Deci, nu are n fire să se prefacă fiinţa sa, ci lucrarea. De altfel dacă mintea se preschimbă n chip firesc, cum s a zis, după cele ce le contemplă, dar nu contemplă c tuşi de puţin fiinţa dumnezeiască, ci lucrarea, nu se va preface nici ea după fiinţă, ci după lucrare[755].

21. Toate strălucind[756] din Unul cel mai presus de lume, nu se desfac n nici un chip de Acela de la care şi au luat fiinţa, ci precum s au făcut prin Acela, aşa se şi susţin şi se desăv rşesc prin El şi nu este nimic n nici una din ele, n care să nu vină ca o curgere şi ca o mireasmă din Făcătorul Acela cu adevărat Unul[757]. Şi toate cele părtaşe la existenţă aproape că dau glas, desco

755. Deosebirea răsăriteană ntre fiinţa şi lucrarea lui Dumnezeu permite deci acestei nvăţături să vorbească de o ndumnezeire a minţii după lucrare, dar nu după fiinţă. Teologia scolastică vorbind de o contemplare a fiinţei lui Dumnezeu de către minte n viaţa viitoare, ar trebui să ajungă la concluzia unei ndumnezeiri a minţii după fiinţă, deci la un panteism.

756. Toate lucrurile strălucesc, pentru că vin de la Cel ce e lumină. Pe drept cuv nt, poporul român numeşte cosmosul «lume», adică lumină. Cele fizice au lumina ca ultimă esenţă a lor. Persoanele luminează c nd se deschid cu sinceritate altora, deci şi ele s nt n actualizarea lor, ca factori de relaţie conştientă, lumini. Dar lucrurile fizice s nt luminoase şi pentru că au un sens, un logos din Logosul dumnezeiesc, care e sensul suprem al tuturor. Iar persoanele s nt luminoase, pentru că trăiesc n lumina conştiinţei şi caută sensurile lor n toate.

757. Nici una din cele create nu stă de sine, ci toate s nt susţinute de Făcătorul printr o lucrare ce iradiază din El (ἀπόρροια),toate persistă şi naintează spre ţinta lor şi spre o ţintă generală, nu printr o legătură statică cu El, ci printr o putere ce vine din El n iradiere continuă, cum iradiază continuu dintr un focar de lumină razele lui.

perind nu pe Unul cel mai presus de lume (căci Acesta se află deasupra oricărei contemplaţii sau nţelegeri), ci o rază oarecare a Unului cel mai presus de lume. De aceea, dat fiind că toate l strigă pe Unul şi toate tind spre Unul şi nsuşi Unul cel mai presus de lume se arată pe Sine minţii prin toate, e neapărat de trebuinţă ca mintea să fie ndrumată, povăţuită şi dusă spre Unul cel mai presus de lume. Iar aceasta se face, pe de o parte, fiind silită de ndemnul multelor făpturi, pe de alta, prin faptul că nsuşi Creatorul cel Unul, despre care am vorbit, vrea să fie văzut de minte, n prisosinţa bunătăţii Sale, ca mintea să experieze n aceasta adevărata viaţă. Căci nsuşi Unul cel negrăit zice: «Eu s nt viaţa» (Ioan 11, 25); şi: «Aceasta este viaţa de veci, ca să Te cunoască pe Tine Unul adevăratul Dumnezeu» (Ioan 17, 3); iar n altă parte: «Căutaţi pe Domnul şi va trăi sufletul vostru» (Ps. 68, 33). Fiindcă vederea e din căutare, iar viaţa din vedere[758]. El ar vrea să fie văzut de minte, ca aceasta să se veselească, să se lumineze şi să se bucure, cum zice David: «Întru Tine e locaşul tuturor celor ce se veselesc» (Ps. 86, 7); şi: «Întru lumina Ta vom vedea lumină» (Ps. 35, 10). El a făcut, pe de o parte, mintea văzătoare, iar pe de alta, a semănat ale Sale n toate cele ce s nt, nc t prin ele, ca prin nişte deschizături să se arate minţii n-tr o lumină a nţelegerii, cucerind o, lumin nd o şi atră g nd o spre Sine[759].

758. Vederea preschimbă viaţa celui ce vede, pentru că pune pe cel ce vede n legătură cu un conţinut văzut. De aceea c nd e văzut un focar de viaţă sănătoasă, sau mai presus de lumea trecătoare, acesta i hrăneşte viaţa şi o nalţă la o treaptă netrecătoare. Vederea, sau ceea ce se vede, are un efect ontologic, s ar putea spune. Nu mă schimb n viaţă, prin vedere, numai pentru că iau pildă de la o viaţă superioară pe care o văd, sau s nt influenţat de un exemplu rău pe care l văd. Ci din focarul pe care l văd vine n mine un curent (απόρροια) de putere n sensul bun sau rău al cuv ntului.

759. Cuv ntul lui Dumnezeu, ca Raţiune Subiect, a dat raţiunii subiect a omului, raţiunile obiect ale sale, plasticizate n lucruri, ca să aibă un

22. Dumnezeu, care este Binele treimic cel Unul, ceea ce a făcut, a făcut voind. Dar, ceea ce voieşte Dumnezeu este binele cel mai nalt. Căci bunătatea i este fire. Deci, ntruc t El a făcut mintea ca văzătoare a Lui şi a celor ale Lui, iar aceasta adună mintea văzătoare spre Unul, e lucru voit de Dumnezeu ca mintea să L contemple (să L vadă) pe El. Şi aceasta, pentru că El este prin sine Binele suprem. Căci Dumnezeu este Unul n sens propriu şi simplu şi a căuta şi a se aduna mintea n chip unitar spre El, este, cum s a arătat, de asemenea binele cel mai nalt[760].

23. Dacă dragostea ndeobşte este una şi de nedesfăcut, după nvăţătura nţelepţilor lui Dumnezeu, Unul este şi cel iubit. Căci dacă cele iubite ar fi cel puţin două, ar fi şi două iubiri, sau iubirea cea una s ar mpărţi n două şi nu s ar mai chema una şi nedespărţită. Însă odată ce se spune că iubirea n general e una şi nedesfăcută, trebuie să nţelegem că Unul este şi cel iubit[761]. Dar Cel ce e iubit e mai nainte de iubirea faţă de El şi p nă nu are

conţinut comun de dialog cu subiectul uman. Ele s nt tot at tea cuvinte ale Cuv ntului Persoană către persoanele umane, ca prin ele acestea să I răspundă Lui. Lucrurile s nt ochii prin care ne priveşte Dumnezeu Cuv ntul. Lumea e ca o sită străbătută de ochi prin care ne priveşte Dumnezeu Cuv ntul şi noi l privim pe El.

760. Dumnezeu este Binele cel mai nalt n Sine, sau pentru Sine. Dar mintea care se adună prin vedere n El, primind pe Dumnezeu n sine, se face de asemenea, prin participare, binele cel mai nalt.

761. Iubirea nu se poate mpărţi. Tot ce ţine de ea e concentrat n ea. De aceea se ndreaptă ntreagă spre cel iubit. Din acest motiv chiar c nd cei iubiţi s nt doi, ea se ndreaptă ntreagă spre fiecare şi n felul acesta i uneşte. Şi suferă c nd i vede că vor să răm nă dezbinaţi. Ba vrea să i vadă uniţi pe cei iubiţi, ca să nu se mpartă ea nsăşi. In Dumnezeu se realizează această dorinţă a ei. In Dumnezeu i vede uniţi pe toţi, pentru că Dumnezeu e Unul n care şi au originea şi suportul toţi. Iubind pe Dumnezeu cel Unul, ea se satisface n deplinătatea ei nedesfăcută. Ea nu mai e expusă la nici o suferinţă.

cineva ceva din Cel iubit, nu poate avea iubirea faţă de El[762]. Iar dragostea este iubirea ntinsă pe care ne cere legea naturală şi scrisă a lui Dumnezeu s o avem faţă de Dumnezeu. Legea naturală ndeamnă mintea iubitoare de bine să caute cel mai mare bine, care este Dumnezeu; iar legea scrisă porunceşte: «Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău, din tot sufletul tău, din toată inima ta şi din tot cugetul tău» (Deut. 6, 5); şi: «Domnul Dumnezeul tău un Domn este» (Deut. 6, 4). Deci Unul este cel vrednic de iubit: este Unitatea treimică. Iar Aceasta premerge minţii n dragostea ei faţă de Ea[763]. Deci, mintea trebuie să dorească să se ntindă spre Unul cel mai presus de lume, ca prin aflarea şi vederea Lui să i se aprindă dragostea faţă de El şi omul să se poată face mplinitor al legii şi al poruncii, iubind, potrivit cu cele spuse, pe Domnul Dumnezeul lui.

24. Este cu neputinţă ca mintea, care s a urcat spre Unul cel mai presus de nţelegere, să nu se umple de iubire faţă de El. Căci se nt lneşte cu o frumuseţe negrăită şi necuprinsă, pornind din Acela ca dintr o rădăcină atot

762. Cel iubit există naintea iubirii faţă de El. Mai bine zis, dacă există o iubire in noi, trebuie să fi existat cineva vrednic de iubit nainte de a fi existat noi, capabili să l iubim. Trebuie să ştii de Cel iubit şi să ai ceva de la El, sau să simţi n tine calitatea care il face vrednic de iubit, pentru ca să L iubeşti. Dacă subiectul nostru simte nevoia să iubească şi să iubească n gradul culminant, nseamnă că Cel vrednic de această iubire culminantă există nainte de el, nainte de orice subiect uman care simte nevoia să iubească, există nainte de orice iubire omenească.

763. Dacă cel ce iubeşte trebuie să primească ceva din Cel iubit n sine, nainte de a L iubi, sau ca să L poată iubi, Cel iubit trebuie să comunice ceva din iubirea Lui celui n care vrea să trezească iubirea faţă de El. Aceasta nseamnă că trebuie să existe n Cel iubit o iubire, ca să poată comunica din ea celui a cărui iubire o voieşte. Ca să aibă nsă această iubire n sine, nainte de a fi omul, trebuie să fie ntr o comuniune. Astfel Dumnezeu ca supremul izvor al iubirii şi ca supremul Subiect vrednic de iubit, trebuie să fie un Dumnezeu n mai multe Persoane, care totuşi să fie deplin unite prin iubirea lor.

ţiitoare. De aceea, ea e atunci at t de plină de iluminările dumnezeieşti, nc t se află ca o mreajă n primejdie să se rupă de povara mulţimii de peşti, şi e covârşită de uimire privind frumuseţea mai presus de minte. Ba, e beată ca de vin şi şi iese din sine ca o nebună şi pătimeşte o uimire mai presus de nţelegere, neput nd privi la arătarea mai presus de frumuseţe a frumuseţii neobişnuite. Din pricina aceasta e ţinută, aşa zic nd, n lanţurile iubirii şi se simte arz nd ca de o mare sete[764].

Căci acest Unul este Unul mai presus de nţelegere, dar propovăduit de toate ca pricinuitorul mai nainte existent al tuturor, ca nceputul, ca sf rşitul şi ca susţinătorul tuturor. El a adus la fiinţă frumuseţile şi bunătăţile tuturor celor frumoase şi bune, printr o izvor re din puterea Sa de frumuseţe şi de bine făcătoare, afl ndu se El nsuşi de nesf rşite ori nesf rşit mai presus de toată frumuseţea şi bunătatea şi fiind Unul mai presus de lume şi fără asemănare. Numai El este din fire vrednic de iubit, mai presus de tot ce e vrednic de iubit, ntruc t numai El e n nţeles propriu bun şi frumos, mai presus de tot ce e bun şi frumos[765]. Numai El e cu adevărat vrednic de iubit, prin legea firii şi a ordinii, ca pricinuitor al tuturor. Şi aceasta cu at t mai mult, cu c t ntrece toate cele vrednice de iubit prin covârşirea frumuseţii şi a bunătăţii şi este cu adevărat Unul mai presus de lume, ca Cel singur cu adevărat existent şi cauzator al tuturor celor ce s nt.

764. Alte antinomii ale iubirii: ea face liber pe cel ce o are şi totuşi l ţine ca n lanţuri, căci nu o poate părăsi; ea satisface n chip desăv rşit şi totuşi persistă n ea setea ne ncetată a unui dor de şi mai multă dragoste, o sete at t de mare, că cel ce iubeşte parcă arde din pricina ei.

765. Dumnezeu umple sufletul, c nd e văzut ca Unul, de at ta bucurie şi lumină, pentru că unitatea Lui nu e o unitate abstractă, matematică, ci plinătatea de viaţă care le cuprinde pe toate cele ce s nt mai presus de toate frumuseţile şi bunătăţile lumii. Din Dumnezeu, ca singurul cu adevărat Unul, iradiază orbitor toate frumuseţile, luminile, sensurile, darurile.

Să năzuim, deci, prin buna s rguinţă, să ajungem in Duh la aflarea şi cunoştinţa Celui ce e singur Unul, de la care s nt nceputurile tuturor şi n care s nt hotarele tuturor. Făc nd aşa, cu siguranţă ni se va deschide de la sine poarta dragostei dumnezeieşti prin harul lui Hristos şi vom intra la odihna Domnului nostru (Evr. 4, 3), n fericire şi veselie multă, şi vom cunoaşte bucuria mpărtăşirii de Unul şi vom gusta din dulceaţa dumnezeiască, devenind şi noi una şi nemaifiind sf şiaţi şi mpărţiţi, potrivit cu rugăciunea M ntuitorului către Tatăl, n care cere: «ca să fie una, precum şi noi una s ntem» (Ioan 17, 22). Atunci, vom fi păzitorii deplini ai poruncii care zice : «Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din tot sufletul tău, şi pe aproapele tău ca pe tine nsuţi» (Deut. 19, 18). Atunci, vom fi ajuns la desăv rşirea cea cu putinţă omului. Căci «sf rşitul legii este iubirea» (Rom. 13, 10). n aceasta at rnă nu numai toată legea şi Proorocii (Matei 22, 10), ci şi cei desăv rşiţi după Dumnezeu n Hristos.

25. Toate unindu se n chip firesc n Duhul, mpărţirea nseamnă o cădere din Duhul. De aceea, şi mintea c nd se mparte n lucrarea ei, este n afară de petrecerea n El după har. Iar aceasta o suferă privind lucruri felurite. Căci nu poate avea ne mpărţirea privind lucruri felurite. Fiindcă, dacă ar presupune cineva că se poate aceasta, nu ar putea explica uşor de ce mintea liniştită e alta dec t mintea tulburată. În acest caz mintea celor purtaţi de Dumnezeu s ar arăta asemenea celei tulburate de neor nduiala patimilor, ceea ce e absurd. Deci, mintea făc ndu se după lucrare asemenea cu ceea ce priveşte, n mod necesar privind la cele compuse, se face şi ea felurită şi, căz nd din simplitate, nu poate să şi păstreze ne mpărţirea. Iar afl ndu se mpărţită, e mai puţin dec t toate curată de păcat, odată ce şi nsuşi faptul de a se mpărţi e socotit păcat de cei ce pot să pătrundă n

aceste lucruri. Dacă, prin urmare, puterea nţelegătoare a minţii cere să guste, prin privire spre Unul suprem şi mai presus de lume, ntr o simţire nţelegătoare, n chip unitar, Binele cel mai presus de fire, c nd petrece n m-părţire, cade n afară de har.

De aceea, trebuie să ne prindem de Unul cel mai presus de lume şi să căutăm la El singur cu tot sufletul, dacă vrem să scăpăm de mpărţire şi nstrăinare. Dar, nu numai at t, ci chiar dacă mintea ar privi spre un singur lucru, dacă acesta ar fi creat, nu ar putea izbuti să se facă ne mpărţită. Căci unul creat nu se poate numi propriu zis simplu, odată ce este hotărnicit, compus şi circumscris ; şi de aceea, nici nu are dreptul să fie numit n chip simplu Unul. Iar mintea aţintindu şi privirea spre el, nu va avea lucrarea sa simplă şi unică. Căci privirea ei va fi hotărnicită şi circumscrisă şi compusă, cum este şi ceea ce e contemplat de ea[766]. Ca atare va cădea din

766. Nu numai c nd priveşte spre multe mintea e mpărţită şi deci tulburată, ci şi c nd priveşte spre un singur lucru, dar creat. Căci un lucru creat, fiind mărginit, nu poate absorbi mintea ntreagă n privirea lui, ci răm n n ea mari rezerve neangajate n această privire, rezerve care protestează mpotriva angajării minţii, mpotriva preocupării ei de acel singur lucru, produc nd n om o sf şiere. E o sf şiere pe care o experiază aproape permanent fiecare din noi. In nici un lucru nu găsim totul. De aceea cu o altă parte din fiinţa noastră t njim spre altceva. Mai ales nu găsim totul c nd l privim ca st nd de sine. El răm ne atunci şi neexplicat. El e potenţial compus măcar prin faptul că e legat de temeiul ultim al tuturor, de Dumnezeu. Numai Dumnezeu e explicabil prin Sine, fiind şi cuprinz nd totul. Dar fiecare lucru se arată compus şi prin faptul că e hotărnicit. Căci orice margine implică conştiinţa a ceva dincolo de margine (Simon Frank, *La connaissance de l'etre).* De aceea nici un lucru nu e n chip simplu Unul. Căci necuprinz nd toate, presupune că dincolo de el, alăturea de el, s nt şi altele.

Dar Unul adevărat nu poate fi nici un fel de temelie imanentă a totului n sens panteist. Unul n acest sens e silit de legea sa interioară să se diversifice, deci are n sine multiplicitatea n mod potenţial. El e natură, nu e subiect. El e identic cu multiplul ce iese din el. Dar nu e aşa Subiectul dumnezeiesc şi de aceea nici subiectul uman, făcut după

harul dumnezeiesc, care o face simplă, fără de nceput şi necircumscrisă. Şi va fi n afară de Unul cel ascuns şi mai presus de nţelegere[767]. De asemenea, se va lipsi de slava sa, care este bucuria de a fi ob rşia unică şi fără de nceput a lucrării, bucuria de nehotărnicire, de simplitate, de a fi ajuns fără chip şi unitară. Şi nu va ajunge să pătimească n sine ntipărirea frumuseţii mai presus de fire şi atotnegrăită. Drept aceea, se cuvine ca mintea să caute şi să tindă spre Cel fără de nceput, simplu, nehotărnicit şi cu adevărat Unul şi de acolo să se grăbească a se face luminată şi a se mpreuna eu unitatea de ob r şie, care adună toate şi, ca urmare, cu sine nsăşi. Prin aceasta, nu numai că va fi iubită de Cel Prea Bun, ca una ce s a făcut asemenea, c t i este cu putinţă, cu nehotăr nicia şi simplitatea Celui fără chip şi fără formă, ci va putea şi să iubească frumuseţea dumnezeiască şi mai presus de frumuseţe şi de fire, ca una ce este nălţată, cum s a zis, spre asemănarea cu ea[768]. Căci, dacă n cel

chipul Lui. Energiile divine nu s nt una cu fiinţa divină, iar pe de altă parte ele nu s nt nici una cu lumea. Aceasta e creată prin energii, nu emanaţie a lui Dumnezeu. Pericolul panteismului paşte teologia occidentală, care nu face o deosebire ntre energiile necreate şi creaţie. Subiectul uman poate răm ne sau redeveni şi el unul, pentru că se bucură de un fel de «transcendenţă» faţă de natură. Dar e o transcendenţă creată, nu creatoare. Insă se poate considera ca particip nd la transcendenţă, pentru că tinde să se ridice peste lumea creată şi numai n lumea necreată şi găseşte mplinirea. Subiectul uman actualizează n mod conştient nehotărnicirea sa şi poate trăi n nesf rşirea subiectului divin, pentru că s a făcut asemenea cu El prin primirea energiei Lui necreate, fiind capabil să o primească.

767. Nemaifiind n legătură cu Unul prin vedere, mintea va fi n afară de harul, sau de raza transformatoare ce vine din El. Nu va fi actualizată simplitatea ei şi nu va primi n această simplitate nesf rşita bogăţie a Unului, pentru că nu are harul Celui cu adevărat Unul, sau legătura cu El, care le cuprinde prin Sine pe toate.

768. Numai mintea care se uneşte cu Unul dumnezeiesc, se uneşte, n lucrările ei, şi cu sine nsăşi, devenind una n lucrare, cum e una n fiinţă. Numai ea e conştientă de unitatea ei nehotărnicită şi şi o trăieşte.

asemenea obişnuieşte să se nască o dispoziţie iubitoare faţă de cele asemenea, e vădit că mintea va fi iubită şi va iubi pe Dumnezeu, fiindcă ceea ce este asemenea, este asemenea unuia asemenea şi precum asemănarea şi are complimentul ei care i corespunde, tot aşa cine iubeşte este iubit la rândul său. Iar o mpreună pătimire mai mare ca aceasta ntre Dumnezeu şi suflet, nu există [769].

26. Mintea se ridică peste firea sa atunci c nd se ridică desăv rşit la ceea ce e mai presus de minte, făc n du se fără chip şi fără formă şi n ntregime ndumnezeită, fără de nceput şi nesf rşită şi, aşa zic nd, mai presus de unitatea sa [770]. Iar c nd şi păstrează n sine nţelegerea sa, chiar dacă se ndeletniceşte cu cele dumnezeieşti şi mai presus de simţuri, ea se mişcă şi lucrează n chip natural şi răm ne ncă n firea sa. Iar ceea ce e mai presus de fire ntrece cu mult ceea ce e după fire şi

Numai prin trăirea unităţii sale nehotărnicite n lucrare, a unităţii sale abisal de bogate, trăieşte unitatea infinit de bogată a lui Dumnezeu. Dar şi invers, numai trăind relaţia intimă cu Subiectul divin, trăieşte realitatea indefinită a subiectului propriu.

769. «Pătimire mai mare ntre Dumnezeu şi suflet nu există». E vorba de afecţiunea trezită de Dumnezeu n suflet şi invers. Afecţiunea aceasta e nu numai g ndită, ci şi produsă de răspunsul fiecăruia la dorinţa celuilalt. Desigur, Dumnezeu acceptă cu voia această afecţiune produsă de răspunsul iubitor al sufletului omenesc. Adunarea minţii din toate n Dumnezeu e şi o faptă a iubirii, un răspuns afectuos al omului la dorinţa lui Dumnezeu, nu numai o mişcare intelectuală.

770. Mintea trece, ntr un act de totală iubire pentru Dumnezeu, dincolo de sine. Iar ntruc t ea e tot ce e mai nalt n ordinea creată, mintea ridic ndu se peste sine, se ridică n transcendenţa divină. De aceea mintea e făcută pentru transcendenţă, implică n ea relaţia cu transcendenţa. Dar ntruc t numai cele create s nt pe măsura nţelegerii ei, ridic ndu se n Dumnezeu, mintea se ridică la ceea ce e mai presus de nţelegere. Căci planul nţelegerii coincide ntr un anumit fel cu planul creat, sau imanent. Dar această intrare n planul transcendent este o experienţă sau o pătimire a infinitei bogăţii mai presus de lume, ascunsă n Unul dumnezeiesc.

e cu mult mai sus. De aceea, trebuie să ne placă a ne sili să ne ridicăm la ceea ce e mai presus de fire, care e mai bun, după porunca ce zice: «R vniţi cele mai bune dintre daruri» (1 Cor. 12, 31). Dar mintea afl ndu se n ceea ce e mai presus de fire, se află n Dumnezeu. Căci Dumnezeu este n afară de toată firea, fiind Cel atotvechi (atot originar) şi simplu Unul[771]. De aceea, mintea trebuie să tindă spre Cel atotvechi (atotoriginar) şi simplu Unul şi spre El trebuie să se silească a privi şi a se ridica pentru ca, afl ndu se n Unul Cel mai presus de fire, ntr un chip mai presus de lucrarea ei naturală, să ajungă la o stare mai bună dec t cea a sa după fire[772].

27. Fiecare dintre făpturile existente se bucură de cele proprii ale sale şi se odihneşte n chip natural n ele.

771. Se afirmă transcendenta lui Dumnezeu, ca Cel ce e mai vechi dec t toate, sau atotvechi, adică fără de nceput şi Unul n mod simplu. Tot ce e n fire, n natura creată, poate fi unul n mod compus, sau legat de altceva. Sufletul de exemplu e legat de trup şi pe l ngă aceea, ca şi ngerul, e legat de Dumnezeu (ἐαΧέσει). Singur Dumnezeu e simplu în mod absolut, nefiind legat de nimic (ἀσΧετο).

772. Ridicarea minţii peste firea ei, n Unul divin transcendent, nseamnă ridicarea ei peste lucrarea ei naturală; nseamnă că Dumnezeu sădeşte in ea lucrarea Lui, deci că Dumnezeu o ridică prin lucrarea Lui, deşi mintea şi a nsuşit această lucrare a Lui, şi prin pătimirea ei. Transcendenţa lui Dumnezeu, n nvăţătura creştină, nu nseamnă nchidere a lui Dumnezeu ntr un plan inaccesibil creaturii, ci ea indică simplu că El e din alt plan dec t cel creat, natural, imanent, supus legilor naturale, nseamnă că există o putinţă pentru creatură de a fi ridicată din planul naturii; că există un alt plan unde poate fi ridicată. Iar ntruc t acest plan e planul voinţei şi al libertăţii suverane şi al puterii absolute peste orice lege, n manifestarea binelui, creatura conştientă nu poate fi ridicată dec t de lucrarea lui Dumnezeu cel transcendent n acel plan. Transcendenţa lui Dumnezeu e o transcendenţă activă, capabilă şi doritoare să lucreze asupra planului naturii create, pentru a o ridica n planul iubirii şi libertăţii Sale absolute.

Prin ridicarea n acest plan, subiectul uman devine mai bun dec t este după fire. El ajunge la plenitudinea exerciţiului libertăţii adevărate, c tă vreme n planul naturii sale nu o poate exercita plenar.

Dar ele toate au preexistat mai nainte după cauză, n Cauzatorul cel atotoriginar. De aceea, mintea va ajunge n chip firesc la bucuriile adevărate şi va avea fericirea netrecătoare şi se va odihni desăv rşit, c nd, străbăt nd şi lăs nd n urmă toate, se va ntinde la cauza aceea originară, unică şi cu totul prima şi va ajunge, printr o ntoarcere nţelegătoare, acolo de unde au luat fiinţă toate nceputurile, mijlocurile şi sf rşiturile (ţintele) tuturor; la cauza n care şi au avut de mai nainte temeiul şi s nt ţinute toate şi prin care s nt duse spre ţinta proprie cele ce se desăv rşesc; la cauza pentru care dob ndesc pătimirea cea bună cele ce se mpărtăşesc de această bună pătimire[773] şi de către care a fost zidită şi mintea nsăşi, aşa cum este. Căci, n oarecare chip, mintea ntorc ndu se spre cauza proprie a tuturor, se ntoarce spre sine nsăşi, ntruc t cauza aceea este prototipul (modelul) ei[774].

De fapt, fiecare se iubeşte pe sine n chip firesc şi mai ales mintea pătimeşte de această iubire[775]. Dar, fiind chip suprafrumos al frumuseţii necuprinse a Unului cel mai presus de nţelegere, caută cu dragoste, prin ntoarcere, spre cauza ei, pentru că, precum s a spus, privind acolo se vede pe sine şi se iubeşte pe sine mai presus de orice[776].

773. Pătimirea cea bună e pătimirea fericirii şi a iluminării, a iubirii. Căci toate acestea s nt produse n noi de Dumnezeu. Chiar n viaţa pur pământească nu dob ndim fericirea numai ca un rod al acţiunii noastre, ci şi ca un rod al iubirii ce ni se dăruieşte de către altul.

774. Numai pentru că mintea, adun ndu se n Dumnezeu, se regăseşte pe sine, ajutată de cauza şi de modelul ei, care lucrează n ea n mod eficient, ea, depăşindu se pe sine, experiază, n chip paradoxal, n acelaşi timp cea mai deplină fericire sau pătimirea cea mai bună. Iar prin aceasta, deşi ajunsă n afară de sine, realizează dorinţa ei firească de fericire deplină.

775. Mintea se iubeşte mai mult dec t orice făptură, pentru că e conştientă de sine.

776. Aşa se mpacă iubirea de sine cu depăşirea de sine. In cauza sa, mintea iubeşte at t pe Dumnezeu c t şi pe sine. Dealtfel n general, iubind pe altul, orice subiect şi găseşte n aceasta fericirea sa. Deose

Dar, şi altfel, cei ce şi au fiinţa de la cineva, simt n chip firesc o pornire de dragoste faţă de acela de la care s nt, precum şi invers, părinţii s nt stăp niţi de dragoste faţă de cei născuţi din ei. De aceea, n cel ce se ntoarce spre Unul, care e cauza tuturor, răsare o mare plăcere. Căci se ntoarce, cum s a zis, n acelaşi timp spre Acela n care este şi totodată spre sine nsuşi. Fiind că n Acela există de mai nainte, n virtutea cauzei, toate şi anume şi mintea, ca una din toate, se află n Unul cel mai presus de nţelegere, ca n cauza şi n modelul tuturor.

28. Precum din Cel ce este mai presus de fiinţă, e toată fiinţa, din Cel mai presus de fire toată firea, din Cel netemporal şi necompus toate cele vremelnice şi compuse şi din Cel necreat toate cele create, aşa din Cel fără chip s a făcut tot chipul şi din Unul mai presus de lume cele multe arătate. Deci, cel ce nu se ndeletniceşte cu Unul cel fără chip şi nu caută spre El, at rn nd oarecum de El, ci spre ceva din cele văzute n chip şi zidire, acela dă nt ietate la ceea ce este neasemănat mai prejos de Cel ce este aşezat deasupra, şi se află aproape de nchinătorii la idoli. Căci cu ce se ndeletniceşte cineva şi spre ce năzuieşte, aceea şi doreşte. Iar ceea ce doreşte, aceea l şi biruieşte. Şi ceea ce l biruieşte, aceea l şi robeşte. Şi astfel unul ca acesta slujeşte cu adevărat zidirii n locul Ziditorului. Căci mintea fiecăruia s a robit şi slujeşte lucrului spre care năzuieşte şi cu care se ndeletniceşte. Şi pe acela l iubeşte. Dacă, deci, ndeletnicirea cu altceva şi privirea la altceva dec t la Unul cel simplu şi fără chip aduce at ta lunecare, s rguinţa noastră trebuie să se ndrepte spre Unul cel simplu şi fără chip spre a L cunoaşte prin ntoarcere şi ntindere nţelegătoare, ca să avem

birea de egoism, e că subiectul meu nu porneşte la iubirea altuia cu intenţia de a găsi fericirea sa. Ea i vine fără să se g ndească nici o clipă la ea.

parte de comorile a toată cunoştinţa (2 Petru 2, 9). Căci, cei ce s au unit cu El se mpărtăşesc de odihna sau de oprirea a toată contemplarea, de ncetarea cugetării, de tăcerea mai presus de minte şi de veselia de netălmăcit, din multă uimire[777].

29. Dacă toate cele ce există doresc existenţa, iar existenţa tuturor se află după cauză n Unul cel mai presus de existenţă, urmează că toate cele ce există şi mai ales cele raţionale, dacă se mişcă drept şi cum trebuie, dorind existenţa, doresc pe Unul cel mai presus de existenţă[778]. Deci, mintea care nu se ntinde spre Unul cel mai presus de existenţă, nici nu L doreşte pe El, se foloseşte greşit şi păcătos de mişcare şi cade din vrednicia ei, care stă n cunoaşterea Unului cel mai presus de existenţă şi n unirea atotdumnezeiască şi mai presus de minte cu El, ca şi n iubirea Lui.

30. Cauzele au n chip prisositor frumuseţile celor cauzate. Iar cauza tuturor ndeobşte este Unul cel mai presus de fiinţă. Deci, dacă mintea s ar alipi de ceva din cele ce s nt n urma Unului mai presus de fiinţă, ca bun, sau ca vrednic de atenţia minţii, şi ar greşi, fără ndoială, ţinta. Ea ar fi iubitoare de bine, dar nu s ar mişca spre Unul prim şi propriu şi mai presus de fiinţă, din

777. In unirea cu Unul ncetează şi contemplarea, sau vederea duhovnicească. Ba ncetează chiar orice efort de nţelegere. Pentru că nu mai e nevoie să se treacă la o mai mare nţelegere, la nţelegerea a altceva mai nalt. E o stabilitate n Acelaşi nesf rşit, sau nehotărnicit; o stabilitate ntr o nţelegere mai presus de orice nţelegere; şi deci o nţelegere dec t care alta mai naltă nu există.

778. Existenţa tuturor şi are originea n Unul cel mai presus de existenţă, n Cel transcendent creaţiunii multiple şi compuse prin firea ei. Pe de altă parte, toate cele ce există doresc să existe mai mult şi etern. Drept urmare, toate şi caută ntărirea existenţei lor şi plusul de existenţă n Cel mai presus de existenţă. Dacă nu o caută acolo, suferă o slăbire a existenţei lor.

care s nt toate cele bune prin mpărtăşire, ci s ar mişca, prin nepăsare şi nepricepere, spre cele ce se mpărtăşesc de bunătate. Dar mintea care se cercetează cu succes şi ntinde privirea nţelegerii spre Unul cel mai presus de fiinţă, cunosc nd limpede că astfel va dob ndi cu prisosinţă ceea ce doreşte, ajung nd n cauza sa prin acea privire nţelegătoare. Ea va cunoaşte că nimenea nu i dăruieşte bunătăţile sale, sau oricare altele, dec t Unul cel mai presus de fire. Căci, chiar de ar socoti că unele din ele i vin dintr o putere a sa, acestea nu obişnuiesc să răm nă pururea n mintea iubitoare. Numai Sf ntului Duh I s a ncredinţat să facă aceasta şi să le lucreze cum vrea, şi n cine vrea, fiind Domn al firii stăp nitoare şi persoană a Unităţii n trei ipostasuri. Deci, spre Unul cel mai presus de fire trebuie să se ntoarcă mintea. Căci la El este nu numai izvorul tuturor bunătăţilor, ci şi mpărţirea ne mpiedicată a darurilor.

31. Toate cele ce există doresc n chip firesc binele. Iar binele adevărat este Unul, măcar că se zic multe bune. Căci binele n chip simplu şi, aşa zic nd, desăv rşit nu l vei afla nicic nd n cele multe, ci n ele vei afla numai un bine numit aşa n virtutea vreunei mpărtăşiri de bine, ntruc t participă la binele din Unul mai presus de fire; deci nu l au din ele nseşi. Numai Unul acela mai presus de fire e bun n chip simplu şi mai presus de bunătate, izvor a toată bunătatea şi dăruitor ultim al celor ale sale, ntorc ndu le pe toate spre Sine n chip firesc. El este izvorul a toată fiinţa, existenţa, destoinicia, puterea, mişcarea, lucrarea, nsuşirea şi a oricărei frumuseţi şi bunătăţi. Simplu vorbind, toate cele ce există şi cele contemplate n jurul lor şi au ieşirea prin facere din Unul cel mai presus de fiinţă. De aceea, mintea care e purtată spre altceva şi nu spre Unul simplu şi mai presus de fiinţă şi are mişcarea greşită. Ea se mişcă poate

spre bine, dar nu spre binele simplu şi propriu zis, nici spre Cel ce face cele bune şi pe cele mai bune şi pe celelalte care au nevoie de bine şi de mai mult bine, prin- tr o cov rşitoare revărsare binefăcătoare.

32. Deci mintea celor mulţi, zăc nd din nepricepere n mpărţire şi fiind sf şiată de cele multe, nu cunoaşte Binele, adică pe Unul simplu, nici nu L caută, nici nu se ndeletniceşte cu El. Despre aceştia zice Duhul n David: «Mulţi zic: cine ne va arăta nouă cele bune?» (Ps. 4, 7). Dar nu Binele. Şi, pe drept cuv nt. Îngrijin du se şi trudindu se cu multe, au uitat că «un lucru tre buieşte» (Luca 10, 42). Acest lucru, sau partea arătată de Cuv ntul lui Dumnezeu, ca cel bun, l au trecut cu vederea sau, nesocotindu l, s au păgubit de el fără să se g ndească măcar că merită să fie căutat mai presus de toate. Iar cei ce s au lăsat povăţuiţi de David, ca de un pedagog, şi au judecat că trebuie să calce pe urmele lui, zic : «Însemnatu s a peste noi lumina feţei Tale, Doamne» (Ps. 4, 6), adică cunoştinţa slavei Tale celei una s a ntipărit n noi ca ntr o oglindă. Astfel norodul cel mult se bucură de bunătăţile cele multe. Iar cei ce vieţuiesc duhovniceşte, se luminează de cunoştinţa Binelui cel Unul şi simplu, fiind luminaţi mai presus de lume[779].

33. Precum apa unui r u e mai mare c nd curge unită, dec t c nd e despărţită n multe p raie, aşa şi privirea minţii şi mişcarea şi dorinţa ei este mai puternică atunci c nd se aţinteşte spre un singur lucru n chip unitar şi fără mpărţire, şi nu despărţită n multe şi multe feluri. Iar aceasta se nt mplă c nd se ntinde, caută şi priveşte la Unul cel simplu şi mai presus de lume. Căci Unul atot

779. Se afirmă o opoziţie ntre norodul celor mulţi care se bucură de plăcerile celor multe, dar toate puţin satisfăcătoare, răm n nd cu mintea mpărţită ntre ele, şi ntre cei puţini care se desprind de ele şi se concentrează n bucuria nesf rşită de Unul cel nesf rşit de bogat.

simplu şi mai presus de lume are cu adevărat puterea de a o aduna. Şi nvrednicindu se mintea să L vadă pe Acesta, e cu neputinţă să nu ia forma Lui, pe c t se poate, asemenea unui chip, şi să nu se facă unitară, simplă, fără culoare, fără chip[780], fără calitate, cu neputinţă de atins, nehotărnicită, nesf rşită, fără figură şi simplu una mai presus de lume, luminată de razele dragostei dumnezeieşti[781] şi mai presus de lume şi ncununată cu descoperirea cunoştinţei tainice, a tăcerii şi a ne nţelegerii mai presus de cuv nt şi de nţelegere[782], desfăt ndu se de o bucurie duhovnicească şi de o veselie cerească. Căci mintea ajunsă acolo s a preschimbat ntr o minte mai dumnezeiască[783] şi a mbrăcat formă dumnezeiască, n tipărindu se duhovniceşte de Cel ce e simplu, fără chip şi figură, Unul, şi celelalte spuse nainte. Iar de nu i se nt mplă aceasta şi nu pătimeşte o astfel de prefacere dumnezeiască, nu a ajuns la atingerea şi la ntipărirea Unului cel mai presus de lume. Căci Dumnezeu este unitate unificatoare şi Minte mai presus de nţelegere. De aceea, mintea primeşte ntipărirea Lui mai presus de lume, atunci c nd, deodată cu cele spuse, se face ea n

780. Pe de altă parte, mintea privind la cel Unul nehotărnicit, şi rec ştigă şi ea nehotărnicirea şi n sensul acesta ia chipul Lui (εἰχών), care este n acelaşi timp libertatea de orice chip definit, conturat, cu margini de jur mprejur (ἀνείδεον). Mai jos se spune: «cu neputinţă de atins», n sensul că nici un lucru nu o atinge şi nici o persoană nu o poate tulbura, sau prinde.

781. Dragostea luminează dinăuntru chipul persoanei, dar i arată n acelaşi timp nehotănicia, ad ncimea fără fund.

782. Ne nţelegerea aceasta nu e o lipsă de nţelegere, ci o nţelegere mai presus de nţelegere. De aceea cel ce o are tace, d ndu şi seama că nu o poate exprima. Ba luminează chipul celui ce o are, mai mult dec t l luminează orice nţelegere obişnuită.

783. Pe orice treaptă nouă a unirii cu Dumnezeu, mintea se face mai dumnezeiască, nu prin fiinţa, ci prin lucrarea dumnezeiască mai bogată al cărui subiect a devenit, prin sălăşluirea lui Dumnezeu cu lucrarea Lui, n subiectul celui ce priveşte la Dumnezeu.

sasi unitate mai presus de nţelegere, pătimind aceasta prin ntipărirea dumnezeiască[784].

34. Treimea dumnezeirii mai presus de fiinţă este mpreunată ntr o unitate mai presus de fire. Căci Dumnezeu este o unitate ntreit ipostatică. De aceea, sufletul nu poate ajunge la asemănarea nrudită cu Dumnezeu, ca un chip al Lui, dec t dacă, răm n nd ntreită, se face una cu sine n chip mai presus de fire. Iar prin cele trei părţi ale sufletului nu nţeleg partea raţională, m nia şi pofta. Căci nu n acestea constau, propriu zis, cele trei părţi ale sufletului. Sufletului raţional nu i este prea proprie pofta şi m nia. Acestea s nt luate din partea neraţională şi i se alătură lui pentru vieţuirea trupească de aici, fiind n ele nseşi neraţionale şi ntunecate. Iar sufletul este raţional şi firea lui e plină de lumină nţelegătoare. Propriu sufletului trebuie să spunem că s nt acelea fără de care nu şi poate mplini lucrarea sa. Dar fără m nie şi poftă poate lucra; şi mai ales atunci lucrează cu adevărat, c nd lucrează fără acestea. Deci acestea nu s nt cu adevărat părţi ale sufletului, ci, cum am spus, puteri ale laturii animalice şi de jos a vieţii, care i stau sufletului alăturea.

De aceea, sufletul raţional, privind cu nţelegere la cele de sus şi ntipărindu se n el cele cunoscute cu mintea şi ntinz ndu se, şi, aşa zic nd, sărind peste sine, aruncă undeva departe, ca pe o bagatelă deşartă, pofta şi m nia, neav nd la ce să ntrebuinţeze acestea acolo unde e simplitate, lipsă de chip, de formă, de culoare şi toate celelalte c te cer o minte dezlegată şi cu totul simplă.

Sufletul e ntreit potrivit cu simplitatea lui, ntruc t e minte ce se foloseşte de cuv nt (raţiune) şi de duh, care s nt cele mai proprii lui şi vatămă mai puţin dec t toate

784. Întipărindu se n minte, Unul cel fără chip şi mai presus de nţelegere, aceasta se face ea nsăşi una n chip mai presus de nţelegere.

simplitatea lui[785]. Pentru că nici Treimea dumnezeirii celei una, al cărei chip e sufletul, nu e o piedică a unităţii şi simplităţii Sale, ci dumnezeirea este unitate ntru totul simplă şi mai presus de fiinţă şi, totuşi, nu mai puţin o Treime neclătinată. Astfel sufletul, sau mintea (căci sufletul e minte şi ntreg minte), cuv ntul (raţiunea) şi duhul, făcute n chip mai presus de fire una, ne nfăţişează asemănarea propriu zisă a dumnezeirii celei una n trei ipostasuri. Iar aceasta nu poate proveni din altă parte dec t din privirea şi contemplarea unităţii treimice mai presus de fire[786]. Pentru că aceasta este cea care a făcut şi sufletul astfel şi care l readuce la această stare după ce a căzut. Căci fără aţintirea şi fără privirea spre Ea, e cu neputinţă să i se nt mple aceasta sufletului. Iar ne nt mpl ndu i se aceasta şi nerevenind la asemănare, ne arătăm lipsiţi şi de acest mod (treimic) de a fi.

Spunem acestea despre lucrarea contemplativă şi despre adevăr, care s nt cu deosebire vrednice de toată s rguinţa şi fără de care nu e cu putinţă să ne săltăm la starea nepătimaşă[787]. Căci precum binele ne cere făptuirea ca

785.Intr adevăr, Părinţii cunosc două treimi ale sufletului : una care constă n raţiune, n m nie şi poftă, şi alta care constă n minte, raţiune sau cuv nt, şi duh. In prima treime părţile s nt mai puţin unite. De aceea uneori ei consideră sufletul deosebit de m nie şi poftă. In a doua, părţile s nt at t de unite, că una nu poate fi cugetată lucr nd fără celelalte. Treimea aci nu slăbeşte unitatea. Toţi Părinţii o consideră pe aceasta chip al Sfintei Treimi.

786. Numai prin aceasta este sufletul unul şi ntreit, sau chipul Sfintei Treimi, pentru că a fost făcut pentru privirea nu a unui Dumnezeu unipersonal, ci a lui Dumnezeu, Unul n fiinţă, dar ntreit n Persoane. Chiar dacă nu priveşte conştient pe Dumnezeu ca Treime, sufletul este legat de Dumnezeu ca Treime. Treimea şi ntipăreşte, ncep nd de la creaţie, nencetat chipul n suflet.

787. Aci se face o legătură ntre chip şi nepătimire. Chipul treimic al lui Dumnezeu n om, reactualizat prin contemplarea lui Dumnezeu cel treimic, coincide cu revenirea sufletului la nepătimire. Căci chipul se tulbură prin alipirea pătimaşă la lucruri, prin m nie şi poftă, sau prin slăbirea lucrării văzătoare proprie minţii.

să ajungem nepătimaşi, aşa adevărul ne cere contemplaţie ca să ajungem dumnezeieşti la chip, slujind lui Dumnezeu n toate şi dorind să ne facem dumnezei prin lucrare, şi să fim asemenea, pe c t se poate, cu modelul prim[788]. Iar dacă e necesar să ne facem una pentru a ne asemăna cu unitatea modelului mai presus de lume, iar această unitate se nfăptuieşte n noi prin privirea, contemplarea, ntinderea şi ntoarcerea nţelegătoare spre Unul cel mai presus de lume şi prin căutarea ne ntoarsă spre acest Unul, atunci trebuie să ne silim n tot felul să privim spre Unul cel mai presus de lume şi mai presus de nţelegere şi să ne at rnăm de El ntregi cu toată s rguinţa, din toată inima şi din tot sufletul şi să hrănim n noi nşine dragostea Unului mai presus de lume şi mai presus de simplitate, nc t nsăşi dragostea Lui să ni se facă aripi simple n suişul nostru nţelegător spre El. In felul acesta vom fi totdeauna ca n văzduh, ntr o stare unitară fără chip, mpreună cu Domnul (1 Tes. 5, 17), cu Unul treimic cel adevărat, lăudând cu mintea, cu cuv ntul şi cu duhul Treimea, uimiţi, copleşiţi şi uniţi cu Unul n chip unitar mai presus de unire.

35. Unitatea sensibilă este nceputul a toată mulţimea numerică. Iar unitatea mai presus de lume este nceputul a toată mulţimea văzută şi g ndită şi a tot ce este. Precum, deci, tot numărul şi are nceputul de la unitate, aşa tot ce există oriunde, porneşte de la Unul mai presus de lume, fie n calitate de cauză naturală, fie făcătoare[789]. Dar unitatea numerică, ntruc t este supu

788. După ce a spus, n propoziţia dinainte, că la nepătimire se ajunge prin contemplare, acum spune că la ea se ajunge prin făptuire şi că prin contemplare se ajunge la ndumnezeire. Dar contrazicerea se poate rezolva, dacă ţinem seamă că nainte de a porni prin contemplare spre ndumnezeire, trebuie să fie realizată prin făptuire, nepătimirea.

789. Unul dumnezeiesc e cauza naturală a energiilor Sale necreate şi cauza făcătoare (creatoare) a făpturilor.

să simţurilor, se pune cea dint i faţă de cele ce i urmează ei prin fire. Căci, fiind nceputul tuturor celor numărate, simţirea numărând o pune ntâi pe ea. Dar cu unitatea mai presus de lume, fiindcă este mai presus de minte, se petrece invers. Căci unitatea aceasta, deşi e, prin fire, nainte de toate, mintea o pune după toate. Fiindcă nici o minte n a putut să nceapă de la Unul cel mai presus de lume şi de la El să nainteze la cele multe. Ci, dimpotrivă, de la cele multe se urcă şi se adună la Acela. Acolo este necesar numărul unu simţului pentru a nainta la cele multe ; altfel nu e cu putinţă să numere sau să nainteze precum voieşte. Aici, nsă, s nt necesare minţii cele multe, pentru ca prin ele să i fie cu putinţă ridicarea la Unul mai presus de lume şi să se adune in sine, neput nd urca pe nicăieri prin altă parte spre nchipuirea Unului mai presus de lume.

Astfel, mintea, folosindu se de r nduiala şi de calea potrivită ei, ncepe de la cele multe, sf rşind la Unul cel mai presus de lume şi cel mai din v rf. Fiindcă unul cunoscut cu simţurile e uşor de cuprins şi uşor de limitat; simţul l pune n chip natural şi prin afirmare primul, cum o cere firea lui. Dar Unitatea cea mai presus de lume, căutată cu mintea, fiind mai presus de fire şi scă p nd nţelegerii, nu poate fi afirmată prima, potrivit cu firea ei, ca să nceapă mintea de la ea, ci, mai degrabă, fiind mai presus de fire, o află mintea n chip mai presus de fire, nu la nceput, ci la sf rşit, după trecerea şi, ca să zic aşa, numărarea celor multe[790].

790. Nu e vorba de procedura g ndirii logice. Aceasta poate afirma pe Unul din care provin toate la nceput. Ea e aşa zisa g ndire deductivă, scolastică. Nu e vorba nici de o g ndire inductivă, care se ridică de la concret şi individual la abstract, sau la general. Ci e vorba de experienţa reală a Unuia dumnezeiesc, care deşi e concretă, totuşi experiază pe Cel n care s nt toate. La această experienţă se ajunge prin creşterea duhovnicească ce trebuie să treacă prin cele multe, desprinz ndu se prin despă

Căci, deoarece mintea are prin fire nţelegerea, iar Unul mai presus de lume este ne nţeles n Sine şi neapropiat, mintea nclină din obişnuinţă spre cele multe chiar fără să vrea, dat fiind că, pe de o parte, ea nu se poate opri de a cugeta, iar pe de alta, nu are putere să prindă pe Unul cel mai presus de lume şi din v rf. Dar, căut nd spre cele multe, n fiecare vede ceva de nţeles cu mintea, nu ca fiind de sine, ci ca al unui oarecare unul. Pe urmă, adun nd din fiecare lucru văzut nţelesul care se străvede şi constatând prin contemplare că acestea conglăsuiesc ntreolaltă şi nu se mpotrivesc şi toate s nt ca nişte flori dintr o rădăcină, naintează de la cele multe la Unul cel mai din v rf, din care s nt toate cele multe; şi se adună n chip firesc de la existenţele naturale la o ordine mai presus de fire, n care vede pe Unul cel mai presus de fire şi de fiinţă, ntruc t aparţine firii minţii să vadă unitar cele mai presus de fire, prin cele după fire. Iar văz nd mintea n chip negrăit izvorul ţ şnitor şi făcător al tuturor bunătăţilor şi frumuseţilor şi desfăt n du se de Unul cel mai presus de fiinţă, nu se mai ntoarce de bună voie spre cele multe, deşi s nt şi acestea existente şi bune şi părtaşe de partea cea bună[791].

Căci fiind n chip firesc iubitoare de bine şi de frumos, mintea nu mai iese de bună voie de la Cel mai presus de toate, dec t dacă e silită la aceasta de cine ştie ce mprejurare. Dar, fiindcă modul de a fi al celor

tiinire de ele. De aceea acest Unul e aflat n chip suprafiresc, duhovnicesc. Acestei căi i s a dat precădere n Răsăritul creştin. Sau s a cerut numai dec t şi această cale.

791. In pasagiul acesta se afirmă mai puţin desprinderea prin despă timire de cele multe pentru a ajunge la Unul. Se descrie mai mult desprinderea intelectuală. Dar prin ea se ajunge la o unire trăită cu Unul. Astfel acest pasagiu e caracteristic pentru unirea logicii şi a misticii n această scriere. Dar autorul arată n continuare că nsuşi urcuşul nu e numai logic intelectual, ci şi duhovnicesc, sau mai ales duhovnicesc, adică desprindere de cele multe prin virtuţi, prin despătimire, prin iubire de Dumnezeu.

ce există e diferit, diferită e şi privirea lor nţelegătoare şi diferit se ridică şi mintea prin ele la Unul cel mai presus de lume şi de fire. După părerea mea, ea trebuie să facă tot numai c te o mică porţiune din calea ce duce de la cele multe spre Unul cel mai presus de fire şi lume, pentru ca, urc ndu se ca pe o scară, să facă mişcarea n chipul cel mai sigur şi să cunoască de e vreo lipsă n ea, sau n ceea ce trebuie să fie şi dacă se desfată de această lipsă ; şi dacă da, să şi dea seama ce e greşit şi ce o desparte de frumuseţea aceea şi o reţine din urcuşul spre ea, sau de la ospăţul dumnezeiesc ; şi ce ar trebui să facă pentru a se ntoarce de unde s a rostogolit ? În felul acesta va cunoaşte şi p cla patimilor şi transparenţa inimii curate şi va oglindi cunoştinţa adevărului, văz ndu l cum este el, şi se va face părtaşă de vederi cereşti, va primi o simţire dumnezeiască şi nu i va scăpa creşterea sau scăderea proprie. Peste tot va cunoaşte multe lucruri minunate şi va nţelege care este scopul liniştii şi al nchiderii n chilie.

Dar despre acestea din urmă, voim să vorbim chiar aci : Toate cele ce s nt se mpart n create cunoscute cu simţurile, n create cunoscute cu mintea şi n necreate cunoscute cu mintea (inteligibile). Iar deasupra tuturor este Cel necreat şi Unul mai presus de minte şi de fiinţă. Înv rtindu se ochiul sufletului, adică mintea, ntre cele dint i şi privind ad nc n ele după ce şi a ales să se liniştească prin nevoinţe, se ridică de la făptuirea n singurătate a celor cuvenite, ca de pe o treaptă oarecare, la contemplarea (privirea) Celui cu adevărat existent şi la ndeletnicirea cu El, ca şi la desfătarea de cele cereşti, la petrecerea fericită n razele adevărului şi la mbogăţirea fără sf rşit cu cele veşnice şi la ndulcirea minunată cu ele. Ba, poate că, prin mpreună lucrarea harului, cu naintarea vremii, va fi şi răpită de la păm nt şi, statornicindu se prin deprindere n lumina

nţelegerii, va ajunge nesimţitoare faţă de cele de aici, pun nd stăp nire pe ea Cel mai presus de minte şi nti părindu se n ea Cel ce este neasemănat mai presus dec t tot binele.

Această sfântă scară ce e mpărţită n cinci şi pe care ne urcăm ntocmai ca pe nişte trepte spre ţinta ultimă, nu are o distanţă spaţială ntre treaptă şi treaptă, ci o deosebire, o ordine a calităţii proprie fiecăreia. Ca existenţe, creaturile supuse simţurilor şi creaturile cunoscute cu mintea s nt la fel. Dar cele din urmă ntrec ntr o mare măsură pe cele dint i, aşa cum ntrece mintea, simţirea, prin nsuşirea ei. Şi iarăşi, necreatele cunoscute cu mintea (inteligibile) ntrec cu mult creaturile cunoscute cu mintea (inteligibile). Dar am ndouă aceste trepte se află ntre cele ce s nt şi, de aceea, necreatele cunoscute cu mintea ca existente s nt subordonate Unului necreat, mai presus de minte[792]. De aci e vădit că vederea şi contemplarea cea mai naltă a minţii este aceea prin care se odihneşte n Cel ce ntrece toate, după ce a trecut de la făptuire şi a ajuns n ascunzimea aceea din ultimul v rf, aşezată mai presus de toate, precum cea mai smerită este aceea prin care se mişcă ntre cele supuse simţurilor, sau mai bine zis cea a omului făptuitor [793].

792. Necreatele inteligibile, sau necreatele cunoscute cu mintea, cum s nt energiile necreate şi nsuşirile dumnezeieşti, ca bunătatea, dreptatea, etc, au comun cu createle inteligibile, ca de exemplu cu ngerii, sau cu sufletul, că s nt dintre cele ce pot fi cunoscute cu mintea (inteligibile) şi pot fi experiate şi ca atare fac parte dintre cele ce pot fi socotite ca existente. Ca atare s nt şi ele subordonate lui Dumnezeu ca fiinţă, ca Unul ntreit n Persoane, care e mai presus de existenţă şi ca atare mai presus de minte, sau de nţelegere.

793. Aci numeşte şi odihna n Cel ce e mai presus de minte, vedere şi contemplare, după ce altă dată a socotit această odihnă mai presus de vedere şi contemplare. Dar termenii care exprimă trăirea pe aceste nălţimi duhovniceşti, s nt totdeauna improprii. De aceea pot fi folosiţi şi unii şi

Deci mintea, fiind iubitoare de bine (frumos) prin fire, trebuie să dorească ceea ce e n toată privinţa mai bun (mai frumos), nu numai ca să l aibă, ci şi ca să pătimească preschimbarea n mai bine, sau mai presus de minte, aşa cum se cuvine, ntruc t, precum s a zis, schimbarea pe care o primeşte mintea este potrivită cu ceea ce vede şi cu ceea ce se desfătează. Dar, deoarece nestatornicia mpletită cu firea minţii nu se va depărta de la ea p nă mai e ziua de azi (Evr. 3, 12) şi, cum se zice, p nă se mai mişcă umbrele (C nt. C nt. 2, 17), adică p nă ce nu ne vom muta de la viaţa de aici, care arată ca ntr o oglindă, n ghicitură şi umbrit adevărul, trebuie ca atunci c nd cădem de la contemplarea şi vederea linului necreat, Cel mai presus de minte, să ne silim a ne opri la necreatele cunoscute cu mintea, care s nt cele mai aproape de El, ca să ne fie ntoarcerea la Unul cel necreat şi mai presus de lume, mai uşoară[794]. Iar de cade p clă mai groasă peste minte, ntunec ndu i nţelegerea şi aduc ndu i la tr ndăvie lucrarea contemplaţiei, trebuie să ne ntoarcem la rugăciuni nsoţite de făptuirea din inima smerită şi să ne izbăvim de ntuneric prin puterea rugăciunii şi prin lacrimi, făc nd iarăşi un fel de temelie din făpturile supuse simţurilor[795]. Sălăş

alţii. Totul depinde de cum s nt nţeleşi. Fapt e că autorul admite conştiinţa unei odihne n Unul cel ntreit n Persoane, fără ca aceasta să nsemne nţelegerea sau contemplarea fiinţei Lui.

794. Năzuinţa adevărată a minţii sau a subiectului uman este să ajungă năuntru Subiectului dumnezeiesc. Numai n iubirea Lui şi poate afla odihna, precum o odihnă relativă şi află subiectul omenesc n lumea aceasta, numai n ambianţa unei persoane iubitoare. Orice ocupare a noastră cu bunuri şi valori impersonale este o cădere ntr o stare lipsită de adevărata mulţumire.

795. Făptuirea nu constă numai din fapte bune propriu zise, ci din tot ce ajută la curăţirea noastră : rugăciune, lacrimi, frica de pedepsele veşnice, nfr narea, răbdarea, smerenia, etc. Dar n toate e şi o atitudine de altă nţelegere a lucrurilor, de altă folosire a lor, sau mai bine zis o detaşare de ele, considerate ca singura realitate.

luindu se astfel lumina nţelegătoare n inimă, printr o lucrare duhovnicească cu izvorul n ipostasul Duhului, şi lu nd mintea cu pricepere stăp nirea peste făptuire, urcă ca pe un v rf de munte şi ca la un pisc de observaţie, de unde poate să contemple cele ce le răm n celor mulţi nu numai nevăzute, ci şi necăutate şi ne nţelese. Căci fără aceasta nimenea nu se va vedea nici pe sine, nici pe Dumnezeu, măcar n treacăt. A vorbi acum despre această făptuire, nu e, poate, cu totul n afară de scopul nostru.

36. Trei lucruri lăuntrice trebuie să aibă sufletul n vedere pe treapta făptuirii : puterea raţiunii, m nia şi pofta ; şi trei din afară : dorinţa de slavă, de plăcere şi de mai mult. Aceste două treimi le tămăduieşte sufletul privind la petrecerea lui Iisus Hristos n trup, prin cele patru virtuţi generale, adică prin nţelepciune, dreptate, cumpătare şi bărbăţie, şi cu harul Domnului Iisus[796].

Prin aceasta dă minţii putinţa să se nalţe ne ntunecată, să privească cele dumnezeieşti şi să contemple pe Dumnezeu. Căci c nd a fost dus Domnul Iisus n pustie de către Duhul, av nd să biruiască pe diavol, a tămăduit partea poftitoare a sufletului prin post; partea raţională prin priveghere şi rugăciune liniştită; şi m nia prin mpotrivire n cuv nt ; iar iubirea de plăcere, de slavă şi de argint, ntruc t flăm nzind, n a cerut, cum l ndemna diavolul, ca pietrele să se facă p ini, nici nu s a aruncat pe Sine jos de pe aripa templului, ca să fie preamărit de mulţime că n a păţit nimic din cădere, şi nici nu s a lăsat nduplecat să i se nchine aceluia, după ce i făgăduise că va primi bogăţia tuturor mpărăţiilor.

796. Spre deosebire de morala filosofică, sau naturală, n care se socoteşte că cele patru virtuţi cardinale pot fi c ştigate de om exclusiv prin puterile lui, aci ele s nt puse n legătură cu Hristos. Numai privind la Hristos şi primind ajutorul harului, ele pot fi dob ndite deplin.

Ci prin mpotrivire m nioasă, dar nţeleaptă şi dreaptă, cumpătată şi bărbătească, a respins pe satana, nvăţ n du ne şi pe noi cum să l nfr ngem n orice atac al lui[797].

Acelaşi lucru l poate vedea şi l poate cunoaşte cineva şi n crucea M ntuitorului. Vedem pe M ntuitorul c nd se apropie vremea, că se roagă, depărt ndu se de nvăţăceii Săi (Matei 26, 26). Aceasta aduce vindecarea părţii raţionale. Veghează, priveghează şi rabdă cele de pe cruce. Aceasta este leac pentru partea poftitoare. Nu răspunde mpotrivă, nu se ceartă, nu strigă, măcar că este ocărit, ci se roagă pentru cei ce Îl chinuiesc. Căci ţine de buna folosire a m niei, ca să doboare pe diavol prin mpotrivire n cuv nt. Dar oamenilor care l chinuiesc, fiindcă şi ei s nt chinuiţi de satana, le răspunde cu tăcerea, cu ndelunga răbdare, şi cu rugăciunea pentru ei. E scuipat, primeşte palme, rabdă batjocuri. Aceasta este spre vindecarea iubirii de slavă. E adăpat cu oţet, e hrănit cu fiere, e răstignit, e străpuns cu suliţa. Aceasta e doftorie pentru iubirea de plăcere. E at rnat gol pe cruce, doarme afară, e lipsit de sălaş, e nesocotit de toţi, ca un sărac şi ca un cerşetor. Aceasta e omor rea iubirii de argint.

M ntuitorul a arătat, aşadar, de două ori doftoria patimilor dinăuntru şi din afară : c nd a nceput să se a rate lumii cu trupul şi c nd avea să plece din lume. De aceea cel ce priveşte la El, la nvăţătura şi la crucea Lui, făc ndu se, după c t i este cu putinţă, următor Lui, cu nţelepciune, dreptate, cumpătare şi bărbăţie, va opri ca şi El lucrarea patimilor acestora ndreptată spre rău, iar prin aceasta şi a tuturor celorlalte. Se va folosi de

797. M nia nu trebuie desfiinţată cu totul, ci folosită cum se cuvine prin cele patru virtuţi cardinale, cum a făcut Domnul Iisus Hristos. Cu m nia astfel folosită putem birui diferitele patimi. In felul acesta facem şi din m nie o putere pozitivă, aşa cum a voit o Dumnezeu c nd ne a nzestrat cu ea, şi desfinţăm şi ispita patimilor, sau nseşi patimile din noi.

acele virtuţi cum trebuie, şi după ele de toate, şi va fi bărbat cu adevărat făptuitor şi c t se poate de pregătit spre a căuta şi a privi la Dumnezeu şi a se ocupa cu El, ntru aţintirea nţelegerii.

Astfel, ncep nd mintea de la făpturile cele multe supuse simţurilor şi văz nd buna lor ntocmire, nţeleg nd apoi făpturile cunoscute cu mintea (inteligibile) şi mu t ndu se la cele necreate cunoscute cu mintea (inteligibile), a urcat ca pe o scară toate patru treptele[798]. Iar după acestea urmează negrăirea, tăcerea şi uimirea dumnezeiască şi, scurt vorbind, privirea şi contemplarea linului mai presus de lume şi unirea cea mai presus de nţelegere. Aceasta este cununa liniştii, bunul cel mai nalt şi mai desăv rşit, pe c t e cu putinţă n viaţa a ceasta, capătul adevărului, roada credinţei, raza strălucitoare a slavei nădăjduite, temelia iubirii, cumpăna minţii, statornicia ne ncetatei mişcări a ei[799], odihna ne

798. Prin privirea lucrurilor văzute fără patimă urcăm pe prima treaptă ; prin privirea la creaturile inteligibile (ngeri, suflet, valorile lor), urcăm la a doua treaptă ; prin trecerea de la acestea la experienţa inteligibilelor necreate, sau a energiilor şi nsuşirilor dumnezeieşti, urcăm la a treia treaptă; n sf rşit, prin odihnirea n Dumnezeu, Făcătorul celor două dint i şi izvorul celor de al treilea, mintea a urcat pe a patra treaptă.

799. Urcuşul spre Unul a fost nu numai un urcuş intelectual, ci unul prin făptuire, prin rugăciune, prin ntărirea dragostei pentru Dumnezeu, ca unicul şi atotcuprinzătorul Bine. Starea trăită n unirea cu El este pe de o parte o stare de supremă concentrare şi linişte, pe de alta o stare de nesf rşită bucurie. Ea e o stare de linişte supremă, pentru că nimic nu mai atrage sufletul spre altceva, bucur ndu se n ea de ad ncul nemărginit al totului şi de iubirea nesf rşită. Ca atare ea este o stabilitate neclintită n Binele nesf rşit. Dar tocmai pentru că acest Bine este nesf rşit, niciodată sufletul nu isprăveşte gustarea Lui şi nu se satură. Stabilitatea aceasta e totodată, de aceea, o ne ncetată mişcare. Ideea stabilităţii pururea n mişcare, sau a mişcării pururea stabilă, formulată de Sf. Grigorie de Nisa, e opusă ideii origeniste despre plictiseala sufletului ajuns n Dumnezeu şi ieşirea din El sau căderea pentru o nouă aventură. «Cumpăna minţii» e echilibrul dob ndit de minte din cunoaşterea tuturor şi bucuria de toate n Unul.

nţeleasă, starea unitară, arvuna lucrării veacului viitor, pricina unei bucurii de ne nchipuit, cămara păcii, stingerea cugetărilor trupeşti, ntoarcerea de la veacul a cesta, mpătimirea de cel viitor, desfacerea de viaţa pătimaşă, creşterea lăuntrică a nepătimirii, veselia sufletului, adunarea, odihna şi paza mişcărilor şi puterilor sufleteşti şi, vorbind atotcuprinzător, cunoştinţa dumnezeiască şi nepătimirea.

Dacă mintea se mprăştie din pricina moleşirii noastre, sau a vreunei mprejurări din afară, trebuie să avem grija să o aducem iarăşi la bunul ei propriu, care este contemplarea, prin lepădarea patimei ce s a aşezat ca o piedică şi abate mintea de la scopul ei. Trebuie să băgăm de seamă c t e de departe de la bunul cel mai nalt şi pentru ce. Să vedem, oare privirea e ndreptată spre făpturile supuse simţurilor, sau spre făpturile cunoscute cu mintea (inteligibile), sau spre cele necreate cunoscute cu mintea (inteligibile) ? Sau e despărţită de Unul cel mai presus de lume, Cel singur adevărat şi mai presus de orice unu, prin g nduri deşarte, sau de vreo trebuinţă oarecare ? Şi, cunosc nd aceasta, să nlăturăm piedicile ce stau la mijloc, ca iarăşi să revină, n chip unitar, cum cere r nduiala nsăşi, la contemplarea şi vederea Unului mai presus de lume. Căci, afl ndu se mintea n afară de Unul cel mai presus de lume, necreat şi mai presus de minte, zace n mpărţire şi n a ajuns la binele propriu zis, chiar dacă se mişcă bine. Fiindcă binele din v rf este Unul cel mai presus de minte şi de fiinţă, necreat şi simplu. Şi acesta este sf rşitul cel mai nalt spre care tinde mintea. Şi mişc ndu se mintea n chip sănătos, urcă acolo prin cele spuse şi pătimeşte unirea mai presus de minte. Deci, trebuie urmărit cu toată puterea Cel nesf rşit. Trebuie căutat Cel mai presus de minte, trebuie contemplat Unul Cel fără chip şi trebuie ajuns pe acest drum la Cel necuprins, ca să dob ndim

moştenirea unitară a Unului, a Dumnezeului suprem, cu harul Domnului nostru Iisus Hristos şi al Duhului de viaţă făcător, prin care lumin ndu ne să ne nvrednicim de harul contemplaţiei şi să ne facem dumnezei prin lucrare, ndumnezeiţi prin darul lui Dumnezeu.

37. Odată ridicată mintea n ţinutul ascunzimii dumnezeieşti, ea păstrează n mod natural tăcerea, fiind u nită cu simplitatea şi deci n chip unitar cu Unul cel mai presus de nţelegere şi luminată prin mpărtăşirea de Duhul [800]. Căci, ce ar şi avea de zis, odată ce a ajuns deasupra puterilor sale de nţelegere şi se află n afară de orice nţeles şi golită cu totul, ca fiind mai presus de nţelegere ?[801]. Fiindcă, dacă mai are nevoie de cuv nt ca să grăiască, e vădit că mai şi nţelege. Pentru că orice cuv nt vine n urma unui nţeles. Iar dacă nţelege ceva, cum se află n ţinutul ascunzimii ? Căci nu este ascuns propriu zis, ceea ce, nefiind văzut de alt organ, e văzut totuşi de minte. Fiindcă, astfel, multe s ar zice ascunse, pentru că foarte multe sau, ca să zic aşa, toate c te le vede mintea, le vede necunosc ndu le alt organ care le

800. Ajunsă n intimitatea ascunsă a dragostei lui Dumnezeu, mintea tace. Căci simplitatea aceea mai mult dec t plină de toate bunătăţile, nu se lasă descrisă de cuvintele noastre, care nu pot prinde dec t mici părticele din ea şi nu ajung, oric t de multe ar fi, să redea această plinătate nesf rşită a simplităţii dumnezeieşti. Simplitatea nesf rşită se cere să fie trăită cu simplitatea noastră nesf rşită, n intensitatea ei nepătrunsă, ne ncer c nd să o făr miţăm n mici bucăţi, care nu pot nici separat, nici mpreună să redea plenitudinea ei. Cine ncearcă să descrie iubirea trăită la s nul celui iubit ?

801. Mintea se află acolo golită de nţelesuri, de noţiuni, nu pentru că s ar fi sărăcit cu totul, ci pentru că le a depăşit pe toate, sau e mai presus de toate. Toate nţelesurile au devenit nevăzute prin cov rşire. La ce mai folosesc h rburile, pentru cel ce are vasul ntreg ? Dar vasul cuprinde toate h rburile, nsă şi nesf rşit mai mult: cuprinde armonia lor, strălucirea acestei armonii n soare, capacitatea vasului de a ţine un conţinut.

vede. Prin urmare cele ascunse ar fi aproape nesf rşite la număr, ceea ce este absurd. Dar numai Unul este ascunsul propriu zis, la care se ridică mintea după toate, ca la Cel din care s nt toate, fie văzute, fie cugetate. Deci şi ea, ridic ndu se la El ca la Cel mai presus de toate, fie văzute, fie zise, fie cugetate, iese afară din n-ţelegere, din vedere şi din grăire. Ba putem zice că ncă n a urcat p nă acolo, nici nu a ajuns n ascunzimea dumnezeiască, p nă ce mai poate grăi. Căci p nă atunci n-ţelege ncă. Dar ascunsul este ne nţeles, deci mai presus şi de cuv nt[802]. Prin urmare, mintea urcată odată n ţinutul ascunzimii dumnezeieşti şi unificată, păstrează tăcerea, nu pentru că vrea, ci n chip natural, fiind luminată n chip unitar de Unul cel mai presus de nţe-legere.

38. Dacă cuvintele obişnuiesc să facă mintea să pro păşească şi să nainteze, ele o nalţă n această naintare p nă acolo unde cuv ntul nu mai ajunge, adică p nă la lucrarea care se săv rşeşte n tăcere. Iar dacă ar folosi mintea pururea cuvinte şi sufletul ar avea pururea trebuinţă de ele, eu nu văd care ar fi naintarea minţii prin grăire. Dar grăirea nu este folositoare numai pentru făptuire, ci şi pentru contemplaţie, ntruc t mintea urcă de la cuvintele despre lucrurile ce au un chip, la Unul cel fără chip, cel simplu mai presus de cuv nt, dezlegat

802. E o dovedire, aşa zic nd, logică a faptului că ascunzimea dumnezeiască nu e o ascunzime numai pentru vederea sensibilă, ci şi pentru nţelegerea minţii. Căci altfel ascunsul n ar fi numai unul, ci multe. Pentru că multe s nt cele nevăzute de ochii sensibili, dar cunoscute de minte. E o dovedire a teologiei apofatice. Ea nu e nsă numai o renunţare intelectuală de la exprimarea a ceea ce e mai presus de nţelegere, ci o experienţă pozitivă a unirii cu Unul. Căci mintea e «luminată de Unul», sau de Duhul Sf nt n această unire. Ca atare mintea ştie de această unire, dar ştie totodată că ea e mai presus de nţelegere. Ea ştie pe «că» al unirii, dar nu nţelege pe «cum».

de toate şi propriu, unde orice cuv nt apare fără rost, sau, mai drept vorbind, este chiar o piedică[803].

Căci cuvintele se folosesc at ta timp c t se face peste tot o trecere de la un nţeles la altul. Dar Unul simplu, dezlegat de toate (absolut), nehotărnicit şi fără chip, U nul pur şi simplu şi propriu şi aflător mai presus de cuv nt, cum va avea trebuinţă de cuv nt ca să se facă de la El trecerea altundeva ?[804]. Sau, cum ar putea fi cuprins ? Căci cuv ntul obişnuieşte să cuprindă ceva. Dar Unul este necuprins, ntruc t este nemărginit şi fără formă. Iar dacă cuv ntul nu este potrivit pentru Unul cel ascuns şi mai presus de minte, ntruc t Acela e necu

803. O argumentare prin reducere la absurd. Dacă mintea ar avea pururea trebuinţă de cuvinte, ea n ar mai avea propriu zis trebuinţă de ele, căci n ar ajuta o la o naintare p nă dincolo de ele, ci ar ţine o mereu n ţinutul lor mărginit. Un exemplu asemănător : dacă avionul n ar tinde pe tot parcursul zborului spre pista de aterizare, n ar mai zbura. Cuvintele ajută mintea să se nalţe p nă dincolo de ţinutul lor. Acesta e folosul teologiei catafatice sau afirmative, pentru cea apofatică, sau a tăcerii.

804. Un cuv nt urmează altuia, pentru a se trece de la un nţeles la altul. Prin nşirarea cuvintelor se arată legătura unui nţeles cu altul, sau dependenţa unui nţeles afirmat, de altul care trebuie afirmat şi deci şi a lucrurilor intre ele. Dar mintea ajunsă n Dumnezeu, unde ar mai trece dincolo de El, folosind un cuv nt sau multe ? Dumnezeu nu are nevoie să fie explicat prin alte cuvinte, deci prin alte lucruri, căci toate s nt inferioare Lui, deci fără putinţa de a ajuta la explicarea Lui. Prin astfel de cuvinte Dumnezeu ar fi arătat ca legat de alte realităţi. Dar Dumnezeu e absolut, adică dezlegat de toate (απόλυτο , ἀσΧετοσ). Desigur se poate vorbi despre Dumnezeu, c nd se arată cobor rea Lui la oameni, la faptele Lui m ntuitoare pentru ei; sau c nd cel ce a făcut experienţa Lui vrea să tălmăcească ceva din această experienţă altora. Sau se vorbeşte despre El c nd nu se ajunge propriu zis la experienţa Lui, care ntrece nţelesurile şi cuvintele, ci se speculează numai despre El cu raţiunea. Dar fericirea omului ajuns n Dumnezeu nsuşi nu se poate descrie şi omul respectiv nsuşi nu are nevoie să şi o descrie. Despre Dumnezeu nu se poate vorbi n mod deplin adecvat si pentru motivul că El e lipsit de «formă». Forma, definită n ea nsăşi, poate fi definită şi altora, dar lipsa de formă nu se lasă definită, căci n acest caz se dă Celui fără formă o formă.

prins şi fără formă, urmează că este potrivită tăcerea. Aşadar, cei ce au naintat, trebuie să ajungă de la grăire la tăcere, ntruc t au naintat la contemplarea simplă, fără chip şi fără formă.

39. Dacă cuvintele s nt pentru lucrurile cunoscute, iar ascunsul e necunoscut, urmează că ascunsul e n afară de cuv nt. Căci dacă necunoştinţa ascunsului e mai presus de cunoştinţă, iar ce i mai presus de cunoştinţă nu are lipsă de cunoştinţă, cu at t mai puţin are lipsă de cuv nt. Deci, mintea care s a urcat la linul ascuns şi simplu, păstrează tăcerea n chip firesc. Şi dacă nu tace prin fire şi neforţat[805], ncă n a urcat la Unul cel ascuns şi mai mult dec t simplu.

40. Precum oamenii ce se nevoiesc cu liniştirea, ieşind uneori din chilie, cunosc prin nsăşi fapta lor deosebirea dintre a şedea şi a ieşi, tot aşa şi cei ce, afl ndu se aproape de slava lui Dumnezeu prin contemplare, pătimesc tăcerea, dar uneori ncep iarăşi a grăi, se ştiu pe ei nşişi n ce stare s nt atunci c nd cade peste ei tăcerea prin fire şi nu prin voinţă, şi cum s nt atunci c nd nclină spre grăire. C nd le vine tăcerea, ar dori să nu le fi fost dat să deschidă niciodată gura, răm n nd n starea aceea. Căci s nt ca nişte alţi ngeri pe păm nt, uniţi cu adevărul n mod unitar, fără chip, fără vedere trupească, fără formă şi, simplu, prin priviri de ale minţii, care nu trec de la un lucru la altul, av nd n ei numai copleşirea şi uimirea, fără a nţelege ceva, mai bine zis privind fără vedere trupească iluminările fără de nceput şi dumnezeieşti. Iar cobor ndu se mintea de

805. Tăcerea celui ajuns la unirea cu Unul nesf rşit nu e impusă de voinţa lui, nu e intenţionată cu scopul de a face impresie, nu e produsul unei măiestrii, ci se impune firesc, neforţat, de nsuşi nesfârşitul trăit al Unului.

acolo, ca una ce e schimbăcioasă, ncep să grăiască şi să treacă cu nţelegerea de la una la alta, prin multe şi felurite treceri. Şi ca să le revină iarăşi starea tăcerii, care e cu mult mai naltă dec t cea a grăirii, mbrăţişează liniştea şi şi păzesc simţurile de cele supuse lor şi se folosesc de toată destoinicia ca să se ferească nu numai de grăire, ci şi de nţelegerea nsăşi, spre a putea zice şi ei cu David: «Amuţit am şi m am smerit şi am tăcut despre cele bune» (Ps. 38, 3). Deci, a grăi chiar cele bune e un lucru mai jos dec t tăcerea[806].

41. Dumnezeirea nu e nici descoperită, dar nici ascunsă n ntregime. Că este, e un fapt care s a descoperit şi ncă foarte lămurit. Dar ce este acest «este», e un lucru ascuns. Şi trebuie să ştim că «ce este» se deosebeşte foarte mult de «că este». «Că este» se arată din lucrare, iar «ce este», din fiinţă. Lucrul din urmă nu li s a ngăduit nici ngerilor să l ştie despre Dumnezeu. Căci Dumnezeu este de nesf rşite ori nesf rşit mai presus de tot ce este[807], şi mai presus de toată mintea şi nţelegerea. Deci, c nd mintea se ndeletniceşte cu cele

806. In textul grec : τη μετὰ λόγου σιγή — tăcerea cu cuv ntul. Tăcerea nu e muţenia ntunericului total, al lipsei de conştiinţă şi de orice cunoştinţă. E o tăcere care vorbeşte, care spune mai mult dec t cuvintele, dar care se manifestă şa prin cuvinte. E o tăcere care cuprinde pe Cel necuprins n cuvinte, adică cuprinde mai mult dec t toate cuvintele. Cel ce vede acest necuprins tace pentru că nu l poate exprima, dar tăcerea aceasta iradiază din el, pentru că iradiază trăirea acestui necuprins. Tăcerea aceasta iradiază şi prin cuvinte.

807. ὅπερ πὰν εἶναι — Dumnezeu e mai presus de tot ce este şi de este n general. Căci este nseamnă sesizabil de cele ce se bucură de existenţă, nseamnă a fi n contextul celor ce s nt, a fi dependent de toate şi n ultima analiză de Dumnezeu, de care depind toate. S ntem n plină terminologie areopagitică. Dar autorul scrierii aduce totdeauna o interpretare nouă, cum se vede n cele spuse n continuare. Un filosof sau teolog german ar traduce distincţia ntre «că este» şi «ce este», vorbind de «das Dass» şi «das Was».

ce arată că Dumnezeu este, are să grăiască multe şi să filosofeze foarte frumos. Omul poate fi numit atunci şi filosof şi teolog. Dar, după ce mintea s a ridicat şi năl- ţat mai sus de la cunoştinţa că Dumnezeu este, cuprinsă de ascunzimea dumnezeiască şi străbătută de ntipărirea lucrării a ceea ce este ea, şi s a făcut prin har cu totul fără chip, fără putinţa de a fi atinsă[808] şi fără ochi, atunci orice cuv nt care poate spune ceva despre Dum- nezeu se opreşte şi mintea unificată răm ne nemişca- tă[809], odată ce a pătruns n Cel ne nţeles. Ea se predă atunci ntreagă Celui ce e dincolo de toate, unde nu e nici cuv nt, nici nţeles şi unde nu poate nainta feluri- mea g ndirii, ci simplitatea, necuprinderea, tăcerea şi uimirea. Acolo vede pe Cel fără chip, nesf rşit şi ne- mărginit şi se bucură ntr un mod neobişnuit şi minu- nat de vederea Celui nevăzut. Şi văz nd chipul fără chip[810], se face, pe bună dreptate, şi ea dezlegată de toate (absolută) şi fără chip[811]. Şi ca să spun pe scurt,

808. Mintea ajunsă la acea experienţă tainică, e dincolo de orice con- tact, nimic nu o atinge (ανέπαφο), chiar spiritual. Pentru că trăieşte realitatea dumnezeiască care cov rşeşte simţirea oricărei atingeri de către altceva. Realitatea lui Dumnezeu trăită de ea nu e numai mai presus de nţelegere, ci şi de orice simţire oarecum ngroşată, fiind sesizată printr o simţire mai presus de simţire. E o experienţă de supremă subtilitate şi fi- neţe. Mintea nu se simte atinsă nici de lucruri, iar persoanele experiază n mod accentuat transcendenţa ei misterioasă. Descrierile acestea s nt de nivelul celor ale lui Meister Eckart, dar nepătate de nici o umbră pan teizantă.

809. Efortul de nţelegere al minţii se opreşte şi n acest sens mintea răm ne nemişcată, deşi n alt fel ea e ntr o ne ncetată mişcare de uimire n nesf rşirea dumnezeiască.

810. To ἀνείδεον εἶδο . Dumnezeu cel Unul propriu zis, e fără chip, fără contur, dar pe de altă parte nsăşi această nehotărnicie a bogăţiei, puterii şi iubirii Sale, e un «chip».

811. Mintea privind chipul fără chip al lui Dumnezeu, se ntipăreşte şi ea de acest chip fără chip, adică de «chipul» nesf rşirii şi nehotărniciei n bucuria şi bogăţia primită de la Dumnezeu. Prin aceasta se face şi ea absolută sau dezlegată de toate cum e Dumnezeu nsuşi. Căci nu se mai

se molipseşte, asemenea celor contemplate de ea nevăzut şi privite fără ochi trupeşti, de frumuseţea dumnezeiască mai presus de fire, şi slăveşte n ea nsăşi pe Dumnezeu care a zidit o astfel.

42. Dumnezeu se numeşte Unul nu numai pentru că este simplu, aflat mai presus de toată compoziţia, ci şi pentru că El singur există propriu zis ntre toate cele ce se zic că există, dar şi au existenţa de la El. Căci ceea ce nu există n sens propriu şi simplu, nu este nici Unul n sens propriu şi simplu[812 a]. De asemenea se numeşte Unul pentru că este la fel pretutindeni n chip necuprins, şi pentru că singur El e neasemenea cu toate şi n afară de toate; apoi pentru că e veşnic, fără nceput şi fără ncetare şi pentru că trimite tuturor la fel, n chip prea curat, raza dumnezeiască a proniei Sale, chiar dacă nu toate o primesc la fel. In sf rşit, fiindcă se face cunoscut tuturor, fără să fie supus relaţiei, cer nd o minte nesupusă varietăţii, fără chip, fără formă, fără culoare, ieşită din atingerea cu toate cele ce s nt şi, simplu, dezlegată de toate, ridicată n nesf rşitul nemărginirii, mai presus de vreme, de loc, de fire şi de cele ale firii, spre a se face văzut ei ntruc tva, n chip unitar, mai presus de unirea cea nţelegătoare[812 b].

simte atunci at rn nd de nimic din cele create. Ea nu mai simte nici relaţia cu Dumnezeu, ca o relaţie de dependenţă, căci umpl ndu se de Dumnezeu, trăieşte neatârnarea sau absolutitatea Lui. Pe de altă parte chiar a nţelege pe Dumnezeu n mod dezlegat de orice relaţie, ca şi El (ntr o stare absolută), ţine de firea minţii.

812. a. Se face legătura ntre faptul că Dumnezeu este Unul n mod simplu şi ntre faptul că El e singurul care există n sens propriu. In afară de aceea Dumnezeu este singurul care există n mod simplu, pentru că, vorbind de EI, nu e nevoie de a mai pomeni de nimic, pentru a determina existenţa Lui, cum e cazul cu toate celelalte.

812 b. Pentru că Dumnezeu există n mod simplu, neav nd nevoie pentru a exista de relaţia cu altele, mintea trebuie să ajungă şi ea ntr o astfel de stare ca să nţeleagă existenţa Lui.

43. Deoarece unirea duhovnicească ce se nfăptuieş-te ntre Dumnezeu şi minte este mai presus de nţelegere, se spune că mintea este mai presus de firea sa n acele clipe, nfăţiş ndu şi pe Unul ascuns şi mai presus de fire, printr o simţire nţelegătoare ntr un mod dezlegat de toate (n mod absolut). Cu toate acestea, ceea ce pătimeşte mintea este potrivit cu firea ei curăţită prin har[813]. Căci a nţelege este pentru minte ceea ce este pentru ochi a vedea. Să folosim o pildă : Cine priveşte n ntuneric, pe de o parte nu vede nimic, dar pe de alta vede că ntunericul acela este unul şi mai vede că nu vede; căci dacă ar fi acoperit la ochi ar socoti poate că e lumină n jurul lui, sau că se află n jur niscai lucruri, dar aşa, văz nd, vede clar că nu vede. Cu alte cuvinte, străbaterea ntunericului de către puterea văzătoare şi vederea celor ascunse de el, e mai presus de firea ochilor, dar nu şi faptul de a vedea că nu vede. Tot aşa e şi cu mintea : nălţ ndu se n ascunzimea dumnezeiască şi ridic ndu se dincolo de nţelegere, nu vede nimic. Căci cum ar putea să vadă ? Vede nsă că nu vede nimic şi că ceea ce nu vede este Unul, ascuns ca ntr o negură, din care vine tot ce există, fie că e văzut, fie că e cugetat, fie că face parte din creaţiune, fie că

813. Într un mod dezlegat de toate (ntr un mod absolut — απολύτω). In simţirea, prin care e sesizat Dumnezeu pe acea nălţime duhovnicească, nu e implicată simţirea a nimic altceva şi nu e determinată de nimic altceva. Pentru că mintea e ridicată atunci peste firea ei şi simte pe Dumnezeu nu prin simţirea ei naturală, ci printr o lucrare dumnezeiască ce se mpărtăşeşte minţii ca simţire. Totuşi ceea ce simte mintea din Dumnezeu e acomodat oarecum minţii omeneşti. Simţirea mpărtăşită minţii de Dumnezeu, s a făcut simţire potrivită omului. Deşi mintea e ntinsă dincolo de sine, nu se confundă cu Dumnezeu. Aceasta se arată mai ales n faptul că mintea răm ne conştientă de sine. Deşi e ntinsă dincolo de sine, vede că ea nsăşi e aceea care e ntinsă dincolo de sine. Aceasta o explică autorul scrierii n r ndurile ce urmează, cu exemplul ochilor care privesc n ntuneric.

este necreat şi veşnic. Dacă n ar vedea aceasta, nu s ar vedea pe sine ntinsă dincolo de sine. Dar, fiindcă vede aceasta, vede c t se poate de clar că nu vede, ceea ce nu vede fiind mai presus de vedere[814], cu neputinţă să fie văzut. A pătrunde şi a vedea năuntru ascunzimii celei una şi mai presus de minte, ntrece firea minţii. Dar a privi la ntunericul dumnezeiesc al acelei ascun zimi şi a şi nfăţişa unitatea aceea negrăită care se află mai presus de toate ntr o taină de negrăit, şi a vedea că nu vede n acel ntuneric nimic, este propriu minţii curate care vede n Duh.

Căci nu are mintea vederea nţelegătoare nchisă şi nelucrătoare, c nd vede că nu vede dec t n chip simplu pe Unul cel dumnezeiesc ntru ascunzime. Aceasta ar fi semnul neştiinţei[815]. Dimpotrivă, atunci vede mai clar, c nd se nalţă mai presus de minte şi si contemplă (vede) nevederea sa, privind n ascunzimea Unului atot

814. Vede că nu vede. Dar vede nu numai că nu vede, ci că Cel pe care nu L vede e cineva. Ea e conştientă de existenţa Celui pe care nu L vede, adică a lui Dumnezeu. Şi e conştientă şi de sine că nu L vede. Deci nu vede, ntruc t e mai presus de actul vederii. Adică neväz nd, ştie mai mult dec t atunci c nd vede, ştie mai intens de Cel pe care nu L vede. Şi e mai conştientă de neputinţa sa de a L vedea, adică e mai conştientă de sine nsăşi şi de limitele sale. Ca să ştie de această nevedere, i trebuie o conştiinţă, sau o vedere mai intensă ca a sa proprie. Paradoxul acesta vine de la Socrate care a spus : «Ştiu că nu ştiu nimic». Sf. Grigorie de Nisa a introdus n acest paradox un dinamism. El a spus («Viaţa lui Moise») : «Pe măsură ce mintea urcă, urcă n a cunoaşte că nu cunoaşte». Autorul scrierii de faţă aduce o precizare nouă : «Văd că nu L văd pe Cel ce văd că e n ntuneric».

815. Deci nu se poate spune că mintea ridicată peste nţelegere e cu totul nelucrătoare. Chiar faptul că vede că nu vede altceva dec t pe Unul cel simplu ascuns n ntuneric, e o dovadă că lucrarea ei nu e suprimată cu totul. Aceasta ar nsemna neştiinţa pur şi simplu. Dar experienţa ce o are mintea despre Unul cel din ntuneric, nu e o neştiinţă pur şi simplu, ci mai mult dec t orice pretinsă cunoştinţă a Lui.

simplu. Căci vede limpede că Unul acesta ascuns e Cel din care s nt toate. Dar ce este, nu vede[816].

Iar pricina pentru care se zice că mintea este n cele mai presus de firea sa, este aceea că priveşte n atot simpla ascunzime a lui Dumnezeu. Dar aceasta este ceva potrivit cu firea ei, c nd ajunge curată. Căci se poate spune că este potrivit cu firea ei să se ridice n ceea ce e mai presus de fire, păşind fără vedere, adică n chip ne nţeles n ascunzimea dumnezeiască unitară, mai presus de simplitate şi de minte. Ea nu are atunci nici o percepţie cunoscătoare, dec t pe a Unului neieşit din Sine[817]. Ajunsă acolo, mintea, printr o mişcare proprie ei, sf rşeşte ntr o oprire şi o odihnă. Nu ntr o odihnă de la contemplare — aceasta este o patimă nebunească — ci ntr o oprire şi o odihnă de la trecerea de la un nţeles la alt nţeles sau vedere. Căci mintea, după ce s a săltat acolo sus, căz nd n ad ncul nesf rşirii sau nemărginirii, unde se scufundă n lumina nţelegătoare a necuprinsei ascunzimi dumnezeieşti, nmărmureşte şi se opreşte, aşa zic nd, ne mai experiind nimic altceva dec t uimirea n acea negrăită strălucire nţelegătoare. Şi ne maitrec nd de la una la alta, pătimeşte totuşi lucrarea unei iluminări nţelegătoare[818], privind nemişcat n as

816. Privind n vedere, pe l ngă faptul că nu vede dec t că acolo este ascuns Unul, mai vede şi aceea că din acest Unul provin toate, deşi ce i acel Unul nu vede.

817. E n firea minţii să se ridice mai presus de firea ei, adică să privească fără nici un simţ pe cel Unul şi ascunzimea Lui. Iar aceasta e cea mai subţire sesizare a Celui atotsubţire. In acea supremă subţirime a lui Dumnezeu s nt rădăcinile tuturor celor mai mult sau mai puţin groase, precum n subţirimea ultimă a minţii s nt rădăcinile tuturor lucrărilor ei ngroşate. Prin subţirimea ei ultimă mintea sesizează pe Unul n subţirimea Lui supremă, n care se cuprind ca virtualităţi toate cele care s nt mai groase ca El.

818. «Lumina nţelegătoare», care e traducerea expresiei greceşti: νοερόν φώ , nu nseamnă o lumină pe care o nţelege sau prin care nţelege mintea, ci pur şi simplu o lumină spirituală, opusă celei sensibile.

cunzimea mai presus de fiinţă, umpl ndu se de neprice-pere şi nfrumuseţ ndu se n chip unic şi unitar de a d ncimea lăuntrică neapropiată a strălucirii ce nu se destramă [819].

Dacă s ar opri de la contemplare, cum ar experia uimirea şi iluminarea ? Deci se zice de minte că se o preşte n nţelesul că, ajunsă acolo, nu mai trece de la un lucru la altul, ci contemplă pe Unul, mpătimită de strălucirea Lui, bucur ndu se şi umpl ndu se de strălucire şi nemişc ndu se din stabilitatea n care a ajuns. Prin urmare nu şi nchide bucuria contemplării (a vederii). Căci a nu contempla nicidecum nimic, e o patimă care trebuie ocolită şi care nu e de laudă, ci e plină de ntunericul neştiinţei. Amintita stabilitate a minţii se naşte şi se susţine prin strălucirea neapropiată a luminii şi este o contemplare ce nu doreşte mutare, ci odihnă şi statornicie. Căci Unul acela mai presus de fire, ascuns n taina Lui şi mai presus de fiinţă, este nesf rşit şi fără margine pentru orice minte ; şi nu lasă mintea care L contemplă, să privească n altă parte, dacă s a mpărtăşit de curăţia cuvenită ei şi de ajutorul dumnezeiesc. Iar mintea nu cade altfel din a ceastă contemplare dumnezeiască şi strălucire mai presus de frumuseţe şi de infinitate, dec t dacă e atrasă de vreun lucru de care e mpătimită, sau de vreo alipire la ceva, sau de nestatornicia naturală de care suferă [820].

Lumina aceea e de fapt mai presus de nţelegere, deşi e rădăcina tuturor nţelesurilor.

819. Mintea pătimeşte lucrarea unei iluminări duhovniceşti, prin care priveşte cu o neputinţă de nţelegere şi uimire fără sf rşit n interiorul abisal şi infinit de bogat al Unului. Nu trece la altceva, dar nu e moartă, ci ntr o lucrare primită de la Dumnezeu, care nseamnă un fel de mişcare, dar nemişcată spre altceva. Ne nţelegerea, la al cărei capăt nu ajunge niciodată cu toată nemăsurata nţelegere, o ţine ntr o atenţie ne ncetată de a nţelege mai mult şi mai mult.

820. Aluzie la teoria lui Origen, potrivit căreia sufletul, plictisindu se de monotonia vieţii n Dumnezeu, doreşte să iasă de acolo şi aşa cade

44. Ţine de firea minţii să nţeleagă. Iar nţelegerea se nfăptuieşte n mişcare şi mutare[821]. Deoarece, nsă, mintea ajunsă n Dumnezeu se află deasupra nţelegerii şi mişcării, pe drept cuv nt s ar putea zice că mintea se ridică deasupra firii sale c nd şi nfăţişează pe Dumnezeu desfăcut de toate[822]. Căci orice nţeles e dat de un lucru. Iar unde nu e contemplat un lucru, nu se naşte şi nu se află un nţeles. Deci, Dumnezeu, neput nd n nici un fel să fie văzut ca un lucru, se arată minţii prin cele aflate n chip natural n jurul Lui, adică prin cele ce le lucrează, care ţin locul puterii ce izvorăşte din cineva care are putere. Întruc t, deci, mintea obişnuieşte n toate celelalte să contemple puterile mpreună cu cele ce au puterea[823], caută şi la Dumnezeu acelaşi lucru. Dar neput nd reuşi n aceasta, pentru că Dumnezeu e mai presus de firea oricărei minţi create, contemplă cele din jurul lui Dumnezeu. Iar pe Dumnezeu şi L nfăţişează fără să L vadă, adică printr o intuire simplă şi de o clipă[824]. Înaint nd nsă n văzduhul liniştii şi do

ntr o existenţă pământească. Infinita frumuseţe şi bogăţie a Unului n care ajunge mintea, nu poate produce in veci o saturaţie n aceasta. O plecare de acolo a minţii, sau o dorinţă de a pleca de acolo e de ne nchipuit. In afară de Dumnezeu nu s nt dec t lucruri, simţiri şi cunoaşteri infinit inferioare n frumuseţe, n bogăţia de sensuri, n puterea de atracţie.

821. nţelegerea se nfăptuieşte n mişcarea şi mutarea de la un nţeles la altul; n adaos de nţelesuri noi, care să aducă un plus de lumină n cele cunoscute mai nainte, prin asociere, pilduiri şi contraste, sau contradicţii.

822. Orice lucru il nţelegem n legătură cu altele. De aceea nţelegerea noastră sporeşte trec nd de la un lucru la altul, afl nd legătura unui lucru cu altul. Dar cu toată această sporire, tot n planul mărginit ră m nem. Cel ajuns n Dumnezeu nu mai are nevoie de această trecere de la un nţeles la altul, căci Dumnezeu nu mai e nţeles n legătură cu altele, ci e dezlegat de toate (absolut) av ndu le n sine pe toate.

823. Contemplăm puterile mpreună cu subiectele, sau cu suporturile din care pornesc.

824. Mintea n străduinţa de nţelegere a ei caută ntotdeauna subiectul puterilor prin care se realizează n lume diferite efecte. Numai atunci

b ndind bunăvoinţa dumnezeiască şi lucr nd n ea Duhul dumnezeiesc şi preaslăvit, mintea e răpită de la lucrarea nţelegerii tot mai des spre starea fără chip, fără calitate şi simplă, pătrunz nd repede năuntru inimii, prin puterea mai presus de fire a Duhului[825].

Oprindu se aci, n simţirea prezenţei dumnezeieşti, şi ne nţeleg nd nimic, se află mai presus de nţelegere. Iar prin faptul că de la nţelegerea celor din jurul lui Dumnezeu s a urcat la simţirea prezenţei dumnezeieşti, s a făcut, cum s a spus, simplă. Şi, pentru că se află mai presus de nţelegere, se zice că petrece mai presus de firea sa.

45. Tot ce se zice că e ascuns, e necesar să aibă ceva arătat n afară, din care se străvede că e ascuns. Căci, altfel, s ar socoti, mai degrabă, că nu există. Pentru că, ceea ce nu dă nici un fel de cunoştinţă arătată despre existenţa sa, ar putea să fie socotit egal cu ceea ce nu există nicidecum. Deci, fără ndoială că şi ascunsul lui Dumnezeu e nsoţit de anumite arătări.

Păşind mintea pe urma acestora, primeşte o simţire a ascunzimii dumnezeieşti, urc nd de la cele cuprinse

ea ajunge oarecum la un capăt mulţumitor al nţelegerii ei. Dar pe Dumnezeu ca Subiect nu L poate găsi n lume. Şi numai El e Subiectul desăv rşit care nu suferă nimic de la lume, ci toate cele din lume depind de El. Ca să L găsească pe El trebuie să depăşească toate cele din lume. Şi să contemple puterile din jurul Lui, puterile prin care a creat şi susţine lumea nsăşi, pe care vede că nu au putut o face şi nu o pot susţine subiectele omeneşti. Contempl nd puterile din jurul lui Dumnezeu, sau lucrările Lui, vede n ele printr o intuiţie simplă şi simultană pe Subiectul lor ; e o vedere a Lui fără ochi. Dar şi logic, mintea presupune un Subiect la baza oricăror manifestări.

825. «Văzduhul liniştii» e ambianţa liniştii n care petrece omul naintat duhovniceşte. Numai n această stare poate avea loc răpirea. Căci liniştea e şi o concentrare netulburată a minţii spre Dumnezeu cel nesf rşit n frumuseţea Lui. Dar aceasta se face prin lucrarea Duhului şi odată cu pătrunderea minţii năuntru inimii, n ad ncul fiinţei proprii, după ieşirea statornică din mprăştiere.

ale lui Dumnezeu la ceea ce e necuprins. Iar ridic n-du se acolo, ştie sigur că este ceva ce scapă cuprinderii sale naturale şi se află deasupra oricărei cuprinderi cu nţelegerea, fie ea chiar ngerească, fie mai presus de fire. De asemenea ştie că acest ceva este ascuns şi n-ceputul şi sf rşitul acestei firi şi fiinţe (create) şi a tot ce există, iar n Sine este mai presus de fire, de fiinţă, aşezat nesf rşit mai sus dec t toată existenţa ; că e ne-făcut, fără de nceput, nehotărnicit şi necuprins nici de natură, nici de loc, nici de timp. Acest ceva este Unul cel ascuns şi mai presus de minte. De la El por-neşte n chip natural nţelegerea dumnezeiască[826] cea de multe feluri, care ne ridică iarăşi şi ne ntoarce prin povăţuiri şi nălţări nţelegătoare spre Unul cel ascuns şi mai presus de fire şi ncepătura tuturor.

Şi mintea se uneşte at t de mult cu El, nc t nţelege că este şi că este Unul ; ba mai ştie şi că este n tot fe-lul de ne nţeles ceea ce este acest Unul. Iar despre ceea ce se află mai presus de minte şi scapă nţelegerii, ce ar putea să spună cuv ntul mai mult ? Neput nd spune deci cuv ntul despre Acesta mai mult, mintea va privi la El fără grai şi fără cuv nt, n totală tăcere şi n chip unitar şi mai presus de nţelegere, ca la ceva ascuns, şi se va bucura ca de Cauzatorul şi Dăruitorul tuturor. De asemenea, se va minuna de El ca de Cel ce este mai mult dec t luminos şi mai mult dec t bun, mai mult de-c t nţelept, mai mult dec t puternic şi va simţi o dum-nezeiască bucurie prin faptul că şi cele prin care se arată Unul cel ascuns şi mai presus de fiinţă s nt ne-sf rşite şi nehotărnicite şi mai ales prin faptul că se face cunoscut firii raţionale. Dar afl ndu se mintea n unele

826. Dacă nţelegem pe Dumnezeu n orice fel, e pentru că El nsuşi se nţelege pe Sine. Înţelegerea aceasta a Lui ne o mpărtăşeşte şi nouă. Se face nţelegerea Lui de către noi. Mai ales nţelegerea Lui cea mai presus de fire este exclusiv a Lui. «Intru lumina Ta vom vedea lumină».

ca acestea, nu va mai socoti potrivit să ntrebuinţeze şi să nşire cuvinte, trec nd de la un lucru la altul.

Deci cel ce se foloseşte nu de tăcere, ci de grăire, nu se află n starea cea mai naltă a minţii. Căci starea cea mai naltă a minţii, precum ar mărturisi şi cei ce nu preţuiesc nimic mai mult dec t adevărul, este să fie pe treapta cea mai naltă a lucrării sale. Iar treapta cea mai naltă este privirea la ceea ce e mai nalt, de care se zice că se săv rşeşte fără vedere (fără ochi), deci cu at t mai v rtos şi fără putinţa de a fi descrisă prin cuvinte.

46. Pătrunz nd mintea fără vedere trupească n ascunzimea atotdumnezeiască, unică, mai presus de nceput şi de pe cel mai nalt v rf, primeşte de acolo o undă la fel de nevăzută, unică şi unitară, plină de o strălucire mai mult dec t frumoasă, mai mult dec t luminoasă şi negrăită, care cheamă mintea, n tăcere, ntr un ad nc al minunării şi uimirii şi umple inima de o lucrare duhovnicească şi de o dulce bucurie. Aceasta se face minţii lumină nţelegătoare, strălucire şi dragoste dumnezeiască pe măsura ei, precum şi veselie ce se răsp ndeşte n raze. Ea are punctul de plecare n Dumnezeu, de unde e toată darea cea bună (Iacob 1, 17), mpărtăşindu se prin curăţia minţii, iar conţinutul, cum ar zice cineva, n descoperirile dumnezeieşti ale Scripturilor şi n făpturile contemplate n chip nţelept şi drept, n linişte şi rugăciune. Căci nu poate fi văzută oricum unitatea ascunsă şi cea mai lăuntrică şi mai presus de nţelegere a dumnezeirii, ci n raza unitară care porneşte de acolo şi care umple p nă peste măsură vederea şi contemplarea nţelegătoare. Nepătimind aceasta, cel ce urcă din afară n chip raţional şi prin cunoaşterea naturală spre Unul mai presus de fire şi ascuns

şi simplu, nu primeşte lucrarea dumnezeiască n inimă şi nu e luminat n chip nţelegător[827].

47. Vederea atotstrăvezie, unică şi unitară, a minţii aflătoare n Dumnezeu, pătrunz nd n ascunzimea dumnezeiască cea una şi primind, ntr o fulgerare de strălucire, o rază dumnezeiască din izvorul de lumină fără de nceput şi nesf rşit, nu cere numai tăcerea gurii, ci şi a minţii. Căci e cu putinţă ca chiar c nd gura tace, mintea să se mişte lăuntric spre ceva şi să se mute de la un g nd şi de la un nţeles la altul şi să se ocupe cu lucruri felurite. Acestea s nt aşa zisul cuv nt lăuntric, de care e departe mintea care s a nălţat la ascunzimea fără formă şi atotsimplă a unităţii dumnezeieşti. Căci, altceva este contemplarea minţii, şi altceva mişcarea ei lăuntrică spre ceva şi cugetarea, care este una cu cuv ntul lăuntric[828]. Afl ndu se mintea n cele create şi compuse, sau felurite n alt chip, nt i priveşte şi pe urmă le cugetă, variindu şi lucrarea. Căci ntr un singur lucru găseşte adeseori nu puţine nţelesuri[829]. Dar, n ascunzimea aceea dumnezeiască şi atotlăuntrică, uni

827. Cel ce vrea să ajungă la Unul dumnezeiesc prin raţiune şi cunoaştere naturală, păşind nu pe o cale lăuntrică, ci prin reflexiuni asupra lucrurilor din afară, nu primeşte lucrarea dumnezeiască n inimă şi nici lumina « nţelegerii» (nesensibilă) mai presus de fire. Aceasta e «teologia» raţională, care nu ajunge la experienţa lui Dumnezeu, ci vorbeşte despre El ca de un obiect exterior. Părinţii şi scriitorii bizantini nici nu acordă acesteia numele de teologie.

828. Cuv ntul sau cuv ntarea lăuntrică este mişcarea cugetării de la un lucru la altul. Prin aceasta cugetarea nu ajunge n Dumnezeu, chiar dacă se ocupă cu Dumnezeu.

829. C nd se ocupă cu lucrurile create şi compuse, mintea nt i le priveşte global şi apoi le cugetă, analiz ndu le. In privire mbrăţişează de obicei un lucru n ntregul lui. Cugetarea analizează apoi elementele şi aspectele lui componente şi aşa se umple de o varietate de nţelesuri prin ceea ce se desparte de cunoaşterea sa proprie, sau de cunoaşterea de sine şi ia succesiv chipul definit al nţelesurilor pe care le cugetă pe r nd.

că şi unitară, şi nalţă şi şi lărgeşte ochiul văzător (contemplativ) şi se luminează de simplitatea luminii dumnezeieşti, nsă nu se mişcă ntr o lucrare de cugetare. Căci simplitatea unitară scapă cugetării ce trece de la un lucru la altul, sau plăcerii de varietate ; iar ascunzimea nu lasă să se spună despre ea cu gura lucruri g ndite, din plăcere. Pentru aceste pricini, omul, după ce s a ridicat n chip nţelegător n ascunzimea dumnezeiască preaslăvită şi unică, păstrează n chip firesc tăcerea, cu gura şi cu mintea.

48. C nd mintea, ntorc ndu se, tinde n ntregime spre Dumnezeu şi lucrarea ei văzătoare se scufundă n razele atotstrălucitoare ale frumuseţii dumnezeieşti şi urcă fără nchipuire la simplitatea şi nehotărnicia Unului ascuns şi fără chip şi se face una cu sine nsăşi prin ntinderea şi privirea ei spre Unul, sub adierea Duhului, ajunge cu cugetul n starea vădită a pruncului şi gustă mpărăţia negrăită şi mai presus de fire a lui Dumnezeu, după cuv ntul Domnului : «De nu vă veţi ntoarce şi nu veţi fi ca pruncii, nu veţi intra n Împărăţia cerurilor» (Matei 18, 3). Căci atunci mintea iese din orice legătură şi din relaţia cu toate, nălţ ndu se peste hotarele a toată cunoştinţa, a oricărui fel de nţelegere, a toată compoziţia şi felurimea şi ntinz ndu se la Cel negrăit, mai presus de minte şi necunoscut[830]. De aceea, păstrează n chip firesc tăcerea, din pricina stării sale

830. Pruncul nu ştie de caracterul implacabil al legilor naturii, care l mpiedică de la un lucru sau de la altul. El şi trăieşte deplin libertatea, ştiind numai de dragostea sa faţă de mama. Aşa ştie mintea n duhovnicită numai de dragostea ei de Dumnezeu. Scufundată n dragostea care străluceşte de lumina dragostei lui Dumnezeu, ea a uitat de sine, s a nălţat peste sine, dar n acelaşi timp s a făcut una cu sine, ieşind n altfel din uitarea de sine n care e pierdută c nd e prinsă n grija de tot felul de lucruri. A trebuit să revină la ea nsăşi pentru ca prin transparenţa ei să pătrundă n lumina dragostei dumnezeieşti.

care e nu numai mai presus de cuv nt, ci şi mai presus de lucrarea nţelegătoare şi care are n sine pe Cel ascuns şi mai presus de fire şi fără chip, mpreună cu bucuria şi dulceaţa Lui, ntr o mpărtăşire nţelegătoare[831].

49. Văzătorii contemplă pe Dumnezeu ntr un chip fără chip şi ntr o frumuseţe mai presus de lumină, nematerială şi necompusă, n faţa Lui atotsimplă[832]; ei văd unitar pe Unul, ncununat de bunătăţi nesf rşite, mpodobit de splendori nenumărate, lumin nd toată mintea cu razele unei frumuseţi strălucitoare; contemplă fericirea negrăită şi de nepovestit, izvorul bunătăţilor şi frumuseţilor, belşugul nesecat pururea ţ şnitor, vistieria mai presus de plinătate, fără fund, nedeşertată a slavei, care umple cu cov rşire minţile cele fără ochi de o mare desfătare. Căci din unitatea aceea duhovnicească şi mai presus de fire, aşezată mai presus de toate n ascunzimea nepătrunsă, izvorăşte tainic bucurie, mulţumire şi veselie curată ntr un r u pururea curgător.

831. Mintea scufundată n lumina dragostei părinteşti a lui Dumnezeu, se află mai presus de lucrarea nţelegătoare, aşa cum pruncul trăieşte la s nul mamei dragostea ei şi a lui dincolo de orice efort de nţelegere. Înţelegerea are aci nţelesul nţelegerii noastre obişnuite. Dar c nd imediat după aceea se spune că văzătorii se bucură de dulceaţa pe care o gustă n unirea cu Dumnezeu ntr un chip nţelegător, nţelegerea capătă pentru autorul nostru un alt nţeles : e nţelegerea simplă, care nu caută să nţeleagă mai mult, dintr o conştiinţă a mărginirii nţelegerii prezente. «Împărtăşirea nţelegătoare» mai nseamnă aci şi o mpărtăşire nesensibilă. Ea e un contact, o nt lnire nemijlocită cu Dumnezeu, o primire a Lui n suflet, dar nu ca o realitate a simţurilor.

832. « ntr un chip fără chip». Prezenţa lui Dumnezeu pe care o intuiesc văzătorii nu e un haos, ci o nesf rşită dragoste ndreptată spre ei. Aceasta e «chipul» Lui. Ei simt n Dumnezeu o intenţie. Nu e un haos mişcat sau ncremenit ntr o orbire şi lipsă de orice intenţie conştientă. Ei intuiesc n Dumnezeu o frumuseţe mai presus de orice frumuseţe. E frumuseţea iubirii şi a bunătăţii intenţionate. Intenţia aceasta intuită a lui Dumnezeu, e «faţa» Lui.

Din ea se revarsă un noian nestrăbătut şi necuprins de bunătate negrăită, de dragoste netălmăcită şi de purtare de grijă ne nţeleasă, printr o putere fără hotar şi printr o nţelepciune de negrăit. Căci ele răm n nepătrunse chiar şi de ngeri şi de serafimi, ca unele ce se află mai presus de orice minte. Căci chiar şi cele ce se zămislesc n timpul de aici n noi ntr un chip negrăit, iar n cel viitor vor ieşi la arătare, ca printr un fel de naştere, şi se vor desăv rşi, răpesc şi mintea heruvimilor, deşi le nţelege numai ntr un chip ntunecos. O, bunătatea, sfatul, dragostea, mila, puterea, nţelepciunea şi purtarea de grijă a lui Dumnezeu ! Cu adevărat «fericiţi s nt aceia cărora li s au iertat fărădelegile şi cărora li s au acoperit păcatele» (Ps. 31, 1). Şi «fericit e omul pe care l va povăţui Domnul şi din legea Lui şi a Duhului l va nvăţa pe el» (Ps. 93, 12).

50. Cele nevăzute celor din lume, care nu pot să primească pe Duhul Sf nt (Ioan 14, 17), cum a zis Domnul, se descoperă celor ce le a fost drag să se retragă şi să şadă departe de lume şi de cele din ea. Acelora le a strălucit, prin harul dumnezeiesc, lumina nţelegerii şi «răsăritul din nălţime» al Soarelui duhovnicesc (Luca 1, 78) a deschis ochii inimii lor şi li s a făcut sprijin de la Dumnezeu, ca să «pună suişuri n inimile lor» (Ps. 83, 6) şi să se lumineze de razele prin care văd pe Dumnezeu. Drept urmare, li se arată foarte lămurit alte multe taine dumnezeieşti şi duhovniceşti, vrednice de vederea duhovnicească. Pe l ngă acestea, celor ce vieţuiesc n chip cuvios li se descoperă şi starea lor viitoare, veşnică şi fără prihană, care va fi nu numai mai presus de simţuri, ci şi mai presus de minte. Căci atunci se vor schimba n ntregime, ajunşi fiind la o stare mai presus de minte şi la viaţa şi desfătarea cea mai presus de nţelegere. Ei se vor desfăta şi bucura, ca nişte dumnezei prin lucrare,

naintea lui Dumnezeu prin fire, de bunătăţile mai presus de fire, izvorâte din Dumnezeu cel prea nalt şi singurul prin fire. Căci vor sta n cerc n jurul Lui şi vor prăznui n chip atotsf nt şi prea curat sărbătoarea dumnezeiască mai presus de minte, alcătuind, mpreună cu toate cetele bine orânduite ale ngerilor, adunarea sărbătorească şi mai mult dec t fericită, plină de acea prea vestită desfătare şi prea bună veselie.

Mare şi necuprins este r ul curgător al veseliei curate a darurilor mai presus de frumuseţe ! Căci dacă frumuseţea cea văzută, ce se face cunoscută minţii prin simţuri, care i hotărnicită şi supusă măcinării şi care nu e nici simplă, nici necreată, obişnuieşte să pricinuiască sufletului o desfătare nu lipsită de farmec, nu le va fi greu celor ce au minte şi ţin seama de deosebirea de planuri, să cunoască şi să nţeleagă, ce ar simţi dacă s ar afla n faţa frumuseţilor g ndite cu mintea, dar totodată mai presus de minte, nehotărnicite şi netrecătoare, care izvorăsc din Dumnezeu, din care s nt toate cele bune şi frumoase şi care nu s nt nici create, nici ncepute. Iar aceasta spre bucuria şi veselia lor, prin mpărtăşirea de viaţa dumnezeiască şi de starea veacului acela.

51. Mintea, bucur ndu se să iasă din lungimile distanţelor de timp şi spaţiu şi din nsuşirile lor ce hotărnicesc, se goleşte cu adevărat, prin simplitatea unitară şi prin viaţa nemeşteşugită şi fără chip, la care se ridică. Şi păşeşte mai presus de fire, fără nici un acoperământ şi fără nici o piedică, prin ne nţelegere şi negrăire, n ţara lipsei de nceput, a necuprinderii, a nesf rşirii şi a nemărginirii, mişcată duhovniceşte de puterea şi de iluminarea dumnezeiască din inimă, care o conduce spre nesf rşire şi se ntinde mpreună cu vederea ei (a minţii)[833]. Atunci

833. In toată scrierea de faţă, autorul explică mai amănunţit cele ce se petrec n inimă c nd mintea, introduc ndu se şi petrec nd n ea prin

răsare n suflet pacea lui Dumnezeu şi bucuria negrăită a Duhului; şi o veselie de netălmăcit se revarsă n el şi o uimire mai naltă dec t cunoştinţa[834] l cuprinde, fă c ndu l să c nte cu Psalmistul: nu că «se va arăta», ci că «se arată Dumnezeul dumnezeilor n Sion» (Ps. 83, 7), adică n mintea ce călătoreşte pe culmi şi priveşte din nlăţime. «Doamne, Dumnezeule al Puterilor, fericit e omul ce nădăjduieşte ntru Tine» (Ps. 83, 13).

52. C nd mintea zace n uimire, luminată de o prezenţă de netălmăcit şi de ne nţeles, văz ndu se pe Sine ntre Dumnezeu şi ntre cele dumnezeieşti[835], măn ncă,

rugăciune ne ncetată, vede lumina nesf rşită a lui Dumnezeu şi e răpită de ea de la toate cele din lume. Toate descrierile lui servesc explicării nvăţăturii şi practicii isihaste. E o originală mbinare de influenţă areo pagitică şi de preocupare isihastă, sau viziunea intelectuală areopagitică e ncălzită de o nfocată simţire n duh isihast. Numai n mintea golită de chipurile şi ideile lucrurilor poate găsi sălaş lumina dumnezeiască. Numai ea a redevenit transparentă pentru acea lumină şi aptă, prin neho tărnicirea redob ndită, să ncapă nesf rşirea dumnezeiască. Pentru aceasta a trebuit să iasă nu numai din chipurile mărginite ale lucrurilor, ci şi din mărginirea distanţelor de timp şi spaţiu, legate cu chipurile lucrurilor. Mintea eliberată astfel de toate chipurile, ideile şi dimensiunile spaţiale şi temporale mărginite, nu e numai golită şi deci revenită la ad n cimea ei fără fund şi la lărgimea ei nehotărnicită, ci şi dezbrăcată de acoperămintele acelor chipuri, idei, dimensiuni şi mpătimiri care o ţineau năuntru unor margini şi piedici; iar prin aceasta a devenit străvezie. Expresia «minte goală» are ambele nţelesuri: golită şi dezbrăcată. In sensul acesta, mintea se nfăţişează lui Dumnezeu golită de orice alt conţinut şi neacoperită, sau străvezie şi deschisă, pentru a L primi pe El ; mai bine se ntinde spre El, prin unica preocupare de El, manifestată n rugăciunea ne ncetată adresată lui Iisus. Iar aceasta o face n ambianţa de simţire a inimii.

834. Uimirea e mai naltă dec t cunoştinţa, dec t nţelegerea. Ea vede mai mult din realitatea Iui Dumnezeu dec t cunoştinţa sau nţelegerea, care o restr nge pe măsura cuprinderii ei mărginite.

835. Mintea «se vede pe sine ntre Dumnezeu şi cele dumnezeieşti», adică ntre Dăruitor şi daruri, privind aci la El, aci la ele, sau deodată şi la El şi la ele. Nu contemplă nsuşirile dumnezeieşti n ele nseşi, ca

dacă se poate spune aşa, roadele adevărate ale cunoştinţei duhovniceşti şi stă sub lucrarea ndumnezeitoare şi se bucură şi sporeşte n dragoste, negrăind şi nedesfăşu r nd nimic, nici năuntru, nici n afară, ba nici măcar cugetând, ci privind nţelegător[836] şi unitar n lumina adevărului şi a Duhului şi făc nd din cele ce le vede un prilej de desfătare, fără trecere de la un lucru la altul.

53. C nd faţa minţii, aplec ndu se năuntru inimii, vede lumina Duhului izvor nd din ea, ntr o pururea ţ ş nire, atunci e vreme de a tăcea[837].

54. C nd ntreaga faţă nţelegătoare (a minţii) vede pe Dumnezeu, mai bine zis, c nd ntreaga minte ajunge năuntru lui Dumnezeu, sau, ca să zic aşa, c nd Dumnezeu vine n mintea ntreagă, atunci e vremea potrivită de a tăcea[838].

55. C nd mintea se nfăţişează lui Dumnezeu privin du L cu toată nţelegerea ei, datorită mpărtăşirii de Duhul, şi se bucură de slava şi strălucirea feţei Lui, pe c t

lipsite de suportul lor personal. Ele au ntreaga valoare numai dacă s nt daruri ale Persoanei dumnezeieşti.

836. In acea stare mintea nu vorbeşte şi nu desfăşoară o cugetare discursivă, totuşi priveşte nţelegător. E o nţelegere mai presus de cugetarea şi de nţelegerea naturală.

837. Lumina iubirii dumnezeieşti se comunică minţii ca unui organ spiritual cunoscător prin inimă, care e organul spiritual al simţirii. Inima iubeşte, inima primeşte iubirea lui Dumnezeu. Dar o inimă av nd n ea nţelegerea minţii. O inimă ntunecată, oarbă, e purtată de vehemenţa unor simţiri dezordonate. Dragostea lui Dumnezeu e nsă lumină. Faţa minţii aplecată spre inimă e privirea minţii. Prin aceasta inima vede dragostea lui Dumnezeu ca lumină plină de sens.

838. Atunci se ntâlnesc, sau se sălăşluiesc una n alta cele două feţe sau priviri, sau intenţii iubitoare. Atunci mintea simte cu o supremă intensitate privirea sau intenţia iubitoare a lui Dumnezeu, sau simte toată pulsaţia de iubire nesf rşită a lui Dumnezeu, am zice a inimii Lui. Atunci e vremea a tăcea, pentru a nu destrăma acest farmec negrăit.

 i este ngăduit, se cade şi e foarte potrivit să tacă şi să privească n linişte şi fără tulburare. Iar de se aşterne n oricare fel vreun nor de ntuneric ntre minte şi Dumnezeu, aruncă n el, ca un foc năprasnic, luminos şi arzător, un cuv nt scurt, dar din descoperirea dumnezeiască, n felul acesta, alungând repede ntunericul cu lumina, şi ceaţa cu căldura, şi lumin nd totodată mintea şi ncălzind o cu acest cuv nt, aceasta va izbuti iarăşi să fie mpreună cu Dumnezeu ca mai nainte şi să privească frumuseţea Lui şi să se bucure, după cuviinţă, de El şi să se nfrumuseţeze cu ea şi să pătimească, pentru a spune pe scurt, cele ce vin de la Dumnezeu, prin privirea nţelegătoare, odată cu primirea Duhului de viaţă făcător. În acelaşi timp va izbuti să se facă simplă şi să se desfacă, n Duh şi adevăr, adică n Dumnezeu, de toate, chiar şi de cele din jurul lui Dumnezeu[839].

Acestea i se nt mplă, după cuviinţă, văzătorului. Dar cel lipit numai de făptuire, are nevoie de multe p nă să ajungă la această stare, nefiind ncă unit cu sine şi, prin sine, cu Dumnezeu. Deci nu e de mirare că acesta c ntă şi grăieşte n tot felul mult şi des din cele dumnezeieşti, nfricoş nd şi alungând, ca prin nişte săgeţi necontenite, pe cel ce ne duşmăneşte mult şi ne războieşte cu m nie. Dar i va veni vremea şi acestuia, dacă are răbdare, prin unda Duhului. Şi anume atunci c nd lucirile n chip de

839. Autorul scrierii accentuează mereu că văzătorul se ridică p nă la intuirea lui Dumnezeu ca Persoană, că deci nu se opreşte la contemplarea nsuşirilor Lui privite ca bunuri şi valori n ele nseşi. Aceasta e filosofie şi nu teologie. Desigur, Dumnezeu ca Persoană nu e lipsit de nsuşirile şi de energiile Lui necreate. El e văzut ca Subiect al acestora, sau e văzut prin acestea. Dar e văzut n ele El nsuşi, nu s nt văzute sau contemplate numai ele. Şi vederea Lui face mintea să uite de ele. C nd vezi persoana iubită, vezi şi bunătatea ei, dar uiţi de bunătate, n privirea persoanei. Bunătatea e absorbită in persoană. In sensul acesta mintea trebuie deci să se desprindă şi de contemplarea celor din jurul lui Dumnezeu.

scântei ale multelor imne, c ntări şi cuvinte dumnezeieşti se vor mpreuna ntr o mare v lvătaie[840 a]. Atunci l va răpune şi pe vrăjmaş mai uşor, rănindu l de moarte, ar z nd adică şi sf rtec nd, şi mai bine zis alungind ntunericul lui, iar pe sine se va lumina şi ncălzi de acest foc, care l va mişca spre dragostea dumnezeiască. Odată cu aceasta, va nălţa către Dumnezeu n tăcere un imn al inimii şi toată uimirea sa, arăt ndu şi sie nsuşi minunile mai presus de fire ale multor taine. Căci, nu pe nedrept cei ce rabdă se fericesc de Domnul. De fapt, naint nd vremea, ei vor moşteni, ca unii ce vor deveni bl nzi, păm ntul duhovnicesc al făgăduinţei (Matei 5, 5) n Hristos Domnul nostru.

56. C nd mintea, nvăluită de toate revărsările de lumină ale Duhului, e cuprinsă de ameţeală şi nu mai ştie ce să facă şi se vede pe sine ntinz ndu se şi preschim b ndu se după Cel nesf rşit şi nehotărnicit, e vremea de a tăcea.

57. Iar c nd se simte obosită de atotluminoasele vederi şi voieşte să le nşire n cuvinte, ca slăbind tăria pătimirii, să găsească puţină odihnă, e vremea potrivită de a grăi (Ecl. 3, 7), desigur, cuvinte scurte şi potrivite iluminării dumnezeieşti.

840 a. Faptele celor din etapa făptuirii au fost socotite n mişcarea isihastă, ncep nd cu Grigorie Sinaitul, mai ales ca c ntare şi citire de cărţi sfinte, spre deosebire de rugăciunea ne ncetată a minţii n inimă, socotită proprie văzătorilor, sau contemplativilor. Aceasta, pentru că făptuitorii erau şi ei monahi, retraşi din lume. Desigur, creştinii din lume s nt chemaţi şi la faptele răbdării, slujirii şi iubirii de oameni. Monahii alungă ispitele vrăjmaşului mai ales prin c ntări şi citiri. Dar cuvintele c ntate şi citite trebuie rostite cu at ta căldură a credinţei, nc t sc nteie rile fierbinţi şi luminoase din fiecare din ele să crească ntr o vilvătaie ne ntreruptă a dragostei faţă de Dumnezeu.

58. C nd mintea, fugind prin mijlocul apelor, de faraon cel g ndit cu mintea, străbate noaptea sa n lumină de foc şi ziua sub acoperăm nt de nor (Ieş. 13, 21)[840b], e vreme de tăcere binecuv ntată şi de linişte. Căci atunci ncepe cu adevărat curăţirea sufletului. Iar c nd i vine mpotrivă cumplitul Amalic cel g ndit cu mintea şi neamurile ce ii urmează, npiedic ndu i trecerea spre păm ntul făgăduinţei, atunci e vreme potrivită de a grăi; dar mintea trebuie să fie susţinută n aţintirea ei spre Dumnezeu de făptuirea nţelegătoare şi de contemplarea cuvenită, ca odinioară m inile lui Moise de Aaron şi de Or (Ieş. 17, 12).

59. C nd ţ şneşte n inimă din ad ncul fără fund al izvorului dumnezeiesc şi din vederea nţelegătoare puterea duhovnicească, e vreme potrivită de a tăcea. Căci atunci se săv rşeşte n chip negrăit slujba sfântă şi nchinarea minţii către Dumnezeu n Duh şi adevăr. Iar aceasta ntru adevărată simţire nţelegătoare[841].

840b. Monahul scapă noaptea de vrăjmaşul nevăzut prin apa lacrimilor şi e condus spre ţara făgăduinţei unirii cu Dumnezeu prin focul rugăciunii, iar ziua e acoperit de harul smereniei, ca să nu fie biruit de slava deşartă.

841. Slujbei şi nchinării văzute, aduse lui Dumnezeu trebuie să i corespundă şi o slujbă (λατρεια) şi o nchinare nevăzută şi fără cuvinte. Dar n orice slujbă adusă lui Dumnezeu se nt lneşte omul cu Dumnezeu. Deci şi n slujba lăuntrică adusă de minte n inimă are loc această nt lnire. Căci prin altarul inimii la care liturghiseşte mintea, ţ şneşte puterea duhovnicească din abisul dumnezeiesc. De ea e prinsă nchinarea minţii şi oferită lui Dumnezeu. Ceea ce se săv rşeşte e at t de copleşitor, că mintea simte nevoia să tacă. E o slujbă trăită de minte cu o intensă simţire nţelegătoare, aşa cum e sesizată slujba văzută de simţurile trupeşti. Mintea săv rşind rugăciunea n inimă, trăieşte prin nţelegere o stare ne ncetată de nchinare. Ea e susţinută de «vederea» lui Dumnezeu şi de simţirea Lui, adică de sesizarea lui Dumnezeu prin minte, deosebită de sesizarea lucrurilor prin simţuri, dar tot aşa de vădită ca şi aceea.

60. C nd, prin privirea nţelegătoare spre Dumnezeu, partea raţională a sufletului se umple de o uimire dumnezeiască, iar cea nţelegătoare de vedere, şi peste tot sufletul se umple de bucurie, atunci e vreme de a tăcea. Căci mintea vede atunci cu bună simţire adevărul n chip concentrat şi preamăreşte, nchin ndu se uimită, pe Dumnezeu care străluceşte n ea[842].

61. Cei ce se nchină lui Dumnezeu n chip potrivit Lui, n Duh şi adevăr, şi I slujesc cum se cuvine, nu numai că nu se nchină şi nu slujesc ntr un anumit loc, dar nici n cuvinte rostite. Căci precum simţirea nţelegătoare, inălţ ndu se n chip drept, nu mai vrea să se nchine Celui necircumscris, căruia nu este loc de odihnă, ntr un anumit loc, tot aşa alipindu se de ceea ce se cere pentru răm nerea n adevăr, n chip firesc nu mai suportă să se nchine şi să slujească Celui nesf rşit, nehotărnicit, fără de nceput, fără chip, cu desăv rşire simplu şi, peste tot vorbind, mai presus de minte, n felurime de cuvinte şi n rostiri hotărnicite. C nd, adică, i vine minţii vremea să i strălucească n chip unitar cunoştinţa adevărului dumnezeiesc din adierea şi suflarea Duhului, n vreme ce se desface ndeobşte de toate şi iese deasupra sa, nu se mai scufundă numai n negrăire, ci şi ntr o ne nţelegere binecuv ntată, ca una ce se ndeletniceşte cu bucurie şi cu uimire de cele ce s nt mai presus şi de cuv nt şi

842. Raţiunea, nemaiput nd funcţiona, cade n uimire, iar nţelegerea devine «vedere». Raţiunea e nsoţită de uimire şi n judecăţile ei, prin care descoperă noi laturi ale realităţii. Cu at t mai mult se umple de uimire c nd cunoaşte ntreg adevărul concentrat. Căci vede deodată n el toate laturile, pe care ar fi avut să le vadă pe r nd şi separat. Mintea are şi ea o «vedere», cum are trupul. Are şi ea un simţ sau simţirea unui văz, cum are trupul. Se afirmă mereu contactul minţii cu Dumnezeu, nu deducerea Lui raţională de la distanţă. Simţirea aceasta are nu numai sensul de percepere, ci şi de sentiment, ca şi simţirea trupului.

de minte, pe care ea le contemplă n lumina nţelegătoare, n chip nemişcat şi fără schimbare, ntr o aţintire fără ochi, ca una ce a ajuns, prin unire, mai presus de sine.

62. Mintea, lu nd seama la ea nsăşi, trebuie să şi călăuzească cu luare aminte starea ei nţelegătoare, n mod chibzuit, nţelept şi cu judecată. Şi c nd se va simţi pe sine contempl nd tainele simple şi fără chip ale cunoaşterii lui Dumnezeu, va trebui să se oprească ndată n linişte şi n tăcere şi uimire, dar nu departe de inima sa lucrată şi iluminată de Duhul. Căci atunci e vremea nu numai de liniştire a tuturor simţirilor dinspre partea celor supuse simţurilor ndeobşte, ci nu mai puţin de tăcere dinspre orice cuv ntare desfăşurată. Ba, mai mult, e timpul atunci, pentru cei de pe treapta cunoaşterii[843], să se dedea ndeletnicirii liniştii şi neprivirii nţelegătoare[844]. Căci e nevoie de o nemişcare totală n simţuri, n cuvinte şi nţelegeri, ca mintea să se lipească de Dumnezeu cel Unul şi singur, dar ntreit, liberă şi ntr o pornire directă, prin privirea unitară şi unică la El. Prin aceasta va vedea, pe c t i este ngăduit, nesf rşitul, ne nceputul, necuprinsul şi, ca să spunem pe scurt, celelalte nsuşiri dumnezeieşti, neschimbate şi absolute (dezlegate de toate), şi se va uni cu El, preschimbată prin contemplare şi simplificată şi devenită ntreagă n chipul dumnezeiesc, cu ajutorul harului dumnezeiesc şi plină de bucurie şi de uimire. Iar fiindcă mintea ar vrea să stăruie n această stare, dacă s ar putea, dar nu poate, fiind

843. Treapta cunoaşterii e una cu treapta contemplării.

844. Există o linişte nţelegătoare spre deosebire de cea sensibilă, exterioară. Dar există şi o neprivire nţelegătoare, spre deosebire de neprivirea sensibilă. Insă at t liniştea c t şi neprivirea aceea au şi un nţeles pozitiv. E o linişte şi o neprivire care nţeleg mai mult dec t tulburarea lăuntrică şi dec t privirea raţională, sau peste tot spirituală. Căci neprivirea aceea e produsă de o lumină copleşitoare. Şi prin neprivire se simte mărimea acelei lumini.

schimbăcioasă şi vieţuind mpreună cu cele schimbăcioase şi legată cu trupul şi cu lucrurile dimprejur, c nd cade trebuie să ştie să nu se depărteze prea tare de vederea cea unitară şi să nu grăiască mult, ci să spună puţine şi acestea din dumnezeieştile lumini, ca n felul acesta nu numai să se poată ntoarce iarăşi cu uşurinţă spre unirea mai presus de minte cu Dumnezeu, ci să simtă şi mai vădită unirea, ba şi mai statornică. Căci cu c t va păzi mintea mai mult adunarea n sine şi neărăsp ndirea, cu at t hrănirea din El o va aduce mai repede spre unirea dumnezeiască şi se va uni cu străluciri mai vădite şi mai rodnice, prin obişnuinţa ne ncetată cu cele dumnezeieşti[845].

63. Odată ce mintea s a preschimbat, pătimind arătarea dumnezeiască prin vederea nţelegătoare, şi e umbrită de lumina Celui necunoscut, care e dincolo de toată cunoştinţa, se face ne mpărţită, simplă şi nehotărnicită, fiind luminată unitar ca ntr un ntuneric[846]. Ea contemplă atunci frumuseţea cea nemărginită din pricina simplităţii cov rşitoare, cea fără chip pentru depăşirea oricărui chip, cea fără nceput ca mai presus de orice nceput, necuprinsă, dar cuprinz nd n sine hotarele tutu

845. Mintea nu poate sta tot timpul n extazul privirii lui Dumnezeu. Dar c nd cade din el trebuie să se ocupe cu c ntări şi cu cuvinte dumnezeieşti, pentru ca să poată reveni iarăşi cu uşurinţă la acea stare de extaz.

846. Părutul paradox al «luminării n ntuneric» se rezolvă, dacă ţinem seama că acesta e ntunericul unei prea mari lumini, sau « ntunericul supraluminos», cum ii zice Dionisie Areopagitul. ntunericul acesta nseamnă şi starea de nespecificare n forme, deci contemplarea nedi ferenţiată a tuturor. De aceea mintea poate fi luminată plenar n acest « ntuneric», care cuprinde toate sensurile, sau sensunile tuturor şi infinit mai mult dec t ele. Dar cele cuprinse concentrat nu se diferenţiază n El nsuşi prin nţelegerea unei evoluţii n sensul celei g ndite de Jacob Bohme. Ele se diferenţiază numai ca lume creată, c nd vrea El să o creeze. In El e o altă deosebire actualizată din veci: aceea a Treimii Persoanelor.

ror şi tot ce e hotărnicit, umpl nd toate ca ceea ce e mai presus de plinătate şi nesf rşită[847]. Scurt vorbind, c nd mintea privind de sus, vede, n privirea Unului[848], toate, n temeiul negrăit al unei puteri nţelegătoare mai presus de nţelegere, e vremea de a tăcea şi de a se desfăta tainic şi mai presus de lume, sau, ca să zic aşa, şi fără vedere şi fără grai, de mpărtăşirea de adevăr, printr o pătrundere dumnezeiască n el. Iar c nd lipsesc cele zise din minte şi vede n jurul ei mpărţire, atunci e vremea de a grăi, adică de a grăi cele potrivite să ducă la tăcere. Căci e cu mult mai bună dec t orice cuv nt tăcerea cea mai presus de cuv nt, care se zice foarte potrivit tăcerea la vremea ei, cum spune şi Solomon, care o pune pe aceasta nainte: «Vremea este a tăcea» şi apoi «Vremea este a grăi» (Ecl. 3, 7). De fapt cel mai bun lucru şi de prima cinste este a păzi tăcerea la vremea ei. Iar de nu este ncă aceasta de faţă şi mintea ncă nu se află n chip unitar n cele mai presus de cuv nt, să fie măcar lucrul al doilea, adică vorbirea la vreme, ca n felul acesta grăirea să fie nrudită cu tăcerea şi aproape de ea. Astfel, precum tăcerea, aşa şi grăirea să fie la vreme şi să se silească să vină la tăcere. Iar aceasta i se nt mplă celui ce grăieşte şi cugetă ne ncetat la cele dumnezeieşti şi vede zidirea oglindind pe Ziditorul şi povestind despre El. Aceasta nseamnă a grăi la vreme. Dar despre acestea trebuie să vorbim mai amănunţit.

847. S ntem mereu n plină terminologie areopagitică. Numai n ceea ce e compus, există margini ale părţilor componente. In Cel absolut simplu nu e nici o margine. Dumnezeu e fără chip, nu pentru că e uniform sau haotic, ci pentru că cuprinde n Sine virtual toate formele ntr o armonie at t de desăv rşită, nc t formează o unitate atotsimplă. In Cel necuprins şi nehotărnicit se cuprind şi se copleşesc hotarele tuturor. El nu e incapabil să dea hotare celor ce le crează. In acest caz n ar putea crea propriu zis, ci haosului lui i ar corespunde haosul emanaţiilor.

848. Privind n Unul, mintea este intr o privire mai presus de privire a tuturor. De aceea le vede n El pe toate.

64. C nd mintea, trec nd peste toate cele de aici şi ridic ndu se deasupra lor n chip firesc, mbrăţişează tăcerea, e vremea de a se desfăta de cele mai presus de lume şi negrăite. Căci e vremea iluminării şi a luminii nţelegătoare, a unirii minţii şi a vederii, a nehotărnici rii, a nesf rşirii, a cunoştinţei mai presus de fire şi, scurt vorbind, vremea primirii nţelepciunii dumnezeieşti şi a mpărtăşirii de ea, prin care mintea se desăv rşeşte n odihnă şi n tăcere dinspre toate, dob ndind bucuria negrăită n uimire[849].

65. C nd sufletul, mbăt ndu se de simţirea adevărului ca dintr un potir prea tare al harului, se simte ieşit din minte, să ştie că e vremea de a tăcea.

66. C nd dispoziţia omului dinăuntru simte că trebuie să strige: «Doamne, c t s au nmulţit cei ce mă necăjesc ! Mulţi se scoală asupra mea »(Ps. 3, 2), atunci e vremea de a grăi; de a grăi cum se cuvine, nu lucruri deşarte, ci cuvinte măsurate, mpotriva vrăjmaşilor, aşa cum trebuie[850].

67. C nd lumina feţei Domnului s a nsemnat peste suflet, nc t se nfrumuseţează prin aceasta şi se umple

849. Uimirea e starea de nţelegere mai presus de nţelegere, mpărtăşire de cele mai presus de cuv nt, n tăcere. Ca atare ea nu e paralizarea minţii, ci o stare de plinătate, sau de supraplinătate, o experienţă a celor ce nu pot fi cunoscute de minte prin efort de cunoaştere şi de nţelegere.

850. Potirul prea tare e vinul prea tare. E vinul prea tare al adevărului cov rşitor. El se numeşte vinul harului, pentru că adevărul e dat minţii unită cu Dumnezeu nu prin efortul ei, ci prin har, sau ca un dar. Mintea se mbată de acest adevăr cov rşitor, umpl ndu se de entuziasm. Acest adevăr nu e cunoscut n mod simplu intelectual, ci e simţit intens, căci mintea se scaldă n lumina Lui, care e totodată iubirea lui Dumnezeu.

de strălucire şi curge pe el mirul veseliei dumnezeieşti, e vremea de a tăcea.

68. C nd vede ridic ndu se asupra sa martori nedrepţi, ntreb ndu l de cele ce nu le cunoaşte şi tulbur ndu l, e vremea de a grăi şi anume de a răspunde mpotrivă.

69. Binele cel mai nalt şi, aşa zic nd, cel mai din v rf n toate cele ce s nt şi n toate cele g ndite, este Dumnezeu. Iar n toate cele văzute, cel mai nalt şi neasemănat mai bun după fire, este omul. Ba prin har e cu adevărat mai sus şi dec t ngerii. Deci mintea văzătorului, apro piindu se prin cele foarte multe ce se află ntre Dumnezeu şi oameni, de Cel mai presus de nţelegere, se umple de spaimă dacă n a făcut ncă din belşug experienţa harului luminător[851]. Dar dacă a gustat, cum s ar zice, din puterea duhovnicească ce lucrează n inimă, se nalţă la cel mai nalt bine, la Dumnezeu, şi intră n El, printr un dar mai dumnezeiesc şi priveşte n chip unitar şi se umple de uimire, sălăşluindu se n tăcere n ad ncul cel mai presus de minte. Iar aceasta este, cum ar zice cineva, cu adevărat chezăşia primei odihne, al cărei model este odihna lui Dumnezeu de la creaţie (Fac. 2, 2—3)[852]. Iar de a doua odihnă, mai naltă şi mai luminată, al cărei chip este odihna r nduită pe seama poporului lui Dumnezeu (Evr. 4, 9), mintea se bucură ntorc ndu se de la Dumnezeu la sine nsăşi şi cunosc ndu se pe sine ca chip al prototipului (modelului) şi pe toate cele dintre Dumnezeu şi om, aşa cum s nt. Căci atunci nu numai că străbate la

851. Intre Dumnezeu şi oameni s nt foarte multe : cele văzute, ngerii, energiile necreate, nsuşirile lui Dumnezeu. Prin toate şi trec nd de toate se apropie omul de Dumnezeu.

852. In textul grec această odihnă e numită «sabatism», pentru că ziua şaptea, n care Dumnezeu s a odihnit, se numeşte n evreieşte Sabat.

cele mai presus de minte şi de nţelegere, ntr un chip corespunzător şi n uimire minunată, ci se umple şi de bucurie, nu de oricare, ci de cea duhovnicească, veselin du se n tăcere de razele arătătoare de Dumnezeu şi de lucrările ndumnezeitoare ce vin peste ea, şi unindu se cu Unitatea cea mai presus de fire a dumnezeirii, n Hristos Iisus[853].

70. C nd mintea socoteşte că le a nlăturat pe toate cele ce s au făcut, ca şi c nd n ar fi, şi nfăţişează n chip negrăit pe Cel ce există cu adevărat, contempl ndu L, mai presus de orice lucrare şi unire nţelegătoare, n duh şi adevăr, prin ridicarea nesf rşită peste cele dumnezeieşti aflate n legătură cu cele ce s nt[854]. Ea se face atunci unitară sau una, ca să spun aşa, şi prin această lumină, pune stăp nire pe ea, n chip negrăit, tăcerea. De asemenea se umple de dragoste şi de bucurie, nu de o bucurie simplă, ci de desfătarea de cele pricinuite de lucrarea Duhului, de care au parte şi ngerii.

853. Omul trec nd prin toate şi ajung nd la Dumnezeu, dă de prima odihnă. Această primă odihnă este scufundarea n ad ncul lui Dumnezeu, ca n Binele desăv rşit şi nesf rşit. Ea are ca model odihna lui Dumnezeu de după crearea lumii, sau revenirea Lui n ad ncul Său nesf rşit din ieşirea n fapta creaţiei. A doua odihnă e ntoarcerea minţii la sine, dar fără să iasă din Dumnezeu. E actul al doilea al odihnei. Dacă nu ia cunoştinţă de sine, mintea nu se poate bucura deplin de odihna n Dumnezeu. Se accentuează aci conservarea persoanei umane n unirea ei cu Dumnezeu. De «aceea numai acum se bucură deplin de unirea cu Dumnezeu, pred ndu se acestei uniri n cea mai clară conştiinţă de sine.

854. ntre Dumnezeu şi oameni s nt foarte multe: cele văzute, ngerii, energiile necreate, nsuşirile lui Dumnezeu. Prin toate şi trec nd de toate, omul se apropie de Dumnezeu. Mintea face abstracţie ipotetică nu numai de toate cele create, ci depăşeşte şi g ndirea la nsuşirile ei energiile dumnezeieşti de care s nt legate cele create, aţintindu se la nsuşi Subiectul divin al lor. Dar aceasta nu este un act intelectual al omului, ci o vedere n Duh şi adevăr, mai presus de orice lucrare şi de orice unire cu nsuşirile şi lucrările dumnezeieşti.

71. Precum eşti Tu, Doamne, necuprins după fiinţă de nimeni şi de nici o fire raţională şi nţelegătoare, sau de nici o cunoştinţă creată, nici măcar de cea heruvimică, ci eşti n afară şi mai presus, de nesf rşite ori n chip nesf rşit, de orice cunoştinţă, tot aşa s nt, Stăp ne, şi cele din jurul Tău, nesf rşite şi nehotărnicite. De aceea, printr o nemăsurată purtare de grijă ai poruncit lui Moise, legiuitorul Vechiului Testament, să te vestească ca pe Cel ce eşti şi ea pe Cel ce Te ai numit astfel. Şi iarăşi, Tu, Cel atotadevărat şi singurul Adevăr Suprem, ai zis despre unii de ai Tăi că Te ai arătat lor, dar numele Tău nu l ai descoperit. Căci este un nume neasemănat şi mai presus de orice nume (Filip. 2, 9), din cele ce s nt nu numai pe păm nt, ci şi n ceruri. Căci cei plini de lumina Ta Te nfăţişează ca fiinţă, dar fără ceea ce e cuprins n ea. Te arată astfel mai presus de fiinţă şi ca un suport (subiect) ce nu poate fi nţeles. Şi te faci cunoscut, n chip vădit, mai presus de nţelegere şi nesf rşit necunoscut tuturor celor ce au putere să cunoască; şi mai presus de ei.

Te faci văzut c teodată cu desăv rşire mai presus de timp, fără de nceput, ca fiind nsăşi viaţa fără margini, şi scăp nd oricărei nţelegeri spaţiale, pretutindeni de faţă deodată, mai presus de toate, ca Cel ce singur le ai făcut toate mpreună. Dar eşti cuprinderea firilor nţelegătoare şi locul lor nestrăbătut[855]. Şi ntreci iuţimea minţii şi g ndul ei, ca Cel ce eşti mai presus de toate şi

855. «Dumnezeu e cuprinderea (περιοΧή) firilor raţionale şi locul lor nestrăbătut», sau neumblat. Fiinţele spirituale nu s nt ntr un loc şi cu at t mai puţin Dumnezeu. Şi totuşi Dumnezeu este «grădina» care le primeşte şi «locul» neumblat, n care şi au ele statornicia, cu toate că această «grădină» şi acest «loc» s nt nemărginite. Altfel cine le ar ţine la un loc ? S ar risipi şi desfiinţa. Dumnezeu e infinit şi totuşi constituie pentru ele un «loc» şi un «ţinut», care le ţine ntr o legătură şi le dă o «casă». Infinitatea lui Dumnezeu nu e un haos, ci un ad nc bine ntocmit şi statornic şi izvor tor a toată buna ntocmire, sau a tuturor structurilor.

m na atotţiitoare a tuturor, ntr un chip ne nţeles. Nu eşti supus hotarelor firii, fiind fără hotar. Căci eşti, n chip mai presus de fire, necuprins nu numai după fire, ci şi n cele naturale aflate n jurul Tău, ca Unul ce eşti nţelepciune mai presus de nţelepciune, putere mai presus de putere, dragoste şi bunătate mai presus de tot nţelesul dragostei şi al bunătăţii.

Ce Te ar putea numi pe Tine cineva? Lumină neapropiată ? Dar eşti mai presus de lumină. Judecător ce cunoaşte toate mai nainte de a se face ? Dar unde are un judecător acestea ? Deci eşti cu mult mai presus de orice judecător. Să Te numim Făcător ? Dar ce fel de făcător eşti Tu, care creezi printr o singură nclinare a voinţei multele şi feluritele existenţe materiale ? Dar ce să spunem de cele nemateriale ? O, ce ad nc care ntrece toate! Printr o singură nclinare a Duhului s nt produse toate cele duhovniceşti, care s nt de o singură fire, dar foarte multe după deosebirile de dispoziţii, sau, dacă vrei, şi de persoane. Iar aceasta e tot ce e mai minunat şi ceea ce scapă prin cov rşirea ei oricărei nţelegeri a oricui care cugetă. Oare, acestea s nt proprii Făcătorului ? Nicidecum. Deci s nt mai presus de Făcător. Să Te numim Ziditor şi Meşter ? Dar care ziditor zideşte fără o temelie, fără nici un fundament, măcar cel mai mic lucru, ca Tine, Stăp ne, păm ntul at t de ntins, cu at ţia munţi şi pietre şi altfel de materii, ntemeindu l pe nimic (Iov 26, 7) şi ncă at t de sigur ? Sau care meşter aduce la existenţă din cele ce nu s nt nicidecum, şi ncă ntr o clipă şi numai cu cuv ntul şi at t de multe şi de mari lucruri, cum le ai adus Tu la fiinţă ? Deci spun nd cineva că lucrurile Tale s nt ale unui ziditor sau meşter, va spune ceea ce se cuvine ? Nicidecum. Căci eşti nesf rşit mai presus de un ziditor şi de un meşter, Dumnezeule !

Cine a văzut apoi, a auzit, sau a nfăptuit vreo astfel de iubire ca acea atotminunată, pe care, n bunătatea Ta, ne ai arătat o nouă, lu nd firea noastră cu toate

cumplitele patimi ndurate pentru noi, mai presus de toate nădejdile ? Cei ce contemplă acest fapt, at ta c t se poate contempla prin har, intră n noianul larg deschis al dragostei şi al minunatei purtări de grijă şi ajung cu totul n afară de ei nşişi (n extaz), cuprinşi la r ndul lor de o dragoste cov rşitoare faţă de Tine. Şi nu ştiu cum să numească cu adevărat şi n chip propriu cele ale acestei iconomii. Căci cele ce ţin de ntruparea Ta cov rşesc cu prisosinţă şi mintea şi cuv ntul şi tot auzul şi nţelegerea, Dumnezeule prea bune. Eşti şi Te numeşti Părinte al tuturor ? Dar ntreci n părinţie, n chip negrăit, orice minte, după cauză, stăp nire şi purtare de grijă, sfă tuire, ndelungă răbdare, ngăduinţă. Te numeşti Impărat ? Dar nu eşti aceasta mai mult pentru vremea de acum şi mai puţin pentru cea viitoare sau cea trecută. Şi cum? In chip minunat, cu totul liber şi simplu. Căci mpărăţia Ta este mpărăţia tuturor veacurilor la un loc, a timpului de faţă, a trecutului şi a viitorului, iar stăp nirea Ta e n neam şi n neam (Ps. 144, 13).

Astfel, n toate şi n tot chipul eşti aşezat mai presus de toate n măsură nesf rşită, fiind n mod simplu şi liber dincolo de orice nchipuire, ntrec nd, ca să spun pe scurt, n chip nesf rşit, toate, at t Tu, necuprinse Doamne, c t şi cele din jurul Tău. Pe acestea nchipuindu şi le mintea, le are drept călăuză sufletească spre vederea (contemplarea) dorită a Ta. Şi, primind n ntregime in suflarea Duhului, pătrunde ca ntr un ntuneric tainic, neput ndu Te vedea desăv rşit din pricina nesf rşirii şi neapropierii slavei Tale. Şi din această pricină i odihneşti cu o odihnă mai presus de lume, n chip negrăit, pe cei ce Te contemplă şi Te iubesc pe Tine, minun ndu se, — dar nepetrec nd nici cu totul n afară de vederea Ta — din care pricină i odihneşti iarăşi pe ei[856], negrăitule, ne

850. Dumnezeu i odihneşte pe cei ajunşi n El şi pentru că nu L văd desăv rşit, pentru că nu caută să iasă din El pentru altă aventură, plic

nţelesule, nemărginitule, necuprinsule şi, scurt vorbind, atotnesf rşitule, după fiinţă şi după lucrare. Amin.

72. C nd mintea s a depărtat de mulţimea de g n-duri, scutur ndu se de nţelesurile deosebite şi mult m-părţite, şi se ridică deasupra cugetării mprăştiate, prin adierea şi mpărtăşirea Sf ntului Duh, care o unifică şi suflă ne ncetat şi ntr o necontenită izvor re (ἀεφλυτα) asu-pra inimii; c nd pătrunde n locurile dumnezeieşti[857] şi e străbătută şi ntipărită de g ndurile despre Dumnezeu şi, ntr o aţintire nţelegătoare, oglindeşte n chip unitar şi deodată şi cu dragoste toate c te s nt n jurul lui Dum-nezeu, atunci dob ndeşte, n chip vădit, odihna dumne-zeiască, bucur ndu se de o pace ad ncă şi dumnezeiască şi de o odihnă sf ntă şi liniştită a inimii n Hristos Iisus, Domnul nostru[858].

tisiţi după ce au isprăvit să L cunoască; dar şi pentru că nu s nt cu totul n afară de vederea Lui, fapt care i ar ndemna la alte şi alte efor-turi ca să ajungă la vederea Lui.

857. «Locurile dumnezeieşti». Fiecare nţeles dumnezeiesc e un loc, n care mintea se poate adânci, se poate stabiliza. Dar n acelaşi timp fie-care nţeles dumnezeiesc are diferite straturi, sau poate fi văzut mpreună cu alte nţelesuri, care pot fi socotite tot at tea «locuri». Astfel orice g nd despre Dumnezeu poate fi socotit n acelaşi timp mai multe «locuri» şi un singur «loc» dumnezeiesc. Dar aceste locuri s nt şi diferitele den-sităţi ale energiilor dumnezeieşti, sau ale prezenţei lui Dumnezeu prin ele, n care ajunge omul duhovnicesc prin experienţă. Aşa se mpacă afirmarea din acest pasagiu că mintea trebuie să pătrundă « n locurile dumnezeieşti» cu afirmarea că trebuie să se unifice contemplând deodată toate cele din jurul lui Dumnezeu.

858. Pacea, odihna, liniştea aceasta are două pricini: liniştirea din partea g ndurilor privitoare la viaţa n lume, care s nt tot at tea griji (Heidegger), şi revărsarea n inimă a m ng ierii Duhului Sf nt, a plină-tăţii Lui de iubire, care copleşeşte acele griji, d nd sufletului tot ce i trebuie n chip nesf rşit. Sufletul nu mai simte nevoia să caute, altceva, să se g ndească la altceva, ca să se m ng ie. Aceasta nu e un sentiment de gol şi de oboseală, ci de plinătate.

73. C nd mintea vorbeşte cu Dumnezeu şi se roagă, ca un fiu cu un tată prea iubitor şi, văz nd lumina lui Iisus, se veseleşte, copleşită şi uimită de dragostea dumnezeiască şi mai presus de fire, simţind limpede lucrarea Sf ntului Duh n inima sa; c nd voieşte să zboare n chip tainic şi mai presus de lume, mai sus dec t descoperirile şi desăvârşirile dumnezeieşti, atunci se opreşte cu adevărat de la toate lucrurile sale, ridic ndu se mai presus de nţelegere, după ce a nţeles, şi se ndulceşte n chip minunat, odihnindu se cu adevărat n pacea Duhului de viaţă făcător al lui Hristos[859].

74. «Dumnezeu s a odihnit de toate lucrurile pe care a nceput să le facă» (Fac. 2, 3); dar numai după mplinirea (desfăşurarea) celor făcute n Cuv nt şi Duh. Tot aşa şi mintea cea după chipul lui Dumnezeu se odihneşte de toate lucrurile ei, pe care a nceput să le facă spre ntregirea lumii gândite (inteligibile) a virtuţii; dar numai după ce a cercetat şi a desăv rşit statornic n Cuv ntul lui Dumnezeu şi n Duhul de viaţă făcător toată lumea şi nţelesurile din ea (inteligibilele) şi după ce s a urcat de la acestea iarăşi, n Cuvântul şi Duhul, la cele numite de unii după cele naturale şi s a nălţat la vederile tainice, simple şi desfăcute de toate, ale cunoştinţei de Dumne

859. Se descrie ceea ce se petrece n mintea isihaştilor, c nd prin rugăciunea către Iisus văd n inima lor lumina Lui. Isihaştii n au descris mai amănunţit această experienţă a lor. Nici chiar Sf. Grigorie Palama, apărătorul lor, n a făcut o. Autorul nostru afirmă şi aci că atunci ei intră ntr o linişte, ntr o odihnă, ntr o pace mai presus de orice nţelegere. Dar el accentuează şi aci că această odihnă, sau pace, sau linişte, nu o dă dec t depăşirea contemplării nsuşirilor sau energiilor lui Dumnezeu prin care se arată El; nu o dă dec t depăşirea acestora prin nt lnirea cu Dumnezeu ca Subiectul acelor nsuşiri şi energii. Mereu subliniază că persoana umană nu şi poate găsi odihna dec t n nt lnirea cu Dumnezeu cel personal.

zeu (ale teologiei)[860]. Căci ajung nd atunci n odihnă, gustă multă odihnă şi pace, cunosc nd adevărul nţelegerii[861], şi se ndumnezeieşte prin lumina cunoştinţei şi prin mpărtăşirea Duhului de viaţă făcător n Hristos Iisus, Domnul nostru.

75. Odihnindu se Dumnezeu, nu s a odihnit de la toate lucrurile, ci numai de la cele ce a nceput să le facă. De la lucrurile fără de nceput şi necreate şi proprii Lui prin fire, nu s a odihnit. Tot aşa şi mintea, prin imitarea Lui, după ce a cercetat n Cuv ntul dumnezeiesc şi n Duhul de viaţă făcător şi a străbătut creaţiunea vă

860. Se afirmă din nou că mintea nu se odihneşte n contemplarea nsuşirilor naturale ale lui Dumnezeu (infinitate, bunătate, dreptate, etc), privite n ele nseşi. Acestea ca valori n sine au fost numite de unii (Aristotel) metafizice. Mintea nu se odihneşte dec t după ridicarea deasupra lor n Subiectul dumnezeiesc al lor, n dragostea lui Dumnezeu cel personal. P nă se preocupă de acele nsuşiri naturale ale lui Dumnezeu, ea se desăv rşeşte prin fapte in virtuţile prin care imită acele nsuşiri dumnezeieşti. Dar odihna i vine sufletului după ce se ridică dincolo de această străduinţă a făptuirii spre dobândirea virtuţilor. P nă mai are el ceva de făcut, nu se odihneşte. Odihna vine c nd el a terminat tot ce avea de făcut, ca un dar al Cuv ntului şi al Sf ntului Duh. Mai bine zis n Cuv ntul şi n Duhul Sf nt a lucrat spre desăv rşirea sa n virtute şi tot n Cuv ntul şi n Duhul Sf nt găseşte odihna de această străduinţă. Căci n Cuv ntul şi n Duhul află tainele iubirii nesf rşite a lui Dumnezeu, tainele simple, desfăcute de toate ale adevăratei cunoştinţe a lui Dumnezeu ca subiect. Căci ce e mai simplu, mai desfăcut de orice (mai absolut), dec t experienţa iubirii persoanei, mai ales c nd ea e a Persoanei, sau a comuniunii personale supreme. In aceasta stă şi adevărata teologie, sau cunoaştere a lui Dumnezeu.

In felul acesta se poate spune că odihna lui Dumnezeu coincide cu odihna fiecărui suflet şi n chip general cu a tuturor fiinţelor umane ce se vor m ntui, la nvierea obştească şi la judecata din urmă. Căci p nă ce lucrează sufletele n vederea acestei odihne, lucrează şi Dumnezeu n ele. «Jesus sera en agonie jusqu'a la fin du monde» (Pascal). O spune de altfel chiar autorul nostru n cap. următor.

861. Adevărul deplin real nu este obiect, ci subiect. Obiectul nu există pentru sine, ci pentru subiect. Prin subiect se luminează obiectul. Iar supremul Subiect e Dumnezeu.

zută, nu se odihneşte de la lucrurile proprii firii ei, care n au nceput şi nu sf rşesc, ci de la cele văzute, care ncep şi sf rşesc. De aceea, odihnirea trupului ntru nemişcare, odihnire ce nsoţeşte pe cel ce s a odihnit, e o stare opusă celei a minţii. Căci dacă n ar intra mintea ntr o pururea mişcare, printr o adiere necontenită şi de viaţă făcătoare a Duhului, n contemplarea cunoscătoare a celor văzute, nu s ar şti nici de există o odihnă nţelegătoare ce se ntoarce ntr o ne ncetată mişcare şi n chip unitar numai n jurul lui Dumnezeu şi ndumnezeieşte pe cel părtaş de ea ntr o odihnă negrăită n Hristos[862].

76. «Nu te grăbi, zice Solomon, să scoţi vreo vorbă naintea feţei Domnului; pentru că Dumnezeu este n cer, sus, iar tu eşti pe păm nt, jos» (Ecl. 5, 1). Prin aceasta lămureşte foarte nţelept şi direct, care este vremea de a tăcea. Căci zice: fiindcă tu, măcar că eşti jos pe păm nt, te afli naintea feţei Domnului Celui ce este n ceruri şi te a nvrednicit de at ta har, nc t tu, cel de jos, poţi să cugeti şi să priveşti cele de sus şi, pătrunz nd n chip nţelegător n ele, să stai naintea Domnului, nu te grăbi să scoţi vreo vorbă; pentru că e vremea de a tăcea.

862. Mintea cercetează şi străbate mai ntii creaţiunea n Cuv ntul ipostatic şi n Duhul dumnezeiesc personal, nţeleg nd o n Raţiunea şi n Viaţa supremă, ca pricina ei. Dar după aceasta nu se odihneşte, ci intră n mplinirea lucrurilor, care privesc desăv rşirea ei, a lucrurilor «proprii firii» ei. Lucrurile acestea s nt n acelaşi timp lucrările lui Dumnezeu n ea, care nici nu ncep, nici nu sf rşesc. Prin aceasta intră şi n contemplarea lucrurilor din lume, adică n vederea lor n Dumnezeu, sau a lui Dumnezeu n ele. Trupul se odihneşte atunci. Dar nu se odihneşte şi mintea. Odihna trupului, egală cu nemişcarea, nsoţeşte pe cel ce s a odihnit de lucrurile lumii. Dar odihna minţii e egală cu o mişcare ne ncetată, deci nu stă in nemişcare, cum stă odihna trupului. Odihna nemişcată a trupului e deci contrară odihnei mobile a minţii. Mişcarea ne ncetată a minţii n jurul lui Dumnezeu e ea nsăşi o dovadă a odihnei ei n Dumnezeu.

Năzuieşte să te afli n chip nţelegător[863] sub lucrarea adevărului, n mod unitar şi dumnezeiesc. Căci aceasta nseamnă a fi naintea Domnului, c nd mintea contemplă cele multe din jurul lui Dumnezeu n chip unitar şi printr o privire simplă şi unică n Dumnezeu[864]. Deci pătimind aceasta şi st nd naintea lui Dumnezeu, nu te grăbi să scoţi vreo vorbă, dacă nu vrei să te cobori de bună voie şi n chip nepriceput de acolo[865].

Dar s ar putea spune şi aceasta celor ce caută să explice nţelesul acestui cuv nt: A fost o vreme c nd firea omenească era neştirbită şi, de aceea, pe drept cuv nt, departe de rele, fiind aproape de Dumnezeu, contempl nd pe Dumnezeu şi desfăt ndu se cu veselie şi cu uimire de slava frumuseţii feţei Lui, n strămoşul Adam, ntr o desfătare nematerială, nţelegătoare, cerească şi nestri căcioasă. Căci mult har s a revărsat n sufletul primului om şi mintea lui cea n chipul dumnezeiesc era plină p nă peste v rf de multe vederi cunoscătoare şi nălţări spre Dumnezeu, bucur ndu se n raiul văzut de cel nevăzut (inteligibil), sau, ca să zic aşa, de viaţa fericită, fiind unită desăv rşit cu sine nsăşi şi cu Dumnezeu şi stăruind n

863. «Pătimind n chip nţelegător», «să te afli n chip nţelegător», adică nu trupeşte. Nu e vorba de nţelegerea acestei stări, deşi ea nu e lipsită de o anumită nţelegere.

864. Aci autorul nostru explică ce este «faţa lui Dumnezeu», de care a mai fost vorba n cap. 55. Această faţă este prezenţa lui Dumnezeu ca Persoană, intuită de minte prin lucrările şi nsuşirile Lui. Mintea nu se opreşte la acestea, socotindu le de sine stătătoare. Ci vede prin ele n chip spiritual (nţelegător), sau simte prin ele pe Dumnezeu ca Persoană, privită n unitatea şi simplitatea ei, spre deosebire de varietatea lucrărilor şi nsuşirilor ei. Chiar c nd trăieşti, prin toate manifestările unei persoane umane, subiectul lor, il trăieşti ca pe o realitate unitară şi simplă, deşi c nd ncepi să l descrii, nu ţi ajung cuvintele.

865. Dacă ncepi să descrii experienţa Subiectului dumnezeiesc, cobori din această experienţă la vorbirea despre nsuşirile Lui. Un lucru asemănător are loc c nd ncepi să descrii subiectul semenului tău. ndată ai ieşit din intuirea directă şi intensă a realităţii lui.

sine şi n Dumnezeu, precum se cuvine. Ea se afla, adică, ntr o stare unificată şi asemănătoare cu Dumnezeu şi cu adevărat ndumnezeită. Şi aceasta, cu tot dreptul, odată ce era făcută după chipul lui Dumnezeu. Iată pe scurt bunurile ce le avem de la Dumnezeu.

Dar aceasta n o putea suferi diavolul blestemat, rănit de pizmă, care duşmănea norocul şi slava noastră. Şi de aceea, pierzătorul şi da toată silinţa să ne amăgească şi să ne lipsească de ceea ce nădăjduiam, prin sfaturi zise bune şi prin aprinderea poftei noastre după o ndumne zeire mai naltă dec t cea pe care o aveam, clevetind, n-cepătorul răutăţii, justeţea poruncii lui Dumnezeu. Din amăgirea lui ne a venit deci pierzarea jalnică şi am fost scoşi de la Dumnezeu şi de la desfătarea dumnezeiască; din pricina ei am căzut n chip ticălos de la vieţuirea duhovnicească şi de la mintea unificată şi deci de la contemplarea feţei lui Dumnezeu şi de la slăvirea şi preschimbarea noastră prin raza frumuseţii dumnezeieşti. Iar aceasta ne a adus la propovăduirea multor dumnezei despărţiţi, n locul unei dumnezeiri ntreit ipostatice, adică a celor ce nu s nt cu adevărat dumnezei, ci demoni amăgitori, pierzători şi pizmaşi. Am pierdut deci pe Unul propriu zis şi viaţa şi r nduiala unitară şi ne am rupt n multe şi felurite părţi; şi puterea noastră nţelegătoare, ca şi ncordarea sau, mai bine zis, tăria ei a dispărut, nu fără pricină; şi am căzut n ad ncul unui rău nemăsurat şi am ales, noi, cei ce s ntem chipurile lui Dumnezeu şi vrednici de petrecerea cea de sus şi cerească, să cugetăm cu nesocotinţă (Col. 3, 2).

Dar, dat fiind că nu s ntem neschimbācioşi şi cu neputinţă de clintit, putem, din fericire, precum ne am rostogolit de la slava cea multă la cea mai de jos necinste, să ne ntoarcem iarăşi şi să căutăm n sus şi să vedem faţa atot nchinată a lui Dumnezeu. Nu o mai vedem de

at t de aproape ca mai nainte, ci mai de departe, dar o putem totuşi vedea şi putem pătimi strălucirea frumuseţii Lui.

Aşa, dumnezeiescul Moise şi toată ceata Proorocilor şi cei dinainte de ei, adică Avraam şi cei ca el, au văzut, pe c t era cu putinţă, foarte lămurit această frumuseţe şi s au desfătat ndestulător de strălucirea ei. Dar, copleşiţi de slava Lui neapropiată, unii şi pl ngeau nevrednicia lor (Is. 6, 5), alţii se socoteau şi se numeau pe ei păm nt şi ţăr nă (Fac. 18, 27); alţii iarăşi nici nu izbuteau să grăiască de mărimea cov rşitoare a slavei Celui văzut, ocăr ndu şi slăbiciunea şi zăbăvnicia la vorbă (Ieş. 4, 10). Şi alte multe stări fericite au pătimit n chip vrednic de laudă. De aceea, şi dumnezeiescul David, ndrăgostit de strălucirea frumuseţii feţei Domnului, strigă către Dumnezeu: «C nd voi veni şi mă voi arăta feţei Dumnezeului meu ?» (Ps. 41, 2). Şi voind să arate starea de suflet n care a văzut faţa Domnului, zice: «Drepţii vor locui mpreună cu faţa Ta» (Ps. 139, 14). Iar nfăţiş nd cu nţelepciune tăria ce o dă sufletului faţa văzută a lui Dumnezeu, zice: «Întors ai faţa Ta de la mine şi m am tulburat» (Ps. 29, 7). Iar dacă ntoarcerea feţei dumnezeieşti aduce spaimă, urmează că arătarea şi privirea ei aduce sufletului pacea duhovnicească.

Şi aceasta e un dar cu at t mai mare cu c t, după dragostea şi bucuria dumnezeiască, se arată harismele Duhului, sau roadele Lui, care i nfăţişează pe cei ce vieţuiesc cu sfinţenie şi evlavie, ca umbl nd n lumina feţei Domnului. De aceea zice : «Doamne, ntru lumina feţei Tale vor umbla şi n numele Tău se vor veseli toată ziua» (Ps. 88, 16), se nţelege de veselia cea duhovnicească, dat fiind că Soarele nţelegător şi negrăit trimite n omul dinăuntru razele nepătate şi de viaţă făcătoare

ale Sale şi prin aceasta ncepe să strălucească n minte uimirea de cele mai presus de lume[866].

În acest timp, toată amintirea sufletului este ridicată de la păm nt şi e mutată la cer[867]. Iar omul se bucură şi saltă şi, c nt nd imne, se opreşte şi se veseleşte ntru at ta bucurie, desfătare şi mulţumire, cum nu se poate spune, răsp ndind fericit din sine strălucirea feţei Domnului. De aceea se roagă, pe de altă parte, lui Dumnezeu, zic nd: «Să nu ntorci faţa Ta de la mine ca să nu mă asemăn celor ce se coboară n groapă» (Ps. 142, 7). Căci ntoarcerea feţei Domnului de la om este pricină de ntuneric, iar ntoarcerea ei către el este pricina a toată lumina nţelegătoare, deci, pe drept cuv nt, şi a bucuriei duhovniceşti. Pentru aceea, zice şi despre sine: «Însemnatu s a peste mine lumina feţei Tale» şi adaugă : «Dat ai veselie n inima mea» (Ps. 4, 6—7).

Mărturisind iarăşi că darul duhovnicesc al harului dumnezeiesc i a venit din lumina feţei Domnului şi n treb ndu se: cine s nt cei ce stau naintea feţei Domnului şi se nchină ei, răspunde: «Bogaţii (cu nţelegerea) din poporul lui Dumnezeu» (Ps. 44, 14), adică cei sfinţi şi oamenii lui Dumnezeu, care s nt mulţi, dar nu toţi. Căci nu toţi pot vedea faţa lui Dumnezeu şi petrece viaţa ngerească, p nă ce trăiesc pe păm nt. Pentru că le mai lipseşte mult p nă acolo. De aceasta au parte numai cei ce socotesc că se cade să I se slujească lui Dumnezeu cu nţelepciune dumnezeiască şi cu cunoştinţă şi că trebuie

866. Părinţii vorbesc n general de o «simţire a minţii», de «simţirea nţelegătoare». Cum am spus adeseori, ea nseamnă că nţelegerea sau mintea nu se raportă la cele dumnezeieşti de la distanţă, ci trăieşte n ambianţa lor, face experienţa lor. Acest lucru e spus aci, ntruc t se afirmă că simţirea lui Dumnezeu din partea minţii, e pusă n lucrare de razele, sau de energiile Lui venite n minte sau n suflet.

867. Mintea nu şi mai aminteşte de cele păm nteşti. Amintirea ei s a mutat la cele cereşti. Şi aduce aminte de toate experienţele anterioare ale lui Dumnezeu.

să I se aducă nchinare n Duh şi adevăr. Numai aceştia s ar putea numi, după cuviinţă, «bogaţii poporului lui Dumnezeu», ca unii ce s nt luminaţi de tainele multor vederi şi au drept bogăţie ad ncul multei nţelepciuni şi al cunoştinţei dumnezeieşti şi duhovniceşti, pe care, după Pavel, nu o au mulţi (1 Cor. 8, 7). De aceea, zice minunatul David către Dumnezeu : «Iar feţei Tale i se vor nchina bogaţii poporului».

Aceasta ştiind o mai bine dec t toţi Solomon, ca cel plin de nţelepciune mai mult dec t toţi (3 Împ. 3, 12), şi care ne nvaţă cu un dar deosebit, zice: «Nu te grăbi să scoţi cuv nt naintea Domnului, că Dumnezeu e n cer sus şi tu pe păm nt jos» (Eccl. 5, 1). C nd ajungi, adică, prin darul dumnezeiesc naintea Domnului şi ai parte de o vedere dumnezeiască şi unitară, c nd se nalţă, adică, vederea minţii p nă acolo, e vreme de a tăcea. Deci, să nu te grăbeşti atunci să scoţi nici măcar un cuv nt, urm nd n chip deşert obişnuinţei de a vorbi, pentru că atunci nu e vremea de a grăi. Căci te faci şi tu dumnezeu, afl ndu te ncă pe păm nt, ntruc t priveşti asemenea ngerilor faţa lui Dumnezeu Cel din cer.

De fapt şi ngerii, cum a zis M ntuitorul, «văd pururea faţa Tatălui Celui din ceruri» (Matei 18, 10). De aceea, c nd auzi pe Solomon zic nd n alt loc: «Celor drepţi le izvorăşte pururea lumină din faţa Domnului» (Pilde 13, 9), g ndeşte că ei pătimesc aceasta asemenea ngerilor, prin harul dumnezeiesc, privind pururea faţa Domnului, din care se răsp ndeşte lumina ca dintr un izvor. Căci omul se face şi este un alt nger pe păm nt, ca să nu zic un alt dumnezeu, şi se ntoarce la darul chipului prin harul Domnului. Astfel, făc ndu te tu pe păm nt jos, ceea ce e Dumnezeu sus, adică dumnezeu, nu deşira acest lucru minunat prin cuvinte, nici nu trece de la un nţeles la altul, mişc ndu ţi cugetarea, printr o mpărţire a nţelegerii, ci apropie te unitar şi priveşte, ase

menea lui Dumnezeu, fără ochi şi nemişcat, printr o privire simplă şi unificată, desfăt ndu te de strălucirea neapropiată şi atotluminoasă ce izvorăşte din faţa Domnului.

Aceasta este starea cea mai naltă şi mai r vnită a minţii celor ce şi o ţin ndreptată cu nţelepciune spre Dumnezeu, sau, cum s ar zice, floarea curăţiei minţii. Aceasta e unitatea dorită a credinţei ce se nfăptuieşte n comuniunea Duhului; rodul prea slăvit al nţelepciunii ndumnezeitoare; temelia păcii duhovniceşti; cămara bucuriei ne nchipuite; poarta dragostei lui Dumnezeu; odrasla iluminării; pricina izvor rii din inimă a apelor nesecate ale Duhului; hrana adevărată a manei pre n chipuite; desfătarea, creşterea şi preschimbarea sufletului; nceputul tainelor şi descoperirilor dumnezeieşti şi negrăite ; capătul unicului şi primului adevăr; nălţarea oricăror feluri de g nduri; păzirea tuturor cugetărilor; ridicarea mai presus de nţelegere; prilejul uimirii; prefacerea şi preschimbarea mai presus de minte a minţii n simplă, nehotărnicită, nesf rşită, necuprinsă, ntr o stare fără chip şi fără formă, fără calitate, nefelurită, fără cantitate, neatinsă şi mai presus de lume; restabilirea ei n ntregime n chipul dumnezeiesc.

Deci, ajung nd la această stare şi afl ndu te astfel sub lucrarea ndumnezeitoare a harului de oameni iubitor, să nu te grăbeşti să scoţi, din nepricepere, vreun cuv nt naintea feţei Domnului. Că a Lui va fi slava unică şi simplă n vecii vecilor[868].

868. E aceeaşi ntemeiere foarte convingătoare a necesităţii tăcerii n clipele c nd mintea se simte ntr o relaţie nemijlocită cu Dumnezeu ca Persoană. Unitatea simplă, dar vie şi indefinit de bogată a oricărei persoane se ascunde c nd omul iese din vraja experienţei ei directe, susţinută de reciproca atenţie a celor doi. Cuv ntul destramă vraja, destramă realitatea cea mai esenţială, sau trăirea n ea, ca n basmele unde voinţa de a comunica n cuvinte altora taina persoanei iubite o face pe aceea să plece definitiv. Dar atunci se naşte ntrebarea: n ce mai constă

77. Vr nd mintea să contemple cele ale nţelegerii (cele inteligibile) de deasupra sa, de nu va avea mpreună lucrătoare spre aceasta, prin har, şi inima sa, va vedea lucruri firave, neluminate şi tulburi. De aceea, va fi lipsită şi de plăcerea ei cea mai de căpetenie, chiar dacă i se va părea, din neştiinţă, că se ndulceşte, pentru faptul că ncă n a gustat din aceea[869]. E aşa cum celui ce măn ncă p ine de orz i se pare că se ndulceşte, măcar că e departe de dulceaţa pricinuită de p inea de gr u, pentru faptul că nu cunoaşte gustul p inii de gr u.

78. După unirea inimii cu nţelegerea, prin har, mintea vede fără amăgire n lumina duhovnicească şi se ntinde spre Bunul propriu dorit de ea, care este Dumnezeu. Ea se ridică atunci cu totul peste simţuri, adică se face din nou necolorată, fără calitate şi nesupusă nchipuirilor ce vin din cele supuse simţurilor[870].

importanţa cuv ntului ? Cuv ntul rostit e introducere la Cuv ntul Persoa nă. Se poate vorbi p nă se ajunge la experienţa nemijlocită a persoanei, la comuniunea directă cu ea. Dar odată ajunşi acolo trebuie să tăcem. Trebuie să experiem cuv ntul persoană n plinătatea lui prin tăcerea n care persoana noastră ntreagă prinde, ca cuv nt atotcuprinzător, persoana cealaltă. Mulţimea de cuvinte ne ţine ntr o lume de coji fără viaţă, ntr o aparentă realitate. Realitatea esenţială e persoana. Dar n persoana noastră trăim numai chipul, chipul cel mai esenţial al realităţii plenare şi ultime care e Persoana dumnezeiască, mai bine zis comuniunea treimică de Persoane.

869. Dacă mintea nu e nsoţită de inimă, nu face experienţa lui Dumnezeu ca Persoană, căci mintea nclină mereu spre distingeri pentru a nţelege, sau e dusă de tendinţa de a afla lucruri de sine stătătoare, ca să le poată cuprinde deplin cu nţelegerea. Dar inima mă face să expe riez că toate acestea s nt nişte realităţi firave, inconsistente. Numai inima, ca cel mai total şi mai intens organ al persoanei, experiază Persoana lui Dumnezeu. Şi mintea numai prin inimă vede lumina, sau experiază iubirea Persoanei. Dar nt lnirea cu altă persoană, vine numai din voinţa aceleia, adică prin harul ei.

870. Unirea minţii cu inima nseamnă şi ieşirea ei din ngustările ce le produc chipurile şi nchipuirile celor sensibile, nseamnă ridicarea ei peste determinările ce i le dau simţurile lucrurilor. Căci n inimă găseşte

79. Mintea, călăuzită de har spre contemplare, se hrăneşte cu adevărat pururea cu mană duhovnicească. Căci şi mana simţită, pe care o m nca Israel, avea o putere vrednică de preţuit, ca una ce hrănea şi ndulcea trupul; dar ce era ea, după fiinţă, nu se ştia. De aceea, se numea şi mană, cuv nt care arată firea ei necunoscută. Căci cuv ntul mană nseamnă : «Ce este aceasta ?» Pentru că iudeii, m nc nd ce vedeau şi necunosc nd fiinţa acestui lucru, se ntrebau nedumeriţi : «Ce este aceasta ?». Tot aşa şi văzătorul, ieşind din sine spre sine cu mintea, se ntreabă ntotdeauna zic nd : ce este lucrul acesta, care veseleşte c nd e privit şi ngraşă mintea c nd e m ncat duhovniceşte, dar care ntrece putinţa de a l nţelege n sine, deoarece e dumnezeiesc şi mai presus de fire şi hrăneşte şi adapă mintea n chip minunat, dar scapă oricărei nţelegeri a minţii, nu numai fiindcă e necuprins, după fiinţă, ci şi nesf rşit şi nehotărnicit[871 a].

80. Aş zice şi eu, cu tot dreptul, că trei s nt cele ce dau mărturie adevărului : zidirea, Scriptura şi Duhul. Căci prin Scriptură şi zidire, privite duhovniceşte, se contemplă adevărul cel Unul şi simplu, ca şi cel compus ce provine din El. Iar prin aceste trei mărturii, a jung nd mintea şi oprindu se n cele două adevăruri[871 b], şi a aflat, cu harul lui Hristos, calea. Căci prin adevărul cel simplu a aflat nălţimea şi ad ncimea g ndită cu

o deschidere spre nesf rşitul iubirii şi mintea c ştigă şi ea această ne sf rşire, dar aduce din partea ei o conştiinţă a acestei nesf rşiri.

871 a. Ca şi mana care hrănea trupul n pustie, aşa şi Dumnezeu care hrăneşte mintea, nu poate fi nţeles n Sine. Mintea hrănindu se cu El, se ntreabă ce este Acesta ? Ea are pornirea să ntrebe, căci ieşind din sinea mpărţită şi nstrăinată, iese spre sinea adevărată şi prin ea n Dumnezeu, care e mai presus de nţelegere.

871 b. Cele două adevăruri s nt: adevărul simplu sau Unul, sau Dumnezeu ; şi adevărul multiplu, compus, creat de primul.

mintea (inteligibilă), ca şi lărgimea nesf rşită, care, pu n nd o n stare de uimire, o face să preamărească pe Dumnezeu plină de frică. Iar prin cel compus a aflat, pe l ngă cele pomenite, ncă şi pacea inimii, dragostea şi bucuria, ceea ce o face să c nte cu iubire, copleşită de mirare. Dar omul are trebuinţă de un lung răstimp de vreme şi de multă osteneală şi răbdare, pentru ca, lepădând n oarecare fel simţurile şi scoţ nd cele supuse simţurilor din minte, să se ridice la cele g ndite cu mintea (inteligibile), n urma cărora străluceşte sufletului vederea adevărului.

Nu am zis că adevărul are nevoie pentru aflarea lui de unele ca acestea, cum s nt răstimpurile de vreme, sau osteneala şi răbdarea, pentru a fi cuprins, ci că o mul are nevoie de ele. Aceasta, pentru că adevărul este unul şi simplu, măcar că se arată contemplaţiei (vederii) n chip ndoit, şi numai că nu strigă din toate părţile, mărturisindu se pe sine celor ce voiesc să l vadă. Dar omul fiind compus şi mpletit cu simţurile, ba şi supus prefacerilor şi schimbării, se abate uneori de la sine şi se face el nsuşi protivnic sieşi, fără să ştie, vi clenindu se din pricina părerii de sine şi mbolnăvin du se de necredinţă. Iar prin acestea trei, adică prin părere de sine, prin viclenie şi necredinţă, cade jalnic din adevărul mărturisit de cele trei de mai nainte : de Scriptură, de zidire şi de Duhul. De aceea, pentru ca să lepede cumplita părere de sine şi celelalte, are nevoie de cele de care am vorbit nainte că are trebuinţă[872].

872. Prin adevărul cel simplu, autorul nţelege pe Dumnezeu n Sine ; iar prin cel compus, creaţia. Prin aceasta putem nţelege afirmaţia că primul adevăr face mintea să preamărească pe Dumnezeu cu frică; iar al doilea, cu iubire, datorită recunoştinţei pentru darul lumii făcut omului de Dumnezeu. Dar adevărul cel compus mai poate nsemna şi faptul că noi nu cunoaştem pe Dumnezeu fără să ne cunoaştem şi pe noi nşine, fără să intre El n relaţie cu noi. In acest sens se poate nţelege expresia că adevărul n sine este simplu, dar n contemplaţia noastră se

Aceasta, pentru ca mintea, smerindu se, să creadă cu simplitate şi astfel să cunoască ndată limpede din Scriptură şi din creaţiune ntru Duhul, nu numai adevărul cel atotsimplu, ci şi pe cel compus ce provine din el, ba ncă şi ceea ce o mpiedica de la vederea adevărului şi o despărţea de bucuria de a l avea.

Deci primul adevăr este Unul şi singur simplu prin fire. După el este cel compus ce provine din el pentru noi cei compuşi [873]. Iar sf rşitul ultim şi cel mai bun al minţii noastre, spre care se străduieşte toată vieţuirea şi nevoinţa celor călăuziţi potrivit cu ţinta Duhului, este ca mintea goală să vadă şi să se bucure de strălucirea izvor tă din adevărul prim şi unic şi din cel compus ce provine din el n chip minunat. Şi lucrul acesta nu s ar putea mplini altfel, dec t prin smerenie şi simplitate n credinţă, pe temeiul mărturiei Scripturii şi a creaţiunii ntru Duhul [874].

arată ndoit. Dar cele două adevăruri, fiind n legătură, s nt n fond unul. Şi el ni se mărturiseşte din toate părţile. De aceea el nu e greu de aflat. Pe de altă parte nsă, ntrucât depinde de noi să l recunoaştem, deci ca să fie aflat, sau recunoscut, dacă nu ne cunoaştem pe noi, nu l cunoaştem nici pe el. Căci noi facem parte din creaţie şi numai mpreună cu ea ne aflăm n legătură cu Dumnezeu, deci numai cunosc ndu ne ca atare, il cunoaştem pe El.

873. Pentru noi cei compuşi din suflet şi trup, Dumnezeu cel simplu s a compus cu trupul.

874. Poate că autorul face o aluzie la 1 Ioan 5, 7—8 : «Trei s nt care mărturisesc n cer: Tatăl, Cuvântul şi Duhul. Şi aceşti trei una s nt. Şi trei s nt care mărturisesc pe păm nt: duhul, apa şi s ngele». Dar autorul nostru pune n locul treimii din urmă: creaţiunea, Scriptura şi Duhul. Oare nu s ar putea nţelege prin apă creaţiunea, prin sânge Scriptura, care mărturiseşte pe Hristos cel ntrupat ? In orice caz creaţiunea, Scriptura şi Duhul alcătuiesc şi ele o unitate. Căci Scriptura nu poate fi despărţită de creaţiune, despre care mărturiseşte că e de la Dumnezeu, şi nici creaţiunea de Scriptură in care şi găseşte nţelesul şi rostul. Iar amândouă nu pot fi nţelese şi primite ca mărturii ale lui Dumnezeu, dec t n Duhul.

Iar c nd mintea va oglindi n cele trei puteri ale sale adevărul, din cele trei mărturii arătate mai sus, nco voindu se oarecum spre sine, se face cu mult mai smerită, mai simplă şi credincioasă fără clintire. De aci urcă apoi cu pas vesel spre contemplarea (vederea) adevărului, de ale cărui raze se luminează mai limpede. Datorită acestora, ntorc ndu se iarăşi n sine, pentru mărimea slavei văzută de ea, coboară la o stare şi mai smerită şi mai simplă, şi e copleşită de uimire, sub puterea credinţei. Şi aşa, repet nd şi străbăt nd mereu un fel de cerc dumnezeiesc, urcă prin credinţă, smerenie şi simplitate la vederea adevărului ; iar strălucirea adevărului o face să coboare la şi mai multă smerenie şi să se facă şi mai simplă n credinţă[875]. Şi nu se opreşte de la să v rşirea acestui drum p nă «se mai spune astăzi» (Evr. 3, 13), contempl nd cu smerenie, cu simplitate şi credinţă, prin mărturia Scripturii şi a zidirii, adevărul n Duh, şi ntorc ndu se iarăşi de unde a pornit. În felul acesta, ndumnezeindu se zi de zi prin har şi fiind luminat de cele mai presus de minte şi trăind o viaţă plină de toată bucuria n Hristos, Domnul nostru, omul gustă ca n arvună, bucuria de bunătăţile veşnice viitoare.

81. Viaţa contemplativă se susţine neştirbită şi nepătată prin acestea trei : prin credinţă, prin mpărtăşirea vădită de Sf ntul Duh şi prin nţelepciunea bunei

875. Prin smerenie urcă sufletul n lumina dumnezeiască, pentru că cel smerit, ne mai văz ndu se pe sine, vede pe Dumnezeu. Dar lumina dumnezeiască face mintea să se smerească şi mai mult, ca prin aceasta să vadă şi mai multă lumină. E o ntoarcere continuă n cerc, dar ntr un cerc tot mai nalt, ntr o spirală. Smerenia e mereu mai ad ncă şi nălţarea mereu mai naltă. Sau din nălţarea tot mai naltă nu lipseşte smerenia tot mai ad ncă şi din smerenia tot mai ad ncă, nălţarea tot mai naltă. Ad ncul şi nălţimea coincid tot mai mult, ntr o interioritate tot mai esenţială a existenţei create, unită cu viaţa dumnezeiască.

ştiinţe[876a]. Căci contemplaţia este, ca să spunem printr o definiţie, cunoştinţa celor de nţeles cu mintea n cele supuse simţurilor (a celor inteligibile n cele sensibile), iar uneori şi a celor inteligibile (cunoscute cu mintea) simple, despărţite de simţuri ; aceasta la cei naintaţi. De aceea, e nevoie de credinţă[876b]. «Căci de nu veţi crede, zice, nu veţi nţelege» (Is. 7, 9). De asemenea e nevoie de Duhul, pentru că «Duhul toate le cercetează, p nă şi ad ncurile lui Dumnezeu» (1 Cor. 2, 10). De aceea, a zis dumnezeiescul Iov : «Suflarea Atotţiitoru lui este cea care mă nvaţă pe mine» (Iov 33, 4).

Lucrarea dumnezeiască şi vie a Duhului, aprinz nd văpaie n inimă, ca să zic aşa, şi nvior nd o n chip mai presus de lume, concentrează şi adună mintea la sine şi o mpiedică de la orice mprăştiere, d ndu i, pe l ngă seninătate şi multă mulţumire şi m ng iere, ncă şi dragoste dumnezeiască, spre a vedea uşor cele dumnezeieşti şi a se nv rti n jurul lor şi a şi nfăţişa pe Dumnezeu ntr un fel nou, precum şi a se bucura de El cu o iubire mare şi anevoie de purtat şi cu o veselie pe măsura ei[877].

876 a. Avem aci o altă treime. Creaţiunea şi Scriptura s au concentrat n una : n ştiinţă. Iar Duhul apare ramificat n două: n mpărtăşirea de Sine şi n credinţa pe care o produce.

876 b. Contemplaţia nu se opreşte la cele supuse simţurilor, ci vede prin ele cele cunoscute cu mintea. Dar acestea pe de o parte se «văd», pe de alta nu se pipăie, nu se ating. De aceea e nevoie de credinţă pentru recunoaşterea lor.

877. E o descriere a modului cum lucrează Duhul n om. El lucrează n primul r nd n inimă, căci inima e cel mai simţitor organ al omului. Lucrarea Duhului aprinde n aceasta dragostea lui Dumnezeu. Prin viaţa vibrantă la care trezeşte astfel inima, lucrarea Duhului adună mintea şi o uneşte cu inima, sau şi cu ea nsăşi (cu lucrarea Duhului). Datorită atracţiei exercitate de această viaţă puternică a inimii, mintea nu se mai simte atrasă de lucrurile din afară, ci se umple şi ea de o bucurie şi de o dragoste de Dumnezeu, care, mpreună cu simplitatea sau cu nehotărnicia

Dar e nevoie şi de nţelepciune, cum am zis nainte. Pentru că « nţelepciunea, zice Scriptura, luminează faţa omului» (Eccl. 8, 1). O luminează pentru că se mută uşor de la simţuri la nţelegere şi de la cele supuse simţurilor la vederile cele nţelese şi dumnezeieşti şi vede prin descoperire nţelegătoare cele negrăite. O luminează pentru că contemplă şi vede n chip unitar pe Dumnezeu cel mai presus de fiinţă şi pentru că se ntipăreşte de El. «Fericit este omul, pe care l povăţuieşti, Doamne, şi prin legea Ta l nveţi pe el» (Ps. 93, 12). Căci acesta este cu adevărat nţelept, ajung nd prin po văţuire la credinţă şi nvăţ nd din nvăţătura Duhului cele ascunse ale lui Dumnezeu. Mare lucru cu adevărat este omul nţelept, care umblă prin credinţă n unirea şi n părtăşia mai presus de fire cu Duhul.

Şi cu adevărat trei s nt cei ce nu pot fi apucaţi şi ţinuţi, cum zice cineva: Dumnezeu, ngerul şi bărbatul nţelept[878], care e un alt nger străin pe păm nt, un supraveghetor al firii văzute[879] şi un cunoscător tainic al lucrărilor, sau dacă ar vrea cineva să zică aşa, al darurilor necreate dumnezeieşti ce izvorăsc din Dumnezeu ; căci el şi nsuşeşte n tot felul, printr o vedere totală, asemenea ngerilor, cunoştinţa lui Dumnezeu.

pe care a c ştigat o prin ieşirea din ngustările chipurilor din afară, o fac să vadă pe Dumnezeu ntr un fel nou, printr o simţire proaspătă şi nemijlocită.

878. Dumnezeu, ngerul şi omul nţelept nu pot fi apucaţi (ἀχράτητα) şi ţinuţi, căci s nt liberi şi nehotărniciţi. Nu s nt ca obiectele, sau ca animalele. Numai omul pătimaş poate fi apucat şi dus de belciugul patimii ca animalele, de către cei dibaci.

879. Omul e supraveghetor al firii văzute, sau văzător conştient al ei (επὸπτη). Dacă există o lume văzută, e numai pentru că e omul ca subiect care să o poată vedea n chip conştient. Dar vederea ei este şi nţelegere. Aceasta nseamnă că lumea e raţională, e o ţesătură de raţiuni plasticizate pentru subiectul raţional care e omul, ca acesta să şi dea seama de Subiectul care a creat o pe măsura raţiunii omului şi să poarte prin ea un dialog recunoscător, un dialog al iubirii, cu El.

Aşa este, ca să spunem pe scurt, cel nţelept n Duhul Sf nt prin credinţă, care, ca atare, e fericit.

De altfel, mi ajunge fără ndoială, cele ce mi le spune Sf ntul Luca n Evanghelie — mie care socotesc că Domnul Iisus era liber de legea făpturilor — pentru a nfăţişa puterea şi lauda nţelepciunii şi a harului. Căci acesta scrie că Iisus «sporea cu nţelepciunea, cu v rsta şi cu harul» (Luca 2, 52) şi iarăşi că «creştea şi se ntărea n Duhul» (Luca 2, 40), fiind plin de nţelepciune. Iar fiindcă m am pornit să scriu şi mai lămurit despre cele dinainte, aduc şi ceea ce zice nţeleptul Solomon către Dumnezeu : «Cine a cercat urma celor din cer şi sfatul Tău cine l va cunoaşte, de nu ai fi dat Tu nţelepciune şi nu ai fi trimis pe Duhul Tău cel Sf nt dintru cele nalte ? Şi aşa s au ndreptat cărările celor de pe păm nt şi oamenii s au nvăţat cele plăcute Ţie şi cu nţelepciunea Ta s au m ntuit» (Înţ. Sol. 9, 16—19). Vezi la c tă putere ajunge nţelepciunea mpreunată cu mpărtăşirea de Duhul ? Şi c t de departe de m ntuire sare cel ce n a dob ndit nţelepciune şi Duh de la Dumnezeu, nici nu e călăuzit de cel nţelept şi părtaş de Duhul ?

Dacă despre M ntuitorul, n care locuieşte toată plinătatea dumnezeirii (Col. 1, 19), s au scris unele ca acestea, nu e greu de a nţelege de c tă nţelepciune mpreunată cu nr urirea Duhului are nevoie tot neamul oamenilor şi de c tă milă, putere şi sporire s a nvrednicit de la iubitorul de suflet Dumnezeu, nţeleptul n Duhul care cearcă urmele celor din ceruri şi păşeşte spre cunoştinţa Celui Prea Înalt.

Deci după ce am nşirat at tea despre omul văzător, se cuvine să ne ostenim şi să vorbim şi despre vedere n parte, pentru a hrăni cugetarea celui ce ascultă cu toată inima. Căci Dumnezeu porunceşte tuturor celor cuv ntători să dăruiască din prisosul lor şi celor ce s nt

mai jos şi să se mpărtăşească cu evlavie de darurile duhovniceşti mai nalte ale iluminării dumnezeieşti spre a se apropia n Duh de comuniune şi fără m ndrie de semenii lor şi spre a le vorbi despre cele cunoscute cu mintea şi despre Dumnezeu. În felul acesta nu numai că luminează cu tărie n biserica Dumnezeului celui viu nvăţătura cea dreaptă şi nerătăcită, ci şi faţa cuvioasă şi prea frumoasă a dragostei, care e semnul nvăţăceilor lui Hristos, străluceşte ne ncetat n inimile noastre, vărsată n noi prin Duhul Sf nt spre iubirea desăv rşită şi simplă a lui Dumnezeu şi a oamenilor. Numai astfel putem trăi pe păm nt o viaţă cu chip ngeresc şi cu a devărat fericită şi prea plăcută, ca unii ce s ntem legaţi prin dragostea dumnezeiască şi ndumnezeitoare de ndoită natură [880], «n care at rnă toată legea şi Proorocii» (Matei 22, 40) şi dec t care nu e nimic mai dulce sufletului, mai ales c nd ea şi are izvor rea n chip nemijlocit din vederea şi cunoaşterea lui Dumnezeu şi a celor dumnezeieşti, adică din harul luminător [881].

Deci cel ce şi stabileşte ca scop să urce bine şi frumos la Dumnezeu spre a se uni cu El şi a se ndumne zei prin El n chip desăv rşit, sau cu alte cuvinte spre a se m ntui, odată ce fără a se ndumnezei mintea, o mul nu se poate m ntui, cum spun cuv ntătorii de Dumnezeu, pe l ngă mplinirea poruncilor Domnului, c t e cu putinţă, se ndeletniceşte şi cu contemplarea cuvenită a făpturilor şi a tuturor celor văzute, ca să nu i fie făptuirea oarbă, adică despărţită de contemplare, nici con

880. «Dragostea noastră e de ndoită natură», ntruc t e şi dumnezeiască, ca una ce e vărsată n noi de Duhul Sf nt, dar şi omenească, ca una de care se aprinde şi firea noastră omenească.

881. Dragostea izvorăşte din cunoaşterea lui Dumnezeu, pentru că această cunoaştere e vederea feţei Lui iubitoare şi nu o speculaţie despre El de la distanţă. Dragostea faţă de tatăl izvorăşte n copil din cunoaşterea, sau din vederea feţei iubitoare a tatălui.

templarea fără suflet, adică fără făptuire[882]. De aceea, el ncepe cu nţelepciunea raţiunii şi a minţii şi cu sf nta ştiinţă a Scripturii, adică cu o plecare bună, să privească cu bun scop şi cu raţiune la lumea celor supuse simţurilor, ca la un semn arătat al Ziditorului, nesf rşit n putere şi n nţelepciune. Aşa se nt lneşte, pe c t poate, cu cele nesf rşite n putere şi cu toată felurimea lor[883], şi şi desfată şi hrăneşte mintea n chip ascuns din cele ascunse. Şi cu naintarea vremii, duc nd o viaţă de linişte şi fără tulburare şi cuget nd numai la cele dumnezeieşti, prin mijlocirea Scripturii şi a lucrurilor văzute, şi face drept ndeletnicire să privească, pe c t e cu putinţă, zidirea duhovniceşte n conglăsuire cu Scriptura şi chipurile (simboalele), n conglăsuire cu a devărul, printr o vedere mai unitară.

Înt mpl ndu se aceasta, mintea, cu ajutorul Duhului celui nchinat şi a lucrării Lui, e ridicată la vederea şi ştiinţa sf ntului adevăr, cum zice Marele Dionisie, adică la a doua sf ntă treaptă a contemplaţiei, ca să vorbim n general, la vederile şi nţelesurile dumnezeieşti, adică la cele fără acoperăminte şi fără chipuri[884].

Prin aceasta, mintea goală se apropie de cele inteligibile (de cele cunoscute prin cugetare) goale şi, nde

882. Expresia e o paralelă la expresia Sf. Iacob: «Credinţa fără fapte este moartă» (Iacob 2, 20). Contemplarea e slujba ochiului sufletesc al omului. Dar un om care vede fără dragoste, e un om rece, lipsit de suflet. De aceea el nu poate vedea realitatea deplină. Iar dragostea e rodul făptuirii. Deci fără făptuire nu se poate ajunge la vederea adevărată a lui Dumnezeu şi a semenilor. Prin urmare nevoinţa nu constă ntr o dispreţuire a lumii, ci ntr o nţelegere a ei n Dumnezeu.

883. Prin lucrurile lumii se nt lneşte cu infinitele energii creatoare şi proniatoare ale lui Dumnezeu.

884. Prima treaptă a contemplaţiei sau a vederii sufleteşti n Duh constă n vederea celor dumnezeieşti n chipurile lucrurilor. A doua constă n privirea celor dumnezeieşti n ele nseşi, fără acoperămintele şi chipurile lucrurilor, ntruc t acestea au fost copleşite de lucrarea mai puternică a Duhului Sf nt n, minte.

letnicindu se c t mai mult cu arătările dumnezeieşti prin curăţia sa şi prin ntinderea spre Dumnezeu, primeşte n sine ca ntr o oglindă strălucitoare, razele su prasc nteietoare ale Soarelui cunoscut cu mintea.

Hrănită pe drum prin har iarăşi de bunurile ce i se mpărtăşesc pe măsura ei[885], păşeşte ca pe o a treia treaptă, ridic ndu se şi pătrunz nd mai unitar şi mai concentrat de la acele multe şi fericite vederi şi mpărtăşiri dumnezeieşti, sau de la multa lor felurime, la dragostea negrăită a Unului neschimbat şi ascuns[886]. Căci pe această treaptă văzătorul se preface sub lucrarea Duhului iluminator, care i aduce aminte şi i ţine n minte tot adevărul, cu toată simţirea nţelegătoare, n foc şi n dragoste ndumnezeitoare, nesf rşită şi din inimă, pentru Dumnezeu. Iar aceasta este, tot după Marele Dionisie, mpărtăşirea ndumnezeită şi unitară de Unul nsuşi, at t c t este cu putinţă.

Zbur nd, deci, mintea purtătoare de Dumnezeu şi plină de g ndirea la El pe aceste trepte ale mpărtăşirii de Unitatea ntreit ipostatică, ntr un chip de trei ori fericit[887], şi mpărtăşindu se n chip vădit şi arătat de

885. Hrănită, crescută, ngrăşată, sporită de darurile dumnezeieşti ce i se mpărtăşesc, mintea păşeşte mai sus, pe a treia treaptă a vederii.

886. Se afirmă mereu nt lnirea cu Persoana dumnezeiască cea unitară şi simplă, dincolo de manifestările multiple ale ei. Aceasta e a treia şi ultima treaptă a contemplaţiei, sau a vederii. Ea e o nt lnire cu Dumnezeu n dragoste. Căci numai ntre persoană şi persoană se aprinde dragostea adevărată. Dar persoana, oric t ar fi de văzută şi oric t ne am nt lni cu ea, răm ne n altfel ascunsă, ca centru al nesfârşitei ad ncimi a tuturor manifestărilor sale. Iar Persoana dumnezeiască e neschimbată n dragostea ei, n calitatea ei de centru unic al manifestărilor, spre deosebire de manifestările ei care se fac văzute şi se schimbă după trebuinţele celui care are nevoie de ele.

887. Unul cu care se nt lneşte mintea este ntreit n ipostasuri, deci supraplin de viaţa iubirii. Iubirea face unitatea Lui, dar şi Treimea Lui. E un Unul viu, printr o nemărginită iubire; de aceea e un Unul ntreit n ipostasuri. Mintea impărtăşindu se de El, se mpărtăşeşte de această iubire unitară ntre cei Trei şi simte de aceea o unică şi totuşi ntreită fericire.

beţia dumnezeiască de nesuportat a celor trei centre ale dragostei nflăcărate ce le scoate din ele[888] şi văz n du se pe sine rănită de iubire şi aprinsă n simţirea ei, se entuziasmează şi iese cu adevărat din sine, pătrun z nd cu faţa strălucitoare n tainele negrăite (apofatice) ale teologiei (ale cunoaşterii de Dumnezeu). Iar acolo se ospătează mbelşugat, prin mbrăţişări nevăzute, cu Cel ne nceput şi nesf rşit, necuprins şi n ntregime netălmăcit şi atotne nţeles. Dar şi nfăţişează totodată pe Dumnezeu ca pe un ocean nesf rşit şi nemărginit al fiinţei ce scapă oricărui nţeles legat de timp şi de fire, după teologul amintit[889].

Aceasta este, cum mai zice Sf ntul Dionisie, ospăţul privirii ce hrăneşte nţelegător şi ndumnezeieşte pe tot cel ce se nalţă spre El, ncep nd de la contemplarea şi cunoaşterea lucrurilor, cum zice acest sf nt nvăţător, acolo unde lămureşte sfintele simboale ale ierarhiei noastre. Dar şi Marele Vasile zice : «După ce trece cineva prin contemplare dincolo de frumuseţea celor vă

Căci se umple de iubire firească faţă de Tatăl, bucur ndu se de simţirea firească a Fiului faţă de Tatăl, dar şi de unirea ntre cei Trei şi ntre ea şi Dumnezeu n Duhul Sf nt.

888. Cu toate că mintea se mpărtăşeşte de cele trei centre supreme ale dragostei, ea nu poate suporta revărsarea ntregimii sau a fiinţei lor n ea. Iar dragostea lor e «nebună», cum zice textul (μανικών βρώταων), n sensul mărimii ei debordante. Căci numai această «nebună» dăruire de Sine, echivalentă cu ieşirea nflăcărată din Sine, a Celui ce e nesf rşit, pentru bobul de nisip care e omul, explică ntruparea şi răstignirea Fiului lui Dumnezeu pentru el.

889. Avem deci din nou o descriere entuziastă a vederii lui Dumnezeu, n care autorul uneşte n mod original expunerea abstractă a lui Dionisie Areopagitul cu simţirea nflăcărată a Sf. Simeon Noul Teolog. Prin aceasta el se apropie şi de descrierile sentimentale ale misticii occidentale, dar păstrează şi consistenţa teologică a lui Dionisie Areopagitul, duc nd mai departe ncreştinarea unor teme neoplatonice prin accentuarea puternică a caracterului personal, sau mai bine zis tripersonal, deci iubitor, al Unului.

zute, nfăţiş ndu se lui Dumnezeu nsuşi, a cărui vedere nu se poate arăta dec t inimilor curate, naintează la tainele mai nalte ale teologiei (ale cunoaşterii lui Dumnezeu), put ndu se face văzător ». Şi iarăşi, pomenind cuv ntul lui David, care a grăit n Duh : «Dimineaţa voi sta naintea Ta şi mă vei vedea» (Ps. 5, 3), zice: «C nd voi sta naintea Ta şi prin contemplarea cu mintea a celor din jurul Tău mă voi apropia, atunci voi primi lucrarea văzătoare prin luminarea cunoştinţei».

Asemenea lucruri se pot auzi deopotrivă şi de la Sf ntul Maxim, care arată c tă sporire aduce contemplarea şi cunoştinţa lui Dumnezeu prin Scriptură şi prin creaţiune şi că de aici vine luminarea cunoştinţei, prin care se produce fericita ndumnezeire. Desigur, acesta e un bun care şi azi e rar şi greu de aflat de isihaşti (de cei ce se ocupă cu liniştirea), din lipsa celui ce nvaţă prin experienţă cu ajutorul harului, cum zice nvăţătorul cel mai nalt al liniştii, Sf ntul Isaac Sirul, n cuv ntul n care ncepe să vorbească despre simţirea duhovnicească şi despre puterea văzătoare[890].

Zice, deci, Sf ntul Maxim : «Lumini ndumnezeitoare numim nvăţăturile sfinţilor, ca unele ce sădesc lumina cunoştinţei şi ndumnezeiesc pe cei ce le ascultă». El conglăsuieşte n chip vădit cu Sf ntul Dionisie care zice : «Toate celelalte lumini ndumnezeitoare, c te ni le a dăruit, urm nd cuvintelor (evanghelice), predania ascunsă a nvăţătorilor noştri, le predăm şi noi tainic altora». Iar n altă parte zice : «Cunoştinţa dumnezeiască pe cei ce şi o nsuşesc, pe c t e cu putinţă, i ridică după puterile lor şi i unifică potrivit cu unitatea ei simplă». Şi iarăşi : «Toată strălucirea de lumină, pornită din Tatăl, venind la noi ca un dar bun, ne face să plutim ntins iarăşi n sus, ca o putere unificatoare şi ne

890. Se pare că se referă la *Ep. IV,* ed. Nichifor Theotoke, Atena, 1895, unde e vorba şi de cele trei trepte ale urcuşului (p. 384).

ntoarce spre unitatea şi simplitatea ndumnezeitoare a Tatălui care ne adună. «Căci din El şi spre El s nt toate» (Rom. 11, 36). Bagi de seamă cum cel ce se face simplu, prin ntoarcerea ntinsă şi nţeleaptă spre Dumnezeu, sau prin lucrare dumnezeiască, atunci c nd ajunge să contemple pe Dumnezeu, nălţ ndu se fie de la lucruri, fie de la Sf nta Scriptură, fie de la orice fel de simboale dumnezeieşti, se uneşte cu Dumnezeu şi se ndumnezeieşte, ba nu numai at t, ci se şi numeşte de a dreptul dumnezeu ? «Căci toate, zice, c te s au ntors, dintre fiinţele nţelegătoare şi cuv ntătoare, cu toată puterea, spre unirea cu ascunzimea dumnezeiască ncepătoare, şi se nalţă, pe c t le este ngăduit, spre razele dumnezeieşti ale ei n chip ne nţeles, prin imitarea lui Dumnezeu, dacă se poate spune aşa, se nvrednicesc şi de acelaşi nume cu Dumnezeu». De asemenea Marele Grigorie Teologul zice limpede despre om că e «animal c rmuit aici de iconomia dumnezeiască spre a fi mutat n altă parte, iar sf rşitul tainei este ndumnezeirea lui prin consimţirea cu Dumnezeu». Iar Sf ntul Maxim zice : «Chipul cugetat al dumnezeieştii Scripturi preface pe cei cunoscători, prin nţelepciune, spre ndumne zeire, prin schimbarea la faţă a Cuv ntului n ei, nc t oglindesc cu faţa descoperită slava Domnului» (2 Cor. 3, 18)[891]. Această viaţă contemplativă are nevoie de cele trei lucruri de care am pomenit nainte : de credinţă, de mpărtăşirea Duhului şi de nţelepciunea bunei ştiinţe n Hristos Iisus, Domnul nostru.

891. Omul se ndumnezeieşte prin schimbarea la faţă a lui Hristos n el, adică prin ndumnezeirea firii omeneşti a lui Hristos, unită cu firea lui şi ntipărită n ea. Atunci oglindeşte pe faţa lui descoperită strălucirea umanităţii transfigurate a lui Hristos, devenită strălucire a lui. Atunci omul s a făcut transparent pentru Hristos cel schimbat la faţă, sau ndumnezeit n umanitatea lui.

82. Viaţa contemplativă (văzătoare) n Duhul de viaţă făcător umple pe cel văzător n chip tainic de multe şi minunate vederi cugetate cu mintea (inteligibile), pe care nu le contemplă n aceeaşi clipă şi deodată, ci cu vremea şi prin nţelepţire ndelungată, după o r nduiala şi n chip treptat. Acum l auzi pe cel cu o astfel de viaţă zic nd că vede din prisosinţa liniştii şi a depărtării de toate, afară de Dumnezeu : «Deosebit s nt eu p nă ce voi trece» (Ps. 140, 11). Altădată, că pentru ntoarcerea cu cunoştinţa spre făpturi: «C t s au mărit lucrurile Tale, Doame, toate ntru nţelepciune le ai făcut» (Ps. 103, 34); sau : «Mireasma veşmintelor Tale, ca o mireasmă de c mpie bogată, pe care ai binecuv ntat o, Doamne» (Fac. 27, 27). Uneori această viaţă, făc ndu l să privească mai ntins şi să urce suişuri cunoscute cu mintea (Ps. 83, 3), l nduplecă să spună către Dumnezeu : «Umblu pe urma miresmei mirurilor Tale» (C nt. C nt. 1, 4); sau: «Înălţa Te voi, Dumnezeul meu, Împăratul meu şi voi binecuv nta numele Tău n veac şi n veacul veacului» (Ps. 144, 1) ; sau : «Mare este Domnul şi lăudat foarte şi mărirea Lui nu are margine» (Ps. 144, 3) ; sau: «Minunată s a făcut cunoştinţa Ta de către mine, ntăritu s a, nu voi putea spre d nsa» (Ps. 138, 5). Iar n alt loc: Prea nalt eşti Tu, Doamne, n veac şi pomenirea Ta n neam şi n neam» (Ps. 101, 12). Înălţatu Te ai foarte peste toţi dumnezeii. Adică pregăteşte spre preamărirea lui Dumnezeu pe văzătorii ce se nalţă spre El, prin vederea mai presus de fire. Alte daţi i aduce la o vădită cunoaştere negrăită (apofatică), făc ndu i să strige: «Nu este asemenea Ţie ntre dumnezei, Doamne, şi nu este nimic ca lucrurile Tale» (Ps. 85, 8). Şi celor ce privesc duhovniceşte «muntele cunoştinţei» şi «locul cel sf nt al lui Dumnezeu», le arată unde urcă şi unde se opresc «cei nevinovaţi cu m inile şi curaţi la inimă» (Ps. 23, 4). Dar nu numai at t, ci acestora le dă să vadă

şi suişuri p nă la ceruri şi cobor şuri p nă n ad ncuri (abisuri), adică tainele nalte şi ad nci. Uneori văzătorul se opreşte minun ndu se n preajma vederii feţei Celui n Treime. Alteori zăboveşte n contemplarea lui Iisus şi a iconomiei ntrupării şi n privirea uimită a tainelor mai presus de fire ce urmează din ea.

Iar după toate aceste multe şi fericite vederi, văzătorul ajuns luminat, e introdus, o, ce har, n chip minunat şi n s nurile nseşi ale lui Dumnezeu, unde şi găseşte adevărata ncetare de la toate şi odihna negrăită şi desfătarea duhovnicească şi mai presus de fire (ca să nu zic beţie) de bunătăţile lui Dumnezeu şi extazul dumnezeiesc (ieşirea dumnezeiască din sine) n s nurile a celea mai mult dec t binecuv ntate, n a căror mare a d ncime se ascund nenumărate taine dumnezeieşti, de care se apropie ndestulător prin simţirea suprafiinţei lui Dumnezeu[892]. Aceste s nuri le a primit şi Avraam ca moştenire de sus, căci şi Dumnezeu nsuşi s a făcut parte a lui Avraam, după cuv ntul : «Eu s nt Dumnezeul lui Avraam» (Fac. 26, 24). Deci, Dumnezeu, fiind n chip deosebit Dumnezeul lui Avraam, şi s nurile lui Dumnezeu s nt s nuri ale lui Avraam (Luca 16, 22). Ast fel, cine vrea să spună că viaţa văzătoare n Duh ridică pe cineva n s nurile lui Dumnezeu, sau n s nurile lui Avraam, spune că l introduce n simplitatea deplină şi ntr o bucurie mai mult dec t iubitoare, precum şi că l ndumnezeieşte, l face fericit şi l aşează ntru mulţumire şi desfătare negrăită. Dar, aceasta numai dacă

892. Termenul «suprafiinţa» (ὑπεροοσιότη) lui Dumnezeu e folosit de Dionisie Areopagitul, pentru că «fiinţa», zice ei, e un nume ce se dă lui Dumnezeu prin asemănarea cu fiinţa celor create şi deci ne ţine legaţi de g ndirea la aceasta. Această suprafiinţa e dincolo de orice ieşire a lui Dumnezeu la noi; e cu totul ne nţeleasă. Totuşi cel ce ajunge la privirea n ad ncul de taine ale lui Dumnezeu, «simte» acea suprafiinţa; o simte ascunsă sub acel ad nc de taine.

mintea lui s a mpărtăşit de nţelepciune şi se străduieşte c t mai mult să privească n sus, n Hristos Iisus, Domnul nostru.

83. Dacă at t zidirea c t şi Scriptura s au desfăşurat prin cuv ntul lui Dumnezeu şi, privite duhovniceşte, n-tăresc mintea şi toate puterile ei spre vederea şi nţelegerea lui Dumnezeu, odată ce inima e lucrată şi mişcată duhovniceşte, prea nţelept ne nvaţă Proorocul David, spun ndu ne ntr un loc : «Cu cuv ntul Domnului se n-tăresc minţile (pe care aci le numeşte ceruri) şi cu Duhul gurii Lui toată puterea lor» (Ps. 32,6) ; iar n altul : «Plin e păm ntul (cugetat cu mintea, sau inima noastră) de mila Domnului» (Ps. 32, 5), adică de puterea, de lucrarea şi de mişcarea bine simţită şi vădită, mişcată de Duhul. Căci nainte de a simţi mintea n inimă lucrarea, puterea şi mişcarea (Duhului), nu numai că nu va agonisi tărie din cercetarea văzătoare şi duhovnicească a zidirii şi a dumnezeieştii Scripturi şi din aducerea raţiunilor din ele la o singură raţiune, ci o va copleşi şi o frică mare, ca nu cumva să se piardă umpl ndu se de năluciri[893]. De

893. Numai călăuzită de Duhul lui Dumnezeu, unit cu Cuv ntul, mintea nu se umple de idei greşite, sau de năluciri cu privire la nţelesul lor. Căci Cuv ntul lui Dumnezeu este totodată Raţiunea adevărată şi supremă. C te erezii nu s au născut prin interpretarea subiectivă a Scripturii şi c te explicări necreştine nu s au dat lumii ? Ca şi Sf. Maxim Mărturisitorul, autorul, scrierii de faţă vede at t n creaţiune c t şi n Scriptură raţiunile şi nţelesurile aceluiaşi Cuv nt al lui Dumnezeu, sau ale aceleiaşi unice şi supreme Raţiuni. In lucrurile lumii şi n faptele şi nvăţăturile Scripturii ni se adresează cuvintele aceluiaşi unic Cuv nt personal; prin raţiunile lor se vede aceeaşi unică Raţiune. Dar numai Duhul cel unit cu Cuv ntul ne ajută să vedem raţiunile zidirii şi Scripturii ca raţiuni ale aceluiaşi Cuv nt personal sau Raţiuni ipostatice; adică raţiunea noastră personală, făcută după chipul Raţiunii personale supreme, poate judeca drept, n conformitate cu Raţiunea supremă, şi poate sesiza lucrurile şi nvăţăturile Scripturii ca cuvinte reale ale Cuv ntului personal, numai pentru că Duhul Sf nt, ca Duh personal, ntăreşte caracterul nostru per

aceea, de voim să ne ndeletnicim cu contemplarea lui Dumnezeu din Scriptură şi zidire, spre a concentra n chip unitar multele raţiuni ale lucrurilor şi multele vederi (ale Scripturii) ntr o singură raţiune şi ntr un singur Duh şi a avea o singură vedere unitară, simplă şi fără chip n nehotărnicia, nesf rşirea şi ne ncepătoria ce ni se deschid n ele, să căutăm nt i să aflăm vistieria dinăuntru inimii noastre[894]. Şi să rugăm pe Dumnezeul cel sf nt să umple păm ntul nostru (lăuntric) de mila Lui. Şi atunci, cu toată puterea ce o vom avea, să dăm libertate minţii noastre să zboare, cum s a zis, spre nţelegerea unitară, simplă, fără chip, veşnică, nesf rşită şi nehotărnicită a lui Dumnezeu, ntr o vedere ajutată de Cuv ntul şi de Duhul.

84. C nd omul va fi străbătut drumul virtuţilor n cuget smerit, cu răbdare, nădejde şi credinţă şi cu simţiri drepte şi simple, puterea şi lucrarea de viaţă făcătoare şi pururea izvor toare a Duhului Sf nt va veni n inimă, lumin nd puterile sufleteşti şi mişc ndu le şi n demn ndu le potrivit cu firea lor. Ea va atrage atunci mintea ţinută n lucrare la sine şi se va uni cu ea degrabă şi n chip negrăit, nc t mintea şi harul vor fi cu adevărat şi ne ndoielnic un duh. Atunci mintea ajutată de suflarea harului, vine de la sine la vedere, pun nd capăt n chip negrăit umblărilor şi rătăcirilor ei, prin lucrarea şi lumina Sf ntului şi de viaţă făcătorului Duh[895].

sonal, ntărind n noi conştiinţa că ne aflăm, prin creaţiune şi Scriptură, ntr o relaţie cu Persoana supremă a Cuv ntului.

894. Vistieria dinăuntru nostru s nt Duhul şi Cuv ntul lui Dumnezeu, primiţi la Botez (vezi Marcu Ascetul, Despre Botez, n *Filoc. rom.* I), dar pe ei i aflăm prin mprospătarea dialogului nostru cu Cuv ntul n Duhul, prin rugăciune.

895. A mai spus şi mai nainte că lucrarea Duhului atrage mintea la sine. Acum adaugă că lucrarea Duhului se va uni cu mintea at t de mult, nc t se vor face un duh, şi că mintea ajutată de har vine de la sine la

Ea se mişcă atunci n descoperirile tainelor dumnezeieşti cunoscute cu mintea (inteligibile) şi ajunge să pătrundă n toată tăcerea şi liniştea, cu o privire proprie firii ei[896], n cele negrăite şi mai presus de fire.

Şi se ad nceşte cu at t mai mult n privire şi e luată n stăp nire de Dumnezeu şi se nalţă pe c t poate spre vederea lui Dumnezeu, cu ştiinţa despre cele dumnezeieşti adunată din sfinte citiri, cu c t prisoseşte n smerenie, n rugăciune, sub lucrarea lui Dumnezeu ntru Duhul Sf nt. Nu este atunci străin nici de lucrarea de teologhisire (de lucrarea de Dumnezeu cuv ntătoare), ci ajunge numaidec t şi la lucrarea aceasta şi nu suferă să nu cuv nteze despre Dumnezeu (să nu teologhisească) şi ncă ne ncetat. Dar fără darul ceresc pomenit şi fără Duhul, care suflă vădit, printr o pururea mişcare, n inimă, toate c te le vede mintea s nt, vai, nălucirile ei[897]. Şi toate c te le grăieşte despre Dumnezeu s nt cuvinte de

contemplare. «De la sine» nseamnă că lucrarea harului care s a unit cu mintea, nu opreşte mişcarea spontană a minţii, ci o ntăreşte. Dar o ntăreşte spre vederea lui Dumnezeu. Spontaneitatea ntărită a minţii nseamnă ntărirea caracterului personal al omului. Persoana omului se nt lneşte n lucrarea sa, n care s a ntipărit şi pe care a ntărit o lucrarea Duhului, cu Duhul nsuşi. Omul şi nsuşeşte lucrarea Duhului, Duhul şi face proprie lucrarea omului, nc t lucrează mpreună ca un fel de unitate bipersonală. Lucrarea e una, dar teandrică, unitatea lucrătoare e una, dar bipersonală. Fiecare persoană şi lucrare e interpreta celeilalte. Prin persoana umană lucrează Persoana Duhului, dar fără ca persoana umană să nceteze de a lucra. Dimpotrivă, e făcută mai lucrătoare, dar lucrează lucr nd totodată Duhul prin ea, n lucrarea ei.

896. E «o privire proprie ei», n sensul că se cere după ea, nu n sensul că o poate săv rşi cu puterile ei naturale.

897. Duhul garantează obiectivitatea vederii minţii, sau a nţelegerii drepte a raţiunilor lumii şi ale Scripturii şi deci şi dreapta teologhisire sau cuv ntare de Dumnezeu. Căci El ţine mintea pe linia dreptei judecăţi, fiind unit cu Cuv ntul, sau cu Raţiunea supremă, şi ntărind pe văzător n calitatea lui adevărată de persoană.. Contemplarea se face n tăcere. Dar după aceea ceea ce e contemplat e comunicat altora prin teologhisire, sau cuv ntare de Dumnezeu.

şarte ce se pierd n aer, netrezind cum trebuie simţirea sufletului[898]. Căci simţirea aceasta stă atunci numai sub nr urirea cuvintelor ce vin din afară, din care se naşte rătăcirea cea mai cumplită privitoare la lucrurile cele cugetate cu mintea (inteligibile) ; şi grăirea de Dumnezeu nsăşi e lăturalnică, trecătoare şi rea. Ea nu stă sub n-r urirea inimii lucrată de Duhul luminător, de la care vine adevărul unitar şi neschimbat al celor cugetate cu mintea (inteligibile) şi al grăirii de Dumnezeu (al teologiei adevărate). Căci n acela a cărui inimă, ndeobşte vorbind, nu se află n chip vădit puterea de viaţă făcătoare şi luminătoare a Duhului şi lucrarea pururea izvor toare sau inspiratoare, de voieşte cineva să zică aşa, sau curgătoare, nu se află unirea nţelegătoare, ci mai degrabă dezbinare[899]; nici putere şi statornicie, ci mai degrabă slăbiciune şi nestatornicie ; nici lumină şi vedere a adevărului, ci mai degrabă ntuneric şi plăsmuire deşartă de năluciri, şi peste tot cale nesăbuită şi rătăcitoare.

Pentru că n trei planuri sau pe trei căi poate umbla, după Părinţi, mintea : pe calea firii, pe cea mai presus de fire şi pe cea protivnică firii. C nd vede ceva cugetat cu mintea (inteligibil) ntr un lucru concret, vede după fire, dar cu lucrarea mai presus de fire a Duhului ; c nd vede n ipostas, dar nu ntr un lucru concret, vede un drac sau un nger. Dacă mintea s a unificat n parte şi făclia Duhului luminează mai tare, vede n chip mai presus de fire şi, desigur, neamăgitor. Iar c nd mintea, privind cele ce se văd, se mparte şi se ntunecă şi puterea

898. Numai cuvintele celui n a cărui inimă suflă Duhul, s nt cuvinte pline de viaţă, de convingerea că prin ce spune prin ele se asigură viaţa; de aceea numai ele trezesc n auzitor puternic şi durabil simţirea sufletului.

899. Cel n a cărui inimă nu e Duhul, nu e unificat nici n el nsuşi, ci dezbinat, sf şiat. Duhul Sf nt unifică, pentru că, fiind puternic şi adu c nd cu Sine viaţă nouă, atrage toate puterile sufletului la Sine.

ei de viaţă făcătoare se stinge, atunci vede ceva protiv nic firii şi vederea aceea e amăgitoare. De aceea, nu trebuie să ne ntindem cu mintea spre vederea duhovnicească n ipostas, nici să credem n orice fel de vederi, p nă ce inima nu e nr urită şi mişcată de puterea Duhului Sf nt — potrivit cu cele zise nainte — dacă vrem să avem minte sănătoasă şi nţeleaptă.

85. Unii, lucr nd nţelept, cearcă să şi tămăduiască fierbinţeala patimilor cu roua cerească a harului. Despre aceştia s a scris : «Roua cea de la Tine tămăduire este nouă» (Is. 26,19). Altora aceeaşi rouă, unindu se cu un ajutor dumnezeiesc mai mare, li se preface n mană, sau ntr un fel de p ine, dacă e primită cum se cuvine şi cu vrednicie, cu fr ngerea inimii smerite şi cu apa lacrimilor şi cu focul cunoştinţei duhovniceşti. Şi aşa li se face spre m ncare, după chipul m ncării ngereşti. Despre aceştia s a zis de multe ori cu bun temei : «P ine ngerească a m ncat omul» (Ps. 77, 29). Dar s nt şi unii a căror fire, după ce au naintat, li se face şi li se arată, ntr un chip mai nalt, ea nsăşi mană. Aceştia s nt cei despre care zic Evangheliile : «Ce este născut din Duh, duh este» (Ioan 3, 6). Prima treaptă este a nţelepţilor ce se ndeletnicesc cu liniştirea (isihaşti). Cea de după ea este a celor ce, pe l ngă cunoştinţa dumnezeiască, se şi nevoiesc ntru tăcere. Iar a treia (cea mai naltă) este a celor ce s au făcut cu totul simpli şi s au preschimbat n Hristos Iisus, Domnul nostru[900].

900. Despre cele trei trepte ale urcuşului s a vorbit şi n cap. 81. Aci ele se descriu puţin diferit. Celor de pe prima treaptă harul li se face rouă tămăduitoare a fierbinţelii patimilor. Celor de pe a doua, mana care, ca m ncare, i ajută n creşterea duhovnicească, prin cunoaşterea raţiunilor dumnezeieşti ale lucrurilor. Această treaptă are două etape. A doua etapă a ei este contemplarea acestor raţiuni n tăcere. Pe a treia treaptă harul se uneşte deplin cu omul, nc t se face un duh cu el. Asimilarea omului cu harul a devenit completă. E ceea ce s a spus şi n cap. 84

86. Scăp nd mintea n chip nţelegător (inteligibil), prin har, de faraon şi din Egipt şi din ostenelile şi necazurile de acolo, adică din vieţuirea trupească ce ridică valurile pătimaşe ale răutăţii amare şi sărate, şi ajun g nd n pustie, adică la o vieţuire izbăvită de egiptenii nţeleşi cu mintea (inteligibili) şi, scurt vorbind, pătimind n chip nţelegător (inteligibil) toate cele ce au venit atunci asupra evreilor n chip văzut, şi izbăvin du se de ele, măn ncă printr o simţire sigură a sufletului, o mană nţeleasă cu mintea (inteligibilă) al cărei chip l m nca atunci Israel n mod simţit. Iar după nceputul (acestei vieţuiri) se nt mplă că, aşa cum pofteau aceia cărnurile văzute, să poftească şi ea, datorită amintirii, jertfele nţelese cu mintea (inteligibile) ale egiptenilor ntr un chip primejdios şi nu mai puţin greşit [901]. Aceas

şi ce am ncercat să explicăm la nota 895. Dar aci se precizează că omul devenit un duh cu harul, s a făcut cu totul simplu şi s a preschimbat n Hristos. Tot ce am spus la nota 895 despre lucrarea lui devenită lucrarea Duhului, sau despre lucrarea Duhului devenită lucrare a omului, se poate aplica la raportul omului cu Hristos. Acela poate spune: «Nu mai vieţuiesc eu, ci Hristos vieţuieşte n mine» (Gal. 3, 20). Hristos e n eul omului, n mod lucrător; omul e n Eul lui Hristos n mod lucrător. S nt o unitate bipersonală. Starea de simplitate la care a ajuns omul nu nseamnă numai eliberarea minţii lui de chipurile felurite ale lucrurilor, ci şi umplerea ei ntreagă de Hristos, nu numai ca g ndit de minte, ci şi ca g nditor şi lucrător n ea, fără ca prin aceasta să se anuleze g ndirea omului prin mintea şi lucrarea Sa, ci potenţ ndu se g ndirea şi lucrarea lui. Căci Hristos g ndeşte cu g ndirea minţii, făcută g ndirea Lui, şi lucrează cu lucrarea voinţei omeneşti, făcută lucrare a voinţei Lui.

901. După ce mintea s a eliberat de patimile păcătuirii amare şi sărate (păcătuirea aduce amărăciune şi gustul pişcător pe de o parte plăcut, pe de alta neplăcut al sării, spre deosebire de gustul delicat, subţire al vieţuirii curate), mai e totuşi urmărită de amintirea păcatelor şi se simte atrasă să le ncuviinţeze din nou, ca pe nişte jertfe aduse n mod spiritual zeilor demoni, asemenea celor ale egiptenilor. Părinţii şi scriitorii bizantini nu foloseau pentru aceste experienţe termenul spiritual, cum se foloseşte n Occident, pentru că ei puneau un mare accent pe «minte» şi pe conţinuturile ei naturale sau mai presus de fire, adică

ta o face să cunoască o ntoarcere a lui Dumnezeu de la sine, p nă ce prin rugăciunea căinţei l face pe Dumnezeu iarăşi milostiv.

Şi aşa, dacă se hrăneşte cu mana n linişte, naint nd vremea şi harul sporindu şi nr urirea şi puterea asupra ei, mintea şi vede limpede, cum s ar spune, trupul cel cugetat cu mintea (inteligibil) prefăcut n firea manei[902]. O astfel de minte ce măn ncă mană are o cumpănă duhovnicească şi nişte talgere (Lev. 19,35), de care folosin du se la c ntărirea manei, nu adună mai multă dec t i este de trebuinţă pentru hrană n fiecare zi, ca nu cumva, ntrec nd măsura, să se putrezească toată şi să se piardă, şi deodată cu ea să se piardă din lipsă de hrană şi mintea care nu ţine măsura.

Iar mintea care măn ncă mană se cunoaşte prin aceea că, nem nc nd nimic altceva, duce vădit o viaţă mai frumoasă dec t tot cel ce măn ncă altceva, se nţelege n chip nţelegător (inteligibil). Şi aceasta, pentru că s a preschimbat şi ea oarecum, prin obişnuinţa m ncării, n calitatea manei, ca să zicem aşa. Iar semnul acestui fapt este lipsa oricărei pofte de celelalte m ncări, pe care le poftea nainte, precum şi aceea că pretutindeni vrea să măn nce numai mană şi că s a făcut prunc şi s a lipit de cinstirea lui Dumnezeu. De altfel, nu e de mirare că cineva se preface n ceea ce măn ncă ne ncetat şi poartă n sine vreme ndelungată.

Deci nici prefacerea minţii prin obişnuinţă n nsuşirea manei nu este ceva nefiresc. Căci e foarte firesc ca o hrană necontenită şi neschimbată să prefacă n sine pe cel ce l hrăneşte. Astfel, mintea nu numai că dob n

pe «inteligibile», pentru că de fapt de la minte ncepe ispita şi păcatul, sau depărtarea de ele.

902. «Trupul inteligibil», adică fiinţa minţii, se preface n firea manei sau n har. E ceea ce s a spus şi n cap. 84 şi 85 şi s a explicat la notele 895 şi 900.

deşte treapta de nger, ci se face şi părtaşă de nfierea dumnezeiască, mut ndu se cu dreptate de la slavă duhovnicească la altă slavă şi nu numai privind la Unul, ci ea nsăşi făc ndu se Unul şi vieţuind şi mpărtăşindu se mai presus de lume de El. Căci, ca să zic aşa, mpărtăşindu se de taine negrăite n chip dumnezeiesc şi cu iubire de Dumnezeu ntru Duhul Sf nt, se face n chip desăv rşit ca cele văzute şi preamărite, nc t se vede şi pe sine, ca prefăcută prin deprindere n nsuşirea manei. Această treaptă este cu mult mai naltă şi mai cinstită dec t a celui ce se ştie pe sine că măn ncă mană, dar nu s a preschimbat pe sine nsuşi, prin deprindere, ntr o nsuşire a manei. Prima stare o pătimeşte mintea la nceput, c nd se adună n ea nsăşi ntr o unitate g ndită cu mintea. Iar a doua este arătarea lămurită a unei uniri mai vădite, a descoperirii unor taine ale cunoaşterii şi a desfacerii desăv rşite de toate şi a nţelegerii mai presus de simplitate.

87. Mintea este simplă prin fire, pentru că şi Acela al cărui chip este, adică Dumnezeu, este simplu[903]. Iar fiind aşa, i place să şi lucreze n mod simplu[904]. Căci

903. Mintea e simplă prin fire. Numai alipirea ei de suprafaţa lucrurilor mărginite, sau de suprafaţa mărginită a lucrurilor, alipire contrară năzuinţei ei, o face felurită, adică o face să fie parcelată ntre chipurile care o ocupă, sau să treacă de la un chip mărginit la altul. Dealtfel nsăşi trebuinţa simţită de minte de a face asocieri ntre lucruri, de a le explica pe unele prin altele, arată tendinţa ei spre unitate, spre simplitate, spre dezmărginire. Mintea este simplă prin fire, deci nehotărnicită şi capabilă să cuprindă toate, pentru că este chipul lui Dumnezeu, care e simplu prin excelenţă, ca nehotărnicit şi atotcuprinzător prin Sine. Despre simplitatea minţii şi despre scufundarea ei n ad ncul luminii dumnezeieşti, sau ntunericului supraluminos al lui Dumnezeu a vorbit mai nainte cu preferinţă Sf. Simeon Noul Teolog (n *Capete* II, 14, 16, 17, 18, n *Filoc. rom.* VI).

904. Minţii i place să lucreze n mod simplu, adică să cuprindă totul n chip nehotărnicit, să intre n relaţie cu Cel simplu, n care se cuprind toate n mod nediferenţiat.

oricui i place ceea ce i se potriveşte prin fire. Dar mintea se face şi felurită, nsă nu din pricina sa, ci din pricina simţurilor şi a celor supuse simţurilor, prin care i vin nţelegerile celor cunoscute cu mintea. C nd nsă şi aşează raţiunea ntre ea nsăşi şi ntre simţuri şi lucrurile supuse simţurilor şi aceasta cumpăneşte şi judecă cu pricepere, fără să facă simţurile mai tocite dec t trebuie şi fără să acopere sau să dispreţuiască frumuseţile celor supuse simţurilor cu uşurinţă, sau să le laude n chip josnic, şi, deci, fără să pună autoritatea minţii sub ascultarea acestora cu nepăsare, ci d nd cu nţelepciune fiecăruia ce i se cuvine, atunci mintea se face ndată unitară şi simplă, restabilindu se n firea ei[905]. Depăr t ndu se de cele mpărţite, ea ncepe iarăşi să iubească pe cel Unul şi simplu şi să lucreze unitar şi simplu. Şi iubindu L pe Acela, Îl caută şi căut ndu L şi poartă zborul mai presus de tot ce e compus, p nă ce află pe Cel cu adevărat şi propriu Unul şi simplu, care este Dumnezeu. Iar ajunsă aci, acum stă acoperită numai de aripile Lui, acum pluteşte n văzduh, desfăt ndu se cum se cuvine să se desfăteze mintea păzită şi purtată de Dumnezeu.

88. Ceaţa groasă, aşezată de patimi pe puterea stră văzătoare a sufletului, l face să vadă altele dec t pe Cel ce este. Dar, c nd prin rugăciunea deasă, prin mplinirea poruncilor şi prin nălţarea la vederea lui Dumnezeu, mintea nlătură cu ajutorul harului de la sine ceaţa groasă de care am pomenit, vede limpede că vede pe Dumnezeu[906], neav nd nevoie de nici un tălmaci pentru

905. Se precizează aci că mintea e restabilită n simplitatea ei nehotărnicită nu prin dispreţuirea lucrurilor sensibile, ci prin descoperirea frumuseţii unitare din toate, prin depăşirea a ceea ce le desparte.

906. «Vede că vede pe Dumnezeu». E conştientă că vede pe Dumnezeu. Vederea pur şi simplu o au şi animalele. Dar omul e conştient

aceasta, cum n are cineva nevoie de nvăţător ca să vadă cu simţurile, de nu are ceva aşezat pe pupila ochiului, care o stinghereşte. Căci, precum lucrurile supuse simţurilor s nt legate cu simţurile, c nd acestea s nt sănătoase, aşa cele cugetate cu mintea, s nt familiare nţelegerilor curăţite de zgura patimilor, şi precum prin perceperea cu simţurile se naşte cunoaşterea lucrurilor supuse simţurilor, aşa din privirea nţelegătoare se naşte vederea celor cugetate cu mintea. Iar după ea urmează contemplarea fără chip, nehotărnicită, ne nchipuită şi simplă a lui Dumnezeu, care, ţin nd mintea n stăp nirea ei, o face slobodă de toate cele supuse simţurilor şi cunoscute cu mintea (inteligibile), nchiz nd o n ad ncul nesf rşitului, necuprinsului şi nehotărnicitului[907], copleşită de uimire, cum nu se poate arăta prin cuv nt.

89. O, Stăp ne, Cel ce eşti nceputul şi atotţiitorul tuturor celor văzute şi g ndite ; Cel ce ai ca nceput lipsa de nceput, Necreatule ; ca hotar, nehotărnicia, Nesf rşitule ; ca fire, ceea ce e mai presus de fire, Necuprinsule ; ca fiinţă, ceea ce e mai presus de fiinţă, Nefăcutule ; ca chip, lipsa de chip, Nevăzutule ; şi proprie, veşnicia, Nestricăciosule ; ca nfăţişare, lipsa de nfăţişare, Cel ce eşti fără urmă[908] ; ca loc, ceea ce nu se

că vede. Insă Dumnezeu nu poate fi văzut dec t n mod conştient. El trezeşte şi ntăreşte conştiinţa omului că se află n faţa Lui. Aşa cum Dumnezeu, nefăc nd pe om ca obiect, l face prin libertatea Sa liber, aşa l face prin conştiinţa Sa, conştient.

907. «Închiderea» minţii n ad ncul infinitului, e un termen impropriu, folosit de nevoie n lipsa altuia mai bun. In infinitate şi nehotărnicie mintea se află la larg. Dar ea e totuşi nchisă n ad ncul acestora, nc t nu mai poate ieşi, nu mai simte plăcerea să iasă n ngustime. E nchis cineva n libertatea de afară, ntruc t nu mai poate «ieşi» din ea, n temniţa ngustă.

908. Cel ce n are nici o nfăţişare, nu lasă nici o urmă, cu ajutorul căreia s ar putea spune unde a fost, sau unde este.

poate nconjura, Ne nconjuratule; ca cuprindere, ceea ce e necuprins, Necuprinsule, Necercetatule ; ca cunoaştere şi vedere, necunoscutul şi nevăzutul, Neapropiatule şi Ne nţelesule ; ca cuv nt, ceea ce nu se poate povesti, Nepovestitule[909] ; ca tălmăcire, ceea ce nu se poate tălmăci, Negrăitule ; ca nţelegere, ne nţelegerea, Ne nţelesule ; şi peste tot ca afirmare, negarea cea mai presus de toate, Cel ce eşti mai presus de Dumnezeu[910]. Întreg eşti minune, linişte, curaj, dragoste, dulceaţă, mulţumire şi siguranţă n toate, lipsă de griji şi bucurii, Tu care eşti singura slavă, mpărăţie, nţelepciune şi putere ipostasiată[911]. De aceea, pricinuieşti răpirea din toate cele văzute şi oprirea de la toate cele g ndite n chip negrăit[912]. De aceea, n Tine, Dumnezeule negrăit, este

909. Dumnezeu e Cuv nt ce nu se poate spune deplin n cuvinte, cum, păstr nd proporţiile, şi persoana omenească e cuv nt ce nu se poate exprima exact, fapt care ne sileşte să folosim cuvinte fără sf rşit pentru a o descrie, dar totdeauna insuficient. Dumnezeu e Cuv ntul personal cu v ntător, care se revelează pe Sine prin cuvinte, dar nu se poate epuiza n manifestările şi cuvintele Sale inteligibile, chiar dacă s ar folosi de ele la infinit, aşa cum e cazul, păstr nd proporţiile, şi cu persoana omenească.

910. «Mai presus de Dumnezeu (ὁπερ&εὀΐ)». Termenul e luat iarăşi de la Dionisie Areopagitul, pentru a arăta că Dumnezeu e mai presus de ceea ce socotim şi numim noi Dumnezeu. De altfel toate numele ce le dăm lui Dumnezeu, trebuie, pe de altă parte, negate, ntruc t Dumnezeu e mai presus de ceea ce exprimă ele n mod obişnuit, prin mprumutare de la creaturi; sau trebuie pus naintea lor cuv ntul «supra» sau «mai presus». Căci lui Dumnezu nu I se neagă bunătatea, infinitatea, fiinţa, pentru că ar fi lipsit de ele, ci pentru că le are ntr un mod nu numai potenţat, ci transcendent modului n care le au făpturile.

911. Toate nsuşirile lui Dumnezeu s nt ipostasiate, sau şi au suportul ntr un ipostas, ntr un subiect suprem, n Persoană. Nimic din cele g ndite nu există n sine, ci n ipostas. Numai ipostasul e real prin sine. nsuşirile şi lucrările şi au realitatea numai n ipostas.

912. In Persoana sau n comuniunea personală supremă e singura odihnă a g ndirii, pentru că singură ea mulţumeşte g ndirea şi o face să găsească n ea infinitatea g ndită de ea. Mintea nu e mulţumită n g ndirea ei cu nimic ce nu e persoană, pentru că nimic nu este explicabil

odihna minunată a celor ce privesc prin mpărtăşirea de Duhul Sf nt.

90. «Dumnezeirea, minun ndu ne, e prin aceasta şi mai mult dorită. Şi fiind dorită, curăţeşte», zice Grigorie Teologul[913]. «Iar curăţind pe cei ce o doresc, i n-dumnezeieşte. Iar cu cei ajunşi astfel, vorbeşte cum ar vorbi cu casnicii Săi». Dar nu numai Dumnezeu face aşa, ci şi cei curăţiţi astfel se ntreţin cu cele dumnezeieşti şi cu Dumnezeu, n Duh şi adevăr, cum s ar ntreţine cu cele familiare lor. De aceea, şi Teologul continuă : «Căci Dumnezeu se uneşte cu dumnezei şi se face cunoscut lor». Vezi minunea unirii ? Căci zice : «Dumnezeu se uneşte cu dumnezei». De fapt, dacă unirea se nfăptuieşte ntre cei ce simt la fel, e vădit că şi simţămintele şi bucuriile lor s nt aceleaşi. De aceea, mai zice şi că «se face cunoscut lor». Căci cei ndumnezeiţi şi ajunşi dumnezei prin har, trăiesc cu cele dumnezeieşti şi cu Dumnezeu ca cu cele familiare, şi le cunosc pe acelea, aşa cum contemplă Dumnezeu, ntr un chip asemănător, pe cei ajunşi n chipul dumnezeiesc şi dumnezei, şi vorbeşte şi se uneşte cu ei, potrivit celor spuse. De aceea, adaugă marele Grigorie, nu fără rost, ci spre ştire : «Şi at ta e cunoscut Dumnezeu de cei curaţi şi de aceşti dumnezei, c t i cunoaşte, n chip asemănător, Cel ce e prin fire Dumnezeu, pe dumnezeii prin lucrare» [914].

dec t din persoană. Dar n persoană subiectul omenesc află nu numai odihna g ndirii, n acelaşi timp mereu hrănită de ea, ci şi odihna setei de iubire, mereu satisfăcută de ea.

913. Pe cei ce Il doresc, i curăţeşte de alipirea la cele inferioare, pentru că i atrage spre El şi i ţine alipiţi la El.

914. At ta Il cunosc pe Dumnezeu cei ajunşi dumnezei prin har, c t i cunoaşte Dumnezeu pe ei. Căci Dumnezeu at ta se sălăşluieşte cu puterea Lui n ei, c t i cunoaşte; deci at ta i mputerniceşte n cunoaşterea Lui de către El, c t se sălăşluieşte El n ei, prin faptul că i cunoaşte.

Şi poţi să ţi nchipui c t, dacă judeci cum se cuvine. Mult s nt fericiţi cei ce se nalţă, precum se cuvine, spre vederile contemplaţiilor lui Dumnezeu, cu toată puterea sufletului şi cu pricepere duhovnicească. Căci i vezi cov rşiţi de necuprinsul lui Dumnezeu, din pricina ne ncepătoriei, a nepătrunderii, a nehotărniciei, a veşniciei şi a nesf rşirii din jurul Lui, uimiţi cu totul de minunea lui Dumnezeu mai presus de orice minune. Din pricina aceasta sufletul lor răm ne lipit cu dragostea «după Dumnezeu» (Ps. 62, 9) şi s nt cuprinşi de un dor de nesuportat de a contempla faţa dumnezeiască şi frumuseţea ei preamărită, topindu se de fericirea pătimirii ei. Şi aşa se curăţă şi se ndumnezeiesc sub lucrarea dumnezeiască şi se fac n chipul lui Dumnezeu şi dumnezei şi se unesc ntru cunoştinţă cu Dumnezeu.

Iar Dumnezeu, făc ndu Se cunoscut celor ndumnezeiţi din prisosinţă, n urma darului mai presus de fire şi al ndumnezeirii lor şi al unirii dumnezeieşti, răpeşte n chip minunat cu frumuseţea Lui mai presus de frumuseţe, toată simţirea nţelegătoare şi toată dorinţa lor, nc t i ţine fermecaţi n jurul Său, ca pe nişte alţi ngeri, care c ntă ntr o pornire nereţinută, aşa cum se cuvine : «Dumnezeu a stat n adunarea dumnezeilor şi n mijloc va alege pe dumnezei» (Ps. 81, 1) ; şi : «Dumnezeul dumnezeilor, Domnul a grăit şi a chemat păm ntul (adică pe păm nteni), de la răsăriturile soarelui p nă la apusuri» (Ps. 49, 1) ; şi «Căpeteniile popoarelor s au adunat la un loc cu Dumnezeul lui Avraam» (Ps. 46, 9); şi au stat mprejurul lui Dumnezeu cum stau «Serafimii mprejurul Lui» (Is. 6, 2), primind iluminările

Ei l cunosc pe Dumnezeu ca oameni, dar n măsura n care participă la El. Nu depăşesc n cunoaşterea lor calitatea lor de participanţi la Dumnezeu, pentru că nici Dumnezeu nu i cunoaşte altfel dec t n calitatea lor de participanţi la El. Dar cine poate nţelege totuşi nălţimea gradului său de participant la Dumnezeu, deci mărimea cunoaşterii lui de către Dumnezeu şi a cunoaşterii lui Dumnezeu de către el ?

dumnezeieşti ale tainelor mai presus de lume şi ţin n du se nedesfăcuţi de Dumnezeu Cel ce e mai presus de toate n chip nesf rşit. Dacă, deci, cei curaţi cu inima s nt fericiţi, după spusa Domnului, fiindcă «vor vedea pe Dumnezeu» (Matei 5, 8), cum nu vor fi fericiţi văzătorii, care se curăţesc prin uimirea ce i cuprinde din cunoaşterea lui Dumnezeu, nălţ ndu se prin sporire la treapta lui Dumnezeu ? Drept aceea, cei ce doresc fericirea, trebuie să pătimească ndumnezeirea şi să stea astfel nemişcaţi ca nişte Heruvimi n jurul lui Dumnezeu, să se ţină cu toată s rguinţa de contemplaţie, de ştiinţă şi de făptuire, n Hristos Iisus, Domnul nostru.

91. Aş vrea să Te văd c t mai bine şi apoi să Te preamăresc, Făcătorule de viaţă, viaţa celor ce Te văd pe Tine, Doamne Dumnezeul meu. Dar voind, nu ştiu cum să grăiesc n chip vrednic de Tine ; cu adevărat nu pricep şi mă ncurc. O, c t de propriu Te are mintea, Stăp ne, Făcătorule, Atot nţelepte. Numai văz ndu te pe Tine, se bucură de pace şi de odihna proprie ei. Căci Te doreşte prin fire, tocmai ntruc t e minte şi caută să se izbăvească de mprăştierea n cele de afară şi văzute, ca, liniştită din partea lor, să cugete la ea nsăşi şi mai ales să nţeleagă şi să pătrundă cu agerime naturală cele mai nalte şi prin desăv rşita ei lipsă de materie, să se lipească de cele mai tari. Prin raţiunea firească, ea tinde de la sine spre ceea ce e aşezat mai presus de toate şi e mai sus de tot ce e supus simţurilor.

Deci e vădit că, ajutată cum se cuvine de nr urirea Duhului Sf nt, arătată n credinţă, nălţ ndu se, sau mai bine zis atrasă fiind, ntruc t e minte, de către cele g n-dite (inteligibile) din jurul Tău, ca de nişte rudenii, doreşte mult să Te vadă, cu toată r vna sufletului. Căci ea pătimeşte aceste lucruri minunate şi fericite potrivit cu firea ei. Fiindcă, prin firea ei, ca una ce e nţelegă

toare, e mai naripată şi mai iute ca toate făpturile, iar cele g ndite (inteligibile) s nt n chip firesc dorite de ea ; ea are nevoie să le cugete şi să le nţeleagă, cum au nevoie vieţuitoarele mbrăcate n simţuri de cele supuse simţurilor, ca să le măn nce. Căci pentru minte a cugeta şi a nţelege e acelaşi lucru ca pentru vieţuitoarele mbrăcate n simţuri a m nca cele supuse simţurilor. Căci precum mintea trăieşte propriu zis, creşte, se bucură şi se desfată prin nţelegere, aşa vieţuitoarele mbrăcate n simţuri au acestea prin m ncare. Iar acestea le pătimeşte mintea prin aceea că lucrează, ceea ce nseamnă n chip cov rşitor că nţelege; şi aceasta se nt mplă mai ales atunci c nd, prin bunătatea Ta duhovnicească, a ajuns n chip negrăit n Tine, dorinţa ei unindu se cu farmecul slavei Tale. Căci acela care are o dorinţă după ceva, ce va gusta c nd se va mpărtăşi de ceea ce l atrage, mai ales dacă aceea e aşa cum eşti Tu şi dacă prin or nduirea Ta dorinţa lui se ndreaptă spre ceva aşa de mare cum eşti Tu ? Căci Tu, Împărate atot nţe lepte, atotputernice, preabune, Doamne, zidind mintea ca o fiinţă nţelegătoare, ai făcut o de aşa fel ca să se veselească cu prisosinţă de cele ale Tale, potrivit cu firea ei, şi să se mpărtăşească n chip negrăit şi cu ad ncă uimire de dragostea Ta dumnezeiască şi să Te iubească cu o plăcere nebunească şi cu un entuziasm beat.

Deci mintea, fiind zidită iubitoare la culme de frumuseţe şi de bunătate şi fiind prin fire iubitoare de a cestea, are prin pronia dumnezeiască dorinţa de a nţelege pururea cele nalte şi de a pofti pe cele ce i stau n faţă şi de a se bucura de mai nainte de cele mai bune. Iar odată cu aceasta Tu i Te arăţi n chip prea nţelept ca atare şi o răpeşti, făc nd să fie atrasă de dragostea vederii Tale şi să iasă din toate cu ntreaga simţire a sufletului, pentru a răm ne numai cu Tine. Căci nu Te arăţi numai felurit, Tu cel preadulce, nici numai sim

plu, nici numai cuprins, nici numai necuprins, nici numai nfricoşător, nici numai bl nd, ci acum aşa, acum altfel ca, n felul acesta, mişcarea şi schimbarea minţii, trec nd de aici acolo, să nu aibă nici o pricină de a se abate spre vreun lucru din cele ce s nt n afară de Tine, pentru varietate, chipurile, sau pentru simplitate, pentru dorinţa după ceea ce e necuprins, sau după ceea ce poate fi cuprins, pentru a găsi ceva nfricoşător, sau ceva bl nd [915].

In general, Tu, fiind binele şi frumosul cel Unul n chip cuprinzător şi ncepătura mai presus de bine şi de frumos, care dă gustarea tuturor bunătăţilor şi frumuseţilor, mintea nu poate contempla, petrece şi nu se poate desfăta n chip deplin felurit dec t n Tine. Căci Tu ai n Tine nsuţi toate, n calitate de cauză, şi Te afli mai presus de toate, ca Ziditorul lor de nesf rşite ori nesf rşit mai presus de frumuseţe. Astfel, fiind U nul după fiinţă, Dumnezeule, Te faci văzut felurit după lucrări, pentru mulţimea lor, şi mare pentru mărimea lor.

Deci, chiar dacă Te laşi cuprins de unii, le apari iarăşi atotluminat şi cov rşitor. Căci, fiind după fiinţă cu totul necuprins, nu eşti cuprins deplin nici după lucrare şi putere. Pentru că cine a aflat măsura puterii Tale ? Iar nţelepciunea Ta cine a cunoscut o ? Şi oceanul bunătăţii Tale cine l a cercat ? Şi peste tot cine a priceput p nă la capăt ceva din ale Tale ? Măcar că, pe de altă parte, după toate acestea Te laşi n alt chip cuprins.

De fapt, mintea ncep nd contemplarea de la cele nţelese (inteligibile) din lucrurile văzute, urcă pe urmă

915. Deşi e simplu n Sine, dar Dumnezeu se arată minţii ca felurit, pentru că aceasta este, nainte de a ajunge la El, iubitoare de felurime. Prin cele felurite nsă Dumnezeu o conduce spre El ca Unul. Dar n El ca Unul le găseşte pe toate.

la cele ce s nt una şi necuprinse n jurul Tău, M ntuitorule. Atrasă apoi de farmecul dulce şi deplin a ceea ce cuprinde şi mânată de iubirea ei de frumuseţe şi de bine, se grăbeşte cu toată s rguinţa şi r vneşte să urce pe c t se poate dincolo şi de aceasta. Dar fiindcă nu izbuteşte să ajungă mai departe, cugetând prin asemănare la ceea ce i scapă fără doar şi poate, ca la ceva ce e mai presus de toate, e cuprinsă de o mare dragoste şi se mbată nebuneşte de Tine şi doruri arzătoare i se aprind n suflet, făc nd din ceea ce cuprinde din Tine o materie care ntreţine focul dragostei dumnezeieşti pentru ceea ce nu cuprinde şi din nepricepere merinde pentru o mai mare dragoste[916].

Căci, ceea ce se poate cuprinde din jurul Tău, Atot nţelepte, nu o farmecă mai mult dec t o aprinde ceea ce scapă nţelegerii şi e neajuns cunoaşterii. Căci aceasta susţine uimirea şi ndeamnă la o dorire deosebită. Aş putea adăuga că aceea ndeamnă şi la o căutare nu a ceea ce eşti Tu după fiinţă, căci aceasta nu este nimănui n nici un fel cu putinţă de aflat, ci a necuprinsului puterii şi lucrării fiinţiale şi ndeobşte contemplate şi teologhisite n jurul Tău, care s nt, cum s a spus, nesf rşite din pricina mărimii şi nepătrunse din pricina mulţimii lor. Căci n acestea, care s nt n jurul Tău, măcar că nu se poate ajunge la marginea lor, deoarece s nt nesf rşite, dar celui ce se apropie prin curăţie de Tine şi şi pironeşte privirea la frumuseţea Ta, i este cu putinţă să ajungă la vederi mai limpezi şi mai luminoase şi să se ndumnezeiască pe măsura lor. De aceea, şi aprinzi cu raza dragostei mintea care stăruie l ngă Tine c t este cu

916. Dragostea e rană pentru că face fiinţa să sufere de dorinţa de a se tămădui prin nt lnirea cu Cel iubit, prin mplinirea voii Lui. Şi e n acelaşi timp foc, pentru că şi focul se vrea potolit prin acea nt lnire. Dragostea e rană produsă de foc, sau nsoţită de foc, pentru că e nsoţită de temperatura care şi caută potolirea.

putinţă, lumin nd o tot mai mult şi mai mult şi intro duc nd o n nepătrunse şi tainice vederi mai presus de ceruri. O, Monadă (Unitate) prealăudată şi Treime prea nchinată, ad nc nepătruns de putere şi nţelepciune ! Cum din această dragoste, ca de la un loc de plecare n zbor, ca de la o linie de pornire, introduci n atot dumnezeiescul ntuneric din preajma Ta mintea care s a curăţit cum se cuvine, mut nd o de la slavă la slavă, chiar dacă petrece adeseori năuntru ntunericului mai presus de lumină ?[917]. Eu nu ştiu, cum ştii Tu : o introduci n ntunericul n care a fost introdus Moise, sau este acela chipul acesteia, sau aceasta al aceluia ? Dar că acesta este un ntuneric cugetat cu mintea (inteligibil)[918] şi că n el se săv rşesc n chip dumnezeiesc, mai presus de fire şi negrăit, n ascunsul tainic al sufletului, tainele unirii şi ale dragostei duhovniceşti, o ştiu foarte limpede cei călăuziţi de torţa Duhului luminător.

92. Cine, văz ndu te pe Tine, Doamne, Treime Sf nta, nu se bucură de Cel ce este Împăratul şi Stăp nul ne ncetat şi Dătătorul a tot binele şi fericitul izvor al lor ? Şi cine s ar putea bucura cu o bucurie adevărată nainte de a vedea stăp nirea Ta atotţiitoare ? Desigur că nimeni n nici un fel. De aceea, cu adevărat fericiţi s nt cei curaţi cu inima, că aceia Te vor vedea cu ochiul sufletului pe Tine cel ce le eşti cea mai aleasă bucurie duhovnicească. Ei se bucură cu veselie şi mulţumire multă şi se umplu de dragoste copleşitoare, chiar dacă luptă adeseori cu str mtorări trupeşti şi pătimesc sub năvălirile drăceşti. Căci lumina duhovnicească a frumu

917. Sf. Simeon Noul Teolog spune n *Capete* II, 18 : «Mintea pururea mişcătoare ajunge nemişcată c nd e acoperită sub ntunericul şi lumina dumnezeiască». Termenul « ntunericul supraluminos» am văzut că e de la Dionisie Areopagitul.

918. Un ntuneric g ndit, nu sensibil; un ntuneric trăit de minte ca atare, nu de simţuri.

seţii feţei Tale, Doamne, e de nesf rşite ori nesf rşit deasupra oricărei apropieri a ntristării lumeşti de cel ce e luminat prin har. De aceea, le umbli nainte ntreg ca o dulceaţă ; ntreg le eşti poftă, dorinţă sf ntă şi dragoste negrăită. De aceea, pe cei ce Te văd pe Tine, prin oarecare nţelegere, i răneşti cu săgeţile mai presus de fire şi de nesuportat ale dragostei Tale. Şi, de aceea, aleargă « n urma Ta după mireasma mirurilor Tale» (C nt. C nt. 2, 5 ; 1, 4), cu o ncordare puternică şi neostenită, sufletele celor cărora Te faci văzut, Dumnezeule negrăit, şi ncearcă n tot chipul să Te atragă n ele nseşi, biruite şi topite n chip minunat de dorul Tău. De aceea Te au fără uitare n minte, at rn nd de frumuseţea Ta cea mai presus de fire. Mai bine zis, stăp neşti ne ncetat şi duhovniceşte inimile lor, ziua şi noaptea, şi somnul s a depărtat de la pleoapele lor; şi dulceaţa...... Chiar dormind ele, «inima lor veghează» (C nt. C nt. 5, 2) veselindu se, cum zice Proorocul, « n aşter nuturile lor» (Ps. 149, 5) ; şi privesc şi s nt deopotrivă stăp nite şi nu ştiu ce să se facă ; nu pricep şi şi ies din ele, din pricina strălucirii negrăite a feţei Tale, din pricina mărimii slavei sfinţeniei Tale, din pricina suişurilor Tale ce se or nduiesc n ele nseşi şi a descoperirilor Tale tainice, din pricina darurilor Tale ascunse, negrăite, atotfrumoase şi atotbune ce s nt n jurul Tău, Părinte... Sprijineşte, Doamne, pe cei ce locuiesc ntru dreptate, mpreună cu faţa Ta (Ps. 139, 14).

A celui dintru Sfinţi Părintelui nostru SIMEON NOUL TEOLOG

Metoda sfintei rugăciuni şi atenţiuni[919]

Trei s nt felurile rugăciunii şi ale luării aminte prin care sufletul sau se nalţă, sau se coboară. Se nalţă dacă le ntrebuinţează la timp potrivit, sau se coboară dacă le ntrebuinţează fără socoteală, la vreme nepotrivită. Iar trezvia şi rugăciunea s nt legate ntre ele ca sufletul şi trupul : lipsind una, nu poate sta nici cealaltă. Unirea lor se face n acest chip : nt i, trezvia se opune păcatului, ca un străjuitor şi nainte mergător ; n urma ei, rugăciunea desfiinţează şi şterge ndată g ndurile rele, mpiedicate de străjuitor, luarea aminte neput nd face singură acest lucru [920]. Acestea s nt deci poarta vieţii şi a morţii : luarea aminte şi rugăciunea. De o curăţim prin trezvie, ne mbunătăţim ; iar de o ntinăm prin lipsă de pază, ne nrăim.

919. Am tradus o după textul originar, tipărit de J. Hausherr S. J., n : «Qrientalia Christiana», nr. 36, iunie—iulie, 1937, p. 150—175 : «La *methode d'omison* hesychaste», şi nu după textul neogrec din *Filocalia greacă,* care prelungeşte uneori textul originar prin multe explicări. Totuşi uneori ne am folosit n traducere de explicările textului neogrec.

920. Cuvintele : luare aminte, trezvie, pază, străjuire au acelaşi nţeles. Deci luarea aminte sau trezvia se uneşte cu rugăciunea, n sensul că prima premerge celei din urmă. Ea opreşte g ndurile rele să pună stă p nire pe cugetare, dar de abia rugăciunea le desfiinţează propriu zis.

Fiindcă am spus deci că luarea aminte şi rugăciunea s nt de trei feluri, trebuie să nfăţişăm nsuşirea fiecăruia din ele, ca cel ce vrea să dob ndească viaţa şi să şi o desăvârşească, să aleagă din aceste trei feluri care se deosebesc ntre ele, pe cel mai bun, ca nu cumva, ţi n nd din neştiinţă pe cel mai rău, să fie scos de la ceea ce e mai bun.

Despre primul fel de rugăciune

Însuşirile primului fel de rugăciune s nt acestea : C nd cineva face această rugăciune, şi ridică m inile şi ochii mpreună cu mintea la cer, iar mintea alcătuieşte nţelesuri dumnezeieşti şi şi nchipuieşte frumuseţi cereşti, ierarhii de ngeri şi corturi de ale drepţilor şi, simplu vorbind, toate c te le a auzit din Scripturi le adună n vremea rugăciunii n minte ; el şi st rneşte astfel sufletul la dragostea dumnezeiască, privind la cer, ba uneori vărs nd şi lacrimi din ochi. Făc nd aşa, se umflă dulce n inimă şi se m ndreşte şi socoteşte că ceea ce i se nt mplă este o m ng iere dumnezeiască. Drept aceea, se roagă să petreacă pururea ntr o astfel de ndeletnicire.

Dar acestea s nt semne ale amăgirii. Căci binele nu e bine c nd nu se face bine. Unul ca acesta, chiar de se dedă unei vieţi de cea mai deplină linişte, e cu neputinţă să nu şi iasă din minţi. Iar dacă nu cade ntr o astfel de patimă, totuşi nu poate ajunge la dob ndirea virtuţilor şi la nepătimire. Prin acest fel de luare aminte s au amăgit cei ce văd lumini n chip simţit şi miros bune miresme şi aud glasuri şi alte multe de acestea. Unii din ei au căzut cu totul n stăp nirea dracilor, fiind purtaţi din loc n loc şi din ţară n ţară. Alţii, necunosc nd pe cel ce se preface n nger al luminii şi de aceea pri

mindu l, au fost amăgiţi de el şi au rămas ne ndreptaţi p nă la sf rşit, neprimind nici un sfat de la oameni. Unii şi au pus m inile asupra lor nşişi, şi s au făcut sinucigaşi, fiind scoşi din minţi de nşelătorul. Iar alţii s au aruncat n prăpăstii. În sf rşit alţii s au sp nzurat. Şi cine ar putea spune toate felurile amăgirii diavolului ?

Din toate cele spuse, cel nţelept poate cunoaşte care este c ştigul născut din cea dint i luare aminte. Iar dacă cineva nu cade n acestea, pentru că trăieşte n viaţa de obşte (acestea li se nt mplă deci pustnicilor), totuşi răm ne toată viaţa fără nici o sporire din ea[921].

Despre al doilea fel de rugăciune

Al doilea fel de rugăciune se face aşa : Mintea se retrage din cele supuse simţurilor, şi păzeşte simţurile de cele din afară, şi şi adună toate g ndurile, ca să nu umble după lucrurile deşarte; apoi aci face cercetarea g ndurilor, aci ia aminte la cererile ce le rosteşte cu gura către Dumnezeu, sau aci atrage la sine g ndurile

921. Această primă luare aminte merită acest nume ntruc t e şi o concentrare la Dumnezeu. Dar ea este insuficientă, ntruc t şi nchipuie cele cereşti după asemănarea celor pământeşti. Ea le pune celor nchipuite contururi limitative. Nu e vorba să nu se g ndească cel ce se roagă, la Hristos pe cruce, ci să nu şi nchipuie pe Hristos că i se arată acum n acelaşi mod nepnevmatizat ca pe cruce. Mintea trebuie să aibă mereu un conţinut. In viaţa pământească dacă nu se g ndeşte la Dumnezeu cel nemărginit, trece de la g nduri limitate, la alte g nduri limitate, pentru că are trebuinţă de lucrurile pe care le reprezintă. Dar n viata viitoare nu va mai avea lipsă de aceste lucruri. Acolo va putea să fie umplută numai de Dumnezeu. Dar dacă nu s a obişnuit aici să g ndească pe ne sf rşitul Dumnezeu, prin pomenirea tot mai deasă a numelui lui Iisus, va fi golită de orice conţinut. Iar aceasta nseamnă o neputinţă de a scăpa de cea mai groaznică plictiseală. Orice clipă va fi ca o eternitate extrem de chinuitoare. Şi va şti că nu va scăpa nicic nd de acest gol, ca să poată g ndi la ceva.

robite (de diavol), aci, cuprinsă ea nsăşi de patimă, n-cepe să revină la sine cu silire. Dar unuia ce se luptă aşa, i este cu neputinţă să c ştige pacea, sau să primească cununa biruinţei (2 Tim. 4, 8). Căci unul ca acesta se aseamănă omului ce se luptă noaptea, care aude glasurile vrăjmaşilor şi primeşte loviturile lor, dar nu poate vedea curat cine s nt, sau de unde au venit, sau cum şi pentru ce se bat, dat fiind ntunericul din mintea sa, care i pricinuieşte acest neajuns. Cel ce se luptă aşa, nu va scăpa de a fi zdrobit de către duşmanii inteligibili (g ndiţi cu mintea) ; el va suporta osteneala, dar de răsplată va fi păgubit. Căci furat de slava deşartă, el se făleşte că e cu luare aminte. Şi stăp nit şi batjocorit de ea, va dispreţul pe alţii, că nu s nt cu luare aminte şi se va m ndri faţă de ei şi se va da drept păstor al oilor, asemăn ndu se orbului care vrea să călăuzească pe orb (Matei 15, 18).

Acestea s nt nsuşirile rugăciunii celei de a doua. Din ele, cel ce se sileşte poate să cunoască neajunsul ei. Această a doua rugăciune e mai bună dec t cea dint i, precum o noapte cu luna plină e mai bună dec t o noapte fără stele şi fără lumină[922].

Despre al treilea fel de rugăciune

Vom ncepe să vorbim şi despre a treia rugăciune. Ea e un lucru străin (minunat) şi greu de tălmăcit. Iar pentru cei ce n o cunosc, nu numai greu de nţeles, ci şi aproape de necrezut. E un lucru care nu se nt lneşte la mulţi. Căci socotesc că acest bun a fugit azi de la noi

922. Acesta nu mai răm ne alipit de chipurile celor din afară, pe care le urcă la cer, dar răm ne ntr o luptă lăuntrică cu g ndurile. El nu c ştigă lupta, nu dobândeşte pacea de g nduri, pentru că luptă singur, pentru că nu are ascultarea de altul priceput n această luptă.

mpreună cu ascultarea. Pentru că ascultarea este aceea care, dezlipindu l pe cel ce o iubeşte de veacul rău de acum şi desfăc ndu l de patimi şi de griji, l face statornic şi neobosit n urmărirea căii acesteia, mai ales dacă a găsit şi un povăţuitor neamăgitor. Căci ce lucruri vremelnice ar mai putea atrage mintea aceluia care a murit, prin ascultare, oricărei mpătimiri faţă de lume şi de trup ? Sau ce grijă ar mai putea stăp ni pe acela care a dat n seama lui Dumnezeu şi a părintelui său duhovnicesc toată grija sufletului şi a trupului şi nu mai trăieşte sieşi, nici nu mai aşteaptă o zi a plăcerilor sale? De aceea, ispitele puterilor răzvrătite, care trag mintea ca nişte funii n nenumărate curse de g nduri, se rup şi omul, ajuns liber, lupt nd cu putere şi pătrunz nd g ndurile vrăjmaşilor, le alungă cu măiestrie şi nalţă rugăciuni din inimă curată. Aceasta este nceputul adevăratei vieţuiri călugăreşti. Cei ce nu ncep astfel, se vor zdrobi n deşert.

Iar nceputul rugăciunii a treia nu se face cu ntinderea m inilor şi cu adunarea g ndurilor şi cu chemarea ajutorului din cer. Căci acestea s nt, precum am spus, nsuşirile primei rugăciuni. Dar nu ncepe nici de la al doilea fel, n care mintea ia aminte la simţurile din a fară, iar pe duşmanii dinăuntru nu i observă. Fiindcă, unul ca acesta, cum am spus, e lovit, dar nu loveşte, e rănit, dar nu răneşte, e dus n robie fără să se poată apăra de cei ce l robesc. Necontenit vrăjmaşii l lovesc din spate, dar mai ales din faţă şi l fac iubitor de slavă deşartă şi plin de părerea de sine.

Deci tu, de voieşti să ncepi această lucrare născătoare de lumină şi plină de farmec, fă nceputul de aici : după ascultarea cu de amănuntul, pe care am zugrăvit o mai nainte, trebuie să le faci toate cu conştiinţă. Căci

fără ascultare, nu există nici conştiinţă curată[923]. Iar conştiinţa aceasta trebuie să o păzeşti nt i faţă de Dumnezeu, apoi faţă de părintele tău duhovnicesc şi n al treilea r nd faţă de oameni şi de lucruri[924]. Faţă de Dumnezeu trebuie să ţi păzeşti conştiinţa curată, ca toate c te le ştii că nu slujesc Lui, să nu le faci ; faţă de Părintele tău, ca să le faci toate c te ţi le spune potrivit scopului ce l urmăreşte, neadăug nd şi netăind nimic; faţă de oameni trebuie să ţi păzeşti conştiinţa, ca cele ce tu le urăşti, altuia să nu le faci ; iar faţă de lucruri trebuie să te fereşti de trecerea măsurii n tot ce faci: n m ncare, n băutură şi n mbrăcăminte. Simplu grăind, toate să le faci ca n faţa lui Dumnezeu, ca să nu fii mustrat n vreo privinţă de conştiinţă.

Şi acum, după ce am limpezit şi lămurit adevărata luare aminte, vom vorbi, dacă voieşti, şi despre nsuşirile ei. Luarea aminte şi rugăciunea adevărată şi ne nşelătoare constă n aceea, ca mintea să păzească inima n vremea rugăciunii şi să se ntoarcă ne ncetat năuntru ei şi din acel ad nc să şi nalţe cererile către Domnul, n felul acesta, gust nd mintea «că bun e Domnul» (Ps. 35, 9), nu mai vrea să iasă din locaşul inimii. Căci zice şi ea cu Apostolul : «Bine este nouă să fim aici» (Matei 17, 3). Şi cercet nd tot timpul locurile acelea, alungă cu lovituri aspre g ndurile semănate de vrăjmaşi. Celor ce nu cunosc acest fel de vieţuire, li se pare foarte aspru şi greu. Şi de fapt lucrul este năbuşitor şi obositor nu numai pentru cei necercaţi, ci şi pentru cei ce au agonisit cercare adevărată, dar n au gustat şi n au

923. Neascult nd de un povăţuitor iscusit, nu ţi dai seama de marginile puterilor tale, te suprapreţuieşti, n are cine te face atent la scăderi şi greşeli ale tale.

924. Această conştiinţă e un fel de simţ al răspunderii faţă de oameni şi chiar faţă de lucruri şi de mprejurările ce ţi s nt date, dar mai ales faţă de ntrebuinţarea lor. Iar temeiul acestei răspunderi stă n răspunderea faţă de Dumnezeu.

făcut să treacă plăcerea ei n adncul inimii[925]. Însă cei ce au gustat plăcerea ei şi au făcut să treacă dulceaţa ei n adncul inimii[926], pot striga mpreună cu Pavel : «Cine ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos ?» şi celelalte (Rom. 8, 35).

Căci Sfinţii noştri Părinţi, auzind pe Domnul zicnd : «Din inimă ies gndurile rele, uciderile, preacurviile, furtişagurile, mărturiile mincioase, şi ele snt cele ce spurcă pe om» (Matei 15, 19 20), şi ndemnul de a curaţi partea dinăuntru a paharului, ca şi partea din afară să se facă curată (Matei 23, 26), lăsnd orice altă lucrare a virtuţilor, şi au ndreptat toată nevoinţa spre această pază a inimii, bine ştiind că odată cu ea dobn desc toate celelalte virtuţi fără greutate, iar fără de ea nu poate stărui nici o virtute[927]. Pe aceasta unii dintre

925. N au ntipărit adnc n inima lor plăcerea rugăciunii şi obişnuinţa ei. Numai atunci ea se lucrează de la sine, fără oboseală.

926. «Grliciul, sau prăpastia inimii» (farynx) este adncul sau abisul fără fund al inimii.

927. Luarea aminte e o trezvie a omului la sine nsuşi. Dacă aceasta e permanentă, se evită toate păcatele şi omul face numai binele de toate felurile, adică se deprinde cu toate felurile de bine şi acestea snt virtuţile, n fond acest al treilea fel al luării aminte şi al rugăciunii constă n căutarea sinei proprii şi a ntlnirii prin ea cu Dumnezeu şi n stăruirea n ele. E ntlnirea cu Dumnezeu prin conştiinţa de sine, iar această n tlnire e dialog cu Dumnezeu n rugăciune, dialog ce se petrece n acest abis (grliciu) nesfrşit al sinei, sau al inimii. Numai n indefinitul nostru descoperit şi trăit n mod conştient ne ntlnim n mod conştient cu infinitul dumnezeiesc, trăim conştiinţa prezenţei Lui. Numai n abisul subiectului nostru, trăit conştient, ne putem ntlni cu abisul Subiectului dumnezeiesc, sau cu trăirea conştientă a Lui, ntr o acută responsabilitate. Propriu zis abisul subiectului nostru se actualizează n ntlnirea cu abisul Subiectului dumnezeiesc, care ne cheamă la răspundere, sau la conştiinţa de noi nşine. Dar abisul nostru, sau conştiinţa de noi nşine se poate şi nchide prin faptul că mintea se strnge după forma lucrurilor mărginite. Căci atunci dispare şi conştiinţa prezenţei lui Dumnezeu cel nesfrşit. Mintea noastră are tendinţa de a se ntinde (ανατείνειν) spre nesfrşitul, ca să se odihnească n el. Dar iese din finit propriu zis n inima care se umple de conştiinţa prezenţei lui Dumnezeu. Autorul «Metodei» cere

Părinţi au numit o «linişte a inimii», alţii «luare a minte», alţii «pază a inimii», unii «trezvie» şi « mpotrivire n cuv nt» (faţă de vrăjmaşul), alţii «cercetarea g ndurilor şi paza minţii». Dar toţi ndeobşte şi au lucrat păm ntul inimii lor şi prin aceasta au ajuns să se hrănească cu mana dumnezeiască. Despre ea zice Ecclesias tul: «Veseleşte te, tinere, ntru tinereţea ta şi umblă n căile inimii tale fără pată şi scoate ntăr tarea de la inima ta» (Eccl. 11, 9); sau: «Dacă duhul stăp nitorului se ridică mpotriva ta, să nu ţi laşi locul tău» (Eccl. 10,4). Zic nd «loc», a voit să arate inima, precum zice şi Domnul : «Din inimă ies g ndurile rele» (Matei 15, 19). Şi iarăşi: «Nu vă mprăştiaţi cu g ndurile» (Luca 12, 29); sau : «Strâmtă este poarta şi ngustă calea ce duce la viaţă» (Matei 7, 14); şi «Fericiţi cei săraci cu duhul» (Matei 5, 3), adică cei ce n au n ei nici un g nd al veacului acesta. Iar Apostolul Petru zice : «Fiţi treji şi privegheaţi, că protivnicul vostru, diavolul, umblă răcnind ca un leu, căut nd pe cineva să nghită» (1 Petru 5, 8). Pavel, la r ndul său, scrie foarte limpede către Efeseni, despre paza inimii : «Nu ne este lupta mpotriva s ngelui şi a trupului» (Efes. 6, 12). Iar c te au scris dumnezeieştii noştri Părinţi n scrierile lor despre paza inimii, e cunoscut celor ce le cercetează pe acestea cu os rdie.

Înainte de toate nsă trebuie să ţi c ştigi trei lucruri şi aşa să porneşti spre ţinta căutată : lipsa de griji n privinţa lucrurilor ne ndreptăţite şi ndreptăţite, adică moartea faţă de toate ; conştiinţa curată, păzindu te ne

să nu se răm nă la lucrarea virtuţilor, fără vederea infinitului dumnezeiesc, sau fără conştiinţa prezenţei lui, ci să se vadă acest infinit şi apoi virtuţile vor veni de la sine, din alipirea la Dumnezeu. Atunci virtuţile nu mai s nt agonisite cu greutate şi nu se mai pierd cu uşurinţă, ci se nasc cu uşurinţă şi devin statornice, căci s nt iradieri ale acestei conştiinţe a nt lnirii cu infinitul lui Dumnezeu, devenită iubire a noastră. Fără ea, care e n fond esenţa luării aminte, nu se pot deprinde virtuţile. Imprăştierile aduc şi greşelile.

os ndit de conştiinţa proprie ; şi ne mpătimirea, nelă s ndu te atras de nimic din ce i al veacului acesta, sau al trupului.

Apoi şez nd ntr o chilie liniştită şi ntr un colţ retras, ia aminte să faci ceea ce ţi spun : nchide uşa şi ridică ţi mintea de la tot ce e deşert sau vremelnic. A poi ntoarce ţi partea de jos a obrazului tău, sau barba ta spre pieptul tău, ca să iei aminte, cu mintea ta şi cu ochii tăi sensibili la tine nsuţi. Şi ţine puţin şi respirarea ta, ca să ţii şi mintea şi să afli locul unde este inima ta şi acolo să fie n ntregime şi mintea ta[928]. La nceput vei afla un ntuneric şi o grosime de nestrăbătut. Dar stăruind şi făc nd acest lucru ziua şi noaptea, vei afla, o, minune, o bucurie nesf rşită. Căci ndată ce află mintea locul inimii, vede ceea ce nu crede. Vede văzduhul ce se află n mijlocul inimii şi se vede pe sine n ntregime luminoasă şi plină de puterea de deosebire. Şi de aci nainte, ndată ce mijeşte un g nd, ncă nainte de a se alcătui şi de a lua chip l izgoneşte cu

928. Aceasta e versiunea neogreacă a acestui pasagiu. Pasagiul din textul paleogrec, care nu credem că a fost normativ, ci a fost poate invenţia răuvoitoare a vreunui adversar al isihasmului (vezi *Introducerea* la *Nichitor din singurătate,* voi. VII n *Filoc. rom.)* sună astfel: «Apoi spri jineşte ţi barba ta de pieptul tău şi mişcă ochiul tău sensibil mpreună cu mintea spre mijlocul p ntecelui sau spre buric. Comprimă şi inspiraţia aerului prin nări, ca să nu respiri uşor şi cercetează cu g ndul năuntru măruntaielor tale locul inimii, unde s nt sălăşluite toate puterile sufletului» Această recomandare n a putut fi urmată, dată fiind contrazicerea din ea. Căci cum ar putea fi căutat locul inimii cu o minte ndreptată spre buric ? Logică e numai versiunea neogreacă. Poate aceasta a avut la bază un text paleogrec care nu s a păstrat n multe exemplare, fiind compromis prin amănuntul cu buricul din altele. In orice caz textul neogrec e ntreg un text oarecum explicativ al textului paleogrec. Acesta e explicat de cei ce au practicat această «Metodă». De aceea avem tot dreptul să credem că aşa a fost nţeleasă şi practicată «Metoda» şi n privinţa locului spre care trebuie să se concentreze privirea şi mintea celui ce practica această rugăciune.

chemarea lui Iisus Hristos şi 1 face să se mistuie[929]. De acum mintea, n ciuda ei pe draci, ridică mpotriva lor m nia cea după fire şi i loveşte, izgonind pe aceşti vrăjmaşi cunoscuţi cu mintea (inteligibili spirituali). Celelalte le vei nvăţa, cu ajutorul lui Dumnezeu, prin păzirea minţii, ţin nd pe Iisus n inimă. Căci şezi, zice, n chilia ta şi aceasta te va nvăţa pe tine toate.

Î n t r e b a r e : *Pentru ce primul i al doilea fel de luare aminte nu pot desăv r i pe călugări?*

R ă s p u n s : Pentru că nu le ntrebuinţăm după ordinea lor. Ioan Scărarul le aseamănă pe acestea cu o scară, zic nd : «Unii micşorează patimile ; alţii c ntă şi petrec cea mai mare parte n aceasta ; alţii iarăşi stăruiesc n rugăciunea minţii; şi n sf rşit, alţii şi aţintesc privirea n adânc. După chipul stării, zice, trebuie făcut lucrul»[930]. Deci cei ce vor să păşească pe scară, nu calcă de sus n jos, ci de jos n sus şi nt i pun piciorul pe prima treaptă, apoi pe cea de după ea şi aşa mai departe pe toate. Aşa se poate ridica cineva de la păm nt şi nălţa la cer. Dacă vrem deci să ajungem la bărbatul desăv rşit al plinătăţii lui Hristos, să ncepem să urcăm scara de la hrana v rstelor copilăreşti, ca păşind treptat să a jungem şi la măsurile bărbatului şi bătr nilor. Deci cea dint i v rstă a vieţii călugăreşti stă n a micşora patimile. Acesta este lucrul ncepătorilor[931].

929. E vorba de un «văzduh» cunoscut cu mintea (inteligibil), sau spiritual. E deschiderea inimii n largul infinităţii dumnezeieşti. In această deschidere n largul infinităţii dumnezeieşti, sau a conştiinţei de prezenţa lui Dumnezeu, totul devine luminos pentru minte. Toate g ndurile referitoare la lucrurile vremelnice şi pierd importanţa lor şi puterea de atracţie. Hristos chemat ne ncetat e suveran n acest «văzduh».

930. P.G. 88, 1105 C.

931. Deci nu trebuie să se nceapă rugăciunea ne ncetată a lui Iisus naintea de lucrarea curăţirii de patimi.

A doua treaptă şi schimbare de v rstă, care face pe cineva din băietan, t năr duhovnicesc, este stăruinţa n c ntare. Căci, după potolirea şi micşorarea patimilor, c ntarea se face dulce limbii şi e luată n seamă de Dumnezeu, dat fiind că nu e cu putinţă a c nta Domnului n păm nt străin (Ps. 136, 5), adică ntr o inimă pătimaşă.

A treia treaptă şi schimbare de v rstă, care face dintr un t năr un bărbat duhovnicesc, este stăruinţa n rugăciune. Ea este a celor naintaţi. Iar rugăciunea se deosebeşte de c ntare ca bărbatul desăv rşit de t nărul şi băietanul, ca trepte deosebite pe scara pe care păşim.

La acestea se adaugă a patra treaptă şi schimbare de v rstă duhovnicească. Ea este a bătr nului şi celui albit la păr şi constă n aţintirea neabătută a privirii, care este proprie celor desăv rşiţi. Aici calea s a isprăvit şi scara a luat sf rşit.

Deci acestea fiind astfel or nduite şi hotăr te de Duhul, nu e cu putinţă copilului să se facă bărbat şi să urce la starea bătr nului albit altfel dec t ncep nd de la prima treaptă, precum am zis, ca păşind bine prin cele patru trepte să se nalţe la desăv rşire.

Iar nceputul naintării spre lumină pentru cel ce vrea să se renască duhovniceşte este micşorarea patimilor, sau păzirea inimii. Căci altfel este cu neputinţă să se micşoreze patimile. În al doilea r nd vine stăruirea n c ntare. Căci patimile fiind domolite şi micşorate prin mpotrivirea inimii faţă de ele, dorinţa mpăcării cu Dumnezeu aprinde mintea. Astfel mintea ntărită izgoneşte prin loviturile trezviei g ndurile ce suflă la suprafaţa inimii. Şi iarăşi se dăruieşte luării aminte şi rugăciunii celei de a doua. În această vreme se dezlănţuie ntărirea duhurilor şi suflările patimilor tulbură ad ncul fără fund (abisul) al inimii. Dar prin chemarea Domnului Iisus Hristos se mistuie şi se topesc de acolo ca ceara. Însă ele tot nu se liniştesc, ci, scoase de acolo, aprind prin simţuri suprafaţa minţii. De aci mintea le

scoate repede şi ndată simte pacea[932]. Dar să scape cu totul şi să nu mai trebuiască să lupte, este cu neputinţă. Căci acest lucru e propriu numai celui ce a ajuns la bărbatul desăv rşit, care s a retras cu totul din lume şi stăruie ne ncetat n paza inimii. De la acestea cel ce ia aminte se nalţă treptat la nţelepciunea părului alb, sau la treapta vederii, lucru care e propriu celor desăvârşiţi.

Deci cel ce mplineşte acestea la vreme potrivită şi cu bună r nduială, poate, după alungarea patimilor din inimă, să stăruie şi n c ntare şi să se apere şi de g ndurile trezite prin simţuri şi de tulburarea de la suprafaţa minţii ; de asemenea poate să caute cu ochiul trupesc şi cu cel al minţii — pentru că şi de acesta e nevoie — la cer şi să facă o rugăciune curată ntru tot adevărul[933]. Dar aceasta numai din c nd n c nd şi c te puţin, din pricina vrăjmaşilor ce ntind curse n văzduh.

Căci numai aceasta se cere de la noi, ca să fie inima noastră curăţită prin supraveghere. Fiindcă «de e ră

932. Mintea ncălzită de dorul lui Dumnezeu, nu mai acordă atenţie g ndurilor străine de El. Inima nu se mai ngustează prin plăcerea pentru lucrurile mărginite la care se referă aceste g nduri, ci se ncălzeşte de dragostea lui Dumnezeu cel nesf rşit şi i c ntă cu foc. Dar ncă n a ajuns la vederea lui Dumnezeu cel infinit, la liniştea conştiinţei prezenţei Lui. Patima mărgineşte vederea n ad ncimea fără sf rşit a Lui. Căldura c ntării poate dezlănţui şi ea patimile care acoperă abisul inimii n care se vede nesf rşirea dumnezeiască. Ele mai ncearcă prin simţuri să tulbure mintea. Dar nu mai pot tulbura ad ncul ei, ci numai suprafaţa ei şi pentru scurt timp. Dar chemarea numelui lui Iisus lărgeşte vederea. Căci prin umanitatea lui Iisus se poate privi n infinitatea dumnezeirii Lui.

933. După ce a ajuns c te puţin la nepătimire şi prin aceasta la obişnuinţa privirii n ad ncul fără fund al inimii şi prin ea n abisul dumnezeiesc, poate să se ocupe şi cu c ntarea şi poate căuta şi la nţelesurile lucrurilor, căci nu mai este ispitit de ele la răm nerea la ele, ca la singura realitate, deci la păcat. Dar a ncepe cu ele, nainte de dob ndirea nepătimirii, care ngustează mintea alipind o la cele mărginite, nseamnă a face primul şi al doilea fel de rugăciune şi a fi ispitit la păcate, adică la alipirea de ele şi la uitarea lui Dumnezeu.

dăcina sf ntă, după Apostol, e vădit că vor fi şi ramurile» (Rom. 11, 16) şi rodul. Dar cel ce şi ridică ochiul şi mintea la cer şi vrea să şi nchipuie niscai lucruri g ndite cu mintea (inteligibile) n afară de modul n care am grăit, oglindeşte mai degrabă idoli dec t adevăr. Căci c tă vreme inima este necurată, a doua şi prima luare aminte nu poate nainta. Fiindcă precum la zidirea unei case nu punem nt i acoperişul, apoi temelia (aceasta e cu neputinţă), ci dimpotrivă nt i temelia, apoi zidirea şi la urmă acoperişul, aşa trebuie să cugeti că e şi n acestea. Căci nt i ne păzim inima şi ne micşorăm patimile din ea şi prin aceasta punem temelia duhovnicească a casei. Apoi respingem suflarea duhurilor rele, răscolită prin simţurile din afară, prin a doua luare aminte, şi aşa scăp nd repede de război, ridicăm zidurile peste temeliile casei duhovniceşti. Apoi prin aţintirea noastră desăv rşită spre Dumnezeu, sau prin retragerea noastră (n noi), ntindem acoperişul casei şi aşa desăv rşim casa duhovnicească n Hristos Iisus Domnul nostru. Căruia se cuvine slava n vecii vecilor. Amin.

Din viaţa Cuviosului Părintelui nostru MAXIM CAVSOCALIVITUL[934]

Înt lnindu se Sf ntul Grigorie Sinaitul cu Sf ntul Maxim şi st nd de vorbă cu el, ntre altele i spuse şi aceasta: «Te rog, preacinstite părinte, să mi spui : ţii rugăciunea minţii ?». Iar acela z mbi puţin şi zise : «Nu vreau să ţi ascund, cinstite părinte, minunea Născătoarei de Dumnezeu care s a făcut cu mine. Eu, din tinereţea mea, am avut multă credinţă n Stăp na mea, Născătoarea de Dumnezeu, şi am rugat o cu lacrimi să mi dea harul rugăciunii minţii. Într una din zile merg nd la biserica ei, cum aveam obiceiul, o rugam iarăşi cu multă şi nemăsurată căldură a inimii mele. Şi acolo, cum sărutam cu dor sf nta ei icoană, ndată am simţit n pieptul meu şi n inima mea o căldură şi o flacără ce venea din sf nta icoană, care nu mă ardea, ci mă răcorea şi ndulcea şi aducea n sufletul meu o mare străpungere a inimii. De atunci, părinte, a nceput inima mea să zică năuntru ei rugăciunea şi mintea mea să se ndulcească de pomenirea lui Iisus al meu şi a Născătoarei de Dumnezeu şi să fie totdeauna cu pomenirea lor. Şi, din acel timp, n a mai lipsit rugăciunea din inima mea. Iartă mă».

Iar Sf ntul Grigorie i zise : «Spune mi, sfinte, ai ncercat vreodată n vreme ce ziceai rugăciunea «Doamne Iisuse Hristoase» ş.a, vreo prefacere dumnezeiască, vreun extaz, sau vreo ieşire, vreun rod al Sf ntului Duh ?». Şi

934. Din *Via a Si. Maxim Cavsocalivitul,* scrisă de Teofan şi publicată de J. Halkin, n: «AnalleCata BoIIandiana», tom. LIV, 1906, p. 25—112.

Sf ntul Maxim i răspunse : «O, părinte, pentru aceea am mers n loc pustiu şi am dorit totdeauna liniştea, ca să mă bucur mai mult de rodul rugăciunii, care este o dragoste cov rşitoare de Dumnezeu şi o răpire a minţii la Domnul». Iar Sf ntul Grigorie i zise : «Te rog, părinte, să mi spui : le ai pe acestea de care grăieşti ?» Sf ntul Maxim z mbi iarăşi şi i zise : «Dă mi să m n nc şi nu mi cerceta amăgirea». Atunci Sf ntul Grigorie i zise : «O, de aş avea şi eu această amăgire a ta, sfinte ! Dar te rog să mi spui : În vremea n care e răpită mintea ta la Dumnezeu, ce vezi cu ochii nţelegerii ?[935] Şi, oare, poate mintea atunci să şi nalţe, mpreună cu inima, şi rugăciunea ?» Iar Sf ntul Maxim i răspunse : «Nu poate, pentru că atunci c nd vine harul Sf ntului Duh n om, prin mijlocirea rugăciunii, ncetează rugăciunea. Căci atunci mintea este luată n stăp nire ntreagă de harul Sf ntului Duh şi nu mai poate să pună n lucrare puterile ei, ci răm ne n nelucrare şi se supune numai Sf ntului Duh şi unde voieşte Duhul Sf nt, acolo o duce, fie n văzduhul nematerial al luminii dumnezeieşti[936], fie la altă vedere de negrăit, sau adeseori la o grăire dumnezeiască. Scurt vorbind, precum voieşte M ng ietorul, sau Duhul Sf nt, aşa m ng ie pe robii Săi. Precum i trebuie fiecăruia, aşa i dă şi harul Său.

Ceea ce zic, poate s o vadă cineva limpede la prooroci şi la apostoli care s au nvrednicit să vadă at tea vederi, măcar că oamenii r deau de ei şi i socoteau rătăciţi şi beţi (Fapte 2, 13); Proorocul Isaia L a văzut pe Domnul pe tron nalt şi ridicat şi pe serafimi n jurul Lui (Is. 6, 2). Protomartirul Ştefan «a văzut cerurile

935. E mbinarea obişnuită g ndirii răsăritene ntre contactul duhovnicesc cu realitatea lui Dumnezeu şi ntre nţelegerea ei, ntre iluminarea de un sens al ei.

936. n ambianţa unei nţelegeri total duhovniceşti, care nsă nu e numai subiectivă, ci e o prezenţă nţelegătoare şi nţeleasă, mai presus de nţelegere a lui Dumnezeu.

deschise şi pe Iisus Hristos la dreapta Tatălui» şi celelalte (Fapte 7, 56).

În acelaşi fel şi acum robii lui Hristos se nvrednicesc să vadă felurite vederi, pe care unii nu le cred, nici nu le primesc n nici un fel că s nt adevărate, ci le socotesc amăgiri şi pe cei ce le văd amăgiţi. Eu mă minunez şi nu pricep, cum s au mpietrit oamenii aceştia şi au orbit cu sufletul, nc t nu cred ceea ce a făgăduit nemincino sul Dumnezeu, prin proorocul Ioel, că le va da celor credincioşi, acolo unde zice : «Voi vărsa din harul Meu peste fiecare credincios şi peste robii şi peste roabele Mele» (Ioel 3,1—2). Este vorba de harul pe care l a dat Domnul nostru şi l dă şi acum şi l va da p nă la sf rşitul lumii, după făgăduinţa Sa, tuturor slugilor credincioase ale Sale. Iar c nd vine harul acesta al Duhului Sf nt peste fiecare, nu i arată lucrurile obişnuite, nici cele ale lumii cunoscute cu simţurile, ci i arată pe acelea pe care nu le a văzut niciodată de la sine, nici nu şi le a nchipuit. Atunci, mintea acelui om nvaţă de la Duhul Sf nt taine nalte şi ascunse, pe care, după dumnezeiescul Pavel, nu poate să le vadă ochiul trupesc al omului, nici minte de om nu le poate născoci de la sine (1 Cor. 2, 9). Şi, ca să nţelegi cum le vede mintea omului acestea, g ndeşte te la ceea ce vreau să ţi spun.

Ceara, c nd e departe de foc, e tare şi v rtoasă ; iar dacă o arunci n foc, se topeşte şi n mijlocul flăcării se aprinde şi arde şi se face ntreagă lumină şi aşa se sf rşeşte ntreagă n foc şi nu e chip să nu se topească n foc şi să nu se facă ca apa. Aşa şi mintea omului : c nd e singură, fără să se nt lnească cu Dumnezeu, nţelege c te s nt n puterea ei. Dar c nd se apropie de focul dumnezeiesc şi de Duhul Sf nt, atunci e stăp nită cu totul de lumina dumnezeiască şi se face ntreagă lumină şi n flacăra Preasf ntului Duh se aprinde şi se topeşte de n

ţelegerea Lui şi nu mai e chip ca n focul dumnezeirii să nţeleagă ale sale şi cele ce le vrea»[937].

Atunci i zise Sf ntul Grigorie : «Dar s nt şi altele asemănătoare, care s nt amăgiri». Iar marele Maxim i răspunse : «Altele s nt semnele amăgirii şi altele ale harului. Astfel, duhul rău al amăgirii, c nd se apropie de om, i zăpăceşte mintea şi o sălbăticeşte; i face inima aspră şi o ntunecă ; i pricinuieşte frică, temere şi m ndrie ; i năspreşte ochii, i tulbură creierul, i nfioară tot trupul ; i iscă, prin nălucire, n faţa ochilor o lumină care nu străluceşte şi nu e curată, ci roşie ; i scoate mintea din fr u şi o ndrăceşte ; l mişcă să spună cu gura cuvinte necuviincioase şi hulitoare. Şi cel ce vede acest duh al amăgirii de mai multe ori, se m nie şi se umple de furie. El nu cunoaşte deloc smerenia, nici pl nsul şi lacrima adevărată, ci totdeauna se laudă cu bunătăţile lui ; e plin de slava deşartă şi fără nfr nare şi temere de Dumnezeu şi totdeauna e stăp nit de patimi. Iar la urmă de tot şi iese cu totul din minţi şi vine la pierzania deplină. Fie ca Domnul să ne izbăvească, prin rugăciunile tale, de această amăgire.

Iar semnele harului s nt acestea : C nd vine la om harul Preasf ntului Duh, i adună mintea şi l face să fie cu luare aminte şi smerit, i aduce aminte de moarte, de păcatele lui, de judecata viitoare şi de os nda veşnică ; i face sufletul de se fr nge uşor, de pl nge şi se t nguieşte ; i face şi ochii liniştiţi şi plini de lacrimi. Şi cu c t se apropie mai mult de suflet, cu at t l m ng ie mai tare prin sfintele patimi ale Domnului nostru Iisus Hristos şi prin nemărginita Lui iubire de oameni şi i prilejuieşte minţii vederi nalte şi adevărate şi anume : 1) cu privire la puterea necuprinsă a lui Dumnezeu, care

937. Chiar n relaţia de iubire cu altul, nţelegerea noastră e şi topire a noastră şi uitare de noi. Ne nţelegem pe noi şi pe celălalt ca o unitate plină de căldură.

cu un singur cuv nt a adus toate din nefiinţă la fiinţă ; 2) cu privire la puterea nemărginită, care singură c r muieşte şi are grijă de toate ; 3) cu privire la necuprinsul Sfintei Treimi şi la noianul nestrăbătut al fiinţei dumnezeieşti şi celelalte. Atunci mintea omului parcă e răpită de acea lumină şi luminată de lumina cunoştinţei dumnezeieşti. Inima i se face senină şi bl ndă şi dă la iveală roadele Sf ntului Duh : bucuria, pacea, ndelunga răbdare, bunătatea, compătimirea, iubirea, smerenia şi celelalte. Sufletul lui primeşte o bucurie de negrăit».

Auzind acestea Sf ntul Grigorie Sinaitul a rămas uimit şi se minuna de cele ce i spunea dumnezeiescul Maxim şi nu l mai numea om, ci nger păm ntesc.

DIN VIAŢA SFÎNTULUI GRIGORIE,
Arhiepiscopul Salonicului,
Făcătorul de minuni.

Că toţi creştinii ndeobşte trebuie să se roage ne ncetat

Să nu socotească cineva, fraţii mei creştini, că numai cei sfinţiţi şi călugării s nt datori să se roage ne ncetat şi totdeauna, şi nu şi mirenii. Nu, nu. Toţi creştinii n-deobşte s nt datori să se afle totdeauna n rugăciune. Căci Prea Sf ntul Filotei, patriarhul Constantinopolei, scrie n «Viaţa» Sf ntului Grigorie al Salonicului, că avea un frate iubit, numit Iov, om foarte simplu şi tare virtuos, cu care vorbind odată Sf ntul i grăi şi despre rugăciu-ne şi despre datoria fiecărui creştin de r nd să se nevo iască totdeauna la rugăciune şi să se roage ne ncetat. Căci Apostolul Pavel porunceşte tuturor creştinilor ndeobşte: «Rugaţi vă ne ncetat» (1 Tes. 5, 17). La fel zice şi Proo-rocul David, măcar că era mpărat şi avea toate grijile mpărăţiei sale : «Văzutu L am pe Domnul naintea mea pururea» (Ps. 15,8), adică Îl văd n chip nţelegător prin rugăciune pe Domnul totdeauna naintea mea. Iar Gri-gorie Cuv ntătorul de Dumnezeu nvaţă pe toţi creştinii, spun ndu le că trebuie să pomenim prin rugăciune nu-mele lui Dumnezeu de mai multe ori dec t răsuflăm.

Şi spun nd Sf ntul către prietenul său Iov acestea şi alte multe, i mai spuse şi că trebuie să dăm şi noi as

cultare ndemnurilor Sfinţilor ; şi că trebuie nu numai să ne rugăm totdeauna, ci să nvăţăm şi pe toţi ceilalţi ndeobşte, călugări şi mireni, nţelepţi şi simpli, bărbaţi, femei şi copii, şi să i ndemnăm să se roage ne ncetat.

Auzind acestea, bătr nului aceluia Iov, i se păru un lucru nou şi a nceput să se mpotrivească şi să spună că pentru a se ruga cineva totdeauna trebuie să fie dintre pustnici şi călugări, care s nt n afara lumii şi a grijilor din ea, şi nu dintre mirenii care au at tea griji şi slujiri. Sf ntul i dădu iarăşi şi alte mărturii şi dovezi cu neputinţă de respins, dar bătr nul Iov nu se lăsă nduplecat. Dumnezeiescul Grigorie, ocolind vorba multă şi cearta, tăcu şi plecă n chilia lui, ca şi bătr nul Iov. Dar mai pe urmă, c nd Iov se ruga n chilia lui singur, i se arătă nainte ngerul Domnului, trimis de Dumnezeu, care voieşte m ntuirea tuturor oamenilor; şi după ce l mustră mult că s a sfădit cu Sf ntul Grigorie şi i s a mpotrivit n lucruri vădite, de care at rnă m ntuirea creştinilor, i porunci din partea lui Dumnezeu să ia aminte bine n viitor şi să se păzească să nu mai spună ceva pro tivnic unui astfel de lucru prea folositor sufletului, pentru că se mpotriveşte voii lui Dumnezeu; nici cu mintea să nu mai voiască să primească vreun g nd protivnic, sau să cugete altfel de cum i a spus dumnezeiescul Grigorie. Atunci, acel prea simplu bătr n Iov merse ndată la Sf ntul şi căzu la picioarele lui, cer nd iertare pentru mpotrivirea lui şi i dezvălui toate c te i le a spus ngerul Domnului.

Vedeţi, fraţii mei, cum s nt datori toţi creştinii ndeobşte, de la mic la mare, să spună totdeauna rugăciunea minţii : «Doamne Iisuse Hristoase, miluieşte mă» şi să se obişnuiască totdeauna să o spună şi mintea şi inima lor ? G ndiţi vă c t Îl mulţumim pe Dumnezeu prin aceasta şi c t folos vine din aceasta, dacă a trimis, din marea Lui iubire de oameni, şi un nger din cer ca să ne

descopere, ca să nu mai avem nici o ndoială despre aceasta.

Dar ce zic mirenii? «Noi s ntem prinşi n at tea treburi şi griji ale lumii şi cum e cu putinţă să ne rugăm ne ncetat ?»

Eu le răspund că Dumnezeu nu ne a poruncit nici un lucru cu neputinţă de mplinit, ci ne a poruncit numai acelea pe care putem să le facem. De aceea şi aceasta este cu putinţă să o mplinească fiecare : să caute cu osteneală m ntuirea sufletului său. Căci dacă ar fi cu neputinţă, ar fi cu neputinţă tuturor mirenilor ndeobşte şi nu s ar afla at ţia şi at ţia care o mplinesc n lume. Dintre aceştia poate fi dat ca pildă şi acel minunat Constantin, tatăl Sf ntului Grigorie. Acesta, măcar că era n palatul mpărătesc şi era numit tatăl şi nvăţătorul mpăratului Andronic şi se ocupa n fiecare zi cu treburile mpărăteşti, pe l ngă cele ale casei sale, — căci era foarte bogat şi avea multe averi şi mulţi slujitori şi copii şi femeie —, totuşi era at t de nedespărţit de Dumnezeu şi at t de predat rugăciunii ne ncetate a minţii, că de multe ori uita cele ce le vorbise mpreună cu mpăratul şi cu dregătorii din palat privitor la treburile mpărăţiei şi ntreba iarăşi o dată şi de două ori despre treburile acestea. De aceea, ceilalţi dregători, care nu ştiau pricina, se supărau şi l os ndeau că uită aşa de repede şi supără pe mpăratul, ntreb ndu l a doua oară. Dar mpăratul, care ştia pricina, l apăra şi zicea: «Constantin are g ndurile lui şi ele nu l lasă să fie cu luare aminte la cuvintele noastre, care s nt vremelnice şi deşarte. Mintea binecuv ntatului şi fericitului Constantin este pironită de cele adevărate şi cereşti şi, de aceea, uită cele păm nteşti, pentru că toată atenţia lui este la rugăciune şi la Dumnezeu».

De aceea Constantin era respectat (cum zice Prea Fericitul Patriarh Filotei) şi foarte iubit de mpăratul şi de toţi dregătorii mpărăţiei, precum era iubit şi de Dum

nezeu, şi a fost nvrednicit să facă şi minuni. Căci suin du se odată (zice Prea Sf ntul Filotei n «Viaţa» Sf ntului Grigorie, a fiului lui), ntr o corabie cu toată familia ca să meargă mai sus de Galata la un pustnic, care se linişte a acolo, pentru rugăciune şi binecuv ntare, pe drum a ntrebat pe slujitorii săi dacă au luat ceva de m ncare ca să ducă lui Avva acela. Aceia i spuseră că au uitat din pricina grabei şi n au luat nimic. Binecu v ntatul s a ntristat puţin, dar n a spus nimic, ci mer g nd nainte cu caicul şi a v r t m na sa n mare şi cu rugăciunea tăcută a minţii a rugat pe Dumnezeu, Stăp nul mării, să i dea ceva de m ncare. Şi, puţin după aceea (o, minunate fapte cu care slăveşti Hristoase Împărate pe robii Tăi !) scoase m na lui din mare, ţin nd un peşte foarte mare, pe care arunc ndu l n corabie n faţa slujitorilor săi, zise: «Iată a avut Domnul grijă de noi şi de Avva, robul Său, şi i a trimis ceva de m ncare». Vedeţi, fraţii mei, cu ce fel de slavă slăveşte Iisus Hristos pe robii Săi, care s nt totdeauna cu El şi cheamă totdeauna prea sf ntul şi prea dulcele Lui nume ?

Dar dreptul şi sf ntul acela Evdochim, nu era şi el n Constantinopol şi n palat şi ocupat cu treburile mpărăteşti? Nu se ntâlnea cu mpăratul şi cu dregătorii palatului n at tea griji şi ocupaţii ? Cu toate acestea avea totdeauna rugăciunea minţii nedespărţită de mintea lui (cum istoriseşte Simeon Metafrastul, n «Viaţa» lui). De aceea, de trei ori fericitul, măcar că se afla n lume şi n cele lumeşti, trăia cu adevărat o viaţă ngerească şi mai presus de lume şi s a nvrednicit să ia de la Dătătorul de răsplată Dumnezeu şi un sf rşit fericit şi dumnezeiesc.

Şi alţi mulţi şi nenumăraţi au fost n lume şi s au aflat n ntregime dăruiţi rugăciunii m ntuitoare a minţii, precum ne spune istoria. Drept aceea, fraţii mei creştini, vă rog şi eu mpreună cu dumnezeiescul Gură de

Aur, pentru m ntuirea sufletului vostru, să nu nesocotiţi această datorie a rugăciunii. Urmaţi pilda celor de care v am vorbit, pe c t puteţi. Şi dacă lucrul acesta vi se pare greu la nceput, fiţi siguri şi ncredinţaţi, ca din partea Atotţiitorului Dumnezeu, că nsuşi numele Domnului nostru Iisus Hristos, chemat ne ncetat de noi, ne va uşura toate greutăţile şi cu vremea, c nd ne vom obişnui şi ne vom ndulci cu el, vom cunoaşte prin cercare că acest lucru nu e cu neputinţă, nici greu, ci cu putinţă şi uşor.

De aceea şi Sf ntul Pavel, care a ştiut mai bine dec t noi folosul cel mare pe care l aduce rugăciunea, ne a ndemnat să ne rugăm ne ncetat (1 Tes. 5, 17). N a voit el să sfătuiască niciodată vreun lucru greu şi cu neputinţă, pe care nu l am fi putut mplini, căci atunci ne am fi arătat ca neascultători şi călcători ai poruncii lui şi drept urmare vrednici de os ndă. Ci scopul Apostolului, care a zis să ne rugăm ne ncetat, a fost ca să ne rugăm cu mintea noastră, ceea ce este cu putinţă să facem totdeauna. Căci şi c nd facem un lucru de m nă şi c nd ne plimbăm şi c nd şedem şi c nd m ncăm şi c nd bem, totdeauna putem să ne rugăm cu mintea noastră şi să facem rugăciunea minţii bine plăcută lui Dumnezeu şi adevărată. Cu trupul putem să lucrăm şi cu sufletul să ne rugăm. Omul din afară poate să mplinească orice slujbă cu trupul şi omul dinăuntru poate să fie dăruit slujirii lui Dumnezeu şi să nu lipsească niciodată de la lucrul cel duhovnicesc al rugăciunii cu mintea. Căci aşa ne porunceşte Dumnezeu Omul Iisus n Sf nta Evanghelie, zic nd : «Iar tu c nd te rogi, intră n cămara ta şi n chiz nd uşa ta, roagă te Tatălui tău ntru ascuns» (Matei 6,4). Cămara sufletului este trupul. Uşile fiinţei noastre s nt cele cinci simţuri. Sufletul intră n cămara lui, c nd mintea nu umblă de colo p nă colo n lucrurile lumii, ci stăruieşte n inima noastră. Şi simţurile noastre le nchidem şi răm n asigurate, c nd nu le lăsăm să se

alipească de lucrurile supuse lor şi arătate. În felul acesta mintea răm ne liberă de orice mpătimire lumească şi se uneşte prin rugăciunea ascunsă a minţii cu Dumnezeu Tatăl nostru. Şi atunci zice: «Tatăl tău cel ce vede ntru ascuns, ţi va da ţie la arătare» (Matei 6,6).

Dumnezeu, cunoscătorul celor ascunse, vede rugăciunea minţii tale şi o răsplăteşte cu daruri arătate şi mari. Pentru că aceasta este rugăciunea adevărată şi desăv rşită şi ea umple sufletul de harul dumnezeiesc şi de darurile (harismele) duhovniceşti. Căci cu c t nchizi mirul mai mult n vas, cu at t vasul răsp ndeşte mai multă mireasmă. Aşa e şi rugăciunea : cu c t o ntipăreşti mai mult n inima ta, cu at t o umple mai mult de harul dumnezeiesc. Fericiţi şi norocoşi s nt cei ce se obişnuiesc cu acest lucru ceresc, căci cu el biruiesc orice ispită de la dracii cei răi, precum şi David a biruit pe ng mfatul Go liat (1 Împ. 17, 51). Cu ea sting poftele fără r nduială ale trupului, precum şi cei trei tineri au stins văpaia cuptorului (Dan. 7,25 26). Cu această lucrare a rugăciunii minţii mbl nzesc patimile, precum şi Daniel a mbl nzit leii sălbatici (Dan. 6,18 urm.). Cu ea coboară roua Sf ntului Duh n inima lor, precum a cobor t Ilie ploaia n Carmel (3 Împ. 18,45).

Această rugăciune a minţii este cea care urcă p nă la tronul lui Dumnezeu şi se păstrează n cupe de aur ca să fie tăm iat cu ea Domnul, precum zice Ioan Cuv ntătorul de Dumnezeu n Apocalipsă: «Şi douăzeci şi patru de bătr ni au căzut naintea Mielului, av nd fiecare alăute şi cupe de aur pline de tăm ie, care s nt rugăciunile Sfinţilor» (Apoc. 5,7). Această rugăciune a minţii este o lumină care luminează totdeauna sufletul omului şi aprinde inima lui cu flăcările iubirii lui Dumnezeu. Ea este o verigă care ţine uniţi şi mpreunaţi pe Dumnezeu şi omul. O, har neasemănat al rugăciunii minţii ! Ea face pe om să fie totdeauna n convorbire cu Dumnezeu. O, lucrare cu adevărat minunată şi deosebită ! Să fii

deodată cu oamenii trupeşte şi să te afli cu Dumnezeu n chip nţelegător. Îngerii nu au glas material, ci cu mintea lor aduc lui Dumnezeu doxologia ne ncetată. Aceasta este lucrarea lor. Ei i este nchinată toată fiinţa lor.

Deci şi tu, frate, c nd intri n cămara ta şi nchizi uşa, sau c nd mintea ta nu sare de colo p nă colo, ci intră n inima ta şi simţurile tale s nt ntărite, şi nu s nt pironite de lucrurile lumii acesteia, şi pe l ngă aceasta te rogi totdeauna cu mintea ta, te faci asemenea cu sfinţii ngeri ; şi Tatăl tău, care vede rugăciunea ta tainică, pe care o aduci n ascunsul inimii tale, te va răsplăti cu mari daruri (harisme) ntru arătare. Şi ce bun mai mare şi mai bogat poţi să afli dec t acesta, de a te afla, cum am spus, mpreună cu Dumnezeu n chip nţelegător şi de a fi n convorbire ne ncetată cu El ? Căci fără El nu poate să fie vreodată vreun om fericit nici aici, nici n cealaltă viaţă.

Drept aceea, frate, oricine ai fi, c nd iei n m inile tale cartea aceasta şi, citind o, vei cerca folosul ei n sufletul tău, te rog cu căldură, adu ţi aminte să faci şi o rugăciune către Dumnezeu, cu un «Doamne miluieşte», pentru păcătosul suflet al aceluia care s a ostenit cu această carte şi al aceluia care a cheltuit ca să o tipărească. Căci aceştia au mare nevoie de rugăciunea ta, ca să afle mila dumnezeiască pentru sufletul lor şi tu pentru al tău. Fie, fie![938].

938. Tot acest cuv nt se vede că e scris de Nicodim Aghioritul care, mpreună cu mitropolitul Macarie al Corintului, a ntocmit colecţia *Filo caliei.* El cere rugăciunea cititorului pentru sine şi pentru Ioan Mavro cordat, unul din membrii familiei domnitoare a ţărilor române, care a suportat cheltuiala tipăririi primei ediţii a *Filocaliei* (Veneţia, 1782). E un cuv nt de ncheiere al Filocaliei greceşti, alcătuit de Nicodim Aghioritul. El se foloseşte, pentru prima parte, de «Viaţa» Sf ntului Grigorie Palama scrisă de patriarhul Filotei de Constantinopole, ucenicul Sf ntului Grigorie Palama, dar redă şi extrasele din ea cu cuvintele sale.

DIN ISTORIA ISIHASMULUI
ÎN
ORTODOXIA ROMÂNĂ

Isihaştii sau sihastri şi rugăciunea lui Iisus n tradiţia ortodoxiei româneşti

Public nd n traducere germană «Cele o sută de capete» ale lui Calist şi Ignatie Xanthopol, A. M. Ammann vorbeşte de rolul avut de isihaşti n Biserica greacă şi rusă[939]. El nu aminteşte nsă nimic de existenţa isihas mului şi a spiritualităţii filocalice şi isihaste n viaţa ortodoxiei româneşti, desigur din lipsa de cunoştinţă a limbii române.

Dar, după Nil Sorschi (1433—1508), Ammann trebuie să treacă direct la isihasmul re nnoit n Rusia la sf rşitul secolului XIX de către Paisie Velicicovschi. Pentru tot acest răstimp el spune doar n general că scrierile filocalice, care circulau n manuscrise la Athos, «nu erau străine de Răsăritul greco slav».

Dar vorbind de renaşterea spiritualităţii filocalice n Rusia la sf rşitul secolului XVIII, el observă : *«Nu e de mirare că Filocalia, ndată ce a fost tipărită la Vene ia (la 1792), i a luat drumul răsp ndirii din Moldova,* din Principatul familiei Mavrocordat. Acolo trăia n m năstirea Neamţ (Njamec Kloster), nu departe de Tiraspol,

939. Op. *cit.,* p. 8. Lipsa cunoaşterii istoriei noastre i face adeseori pe occidentali să pună românilor care merg n Apus ntrebări de mare naivitate. După ce aceştia spun că s nt ortodocşi, aceia conchid : «Dacă s nteţi ortodocşi, s nteţi slavi, căci greci nu s nteţi, iar ortodoxie ştim că e numai greacă şi rusă (1'Orthodioxie greeo russe)». Iar c nd românul ortodox precizează: «Nu s ntem slavi, ci latini ortodocşi», occidentalul intrează: «Dar ce a dat ortodoxia românească Ortodoxiei n general ? Nu se cunoaşte nici o contribuţie a ei la spiritualitatea ortodoxă».

călugărul Paisie Velicicovschi, care petrecuse mulţi ani n Athos. Acest rus cunoscător al limbii greceşti a tradus din cele 36 bucăţi ale Filocaliei greceşti, 24 n slavona bisericească, şi pe acestea le a publicat sub titlul «Dobrotoliubie» n anul 1794, n patru părţi şi două volume n St. Petersburg». Ecoul mare pe care l a avut ea, a făcut ca n 1857 să se publice ntr o a doua ediţie, n şase volume. Din 1867 fostul episcop de Tambov şi Vla dimir, devenit pustnic sub numele de Teofan Zăvor tul, a nceput s o publice ntr o traducere rusă n cinci volume. Această operă a avut o imensă influenţă n spiritualitatea şi n teologia rusă[940].

Am vrea să explicăm puţin aci de ce *nu e de mirare* că Filocalia sau scrierile filocalice, şi au luat drumul răs p ndirii lor n Rusia tocmai din Moldova.

Lucrul acesta se explică din faptul că n ţările române isihasmul şi spiritualitatea filocalică n general s a introdus ncă din secolul XIV şi a rămas o realitate ne ntreruptă n tot timpul următor, ca şi n Athos, datorită unei anumite existenţe de sine stătătoare pe care au putut o păstra aceste ţări şi datorită legăturilor lor str nse cu muntele Athos. În secolul XVIII călugărul Paisie, venit de la Poltava, a găsit astfel n Moldova un monahism, care, prin numeroşi reprezentanţi ai lui, practica, n continuarea ne ntreruptă a acestei tradiţii, o viaţă isihastă (de sihastri), nsufleţită de rugăciunea lui Iisus.

Tocmai datorită acestei existenţe de sine a ţărilor române şi unei dezvoltări a vieţii m năstireşti, pe care au putut o menţine ele, şi copierii bogate de manuscrise de spiritualitate ortodoxă, iar mai t rziu tipăririi de cărţi cu acest conţinut, din care unele puteau fi trimise şi la celelalte popoare ortodoxe, s a putut menţine ne ncetat spiritualitatea Sfinţilor Părinţi n acest monahism. Aceasta, la r ndul ei, a făcut ca şi n creaţia teologică

940. Op. *cit.*, p. 8—10.

românească să se menţină linia veche patristică, prin-tr un Neagoe Basarab, prin Varlaam, Dosoftei, Dimitrie Cantemir, n vreme ce teologia greacă şi rusă a oscilat n-tre influenţa catolică şi cea protestantă (de ex. la greci, n-tre tendinţa catolicizantă a lui Meletie Sirigul şi patriar-hul Dositei al Ierusalimului şi cea protestantizantă a lui Ciril Lucaris, Mitrofan Oritopol, Ioan Oariofil; iar la ruşi, ntre tendinţa catolicizantă a Şcolii de la Kiev, p nă la Petru cel Mare, şi ntre cea protestantizantă care ncepe de la Petru cel Mare prin Teofan Procopovici, p nă ce prin Dimitrie Cantemir ncepe să se descopere linia or-todoxă n spiritualitate, ntărită apoi prin Vasile de la Poiana Mărului şi Paisie Velicicovschi, trăitori n Mol-dova, unde au venit foarte probabil după ce au aflat de monahismul acesteia prin Dimitrie Cantemir).

Mitropolitul Tit Simedrea a scos la iveală faptul că n jurul lui Grigorie Sinaitul, printre călugării de alte naţii ortodoxe, s au aflat şi călugări români[941]. Istoricul român Răzvan Teodorescu zice : «Existenţa unui mo-nahism românesc n perioada anterioară celei de a doua jumătăţi a sec. XIV, cu unele ecouri ale vieţii călugă-reşti din Peninsula Balcanică, din centre de seamă, pre-cum cel din Chalcidica (Athos), sau de mai aproape, pre-cum cele de la Paroria şi Kelifarevo... poate fi bănuită cu temei, unele modeste schituri de lemn sau chiar de pia-tră, a căror amintire nu s a păstrat, put nd aduna lao-laltă, pe malul Dunării sau sub munte, n ntinsele re-giuni păduroase, sau cele colinare, pe călugării care, de-parte de oraşe..., şi vor fi organizat existenţa după ca-noanele cinului monahal ortodox... naintea apariţiei pri

941. *«Monahismul in ara Românească nainte de* 2370, n rev. «Biserica Ortodoxă Română», XC (1972), nr. 7—8, p. 675. Vezi textele pe care se ntemeiază mitrop. Tit Simedrea n *Filocalia românească,* voi. VII, la notele 113—119.

melor m năstiri cunoscute documentar n Moldova şi Muntenia»[942].

Existenţa monahilor n Ţara Românească, alături de existenţa unui cler de mir nainte de aşezarea la 1359 a primului mitropolit statornic la Curtea de Argeş, e atestată şi n actul sinodal din Constantinopol[943a]. Carmen Laura Dumitrescu datează numai pictura unei biserici rupestre de l ngă C mpulung (D mboviţa) ca fiind de pe la sf rşitul secolului XIII [943b].

Pavel Chihaia pune nceputul acestor mici aşezări isi haste n legătură cu influenţa Şcolii Sf ntului Teodosie, un ucenic bulgar al lui Grigorie Sinaitul, de la Kelifa revo (la 12 km. sud de T rnovo, n munţi)[944].

Emil Turdeanu, deşi mai critic n ce priveşte prezenţa unor români n jurul lui Grigorie Sinaitul la Paroria,

942. *Bizan , Balcani, Occident la nceputurile culturii medievale române ti (secolele X—XIV),* Bucureşti, 1974, p. 219—220.

943 a. Tit Simedrea, *art. cit.,* p. 674.

943 b. *Biserica rupestră Corbii de Piatră, cel mai vechi ansamblu de pictură cunoscută astăzi n ara Românească,* n rev. «Studii şi cercetări de istoria artei», seria «Arta plastică», anul 1975, tom 22, p. 23 şi 43. Se pare că peşterile săpate n st ncă n preajma ei, dincolo de r u, atestă un isihasm sinait anterior celui din secolul XIV, căci acele peşteri imită peşterile de dincolo de r u din faţa m năstirii ntemeiate n 475 de Sf. Sava, la răsărit de Betleem (m năstirea care i poartă numele) şi unde petreceau ncă din sec. V călugări besi sau traci (vezi Pr. D. Stăniloae, *Besii n m năstirile din Orient,* n rev. «Biserica Ortodoxă Română», XCIV (1976, nr. 5—6, p. 587—590).

944. Pavel Chihaia, De *la «Negru Vodă» la Neagoe Basarab,* Bucureşti, 1975, n special capitolul: Etapa Neagoe Basarab a complexului monastic isihast din munţii Buzăului (p. 240—255). Autorul vorbeşte de « ntemeierea unor aşezări monahale ortodoxe de la 1346 naintea unor cuiburi isihaste, care fac pandant celor ntemeiate de Nicodim, câţiva ani mai t rziu, la Vodiţa şi Tismana olteană (să nu uităm că Nicodim este format la aceeaşi şcoală isihastă a lui Teodosie de la Kelifarevo — şi Chihaia citează aci pe Răzvan Theodorescu, *Op. cit.,* p. 219 — at t de importantă pentru nceputurile monahismului românesc); acestea din urmă au fost ntemeiate mai t rziu şi cu o altă organizare a vieţii monahale, anume aceea cenobitică» (p. 247).

admite ca foarte probabilă prezenţa unor români la Kelifarevo, n jurul Sf ntului Teodosie, şi ca deplin dovedită pătrunderea spiritualităţii acestui centru la nordul Dunării : «Tradiţia culturală a Paroriei va pătrunde la nordul Dunării c ţiva ani mai t rziu (după moartea lui Grigorie Sinaitul, nt mplată la 1346) prin intermediul unui alt centru isihast, m năstirea de la Kelifarevo, ntemeiată de Teodosie, ucenicul lui Grigorie Sinaitul, n apropiere de T rnovo. Vom vedea mai t rziu care a fost rolul lui n formarea literaturii slave n Ţările Române. Dar trebuie să spunem ncă aci că datorită ucenicilor bulgari de la Paroria, cu Teodosie n frunte, datorită mai ales focarului de spiritualitate isihastă aprins la Kelifarevo, opera lui Grigorie Sinaitul a fost tradusă n bulgară şi răspindită apoi n nordul Dunării»[945].

Iar n altă parte, Emil Turdeanu menţionează un loc din «Viaţa» Sf ntului Teodosie, scrisă de patriarhul Calist al Constantinopolului: «Îndată ce s a aşezat n locul muntos, numit vulgar Kelifarevo, vestea a zburat peste tot, mai repede ca pasărea, nu numai la poporul bulgar, ci şi la s rbi, unguri (cred că e vorba de românii ardeleni, aflaţi n Ungaria, n.n.) şi români şi chiar şi la cei ce trăiesc n jurul Mesimbriei». Menţion nd acest loc, Emil Turdeanu zice : «Popularitatea de care se bucura printre români are ceva şansă de a traduce realitatea»[946].

Spiritualitatea isihastă a venit, fără ndoială, şi prin legăturile str nse ce le avea Ţara Românească cu m năstirea Cutlumuş din Sf ntul Munte. Ajutoarele date de voievodul Vladislav I pentru zidirea din nou a acestei m năstiri sub stareţul Hariton, au făcut ca n această m năs tire să se aşeze mai mulţi călugări români tocmai n această perioadă n care isihasmul se afla n floare şi

945. *La litterature bulgare au XlV e siecle et sa ditlusion dans Ies pays danubiens,* Paris, 1947, p. 16.

946. Op. *cit.,* p. 36.

era sprijinit de patriarhii Calist şi Filotei, ucenicii Sf n-tului Grigorie Palama, dintre care primul a trimis, la cererea voievodului Nicolae Alexandru Basarab, pe Ia chint de Vicina ca prim Mitropolit al Ţării Româneşti. Aceşti călugări nu s au nchis definitiv n Athos. Ei veneau uneori acasă. Aşa au venit nainte de 1370, pentru că nu se puteau mpăca cu viaţa de obşte de acolo, fiindcă n Ţara Românească duseseră o viaţă mai liniştită n micile schituri din ea. După ce voievodul Vladislav obţine, prin corespondenţă, de la stareţul Hariton al Cutlu muşului, ngăduinţa ca călugării plecaţi din Ţara Românească, să ducă o viaţă mai de sine, aceşti călugări se duc din nou n Cutlumuş şi unul din ei, Melchisedec, ajunge chiar egumenul m năstirii (ntre 1370—1375). El fusese n ţară protopopul Mihai, deci era un om mai ridicat din punct de vedere cultural şi spiritual. Un altul era ieromonahul Iacob[947].

La 1372, nsuşi stareţul Hariton din Cutlumuş e adus de voievodul Vladislav ca mitropolit la Curtea de Argeş, după moartea lui Iachint, nt mplată n acelaşi an. Dar, la 1376 Hariton se retrage din nou la Athos, ajung nd protos al Sf ntului Munte. În această calitate, la 1378, el dă călugărilor din Cutlumuş o seamă de sfaturi, care amintesc de nvăţătura isihastă[948].

Un alt impuls de viaţă călugărească n duh isihast a venit n Ţara Românească prin Nicodim, ntemeietorul m năstirilor cu viaţă de obşte. E un «consens general asupra faptului că Nicodim a fost un adept al isihasmu lui»[949]. Aceasta are corespondenţă cu patriarhul Eftimie de T rnovo, un ucenic al Sf ntului Teodosie. Nicodim ce

947. P. Lemerle, Acies de *Cutlumu* , Paris, 1946, nr. 30—31. Despre aceşti călugări a se vedea la Răzvan Theodorescu, Op. *cit.,* p. 246.

948. Răzvan Theodoresou, Op. *cit.,* p. 210, care citează pe P. Lemerle, *Actes de Cutlumu* , 1946, nr. 36, p. 134—138.

949. Răzvan Theodorescu, Op. *cit.,* p. 257.

rea răspuns lui Eftimie la anumite ntrebări şi primea răspuns la ele[950]. Patriarhul Eftimie era prieten şi cu Antim, al treilea Mitropolit al Ţării Româneşti, grec din Constantinopol, căruia i răspunde de asemenea la unele ntrebări[951]. Patriarhul Eftimie a dat un şi mai mare av nt traducerilor de scrieri duhovniceşti din greceşte, fiind el nsuşi un autor de scrieri proprii de caracter duhovnicesc. Scrierile lui au avut mare ecou n ţările româneşti. Viaţa Sfintei Paraschiva, scrisă de el, e redată de mitropolitul Varlaam n «Cartea de nvăţătură» a sa, iar din «Panegiricul la Sf ntul Constantin şi Elena» scris de Eftimie, Neagoe Basarab ia multe pasagii n «Învăţăturile» sale [952].

În Moldova, ncep nd de la Alexandru cel Bun, care pune Mitropolia de la Suceava n legături cu Constanti nopolul, se aduc operele unor autori isihaşti, ca Grigorie Sinaitul şi patriarhul Filotei, care se traduc aici n slavona bisericească [953].

Dar cu siguranţă că aceste scrieri isihaste — ca şi cele venite prin Kelifarevo —, deşi n traduceri slavone, nu au rămas fără o rodire n viaţa călugărească românească. Altfel nu s ar fi simţit nevoia să fie copiate şi răsp ndite n ţările române.

Roada lor o vedem de fapt n bogata răsp ndire a tipului călugăresc de *sihastru,* răsp ndit n aceste ţări. Cuv ntul «sihastru» este transcrierea românească a cuv ntului «isihast». Aşa cum patriarhul Calist e numit n manuscrisele româneşti «Calistru», aşa cuv ntul isihast

950. E. Norocel, *Si. Eitimie, ultimul patriarh de T rnovo i legăturile lui cu ările române ti,* n rev. «Biserica Ortodoxă Română», nr. LXXXIV (1966), nr. 5—6, p. 565—570. Vezi şi Emil Turdeanu, Op. cii.

951. Emil Turdeanu, Op. cii., p. 120. Eftimie cunoscuse pe Antim probabil cu ocazia nsoţirii dascălului său Teodosie la Constantinopol, n ultimii ani ai vieţii acestuia.

952. Emil Turdeanu, Op. *cit.,* p, 96, 105—106.

953. Răzvan Theodorescu, Op. cit., p. 341.

a devenit n rostirea românească «sihastru» (după *st* al unui cuv nt grecesc, românii au adăugat un *r,* poate şi prin influenţa termenului grec **ἡσοχαστήριον**, loc de liniştire, devenit n limba românească : sihăstrie).

Aproape pretutindeni unde s au nălţat m năstiri mai mari, au existat prin mprejurimi unul sau mai mulţi «sihastri». Aceşti «sihastri» locuiau de multe ori n chilii săpate n st nci, sau n bordeie de lemn. În cartea citată a lui Pavel Chihaia s nt date n fotografie uşile mai multor astfel de chilii n st nci din munţii Buzăului. L ngă m năstirea Putna, ntr o st ncă de deasupra unei văi din apropiere, dăinuieşte p nă azi chilia lui Daniil Sihastru. Se poate presupune că Ştefan cel Mare a zidit m năstirea Putna atras de acest loc prin viaţa ce o ducea n mprejurimi Daniil Sihastru, care era, după tradiţie, duhovnicul lui. După ce acesta s a retras n părţile Voroneţului, Ştefan cel Mare a zidit şi acolo o m năstire, Voroneţul, unde Daniil Sihastru e şi nmorm ntat[954]. La fel, l ngă Tismana se află chilia n st ncă unde se spune că ar fi petrecut uneori ca sihastru ntemeietorul m năs tirii, Nicodim. Neculce, care ne spune că Voroneţul a fost

954. Ion Neculce ne transmite o tradiţie după care «Ştefan Vodă mer g nd de la cetatea Neamţului n sus pe Moldova, a mers la Voroneţ, unde trăia un părinte sihastru, pe nume Daniil şi băt nd la uşa sihastrului să i descuie, a răspuns sihastrul să aştepte Ştefan Vodă afară p nă şi va isprăvi ruga; şi după ce şi a isprăvit sihastrul ruga, l a chemat n chilie pe Ştefan Vodă şi s a spovedit Ştefan Vodă la d nsul şi a ntrebat Ştefan Vodă pe sihastru, ce va mai face, că nu poate să se mai bată cu turcii: nchina va ţara la turci, sau ba ? Iar sihastrul a zis să nu o nchine, că războiul este al lui; dar după ce va izb ndi, să facă o m năstire acolo, n numele Sf ntului Gheorghe, să fie hramul bisericii. Deci au şi purces Ştefan Vodă n sus, pe la Cernăuţi şi pe la Hotin şi au str ns oaste fel de fel de oameni şi a purces n jos. Iar turcii nţelegind că va să vie Ştefan Vodă cu oaste n jos, au lăsat şi ei cetatea Neamţului de a se mai bate şi au nceput a fugi spre Dunăre. Iar Ştefan Vodă i urmări şi i bătu p nă i au trecut Dunărea. Şi ntorc ndu se napoi Ştefan Vodă s a apucat şi a făcut m năstirea Voronetzi şi i au pun bisericii hramul Sf ntului Gheorghe» (*O samă de cuvinte,* Ed. Cartea Românească, 1938, p. 12).

zidit de Ştefan cel Mare la ndemnul lui Daniil Sihastru, ne spune că şi Alexandru Lăpuşneanu a zidit Slatina la ndemnul unui alt sihastru[955].

Dar odată ce se zidea n apropiere o m năstire, viaţa sihăstrească nu nceta n mprejurimile mai greu accesibile ale ei. Pe valea Putnei, nu departe de m năstire, s a nfiripat o «sihăstrie» pentru călugării care voiau să ducă o viaţă de linişte, nchinată rugăciunii. «Sihăstria» aceasta a durat p nă la ocuparea Bucovinei de către Austria, mai precis p nă la Iosif II, care a desfiinţat odată cu m năstirile din Bucovina şi această sihăstrie. Încă la 1776, n 10 ianuarie, Grigore Ghica Vodă acordă nişte scutiri călugărilor «sihastri» de la Putna[956]. Pocrovul e atestat ncă de la 1691 cu numele de «Sihăstria Neamţului» (Ms. n Biblioteca Acad. Rom. nr. 1287). Numele acesta e atestat de un alt manuscris din Biblioteca Academiei Române cu nr. 1284. Manuscrisul cuprinde n traducere românească scrierea lui Agapie Landos «M ntuirea păcătoşilor». Pahomie, episcop la Roman, dăruieşte acest manuscris sihăstriei din muntele Chiriac, adică Pocrovului. Mai ştim şi de alte scrieri de literatură ascetică care circulau n româneşte chiar de la nceputul sec. XVII. În Biblioteca Academiei Române s nt Paterice din sec. XVII (ms. nr. 1429 din anul 1676, nr. 3163 din 1706 etc).

Mari sihastri au vieţuit n schitul Sihla şi n jurul lui, zidit n apropierea m năstirii Sihăstria de azi. Schitul propriu zis a fost clădit la 1731, l ngă peştera Sfintei Teodora. Aceasta a vieţuit mai nainte n peştera aflată n apropierea schitului Sihla de azi. Ea e cinstită p nă azi de evlavia poporului nostru ca o sf ntă pentru viaţa ei de sihastră desăv rşită. După mai mulţi ani de sihăs

955. Ion Naculce, Op. cit., p. 17.

956. Im ms. la Bibi. Acad. Rom. 237, fila 451.

trie n munţii Buzăului, mpreună cu alte trei surori de viaţă pustnicească, a petrecut vreo patruzeci de ani n peştera l ngă care s a ridicat mai t rziu schitul Sihla, loc vestit pentru sihastrii ce l locuiau ncă din sec. XVII. Se spune de Cuvioasa Teodora că petrecea pururea cu rugăciunea lui Iisus pe buze şi n minte şi ducea o viaţă deosebit de aspră. Sihastru a fost şi Pavel, duhovnicul Cuvioasei Teodora[957].

Părintele Ioanichie Bălan, de la m năstirea Bistriţa din Moldova, care a cercetat mulţi ani vieţile sihastrilor români ncep nd din secolul XV, p nă n secolul XX, alcătuind mai multe volume cu descrierile lor, spune: « n tradiţia m năstirii Tazlău (zidită la 1497), ca şi n cazul celorlalte m năstiri, era obiceiul de a trăi n jurul la vrei numeroşi sihastri. Aceştia erau dintre vieţuitorii m năstirii cei mai ntăriţi, care r vneau o viaţă pustnicească singuratecă. Pentru aceasta erau obligaţi să petreacă primii ani n viaţa de obşte, pentru a deprinde tainele vieţii duhovniceşti. Cu binecuv ntare plecau apoi n munte, fie ca ucenici ai altor sihastri bătr ni, fie singuri, sau cu alţi convieţuitori. Acolo ocupau una din peşterile libere, sau şi construiau singuri bordeie de lemn, din piatră sau din păm nt. Fiecare dintre ei păstra legătura cu m năstirea din care făcea parte. În fiecare s m bătă coborau din munte, şi primeau «tainul» acordat de egumen (p ine, pesmeţi, legume, fructe, sare), se mărturiseau la duhovnicul m năstirii, a doua zi se mpărtăşeau şi iarăşi se urcau la chiliile lor. Ocupaţia permanentă a sihastrilor era sf nta rugăciune a lui Iisus»[958].

957. Ierod. Ioanichie Bălan, *Chipuri de călugări mbunătă i i din m năstirile române ti,* voi. I, p. 1—35, manuscris.

958. Op. *cit.,* p. 200. Marcus Bandinus, episcop catolic, venit ntr o vizită pe la 1649, afirmă că «pădurile şi prăpăstiile din preajma mănăstirii (Neamţ) foiau de mulţimea sihastrilor» (Analele Academiei Române, secţia istorică, seria a Il a, voi. XVI, 1893—1894, p. 242, la C. Bobulesu, *Pocrovul,* Craiova, 1943, p. 4). La fel spune şi D. Cantemir că «munţii s nt plini de

«Bătr nii comunei Tazlău povestesc şi astăzi cele auzite din gura naintaşilor lor, cum că aceşti sihastri coborau n fiecare noapte la utrenie n m năstire, iar după miezul nopţii se urcau din nou către chiliile lor. Ei povestesc că aceşti venerabili sihastri erau foarte cuvioşi, se rugau ne ncetat, citeau ne ntrerupt Psaltirea, rosteau rugăciunea lui Iisus, făceau mii de mătănii pe noapte, pri vegheau şi vorbeau numai de Dumnezeu»[959].

Sihastrii aceştia au fost de fapt foarte populari n trecutul nostru. S a recunoscut rolul lor n susţinerea puterii de rezistenţă a poporului nostru n vremuri grele. Am amintit de Daniil Sihastru care a sfătuit pe Ştefan cel Mare, ntărindu l la luptă pentru apărarea Moldovei creştine ntr un moment de descurajare. Ei nu erau nişte recluşi nepăsători de lume n sensul recluşilor din Occident, sau chiar din Muntele Athos. Ei ajutau n tot felul poporul n greutăţile lui. Părintele Ioanichie Bălan spune : «Apoi sihastrii veneau n ajutorul oamenilor cu sfatul, cu spovedania, cu mustrarea şi cu ndemnul. Călugării, sihastrii, pustnicii aceştia fugiţi de lume, au iubit

călugări şi pustnici care şi jertfesc acolo n liniştea şi singurătatea lui Dumnezeu viaţa smerită şi singuratică» (n *Descrierea Moldovei,* Ed. Mi nerva, Bucureşti, 197Θ, p. 195). Tot D. Cantemir spune că numai n ţara de sus a Moldovei erau peste 200 de m năstiri şi aproape tot at tea schituri. Iar Paul de Alep, nsoţind pe patriarhul Macarie al Antiohiei n Moldova la 1652—1656, spune că numai n curtea m năstirii Trei Ierarhi din Iaşi se aflau chilii cu peste 300 de asceţi (n *Călători străini despre ările române,* voi. VI, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 481). Tot Paul de Alep spune că la strana dreaptă se c nta greceşte, iar la cea stingă româneşte (p. 63). Deci nainte de a se fi tipărit n româneşte toată Liturghia se c nta la strană româneşte şi aceasta pare să fi fost o tradiţie veche. Socotim foarte probabil că poporul a c ntat n limba sa n Biserică n mod ne ntrerupt n continuarea unei tradiţii pe care o avem atestată ncă n sec. V (vezi: Pr. D. Stăniloae, *Besii n m năstirile* din Orient, n «Biserica Ortodoxă Română», XCIV (1976), nr. 5—6, p. 583—590).

959. Ioanichie Bălan, Op. cit, p. 272.

cel mai mult oamenii, s au rugat ne ncetat pentru ei. Aceşti pribegi ai munţilor, aceşti prieteni ai Carpaţilor, aceşti locuitori ai codrilor au fost n acelaşi timp cei mai apropiaţi sfetnici ai voievozilor... Toţi voievozii au avut ca duhovnici şi sfetnici de taină călugări şi sihastri. În ei aveau cea mai mare ncredere, cea mai mare nădejde, lor le destăinuiau inima, sfatul lor l păzeau cu sfinţenie, de la ei cereau rugăciune şi binecuv ntare, c nd plecau să şi apere credinţa şi păm ntul strămoşesc»[960].

Popularitatea lor se vede şi de acolo că numele de sihastru, ca transcriere n limbaj popular românesc a numelui de isihast, a devenit şi a rămas n viaţa poporului nostru, cu ntregul lui nţeles din secolul XIV, c nd s a răsp ndit din Sf ntul Munte, ca un nume familiar, dar şi ca o dovadă că modul isihast al călugăriei s a practicat n tot trecutul nostru n văzul poporului. După c te ştim, la nici un alt popor ortodox numele de sihastru n a devenit at t de popular, nu s a păstrat cu această largă şi populară rezonanţă, pentru că nici modul isihast al călugăriei nu s a păstrat la fel.

Părintele Ioanichie Bălan a descris n lucrarea amintită viaţa mai multor sute de astfel de sihastri mult veneraţi n viaţa poporului nostru. Firul lor s a continuat ne ntrerupt din secolul XIV p nă n timpurile noastre. Această descriere pune ntr o lumină nouă, mai ad ncă, de o impresionantă seriozitate rolul monahismului n trecutul nostru şi temeliile rezistenţei poporului nostru pe acest păm nt n furtuna unei istorii de ne ncetate greutăţi, ca şi izvoarele spiritualităţii lui at t de nţelepte şi de echilibrate. Aceşti sihastri ne au ţinut prezenţi n munţii noştri alăturea cu ciobanii. În schiturile lor şi găseau adăpost cei ce se refugiau n vremuri de grea cumpănă, voievozi, dar şi oameni din popor. Sihastrii aceştia se recrutau dintre românii cre

960. Op. cit., p. 273.

dincioşi de pe ambele laturi ale Carpaţilor şi constituiau o formă de menţinere a unităţii noastre ca popor n temeliile ei cele mai ad nci.

Dăm numele c torva astfel de sihastrii din toate secolele, după prezentarea lor de părintele Ioanichie Bălan.

Din secolul XV, părintele Ioanichie ne dă viaţa de sihastru a cuviosului Iosif. Acesta, n tinereţe, a njghebat o mică sihăstrie românească, mpreună cu c ţiva ucenici ai săi, n pustia Iordanului. Apoi, după căderea Constantinopolei, s a retras cu ucenicii săi n muntele din vestul m năstirii Bistriţa, unde şi au zidit chilii mici din lespezi de piatră, n tot muntele acela. «Ucenicii săi se numeau Simion, Metodie, Varnava, Petru, Gherman, Pir şi Grecu. Domnitorul Moldovei, Bogdan cel Orb, le a zidit la 1512 «schitul lui Iosif», care, mai t rziu, s a numit «M năstirea Bisericani». În secolul XVII, trăiau n jurul ei p nă la 400 de «schimnici» [961].

Unul din marii sihastri a fost n secolul XV ieromonahul Sisoe. De origine din părţile Bucovinei, s a făcut ucenicul lui Daniil Sihastru n jurul Voroneţului. Apoi, cu binecuv ntarea lui Daniil Sihastrul, se retrage n Munţii Rarăului, nevoindu se mulţi ani singur. Mai t rziu, str ng nd c ţiva ucenici n jurul său, ntemeiază «Sihăstria Rarăului», sau «Schitul lui Sisoe». Unii voievozi de după aceea, au zidit pe Rarău alte două «sihăstrii» [962].

Călugări de mare nfr nare au existat de timpuriu şi n Transilvania, din care unii fie că se ntorceau ca sihastrii n locurile lor de origine din sihăstriile Moldovei, fie că se formau nt i n schiturile din Transilvania şi apoi se duceau n munţii Moldovei. Se ştie, apoi, că mulţi din sihastrii din pădurile Moldovei se recrutau din ciobanii

961. Pr. Liviu Stan, *Sfin ii români,* Sibiu, 1945, p. 52—53. La Ierod. Ioanichie Bălan, Op. cit., p. 233.

962. Ierod. Ioanichie Bălan, Op. *cit.,* p. 209.

transilvăneni, care şi păşteau oile pe acolo[963]. In secolul XV, un mare nevoitor a fost cuviosul Ghelasie, stareţul m năstirii R meţ de la intrarea n Munţii Apuseni. E o m năstire care se crede că datează de pe la 1215 şi e probabil că existenţa ei la c ţiva kilometri de Geoagiu de Sus a fost un factor hotăr tor pentru stabilirea unei episcopii româneşti la Geoagiu. Ghelasie a avut un mare rol n Transilvania, form nd numeroşi călugări, apărători ai ortodoxiei[964].

Mulţimea de sihastri care vieţuiau n munţii din mprejurimi au avut un rol hotăr tor şi n ntemeierea m năstirii Agapia de către Petru Rareş la 1527, sau la 1542 1552, la poalele acestor munţi. Părintele Ioanichie Bălan afirmă că ncă cu c teva sute de ani nainte vieţuiau n aceşti munţi mulţi sihastri. După «Condica Sf ntă» a m năstirii Agapia ei erau mai ales ciobani transilvăneni.

V rfurile de munţi din jurul Agapiei (Serghia, Paho mia, Eufrosin, Sihăstria) şi au numele de la sihastrii care au vieţuit n ei. Pe unul din aceste v rfuri exista şi o sihăstrie. Mai jos erau chiliarchii care, spre deosebire de sihastrii, aveau c te o chiliuţă. O mică aşezare m năstirească s a ridicat n «Livada Părinţilor», unde se văd şi azi temeliile bisericii şi ale altor clădiri mai mici. Locul e numit p nă azi «Scaunele», probabil pentru că acolo dormeau două trei ore pe noapte călugării, potrivit unei practici a schimnicilor de a nu dormi n pat, ci numai pe scaun.

Schitul mai vechi din «Livada Părinţilor» se mai numeşte p nă azi şi «m năstirea lui Agapie» de la un sihastru numit Agapie, care a urzit o prin secolul XIV. Mai la vale, s a zidit, prin secolul XV, schitul de pe muntele Eufrosin. În «Livada Părinţilor» s au descoperit morminte cu sicrie făcute din butuci groşi de stejar,

963. Nicolae Dăringă, *Istoria m năstirii Agapia,* 1908, p. 11.
964. Ierod. Ioanichie Bălan, Op. cif., p. 483.

av nd n ele oseminte ale căror cranii s nt aşezate pe o cărămidă, cum se nhumează călugării. Agapia din Deal, de azi, datează de după 1500. Ea poartă hramul «Schimbarea la faţă», care iarăşi arată caracterul ei isihast, dat fiind că n nvăţătura isihastă se afirmă că toate ne voinţele cu rugăciunea lui Iisus duc pe practicant la vederea luminii taborice.

M năstirea Agapia nsăşi, fie cea din «Livada Părinţilor», fie cea de pe muntele Eufrosin, fie una antecesoa ră actualei aşezări, e testată ncă din secolul XV. În arhiva m năstirii Neamţ se păstrează o hotăr re dată de Ilieş Vodă la 1437 ntr un proces pe care m năstirea Agapia l avea pentru un teritoriu cu m năstirea Neamţ. La 1461 Arsenie, stareţul Agapiei, avea un alt proces cu m năstirea Neamţului. Tot aşa, un alt stareţ, Isaia, avea la 1480 un proces cu m năstirea Secu [965].

Tot la ndemnul a doi sihastri a fost ntemeiată n a doua jumătate a secolului XVII, de Varlaam, mitropolitul Ţării Româneşti, m năstirea Turnu din judeţul V lcea. Aceşti pustnici se numeau Misail şi Daniil şi peşterile lor se văd p nă azi n ograda m năstirii [966].

În munţii din preajma m năstirii Cozia se nevoiau alţi sihastri care au dat numele lor acelor locuri : P răul lui Antim, Muntele lui Teofil, sau Teofila etc. [967].

Tradiţia vieţii sihăstreşti se continuă la Tazlău şi n secolul XVII. Într un hrisov domnesc din 1617 s nt amintiţi mai mulţi călugări sihastri din pădurile seculare din jurul acestei m năstiri. Cel mai renumit dintre ei era Onufrie Sihastrul, care s a nevoit aproape o ju

965. Toate aceste ştiri despre m năstirea Agapia s nt de la Nicolae Dăr ngă, Op. cit., p. 11—17.

966. Ierod. Ioanichie Bălan, Op. *cit.,* p. 355. In această m năstire se reflectă tradiţia din Athos. Călugării erau mari postitori şi practicanţi ai rugăciunii lui Iisus, petrec nd n desăv rşită tăcere şi ascultare.

967. *Ibidem,* p. 354.

mătate de veac n pădurea de pe «Dealul lui Onufrie». Tot pe acest «Deal» s au nevoit şi urmaşii lui : Serafim Sihastrul şi Pavel Sihastrul. P nă azi se văd ruinele vechilor chilii şi peşteri ale sihastrilor de acolo[968].

O mulţime de pustnici s au nevoit n peşterile de pe muntele Ceahlău. Exista acolo chiar un schit, numit «Schitul Sihastru», sau «Sihăstria Ceahlăului», ntemeiată, după tradiţie, ncă din vremea lui Bogdan Descălecătorul, apoi «Schitul lui Silvestru», ntemeiat de pustnicul cu acelaşi nume, n secolul XVI. Într o peşteră din Ceahlău se nevoia n secolul XVII pustnicul Vucol. P nă azi ea se numeşte «Peştera lui Vucol». Mai sus n altă peşteră se nevoia n secolul XVI pustnicul Ghe deon, poate, cel mai vestit pustnic din Ceahlău. În afară de ei se mai pomenesc n secolele XVI—XVII ncă alţi pustnici, care au dat nume unor poieni, unor p raie, unor peşteri: Peştera lui Gherman, Poiana lui Ghenadie, P răul lui Patapie, P răul lui Nicandru, P răul lui Bucur, Schitul Casiana etc. Ceahlăul era un adevărat Munte Athos românesc (I. Bălan, op. cit., p. 193 urm.).

Mulţi şi mari sihastri au vieţuit şi n jurul M năstirii Secu. E de presupus că n primul r nd, pentru ei a tradus Varlaam n româneşte «Scara» Sf ntului Ioan Scărarul, pe c nd era călugăr la Secu, nainte de 1618, sau chiar nainte de 1602, pe c nd era elev la şcoala dascălului Dosoftei din schitul lui Zosim, anterior M năstirii Secu (A. I. Gonţa, Un aşezământ de cultură de la Alexandru Lăpuşneanu pe Valea Secului nainte de ctitoria lui Nestor Ureche, Schitul lui Zosim, n «Mitropolia Moldovei şi Sucevei», 1962, nr. 9 12, p. 694—712). Căci Scara e cel mai bun manual pentru isihaşti, sau sihastri[969].

968. *Ibidem,* p. 272.

969. Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Contribu ii ale tălmăcitorilor români la cunoa terea «Scării* Siintului Ioan Scărarul,* n rev. «Studii teo

O mărturie a extinsei vieţi călugăreşti de tip isihast n ţinutul Buzăului s nt numeroasele peşteri şi urmele unor tot at t de mici schituri din această regiune. Pavel Chihaia[970] a nşirat multe din aceste schituri, urm nd lui Alexandru Odobescu, lui B. Iorgulescu şi N. Stoi cescu[971]. Astfel nşiră : bisericuţa Fundătura, atestată la 1679, Peştera lui Iosif, Schitul lui Agaton, mai vechi de 1521, cu o petşeră n faţa lui, unde se afla un altar, Schitul Alunişul (1649—1668), Chilia Fundul Peşterii, n care locuiau sihastrii la 1782, Peştera lui Dionisie, deasupra Peşterii lui Iosif, m năstirea Sf ntul Gheorghe, ctitorie a lui Mihai Viteazul, m năstirea P răul, aproape de Alunişul Nucu, despre care un document din 1694 spune că la nceput fusese un «schitişor prost» (simplu), ca şi alte schitişoare ce se află mprejurul ei şi «se ţin de la d nsele călugăraşi sihastri», dar că Matei Basarab o făcuse m năstire de piatră, mama tuturor schitişoarelor de acolo.

În prima jumătate a secolului XVIII se nevoia ntr o peşteră din apropiere de schitul Iezerul (jud. V lcea),

logice», seria II, anul XVI, nr. 3—4, martie aprilie, 1964, p. 149—151. Despre sihastrii din preajma m năstirii Secu a se vedea la Ierod. Ioanichie Bălan, *op. cit.,* p. 254—258. Despre traducerea lui Varlaam a se vedea şi Pr. N. Şerbănescu, *La trei sute de ani de ia moartea Mitropolitului Varlaam al Moldovei,* n rev. «Biserica Ortodoxă Română», 1957, nr. 10, p. 1015. Dar cele mai preţioase precizări le aduce Pandele Olteanu, n *Metoda filologiei comparate in studierea şi identificarea versiunii neo gre ce ti a operei «Scara», tradusă de Mitropolitul Varlaam,* n Mitropolia Olteniei, 1970, nr. 5—6, p. 543—566.

970. Op. *cit.,* capit. 6: «Etapa Neagoe Basarab a complexului isihast din munţii Buzăului», p. 240—255.

971. B. Iorgulescu, «Dicţionar geografic, statistic, economic şi istoric al judeţului Buzău», Bucureşti, 1892, p. 53. N. Stoicescu, *Bibliogratia localită ilor i monumentelor ieudale din România, I, ara Românească* (voi. 1 şi 2, Craiova, 1970). P. Chihaia a mai scris : *Un complex necunoscut de sihăstrii din mun ii Buzăului din vremea Iui Neagoe Basarab,* Bucureşti, 1973 şi: *Date noi despre bisericu ele rupestre din mun ii Buzăului,* n rev. «Glasul Bisericii», XXXHI (1974), nr. 5—6, p. 497—517.

pustnicul Antonie, de origine din Teiuş (Transilvania). C nd episcopul Ilarion al R mnicului reface la 1714 schitul Iezerul, primeşte mult ajutor de la schimonahul Antonie [972].

Un călugăr de mare nfr nare şi ne ncetată rugăciune a fost ieroschimonahul Irodion, stareţul m năstirii Lainici, pe care nsuşi Sf ntul Calinic, c nd era episcop la R mnic, şi l a ales duhovnic. Slujea Sf nta Liturghie n fiecare zi şi totdeauna cu şiroaie de lacrimi pe obraz. Veneau la el zeci de mii de oameni de pe ambele laturi ale Carpaţilor, căci cunoştea g ndurile oamenilor şi să v rşia vindecări minunate. Sf ntul Calinic l a numit «Luceafărul de la Lainici». A trecut din lumea aceasta n 1910, la v rstă de 95 de ani. O dovadă a sfinţeniei sale, e că i s au găsit osemintele neputrezite n morm nt [973].

Nu mai vorbim de alţi călugări vestiţi pentru viaţa lor de rugăciune, pentru marea lor nfr nare, pentru darul cunoaşterii oamenilor şi al vindecărilor. Amintim doar de Ioanichie Moroiu, stareţul M năstirii Sihăstria (+ 1944)[974], de Vichentie Mălău din M năstirea Secu, care nu dormea dec t trei ore pe noapte pe o laviţă fără aşternut; el avea rugăciunea ne ncetată, făcea orice ascultare cu bucurie, spun nd că cine face ascultare cu dragoste «liturghie săv rşeşte» ; gusta din m ncări, din apă, din vin, din fructe, din toate roadele păm ntului, după binecuv ntare, cu bucurie, ca dintr o « mpărtăşanie» (+ 1945)[975]; de Atanasie Păvălucă, venit pe la 1939 mpreună cu fratele său Chirii (n viaţa civilă : Ioan şi Anania), de la Breţcu, n m năstirea Neamţ, cu cele cinci sute de oi ale lor. Rămas la Neamţu, spre deosebire de fratele său Chiril, care a plecat n Sf ntul

972. Ierod. Ioanichie Bălan, Op. c/t., p. 443.

973. *Ibidem,* voi. II, p. 406.

974. *Ibidem,* p. 169 urm.

975. *Ibidem,* p. 244 urm.

Munte, unde muri t năr, Atanasie Mălău a dus o vieţuire de mare nfr nare, m nc nd toată viaţa o singură dată pe zi, p ine, legume şi fructe, citind zilnic toată Psaltirea sau spun nd o pe de rost, dormind numai şez nd n scaun două trei ore pe noapte, umbl nd desculţ vara şi iarna, fiind un s rguincios mplinitor al rugăciunii lui Iisus, nelăs ndu şi g ndurile să pornescă spre cele pământeşti ; c nd un frate l ntrebă ce faptă trebuie să facă pentru a se m ntui, părintele Atanasie i spuse : «să ai pe Hristos n minte şi ai să te m ntuieşti». Între b nd acela, n continuare : «Şi cum pot să primesc pe Hristos n minte ?», părintele Atanasie i a răspuns : «Prin ne ncetata rugăciune şi pază a minţii. Zi mereu rugăciunea lui Iisus, fugi de oameni şi nu te nvoi cu mintea la nici un lucru rău». Toată viaţa a rămas cu oile prin pădure, nevr nd să şi ia o chilie n m năstire nici măcar iarna, ci răm n nd totdeauna la st nă. Numai c nd a simţit că i vine sf rşitul s a retras n m năstire. A ncetat din viaţă n 1955, n v rstă de 78 de ani[976].

Pe l ngă aceştia mai amintim de c ţiva sihastri din secolul XIX, care au avut un mare rol n viaţa monahismului ortodox, chiar dincolo de hotarele ţării noastre.

Amintim ntre alţii de Irinarh Roset, ucenicul schi monahului Iosif din preajma m năstirii Văratec. După moartea părintelui său duhovnicesc, Irinarh s a făcut sihastru n pădurile din jurul schitului Nechit (aproape de m năstirea Neamţ), unde a fost vreme de 12 ani mare lucrător al rugăciunii lui Iisus. Mai t rziu fundează m - năstirea Horaiţa, apoi pleacă la muntele Tabor, unde trăieşte 16 ani n desăv rşită sihăstrie n peşterile din acel munte, iar la 1859 ncepe să zidească marea biserică ortodoxă de pe acel munte, care există şi acum, ca singura biserică ortodoxă. Era căutat şi acolo de

976. *Ibidem,* p. 321 urm.

multă lume, pentru rugăciunile lui care aduceau vindecări de boli grele. Toată viaţa a practicat rugăciunea lui Iisus, dar se ferea să afle cineva de aceasta[977]. În privinţa aceasta ucenicul lui, Nectarie, istoriseşte că n treb ndu l odată : «Cinstite Părinte, mi a spus bătr nul Gherasim, sihastrul de la Dălhăuţi, că Sfinţia ta ai rugăciunea minţii», acela i a răspuns : «Fiule, cu adevărat am avut o puţină vreme, dar am lăsat o. Căci pe c nd şedeam n pustia aceea 12 ani, mă rugam lui Dumnezeu şi Prea Curatei Lui Maice, ca să mi dăruiască şi mie acest sf nt dar. Şez nd eu la rugăciune ntr o noapte, la miezul nopţii, de năprasnă s a luminat chilia mea unde şedeam şi m a mpresurat mprejur o văpaie de foc, dar nu mă ardea; şi a nceput inima mea să spună tare : «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă pe mine păcătosul». Iar eu m am nspăim ntat şi m am temut ca nu cumva să fie o nşelăciune drăcească. A doua zi m am dus la duhovnicul meu, părintele Iosif (e vorba de schimonahul Iosif, duhovnicul m năstirii Văratec), care avea rugăciunea minţii (vom publica n acest volum : Metoda lui pentru rugăciunea lui Iisus) şi a făcut şi minuni, şi m am mărturisit. Iar el mi a dat canon ca să nu dorm culcat n pat, ci şez nd n scaun şi numai un ceas n 24 de ceasuri. Întorc ndu mă n chilia mea, m am ispitit ca să urmez după porunca duhovnicului meu, dar n am putut. Atunci, văz nd eu că nu pot, m am lăsat de rugăciune»[978].

Se vede şi din această istorisire nota deosebită a spiritualităţii ortodoxe româneşti care, pe de o parte, afirmă necesitatea unei aspre nevoinţe de pregătire prin despăti

977. *Ibidem,* manuscris (fascicol).

978. A se vedea pe larg: *«Via a unui mbunătă it călugăr roman — Irinarh Roset»,* redată de arhimandritul Nectarie Banul şi recenzată de C. Erbiceanu, n rev. «Biserica Ortodoxă Română», nr. 7, 1898, p. 740—791, La Ierod. Ioanichie Bălan, Op. *cit.,* manuscris (fascicol).

mire n vederea rugăciunii lui Iisus, pe de altă parte, recomandă o mare discreţie, pentru ca nu cumva lucrătorul acestei rugăciuni să fie luat n stăp nire de slava deşartă care e o patimă ce ntinează grav pe om.

Un alt mare sihastru român n secolul XIX a fost Nectarie proptopsaltul. El s a pustnicit ncep nd de la anul 1845, vreme de 16 ani, ntr o colibă din apropierea locului unde s a clădit schitul Prodromul din Athos, la locul numit Vigla. Acolo a dus o viaţă de post, de priveghere şi de lucrare tainică a rugăciunii lui Iisus. La anul 1862, după simţirea bisericii schitului Prodromul, Cuviosul Nectarie s a aşezat n schit, unde moare n 1903. A fost, n vremea sa, cel mai vestit psalt din Sf ntul Munte. Cu el s a pustnicit şi a trăit apoi la Prodromul şi fratele său Atanasie[979].

Un alt mare lucrător al rugăciunii lui Iisus a fost ieroschimonahul Iustin, plecat pe la 1810 din m năstirea Neamţ la Sf ntul Munte, cu ucenicii săi Patapie şi Grigorie. Acolo a cumpărat de la m năstirea Lavra locul numit «Vigla Ianicopolei» şi a zidit 40 de chilii n jurul unei bisericuţe ce exista de mai nainte, adun nd n ele pe călugării români ce se nevoiau prin peşteri şi prin alte m năstiri. După 1820, Cuviosul Iustin s a retras ntr o peşteră, petrec nd n post, priveghere şi n rugăciunea lui Iisus vreme de 20 de ani, p nă la sf rşitul său n 1845[980].

Forma de vieţuire călugărească n mici schituri, potrivite unei practicări a rugăciunii lui Iisus ntr un cadru de linişte, era, p nă n secolul XVIII, extinsă şi n

979. Despre el a scris C. Ersiceanu n revista «Biserica Ortodoxă Română» 1899, p. 410.

980. *O călătorie la St. Munte,* de Pr. V. Nicolau, Ploieşti, 1907, la Ierod. Ioanichie Bălan, ras. fascicol.

Transilvania, mai ales n sudul ei şi n părţile Bistriţei, la poalele Carpaţilor, de unde se făcea uşor comunicarea cu schiturile din sudul şi răsăritul Carpaţilor. Între Braşov şi Sibiu existau n secolul XVIII vreo 120 de astfel de mici schituri. Aceste schituri şi legăturile sihastrilor din ele cu sihastrii din schiturile din sudul şi răsăritul Carpaţilor a fost cea mai mare piedică n calea lăţirii uniatismului n Transilvania după 1700. Documentele austriece nu mai ncetează să se pl ngă de aceşti călugări care treceau graniţa de la sudul şi răsăritul Carpaţilor la nordul lor. De aceea, la ordinul curţii imperiale din Viena, generalul Bucov dăr mă cu tunurile schiturile din sudul şi răsăritul Transilvaniei[981].

Existenţa ne ntreruptă a miilor de sihastri şi a sutelor de schituleţe cu viaţă sihăstrească din codrii ţărilor române, deci şi din munţii Buzăului, explică de ce călugărul ucrainian Vasile vine la nceputul secolului XVIII n acest ţinut şi se aşează n unul din aceste schituri, ca apoi să ntemeieze unul propriu, căruia i se face stareţ. El afla aci o viaţă monahală mult mai intensă dec t n ţara sa, care, după ce trecuse teologic printr o accentuată influenţă catolică, se afla acum sub influenţa protestantă, fapt care adusese şi o răcire a vieţii monahale. Chiar despre Paisie care vine n aceeaşi regiune, după Vasile de la Poiana Mărului, J. Hidarin spune : «Stareţul Paisie a fost nnoitorul vieţii monahale ruseşti şi ndrumătorul şi educatorul ei n lecturile ascetice... Căci, n acea vreme, Rusia nu avea asemenea scrieri»[982].

Vasile, după 20 de ani petrecuţi la Dălhăuţi, unde exista o puternică viaţă sihăstrească, n care el s a pu

981. Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase a Românilor din Ardeal,* voi. I, Sibiu, 1918; voi. II, Sibiu 1931; St. Meteş, *M năstirile române ti din Transilvania i Ungaria,* Sibiu, 1936.

982. La Diacon P. I. David, *Cuviosul Paisie cel Mare* (Velicicovschi), un *desăv r it monah,* Bucureşti, 1975, p. 13, nota 41.

tut introduce, cum am văzut din viaţa lui Irinarh Roset, se aşează la 1733 tocmai n regiunea at t de bogată n mici schituri din munţii Buzăului, l ngă schiturile Trăis teni şi C rnu, ntemeind schitul de la Poiana Mărului, 40 km la apus de R mnicul Sărat. Era, de altfel, o tradiţie mai veche ca monahi ruşi să vină n m năstirile din Moldova, unde puteau găsi mulţumirea unei vieţi călugăreşti de mai mare ad ncime duhovnicească[983].

Cu siguranţă că Vasile de la Poiana Mărului a fost inspirat de practica sihăstrească sau isihastă a călugărilor din aceste schituri c nd a alcătuit acele «Cuvinte nainte» la Filotei Sinaitul, Isichie Sinaitul, Grigorie Sinaitul şi Nil Sorschi. Se poate ca el să fi scris aceste «Cuvinte nainte» n slavoneşte. Dar av nd n obşte călugări români pentru care le scria, ele vor fi fost traduse imediat n româneşte, sau probabil că le a scris el nsuşi paralel n ambele limbi. Căci trăind zeci de ani ntre români, a putut nvăţa româneşte destul de bine ca să le scrie n româneşte sau at t n slavoneşte c t şi n româneşte. Eventualitatea aceasta pare a fi ntemeiată şi pe faptul că limba românească a acestor traduceri e foarte greoaie.

Publicăm n acest volum «Cuv ntul nainte» la Sf ntul Grigorie[984] Sinaitul, pe care l avem ntr un text mai clar. De altfel, conţinutul acestor «Cuvinte nainte» e foarte apropiat. l publicăm, mai mult pentru a pune n relief deosebirea ntre Vasile de la Poiana Mărului şi ucenicul său Paisie şi ntre textele alcătuite de români n ce priveşte condiţiile ce se cer pentru practicarea rugăciunii lui Iisus. C tă vreme călugării români cer o pregătire

983. Ierod. Ioanichie Bălan, Op. *cit.,* p. 140.

984. Vezi unele manuscrise n care se găsesc «Cuvintele nainte» ale lui Vasile de Ia Poiana Mărului la nota 121 din voi. VII al *Filoc. rom. «Cuv ntarea nainte»* la Filotei Sinaitul se cuprinde, ntre altele, n ms. Bibi. Acad. Rom. 1141, f. lOOr—111 r şi n ms. 1441, f. 6 r.—45.

prealabilă foarte serioasă naintе de practicarea acestei rugăciuni, Vasile şi Paisie i ndeamnă pe toţi să nceapă practicarea ei direct.

La 1742 vine, tot n regiunea aceea monahală, călugărul ucrainean Platon, viitorul Paisie. El trecu prin Dălhăuţi, care se afla sub autoritatea duhovnicească a lui Vasile, compatriotul său[985]. El prinsese dorul să vină n Moldova de la mitropolitul moldovean Antonie, refugiat n Rusia n timpul războiului ruso turc (1735—1739), de la care află multe despre Moldova şi bisericile sale[986].

Istoricul rus Cetfericov, care a scris viaţa lui Paisie, scrie despre starea monahismului românesc la sosirea lui Platon (Paisie) : «Platon intră pe păm ntul Moldovei cu simţăm ntul celei mai mari bucurii şi cu dragoste sinceră pentru el. El ştia că aici nfloreşte monahismul, că aici vin din Rusia mulţi asceţi, care caută un adăpost paşnic şi favorabil pentru viaţa singuratică şi tăcută şi el dorea din tot sufletul să se lipească de sihastrii de

985. Diacon P. I. Daivid, *Op. cit.,* p. 6, reproduce după : Pr. Paul Mi nail, *Stare ul Paisie de la Neam , nnoitorul monahismului,* n rev. «Mitropolia Moldovei şi Sucevei», 1962, nr. 5—6, p. 417—419, o frază n care se află şi unele cuvinte ale lui Paisie: «Fratele Platon (Paisie) roagă pe cei doi călugări «moldovalahi» să i ngăduie nsoţirea nspre «ţara părinţilor noştri... la binecuv ntata limbă şi poporul moldovenesc...», p. 6. E unul din argumentele aduse de Diacon P. David pentru originea românească a lui Paisie, pe l ngă altele (născut n Poltava, unde se aşezase D. Cantemir, mpreună cu mulţi români, din preotul Petru şi preoteasa Ana, rudenii cu familia Bantăş, din care se trăgea şi mama lui Dimitrie Cantemir; făcut citeţ n Pecerskaia Lavra de mitropolitul moldovean pribeag Antonie, devenit mitropolit de Cernigov ; tuns de acest mitropolit ca monah n m năstirea Lubeţki, care era un refugiu al călugărilor moldoveni şi avea ca stareţ pe Pahomie, tot un moldovean etc).

986. Pr. Paul Mihail, *art. cit.,* p. 409, redă mărturisirea lui Paisie (Platon) că auzind pe mitrop. moldovean Antonie slujind Sf. Liturghie la Kiev n limba română, a prins dragoste de limba şi de poporul din Moldova. Pr. Paul Mihail citează din *«Autobiograiia lui Paisie»,* publicată de St. Berechet, Iaşi, 1918, p. 13.

aici, să vieţuiască mpreună cu ei n singurătate şi tăcere şi astfel să şi realizeze visul său statornic din copilărie şi tinereţe. În vremea aceea, Moldova se prezenta ca unul din cele mai nfloritoare colţişoare ale lumii ortodoxe. În Orientul grec, Ortodoxia str mtorată şi mpilată de turci nu se putea bucura de libertatea trebuitoare, n Rusia viaţa monahală ncerca o str mtorare din partea guvernului»[987].

Despre Dălhăuţi, unde Platon (Paisie) se opri prima dată, Cetfericov spune: «Egumen al schitului era un ucenic al stareţului Vasile. Aici erau mulţi asceţi nsemnaţi. Aşa era, bunăoară, părintele Rafail, care se ndeletnicea cu transcrierea cărţilor sfinte» (Cu mare probabilitate se transcriau şi n româneşte, căci călugării români nu le ar fi putut folosi altfel pentru viaţa lor duhovnicească). «Un alt nevoitor era monahul Dosoftei, care locuia departe de schit, şi schimonahul Timoftei care era iscusit n convorbiri duhovniceşti şi n t lcuirea cărţilor sfinte (trebuia să le t lcuiască n româneşte, ca să nţeleagă călugării români). Aceşti doi monahi trăiau retraşi ntr o vale ad ncă». «Ei făcură asupra lui Paisie o profundă impresie». Aici descoperea Paisie vieţuirea isihastă.

Trec nd apoi la Trăisteni, «aici Platon (Paisie) auzi pentru prima dată pravila şi rugăciunile după r nduiala Sf ntului Munte Athos, săv rşite cu mare evlavie şi cu frica lui Dumnezeu. În schit erau p nă la 20 monahi, care duceau o viaţă de obşte, şi vreo 15 pustnici care trăiau prin apropierea schitului, procur ndu şi hrana şi mbrăcămintea cu m inile lor. Aici Platon (Paisie) nt lni mulţi sihastri nsemnaţi». Pe unul din ei se

987. *Paisie, stare ul m năstirii Neam ul din Moldova,* trad. de Episc. Nicodim, Editura M năstirii Neamţ, 1933, p. 126—127.

aşezau păsările pe umăr şi l nsoţeau oriunde se ducea, p nă ce intra n biserică[988].

Venind la Trăisteni vestitul sihastru Onufrie de la schitul C rnu, Platon (Paisie) se duse cu el la C rnu, care se afla pe valea Buzăului n sus, n munţi. Părintele Paul Mihail spune, folosind autobiografia lui Paisie: «Acolo, ntr o chilie sihăstrească, Platon a nţeles tainele adevăratului monahism şi ascetism, a nţeles şi a simţit mai profund efectul binefăcător al rugăciunii»[989]. «Paisie cunoscu aici alţi sihastri de mare putere duhovnicească. Cunoscu pe ieromonahul Alexe, care le citea din scrierile Sfinţilor Părinţi, t lcuind sensul celor spuse. Cunoscu mai bine pe marele sihastru Onufrie, care vieţuise nainte multă vreme n pustie, apoi n Ungrovlahia prin munţii cei mari, iar acum trăia nu departe de numitul schit, ntr o chilie singuratică». Îl vizită mpreună cu alţi călugări la chilia lui. «Drumul spre ea trecea prin păduri minunate, iar chilia lui se afla pe sprinceana unui munte, de unde se deschidea o privelişte fermecătoare asupra văilor, munţilor şi v lcelelor nconjurătoare, acoperite de păduri nestrăbătute... Bătr nul Onufrie şi petrecea vremea n rugăciune, n citire, c ntări de psalmi şi lucru de m nă, făc nd linguri, talere de lemn de tei cu mare iscusinţă. El era cu mare dar n a da sfaturi». «Cu părintele Alexe vorbea mult despre patimile trupeşti şi sufleteşti şi despre lupta cu g ndurile, cu dracii, despre ispitele lor ne nchipuite, despre meşteşugurile lor». «Ascult nd aceste cuvinte ale bătr nului Onufrie, Platon (Paisie) se aprindea din ce n ce mai mult de dragostea de viaţă pustnicească»[990]. Iată unde şi a făcut Paisie ucenicia n viaţa isihastă.

988. Op. *cit.,* p. 140—141. Aci nt lni pe Onufrie care a murit n schitul Sihăstria Voronei şi moaştele lui se păstrează n altar.

989. *Art. cit.,* rev. cit., p. 410.

990. Cetfericov, Op. *cit.,* p. 158—161.

Trecem peste activitatea lui Paisie la Athos şi apoi n Moldova, căci ar nsemna să ntindem prea mult expunerea aceasta. Nu inserăm n acest volum nici epistola lui despre rugăciunea minţii, deoarece ea a mai fost publicată [991]. Pe l ngă aceea, « nvăţătura stareţului Paisie despre rugăciunea lui Iisus, ca şi nvăţătura lui despre monahism, s nt str ns legate de nvăţătura despre această rugăciune a dascălului şi părintelui său, a schimonahului Vasile» [992].

Despre Paisie s a scris foarte mult şi n ruseşte şi n româneşte. Dar credem că o latură, asupra căreia ar trebui să se insiste mai mult, ar fi ncadrarea lucrării duhovniceşti şi organizatorice a lui n ambianţa românească n care a trăit, arăt ndu se, pe l ngă ceea ce a dat el monahismului românesc, şi ceea ce a primit el, cu mult mai mult, de la acesta.

Ceea ce ni se pare că a adus el n monahismul românesc, nu e preocuparea de rugăciunea lui Iisus — căci, aceasta s a menţinut mereu ntre miile de sihastri din munţii ţărilor române —, ci o introducere a acestei rugăciuni n viaţa de obşte şi prin aceasta o nviorare a spiritualităţii isihaste n ea şi prin ea o nviorare a vieţii de obşte. Paisie a venit din Sf ntul Munte, cu o obşte româno rusă preocupată de această rugăciune, şi la aceasta s au adăugat şi unii călugări din Moldova. Dar ncă Vasile de la Poiana Mărului afirma cu insistenţă că rugăciunea inimii nu e numai pentru sihastri, ci şi pentru cei din viaţa de obşte. Dar oare nu e aceasta o influenţă a unui mod de practicare a acestei rugăciuni pe păm ntul românesc, care a luat o şi mai mare dezvoltare n m năstirea Cernica ? Însă marea majoritate a si

991. Despre rugăciunea lăuntrică sau a minţii, scriere a fericitului stareţ, schimonah şi arhimandrit Paisie Velicicovschi. Tradusă din slavoneşte, 1902. Ştirea o luăm de la Cetfericov, Op. *cit.,* p. 20. Locul publicării nu e dat, dar credem că el e M năstirea Neamţ.

992. Cetfericov, *Op. cit.,* p. 303.

haştrilor din ţările române au rămas şi mai departe n viaţa lor isihastă superioară.

Un al doilea lucru adus de Paisie a fost stimulentul dat celor din jurul lui pentru o traducere a scrierilor filocalice din limba greacă, traduceri dintre care cele mai multe erau mai cur nd o revizuire a unor traduceri mai vechi n lumina textelor greceşti, revizuire făcută adesea, c nd era vorba de vechile traduceri slavone, nu numai după texte greceşti, ci şi după traduceri româneşti. Paisie nsuşi a luat parte la această muncă de traducere[993]. Propriu zis, contribuţia lui a fost nu at t una de nnoire sau de ad ncire a vieţii duhovniceşti, ci mai mult una de ordin cultural, de multiplicare, de revizuire şi de difuzare a scrierilor duhovniceşti.

In orice caz, din nt lnirea ntre tradiţia românească sihăstrească de mare ad ncime şi introducerea ei n cadrul obştii mari prin Paisie, a răsărit echilibrata viaţă duhovnicească din m năstirile Cernica şi Căldăruşani. Restauratorul Cernicăi şi iniţiatorul marelui elan de viaţă duhovnicească imprimată acesteia, a fost transilvăneanul Gheorghe, care a nsoţit pe Paisie 24 de ani n Athos şi n Moldova şi se declară ucenicul lui[994].

Dar stareţul Gheorghe aduce n viaţa duhovnicească insuflată de el Cernicăi c teva trăsături deosebite, care se resimt poate de nişte caracteristici ale sufletului românesc şi ntr o mai mare măsură de necesităţile locale. El accentuează, mai mult dec t Paisie, latura practică a vieţii duhovniceşti. Aceasta, nu numai pentru a ajuta pe monahi să şi dob ndească n mod mai sigur desăv rşirea nepătimirii, ci şi pentru a i face folositori obştii m năstireşti şi chiar altor oameni care au

993. Cetfericov spune că Paisie declară că el corecta traducerile slavone după traducerile româneşti şi din greceşte, Op. *cit ,* 288, 289.

994. Testamentul stareţului Gheorghe la: Casian Cermicanul, *Istoria siintclor m năstiri Cernica i Căldăru ani,* Bucureşti, 1870, p. 36.

nevoie de ajutor. În acest sens Sf ntul Calinic, floarea cea mai aleasă a spiritualităţii cernicane, uneşte n profilul lui duhovnicesc, n mod uimitor, rugăciunea şi n fr narea cea mai severă, pe de o parte, cu ascultarea cea mai deplină n obşte şi cu grija de săraci, iar pe de altă parte, cu activitatea de ctitor şi ziditor de biserici. El cere n *Povă uirile* lui scrise, n primul r nd, mplinirea poruncilor lui Dumnezeu şi fapte de smerenie, de ascultare, dar mai spune şi că «rugăciunea lui Iisus să o avem ne ncetat n gură, n minte şi inimă» [995]. Am putea spune că avem aci o «spiritualitate integrală».

Înfr narea, ascultarea şi smerenia nu s nt numai nişte valori ale desăv rşirii individuale, ci şi valori creatoare de bună comuniune şi frăţietate. Călugării trebuie să fie şi n privinţa aceasta soli cu fapta ai Împărăţiei lui Dumnezeu, Împărăţie a comuniunii desăv rşite. Şi mai ales n aceasta se verifică forţa reală a amintitelor valori. Dacă sihastrii individuali sau sihăstriile, ca mici grupuri, promovează mai mult concentrarea minţii n unirea cu Dumnezeu, prin Cernica, spiritualitatea filo calică şi actualiza forţa ei de coeziune frăţească ntre oamenii duhovniceşti.

De aceea, stareţul Gheorghe dă ca o altă normă pentru obştea sa, ca niciodată numărul monahilor din ea să nu treacă de 103, pentru ca ndrumătorii ei duhovniceşti să poată lucra ne ntrerupt la desăv rşirea fiecărui membru şi pentru ca să se facă posibilă realizarea unei frăţietăţi concrete ntre toţi membrii ei. Aplicarea spiritualităţii isihaste pe plan de obşte o promovase şi Paisie. Dar el nu pusese o limită numărului membrilor n m năstire. Stareţul Gheorghe manifestă totodată un spirit realist n privinţa rugăciunii inimii. În «Testamentul» său el cere călugărului din obşte să nu creadă

995. La Economul D. Furtună, *Ucenicii stare ului Paisie la Cernica i Căldăru ani,* Bucureşti, p. 139.

că poate vedea rodind n el «degrabă», «simplu şi n scurtă vreme lucrarea minţii». Noi s ntem, zice el, ncă oameni pătimaşi, nu ca membrii obştii părintelui Paisie. Şi p nă nu ne curăţim de patimi, nu putem nfăptui lucrarea rugăciunii n inimă [996]. Aceasta nu nsemna, desigur, o interzicere a rugăciunii lui Iisus. Am văzut că Sf ntul Calinic cere călugărilor să aibă ne ncetat n gură, n minte şi n inimă rugăciunea lui Iisus. Prin «lucrarea minţii» stareţul Gheorghe nţelege o scufundare totală şi ne ntreruptă n contemplarea lui Dumnezeu şi n unirea cu El, aşa cum o nţelegeau Părinţii de demult şi cum o practicau unii din sihastrii din peşterile şi micile sihăstrii din trecutul românesc, nu simpla rugăciune a lui Iisus (pomenirea deasă a numelui Lui), care se poate face la diferite nivele de concentrare [997]. Stareţul Gheorghe avertiza mpotriva părerii despre ajungerea rapidă la desăv rşirea trăirii n Dumnezeu, atrăg nd atenţia la pericolul nşelăciunilor la care este expus cel ce porneşte la această lucrare fără o ndelungată ntărire n starea de nepătimire.

În felul acesta, stareţul Gheorghe şi urmaşii lui la conducerea Cernicăi voiesc să se realizeze un echilibru ntre străduinţa de nfăptuire a frăţietăţii ntre toţi membrii obştii şi străduinţa de reală desăv rşire.

Tot pentru realizarea unei frăţietăţi c t mai ntărite n obşte stareţul Gheorghe recomandă evitarea tuturor manifestărilor individualiste n obşte, pun nd cel mai mare preţ pe ascultare, apoi pe spovedania de două ori

996. Vezi la Casieri Cernicanul, Op. *cit.,* p. 55, *Scara* VII, din «Testament».

997. A se vedea *«Cele* o *sută de capete» ale lui Calist i Ignatie Xanthopol,* cap. 53. Iar Vasile de la Poiana Mărului face o deosebire ntre rugăciunea lui Iisus pe care o pot săv rşi toţi şi cea văzătoare pe care puţini o pot (nainte cuv ntare la Filotei Sinaitul).

pe săptăm nă la duhovnicul indicat fiecăruia de stareţ şi pe mpărtăşirea o dată pe lună[998].

Vom da n acest volum, pentru ilustrarea acestui duh ntăritor de obşte, c teva extrase din «Testamentul» stareţului Gheorghe.

Rugăciunea lui Iisus nsăşi şi a găsit n această voinţă de ncadrare a călugărului n viaţa de obşte şi n viaţa de rugăciune a Bisericii n general, cu evitarea oricărui duh individualist, o ncadrare a ei n rugăciunile şi n *Laudele* celelalte ale Bisericii. Rugăciunea lui Iisus nu trebuie să facă pe monah să se dezintereseze de conţinutul rugăciunilor cultului public al Bisericii. Prin ncadrarea rugăciunii lui Iisus n aceste rugăciuni de obşte ale Bisericii, nseşi aceste rugăciuni s nt ferite de pericolul unei rostiri mecanice formale a lor, umpl ndu se de luarea aminte la conţinutul lor şi de căldura duhovnicească ce rezultă din aceasta.

Vom da pentru ilustrarea acestui fel de a face rugăciunea lui Iisus, mai ales de către ncepători, două metode ale ei, alcătuite, una de schimonahul Iosif (ms. din Biblioteca Acad. Rom. 1441, f 2 r.—4v.) şi alta de un monah necunoscut, foarte probabil din Cernica, ntruc t pomeneşte pe stareţii Paisie şi Gheorghe ca dascăli ai săi. Ea face parte dintr o expunere mai largă despre starea monahismului din ţările române şi din Sf ntul Munte, de unde se vede că autorul a vieţuit mult şi n Athos (ms. din Biblioteca Acad. Rom. 1841, de la f 19 r.). Aceste metode nu nviorează numai celelalte rugăciuni ale Bisericii cerute monahului n pravila lor zilnică, ci prin ele devine şi rugăciunea lui Iisus o parte din pravila obligatorie zilnică a monahului. Desigur, aceasta nu nseamnă că monahul nu poate spune şi n cealaltă vreme (n timpul diferitelor ascultări, la masă, nainte de adormire etc.) această rugăciune. Dimpotrivă, acest

998. La Casian Cernicanul, Op. *cit.,* p. 40.

lucru i se recomandă n toate textele duhovniceşti româneşti.

De asemenea, aceasta nu nseamnă că nu pot face această rugăciune şi mirenii care n au vreme să mplinească toată pravila călugărească a rugăciunilor.

Mai amintim că schimonahul Iosif, autorul unuia din aceste «Metode» a fost el nsuşi un om de mare experienţă n practicarea rugăciunii lui Iisus. El este identic cu ieroschimonahul Iosif şi duhovnicul m năstirii Văratec, cu a cărui binecuv ntare stareţa acelei m năstiri, Nazaria, schimnică din Braşov, a copiat la 1811 manuscrisul nr. 500 din acea m năstire, cuprinz nd scrierea *Despre rugăciune* a patriarhului Calist. El a fost «unul din cei mai vestiţi sihastri» n muntele Pocrovului, din părţile Neamţului, la care alergau creştinii din toate părţile să se spovedească. El a ajutat la zidirea m năstirii Văratec, avea darul cuv ntului şi al vindecării bolnavilor, av nd şi mai mulţi ucenici vestiţi, ca Irinarh Roset, ziditorul bisericii de pe Tabor[999].

În sf rşit, mai inserăm n acest volum un cuv nt despre condiţiile prealabile ce se cer pentru rugăciunea lui Iisus, cuv nt pe care l am găsit n biblioteca Episcopiei Romanului, sub nr. 41, scris la 1823. Scrierea poartă numele «Alăută duhovnicească şi trâmbiţă cerească». Ea nu dă numele autorului, dar părintele Ilie Cleopa de la m năstirea Sihăstria a afirmat că există o tradiţie potrivit căreia această scriere ar fi fost alcătuită de un nepot al stareţului Neonil de la Neamţ (n prima jumătate a secolului XIX). În această scriere e şi mai apăsat pus accentul pe curăţirea de patimi ca o condiţie a rugăciunii lui Iisus. Ea cere să nu se apuce cineva de această rugăciune nainte de a se curaţi de pornirea spre agoniselile trupeşti. Dacă amintitul Calist Catafygiotul cerea

999. Ierod. Ioanichie Bălan, Op. cii., p. 365—366.

lepădarea de g ndurile lucrurilor pentru ca sinea devenită una să se poată concentra ntreagă la Unul şi să se poată uni cu El, ştiut fiind că de g ndurile lucrurilor nu se poate curaţi cineva atâta timp c t le doreşte, scrierea aceasta cere curăţirea de nsăşi această dorire de agonisire a celor vremelnice.

Se poate socoti că prin aceasta se urmăreşte o şi mai mare ntărire a vieţii de obşte. Căci n timp ce călugărul ce duce ca sihastru o viaţă de sine mai are de obicei c teva lucruri ale sale, cel ce mplineşte n chip desăv rşit condiţiile vieţii de obşte nu mai are nimic al său : nici m ncare, nici haină, nici iniţiativă pentru un lucru sau altul. Tot pentru ntărirea vieţii de obşte, «Alăuta duhovnicească» cere spovedania deasă. Fără aceasta nu se poate realiza cu adevărat o rugăciune curată a lui Iisus, căci lipseşte smerenia şi conştiinţa păcătoşeniei, făc ndu şi loc slava deşartă, sau părerea că s a ajuns la desăv rşire prin această rugăciune. Numai nsoţită de spovedania deasă rugăciunea lui Iisus ncetează de a fi un factor care ncurajează o viaţă de sine, am zice individuală.

Cuv nt nainte sau călăuză

Celor ce vor voi să citească această carte a Sf ntului Grigorie Sinaitul şi să nu greşească n privinţa a ceea ce este n ea. S a făcut şi alcătuit din sfintele scrieri cele de Duhul Sf nt insuflate, de Preacuviosul schimonah Vasile de la Poiana Mărului din Ţara Românească[1000].

Mulţi, citind această carte a Sf ntului Grigorie Sinaitul şi neav nd cercarea lucrării minţii, greşesc n nţelegerea cea dreaptă a ei, socotind că această lucrare a fost proprie numai bărbaţilor celor sfinţi şi fără de patimă. De aceea, ţin ndu se de obiceiul de acum, adică numai de citirea şi c ntarea psalmilor, a troparelor şi a canoanelor, săv rşesc numai rugăciunea cea din afară. Ei nu nţeleg că acest fel de rugăciune c ntată ne au dat o Părinţii numai p nă la o vreme, pentru neputinţa şi pruncia minţii noastre. Aceasta, pentru ca deprinz ndu ne prin citire şi c ntare, să urcăm la treapta lucrării celei cu mintea, nu să petrecem p nă la sf rşit n aceasta. Căci ce este mai copilăresc dec t aceasta ? Pentru că citind şi c nt nd numai cu buzele rugăciunea cea din afară, ră m nem la o părere bucuroasă de noi nşine, socotind că facem un lucru mare şi m ng indu ne numai cu numărul (adică cu c t facem), iar prin aceasta hrănim pe fariseul dinăuntru.

Dar Sfinţii Părinţi lu ndu ne de la aceste neputinţe ale pruncie noastre, ca pe nişte prunci de la s nul celei

1000. Ms. Acad. Rom. 1621, f. 87 r—99 v. ndreptat după textul din manuscrisul Ghenoiu.

ce ne hrăneşte cu lapte, ne arată treapta cobor tă a acestei lucrări, asemăn nd c ntarea cu glas, cu graiul limbilor (al paginilor). Căci zice acest sf nt: C ntarea noastră se cade a fi ngerească, după cum ne este şi vieţuirea, iar nu trupească sau, să zic, păg nească. Căci c ntarea cu glas şi cu strigare a fost dată pentru lenevirea şi pentru ne destoinicia noastră, ca să ne ridice la rugăciunea adevărată. Iar roada c ntării din afară a arătat o Sf ntul Simeon Cuv ntătorul de Dumnezeu n chipul rugăciunii nsoţite de a doua luare aminte. El zice: «Iar a doua luare aminte este aceasta : C nd mintea se strânge din cele cunoscute cu simţurile şi păzeşte simţurile de cele din afară, adunindu se n gândurile ei, umblă n acestea n chip deşert, uitând de cele din afară. Căci uneori şi cercetează g ndurile, alteori dă atenţie cererilor ce le rosteşte către Dumnezeu, şi uneori trage spre sine g ndurile cele robite (de demoni), alteori, cuprinsă de vreo patimă, ncepe iarăşi să revină cu silire la sine. Şi nu i este cu putinţă celui ce luptă n acest fel, să dobândească pace c ndva, sau să ia cununile biruinţei. Căci unul ca acesta este asemenea celui ce luptă noaptea, care aude glasurile duşmanilor şi primeşte rănile de la ei, dar nu poate vedea limpede cine s nt ei, sau de unde vin, sau cum lovesc şi pentru ce, pentru că ntunericul pricinuieşte minţii această neputinţă. Cel ce se luptă astfel, nu va putea scăpa să fie zdrobit de cei de alt neam. Osteneala o suportă, dar de plată este păgubit. Ba e furat şi de slava deşartă, ca unul ce se socoteşte că e cu luare aminte ; şi e biruit şi batjocorit de ea. Pe l ngă aceea mai şi dispreţuieşte pe alţii, ca pe unii ce nu s nt ca el şi se dă pe sine păstor oilor, asemăn ndu se orbului care făgăduieşte să povă ţuiască pe orbi»[1001].

1001. «Metoda sfintei rugăciuni şi atenţiuni», socotită aci pe nedrept a Sf. Simeon Noul Teolog. A fost publicată n textul paleogrec şi n trad. franceză de J. Hausherr n «Orientalia Ghristian», 1927, voi. IX, nr. 36,

Dar cum putem păzi mintea? Urm nd o n simţirea celor din afară, sau adun nd o din ele, care o risipesc prin ele, c nd caută spre lucrurile supuse simţurilor ? Văzul privind cele frumoase, sau necuvenite, auzul auzind cele netede sau colţuroase, mirosul mirosind cele bine sau rău mirositoare, gustul gust nd cele dulci sau amare, pipăitul pipăind cele moi sau tari, pornesc şi aleargă după ele ca după frunzele purtate de v nt, iar mintea, amestec ndu se cu ele, cugetă la lucrările lor. Este cu putinţă a scăpa astfel de g ndurile cele de a dreapta, sau de a stinga? Nicidecum şi niciodată. Deci dacă simţurile din afară nu pot opri mintea de la g nduri, trebuie ca mintea să fugă din simţuri n vremea rugăciunii, năuntru n inimă, şi să stea acolo surdă şi mută la toate g ndurile. Căci de se goleşte cineva numai de vedere, de auzire şi de vorbire, dob ndeşte oarecare linişte de patimi şi de g ndurile cele rele. Dar cu mult mai mult se va ndulci de odihna de g ndurile cele rele şi va gusta bucuria cea duhovnicească, care se pricinuieşte prin rugăciunea minţii şi prin luarea aminte, c nd va depărta mintea şi de la cele cinci simţuri din afară şi o va ncuia n cămara cea dinăuntru şi firească, sau n pustie[1002]. Căci precum sabia cea cu două tăişuri, ori ncotro o vei ntoarce, taie cu ascuţişul ei cele ce se nimeresc n preajma ei, tot aşa lucrează şi rugăciunea lui Iisus : uneori fiind ntoarsă spre

sub titlul: «Le methode d'oraison hesyohaiste». Paragraful citat e la p. 134—135.

1002. Pustia din afară e un chip al lăuntrului golit de orice g nduri. Numai aşa se poate mintea concentra exclusiv spre Dumnezeu ; sau poate face o rugăciune curată. Dar trebuie observat că năzuind spre această golire de g nduri, omul duhovnicesc nu vrea să devină indiferent. Prin aceasta el dob ndeşte din unirea cu Hristos o cov rşitoare bunătate şi iubire curată faţă de toţi şi de toate. Propriu zis el se goleşte numai de atitudinile pătimaşe, egoiste faţă de oameni şi lucruri, nu de orice atitudine. Se recomandă să nu se mai vadă toate n ele nsele, deci dispersate, ci unite cu Dumnezeu.

g ndurile cele rele şi spre patimi, alteori spre păcat, spre aducerea aminte de moarte şi de muncile veşnice[1003].

Iar de va voi cineva, fără această rugăciune, numai cu rugăciunea cea cântată şi cu simţurile cele din afară şi cu mpotrivirea cea din afară, să surpe atacurile vrăjmaşilor şi să se mpotrivească oricărei patimi, sau g nd viclean, acela va fi biruit degrabă şi de multe ori. Căci diavolul, aci l biruieşte pe cel ce i se mpotriveşte, aci i se supune, făc ndu se că e biruit de mpotrivirea aceluia. Prin aceasta şi bate joc de el, făc ndu l să se aplece spre slava deşartă şi spre neatenţie şi făc ndu l să se socotească păstor oilor şi nvăţător.

Cunoscând aceasta, Sf ntul Isihie zice : «Nu poate mintea noastră să biruiască prin sine singură nălucirile diavoleşti. Să nu nădăjduiască niciodată că va putea face aceasta. Căci (vrăjmaşii) sânt foarte vicleni şi se prefac a se supune. Şi aşa te mpiedică cu slava cea deşartă. Dar nu suportă nici un ceas să se mpotrivească chemării lui Iisus Hristos» (Isihie I, 24 ; Filoc. rom. IV, p. 46). Şi iarăşi: «Vezi să nu te asemeni lui Israil celui de demult, ca să fi dat vrăjmaşilor celor g ndiţi cu mintea. Că acela fiind izbăvit de egipteni prin Dumnezeul tuturor, şi a născocit sieşi, ca ajutor, idol de lut. Iar prin idol de lut să nţelegi mintea noastră cea neputincioasă, care c nd cheamă pe Iisus Hristos mpotriva duhurilor celor viclene, uşor le izgoneşte şi cu ştiinţă măiastră biruieşte atacurile nevăzute ale vrăjmaşului. Dar c nd se bizuieşte pe sine nsăşi, fără socoteală, se sfarmă ca lăstunul ce se rostogoleşte» (Isihie I, 25—26; *Filoc. rom.* IV, p. 47).

1003. S ar părea că e o contrazicere ntre recomandarea ca mintea să fie golită pentru a se face rugăciunea curată, şi afirmarea că rugăciunea aceasta nsăşi produce această golire, tăind orice conţinut din ea pentru a săv rşi rugăciunea curată. De fapt, golirea minţii ncepe prin rugăciune şi pe măsură ce naintează spre starea de rugăciune curată, goleşte mintea mai deplin de alte conţinuturi. Se cere numai ca omul să nu se mpace cu o convieţuire continuă ntre rugăciune şi alte g nduri.

Ajunge aceasta pentru a cunoaşte puterea şi măsura lucrării minţii şi a lucrării celei din afară, adică a rugăciunii şi a c ntării din afară.

Dar să nu socoteşti, binecredinciosule cititor, că lu ndu ne pe noi Sfinţii Părinţi de la multa c ntare din afară şi poruncindu ne să ne deprindem cu lucrarea minţii, nesocotesc psalmii şi canoanele (troparele). Să nu fie aceasta. Căci acestea s nt date de Duhul Sf nt Sfintei Biserici, ntru care se săv rşeşte toată lucrarea de sfinţire prin hirotonie şi toată taina iconomiei lui Dumnezeu Cuvântul p nă la a doua venire a Lui, n care se cuprinde şi nvierea noastră. Şi nu este ceva omenesc n r nduiala bisericească, ci toate s nt ale darului lui Dumnezeu, neprimind nici un adaos de la vrednicia noastră şi nici o mpuţinare pentru păcatele noastre.

Dar cuv ntul nostru nu se ocupă cu r nduielile Bisericii, ci cu pravila şi vieţuirea cea deosebită a fiecărui călugăr, care prin silinţă şi prin dreptatea inimii s a deprins a dob ndi darul Sf ntului Duh, nu prin simplele cuvinte ale Psalmilor (fără luare aminte), c ntate numai cu buzele şi cu limba [1004].

Căci zice Apostolul: «Voiesc a zice cinci cuvinte cu mintea mea, dec t zeci de mii cu limba» (1 Cor. 14, 10). Deci se cade, mai nt i, a ne curăţi mintea şi inima cu cinci cuvinte de acest fel, zic nd ntru ad ncul inimii: «Doamne Iisuse Hristoase, miluieşte mă», şi aşa a ne urca la c ntarea nţelegătoare. Deoarece tot cel ncepător şi ncă pătimaş poate săv rşi cu nţelegerea această rugăciune ntru păzirea inimii. Iar c ntarea nicidecum

1004. Ca şi Teolipt al Filadelfiei, Vasile de la Poiana Mărului recunoaşte nsemnătatea Bisericii. In ea primim harul, cu ajutorul căruia dezvoltăm viaţa noastră n Hristos, care ne duce spre nviere. Totuşi el consideră rugăciunea inimii ca ceva deosebit, deci oarecum n afară de ceea ce se săv rşeşte n Biserică. Această viziune ntruc tva dualistă e depăşită de «Metodele» româneşti ale rugăciunii lui Iisus.

nu o poate, p nă ce nu va curăţi, mai nt i, mintea cu această rugăciune[1005]. Pentru aceasta Sf ntul Grigorie Sinaitul, cerc nd cu de amănuntul şi cercet nd vieţile şi scrierile şi experienţa cea duhovnicească a tuturor Sfinţilor mai mult dec t toţi, prin Duhul Sf nt ce locuia n tr nsul, cere să se pună toată silinţa pentru rugăciune, iar Sf ntul Simeon, Arhiepiscopul Salonicului, av nd acelaşi Duh şi dar, porunceşte arhiereilor, preoţilor, călugărilor şi tuturor mirenilor şi i sfătuieşte să zică şi să unească cu răsuflarea n toată vremea şi n tot ceasul această sfinţită rugăciune. El zice mpreună cu Apostolul: «Nu este altă armă mai tare nici n cer, nici pe păm nt ca numele lui Iisus Hristos».

Şi să ştii şi aceasta, cel ce r vneşti această sfinţită lucrare a minţii, că nu numai n pustie, sau n singurătatea sihăstrească au fost nvăţători şi cei mai mulţi săv rşi tori ai acestei sfinţite lucrări. Ci mai mult n lavrele cele mari, care se aflau n mijlocul oraşelor. E de mirare cum sfinţitul patriarh Fotie, fiind ridicat la patriarhie din dregătoria boierească şi nefiind călugăr, s a deprins cu această treaptă, adică cu această lucrare a minţii[1006]. Şi at ta a sporit nc t faţa lui strălucea ca a lui Moise, din darul Sf ntului Duh ce se afla ntr nsul, zice Simeon Tesaloniceanul. El mărturiseşte că acela a alcătuit şi o

1005. Avem aci o altă ordine dec t la stareţul Gheorghe. La cel din urmă e nt i c ntarea şi apoi rugăciunea inimii (ca şi la Sf. Grigorie Sinaitul şi la ceilalţi Părinţi vechi). La Vasile de la Poiana Mărului e nt i rugăciunea lui Iisus şi apoi c ntarea. De fapt am ndouă au diferite trepte. Cu cit urcă cineva n săv rşirea mai duhovnicească a rugăciunii lui Iisus, cu at t rosteşte sau c ntă mai duhovniceşte şi celelalte rugăciuni. In orice caz ele trebuie mbinate pentru ca credinciosul să răm nă pe de o parte n Biserică, pe de alta pentru a se nduhovnici n mod treptat.

1006. De aci se vede iarăşi că Vasile de la Poiana Mărului nu vede o contrazicere ntre rugăciunea ne ncetată unită cu golirea minţii de g nduri (rele) şi mulţimea de preocupări legate de nalta păstorire patriar hicească a sufletelor. Facerea binelui merge m nă n m nă cu rugăciunea. Binele izvorăşte din rugăciune, căci prin el se face voia lui Dumnezeu.

carte despre această lucrare a minţii, cu toată nţelep-
ciunea filosofică. Mai zice că şi Sfinţii patriarhi ai Con
stantinopolei Ioan Gură de Aur şi Ignatie şi Calist au
scris cărţi despre această lucrare. Oare nu ţi ajung aces-
tea, o, iubitorule de Hristos cititor, ca lepăd nd toată n-
doiala, să ncepi să te deprinzi cu luarea aminte a min-
ţii ? De vei zice : nu s nt n viaţa singuratică, ce folos
vei avea ? Doar Sf ntul patriarh Calist s a deprins cu lu-
crarea minţii n Lavra cea mare a Athosului, slujind la
bucătărie. Iar de te ndoieşti pe motiv că nu eşti n pus-
tie ad ncă, a doua pildă a atenţiei inimii ţi este Sf ntul
episcop Fotie. Şi iarăşi de te vei lenevi n trezvia inimii
pe motiv de ascultare, spun nd că ai de mplinit o ascul-
tare, te vei face de r s. Căci nici pustia, nici viaţa singu-
ratică nu duce at ta spre sporire această lucrare, ca ascul-
tarea cu nţelegere, zice Sf ntul Grigorie Sinaitul.

Iar de te temi de partea din dreapta (de păcatul prin
prisosire ntr o virtute, n.n.), pe motiv că nu ai nvăţător,
n privinţa aceasta nsuşi Domnul ţi porunceşte să n-
veţi din Sf nta Scriptură, zic nd : «Cercetaţi Scripturile
şi ntr nsele veţi avea viaţa veşnică» (Ioan 5, 39).

Iar de tragi la st nga, tulbur ndu te că nu ai loc de
tăcere, şi ntru aceasta te ntăreşte Sf ntul Petru Damas
chinul zic nd : «Aceasta este nceputul m ntuirii omu-
lui, să şi lase voia şi nţelegerea sa şi să şi facă proprie
voia şi nţelegerea lui Dumnezeu. Atunci nu se va afla
n toată zidirea lucru, sau nceput, sau loc, care să l poa-
tă mpiedica».

Iar de te mpiedici şi mai mult, aflând pricini spre
aceasta in multe cuvinte ale Sf ntului Grigorie Sinaitul,
care zice multe despre nşelăciunea ce se iveşte n aceas-
tă lucrare, nsuşi acest Sf nt te ndreptează zic nd : «Nu
se cade să ne temem, sau să ne ndoim a chema pe Dum-
nezeu. Căci chiar de s au abătut vreunii, fiind, vătămaţi
la minte, nţelege că au pătimit aceasta din pricină că

au voit să lucreze după voia lor şi din nălţarea cugetului. Căci cel ce caută pe Dumnezeu cu supunere, cu ntrebare şi cu smerită cugetare, nicic nd nu se va vătăma, din harul lui Hristos, care voieşte «ca tot omul să se m ntu iască» (1 Tim. 2 , 4)[1007]. Pentru că cel ce vieţuieşte drept şi fără prihană, ferindu se de plăcerea sa şi de nălţarea minţii, de s ar ridica toate taberele drăceşti asupra lui şi mii de ispite, va răm ne nevătămat, au zis Părinţii. Dar cel ce umblă după r nduiala proprie şi după sfatul său, cade n nşelăciune. Iar de se poticneşte careva de piatra scrierii (prin cele scrise despre nşelăciune), spre oprirea lucrării minţii, acesta să ştie despre sine că ntoarce cele de sus n jos şi cele de jos n sus. Căci nu spre oprirea acestei lucrări, ci ca să ne ferească de nşelăciune, ne arată Sfinţii Părinţi pricinile prin care ne vine nşelăciunea. De aceea porunceşte Sf ntul Grigorie Sinaitul să nu se teamă, nici să se ndoiască cei ce se deprind cu rugăciunea. El nfăţişează două pricini ale nşelăciunii: lucrarea după r nduiala proprie şi nălţarea cugetării[1008].

Voind Sfinţii Părinţi să răm nem nevinovaţi de acestea, ne poruncesc că cercetăm sfintele scrieri ca să ne ndreptăm prin ele. «Să aibă frate pe frate sfătuitor bun, zice Sf ntul Petru Damaschinul, iar de nu se poate afla stareţ bun cu cuv ntul şi cu lucrul, după chipul Sfinţilor Părinţi, cunosc nd bine scrierile Părinţilor, apoi n chip deosebit se cade a primi n tăcere sfătuirea duhovnicească din nvăţăturile şi ndrumările Sfinţilor Părinţi şi a căuta n ele răspuns pentru tot lucrul şi fapta cea bună». Deci se cade ca şi noi, citind scrierile, să păzim această măsură şi această r nduiala şi să nu ocolim nvăţătura şi ndrumarea acestora, cum fac aceia care, ne

1007. Despre nşelăciune şi alte pricini. *Filoc. gr.* voi. IV, p. 87, ed. 3.

1008. S nt patimile m ndriei opuse ascultării şi smeritei cugetări. Cea dint i e mândria manifestată n afară, a doua e m ndria cultivată năuntru sufletului.

av nd cercarea lucrării minţii şi socotindu se a judeca drept, se nfăţişează sau, mai bine zis, se dau pe ei nşişi, ca ştiind ce fac, chiar c nd se depărtează cu trei motive de deprinderea acestei sfinţite lucrări.

Cel dint i e că lasă această lucrare numai sfinţilor bărbaţi fără patimă, socotind că numai acestora li se potriveşte ea, nu şi celor pătimaşi. Cel de al doilea e mpuţinarea aproape totală a nvăţătorilor n acest fel de vieţuire, sau cale. Iar cel de al treilea e nşelăciunea care se iveşte chiar n această lucrare.

Motivul cel dint i al acestora este nefolositor şi nedrept. Căci ncă treapta cea dint i a călugărilor ncepători este datoare să mpuţineze patimile prin trezvia minţii şi paza inimii, care este rugăciunea minţii ce se cuvine celor făptuitori [1009]. Cel de al doilea este lipsit de judecată şi de ndreptăţire. Căci, precum s a spus mai sus, n locul nvăţătorului avem scrierile ca nvăţător, c nd nu se află nvăţător. Iar cel de al treilea este cel prin care cineva se face el nsuşi piedică sieşi. Căci citind anume cu g nd de a se nşela, se mpiedică el nsuşi n scrieri, inţeleg ndu le str mb. Pentru că, n loc de a primi scrierile spre păzirea sa şi spre cunoaşterea nşelăciunii, le află şi le primeşte ca pricină a fugii de lucrarea minţii. E ca şi cum oarecare dintre mai marii ostaşilor, fiind nştiinţat de cineva că duşmanul lui i p ndeşte calea vr nd să l biruiască cu nşelăciune, aştept ndu l pe ascuns, neput nd face cu el război la arătare, el ca un nepriceput, n loc de a descoperi acestea şi de a da pe faţă p ndirea acestuia ca să l biruiască, se nfricoşează şi fuge făc n

1009. Deci, după Vasile de la Poiana Mărului, există o rugăciune a minţii, care trebuie săvârşită chiar de călugării din treapta făptuirii. E o rugăciune a minţii pe măsura lor şi acomodată treptei lor de curăţire a patimilor şi de lucrare a virtuţilor. Ea nsăşi ajută la Împuţinarea patimilor şi la naintarea spre trepte mai nalte ale rugăciunii minţii, p nă la rugăciunea atotcurată de g nduri şi de patimi.

du se de ocară ntre oameni, dar mai v rtos naintea m-păratului său şi a sfetnicilor lui.

Iar de te temi de acest fel de lucrare şi deprindere numai din firea şi prostia inimii tale, cu mult mai v rtos mă tem şi eu pentru tine. Căci nu trebuie să te fereşti să mergi n pădure din pricina unor basme prosteşti, sau din teama de lup. Pentru că numai de Dumnezeu trebuie să te temi, nu să fugi din frică, sau să te lepezi de El. Cu adevărat această lucrare cere frică şi cutremur, zdrobirea inimii şi smerenie şi multă cercetare a sfintelor scrieri, dar nu fugă şi lepădare, nici ndrăzneală, nici lucrare după plăcerea proprie. Căci zice: «Cel ndrăzneţ şi nebăgător de seamă, vr nd mai mult dec t este vrednic şi dec t e n stare, aleargă cu trufie spre ceea ce voieşte, vr nd să ajungă nainte de vreme». Şi iarăşi: «De şi n-chipuie cineva că va ajunge uşor la cele nalte, şi a agonisit poftire diavolească, iar nu adevărul. Iar pe acesta lesne l v nează diavolul cu cursele sale, ca pe o slugă a lui».

Şi de ce să r vnim sporirea ne ncetată a minţii n rugăciunea de care de abia de se nvredniceşte unul din zeci de mii, cum zice Sf. Isaac ? Destul ne este nouă, păcătoşilor şi neputincioşilor, să cunoaştem măcar urma liniştii minţii, care este rugăciunea cea lucrătoare a minţii, cu care se izgonesc din inimă adăugirile vrăjmaşului şi g ndurile cele rele şi care este a călugărilor ncepători şi a celor pătimaşi şi prin care se nalţă cineva la rugăciunea cea văzătoare (contemplativă) şi duhovnicească, de va voi Dumnezeu. Şi nu trebuie să slăbim din pricina aceasta, căci nu se nvrednicesc mulţi de rugăciunea cea văzătoare [1010]. Dar aceasta nu pentru că e ne

1010. Vasile de la Poiana Mărului face o deosebire ntre lucrarea minţii şi rugăciunea văzătoare sau contemplativă, Care e a celor nepătimaşi. El cunoaşte scrierea lui Calist Patriarhul şi a lui Calist Catafygiotul. Prin aceste explicări Vasile de la Poiana Mărului se apropie de spiritualitatea Cernicăi, care socotind lucrarea minţii (considerată de ea rugă

dreptate la Dumnezeu. Ci trebuie numai să nu ne lenevim să mergem pe calea care duce spre această sfinţită rugăciune, adică să nu ne lenevim a ne mpotrivi, prin lucrarea rugăciunii minţii, amăgirilor şi patimilor şi g ndurilor rele. Căci naint nd pe calea aceasta a sfinţilor, ne vom nvrednici părţii lor, chiar de nu vom dob ndi aici desăv rşirea, zice Sf ntul Isaac şi alţi mulţi sfinţi.

Dar şi acest lucru este vrednic de mirare şi nfricoşător: Cum cineva, cunosc nd scrierile, nu face cercarea (experienţa) lor? Iar alţii necunosc ndu le, nici ntre b nd, ndrăznesc să se apropie cu nţelegerea de luarea aminte a minţii ? Ba mai spun că luarea aminte şi rugăciunea trebuie să lucreze n partea poftitoare şi zic că această parte se află n mijlocul p ntecelui şi nu al inimii.

Iar aceasta este cea dint i şi mai voită dintre nşelăciuni [1011]. Căci nu numai că rugăciunea şi luarea aminte nu trebuie să fie făcute n această parte, ci nici căldura care vine de la partea poftitoare la inimă nu trebuie nicidecum a o primi. Iar c nd se vorbeşte de mijlocul p ntecelui, nţelege inima, după cum zice Sf. Teofilact. Iar inima nu are locul ei nici n buric, nici n mijlocul p ntecelui, ci n partea stângă a pieptului [1012].

ciunea văzătoare) greu de atins de călugării nedeplin curăţiţi de patimi, le cere totuşi, n general, şi lor rugăciunea lui Iisus. Numai «Alăuta duhovnicească» pare mai radical ne ncrezătoare n posibilitatea rugăciunii lui Iisus nainte de curăţirea de pofta agoniselilor vremelnice.

1011. Avem aci dovada că n tradiţia românească şi rusă (dar şi n cea greacă, cum arată textul neogrec al «Metodei sfintei rugăciuni şi atenţiuni»), s a combătut acuza inventată de adversarii, probabil catolicizanţi ai isihasmului (vezi nota 19 de la *Metoda* lui Nichifor din singurătate, n voi. VII din *Filoc. rom.),* că isihaştii şi ndreptau privirea spre mijlocul p ntecelui. Prin aceasta au fost opriţi ntotdeauna mulţi să nceapă practicarea rugăciunii Iui Iisus.

1012. In «Cuv nt nainte» la Filotei Sinaitul, Vasile de la Poiana Mărului insistă mai mult ca mintea să caute deasupra inimii ca un mpărat, nu n partea dreaptă a ei spre piept, nici n josul ei, ca să nu trezească nici fierbinţeala mâniei n piept, nici fierbinţeala poftei din josul

Căci aşa s nt aşezate cele trei părţi ale sufletului: partea raţională (cuv ntătoare) n piept, partea m niei sau a r vnirii n inimă[1013], iar partea poftitoare n buric[1014]. La aceasta are şi diavolul lesne intrare, după cum zice Iov : «O umple de bale şi o nfierb ntă, ca lipitorile şi broaştele n balta cea noroioasă, hrănindu se şi ndul cindu se cu sărătura poftei». De aceea, Sf ntul Grigorie Sinaitul zice : «E mare nevoie a se ajunge la adevărul vădit şi a fi curat de cele protivnice darului. Că mai ales n ncepători s a deprins diavolul să dea nşelăciunii lui chipul adevărului, d nd vicleşugurilor lui nfăţişări duhovniceşti, adică le nlocuieşte pe unele cu altele.

Această nlocuire o face şi n mijlocul p ntecelui, adu c nd n locul căldurii fireşti, arderea sa, iar n locul veseliei (fireşti), bucurie dobitocească» (Filocalia greacă, ed. III, voi. IV, p. 76).

Dar socotesc firesc ca lucrătorul să ştie şi aceasta : arderea sau căldura care iese de la mijloc (de la mijlocul

inimii. Dar ceea ce e nou la Vasile e că el cere ca mintea să nu caute nici n mijlocul inimii, ci deasupra ei, pentru că, după el, inima e sediul raţiunii şi deci, dacă mintea ar căuta spre acel mijloc, mintea sau raţiunea ar răm ne n ea nsăşi, ntr o pură raţionalitate. Mintea trebuie să caute să ajungă deasupra sa şi să se stăp nească pe ea nsăşi ca un mpărat. Omul trebuie să caute să ajungă chiar şi deasupra sa, adică să se ridice mai presus de sine spre Dumnezeu, spre adevărul personal infinit, să intre n relaţie cu El, depăşindu se pe sine, aşa cum i o cere firea. Dar pentru aceasta trebuie să răm nă aproape de nsuşi centrul ei, de inimă, căci numai prin ea poate urca mai presus de ea. Ideea că inima e centrul cugetării se justifică cu faptul că ea e centrul vital al organismului, deci şi al cugetării care dirijează omul ntreg. In inimă şi totuşi, prin inimă, deasupra inimii sale, acolo trebuie să fie omul.

1013. M nia sau r vnirea, energia sufletului. E puterea lui. De aceea e văzută corespunzând cu pieptul, unde se concentrează puterea fizică.

1014. Partea poftitoare se arată n moliciunea trupului, n extrema lui pasivitate. Dacă e condusă de cugetare şi de tărie, devine un sentiment care se alipeşte cu dragoste de cele cu adevărat tari şi nalte, de Dumnezeu, sau caută spre El. Altfel o ia razna, sau e făcută roaba celui rău, a celor tari n mod aparent şi trecător.

p ntecelui, n.n.) la inimă, uneori iese singură de la sine n chip firesc, fără g nduri de desfr nare. «Şi aceasta nu este nşelăciune, ci vădirea firii», zice Sf. Calist Patriarhul. «Iar de socoteşte cineva că şi ea este din dar, şi nu din fire, aceasta este cu adevărat nşelăciune»[1015]. Şi iarăşi zice acelaşi: «De ce fel s nt acestea, nu trebuie să se ngrijească cel ce se nevoieşte, ci să le respingă».

Dar alteori diavolul nsuşi amestecă arderea sa cu pofta noastră şi prin aceasta trage mintea la g nduri de desfr nare. Iar aceasta este negreşit nşelăciune.

Iar de se ncălzeşte tot trupul, dar mintea este curată şi lipsită de patimă, nc t pătrunde n ad ncul inimii, ncep nd şi săvârşind rugăciunea n inimă, să se ştie că aceasta este cu adevărat din har, iar nu din nşelăciune.

Dar se nt mplă unora dintre nevoitori nu puţină mpiedicare şi neputinţă trupească n această sfinţită lucrare. Căci neput nd ţine cu măsură şi cu hotăr re ostenelile şi posturile cele mai presus de fire ce le mplineau sfinţii, li se pare că nu le este lor cu putinţă a ncepe, fără acestea, lucrarea minţii. Ferindu i de această păgu bire, prin măsura ce le o rânduieşte, Marele Vasile nvaţă astfel zic nd : «Înfr narea se rânduieşte potrivit puterii trupeşti a fiecăruia». Cu adevărat şi de aceasta mi se pare că se cuvine să se ţină seama, ca nu cumva, zdrobind cu nfr narea cea fără măsură puterea trupească, să facem trupul sleit şi neputincios spre sporirea (duhovnicească). Căci trebuie să o avem pe aceasta lucrătoare şi nicidecum să o slăbim cu lipsa de măsură. Pentru că,

1015. S nt n trup călduri şi călduri. S nt călduri ale rugăciunii curate, c nd simţirea e luată n slujba ei, şi s nt călduri ale firii, c nd simţirea nu e ridicată spre ceva mai nalt de ceea ce satisface firea n mod trecător. Dar s nt şi călduri st rnite de porniri mai prejos de fire, călduri ale urii, ale poftelor nemăsurate, contrare firii, călduri ale dezordinii n viaţa individuală şi socială. Ele naripează păcatul, pornirea spre rău. Atunci puterile trupeşti şi sufleteşti s nt aprinse de draci ca centre personale ale răului, mai rele dec t poate fi omul.

dar ar fi fost bine să slăbim cu trupurile şi să zăcem abia vii, negreşit aşa ne ar fi făcut Domnul de la nceput. Dar de vreme ce ne a făcut aşa cum ne a făcut, greşesc cei ce nu păzesc precum este ceea ce a fost făcut.

Postitorul să păzească, deci, numai binecredincioşia, ca să nu se ncuibeze răutatea n suflet din pricina lene virii; ca să nu slăbească trezvia minţii şi ridicarea cugetării cu dinadinsul spre Dumnezeu ; ca să nu se ntunece sfinţirea cea duhovnicească şi luminarea care se iveşte din ea n suflet. Căci de vor creşte bunătăţile amintite, nu vor avea patimile vreme a se scula asupra trupului. Pentru că sufletul ndeletnicindu se cu cele de sus, nu dă vreme trupului spre trezirea patimilor. De aceea, odată ce se produce această stare n suflet, nu se mai deosebeşte ntru nimic cel ce măn ncă anumite bucate de cel ce nu le măn ncă. Ba unul ca acesta a ţinut nu numai postul, ci şi nfr narea cea de totdeauna. Şi are lauda pentru grija şi luarea aminte cea aleasă, arătată trupului. Căci viaţa cea cu măsură nu nfierb ntă poftele. Aceasta o spune şi Sf ntul Isaac Sirul: «Trupul cel neputincios de l vei sili peste măsură, aduce sufletului tulburare peste tulburare». Iar Sf ntul Ioan Scărarul zice: «Văzut am pe duşmanul acesta (adică p ntecele) odihnit şi d nd trezvie sufletului». Şi iarăşi: «Văzutu l am pe acesta topit de post şi totuşi plin de păcat, ca să nu ne nădăjduim spre noi, ci spre Dumnezeu cel viu». Cu aceasta se potriveşte şi nt mplarea pe care o istoriseşte Preacuviosul Nicon, zic nd: «În acele vremuri se afla un bătrân singur n pustie, care nu văzuse oameni de treizeci de ani şi nu m ncase nici p ine, ci numai rădăcini; dar a spus că n toţi anii aceia era supărat foarte de dracul desfr nării. Şi au socotit Părinţii că nici trufia, nici hrana n a fost pricina războiului aceluia, ci faptul că bătr nul nu era deprins cu trezvia minţii şi cu lupta mpotriva amăgirilor vrăjmaşilor».

Pentru aceea zice şi Sfântul Maxim : «Dă trupului cele după putere şi ntoarce toată nevoinţa ta spre lucrarea minţii». Şi iarăşi, Sfântul Diadoh zice : «Postul are laudă n sine, dar nu la Dumnezeu». Căci este lucrător şi or nduieşte bine pe cei ce l voiesc cu ntreaga fiinţă. Deci nu se cade nevoitorilor binecredincioşi a se trufi pentru el, ci să vadă ţinta cugetării noastre n credinţa n Dumnezeu. «Căci meşterii nici unui meşteşug nu se laudă vreodată cu uneltele lor, ca şi cum ele ar fi sf rşitul meşteşugului lor, ci aşteaptă fiecare să isprăvească lucrul cu ajutorul lor, ca din el să arate cu adevărat meşteşugul lor» (Cap. 47 ; Filoc. rom. I, p. 352—353).

Dar av nd o stare potrivită pentru primirea unui anumit fel de hrană, nu ţi pune toată silinţa şi nădejdea numai n post. Ci postind cu măsură şi după puterea ta, sileşte te n lucrarea minţii. De ai putere să te ndestulezi numai cu p ine şi apă, bine este. Căci zice : «Nu ntăresc celelalte bucate trupul, cum l ntăresc p inea şi apa. Dar să nu ţi pară că mplineşti vreo faptă bună, postind astfel, ci nădăjduieşte a c ştiga din post ntreaga cumpătare. Şi aşa ţi va fi postul cu nţelegere», zice Sf. Doroftei.

Iar de eşti neputincios, Sf ntul Grigorie Sinaitul ţi porunceşte să măn nci o litră de p ine şi să bei pe zi, adică n zilele cele dezlegate, trei sau patru pahare de vin, sau de apă, dacă vrei să afli pe Dumnezeu; şi să primeşti c te puţin din toate cele dulci ce se vor afla, ca să scapi de nălţarea cu cugetul şi să nu te scârbeşti de cele bune făcute de Dumnezeu, ci să I mulţumeşti Lui pentru toate. Aceasta este judecata celor pricepuţi.

Căci de te ndoieşti de m ntuirea ta, fiindcă măn nci din toate bucatele cele dulci şi bei puţintel vin, aceasta vine din necredinţa şi neputinţa cugetului. Iar mpărtăşirea de bucate fără de păcat şi potrivit cu voia lui Dumnezeu se poate afla in trei stări ale sufletului: n nfr nare, n ndestulare şi n saturare. Înfr narea nseamnă

a fi ncă flăm nd c nd te scoli de la masă; ndestularea nseamnă a nu fi nici flăm nd, nici ngreunat; saturarea, a se ngreuna puţintel.

Iar a m nca după saturare e uşă a ndrăcirii p ntecelui, prin care intră desfr narea. Socotindu le acestea, alege ţi ceea ce se cade după puterea ta, netrec nd peste aceste stări. Căci şi aceasta aparţine celor desăv rşiţi, cum zice Apostolul, adică a flăm nzi şi a se sătura şi a le putea pe toate.

Acestea ţi s au arătat, o, iubitorule al lucrării şi al luării aminte a minţii, numai din cuvintele Sfinţilor Părinţi celor mari: care este măsura nfr nării şi postul cel cu socoteală ; şi cum se cuvine a se nevoi cineva ntru luarea aminte. Deci auzind acestea, nu se cade a ne depărta de la lucrarea minţii, ci a ne sili ntru aceasta cu toată s rguinţa, rug nd pe Domnul nostru Iisus Hristos, să ne fie ajutor şi nvăţător ntru aceasta. Căruia se cuvine toată slava, cinstea şi nchinăciunea, n vecii vecilor. Amin.

Din sfaturile stareţului GHEORGHE de la Cernica

1. «Deci, prin chibzuire nesmintită, căutaţi după moartea mea n partea dreaptă a sinului meu duhovnicesc, ceea ce nseamnă scăparea minţii din robia cugetelor, că poate veţi afla şi o răclişoară scumpă, nchipuind *cură enia inimii* cea nefurată de g nd. Şi, deschiz nd o pe ea, arăta se va şi alta de lut, zugrăvită, adică *biruin a asupra deznădăjduirii,* cu multe feluri de trude prin acest trup de păm nt. Sfăr m nd o şi pe aceea, va da dintr nsa trei pietricele de mult preţ, care se t lcuiese *c tigul celor trei păr i ale pocăitului suflet, prin care i pe Sf nta Treime O proslăvesc,* slujinlu I eu de la naşterea mea.

Şi iată, ntru numele Tatălui, pildă m am făcut ntre voi prin rodul dragostei, iubindu vă pe toţi deopotrivă. Întru numele Fiului m am supus de bunăvoie sub picioarele tuturor, ca să pot v na prin răbdare sufletele voastre ; ntru numele Duhului Sf nt n am lăsat simţurile a zbura peste hotarele firii, ntruc t şi de voi mi s a făcut milă ncălzindu vă l ngă bucuria inimii şi ndrept ndu vă spre limanul m ntuirii» [1016].

1016. E un pasaj din «Testamentul stareţului Gheorghe», publicat de Casian Cernicanul n *«Istoriile mănăstirilor Cernica i Căldăru ani»* (p. 30—31). EI le lasă călugărilor din obştea sa moştenire pilda sa ntipărită n cea mai intimă parte a fiinţei sale, pe care ei nu o pot nsă descoperi dec t prin propria lor nţelepciune. Această moştenire este *cură ia inimii.* Dar ea are la bază *biruin a asupra deznădăjduirii,* dob ndită cu multe trude ale trupului. După el, toate nevoinţele duc la c ştigarea nădejdii şi din fermitatea nădejdii creşte curăţia inimii care şi pune toată nădejdea, ri

2. «Iarăşi, cu darul bl ndeţelor adaug a porunci celor purtători de cruce ai mei fii sufleteşti, n ce chip să fiţi ca nişte ngeri n trup, neplec ndu vă la deşertăciuni mincinoase, nici la răsfăţări neastâmpărate, sau la plimbări nepotrivite darului vostru, după cuv ntul ce l zice vasul alegerii: «Că deşi toate mi s nt slobode, dar nu toate mi s nt de folos» (1 Cor. 6, 12). Drept aceea şi bunul obicei şi podoaba chipului să fie tocmite după urmarea cea dreaptă, precum am zis, asemăn ndu vă celor tineri prea cuvioşi Sfinţi, care au fost de o v rstă cu voi ntru firea omenească. Deci pildă de fericită răbdare să luaţi de la Acacie cel ntocmai cu mucenicii. Pildă de curată supunere să luaţi de la Dosoftei cel cu totul fără de răutate. Şi pildă de smerită nţelepciune să luaţi de la Zaharia cel mult pătimitor. Dar să căutăm şi la cea mpotrivă rea voire, căreia i urmează pierzarea şi os ndirea, dacă vrem să scăpăm de căderea lui Esau, a lui Gheezi şi a lui Iuda. Căci scris este : «Slujiţi Domnului cu frică şi vă bucuraţi Lui cu cutremur».

Că de veţi petrece zilele vieţii cu luare aminte şi nu ntru nebăgare de seamă, cu adevărat nu se va atinge

dicată din deznădejdea tuturor nădejdilor dezamăgite n cete vremelnice, n Dumnezeu, piatra ultimă şi de nesfăr mat a vieţii noastre. Iar mai adânc dec t acestea se află cele trei pietricele de mult preţ, sau cele trei puteri ale sufletului curăţite cu puterea dragostei venită din Sf nta Treime: cugetarea, pofta şi minia. Ele s au curăţit slujind numai Sfintei Treimi. Propriu zis, piatra de la temelia fiinţei noastre, umplută de nădejde şi de curăţie, are trei laturi : Tatăl, Fiul şi Sf ntul Duh.

Din puterea Tatălui, stareţul Gheorghe a putut iubi pe toţi din obşte n mod egal, cum şi Tatăl i iubeşte pe toţi, fiind tuturor Tată ; din puterea Fiului a răbdat toate de la toţi, ca pe toţi să i c ştige ; din puterea Sf ntului Duh a rămas apropiat de toţi, n comuniune cu ei, ca să i conducă pe toţi mpreună spre m ntuire. E o teologie spirituală care pune Sfânta Treime la baza unităţii ntreite a sufletului şi a comuniunii, care face din Sf nta Treime izvorul puterii de reunificare a sufletului ntreit şi a comuniunii celei str nse ntre persoanele care nu se confundă şi nu se st njenesc n dezvoltarea lor. Armonia treimică e văzută ca baza strădaniilor pentru refacerea armoniei sufleteşti şi sociale.

de voi nici toată meşteşugirea diavolească. Căci să ştiţi, fiii mei, cum că zavistia, pizmuirea, lăcomia, vicleşugul, m nia, pomenirea răului şi trufia, ncă de la alcătuirea lumii nu ştiu să cinstească prea plăcuta lui Dumnezeu sporire şi mai v rtos a celor de sub ascultare, ci răm n ca nişte săgeţi nfipte ntru acelaşi blestem al strămoşeştii neascultări.

Iar ntru nevoinţele frăţimii voastre se va proslăvi iubitorul de oameni Dumnezeu şi veţi moşteni pacea care ntoarce iarăşi la podoaba cea după fire pe cei ce se află cu mintea ntreagă. Prin ele vă faceţi şi multora oglindă spre ndreptare şi vă veţi bucura ntru lumina celor vii»[1017].

3. «Deci această treaptă a scării să o socotiţi a fi porunca cea mai cuprinzătoare. Căci ntru ea se reazimă toată ncepătura m ntuirii monahilor : *cinsti i supunerea unul către altul ntocmai ca suflarea.* Însă nu dintr un interes neblagoslovit de Dumnezeu, ci numai spre folosul aproapelui, ca să mpliniţi şi dragostea cea hotăr tă din lege»[1018].

1017. Din «Testamentul...» la Casian Cernicanul, *op. cit.,* p. 31—32.

1018. Din «Testamentul...», op. *cit.,* p. 36 Din tot Testamentul stareţului Gheorghe» rezultă că el vedea dragostea ca factorul principal al coeziunii, al comuniunii (pentru călugări: a obştii) ca cea mai cuprinzătoare virtute. Tot pentru nfăptuirea unei comuniuni n iubire, care nu st njeneste diferenţele personale şi etnice, ci le foloseşte pe acestea pentru ntărirea comuniunii n primul r nd n unităţi mai mici, stareţul Gheorghe dă şi dispoziţia ca n obştea lui să nu fie dec t călugări români, nu şi de altă naţie ca n obştea lui Paisie.

Tipicul sfintei rugăciuni cea cu mintea, precum de la PĂRINTELE IOSIF s a primit. Scris la 1810[1019]

După ce se sună clopoţelul de sculare, ndată să te scoli făc nd trei nchinăciuni p nă la păm nt. Începe pentru rugăciune: «Slavă Ţie Dumnezeul nostru...», «Împărate ceresc...», Sfinte Dumnezeule...» şi, după «Tatăl nostru...», troparele treimice: adică patru tropare: «Scu l ndu ne din somn». Apoi: «Veniţi să ne nchinăm...», de trei ori, şi Psalmul 50: «Miluieşte mă Dumnezeule...», «Cred ntr unul Dumnezeu...» . Apoi: «Născătoare de Dumnezeu Fecioară...» , «Botezătorul lui Hristos..., rugaţi vă pentru noi» , «Sub milostivirea ta...», apoi «Cade se să te fericim...» şi faci otpustul. Apoi ncepi mărturisirea cuprinzătoare a tuturor păcatelor, apoi: «Slăbeşte, lasă...», «Şi pe cei ce ne urăsc...» şi 50 de metanii mari, sau pe care le ai de la duhovnicul tău părinte.

După acestea, str nge toate simţurile tale, pleacă ţi capul pe umărul st ng. Apoi nchide gura ta şi pune două

1019. Ms. n Bibi. Acad. Rom. 1441, f. 2r—4 r. E sigur că autorul este identic cu ieroschimoinahul Iosif, duhovnicul m năstirii Văratec, cu a cărui binecuv ntare, stareţa Văratecului a scris, la nceputul sec. XVIII, manuscrisul m năstirii Văratec, cuprinz nd «Raiul» patriarhului Calist, numerotat ca o scriere independentă, spre deosebire de textul din *Filocalia greacă,* ce este numerotat ca parte integrantă a scrierii n 14 capete «Despre rugăciune». A se vedea ceva despre viaţa lui n acest volum mai nainte, la sf rşitul art. «Isihaştii sau sihastrii n tradiţia ortodoxiei româneşti».

degete de la m na dreaptă la piept n partea stingă, mai sus de inimă[1020]. Şi tragi o dată răsuflarea pe nas nceti-şor, n ad ncul pieptului[1021]. Şi acolo zi: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă». Şi să nu umbli cu mintea după răsuflarea nasului. Ci acolo n ad ncul inimii să umbrească zic nd prea doritul nume. Nici să ţi nchipui inima, nici altceva[1022]. Şi aşa zici numai un sfert de ceas, ne ngreun nd mintea, fiindcă eşti nou ncepător.

Apoi mergi la Utrenie şi acolo aflând un locşor, ţine numitele degete peste dulamă, iar acolo capul nu l pleca, să nu te priceapă cineva. Şi acolo să zici cu mintea un sfert de ceas, iar cu gura să nu slăbeşti, o, frăţiorul meu[1023].

1020. Cer nd nchiderea gurii, autorul recomandă implicit ca cuvintele rugăciunii să se spună mai mult cu g ndul (desigur, de la o anumită treaptă de deprindere a ei, n sus). Apoi prin degetul pus deasupra inimii, privirea e ajutată să se concentreze exact la locul unde ncepe inima. Legătura ntre trup şi suflet e folosită şi mai mult pentru realizarea unor acte şi stări n suflet, produse cu ajutorul unor organe ale trupului. In special, prin concentrarea privirii trupeşti spre locul unde ncepe inima de carne, se realizează o concentrare a minţii, sau a cugetării, spre inima spirituală a omului.

1021. Se cere ca aerul să nu se tragă zgomotos, ci lin şi c te puţin, pentru a uşura desprinderea cugetării de cele materiale, ba chiar şi de acest act al respiraţiei.

1022. Deşi capul trupesc e concentrat spre locul inimii de carne, mintea nu trebuie să şi producă nchipuirea inimii de carne. Ea trebuie să se ndrepte spre inima spirituală, spre centrul spiritual al fiinţei umane, spre sinea proprie. Numai această inimă spirituală are o deschidere spre infinitul dumnezeiesc, spre care trebuie să privească şi mintea ndreptată spre această inimă spirituală.

1023. E mai uşor să ţii cuvintele cu gura dec t cu mintea. Pentru că la ţinerea lor cu mintea se cere o mai mare concentrare. De aceea, chiar c nd nu se mai poate ţine mintea concentrată la aceste cuvinte, trebuie să se continue măcar rostirea lor cu gura, care cere o mai puţin n-cordată concentrare. Iar mintea trebuie slobozită de bună voie din această maximă concentrare, nainte de a se lăsa ea nsăşi, fără voie, de ea, din pricina oboselii.

Şi după săv rşirea Utreniei, venind la chilie, citeşte icoasele Maicii Domnului şi ce mai ştii. Şi de vei voi, dă voie somnului puţin. Şi cum te vei deştepta, ndată n-cepi icoasele. Şi iarăşi te rogi cu mintea un sfert de ceas. Şi n vremea Proscomidiei iarăşi un sfert de ceas. Apoi la ceasul al optulea, iarăşi un sfert de ceas. După Pave cerniţă, un sfert de ceas. Apoi mai citeşte ce mai ştii şi te culci. Şi aşa, n fiecare zi de c te cinci ori. Însă ascultările cele ale soborului să nu le treci cu vederea, chiar de vei scăpa vremile arătate, crez nd că n ascultare este m ntuirea. Şi merg nd la ascultare, cu tăcerea să te n-vredniceşti şi cu prostimea (cu simplitatea). Şi aşa tot c te puţin nveţi mintea, ne ngreun nd o[1024].

Dar şi c nd vei zice cu limba, tot să umbreşti cu mintea peste prestolul inimii[1025].

Aşa să urmezi pururea şi nimic să nu te despartă de dragostea lui Hristos, nici necazul, nici sc rba. I proci (şi celelalte).

Ghervasie monahul

1024. Metoda aceasta nu cere numai o repetare identică a rugăciunii, ci arată şi modul cum se poate progresa spre Dumnezeu, sau la mai multă rugăciune cu mintea, sau la o mai ad ncă concentrare n ea. După c t ştim, e singura metodă care arată aceasta.

1025. Mintea poate privi prin deschizătura inimii sau a indefinitului sinei proprii, nesf rşitul dumnezeiesc, chiar dacă nu se rostesc cuvintele rugăciunii. Limba nu e lăsată să spună aceste cuvinte fără nici o participare a conştiinţei.

R nduiala cea bună a vieţii de sine

R nduiala cea bună luată din aşezăm ntul Sfinţilor Părinţi, cum se cuvine călugărului celui ce e n afară de viaţa de obşte (şi petrece de sine), ntru luarea aminte a petrece precum şi cei de demult Părinţi au petrecut[1026].

«Pune toată silinţa, o, călugăre, ca noaptea să nu dormi mai mult de trei ceasuri sau, fiind iarnă, cel mult patru. Şi ndată deştept ndu te din somn, să ţi speli ochii cu apa rece şi, ncep nd după obicei, slăveşte pe Dumnezeu, zic nd: «Tatăl nostru...», troparele: «Scul ndu ne din somn...» şi cele două rugăciuni: «Din somn scul ndu ne...» şi «Slavă Ţie Împărate...». Apoi lasă ectenia şi apucă te de canon, făc nd mai nt i şapte mătănii mari, apoi nchinăciunile.

Iar aceste mătănii mari, n Sf ntul Munte, celui ce are schima mare, noaptea şi ziua 120. Deci faci şapte mătănii mari, cu genunchii la păm nt, st nd după fiecare drept n picioare şi zic nd sf nta rugăciune a lui Iisus la fieştecare cruce, adică «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă pe mine păcătosul», şoptind o

1026. Ms. n Bibl. Acad. Rom. 1841, f. 119 r—154 v. Urmează in continuare o descriere a situaţiei m năstirilor din Ţara Românească şi din Sf ntul Munte. Aceeaşi m nă a copiat, n acelaşi manuscris, nainte de această scriere, scrierea lui Calist Tilicude, «Cuv nt *pentru iscusirea lini - tii»* (f. 102 v—118 v), dat mai nainte n acest volum. La sf rşitul «Cuv ntului» lui Tilicude, e scris : «Acest cuv nt s a scris de mine smeritul de la părintele schimonah George, frate de călugărie. Cumpărat de Iachint (ceva indescifrabil), ieroschimonah de la Robaia, prin Agiou Pavlou (n greceşte), 1818.

cu gura sau cu g ndul. De se va putea, ţine şi suflarea nărilor p nă se isprăveşte cuv ntul rugăciunii. Zi cuvintele şi cu mintea şi nu g ndi nicăirea fără numai la cuvinte şi căut nd unde se află inima omului.

Asemenea şi nchinăciuni fă 12 p nă la păm nt, st nd după fiecare drept n picioare şi plec ndu te p nă să dai cu m na de păm nt, tot cu această sf nta rugăciune a Domnului nostru Iisus Hristos, spusă cu mare smerenie şi cu lacrimi de se va putea, neuit nd o, sau tulburare av nd, sau zgomot.

Apoi şezi puţin, d nd inimii pace, cum s a zis. Şi apoi ncepe Polunoşniţa, cei şase psalmi, «Dumnezeu este Domnul» cu tropare. Apoi ncepe Psaltirea, citind totdeauna două catisme. De te simţi ntru slăbiciune, poţi să şezi jos. Aşijderea şi de la Sedelne.

După aceasta zi: «Miluieşte mă Dumnezeule» şi citeşte şi un canon, oricare vei voi. De vei putea să citeşti: luni al ngerilor, marţi al Botezătorului, miercuri al Maicii Domnului, joi al Sfinţilor Apostoli, vineri al Cinstitei Cruci, s mbătă al tuturor Sfinţilor şi duminică al Domnului, foarte bună or nduială va fi. Că ţin minte că această or nduială o au Părinţii cei singuratici şi n Sf. Munte al Atonului. După canon, citeşte ceea ce ţi place mai mult, cu stihurile: «Toată suflarea», c te trei psalmi şi Slavoslovia, apoi al treilea ceas, şi isprăveşte.

De este iarnă, apucă te apoi de lucrul m inilor şi nu te lăsa somnului, că mult folos vei cunoaşte, st nd după cetanie şi lu nd aminte la tine. Iar dacă foarte tare te ar cuprinde slăbiciunea, poţi să te odihneşti puţin, fiindcă nopţile s nt mari atunci. Iar dacă este vară, după citire negreşit să nu dormi.

Şi de este luni, miercuri şi vineri, rabdă lucr nd ntru luarea aminte a inimii p nă ce va veni ceasul al şaptelea, sau măcar negreşit al şaselea. Şi apoi scul ndu te citeşte Ceasurile cu Fericirile, Apostolul: «Fraţilor, roada Duhu

lui este dragostea, bucuria, pacea» şi celelalte (din Epistola către Galateni), apoi Evanghelia de la Luca: «Zis a Domnul pilda aceasta: un judecător oarecare era care de Dumnezeu nu se temea şi de oameni nu se ruşina». Apoi: «Bine voi cuv nta pe Domnul, nălţa Te voi, Dumnezeul meu», «Cade se cu adevărat» şi otpustul.

Iar unii dintre Părinţi, după cum am văzut şi am auzit, cum şi prin cercare am ispitit, după ce se scoală din somn şi se liniştesc puţin cu luare aminte a inimii şi cu g ndul la «Doamne Iisuse Hristoase», scul ndu se ncep nchinăciunile şi după fieştecare sută fac c te 12 mătănii mari. Apoi se liniştesc. După aceea citesc Miezonoptica şi Utrenia. Şi se liniştesc. Apoi iarăşi nchinăciuni după fieştecare sută de mătănii. Astfel făc nd şi tu linişteşte te apoi; c nd se va putea, să fie chilia ta ntunecată, cu perdea. De te sminteşte cineva prin vedere, poţi să nchizi ochii pentru a nu vedea pe nimeni şi pentru ca să poţi ţine g ndul şi mintea la cuvintele rugăciunii deasupra inimii. Şi, mai pe deasupra, fă să nu umble mintea n vraiştea g ndurilor, sau, şi mai mult, inima. Nu lua aminte nicidecum nici să g ndeşti la ceva. Că chiar dacă ar fi bun, tot nu e bun. Trebuie silită să nu g ndească dec t la «Doamne Iisuse care eşti pretutindeni şi toate le mplineşti». Nici vreo nălucire, fie mică sau mare, sau lumină, sau foc, sau glas, sau bubuit, sau chip de orice ar fi, văz nd sau auzind, să nu crezi. Nici lua aminte la unele ca acestea, de se vor nt mpla vreodată. Că acestea s nt păreri şi minciuni. Socotesc ntr o oarecare măsură din cercarea mea că am cunoscut aceasta. Dar am avut despre acestea şi cuvinte cu unele persoane, care au văzut lucruri şi năluciri mari n faţă şi le au cercat cu auzul. Căci cei ce se liniştesc cu mintea şi cu trupul, p nă ce nu vor trece prin aceste mincinoase păreri, nu pot veni nici la adevărata bună sporire.

Şi să nu se teamă nici ntr un chip nici de spaima ce apare n somn, sau de sunet, ori de strigarea pe nume.

Iar n izb ndiri de vise nicidecum să nu creadă, sau să ia aminte. Nici să nu g ndească la ele cum au fost, bune sau rele. Că din ncrederea n multe ca acestea, vine omul la părere şi se strică. Dar mi se pare, după cum spun Sfinţii, că este de folos şi spre spor ca trec nd prin aceste pricini şi ntâmplări, de care nu te vei putea dumiri, să ai povăţuire şi ndreptare, că fără adevărata călăuzire mulţi pier. Iar neav nd de la cine să le descoperi, lăs ndu te n mila lui Dumnezeu, ţine te de rugăciune numai, fie că dormi, fie că eşti treaz, fie că măn nci, fie că bei, fie că faci oricare alt lucru.

Că ea te va nvăţa toate şi ţi va fi de folos, p nă ce ai să vezi.

Iar după ce te vei scula şi p nă la vremea pr nzului măcar, cu nimenea să nu ai vorbă şi nsoţire. Iar de nu vei fi singur, ci vei avea măcar ucenic, de cu seară vei r ndui ce va trebui, că foarte mult foloseşte orice lucru de nevoie. Că aşa ni se porunceşte, ca nt i să dăm lui Dumnezeu cele ale noastre n g ndire şi apoi să r nduim şi să g ndim şi cele pentru trup, sau altă trebuinţă oarecare. Iar acestea le vei putea săv rşi c nd nu vei fi cu nimeni, fără de grijă. Căci le vei arunca la spate, fiind biserică cerească şi omenească. Toate trebuie puse mai nainte n r nduială şi apoi a fi fără grijă. Ca să nu mai ai grijă, nici poruncă de la vreun om, dec t numai de cele de trebuinţă. Ci să te faci loc de liniştire şi să fii fără glas şi la sfătuire. Astfel cei iscusiţi n acestea, av nd Sf nta Scriptură de faţă, se urcă la cele mai bune ca să aibă viaţa veşnică.

Iar după otpustul ceasului, primeşte hrana cea obişnuită, după r nduiala Sfinţilor Părinţi, cu toată fereala, păzind ntru aceste trei zile a m nca o dată pe zi, nedezlegând la vin şi untdelemn. Iar marţea şi joia de vei m nca de două ori cu nfr nare, nu păcătuieşti, măcar şi puţin vin b nd şi puţin untdelemn pun nd n fiertură. Iar vinul

să fie amestecat cu apă trei pahare, iar neamestecat două pahare. Iar paharul să fie de opt dramuri, iar mai mult nu. Iar de vei hotăr ca n aceste zile numai o dată să te mpărtăşeşti de hrană, mult folos vei cunoaşte şi ntru starea n picioare n timpul nopţilor vei spori.

Iar s mbăta şi duminica cu cuviinţă este şi cu datorie a m nca de două ori, mpărtăşindu te de toate cele slobode cu nfr nare, ntru slava lui Dumnezeu pentru ntărirea trupului. Iar n zilele cele dezlegate e ngăduit a m nca de toate p nă la br nză şi untdelemn şi peşte şi vin cu măsură, iar mai mult nimic. Că prisosurile nu s nt ale celor ce se nevoiesc, nici vor ajunge celor ce doresc, ci s nt ale celor din afară, care trăiesc ncă numai cu nădejdea şi nu ştiu n ce cale se află. Iar de vor căuta cu durere, li se va descoperi cu mila lui Dumnezeu.

Iar după ce vei pr nzi n zilele postirii şi n celelalte, de este vară, nu te lăsa somnului, ci sileşte te pe tine, prin lucrul mâinilor, a i sta mpotrivă. Iar dacă ai cunoaşte că e de trebuinţă a te odihni, pogoară te puţin mpreună cu slăbiciunea trupului, un ceas, şi iarăşi scul ndu te, ia aminte la tine, şi iarăşi te apucă de rugăciune, rostind o pe aceasta de trei sute de ori, şi după fieştecare sută făc nd câte 12 mătănii, cum s a arătat. Că după dormire omul e mai liniştit cu mintea şi cu trupul dec t totdeauna, p nă nu apucă alte g nduri a intra n inimă şi n minte, din multele nvăluieli ale lumii. Şi aceasta s a cunoscut prin cercare. Deci ia aminte şi lucrează de este vreme. Iar viind ceasul al noulea, scul ndu te, citeşte l pe acesta şi Vecernia mpreună cu un canon al Maicii Domnului. Şi sf rşind, linişteşte te cu toată luarea aminte, av nd n această vreme chilia ta pe c t se poate ntunecoasă şi nevorbind n această vreme cu nimenea. Şi d n du te pe tine la rugăciune curată, rabdă rugindu te cu trezvie p nă la al doilea ceas spre ziua cealaltă (la ora 7 seara). Apoi, scul ndu te citeşte Pavecerniţa şi icoasele Maicii Domnului şi ale Sf ntului din acea zi. Apoi, iarăşi,

te apucă de luarea aminte, ţin nd rugăciunea p nă la ceasul culcării şi aşa culc ndu te, odihneşte te precum s a arătat la nceput.

La toate acestea, frate, sileşte te ntru starea n picioare, noaptea la priveghere. Că prin aceasta s au dezbrăcat Părinţii de omul cel vechi şi au văzut pe Dumnezeu. Iar la priveghere adaugă trezvia şi de trezvie lipeşte rugăciunea lui Iisus. Şi după ce vei zăbovi ntru acest lucru, o vei nţelege pe aceasta şi va gusta sufletul tău din pomul vieţii.

Iar acestea tu nu le vei putea săv rşi de nu te vei njuga cu pomenirea morţii tale, n tot ceasul.

Iar cei care au ajuns ntru sporire şi nu se supără de multe asupreli (ispite), am văzut că şi n adunare de fraţi, sau la vreme de nevoie şi n oraş, sau n casă liniştită, pot a se linişti. Iar n singurătate şi n linişte, mai mult se ajutorează dec t n adunare. Pentru că n adunare se pot păzi mai uşor cei mai fără patimi şi puternici. Dar nici acelora nu le e prea de folos. Ci o primesc aceasta numai de se va nt mpla cu oarecare vestire de la Dumnezeu, pentru oarecare trebuinţă a obştii. Dar maica acestora e străinătatea şi liniştea. Şi ele nu s nt legate de un loc. Ci le poţi afla oriunde vei putea mai cu nlesnire a mplini acestea şi a te ruga. Căci de te rogi, eşti biserică fără toată ndoiala. Însă şi n singurătate să nu şezi singur, fără un nsoţitor, adică fără vecin; ca să nu pătimeşti ieşire din minte, ci n doi şi n trei fraţi, care se zice cale mpărătească. Deci fii şi acolo n obşte. Căci aceasta este mărturisită şi aleasă de Sfinţii Părinţi, după cum aleasă este şi n Muntele cel sf nt al Atonului. Căci şi acolo este vrăjmaşul şi au fost văzători vieţuitori n linişte. De acolo se nvaţă cum calea mpărătească este cea n doi şi n trei. Ei au şi un stareţ şi povăţuitor, trăind n c te două trei chilii şi av nd biserică sub un acoperiş şi av nd toate mpreună. Ei au timpuri de adunare de obşte

după voia celui mai mare; şi rugăciunea şi m ncarea de obşte şi mbrăcămintea şi somnul, şi alte lucruri de nevoie cu povăţuire şi cu blagoslovenie. Şi aşa pot a spori cu darul lui Dumnezeu. Iar singur nu e lăsat nimeni a şedea, fie el departe, sau aproape. E foarte oprit a fi unul despărţit şi de sine n toate. Căci e un lucru smintitor şi pricinuitor de cădere c nd n dreapta, c nd n st nga, adu c nd patimi sufleteşti şi trupeşti, după cum am văzut şi cum este ştiut celor cunoscători. S nt iarăşi unii care s nt singuri. Locuinţa lor se zice colibă şi e fără biserică. Dar au o ncăpere tot c te doi. Dar s nt şi de aceia care, după ce au stat mai nainte c te doi, acum se află c te unul, n colibă, sau n peşteră, sau n vreo crăpătură. Dar numai după ce s au povăţuit n obşte cu fraţii, sau n pustie, viind la sporire cu sfatul şi cu ştiinţa altor cuvioşi părinţi, au ndrăznit şi ndrăznesc acum a şedea singuri şi a se lupta cu patimile şi cu dracii, după cum am şi văzut. Dar rar se află de aceia care s au lepădat de toată ngrijirea trupească şi a lumii şi, ajung nd la sporire, şi au aruncat toată nădejdea către Dumnezeu, pe care l doresc.

Iar cei ce s nt cu patimi să nu ndrăznească a se lupta deosebit, la singurătate, cu dracii, că se omoară de către aceia. Ci se cade a ne sili la acestea, n calea mpărătească, şi unde ne va ajuta locul datori s ntem a ne sili pentru m ntuirea sufletului nostru. Şi aşa, fără nici o cădere vom petrece rămăşiţa vieţii noastre. Şi cei ce doresc m ng ierea cea de la Domnul, prea lesne o vor c ştiga. A căruia să fie slava n veci. Amin».

Urmează o lungă descriere a vieţii monahale din Athos şi din Ţara Românească. Vorbeşte de datinile româneşti la Athos. Spune că s nt români mulţi la Athos, mai ales la

Cutlumuş, care are ca metoh Slatina din episcopia Argeşului. Dar «mai mulţi călugări greci s nt n ţara noastră». «Şi numai n Sf ntul Munte şi n Ţara Românească s nt r nduieli bune, iar n alte părţi, slabe şi rele şi n toată ţara turcească e greu at t bisericilor c t şi credincioşilor».

Vorbeşte cu admiraţie de Cuviosul George şi de Cuviosul Paisie. Am ndoi au avut ucenici mulţi, cum se văd şi acum. Autorul se socoteşte un om prost pe l ngă ei (f. 155 v—156 v.).

E o scriere foarte interesantă şi pentru istoria Ţării Româneşti.

Alăută duhovnicească şi tr mbiţă cerească[1027]

Această mică cărticică se numeşte alăută duhovnicească şi tr mbiţă cerească, care tr mbiţ nd n urechile credincioşilor aprinde şi nvăpăiază inimile lor spre dragostea lui Dumnezeu şi i face pe ei a fi s rguitori şi a mplini şi cu lucrul cele ce s nt scrise ntru d nsa. Iar prin lucrarea aceasta li se face lor suire la Împărăţia cerului. Şi cei ce au dragoste către Dumnezeu şi l iubesc pe El din toată inima lor, foarte se folosesc de cele ce s nt scrise n cărticica aceasta şi se silesc şi cu lucrul a mplini cele scrise. Iar cei ce au dragoste spre agoniselile cele vremelnice şi s nt iubitori de slava lumii acesteia deşarte, nu numai că nu se folosesc, ci ncă şi basme pe acestea le numesc şi şi r d de ele. Dar prin acest r s şi pricinuiesc ei singuri nem ng iată pl ngere n ziua nfricoşată a judecăţii.

Aceasta, din dragostea lui Dumnezeu, spre o mai adevărată ncredinţare, o mărturiseşte şi Cleopa ntru mergerea la Emaus cea mpreună cu Luca, c nd zicea : «Au doară nu era inima noastră arz nd c nd ne grăia nouă pe cale ?» (Luca 24, 32). Cine are urechi de auzit să audă.

1027. Ms. n Bibi. Episcopiei Romanului, nr. 41. nsemnare: 1823. F. 1 r. — f. 40 v. Cuprinde numai această scriere. După părintele arhim. Cleopa de la m năstirea Sihăstria, autorul ar fi un nepot al stareţului Neonil de la Neamţ, n prima jumătate a secolului XIX. Dacă Calist Catafygiotul dă ca ultim ajutor pentru concentrarea minţii unitatea lui Dumnezeu, scrierea aceasta cere, pentru aceasta, eliberarea de grija agoniselilor celor vremelnice. Numai aşa se poate elibera mintea de g ndurile limitate care o mpart şi o ngustează.

Şi auzul urechilor lor să fie pricinuitor de aprindere a inimilor lor spre dragostea lui Dumnezeu.

Deci mulţi s nt cei care doresc această duhovnicească şi m ng ietoare lucrare a minţii, adică rugăciunea lui Iisus. Dar ei socotesc că o vor c ştiga numai cu isteţimea lor, adică cu isteţimea firii şi cu meşteşugul (metoda) acela cu care au arătat şi au nvăţat Sfinţii Părinţi cum să stea la rugăciune cei ce se nevoiesc.

Bun este meşteşugul pe care ni l nvaţă Sfinţii Părinţi. Dar de nu vom c ştiga smerita cugetare şi umilinţa, n locul iscusinţei celei fireşti, meşteşugul acela cu care s au nevoit Sfinţii Părinţi, nimic nu ne ajută. Pentru că această m ng iere a inimii şi lucrare a minţii nu e spre nimic altceva dec t numai spre a se aprinde şi a se nvăpăia inima omului spre dragostea lui Dumnezeu. Şi aceasta din ce se naşte ? Numai şi numai din smerita cugetare. Iar din smerita cugetare se naşte şi umilinţa (străpungerea inimii). Iar umilinţa aprinde şi nvăpăiază inima omului spre dragostea lui Dumnezeu. Şi cei ce au c ştigat dragostea lui Dumnezeu, au scos din mintea lor toate c ştigurile şi agoniselile veacului acestuia şi toate frumuseţile acestei lumi deşarte le socotesc cu totul ur te.

Deci dacă se va slobozi mintea de c ştigurile şi de agoniselile veacului acesta şi vede ca ur te toate frumuseţile lumii acesteia deşarte, atunci văz ndu se pe sine slobodă şi dat fiind că ea este din fire lucrătoare, nu poate să şadă deşartă, ci aleargă la Ziditorul său, adică la prea bunul Dumnezeu ; şi de D nsul se lipeşte şi pe El Îl doreşte şi cu El de a pururea vorbeşte, şi şez nd şi n somn dormind. Şi, n scurt a zice, toată m ng ierea ei duhovnicească dintru aceasta se naşte, adică din smerita cugetare şi din neiubirea de agoniseală a celor vremelnice şi din neiubirea celor frumoase ale lumii acesteia deşarte. Dintru acestea se naşte fierbinţeala inimii, din

tru acestea se porneşte inima cu săltare la rugăciunea cu suspinuri. Iar dacă cineva va iubi agoniselile cele vremelnice şi mpodobirea hainelor şi va căuta şi rugăciunea, s rguindu se să o afle pe ea, unul ca acesta n zadar se osteneşte. Pentru că acestea, adică agoniselile cele vremelnice şi stricăcioase s nt mărăcinii, sau spinii, care, după ce a căzut săm nţa sămănătorului ntre ei, răsărind nu o lasă pe ea să crească, ci o neacă.

Aşa fac grijile vieţii acesteia vremelnice: neacă şi sting sc nteiuţa care este aprinsă n inima omului spre dragostea de Dumnezeu şi o fac pe ea cu totul rece. Şi este un lucru cu totul jalnic, şi vrednic de nem ng iată pl ngere ca, pentru puţină m ng iere ameţitoare şi vremelnică, să ne lipsim de chemarea noastră cea frumoasă şi de patria noastră. Că nsăşi gura Domnului grăieşte, zic nd : «Nu puteţi să slujiţi la doi domni, pentru că ori pe unul veţi iubi şi pe celălalt l veţi ur , sau de unul vă veţi lipi şi de celălalt nu veţi griji : nu puteţi sluji lui Dumnezeu şi lui mamona» (Matei 6,24).

Şi iarăşi Mieluşelul lui Dumnezeu a rugat pe Părintele Său, zic nd: «Părinte, dă le lor să fie una cu Noi, că şi Noi una s ntem» (Ioan 17, 21), adică una să fim n dragoste, după cuv ntul Apostolului care zicea : «Cine ne va despărţi pe noi de dragostea Domnului ? Oare foamea, sau golătatea, sau sabia, sau celelalte?» (Rom. 8, 35). Să ne g ndim la un t năr care, mprietenindu se cu o t nără şi ndulcindu se de puţină m ng iere, se aprinde şi se nvăpăiază cu inima de multa dragoste faţă de ea şi i dă ei toate simţirile şi şi cheltuieşte toată nţelepciunea cu ea, nc t şi a pierdut mintea şi a ajuns ca un nebun, şi nu i mai pasă de ruşine şi se poartă cu neor n duială şi toată g ndirea şi cugetarea lui doresc ziua şi noaptea faţa ei. În zadar binevoitorii lui, văz ndu l, şi arată părerea de rău de el şi l sfătuiesc, zic ndu i să se departeze de acea faţă, că i este pierzătoare de suflet şi

stricătoare de minte. El nu numai că nu primeşte sfă tuirea lor, ca să se depărteze de ea, ci voieşte mai bine să şi plece capul sub tăiere de sabie dec t să se despartă de dragostea acelei fete. Dar dacă cei lipsiţi de minte se dau pentru puţină m ng iere amăgitoare şi pentru dragostea cea pierzătoare de suflet p nă şi la tăierea de sabie şi la moarte, ce vom zice de cei ce s au mprietenit cu Dumnezeu şi ale căror inimi s au aprins şi s au nvăpăiat de dragostea Lui ? Toate simţirile şi toate cugetările acestora s au tocit şi au fost omor te faţă de toate frumuseţile lumii acesteia şi mintea lor s a luminat cu totul şi se ndulceşte de dragostea Domnului celui nemărginit de frumos. Iar de frumuseţile veacului acesta nu numai că nu s nt biruiţi, ci şi vederea lor le este neplăcută. Iar de li s ar nt mpla să li se aducă de către viclenii draci chiar numai n minte dulceaţa celor vremelnice, ei nu numai că nu le primesc pe acestea n mintea lor, ci se ngreţoşează de ele.

Dar cei ce le iubesc pe acestea, adică dulceţile şi agoniselile cele vremelnice şi amăgitoare şi ndrăznesc a ncepe să se silească la rugăciunea cea tainică, folosindu se de meşteşugul de care au auzit, ca, odată cu suflarea, să bage aerul năuntru şi să l scoată afară, adică să bage, prin acel meşteşug, răceala şi să scoată căldura, s rguin du se cu multă osteneală şi cu toată silinţa să afle locul inimii lor, să ştie că toată silinţa şi osteneala lor este n zadar. Căci p nă c nd mintea lor va fi ntunecată de grijile vieţii acesteia, p nă atuncea şi suflarea aceea pe care o forţează nevoitorii cu meşteşug (cu metodă) suflă n inimă ca şi cum ar sufla un foaie n nişte cărbuni stinşi.

Deci numai după ce mintea s a izbăvit din robia grijii vieţii acesteia, are nevoie inima de meşteşugul acela al suflării; şi numai atunci suflarea aceea ncălzeşte şi aprinde sc nteiuţa aceea spre dragostea lui Dumnezeu.

Iar semnul dragostei lui Dumnezeu cel adevărat este acesta: smerita cugetare şi dragostea cea cu milostivire faţă de toţi oamenii şi faţă de toată zidirea lui Dumnezeu şi desăv rşita neagonisire a celor vremelnice[1028]. Pentru că cei care au ur t agoniselile şi toate frumuseţile veacului acesta vremelnic şi toate cele amăgitoare ale lumii acesteia, prin dreapta socoteală şi cu bună adeverire, n chip desăv rşit s au ndrăgit de Dumnezeu şi s au nvrednicit de mila Lui, nc t de aci nainte ei nu mai au dragoste faţă de nimic din cele frumoase ale lumii acesteia. Căci ei se ndestulează cu dragostea Domnului celui nemărginit n frumuseţe. Iar de cele de trebuinţă ale firii omeneşti nu numai că nu se ngrijesc, ci simt şi o neplăcere faţă de ele şi socotesc că s nt de prisos, pentru că au cunoscut că toate s nt vremelnice şi amăgitoare şi mpiedică m ntuirea sufletului.

Cuvinte adunate din sfintele scrieri

În ce priveşte rugăciunea lui Iisus şi pe cei ce voiesc a ncepe această sf nta rugăciune, mai nt i se cuvine a păzi lucrarea sfintelor porunci şi a fi fără griji şi fără de g nduri şi fără de păreri; se mai cuvine a avea dragoste frăţească şi nepătimaşă deopotrivă către tot sufletul şi către Dumnezeu din tot sufletul; apoi a avea smerita nţelepciune şi a fi paşnici cu oamenii şi cu toată zidirea lui Dumnezeu; n sf rşit să ne curăţim de patimi şi de m ndrie şi n locul m ndriei să ne mbrăcăm cu smerenie şi cu toate faptele cele bune. Şi abia după ce vom mplini cu lucrul toate cele mai sus zise, să ndrăznim a ncepe şi a zice şi rugăciunea lui Iisus. Iar rugăciunea lui Iisus se cuvine a o păzi aşa cum zic Sfinţii Părinţi:

1028. Deci nu se cere ura lumii, ci renunţarea la pornirea spre agonisirea egoistă a lucrurilor lumii.

cu mintea deasupra inimii, privind n inimă cu mintea şi nemaig ndind sau cuget nd atunci la nimic, ci numai cuvintele rugăciunii ţin ndu le şi zic ndu le, adică: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă». Sf ntul Grigorie Sinaitul, cercând cu de amănun tul şi cercet nd vieţile şi scrierile şi meşteşugul (metoda) cel duhovnicesc al tuturor Sfinţilor mai mult dec t toţi, prin Sf ntul Duh ce locuia ntru d nsul, rânduieşte, adică nvaţă cu prea luminată nţelepciune, că se cuvine a pune toată silinţa pentru rugăciunea cea tainică. Iar Sf ntul Simeon, Arhiepiscopul Solunului (Salonicului), av nd aceiaşi duh şi dar, porunceşte, sfătuieşte şi ndeamnă la această sf nta lucrare a minţii pe arhierei, pe preoţi şi pe călugări şi ncă şi pe toţi mirenii [1029]. Dar i şi nfricoşează pe cei ce ncep această sf nta lucrare cu neluare aminte şi fără de sfătuire. Dar mai v rtos cei ce au r vnă spre această lucrare a minţii, dar s nt iubitori şi de dragostea cea pătimaşă faţă de oarecare persoane, dragoste pricinuitoare de stricăciune şi pierzătoare de suflet, unii ca aceştia de se bucură, socotind că au primit oarecare m ng iere duhovnicească, n zadar se bucură. Căci aceasta este o adevărată nşelăciune, iar nu bucurie sau bucurie duhovnicească. Căci ce putere are ntunericul de a se mpărtăşi cu lumina? Unii ca aceştia de nu se vor trezi şi nu se vor pocăi, nu numai că cu nimic nu se folosesc din osteneala lor, ci ncă şi ieşire din minte pătimesc. Drept aceea, de multă trezvie şi luare aminte au nevoie cei ce au nceput această sf nta şi duhovnicească lucrare

1029. *Împotriva tuturor ereziilor,* oara. 296, P.G. 155, 544—548. S nt citaţi aici Sf ntul Grigorie Sinaitul şi Simeon Tesaloniceanul, aproape cu aceleaşi cuvinte ca şi n «Cuv ntul nainte» al lui Vasile de la Poiana Mărului, la Grigorie Sinaitul, dar nu pentru a scoate pentru toţi un ndemn la rugăciunea lui Iisus, ci pentru a i opri de la ea nainte de despătimire. E o voinţă de a corecta pe Vasile de la Poiana Mărului.

Autorul «Alăutei» cunoaşte bine scrierile lui Vasile de la Poiana Mărului.

a minţii, ca nu cumva meşteşugind o simplu şi oricum, să şi c ştige lor undiţă şi să se facă pradă de v nare viclenilor draci.

Dar acestea nu s au scris spre descurajarea lucrătorilor celor de pe treapta făptuirii, adică a noilor ncepători, ci s au scris mai v rtos spre ntărirea şi iscusirea lor, ca totdeauna şi n toate zilele să şi cerce lucrul lor prin citirea sfintelor scrieri şi prin sfătuirea cea duhovnicească, să vadă de merg bine sau nu.

Pentru că nu este cu putinţă a nu se fura ceea ce este bun de cele rele. Pentru că nşelăciunea se mpleteşte pe lucrarea minţii, cum se mpleteşte v scul pe copaci. Căci vrăjmaşul nu ncetează a plăsmui năuntru celor fireşti ale mijlocului cele părute duhovniceşti, precum voieşte a aduce n locul căldurii celei duhovniceşti nfierb ntarea sa şi n locul bucuriei plăcerea deşartă; şi dulceaţa spurcată se sileşte a face să se socotească a sa nşelăciune ca o lucrare a darului.

Rugăciunea cea curată se arată n căldura inimii, la care se porneşte inima cu săltare n vremea rugăciunii. Pe aceasta Sf ntul Isaac Sirul o numeşte rugăciunea inimii (inimelnică). Deci bună este rugăciunea aceea care e nsoţită cu fierbinţeala inimii şi se face cu săltare din inimă. Dar odată cu acestea e nevoie ca şi mintea să fie lucrătoare; şi să fie păzită şi suflarea. Căci dacă inima, din m ng ierea a ceea ce vine n ea, se va porni cu săltare la rugăciune, dar mintea se va afla n convorbire cu g ndurile, sau cu cugetele, lesne se va nt mpla, precum s a spus, furarea a ceea ce e bun de către cele rele. Pentru că vrăjmaşul nu ncetează a se s rgui ca n locul darului cei ncepători să primească nşelăciunea lui. Drept aceea se cuvine ca, mpreună cu rugăciunea care vine din m ng ierea aceea n mimă, adică din puterea căldurii inimii, ce se ntreţine cu suflarea, să fie şi mintea lucrătoare.

INTREBARE:Cum i n ce chip să fie mintea lucrătoare ?

Răspuns: Aşa precum au spus Sfinţii Părinţi: mintea să păzească luarea aminte deasupra inimii şi nimic să nu g ndească sau să cugete atunci, ci numai cuvintele rugăciunii să le ţină şi să le spună, adică: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă», ca să se scufunde mintea n ad ncul inimii, iar nu n partea poftitoare. Că singura lucrare ne nşelătoare a celor ce au nceput de cur nd această rugăciune este să nceapă a o săv rşi cu mintea n inimă. Dar mult uneltitorul şi zavist nicul şi vicleanul diavol se sileşte n tot chipul să nşele pe cei ce au nceput de cur nd rugăciunea. Însă mai ales n două chipuri se s rguieşte a i nşela, adică să le vrăjească (mprilostească) mintea prin năluciri şi să i facă să desfrâneze prin partea poftitoare. Iar pe cei de la mijloc şi pe cei desăvârşiţi voieşte ca prin neascultare să i arunce n prăpastia părerii de sine şi a m ndriei. Drept aceea, ca să nu fii nşelat, ţine foarte tare ascultarea şi smerenia. Şi nu numai că nu te vei nşela, ci şi toate măiestriile şi mrejele vrăjmaşului le vei sfărâma şi toate taberele viclenilor draci, pe goană le vei pune cu puterea lui Hristos.

Deci c nd vei simţi durere, sau mişcare, sau fierbinţeală de a dreapta, sau n piept, sau sub piept, sau sub inimă, sau la cap, sau n frunte, sau ntre ochi, sau la urechi, sau la m nă, sau la spate, sau la picioare, nicidecum la unele din acestea să nu g ndeşti, ci numai la cuvintele rugăciunii să privească mintea ta, deasupra inimii, unde ţi am arătat. Căci după cum zice Sf ntul Diadoh, pe c t se lucrează poruncile şi darul se nmulţeşte.

Întrebare: *i prin ce se lucrează poruncile i se nmul e te darul ?*

Răspuns: Numai şi numai prin credinţa cea adevărată şi ne ndoielnică, după cuv ntul Domnului, care a

zis lui Petru: «Puţin credinciosule, pentru ce te ai ndoit ?» (Matei 14, 31). Nu i a zis : necredinciosule, ci: puţin credinciosule, pentru că mulţi se văd a fi credincioşi, dar răciţi şi puţin credincioşi.

Dar c nd şi n ce vreme a zis aceasta Domnul, pentru ndoiala şi pentru necredinţa lui Petru? Atunci c nd, văz nd Petru din corabie pe Domnul, venind pe mare ca pe uscat, i se părea că este o nălucă şi a strigat zic nd : «Doamne, de eşti Tu, porunceşte mi să vin la Tine», iar Domnul a zis către d nsul: «Eu s nt, vino la Mine». Şi sărind Petru din corabie mergea pe mare ca pe uscat, dar văz nd v nt tare şi valurile mării ridic ndu se şi nălţ ndu se, iar el afl ndu se cu credinţa mpuţinată, se afunda şi pentru ndoiala şi mpuţinarea credinţei lui striga către Domnul, zic nd: «Doamne, nu mă lăsa, că pier». Atunci Domnul, apuc ndu l de m nă, a zis: «Puţin credinciosule, pentru ce te ai ndoit?».

Aşa se nt mplă şi acum cu cei ce au nceput a călători călătoria cea duhovnicească, adică rugăciunea lui Iisus, dar pentru mpuţinarea credinţei lor se ndoiesc pe cale şi nu naintează, pentru că toată mintea şi g ndirea lor şi grija lor o au pironită spre agoniselile acestea vremelnice şi putrede şi mai v rtos s nt biruiţi de slava lumii celei deşarte; iar de lucrarea sfintelor porunci nu au nici o grijă. Iar aceasta li se nt mplă pentru mpuţinarea credinţei. Pentru aceasta s nt biruiţi de slava cea deşartă şi ncep a se ngriji de agoniselile cele vremelnice. Iar mai v rtos cei ce s au nvrednicit de m ng ierea cea duhovnicească, de se vor afla ntru mpuţinarea credinţei, lesne se vor nvoi cu g ndurile şi cu cugetele cele necuviincioase, care spurcă şi ntinează mintea. Unii ca aceştia, chiar dacă s au nvrednicit de m ng ierea cea duhovnicească şi socotesc că umblă pe cale, se rătăcesc pe o cale neumblată. Pentru că mare păcat este a se nvoi cineva cu cugetele şi cu glodurile cele necuvioase. Şi

precum pruncul cel mic, nehrănindu se de doică, nu poate să trăiască, ci moare, aşa nu este cu putinţă a fi cineva rob păcatului şi a călători cu Dumnezeu. Căci Dumnezeu urăşte păcatul.

Căci pentru păcatul unui om căzură n moarte ntr o clipeală douăzeci şi cinci de mii din fiii lui Israel, celui nt i născut al lui Dumnezeu. Oare nu era hărăzit de la Dumnezeu norodului acela adică fiilor lui Israel să meargă n păm ntul făgăduinţei? Dar pentru necredinţa şi nv rtoşarea inimii şi pentru necurăţia lor, au umblat patruzeci de ani rătăcind n pustie, pe locuri neumblate şi nu pe cale. Şi nu numai că nu s au nvrednicit a intra n păm ntul făgăduinţei, dar nici măcar a l vedea nu s au nvrednicit. Numai Moise l a văzut c nd era aproape de adormire, adică atunci c nd era să se ducă din viaţă. Atunci, Domnul i a zis lui Moise: «Încredinţează pe norodul acesta lui Iisus al lui Navi, că tu vei adormi». Şi iarăşi a zis Dumnezeu lui Moise: «Păm ntul făgăduinţei iată l, vezi l, dar nici tu nu vei intra n el, pentru că nu M ai cinstit naintea fiilor lui Israel şi n ai lovit piatra pentru curgerea apei cu toiagul tău, după porunca pe care ţi am poruncit o Eu, ci ai lovit o cu trufie şi cu m nie» (Numeri 20,12).

Vedeţi, iubiţilor, c tă depărtare se face de la Dumnezeu pentru nelucrarea poruncilor? Moise, căruia i strălucea faţa mai mult dec t soarele (Ieşire 34, 29), nc t fiii lui Israel nu puteau să caute la faţa lui pentru strălucirea darului Prea Sf ntului Duh ce lucra ntru el, pentru o poruncă ce i a părut mică, nu s a nvrednicit a intra n păm ntul făgăduinţei. Dar depărtarea de la Dumnezeu nu s a zis pentru Moise, căci Moise era plin de credinţă şi de darul Celui Prea Înalt. Ea s a zis pentru necredinţa şi nv rtoşarea inimii norodului celui ce, după ce a intrat n pustie, cârtea şi birfea mpotriva lui Moise. De aceea nu numai că nu s a nvrednicit a intra n păm ntul făgăduinţei, dar nici a l vedea nu s a nvrednicit,

ci a umblat rătăcind pe locuri neumblate şi nu pe cale, după cuv ntul Domnului, care a zis: «M am jurat ntru m nia Mea că nu vor intra ntru odihna Mea» (Numeri 14, 23).

Aşa e şi cu cei ce ndrăznesc a ncepe rugăciunea lui Iisus. De se vor afla ntru mpuţinarea credinţei, adică de vor fi puţin credincioşi, puţină purtare de grijă vor avea pentru lucrarea sfintei rugăciuni, dar multă silinţă şi s rguinţa au pentru lucrurile şi agoniselile cele pământeşti şi vremelnice. Unii ca aceştia, chiar dacă li se pare a călători bine, se rătăcesc pe locuri neumblate şi nu umblă pe cale. Dar nsăşi gura Domnului grăieşte zic nd: «Nu vă ngrijiţi ce veţi mânca şi ce veţi bea şi cu ce vă veţi mbrăca. Vedeţi pasările cerului, că nici nu seamănă, nici nu seceră, nici n jitniţe nu adună şi Tatăl vostru cel ceresc le hrăneşte pe ele. Ci căutaţi mai nt i Împărăţia cerului si toate celelalte se vor adăuga vouă» (Matei 6, 31—33).

Deci cei ce s au sfinţit lui Dumnezeu, ncă de aici, dacă vor să se aplece de la rugăciune puţin c te puţin spre cugetele păm nteşti, care spurcă şi ntunecă mintea, şi se vor nvoi cu ele, vor vedea pe Dumnezeu ndepăr t ndu se de la ei şi vor răm ne de batjocura vrăjmaşilor, adică a viclenilor draci. Că şi Samson cel tare şi osebit ntre oameni mai mult dec t toţi, şi sfinţit lui Dumnezeu din pintecele maicii sale, cel nvrednicit de multă putere şi de mari minuni şi vestit ncă mai nainte de naştere prin nger, ca şi Ioan, fiul lui Zaharia, oare nu pentru că şi a p ngărit sfinţitele sale mădulare prin aplecarea spre păcătuire, adică spre desfr nare, s a depărtat Dumnezeu de la el şi l a lăsat pe el pe seama vrăjmaşilor lui?

Vedeţi, iubiţilor, c tă stricăciune se face dintru mpuţinarea credinţei, şi sufletească şi trupească? Dintru aceasta vine lenevirea spre lucrarea sfintelor porunci, dintru aceasta aplecarea spre păcătuire, dintru aceasta

vine iubirea de agoniselile cele păm nteşti şi de slava lumii celei deşarte. Deci, de s ntem iubitori de cele duhovniceşti, să nu fim iubitori de agoniselile cele vremelnice, care s nt stricăcioase şi pierzătoare de suflet, ci să fim s rguitori şi iubitori de lucrul lui Dumnezeu, slujin du I Lui şi cinstindu L pe El prin lucrarea sfintelor Lui porunci şi, din zi n zi, să sporim prin credinţă şi prin smerită cugetare n dorul cel către El. Căci aceasta este calea cea adevărată şi ne nşelătoare.

Deci fierbinţeala se naşte din rugăciune, dar vine şi de la draci şi de la fire. Cea de la fire se naşte atunci c nd cineva are vreo rudenie, aflată n depărtare, pe care doreşte să o vadă şi nu are nici o nlesnire să o vadă. Dar se naşte şi c nd cineva are o dragoste pătimaşă pentru oarecare faţă (persoană). Aceasta e o dragoste stricăcioasă şi pierzătoare de suflet. Ea se naşte c nd doreşte să se ntâlnească cu acea faţă şi nu are nici o nlesnire a se ntâlni cu ea. Acest fel de fierbinţeală se naşte şi la cei iubitori de arginţi care urmăresc mplinirea dorinţei lor de a agonisi aur şi argint. Aceasta este, după cuvântul dumnezeiescului Apostol Pavel, rădăcina a toată răutatea. Acest lucru este jalnic şi vrednic de nemângâiată plângere. Fiindcă această patimă pe mulţi i a aruncat n prăpastia pierzării. Dar şi acum sânt aici dintre aceia ce s nt biruiţi de această patimă şi aud prea bine aceste nfricoşate cuvinte. Dar ce fac? Ei se mulţumesc să cugete cu inima lor, zic nd: Cine ştie, poate nu va fi aşa precum se aud aceste nfricoşate cuvinte; poate va fi altminteri. Şi nu numai că nu se pocăiesc, ci ncă şi pe cei ce at rnă de ei ii asupresc şi i necăjesc, făc nd economie, ca să şi păstreze aurul şi argintul, ca nu cumva să cheltuiască din el. Şi din acestea li se pricinuieşte lor a nu crede cu inima şi a nu nţelege cu mintea, numai şi numai din mpuţinarea credinţei lor. Că şi Iuda cel răucredincios auzea nfricoşatele cuvinte ale Domnului

şi M ntuitorului nostru Iisus Hristos, care zicea că mai bine ar fi fost omului acela, care avea să v ndă pe Fiul Omului pentru agonisirea argintului, să nu se fi născut, dar nu le nţelegea, nici nu le credea cu inima, av nd mintea ntunecată cu turbarea iubirii de argint. Şi aşa n a nţeles p nă c nd nu şi a agonisit lui şi sp nzurare şi pogorâre n prăpastia iadului.

Aşa şi n vremea de acum, cei ntunecaţi la minte cu turbarea agoniselii, aud şi ei prea bine aceste nfricoşate cuvinte, dar ntunecarea minţii lor nu i lasă să nţeleagă, sau să se pocăiască, ci se şi s rguiesc să i asuprească şi să i necăjească pe cei mai mici. Unii ca aceştia agonisesc loru şi pogor rea n prăpastia pierzării. Iar pe cei ce nţeleg şi cred cu inima şi se pocăiesc cu adevărată pocăinţă, precum a primit Domnul pe vameşul şi pe desfrânata şi pe fiul cel risipitor şi i a mbrăţişat pe ei, aşa i primeşte şi pe ei şi i mbrăţişează şi n ceata drepţilor i rânduieşte. Căci ştie Domnul şi pe desfrânata care s a pocăit cu adevărat să o facă mai curată dec t pe o fecioară. Dar nu face aşa pe cei ce prelungesc nepocăinţa, zic nd că ne vom pocăi m ine, sau poim ine. Că mulţi s nt n iad dintre cei ce zic că ne vom pocăi m ine sau poimâine, pentru că noi nu ştim ziua sau ceasul ducerii noastre din viaţă.

Iar dulceaţa se naşte din rugăciune. Dar vine şi de la doftorii cei amari, adică de la viclenii draci. Cea de la draci pricinuieşte tulburare, iar cea din rugăciune aduce pace şi smerenie.

Iar fierbinţeala cea din rugăciune şi cu zdrobire dintru ad ncul inimii aduce suspine şi izvorăşte din ochi, ca din nişte şipote, şiroaie de lacrimi pentru dragostea şi dorul cel către Dumnezeu. Şi atunci şi mintea cu mare putere strigă: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte mă«. Şi pe toţi oamenii i vede naintea sa ca pe ngerii lui Dumnezeu. Iar pe sine se vede praf

şi cenuşă şi i vine a se tăvăli pe sub picioarele tuturor oamenilor pentru dragostea Domnului. Ba, de multe ori, i vine a se şi ascunde de către vederea oamenilor.

Cei ce au ajuns la măsurile acestea, s au nvrednicit şi de mila lui Dumnezeu, adică de rugăciunea cea adevărată şi ne ncetată. Ea se lucrează atunci de a pururea cu mintea n inimă; se lucrează fie tăc nd el, fie dormind. Iar mai v rtos c nd se deşteaptă din somn, o află lucr ndu se cu foarte mare linişte şi nici un cugeţel nu se atinge de minte, ci numai cuvintele rugăciunii se lucrează cu dulceaţă n inimă. Dar această sf nta lucrare a minţii vine, precum s a zis mai sus, ncă de la nceput, dar numai odată cu lucrarea sfintelor porunci şi a tuturor faptelor. Ei i ajută nsă mult şi străinătatea.

Î n t r e b a r e : *Cum i n ce chip este străinătatea aceea ?*

R ă s p u n s : Străinătatea este aşa că oriunde se va afla lucrătorul (poruncilor), fie la linişte, sau ntre prieteni, sau n orice loc va avea vieţuirea, să se aibă pe sine ca un nemernic (străin) şi mai micul tuturor. Căci zice Sf ntul Calist Patriarhul, că mai mult dec t n toate nţelesurile, dator este să fie (cel ce se linişteşte) r vnitor n a nţelege cele duhovniceşti. E dator mai ales la nceput ca luarea aminte a minţii lui să nu fie, n ceasul rugăciunii, nici la jumătatea inimii, nici n josul ei, ci să păzească mintea deasupra inimii.

Aceste dumnezeieşti cuvinte ce s nt adunate din sfintele scrieri, s au scris n grai simplu, şi cu simplitate, ca să fie lesne de nţeles şi pruncilor celor mici. Pentru că multe s nt noianurile nvăţăturii dumnezeieşti, dar cu anevoie de nţeles de prunci, adică de ncepători. Pentru că noii ncepători s nt ca pruncii cei mici, care, n micile şi slabele lor m nuşiţe, n loc de peşte, primesc şarpe şi n loc de p ine, cărbuni de foc, neştiind ce fac. Cu adevărat nou ncepătorii s nt asemenea pruncilor celor mici

şi cu at t mai v rtos cei ce nu iau aminte la sfintele scrieri şi nu au nici sfătuire duhovnicească. Acest fel de lucrători, n loc de cele bune, primesc cele rele şi n loc de dar, nşelăciune. Ba se şi bucură, neştiind ce fac şi socotind că primesc dar. De aceea, această sf nta lucrare a minţii are nevoie de multă sfătuire duhovnicească şi de citirea cu multă luare aminte a sfintelor scrieri, nu de agoniselile şi lucrurile vremelnice, ca să nu ne nşelăm. Pentru că vrăjmaşul nu ncetează a se s rgui să ne nşele nu numai pe noi ncepătorii, sau pe cei de la mijloc, ci şi pe cei desăv rşiţi. Căci stăp nitorul lumii acesteia caută nu numai pe unul sau pe doi să i piarză, ci se s rguieşte, răcnind ca un leu, să nghită pe toată lumea.

Dar, precum s a zis mai sus, smerenia, ascultarea şi mărturisirea dreaptă sfăr mă toate nşelăciunile şi mrejele vrăjmaşului. Mai ales o face aceasta smerenia, după cuv ntul sfinţilor ngeri, pe care l au zis către Sf ntul Grigorie, ucenicul Sf ntului Vasile cel Nou, atunci c nd a fost răpit ntru vedenie p nă la sf nta cetate a Ierusalimului de sus. Acolo, Sf ntul Grigorie a văzut cum, după soboare de drepţi ce au venit şi s au r nduit n sf nta cetate, a mai venit şi un sobor mare de mireni şi s a r nduit şi acesta n sf nta cetate. După acesta, mai veni şi un soboraş mic de călugări şi se r ndui n muncile cele veşnice. Iar Sf ntul Grigorie, fiindu i cam ruşine pentru cinul călugăresc ce se numeşte neam sf nt, căut nd către sfinţii ngeri ce l purtau — că erau doi: unul l ducea de o subsoară şi celălalt de cealaltă — a zis lor: «Ce poate fi lucrul acesta, domnii mei, că soborul cel mare de mireni se r ndui n sf nta cetate, iar soboraşul acesta mic de călugări se r ndui n muncile veşnice?». Atunci răspunseră sfinţii ngeri zic nd: «Fiule, la vremea aceea de apoi, tot neamul călugăresc şi duhovnicesc se va porni spre pierzare». Şi iarăşi a ndrăznit Sf ntul Grigorie a ntreba pe sfinţii ngeri, zicând: «Dacă i aşa, domnii mei,

apoi cine se va m ntui?». I au răspuns sfinţii ngeri: «Cel ce va iubi sărăcia de bună voia sa şi goana şi smerenia, acela se va m ntui».

Deci, iubitorilor de Hristos, să ne s rguim şi noi a iubi smerenia şi sărăcia cea de bunăvoie şi a fi goniţi. Că şi Domnul nostru Iisus Hristos, c nd s a pogor t pe păm nt şi cu oamenii a petrecut din dragostea pentru noi, multă smerenie a arătat şi sărăcie de bunăvoie a primit şi de cei cu arme şi cu puşti fiind gonit, nu s a tăinuit şi bătăi şi scuipări a primit şi cu moarte de ocară pe cruce a fost răstignit şi omor t şi prin vărsarea sf n-tului şi scumpului Său S nge şi prin slăvita Lui nviere cea de a treia zi a dăruit nviere şi bucurie la toată lu-mea. Deci dacă Domnul, Izbăvitorul şi M ntuitorul nos-tru, a primit a pătimi toate acestea de voia Sa şi din blestemul strămoşului Adam cel prin călcarea poruncii a binevoit a ne m ntui, apoi cu c t mai v rtos ni se cuvine nouă păcătoşilor a ne smeri şi toate durerile şi sc rbele aici n veacul acesta a le primi şi a le pătimi pentru dra-gostea M ntuitorului nostru Iisus Hristos, Celui prea dulce şi de oameni iubitor. Făc nd aşa ne vom izbăvi de pierzarea aceea de care au spus sfinţii ngeri şi de mun-cile veşnice şi ne vom nvrednici de Împărăţia cerului. Iar aceasta să o facem, ştiind că toate cele de aici s nt schimbăcioase şi nestatornice şi viaţa noastră puţină este, iar zilele noastre degrabă trec, ca umbra norului naintea soarelui şi ca floarea c mpului. Deci văz ndu le noi pe acestea că toate cu adevărat aşa s nt, cu multă zdrobire dintru ad ncul inimii să rugăm pe Milostivul Dumnezeu, să ne dea umilinţă şi vreme de pocăinţă. Că acum este vremea pocăinţei, acum este vremea a lucra poruncile, acum este vremea a ne smeri, acum este vremea pl n gerii. Deci să pl ngem acuma, ca să nu pl ngem atuncea, adică acolo unde nu foloseşte pl ngerea sau lacrimile. Căci nsăşi gura Domnului grăieşte zic nd: «Fericiţi s n

teţi cei ce plângeţi acum, că veţi râde». Dar nu numai cu dumnezeiasca Sa gură ne a nvăţat, ci şi cu lucrul ne a arătat, că treizeci şi trei de ani pe păm nt a petrecut şi cu oamenii a vieţuit şi niciodată nimenea dintre oameni r z nd nu L a văzut, dar pl ng nd de multe ori. Şi pentru ce pl ngea Mieluşelul lui Dumnezeu, Cel ce este din fiinţa fără de păcat şi pentru noi s a făcut om fără de păcat? Căci pl ngea Iubitorul de oameni! Şi pentru ce pl ngea, fără de păcat fiind ? Numai şi numai pentru noi păcătoşii, arăt ndu ne cu lucrul, că se cuvine a ne smeri şi a pl nge pentru păcatele noastre şi a dori lumea de acolo. Căci aici pe pământ străini ne aflăm.

Deci să ne silim cu s rguinţa şi să ieşim din păm ntul străin şi să mergem la patria noastră cu cucernicie şi cu smerenie şi cu cinstire de Dumnezeu. Adică, să L cinstim pe Dumnezeu prin lucrarea sfintelor Lui porunci, ca să fim şi noi următori dumnezeieştilor Părinţi celor de demult, care prin lucrarea sfintelor şi de viaţă dătătoarelor Lui porunci ziua şi noaptea cu smerenie şi cu multă dragoste au slujit Domnului şi au călătorit pe calea cea strâmtă. Căci nsăşi gura Domnului a zis că «strimtă este calea care duce la Împărăţia cerească şi largă este cea care duce la pierzare» (Matei 7, 13—14). Cu adevărat largă este calea care duce la pierzare, dar numai p nă duce la pierzare este largă, căci după ce a intrat acolo, vai şi iar vai. Cine va putea să spună str m torarea şi plângerea şi scr şnirea dinţilor care este acolo? De aceea, tot credinciosul şi creştinul cel pravoslavnic auzind de aceste nfricoşate munci, nu este cu putinţă a nu se umili şi a nu pl nge cu multă zdrobire dintru adâncul inimii.

Asemenea şi calea cea strimtă este strimtă p nă ce duce la Împărăţie. Căci după ce s a nvrednicit cineva a intra acolo, cine ar putea spune desfătarea şi mân g ierea care este acolo şi bucuria cea neasemănată şi ne

pricepută de mintea omenească a celor ce s au nvrednicit a vedea frumuseţea ngerilor celor străluciţi şi luminaţi şi mirosul florilor raiului, celor cu duhovnicească mireasmă ?

Fie ca prin rugăciunile sfinţilor ngeri şi a tuturor celor plăcuţi lui Dumnezeu să fim şi noi, păcătoşii, ocrotiţi şi feriţi de mrejele şi cursele vrăjmaşilor. Iar cu rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu şi Prea Sfintei Stăpânei noastre Fecioara Maria, să ne nvrednicim de mila Fiului său, a Domnului nostru Iisus Hristos, Cuv ntul Tatălui, Căruia se cuvine slava, cinstea şi nchinăciunea, mpreună cu Cel fără de nceput al Său Părinte şi cu Prea Sf ntul şi Bunul şi de viaţă făcătorul Duhul Său, acum şi pururea şi n vecii vecilor. Amin.

Să mai facem puţină descoperire despre norodul care nu s a nvrednicit a intra n păm ntul făgăduinţei, ci a umblat rătăcind n locuri neumblate şi nu pe cale. Acesta, calea cetăţii de locuit n a aflat şi se sfârşeau sufletele lor ntr nşii, flămânzind şi nsetând. Căci norodul acela nu s a nvrednicit a intra n păm ntul făgăduinţei măcar că Dumnezeu l a trecut cu minuni Marea Roşie prin toiagul lui Moise şi l a dus n pustie, izbăvindu l de robia lui Faraon. El nu numai că nu s a nvrednicit a intra n păm ntul făgăduinţei, ci nici a l vedea pe el nu s au nvrednicit, ci le au rămas oasele lor n pustie, după cuv ntul Domnului care a zis: «M am jurat ntru m nia Mea să nu intre ntru odihna Mea, pentru necredinţa şi nv rtoşarea inimii lor» (Num. 12, 7).

Numai doi din norodul acela s au nvrednicit a intra n păm ntul făgăduinţei, adică Iisus al lui Navi şi Halev, fiul lui Aaron. Aceştia au băgat poporul n păm ntul pe care l a dat Dumnezeu lor, adică norodului ce se sporise după ce a intrat n pustie, că erau patruzeci de mii cu numărul celor sporiţi.

Şi a grăit Dumnezeu lui Moise, zic nd: «Ia toiagul tău şi adună adunarea, tu şi Aaron, fratele tău, şi grăiţi l ngă piatră naintea lor şi va da piatra apele sale şi veţi scoate apă din piatră şi veţi adăpa adunarea şi dobitoacele lor». Şi a luat Moise toiagul dinaintea Domnului (Num. 20, 8). Însă patruzeci de mii au fost numai dintr un neam, iar din toate neamurile au fost şase sute de mii cu cei sporiţi ai lor. Deci au adunat Moise şi Aaron, fratele său, poporul naintea pietrei şi a zis către ei: «Ascultaţi mă, voi cei neascultători! Au doară din piatră voi scoate vouă apă ?» Şi ridic nd Moise m na sa, a lovit piatra cu toiagul său de trei ori şi a ieşit apă multă şi a băut adunarea şi dobitoacele lor. Şi a zis Dumnezeu către Moise şi către Aaron, fratele său : «Pentru că nu aţi crezut şi pentru că prin necredinţa voastră nu M aţi cinstit, adică nu aţi voit să mă sfinţiţi naintea fiilor lui Israel, nu veţi băga voi adunarea n păm ntul, pe care Eu l am dat lor». Şi norodul acesta a fost povăţuit, cu ajutorul şi cu bună voirea lui Dumnezeu, de Iisus al lui Navi şi de Halev, n păm ntul făgăduinţei.

Iar după ce le a dat Dumnezeu n stăp nire cetatea, a poruncit lui Iisus al lui Navi ca pe toţi cei ce locuiau n cetate, să i taie cu sabia. Şi s a mplinit porunca Domnului, că pe toţi de la mic la mare i a tăiat cu sabia. Iar pe mpăratul cetăţii, adică pe stăp nitorul păm ntului aceluia, a poruncit Dumnezeu să l sp nzure pe lemn. Şi s a mplinit porunca cu lucrul, că l au sp nzurat pe un lemn. Iar pe Iisus al lui Navi, pentru credinţa şi curăţenia inimii lui, l a proslăvit Dumnezeu a fi stăp nitorul cetăţii şi a tot păm ntul acela.

Iar acestea nu s au scris pentru altceva, ci numai şi numai pentru aceasta, ca să nţelegem şi să vedem luminos c t iubeşte şi ntăreşte şi nvredniceşte Dumnezeu pe cei ce iubesc poruncile Lui şi le lucrează pe ele. Şi iarăşi,

c t urăşte şi pedepseşte Dumnezeu pe cei necredincioşi şi nesupuşi poruncilor Lui. Căci pentru nelucrarea poruncilor, pedepsire şi pogor re n iad se face, precum s a făcut şi pentru acest mpărat al cetăţii din păm ntul făgăduinţei, pe care Dumnezeu l a pedepsit prin Iisus al lui Navi.

Aşa şi n vremea de acum, pe cei necredincioşi şi nesupuşi poruncilor lui Dumnezeu, chiar dacă li se fac, poate, toate deplin şi după voia lor măn ncă şi beau, i aşteaptă pedeapsa lui Dumnezeu şi pogorârea la iad, precum de demult, n ziua ispitirii, ispititorii lui Dumnezeu m ncau şi beau dar, pe c nd m ncarea se afla ncă n gura lor, s a suit m nia lui Dumnezeu peste ei şi a ucis pe cei mai mulţi ai lor. Iar pe cei ce iubesc poruncile lui Dumnezeu şi le lucrează, i aşteaptă suirea la Ierusalimul cel de sus şi m ng ierea cea necuprinsă de mintea omenească.

Fericit este călugărul care a murit lumii acesteia, că viu este lumii celei de acolo. Iar călugărul care ncă n a murit lumii acesteia, mort este lumii celei de acolo şi viu muncilor celor veşnice, unde nu este răsuflare sau alinare de mulţimea durerilor celor de acolo. Călugărul este cel ce de toate s a despărţit şi cu toate s a mpreunat, adică s a despărţit de cele vremelnice şi s a mpreunat cu cele veşnice.

Fericiţi s nt tinerii călugăraşi, care din pruncie s au afierosit pe ei a fi ostaşi ai Împăratului Hristos. Fericiţi cei ce au păzit ntreaga feciorie, că aceia s nt p rga bine primită a Mielului lui Dumnezeu şi ei s nt mai aproape dec t toţi de scaunul dumnezeirii. Fericiţi s nt şi cei bă tr ni, ba şi cei ce au avut nsoţire şi au lăsat soţiile şi pe fiii lor şi au urmat Sfintei Evanghelii, că şi aceia feciorelnici vor fi şi locaşuri ale Prea Sf ntului Duh, numai de vor mplini cu lucrul ceea ce au făgăduit la primirea cinstitului şi ngerescului chip, prin care darul Celui Prea

nalt să ne umbrească şi să ne păzească de toată răutatea celui ce se numeşte răutate n veci.

Fericit este călugărul care s a asemănat turturelului, care şi a pierdut soţia. Căci după pierderea soţiei sale, de multă jale şi m hnire, nu mai bea apă limpede, ci mai nt i o tulbură şi apoi o bea ; nici pe ramură verde nu mai c ntă, ci şade pe crenguţă uscată t nguindu se şi jelind pe dorita sa soţie. Călugărul care este adevărat călugăr, asemenea este acestei jalnice şi t nguitoare turturele, pentru că el după ce s a mbrăcat cu cinstitul şi ngerescul chip de a pururea se află arz nd cu inima lui şi dorind cu multă jale pe Cel despre care şi Filip striga cu mare glas, zic nd : «Veniţi şi vedeţi că am aflat pe Cel dorit, adică pe Mieluşelul lui Dumnezeu, M ntuitorul sufletelor noastre». (Ioan 1, 46, după nţeles). Iar din cele vremelnice ale veacului acesta de nimic nu se bucură, nici se m ng ie, ştiind că toate s nt schimbăcioase şi nestatornice, ci mai v rtos se m hneşte pentru păcatele sale; că omul măcar numai o zi de ar fi pe păm nt, nu este cu putinţă să fie fără de păcat (Iov 14, 5). Şi nici un păcătos nu poate merge spre Cel dorit de nu şi va spăla păcatele sale prin pocăinţa şi prin mărturisirea cea adevărată.

Iar despre milostivirea lui Dumnezeu, ştim că din pricina ei fugea Iona proorocul de la faţa Domnului şi nu voia să propovăduiască cetăţii Ninive pierzarea ei, căci zicea : «Doamne, ştiu că eşti milostiv şi văz nd pl ngerea şi lacrimile lor Te vei milostivi spre ei şi nu vei pierde cetatea, ci le vei ierta păcatele, şi propovăduirea mea va răm ne mincinoasă» (Iona 4, 3). Că pl ngerea şi lacrimile nu numai că izbăvesc de moarte pe cei ce pl ng, ci şi locaşuri ale Prea Sf ntului Duh i fac pe ei, precum şi pe Sfinţii cei mari care cu curgerile lacrimilor nerodirea pustiului o au lucrat şi cu suspinurile cele dintru ad nc

au făcut o să rodească osteneli nsutite, lumin nd toată lumea cu strălucirea minunilor.

Al Sf ntului Nil, cap. 90 : «Chiar dacă ţi se pare că eşti cu Dumnezeu, păzeşte te de dracul curviei, că este foarte nşelător şi c t se poate de pizmaş şi voieşte să fie mai iute ca mişcarea şi trezvia minţii tale, ca să o smulgă şi de la Dumnezeu c nd stă l ngă El cu evlavie şi cu frică» (Evagrie, *Despre rugăciune* 90 ; Filoc. rom. I, p. 85).

Tot al aceluiaşi, cap. 91 : «Dacă te ngrijeşti de rugăciunea cea curată, pregăteşte te mpotriva năvălirii dracilor şi rabdă cu bărbăţie bătăile lor. Căci ca fiarele sălbatice vor năvăli asupra ta şi tot trupul l vor răni» (Ibid. p. 86).

Iar cei puţin credincioşi se nfricoşează, auzind de venirea viclenilor draci şi de ranele cele de la ei, dar stau la ndoială dacă trebuie să se ndeletnicească cu rugăciunea. Dar cei bine credincioşi nu numai că nu stau la ndoială şi nu se nfricoşează de năvălirile şi rănirile viclenilor draci, ci cu şi mai mare bucurie se ntr armează asupra lor ndeletnicindu se cu rugăciunea curată şi toate taberele lor le pun pe goană şi le alungă cu puterea lui Hristos, Domnul şi M ntuitorul cel prea milostiv. Iar călugărul prin rugăciunea cea curată deopotrivă cu n- gerii se face.

Rugăciunea cea curată este căldura inimii şi dacă căldura inimii va fi adevărată şi ne nşelătoare, semnul ne nşelăciunii acesta este: că toată mintea o adună acolo unde este căldura, adică ntru ad ncul inimii. Dar dacă căldura va fi adusă n inimă de viclenii draci, mintea nu este lucrătoare, adică nu se adună n inimă, ci e purtată ca o oarbă pretutindeni, prin toate nimicurile. Să nţeleagă, deci, fiecare că acesta este semnul nşelăciunii, că mintea este nelucrătoare.

Iar acestea nu s au scris spre descurajarea celor ce se ndeletnicesc cu rugăciunea inimii (inimelnică), ci s au scris spre deprinderea şi folosul lor, adică pentru a se sili să şi facă şi mintea lucrătoare, ca să o adune acolo unde este căldura, adică ntru ad ncul inimii.

Dreptul care are şi nţelepciune este asemenea lui Dumnezeu. Şi semnul nţelepciunii acesta este : că nţeleptul este sfetnic bun tuturor. Înţeleptul nu grăieşte niciodată cu asprime, nici nu se iuţeşte, ci toate cuvintele lui s nt line şi cu bună primire şi veselesc inima celor ce le aud pe ele. Înţeleptul chiar de va fi n treaptă (naltă), nu se trufeşte nici nu se m ndreşte, ci şi mai mult se smereşte, urm nd Mieluşelului lui Dumnezeu, Domnului şi M ntuitorului nostru Iisus Hristos, silindu se a mplini poruncile Lui. Dreptul cel nţelept, chiar de se va afla n treapta de judecător, nu crede ndată cele ce i se spun, nici nu hotărăşte cu grabă pedeapsa celor p r ţi, nici grăbire nu rânduieşte la pedeapsă, ci mai nt i cu mare nţelepciune şi cu bună luare aminte cercetează, ca luminos, adică cu bună adeverire, să afle pricina şi, după ce a aflat o pe ea, cu bună r nduială pune la cale judecata, păzind cuvintele Domnului care a zis : «Cu ce judecată veţi judeca, eu aceea veţi fi şi voi judecaţi şi cu ce măsură veţi măsura, cu aceea şi vouă se va măsura» (Matei 7, 1—2) ; asemenea păzind şi cuvintele Apostolului care zice : «De a căzut cineva n greşeală, voi cei duhovniceşti ndreptaţi pe unul ca acesta cu duhul bl ndeţelor» (Gal. 6, 1). Şi aşa nţeleptul care se află n treaptă de stăp nire, toate lucrurile sale le face cu bună socotinţă şi cu mare nţelepciune, silindu se şi s rguindu se a se face plăcut Stăp nului a toată zidirea, adică Domnului şi M ntuitorului nostru Iisus Hristos.

Dreptul nu se teme de ceea ce aude rău (de sine) şi nu se tulbură, nici se sc rbeşte de orice i se va grăi mpotri

vă, ci zice : De s ar ridica mpotriva mea tabără, nu se va nfricoşa inima mea ; de s ar scula asupra mea război, ntru aceasta eu nădăjduiesc : «Una am cerut de la Domnul, aceasta voi căuta, ca să locuiesc n casa Domnului n toate zilele vieţii mele». Zis a prea fericitul Petru Da maschin : Ce se cuvine a face celui ce este biruit de orice fel de patimă ? Se cuvine unuia ca acesta cu mare s rguinţa a se mpotrivi ei, dacă voieşte să scape de muncile cele veşnice şi de m nia focului celui nestins şi să se nvrednicească de mila lui Dumnezeu. Să vorbim, de pildă, despre patima curviei. Dacă cineva este ispitit de oarecare faţă (pesoană), se cuvine unuia ca acesta a se depărta cu totul de acea faţă, de vorbirea cu ea, de petrecerea cu ea, de atingerea hainelor, ba şi de mirosul ei. Că n toate acestea, de nu se va păzi cineva, săv rşeşte patima şi preacurvia sa şi se face locaş al dracilor. Iar acest lucru este jalnic şi vrednic de nem ng iată pl ngere pentru ntunecarea minţii ce o aduce unora ca aceştia, că nu şi aduc aminte de g ndul ce l au cugetat atunci c nd au ieşit din lumea cea deşartă şi au pornit n această călătorie duhovnicească şi vieţuire ngerească, că nu şi aduc aminte de os rdia ce o aveau c nd au intrat pe poarta m năstirii n vremea venirii lor n ea, că nu şi aduc aminte de făgăduinţa aceea ce au făgăduit la primirea cinstitului şi ngerescului chip. Căci unii dintre cei ce s nt biruiţi de acea patimă s nt şi acum aici de faţă şi aud prea bine de nfricoşatele acele munci. Iar pentru cei ce se pocăiesc nu numai că toate cetele cereşti se bucură, ci ncă şi Domnul i aşteaptă cu braţele deschise, primin du i şi mbrăţiş ndu i. Dar pe cei ce petrec cu nebăgare de seamă şi nu se pocăiesc, i aşteaptă pogor rea n prăpăstiile iadului şi viermii cei neadormiţi.

Zis a prea fericitul patriarh, Sf ntul Ioan Gură de Aur : «Omul care va greşi şi va păcătui naintea lui Dum

nezeu, iar mai pe urmă, căindu se şi ngreţoş ndu se de păcatele sale, le va părăsi şi va nceta de a mai păcătui naintea lui Dumnezeu şi va ncepe a se pocăi cu multă nfricoşare şi cu foame şi cu sete şi cu pl ngere şi cu vărsarea lacrimilor de toate zilele, veştejindu şi trupul său şi usc ndu şi oasele sale, unul ca acesta nimic nu se va folosi de ostenelile sale p nă c nd nu şi va spune şi nu şi va mărturisi toate păcatele sale duhovnicescului său părinte, ca să ia de la d nsul dezlegare şi iertare de păcatele sale. Pentru că acestuia i s a dat putere a lega şi a dezlega şi a ierta păcatele oamenilor, precum zice şi Domnul: «Înt i spune ţi şi ţi mărturiseşte tu toate păcatele tale şi apoi vei lua ndreptare şi iertare şi uşurare de sarcina cea grea a păcatelor tale».

Dar cel ce se numeşte răutate străveche, vrăjmaşul nostru diavolul, ştiind că prin spunerea şi mărturisirea păcatelor la părintele său duhovnicesc, ia omul dezlegare şi iertare şi uşurare de sarcina cea grea a păcatelor sale, foarte se sileşte şi se nevoieşte ca să smintească şi să orbească şi nicidecum să nu lase pe om, nici măcar cu g ndul să g ndească la mărturisire. De aceea mulţi au ieşit din această lume amăgitoare fără mărturisire şi fără dezlegarea şi iertarea lor, pentru cele ce au păcătuit ntru petrecerea vieţii acesteia vremelnice. Iar acesta este un lucru prea nfricoşat, foarte jalnic şi vrednic de nem ng iată pl ngere. Căci din pricina acestei despărţiri fără r nduială şi cu durere de lumea aceasta, nu şi c ştigă nici c t de puţină uşurare de sarcina cea grea a păcatelor sale.

Iar pe cei ce mărturisesc cu adevărat şi se pocăiesc cu multă os rdie şi canonul ce li s a dat de părintele lor duhovnicesc l păzesc bine, n vremea plecării lor din lumea aceasta amăgitoare, adică la darea sufletului, ngerii i nt mpină făc ndu le m ng iere şi prea slăvită cinste,

primindu i cu multă dragoste şi bucur ndu se şi veselin du se de ei ca de nişte doriţi prieteni ai lor şi cu multă dragoste călătorind mpreună cu ei la Ierusalimul cel de sus. Cu ale căror rugăciuni fie să ne nvrednicim şi noi, păcătoşii, de acea prea slăvită fericire şi sf nta m ng iere. Amin.

Fericite s nt tinerele călugăriţe, care din pruncie s au afierosit pe ele a fi mirese ale Împăratului Hristos. Fericite s nt cele ce n toate zilele şi n toate ceasurile şi m-podobesc şi şi nfrumuseţează feţele lor, spăl ndu le cu lacrimile ochilor lor, jelind şi dorind pe Mirele lor cel ceresc. Fericite s nt şi cele bătr ne, sau şi cele ce au avut nsoţire şi au lăsat pe fiii lor şi pe soţii lor şi au urmat Sfintei Evanghelii, că şi ele vor fi fecioare şi mirese ale lui Hristos, numai de vor mplini cu lucrul ceea ce au făgăduit la primirea cinstitului şi ngerescului chip. Fie ca darul Lui prea nalt să le umbrească şi să le păzească de toată răutatea celui ce se numeşte răutatea cea veche.

CUPRINS

Lector : ŞTEFAN GANCEANU
Tehnoredactor : VALENTIN BOGDAN

Coli de tipar 40,50 format 1/16 din 61X86. Dat la cules la 25 X 1978. Bun de tipar 151 1979. Apărut 1979. Comanda nr. 416

EDITURA ŞI TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE AL BISERICII ORTODOXE ROMANE

„RUGAȚI-VĂ NEÎNCETAT."

FILOCALIA

SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂRȘIRII

9

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

F I L O C A L I A

SAU CULEGERE DIN SCRIERILE SFINŢILOR PĂRINŢI CARE ARATĂ CUM SE POATE OMUL CURĂŢI, LUMINA ŞI DESĂVÎRŞI

Volumul IX

SCARA SFÎNTULUI IOAN SCĂRARUL
şi ÎNVĂŢATURILE LUI AVA DOROTEI

TRADUCERE, INTRODUCERI ŞI NOTE
de Pr. Prof. Dr. DUMITRU STĂNILOAE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMANE
BUCUREŞTI - 1980

INTRODUCERE

A

Autorul şi conţinutul scrierii

Autorul scrierii numite «Scara», pe care o publicăm într-o traducere nouă în acest volum, s-a născut scurt timp înainte de anul 579 şi a trăit pînă în jurul anului 649. A fost deci contemporan cu sfîntul Maxim Mărturisitorul[1]. Autorul «Vieţii» lui pe scurt, călugărul Daniil din Mînăstirea Raith, declară că nu se cunoaşte patria de origine a sfîntului Ioan Scărarul, dar Meletie, Arhiepiscopul Atenei, în «Istoria Bisericească» spune că ar fi fost de obîrşie din Palestina. După Daniil din Raith, tînărul Ioan a intrat în Mînăstirea din Muntele Sinai la vîrsta de 16 ani. Din faptul că pînă la vîrsta aceea îşi făcuse o educaţie solidă în toate ştiinţele timpului (έγχοχλίψ σοψία), Veniamin Costache deduce că trebuie să se fi născut dintr-o familie mai înstărită[2]. Aleasa lui pregătire în ştiinţele vremii i-a adus numele de Ioan Scolasticul; iar petrecerea în muntele Sinai, numele de Ioan Sinaitul. Insă cu vremea, numele de Scărarul, provenit de la calitatea de autor al «Scării», le-a copleşit pe celelalte două.

In mînăstire a avut ca povătuitor pe bătrînul Martirie, vreme de 19 ani. După moartea acestuia, Ioan s-a retras într-un loc izolat, numit Thola, la cinci mile de mînăstire, unde

1. înainte se socotea că s-a născut pe la 525 şi a murit pe la 600. Dar F. Nau a publicat în *Oriens Christianus* II (1902), p. 58—59; III (1903), p. 56—90, o seamă de istorisiri, despre Părinţii din Sinai, ale unui monah, Anastasie, pe baza cărora s-a putut stabili că Ioan Scărarul a trăit între 579—649. Vezi: F. Nau, *Note sur la d'atc de la mort de S. Jean Climaque* în: Byzantinische Zeitschrift 11 (1902), 35—37. După Otto Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur,* V Band, Freiburg im Breisgau, 1932, p. 81 şi 46.

2. In *Cuvânt înainte* la traducerea Scării, din 1814.

s-a închinat vieţii de liniştire vreme de 40 de ani. Spre sfîrşitul vieţii a fost rugat să primească postul de egumen al Mînăstirii Sinai[3]. In timpul cît conducea şi îndruma pe monahii din mînăstire pe calea desăvîrşirii a alcătuit scrierea «Scara», la rugămintea egumenului Ioan al Mînăstirii Raith, aflată la 60 de mile de Mînăstirea Sinai, lîngă Marea Roşie, la locul celor 12 izvoare şi 70 de finici, lîngă care şi-au aşezat pentru o vreme tabăra izraelitenii, după ieşirea din Egipt[4].

Ioan de Raith a cerut lui Ioan Scărarul să dea monahilor o regulă scrisă după care vieţuind să urce spre cer ca pe o scară asemenea celei văzute de Patriarhul Iacov în vis. Dar autorul «Scării», descriind urcuşul ca trecînd prin treizeci de trepte, s-a gîndit cu deosebire la cei treizeci de ani de viaţă ai Mîntuitorului dinainte de începerea activităţii publice [5]. De aceea ea e împărţită în 30 de «Cuvinte».

Primele trei «Cuvinte» sînt ca un fel de introducere în care se descrie lepădarea călugărului de lume prin intrarea în viaţa monahală, dezlipirea lui sufletească de lume (despătimirea) şi înstrăinarea de ea. In Cuvîntul IV se descrie prima virtute a călugărului, care este ascultarea. Cuvintele V, VI şi VII sînt închinate pocăinţei şi anume: Cuvîntul V, pocăinţei în general, Cuvîntul VI, necontenitei gîndiri la moarte, ca susţinătoare a pocăinţei, iar Cuvîntul VII, plînsului neîncetat pentru păcate, pricinuitor al unei bucurii înalte. Incă din aceste Cuvinte, se vede că Ioan Scărarul nu priveşte treptele urcuşului ca nişte stări care pot fi lăsate în urmă, ci ca nişte stări permanente. Aceste stări sufleteşti alcătuiesc un tot şi el trebuie adîncit continuu toată viaţa. Sau fiecare din aceste stări trebuie menţinută şi adîncită, şi în măsura în care e mai adîncită, le cuprinde tot mai mult şi pe celelalte. Aşa, despre ascultare, autorul zice : «Cei ce se supun cu simplitate în Domnul, străbat drumul cel bun, necunoscînd în ei prin iscodire amănunţită, viclenia dracilor» (Cuv. IV, capit. 12). De aceea aproape despre fiecare treaptă autorul spune că cel ce o menţine şi o desăvîrşeşte se poate desăvîrşi chiar şi numai prin ea. Astfel autorul nu tratează aproape nici una din trepte, fără să pomenească şi de altele, despre care va trata în mod spe-

3. De aci s.-ar putea deduce că, a trăit mai mult de 70 de ani, cit dă Bardenhewer (579,—649).

4. Veniamin Costache, *Ibid.*

5. *Treapta* XXV .· p.G. 88, 1151,

cial în «Cuvinte» ulterioare, sau despre care trata în «Cuvinte» anterioare. Vorbind despre ascultare, el vorbeşte totodată despre smerenie şi critică slava deşartă (Cuv. IV, cap. 4 ; Cuv. IV, cap. 39), despre care se va vorbi mai special în următoarele «Cuvinte» (Cuv. XXV, Cuv. XXI).

De aceea, deşi în general scrierea descrie cele opt patimi şi modul de a le veşteji şi de a le înlocui cu virtuţile contrare, totuşi nu le descrie nici în ordinea clasică cunoscută şi nici nu le reduce numai la caracterul lor general, ci le tratează într-o ordine întrucîtva schimbată şi sub diferite aspecte. Creşterea duhovnicească are caracterul unui urcuş mai mult în sensul unei intensificări în spiritualitatea totală şi caracterul unui urcuş pe trepte diferite în sensul unei treptate ieşiri în relief cînd a unora, cînd a altora din aspectele diferite ale virtuţilor cuprinse potenţial în starea totală a sufletului ce se mişcă spre Dumnezeu.

Se poate spune că autorul socoteşte că preocuparea principală a călugărului în ce priveşte trecutul trebuie să fie pocăinţa pentru păcate, iar grija lui în prezent şi în tot viitorul trebuie să fie ascultarea, singura care îl fereşte de alte păcate.

Păcatele reprezintă coborîrea spiritului la lume şi la trup, căderea din legătura cu Subiectul dumnezeiesc, nesfîrşit în viaţă şi în iubire ; adică, căderea lui la preocuparea cu obiectele şi îngustarea şi îngroparea lui potrivit cu mărginirea şi grosimea lor. In toată scrierea e o mare credinţă în suflet şi o valorificare a înfrînărilor şi durerilor trupeşti, inclusiv a morţii, ca mijloace ale creşterii duhovniceşti. Desprinderea de păcatele din trecut şi ferirea de cele viitoare e temelia pe care are să se clădească toată creşterea spirituală a omului. Ea constă propriu-zis într-o curăţire sufletească şi trupească, care face pe om transparent pentru Dumnezeu, capabil de legătura cu Dumnezeu.

După cele 7 «Cuvinte», care se ocupă cu lepădarea de lume, cu ascultarea şi pocăinţa pentru păcate, urmează cîteva «Cuvinte» care tratează despre virtuţile legate de ascultare şi de pocăinţă : despre nemîniere şi blîndeţe (Cuv. VIII), despre neţinerea de minte a răului (Cuv. IX), despre clevetire (Cuv. X), despre vorbărie şi tăcere, care stau în legătură pozitivă sau negativă cu clevetirea (Cuv. XI), despre minciună, care stă şi ea în legătură cu clevetirea şi cu multa vorbire (Cuv. XII), în sfîrşit despre trîndăvie (Cuv. XIII), care e ca un fel de cauză a vorbăriei, a clevetirii şi a minciunii. Toate acestea sînt opuse

ascultării şi pocăinţei pentru păcate, sînt ghiulele legate de picioare în mersul «spre curăţirea spirituală, care pozitiv se înfăptuieşte prin smerenia ascultării şi prin pocăinţă.

In ordinea obişnuită a patimilor, după lăcomia pîntecelui e pusă desfrînarea, iar după ea iubirea de arginţi, apoi mînia, întristarea şi trîndăvia, după care urmează slava deşartă şi mîndria. In «Scara», precum am văzut, trîndăvia e pusă înaintea lăcomiei pîntecelui şi a iubirii de arginţi, la fel mînia (şi opusa ei, nemînierea), pentru că sînt văzute în legătura lor negativă cu ascultarea, care e virtutea de căpetenie a călugărilor. Cînd se au în vedere creştinii în general, se poate pune înainte lăcomia pîntecelui, desfrînarea, iubirea de arginţi, mînia, pentru împiedicarea de la satisfacerea acestora şi întristarea pentru lipsa materiilor lor şi apoi trîndăvia ca descurajare de pe urma silinţelor fără succes de a le satisface.

In «Scara» deci, abia după trîndăvie e pusă ca efect lăcomia pîntecelui (Cuv. XIV). Imediat după ea se vorbeşte despre curăţie, înţeleasă în mod principal ca neprihănire trupească, dat fiind că lăcomia pîntecelui aduce după ea desfrînarea (Cuv. XV).

In «Cuvîntul» următor (XVI) se vorbeşte apoi despre iubirea de arginţi şi tot în el despre milostenie, care trebuie opusă patimii lăcomiei de bani şi de avuţie. Iubirea de arginţi nu se opune, în calitatea ei de iubire de obiecte materiale şi trecătoare, numai legăturii cu Dumnezeu ca Persoană de nesfîrşită iubire, ci şi legăturii nestingherite cu subiectele omeneşti, cu semenii noştri. Aci autorul arată că lepădarea de lume şi aspra înfrînare şi suportarea bucuroasă a greutăţilor nu înseamnă o dispreţuire a oamenilor ,şi nici măcar a lumii, ci o legătură curată cu oamenii şi o privire curată a lucrurilor, ca făpturi ale lui Dumnezeu, în orizontul sensului lor infinit şi a valorii lor netrecătoare în Dumnezeu. «Bărbatul neagonisitor e curat în rugăciune. Dar cel iubitor de agoniseală se roagă chipurilor materiale». Cel din urmă nu intră cu mintea dezmărginită în legătură cu Subiectul dezmărginit în puterea şi în iubirea Lui, ci se mărgineşte între graniţele obiectelor şi toate le atrage în mărginirea sa egoistă, creînd ziduri şi duşmănii între sine şi semenii săi. Iubirea de arginţi e poarta închisă în faţa oricărei spiritualizări, înţeleasă ca relaţie iubitoare cu Dumnezeu şi ca pătrundere adîncă şi iubitoare în sensul şi în realitatea tuturor făpturilor, persoane şi lucruri. «Iubirea de arginţi este şi se numeşte rădăcina tuturor relelor

(păcatelor). Căci ea a pricinuit ură, furtişaguri, pizmuiri, despărţiri, duşmănii, vrajbă, ţinerea de minte a răului, nemilostivirea şi uciderea» (Cuv. XVI, cap. 23).

Indata dupa iubirea de arginti si de opusa ei , milostenia se vorbeşte în «Cuvîntul» XVII despre nesimţire, sau despre moartea sufletului. Căci iubirea de arginţi învîrtoşează de fapt sufletul, îl împietreşte, îi ia mobilitatea simţirilor de milă, de înţelegere, de zbor în iubirea de Dumnezeu şi de deschidere spre semeni, alte izvoare actuale sau potenţiale ale iubirii. Nu fără rost, după această închidere în nesimţire se tratează despre un mijloc de a o birui, care e «cîntarea bisericească împreună cu alţii» (Cuv. XVIII). Aceasta ajută la priveghere (Cuv. XIX). Iubirea de arginţi asociată cu alipirea pătimaşă la lume, la viaţa de plăceri, dacă nu e înfrînată, naşte laşitatea, sau laşitatea o naşte pe aceea. De aceea despre ea se tratează în «Cuvîntul» imediat următor (XX).

Se poate spune astfel că pînă aci scrierea s-a ocupat cu 2 teme, sau mai bine zis cu 2 grupe de teme : în primul rînd cu desprinderea generală de lume în ceea ce are ea păcătos, cu pocăinţa pentru păcatele săvîrşite din alipirea la lume şi cu ascultarea pentru evitarea păcatelor viitoare, dar şi cu un şir de păcate mai parţiale, care se opun pocăinţei şi ascultării. În al doilea rînd, cu modul trupesc al alipirii la lume, adică cu lăcomia pîntecelui, cu iubirea de avuţie, cu nemilostenia şi cu nesimţirea, provenite din cele dintîi, şi cu milostenia şi cîntarea în comun lui Dumnezeu, care se opun egoismului trupesc al acelor patimi.

Urmează ca o a treia temă, sau grup de teme, încîntarea omului de sine însuşi : slava deşartă, mîndria, hula (Cuv. XXI, XXII, XXIII), care sînt o altă formă mai subţire, mai diavolească a egoismului, a desprinderii din legătura cu Dumnezeu şi cu semenii ca izvoare ale iubirii şi deci ale vieţii. Acestora li se opune blîndeţea şi la o treaptă mai înaltă, simplitatea şi nevinovăţia (Cuv. XXIV), dar mai ales smerita cugetare (Cuv. XXV).

Se tratează în sfîrşit ca o a patra temă, sau grup de teme, despre darul deosebirii sau al dreptei socoteli, la care ajunge omul eliberat de patimi (Cuv. XXVI). Aceasta e o intuiţie clară a binelui ce trebuie făcut în fiecare împrejurare şi a răului ce trebuie evitat, care de multe ori se maschează în bine. Ea se naşte din faptul că sufletul şi-a cîştigat o stare de nepătimire, de judecată cumpănită, obiectivă, nelăsîndu-se înşelat

de cine ştie ce preferinţă pătimaşă ascunsă, în judecarea şi alegerea faptei ce trebuie făcută. Ea stă, de aceea, în legătură cu o linişte a sufletului, cu o neturburare a lui de vreo ispită sau pasiune (Cuv. XXVII). Numai în liniştea aceasta se poate menţine sufletul într-o rugăciune curată şi prelungită (Cuv. XXVIII). Liniştea aceasta e un aspect al nepătimirii, care la rîndul ei e o inundare a sufletului de lumina şi de curăţenia cerească (Cuv. XXIX). Acum ies la iveală în toată puterea lor : credinţa, nădejdea şi dragostea ca legături culminante ale sufletului cu Dumnezeu (Cuv. XXX). Cu deosebire iubirea reprezintă treapta prin care scara se reazimă pe deschizătura cerului, prin care primeşte Hristos pe cei ce s-au curăţit şi s-au pocăit în braţele Sale, sau la pieptul iubirii Sale nesfîrşite. Căci în iubire, ei sînt deplin uniţi cu Hristos pentru totdeauna.

Deci ultimele cinci trepte reprezintă umplerea sufletului de lumina, de pacea, de puterea şi de iubirea lui Dumnezeu, ca roduri ale eforturilor de pe treptele inferioare, prin care s-a desprins în general de lume, de alipirea la ea prin lăcomia de toate felurile, ca şi de închiderea în sine prin mîndrie. Despre iubire, autorul «Scării» zice : «Cel ce încearcă să vorbească despre dragoste, încearcă să vorbească despre Dumnezeu însuşi. Dar a vorbi despre Dumnezeu prin cuvinte, e primejdios şi greşit celor ce nu iau aminte. Cuvîntul despre iubire e cunoscut îngerilor, dar şi acelora, prin iluminarea dumnezeiască. Dragostea e Dumnezeu. Iar cel ce voieşte să dea definiţia Acestuia, e ca cel ce, orb fiind, numără nisipul din adîncul oceanului» (Cuv. XXX, cap. 2). Iar despre nepătimire zice : «Cel ce s-a învrednicit de nepătimire, Îl are, cît este în trup, pe Dumnezeu însuşi în sine, ca cîrmaci în toate cuvintele, faptele şi gîndurile sale. De aceea simte înăuntru, prin iluminare, voia Domnului, cum ar auzi un glas, şi se află ridicat mai presus de toată învăţătura omenească» (Cuv. XXIX, cap. 15). «Dragostea, nepătimirea şi înfierea se deosebesc numai prin numiri. Precum lumina, focul şi flacăra se unesc într-o singură lucrare, aşa să le înţelegi şi pe acestea» (Cuv. XXX, cap. 4). Nepătimirea este «cerul pămîntesc» (Cuv. XXIX), adică pămîntul umplut de lumina şi de lucrarea cerească a Sfîntului Duh, este fiinţa omenească schimbată la faţă, ca trupul Domnului pe Tabor. Ea e «desăvîrşirea fără capăt» a celor desăvîrşiţi; ea nu ajunge niciodată la o margine, căci sporeşte neîncetat în

nepătimirea sau în curăţirea nesfîrşită a bunătăţii şi iubirii lui Dumnezeu.

Într-un cuvînt, urcuşul spre Dumnezeu al omului credincios e un urcuş spre delicateţea şi sensibilitatea fără sfîrşit a omenescului din el.

Dacă în celelalte scrieri duhovniceşti ale sfinţilor părinţi sfaturile privitoare la curăţirea de patimi sînt în general risipite in sentinţe amestecate cu reflexiuni despre înălţimea puterii şi iubirii lui Dumnezeu, despre contemplarea Lui în natură, despre dulceaţa unirii cu El, «Scara» constă, în partea covirşitoare a ei (în 27 de Cuvinte), în orînduirea sistematică a acestor sfaturi, potrivit urcuşului duhovnicesc al omului credincios şi într-o foarte concretă precizare a lor. Ea este prin aceasta o călăuză concretă a celui ce vrea să crească duhovniceşte. Poate de aceea ea lasă impresia unei povăţuiri foarte riguroase, sau chiar este foarte riguroasă. Totuşi ea nu e lipsită nici de o largă înţelegere a neputinţei omeneşti şi a marii varietăţi a gradelor de putere cu care sînt înzestrate fiinţele omeneşti. Să dăm un exemplu : «Unii fericesc pe cei ce s-au lepădat de lume, cu o simţire de fameni din fire, ca pe unii ce s-au izbăvit de tirania trupului; dar eu fericesc pe cei ce se fac fameni în fiecare zi, care se taie împrejur pe ei înşişi cu gîndirea ca cu un cuţit»(Cuv. XV, cap. 167) ; adică îi fericeşte pe cei ce sînt mereu ispitiţi şi mereu biruiesc ispita, mai mult decît pe cei ce nu mai simt ispita. Sau mai mult : «Am văzut pe unii căzînd fără de voie şi am văzut pe alţii voind să cadă cu voia, dar neputînd. Şi i-am deplîns pe aceştia mai mult decît pe cei ce cad în fiecare zi ca pe unii ce doresc mirosul urît, dar nu-l pot simţi» (Cuv. XV, cap. 18). Ea asigură şi pe mireni că se pot mîntui printr-o viaţă moderată, dar cinstită : Toate lucrurile bune ce le puteţi face, faceţi-le. Nu defăimaţi pe nimeni, nu furaţi de la nimeni, nu vă înălţaţi faţă de nimeni, nu urîţi pe nimeni, nu minţiţi pe nimeni..., pătimiţi cu cei lipsiţi, nu pricinuiţi nimănui sminteală... De veţi face aşa, nu veţi fi departe de Împărăţia cerurilor» (Cuv. I, cap. 38).

În general, «Scara» e o îmbinare între asprimea sfaturilor pentru cei tari şi înaintaţi duhovniceşte, şi blîndeţea contrară pentru cei mai puţin tari şi pentru începători. Această îmbinare se arată şi în expresiile paradoxale în care autorul e mare meşter. Astfel, în ea se vorbeşte de «plînsul pricinuitor de bucurie» (Cuv. VII), de «ura nepătimaşă» a lumii (Cuv. III, cap. 19), de «nevoinţa aspră, strîmtorată şi uşoară» (Cuv. I,

cap. 18), de «trista şi strălucitoarea smerită cugetare» (Cuv. I, cap. 3), de «nefricoasa simţire a morţii» (Cuv. VI, cap. 16), de «pocăinţa ca lipsirea neîntristată de orice mîngîiere trupească» (Cuv. VII, cap. 5). În general autorul se dovedeşte un subtil cunoscător al complicatelor stări sufleteşti la care ajung felurite firi ale oamenilor. Scrierea lui este o extraordinar de bogată analiză a tuturor acestor stări. Ea întrece tratatele moraliştilor francezi, prin bogăţia, profunzimea analizelor, dar mai ales prin puterea de angajare a sufletelor pe calea îndreptării şi a desăvîrşirii.

Caracterul practic, precis, complex şi în general aspru şi eficient al remediilor recomandate pentru desăvîrşirea omului de această scriere, a făcut să fie considerată ca cel mai potrivit ansamblu de reguli pentru normarea vieţii monahale. În cele mai multe din practicile vieţii călugăreşti se străvăd dispoziţiile «Scării».

Să menţionăm că la cele 30 de «Cuvinte», adresate călugărilor, autorul adaugă un «Cuvînt către păstor», adică, către părintele povăţuitor al călugărilor, mai ales al celor începători, dat fiind că în toate cele 30 de «Cuvinte» adresate călugărilor se presupune călăuzirea lor de către un astfel de povăţuitor, sau de egumenul mînăstirii. Acest «Cuvînt» poate fi în multe privinţe o călăuză pastorală şi pentru orice preot. «Nu e învăţător vrednic de admiraţie cel ce face înţelepţi pe copiii învăţaţi, ci pe cei neînvăţaţi şi neînţelepţi» (Cap. V). «Dacă ai ochi în stare să prevadă furtunile pe mare, spune-o aceasta limpede celor aflaţi în corabie. Iar de nu, vei fi pricinuitorul scufundării corabiei, odată ce ţi s-a încredinţat de toţi cîrma ei» (Ibid.).

Ultima parte a acestui «Cuvînt» e o laudă a lui Ioan, egumenul Raithului, care ceruse egumenului de la Sinai să întocmească această regulă pentru viaţa călugărească.

Iată cum descrie Mitropolitul Moldovei, Veniamin Costache, valoarea ei pentru viaţa călugărilor, ca şi polivalenţa sensurilor ascunse în cuvintele ei în «Cuvîntul înainte» al traducerii româneşti a «Scării» tipărită de el la 1814 : «Alcătuirea cărţii este foarte iscusită şi foarte înaltă şi subţire la noime (înţelesuri). Că născătorul ei, desăvîrşit fiind întru toate învăţăturile filozofiei cei din afară, s-a făcut asemenea şi întru fapta bună (virtutea) cea lucrătoare şi întru cea văzătoare pe cît este cu încăpere (cu putinţă) firii omeneşti, după ce s-au dat la viaţa sihăstrească (isihastă, a liniştirii). De unde a cu-

noscut cu lucrul toate războaiele şi toate vicleşugurile şi toate măiestriile şi toate meşteşugurile dracilor şi toate lucrările patimilor, ale celor trupeşti şi ale celor sufleteşti. Aşişderea şi toată starea faptelor celor bune (a virtuţilor) şi aşezările şi îndemînările şi neîndemînările şi obiceiurile oamenilor prea cu deamăruntul şi prea cu subţirătatea. Pentru aceea ca un prea luminat întru amîndouă şi prea iscusit a scris învăţăturile sale aşa de subţiri şi cu greu de înţeles, urmînd întru alcătuirea ritoricii pre sfîntul Grigorie, Cuvîntătorul de Dumnezeu, cît şi cei ce au adăugat scoliile pre la multe locuri cu îndoială zic : «Mi se pare că aceasta zice părintele». Pentru aceasta văzînd-o cît este de grea şi ne lesne fieştecui de înţeles, ne-am silit în tot chipul cît s-a putut a se tălmăci mai luminat şi mai descoperit, uneltind limba potrivită vremii şi neamului românesc».

«Că atîta de multe şi mult împistrite chipuri are întru dînsa şi atîta mulţime de noime şi de pricini (de teme), prin care poate să îndrepteze şi pre omul cel dinăuntru şi pre cel din afară al celui ce o va unelti (folosi) cu sîrguinţă şi cu luare aminte, cît putem a zice : că mai cu lesnire este a număra cineva stelele cerului decît să le povestească pre acestea cu deamăruntul. Pentru aceasta cu îndrăzneală zicem : că precum pîinea este decît toate celelalte bucate mai de nevoia trupului, aşa este cartea aceasta celui ce pofteşte mîntuirea sa, decît toate alte cărţi părinteşti. Şi precum luna pre stele, aşa şi aceasta pre acelea covîrşeşte. Şi precum decît celelalte simţiri care sînt întru om, vederea este mai lucrătoare, aşa aceasta este mai lucrătoare decît acelea la mîntuirea omului. Că aceasta povesteşte toate prea sfintele voi ale lui Dumnezeu, mult decît acelea mai minunat şi mai luminat. *Şi este nu numai monahilor, ci şi mirenilor prea bun indreptariu şi canon prea cu deamăruntul, care povăţuieşte pre toţi către cele cuviincioase.* Şi aduce pre cei ce o citesc pre dînsa, prin învăţăturile ei cele înţelepte către umilinţă şi către plînsul cel curăţitor de toate întinăciunile cele trupeşti şi sufleteşti. Că nu este cu putinţă a povesti limba omenească după vrednicie darurile ei cele minunate cu care răsplăteşte ea cititorilor şi îndrăgitorilor ei».

«Şi citiţi-o des şi cu luare aminte, că negreşit ea este oarecare toiag mozaicesc, prin care veţi putea desface marea vieţii acesteia cei mult învăluite şi a patimilor celor înviforîtoare, şi fără de primejdie o veţi trece şi pre faraon cel gîndit, adică

pre diavolul, întru dînsa îl veţi vedea cufundat, ca şi Israel cel de demult pre Egipteni. Ea este mană simţirilor sufletului celor amărîte de patimile şi de valurile vieţii acesteia ; liman care izbăveşte pre cei ce scapă la cetirea ei şi-i slobozeşte de cufundarea în păcatele cele mult înconjurătoare şi-i face pre dînşii să înoate fără de primejdie apele vieţii acesteia cele mult turburate spre pămîntul făgăduinţei întru care tot sufletul cel iubitoriu de Dumnezeu intrînd poate să secere mănunchele fericirii cei deapururea vecuitoare ; scara aceea pre carea o au văzut Iacov cel de demult, al căreia căpătîi ajunge pînă la ceriu, întru carea Dumnezeu este întărit, pre carea îngerii să pogoară ca nişte duhuri slujitoare pentru cei ce vor să moştenească mîntuirea, iar sufletele celor ce se mîntuiesc printr-însa să suie şi Dumnezeu le primeşte şi întru Împărăţia Sa le sălăşluieşte ; şi sorb ceresc este ea, care poate să tragă pre suflet dintru adîncul păcatelor, precum acela apa din fundul mării şi să le puie înaintea lui Dumnezeu curăţite de toată întunecimea».

Însemnătatea pe care a avut-o «Scara» în viaţa călugărilor şi chiar a mirenilor, a făcut ca fragmente din ea să fie citite şi la slujbele dumnezeieşti, mai ales în postul mare. Obiceiul acesta a început în sfîntul Munte Athos. De aceea în Trioadele folosite acolo sînt presărate fragmente din «Scara». Acest obicei s-a întins apoi şi în mînăstirile româneşti. Lecturilor acestor fragmente li s-a acordat o importanţă atît de mare, încît textul lor a fost cu timpul inclus şi în colecţiile numite «Proloage».

Dar «Scara» a ieşit curînd din biserici şi mînăstiri pentru a intra şi în casele clericilor şi credincioşilor», spune I. P. S. Mitropolit Nicolae Corneanu, întîi în manuscrise greceşti şi slavone, apoi în traduceri româneşti. «Manuscrisele slavone vechi, de pe la mijlocul veacului XV, unele întocmite cu deosebită artă, prezintă o importanţă deosebită» [6].

De aci se vede că «Scara» s-a copiat cu deosebită sîrguinţă în lumea călugărească, dar şi-a avut o răspîndire şi în lumea largă a credincioşilor.

6. Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Contribuţii ale tălmăcitorilor români la cunoaşterea «Scării» Sfîntului Ioan Sinaitul,* în Rev. «Studii Teologice», nr. 3—4, 1934, p. 148. Despre manuscrisele slave ale «Scării», copiate pe teritoriul Ţărilor Româneşti, a se vedea A. J. Iaţimirschi, *Slavianschia i Russchia Rukopisi v Romînschih Vivliotek,* St. Petersburg 1905,

B

Copierea, traducerea şi parafrazarea «Scării» în diferite limbi, inclusiv în cea românească

1) «Scara» s-a copiat în primul rînd mult în limba greacă, iar de la o vreme a început să fie tradusă şi în alte limbi. Apoi a fost şi tipărită în greceşte şi în diferite traduceri. Încă din sec. IX a fost tradusă în limba siriacă, apoi la 1280 a fost tradusă în limba latină de Angelus de Cingulo, iar la 1420, de Ambrosius Camaldulensis şi după aceea de alţii. Prima tipărire a textului grec, însoţit de o traducere latină, a făcut-o Matthäus Raderus S. I., Paris, 1633. Ea a fost reprodusă în Migne, P.G. LXXXVIII, col. 634—1210.

O nouă tipărire a textului lui Raderus din P.G., cu o traducere paralelă în limba italiană, a făcut Pietro Trevisan, sub titlul : S. Giovani Climaco, *Scala Paradişi,* voi. I—II, Torino, 1961 ; după ea şi-a făcut traducerea în româneşte Mitropolitul Tit Simedrea. O traducere în limba veche italiană apăruse la 1875, la Bologna, în *«Collezione di opere inedite o rare dei primi tre secoli della lingua»,* t. 31. Ba cu mult înainte, la 1532, se tipărise şi o traducere din limba latină în limba spaniolă, în Mexic[7].

În limba slavonă «Scara» s-a tradus încă din sec. X—XII. Pe teritoriul Ţărilor Româneşti manuscrise slave ale «Scării» s-au păstrat din sec. XV.

Dar foarte timpuriu «Scara» s-a răspîndit şi în manuscrise, greceşti Şi poate că nu mult după aceea ea s-a tradus şi în limba română şi a circulat şi în manuscrise româneşti. I. P. S. Mitropolit N. Corneanu vorbeşte de marea circulaţie a «Scării» între români, încă din sec. XV. Dar deşi I. P. S. Sa spune aceasta în legătură cu manuscrisele slavone, nu este exclus ca

p. 184—197; p. 442—445; 566 şi 727; şi P. P. Panaitescu, *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei R.P.R.,* Voi. I, Bucureşti, 1959, p. 83, 85, 87, 178—179, 240—243, 390—394.

7. Ştirile despre traducerile în limbile occidentale le-am luat de la O. Bardenhewer, *op. cit.,* p. 81.

8. Pandele Olteanu, *Metoda filologiei comparate in studierea izvoarelor* şi *în identificarea versiunii neo-greceşti a operei* «Scara» *traduse de Mitropolitul Varlaam,* în Rev. «Mitropolia Olteniei», nr. 5—6, Craiova, 1970, p. 551.

monahii, ierarhii, ştiutorii de carte, care citeau manuscrisele slavone şi cele greceşti, să fi încercat să aştearnă şi în cuvinte româneşti scrise sentinţele «Scării» din textul slavon şi grec, pe care desigur că le înţelegeau şi le şi traduceau în minte în cuvinte româneşti, pe care le foloseau şi în grai. I. P. S. Mitropolit Corneanu spune : «Episcopi şi călugări, voievozi şi înalţi demnitari, tîrgoveţi şi săteni, bărbaţi şi femei, au citit toţi cu acelaşi nesaţ «stepenele» (treptele) suitoare către cer ale Lestviţei (Scării). De pildă în sfaturile pe care le dă fiului său, Teodosie, domnitorul Neagoe Basarab, de la începutul veacului al XVI-lea, de numele căruia se leagă zidirea celebrei mînăstiri Curtea de Argeş, se referă de cîteva ori consecutiv la Ioan Scărarul. Familii creştine păstrau în casele lor «Scara» alături de Biblie. Cunoaştem astfel un manuscris păstrat în Biblioteca Academiei R.P.R., sub nr. 494, care a rămas cîteva generaţii în sînul aceleiaşi familii»[9]. Cunoaşterea «Scării» pe teritoriul Ţărilor Româneşti în sec. XVI, ca şi popularitatea ei în cercurile largi ale credincioşilor, e dovedită şi de zugrăvirea «Scării» pe pereţii din afară ai mînăstirilor Suceviţa (pictată la sfîrşitul sec. XVI) şi Rîşca (pictată la mijlocul sec. XVI) — unde scara e îmbinată cu judecata din urmă.

2) Prima traducere românească cunoscută a «Scării» e cea făcută de Mitropolitul Varlaam[10], pe cînd era călugăr la Mînăstirea Secu, înainte de 1618. Ea e prima operă a lui Varlaam, şi influenţa ei binefăcătoare asupra «Cazaniilor» sale se vede din faptul că el reprezintă în acestea o teologie pur ortodoxă în duh patristic (de ex. în învăţătura despre mîntuire, ca lucrare transformatoare a omului), rămînînd neinfluenţat de teologia catolică şi protestantă, cum au fost influenţaţi mulţi teologi greci şi ruşi din vremea sa[11]. Pandele Olteanu sus-

9. Nicolae, Mitropolitul Banatului, *art. cit.,* p. 140.

10. Pandele Olteanu, *art. cit.,* p. 555, admite probabilitatea că Varlaam a folosit şi o traducere românească mai veche.

11. Varlaam declară că a avut la bază *Omiliile* lui Calist, patriarhul Constantinopolului (P. N. Şerbănescu, *La 300 de ani de la moartea Mitropolitului Varlaam al Moldovei,* Rev. «Biserica Ortodoxă Romînă», 1957, nr. 10, p. 1025). Dar altădată spune că a tradus «din multe scripturi, din limba sloveneascâ» (*Ibid*., p. 1027). Patriarhul acesta e fie Calist I, ucenicul sfîntului Grigorie Palama, patriarh între 1350—1354, fie, mai probabil, Calist II, patriarh al Constantinopolului, în cursul a 7 luni din 1397, autorul mai multor scrieri ascetice din Filocalia greacă, publicate în voi. VIII

ţine, contrar părerii de mai înainte, potrivit căreia Varlaam a tradus «Scara» după un text slavon, că traducerea lui e făcută în mod principal după un text neogrec, care parafraza prin explicaţii textul grec original; textul slavon pe care el îl pune pe coloanele de la dreapta coloanelor cu textul românesc, e un text slavon copiat în multe manuscrise după o traducere a «Scării» făcută probabil prin sec. XII la Sf. Munte [12]. Dar Varlaam a folosit şi o traducere slavonă a unei versiuni neo-greceşti, parafrazate, într-o versiune ucraino-carpatică[13]. In timpul lui Varlaam circulau mai multe versiuni neo-greceşti parafrazate [14]. După cum a dovedit Pandele Olteanu, Varlaam

al Filocaliei româneşti. Insă Pandele Olteanu, op. *cit.,* p. 548, 568, aduce dovezi că e făcută în mare parte după o traducere slavă a scrierii «Comoara» a lui Damaschin Studitul, tipărită prima dată la Veneţia, 1558.

Spiritul ortodox al «Cazaniei» se vede de exemplu în înţelegerea crucii lui Hristos ca putere transformatoare a omului, ajutată şi de efortul lui, aşa cum e înţeleasă şi în «Scara», şi nu ca simplă echivalenţă juridică a vinii oamenilor. Astfel, in pasajul următor din Cazania la Duminica Lăsatului de Brînză se spune: «Pentru aceea în toată vremea iaste bun şi de treabă postul ... fără mai vîrtos între aceste zile a postului celui mare, pentru ca să ne gătăm şi să ne curăţim către svînta cuminecătură şi către ziua învierii în Domnul nostru Iisus Hristos, omorîndu-ne şi noi trupurile către muncile şi către moartea Svenţiei sale ... cum se nevoiesc şi fac toţi credincioşii lui Hristos în toată lumea, numai singuri calvinii şi liuteranii, ereticii din vremea de acum, legătura lucrurilor (faptelor) celor bune nu o vor, în volnicia trupului şi în odihna lor, care îndulceşte trupul. Şi Crucea lui Hristos li-i urîtă, cu care a-şi da sie vreo osteneală sau vreo nevoinţă nu cutează, temîndu-se să nu-şi vateme binele aicea pre lume. Fără de osteneală şi fără de post şi fără de lacrimi şi fără de nici o răbdare, vor să ajungă cerul, umblînd pe calea cea largă care duce in peire şi nu-şi aduc amente de Daniil prooroc, că după ce se posti zeace zile, mai frumos şi mai gras fu decît cel ce mîncă bucate scumpe din masa împăratului Navohodonosor» (*Cazania*, ed. J. Byck, Bucureşti, 1943, p. 28—29).

12. Pandele Olteanu, *art. cit.,* p. 550.

13. Idem, *art. cit.,* p. 555. Varlaam însuşi declară de «Scara» că e «din slavoneşte scoasă pre înţelesul a toată limba rumânească» (Ms. Acad. 2511, f. 3v). «Din carte poate pricepe fiecine — zice Varlaam — împărţirea sufletului omenesc de lucruri pămînteşti şi suirea minţii întru cele cereşti», «ca să poată scăpa din prada valurilor şi a grijilor lumii şi să sue întru liniştea cerului şi acolo cu îngerii să dănţuiască». Limba e cursivă, aproape ca cea scrisă azi.

14. Idem, *ibidem.*

a folosit parafraza neo-greacă a lui Maxim Margunios (1542—1602), care, tipărită prima dată în 1580 la Veneţia, a avut o largă răspîndire şi a fost tradusă în limbile latină, spaniolă şi slavonă. Că Varlaam a folosit şi o traducere slavă a textului lui Margunios îl deduce Pandele Olteanu din faptul că traducerea lui cuprinde şi unele slavonisme ucraino-carpatice [15].

Pandele Olteanu dă chiar un exemplu din care se vede că Maxim Margunios a introdus două din scoliile la Cuvîntul IV al «Scării», puse în ediţia din P. G. la sfîrşitul Cuvîntului IV, în text (scoliile VI—VII; P.G. cit. col. 729). Dar din textul lui Margunios şi din traducerea pasajului respectiv de către Varlaam, dată de Pandele Olteanu, se vede că Margunios a lărgit fraza «Scării» şi mai mult decît o lărgeau aceste scolii [16].

Rămîne apoi o chestiune de cercetat: cîte din scoliile din P. G. sau din alte manuscrise greceşti ale «Scării» au fost introduse în textul «parafrazei» lui Margunios şi deci şi în traducerea lui Varlaam. Tot o chestiune de cercetat ar fi şi aceea în ce măsură «Răspunsurile la catehismul calvinesc», ale lui Varlaam, se resimt şi ele de «Răspunsurile» lui Ieremia II din Constantinopol către teologii din Tilbingen, care se pare că au fost întocmite cu ajutorul lui Maxim Margunios. Margunios a scris el însuşi lucrări împotriva reformaţilor [17].

«Scara» tradusă de Varlaam, deşi nu s-a tipărit, a avut o largă răspîndire în formă de manuscrise copiate [18].

15. Idem, *ibidem.*

16. Idem, *art. cit.,* p. 562—563.

17. Idem, *art. cit.,* p. 565.

18. I. P. S. Nicolae, Mitropolitul Banatului, *art. cit.,* p. 151, menţionează următoarele manuscrise din Biblioteca Academiei Române, care cuprind numai «Scara» : nr. 493, scris pentru Mînăstirea Probota, încă pe cînd trăia Varlaam; nr. 494, scris de ieromonahul Ghenadie la 1669; nr. 2511 şi 2512, scrise în 1693 şi 1694 de Vlad Grămăticul pentru Ieromonahul Ilarion, egumen la Mînăstirea Bistriţa în Oltenia, ajuns apoi episcop la Rîmnicu-Vîlcea ; nr. 2650, scris de Iosif, egumenul mînăstirii Hurezi, prin 1740, după exemplarul copiat de Vlad Grămăticul; nr. 2665, de acelaşi ; nr. 2952, scris de Monahul Meletie de la Mînăstirea Rîşca între 1797 şi 1798; nr. 1794, scris la Mînăstirea Neamţ pentru obştea lui Paisie Velicicovski.

Tot Mitropolitul Nicolae Corneanu mai menţionează ms. nr. 2983 din Biblioteca Academiei R.P.R., din sec. XVII, care cuprinde pe lîngă «Scara» şi alte scrieri. Pandele Olteanu, *art. cit.,* p. 563, nota 92, mai menţionează

I. P. S. Nicolae Corneanu trece în revistă, în studiul citat, la note, şi o serie din traducerile ulterioare româneşti ale «Scării», întîi din slavonă, apoi din greceşte.

3) Traduceri din slavonă :

a) Traducerea arhimandritului Vartolomeu Măzăreanu de la Mînăstirea Putna. Traducerea lui datează din 1766 şi e cuprinsă în ms. Acad. Rom. nr. 2959. Ea a urmărit o apropiere a conţinutului «Scării» de călugării şi de poporul din timpul său, precum făceau şi traducerile ruseşti care modernizau textul paleoslav.

b) O altă versiune este cea cuprinsă într-un ms. din sec. XVIII, păstrat în Biblioteca Patriarhiei Române cu nr. 5, provenit de la Mînăstirea Căldăruşani prin Facultatea de Teologie din Bucureşti, unde avea nr. 224. Traducerea aceasta, urmînd modelul său slav, «este structural deosebită de originalul grecesc», spune I. P. S. Mitropolit Corneanu. De fapt, «Cuvintele» Scării sînt transformate în acest ms. în «Cazanii», adică sînt parafrazate pe larg în predici de un caracter pe de altă parte foarte fidel textului original. Fiecare expresie din textul original este explicată pe larg. Şi fiecare «Cazanie» are un titlu foarte lung. Avînd caracter de predică, fiecare din aceste «Cazanii» e introdusă cu : «Blagosloveşte părinte». Nu ştim dacă s-a identificat textul slavon sau rus după care s-a tradus acest text românesc şi dacă nu cumva el a avut la bază o parafrază greacă. Dacă nu s-ar putea identifica, sau s-ar identifica într-un text în parte diferit, aceste «Cazanii» ar putea reprezenta o scriere filocalică românească. Manuscrisul acesta, deşi dă în «Pinax» (în tabla de materii de la început) toate cele treizeci de titluri ale «Cuvintelor Scării», se încheie la f. 228 v cu «Cuvîntul» (Cazania) 22. Restul lipseşte.

Dăm cîteva exemple de felul cum lărgeşte parafraza aceasta textul original:

Ed. gr. 1970: sfîrşitul Cuv. II, cap. 17 şi cap. 18 : «ca să nu se facă cele de pe urmă ale lor mai rele decît cele dinţii (Mt. 14, 45). Limanul se face pricinuitor al mîntuirii şi al primejdiilor. Şi aceasta o cunosc cei ce navighează pe marea înţele-	Ms. 5 al Patriarhiei Rom.: «pentru ca să nu se facă cele dupre urmă ale lor mai rele decît cele dintîi. Căci liniştea şi scăparea la Mînăstire a călugărului pricinuieşte mîntuire şi cununi la cei ce sînt cu fire bună şi li se văd faptele. Dar la cei

din Bibi. Acad. R.P.R. manuscrisele miscelanee cuprinzînd şi «Scara», sau părţi din ea : 2959, 163, 3543, 2569, 2315, 3318 etc.

gătoare. Şi e o privelişte jalnică să vezi pe cei ce au scăpat pe mare, **că** s-au înecat în port».

ce se îndărătnicesc şi nu gîndesc nici grijesc de certarea iadului şi de necinste, acolo se înmulţesc patimile lor mai mult decît fiind în lume. Şi aceasta o au cunoscut foarte bine corăbierii cei vechi ai vieţii călugăreşti şi ne-au însemnat cu multe feluri de mijlociri în cărţile lor pentru ca nu cumva să se sfărâme corabia vieţii noastre acolo unde nu nădăjduim. Căci multe corăbii pierzîndu-se în luciul furtunii scapă de primejdie, iar pe urmă sosind la liman şi nepurtînd grijă a se lega şi a se întări cu anghire, se sfărâmă, care cu adevărat este un lucru ciudat şi un rău năpraznic şi o mare întristare, de care se îndemnează a plînge neîncetat cineva văzînd spărgîndu-se corabia în mijlocul limanului, ceea ce s-au trecut sau suferit cele îndelungate primejdii în luciul mării».

Ed. gr. 1970, cap. 1 şi 2 din Cuv. XXII : «mîndria este tăgăduirea lui Dumnezeu, născocirea dracilor, dispreţuirea oamenilor, maica osîndirii, nepoata laudelor, semnul nerodirii, izgonirea ajutorului lui Dumnezeu, pricinuitoarea căderilor, pricina îndrăcirii, izvorul mîniei, uşa făţărniciei, întăritura dracilor, păzitoarea păcatelor, pricinuitoarea neîndurării, necunoaşterea milei, amarnică băgătoare de seamă, neomenoasă judecătoare, potrivnica lui Dumnezeu, rădăcina hulei».

Ms. 5 al Patriarhiei Române : «Cea de Dumnezeu urîtă mîndrie este cu adevărat o lepădare de Dumnezeu şi de stăpînia Lui. Căci aceasta face pre măreţ a se lepăda de Dumnezeu şi a zice cum că bunătăţile ce are nu le are de la Dumnezeu, ci de la dînşii. Aceasta este o aflare a dracilor, căci ei au aflat-o înaintea tuturor şi s-au încununat cu dînsa. Este ca o maică ce n-are părerea de rău şi pricina ce suge pre mărire şi pre laudă ca laptele din ţîţă. Este un semn al neroditorului suflet, dăpărtare a dumnezeiescului ajutor şi depărtare a sfîntului dar, clătirea inimii, pricinuitoarea răutăţilor, căderea întru cele necuvioase lucrări, izmenirea mîndreţei, izvorul mîniei,

idolul făţăriei, întărirea celei îndrăceşti lucrări, păzirea păcatului, vrăjmaşa ispovedaniei, zid al netemerii, peşteră a nemilostivirii, necunoscătoare a milostivirii, luător de seamă straşnic celor străine, deapururea împotrivitoriu lui Dumnezeu şi slugilor Sale şi gură de grăire de rău şi de hulă».

c) Din aceeaşi perioadă datează ms. nr. 163 din Biblioteca Academiei Române, copiat de ieromonahul Grigorie de la Mînăstirea Cozia la anul 1765. Al doilea este ms. 3543 din aceeaşi bibliotecă, datînd din 1796. Amîndouă sînt copii ale unor traduceri după texte slavone. Ultimul provine de la Mînăstirea Ţigăneşti şi cuprinde doar treptele IV, XXV şi XXVIII, fiind copiat de monahia Micdonia. Un al doilea exemplar al acestui text, copiat de aceeaşi monahie, se află la Mînăstirea Ţigăneşti.

d) Ms. 2569 din Biblioteca Acad. Române, din 1773, scris de monahul Rafael de la Mînăstirea Horezu.

e) Ms. 2315, aparţinînd Bibliotecii Acad. Române, din 1779, scris de ieromonahul Dorotei din Ţara Românească.

f) Ms. 3318, aparţinînd Bibliotecii Acad. Române, din 1787, scris de ieromonahul Dorotei din Ţara Românească.

g) Ms. 22 din Biblioteca Patriarhiei Române, miscelaneu de la începutul sec. XIX, cuprinde numai o treaptă (f. 72 r — f. 75 v) şi anume a XVII-a, corespunzătoare cu a XVIII-a din textul publicat de Veniamin Costache şi P. G. Dar cu nr. XVII e dată această treaptă şi în ed. gr. 1970[19].

Dar traduceri ale «Scării» din ruseşte au continuat să se facă pînă în timpul nostru. I. P. S. Mitropolit Nicolae Corneanu zice: «Pînă azi circulă numeroase tălmăciri, făcute cele mai adesea după ediţia Sihăstriei Optina-Cozelesc şi tipărită în Lavra Serghieva din Zagorsc. Mitropolitul Gurie Grosu, apoi,

19. Mitropolitul Nicolae Corneanu, *art. cit.,* p. 153, după Pr. D. Fecioru, *art. cit.,* p. 451. Pentru manuscrisele din Biblioteca R.P.R., autorul citează pe G. Strempel, *Copişti de manuscrise româneşti* pînă ta *1800,* I, Bucureşti, 1959, p. 200; iar pentru cele din Biblioteca Patriarhiei Române, Pr. D. Fecioru, *Catalogul manuscriselor din Biblioteca Patriarhiei Române,* în «Studii Teologice», 1960, nr. 5—6, p. 451 şi 463.

plecînd de la un text rus dă în 1930 o prescurtare pe care a şi imprimat-o»[20].

Dintre aceste tălmăciri am cunoscut pe cea din ms. 154 din Bibl. Patriarhiei Române, tradus după traducerea rusă tipărită în ed. VI de Sihăstria Optina-Cozelesc în tipografia Sfîntul Serghie, în 1901. Acest manuscris a fost scris la 1961 şi 1962, în două volume (voi. I în 219 pagini, voi. II în 112 pagini), la Casa Senatorială a Patriarhiei Române de la Mînăstirea Dealu, de către Protosinghelul Gherasim Negulescu, venit acolo de la Mînăstirea Cheia, fără indicaţia traducătorului din limba greacă în cea rusă şi din cea rusă în cea română. Manuscrisul acesta este scris cu o literă frumoasă şi în rînduri ordonate ca de tipar. Nu redă totdeauna destul de filed textul grec (ceea ce arată, poate, că nici textul rus nu redă foarte fidel textul grec), dar se remarcă prin caracterul modern, fluent şi deplin inteligibil al frazei româneşti, deşi cuvintele folosite sînt cele ale limbii bisericeşti tradiţionale, cu mici excepţii (ca de ex. expresia : propiu-zis, sau cuvîntul: în special etc.).

Traducerea românească şi cea rusă se vede că au la bază textul paleogrec, dar scoliile date la urma tuturor «Cuvintelor» — scolii mai puţine ca în P. G. LXXXVIII — sînt luate în parte din P. G. cit. — ceea ce autorul indică de fiecare dată — şi în parte din traducerea în limba greacă nouă a «Scării», făcută de ieromonahul Atanasie Criteanul, urmată de tîlcuirile lui, şi tipărită la Veneţia la 1683. Dintre notele care nu sînt luate din P. G. menţionăm pe cea apreciabil de lungă la titlul Cuvîntului VI, în care se dau dovezi istorice despre existenţa acelei «Mînăstiri a pocăinţei», în Tebaida Egiptului, (de ex. mărturia fer. Ieronim) şi se precizează că pentru asprimea canonului pe care îl suportau acolo monahii căzuţi în păcate grele nu trebuie învinuit proestosul, căci acele canoane şi le luau de bună voie înşişi călugării respectivi.

La Cuvîntul I, cap. 25 se dă următoarea notă care nu e nici în P.G., nici în traducerea românească publicată de Veniamin Costache, nici în ed. gr. din 1970. «Un monah, scrie Rufin, adesea simţind mişcarea mîniei în mînăstire, s-a hotărît să meargă în pustie, pentru că acolo cînd nu va mai fi cu cine

20. *Treptele «Scării» Cuviosului Ion Scăraru,* Trad. şi prescurtare de I. P. S. S. Mitropolitul Gurie, col. «Biblioteca creştinului drept credincios», nr. 19, 1938, 58 pag., la Nicolae, Mitropolitul Banatului, *art. cit.,* p. 154, nota 26.

să se certe din frăţime, aceasta să-l lase în linişte. Insă cînd s-a depărtat într-o peşteră s-a întîmplat că ulciorul dearîndul se răsturna şi apoi se vărsa. Aceasta îl făcea să se mînie. Şi astfel văzu că mînia este în el însuşi, nu în împrejurările din afară. Drept aceea se întoarse în mînăstire».

Un fapt care trebuie remarcat este că traducerea aceasta românească, deci ca şi cea greacă şi cea rusă care stau la bază, e împărţită în capete ca în ed. gr. din 1970, care a folosit unele manuscrise din Mînăstirea Dionisiu din Athos. Dar capetele în care se împart aceste două versiuni nu au acelaşi număr. O altă deosebire a textului acestuia de textul grec ed. 1970, este că în cel din urmă «Cuvîntul către Păstor» nu are o împărţire în capitole, ci o împărţire în capete continue pînă la cap. 100, pe cînd în textul grec care stă la baza ms. din Bibl. Patr. Române nr. 154 se menţine împărţirea în cele XV capitole, dar fiecare capitol e împărţit şi în capete (de ex. capit. I, în cap. 1—11 ,· capit. II, în cap. 1—23 etc.), cum nu e împărţit în P.G.[21].

4) I. P. S. Mitropolit Corneanu menţionează apoi următoarele traduceri ulterioare ale «Scării» din limba greacă :

a) «Cea dintîi care ne este cunoscută e reprezentată de ms. nr. 3024 aflător în Biblioteca Academiei Române. Traducerea aceasta, terminată în 1775, aparţine unui monah anonim şi este făcută după versiunea neo-greacă a lui Atanasie al Cretei, aşa după cum rezultă chiar din titlu». Dar această versiune are şi scolii şi aceste scolii au fost folosite şi de textul rus tipărit la Optina, sau cel puţin de traducerea românească a lui.

b) O încercare «de a da o traducere pe cît se poate de fidelă a «Scării» este cea a învăţatului ieromonah Macarie de la Mînăstirea Cernica. Traducerea, însoţită şi de scolii, se vrea a fi «cuvînt din cuvînt, fără nici o prisosicioasă adăugare şi limpezire a mea»... Pentru o cît mai clară şi exactă redare a

21. In traducerea românească a textului rus, se spune că în textul rus şi neogrec, care-i stă la bază, se află după Cuv. XIII, indicaţia: «In greceşte ... în slavoneşte triceasen-trepte, tremurici de trei ceasuri. In greceşte nouă tred (trad. ?) 1692 e aplicat (folosit) cînd se citeşte ceasul I, III şi VI». După acest manuscris sau după vreun altul circulă şi o seamă de copii bătute la maşină. Una am văzut-o la Părintele Ieromonah Iuraşcu de la Mînăstirea Antim.

textului, cum şi pentru îmbogăţirea scoliilor recurge la versiunea neo-greacă a lui Maxim Margunios din 1790»[22].

Macarie a isprăvit traducerea «Scării» în anul 1782 şi, fără s-o fi putut tipări, şi-a copiat-o el însuşi în cîteva rînduri[23]. El dădea astfel Mînăstirii Cernica, ce se reconstituia atunci sub stareţul Gheorghe, temelia vieţii ei ascetice. Biblioteca Academiei Române posedă din acestea ms. nr. 1913[24]. Dar traducerea aceasta a fost copiată şi de alţii, cum atestă, ms. nr. 1901 din Bibi. Acad. Române[25].

c) O altă traducere tot din greceşte reprezintă conţinutul ms. nr. 2324 din Biblioteca Academiei Române, Acesta e scris de Gheorghe Dascălul în 1787, pentru egumenul Dosoftei de la Mînăstirea Cîmpulung din Ţara Românească.

22. Nicolae, Mitropolitul Banatului, *art. cit.,* p. 154, care citează la nota 27 pe Emile Legrand-Louis Petit, Hubert Pernot, *Bibliographie Hellenique des ouvrages par des grecs au dix-huitieme sfecle,* tom. II, Paris, 1928, p. 195—196.

23. Nicolae, Mitropolitul Banatului, *ibidem.* I. P. S. Sa spune că, înainte de traducerea «Scării», Macarie a tradus «Scoliile», la 1785, citind pe Pr. D. Furtună, Ucenicul Stareţului Paisie în Mînăstirea Cernica şi Căldăruşani, Bucureşti, 1928, p. 66, 16. Credem că mai trebuie cercetate manuscrisele. Biblioteca Academiei Române ms. 50 cuprinde o tîlcuire a «Scoliilor» la şase «Cuvîntări» ale «Scării» făcută de Macarie Ieromonahul (şi nu textul «Scării»), Şi manuscrisul datează traducerea într-adevăr din 1785. Dar probabil Macarie însuşi şi-a făcut o copie la anul 1785 după o traducere de mai înainte. Manuscrisul datează din 1821. Pe foaia de titlu este scris : «Tîlcuirile Scării din elenie, tîlcuite pre limba românească de necuvioşia sa Kir Macarie, ieromonahul, dascălul Evangheliei 1785, august 4». Dar Scoliile tîlcuite de Macarie la cele şase «Cuvinte» sînt ceva mai puţin la număr, atît faţă de cele din P.G., cît şi faţă de cele din traducerea lui Veniamin Costache, care în general dă acelaşi număr ca în P.G., dar sub multe din numere dă mai multe scolii (de ex.: La Cuv. VI, Macarie dă numai trei scolii, dar în P.G. şi la Veniamin Costache sînt şapte scolii). Traducerea scoliilor la Macarie, nu corespunde nici ca text cu cele din P.G. şi Veniamin Costache. Dar Macarie dă şi o tîlcuire a Scoliilor la «Viaţa» lui Ioan Scărarul, scrisă de Daniil din Raith, cum nu dă P.G.

24. Nicolae, Mitropolitul Banatului, *ibid.* Pandele Olteanu spune că ms, 1905 nu e tot o traducere a lui Macarie după textul lui Margunios, ci o altă versiune *(art. cit.,* p. 565, nota 94).

25. Nicolae, Mitropolitul Banatului, *ibidem,* spune că şi ms. 58 din Biblioteca Patriarhiei Române cuprinde această traducere, şi nu numai *scoliile* de care vorbim la nota 23.

d) I. P. S. Mitropolitul Nicolae Corneanu spune că «aceste versiuni făcute după textul grec au stat la baza «Scării» româneşti pe care a imprimat-o în anul 1814, în tiparniţa Mînăstirii Neamţ, un alt vestit Mitropolit al Moldovei, Veniamin Costache. El nu traduce, ci doar îmbunătăţeşte o traducere existentă, corectînd-o»[26].

Constatarea aceasta trebuie pusă de acord cu ceea ce spune Mitropolitul Veniamin Costache, anume că traducerea publicată de el a fost deosebită de cele pomenite înainte. Căci în «Cuvîntul înainte», Mitropolitul Veniamin Costache găseşte nesatisfăcătoare toate traducerile de mai înainte şi spune că la stabilirea textului românesc publicat de el s-a luat ca bază textul greco-latin tipărit (foarte probabil cel al lui M. Raderus, publicat ulterior în P.G.), dar el s-a îndreptat după alte două manuscrise cu textul «Scării» în limba greacă veche. În plus el socoteşte că criticile ce s-ar îndrepta împotriva textului publicat de el s-ar îndrepta împotriva lui: «în cartea cea tipărită greco-latină, aflîndu-se multe greşale şi lipse şi nepotriviri pre la multe locuri, şi prin cuvinte şi prin scolii, s-au îndreptat şi s-au adăugat şi s-au împlinit din celelalte două scrise cu mâna ellineşti care s-au uneltit (folosit) la tălmăcire împreună cu cea tipărită (a lui Raderus, n.n), care pre la multe locuri s-au aflat mai bine şi întocma una cu alta». Deci Veniamin Costache afirmă că versiunile din cele două manuscrise greceşti folosite erau pe de o parte mai bune ca versiunea din P.G., pe de alta, consunau întru totul una cu alta, ceea ce i-a dat o asigurare că textul din ele este foarte bun.

«Acestea socotindu-le noi că privesc spre oarecarea descoperire şi luminare spre înţelegerea cărţii şi *spre a nu fi noi prihăniţi înaintea cititorilor celor cunoscători, cum că am fi adăugat de la noi ceva între sfintele şi de Dumnezeu insuflatele scripturi ale Sfîntului şi Marelui Părinte, le-am adăugat aicea* (aceste informaţii) la începutul cărţii, ca să ştie fieştecarele din cetitori, că cu toată amănunţimea şi luare aminte s-au tălmăcit cartea.

Deci primiţi-o pre dînsa cu dragoste, o prea iubiţi cetitori, carea s-a ivit acum, nu ca mai nainte întru îmbrăcăminte proaste, întinate, murdare şi străine, de tîlmăcitorii cei mai de înainte (aci nu se referă numai la traducerea lui Varlaam *n.n.)* cu acestea îmbrăcată fiind, ci întru ciucuri de aur îmbrăcată,

26. *Art. cit.,* p. 365.

împodobită şi împistrită cu porfira ei cea firească, şi ca un soare cu totul luminos şi mult strălucit, fulgerîndu-şi înţelegerile noimelor sale prin limbă nouă lesne înţeleasă şi lepădîndu-şi toate încărcările şi întunecările şi ne nemeririle cele ce ca nişte nori întunecoşi îi întuneca fireasca strălucire şi frumuseţea cuvintelor ei».

Unii cercetători socotesc că versiunile greceşti, de care spune Veniamin Costache că s-ar fi folosit, ar fi fost aduse de la sfîntul Munte Athos. Pe lîngă ele, Veniamin Costache ar fi folosit şi unele versiuni neo-greceşti, ca de ex. : pe cea a lui Ieremia Sinaitul, apărută la Veneţia în 1774[27].

Un merit deosebit al versiunii tipărite de Veniamin Costache este că pe de o parte ea caută să redea textul neparafrazat şi cît mai pur al «Scării», pe de alta, că adaugă la sfîrşitul fiecărui «Cuvînt» un număr mare de «scolii», care-l explică şi anume un număr cu mult mai mare decît cele din P. G. După toată probabilitatea, Veniamin Costache a luat aceste scolii din manuscrisele greceşti folosite.

e) «O altă traducere făcută probabil şi ea după originalul grec spre sfîrşitul veacului XVIII aparţine unuia din cei mai sîrguincioşi traducători români ai vechii literaturi creştine. E vorba de Samuil Micu Clain (1745—1806). Acesta ne-a lăsat 27 titluri de traduceri din sfinţii părinţi, cuprinzînd aproape 7500 pagini de manuscris, unele transcrise de 2—3 ori». Într-un manuscris miscelaneu, care conţine mai multe scrieri filocalice, se cuprinde «traducerea uneia din treptele Scării şi este probabil că Samuil Clain să mai fi tradus şi alte cîteva trepte». Un manuscris provenit de la biblioteca din Blaj, secţia de manuscrise sub nr. 96, filele 160—169, conţine «Cuvîntul către păstor» al lui Ioan Scărarul

f) O traducere a «Scării» a mai făcut I. P. S. Mitropolit Nicolae Corneanu al Banatului, din care a publicat biografia sfîntului Ioan Scărarul în revista «Biserica Bănăţeană», Timişoara, an. VIII (1948), nr. 12—13, 28 martie, p. 3—6 [29]».

g) Am amintit şi de traducerea făcută de Mitropolitul Tit Simedrea, după textul lui Raderus din P.G., retipărit de Pie-

27. E. Legrand-L. Petit-H. Pernot, *op. cit.,* p. 195—196, după Nicolae, Mitropolitul Banatului, *art. cit.,* p. 155.

28. Nicolae, Mitropolitul Banatului, *art. cit.,* p. 156.

29. Idem, *art. cit.,* p. 157, nota 42. Dar într-o convorbire cu I. P. S. Sa, în care i-am pus întrebarea dacă nu am putea-o încadra în colecţia «Filocalia», ne-a răspuns că încă nu e pusă la punct.

tro Trevisan la Torino, dar fără scolii. Traducerea aceasta am văzut-o. Ea se distinge prin remarcabile frumuseţi literare, dar redă adeseori mai liber textul original şi nu foloseşte în mod consecvent termenii filocalici tradiţionali ai limbii române, care e necesar să fie păstraţi, ca mijloace de comunicare între cei ce practică nevoinţele recomandate de «Scară» şi de scrierile filocalice în general, ca unii ce s-au imprimat în uzanţa acestei comunicări.

De aceea, nu ne-am putut hotărî nici la o revizuire a acestei traduceri şi la o încadrare a ei în colecţia Filocaliei (cum nu ne-am hotărît nici la simpla revizuire a altor traduceri) — lucru pe care de altfel nu ni-l puteam îngădui şi ar fi implicat şi o muncă mai grea ca o nouă traducere — ci am preferat să purcedem la o traducere proprie, care era de altfel în bună parte făcută cînd am primit de la Părintele Arhim. Benedict Ghiuş pentru scurtă vreme traducerea Mitropolitului Tit Simedrea, sau cînd am cunoscut manuscrisele altor traduceri mai noi (a celor din ruseşte).

În comparaţie cu traducerea Mitropolitului Veniamin Costache, care e fidelă textului original pînă şi în aşezarea cuvintelor în fraza românească întocmai ca în fraza grecească — ceea ce face acest text foarte greu de înţeles pentru cititorul de azi — şi în comparaţie cu traducerea mitropolitului Tit Simedrea, care, cum am spus, nu e totdeauna destul de fidelă textului originar, ne-am silit să dăm o traducere pe de o parte cît mai fidelă textului originar, pe de alta, într-o frază românească conformă sintaxei de azi a limbii române, însă în acelaşi timp într-o terminologie cît mai tradiţional filocalică. Aceasta, şi pentru a păstra unitatea de stil a întregii Filocalii româneşti. Desigur, nu pretindem să fi izbutit nici noi să dăm o traducere cu totul fidelă a «Scării». Bogăţia de sensuri a fiecărui cuvînt, sau densitatea cuprinsului fiecărei fraze, fac posibile şi chiar inevitabile diferite moduri de a le traduce, care sînt pînă la un grad tot atîtea interpretări. Dar sperăm că dintre aceste moduri variate de traduceri posibile, am ales pe unul din cele mai fidele cu putinţă textului original.

Am preferat să facem o nouă traducere şi pentru faptul că am avut la îndemînă un text grec publicat în 1970 de casa «Astir» din Atena, care e o reeditare a textului publicat la 1883 de Sofronie Pustnicul în tipografia Vretos din Constantinopol pe baza mai multor manuscrise din Mînăstirea Dionisiu din Athos, care avea ca text paralel parafraza «Scării»

făcută de Ieremia Sinaitul din Creta, apărută prima dată la 1774 la Veneţia, pe care, după afirmaţia lui E. Legrand, a folosit-o şi Veniamin Costache. Am folosit textul paleogrec publicat la 1883 de Sofronie Pustnicul şi reeditat în 1970 la Atena, fără parafraza lui Ieremia Sinaitul, pentru că, fiind stabilit pe baza mai multor manuscrise din Mînăstirea Dionisiu din Athos, şi dînd la margine, unde e cazul, şi variantele deosebite de cele alese în text, am socotit-o mai apropiată de textul originar al «Scării». Pe lîngă aceea, am făcut traducerea după ed. greacă din 1970 şi pentru faptul că în ea «Cuvintele» sînt împărţite în capete, fapt care poate face mai uşor de identificat diferitele citări ce se vor face din ea. Am consultat însă şi textul din P. G.

C

Scoliile la «Scară» şi la textul pe care l-am tradus şi încadrat în colecţia prezentă a Filocaliei româneşti

Cu scoliile la «Scara» s-a ocupat la noi I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului[29 b]. Datorită scurtimii lapidare a unor sentinţe ale «Scării» şi bogăţiei lor de înţelesuri, sau indicării prin simple aluzii a unor evenimente biblice, sau folosirii unor simboale cunoscute numai cititorilor din apropierea autorului, s-a ivit foarte de timpuriu trebuinţa explicării lor prin scolii, lucru care s-a făcut şi cu alte scrieri ale sfinţilor părinţi.

Încă Ioan, egumenul de Raith, care a cerut lui Ioan Sinaitul să alcătuiască această scriere, a simţit trebuinţa să scrie un comentariu la ea, probabil folosindu-se şi de convorbirile cu autorul «Scării»[30].

Cîteva sute de ani mai tîrziu, Mitropolitul Ilie al Cretei, trăitor în jumătatea a doua a sec. XI şi la începutul sec. XII, cunoscut prin comentariile sale la cuvîntările sfîntului Grigorie de Nazianz şi prin alte scrieri, a scris o întinsă operă

29 b. Nicolae Corneanu, *Contribuţia Scoliaştilor la înţelegerea «Scării» Sfîntului Ioan Climax,* în Rev. «Mitropolia Moldovei şi Sucevei», nr. 8—9, august—sept. 1957, p. 602—606.

30. Publicat pînă acum numai în latineşte, în P.G. 88, 1211—1248.

cuprinzînd comentarii la «Scară» [31]. Ea a rămas pînă azi aproape în întregime inedită. Numai unele extrase din ea sînt date ca scolii la sfîrşitul diferitelor «Cuvinte» ale «Scării». Opera aceasta se cuprinde în întregime în ms. Pluteus IX, cod. XI din Florenţa (sec. XII), în cod. Marcian 128—130 din Veneţia (sec. XIV), în cod. 868, fond grec, din Biblioteca Naţională din Paris şi în cod. Coisl. 87—89 din aceeaşi bibliotecă.

Cele mai multe scolii la «Scara» aparţin însă unor anonimi. Mai toţi copiştii şi traducătorii «Scării» au adaus scoliile lor. Adeseori aceste scolii au constat din extrase din diferiţi, părinţi bisericeşti ca : sfîntul Diadoch al Foticeii, Isaia Pustnicul, Evagrie, sfîntul Ioan Gură de Aur, sfîntul Vasile cel Mare şi sfinţii: Maxim Mărturisitorul, Isaac Sirul, Marcu Ascetul, Grigorie Teologul, Grigorie de Nyssa, etc.

O minuţioasă cercetare a scoliilor, care nu se prezintă ca extrase din părinţii amintiţi, a întreprins bizantinologul Erik Petersen [32]. El a indicat sursa cîtorva zeci din aceste scolii [33].

In ediţia prezentă a «Scării» într-o traducere proprie, n-am folosit nici toată mulţimea de scolii pe care le are în plus ediţia lui Veniamin Costache faţă de cea din P. G., nici toate scoliile din P. G. Am omis acele scolii din P. G. care nu reprezintă lămuriri directe ale expresiilor din text la care se referă şi multe din şirul de scolii care repetă în ediţia lui Veniamin Costache aceleaşi lămuriri din mai mulţi sfinţi părinţi la aceleaşi expresii din text. Din lipsa de timp n-am căutat să identificăm totdeauna scoliile date sub numele unor părinţi, locurile de unde sînt luate. Multe din ele se află în scrierile publicate în volumele anterioare ale Filocaliei prezente şi cititorii le pot afla cu uşurinţă.

În schimbul scoliilor omise din cele două izvoare amintite, am adăugat unele din scoliile deosebite din ed. greacă din 1970, sau din cele cu forma puţin deosebită pe care o au în aceea

31. Cu Mitropolitul Ilie Cretanul s-au ocupat: A. d'Andilly, *Echelle sainte ou I.es degres pour montei* au c/ei, par S. Jean Climaque, Paris, 1867; Albertus Jahnius, *Eliae Metropolitae Cretae Commentarii in S. Gregarii Nazianzeni* Orationes X/X, ed. P.G. 36, 745—755 şi S. Salaville, art. *Elie de Crete,* în : Dictionaire de Theologie Catholicţue, t. IV, 2 (Paris, 1924), col. 2331—2333.

32. Erik Petersen, Za *griechischen Asketikern* (III): *Scholien zu Johannes Climax,* în rev. Byzantinisch-Neugriechische Jahrbiicher hrsgb. von Nicos A. Bees, IX Band, 1—2 (Doppel) Heft 1932, Athen, p. 45—51.

33. I. P. S. Nicolae Corneanu, *art. cit.,* p. 694.

scoliile din P. G. În plus am adăugat multe explicări proprii, fie în continuarea scoliilor luate din P. G., din Veniamin Costache şi ed. gr. 1970, fie în mod independent de acelea, la alte expresii din text. Sînt comentarii prin care am încercat să facem gîndirea «Scării» accesibilă modului de înţelegere şi de vorbire al credincioşilor de azi. Scoliile luate din P. G. le-am introdus şi terminat prin semnele citaţiunii. Pe cele din Veniamin Costache şi ed. 1970, la fel, plus indicarea unuia sau altuia din aceste izvoare. Explicările noastre nu sînt încadrate în semnele citaţiunii.

•

Precum se vede «Introducerea» de faţă e departe de a fi rezolvat mulţimea de probleme pe care le pune istoria copierilor, traducerilor, parafrazelor «Scării» în diferite limbi şi mai ales în cea română şi a scoliilor folosite în mod diferit în unele din ele. Rezolvarea multelor probleme ale raporturilor dintre diferite traduceri şi parafraze între ele şi cu textul original cere timp îndelungat, pentru că ea necesită studierea fiecărui manuscris în parte. Dar tema aceasta nu intră în preocuparea «Introducerii» noastre, pentru că nu e legată în mod necesar de interesul care ne-a condus la traducerea şi la publicarea «Scării» în colecţia prezentă a Filocaliei româneşti. Noi am voit doar să arătăm în această «Introducere» cît de mare a fost interesul care s-a acordat «Scării» în viaţa duhovnicească a călugărilor şi credincioşilor români, ca şi în cea a călugărilor şi credincioşilor ortodocşi de pretutindeni.

ÎNAINTE-PRIVIRE A SFINTEI «SCĂRI»

Bine a socotit cel ce ne-a înfăţişat nouă urcuşul deopotrivă cu vîrsta cea după trup a lui Hristos. Căci ne-a alcătuit o scară a desăvârşirii închipuind cei treizeci de ani ai Lui. Pentru că, ajungînd şi noi la această vîrstă deplină a desăvîrşirii, ne vom afla ca cei ce am împlinit cu adevărat toată legea şi nu vom mai cădea. Iar cel ce n-a ajuns este încă prunc şi nu se va afla primit de întreaga mărturie a inimii. Dar noi am socotit că e de trebuinţă ca, înainte de înşirarea acestor treizeci de trepte ale «Scării» înţelegătoare şi dumnezeieşti, să aşezăm viaţa prea înţeleptului ei alcătuitor. Aceasta, pentru ca văzînd ostenelile lui, să nu citim cu neîncredere cele scrise. Apoi punînd înaintea scrierii şi sfintele epistole ale sfîntului părinte care a poruncit-o şi a celui ce a întocmit-o, vom începe «Cuvintele» din ea.

Viaţa pe scurt a celui cu adevărat întru sfinţi, Ava Ioan, egumenul sfîntului Munte Sinai, numit Scolasticul, scrisă de monahul Daniil din Raith[34]

Nu pot spune în deplină cunoştinţă şi în chip sigur care este cetatea care l-a odrăslit şi crescut pe dumnezeiescul bărbat înainte de petrecerea lui închinată luptei şi nevoinţei. Dar pe cea care îl găzduieşte acum şi-l hrăneşte cu ambrosie, ne-a făcut-o cunoscută marele apostol Pavel. Căci vieţuieşte

34. Traducem această «Viată» după ed. gr. din 1970, din care unele fraze sînt puţin deosebite de cele din P.G. Ediţia din 1970 e după un manuscris din Mînăstirea Dionisiu din Athos. In schimb ea are scolii, cum nu are textul din P.G. Trad. rom. Veniamin Costache are şi ea scolii. Apoi numai cea din P.G. şi cea a lui Veniamin Costache spun că e scrisă de Daniil.

şi el negreşit în acel Ierusalim ceresc, în care se află Biserica celor întîi născuţi (Evr. 12, 23), «a căror petrecere este în ceruri» (Fil. 3, 20). Acolo săturîndu-se[35] cu o simţire nematerială de cele de care nimeni nu se poate sătura şi privind frumuseţile nevăzute, primeşte răsplăţile vrednice ale sudorilor. Şi primind acolo ca moştenire darul neostenelii pentru osteneli, petrece cu cei de acolo, «al căror picior este de acum întru dreptate» (Ps. 25, 12). Dar cum a dobîndit această fericire pururea pomenitul, o voiu spune acum.

Acesta, aflîndu-se în al şasesprezecelea an cu vîrsta trupului s-a adus pe sine jertfă bine plăcută şi primită lui Hristos în Muntele Sinai. Şi luînd jugul călugăriei e îndrumat şi călăuzit prin petrecerea în acest loc văzut, spre nevăzutul Dumnezeu. Şi a îmbrăţişat înstrăinarea ca pe o ocrotitoare a tinerelor înţelegătoare[36]. Iar prin ea, lepădînd toată îndrăzneala necuviincioasă, şi însuşindu-şi smerenia cuviincioasă, a alungat de la intrare, de la sine, pe dracul care sădeşte părerea de sine şi credinţa în sine. Şi plecîndu-şi grumazul şi încredinţîndu-se în Domnul părintelui care l-a primit ca unui prea bun cîrmaci, a străbătut fără primejdie furtuna scurtă şi grea a vieţii. Astfel a murit cu desăvîrşire lumii şi voilor sale şi a avut sufletul ca necuvîntător şi lipsit de voinţă şi cu totul izbăvit de însuşirea naturală[37], deşi câştigase înţelepciunea cea de toate felurile din afară, înainte de această simplitate cea cerească[38].

Astfel petrecînd nouăsprezece ani şi împodobindu-se cu roadele fericitei supuneri, după ce sfîntul bătrîn care l-a îndrumat a trecut din viaţa aceasta, iese şi el la stadionul liniştirii, avînd în mîini ca nişte arme puternice dumnezeieştile

35. Traducerea lui V. Costache : «Săturarea celor nematerialnici e o simţire duhovnicească, care are puterea cea văzătoare, precum lumina ochilor trupeşti, a celor ce au în ele lumina sensibilă. Vederea este cunoştinţa înţelegătoare». (Multe din scoliile la «Viaţă» le dăm din traducerea V. Costache).

36. «Tinerele înţelegătoare sînt stările sufleteşti pe care străinătatea le ştie păzi închise în casa sa ca pe nişte fiice ale sale, ascunse şi nimănui cunoscute. Bine a numit deci străinătatea ocrotitoare, ca pe una ce e păzitoare a virtuţilor».

37. «Însuşire naturală numeşte lucrarea sufletului, sau a voi aceasta şi aceea».

38. «E de mirare, zice, cum, părtaş fiind acesta de înţelepciunea din afară, se supune unui învăţător simplu şi neînvăţat».

rugăciuni ale aceluia, spre surparea întăriturilor satanice. Luîndu-şi locul luptei sale cam la cinci mile de Mînăstire (numele lui era Thola) a petrecut acolo patruzeci de ani fără pregetare, arzînd de un foc fierbinte şi de dragoste faţă de Dumnezeu. Dar cine ar putea să facă cunoscute şi să laude prin cuvinte ostenelile purtate de el acolo ? Cum s-ar putea face arătate acestea, odată ce toată osteneala lui se sădea în chip nevăzut şi fără martori ? Dar s-auzim, cu toate acestea, petrecerea prea cuviosului din cîteva semne şi mici arătări.

Mînca din toate cîte sînt îngăduite de făgăduinţa călugărească, dar foarte puţin, ca să surpe şi prin aceasta în chip prea înţelept îngîmfarea şi cornul închipuirii de sine. Prin puţinătate înfrîna şi strîmtora în tot felul pe stăpînul pîntece cel atît de furios, strigîndu-i : taci, taci ! Iar prin împărtăşirea din toate, robea pe tirana slavă deşartă .Pe lîngă aceea, stingea, prin singurătate şi prin neînsoţirea cu alte persoane, văpaia cuptorului acesta, încît a prefăcut pînă la sfîrşit jarul ei în cenuşă şi a potolit-o cu totul. Iar de închinarea la idoli fugea bărbătescul cuvios cu bărbăţie, prin mila lui Dumnezeu şi prin puţinătatea celor trebuincioase[40]. Iar moartea de fiecare ceas a sufletului şi moleşirea, o înlătura împungînd-o prin boldul morţii[41]. Şi legătura întristării o deznoda prin omorîrea împătimirii, sau poate prin simţirea celor nemateriale[42], înainte de aceasta omorîse tirania mîniei prin suliţa ascultării.

39. «A mînca cineva din toate cele puse înainte şi a bea din cele turnate, mulţumind lui Dumnezeu, nicidecum nu e protivnic dreptarului cunoştinţei. Că toate sînt bune foarte. Iar a se depărta cu dragoste de cele dulci şi multe, este un lucru de dreaptă-socoteală şi cunoştinţă. Şi dragostea nu ne va lăsa să defăimăm pe cele dulci ce sînt de faţă, dacă nu vom gusta din dulceaţa lui Dumnezeu deplin întru toată simţirea».

40. «Numeşte închinare la idoli, iubirea de arginţi, sau iubirea de mîncări gustoase, din care se naşte învoirea cu patimile, sau şi visurile. Iar de aceasta se poate păzi cineva numai cu mila lui Dumnezeu».

41. «Moartea de fiecare ceas este trîndăvia, care se apropie de călugăr în fiecare ceas. Pe aceasta o numeşte moartea de fiecare ceas, şi moleşeală şi slăbănogire. Pe aceasta omorînd-o cu acul gîndului la moarte, învie sufletul stîrnindu-l spre împlinirea sîrguincioasă a poruncilor dumnezeieşti».

42. «Impătimirea faţă de ceva este moarte. Şi aceasta se risipeşte dacă se înstăpîneşte o altă dragoste mai mare. Iar prin omorîrea împătimirii, sau şi prin simţirea celor nemateriale, se dezleagă legătura întristării».

Iar prin neieşirea din chilie şi prin nerostirea cuvîntului, a omorît lipitoarea slavei deşarte, cea asemenea păianjenului[43].

Şi încă ce ? Biruinţa asupra celei de a opta[44] a fost curăţirea cea mai deplină de mîndria protivnică lui Dumnezeu. De la aceasta a început acest Veseliil[45] prin ascultare, zidirea lui fiind desăvîrşită de Domnul Ierusalimului ceresc, prin venirea Sa şi prin înălţarea smereniei lui împotriva aceleia. Căci fără Acesta nu va fi înfrînt diavolul şi toată oastea lui.

Unde voi pune, în împletitura de faţă a cununei lui, izvorul lacrimilor lui ? Căci acesta e un lucru care nu se află la mulţi. Locul de lucrare a acestora se află încă şi acum ; e o peşteră foarte mică, aşezată la un ultim picior de munte, atît de departe de chilia lui şi a oricărei alte chilii, cît să poată închide urechile pentru slava deşartă, dar să ajungă prin tînguire şi prin chemările din ea şi prin celelalte de felul acesta pînă la cer, precum se cuvine să fie celor ce se împung cu suliţe şi cu fierul de ars şi celor ce se lipsesc de ochi[46].

43. «Prin lipitoarea slavei deşarte în chipul păianjenului înţelege slava deşartă însăşi. Căci precum aceea suge, fără să se sature, sîngele trupurilor, aşa şi ea suge virtutea şi cunoştinţa». Alta : «Păianjenul îşi întinde mrejele sale subţiri şi prinde muştele cele neputincioase. Dar dacă ceva din cele mai mari cade în ele, se rup. Aşa şi slava deşartă : întinzîndu-se, pe toţi cei cu cugetele slabe îi biruieşte; iar pe cei tari cu cugetul şi sănătoşi la minte, nu poate să-i biruiască, ci mai vîrtos aceia o rup pe ea şi zboară la cer».

44. «Prin a opta înţelege mîndria. Căci a fost aşezată ca a opta patimă de către părinţi, între cele opt gînduri sau patimi. Iar biruinţa cea mai din vîrf a mîndriei a socotit curăţia sau nepătimirea, care se înfăptuieşte prin ascultare şi prin sălăşluirea Sfîntului Duh. Înainte de ea a pus : înstrăinarea, apoi înfrînarea, pe urmă reţinerea de la lăcomia pîntecelui, de la trîndăvie, de la ţinerea minte a răului, de la nepătimire şi de la slava deşartă».

45. «Precum Veseliil, făcînd cortul prin răbdare, a sălăşluit întru dînsul pe Dumnezeu, ca să dea răspunsuri, aşa şi acesta împodobindu-şi sufletul său şi făcîndu-şi trupul luminos, s-a arătat pe sine locaş prea frumos al Sfîntului Duh». Cunoaştem că Dumnezeu S-a sălăşluit în noi, cînd auzim răspunsul Lui la rugăciunea noastră, sau apelul Lui la răspunsul nostru prin viaţa plăcută Lui, în conştiinţa noastră.

46. Ca un aspru nevoitor stătea într-o peşteră întunecată, ca să nu poată vedea nici o frumuseţe şi ca strigătele de durere de pe urma împunsăturilor sale, să nu fie auzite de nimeni, ca să-i aducă slavă deşartă, ci numai de Dumnezeu din cer.

De somn se împărtăşea numai atîta cît să nu se vatăme firea minţii prin priveghere. Iar înainte de culcare se ruga mult şi alcătuia scrieri. Numai aceasta îi era frîu al trândăviei. Încolo tot drumul lui era rugăciunea neîncetată şi dragostea neînchipuită de Dumnezeu. Pe Acesta şi-L închipuia noaptea şi ziua în oglinda curată a neprihănirii, nevrînd să se sature de aceasta niciodată, sau mai bine şi mai potrivit zicînd, neputînd.

Imboldit de rivna acestui purtator-de-Dumnezeu parinte, un oarecare dintre cei ce trăiau viaţă singuratică, cu numele Moise, îl rugă mult, folosindu-se de multele mijlociri ale părinţilor, să-i fie ucenic şi să fie povăţuit de el în adevărata filozofie[47]. Silit fiind de rugăminţile lui, fericitul îl luă la el. Şi odată poruncindu-i sfîntul părinte să aducă dintr-un loc roditor nişte pămînt pentru cultivarea legumelor, ajungînd Moise la locul ce i s-a spus a împlinit fără pregetare ceea ce i s-a poruncit. Dar fiind timpul amiezei depline şi văpaia cea mai arzătoare înfierbântând locul ca un cuptor (căci era cea din urmă dintre luni)[48],Moise fiind prins de moleşeală şi obosit de greutate, gîndi să se odihnească puţin. Deci aşezîndu-se sub o piatră foarte mare, adormi. Dar iubitorul-de-oameni Dumnezeu, nevrînd să lase pe robii Săi să se piardă prin ceva, iar Moise fiind pe cale să se primejduiască, veni în ajutorul lui. Şi voi spune îndată cum :

Acest mare părinte al nostru Ioan, petrecând in chilie ca de obicei, şi ocupîndu-se cu Dumnezeu, fu prins el însuşi de o aţipire foarte uşoară. Şi în această stare vede pe cineva cu chip cuvios trezindu-l pe el şi zicîndu-i : «Ioane, cum dormi fără grijă, iar Moise se află în primejdie ?» Deci trezindu-se acesta repede se înarmă îndată cu rugăciunea pentru ucenic. Apoi venind acela către seară, l-a întrebat de nu cumva i s-a întîmplat vreun lucru rău sau de deznădejde. Iar acela zise : «O piatră foarte mare era să se rostogolească peste mine şi să mă zdrobească, pe cînd dormeam adânc sub ea, de nu m-aş fi sculat din acest loc cu o săritură grăbită părîndu-mi-se că aud glasul tău. Şi îndată am văzut piatra aceea desprinzîndu-se şi căzând la pămînt». Dar acela, smerit cu adevărat la cuget, nu i-a descoperit ucenicului nimic din cele văzute, ci

47. Viaţa călugărească se numea filozofie, adică iubire de înţelepciune, pentru că era o învăţătură şi o practică prin care monahul îşi conducea făptura la desăvîrşire şi la cunoştinţa adevărată şi la fericirea veşnică.

48. Adică luna august.

mulţumi lui Dumnezeu cu strigări ascunse şi cu silinţe şi cu dragoste.

Acest om al lui Dumnezeu era şi un doftor al ranelor nearătate. Un călugăr oarecare, cu numele Isaac, apăsat cu tărie de povara dracului iubirii de trup şi neştiind ce să facă de descurajarea care îl cuprinsese din toate părţile, veni alergînd la acest mare bărbat şi-i făcu cunoscut cu tînguire şi cu lacrimi războiul dinăuntru. Dumnezeiescul părinte, minunîndu-se de credinţa şi de smerenia aceluia, îi zise : «Să stăm, frate, amîndoi la rugăciune, şi fără îndoială bunul şi milostivul Dumnezeu nu va trece cu vederea cererea noastră». Aceasta făcîndu-se, încă neisprăvindu-se rugăciunea, ci cel chinuit şezînd încă cu faţa la pămînt, Dumnezeu împlini voia robului său, ca să arate pe proorocul David spunînd şi în aceasta adevărul (Ps. 144, 20). Şi şarpele trupului fugi, biciuit de loviturile rugăciunii, iar bolnavul, văzîndu-se pe sine de acum sănătos şi neturburat, se minuna şi înălţa mulţumire lui Dumnezeu, Celui ce a slăvit pe robul Său, împreună cu robul slăvit de El.

Pururea pomenitul părinte, folosindu-se cu bogăţie de cuvîntul harului către cei de faţă, şi dînd drumul din sine în chip îmbelşugat rîurilor de învăţătură, unii oameni răi, împinşi de pizmă şi luptîndu-se să oprească folosul cel mare al ei, îl numeau vorbăreţ şi flecar[49]. Dar acesta, ştiind că toate le poate în Hristos cel ce-l întăreşte pe el şi voind să înveţe nu numai prin cuvînt pe cei ce veneau la el spre folosirea lor, ci cu mult mai mult prin tăcere şi prin înţelepciunea (filozofia)

49. A sfîntului Maxim : «Supărarea celui pizmaş cu greu o vei potoli. Căci el socoteşte primejdie (pentru el) ceea ce pizmuieşte în tine. Şi nu o poţi potoli altfel, decît ascunzînd ceea ce pizmuieşte. Dar dacă aceasta îl supără numai pe el, dar pe mulţi îi foloseşte, pe care parte o vei dispreţui ? Trebuie să preţuieşti mai mult folosul celor mulţi şi deci să faci tot ce poţi, să nu te leneveşti, nici să te laşi biruit de răutatea patimii, fiindcă astfel nu patimii, ci celui ce pătimeşte îi slujeşti. Dar foloseşte-te şi de smerita cugetare, ca în toată vremea şi locul şi lucrul să dai întîietate celui ce te vorbeşte de rău. Iar pizma ta poţi să o potoleşti, dacă te bucuri împreună cu cel pizmuit de tine, de toate de care se bucură el şi te întristezi de cele de care se întristează el. Astfel împlinim cuvîntul apostolului: «Să ne bucurăm cu cei ce se bucură şi să plîngem cu cei ce plîng».

Alta, a sfîntului Talasie : «Mintea cea pizmaşă e orbită de Domnul, căci se întristează pe nedrept de bunătăţile aproapelui».

din fapte, curma, potrivit cu ceea ce s-a scris, pricina celor ce căutau pricină ; şi tăcea pentru o vreme, oprind continuarea rîului de miere al cuvîntului de învăţătură. Socotea că-i mai bine să păgubească puţin pe iubitorii celor bune, pe care poate îi va folosi şi prin tăcere, decît să aţîţe şi mai mult pe acei judecători nerecunoscători şi să-i înfurie spre răutate. Prin aceasta şi aceia, ruşinîndu-se de chipul îngăduitor şi măsurat al bărbatului şi cunoscînd ce izvor de folosinţă au astupat şi de cîtă pagubă s-au făcut pricinuitori tuturor, s-au preschimbat în rugători pe lîngă bărbat şi-i cereau împreună cu alţii cuvînt de învăţătură ca să nu se păgubească din pricina tăcerii lui cei ce căutau mîntuirea cea din cuvinte. Deci asculta îndată cel ce nu învăţase să se împotrivească şi iarăşi revenea la lucrarea de mai înainte.

Astfel minunîndu-se de el toţi împreună, ca de unul ce-i întrecea pe toţi în toate cele bune, ca de un oarecare nou Moise apărut, cei ce au cunoscut prin cercare acestea, l-au ridicat cu sila la conducerea fraţilor, înălţînd aşa zicînd, făclia în sfeşnicul povăţuitor. Şi nu şi-au văzut nădejdile desminţite, căci urcă şi el pe munte şi intră în întunerecul nestrăbătut, primind legiuirea şi vederea de Dumnezeu întipărită, în care urcă prin trepte înţelegătoare. Şi deschide gura cuvîntului lui Dumnezeu şi, atrăgînd duhul, a scos cuvînt bun din vistieria cea bună a inimii.

Astfel ajunge la hotarul vieţii pămînteşti în povăţuirea israeliţilor monahi, făcîndu-se numai în aceasta neasemenea lui Moise, că intră în chip neîndoielnic în Ierusalimul cel de sus. Căci acela, nu ştiu cum, n-a ajuns la cel de jos. Despre cele spuse dau mărturie toţi cei ce s-au bucurat prin el de cuvintele Duhului. Căci mulţi s-au mîntuit şi se mai mîntuie şi acum încă. Dar cel mai bun martor al mîntuirii şi înţelepciunii acelui înţelept este noul David [50]. Martor este şi bunul nostru păstor Ioan [51], de care rugat fiind marele bărbat, a coborît la noi cu gîndirea şi ne-a arătat nouă ca un alt văzător de Dumnezeu tablele lui scrise de Dumnezeu, care cuprind în afară învăţături despre fapte, iar înăuntru cele despre vederea lui Dumnezeu.

50. Nu se ştie cine este acesta. Traducerea V. Costache are în frază un plus : «de care ne este cuvîntul». Poate autorul acestei «Vieţi» se gîndeşte la cel ce i-a dat datele «Vieţii».

51. Acesta trebuie să fie Ioan, egumenul Raithului, care l-a rugat pe Ioan Sinaitul să scrie «Scara».

Despre Ava Ioan, egumenul Muntelui Sinai, sau Scărarul

Venind odată Ava Martirie şi Ava Ioan la marele Anastasie şi văzîndu-i acesta pe ei, a zis lui Ava Martirie : «Spune-mi Ava Martirie, de unde este tînărul acesta ? Şi cine l-a tuns pe el ?» Iar acesta îi zise : «Este robul tău, părinte, şi eu l-am tuns pe el». Şi-i zice lui : «Vai, Ava Martirie, cine ţi-a spus că ai tuns pe Ava Muntelui Sinai ?» Şi n-a minţit sfîntul. Căci după patruzeci de ani a ajuns egumenul nostru. Iarăşi altă dată, luînd pe acelaşi Ioan, povăţuitorul lui, Ava Martirie s-a dus la marele Ioan Savaitul, care petrecea atunci în pustiul Gudda. Cînd i-a văzut pe ei bătrînul, sculîndu-se a luat apă şi a spălat picioarele lui Ava Ioan şi i-a sărutat mîna. Iar lui Ava Martirie nu i-a spălat picioarele. Întrebîndu-l ucenicul lui, Ştefan, de ce a făcut aşa, îi zise lui : «Crede, fiule, cine este tînărul, nu ştiu. Dar ştiu că am primit pe egumenul Muntelui Sinai şi am spălat picioarele egumenului». Dar şi Ava Stratighie, în ziua în care a fost tuns Ava Ioan, avînd douăzeci de ani, a prezis despre el că va fi mare stea. S-a întîmplat ca îndată ce a ajuns el egumenul nostru, intrînd aci şase sute de străini, în vreme ce şedeau ei şi mîncau, se vedea un oarecare om tuns scurt şi îmbrăcat în chip iudaic cu un giulgiu, alergînd pretutindeni şi poruncind bucătarilor, economilor, chelarilor şi celorlalţi slujitori. După ce a plecat mulţimea, şezînd slujitorii la mîncare, căutară pe cel ce alerga pretutindeni şi poruncea, şi nu l-au aflat. Atunci robul lui Dumnezeu, cuviosul părintele nostru, Ioan ne zise: «lăsaţi-1, Domnul Moise n-a făcut un lucru străin, slujind în acest loc al său».

Epistola lui Ava Ioan, egumenul Mînăstirii Raith, către Ioan, minunatul egumen al Muntelui Sinai, numit Scolasticul, iar mai pe urmă, după scrierea lui, Scărarul

Prea minunatului şi întocmai-cu-îngerii părintelui părinţilor şi învăţătorul Celui Prea înalt, păcătosul Ioan, egumenul Mînăstirii Raith, bucurie.

Cunoscînd noi, smeriţii, ascultarea ta fără alegere şi mai presus de toate în Domnul, împodobită cu toate virtuţile, şi mai ales trebuinţa de a face spre cîştig talantul adevărului, dat ţie de Dumnezeu, ne folosim de această trebuinţă, avînd în minte ce s-a scris : «întreabă pe părintele tău şi-ţi va spune

ţie» (A doua lege 32, 7). De aceea, cădem, prin scrisoarea aceasta a noastră, la tine, ca la părintele de obşte al tuturor şi ca la unul mai bătrîn ca toţi în nevoinţă şi pricepere şi ca la învăţătorul cel mai bun şi rugăm coroana virtuţilor tale, să ne trimiţi nouă, celor neînvăţaţi, cele ce le-ai privit asemenea lui Moise cel de odinioară, care a văzut pe Dumnezeu în acel munte, ca cinstita ta scriere trimisă nouă de tine să o punem ca nişte table scrise de Dumnezeu înaintea noului Israel, adică a celor ieşiţi de curînd din Egiptul şi din marea gîndită cu mintea.

Precum deci, folosindu-te, ca de un toiag, de limba ta de-Dumnezeu-cuvîntătoare, ai făcut în mare minuni, aşa şi acum nu nesocoti rugăciunea noastră, ca să aşterni, ca un adevărat mare învăţător, fără preget şi în chip limpede pe hîrtie, după o bună rînduială, datoriile vieţii călugăreşti, spre mîntuirea celor ce au ales această îngerească vieţuire. Nu socoti linguşire ceva din cele spuse de noi, ci înţelege-o ca ceea ce e văzut, gîndit şi spus în chip vădit de toţi: De aceea sîntem încredinţaţi în Domnul că vom primi şi îmbrăţişa curînd cele cinstite şi nădăjduite de noi, scrise în table, care să călăuzească cu adevărat pe cei ce voiesc să le urmeze fără rătăcire şi să le fie ca o scară rezemată pe porţile cerului, care să-i urce pe cei ce voiesc, nevătămaţi şi fără păgubire, ajutîndu-i să treacă neîmpiedicaţi peste duhurile răului şi peste stăpînitorii lumeşti ai întunericului şi peste căpeteniile văzduhului. Căci dacă Iacov, păstor de oi fiind, a avut o astfel de vedere în chip de scară, cu cît mai mult întîi-stătătorul oilor cuvîntătoare nu ar putea arăta tuturor nu numai într-o vedere, ci şi în adevăr, un urcuş nerătăcitor spre Dumnezeu ?

Epistola de răspuns. Ioan, lui Ioan, bucurie

Am primit cinstita ta scrisoare, mai bine zis îndemnul şi porunca ta mai presus de puterea noastră, dar potrivită cu viaţa ta cuvioasă şi nepătimitoare şi cu inima ta curată şi smerită, pe care ne-ai trimis-o nouă celor săraci şi lipsiţi de virtuţi. Căci era cu adevărat potrivit ţie şi sfîntului tău suflet să ceri de la noi, cei neînvăţaţi atît în cuvînt cît şi în fapte, cuvînt de învăţătură şi sfătuire. Pentru că este un obicei al tău să ni te dai nouă pururea pildă de smerită cugetare.

Dar noi vom spune, că dacă n-ar fi în noi marea frică şi primejdie de a arunca de la noi jugul cuvioasei ascultări, care e maica tuturor virtuţilor, nu am cuteza să ne apucăm fără

judecată de cele mai presus de puterea noastră. Căci ar trebui, o, minunate părinte, să cauţi să afli acestea de la cei ce le cunosc. Pentru că noi ne aflăm încă pe treapta celor ce învaţă de la alţii. Dar deoarece purtătorii de Dumnezeu din vremea noastră şi părtaşii adevăratei cunoştinţe stabilesc că ascultarea stă în a se supune cineva fără alegere celor ce poruncesc cele mai presus de putere, iată că am încercat să facem cu îndrăzneală cele mai presus de noi înşine.

Prin aceasta, nu-ţi descriem ceva folositor ţie, nici nu-ţi arătăm ceva ce nu ştii mai mult decît noi, o dumnezeiască şi sfinţită căpetenie. Căci sînt încredinţat, şi poate că, împreună cu mine, fiecare dintre cei cu dreaptă cugetare, că tu ţi-ai curăţit ochiul înţelegerii de toată ceaţa pămîntească şi întunecoasă şi priveşti neimpiedicat la lumina dumnezeiască şi eşti luminat de ea. Dar precum am spus, temindu-mă de moartea cea din neascultare, şi împins de această temere spre ascultare, am luat în seamă, din frică şi dragoste, porunca ta, ca un ascultător recunoscător şi ca un ucenic netrebnic al unui minunat zugrav. Astfel am schiţat printr-o cunoştinţă săracă şi smerită şi prin rostirea glasului meu slăbănog, prin cerneală, ca pe nişte umbre, cuvintele vieţii, lăsîndu-ţi ţie, o, prea minunate dascăl şi căpetenie de obşte, să le înfrumuseţezi şi să le lămureşti acestea şi să împlineşti cele ce lipsesc, ca un împlinitor al legii duhovniceşti. Nu-ţi trimitem ţie această încercare a noastră. Ferit-a Domnul! Aceasta ar fi cea mai de pe urmă prostie. Căci sînt destui în stare să întărească nu numai pe alţii, ci şi pe noi înşine în purtările şi învăţăturile dumnezeieşti. Ci obştii de Dumnezeu chemate, care învaţă împreună cu noi de la tine, o, preaputernice între dascăli.

Uşurat de rugăciunile lor, ca de nişte nădejdi înţelegătoare, în neştiinţa mea, întinzînd pînza condeiului şi predînd cîrma cuvîntului în mîinile Bunului Cîrmaci, Hristos, împreună cu toată rugăciunea, încep acest cuvînt, adresat lor prin tine. Cer tuturor celor ce se vor pleca spre acest «Cuvînt», că de va afla vreodată cineva ceva folositor în el, să predea cu recunoştinţă rodul lui Bunului Povăţuitor, iar pentru noi să ceară de la Dumnezeu să ni se dăruiască numai răsplata încercării. Să nu privească la cele spuse, că sînt cu adevărat sărace şi pline de toată necunoştinţa şi simplitatea, ci la rîvna asemănătoare celei asemenea văduvei şi la Cel ce a primit, precum s-a spus, darul ei (Lc. 12, 42). Căci nu răsplăteşte Dumnezeu după mulţimea de daruri şi de osteneli, ci după căldura intenţiei.

SCARA DUMNEZEIESCULUI URCUŞ

Cartea de faţă arată în chip limpede cea mai bună cale, celor ce voiesc să-şi înscrie numele în cartea vieţii. Căci citind-o pe aceasta, o vom afla călăuzind fără rătăcire pe cei ce-i urmează şi păzindu-i nevătămaţi de nici o poticnire. Ea ne înfăţişează o scară întărită de la cele pămînteşti la Sfintele Sfintelor şi ni-L arată pe Dumnezeul iubirii rezemat pe vîrful ei. Această scară socotesc că a văzut-o şi Iacov cel ce a călcat peste patimi, cînd se odihnea după nevoinţa lui. Dar să începem, rogu-vă, cu rîvnă şi cu credinţă acest urcuş înţelegător şi suitor la cer, al cărui început e lepădarea de cele pămînteşti, iar sfîrşit, e Dumnezeul iubirii.

SCARA
Gravură în lemn de la Mînăstirea Neamţu, de Ierom. Simeon

CARTEA DESPRE NEVOINŢE

A lui Ava Ioan, egumenul călugărilor din Muntele Sinai, pe care a trimis-o lui Ava Ioan, egumenul Mînăstirii Raithu, de care a fost îndemnat să o scrie.

Se împarte în treizeci de Cuvinte, asemenea unor trepte ale unei scări, care urcă pe cei ce o urmează de la cele mai de jos la cele mai înalte, de unde cartea s-a numit şi «Scară».

CUVÎNTUL I

Despre lepădarea de viaţa deşartă şi despre retragere[52]

1) Bunul şi cel mai presus de bunătate şi atotbunul Dumnezeu şi Împărat al nostru (căci e bine să începem scrierea către slujitorii Lui de la Dumnezeu), a cinstit toate făpturile zidite de El cu demnitatea libertăţii raţionale[53]. De aceea, dintre acestea, unele sînt prietene

52. «Intîia renunţare e izbăvirea de lucruri; a doua şi a treia este cea de patimi şi de neştiinţă. De lucruri se izbăveşte uşor cel ce voieşte ; dar nu puţină osteneală se cere pentru izbăvirea de patimile faţă de ele».

53. «Libertatea este, după dumnezeiescul Grigorie al Nyssei, voinţa sufletului raţional gata să se mişte încotro voieşte. Pe aceasta s-o înduplecăm să fie gata să se mişte numai spre bine, ca să topim pururea amintirea răului prin gînduri bune».

Alta : «Libertatea este mişcarea înţelegătoare, stăpînă pe sine, a sufletului. De aceea animalele neraţionale nu sînt libere. Căci sînt purtate de fire şi nu o poartă. De aceea nici nu se împotrivesc poftei naturale, ci îndată ce sînt cuprinse de o poftă, se năpustesc spre împlinirea ei. Dar omul fiind raţional, mai degrabă conduce firea decît e purtat de ea. De

ale Lui, altele, slugi adevărate, altele netrebnice, altele cu totul înstrăinate, altele — deşi neputincioase — totuşi protivnice Lui.

2) Şi prieteni ai Lui am aflat, o, sfinţită căpetenie, noi cei neînvăţaţi că sînt fiinţele înţelegătoare şi netrupeşti din jurul lui Dumnezeu; slugi adevărate, toţi cei ce fac şi au făcut neobosit şi fără încetare voia Lui; slugi netrebnice, cei ce socotesc că s-au învrednicit de botez dar n-au păzit cu adevărat legămintele faţă de El; străini şi protivnici îi socotim pe cei ce sînt fie necredincioşi, fie rău-credincioşi. În sfîrşit, vrăjmaşi sînt cei ce nu numai că au respins porunca Domnului şi au lepădat-o de la ei, ci şi duc un războiu tare împotriva celor ce o împlinesc pe aceasta.

3) Dar fiecare dintre cei mai sus pomeniţi cere un cuvînt anume şi potrivit lui, iar nouă celor neînvăţaţi nu ne este de folos să înfăţişăm acestea cu deamănuntul în scrierea de faţă. De aceea întinzînd cu ascultare nepricepută, nevrednica noastră mînă spre slujitorii adevăraţi ai lui Dumnezeu, care ne-au silit cu evlavie şi ne-au îndatorat cu credinţă la aceasta prin poruncile lor, şi primind de la cunoştinţa lor trestia cuvîntului şi muind-o în trista şi luminoasa smerită cugetare[54],

aceea chiar cînd doreşte ceva, dacă voieşte, are putere să înfrîneze dorinţa, sau să-i dea urmare. Pentru aceasta cele necuvîntătoare nu sînt nici lăudate, nici mustrate, pe cînd omul e şi lăudat şi mustrat». Omul e fiinţa care dispune el însuşi de sine, ţinînd seama în mod liber de legi, dar nefiind întru totul supus unei legi, ca lucrurile şi animalele ce constituie natura. Omul e într-un anumit sens mai presus de natură, făcînd-o instrument al voinţei sale şi putînd-o umple de Duhul dumnezeiesc şi de libertatea Lui cu totul superioară, care întăreşte libertatea noastră. Numai cînd se face rob patimilor, omul devine simplă piesă a naturii, sau mai prejos de natură, deşi pe de altă parte s-a făcut astfel cu voia sa.

54. «A numit smerita cugetare tristă şi luminoasă : tristă, pentru răbdarea şi suportarea supărărilor ce le încearcă cei smeriţi la cuget; şi luminoasă, pentru slava şi înălţarea ce le pricinuieşte celor ce au dobîndit-o. Sau tristă, pentru cei leneşi, care nu voiesc nicidecum să o suporte pen-

vom atinge-o pe aceasta (trestia) de inimile lor netede şi albe[55] ca de nişte hîrtii, mai bine zis ca de nişte table duhovniceşti, şi vom zugrăvi în ele cuvintele sau mai bine zis seminţele dumnezeieşti, zicînd aşa :

4) Dumnezeu este al tuturor ; este viaţa tuturor celor ce voiesc ; este mîntuirea tuturor : al celor ce cred şi al celor ce nu cred; al celor drepţi şi nedrepţi; al celor cinstitori de Dumnezeu şi necinstitori; al celor nepătimaşi şi pătimaşi; al călugărilor şi al mirenilor ; al înţelepţilor şi al celor neînvăţaţi; al celor sănătoşi şi al celor bolnavi; al tinerilor şi vîrstnicilor[56]. Căci e ca răspîndirea luminii, ca arătarea soarelui, ca schimbarea ceasurilor. Şi altfel nu poate fi. «Că la Dumnezeu nu e căutare la faţă» (Rom. 2, 11). Necinstitor de Dumnezeu este cel părtaş de firea raţională (cuvîntătoare), muritoare, care fuge de bună voie de viaţă şi socoteşte pe Făcătorul său, cel pururea existent, ca neexistent[57].

tru Dumnezeu ; iar luminoasă, pentru cei stăruitori şi bărbaţi cu sufletul, care rabdă toate pentru Dumnezeu şi cunosc cît e de mare folosul ei». Smerita cugetare e tristă, pentru că e însoţită de amintirea pacatelor şi de conştiinţa micimii proprii; şi luminoasă, pentru că are conştiinţa mîngîietoare a măreţiei lui Dumnezeu şi a milei Lui dăruitoare de viaţă.

55. ἀναπαῦσαντες — «odihnind (trestia sau condeiul) în inimile netede şi albe». Căci aceste inimi neavînd cute ascunse, ci primind totul cu simplitate şi cu încredere, condeiul sau ceea ce scrie condeiul e primit de ele, nu e respins, întipărindu-se în ele.

56. Dumnezeu este al tuturor, dar este numit aci în chip restrîns «al celor care voiesc». De aceea, El este acestora şi mîntuire. Căci întrucit orice om părtaş de voie liberă poate să se decidă a voi să-L aibă pe El ca viaţă, ei toţi au putinţa ca să aibă pe Dumnezeu ca mîntuire şi deci ca viaţă. In general, numai cei conştienţi şi liberi îl pot avea ca viaţă, pentru că numai ei pot experia prin conştiinţa lor viaţa.

57. «Nelegiuit este cel ce a dat făgăduinţa (mărturisirea credinţei) şi apoi a lepădat-o. Dar nelegiuit este şi cel ce n-a dat-o din pricina nebuniei, după cuvîntul: «Zis-a cel nebun în inima sa : nu este Dumnezeu» (Ps. 52, 1). El cinsteşte mai mult făpturile decît pe Dumnezeu».

5) Călcător de lege este cel ce răstălmăceşte legea lui Dumnezeu cu mintea lui cea sucită şi cel ce socoteşte că crede, dar se împotriveşte în chip eretic lui Dumnezeu.

6) Creştin este cel ce urmează lui Hristos pe cît e cu putinţă oamenilor prin cuvinte şi fapte şi crede cu o cugetare dreaptă şi neprihănită în Sfînta Treime[58].

7) Iubitor de Dumnezeu este cel ce se face părtaş de toate cele fireşti şi fără păcat şi care nu pregetă de a face după putere cele bune[59].

8) Înfrînat este cel ce, petrecînd în mijlocul ispitelor şi curselor şi tulburărilor, se străduieşte să imite cu toată puterea purtările celui ridicat deasupra tulburărilor.

9) Călugăr este cel ce, în trup material fiind, petrece în treapta, rînduiala şi starea fiinţelor netrupeşti. Călugăr este cel ce se ţine numai în hotarele şi cuvintele lui Dumnezeu în toată vremea, în tot locul şi lucrul[60]. Călugăr este cel ce supune firea sa unei sile neîncetate şi simţurile sale unei paze neîntrerupte[61].

58. Credinţa este nu numai un sentiment, sau un act de voinţă, ci şi o dreaptă cugetare despre Dumnezeu cel în Treime. Este credinţa întemeiată pe Revelaţie şi pe predania Bisericii. A crede într-o aberaţie este o contradicţie în sine. A crede într-un aşa zis dumnezeu una cu lumea imanentă, înseamnă a nu crede. A crede într-un aşa zis dumnezeu care nu e iubire supremă întemeiată într-o persoană supremă, mai bine zis între trei persoane supreme, înseamnă a nu crede.

59. Cele fireşti ale omului sînt năzuinţele lui de a depăşi prin efort liber cele ce-l înlănţuiesc de trup şi de lume. Făcînd aşa, se fereşte de păcat.

60. A se ţine «în hotarele lui Dumnezeu» înseamnă a se ţine în ordinea neîngustată de legile naturale ale trupului şi ale lumii, în libertatea Duhului şi a iubirii. Acela se ţine şi în ordinea nemărginită a cuvintelor, sau a raţiunilor lui Dumnezeu.

61. Scolia 7 sub textul ed. gr. 1970: «A numit silire obosirea trupurilor, pe care o rabdă de bună voie ucenicii lui Hristos prin tăgăduirea voilor proprii şi prin renunţarea lor la odihna cu trupul, în păzirea porun-

Călugăr este cel ce şi-a făcut trupul neîntinat, gura curăţită şi mintea luminată. Călugăr este sufletul apăsat de durere, care petrece, în veghe şi în somn, întru necontenită pomenire a morţii.

10) Retragere din lume este ferirea de bună voie de materia lăudată şi tăgăduirea firii pentru dobîndirea celor mai presus de fire[62].

11) Toţi cei ce au părăsit de bună voie cele ale vieţii au făcut aceasta fără îndoială fie pentru Împărăţia viitoare, fie pentru mulţimea de păcate, fie pentru dragostea de Dumnezeu. Iar dacă nu au avut în vedere nici unul din scopurile amintite, retragerea lor e fără judecată. Dar oricare ar fi ţinta la care ajungem, Bunul Orînduitor al nevoinţei noastre ne aşteaptă.

12) Cel ce a ieşit din lume pentru a se uşura de sarcina păcatelor sale să urmeze pilda celor ce şed înaintea mormintelor din afara cetăţii; şi să nu înceteze din lacrimile fierbinţi şi înfocate şi din vaietele fără glas ale inimii pînă nu va vedea şi el pe Iisus venit şi rostogolind piatra cea învîrtoşată a inimii şi dezlegînd mintea noastră, ca pe un alt Lazăr, din legăturile păcatelor şi poruncind îngerilor : «Dezlegaţi-l din patimi şi

cilor lui Hristos». Prin această silire monahul dovedeşte că omul se poate ridica cu duhul mai presus de firea învîrtoşată în păcate, că poate covîrşi obişnuinţele rele devenite legi ale firii, că poate deveni liber faţă de ele. El e la extrema contrară a patimilor în care şi-a pierdut cu totul libertatea faţă de trup şi de lume. Dumnezeu l-a făcut pe om cu un amestec de libertate şi necesitate. Omul se poate dezvolta fie spre domnia deplină a libertăţii, fie spre dominarea sa deplină de către necesitate. Prin ultima ajunge sub starea naturii pătimaşe. Prin prima se apropie de îngeri.

62. «Deoarece: în partea cugetătoare a firii sînt legăturile; în iuţimea ei, voinţa de stăpînire ; în pofta ei, întristarea ; — cel ce s-a ridicat peste acestea, a tăgăduit firea». Deci nu e vorba de o desfiinţare a firii omeneşti, ci de o eliberare a ei de sub stăpînirea celor create şi de ridicarea ei la starea de stăpînire adevărată a lor. Stăpînirea peste acestea o poate avea numai cel ce s-a făcut părtaş de puterile dumnezeieşti mai presus de fire.

lăsaţi-1 să plece spre fericita nepătimire»[63]. Iar de nu va face aşa, nici un folos nu va avea.

13) Toţi cei ce voim să ieşim din Egipt şi să fugim de faraon[64], avem negreşit şi noi nevoie de un Moise (Ieş. 15) oarecare, ca mijlocitor către Dumnezeu şi după Dumnezeu, care stînd pentru noi la mijloc cu făptuirea şi cu vederea (contemplarea), să întindă mîinile spre Dumnezeu, ca să trecem, povăţuiţi de el, marea păcatelor şi să punem pe fugă pe Amalic, căpetenia patimilor. S-au înşelat deci cei ce s-au încrezut în ei înşişi şi au socotit că n-au nevoie de nici un povăţuitor [65].

63. τόν λίθον της πυρώσεως. Poate însemna şi piatra încălzită, deci înmuiată de lacrimile calde ale pocăinţei. Cum plîng cei apropiaţi lingă morminte pe cei aflaţi în ele, aşa să ne plîngem şi noi sufletul nostru mort şi îngropat sub păcate, sub piatra nepăsătoare a lor. Numai înmuind această nepăsare prin lacrimi fierbinţi, facem să vină Iisus şi să rostogolească deplin această piatră sub care stă îngropat sufletul nostru. Dar piatra aceasta poate fi socotită şi inima noastră împietrită prin păcatele întipărite cu nesimţirea lor în ea. Invîrtoşarea aceasta vine prin condensarea păcatelor în patimi, ca într-un ciment. Acestea au legat libertatea sufletului cu totul. Îngerii, ca fiinţe create din care iradiază libertatea puternică pe care ei şi-au păstrat-o, trezesc şi întăresc şi în noi libertatea, care înseamnă nepătimire. Nepătimirea ca libertate de patimi ne permite să ne mişcăm spre ceea ce e bun, spre iubirea de Dumnezeu şi a semenilor, cum nu ne permit patimile. In scoliile 9 şi 10 de sub textul grec se spune: «Vorbeşte despre plînsul neîncetat. Căci după sfîntul bătrîn care vorbeşte, plînsul lucrează şi păzeşte. Dar iată că acum zice că el pricinuieşte şi fericita nepătimire. Căci zice şi Ava Isaia : «Să ne nevoim, fraţilor, să rupem de pe noi vălul întunericului, care este uitarea, şi să vedem lumina pocăinţei. Să ne facem ca Marta şi Maria, care sînt greaua pătimire şi plînsul şi care plîng înaintea Mîntuitorului, ca să ridice pe Lazăr, sau mintea cea legată cu multele legături ale voilor sale».

64. «Părinţii spun că Egiptul este voia trupească ce ne apleacă spre odihna trupească şi face mintea noastră iubitoare de plăceri». «Egiptul gîndit cu mintea este întunecimea patimilor, la care nimeni nu se coboară, dacă nu ajunge la foamete».

65. Scolia în ed. Atena 1970: «Patimi sufleteşti numeşte: slava deşartă, mîndria, întristarea, trîndăvia (acedia — plictiseala), pizma, ţinerea

14) Cei ce au ieşit din Egipt au avut ca povăţuitor pe Moise, iar cei ce au fugit din Sodoma, un înger. Şi cei dintîi se aseamănă celor tămăduiţi de patimile sufleteşti prin îngrijirea doftorilor. Aceştia sînt cei ce au ieşit din Egipt. Cei de al doilea doresc să se dezbrace de necurăţia nenorocitului de trup. De aceea au nevoie de un înger, sau, ca să zic aşa, de cineva deopotrivă cu îngerul, Care să-i curețe. Căci, pentru curăţirea trupului de rane, avem nevoie de un foarte iscusit doftor [66].

15) Cei ce au pornit să se suie la cer cu trupul au nevoie cu adevărat de silire şi de dureri neîncetate[67]. Mai ales la începutul lepădării lor, pînă ce trec de la năravul lor iubitor de plăceri şi de la inima neîndu-

de minte a răului, viclenia şi cele ce se nasc din ele. Iar trupeşti, lăcomia pîntecelui, curvia, iubirea de arginţi şi cele asemenea. Deci zice că cei turburaţi de patimile sufleteşti au nevoie de un om ca stăpînitor şi povăţuitor, care să îngăduie puţin trupului din ceea ce cere, ca să nu se înalţe şi mai mult, pentru că se înfrînează cu sîrguinţă. Aceştia se aseamănă cu cei ce au ieşit din Egipt şi sînt povăţuiţi de Moise, care e om. Căci şi egiptenii sînt mustraţi pentru mîndrie şi nu pentru curvie. Iar cei turburaţi de patimile trupeşti au nevoie de un povăţuitor, care, deşi om smerit, s-a ridicat la viaţa îngerească şi netrupească prin înfrînare şi nepătimire, ca prin post să facă moarte zburdările cărnii. Iar aceştia se aseamănă celor ce au ieşit din Sodoma».

66. «Trebuie ştiut că cel ce s-a lepădat (de lume), dacă se află în obşte, acolo să stăruie ; dacă nu se află în obşte, să stea cît e aşa sub povăţuitor, spre obişnuirea şi învăţarea cu deosebirea gîndurilor şi a duhurilor. Aceasta se dă de înţeles prin povăţuirea lui Izrail şi a lui Lot, de către Moise şi înger. Căci, cum spune şi alt părinte (sfîntul Grigorie de Nazianz), dacă în alte meşteşuguri e greu să se înfăptuiască ceva fără învăţător, cu cît mai mult nu avem nevoie de un învăţător, spre obişnuirea şi învăţarea deosebirii gîndurilor şi duhurilor, care e meşteşugul meşteşugurilor şi ştiinţa ştiinţelor?»

67. De multe ori vorbeşte de silă, ca de pildă, cînd spune : călugărul este cel ce-şi supune firea unei siliri neîncetate. Căci trebuie spus că obişnuinţa întărindu-se ca deprindere şi prefăcîndu-se, aşa zicînd, în fire, e nevoie de silă ca să schimbăm şi să prefacem năravul îndelungat. De aceea a spus şi Domnul : «Împărăţia cerurilor este a celor ce o silesc» (Mt. 11, 12).

rerată[68], la iubirea de Dumnezeu şi la curăţie prin plînsul învederat.

16) Osteneală cu adevărat, osteneală şi amărăciune multă şi anevoie de răbdat ni se cere mai ales nouă celor fără de grijă, pînă ce ne vom face mintea, acest cîine iubitor de măcelării şi lacom de mîncare, iubitoare de curăţie şi de supraveghere prin simplitate, blîndeţe adîncă şi sîrguinţă[69]. Dar să îndrăznim noi cei împătimiţi şi neputincioşi şi să aducem lui Hristos, cu credinţă neîndoielnică, slăbiciunea şi neputinţa noastră sufletească, mărturisindu-le. Şi negreşit vom primi ajutorul Lui mai presus de vrednicia noastră dacă ne vom pogorî neîncetat în adîncul smeritei cugetări[70].

17) Să cunoască toţi cei ce au venit la lupta cea bună, aspră, strîmtă şi uşoară, că au venit să sară în foc, dacă primesc să locuiască în ei focul cel nema-

68. «Inima neîndurerată» e inima care nu suferă pentru păcate. Venirea sufletului la Dumnezeu nu se înfăptuieşte prin reflexiuni teoretice, ci prin suferinţa pentru păcatele săvîrşite.

69. Mintea desface totul în bucăţi asemenea unui cîine care în căutarea cărnii ciopîrţeşte în bucăţi tot ce e unitar şi vrea să înghită cît mai multe. Ea trebuie să fie făcută simplă şi curată şi blîndă, înţelegînd lucrurile în unitatea lor, respectîndu-le, nelăcomindu-se să le sfîşie, să le descoase. Căci în acest caz nu mai înţelege întregul şi esenţialul şi viaţa.

70. Neputinţa noastră mărturisită lui Hristos, e un dar adus Lui. Sau abia prin aceasta, ne dăruim pe noi înşine Lui, neţinînd nimic pentru noi, ca pe ceva în stare să ne mulţumească. Şi numai dăruiţi întregi lui Hristos, ne deschidem pentru ajutorul sau darul Lui, nesfîrşit mai bogat decît tot ce putem avea noi prin noi înşine. Altfel, socotim că nu avem nevoie de El. Chiar mîna sau fapta noastră care le aduce pe acestea lui Hristos, va fi întărită de dreapta sau de fapta puternică a lui Hristos. Dacă vom fi neîncetat în această stare de smerită cugetare, egală cu aducerea noastră lui Hristos, neîncetat va coborî peste noi darul lui Hristos. Dăruirea noastră şi primirea ajutorului de sus se îmbină astfel într-un singur act dialogic necontenit.

terial[71]. Să se cerceteze fiecare pe sine şi numai după aceea să mănînce din pîinea aceasta amestecată cu ierburi amare şi să bea din paharul acesta amestecat cu lacrimi, ca să nu-i fie lupta spre osîndă (I Cor. 11, 29)[72].

18) Dacă nu tot cel ce se botează se mîntuieşte, voi trece sub tăcere ceea ce urmează[73]. Cei ce vin (la călugărie) vor trebui să renunţe la toate, să dispreţuiască toate, să rîdă de toate, ca să pună o temelie bună.

19) Temelia cea bună are trei straturi şi trei stâlpi: nerăutatea, postul şi neprihănirea. Toţi cei prunci în Hristos să înceapă de la ele, luînd ca pildă pruncii cu trupul. Nici o răutate, nici o viclenie nu-şi află vreodată loc în aceştia. Nu se află la ei săturare nesăturată, stomac nesătul, trup înfierbîntat sau sălbăticit. Căci numai după ce cresc prin sporirea hranei, le vine pofta şi fierbinţeala.

20) Cu adevărat urît lucru şi primejdios este a se moleşi un luptător de la începutul luptei, dînd tuturor dovada despre înjunghierea lui.

21) Din tăria începutului vom avea negreşit folos şi în vremea moleşirii de după aceea. Căci sufletul îmbărbătat şi apoi moleşit e îmboldit de amintirea sîrgu-

71. «A spus că lupta e aspră pentru paza simţurilor, îngustă pentru strîmtorarea trupului şi pentru lepădarea cu amărăciune a îndelungatelor năravuri. Dar e şi uşoară, pentru încrederea în Dumnezeu şi pentru înaintarea ce urmează şi pentru nădejdea bunătăţilor viitoare». Cei ce întreţin această luptă sar în focul iubirii de Dumnezeu, dacă se învoiesc să locuiască în ei acest foc. Numai prin acest fel de foc pot stărui în lupta lor şi pot birui.

72. Se face o legătură între nevoinţă, azima mîncată şi paharul băut de evrei la ieşirea din Egipt (din lumea păcatelor) şi între pîinea şi vinul Sfintei Împărtăşanii. Prin toate se ia puterea purtării crucii, prin care se ajunge la viaţa fără de păcate.

73. «Dacă nu tot cel ce se botează, se mîntuieşte, ci cel ce face lucrurile lui Dumnezeu, e vădit că nici tot cel ce se tunde (ca monah), ci cel ce păzeşte cele cuvenite călugărilor».

inţei de la început ca de un ac. De aceea unii au prins adeseori aripi şi din aceasta.

22) Cînd sufletul, predîndu-se pe sine (trîndăviei), va pierde căldura fericită şi vrednică de iubit[74], să caute cu sîrguinţă să afle din ce pricină s-a lipsit de ea şi să pornească iarăşi războiul şi sîrguinţa împotriva ei. Căci nu poate să se întoarcă (la căldura aceea) decît pe poarta pe care a ieşit[75].

23) Cel ce şi-a făcut lepădarea (de viaţa din lume) din frică, se aseamănă tămîiei ce arde, care răspîndeşte la început buna mireasmă, dar pe urmă sfîrşeşte în fum. Iar cel ce a făcut aceasta pentru nădejdea răsplăţii, e ca o piatră de moară ce se mişcă pururea la fel. Dar cel ce a ales retragerea din dragoste de Dumnezeu a dobîndit foc îndată de la început, care, aruncat în materie, aprinde o văpaie din ce în ce mai mare[76].

24) Sînt unii care clădesc cărămizile peste pietre. Şi sînt alţii care înalţă stîlpii pe pămînt. Şi iarăşi sînt alţii care umblînd puţin pe jos şi încălzindu-li-se

74. Sufletul s-a moleşit cînd s-a predat duşmanilor (duhurilor rele şi ispitelor ce-l asaltează) şi cînd a pierdut căldura iubirii de Dumnezeu,

75. A ieşit printr-un păcat, trebuie să biruiască acelaşi păcat, ca să poată să se întoarcă din nou.

76. Focul dumnezeiesc aruncat în materia firii umane, o încălzeşte de entuziasmul dragostei de Dumnezeu ; la fel cînd e aruncat asupra păcatelor, le topeşte. Scolia ed. 1970: «Frica se înţelege în chip îndoit: una e începătoare şi alta mai desăvîrşită. Acum vorbeşte de cea începătoare. Căci cînd cineva care se învîrteşte în păcate, venind la simţire, se leapădă (de ele), temîndu-se să nu fie luat iar în stăpînire de patimi, arată multă nevoinţă. Dar încetînd să greşească şi scăpînd puţin de obişnuinţa păcatelor, va vieţui mai fără grijă. Iar cel ce face aceasta pentru răsplată, se îngrijeşte la fel, după putere, de lucrare, socotind că dacă s-ar lenevi puţin, i s-ar micşora plata. Dar cel ce se leapădă de păcate din iubire de Dumnezeu, dacă va afla un povăţuitor sîrguitor, aprinzîndu-se cu înfocare de dragoste nu va slăbi din rîvna sa, pînă nu va ajunge, după sfîntul care vorbeşte, în faţa lui Dumnezeu» (Ps. 41, 2).

muşchii şi încheieturile, umblă şi mai iute. Cel ce înţelege, să înţeleagă acest cuvînt cu tîlc[77].

25) Fiind chemaţi de Dumnezeu şi Împăratul, să alergăm cu rîvnă, ca nu cumva avînd viaţă scurtă, să ne aflăm în ziua morţii fără rod şi să murim de foame[78]. Să ne facem plăcuţi Domnului, ca ostaşii împăratului. Căci după intrarea în oaste, ni se cere să ne facem slujba cu cea mai mare luare aminte.

26) Să ne temem de Domnul ca de fiare. Căci am văzut oameni care ducîndu-se să fure, nu se temeau de Dumnezeu, dar auzind lătrat de cîini în acel loc, s-au înapoiat îndată; şi ceea ce n-a făcut frica de Dumnezeu, a făcut frica de fiare.

27) Să iubim pe Domnul cum îi cinstim pe prietenii noştri. Căci am văzut adeseori pe unii supărînd pe Dumnezeu şi neavînd nici o grijă de aceasta, dar mărind pe cei iubiţi de ei pentru vreun lucru neînsemnat şi folosind orice mijloc, născocind orice gînd, răbdînd orice necaz, făcîndu-le orice declaraţie (de cinstire), ei înşişi, sau prin prieteni, sau trimiţîndu-le orice fel de daruri, ca să-i întoarcă.

77. «Socotesc că vorbeşte de cei ce s-au lepădat (de lume). Cei ce clădesc peste pietre cărămizi sînt cei ce la început au înălţat clădirea virtuţilor fără supunere; şi pentru că sînt necercaţi în nevoinţele smerite ale supunerii, au fost biruiţi şi clădirea li s-a micşorat şi s-a slăbit. Iar cei ce au înălţat stîlpi, sînt cei ce de la început intră în viaţa singuratică; de aceea, fiind fără temelie, sînt biruiţi. Iar cei ce merg pe jos sînt cei ce înaintînd pe încetul pe drumul lipsit de mîndrie al supunerii, se fac de nebiruit, ca unii ce au experienţa războaielor».

78. Dacă la moarte sîntem fără rod, n-avem din ce ne hrăni în viaţa viitoare. Atunci vom «muri» sufleteşte de tot, din lipsă de hrană. Căci acolo ne vom hrăni din rodul pe care l-am rodit în viaţa aceasta din harul lui Dumnezeu şi din sîrguinţa noastră, desigur un har pe care ni-l va însuti Domnul. Am ajutat pe alţii, vom fi ajutaţi. Am văzut pe Dumnezeu prin inima noastră curăţită, Il vom vedea nesfîrşit mai mult atunci şi ne vom hrăni de vederea Lui. Altfel vom muri de foame; dar vom fi conştienţi de «moartea» aceasta. Vom suferi de un cumplit gol conştient în sufletul nostru şi în jurul nostru.

28) Să lucrăm virtuţile chiar de la începutul lepădării cu osteneală şi cu durere. Iar înaintînd, să ne simţim în ele fără întristare, chiar dacă sîntem întristaţi puţin[79]. Dar cînd cugetul nostru muritor va fi copleşit şi stăpînit de rîvna din noi, le vom lucra pe acestea cu toată bucuria, sîrguinţa, dorinţa şi văpaia dumnezeiască.

29) Pe cît de vrednici de laudă sînt cei ce lucrează virtuţile şi împlinesc poruncile îndată de la început cu bucurie şi rîvnă, pe atît de vrednici de plîns sînt cei ce, deşi se nevoiesc de multă vreme, le lucrează pe acestea încă cu osteneală, chiar dacă le lucrează[80].

30) Să nu dispreţuim şi să nu osîndim nici lepădările (de viaţa lumească) făcute din împrejurări nevoite. Căci am văzut pe unii fugind, întîlnindu-se fără voie cu împăratul ce le venea în cale şi, ajungînd în garda lui, au intrat împreună cu el în palat şi stînd la masă cu el[81].

79. Fără întristare, pentru că am înaintat în ele ; dar puţin întristaţi, pentru că încă mai avem mult să înaintăm ; pentru că nu sîntem cu totul eliberaţi de ispitele spre păcat.

80. Cei ce, deşi se nevoiesc de multă vreme, n-au ajuns să lucreze virtuţile cu uşurinţă şi cu bucurie, ci le lucrează încă cu silă şi cu greutate, înseamnă că nu au încă dragoste de Dumnezeu, că n-au pus încă suflet în lucrarea lor.

81. «Lepădări din împrejurări fără voie» numeşte pe cele făcute din cauza unor întîmplări sau nenorociri venite asupra unora. Iar prin cei ce fug, înţelege pe cei urmăriţi în ţinutul lor pentru vreo greşeală, pe aşa numiţii fugari. Se întîmplă că în vreme ce unul din aceştia petrece în vreun loc, trecînd împăratul pe acolo, acesta e anunţat împăratului că ar fi uneltit împotriva lui şi împăratul porunceşte să fie adus cu sila înaintea lui. Dar acesta cercetînd şi aflând că omul n-a făcut nimic rău împotriva lui, îl scoate din starea de fugar şi e cinstit cu tot felul de bunătăţi. Ba e chemat chiar la masă cu el. Această pildă se potriveşte lui Pavel şi altora mulţi, care s-au întîlnit cu Hristos fără voie, dar apoi au intrat şi au împărăţit împreună cu El».

31) Am văzut sămînţa căzînd fără voie în pămînt şi aducînd rod mult şi bine crescut. Dar am văzut şi lucruri dimpotrivă.

32) Am văzut pe oarecine intrînd în spital pentru vreo altă pricină şi ţinut de doftor şi lecuit cu multă bunăvoinţă şi, prin aceasta, scăpat de ceaţa ce-i acoperea lumina ochilor. Astfel i s-au făcut cele fără de voie temei şi mai de folos decît cele de bună voie.

33) Nimenea să nu se socotească pe sine nevrednic de făgăduinţa călugărească, dînd ca motiv greutatea şi mulţimea păcatelor. Şi să nu creadă că se smereşte, dacă, nevrînd să rămînă lipsit de dulcea împătimire, îşi dă ca pricini pentru stăruirea în păcate înseşi păcatele sale. Căci unde e mult puroi, e nevoie şi de multă doftorie ca să se lepede întinăciunea[82]. Căci nu vin în spital cei sănătoşi[83].

34) Dacă, atunci cînd împăratul pămîntesc ne cheamă şi voieşte să ne facem ostaşi slujind în faţa lui, nu zăbovim, nici nu căutăm pricini pentru neascultare, ci lăsînd toate, ne ducem de grabă la el, să luăm aminte la noi înşine, ca nu cumva — chemîndu-ne Împăratul împăraţilor şi Domnul domnilor şi Dumnezeul dumnezeilor la această slujire cerească — să o respingem din lene şi nepăsare şi să ne aflăm la Marea Judecată fără apărare.

35) E cu putinţă să umble cineva şi cînd e legat cu lucrurile vieţii şi cu grijile de fier; dar greu. Căci

82. «Unde e povară grea, acolo e şi nevoie de un ajutor; şi unde e noroi în suflet, e nevoie şi de lacrimi», pentru a-l curăţi.

83. «Sănătatea sufletului este buna mireasmă a voii dumnezeieşti (împlinite). Şi dimpotrivă, căderea din voia cea bună (a lui Dumnezeu) este boala sufletului, care sfîrşeşte în moarte». Sufletul e sănătos numai vieţuind în conformitate cu voia lui Dumnezeu, în legătură cu El. Boala răspîndeşte miros urît, mirosul descompunerii trupeşti, pricinuite de pierderea sufletului, de dezordinea ce nu propăşeşte în raţionalitatea lui armonioasă.

şi cei legaţi cu fiare la picioare umblă adeseori, dar se poticnesc des şi-şi pricinuiesc răni.

36) Cel necăsătorit în lume, fiind legat numai de lucruri, se aseamănă cu cel legat cu fiare la mîini. De aceea cînd voieşte să alerge la viaţa călugărească, nu se împiedecă. Dar cel căsătorit se aseamănă cu cel legat şi de mîini şi de picioare.

37) Am auzit pe unii care petrec în lume cu nepăsare, zicînd către mine: «Cum putem noi cei ce vieţuim împreună cu soţiile (sau cu soţii) noastre, să petrecem viaţa călugărească?>>Acestora le-am răspuns : «Toate lucrurile bune pe care le puteţi face, faceţi-le : nu defăimaţi pe nimenea, nu furaţi de la nimeni, nu minţiţi faţă de nimeni, nu vă înălţaţi faţă de nimeni, nu urîţi pe nimeni, nu vă despărţiţi de adunările de la slujbele din biserică, pătimiţi împreună cu cei lipsiţi, nu pricinuiţi nimănui sminteală ; de aceea ce e al altuia să nu vă apropiaţi; îndestulaţi-vă cu ceea ce vă pregătesc femeile voastre. De veţi face aşa, nu veţi fi departe de Împărăţia cerurilor».

38) Să purtăm cu bucurie şi cu frică lupta cea bună, netemîndu-ne de vrăjmaşii noştri. Căci deşi nu se văd, ei privesc la faţa sufletului nostru[84]. Şi dacă o văd pe aceasta schimbîndu-se de frică, se înarmează mai amarnic împotriva noastră, înţelegînd, vicleniii, că ne-am înfricoşat. Deci să ne înarmăm cu curaj împotriva lor. Căci nimenea nu se războieşte cu cel ce se luptă cu hotărîre.

84. «Faţa sufletului a numit puterile sufletului. Căci din semnele stărilor noastre sufleteşti şi a celor imitate de noi, văd vrăjmaşii noştri draci dispoziţia noastră lăuntrică. Căci nu cunosc de la ei cugetarea noastră, ci seamănă numai meşteşugirile lor şi aşteaptă să vadă cu ce dispoziţie vom primi uneltirile. Şi nevăzînd ei, îi facem să vadă prin uşurătatea noastră». Adică le dăm noi semnele prin care pot vedea ce e în sufletul nostru, aşa cum le dăm şi altor oameni.

39) Domnul a uşurat cu iconomie războaiele împotriva celor de curînd sădiţi (în viaţa călugărească, *n.n.),* ca să nu se întoarcă îndată de la început în lume. De aceea bucuraţi-vă totdeauna în Domnul toţi cei ce slujiţi Lui, cunoscînd că acesta e cel dintîi semn în voi al dragostei Stăpînului faţă de voi; şi că El însuşi ne-a chemat pe noi.

40) Dar Dumnezeu Se face adesea cunoscut, lucrînd şi aceasta: văzînd adică sufletele, bărbăteşti, le îngăduie să intre în războaie îndată de la început, voind să le încununeze pe acestea degrabă.

41) Domnul a ascuns celor din lume greutatea, mai bine zis uşurinţa luptei din stadion. Căci dacă ar fi cunoscut-o ei pe aceasta, nu s-ar fi lepădat de lume, nici de trup[85].

42) Dă lui Hristos cu rîvnă ostenelile tinereţilor tale; şi te vei bucura la bătrîneţe de bogăţia nepătimirii. Cele adunate în tinereţe hrănesc şi mîntuie la bătrîneţe pe cei obosiţi. Să ne ostenim, tinerilor, cu

85. Scolia ed. 1970 : «Ceea ce li se pare multora greutatea luptei, mie, zice, nu mi se pare greutate, ceea ce înseamnă că numai la aparenţă e greutate, dar în adevăr e uşurinţă. Totuşi Dumnezeu a ascuns greutatea aceasta celor din lume, pentru că dacă ar fi privit la greutatea ei nu s-ar fi lepădat niciunul (de lume). Pentru că, după Apostol, «omul trupesc nu primeşte cele ale Duhului, căci nebunie sînt lui» (I Cor. 2, 15). Iar a voi cele ale lui Dumnezeu e propriu celui duhovnicesc. Cei ce petrec potrivit lumii, cum ar putea să lepede însuşirile proprii ale ruşinii, dacă nu i-a chemat Dumnezeu prin meşteşugul Lui ? Căci «trup şi sînge nu pot moşteni Împărăţia lui Dumnezeu» (I Cor. 15, 50). Scolia din P.G.: «Mulţi văzînd greutatea stadionului, zic : Dacă Hristos numeşte jugul blînd şi uşor, de ce sînt supuşi unei sile cei ce-l iau ? Căci ei nu ştiu că celor ce privesc şi caută spre nădejdea odihnei şi a mîngîierii, li s-a spus că acestea sînt uşoare şi blînde; dar celor ce se târăsc pe jos, le sînt aspre şi greu de străbătut. Căci cel ce se dezlipeşte cu anevoie de cele de jos, trebuie să se silească pentru urcuş. Aşa şi tînărul (din Evanghelie), declarînd că le-a făcut toate, a greşit faţă de lucrul cel mai desăvîrşit. Dar cel ce s-a scuturat de toate, zboară uşor prin văzduhul acesta».

înfocare; să alergăm cu trezvie. Căci nu ştim cînd vine moartea [86].

43) Avem vrăjmaşi cu adevărat răi, cumpliţi, vicleni, meşteri în uneltiri, puternici, neadormiţi, nemateriali, care ţin focul în mîini şi doresc să aprindă biserica (locaşul) lui Dumnezeu prin flacăra din ei[87].

44) Nimenea, cît e tînăr, să nu primească pe vrăjmaşii lui draci, care-i zic: să nu-ţi sfărîmi trupul, ca să nu cazi în boală şi neputinţă[88]. Căci de-abia se mai află cineva, mai ales în generaţia de faţă, care să vrea să-şi omoare trupul, chiar de s-ar lipsi de multele şi îndulcitoarele mîncări. Dar scopul acestui drac este să facă însăşi intrarea noastră în stadion (în luptă), moleşită şi plină de nepăsare, deci şi sfîrşitul, potrivit începutului.

45) Cei ce s-au hotărît să slujească cu sinceritate lui Hristos vor căuta şi vor face înainte de toate aceasta: să-şi aleagă, prin părinţi duhovniceşti şi prin conştiinţa lor, locurile, chipurile (de virtute) şi îndeletnicirile potrivite cu ei înşişi[89]. Căci nu se potrivesc tu-

86. «Binele bărbatului e cînd ia jugul din tinereţea lui».

87. «Dracii cei vicleni ne atrag spre lucrarea arderilor şi patimilor, adică a iuţimii şi poftei, prin lucrările lor, ca prin nişte mîini».

88. «Citindu-le acestea în chip simplu şi fără dreaptă socoteală, şi predîndu-se pre ei unei siliri prea mari, s-au arătat potrivnici acestui sfat. Căci nu tuturor le dă părintele acest sfat, ci celor tari şi care au un trup sănătos şi au primit un har spre aceasta. Ceilalţi trebuie să-l robească după putere, ca să nu fie grija ce i-o poartă spre trezirea poftelor».

89. In P.G. se dă după Codex Augustanus scolia : «Cei lipsiţi de povăţuire cad ca frunzele, şi cei ce se ostenesc fără sfătuire, în general, se sărăcesc. Iar cei ce aleargă cu nădejde vor fi îndoit de bogaţi». Altă scolie : «Nu refuza să înveţi, chiar de ai fi foarte înţelept. Căci în iconomia lui Dumnezeu ne e mai de folos decît înţelepciunea noastră». Alta : «Nu socoti că e bun ceea ce ţi se pare că faci bine, ci ceea ce e recunoscut ca atare de bărbaţi evlavioşi». Însăşi voinţa de a lucra după propria judecată, fără a cere sfatul altora, ascunzînd in ea mîndrie, e păscută de păcat. Cererea de sfat e un prilej de smerenie şi de întărirea comuniunii, care, cînd e curată sau adevărată, e adevăratul bine.

turor mînăstirile de obşte, din pricina lăcomiei; nici sihăstria, din pricina iuţimii lor. Fiecare se va gîndi pentru care e potrivit.

46) În aceste trei chipuri de viaţă stă toată vieţuirea călugărească : fie în nevoinţă retrasă şi singuratică, fie în liniştire cu unul sau cu doi, fie în şederea cu răbdare în obşte. Ecclesiastul zice: «Să nu te abaţi la dreapta sau la stînga. Ci umblă pe calea împărătească» (Pilde 14, 27), căci chipul de la mijloc e multora cel mai potrivit din cele spuse. Căci zice : «Vai celui singur», (Eccl. 4, 10). Că de va cădea în trîndăvie, sau în somn, sau în nepăsare, sau în deznădejde, nu este cine să-l scoale dintre oameni. Iar «unde sînt doi sau trei adunaţi în numele Meu, acolo sînt şi Eu în mijlocul lor», a spus Domnul (Mt. 18, 20)[90].

47) Care e deci călugărul credincios şi înţelept ? Cel care şi-a păzit căldura lui nestinsă şi n-a încetat să adauge pînă la ieşirea (moartea) lui, în fiecare zi, foc la foc şi căldură la căldură şi sîrguinţă la sîrguinţă.

Iată prima treaptă: cel ce ai păşit pe ea, să nu te întorci la cele dinapoi.

90. «Este uşor să pierzi cele bune, dar să le dobîndeşti, nu e uşor. Căci păcatul are două ajutoare, prin care războieşte cumplit virtutea, născindu-se dintr-o parte sau din alta: prin trecerea măsurii şi prin lipsă. Iar virtutea răsărind numai la mijloc, se sileşte să se împotrivească fiecăreia dintre cele două, care o războiesc». Altă scolie: «Şi iarăşi : De se vor învoi doi (Mt. 18, 19), adică cel ce păcătuieşte şi cel ce-l sfătuieşte pe el să se despartă de faptele rele; şi va asculta cel mustrat pe cel ce-l mustră pentru tot păcatul, li se va da lor de la Dumnezeu ceea ce vor cere, adică iertare celui ce a păcătuit. Şi iarăşi: «De se vor învoi doi în faptele bune, orice vor cere spre folos, li se va da lor de la Dumnezeu. Căci va face voia celor ce se tem de El şi-i va izbăvi pe ei de multe necazuri». «Că unde sînt doi sau trei adunaţi în numele lui Dumnezeu», adică uniţi într-o hotărîre bună, conformă cu voia lui Dumnezeu, e şi El în mijlocul lor, cu ajutorul Lui. In puterea lor înmulţită de elanul comuniunii şi a voinţei de bine se revarsă şi puterea lui Dumnezeu.

CUVÎNTUL II

Despre despătimire

1) Cel ce iubeşte cu adevărat pe Domnul, cel ce se străduieşte cu adevărat să ajungă la viaţa viitoare, cel ce are cu adevărat durere pentru greşelile lui, cel ce a dobîndit cu adevărat aducerea aminte de osînda şi de judecata veşnică, cel ce a primit cu adevărat frica de moartea sa, nu va mai iubi, nu se va mai îngriji nici de bani, nici de averi, nici de părinţi, nici de slava vieţii, nici de prieteni, nici de fraţi, peste tot, de nimic pămîntesc[91], ci lepădînd şi urînd toată legătura, toată grija de acestea, ba încă înainte de acestea şi trupul său, urmează gol[92] şi fără griji şi fără pregetare, lui

In ed. 1970 : «Fiindcă mai sus a spus că nu tuturor li se potriveşte viaţa de obşte, din pricina lăcomiei, şi nu tuturor sihăstria, din pricina iuţimii, după ce a arătat cele două extreme, arată mijlocia lăudată şi de dumnezeiasca Scriptură şi de el însuşi. Căci arată pe Domnul zicînd: «Unde sînt doi sau trei, acolo sînt şi Eu în mijlocul lor» (Mt. 18, 20).

91. Scolia din P.G.: «Zice şi marele Vasile: cel ce are de gînd să urmeze cu adevărat lui Dumnezeu, trebuie să se dezlege de legăturile împătimirii de viaţă. Iar aceasta se dobîndeşte prin retragerea desăvîrşită şi prin uitarea vechilor năravuri. Căci de nu ne vom înstrăina de rudenia trupească, de părtăşia la aceeaşi viaţă, mutîndu-ne oarecum prin alipire la o altă viaţă, după cel ce a zis : «Căci vieţuirea voastră este în ceruri» (Fii. 3, 20), nu vom putea să ajungem la scopul de a plăcea lui Dumnezeu. Căci Domnul a spus în chip hotărît: «Tot cel care dintre voi nu se va lepăda de toate averile sale, nu poate să-mi fie Mie ucenic» (Lc. 14, 33). In ed. 1970 se continuă : «Lămurind aceasta în altă parte, zice acelaşi: Scopul Domnului în aceste cuvinte e nu să dea cuiva putere să fie sau nu ucenic al Lui, ci se arată că sufletul aflat în cele ce-l împrăştie, nu poate plăcea lui Dumnezeu. Ba se şi primejduieşte in acestea, făcîndu-se uşor de prins de cursele diavolului, şi se dovedeşte şi vrednic de batjocură şi de rîs pentru nedesăvîrşirea celor ce pare că se sîrguiesc. Aceasta rugîndu-se proorocul să nu i se întîmple, zice: «Să nu se bucure vreodată duşmanii mei de mine. Şi au grăit cu falà împotriva mea, cînd s-au clătinat picioarele mele» (Ps. 37).

92. «Primul lucru ce se cuvine creştinului care vrea să se golească, e să se golească de patimile răutăţii, cele multe şi felurite, prin care se

Hristos, privind pururea spre cer şi aşteptînd ajutorul de acolo, potrivit sfîntului care a zis: «Lipitu-s-a sufletul meu după Tine» (Ps. 64, 10) şi altuia pururea pomenit, care a spus : «Eu m-am ostenit să-Ţi urmez Ţie, si ziua şi odihna omului n-am poftit, Doamne» (Ier. 17, 16).

2) E cea mai mare ruşine ca, după ce am părăsit toate cele mai înainte spuse, după chemarea cu care Domnul şi nu un om ne-a chemat pe noi, să ne îngrijim de altceva care nu ne poate face nici un bine în ceasul strîmtorării noastre, adică al morţii[93]. Căci aceasta este a se întoarce cineva spre cele dinapoi, cum a zis Domnul, şi a nu se afla îndreptat întru Împărăţia cerurilor (Lc. 9, 62).

3) Domnul, cunoscînd uşurinţa alunecării noastre, a celor începători, şi cît de lesne petrecem cu cei din lume şi ne întoarcem la lume, ca să ne întîlnim cu ei, zice celui ce L-a rugat: «Îngăduieşte-mi să mă duc să îngrop pe tatăl meu», «Lasă pe morţi să-şi îngroape pe morţii lor» (Lc. 9, 60).

4) Dracii, după lepădarea noastră (de lume), ne îndeamnă să-i fericim pe mirenii milostivi şi îndurători şi să ne plîngem pe noi ca pe unii ce ne-am lipsit de această virtute. Scopul vrăjmaşilor noştri este ca, printr-o prefăcută smerenie, să ne facă pe noi să ne întoarcem în lume, sau, rămînînd călugări, să ne prăvălească în deznădejde.

murdăreşte sufletul. In al doilea rînd, trebuie să se golească de împătimirea de avere».

93. Nu pot ajuta sufletului nostru în ceasul morţii să intre in viaţă, lucrurile care sînt şi ele supuse stricăciunii. Numai dacă s-a legat de Dumnezeu cel nestricăcios în cursul vieţii pămînteşti, Acesta îl poate ajuta să înainteze mai departe în viaţa Lui. Numai dacă s-a învăţat să iubească pe Dumnezeu, va continua să vieţuiască crescînd în această iubire. Cel ce s-a afundat, în cursul vieţii pămînteşti, în singurătatea egoistă se va afunda de tot în această singurătate întunecată şi chinuitoare prin moarte.

5) Se pot privi cu nepăsare cei din lume din mîndrie şi se pot defăima cînd nu sînt de faţă, pentru a scăpa de deznădejde şi pentru a dobîndi nădejdea.

6) Să auzim pe Domnul, Care a zis către tînărul care a împlinit aproape toate poruncile: «Un lucru îţi lipseşte : vinde averile tale şi le dă săracilor» (Mt. 9, 21) şi te fă pe tine însuţi sărac care primeşte milostenie[94].

7) Cei ce voim să alergăm cu rîvnă şi repede, să cugetăm cu luare aminte cum i-a socotit Domnul pe toţi cei ce petrec şi vieţuiesc în lume ca morţi, zicînd către oarecare : «Lasă pe morţii din lume să îngroape pe morţii cu trupul»[95].

8) Nu l-a împiedecat pe tînărul acela bogăţia să vină la Botez. Deci s-au făcut deşerţi cei ce spun că Domnul i-a poruncit lui să vîndă bogăţia ca să se poată boteza. Să ne ajungă spre deplina încredinţare a slavei făgăduinţei noastre (călugăreşti) mărturia aceasta.

94. «Domnul a poruncit (tinărului) să vîndă averile sale şi să le dea săracilor, şi să-şi ia crucea sa şi să-i urmeze Lui. Prin aceasta ne-a arătat că a ne mîntui înseamnă a ne tăia voia noastră. Iar auzind acela, s-a întristat foarte şi a plecat. Căci a aflat că nu este o osteneală, nici o virtute, a da ale sale săracilor şi că aceasta o face omul prin purtarea crucii. Iar crucea e oprirea oricărui păcat şi naşte iubirea, şi fără iubire nu e cruce. Căci prin tăierea voii sale cîştigă cineva neîmpătimirea şi de la neîmpătimire vine cu Dumnezeu la desăvîrşita nepătimire». Renuntînd la toate ale sale, călugărul împlineşte trei porunci : a) pune pe Dumnezeu mai presus de toate lucrurile stricăcioase şi nemîntuitoare ; b) face o faptă de mare iubire şi c) intră într-o stare de smerenie deplină, primind de bună voie să aibă nevoie de ajutorul altora.

95. Scolia în P.G. : «Vorbeşte de o moarte îndoită, sensibilă şi spirituală. Este mort cel ce a murit, pentru că e nemişcat şi nelucrător; şi este mort cel mort cu sufletul, pentru că nu urmează Vieţii (lui Dumnezeu *n.tr.).* Căci precum moare lumii cel ce a ieşit din însuşirile lumii, aşa moare vieţii cel ce nu împlineşte poruncile Vieţii. Şi precum zicem că vieţuitorul e mort pentru că s-a făcut nemişcat şi nelucrător, aşa este şi se zice mort spiritual pentru că nu urmează Vieţii prin tăgăduirea voilor sale».

9) Cei ce au petrecut în lume, topindu-se pe ei în privegheri, în posturi, în osteneli şi în grele pătimiri, după ce se retrag dintre oameni în viaţa călugărească, sau la stadionul de probe, nu se mai îndeletnicesc cu nevoinţa lor mincinoasă şi prefăcută de mai înainte[96].

10) Am văzut foarte multe şi felurite plante ale virtuţilor, sădite de cei din lume, dar pentru că erau adăpate de umezeala noroioasă de sub pămînt a slavei deşarte şi prăşite de dorinţa arătării şi gunoite de laudă, cînd au fost răsădite în pămînt pustiu şi neumblat de cei din lume şi lipsit de apa slavei deşarte şi rău mirositoare, îndată s-au uscat. Căci n-au putut rodi plantele umede în locurile nevoinţei aspre şi lipsite de umezeală.

11) Cel ce a urît lumea a scăpat de întristare; iar cel ce e împătimit de ceva din cele văzute încă n-a scăpat de întristare. Căci cum nu se va întrista de lipsa a ceea ce iubeşte ?[97]

12) În toate avem nevoie de multă trezvie. Dar mai ales la aceasta să luăm aminte cu înţelepciune, înainte de celelalte : Am văzut pe mulţi scăpînd în lume barca trupului lor prin griji, ocupaţii, nedormiri din pricina grijilor vieţii; iar venind aceştia în viaţa călugărească şi lepădînd toată grija, s-au întinat în chip jalnic de mişcările trupului[98].

96. «E numită nevoinţă prefăcută şi mincinoasă cea practicată pentru lauda oamenilor. Dar cea practicată cu sfatul părinţilor (duhovniceşti, *n.tr.)* este adevărată, potrivit Celui ce zice: «De la Mine nu fac nimic» (In. 8, 28). Aceasta, pe lângă că e desăvîrşită, ne păzeşte liberi de slava deşartă».

97. *Lume,* numeşte aci nu persoanele şi lucrurile lăsate de Dumnezeu, ci poftirea lor ca unicele realităţi, sau mîndria pentru posesiunea lor, şi cearta cu oamenii pentru ele. «Pofta ochilor, slava deşartă şi trufia vieţii nu sînt de la Tatăl», ci de la lumea luată în ea însăşi (I In. 2, 16).

98. Scolia ed. 1970 ; cea din P.G. e puţin schimbată : «Aceasta se întîmplă din negrijă, din neatenţie, din mîndrie, din voinţa de a trăi după rînduiala proprie, din a nu se lăsa povăţuit de întîistătător». Deci nu orice

13) Să luăm aminte la noi înşine, ca nu cumva, spunînd că umblăm pe calea strîmtă şi plină de necazuri, să ne rătăcim ţinînd pe cealaltă lată şi largă (Mt. 7, 13—14)Calea strimtă ţi-o va pricinui întristarea pîntecelui, starea de toată noaptea în picioare, apa cu măsură, puţinătatea pîinii, băutura curăţitoare a necinstirii, batjocurile, luările în rîs, tăierea voilor proprii, răbdarea certărilor, primirea în tăcere a dispreţuirii, silnicia înjurăturilor, răbdarea neclintită a nedreptăţirii, suportarea bîrfirilor fără supărare, răbdarea fără mînie a neluării în seamă, primirea ocărilor cu smerenie. Fericiţi sînt cei ce umblă pe calea amintită, că a lor este Împărăţia cerurilor[100].

14) Nimenea nu va intra în cămara cerească de nuntă purtînd cunună, dacă nu a săvîrşit prima, a doua şi a treia lepădare, adică de toate lucrurile, de toţi oamenii, pînă şi de părinţi; tăierea voii proprii; şi

grijă e rea, ci numai cea pentru agoniseli şi pofte lumeşti, nu şi cea de dobîndirea şi păzirea curăţiei, a virtuţii, a rugăciunii. Şi nu se mîntuieşte cineva prin simplul fapt că a intrat în călugărie, nici nu se pierde prin simplul fapt că nu e călugăr. Depinde cum se trăieşte una şi alta, pentru Dumnezeu, sau pentru trup şi pentru slavă deşartă.

99. *«Căi,* a numit Scriptura virtuţile. Dar cea mai mare dintre toate virtuţile e iubirea. De aceea zice Apostolul: «Şi vă arăt eu vouă o cale mai presus de orice altă cale» (I Cor. 12, 21). Aceasta convinge să se dispreţuiască toate cele stricăcioase (luate în ele înseşi) şi nu pune pe cele vremelnice mai presus de cele veşnice». Căci numai Persoana veşnică a lui Dumnezeu ne poate iubi veşnic şi ne poate susţine veşnic în viaţă, satisfăcînd setea noastră de iubire nesfîrşită. Căci iubirea se cere după nesfîrşire şi de iubire nu e capabilă decît persoana faţă de altă persoană. Prin aceasta arată că persoanele sînt pentru eternitate.

100. Calea lată şi largă e cea a iubirii de sine şi a căutării plăcerii proprii. Căci iubirea de sine nu e strîmtorată de luarea în considerare a altuia. Iar «necazurile şi primejdiile omoară dulcea împătimire, iar odihna o hrăneşte şi o creşte. De aceea, fericiţi sînt cei ce umblă pe calea cea plină de necazuri». Ei se strlmtorează pe ei înşişi pentru alţii şi în primul rînd pentru Dumnezeu, din iubirea faţă de El şi de ei, dobîndind în schimb iubirea lor.

lepădarea a treia, de slava deşartă, care urmează ascultării.

15) «Ieşiţi din mijlocul lor şi vă despărţiţi şi nu vă atingeţi de necurăţia lumii, zice Domnul» (Is. 54, 11)[101]. Căci cine dintre ei a făcut vreo minune vreodată ? Cine a înviat morţi ? Cine a scos draci ? Nimenea. Toate acestea sînt răsplătirile călugărilor, pe care lumea nu le poate cuprinde. Căci dacă ar putea, ar fi de prisos nevoinţa sau retragerea.

16) Cînd dracii înfierbîntă, după lepădarea (de lume), inima noastră cu aducere aminte de părinţii şi de fraţii noştri, să ne înarmăm cu rugăciune împotriva lor şi să ne ardem cu aducerea aminte de focul veşnic, ca prin amintirea acestuia să stingem focul cel necuvenit al inimii[102]. Dacă cineva socoteşte că nu simte nici o împătimire faţă de vreun lucru, dar inima lui e

101. «Necurăţia lumii este iubirea de plăcere, iubirea de cele materiale şi iubirea de slavă. Iar necurat se zice omul nu întrucît a fost creat, ci întrucît s-a abătut prin voirile sale, potrivit cu ceea ce s-a spus : «Necurat este în faţa Domnului tot cel mîndru cu inima» (Prov. 16, 4). Iubirea de plăcere şi iubirea de bunuri materiale este în fond iubirea de sine şi de cele stricăcioase. La fel şi iubirea de slavă. Şi nimeni nu poate ajunge la viaţa fără sfîrşit ajutat de sine însuşi şi de cele stricăcioase.

102. «Foc necuvenit (neoportun *n.tr.)* al inimii», numeşte pe cel ce se aprinde în noi din dorul şi împătimirea de rudenii şi de cele ale lumii, care ne înfierbîntă pe noi ca să stăruim şi mai mult în împătimirea de ei şi de ele. Căci cel ce se aprinde de dragostea de Dumnezeu, prin care toate cele de aici le socoteşte nevrednice de luat în seamă şi se aprinde numai de dragostea lui Dumnezeu şi doreşte numai bunătăţile veşnice, s-ar putea numi pe drept cuvînt foc cuvenit». Aducerea aminte de focul veşnic, pe de o parte ne arde, sau arde împătimirea noastră de cele lumeşti, pe de alta, stinge acest foc sau ne încălzeşte pentru cele cereşti şi stinge căldura patimilor rele. Această aducere aminte nu ne lasă reci nici într-o privinţă, nici în alta ; nu e o aducere aminte nepăsătoare de focul veşnic, nici o gîndire rece la putinţa fericirii veşnice. Ne aprinde rîvna de a scăpa de focul veşnic şi rîvna de a dobîndi fericirea veşnică. Nepătimirea creştinului nu e o indiferenţă, ci o ardere, o pasiune împotriva celor rele şi pentru cele bune.

întristată pentru lipsa lui, unul ca acesta se înşeală cu desăvîrşire.

17) Acei tineri care sînt împătimiţi de dragostea trupească şi de desfătări, dar voiesc să ia asupra lor vieţuirea călugărească, să se sîrguiască a se nevoi cu toată trezvia şi luarea aminte şi să se silească să se înfrîneze de la toată desfătarea şi de la toată răutatea[103], ca nu cumva «să le fie cele din urmă mai rele ca cele dintîi» (Mt. 12, 45) [104].

18) Portul e pricină de mîntuire, dar şi de primejdii. Aceasta o ştiu cei ce plutesc pe marea cea gîndită cu mintea. Dar e o privelişte jalnică să vezi pe cei scăpaţi de valuri, înecîndu-se în port.

Iată treapta a doua. Tu, cel ce alergi, nu urma pilda soţiei lui Lot, ci a lui Lot însuşi.

cuvîntul III

Despre înstrăinare

1) Înstrăinarea este părăsirea fără întoarcere a tuturor celor din locul de obîrşie, care lucrează în noi împotriva ţintei evlaviei noastre[105]. Înstrăinarea este purtare necutezătoare, înţelepciune necunoscută, pri-

103. Scolia în ed. 1970 : «Să se înfrîneze de la desfătări, care susţin iubirea de sine, iubirea de cele materiale, lăcomia pîntecelui şi patimile ce se nasc din acestea ; şi de la răutate, care susţine dispreţuirile altora, lenea şi mîndria». P.G.: «De la desfătare, din pricina curviei şi a întunecării minţii; de la răutate din pricina dispreţuirii».

104. Scolia ed. 1970: «Celor ce veghează şi se sîrguiesc să împlinească poruncile, portul sau mînăstirea de obşte le este pricină de mîntuire, iar celor leneşi şi fără grijă, pricini de primejdie».

105. «Adică a rudeniilor, a bunurilor, a mincărurilor, a voilor, a patimilor, a distracţiilor, a locurilor, a slavei şi a celorlalte care ne împiedică de la ţinta evlaviei». Altă scolie : «Străin e cel ce e cu gîndul afară de toate cele ale vieţii». Alta : «Străin e acela căruia îi sînt străine cele ale lumii». Alta : «Dacă te înstrăinezi pentru Dumnezeu, nu căuta să te ames-

cepere nearătată, viaţă ascunsă, ţintă nevăzută, gînd nedescoperit, dorire a puţinătăţii, poftire a strîmtorării, pricină a dorului de Dumnezeu, mulţimea dragostei, respingerea slavei deşarte, adînc de tăcere.

2) Gîndul acesta obişnuieşte şi el la început să supere mereu şi în chip prelungit pe cei îndrăgiţi de Domnul, ca un foc dumnezeiesc[106]. Căci depărtarea de ai lor îi mînă pe cei îndrăgiţi de Domnul spre El, prin puţinătate şi necazuri. Dar pe cît de mare şi de vrednică de laudă e această înstrăinare, pe atît de multă dreaptă socoteală cere. Căci nu orice înstrăinare dusă la culme e bună[107].

3) Dacă nici un prooroc nu e cinstit în patria lui, cum zice Domnul (Lc. 4, 24 ; Mt. 13, 57), să luăm seama ca nu cumva să ni se facă înstrăinarea pricină de slavă deşartă. Căci înstrăinarea este despărţirea de toate pentru a ne face nedespărţit gîndul la Dumnezeu[108]. Înstrăinatul este iubitorul sau lucrătorul plînsului neîncetat. Străin este cel ce a ieşit din legătura cu toate ale sale şi cu celelalte [109].

teci cu cele dintr-un loc, nici să amesteci raţiunea (cuvîntul) ta cu ele. Căci altfel îţi este aproape mai de folos să fii cu rudeniile tale după trup».

106. Deşi gîndul înstrăinării e ca un foc dumnezeiesc, care ne curăţeşte de legătura pătimaşă cu cele ce ne-au fost mai apropiate, el nu impune în noi înstrăinarea cu uşurinţă şi dintr-odată. De aceea, voinţa de înstrăinare ne produce la început şi supărări.

107. «Cînd cel ce se înstrăinează începe să descopere că e de neam bun şi să îndrăznească a cere cinstire şi să se mîndrească, această înstrăinare nu e bună».

108. «Prin despărţirea de toate, omul alungă patimile sălăşluite în el şl prin aceasta se face nedespărţit de Dumnezeu. Dar dacă patimile rămîn înstrăinarea nu e de mare folos».

109. «Prin ale sale înţelege voile sale şi cele ce privesc trupul său. Prin celelalte, pe cele din afară, adică bani şi averi, de care înstrăinîndu-se şi scăpînd cineva, umblă pe drumul binecuvîntat şi chibzuit, care duce spre mîntuire».

4) De te grăbeşti spre înstrăinare şi spre singurătate, nu căuta sufletele îndrăgite de lume. Pentru că furul vine pe neaşteptate. De aceea mulţi, încercînd să mîntuiască împreună cu ei pe unii nepăsători şi greoi, s-au pierdut împreună cu aceştia, focul sufletului lor stingîndu-se cu vremea[110]. Dacă ai primit flacăra, aleargă[111]. Căci nu ştii cînd se va stinge şi te va lăsa în întuneric.

5) Nu ni se cere tuturor să mîntuim pe alţii. Căci zice dumnezeiescul Apostol: «Deci fiecare va da, fraţilor, socoteală lui Dumnezeu pentru sine» (Rom. 4, 12). Şi iarăşi: «Învăţând pe altul, nu te înveţi pe tine?» Dar negreşit, ni se cere tuturor să ne mîntuim pe noi înşine.

6) Înstrăinîndu-te, păzeşte-te de dracul nestatorniciei şi iubirii de plăceri. Căci înstrăinarea îi dă prilej de lucru.

7) Bună este despătimirea. Dar maica ei este înstrăinarea [112].

8) Cel ce s-a înstrăinat pentru Domnul să nu mai aibă legături, ca să nu se arate rătăcit din pricina patimilor. Cel ce te înstrăinezi de lume, să nu mai pipăi lumea. Căci patimilor le place să se întoarcă la ea.

110. Scolia din ed. 1970: «Mustră amînările care adorm mereu mişcările spre cele bune».

111. Aluzie la flacăra olimpică. Aici însă e vorba de flacăra dragostei de Dumnezeu, primită de la un altul mai bătrîn şi pe care trebuie s-o duci mai departe.

112. «Dacă am tăiat pentru scurtă vreme pricinile patimilor şi ne ocupăm cu vederile duhovniceşti, să petrecem pururea în acestea, avînd aceasta ca lucrare. Căci dacă ne întoarcem iarăşi la patimile trupului, n-am cîştigat nimic din acea petrecere sau rămîne o simplă cunoştinţă amestecată cu închipuirea de sine, al cărei sfîrşit este închipuirea că ştim şi întunecarea, şi abaterea desăvîrşită a minţii spre cele stricăcioase. Cunoştinţa din vederile duhovniceşti devine, pentru cei ce nu stăruie mereu pe treapta acestor vederi, simplă cunoştinţă teoretică sau închipuire a cunoaşterii, fără putere de a-i reţine de la viaţa în păcate».

9) Eva a fost alungată odinioară fără voie din rai şi monahul pleacă de bună voie din lume. Căci aceea ar fi poftit din nou să mănînce din pomul neascultării, iar el ar fi suferit în chip greşit din partea rudelor după trup.

10) Fugi ca de bici de locurile căderilor. Căci nefiind fructul de faţă, nu-l poftim des.

11) Să nu-ţi rămînă ascuns nici chipul şi vicleşugul acesta al furilor : ei ne sfătuiesc să nu ne despărţim de cele din lume, spunîndu-ne că vom agonisi mare plată dacă, văzînd femeie, ne înfrînăm pe noi înşine. Nu trebuie să ascultăm de aceştia, ci mai degrabă să facem dimpotrivă.

12) Cînd ne despărţim de cele ale noastre pentru o vreme mai scurtă sau mai lungă şi ne cîştigăm puţină evlavie, sau străpungere (umilinţă), sau înfrînare, gîndurile deşertăciunii[113], ivindu-se, ne îndeamnă iarăşi să plecăm în lume, spre zidirea multora, chipurile, spre pildă şi folos celor ce au cunoscut faptele noastre păcătoase[114]. Iar dacă sîntem şi pricepuţi în

113. Dăm această scolie nu după ordinea propoziţiilor din P.G., ci după cea din ed. 1970, care, ca de obicei, e mai bună : «Numeşte *gînduri ale deşertăciunii* pe cele ale închipuirii de sine, care fac, pe cei ce le au, iubitori de arătare şi de slavă. Căci a-ţi închipui că eşti ceva, nu te lasă să şi fii cu adevărat. De aceea deşertăciunea este şi se numeşte neexistenţă». Închipuirea că eşti ceva se iveşte atunci cînd nu eşti ceea ce-ţi închipui, sau vrei să acoperi lipsa a ceea ce vrei să arăţi că eşti. Ea e împreunată totdeauna cu nesinceritatea şi cu lipsa de smerenie. Şi cu acestea nu se poate clădi nimic. Pentru că nu recunoşti solul tău real pe care trebuie să clădeşti, sau că numai Dumnezeu este solul tare pe care poţi să clădeşti trainic.

114. *Legăturile cu cele ale sale* au prefăcut pe soţia lui Lot în stîlp de sare. *Legăturile cu cele străine* au lipsit pe Esau de drepturile întîiului născut. *Lanţurile voilor proprii* au lăsat casele poporului în pustiu. *Lanţul avuţiilor* a omorît pe Izabela. Iar cel ce s-a izbăvit de acestea a aflat cu adevărat cortul iubitor de străini şi viaţa lui Avraam, cel ce s-a înstrăinat. De toate cele pămînteşti, care par să ne fie casă statornică de odihnă,

cuvînt şi în cunoştinţa simplă[115], acestea ne îndeamnă să ne întoarcem în lume ca mîntuitori de suflete şi ca învăţători, pentru ca ceea ce am adunat cum se cuvine în port, să risipim în largul mării[116].

13) Să ne sîrguim să urmăm nu pilda soţiei lui Lot, ci pe a lui Lot însuşi (Fac. 19). Căci sufletul, întorcîndu-se de unde a ieşit, se va strica asemenea sării şi va rămîne nemişcat (nelucrător)[116 bis].

14) Fugi de Egipt fără să te întorci. Căci inimile ce s-au întors acolo n-au văzut Ierusalimul, sau pămîntul nepătimirii.

15) E cu putinţă ca şi la început, dacă am părăsit starea de pruncie, adică cele ale noastre, şi ne-am curăţit cu desăvîrşire, să ne întoarcem spre ele cu folos, cu scopul ca, după ce ne-am mîntuit pe noi, să mîntuim şi pe alţii oarecare. Totuşi chiar şi Moise, văzătorul-de-Dumnezeu, trimis fiind spre mîntuirea neamului său, a avut de îndurat multe primejdii în Egipt, sau în întunecimile lumii.

trebuie să ne desprindem, ca să aflăm odihna veşnică in cortul lui Avraam, cel ce s-a înstrăinat de locul lui de baştină.

115. *Cunoştinţă simplă* e cunoştinţa neînsoţită de pilda vieţii şi deci fără putere să schimbe in bine pe cei ce o ascultă.

116. «Observă că nu s-a întîmplat o întoarcere spre lucruri, ci numai cugetarea a plutit spre raţiunile lucrurilor. De aceea s-a şi osîndit. Căci nu in Egipt, ci în locurile din jurul Egiptului a coborît mintea poporului». Scolia din ed. 1970 adaogă : «Aşa şi tu, călugăre, să nu crezi că te-ai înstrăinat, cînd şezînd în munte şi în mînăstire, îţi laşi cugetarea să rătăcească şi mintea să se împletească cu lucrurile nefolositoare ale vieţii şi cu plăcerile şi cu împătimirea de lume; ci odihneşte-te intru pomenirea lui Dumnezeu».

116 bis. Sufletul nemişcat sau nelucrător e sufletul mort, împietrit ca şi soţia lui Lot, incapabil de viaţă, incapabil să se preschimbe spre mai bine, incapabil să înainteze spre trepte mai înalte. Sarea în care s-a prefăcut soţia lui Lot, n-avea nici măcar puterea să dea gust bucatelor, devenind stîlp cu totul neroditor şi încremenit. Numai dacă merge înainte, ca Lot, sufletul se mişcă cu adevărat şi se desăvîrşeşte.

16) Bine este să mîhnim pe părinţi şi nu pe Domnul. Căci Acesta a zidit şi a mîntuit; iar aceia adesea i-au pierdut pe cei ce i-au iubit şi i-au predat osîndei veşnice.

17) Străin este acela care şade ca unul de altă limbă între cei de limbi străine, întru cunoştinţă[117].

18) Nu ne retragem (din lume), pentru că urîm pe cei ai noştri, sau locurile. Să nu fie! Ci ca să scăpăm de vătămarea ce ne vine de la ei[118].

19) Ca în toate celelalte, aşa şi în aceasta ni s-a făcut învăţător Domnul. Căci şi El Se arată părăsind adeseori pe părinţii Săi după trup. Pentru că auzind pe unii spunîndu-i: «Mama Ta şi fraţii Te caută» (Mt. 12, 47), bunul nostru Învăţător îndată ne-a arătat

117. «Străin este acela care, intre cei de aceeaşi limbă, e ca unul de limbă străină, adică, ca unul care are altă limbă şi nu aceeaşi; şi e de un grai cu cel de altă limbă şi nu cu cel de limba sa. Şi şade intru simţire, ceea ce înseamnă că nu se socoteşte pe sine vrednic să spună ceva altora, sau să vorbească cu alţii». *Intru cunoştinţă* poate însemna şi că e conştient că trebuie să rămînă străin, deci că nu trebuie să caute să se înţeleagă cu ceilalţi. S-ar părea că se afirmă aci ceva contrar «mărturisirii într-un gînd», adică sobornicităţii Bisericii. De fapt se afirmă numai o totală adunare în Dumnezeu. Dar în Dumnezeu îi găseşte pe toţi şi se roagă pentru toţi. Şi dacă toţi fac la fel, ei se întîlnesc in Dumnezeu. Sobornicitatea nu se opreşte la legăturile orizontale intre oameni, ci înaintează la legăturile adânci ale tuturor în Dumnezeul comun, potrivit aceleiaşi credinţe şi aceleiaşi iubiri de Dumnezeu.

118. «Ura este o dispoziţie ascunsă, de scîrbă, faţă de ceva din cele care ne supără. Sau ura este înstrăinarea de ceva neplăcut şi întoarcerea de la cei ce ne supără. Retragerea călugărilor de la cele ale lor, nu se face pentru niciunul din aceste motive». Se face aci o fină deosebire între ură şi ură. Călugărul — şi în general creştinul — nu urăşte pe cele ce există ca atare, ci păcatul prin care se alipeşte cu voinţă de făpturi. Şi dat fiind că păcatul slăbeşte şi strîmbă existenţa, călugărul sau creştinul, urind păcatul şi ferindu-se de el şi de prilejurile lui, iubeşte existenţa mai mult decît cei ce aprobă păcatele şi se lasă prinşi în ele, pentru că vrei să apere existenţa întreagă, sau o vrea mereu sporită în Dumnezeu şi ferită de strîmbarea şi de slăbirea ei prin păcat, sau prin ieşirea egoistă şi mândră din legătura cu Dumnezeu, Izvorul vieţii.

nouă ura nepătimaşă, zicînd : «Mama Mea şi fraţii Mei sînt cei ce fac voia Tatălui Meu cel din ceruri».

20) Să-ţi fie ţie tată cel ce poate şi voieşte să se ostenească împreună cu tine în uşurarea sarcinilor păcatelor sale ; maică, străpungerea inimii, care poate să te spele pe tine de întinăciune ; iar frate, cel ce se osteneşte împreună cu tine şi se întrece cu tine pe drumul ce duce în sus. Agoniseşte-ţi ca soţie nedespărţită aducerea aminte de moarte; copii prea iubiţi să-ţi fie suspinurile inimii; ca slujitor agoniseşte-ţi trupul tău; iar ca prieteni, Sfintele Puteri, care în vremea ieşirii (sufletului) pot să te ajute, dacă se vor face prietenii tăi. «Acesta e neamul celor ce caută pe Domnul» (Ps. 23,6).

21) Dorul lui Dumnezeu a stins dorul de părinţi. Iar cel ce spune că le are pe amîndouă, se amăgeşte pe sine. Căci s-audă : «Nimeni nu poate sluji la doi stăpîni» şi celelalte (Mt. 6, 24)[119].

22) N-am venit, zice Domnul, să aduc pace pe pămînt şi iubirea părinţilor faţă de fii şi a fraţilor faţă de fraţii care se hotărăsc să nu-Mi slujească Mie (Mt. 10, 34), ci luptă şi sabie ; adică să despart pe iubitorii de Dumnezeu de iubitorii de lume, pe iubitorii de cele materiale de iubitorii de cele nemateriale, pe iubitorii de slavă de cei smeriţi la cuget. Căci Domnul Se bucură de împerecherea şi de desbinarea ce se naşte din iubirea faţă de El.

23) Ia seama, ia seama, ca nu cumva să ţi se facă ţie, celui ce iubeşti împătimirea de ai tăi, toate umplute de apele păcatelor şi să te pierzi în potopul iubirii de

119. «De eşti mirean, vieţuieşte între cele din lume. Iar de eşti călugăr, petrece în faptele prin care se îmbunătăţesc monahii. Căci dacă voieşti să vieţuieşti în cele străine, vei cădea din amîndouă». Nici mireanul nu trebuie deci să-şi neglijeze datoriile cele bune pe care le impune viaţa în lume şi în familie.

lume. Să nu te înduioşezi de lacrimile părinţilor şi ale prietenilor. Căci altfel vei plînge veşnic.

24) Cînd te vor înconjura ca nişte albine, sau mai bine zis ca nişte viespi, rudeniile tale, plîngînd pentru tine, aţinteşte-ţi repede şi fără întoarcere ochiul sufletului spre moartea ta şi spre faptele tale (cele rele), ca să poţi depărta durerea, cu durere[120].

25) Cei ai noştri, care nu sînt ai noştri[121], ne făgăduiesc să facă toate cele ce ne plac. Dar scopul lor e să ne împiedece în drumul nostru cel prea bun, ca apoi să ne atragă spre scopul lor.

26) Retragerea din locurile noastre să ne fie în părţile cele mai lipsite de mîngîiere, de slavă deşartă şi în cele mai smerite. Căci dacă nu, zburăm (din lume) împreună cu patima.

27) Ascunde viţa ta de neam bun şi acoperă slava ta cea bună, ca să nu te afli arătîndu-te altfel cu gura şi altfel în faptele tale[122]

28) Nimenea nu s-a predat pe sine atît de mult înstrăinării ca acel mare (patriarh) care a auzit: «Ieşi din pămîntul tău şi din rudenia ta şi din casa tatălui tău» (Fac. 12, 1), măcar că l-a chemat într-un pămînt de alt grai şi barbar[123].

120. «Cel ce voieşte cele prea mari nesocoteşte cele neînsemnate». Alta : «Suportă durerea cu durerea cea folositoare, ca să poţi scăpa de durerile deşarte», care nu te mîntuiesc (Pilda celor doi tîlhari).

121. «Părinţii după trup sînt ai noştri pentru înrudirea firii; dar nu sînt ai noştri după voinţă, întrucît nu ajută scopului nostru cinstitor de Dumnezeu».

122. Scolia P.G.: «Ca nu cumva faptele necuvenite să arate mincinoasă viţa ta bună trupească». Alta: «Nu te bizui pe nobleţea trupească, căci cel trupesc nu primeşte cele ale Duhului» (I Cor. 2, 14). Ed. 1970 : «Să nu arăţi prin chipul din afară, datorită înstrăinării, smerenia călugărească, iar în realitate să ai slava deşartă».

123. «Cînd auzi pe Domnul zicînd : «De nu se va lepăda cineva de toate cele ce sînt cu el, nu este Mie vrednic» (Lc. 14, 33), nu înţelege că

29) Cîte odată Domnul l-a slăvit pe cel ce s-a înstrăinat ca acel mare (patriarh) chiar mai mult decît pe acela. Dar măcar că slava e dată de Dumnezeu, e bine să ne ferim de ea prin pavăza smereniei.

30) Cînd dracii, sau şi semenii noştri, ne laudă pentru marea faptă a înstrăinării, să ne ducem cu gîndul la Cel ce pentru noi S-a înstrăinat, coborînd din cer pe pămînt, şi ne vom afla pe noi neputînd împlini deplin această faptă în veacul veacului.

31) Cumplită e împătimirea de vreunul din ai noştri, sau şi de vreun străin. Căci ea poate să ne atragă în lume şi să stingă cu desăvîrşire focul căinţei (străpungerii) noastre.

32) Precum e cu neputinţă unui ochi să privească spre cer, iar altuia spre pămînt, tot aşa este cu neputinţă să nu se primejduiască cu sufletul cel ce nu s-a înstrăinat cu gîndul şi cu trupul de toate cele ce sînt ale sale şi nu ale sale.

33) Cu multă osteneală şi durere se înstăpîneşte în noi obişnuinţa cea bună şi bine aşezată. Dar ceea ce dobîndim cu multă osteneală se poate pierde într-o clipită de vreme. Căci «obiceiurile bune sînt stricate de convorbirile rele» (I Cor. 15, 33), lumeşti şi nelumeşti [124].

e vorba numai de bani, ci şi de toate lucrurile păcatului. Căci «nimenea, zice, slujind în oaste, nu rămine împletit cu lucrurile vieţii» (II Tim. 2, 4). Pentru că cel ce voieşte să biruiască patimile, rămînînd împletit cu ele, e asemenea celui ce încearcă să stingă focul cu pleava». Desigur, cel ce începe lupta cu patimile, nu e încă cu totul curat de ele. Dar nu e ca cel ce pe jumătate le aprobă, iar pe jumătate luptă împotriva lor. Aceasta înseamnă «împletirea» cu ele.

124. «*Convorbiri lumeşti* a numit pe cele ale lumii; iar *nelumeşti,* pe cele rele şi păgubitoare celor ce fug de lume».

34) Cine umblă, după lepădarea sa (de lume), cu cei din lume, sau se află aproape de ei, fără îndoială sau va cădea în cursele lor, sau îşi va întina inima prin gîndul la ei, sau neîntinînd-o, prin faptul că va osîndi pe cei întinaţi se va întina şi el.

DESPRE VISURILE CARE URMEAZĂ PE ÎNCEPĂTORI

35) E cu neputinţă de ascuns faptul că înţelesul cunoştinţei noastre e cu totul nedesăvîrşit şi plin de toată neştiinţa. Aşa cum gîtlejul deosebeşte mîncările, auzul înţelesurile, iar soarele vădeşte slăbiciunea ochilor, tot aşa cuvintele dau pe faţă neştiinţa sufletului. Dar legea iubirii ne sileşte şi spre cele mai presus de putere. De aceea socotesc (căci nu mă pot hotărî sigur) că după cuvintele despre înstrăinare, sau mai degrabă odată cu ele, e bine să spun ceva şi despre visuri, ca să ştim ceva şi despre această viclenie a celor vicleni.

36) Visul este mişcarea minţii în vremea nemişcării trupului[125].

37) Nălucirea este amăgirea ochilor cînd doarme cugetarea. Nălucirea este ieşirea minţii, cînd trupul veghează. Nălucirea este o vedere a ceva fără ipostas (suport, obiect)[126].

125. Scolia aceasta este după Vasile cel Mare : «Aşa să înţelegi deosebirea între vedere şi vis. Vederea este ceea ce se vede in vis aproape ca prin simţuri, iar visul e ceea ce se năluceşte (se imaginează) în somn. Deci *nemişcare* numeşte aci liniştirea. Căci mişcarea înţelegîndu-se în şase feluri, adică a naşterii, a stricării, a creşterii, a schimbării, a micşorării şi a mutării din loc, trupul nu se arată lipsit de niciuna din acestea. El dormind, mai degrabă se mişcă; şi mişcîndu-se e nemişcat. In cea dintîi se află prin fire; pe a doua o pătimeşte».

126. Se dă ca scolie cap. 38—39 din *Suta de capete a lui Diadoh al Foticeii,* «Filocalia», voi. I, p. 349—350.

38) Pricina pentru care, după cele de mai înainte, am voit să vorbim despre visuri este vădită. Cînd părăsind pentru Domnul casele şi rudeniile noastre, ne vindem pe noi străinătăţii pentru dragostea lui Hristos, dracii încearcă să ne turbure prin visuri, arătîndu-ne rudeniile noastre fie plîngînd, fie murind, fie închise, fie strîmtorate pentru noi. Deci cel ce crede visurilor este asemenea celui ce aleargă după umbra sa şi încearcă să o prindă.

39) Dracii slavei deşarte sînt în visuri prooroci. Ei închipuiesc ca nişte vicleni cele viitoare şi ni le vestesc mai dinainte. Împlinindu-se vedeniile ne minunăm şi ne înălţăm gîndul ca şi cînd am avea darul preştiinţei.

40) În cei ce ascultă de dracul acesta, el s-a făcut adeseori prooroc. Iar faţă de cei ce-l dispreţuiesc, el pururea minte. Căci fiind duh, el vede cele din lăuntrul aerului acesta şi cunoscînd pe cineva că moare, prooroceşte prin visuri celor mai uşurei la minte.

41) Dracii nu ştiu nimic din cele viitoare, dintr-o cunoştinţă de mai dinainte. Căci şi doftorii pot să ne spună moartea de mai înainte.

42) Ei se prefac adeseori în îngeri de lumină şi în chipuri de mucenici şi ne arată pe aceia venind la noi, în visuri[127]. Iar cînd ne deşteptăm, ne scufundă în mîndrie şi bucurie.

43) Dar aceasta să-ţi fie semnul înşelăciunii. Căci îngerii ne arată osînde şi judecăţi şi despărţiri. Iar odată treziţi ne fac să tremurăm şi să ne întristăm.

44) Cînd începem să credem în vis dracilor, ei îşi bat joc de noi şi cînd sîntem treji. Cel ce crede visurilor e cu totul necercat. Iar cel ce nu crede nici unora, e filozof.

127. Acelaşi lucru se întîmplă în spiritism.

45) Crede numai celor ce-ţi vestesc ţie osîndă veşnică şi judecată. Dar dacă acestea îţi pricinuiesc deznădejdea, şi ele sînt de la dracul.

Iată a treia treaptă deopotrivă la număr cu Treimea. Cel ce a păşit pe ea, să nu caute la dreapta sau la stînga.

CUVÎNTUL IV

Despre fericita şi pururea pomenita ascultare

1) Cuvîntul nostru înaintînd cu bună rînduială, a ajuns la luptătorii şi atleţii lui Hristos. Cu adevărat oricărui rod îi premerge floarea şi oricărei ascultări, înstrăinarea, fie a trupului, fie a sufletului. Căci cu aceste două virtuţi, ca şi cu două aripi de aur, urcă la cer fără preget sufletul cuvios. Poate despre el a cîntat un oarecare purtător de Duh : «Cine îmi va da aripi ca unei porumbiţe şi voi zbura prin smerenie ?» (Ps. 54, 6)[127 bis].

2) Nu vom trece cu vederea să facem vădită prin cuvînt, dacă voiţi, înfăţişarea acestor viteji luptători: cum ţin pavăza credinţei în Dumnezeu şi în Susţinătorul credinţei, respingînd prin ea, aşa zicînd, tot gîndul necredinţei, sau al strămutării; cum întind necontenit sabia duhului, omorînd toată voia lor ce se apropie de ei; cum, îmbrăcaţi în platoşele de fier ale răbdării şi ale blîndeţii, resping prin ele toată ocara şi înţepătura şi săgeata cuvîntului. Dar ei au şi coiful mîntuirii, acoperămîntul întîistătătorului prin rugăciune. Şi nu

127 bis. Sînt cele trei etape principale ale urcuşului duhovnicesc : făptuirea (curăţirea de patimi şi dobîndirea virtuţilor), contemplarea (vederea duhovnicească) şi desăvîrşirea.

stau cu picioarele lipite, ci pe unul îl întind spre slujire, iar pe celălalt îl au nemişcat în rugăciune[128].

3) Ascultarea stă în a-şi tăgădui cineva cu desăvîrşire sufletul său, fapt arătat în chip vădit prin trup[129]. Sau poate, dimpotrivă: ascultarea este omorîrea mădularelor printr-o cugetare vie[130]. Ascultarea este mişcare de neînţeles, moarte de bună voie, viaţă neiscoditoare[131], primirea primejdiei fără grijă[132], răspuns

128. Unesc rugăciunea cu slujirea. Prin slujire sînt în mişcare, prin rugăciune stau nemişcaţi, uniţi cu Dumnezeu. E rugăciunea neîncetata.

129. Scolia din ed. 1970, care orînduieşte altfel pe cea din P.G. : «Prin *tăgăduirea sufletului* înţelege faptul de a-şi lăsa cineva voile sale naturale, după cuvîntul: «De voieşte cineva să vină după Mine, să se lepede de sine» şi cele următoare. Căci cele contrare firii, chiar de le-ar lăsa, nu ar lăsa nimic pentru Dumnezeu ; căci nu sînt ale lui. Dar cel ce le lasă pe cele naturale, se tăgăduieşte pe sine însuşi». Scolia în P.G. : «Ascultarea este a celui ce este capabil de ea, nu supunerea celui ce nu este (capabil). Căci nu vom numi fiinţa neraţională *ascultătoare* sau *neascultătoare».* Deci nu e vorba de o desfiinţare a sufletului, ci de o punere a lui în mîna lui Dumnezeu. Ascultarea e moarte a morţii şi afirmare a vieţii, afirmarea spiritului faţă de trup, pentru a opri trupul de la moartea veşnică. Şi nu e vorba nici numai de o renunţare la voile rele, ci de o predare a voii celei bune, adică a voii peste tot în mîna lui Dumnezeu ; e o predare raţională, pentru eliberarea de patimă, o renunţare la existenţa egoistă în izolare, prin acordul ei cu raţiunea lui Dumnezeu. Această predare lui Dumnezeu a voilor proprii o arată cineva prin faptele manifestate in trupul său, împlinind numai acele fapte prin trup care sînt plăcute lui Dumnezeu.

130. Numai o cugetare puternică, sau o conştiinţă vie poate înfrîna faptele manifestate prin trup. Această *omorâre* a mişcărilor neînfrînate din mădularele trupului coincide cu o mare putere a duhului.

131. *Mişcare de neînţeles,* căci pare contrară raţiunii; *moarte de bună voie,* căci coexistă continuu cu voia, spre deosebire de moartea fizică, care odată ce se produce, nu mai e cu putinţă o manifestare a voii prin trup; ca atare e un suprem act continuu de voinţă. *Viaţă în simplitate* e cea fără complexităţi şi întrebări inutile care o micşorează ca trăire din iubire.

132. «Nu vorbeşte de primejdia sufletului, ci de a trupului, pe care o suportă cel ce ascultă, din vreo întîmplare, fie că ar călători pe mare, fie că ar cădea între tîlhari; şi astfel moare de o moarte care nu-i pricinuieşte

necăutat în faţa lui Dumnezeu, netemere de moarte, neprimejdioasa plutire pe marea vieţii, călătorie în somn[133].

4) Ascultarea este mormînt al voinţei şi înviere a smereniei[134]. Nu se împotriveşte mortul şi nu alege între cele bune şi între cele părute rele. Căci cel ce şi-a omorît sufletul din evlavie va răspunde pentru toate[135]. Ascultarea este lepădarea judecăţii proprii din bogăţia judecăţii[136].

5) Începutul omorîrii mădularelor trupului şi a voii sufletului se face cu durere. Mijlocul e cînd cu durere, cînd fără durere. Iar sfîrşitul se arată în ne-

grijă, ştiind bine că moartea din întîmplare îi este o mărturie şi împlineşte ascultarea fără să aleagă ce are să asculte şi ce nu».

133. Toate răspunderile sînt aruncate asupra povăţuitorului sufletesc rînduit de Dumnezeu. Cel ce ascultă are o singură răspundere : să asculte de acela. Prin el ascultă pe Dumnezeu, ale Cărui voi i se fac concrete şi i se tălmăcesc prin povăţuitor. De aceea, nu are grijă ce să răspundă lui Dumnezeu la judecată, pluteşte pe marea vieţii fără primejduirea sufletului, iar de primejdia trupului şi chiar de moarte nu se teme. Călătoreşte ca un copil care doarme în vreme ce e purtat în braţe de tatăl său. Mai bine zis toate le vede bine, căci nu vede nici o primejdie. La baza tuturor acestor fapte de non-voire proprie, e însă o mare şi continuă voire sau hotărîre, de a învinge cu tărie orice greutate, de a înfrunta chiar şi moartea pentru a împlini de bună voie voile lui Dumnezeu, concretizate în voile întîistătătorului; şi o lumină fundamentală : că cel ce porunceşte reprezintă pe Dumnezeu şi că mîntuirea sa constă în împlinirea voii aceluia ca voia lui Dumnezeu. Scolia din ed. 1970 zice : «Sau calea fără oboseală şi frămîntare spre virtute. Căci cel ce s-a predat pe sine întîistătătorului şi şi-a pus sufletul în mîna lui, s-a izbăvit de orice grijă şi e ca şi cînd ar dormi».

134. In fiecare clipă moare individul care caută să facă voile sale şi învie persoana, sau omul nou, prin puntea comuniunii ce o aruncă spre cel ce reprezintă pe Dumnezeu.

135. «Mai bine zis întîistătătorul lui. Căci acesta, odată ce a primit voia celui ascultător şi şi-a făcut aşa zicînd sufletul lui fără voinţă şi mort (scolia P.G. : «şi numai că nu l-a omorît»), va răspunde el însuşi pentru acela».

136. «Lepădarea judecăţii (a discernămîntului, a alegerii proprii), stă în a asculta pe cele ce par rele, ca bune, precum Avraam împlinind po-

mişcare şi în nesimţirea durerii. Acest fericit mort viu numai atunci se simte suferind osteneală şi durere, cînd se vede pe sine făcînd voia sa, temîndu-se de povara judecăţii sale[137].

6) Toţi cîţi aţi pornit să vă dezbrăcaţi pentru stadionul mărturisirii înţelegătoare[138]; toţi cîţi voiţi să luaţi jugul lui Hristos pe grumazul vostru; toţi cîţi căutaţi să puneţi sarcina voastră pe grumazul altuia ; toţi cîţi vă grăbiţi să vă înscrieţi cu voia voastră cîştigurile (de pe urma nevoinţelor) şi voiţi ca în schimbul lor să vi se scrie libertatea; toţi cîţi străbateţi marea aceasta uriaşă, plutind înălţaţi pe umerii altora, cunoaşteţi că aţi pornit să străbateţi un drum scurt şi aspru, avînd pe el putinţa unei singure rătăciri: ea se numeşte rînduiala de sine (ideoritmia). Cel ce a lepădat-o cu totul pe aceasta în alegerea celor ce i se par bune şi duhovniceşti şi plăcute lui Dumnezeu a ajuns la ţintă, înainte de a fi pornit la drum [139]. Căci ascul-

runca de a junghia pe fiul său, şi-a îmbogăţit fără să judece ascultarea pe care o avea de la început». Ascultarea de Dumnezeu vine din bogăţia înţelegerii adevărate a ceea ce trebuie făcut pentru propria realizare şi îmbogăţeşte această înţelegere prin experienţa continuă ce o face cel ce ascultă despre propăşirea sa în eliberarea de mîndrie.

137. «Virtuţile şi păcatele fac mintea oarbă (nesimţitoare *n.tr.).* Cele dinţii, ca să nu vadă păcatele (să nu simtă ispitele lor şi să nu vadă păcatele altora *n.tr.)* ; cele de al doilea, ca să nu vadă virtuţile». Deci numai omul care luptă pentru virtuţi, dar n-a scăpat cu totul de păcate, adică începătorul şi cel de la mijloc, simte durerea, pentru că se teme de osînda veşnică.

138. Mărturisirea înţelegătoare e cea făcută nu cu gura, ci cu faptele şi cu mintea. «Stadionul mărturisirii înţelegătoare e locuirea fraţilor împreună, după marele Vasile care zice : «Stadionul luptei şi buna-mireasmă a înaintării şi a deprinderii neîncetate şi gîndirea la poruncile Domnului, sînt locuirea fraţilor la un loc».

139. «Ascultător este omul care a respins rînduiala de sine şi urmează învăţătorului. El se află în faptele celor desăvirşiţi chiar dacă n-a călătorit prin ele. Deoarece vicleanul obişnuieşte să tulbure pe cei în ascultare şi să dispreţuiască osteneala lor ca a unora ce n-au nici post, nici nevoinţă,

tarea stă în a nu crede sieşi în cele bune, pînă la sfîrşitul vieţii.

7) Avînd de gînd să ne plecăm grumazul în Domnul şi să credem altuia, în scopul smeritei cugetări sau al mîntuirii de la Domnul, înainte de intrare (în stadion), dacă se află în noi vreo neîncredere şi vreun gînd (de îndoială), să cercetăm pe întîistătător şi să-l judecăm şi, ca să zic aşa, să-l cercăm, ca nu cumva încredinţîndu-ne corăbierului ca unui cîrmaci şi celui pătimaş ca unuia fără patimi şi mării ca portului, să ne pricinuim un naufragiu sigur. Iar după intrarea în stadionul evlaviei şi al supunerii, să nu mai judecăm pe povăţuitorul cel bun al luptei noastre în nici o privinţă, chiar dacă am vedea în el ca într-un om unele uşoare greşeli. Căci de nu, judecîndu-l, la nimic nu ne va folosi supunerea [140].

8) E de toată trebuinţa ca cei ce voiesc să aibă pururea o credinţă neîndoielnică în povăţuitorii lor, să păstreze biruinţele lor pururea pomenite şi neşterse în inima lor, ca atunci cînd dracii le vor semăna necredinţa faţă de ei, să le închidă gura cu cele păstrate în amintirea lor. Căci pe cît înfloreşte credinţa în inimă, pe atîta se sileşte şi trupul în slujire. Dar cînd se poticneşte de necredinţă, cade: «Că tot ce nu e din credinţă, e păcat» (Rom. 14, 20).

9) Cînd gîndul tău te sfătuieşte să judeci, sau să osîndeşti pe întîistătător, sari ca din curvie. Să nu dai şarpelui îngăduinţă : nici loc, nici intrare, nici început.

nici rugăciune curată, nici celelalte, care sînt ale celor ce se liniştesc, părintele acesta zice că acestea nu sînt nimic faţă de ascultarea cea adevărată. Căci ea ţine locul acelora şi-l face pe ascultător să fie în mijlocul lor, chiar înainte de a veni acolo prin ele».

140. «Căci cel ce judecă şi ţine seama de toate amănuntele dispreţuieşte. Iar cel ce dispreţuieşte nesocoteşte, apoi nici nu mai ascultă. Sau chiar dacă nu cade în neascultare, nu împlineşte cu credinţă ceea ce i s-a poruncit». «Iar tot ce nu este din credinţă este păcat», după Apostolul.

Zi către balaurul acesta : o, înşelătorule, nu eu am primit să fac judecata povăţuitorului meu, ci el pe a mea. Nu eu am fost făcut judecător al lui, ci el al meu.

10) Părinţii numesc cîntarea, armă; rugăciunea, zid; lacrima neprihănită, baie. Iar fericita ascultare au socotit-o mărturisire (mucenicie)[141], fără de care nimenea din cei împătimiţi nu va vedea pe Domnul[142].

11) Cel ce se supune dă el însuşi o hotărîre în privinţa sa. Căci dacă ascultă în chip desăvîrşit pentru Domnul, chiar dacă nu i se va părea că o face în chip desăvîrşit, s-a izbăvit de osînda sa. Iar dacă îşi împlineşte voia lui în anumite lucruri, chiar dacă i se pare că ascultă, îşi poartă povara el însuşi[143]. Dacă întîistă-

141. «Căci nu numai cei ce au primit moartea pentru Hristos sînt martiri (martori *n.tr.),* ci şi cei ce mor pentru păzirea poruncilor Lui».

142. «E de întrebat cum fără ascultare, nimeni nu va vedea pe Domnul ? Căci ce ? Maria Egipteanca şi alţi oarecare, care nu s-au supus cuiva, nu vor vedea pe Domnul ? Dar zicem că nu vorbeşte numai despre supunerea trupească, ci şi despre cea sufletească. Căci nu vom afla pe niciunul dintre sfinţi care nu şi-a supus trupul Duhului. Deci e vădit că cel ce nu are pe cea sufletească împreună cu cea trupească, nu va vedea pe Domnul. Căci mulţi supunîndu-se părinţilor trupeşti, şi-au robit sufletul plăcerilor. De aceea nu au folosit nimic din această supunere. Deci trebuie să dobîndească împreună cu supunerea trupească şi pe cea sufletească, pentru ca să se facă nepătimaşi. Căci rămînînd pătimaşi, nu vor vedea pe Domnul». Domnul este nepătimitor, şi numai cei ce se înrudesc în aceasta cu El, Il pot vedea sau simţi.

143. Cel ce se supune, se judecă şi se osîndeşte pe sine ca neputînd, din pricina păcătoşeniei, să înţeleagă şi să împlinească cum se cuvine prin el însuşi voia lui Dumnezeu. Iar judecîndu-se pe sine, se izbăveşte de judecata lui Dumnezeu.

Scolia ed. 1970 : «Cel ce împlineşte ascultarea cu conştiinţa curată şi nu face nimic după voia sa, iar dacă din neştiinţă şi uitare îi va lipsi ceva din cele datorate, şi de aceea pare celor ce privesc simplu din afară ca vrednic de judecat, el totuşi nu e osîndit de Dumnezeu. Iar dacă se sileşte să înţeleagă poruncile după voia lui şi să le împlinească după plăcerea lui, deşi pare oamenilor că ascultă în chip desăvîrşit, el se osîndeşte de Dumnezeu, că a împlinit plăcerea sa». Făcînd voia lui, îşi poartă povara lui.

tătorul nu încetează să-l mustre, bine face. Iar dacă tace, nu am ce spune[144].

12) Cei ce se supun cu simplitate în Domnul străbat drumul cel bun, nemişcînd în ei, prin iscodire de amănunte, viclenia dracilor[145].

13) Înainte de toate să ne mărturisim bunului şi singurului nostru judecător. Iar dacă el porunceşte, să ne mărturisim şi tuturor. Căci ranele descoperite nu se vor mări, ci se vor tămădui[146].

DESPRE TÎLHARUL POCĂIT

14) Mergînd eu într-o mînăstire de obşte, am văzut judecata înfricoşată a unui bun judecător şi păstor. Căci aflîndu-mă eu acolo, s-a întîmplat ca unul dintr-o ceată de tîlhari să intre în viaţa călugărească.

144. «Prin cuvintele : «Nu am ce spune», face comună abaterea ucenicului nesupus şi a povăţuitorului care nu-l mustră, arătîndu-se prin aceasta că şi întîistătătorul e răspunzător. Căci cel care nu spune celui supus lui greşelile, se va osîndi ca şi cînd el însuşi le-a făcut».

145. «Nu se îngăduie celui ce ascultă cu recunoştinţă să supună vorbei multe faptele păstorului. Căci în acest caz, dracii cei răi care stîrnesc cugetarea la gînduri iscoditoare, îl sfătuiesc cu viclenie să facă drumul simplu, în chip sucit». Întrebările, analizele, căutările de contraziceri in sfaturile date lui spre a împlini binele, sînt tot felul de pretexte, de aminare,sau de refuz a împlinirii lor. Binele e simplu şi se vede cu mintea simplă. Cea sucită îl acoperă prin tot felul de complicări iscodite.

146. Scolie în trad. Veniamin Costache, privind mărturisirea: «Mărturisirea păcatelor e ca o arătare a bolilor trupeşti. Deci precum bolile trupeşti nu le descoperă oamenii tuturor, nici fiecăruia, aşa şi mărturisirea păcatelor trebuie să se facă înaintea celor ce le pot tămădui. Căci s-a scris: «Voi cei tari purtaţi neputinţele celor slabi» (Rom. 15, 1). Iar a le purta înseamnă a le ridica şi tămădui, după cum s-a scris : «Că El neputinţele noastre le-a luat şi boalele noastre le-a purtat» (Is. 53, 4). Nu pentru că le-a luat în Sine, ci pentru că pe cei ce pătimeau i-a tămăduit». Avem aci un temei pentru mărturisirea la duhovnic şi nu în faţa unei mulţimi, sau a oricui care se va sminti sau va judeca cu neînţelegere păcatele celor ce le-au mărturisit în faţa sa.

Acestuia acel prea bun doftor şi păstor i-a poruncit să se bucure şapte zile de toată odihna, spre a vedea numai dinafară vieţuirea din acel loc. După a şaptea zi, chemîndu-l păstorul, deosebit, l-a întrebat dacă îi place să locuiască împreună cu ei. Şi după ce l-a văzut pe el învoindu-se cu toată sinceritatea, l-a întrebat iarăşi ce lucru necuvenit a făcut în lume. Şi cînd l-a văzut mărturisind cu cuvîntul toate cu hotărîre, iarăşi a zis încercîndu-l: «Voiesc să descoperi acestea în faţa întregii frăţii». Iar acela urînd cu adevărat păcatul său, călcînd peste toată ruşinea, a făgăduit fără şovăială. «Dacă voieşti, a zis, chiar şi în mijlocul cetăţii lui Alexandru» (În Alexandria).

Apoi păstorul a adunat în biserică pe toţi păstoriţii săi, 230 la număr. Şi săvîrşindu-se dumnezeiasca Liturghie (căci era duminică), după citirea Evangheliei a dus înăuntru pe acel osîndit fără prihană, tras de oarecare fraţi şi lovit cu măsură, cu mîinile legate la spate şi îmbrăcat în sac de păr şi avînd cenuşă pe cap, încît la însăşi vederea lui toţi s-au înspăimîntat şi au început îndată să strige plîngînd, că nu ştia nimeni ce s-a întîmplat, apoi cînd a ajuns aproape de uşile bisericii, a grăit către el acea sfîntă căpetenie, judecător de-oameni-iubitor: «Opreşte-te, că eşti nevrednic sa intri aci!»

Înspăimîntat de glasul păstorului ce răsunase către el din altar (căci credea, după cum pe urmă cu jurăminte m-a încredinţat, că nu auzea glas de om, ci de tunet), căzu îndată pe faţa sa, cutremurat şi scuturat în întregime de frică. Ci zăcînd jos şi udînd pămîntul cu lacrimi, i se porunci iarăşi de către minunatul doftor, care lucra prin toate mîntuirea lui şi dădea tuturor chip de mîntuire şi de smerenie vădită, să spună toate cele făcute de el, după felul lor, în faţa tuturor. Iar acela mărturisi cu frică toate una cîte una, înspăimîntînd auzul tuturor: nu numai păcatele trupeşti

cele protivnice firii şi cele după fire, cu făpturile cuvîntătoare şi cu cele necuvîntătoare, ci şi vrăjitoriile, uciderile şi celelalte, care nu e îngăduit a le auzi sau a le preda scrisului. După ce le-a mărturisit, i s-a poruncit să fie tuns şi să fie socotit între fraţi.

15) Iar eu minunîndu-mă de înţelepciunea acestui cuvios, l-am întrebat în deosebi, pentru ce a făcut un lucru străin ca acesta ? Iar acest doftor adevărat a răspuns : «Pentru acestea două: Întîi, ca pe cel ce s-a mărturisit să-l scap prin ruşinea de acum de cea viitoare. Iar aceasta s-a şi întîmplat, căci nu s-a sculat, frate Ioane, de la pămînt, pînă ce n-a dobîndit iertarea de toate. Şi să o crezi aceasta. Căci unul dintre fraţii aflaţi acolo a îndrăznit să-mi spună: «Am văzut pe cineva ţinînd o hîrtie scrisă şi o trestie (un condei) ; şi cînd cel ce zăcea jos îşi spunea un păcat, acela îl ştergea cu trestia». Şi pe drept cuvînt. «Căci am spus, zice, fărădelegea mea Domnului şi mi-a iertat nelegiuirea inimii mele» (Ps. 31, 6). Iar al doilea, pentru că am pe unii care au greşeli nemărturisite şi prin aceasta îi îndemn şi pe aceia la mărturisire, fără de care nimenea nu va dobîndi iertare».

16) Şi multe alte minunate şi vrednice de amintire am văzut la acel pururea pomenit păstor şi în obştea lui, din care voiu încerca să vă fac cunoscute pe cele mai multe. Căci am rămas nu puţină vreme la ei, urmărind vieţuirea lor şi minunîndu-mă mult de ea, cum acei pămînteşti urmau pilda celor cereşti. O legătură de nedesfăcut a iubirii îi lega şi ceea ce e şi mai minunat este că erau izbăviţi de toată îndrăzneala şi grăirea deşartă. Se nevoiau înainte de toate în a nu răni conştiinţa vreunui frate în vreo privinţă[147]. Iar dacă se

147. Scolia ed. 1970: «Prin multe fapte se răneşte conştiinţa fratelui: prin dispreţuire, prin nesocotire necugetată, prin ţinerea de minte a răului şi prin cele ce răsar din acestea».

arăta careva cu ură faţă de alţii, păstorul îl închidea pe acesta în mînăstirea cea despărţită ca pe un osîndit. Odată prea cuviosul porunci să fie alungat îndată unul dintre fraţi care a bîrfit către el pe aproapele său, neîngăduind să se afle în mînăstire diavol văzut şi nevăzut.

Am văzut la acei cuvioşi lucruri cu adevărat folositoare şi minunate. Era o frăţime după Domnul adunată şi legată, avînd şi lucrarea minunată şi contemplarea (vederea) lui Dumnezeu. Aşa de mult se deprindeau să se sîrguiască în faptele dumnezeieşti, că aproape nu aveau nevoie de îndemnul întîistătătorului, şi unii pe alţii se trezeau spre vegherea dumnezeiască. Căci erau între ei rînduite nişte sfinte şi dumnezeieşti nevoinţe, bine gîndite şi statornicite. De aceea, de se întîmpla vreodată ca vreunul dintre ei să înceapă, cînd nu era întîistătătorul de faţă, să bîrfească, sau să osîndească, sau peste tot să grăiască în deşert[148], prin vreun semn care scăpa nevăzut altora, vreun alt frate atrăgîndu-i luare aminte, îl făcea să tacă. Iar dacă acela nu se simţea, poate, cel ce-i atrăgea luare aminte, punînd metanie, pleca[149]. Iar dacă aveau nevoie să spună

148. Totul se petrecea cu o mare delicateţe, fără jignirea celui ce trebuia îndreptat.

149. «întrebarea Marelui Vasile : Pînă la ce cuvinte ajunge *vorbirea deşartă*?» Răspuns: «In general, tot cuvîntul care nu foloseşte la trebuinţa ce o avem de Domnul, este deşert, şi primejdia acestui cuvînt este de aşa fel, că chiar dacă e bine ceea ce se spune, dar nu foloseşte la zidire, cel ce l-a grăit nu are primejdia în bunătatea cuvîntului, ci în faptul de a nu-l folosi spre zidire. El atunci întristează pe Duhul Sfînt» (Ef. 4, 29—30). Al aceluiaşi : «Ce este *cuvîntul deşert* ?» Răspuns : «Mărturisirea credinţei lipsită de fapte. Cînd cineva crede şi mărturiseşte pe Hristos, dar nu face ceea ce a poruncit El. Mai este şi alt cuvînt deşert: Cînd cineva mărturiseşte, dar nu se îndreptează, cînd zice că se pocăieşte, dar iarăşi păcătuieşte. Dar şi bîrfirea e cuvînt deşert ; şi cînd cineva aude pe bîrfitor, dar tace. Căci şi cel ce nu mustră cu curaj, bîrfeşte. Pentru că ceea ce spune acela nu are temelie. Şi cel ce născoceşte min-

ceva, le era îngăduită, la nesfîrşit şi neîncetat, aducerea aminte de moarte şi gîndul la judecata veşnică.

17) Nu voi trece sub tăcere dintre cele văzute acolo nici biruinţa minunată a bucătarului. Văzîndu-l pururea cu mintea adunată în slujirea lui şi cu lacrimi, l-am rugat să-mi spună cum s-a învrednicit de un astfel de har. Iar el, silit de mine a răspuns : «Nu m-am gîndit niciodată că slujesc oamenilor, ci lui Dumnezeu. Şi socotindu-mă nevrednic de orice linişte, am totdeauna în amintire vederea focului văpăii viitoare».

18) Să auzim de o altă izbîndă minunată a lor. Ei nu se opresc nici la trapeză din lucrarea minţii, ci printr-o obişnuinţă vrednică de însemnat şi printr-o aplecare neînţeleasă îşi aduceau fericiţi aminte de rugăciunea din suflet. Dar nu se arătau făcînd aceasta numai în trapeză, ci şi în orice întîlnire şi adunare a lor. Iar dacă vreunul din ei suferea vreo cădere, primea cele mai multe rugăminţi de la fraţi să le lase lor grija şi răspunderea pentru aceasta în faţa păstorului şi să primească ei certare de la acela. Pentru aceasta păstorul cel mare, cunoscînd lucrarea ucenicilor, dădea certări mai mici, ca unul ce ştia că cel certat nu-i atît de vinovat; ba nici nu mai căuta pe cel ce căzuse cu adevărat în greşeală [150].

ciuna, vorbeşte în deşert, pentru că istoriseşte ceea ce nu s-a petrecut sau nu s-a văzut. Dar şi cel ce învaţă să se facă bine, dar el nu face, vorbeşte în deşert».

150. «Din Marele Vasile despre a nu ascunde păcatele fraţilor, sau cele proprii. Tot păcatul trebuie făcut cunoscut întîistătătorului, fie de către cel ce a păcătuit însuşi, fie de către cei ce-l cunosc împreună cu acela, dacă nu-l pot tămădui ei înşişi după porunca Domnului. Căci păcatul nespus este boală tăinuită în suflet. Nu vom numi binefăcător pe cel ce încuie cele stricăcioase în trup, ci mai degrabă pe cel ce le scoate prin durere şi asprime la arătare, ca fie prin vomitare, să arunce ceea ce vatămă, fie prin descoperirea bolii să facă cunoscut chipul tămăduirii. Tot aşa e vădit că a ascunde păcatul înseamnă a pricinui celui bolnav moartea. «Căci păcatul este boldul morţii» (Rom. 6, 25), zice apostolul.

Unde se pomeneau la dînşii grăire deşartă sau glume ? Iar dacă vreunul dintre ei ar fi început vreo ceartă cu aproapele, trecînd altul şi făcînd metanie, risipea mînia. Şi dacă-i simţea că vor ţine minte răul, vestea îndată celui ce rînduia cele de al doilea după întîistătător şi-i făcea să se împace unul cu altul înainte de apusul soarelui. Iar dacă se învîrtoşau, fie că erau pedepsiţi să nu se împărtăşească de hrană pînă la împăcare, fie că erau izgoniţi din mînăstire.

Iar această rînduială vrednică de laudă era păzită la ei cu grijă şi nu în deşert, căci aducea şi arăta multe roade. Căci mulţi dintre cuvioşii aceia s-au dovedit făptuitori şi văzători avînd darul deosebirii (al dreptei socoteli şi al smeritei cugetări). Şi se putea vedea la ei o privelişte cutremurătoare şi de măreţie îngerească. Se puteau vedea oameni de mare veneraţie şi sfinţenie, petrecînd în ascultare ca nişte copii şi avînd ca cea mai mare laudă smerenia lor.

19) Am văzut acolo bărbaţi trăind în ascultare de vreo cincizeci de ani. Pe aceştia i-am rugat să mă înveţe ce mîngîieri au aflat din atîta osteneală. Unii dintre ei spuneau că au aflat adîncul (abisul) smereniei, prin care alungă de la ei tot războiul. Alţii spuneau că au dobîndit desăvîrşita nesimţire şi lipsa de durere la bîrfeli şi sudalme.

Am văzut pe alţii din acei pururea pomeniţi veniţi acolo în cărunteţe şi cu chip îngeresc după dobîndirea nerăutăţii şi a simplităţii celei duhovniceşti şi întărite cu voinţa; n-am văzut vreunul fără judecată şi neînţelept, ca bătrînii din lume pe care oamenii sînt obiş-

Mustrările cu curaj sînt de aceea mai bune decît prietenia ascunsă. Nici să nu ascundă unul păcatul altuia. In primul caz, unul se face ucigaş al fratelui; în al doilea, fiecare se face ucigaş al său. Căci cel ce nu se tămăduieşte pe sine, zice, prin faptele sale, este frate al celui ce se vatămă pe sine».

nuiţi să-i socotească smintiţi. Ci pe toţi, blînzi în cele din afară, luminoşi, neprefăcuţi şi nemeşteşugiţi, fără nimic plăsmuit, nici în cuvînt, nici în purtări, lucru care nu se află la mulţi; iar în cele dinăuntru respirînd cu sufletul pe Dumnezeu şi privind pe întîistătătorul ca nişte copii nevinovaţi şi avînd ochiul minţii îndrăzneţ şi tare faţă de draci şi de patimi.

20) Dar nu-mi ajunge timpul vieţii, o, sfinţită căpetenie şi iubitoare de Dumnezeu adunare, să povestesc virtuţile acelor fericiţi şi vieţuirea lor asemenea celei cereşti. Totuşi mai bine este să înfrumuseţăm cuvîntul nostru către voi şi să vă trezim la rîvna de Dumnezeu iubitoare cu sudorile ostenelilor lor, decît cu îndemnurile noastre neputincioase. Căci «fără nici o îndoială, ceea ce e mai mic se împodobeşte cu ceea ce e mai mare» (Evr. 7, 7). Dar vă rog să nu cugetaţi că vă scriu ceva plăsmuit de mine. Căci e un obicei al necredinţei să caute să zădărnicească folosul.

DESPRE ISIDOR

21) Dar să ne întoarcem iarăşi la cele spuse mai înainte. Un bărbat oarecare cu numele Isidor, de neam boieresc din Alexandria, s-a retras din lume înainte de anii aceştia, în mînăstirea amintită, unde l-am apucat şi eu. Primindu-l acel prea cuvios păstor şi văzîndu-l foarte pornit spre rele, crud, aspru şi cutezător, se gîndeşte prea înţelept să înfrîngă viclenia dracilor printr-o rînduire omenească. Şi zice către Isidor: «Dacă te-ai hotărît să iei jugul lui Hristos, voiesc să te deprinzi înainte de toate cu ascultarea». Dar acela a răspuns : «Precum se predă fierul făurarului, aşa şi eu, prea sfinte, mă predau pe mine ţie». Păstorul, bucurîndu-se de această pildă, dădu îndată fierului Isidor regula nevoinţei şi-i zise: «Voiesc să stai, frate, în

poarta mînăstirii şi să faci îngenunchere fiecărui suflet care intră şi iese, zicînd: «Roagă-te pentru mine, părinte, că sînt stăpînit de duh rău». Şi ascultă acesta ca îngerul pe Domnul.

Şi făcînd el aşa şapte ani şi ajungînd la cea mai adîncă smerenie şi zdrobire de inimă, pururea pomenitul acela, după cei şapte ani rînduiţi de lege[151] şi după răbdarea neînchipuită a bărbatului, voi să-l numere, ca mai mult decît vrednic, în rîndul fraţilor, ba să-l învrednicească şi de hirotonie. Dar acela a îndreptat foarte multe rugăminţi prin alţii şi prin mine, nevrednicul, către păstor, să-l lase să sfîrşească drumul, petrecînd acolo. El îşi vestea prin cuvîntul acesta în chip umbrit sfîrşitul şi chemarea lui apropiată (la Dumnezeu), fapt care s-a şi întîmplat. Căci lăsîndu-l pe el învăţătorul în această rînduială, după zece zile a plecat prin neslăvire în chip slăvit la Domnul, luînd la el în a şaptea zi a adormirii şi pe portarul mînăstirii. Căci îi spusese lui, fericitul, că de va dobîndi îndrăznire la Domnul, nedespărţit îi va fi şi acolo degrabă. Iar aceasta s-a şi întîmplat, spre cea mai mare adeverire a primirii neînfruntate a ascultării şi a smereniei lui, de-Dumnezeu-următoare.

22) Am întrebat pe acest mare Isidor, pe cînd încă trăia, ce lucrare avea mintea lui stînd în poartă ? Şi pururea pomenitul nu a ascuns-o de către mine, căci voia să mă folosească. Spunea deci că la început o avea pe aceasta: «Socoteam că pentru păcatele mele m-am vîndut. De aceea făceam pocăinţă cu toată amărăciunea, cu silire şi cu sînge[152]. Iar după ce s-a împlinit

151. «Cinsteşte părintele şeptimea de ani a legii vechi, dezlegînd după trecerea acestui timp pe Isidor de canonisire. Prin aceasta arată că tot omul trebuie să treacă prin răstimpul dureros al vieţii acesteia, pînă ce izbăvindu-se de cele de aici, ajunge la odihna celor de acolo».

152. Din Isaac Sirul: «Puţin necaz suportat pentru Dumnezeu, e mai mare decît o faptă mare săvîrşită fără necaz. Deoarece necazul de bună

un an, nu mai aveam întristare în inimă, aşteptînd plata de la Dumnezeu pentru răbdare[153]. Trecînd iarăşi un an, mă socoteam nevrednic, în simţirea inimii, de petrecerea în mînăstire şi de vederea şi de vorbirea împreună cu părinţii şi de împărtăşirea cu dumnezeieştile Taine şi de privirea cuiva în faţă; ci căutînd cu ochii în jos, dar şi mai jos cu cugetul, ceream celor ce intrau şi ieşeau să se roage pentru mine».

DESPRE LAURENTIE

23) Şezînd noi odată la masă, acel mare povăţuitor, plecîndu-şi sfînta sa gură la urechea mea, zise : «Voieşti să-ţi arăt cugetare dumnezeiască într-o adîncă cărunteţe ?» Iar eu rugîndu-l să o facă, dreptul acesta strigă de la o a doua masă, pe un oarecare cu numele Laurentie, ce avea în mînăstire vreo patruzeci şi opt de ani şi era al doilea preot slujitor la altar. Acela venind şi îngenunchind în faţa egumenului, acesta îl binecuvîntă. Dar sculîndu-se acela, nu-i spuse nimic, ci-l lăsă să stea în faţa mesei, fără să mănînce (şi era la începutul mesei). Acela rămase aşa un ceas sau chiar două, încît pînă la urmă mă şi ruşinai să privesc la faţa lui; căci era cu părul alb de tot, avînd optzeci de ani. Rămînînd fără răspuns pînă la sfîrşitul mesei, fu trimis

voie probează credinţa şi iubirea. Iar fapta odihnei se naşte din lenevirea conştiinţei. De aceea în necazuri s-au probat sfinţii în dragostea lui Hristos şi nu în odihnă. Pentru că fapta fără osteneală e dreptatea celor din lume, care fac milostenii din cele din afară şi nu agonisesc în ei înşişi». E lucru mai mare să suporţi o durere, decît să faci cu uşurinţă o faptă bună. Ultima nu se înscrie atît de adînc în fiinţa proprie, ca să o preschimbe.

153. «Cel ce primeşte necazurile din timpul de faţă în aşteptarea bunătăţilor de mai tîrziu, a aflat cunoştinţa adevărului şi se va izbăvi uşor de mînie şi de întristare». Işi cunoaşte mai bine complexitatea firii cel ce suportă necazuri, decît cel pentru care totul decurge lin, rămînînd la suprafaţa fiinţei lui nepusă la încercare prin grele necazuri.

de cuviosul să spună mai înainte pomenitului Isidor începutul psalmului 39. Dar eu n-am trecut cu vederea, ca un prea viclean, să ispitesc pe bătrîn. De aceea l-am întrebat ce gîndea cînd stătea înaintea mesei ? Iar el a zis : «Înfăţişîndu-mi în preajma păstorului chipul lui Hristos, am socotit că nu el îmi porunceşte, ci Dumnezeu. Pentru aceea, părinte Ioane, stăteam rugîndu-mă, nu ca înaintea mesei unor oameni, ci ca înaintea altarului lui Hristos, neprimind nici un gînd rău faţă de păstor, datorită credinţei şi iubirii mele faţă de el. Căci s-a zis : «Iubirea nu socoteşte răul» (I Cor. 13, 5). Dar cunoaşte şi aceasta, părinte, că dacă cineva se predă pe sine de bună voie simplităţii şi nerăutăţii, nu mai dă celui rău nici loc, nici vreme împotriva sa».

DESPRE ECONOM

24) Precum acel drept era cu adevărat prin Dumnezeu mîntuitorul şi. păstorul oilor sale, la fel îl avea de la Dumnezeu şi pe economul mînăstirii, mai mult decît pe oricare altul, blînd, ca foarte puţini. Împotriva acestuia se porni odată stareţul cu mare mînie spre folosul celorlalţi, în biserică, poruncind să fie scos afară fără nici un motiv. Iar eu ştiindu-l pe acesta nepătat de vina de care îl osîndea păstorul, i-am luat apărarea economului în faţa păstorului, luîndu-l de o parte. Dar înţeleptul spuse şi el: «Ştiu, părinte, şi eu. Dar precum e un lucru de osîndă şi nedrept a răpi pîinea din gura pruncului leşinat de foame, aşa se va păgubi şi pe sine şi pe lucrător întîistătătorul sufletelor dacă nu-i prilejuieşte aceluia atîtea cununi[154], cîte ştie că

154. Aşa e textul din ed. 1970. Cel din P.G. sună : «Aşa şi întîistătătorul sufletului nu se vatămă şi nu se păgubeşte nici pe sine, pricinuind aceluia cununi».

poate răbda acela în tot ceasul, fie prin ocări, fie prin necinstiri, fie prin dispreţuiri şi batjocoriri[155]. El se face pricina acestor trei păgubiri foarte mari:

Întîi se lipseşte acela însuşi de plata ce vine din certarea povăţuitorului; al doilea, că putând să folosească şi pe ceilalţi din virtutea altuia, nu o face aceasta ; al treilea şi cel mai greu lucru e că şi cei ce par purtători de osteneli, făcîndu-se o vreme fără grijă şi nefiind mustraţi sau certaţi de întîistătătorul, ca unii ce ar fi, chipurile, virtuoşi, se lipsesc de blîndeţea şi de răbdarea ce se cuvine să o aibă. Căci lipsa de apă acoperă şi pămîntul bun şi roditor şi gras de buruienile necinstite şi-l face să odrăslească mărăcinii mîndriei, ai vicleniei şi ai netemerii. Ştiind-o aceasta marele apostol scrie lui Timotei: «Stăruie, mustră, ceartă, îndeamnă cu timp şi fără timp» (II Tim. 4, 2).

Iar eu împotrivindu-mă acelui povăţuitor adevărat şi aducînd înainte slăbiciunea generaţiei noastre şi că mulţi poate pentru certarea fără motiv, sau poate nu fără motiv, se rup de păstor, acel sălaş al înţelepciunii zice iarăşi: «Sufletul legat de Hristos, prin iubirea şi credinţa păstorului, nu se depărtează de el pînă la sînge şi mai ales cel ce s-a tămăduit vreodată prin el de vreo rană oarecare, amintindu-şi de cel ce zice: «Nici îngerii, nici începătoriile, nici puterile, nici vreo altă zidire nu va putea să ne despartă pe noi de dra-

Scolia : «Luptătorii sînt ispitiţi ca să sporească bogăţia lor. Cei moleşiţi, ca să se păzească de cele ce-i vatămă. Cei somnoroşi, ca să se trezească. Cei depărtaţi, ca să se apropie de Dumnezeu. Cei familiari, ca să se facă şi mai familiari prin îndrăzneală».

155. «Observă cum celor ce au urcat li se dă, nu fără folos, prilej de smerenie. Căci dacă se desăvîrşesc în cele ce au pus început, se fac şi mai vrednici de laudă».

Dacă cei ce lucrează bine sînt numai lăudaţi de întîistătători, încep să se umple de mîndrie şi se păgubesc şi ei şi întîistătătorii, că nu au avut grijă de buna lor îndrumare.

gostea lui Hristos» (Rom. 8, 38). Iar de cel ce nu e astfel legat şi bine sădit şi lipit mă minunez foarte dacă nu-şi săvîrşeşte în deşert petrecerea cea din locul acesta. Că s-a însoţit cu o ascultare mincinoasă». Şi nu s-a înşelat pe sine acest cu adevărat mare povăţuitor, ci a călăuzit şi a desăvîrşit şi a adus la Hristos oi neprihănite.

DESPRE AVACHIR

25) Să ascultăm înţelepciunea lui Dumnezeu aflată în vase de lut şi să ne minunăm de ea. Mirîndu-mă eu, deci, cînd mă aflam acolo, de credinţa, de răbdarea şi de neclintita stăruinţă a celor nou-sădiţi, cu toate certările şi ocările, ba uneori şi prigonirile nu numai din partea întîistătătorului, ci şi a celor cu mult mai de jos, am întrebat, pentru zidirea mea, pe un oarecare dintre fraţii ce se aflau în mînăstire de cincisprezece ani, pe nume Avachir, pe care îl vedeam nedreptăţit aproape mai mult decît pe toţi, ba uneori alungat şi de la masă dintre slujitori; şi era din fire foarte puţin vorbăreţ.

Deci zisei către el: «Frate Avachir, pentru ce te văd în fiecare zi alungat de la masă şi dormind de multe ori nemîncat ?» Iar el răspunse: «Crede-mă, părinte, că mă încearcă părinţii mei, de sînt bun de călugăr. Dar nu o fac aceasta fără iubire[156]. Şi eu cunoscînd scopul întîistătătorului şi al celorlalţi, le rabd toate fără greutate. Iată am cincisprezece ani din cei treizeci cît socotesc, precum mi-au spus şi ei la intra-

156. «Nu numai pe cei ce mor de sabie şi pe cei ce au mărturisit pe Domnul în faţa tiranilor, îi încununează Domnul, ci şi pe cei ce şi-au dovedit iubirea întru nevoinţă. Căci precum aceia au răbdat împunsăturile pentru Domnul, aşa şi aceştia au răbdat asuprelile şi nevoinţa pentru Domnul».

rea mea (în mînăstire), că încearcă pe cei ce s-au lepădat de lume. Şi pe drept cuvînt, frate Ioane, căci fără cercare aurul nu se desăvîrşeşte».

Mai rămînînd deci viteazul acesta, Avachir, după intrarea mea în mînăstire, doi ani, s-a mutat la Domnul, spunînd părinţilor cînd avea să plece: «Mulţumesc, mulţumesc Domnului şi vouă. Că ispitindu-mă voi pentru mîntuirea mea, iată am rămas neispitit de draci şaptesprezece ani». Pentru aceasta întîistătătorul, ca un drept judecător, a poruncit să fie aşezat după vrednicie, ca un mărturisitor (mucenic), împreună cu sfinţii adormiţi acolo.

DESPRE ARHIDIACONUL MACEDONIE

26) Aş nedreptăţi, fără îndoială, pe rîvnitorii celor bune, dacă aş îngropa în mormîntul tăcerii lupta şi biruinţa lui Macedonie, a întîiului diacon de acolo. Acesta, aflîndu-se în purtarea de grijă a Domnului, l-a rugat odată pe păstor cu două zile înainte de sărbătoarea sfintelor Teofanii[157], să plece în cetatea Alexandriei, pentru oarecare trebuinţă personală, făgăduind să vină repede din cetate pentru pregătirea sa de slujba sărbătorii. Dar diavolul, vrăjmaşul binelui, l-a împiedecat pe arhidiaconul îngăduit de egumen, să vină în sfînta mînăstire la data hotărîtă de întîistătător. Sosind după o zi, păstorul îl scoase din diaconie şi-l aşeză în rîndul celor din urmă începători. Bunul diacon al răbdării şi arhidiacon al statorniciei primi hotărârea şi cuvîntul părintelui fără întristare, ca şi cînd altul ar fi fost pedepsit şi nu el. După ce a rămas în această stare patruzeci de zile, înţeleptul l-a ridicat iarăşi în

157. Sărbătoarea Naşterii şi a Botezului Domnului, care se vede că in timpul scrierii «Scării» se prăznuiau încă deodată sau în strînsă legătură.

treapta lui. Dar după o zi de arhidiaconie, acesta îl rugă să-l lase iarăşi în aceeaşi certare şi necinstire de mai înainte, spunînd că a săvîrşit un păcat de neiertat.

Dar cunoscînd cuviosul că acela nu spune adevărul ci cere aceasta din smerenie, s-a învoit cu dorinţa cea bună a slujitorului şi se putea vedea cărunteţea venerată petrecînd în starea începătoare şi cerând tuturor să se roage pentru el «deoarece, zicea, am căzut în curvia neascultării». Mie însă, smeritului, a îndrăznit acest mare Macedonie să-mi mărturisească pentru ce a alergat de bună voie la această smerită vieţuire. «Niciodată, zicea, n-am simţit atîta uşurare de orice război şi n-am văzut dulceaţa luminii dumnezeieşti în mine, ca acum»[158].

27) Este propriu îngerilor să nu cadă. Ba poate nici să poată cădea, cum zic unii[159]. Dar oamenilor le este propriu să cadă şi să se ridice iarăşi de cîte ori s-ar întîmpla aceasta. Numai dracilor le este propriu ca odată căzuţi să nu se mai ridice niciodată[160]. Acea-

158. Cel ce ia de bunăvoie starea smereniei şi ostenelile cele grele, nu va mai suferi de venirea asupra lui a unor umiliri şi greutăţi fără voie. Acestea nu-l vor întrista, ba nici nu le va mai simţi, ci se va bucura de ele. Căci îl găsesc pregătit pentru ele. Nu le mai simte ca ispite şi ca război. Nu-i mai produc întristări şi nemulţumiri. El vede în sine lumina dumnezeiască, pentru că vede rostul lor binefăcător.

159. învăţătura stabilită e că acum îngerii buni nici nu pot cădea.

160. «Sînt trei ordine, zice sfîntul Maxim: îngeri, oameni, demoni. A nu cădea e propriu îngerilor, dar nu după fiinţă, ci prin libera alegere. Căci nu sînt prin fire nemişcaţi spre rău. Pentru că în acest caz nici satana n-ar fi căzut, fiindcă prin fire n-ar fi putut pătimi aceasta. Dar sînt greu de mişcat spre contrariul, cum zice Grigorie Teologul. Deci nu după fiinţă, ci după libera alegere au dobîndit însuşirea de a nu cădea. Pe aceasta dracii întărind-o spre rău, au rămas din pricina neputinţei de întoarcere, în apostazie. Iar oamenii, din pricina putinţei de întoarcere, sînt mai buni decît demonii. Dar îngerii sînt mai presus de ambele ordine, din pricina neputinţei de schimbare». Dar se pune întrebarea : De ce Dumnezeu i-a făcut pe îngeri şi pe demoni cu neputinţă de mişcat de la bine spre rău şi invers, după ce au ales ei binele sau

sta ne-a mărturisit-o cel încredinţat cu economia mînăstirii. Fiind tînăr, îmi spuse el, şi avînd grija vitelor mînăstirii, mi s-a întîmplat o foarte grea cădere a sufletului. Avînd obiceiul să nu ascund niciodată şarpele înlăuntrul inimii, prinzîndu-l de coadă l-am arătat îndată doftorului. Dar acela cu faţa zîmbitoare, îmi zise lovindu-mă uşor peste obraz: «Du-te, fiule, fă-ţi slujba ca mai înainte şi nu te teme de nimic»[161]. Iar eu, convins prin credinţa înfocată că voiu lua în puţine zile dovada tămăduirii, am continuat să alerg pe drumul meu bucurîndu-mă şi totodată tremurînd.

28) Toată orînduirea făpturilor are, cum zic unii, multe deosebiri. Deci şi în vieţuirea de obşte a fraţilor sînt deosebiri de înaintări şi păreri. Pentru aceea şi doftorii, observînd pe unii dintre aceştia iubitori de a se arăta la venirea în mînăstire a mirenilor, îi acoperea în faţa acelora cu ocări şi cu slujiri mai puţin cinstite, ca să se retragă cu grabă cînd se întîmpla sosirea cuiva din lume. Şi aşa se putea vedea petrecîndu-se ceva mai presus de fire: însăşi slava deşartă se alunga pe sine şi fugea de oameni[161 bis].

răul ? Nu e în hotărîrea lor ceva atît de decisiv, că schimbarea le devine cu neputinţă ? Credem că aci trebuie căutată explicaţia. Îngerii au un fel de absolut în decizia lor. Ei vor ceva într-un grad şi într-o formă definitivă. Ei trăiesc într-o ambianţă mai clară a absolutului şi decizia lor are ceva din acceptarea total conştientă a absolutului, cîtă vreme omul creşte treptat spre absolut, aflîndu-se pe un drum suitor, care se desprinde treptat de răul sau de binele total.

161. Scolia ed. 1970: «Să nu ai vreo bănuială pe părinte, că a lăsat pe cel ce s-a mărturisit fără o certare (epitimie). Căci îl ştia pe acesta din tinereţe mult timp petrecînd în nevoinţa plină de trezvie, şi stăruind în osteneli şi de aceea nu a adăugat altă greutate la acestea. De altfel nici pricină nu era pe cît socotea, vrednică de o certare aspră, pentru că altfel nu l-ar fi lăsat să plece zîmbind, ci ar fi ieşit păzind întocmai canonisirea».

161 bis. Însăşi slava deşartă fugea de oameni, pentru că cei stăpâniţi de ea se fereau să apară în faţa oamenilor, obligaţi fiind la slujiri lipsite

DESPRE CUVIOSUL MINA

29) Nevrînd Domnul să mă lipsească de rugăciunile unui cuvios părinte, înainte cu o săptămînă de plecarea mea l-a luat la sine pe cel ce cîrmuia ca ajutor al păstorului, pe un bărbat minunat, cu numele Mina, care avea cincizecişinouă de ani în obşte şi împlinise toate ascultările în ea. Deci în ziua a treia, cînd săvîrşeam noi rînduiala adormirii cuviosului, deodată se umplu de bună mireasmă tot locul unde zăcea trupul lui. Drept aceea ne îngăduie marele păstor să desfacem acoperămîntul în care era aşezat. Şi făcîndu-se aceasta, văzurăm toţi pornind din tălpile lui ca din două izvoare, buna mireasmă a mirului. Atunci spuse învăţătorul către toţi: «Vedeţi sudorile picioarelor şi ostenelile lui, cu adevărat s-au adus şi s-au primit ca un mir !»

Dar părinţii locului mi-au povestit şi alte multe isprăvi ale prea cuviosului Mina. Spuneau şi aceasta, că odată întîistătătorul, voind să încerce răbdarea lui de Dumnezeu dăruită, venind acesta la stăreţie şi punînd metania de seară egumenului şi cerînd slobozire ca de obicei, acela l-a lăsat pe el să şadă aşa jos pînă la ceasul canonului. Şi abia atunci dîndu-i blagoslovenie şi ocărîndu-l ca pe un iubitor de slavă şi ca pe un lipsit de răbdare, l-a lăsat să se ridice. Căci ştia cuviosul că va răbda cu bărbăţie. De aceea a dat şi priveliştea aceasta spre zidirea tuturor. Iar ucenicul cuviosului Mina făcîndu-ne cunoscute acestea despre învăţătorul său, zise: «Descusîndu-l eu, dacă nu cumva i-a venit somnul stînd în genunchi înaintea egumenului, m-a încredinţat că şezînd aşa jos a rostit toată psaltirea».

30) Nu voiu trece cu vederea să împodobesc cununa cuvîntului şi cu smaraldul următor: Am stîrnit

de măreţie. Şi aşa se învăţau să se ferească de a se arăta cu fală în faţa oamenilor.

odată la un cuvînt despre liniştire pe unii dintre bătrînii aceia plini de bărbăţie. Iar aceia, cu faţa zîmbitoare şi cu chip vesel mi-au spus : «Noi, părinte Ioane, fiind materiali, avem şi o vieţuire aplecată spre cele materiale. Judecind că trebuie să purtăm războiul după măsura slăbiciunii noastre, am socotit că e mai bine să ne luptăm cu oamenii care uneori sînt furioşi, alteori se căiesc, şi nu cu dracii care sînt totdeauna porniţi şi înarmaţi cu furie împotriva noastră»[162].

31) Iarăşi un altul dintre acei pururea pomeniţi, avînd faţă de mine dragostea şi îndrăznirea cea după Dumnezeu, îmi spuse cu bunăvoinţă: «De ai dobîndit cumva, prea înţelepte, lucrarea Celui ce a zis întru simţire: «Toate le pot întru Cel ce mă întăreşte pe mine, Hristos» (Fii. 4, 14), de a venit peste tine Duhul Sfînt ca o rouă curăţitoare, de te-a umbrit puterea răbdării Celui prea Înalt (Lc. 1, 35), încinge ca un bărbat (ca Hristos Dumnezeu) mijlocul tău cu ştergarul ascul-

162. Scolia din ed. 1970 care arată în plus, pe lingă P.G., prima propoziţie ca fiind a lui Marcu Ascetul, iar restul al lui Evagrie : «Zice şi Ava Marcu: «Mai bine este să fim ispitiţi de oameni decît de draci. Dar cel ce place Domnului, îi biruieşte şi pe unii şi pe alţii». Dar zice şi sfîntul Evagrie: «Dracii luptă descoperiţi împotriva pustnicilor. Iar împotriva celor ce petrec în chinovii sau săvîrşesc virtutea însoţiţi cu alţii, îi înarmează pe cei mai fără grijă dintre fraţi. Dar războiul al doilea e mult mai uşor decît cel dintîi. Pentru că nu se pot afla oameni pe pămînt atît de amarnici ca dracii, chiar dacă se suferă din partea lor toată uneltirea». Oamenii mai au şi milă, sau mai pot fi şi înduplecaţi, dar dracii nu. In orice caz poţi fi, în lupta cu oamenii ce te ispitesc sau te turbură, cel puţin tot atît de tare ca şi ei, poţi afla o slăbiciune în ispitirea lor şi deci îi poţi înfrînge mai uşor.

In P.G. se mai adaugă o scolie, care e totodată o metodă de înfrîngere a ispitelor de la oameni şi de la draci: «Cel ce se roagă pentru oamenii care-l nedreptăţesc, tulbură pe draci; iar cel ce se împotriveşte celor dintîi, e biruit de cei din urmă». Lupta oamenilor împotriva noastră nu e despărţită de cea a dracilor. Dar prin oameni, lupta dracilor e mai slabă. Căci oamenii se înmoaie de rugăciunea noastră pentru ei, de vorba bună şi de ajutorul ce le dăm.

tării şi ridicîndu-te de la cina liniştei, spală picioarele fraţilor cu duh smerit[163]. Mai bine zis tăvăleşte-te sub picioarele soţilor tăi cu cuget sporit; pune portar neîndurat şi neadormit în poarta inimii tale; ţine-ţi mintea cea greu de ţinut[164] în trupul tău supus împrăştierii; ţine liniştea minţii în mădularele ce se mişcă şi se clatină, care e lucrul cel mai minunat dintre toate; fă-ţi sufletul neturburat în mijlocul turburărilor, opreşte-ţi limba înfuriată, gata să sară la împotrivire[165]:

Luptă-te cu stăpîna aceasta în fiecare zi de şaptezeci de ori cîte şapte. Înfige în lemnul sufletului ca într-o cruce, mintea ta, ca o nicovală, care e bătută, batjocorită, ocărită, luată în rîs, nedreptăţită ca de nişte lovituri neîncetate de ciocane, dar se înmoaie, nu suferă nici o sfărîmare, ci rămîne întreagă, netedă şi neclintită[166]. Leapădă voia ta ca pe o haină a ruşinii şi intră în arenă despuiat de ea[167], chiar dacă acesta e

163. Cel ce porneşte la ascultare cu hotărîre, se dovedeşte pe de o parte bărbat puternic, pe de alta, în stare de smerenie; e tare în smerenia slujitoare. El se încinge cu putere, dar cu puterea smereniei. El renunţă la liniştea care-l odihneşte şi ia asupră-şi grija ajutorării şi lucrării de scăparea aproapelui de păcatele ce-l împovărează.

164 «χράτει νουν άχράτητον» e un paradox. Mintea care e mereu în mişcare trebuie ţinută în gîndul la Dumnezeu.

165. In toate aceste recomandări se cere un lucru paradoxal (tradus de noi cu «minunat»), deci cu atît mai greu. Mădularele trupului se mişcă sub puterea ispitelor, dar mintea trebuie să-şi păzească liniştea şi deci puterea de a nu se tulbura şi de a nu se lăsa purtată de ele. Mintea trebuie să rămînă neclintită ca o stîncă în mijlocul valurilor ce o asaltează.

166. Mintea, ca organ al cugetării, are ca temelie sufletul nostru întreg, sau subiectul nostru. Dacă dispoziţia acestuia e fermă ca un lemn, mintea nu se va clătina nici ea de ispite. Neclintirea subiectului nostru îşi ia tăria din întipărirea lui de gîndul la crucea lui Hristos. Mintea trebuie să se fixeze în subiectul astfel întărit, asemenea lui Hristos, suportînd ca El toate piroanele.

167. «Voia ta» e voia contrară lui Dumnezeu, voia individualistă, sau egoistă. Ea îl îmbracă pe om într-o înfăţişare neplăcută lui Dumnezeu şi

un lucru rar şi anevoie de aflat. Îmbracă platoşa credinţei care nu poate fi spartă şi sfărîmată de necredinţa în conducătorul luptei. Ţine în frîul neprihănirii simţul pipăitului care sare cu neruşinare înainte. Înfrînează-ţi cu pomenirea morţii ochiul care voieşte să iscodească în fiecare clipă măreţia trupurilor şi frumuseţea lor. Adu la tăcere, prin grija de ea însăşi, mintea curioasă care voieşte să osîndească pe frate pentru negrijă, arătînd în chip neamăgitor toată iubirea şi mila faţă de apropele. În aceasta vor cunoaşte toţi, cu adevărat, prea iubite părinte, că eşti ucenic al lui Hristos : dacă vom avea în obşte iubire între noi».

«Vino, vino», zicea iarăşi bunul prieten. «Vino şi locuieşte împreună cu noi. Bea în fiecare clipă batjocorirea ca pe o apă vie. Căci David după ce a cercat din toate cele plăcute de sub cer, la sfîrşitul tuturor, mărturisindu-şi neştiinţa, a zis : «Ce este dar bun ? Sau ce e plăcut ? Nu e altceva decît a locui fraţii împreună» (Ps. 132, 1). Iar dacă ne-am învrednicit astfel de o asemenea răbdare şi ascultare, e bine ca, după ce ne-am cunoscut şi slăbiciunea noastră, să nu intrăm în stadionul luptei, ci să fericim pe cei ce luptă şi să le dorim răbdare»[168].

Iar eu am fost biruit de frumoasele cuvinte ale părintelui şi prea bunului învăţător, care a nevoit împreună cu mine în chip evanghelic şi proorocesc, sau mai bine zis prietenesc. De aceea am şi hotărît să dau fără şovăire întîietate fericitei ascultări.

semenilor, într-o înfăţişare de ocară. Cel ce ţine seama de această voie egoistă a sa, fiind duşmanul lui Dumnezeu şi al semenilor săi, nu e capabil să suporte greutăţile neplăcute ale nevoinţelor, pentru că nu se bazează decît pe puterea sa limitată.

168. E lăudată răbdarea în obşte, ca forţă de coeziune, ca putere susţinută de comuniune şi susţinătoare a comuniunii. Pe aceasta a pus accent şi stareţul Gheorghe, de la Cernica, în viaţa duhovnicească ce a sădit-o în obştea sa.

32) Dar înainte de a ieşi ca dintr-un rai şi de a înşira cuvintele mele, ca nişte mărăcini urîţi şi nefolositori, voi mai aminti încă o virtute folositoare a acestor fericiţi[168bis].

Păstorul a băgat de seamă că de multe ori stînd noi la rugăciune, unii le foloseau ca întîlniri şi ca prilejuri de convorbiri. Acestora poruncindu-le să stea vreme de o săptămînă înaintea bisericii, le-a rînduit să facă metanie celor ce intrau şi ieşeau, chiar dacă erau clerici sau preoţi[169].

Văzînd pe careva dintre fraţi stînd la cîntare cu o simţire a inimii mai adîncă decît a multora şi mai ales părînd, prin rostirea cuvintelor însoţită de înfăţişarea fiinţei şi a feţei, că se află în convorbire cu vreunii, l-am întrebat să-mi spună înţelesul fericitului său obicei. Iar el ştiind că e spre folos să nu ascundă aceasta, zise: «M-am obişnuit, părinte Ioane, să-mi adun gîndurile şi mintea, împreună cu sufletul, de la început, chemîndu-le să strige împreună: «Veniţi să ne închinăm şi să cădem la Hristos, Împăratul nostru Dumnezeu».

Iar pe bucătar iscodindu-l eu, l-am prins făcînd aceasta : văzînd că are o tăbliţă la brîu, am aflat că însemna pe ea în fiecare zi gîndurile sale şi le mărturisea pe toate păstorului. Dar nu numai pe acesta, ci şi pe alţi mulţi i-am văzut făcînd acolo acelaşi lucru. Căci era şi aceasta o poruncă a marelui păstor, precum am auzit [170].

168 bis. «Urîte ca exprimare, nefolositoare prin firea lor lumească; spinoase prin asprimea lor».

169. «Cînd greşala unuia se întinde la mulţi, nu trebuie să se arate îndelunga-răbdare, nici să se caute folosul propriu, ci cel al multora, ca să se mîntuiască, pentru că virtutea multora şi de multe feluri e mai de folos decît virtutea unuia şi de un singur fel».

170. Aceasta e o metodă de a păstra sufletul într-o sinceritate sau într-o transparenţă deplină, neavînd în el nimic ascuns, nimic acoperit de întunericul minciunii, nici o umbră, nici o pată, ci totul în lumină.

Oarecare dintre fraţi a fost izgonit odată de el, pentru că a bîrfit pe aproapele său către el, că e flecar şi vorbăreţ. Dar el a stăruit în poarta mînăstirii timp de o săptămînă, rugîndu-se să poată intra şi să fie iertat. Cînd a auzit aceasta iubitorul de suflete, cercetînd şi aflînd că acela n-a mîncat nimic în cele şase zile, îi vesti: «Dacă voieşti să-ţi faci sălaşul în întregime în mînăstire, te voiu pune în ceata celor ce se pocăiesc». Şi fiindcă cel ce se pocăia a primit aceasta cu bucurie, păstorul a poruncit să fie dus în mînăstirea rînduită îndeosebi pentru cei ce plîngeau pentru păcatele lor, ceea ce s-a şi întîmplat [171].

Scolia P.G.: *Alta,* a lui Fotie: «A dezvălui de bunăvoie greşalele sale bărbaţilor duhovniceşti, e un semn al vieţii ce se îndreptează, iar a le ascunde e un semn al sufletului pătimaş. Căci nimenea ajutînd pe hoţi, sau stînd de partea curvarilor, nu-şi va da pe faţă gîndurile (nu-i va da pe faţă pe aceştia). Pentru că cel nepătimaş, care are milă faţă de pătimaş spunînd păcatul fratelui, o face din două motive : fie ca să-l îndrepteze pe el, fie ca să-l folosească pe altul. Dar dacă-l spune fără aceste motive, o face fie ca să-l osîndească pe acela, fie ca să-l bîrfească, şi de aceea nu va scăpa de părăsirea dumnezeiască şi va cădea şi el fie în aceeaşi greşală, fie în alta, şi va fi osîndit şi ruşinat».

171. O scolie a lui Hrisolog : «Leagă pe cel ce a păcătuit, ca să i-L faci milostiv pe Dumnezeu. Nu-l dezlega, ca să nu fie legat şi mai tare de mînia lui Dumnezeu. De nu-l voi lega eu, legăturile lui nu vor rămîne nedezlegate. «Că de ne vom judeca pe noi înşine, nu vom fi judecaţi» (I Cor. 11, 31). Să nu socotească cineva aceasta, cruzime şi neomenie, ci cea mai mare blîndeţe şi cel mai bun leac şi multă purtare de grijă. «Dar au suferit destul timp pedeapsa», va zice cineva. Cît ? Spune-mi! Un an, doi, trei ? Dar nu mă interesează vremea, ci îndreptarea sufletului. Arată-mi deci aceasta : de s-au străpuns la inimă, de s-au schimbat, şi atunci s-a împlinit totul. Iar de nu s-a întîmplat aceasta, vremea nu e de nici un folos. Căci nu ne interesează de a fost legată rana de multe ori, ci de a folosit legătura. Dacă a adus folos în scurtă vreme, să nu mai fie ţinută. Iar de nu a fost spre folos în cincisprezece ani, să mai fie ţinută. Dezlegarea celui legat să hotărască folosul». Legînd duhovnicul pe cel ce a greşit, nu-l mai leagă Dumnezeu. Căci acela simte mai vădit dezaprobarea şi se îndreaptă, pe cînd legătura lui Dumnezeu nu e vădită şi omul continuă să păcătuiască, socotind că dacă nu l-a dezaprobat duhovnicul, pă-

33) Dar fiindcă am vorbit despre amintita mînăstire, să spunem ceva pe scurt şi despre ea. Era un loc depărtat cam la o stadie (1 km.) de mînăstirea cea mare. Era o închisoare jalnică. Nu se putea vedea acolo niciodată fum, nici vin, nici ulei pentru mîncare. Nu se găsea altceva decît pîine şi puţine legume. În acest loc îi închidea fără ieşire pe cei ce se poticneau după chemare (la călugărie); nu la un loc, ci îndeosebi şi despărţiţi, sau cîte doi cel mult, pînă ce Domnul îl înştiinţa pe el (pe păstor) despre fiecare. Pusese peste ei şi un mare locţiitor, cu numele Isaac, care cerea celor predaţi grijii lui rugăciune aproape neîncetată. Spre împiedecarea trîndăviei, erau acolo şi stîlpări multe de finic (pentru făcut coşuri şi rogojini). Aceasta era viaţa, aceasta era starea, aceasta era petrecerea celor ce căutau cu adevărat faţa Dumnezeului lui Iacov (Ps. 23, 6).

34) E un lucru bun a te minuna de ostenelile sfinţilor. Dar e un lucru pricinuitor de mîntuire a rîvni să faci la fel. Însă a voi să urmezi vieţuirea lor dintr-odată e un lucru nesocotit şi cu neputinţă.

35) Cînd sîntem muşcaţi de mustrări, să ne aducem aminte de păcatele noastre, pînă ce Domnul, văzînd silinţa noastră, a celor ce ne sîrguim, le va şterge pe acestea şi va preface durerea ce ne muşcă în inimă, în bucurie[172]. «Căci după mulţimea durerilor mele în inima mea, zice, au veselit mîngîierile Tale sufletul meu la vremea cuvenită» (Ps. 93, 19).

36) Să nu uităm pe cel ce zice către Domnul: «Cîte necazuri şi rele mi-ai arătat mie şi întorcîndu-mă m-ai

catul lui n-are prea mare importanţă. Iar canonul se orientează, ca vreme, după rezultatul adus de el în îndreptare.

172. «Silitori nesiliţi sînt cei pătrunşi de dragostea lui Dumnezeu şi care se silesc a bineplăcea lui Dumnezeu, nu pentru că îi sileşte cineva, ci pentru că sînt atraşi de dragostea lui Dumnezeu».

făcut viu şi din adâncurile pămîntului m-ai scos iarăşi după ce am căzut» (Ps. 70, 23).

37) Fericit este cel ce s-a silit pe sine să fie defăimat şi ocărit în fiecare zi pentru Domnul. Acesta va dănţui cu mucenicii şi va sta de faţă cu îngerii, plin de îndrăzneală. Fericit este monahul care se va socoti pe sine în toată clipa vrednic de necinstire şi de defăimare. Fericit este cel ce şi-a omorît pînă la capăt voia sa şi şi-a predat grija de sine învăţătorului său în Domnul. Căci va sta de-a dreapta Celui răstignit[173].

38) Cel ce a respins de la sine mustrarea dreaptă sau nedreaptă, a respins însăşi mîntuirea sa. Iar cel ce o primeşte cu durere, sau fără durere, va dobîndi degrabă iertarea păcatelor sale[174].

173. «Ava Zosima a zis că cel ce doreşte să umble pe calea cea adevărată şi dreaptă, cînd se tulbură se loveşte pe sine, zicînd : De ce te mînii suflete al meu ? De ce te tulburi, ca cei ce fac spume ? Chiar din aceasta arăţi că eşti bolnav. Căci de nu ai fi bolnav, nu ai suferi. De ce încetînd să te ocărăşti pe tine, îl învinovăţeşti pe fratele tău că ţi-a arătat boala cu fapta şi cu adevărul. Ia aminte la porunca lui Dumnezeu: «Cînd era ocărît, nu ocăra; cînd pătimea, nu ameninţa» (1 Pt. 2, 23), ci suferea toate. Şi zicea că de va trăi cineva anii lui Matusalem şi nu va umbla pe calea aceea dreaptă, pe care au umblat toţi sfinţii, adică cea a necinstirii lor de către oameni, a iubirii şi a răbdării bărbăteşti, nu va înainta nici puţin nici mult, şi va cheltui anii în deşert».

Cel ce rabdă va sta de-a dreapta Celui răstignit şi, după răstignire, înviat, pentru că s-a lăsat şi el răstignit de ocări şi şi-a predat grija de sine dascălului său, ca Hristos, Tatălui. Omorînd cu totul voia sa egoistă, a înviat în dragostea lui Hristos.

Ava Zosima e cel de care vorbeşte cu mare veneraţie şi Ava Dorotei. Era un egumen în apropierea Gazei de la începutul secolului VI. Avem aci o dovadă despre influenţa «Cuvîntărilor» Avei Dorotei asupra lui Ioan Scărarul.

174. Mustrarea te face atent la tine însuţi; te face să-ţi dai seama că e ceva rău în tine, sau care face altuia impresia că nu eşti cum trebuie în vreo privinţă oarecare. Drept urmare, te sileşti să te vindeci şi în acea privinţă, şi deci să-ţi cîştigi mîntuirea. E o cruce care te desăvîrşeşte. Însăşi primirea mustrării pricinuindu-i cuiva pocăinţa de greşale, îi aduce iertarea lor.

39) Arată în chip nevăzut (cu mintea) lui Dumnezeu credinţa şi dragostea curată ce o ai faţă de părintele tău şi Acela va îndemna pe acesta în chip neştiut să se alipească de tine şi să te apropie de el, după simţirea ta faţă de el[175]. Cel ce pironeşte pe stîlp orice şarpe, a arătat o credinţă vădită[176]. Dar cel ce îl ascunde, rătăceşte încă pe locuri fără căi[177].

40) De voieşte cineva să ştie că are iubirea de fraţi şi dragostea adevărată, se va încredinţa despre ea cînd se va vedea pe sine plîngînd pentru greşalele fratelui şi veselindu-se de înaintările şi de darurile lui[178].

41) Cel ce voieşte să rămînă biruitor într-o convorbire cuvîntul său, să ştie că suferă de boala diavolului, chiar dacă cuvîntul său e adevărat[179]. Şi dacă face aceasta într-o convorbire cu cei deopotrivă cu el, va fi tămăduit poate de certarea celor mai mari. Dar dacă

175. Nu-ţi arăta simţămintele de umilinţă şi de iubire faţă de părintele tău duhovnicesc văzut, ci spune-i-o cu mintea lui Dumnezeu. Şi Dumnezeu i-o va descoperi aceluia, pentru că ceea ce e sincer, nu se poate să nu se vadă în oarecare chip.

176. Aici se arată sensul şarpelui de aramă ţintuit pe lemn în Vechiul Testament.

177. Pironeşte pe stîlpul văzut prin mărturisire orice şarpe ce se mişcă în tine şi aşa îl vei omorî. Dar dacă-l ţii ascuns în tine, nu vei umbla pe calea dreaptă, ci pe căi nedrepte, acoperite de întuneric.

178. «Acela şi-a pus sufletul său pentru fratele». Căci suferă pentru acela ca pentru sine şi se bucură de darurile lui, ca pentru ale sale. Sufletul trăieşte şi moare pentru acela şi cu acela.

179. Cine voieşte să-şi facă biruitor cuvîntul său, voieşte să biruiască el pe ceilalţi. Desigur, el ar putea spune că nu voieşte să se impună pe sine, ci adevărul. Dar despre adevărul lui Hristos ajunge să dai mărturie, trăindu-l şi murind pentru El. El nu se impune cu arguţii ale raţiunii, a cărei dibăcie vrei să dovedeşti că o ai. «Nu ţine de vieţuirea creştinească a se apăra, şi nu se vorbeşte de ea în învăţătura lui Hristos». Sau : «Împotrivirea în cuvînt arată încăpăţînarea şi neascultarea». Ea dovedeşte mai mult îngîmfarea şi dispreţuirea, şi nu smerenia şi ascultarea în toate. Metoda recomandată aci, ar aduce cu adevărat pace între oameni.

face aşa şi faţă de cei mai mari, sau mai înţelepţi, boala lui nu poate fi vindecată de oameni.

42) Cel ce nu se supune cuvîntului nu se supune nici lucrului. Căci cel ce e necredincios în ceea ce e puţin, e necredincios şi neîncovoiat şi în ceea ce e mare. Acela se osteneşte în zadar, neagonisindu-şi din cuvioasa ascultare nimic altceva decît osînda.

43) Cel ce şi-a făcut conştiinţa curată la culme, în supunere faţă de părintele său, acela, aşteptînd în fiecare zi moartea ca pe un somn, mai bine zis ca pe viaţa sa, nu se înspăimîntă, ştiind că în ceasul despărţirii nu el, ci întîistătătorul va avea să dea socoteală[180].

44) Cel ce, primind nesilit de la părintele său în Domnul slujba unei ascultări, a pătimit în ea vreo poticnire neaşteptată, să pună vina nu pe cel ce a dat arma, ci pe cel ce a primit-o. Căci a primit arma spre lupta cu vrăjmaşul, dar a îndreptat-o spre inima sa. Iar de s-a silit pe sine pentru Domnul şi a dezvăluit slăbiciunea sa de mai înainte celui ce i-a dat-o, să îndrăznească, căci chiar dacă a căzut, nu a murit[181].

180. Acela a făcut şi a gîndit chiar ceea ce i-a cerut întîistătătorul. Deci acesta va avea să dea socoteală pentru faptele şi gîndurile lui. Desigur, aceasta nu scapă pe călugăr de răspundere. Dar el răspunde întrucît se biruie pe sine în fiecare clipă, ascultînd. Iar acest lucru nu e uşor. El renunţă mereu la buna sa plăcere, la pornirile sale de plăcere, la mîndria sa. El strînge apele dezordonate ale pornirilor sale mereu în matca îngustă şi tot mai adîncă a unei vieţuiri libere de patimi, a unei curăţii desăvîrşite.

181. «E deosebire între cădere şi cădere. De aceea şi căderea e după felul ascultării. Deci nu socoti izgonire de la Dumnezeu căderea ce se întîmplă în împlinirea slujirii». Altă scolie a Marelui Vasile, care nu e decît în traducerea lui Ven. Costache : «Pe lîngă cele zise, de viaţa monahului mai ţine şi o altă primejdie. Cea dintîi şi foarte mare e cea a plăcerii de sine. Căci neavînd pe nimeni care să poată să-i cerce lucrul, i se pare că a ajuns la împlinirea poruncii. Apoi făcîndu-şi din nepricepere o deprindere, nu cunoaşte nici lipsurile, nici sporirea în lucrare. Căci ii lipseşte din jur orice ajutor, prin care să cunoască unde se află cu lucrarea poruncilor. Căci cum va arăta smerita cugetare, neavînd pe nimeni care

45) Am uitat, o, prieteni, să vă pun în faţă şi pîinea aceasta dulce a virtuţii: anume, am văzut acolo ascultători în Domnul care se zdrobeau prin ocări şi se defăimau pentru Dumnezeu, ca să fie pregătiţi prin obişnuire să nu se mîhnească de necistirile ce li se vor aduce din afară[182].

46) Sufletul care se gîndeşte la mărturisire e ţinut de aceasta ca de un frîu, să nu păcătuiască. Dimpotrivă, păcatele pe care nu avem de gînd să le mărturisim, le săvîrşim fără frică, ca în întuneric.

47) Cînd, lipsind întîistătătorul, ne închipuim faţa lui şi, socotind că stă în faţa noastră, ocolim orice întîlnire, sau cuvînt, sau mîncare, sau somn, sau altceva care ştim că nu-i place, împlinim cu adevărat o ascultare nemincinoasă. Copiii maşteri socotesc lipsa învăţătorului (a tatălui) prilej de bucurie, dar cei adevăraţi o socotesc pe aceasta o pagubă.

48) Am întrebat odată pe careva dintre cei mai încercaţi, rugîndu-l să-mi spună cum se dobîndeşte prin ascultare smerenia. Iar el zise: «Chiar dacă ascultătorul recunoscător ar învia morţi, chiar dacă ar dobîndi lacrimi, chiar dacă s-ar izbăvi de războaie, el socoteşte în chip neîndoielnic că acestea le-a făcut rugăciunea părintelui său duhovnicesc. Astfel el rămîne străin de închipuirea deşartă de sine. Căci cum se va mîndri cu acelea, cel ce spune că le-a făcut prin ajutorul părintelui şi nu prin sîrguinţa sa ?»

să se arate mai smerit ? Cum va cunoaşte milostivirea, despărţit fiind de ceilalţi ? Cum se va deprinde în îndelunga răbdare, nestînd nimenea împotriva voilor sale ? Iar de va zice cineva că-i ajunge învăţătura Scripturilor, spre îndreptarea năravurilor, face ca cel ce învaţă tîmplăria, dar nu o lucrează niciodată... Însuşi Domnul a spălat picioarele ucenicilor. Dar tu pe cine vei spăla ? Cum vei sluji ? Decît cine vei fi cel mai de pe urmă, singur de sine petrecînd ?»

182. Obişnuindu-te să nu te socoteşti mare lucru, nu te vei mîhni cînd nu te vor socoti mare lucru nici alţii.

49) Cel ce se linişteşte (isihastul = sihastrul) nu cunoaşte lucrarea celor spuse[183]. Căci părerea de sine şi-a cîştigat stăpînire în el, socotind că faptele amintite sînt săvîrşite de el prin sîrguinţa sa. Dar cel aflat în ascultare, biruind două vicleşuguri, rămîne robul veşnic supus al lui Hristos[184].

50) Dracul luptă uneori să întineze pe cei ascultători, cu murdării şi-i face învîrtoşaţi la inimă ; alteori, să-i turbure protivnic obiceiului; şi iarăşi alteori să-i facă pe unii uscaţi şi neroditori, trîndavi şi greoi la rugăciune, somnoroşi şi întunecaţi, ca să nu se mai folosească cu nimic din ascultare, ba să dea şi înapoi şi să iasă din ascultare. Căci nu le îngăduie să înţeleagă că retragerea prin iconomie a bunătăţilor ce ni se pare că sînt în noi, ni se face pricină de cea mai adîncă smerită cugetare[185].

51) Înşelătorul amintit a fost adeseori respins de către unii prin răbdare. Dar apoi, încă vorbind acesta, alt «înger» înfăţişîndu-se, încearcă după puţin timp să ne amăgească[186].

52) Am văzut ascultători ajunşi la multă umilinţă, blînzi, înfrînaţi, sîrguincioşi, nerăzboiţi, fierbinţi sub acoperămîntul părintelui, de care apropiindu-se dracii

183. Aci autorul ţine să arate că ascultarea celui din obşte e mai mare decît liniştirea de unul singur. Prin aceasta nu dispreţuieşte liniştirea. Dar socoteşte că la aceasta trebuie să ajungă cineva abia după ce a dobîndit smerenia prin ascultarea în obşte.

184. Ed. 1970: «Înţelege prin cele două vicleşuguri: neascultarea şi părerea de sine».

185. E bine deci ca cei ce ajung prin ispita celui rău în vreo întinare, în vreo tulburare, sau lenevire la rugăciune, să nu iasă din pricina acestora din ascultare, ci să înţeleagă că acestea li se întîmplă din iconomia dumnezeiască, pentru a-i conduce la cea mai adîncă smerenie.

186. Se mai întîmplă şi faptul acesta : Respingînd cineva ispita unui demon, i se arată acelaşi, sau altul în chipul unui înger, ajutîndu-l, chipurile, să-l respingă pe acela. Dar îndată prin această nouă înfăţişare, îl amăgeşte cu păcatul părerii de sine.

le-au semănat gîndul că sînt întăriţi acuma pentru liniştire (pentru sihăstrie), sau pentru lupta desăvîrşită şi prin ea pot ajunge la nepătimire. Şi amăgiţi astfel şi ieşind din port la largul mării, apoi prinzîndu-i furtuna şi neavînd cîrmaci, s-au primejduit jalnic de această mare murdară şi sărată.

53) E de trebuinţă ca marea să se turbure şi să se înfurie în chip sălbatic, ca prin aceasta să arunce iarăşi pe pămînt conţinutul ei şi tot gunoiul şi iarba pe care le-au adus în ea rîurile patimilor[187].

54) Cel ce uneori ascultă, alteori nu ascultă de părinte, este asemenea celui care uneori pune în ochi leacuri, alteori var nestins. Căci «unul zidind, iar altul dărîmînd, care altul va fi folosul, decît osteneala ?» (Eccl. 22, 28).

55) Nu te lăsa amăgit, o, fiule ascultător al Domnului, de duhul închipuirii de sine şi spune păcatele tale învăţătorului tău, ca şi cînd le-ar spune altă persoană. Căci nu te poţi izbăvi de ruşine, fără ruşine[188]. Dracii au adesea obiceiuri să ne convingă fie să nu ne mărturisim, fie să defăimăm pe alţii ca vinovaţi de păcatul nostru.

56) Dezgoleşte-ţi, dezgoleşte-ţi rana în faţa doftorului şi nu te ruşina. «A mea e buba, părinte, a mea e

187. Călugărul ieşit din portul neprimejdios al ascultării în obşte, cu patimi nedeplin tocite, acestea sînt stîrnite în singurătate. Dar prin aceasta el va vedea că e bine să revină în portul neprimejdios al obştii.

188. Trebuie să-ţi mărturiseşti păcatele, fără a te cruţa, aşa cum nu te-ar cruţa, dacă ţi le-ar dezvălui altcineva. Desigur, spunîndu-le tu însuţi, vei trece prin clipe de mare ruşine. Dar nu poţi scăpa de ruşine, dacă nu treci prin ruşine. Cu ruşinea pe care o suferi loveşti păcatele care-ţi produc ruşinea şi înlături pricina ruşinii. Ruşinea mărturisirii este trecătoare, dar ruşinea obiectivă a rămînerii în păcatul nemărturisit e durabilă şi se adînceşte mereu.

rana. Din nepăsarea mea s-a pricinuit, şi nu din a altuia. Nimeni altul nu e pricinuitorul ei: nici om, nici duh, nici trup, nici altceva, ci negrija mea!» Fă-te la mărturisire şi cu purtarea şi cu chipul şi cu gîndul, ca un osîndit, plecîndu-te spre pămînt şi dacă se poate udînd cu lacrimi picioarele doftorului şi judecătorului ca ale lui Hristos.

57) Dacă toate atîrnă de obişnuinţă şi îi urmează ei, cu mult mai mult, fără îndoială, cele bune, care au ca împreună-lucrător pe Dumnezeu. Nu te vei osteni mulţi ani, fiule, să afli în tine fericita odihnă[189], de te vei preda de la început ocărilor, cu tot sufletul.

58) Nu socoti lucru nevrednic de tine a-ţi face mărturisirea în chip smerit ca înaintea lui Dumnezeu, înaintea ajutătorului tău [190]. Căci am văzut osîndiţi înmuind printr-o înfăţişare prea întristată şi printr-o mărturisire adîncă aspirmea judecătorului şi preschimbînd mînia lui în înduioşare. De aceea şi Ioan Înaintemergătorul cerea de la cei ce se rugau mărturisirea înaintea botezului, neavînd el însuşi nevoie de aceasta, ci prilejuind prin ea mîntuirea lor.

189. Odihna de patimi. La ea se ajunge uşor biruindu-ţi mîndria şi pornirile spre plăcere prin ascultare. In ascultare e o mare tărie, e izvorul tăriei pentru biruirea tuturor patimilor.

190. Duhovnicul ţi-a fost dat ca ajutător în cele bune. Dumnezeu a ţinut seama de nivelul nostru omenesc şi ne-a dat un ajutător apropiat nouă. S-ar putea socoti duhovnicul (şi preotul) în acest sens şi un ajutor de care se foloseşte Dumnezeu pentru folosul nostru. Aşa cum Dumnezeu nu botează singur, ci i-a trimis pe apostoli şi pe urmaşii lor să boteze, ca să ne dea siguranţa că sîntem botezaţi, aşa nu primeşte mărturisirea noastră fără mijlocirea unui om văzut, ci-l foloseşte pe acesta ca ajutor văzut, pe măsura noastră. El dă putere pătrunzătoare cuvîntului omenesc al duhovnicului, căci Fiul lui Dumnezeu însuşi S-a folosit de cuvînt omenesc care răsuna în urechile ascultătorilor, dîndu-i tărie dumnezeiască, făcîndu-l mijloc al puterii dumnezeieşti. Căci cuvîntul creşte din Cuvîntul.

59) Să nu ne speriem dacă sîntem războiţi şi după mărturisire. Căci e mai bine să ne luptăm cu gîndurile decît cu mîndria[191].

60) Nu alerga după cele din povestirile sihaştrilor şi ale părinţilor pustnici şi nici nu te înălţa spre ele[192]. Căci tu înaintezi cu oştirea întîiului mucenic (Ştefan).

61) Nu ieşi din locul de luptă nici cînd cazi[193]. Căci cu mult mai mult avem atunci nevoie de doftor[194]. Dacă şi-a poticnit piciorul de o piatră cel ce avea ajutor, cel lipsit de ajutor nu se va poticni numai, ci va şi muri.

62) Cînd cădem, îndată dracii venind lîngă noi iau şi ne înfăţişează ca pricină binecuvîntată, sau mai bine-zis nebinecuvîntată, liniştea. Scopul vrăjmaşilor noştri e să adauge la căderea noastră în chipul acesta, o nouă rană.

63) Cînd un doftor îşi mărturiseşte neputinţa, e nevoie să mergem la altul. Căci rar sînt cei ce se tămăduiesc fără doftor.

64) Cine e deci cel ce socoteşte că ni se poate împotrivi cînd spunem că, dacă orice corabie ce are un

191. Dacă n-am fi războiţi de gînduri ispititoare, după mărturisire, ne-am mîndri, ca unii ce nu mai sîntem supuşi ispitelor şi în acest caz, ar trebui să luptăm împotriva mîndriei şi lupta cu ea ar fi mult mai grea.

192. «Nu te înălţa spre acele povestiri» încercînd să imiţi cele istorisite în ele, sau socotind că ai şi tu ceva din cele spuse în ele.

193. A marelui Vasile (Despre *stăruinţa monahilor,* cap. XXI): «Precum mădularele trupului legate prin legătura firii n-ar putea să se rupă de trup, sau, dacă s-ar rupe vreunul, ar deveni mort, aşa cel ce se nevoieşte unit cu frăţimea, nu s-ar putea tăia de cei cu care s-a însoţit, sau făcînd aceasta, va fi mort cu sufletul şi lipsit de ajutorul părintelui, nesocotind grija lui faţă de el. Unul ca acesta trebuie osîndit ca pricină de sminteală multora... Căci sufletul odată obişnuit să se răzvrătească, se umple de multă neînfrînare».

194. In locul de luptă sau în obşte, se află şi doftorul, ca într-un spital. Deci nu ieşi din acel loc. Pentru că în acest caz te lipseşti şi de doftor.

cîrmaci încercat poate ajunge în primejdie de înecare, fără cîrmaci se va pierde în chip sigur ?[195].

65) Din ascultare se naşte smerenia, din smerenie, nepătimirea, dacă «întru smerenia noastră Şi-a adus aminte de noi Domnul şi ne-a izbăvit pe noi de vrăjmaşii noştri» (Ps. 135, 23). Drept aceea, nimic nu ne va împiedica să spunem că din ascultare se naşte nepătimirea, prin care vine culmea smereniei. Căci nepătimirea începe de la smerenie, precum legea, de la Moise. Dar fiica desăvîrşeşte pe maică, precum Maria, Adunarea[196].

66) Bolnavii care, după îngrijirea din partea unui doftor şi după folosul avut de la el, părăsesc pe acesta alegînd pe altul înaintea tămăduirii desăvîrşite, sînt vrednici de toată osînda de la Dumnezeu.

195. Dacă orice corabie se poate îneca chiar avînd un cîrmaci iscusit, în mod sigur se va îneca neavînd un cîrmaci.

196. «Ascultarea e începutul smereniei. Căci cel ce nu s-a cunoscut că este cu lipsă în virtuţi, nu poate sta sub mîna altuia. Iar cunoaşterea de sine adunîndu-şi sufletul îl duce la ascultare, iar ascultarea stăpînită de frica lui Dumnezeu naşte iubirea şi smerenia. Iar smerenia desăvîrşită izgoneşte închipuirea de sine. Iar cel ce s-a curăţit de aceasta şi de celelalte, se face casă a nepătimirii, precum se vede».

Alta : «Începutul şi sfîrşitul este ascultarea cu smerenie. Iar fiica ei, nepătimirea, se face desăvîrşitoarea maicii şi pricinuieşte smerenia desăvîrşită».

Alta : «Cel smerit şi ascultător nu slujeşte patimii închipuirii de sine. Iar cel nerobit patimilor se face cunoscut numaidecît ca nepătimaş. Iar nepătimaşul este întreg dulce şi blînd, aşa încît ascultarea naşte nepătimirea prin mijlocirea smereniei». în ed. Veniamin Costache mai este şi scolia următoare a lui Fotie : «Căci smerenia naşte nepătimirea, precum Moise legea. Părintele a asemănat aceste trei virtuţi, adică ascultarea, smerenia şi nepătimirea, cu trei feţe : cu Moise, cu Adunarea şi cu Maria. Şi de aceea ni se pare că — precum acolo, după ce Iudeii au trecut Marea Roşie, vrînd să cînte cîntare de biruinţă lui Dumnezeu, aveau ca născător şi făcător al acesteia pe Moise, iar împlinitoare pe Maria, fiind şi ea dintre cei din obşte şi nu începătură — aşa şi aici zice : In faţa lui Moise se cade a vedea ascultarea, în faţa Adunării smerenia, iar a Mariei nepătimirea».

67) Nu fugi de mîinile celui ce te-a adus la Domnul. Că nu te vei ruşina în toată viaţa ta de altcineva ca de acela[197].

68) Nu e fără primejdie pentru un ostaş neîncercat să se despartă de mulţimea ostaşilor ca să se lupte de unul singur[198]. Şi nu e fără primejdie pentru călugăr să pornească pe calea liniştirii înainte de multă cercare şi nevoinţă în lupta cu patimile sufleteşti. Cel dintîi se primejduieşte trupeşte, al doilea, sufleteşte. «Mai buni sînt, zice Scriptura, doi decît unul» (Eccl. 14, 19). Adică mai bine este fiului să se lupte împreună cu părintele său împotriva gîndurilor care pun stăpînire pe el înainte de a băga de seamă[199].

69) Cel ce lipseşte pe orb de călăuză, turma de păstor, pe cel ce rătăceşte de povăţuitor, pe prunc de tatăl său, pe bolnav de doftor, corabia de cîrmaci, pricinuieşte tuturor primejdii, iar cel ce încearcă să se lupte fără ajutor cu duhurile, e omorît de acelea.

70) Cei ce vin în spital, să-şi facă de la început cunoscute suferinţele lor. Iar cei ce vin la ascultare, să arate smerenia ce li se cuvine. Celor dintîi, uşurarea suferinţelor, iar celor de al doilea, adausul cunoştinţei de sine li se va arăta, mai mult decît oricare altul, ca un semn neînşelător al însănătoşirii lor.

71) Să-ţi fie conştiinţa oglinda supunerii tale şi-ţi va fi de ajuns[200].

197. Recunoştinţa faţă de acela te va ajuta, mai mult decît orice altceva, să nu te prăvăleşti şi să nu stărui în păcate.

198. E o continuă pledoarie pentru stăruirea începătorilor în viaţa de obşte.

199. «προς τας προλήφεις». Sînt gînduri sau ispite cu care ne pomenim în minte, pînă nu băgăm de seamă. Dar sînt şi «pre-judecăţi», idei luate de-a gata înainte de a le judeca.

200. «Priveşte-te pe tine însuţi, zice, în conştiinţă, ca în oglindă şi cercetează gîndurile tale. Şi dacă conştiinţa nu te învinovăţeşte în ceva, ci-ţi dă mărturie despre ascultarea ta fără alegere, nu căuta încredinţare

72) Cei ce se supun, în viaţa lor de liniştire, părintelui lor[201] au numai pe draci lucrători împotriva lor, dar cei ce se află în obşte luptă deodată şi cu dracii şi cu oamenii. Cei dintîi păzesc mai cu de-amănuntul poruncile lui Dumnezeu prin necontenita privire a învăţătorului. Cei de al doilea, adeseori prin lipsa învăţătorului le calcă puţin pe acestea. Dar de se vor face sîrguincioşi şi iubitori de osteneală prin răbdarea poticnelilor şi a mustrărilor, vor umple lipsa cu prisosinţă şi vor dobîndi cununi îndoite.

73) Să ne păzim pe noi luînd seama la noi cu toată străjuirea. Căci portul plin de corăbii uşor le poate sfărîma pe acestea; mai ales pe cele roase în ascuns de mînie, ca de un vierme[202].

74) Să ne deprindem cu tăcerea cea mai deplină şi cu neştiinţa faţă de întîistătător. Căci bărbatul tăcut este fiul înţelepciunii, cîştigînd totdeauna multă cunoştinţă[203]. Am văzut pe unul din cei de sub ascultare răpind povestirea din gura întîistătătorului şi dez-

mai mare». Conştiinţa e oglinda ta lăuntrică, în care te vezi aşa cum eşti. Alţi oameni îţi pot spune lucruri bune despre tine; dar ei nu ne cunosc aşa de bine, cum ne cunoaştem noi înşine, privindu-ne în conştiinţa noastră. Sau ne amăgesc, lăudîndu-ne din cine ştie ce interese. Conştiinţa e o oglindă de o negrăită fineţe, limpezime şi sinceritate. Niciodată nu ajunge viaţa noastră să nu mai arate nici o pată în oglinda conştiinţei noastre. De aceea, ea îndeamnă neîncetat şi pe sfinţi la pocăinţă.

201. Chiar şi cei ce au intrat într-o viaţă de liniştire (isihie, sihăstrie n. ir.), trebuie să aibă un părinte duhovnicesc, ca model şi sfătuitor.

202. E o primejdie şi într-o obşte mare, de a se sfărîma prin ciocniri vieţuitorii din ea. Aceasta se întîmplă mai ales cînd sînt slăbiţi pe dinăuntru de viermele mîniei. E nevoie de multă linişte şi în portul unei vieţi de obşte. E nevoie de stăpînire de sine şi de răbdare din partea tuturor ca să nu se ciocnească corabia şi să se sfarme.

203. Un alt paradox : Să ne arătăm tăcuţi şi fără ştiinţă în faţa întîistătătorului. Dar atunci, dovedim şi dobîndim cea mai multă cunoştinţă. Căci mintea nerisipindu-se în vorbe multe, înseamnă mai atent în sine tot ce observă şi află.

nădăjduit de supunerea lui. Şi l-am văzut agonisind din aceasta, nu smerenie, ci mîndrie.

75) Să veghem cu toată vegherea, să luăm aminte cu grijă şi să ţinem seama cu trezvie, cînd şi cum trebuie să dăm întîietate slujirii şi nu rugăciunii. Căci nu trebuie să se întîmple aceasta întotdeauna. Ia aminte la tine însuţi cînd te afli cu fraţii şi nu te grăbi să te arăţi nicidecum mai drept ca ei în ceva. Căci vei săvîrşi atunci două rele: pe aceia îi vei răni prin sîrguinţa ta cu chip mincinos, iar ţie îţi vei pricinui mîndrie prin purtarea ta.

76) Fii sîrguincios cu sufletul, nearătînd-o aceasta nicidecum prin trup : nici prin înfăţişare, nici prin vreun cuvînt deschis, nici prin vreun cuvînt cu subînţeles. Fă aşa, dacă ai încetat să dispreţuieşti pe aproapele. Iar dacă eşti aplecat spre aceasta, fă-te fraţilor tăi asemenea şi nu neasemenea prin închipuirea de sine [204].

77) Am văzut un ucenic neîncercat fălindu-se în faţa altora cu isprăvile învăţătorului său. Dar socotind să-şi cîştige sie-şi slavă din roada altuia, şi-a primit mai degrabă necinste. Căci toţi au zis către el: «Dar cum a odrăslit un pom bun, o ramură neroditoare ?»

78) Să nu ne socotim răbdători atunci cînd răbdăm cu bărbăţie batjocorirea din partea părintelui nostru, ci cînd sîntem dispreţuiţi şi răniţi de orice alt om.

204. «Vorbeşte de cei ce-şi fac ascultarea în obşte. Dacă, zice, nu eşti pornit să dispreţuieşti şi să nesocoteşti pe alţii, lucrează virtutea în ea însăşi şi în mintea ta, nearătînd-o nici prin cuvînt deschis, nici prin cuvînt cu înţeles (prin aluzie). Iar dacă eşti aplecat spre osîndire, să nu ai nici în sufletul tău o lucrare mai mare decît a celorlalţi; ci fii asemenea lor în toate. Iar lucrare a sufletului numeşte rugăciunea neîncetată şi plînsul şi cele asemenea. Deci dacă, zice, prin acestea cazi în închipuirea de sine, lasă-le pe acestea şi fă-te fraţilor tăi asemenea. Căci urmînd altora, cîştigi smerenia».

Căci pe părintele îl suportăm avînd ruşine de el şi fiind îndatoraţi la aceasta.

79) Bea cu inima bună, ca pe o apă a vieţii, batjocorirea din partea oricărui om care voieşte să te adape cu apa care te curăţă de neînfrînare. Căci atunci va răsări curăţia adîncă în sufletul tău şi lumina lui Dumnezeu nu va mai lipsi din inima ta.

80) Nimeni să nu se fălească în cugetul său văzînd adunarea frăţimii odihnindu-se sub el[205]. Căci tîlharii stau împrejur.

81) Amintindu-ţi, aminteşte-ţi de cel ce a zis: «Cînd veţi face toate cele poruncite, ziceţi că slugi netrebnice sîntem, că ceea ce eram datori să facem, am făcut» (Lc. 17, 10). Iar judecata ostenelilor o vom cunoaşte în vremea ieşirii (morţii).

82) Chinovia (mînăstirea de obşte) este cer pămîntesc[206]. Drept aceea, precum îngerii liturghisesc Domnului, aşa să facem să se simtă inima noastră. Uneori cei ce se află în cerul acesta se simt cu inima ca de piatră. Alteori iarăşi sînt mîngîiaţi de umilinţă. Aceasta, pentru ca să scape şi de închipuirea de sine, dar să se şi mîngîie în osteneli prin lacrimi[207].

83) Un foc mic înmoaie ceară multă. Şi o mică necinstire ce vine adesori înmoaie, îndulceşte şi alungă dintr-odată toată sălbătăcia, nesimţirea şi împietrirea.

84) Am văzut odată doi inşi şezînd ascunşi şi luînd seama şi ascultînd la suspinele şi ostenelile celor ce

205. Odihnindu-se de patimi şi de tulburări.

206. Pentru că şi călugării sînt ca nişte îngeri în trup : lipsiţi de patimi şi în afară de orice egoism, privind cu mintea numai la Dumnezeu, de la Care au totul.

207. Sînt lacrimi de iubire faţă de Dumnezeu, care mîngîie inima obosită de nevoinţe. Dar ca să nu se mîndrească, le vine după aceea şi o uscăciune, de parcă ar fi împietriţi.

se nevoiau. Dar unul, ca să le rîvnească; iar celălalt, ca la vreme potrivită, să le dea pe faţă cu ocară, şi pe lucrătorul lui Dumnezeu să-l oprească din buna lui lucrare.

85) Nu fi un tăcut fără rost, pricinuind altora turburare şi amărăciune; nici molîu în vieţuire şi în păşire, cînd ţi se porunceşte să te sîrguieşti[208]. Iar de nu, te-ai făcut mai rău decît cei furioşi şi pricinuitori de turburare.

86) Am văzut adeseori, precum zice Iov (Iov 16, 2), suflete suferind pentru purtarea lor molîie, iar altele din pricina destoiniciei lor şi m-am minunat cît de felurită e răutatea[209].

208. «Părintele mustră tăcerea fără judecată, şi îndreaptă vieţuirea cea trîndavă. Cea dintîi e semn al neatenţiei, mai ales cînd cineva se află în mulţime. Iar a doua face pe cel ce o are greu de mişcat la osteneli duhovniceşti şi la lucrările grele. Căci socotesc unii că prin nevorbirea lor dau dovadă că se află pe o treaptă deosebită. Dar nu au o treaptă deosebită de cea a ascultătorilor, dacă sînt adevăraţi ascultători. Iar cele contrare acestora arată trezvia minţii şi iubirea faţă de alţii».

209. Ed. 1970 : «Avînd cineva o purtare molîe din fire, sau fiind întreprinzător în ceva din cele trupeşti, celor mulţi nu le pare aşa. Ci boala din fire e socotită şi numită o calitate a sufletului şi o virtute. Iar cel molîu e lăudat ca blînd şi smerit; şi cel ce se agită fără rînduiala, ca sîrguincios şi ager şi e admirat de cei ce nu ştiu să judece. Iar el bucurîndu-se de laude, nu s-a cunoscut pe sine, ci ţinînd seama de judecata greşită a celor mulţi, a pătimit cu sufletul de închipuirea de sine, sau a fost copleşit de durere. De aceea şi părintele vorbeşte de multe feluri ale răutăţii». Tăcerea fără rost este în fond pricinuită de o lene a minţii, sau e semnul tîmpeniei, pe cînd tăcerea cu rost este semnul unei lucrări intense a minţii, prin care surprinde tainele cele mai adînci ale existenţei. In tăcerea aceasta mintea omenească se întîlneşte cu lucrarea intensă a Sfîntului Duh, Care îi comunică taine mai presus de cuvînt. O astfel de tăcere este semnul unei intense lucrări a persoanei, deci şi a lui Dumnezeu, Care atrage mintea în tainele Sale. Numai persoana poate tăcea în felul acesta intens de gîndire.

87) Cel de la mijloc nu poate cîştiga din cîntare, cît poate din rugăciune[210]. Căci risipirea în cîntare aduce neorînduială în suflet.

88) Luptă-te neîncetat cu cugetarea, adunînd-o din împrăştierea ei, spre tine însuţi. Dumnezeu nu cere celor ascultători o rugăciune neîmprăştiată[211]. De aceea nu te descuraja cînd eşti furat (de vreun gînd în rugăciune), ci încurajează-te adunîndu-ţi mintea de fiecare dată, căci numai îngerul nu e furat.

89) Cel ce s-a convins pe sine în chip tainic să nu iasă din locul de luptă pînă la ultima răsuflare, chiar de ar avea de suportat mii de morţi ale trupului şi sufletului[212], nu va cădea uşor în nici una din acestea. Dar îndoiala inimii şi neîncrederea în locuri[213], obişnuieşte să pricinuiască pururea poticneli şi primejdii.

90) Cei ce se mută dintr-un loc în altul cu uşurinţă sînt cu totul necercaţi. Căci nimic nu pricinuieşte atît de mult nerodirea ca nerăbdarea[214].

91) Dacă ai intrat într-un spital necunoscut şi ai întîlnit un doftor, fii ca un trecător şi ca unul care

210. Cel din treapta a doua duhovnicească, care urmează după curăţirea de patimi şi constă în contemplarea lui Dumnezeu în făpturi. Acesta trebuie să treacă de la cîntare, la rugăciune.

211. Nu trebuie să aşteptăm să ne rugăm numai cînd avem mintea adunată. Ci să luptăm să adunăm mintea prin rugăciune.

212. «Moartea sufletului e păcatul. Chiar de ar păcătui în multe privinţe, zice, să se pocăiască iarăşi şi niciodată să nu se retragă din mînăstire. De aceea a spus mai înainte că chiar de ar cădea, să nu iasă din locul de luptă». Căci de va rămîne în mînăstire căderile în păcat nu vor fi aşa de grele.

213. «Hotărîrea neîndoelnică pricinueşte stăruinţa în locuri şi în obştii, iar îndoiala lucrează necredinţa şi căderea şi strămutările atît ale păstorilor cît şi ale turmelor».

214. «Precum pasărea cînd se desparte de ouăle sale, le face pe acestea sterpe, aşa şi călugărul care se strămută din loc în loc». Şi acesta îşi face sufletul sterp.

cauţi să cunoşti, fără să fii băgat de seamă, meşteşugul tuturor celor de acolo[215]. Iar dacă simţi vreun folos de la doftori şi de la felcer în boalele tale, şi mai ales în umflătura sufletului, pentru care te cauţi[216], rămîi acolo şi te vinde pe aurul smereniei, prin zapisul ascultării şi prin contractul slujirii, întărit cu mărturiile îngerilor.

92) Rupe odată cu acestea zapisul voii tale. Căci umblînd din loc în loc, ai pierdut preţul cu care te-a răscumpărat Hristos[217].

93) Locul acesta să-ţi fie ţie mormînt înainte de mormînt. Şi nimenea nu iese din mormînt înainte de învierea cea de obşte. Iar de au ieşit unii, ia seama că mai înainte au murit. Să rugăm pe Domnul să nu pătimim şi noi aceasta.

94) Cînd cei mai trîndavi simt că poruncile sînt grele, încearcă să dea întîietate rugăciunii. Iar cînd le sînt mai uşoare, fug de rugăciune ca de foc[218].

95) Este cîte unul care, împlinind vreo slujire, o părăseşte cînd i se cere aceasta pentru odihna (mîngîierea) vreunui frate; şi este cîte unul care o părăseşte din trîndăvie. Şi este iarăşi cîte unul care nu o

215. «Dacă mergi, zice, la vreun doftor şi în vreun spital necunoscut, despre care n-ai aflat nimic nici din experienţă, nici din auzire, află mai întîi ştiinţa lui şi apoi descoperă-i boala. Pe urmă arată lui şi ascultare duhovnicească, urmînd poruncilor lui şi avînd ca martore cetele îngereşti».

216. «Adică se smereşte cugetul tău şi umflătura sufletului şi faţa sufletului se coboară. Căci aceasta e ceea ce se caută».

217. Ţi-ai pierdut valoarea, pe care a întipărit-o în tine Hristos, uşor sau cu uşurătate.

218. Leneşii caută totdeauna ce e mai uşor. De fapt trecerea de la poruncile ascultării la rugăciune, sau invers, cînd una din ele li se pare mai uşoară, e numai un pretext pentru a scăpa de una, dar a nu o face nici pe cealaltă. Cine are rîvnă le împlineşte pe amîndouă.

Scolia din P.G.: «De-ţi stă mîna la fapte, limba să cînte şi mintea să se roage. Căci Dumnezeu cere de la noi să-L pomenim pururea».

părăseşte, din slavă deşartă. Dar este şi cîte unul care nu o părăseşte, din rîvna sufletului[219].

96) De te-ai prins prin tocmeli (prin făgăduieli) şi-ţi vezi ochiul sufletului nesporind, nu te feri de despărţire ; dar cel cercat este cercat oriunde şi tot aşa şi cel dimpotrivă [220].

97) Defăimările cele lumeşti pricinuiesc multe despărţiri, iar lăcomiile pîntecelui satisfăcute în tovărăşii dau naştere la toate căderile şi călcările de lege.

98) Dacă vei stăpîni această stăpînă, orice loc îţi va pricinui nepătimire; dar de te va stăpîni ea, oriunde te vei primejdui, în afară de mormînt[221].

99) Domnul luminează ochii orbi ai celor ascultători prin virtuţile povăţuitorului, iar prin lipsa lor, îi întunecă. Dar urîtorul de bine (diavolul) face dimpotrivă.

219. «Cel ce-şi părăseşte lucrul său pentru a odihni pe frate, arată iubire şi smerenie». Ed. 1970 adaogă în plus : «Dar cel ce nu-l părăseşte, din rîvnă, cînd i se cere de către cineva, nu s-a descurajat în lucrul lui, ci se ocupă cu el din rîvnă. Amîndoi aceştia sînt vrednici de laudă. Dar cei din mijloc sînt vrednici de mustrare».

220. «Dacă te-ai îndatorat, zice, să vieţuieşti împreună cu turma sau cu alţii, dar vezi că împreuna-vieţuire este nefolositoare, desparte-te. Căci este mai bine să-ţi calci cuvîntul decît să fii fără rod de prunci (sufleteşti) şi cu pagubă pentru suflet. Dar dacă eşti cercat, rămîi în împreuna-vieţuire, căci poate vei îmbunătăţi pe cei împreună cu tine prin cuvînt şi faptă».

221. «Stăpîna» de care vorbeşte aci e lăcomia pîntecelui. Ed. 1970 : «Adică, atît cît trăieşti, sau înainte de a muri, pretutindeni te vei primejdui». P.G., dă o scolie din Ioan Carpatiul: «M-aş minuna dacă cineva săturîndu-se de mîncări ar putea să dobîndească nepătimirea. Iar nepătimire numesc nu reţinerea de la un păcat cu fapta (căci aceasta se numeşte înfrînare), ci pe cea care smulge cu rădăcină cu tot din cugetare gîndurile pătimaşe, care se numeşte şi curăţia inimii». In ed. Veniamin Costache este o scolie în plus : «Nepătimirea este plata înfrînării. Şi ea naşte dreapta socoteală».

100) Chip al celei mai bune supuneri să ne fie, o, prieteni, aşa zisul argint viu. Căci el coborîndu-se dedesubtul tuturor, rămîne curat de orice întinăciune. Cei ce se sîrguiesc, să ia aminte cu atît mai mult la ei înşişi, ca nu cumva, judecând pe cei leneşi, să fie osîndiţi mai mult decît aceia[222]. Socotesc că Lot de aceea s-a îndreptăţit, că aflîndu-se în mijlocul acestora, nu i-a osîndit niciodată.

101) Să păzim liniştea şi neturburarea în toate, dar mai mult în cîntări. Căci scopul dracilor este să alunge rugăciunea prin turburări.

102) Slujitor este cel ce cu trupul stă în faţa oamenilor, dar cu mintea bate prin rugăciune în poarta cerurilor[223].

103) Înjurăturile, ocările şi cele ca acestea pricinuiesc în sufletul ascultătorilor o amărăciune asemănătoare pelinului; iar laudele, cinstirile şi faima bună, nasc o dulceaţă asemenea mierei, în cei iubitori de dulci împătimiri. Să luăm seama deci la firea ambelor

222. P.G. din Singlitica : «E primejdios să purceadă cineva să înveţe dacă nu s-a silit pe sine mai întii să ajungă la ceea ce învaţă, prin făptuire. Căci precum avînd cineva o casă putredă îi vatămă pe străinii primiţi, prin căderea ei, tot aşa şi aceştia, dacă nu s-au zidit mai înainte pe ei înşişi în chip sigur, îi va pierde împreună cu ei şi pe cei ce vin la ei. Căci prin cuvinte îi cheamă la mîntuire, iar prin felul lor de viată mai degrabă păgubeşte pe nevoitori». Cei ce se sîrguiesc sînt mai ispitiţi să judece pe cei leneşi. De aceea trebuie să ia aminte la ei înşişi mai mult decît aceia. Căci judecîndu-i, vor fi mai osîndiţi ca aceia, pentru că mîndria e un păcat mai greu decît nesîrguinţa.

223. Avem aci o bună lămurire a legăturii între slujirea «orizontală», a oamenilor şi legătura «verticală» cu Dumnezeu. P.G.: «Lucrul diaconului îl face cel ce-şi unge (pregăteşte) mintea pentru sfinţitele nevoinţe şi alungă de la sine gîndurile pătimaşe. Al preotului, cel ce luminează spre cunoaşterea făpturii şi alungă cunoştinţa cu nume mincinos. Iar al episcopului, cel ce desăvîrşeşte prin Sfîntul Mir cunoştinţa Sfintei şi închinatei Treimi». Sînt cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc : treapta nevoinţelor pentru curăţirea de patimi şi dobîndirea virtuţilor, treapta contemplării lui Dumnezeu în lume, şi treapta unirii nemijlocite cu Dumnezeu.

feluri. Cele dintîi obişnuiesc să curăţească toate întinăciunile din lăuntru; cele de al doilea fac să crească puroiul[224].

104) Trebuie să credem fără grijă celor ce au primit în Domnul grija de noi, chiar dacă unele din cele poruncite de ei ne par protivnice mîntuirii noastre. Căci mai ales atunci se probează credinţa noastră în ei, ca într-un cuptor al smereniei. Şi acesta este semnul celei mai adevărate credinţe, că privind cele ce se fac protivnic celor nădăjduite, ne supunem fără nici o îndoială celor ce ne poruncesc.

105) Din ascultare se naşte smerenia, cum am apucat să spunem şi mai înainte. Din smerenie, dreapta socoteală, precum a arătat prea frumos şi prea înalt şi marele Casian în «Cuvîntul său despre dreapta socoteală» [225]. Din dreapta socoteală, pătrunderea, iar din aceasta, vederea înainte[226]. Şi oare cine nu va alerga pe acest drum bun al ascultării, văzînd înaintea lui bunătăţile ce i se pregătesc ? Despre acest mare dar a spus bunul psalmist: «Gătit-ai întru bunătatea Ta săracului ascultător, Dumnezeule, venirea Ta în inima lui» (Ps. 67, 11).

106) Să nu uiţi în toată viaţa ta de acel mare nevoitor care nu a auzit în toţi cei optsprezece ani cu urechile din afară de la povăţuitorul său urarea: «O, de te-ai mîntui»; dar cu urechile dragostei nu auzea de la Domnul numai urarea : «O, de te-ai mîntui» (căci

224. Orice patimă rea e dulce. Ea produce o «dulce împătimire». Orice patimă folositoare e grea, sau dureroasă sau «rea» (κακοπάθεϋΐ). Laudele nutresc «dulcea împătimire», care are ca rezultat veninul mîndriei, al unei patimi rele. Mai bun e pelinul curăţitor al ocărilor, decît dulceaţa mieroasă a laudelor, care umple sufletul de veninul mîndriei.

225. Filoc. Rom. I, p. 124 : *«Cuvînt despre darul deosebirii.*

226. Ed. 1970 : «Trebuie de ştiut că aci nu vorbeşte despre mai înainte-vedera proorocească, ci despre mai înainte-vederea relelor ce vin dintr-o anumită cauză, pentru a le ocoli».

aceasta arată o dorinţă, nu ceva sigur), ci: «Te-ai mîntuit», ceea ce arată ceva hotărît şi sigur[227].

107) Se înşeală pe ei înşişi acei ascultători care simţind pe povăţuitor că se înconvoaie şi se apleacă uşor spre dorinţele lor, îi cer ascultări după voia lor. Căci primindu-le pe acestea, să ştie în chip neîndoielnic că au căzut de la cununa mărturisirii (muceniciei). Pentru că ascultarea este înstrăinarea celui ce o împlineşte, de făţărnicie şi de dorinţele sale.

108) Unul primeşte porunca şi simţind că cel ce a poruncit nu are plăcere de împlinirea ei, nu o împlineşte. Iar altul simţind aceasta, o împlineşte fără şovăială. E de întrebat cine a lucrat în chip mai evlavios ?[228]

109) Este cu neputinţă ca diavolul să se împotrivească voii sale. Să te încredinţeze despre aceasta cei ce vieţuiesc în lenevire şi cei ce stăruie într-o sihăstrie sau într-o mînăstire de obşte.

227. «Mie-mi pare că face aluzie la un ascultător pe care adresatul îl cunoaşte din experienţă. De aceea îi spune ca unuia pe care-l cunoştea : «Să nu uiţi de cutare». Acesta deci slujind mulţi ani părintelui său care era bolnav şi zăcea tot timpul în pat, niciodată nu a auzit de la el, pentru cele ce le făcea în chip de dorire şi de rugăciune: «O, de te-ai mîntui!». Dar Dumnezeu îl încredinţa în fiecare zi, pentru ascultarea lui, spunîndu-i: «Tată, te-ai mîntuit». Deci pentru ascultarea lui, deşi nu a auzit de la povăţuitorul său o dorire sau o rugăciune, a primit încredinţare de la Dumnezeu. Pe cît îl umilea povăţuitorul, pe atît îl încredinţa Dumnezeu. Aceasta e luată din Gherontic».

228. Se dă şi pilda lui Avraam, care ar fi împlinit porunca lui Dumnezeu cu privire la jertfirea lui Isaac, dacă nu l-ar fi oprit Dumnezeu. «Vorbeşte de doi care au primit porunca. Dintre ei, unul neavînd plăcere de lucrul poruncit, care ducea la un scop contrar, a ocolit împlinirea lui. Celălalt, ştiind şi el aceasta, a ascultat. Care, zice, a făcut mai bine ? Spunem că fiecare e vrednic de laudă, ţinînd seama de treapta lui. Incepătorul va lucra fără îndoială mai bine ascultînd. Căci e dintre cei ce sînt încă puşi la probă. Celălalt, după ce a dovedit timp îndelungat ascultarea lui, va face mai bine să nu asculte. Va asculta mai bine neascultînd. Căci nu va mai împlini voia tatălui cea verbală, ca un sclav, ci va ghici

110) Să ne fie nouă războiul dat în noi, ca să ne depărtăm din anumite locuri, dovadă că acolo bine plăcem lui Dumnezeu[229], dacă a fi războiţi e semn că luptăm [230].

DESPRE CUVIOSUL ACACHIE

111) Nu mă voi face un ascunzător nedrept şi un zgîrcit neomenos, tăinuind faţă de voi ceea ce nu e îngăduit a tăinui. Marele Ioan Savaitul[231] mi-a povestit lucruri vrednice de auzit. Iar tu, cuvioase, cunoaşte din experienţa lui că era bărbat nepătimaş şi curat de orice cuvînt mincinos şi de orice faptă vicleană. Acesta mi-a povestit următoarele: «În mînăstirea mea din Asia (căci de acolo pornise dreptul) se afla un bătrîn foarte leneş şi neînfrînat[232]. O spun

ca un fiu şi prieten, pe cea gîndită de acela. Căci şi Iona văzînd ca prooroc că nu era voia ultimă a lui Dumnezeu să piardă pe Niniveteni, dată fiind bunătatea Lui, a amînat vestirea ei. Ceilalţi însă au pornit să facă cele poruncite, neîndoindu-se de poruncă. Iar Saul, deşi era înştiinţat de voia lui Dumnezeu cu privire la Amalic, în chip voit n-a ascultat».

229. Cînd ne depărtăm cu greutate de un loc, înseamnă că acolo nu împlinim plăcerile noastre. Deci să nu ne legăm de un loc. Să ne depărtăm cu uşurinţă de orice loc, dar să împlinim voia lui Dumnezeu, nu pe a noastră. Iar părăsirea fără greutate a unui loc, trebuie să o facem numai cînd ni se porunceşte. Cînd o face călugărul de voia lui, nu e bună.

230. «Dacă cei ce luptă sînt necăjiţi şi necăjesc, iar dracii ne războiesc, ei încă ne necăjesc pe noi şi sînt necăjiţi de noi». «Şi de voi necăji, zice, ei nu vor putea să stea» (Ps. 17, 39 neindetificat de noi). Şi iarăşi: «Cei ce mă necăjesc pe mine şi vrăjmaşii mei au slăbit şi au căzut» (Ps. 26, 2).

231. Ioan de la Mînăstirea Sfîntul Sava de lîngă Betleem.

232. «Unii au înţeles neînfrînarea numai în legătură cu curvia şi au numit neînfrînat numai pe curvar. Dar scriitorul acesta a referit neînfrînarea la orice gînd, adică numeşte neînfrînat pe cel ce nu-şi sugrumă primul gînd rău şi nu-şi pedepseşte cum se cuvine toate pornirile neraţionale ale sufletului, ci le lasă să înainteze la faptă. Bătrînul lăsa frîu liber mîniei şi pornirii neraţionale».

aceasta nu judecând, ci ca să mă arăt spunînd adevărul [233].

Acesta, nu ştiu cum a dobîndit un ucenic mai tînăr, pe nume Acachie, simplu la purtări, dar înţelept cu gîndul. Şi atîtea răbda acesta de la bătrîn, cît le-ar părea poate multora de necrezut. Căci îl chinuia pe el nu numai cu ocări şi cu necinstire, ci şi cu lovituri în fiecare zi. Dar răbdarea lui nu era fără judecată.

Văzîndu-l eu deci pe el în fiecare zi, chinuit la culme, ca un rob cumpărat, îi ziceam : «Ce este, frate Acachie ? Cum e în ziua de azi ?» Şi acela îndată îmi arăta uneori ochiul învineţit, alteori grumazul, alteori capul rănit. Dar cunoscîndu-l eu pe el lucrător al ascultării, îi spuneam : «Bine, bine, rabdă şi te vei folosi».

Slujind deci bătrînului acela nouă ani, a plecat la Domnul. Îngropat fiind el în cimitirul părinţilor, după cinci zile, povăţuitorul lui Acachie merse la un mare bătrîn din cei de acolo şi-i spuse: «Părinte, a murit fratele Acachie». Dar bătrînul, cînd auzi, zise celui ce i-a spus : «Crede-mă, bătrîne, nu cred». Acela îi spuse : «Vino şi vezi». Bătrînul se sculă repede şi se duse cu povăţuitorul la mormîntul fericitului nevoitor şi strigă ca unui viu celui ce era cu adevărat viu întru adormire, şi-i zise : «Frate Acachie, ai murit ?» Iar ascultătorul cel prea înţelept, arătînd ascultare şi după moarte, a răspuns marelui bătrîn: «Cum ar fi cu putinţă, părinte, să moară un om lucrător al ascultării ?»[234]

233. «Spun adevărul, zice, şi nu osândesc pe om. Nu osândind din născocire, ci arătînd mişcarea vădită a patimei şi descoperind-o tuturor».

234. Cel ce se exercită în ascultare curată fără şovăială, îşi ascute sensibilitatea spirituală a auzirii glasului celui ce-i cere ceva atît de mult, încît nu încetează de a vibra şi după moartea cu trupul. El vieţuieşte mai departe prin această sensibilitate. Aceasta îl pregăteşte şi pentru învierea cu trupul. Responsabilitatea lui ascuţită îl ţine viu cu duhul.

Atunci bătrînul, fostul aşa numit povăţuitor[235], umplîndu-se de frică, a căzut pe faţă în lacrimi. Şi cerînd egumenului Lavrei o chilie aproape de mormîntul lui Acachie, a vieţuit de atunci înainte acolo, spunînd pururea bătrânilor: «Am săvîrşit ucidere». Iar mie mi se pare, părinte Ioane, că însuşi acest mare Ioan este cel ce a vorbit cu mortul.

Dar sufletul lui fericit mi-a istorisit şi altceva despre altul oarecare. Dar acesta era el însuşi, cum am putut afla mai tîrziu în chip sigur.

DESPRE IOAN SAVAITUL SAU ANTIOCH

112) «Ucenicea, zicea acesta, un altul oarecare în această mînăstire din Asia (poate Siria) la un monah oarecare, blînd, blajin şi liniştit. Şi văzîndu-se cinstit şi odihnit (nesupus la osteneli mari)[236] de bătrîn, socotind că aceasta e multora spre primejdie, îl rugă să-l slobozească. Căci avea bătrînul şi alt ucenic şi de aceea nu-l necăjea mult pe acesta. Deci ieşi de la el şi se aşeză, prin scrisoarea povăţuitorului, într-o mînăstire de obşte din Pont. Şi în cea dintîi noapte, în care a intrat

235. «Cu dreptate, zice, aşa numitul povăţuitor, căci nu era în realitate aşa. Pentru că povăţuitorul se grăbeşte să ridice pe cel povăţuit din cele ale lui la imitarea sa, cînd se distinge prin fapte. Dar el era mai mic decît iuţimea, iar celălalt mai mare decît mînia. Cum s-ar fi arătat deci că e povăţuitor al celui ce-l întrecea în chip minunat prin virtuţi ?»

236. «Odihnit» e în ed. 1970. In P.G. e «dispreţuit» (περιφρονούμενον). Scolia din P.G. explică acest paradox : «cinstit şi dispreţuit», dar bănuind că în loc de «dispreţuit» ar putea fi «trecut cu vederea» (περιφρονούμενον). Altă scolie explică şi această alternativă : «Cei dispreţuiţi nu sînt cinstiţi. Cum e deci «cinstit şi dispreţuit», decît aşa că e cinstit după trup şi dispreţuit după suflet ? Căci cel ce se îndulceşte de patimi, nu e părtaş de greaua pătimire». Adică cel nesupus ostenelilor după trup, nu e îngrijit după suflet, deci e dispreţuit.

Alta : «Adică trecut cu vederea pentru cele ce păcătuieşte şi nemustrat de povăţuitor precum se cuvine».

în această mînăstire, se văzu pe sine în somn tras de unii la socoteală şi după încheierea acelei înfricoşate socoteli, găsit cu o rămăşiţă neplătită şi deci dator cu o sută litri de aur. Deşteptîndu-se, şi-a tîlcuit vedenia aceea şi a zis: «Sărmane Antioh (căci acesta era numele lui), cu adevărat mare e rămăşiţa neplătită a datoriei noastre».

«Aşa dar, zicea, după ce petrecui în acea obşte trei ani în ascultare fără alegere, umilit şi asuprit de toţi ca un străin (căci nu era în acea mînăstire alt călugăr străin), văzui iarăşi în somn pe cineva, dîndu-mi dovadă despre plătirea a 10 litri de aur din datoria mea. Trezindu-mă, am înţeles vedenia, şi am zis : «Deabia zece ? Cînd voiu plăti oare tot ?» Atunci îmi zisei: «Sărmane Antioh ! E nevoie de mai multă osteneală şi necinstire». Am început deci să fac pe prostul, neîncetînd însă cîtuşi de puţin slujirea. De aceea, văzîndu-mă nemilostivii părinţi în această stare şi rîvnă, mă puneau să fac toate lucrurile grele ale mînăstirii.

Stăruind în această petrecere 13 ani, văzui pe cei ce mi se arătau mai înainte, venind iarăşi şi scriindu-mi dovada desăvîrşitei scăpări de datorie. Căci cînd cei din mînăstire mă asupreau cu ceva, răbdam bărbăteşte aducîndu-mi aminte de datoria mea». Acestea mi le-a povestit, părinte Ioane, prea înţeleptul Ioan ca despre altul. De aceea şi-a şi schimbat numele său în Antioch. Dar de fapt el era cel care şi-a rupt zapisul cu bărbăţie prin răbdare.

113) Dar s-auzim la ce dar al deosebirii (al dreptei socoteli) a ajuns cuviosul acela prin răbdare. Şezînd în mînăstirea Sfîntul Sava, au venit la el trei călugări mai tineri vrînd să ucenicească la el. Primindu-i el pe aceştia, îndată i-a ospătat cu bucurie, voind să aline osteneala călătoriei lor. Dar după trei zile, le zise bătrînul : «Fraţilor, eu sînt prin fire un curvar şi nu pot să primesc pe vreunul din voi». Dar aceia nu s-au

smintit. Căci cunoşteau lucrarea bătrînului. Deci după ce, rugîndu-se mult ca să-l înduplece, n-au izbutit, s-au aruncat la picioarele lui, rugîndu-l să le rînduiască măcar unde şi cum trebuie să se aşeze.

Drept aceea s-a înduplecat bătrînul şi cunoscînd că vor primi cu smerenie şi cu ascultare sfătuirea, zise unuia : «Domnul voieşte ca tu, fiule, să şezi într-un loc liniştit cu un părinte, întru supunere». Celui de al doilea îi zise : «Mergînd, vinde voile tale şi le dă lui Dumnezeu, apoi ia crucea ta[237] şi stăruie în frăţia şi obştea fraţilor şi vei avea fără îndoială comoară în cer». Apoi zise celui de al treilea: «Ia asupra ta în chip nedespărţit cuvîntul Celui ce zice: «Cel ce va rabdă pînă la sfîrşit se va mîntui» (Mt. 10, 22). Şi mergînd, să alegi, de e cu putinţă, pe cel pe care îl socoteşti că nu e altul între oameni care să lovească mai tare şi mai aspru, ca să te deprindă întru nevoinţă[238]. Şi stăruind, bea în fiecare zi batjocura şi luarea în rîs, cum ai bea mierea şi laptele. Iar fratele zise către marele Ioan: «Şi dacă acela ar petrece întru nepăsare, ce voi face ?» Iar bătrînul îi răspunse: «Chiar de l-ai vedea curvind, să nu te desparţi de el, ci zi în sinea ta: «Prietene, cu ce scop ai venit aci ?» Atunci vei vedea pierind din tine mîndria şi învîrtoşarea furioasă».

114) Să ne nevoim cu toată puterea, toţi cei ce voim să ne temem de Domnul, ca să nu dobîndim, în locul nevoinţei noastre pentru virtute, mai degrabă

237. «Cruce numeşte răbdarea necazurilor ce vin asupra cuiva. Crucea lui Hristos este înfrînarea de la orice patimă».

238. «Părintele rînduieşte fratelui supunerea fără alegere, fără vicleşug şi fără răutate». Ii cere să nu se aştepte ca necazurile ce-i vin de la povăţuitor să fie mai puţin aspre decît cele ce-i pot veni de la oameni. In acest caz nu va gîndi cu răutate despre nici un om care-l necăjeşte, ci el va socoti pe fiecare ca ajutîndu-l în nevoinţa lui de desăvîrşire. Dar şi invers : chiar dacă povăţuitorul se va purta faţă de el cu o asprime cu nimic mai mică decît a oricărui alt om, o va socoti spre folosul desăvârşirii lui.

viclenia, răutatea, asprimea, înşelătoria, năravul cel rău şi mînia. Căci nu e de mirare că atîta cît omul e un simplu vieţuitor, sau un corăbier, sau un plugar, duşmanii împăratului nu se înarmează aşa de tare împotriva lui. Dar cînd îl vor vedea că a luat pecetea (semnul de ostaş), pavăza, sabia, arcul, şi s-a îmbrăcat în veşmîntul de ostaş [239], atunci ei scrîşnesc din dinţi împotriva lui şi se sîrguiesc în tot felul să-l răpună. De aceea să nu adormim.

115) Am văzut copii nevinovaţi şi foarte buni venind la şcoală pentru înţelepciune, învăţătură şi folos, dar neînvăţînd nimic decît numai sălbătăciune şi răutate din petrecerea acolo. Cel ce are minte, să înţeleagă. E cu neputinţă ca cei ce învaţă din tot sufletul un meşteşug să nu sporească în fiecare zi în el. Dar unii cunosc sporirea, alţii, din iconomie (spre folosul lor), nu.

116) Un zaraf bun îşi socoteşte, fără îndoială, în fiecare seară cîştigul şi pierderea zilei. Dar nu le poate cunoaşte pe acestea lămurit, dacă nu le înseamnă în fiecare ceas într-un caiet. Că socoteala din fiecare ceas o arată pe cea din fiecare zi [240].

117) Cel fără de minte, cînd e osîndit sau certat, se simte înţepat sau e ispitit să răspundă împotrivă, sau face îndată metanie celui ce îl ceartă, dar nu din sme-

239. «Pecete» numeşte sau botezul, sau pocăinţa, care îl curăţeşte pe acela. Iar «pavăză», fuga de lume, pregătită prin neîmpătimirea de ea; «sabie», credinţa faţă de păstor; «spadă», tăgăduirea voilor proprii; «arcul», e rugăciunea, prin care dracii sînt surpaţi; «vestmântul ostăşesc» e «îmbrăcămintea virtuţilor».

240. «Adică zaraful bun al faptelor sale e cel ce-şi face socoteala şi se judecă în fiecare ceas şi-şi duce viaţa cu grijă. Socoteala de fiecare ceas e luarea-aminte neostenită». Ed. 1970 : «Celui ce ia aminte la sine necontenit, nu i se întîmplă abateri sau furturi din pricina întunericului. Soarele Hristos, Dumnezeul nostru, păstrează toată ziua vieţii lui luminoasă».

renie, ci pentru că voieşte să oprească mustrările[241]. Tu, tăcînd cînd eşti lovit, taci şi primeşte şi pe cei ce aplică fierul roşu pe sufletul tău (îl cauterizează), sau mai bine zis pun în lumină curăţia lui. Numai după ce a isprăvit doftorul (operaţia), pune-i metanie. Căci în vremea mîniei lui, nu primeşte poate nici metanie.

118) Să luptăm în fiecare ceas împotriva tuturor patimilor, dar mai mult poate împotriva acestor două, cei ce ne aflăm în mînăstirile de obşte: împotriva neînfrînării pîntecelui şi a pornirii spre mînie. Căci acestea găsesc belşug de hrană în mulţime. Celor aflaţi în ascultare, diavolul le sădeşte pofta unor virtuţi peste putere; iar pe cei din liniştire îi îndeamnă la cele nepotrivite lor[242].

119) Cercetează mintea ascultătorilor necercaţi şi vei afla în ea o năzuinţă greşită: pofta de liniştire, de postire nemăsurată, de rugăciune neîmprăştiată, de cea mai deplină lipsă de slavă deşartă, de neuitată pomenire a morţii, de străpungere neîncetată a inimii, de desăvîrşită nemîniere, de tăcere adîncă, de curăţie covîrşitoare[243]. De aceea neavîndu-le pe acestea de la început, dintr-o bună iconomie, au sărit la ele înainte de vreme şi s-au rătăcit. Pentru că vrăjmaşul i-a amăgit să le caute pe acestea înainte de vreme, ca nu cumva, răbdînd, să le afle pe acestea la vremea lor[244].

241. Ed. 1970: «Metania din făţărnicie e o metanie nedemnă. Vezi cum vorbeşte de metania demnă in cele următoare, zicînd : «Iar încetînd doftorul» şi cele următoare».

242. «Cei din obşte să preţuim mai mult ascultarea decît nevoinţa. Cea din urmă ne învaţă mîndria, cea dintîi smerenia».

243. «Există şi o năzuinţă neamăgitoare a acestora: cînd le săvîrşeşte cineva la vreme şi în chip cuvenit, adică pentru binele însuşi şi în simţirea lor adevărată, împlinindu-le cu de-amănuntul şi cu sfătuirea celor ce au făcut experienţa lor, ocolind în toate totdeauna plăcerea proprie ca rătăcire şi abatere».

244. Există o lege în creşterea duhovnicească. Cel neîntărit în virtuţile mai de jos nu poate urca la virtuţile cele mai de sus. Nu poţi în-

120) Amăgitorul şopteşte în cei ce se liniştesc (isihaşti) lauda grijii de străini a ascultătorilor, slujirea lor, iubirea lor de fraţi, împreuna-vieţuire, îngrijirea bolnavilor, ca să-i facă, amăgitorul, şi pe aceştia fără răbdare, ca şi pe cei de mai înainte[245].

121) Cu adevărat rari sînt cei ce se îndeletnicesc cu liniştirea cu dreaptă judecată. Sînt numai aceia care au dobîndit mîngîierea dumnezeiască a uşurării de osteneli şi a ajutorului lui Dumnezeu în nevoinţele lor[246].

122) Să deosebim ascultările ce ni se potrivesc şi să le alegem în chip cuvenit după însuşirile patimilor din noi. Ţie, celui aplecat spre lăcomia pîntecelui, să-ţi fie povăţuitor un nevoitor neîndurat în cele ale hranei şi nu mai degrabă un făcător de minuni şi gata spre primirea şi aşezarea la masă a tuturor. Iar tu, cel cu grumazul ţapăn, să ai un povăţuitor aspru şi neîngăduitor şi nu unul blînd şi de oameni iubitor[247].

chipui în tine o smerenie lăuntrică înainte de a te deprinde întru ascultare prin faptele din afară. Nu te poţi ruga neîncetat cînd eşti prea alipit de lucrurile lumii.

245. Aşa cum pe cei de pe treapta începătoare a ascultării, amăgitorul îi ispiteşte cu virtuţile mai înalte ale celor de pe treapta mai de sus a celor ce se liniştesc (rugăciunea neîncetată, gîndul neîncetat la moarte etc.), aşa pe cei de pe treapta liniştirii îi ispiteşte cu virtuţile făptuitoare ale celor de pe treapta mai de jos a ascultării. Prin aceasta caută să împiedece şi pe unii şi pe alţii de la sporirea lor duhovnicească adevărată. Şi unora şi altora le e de trebuinţă răbdarea pentru a se întări în virtuţile treptei în care sînt, ca să poată trece apoi la virtuţile treptei mai înalte.

246. Uşurarea de osteneli nu înseamnă ocolirea ostenelilor înainte de curăţirea de patimi prin lupta cu ele, ci izbăvirea adevărată de ele. Dar şi atunci uşurarea de osteneli o dă numai ajutorul lui Dumnezeu în lupta cu ispitele care se pot ivi. Aceştia se pot linişti pe drept cuvînt. Căci nu încep lucrarea liniştii fără socoteală, fără pregătire.

247. P.G.: «Bine este să rabzi pe lîngă un învăţător aspru pînă la sfîrşit şi să nu cauţi pe vreunul gata la pogorăminte şi la slăbirea frîului». P.G. şi ed. 1970 : «E lucru primejdios şi pierzător ucenicilor să-şi aleagă un povăţuitor după voia lor. Căci aceştia conduc în prăpăstii şi în locuri

123) Să nu căutăm povăţuitori înainte ştiutori, nici înainte văzător, ci înainte de toate smeriţi cu cugetul şi potriviţi cu boalele noastre, prin vieţuirea şi aşezarea lor sufletească.

124) Să-ţi fie chip bun de ascultare, dreptul Avvachir, mai înainte pomenit, socotind pururea că te încearcă întîistătătorul şi nu vei greşi niciodată[248].

125) Cînd, certat fiind de întîistătător neîncetat, ai mai multă credinţă şi dragoste faţă de el, Duhul Sfînt S-a sălăşluit în sufletul tău în chip nevăzut şi puterea Celui Prea înalt te-a umbrit. Dar nu te mîndri, nici nu te bucura, răbdînd bărbăteşte ocărîrile şi necinstirile. Ci mai vîrtos plîngi că ai făcut ceva vrednic de ocărîre şi i-ai turburat sufletul împotriva ta.

126) Nu te minuna de ce-ţi voiu spune. Căci îl am pe Moise ca martor. E mai puţin vătămător să păcătuim lui Dumnezeu, decît părintelui nostru[249]. Căci

de pierzare». Sfaturile acestea pot fi folosite şi de mirenii care-şi caută duhovnic, sau de duhovnici, în raporturile lor cu fiii lor duhovniceşti.

248. «Scolia lui Isidor Pelusiotul : «Nevoinţa, o iubitule, este urmarea şi vasul tuturor poruncilor lui Hristos ; ea te face nemînios, neîngîmfat, nefălos, neiubitor de arginţi, neiubitor de sine, iubitor de supunerea care slujeşte fiecăruia, de înstrăinarea generală de trup, te face casă a Duhului singur. Ea are limba mulţumitoare, folosită spre rugăciune, nemişcată spre cîrtire; ascultă, făcîndu-le toate cu încuviinţarea povăţuitorului, pe care timpul şi locul şi hotărîrea dumnezeiască ţi l-a dat spre cîrmuirea ta; căci ea cunoaşte şi abate atacurile duhurilor».

249. Ed. 1970 : «Spunînd părintele că e mai puţin vătămător să păcătuim lui Dumnezeu, arată uşurinţa cu care se îmblînzeşte Dumnezeu şi mila Lui. Prin simbolul cuvîntului arată cît de cumplit suferă adeseori chiar cei mai virtuoşi şi mai înalţi oameni de greşalele noastre. Să ne mărturisim la părinţii noştri, cînd greşim». P.G. şi ed. 1970: «De fapt, cînd izraeliţii au păcătuit lui Dumnezeu, făurîndu-şi un viţel şi au fost osîndiţi de Dumnezeu la pieire, Moise a stat pentru ei şi a zis către Dumnezeu : «De le ierţi lor păcatul, iartă-l. Iar de nu, şterge-mă şi pe mine din cartea pe care ai scris-o». Şi îndată s-a milostivit Dumnezeu pentru Moise şi au scăpat de pedeapsă. Dar cînd au greşit lui Moise cei din jurul lui Aaron şi Aviron şi sora lui Maria, au suportat o pedeapsă neîn-

cînd Dumnezeu se mînie, povăţuitorul nostru poate să-L împace pe El cu noi. Dar turburîndu-se acesta, nu vom mai avea pe cineva să ne facă pe Dumnezeu milostiv. Dar eu socotesc că amîndouă se întîlnesc[250].

127) Să luăm seama, să chibzuim şi să veghem ca uneori să răbdăm ocările păstorului cu mulţumire şi în linişte, dar alteori să-i dăm de veste ceea ce face. Eu socotesc că în toate cele ce ne pricinuiesc nouă necinstire trebuie să tăcem. Căci e ceas de cîştig. Dar în cele ce se fac altei persoane, să spunem cuvînt de apărare, pentru legătura iubirii şi a păcii care trebuie să rămînă nedesfiinţată[251].

128) Cei ce au ieşit din ascultare, vor găsi folosul ei, căci atunci vor cunoaşte în ce cer au fost ei.

129) Cel ce aleargă spre nepătimire şi spre Dumnezeu, în fiecare zi în care nu e ocărît socoteşte că suportă mare pagubă.

130) Precum pomii clătinaţi de vînturi îşi adîncesc rădăcinile, aşa şi cei ce petrec în ascultare dobîndesc suflete tari şi neclintite.

durată (Ieş. 32; Num. 16, 32). «Lucrul poate fi înţeles şi aşa: Dumnezeu iartă mai uşor păcatele săvîrşite direct împotriva Lui, căci El nu Se primejduieşte a Se pierde prin aceasta. Dar nu iartă neiubirea faţă de oameni, căci aceştia se pot pierde prin ea.

250. Prin păcatele noastre faţă de Dumnezeu, nu-L pierdem pe El, dar prin păcatele faţă de oameni, îi pierdem pe aceştia. Iar întrucît şi prin purtarea noastră nepăsătoare faţă de Dumnezeu, ducem la necredinţă pe oameni şi-i pierdem pe ei, amîndouă păcatele duc la acelaşi rezultat: îi pierdem pe oameni. Prin binele făcut altora, fie direct, fie prin credinţă pilduitoare în Dumnezeu, ajutăm la mîntuirea lor. Chiar în rugăciunile ce le fac alţii pentru noi, ca răspuns la iubirea noastră faţă de ei, din credinţa în Dumnezeu, se arată tămăduirea şi mîntuirea sufletelor lor. Şi aceasta Ii face lui Dumnezeu bucurie.

251. Să suportăm cele neplăcute ce ni se fac nouă pe nedrept. Dar să luăm apărarea celor asupriţi pe nedrept. Precum nu trebuie să păcătuim împotriva lor, tot aşa nu trebuie să rămînem nepăsători la nedreptăţile ce li se fac.

131) Cel ce, petrecînd în linişte, şi-a cunoscut neputinţa lui şi strămutîndu-se s-a predat ascultării, acesta, orb fiind, a privit fără osteneală spre Hristos [252].

132) Staţi, staţi şi iarăşi zic staţi, alergînd [253], fraţi luptători, auzind strigînd despre voi pe acel înţelept: «Domnul i-a cercat pe ei în cuptor, mai bine zis în obşte şi i-a primit pe ei ca pe nişte jertfe ale arderii de tot în sînurile Lui» (Înţ. Sol. 3, 2). Căruia I se cuvine slava şi stăpînirea, împreună cu Tatăl cel fără de început şi cu Duhul Sfînt şi Prea Închinat. Amin.

Pînă aci treapta egală cu numărul Evangheliştilor. Nevoitorul stă alergînd fără frică.

cuvîntul v

Despre pocăinţa cea făcută cu grijă şi deplin arătată, în care se vorbeşte şi despre viaţa sfinţilor osîndiţi şi despre închisoare [253 bis]

1) Ioan a alergat odinioară înaintea lui Petru (In. 20, 3) şi ascultarea s-a pus aci înaintea pocăinţei. Cel dintîi, ajungînd înainte, închipuieşte ascultarea, celălalt închipuieşte pocăinţa [254].

252. Cel ce, îndeletnicindu-se cu liniştirea şi văzînd că nu are putere pentru ea, s-a mutat la viaţa de ascultare, cunoscînd că are trebuinţă de ascultare ca să ajungă la Hristos, a văzut pe Hristos, măcar că, nevăzîndu-L în starea lui de liniştire, era orb în acea stare. Acesta coboară la ascultare din smerenie, nu din nestatornicie, ca acela de care s-a vorbit înainte. (Cap. 95 al acestui *Cuvînt).*

253. Potrivit sfîntului Grigorie de Nyssa *(Viaţa lui Moise),* numai cel ce urcă, stă cu adevărat. Cine stă fără să urce, fără încordarea urcării, mai degrabă cade.

253 bis. Am omis unele propoziţii mai tari.

254. In P.G. acest cap. e dat ca ţinînd de *Cuvîntul* IV. Ioan ajunge

2) Pocăinţa este aducerea înapoi (împrospătarea) a botezului. Pocăinţa este învoiala cu Dumnezeu pentru o a doua viaţă[255]. Pocăinţa este cumpărătoare a smereniei. Pocăinţa este necontenita renunţare la nădejdea vreunei mîngîieri trupeşti. Pocăinţa este gîndul osîndirii de sine şi îngrijirea neîngrijată de sine[256]. Pocăinţa este fiica nădejdii şi tăgăduirea deznădejdii[257]. Cel ce se pocăieşte se osîndeşte pe sine, dar scapă neînfruntat[258]. Pocăinţa este împăcarea cu Domnul prin lacrimi şi prin lucrarea cea bună a celor protivnice păcatelor. Pocăinţa este răbdarea de bună voie a tuturor necazurilor. Cel ce se pocăieşte este pri-

prin ascultare mai repede la cunoaşterea învierii, ca Petru, care după lepădare a trebuit să treacă prin pocăinţă.

255. «Pocăinţa este întoarcerea de la starea cea potrivnică firii la, cea după fire ; şi de la diavol la Dumnezeu prin nevoinţă şi durere». Botezul este însă şi el o asemenea întoarcere, dar fără nevoinţă şi durere.

Alta : «Pocăinţa este întoarcerea de la păcat. Dar nu e un singur păcat, ci întreg omul vechi se numeşte păcat». Păcatul e îmbibat ca o otravă în toată fiinţa omului. Pocăinţa e deci o mişcare totală, existenţială, de curăţire a întregii fiinţe omeneşti, în toate gîndurile şi apucăturile ei.

Alta : «Pocăinţa este părăsirea celor dinainte şi întristarea pentru ele».

256. Ingrijirea pentru viaţa veşnică şi neîngrijirea de plăcerile trecătoare. Îngrijirea pentru viaţa adevărată nu pentru cea de suprafaţă. Ingrijirea pentru fiinţa adevărată şi nu pentru cea părută. «Cel ce se îngrijeşte de sine se şi osîndeşte pe sine. Se osîndeşte pe sine pentru că vrea să se mîntuiască. El nu mai are nici o grijă de lucrurile lumii şi de aceea devine neosîndit de gîndul cel bun al lui, împungîndu-se şi ocărîndu-se pe sine neîncetat şi privind de mai înainte la pedepsele de acolo şi la focul nestins». Sau altfel: «E fără grijă întrucît nu se mai îngrijeşte de nici un lucru pămîntesc. Dar se îngrijeşte de sine, ca unul ce are grijă numai de sine şi de mîntuirea sa».

257. Cel ce se pocăieşte nu pierde niciodată nădejdea că pentru el nu mai există iertare. Dar prin nădejdea aceasta nu-şi mai pune nădejdea în plăcerile şi în laudele trecătoare.

258. Cel ce se osîndeşte sincer pe sine, nu e osîndit de Dumnezeu, căci trezeşte mila Lui, văzînd durerea ce o are cel ce a păcătuit că L-a supărat pe El prin aceasta şi dă dovadă că revine la iubirea faţă de El.

cinuitorul pedepselor sale. Pocăinţa este asuprirea tare a pîntecelui şi lovirea sufletului printr-o simţire adîncă.

3) Alergaţi şi vă apropiaţi. Veniţi, ascultaţi şi vă voi povesti vouă, toţi cei ce L-aţi mîniat pe Domnul. Adunaţi-vă şi vedeţi cîte a arătat sufletului meu spre zidire. Să ne înfăţişăm şi să dăm cinste mai întîi povestirii despre lucrătorii necinstiţi care au fost cinstiţi.

4) Să ascultăm, să păzim şi să facem aceasta toţi cei ce am pătimit vreo cădere necuvenită. Sculaţi-vă şi şedeţi cei ce zăceţi de pe urma căderilor. Luaţi aminte, fraţii mei, la cuvîntul meu. Plecaţi urechea voastră cei ce voiţi să împăcaţi iarăşi pe Dumnezeu printr-o întoarcere adevărată.

5) Auzind eu, neputinciosul, că există oarecare stare de viaţă şi smerenie mare şi neobişnuită a celor aflaţi într-o mînăstire deosebită, numită închisoare, supusă mai înainte pomenitului luminător al luminătorilor, l-am rugat pe acel drept să-mi înlesnească să ajung şi eu acolo. Şi marele bărbat a ascultat rugămintea mea, nevrînd să întristeze sufletul meu nici odată, întru nimic.

Ajungînd deci eu în mînăstirea celor ce se pocăiau şi în locul celor ce plîngeau cu adevărat, am văzut într-adevăr, dacă nu e prea îndrăzneţ să spun, «cele ce ochiul omului nepăsător nu le-a văzut şi la inima omului trîndav nu s-au suit» (I Cor. 2, 9), lucruri şi cuvinte care pot să-L silească pe Dumnezeu; îndeletniciri şi chipuri de viaţă care pot încovoia în scurt timp iubirea Lui de oameni.

Am văzut pe unii din vinovaţii aceia nevinovaţi[259], stînd toată noaptea pînă dimineaţa afară, în aer liber, cu picioarele nemişcate, clătinîndu-se de somn în chip jalnic, prin silirea firii, şi nedăruindu-şi nici un pic de

259. «Vinovaţi», pentru că au păcătuit; dar «nevinovaţi», pentru că prin pocăinţă au dobîndit iertarea lui Dumnezeu. «Despre păcătoşii nepă-

odihnă, ci lovindu-se şi trezindu-se cu ocărîri şi certări ; pe alţii privind cu jale la cer şi cerînd de acolo ajutor cu tînguiri şi strigări.

Pe alţii iarăşi, stînd în rugăciune şi legîndu-şi mîinile la spate ca nişte osîndiţi. Ei îşi ţineau faţa întristată, aplecată la pămînt şi se osîndeau, socotindu-se nevrednici să privească la ceruri, ba neputînd nici măcar să spună ceva sau să se roage lui Dumnezeu, stăpîniţi de nepriceperea gîndurilor şi a conştiinţei, neştiind cum şi de unde să ceară ajutor [260]. Ei îşi înfăţişau doar sufletul lui Dumnezeu, fără cuvînt, şi mintea fără glas şi plină de întuneric şi de o undă subţire de deznădejde[261].

Pe alţii, şezînd pe pămînt în sac şi cenuşă şi acoperindu-şi faţa cu genunchii şi bătîndu-şi fruntea de pămînt. Pe alţii, lovindu-şi mereu pieptul şi chemîndu-şi înapoi sufletul şi viaţa lor[262]. Unii dintre aceştia udau

cătoşi» a vorbit şi Luther, dar în alt sens : în sensul că sînt iertaţi de Dumnezeu, chiar dacă păcătuiesc mai departe. La el nu e o pocăinţă din partea omului.

260. P.G. Scolia lui Isaac Sirul: «Nefăcînd nimic altceva decît să se aruncepe sine înaintea crucii lui Hristos noaptea şi ziua, avîndu-şi mîinile legate la spate. Cată să nu-ţi răceşti căldura şi să nu te sărăceşti de lacrimi, ci să te nevoieşti în acestea; şi vei fi fericit, o omule, de te vei îngriji de cele spuse ziua şi noaptea şi nu vei cere nimic prin ele. Căci atunci îţi va răsări ţie lumina în lăuntrul tău şi vei fi ca un rai înflorit şi ca un izvor nelipsit de apă».

261. «Mustrările necontenite ale conştiinţei, chiar dacă nu coboară sufletul la deznădejde (căci aceasta este proprie dracilor), dar nu lasă cugetarea să răsufle, apăsînd gîndul şi înfierbîntîndu-l ca să petreacă pînă la sfîrşit într-o osîndire de sine». Deznădejdea e mai mult o ispită ce stă la poarta sufletului, ca o undă vicleană şi subţire ce aduce după ea potopul, dar pe care o refuză voinţa celui ce se pocăieşte, într-o sforţare încordată.

262. «Sufletul privind spre moartea spirituală (cu groază), rechiamă viaţa sa veşnică, ca pe cea proprie lui. Căci aceştia îşi rechiamă sufletul lor mort prin păcat, spre viaţa cea prin virtute pe care a trăit-o mai înainte».

pămîntul cu lacrimi. Alţii, fiind lipsiţi de lacrimi, se loveau pe ei înşişi. Unii se văitau pentru sufletele lor, ca pentru nişte morţi, neputînd să rabde strîmtorarea inimii lor[263]. Iar alţii gemeau cu inima, dar cu gura împiedecau sunetul tînguirii; însă deoarece nu mai puteau să-l ţină, ţipau pe neaşteptate.

Am văzut acolo pe unii ca ieşiţi din ei înşişi în felul purtării şi al gîndirii, pierduţi şi întunecaţi de multa mîhnire şi nesimţitori faţă de toate cele ale vieţii; apoi scufundaţi în adîncul smereniei şi frigîndu-şi în focul întristării lacrimile ochilor. Pe alţii zăcînd jos îngînduraţi şi căutînd la pămînt, mişcîndu-şi capetele şi răcnind ca nişte lei, din fundul inimii şi scrîşnind din dinţi şi suspinînd.

Unii dintre ei cereau cu bună nădejde iertarea de toate şi se rugau. Alţii, dintr-o smerenie negrăită, se osîndeau, socotindu-se nevrednici de iertare şi nefiind în stare să se apere, strigau către Dumnezeu. Unii se rugau să fie pedepsiţi aici şi miluiţi acolo. Iar alţii zdrobiţi de povara conştiinţei cereau cu sinceritate să nu fie nici chinuiţi (în iad), nici învredniciţi de Împărăţie, căci «de ajuns ne este»[264].

Am văzut acolo suflete smerite, zdrobite şi încovoiate sub greutatea sarcinii şi putînd să înmoaie în-

263. «Inima umplută de întristare pentru slăbiciunea şi neputinţa ei din pricina faptelor trupeşti arătate, umple locul tuturor faptelor trupeşti». Ea topeşte adică acele fapte şi se aşează în locul lor. Pe locul oricărei fapte trupeşti apare inima întristată, ţinîndu-le în cumpănă şi covîrşindu-le; sau orice faptă trupească face să se nască întristarea inimii. Din rana produsă de o plăcere, se naşte durerea. Din săturarea de mîncări grase, se naşte înfrînarea tămăduitoare.

264. «Unii, neînvăţaţi, se roagă adeseori să nu se învrednicească nici de Împărăţia Cerurilor, dar să nu se chinuiască nici în iad. De cea dintîi, ca nevrednici, de chinurile iadului, prin împărtăşirea de milă. Ei nu ştiu că cel din afară de Împărăţie este în lăuntrul chinurilor. Căci în afară de virtute şi de păcat, nu e nimic». Nu există o stare neutră, morală sau spirituală.

saşi nesimţirea pietrelor[265] cu glasurile ce strigau către Dumnezeu. Căci ziceau căutînd în jos, la pămînt: «Ştim, ştim, că sîntem vrednici de toată pedeapsa şi chinuirea. Şi pe drept cuvînt. Că nu ne ajunge puterea de a răspunde pentru mulţimea datoriilor noastre, nici de vom ruga toată lumea să plîngă pentru noi. Numai atîta dorim, numai atîta ne rugăm, numai atîta cerem : «Nu cu mînia Ta să ne mustri pe noi, nici cu urgia Ta să ne pierzi pe noi» (Ps. 6, 1; 37, 1), nici după judecata Ta cea dreaptă să ne trimiţi pe noi la chinuri. Ci cruţă-ne şi ne va fi de ajuns, ca să ne izbăvim de marea Ta ameninţare şi de chinurile cele fără de nume şi ascunse. Pentru că nu îndrăznim să cerem iertarea deplină. Căci cum am îndrăzni noi, cei ce nu ne-am păzit nepătată făgăduinţa noastră, ci am întinat-o după iubirea Ta de oameni şi după iertarea de mai înainte !»

Se puteau vedea acolo, o, prieteni, se puteau vedea cu adevărat în chip vădit cuvintele lui David. Se puteau vedea oameni îndurînd chinuri şi încovoiaţi pînă la sfîrşitul vieţii lor, umblînd toată ziua întristaţi. Se puteau vedea uitînd să mănînce pîinea lor, iar apa lor bînd-o amestecată cu plînsul şi mîncîndu-şi pîinea tăvălită în cenuşă şi în praf. Se puteau vedea alţii avînd pielea lipită de oase şi fiind uscaţi ca iarba veştedă (Ps. 37, 6; 101, 6). Nimic altceva nu se putea auzi de la ei decît aceste cuvinte : «Vai, vai, vai! Of, Of! E drept, e drept! Cruţă-mă, cruţă-mă, Stăpîne!» Unii ziceau: «Miluieşte-mă, miluieşte-mă!» Iar alţii mai jalnic: «Iartă-mă, Stăpîne! Iartă-mă, de se poate!»

265. «Spunînd *suflete smerite,* a făcut cunoscută starea lor dinăuntru. Iar spunînd: *putînd să înmoaie însăşi nesimţirea pietrelor,* arată, prin tăria metaforei, mărimea covîrşitoare a pocăinţei lor (căci precum îngheaţă apele curgătoare în chip mai presus de fire, aşa se rup şi pietrele cînd devin în chip minunat simţitoare), sau descrie puterea lor de a înmuia stările lăuntrice împietrite şi nesimţite şi de a le face miloase».

Unii se pedepseau pe ei înşişi în arşiţă, alţii se chinuiau în frig. Unii gustînd puţină apă, se opreau îndată ; gustau doar atîta cît să nu moară de sete; alţii, împărtăşindu-se de puţină pîine, aruncau restul cu mîna departe de ei, numindu-se nevrednici de hrana cuvîntătoare, ca unii ce au săvîrşit faptele celor necuvântătoare [266].

Unde se vedea între ei vreo izbucnire de rîs ? Unde, vreo vorbărie fără rost ? Unde, vreo faptă a iuţimii ? Unde, vreo faptă de mînie ? Nici nu mai ştiau de este printre oameni vreo mînie, căci plînsul alungase dintre ei cu desăvîrşire iuţimea. Unde se vedea vreo împotrivire în cuvînt ? Unde, vreo sărbătoare ? Unde, vreo îndrăzneală ? Unde, vreo lecuire a trupului ? Unde, vreo urmă de slavă deşartă ? Unde, vreo nădejde de desfătare ? Unde, gîndul la vin ? Unde, gustarea vreunor poame ? Unde, mîngîierea de conţinutul vreunor oale ? Unde, îndulcirea gîtlejului ? Nădejdea tuturor acestora se stinsese la ei. Unde se vedea la ei grija de ceva pămîntesc ? Unde, gîndul de a judeca pe careva dintre oameni ? Nimic din toate acestea.

Acestea erau la ei cele spuse, cugetate şi strigate neîncetat către Dumnezeu. Unii, bătîndu-şi cu putere pieptul, strigau către Dumnezeu de parcă stăteau la poarta cerului: «Deschide-ne, Judecătorule, deschide-ne, că ne-am închis prin păcate poarta şi am rămas afară». Iar alţii ziceau : «Arată-Ţi numai faţa Ta şi îndată ne vom mîntui!» (Ps. 79,4). Alţii iarăşi: «Arată-Te sărmanilor ce şed în întuneric şi în umbra morţii !» (Lc. 1, 79). Altul, la rîndul său : «Degrabă să ne întîmpine îndurările Tale, Doamne, că ne-am pierdut, că am deznădăjduit, că ne-am stins foarte» (Ps. 78, 8 ; 101, 4).

266. Pîinea este *hrană cuvîntătoare,* sau *raţională,* pentru că pregătirea ei se face prin raţiunea omenească, cîtă vreme animalele nu-şi pregătesc hrana pe temeiul unei cugetări.

Unii ziceau: «Oare Se va mai arăta Domnul de aci înainte deasupra noastră ?» Alţii: «Oare trecut-a sufletul nostru peste datoria cea de nesuferit ?« (Ps. 123, 4). Altul: «Oare Se va milostivi Domnul de aci înainte de noi ? Oare îl vom auzi zicîndu-ne nouă celor din legăturile de nedezlegat: «Ieşiţi!»; şi celor din iadul pocăinţei : «Iertaţi să fiţi !» ? Oare intrat-a strigarea noastră la urechile Domnului ?»

Toţi şedeau privind pururea cu ochii sufletului lor moartea şi zicînd: «Oare ce ni se va întîmpla ? Oare care va fi hotărîrea ? Oare care va fi sfîrşitul nostru ? Oare va mai fi pentru noi chemare înapoi ? Oare mai este iertare pentru noi, întunecaţii, smeriţii, osîndiţii ? Oare a avut cererea noastră putere să intre înaintea Domnului, sau s-a întors înapoi, pe drept cuvînt, umilită şi ruşinată ? Oare intrînd, cît folos a agonisit ? Cîtă bunăvoinţă ? Cît rod a dobîndit lucrarea ei ? Pornind din trupuri şi guri necurate şi neavînd multă putere, a împăcat ea oare pe Domnul cu desăvîrşire, sau măcar în parte ? Sau a tămăduit, măcar pe jumătate, ranele noastre, care sînt mari şi au nevoie de mari dureri şi sudori şi de multe osteneli ? Oare s-au apropiat de noi îngerii păzitori ? Sau sînt încă departe de noi ? Căci dacă nu s-au apropiat de noi, toată osteneala noastră e fără folos şi deşartă. Pentru că rugăciunea noastră nu are puterea îndrăznirii, nici înariparea curăţiei pentru a intra la Domnul, dacă îngerii noştri călăuzitori nu se vor apropia de noi, ca să o ia pe aceasta şi să o aducă Domnului« [267].

267. De aceea avem totdeauna nevoie de rugăciunea altora, care ca mijlocitori sînt tot atîţia «îngeri» pentru noi, mai ales cînd sînt mai curaţi ca noi, deşi nu sîntem scutiţi de rugăciunile noastre. Mijlocitorii numai duc rugăciunile noastre mai aproape de Dumnezeu, adăugând şi simţirea lor la ele ; nu le înlocuiesc. Cei deveniţi ca pietrele, adică simple obiecte fără simţire, nu se mîntuiesc nici prin rugăciunea altora. In mod deosebit ne ajută lucrarea de mijlocire a preoţilor, avînd concentrată în ea lu-

Unii de multe ori se întrebau unii pe alţii, plini de nesiguranţă, zicînd : «Oare vom scăpa, fraţilor ? Oare ni se va împlini rugămintea ? Oare va fi primită ? Oare ne va deschide ?» Iar ceilalţi răspundeau: «Cine ştie (cum ziceau fraţii noştri Niniviteni), de Se va răzgîndi Domnul şi ne va izbăvi pe noi de multa muncire ? Dar noi să facem ceea ce ţine de noi. Şi de nu ne va deschide, binecuvîntat să fie Domnul Dumnezeu, Cel ce ne-a lăsat afară cu dreptate. Dar să stăruim, bătînd pînă la sfîrşitul vieţii noastre. Poate pentru multa noastră îndrăzneală şi stăruinţă, ne va deschide Prea Bunul».

Pentru aceea, îndemnîndu-se unii pe alţii, ziceau: «Să alergăm, fraţilor! E nevoie de alergare, de alergare cu putere, pentru că am rămas afară din buna noastră frăţime. Să alergăm, necruţînd trupul nostru murdar şi pornit spre rele, ci să-l omorîm (mortificăm), cum ne-a omorît şi el pe noi». E ceea ce şi făceau acei fericiţi, stăpîniţi de simţul vinovăţiei.

Se vedeau la ei genunchi uscaţi de mulţimea mătăniilor; ochii topiţi şi scufundaţi înăuntru, undeva în adînc[268]. Erau lipsiţi de păr; obrajii erau răniţi şi arşi de fierbinţeala lacrimilor[269] ; feţele veştejite şi galbene, nedeosebite întru nimic de feţele morţilor.

crarea întregii comunităţi a Bisericii, în care cu siguranţă sînt mulţi mai buni ca noi.

268. Undeva, în adîncul nedefinit şi fără sfîrşit al dumnezeirii, pe care nu reuşesc niciodată să-l scruteze în întregime.

269. «Unele dintre lucruri ard şi altele îngraşă. Toate lacrimile care ies din inimă din pricina păcatului usucă trupul şi-l ard şi de multe ori însăşi cugetarea se simte vătămată la ieşirea lor. La început omul ajunge în chip necesar în treapta aceasta a lacrimilor. Şi prin ele i se deschide uşa spre a doua treaptă, mai înaltă, care este bucuria, în care omul primeşte milă. Acum vin lacrimile care izvorăsc din înţelegere. Ele înfrumuseţează şi îngraşă sufletul. Ele ies nesilit. Prin ele se schimbă însăşi înfăţişarea omului. Căci cînd inima se veseleşte, înfloreşte faţa».

Ce înseamnă greaua pătimire a celor îndrăciţi pe lîngă a acelora ? Sau a celor îndureraţi pentru morţi ? Sau a celor ce petrec în exil ? Sau pedeapsa celor osîndiţi pentru omoruri ? Nimic nu e chinul şi pedeapsa fără de voie a acestora, pe lîngă cea de bună voie a acelora. Şi vă rog să nu socotiţi cele spuse, poveşti, fraţilor. Aceştia rugau de multe ori pe judecătorul acela mare, pe păstorul şi îngerul între oameni, să le pună mîinile şi grumazul în fiare şi cătuşi, şi să le ţintuiască picioarele în butuci ca la cei osîndiţi şi să nu-i dezlege din acelea înainte de a-i primi mormîntul, ba nici chiar in mormînt.

Dar nu voi ascunde nici smerirea cu adevărat vrednică de milă şi iubirea zdrobită către Dumnezeu şi pocăinţa acestor fericiţi. Cînd vedeau că vor purcede spre Domnul, ca să se înfăţişeze înaintea Scaunului Celui neprimitor de mită, acei buni locuitori ai locului de pocăinţă rugau, prin întîistătătorul lor, cu jurăminte, pe acel mare păstor, să nu-i învrednicească pe ei de înmormîntare omenească, ci să fie aruncaţi, ca nişte dobitoace, în apa rîului, sau să fie lăsaţi în ţarina cutreerată de fiare.

Dar cît de înfricoşătoare şi de jalnică era priveliştea ceasului lor din urmă ? Cînd împreună osîndiţii simţeau pe cel ce o lua înaintea lor că era gata să se sfîrşească, îl înconjurau pînă ce avea încă mintea în putere. Şi plîngînd, şi plini de dor, şi clătinîndu-şi capetele în cea mai jalnică înfăţişare, întrebau însetaţi cu cuvinte întristate, pe cel ce se stingea, zicînd către el, aprinşi de milă: «Ce este frate şi împreună-osîndite ? Cum e ? Ce zici ? Ce nădăjduieşti ? Ai dobîndit prin osteneală ceea ce căutai, sau n-ai izbutit ? Ai ajuns, sau n-ai reuşit ? Ai luat încredinţarea ? Sau nădejdea îţi este nesigură ? Ai ajuns la slobozenie ? Sau gîndul ţi se clatină încă şi se îndoieşte ? Simţi în inima ta vreo iluminare, sau încă e întunecată şi ocărită ? Se

aude în tine vreun glas care îţi spune înăuntru : «Iată, te-ai făcut sănătos» (In. 5, 1), sau: «Iartă-ţi-se ţie păcatele» (Mt. 9, 2), sau: «Credinţa ta te-a mîntuit» (Lc. 10, 42) ? Sau ţi se pare că auzi încă pe acela care spune : «Întoarcă-se păcătoşii în iad» (Ps. 9, 17) şi: «Legîndu-i mîinile şi picioarele, aruncaţi-l în întuneric» (Mt. 22, 13) şi: «Piară nelegiuitul, ca să nu mai vadă slava Domnului» (Is. 26, 10) ? Ce spui, frate, pe scurt ? Te rugăm, spune-ne, ca să cunoaştem şi noi cele în care vom fi. Căci timpul tău s-a încheiat şi altul nu vei mai afla în veac»[270].

La acestea unii dintre cei ce adormeau, răspundeau : «Binecuvîntat e Domnul care n-a depărtat rugăciunea noastră şi mila Lui de la noi» (Ps. 65, 19). Alţii iarăşi: «Binecuvîntat e Domnul care nu ne-a dat pe noi spre vînarea dinţilor lor» (Ps. 123, 6). Dar alţii ziceau cu durere : «Oare a străbătut sufletul nostru puhoiul de nesuferit al duhurilor văzduhului ?[271]. Nu avem încă îndrăzneala, ci aşteptăm să vedem ce se va întîmpla la judecata aceea». Alţii au dat un răspuns mai dureros decît aceştia, zicînd: «Vai sufletului care n-a păzit făgăduinţa neprihănită[272] ; în ceasul acesta şi numai în el se va cunoaşte ce s-a gătit lui».

270. Isaac Sirul : «Întrebare : Cînd va cunoaşte cineva că a dobîndit iertarea păcatelor ? Răspuns : Cînd va simţi în sufletul lui că le urăşte pe acestea cu desăvîrşire din inimă şi cînd în cele din afară ale lui se va călăuzi contrar celor în care era. Acesta s-a încredinţat că a dobîndit iertarea greşalelor de la Dumnezeu, din mărturia conştiinţei pe care a cîştigat-o, după cuvîntul Apostolului care zice: «Conştiinţa care nu se osîndeşte, este martora ei însăşi» (I Tim. 1, 19).

271. Poate: ἀνυπόστατον nu înseamnă: «de nesuportat», ci «fără substanţă în sine». Căci răul nu are raţiune, cum zice sfîntul Maxim Mărturisitorul. El e susţinut de voia cea rea şi are ceva fantasmagoric, sau de nălucire în sine. Fantasmagoric, dar nu mai puţin pierzător. Acest înţeles îl poate avea şi în locul de mai înainte, tot din acest cap, unde se vorbeşte de «datoria de nesuportat». Răul găureşte ca un cariu, sau slăbeşte ca un minus fiinţa.

272. Făgăduinţa botezului sau a călugăriei.

Iar eu văzînd şi auzind acestea la ei, puţin a trebuit să nu deznădăjduiesc, cunoscînd nepăsarea mea şi asemănînd-o cu greaua lor pătimire.

Dar cum era şi aşezarea acelui loc şi întocmirea lui ? Însăşi vederea locului îndemna la pocăinţă şi la plîns. Căci cele ce altora le sînt grele şi anevoie de primit, celor ce au căzut din virtute şi din bogăţia duhovnicească le sînt plăcute şi uşor de primit. Pentru că sufletul care s-a lipsit de îndrăzneala de mai înainte şi a căzut din nădejdea nepătimirii, care a stricat pecetea curăţiei, a fost jefuit de bogăţia darurilor, s-a înstrăinat de mîngîierea dumnezeiască, a călcat tocmeala cu Domnul, a stins focul cel bun al lacrimilor şi e lovit şi împuns cu durere de amintirea lor, nu numai că primeşte cu toată rîvna ostenelile, ci şi pe sine se sîrguieşte a se ucide în chip bine credincios[273] prin nevoinţă, dacă a mai rămas în el o scînteie de iubire şi de frica Domnului. Aşa făceau cu adevărat fericiţii aceştia.

Căci avînd în minte acestea şi gîndind la înălţimea virtuţii din care au căzut, ziceau : «Adusu-ne-am aminte de zilele de la început» (Ps. 142, 5), de focul acela al sîrguinţei noastre. Alţii strigau către Dumnezeu: «Unde sînt milele Tale cele dintru început, Doamne, pe care le-ai arătat sufletului nostru întru adevărul Tău ?» Altul: «Cine mă va pune în lunile zilelor celor dinainte, în care mă păzea Dumnezeu, cînd strălucea lumina Lui peste capul inimii mele ?» (Iov 29, 1—3)[274].

273. «Şi pe sine se va ucide», adică pe sine ca subiect al păcatului, descoperindu-se ca subiect al faptelor bune. Cel ce face aceasta, are la: început sentimentul că moare, sau că trebuie să moară nemaiavînd poftă pentru nimic din cele ce le făcea sau le simţea. Numai prin aceasta ajunge la sine cel în stare numai de bine.

274. «Cine mă va pune, zice, şi mă va aşeza în perioada zilelor acelea în care Dumnezeu mă păzea, cînd împlineam poruncile Lui, şi lumina, mintea sufletului meu ?»

Şi cum îşi aduceau aminte şi de virtuţile lor de mai înainte, a căror pierdere plîngînd-o ca nişte prunci, ziceau: «Unde este curăţia rugăciunii ? Unde, îndrăzneala ei ? Unde, lacrima dulce în locul celei amare ? Unde, nădejdea nevinovăţiei şi curăţirii desăvîrşite ? Unde, aşteptarea fericitei nepătimiri ? Unde, credinţa faţă de păstor ? Unde, lucrarea rugăciunii lui în noi ? [275] Toate acestea s-au pierdut şi au pierit, ca şi cum nu s-ar fi văzut niciodată, şi s-au mistuit şi au plecat ca şi cum n-ar fi fost».

Dar să ne întoarcem la cuvîntul nostru. După ce am petrecut în închisoare 30 de zile, am revenit, neputînd răbda mai mult, în obşte, la marele păstor. Acesta văzîndu-mă schimbat cu totul şi turburat la culme, a cunoscut, prea înţeleptul, pricina schimbării, şi mi-a zis : «Ce este, părinte Ioane ? Ai văzut nevoinţele celor ce se chinuiesc ?» Iar eu am zis : «Am văzut, părinte, şi m-am minunat şi am fericit pe cei căzuţi care se plîng pe ei, mai mult decît pe cei ce n-au căzut şi nu se plîng pe ei; pentru că aceia prin cădere s-au ridicat la o înviere neprimejduită». Iar acela zise : «Aşa este».

Şi nemincinoasa lui limbă mi-a povestit următoarele : «Înainte cu zece ani aveam aci un frate foarte sîrguincios şi aşa de lucrător, că eu, văzîndu-l pe el atît de aprins cu duhul, tremuram pentru el şi mă temeam foarte de pizma diavolului, ca nu cumva, prin multa alergare, să-şi poticnească piciorul de vreo piatră, ceea ce obişnuieşte să se întîmple celor ce umblă repede. Acest lucru s-a şi întîmplat de fapt. Căci venind după un timp la mine, într-o seară tîrzie, îmi arătă o rană dezvelită şi îmi ceru un plasture, mai bine zis îmi ceru să-i ard rana cu fierul roşu; şi era

275. Dacă orice faptă bună a altuia rodeşte în noi cînd ne deschidem ei, cu atît mai mult rugăciunea lui şi mai ales rugăciunea lui cea pentru noi.

turburat foarte[276]. Dar văzînd pe doftor că nu voia să se folosească de o prea mare asprime faţă de el (pentru că era vrednic şi de milă), se aruncă la pămînt, îmi apucă picioarele, le spălă pe acestea cu lacrimi multe şi îmi ceru pedepsirea în închisoarea ce ai văzut-o». «E cu neputinţă să nu merg acolo, striga, e cu neputinţă !»

«Astfel sili mila doftorului să treacă în asprime, lucru rar şi cu totul neobişnuit bolnavilor. Se duse repede la cei ce se pocăiesc, se făcu părtaş cu ei cu toată rîvna, în plîns, rănindu-şi inima, ca cu un cuţit, cu întristarea din iubirea de Dumnezeu. Iar a opta zi a plecat la Domnul, rugîndu-se să nu i se facă parte de înmormântare. Dar eu l-am adus aci ca pe unul ce era vrednic şi l-am îngropat laolaltă cu părinţii. Pentru că după o săptămînă de robie, în ziua opta se lasă omul liber[277].

De fapt mai este cineva care ştie limpede, că nu s-a sculat de la picioarele mele smerite şi întinate înainte de a fi cîştigat bunăvoinţa lui Dumnezeu. Şi nu e de mirare. Căci primind în inimă credinţa desfrînatei ace-

276. «Cînd omul îşi aduce aminte de primele sale păcate şi se pedepseşte pe sine, atunci şi Dumnezeu are grijă de el ca să-l odihnească. Pentru că Dumnezeu Se bucură că şi-a dat sie certarea pentru abaterea de la calea Lui. Căci aceasta este semnul nepătimirii. Şi pe cît de mult îşi sileşte sufletul său, pe atîta se înmulţeşte cinstirea lui din partea lui Dumnezeu».

Fratele de care se vorbeşte îşi cere el însuşi pedeapsa, dar şi-o cere de la duhovnic, adică pe de o parte şi-o dă el însuşi, dar nu fără încuviinţarea duhovnicului, pentru ca să nu cadă nici din pocăinţă, dar să nu se înfunde nici în păcatul mîndriei. Avem deci nevoie de duhovnic, între altele, şi pentru a nu adăoga la celelalte păcate şi pe acel al mîndriei.

277. «Săptămîna e viaţa de acum, iar ea e vremea robiei, deoarece zidirea slujeşte stricăciunii. Ziua a opta e veacul viitor în care ne vom elibera de robia stricăciunii». *Alta :* «Săptămîna robiei e numită viaţa de acum, iar cea liberă e numită viaţa viitoare. Căci cel ce se scutură în cele şapte zile ale vieţii de acum, de greşalele ce i s-au întîmplat, în a opta se mută la viaţa liberă».

leia, a udat şi el picioarele mele netrebnice cu aceeaşi încredinţare. Pentru că «celui ce crede, toate îi sînt cu putinţă», a zis Domnul (Mc. 9, 23).

6) Am văzut suflete necurate stăpînite nebuneşte de dragostea trupurilor. Dar luînd din cercarea dragostei pricină de pocăinţă, au întors aceeaşi dragoste spre Domnul. Şi sărind îndată peste orice frică, s-au altoit fără saţiu în dragostea de Dumnezeu. De aceea şi Domnul a zis despre acea desfrînată, nu că s-a temut, ci că a iubit mult şi a putut schimba cu uşurinţă dragostea cu dragostea (Lc. 7,47).

7) Ştiu, o, minunaţilor, că unora li se par nevoinţele fericiţilor acelora ce le-am povestit, de necrezut, altora anevoie de crezut şi iarăşi altora pricinuitoare de deznădejde. Dar omul bărbat cîştigă din acestea mai degrabă un bold şi o săgeată de foc şi pleacă ducînd rîvnă în inima sa. Iar cel cu rîvnă mai mică decît acesta, îşi cunoaşte neputinţa sa şi dobîndind cu uşurinţă smerita cugetare, din dispreţuirea de sine, aleargă după cel dintîi. Nu ştiu însă dacă a şi ajuns ca acela. Dar cel trîndav, nici să nu asculte la cele spuse, ca nu cumva să risipească şi puţinul pe care încă-l face deznădăjduit cu totul, şi să se întîmple cu el cuvîntul care zice : «De la cel ce nu are rîvnă, şi ceea ce are se va lua de la el» (Mt. 25, 29) [278].

278. Ca să nu sperie pe cei ce nu fac o pocăinţă atît de mare ca cei descrişi înainte, autorul scrierii îi linişteşte, spunînd că şi puţinul bine pe care-l fac le este de folos, «In casa Tatălui Meu sînt multe locaşuri», sau răsplăţi, a spus Domnul (In. 14, 2). Chiar de cel numit în rindul al doilea care urmează celui dintîi, dar nu cu bărbăţia aceluia, ci cu smerita cugetare conştientă de neputinţa sa, autorul nu ştie de a ajuns la acelaşi locaş cu cel dintîi. «Aceasta este bărbăţia, ca omul să lupte împotriva păcatelor sale de mai înainte, pentru care se şi roagă să fie iertat, ca să nu se lase biruit de ele, fie în inima sa, fie în faptă, fie în simţire». *Alta :* «Bărbăţia inimii este un alt ajutor al sufletului după Dumnezeu, precum şi lenea este un ajutor al păcatului». *Alta*: «Dragostea de Dumnezeu alungă negrija.

8) Nu putem noi cei ce am căzut în groapa fărădelegilor să ieşim de acolo, dacă nu ne-am scufundat în adîncul (abisul) smereniei[279],

9) Alta este smerenia mîhnită a celor ce plîng şi alta, mustrarea conştiinţei vecină cu deznădejdea a celor ce păcătuiesc încă; şi alta, fericita bogăţie a smereniei ce se iveşte în cei desăvîrşiţi prin lucrarea lui Dumnezeu[280]. Să nu ne grăbim să o aflăm pe cea de a treia prin cuvinte. Căci în zadar vom alerga. Iar semnul celei de a doua este răbdarea desăvîrşită a defăimării[281]. Căci deprinderea rea de mai înainte[282] chi-

Iar lipsa de frică o stârneşte pe aceasta». Se afirmă mereu sinergia sau trebuinţa împreună-lucrării omului cu Dumnezeu.

279. Sînt două adîncuri. Cel al păcatului, e numit aici groapă, pentru că e un adînc al nesimţirii, o groapă în care se înmormîntează conştiinţa. Şi un adînc fără fund (un abis) al smereniei, care e o adîncime fără sfîrşit a conştiinţei micimii proprii şi a responsabilităţii în faţa lui Dumnezeu. Aceasta nu poate fi experiată decît deodată cu infinitatea puterii lui Dumnezeu. Chiar din groapa păcătoşeniei se poate trece în adîncul smereniei, căci chiar păcatul îl poate face pe om să vadă cît de nevrednic este de Dumnezeu. Dar această trecere făcîndu-se prin trezirea conştiinţei, e o trecere de la un adînc la altul. Numai simţul adîncului se menţine în acel om. Prin adîncul smereniei se săvîrşeşte şi o înălţare din întunericul tot mai gros în lumina nesfîrşită a lui Dumnezeu.

280. «Există o smerenie de la Dumnezeu şi mai este cel ce se smereşte din frica de Dumnezeu. Dar este şi o smerenie din dorirea lui Dumnezeu. Celui ce se smereşte din frica de Dumnezeu îi urmează o cumpătare a mădularelor, cu o liniştire a simţirilor şi cu o inimă zdrobită în tot timpul. Iar celui ce se smereşte din bucurie îi urmează multă simplicitate şi o inimă ce creşte şi nu poate fi ţinută». E o inimă ce creşte în harul lui Dumnezeu, în ambianţa iubirii Lui, ce nu poate fi oprită din bucuria şi zborul ei în înălţimile nesfîrşite ale Lui. Aceasta e o smerenie copleşitoare prin bogăţia ei, întreţinută de experienţa mereu sporită a nesfîrşirii lui Dumnezeu. In această smerenie lucrează Dumnezeu însuşi în mod precumpănitor.

281. «Lucrul smereniei este că, dacă cineva ne batjocoreşte şi ne alungă, să avem sufletul deopotrivă cu al unui cîine, care cînd e alungat pleacă, iar cînd e chemat, vine, avînd în inimă gîndul că nu sîntem vrednici să fim cu acela».

282. «πρόληψιο— gîndul păcatului, care ne stăpîneşte şi care se iveşte în conştiinţă pe neaşteptate, uneori şi în cei ce plîng pentru păcatele lor.

nuieşte de multe ori şi pe cel ce plînge. Şi nu e de mirare.

10) Cuvîntul despre judecăţile lui Dumnezeu şi despre căderi e întunecos şi neînţeles de nici un suflet. Nu ştim care sînt căderile care ni se întîmplă din negrijă, care din părăsirea din iconomie (cu un rost bun), care, din pricina întoarcerii lui Dumnezeu de la noi. Dar cineva ne-a povestit că cele ce ni se întîmplă din iconomie, pricinuiesc o întoarcere grabnică. Căci nu îngăduie Dumnezeu, Care ne-a predat lor, să fim ţinuţi mult de ele.

11) Să luptăm înainte de toate cu dracul întristării. Căci acesta, venind lîngă noi în vremea rugăciunii şi aducîndu-ne aminte de îndrăznirea noastră de mai înainte, voieşte să ne oprim din rugăciune[283].

283. Dracul întristării ne şopteşte în vremea rugăciunii, dacă întrerupem firul ei prin goluri, că nu simţim în ea îndrăznirea către Dumnezeu, sau legătura vie cu El, pe care am avut-o altădată. Şi aceasta ne face să ne întristăm şi să încetăm a ne ruga ca unii ce n-am fi acum în starea cuvenită a ei. Dar trebuie să stăruim în rugăciune, chiar dacă ea nu e totdeauna fierbinte şi adunată în întregime în gîndul la Dumnezeu. «Fii cu luare aminte, frate, la dracul ce aduce întristare în om. Căci multe sînt cursele lui pînă ce te face neputincios. Căci întristarea cea după Dumnezeu e bucurie, prin aceea că te vezi pe tine stăruind în voia lui Dumnezeu. Dar acela îţi zice : «Unde vei scăpa ? Căci nu ai pocăinţă». Aceasta lucrează cu duşmănie, pînă ce va face pe om să-şi piardă înfrînarea. Dar întristarea cea după Dumnezeu nu-l apasă pe om, ci-i zice: «Nu te teme, vino iarăşi». Căci ştie că Dumnezeu e puternic şi-l întăreşte pe el. Puterea celor ce voiesc să dobîndească virtuţile aceasta este, ca dacă vor cădea să nu se descurajeze, ci să fie iarăşi cu grijă».

Alta: «Este o întristare folositoare şi este o întristare pricinuitoare de stricăciune. E propriu întristării folositoare să plîngă pentru păcatele proprii ; ba să plîngă şi pentru păcatele şi pentru neştiinţa aproapelui; atît pentru a nu cădea cu intenţie, cît şi ca să ajungă, la cea mai desăvîrşită bunătate. Iar cei lumeşti se întristează, pentru că nu sînt slăviţi şi se topesc dorind cele ale altora. Cînd sînt săraci se chinuiesc; îmbogăţindu-se, înnebunesc».

12) Să nu te turburi de cazi în fiecare zi, nici să ieşi din luptă. Ci stai bărbăteşte şi, cu siguranţă, îngerul care te păzeşte va preţui răbdarea ta. Rana ta este uşor de tămăduit cît este încă proaspătă şi caldă. Dar cele învechite, neîngrijite şi învîrtoşate, sînt greu de vindecat şi au nevoie de multă osteneală, de fier, de brici şi de focul ce le însoţeşte pentru vindecare.

13) Multe se fac cu vremea de nevindecat. Dar la Dumnezeu toate sînt cu putinţă (Mt. 19, 26). Dracii spun că Dumnezeu e înainte de cădere iubitor de oameni, dar după cădere e aspru [284].

14) Nu crede celui ce-ţi zice după căderea în mici greşeli: «Bine era de n-ai fi făcut aceasta. Dar nu e nimic». Dar de multe ori, daruri mici îmblînzesc mînia mare a judecătorului.

15) Cel ce se pocăieşte cu adevărat, toată ziua în care nu plînge o socoteşte ca pierdută, chiar dacă a săvîrşit alte lucruri bune în ea.

16) Nimeni din cei ce plîng să nu aştepte încredinţarea (iertării) în ceasul ieşirii (morţii). Căci ceea ce este nearătat, nu e sigur. Pentru aceea a şi zis careva : «Lasă-mă să răsuflu, prin încredinţare, ca să nu mă duc de aici neîncredinţat» (Ps. 38, 18).

17) Unde e Duhul Domnului, s-a dezlegat legătura. Şi unde e smerenia neasemănată, s-a dezlegat, de ase-

284. «Pentru aceasta se zice de diavol că e duşman şi răzbunător. Căci fiind duşman al virtuţii, după căderea din ea, se arată răzbunător». Ed. 1970 : «înainte de a cădea cineva, dracii îl ispitesc la păcat, îl împing şi-l înduplecă, spunînd că Dumnezeu e iubitor de oameni şi iartă. Săgetîndu-l deci prin gîndurile plăcerii legate de păcat şi slăbindu-l şi ducîndu-l la ea şi înduplecîndu-l să facă voia lor, iar după aceea, voind să-l arunce în deznădejde şi să-l scufunde în pierzania desăvîrşită, îi şoptesc acestea : «Vai ţie, ce ai făcut ? Căci Dumnezeu e drept şi nu te va ierta».

menea, legătura[285]. Dar cei ce pleacă fără acestea două, să nu se amăgească. Căci sînt legaţi.

18) Cei din lume şi numai ei sînt străini de aceste încredinţări; şi mai ales de cea dintîi (de prezenţa Duhului). Dar unii sporind prin milostivire, cunosc în ceasul ieşirii, folosul.

19) Cel ce se plînge pe sine însuşi, nu se ocupă de plînsul, de căderea, sau de ocărîrea altuia.

20) Cîinele muşcat de o fiară, se mînie şi mai mult pe ea, înfuriindu-se neasemănat mai mult pe ea din durerea ranei.

21) Să luăm aminte de nu cumva nu din curăţie, ci din înrăutăţire, a încetat conştiinţa să ne muşte[286].

22) Semnul iertării căderii stă în a te socoti pururea dator[287].

23) Nu e nimic deopotrivă cu îndurarea lui Dumnezeu, sau mai mare ca ea. De aceea cel ce deznădăjduieşte s-a înjunghiat pe sine[288].

285. «Prin smerenie intră toate bunătăţile, între care şi compătimirea, prin care şi încredinţarea iertării». S-ar putea şi inversul: orice păcat e însoţit de nepăsarea mîndriei. Dar între smerenie şi Duhul Sfînt e o legătură. Smerenia fiind o accentuată conştiinţă a lui Dumnezeu, este o experienţă a prezenţei Lui. Această conştiinţă face pe om să se socotească pe sine nimic, iar pe Dumnezeu totul, pentru că Dumnezeu se află în el cu mărimea Lui nesfîrşită. Iar Dumnezeu nu e prezent decît prin Duhul Său.

286. Ava Isaia : «Dacă te vezi în vremea rugăciunii neosîndit de nici un păcat, eşti cu adevărat liber şi ai intrat într-adevăr în sfînta Lui odihnă, potrivit voii Lui». Talasie : «Conştiinţa curată e pricinuită de ostenelile nevoinţei, ca postul, privegherea, răbdarea, îndelunga răbdare».

287. Scărarul se foloseşte şi aci, ca de atîtea ori, de paradox : Să ştii că eşti iertat, cînd te socoteşti pururea dator. Deci semnul iertării nu stă într-o linişte nepăsătoare, ci într-o grijă că eşti mereu dator să faci ceva pentru a merita iertarea. Păcatul săvîrşit devine astfel un bold de continuă înaintare în cele bune. El poate fi astfel o forţă de continuă sensibilizare spirituală.

288. Cel ce deznădăjduieşte în mila lui Dumnezeu, s-a omorît pe sine sufleteşte. Căci nu mai face nimic pentru a se ridica din răutatea păcatului, pentru a înainta în bine.

24) Semnul pocăinţei pline de grijă stă în a ne socoti pe noi vrednici de toate necazurile văzute şi nevăzute ce ni se întîmplă, ba încă de şi mai multe[289].

25) Moise, după ce a văzut pe Dumnezeu în rug, s-a întors iarăşi în Egipt (care se înţelege întuneric), la lucrarea cărămizilor lui faraon cel gîndit. Apoi iarăşi se suie la rug. Dar nu numai acolo, ci şi în munte. Cel ce a avut parte de vedere nici odată nu deznădăjduieşte de sine. Sărăceşte marele Iov, dar s-a îmbogăţit iarăşi în chip îndoit.

26) Cumplite sînt în cei trîndavi căderile de după chemare. Ele calcă nădejdea în picioare şi-i conving pe aceia să socotească fericit lucru chiar şi numai o singură ridicare din groapă[290].

27) Ia seama, ia seama! Nu ne întoarcem numai decît prin calea prin care ne-am rătăcit. Ci printr-o alta mai scurtă.

28) Am văzut pe doi inşi înaintînd spre Dumnezeu în acelaşi fel şi in acelaşi timp. Unul din ei era bătrîn şi înaintat în osteneli. Celălalt era ucenic şi alerga mai

289. P.G., din Marcu Ascetul: «Lucrul pocăinţei se ţese din acestea trei: din curăţirea gîndurilor, din rugăciunea neîncetată şi din răbdarea necazurilor ce vin asupra noastră. Acestea trebuie să aibă nu numai o lucrare arătată, ci şi una înţelegătoare, ca pe cei ce stăruie în ele să-i facă nepătimitori. Căci fără cele trei virtuţi nu se poate săvîrşi lucrul pocăinţei».

290. «Vorbind de cei trîndavi, părintele a deosebit de ei pe cei netrîndavi şi rîvnitori. Ş'i acest lucru e vădit. Căci pe drept cuvînt aceia, trîndavi fiind, socotesc anevoioasă ridicarea din nou cînd au căzut în vreo greşală. Căci apăsaţi de trîndăvia lor, nu mai au nădejde în nepătimire, deoarece nu mai voiesc să se predea altor osteneli. Pentru aceea socotesc că e un lucru mare chiar a se izbăvi de greşala prezentă, fiind greu bolnavi. Dar cei sîrguincioşi de ar cădea de zece mii de ori nu deznădăjduiesc în putinţa desăvîrşirii, ci aleargă spre ea cu şi mai multă rîvnă».

repede ca bătrînul şi a ajuns cel dintîi la semnul smereniei.

29) Să luăm aminte toţi, dar mai mult cei ce am căzut. Să nu bolim în inimă de boala lui Origen cel necredincios[291]. Această învăţătură pîngărită se face lesne primită de iubitorii de plăcere, dînd ca motiv (pretext) iubirea de oameni a lui Dumnezeu[292]. In cugetarea mea, mai bine zis în pocăinţa mea, se va aprinde focul rugăciunii care mistuie materia păcatului (Ps. 38, 4).

30) Regulă şi chip, pildă şi icoană de pocăinţă să-ţi fie ţie mai-înainte-pomeniţii sfinţi osîndiţi şi nu vei mai avea nevoie nicidecum de vreo carte în viaţa ta, pînă ce nu te va lumina Hristos, Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeu, întru învierea pocăinţei celei pline de grijă. Amin.

Prin pocăinţă ai urcat a cincea treaptă. Prin ea ai curăţit cele cinci simţuri scăpînd de pedeapsă şi de osînda fără de voie, prin cea aleasă de bună voie.

291. Sînt mulţi astăzi, chiar dintre teologi care ar dori o reabilitare a lui Origen. Nu-şi dau seama că origenismul duce la devalorizarea mişcării, sau a efortului personal, a importanţei timpului pentru mîntuire şi deci a persoanei. Totul duce automat la fericire. Iar din ea se cade iarăşi. Origenismul e o teosofie sau antroposofie, sau panteism. Nu cunoaşte valoarea eternă a fiecărei persoane şi putinţa ei de veşnică odihnă în infinitatea dragostei personale a lui Dumnezeu. Deşi Scărarul, lăudînd asprimea faptelor de mortificare a trupului, pare să manifeste o dispreţuire a vieţii în trup, nu gîndeşte ca Origen, care consideră viaţa în trup şi mişcarea în ea o cădere din pliroma preexistentă a spiritelor ci el dă o mare valoare acesteia, pentru că prin faptele vieţii în trup, chiar dacă acesta nu are valoarea în el însuşi, se cîştigă mîntuirea.

292. «Acela admitea pedepsirea păcătoşilor pentru o vreme oarecare, pentru a se curăţi de întinăciunea păcatului în focul chinurilor. După aceea îi restabilea în Împărăţia cerurilor şi pe aceştia împreună cu drepţii, pretextând în chip rău iubirea de oameni a lui Dumnezeu».

Cuvîntul VI

Despre pomenirea morţii

1) Oricărui cuvînt îi premerge un gînd. Plînsului şi tînguirii îi premerge pomenirea morţii şi a greşelilor. Pentru aceea se pun acestea la acest loc în cuvîntul nostru.

2) Aducerea aminte de moarte este o moarte de fiecare zi. Aducerea aminte de moarte e un suspin de fiecare ceas.

3) Frica de moarte este o însuşire a firii, intrată în ea prin neascultare. Iar tremurarea de moarte este semnul păcatelor nepocăite.

4) Hristos are frică de moarte, dar nu tremură, ca să arate limpede însuşirile celor două firi.

5) Precum pîinea e cea mai de trebuinţă dintre toate mîncările, aşa aducerea aminte de moarte e cea mai de trebuinţă dintre toate lucrările (de curăţire de patimi).

6) Celor aflători în mijlocul (obştii), aducerea aminte de moarte le pricinuieşte osteneli, împliniri de ascultări, necinstiri. Celor din afară de zgomote, le pricinuieşte lepădarea grijilor, rugăciunea neîncetată şi păzirea minţii. Acestora pomenirea morţii le este şi maică şi fiică[293].

293. «Gîndul la moarte, zice, pe cei de sub ascultare îi face iubitori de osteneli şi-i ajută să aibă plăcere de necinstire; pe cei din liniştire îi face fără griji şi să se ocupe pururea numai cu rugăciunea».

Alta : «Celor din mijlocul lumii, care vieţuiesc în nepăsare şi nu după Dumnezeu, gîndul la moarte le pricinuieşte dureri sau osteneli zadarnice, îndeletniciri sau cuvinte nefolositoare şi flecăreli prosteşti, dulceaţa necinstirii, îndulcirea cu necinstirile ; iar celor din afara zgomotelor, lepădarea grijilor, rugăciunea şi păzirea minţii, căci lucrarea acestora e păzirea poruncilor lui Hristos şi întoarcerea la El». Celor ce vieţuiesc în lume fără

7) Precum cositorul se deosebeşte de argint, chiar dacă la vedere se aseamănă, aşa pentru cei ce au darul deosebirii, frica firească de moarte se deosebeşte in chip vădit de cea protivnică firii.

8) Semnul adevărat al celor ce-şi aduc aminte de moarte întru simţirea inimii, este despătimirea de bună voie de toată zidirea şi părăsirea desăvîrşită a voii lor. Cel ce o aşteaptă pe aceasta în fiecare zi e om cercat. Cel ce o doreşte în fiecare ceas e sfînt.

9) Nu toată poftirea morţii e bună. Căci sînt unii care, greşind neîncetat din forţa deprinderii, o doresc pe aceasta cu smerenie. Şi sînt iarăşi alţii care nu voi să se pocăiască, şi aceştia o cer din deznădejde. Şi sînt alţii care nu au frică de moarte, deoarece se socotesc pe ei nepătimaşi, din mîndrie. În sfîrşit sînt unii care cer plecarea lor de aici prin lucrarea Duhului Sfînt.

10) Unii dintre bine-credincioşi se întreabă cu nedumerire : pentru ce, dacă pomenirea morţii ne face atîta bine, Domnul ne-a ascuns cunoaşterea ei de mai înainte ? Ei nu ştiu că Dumnezeu ne lucrează prin aceasta în chip minunat mîntuirea noastră. Căci nimenea, dacă ar cunoaşte mai dinainte moartea sa, nu

să schimbe viaţa, gîndul la moarte le dă sentimentul că ostenelile şi convorbirile lor sînt zadarnice, că necinstirile de care au parte sînt adevărate necinstiri. Dimpotrivă, celor ce-şi schimbă viaţa, ostenelile le sînt dulci, iar necinstirile nu le sînt necinstiri. Scărarul foloseşte foarte des paradoxul, care rezultă din optica diferită cu care e privită viaţa : fie ca satisfăcîndu-se cu cele trecătoare şi lumeşti, fie căutînd cele veşnice şi duhovniceşti. Există astfel o cinstire necinstită pentru cel ce o aduce şi pentru cel ce o primeşte, cînd e adusă din linguşeală celui ce o caută pentru slava deşartă; şi o necinstire cinstitoare cînd, de exemplu, e adusă de cel lipsit de vicleşug, celui bun pînă la naivitate. La fel există o plăcere neplăcută a trupului, care e o plăcere a sufletului.

ar veni îndată la botez, sau la viaţa călugărească, ci şi-ar petrece toate zilele în fărădelegi şi s-ar năpusti spre botez şi spre pocăinţă numai în ceasul ieşirii. Dar dobîndind calitatea păcatului din obişnuinţa îndelungată cu el, ar rămîne cu totul neîndreptat[294].

11) Plîngînd, să nu primeşti niciodată pe cîinele acela care îţi strecoară gîndul că Dumnezeu e iubitor de oameni. Căci scopul lui este să alunge de la tine plînsul şi frica neînfricată[295]. Acest gînd îţi este bun numai cînd te vezi pe tine tîrît în adîncă deznădejde[296].

12) Cel ce voieşte să ţină pururea în sine pomenirea morţii şi a judecăţii lui Dumnezeu, dar s-a predat pe sine grijilor şi împrăştierilor lumeşti, este asemenea celui ce înoată, dar voieşte să-şi ciocnească palmele[297].

13) Pomenirea conştientă a morţii depărtează mîncarea. Iar mîncarea înlăturată cu smerenie, depărtează patimile.

294. «π<ηωθείς τη *naxii»* — primind calitatea păcatului. Fiinţa întreagă a omului dobîndeşte prin felul său de viaţă o anumită calitate, un anumit miros, bun sau rău. Păcatul sau binele nu stă într-un colţ al fiinţei noastre, ci aşa cum o picătură de petrol dă apei întregi dintr-un vas ceva din calitatea ei, aşa şi păcatul sau binele, modifică într-un sens sau altul întreaga fire a noastră. Iar calitatea curată sau îmbunătăţită a firii are un caracter dinamic. Ea îndeamnă pe om la bine sau la rău şi le face cu uşurinţă pe acestea. Efortul de a readuce la calitatea bună firea înrăutăţită trebuie să lupte cu pornirea ei de a săvîrşi răul.

295. Frica pentru trup, neînfricată pentru sufletul care crede in Dumnezeu. Frică şi aşteptare bucuroasă pentru bunătăţile de după moarte.

296. Să nu te bizui pe gîndul că Dumnezeu este iubitor de oameni, ca prin el să slăbeşti pocăinţa. El să-ţi fie de ajutor numai cînd eşti în primejdie de a deznădăjdui.

297. Aşa, în ed. 1970 (χροτειν). In P.G. : «Să-şi ţină mîinile (χρατεϊν).

14) Lipsa de durere a inimii învîrtoşează mintea[298]. Iar mulţimea bucatelor usucă izvoarele[299]. Setea şi privegherea aduc zdrobirea inimii. Iar din inima zdrobită ţîşnesc apele (lacrimile)[300].

15) Cele spuse sînt aspre celor lacomi de mîncare şi de necrezut celor trîndavi. Dar bărbatul făptuitor le va cerca prin rîvna lui. Şi cel ce le-a cunoscut prin cercare va zîmbi gîndindu-se la ele. Dar cel ce caută încă să le cunoască e mai trist[301].

16) Precum părinţii spun că iubirea desăvîrşită nu poate cădea, aşa spun eu că simţirea desăvîrşită a morţii este lipsită de frică.

17) Multe sînt lucrările minţii făptuitoare. Amintesc dintre acestea : gîndul la dragostea lui Dumnezeu, pomenirea lui Dumnezeu, aducerea aminte de Împărăţia cerurilor, aducerea aminte de rîvna mucenicilor, aducerea aminte de Dumnezeu care e de faţă, potrivit cu cel ce a spus : «Văzut-am înaintea mea pe Domnul» (Ps. 15, 8), aducerea aminte de sfintele Puteri înţelegătoare, aducerea aminte de moarte, de răspuns, de

298. Inima care nu e îndurerată de păcate face şi mintea învîrtoşată, adică ia omului sensibilitatea înţelegerii stării sale. Cunoaşterea de sine a omului e deci o chestie de simţire. Un om nesimţit nu se poate cunoaşte cu adevărat. Scolia din P.G., accentuînd legătura intimă dintre minte şi inimă, prezintă urmările ce le are păcatul pentru minte şi inimă în mod alternativ ca fiind aceleaşi : «Uitarea poruncilor dumnezeieşti şi abaterea voinţei libere face inima învîrtoşată şi mintea neîndurerată ; sau invers : mintea învîrtoşată şi inima neîndurerată».

299. Mulţimea bucatelor usucă izvoarele lacrimilor, adică simţirea inimii şi a minţii. Băutura multă luată din exterior usucă izvoarele dinăuntru ale lacrimilor. Cine bea mult nu mai poate plînge.

300. Nu se va teme adică de împuţinarea bucatelor, de sete, de durerea inimii etc.

301. «Cele grele celorlalţi le sînt, celor ce le deprind de bună voie, pricini de bucurie şi de veselie. Cîştigînd prin cercare o uşurinţă faţă de ele, ajung şi la o sporire în desăvîrşire. Dar cei încă nedesăvîrşiţi, se îndeletnicesc cu ele, cu osteneală, dacă se îndeletnicesc peste tot».

hotărîre, de pedepsire. Începem cu cele mari şi sfîrşim cu cele care nu trebuie uitate.

18) Mi-a povestit odată un călugăr egiptean că «după împlîntarea pomenirii morţii întru simţirea inimii, voind odată, mînat de nevoie, să mîngîie puţin lutul, am fost împiedicat de pomenirea aceasta, ca de un judecător; şi ceea ce e minunat, e că, deşi am voit, n-am putut să mai scap de ea»[302].

19) Un alt oarecare, locuind aci, în aşa zisa Thola, işi ieşea de multe ori, din pricina acestui gînd (al morţii), din sine. Şi aflat de fraţi de parcă era leşinat, sau cuprins de epilepsie, era dus de ei aproape fără suflare.

20) Nu voi tăcea să-ţi fac cunoscută şi povestirea despre Isichie Horevitul[303]. Acesta petrecea totdeauna într-o totală lenevie, neavînd nici o grijă de sufletul său. Îmbolnăvindu-se odată cu trupul pînă la marginea vieţii, încît părea că peste un ceas va muri, dar venindu-şi iarăşi în fire, ne rugă pe toţi să plecăm îndată. Zidind apoi uşa chiliei, a rămas înăuntru 12 ani fără să mai iasă vreodată la vreo vorbă cu cineva. Nu mai gusta nimic altceva, decît pîine cu apă. Şedea numai acolo, cu mintea ţintă (în extaz) la cele ce le văzuse în această ieşire (în extaz). Era atît de adunat cu mintea în sine, că nu şi-a mai schimbat niciodată acest fel de vieţuire, fiind pururea ieşit din sine şi vărsînd lacrimi fierbinţi, în tăcere[304].

302. Numitul egiptean avea atît de întipărită pomenirea morţii, că deşi silit de foame de mai multe zile, n-a putut să alunge pomenirea morţii din sine, măcar că voia, ci mai degrabă a alungat ea foamea.

303. Vieţuitor pe Horeb, loc de pustnici la poalele muntelui Sinai; Thola, localitate pe Horeb.

304. Era pe de o parte «cu mintea adunată în sine» (σύούς) pe de alta, «ieşit din mintea sa». Numai cel adunat in sine vede dincolo de sine (şi se înţelege dincolo de lume), adică se aflä în extaz. Minunea celor

Dar cînd era să se săvîrşească, deschizînd uşa am intrat înăuntru. Şi rugîndu-l mult, numai atîta am auzit de la el: «Iertaţi-mă! Nimenea de va avea pomenirea morţii, nu va putea să păcătuiască vreodată». Iar noi ne-am minunat văzînd pe cel odinioară atît de nepăsător, preschimbat atît de repede cu o schimbare şi prefacere fericită. Şi înmormîntîndu-l cu cuvioşie în cimitirul apropiat al castrului, după un număr de zile căutînd sfintele lui rămăşiţe, nu le-am aflat. Domnul a încredinţat, şi în felul acesta, despre pocăinţa lui plină de grijă şi vrednică de laudă, pe toţi cei ce voiesc să se îndrepte după o lenevire îndelungată.

21) Precum unii socotesc nemărginit adîncul (abisul), căci îl numesc loc fără fund, aşa gîndul morţii e nesfîrşit atît în curăţia, cît şi în lucrarea lui. Iar ceea ce am spus e întărit de amintitul cuvios. Unii ca aceştia adăugând neîncetat frica, la frică, nu se odihnesc pînă nu se va topi şi însăşi puterea oaselor[305].

de dincolo de minte se vede numai prin mintea adunată în ea însăşi, pentru că prin ea sînt transparente şi pentru că infinitatea lor seamănă cu indefinitul minţii şi în legătură cu el.

305. «Precum, zice, adîncul mării e nemăsurat şi necuprins, aşa şi sfîrşitul curăţiei e de ne-ajuns, adică nu are sfîrşit în cei ce au pomenirea morţii în simţirea inimii. Căci e cu neputinţă ca omul smerit, avînd pomenirea neîncetată a morţii, să spună în chip fariseic, că a ajuns la sfîrşitul curăţiei, adică «am ajuns desăvîrşit în curăţie». Cel ce ar spune aceasta nu ar fi smerit. Deci s-ar întîmpla ceva ciudat: de cel ce ar îndrăzni să spună aceasta nu s-ar atinge nepătimirea nici cu vîrful degetelor. Căci slava deşartă e cea mai cumplită patimă. Dar de cel smerit se atinge pînă la săturare, dar datorită smereniei socoteşte că-i lipseşte. Deci în amîndoi, adică atît în cel smerit, cît şi în cel stăpînit de slava deşartă, curăţia e necuprinsă». Cel mîndru nu o cuprinde din pricina mîndriei, cel smerit simte mereu că mai are, şi de fapt mereu mai are de înaintat în smerenie. Pe cît de neajunsă este infinitatea lui Dumnezeu, pe atît de neajuns este hotarul smereniei, deci, şi sentimentul nedeplinătăţii curăţiei. Iar gîndul morţii, întreţinînd smerenia, întreţine şi sentimentul nedeplinătăţii curăţiei. El consideră nesfîrşitul omului ca un nesfîrşit al înaintării, datorită faptului că înaintarea are ca ţintă să

22) Să ne încredinţăm că, pe lîngă toate bunătăţile, şi aceasta este un dar al lui Dumnezeu[306]. Pentru că altfel, cum se explică faptul că, chiar venind la morminte, unii rămîn fără lacrimi şi învîrtoşaţi, dar pe de altă parte chiar aflîndu-ne departe de această vedere, de multe ori sîntem străpunşi la inimă ?[307]

23) Cel ce a murit tuturor, şi-a adus aminte de moarte[308]. Dar cel ce e încă legat de ele, nu încetează de a lucra el însuşi împotriva sa.

cuprindă pe Dumnezeu cel nesfîrşit. De aici urmează că nesfîrşirile acestea sînt ale persoanei, nu ale lucrului, obiectului, substanţei. Curăţia înseamnă putinţa unei infinităţi în înaintarea persoanei, smerenia la fel, bunătatea la fel, iubirea la fel, înţelegerea la fel, tăcerea care adînceşte la fel. Dacă n-ar fi persoana, n-ar exista infinitate adevărată şi putinţa înaintării în ea. Mai bine zis, dacă n-ar fi persoana infinită a lui Dumnezeu spre care tinde la infinit persoana umană, n-ar exista un infinit adevărat. Pe de altă parte, perspectiva infinităţii veşnic noi a curăţiei, a iubirii, se deschide pentru cineva după ce s-a plictisit, s-a obosit de monotonia pe care o poate oferi alipirea exclusivă la lume, alipire care pare să aibă şi ea o infinitate, dar o infinitate în monotonia repetiţiei şi deci o infinitate aparentă, o infinitate care la un moment dat devine leşinată, împreună cu setea după ea, care se satură de a tot acapara acelaşi fel de lucruri care nu oferă nimic nou, nimic care să-i satisfacă setea de infinitate adevărată a spiritului, care să-i satisfacă setea de adevărul care stă în infinitatea adevărată. Aparenta infinitate a lumii crapă la un moment dat pentru spiritul săturat de ea şi prin această crăpătură ţîşneşte din ascunzimea sa adevărata infinitate, cea a ordinii Duhului. Aspiraţia de înaintare în ea e ajutată nu numai de dorul ei, ci şi de frica continuă de a rămîne înlănţuit prin patimi în monotonia acestei lumi.

306. Adică şi pomenirea morţii cu simţirea inimii şi deci cu lacrimi este un dar al lui Dumnezeu. Şi este un dar al lui Dumnezeu şi faptul de a ni se deschide perspectiva infinităţii prin gîndul la moarte, care îl deschide spiritului orizontul veşnic şi infinit, potrivit lui.

307. Sîntem străpunşi la inimă şi plîngem, pentru că s-a străpuns în faţa noastră zidul care ne închidea în infinitatea aparentă şi monotonă a alipirii pătimaşe la lume.

308. Cei care au descoperit lipsa de atracţie şi falsa plinătate a tuturor celor din lume au descoperit infinitatea ce-i aşteaptă după despărţirea de ele prin moarte.

24) Nu voi să încredinţezi pe toţi despre iubirea ta faţă de ei. Ci cere lui Dumnezeu să le-o arate El însuşi aceasta în chip negrăit. Iar de nu, nu-ţi va ajunge timpul şi pentru legături (pentru relaţii) şi pentru străpungere [309].

25) Nu te amăgi, lucrătorule fără minte, că poţi să înlocuieşti timpul (pierdut) cu alt timp. Căci nu va ajunge ziua să împlineşti datoria ei faţă de Stăpînul [310].

26) Nu e cu putinţă, zice cineva, nu e cu putinţă a străbate ziua de faţă cu bună credincioşie, de nu va fi socotită ca cea din urmă a întregii vieţi [311]. E de mirare

309. «A adeveri prin cuvinte iubirea faţă de toţi e lucru greu şi de respins. A o adeveri prin fapte e lesne şi mai uşor celui ce se sîrguieşte să înfăptuiască virtutea. Şi ascultă cum : a venit cineva să mă înjure sau să mă şi bată. Dacă îi spun că deşi aş putea să mă apăr, nu mă apăr, ci dimpotrivă, cad în genunchi, îl rog, îl sărut, îi dăruiesc cele ce pot, e vădit tuturor că fac acestea din dragoste. Iar aceasta am făcut-o prin fapte. Căci cum s-ar face prin cuvinte ? Căci dacă rugîndu-mă tuturor, le voi spune că-i iubesc, voi apărea ca un linguşitor şi ca unul ce caut să plac oamenilor, ca unul ce se îndeletniceşte cu o virtute prefăcută şi ca unul ce vînez prin aceasta slava deşartă. Deci părintele îndeamnă să nu ne silim să arătăm iubirea prin cuvinte, ci prin fapte, iar iubirea faţă de Dumnezeu, prin amîndouă, şi mai mult prin cuvinte. Căci semnul iubirii faţă de El este rugăciunea neîncetată. Astfel vom înfăptui amîndouă virtuţile. Căci dacă te sîrguieşti să împlineşti iubirea faţă de oameni numai prin cuvinte, nu ţi-ar ajunge nici tot timpul vieţii pentru legături şi umilinţă».

310. Suprema valorificare a timpului e condiţionată de înţelegerea fiecărei zile ca stînd la uşa vieţii de dincolo, a eshatologicului. «Carpe diem» (foloseşte intens ziua), dar nu în sensul lui Horaţiu ca fiind ultima ce ne poate aduce o plăcere trecătoare, ci ca fiind ultima ce ne poate asigura viaţa eternă. Deci cu mai multă intensitate foloseşte creştinul fiecare clipă.

311. Timpul e un dar al lui Dumnezeu, dar şi o datorie de a-l umple cu fapte date Domnului, cu sîrguinţă de a ne desăvîrşi. Nu trebuie să pierdem nici o clipă. Chiar dacă-l folosim întreg nu ne ajunge să împlinim toată datoria ce ne e dată odată cu el. E o puternică afirmare a valorii timpului, contrar lui Origen. Gîndul continuu la moarte nu înseamnă nefolosirea timpului, ci, dimpotrivă, buna lui folosire intensă.

cu adevărat cum au rostit acest cuvînt elinii. Căci socotesc şi ei că e propriu filozofiei să cugete la moarte[312].

Aceasta a fost a şasea treaptă. Cel ce s-a suit pe ea nu va păcătui nici odată, dacă e adevărat ce s-a spus : «Adu-ţi aminte de cele de pe urmă ale tale şi în veac nu vei păcătui» (Înţ. Sir. 7, 38).

CUVÎNTUL VII

Despre plînsul de-bucurie-făcător

1) Plînsul după Dumnezeu este o tristeţe a sufletului, o simţire a inimii îndurerate care caută pururea nebuneşte pe Cel după care însetează; iar neajungîndu-L, Îl urmăreşte cu osteneală şi se tînguieşte cu durere, alergînd după El.

2) Sau: Plînsul este un ac de aur al sufletului scăpat de orice ţintuire şi alipire şi înfipt de tristeţea cuvioasă în lucrarea de cercetare a inimii[313].

3) Străpungerea este un chin neîncetat al conştiinţei, care pricinuieşte împrospătarea focului inimii, prin mărturisirea făcută în minte.

4) Mărturisirea (în minte) este uitarea firii, cînd din pricina ei cineva a uitat să mănînce pîinea lui[314].

312. Platon, *Phaedon* II, 1.

313. Plînsul este acul sufletului care nu mai ţine sufletul cusut de nimic din cele ale lumii, ci e înfipt în privirea inimii ţinînd sufletul însusi în această lucrare si cosîndu-l oarecum de viaţa veşnică. Ca ac, pricinuieşte durerea inimii, o face simţitoare, o face să-şi deschidă cutele ei şi păcatele din ea conştiinţei care o cercetează şi să sufere pentru păcatele ce şi le descoperă prin aceasta.

314. Plînsul sau străpungerea inimii e o mărturisire a păcatelor făcută de minte lui Dumnezeu, un dialog nevăzut, neîncetat şi îndurerat, in care sufletul îşi recunoaşte necontenit păcatele în faţa lui Dumnezeu si

5) Pocăinţa este lipsirea neîntristată, de toată mîngîierea trupească[315].

6) Celor ce înaintează încă în acest plîns fericit, înfrînarea şi tăcerea buzelor li s-a făcut o însuşire. Iar celor ce au înfăptuit înaintarea, li s-a făcut o asemenea însuşire nemînierea şi neţinerea minte a răului. În sfîrşit, celor desăvîrşiţi li s-a făcut o însuşire smerita cugetare, setea de necinstiri, foamea, de bună voie, de necazuri, neosîndirea celor ce păcătuiesc, împreunăpătimirea mai presus de putere[316]. Cei dintîi se fac primiţi; cei de al doilea, vrednici de laudă; iar cei ce flămînzesc după necazuri şi însetează după necinstiri sînt fericiţi; căci ei se vor sătura de o hrană de care nu se vor sătura[317].

cere iertare pentru ele. Sufletul e atît de concentrat în această mărturisire îndurerată, că uită să mănînce, biruind trebuinţele firii.

315. Tristeţea sufletului e aşa de mare, că cel ce o trăieşte nu mai simte tristeţea pentru lipsa mîngîierilor sau plăcerilor trupeşti.

316. Ed. 1970: «Compătimire numeşte arderea pentru cei ce păcătuiesc, după cuvîntul: «Cine se va sminti şi eu să nu ard?» (II Cor. 11, 29). Ea înseamnă a-şi face cineva proprii greutăţile şi nenorocirile străine; sau a nu dispreţui cu gîndul pe cei ce suferă, înălţîndu-se împotriva lor».

P.G. «Mulţi, amăgiţi fiind de acest cuvînt, arată o compătimire cuvenită tuturor celor ce păcătuiesc spre a crede celor ce nu se cuvine. Alta este împreună-pătimirea peste putere de care se vorbeşte aci. Căci împreună-pătimire numim plînsul ivit în suflet şi arătat pentru cel iubit, uneori chiar fără ca acela să fie vrednic. Căci cineva se îngrijeşte cu compătimire de cel iubit, ca nici să nu nedreptăţească, nici să fie nedreptăţit. Iar «peste putere» înseamnă a-şi pune cineva sufletul său pentru mîntuirea prietenului, dar nu spre pierderea lui. Căci nu poate scăpa de păcat cel ce a păcătuit, decît printr-o pocăinţă potrivită cu greşala». Deci nu e o compătimire folositoare aceea care-l scapă pe cel ce a greşit de greutăţile pocăinţei. «Peste putere» înseamnă că cel înduhovnicit trăieşte şi aci în ambianţa unei infinităţi; nu poate ajunge la hotarul împreună-pătimirii cu celălalt, dar se ridică în ea tot mai mult peste puterile lui mărginite, din puterea lui Dumnezeu.

317. E o hrană care-i mulţumeşte mai mult decît oricare alta, dar nu-i plictiseşte, deşi se vor împărtăşi de ea neîncetat. Ei o doresc mereu şi voiesc să aibă tot mai mult din ea.

7) Cînd ai ajuns la plîns, ţine-l cu toată tăria. Căci înainte de a se îmbiba în tine[318], uşor ţi se răpeşte. Şi e topit ca ceara de tulburări, de griji trupeşti, de plăceri şi mai ales de multa vorbărie şi de glume uşuratece[318 bis].

8) Deşi cuvîntul e îndrăzneţ, izvorul lacrimilor după botez e mai mare decît botezul[319]. Deoarece acela ne curăţeşte de păcatele noastre de mai înainte. Iar acesta, de cele de după aceea. Şi primindu-l pe acela toţi ca copii, ne-am întinat după aceea; prin acesta însă l-am curăţit şi pe acela[320]. Dacă acesta nu s-ar fi dăruit de Dumnezeu oamenilor din iubire de oameni, cu adevărat rari ar fi cei ce se mîntuiesc[321].

9) Suspinele şi întristarea strigă către Domnul. Lacrimile din frică, mijlocesc. Iar cele ale prea sfintei iubiri ne arată că rugăciunea noastră a fost primită.

318. Inainte de a ţi se face o calitate a firii, de a cîştiga întreaga ta fiinţă calitatea plînsului, care nu e decît dorul intens după viaţa în Dumnezeu.

318 bis. *Scolia* lui Teodor al Edesei: «Alungă departe de la tine duhul mult vorbitor. Căci în el sînt ascunse toate patimile cele rele. Din el e minciuna, din el, îndrăzneala; dintr-o parte e gluma uşuratecă, din alta rîsul, calomnia, bîrfirea, răutatea, vorba prostească şi, scurt vorbind, ceea ce s-a spus : «Din multa vorbire nu va lipsi păcatul» (Pilde 10, 19). Iar bărbatul tăcut este scaunul simţirii şi Domnul a spus că vom da socoteală pentru orice cuvînt deşert (Mt. 12, 36).

319. «A spus că izvorul lacrimilor e mai mare, în loc să spună că e mai bun în comparaţie cu Botezul, pentru că se lucrează şi de către noi. Dar nu l-a opus Botezului. Faţă de noi e mai bun, pentru că el ne şi curăţeşte şi ne şi fereşte de păcat de mai înainte. In raport cu prea sfîntul Botez nu e însă nici măcar egal, cu atît mai puţin mai mare».

320. «Ne naştem de trei ori în viaţă. Dintre acestea cea dintîi (naştere) e din pîntece, iar celelalte două ne urcă de la pămînt la cer: una e prin Sfîntul Botez, pe care o numim şi naştere din nou, iar cealaltă e din pocăinţă».

321. «Fără Botez nu s-ar mîntui nimeni; fără lacrimile pocăinţei «ar fi rari cei ce se mîntuiesc».

10) Dacă nimic nu însoţeşte smerita cugetare ca plînsul[322], nimic nu i se împotriveşte acesteia ca rîsul [323].

11) De ai ajuns la fericita tristeţe bucuroasă[324] a străpungerii cuvioase, ţine-o; şi nu te vei odihni de lucrarea din ea, pînă ce nu te vei ridica din cele de aici şi nu te vei înfăţişa curat lui Hristos.

12) Să nu încetezi să-ţi închipuieşti mereu în tine şi să cercetezi adîncul (abisul) focului veşnic şi pe slujitorii nemiloşi, pe judecătorul neîndurat şi neiertător, prăpastia nemărginită a văpăii celei de sub pămînt şi coborîşurile strîmtorate ale locurilor şi hăurilor subpămîntene şi înfricoşătoare şi chipurile tuturor acestora [325]. Aceasta pentru ca lăbărţarea aflătoare în

322. «Smerita cugetare este rugăciunea necontenită cu lacrimi şi cu durere. Căci aceasta chemînd pe Dumnezeu pururea în ajutor, nu lasă pe om să se încreadă nebuneşte în puterea şi înţelepciunea sa, nici să se înalţe faţă de alţii. Căci acestea sînt boli cumplite ale patimii mîndriei».

323. «A Marelui Vasile : «A se sparge cineva de rîsul necumpătat şi nestăpînit e semn că nu-şi strînge încă moleşala umflată a sufletului cu o gîndire aspră. Nu e necuviincios a-şi arăta cineva răspîndirea luminii sufletului într-un zîmbet, după cuvîntul: «Inima veselindu-se înfloreşte faţa» (Prov. 15, 13). Dar a hohoti cu glas şi a fierbe cu trupul nu e propriu celui ce-şi stăpîneşte sufletul, nici celui ce şi-l înfrînează. Cuvîntul e întărit de prea înţeleptul Solomon, care a zis : «Nebunul ridică glasul, în rîsul lui, dar bărbatul înţelept de-abia zîmbeşte liniştit» (Eccl. 21, 23)».

324. Ed. 1970 : «Bine a unit cuvintele opuse : Căci în tristeţea după Dumnezeu, se ascunde bucuria veşnică a nepătimirii».

325. Toate acestea ascund în ele nişte înţelesuri spirituale sau şi spirituale. Aceste coborîşuri şi hăuri subpămîntene sînt poate nişte coborîşuri şi prăpăstii haotice ale unor străfunduri aproape subcreaţionale, sau ale unor stări în care creaţiunea e redusă în trepte gradate la o diminuare a existenţei, ajungînd aproape de caracterul de umbre ale existenţei. Sînt trepte de umbră care chinuiesc tocmai prin această împătimire extremă de o creaţiune lipsită de izvorul existenţei sale care este Dumnezeu. Aceasta e şi o permanentizare a unei stări de suflet lăbărţată, lipsită de intensitatea trăirii în plinătatea vieţii.

sufletul nostru să fie strînsă prin cutremurare şi acesta să se unească cu curăţia nestricăcioasă, primind arătarea focului tot mai scînteietor al plînsului[326].

13) Stăruie, plin de cutremur, în cererea rugăciunii, stînd în faţa Judecătorului ca un vinovat, ca să stingi cu înfăţişarea din afară şi cu starea dinăuntru mînia Dreptului Judecător. Căci nu poate să treacă cu vederea sufletul văduvit, care stă plin de durere în faţa Lui şi dăruieşte osteneli celui neostenit[327]. Celui ce a cîştigat lacrima sufletului, tot locul îi este potrivit pentru rugăciune.

14) Precum comoara ascunsă e mai de nejefuit decît cea arătată în piaţă, aşa să înţelegem şi cele spuse înainte.

15) Nu fi ca cei ce îngroapă morţii, care aci îi plîng pe aceia, aci se îmbată pentru ei, ci fii ca cei legaţi în fiare şi biciuţi în fiecare ceas, de călăi.

16) Cel ce odată plînge, altă dată se desfată şi rîde, e asemenea celui ce aruncă în cîinele iubirii de plăcere

326. Plînsul, fie că e al pocăinţei, fie că e al iubirii de Dumnezeu, e un plîns fierbinte, un plîns de foc, care, însoţit de smerita cugetare, dovedeşte pe de o parte în mod paradoxal o intensitate a existenţei, pe de alta are lumina clară a măreţiei lui Dumnezeu cuprinsă în cel ce plînge. Această lumină scînteiază tot mai mult şi-şi arată strălucirea şi pe faţă. Această lumină face ca plînsul să fie însoţit de bucurie.

327. Sufletul, în greceşte este de genul feminin (ψoXή). Sufletul ce se pocăieşte, cere neîncetat iertare Judecătorului, cum cere văduva din Evanghelie (Lc. 18, 3). El nu se osteneşte cerînd necontenit iertare de la Cel ce nu Se osteneşte (nu se plictiseşte) de a-l auzi. Lui Dumnezeu Ii face plăcere ca acest dialog de intensă simţire a sufletului cu El să dureze neîncetat. Starea dinăuntru a sufletului ce se pocăieşte este «starea de rugăciune, luarea aminte cu evlavie, cu străpungere şi cu durere, însoţită de mărturisirea greşalelor, făcută cu suspine negrăite». *Alta:* «Dar nu poate sufletul legat să alerge, nici mintea robită patimilor să vadă locul rugăciunii duhovniceşti. Căci e atrasă şl purtată de înţelesuri pătimaşe şi nu stă neclintită». De aceea nu se poate adînci în infinitatea dumnezeiască. *Alta* a lui Marcu: «Rugăciunea este lepădarea gîndurilor (a înţelesurilor)».

cu pîine [328] ; care se preface că-l alungă, dar în fapt îl îndeamnă să stea lîngă el.

17) Adună-ţi mintea, nu iubi să fii văzut; fii ieşit spre inima ta. Căci dracii se tem de adunarea minţii, cum se tem hoţii de cîini [329].

18) Nu sîntem chemaţi, o, prieteni, aici la nuntă [330]. Deci, Cel ce ne-a chemat pe noi aici ne-a chemat negreşit, să ne plîngem pentru păcatele noastre.

19) Unii, cînd varsă lacrimi se silesc, în vremea aceea fericită, în chip nepotrivit, să nu cugete la nimic. Ei nu socotesc că lacrima fără înţeles e proprie firii necuvîntătoare şi nu celei cuvîntătoare [331]. Lacri-

328. «Inima iubitoare de plăcere este temniţă şi lanţ în vremea ieşirii (a morţii). Iar cea iubitoare de durere, este uşă deschisă». Inima iubitoare de durere s-a dezlegat de cele ale lumii, căci acestea nu-i mai fac plăcere. Şi s-a deschis orizontul ceresc al celor duhovniceşti, după care a năzuit cu durere. Alta : «Din iubirea de plăcere vine negrija, din negrijă, uitarea». *Alta,* a lui Isaac : «Priveşte şi scrie aceasta în inima ta: iubirea de plăcere şi iubirea odihnei sînt pricinile părăsirii (din partea lui Dumnezeu)».

329. Fii aplecat (sau fii în extaz) spre inima ta, uitînd de toate şi privind numai spre ea, de e întinată, sau curată, de nu mai ai în ea urmă de păcate, pentru care trebuie să-ţi ceri iertare, sau de poţi vedea prin curăţia ei transparentă pe Dumnezeu. Dracii se tem de mintea adunată în inimă, pentru că prin inimă vedem atunci pe Dumnezeu şi trăim legătura cu El, de care inima e lipită atît de tare că nu mai poate fi furată de ei.

330. E vorba de nunta, sau de ospăţul veacului viitor (Mt. 22).

331. «Unii, zice, vărsînd lacrimi în vremea rugăciunii, fie din gîndul la păcate, fie la pomenirea morţii, fie la altceva, se silesc pe ei în chip nepotrivit sau prosteşte să alunge gîndul de la care au pornit să plîngă. Grăbindu-se, socotesc să agonisească plînsul fără întristare, pentru slava deşartă, nu înţeleg că e propriu firii neraţionale să nu ştie pentru ce plînge, pe cînd al celei raţionale e să cunoască pricina. De aceea, ca unii ce lucrează rar, sînt ocărîţi şi mustraţi de părintele». Afirmînd trebuinţa de a însoţi plînsul cu gîndul la ceva, Scărarul nu se contrazice cu afirmarea din alte locuri, că plînsul trebuie să fie însoţit de rugăciunea fără gînduri. E vorba acolo de gîndurile pătimaşe (Nota la Cuv.. *VII,* cap. 13). Cel ce se roagă şi plînge trebuie să se gîndească la păca-

ma e fiica gîndului. Iar tatăl gîndului e mintea raţională[332].

20) Să-ţi fie întinderea în pat chip al zăcerii tale în mormînt şi vei dormi mai puţin. Desfătarea de la masă să-ţi aducă aminte că vei fi hrană dureroasei desfătări a viermilor şi te vei desfăta mai puţin. Nici cînd te împărtăşeşti de băutura apei, să nu uiţi de setea din văpaia aceea (veşnică) şi negreşit vei sili firea (la cumpătare). Iar cînd suferim necinstirea cinstită şi ocara şi cearta întîistătătorului, să ne gîndim la înfricoşata hotărîre a Judecătorului şi vom junghia întristarea şi amărăciunea fără judecată adunată în noi, cu blîndeţea şi răbdarea, ca şi cu un cuţit cu două tăişuri[333].

21) Cu timpul scade marea, zice Iov (Iov 14, 11) şi cu timpul şi prin răbdare se nasc şi se desăvîrşesc cele spuse în noi.

23) Aducerea aminte de focul veşnic să se culce în fiecare seară şi să se scoale cu tine şi nu te va stăpîni pe tine trîndăvia în timpul cîntării.

24) Să te îndemne la plîns chiar şi haina ta. Că toţi cei ce plîng pe morţi se îmbracă în negru. Dacă deci nu poţi plînge, plîngi pentru aceasta. Iar de plîngi, tînguieşte-te şi mai mult pentru faptul că de pe treapta

tele sale şi să ceară iertare pentru ele. Omul avînd raţiune, nu poate face nimic fără să gîndească. Dar gîndul pricinuieşte simţirea, şi viceversa, simţirea dă putere de pătrundere gîndului şi de trăire intensă la ceea ce se gîndeşte. Omul vorbeşte cu Dumnezeu şi prin plîns, pentru că spune cît de mult îl doare păcatul lipsirii de iubirea Lui.

332. Mintea (wuî) e în greceşte de genul bărbătesc. Deci poate fi tată al lacrimii. Mintea nu e un organ de cunoaştere rece, ci de cunoaştere a relaţiei noastre ca subiect cu Dumnezeu ca subiect suprem, de la care ne vine totul prin iubire şi cu celelalte subiecte, care e o cunoaştere însoţită de bucurie că ne aflăm în relaţie curată cu ele, sau de ruşine şi de tristeţe cînd nu sîntem curaţi.

333. «Răspunde gîndurilor de întristare cu neţinerea minte a răului, iar faţă de cele iubitoare de plăcere, fii cu duşmănie».

minţii te-ai coborît la cea ostenitoare prin greşelile tale[334].

25) Bunul şi dreptul nostru Judecător va ţine seama negreşit, ca în toate celelalte, şi în privinţa lacrimilor, de puterea firii. Căci am văzut picături mici ca de sînge, vărsate cu durere; şi am văzut curgînd izvoare fără durere. Eu judec pe cei ce se ostenesc, mai mult după durerea lor şi nu după lacrimă. Şi cred că şi Dumnezeu.

26) Nu se potriveşte cuvîntarea de Dumnezeu (teologia) cu cei ce plîng. Căci ea risipeşte plînsul lor. Cuvântătorul de Dumnezeu se aseamănă celui ce şade pe scaun ca un învăţător. Iar cel ce plînge, celui ce şade în gunoi şi în sac. Aceasta este, cum socotesc, ceea ce a spus şi David cînd plîngea răspunzînd celor ce-l întrebau, măcar că a fost şi înţelept şi învăţător: «Cum vom cînta cîntare Domnului în pămînt străin», adică in pămîntul împătimirii ? (Ps. 136,4).

27) Şi în zidire şi în străpungere este ceva care se mişcă de la sine şi ceva care e mişcat de altceva[335]. Cînd sufletul, chiar dacă nu ne sîrguim, sau nu întreprindem ceva, lăcrimează şi se umezeşte şi se îmblîn-

334. Să te îndemne la plîns chiar haina ta neagră, pe care o îmbracă şi cei ce jelesc pe morţi. Plîngi, pentru că din lucrarea neostenitoare a minţii ai coborît la osteneala slujirii trebuinţelor mereu sporite ale trupului din pricina păcatelor, care au accentuat în tine trebuinţele trupeşti, care au scos trupul din viaţa în duhul care-l sătura, lăsîndu-i puţine trebuinţe de cele trupeşti.

335. Ed. 1970 : «In zidire, de sine mişcătoare e pronia lui Dumnezeu ; iar mişcată de altceva e zidirea însăşi». In ce priveşte umilinţa (sau străpungerea inimii), uneori aceasta se mişcă de la sine, cînd nu întreprindem nimic pentru a o produce. In cazul din urmă o mişcăm noi. Cînd vine de la sine, Dumnezeu a venit şi lucrează în noi nechemat de noi, fără ca noi să ne fi silit să-L chemăm. De aceea, avem datoria să alergăm, adică să facem şi noi ceva. Dar efortul trebuie să ne fie mai mult ca să păzim străpungerea sau lacrimile ce ne-au venit. Căci sînt mai mari ca cele pricinuite de noi.

zeşte, să alergăm. Căci Domnul a venit nechemat, aducîndu-ne buretele întristării de-Dumnezeu-iubitoare[336] şi apa de împrospătare a lacrimilor de-Dumnezeu-cinstitoare, spre ştergerea greşalelor scrise în suflet ca pe o hîrtie[337]. Păzeşte-o pe aceasta ca pe lumina ochilor pînă ce se va retrage. Căci mare este puterea străpungerii acesteia, mai mare decît puterea celei ce vine din sîrguinţa şi cugetarea noastră[338].

28) Nu ajunge la frumuseţea (desăvîrşirea) plînsului cel ce plînge cînd voieşte, ci cel ce plînge pentru că se află în cele ce voieşte. Dar nici acesta nu se află în acelea cînd voieşte ceea ce voieşte el, ci cînd voieşte cum voieşte Dumnezeu[339].

336. Străpungerea face sufletul ca un burete moale şi umed, din care curge apa lacrimilor.

337. Apa lacrimilor care iese din suflet spală chiar murdăria păcatelor din suflet, aşa cum apa spală murdăria unei haine după ce o înmoaie.

338. A arătat că pe lîngă străpungerea pe care o producem (o mişcăm) noi prin sîrguinţa şi gîndurile noastre, mai este şi cea care se mişcă de la sine, sau cea care e mişcată de Dumnezeu. Ea e mai mare decît cea produsă de puterile noastre.

339. Numai în Dumnezeu se poate plînge cu plînsul curat. Dar în Dumnezeu nu poate plînge decît cel ce voieşte ceea ce voieşte Dumnezeu. De aci încă se vede că întîlnirea cu Dumnezeu se înfăptuieşte în stare de plîns, de adîncă înduioşare. Plînsul e un dar al lui Dumnezeu, al întîlnirii cu iubirea Lui. Din nou se face vădit caracterul personal al lui Dumnezeu. Dumnezeu ne dă puterea să plîngem făcîndu-ne să simţim iubirea Lui faţă de noi. Întîlnirea cu Dumnezeu e o întîlnire pricinuitoare de o simţire pînă la lacrimi.

«Bine a deosebit Părintele acesta două feluri de plîns. E mai întîi plînsul celui ce plînge cînd voieşte şi plînsul pricinuit de cele pentru care voieşte cineva să plîngă. Căci se întîmplă ca cineva să voiască de multe ori să plîngă cînd e ocărit de cineva, sau înjurat sau păgubit. Plînsul acestuia nu e bun sau duhovnicesc, ci natural. Căci lacrimile acestea sînt ale inimii apăsate de necazul ocărîrii, cînd cineva nu poate să se apere de cel ce-l supără sau păgubeşte. Acelaşi lucru se întîmplă şi cînd plînge cineva pentru cele ce voieşte, ca pentru moartea unei rudenii, pentru reuşita aproapelui, sau pentru alte lucruri ale vieţii. Dar

29) De multe ori în plînsul cel după Dumnezeu se amestecă lacrima fără har a slavei deşarte. Iar aceasta o vom cunoaşte în chip probat şi cu bună credincioşie cînd ne vom vedea plîngînd cu vicleşug.

30) Străpungerea adevărată este durerea neîmprăştiată a sufletului, care nu-şi dă nici o mîngîiere, ci îşi închipuie în fiecare ceas desfacerea (moartea) şi aşteaptă ca pe o apă răcoritoare mîngîierea lui Dumnezeu, care mîngîie pe călugării smeriţi [340].

31) Cei ce au dobîndit plînsul întru simţirea inimii, şi-au urît însăşi viaţa lor, ca una ce e plină de osteneală şi pricinuitoare de lacrimi şi de dureri. Iar de la trupul lor s-au întors ca de la un duşman [340 bis].

32) Cînd vedem, în cei ce par să plîngă după Dumnezeu, mînie şi mîndrie, să socotim lacrimile lor protivnice (lui Dumnezeu) «Căci ce părtăşie are, zice, întunerecul cu lumina ?» (II Cor. 6, 15).

33) Rodul străpungerii mincinoase este închipuirea de sine; iar al celei adevărate e mîngîierea. Precum focul topeşte trestia, aşa lacrima topeşte toată întinăciunea văzută şi gîndită.

numai acel plîns l-a numit bun care se naşte cum voieşte Dumnezeu. Iar Dumnezeu voieşte ca cineva să plîngă pentru greşalele lui, pentru pomenirea morţii, pentru nedobîndirea Împărăţiei Lui şi, simplu vorbind, pentru toate cele ce ţin de suflet. Numai acesta e plîns vrednic de laudă».

340. «Precum ploaia intrînd în pămînt aduce plantelor o calitate potrivită lor, dulce celor dulci, amară celor amare, aşa harul dăruieşte inimilor credincioşilor în care pătrunde neschimbat, lucrările potrivit virtuţilor lor : celui ce flămînzeşte după Hristos, i se face hrană; celui ce însetează, băutură prea dulce; celui căruia îi e frig, haină, celui ostenit, odihnă, celui ce se roagă, nădejdea inimii şi celui ce plînge, mîngîiere».

340 bis. Şi-au urît viaţa lor, ameninţată mereu de păcate şi plină de durerile pămînteşti, dar nu viaţa în sine. Ei o caută pe cea schimbată la faţă în existenţa viitoare, iar în privinţa trupului, la fel.

34) Cuvîntul despre lacrimi la mulţi părinţi e întunecos şi se spune că e anevoie de aflat în cei începători. Căci se spune că acestea se nasc din multe şi felurite pricini: din fire, de la Dumnezeu, dintr-un necaz protivnic, din lăudare, din slavă deşartă, din curvie, din dragoste, din aducere aminte de moarte şi din alte multe.

35) Din toate acestea deprinzînd virtuţile cu frica lui Dumnezeu, să ne cîştigăm lacrimile curate şi neviclene ale desfacerii (morţii) noastre. Căci în ele nu este închipuire de sine, sau furare (a gîndului smerit), ci mai degrabă curăţire şi înaintare în dragostea de Dumnezeu, spălare de păcate şi nepătimire.

36) Nu-i de mirare că unii din cei ce plîng încep de la lacrimile bune şi sfîrşesc la cele rele. Dar cu adevărat vrednic de laudă e cel ce schimbă lacrimile ce încep din porniri contrare sau fireşti, în lacrimi duhovniceşti. Această lucrare o cunosc lămurit cei aplecaţi spre slava deşartă.

37) Nu crede izvoarelor tale (de lacrimi) înainte de curăţirea desăvîrşită. Căci nu are crezare vinul stors de curînd din teascuri. Nu se va împotrivi nimeni celui ce zice că toate cele după Dumnezeu sînt foarte folositoare. Dar care e folosul ce ne vine din ele, vom cunoaşte în ceasul ieşirii (al morţii).

38) Cel ce călătoreşte în plînsul neîncetat după Dumnezeu nu încetează a prăznui în fiecare zi. Dar cel ce e într-o neîncetată sărbătoare cu trupul va fi luat în primire de plînsul veşnic[341].

341. «In chip abuziv numeşte sărbătoare nelucrarea, care e şi început de fapte rele. Dar călugării ce săvîrşesc lucrul lui Dumnezeu nu sînt niciodată în nelucrare. Căci însăşi convorbirea continuă cu Dumnezeu este pentru ei o sărbătoare, nu o nelucrare; e slujire neodihnită, care îi veseleşte după asemănarea îngerilor».

39) Nu au osîndiţii în închisoare bucurie. Nu au călugării adevăraţi pe pămînt sărbătoare[342]. Şi poate de aceea acel bine plîngător a zis suspinînd: «Scoate din temniţă sufletul meu» (Ps. 141, 7), ca să se bucure în lumina Ta cea negrăită.

40) Fă-te ca un împărat peste inima ta, şezînd înalt întru smerenie[343] şi poruncind rîsului: «Mergi, şi merge», şi plînsului celui dulce: «Vino, şi vine» (Mt. 8, 9); şi robului şi tiranului nostru trup : «Fă aceasta, şi face»[344].

41) Cel ce a îmbrăcat plînsul fericit şi plin de har ca pe o haină de nuntă, a cunoscut rîsul duhovnicesc al sufletului[345]. Cine este oare acela, care cheltuindu-şi tot timpul vieţii sale călugăreşti cu atîta evlavie, că nu s-a păgubit de nici o zi, de nici un ceas şi de nici o clipă, ci şi le-a dăruit Domnului, să nu-şi dea seama că nu se poate vedea aceeaşi zi de două ori în viaţă ?[346]

342. Nu contrazice în acest cap ce a spus în cel mai dinainte, unde a zis că cei ce plîng sînt într-o neîncetată sărbătoare. Această sărbătoare, fiind totodată însoţită de plîns, de dor adînc, nu e sărbătoarea deplină din cer, cînd Dumnezeu va şterge orice lacrimă de la ochii celor iubiţi ai Săi (Apoc. 21, 4).

343. «Mintea este şi se numeşte în chip firesc împărat al părţilor şi poftelor animalice ale sufletului. Iar înalt, ca cea care şade faţă de patimile de jos în cugetul coborît şi smerit. Ea rămîne în sine şi se odihneşte în grija de sine». Smerenia e locul cel mai înalt din fiinţa noastră,, pentru că în ea străluceşte conştiinţa cea mai luminoasă. Numai din această înălţime a smereniei vede mintea pe Dumnezeu. De aceea vorbesc părinţii de «înălţimea gîndului smerit».

344. Trupul ne poate fi şi tiran şi rob. Depinde de noi.

345. Fericit cel ce plînge atît de neîncetat din iubirea de Dumnezeu, încît plînsul i-a devenit ca o haină de mireasă a Mirelui ceresc, arătindu-i strălucirea bucuriei prin ochi şi pe toată faţa.

346. Cel ce nu pierde nici o zi, ci pe fiecare o dăruieşte unei fapte, unei gîndiri la Dumnezeu, nu va avea nici o zi ca pe alta şi trăirea în infinitatea iubirii şi slavei lui Dumnezeu şi în iubirea faţă de semeni îl face să fie mereu nou în experienţa acestei iubiri şi în manifestările ei. Este acel «eternel commencement» de care vorbea poetul Charles Peguy.

42) Fericit e monahul care poate să privească cu ochii sufletului la Puterile înţelegătoare (îngeri)[347] Dar necăzut rămîne cel ce-şi plouă neîncetat obrajii săi cu apele vii [348], prin amintirea morţii şi a greşalelor. Dar nu ostenesc să cred că la întîia stare se ajunge prin a doua[349].

43) Am văzut cerşetori şi săraci îndrăzneţi, îndupleclnd repede prin unele cuvinte măiestrite chiar şi inimile împăraţilor, spre milostivire. Şi am văzut oameni săraci şi lipsiţi de virtuţi, strigînd nu cu cuvinte măiestrite, ci nepricepute, fără să se ruşineze şi cu stăruinţă către Împăratul ceresc, din adîncul deznădăjduit al inimii, şi silind prin sila la care supuneau pe Cel prin fire nesilit, spre milostivire [350].

44) Cel ce se făleşte sufleteşte cu lacrimile sale şi osîndeşte în sine pe cei ce nu au lacrimi, este asemenea celui ce după ce a cerut de la împărat arma împotriva duşmanilor săi se omoară cu aceasta pe sine.

45) Nu are, o, prieteni, Dumnezeu nevoie şi nici nu voieşte ca omul să plîngă din durerea inimii; ci mai

Veşnicia va fi pentru el o veşnică noutate şi deci o tinereţe continuă, o tinereţe fără bătrînete. Numai golul e monoton şi apăsător. Numai existenţa substanţei, sau în faţa substanţei, care n-ar atîrna de o persoană şi n-ar fi umplută de sens prin persoană, ar fi monotonă. Numai zilele leneşului, căzut din intensitatea trăirii ca persoană, într-un plan oarecum al naturii, sînt monotone.

347. La puterile îngereşti.

348. Lacrimile sînt ape vii, pentru că nu sînt produse de natură, ci de simţirea sufletească a persoanei. Ele dau viaţă nouă celei ce le varsă. Ele sînt lacrimile unei persoane în relaţie cu altă persoană. Şi în relaţia aceasta e viaţă.

349. Monahul plînge întîi pentru păcatele sale, ca să ajungă să vadă puterile îngereşti.

350. «Împărăţia lui Dumnezeu se ia cu sila» (Lc. 16, 16). Cel nesilit prin fire Se lasă silit prin voinţă de cei ce stăruie, pentru că-I place să vadă stăruinţa lor, care le sporeşte puterea duhovnicească şi dovedeşte credinţa lor în puterea şi mila Lui gata să-i ajute.

degrabă să se veselească din iubirea faţă de El, întru rîsul sufletului.

46) Omoară păcatul, şi lacrima îndurerată a ochilor sensibili va fi de prisos. Căci nu e nevoie de brici, unde nu e rană. Nu era în Adam lacrima înainte de călcarea poruncii, precum nu va fi nici după înviere, cînd va fi încetat păcatul, dacă acolo nu va fi «nici durere, nici întristare, nici suspin» (Apoc. 21, 4)[351].

47) Am văzut la unii plîns şi am văzut la alţii alt plîns din neputinţa plînsului. Aceştia, deşi îl au, se simt ca şi cum nu-l au şi prin neştiinţa lor cea bună rămîn nejefuiţi (de el). Aceştia sînt cei despre care s-a zis : «Domnul înţelepţeşte pe orbi» (Ps. 145, 8)[352].

48) Se întîmplă de multe ori că pe cei mai uşori îi mîndreşte lacrima însăşi. De aceea nu li se dă unora, ca să se plîngă pe ei pentru lipsirea de ea şi pentru cererea ei fără rezultat şi ca să se osîndească cu suspine, cu întristare şi cu durerea sufletului, cu adîncă mîhnire pentru neputinţa lor. Acestea obişnuiesc să umple locul lacrimii, nelăsîndu-i în primejdie, măcar că ei le socotesc fără folos [353].

49) De vom lua seama, vom afla că de multe ori se iveşte în noi ceva vrednic de rîs, de la draci. Astfel

351. Rîsul e legat de nevinovăţie, precum plînsul e legat de păcat. Şi amîndouă de raportul între persoane. O lume fără persoane ar fi o lume fără rîs şi fără plîns; ar fi o lume neînchipuit de săracă şi de cenuşie. De aceea rîd copiii atît de curat: pentru că nu cunosc păcatul.

352. Sînt unii întristaţi pentru că nu pot plînge pentru păcatele lor. Această întristare e şi ea un plîns, deşi cei ce o au, socotesc că sînt lipsiţi de plîns. Ba poate că ei au un plîns mai dureros, mai neîntrerupt, din pricina întristării pentru lipsa plînsului. De aceea ei rămîn nejefuiţi de plînsul acesta al întristării lor.

353. «Am cunoscut şi aceea că cel ce se laudă cu darurile (harismele) dumnezeieşti ca şi cum ar fi nişte calităţi ale sale, ajunge şi la osîndirea altora. Dar lacrima poate fi din iubirea de Dumnezeu, din iubirea de slavă, din aprinderea vinului, din uneltirea drăcească, din necinstire şi din necaz».

dacă ne-am săturat, ne pricinuiesc străpungerea inimii, iar dacă am postit, ne învîrtoşează iarăşi, ca, amăgindu-ne cu lacrimi false, să ne predăm desfătării, adică maicii patimilor. Să nu ne supunem deci acestora, ci să facem dimpotrivă.

50) Eu mă minunez şi cînd caut la calitatea străpungerii inimii. Cum, numindu-se plîns şi întristare, are înăuntru împletite cu sine, ca mierea cu ceara, bucuria şi veselia ? Ce învăţăm din aceasta ? Că această străpungere este, propriu zis, dar al Domnului. De aceea ea este în suflet ca o plăcere neplăcută, Dumnezeu mîngîind în chip neştiut pe cei zdrobiţi cu inima[354].

Dar în privinţa plînsului prea vădit şi a durerii aducătoare de folos, să ascultăm o istorioară prea jalnică şi folositoare de suflet.

Un oarecare Ştefan, care locuia aci şi îmbrăţişase viaţa pustnicească şi liniştită, şi petrecuse mulţi ani în stadionul călugăresc de luptă, împodobindu-se cu pos-

354. «Alta este bucuria începătoare şi alta, cea pricinuită de desăvîrşire. Cea dintîi nu e nepărtaşă de închipuire; a doua are puterea smeritei cugetări. La mijlocul lor e întristarea de Dumnezeu iubitoare şi lacrima dureroasă. Căci în mulţimea înţelepciunii adevărate, e mulţimea cunoştinţei şi cel ce adaugă cunoştinţă, adaugă durere. De aceea întîi trebuie chemat sufletul la nevoinţe printr-o bucurie începătoare. Apoi trebuie vădit şi probat de către adevărul Duhului pentru cele făcute în chip rău şi pentru împrăştierile de care suferă încă. «Că întru mustrări, zice, pentru fărădelegi ai certat pe om şi ai subţiat ca pe un păianjen sufletul lui» (Ps. 38, 11—12), ca mustrarea dumnezeiască cercîndu-l pe el, ca într-un cuptor, să ia lucrarea bucuriei neînchipuite în aducere aminte fierbinte de Dumnezeu». La început omul porneşte cu o bucurie neştiutoare spre nevoinţe. Cunoscîndu-şi apoi tot mai mult petele sale şi greutăţile de a se curăţi de ele, odată cu această cunoştinţă de sine îi sporeşte şi durerea. De-abia după curăţirea prin dureri ajunge la bucuria care nu e rodul închipuirii, ci al cunoaşterii curăţiei sale reale şi al vederii lui Dumnezeu prin ea. Ostenelile lui se subţiază nu numai cu trupul, ci şi cu sufletul şi cu înţelegerea, ca unul ce a trăit o viaţă de concentrare atentă la cele mai subţiri mişcări ale vieţii sufleteşti.

tiri şi, în chip deosebit, cu lacrimi, şi aflîndu-se înfrumuseţat cu florile altor bune deprinderi, avea o chilie lîngă coborîşul sfîntului Ilie, văzătorul-de-Dumnezeu, în acest munte sfînt. Acest pururea pomenit, în scopul unei mai vădite şi mai dureroase pocăinţe, s-a mutat la locul pustnicilor, numit Sidi. După ce a petrecut acolo, în cea mai strîmtorată şi mai încordată vieţuire, un număr de ani, deoarece locul era foarte aspru şi aproape de ne-ajuns pentru orice om, ca unul ce se afla la vreo 70 de mile departe de castru, bătrînul se sui iarăşi, spre sfîrşitul vieţii, la chilia sa de pe vîrful acela sfînt. Căci avea şi doi ucenici din Palestina, foarte evlavioşi, care păziseră chilia bătrînului.

Deci petrecînd acolo puţine zile, căzu la boală şi se sfîrşi. Dar cu o zi înainte de a se săvîrşi, fu răpit cu mintea, şi, cu ochii deschişi, privi spre dreapta şi spre stînga patului. Şi ca tras la socoteală, zicea în auzul tuturor celor de faţă, odată: «Da, aşa e, e adevărat, dar am postit pentru aceasta atîţia ani»; altă dată: «Nu, minţiţi, aceasta n-am făcut-o». Apoi iarăşi: «Da, aceasta e adevărat, dar am plîns, am slujit». Şi iarăşi: «Cu dreptate mă învinuiţi». Dar la unele zicea şi aşa: «Da, e adevărat, pentru acestea n-am ce să spun; dar la Dumnezeu este şi milă». Era o privelişte înfricoşătoare, înspăimîntătoare şi o tragere la socoteală nevăzută şi neîndurată. Şi ceea ce era şi mai înfricoşător, era că-l osîndeau şi pentru cele ce n-a făcut. Vai! Sihastrul şi pustnicul spunea la unele din greşalele lui: «La acestea n-am ce să zic»; el care era de vreo 40 de ani călugăr şi avea lacrimile.

Vai! vai! Să auzim şi glasul lui Iezechiel, care zice : «În ceea ce te voiu afla, în aceea te voiu judeca, a zis Dumnezeu». Cu adevărat n-a putut să se apere în nici una din acestea. Pentru ce ? Slavă Celui ce singur ştie.

Iar unii ne-au istorisit în chip nemincinos, că acesta hrănea şi un leopard în pustie din mîna lui. Şi aşa, tras

la socoteală, s-a despărţit de trup. Care i-a fost judecata, sau care sfîrşitul, sau care hotărîrea cu privire la el, sau care, sfîrşitul tragerii la socoteală ? El nu l-a făcut nicidecum cunoscut.

51) Precum văduva care şi-a pierdut bărbatul, avînd un fiu unul născut, îl are după Dumnezeu numai pe el spre mîngîiere, aşa şi sufletul care a căzut nu are altă mîngîiere în vremea ieşirii, decît neplăcerile gîtlejului (postul) şi lacrima. Nu vor cînta aceştia nici odată. Nici nu vor sălta în cîntece de veselie. Căci ele sînt păgubitoare plînsului. Iar de vei încerca să chemi plînsul prin ele, el se va depărta şi mai mult de la tine, căci plînsul este durerea[355], îmbibată într-un suflet învăpăiat. El s-a făcut în mulţi înaintemergător al fericitei nepătimiri, făcînd materia uşor de stăpînit, curăţind-o şi subţiind-o[356].

52) Un încercat lucrător al acestui dar (al plînsului) mi-a istorisit următoarele: «Căutînd eu, de multe ori, să mă aplec spre slava deşartă, sau spre mînie, sau spre săturarea pîntecelui, gîndul plînsului s-a împotrivit dinăuntru, şoptindu-mi: «Să nu te apleci spre slava deşartă, că plec de la tine !» La fel şi în privinţa altor patimi. Iar eu îi răspundeam : «Nu voiu înceta să te ascult, pînă ce mă vei înfăţişa înaintea lui Hristos».

355. «Durere devenită calitate a sufletului învăpăiat». Întreg sufletul a căpătat calitatea durerii. Dar această durere e şi un foc, care nu-i dă linişte.

356. Sufletul îmbunătăţit face materia trupului maleabilă, curată de toxinele răutăţii, subţiată. Ea nu mai e greoaie; nu se mai mişcă pasiv sub forţa patimilor. Un mare rol îl are în această suportare răbdătoare a durerii şi a ostenelilor plînsul. Plînsul pentru păcate este în mod deosebit un înainte-mergător al nepătimirii, datorită durerii ce o întreţine în om pentru păcatele săvîrşite.

53) Adîncul (abisul) plînsului mîngîiere a văzut[357]. Iar curăţia inimii a primit luminarea. Luminarea este lucrare negrăită, înţeleasă în chip neştiut şi văzută în chip nevăzut[358]. Mîngîierea este răcorirea sufletului îndurerat care în acelaşi timp plînge şi surîde în sine asemenea pruncului. Sprijinirea este înnoirea sufletului care a căzut în întristare, prefăcînd în chip minunat lacrima dureroasă în lacrimă fără durere[359].

54) Lacrimile născute din amintirea morţii au născut frica. Iar după frica ce naşte lipsa de frică[360], se iveşte bucuria. Iar din bucuria fără sfîrşit ajunsă la sfîrşit, răsare floarea dragostei cuvioase[361].

357. Pornirea de a plînge cu tot mai multă durere, sau cu tot mai multă iubire faţă de Dumnezeu, deschide şi perspectiva putinţei unei înaintări a omului în nesfîrşitul dumnezeiesc. Dar în acest nesfîrşit al lui Dumnezeu e mîngîierea omului, care a scăpat din monotonia nesatisfăcătoare a mişcărilor repetate în aceleaşi lucruri mărginite şi stricăcioase, care nu au un sens ultim şi un izvor de viaţă netrecătoare.

358. «Cunoaşte omul că inima lui a venit la curăţie, cînd vede pe toţi buni şi nu vede pe cineva necurat şi întinat. Atunci e cu adevărat curat cu inima. Căci altfel cum se va împlini cuvîntul Apostolului care zice : «Din sinceritatea inimii îi socoteşte pe toţi mai presus de el» (Fil. 2, 3), dacă nu e adevărat cuvîntul că : «Ochiul curat nu va vedea cele rele» (Tit. 1, 15).

359. Amestecul de plîns şi de dulceaţă vine din faptul că Dumnezeu însuşi lucrează acest plîns. Iar unde e simţirea prezenţei lui Dumnezeu, nu poate să nu fie bucurie. Cînd te mustră tatăl, sau cînd te osteneşti pentru ei din iubire, durerea se amestecă cu bucurie. Dumnezeu lasă sufletul în durerea plînsului, dar tot El îl mîngîie şi-l sprijineşte.

360. Frica susţinînd pocăinţa şi ostenelile, naşte lipsa de frică, pentru că curăţă păcatele.

361. Toate stările duhovniceşti, sau toate stările omului mărginit, trăind în nemărginirea dumnezeirii, au un caracter paradoxal. Bucuria de Dumnezeu cel nemărginit e nesfîrşită. Dar în acelaşi timp ea trece în iubire, sfîrşindu-se în cea dintîi etapă a ei şi trecînd într-o alta, superioară.

55) Respinge, ca unul ce nu eşti vrednic, bucuria ce ţi-a venit, cu mîna smereniei, ca nu cumva primind-o prea uşor să primeşti lup în loc de păstor[362].

56) Nu alerga spre vedere, pînă nu e timpul vederii, ca urmărind frumuseţea smereniei, să o ajungi şi să te uneşti în veacul veacului cu ea, într-o nuntă prea curată[363].

57) Cînd pruncul cunoaşte pe tatăl său, se umple întreg de bucurie. Dar acesta plecînd pentru un timp, cu bun rost, de acasă, apoi venind iarăşi, copilul se umple de bucurie şi de întristare. De bucurie, pentru că vede pe cel dorit, de întristare, pentru lipsirea atît de lung timp de frumuseţea celui bun.

58) Mama se ascunde de copil, dar acesta căutînd-o cu durere, cînd vede ea aceasta se veseleşte. În felul acesta îl învaţă să se lipească statornic de ea şi aprinde în copil iubirea puternică faţă de ea. «Cel ce are urechi de auzit, să audă», zice Domnul (Lc. 14, 35)[364].

362. «Privirea fără discernămînt aduce multe primejdii». Cînd diavolul se preface în înger de lumină, îi amăgeşte de multe ori pe cei ce nu-şi cunosc măsura. De aceea, şi oarecare bătrîn a spus : «Eu nu voiesc să văd pe Hristos aici» (Ed. 1970 continuă: «adică prin simţuri, deoarece cei curaţi îl văd înţelegător (inteligibil) ca prin oglindă, şi aici, cum zice Mîntuitorul: «Mă voi arăta lui, adică celui ce Mă iubeşte şi păzeşte poruncile Mele» (In. 14, 21).

363. Privirea sau contemplarea e văzută şi de Scărarul ca fiind o treaptă mai înaltă decît curăţirea. Dar el leagă strîns treapta curăţirii de smerenie. El recomandă sufletului-mireasă să urmărească frumuseţea smereniei, ca după ce a dobîndit-o, plăcînd Mirelui Hristos, să se unească cu El în nunta veşnică şi preacurată, nemaifiind în suflet, nici o preocupare de altceva.

364. «Înţelege prin «mamă» bunătatea lui Dumnezeu, iar prin luminare, vederea. Iar prin copil, pe cel încă nedesăvîrşit pentru rugăciunea curată. Căutarea dureroasă e rugăciunea făcută cu osteneală de un astfel de prunc. Veselia maicii e pricinuită de căutarea stăruitoare a ei, din partea pruncului, sau de cererea lui rugătoare».

59) Osînditul care a primit sentinţa de moarte nu se mai îngrijeşte de bunul chip al înfăţişării sale. Cel ce plînge nu mai e luat în stăpînire vreodată de desfătare, de slavă, ori de fierea mîniei.

60) Plînsul este durerea îmbibată în sufletul ce se pocăieşte, adăogînd în fiecare zi dureri peste dureri, ca femeia care naşte şi suferă durerile naşterii.

61) Drept şi cuvios este Domnul. Şi pe cel ce se linişteşte cu judecată, cu judecată îl străpunge şi pe cel ce se supune cu judecată, îl veseleşte în fiecare zi. Cel ce nu se îndeletniceşte cu fiecare din acestea în chip nemincinos, s-a lipsit de plîns [365].

62) Alungă cîinele care vine cînd te afli în cel mai adînc plîns şi îţi şopteşte că Dumnezeu e nemilostiv şi neîndurător. Căci luînd seama bine, îl vei afla zicînd înainte de păcat că Dumnezeu este iubitor de oameni, milostiv şi iertător [366].

63) Îndeletnicirea naşte continuarea. Iar aceasta ajunge la simţire. Iar ceea ce se face cu simţire, e greu de dezrădăcinat [367].

365. Ed. 1970: «Dumnezeu, zice, se cunoaşte ca drept făcînd judecăţi, şi pe cei ce se îndeletnicesc în chip nemincinos cu nevoinţă, pe drept cuvînt îi învredniceşte de plînsul cu judecată, plăcut Lui şi dăruit de El. Căci pe cel ce se linişteşte cu judecată, îl străpunge în chip curat şi neamăgitor şi pe cel ce se supune cu judecată, îl veseleşte în fiecare zi, cu plînsul după Dumnezeu. Dar cel ce lucrează încă în chip mincinos în aceste feluri de vieţi, sau virtuţi, fie liniştirea, fie supunerea, şi nu cu judecată, s-a lipsit de plînsul adevărat, cu adevărat neamăgitor. Deci părintele arată prin acestea că unii se nevoiesc cu un plîns fără judecată şi acesta nu e de la Dumnezeu, ci amăgitor şi drăcesc». In P. G., scolia e puţin deosebită.

366. Adică vei afla pe demon contrazicîndu-se. înainte de a păcătui ţi-a spus că Dumnezeu e milostiv şi iertător, ca să te îndemne la păcat; iar după ce ai păcătuit, îţi spune că e nemilostiv şi neiertător, ca să te ducă la deznădejde.

367. «Cugetarea şi cîntarea continuă cheamă mintea continuu din robie şi o face să ia aminte la plîns, iar chemarea ei necontenită sădeşte

64) Chiar de ne-am îndeletnici cu vieţuiri măreţe, dacă avem inima neîndurerată, să le socotim pe acestea ca nişte vînturi trecătoare şi mincinoase.

65) Cei ce după baie s-au murdărit iarăşi, trebuie numaidecît să-şi cureţe mîinile cu focul neobosit al inimii şi cu untul de lemn al lui Dumnezeu [368].

66) Am văzut la unii un plîns de cea mai mare tărie. I-am văzut vărsînd în chip simţitor pe gură sînge din inima îndurerată şi rănită şi mi-am adus aminte de cel ce a zis : «Lovit am fost ca iarba şi s-a uscat inima mea» (Ps. 101, 5).

67) Lacrimile din frică au paza în ele însele. Cele ale iubirii, înainte de dragostea desăvîrşită, poate sînt uşor de furat din unii, dacă focul amintirii neîncetate a păcatelor nu aprinde, în vremea lucrării, inima cu tărie. Şi e de mirare, cum cel mai smerit e cel mai sigur în vremea lucrării lui.

68) Sînt materii care usucă izvoarele noastre. Şi sînt altele, care au în ele şi mocirlă şi nasc şi fiare [369].

69) Multă răutate este la vrăjmaşii noştri. Ei fac din maicile virtuţilor, maicile păcatelor şi mijloacele pricinuitoare ale smereniei le prefac în pricini ale mîndriei [370].

în ea tot mai multă simţire a plînsului şi a rugăciunii. Iar aflîndu-se ea în simţirea şi în deprinderea rugăciunii, va fi greu de desfăcut de ele».

368. Petele de după baia botezului, trebuie curăţite cu focul inimii şi cu untdelemnul sau cu mila lui Dumnezeu, deci cu amîndouă.

369. Ed. 1970 : «Materiile ce usucă în noi izvoarele sînt vinul, dacă se ia fără măsură. Alte materii socotesc că numeşte în chip metaforic : stăpînirea şi cinstirea fără măsură. Căci acestea înalţă cugetul uşor la mîndrie, prin care a căzut şi diavolul».

370. Ed. 1970 : «Socotesc că prin materiile pricinuitoare ale smereniei arată îmbrăcămintea modestă şi îndeletnicirea cu fapte şi cuvinte care, deşi odrăslesc smerita cugetare, li se fac multora pricini de mîndrie».

70) De multe ori şi înseşi locurile locuinţelor noastre şi priveliştea lor îndeamnă mintea noastră la străpungere. Să te încredinţeze despre aceasta Iisus şi Ilie şi Ioan, care se rugau în singurătate[371].

71) Am văzut însă de multe ori pornindu-se lacrimi şi în cetăţi şi în locuri zgomotoase, pentru ca socotind unii că nu sînt împiedicaţi deloc de zgomote, să se apropie de lume. Căci acesta e scopul dracilor.

72) De multe ori un singur cuvînt a risipit plînsul. Dar e de mirare că un singur cuvînt l-a adus iarăşi.

73) Nu vom fi învinuiţi, o, prieteni, la ieşirea sufletului, că nu am săvîrşit minuni, nici că n-am teologhisit, nici că n-am fost văzători, dar vom da negreşit socoteală lui Dumnezeu că n-am plîns.

A fost treapta a şaptea. Cel ce s-a învrednicit de ea, să mă ajute şi pe mine. Căci el a fost ajutat să spele prin treapta a şaptea petele veacului acestuia[372].

Despre nemîniere şi blîndeţe

1) Precum apa adăugîndu-se cîte puţin în foc, schimbă văpaia cu desăvîrşire, aşa şi lacrima plînsului adevărat stinge toată văpaia mîniei şi a iuţimii. De aceea am şi pus acestea în urma lacrimilor.

371. «Celor ce spun din lipsa de experienţă, că nu locul, ci modul de viaţă contează, părintele le spune că şi locul dă frumuseţe modului de viaţă. Deci nu numai modul, cum zic unii în chip simplist, ci şi locul ajută foarte mult la lucrarea virtuţii».

372. Autorul potriveşte ca treapta plînsului să fie a şaptea. Aceasta corespunde cu veacul acesta trecător, care simbolic are şapte zile, înaintea veşniciei, care e ziua a opta cea fără de sfîrşit. In veacul acesta păcătuim, deci în el se şi cade să plîngem.

2) Nemînierea este dorinţa nesăturată de necinstire, precum în cei iubitori de slavă deşartă dorinţa de laudă este nemărginită.

3) Blîndeţea este starea nemişcată a sufletului, care rămîne aceeaşi, în necinstiri ca şi în laude.

4) Începutul nemînierii este tăcerea buzelor în vremea turburării inimii. Mijlocul este tăcerea gîndurilor în vremea turburării subţiri a sufletelor. Iar sfîrşitul este seninătatea împlîntată în suflarea vînturilor necurate.

5) Mînia este izbucnirea urii ascunse, a ţinerii de minte a răului. Mînia este pofta de a face rău celui ce ne-a supărat[373].

6) Iuţimea fierii este aprinderea inimii, iscată pe neaşteptate. Amărăciunea este mişcarea fără dulceaţă, ascunsă în suflet.

7) Iuţimea este mişcarea uşor schimbătoare a purtărilor şi o lipsă de aşezare a sufletului.

8) Precum la arătarea luminii se retrage întunerecul, aşa mireasma smereniei face să piară toată amărăciunea şi iuţimea. Unii, schimbîndu-se uşor din pricina iuţimii, nu se îngrijesc de supravegherea şi tămăduirea ei: «Pornirea iuţimii lui, e căderea lui» (Iov 5, 2).

373. «Mînia este o patimă foarte năpraznică. Căci iuţime se numeşte fierberea şi mişcarea împotriva celui ce ne-a nedreptăţit sau a celui ce ni se pare că ne-a nedreptăţit. Ea sălbăticeşte sufletul în fiecare zi. Ea răpeşte mai ales în rugăciune mintea, făcînd să apară chipul celui ce ne-a supărat. Cînd este de durată şi se preface în ură pricinuieşte în timpul nopţii tulburări, topirea şi îngălbenirea trupului şi năvălirea de fiare furioase» Veniamin Costache: «Există şi o mînie împotriva păcatului. Ea păzeşte pe cel ce se mînie, fără de păcat, şi ridică pe cel ce a alunecat. Dar pornirea mîniei împotriva celui ce a păcătuit ca împotriva unuia ce a rănit şi a turburat fără milă pe cel ce a căzut, nu-l face fără primejdie pe cel ce se mînie».

9) Iuţimea este o mişcare iute a morii, care într-o clipă a timpului zdrobeşte şi macină mai mult grîu şi rod al sufletului decît alta într-o zi[374]. De aceea să luăm aminte cu grijă.

10) Se aprinde repede o flacără sub suflarea unui vînt puternic care, zăbovind peste flacără, arde şi nimiceşte ogorul inimii.

11) Nu trebuie să uităm, o, prieteni, nici aceasta, că viclenii draci se retrag pentru o vreme, ca neglijînd noi nişte patimi mari, pentru că le socotim mici, să le facem boli de nevindecat. Precum o piatră colţuroasă şi tare, ciocnindu-se şi frecîndu-se de alte pietre, îşi netezeşte întocmirea ei colţuroasă şi vîrtoasă şi se face rotundă, aşa şi sufletul colţuros şi repezit, amestecîndu-se într-o mulţime de oameni aspri şi repeziţi şi vieţuind cu ei, se întîmplă cu el una din două : sau îşi vindecă boala prin răbdare, sau, retrăgîndu-se, îşi cunoaşte slăbiciunea sa, această fugă laşă arătîndu-i, ca o oglindă, slăbiciunea.

12) Omul stăpînit de iuţime, este ca un posedat (epileptic) cu voia, care e îmbrîncit de o părere greşită ce s-a zămislit în el fără voie şi astfel cade. Nimic nu e atît de nepotrivit celor ce se pocăiesc ca iuţimea ce turbură. Dacă întoarcerea cuiva de la păcat la sine

374. Ed. 1970 : «Adică o mişcare repezită a iuţimii poate să vatăme într-o clipă de timp şi să sfărîme sufletul mai mult decît alta, negrăbită şi uşoară, într-o zi întreagă». O mişcare de mînie sau de neseriozitate poate nimici din suflet tot ce s-a zidit în el timp îndelungat. Te manifeşti timp îndelungat ca un înţelept şi cumpătat la vorbă, şi în cîteva minute de descătuşare, risipeşti tot ce ai adunat. «Iuţimea» de care se ocupă Scărarul atîta în acest «Cuvînt», este ceea ce numim impulsivitatea. Ea ne duce la acte pripite, care ne aduc adeseori multe păgubiri de tot felul. Dar şi iuţimea poate fi bună, cînd e o rîvnă de a împlini fără amînări continui, cele bune. E şi ea un dar al lui Dumnezeu, de care nu trebuie să facem uz necuvenit. Toate cele ce le avem în lume şi în noi, sînt daruri ale lui Dumnezeu, care ne sînt spre folos cînd le întrebuinţăm bine şi ne sînt spre vătămare cînd le întrebuinţăm cum nu trebuie.

însuşi are nevoie de multă smerenie, iuţimea e semnul închipuirii de sine[375].

13) Dacă definiţia celei mai înalte blîndeţi este a rămîne senin cu inima şi plin de iubire faţă de cel ce ne supără cînd e de faţă, definiţia iuţimii este a te lupta prin cuvinte şi mişcări cu cel ce te-a supărat şi a te înfuria asupra lui chiar cînd eşti singur[376].

14) Dacă Duhul Sfînt se socoteşte şi este pacea sufletului, iar mînia este şi se numeşte o turburare a inimii, nimic nu opreşte venirea Lui în noi, ca iuţimea[377].

15) Foarte multe şi cumplite sînt odraslele iuţimii. Dar am cunoscut o nepoată, una singură, folositoare a ei, care însă e nelegitimă. Am văzut pe unii aprinşi

375. Pe cînd întoarcerea omului la sinea sa adevărată din uitarea de sine, care l-a dus la păcat, are nevoie de smerenie, fapta impulsivă e semnul închipuirii de sine, adică al necunoaşterii sinei sale adevărate. Impulsivul, sau omul ce se lasă stăpînit de iuţime, e un om care nu s-a obişnuit cu reflexiunea şi nici cu smerenia ce vine din cunoaşterea reală de sine. Părinţii leagă strîns mînia şi iuţimea, întrucît izvorul imediat al mîniei e iuţimea, sau impulsivitatea. Impulsivitatea e un semn accentuat al lipsei de putere a spiritului de a stăpîni pornirile involuntare. Reflexiunea reduce la proporţiile adevărate, neimportante, răul ce ţi l-a făcut altul, şi în general, toate cele ale vieţii de aici.

376. Din sfîntul Maxim Mărturisitorul: «Bărbatul îndelung răbdător e foarte chibzuit, pentru că suportă cu răbdare cele ce-l supără. Dar sfîrşitul e viaţa veşnică, după apostol. Chiar dacă fratele stăruie în a te ocărî, tu să nu te laşi scos din dispoziţia iubitoare, cînd cel viclean te turbură în cugetare. Şi nu vei fi scos din ea, cînd, defăimat, vei binecuvînta, sau, supus uneltirilor, vei fi cu bunăvoinţă. Aceasta e calea filozofiei (iubirii de înţelepciune) celei după Dumnezeu. Cel ce nu umblă pe ea, nu se va sălăşlui cu Dumnezeu, căci ţinerea minte a răului, care tulbură şi întunecă, alungă şi pierde seninătatea şi pacea gîndurilor, în care se odihneşte Duhul lui Dumnezeu». Tulburarea leagă sufletul de ceva mărginit şi-l mărgineşte, nelăsîndu-i privirea capabilă să contemple în chip nemărginit nemărginirea lui Dumnezeu.

377. De aceea, Duhul Sfînt e simbolizat prin porumbel, chipul blîndeţii. Ed. 1970 : «Prin ţinerea de minte a răului care tulbură şi întunecă sufletul, au alungat şi pierdut seninătatea şi pacea cugetului, în care Se odihneşte Duhul lui Dumnezeu».

nebuneşte, vărsîndu-şi amintirea răului îngrămădită lung timp în ei[378] şi astfel prin patimă izbăvindu-se de patimă, întrucît, chinuiţi de îndelungata întristare au dobîndit, fie pocăinţă, fie împăcare cu cel urît de ei[379].

Şi am văzut pe alţii care păreau pe nedrept îndelung răbdători, căci prin tăcere îngrămădeau în ei ţinerea minte a răului. Pe aceştia i-am socotit mai nefericiţi decît pe cei ce se înfuriau, ca pe unii care au făcut, prin înnegrire, să nu se mai vadă porumbiţa din ei[380].

16) Multă băgare de seamă trebuie să avem faţă de acest şarpe. Căci are şi el împreună-lucrătoare firea noastră, ca şi cel ce ispiteşte trupurile. Am văzut oameni înfuriaţi şi din amărăciune scîrbindu-se de mîncări şi prin această înfrînare fără judecată adăugau venin peste venin.

Şi am văzut pe alţii folosindu-se, ca de o pricină binecuvîntată, mai bine zis nebinecuvîntată, de iuţime şi predîndu-se lăcomiei pîntecelui şi căzînd astfel din

378. «Supărarea se însoţeşte cu ţinerea de minte a răului. Cînd mintea îşi închipuie faţa fratelui cu supărare, e vădit că are în sine ţinerea de minte a răului făcut de acela. Dar căile celor ce ţin minte răul duc la moarte. Pentru că tot cel ce ţine minte răul e un călcător de lege». La Veniamin Costache se dau aci mai multe scolii care nu sînt în P.G.

379. Adică uneori iuţimea făcîndu-l pe cineva să dea pe faţă ceea ce gîndeşte despre cel care l-a supărat, acela îi arată că nu e vinovat de ceea ce e bănuit, sau cere iertare. Iar aceasta îl duce pe cel ce-l ura, la liniştire, sau la pocăinţă. In acest caz patima e tămăduită prin patimă.

380. «Cel îndelung-răbdător la părere îngrămădeşte în timpul răbdării tăcerea şi ţinînd minte răul, pierde îndelunga-răbdare. Iar aceasta este semnul lipsei de raţiune».

Alta, a sfîntului Grigorie de Nyssa : «Cugetă în tine cum e viaţa celor ce sînt cu ură şi cu bănuială între ei. Intîlnirile lor sînt neplăcute. Toate cele ale celorlalţi le pricinuiesc scîrbă. Gurile rămîn fără sunet, privirile caută în lături, auzul se întoarce de la glasul celui ce urăşte şi e urît. Tot ce e plăcut unuia e neplăcut celuilalt. Şi dimpotrivă».

groapă în prăpastie. Pe alţii i-am văzut plini de cumin-ţenie, îmbinîndu-le pe amîndouă (iuţimea şi înfrîna-rea) ca nişte doftori pricepuţi şi folosindu-se cît se poate de mult de mîngîierea măsurii.

17) Uneori cîntarea cu măsură risipeşte iuţimea în chipul cel mai bun. Alteori, cînd e fără măsură şi la timp necuvenit, se însoţeşte cu iubirea de plăcere. Să ne folosim deci de cîntare, rînduind bine timpurile.

18) Aflîndu-mă afară pentru vreo trebuinţă, am auzit pe unii ce se linişteau sfădindu-se în chilia lor, în ei înşişi, din amărăciune şi iuţime ca nişte potîr-nichi şi sărind spre cel ce i-a supărat ca şi cînd ar fi fost de faţă. Pe aceştia i-am sfătuit, cu bună credincio-şie, să nu rămînă în singurătate, ca să nu se facă din oameni, draci.

Am văzut iarăşi pe unii neînfrînaţi şi împuţiţi de poftirea plăcerilor, arătînd blînzi şi linguşitori, de se putea spune că sînt iubitori de fraţi şi cu feţe binevoi-toare. Pe aceştia i-am îndemnat să folosească liniştea ca un brici împotriva neînfrînării şi duhorii din ei, ca să nu cadă din firea cuvîntătoare în cea necuvântă-toare.

Iar fiindcă unii spuneau că sînt purtaţi în chip jal-nic spre amîndouă felurile de păcate, i-am oprit să se conducă pe ei înşişi în chip liber. Iar întîistătătorilor lor le-am cerut prieteneşte ca pentru o anumită vreme să le poruncească să împlinească rînduiala aceasta, iar altădată, aceea. Dar prin toate să-şi plece grumazul şi să se supună celui ce îi stăpîneşte şi îi cîrmuieşte.

19) Iubitorul de plăcere obişnuieşte să se vatăme pe sine, dar poate şi pe vreun altul oarecare, prieten de taină. Iar cel stăpînit de iuţime tulbură de multe ori ca un lup toată turma şi necăjeşte multe suflete smerite.

20) Este un lucru urît a tulbura ochiul inimii din mînie, potrivit cu cel ce a zis : «Tulburatu-s-a de mînie ochiul meu» (Ps. 6, 7). Dar mai urît este a arăta pornirea sufletului cu buzele. Iar a face aceasta prin mîini, este cu totul protivnic şi străin vieţuirii călugăreşti, îngereşti şi dumnezeieşti.

21) De voieşti sau mai bine zis socoteşti să scoţi ţandăra din ochiul altuia, să nu o scoţi pe aceasta cu o bîrnă ci cu o pensă. Bîrna este cuvîntul greu sau purtările urîte. Iar pensa este învăţătura blîndă şi mustrarea îndelung răbdătoare[381]. «Mustră, zice, ceartă, mîngîie» (II Tim. 4, 2). Dar nu şi lovi. Iar dacă ar trebui şi aceasta, fă-o rar şi nu prin tine însuţi.

22) Să privim cu luare aminte şi vom vedea şi pe unii din cei cu o fire stăpînită de iuţime, cum postesc, priveghează şi se liniştesc cu rîvnă. Că scopul dracilor este să ispitească prin mijloacele care fac să crească patima, amăgindu-i cu părerea că le fac acestea pentru pocăinţă [382].

381. Scolia sfîntului Antonie, Cap. 69; *Filoc. Rom.* I, 16: «Nu trebuie să ne mîniem pe cei ce păcătuiesc, chiar dacă păcatele săvîrşite- de ei sînt vrednice de pedepse. Ci trebuie să-i întoarcem pe cei ce au greşit pentru dreptatea însăşi; şi să-i pedepsim, dacă se potriveşte, fie prin ei înşişi, fie prin alţii. Dar nu trebuie să ne mîniem sau să ne supărăm. Pentru că mînia lucrează dusă numai de patimă şi nu de judecată, sau de dreptate. De aceea, nu primi să te sfătuiască împotriva a ceea ce trebuie nici pe cei miloşi. Cei răi trebuie pedepsiţi pentru binele însuşi şi pentru dreptate şi nu pentru patima proprie a mîniei». «Nu trebuie să îndrepte cineva pe fratele în clipa în care păcătuieşte împotriva lui. Dar în nici alt timp, din răzbunare». «Dreptul înţelept este asemenea lui Dumnezeu. Nu ceartă pe om, răzbunîndu-se pe sine, spre răul aceluia. Ci ca să se îndrepte omul acela, sau ca altul să se înfricoşeze. Certarea deosebită de aceasta, nu e povăţuire».

382. Iuţimea poate servi şi la cele bune, cum am văzut la nota 374. Dar uneori ea poate vătăma pe cineva chiar dacă săvîrşeşte cele bune. Căci îl face ca să se mîndrească. Sub aparenţa asprimii, Scărarul este un gînditor nuanţat. El vede toate înfăţişările contradictorii ale patimilor şi. ale virtuţilor.

23) Dacă un lup (cu sufletul), cum am spus înainte, poate tulbura turma, luînd ca ajutor un drac, negreşit că şi un frate prea înţelept, plin de untdelemn, ca un foaie, poate face să se liniştească valurile şi să scape corabia, avînd ca ajutor un înger[383]. Pe cît de mare e judecata pe care o ia cel dintîi, pe atîta îşi ia acesta plata de la Dumnezeu şi se face pildă folositoare tuturor.

24) Începutul fericitei neamintiri a răului stă în a primi necinstirile cu sufletul amărît şi îndurerat; mijlocul, în a rămîne faţă de ele neîntristat; desăvîrşirea (dacă este vreo desăvîrşire), în a le socoti pe acestea ca laude. Bucură-te, dacă eşti dintre cei dintîi; fii tare, dacă eşti dintre cei de al doilea; fericit eşti dacă eşti dintre cei de al treilea, ca unul ce te veseleşti în Domnul.

25) Jalnică privelişte am văzut arătîndu-ne din mîndrie, fără să-şi dea seama, cei ce se mînie. Căci mîniindu-se, din pricina înfrîngerii s-au mîniat iarăşi. Şi m-am minunat văzîndu-i cum răzbunau căderea cu altă cădere; şi mi-a fost milă văzîndu-i cum săvîrşeau din pricina unui păcat alt păcat; şi m-am înspăimîntat de viclenia dracilor, văzînd că puţin a trebuit să nu deznădăjduiască de viaţa lor.

26) Dacă s-ar vedea cineva cum e înfrînt cu uşurinţă de mîndrie, de fierea mîniei, de răutate şi făţărnicie, şi dacă s-ar gîndi să tragă sabia cu două tăişuri a blîndeţii şi neamintirii răului împotriva lor, ar intra

383. Ed. 1970: «Citeşte, frate, *Exaimeronul* Marelui Vasile, şi vei afla acolo minunat explicate undelemnul şi valurile. Aci socotesc că Scărarul ia în sens metaforic marea cea sălbăticită. Foalele înseamnă trupul. Untdelemnul, blîndeţea; valurile şi umflarea lor, sălbăticia; corabia, fratele sau frătimea (obştea)».

P.G.: «Cel blînd îşi pricinuieşte linişte lui şi aproapelui. Iar mînia pe mulţi i-a înecat şi înainte de alţii, pe cei ce se mînie».

îndată, ca într-o înălbitoare a mîntuirii, într-o ceată de fraţi şi mai ales din cei mai aspri, dacă voieşte să se dezbrace de ele în chip desăvîrşit. Aceasta pentru ca, întins acolo sub valurile ocărilor şi necinstirilor fraţilor şi bătut în chip înţelegător, sau poate şi în chip simţit, şi împuns şi călcat în chip înţelegător, sau poate ţesălat, împuns şi călcat şi în chip simţit, să fie curăţit de petele aflătoare în sufletul său[384].

Însuşi glasul poporului să te convingă să-ţi faci din ocărîre un mijloc de curăţire a patimilor sufletului. Căci spun unii dintre cei din lume, cînd îi aruncă cuiva în faţă necinstirile, lăudîndu-se faţă de alţii: l-am spălat pe cutare. Iar acest lucru este adevărat.

27) Alta este nemînierea din plîns în începători şi alta nemişcarea (mîniei) aflătoare în cei desăvîrşiţi. Mînia dintîi e ţinută de lacrimi ca de un frîu; cea de a doua a murit ca un şarpe, tăiată de nepătimire, ca de un cuţit. Am văzut trei călugări batjocoriţi deodată. Unul s-a simţit muşcat şi turburat, dar a tăcut; al doilea s-a bucurat pentru sine, dar s-a întristat pentru cel ce l-a ocărît; iar al treilea, întipărind în sine vătămarea aproapelui, a vărsat lacrimi fierbinţi[385].

28) Precum fierbinţeala trupurilor este una, dar multe sînt pricinile înfierbîntării şi nu una, la fel şi

384. Se foloseşte imaginea unei mori de piuă şi toate operaţiile de acolo pentru curăţirea unei stofe. In această curăţătorie călugărul trebuie să stea sub lucrarea altor fraţi, şi anume cît mai aspră. Nu ajunge ca el să lupte singur împotriva mîniei sale cu sabia blîndeţii şi a neţinerii minte a răului. Ea poate avea două tăişuri. Cu ea poate să taie mînia sa. Dar se poate tăia şi pe sine. Căci blîndeţea poate fi îngăduitoare cu păcatele sale. Aci Scărarul e aspru, pentru că e realist. Ştie ce greu se poate curăţi un suflet prin sine însuşi. El alternează asprimea cu nuanţarea.

385. Cel de al treilea plînge pentru fratele ce l-a ocărît, ca pentru cel ce-şi pierde mîntuirea, ca şi cînd ar fi el însuşi. Acesta s-a identificat deplin cu acela. Iubirea nu mai cunoaşte graniţă. Pildă supremă în aceasta ne este Hristos, Care a pătimit pentru păcatele noastre.

fierberea şi mişcarea mîniei, dar poate şi a celorlalte patimi, au multe şi felurite pricini şi prilejuri. De aceea este cu neputinţă a hotărî despre ele într-un singur chip. Îmi dau mai degrabă cu părerea despre sîrguinţa plină de grijă cu care trebuie să caute fiecare din cei ce bolesc de ele, felul tămăduirii lor. Cea dintîi tămăduire ar consta în a cunoaşte cineva pricina patimii lui. Căci odată pricina aflată, noi cei bolnavi vom afla şi leacul tămăduitor prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu şi prin iscusinţa doftorilor duhovniceşti.

29) De pildă, cei ce voiesc să intre împreună cu noi la Domnul, la judecata înţelegătoare ce ne stă în faţă, să intre, ca să fie cercetaţi într-un chip umbrit, despre patimile mai înainte pomenite sau despre pricinile lor. Să fie deci legată, de aci înainte, tirana mînie în cătuşele blîndeţii. Şi lovită de îndelunga-răbdare, trasă de sfînta iubire, să stea înaintea acestui scaun de judecată a Cuvîntului [386] şi să fie cercetate cele ale ei în chip amănunţit: Spune nouă, o, lipsito de minte şi de ruşine, numele celui ce te-a născut pe tine şi a celei ce ţi-a dat viaţă spre rele, numele fiilor tăi şi ale fiicelor necurate ! Dar nu numai acestea, ci şi semnul celor ce te-au războit şi omorît! Iar aceea, răspunzîndu-ne, va socoti să spună aşa: Naşterile mele sînt multe; şi tatăl meu nu e unul. Iar maicile mele sînt: iubirea de slavă, iubirea de arginţi, lăcomia pîntecelui, iar uneori şi curvia. Şi cea care m-a născut se numeşte trufia. Iar fiicele mele sînt ţinerea de minte a răului, duşmănia, dezvinovăţirea şi ura. Pîrîşele mele, de care sînt ţinută acum legată, sînt cele protivnice acestora : nemînierea şi blîndeţea. Iar cea care unelteşte împotriva mea se

386. Poate fi vorba de scaunul de judecată al Cuvîntului dumnezeiesc, dar şi al raţiunii şi al cuvîntului nostru sau al semenilor. Căci aci e judecată mînia prin cuvînt, numai dincolo va fi judecată prin lucrarea de osîndire veşnică sau de iertare.

numeşte smerita cugetare. Iar cine a născut-o pe aceasta, întrebaţi-o pe ea însăşi la locul ei.

Pe treapta a opta s-a aşezat cununa nemînierii. Cel ce e acoperit cu ea din fire, poate nu va fi acoperit cu alta. Însă cel ce a dobîndit-o din sudori, a trecut peste cele opt pentru totdeauna.

Despre ţinerea de minte a răului

1) Virtuţile cuvioase se aseamănă scării lui Iacov. Iar patimile necuvioase, lanţului căzut de pe verhovnicul Petru (Fapte 12, 7). Cele dintîi, legîndu-se una de alta, urcă pe cel ce le voieşte la cer. Cele de al doilea se nasc una pe alta şi se strîng una pe alta[387]. De aceea am şi auzit că ţinerea de minte a răului e numită fiică a nepriceputei mînii. Venind acum vremea, să spunem ceva şi despre ea.

2) Ţinerea de minte a răului este sfîrşitul la care duce mînia, păzitoarea păcatelor, urîrea dreptăţii, pierzania virtuţilor, veninul sufletului, viermele minţii, ruşinea rugăciunii[388], curmarea

387. «Observă cum părintele înfăţişează capitolul acesta. Virtuţile le-a asemănat cu o scară, pentru că înalţă pe om. Căci tot cel ce urcă pe o scară e vădit că e dus spre înălţime. Iar patimile le-a asemănat cu un lanţ pentru povara lor şi pentru că-l trag pe cel legat neîncetat în jos, sau pentru că nu-l lasă să întreprindă ceva în chip liber. Şi nu e minciună aceasta. Căci atîta povară aduce în inimă patima, că uneori nu-l lasă pe om nici să simtă cele ce-l întristează. Iar asemănîndu-le cu lanţul căzut, a arătat cum putea lepăda lanţul dacă voia, adică prin credinţa fierbinte. Şi aceasta se cunoaşte din faptul că aduce ca pildă pe Petru şi nu pe altul».

388. Ruşinea rugăciunii înseamnă aceasta: Zicînd noi rugăciunea: «şi ne iartă nouă greşalele noastre, precum şi noi iertăm» şi neiertînd, sîntem făcuţi de ruşine din partea noastră înşine, adică de conştiinţa noastră, precum el însuşi zice mai departe: «Ruşineze-l pe el rugăciunea

cererii[389], înstrăinarea iubirii[390], piron înfipt în suflet[391], simţire neplăcută, iubită ca o dulceaţă a amărăciunii, un păcat neîncetat, o neadormită fărădelege, o răutate de fiecare zi. Una şi aceeaşi (adică ţinerea de minte a răului) e o patimă întunecată şi urîtă, din cele ce se nasc, dar nu nasc[392]. De aceea nu voim să spunem despre ea prea multe.

3) Cel ce şi-a oprit mînia a ucis ţinerea de minte a răului. Căci cît trăieşte tatăl, are loc naşterea de prunci.

4) Cel ce a dobîndit iubirea s-a înstrăinat de nebunia mîniei. Iar cel ce duşmăneşte îşi îngrămădeşte dureri fără rost.

5) Masa dragostei risipeşte ura şi darurile curate înmoaie sufletul[393]. Masa fără luare aminte e maică a

lui Iisus etc.». Dar în general rugăciunea noastră e făcută de ruşine de ţinerea minte a răului, întrucît aproape prin fiecare cerem iertarea sau mila lui Dumnezeu. Propriu-zis noi înşine sîntem făcuţi de ruşine prin rugăciunea noastră prin care cerem lui Dumnezeu milă, fără să o dăruim şi noi altora.

389. Aducîndu-ne aminte, fără îndurare, de răul făcut nouă de cineva, nu mai avem curajul să cerem noi înşine ceva de la Dumnezeu cu toată îndrăzneala.

390. Iubirea se înstrăinează de noi, sau noi ne înstrăinăm de ea.

391. E un piron de care se însîngerează sufletul nostru. Căci ţinerea de minte a răului întreţine o turburare în sufletul nostru. E curios că noi udăm pomii otrăvitori ai ţinerii de minte a sufletului, din care ţîşneşte otrava pustiitoare nu numai în sufletul, ci şi în jurul nostru, dar nu udăm pomii ţinerii de minte a binelui ce ni s-a făcut. Dacă am face aceasta, sufletul nostru ar deveni o adevărată grădină binemirositoare a raiului. Şi dacă toţi ar face aşa, s-ar extinde raiul între oameni.

392. Căci ca şi celelalte patimi, ea se naşte oarecum fără voie, dar nu naşte de bunăvoie roduri frumoase.

393. Darurile date celui ce ne-a făcut rău înmoaie atît sufletul celui ce dăruieşte, cît şi pe al celuilalt. Iar în sufletul înmuiat cresc pomii hrăniţi de seva bunăvoinţei, cîtă vreme în sufletul ce ţine minte răul totul este uscat din pricina otrăvii ce ţîşneşte din pomii ţinerii de minte a răului. Sigur că e vorba de darurile curate ale iubirii, nu de cele cu gînd interesat, de mituire.

îndrăznelii[394]. Iar prin fereastra iubirii se strecoară lăcomia pîntecelui.

6) Am văzut ura rupînd o veche legătură a curviei şi aducerea aminte a răului oprind-o în chip ciudat de a se mai înnoda. Minunată privelişte: drac vindecînd alt drac. Iar aceasta e poate o lucrare din iconomie a lui Dumnezeu şi nu a dracilor[395].

7) Ţinerea de minte a răului e departe de puternica iubire firească. Dar curvia se apropie cu uşurinţă de aceasta. Şi vezi cum s-a furişat pe neobservate păduchele în porumbel[396].

8) Ţine minte răul de la draci şi fii pururea atent la ispitele trupului, căci trupul e un prieten nerecunoscător şi viclean. Cu cît îl slujeşti mai mult, cu atît îţi pricinuieşte mai multe ispite.

9) Ţinerea de minte a răului e o tîlcuitoare a Scripturii, găsind în cuvintele Duhului înţelesuri străine, după pofta ei. Să o ruşineze rugăciunea lui Iisus pe care, dacă ţinem minte răul, nu o putem spune împreună cu El.

10) Cînd nevoindu-te mult nu poţi scoate ghimpele cu totul, ploconeşte-te în faţa duşmanului tău măcar

394. Masa, ca prilej de benchetuială, pricinuieşte toate îndrăznelile necuviincioase. Poate că ea s-a făcut din iubire. Dar prin fereastra iubirii (nu pe uşă în mod direct) se strecoară lăcomia.

395. Lucru paradoxal: cel ce curvea înainte cu o altă persoană se scîrbeşte de ea prin ţinere în minte a unui rău pe care aceea i l-a făcut, şi nu mai curveşte. In definitiv dracii au şi o slăbiciune şi o răutate între ei, ca reprezentanţi ai răului; e o dezordine între ei. «Şi am văzut tinerea de minte a răului dezlegînd cu totul de curvie. Căci uşor se strecoară curvia în cei ce se iubesc. Dar de cei ce se urăsc stă departe».

396. De pildă soţii între care există iubire naturală, nu ţin minte greşelile ce şi le fac uneori. Dar cînd s-a ivit in iubirea lor curvia, ţinerea de minte a răului se iveşte cu uşurinţă şi astfel în porumbiţa păcii dintre ei a apărut păduchele scîrbei unuia de altul. «Adică păcatul a apărut în virtute. Precum păduchele vatămă şi spurcă pe nebăgate de seamă porumbiţa, aşa curvia alungă şi nimiceşte iubirea».

cu gura, ca ruşinîndu-te de făţărnicia faţă de el, să-l iubeşti în chip desăvîrşit împins de conştiinţă ca de foc[397].

11) Te vei cunoaşte pe tine izbăvit de putreziciunea aceasta (ţinerea de mine a răului), nu cînd te vei ruga pentru cel ce te-a supărat, nici cînd îl vei răsplăti cu daruri, nici cînd îl vei aduce la masă, ci cînd, aflînd că a căzut într-o nenorocire sufletească sau trupească, vei suferi şi vei plînge ca pentru tine însuţi.

12) Cel ce se linişteşte ţinînd minte răul are încuibată în sine o viperă purtătoare de venin ucigător. Aducerile aminte ale Patimilor lui Iisus vor tămădui sufletul ce ţine minte răul, ruşinîndu-l puternic cu a Lui neţinere de minte a răului.

13) În lemnul putred se prăsesc carii, şi purtările prea blînde şi în chip mincinos liniştite au lipite de ele ura nebună. Cel ce o leapădă pe aceasta a aflat iertare. Dar cel ce se lipeşte de ea se va lipsi de îndurare.

14) Unii s-au predat pe ei ostenelilor şi sudorilor pentru a dobîndi iertare. Dar cel ce nu ţine minte răul a luat-o înaintea acestora[398], dacă e adevărat cuvîntul: «Iertaţi repede şi vi se va ierta din belşug» (Lc. 6, 37).

15) Neţinerea de minte a răului este semnul adevăratei pocăinţe. Iar cel ce ţine duşmănie şi pare că se pocăieşte, e asemenea celui căruia i se pare că aleargă în vis.

397. Dacă te ţii rigid şi nu-i spui duşmanului măcar cuvinte bune, adaugi la patima ţinerii de minte a răului şi patima mîndriei.

398. Ceea ce urmăreşte Scărarul sînt nu ostenelile şi chinurile pentru ele înseşi, ci limpezimea străvezie a sufletului, care nu are în sine nimic tulbure, nimic de ascuns aproapelui, nimic pătimaş şi care-l îngustează, putînd fi prin această limpezime deschis infinităţii dumnezeieşti. Acesta e sufletul curat care reflectă prin oglinda lui nemărginită de nici o patimă toată infinitatea lui Dumnezeu cel atotiubitor.

16) Am văzut pe unii ce ţineau minte răul, îndemnînd pe alţii să nu ţină minte răul. Şi ruşinîndu-se de propriile lor cuvinte, au pus şi ei capăt patimii acesteia [399].

17) Să nu socotească nimenea această întunecime ca o patimă uşoară, trecătoare. Căci de multe ori obişnuieşte să se întindă pînă la bărbaţii duhovniceşti.

A fost treapta a noua. Cel ce a cîştigat-o poate să ceară de acum cu îndrăznire dezlegarea greşalelor de la Dumnezeu Mîntuitorul [400].

CUVÎNTUL X

Despre clevetire

1) Nimenea, socotesc, dintre cei ce judecă sănătos, nu va tăgădui că din ură şi din ţinerea de minte a răului se naşte clevetirea. De aceea s-a şi rînduit aceasta după părinţii ei, ca într-un lanţ. Clevetirea este fiica urii. E o boală subţire, dar o lipitoare grasă, ascunsă

399. Vedem iarăşi gîndirea largă şi înţelegătoare a Scărarului. El nu condamă simplist pe cei ce laudă ceea ce nu fac ei, ci recunoaşte că uneori aceştia sînt folosiţi de cuvintele lor, care nu se acoperă însă cu faptele lor. Căci de multe ori cuvintele omului nu sînt ale lui, ci ale lui Dumnezeu, Care-l sileşte să vorbească prin conştiinţa lui. In acest caz, prin cuvintele ce le rostesc unii îşi predică, sau li se predică şi lor, sau din voinţa de a încălzi pe alţii pentru un lucru bun, se încălzesc şi pe ei înşişi. Sau, căldura cu care primesc alţii cuvintele rostite de ei se întinde şi la ei. *Scolia* sfîntului Nil: «Trebuie să spună cele bune şi cel ce nu le face, ca să înceapă, ruşinat de vorbe, să săvîrşească fapta». Aceasta e de natură să anuleze critica ce o fac unii preoţilor care nu împlinesc totdeauna cuvîntul lui Dumnezeu pe care-l propovăduiesc.

400. El nu se va mai ruşina să zică: «Şi ne iartă nouă greşalele noastre, precum iertăm şi noi greşiţilor noştri». El a iertat cu adevărat, deci poate cere să i se ierte şi lui.

şi tăinuită, care suge şi seacă sîngele iubirii[401]. E făţărnicirea iubirii, pricinuitoarea întinăciunii şi poverii inimii.

2) Precum există tinere care fac cele rele fără ruşine şi există altele care săvîrşesc lucruri mai urîte decît cele dintîi, dar pe ascuns şi mai cu ruşine, aşa se poate întîmplă şi cu patimile de necinste. Astfel de tinere sînt: făţărnicia, viclenia, întristarea, ţinerea minte a răului, clevetirea inimii. Acestea una spun la arătare şi alta gîndesc[402].

3) Am auzit pe unii clevetind şi i-am certat[403]. Dar lucrătorii acestui rău răspundeau în apărarea lor, că fac aceasta din dragostea şi din grija pentru cel clevetit. Iar eu le-am spus să înceteze cu această dragoste, căci nu minte cel ce a zis : «Pe cel ce cleveteşte în ascuns pe aproapele lui, alungă-l» (Ps. 100, 5). Dacă spui că-l iubeşti, roagă-te în taină pentru el, şi nu-ţi

401. Scărarul e şi un mare poet al lumii interioare de umbre şi lumini uneori amestecate, alteori neamestecate, dar totdeauna altfel. De altfel toţi scriitorii duhovniceşti sînt poeţi ai acestei lumi, nu în sensul că imaginează ceea ce nu este, ci în sensul că trăind bogăţia acestei vieţi, reuşesc să o redea în moduri cît mai corespunzătoare, care trebuie să se folosească de imagini.

402. «Tinere neruşinate sînt: lăcomia pîntecelui, beţia, curvia, slava deşartă. Iar ascunse sînt: făţărnicia, clevetirea, ura, pizma, care săvîrşesc şi uciderile».

403. «Sufletul clevetitor are trei ghimpi: el se vatămă pe sine şi pe ascultători, dar uneori şi pe cel clevetit». *Alta :* «Ura faţă de aproapele este moartea sufletului propriu». *Alta :* «Neosîndirea aproapelui e un zid (de apărare) pentru cei ce se nevoiesc întru cunoştinţă. Dar clevetirea aproapelui dărîmă acest zid întru neştiinţă». Neosîndirea aproapelui ţine un zid de respect între mine şi el; sau o comunicare cu el în iubire, cu voia lui. Prin clevetire pornesc asupra lui cu silă fără iubire, voind să-l tăvălesc în noroi ca pe un obiect. Dar de fapt prin aceasta nu reuşesc să intru în ceea ce e mai intim şi mai adevărat în el. Şi nici chipul acestei mincinoase iubiri nu-l primeşte Domnul, pentru că nu-l primeşte nici cel clevetit.

bate joc de om. Căci acesta este felul iubirii primit la Domnul.

4) Să nu-ţi rămînă ascuns lucrul acesta şi te vei trezi, ca să nu mai judeci pe cel ce greşeşte: Iuda era în ceata ucenicilor, iar tîlharul în ceata ucigaşilor. Şi într-o clipă s-a făcut o schimbare minunată între ei.

5) De voieşte cineva să biruiască duhul clevetirii,, să nu învinovăţească pe cel ce a greşit, ci pe dracul care l-a ispitit. Căci nimenea nu voieşte să păcătuiască faţă de Dumnezeu, chiar dacă toţi păcătuim fără să fim siliţi[403 bis].

6) Am văzut pe unul păcătuind pe faţă şi pocaindu-se în ascuns. Şi pe cel ce l-am osîndit ca curvar, l-am aflat socotit la Dumnezeu neprihănit, pentru că Îl îmblînzise cu adevărat prin întoarcerea sa.

7) Să nu te sfieşti niciodată de cel ce cleveteşte pe aproapele faţă de tine. Mai degrabă zi către el: «Încetează, frate ! Eu în fiecare zi fac lucruri mai rele ca el. Şi cum pot să-l osîndesc pe el ?» Prin aceasta vei cîştiga două lucruri: cu un singur leac te vei vindeca şi pe tine şi pe aproapele[404].

8) Una şi singură este calea cea mai scurtă dintre căile ce duc la iertarea greşalelor: să nu judeci, dacă e adevărat cuvîntul: «Nu judecaţi şi nu veţi fi jude-

403 bis. Ed. 1970: «Adică nu păcătuim siliţi, pentru că sîntem liberi, ci amăgiţi de draci şi atraşi de mintea noastră spre păcatele plăcerii şi spre patimi».

404. *Scolia* Avei Isaia: «De-ţi va spune cineva cuvinte nefolositoare, să nu voieşti să-l asculţi pe el, ca să nu-ţi ucizi sufletul tău. Să nu te ruşinezi de faţa lui, ca să nu-l superi. Să nu te mulţumeşti cu cuvîntul celor ce zic : «Nu primesc cu inima». Să nu zici aceasta. Căci nu eşti mai presus de primul zidit pe care l-a făcut Dumnezeu cu mîna Sa şi pe care nu l-a folosit clevetirea (diavolului). Fugi deci şi nu asculta. Ia seama ca nu cumva fugind cu trupul, să voieşti să cunoşti cele spuse. Căci de vei asculta cuvîntul numai o clipă, dracii nu vor lăsa cuvîntul pe care l-ai auzit (să fie uitat), ci vor ucide sufletul tău. De aceea fugi, fugi cu totul».

caţi» (Mt. 7, 5). Pe cît de străin este focul de apă, pe atît de străin este a judeca, celui ce voieşte să se pocăiască.

9) Chiar de ai vedea pe cineva greşind în ceasul morţii, nici atunci să nu-l osîndeşti. Căci necunoscută este oamenilor judecata lui Dumnezeu. Unii au făcut greşeli mari la arătare, dar au făcut lucruri şi mai mari în ascuns. S-au înşelat deci iubitorii de osîndiri, prinzînd fum în loc de soare[405].

10) Ascultaţi la mine, ascultaţi toţi controlorii cei răi ai altora. Dacă e adevărat, precum şi este, că : «Cu ce judecată veţi judeca, cu aceea veţi fi judecaţi» (Mt. 7, 5), negreşit în cele ce vom cleveti pe aproapele, în acelea vom cădea, fie sufleteşti, fie trupeşti. Şi altfel nu va fi.

11) Contabilii aspri şi amănunţiţi ai greşelilor aproapelui suferă de această patimă, pentru că nu şi-au adus nici odată aminte în chip nemincinos şi deplin de greşelile lor[406]. Căci dacă ar privi cineva amănunţit la păcatele sale, înlăturînd acoperămîntul iubirii de sine, n-ar mai purta grija de nimic din cele ale vieţii. Ar socoti că nu-i ajunge timpul nici măcar pentru a se plînge pe sine, chiar dacă ar trăi 100 de ani, chiar dacă ar vedea rîul Iordanului plin întreg de lacrimile pornite din ochii săi.

12) Mi-am cercetat plînsul şi n-am aflat în el nici urmă de clevetire, sau de osîndire.

13) Dracii ne silesc fie să păcătuim, fie, dacă nu păcătuim, să judecăm pe cei ce păcătuiesc, pentru ca prin lucrul de al doilea să pătăm pe cel dintîi. Cunoaşte că

405. «Părintele aseamănă faptele bune cu soarele, cu adevărul, cu lumina, iar păcatul cu minciuna, cu întunericul şi cu fumul».

406. «E adevărat. Dacă mintea n-ar ieşi din sine, lăsînd ale sale şi rîzînd de ale altora, nu ar ajunge să judece». Judecarea altora înseamnă defapt o uitare de sine.

semnul clevetitorilor, sau al pizmaşilor, este acesta: bîrfesc şi ponegresc cu plăcere şi cu uşurinţă învăţăturile, sau faptele, sau împlinirile aproapelui, scufundîndu-se jalnic în duhul urii [407].

14) Am văzut pe unii făcînd pe ascuns şi neştiut de lume tot felul de greşeli şi, cu presupusa lor curăţie, osîndind aspru pe cei ce săvîrşeau unele greşeli mici la arătare.

15) A judeca înseamnă a răpi cu obrăznicie un drept al lui Dumnezeu, Dar a osîndi înseamnă a-şi pierde cineva sufletul.

16) Precum închipuirea de sine poate pierde pe cel ce o are chiar fără altă patimă, tot aşa şi judecarea altora, chiar de se află singură şi de sine în noi, poate să ne piardă cu desăvîrşire, dacă fariseul acela a fost judecat numai din aceasta (Lc. 18, 14).

17) Culegătorul de struguri destoinic mănîncă numai boabe coapte şi nu culege nimic din aguridă. Mintea pricepută şi înţeleaptă ia aminte cu sîrguinţă la toate virtuţile pe care le vede la vreunii. Cel fără de minte însă iscodeşte cele vrednice de ocară şi lipsurile. Despre aceasta s-a zis : «Iscodit-au fărădelegi, istovitu-s-au născocind iscodiri» (Ps. 63, 6).

18) Să nu osîndeşti, chiar de vezi cu ochii tăi. Căci de multe ori se înşeală şi aceştia.

A fost treapta a zecea, pe care cel ce a biruit-o s-a făcut lucrător al dragostei sau al plînsului.

407. *Scolia* lui Fotie al Constantinopolei: «Firile curioase voiesc să vadă fapta aproapelui şi privesc cu ochi ascuţiţi scăderea lui. Şi de o află, o răpesc şi o iscodesc, iar de nu o află, voiesc mai bine să o închipuie, să o plăsmuiască decît să plece cu curiozitatea nemulţumită». *Alta:* «Părerile răutăcioase se luptă să strîmbe în rău faptele bune şi cuvintele folositoare». *Alta :* «Vorbeşte cu grijă înaintea celui mîndru şi bolnav de pizmă, căci cînd tu vorbeşti, el dă în mînia lui cuvintelor tale tîlcul care voieşte. Şi din cele bune ale tale ia pricini spre poticnirea altora; şi cuvintele tale se vor schimba în cugetarea lui după felul bolii lui».

CUVÎNTUL XI

Despre multa vorbire şi despre tăcere

1) Am arătat pe scurt în cele de pînă acum că e un lucru foarte primejdios, care se furişează chiar în cei ce par duhovniceşti, a judeca[408], sau mai degrabă a fi judecat şi a fi osîndit de limbă[409]. Dar acum urmează să vorbim puţin, la locul cuvenit ei şi despre pricina, sau uşa prin care intră sau iese aceasta.

2) Multa vorbire este catedra slavei deşarte, prin care aceasta se arată pe sine şi se face cunoscută. Multa vorbire este semnul neştiinţei, uşa clevetirii, călăuza glumelor, slujitoarea minciunii, risipirea străpungerii, născătoarea trîndăviei sau pricinuitoarea ei, înaintemergătoarea somnului, împrăştierea minţii adunate în sine, pierzătoarea pazei de sine, răcitoarea căldurii, întunecarea rugăciunii.

3) Tăcerea întru cunoştinţă este maica rugăciunii[410], izbăvirea din robie, păzirea focului[411], supraveghetoarea gîndurilor, straja în faţa vrăjmaşilor[412], închisoarea plînsului, prietena lacrimilor, lucrătoarea

408. Ed. 1970 : «Spune că chiar celor ce socotesc că e rău a judeca, sau chiar celor ce par să fie duhovniceşti, li se întîmplă de multe ori, din neatenţie, sau din moleşala minţii, să li se furişeze aplecarea spre cele ce nu se cuvin, sau păcatul».

409. Cel ce judecă va fi judecat, deci, osîndit de propria lui limbă.

410. Tăcerea întru cunoştinţă este tăcerea minţii ocupată cu pătrunderea într-o lume necunoscută încă, pe care caută să o înţeleagă. Nu e o tăcere care nu gîndeşte la nimic. Cînd se scufundă în Dumnezeu şi în cunoaşterea smereniei sale în faţa lui Dumnezeu, ea dă naştere rugăciunii.

411. «Izbăvirea din robia» celor ce ne îngustează şi ne silesc la repetarea aceloraşi lucruri. «Păzirea focului», pentru că e descoperirea a ceva nou, descoperirea unor noi înţelesuri ascunse în infinitatea dumnezeiască. Şi aceasta ne încălzeşte.

412. «Tăcerea întru cunoştinţă nu numai că ne păzeşte de vrăjmaşi, dar nici nu-i lasă să se apropie».

pomenirii morţii, zugravul chinurilor, iscoditoarea judecăţii, slujitoarea îngrijorării, duşmana îndrăznelii, soaţa liniştei, protivnica iubirii de a fi învăţătoare, adaus de cunoştinţă, pricinuitoarea vederilor, înaintare nevăzută, urcuş neobservat.

4) Cel ce-şi cunoaşte greşelile îşi înfrînează limba. Iar vorbăreţul nu s-a cunoscut încă pe sine cum trebuie. Prietenul tăcerii se apropie de Dumnezeu[413] şi, vorbind cu El fără să ştie cum, e luminat de Dumnezeu[414]. Tăcerea lui Iisus a ruşinat pe Pilat şi liniştea unui om duhovnicesc mistuie slava deşartă.

5) După ce a spus un cuvînt, Petru a plîns cu amar, pentru că nu şi-a adus aminte de cel ce a zis : «Zis-am : păzi-voi căile mele, ca să nu păcătuiesc cu limba mea» (Ps. 38, 1) şi de altul care a zis : «E mai bine a cădea de la înălţime pe pămînt, decît din pricina limbii» (Inţ. Sir. 20, 19).

6) Nu voiesc să scriu multe despre acestea, deşi vicleniile patimilor mă îndeamnă[415]. Dar am auzit odată

413. Cine s-a cunoscut cum trebuie, ştie că e indefinit şi nu se poate descrie. Işi dă seama de apofaticul (negrăitul) omenesc. Pe lîngă aceea, cunoscîndu-se pe sine a ajuns la smerenie, adică la cunoştinţa micimii şi nepriceperii sale, şi nu vrea să spună cuvînt. Căci orice cuvînt vrea să înveţe pe altul ceva. Dacă numai în tăcere se cunoaşte pe sine, ca negrăit, numai în tăcere se poate apropia cineva de Dumnezeu, infinit mai negrăit.

414. Tăcerea în care s-a apropiat cineva de Dumnezeu, e pe de altă parte convorbire cu Dumnezeu mai presus de orice vorbire. El cunoaşte pe Dumnezeu ca subiect care-i cere ceva, şi-I răspunde prin smerenia sa. Iar aceasta e o lumină ce-i vine din Dumnezeu. E lumina măreţiei Lui, Care-i luminează micimea sa dar i-o şi umple de Dumnezeu, ca dependentă de Dumnezeu. «De-ţi vei păzi limba ta, frate, ţi se va da ţie de la Dumnezeu harul străpungerii inimii, ca să vezi în ea sufletul tău, şi prin aceasta vei intra în bucuria Duhului. Dar dacă limba ta te va birui, crede-mi mie în ce-ţi spun : niciodată nu vei putea ieşi din întuneric». *Alta :* «Dacă nu ai inima curată, să ai măcar gura curată».

415. «Vicleniile patimilor ne îndeamnă să vorbim adeseori pătimaş despre ele, adică despre vorbărie, despre tăcere şi despre altele, dar nu mă supun lor, căci nu pot, vorbind despre tăcere, să cad în vorbărie».

pe cineva, dornic să afle de la mine ceva despre linişte, care zicea că multa vorbire se naşte numaidecît din una din acestea : fie dintr-o îndelungată vieţuire şi deprindere vicleană şi neînfrînată (căci limba, fiind şi ea un mădular al trupului, cere ceea ce a învăţat şi s-a obişnuit), fie, la cei ce se nevoiesc şi mai ales la ei, din slava deşartă; iar uneori şi din lăcomia pîntecelui. Pentru aceea adeseori mulţi înfrînîndu-şi pîntecele, cu oarecare forţare, închid şi limba şi multa ei vorbire în tăcere.

7) Cel ce se gîndeşte cu grijă la moarte îşi opreşte cuvintele. Şi cel ce a agonisit plînsul sufletului se fereşte de vorba multă ca de foc.

8) Cel ce iubeşte liniştea şi-a pus lacăt la gură. Iar cel ce doreşte să dea ocol lumii e alungat din chilie.

9) Cel ce a cunoscut mirosul focului celui prea înalt, fuge de însoţirea cu oamenii, cum fuge albina de fum. Căci pe ea fumul o alungă; iar aceluia însoţirea cu oamenii îi lucrează împotrivă.

10) Puţini pot opri apa fără de zăgazuri, dar şi mai puţini îşi pot opri gura neînfrînată.

A fost treapta a unsprezecea. Cel ce a biruit-o a tăiat deodată mulţime de rele.

Despre minciună

1) Focul se naşte din piatră şi fier. Minciuna, din vorbă multă şi din gluma prostească. Minciuna înseamnă pieirea dragostei, iar jurămîntul mincinos, tăgăduirea lui Dumnezeu.

2) Nimenea dintre cei sănătoşi la minte să nu-şi închipuie că păcatul minciunii e unul mic. Duhul Sfînt a

rostit o judecată înfricoşătoare împotriva ei. Dacă David zice către Dumnezeu : «Vei pierde pe toţi cei ce grăiesc minciună» (Ps. 5,6), ce vor pătimi cei ce întăresc minciuna cu jurăminte ?

3) Am văzut pe unii fălindu-se cu minciuna şi ţesînd prin glume şi vorbe deşarte pricini de rîs şi alungând în chip jalnic plînsul ascultătorilor[416].

4) Cînd dracii ne văd încercînd să ne depărtăm ca de la o ciumă de la auzirea glumelor, după începutul făcut cu noi de asprul nostru povăţuitor, încep să ne momească cu aceste două gînduri, şoptindu-ne fie: «Nu întrista pe cel ce lămureşte», fie: «Nu te arăta pe tine mai iubitor de Dumnezeu, decît cei de faţă». Sari, nu zăbovi! Iar de nu, îţi vei închipui în rugăciune gîndurile unor lucruri care stîrnesc rîsul. Nu fugi numai, ci risipeşte cu bunăcredincioşie şi şederea vicleană, aducîndu-ţi în minte gîndul judecăţii. Căci e mai bine pentru tine să ieşi din această împrejurare stropit şi cu puţină slavă deşartă şi să te afli astfel pricină de folos multora[417].

5) Maica şi pricina minciunii este, de multe ori, făţărnicia. Căci unii spun că făţărnicia nu e altceva decît plănuirea şi născocirea de minciuni, avînd împreunat şi împletit cu ea jurămîntul. Cel ce are frica

416. «Ascultătorii sînt o treaptă a celor ce vin la pocăinţă, care se numesc şi plîngători, stînd la uşile bisericilor şi cerînd prin pocăinţă sinceră şi plîns adînc primirea din nou. Prin extinderea acestui nume a numit pe toţi cei ce se pocăiesc şi plîng pentru păcatele lor, ascultători. Aceştia cad din lucrarea lor prin cuvîntul ce stîrneşte rîsul».

417. Cel ce fuge este stropit poate cu puţină slavă deşartă, căci poate va fi lăudat pentru plecarea lui. «Făţarnicul, cîtă vreme se poate ascunde, vînează slava, dîndu-se ca drept. Dar cînd e dat pe faţă, răspîndeşte cuvinte pricinuitoare de moarte, crezînd că-şi poate ascunde urîciunea sa prin calomniile împotriva altora. Pe acesta cuvîntul lui Dumnezeu l-a asemănat cu un pui de viperă, izvorîtor de venin şi i-a poruncit să facă roduri vrednice de pocăinţă, adică să-şi potrivească gîndirea ascunsă a inimii cu purtările văzute».

Domnului e străin de minciună, avîndu-şi conştiinţa ca judecător nemitarnic[418].

6) Precum în toate patimile cunoaştem deosebiri de vătămări, aşa şi în minciună[419]. Căci alta este judecata celui ce minte de frica pedepsei şi alta a celui ce minte neameninţat de vreo primejdie. Unul a minţit pentru desfătări, altul pentru pofta de plăceri; altul, ca să dea celor de faţă prilej de rîs ; altul, ca să întindă o cursă fratelui şi să-i facă rău[420].

7) Minciuna din frica de chinurile stăpînitorilor se şterge ; dar e desfiinţată cu totul de mulţimea lacrimilor. Mincinosul care întinde curse socoteşte adeseori chiar pierderea sufletului ca dreptate. Bărbatul născocitor de minciuni se dă pe sine ca urmînd pilda lui Raav şi spune că prin pierderea sa urmăreşte scăparea altora[421].

418. «Cel ce iubeşte slava de la oameni născoceşte minciuna. Cel ce o schimbă pe aceasta în smerenie face să fie în inima lui mai mare frica de Dumnezeu». *Alta:* «Deprinde limba ta cu cuvintele lui Dumnezeu întru cunoştinţă şi minciuna va fugi de la tine». Adică, foloseşte cuvintele lui Dumnezeu în înţelesul lor adevărat şi vei ocoli minciuna. Căci şi făţarnicul poate folosi cuvintele lui Dumnezeu, dar într-un înţeles strîmbat.

419. «După deosebirea vorbelor mincinoase va fi şi judecata lor. Căci se minte fie din plăcere, fie din glumă, fie din viclenie, fie din făţărnicie. Sau timpul cere uneori celui ce spune adevărul să schimbe fie cuvîntul, fie purtarea, fie motivarea, spre mîntuirea aproapelui. Ai ca pildă fie pe Raav, fie pe David, fie pe Samuel. Unul va schimba cuvîntul ca Raav, altul purtarea ca David, altul motivarea, ca Samuel, în folosul lui David».

420. Mincinosul prezintă un chip neadevărat al realităţii, ca să pună pe cineva în situaţia de a nu lucra potrivit cu ea şi deci de a se păgubi. Dar uneori cineva trebuie cruţat de a afla realitatea în toată grozăvia ei, pentru a-l pregăti pe încetul pentru ea.

421. Mincinosul făţarnic dat pe faţă spune uneori: mi-am prilejuit, prin minciună, pierderea sufletului meu, pentru a scăpa pe alţii. Deci el socoteşte chiar pierderea sufletului său ca o faptă de dreptate. E aci o dublă făţărnicie. Scărarul cunoaşte şi în cazul minciunii tot felul de situaţii. El condamnă în modul cel mai aspru numai făţărnicia care urmăreşte răul altuia.

8) Cînd ne vom curăţi cu totul de minciună, vom putea să o folosim şi pe ea, dar cu frică, dacă o cere momentul[422]. Nu cunoaşte pruncul minciuna şi nici sufletul izbăvit de viclenie. Cel veselit de vin spune, fără să vrea, adevărul în toate. Şi cel beat de străpungerea inimii nu poate minţi.

A fost treapta a douăsprezecea. Cel ce a păşit pe ea a cîştigat rădăcina bunătăţilor.

Despre lenea sufletească

1) Si aceasta este una din ramurile vorbăriei şi prima nepoată a ei, precum am spus mai înainte. Vorbesc de lîncezeala sufletească. De aceea i-am rînduit şi ei un loc în lanţul cel rău. Ea este lîncezeala sufletului, o moleşalăa minţii în nevoinţă, o scîrbă faţă de făgăduinţa călugărească, o pornire de a ferici pe mireni, o defăimare a lui Dumnezeu ca nemilos şi neiubitor de oameni, o plictiseală de citirea psalmilor. Ea e neputincioasă în rugăciune, dar e tare ca fierul în slujirea în cele materiale, neobosită în lucrul mîinilor şi iscusită în ascultare[423].

2) Bărbatul ascultător nu cunoaşte lîncezeala sufletului. Căci prin cele ale simţurilor înfăptuieşte cele ale gîndirii.

3) Viaţa de obşte este protivnică lîncezelii. Dar celui ce se linişteşte, aceasta îi este o soaţă neîncetată.

422. Intr-un fel acest om e curat de duhul minciunii, fiindcă o foloseşte pentru nevoia reală de a scăpa pe cineva.

423. E mai greu să te rogi decît să lucrezi ceva în afară. De aceea, mereu se scuză cel ce amînă rugăciunea, că e încă ocupat cu ceva. «Lîncezeala se întăreşte din rugăciune şi din citirea psalmilor, dar scade şi se pierde în slujiri şi în lucruri de mînă. Ea îi face îndrăzneţi pe cei moleşiţi, războiţi de ea şi slăbănogi pe cei pe care îi biruieşte».

Nu se va despărţi de el pînă va muri; pînă va muri îl va război. Văzînd ea chilia pustnicului, zîmbeşte. Şi apropiindu-se de el, se sălăşluieşte lîngă el[424].

4) Doftorul cercetează pe bolnavi dimineaţa şi lenea sufletească a celui ce se nevoieşte, pe la amiazi. Lenea sufletească îşi dă ca motiv primirea de oaspeţi şi cere să fie pusă la lucrul mîinilor pentru a face milostenie. Ea îndeamnă plină de sîrguinţă la cercetarea bolnavilor, amintind de Cel ce a zis: «Bolnav am fost şi n-aţi venit la Mine» (Mt. 25, 38). Ea ne cere să mergem la cei neputincioşi şi descurajaţi. Ea, cea descurajată, ne spune: «Mîngîiaţi pe cei descurajaţi». Stînd la rugăciune, îşi aduce aminte de lucruri de trebuinţă şi născoceşte tot felul de meşteşugiri, ea cea lipsită de judecată, ca să ne atragă prin vreun motiv binecuvîntat, ca printr-un căpăstru, din rugăciune.

5) Dracul trîndăviei sufleteşti aduce pe la amiazi o tremurare de trei ceasuri, împreună cu dureri de cap şi cu fierbinţeală şi cu ameţeli. Pe la ceasul al nouălea (pe la trei după amiază), acestea se mai domolesc. Iar cînd se pune masa, sare din aşternut. Cînd soseşte vremea rugăciunii, iarăşi se îngreunează cu trupul. Stînd la rugăciune, îi scufundă pe călugări iarăşi în somn şi le răpeşte stihul din gură cu căscături necuvenite.

6) Fiecare din celelalte patimi e nimicită de o virtute. Dar trîndăvia sufletească este moartea atotcuprinzătoare a călugărului.

7) Sufletul bărbat învie mintea moartă, dar lîncezeala şi lenea risipesc toată bogăţia.

8) Fiind şi ea una din cele opt întîistătătoare ale răutăţii, vom spune şi despre ea ceea ce am spus despre tot şirul acelora. Dar vom adăuga şi aceea, că atunci cînd se face cîntarea de psalmi, trîndăvia sufle-

424. «Fiind greu de înfrînt, se înarmează şi capătă putere împotriva celor ce se roagă, cîntă şi se liniştesc. Ba uneori îi şi biruieşte».

tului nu se arată. Iar cînd se săvîrşeşte pravila, ochii stau deschişi.

9) În vremea trîndăviei se dovedesc cei ce silesc (Împărăţia cerurilor). Căci nimic altceva nu pricinuieşte călugărului cununi ca trîndăvia, dacă împlineşte neobosit lucrul lui Dumnezeu. Ia seama şi o vei vedea războindu-te cînd stai în picioare, îndemnîndu-te să te aşezi pe scaun şi să te reazemi de peretele chiliei, sau făcîndu-te să mişti şi să baţi din picioare[425]. Cel ce plînge nu cunoaşte trîndăvia sufletului.

10) Să fie legat şi acest tiran de aducerea aminte a păcatelor şi să fie bătut cu lucrul mîinilor. Să fie tras de gîndul la bunătăţile viitoare şi pus înainte, să fie întrebat de cele cuvenite : «Spune, deci, tu, moleşitule şi lîncedule, cine te-a născut pe tine din răutate ? Cine sînt nepoatele tale ? Cine, cei ce te războiesc şi te ucid ?» Iar el, silit, va răspunde: «Eu nu am unde să-mi plec capul între cei cu adevărat ascultători. Dar am loc şi vieţuiesc cu cei ce se îndeletnicesc cu liniştea. Iar cele ce m-au născut sînt multe şi felurite. Cîteodată nesimţirea sufletului, alteori neaducerea aminte de cele de sus; cîteodată şi prea multele osteneli. Iar nepoatele mele[426] sînt cele care, cu toate mutările din

425. «Stăruie în locul în care şezi, împotrivindu-te moleşelii. Căci nu prin strămutare vei domoli patimile, ci prin luarea aminte a minţii. Avem nevoie de răbdare, ca făcînd voia lui Dumnezeu să dobîndim făgăduinţele. Iar cel ce e purtat din loc în loc de trîndăvie, s-a depărtat de răbdare, ca şi bolnavul de sănătate. Deci nu în moleşeală se face cunoscută virtutea, ci în răbdare. Iar răbdarea reînnoită se întăreşte prin îndeletnicirea mintii cu contemplarea şi cu cugetarea la cele ce ne aşteaptă. Prin acestea, îngrăşîndu-se, mintea primeşte putere, precum trupul, din mîncările simţite».

426. «De te îngrijeşti cu inima fierbinte de porunci, vei cunoaşte pe cei ce te tulbură din ce motiv te tulbură. Ei te îndeamnă ca din plictiseală să-ţi alegi, fără pricină, alt loc şi iarăşi răzgîndindu-te te aşezi. Ei turbură mintea, ca să se facă rătăcitoare şi leneşă. Dar cei ce cunosc viclenia lor, rămîn netulburaţi, mulţumind Domnului că le-a dat puterea să

loc în loc, rămîn cu mine: neascultarea părintelui, neaducerea-aminte de judecată, ba uneori şi părăsirea făgăduinţei. Duşmanii mei, de care sînt legat acum în lanţuri, sînt cîntarea de psalmi şi lucrul mîinilor. Cel ce mă războieşte este gîndul morţii. Iar cea care mă omoară cu desăvîrşire este rugăciunea împreunată cu nădejdea sigură a bunătăţilor (viitoare). Iar cine a născut rugăciunea, întreba-ţi-o pe ea»[427].

Aceasta e a treisprezecea biruinţă. Cel ce a dobîndit-o pe ea e cercat cu adevărat, în tot binele.

Despre pîntecele atotlăudat şi tiran

1) Avînd să vorbim despre pîntece, ne-am hotărît să vorbim înţelepţeşte (să filozofăm) împotriva noastră ca în toate celelalte[428]. Căci m-aş minuna să se poată elibera cineva de el, înainte de a se sălăşlui în mormînt.

2) Lăcomia stomacului este făţărnicia pîntecelui. Săturat, strigă că e lipsit; şi ghiftuit şi plesnit de sătul, ţipă că îi e foame. Lăcomia pîntecelui e bucătar iscusit, născocind tot felul de mîncări gustoase. Astupîndu-se un canal, se deschide altul. Închizîndu-l pe acesta, se

rabde. Căci răbdarea, îndelunga-răbdare şi iubirea mulţumeşte pentru osteneli şi greutăţi. Iar trîndăvia şi nepăsarea şi pofta de tihnă caută locul unde sînt slăvite. Din multa slavă însă slăbesc simţurile. Şi în chip necesar sînt luate în robia patimilor şi pierd înfrînarea ascunsă, prin împrăştiere şi săturare».

427. «Rugăciunea neîmprăştiată e născută de credinţa vădită în Dumnezeu, de nădejdea făgăduinţei şi de dragostea desăvîrşită, unite cu înfrînarea atotcuprinzătoare».

428. «Nu atîrnă de noi ca sufletul să ne fie atacat şi tulburat de toate gîndurile generale ale răutăţii. Dar atîrnă de noi a se mişca şi a zăbovi patima în noi. De aceea a spus sfîntul că va filozofa împotriva lui. Căci ţine de noi să nu ne lăsăm biruiţi de vreuna din ele».

cască un altul. Lăcomia pîntecelui este o amăgire a ochilor, care înghiţind puţine, doreşte să le înghită pe toate.

3) Săturarea de bucate este maica curviei[429], iar necăjirea pîntecelui e pricinuitoare de curăţie. Cel ce mîngîie pe leu îl domesticeşte adeseori, dar cel ce mîngîie trupul îl sălbăticeşte şi mai mult[430].

4) Se bucură iudeul de sîmbătă şi de sărbătoare şi monahul lacom, de sîmbătă şi de Duminică. Se gîndeşte cu mult timp înainte de Paşti şi pregăteşte mîncările cu zile înainte. Robul stomacului face planuri cu ce mîncări va ţine praznicul[431], pe cînd robul lui Dumnezeu, cu ce daruri duhovniceşti se va îmbogăţi. Sosind un străin, lacomul se porneşte spre agapă din lăcomia pîntecelui şi dezlegarea pentru sine o socoteşte drept mîngîierea fratelui[432]. Se gîndeşte să dezlege la vin pentru venirea unor oaspeţi şi, socotind că ascunde virtutea, se face robul patimii[433].

5) Slava deşartă duşmăneşte adeseori lăcomia pîntecelui şi între ele se iscă o luptă pentru nenorocitul călugăr, ca pentru un rob cumpărat. Lăcomia pîntecelui se sileşte să-i slăbească frînele, dar slava deşartă

429. «Precum oaia nu se împreună cu lupul pentru naşterea de prunci, aşa nici durerea inimii cu săturarea, pentru odrăslirea virtuţilor».

430. A lui Isaia : «Din patru lucruri se înmulţeşte curvia trupului: din somnul pe săturate, din mîncarea pe săturate, din glume nesărate şi din împodobirea trupului».

431. «Nu cu băuturi de vin trebuie prăznuite sărbătorile, ci cu înnoirea minţii şi cu curăţia sufletului. Dar cel lacom de bucate şi băutorul de vin mai mult mînie pe întîistătătorul sărbătorii», sau pe Hristos, sau pe sfîntul prăznuit.

432. «Se întîmplă uneori că cel ce împlineşte porunca slujeşte patimii şi nimiceşte fapta bună prin gînduri viclene». Alta : «Dumnezeu judecă faptele după gînduri. Căci se zice: «Să-ţi dea Dumnezeu după inima ta» (Ps. 19, 5).

433. «Se face bătaia de joc a dracilor cel ce se ia după părerea sa şi voieşte să legiuiască de la sine împotriva celor poruncite».

îl sfătuieşte să ducă virtutea la biruinţă. Iar călugărul înţelept fuge de amîndouă, scuturîndu-se la vreme potrivită de una prin cealaltă.

6) Cînd trupul ne este în plină vigoare, să ţinem înfrînarea în toată vremea şi în tot locul. Iar cînd acesta se îmblînzeşte (ceea ce nu cred că se întîmplă înainte de moarte), să ascundem lucrarea noastră.

7) Am văzut preoţi bătrîni batjocoriţi de draci, dezlegînd cu binecuvîntare şi pe tinerii nesupuşi lor, la ospeţe, de vin şi de celelalte[434]. De sînt mărturisiţi (ca buni), să-i dezlegăm cu măsură. Dar de sînt nepăsători, să nu ne îngrijim de binecuvîntarea lor[435], şi mai ales cînd sînt războiţi de foc[436].

8) Urgisitul de Dumnezeu Evagrie a socotit că este mai înţelept decît cei înţelepţi şi în rostire şi în înţelegere. Dar a fost dat de gol, nenorocitul, arătîndu-se mai fără de minte decît cei fără de minte, nu numai în multe altele, ci şi în aceasta. Căci zice : cînd sufletul pofteşte mîncarea felurită, să se strîmtoreze cu pîine şi apă. El a poruncit ceva asemănător celui ce ar spune copilului să urce toată scara dintr-un singur pas[437].

Noi, respingînd porunca lui, zicem: cînd sufletul pofteşte mîncări felurite, cere ceva propriu firii. De aceea ne vom folosi de un meşteşug împotriva acestei mult meşteşugite patimi. Şi dacă nu ne aflăm sub un

434. Nu au dreptul preoţii bătrîni să dezlege de la vin şi de la alte mîncări pe tinerii care nu sînt sub povăţuirea lor. A lui Isaia: «Mîngîierea îi vatămă numai pe tineri, dar dezlegarea, şi pe cei desăvîrşiţi şi bătrîni».

435. A Iui Marcu : «Să-ţi fie silă de tot cel ce se împotriveşte împlinirii poruncilor lui Dumnezeu ; şi nu e bine să mănînci cu el».

436. Ed. 1970 : «Prin foc înţelege aci fierbinţeala trupească».

437. Evagrie e călugărul origenist, condamnat de Sinodul V ecumenic. Ca şi Origen socotea şi el lumea ca pricinuită de o cădere a sufletelor din pliroma spiritelor, deci ca rea în esenţă. După ei trebuie să facem deci totul ca să ieşim cît mai repede din lume. In acest scop, trebuie să slăbim trupul, nu pentru a-l face unealta docilă a duhului, pentru a-l înduhovnici, ci pentru a-l nimici.

război foarte greu, sau nu ne ameninţă primejdia unor căderi, să tăiem întîi mîncările care îngraşă, pe urmă pe cele care ne aprind, apoi pe cele ce ne fac plăcere.

9) De e cu putinţă, dă pîntecelui hrana care-l umple şi e uşor de mistuit, ca prin săturare să săturăm pofta lui, iar prin mistuirea grabnică să ne izbăvim de aprindere ca de un bici [438]. Să cercetăm şi mîncările care fac vînturi şi vom afla că ele mişcă şi poftele.

10) Rîzi de dracul care te sfătuieşte să prelungeşti cina. Căci sosind ceasul al nouălea al zilei următoare, ai călcat învoiala celei dinainte.

11) Alta este înfrînarea potrivită celor nevinovaţi şi alta, cea potrivită celor vinovaţi. Cei dintîi au ca semn mişcarea trupului, cei de al doilea, lupta pînă la moarte şi pînă la sfîrşit împotriva lui, cu neîmpăcare şi fără îndurare. Cei dintîi voiesc să păzească pururea liniştea minţii; cei de al doilea, prin întristarea şi topirea sufletească voiesc să cîştige îndurarea lui Dumnezeu.

12) Celui desăvîrşit, negrija în toate îi este timp de veselie şi de mîngîiere ; iar celui ce se nevoieşte, timpul de veselie îi este timpul de lucru [439]. Iar celui pătimaş, timpul de veselie îi este sărbătoarea sărbătorilor şi praznicul praznicelor [439 bis].

438. «Ia seama ce zice: de fierbinţeală ne izbăvim, ca de un bici, :prin nesăturarea stomacului. Deci prin săturarea lui se produce fierbinţeală. Dar lipsa măsurată face mişcările măsurate. Iar nehrănirea din mîndrie produce şi ea mişcări şi fierbinţeli».

439. «Cel desăvîrşit, pentru că a învins patimile, se află în toate fără griji, şi nici în timpul veseliei nu se îngrijeşte de ceva pentru vreo plăcere sau împătimire. Dar cel ce luptă cu patimile socoteşte timpul de mîngîiere (de mîncare) timp de luptă, pedepsind pofta şi punîndu-i acesteia măsuri şi hotare. Iar cel pătimaş, poftind pururea plăcerile, folosindu-se de timpul de prăznuire ca de un prilej oarecare, se predă întreg plăcerilor. Căci cere în fiecare ceas să se bucure de acestea».

439 bis. «Pătimaşul se bucură în sărbători şi praznice. Cel ce se nevoieşte în timpul de luptă primeşte cununi pe măsura ostenelilor. Iar cel desăvîrşit s-a odihnit de acestea».

13) În inima lacomilor se mişcă visuri de mîncări, iar în inima celor ce plîng, visuri de judecată şi de chinuri.

14) Stăpîneşte-ţi pîntecele pînă nu te stăpîneşte el pe tine şi atunci te vei înfrîna cu ruşine. Cunosc ceea ce spun cei ce au căzut în groapa negrăită. Dar famenii rămîn neispitiţi de aceasta (Mt. 19, 12)[440].

15) Să facem mort pîntecele cu gîndul focului (veşnic). Căci auzind unii de acesta, şi-au făcut moarte pînă la capăt mădularele şi au murit de o moarte îndoită[441]. Să căutăm şi vom afla că lăcomia pricinuieşte toate scufundările noastre.

16) Mintea postitorului se roagă cu trezvie. Dar a celui neînfrînat e plină de chipuri (idoli) necurate[442]. Săturarea pîntecelui a uscat izvoarele. Dar uscîndu-se el însuşi, s-au născut apele[443].

17) Cel ce-şi îngrijeşte stomacul său şi luptă să biruiască duhul curviei este asemenea celui ce voieşte să stingă pîrjolul cu gaz. Cînd pîntecele e strîmtorat, se

440. «Famenii sînt cei de care a zis Domnul că s-au făcut pe ei înşişi fameni pentru Împărăţia lui Dumnezeu (Mt. 19, 12), deci se înfrînează în chip atotcuprinzător. Căci ceilalţi nu se deosebesc între ei, căzînd în aceleaşi patimi».

441. O moarte este cea a înfrînării la culme, iar alta este moartea cu trupul de la sfîrşitul vieţii pămînteşti.

442. «Mintea celui înfrînat e templul Duhului Sfînt. Dar a celui lacom e locaşul corbilor». Mintea celui înfrînat e biserica Duhului Sfînt, pentru că nemaialipindu-se de cele care o îngustează, sau o fac să nu se mai contemple în indefinitul ei, poate vedea prin acest indefinit nesfîrşirea dumnezeiască. Dar a celui lacom e locaşul corbilor, căci ea a murit sieşi, adică nu se mai vede pe sine; omul a devenit numai trup ce se descompune, cu lumina veşnic stinsă. Iar corbii umblă pe unde sînt cadavre. Mintea aceasta nu mai vede decît chipurile îngustate ale lucrurilor care pier, adică idoli.

443. «Cînd se umezeşte stomacul prin săturare, se usucă lacrimile. Dar cînd se usucă pîntecele prin înfrînare se ivesc şi cresc apele lacrimilor».

smereşte inima. Dar cînd acesta e îngrijit, se fuduleşte gîndul.

18) Ia seama la tine pe la ceasul întîi al zilei (ora 6 dimineaţa *n.tr),* şi pe la cel din mijloc şi pe la cel din urmă înainte de mîncare, şi vei afla din aceasta folosul postului. Dimineaţa gîndul zburdă şi rătăceşte; cînd vine ceasul al nouălea (3 d.a. *n.tr.),* se domoleşte puţin, iar pe la apusul soarelui, se smereşte cu totul.

19) Asupreşte-ţi pîntecele şi-ţi vei închide negreşit şi gura [444]. Căci limba prinde putere din mulţimea mîncărurilor. Luptă-te cu ea şi veghează asupra ei. Căci de te vei osteni puţin, îndată te va ajuta şi Domnul. Burdufurile moi se vor umfla pentru a primi mai mult. Dar cele dispreţuite nu vor primi atîta.

20) Cel ce sileşte stomacul (să cuprindă mai mult) îşi lărgeşte maţele. Iar cel ce luptă cu el le îngustează pe acelea. Iar acestea îngustîndu-se, nu e nevoie de multe mîncări. Şi atunci vom ajunge postitori din fire.

21) De multe ori setea pune capăt setei. Dar a curma foamea prin foame, e greu şi cu neputinţă. Cînd te va birui stomacul, domoleşte-l prin osteneli. Iar dacă nici aceasta nu-i cu putinţă, din pricina slăbiciunii, luptă cu el prin priveghere.

22) Cînd ţi se îngreuiază ochii, apucă-te de lucrul mîinilor. Dar dacă nu-ţi vine somnul, nu te apuca de el. Căci nu e cu putinţă să-ţi înfăţişezi mintea şi lui Dumnezeu şi amintirii, adică să slujeşti şi lui Dumnezeu şi lucrului de mînă.

23) Cunoaşte că de multe ori dracul se aşează în stomac şi nu lasă pe om să se sature, chiar de ar mînca tot Egiptul şi ar bea Nilul întreg. După mîncare pleacă

444. «îngrijeşte-te cu bună ştiinţă şi stăruieşte cu osteneală in aceasta, ca prin asupririle stomacului, să se închidă gura, ca să nu mai sară gura şi să se deprindă cu vorbăria».

ticălosul şi ni-l trimite pe cel al curviei, vestindu-i ce s-a întîmplat: «Ia-l, ia-l, zice, turbură-l» [445]. Căci pîntecele umplîndu-se, nu va lupta mult. Şi acela venind, zîmbeşte. Şi legîndu-ne prin somn mîinile şi picioarele, face apoi toate cîte voieşte, pîngăreşte sufletul şi trupul prin întinăciuni, năluciri şi curgeri. E lucru de mirare a vedea mintea netrupească întinată şi întunecată de trup; şi iarăşi a vedea pe cel nematerial, curăţit şi subţiat prin lut.

24) Dacă ai făgăduit lui Hristos să călătoreşti pe calea cea strîmtă şi plină de necazuri, strîmtorează-ţi stomacul. Căci de-l îngrijeşti şi-l lărgeşti pe acesta, ai călcat învoielile.

25) Gîndeşte-te şi ascultă pe Cel ce zice: «Lată şi largă este calea pîntecelui ce duce la pierzarea prin curvie ; şi mulţi sînt cei ce călătoresc pe ea. Şi strîmtă e poarta şi plină de necazuri calea postirii care duce la starea neprihănirii. Şi puţini sînt cei ce intră prin ea» (Mt. 7, 13—14)[446].

26) Căpetenia dracilor e Lucifer, care a căzut, iar stăpînul patimilor e gîtlejul pîntecelui.

27) Şezînd la masa cu bucate, adu-ţi aminte de moarte şi de judecată. De abia aşa vei împiedeca puţin patima. Bînd băutura nu înceta să-ţi aduci aminte de oţetul şi de fierea Stăpînului. Şi, negreşit, sau te vei înfrîna, sau, suspinînd, îţi vei face cugetul mai smerit.

445. «Drac pe drac nu se scoate. Dar cel al lăcomiei pîntecelui trimite după cel al curviei; cel al slavei deşarte, după cel al mîndriei; cel al iuţimii, după cel al ţinerii minte a răului; cel al desfrînării, după cel al deznădejdii. Şi simplu grăind cei următori, după cei dinainte».

446. «Roagă-te să fii dintre cei puţini. Că rar e binele. De aceea puţini sînt şi cei ce intră. Nu socoti că toţi cei din chilie se vor mîntui, buni şi răi. Căci nu e aşa. Că mulţi intră la viaţa virtuoasă, dar puţini o primesc».

28) Nu te amăgi: Nu te vei izbăvi de faraon şi nu vei vedea Paştile de sus, de nu vei mînca neîncetat ierburile amare şi azima, sila şi greaua pătimire a postului. Iar azima e cugetul neumflat de mîndrie.

29) Să se lipească de răsuflarea ta cuvîntul celui ce zice : «Cînd mă turburau dracii, m-am îmbrăcat în sac şi am smerit cu post sufletul meu; şi rugăciunea mea s-a lipit în sînul sufletului meu» (Ps. 34, 12).

30) Postul este o silire a firii[447] şi o tăiere împrejur a dulceţii gîtlejului, curmarea aprinderii, alungarea gîndurilor rele şi eliberarea de visări[448], curăţia rugăciunii, luminătorul sufletului, paza minţii, înmuierea învîrtoşării, uşa străpungerii inimii, suspinul smerit, zdrobirea veselă, încetarea multei vorbiri, începutul liniştirii, străjerul ascultării, uşurarea somnului, sănătatea trupului, pricinuitorul nepătimirii, iertarea păcatelor, uşa şi desfătarea raiului[449].

31) Să întrebăm şi pe aceasta, mai bine zis mai înainte de toţi, pe această întîistătătoare a relelor care ne războiesc, uşa patimilor, căderea lui Adam, pierzarea lui Esau, nimicirea izraeliţilor, ruşinea lui Noe, vînzătoarea Gomorei, ruşinătoarea lui Lot, pe nimicitoarea fiilor lui Eli, pe călăuzitoarea întinărilor : de unde se naşte şi care sînt nepoţii ei, cine e cel ce o zdrobeşte pe ea şi cine cel ce o nimiceşte cu desăvîrşire ?

447. E o silire a firii celei căzute într-o vieţuire robită prea tare şi prea multor trebuinţe materiale. Dar prin aceasta firea e ridicată la trăirea firească în plinătatea puterilor spirituale pe care le primeşte din Dumnezeu, prin care dulceaţa şi trebuinţa celor materiale e copleşită.

448. De visările care ne coboară în plăceri trupeşti inferioare.

449. «De-ţi vei stăpîni stomacul, te vei sălăşlui în rai. Iar de nu, te-ai făcut mîncare morţii». De vei întări duhul din tine prin stăpînire asupra stomacului, vei intra prin el în comunicare vie cu Dumnezeu şi te vei sălăşlui în ambianţa iubirii şi puterii Lui, care te va ţine, prin dialogul dintre tine şi El, veşnic viu şi fericit. Altfel vei fi stăpînit veşnic de un trup biruit de patimi şi lipsit de lumina duhului umplut de Dumnezeu, sau in comunicare dialogică cu Dumnezeu.

«Spune nouă, o, tirană a tuturor muritorilor, care ai cumpărat pe toţi cu aurul nesăturării: de unde ai cîştigat intrarea în noi ? Şi ce ai născut după ce ai intrat ? Şi care e ieşirea ta din noi, sau izbăvirea, noastră de tine ?» Iar ea, plîngîndu-se de ocărîri şi fierbînd de mînie şi pornind în chip tiranic şi sălbatec împotriva noastră, ne răspunde : «De ce mă împroşcaţi cu ocări, voi cei ce-mi sînteţi supuşi ? Cum vă sîrguiţi să vă despărţiţi de mine ? Că şi eu am fost legată de firea voastră. Uşa mea e conţinutul bucatelor, pricina nesăturării este obişnuinţa, temeiul patimii mele este obiceiul vostru care mi-a luat înainte, nesimţirea sufletului şi neaducerea aminte de moarte[450].

Şi de ce cereţi să aflaţi de la mine numele nepoţilor mei ? Îi voi număra şi se vor înmulţi mai mult decît nisipul mării. Totuşi ascultaţi pe cei întîi născuţi ai mei şi pe cei mai iubiţi, ascultaţi cum se numesc : fiul meu cel întîi născut este slujitorul curviei; al doilea după el este cel al învîrtoşării inimii; al treilea e somnul. Apoi din ei porneşte o mare de gînduri; valuri de întinăciuni, adînc de necurăţii neştiute şi negrăite[451].

450. «Cel ce hrăneşte în sine obişnuinţa, e ca omul care hrăneşte focul. Căci măsura puterii amîndurora stă în materie». Cel ce hrăneşte obişnuinţa lăcomiei pîntecelui, hrăneşte focul care consumă şi omoară duhul, care e libertate şi viaţă fără de sfîrşit în comunicare cu Dumnezeu. Acela se face robul repetiţiei nelibere al unor legi inferioare care-l stăpînesc, şi deci, al morţii duhului, care prin libertate e mereu nou şi deci are şi putere şi motiv să fie veşnic viu. Chiar prin modul naşterii sale, obişnuinţa arată că e puterea repetiţiei nelibere care omoară duhul. «Obişnuinţa de va cere odată şi cererea ei va fi respinsă, a doua oară o vei afla mai slabă. Dar de-şi va împlini cererea ei odată, a doua oară o vei afla mai puternică împotriva ta. In tot lucrul să rămînă în tine această cunoştinţă. Căci e mai bun ajutorul ce-l ai păzindu-te, decît ajutorul din lucruri».

451. «Precum marea tulburată ridică valuri, iar acestea scufundă vasul, aşa furtuna gîndurilor ridicînd întinăciuni, scufundă sufletul şi-l trimite în adîncul pierzaniei». In patimile născute de lăcomia pîntecelui, sau în oricare altele, apar succesiv nenumărate gînduri murdare care scufundă

Fiicele mele: lenea, vorba multă, îndrăzneala, născocirea rîsului, glumele, împotrivirea în cuvînt, grumazul ţapăn, neauzirea, nesimţirea, robia, fala, cutezanţa, iubirea de podoabe, cărora le urmează rugăciunea întinată şi gîndurile împrăştiate, dar adeseori şi nenorociri deznădăjduite şi neaşteptate, cărora le urmează iarăşi deznădejdea cea mai cumplită dintre toate.

Pe mine mă războieşte, dar nu mă biruieşte amintirea păcatelor, mă duşmăneşte gîndul morţii. Dar nimic nu mă desfiinţează cu totul din oameni. Cel ce a dobîndit pe Mîngîietorul se roagă Acestuia împotriva mea. Şi Acesta, înduplecat, nu mă lasă să lucrez în chip rodnic. Iar cei ce nu L-au gustat pe Acela, cer să se îndulcească numaidecît cu dulceaţa mea. Pe aceasta o biruieşte bărbăţia. Şi cel ce a biruit-o, e vădit că se grăbeşte spre nepătimire şi spre neprihănirea cea mai deplină».

CUVÎNTUL XV

Despre curăţia şi neprihănirea (castitatea) nestricăcioasă, agonisită de cei stricăcioşi, prin osteneli şi sudori[452]

1) Curăţia (castitatea) este o însuşire a firii netrupeşti. Curăţia este casa prea iubită a lui Hristos şi

sufletul în ele, încît nu se mai vede. Cel zbuciumat de ele nu mai ştie de sinea sa propriu zisă, de valoarea ei, de deschiderea ei responsabilă spre infinitul dumnezeiesc şi spre veşnicie. El nu mai trăieşte anticipat viaţa adîncă a dialogului cu Dumnezeu şi lărgimea ei în infinitul Lui, ci spasmodic, îngust şi altfel în chip trecător în fiecare gînd.

452. In ed. 1970 şi în trad. după ed. rusă 1901 e pus ca primul cap al acestui «Cuvînt», iar în *P.G.,* ca ultima scolie la «Cuvîntul» anterior, următorul text: «Introducere la Cuvîntul despre trupuri şi despre oamenii din afară de trupuri. Am auzit acum pe nebuna aceasta spunînd că războiul

cerul pe pămînt al inimii. Curăţia este tăgăduirea mai presus de fire a firii şi o întrecere adevărată şi minunată a trupului muritor şi stricăcios cu cei netrupeşti [453]. Curat este cel ce a respins de la sine dragostea prin dragoste şi a stins focul material prin focul nematerial [454].

2) Neprihănirea este numele de obşte al tuturor virtuţilor. Neprihănit este cel ce chiar şi în visuri nu simte în sine nici o mişcare (a patimii), sau schimbare a stării sale. Neprihănit este cel ce a dobîndit o desăvîrşită nesimţire faţă de deosebirea între trupuri [455]. Aceasta este regula şi definiţia desăvîrşită a atotcuratei curăţii, să fie cu aceeaşi stare de suflet faţă de trupurile însufleţite şi neînsufleţite, cuvîntătoare şi necuvîntătoare.

3) Nimeni dintre cei ce au agonisit neprihănirea prin nevoinţă să nu creadă că şi-a agonisit-o singur. Căci este cu neputinţă ca cineva să-şi biruiască firea sa. Unde s-a biruit firea, acolo se cunoaşte că se află

împotriva trupurilor este un nepot al ei. Şi nu e de mirare. Căci aceasta ne învaţă şi acel vechi strămoş al nostru, Adam. Căci dacă n-ar fi fost biruit de stomac, n-ar fi cunoscut prin soţia lui căderea. Deci cei ce păzesc prima poruncă, nu cad în a doua neascultare, ci rămîn fiii lui Adam dinainte de cădere, necunoscînd-o ca Adam după cădere, ci fiind puţin mai prejos decît îngerii. Dar aceasta s-a întîmplat ca să nu rămînă răul fără de moarte, cum zice cel cu numele de Teologul», Adică dacă Adam nu s-ar fi supus lăcomiei stomacului, n-ar fi cunoscut pe soţia lui ca femeie. Aceasta e învăţătura părinţilor. Omul ar fi rămas curat ca îngerii, deşi puţin mai prejos decît ei, avînd trup (Evr. 2, 7).

453. Prin creaţie oamenii au primit o însuşire proprie firii netrupeşti, iar după ieşirea din păcat îşi însuşesc din nou această calitate şi se fac familiari îngerilor.

454. Curăţia nu e o indiferenţă, o lipsă de vigoare, ci un foc duhovnicesc, care copleşeşte fierbinţeala întinată a trupului. «Totdeauna dorinţa celor mai mari, avînd în stăpînirea şi in puterea ei bucuria celor dorite, sileşte la dispreţuirea şi depărtarea celor mai mici, cum au arătat toţi îngerii».

455. In fond, neprihănirea aceasta (σωφροσύνη) este fecioria atît trupească cît şi sufletească.

de faţă Cel mai presus de fire. Căci ceea ce e mai mic se biruieşte, fără nici o îndoială, de ceea ce e mai mare.

Începutul curăţiei e neîncuviinţarea gîndului şi trecerea multor ani, neînsoţită de chipuri[456]. Mijlocul ei este mişcarea firească spre mulţime de gînduri şi numai atîta, fără ca acestea să ia chip, şi izbăvite de scurgere. Iar sfîrşitul ei este moartea trupului (faţă de aceste mişcări), înainte de moartea gîndurilor[457].

4) Fericit cu adevărat este cel ce a cîştigat o desăvîrşită nesimţire faţă de orice trup, culoare şi frumuseţe.

5) Nu e curat cel ce şi-a păzit lutul neîntinat, ci cel ce şi-a supus în chip desăvîrşit mădularele acestuia, sufletului[458].

6) Mare este cel ce rămîne nepătimitor la atingere. Dar mai mare, cel ce rămîne nerănit de vedere şi a biruit vederea focului[459], prin gîndul la frumuseţea celor de sus.

7) Cel ce a alungat cîinele acesta cu rugăciunea se aseamănă celui ce se luptă cu un leu. Dar cel ce îl înfrînge pe acesta cu împotrivirea în cuvînt se aseamănă celui ce-şi urmăreşte pe duşmanul lui[460]. Iar cel ce a

456. «Mişcările naturale fără chipuri ale trupului în visuri vestesc sănătatea sufletului în oarecare măsură. Dar fixarea chipurilor e semn al bolii. Iar arătarea unor persoane nedeterminate socoteşte că sînt simboluri ale patimii. Iar arătarea celor determinate este a unei boli de curînd».

457. Gîndurile se mai pot ivi în minte, dar trupul nu mai simte nici-o mişcare faţă de ele.

458. «Işi supune duhului mădularele trupului, cel ce se foloseşte de simţuri după fire şi de la nici unul nu suferă vreo vătămare, privind în ochii lui Dumnezeu şi oglindind pururea frumuseţile negrăite de acolo».

459. «Focul» unei frumuseţi trupeşti. Căci o astfel de frumuseţe aprinde un foc în cei neîntăriţi.

460. «Împotrivirea în cuvînt este contrazicerea lui. Dar de nu se va smeri cineva mai întîi pe sine în rugăciune, nu poate veni la aceasta». Deci acesta se află pe o treaptă mai înaltă decît primul.

nimicit cu totul năvala lui, deşi se află încă în trup, s-a sculat din sicriu[461].

8) Dacă semnul curăţiei adevărate este a rămîne nemişcat în nălucirile din vis, atunci semnul desfrînării este negreşit a suferi scurgere în stare de veghe, datorită aducerilor aminte.

9) Cel ce se războieşte cu sudori şi încordări cu acest protivnic se aseamănă cu cel ce a legat cu o frînghie pe vrăjmaşul său. Iar cel ce se războieşte prin înfrînare şi priveghere se aseamănă celui ce l-a încătuşat pe acela cu lanţ. În sfîrşit, cel ce se războieşte prin smerita cugetare şi nemîniere şi sete se aseamănă celui ce a omorît pe vrăjmaş şi l-a ascuns în nisip[462]. Prin nisip să înţelegi smerenia. Căci aceasta nu îngraşă păşunea patimilor, ci e ţărînă şi cenuşă[463].

10) Altul este cel ce are pe tiran legat prin nevoinţe, altul cel ce-l are legat prin smerenie şi altul, cel ce-l are legat prin descoperirea dumnezeiască[464]. Cel dintîi se aseamănă luceafărului; al doilea, lunii pline; iar al treilea, soarelui atotstrălucitor. Dar fiecare din ei are petrecerea în ceruri. Precum din zori iese lumină, iar din lumină răsare soarele, aşa trebuie să înţelegem şi să vedem şi pe cei amintiţi[465].

461. E ca un înviat. Are trup, dar cu totul înduhovnicit.

462. Se referă la fapta lui Moise ca la un simbol (Ieş. 2, 12).

463. Prin sudori şi încordare luptă încă mai mult omul. Prin smerita cugetare, lucrează mai mult Dumnezeu, pentru a Cărui prezenţă se deschide deplin cel ce simte micimea lui.

464. Aci simţirea prezenţei lui Dumnezeu e pusă mai sus şi decît smerenia. Dar fără smerenie nu are loc simţirea prezenţei lui Dumnezeu sau descoperirea Lui.

465. «Sau precum din zori iese lumina, aşa şi din nevoinţă, smerenia. Şi precum din lumină, soarele, aşa şi din smerenie se iveşte în om iluminarea dumnezeiască, care îi aduce culmea curăţiei. Pe toate treptele omul e însoţit de o lumină dumnezeiască, trăind în simţirea prezenţei lui Dumnezeu, dar în diferite grade».

11) Vulpea se preface că doarme; iar dracul se preface că e neprihănit. Dar cea dintîi, ca să înşele pasărea, iar cel din urmă, ca să piardă sufletul.

12) Să nu crezi trupului în toată viaţa ta. Şi să nu-i dai îndrăzneală, pînă nu te vei întîlni cu Hristos[466].

13) Nu îndrăzni să crezi că, înfrînîndu-te, nu vei cădea. Căci un oarecare, nemîncînd nimic, a fost aruncat din cer[467].

14) Unii cunoscători au dreptate cînd spun că lepădarea este vrăjmăşia faţă de trup şi lupta împotriva pîntecelui.

15) În cei începători, căderile se ivesc totdeauna din desfătare (cu mîncări). În cei de la mijloc, şi din mîndrie, deşi aceasta se întîmplă şi celor începători. Iar în cei ce se apropie de desăvîrşire, numai din osîndirea aproapelui.

16) Unii fericesc pe cei născuţi fameni, ca izbăviţi de tirania trupului. Eu fericesc pe famenii de fiecare zi, care se fac pe ei fameni cu gîndul, ca cu un cuţit[468].

17) Am văzut pe unii căzînd fără voie şi am văzut pe unii voind să cadă cu voia, dar neputînd. Şi i-am socotit pe aceştia mai răi decît pe cei ce cad în fiecare zi, ca pe unii ce deşi nu pot, totuşi doresc împuţiciunea.

18) E de plîns cel ce cade ; dar mai de plîns e cel ce pricinuieşte şi căderea altuia. Pentru că el poartă po-

466. In viaţa viitoare, în starea deplin înduhovnicită.

467. Cel ce crede că înfrînîndu-se nu va cădea, zămisleşte mîndria şi prin aceasta a şi căzut, cum a căzut satana din cer fără să mănînce nimic.

468. «Prin cei ce se fac fameni pe ei înşişi, înţelege pe cei ce-şi taie poftele trupului şi însăşi consimţirea cu ele, care este începutul curăţiei, fie pentru Împărăţia lui Dumnezeu, fie de frica chinurilor».

vara ambelor căderi şi a plăcerii (păcătoase *n.tr.)* celuilalt [469].

19) Nu voi să răstorni pe dracul curviei cu dovezi şi cu cuvinte de împotrivire, pentru că acela are bune temeiuri, ca unul ce se luptă cu noi în chip firesc.

20) Cel ce voieşte să-şi biruiască trupul, sau să se războiască din puterea sa proprie, în zadar aleargă. Căci de nu va dărîma Domnul casa trupului şi nu va zidi casa sufletului (Ps. 126, 1), în zadar posteşte şi priveghează cel ce voieşte să o dărîme (să o slăbească *n.tr.).*

21) Pune înaintea Domnului slăbiciunea firii tale, cunoscînd neputinţa ta, şi vei lua darul (harisma *n.tr.)* neprihănirii pe nesimţite.

22) Există în cei ce se îndulcesc cu patimile, precum mi-a povestit careva dintre cei ce au încercat aceasta, după trezire, simţirea unei iubiri a trupurilor şi un duh neruşinat şi neomenesc, sălăşluit în chip vădit în însăşi simţirea inimii, care face inima celui războit să simtă arderea dureroasă a trupului de parcă ar fi într-un cuptor de foc. Aceasta îl face însă să nu se teamă de Dumnezeu, să dispreţuiască aducerea aminte a chinurilor ca pe nimic, să aibă scîrbă de rugăciune şi în timp ce săvîrşeşte această faptă să socotească chiar rămăşiţele morţilor pe care le-ar vedea, ca pe nişte pietre neînsufleţite. Îl face pe cel ce pătimeşte aceasta ca pe un scos din minte şi ieşit din sine, beat de o poftă neîncetată după fiinţa cuvîntătoare şi necuvîntătoare. «Şi dacă nu s-ar scurta zilele, nu s-ar mîntui nici un suflet» [470], aflîndu-se îmbrăcat cu trupul

469. Suportă povara dulceţii celuilalt, pe care el totuşi nu o gustă. «Numeşte pricinuitor pe cel ce il îndeamnă şi pe cel ce îl aţîţă pe altul. Căci unul îl împinge prin cuvinte, celălalt prin fapte, în groapă».

470. «Lucrările duhului celui rău şi năvala năpraznică a războiului nu se scurtează altfel decît prin puterea Duhului a-toate-lucrător. Dacă nu

acesta amestecat cu sînge şi cu sucuri. Căci cum s-ar putea ? Pentru că tot ce e zidit, se doreşte fără saţiu după ceea ce e înrudit cu sine : sîngele după sînge, viermele după vierme, lutul după lut, deci şi trupul după trup. Deci şi noi, silitorii şi poftitorii firii şi ai Împărăţiei lui Dumnezeu încercăm, prin anumite meşteşugiri, să înşelăm trupul care ne amăgeşte.

23) Fericiţi sînt cei ce n-au trecut prin ispita războiului amintit. Să ne rugăm şi noi să fim feriţi pururea de o astfel de ispită. Căci cei ce s-au rostogolit în groapa pomenită au căzut departe de cei ce suie şi coboară pe scara aceea, avînd nevoie pentru ridicarea din ea de multe sudori însoţite de foamea cea mai deplină.

24) Să luăm seama şi la vrăjmaşii noştri cunoscuţi cu mintea (inteligibili), căci, ca într-un război văzut, fiecare din ei îşi are locul său în lupta lor împotriva noastră, rînduindu-i-se să împlinească o lucrare deosebită, lucru care ne minunează[471].

25) Am luat seama la cei ispitiţi şi am văzut căderi mai grele ca altele. Cel ce are urechi de auzit să audă. E un obicei al demonului, ca mai ales faţă de cei ce se nevoiesc şi şi-au ales viaţa călugărească, să-şi mişte toată pornirea, sîrguinţa, meşteşugirea, viclenia, şi născocirea adeseori către cele protivnice, şi nu către cele după fire şi să-i războiască prin acestea pe ei. De aceea, vieţuind la un loc cu o femeie şi nefiind războiţi

s-ar întîmplă aceasta, nu s-ar putea să răsufle din nou cel războit şi n-ar putea să se elibereze».

471. «Vrăjmaşul văzînd pe fiecare mai aplecat spre ceva şi mai uşor de cucerit de ceva, întinde curse prin acel lucru, ţinînd seama de obişnuinţe, de vîrsta, de felul lui, de loc. El nu şopteşte gînduri necorespunzătoare celui ce le primeşte, ci corespunzătoare cu el şi uşor de împlinit. Aceasta, ca să atragă pe cel războit spre un lucru dorit de el şi uşor de împlinit». Filozoful elveţian Ludwig Binswanger a vorbit de un belciug de care poate fi prins şi purtat oricine, adică de o slăbiciune a fiecăruia (Grundformen und Erkeninis menschiichen Daseins, Ziirich, 1942).

deloc prin aceasta, s-au fericit pe ei înşişi, neştiind, nenorociţii, că unde e pierzarea mai mare, acolo nu e trebuinţă de una mai mică.

26) Vai nouă, că ucigaşii şi ticăloşii s-au obişnuit să ne războiască şi să ne robească din aceste două pricini în cele contrare firii, pentru că aflăm uşor materia căderii şi pentru că primim o pedeapsă mai mare. Lucrul acesta îl cunoaşte cel ce, domesticind mai înainte asini sălbateci, pe urmă e stăpînit şi batjocorit în chip jalnic de înşişi asinii sălbateci; astfel cel ce mai înainte se hrănea cu pîinea cerească, s-a lipsit de orice bine. Dar ceea ce e mai minunat este că, şi după pocăinţa lui, învăţătorul nostru Antonie, suferind amarnic, a strigat: «Stîlp mare a căzut». Dar a ascuns înţeleptul felul căderii. Căci ştia că există curvie trupească şi fără alt trup.

27) Există în noi o oarecare moarte şi o pierzanie din cădere, purtată cu noi mai ales în tinereţe, pe care eu n-am îndrăznit să o predau scrisului, căci mi-a ţinut mîna cel ce a zis : «Cele săvîrşite de unii în ascuns, ruşine este a le şi grăi şi scrie şi auzi» (Ef. 6, 12).

28) Pavel a numit «moarte» trupul acesta, vrăjmaş şi prieten, al meu şi nu al meu: «Cine, zice, mă va izbăvi de trupul morţii acesteia ?» (Rom. 7, 24). Iar Teologul îl numeşte pătimaş, rob şi noptatec (nocturn) [471 bis]. Dar am însetat să aflu pentru ce s-a folosit de aceste numiri.

471 bis. «Este al meu, ca alcătuind o fire (συμφυσής) cu sufletul şi fiind îngrijit de suflet, dar nu al meu ca unul ce luptă împotriva sufletului şi e duşmanul lui iubit, ceea ce este un lucru foarte greu. Apostolul, din pricina smintelilor ce se întîmplă sufletului de la trup, a numit trupul *moarte.* Iar Grigorie Teologul a numit naşterea trupului *pătimaşă, roabă* şi *nocturnă,* ca fiind rodul plăcerii şi al nopţii şi mai prejos de libertatea şi de lumina de zi a duhului şi opus lui. Iar dumnezeiescul Gură de Aur, tîlcuind cuvîntul spus de Apostol zice: «Nu socoti că învinuieşte trupul. Căci n-a spus trupul păcatului, ci al morţii, ca cel ce a fost luat în robie

29) Dacă trupul e, precum s-a zis, moarte, cel ce l-a biruit pe acesta, negreşit că nu va muri. Şi cine este oare omul acela, care va fi viu şi nu va vedea moartea acestei întinăciuni a trupului său ? Dar rog să se cerceteze : cine e mai mare ? Cel ce a murit şi a înviat, sau cel ce n-a murit nicidecum ? [472] Cel ce fericeşte pe cel de al doilea, mincinos este. Căci Hristos după ce a murit a înviat. Dar cel ce fericeşte pe cel dintîi, nu lasă în cei ce mor, mai bine zis în cei ce cad, nici o deznădejde.

30) Vrăjmaşul omului, ocrotitorul curviei, spune acestuia că Dumnezeu e iubitor de oameni şi dă iertarea pentru patima aceasta, ca una ce e naturală. Dar de vom lua seama la viclenia dracilor, vom vedea că după săvîrşirea faptei, ei îl numesc Judecător drept şi fără milă. La început au făcut aşa, ca să ne îndemne la păcat; iar acum, ca să ne scufunde în deznădejde. Născîndu-se astfel întristarea şi deznădejdea, nu ne putem

de moarte, nu ca cel ce a născut moartea. Iar aceasta nu e semn al răutăţii trupului, ci al vătămării pe care a suferit-o. Precum cineva robit de barbari, nu se numeşte aşa pentru că e barbar, ci pentru că e ţinut de ei, aşa şi trupul se numeşte trup al morţii, fiindcă a fost luat în stăpînire de ea, nu pentru că a pricinuit-o. De aceea, nici el nu voieşte să se izbăvească de moarte, ci de trupul muritor». Desigur trupul nu se zămisleşte singur noaptea, ci odată cu zămislirea lui apare şi sufletul în el. Dar sufletul poate fi numit al zilei, pentru că e purtătorul de lumină, de sens, în trup. Şi cu dreptate spune sfîntul Ioan Gură de Aur că trupul nu e rău prin sine şi nu e cauza morţii. Căci nici trupul n-a fost făcut de Dumnezeu de sine şi deci pentru descompunere, ci ca însoţit cu sufletul cel nemuritor, să participe la nemurire. Numai pentru că a slăbit puterea sufletului asupra lui din cauza depărtării de Dumnezeu, trupul s-a supus morţii. Apoi trupul e şi prieten şi vrăjmaş al meu. E aci o adevărată dialectică. Imi e prieten prin fire, pentru că prin el lucrez cele bune şi se săvîrşesc lucrările sufletului. Dar îmi devine duşman cînd m-am supus păcatului, cînd l-am scăpat în oarecare măsură din frînele sufletului. Dar şi atunci îmi e şi prieten. Căci rămîne şi mijlocul prin care mă pot pocăi şi curăţi.

472. «Sau cel ce a murit păcatelor şi a înviat «prin pocăinţă», sau n-a murit nicidecum, adică a murit în aparenţă».

plînge pe noi, sau ocărî, sau căi pentru păcat. Iar cînd aceasta se stinge, ne ia iarăşi în primire tiranul cu motivul iubirii de oameni[473].

31) Pe cît este Domnul de nestricăcios şi de netrupesc[474], pe atîta Se bucură de neprihănirea şi de nestricăciunea trupului nostru[475]. Căci unii spun că de nimic nu se bucură dracii, aşa de mult ca de urîtul miros al curviei. Deci nici de altă patimă, ca de aceastătă întinăciune a trupului.

32) Curăţia (castitatea) este apropierea desăvîrşită de Dumnezeu şi asemănarea cu El, pe cît e cu putinţă oamenilor. Maică a dulceţii este pămîntul şi umezeala; iar maică a curăţiei este liniştirea însoţită de ascultare[476].

33) Nepătimirea trupului cîştigată din liniştire, apropiindu-se de multe ori de lume, nu rămîne neclintită. Dar cea care se naşte din ascultare, este pretutindeni cercată şi neclătinată[477].

473. După păcat, dracul vrea să ne aducă la deznădejde, spunîndu-ne că Dumnezeu nu iartă. Prin aceasta ne împiedică de la căinţă. Dar dacă, neascultînd de el, scăpăm de deznădejde, iarăşi vine cu motivul iubirii de oameni a lui Dumnezeu, ca să ne îndemne iarăşi la săvîrşirea păcatului.

474. E vorba de Dumnezeu în general, nu de Fiul lui Dumnezeu cel întrupat. Sau de faptul că trupul Domnului după înviere e atît de înduhovnicit, că poate fi numit şi netrupesc.

475. Nestricăciune dobîndită prin har, nu naturală, precum şi trupul Domnului nu e nestricăcios prin fire, ci datorită unirii lui cu Dumnezeu Cuvîntul.

476. «Patru sînt virtuţile care curăţă sufletul: tăcerea, păzirea poruncilor, strîmtorarea şi smerita cugetare».

477. Scărarul arată şi aci că ascultarea e mai mare ca liniştirea de unul singur. Căci ascultarea nu e pândită de mîndrie. Şi ascultătorul e obişnuit cu oamenii şi deci nu cade uşor din pricina lor. Pe lîngă aceea, s-a obişnuit să atîrne totdeauna de sfatul părintelui său duhovnicesc şi, prin el, de Dumnezeu.

34) Am văzut mîndria făcîndu-se pricină a smeritei cugetări[478] şi aducîndu-şi aminte de cel ce zice : «Cine a cunoscut mintea Domnului ?» (Rom. 11, 34).

35) Căderea e groapa şi fiica fuduliei. Dar căderea e de multe ori, în cei ce voiesc, pricină de smerită cugetare.

36) Cel ce voieşte să biruiască dracul curviei cu lăcomia pîntecelui şi cu săturare, este asemenea celui ce voieşte să stingă pîrjolul cu gaz.

37) Cel ce încearcă să oprească acest război numai cu înfrînarea este asemenea celui ce înoată cu o singură mînă şi se străduieşte să se izbăvească de ocean. Uneşte smerenia cu înfrînarea. Căci fără cea dintîi, cea de a doua este nefolositoare[479].

38) Oricine se va vedea pe sine copleşit de vreo patimă, să se înarmeze pe sine, înainte de toate, numai împotriva ei. Şi mai ales împotriva duşmanului dinăuntru. Căci dacă nu e nimicit acesta, nimic nu vom folosi din biruinţa asupra celorlalte. Iar după ce vom ucide pe acest egiptean, vom vedea şi noi în rugul smereniei pe Dumnezeu[480]. Ispitit fiind, am simţit pe lupul acesta pricinuind sufletului meu, în chip înşelător,

478. «Cel ce s-a înălţat prin mîndrie a fost părăsit de har. Şi căzînd s-a smerit şi astfel mîndria i s-a făcut pricină de smerită cugetare». Cînd se înalţă pe sine, cade din har. Căci el socoteşte că prin sine este ceea ce este, nu prin Dumnezeu. Deci nu mai e deschis lui Dumnezeu, nu-I cere ajutorul Lui.

479. «Trebuie ştiut că nu ajunge singură înfrînarea împotriva patimilor, dacă nu se unesc cu ea şi alte virtuţi. Cu deosebire trebuie să se unească cu ea smerita cugetare, ca să înlăture povara ce vine din ea. Dacă această povară e înlăturată, vine uşor nepătimirea». Spune şi sfîntul Maxim : «Smerenia şi greaua pătimire eliberează pe om de tot păcatul. Una taie patimile sufletului, alta cele ale trupului. Aceasta apare făcînd-o şi fericitul David, cînd se roagă lui Dumnezeu, zicînd : «Vezi smerenia mea şi osteneala mea şi iartă-mi toate păcatele mele» (Ps. 24, 19).

480. Sînt folosite ca simboluri momente din viaţa lui Moise (Ieş. 2, 12 ; 3, 2).

o bucurie neraţională, lacrimi şi mîngîiere. Şi am crezut ca un prunc că culeg rod şi nu stricăciune.

39) «Tot păcatul, pe care-l va face omul, este în afara trupului, dar cel ce curveşte, păcătuieşte în trupul său» (I Cor. 6, 14). Aceasta o spune negreşit, pentru că prin scurgere întinează însăşi fiinţa trupului, fapt care e cu neputinţă să se întîmple în alt păcat. Iar eu întreb de ce la orice alt păcat ne-am obişnuit să zicem numai că oamenii *greşesc,* dar cînd auzim că cineva a curvit, zicem, cu durere, că acesta a *căzut*[481].

40) Peştele fuge repede de undiţă şi sufletul iubitor de plăcere se depărtează de linişte[482].

41) Focul începe atunci cînd diavolul vrea să lege pe unii de alţii cu o legătură urîtă, ca să încerce amîndouă părţile.

42) De multe ori cei aplecaţi spre iubirea de plăcere par să fie cuprinşi de compătimire, milostivi şi cu inima uşor de străpuns. Dar cei ce se îngrijesc de curăţenie, nu le au pe acestea astfel.

43) Un bărbat cunoscător mi-a pus o întrebare înfricoşătoare : «Care este, afară de omor şi de tăgăduire, păcatul cel mai greu dintre toate ?», a zis el. Iar eu am spus că a cădea în erezie. «Şi de ce, a zis acela, Bi-

481. «Se poate spune că cineva a greşit şi s-a întors iarăşi prin calea prin care s-a abătut. Căci a tăgăduit de pildă prin limbă şi iarăşi s-a mărturisit prin ea. Sau a furat prin mîini şi iarăşi a dăruit prin ele. Şi in altele la fel. Dar cel ce a curvit nu se întoarce prin aceeaşi cale prin care a căzut. Ci prin alta. Căci plînge, posteşte, suspină. De aceea se numeşte curvia în chip propriu cădere, nu greşală. Aceasta cu atît mai mult cînd e vorba de vieţuirea călugărească. Pentru că e proprie călugărului fecioria şi făgăduinţa. Deci cel ce a stricat fecioria a căzut cu adevărat, călcînd făgăduinţa».

482. «Iubeşte liniştea cel ce nu e legat de nici-o patimă faţă de cele ale lumii şi faţă de oameni, cel ce nu iubeşte nimic omenesc». Nu le iubeşte în sens rău, pentru a se lăsa stăpînit de ele, pentru a pătimi în legătură cu ele.

serica universală, primind pe eretici, după anatematizarea sinceră a ereziei lor, îi învredniceşte de împărtăşirea de Taine, dar pe cel ce a curvit, primindu-l după ce s-a mărturisit şi a încetat să păcătuiască, canoanele apostolice poruncesc să-l ţină departe de Prea Curatele Taine mai mulţi ani ?» Şi eu, înspăimîntîndu-mă de neputinţa de a răspunde, taina a rămas nedezlegată [483].

44) Să cercetăm, să măsurăm şi să observăm ce fel de plăcere ne vine în timpul cîntării de psalmi de la

483. «Erezia este o abatere a mintii şi o slujire a lumii. De aceea e greşală. Dar curvia abate toate simţirile şi puterile trupului şi ale sufletului şi preface si corupe chipul şi asemănarea zvîrlindu-le în nimic. De aceea e şi numită cădere». *Alta :* «Ereziile sînt din mîndrie, curviile din dulce pătimire. Cei dintîi se îndreaptă prin smerenie, cei de al doilea prin greaua pătimire». Ed. 1970 : «Nu a lăsat nedezlegată întrebarea, pentru că e de nedezlegat, ci cu voia, pentru o iconomie mai adîncă. Căci cui nu-i este vădit că a cădea în erezie e lucrul cel mai greu dintre toate la Dumnezeu şi la oameni ? Dar fiindcă patima curviei, ca una ce se sădeşte în fire şi exercită o mare tiranie prin plăcere, se reîntoarce uşor şi adeseori atrage pe oameni şi-i face să lunece şi după pocăinţă, de aceea cel ce a curvit e oprit pentru ani de la Sfintele Taine, ca să nu se întoarcă iarăşi la vărsătura sa şi să i se facă grea îndreptarea; şi pentru a sădi frica în toţi, ca să lupte împotriva patimii cu toată puterea. Iar rostogolirea în erezie este o patimă şi o neştiinţă sufletească ce se iveşte mai mult din rătăcire sau din iubirea de stăpînire, sau din slava deşartă. Dar după trezirea celui ce a suferit de ea, acela nu mai are război din partea ei, sau tulburare din partea firii. Deci ce nevoie e să-i ţină pe aceştia departe de pragurile bisericilor ? Se mai poate spune şi altfel: că scopul celor ce povăţuiesc, învăţînd şi tămăduind, este să taie din rădăcină răul, ca să nu răsară iarăşi. De aceea nu se mulţumesc numai cu înlăturarea răului, ca la cei ce s-au abătut de la dogme, sau au înclinat spre erezie, ci rînduiesc şi un timp, cum e obiceiul acriviei (stricteţii n.tr.), ca cei ce au curvit să uite de plăcerea urîtă. Căci cel ce a curvit, deşi ştie că lucrul e rău, totuşi e atras de plăcere, din lipsa frînelor; el nu rătăceşte din neştiinţă. Răul ereziei stă numai în suflet. Dar curvia, pornind din sufletul liber, a umplut trupul de stricăciune din pricina păcatului. Apoi cel ce, luptînd în chip natural, întoarce pe cineva din erezie, odată cu întoarcerea l-a şi curăţit. Dar cel ce se întoarce din curvie are nevoie de timp, de lacrimi şi de post, ca să se şteargă plăcerea întipărită în el şi să vin-

dracul curviei, şi ce fel, din cuvintele Duhului şi din harul şi puterea aflătoare în ele.

45) Să nu te amăgeşti pe tine, o, tinere! Am văzut pe unii rugîndu-se din suflet pentru cei iubiţi de ei. Aceştia, mişcaţi de curvie, socoteau că împlinesc o lege a iubirii.

46) Se poate întina cineva trupeşte prin atingere. Şi nimic nu-i mai rău decît această simţire[484].

47) Adu-ţi aminte de cel ce şi-a înfăşurat mîna în rasă şi fă-ţi mîna moartă faţă de cele fireşti şi nefireşti ale trupului tău şi ale celui străin[485].

48) Socotesc că nu trebuie să se numească cineva nicicum sfînt, înainte de a preface în loc sfînt pămîntul acesta (trupul ?), dacă e cu putinţă să-l prefacă.

49) Cînd ne întindem pe aşternut, atuncea să ne trezim. Pentru că atunci luptă mintea cu dracii fără de trup. Şi dacă se va afla iubitoare de plăcere, se va face trădătoare din plăcere.

50) Aducerea aminte de moarte să se culce cu tine şi să se scoale cu tine; şi tot aşa rugăciunea de un sin-

dece rana păcatului care s-a întipărit în trup şi să facă mintea nefurată şi neînclinată spre ea, prin uitarea îndelungată. Dar dacă rămîn amîndoi nepocăiţi, nu vor avea aceeaşi osîndă», ci, ereticul, una mai mare.

484. «Maica faptei e atingerea, precum a acesteia, vederea, şi a acesteia, auzul şi mirosirea. Dacă deci cineva nu vine condus de acestea la atingere, ci cade mai degrabă cu gîndul, nu vine la faptă, mai bine zis nu se năpusteşte spre fapta rea. De aceasta e bine să fugim, începînd chiar de la privire».

485. «E de însemnat că nu trebuie să se atingă cu mîinile sau cu alt mădular, chiar dacă sînt unii ai altora cei ce se ating, asemenea fratelui, care şi-a înfăşurat mîna în rasă, sau cu alt petec, şi aşa a trecut rîul pe maica sa. Şi nu numai să nu ne atingem de alt mădular, dar nici măcar să nu ţinem dezgolit vreun mădular al nostru. Şi mai ales dacă cineva e şi războit de trup. Nici să nu ne scărpinăm, căci atingerea e maica păcatului».

gur gînd a lui Iisus [486]. Căci nu vei afla alte ajutoare ca acestea în somn.

51) Unii socotesc că războaiele şi scurgerile sînt pricinuite numai de mîncări. Dar eu am văzut tare întinaţi de acestea şi pe cei foarte bolnavi şi postitori la culme.

52) Am întrebat odată despre acestea pe un călugăr dintre cei mai încercaţi şi cu darul deosebirii, şi m-a învăţat, fericitul, foarte înţelepţeşte. Se întîmplă, zicea pururea-pomenitul, în somn o scurgere din mulţimea bucatelor şi din odihnă; o alta e din mîndrie, cînd ne fălim cu îndelungata noastră necurgere; şi iarăşi există o alta din dispreţuirea aproapelui. Dintre acestea, cele două din urmă se pot întîmpla şi celor bolnavi, poate şi toate trei. Iar dacă cineva se vede pe sine curăţit de toate aceste pricini spuse înainte, fericit este pentru o astfel de nepătimire; el a pătimit ceea ce i s-a întîmplat, numai din pizma dracilor. Dumnezeu îngăduie pentru un timp să i se întîmple aceasta, ca prin întîmplarea aceasta fără de păcat să dobîndească o şi mai înaltă smerenie.

53) Nimenea să nu se învoiască a gîndi ziua la nălucirile sale din timpul somnului. Căci şi acesta este un scop al dracilor, ca să ne murdărească în starea de veghe cu cele din visuri.

54) Să luăm seama şi la altă viclenie a vrăjmaşului nostru. Precum mîncările ce vatămă trupul obişnuiesc

486. Ed. 1970 : «Rugăciune de un singur gînd se numeşte cea care priveşte spre un singur lucru şi numai la acesta se gîndeşte şi numai pentru el se roagă : mîntuirea. Şi aceasta este : «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă» şi: «Tatăl nostru». Călugărul şi oricare credincios nu se gîndeşte la învăţături dogmatice ca la nişte obiecte de gîndire teoretică. El gîndeşte totul în funcţie de mîntuirea sa. Aceasta îl preocupă, aceasta îl doare, de aceasta se îngrijeşte, pentru aceasta luptă. E o gîndire plină de simţire. Ea îi angajează în mod palpitant întreaga fiinţă.

să ne pricinuiască boala după un timp, sau după o zi, aşa se întîmplă de multe ori şi cu pricinile ce ne întinează[486 bis].

55) Am văzut pe unii ce s-au desfătat (cu mîncări), fără să fie războiţi îndată. I-am văzut mîncînd împreună cu femei şi petrecînd cu ele şi neavînd în acele clipe nici un gînd rău. Şi amăgindu-se, s-au încrezut în ei şi n-au mai avut nici o grijă, socotind că au pace şi siguranţă în ei. Dar deodată au pătimit vătămarea în chilie. Care vătămare ? Cea care ne vine trupeşte şi sufleteşte numai nouă, cînd ne aflăm singuri. Cel ce a fost încercat, ştie aceasta. Dar cel ce n-a fost încercat, nu trebuie să ştie[487].

În vremea aceea ajutor bun îi este sacul, cenuşa, starea în picioare toată noaptea, mulţumirea cu pîine, limba arsă şi cu măsură răcorită, aşezarea în cosciuge şi, înainte de toate, smerenia; şi, dacă e cu putinţă, ajutorul unui părinte sau al unui frate sîrguincios, bătrîn cu cugetul[488]. Căci ar fi minune să se poată mîntui din ocean o corabie singură.

486 bis. «Aceasta e o mare viclenie. Dracii, care nu obosesc niciodată de a ne război, întrerup aceasta pentru un timp, cînd văd la noi o moleşeală. Aceasta pentru ca, dispretuindu-le, din lipsă de grijă, noi să facem acestea în tot timpul. Adică aflîndu-ne singuri, cele in care ni se cere o grijă atentă, să ne împingă la alunecare. De aceasta să ne păzim, ca nu cumva, fără alte trupuri, folosindu-ne de trupurile proprii să săvîrşim păcatul, mai bine zis să ne rostogolim în groapă».

487. «Deci trebuie ocolită orice convorbire cu femeile, ca putînd duce la o slăbire a frînelor. Iar dacă aceasta e cu neputinţă din anumite trebuinţe, sau pentru grija de săraci, trebuie vorbit căutînd cu capul în jos, căci multora, sau aproape tuturor celor biruiţi de frumuseţea femeilor, le-a venit moartea prin ferestre, cum l-a luat în stăpînire şi pe marele prooroc şi împărat (David) cînd a privit spre baia aceea aducătoare de moarte».

488. Ni s-a povestit despre călugări din mînăstirile din Moldova care dormeau în sicrie. «Căci şi sicriele ajută la scăpare de ispită. Dar totul este smerenia, căci sicriul este spre smerenie. Pe lîngă aceea, să avem şi pe un frate dintre cei nevoitori, împreună-rugător».

56) Aceeaşi cădere pricinuieşte unuia o osîndă însutită faţă de cea săvîrşită de altul: după felul (celui ce o săvîrşeşte), după loc, după înaintare şi după alte multe [489].

57) Mi-a istorisit cineva o pildă foarte înaltă de curăţie (castitate). Văzînd cineva, zicea, o frumuseţe deosebită, slăvea foarte pe Făcătorul din acest prilej şi numai de vederea ei era mişcat la iubirea lui Dumnezeu şi-i izvorau lacrimi [490]. Dacă unul ca acesta are totdeauna , în asemenea prilejuri, o astfel de simţire şi lucrare, a înviat nestricăcios înainte de învierea de obşte[491].

58) Acelaşi lucru îl vedem şi în cîntări. Iubitorii de Dumnezeu sînt mişcaţi spre o bucurie lină şi spre iubirea dumnezeiască şi spre lacrimi şi de către cîntările

489. Dăm aceeaşi scolie din P.G. în formularea mai bună a ea. 1970: «Fel (mod) numeşte educaţia. Loc, faptul de a nu fi aproape de căderi. Înaintare, faptul de a avea o experienţă a stării călugăreşti. Căci cel ce a fost educat în bune moravuri şi s-a aflat departe de locul căderilor şi e încercat în lupta nevoinţei, lăsîndu-se biruit de curvie, are o mai mare osîndă decît cel crescut cu negrijă şi în neorînduială şi fără experienţă, dacă a alunecat. Iar «după alte multe» înseamnă a săvîrşi într-un loc mai sfînt fapta murdară, sau în suflet curat, sau în mînăstire, sau cu o femeie măritată, sau cu o rudenie trupească sau duhovnicească, sau a fi şi altuia pricină şi învăţător spre o faptă necurată».

490. «Socotesc că vorbeşte de Nonu, care a botezat pe sfînta Pelaghia. Acesta, eliberat de războiul patimilor împreunate cu lucrurile, a îmbrăcat haina nepătimirii. Venindu-i la îndemînă prilejul, nu s-a dovedit pătimaş (căci era izbăvit de patimă). El privea frumuseţile de sus. Dar iubitorii de plăcere lucrează dimpotrivă».

491. «Înviere nestricăcioasă numeşte pe cea din viaţa de faţă, venită din schimbarea moravurilor. Căci cînd desfrînatul se face neprihănit şi lacomul milostiv şi cel aspru, blînd, a venit învierea încă aici, ca o arvună a celei viitoare. Şi cum e această înviere ? Prin faptul că păcatul a fost omorît şi dreptatea s-a înălţat, că viaţa cea veche a încetat şi cea a tot nouă şi îngerească e trăită». La învierea de obşte, trupul fiind total înduhovnicit într-o comuniune dialogică deplină cu Dumnezeu va fi cu totul neprihănit, deci nestricăcios.

din afară şi de către cele duhovniceşti. Iubitorii de plăcere, dimpotrivă.

59) Unii, precum am spus mai înainte, sînt războiţi cu mult mai mult în locurile de liniştire (de sihăstrie). Şi nu e de mirare. Căci dracilor le place să petreacă acolo, fiind izgoniţi de Domnul în locuri pustii şi în adînc, spre mîntuirea noastră [492].

60) Dracii îl războiesc cumplit pe cel ce se linişteşte (pe sihastru), ca, nefolosindu-se acesta cu nimic din pustie, să vină în lume. Dar pleacă de la noi care petrecem în lume, ca simţindu-ne nerăzboiţi în ea, să rămînem cu cei din lume [493].

61) Unde sîntem războiţi, acolo luptăm fără îndoială şi noi, cu tărie, cu vrăjmaşul. Căci cînd nu luptăm noi împotriva lui, ni se face şi el prieten [494].

62) Petrecînd pentru un timp în lume pentru vreo trebuinţă oarecare, sîntem acoperiţi de mîna lui Dumnezeu, poate pentru rugăciunea părintelui nostru şi ca să nu se hulească şi Domnul prin noi. Dar uneori nu sîntem ispitiţi şi din pricina nesimţirii şi a faptului că avem de mai înainte multă cercare şi săturare din cele văzute, vorbite şi făcute. Sau, poate dracii se depărtează şi ne părăsesc pe noi de bună voie, făcînd să

492. Poate fi şi un adînc vecin cu adîncul liniştii şi al vieţii in Dumnezeu.

493. «Gîndurile rele îşi iau fiinţa din alegerea noastră şi din reaua lucrare a dracilor. Iar cele bune din fire — căci am fost făcuţi buni —, din alegere, datorită libertăţii, şi din îndemnul îngerilor. Deci cele rele îşi iau fiinţa din două izvoare, iar cele bune, din trei. Să ne aducem deci aminte de cel ce zice : «Staţi împotriva diavolului şi va fugi de la voi» (Iac. 4, 5). Deci să stăruim în nevoinţă. Dimpotrivă, nerăzboirea noastră de către el în lume este o viclenie a lui şi nu un semn al iubirii de oameni».

494. Cînd sîntem războiţi de demoni înseamnă că noi înşine luptăm împotriva lor. Căci cînd nu luptăm împotriva lor, ne sînt prieteni, pentru că facem prin noi înşine ceea ce le place lor.

se umple locul golit de toate celelalte, de închipuirea de sine a noastră.

63) Ascultaţi şi o altă meşteşugire şi viclenie a acestui amăgitor, toţi cei ce v-aţi hotărît să vă deprindeţi în neprihănire, şi păziţi-vă ! Mi-a istorisit careva dintre cei ce au suferit cercarea vicleniei, că de foarte multe ori dracul trupurilor se retrage cu desăvîrşire, insuflînd călugărului o evlavie la culme, ba poate punînd în mişcare în el şi izvor de lacrimi în timpul cît şade cu nişte femei şi vorbeşte cu ele, sfătuindu-l să le îndemne să gîndească la moarte, la judecată, la neprihănire. Aceasta pentru ca, nenorocitele, cîştigate prin cuvînt şi prin prefăcuta evlavie, să alerge la lup, ca la păstor. Şi apoi născîndu-se obişnuinţa şi îndrăzneala, nenorocitul să sufere căderea.

64) Să fugim, ca să nu vedem, nici să auzim de fructul din care ni s-a poruncit să nu gustăm. Căci m-aş mira să ne socotim mai tari ca proorocul David. Acest lucru este cu neputinţă[495]. Atît de înaltă şi de mare e lauda neprihănirii, că unii dintre părinţi au îndrăznit să o numească nepătimire.

65) Spun unii că e cu neputinţă să se numească cineva curat (neprihănit) după gustarea păcatului. Dar eu spun : «E cu putinţă şi uşor celui ce voieşte să altoiască măslinul sălbatec cu cel bun» (Rom. 11, 22). Dacă i s-ar fi încredinţat cheile cerului celui feciorelnic cu trupul (apostolului Ioan), poate ar fi dogmatizat bine

495. «Priveşte aci folosul mutării dintr-un loc. Căci Duhul Sfînt învăţînd pe părinţi că cel ce se nevoieşte îşi poate schimba moravurile din schimbarea locului, aceştia strigă : fugiţi de locurile căderilor... Iar amintind de David, părintele se gîndeşte la căderea lui cu Berşeba». Din Isaac : «Cel ce nu se depărtează de pricinile patimilor, e atras cu voie şi fără voie de păcat. Iar pricinile păcatelor sînt acestea : vinul şi femeile, bogăţia şi buna propăşire a trupului, nu pentru că acestea sînt prin fire păcat, ci pentru că firea înclină prin ele uşor spre patimile păcatului. De aceea omul trebuie să se păzească cu sîrguinţă».

cei amintiţi înainte. Dar dacă nu, să-i ruşineze pe ei cel ce avea soacră şi s-a făcut neprihănit şi poartă cheile împărăţiei (Petru).

66) Multe chipuri are şarpele trupurilor. Celor necercaţi le insuflă să facă numai încercarea şi să înceteze apoi. Iar pe cei cercaţi îi stîrneşte ticălosul iarăşi spre cercare prin amintire. Mulţi din cei dintîi sînt nerăzboiţi din necunoaşterea răului; dar cei de al doilea suferă multe supărări şi războaie, ca unii ce au trecut prin cercarea acestei urîciuni. Dar de multe ori se întîmplă şi dimpotrivă.

67) Cînd ne sculăm unii din somn plini de bunătate şi paşnici, sîntem mîngîiaţi în chip ascuns de sfinţii îngeri. Şi mai ales cînd ne culcăm cu multă rugăciune şi trezvie. Dar se întîmplă uneori să ne sculăm din somn mahmuri, pătimind aceasta din pricina unor visuri şi vederi urîte.

68) «Văzut-am pe cel necurat prea înălţîndu-se, ridicîndu-se, turburîndu-se şi înfuriindu-se în mine ca cedrii Libanului. Şi am trecut prin înfrînare şi iată nu mai era mînia lui ca mai înainte. Şi l-am căutat, smerind cugetul meu, şi nu s-a mai aflat în mine locul lui şi urma lui» (Ps. 36, 35—36).

69) Cel ce a biruit trupul a biruit firea. Iar cel ce a biruit, negreşit a ajuns mai presus de fire. Şi cel ce s-a făcut aşa, «micşoratu-s-a cu puţin faţă de îngeri» (Evr. 2, 7), ca să nu zic că deloc[496].

70) Nu e o minune că cel nematerial (dracul) luptă cu cel material. E minune, cu adevărat, că cel care se află în materie, luptînd cu acest trup material, vrăjmaş şi viclean, pune pe fugă pe vrăjmaşii netrupeşti.

496. Trupul ţine de fire. Cine biruie trupul şi-a biruit firea şi a ajuns mai presus de ea, ca îngerii. Dar aceasta, numai prin puterile Sfîntului Duh. El rămîne om, dar cu o viaţă curată şi dăruită lui Dumnezeu, ca a îngerilor.

71) Domnul cel bun arată multă purtare de grijă faţă de noi şi prin aceea că înfrînează pe femeie cu frîul ruşinii. Căci dacă ea s-ar năpusti spre bărbat, nu s-ar mîntui nici un trup.

72) Părinţii au stabilit, cu darul lor de deosebire, că alta este momeala, alta însoţirea, alta încuviinţarea, alta robirea, alta lupta şi alta aşa numita patimă a sufletului.

Momeala, lămuresc fericiţii, e gîndul simplu, sau icoana a ceva adus in inimă în chip înţelegător. *Însoţirea* e convorbirea cu ceea ce s-a arătat în chip pătimaş sau nepătimaş. *Consimţirea* (încuviinţarea) este învoirea cu plăcere a sufletului, cu ceea ce s-a arătat. *Robirea* e tragerea cu sila şi fără voie a inimii, sau însoţirea stăruitoare a inimii cu lucrul acela şi pierderea stării noastre celei bune. *Lupta* hotărăsc ei că presupune puterea la fel de tare cu a aceluia împotriva căruia se dă lupta, putere care sau învinge, sau suferă înfrîngerea. Iar *patima* spun că e propriu-zis ceea ce se încuibează în curs de vreme lungă în suflet, în chip pătimaş, şi-l duce la o deprindere prin obişnuinţa cu ea încît se porneşte de bună voie şi de la sine spre fapte.

Dintre acestea toate, prima treaptă e nepăcătoasă; a doua, nu în chip negreşit; a treia, potrivit cu starea celui ce luptă. Iar lupta pricinuieşte sau cununile sau pedepsele. Robirea altfel se judecă dacă se întîmplă în vremea rugăciunii şi altfel dacă în afara rugăciunii; altfel, în stările de mijloc şi altfel, în amintirile rele. Iar patima e urmată în toate, în chip neîndoielnic, fie de pocăinţa potrivită, fie de chinurile viitoare. Deci cel ce gîndeşte nepătimaş, primul lucru, le-a tăiat pe toate cele ce urmează.

Mai găsim la părinţii care lămuresc lucrurile în chipul cel mai amănunţit şi un alt înţeles mai subţire

al acestora, pe care unii spun să o numim uitare de sine. Aceasta înseamnă ivirea năprasnică a patimii, fără timp, fără gînd şi chip, in cel ce o suferă. Nimic nu apare mai subţire, sau mai neobservat ca aceasta în duhuri. Ea şi-arată prezenţa în sufletul unora printr-o amintire simplă şi fără convorbiri, deodată şi pe neaşteptate şi în chip neştiut [497]. Dacă cineva a putut să descopere această subţime a patimii din el prin plîns, el ne poate învăţa cum se poate curvi, în chip pătimaş, numai prin ochi, prin simpla privire, prin atingerea mîinii, prin auzirea unei cîntări, fără nici un înţeles sau gînd.

73) Unii spun că trupul vine la patimi din gîndurile de curvie. Alţii, iarăşi, că gîndurile rele se nasc din simţirile trupului. Şi cei dintîi zic că dacă nu ar lua-o înainte mintea, trupul nu i-ar urma [498]. Iar cei de al doilea aduc în susţinerea lor răutatea patimilor trupeşti, zicînd: de multe ori gîndurile îşi primesc intrarea în inimă printr-o vedere prea plăcută, printr-o atingere a mîinii, prin mirosirea unei bune miresme, prin auzirea unui glas dulce. Să înveţe despre acestea
cel ce poate în Domnul. Căci acestea sînt foarte folo-

497. «Robirea urmează însoţirii şi cere timp şi un mod de dezvoltare. Dar uneori e unită cu răpirea şi se produce repede şi de multe ori fără obişnuire, fără timp şi stare sufletească pregătită. Ea aduce vătămarea prin simple gînduri şi simţiri în vremea în care sîntem răpiţi».

498. «Unui gînd rău îi premerge o patimă. Dar patimii îi premerge simţirea. Iar relei întrebuinţări a simţirii îi premerge mintea». *Alta*, a sfîntului Maxim : «Patimile obişnuiesc să fie mişcate de simţuri. Deci fiind de faţă iubirea şi înfrînarea, patimile nu se vor mişca, iar nefiind de faţă, acelea se mişcă. Iuţimea are nevoie de mai multe leacuri decît pofta. De aceea se zice că iubirea este mare, pentru că e frîu al iuţimii. Pe aceasta a numit-o şi Moise simbolic omorîtoare de şerpi în cele naturale (Lev. 11, 22). *Alta,* a lui Isaac: «Mişcarea gîndurilor în om are patru pricini: întîi din voinţa trupului natural; al doilea, din năucirea simţurilor legate de lucrurile lumii pe care le aude şi le vede; al treilea, din dezlegarea sufletului de minte; al patrulea, din momelile dracilor ce ne războiesc».

sitoare şi trebuincioase celor ce se îndeletnicesc cu făptuirea prin cunoştinţă. Dar pentru lucrătorul în simplitatea inimii, acestea nu au nici un rost. Căci cunoştinţa nu e a tuturor. Dar nici fericita simplitate nu o au toţi, ca pavăză faţă de vicleniile dracilor[499].

74) Unele dintre patimi vin din cele dinăuntru asupra trupului, altele, dimpotrivă. Celor din lume li se întîmplă lucrul al doilea. Iar celor ce duc viaţă călugărească, primul, din pricina lipsei de prilejuri. Eu zic despre ei aceasta : căuta-vei la cei răi înţelepciune şi nu o vei afla.

75) Cînd luptînd mult împotriva dracului, însoţitorul lutului, îl vom alunga din inima noastră, bătîndu-l cu piatra postului şi străpungîndu-l cu suliţa smereniei, atunci, salăşluindu-se în trup ca un vierme oarecare, se sileşte, ticălosul, să ne întineze, aţîţîndu-ne spre mişcări dobitoceşti şi necuvenite «Aceasta obişnuiesc să o pătimească mai ales cei ce ascultă de dracul mîndriei. Pentru că nemaipurtînd în inimă gînduri neîncetate de curvie, se apropie de patima mîndriei. Că ceea ce am spus e adevărat, vor vedea cînd, începînd a se strădui pentru oarecare liniştire, se vor cerceta cu grijă. Atunci vor afla în adîncul inimii lor ca un fel de şarpe ascuns în gunoi sfătuindu-i să se silească cu toată sîrguinţa şi rîvna să dobîndească virtutea oarecărei curaţii a inimii. Nu înţeleg, nenorociţii, cuvîntul care zice: «Ce ai ce nu ai luat în dar, sau de la Dumnezeu, sau din împreună lucrarea şi rugăciunea altora ?» (I Cor. 4, 7).

499. Cei ce se află pe treapta eforturilor de curăţire prin fapte se folosesc de cunoştinţa metodelor de lucru ale diavolului, descrise mai înainte. Dar pentru cei ce ajung la simplitatea nevinovăţiei, ele nu mai sînt de trebuinţă. Nevinovăţia lor e ea însăşi o pavăză împotriva tuturor uneltirilor meşteşugite ale diavolului. Ei nu mai pot fi clintiţi din nevinovăţia lor.

Să ia aminte deci, cu toată sîrguinţa, la numitul şarpe din inima lor şi să-l izgonească, omorîndu-l cu multa smerită-cugetare. De vor face aceasta, înstrăinîndu-se de el, vor putea să se dezbrace şi ei poate cîndva de veşmintele de piele.(Fac. 4, 24) şi să cînte Domnului, ca odinioară tinerii neprihăniţi, cîntarea de biruinţă, dacă dezbrăcîndu-se de ele nu se vor afla goi de nevinovăţia acelora şi de smerenia firească[500].

Dar şi acest drac ţine seama, cu mult mai mult decît ceilalţi, de vremi. Căci ticălosul încearcă să ne războiască mai ales atunci cînd nu putem să ne rugăm şi trupeşte împotriva lui[501].

Celor ce n-au dobîndit incă adevărata rugăciune a inimii, mult le ajută chinuirea din rugăciunea trupească[502], adică ridicarea mîinilor, lovirea pieptului, privirea curată la cer, zgomotul suspinelor, plecarea necontenită a genunchilor. Deoarece adeseori nu le putem face pe acestea cînd sînt alţii de faţă, de aceea tocmai atunci ne şi războiesc mai ales dracii. Dar şi cînd

500. Nu ajunge deci să se dezbrace de haina senzualităţii, ci trebuie să îmbrace şi haina de lumină a nerăutăţii, sau a curăţiei, sau a virtuţilor. Intre ele trebuie să strălucească smerenia. Căci altfel toate pot fi întunecate de o nouă murdărie.

501. Nu ajunge să ne rugăm numai cu sufletul, iar trupul să-l lăsăm neobservat, Ci trebuie să aducem şi trupul în stare de rugăciune : să-l îngenunchem, să-l facem să stea liniştit, cuviincios, îmbrăcat peste tot etc. Altfel ne rugăm în genunchi, a recunoscut şi filozoful Max Scheler *(Das Ewige im Menschen).* Dar aceasta nu înseamnă că ne putem ruga numai cu trupul. «Cu drept cuvînt rugăciunea minţii trebuie să se facă şi de cei ce slujesc trupeşte. Căci cînd dracii văd pe cineva ocupat cu slujirile trupeşti, socotind că nu e cu putinţă a se ruga trupeşte împotriva vrăjmaşilor, dau năvală asupra lui prin cele mai urîte gînduri şi-l duc la înfrîngere».

502. Acestea neînţelegîndu-le occidentalii, au dezbrăcat cultul de orice efort al trupului, de orice antrenare a trupului, renunţînd la orice efort de sfinţire a lui şi socotind în mod greşit că sufletul se poate sfinţi şi smeri fără trup. Ei vor să facă rugăciunea comod, şezînd în biserici în scaune.

nu avem tăria să ne împotrivim vrăjmaşilor noştri cu vigoarea minţii şi cu puterea nevăzută a rugăciunii, ne supunem în chip necesar lor.

Tu însă, fugi repede, de este cu putinţă. Ascunde-te puţin şi fă-te necunoscut. Priveşte în sus cu ochiul sufletului, de este cu putinţă. Iar de nu; măcar cu cel din afară. Răstigneşte-ţi mîinile în chip nemişcat, ca şi prin înfăţişare să ruşinezi pe Amalic şi să-l biruieşti[503]. Strigă către Cel ce te poate mîntui, nu cu cuvinte iscusite, ci cu cuvinte smerite. Începe înainte de toate cu : «Miluieşte-mă, că neputincios sînt»[504]. Atunci vei cunoaşte cu fapta puterea Celui Prea Înalt şi vei izgoni în chip nevăzut pe cei nevăzuţi, prin ajutor nevăzut[505].

Cel ce s-a obişnuit să se roage astfel va putea izgoni repede chiar şi numai cu sufletul pe vrăjmaş. Căci al doilea lucru este darul dat (ἀντίδωρον) de Dumnezeu lucrătorilor celui dintîi. Şi pe drept cuvînt.

76) Aflîndu-mă undeva într-o adunare, am cunoscut un frate sîrguincios supărat de gînduri rele. Acesta, neaflînd loc potrivit pentru rugăciune, intrînd la locul trebuincios pîntecelui, ca şi cînd ar fi fost silit de acesta, a pornit acolo cu rugăciunea plină de putere împotriva celor ce-l războiau. Iar dojenindu-l eu pe el pentru nepotrivirea locului, a zis: «Fiind urmărit de gînduri necurate, m-am rugat în loc necurat să fiu curăţit de ele»[506].

503. Ed. 1970 : «Adică pe dracul curviei».

504. «Roagă-te întîi pentru curăţirea de patimi; al doilea, pentru a te izbăvi de neştiinţă; şi al treilea, de toată ispita şi părăsirea».

505. «A experia ajutorul lui Dumnezeu înseamnă a primi darul potrivit cu dispoziţia sufletului nostru».

506. Din sfîntul Ioan Gură de Aur: «Trebuie ştiut că nu se caută locul rugăciunii, ci modul. Ieremia era în noroi şi se ruga lui Dumnezeu. Daniil, în groapa leilor, şi îmblînzea pe Dumnezeu. Moise, pe mare şi Dumnezeu îi zicea : Ce strigi către Mine ? Tîlharul, pe cruce şi i s-a deschis cerul: Deci şi tu ori unde ai fi, roagă-te cu conştiinţa curată şi Dumnezeu

77) Toţi dracii se luptă să întunece mintea noastră, apoi îi insuflă cele plăcute lor. Căci dacă mintea nu va fi adormită, comoara nu se va jefui. Dar cel al curviei mai mult decît toţi. Acesta, întunecând adeseori mintea conducătoare, îi face pe oameni să săvîrşească acele lucruri, pe care numai cei ieşiţi din minte le săvîrşesc. De aceea, trezindu-se mintea după o vreme, ne ruşinăm,nu numai de cei ce ne văd, ci şi de noi înşine, pentru faptele, pentru vorbele şi pentru înfăţişările noastre necuviincioase şi ne uimim de orbirea noastră de mai înainte. De aceea mulţi cunoscînd aceasta s-au oprit de la rău.

78) Întoarce-te de la vrăjmaşul care după vreo faptă te împiedică să te rogi, sau să lauzi pe Dumnezeu, aducîndu-ţi aminte de cel ce a zis : «Pentru că sufletul meu, chinuit de gîndurile fără voie, îmi pricinuieşte osteneli, voi căuta dreptatea lui împotriva vrăjmaşilor lui» (Lc. 18, 5)[507].

79) Cine a biruit trupul ? Cel ce şi-a zdrobit inima. Dar cine şi-a zdrobit inima ? Cel ce s-a tăgăduit pe sine. Căci cum nu se va zdrobi cel ce a murit voii sale ?

80) Există pătimaş mai pătimaş decît pătimaşul. E cel ce îşi face cunoscute murdăriile lui cu plăcere şi cu dulce împătimire de ele[508].

81) Gîndurile necurate şi urîte se ivesc în inimă de la amăgitorul inimii, de la dracul curviei. Pe acestea le tămăduieşte înfrînarea şi socotirea lor ca nimic.

te aude. Căci al Lui este pămîntul şi plinirea lui». *Alta:* «Nu locul, ci virtutea face locul vrednic de cinste»..

507. «Vezi că n-a zis sufletul chinuit de patimi, ci de pre-judecăţi (de gînduri urîte fără voie). Căci stăpînirea patimilor e un rod de bună voie al libertăţii, dar pre-judecata, sau gîndul sugerat e o tiranie fără voie».

508. E cel ce se făleşte, cu murdăriile săvîrşite şi se îndulceşte cu ele povestindu-le.

82) În ce chip şi fel voi judeca pe acest prieten al meu, după pilda celorlalte patimi, odată ce-l voi lega pe el, nu ştiu. Căci se dezleagă înainte de a-l lega; mă împac cu el înainte de a-l judeca; şi mă îmblînzesc înainte de a-l pedepsi. Cum voi birui pe cel pe care m-am obişnuit să-l iubesc prin fire ? Cum mă voi elibera de el, cu care m-am legat pentru veci ? Cum îl voi omorî pe cel ce va învia odată cu mine ? Cum voi arăta nestricăcios pe cel ce a primit prin fire stricăciunea ? Ce lucru binecuvîntat voi spune celui ce a dobîndit prin fire cele binecuvîntate ? [509].

De-l voi lega cu postul, osîndind pe aproapele (care nu posteşte *n.tr.)* mă predau iarăşi lui. De-l voi birui, încetînd să judec, înălţîndu-mă cu inima, mă voi vedea iarăşi coborît. Îmi este şi împreună-lucrător şi vrăjmaş; şi ajutător, şi protivnic; şi susţinător, şi iscoditor de curse; slujit, mă războieşte, topit (cu postul n.tr.) pierde din putere; odihnit, iese din rînduială; muncit iarăşi, nu rabdă; de-l întristez, îl primejdu-

509. E o întreagă dramă pe care o pricinuieşte faptul că pe de o parte trupul ne e necesar şi bun, pe de alta ni se face pricină de suferinţă şi de osîndă. Problema nu e de ordin teoretic, ci e trăită dureros. Orice cale am alege e împreunată cu dureri. Dacă-l lăsăm în plăceri, acestea sînt trecătoare şi urmate de, dureri temporare şi veşnice. Dacă-l oprim de la plăceri, aceasta iarăşi înseamnă durere îndelungată pentru el. Complexitatea problemei se datoreşte faptului că trupul merită să fie salvat, pentru că în fond e bun, şi de salvarea lui depinde mîntuirea mea. Dar mîntuirea nu înseamnă a-l lăsa în plăcerile lui, nu înseamnă a-l salva aşa cum este — căci aceasta nu e salvare — ci a-l curăţi şi a lupta mereu pentru curăţia lui, sau pentru el, împotriva a ceea ce îi place lui în fiecare clipă şi-l condamnă stricăciunii şi chinurilor veşnice. Soluţia e aflarea liniei adevărate între extreme, linia echilibrului, sau a dreptei socoteli. Dar această linie e subţire ca o muchie de cuţit. Mereu sîntem în situaţia de a înclina într-o parte sau în alta. De aci vine drama continuă nu numai în viaţa omenească individuală, ci şi în toată istoria omenirii. Aceasta e şi pricina marii şi complexei aventuri mereu noi a omenirii.

iesc; de-l rănesc, nu am prin cine să cîştig virtuţile; pe acelaşi îl îmbrăţişez şi-l resping.

Care e taina cu privire la mine ? Care e raţiunea alcătuirii mele ? Cum îmi sînt mie însumi duşman şi prieten ? Spune-mi tu, spune-mi, soţul meu, firea mea! Căci nu caut să aflu de la altul despre tine[510]. Cum aş rămîne nerănit de tine ? Cum aş putea scăpa de primejdia naturii mele ? Fiindcă m-am alăturat lui Hristos ca să te duşmănesc, cum voi birui tirania ta ? Căci am ales să te supun silei mele.

Iar trupul răspunzînd, ca să zicem aşa, sufletului, pare să spună aşa : «Nu-ţi voi spune ceea ce nu ştii nici tu, ci ceea ce cunoaştem amîndoi[511]. Eu am în mine însumi dragostea de mine ca mamă şi slujirea mea din afară şi tihna în toate ca născătoare a fierbinţelii mele iar prilejurile văpăii şi mişcării dinăuntru a gîndurilorse nasc din odihna de mai înainte şi din faptele săvîrşite. Eu zămislind, nasc căderile, iar acelea născute, nasc, la rîndul lor, moartea prin deznădejde.

De ai cunoaşte limpede adînca neputinţă a mea şi a ta, mi-ai lega mîinile. Dacă mi-ai înfrîna lăcomia, mi-ai lega picioarele ca să nu merg mai departe. Dacă te-ai însoţi cu ascultarea, te-ai despărţi de mine. Dacă ai dobîndi smerenia, mi-ai tăia capul»[512].

Iată a cincisprezecea biruinţă. Cel ce, fiind în trup, a cîştigat-o şi pe aceasta, a murit şi a înviat şi a cunoscut încă de aici arvuna nestricăciunii viitoare.

510. Numai din simţirile mele învăţ. Şi numai de aceea pot învăţa şi dinale altuia, întrucît le confrunt cu ale mele, întrucît le provoacă pe ale mele, se întîlnesc împreună.

511. Nu-ţi voi spune ceea ce nu ştii deja, ci ceea ce cunoaştem împreună şi numai împreuna, noi, trup şi suflet care formăm o unitate.

512. Totul tinde în viaţa omului spre un echilibru.

CUVÎNTUL XVI

Despre iubirea de arginti și despre neagonisire

1) Mulţi dintre dascălii înţelepţi după tiranul de care s-a vorbit înainte, au obişnuit să înfăţişeze pe dracul cel cu mii de capete, al iubirii de arginţi. Ca să nu schimbăm noi, neînţelepţii, această ordine, am urmat aceleaşi rânduieli şi reguli. De aceea vom grăi puţine despre această boală, dacă voiţi, şi apoi pe scurt despre felul însănătoşirii de ea.

2) Iubirea de arginţi este închinarea la idoli; fiica necredinţei, scuză mincinoasă pentru boli, prevestirea bătrîneţii, frică de secetă, vestitoarea foametei[513].

3) Iubitorul de arginţi rîde de Evanghelii şi le nesocoteşte cu voia [514]. Cel ce a dobîndit dragoste va risipi banii. Dar cel ce spune că acestea două pot vieţui împreună, se amăgeşte pe sine[515].

513. In fond zgîrcitul vede în sine numai trupul. De aceea caută să-i lungească viaţa cît mai mult, vădindu-şi nebunia în această pornire spre un fel de durată socotită fără sfîrşit aci pe pămînt. De aceea, patima zgîrceniei e legată cu o mare laşitate. Abdică de la orice ca să-şi prelungească viaţa trupului. Cel liber de lăcomie, dimpotrivă, cunoscînd că sufletul e infinit mai valoros decît trupul şi că el e nemuritor, dispune de un mare curaj. El poate renunţa la toate ale lumii, pînă şi la trup, pentru un suflet nepătat.

514. «Iubitorul de arginţi, desfăcîndu-şi mintea de la iubirea lui Dumnezeu, iubeşte idolii oamenilor, făuriţi din aur». «Auzind Evanghelia zicînd: «Vinde averile tale şi le dă săracilor» şi cele următoare (Mt. 19, 21), rîde de poruncă, socotind-o imposibilă. Dacă toţi vor vinde, zice, cine va cumpăra ? La fel auzind : «Nu vă îngrijiţi de ziua de mîine» (Mt. 6, 34), nu crede, ci face dimpotrivă şi calcă cu voie porunca, împotrivindu-se». Pentru el bancnotele şi bunurile materiale sînt supremele valori. El nesocoteşte nu numai pe Dumnezeu, ci calcă în picioare şi pe oameni.

515. «Viaţa iubitorului de arginţi e ca o cameră pentru morţi. Avîndu-le toate, gîndeşte la ceea ce nu are». Evagrie: «Iubirea de arginţi îşi

4) Cel ce se plînge pe sine renunţă şi la trup. Cînd o cere timpul, nu-l cruţă nici pe acesta[516].

5) Nu spune că aduni pentru săraci. Căci cu doi bănuţi s-a cumpărat Împărăţia cerurilor (Lc. 21, 2)[517].

6) Un iubitor de străini şi un iubitor de arginţi s-au întîlnit unul cu altul. Şi al doilea a numit pe cel dintîi om nechibzuit[518].

7) Cel ce şi-a biruit această patimă, şi-a tăiat grijile. Cel legat de ea nu se va ruga niciodată în chip curat.

închipuie o bătrîneţe lungă şi neputinţa de a lucra cu mîinile, foametea viitoare, boalele ce se vor întîmpla, amărăciunile foamei şi ceea ce e mai urît, primirea de la alţii a celor de trebuinţă». In general, iubirea de arginţi întreţine în viaţă chinul unei permanente nesiguranţe şi spaima de timpul viitor, din lipsa credinţei. Se manifestă în ea o sete naturală de viaţă veşnică şi conştiinţa că nu o poate avea prin ea, dar caută să o cîştige de unde nu trebuie, amăgindu-se în chip conştient. Pe de o parte, ea dă un preţ absolut vieţii pămînteşti, pe de alta o trăieşte într-o spaimă continuă.

516. Cel ce iubeşte pe oameni risipeşte lucrurile, dăruindu-le. El vede în om o valoare infinit mai mare ca lucrurile. Zgîrcitul n-are iubire de oameni, sau se iubeşte numai pe sine. Dar îşi face cel mai mare rău, căci fără iubire se pierde.

517. Totuşi părinţii admit şi strîngere de bani pentru a da celor lipsiţi. Dar îşi dau seama că e greu ca aceasta să nu devină zgîrcenie. Sfîntul Maxim admite că în afară de iubirea de plăceri de iubirea de slavă şi de necredinţă, mai e şi o a patra pricină a strîngerii de bani: economia pentru săraci. «Numai iconomul îi grijeşte în chip drept, ca să satistacâ trebuinţa fiecăruia şi să nu-i lipsească în acest scop niciodată». Iar Ioan Carpatiul zice : «Este cîte unul care cîştigă mai mult decît îi trebuie, pentru trebuinţa altuia, dar nu de dragul cîştigului. Căci deşi pare că are mai mult decît îi trebuie, dar nu are mai mult, pentru că socoteşte drept datoria sa ajutorarea aproapelui».

518. In zgîrcenie şi în lăcomie sînt implicate toate patimile. Sfîntul Maxim zice : «Iubitorul de plăceri iubeşte arginţii, ca prin ei să se desfete; iubitorul de slavă, ca prin ei să se slăvească; necredinciosul, ca să-i ascundă şi să-i păzească, temîndu-se sau de bătrîneţe, sau de boală, sau de străinătate. Şi crede mai mult în ei decît în Dumnezeu, Ziditorul şi Purtătorul de grijă al întregii creaţii, pînă la cele mai mici şi mai neînsemnate vietăţi». In fond iubitorul de arginţi nu cunoaşte că realitatea supremă e o Persoană

8) Începutul iubirii de arginţi e motivul milosteniei. Capătul ei ultim e ura faţă de săraci[519]. Cît timp aduna cineva banii, e milostiv. Dar cînd are banii, îi strînge în mîini.

9) Am văzut oameni săraci de bani, îmbogăţindu-se în vieţuirea celor săraci cu duhul. Aceştia au uitat de sărăcia lor de mai înainte.

10) Călugărul iubitor de, bani e străin de trîndăvie, aducîndu-şi aminte în fiecare ceas de cuvîntul apostolic: «Cel ce nu lucrează, nici să nu mănînce» (II Tes. 3,10). Şi iarăşi: «Mîinile acestea ale mele mi-au slujit mie şi celor împreună cu mine» (Fapte 20, 34).

11) Neaverea (sărăcia de bună voie) este lepădarea grijilor, lipsa de îngrijorare a vieţii, călătorie neîmpiedecată, înstrăinarea de întristare, credinţa în porunci [520].

care iubeşte toate şi are puterea să le susţină pe toate; ci se încrede, ca în realităţile supreme, în obiectele de consum, stricăcioase, fără capacitatea de a dărui mereu viaţa din iubire.

519. Patima aceasta merge crescînd. Şi pe măsura creşterii ei, scade iubirea de oameni, ajungînd pînă la ura de oameni.E patima în care se vede mai mult ca în toate învîrtoşarea progresivă a firii omeneşti, făcută pentru libertate prin iubirea de Dumnezeu, izvorul iubirii, şi prin iubirea de oameni, făcută pentru iubirea între subiectele ce prin aceasta rămîn libere. Iar o fire învîrtoşată e o fire în care s-a uscat viaţa, e ca soţia lui Lot, prefăcută în stîlp de sare, care nu are şi nu comunică viaţa.

520. In P.G. cu acest cap începe «Cuvîntul XVII» despre neagonisire. La fel, în traducerea Veniamin Costache. La fel, în textul grec publicat de Pietro Trevisan, S. G*iovanni Climaco, Scala paradisi,* Torino, 1941, după care a tradus Mitropolitul Tit Simedrea. «Neagonisirea mintală este nepătimirea desăvîrşită, la care, ajungînd, mintea pleacă din toate cele de aici». Aceasta e «sărăcia cu, duhul». Din sfîntul Maxim: «Neagonisitorul este cel ce s-a lepădat de toate averile lui şi nu mai are nimic din cele pămînteşti, afară de trup, dar s-a rupt şi de afecţiunea faţă de el şi şi-a încredinţat lui Dumnezeu şi celor binecredincioşi grija de sine». Alta a aceluiaşi: «Cel ce s-a lepădat de lucruri, ca de exemplu de femeie, de bani şi de celelalte,

12) Călugărul neagonisitor este stăpînul lumii[521]. El a încredinţat grija (de sine) lui Dumnezeu şi prin credinţă pe toţi îi are robi[522]. El nu va vorbi omului despre vreo nevoie a sa, iar cele ce îi vin le primeşte ca din mîna Domnului. Lucrătorul neagonisitor e fiul neîmpătimirii, socotind cele ce le are ca şi cînd n-ar fi; şi sosind vremea retragerii din lume, toate le socoteşte ca pe nişte gunoaie. Iar dacă se întristează pentru ceva, încă n-a ajuns neagonisitor. Bărbatul neagonisitor e curat în rugăciune[523]. Dar iubitorul de agoniseală se roagă chipurilor materiei[524].

13) Cei ce vieţuiesc în ascultare sînt străini de iubirea de arginţi. Căci, odată ce şi-au predat şi trupul lor, ce lucru mai au de agonisit pentru ei ? De un singur lucru se mai pot face vinovaţi: de strămutarea uşoară în alt loc.

14) Am văzut lucruri pentru care călugării răbdau să rămînă într-un loc. Dar eu i-am fericit pe cei ce schimbau locurile pentru Domnul, mai mult decît pe cei dintîi.

l-a făcut călugăr pe omul din afară, dar încă nu şi pe cel dinăuntru, care este mintea. Şi pe omul din afară uşor îl face cineva călugăr, numai să vrea, dar nu puţină luptă se cere pentru a face călugăr pe omul dinăuntru».

521. El nu e stăpînit de nimic. El refuză toate, arătînd că e mai presus de ele. Dacă ajunge să aibă ceva, dă, arătînd că e stăpîn peste orice ar putea avea. El a descoperit planul nesfîrşit mai bogat în viaţă al persoanelor şi al legăturii iubitoare dintre ele şi, în ultima analiză, al Persoanei lui Dumnezeu, Care întemeiază existenţa şi viaţa în iubire a tuturor persoanelor.

522. Robi de care nu abuzează. Robi în sensul că-i poate cîştiga uşor prin dragostea sa, în care se simt cu adevărat liberi.

523. Rugăciunea curată e rugăciunea în care nu se ivesc gînduri poftitoare ale lucrurilor lumii. Ea e toată îndreptată spre Dumnezeu. Dar pînă cînd mai e cineva lipit de lucruri, nu scapă de gîndurile lor. Legarea de lucruri nu e o legare teoretică, ci practică, de viaţa trăită în grija şi în poftirea lor.

524. Ed. 1970 : «Adică are mintea sa îndreptată spre chipurile celor materiale, sau spre plăceri şi nu spre Dumnezeu».

15) Cel ce a gustat din cele de sus dispreţuieşte cu uşurinţă pe cele de jos. Dar cel ce nu le-a gustat pe acelea se bucură de agoniseli[525].

16) Neagonisitorul fără judecată suferă două vătămări : se înfrînează de la cele de faţă şi se lipseşte de cele viitoare[526]. Să nu ne arătăm deci, o, călugări, mai necredincioşi decît pasările. Căci acelea nu se îngrijesc, nici nu adună[527].

17) Mare este cel ce se leapădă cu bună credincioşie de avuţii. Dar e sfînt cel ce se leapădă de însăşi voia sa. Cel dintîi va lua însutit fie în bani, fie în daruri. Cel de al doilea însă, va moşteni viaţa veşnică.

18) Nu vor lipsi valurile din mare, nici mînia şi întristarea din iubitorul de arginţi.

19) Cel ce dispreţuieşte bunurile materiale, s-a izbăvit de judecăţi şi de certuri. Dar iubitorul de agoniseală se luptă pînă la moarte pentru un ac.

20) Credinţa adevărată curmă grijile ; dar aducerea aminte de moarte pricinuieşte lepădarea de trup.

21) Nu se află în Iov urmă de iubire de arginţi. Pentru aceea a rămas neturburat şi cînd s-a lipsit de avuţii.

22) Iubirea de arginţi este şi se numeşte rădăcina tuturor relelor (păcatelor). Căci ea a pricinuit ură, furtişaguri, pizmuiri, despărţiri, duşmănii, certuri, ţinerea de minte a răului, nemilostivirile şi uciderile.

525. Cel ce a descoperit iubirea lui Hristos se duce pentru El oriunde, nefiind legat de un loc pentru niscai motive pămînteşti. El a gustat cele de sus, cele spirituale, de aceea dispreţuieşte toate celelalte.

526. Acesta e risipitorul din cine ştie ce patimă, sau neseriozitate, sau neagonisitorul din lene.

527. «înţelege, în sens mai înalt, prin «pasările cerului» pe cei ce se îndeletnicesc cu înţelepciunea (filozofia) contemplării (vederii duhovniceşti) şi s-au înstrăinat cu totul de alipirea la lume şi la zgomotele ei, întinzîndu-şi mintea numai spre cele dumnezeieşti şi cereşti».

23) Unii au mistuit cu puţin foc multă materie. Alţii printr-o singură virtute au scăpat de toate patimile amintite. Aceasta se numeşte nepătimirea. Dar pe ea au născut-o cercarea şi gustarea lui Dumnezeu şi grija de răspuns bun în ceasul ieşirii.

24) Celui ce a citit acestea cu toată luarea aminte nu i-a rămas neînţeles cuvîntul că lăcomia pîntecelui este maica tuturor relelor. Căci se spune că în naşterea ei vicleană şi blestemată de prunci, a doua fiică este piatra nesimţirii [528]. Dar şarpele cu multe capete ale închinării la idoli m-a împiedicat să-i dau acesteia locul ei, adică al treilea cum a primit, fără să ştiu, la părinţii cei cu dreaptă socoteală în lanţul celor opt patimi.

După ce am isprăvit să vorbim potrivit măsurii despre celelalte, voim să grăim acum despre nesimţire, ca despre una care e a treia şi după naştere a doua. După ea vom vorbi apoi despre somn şi despre priveghere şi nu numai despre ele, ci vom spune puţine cuvinte şi despre frica copilărească şi nebărbătească. Iar aceste boli sînt ale începătorilor.

Iată altă luptă. Cel ce a cîştigat-o călătoreşte în chip nematerial la cer. A fost lupta a şaisprezecea. Cel ce a biruit în ea a agonisit dragostea, sau a tăiat grija.

CUVÎNTUL XVII

Despre nesimţire, adică despre moartea sufletului înainte de moartea trupului

1) Nesimţirea este o simţire omorîtă, atît a trupului cît şi a duhului, care sfîrşeşte în nesimţire, dintr-o boală şi nepăsare îndelungată.

528. «înţelege prin «maica relelor» lăcomia pîntecelui. A doua nepoată a ei zicea acolo că este învîrtoşarea inimii. Acum o numeşte pe aceasta piatra nesimţirii, dat fiind că nesimţirea şi învîrtoşarea înseamnă acelaşi lucru».

2) Lipsa de durere (împietrirea) este o nepăsare întipărită în fire, o cugetare amorţită, o fiică a gîndurilor păti maşe ce au pus stăpînire pe om (a prejudecăţilor), o îngheţare a rîvnei,un laţ al bărbăţiei, o necunoaştere a străpungerii inimii, o poartă a deznădejdii, o maică a uitării, şl după naştere o fiică a fiicei sale[529].

3) Cel lipsit de durere (nesimţitul) este un filozof fără minte[530]. E un tîlcuitor ce se osîndeşte pe sine[531], un iubitor de cuvinte potrivnice lui[532], învăţător orb la vedere[533]. Vorbeşte de însănătoşirea ranei şi nu încetează de a o zgîndări. Grăieşte împotriva patimii şi nu încetează de a mînca cele ce-l vatămă[534]. Se roagă

529. Uitarea naşte nesimţirea, iar nesimţirea, odată născută, naşte, la rindul ei, uitarea. E ceva obişnuit patimilor, că făcînd pui, aceştia le nasc la rîndul lor pe ele, adică se măresc ele înseşi prin puii pe care-i nasc. «Nesimţirea şi uitarea sînt reciproc maici şi fiice. Iar uitarea e lepădarea aducerii aminte». Prin uitare omul se rupe de trecut şi de viitor. Işi reduce viaţa la clipa de faţă, se întunecă în lipsa» de orizont. Dar nehrănită de amintirea trecutului şi de gîndul la viitor, viaţa clipei se slăbeşte, trece ca un abur în nimic, e mai mult moartă. Moartea acestui om se arată şi în faptul că trăieşte leneş din prejudecăţi, din rămăşiţe sau din gînduri ce vin de la alţii (din «Man», cum zice Heidegger), care stăruie, moarte, în el fără să le mai dea viaţă gîndindu-le el însuşi din nou.

530.Filozofia lui e fixată, rigidă. Ea nu se mai adapă din viaţa in continuă mişcare. El nu mai gîndeşte. El nu mai vibrează din adînc. Mintea lui e moartă. Şi nemaiparticipînd la viaţă, nu mai simte nici durerile şi bucuriile ei, decît spasmodic. Se zice, cînd se recomandă să fii nesimţit, «să fii filozof».

531. Se osîndeşte pe sine din nou, la moarte, prin tîlcuirea sa neschimbată, negîndită continuu.

532. «Un filolog ce se împotriveşte sie-şi. El foloseşte cuvintele împotriva vieţii, care îi este necesară. Unul care se împotriveşte cuvintelor si faptelor sale».

533. «Cel cu sufletul bolnav şi doritor de a sfătui pe alţii, e ca un om orb, care vrea să arate altora drumul». El arată un drum spre nimic, spre moarte.

534. «Cel ce se dă pe sine de cunoscător, dar nu şi lucrător, boleşte de nesimţire». «Ţine seama că cel ce se osîndeşte pe sine prin cuvinte nu are nici-un folos din aceasta, dacă nu va dobîndi şi întoarcerea prin fap-

împotriva patimii şi porneşte îndată la lucrarea ei. Se mînie pe lucrarea ei împotriva lui însuşi, dar de cuvintele lui nu se ruşinează, nenorocitul. «Fac răul», strigă el, dar stăruie cu rîvnă în a-l face. Se roagă cu gura împotriva patimii şi cu trupul luptă pentru ea. Filozofează despre moarte şi se poartă ca unul care nu are moarte. Suspină din pricina despărţirii de viaţă şi dormitează ca unul ce va trăi veşnic. Vorbeşte despre înfrînare şi se luptă pentru lăcomia pîntecelui. Fericeşte ascultarea şi e cel dintîi care nu ascultă. Laudă pe cei neîmpătimiţi şi nu se ruşinează să ţină minte răul şi să lupte pentru o zdreanţă. Mîniindu-se, se amărăşte, dar iarăşi se mînie din pricină că s-a amărît; şi adăugînd înfrîngere la înfrîngere, nu simte nimic. Citeşte despre judecată şi începe să zîmbească. Citeşte despre slava deşartă şi chiar în timpul citirii suferă de ea[535]. Se rosteşte pentru priveghere şi îndată se scufundă în somn. Laudă rugăciunea şi fuge de ea ca de bici. Săturîndu-se, se căieşte şi după puţină vreme adaogă altă săturare. Fericeşte tăcerea, dar o laudă prin vorbărie.

te». «Cel ce vorbeşte de dulceaţă, dar nu mănîncă din ea, o arată pe aceea amară».

535. E o luptă a omului cu sine însuşi, o continuă contradicţie, niciodată deplin depăşită, ca aceea descrisă la sfîrşitul «Cuvîntului XVI». Ea e proprie mai ales celui nesimţit, în sensul că acela se complace cu voia în această stare. Dar ea e prezentă într-un grad mai mare sau mai redus în fiecare. Deci fiecare e într-o oarecare nesimţire sau lipsă de ruşine şi de aceea mereu ameninţat să cadă şi mai mult în ea. Din sfîntul Grigorie de Nyssa : «Cei stăpîniţi covîrşitor de răutate, pierd şi simţirea celor de care pătimesc». Nesimţirea creşte cu prelungirea şi sporirea păcatului. E o învîrtoşare crescîndă a firii. Toate pornirile spre bine, spre eliberare, le înăbuşă. Omoară orice zvîcnire de viaţă adevărată, trăind o moarte din ce in ce mai adînc întipărită şi atotstăpînitoare în sine. Aceasta trebuie lovită greu şi mereu ca să fie ea însăşi omorîtă, ca firea să se trezească prin durere din somnul ei de moarte. De aci se explică trebuinţa asprei nevoinţe. Bunăvoinţa trezită, trecătoare a celui căzut în această moarte nu are putere să-l elibereze de nesimţire. Plînsul dureros e cel mai hotărîtor leac împotriva ei.

Învaţă despre blîndeţe, dar se mînie adeseori chiar în timp ce învaţă despre ea. Trezindu-se din somn, suspină, dar lăsîndu-şi capul pe pernă, iarăşi se supune patimii.

Ocărăşte rîsul şi învaţă zîmbind despre plîns. Se învinovăţeşte pe sine în faţa altora ca iubitor de slavă deşartă, dar urmăreşte să-şi cîştige slava prin învinovăţire. Priveşte pătimaş la feţe şi vorbeşte despre neprihănire. Laudă pe cei ce se liniştesc, petrecînd în lume, şi nu înţelege că se face pe sine de ruşine. Slăveşte pe cei milostivi şi ocărăşte pe săraci. Se face totdeauna pîrîşul său şi nu voieşte să vină la simţire, ca să nu spun că nu poate.

4) Am văzut pe mulţi ascultînd cînd se vorbea despre moarte şi despre judecata înfricoşătoare şi lăcrămînd, dar avînd încă lacrimile în ochi porneau în grabă spre masă. Şi m-am mirat cum a putut această stăpînă şi vistierie a răului miros să înfrîngă şi plînsul şi să stăpînească prin multa nesimţire.

5) Am dezgolit, după puţina cunoştinţă şi putere pe care o am, vicleşugurile şi rănile acestei furioase şi nebune ajunse la culme. Căci nu suport să vorbesc mult despre ea. Dar cel ce poate să aducă, în Domnul, din cercare, leacurile acestor răni, să nu se obosească a face neîncetat aceasta. Eu nu mă ruşinez să recunosc neputinţa mea, ca unul ce sînt stăpînit cu tărie de ea. Căci n-aş fi izbutit nici măcar să înţeleg prin mine însumi vicleşugurile şi meşteşugirile ei, dacă n-aş fi înţeles-o şi n-aş fi stăpînit-o cu sila şi dacă n-aş fi bătut-o cu biciul fricii de Dumnezeu, lovind-o cu rugăciunea neîncetată. Numai aşa am putut să şi mărturisesc cele spuse [536].

536. «Pe cei de către care s-a ascuns frica de Dumnezeu i-a legat nesimţirea în obezi». Alta, a lui Isaac : «Mintea înecată în murdării nu poate scăpa de uitare şi înţelepciunea nu-şi poate deschide ei uşa sa».

De aceea a socotit şi tirana şi răufăcătoarea aceasta să spună: «Cei ce au legămînt cu mine, văzînd pe morţi rîd. Stînd la rugăciune, ei sînt cu totul împietriţi, învîrtoşaţi şi întunecaţi. Văzînd Sfînta Masă, rămîn nesimţiţi. Împărtăşindu-se de Dar se poartă ca şi cînd ar gusta pîine simplă. Văzînd pe cei străpunşi la inimă, ei rîd de dînşii. Am învăţat de la tatăl care m-a născut pe mine, să omor toate cele ce se nasc din bărbăţie şi osteneală. Eu sînt maica rîsului. Eu sînt hrănitoarea somnului. Eu sînt prietena îmbuibării. Nu sufăr o dojeneală. Sînt împletită cu evlavia mincinoasă».

Uimit de cuvintele acestei nebune, am întrebat de numele celui ce a născut-o. Iar ea zise: «Eu n-am numai o naştere; zămislirea mea este amestecată şi nestatornică. Pe mine mă face puternică îmbuibarea. Mă face să cresc timpul. Mă întăreşte reaua obişnuinţă. Cel stăpînit de mine nu se va elibera niciodată. Stăruieşte întru multă priveghere cugetînd la judecata veşnică; poate aşa voi slăbi puţin. Ia seama la pricina mea, de unde mă nasc în tine şi luptă împotriva maicii mele. Căci nu am una singură în toţi. Roagă-te des lîngă cei morţi, zugrăvind în inima ta chipul lor neşters. Dar dacă nu-l zugrăveşti pe acesta cu pensula postului, nu mă vei birui în veac».

CUVÎNTUL XVIII

Despre somn şi despre rugăciune şi despre cîntarea în obşte[537]

1) Somnul este în oarecare fel o stare a firii, un chip al morţii, o oprire a simţurilor. Somnul e unul, dar ca şi pofta, are multe pricini şi feluri. E din fire, din mîncări, de la draci, sau poate şi dintr-o postire

537. In P.G. e considerat «Cuvîntul XIX».

prelungită şi dusă pînă la capăt, de care trupul, slăbind, voieşte să se întărească prin somn.

2) Precum multa băutură vine din obişnuinţă, aşa şi somnul mult. De aceea să luptăm împotriva lui mai ales la începutul lepădării. Căci cu anevoie se tămăduieşte o obişnuinţă.

3) Să băgăm de seamă şi vom afla că atunci cînd sună trîmbiţa duhovnicească (clopotul de rugăciune *n.tr.),* se adună fraţii în chip văzut şi vrăjmaşii în chip nevăzut. De aceea, stînd lîngă pat, unii din aceştia, după ce ne-am deşteptat, ne îndeamnă să ne întindem iarăşi pe pat, zicînd : «Rămîi pînă ce se vor isprăvi cîntările începătoare şi vei merge la biserică după aceea». Unii apoi, stînd noi la rugăciune, ne scufundă în somn; alţii ne împung în stomac mai mult ca deobicei; alţii atrag mintea la gînduri urîte; alţii ne îndeamnă să ne rezemăm de perete, socotindu-ne slăbiţi; ba uneori fac să vină peste noi multe căscături. Unii dintre ei ne stîrnesc de multe ori la rîs în vremea rugăciunii, ca să mişte supărarea lui Dumnezeu împotriva noastră. Alţii ne silesc să ne grăbim la stihuri din trîndăvie. Alţii ne îndeamnă să cîntăm mai prelungit din iubirea de plăcere. Ba uneori aşezîndu-ni-se în gură, o fac pe aceasta să se închidă şi să se deschidă greu.

4) Cel ce vrea să stea înaintea lui Dumnezeu întru simţirea inimii în rugăciune, trebuie să stea ca un stîlp neclintit, nebatjocorit de niciunul din cei pomeniţi mai înainte. Cel cu adevărat ascultător, sculîndu-se dintr-o dată la rugăciune, se face de multe ori întreg luminos şi plin de veselie. Căci nevoitorul e pregătit şi aprins de mai înainte pentru slujirea lui nemincinoasă.

5) Tuturor le este cu putinţă să se roage împreună cu obştea, dar multora le este mai uşor numai cu unul înrudit sufleteşte. Numai puţinora însă le este uşoară rugăciunea de unul singur. Cîntînd cu mulţimea, nu

vei putea să te rogi eliberat de cele materiale. Dar să-ţi faci o lucrare a minţii din vederea sufletească a celor cîntate; la fel să-ţi faci o lucrare a minţii rugăciunea rînduită în aşteptarea cîntării unui stih de către aproapele.

6) Nu se cuvine în acest timp nimănui să se apuce de un lucru netrebuincios, sau mai bine zis trebuincios. Aceasta ne-a învăţat îngerul ce s-a arătat lui Antonie cel Mare[538].

7) Cuptorul de foc probează aurul, iar starea la rugăciune, sîrguinţa şi dragostea de Dumnezeu a călugărilor.

Cel ce cîştigă acest lucru de laudă se apropie de Dumnezeu şi alungă dracii.

Despre privegherea trupească şi cum trebuie făcută aceasta[539]

1) Unii din cei ce stau în faţa împăraţilor de pe pămînt sînt neînarmaţi şi fără nimic; alţii au bastoane ; alţii, paveze, iar alţii, săbii. Mare şi neasemănată este deosebirea celor dintîi faţă de cei din urmă. Aceştia obişnuiesc să fie şi rudenii şi casnici ai împăratului. Aşa e în acestea.

538. Ilie Criteanul explică acest loc astfel: «Îngerul care a apărut odinioară marelui Antonie a arătat cu învederare că un monah nu trebuie să se ocupe niciodată cu vre-un lucru manual în vremea rugăciunii. Căci sfîntul n-a văzut niciodată pe acest înger lucrînd şi rugîndu-se în acelaşi timp, ci-l vedea odată şezînd şi lucrînd cu mîinile, odată părăsindu-şi lucrul şi sculîndu-se pentru a se ruga. Iar acest înger a fost trimis sfîntului de Dumnezeu, ca să-l înveţe ce trebuie să facă şi în ce fel trebuie să vieţuiască, pentru a fi sigur de mîntuire. De aceea i-a şi spus : «Fă aceasta şi vei trăi» (A. d'Andilly, Op. *cit.,* Introd. IV).

539. In P.G. e considerat «Cuvîntul XX».

Dar să vedem cum stăm noi înaintea lui Dumnezeu şi împăratului la slujbele şi rugăciunile de seară, de noapte şi de zi. Unii rămîn, începînd de la slujba de seară, toată noaptea dezbrăcaţi de cele materiale şi cu mîinile întinse la rugăciune, goi de toată grija [540]. Alţii, după cîntările de psalmi, rămîn în aceasta (în rugăciune). Alţii stăruie mai mult în citiri. Unii se luptă, din neputinţă, bărbăteşte, cu somnul, prin lucrul mîinilor [541].

Dintre aceştia toţi, cei dintîi şi cei din urmă stăruie în petrecerea de toată noaptea, plăcută lui Dumnezeu. Cei de al doilea îşi fac privegherea după pravila călugărească, iar cei de al treilea călătoresc pe calea cea mai din urmă. Dar Dumnezeu primeşte şi preţuieşte darurile aduse de fiecare după gîndul şi puterea lui [542].

2) Ochiul veghetor curăţă mintea, iar somnul mult împietreşte sufletul. Monahul care priveghează e duşmanul curviei, iar somnorosul e soţul acesteia [543].

3) Privegherea e potolirea aprinderii (trupeşti), izbăvire de visuri (întinate), ochi umezit, inimă înmuiată,

540. «Nu toată privegherea, nici numai stihologia psalmilor. Ci pe aceasta o împlineşte cel ce petrece toată noaptea în psalmi. Şi cel ce o petrece în pocăinţă, în rugăciuni şi în plecări la pămînt. Şi cel ce stă în plîns, în lacrimi, în tînguiri pentru păcatele lui. Ea se împlineşte iarăşi cînd cineva citeşte seara puţin stihuri şi restul nopţii cîntă tropare. Ea se împlineşte şi prin doxologii şi prin citiri. Şi o împlineşte cel ce, punîndu-şi regulă sie-şi, nu-şi pleacă genunchii după pilda aceluia care era războit de gîndul curviei».

541. «Ei luptă împotriva somnului din neputinţa minţii cu bărbăţia răbdării».

542. «Dumnezeu preţuieşte faptele după intenţiile lor. «Dee-ţi ţie Domnul, zice, după inima ta» (I Regi 1, 17).

543. «Ni s-a poruncit să priveghem totdeauna în rugăciuni şi citiri, dar mai ales în sărbători. Căci monahul care priveghează îşi subţiază înţelegerea spre o vedere (contemplare) folositoare sufletului. Iar somnul mult îngroaşă mintea. Dar ia seama să nu te predai pe tine în privegheri poveştilor deşarte, sau gîndurilor rele. Căci e mai bine să dormi, decît să priveghezi, ocupîndu-te cu cuvinte şi gînduri deşarte».

strajă în faţa gîndurilor, cuptor de mistuire a mîncărurilor, îmblînzirea patimilor, pedepsirea limbii, alungarea nălucirilor[544].

4) Monahul priveghetor e pescar de gînduri, putîndu-le descoperi şi pescui pe acestea cu uşurinţă în liniştea nopţii. Monahul iubitor de Dumnezeu, cînd sună clopotul de rugăciune, zice: «Bine»; leneşul zice: «Vai, vai!».

5) Pregătirea mesei dă pe faţă pe cel lacom de mîncare şi lucrarea rugăciunii dă pe faţă pe cel iubitor de Dumnezeu. Cel dintîi văzînd masa zburdă, cel de al doilea se întristează.

6) Somnul mult e pricinuitorul uitării; iar privegherea curăţeşte amintirea[545].

7) Plugarii îşi adună bogăţia în hambare şi în cramă, călugării îşi adună bogăţia în stările la rugăciunea de seară şi de noapte şi în lucrările minţii.

8) Somnul mult e un soţ nedrept. El răpeşte jumătate din viaţa celui leneş, dacă nu şi mai mult.

544. «Prin priveghere se slăbesc duhurile răutăţii şi războaiele se potolesc, sau prin priveghere sufletele oamenilor se aduc la străpungerea inimii. Căci ea le pricinuieşte zdrobire şi smerenie». Prin priveghere se slăbesc pornirile poftelor, pricinuite de surplusul de vigoare a trupului şi de neatenţia minţii. Mintea cîştigă timp mai mult pentru cercetarea de sine, pentru adîncirea în înţelesurile existenţei, care apar în timpul privegherii, neîmpiedicate de preocupările din afară. Aceasta ajută la alegerea faptei drepte şi în clipele următoare. «Ceea ce îţi aduci aminte, fă! Şi ceea ce nu-ţi aduci aminte, ţi se va descoperi. Şi nu-ţi vei preda cugetarea fără discernămînt uitării, prin uitare».

545. «Uitarea în sine nu are nici-o putere, dar se întăreşte din nepăsările noastre, pe măsura lor». Uitarea rupînd legătura prezentului cu trecutul, din alipirea pătimaşă de plăcerile prezente, slăbeşte chiar şi adîncimea şi intensitatea vieţii prezente, care nu e fructificată conştient de amintirile faptelor trecutului. Privegherea adînceşte nu numai semnificaţiile gîndurilor prezente, ci şi a faptelor trecute şi vede prezentul în lumina întregului trecut şi a viitorului.

9) Călugărul necercat (fără experienţă) priveghează în convorbiri, iar venind ceasul rugăciunii i se îngreuiază ochii. Călugărul moleşit e destoinic în vorbărie, dar cînd vine vremea citirii, nu mai poate vedea de somn. Cînd trîmbiţa din urmă va suna, morţii vor învia şi cînd începe vorbăria se trezesc cei adormiţi. Somnul e un prieten viclean; după ce ne-am săturat, de multe ori pleacă, dar cînd ne e foame şi sete, ne războieşte cu tărie. Ne sfătuieşte să ne apucăm cu mîinele de vreun lucru în timpul rugăciunilor. Căci altfel nu poate alunga rugăciunea celor ce veghează. El e cel dintîi care se furişează în cei începători, ca să-i războiască. Aceasta, pentru ca să-i facă de la început trîndavi, sau să-i facă să se apropie de dracul curviei. Să nu încetăm să cîntăm cu obştea, pînă ce nu ne-am eliberat de el. Căci ruşinîndu-ne de obşte, nu vom aţipi.

10) Cîinele e duşmanul iepurilor şi dracul slavei deşarte, al somnului.

11) După trecerea zilei negustorul, iar după cîntare lucrătorul, şezînd îşi socoteşte cîştigul [546].

12) Aşteaptă după rugăciune în stare de veghe. Şi atunci vei vedea cîrduri de draci. Fiindcă au fost războiţi de noi, după rugăciune încearcă să ne supere cu năluciri necuvenite. Şezînd, ia seama, şi vei vedea pe cei obişnuiţi să prade pîrga sufletului.

13) E cu putinţă să se cugete în somn în continuare cuvintele psalmilor, dar e cu putinţă să ni le pună pe acestea în minte şi dracii ca să ne înalţe la mîndrie. Iar al treilea lucru n-aş fi voit să-l spun. Dar cineva

546. «A trecut ziua şi nevoinţa, se opreşte negustoria. Negustorul cercetează ce a făcut : dacă s-a păgubit sau a fost înfrînt. Dacă s-a nevoit după om, sau după Dumnezeu. Lucrul al doilea e al iubitorului de Dumnezeu, primul al iubitorului de slavă. Unul aduce cîştig, celălalt pagubă şi «osteneală nefolositoare».

m-a silit. Sufletul care cugetă neîncetat la cuvintele Domnului, obişnuieşte să se mişte în ele şi în somn[547].

Căci lucrul al doilea e o răsplată a celui dintîi, spre izgonirea duhurilor şi a nălucirilor.

Treapta a nouăsprezecea. Cel ce a suit pe ea a primit lumină în inima lui.

CUVÎNTUL XX

Despre frica laşă sau nebărbătească

1) Cel ce se îndeletniceşte cu virtutea în mînăstiri de obşte, sau în însoţirea cu alţii, nu e războit de obicei prea mult de frică. Dar cel ce petrece în locurile mai sihăstreşti să se lupte ca să nu-l ia în stăpînire odrasla slavei deşarte, sau fiica necredinţei, adică frica.

2) Frica laşă este o simţire copilărească în sufletul îmbătrînit de slava deşartă. Frica laşă este o slăbire a credinţei, arătată în aşteptarea plină de spaimă a unor lucruri neprevăzute[548].

3) Frica laşă este o primejdie mai înainte de frică ; sau ea este o simţire plină de tremurare a inimii, clătinată şi speriată de nenorociri îndoielnice. Frica laşă este lipsa încredinţării. Sufletul mîndru este robul fricii laşe, pentru că se bizuie pe sine şi se teme de zgomotele lucrurilor şi de umbre[549].

547. «Cel ce asemenea lui David, cugetă toată ziua la legea Domnului, cugetă şi noaptea la ea prin închipuire, ca să se împlinească şi cu el cuvîntul care zice: «Şi întru legea Lui va cugeta ziua şi noaptea» (Ps. 1, 2); sau: «Eu dorm şi inima mea veghează» (Cînt. Cînt. 5, 2).

548. «Omul fricos suferă de două boli: de puţinătatea credinţei şi de iubirea de trup».

549. «Cînd cineva cade din măsura chibzuielii, devine atît fricos cît şi îndrăzneţ. Căci sufletul lui e slăbit. Pentru că, precum trupul, cînd a pierdut compoziţia (sincrasia) echilibrată, a devenit greu de stăpînit şi se predă tuturor patimilor, aşa şi sufletul, cînd a pierdut puterea sa şi smerita cuge-

4) Cei ce plîng şi nu se sperie de dureri nu sînt stăpîniţi de frică[550]. Dar cei ce se înfricoşează de ceva îşi ies din minţi. Şi pe drept cuvînt. Căci e drept Cel ce părăseşte pe cei mîndri. El vrea să fim pedepsiţi, ca şi noi şi ceilalţi să nu ne trufim.

5) Toţi cei fricoşi sînt iubitori de slavă deşartă. Dar nu toţi cei ce nu se tem sînt şi smeriţi la cuget. Pentru că nici tîlharii şi jefuitorii de morminte nu au frică, precum se ştie[551].

6) În locurile în care te-ai obişnuit să-ţi fie frică, nu pregeta să te duci pe întuneric. Iar de vei tremura puţin, această patimă copilărească şi de rîs va îmbătrîni împreună cu tine[552]. Mergînd, înarmează-te cu rugăciunea. Ajungînd acolo, întinde mîinile în sus şi biruieşte pe vrăjmaşi, cu numele lui Iisus, căci nu e în cer şi pe pămînt armă mai tare[553]. Izbăvit de boală,

tare, primind o deprindere slăbănoagă, se face şi laş şi îndrăzneţ şi fără minte, şi nu se mai cunoaşte pe sine. Iar cel ce nu se cunoaşte pe sine, cum va cunoaşte cele mai presus de sine ?»

550. Ed. 1970 : «Ἀπηλγηχότες sînt poate cei ce nu-şi cruţă trupul lor şi-aşteaptă fără supărare şi fără întristare orice li s-ar întîmpla». P.G. «Plînsul nemîngîiat, primit în suflet, s-a ridicat mai presus de frică».

551. A sfîntului Isaac: «Buna îndrăznire şi dispreţuirea primejdiilor vin una din două : fie din inima învîrtoşată, fie din multa credinţă în Dumnezeu. Învîrtoşării inimii îi urmează mîndria, iar credinţei, smerita cugetare a inimii».

552. P.G. «Precum mormolocii înfricoşează pe prunci, aşa şi umbrele pe cei mîndri». In formularea ed. 1970: «O numeşte patimă copilărească, pentru că obişnuieşte să-i războiască pe cei prunci cu vîrsta în Hristos. La cei desăvîrşiţi, e vrednică de rîs; căci şi mormolocii sperie pe copii şi nu pe cei desăvîrşiţi».

553. «Nu e cu putinţă ca cel ce se teme cu adevărat de Dumnezeu să aibă frică, dacă va zice că afară de Dumnezeu nu se teme de altul». Frica de Dumnezeu dă curaj de a birui orice frică laşă de ceva de pe pămînt. Pe lîngă aceasta, frica de Dumnezeu nu e propriu zis o frică nici de El că-i va face vre-un rău; cu atît mai puţin de orice altceva, ştiind că Dumnezeu îl va apăra, sau că dacă va pierde în cele pămînteşti chiar viaţa sa prezentă, o va avea plină de toate bunătăţile în cer. Cel ce se

preamăreşte pe Cel ce te-a izbăvit. Căci mulţumindu-I, te va acoperi în veci.

7) Aşa cum nu vei putea umple niciodată stomacul dintr-odată, tot aşa nu vei putea birui nici frica dintr-odată. Şi pe măsura plînsului, va scădea şi ea mai repede şi pe măsura lipsei lui vom rămîne fricoşi. «Mi se înfioară părul şi trupul», zicea Elifaz (Iov 4, 14), «povestind viclenia dracilor».

8) Uneori se înfricoşează mai întîi sufletul, alteori trupul şi de la el trece şi la celălalt. Cînd înfricoşîndu-se trupul, frica aceasta fără motiv nu pătrunde şi in suflet, e aproape izbăvirea de boală. Dar cînd primim cu suflet deschis toate cele neaşteptate, întru zdrobirea inimii, atunci cu adevărat ne-am eliberat de frică.

9) Nu întunericul şi pustietatea locurilor îi întăreşte pe draci împotriva noastră, ci lipsa de rod a sufletului ; dar uneori şi pedepsirea noastră din iconomie.

10) Cel ce s-a făcut rob Domnului nu se va teme decît numai de Stăpînul său. Dar cel ce nu se teme încă de Acesta, se teme şi de umbra sa. Trupul se înfricoşează cînd stă lîngă noi în chip nevăzut un duh; dar cînd sufletul se veseleşte, smerindu-se, stă de faţă un înger. De aceea, cunoscînd din lucrare starea de faţă a acestuia, să sărim mai repede la rugăciune, căci bunul nostru păzitor a venit să se roage împreună cu noi[554].

Cel ce a biruit frica laşă e vădit că şi-a predat viaţa şi sufletul lui Dumnezeu.

încrede în Dumnezeu, deci, nu se teme. Dimpotrivă, cel ce are frică de cele pămînteşti şi nu se bizuie decît pe sine, se teme în chip real totdeauna de ele. Nici eul propriu, nici cele ale lumii nu-l asigură împotriva necazurilor şi nenorocirilor, ca să nu mai zic a patimilor.

554. «Smerenia cugetului şi simplitatea luminată de darul deosebirii (discernămîntului) ne va face să cunoaştem deosebirile duhurilor».

Despre slava deşartă cea cu multe chipuri

1) Unora le place să dea slavei deşarte un loc deosebit de mîndrie în înşirarea «Cuvintelor». De aceea şi spun că sînt opt gînduri conducătoare şi susţinătoare ale răutăţii. Grigorie Teologul şi alţii dintre învăţători le-au socotit pe acestea şapte. Eu urmez mai bucuros acestora. Căci cine mai are mîndrie după ce a biruit slava deşartă ? Ele au numai atîta deosebire între ele, cîtă are pruncul prin fire faţă de bărbat şi grîul faţă de pîine. Căci primul e începutul, iar al doilea sfîrşitul. Dar despre începutul şi plinătatea patimilor necuvioasei închipuiri de sine, vom vorbi pe scurt cînd va veni vremea. Căci cel ce încearcă să filozofeze despre acestea pe larg, este asemenea celui ce încearcă în zadar să cîntărească vînturile.

2) Slava deşartă este, după natură, schimbarea firii şi strîmbarea moravurilor[555] şi pîndirea a ceea ce

555. Un proverb latinesc spune : «Honores mutant mores». Omul modest de pînă ieri, ajuns la un post mai înalt, s-a schimbat peste noapte de nu-l mai cunoşti. I s-a schimbat firea, i s-au strîmbat moravurile. La Veniamin Costache : A lui Evagrie: «Gîndul slavei deşarte e foarte subţire şi stă cu uşurinţă lîngă virtuţi. Cel stăpînit de ea voieşte să arate poporului nevoinţele sale şi vînează slăvirile oamenilor. Inşelîndu-l dracii pe vreunul, fac să-i placă să fie îngrijit de femei, să se atingă mulţimea de hainele lui, ba îl vrăjesc şi cu preoţia; apoi îi place să vadă că oamenii îl caută şi stau în jurul lui şi să cugete că de nu-i va dezlega el, vor fi legaţi şi în cer. Şi după ce l-au înălţat astfel cu nădejdi deşarte, zboară de la el lăsîndu-l sau dracului mîndriei ca să-l ispitească, sau celui al întristării care aduce asupra lui gînduri ce se împotrivesc nădejdilor». *Alta:* «Însuşirea slavei deşarte a monahului e că vrea să fie slăvit pentru virtuţile sale. Iar propriu trufiei sale este a se înălţa pentru faptele sale şi a dispreţui pe ceilalţi. Iar a celor din lume este că vor să fie slăviţi pentru frumuseţe, pentru bogăţie, pentru stăpînire şi pentru înţelepciune».

poate fi dispreţuit. Iar după calitate, este risipitoarea ostenelilor[556], pierderea sudorilor, pîndirea comorii, nepoata necredinţei, înaintemergătoarea mîndriei, înecarea corăbiei în port, furnica în arie[557]. Ea e subţire, dar unelteşte împotriva a toată osteneala şi a tot rodul[558].

3) Furnica aşteaptă să se isprăvească strînsul griului şi slava deşartă să se adune bogăţia. Cea dintîi se bucură, ca să fure; iar cea de a doua, ca să risipească. Duhul deznădejdii se bucură văzînd înmulţindu-se păcatul ; duhul slavei deşarte, văzînd înmulţindu-se virtutea. Căci uşa celui dintîi e înmulţirea ranelor; iar a celui de al doilea, e bogăţia ostenelilor[559].

4) Ia seama şi vei vedea această nelegiuită înflorind pînă la mormînt în veşminte, în mirodenii, în convoaie şi în altele[560].

5) În toate străluceşte soarele cu îmbelşugare. Şi de toate străduinţele se bucură slava deşartă. De pil-

556. Toate virtuţile adunate de om prin osteneli sînt întinate ca o căldare de lapte printr-o picătură de petrol.

557. «Slava deşartă e înecarea corăbiei la mal, căci după ce au trecut valurile multelor ispite şi vine încărcată cu multe virtuţi, se îneacă în port, mîndrindu-se pentru ele. E furnica în arie, pentru că risipeşte comoara virtuţilor, cum fură furnica boabele adunate».

558. «Nu-i uşor a ne izbăvi de slava deşartă. Dar se izbăveşte cineva prin lucrarea ascunsă a virtuţilor şi prin luarea aminte mai deasă. Iar semnul izbăvirii e a nu mai ţine minte răul celui ce ne-a vorbit de rău sau celui ce a vorbit prea mult».

559. E un paradox. Înmulţirea virtuţilor deschide uşa slavei deşarte. Înmulţirea păcatelor, o alungă. «Mişcîndu-se patimile, alungă slava deşartă, risipindu-se, o fac să se întoarcă». Aceasta nu înseamnă că trebuie să ne predăm patimilor pentru a nu ajunge la slava deşartă. Aceasta ar însemna să rămînem în noroi, pentru a nu ne mîndri cu curăţenia. Trebuie să scăpăm de amîndouă. Dar începutul se face prin scăparea de patimi.

560. Adică, cu ocazia înmormîntării înconjurată de pompă. Aceasta se vede şi în monumentele costisitoare ce lasă unii să li se clădească pe mormînt, sau pe care şi le clădesc ei înşişi cît trăiesc.

dă: sînt stăpînit de slava deşartă cînd postesc; dezlegîndu-l, ca să nu fiu cunoscut (ca postitor), iarăşi mă stăpîneşte slava deşartă, pentru modestia mea; îmbrăcîndu-mă în haine luxoase sînt biruit de ea, schimbîndu-le în haine nearătoase, iarăşi sînt stăpînit de ea; vorbind, sînt biruit de ea; tăcînd, iarăşi sînt biruit de ea[561]. Oricum voi arunca acest glob cu trei coarne, totdeauna unul stă drept şi el e cel din centru.

6) Iubitorul de slavă deşartă este un închinător la idoli. Părînd că măreşte pe Dumnezeu, voieşte să placă oamenilor şi nu lui Dumnezeu. Tot cel iubitor de arătare este iubitor de slavă deşartă[562]. Postul iubitorului

561. Vedem şi aci pe autor descriind cu acelaşi talent extraordinar, de fin analist al complexelor stări sufleteşti, aceeaşi împletire contradictorie între patimă şi năzuinţa cea bună, ca şi în alte «Cuvinte» (de ex. în Cuvînt XV). Fiecare floare morală sau virtute are umbra ei în slava deşartă. Această împletire ţine de o etapă încă nedesăvîrşită a firii noastre. Patima e aşa de împletită cu firea, încît ni se pare că luptînd cu ea, luptăm cu firea noastră şi e greu să luptăm cu ea. Numai o înţelegere radicală a firii noastre ca regăsindu-se deplin cînd se uită pe sine, sau se predă total lui Dumnezeu şi semenilor, ne scoate din această stare contradictorie şi chinuitoare, pentru a ne ridica la starea paradoxală supremă, fericită şi deplin conformă cu ea : la starea în care nu mai eşti prin tine, ci prin Dumnezeu, prin Cel ce te iubeşte şi pe Care îl iubeşti desăvîrşit.

562. Ed. V. Costache : a sfîntului Maxim : «In toate cele ce le lucrăm, Dumnezeu caută scopul: de lucrăm pentru El sau pentru altceva. Deci cînd voim să facem un bine, nu plăcerea oamenilor, ci pe Dumnezeu să-L avem ca scop, ca privind pururea spre El, pentru El să lucrăm, ca nu cumva să răbdăm şi osteneala şi să pierdem şi răsplata». P.G. a sfîntului Vasile: «Ceea ce nu se face pentru iubirea de Dumnezeu, ci pentru lauda de la oameni, orice ar fi aceea, nu are lauda cinstirii lui Dumnezeu, ci judecata pentru o faptă făcută spre plăcerea oamenilor, pentru vrajbă, pentru pizmă, sau pentru altă vină. De aceea Domnul le numeşte şi fapte ale nedreptăţii, zicînd către cei ce spuneau : «Am mîncat înaintea Ta» şi celelalte : «Depărtaţi-vă de la Mine toţi lucrătorii nedreptăţii» (Mt. 7, 23). Aceştia sînt cei ce abuzează de darurile lui Dumnezeu, pentru plăcerile lor». Alta : «Minte deşartă are cel ce vînează lauda de la oameni şi alta nu nădăjduieşte». De la sfîntul Maxim : «Din cele făcute de oameni, unele sînt bune prin fire, dar (uneori, n. *trad.*) nu sînt

de slavă deşartă este nerăsplătit şi rugăciunea lui neavenită. Căci pe amîndouă le lucrează pentru lauda oamenilor. Nevoitorul iubitor de slavă deşartă pierde îndoit : îşi topeşte şi trupul şi nici nu ia vre-o răsplată.

7) Cine nu va rîde de lucrătorul pentru slavă deşartă, care la cîntarea de psalmi e mişcat de către aceasta, fie să rîdă, fie să plîngă de toate ?

8) Dumnezeu ascunde de multe ori de la ochii noştri bunătăţile pe care le-am cîştigat. Dar omul care ne laudă, mai bine zis care ne amăgeşte, a deschis ochii noştri spre ele prin laudele lui. Însă deschizîndu-se aceştia, a dispărut şi virtutea [563].

9) Linguşitorul este slujitorul dracilor[564], călăuza mîndriei, nimicitorul străpungerii inimii, pierzătorul bunătăţilor, cel ce abate pe alţii de la calea cea dreptă. «Cei ce vă fericesc pe voi, zice proorocul, vă amăgesc pe voi» (Is. 3, 12).

10) E propriu celor înalţi cu cugetul să rabde cu bărbăţie şi cu bucurie ocările; dar e propriu celor sfinţi şi cuvioşi să treacă nevătămaţi prin laude.

bune prin cauza lor. De ex., postul, privegherea, rugăciunea, citirea psalmilor, milostenia, iubirea de străini, sînt fapte bune prin fire, dar cînd se fac pentru slava deşartă, nu sînt bune».

563. Vederea de către noi a virtuţilor noastre le face să se piardă.

564. «Să ne ferim atît de a fi fericiţi cît şi de a ne ferici unii pe alţii în faţă. Cea de a doua este a linguşitorilor şi a celor mişcaţi de draci. Prima e a celor uşuratici şi ale căror izbînzi sînt uşor de furat. Cel de al doilea este ca stricător al bunătăţilor, îngerul diavolului; cel dintîi este un moştenitor nesocotit, pregătit să piardă îndată ostenelile. Amîndoi lucrează împreună la pierderea reciprocă». *Alta,* a sfîntului Ioan Gură de Aur (din Veniamin Costache): «Lauda celor ce trăiesc în păcat aduce munci mai cumplite decît rîvnirea păcatului, ba chiar decît ale celor ce trăiesc în păcate... Şi pe drept cuvînt, pentru că fapta aceasta este a unei socoteli stricate şi a unui suflet ce suferă de o boală fără vindecare. Pentru că cel ce laudă păcatul s-a lipsit pe sine de tămăduirea cea din pocăinţă». Aceştia îi întăresc pe cei ce păcătuiesc, în păcatul lor.

11) Am văzut pe unii plîngînd pentru că au fost lăudaţi; dar şi pe unii aprinşi de mînie, schimbînd, ca într-un tîrg, o patimă cu alta.

12) «Nimenea nu cunoaşte cele ale omului, decît duhul omului cel din el» (I Cor. 2, 11). Să se ruşineze deci şi să amuţească cei ce se pornesc să fericească pe alţii în faţă.

13) Cînd auzi că aproapele tău şi prietenul tău te vorbeşte de rău în lipsa ta, sau fiind tu de faţă, arată-i iubirea, lăudîndu-l [565].

14) Mare lucru e a scutura din suflet lauda oamenilor ; dar mai mare e a depărta lauda dracilor.

15) Smerită cugetare arată nu cel ce se defaimă pe sine ; căci cum nu se va răbda pe sine ? Ci cel ce ocărît fiind de altul, nu-şi micşorează dragostea faţă de acesta[566].

16) Am băgat de seamă că dracul slavei deşarte insuflă unui frate gînduri şi le descoperă pe acestea altuia ; şi pe acesta îl face să spună aceluia cele ce sînt

565. «Desăvîrşirea smereniei stă în a răbda cu bucurie învinuirile mincinoase». A sfîntului Isaac : «Cel smerit la suflet nu se turbură cînd e nedreptăţit, nici nu se apară de lucrul în care a fost nedreptăţit. Şi primeşte calomnia ca adevăr şi nu se îngrijeşte să convingă pe oameni că a fost calomniat, ci cere iertare».

In acest caz cel calomniat lăudîndu-l pe calomniator, nu-l linguşeşte, nici nu-l împinge la păcatul slavei deşarte, ci-i arată iubirea. Acela va> simţi în acest moment că nu e linguşit şi nu va cădea nici în slava deşartă, ci se va ruşina de ceea ce a făcut, căci va vedea că a făcut nedreptate celui calomniat. Şi aceasta îl va ajuta să se îndrepte, luînd pildă de la bunătatea aceluia.

566. «Tu socoteşti că ai smerenie, dar nu te suporţi nici pe tine, defăimîndu-te. Dacă deci voieşti să cunoşti că eşti smerit la cuget, cearcă-te pe tine, în cele spuse». Adică defaimă-te pe tine cu sinceritate în faţa ta însuţi şi a altora. *Alta,* la Veniamin Costache : «Cel ce rabdă cu smerită cugetare învinuirile ce i se aduc, a ajuns la desăvîrşire şi e lăudat de sfinţii îngeri. Căci nici-o faptă bună nu e mai greu de săvîrşit ca aceasta».

în inima lui, ca acela să se fericească pe el ca pe un mai înainte ştiutor al gîndurilor lui. Ba uneori se atinge blestematul şi de chiar mădularele trupului făcîndu-le să zvîcnească[567].

Să nu-l primeşti pe altul cînd te îmbie cu episcopie, sau cu stăreţie, sau cu slujbă de învăţătură. Căci cu mare osteneală se alungă cîinele de la tejgheaua măcelăriei. Dar cînd acesta vede pe unii avînd puţină linişte, îndată îi îndeamnă să vie din pustie în lume. Du-te, zice, pentru mîntuirea sufletelor pierdute.

17) După cum altul este chipul arapilor şi altul al statuilor, altul e felul slavei deşarte al celor ce petrec in mînăstirea de obşte, decît al celor ce se află în pustie[568].

18) Slava deşartă iese înaintea mirenilor ce sosesc din lume în mînăstire şi mînă pe călugării mai uşuratici să iasă întru întîmpinarea celor ce sosesc; îi face să cadă la picioarele lor şi cel stăpînit de mîndrie se îmbracă în smerenie[569]. Pe cei ce şed la masă (iubito-

567. «Ai grijă de această patimă blestemată care se amestecă cu virtuţile, pînă ce le pierde. Căci de nu va tăia omul această patimă necinstită, nu va putea înainta după Dumnezeu. Căci ei îi urmează toate relele». Ea închide drumul sufletului nostru spre Dumnezeu, închizîndu-l în admiraţia de sine. *Alta,* a sfîntului Maxim : «Nu te măsura cu cei mai slabi dintre oameni, ci mai degrabă cu cei mai înaintaţi în iubire. Căci măsurîndu-te cu cei dintîi vei cădea în groapa închipuirii de sine; dar de te vei măsura după iubirea celor din urmă, vei înainta spre înălţimea smereniei».

568. Ed. 1970: «Slava deşartă din pustie se vădeşte în orice faptă umilitoare : în postire, în culcarea pe jos, în celelalte grele pătimiri. Iar cea din chinovie, în lucruri plăcute, în bunuri, în buna stare, în bogăţia luxoasă. Cei dintîi se laudă cu faptele lor umilitoare, cei de al doilea, cu faptele lor bune, încît una e ca a călugărilor, alta ca a mirenilor».

569. La Veniamin Costache : din Isaia Pustnicul: «Ia aminte la tine însuţi cu de-amănuntul, ca să nu primeşti nicidecum a lua ceva, dacă nu te vei încredinţa deplin că Dumnezeu ţi le-a trimis din roduri drepte. Numai atunci să le primeşti cu toată liniştea. Iar cînd le vezi că sînt din nedreptate, sau din sfadă, sau din vicleşug, sau din făţărnicie, respin-

rul de slavă deşartă) îi îndeamnă să se înfrîneze şi pe cei mai de jos îi ceartă fără milă. Din cei ce stau la cîntare de psalmi, pe cei moleşiţi îi face bărbaţi, iar pe cei fără glas îi laudă ca avînd glas frumos şi pe cei ce dormitează îi laudă ca veghetori. Pe cel ce conduce rînduiala cîntării îl linguşeşte şi-l roagă să-i dea lui întîietatea; îl numeşte învăţător şi părinte, pînă la plecarea străinilor.

19) Slava deşartă în loc să fie pricină de cinste, de multe ori e pricină de necinste. Căci mîniindu-se ucenicii ei, mare ruşine le-a adus [570]. Pe cei aspri faţă de oameni slava deşartă îi face blînzi; se foloseşte cu îngîmfare de darurile naturale şi prin acestea de multe ori i-a doborît pe nenorociţi.

20) Am văzut un drac supărînd pe fratele său şi izgonindu-l. Căci mîniindu-se odată un frate, au sosit în acea clipă nişte mireni, şi nenorocitul a sărit din mî-

ge-le şi aruncă-le, socotind că mai bună este o parte mică cu frica lui Dumnezeu, decît roduri multe din nedreptate». *Alta (ibid.):* «Să nu fie mîna ta întinsă spre a lua, ci mai vîrtos spre a da». Din sfîntul Ioan Gură de Aur: «Lacomul ţine cele ale săracului. Iar tu luîndu-le pe acestea şi făcîndu-le parte a averii tale, te-ai arătat mai nedrept decît cel nedrept şi te-ai făcut mai lacom decît lacomul de bani». *Alta :* «întrebare : Cum se face că mulţi lacomi nu pătimesc rele ? Răspuns: Vor suferi mai mult, dacă nu vor suferi îndată. Căci de vor scăpa acum, teme-te mai mult că vor suferi atunci în chinuri mai mari. Şi de vor scăpa ei, nu vor scăpa moştenitorii lor. Întrebare : Şi cum e drept acest lucru ? Răspuns: E foarte drept, căci tu care ai moştenit avere făcută din nedreptate, deşi n-ai răpit-o tu, te îndulceşti tu cu ea. Acela şi-a adunat comoara de păcate şi mînie pentru ziua mîniei. Iar tu ai moştenit păcatul şi mînia şi ţi se va cere socoteală pentru toate... Deci dacă ştii pe cei nedreptăţiţi, dă-le înapoi şi fă ceea ce a făcut Zacheu cu multă adăugire. Iar dacă nu-i ştii, împarte celor scăpătaţi şi tu vei afla răsplata, iar acela, munca veşnică. întrebare ; Cum ţine cineva adevărul întru nedreptate ? Răspuns : Cînd cineva foloseşte după plăcerile sale cele date lui de Dumnezeu».

570. «Iubitorul de slavă deşartă făţăreşte nemînierea; iar cînd e prins în aceasta, suferă în loc de cinste, necinste».

nie în slava deşartă. Pentru că nu putea sluji deodată amîndurora.

21) Cel ce s-a vîndut slavei deşarte are o viaţă îndoită. Căci petrecînd între călugări cu schima, vieţuieşte în lume cu cugetul şi cu amintirea.

22) De ne grăbim să bineplăcem celor de sus, să ne sîrguim să gustăm din slava celor de sus. Iar cel ce a gustat din ea va dispreţui toată slava pămîntească. M-aş mira să nesocotească cineva pe cea de a doua, dacă n-a gustat din cea dintîi.

23) De multe ori, prădaţi fiind de slava deşartă, întorcîndu-ne am prădat-o pe ea cu mai multă iscusinţă [571]. Căci am văzut pe unii răpiţi din lucrarea duhovnicească, de slava deşartă; dar punîndu-se un început vrednic de mustrare, sfîrşitul s-a făcut vrednic de laudă, pentru schimbarea cugetului [572].

24) Cel ce se mîndreşte cu darurile lui naturale, adică cu deşteptăciunea, cu învăţătura, cu citirea limpede, cu vorbirea uşoară, cu destoinicia şi cu toate cele de felul acesta, pe care le are fără osteneală, nu va dobîndi niciodată bunătăţile cele mai presus de fire [573]. Căci cel necredincios în puţine, va fi necredincios şi în multe şi stăpînit de slavă deşartă.

25) Mulţi îşi chinuiesc în zadar trupurile lor pentru nepătimirea la culme, pentru bogăţia darurilor, pentru lucrarea minunilor, pentru puterea cunoaşterii

571. Am fost prădaţi de virtuţile ce le-am cîştigat de către slava deşartă. Dar pe urmă ne-am întors prădînd-o noi pe ea de puterea ei.

572. A fost vrednică de mustrare mîndria lui Nabucodonosor. Dar vrednică de laudă smerenia, sau smerita lui cugetare de la urmă.

573. A lui Maxim : «Dacă voieşti să te faci cu adevărat cunoscător şi modest şi să nu slujeşti patimii închipuirii de sine, caută pururea în făpturi ce este ascuns cunoştinţei tale. Şi aflînd foarte multe ce-ţi sînt ascunse, te vei minuna de cunoştinţa ta şi înfrînîndu-ţi cugetul şi pe tine însuţi, vei înţelege multe şi mari lucruri, pentru că părerea că ştii nu te lasă să înaintezi în a şti».

de mai înainte, neştiind, nenorociţii, că nu ostenelile, ci mai degrabă smerenia e maica acestora. Cel ce cere daruri pentru osteneli, a pus o temelie greşită. Dar cel ce se socoteşte pe sine datornic, va lua deodată o bogăţie neaşteptată [574].

26) Nu da ascultare vînturătorului care te sfătuieşte, chipurile, spre folosul auzitorilor, să-ţi vesteşti virtuţile tale. «Căci ce va folosi omul de va dobîndi lumea întreagă, iar pe sine se va păgubi ?» (Lc. 9, 25). Nimic nu poate zidi pe cei ce ne privesc, ca o purtare smerită şi nemincinoasă şi ca un cuvînt neprefăcut. Aceasta se va face şi altora îndemn spre a nu se înălţa. Şi ce e mai mare decît aceasta spre folosul altora ?[575]

27) A observat cineva din cei ce pot să vadă şi văzînd a povestit următoarele: «Şezînd eu în adunare (sinaxa), au venit dracul slavei deşarte şi dracul mîndriei şi s-au aşezat de amîndouă părţile mele. Şi unul mi-a împuns coasta cu degetul lui iubitor de slava deşartă, îndemnîndu-mă să spun oarecare vedere (contemplaţie), sau lucrare pe care am săvîrşit-o în pus-

574. Invăţătura aceasta e cu totul protivnică teoriei teologiei catolice despre merite şi supramerite. Tot efortul creştin urmăreşte curăţirea şi desăvîrşirea firii şi nu merite primite din afară. Iar desăvîrşirea e o înaintare nesfîrşită. Şi darul lui Dumnezeu vine de la sine, nu ca un merit, altfel n-ar mai fi dar. Iubirii noastre libere îi vine în întîmpinare iubirea liberă a lui Dumnezeu, sau invers.

575. Din Epistola sfîntului Atanasie către fecioară: «Dacă îţi arăţi viaţa ta, aceasta îţi naşte slava deşartă şi te păgubeşte. Dar de afli un suflet care conglăsuieşte cu tine ca să facă cele ale lui Dumnezeu ca şi tine, descopere numai acestuia taina. In aceasta nu este slavă deşartă, căci ai grăit ca să se mîntuiască un suflet. Celor ce au dorinţa să asculte, grăieşte-le cele de folos. Iar de te rogi, sau cînţi, sau citeşti, şezi deosebit şi nimenea să nu audă, decît tu singură ; şi dacă ai, şi cu una sau două fecioare de un suflet cu tine». *Alta,* a sfîntului Marcu : «Dacă voieşti să se acopere de către Domnul păcatele tale, să nu descoperi oamenilor virtuţile tale. Căci tot ce vom face cu acestea, aceea va face şi Dumnezeu cu acelea». *Alta,* a sfîntului Maxim : «Precum comoara arătată se fură, aşa virtutea făcută cunoscută sau publică, se mistuieşte».

tie [576]. Şi după ce l-am depărtat pe acesta, zicînd : «Intoarcă-se înapoi şi să se ruşineze cei ce-mi gîndesc mie rele» (Ps. 34 şi 69), repede cel de la stînga îmi şopti la ureche : «Bine, bine ai făcut şi mare te-ai făcut, biruind pe maica mea cea preaneruşinată». Către acesta, continuînd îndată partea următoare a stihului, am zis: «Întoarcă-se ruşinaţi cei ce-mi zic mie: Bine, bine ai făcut» [577].

Întrebîndu-l eu pe acela: «Cum e slava deşartă, maica mîndriei ?», a răspuns : «Laudele înalţă şi îngîmfează; iar cînd sufletul s-a înălţat, luîndu-l mîndria îl duce pînă la ceruri şi-l doboară pînă în adîncuri» [578].

28) Este o slavă ce vine de la Dumnezeu: «Pe cei ce Mă slăvesc, zice, îi voi slăvi» (I Regi 2, 30). Şi este o slavă ce urmează din pregătirea diavolească: «Vai, zice, cînd vor vorbi oamenii bine de voi» (Lc. 6, 26).

29) O vei cunoaşte limpede pe cea dintîi, cînd socotind-o ca vătămare, o vei respinge cu toată sîrguinţa şi oriunde te vei duce, îţi vei ascunde vieţuirea ta [579]. Şi pe a doua, cînd, săvîrşind orice lucru, îl vei săvîrşi pentru a fi văzut de oameni. Necurata aceasta ne îndeamnă să făţărim o virtute pe care nu o avem. Dar «aşa să lumineze, zice, lumina voastră înaintea oamenilor, ca

576. A sfîntului Maxim: «Cei ce caută pururea sufletul nostru, caută pururea prin gînduri pătimaşe, să ne împingă la păcat cu cugetarea, sau cu lucrarea. Dar cînd vor afla mintea neprimitoare, atunci vor fi făcuţi de ruşine; iar cînd o vor afla ocupată cu vederi duhovniceşti, vor fi alungaţi şi ruşinaţi cu totul».

577. Amîndouă aceste îndemnuri aparent bune, sînt biruite cu smerenia. Faptele la care e îndemnat călugărul sînt bune în sine, dar nu sînt bune întrucît îndemnurile la ele vin de la demoni, adică se ivesc împreunate cu ispita mîndriei.

578. «Slava deşartă alungată, sădeşte părerea de sine; dacă însă rămîne, pricinuieşte mîndria».

579. «Cînd nu face cineva lucrul lui Dumnezeu pentru a fi văzut de oameni, dar cei ce-l văd îl slăvesc, celui ce îl lucrează nu-i va veni nici-o vătămare din laudă».

să vadă ei faptele voastre cele bune» (Mt. 5, 16). De multe ori Domnul îi aduce însă pe cei iubitori de slavă deşartă la lipsa de slavă deşartă, prin necinstirea ce li se întîmplă.

30) Începutul necăutării slavei deşarte e păzirea gurii şi iubirea necinstirii[580]. Mijlocul ei este oprirea tuturor lucrărilor gîndite ale slavei deşarte. Iar sfîrşitul (dacă este vreun sfîrşit al adîncului fără fund)[581], este a face în chip nesimţit înaintea mulţimii cele ce aduc necinstirea.

31) Nu-ţi ascunde ruşinea ta, din socotinţa de a nu da pricină de sminteală[582]. Dar nu trebuie să se folosească acelaşi plasture pentru orice greşală, ci potrivit cu felul ei.

32) Cînd chemăm noi slava deşartă şi cînd vine la noi fără să o chemăm, ci trimisă de alţii, şi cînd începem niscai lucruri în vederea slavei deşarte, să ne aducem aminte de plînsul nostru şi de datoria de a face, plini de frică, rugăciunea ce se cuvine stării noastre şi negreşit vom ruşina pe neruşinatul, numai să ne îngrijim de rugăciunea adevărată. Iar de nu, să ne aducem aminte repede de moartea noastră. Iar de nu vom izbuti nici aşa, să ne temem de ruşinea ce urmează slavei. Căci «cel ce se înalţă se va smeri» (Lc. 18, 14). Şi nu numai acolo, ci negreşit şi aici[583].

580. «Cel ce are grijă de limbă se dovedeşte lucrător al virtuţilor. Iar nepedepsirea limbii arată că nu are în lăuntrul lui virtutea».

581. Nu e un sfîrşit al dispreţuirii slavei deşarte. Căci aceasta e egală cu smerenia. Iar smerenia e un adînc, sau o înălţime fără sfîrşit (abis). Căci e o uimire de Dumnezeu, care fiind infinit, creşte şi ea la infinit.

582. Se înţelege că e vorba de recunoaşterea ei însoţită de pocăinţă, nu de cea cinică, fără ruşine. Căci recunoscută prin pocăinţă adîncă şi necurmată, face mai degrabă pe ceilalţi să se ferească de ea.

583. «Cînd vezi gînd omenesc ispitindu-te cu slava, cunoaşte limpede că-ţi pregăteşte ruşinea».

33) Cînd lăudătorii, mai bine zis amăgitorii încep să ne laude, să ne aducem aminte de mulţimea fărădelegilor noastre şi ne vom afla nevrednici de cele spuse sau făcute.

34) Pot fi, fără îndoială, auziţi de Dumnezeu în unele cereri ale lor, şi unii iubitori de slavă deşartă. Domnul obişnuieşte să vină în întîmpinarea rugăciunilor şi cererilor lor, ca luînd unele daruri prin rugăciune, să nu-şi mărească închipuirea de sine.

35) Cei mai simpli nu cad de multe ori în veninul acesta. Căci slava deşartă este lepădarea simplităţii şi vieţuirea prefăcută.

36) De multe ori viermele crescînd şi făcînd aripi, se urcă la înălţime. Tot aşa slava deşartă desăvîrşindu-se, naşte mîndria, căpetenia şi desăvîrşitoarea tuturor răutăţilor.

A fost treapta a douăzecişiuna. Cel ce nu s-a lăsat prins de ea, nu va cădea în mîndria fără minte, duşmana lui Dumnezeu.

CUVÎNTUL XXII

Despre mîndria cea fără de minte (fără stăpînire)

1) Mîndria este tăgăduirea lui Dumnezeu[584], născocirea dracilor, dispreţuirea oamenilor, maica osîndirii, nepoată a laudelor, semnul nerodniciei, izgonitoarea ajutorului lui Dumnezeu, înaintemergătoarea ieşirii din minţi, pricinuitoarea căderilor, pricina luării în stăpînire (de draci), izvor al mîniei, uşa făţărniciei,

584. «Căci cel ce socoteşte că înfăptuieşte ceva din sine, şi nu din ajutorul lui Dumnezeu, tăgăduieşte pe Dumnezeu şi ajutorul Lui în toate: De aceea şi cade, părăsit fiind, din harul lui Dumnezeu, pe care l-a nesocotit».

cauza nemilostivirii, păzitoarea păcatelor, contabilă amarnică, judecătoarea oamenilor, potrivnica lui Dumnezeu, rădăcina hulei.

2) Începutul mîndriei e sfîrşitul slavei deşarte. Mijlocul ei este dispreţuirea aproapelui, vestirea neruşinată a ostenelilor proprii, lauda de sine în inimă, ura mustrării. Iar sfîrşitul ei este tăgăduirea ajutorului lui Dumnezeu, fălire cu rîvna sa, nărav drăcesc.

3) Să ascultăm toţi cei ce voim să scăpăm de groapa aceasta. Patimii acesteia îi place de multe ori să-şi ia hrana chiar din mulţumirea adusă lui Dumnezeu. Căci la început nu se gîndeşte să tăgăduiască cu neruşinare pe Dumnezeu.

4) Am văzut om mulţumind lui Dumnezeu cu gura şi fălindu-se cu cugetul. Mărturiseşte despre aceasta fariseul acela care a spus în chip făţarnic : «Îţi mulţumesc, Dumnezeule» (Lc. 18, 11).

5) Unde s-a întîmplat căderea, acolo s-a sălăşluit mai înainte mîndria. Al doilea lucru e vestitor al celei dintîi.

6) Am auzit pe careva din cei cinstiţi de mine : «Gîndeşte că douăsprezece sînt patimile de necinste. De vei iubi cu voia pe una din ele, adică închipuirea de sine, ea va umple locul celor unsprezece»[585].

7) Călugărul ce se înalţă cu cugetul, se împotriveşte cu cuvîntul. Dar cel smerit cu cugetul nu ştie să

585. «Un filozof oarecare a spus că închipuirea de sine este boală sacră». *Alta :* «Am văzut o boală cumplită ; de ea suferă cel ce păzeşte la sine o bogăţie spre răul lui». Domnul a zis : «Vai, cei ce vă îmbogăţiţi, că veţi flămînzi; că veţi lua plata voastră» (Lc. 6, 25). Inchipuirea de sine e o boală, pentru că cel ce suferă de ea nu trăieşte în realitate. Bogăţia pe care o păzeşte e fum. Dar fum care nu va pieri numai lăsîndu-l gol, ci îl va şi face nemilos şi urît de Dumnezeu şi de oameni, fum care îl intoxică. El iese din legătura cu Dumnezeu şi cu oamenii, care sint singura realitate ce-l ţine şi pe el în realitate.

se împotrivească nici măcar cu privirea. Chiparosul nu-şi pleacă ramurile ca să se întindă pe pămînt. Nici monahul cu inima mîndră, ca să facă ascultare.

8) Bărbatul cu inima mîndră doreşte să stăpînească[586]. Astfel nu poate să nu se piardă pînă la capăt, precum se întîmplă de obicei; mai bine zis nici nu voieşte.

9) «Celor mîndri Domnul le stă împotrivă» (Pilde 16, 5 şi I Pt. 5, 5). Şi cine poate să-i miluiască pe ei ? «Necurat este la Domnul tot cel mîndru cu inima» (Pilde 16, 5). Şi cine va putea să-l curăţească pe unul ca acesta ?

10) Pedeapsa celor mîndri e căderea, iar îmbolditor, dracul. Părăsirea lor este ieşirea din minţi. De cele dintîi au fost tămăduiţi adeseori oamenii de către oameni. Dar cea din urmă nu poate fi vindecată de oameni.

11) Cel ce respinge mustrarea îşi întipăreşte patima. Iar cel ce o primeşte s-a dezlegat de legătura ei.

12) Dacă un oarecare a căzut din ceruri numai prin această patimă, fără alta, trebuie văzut dacă nu cumva se întîmplă ca cineva să se suie la cer numai prin smerenie, fără altă virtute.

13) Mîndria este pierderea bogăţiei (duhovniceşti) şi a sudorilor. «Strigat-a şi nu era cine să-l mîntuiască» (Ps. 16, 4, 5), fără îndoială pentru că a strigat cu mîndrie «către Domnul şi nu l-a auzit pe el» ; fără îndoială, pentru că pricinile împotriva cărora se ruga nu le curma.

14) Un bătrîn foarte cunoscător îl sfătuia duhovniceşte pe un tînăr ce se trufea. Iar acesta, orb fiind, zise : «Iartă-mă, părinte, nu sînt mîndru». Iar prea în-

586. «Să nu te grăbeşti să te aşezi în capul frăţimii, ca să nu iei sarcinile păcatelor străine pe umerii tăi».

ţeleptul bătrîn zise către el: «Şi ce altă dovadă mai vădită a patimei acesteia ne poţi da, fiule, decît cuvîntul ce l-ai spus : nu sînt mîndru»[587]. Mult le ajută unora ca aceştia supunerea, vieţuirea mai îngreuiată şi mai supusă necinstirilor şi citirea nevoinţelor mai presus de fire ale părinţilor. Poate măcar aşa vor avea o mică nădejde de mîntuire cei ce bolesc de patima aceasta.

15) E ruşine să se mîndrească cineva cu podoabă străină[588], dar e nebunia cea mai de pe urmă să se fălească, prin închipuirea de sine, cu darurile lui Dumnezeu. Făleşte-te numai cu înfăptuirile tale dinainte de naştere[589]. Căci cele de după naştere Dumnezeu ţi le-a dăruit, ca şi naşterea însăşi.

587. Scărarul surprinde şi aci aceeaşi împletire a patimii cu năzuinţa protivnică ei, ca şi în alte locuri de mai înainte. Seva patimii urcă în om din firea lui pătată, odată cu seva virtuţii, ca în fructele unui pom stricăciunea. E foarte greu de a înlătura pe ultima şi a cruţa pe primele. Cel ce se socoteşte smerit, nu e smerit. Mereu trebuie înlăturată de lîngă virtutea însăşi umbra conştiinţei de a avea o virtute. Conştiinţa trebuie să aibă de conţinut numai pe Dumnezeu şi sinea proprie trebuie văzută hrănindu-se numai din Dumnezeu. Toate virtuţile sînt puteri ale lui Dumnezeu în noi. Ridicarea spre această conştiinţă e un efort continuu de distilare, de subţiere a firii, pentru a face pe Dumnezeu total transparent prin înlăturarea oricărei grosimi a ei, a vizibilităţii ei.

588. «Se arată că nu trebuie să se laude cineva şi să se fălească pentru nimic din ceea ce a înfăptuit prin cugetarea sau puterea sa, fără ajutorul lui Dumnezeu». *Alta:* «Cel ce se înfrînează, se reţine de la lăcomia pîntecelui; neagonisitorul, de la lăcomie; cel ce se linişteşte, de la vorbărie; cel curat, de la iubirea de plăceri; cel ruşinos, de la curvie ; cel ce se mulţumeşte cu ale sale, de la iubirea de arginţi; cel blînd, de la tulburare; ascultătorul, de la sfadă; cel primitor de mustrare, de la făţărnicie; cel ce se roagă, de la deznădejde; săracul, de la bogăţie; mărturisitorul, de la tăgăduire; mucenicul, de la închinarea la idoli. Vezi că toată virtutea săvîrşită pînă la moarte nu e nimic altceva decît înfrînarea de la păcat. Iar înfrînarea de la păcat e un lucru al firii, nu e un preţ plătit pentru Împărăţia lui Dumnezeu». Ce departe sîntem de teoria meritelor şi suprameritelor din teologia catolică ! La o notă următoare vom vedea că Împărăţia lui Dumnezeu e darul Duhului Sfînt.

589. O spune aceasta în ironie, ca şi cele următoare

16) Numai virtuţile ce le-ai înfăptuit fără minte sînt ale tale. Căci mintea ţi-a dăruit-o Dumnezeu. Arată nevoinţele purtate fără trup, numai din sîrguinţa ta. Căci trupul nu e al tău, ci al lui Dumnezeu.

17) Nu te încrede, pînă ce nu vei primi hotărîrea, văzînd pe acela care, chiar după intrarea în cămara de nuntă, a fost legat de mîini şi de picioare şi aruncat în întunericul cel mai din afară (Mt. 22, 13) [590].

18) Nu-ţi înălţa grumazul, odată ce eşti pămîntesc. Căci mulţi au căzut din ceruri, măcar că erau sfinţi şi nematerialnici.

19) Cînd dracul se sălăşluieşte în lucrătorii lui, atunci, arătîndu-se în somn, sau şi în stare de veghe, ia chipul, zice-se, al unui sfînt înger, sau mucenic, îi împărtăşeşte vreo descoperire de taină, sau vreun dar (harismă), ca, amăgindu-se, nenorociţii, să-şi iasă cu totul din minţi[591].

20) Chiar dacă am suferi zeci de mii de morţi pentru Hristos, tot n-am împlini ceea ce sîntem datori, căci altul e sîngele lui Dumnezeu şi altul sîngele robilor ; negreşit, după vrednicie, şi nu după fiinţă[592].

590. A lui Ioan Carpatiul: «Haina de nuntă, de care vorbesc cuvintele lui Hristos, socoteşte-o harul Duhului Sfînt; căci cel ce nu s-a făcut vrednic să-l îmbrace nu se va face părtaş nunţii cereşti şi cinei celei duhovniceşti».

591. Nici tainele descoperite nu sînt taine adevărate, nici harismele dăruite de cel rău nu sînt harisme adevărate, ci conţrafaceri aparente; sînt «taine» sau «harisme» de suprafaţă, şi chiar minciuni nedate încă pe faţă.

592. Sîngele lui Hristos vărsat pentru noi este după fiinţă sînge omenesc ca şi al nostru, dar după vrednicie este nesfîrşit mai de preţ, pentru că este sîngele primit de Fiul lui Dumnezeu ca sînge propriu şi dat de El însuşi pentru noi. Deci prin el ni se împărtăşeşte iubirea nesfirşită a lui Dumnezeu. De aceea, chiar dacă, de mii de ori am da prin moarte sîngele nostru pentru El, nu I-am răsplăti cu ceva egal şi deci nu ne-am achita de datoria pe care o avem faţă de El. Căci cînd ţi-a dat cineva ceva, te

21) Să nu încetăm de a cerceta împreună şi de a pătrunde pe luminătorii părinţi dinainte de noi; şi atunci ne vom afla pe noi neumblînd în chip amănunţit pe urmele vieţuirii lor, nici păzind în chip cuvios făgăduinţa, ci petrecînd încă în starea lumească.

22) Călugărul adevărat este cel ce are ochiul neîmprăştiat al sufletului şi simţirea nemişcată a trupului [593]. Călugărul adevărat este cel ce cheamă pe vrăjmaşi ca pe nişte fiare, şi-i biciuieşte ca să fugă de la el. Călugăr este cel ce petrece într-o ieşire neîntreruptă din sine [594]. Călugărul este aşa de preschimbat prin virtuţi, cum e altul prin plăceri [595]. Călugărul (călugăria) este o lumină fără de sfîrşit în ochiul inimii [596]. Călugărul este un adînc fără fund (un abis) al smereniei, în care s-a afundat şi s-a înecat întreg duhul său.

23) Trufia pricinuieşte uitarea greşelilor. Căci aducerea aminte de acelea e pricinuitoarea smeritei cugetări [597].

achiţi de datorie numai cînd îi întorci un lucru de preţ egal. Dar şi atît cît putem noi da lui Hristos, e din puterea împărtăşită nouă de El prin sîngele Lui. Il iubim şi noi puţin luînd putere din iubirea Lui nesfîrşită. Unde este atunci temeiul mîndriei noastre ? Ba cel mîndru nu-L iubeşte pe Hristos nici măcar aşa puţin cît poate un om, în temeiul iubirii Lui.

593. «Cînd despărţim mintea de Dumnezeu fie prin pălăvrăgeală, fie prin glume, fie prin altceva, şi o împrăştiem, nu sîntem călugări».

594. Intr-o ieşire neîntreruptă a minţii în Dumnezeu, sau într-un extaz neîncetat.

595. Firea lui şi-a schimbat calitatea prin virtuţi. El nu are virtuţile, ci este ceea ce sînt virtuţile.

596. Pentru că, fiind neîncetat atent la firea sa, vede prin ea neîntrerupt lumina nesfîrşită a lui Dumnezeu, prin transparenţa inimii, ca printr-un ochi în care se vede lumina lui Dumnezeu.

597. Dar şi invers : «Uitarea greşelilor pricinuieşte uneori închipuirea de sine, alteori nesimţirea». Sint două feluri de uitări, uitarea de sine din mîndrie, care dă aparenţa unei cunoaşteri de sine; şi uitarea de sine (răpirea, extazul) din smerenie, care e o adevărată cunoaştere de sine. Căci sinea cunoscută prin mîndrie e o sine de suprafaţă, suprapusă, şi care stă pe nisip, ca un gol, pe cînd sinea cunoscută de smerenie, e sinea

24) Mîndria este sărăcia cea mai de pe urmă a sufletului ce-şi năluceşte bogăţia şi socoteşte întunericul, lumină[598]. Nu numai că nu îngăduie, necurata, o înaintare, ci şi aruncă de la înălţime pe cel stăpînit de ea[599].

25) Mîndria este mărul putred pe dinăuntru, dar pe dinafară strălucitor de frumuseţe. Călugărul mîndru nu va avea nevoie de drac. Căci el însuşi îşi este drac şi vrăjmaş ce se războieşte cu sine.

26) Pe cît este întunericul de străin de lumină, pe atît este cel mîndru, de străin de virtute. In inimile celor mîndri se vor naşte cuvinte de hulă; în sufletele celor smeriţi, vederi cereşti. Furul urăşte soarele, iar trufaşul dispreţuieşte pe cei blînzi[600].

27) Nu ştiu cum, dar mulţi din cei mîndri nu se cunosc pe ei şi, socotind că sînt nepătimaşi, şi-au văzut sărăcia (de virtute) în ceasul ieşirii din viaţă. Cel stă-

afundată pentru veci în temeiul ei neclintit şi adevărat care e Dumnezeu. Cel mîndru, neştiind de păcatele sale, nu se deosebeşte de Dumnezeu, în închipuirea sa, şi deci nu-şi vede fundamentul său. Cel smerit ştiind de greşelile sale sau de micimea sa, îşi vede fundamentul său care-l susţine totuşi pentru veci, iertîndu-l.

598. Ruptă de realitate, mîndria o contraface prin închipuire. Trăieşte într-o fantasmagorie, într-o nălucire prelungită. Golit de toate, cel mîndru îşi năluceşte că e bogat; întunecat, îşi închipuie că se află în lumină; dar bogăţia lui însăşi e săracă şi în lumina ei el nu vede nimic real, nimic consistent. De aceea şi hrana lui spirituală e săracă, e inconsistentă.

599. «Cel ce se mîndreşte e lăsat să cadă în hulă. Cel ce se făleşte pentru virtutea cu fapta e lăsat să cadă în curvie, iar cel ce se înalţă întru înţelepciunea lui, e lăsat să cadă în cursele întunecate ale neştiinţei».

600. «Mare şi cinstit lucru socotesc că este a birui slava deşartă şi a înainta în cunoştinţa lui Dumnezeu. Căci cel ce cade in urîţenia acestei patimi viclene a slavei deşarte se înstrăinează de pace şi-şi înăspreşte inima faţă de sfinţi. Şi la capătul relelor lui cade în mîndria cea vicleană şi în grija de a minţi». Cel mîndru nu cunoaşte nici pe Dumnezeu şi nu trăieşte în pace nici cu oamenii. El se împietreşte cu inima chiar faţă de oamenii blînzi şi-i dispreţuieşte. Mai ales faţă de aceştia se poartă cu asprime, căci de cei tari se teme şi cînd are nevoie de ei, îi linguşeşte

pînit de ea, va avea nevoie de Domnul. Căci fără folos îi va fi ajutorul de la oameni.

28) Am prins odată pe această amăgitoare fără minte umblînd în inima mea, purtată pe umerii maicii ei. Şi legîndu-le pe amîndouă cu legătura ascultării, le-am biciuit cu biciul smereniei şi le-am silit să-mi spună cum au intrat în mine. Iar ele, biciuite, mi-au spus : «Noi nu avem început, nici naştere, căci sîntem începătoare şi născătoare ale tuturor patimilor. Nu puţin ne războieşte zdrobirea inimii, născută din ascultare. Însă nu răbdăm să fim stăpînite de nimeni. De aceea, voind să ne facem stăpîne peste cele din ceruri, am fost depărtate de acolo[601]. Noi ne-am făcut născătoare, ca să spunem pe scurt, ale tuturor celor ce lucrează împotriva smeritei cugetări. Căci toate cele ce o ajută pe ea ni se împotrivesc nouă. Dar noi am izbutit şi în cer. Deci unde veţi scăpa de la faţa noastră ?[602] Noi ne-am obişnuit să ne împotrivim ocărîrii, ascultării, nemînierii, neţinerii de minte a răului şi slujirii[603]. Nepoatele noastre sînt căderile duhovniceşti : mînia, clevetirea, amărăciunea, strigarea, hula, făţărnicia, ura, pisma, viaţa după o regulă proprie, împotrivirea în cuvînt, neascultarea. Un singur vrăjmaş avem, asupra căruia nu avem puterea. Ţi-l spunem, că sîntem biciuite de el. El constă în a te defăima pe tine însuţi în chip sincer înaintea Domnului. Atunci să ne socoteşti ca pe un păianjen. Deci, pre-

601. S-au făcut stăpînitoare peste unele fiinţe îngereşti din ceruri şi de aceea le-au coborît de acolo. Căci nu voiau ca acelea să mai fie stăpînite de altcineva decît de ele (de slava deşartă şi de mîndrie). Mîndria, nevrînd să aibă nici-un stăpîn, nu cunoaşte nici-un cap, e fără cap. Omul mîndru nu admite nici-o căpetenie, el e anarhic.

602. Adică : dacă am izbutit să înfrîngem unele fiinţe chiar în cer, unde şi cum crezi tu, omule, că vei scăpa de noi ?

603. Căci adeseori călugărul se satură de ocărîri, de ascultare, de nemîniere şi atunci se predă mîndriei.

cum vezi, slava deşartă e calul pe care călăresc eu, mîndria».

Dar cuvioasa smerenie şi ocărîrea de sine vor rîde de calul şi de călăreţul lui, cîntînd cu sîrguinţă cîntarea de biruinţă: «Să cîntăm Domnului, căci cu slavă S-a preamărit. Cal şi călăreţ au fost aruncaţi în mare» şi în adîncul smereniei.

A fost treapta a douăzecişidoua. Cel ce s-a suit pe ea a biruit, dacă s-a putut sui.

Despre gîndurile negrăite ale hulei

1) În cele dinainte am auzit că există un prea cumplit nepot al cumplitei rădăcini şi maici care e spurcata mîndrie: este nepotul de negrăit al hulei. De aceea e de trebuinţă să-l aducem de faţă. Căci nu e un vrăjmaş dintre cei de rînd, ci un vrăjmaş şi un războinic cu mult mai cumplit decît toţi. Şi lucrul cel mai cumplit e că nu poate fi uşor de tîlcuit, mărturisit şi pus la stîlp în faţa doftorului duhovnicesc. De aceea a şi născut de multe ori în mulţi deznădejdea, rozînd, nelegiuitul, ca un cariu în lemn, toată nădejdea lor.

2) Acestui prea spurcat îi place de multe ori să batjocorească pe Domnul şi cele ce se săvîrşesc în înseşi sfintele Liturghii şi în însuşi timpul înfricoşatelor Taine. Din aceasta cunoaştem în chip vădit că nu sufletul nostru este cel ce rosteşte acele cuvinte nelegiuite, neînţelese şi de negrăit în lăuntrul nostru, ci dracul urîtor de Dumnezeu care a fost izgonit din ceruri, pentru că şi acolo căuta să împroaşte pe Dumnezeu cu hule. Dacă ar fi ale mele acele neruşinate şi necuviincioase

cuvinte, cum m-aş închina darului, primindu-l ?[604] Cum aş putea ocărî şi, în acelaşi timp, binecuvînta ?

3) Acest amăgitor şi de-suflet-stricător ne duce adeseori la ieşirea din minţi. Dar nici un alt gînd nu e atît de greu de mărturisit ca acesta. De aceea de multe ori şi îmbătrîneşte cu mulţi [605]. Căci nimic nu dă dracilor şi gîndurilor acestora atîta putere împotriva noastră, ca faptul de a le hrăni şi ascunde în inimă nemărturisite.

4) Dar nimenea să nu se socotească pe sine pricina gîndurilor de hulă. Iar Domnul este cunoscător de inimi şi ştie că nu sînt ale noastre aceste cuvinte şi gînduri, ci ale vrăjmaşilor noştri.

5) Îmbătarea este o pricină a poticnirii. Iar mîndria, o pricină a gîndurilor necuviincioase. Dar cel ce se poticneşte nu e vinovat de poticnire. Totuşi se va pedepsi pentru că s-a îmbătat.

6) Cînd stăm la rugăciune, se ridică şi acele gînduri necurate şi de-nespus. Dar stăruind în rugăciune, se retrag îndată. Căci nu obişnuiesc să lupte cu cei ce se luptă.

7) Nu huleşte nelegiuitul numai pe Dumnezeu şi cele dumnezeieşti, ci rosteşte în noi şi unele cuvinte prea urîte şi necuviincioase, ca fie să părăsim rugăciunea, fie să deznădăjduim de noi înşine. Şi aşa pe mulţi i-a întrerupt de la rugăciune şi pe mulţi i-a depărtat de la Taine. Trupurile unora le-a topit prin întristare. Pe

604. Scărarul se dovedeşte mereu un fin şi sincer analist al stărilor sufleteşti adeseori contradictorii. Consecvent personalist, el explică gîndurile ce se contrazic din prezenţa în sufletul nostru a altor subiecte nevăzute, în cazul de faţă, a demonilor.

605. Imbătrîneşte cu mulţi, pentru că nu-l pot nimici prin mărturisire, ruşinîndu-se să-l mărturisească. E prea evident şi prea bun Domnul, ca ei să îndrăznească să dea pe faţă gîndul de hulă împotriva Lui Ei înşişi nu se pot decide să-i dea credit serios. E un alt motiv pentru care nu-şi cred lor.

alţii i-a istovit prin posturi acest rău şi neomenos tiran şi nu le-a dat nici o clipă de odihnă, făcînd aceasta nu numai cu cei din lume, ci şi cu cei ce se îndeletnicesc cu vieţuirea călugărească. După aceea le insuflă gîndul că nu vor avea parte de nici o mîntuire şi-i face să se socotească mai de plîns şi mai nenorociţi decît toţi credincioşii şi decît păgînii înşişi.

Cel ce e chinuit de duhul hulei şi voieşte să se izbăvească de el, să ştie sigur că nu sufletul lui e pricina acestor fel de gînduri, ci dracul necurat, care a zis odinioară către Domnul: «Acestea toate le voi da Ţie, dacă, căzînd Te vei închina mie» (Mt. 4, 9). De aceea dispreţuindu-l pe el şi neluînd nicidecum cele spuse de el ca măsură, să zicem : «Mergi înapoia mea, satano ! Domnului Dumnezeului meu mă voi închina şi Lui singur voi sluji» (Mt. 4, 10) şi durerea să se întoarcă asupra capului tău ; şi asupra creştetului tău să se pogoare hula ta în veacul de acum şi în cel viitor. Amin.

8) Cel ce voieşte să lupte în afară de felul amintit cu dracul hulei, este asemenea celui ce încearcă să ţină fulgerul în mîinile lui. Cum va putea să prindă, să se împotrivească, sau să bată pe cel ce intră în inima lui dintr-odată ca un vînt şi aruncă cuvîntul lui mai repede ca o clipă şi îndată dispare ?

9) Căci toţi cei ce ne războiesc stau şi luptă şi rămîn multă vreme şi dau timp celui ce se luptă cu ei. Acesta însă nu. Ci îndată ce apare, se şi depărtează ; şi îndată ce ne-a vorbit, s-a şi dus.

10) Acest drac obişnuieşte să se sălăşluiască în mintea celor mai simpli şi mai nevinovaţi, care sînt şi tulburaţi şi chinuiţi mai tare decît alţii. Dar în aceştia totul se întîmplă nu din închipuirea de sine, ci din pizma dracilor.

11) Să încetăm să judecăm şi să osîndim pe aproapele şi să nu ne temem de gîndurile de hulă. Căci lucrul dintîi e pricina şi rădăcina celui de al doilea.

12) Precum cel închis în casă aude cuvintele trecătorilor, dar nu vorbeşte cu ei, aşa şi sufletul ce petrece în sine însuşi, auzind hulele dracului, se tulbură, căci acela trece prin el.

13) Cel ce-l dispreţuieşte pe acesta s-a eliberat de patimă. Dacă însă cugetă că poate lupta cu el altfel, pînă la urmă e înfrînt. Căci cel ce voieşte să stăpînească duhurile cu cuvintele, este asemenea celui ce încuie vînturile. Un călugăr sîrguitor, tulburat de acest drac, şi-a topit trupul cu posturi şi cu privegheri douăzeci de ani. Şi fiindcă n-a simţit prin aceasta nici un folos, a plecat şi, scriind patima sa pe o hîrtie, a predat-o unui bărbat sfînt, stînd culcat pe faţa sa, pentru că nu putea să caute spre el.

Cînd citi bătrînul, zîmbi. Şi ridicînd pe fratele îi zise: «Pune, fiule, mîna ta pe grumazul meu». Şi făcînd fratele aceasta, zise marele bătrîn : «Pe grumazul meu va fi, frate, acest păcat cîţi ani a zăcut şi cîţi va mai zace în tine. Numai tu să nu mai ţii seama de el» [606]. Şi m-a asigurat fratele că n-a ieşit din chilia bătrînului înainte de a se fi mistuit patima. Aceasta mi-a povestit-o cel ce a cercat-o, mulţumind lui Dumnezeu.

Cel ce a luat biruinţă asupra patimii a lepădat mîndria.

606. Un argument important pentru mărturisire : cel ce mărturiseşte păcatele sale, primind asigurarea că de aci înainte nu mai răspunde el pentru sine, ci duhovnicul care i-a dat iertarea, nu mai simte chinul pentru ele, nici neputinţa de a nu le mai săvîrşi. Iar duhovnicul răspunde, pentru că o face în numele Domnului. Domnul Hristos le ia asupra Lui prin duhovnic. Trebuie să faci experienţa întîlnirii cu Hristos ca o altă persoană decît tine, în singurul mod accesibil nouă, în mod concret. Adică, întîlnindu-te cu altă persoană omenească, dar care te întîmpină din însărcinarea şi în numele Domnului Hristos.

CUVÎNTUL XXIV

Despre blîndeţea, simplitatea şi nerăutatea, agonisite prin sîrguinţa înţeleaptă şi nu naturale; şi despre viclenie

1) Lumina zorilor se iveşte înaintea soarelui şi blîndeţea este înaintemergătoarea smeritei cugetări[607]. De aceea auzim şi Lumina, orînduindu-le pe acestea astfel după treptele lor: «Învăţaţi, zice, de la Mine, că sînt blînd şi smerit cu inima» (Mt. 11, 29). Deci se cade să fim luminaţi de lumină înainte de răsăritul soarelui, ca astfel să putem privi limpede spre soare. Căci cel ce nu cunoaşte mai înainte lumina, nu poate privi soarele, cum ne învaţă ordinea adevărată a celor spuse.

2) Blîndeţea este starea neclătinată a minţii, care rămîne la fel în cinstiri şi necinstiri[608]. Blîndeţea stă în a ne ruga în chip netulburat şi sincer pentru cel ce ne tulbură în vremea tulburărilor ce ni le pricinuieşte. Blîndeţea este lespedea aşezată peste marea mîniei, care risipeşte toate valurile ce izbesc în ea, nesuferind nici o clătinare[609].

Blîndeţea este propteaua răbdării; uşa sau mai bine zis maica răbdării, pricină a deosebirii (a dreptei socoteli, a discernămîntului). Căci: «Învăţa-va Domnul pe cei blînzi căile Lui» (Ps. 24, 8). E pricina iertării, îndrăzneala rugăciunii; încăperea Duhului Sfînt. Căci zice : «Spre cine voi privi, dacă nu spre cel blînd şi liniştit» (Is. 66, 2).

Blîndeţea este ajutătoarea ascultării, povăţuitoarea frăţietăţii, frîna celor ce se înfurie, potolirea celor ce

607. «Blîndeţea păzeşte iuţimea netulburată; iar smerenia eliberează mintea de trufie şi de slavă deşartă».

608. Aceeaşi definiţie a blîndeţii în *Cuvîntul VIII,* cap. 3.

609. «E propriu blîndeţii a purta» (a suporta) pe aproapele.

se mînie, dăruitoarea bucuriei, urmarea lui Hristos, însuşirea îngerilor, legarea dracilor şi pavăza amărăciunii.

3) În inimile celor blînzi se odihneşte Domnul[610], iar sufletul tulburat e scaunul diavolului. «Cei blînzi vor moşteni pămîntul» (Mt. 5, 5), mai bine zis îl vor stăpîni[611].

4) Sufletul blînd e tronul simplităţii. Iar mintea mînioasă e pricinuitoarea răutăţii. În sufletul lin va încăpea cuvîntul înţelepciunii «Domnul va povăţui pe cei blînzi întru judecată» (Ps. 24, 10), mai bine zis în lucrarea deosebirii (dreptei socoteli). Sufletul drept este soţul smereniei. Iar cel viclean este slujitorul mîndriei. Sufletele celor blînzi se vor îmbogăţi întru cunoştinţă[612]; iar mintea stăpînită de iuţime locuieşte împreună cu întunericul şi neştiinţa.

5) Mîniosul şi făţarnicul s-au întîlnit[613] şi nu se putea afla cuvînt sincer în convorbirea lor. Dacă vei cerceta inima celui dintîi, vei afla nebunia; dacă vei cerceta sufletul celui de al doilea, vei vedea viclenie[614].

610. Domnul cel blînd, Care n-are motive să fie ajutat, Se odihneşte în cei blînzi. Blîndeţea din El curge în credincioşi, devenind in ei leagăn lin în care Se odihneşte El. Blîndeţea e delicateţea, e gingăşia dragostei, siguranţa ei nu e tulburată de nimic. Prin blîndeţe se mîngîie cei ce se iubesc. Cunoaşterea lui Hristos are loc prin participare la El, prin sălăşluirea Lui in noi. Hristos e învăţător prin faptul că e sălăşluit in noi prin Duhul Sfînt.

611. Cei blînzi vor domni peste pămînt, întinzînd blîndeţea lor, care e blîndeţea lui Hristos în tot cuprinsul lui, făcînd ca nimenea să nu li se opună, ci să răspundă cu aceeaşi blîndeţe. Aceasta va fi Împărăţia cerurilor. Împărăţia delicateţii între oameni, din delicateţea lui Iisus Hristos.

612. Cunoştinţa adevărată e legată de blîndeţe, căci blîndeţea e şi o contemplare liniştită a semenilor care i se deschid şi a tainelor existentei, a tainei lui Dumnezeu cel blînd.

613. «Făţarnic e numit linguşitorul, amăgitorul, mincinosul, pentru că împleteşte cuvintele ca să placă, nu ca să spună adevărul».

614. A lui Evagrie : «Firea mîniei este să lupte împotriva dracilor şi pentru vre-o plăcere. Pentru că îngerii ne insuflă plăceri duhovniceşti şi

6) Simplitatea este deprinderea sufletului lipsit de cugetări felurite, care s-a făcut neclintit spre o gîndire nerăutăcioasă. Nerăutatea este o stare senină a sufletului, izbăvită de orice cugetare vicleană.

7) Întîia[615] însuşire a copiilor este simplitatea, nefelurită în gînduri, pe care pînă ce a avut-o Adam, n-a văzut goliciunea sufletului, nici urîţenia trupului său[616].

8) Bună şi fericită este şi simplitatea aflătoare în unii prin fire; dar nu e ca cea care a fost izbăvită de viclenie prin dureri şi sudori. Cea dintîi e acoperită şi

ne îndeamnă să întoarcem şi să hrănim mînia împotriva dracilor pentru fericirea ce ne vine din ea. Iar aceia, atrăgînd-o spre poftele lumeşti, o silesc să lupte contrar firii împotriva oamenilor, ca întunecîndu-se mintea şi căzînd din cunoştinţă, să se facă trădătoare a virtuţilor». *Alta* a lui Grigorie Teologul: «Frînează-ţi mînia, (iuţimea), ca să nu-ţi ieşi din minte. Pedepseşte iuţimea, căci ieşind din măsură se face tatăl nebuniei». *Alta* a aceluiaşi: «Fie-ţi mînia numai asupra şarpelui prin care ai căzut». *Alta.* «Vicleanul niciodată nu este în pace, ci totdeauna ocupat, totdeauna plin de mînie, de vicleşug şi de iuţime. Totdeauna pîndeşte pe vecinul său, totdeauna cîrteşte, totdeauna e aspru, totdeauna cînd i se porunceşte grăieşte împotrivă, cînd se hotărăşte ceva cu privire la el, se răzvrăteşte, cînd e sfătuit la bine, face rău, cînd e dojenit, batjocoreşte. El ia în batjocură pe cei ce vieţuiesc bine, urăşte pe cei ce sporesc, se scîrbeşte de sfaturi bune, micşorează pe fraţi, îi răzvrăteşte, îi face răi, se întoarce de la cei blînzi, ia în rîs pe cei îndelung răbdători, se făţărniceşte faţă de străini, cleveteşte pe unul către altul, se asociază cu fiecare împotriva celuilalt, aţîţă la sfadă, întărită pe unul contra altuia, e gata la ocări, dulce în grăiri de rău, gata la defăimări şi în a face rău».

Precum se vede, iuţimea sau mînia, cînd întrece o anumită măsură, întunecă mintea şi îl ţine pe om într-o agitaţie accentuată, ducîndu-l pînă la nebunie. Intre funcţiile sufleteşti este o strînsă legătură, ele se înrîuresc reciproc.

615. De aci, ediţia 1970 urmează o ordine deosebită de cea din P.G. şi de ediţia Trevisan. Urmăm ediţia 1970.

616. Ediţia 1970: «Înţelege prin goliciune lipsirea de harul dumnezeiesc».

păzită de marea felurime a patimilor[617]. Cea de a doua se face pricina celei mai înalte smerite cugetări. Răsplata celei dintîi este multă ; a celei de a doua este mai mult decît nesfîrşită.

9) Toţi cei ce voim să atragem pe Domnul la noi, să ne apropiem de El în chip simplu, neprefăcut, fără viclenie şi fără multe feluri de gînduri şi fără iscodire, ca şi cum am veni la lecţiile unui Învăţător. Căci El fiind simplu şi necompus din multe, voieşte ca şi sufletele ce vin la el să fie simple şi nevinovate. Dar nu se poate vedea niciodată simplitatea fără smerenie[618]. Vicleanul este mai înainte văzătorul mincinos, care-şi închipuie că din cuvinte cunoaşte gînduri şi din înfăţişările din afară, cele aflătoare în inimă[619].

10) Am văzut oameni drepţi, care au învăţat de la cei vicleni să se facă vicleni şi m-am mirat cum au putut pierde aşa de repede o însuşire şi un dar al firii[620].

11) Pe cît de uşor cad cei drepţi, pe atît de greu se pot preschimba cei dimpotrivă. Dar înstrăinarea adevărată, ascultarea, paza buzelor, au putut face de multe ori multe şi au preschimbat în chip minunat boli de nevindecat.

617. «Simplitatea naturală se păstrează, zice, nepărtaşă de multele patimi».

618. «Simplitatea şi nepreţuirea de sine curăţeşte inima de răutate». In textul grec, nepreţuirea de sine e exprimată prin cuvîntul μή μετρείν — nemăsurare de sine. Trebuie să nu-ţi măsori faptele bune săvîrşite, sau virtuţile. Propriu zis să nu le observi. Să fie ca şi cînd n-ar fi. Să nu te dedublezi prin conştiinţa valorii tale. Aceasta e smerenie şi, în acelaşi timp, simplitate.

619. «Mai-înainte-văzătorul mincinos» e cel ce-şi închipuie că vede în inimi, dar nu vede cu adevărat, şi de aceea face judecăţi greşite, în general rău voitoare despre oameni şi pretinde că prevede faptele lor rele şi-şi pune nădejdea în ele.

620. Ne îndeamnă să ocolim cu toată puterea petrecerea cu cei răi, ca să nu fim făcuţi pradă a răutăţii lor.

12) Dacă cunoştinţa îngîmfă pe cei mai mulţi, nu cumva neştiinţa şi lipsa de învăţătură pot smeri pe măsura lor ? Totuşi sînt unii, fără îndoială rari, care se mîndresc din pricina lipsei de cunoştinţă.

13) Dovadă limpede şi chip vădit al simplităţii fericite ne este de-trei-ori-fericitul Pavel, care s-a făcut simplu. Dar nimenea n-a văzut şi n-a auzit şi nici nu poate să vadă vreodată o astfel de înaintare în aşa de scurt timp[621].

14) Călugărul simplu este un animal cuvîntător supus, care-şi pune sarcina sa pe umerii celui ce-l povăţuieşte[622]. Animalul nu grăieşte împotriva celui ce-l leagă; nici sufletul drept, împotriva povăţuitorului. Urmează celui ce-l trage precum voieşte acela şi nu i se împotriveşte, mergînd pînă la jertfă.

15) Nevicleană este firea curată a sufletului, care în întîlnirile cu toţi se poartă aşa cum a fost zidită.

16) Dreptatea este cuget neiscoditor, purtare nemincinoasă, cuvînt neprefăcut şi nepregătit mai înainte. Precum Dumnezeu se numeşte iubire, aşa se numeşte şi dreptate. De aceea spune şi înţeleptul în Cîntarea Cîntărilor, către inima curată : «Dreptatea te-a iubit pe tine» (1, 4). Şi iarăşi, părintele lui: «Bun şi drept este Domnul» (Ps. 24, 6). Şi pe cei de un nume cu El îi mîntuieşte : «Cel ce mîntuieşte pe cei drepţi» (Ps. 24, 6).

621. Devenind simplu, sincer, sfîntul apostol Pavel a înaintat chiar prin aceasta în cunoaşterea a ceea ce este esenţial, a dragostei lui Hristos faţă de el şi a lui, faţă de Hristos şi de oameni. A văzut Persoana supremă şi persoanele semenilor mai presus de obiecte; a văzut iubirea simplă, directă, ca fiind infinit mai dătătoare de viaţă decît vicleşugurile de tot felul în relaţiile cu oamenii.

622. Un alt paradox: «animal cuvîntător supus», care nu poartă nici măcar sarcina sa, ci o pune pe umerii povăţuitorului său. Pe de o parte, e supus el însuşi, pe de alta i se supune povăţuitorul lui. «Purtaţi-vă sarcinile unul altuia» (Gal. 6, 2). El poartă sarcini trupeşti; conducătorul, sarcini sufleteşti. Şi prin amîndouă cîştigă.

Şi iarăşi: «Dreptatea sufletelor a văzut si a cercetat faţa lor» (Ps. 10, 8).

17) Viclenia este prefacerea stării de dreptate, cuget rătăcit, mincinoasă cîrmuire de sine ; jurăminte supuse pedepsei; cuvinte împletite ; adînc (voit ascuns) al inimii; prăpastie de viclenie ; minciuna îmbibată în fire; închipuirea de sine devenită firească; contrara smereniei; făţărnicia pocăinţei; izgonirea plînsului; duşmana mărturisirii; regulă de viaţă după plăcerea proprie; pricina căderilor; potrivnica învierii [623]; zîmbetul batjocurii; întristare nebună ; evlavie prefăcută ; viaţă îndrăcită.

18) Vicleanul este împreună-vorbitor cu diavolul şi de un nume cu el. De aceea şi Domnul ne-a învăţat să-l numim pe el aşa, zicînd: «Şi ne izbăveşte de cel viclean» (Mt. 6, 12).

19) Viclenia este ştiinţă, sau mai vîrtos urîciune drăcească, străină de adevăr, care socoteşte că rămîne ascunsă celor mulţi.

623. «Căci viclenia nu lasă sufletul să înveţe prin pocăinţă». *Alta ;* «Precum dacă cineva ar fi muşcat de scorpie, veninul ei ar străbate în tot trupul lui şi s-ar vătăma inima lui, la fel este şi răutatea inimii faţă de aproapele. Căci veninul ei îi muşcă sufletul şi acesta se primejduieşte de viclenie. Deci cel ce are milă de ostenelile sale, dacă vrea să nu se prăpădească, să scuture degrabă de la sine scorpia aceasta, adică viclenia şi răutatea». Există un adînc nesfîrşit, un abis al vicleniei, precum există şi un abis al smereniei sau al simplităţii. Căci nici răutatea nu are un capăt, ci poate înainta mereu. Există nenumărate dimensiuni ale infinităţii, bune şi rele. Ele se combină şi se încrucişează şi se opun in chipuri multiple. Precum nesfîrşirea smereniei se hrăneşte din experienţa infinităţii lui Dumnezeu, aşa şi nesfîrşirea vicleniei din opoziţia faţă de ea. Căci e un chip răsturnat al iubirii lui Dumnezeu. Pe măsură ce aceea se arată în mai multe forme din Dumnezeu, sau din oameni, răspunde şi ea cu noi forme şi grade de răutate, de invidie, de mincinoasă imitare, ca o dimensiune a infinităţii rele ce se înfruntă cu dimensiunile infinităţii bune. Dar la o infinitate în act nu ajunge nici smerenia şi nici viclenia. Dimensiunile infinităţii în creatură sînt numai direcţii spre infinitatea realizată în Dumnezeu.

20) Făţărnicia este o stare potrivnică sufletului şi trupului, împletită cu tot felul de gînduri.

21) Să fugim de prăpastia făţărniciei şi de groapa vicleniei [624], ascultînd de cel ce zice: «Cei ce viclenesc vor pieri şi ca o iarbă repede se vor usca şi ca nişte verdeţuri repede vor cădea» (Ps. 36, 5). Aceştia sînt păşunea dracilor.

22) Greu vor intra bogaţii în Împărăţie şi înţelepţii fără minte, în simplitate [625].

23) Căderea a înţelepţit adeseori pe mulţi răi, dăruindu-le lor fără voie nerăutate şi mîntuire.

24) Luptă-te să-ţi înşeli priceperea [626]. Şi făcînd aşa, vei afla mîntuire şi nevinovăţie, în Hristos Iisus, Domnul nostru. Amin.

Cel ce a suit pe această treaptă, să îndrăznească. Că s-a mîntuit, luînd ca pildă pe Hristos.

CUVÎNTUL XXV

Despre preaînalta smerită-cugetare, pierzătoarea patimilor, ce se naşte în simţirea nevăzută

1) Cel ce voieşte să înfăţişeze prin cuvînt văzut [627] simţirea şi lucrarea iubirii Domnului în chip propriu; şi ale sfintei smerite-cugetări în chip cuvenit; şi ale fericitei căinţe în chip adevărat; şi ale luminării lui Dumnezeu în chip vădit; şi ale fricii Lui în chip ne-

624. «Bărbatul viclean este o mreajă ascunsă».

625. «Nu pe înţelepţii în Hristos îi socoate, ci pe cei ce lumea obişnuieşte să-i numească înţelepţi. Fără minte, cu adevărat, sînt cei înţelepţi în faţa lor înşişi şi moştenitori ai proorocescului *vai*».

626. «Luptă-te, zice, să nu faci cele ce se înfăţişează ca bune priceperii tale, fără cercetarea lor de către cei mai mari».

627. Adică sensibil şi material.

mincinos; şi ale încredinţării inimii în chip neînşelălor; şi socoteşte să lumineze prin lămurirea acestora pe cei ce nu le-au gustat, face ceva asemenea celui ce voieşte să facă cunoscută prin cuvinte şi pilde dulceaţa mierii celor ce n-au gustat-o niciodată. Dar cel de al doilea[628] vorbeşte în zadar, ca să nu spun că pălăvrăgeşte; iar cel dintîi, sau e necercat în cele ce descrie, sau se face în chip vădit bătaia de joc a slavei deşarte.

2) Cuvîntul nostru înfăţişează mai întîi, pentru pregătire, o comoară în vase de lut, sau mai bine zis pecetluită în trupuri, a cărei calitate nu poate fi făcută cunoscută de nici un cuvînt. Ea îşi face cunoscut mai întîi numai numele ei neînţeles de sus, pe care-l dăruieşte spre multă şi nesfîrşită cercetare cu oboseală celor ce-l cercetează cu dreaptă judecată. Iar cuvîntul este acesta : sfînta smerită-cugetare.

3) Cîţi sînt călăuziţi de duhul lui Dumnezeu, să se adune împreună cu noi în acest sobor înţelegător şi prea înţelept, purtînd în chip înţelegător în inimi tablele cunoştinţei lui Dumnezeu. Deci făcînd aşa, ne-am adunat şi am cercetat împreună şi am ispitit înţelesul cinstitei numiri. Şi unul a zis că ea înseamnă uitarea deplină a isprăvilor proprii; altul, a se socoti pe sine cel mai de pe urmă şi mai păcătos dintre toţi; altul, cunoştinţa ce o are mintea despre neputinţa şi slăbiciunea ei; altul, a lua înaintea aproapelui în cazuri de supărări şi a dezlega cel dintîi mînia; altul, cunoaşterea harului şi milei lui Dumnezeu; altul, iarăşi, simţirea sufletului zdrobit şi tăgăduirea voii proprii.

Iar eu ascultînd toate acestea, ispitindu-le prin chibzuinţă şi trezvie, n-am putut să aflu simţirea fericită a aceleia prin auzire. De aceea, ca unul ce sînt cel mai de pe urmă, adunînd ca un cîine din fărămiturile

628. Cel ce vorbeşte despre miere.

ce au căzut de la masa acelor cunoscători şi fericiţi părinţi, încercînd să o lămuresc, am zis :

Smerita-cugetare este un har fără nume al sufletului[629], avînd un nume numai pentru cei ce au primit cercarea (experienţa ei)[630]. Ea este o bogăţie negrăită ; este numirea lui Dumnezeu şi darul Lui. Căci zice: «Învăţaţi de la Mine»; deci nu de la înger, nici de la om şi nici de pe hîrtie, «ci de la Mine» (Mt. 11, 29), adică din sălăşluirea, din luminarea şi din lucrarea Mea în voi; «că sînt blînd şi smerit cu inima» şi cu gîndul şi cu cugetul; «şi veţi afla odihnă», din partea războaielor, şi uşurarea de gînduri «sufletelor voastre».

4) Alta este arătarea acestei cuvioase vii în iarna patimilor şi alta în primăvara rodirii şi iarăşi alta în vara virtuţilor, deşi toate aceste arătări ale ei pricinuiesc împreună veselia şi rodirea. De aceea ele sînt şi ca nişte chipuri şi semne ale darurilor.

5) Căci cînd începe să înflorească ciorchinele acestei cuvioase (smerite-cugetări), urîm îndată cu durere toată slava şi lauda omenească, izgonind de la noi iuţimea şi mînia. Iar înaintînd această împărătească a vir-

629. «A numit smerita cugetare «fără nume» nu prin negaţie (χατ'άπό-φασινί,οΐ prin afirmare. Iar har i-a spus pentru harul dat prin ea sufletului. Căci numirile nu exprimă mai multul sau mai puţinul. Fiindcă oamenii nu sînt mai mult sau mai puţin oameni; nici altele de felul acesta. Ci împărtăşirile sînt mai mult sau mai puţin. De aceea harul în sine e fără nume ; dar, pentru cei ce se împărtăşesc de el, are un nume». Totuşi sînt realităţi atît de adînci şi de complexe, că numele doar le indică în general, insă păstrează în ele ceva negrăit. Omul e un nume, dar fiinţa ce poartă acest nume are şi ceva negrăit în ea, deci şi în el. De fapt, autorul Scării nu numeşte harul fără nume în sine şi cu nume pentru cei ce-l primesc, cum socoteşte scoliastul ediţiei 1970, ci smerita cugetare.

630. Cunoaşterea adevărată a virtuţilor se dobîndeşte numai prin experierea lor. Iar în experierea lor se face experienţa, deci se dobîndeşte cunoştinţa lui Dumnezeu, în sufletul celui ce le are. In virtuţi e transparentă puterea corespunzătoare a lui Dumnezeu. Virtuţile subţiază în general, sau fac străvezie firea omului pentru lărgimea infinită a luminii şi bunătăţii lui Dumnezeu.

tuţilor odată cu vîrsta duhovnicească, în suflet, socotim ca nimic, mai bine zis ca pricini de scîrbă, toate faptele bune săvîrşite de noi, gîndind că în fiecare zi adăogăm mai multe poveri la sarcina noastră printr-o împrăştiere de care nu ne dăm seama. Iar bogăţia darurilor dumnezeieşti date nouă o privim ca pe un adaos de mai mare pedeapsă, ca una ce e mai presus de vrednicia noastră. De aceea mintea noastră rămîne atunci nejefuită, închizîndu-se în vistieria smereniei şi neauzind decît ciocăniturile şi batjocurile furilor, dar neputînd fi păgubită de nici unul din ei, dacă smerenia este vistieria nejefuită.

6) Atîta am îndrăznit să cugetăm, prin puţine cuvinte, despre înflorirea şi sporirea începătoare a acestui pom pururea înverzit. Dar care este coroana desăvîrşită a acestei sfinţite virtuţi, întrebaţi pe Domnul, cei ce sînteţi ai Domnului. Căci despre mărimea acestei cuvioase nu se poate grăi. Iar despre calitatea ei este şi mai cu neputinţă de grăit. Vom încerca totuşi să grăim ceva despre însuşirea ei, după înţelegerea dăruită nouă.

7) Între pocăinţa plină de grijă şi plînsul curăţit de orice pată şi prea cuvioasa smerenie a celor începători e atîta deosebire cîtă e între pîine, aluat şi făină. Căci sufletul se zdrobeşte şi se subţiază prin pocăinţa vădită, se uneşte şi, ca să zic aşa, se amestecă (se frămîntă) cu Dumnezeu prin apa plînsului nemincinos, iar aprinsă de focul Domnului se face pîine şi se întăreşte. Aceasta e fericita smerenie, cea lipsită de aluatul (stricăciunii) şi de umflarea mîndriei.

Astfel, adunîndu-se într-o singură putere şi lucrare, cele trei sînt ca un lanţ preacuvios, sau ca un curcubeu care are aceleaşi însuşiri[631]. Şi semnul uneia vei afla

631. «Curcubeul este arcul întins după ploaie în nori. A numit smerenia astfel pentru firea mult întărită şi felurită şi multicoloră, sau pentru

că se face şi semnul celorlalte. Aceasta voi încerca s-o întăresc printr-o scurtă dovedire.

8) Însuşirea cea dintîi şi cea mai aleasă a acestei bune şi vrednice de laudă treimi este primirea cu cea mai mare bucurie a necinstirii, care e aşteptată cu mîinile deschise ale sufletului şi e îmbrăţişată ca una ce alină şi topeşte bolile sufletului şi mari păcate. A doua însuşire e pierderea a toată iuţimea şi cumpătarea ce se arată în potolirea ei. Iar a treia treaptă prea frumoasă a ei este neîncrederea credincioasă în bunătăţile agonisite şi dorinţa neîncetată după învăţătură[632].

9) «Sfîrşitul legii şi al proorocilor este Hristos, spre îndreptarea fiecăruia care crede» (Rom. 10, 14), iar sfîrşitul patimilor este slava deşartă şi mîndria a celui ce nu ia aminte. Pe acestea le pierde această căprioară înţelegătoare (smerenia *n.tr.)* care păzeşte pe cel ce vieţuieşte împreună cu ea (pe omul smerit *n.tr.)* neprimitor de nici un venin aducător de moarte. Căci unde se arată în ea veninul făţărniciei ? Unde, al clevetirii ? Unde se ascunde de ea şarpele ? Oare nu e scos mai degrabă la arat din pămîntul inimii şi omorît şi nimicit ? Nu este în unirea cu aceasta vreo arătare a urii, vreun fel de împotrivire în cuvînt, nu e vreun miros al nesupunerii, decît dacă ar fi vorba de credinţă[633].

10) Cel ce s-a unit cu aceasta ca un mire, este lin, blînd, uşor de înmuiat prin străpungere, milos mai mult decît toţi, senin, strălucitor, uşor de înfrînat, nesupărăcios, veghetor, netrîndav. Şi ce trebuie să mai

întreita culoare şi pentru înălţimea acestei virtuţi care este ridicată deasupra celor pămînteşti» («pentru întreita culoare» numai în trad. Veniamin Costache).

632. Cel smerit nu se încrede niciodată în virtuţile ciştigate şi în faptele bune săvîrşite, dar aceasta, pe temeiul credinţei în Dumnezeu şi in putinţa de a înainta cît mai departe.

633. Numai cînd s-ar cere călugărului în ascultare să nu creadă, sau să schimbe vre-un punct de credinţă, i-ar fi îngăduit să nu se supună.

spunem multe ? E nepătimaş, dacă «întru smerenia noastră Şi-a adus Domnul aminte de noi şi ne-a izbăvit pe noi de vrăjmaşii noştri» (Ps. 135, 23-24).

11) Călugărul cu cugetul smerit nu va iscodi cele negrăite. Dar cel mîndru va iscodi nedreptăţile.

12) Stînd dracii în chip arătat înaintea ochilor unui oarecare frate din cei mai cunoscători, au început să-l fericească. Dar prea înţeleptul zise către ei: «De veţi înceta să mă lăudaţi prin gînduri în suflet, din retragerea voastră mă voi socoti că sînt mare. De nu veţi înceta să mă lăudaţi, voi cunoaşte din laudele voastre necurăţia mea. Căci «necurat este la Domnul tot cel ce se înalţă cu inima» (Pilde 16, 6).

«Deci dacă plecaţi, m-am făcut mare; dacă mă lăudaţi, voi dobîndi prin voi şi mai multă smerenie»[634].

634. Avem aceeaşi subtilă surprindere a tensiunii unor stări sufleteşti contradictorii. Călugărul pune dracii în grea dilemă : «Dacă plecaţi, mă voi mîndri că v-am putut alunga, deci e bine pentru voi să plecaţi, dar pentru mine e bine să rămîneţi; dacă rămîneţi, nu numai că n-am putinţa să zic că sînt mare, pentru că v-am alungat, ci am şi motiv să mă smeresc, căci lăudîndu-mă voi îmi dau seama de necurăţia mea, contrară laudelor voastre». Dracii nu ştiu ce să facă : să rămînă, ca să ispitească în continuare pe călugăr prin laude, căci poate pînă la urmă tot l-ar face să se mîndrească ; dar le-a spus că dacă rămîn, el mai tare se convinge de păcatele lui. Deci vor pleca. Dar plecînd, nu-l mai pot ispiti.

In fond aceasta nu se întîmplă chiar dacă nu sînt dracii de faţă, ci numai gîndurile noastre : dacă gîndul ne spune că sîntem smeriţi, ne mîndrim; deci e bine să alungăm acest gînd; dacă îl alungăm, nu mai avem conştiinţa smereniei şi lipsind ea, îi ia locul mulţumirea de noi înşine, deci mîndria. Cum ieşim din această dilemă? Alungind gîndul că sîntem smeriţi, dar rămînînd smeriţi. Dar putem face aceasta ? Şi cum ? Scărarul dă soluţia în capitolul următor: să fim permanent exclusiv sub puterea gîndului păcătoşeniei noastre. Nu într-o reflexiune teoretică asupra smereniei, ci într-o suferinţă reală pentru insuficienţa noastră. Scăparea e într-o suferinţă reală şi adîncă pentru păcatele noastre, nu într-un joc cochet al reflexiunii pe tema smereniei.

Dacă mîndria face pe om aspru şi opac, smerenia îl face delicat şi transparent. In ea stă înnobilarea firii noastre. Dar ea nu poate fi înfăp-

Şi dracii zăpăciţi de încurcătura în care i-a pus acest cuvînt, s-au făcut nevăzuţi.

13) Să nu-ţi fie sufletul tău groapă acestei ape de-viaţă-făcătoare, care acum izvorăşte, acum seacă sub arşiţa slavei şi înălţării. Ci să-ţi fie izvor al nepătimirii, care scoate pururea rîul de apă al sărăciei (cu duhul *n.tr.)* din sine. Ia seama, prietene, că văile sînt cele ce rodesc în ele grîu înmulţit şi rod duhovnicesc. Valea este sufletul smerit între munţi, adică între virtuţile duhovniceşti, pururea netrufaş şi pururea neclintit [634 bis].

14) N-am postit, n-am privegheat, nu m-am culcat pe jos, ci «m-am smerit, zice, şi m-a mîntuit Domnul degrabă» (Ps. 114, 6). Pocăinţa învie, plînsul bate la uşa cerului, iar cuvioasa smerenie o deschide. Eu mărturisesc Treimea în Unime şi Unimea în Treime şi mă închin Ei [635].

15) Pe toate cele văzute le luminează soarele ; şi pe toate cele făcute cu judecată (cu raţiune *n.tr.)* le întăreşte smerenia. Nefiind de faţă lumina, toate sînt întunecate. Şi nefiind de faţă smerita cugetare, toate ale noastre sînt putrede [636].

tuită fără conştiinţa păcătoşeniei noastre şi fără efortul de a o depăşi, adică fără pocăinţă, care se dovedeşte că nu e deplină decît în plîns.

634bis. Alt paradox: pe cît sînt de înalte virtuţile, pe atît e de smerit sufletul.

635. «Precum Sfînta Treime a Ipostasurilor este în dumnezeirea cea una şi dumnezeirea cea una, în trei ipostasuri, aşa şi pocăinţa şi plînsul şi smerenia sînt de un neam şi se întăresc în harul dumnezeiesc şi harul le uneşte pe acestea, unind pe una cu alta şi înălţînd mintea la Dumnezeu». Cele trei în unitatea lor nu reflectă numai Sfînta Treime, ci au în ele harul Dumnezeului întreit sau pe Dumnezeu întreit, prin har, unind pe cele trei fără să le confunde, cum este El una în fiinţă şi întreit în ipostasuri.

636. Sînt în descompunere. Au în ele viermele mîndriei care nu lasă firea noastră să se înfrumuseţeze în mod real, să se înnobileze cu ade-

16) Unul este în toată zidirea locul care a văzut o singură dată soarele ; şi unul este gîndul care a născut de multe ori smerenia[637]. Una şi singură a fost ziua în care toată lumea s-a veselit; şi aceasta este unica virtute care nu poate fi umilită de draci[638].

vărat, să înfăptuiască cu adevărat punţile ei spre Dumnezeu şi spre semeni, prin care se întăreşte în viaţă.

637. «Acest singur loc a fost fundul Mării Roşii la trecerea lui Izrail. Şi acest singur gînd este aducerea aminte de moarte, sau de viitoarea judecată, sau de patimile Domnului». Prin acest gînd trecem prin viitoarea patimilor spre mîntuire. In acest loc, Dumnezeu Se aşezase între izraeliţi şi egipteni, în chipul unui nor, care către egipteni era întunecos, acoperind pe izraeliţi din partea lor, iar deasupra şi în faţa izraeliţilor era luminos, arătîndu-le calea (Ieş. 14, 20). Aceasta e smerenia, care vede pe Dumnezeu, sau măreţia Lui, dar e acoperită de către ceilalţi în măreţia ei. Dar smerenia care vede numai pe Dumnezeu se naşte numai pentru că se gîndeşte la moarte, la judecata lui Dumnezeu şi la patimile Domnului pentru păcate». Această explicare corespunde cu cea a lui Ioan de Raith (P.G. 88, 1236, C.D.).

638. «Ziua bucuriei a toată lumea nu e alta decît cea a învierii Domnului şi Mîntuitorului nostru, în care neamul nostru s-a eliberat de legăturile veşnice. Iar unii spun că e cea a naşterii Domnului, în care s-a auzit de la îngeri: «Slavă întru cei de sus, lui Dumnezeu» etc. ; iar alţii, că e ziua în care Noe a ieşit cu ceilalţi din corabie». Intre ziua învierii sau a naşterii Domnului nu e numai o paralelă, ci şi o legătură. Numai pentru că Domnul S-a coborît prin naştere, ne putem coborî şi noi în smerenie. Dar smerenia ne aduce adevărata slavă şi mîntuire, cum naşterea I-a adus lui Hristos, slăvirea de către îngeri şi învierea; cum ascultarea i-a adus lui Noe, izbăvirea de apele potopului. *Alta,* în ed. Veniamin Costache : «Raţiunile lucrurilor făcute în zidire se văd adunate numai în omul singur, care a fost făcut din cele gîndite şi din cele simţite. Deci în ziua nepăcătuirii lui şi a însăşi smereniei lui se bucură zidirea». In om se văd toate raţiunile creaturilor, atît ale celor sensibile, cît şi ale celor înţelese şi înţelegătoare. El e raţiunea atotcuprinzătoare a tuturor raţiunilor create. In el sînt atît toate raţiunile obiectelor sensibile care se cunosc prin el (sau cu care ele au legătură n.tr.), cît şi raţiunea care le cunoaşte (ca îngerii n.tr.), şi care e în legătură cu toate raţiunile cunoscătoare. Dar el se bucură de a se cunoaşte real şi de a cunoaşte; atunci cînd se smereşte, se cunoaşte cel mai bine pe sine. De aceea, întru el se bucură toată zidirea cînd, smerindu-se, se cunoaşte cel mai mult şi pe sine însuşi şi, în el, pe toate.

17) Una este a se înălţa şi alta a nu se înălţa; şi alta, a se smeri. Cel dintîi judecă toată ziua; cel de al doilea nu judecă, ci poate se şi judecă pe sine ; iar cel de al treilea, fiind nevrednic de osîndă, pururea se şi osîndeşte pe sine.

18) Altceva este a cugeta cu smerenie; altceva a se nevoi pentru a cugeta cu smerenie; şi iarăşi, altceva, a lăuda pe cel smerit cu cugetul. Cel dintîi lucru este al celor desăvîrşiţi; al doilea, al adevăraţilor ascultători; iar al treilea, al tuturor credincioşilor.

19) Cel ce s-a smerit în lăuntrul sau, nu e furat de buze; căci ceea ce nu are vistieria nu se poate scoate pe uşă[639].

20) Calului cînd se află singur i se pare că aleargă tare, dar adus în herghelie, îşi cunoaşte neputinţa sa.

21) Cînd gîndul nu se mai făleşte cu darurile fireşti, e semn că a început să se însănătoşeze. Iar cîtă vreme simte cineva mirosul urît, nu simte mireasma mirului.

22) Cel ce m-a îndrăgit, a spus cuvioasa, nu va mai lovi, nu va mai judeca, nu va mai voi să stăpînească, nu va mai face pe înţeleptul (nu se va mai sfătoşi), pînă ce va rămîne unit cu mine.Căci după unirea cu mine, acela nu mai e supus legii (I Tim. 1, 9)[640].

23) Nelegiuiţii draci i-au semănat lauda în inimă unuia ce se nevoia să ajungă la fericita smerenie. Iar acesta s-a gîndit, din insuflare dumnezeiască, să biruiască viclenia duhurilor printr-o meşteşugire evlavi-

639. Cel smerit socoteşte că nu are nimic. De aceea buzele nu au ce fura din el şi preda altora. De fapt, el rămîne o vistierie pecetluită, care se îmbogăţeşte necontenit. Desigur, ceilalţi învaţă totuşi de la el. învaţă în chip negrăit (apofatic), văzînd înălţimea sau adîncimea smereniei lui.

640. El va face ale legii, fără să trebuiască să caute la o lege din afară. «Cei ce lovesc cu nesimţire, sau judecă, sau fac pe înţelepţii, sau poftesc stăpînire, nu sînt părtaşi de smerenie. Dar uneori unii învaţă smerenia şi prin faptele lor pe cei ce se apropie de ei».

oasă. Şi anume, sculîndu-se, a scris pe peretele chiliei numirile celor mai înalte virtuţi, adică a iubirii desăvîrşite, a smeritei cugetări îngereşti, a rugăciunii curate, a curăţiei nestricate şi a celor asemenea. Deci, cînd veneau gîndurile să-l laude, el spunea : «Să mergem la mustrare !» Şi venind în chilie citea numirile şi striga către sine: «Chiar cînd vei cîştiga acestea, să ştii că eşti încă departe de Dumnezeu» [641].

24) Care e puterea şi firea soarelui acestuia nu putem să spunem ; dar cunoaştem din lucrările şi însuşirile lui, firea lui.

25) Smerita cugetare este acoperămînt dumnezeiesc, spre a nu fi văzute izbîndirile noastre [642]. Smerita cugetare e adîncul fără fund al puţinătăţii noastre, care nu poate fi furat de niciun tîlhar [643]. Smerita cugetare este «turn tare dinspre faţa vrăjmaşului» (Ps. 60, 3). «Nu se va folosi vrăjmaşul de el; şi fiul lui, adică gîndul nelegiuirii, nu va adăuga a-i face lui rău; şi va tăia de la faţa lui pe vrăjmaşii lui şi va pune pe fugă pe cei ce-l urăsc pe el» (Ps. 88, 23).

641. «Zis-a Ava Isaia despre smerita cugetare că nu are limbă să grăiască cu cineva pentru că e fără grijă, sau către altul pentru că e dispreţuitoare de sine; nici ochi nu are să ia aminte la scăderile altuia, nici ureche să audă cele ce nu folosesc sufletu său. Şi nu are vre-o treabă cu cineva, decît cu păcatele sale. Cu toţi oamenii este paşnică; dar pentru porunca lui Dumnezeu, nu pentru prietenie. Şi de posteşte cineva şase zile şi încă şase şi se predă pe sine unor mari osteneli şi porunci, fără calea aceasta (a smereniei), toate ostenelile lui sînt nefolositoare». *Alta:* «De nu cîştigi (aceste virtuţi), eşti departe de poruncile lui Dumnezeu; iar de le cîştigi, eşti slugă netrebnică : ai făcut ceea ce trebuia să faci, în vreme ce alţii au făcut mai mult decît poruncile».

642. Ea acoperă virtuţile noastre ca să nu ne mîndrim şi să le pierdem prin aceasta. Le acoperă chiar faţă de noi. Numai Dumnezeu trebuie să le vadă.

643. Vederea puţinătăţii sau neînsemnătăţii noastre poate spori la nesfîrşit, ca într-un abis, pe măsura cunoaşterii tot mai vădite a infinităţii lui Dumnezeu. Dar nu poate înainta pînă la nimic, pentru că în acest caz n-ar putea avea conştiinţa de sine.

26) Dar însuşirile cunoscute marelui ctitor al bogăţiei sale din suflet sînt mai multe decît toate cele arătate[644]. Iar acelea sînt, celor ce văd, semne, arătătoare ale bogăţiei; numai un lucru nu se vede: voinţa ei de a nu se arăta[645].

27) Vei cunoaşte şi nu te vei amăgi văzînd că se află în tine această cuvioasă virtute într-o bogăţie de lumină negrăită şi plină de o dragoste netîlcuită de rugăciune. Înainte de a-i face loc în sine, inima a ajuns la nedefăimarea greşalelor străine. Iar înainte-mergătoarea celor spuse este ura oricărei slave deşarte.

28) Cel ce s-a cunoscut pe sine întru toată simţirea sufletului, a semănat pe pămînt bun. Căci în cei ce n-au semănat astfel, nu poate înflori smerita cugetare. Cel ce s-a cunoscut pe sine, a cunoscut în sine gîndul fricii de Domnul[646]. Iar cel ce călătoreşte cu acest gînd, ajunge la poarta iubirii.

29) Smerenia este poarta Împărăţiei[647], introducînd înăuntru pe cel ce se apropie. Despre ea socotesc

644. Duhului Sfînt, ctitorului smereniei din suflet, Ii sînt cunoscute şi alte bunătăţi ale smereniei decît cele pe care le face arătate.

645. Avem iarăşi un paradox: însuşirile smereniei se văd şi ele o trădează pe ea. Totuşi ea însăşi nu vrea să fie văzută şi nu se arată. Dar chiar prin aceasta se arată. «Însuşirile arătate sînt semne ale bogăţiei smereniei, cu excepţia voinţei ei. Căci aceasta socotesc că este acel unul de care vorbeşte». Ediţia 1970 mai adaugă : «Alţii spun că acel unul este defăimarea de sine, pe care o săvîrşeşte neîncetat cel smerit la cuget în chip ascuns, înlăuntrul său, socotindu-se pe sine mai neînsemnat şi mai vrednic de scîrbă decît toţi. Aceasta neputîndu-se vedea de cineva, se desparte de toate însuşirile arătate ale smeritei cugetări».

646. «Adevărata smerenie este fiica cunoştinţei. Iar cunoştinţa adevărată este fiica ispitelor». Din ispite cunoaştem că sîntem expuşi la ele, din pricina slăbiciunii noastre, adică ne cunoaştem cu adevărat, cum nu ne cunoaştem pînă ce sîntem stăpîniţi de mîndrie. Dar cunoscîndu-ne astfel, ajungem la smerenie.

647. E poarta care introduce în Împărăţia iubirii. Căci ea e semnul dispariţiei oricărei mîndrii, care închide pe om în sine şi-i închide orice

că a zis Domnul că «cel ce voieşte va intra şi va ieşi (fără frică, din viaţă) şi păşune va afla» (In. 10, 9), şi că ea e verdeaţa din rai [648]. Deci toţi cîţi au intrat prin altă cale în schima călugărească, sînt furi şi tîlhari ai vieţii lor.

30) Cei ce voim să o dobîndim, să nu încetăm a ne cerceta pe noi înşine; şi dacă vom socoti, întru simţirea inimii, pe aproapele, că ne întrece în toate, aproape ne este mila [649].

31) E cu neputinţă să iasă foc din zăpadă. Dar e şi mai cu neputinţă să se afle smerita cugetare între cei de altă credinţă (eterodocşi). Virtutea aceasta este a celor credincioşi şi bine-cinstitori, dar şi a acestora, numai dacă sînt curăţiţi [650].

32) Cei mai mulţi ne numim pe noi înşine păcătoşi şi poate că şi sîntem. Dar ceea ce probează inima, este primirea defăimării[651].

poartă. Smerenia e semnul supremei preţuiri a lui Dumnezeu şi a altora. Şi din aceasta vine iubirea pentru ei şi deschiderea porţii lor.

648. «Cel ce a intrat, prin vieţuirea şi smerenia imitatoare a lui Hristos, în viaţa călugărească, va intra bine în ea şi va ieşi din viaţa de faţă şi va afla păşunea pricinuitoare de veselia cea din rai».

649. «Milă numeşte smerita cugetare venită in suflet prin har. Dar ea vine cînd ne vom socoti, din tot sufletul şi din toată inima, mai neînsemnaţi decît tot omul. Aceasta înseamnă: întru simţirea inimii».

650. Numai dreapta credinţă este temei şi izvor de smerenie. Orice altă credinţă e produsul mîndriei. «Smerita cugetare nu e dispreţuirea cunoştinţei, ci o cunoaştere a harului şi a milei lui Dumnezeu». De aceea, numai cei ce cred în Dumnezeul cel adevărat, Care S-a coborît din iubire pînă la noi, pot primi harul smeritei cugetări. Dar aceasta nu înseamnă o dispreţuire a cunoştinţei de noi înşine. Fără această cunoştinţă de noi înşine, sîntem mîndri şi nu primim harul. Smerita cugetare, deşi e din har, mai degrabă ne adînceşte cunoştinţa de noi înşine şi aduce în noi adevărata cunoaştere a noastră.

651. A lui Isaac : «Cel ce poate răbda cuvîntul aspru al unui om urîcios şi neînţelept pentru Dumnezeu şi pentru a împăciui gîndurile, fiul păcii se va chema. Şi unul ca acesta poate dobîndi pacea sufletului şi duhului». *Alta:* «De respingi osteneala şi necinstirea, nu spune că te po-

33) Cel ce se grăbeşte spre acest liman neînviforat (spre smerenie), nu va înceta să împlinească, să cugete şi să născocească tot felul de planuri, de cuvinte, de gînduri, de meşteşugiri, de căutări, de căi, de chipuri de purtări, de iscodiri, de cereri şi de rugăciuni, pînă ce, cu ajutorul lui Dumnezeu, şi prin purtări tot mai smerite şi mai ocărite, va scăpa vasul sufletului său de marea pururea bîntuită de furtună a închipuirii de sine. Căci cel ce s-a izbăvit de aceasta, s-a făcut un vameş în stare să afle răspuns bun pentru toate păcatele [652].

34) Unii ţin ca pricină de smerită cugetare relele făcute înainte şi după iertarea lor pînă la sfîrşit, biciuind prin ele închipuirea de sine. Alţii, ţinînd în mintea lor patima lui Hristos, se socotesc pururea datornici. Alţii se umilesc pe ei prin lipsurile de toate zilele. Alţii doboară prin ispitele, prin bolile şi prin greşalele lor, înălţarea lor. Alţii şi-au făcut din lipsa darurilor, maica darurilor [653].

Dar mai sînt unii — dacă mai sînt şi acum nu pot spune — care chiar prin darurile lui Dumnezeu şi prin sporirea în ele se smeresc pe ei, socotindu-se nevrednici de o astfel de bogăţie şi rămîn într-o astfel de sim-

căieşti prin alte virtuţi. Căci slava deşartă şi ocolirea durerii obişnuiesc să slujească păcatului pentru slavă». *Alta:* «Cînd vezi pe cineva plîngîndu-se din pricina multei necinstiri, cunoaşte că fiind stăpînit de gîndurile slavei deşarte, cu durere va secera snopul seminţelor semănate în inimă». *Alta:* «Cu cît eşti mai stăpînit de năravuri rele, primeşte mai bucuros greaua chinuire, ca smerindu-te prin ea să vomitezi mîndria». In traducerea Veniamin Costache: «Cînd vei suferi mult pentru vre-o ocară, sau necinstire, cunoaşte că mult te-ai folosit. Fiindcă slava deşartă se scoate afară din tine, după o înţeleaptă iconomie, prin necinstire». *Alta :* «Cercarea şi dovedirea smereniei se face prin necinstire».

652. Va răspunde uşor de ele prin pocăinţă şi smerenie. Vameşul e chipul păcătosului, dar şi al pocăinţei pentru păcate.

653. A se observa frumuseţea acestui paradox : Cel mai sărac e cel mai bogat, dacă-şi recunoaşte sărăcia.

ţire, adăugînd în fiecare zi la datoria lor[654]. Aceasta e smerenia, aceasta e fericirea, aceasta e cununa cea desăvîrşită.

35) Cînd vezi pe cineva, sau auzi de el, că în puţini ani a dobîndit cea mai înaltă nepătimire, socoteşte că nu pe alta, ci pe această cale, fericită şi scurtă, a călătorit.

36) Dragostea şi smerenia sînt o sfinţită pereche. Cea dintîi înalţă, cea de a doua, susţinîndu-i pe cei înălţaţi, nu-i lasă niciodată să cadă.

37) Altceva este zdrobirea inimii, altceva cunoştinţa şi altceva smerenia[655]. Zdrobirea este fiica căderii. Căci cel ce cade se zdrobeşte şi stă la rugăciune fără îndrăzneală, dar cu o neruşinare vrednică de laudă[656], sprijinindu-se în toiagul nădejdii ca unul cu totul zdrobit, şi cu el alungând cîinele deznădejdii.

Cunoaşterea e înţelegerea neclintită a măsurilor proprii şi amintirea neîmprăştiată a greşalelor celor mai subţiri.

Smerenia este învăţătura gîndită a lui Hristos adunată în chip înţelegător în vistieria sufletului de cei

654. Un alt paradox remarcabil: Cu cît sporeşti mai mult, cu atît te simţi mai dator, ca şi cînd n-ai sporit deloc. Căci din ce primesc mai multe daruri, din aceea se socotesc mai îndatoraţi şi deci se smeresc mai mult. Cu cît podoabele cu care un binefăcător încarcă pe cineva sînt mai mari, cu atît îl fac pe acesta să se plece mai mult în faţa lui, covârşit tot mai mult de ele.

655. A sfîntului Marcu Monahul: «Fără zdrobirea inimii e cu neputinţă a ne izbăvi de patimă. Iar inima o zdrobeşte înfrînarea întreită: de la somn, de la hrană, de la tihna trupească. Căci prisosul în acestea pricinuieşte dulcea pătimire. Iar dulcea pătimire primeşte gîndurile rele. Ea se împotriveşte însă şi rugăciunii şi slujirii cuvenite».

656. Un alt paradox : Cel ce a căzut, stă la rugăciune lipsit de îndrăzneală, dar plin de stăruinţa, pe care i-o dă deznădejdea, care mai are în Dumnezeu o singură nădejde: să ceară iertare fără să se ruşineze.

ce s-au învrednicit de ea, învăţătură de care nu se pot apropia cuvintele sunătoare [657].

38) Cel ce zice că simte în întregime mireasma acestui mir, dar în timpul laudelor se simte mişcat în inimă fie măcar cît de puţin, sau că pricepînd înţelesul cuvintelor nu se amăgeşte, se înşală [658].

39) Am auzit pe cineva zicînd întru simţirea sufletului: «Nu nouă, Doamne, nu nouă, ci Numelui Tău dă slavă» (Ps. 113, 9). Căci cunoştea că firea nu poate rămîne nicicum nevătămată prin sine. «De la Tine e lauda mea în adunare mare» (Ps. 21, 29), adică în veacul viitor. Căci înainte de acela nu o putem purta pe aceasta fără primejdie.

40) Dacă firea şi raţiunea şi chipul celei mai de pe urmă mîndrii, este să făţărim, de dragul slavei, virtuţi ce nu le avem în noi, apoi semnul celei mai adînci smerite cugetări, este să ne înfăţişăm ca vinovaţi pentru păcatele care nu sînt ale noastre, de dragul dispreţuirii.

Aşa a făcut cel ce a luat pîinea şi brînza cu mîinile sale [659] ; aşa, cel ce, dezbrăcîndu-se de haina sa, a colindat oraşul, neispitit de patimă, ca un lucrător al curăţiei [660]. Unii ca aceştia nu se tem de sminteala omului, deoarece au luat, prin rugăciune, puterea să încredinţeze (despre curăţia lor) în chip nevăzut pe toţi.

657. In smerenie e concentrată în mod trăit toată învăţătura lui Hristos, într-un chip negrăit, apofatic. Însăşi învăţătura lui Hristos se dovedeşte prin ea cuprinzînd un adînc nesecat în trăire şi cu atît mai mult, negrăit.

658. «Nu porunceşte, să fim nesimţitori, dar opreşte ca cineva să ia aminte la laude ca la nişte cuvinte adevărate şi să se îndulcească cu ele şi să se socotească pe sine vrednic de astfel de cuvinte».

659. Ediţia 1970 : «Socotesc că vorbeşte de Ava Simon, de care se spune în cartea a treia a lui Everghetinos» ; P.G. : «Face aluzie la sfîntul Serapion».

660. Ediţia 1970 : «Socotesc că părintele vorbeşte de Ava Serapion»; P^G. : «E cuviosul Simon».

41) Cel ce se îngrijeşte de primul lucru, ştie că va lipsi cel de al doilea[661]. Căci unde Dumnezeu e gata să ne asculte, toate le putem face. Ţine să superi mai degrabă pe oameni, decît pe Dumnezeu. Căci se bucură văzîndu-ne alergînd spre necinstiri, ca să strîmtorăm, să lovim şi să pierdem închipuirea deşartă de sine.

42) Înstrăinarea e pricinuitoarea cea mai mare a acestui fel de nevoinţe. Căci numai cei cu adevărat mari pot răbda să fie batjocoriţi de ai lor[662]. Să nu te sperii de cele spuse. Căci nimenea n-a putut vreodată să urce scara dintr-odată.

43) În aceasta vor cunoaşte toţi că sîntem ucenicii lui Dumnezeu : nu că ni se vor supune dracii, ci că numele noastre s-au scris în cerul smereniei[663] (Lc. 10, 20).

44) Nerodnicia urcă prin fire la înălţime ramurile pomilor numiţi lămîi. Dar cînd se fac roditori, se încovoaie. Cel ce a privit cu înţelegere, ştie aceasta.

45) Pe scara acestei cuvioase virtuţi, unul primeşte de la Dumnezeu o suire de treizeci de trepte, altul de şaizeci şi altul de o sută. Pe cea mai sus înălţime se află cei nepătimitori; la mijloc, cei în vîrsta (duhovnicească) a bărbăţiei; iar pe cea dintîi, pot urca toţi. Cel ce se cunoaşte pe sine, nu se va lăsa amăgit să încerce

661. «Cel ce se îngrijeşte de smerita cugetare, nu are teamă de sminteală, sau de dispreţuirea celuilalt».

662. «Dumnezeu Se bucură, zice, de cei smeriţi la cuget, văzîndu-i batjocoriţi, dar răbdînd. Iar fiindcă la aceasta nu se poate ajunge intre ai săi, înstrăinarea e cea mai bună pricină a smereniei». In ediţia 1970, fraza din urmă sună : «Dar fiindcă numai cei mari pot răbda să fie batjocoriţi de ai lor, înstrăinarea e cea mai mare pricină a smereniei» (celor mici duhovniceşte).

663. Cerul e lumea smereniei ; căci numai unde e smerenie, e iubire. Acolo nu e nici silnicie, nici vrajbă.

a urca la cele mai presus de puterile lui. Dar pune piciorul în chip neclintit pe această fericită cărare[664].

46) Păsările se tem de neamul uliului, iar lucrătorii smereniei, de sunetul (ecoul) grăirii lor împotrivă[665].

47) Mulţi au dobîndit mîntuirea fără mai înainte vestiri, luminări, semne şi minuni. Dar fără smerenie, nimeni nu va intra în cămara de nuntă. Căci ea e păzitoarea celor dintîi, iar fără ea cele dintîi îi pierd pe cei mai uşori.

48) Deoarece nu voim să ne smerim, Domnul a rînduit cu purtare de grijă şi aceasta: nimeni nu poate vedea ranele sale cum le vede aproapele său. De aceea e de trebuinţă să dăm mulţumită pentru însănătoşirea noastră nu nouă, ci aceluia şi lui Dumnezeu.

49) Cel cu mintea smerită se fereşte de voia sa ca de o amăgitoare şi în cererile lui către Domnul învaţă şi ascultă cu credinţă neşovăitoare[666]. El nu ia aminte la vieţuirea învăţătorilor, ci predă grija de sine lui Dumnezeu, Care a învăţat pe Valaam cele de trebuinţă şi prin asină (Num. 22, 28 urm.).

50) Un astfel de lucrător chiar de ar înţelege, de ar face şi de ar grăi cele cuvenite, nici atunci nu şi-ar crede sieşi. Căci încrederea în sine îi este celui smerit o ţepuşă şi o povară, precum îi este celui mîndru spusa altuia.

51) Mie mi se pare că e propriu îngerilor să nu fie furaţi de păcate[667]. Căci am auzit pe îngerul pămîn-

664. «Pune adică piciorul mintii pe cărarea nelunecoasă, adică pe smerenie».

665. «Deci nici gîndul grăirii împotrivă să nu-l primim. Căci acesta este ecoul».

666. «Ce să înveţe ? Desigur cele cuvenite şi trebuincioase».

667. Păcatul e o furare a omului din conştiinţa clară şi ascuţită de sine, e pe jumătate o inconştienţă. Îngerul e în cea mai luminoasă, trează şi nefurată conştiinţă de sine.

tesc zicînd: «Nu ştiu întru mine nimic; dar nu întru aceasta mă voi îndrepta. Că Cel ce mă judecă pe mine este Domnul» (I Cor. 4, 4). De aceea trebuie să ne osîndim şi să ne ocărîm pe noi înşine neîncetat, ca prin micşorarea noastră să lepădăm de la noi păcatele fără de voie[668]. Iar de nu, în ceasul ieşirii vom avea de dat socoteală în chip cumplit pentru ele[669].

52) Cel ce cere de la Dumnezeu lucruri mai prejos de vrednicia sa, va primi fără îndoială cele mai presus de sine[670]. Despre aceasta dă mărturie vameşul, care a cerut iertare, dar a primit îndreptarea (Lc. 18, 14), şi tîlharul care a cerut numai pomenirea în Împărăţie, şi a moştenit raiul întreg (Lc. 23, 24).

53) Nu se poate vedea în zidire foc mic şi mare ; şi nu poate rămîne în smerita cugetare nemincinoasă vreun fel de împătimire de cele materiale. Cît timp păcătuim cu voia, nu este smerenia în noi. Acesta este semnul neaflării ei în noi.

54) Cunoscînd Stăpînul că putem întipări chipul virtuţii sufletului în purtarea cea din afară, luînd un ştergar ne-a arătat calea smereniei (In. 13, 4). Căci su-

668. E un mijloc de a ascuţi conştiinţa de noi înşine, de neputinţa noastră.

669. «Nu prin cuvîntul simplu trebuie să ne judecăm pe noi înşine neîncetat, ci întru simţirea inimii. Căci cel ce se ceartă astfel pe sine, nu se va întoarce nici de la cei ce-l mustră şi-l ocăresc, ca de la nişte duşmani, ci-i iubeşte din suflet ca pe nişte binefăcători». Aceasta o spune cu stăruinţă şi Ava Dorotei.

670. «Cel ce se socoteşte pe sine nevrednic şi de cererile cele mai mici şi cere ca un păcătos cele mai mici, primeşte iertare mare. Căci credincios este Dumnezeu să ne dea nouă şi peste ceea ce cerem, dar nu ne vin acestea cîtă vreme păcătuim cu voia». Sau şi aşa: «Mai prejos de vrednicia lui cere cel ce lucrează dreptatea şi nu cere răsplată pentru faptele lui, ci numai iertarea păcatelor lui. De aceea va primi şi cele mai presus de sine de la Dumnezeu, Care dă din prisosinţă mai presus şi de cele ce cerem sau cugetăm».

fletul se face asemenea lucrărilor din afară şi ia chipul celor ce le face şi se întipăreşte de ele.

55) Stăpînirea s-a făcut unuia dintre îngeri pricină de înălţare, dar nu pentru aceasta o primise pe ea[671].

56) Altceva simte cel ce şade pe tron şi altceva, cel ce şade în gunoi. Şi de aceea, poate, dreptul acela s-a aşezat pe gunoi în afara cetăţii. Căci dobîndind astfel desăvîrşita smerită-cugetare, a spus întru simţirea inimii: «M-am osîndit pe mine însumi şi m-am istovit. Pămînt şi cenuşă m-am socotit» (Iov 42, 6)[672].

57) Găsesc că Manase (IV Regi 20, 24) a păcătuit ca nici un altul dintre oameni, pentru că a spurcat cu idoli templul lui Dumnezeu şi toată credinţa. De ar fi postit toată lumea pentru el, nimic nu ar fi putut aduce în schimb deopotrivă cu păcatul lui. Dar smerenia a izbutit să tămăduiască în el şi cele de nevindecat ale lui[673].

671. Ingerii au primit o stăpînire de sine peste ei înşişi şi peste cele materiale, dar unul din ei a făcut din aceasta o pricină de mîndrie.

672. «Observă cîtă zdrobire aduce sufletului defăimarea de sine, spre pocăinţă. Căci de la defăimarea de sine vine cineva şi la răbdarea celui ce-l mustră şi-l defaimă».

673. «Smerenia poate aduce, fără fapte, iertarea multor păcate. Dar faptele fără smerenie sînt, dimpotrivă, nefolositoare. Ba ne pricinuiesc şi multe rele. Deci dobîndeşte iertare de păcate prin smerenia ta, cum am zis». *Alta,* la Veniamin Costache : «Precum sarea este de trebuinţă în orice mîncare, aşa şi smerenia, în toată fapta bună. Şi ea poate să înfrîngă tăria multor păcate. De aceea trebuie să ne mîhnim cu mintea neîncetat, întru smerenie şi întristare şi cu dreaptă socoteală. De o vom cîştiga pe aceasta, ea ne va face fii ai lui Dumnezeu. Fără fapte bune ea ne pune înaintea lui Dumnezeu; dar fără ea, deşarte sînt toate faptele noastre. Căci preschimbarea minţii noastre o voieşte Dumnezeu. In minte ne facem buni şi în minte ne facem netrebnici. Ajunge să stea aceasta singură în faţa lui Dumnezeu şi să grăiască pentru noi». Smerenia anulează tot răul ce s-a întipărit în noi prin fapte rele; dar lipsa ei face neplăcute toate faptele noastre bune, arătîndu-le ca făcute pentru slava noastră. Mîndria ne opreşte să intrăm în adevărata comuniune cu ceilalţi, chiar dacă facem fapte bune pentru ei. Ea ne închide sinea noastră faţă de alţii, trimiţînd

58) «Că de ai fi voit jertfă, Ţi-aş fi dat» (Ps. 50, 18), zice David către Dumnezeu. Trupurile noastre arse de tot prin post, nu le vei binevoi. Ce înseamnă «jertfa lui Dumnezeu» şi celelalte, înţeleg toţi. Am păcătuit Domnului, a strigat odinioară această fericită smerenie către Dumnezeu, vorbind despre preacurvie şi ucidere. Şi îndată a fost auzită. Iertat-a Domnul păcatul tău.

59) Drept cale şi pricină a acesteia, pururea pomeniţii părinţi au rînduit ostenelile trupeşti. Iar eu, socotesc ascultarea şi sinceritatea inimii, care se împotriveşte şi prin fire închipuirii de sine.

60) Dacă mîndria a făcut pe unii, din îngeri, draci, negreşit smerenia poate face şi din draci, îngeri. Drept aceea să îndrăznească cei ce au căzut.

61) Să ne grăbim şi să luptăm cu toată puterea să urcăm spre vîrful acesteia. Iar de nu, să ne atîrnăm măcar purtaţi pe umerii ei. Iar de mai şchiopătăm încă, să nu cădem din braţele ei. Căci cel ce cade din ele, m-aş mira să mai dobîndească vreun dar veşnic.

faptele bune spre ei numai ca nişte cîini de vânătoare spre animalele vînate. De aceea, şi pe aceia îi opreşte să intre în comuniune cu noi. Mîndria noastră închide şi inima lor, dinspre noi. Ei primesc faptele noastre poate, dar nu ne primesc pe noi, căci nu se încred în noi. Pentru că nici noi nu ne dăruim odată cu faptele noastre. In aceste fapte cel mîndru dăruieşte ceva din afară de sine, ca momeală. Deci nu se dăruieşte pe sine. Numai în smerenie se dăruieşte pe sine, căci se roagă să fie primit de ceilalţi, pe care îi preţuieşte mai mult ca pe sine. Se arată ca om ce are nevoie de ei.

Acelaşi lucru se întîmplă şi în raporturile noastre cu Dumnezeu : smerenia ne deschide lui Dumnezeu şi pe Dumnezeu ni-L deschide nouă ; cită vreme, mîndria ne închide şi pe noi şi pe El. Faptele bune ne pot închide încă şi mai mult, putîndu-ni-se face pricină de mîndrie. De aceea numai smerenia vorbeşte cu rezultat bun pentru noi în faţa lui Dumnezeu. Numai ea ne deschide inima oamenilor şi a lui Dumnezeu. Numai la bătaia ei necutezătoare şi delicată ni se deschide poarta Împărăţiei. Ea vorbeşte cu rezultat pentru noi, pentru că în ea. vorbeşte cu adevărat inima noastră.

62) Puterile şi căile ei, dar nu şi semnele ei[674], sînt neagonisirea, înstrăinarea, ascunderea nearătată a înţelepciunii, grăirea nemeşteşugită, cererea milostivirii[675], ascunderea viţei de neam bun[676], alungarea îndrăznelii, depărtarea vorbăriei. Căci nimic n-a putut vreodată să smerească sufletul, ca starea sărăcăcioasă şi înfăţişarea de om care cere mila altora[677].

63) De porneşti la luptă împotriva vreunei patimi, să ai smerenia ca aliată. «Că vei călca peste aspidă şi vasilisc şi vei călca în picioare leul şi balaurul» (Ps. 90, 30). E vorba, se înţelege, despre păcat, despre deznădejde şi despre diavol, balaurul trupului.

Smerita cugetare este sonda cerească care poate ridica sufletul din adîncul fără fund (abisul) al păcatelor, la cer[678]. A văzut cineva în inima lui frumuseţea ei şi, cuprins de uimire, a întrebat-o de numele Celui ce a născut-o. Iar ea, zîmbindu-i luminos şi liniştit, îi spuse: «Cum te grăbeşti să afli numele Celui ce m-a născut ? Nu ţi-l voi spune, pînă ce nu vei avea pe Dumnezeu». A Lui fie slava în veci. Amin.

Adîncul (abisul) e maica izvorului, iar smerenia e izvorul dreptei socoteli (a puterii de a deosebi).

674. «Semnele, sau chipurile, sînt pricini ale smeritei cugetări».

675. Nu cererea de milostenie materială, ci cererea milei semenilor. Aceasta ne face să mărturisim înduioşat omenescul nostru autentic, care totdeauna are nevoie de ceilalţi. Aceasta ne deschide pe noi, lor şi pe ei, nouă. Aceasta înduioşează amîndouă părţile, ca să intre în comuniune reală.

676. Viţa de neam bun, pusă intenţionat sau neacoperit în faţa oamenilor, e încă un zid între un om şi semenii săi. Neascunderea ei ne ţine şi pe noi distanţi de alţii şi le îngreunează şi lor apropierea de noi.

677. «Să-ţi fie ţie şi chipul şi păşirea şi haina şi scaunul şi hrana şi aşternutul şi casa şi toate cele din casă, potrivite smereniei; la fel cuvîntul, şi auzirea, şi întîlnirea cu aproapele. Toate să-ţi fie mai degrabă semne ale modestiei, decît ale îngîmfării».

678. «Definiţia smeritei cugetări luată ca puterea lucrătoare». Smerenia e puterea ce înalţă cu adevărat şi în chip autentic la cer, adică în inima lui Dumnezeu şi a semenilor.

CUVÎNTUL XXVI

Despre deosebirea gîndurilor, patimilor şi virtuţilor

1) Puterea de a deosebi este în cei începători cunoaşterea adevărată a celor privitoare la ei înşişi. În cei de la mijloc, e simţirea înţelegătoare [679], care deosebeşte fără greşeală binele propriu zis, de binele natural şi de cel potrivnic [680].

Iar în cei desăvîrşiţi e cunoştinţa sălăşluită în ei prin luminarea dumnezeiască, care poate lumina cu lumina ei şi cele ce se află în alţii în chip întunecos.

Sau poate, puterea deosebirii (a dreptei socoteli) este şi se cunoaşte ca fiind îndeobşte cunoaşterea sigură a voii dumnezeieşti în orice timp şi loc şi lucru. Ea obişnuieşte să se afle numai în cei curaţi cu inima şi cu trupul şi cu gura. Dreapta socoteală este conştiinţa nepătată şi simţirea curată [681].

2) Cel ce a răpus în chip binecredincios pe cei trei, a răpus împreună cu ei şi pe cei cinci. Iar cel ce s-a

679. «Simţirea înţelegătoare, sau simţirea minţii» (νοερά άισθησις) este o expresie mai veche a părinţilor (încă de la sfîntul Grigorie de Nyssa), care arată că mintea înţelege şi simte în acelaşi timp, adică cunoaşte printr-o atingere cu realitatea afectivă însăşi, sesizînd şi calitatea ei bună sau rea. De exemplu, înţeleg pe un om, dar îmi dau seama şi de însuşirea lui bună sau rea. Şi se poate spune că atunci îl înţeleg mai mult. E o simţire în care este o înţelegere şi o înţelegere în care este o simţire. E ca un fel de înţelegere prin gustare (a se vedea la Diadoh al Foticeii, cap. 30; Filoc. rom. I, p. 345—346).

680. Binele propriu zis sau de căpetenie (x xupio αγαθόν) e binele dobîndit prin nevoinţă şi har, spre deosebire de o bunătate naturală, care e inferioară. Dar e şi Binele prin sine, sau Subiectul dumnezeiesc, izvorul nesecat al bunătăţii, al oricărei bunătăţi, care nu poate fi decît persoană, căci numai o persoană e bună.

681. Discernămîntul nu e numai o cunoaştere teoretică, ci o cunoaştere şi o simţire, în acelaşi timp, a ceea ce e bun sau rău, şi ca atare atîrnă de starea de curăţenie a celui ce o are. Numai cel curat cu inima percepe

purtat cu nepăsare faţă de aceia, nu va birui pe nici unul [682].

3) Nimenea, auzind sau văzînd în viaţa călugărească unele lucruri mai presus de fire, să nu cadă din neştiinţă în necredinţă. Căci unde vine Dumnezeu cel mai presus de fire, se fac şi lucrurile cele mai presus de fire.

4) Tot războiul drăcesc din noi constă din aceste trei chipuri atotcuprinzătoare: din negrijă, din mîndrie, sau din pizma dracilor. E de plîns cel dintîi; e foarte ticălos al doilea; dar fericit este al treilea.

5) Să ne fie în toate, după Dumnezeu, drept ţintă şi îndreptar, conştiinţa, ca, cunoscînd de unde vine suflarea vînturilor, să întindem pînzele potrivit lor [683].

6) În toate lucrările noastre cele după Dumnezeu, dracii ne sapă trei gropi. Întîi luptă ca să împiedice să se facă binele. Al doilea, după cea dintîi înfrîngere a lor, ca să nu se facă aceasta după Dumnezeu. Cînd nu-şi ating tîlharii nici ţinta aceasta, venind liniştit către sufletul nostru, ne fericesc că vieţuim în toate după Dumnezeu. Duşmana celei dintîi ispite, este sîrguinţa

ce e curat şi simte, cu aversiune, ceea ce nu e curat. «Iar curat cu inima este cel ce nu calcă poruncile lui Dumnezeu, osindindu-se pe sine însuşi; sau cel cu milă fată de toată firea zidită; sau cel liber de patimile ascunse. Iar curat cu trupul este cel curat de întinăciunea trupului şi care spune cu gura adevărul».

682. Ediţia 1970 : «Cel ce a răpus pe cei trei, adică lăcomia pîntecelui, iubirea de arginţi şi slava deşartă, a răpus împreună cu ei şi pe cei cinci, adică curvia, trîndăvia, întristarea, mînia şi mîndria. Iar cel ce nu-i biruieşte pe aceia, nu-i poate birui, nici pe aceştia». Sînt cele opt patimi.

683. «Corabia se scufundă uneori din pricina valurilor din afară. Alteori, din pricina poverii dinăuntru. Noi de asemenea, ne pierdem uneori prin păcatele noastre cu fapta, alteori pierim prin gîndurile dinăuntru. Deci trebuie să luăm seama şi la atacurile duhurilor din afară şi la golirea de gîndurile necurăţiei dinăuntru. Dar mai cu grijă trebuie să luăm aminte la gînduri».

şi gîndul la moarte. A celei de a doua, este supunerea şi ocara; a celei de a treia, defăimarea neîncetată de sine.

7) Această osteneală ne stă în faţă pînă ce va intra în locul cel sfînt (în altarul) al nostru focul lui Dumnezeu[684]. Atunci nu vom mai sta sub sila unor gînduri ce intră în noi înainte de a băga de seamă (prejudecăţi). «Căci Dumnezeul nostru este foc ce mistuie» (Deut. 4, 24) toată aprinderea (necuvenită) şi mişcarea, gîndurile de mai înainte (prejudecăţile), împietrirea şi întunecarea dinăuntru, văzută şi gîndită.

8) Dar dracii obişnuiesc să facă şi cele contrare celor spuse. Căci cînd izbutesc să înfrîngă sufletul şi să răstoarne lumina minţii, nu mai este în noi, nenorociţii, nici trezvie, nici dreaptă socoteală (discernămînt), nici socotinţă, nici ruşine, ci tocire, nesimţire, nedeosebire şi orbire.

9) De nu va veni seara şi întunerecul peste ziua sufletului[685], tîlharii nu vor jefui, junghia şi pierde. Prin furt se pierde fiinţa, prin furt se face ceea ce nu este bun ca ceea ce ar fi bun. Furtul este o luare în robie a sufletului prin nebăgare de seamă. Junghierea

684. Aluzie la spusa sfîntului Marcu Ascetul, despre suflet — ca locaşul sfînt al lui Dumnezeu şi despre inimă — ca altarul acestei biserici *(Despre Botez;* Filoc. rom. I, p. 282). Pe acest altar stă ca jertfă sau ca dar fiinţa noastră, peste care aşteptăm focul dragostei dumnezeieşti ca să o aprindă de dragoste şi să o ducă lui Dumnezeu intru miros de bună mireasmă duhovnicească, sau ca o jertfă şi ca un dar total dăruit şi bine plăcut lui Dumnezeu. Dacă nu ne oferim lui Dumnezeu din inimă şi aprinşi de focul dragostei nu sîntem o jertfă curată şi plăcută lui Dumnezeu.

685. «Seara şi întunericul sufletului este negrija, uitarea, pofta... Dacă deci nu se va întuneca mintea de patimile amintite, patimile nu vor domni peste suflet». Aşa precum curăţia inimii dă condiţia cunoaşterii, aşa întinarea prin patimi aduce întunerecul. Lumina cunoaşterii şi întunerecul conştiinţei nu sînt, în planul duhovnicesc, numai fapte ale unei corecte sau necorecte întrebuinţări a raţiunii, ci şi ale curăţeniei şi murdăriei morale, sau ale sensibilităţii delicate şi ale tocirii grosolane.

sufletului este omorîrea minţii raţionale, căzută în fapte necuvenite. Iar pierderea e deznădejdea după nelegiuirea săvîrşită.

10) Nimenea să nu dea vina pe neputinţa sa pentru neîmplinirea poruncilor evanghelice. Căci sînt suflete care au făcut şi ceea ce e mai presus de poruncă. Să te încredinţeze de aceasta cel ce a iubit pe aproapele mai mult decît pe sine însuşi şi şi-a pus sufletul pentru acela, măcar că nu a luat o poruncă de la Dumnezeu pentru aceasta [686].

11) Să îndrăznească pătimaşii care se smeresc. Căci chiar de vor cădea în toate gropile şi vor fi vînaţi prin toate cursele şi se vor îmbolnăvi de toate bolile, dar după însănătoşire vor fi tuturor doctori şi luminători, sfeşnice şi povăţuitori, învăţînd chipurile de vindecare ale fiecărei boli şi izbăvind pe cei ce vor cădea, prin încercarea (experienţa) lor.

12) Cei ce sînt chinuiţi încă de niscai gînduri de mai înainte furişate[687], şi pot să înveţe, măcar prin cuvîntul simplu, să înveţe, dar să nu şi conducă. Căci poate că, ruşinîndu-se de cuvintele lor, vor începe să facă cele bune. Şi se întîmplă în ei, ceea ce am văzut la unii ce se tăvăleau în mocirlă. Aceştia, murdărindu-se de noroi, învăţau pe trecători chipul în care s-au scufundat, povestindu-le aceasta spre mîntuirea lor, ca să nu cadă şi ei în aceeaşi pătimire.

Căci pentru mîntuirea altora i-a izbăvit pe ei Dumnezeu, Cel atotputernic, de noroi. Iar dacă cei pătimaşi se vor arunca de bunăvoie în plăceri, să împărtăşească

686. «Acesta este Ava Leon din Capadochia».

687. «Lupta cu gîndurile furişate mai înainte de a observa, cu prejudecăţile (προλήψεις) nu este a celor pătimaşi, ci a celor ce stau departe de ură, dar simt mirosul murdăriei sufleteşti. De aceea a poruncit acestora să nu ia posturi de conducere, ca nu cumva, din negrijă, să se rostogolească în faptele neîncuviinţate. Dar celor deschişi faptelor urîte, nu le îngăduie să înveţe pe alţii».

învăţătura prin tăcere. Căci s-a zis că «Iisus a început a face şi (apoi) a învăţa» (Fapte 1,1).

13) Cumplită cu adevărat, cumplită mare străbatem, o, călugări smeriţi; şi plină de multe valuri şi de stînci înălţate, de vîrtejuri ameţitoare, de stînci ascunse, de dihănii, de piraţi, de valuri, de hăuri.

Prin stîncile văzute ale sufletului să înţelegem mînia sălbatecă şi năprasnică, prin vîrtej ameţitor, deznădejdea ce învălue mintea şi se opinteşte să o prăvălească în fundul descurajării; prin stîncă ascunsă, neştiinţa care ţine răul ca bine; dihania e trupul acesta mic şi sălbatec; piraţii sînt slujitorii atotcumpliţi ai slavei deşarte care răpesc încărcătura corăbiei noastre şi osteneala virtuţilor noastre; valul este pîntecele umflat şi greu care ne predă dihaniei prin propria pornire [688] ; iar hăul este mîndria azvîrlită din cer, care ne ridică pînă la cer şi ne aruncă pînă în prăpastia cea fără de fund (în abis).

14) Cei ce au învăţat carte ştiu care învăţături se potrivesc începătorilor, care, celor de la mijloc şi care, învăţătorilor. Să luăm aminte cu chibzuială, ca nu cumva întîrziind în învăţătură, să vieţuim încă în nevoinţele celor începători. Căci e ruşine mare să vezi un bătrîn mergînd la şcoală alături de copii.

Alfabetul cel mai bun pentru toţi este acesta: ascultarea, postul, sacul pocăinţei, cenuşa, lacrimile, mărturisirea, tăcerea, smerenia, priveghierea, bărbăţia, frigul, osteneala, vieţuirea în greutăţi, defăimarea, zdrobirea, nepomenirea răului, iubirea de fraţi, blîndeţea, credinţa simplă neiscoditoare, negrija lumii, ura fără ură a părinţilor [689], nepătimirea, simplitatea im-

688. «în chip potrivit a numit pîntecele umflat, val. Căci de acolo e trasă în valuri mintea şi dusă la cădere».

689. E o ură care nu-i urăşte propriu zis pe ei ca persoane, ci îngrijorarea lor de fiul care s-a călugărit, ispita la care-l supun părinţii de a renunţa la călugărie, etc.

preunată cu nerăutatea, nepreţuirea din partea altora [690].

Rînduiala cea bună a celor înaintaţi constă din: lipsa de slavă deşartă, nemînierea, buna nădăjduire, liniştea, dreapta socoteală (discernămîntul), gîndirea neclintită la judecată, mila, iubirea de străini, sfătuirea cumpătată, rugăciunea netulburată de patimi, neiubirea de arginţi.

Iar regula, cuvîntul şi legea duhurilor şi trupurilor celor ce s-au desăvîrşit, vieţuind cu bună credincioşie în trup, este aceasta: inimă nerobită, dragoste desăvîrşită, izvor de smerită cugetare, ieşirea minţii [691], intrarea lui Hristos, lumina nejefuită a rugăciunii, belşugul luminării dumnezeieşti, pătimirea morţii [692], ura vieţii [693], fuga de trup ; a fi sol pentru lume [694], silitor al lui Dumnezeu, împreună-liturghisitor cu îngerii, adîncul fără fund (abisul) al conştiinţei, casă a tainelor, păzitor al tainelor, mîntuitor al oamenilor [695], dumnezeu al dracilor [696], domn al patimilor, stăpîn al trupului, epitrop al firii, fugă de păcate, casă a nepătimirii, următor al Stăpînului cu ajutorul Stăpînului.

15) Nu puţină nevoie avem de trezvie, cînd trupul e bolnav. Căci dracii văzîndu-ne zăcînd şi neputînd deocamdată să ne folosim de nevoinţă împotriva lor, din pricina slăbiciunii, încearcă să ne războiască cu mai multă tărie. De bolnavii din lume se apropie dra-

690. Acestea sînt virtuţile începătorilor, douăzeci şi patru la număr, ca şi literele alfabetului.

691. E ieşirea minţii din grija de sine şi privirea exclusivă la Dumnezeu ; este răpirea sau extazul.

692. Pătimirea cu anticipare a morţii; trăirea morţii cu gîndul; să trăieşti ca şi cînd ai fi mort pentru viaţa aceasta.

693. Ura vieţuirii în păcat, iubirea vieţuirii în Dumnezeu.

694. Rugăciunea pentru lume, lucrarea pentru mîntuirea ei.

695. Adică unealtă a lui Hristos în lucrarea de mîntuire a oamenilor.

696. Dumnezeu după har al dracilor; atît de sus faţă de ei, cum e Dumnezeu prin fire faţă de creaţiune.

cul mîniei şi uneori al hulei. De cei din afară de lume, dacă au din belşug cele de trebuinţă, se apropie dracul lăcomiei pîntecelui, sau al curviei, iar dacă sînt lipsiţi şi petrec în locuri de nevoinţă, le întinde curse stăpînul trîndăviei şi al nemulţumirii [697].

16) Am aflat că lupul curviei adaugă dureri celui bolnav şi chiar în dureri îi sădeşte simţiri necuviincioase şi curgeri. Se întîmplă să vezi lucru izbitor, că în timpul unor cumplite dureri, trupul zburdă şi se înfierbîntă. Dar m-am întors şi am văzut pe alţii zăcînd şi fiind mîngîiaţi pe patul însuşi de lucrarea dumnezeiască, sau de străpungerea inimii, iar prin mîngîieri depărtînd de la ei durerile, încît se aflau ca unii care n-ar voi să se izbăvească de boală niciodată. Şi iarăşi m-am întors şi am văzut pe alţii chinuindu-se, dar izbăvindu-se prin boală ca printr-o certare, şi am slăvit pe Cel ce prin lut curăţea lutul.

17) Mintea înţelegătoare este îmbrăcată numaidecît şi cu simţire înţelegătoare. Ea fiind în noi şi nefiind în noi, să nu încetăm să o căutăm. Căci arătîndu-se ea, cele din afară vor înceta să mai lucreze cele ale lor [698].

697. «Toate acestea le învinge însă smerenia împreunată cu sărăcia. Căci socotind cineva cele ce vin asupra lui ca proprii, în sărăcia pocăinţei şi smereniei, nu va cădea nici în timpul bolii în întinăciune ca bogat, nici în trîndăvie şi nemulţumire ca lipsit; ci va suporta timpul bolii ca timp de cîştig, bucurîndu-se şi mulţumind».

698. «Simţirea înţelegătoare este în noi ca una ce e unită cu mintea în tot omul. Dar nu este în noi ca una ce e ascunsă de patimi în cei pătimaşi şi e nelucrătoare şi necunoscută». Simţirea minţii lucrează atunci cînd prin ea mintea se pune în contact cu realităţile spirituale. Dar aceasta se întîmplă numai cînd ea e curată de patimi. Altfel mintea speculează doar despre realităţile spirituale ca despre nişte realităţi bănuite, dar neexperiate. Ca să ajungem la cunoaşterea adevărată a realităţilor spirituale prin contact, trebuie să ne străduim să înlăturăm acoperămîntul patimilor de pe simţirea minţii, sau tocirea ce i-o aduc patimile. Prin ea vom străbate atunci dincolo de acoperămîntul sensibil al lucrurilor, care nu ne va mai împiedica să cunoaştem temeliile spirituale ale lor.

Aceasta este ceea ce un oarecare filozof cunoscător a spus : «Şi vei afla simţirea dumnezeiască»[699].

18) Viaţa călugărească se cade să fie trăită întru simţirea inimii, în fapte, în cuvinte, în cugetări şi mişcări[700]. Iar de nu, nu este călugărească şi deci nici îngerească.

19) Altceva este purtarea de grijă a lui Dumnezeu, altceva ajutorul Lui, altceva paza, altceva mila lui Dumnezeu şi altceva mîngîierea. Cea dintîi se vede în toată zidirea; cea de a doua, numai în credincioşi; cealaltă, între cei ce cred cu adevărat; iar cea din urmă se arată în cei ce-L iubesc.

20) Se întîmplă uneori că ceea ce pentru unul este leac, pentru altul este otravă. Şi se întîmplă alteori, că una şi aceeaşi, dată unuia la timp potrivit, îi este leac şi la timp nepotrivit îi este osîndă[701].

21) Am văzut doftor nepriceput, care, defăimînd pe cel zdrobit, nu i-a pricinuit nimic altceva decît deznădejdea. Şi am văzut doftor iscusit care, operînd prin ocărîre inima umflată, a golit-o de tot puroiul. Am văzut odată pe un bolnav bînd pentru curăţirea întinăciunii doftoria ascultării şi mişcîndu-se şi umblînd şi nedormitînd, iar altădată, pe altul — cu ochiul sufletului bolnav — liniştindu-se şi petrecînd în tăcere[702]. Cine are urechi de auzit să audă.

699. Prin simţirea minţii ne vom pune în contact cu realitatea lui Dumnezeu, adică vom avea «simţirea lui Dumnezeu».

700. *Simţirea inimii* este simţirea minţii, în care inima pune mai mult sentiment.

701. Scolie a lui Fotie, Patriarhul Constantinopolei : «De pildă, postul este curăţire de patimi, cînd e ţinut în particular şi in sine ; dar în adunări şi sărbători, e otravă ce strică în multe feluri celui ce-l foloseşte, fie că acesta se face sminteală altora, fie că se laudă cu el, sau se îngîmfă şi se desparte de ceilalţi».

702. «Socotesc că a numit boală a ochiului sufletesc împătimirea minţii prin gînduri. Căci ochiul sufletului e mintea. Dar la însănătoşirea

22) Unii, nu ştiu de unde (căci am învăţat să nu iscodesc darurile lui Dumnezeu cu părerile mele), au prin fire, ca să zic aşa, o înclinare spre înfrînare, sau spre curăţie, sau spre linişte, sau spre necutezanţă, sau spre blîndeţe, sau spre străpungerea uşoară a inimii; şi sînt alţii care au aceeaşi fire împotrivindu-se cînd voiesc să facă acestea, încît trebuie să o silească cu toată puterea. Dar mie îmi plac aceştia mai mult decît cei dintîi, ca unii care, deşi pentru un timp sînt biruiţi, îşi silesc firea.

Nu te lăuda, o, omule, cu bogăţia nemuncită. Căci Dătătorul de daruri, cunoscînd de mai înainte vătămarea şi pieirea spre care mergi, te-a izbăvit în oarecare măsură, prin darurile Lui neplătite[703] ; şi învăţăturile din copilărie şi creşterea primită şi îndeletnicirile deprinse ne ajută sau ni se împotrivesc, după ce am crescut, la dobîndirea virtuţilor şi în vieţuirea călugărească.

23) Ingerii sînt lumină călugărilor. Iar vieţuirea călugărească e lumină tuturor oamenilor[704]. Drept aceea să se nevoiască în toate să fie pildă bună, nedînd

acestei boli ajută şi neîntîlnirile şi liniştea, precum multa vorbire obişnuieşte să producă urdori».

703. «Numeşte *neplătită* lucrarea neobositoare, care se risipeşte cu uşurinţă. Căci cununile se împletesc pentru osteneli. Căci : «Mi-aţi dat să mănînc» (Mt. 25, 35) şi celelalte, care sînt fapte şi dovezi ale ostenelilor».

704. «Ca monahi sîntem datori să luminăm prin viaţa noastră, precum pentru noi înşine, aşa şi pentru oamenii care ne văd. Dar nu prin trîmbiţa arătării. Căci : «Aşa să lumineze lumina voastră» (Mt. 5, 16) nu înseamnă a ne vesti pe noi înşine, ci precum luminează focul în întunericul de pe pămînt, aşa străluceşte şi lumina în întuneric». *Alta,* a sfîntului Isaac : «Se cade monahului să fie, întru toate lucrurile lui, chip şi pildă de folos celor ce îl privesc. Ca privind vrăjmaşii adevărului multele fapte bune ale lui, care strălucesc ca nişte raze, să mărturisească, fără să vrea, că creştinii au nădejde întemeiată de mîntuire. Şi de pretutindeni să alerge la el, ca la o scăpare şi ca la un adăpost, încît să se înalţe cornul Bisericii împotriva vrăjmaşilor ei; şi mulţi să se pornească cu rîvnă spre faptele cele bune... Că laudă a Bisericii lui Hristos este viaţa călugărească»

nici o sminteală în nimic, în cele ce le lucrează şi le grăiesc. «Că dacă lumina ,se face întuneric, întunericul» — adică cei ce petrec în lume, cu cît mai mult nu se vor întuneca (Mt. 7, 23) ?

24) Dacă mă ascultaţi, voi ce voiţi, e bine să nu ne pierdem în multe feluri de învăţături şi să împărţim bietul nostru suflet ca să se lupte cu mii de mii şi cu zeci de mii de zeci de mii de duşmani. Căci nu ne va ajunge timpul să învăţăm, sau să aflăm toate zecile de mii de meşteşugiri ale lor. Să ne înarmăm cu Treimea cea Sfîntă împotriva celor trei prin cei trei[705]. Căci de nu, ne vom pricinui multe osteneli.

25) Cu adevărat, de va veni în noi «Cel ce preface marea în uscat» (Ps. 65, 5), o va trece negreşit şi Izrailul din noi, nebîntuit de valuri, sau mintea care vede pe Dumnezeu, şi va vedea pe egipteni înecîndu-se în apa lacrimilor. Dar de nu va veni Acela în noi, «cine va putea suferi vuietul valurilor ei sau ale trupului[706] acesta ?» (Rom. 7, 24). De va învia în noi Dumnezeu prin făptuire, risipi-se-vor vrăjmaşii Lui; şi de ne vom apropia de El prin vedere (contemplare), vor fugi cei ce-L urăsc pe El şi pe noi, de la faţa Lui şi a noastră[707].

705. «Cu ajutorul Sfintei şi Celei de o fiinţă Treimi, zice, să ne înarmăm împotriva celor trei, adică: iubirea de plăcere, iubirea de arginţi şi iubirea de slavă, prin cei trei, adică prin înfrînare, iubire curată şi smerenie. Căci iubirea de plăcere e desfiinţată prin înfrînare, iubirea de arginţi prin iubire curată, ca putere de dăruire şi comuniune; iar iubirea de slavă, prin smerenie, ca neiubitoare de arătare şi ca urîtoare a slavei». Virtuţile comuniunii desfiinţează patimile egoismului cu puterea Sfintei Treimi, izvorul suprem al vieţii de comuniune.

706. Trupul în greceşte e la feminin (σάρξ) .Trupul e o mare care-şi înalţă valurile împotriva minţii, putînd să o înece în el, de nu se va atîrna aceea de Dumnezeu.

707. Se face o aplicare la viaţa noastră personală a stihului 1 din ps. 67. Făptuirea şi contemplarea sînt cele două etape sau trepte ale urcuşului spre Dumnezeu.

26) Să ne sîrguim să învăţăm cele dumnezeieşti mai degrabă prin sudoare şi prin osteneală şi nu prin cuvîntul simplu. Căci nu cuvinte, ci fapte va trebui să arătăm în vremea ieşirii (sufletului) [708].

27) Cei ce au auzit că se află o comoară ascunsă într-un anumit loc, o caută pe aceasta, şi din pricina căutării foarte obositoare păzesc cu luare aminte cele ce au aflat. Iar cei ce s-au îmbogăţit fără osteneală, le risipesc cu uşurinţă.

28) Greu este să învingem gîndurile furişate în noi mai înainte [709]. Iar cei ce nu încetează să adauge la ele au deznădăjduit de ei înşişi, sau nu s-au folosit cu nimic din lepădare. Totuşi, ştim că Dumnezeu toate le poate şi nimic nu-I este Lui cu neputinţă.

29) Mi-au pus unii o întrebare greu de dezlegat, care întrece priceperea tuturor celor ca mine, şi al cărei răspuns nu l-am găsit cuprins în niciuna din cărţile ce mi-au trecut prin mînă. Ziceau aceia : Care din cele opt gînduri sînt născute din altele şi pe care din ele îl naşte fiecare din cele trei de căpetenie, în chip deosebit ? Eu, arătîndu-mi neştiinţa faţă de această întreba-

708. «Cel ce se arată înţelept nu din fapte, ci grăind prin cuvinte, «se îmbogăţeşte din nedreptate şi ostenelile lui, după Scriptură, vor intra în casele străinilor» (Pilde 5, 16), adică în casele acelora care nu se vor uita la faptele lui, ci ascultă de cuvintele lui. Se vor îmbogăţi nu din starea lui necurăţită de păcate, deci neajunsă la dreptate; ci din cuvintele lui, care sînt totuşi o osteneală, se vor folosi alţii, nu el însuşi. Scolie din Fotie : «Ceea ce n-a născut osteneala, n-a îmbrăţişat dorul. Căci e uşor de dispreţuit ceea ce s-a dobîndit uşor (fie că e vorba de faptă, fie, de contemplare)».

709. Aici gîndurile de mai înainte (προλήψεις — pre-judecăţile) sînt gîndurile la patimile ce le avea călugărul dinainte de intrarea în mînăstire. Scolia de la Marcu : «Gînd de mai înainte este amintirea fără voie a păcatelor de mai înainte. La începător el e împiedicat să înainteze la patimă, iar la cel ce a biruit e momeala respinsă». *Alta :* «De eşti iubitor de învăţătură, fii şi iubitor de osteneală. Căci simpla cunoştinţă îngîmfă pe om».

re fără să mă ruşinez, am aflat un răspuns de la prea cuvioşii bărbaţi:

Maica curviei este lăcomia pîntecelui; a trîndăviei, este slava deşartă; întristarea e fiica acestor trei, ca şi mînia. Maica mîndriei este iarăşi slava deşartă. Dar eu răspunzînd acelor pururea pomeniţi bărbaţi, am zis : vă rog să-mi arătaţi şi fiicele celor opt şi pe fiecare a cărei fiică este ?

Acei nepătimitori m-au învăţat cu mare bunăvoinţă, spunîndu-mi că nu există o ordine sau o înţelegere între cele fără înţelegere[710], ci o totală neorînduială şi nestatornicie. Şi încredinţîndu-mă fericiţii pomeniţi despre aceasta cu pilde convingătoare, aduceau multe dovezi, dintre care unele le înşirăm în «Cuvîntul» de faţă, ca să ne luminăm prin el şi despre celelalte.

De pildă: rîsul la vreme nepotrivită este pricinuit uneori de curvie, alteori de slava deşartă, cînd cineva se făleşte cu sinea lui fără ruşine; iar alteori vine din desfătare[711]. Somnul mult vine din desfătare; dar uneori şi din post, cînd cei ce postesc se mîndresc ; alteori din trîndăvie; iar alteori din fire. Vorba multă izvorăşte uneori din slava deşartă, alteori din lăcomia pîntecelui. Trîndăvia se naşte uneori din desfătare (multa mîncare), alteori din netemerea de Dumnezeu.

Hula este, în primul rînd, fiica mîndriei, dar de multe ori, şi din judecarea aproapelui în sinea ta, sau din pizma necuvenită a dracilor. Învîrtoşarea inimii

710. Legătura între ele, trecerea de la una la alta, are ceva neregulat, haotic, pentru că toate pornesc din acelaşi hău de întunerec, pornit spre rău ; ele ies cam împreună, sînt legate între ele.

711. «Rîsul vine din trei pricini: din curvie, din slava deşartă şi din fala lăuntrică şi din desfătare, care este săturarea». *Alta,* a sfîntului Efrem : «Rîsul alungă fericirea plînsului, surpă cele zidite, întristează pe Duhul Sfînt, nu aduce folos, strică (corupe) trupul, izgoneşte virtuţile, e lipsit de pomenirea morţii şi de gîndul la chinuri. Ia de la mine rîsul şi dăruieşte-mi plînsul şi tînguirea, pe care le ceri de la mine, Dumnezeule».

vine din săturare, dar de multe ori, şi din nesimţire şi din împătimire. Iar împătimirea se naşte din curvie şi din slava deşartă şi din altele multe.

Viclenia vine din închipuirea de sine şi din mînie. Făţărnicia vine din mulţumirea de sine şi din vieţuirea după capul propriu. Iar cele contrare acestora se nasc din maici contrare celor pomenite[712].

Iar ca să nu spun multe (căci mi-ar lipsi timpul să cercetez şi să lămuresc pe fiecare în parte), nimicitoarea de căpetenie a tuturor patimilor este smerita cugetare. Căci cei ce au cîştigat-o pe ea, au biruit toate.

30) Născătoarele tuturor patimilor sînt plăcerea şi viclenia ; cel ce le ţine pe acestea nu va vedea pe Domnul. Dar nu vom avea nici un folos de ne vom înfrîna de la una, fără să ne înfrînăm şi de la cealaltă.

31) Să luăm pildă de temere de Domnul de la dregătorii stăpînirii şi de la fiare, iar dragostea trupurilor să-ţi fie chip al dragostei de Dumnezeu. Căci nimic nu ne împiedică să luăm pildele virtuţilor şi de la cele potrivnice.

32) Cei de azi s-au înrăit cumplit şi toţi s-au umplut de închipuirea de sine şi de făţărnicie. Poate că arată osteneli trupeşti asemănătoare părinţilor noştri celor de demult, dar de darurile lor nu se învrednicesc, deşi socotesc că firea nu avea altădată atîta nevoie de daruri ca acum. Şi pe drept cuvînt ni s-a întîmplat aceasta. Căci nu în osteneli, ci în simplitate şi smerenie se arată Dumnezeu[713]. Şi cu toate că puterea Domnului

712. Ed. 1970 : «Dacă vorba multă are ca maici slava deşartă şi lăcomia pîntecelui, tăcerea, contrară vorbăriei, se naşte negreşit din cele contrare slavei deşarte şi lăcomiei pîntecelui, adică din smerenie şi înfrînare. Şi cu altele la fel. Dar deşi toată patima se desfiinţează prin virtutea contrară, smerita cugetare desfiinţează toate patimile amintite».

713. «Osteneala trupească fără curăţia minţii e ca un pîntece femeiesc sterp şi ca nişte sini uscaţi. Căci nu se poate apropia de cunoştinţa de Dumnezeu. Ea oboseşte trupul, dar nu are din aceasta nici-un folos».

se desăvârşeşte în slăbiciune, nu va lepăda Domnul pe lucrătorul smerit cu cugetul (II Cor. 12, 9).

33) Cînd vedem pe careva dintre luptătorii lui Hristos supus unor dureri trupeşti, să nu ne grăbim să socotim că aceasta e o pedeapsă venită din păcătoşenia lui, ci să-l vindecăm mai degrabă, primindu-l cu iubire simplă şi nevicleană, ca pe un mădular al nostru şi ca pe un împreună-luptător cu noi[714].

34) Există o boală ,pentru curăţirea de păcate; şi există o alta, pentru smerirea cugetului. Bunul şi Preabunul nostru Domn şi Stăpîn, cînd vede pe unii mai trîndavi în nevoinţă, smereşte trupul lor prin boală, ca printr-o nevoinţă mai nedureroasă. Dar uneori ea vine şi pentru a curăţi sufletul de gînduri rele, sau de patimi[715].

35) Toate cele ce ni se întîmplă, fie văzute, fie nevăzute, se pot primi şi bine şi cu patimă şi cu o simţire mijlocie[716]. Am văzut trei fraţi supuşi greutăţilor: unul se revolta, altul rămase neîntristat şi al treilea a cules rod mult.

36) Am văzut plugari semănînd aceeaşi sămînţă, dar fiecare urmărind alt scop : unul ca să-şi plătească datoria ; altul ca să-şi adune bogăţie; altul ca să vîneze lauda de la cei ce treceau pe calea vieţii, pentru buna lui lucrare; altul ca să necăjească pe duşmanul lui care-l pizmuia; în sfîrşit, altul, ca să nu fie osîndit de oameni ca leneş[717]. Iar înţelesurile semănăturii pluga-

714. «Neputinţele monahilor sînt daruri ale iconomiei dumnezeieşti».

715. «Pe călugărul care nu slujeşte în chip plăcut lui Dumnezeu şi nu se nevoieşte pentru mîntuirea sufletului său, ci îşi face nevoinţa cu negrijă, îl vezi negreşit lăsat de Dumnezeu să cadă în ispită, ca nu cumva din multa nelucrare a lui să lunece spre cele mai rele».

716. «Bine le primeşte acela, care socoteşte cele ce vin asupra lui ca ale sale şi nu supărîndu-se, ci mulţumind».

717. Ed. 1970. «Plugarii sînt călugării, chemaţi să lucreze în via lui Hristos. Ei sînt înşiraţi după deosebirea virtuţilor. Dintre ei, cel dintîi

rilor sînt acestea : postul, privegherea, milostenia, slujirea şi cele asemenea. Deci fraţii să caute să-şi cunoască prin cercare (prin experienţă) scopurile ce le urmăresc în Domnul.

37) După cum atunci cînd scoatem apa din fîntînă, ni se întîmplă să scoatem, fără să băgăm de seamă, şi cîte o broască, la fel cînd lucrăm virtuţile, de multe ori lucrăm şi patimile împletite în chip nevăzut cu ele[718].

De pildă: lăcomia pîntecelui se împleteşte cu primirea de străini; curvia, cu iubirea; asprimea, cu dreapta socoteală (cu discernămîntul); viclenia, cu chibzuiala; uneltirea, pregetarea, trîndăvia, împotrivirea în cuvînt, vieţuirea după regula proprie şi neascultarea, cu blîndeţea; îngîmfarea dăscălească, cu tăcerea ; trufia, cu bucuria ; lenea, cu nădejdea; osîndirea, iarăşi, cu iubirea; moleşala şi trîndăvia, cu liniştirea (isihia); amărăciunea, cu curăţia; încrederea în sine, cu smerenia[719]; iar tuturor acestora le urmează, ca o

împlineşte lucrarea slugii, lucrînd din frică; al doilea lucrează pentru plată, al treilea, ca un fiu. Toţi aceştia sînt vrednici de laudă. Al patrulea lucrează fără folos, ca unul ce vrea să placă oamenilor; al cincilea, se aseamănă luptătorului, sau mai bine zis luptă cu rîvnă. Al şaselea se osteneşte şi el din ruşine şi nu e simbriaş. Dar lucrarea acestor trei e supusă osîndirii şi e deşartă. Iar noi, cercîndu-le pe toate, ne-am dat seama că trebuie să vă dăm acest sfat; că chiar dacă sîntem păcătoşi datornici, putem să îmblînzim pe Stăpînul prin daruri. Cu toate că lucrarea dintîi e mai smerită, dar rămîne mereu preţuită ca una ce e pururea datorată şi cea dintîi».

718. «Dacă răutatea ar ieşi la iveală goală în viaţa noastră, neacoperită de închipuirea vreunui bine, omul nu s-ar porni de la sine spre ea».

719. A lui Marcu : «Cel ce nu cunoaşte cursele vrăjmaşilor e sfîşiat cu uşurinţă. Şi cel ce nu ştie pricinile patimilor, lesne cade». Traducerea Veniamin Costache. *Alta,* a lui Iosif Pelusiotul: «Priceperea amestecată cu simplitatea este un lucru dumnezeiesc, adică o virtute desăvîrşită. Dacă prima sa desparte de cealaltă, devine viclenie, iar a doua, prostie. Prima face rău, a doua se lasă amăgită. Unirea lor a cerut-o Hristos : «Fiţi înţelepţi ca şerpii şi blînzi ca porumbeii». Prin toate ne războieşte vrăjmaşul. Deci cel ce voieşte să se mîntuiască trebuie să aibă ochi mulţi».

băutură de obşte, sau mai bine zis ca o otravă, slava deşartă [720].

38) Să nu ne întristăm cînd cerem ceva de la Domnul timp îndelungat şi nu sîntem auziţi, căci Domnul ar fi voit ca toţi oamenii să se facă nepătimitori într-o clipă, dar ca un înainte-ştiutor, cunoaşte că aceasta nu le este de folos. Toţi cei ce cer şi nu primesc de la Dumnezeu cele cerute, fără îndoială că nu le primesc pentru una din aceste pricini: sau pentru că cer înainte de vreme, sau pentru că cer cu nevrednicie şi dornici de slavă deşartă, sau pentru că primindu-le se vor făli, sau după dobîndirea lucrului cerut vor cădea în nepăsare.

39) Patimile s-au depărtat uneori nu numai de la unii credincioşi, ci şi de la unii fără credinţă, afară de una. Ele au lăsat-o pe aceea singură să umple locul tuturor, ca una ce e cea dintîi dintre ele. Căci aduce atîta vătămare, că şi din cer poate coborî[721].

40) Nimenea nu se îndoieşte, cred, că dracii se depărtează din suflet, fie pentru un timp, fie neîncetat. Dar puţini ştiu în cîte feluri se face această depărtare a lor de la noi.

Materia patimilor este mistuită de focul dumnezeiesc[722]. Iar odată cu dezrădăcinarea acestei materii şi cu curăţirea sufletului, se pierd şi patimile. Numai să nu le atragem iarăşi printr-o vieţuire trupească şi prin lipsă de grijă. Dracii se depărtează de bună voie, făcîn-

720. Ed. 1970 : «Slava deşartă e o vătămare comună a tuturor virtuţilor. Ea nu aduce nici-un folos celui ce lucrează virtuţile şi nu se leapădă de ea. Căci Dumnezeu nu-l primeşte pe acesta. Dimpotrivă îl primeşte pe păcătosul care se pocăieşte întru simţirea smeritei cugetări şi nu se întoarce de la El».

721. «Numeşte mîndria, prin care a căzut diavolul».

722. «Adică prin lucrarea Sfîntului Duh, sau prin dragostea de Dumnezeu, care se păstrează ca un foc nestins în inimile celor iubitori de Dumnezeu».

du-ne să fim fără grijă. Dar prin aceasta răpesc pe neaşteptate bietul nostru suflet.

Cunosc şi altă retragere a fiarelor. E cea de după ce sufletul s-a obişnuit în chip deplin şi s-a îmbibat la culme de patimi, făcîndu-se el însuşi uneltitor sieşi şi războindu-se el însuşi cu sine [723]. Pilda acestui lucru sînt pruncii. Căci după o lungă obişnuinţă, îşi sug, în lipsa sînilor mamei, degetele lor.

Cunosc încă şi o a cincea nepătimire în suflet, care constă din multă simplitate şi nevinovăţie. «Ajutorul lor cel drept este de la Dumnezeu, Care mîntuieşte pe cei drepţi cu inima »(Ps. 7, 10—11), şi-i izbăveşte pe nesimţite de rele, aşa cum pruncii, dezbrăcaţi, nu-şi cunosc goliciunea lor.

41) Păcatul sau patima nu se află în fire în chip natural [724]. Căci Dumnezeu nu e făcătorul patimilor. Iar

723. «A se obişnui înseamnă a ajunge la deprinderea răutăţii patimilor». Lupta tendinţelor bune şi rele a devenit o stare proprie sufletului. In această luptă tendinţele rele, devenite deprinderi sau patimi, dobîndesc totdeauna biruinţa, dacă nu e chemat Dumnezeu în ajutor printr-o simţire de mare credinţă şi iubire, care copleşeşte pornirile provocate de atracţia plăcerilor. Iar dacă lupta durează, ea aduce sufletul la descompunere, sau la neputinţa de a mai face ceva bun, de a-şi mai recîştiga tăria libertăţii. Aceasta e una cu moartea sufletului.

724. «Dacă păcatul ar fi natural, nu s-ar pedepsi nimeni. Nici n-ar înfăptui alţii virtutea». *Alta:* «Răul cugetat în afara alegerii libere şi într-un ipostas propriu în firea celor ce sînt, e nimic». *Alta :* «Patima nu e altceva decît lipsa virtuţii». *Alta* : «Virtuţile naturale în noi sînt: milostivirea, iubirea, credinţa, nădejdea. Iar cele mai presus de fire sînt: curăţia, nemînierea, smerita cugetare, rugăciunea, privegherea, postul». *Alta,* a lui Marcu : «Alta e fapta poruncii şi alta virtutea, chiar dacă îşi au pornirile bunătăţilor una din alta. Fapta poruncii este ceea ce e poruncit. Virtutea e ceea ce se face pentru a plăcea adevărului (lui Dumnezeu)».

Păcatul nu poate fi din fire, căci lupta pe care o introduce în fire nu poate porni din ea. Păcatul nu poate fi cugetat fără alegerea lui de către un subiect. Iar răul în general nu poate fi cugetat ca stînd de sine, ca un ipostas propriu. Căci răul e ceva ce luptă împotriva fiinţei, în sînul ei. Răul e un cariu al existenţei, avîndu-şi originea în libertatea subiec-

virtuţile naturale sădite în noi de El sînt multe. Între ele sînt în chip vădit şi acestea: milostivirea, dacă şi elinii compătimesc; iubirea, dacă şi animalele necuvântătoare lăcrămează de multe ori cînd sînt lipsite unele de altele; credinţa, căci în toţi se naşte aceasta ; nădejdea, căci împrumutîndu-ne, plecînd pe mare, semănînd, nădăjduim cele mai bune.

Deci dacă, precum s-a dovedit, iubirea este o virtute naturală în noi, «iar ea e legătura şi plinirea legii» (Rom. 13, 10), atunci virtuţile nu sînt străine firii. Ruşineze-se deci cei ce opun lucrării lor, neputinţa.

42) Mai presus de fire sînt: curăţia (fecioria), nemînierea, smerita cugetare, rugăciunea, privegherea, postul, străpungerea neîncetată a inimii. Învăţătorii unora din acestea sînt unii oameni, ale altora, îngerii; iar Învăţător si Dătător ale altora este Dumnezeu Cuvîntul[725].

43) Cînd ni se cer deodată două fapte bune[726], trebuie să alegem pe cea mai de trebuinţă. De pildă: de multe ori stînd noi la rugăciune, vin la noi nişte fraţi. Trebuie să alegem una din două: sau să părăsim ru-

telor personale, vrînd să introducă o dezordine în fiinţă. Răul fizic nu doare ca cel ce vine de la o persoană. Răul fizic îşi are ultimele pricini în răul ales liber de persoane, adică în păcat.

Patima nu se poate înţelege fără a presupune virtutea, căreia i se opune. Virtutea se poate înţelege fără patimă. De-abia în lipsa totală a patimii avem virtutea deplină. Virtutea reprezintă nu numai armonia interioară a persoanei, ci şi relaţia bună între persoană şi persoană, în ultima analiză între persoana umană şi cea dumnezeiască. Armonia în persoană nu poate exista decît odată cu armonia între persoane.

725. Învăţători ai feciorie sînt Ilie şi Ioan Înaintemergătorul şi Ioan Cuvîntătorul de Dumnezeu ; ai blîndeţii, Moise şi David ; iar ai rugăciunii, însuşi Dumnezeu Cuvîntul şi îngerul ce s-a arătat lui Antonie şi lui Pahomie. Ai postului, iarăşi Moise şi Domnul însuşi. Ai privegherii, mulţi care au agonisit şi străpungerea inimii din aceasta ; ai smeritei cugetări, Cuvîntul lui Dumnezeu şi Mîntuitorul tuturor, Care «pentru noi sărac S-a făcut» (II Cor. 8, 9) «şi a luat trupul nostru».

726. «Coliziunea datoriilor».

găciunea, sau să întristăm pe fratele lăsîndu-l să plece fără răspuns. Iubirea e mai mare decît rugăciunea. Rugăciunea a fost socotită totdeauna ca o virtute parţială ; iubirea e cuprinzătoarea tuturor.

Iarăşi: ducîndu-mă odată într-o cetate sau într-un sat, fiind încă tînăr, aşezîndu-mă la masă, am fost cuprins deodată de gîndurile lăcomiei pîntecelui şi slavei deşarte. Şi de fapt, temîndu-mă de fiica nebuniei pîntecelui[727], am fost biruit mai degrabă de slava deşartă[728]. Dar ştiam că dracul lăcomiei pîntecelui învinge de multe ori pe cel al slavei deşarte în cei tineri. Şi pe drept cuvînt[729].

44) La cei din lume, rădăcina tuturor relelor este iubirea de arginţi. Iar la călugări, lăcomia pîntecelui. La cei duhovniceşti sînt lăsate de multe ori de Dumnezeu, din iconomie, nişte patimi foarte mici, ca defăimîndu-se foarte tare pe ei înşişi, din pricina unor patimi mici şi nepăcătoase, să-şi agonisească o bogăţie nejefuită, de smerită cugetare.

45) Nu este cu putinţă ca cel ce petrece de la început cu nesupunere, să dobîndească smerenia, chiar dacă fiecare îşi închipuie că a învăţat un meşteşug propriu sau e în stare s-o agonisească[730].

727. Fiică a nebuniei pîntecelui numeşte curvia, ca una ce se naşte din lăcomia pîntecelui».

728. «A fost biruit de aceasta prin iconomie, ca să nu guste, împins de tinereţe, dulceaţa. De altfel, slava deşartă e mai rea decît lăcomia pîntecelui. Căci ultima este intrarea răului, iar slava deşartă e capătul lui».

729. «Dracul lăcomiei pîntecelui fiind mai natural şi deci mai înşelător, pe drept cuvînt învinge slava deşartă».

730. Ed. 1970: «Dovedire că cel nesupus nu poate dobîndi smerita cugetare. Căci cel lipsit de smerita cugetare e vădit că suferă de boala diavolului. Şi cel ce suferă de boala aceasta, dacă nu îi va veni Dumnezeu în ajutor prin pocăinţa statornică, va fi împreună-moştenitor cu cel de a cărui boală suferă».

46) Părinţii stabilesc că făptuirea constă în două virtuţi cu totul generale[731]. Şi pe drept cuvînt. Căci una e ucigaşa plăcerilor, iar cealaltă asigură această ucidere prin smerita cugetare. De aceea şi plînsul e îndoit : unul desfiinţează păcatul, iar celălalt pricinuieşte smerita cugetare.

47) E propriu celor evlavioşi să dea tot, celui ce cere. Iar a celor mai evlavioşi, să dea şi celui ce nu cere. Dar a nu cere de la cel ce a luat (Mt. 5, 39), mai ales cînd pot, e propriu numai celor nepătimitori[732].

48) Să nu încetăm să ne cercetăm în toate patimile şi în toate virtuţile, în care ne aflăm: la început, la mijloc sau la sfîrşit. Toate războaiele dracilor împotriva noastră se nasc din aceste trei pricini: fie din iubirea de plăceri, fie din mîndrie, fie din pizma dracilor. Cei războiţi din pricina din urmă sînt fericiţi. Cei războiţi de mîndrie sînt foarte vrednici de plîns. Iar cei

731. Făptuirea este prima etapă a urcuşului duhovnicesc prin care se face curăţirea de patimi şi dobîndirea virtuţilor, ca apoi să se ajungă la etapa superioară, a contemplării (a vederii duhovniceşti). Ed. 1970 : «Cele două virtuţi generale ale primei etape sînt : postul şi supunerea».

732. Ed. 1970 şi Veniamin Costache : «Cel ce nu cere de la cel ce ia ale lui, nu numai că se arată neîmpătimit de cele materiale, ci şi nerăsplătind cu rău celui ce i-a făcut rău, deşi ar putea. Dar nu poate cineva să ierte din inimă celui ce l-a vătămat şi nedreptăţit dacă nu are prin curăţie şi nepătimire pe Dumnezeu, în sine. Învăţînd de la Acesta raţiunile celor ce se petrec, primeşte cele ce-i vin ca ale sale şi e încredinţat că i se rînduiesc spre folosul lui (înştiinţat tainic despre aceasta). Şi aşa poate ierta celor ce-l nedreptăţesc şi iubi pe duşmani şi socoti ca pe binefăcătorii săi». Nu numai lucrurile şi persoana au raţiunile lor de la Dumnezeu, ci şi toate cele ce se întîmplă. Iar raţiunile celor ce ni se întîmplă nouă, fără să contribuim cu o voinţă rea la ele, sînt ale noastre, sau sînt cîrmuite de Dumnezeu spre dezvoltarea noastră spirituală şi deci spre mîntuirea noastră. Chiar cei ce ne fac rău, dacă învingem pornirea de a ne răzbuna, ne ajută să ne ridicăm la o nouă treaptă de bunătate, la o nouă treaptă de apropiere de Dumnezeu. De aceea ei sînt binefăcătorii noştri, deşi nu cu voia lor.

din iubirea de plăceri, rămîn netrebnici pînă la sfîrşit [733].

49) Există o simţire, mai bine zis o deprindere numită răbdare în dureri, de care cel ce e prins, nu se va mai teme sau nu va mai fugi de durere niciodată. Stăpînite de această pururea lăudată virtute, sufletele mucenicilor au răbdat cu uşurinţă chinurile.

50) Altceva este străjuirea gîndurilor şi altceva păzirea minţii. Pe cît de departe este răsăritul de apus, pe atît e mai înaltă cea de a doua, faţă de cea dintîi, şi mai obositoare [734].

51) Altceva înseamnă a se ruga cineva împotriva gîndurilor şi altceva a grăi împotriva lor; şi altceva a le dispreţui şi a se ridica deasupra lor [735]. Chipul cel dintîi de împotrivire e mărturisit de cel ce a zis: «Dumnezeul meu, spre ajutorul meu ia aminte» (Ps. 69, 1), şi cele asemenea; al doilea, de cel ce a zis : «Şi voi răspunde celor ce mă osîndesc cuvînt» de împo-

733. Cei din ultimele două categorii contribuie cu voia lor la răul din ei. Cei dinţii nu contribuie cu voia lor. Deci să nu punem vina mai mult pe draci decît pe noi înşine.

734. «Străjuirea gîndurilor înseamnă a alunga diferitele gînduri şi atacuri prin rugăciune. Iar păzirea minţii înseamnă a păzi mintea nerobită şi nedespărţită de pomenirea lui Dumnezeu ; şi precum este mai înaltă mintea decît gîndul, pe atîta şi păzirea ei e mai grea şi mai de trebuinţă. Căci minte numim însăşi puterea noastră înţelegătoare şi oarecum ochiul sufletului nostru. Iar gînd, lucrul văzut de minte şi întipărit în ea. Şi păzirea minţii este păstrarea ei în starea de refuz al oricărui atac, care e cea dintîi lucrare voluntară a ei. Iar străjuirea gîndurilor este respingerea celor întipărite prin lucrarea ei voluntară. E vădit oricui cu cît e mai înaltă mintea decît gîndul».

735. A lui Marcu : «Cel dintîi lucru este al celor slabi. Căci neputînd să se împotrivească vrăjmaşilor, se opun acestora prin rugăciune. Al doilea, al luptătorilor, care înfrîng pe vrăjmaşi prin nevoinţă ; al treilea, al contemplativilor, care înălţaţi prin contemplare (prin vedere), rămîn neatinşi de protivnici şi nerăzboiţi».

trivire (Ps. 118, 42). Şi iarăşi: «Pusu-ne-ai pe noi spre grăire împotriva vecinilor noştri» (Ps. 79, 7). Iar pentru cel de al treilea e martor cîntăreţul: «Amuţit-am şi n-am deschis gura mea» (Ps. 38, 3) şi: «Pus-am strajă gurii mele, cînd s-a sculat păcătosul împotriva mea» (Ps. 38, 2). Şi iarăşi: «Cei mîndri au călcat legea foarte, iar eu de la vederea Ta nu m-am abătut» (Ps. 118, 51).

Dintre aceştia, cel de la mijloc se foloseşte de multe ori de chipul dintîi, pentru nepregătirea lui; cel dintîi nu poate alunga încă în chipul al doilea pe vrăjmaşi ; iar cel de al treilea batjocoreşte cu totul pe draci.

52) E prin fire cu neputinţă ca cel netrupesc să fie hotărnicit de trup [736]. Dar celui ce a agonisit pe Dumnezeu, toate-i sînt cu putinţă.

53) Precum cei ce au simţul mirosului sănătos pot cunoaşte pe cel ce ţine mirodenii în chip ascuns, aşa şi sufletul curat obişnuieşte să cunoască buna mireasmă ce a dobîndit-o de la Dumnezeu şi mirosul urît aflat în alţii, de care el s-a izbăvit. Dar acestea nu sînt cunoscute altora [737].

736. «Mintea, fiind prin fire nestatornică, numai atunci se opreşte din rătăcire, cînd se uneşte cu Dumnezeu. Căci toate se află in Dumnezeu şi nu mai este altceva mai presus de El sau afară de El, spre care să rătăcească». De aceea, mintea, ca netrupească, neputînd fi mărginită de nimic din cele trupeşti, nu-şi poate găsi odihna decît în Cel nesfîrşit, în Care le are toate.

737. «Cel ce are în nări răul său miros nu prinde alt miros, chiar dacă ar sta deasupra tuturor cadavrelor». *Alta :* «Cei ce nu simt pe alţii socotesc că înseamnă că cei necurăţiţi cu sufletul nu pot simţi şi cunoaşte nici buna mireasmă pe care cei curaţi au dobîndit-o din Dumnezeu, nici răul miros, de care aceia s-au izbăvit. Căci e propriu celor curaţi şi nepătimitori să simtă cele ce se află în alţii». Adică cei curaţi cu inima simt dispoziţia aflătoare în alţii, cum nu o simt cei necuraţi, din cauza nesimţirii lor.

54) E cu neputinţă ca toţi să ajungă nepătimitori, dar nu e cu neputinţă ca toţi să se mîntuiască şi să se împace cu Dumnezeu.

55) Să nu te stăpînească cei de alt neam care voiesc să iscodească iconomiile negrăite ale lui Dumnezeu şi vederile ce se întîmplă în oameni şi care îţi pun în minte pe nesimţite că Domnul este părtinitor. Căci aceştia sînt şi se fac cunoscuţi ca nepoţi ai închipuirii de sine.

56) Este un drac al iubirii de arginţi care făţăreşte de multe ori smerenia[738] ; şi este un drac al slavei deşarte şi al iubirii de plăceri, care îndeamnă spre milostenie. Dacă ne curăţim de amîndoi, să nu încetăm a face milă în tot locul[739].

57) Unii au spus că dracii se împotrivesc dracilor, dar eu spun că toţi caută pierzarea noastră[740].

58) Oricărei lucrări duhovniceşti văzute şi gîndite îi premerge o intenţie potrivită şi o dorinţă prea bună,

738. «Pătimind de iubirea de arginţi şi nedînd altora nimic, făţăreşte smerenia, spunînd că nu vrea să placă oamenilor».

739. Există tot felul de împletiri perverse între patimi şi virtuţi. Patimile se servesc de masca virtuţilor pentru a înşela pe alţii. La Veniamin Costache : Sfîntul Marcu Pustnicul : «Slava deşartă şi iubirea de arginţi şi dezmierdarea nu lasă facerea de bine să rămînă neîntinată, dacă ele nu pier mai întîi prin frica de Dumnezeu». *Alta:* «Aceste două patimi au înşelat pe Eva şi pe Adam. Căci dulceaţa a arătat pomul că era bun la mîncare şi frumos la vedere, iar slava deşartă îi spunea că, de vor gusta din el, vor fi ca nişte dumnezei. Dar precum Adam, cel dintîi zidit, şi Eva se ruşinau unul de altul, aşa şi noi, după ce am lepădat răutatea ochilor celor înţelegători şi ne vedem pe noi înşine goi, ne ruşinăm în chip conştient unii de alţii şi coasem frunze de smochin, sau ne îmbrăcăm în formele cele din afară şi în îndreptăţiri prin cuvinte. Iar Domnul ne pregăteşte nouă îmbrăcăminte din piei şi ne zice : «Intru răbdarea voastră veţi cîştiga sufletele voastre».

740. Impotrivirile dracilor între ei, sau încurajarea unor virtuţi opuse lor şi patimilor, urmăresc numai înşelarea noastră. Împotrivirea lor e de metodă, nu de scop.

care se nasc în noi cu împreună-lucrarea lui Dumnezeu. Căci dacă nu premerg cele dintîi, a doua nu obişnuieşte să urmeze[741].

59) Dacă este un timp potrivit pentru tot lucrul de sub cer, cum zice Ecleziastul (Ecl. 3, 1), dar între toate lucrurile sînt şi lucrurile sfinţite ale vieţuirii noastre, să avem grijă ca să căutăm în fiecare timp cele potrivite acelui timp[742]. Căci este un timp al nepătimirii în cei ce se nevoiesc şi un timp al împătimirii pentru tinereţea celor ce se nevoiesc; un timp al lacrimilor şi un timp al inimii învîrtoşate; un timp al supunerii şi un timp al stăpînirii; un timp al postului şi un timp al împărtăşirii de hrană; un timp al războiului din partea trupului duşman şi un timp al liniştirii fierbinţelii ; un timp al iernii sufletului (al viforului) şi un

741. «Priveşte exactitatea părintelui. De nu va premerge, zice, intenţia şi dorinţa din noi, împreuna lucrare a lui Dumnezeu nu poate urma». *Alta :* «Dă intenţia, zice, şi ia putere».

742. Fiecare clipă a timpului e dată pentru un anumit lucru al nostru. Cînd facem acel lucru la momentul rînduit lui, atunci putem trăi viaţa noastră după mai-înainte-rînduirea lui Dumnezeu, adică în chip plăcut Lui, sau sfinţit. Trebuie să aflăm acordul între momentele timpului şi momentele vieţii noastre. Există nişte armonii mai înainte stabilite între unele şi altele pentru normele şi sănătoasa dezvoltare a vieţii noastre. Timpul nu e un gol pe care-l putem umple cu orice. Ci el e corelativ cu vieţile omeneşti. Există în el nişte armonii potenţiale cu desfăşurarea vieţii noastre. Aceasta pentru că viaţa noastră însăşi e făcută ca să se ritmeze cu un timp al ei. Aceasta nu înseamnă o predestinare, căci noi putem să ne desfăşurăm viaţa şi în răspăr cu timpul. Dar aceasta nu e o normală dezvoltare a ei. In găsirea acestei armonii se arată din nou darul discernămîntului. Trebuie să ştii pentru care moment al timpului se potriveşte un moment al vieţii tale. Numai atunci potenţele fiinţei noastre se actualizează deplin şi armonios. Fiecare clipă a timpului e potrivită pentru altă potenţă a fiinţei noastre, iar potenţele acestea fac şi ele un tot. Iar clipa înseamnă tot ansamblul de împrejurări care cere de la noi un anumit lucru. Pe lîngă aceea, acordul acesta depinde de o deplină curăţie de patimi. Numai aceasta dă o vedere deplin clară şi o putere de a ne conforma cu adevărat cu ceea ce ne cere clipa.

timp al liniştii minţii; un timp al întristării inimii şi un timp al bucuriei duhovniceşti; un timp de învăţare a altora şi un timp de ascultare; un timp al întinărilor, pentru închipuirea de sine, şi un timp al curăţiei, pentru smerenie; un timp de luptă şi un timp de odihnă adăpostită; un timp de linişţire şi un timp de împrăştiere nestăpînită; un timp de rugăciune neîntreruptă şi un timp de slujire nefăţarnică.

Deci să nu căutăm înainte de timp, cele ale timpului (potrivit pentru un lucru), amăgindu-ne dintr-o pornire a mîndriei. Să nu căutăm iarna cele ale verii; nu, în sămînţă, snopii. Pentru că timpul semănării cere osteneli şi timpul secerişului aduce haruri negrăite. Iar de nu, nu vom lua nici la timpul cuvenit cele proprii ale timpului [743].

60) Unii au luat de la Dumnezeu cuvioasele răsplătiri ale ostenelilor înainte de osteneli [744]. Alţii în osteneli, alţii după osteneli, alţii în vremea morţii, potrivit unei iconomii negrăite a lui Dumnezeu. Trebuie căutat care e mai smerit între aceştia [745].

61) Există o deznădejde din mulţimea de păcate şi din povara conştiinţei şi a întristării de nesuportat,

743. A sfîntului Isaac : «Tot cel ce începe înainte de timp cele peste măsura lui, îşi pricinuieşte îndoită vătămare şi nu sporire. Căci negustorii necercaţi în lucrurile mari îşi pricinuiesc mari pagube. Dar în lucrurile mici înaintează repede. Pentru că fiecare lucru îşi are rîndul lui şi fiecare vieţuire îşi are rînduită vremea ei».

744. Le-au luat pe temeiul intenţiei lor globale de a lucra potrivit voii lui Dumnezeu, (intenţie cunoscută lui Dumnezeu). De aceea cei ce mor tineri, fără să fi făcut la arătare dovada lucrării lor bune, nu rămîn fără răsplata Acestuia, pentru că Dumnezeu ştiind că ar fi săvîrşit-o o răsplăteşte ca şi cum ar fi săvîrşit-o.

745. Aceasta înseamnă poate că Dumnezeu răsplăteşte după smerenia fiecăruia. Dar poate cel care n-a apucat să săvîrşească fapte, în general voite, e cel mai smerit.

din pricina copleşirii sufletului de mulţimea rănilor şi o scufundare a lui în adîncul deznădejdii, sub greutatea acestora[746]. Şi există o deznădejde ce ni se întîmplă din mîndrie şi din închipuirea de sine, din pricină că socotim căderea ce ni s-a întîmplat, sub demnitatea noastră. Cine ia seama, va afla în aceştia această stare : cel dintîi se predă pe sine nepăsării; cel de al doilea nu mai are nădejde în nevoinţă. Amîndouă sînt fără folos. Căci pe unul obişnuieşte să-l tămăduiască înfrînarea şi buna nădejde, iar pe al doilea, smerenia şi nejudecarea altora.

62) Nu trebuie să ne mirăm şi să ne înciudăm, văzînd pe unii săvîrşind fapte rele şi aducînd pentru ele motive bune. Pentru că şi pe şarpele din rai l-a pierdut închipuirea de sine care l-a înălţat[747].

746. «Nimenea vieţuind în păcate să nu deznădăjduiască de sine, ştiind că plugăria schimbă soiurile plantelor, iar îngrijirea sufletului prin virtute poate birui boli de tot felul». *Alta :* «Păcat de moarte este cel nepocăit. Despre acesta chiar de s-ar ruga un sfînt, nu va fi ascultat». *Alta,* a Marelui Vasile : «Dacă s-ar număra mulţimea îndurărilor lui Dumnezeu şi s-ar putea măsura mărimea Lui în comparaţie cu mulţimea şi mărimea păcatelor, ar fi îndreptăţită deznădejdea. Dar dacă acestea pot fi măsurate şi numărate, iar mila şi îndurările lui Dumnezeu nu pot fi măsurate, nu e loc pentru deznădejde, ci pentru încredere în mila Lui, pentru pocăinţa de păcatele noastre, cărora le stă în faţă iertarea şi sîngele lui Hristos».

747. Scolie a lui Gavril Monahul şi Isihastul, din muntele Latro : «Cel ce-şi închipuie că e ceva şi învaţă pe alţii lucruri a căror experienţă nu o are nici prin faptă nici prin cunoaştere, suferă de două boli şi de două orbiri: de închipuirea de sine şi de slava deşartă, şi de nesimţire şi neştiinţă. Şi dacă acesta îşi va mai adăuga şi lăcomia pîntecelui, îl vor duce în primejdia vădită pe cel ce le are şi la ruşine veşnică şi va auzi de la mulţi: «Doctore, vindecă-te pe tine însuţi» (Lc. 42, 3). Veniamin Costache : «Iar dacă cineva a împlinit mai întîi faptele bune şi după aceea începe a învăţa pe alţii, acela va dobîndi dumnezeiasca fericire, ca cel ce a făcut şi a învăţat». *Alta,* a lui Solomon : «Sînt unii, care seamănă ale lor şi mai multe roade fac ; şi sînt alţii, care adună cele străine şi se sărăcesc».

63) În toate lucrurile săvîrşite şi în toate felurile de vieţuire, fie întru ascultare, fie întru neascultare, fie văzute, fie gîndite, acesta să-ţi fie dreptarul: dacă sînt după Dumnezeu [748]. De pildă: dacă noi, cei începători, săvîrşind vreun lucru oarecare, nu cîştigăm din lucrarea lui în suflet mai multă smerenie decît cea pe care o avem, nu socotesc că-l săvîrşim cu voia lui Dumnezeu, fie că e mic, fie că e mare [749].

64) În noi, cei mai prunci, în aceasta avem încredinţarea despre voia lui Dumnezeu [750]; în cei de la mijloc, poate îndepărtarea vrăjmaşilor; iar în cei desăvîrşiţi, în sporirea şi în bogăţia luminii dumnezeieşti. Cele mici, pentru cei mari, poate nu sînt mici; iar cele mari, pentru cei mici, nu sînt numaidecît desăvîrşite [751].

65) Văzduhul curăţit de nori arată soarele strălucitor; iar sufletul, eliberat de gîndurile relelor de mai

748. «Cele întru ascultare sînt cele poruncite de oameni ; cele întru neascultare, sînt cele neporuncite de oameni, făcute din nevoinţa proprie, de cel care nu se află sub ascultare».

749. «Cercetează cu de-amănuntul, căci toţi putem cunoaşte dacă place lui Dumnezeu lucrul pe care-l facem».

750. In sporirea smereniei.

751. «Adică cele ce, pentru cei mari, sînt socotite mici din pricina desăvîrşirii lor, poate nu sînt mici. Iar cele socotite mari pentru cei mici, din pricina nedesăvîrşirii lor, nu sînt numaidecît desăvîrşite. Acelaşi lucru trebuie înţeles şi despre virtuţi şi păcate. De pildă, se poate afla în cei mari un spor de smerenie cum e cel din cei începători, care e mic pentru desăvîrşirea celor mari. Şi se poate afla în începători un spor de lumină şi depărtarea duşmanilor, care sînt proprii celor desăvîrşiţi şi mijlocii şi deci este mare pentru nedesăvîrşirea celor mici. Dar altceva este smerenia şi luminarea celui începător, potrivite măsurii lui, şi altceva, smerenia şi luminarea celui desăvîrşit; acestea sînt foarte mari şi desăvîrşite şi neînşelătoare. Iar în păcate, la fel. Greşeala mică, pentru cei desăvîrşiţi nu e mică, dată fiind desăvîrşirea lor. Iar cea mare pentru cei mici nu e numaidecît mare, dată fiind nedesăvîrşirea lor».

înainte[752] şi învrednicit de iertare, vede numaidecît pe Dumnezeu[753].

66) Altceva este păcatul şi altceva nelucrarea lui, din trîndăvie; şi altceva e nepăsarea; altceva patima şi altceva căderea. Cel ce le poate cerceta în Domnul, să le cerceteze în chip lămurit[754].

67) Unii fericesc mai presus de toate facerea de minuni şi ceea ce se vede din darurile (harismele) duhovniceşti. Ei nu ştiu că sînt multe mai presus de acestea şi ascunse, care de aceea sînt ferite de cădere[755].

68) Cel ce s-a curăţit în chip desăvîrşit îşi vede sufletul, deşi nu şi sufletul aproapelui, în ce daruri se află. Dar cel ce înaintează încă, cunoaşte semnele acestora prin trup[756].

69) Puţin foc curăţeşte toată materia, precum o spărtură mică nimiceşte toată osteneala[757].

70) Este o odihnă a lucrării duşmane, care trezeşte puterea minţii şi nu aţîţă fierbinţeala. Şi este o adîncă străpungere (a inimii), care trezeşte şi mişcările ei, ca să nu ne încredem în noi înşine, ci în Dumnezeu, Cel

752. A lui Marcu Monahul: «Obsesia celor de mai înainte» (πρόληψη — prejudecată) este aducerea aminte fără voie de păcatele de mai înainte. Cel ce se nevoieşte o împiedică să înainteze la patimi. Învingătorul desfiinţează pînă şi atacul lui (momeala)».

753. Altfel, mintea este mereu atîrnată în chip pătimaş de amintirea păcatului şi de chipul îngustat şi opac al faptei păcătoase săvîrşite.

754. «Păcatul este călcarea a toată porunca, chiar şi a celei mai mici. Nelucrarea leneşă constă în a nu face şi lucra lucrul lui Dumnezeu. Nepăsarea constă în a lucra, dar cu trîndăvie. Patima e pornirea întipărită şi cu anevoie de clintit a sufletului spre cale vătămătoare. Căderea e prăbuşirea din înălţimea făgăduinţei (călugăreşti) în necredinţă, sau rostogolirea în vreuna din patimile trupeşti».

755. Nu sînt supuse căderii, pentru că sînt la adăpostul laudelor şi al slavei deşarte.

756. Sufletul acestuia n-a devenit încă transparent în chip nemijlocit.

757. «Păzeşte-te de cele mici, ca să nu cazi din cele mari».

ce omoară în chip neştiut fierbinţeala care se află în noi.

71) Cînd vedem pe vreunii iubindu-ne în Domnul, să ne păzim neîndrăzneţi, mai ales faţă de ei. Căci nimic nu obişnuieşte să risipească dragostea şi să pricinuiască ura ca îndrăzneala[758].

72) Ochiul sufletului e înţelegător şi foarte frumos şi e mai presus de toată frumuseţea, după fiinţele netrupeşti. De aceea şi cei pătimaşi au putut cunoaşte gîndurile aflătoare în alte suflete, din multa iubire faţă de ele. Şi mai ales cînd, întinaţi, sînt scufundaţi în trupurile lor.

73) Dacă nimic nu se împotriveşte firii nemateriale ca ceea ce e material, cel ce citeşte să înţeleagă[759].

74) Grija de ei înşişi în cei lumeşti se împotriveşte purtării de grijă a lui Dumnezeu ; iar în noi, cunoştinţei înţelegătoare. Cei neîntăriţi cu sufletul, să cunoască din necazurile şi primejdiile trupului şi a necazurilor din afară cercetarea lor de către Dumnezeu; iar cei desăvîrşiţi să o cunoască din venirea Duhului şi din adaosul de daruri (de harisme)[760].

75) Este un drac, care, cînd ne întindem pe pat, venind la noi, ne săgetează cu amintiri urîte şi murdare, pentru ca neridicîndu-ne la rugăciune, din trîn-

758. Scolie din sfîntul Isaac : «Mergi la prietenii tăi cu cuviinţă. De vei face aşa, te vei folosi şi pe tine şi pe ei. Căci, sub masca iubirii, sufletul leapădă frîul păzirii sale».

759. Ed. 1970 şi Veniamin Costache, unde scolia e mai extinsă ca în P.G. : «Nematerial e sufletul, material e trupul. Deci nimic nu se împotriveşte sufletului ca trupul. Căci sufletul, ca nematerial, tinde în sus; iar trupul e tras de greutatea materiei în jos şi se face mare piedică sufletului. Sau şi aşa : nimic nu tulbură mintea aşa de mult şi o face să nu vadă, ca murdăria trupului, care-i vine din necurăţia plăcerilor urâte».

760. «Cînd cel slab cu sufletul va dobîndi răbdare în boli şi încercări, să desluşească în aceasta că e cercetat de Dumnezeu. Iar cei desăvîrşiţi să cunoască aceasta din cunoştinţele înalte ale harului».

dăvie, şi neînarmîndu-ne împotriva lui, să adormim în gînduri murdare şi să avem visuri murdare.

76) Există un aşa numit înainte-mergător al duhurilor, care ne ia în primire îndată ce ne deşteptăm din somn şi întinează primul nostru gînd. Dă pîrga zilei tale Domnului, căci ea va fi a celui ce o ia mai înainte.

Un lucrător prea bun al Domnului mi-a spus un cuvînt vrednic de ascultat: «Cunosc drumul întreg al zilei mele, de dimineaţă».

77) Multe sînt căile evlaviei şi multe ale pierzaniei, pentru că de multe ori cineva, împotrivindu-se unui lucru, ajută la împlinirea altuia. Dar scopul amândurora este bineplăcut Domnului[761].

78) Dracii ne războiesc în încercările ce ni se întîmplă, îndemnîndu-ne, fie să spunem, fie să facem ceva necuvenit. Iar cînd nu pot, stînd liniştiţi, ne îndeamnă să aducem o mulţumire plină de mîndrie lui Dumnezeu.

79) Cei ce cugetă cele de sus, desprinzîndu-se, urcă puţin în sus, iar cei ce cugetă cele de jos, pornesc iarăşi în jos. Cei ce se desprind nu mai au nimic la mijloc[762]. Adică nu mai au lumea între ei ca în viaţa de aici [763].

80) Una singură dintre făpturi a primit existenţa în alta şi nu în sine. Şi e minune cum poate să stea în afară de cea în care şi-a primit existenţa[764].

761. Calea evlaviei poate fi felurită, pentru că unul se opune unui păcat, iar altul lucrează pentru împlinirea unei fapte bune.

762. «*Despărţire numeşte aci moartea.* Deci, unii, cugetînd la cele cereşti, cînd se despart de trup urcă cu sufletul la cer. Iar cei ce cugetă cele ale patimilor, după moarte coboară la iad. Iar la mijloc, adică din lumea aceasta, după despărţirea lor, nu mai e nimic». Sufletele plecate de aici nu mai au lumea ca mediu de comunicare între ele, datorită trupurilor.

763. Lumea a devenit cu totul transparentă, personalizată.

764. «Socotesc că vorbeşte despre suflet, care nici n-a preexistat trupului, nici nu vine la existenţă după trup. Ci se creează şi el odată

81) Maicile nasc pe fiicele evlavioase. Iar pe maici, Domnul. Dar nu e neînţelept a vedea regula de mai sus şi în cele contrare[765].

82) Moise, sau mai bine zis Dumnezeu, porunceşte ca cel fricos să nu iasă la război. Ca nu cumva rătăcirea din urmă a sufletului să fie mai mare decît cea dintîi cădere a trupului, şi pe drept cuvînt[766].

ACELAŞI CUVÎNT

PARTEA A II-A

Despre dreapta socoteală bine deosebitoare

1) «Precum doreşte cerbul însetat apa» (Ps. 41, 1), aşa doreşte călugărul cunoaşterea voii celei bune a lui Dumnezeu. Şi nu numai cunoaşterea aceasta, ci şi

cu trupul. De aceea, e ucigaş şi cel ce omoară embrionul. Pentru că el e însufleţit de la zămislire. Tot aşa de mult lucrează sufletul atunci, ca şi trupul. Pe măsura creşterii trupului, îşi arată şi sufletul lucrările lui. Deci e o minune, zice, cum sufletul care îşi ia existenţa în trup, poate subzista gol după despărţire. Dar aceasta e dogma lui Dumnezeu ... Sufletul aşteaptă şi există negreşit pînă la cealaltă legare a lui, in Dumnezeu, cu trupul său».

765. *«Maici* numeşte virtuţile generale, care nasc pe fiicele lor. Iar ele se nasc din dragostea de Dumnezeu, din credinţă şi nădejde, care sînt din Dumnezeu. Dar tot aşa e cu cele contrare. Patimile mai generale nasc pe cele mai parţiale. Şi precum pe acelea le naşte Domnul, aşa pe acestea le sădeşte în noi diavolul».

766. *«Fricos* numeşte pe cel ce-şi iubeşte sufletul său şi se teme de osteneli. Pe acesta îl sfătuieşte să nu se facă monah, ca nu cumva după ce a făgăduit să vieţuiască cu totul duhovniceşte, îngrijindu-se numai de virtuţile sufletului, să se îngrijească de dulcile patimi ale trupului, cărora slujea mai înainte; căci neînstrăinîndu-se de ele, va rătăci şi mai mult şi va cădea în deznădejde, avînd să suporte o sfărîmare mai grea, ca unul ce a căzut de sus, sau din schima călugărească şi să sufere o judecată mai grea, întorcîndu-se la cele dinainte din deznădejde, şi deci să

pe aceea amestecată[767]; ba încă şi cunoştinţa a ceea ce e protivnic aceleia. Despre acestea cuvîntul nostru are, într-adevăr, multe de spus şi anevoie de tîlcuit. La fel doreşte călugărul să cunoască care sînt, dintre lucrurile care ne privesc, cele ce trebuie să se facă mai presus de toate şi fără de nici o amînare, potrivit celui ce a spus: «Vai celui ce amînă zi după zi şi timp după timp» (Înţ. Sir. 9, 8); de asemenea, care lucruri trebuie făcute cu blîndeţe şi cu chibzuială, cum îndeamnă cel ce a zis: «Cu povăţuire se face războiul» (Pilde 24, 6); şi iarăşi: «Toate cu bună-cuviinţă şi după rînduială» (I Cor. 14, 40).

Căci nu e dat oricui să cunoască repede şi uşor asemenea lucruri greu de deosebit. De aceea şi purtătorul-de-Dumnezeu David şi Duhul cel Sfînt care grăia în el, ni se arată rugîndu-se de multe ori. Căci odată zice: «Învaţă-mă pe mine să fac voia Ta, că Tu eşti Dumnezeul meu» (Ps. 142, 10); altădată iarăşi: «Povăţuieşte-mă la adevărul Tău» (Ps. 24, 9); şi iarăşi: «Arată-mi, Doamne, calea pe care voi umbla, că spre Tine am ridicat sufletul meu» (Ps. 142, 8). Şi l-am înălţat de la toată grija vieţii şi de la toată patima.

2) Toţi cîţi voiesc să cunoască voia Domnului sînt datori să o omoare întîi pe a lor[767 bis]. Şi rugîndu-se cu credinţă şi cu simplitate neforţată şi întrebînd sufletele părinţilor sau ale fraţilor întru smerenia inimii şi cu un cuget neîndoielnic, să primească de la ei cele sfătuite de ei, chiar dacă cele ce li se spun ar fi potrivnice scopului lor şi chiar dacă cei întrebaţi n-ar fi foarte duhovniceşti. Căci nu este nedrept Dumnezeu ca să

păcătuiască intru cunoştinţă. «Căci celui ce i s-a dat mult, mult i se va cere» (Lc. 12, 48).

767. «Adică doreşte să ştie ce înseamnă a face un lucru bun in scopul lui».

767bis. «Ei trebuie să moară plăcerilor şi voilor lor şi să se despartă de acestea».

lase să fie amăgite sufletele care s-au smerit pe ele prin încredere şi nerăutate, de către sfatul şi judecata aproapelui, chiar dacă cei întrebaţi ar fi ca nişte animale necuvîntătoare. Cel ce grăieşte prin ei este nematerial şi nevăzut [768].

De multă smerită-cugetare s-au umplut cei ce se supun, fără să se îndoiască, regulii amintite. Căci dacă şi-a deschis cineva în psaltire gîndul său (Ps. 48, 4), cu cît nu se deosebeşte mai mult mintea înzestrată cu judecată şi sufletul înţelegător de o spusă neînsufleţită ? [769] Dar mulţi necunoscînd încă acest bine desăvîrşit şi uşor [770], ci încercînd să cunoască de la ei şi în ei ceea ce e bine plăcut Domnului, ne-au povestit multe şi felurite judecăţi despre aceasta.

3) Unii dintre cei ce au căutat să cunoască acestea şi-au despărţit gîndul lor de toată împătimirea, de amîndouă aceste porniri ale sufletului, atît de cea care se apucă de ceva, cît şi de cea care se împotriveşte cu cuvîntul, şi şi-au înfăţişat în zilele amintite mintea lor dezbrăcată de voia lor într-o cerere fierbinte Domnului şi aşa au cunoscut voia Lui: fie pentru că Mintea înţelegătoare a vorbit în chip înţelegător cu mintea noastră, fie pentru că s-a pierdut din suflet cu desăvîrşire acel gînd unic al lor.

Alţii au înţeles din greutatea şi împiedecarea ce a urmat hotărîrii de a face ceva, că acestea sînt dumnezeieşti, potrivit celui ce a spus : «Am voit să vin la voi,

768. Importantă este depăşirea egoismului mîndriei; socotirea lui Dumnezeu ca fiind altul, nu ca identic cu propriul eu. Dumnezeu ne grăieşte prin altul.

769. Dacă David şi-a încredinţat sufletul unui stih al Psaltirii, cu cît mai mult nu trebuie să ne încredinţăm noi unui suflet de om ? Adică mai mult trebuie să întrebăm un om credincios, decît un text al Scripturii. Aceasta ne păzeşte de o interpretare individualistă, trufaşă, a Scripturii.

770. E un bine desăvîrşit şi uşor să faci ceea ce te sfătuieşte un părinte duhovnicesc, căci prin el dobîndeşti smerenia.

o dată şi de două ori, şine-a împiedecat satana» (I Tes. 2, 18), Alţii, dimpotrivă, din neaşteptatul ajutor al lui Dumnezeu în lucrul pornit, au simţit că el e bine primit de Dumnezeu şi au spus: «Fiecăruia care alege binele îi ajută Dumnezeu» (Rom. 8, 28).

4) Cel ce a agonisit pe Dumnezeu, în sine, prin luminare e încredinţat în felul al doilea[771], dar nu îndată, de ajutorul Lui, în cele ce trebuie făcute îndată, cît şi în cele ce pot aştepta.

5) Îndoiala în hotărîrea ce trebuie luată şi neîncredinţarea (nesiguranţa) stăruind mult timp sînt semnul unui suflet neluminat şi iubitor de slavă. Căci nu e nedrept Dumnezeu, ca să se închidă în faţa celor ce bat cu smerenie. Domnul caută în toate scopul, atît în cele ce trebuie făcute fără întîrziere, cît şi în cele ce trebuie amînate. De aceea toate cele curate de împătimire şi de orice întinare, făcute în primul rînd pentru Domnul şi nu pentru altceva, chiar dacă nu sînt negreşit bune, ni se vor socoti ca bune. Căci căutarea celor mai presus de noi nu ajunge la un sfîrşit neprimejdios[772].

6) Negrăită este judecata lui Dumnezeu cu privire la noi. Căci de multe ori voieşte să ascundă, din iconomie, voia Lui dinspre noi, ştiind că chiar de o vom cunoaşte, nu vom asculta de El şi deci vom primi mai mute răni.

7) Inima dreaptă s-a izbăvit de felurimea lucrurilor[773], plutind fără primejdii în corabia nerăutăţii.

771. *In felul al doilea,* adică prin simţirea ajutorului lui Dumnezeu.

772. Cînd căutăm să înfăptuim cele mai presus de noi, chiar dacă o facem pentru Dumnezeu, putem greşi. Totuşi Dumnezeu nu ne osîndeşte pentru greşeală, odată ce scopul lucrării a fost slujirea Lui.

773. «Felurimea lucrurilor» constă în tot felul de gînduri ascunse, viclene, născute din încrederea minţii în deşteptăciunea ei. De aceea e bine să pluteşti în corabia simplităţii neprimejduite de valurile gîndurilor de tot felul.

8) Sînt suflete bărbăteşti ce se apucă, aprinse de dragostea lui Dumnezeu şi întru smerenia inimii, de lucrări mai presus de ele; şi sînt inimi mîndre care fac acelaşi lucru. Căci de multe ori scopul vrăjmaşilor noştri este să ne îndemne la cele mai presus de putere, ca, descurajîndu-ne în ele, să ne lepădăm şi de cele după putere şi să prilejuim rîsul cel mai mare vrăjmaşilor noştri.

9) Am văzut suflete şi trupuri slabe din pricina mulţimii de păcate, pornind la nevoinţe peste puterile lor şi neputîndu-le săvîrşi. Şi am spus că pocăinţa lor va fi preţuită de Dumnezeu după mărimea smereniei şi nu a ostenelilor.

10) Se întîmplă uneori că pricina celor mai mari rele este locul de vieţuire; dar alteori, este şi petrecerea cu alţii [774]. Dar îşi ajunge de multe ori şi sufletul stricat spre pierzania lui. Cel ce s-a despărţit de cele două dintîi, s-a izbăvit poate şi de a treia. Dar cel ce păstrează starea a treia, se dovedeşte necercat în tot locul. Căci nici un loc nu e mai la adăpost ca cerul [775].

11) De cei ce se luptă cu noi îndeobşte, necredincioşi sau rău credincioşi, «după întîia şi a doua mustrare, să ne ferim» (Tit 3, 10). Dar celor ce voiesc să înveţe de la noi adevărul, să nu obosim în veac să le facem bine. Însă să ne folosim de amîndouă chipurile de lucrare şi pentru întărirea inimilor noastre.

12) E foarte lipsit de judecată cel care, auzind despre virtuţi mai presus de fire în sfinţi, deznădăjduieşte de sine însuşi. Căci mai degrabă te va învăţa pe tine una din acestea două: sau îţi va stîrni rîvna prin

774. «Observă că amintind de creştere, învinovăţeşte şi societatea, ca pricină a păcatului. Deci să nu se spună că nu vine niciodată vătămare din acestea, fie prin cuvinte, fie din celelalte».

775. Cerul nepătimirii sau al smereniei.

cuvioasa bărbăţie a lor, sau te va întoarce spre multă defăimare de tine şi spre vederea neputinţei tale prin de-trei-ori-cuvioasa smerenie.

13) Sînt draci necuraţi, foarte vicleni printre cei vicleni, care ne sfătuiesc nu numai pe noi să săvîrşim păcatul, ci voiesc să facem părtaşi şi pe alţii la săvîrşirea răului, ca să ne pricinuiască o mai cumplită osîndire. Am văzut pe unul învăţînd de la altul deprinderea cea rea. Şi cel ce învăţa pe celălalt, venind la simţirea de sine, a început să se pocăiască şi s-a oprit de la rău ; dar pocăinţa lui şi-a pierdut tăria şi rodul din pricina ucenicului.

14) Multă cu adevărat, multă şi greu de cuprins este răutatea duhurilor şi puţinora le este văzută. Ba socotesc că nici acestora puţini nu le e întreagă văzută : căci, cum, de multe ori, desfătîndu-ne de mîncare şi săturîndu-ne, priveghem întru trezvie, iar postind şi asuprindu-ne trupul, sîntem doborîţi în chip jalnic de somn ? Cum, liniştindu-ne de unul singur, ne înăsprim, şi vieţuind împreună cu alţii, sîntem străpunşi la inimă şi ne mîniem ? Cum, omorîndu-ne cu foamea, sîntem ispitiţi în somn, şi ghiftuindu-ne, rămînem neispitiţi ? Cum, în înfrînare ne facem întunecaţi şi nestrăpunşi la inimă, iar în băuturi de vin, veseli cu sufletul şi uşori de străpuns la inimă ? [776] Cel ce poate, să lumineze în acestea în Domnul pe cei neluminaţi. Căci noi sîntem neluminaţi în aceasta. Spunem doar că nu totdeauna prefacerea noastră vine de la draci, ci vine, (cum, nu ştiu), din amestecarea sucu-

776. Din Teodor al Edesei: «Vinul, cum s-a scris, veseleşte inima omului» (Ps. 103, 15). Dar tu, odată ce ai făgăduit să plîngi pururea, ocoleşte această veselie, şi te vei veseli cu darurile (harismele) duhovniceşti. Căci, veselindu-te de vin, te vei amesteca cu multe gînduri urîte şi vei ajunge în multe supărări».

rilor ce mi s-a dat mie şi din grosimea întinată şi lacomă care mă îmbracă.

Pentru această cădere greu de explicat, în cele spuse, să rugăm cu sinceritate şi cu smerenie pe Domnul să ne ierte ; dacă după rugăciunea noastră şi după timpul ei, vom afla că ceea ce ni s-a întîmplat se lucrează în noi la fel, să cunoaştem negreşit, că nu e de la draci, ci din fire. Dar de multe ori şi iconomia dumnezeiască voieşte să ne ajute prin cele potrivnice, înfrînînd prin toate închipuirea de sine a noastră. E rău să iscodim adîncul judecăţilor lui Dumnezeu. Iscoditorii călătoresc în corabia închipuirii de sine[777]. Dar să se mai citească unele despre neputinţa celor mulţi.

15) A întrebat un oarecare pe cineva din cei ce pot să vadă: «Pentru ce Dumnezeu cunoscînd de mai înainte căderile unora, i-a împodobit pe aceştia cu daruri (harisme) şi cu semne (minuni)» ? Iar acela răspunse : «Ca pe ceilalţi oameni duhovniceşti să-i facă de neclintit, apoi ca să arate libertatea omului; şi ca pe cei căzuţi să-i facă fără răspuns de apărare la Judecată».

16) Legea, ca nedesăvîrşită, zice : «Ia aminte la tine însuţi» (Deut. 4, 9). Iar Domnul, ca mai presus de desăvîrşire, a poruncit să îndreptăm şi pe fratele nostru zicînd: «De-ţi va greşi fratele tău» şi cele următoare (Mt. 18, 15). Dacă mustrarea ta, mai bine zis, aducerea aminte îndreptată spre el, e curată şi smerită, să nu ocoleşti să împlineşti porunca Domnului. Dacă nu ai ajuns la această stare, împlineşte încă slujirea legii[778].

777. Intr-o umbră de corabie, într-o umbră a călătoriei, în irealitate.

778. «Sfîntul socoteşte aci, cred, că slujirea legii constă în a lua aminte cineva la sine însuşi, adică a căuta de ale sale. Iar slujirea Domnului constă în a privi şi la ale aproapelui şi a-l îndrepta». *Alta*: «Legea e umbra Evangheliei, iar Evanghelia e chipul celor viitoare. Legea opreşte faptele cele rele, iar Evanghelia îndeamnă la faptele cele bune».

Evanghelia lui Hristos e legea iubirii aproapelui, e legea depăşirii grijii de sine. Ea nu cere numai să nu se facă rău celorlalţi, ci să li se

17) Nu te mira văzînd şi pe cei iubiţi de tine duşmănindu-te pentru mustrări, căci cei mai uşurateci se fac unelte ale dracilor, mai ales împotriva celor ce le sînt acestora (dracilor) duşmani [779].

18) Îmi vine a mă minuna foarte mult mai ales de un lucru ce se petrece în noi: cum, avînd în virtuţi, de ajutor, pe Dumnezeu Cel Atotputernic şi pe îngeri şi pe sfinţi, iar în cele potrivnice numai pe dracul cel viclean singur, ne încovoiem mai uşor şi mai repede spre patimi ? Despre aceasta nu voiesc să vorbesc cu de-amănuntul. Căci nici nu pot.

19) Dacă cele ce se petrec, se petrec aşa, pentru că aşa au fost făcute prin fire, cum sînt eu chipul lui

facă bine. Ea a pătruns la ultima cunoaştere a omului, arătîndu-ne că el nu se poate mîntui decît punîndu-şi viaţa sa pentru mîntuirea aproapelui. Legea Evangheliei tălmăceşte legea cea mai adîncă a însăşi fiinţei omeneşti, tîlcuind ceea ce omul însuşi experiază ca aspiraţia cea mai adîncă a lui şi ca singura care îl face fericit. Ea corespunde unei etape mai avansate a omenescului. Fericirea veşnică nu e decît prelungirea eternă a acestei fericiri reale la care poate ajunge omul încă de aici. Nu în noi e fericirea, ci în alţii şi, în ultimă analiză, în Cel ce i-a făcut şi-i susţine pe toţi, ca să se scufunde, unificîndu-se fără confundare, unii în alţii. Dar aproapele nu poate fi mîntuit de noi fără voinţa lui. De aceea trebuie trezit la conştiinţa păcătoşeniei lui cînd greşeşte. Noi îl ajutăm trezindu-l la responsabilitatea lui personală. Dar trebuie să o facem cu iubire, necoborîndu-l iarăşi la starea de obiect şi necultivînd iarăşi închiderea noastră în noi prin mîndria unei mustrări aspre şi dispreţuitoare. Fericirea comuniunii veşnice va fi o comuniune între persoane ce se iubesc şi se respectă ca egale. Ne scufundăm unii în alţii, ca persoane în persoane, fără să ne contopim.

779. «E vorba de cei ce lucrează binele, care prin aceasta se fac duşmani ai dracilor». Duhurilor răului fac totul ca să ţină învrăjbiţi pe oameni prin toate mijloacele. «Dracii ne ispitesc fie prin ei înşişi, fie înarmînd pe cei ce nu se tem de Domnul împotriva noastră. Prin ei înşişi o fac cînd sîntem singuri, despărţiţi de oameni, ca pe Domnul în pustie ; prin oameni, cînd vieţuim împreună, cu ei, ca şi pe Domnul, prin farisei. Dar noi, privind la Cel ce ne e pildă, să-i alungăm din amîndouă părţile. Ai grijă de tine, nu de altul. Căci nu poţi face ultima lucrare decît cu iubirea pe care trebuie să o cîştigi».

Dumnezeu şi cum am fost amestecat cu lutul ? Cum zice marele Grigorie : «Dacă ceva din cele create s-a făcut altfel de cum a fost făcut, el doreşte numaidecît cu nesaţiu, rudenia sa».

20) Trebuie să se folosească cineva de tot meşteşugul, ca să înscăuneze lutul, ca să zic aşa, înălţîndu-l pe tronul lui Dumnezeu[780]. Deci nimenea să nu se scuze cu vreun motiv, în privinţa urcării. Căci calea şi uşa s-au deschis[781].

21) Auzirea biruinţelor părinţilor duhovniceşti trezeşte la rîvnă mintea şi sufletul, iar auzirea învăţăturii lor, povăţuieşte pe cei următori, spre urmarea pildei lor.

22) Dreapta socoteală este făclie în întuneric, întoarcerea celor rătăciţi, luminarea celor cu vederea

780. Se redă aci şi nedumerirea şi răspunsul. Omul lucrează oarecum potrivit firii sale, cînd se îngrijeşte de cele ale trupului. Dar întrucît s-a înstrăinat în parte, prin păcat, de firea sa, sau de Dumnezeu, rudenia sa, el tinde cu nesaţiu spre Dumnezeu, neputînd dobîndi fericirea prin copleşirea sa de grijile exclusive ale trupului. Numai aşa el poate ridica chiar trupul pe tronul lui Dumnezeu, scop pentru care Dumnezeu a unit sufletul omului cu trupul. Aceasta e adevărata aspiraţie a omului, deci firea lui. Propriu zis, pe tronul dumnezeiesc a fost înscăunat trupul Domnului. Dar noi sîntem împreună moştenitori cu El. Noi devenim părtaşi la această cinste supremă, căci ne însuşim prin trup puterea stăpînitoare a lui Dumnezeu. Omul aspiră să ajungă la cel mai înalt vîrf posibil. Dumnezeu i-a sădit această aspiraţie. Ea nu e greşită. Dar nu o poate înfăptui decît prin Dumnezeu şi în unire cu El.

781. «Căi numeşte Scriptura virtuţile. Iar cea mai mare dintre toate virtuţile este iubirea. De aceea a zis Apostolul : «Dar vă arăt vouă o cale prin covîrşire» (I Cor. 6, 51). Căci ea ne convinge să dispreţuim lucrurile materiale şi să nu punem nimic din cele vremelnice, mai presus de cele veşnice». Pe de altă parte Iisus e calea. Căci din El izvoreşte iubirea şi ea ni se face proprie şi nouă. Prin iubirea faţă de Tatăl şi faţă de oameni S-a suit El, ca om, pe tronul dumnezeiesc şi prin aceeaşi iubire izvorîtoare din El, pe care o primim unindu-ne cu El, urcăm şi noi pe acel tron. Iubirea va avea domnia supremă în vecii vecilor.

scurtă (miopi). Cel ce deosebeşte (cele bune de cele rele) află sănătatea şi depărtează boala.

23) Toţi cei ce se minunează de lucrurile mici obişnuiesc să sufere aceasta în două feluri, fie datorită celei mai din urmă neştiinţe, fie pentru a mări şi înălţa faptele aproapelui, în scopul smeritei cugetări.

24) Să ne nevoim nu numai a ne lupta cu dracii, pentru a ne apăra, ci şi a-i război pentru a-i birui. Cel dintîi, cînd loveşte, cînd e lovit; cel de al doilea, totdeauna goneşte pe vrăjmaşi.

25) Cel ce a biruit patimile răneşte pe draci. Uneori prefăcîndu-se că e stăpînit de patimi, înşeală prin aceasta pe vrăjmaşii lui şi rămîne nerăzboit de ei. Careva dintre fraţi a fost necinstit şi neclătindu-ne nicidecum cu inima, se ruga cu mintea. Dar pe urmă a început să se tînguiască foarte tare de necinstiri, ascunzîndu-şi nepătimirea. Un altul dintre fraţi, nedorind nicidecum şederea în frunte, se prefăcea că suferă că nu o are. Dar ce voi spune de neprihănirea aceluia, care, intrînd într-o casă a desfrîului, chipurile pentru a păcătui, a atras pe o desfrînată la nevoinţă ? [782] Iar cineva i-a adus unuia dintre cei ce se linişteau un strugure foarte de dimineaţă. Şi acesta după plecarea celui ce i l-a adus, l-a mîncat într-o pornire repezită şi fără poftă, arătîndu-se pe sine dracilor ca stăpînit de lăcomia pîntecelui. Altul, iarăşi, pierzînd nişte ramuri verzi, se văita toată ziua. Dar unii ca aceştia au nevoie de multă trezvie, ca nu cumva, încercînd să rîdă de draci, să se facă ei înşişi de rîsul acelora. Aceştia sînt cu adevărat aceia despre care Apostolul a zis : «ca amăgitori şi iubitori de adevăr» (II Cor. 6, 8).

782. Ava Serapion zice : «Se întîmplă că unul lucrează în cele de-a stînga viaţa întru înţelepciunea lui Dumnezeu; şi se întîmplă că altul lucrează păcatul sub masca celor dumnezeieşti».

26) De vrea cineva să înfăţişeze Domnului un trup neprihănit şi să-I arate Lui o inimă curată, să ţină tare nemînierea şi înfrînarea. Căci fără acestea toată osteneala noastră este fără folos.

27) Aşa cum luminile din ochii oamenilor sînt deosebite, la fel multe şi deosebite sînt umbririle soarelui înţelegător ce se ivesc în suflet. Alta este cea care lucrează prin lacrimile trupeşti, şi alta, cea care lucrează prin cele sufleteşti; alta, cea care se arată prin ochii trupului şi alta, cea care se arată prin cei înţelegători. Alta e cea din auzirea cuvîntului şi alta e veselia mişcată în chip deosebit în suflet. Alta e cea din liniştire şi alta cea din ascultare. Pe lîngă toate acestea, alta este cea care, într-un chip cu totul deosebit, înfăţişează lui Hristos mintea, prin răpire, în chip negrăit şi de netîlcuit, în lumina înţelegătoare [783].

28) Sînt virtuţi şi sînt maici ale virtuţilor. Deci cel cuminte se va nevoi mai mult pentru cîştigarea maicilor. Învăţătorul maicilor e Dumnezeu Însuşi printr-o lucrare deosebită. Iar ai fiicelor, sînt foarte mulţi [784].

783. Ed. 1970 : «Maici ale virtuţilor sînt: credinţa, nădejdea, dragostea, chibzuinţa, bărbăţia, cumpătarea, dreptatea, dreapta socoteală, smerenia ; şi altele, mai mici: postul, înfrînarea, privegherea, neagonisirea, rugăciunea, liniştirea, tăcerea şi altele».

784. A lui Teodor al Edesei: «Întreit este orice suflet cuvîntător. Virtutea aflătoare în partea raţională a sufletului au numit-o chibzuinţă, înţelegere şi înţelepciune ; pe cea aflătoare în iuţime (mînie), bărbăţie şi răbdare ; iar pe cea din partea poftitoare, iubire, neprihănire şi înfrînare. Iar dreptatea s-a semănat în toate făcîndu-le să lucreze în armonie. Prin chibzuinţă, luptă împotriva puterilor opuse, apărînd virtuţile ; prin neprihănire, priveşte lucrurile fără patimă ; prin iubire, convinge sufletul să iubească pe oameni ca pe sine însuşi; prin înfrînare, taie orice plăcere; iar prin bărbăţie şi răbdare înarmează sufletul împotriva vrăjmaşilor nevăzuţi» (Veniamin Costache). *Alta :* «Cele trei părţi ale sufletului sînt cugetarea, iuţimea şi pofta. Cînd în iuţime se află dragostea de oameni, în poftă — curăţia şi neprihănirea, cugetarea este luminată. Căci cugetarea este sănătoasă şi înţeleaptă şi luminată cînd a supus patimile şi priveşte duhovniceşte raţiunile făpturilor lui Dumnezeu şi le pune în legătură cu Sfînta

29) Să luăm aminte, ca nu cumva să împlinim puţinătatea hranei cu mulţimea somnului. Căci acesta este un lucru al celor fără minte, ca şi cel dimpotrivă. Am văzut lucrători care, într-o oarecare împrejurare, au făcut puţin pogorămînt pîntecelui, dar repede au chinuit bărbăteşte pe ticălos cu starea de toată noaptea în picioare, şi l-au învăţat să se smerească după aceea de săturare, cu bucurie.

30) Dracul iubirii de arginţi războieşte de multe ori cu tărie pe cei neagonisitori. Iar cînd nu izbuteşte, îi înfăţişează pe săraci ca pricină[785], şi aşa înduplecă iarăşi pe cei neiubitori de cele materiale să se facă iubitori ale acestora.

31) Cînd ne supărăm, să nu încetăm să ne aducem aminte de porunca Domnului către Petru, să iertăm de şaptezeci de ori cîte şapte (Mt. 18, 22). Căci ceea ce a poruncit altuia a făcut şi El, cu mult mai mult. Iar mîndrindu-ne, să ne aducem iarăşi aminte de cel ce a zis : «Cel ce va împlini toată legea duhovnicească, dar va greşi printr-o singură» patimă, adică prin mîndrie, «s-a făcut vinovat de toate» (Iac. 2, 10).

Treime. Şi iuţimea se mişcă după fire cînd iubeşte pe toţi oamenii şi nu are faţă de nici unul vre-o scîrbă sau vre-o ţinere de minte a răului. Iar pofta, cînd prin înfrînare şi prin smerita cugetare şi prin neagonisire omoară patimile, adică dulceaţa şi dezmierdarea trupului şi pofta banilor şi a slavei trecătoare şi se îndreaptă spre dragostea cea dumnezeiască şi nemuritoare. Căci pofta se porneşte spre trei lucruri: ori spre dulceaţa trupului, ori spre slava deşartă, ori spre amăgirea banilor. Şi pentru această poftire fără socoteală, defaimă pe Dumnezeu, uită purtarea frumoasă dată ei prin fire şi se sălbăticeşte spre aproapele şi întunecă cugetarea şi nu o lasă să caute în sus spre adevăr. Dar cine cîştigă cugetarea înaltă cîştigă Împărăţia cerurilor». Cele trei părţi ale sufletului se înrîuresc una pe alta. Iubirea urcă din poftă în cugetare, cu elanul pe care îl dă iuţimea, iar cugetarea se înalţă, nu numai prin înţelegere, ci şi prin iubire, la Sfînta Treime, hrănindu-se din ea cu iubirea nesfîrşită, deci nemuritoare şi mereu plină de elan.

785 Dau grija de săraci ca motiv de agonisire de bunuri.

32) Duhurile rele şi pizmaşe hotărăsc cîteodată să se depărteze de bunăvoie de la sfinţi, ca nu cumva să pricinuiască cununi celor războiţi pentru că au rămas nebiruiţi în războaiele duse împotriva lor.

33) «Fericiţi făcătorii de pace» (Mt. 5, 9). Nimeni nu va spune altfel[786]. Dar eu am văzut şi pe făcătorii de vrajbă fericiţi. De pildă, doi inşi au intrat unul cu altul într-o legătură de curvie; iar unul dintre cei cunoscători, bărbat prea cercat, s-a făcut slujitorul urii fiecăruia din ei faţă de celălalt, bîrfind pe acesta faţă de celălalt, ca pe unul ce l-a defăimat pe el. La fel a bîrfit pe celălalt faţă de acesta. Şi astfel prea înţeleptul bărbat a izbutit să depărteze răutatea dracilor printr-o uneltire omenească şi să pricinuiască o ură care a desfăcut legătura curviei.

34) Se întîmplă ca cineva, pentru o poruncă, să calce o altă poruncă. Am văzut tineri trăind într-o prietenie plăcută lui Dumnezeu, dar din pricina vătămării şi conştiinţei altora, înştiinţîndu-se unul pe altul, s-au depărtat unul pe altul[787].

35) Pe cît de protivnică este căsătoria faţă de ieşirea din lume, pe atît de protivnică este mîndria faţă

786. Scolie din Grigorie de Nyssa (precizarea aceasta numai la Veniamin Costache) : «Făcător de pace este cel ce transmite altuia pacea. Dar nu ar putea procura altuia ceea ce nu are el însuşi. Deci făcător de pace este propriu zis cel ce a potolit în sine vrajba trupului şi a duhului şi a prefăcut războiul lăuntric al trupului într-o paşnică armonie. Atunci trupul nu mai pofteşte împotriva duhului, ci harul Duhului stăpîneşte asupra patimilor trupeşti. Atunci nu mai e lucrătoare legea trupului, care se osteşte împotriva legii mintii, ci, supunîndu-se împărăţiei mai înalte, se face slujitoare a poruncilor dumnezeieşti. Atunci peretele din mijloc al păcatului înlăturîndu-se, cei doi s-au făcut unul, concrescînd prin îmbinarea lor pe o treaptă mai înaltă».

787. «De vieţuieşti cu fraţi şi de se va afla între ei unul faţă de care ai dragoste pentru Dumnezeu, să nu îndrăzneşti să o arăţi cînd văd ceilalţi, ca nu cumva să se afle între ei unul slab şi să moară de necaz şi tu să porţi păcatul lui, că i-ai dat prilej să păcătuiască».

de deznădejde. Dar din pricina neorînduielii dracilor, se pot vedea amîndouă împreună.

36) Sînt unii dintre dracii necuraţi, care ne insuflă la începutul călugăriei noastre o tîlcuire a dumnezeieştilor Scripturi. Aceasta le place să o facă mai ales în inimile iubitorilor de slavă deşartă şi cu deosebire în ale celor ce s-au îndeletnicit cu filozofia din afară, ca amăgindu-i pe încetul, să-i ducă la eresuri şi hule. Vom cunoaşte teologia, mai bine zis teomachia dracilor, din turburarea şi bucuria neruşinată ce se revarsă în suflet în vremea tîlcuirii Scripturilor.

37) Unele dintre cele ce se petrec, au prin rînduiala un început şi un sfîrşit, de la Făcătorul. Dar virtutea are marginea nemărginită. «Am văzut marginea a tot sfîrşitul, zice psalmistul; dar lată foarte şi fără margini este porunca Ta» (Ps. 118, 96) [788].

38) Dacă unii lucrători buni înaintează, de la puterea făptuirii, la puterea vederii (contemplării) (Ps. 83, 7)[789] şi dacă dragostea nu ajunge niciodată la sfîrşit, dacă Domnul va păzi intrarea fricii tale (de El) şi ieşirea iubirii tale (Ps. 120, 8)[790], atunci marginea acesteia este cu adevărat fără margini. Înaintînd în ea, niciodată nu ajungem la sfîrşit, nici în veacul acesta, nici în cel viitor, adăogînd lumină la lumină[791].

788. Porunca este fără margini, pentru că împlinirea ei poate merge totdeauna mai departe, întrucît desăvîrşirea obţinută de om prin împlinirea ei nu are nici ea margini.

789. Sînt cele două etape principale ale urcuşului duhovnicesc care sfîrşesc în unirea cu Dumnezeu, ca etapă unică şi veşnică.

790. Prin frica de Dumnezeu intrăm pe drumul spre El, străbătut prin lucrarea poruncilor; şi prin iubire ieşim de pe acest drum la unirea cu Dumnezeu. Amîndouă sînt păzite şi ajutate de Dumnezeu. Despre înaintarea de la frică la dragoste prin porunci a se vedea la Diadoh al Foticeii, cap. 16 şi 17; Filoc. rom. I, p. 340—341.

791. De iubire niciodată nu ne săturăm. Ea ne dă mereu o nouă bucurie. Ea e nesfîrşită şi nesfîrşit nouă în manifestările ei. Faptul că există iubire e o dovadă că există o veşnicie, o infinitate veşnic nouă. Iar faptul

Deşi ceea ce se va spune pare multora ciudat, totuşi se va spune : după dovada adusă de noi mai înainte, o, fericite, eu nu aş spune nici de fiinţele neînţelegătoare că nu înaintează. Ci spun cu tărie că şi ele adaogă pururea slavă la slavă şi cunoştinţă la cunoştinţă.

39) Să nu te miri dacă dracii ne insuflă de multe ori înţelesuri bune şi se împotrivesc acestora în chip înţelegător. Scopul vrăjmaşilor este să ne convingă prin aceasta că cunosc gîndurile din inima noastră.

40) Nu voiesc să fii judecător amarnic al celor ce învaţă cu măreţie cuvîntul, văzîndu-i mai cu lenevie în făptuire. Căci de multe ori folosul cuvîntului împlineşte lipsa lucrării. Nu avem toţi la fel toate. În unii cuvîntul întrece lucrarea. În alţii, iarăşi, a doua întrece pe primul[792].

41) Dumnezeu nici n-a făcut, nici n-a zidit răul. Deci s-au amăgit unii spunînd că unele din patimi sînt fireşti în suflet[793], neştiind că noi am schimbat însuşirile susţinătoare ale firii, în patimi. De pildă: sămînţa se află în noi prin fire pentru naşterea de copii, dar noi am schimbat-o spre curvie; mînia împotriva şarpelui este în noi prin fire, dar noi ne folosim de ea împotriva aproapelui; prin fire e în noi rîvna pentru

că iubirea nu este decît între persoane, arată că persoanele sînt pentru veşnicie şi că există o comunitate interpersonală supremă de iubire din veşnicie în veşnicie. Iar în iubire este adevărata cunoştinţă.

Scolie din Diadoh al Foticeii: «Lumina cunoştinţei adevărate stă în a deosebi fără greşeală binele de rău. Căci atunci calea dreptăţii, conducînd mintea spre Dumnezeul dreptăţii, o introduce în iluminarea nesfîrşită a cunoştinţei, ca pe una ce caută de acum înainte iubirea cu îndrăzneală» (Cap. 6 j Filoc. rom. I, p. 336).

792. Deşi uneori Scărarul se arată foarte aspru in cererile lui, alteori manifestă înţelegere şi pentru cei ce dau mai puţin. Gîndirea lui e în general largă, complexă şi echilibrată.

793. Scolie din sfîntul Isaac : «Dacă patimile ar fi in chip natural în suflet, pentru ce acesta s-ar vătăma de către ele ? Cele potrivite firii nu vatămă firea».

virtuţi, dar noi rîvnim cele rele; prin fire se află în suflet poftirea slavei, dar a celei de sus ; prin fire avem înclinare de a ne mîndri, dar împotriva dracilor ; la fel, bucuria : dar pentru Domnul şi pentru faptele bune în slujba aproapelui. Am primit şi ţinerea de minte a răului, dar împotriva duşmanilor sufletului. Am primit pofta de hrană, dar nu de neînfrînare.

42) Sufletul netrîndav ridică împotriva lui pe draci, dar înmulţindu-se războaiele, se înmulţesc cununile. Cel scăpat nerănit, nu se încununează numaidecît. Dar cel care nu oboseşte de pe urma căderilor ce i se întîmplă va fi slăvit de îngeri ca un luptător.

43) Făcînd Cineva trei nopţi în pămînt, a înviat pentru totdeauna. Iar cel ce a biruit trei ceasuri, nu mai moare [794].

44) Dacă, dintr-o iconomie pedagogică, după răsăritul Lui în noi, Soarele Şi-a cunoscut primul Lui apus, negreşit a pus întunericul peste locul ascunderii Lui şi s-a făcut noapte. În ea vor veni spre noi puii de lei sălbatici, ce se depărtaseră mai înainte şi toate fiarele patimilor colţoase răcnind ca să răpească nădejdea din noi (Ps. 103, 22) şi cerînd de la Dumnezeu drept mîn-

794. «Hristos, Dumnezeul nostru, petrecînd în pămînt trei zile şi trei nopţi, a înviat. Iar urmaşii lui Hristos care biruiesc păcatul de trei ceasuri nu vor muri. Iar cele trei ceasuri sînt cele trei vîrste : cea a tinereţii, cea de la mijloc şi cea a bătrîneţii, pe care Evanghelia le-a numit şi cele trei străji». *Alta:* «De trei lucruri mă tem, a zis oarecare dintre părinţi : de ieşirea din viaţă, de înfăţişarea înaintea lui Dumnezeu şi de socoteala ce ni se va cere la judecată». *Alta*: «Altul tîlcuieşte cele trei ceasuri ca : plăcerea, slava deşartă şi iubirea de arginţi; altul, ca cele trei asupriri ale dracului; altul, ca trei ceasuri de trîndăvie; iar altul, ca trei ceasuri de frică».

In general, cel ce stă trei ceasuri nebiruit de o ispită cumplită, s-a întărit în aşa fel, că nu mai moare răpus de alte ispite.

care patimile noastre, hrănite fie prin gînduri, fie prin făptuire[795].

Dar după aceea ne-a răsărit, din întunecoasa smerenie, iarăşi Soarele şi fiarele s-au adunat iarăşi la ele (Ps. 103, 22) şi în culcuşurile lor, sau vor zăcea în inimile iubitoare de plăcere (Ps. 103, 23) şi nu în noi. Atunci vor zice între ele : «Cît s-a mărit Domnul», pentru a face iarăşi milă cu ei (Ps. 103, 25); iar noi către ele : «Cît s-a mărit Domnul» pentru a face milă cu noi. Făcutu-ne-am ca nişte veseliţi, iar voi ca nişte goniţi (alungaţi).

Iată Domnul şade pe nor uşor, sufletul înălţîndu-se din toată pofta pămîntească[796] ; şi va veni în inima egipteană, mai înainte întunecată şi se vor clătina idolii făcuţi de mînă şi amintirile minţii.

45) Dacă Hristos fuge de Irod trupeşte, deşi putea toate, să înveţe cei porniţi să se arunce pe ei în ispite. «Să nu dai, zice, piciorul tău spre clătinare, şi nu va dormita îngerul care te păzeşte» (Ps. 125, 2—3)[797].

46) Trufia se împleteşte cu bărbăţia, ca iedera cu chiparosul. Să fie lucrarea în noi necontenită, ca să nu socotim că am agonisit vreun bine prin simpla cugetare ; ci luînd seama la calitatea lui adevărată, să vedem dacă el este în noi şi atunci ne vom cunoaşte pe noi negreşit ca fiind cu lipsuri. Cercetează fără odihnă şi semnele patimilor şi atunci vei afla multe ale lor aflîndu-se în tine. Noi, ca unii ce sîntem în aceste boli, nu putem să le descoperim, fie din pricina neputinţei,

795. «De fapt dracii cer, spre căderea noastră, fie să consume merindea noastră, fie, ca la Iov, să ne rănească. Iar pe măsura negrijirii noastre, sîntem predaţi, prin părăsire, în chip pedagogic».

796. Domnul Se va odihni în sufletul nostru devenit nor uşor, străveziu, pentru Soarele Hristos, ca unul ce a pierdut din el grosimea poftelor.

797. Scolie din Ioan Gură de Aur : «Nu trebuie nici refuzate nevoinţele, nici să sărim spre ele. Căci astfel şi biruinţa noastră va fi mai strălucitoare şi diavolul făcut mai de rîs prin înfrînare. Atraşi în luptă, să o

fie din pricina unei adînci stăpîniri a noastre de către ele, de mai înainte.

47) Dumnezeu judecă intenţia, dar caută cu iubire de oameni şi lucrarea[798]. Mare este cel ce nu are nici o lipsă în cele ce-i stau în putere. Dar mai mare este cel ce se apucă cu smerenie şi de cele mai presus de putere[799]. Dar de multe ori dracii ne împiedică să facem cele mai uşoare şi mai folositoare nouă şi ne îndeamnă să ne apucăm de cele mai obositoare[800].

48) Găsesc că Iosif trebuie fericit pentru respingerea păcatului şi nu pentru dovedirea nepătimirii. Trebuie să ne cercetăm pentru respingerea căror şi cîtor păcate am dobîndit cununa. Căci altceva este a te feri de umbră şi altceva a alerga spre Soarele dreptăţii.

49) Întunerecul este pricina împiedecării, împiedecarea, a căderii, iar căderea, a morţii. Cei ce s-au întunecat din vin, s-au spălat de multe ori cu apă. Iar cei din patimi, s-au spălat cu lacrimi.

50) Altceva e tulburarea, altceva împrăştierea şi altceva orbirea. Pe cea dintîi o vindecă înfrînarea, pe

primim cu bărbăţie. Nechemaţi în ea, să ne liniştim şi să aşteptăm vremea luptelor, ca să arătăm şi necăutarea slavei deşarte şi bărbăţia».

798. «Cei ce au voit cele bune, după puterea lor, se vor împărtăşi de aceeaşi cinste cînd intenţia le-a fost egală, chiar dacă unii au făcut mai mult». Dar omul trebuie să pornească cu smerenie chiar la cele mai presus de puterea pe care şi-a cunoscut-o, căci numai aşa poate înainta tot mai mult.

799. Ed. 1970 : «E de ştiut că poruncile s-au dat pentru cele potrivite puterii. Şi a spus că cel ce va face cele ale poruncilor, mare se va chema. Iar pe cel ce din iubire a încercat cele peste puterea lui l-a numit mai mare, făcînd asemănarea între cei care au lucrat cele după puterea lor şi cei ce au lucrat cele mai presus de putere».

800. Scărarul iar face nuanţele conforme realităţii. E bine ca să ne apucăm de cele mai presus de putere. Dar să luăm seama că uneori aceasta este o ispită de la cel rău, ca să avem scuza, dacă nu le-am împlinit. Că aceasta e o ispită rea se vede cînd nu facem cele după puterea noastră, dar ne apucăm de cele mai presus de putere. Întîi să le facem pe acelea şi apoi să ne apucăm de acestea.

a doua liniştirea, iar pe a treia ascultarea şi Dumnezeu cel ce pentru noi ascultător S-a făcut[801].

51) Noi, din două pilde care le curăţesc pe cele de jos, înţelegem în chip potrivit cele două curăţiri ale celor ce cugetă cele de sus. Astfel, numim nălbitoare obştea cea după Domnul care curăţă murdăria şi grosimea sufletului şi urîţenia ei. Iar sihăstria este vopsitoria pentru cei ce au lepădat neînfrînarea, ţinerea de minte a răului şi au trecut de la ea (de la viaţa de obşte) la liniştire.

52) Unii spun că căderea în aceleaşi păcate vine din lipsa pocăinţei potrivite şi a îndreptării pe potriva păcatelor de mai înainte. Dar trebuie văzut dacă tot cel ce n-a căzut în acelaşi fel de păcat s-a pocăit precum se cuvine.

53) Unii cad în aceleaşi păcate, fie pentru că s-au scufundat în adîncul uitării celor de mai înainte[802], fie pentru că socotesc pe Dumnezeu iubitor de oameni, din iubirea lor de plăceri, fie pentru că nu mai au nădejde în mîntuirea lor. Iar dacă unii nu s-ar dispreţui, aş spune că şi pentru că nu izbutesc să lege pe vrăjmaşul acesta, care-i stăpîneşte pe ei prin tirania obişnuinţei.

801. Hristos avînd duhul ascultării de Tatăl întipărit în omenescul Lui, sălăşluindu-Se în noi, ni-l întipăreşte şi nouă.

802. Acest «adînc al uitării celor mai înainte făcute» poate fi asemănat cu subconştientul de care vorbeşte psihologia modernă. El are totuşi o eficienţă, pentru că dă o obişnuinţă repetării aceloraşi păcate. E ciudat cum uneori amintirea lor îndeamnă la repetarea aceloraşi păcate şi cum alteori uitarea lor mînă la săvîrşirea lor din nou. In amîndouă cazurile lipseşte pocăinţa, care e o amintire continuă a păcatelor, dar o amintire asociată cu durerea pentru faptul de a le fi săvîrşit. Contrar aruncării păcatelor trecute în «subconştient», care echivalează cu o anumită slăbire a conştiinţei de sine, pocăinţa ţine totul în amintire, dar nu într-o amintire plăcută, ci într-una dureroasă, care echivalează cu un acut simţ al responsabilităţii, sau cu o continuă accentuare a conştiinţei de sine în faţa lui Dumnezeu ca persoană supremă.

54) Trebuie de cercetat în ce fel sufletul, fiind netrupesc, nu vede pe cei ce vin la el, deşi sînt de o fiinţă cu el, după fire. Nu cumva pentru înjugarea cu ei, pe care numai Cel ce i-a legat o cunoaşte ?[803]

55) M-a rugat odată careva dintre cunoscători: «Explică-mi mie, celui ce voiesc să învăţ, care din duhuri obişnuiesc să smerească mintea, şi care să o înalţe, pentru păcate ?» Iar neputînd răspunde la întrebare şi asigurîndu-l de neştiinţa mea, prin jurămînt, cel ce voia să înveţe m-a învăţat, spunînd: «Dîndu-ţi pe scurt aluatul desluşirii (deosebirii), te voi lăsa să cercetezi celelalte cu osteneală».

Dracul trupurilor şi al mîniei, al nebuniei pîntecelui, al trîndăviei şi al somnului, nu obişnuieşte să înalţe cornul minţii; dar cel al iubirii de arginţi, al iubirii de stăpînire şi de multă grăire, şi alţii mulţi, obişnuiesc să adaoge rău peste rău. Apropiat de aceştia este şi cel al judecării altora.

56) Dacă cineva se duce la cei din lume, sau îi primeşte şi la despărţirea de ei după o zi sau după un ceas, simte o săgeată de întristare, şi nu mai degrabă o bucurie, ca unul ce se izbăveşte de o piedecă sau de o cursă, acesta s-a supus bătăii de joc sau din partea slavei deşarte, sau din partea curviei.

57) Să cercetăm înainte de toate de unde suflă vîntul, ca nu cumva să ne aflăm întinzînd pînzele împotriva lui.

803. Sufletul nu cunoaşte pe dracii care vin la el (sau pe îngeri), poate tocmai pentru legătura oarecum firească ce există între el şi ei, în starea lui morală. Prin aceasta subiectul uman, făcînd voia acelora, se identifică oarecum cu unul sau cu altul din ei. Numai Dumnezeu, Cel ce i-a creat în această legătură cu noi, îi poate cunoaşte. Dar poate prin «cel ce i-a legat» autorul înţelege şi pe omul care, legînd pe duhul cel rău, l-a detaşat prin aceasta oarecum de el, încît poate cunoaşte că, deşi e aproape de el, se află sub stăpînirea lui, sufletul simţind apropierea aceluia prin efortul său de a-l ţine legat.

58) Mîngîie cu dragoste pe bătrînii făptuitori, care şi-au istovit trupurile lor întru nevoinţă, dăruindu-le puţină odihnă. Sileşte să se înfrîneze pe tinerii care şi-au istovit sufletul prin păcate, aducîndu-le aminte de chinuri [804].

59) Este un lucru cu neputinţă, cum am spus şi în alt loc, să ne curăţim îndată de la început, cu totul, de lăcomia pîntecelui şi de slava deşartă. Dar să nu căutăm să luptăm cu slava deşartă prin desfătare (în mîncări). Căci săturarea lăcomiei pîntecelui naşte slava deşartă. Aceasta, în cei începători. Mai degrabă să luptăm împotriva ei prin puţinătate (a mîncării). Şi aşa va veni în cei ce voiesc ceasul, şi acum este, cînd Domnul va supune şi pe aceasta sub picioarele noastre.

60) Nu sînt războiţi de aceleaşi patimi cei ce vin la viaţa călugărească tineri sau îmbătrâniţi. Căci de multe ori suferă de patimi cu totul potrivnice. De aceea fericită e fericita smerenie. Căci ea li se face şi celor tineri şi celor bătrîni pricină neclintită şi puternică de pocăinţă.

61) Nu te tulbura pentru ceea ce urmează să spun. Deşi rar, totuşi sînt suflete curate şi neviclene, izbăvite de păcat, de făţărnicie, de năravul răului, cărora le este nefolositoare vieţuirea împreună cu alţii, putînd ca din liniştirea cu un povăţuitor să urce, ca dintr-un port, la cer, şi care nu au trebuinţă de tulburările vieţii de obşte şi rămîn neispitiţi de ele.

804. «Trupul, slăbit cînd e silit la fapte mai mari decît puterea lui, aduce în suflet întunerec peste întunerec şi pricinuieşte mai degrabă turburare. Iar trupul tare, de-l vei preda odihnei şi nelucrării, pricinuieşte tot păcatul în sufletul ce locuieşte în el; şi chiar dacă doreşte binele, după puţin timp ia de la el chiar şi gîndul binelui pe care-l avea». *Alta:* «Cei ce s-au nevoit peste măsură trebuie mîngîiaţi cu mîncări. Dar tinerii trebuie siliţi la înfrînare prin îndemnuri».

62) Pe cei neînfrînaţi poate că-i va tămădui oamenii ; pe cei vicleni, îngerii; iar pe cei mîndri, Dumnezeu.

63) Este şi acesta un chip al iubirii: pe aproapele care vine la noi, să-l lăsăm să lucreze în toate precum voieşte, iar noi să-i arătăm toată bucuria.

64) E de cercetat cum şi pînă unde şi cînd căinţa risipeşte cele bune ca şi pe cele rele [805].

65) Avem nevoie de multă dreaptă socoteală (discernămînt), ca să ştim cînd trebuie să stăm pe loc şi în ce lucruri şi pînă unde să ne luptăm cu prilejurile şi cu mijloacele patimilor şi cînd să ne retragem. Căci e de ales uneori mai bine fuga, din pricina slăbiciunii, ca să nu murim.

66) Trebuie să vedem şi să luăm seama în ce timp şi cum putem să ne deşertăm fierea prin amărăciune ; care dintre draci ne înalţă, şi care ne smeresc ; care ne înăspresc, şi care ne mîngîie; care ne întunecă, şi care ne luminează; care ne fac trîndavi, şi care, porniţi spre rele; care, trişti, şi care, veseli.

67) Să nu ne mirăm văzîndu-ne în arena nevoinţei, la început, mai pătimaşi decît în viaţa din lume. Căci trebuie să mişcăm întîi pricinile, ca să ne vină apoi sănătatea. Căci fiarele ascunse, mai înainte nu se arătau.

68) Cînd cei ce s-au apropiat de desăvîrşire, prin vreo întîmplare oarecare, sînt biruiţi în vreun lucru mic de draci, aceştia se folosesc de tot meşteşugul ca să răpească această desăvîrşire de la ei în chip însutit.

69) Precum vînturile obişnuiesc să tulbure uneori suprafaţa mării, prin suflarea lor liniştită, alteori

805. «Cînd cineva se căieşte în vederea a ceva mai bun, atunci căinţa nu pricinuieşte risipirea celor bune, ci dobîndirea lor. Căinţa pricinuieşte risipirea celor bune numai atunci cînd se însoţeşte cu săvîrşirea faptelor rele».

adîncul ei, aşa înţelege că se întîmplă şi cu vînturile întunecoase ale răutăţii. Dacă vin peste cei pătimaşi, învifoarează însăşi simţirea inimii lor. Dacă vin peste cei ce au înaintat, tulbură numai suprafaţa minţii. De aceea, aceştia simt mai degrabă liniştea lor, inima rămînîndu-le neîntinată[806].

70) Este propriu celor desăvîrşiţi să cunoască pururea care gînd este al conştiinţei, care al lui Dumnezeu şi care al dracilor. Căci dracii nu insuflă de la început toate cele potrivnice. De aceea întrebarea este cu adevărat întunecoasă şi greu de desluşit. Prin doi ochi sensibili se luminează sufletul şi prin darul deosebirii văzute şi înţelegătoare, se luminează ochii inimii.

ACELAŞI CUVÎNT

PARTEA A III-A

Cuprinsul pe scurt al tuturor celor mai înainte spuse

1) Credinţa neclintită este maica lepădării. Dar e vădit şi lucrul dimpotrivă. Nădejdea neclintită este uşa nepătimirii. Dar e vădit şi lucrul dimpotrivă. Dragostea de Dumnezeu este pricina înstrăinării. Dar e vădit şi lucrul dimpotrivă.

2) Maica supunerii este dispreţuirea de sine şi dorinţa sănătăţii[807]. Maica înfrînării e gîndul la moarte şi aducerea aminte statornică de fierea şi de oţetul

806. «Precum vînturile agitînd marea îi fac pe corăbieri de multe ori să se primejduiască, aşa şi duhurile întunecate ale răutăţii, aruncă uneori mintea cîrmace în adîncul pierzaniei». Aci inima e socotită ca însăşi fiinţa în adîncul ei, pe cînd mintea, ca organul gîndirii în schimbare continuă.

807. Dacă supunerea e pricinuită de dispreţuirea de sine şi de dorinţa bunătăţii sufleteşti, dispreţuirea aceasta e mai degrabă căutarea fiinţei

Stăpînului. Ajutătoarea neprihănirii e liniştirea. Postul e potolirea fierbinţelii. Zdrobirea cugetului e potrivnica gîndurilor urîte.

3) Credinţa şi înstrăinarea sînt moartea iubirii de arginţi. Mila şi dragostea (lui Hristos) au predat trupul (morţii). Rugăciunea stăruitoare e pieirea trîndăviei. Aducerea aminte de judecată e pricinuitoarea rîvnei. Dragostea de necinstire e tămăduirea mîniei.

4) Cîntarea şi compătimirea şi neagonisirea sînt sugrumarea întristării. Neîmpătimirea de cele văzute e vederea celor gîndite[808]. Tăcerea şi liniştea sînt duşmanele slavei deşarte. Iar de te afli la mijloc, primeşte necinstirea.

5) Simţirile întristate tămăduiesc mîndria cea văzută. Dar pe cea nevăzută o tămăduieşte Cel dinainte de veacuri nevăzut. Căprioara ucide toate fiarele văzute ; iar pe cele gîndite le ucide smerenia[809]. Ne este cu putinţă ca prin toate cele după fire să cunoaştem în chip vădit cele gîndite (inteligibile).

6) Precum e cu neputinţă şarpelui să se dezbrace de pielea sa cea veche, dacă nu intră printr-o crăpătură strîmtă, la fel şi noi nu putem lepăda vechile patimi ce ne stăpînesc şi vechimea sufletului şi veşmîntul omului cel vechi, de nu vom străbate calea cea strîmtă şi plină de necazuri a postului şi a necinstirii.

proprii şi a vieţii adevărate. Atunci nu ea e mai degrabă dispreţuirea a ceea ce e vătămător vieţii proprii adevărate.

808. «Semnul că mintea se ocupă cu cele gîndite (inteligibile) e dispreţuirea tuturor celor ce mîngîie simţurile». *Alta :* «Viaţa în Dumnezeu e moartea celor supuse simţurilor. Cînd trăieşte inima, mor simţurile». *Alta :* «Învierea simţurilor e moartea inimii. Şi cînd învie acestea este semn că a murit inima pentru Dumnezeu». *Alta* : «Neagonisitorul nu are cele de a căror pierdere s-ar putea întrista».

809. «Căprioara poartă prin fire război cu toţi şerpii».

7) Precum păsările cele grase nu pot zbura spre cer, aşa nici cel ce-şi hrăneşte şi-şi slujeşte trupul său[810].

8) Mocirla uscată nu mai place porcilor şi trupul veştejit nu mai odihneşte pe draci.

9) Precum mulţimea aşchiilor de multe ori înăbuşă şi stinge flacăra, pricinuind mult fum, aşa şi mîhnirea peste măsură face de multe ori sufletul fumegos şi întunecat şi usucă apa lacrimilor.

10) Precum arcaşul orb este neiscusit, aşa şi ucenicul ce se împotriveşte, se pierde[811].

11) După cum oţelul călit poate ascuţi pe cel necălit, aşa fratele rîvnitor mîntuieşte de multe ori pe cel trîndav.

12) Precum ouăle păsărilor, încălzite în cuibar, nasc viaţă, aşa şi gîndurile nearătate se umplu de viaţă şi înaintează la fapte[812].

13) Precum caii se întrec între ei alergînd, aşa obştea se stîrneşte pe ea însăşi.

14) Precum norii ascund soarele, aşa gîndurile rele întunecă mintea şi o pierd.

810. «Neplăcut lucru este iubitorilor de trup şi celor lacomi de mîncare să se ocupe cu cele duhovniceşti, ca şi curvarilor să vorbească despre cei feciorelnici. In stomacul plin nu e cunoştinţa tainelor lui Dumnezeu».

811. Scolie de la Varsanufie: «Împotrivirea în cuvînt a pierdut pe mulţi oameni, ca şi pe Datan şi Aviron ce s-au împotrivit lui Moise. Şi acesta e un semn rău. Că dacă cineva nu respectă pe Ava al său, pe cine va respecta ? Iar a nu respecta pe cineva, e semnul unui gînd de neîncredere. Şi această neîncredere se naşte din îndemnul diavolului şi cei ce fac aceasta sînt fiii lui şi ce se va întîmpla cu ei ? Unii ca aceştia s-au înstrăinat de smerenie. Dar şi David zice: «Mîntuieşte-mă de împotrivirea poporului» (Ps. 30, 21)».

812. Scolie din Fotie : «Gîndurile rele încălzite în sîn produc puroi şi o rană greu de vindecat. Dar descoperite celor ce au cunoştinţă şi înţelepciune în privinţa tămăduirii lor, se împărtăşesc fără greutate de vindecare».

15) Precum cel ce a primit sentinţa şi merge spre pedeapsă nu vorbeşte despre teatre, aşa cel ce plînge cu adevărat nu-şi mîngîie pîntecele niciodată.

16) Precum săracii, văzînd vistierii împărăteşti îşi cunosc şi mai mult sărăcia lor, tot aşa şi sufletul, citind despre marile virtuţi ale părinţilor îşi face cugetul său şi mai smerit. Precum fierul, chiar fără să vrea porneşte spre magnet, atras cu sila în chip negrăit, aşa cei îmbibaţi de gînduri rele de mai înainte, sînt tiranizaţi de ele.

17) Precum uleiul potoleşte marea, chiar fără să vrea, aşa postul potoleşte fierbinţeala trupului chiar fără să vrea.

18) Precum apa strîmtorată ţîşneşte spre înălţime, aşa de multe ori şi sufletul strîmtorat de primejdii urcă spre Dumnezeu prin pocăinţă şi se mîntuieşte[813].

19) Precum cel ce poartă aromate, e dat pe faţă de mireasmă chiar fără să vrea, aşa cel ce are Duhul Domnului este cunoscut din cuvintele lui şi din smerenie[814].

20) Precum soarele arată aurul scînteind, aşa şi virtutea îl face arătat pe cel ce o are[815].

813. «întrebare: Ce este pocăinţa? Răspuns: Inima zdrobită».

814. «Cuvintele se aseamănă cu oglinzile; şi precum în acelea se vede chipul formei trupului, aşa în cuvîntări se vede chipul caracteristic al sufletului». In cuvinte se redau raţiunile lucrurilor. Dar în cuvintele omului se redă nu numai raţiunea fiinţei umane generale, ci şi raţiunea specifică a persoanei lui. Şi întrucît persoana este un subiect viu, care gîndeşte şi simte, în cuvintele persoanei se vede şi palpită viaţa ei în tot ce are ea specific prin naştere sau prin viaţa ei de pînă în acel timp. Dacă raţiunile raţiunii persoanei converg cu ale celorlalte persoane, e semn că şi ea e sănătoasă spiritual şi celelalte. Aceasta produce armonia între oameni. Deci raţiunea şi raţiunile ei au un caracter interpersonal.

815. Nu numai cuvintele descoperă pe om, ci şi virtutea. Căci ea îl arată revenit la raţiunea lui adevărată. Mai bine zis, aceasta îl arată pe om scînteind de lumina la care s-a ridicat, prin virtute, subiectul lui. Căci în virtute se actualizează din ce în ce mai mult frumuseţea adevărată a

21) Precum vînturile turbură adîncul (mării), aşa mînia, mai mult ca toate, turbură înţelegerea.

22) Precum ochiul, cele ce nu le vede, ci le ştie numai din auzite, nu pofteşte cu tărie să le guste, aşa şi cei neprihăniţi cu trupul au multă uşurare din aceasta.

23) Precum hoţii, văzînd armele împărăteşti zăcînd în oarecare loc, nu vin acolo nu din întîmplare, aşa şi cel ce şi-a unit rugăciunea cu inima, nu din întîmplare nu e jefuit de tîlharii cei gîndiţi (inteligibili).

24) Precum focul nu naşte zăpada, aşa nici cel ce caută cinstea aici nu se va bucura de cea de acolo.

25) Precum o singură scînteie arde, de multe ori, multă materie, aşa un singur bine poate să şteargă, de multe ori, mulţime de mari păcate.

26) Precum este cu neputinţă a omorî vreo fiară fără armă, aşa e cu neputinţă a cîştigă nemurirea fără smerenie.

27) Precum nu se poate trăi, după fire, fără mîncare, aşa nu poate fi fără grijă, cel ce voieşte să se mîntuiască, nici măcar un cît de scurt timp pînă la moarte.

28) Precum raza soarelui, intrînd în casă printr-o deschizătură, toate le luminează aşa de mult, că se poate vedea plutind pînă şi cel mai subţire fir de praf, aşa şi frica Domnului ajunsă în inimă arată toate păcatele ei.

29) Precum aşa numiţii raci sînt uşor de prins, pentru că merg cînd înainte cînd înapoi, aşa sufletul care acum rîde, acum plînge, acum se ospătează, nu se poate folosi cu nimic.

unui subiect uman şi relaţia lui sănătoasă cu ceilalţi în cadrul Subiectului atotcuprinzător al tuturor raţiunilor, persoanelor şi lucrurilor (Subiect întreit).

30) Precum cei ce dormitează sînt uşor de prădat, aşa sînt şi cei ce se îndeletnicesc cu virtutea în apropiere de lume.

31) Precum cel ce se luptă cu leul, dacă-şi rătăceşte ochiul în altă parte, îndată se pierde, aşa şi cel ce se luptă cu trupul său, dacă-i dă odihnă acestuia.

32) Precum cei ce urcă o scară putredă se primejduiesc, aşa şi toată cinstirea, slava şi stăpînirea, opuse smeritei cugetări, doboară pe cel ce le are.

33) Precum este cu neputinţă celui flămînd să nu se gîndească la pîine, tot aşa celui ce se sîrguieşte să se mîntuiască, este cu neputinţă să nu se gîndească la moarte şi la judecată.

34) Precum apa şterge literele, aşa lacrima poate şterge greşalele.

35) Precum unii, în lipsa apei, şterg literele în alte chipuri, la fel sufletele lipsite de lacrimi, şterg păcatele şi le rad prin întristare, suspine şi multă mîhnire.

36) Precum mult gunoi pricinuieşte mulţime de viermi, aşa multa mîncare pricinuieşte multe căderi şi gînduri şi visuri urîte.

37) Precum orbul nu vede să umble, aşa cel trîndav nu poate vedea şi face binele.

38) Precum cel cu picioarele legate nu poate umbla uşor, la fel cei ce adună bani nu pot urca la cer.

39) Dacă rana fierbinte este uşor de vindecat, cu ranele învechite ale sufletului se întîmplă dimpotrivă şi greu se vindecă, dacă se mai vindecă peste tot.

40) Precum cel pe moarte nu poate umbla, aşa cel deznădăjduit nu se poate mîntui.

41) Cel ce are credinţă dreaptă, dar săvîrşeşte păcate, este asemenea feţei fără ochi.

42) Cel ce nu are credinţă, dar poate face unele lucruri bune, este asemenea celui ce scoate apă şi o varsă într-un vas găurit[816].

43) Precum corabia care are un bun cîrmaci ajunge neprimejduită la liman cu ajutorul lui Dumnezeu, aşa şi sufletul care are un păstor bun urcă uşor la cer, chiar dacă ar fi săvîrşit foarte multe rele.

44) Precum cel ce nu are povăţuitor, uşor se rătăceşte pe drum, chiar de ar fi foarte chibzuit, aşa şi cel ce-şi face drumul călugăriei în chip liber, uşor se pierde, chiar dacă ar cunoaşte toată înţelepciunea lumii[817].

45) Cînd cineva e neputincios cu trupul şi a săvîrşit păcate grele, să umble pe drumul smereniei şi al însuşirilor acesteia. Căci altă mîntuire nu va afla.

46) Precum cel ce a bolit de o boală lungă nu poate agonisi sănătatea într-o singură clipă, aşa nu pot fi biruite patimile, sau patima, dintr-odată. Să ai ca semn al oricărei patimi şi al oricărei virtuţi mărimea ei, şi-ţi vei recunoaşte sporirea.

47) Precum se păgubesc cei ce schimbă aurul pe lut, aşa, şi cei ce descriu cele duhovniceşti în public de dragul celor trupeşti.

48) Iertare au dobîndit mulţi în scurtă vreme, dar nepătimire, nu. Căci aceasta are nevoie de timp mult, dar şi de Dumnezeu.

816. Din sfîntul Diadoh : «Credinţa fără fapte şi fapta fără credinţă se vor osîndi în acelaşi chip. Căci cel credincios trebuie să aducă Domnului o credinţă arătată prin fapte. Căci nici părintelui nostru Avraam nu i s-ar fi socotit credinţa, dacă n-ar fi adus, ca rod al ei, copilul» (Cap. 20 ; Filoc. Rom. I, p. 342). Faptele fără credinţă sînt osîndite şi ele, pentru că sînt rodul mîndriei omeneşti, deci au în ele ceva întinat şi neraţional.

817. Din sfîntul Isaac : «De ar face omul toate, dar ascultare nu are, se abate la ceea ce e protivnic firii», adică la mîndrie, la ruperea relaţiei fireşti cu ceilalţi şi la dezordinea spirituală ce i-o aduce aceasta.

49) Să cercetăm care animale sau păsări ne pîndesc în vremea semănăturii, care, în vremea înverzirii şi care, în vremea secerişului, ca să punem şi cursele potrivite.

50) Precum nu e drept ca cel cuprins de friguri să se omoare, aşa nu trebuie să deznădăjduiască cineva, pînă la ultima răsuflare.

51) Precum e un lucru ruşinos, ca cel ce l-a îngropat pe tatăl său să plece de la înmormîntare la nuntă, aşa e nepotrivit celor ce plîng pentru căderi, să caute cinstire, odihnă sau slavă de la oameni în veacul de acum.

52) Precum într-un fel sînt locuinţele cetăţenilor si in alt fel ale celor osîndiţi, aşa cu totul deosebită trebuie să fie starea celor ce plîng pentru vinovăţiile lor, faţă de a celor nevinovaţi.

53) Precum pe ostaşul care a primit răni grele în făptura lui în vremea războiului, împăratul nu porunceşte să-l scoată din oaste, ci mai degrab să-l înainteze în grad, aşa îl încununează Împăratul ceresc pe călugărul care a suportat de la draci primejdii multe[818].

54) Simţirea sufletului este o însuşire a lui, iar păcatul e pălmuirea simţirii[819]. Simţirea de sine pricinuieşte oprirea păcatului sau micşorarea lui, iar ea e fiica conştiinţei. Iar conştiinţa este cuvîntul şi mustrarea păzitorului dat nouă la botez. De aceea pe cei neluminaţi (nebotezaţi) nu-i vedem atît de mult cu sufle-

818. «Numeşte *primejdii,* ispitele, iar *răni,* loviturile închipuirii». *Alta:* «Cum poate fi încununat altfel cel ce a suportat primejdia, decît pentru» că n-a slăbit în acele primejdii, ci a stat tare în suportarea relelor şi n-a trădat virtuţile».

819. «Simţirea sufletului este cea care are puterea văzătoare, aşa cum e pupila ochilor trupeşti care au în ei lumina sensibilă». Aşa cum simţirea trupului, manifestată prin simţuri, intră în contact cu lumea sensibilă deosebită de trup, aşa simţirea sufletului intră în contact cu lumea» inteligibilă, deosebită de suflet: îngerii, raţiunile dumnezeieşti ale lucrurilor, energiile dumnezeieşti, Dumnezeu însuşi.

tele impunse pentru faptele păcătoase, ci cu mult mai puţin [820].

Iar micşorarea păcatului naşte înfrînarea de la el; şi înfrînarea de la păcat e începutul pocăinţei[821]. Începutul pocăinţei e începutul mîntuirii; iar începutul mîntuirii este intenţia cea bună. Intenţia cea bună este maica ostenelilor; iar începutul ostenelilor sînt virtuţile. Începutul virtuţilor e floarea lor; iar floarea virtuţii este începutul lucrării. Fiica virtuţii este lucrarea în continuare. Iar rodul şi fiica unei cugetări mai continue la virtute este deprinderea. Iar fiica deprinderii este calitatea bună a fiinţei.

Iar calitatea binelui este maica fricii [822]. Frica naşte, la rîndul ei, păzirea poruncilor cereşti şi pămînteşti.

820. Poate fi vorba de cuvîntul şi mustrarea îngerului păzitor redat nouă la botez. Dar întrucît el nu poate fi socotit conştiinţa noastră trezită din nou la botez, mai degrabă e vorba de intrarea lui Hristos sau a Duhului Său într-un dialog accentuat cu noi la botez. Adresîndu-ni-se mereu, cuvîntul lui Hristos devine atît de unit cu conştiinţa noastră trezită prin aceasta, încît aceasta poate fi socotită una cu El. Căci conştiinţa e răspundere, iar răspunderea nu poate fi înţeleasă fără cuvîntul lui Dumnezeu, Care ne cere să-I răspundem. Conştiinţa e bipersonală sau interpersonală şi cu deosebire e relaţia între om şi Dumnezeu. Prin conştiinţă sîntem traşi la răspundere şi răspundem. In aceasta se vede că în ea este şi ceva de la Dumnezeu şi ceva de la noi. Răspundem cu atît mai conştient cu cît ne simţim mai tare traşi la răspundere, cu cît simţim mai accentuat pe Dumnezeu care ne vorbeşte. Cuvîntul lui Dumnezeu e cel ce întreţine în noi conştiinţa şi înainte de botez, dar într-un grad cu mult mai slab.

821. «E cu neputinţă să se atingă de bine cel ce nu s-a despărţit mai înainte cu desăvîrşire de rău ; precum e cu neputinţă a primi din nou sănătatea înainte de izbăvirea de rău». *Alta:* «Abate-te de la rău şi fă binele» (Ps. 36, 27), adică războieşte pe vrăjmaşii tăi, ca să micşorezi patimile. Apoi, veghează ca acestea să nu crească. Apoi iarăşi războieşte-i ca să agoniseşti virtute. Şi după aceea, veghează, ca să le păzeşti. Aceasta înseamnă a lucra binele».

822. Din Isaac: «Frica este toiagul duhovnicesc care ne călăuzeşte pînă vom ajunge în raiul bunătăţilor celor duhovniceşti. Şi cînd vom ajunge acolo, ne lasă şi pleacă». *Alta,* din Veniamin Costache : «Frica de Dum-

Iar păzirea poruncilor este dovada iubirii. Începutul iubirii este mărimea smereniei. Iar mărimea smereniei este fiica nepătimirii. Agoniseala acesteia este plinătatea iubirii, sau desăvîrşita sălăşluire a lui Dumnezeu în cei curaţi la inimă, din pricina nepătimirii. Pentru că aceştia vor vedea pe Dumnezeu (Mt. 5, 8). A Lui fie slava în veci. Amin.

CUVINTUL XXVII

Despre sfinţita liniştire a trupului şi a sufletului

1) Noi cei ce sîntem ca nişte robi cumpăraţi şi supuşi ai nelegiuitelor patimi, cunoaştem prin aceasta destul de bine şi pe robii şi chipurile şi poruncile şi vicleşugurile duhurilor ce stăpînesc peste ticălosul nostru suflet. Dar sînt alţii, care au fost luminaţi despre uneltirile lor prin lucrarea Duhului Sfînt şi prin izbăvirea de ele. Unul îşi dă cu socoteala despre tihna sănătăţii din durerea bolii în care se află, altul înţelege tristeţea bolii din bucuria stării de sănătate în care se află. Noi, ca nişte neputincioşi, ne-am temut să vorbim (să filozofăm *n.tr.)* în acest «Cuvînt» despre limanul liniştii, ştiind că totdeauna se află un cîine oarecare în trapeza bunei obşti şi încearcă să răpească din ea o

nezeu este îndoită : una este cea care se naşte în noi din spaima de munci. Pentru ea este înfrînarea şi răbdarea şi nădejdea în Dumnezeu şi nepătimirea. Din aceasta se naşte în noi, după o ordine, dragostea. Iar cealaltă este înjugată cu dragostea însăşi. Aceasta pricinuieşte în suflet pururea evlavie, ca nu cumva, pentru îndrăzneala dragostei să ajungă la dispreţuirea lui Dumnezeu. Pe frica dintîi o scoate din sufletul ce o are în chip desăvîrşit, dragostea, întrucît acesta nu se mai teme de munci. Iar pe cea de a doua dragostea o are pururea înjugată cu sine. Fricii dintîi i se potriveşte cuvîntul Domnului: «Din frica de Domnul fieştecare se abate de la rău». Şi «Frica de Domnul este începutul înţelepciunii». Iar celei de a doua : «Frica de Domnul rămîne în veacul veacului».

bucată de pîine, sau sufletul, şi purtîndu-l în gură să fugă de acolo şi să-l mănînce în tihnă. De aceea, ca să nu fim în «Cuvîntul» nostru ca acest cîine şi să nu dăm prilej să fie aşa, celor ce caută prilej, am socotit că nu e îngăduit să vorbim acum despre pace ostaşilor Împăratului nostru, aflaţi cu tot sufletul în război. Ci să spunem numai atîta, că celor ce luptă cu tărie li s-au împletit cununile păcii şi ale liniştii. Deci vom spune puţine cuvinte despre linişte, în chip de discernămînt, ca să nu întristăm pe vreunii că am părăsit «Cuvîntul» la mijlocul lui, fără nici o silinţă de a încerca să spunem ceva despre ea.

2) Liniştirea trupului este ştiinţa şi buna aşezare a purtărilor şi a simţurilor lui. Iar liniştirea sufletului este conştiinţa gîndurilor şi cugetarea nefurată. Prietenul liniştii este gîndul bărbătesc şi hotărît care stă neaţipit în poarta inimii şi omoară sau alungă gîndurile care vin [823]. Cel ce se linişteşte întru simţirea inimii cunoaşte ceea ce s-a spus. Iar cel ce este încă prunc nu cunoaşte aceasta. Cel ce se bucură de linişte şi de cunoştinţă (isihastul cunoscător *n.tr.)* nu are nevoie de cuvinte. Căci îşi luminează cuvintele din fapte.

3) Începutul liniştirii stă în alungarea zgomotelor ca a unora ce tulbură adîncul. Iar sfîrşitul ei stă în a nu se teme de zgomote, ci în a fi nesimţitor la acestea.

823. Din Isaia : «Cel ce petrece pururea in inima sa e plecat numaidecît din cele frumoase ale vieţii. Umblînd cu Duhul, nu poate şti de poftele trupului, odată ce unul ca acesta îşi face plimbările în cetăţuia virtuţilor. El le are pe acestea ca virtuţi străjere la poarta vieţuirii neprihănite în cetate. De aceea, uneltirile dracilor rămîn nelucrătoare asupra lui. Săgeţile dragostei lumeşti ajung cel mult pînă la ferăstruicile firii». Un singur gînd le alungă pe toate celelalte: gîndul la sine, conştiinţa neadormită că stă în faţa lui Dumnezeu şi voinţa de a sta fără întrerupere în faţa Lui. Aceasta e una cu neîmprăştierea, cu nepăcătuirea, cu vederea lui Dumnezeu prin adîncul indefinit al sinei descoperite.

4) Înaintînd, cel ce se linişteşte nu înaintează cu cuvîntul, ci este, blînd şi întreg, casă a iubirii. El e anevoie de urnit la cuvînt şi de nemişcat spre mînie. Dar şi lucrul dimpotrivă e vădit.

5) Cel ce se linişteşte, se sîrguieşte să închidă netrupescul în casa trupească, ceea ce e un lucru preaminunat[824].

6) Pisica pîndeşte şoarecele şi gîndul celui ce se linişteşte, şoarecele cunoscut cu mintea. Nu respinge pilda mai sus pusă. Iar de nu, încă n-ai cunoscut liniştea.

7) Monahul adevărat nu e ca un monah ce vieţuieşte cu alt monah. Căci monahul are nevoie de trezvie multă şi de minte neîmprăştiată. În lucrul dintîi e ajutat de multe ori de altul, iar în cel de al doilea îl ajută îngerul [825].

8) Puterile înţelegătoare liturghisesc împreună şi se mişcă în cel ce se linişteşte. Dar despre lucrul dimpotrivă voi tăcea[826].

9) Adîncă e prăpastia dogmelor. Iar mintea celui ce se linişteşte sare fără primejdie în ele [827]. Nu e ferit

824. Poate să însemne şi că, ieşind din sine (sau din chilie) în întîmpinarea altora, nu iese prin cuvînt, ci prin dulceaţa înfăţişării.

825. In general părinţii duhovniceşti recomandă liniştirea împreună cu altul care pe de o parte îi uşurează trezvia, pe de alta, ii dă putinţa cugetării neîmprăştiate. Dar pentru evitarea altor pericole, ei recomandă liniştirea în trei.

826. «Lucrul dimpotrivă are loc cînd duhurile răutăţii petrec împreună cu flecarul şi cu vorbăreţul, care s-a închis numai trupeşte, în zadar». In orice caz, nici monahul nu e singur. Ca om are totdeauna pe cineva măcar în lăuntrul său. Aceasta se observă mai ales cînd nu are pe cineva cu sine în afară. Omul e fiinţă dialogică. El trebuie să vorbească cu cineva. Aceasta înseamnă că de fapt şi este totdeauna cu cineva. Monahul e cu Dumnezeu, sau cu îngerul, sau şi cu duhul rău, uneori.

827. Veniamin Costache traduce: «Nu fără primejdie sare în ea». Iar scolia din P.G. spune : «Nu e fără primejdie pentru isihast să se ocupe cu dogmele». Dar textul grec dimpotrivă : «νοΰσ Ισυχαστοΰ άλλεται άχινδύνως έν

de primejdie cel ce înoată îmbrăcat; nici cel ce se atinge de teologie (de cunoaşterea lui Dumnezeu) stăpînit de patimă.

10) Chilia este îngrăditura trupului celui ce se linişteşte. Ea are înăuntru casa cunoştinţei.

11) Cel ce suferă de o boală sufletească şi se apuca de liniştire este asemenea celui ce sare din corabie în mare şi socoteşte că va ajunge pe o scîndură, fără primejdie, la uscat.

12) Celor ce se luptă cu lutul, le vine la timp potrivit liniştea în ajutor[828], dacă au şi un povăţuitor. Căci cel însingurat are nevoie de tărie îngerească. Dar cuvîntul meu priveşte pe cei ce s-au liniştit cu adevărat cu trupul şi cu duhul.

13) Isihastul care s-a lenevit va grăi lucruri mincinoase, îndemnînd pe oameni prin cuvinte cu două înţelesuri ca să-i oprească de la liniştire. După ce a părăsit chilia, învinuieşte pe draci şi a uitat că el însuşi s-a făcut sieşi drac.

14) Am văzut călugări ce se linişteau săturîndu-şi dorul lor aprins după Dumnezeu fără să-l sature şi aprinzînd foc din foc, dragoste din dragoste şi dor din dor[829].

αὗτοῖς» şi credem că acesta e adevărul. Cel ce se linişteşte merge spre adîncul lor în chip drept, nu sare la afirmări uşuratice din lipsa de experienţă a realităţii duhovniceşti exprimată în dogme. Aceasta se vede şi din cuvintele următoare ale autorului, care vede primejduit pe cel ce se ocupă cu dogmele cît e stăpînit încă de patimi, între care şi patima mîndriei care mînă la răstălmăciri individualiste.

828. «La aceasta ajută postul, privegherea, culcarea pe jos, rugăciunea, starea în picioare, setea, osteneala şi cele următoare».

829. Un alt paradox : Cel ce iubeşte şi e iubit în chip desăvîrşit, îşi satură setea de iubire şi totuşi rămîne mereu nesăturat. Din iubirea satisfăcută creşte mai multă iubire, mai multă sete de iubire ; din foc, mai mult foc. Numai o iubire nedeplină plictiseşte. E un fapt prin care se dovedeşte neadevărul teoriei origeniste despre plictiseala spiritelor in unirea lor cu Dumnezeu şi despre nevoia lor de a ieşi de acolo pentru o nouă

15) Cel ce se linişteşte (sihastrul) este chipul pămîntesc al îngerului, care a eliberat din trîndăvie şi din moleşeală rugăciunea prin scrisoarea dorului şi prin literele sîrguinţei [830].

16) Cel ce se linişteşte (sihastrul) e cel ce strigă cu tărie : «Gata este inima mea, Dumnezeule !» (Ps. 56, 10 ; 107, 1). Cel ce se linişteşte (sihastrul) este acela care zice : «Eu dorm, dar inima mea veghează» (Cînt. Cînt. 5, 2).

17) Închide trupului uşa chiliei, şi cuvîntului uşa limbii, şi duhului (rău) uşa dinăuntru.

18) Liniştea mării şi arşiţa soarelui de amiazi pun la încercare răbdarea corăbierului; lipsa celor de trebuinţă vădeşte sîrguinţa celui ce se linişteşte. Cel dintîi pluteşte moleşit pe ape; cel de al doilea, trîndăvindu-se, se amestecă în mulţime[831].

19) Nu te teme de ciocăniturile care te distrag. Căci plînsul nu ştie de frică, nici nu se sperie.

20) Cei a căror minte a învăţat să se roage cu adevărat vorbesc cu Domnul, ca cei ce stau de faţă cu Cel ce stă de faţă, ca cei ce grăiesc la urechea Împăratului. Cei a căror gură se roagă, se aseamănă cu cei ce cad la picioarele Lui de faţă cu sfatul întreg. Cei ce petrec în lume, îl roagă pe împăratul din mijlocul poporului

experienţă. In acest cap ca şi din cel următor, se vede că isihastul nu este un suflet leneş, gol de orice năzuinţă ca in budism, ci plin de văpaia dragostei de Dumnezeu, care se aprinde tot mai tare.

830. Cel ce scrie o scrisoare plin de dor, nu are vreme să se lenevească. Aşa este cel ce se linişteşte : el e ca cel ce îşi duce rugăciunea, înaintînd spre Dumnezeu, ca printr-o scrisoare plină de dor.

831. Din Evagrie: «Nu trebuie părăsită liniştea în vremea ispitelor, închipuind motive, zice-se binecuvîntate, ci trebuie să şezi înăuntru şi să rabzi şi să primeşti cu bărbăţie pe toţi cei ce vin asupra ta. Şi cu deosebire pe dracul trîndăviei, care fiind mai tare ca toţi, face sufletul cu deosebire încercat. Iar de fugi de astfel de lupte şi te laşi biruit în ele, aceasta face mintea nepricepută şi laşă».

întreg. De ai învăţat acest meşteşug, nu-ţi va fi necunoscut ceea ce-ţi spun.

21) Şezînd pe o înălţime, ia seama la tine însuţi, dacă te pricepi, şi atunci vei vedea cum, cînd, de cînd, cîţi şi care furi vin să intre şi să fure strugurii. Obosind de pîndă, ridică-te şi roagă-te. Şi iarăşi şezînd, ţine-te cu bărbăţie de lucrarea de mai înainte.

22) Cineva, care încercase lucrul acesta, voia să vorbească despre el în chip subţire şi amănunţit. Dar s-a temut ca nu cumva să-i facă pe lucrători să se lenevească şi pe cei ce doresc să se apuce de el, să-i alunge cu sunetul cuvintelor. Cel ce vorbeşte în chip subţire şi întru cunoştinţă despre liniştire ridică pe draci împotriva lui. Căci nimeni altul nu poate da pe faţă urîciunile acestora.

23) Cel ce a ajuns la linişte, a cunoscut adînc (abis) de taine. Dar n-a ajuns la aceasta dacă n-a văzut şi n-a auzit mai înainte zgomotele valurilor şi ale vînturilor şi n-a fost poate stropit de ele. Ceea ce am spus e întărit de marele apostol Pavel. Căci dacă nu ar fi fost răpit în rai ca în linişte, n-ar fi putut auzi cuvinte negrăite (II Cor. 12, 2) [832].

24) Urechea liniştii primeşte de la Dumnezeu lucruri minunate. De aceea şi în cartea lui Iov, această, prea înţeleaptă a spus : «Oare nu va primi urechea cuvinte minunate de la El ?» (Iov 4, 12).

832. Raiul în care a fost răpit Pavel nu e decit liniştea, adică oceanul păcii şi al iubirii dumnezeieşti. Toate simbolurile creştine exprimă stările vieţii duhovniceşti a omului în Dumnezeu. Liniştea nu e un gol, ci adîncul viu şi nespus de bogat în înţelesuri al iubirii lui Dumnezeu. Prin ea ne liniştim de agitaţia trăită în legătură cu lucrurile şi cu împrejurările trecătoare, care ne promit pe rînd fericirea şi ne prăvălesc în tristeţea pierderii lor. In Dumnezeu avem totul in chip netrecător. De aceea, în El sîntem neîncetat fericiţi şi liniştiţi, feriţi de ispitiri şi prăbuşiri, izbăviţi de agitaţii amăgitoare.

25) Se linişteşte cel ce fuge fără ură de toate, aşa cum altul aleargă cu nepăsare spre ele. Acela nu voieşte să sufere vreo întrerupere în dulceaţa primită de la Dumnezeu.

26) «Mergi, vinde-ţi repede averile tale». Căci «vinde-ţi» cere timp. «Şi le dă săracilor» (Mt. 19, 21), ca să-ţi ajute prin rugăciune spre liniştire[833]. «Şi ia-ţi crucea ta» şi purtînd-o prin ascultare şi răbdînd cu tărie povara tăierii voii tale, vino «şi-Mi urmează Mie» spre dobîndirea liniştii prea fericite şi te voi învăţa lucrarea şi vieţuirea nevăzută a puterilor înţelegătoare[834]. Aceştia nu se vor sătura în vecii vecilor să laude pe Făcătorul şi nici cel ce a intrat în cerul liniştii, să laude pe Ziditorul. Nu se îngrijesc de cele materiale, cei nemateriali ; nici de hrană, cei nemateriali, dar întrupaţi. Nu simt, cei dintîi, plăcerea mîncării; nici cei de al doilea, nu au nevoie de făgăduinţa ei[835]. Nu se îngri-

833. Ed. 1970 spune : «Şi le dă călugărilor săraci ca prin rugăciune să-ţi ajute şi să alerge împreună cu tine spre rugăciune». Iar scolia din P.G. zice: «Dă celui binecredincios şi nu ajuta pe păcătos; fă bine celui smerit şi nu da celui nelegiuit». Dar uneori şi acesta, ajutat la nevoie, vine la credinţă. De aceea Veniamin Costache traduce şi el, deşi vorbeşte numai de săraci: «să-ţi ajute şi să alerge împreună cu tine spre liniştire».

834. Din Isaia : «Nu înţelege că trebuie să se răstignească pe sine pe lemn şi să urmeze Domnului. Ci să te răstigneşti faţă de lucrurile lumeşti, ca să nu te mai atingi de ele. Şi iarăşi, ca să răstigneşti mintea ta pentru totdeauna de suflet, ca să nu-ţi neglijezi mîntuirea ta. Şi nu trebuie să primească gîndurile rele, ci să ştie să le deosebească, acestea fiind ale celui rău. Să nu lase mintea lui dezlegată, prin nici-o împrăştiere, ca să nu fietulburat de gînduri. Căci de o vei dezlega, în zadar te vei ruga. Fiindcă mintea umblînd în jurul lor, chiar dacă se roagă, rugăciunea ei nu urcă la Dumnezeu. Căci de nu se va ruga cu rugăciune curată, umplută de credinţă, Dumnezeu nu o primeşte». Prin rugăciune se intră în chip real la Dumnezeu, cînd, părăsite fiind gîndurile mărginite ale lucrurilor, mintea îşi regăseşte prin ea dezmărginirea şi în oglinda ei infinitatea lui Dumnezeu. Aceasta e liniştea ei în Dumnezeu, cum o trăiesc puterile îngereşti.

835. Pentru veacul viitor.

jesc acolo de bani şi de avere ; nici aceştia de supărări din partea duhurilor.

Nu au cei de sus dorinţa după zidirea văzută; nici cei de jos care se liniştesc, pofta vederii sensibile. Nu vor înceta aceia să sporească în iubire. Nici aceştia să se întreacă în fiecare zi cu aceia. Nu le e necunoscută acelora bogăţia sporirii; nici acestora dragostea urcuşului. Nu se vor opri aceia pînă ce nu vor ajunge pe serafimi; nici aceştia nu vor obosi pînă ce nu se vor face îngeri[836]. Fericit este cel ce nădăjduieşte. De trei ori fericit cel ce, voind, a ajuns înger.

ACELAŞI CUVÎNT

Despre felurile liniştirilor şi despre deosebirea lor

1) În toate ştiinţele sînt, precum e cunoscut tuturor, deosebiri de păreri şi de judecăţi. Căci nu le cunosc toţi pe toate, desăvîrşit, din lipsa sîrguinţei şi din puţinătatea puterii. Sînt unii care se scufundă în însuşi portul lumii, dar mai bine zis, în mare, sau poate în adîncul ei, pentru slăbiciunea gurii lor, sau pentru nestăpînirea trupului[837]. Alţii, pentru nestăpînirea mîniei, neputînd, nenorociţii, să înfrîneze puterea acesteia. Alţii, pentru că socotesc să plutească după o regulă a lor, sau se conduc după închipuirea de sine a lor. Alţii, pentru că nu pot să se înfrîneze de la cele

836. E o părere a autorului că prin urcuş toţi îngerii vor ajunge serafimi şi oamenii ce urcă în nepătimire, îngeri (în trup).

837. «Socotesc că prin slăbiciunea gurii înţelege îndrăzneala limbii; iar prin nestăpînirea trupului, nelucrarea lui, dat fiind că s-a obişnuit să nu lucreze, sau să se odihnească trupeşte». Aceştia sînt cei ce se îneacă în lumea aceasta ca într-o mare, fie în portul ei, la începutul pornirii spre linişte, fie în largul ei, după ce au început să înainteze spre ea.

materiale, în mijlocul celor materiale. Alţii, pentru că voiesc să se facă sîrguitori într-o viaţă singuratecă. Alţii, pentru că se chinuiesc pe ei fără să ştie cum, pentru felurite vini. Unii, pentru că-şi caută prin aceasta slava lor.

Dar sînt şi alţii (dacă, venind, Fiul Omului va afla şi de aceştia pe pămînt), care pentru desfătarea şi setea dragostei de Dumnezeu şi de dulceaţa ei, s-au căsătorit cu această cuvioasă linişte, nefăcînd aceasta înainte de a fi dat carte de despărţire trîndăviei. Căci unirea cu aceasta e socotită curvie de către cea dintîi.

2) După puţina cunoştinţă dată mie, am întocmit, ca un tîmplar neînţelept, o scară a urcuşului. Să vadă fiecare, deci, pe care treaptă s-a oprit, fie din pricina conducerii de sine (idioritmiei), fie pentru slava oamenilor, sau pentru neputinţa limbii [838], sau pentru nestăpînirea mîniei, sau pentru mărimea împătimirii, ca să-şi plătească vinile, ca să se facă sîrguitor, ca să dobîndească foc [839]. Şi aşa cei dintîi vor fi cei din urmă, şi cei de pe urmă, cei dintîi. Lucrările săptămînii veacului de acum sînt şapte. Unele din ele sînt primite, altele nu sînt primite. Iar a opta este semnul doveditor al veacului ce va să fie [839 bis].

3) Ia seama, călugăre însingurat, la ceasurile fiarelor. Căci de nu, nu vei putea să le întinzi cursele potrivite. Dacă cea care a luat carte de despărţire s-a dus cu totul de la tine, e de prisos orice grijă pentru ea [840].

838. Neputinţa limbii de a tăcea.

839. Ca să dobîndească focul Duhului Sfînt, focul iubirii de Dumnezeu, pentru ca să pornească de pe treapta pe care se află mai sus.

839 bis. Multele hărnicii, care se amestecă deobicei cu grijile, cu slava deşartă, sînt ale celor şapte «zile» ale veacului acestuia, ce tind spre ziua a opta a odihnei veacului viitor; dar nepătimirea şi liniştea sînt semne că cineva gustă încă de aici această odihnă.

840. «Dacă s-a dus, zice, trîndăvia de la tine». Căci despre aceasta a vorbit cu puţin înainte. Pentru că cei ce se liniştesc cu judecată, nu se li-

Dar de mai cutează să se apropie, nu ştiu cum mă voi linişti. Oare de ce nu au fost atîţia luminători la cuvioşii Tavanisioţi, ca la Schiteoţi ?[841]. Cel ce înţelege, să înţeleagă, căci eu nu pot grăi, mai bine zis nu voiesc[842]. Unii îşi micşorează patimile, alţii cîntă şi stăruie mai mult în rugăciune, alţii aţintindu-se în vedere, petrec în acest adînc. Să se cerceteze treptele după chipul scării. Cel ce înaintează, să înainteze în Domnul[843].

4) Sînt suflete leneşe, care petrecînd în mînăstiri de obşte şi avînd acolo din belşug prilejurile care întreţin trîndăvia, au ajuns la totala pierzanie. Şi sînt iarăşi altele, care s-au dezbrăcat de trîndăvia lor prin împreuna vieţuire cu altele. Aceasta s-a întîmplat nu numai cu cele mai fără grijă, ci de multe ori şi cu cele mai sîrguincioase. Acelaşi lucru îl vedem petrecîndu-se

niştesc înainte de a da carte de despărţire trîndăviei. Dacă deci a plecat aceasta, e de prisos a mai lucra.

841. Cei dintîi erau vieţuitori în obşte, ceilalţi se îndeletniceau cu liniştirea.

842. «E vădit că lucrarea liniştirii e mare şi e pricină de mai multă sporire decît lucrările din obşte. Dar nu voieşte să o spună, pentru cei mai slabi».

843. «Înşiră lucrările celor ce se aflǎ în liniştire şi înaintează de la cele mai mici la cele mai mari. Unii o lucrează, zice, pe aceasta, ca să-şi micşoreze patimile şi poate se ostenesc şi cu lucrul de mînă. Aceasta o fac începătorii. Alţii se ocupă cu cîntarea şi aceasta o fac cei ce înaintează. Iar alţii stăruie în rugăciune şi aceasta o fac cei ce au înaintat. Iar alţii se aţintesc în contemplare (în vedere) şi aceasta o fac cei desăvîrşiţi. Începînd de la cele mai smerite, a urcat la cele mai înalte, folosindu-se de cuvînt ca de o scară. Căci scara obişnuieşte să urce de la cele mai smerite la cele mai înalte». Dar numai cei ce au ajuns să stăruie în vedere (în contemplare), stăruie prin ea în adîncul nesfîrşit al tainelor dumnezeieşti, în oceanul de lumină al tuturor înţelesurilor şi al iubirii nesfîrşite a lui Dumnezeu, de care nu se poate sătura omul niciodată, deşi îl mulţumeşte mereu în chip desăvîrşit. Acesta e cerul, acesta e raiul. Acesta e adîncul nesfîrşit al vieţii, care e totodată adîncul nesfîrşit al liniştii, pentru că, ajuns în el, sufletul nu mai caută nimic altceva, avînd în el totul.

şi cu liniştirea. Primind pe mulţi încercaţi, i-a respins din pricina lucrării lor după regula proprie (idioritmie), dovedindu-i iubitori de plăcere. Iar pe alţii primindu-i cu frica şi cu grija de a-şi purta povara judecăţii pusă asupra lor, i-a făcut sîrguinciosi si fierbinţi [844].

5) Niciunul, dacă e tulburat de mînie şi de închipuirea de sine, de făţărnicie şi de ţinerea minte a răului, să nu îndrăznească a socoti că vede în smerenie urmă de linişte [845], ca nu cumva să-şi agonisească prin aceasta ieşire din minţi şi numai atîta [846]. Iar de e cineva curat de acestea, acela îşi va cunoaşte din aceasta folosul său. Dar socotesc că nici acesta [847].

6) Semnele, stadiile şi dovezile celor ce se liniştesc cu judecată sînt acestea: minte neadormită [848], cuget neprihănit, răpire la Domnul, închipuirea chinurilor, apăsarea de către gîndul morţii grabnice, rugăciunea nesăturată, străjuirea nefurată, topirea curviei, necunoaşterea împătimirii, moartea lumii, încetarea lăcomiei pîntecelui, îndemn lăuntric la teologhisire (la ocuparea cu cunoaşterea lui Dumnezeu), izvor de dreaptă socoteală, lacrima supusă [849], pieirea multei grăiri şi orice altceva din acestea, cărora mulţimii îi place să li se împotrivească. Iar ale celor ce nu se liniştesc cu judecată sînt acestea: sărăcia în bogăţie [850], creşterea

844. «Întristarea cugetului covîrşeşte osteneala trupului».

845. Toate acestea îl arată legat de lucrurile mărginite şi trecătoare ale lumii acesteia ; de aceea nu se poate scufunda în oceanul liniştit al iubirii dumnezeieşti.

846. Luînd drept linişte, agitaţia sa, va ajunge la o cumplită deznădejde, nerecunoscînd că există undeva vre-o adevărată linişte.

847. Incă n-a ajuns nici acesta, numai prin lipsa patimilor amintite, la folosul suprem al liniştii.

848. In alte manuscrise : «Mintea nebîntuită de valuri».

849. «Adică roabă, venind cînd voieşte cel ce o are».

850. «Sărăcia virtuţilor, în bogăţia păcatelor».

mîniei, îngrămădirea pomenirii răului, micşorarea dragostei, adaos de îngîmfare. Iar ceea ce urmează se va trece sub tăcere[851].

7) Dar fiindcă «Cuvîntul» nostru a ajuns aci, după ce am vorbit despre toate, e nevoie să grăim şi despre cei ce se află întru ascultare. Căci «Cuvîntul» se îndreaptă mai ales către aceştia. Semnele celor căsătoriţi în chip nedesfrînat şi nespurcat cu virtutea aceasta bine împodobită şi cuviincioasă, sînt, după cum rînduiesc de-Dumnezeu-purtătorii părinţi, următoarele (ele se desăvîrşesc la timpul lor, dar întinzîndu-ne în fiecare zi înainte, adăugăm la ele neîncetat sporiri şi înaintări) : creşterea smereniei începătoare; micşorarea iuţimii (căci cum nu se va întîmpla aceasta, odată ce fierea e lepădată ?) ; depărtarea întunecimilor; adaosul dragostei; înstrăinarea de patimi; izbăvirea de ură; micşorarea neînfrînării, prin mustrare; necunoaşterea trîndăviei; adaos de sîrguinţă; dragostea miloasă; înstrăinarea de mîndrie, bunul de toţi dorit şi de puţini dobîndit. Nefiind apă în fîntînă, e neavenită numirea ei[852]. Iar ceea ce urmează se înţelege de cei ce au minte.

8) Femeia tînără care nu-şi păzeşte patul şi-a pîngărit trupul; iar sufletul care nu şi-a păzit tocmeala şi-a pîngărit duhul. Faptei celei dintîi îi urmează necinstea, ura, bătăile, despărţirea, care e lucrul cel mai jalnic dintre toate. Iar faptei celui de al doilea, îi urmează uitarea morţii, nesăturarea pîntecelui, neînfrînarea ochilor, lucrarea slavei deşarte, somnul nesăturat, mînia învîrtoşată, nesimţirea, îngrămădirea gîndurilor, sporirea încuviinţărilor (cu ispitele), robirea ini-

851. «Ceea ce urmează socotesc că este fie căderea trupească, fie împrăştierea minţii. Căci acestea sînt fiicele îngîmfării, ca si hula».

852. «Sau cel ce nu le are pe acestea, în zadar se numeşte ascultător».

mii, lucrarea tulburării, neauzirea, împotrivirea în cuvînt, necredinţa, inima neîncredinţată, multa grăire, împătimirea, îndrăzneala, care e cea mai cumplită dintre toate. Iar lucrul cel mai jalnic dintre toate este inima nestrăpunsă, căreia îi urmează, în cei fără luare aminte, lipsa de durere, maica duhurilor şi a căderilor.

9) Pe cei ce se liniştesc îi războiesc cinci, iar pe cei întru supunere, trei dintre cei opt[853]. Cel ce se linişteşte şi luptă cu trîndăvia se păgubeşte de multe ori. Căci va cheltui timpul rugăciunii şi al vederii duhovniceşti în meşteşugirile şi luptele cu ea.

10) Lenevindu-mă pe cînd şedeam odată în chilie şi gîndindu-mă aproape s-o părăsesc[854], venind nişte bărbaţi, m-au fericit mult ca pe un sihastru (ca pe unul ce se linişteşte *n.tr.)* şi îndată gîndul trîndăviei a plecat, alungat de cel al slavei deşarte şi m-am mirat cum acest drac cu trei ţepuşe se împotriveşte tuturor duhurilor.

11) Priveşte în fiecare ceas bătăile, împroşcările, pornirile, schimbările soţiei tale, cum, şi încotro îi este pornirea. Dar numai cel ce a dobîndit liniştea Duhului Sfînt poate să le vadă.

12) Bunul înainte-mergător al liniştii este negrija de toate lucrurile[855] cuvenite şi necuvenite. Căci cel ce deschide celor dintîi va cădea numaidecît în cele de al doilea. Al doilea bun al liniştii este rugăciunea neobosită. Iar al treilea, lucrarea nejefuită a inimii. E cu neputinţă şi firesc ca cel ce n-a învăţat scrierea, să citeas-

853. «Opt sînt gîndurile generale ale răutăţii. Pe cei ce se liniştesc, îi războiesc cinci: al trîndăviei, al slavei deşarte, al mîndriei, al iubirii de arginţi şi al întristării. Iar pe cei întru ascultare, cel al lăcomiei pîntecelui, al curviei şi al mîniei».

854. «Trîndăvia este o maică a relelor. Căci îţi fură bunătăţile pe care le ai şi te împiedică să le agoniseşti pe cele ce nu le ai».

855. «Căci cel ce n-a cîştigat negrija, cum va putea să se îngrijească de rugăciune, sau de luarea-aminte a inimii ?»

că în cărţi şi să cugete la cele citite. Dar şi mai cu neputinţă este ca cei ce n-au dobîndit cel dintîi lucru să se îndeletnicească cu celelalte două, cu dreaptă judecată.

13) Îndeletnicindu-mă eu cu ceea ce e la mijloc, am ajuns între cei din mijloc. Şi m-a luminat pe mine şi iată-mă iarăşi între ei. Dar ce era înainte de chipul văzut, cel pus peste chipurile lor n-a putut să mă înveţe [856]. Căci nu era lăsat. L-am rugat atunci să-mi spună cum se află acum (Hristos, *n.tr.)* ? «Întru ale Sale, a spus, şi nu întru ale Sale». Iar eu am întrebat: «Ce e starea şi şederea de-a dreapta Pricinuitorului ?» «E cu neputinţă, zice, a afla aceste lucruri de taină prin auz». Atras de dorul acestora, zisei atunci: «Mai adaogă ceva !» «Încă n-a sosit ceasul», zise, «pentru că îţi lipseşte nestricăciunea. Acestea, de sînt acestea îm-

856. A lui Ilie (-Criteanul, adaugă Veniamin Costache): «Acest dumnezeiesc părinte învaţă în aceste cuvinte că sînt trei înaintări sau trepte : negrija în ale vieţii şi în cele în care se risipeşte aceasta, rugăciunea neobosită şi a treia, lucrarea nejefuită a inimii. E vădit că mijlocul celor două părţi de la margini este rugăciunea. Deci cel ce a cîştigat negrija se poate îndeletnici şi cu cele următoare. Cel ce se îndeletniceşte cu mijlocul celor două, adică cu rugăciunea, a ajuns la mijlocul celor bune şi încă nu s-a urcat la cealaltă dintre bunătăţi». în ed. 1970 şi cea a lui Veniamin Costache. *Alta:* «Părintele spune că cel ce se îndeletniceşte cu rugăciunea întru răpire este între cei din mijloc, adică între îngerii care sînt mijlocitori între Dumnezeu şi oameni şi care pe cei ce însetează de dorul lui Dumnezeu îi satură prin luminare şi întru cele din margini, îi păzesc adică întru negrijă şi întru lucrare, care zice că e vederea (contemplarea)». Ed. 1970 şi Veniamin Costache continuă cu o parafrază a celor spuse în cap. 12. Reflexiunile încep prin a arăta că şi Hristos prin întrupare S-a aşezat în acestei trei stări. Apoi urmează întrebarea: «Cum era Hristos înainte de întrupare ? La aceasta îngerul nu ştie să răspundă».

E de reţinut că Scărarul pune rugăciunea neîncetată mai prejos de lucrarea inimii, cum va face şi Patriarhul Calist în sec. XIV. Lucrarea inimii este unirea desăvîrşită cu Dumnezeu. Dar pînă la dobîndirea nestricăciunii rămînem oarecum mereu mai jos de capătul final, de vederea desăvîrşită, sau poate rămînem aşa în veci.

preună cu ţărîna, nu ştiu; de sînt afară de ea, nu pot spune nicidecum»[857].

14) E greu să ne scuturăm de somnul amiezii, mai ales în ceasurile de vară. Poate atunci şi numai atunci nu e de lepădat lucrul mîinilor.

15) Am cunoscut pe dracul trîndăviei pregătind calea şi mergînd înaintea celui al curviei, ca moleşind cu tărie trupul şi scufundîndu-l în somn, să pricinuiască în cei ce se liniştesc întinările ca în vis. De i te vei împotrivi cu tărie, se va război negreşit cu putere ca să te facă să încetezi nevoinţele, ca nefolosindu-ţi la nimic. Dar nimic nu poate dovedi înfrîngerea dracilor, ca războiul înverşunat al lor împotriva noastră.

16) În ieşiri, păzeşte cele adunate. Căci deschizîndu-se uşa, zboară păsările închise[858]. Şi aşa nu vom mai avea nici un folos din liniştire.

17) Un fir mic de păr tulbură ochiul; o grijă mică alungă liniştea. Căci liniştea este lepădarea gîndurilor şi renunţarea la grijile îndreptăţite.

18) Cel ce a găsit liniştea, nu se va mai îngriji nici măcar de trupul său. Căci nemincinos este cel ce a făgăduit (Mt. 6, 25 ; I Cor. 1,9).

19) Cel ce voieşte să înfăţişeze lui Dumnezeu o minte curată şi e frămîntat de griji este asemenea ce-

857. «E întru ale Sale şi nu întru ale Sale». Hristos e întru cele cereşti şi întru cele omeneşti. Iţi lipseşte nesfîrşirea unei înţelegeri cu trupul de acum pentru a înţelege viaţa Lui cu trupul înviat, ce poate şedea de-a dreapta Tatălui. De aceea, la întrebarea : cum e Hristos, cu trupul, de-a dreapta Tatălui, a răspuns ca mai sus».

858. «Ieşind din chilie, zice, păzeşte să nu-ţi faci arătate virtuţile, pe care le-ai lucrat în vremea liniştirii. Căci gura deschizîndu-se şi repezindu-se fără pază, la vorbă, virtuţile din ascuns, care înalţă mintea la Dumnezeu, se pierd şi se fac nevăzute. «Căci gura, zice, celui repezit apropie pe om de nimicire» (Veniamin Costache mai dă şi două scolii din Teodor al Edesei, cap. 68; Filoc. rom. IV, p. 218 şi una, din Diadoh, cap. 26, Filoc. rom. I, p. 343).

lui ce şi-a legat tare picioarele şi încearcă să umble repede [859].

20) Rari sînt cei ce au învăţat pînă la capăt filozofia privitoare la lume. Iar eu spun că mai puţini sînt cei ce cunosc cu adevărat filozofia liniştii celei după Dumnezeu. Cel ce nu cunoaşte încă pe Dumnezeu, nu e pregătit pentru linişțire şi se supune multor primejdii. Liniştea îi înăbuşă pe cei necercaţi. Căci, negustînd dulceaţa lui Dumnezeu, îşi pierd vremea în robiri, în împrăştieri, în trîndăvii şi risipiri [860].

21) Cel ce s-a atins de frumuseţea rugăciunii, va fugi de mulţimi ca un asin sălbatec. Căci ce altceva dacă nu rugăciunea a eliberat pe asinul sălbatec de toată amestecarea cu oamenii ? Cel ce este înfăşurat în patimi şi petrece în pustie, ia aminte la mişcarea acestora[861]. Aceasta mi-a spus-o şi m-a învăţat şi un sfînt bătrîn, Gheorghe Arsilaitul, pe care îl cunoaşte şi cuvioşia ta. Acesta, învăţînd odată un suflet netrebnic şi călăuzindu-l spre liniştire, «dimineaţa am văzut, zicea, tăbărînd asupra lui din plin dracii slavei deşarte şi ai poftei; la amiază pe cei ai lenii, ai întristării şi ai

859. A sfîntului Isaac : «Precum cel ce are capul sub apă nu poate respira aerul cel subţire, care curge în pieptul gol, aşa cel ce-şi scufundă cugetarea lui în grijile de aici nu poate avea simţirea ca să respire în lumea cea nouă».

860. Nu poate fi sihastru adevărat cel lipsit de cunoştinţa de Dumnezeu. El se poate înfunda pe drumuri greşite şi în tîlcuirile greşite ale experienţelor lui. Ioghiştii şi spiritiştii de azi, teosofii şi antroposofii nu-şi tîlcuiesc fericirea ca gustare a iubirii nesfîrşite a lui Dumnezeu cel personal, ci ca o pierdere treptată în nesimţire. De aceea experienţa lor nici nu e o fericire adevărată.

861. «Dacă voieşti să pomeneşti neîncetat pe Dumnezeu, nu lepăda ca nedrepte ispitele ce vin asupra ta, ci le suportă ca venite cu dreptate. Căci răbdarea mişcă prin orice întîmplare aducerea aminte de Dumnezeu. Iar refuzul lor micşorează durerea ce pătrunde în inimă şi prin uşurare pricinuieşte uitarea».

mîniei; iar seara, pe cei iubitori de murdărie şi pe tiranii pîntecelui».

22) Mai bun este un sărac ascultător[862], decît un sihastru furat de griji.

23) Cel ce se îndeletniceşte cu liniştirea cu dreaptă judecată şi nu vede cîştigul ei în fiecare zi, sau nu se linişteşte cu judecată, sau e furat de închipuirea de sine.

24) Liniştea este neîntrerupta închinare lui Dumnezeu şi starea în faţa Lui[863].

25) Pomenirea lui Iisus să se unească cu răsuflarea ta şi atunci vei cunoaşte folosul liniştii[864].

26) Căderea celui ascultător e din voinţa lui; a sihastrului, (a celui ce se linişteşte) este din depărtarea de rugăciune.

27) De te bucuri de vizite în chilie, cunoaşte că petreci în trîndăvie şi nu te îndeletniceşti cu Dumnezeu. Pildă de rugăciune să-ţi fie văduva aceea nedreptăţită de protivnicul ei (Lc. 18, 3).

28) Iar pildă de liniştire, marele şi întocmai cu îngerii sihastrul Arsenie. Adu-ţi aminte în singurătatea ta de vieţuirea acestui mare sihastru (isihast) şi vezi

862. *«Sărac* numeşte pe cel neagonisitor. Dar eu il socotesc aşa pe cel smerit».

863. Numai Dumnezeu cu nesfîrşirea Lui poate tine sufletul absorbit in contemplarea Lui, adică în liniştire, fără trecerea necesară de la un lucru mărginit la altul.

864. A sfîntului Isaac : «Cînd puterea vinului pătrunde în mădulare, mintea uită de amănuntele tuturor. Iar cînd pomenirea lui Dumnezeu ajunge păşune a sufletului, acesta leapădă toată păşunea altor vederi din inimă». Sufletul nu mai are nevoie de altă hrană, cîştigată din vederea celor din afară; are pe Dumnezeu, hrana nesfîrşită. Veniamin Costache mai dă ca scolie şi cap. 59 din Diadoh; Filoc. rom. I, p. 357. în Iisus, ca Dumnezeu cel infinit în dumnezeirea Lui şi întrupat, sufletul are totul.

cum depărta de multe ori şi pe cei ce veneau la el[865], ca să nu piardă ceea ce era mai bun[866].

29) Am cunoscut pe draci îndemnînd pe cei fără judecată dintre cei ce umblă de colo pînă colo, să se ducă mai ales la cei ce se liniştesc cu dreaptă judecată, ca să-i împiedece pe aceia prin ei, fie cît de puţin, din lucrarea lor. Socoteşte pe aceştia ca atare şi nu te sfii să-i superi cu bună credincioşie pe cei leneşi. Căci poate din supărare vor înceta să umble fără rost[867]. Dar vezi ca nu cumva, de dragul scopului mai sus pomenit, să întristezi în zadar vreun suflet, care vine însetat să scoată apă de la tine[868]. În toate ai nevoie de făclia dreptei socoteli[869].

30) Viaţa celor ce se liniştesc, mai bine zis a celor ce petrec în singurătate, să se săvîrşească potrivit cu conştiinţa şi cu simţirea. Cel ce aleargă cu judecată să-şi îndrumeze toate îndeletnicirile, cuvintele, gîndurile, paşii, voirile şi mişcările după Domnul, întru sfinţirea sufletului, şi să le facă toate în faţa Lui. Iar de e

865. «Bine este să fie folosiţi şi prin cuvînt cei ce întreabă; dar mai bine este să fie ajutaţi prin virtute şi rugăciune. Căci cel ce se aduce prin acestea lui Dumnezeu, ajută şi pe aproapele prin ajutorul ce şi-l dă sieşi. De voieşti să foloseşti pe iubitorul de învăţătură printr-un cuvînt scurt, arată-i lui rugăciunea şi credinţa dreaptă».

866. «Adică căutarea la Dumnezeu şi vorbirea cu El».

867. «Nu spune nimic la urechile celui fără de minte, ca nu cumva să ia în rîs cuvintele tale. Căci e vătămătoare petrecerea cu cei deşerţi. Precum cei ce umblă în aerul stricat se îmbolnăvesc, aşa şi cei ce petrec între oamenii nepăsători se molipsesc de răutatea lor. Căci «convorbirile rele strică moravurile bune» (Inţ. 2, 6).

868. A sfîntului Isaac : «Nu răni pe cei ce au nevoie de rugăciunea ta, nici nu-i lipsi de cuvintele blînde ale mîngîierii, ca să nu se piardă şi să ţi se ceară sufletele lor. Ci ia pildă de la doftori, care tămăduiesc bolile mai fierbinţi cu leacuri mai reci şi pe cele mai reci, cu cele dimpotrivă».

869. Scărarul nu recomandă metode simpliste, uniforme, ci cere să se ţină seamă de varietatea nuanţată a situaţiilor. Dar pentru cunoaşterea lor se cere un fin simţ de discernămînt.

furat (din această aţintire), încă nu vieţuieşte potrivit virtuţii [870].

31) «Deschide-voi, zice în psaltire, gîndul meu» (Ps. 48, 4) şi voirea mea, pentru că sînt încă lipsit de darul deosebirii. Iar eu voi înălţa prin rugăciune voinţa mea şi, de acolo, voi aştepta încredinţarea (adeverirea sau cunoştinţa) [871].

870. «Întrebare : Ce este monahul ? Răspuns : Este cel singur, străin : în afară, de lucrurile materiale şi lumeşti; iar înăuntru, de înţelesurile lor. întîi ca să nu primească gîndurile grijii lumeşti ; al doilea, ca mintea lui să devină singură cu Dumnezeu cel adevărat, neprimind gîndurile răutăţii».

871. «De te vei ruga cu adevărat, multă încredinţare vei afla. Şi îngerii vor veni la tine şi-ţi vor lumina înţelesurile (raţiunile, *n.tr.)* celor ce se petrec». Nu numai lucrurile şi persoanele sînt întruchipări ale raţiunilor lui Dumnezeu Cuvîntul, ci şi toate cele ce se întîmplă din complexele întîlnirii dintre ele. Prin fiecare împrejurare în care ajungem ne întîimpină un gînd al lui Dumnezeu, deci şi un apel al Lui să răspundem cu o lucrare corespunzătoare a noastră. Intr-un om lipsit mă întîmpină Dumnezeu cu apelul să-l ajut pentru creşterea mea duhovnicească şi a lui. Dar la descifrarea acestui gînd al lui Dumnezeu contribui nu numai eu ajutat de Dumnezeu, ci şi îngerii. Aşa cum împrejurarea e ţesută şi descifrată de mulţi oameni şi mulţi mă ajută, prin faptele lor de acum şi prin gîndurile şi faptele lor trecute, să o descifrez şi să-i răspund prin fapta mea, aşa contribuie şi mulţi îngeri. Fiecare împrejurare şi răspunsul meu la ea e un punct de întîlnire între mine, între Dumnezeu, între ceilalţi oameni şi între îngeri. Rugăciunea prilejuieşte această încredinţare şi luminare, pentru că e o deschidere totală a noastră spre Dumnezeu cel înconjurat de îngeri, după ce ne-am dezlipit de toate cele ce ne închid pătimaş în noi înşine. Noi ne aflăm în ambianţa unui panpersonalism, în care toate persoanele converg spre fiecare, şi fiecare se gîndeşte la toate. Iar toate persoanele sînt în Treimea de Persoane atotcuprinzătoare a lui Dumnezeu, sau sporesc unirea lor în această Treime, adunîndu-se prin Duhul în Fiul Tatălui. Omul nu e pierdut ca un fir de praf într-o îngrămădire uriaşă impersonală.

Încredinţarea pe care o dă rugăciunea este experienţa întîlnirii cu Dumnezeu şi a luminii ce iradiază din El peste tot şi peste toate.

Altă scolie : «Ce alt bine este afară de Dumnezeu ? Deci să-I predăm Lui toate ale noastre şi ne va fi bine. Căci Cel bun negreşit este şi dătătorul bunătăţilor».

32) Credinţa este aripa rugăciunii. Căci neavînd-o pe aceasta, se va întoarce iarăşi în sînul meu. Credinţa este starea neîndoielnică a sufletului, neclătinat de nici o împotrivire. Credincios este nu cel ce socoteşte că Dumnezeu poate toate; ci cel ce crede că va primi toate [872].

33) Credinţa este pricinuitoarea celor nădăjduite. Şi aceasta a arătat-o tîlharul. Maica credinţei este osteneala şi inima dreaptă. Cea dintîi o face neîndoielnică, a doua o pricinuieşte. Credinţa este maica celor ce se liniştesc (a sihaştrilor = isihaştilor). Căci de nu vei crede, cum te vei linişti ?[873]

34) Cel ce se află încătuşat în închisoare e apăsat de frica celui ce-l va chinui. Iar în cel ce se linişteşte în chilie s-a născut frica de Domnul. Nu se teme cel dintîi aşa de mult de judecată, ca cel de al doilea, de judecata Domnului. Ai nevoie de multă frică în liniştire, o, minunatule ! Căci nimic nu poate alunga aşa de mult trîndăvia, ca frica [874].

35) Osînditul, de cîte ori vine în temniţă judecătorul, caută ţintă la el. Iar lucrătorul adevărat al liniştii caută ţintă spre ceasul cînd va veni cel ce-l grăbeşte [875].

872. Credinţa nu e o teorie teologică despre atotputernicia lui Dumnezeu, ci convingerea lăuntrică că Dumnezeu îi va împlini rugăciunea celui ce cere.

873. A sfîntului Marcu : «Cel ce crede în cele ce vor să fie se reţine de la cele dulci de aici, neabsolutizîndu-le. Iar cel ce nu crede se îndulceşte de ele şi fuge de durere».

874. Sînt grade şi în liniştire. Pe treptele ei cele mai înalte, sufletul este scufundat deplin în fericirea trăirii în iubirea lui Dumnezeu. Dar la început, pentru a se dezlipi de toate, trebuie să se teamă de Dumnezeu şi de judecata Lui pentru păcatele sale. Insă, cel ce e alipit de lume nu se teme de Dumnezeu. A sfîntului Isaia : «Cel ce se încrede în ceva care nu e a lui Dumnezeu, nu are în el frica de Dumnezeu. Şi în măsura în care cineva robeşte patimilor, încă nu se socoteşte rob al lui Dumnezeu, ci e robul a ceea ce-l stăpîneşte».

875. «Adică îngerul, care desparte sufletul de trup».

Cel dintîi e legat de povara întristării. Cel de al doilea, de izvorul de lacrimi.

36) De dobîndeşti toiagul răbdării, cîinii vor înceta îndată de a se obrăznici. Răbdarea este durerea nesfărîmată a sufletului, care nu se clinteşte nicidecum sub loviturile îndreptăţite sau neîndreptăţite. Răbdarea e rînduită pentru necazul pe care-l aşteaptă în fiecare zi. Răbdător este lucrătorul care nu cade, sau îşi cîştigă, din căderi, biruinţe. Răbdarea e tăierea scuzelor şi luarea aminte la sine[876].

37) Nu are lucrătorul (liniştii) atîta nevoie de hrană, ca de răbdare. Căci pentru lipsirea de cea dintîi va lua cunună, dar din lipsa celei de a doua, va agonisi pierzarea.

876. Scolie din Isaac : «Pe măsura smeritei tale cugetări, ţi se dă ţie şi răbdarea în greutăţile tale. Şi după răbdarea ta ţi se uşurează povara necazului tău şi agoniseşti mîngîieri». Smerenia este ea însăşi un izvor de răbdare. Căci nu te socoteşti că ai dreptul la mîngîieri lumeşti. Iar răbdarea stînd tare, întăreşte firea ta, încît nu mai simţi greutatea necazului. Din răbdare curge în tine o forţă, căci voinţa ascunde în ea rezerve de forţă pe care nu obişnuim să le punem în lucrare. Mai bine zis aceste rezerve de forţă sînt în firea noastră şi ea le pune în lucrare prin voinţa care e o calitate generală a ei, pe care nu o pune de obicei în mod deplin în lucrare. Rezervele de putere ale firii noastre sînt chiar nesfîrşite cînd ea stă în legătură cu Dumnezeu. Mai uşor biruim greutăţile prin răbdare, decît prin lupta de a nu le primi, de a le ocoli cu orice preţ, fapt în care se manifestă o frică, o slăbiciune, care ne face de fapt slabi. Cele din afară ne pot zdrobi mai uşor firea, dacă nu o întărim din rezervele ei lăuntrice, care stau în legătură cu rezervele de putere nesfîrşită ale lui Dumnezeu, Care a creat şi susţine firea noastră, ca adevăratul ei fundament şi izvor. Altă scolie a sfîntului Isaac : «Toate primejdiile şi necazurile care nu sînt întîmpinate cu răbdare aduc chin îndoit. Căci răbdarea omului e pe măsura primejdiilor ce-i vin. Atîta se încordează omul, cît e de mare greutatea căreia trebuie să-i facă faţă. Iar slăbirea curajului este maica chinului, pe cînd răbdarea e maică a mîngîierii şi putere ce se naşte din lărgimea inimii şi din bucuria ei. Dar această putere greu o află omul în necazurile sale, fără harul dumnezeiesc care vine prin căutarea cea cu dinadinsul a rugăciunii şi din vărsarea lacrimilor».

38) Bărbatul răbdător a murit înainte de mormînt, făcîndu-şi mormînt chilia sa. Răbdarea se naşte din nădejde şi plîns; căci cel lipsit de acestea două e robul trîndăviei.

39) Luptătorul lui Hristos trebuie să cunoască pe care dintre vrăjmaşi trebuie să-i gonească de departe şi pe care să-i îngăduie să se războiască cu ei. Uneori lupta aduce cunună. Alteori ferirea de ea lasă pe cei ce o ocolesc, neprobaţi. Nu se pot învăţa acestea prin cuvînt [877]. Căci nu toţi avem aceleaşi însuşiri şi avem de luptat cu aceleaşi ispite.

40) Pe unul din duhuri pîndeşte-l prin trezvie, căci şi el se războieşte fără odihnă: cînd stai, cînd te strămuţi, în scaun, în mişcare, cînd te întinzi, în rugăciune, în somn [878].

41) Unii dintre cei ce sînt înainte-şezători pe drumul liniştirii ţin în ei lucrarea neîncetată, potrivit cu cuvîntul: «Mai înainte văzut-am pe Domnul înaintea mea pururea» (Ps. 15, 8). Căci nu toate pîinile hranei duhovniceşti, ale grîului ceresc, sînt la fel. Iar alţii, pe cea arătată prin cuvintele : «Prin răbdarea voastră veţi cîştiga sufletele voastre» (Lc. 21, 29). Alţii, pe cea din cuvintele : «Privegheaţi şi vă rugaţi» (Mc. 14, 38). Alţii, pe cea din cuvintele: «Pregăteşte-ţi spre ieşire lucrurile tale». Alţii, pe cea din cuvintele: «Smeritu-m-am şi m-a mîntuit pe mine» (Ps. 114, 6). Unii se gîndesc pururea la cuvîntul: «Nu sînt vrednice pătimirile vremii de acum de slava viitoare» (Rom. 8, 18). Alţii, la spusa: «Ca nu cumva să-l răpească şi nu va fi Cel ce-l

877. «Trebuie ştiut că cel ce voieşte să înveţe, trebuie să încerce cu lucrul; căci nu se pot pricepe acestea din cuvînt».

878. «Prin acest unul dintre draci înţelege pe cel al curviei. Alţii înţeleg pe cel al slavei deşarte ; iar alţii pe cel al trîndăviei».

izbăveşte» (Ps. 49, 29). Toţi aleargă, dar numai unul ia cunună fără osteneală [879].

42) Cel ce a înaintat nu lucrează numai cînd veghează, ci şi cînd doarme. De aceea unii ocărăsc pe draci chiar cînd vin la ei în vise, şi îndeamnă femei desfrînate la neprihănire. Nu aştepta vizite şi nici nu te pregăti pentru ele. Căci starea de linişte e simplă şi liberă de orice legătură.

43) Nimeni, voind să zidească turn şi chilie pentru liniştire, nu va porni la aceasta înainte ca, şezînd, să socotească şi să afle prin rugăciune de are cele trebuincioase pentru isprăvirea lucrării, ca nu cumva să se facă, după punerea temeliei, de rîsul duşmanilor şi piedecă celorlalţi lucrători.

44) Ia seama la dulceaţa venită în sufletul tău, de nu cumva ţi s-a tocmit cu viclenie de către doftori răutăcioşi, mai bine zis uneltitori.

45) Noaptea, dă cel mai mult timp rugăciunii şi mai puţin cîntării, iar ziua, fii după puterile tale. Citirea ajută nu puţin la luminarea şi adunarea minţii [880]. Căci cuvintele citite sînt ale Duhului Sfînt, care pun în bună rînduială pe cei ce se îndeletnicesc cu ele. Fie-ţi ţie,

879. Veniamin Costache : «Cel ce din cele şapte (categorii) a luat cununa, fără osteneală, este cel ce a zis : «Smeritu-m-am». Sau cel dintîi este cel ce vede pe Domnul înaintea sa. Sau, iarăşi, cel care îşi vede de mai înainte ţinta, oricare ar fi dintre cei şapte».

880. «Precum cei lipsiţi de lumina aceasta nu umblă drept, la fel cei lipsiţi de dumnezeieştile Scripturi, care nu privesc la raza lor, se împiedică de multe ori şi sînt siliţi des să păcătuiască, ca unii ce umblă în întunerec adînc». La Veniamin Costache, alta, din sfîntul Ioan Gură de Aur : «Dulceaţă nesăţioasă sînt graiurile duhovniceşti. Căci precum pămîntul neplouat nu poate să aducă rod de spice, chiar de ar semăna cineva nenumărate seminţe în el, aşa şi sufletul care nu s-a luminat mai înainte de Sfintele Scripturi, chiar de ar vărsa cineva vorbiri nenumărate în el, nu poate să aducă vre-un rod. Deci se cade a citi Scripturile, căci precum bîndu-se vinul, se opreşte mîhnirea şi inima se schimbă întru veselie, aşa şi vinul cel duhovnicesc preface sufletul întru bucurie».

celui ce eşti lucrător (al liniştii), cele ce le citeşti, lucrătoare[881]. Iar lucrarea lor face de prisos citirea altora.

46) Caută să luminezi cuvintele sănătăţii mai degrabă prin osteneli decît prin cărţi. Nu te ocupa cu cuvintele unei cugetări străine[882], înainte de a fi cîştigat putere duhovnicească; căci fiind cuvinte ale întunericului, întunecă pe cei fără putere[883].

47) O cupă ajunge de multe ori pentru a cunoaşte gustul vinului; şi un cuvînt al unui sihastru face cunoscute celor ce pot să înţeleagă toată lucrarea şi starea lui lăuntrică.

48) Dobîndeşte un ochi neîmprăştiat al sufletului împotriva închipuirii de sine. Căci nimic nu te poate fura şi pierde atît de mult, ca aceasta[884].

49) Cînd ieşi afară, înfrînează-ţi limba. Căci poate să risipească în grabă multe osteneli.

50) Cîştigă-ţi o stare sufletească neiscoditoare. Căci curiozitatea poate întina liniştea, cum nu o poate altceva[885].

881. Sihastrul trebuie să citească scrieri care au în ele puterea să-l mişte la lucrarea duhovnicească, nu scrieri de cunoaştere teoretică, sau îndemnătoare la rău.

882. «Cuvintele unei cugetări străine sau înşelătoare, cum sînt cuvintele ereticilor».

883. Cuvintele, deşi au în general sensuri, pot aduce şi întunerec dacă propagă înţelesuri întoarse, sau un chip fals al realităţii. Dezordinea se clădeşte tot cu elementele ordinii.

884. A lui Teodoret: «Vîntul ridică pe cele mai uşoare dintre materii în aer. Iar pe cei goi dintre oameni îi ridică închipuirea de sine». *Alta,* a lui Grigorie Teologul: «Fapta bună e risipită de nălucire şi de laudă». *Alta :* «Să nu-ţi destrame fiinţa închipuirea de sine».

885. In curiozitate se poate arăta un mare interes pentru lucruri neînsemnate, sau îndemnătoare la rău, opuse lui Dumnezeu, Cel ce cuprinde în Sine totul, totul orînduit în slujba binelui şi a adunării tuturor în Sine.

51) Celor ce vin la tine pune înainte cele de trebuinţă trupului şi duhului[886]. De sînt mai înţelepţi, să le arătăm filozofia (înţelepciunea liniştii) prin tăcere. Iar de sînt în starea de fraţi, să le deschidem uşa pe măsura lor. Dar mai bine este ca pe toţi să-i socotim mai presus de noi.

52) Voind eu să opresc cu totul pe cei ce sînt încă ca nişte prunci, de la lucrul mîinilor în adunările (slujbelor), m-a oprit cel ce purta toată noaptea nisipul în poala sa.

53) După cum sînt opuse dogmele Sfintei, Neziditei şi Închinatei Treimi, dogmei despre iconomia în trup a Unuia din prealăudata Treime (căci cele ce sînt în Sfînta Treime, la plural, în aceasta sînt la singular, iar cele ce sînt acolo la singular aci sînt la plural[887]), aşa altele sînt îndeletnicirile proprii liniştirii şi altele, cele proprii ascultării[888].

54) Dumnezeiescul apostol zice: «Cine a cunoscut mintea Domnului ?» (Rom. 11, 35). Iar eu zic: Cine a

886. «Nu trebuie să le punem înainte celor ce vin la noi nici multe feluri de bucate, nici cuvinte meşteşugite, însoţite de tot felul de shime. Ci primeşte pe toti cu simplitate». *Alta,* la Veniamin Costache : «Primind pe fraţii ce vin la noi, să nu o facem cu supărare şi ca o curmare a liniştii, ci mai ales ca unii ce primim un dar de la ei; şi ca unii ce sîntem datori să facem aceasta. De aceea să-i primim cu rugăciune şi cu veselie, precum ne-a arătat Patriarhul Avraam». *Alta,* a lui Ava Iosif: «Cînd voieşti să îndemni pe cineva la bine, odihneşte-l mai întîi trupeşte şi cinsteşte-l pe el cu cuvînt de iubire. Căci nimic nu face pe om să se ruşineze şi să se schimbe de la răutatea lui spre cele bune, ca bunătăţile trupeşti şi ca cinstirea pe care o primeşte de la tine».

887. «In Sfînta Treime spunem că sînt trei ipostasuri şi trei persoane, dar o singură fire şi o singură voinţă; în Hristos însă, un singur ipostas şi persoană, dar două firi şi două voinţe, chiar dacă nu socotesc aşa ereticii şi hulitorii».

888. Poate pentru că în liniştire contemplăm pe Dumnezeu mai mult ca adunat în unitatea Sa, iar în ascultare pe Fiul cel devenit ascultător in toate.

cunoscut mintea celui ce se linişteşte cu trupul şi cu sufletul ?[889]

Puterea împăratului stă în bogăţia şi mulţimea supuşilor ; puterea celui ce se linişteşte, în bogăţia rugăciunii.

CUVÎNTUL XXVIII

Despre fericita rugăciune, sfinţita maică a tuturor virtuţilor; şi despre înfăţişarea văzută şi gîndită în vremea rugăciunii

1) Rugăciunea este, după însuşirea ei, însoţirea şi unirea omului şi a lui Dumnezeu; iar după lucrare, susţinătoarea lumii. Este împăcare a lui Dumnezeu; maica lacrimilor şi fiica lor; ispăşirea păcatelor; pod de trecere peste ispite; peretele din mijloc în faţa necazurilor ; zdrobirea războaielor, lucrarea îngerilor, hrana tuturor fiinţelor netrupeşti, veselia ce va să vie, lucrarea fără margine, izvorul virtuţilor, pricinuitoarea harismelor (a darurilor), sporirea nevăzută, hrana sufletului, luminarea minţii, securea deznădejdii, dovedirea nădejdii, risipirea întristării, bogăţia călugărilor, vistieria sihaştrilor, micşorarea mîniei, oglinda înaintării, arătarea măsurilor, vădirea stării dinăuntru, descoperirea celor viitoare, semnul slavei. Rugăciunea este celui ce se roagă cu adevărat tribunal, dreptar şi scaun de judecată al Domnului, înaintea scaunului Judecăţii viitoare.

2) Ridicîndu-ne în picioare, să ascultăm pe această împărăteasă a virtuţilor strigînd şi grăind cu glas înalt către noi: «Veniţi la mine toţi cei osteniţi şi împovă-

889. Ea e scufundată în abisul Celui Unu, şi umplută de infinitatea Lui.

raţi, şi eu vă voi odihni pe voi. Luaţi jugul meu asupra voastră şi veţi avea odihnă şi vindecare rănilor voastre. Că jugul meu este blînd» (Mt. 11, 29) şi tămăduitor al unor mari greşeli [890].

3) Cei ce pornim ca să ne înfăţişăm înaintea Împăratului şi să vorbim cu El, să nu facem drumul nepregătiţi, ca nu cumva văzîndu-ne de departe că nu avem arme şi haine cuvenite înfăţişării înaintea Lui, să poruncească slujitorilor şi dregătorilor Lui să ne lege şi să ne arunce departe de la faţa Lui, iar cererile noastre să le rupă şi să ni le azvîrle în faţă.

4) Cînd porneşti să te înfăţişezi înaintea Domnului, să-ţi fie haina sufletului ţesută întreagă din firele, mai bine zis din zalele nepomenirii răului. Căci de nu, cu nimic nu te vei folosi. Să-ţi fie ţesătura cererii tale simplă, neîmpestriţată în chip felurit. Căci, cu un singur cuvînt, vameşul şi fiul risipitor l-au împăcat pe Dumnezeu cu ei.

5) Una este înfăţişarea celor ce se roagă, dar în acelaşi timp, felurită şi deosebită. Unii se înfăţişează ca

890. In aceste rînduri se identifică rugăciunea cu Iisus însuşi. Aceasta se explică din faptul că rugăciunea este «însoţire» (συνουσία — **amestecare**) atît de deplină a sufletului cu Dumnezeu, că nu se mai poate deosebi în ea lucrarea omului, de lucrarea lui Dumnezeu, nici subiectul omenesc, de subiectul dumnezeiesc. Aceasta, desigur, cînd rugăciunea e concentrată întreagă spre Dumnezeu, cu uitarea tuturor celorlalte gînduri. Căci orice gînd fiind numai al nostru, sau al nostru şi al celui rău, ne desparte de Dumnezeu. Iisus Se roagă în rugăciunea noastră şi noi ne rugăm în rugăciunea Lui. Sau mai precis, Duhul lui Iisus. De aici sentimentul că în rugăciune ne aflăm în lăuntrul lui Dumnezeu, ca într-un adăpost liniştitor. In rugăciune, pe de o parte vorbim cu Dumnezeu, pe de alta, Dumnezeu vorbeşte în noi cu El însuşi. Prin aceasta în ea sîntem şi uniţi cu Dumnezeu şi neconfundaţi cu El. Prin ea cerem şi primim, sau avem în acelaşi timp darul şi puterea lui Dumnezeu. Aci îşi arată eficienţa concretă faptul că Dumnezeu este şi Tată şi Fiu, sau Duh Sfînt; sau Fiu făcut om şi avînd unit cu Sine pe Duhul Sfînt; Fiu unit prin întrupare cu noi şi avînd în Sine ca om şi deci şi noi în unire cu El pe Duhul Sfînt.

unui Prieten şi Stăpîn, aducîndu-I lauda şi cererea pentru alţii şi nu pentru ei. Alţii vin să ceară bogăţie şi slavă şi îndrăzneală mai multă ; alţii, să se roage să fie desăvîrşit izbăviţi de duşmanii lor. Unii cer să capete o oarecare dregătorie; alţii, desăvîrşita scăpare de vreo datorie ; alţii, eliberarea din închisoare ; alţii, iertarea de niscai vinovăţii.

6) Înainte de toate să punem pe hîrtia rugăciunii noastre o mulţumire sinceră. În al doilea rînd, mărturisirea şi zdrobirea sufletului întru multă simţire. Apoi să facem cunoscut Împăratului toată cererea noastră. Chipul mai înainte arătat al rugăciunii noastre e cel mai bun, precum s-a spus unui frate oarecare de către Îngerul Domnului.

7) Dacă te-ai făcut vreodată vinovat faţă de judecătorul văzut, nu vei avea nevoie de alt chip în înfăţişarea rugăciunii tale, iar dacă nu te-ai înfăţişat nici tu vreodată şi n-ai văzut nici pe alţii cercetaţi, învaţă aceasta din rugămintea celor bolnavi în faţa doctorilor, cînd e să li se taie şi să li se ardă vreo rană.

8) Nu face pe deşteptul în cuvintele rugăciunii tale ! Căci gînguritul simplu şi nemeşteşugit al copiilor a înduioşat pe Tatăl lor cel din ceruri[891].

9) Nu te porni la vorbărie, ca nu cumva prin căutarea cuvintelor să ţi se împrăştie mintea. Un cuvînt al vameşului a făcut pe Dumnezeu îndurător şi un cuvînt spus cu credinţă a mîntuit pe tîlhar. Multa vorbire în rugăciune pricinuieşte minţii năluciri şi împrăştiere. Iar un singur cuvînt o adună.

891. «Nu trebuie să se facă vorbărie, sau să se spună deodată multe în rugăciune. Ci să se spună un singur lucru, sau aceleaşi lucruri de multe ori». La Veniamin Costache se mai dă şi cap. 61 din Diadoh, Fil. rom. I, p. 358—359.

10) Cînd simţi dulceaţă sau străpungere în rugăciune, rămîi în acea stare. Căci atunci se află cu noi păzitorul care se roagă împreună cu noi[892].

11) Nu fi îndrăzneţ, chiar dacă ai dobîndit curăţia. Mai degrabă apropie-te întru multă smerită cugetare şi mai multă îndrăznire vei avea[893].

12) Chiar de ai urca toată scara virtuţilor, roagă-te pentru iertarea păcatelor, auzind pe Pavel care strigă că dintre păcătoşi «cel dintîi sînt eu» (I Tim. 1, 15).

13) Îndulcesc bucatele, untdelemnul şi sarea; înaripează rugăciunea, smerenia şi lacrima.

14) De te vei îmbrăca în toată blîndeţea şi nemînierea, nu te vei obosi mult ca să slobozeşti mintea ta din robie[894].

15) Pînă ce n-am dobîndit rugăciune vădită, ne asemănăm celor ce deprind pruncii la început să umble[895].

16) Luptă să ridici, mai bine zis să închizi cugetarea în cuvintele rugăciunii, iar dacă, slăbind pentru pruncia ei, cade, ridic-o iarăşi. Căci e proprie minţii nestatornicia, dar e propriu lui Dumnezeu s-o poată statornici[896].

17) De ai dobîndit nevoinţa neîntreruptă, va veni în tine Cel ce, închizînd între ţărmuri marea minţii, îi

892. Ingerul păzitor, sau Sfîntul Duh.

893. E cunoscută «îndrăznirea» sfinţilor în rugăciune. Dar ea e deosebită de îndrăzneala obraznică. Ea e îndrăznirea încrederii în iubirea lui Dumnezeu.

894. Din robia gîndurilor.

895. «Căci precum cei ce deprind pe prunci, cînd aceştia înaintează puţin şi cad, îi ridică iarăşi şi-i învaţă să păşească mai mult, aşa şi noi îndreptăm mintea noastră care în rugăciune cade din aţintirea la Dumnezeu şi o ridicăm iarăşi, pînă ajunge de nu mai cade».

896. Dumnezeu o fixează în Sine, pentru că îi deschide infinitatea Sa minunată, în care mintea are totul.

spune în rugăciune: vino pînă aci şi să nu treci de aci [897].

18) Nu poate fi legat duhul. Dar unde e Ziditorul duhului, toate se supun lui [898].

19) Dacă ai vedea vreodată Soarele, cum se cuvine, ai putea să şi vorbeşti cu El, după cuviinţă. Iar de nu, cum poţi să te apropii de El în chip nemincinos, odată ce nu-L vezi ? [899].

20) Începutul rugăciunii alungă, printr-un singur gînd (μονολογίστως), atacurile, de la începuturile lor; la mijlocul ei, cugetarea se statorniceşte în cele spuse şi gîndite; iar desăvîrşirea ei este răpirea la Dumnezeu[900].

897. Dumnezeu închide marea mintii între ţărmurile sale, căci nu o lasă să vagabondeze, zbuciumîndu-se în tot felul de alte gînduri. Dar între aceste ţărmuri îşi află ea adîncimea nesfîrşită. Dacă trece peste ele, apele în care se mişcă îşi pierd adîncimea.

898. Duhul nu e ca obiectele materiale, care se mişcă după aceleaşi legi rămînînd în structura lor finită. Duhul e libertate şi putinţă de a porni în orice direcţie. Dar Creatorul duhului e Duhul suprem, în Care se poate mişca în toată libertatea şi Care susţine toată libertatea, căci în El sînt toate şi El este izvorul a toată libertatea. Şi fiindcă numai în El sînt toate, toate se mişcă în El; şi, mai ales, duhul omului care L-a găsit rămîne în El şi în El şi-a găsit izvorul libertăţii depline.

899. «Dumnezeu este «Soarele dreptăţii», precum s-a scris, din care pornesc toate razele luminoase ale bunătăţii Iar sufletul se poate face, prin voinţă, sau ceară, cînd e iubitor de Dumnezeu, sau lut, cînd e iubitor de cele materiale. Precum deci lutul e uscat prin fire, de către soare, iar ceara se înmoaie în chip firesc, aşa şi tot sufletul iubitor de cele materiale şi lumeşti: cînd e mustrat de Dumnezeu se învîrtoşează prin împotrivirea cu voia, ca lutul, şi se porneşte pe sine, ca Faraon, spre pieire. Dar cel iubitor de Dumnezeu se înmoaie ca ceara şi, primind formele şi trăsăturile dumnezeieşti, se face locaşul lui Dumnezeu în Duh». Duhul omului regăsindu-şi viaţa lui, îşi regăseşte elasticitatea şi fluiditatea libertăţii prin fluiditatea libertăţii Duhului suprem.

900. La început rugăciunea şi mintea alungă chipurile ispititoare prin singurul gînd de a se ruga lui Dumnezeu; după aceea se gîndeşte la grija lui Dumnezeu pentru noi, sau la conţinutul cuvintelor rugăciunii; la

21) Alta este bucuria ce se naşte din rugăciune în cei ce petrec în obşte şi alta, cea care se iveşte în cei ce se roagă îndeletnicindu-se cu liniştirea. Cea dintîi e amestecată poate cu închipuiri; cea de a doua se umple întreagă de smerită cugetare.

22) De deprinzi mintea să nu se depărteze niciodată, îţi va fi aproape chiar şi cînd te afli la masă. Iar dacă rătăceşte neîmpiedecată, nu va putea să rămînă niciodată lîngă tine.

23) Marele lucrător al marii şi desăvîrşitei rugăciuni zice: «Voiesc să spun cinci cuvinte cu mintea mea» şi cele următoare (I Cor. 14, 19). Celor mai prunci cu duhul acest lucru le este străin. De aceea noi, ca nişte nedesăvîrşiţi, căutăm felurimea şi cantitatea în rugăciune. Dar felul al doilea e pricinuitor al celui dintîi[901]. Căci se spune: «Dă rugăciune curată celui ce se roagă» fără pregetare în chip întinat şi cu osteneală.

vîrful ei uită şi de acestea şi e răpită la Dumnezeu însuşi, ca subiect iubitor infinit şi atotcuprinzător.

901. «Osteneala trupească este foarte folositoare celor începători şi nedesăvîrşiţi în vîrsta duhovnicească. Celor desăvîrşiţi le este de prisos, ca unora ce le ajunge să lucreze numai cu mintea şi cu partea fără formă a sufletului. Cei prunci (duhovniceşte n.tr.) au nevoie de metanii şi de îndelungata întindere a mîinilor şi de starea în picioare de toată noaptea şi de altele, ca să se obişnuiască mintea la rugăciune împreună cu trupul. Iar celor desăvîrşiţi, le ajunge lucrarea minţii, ca unora ce au dobîndit rugăciunea neîncetată şi necontenită, deşi la înfăţişare nu sînt văzuţi de noi făcînd aceasta». La început trebuie să ne obosim săvîrşind gesturile trupeşti ale rugăciunii: metanii, întinderea mîinilor spre cer, rostirea cuvintelor. Acestea atrag şi mintea mai mult la rugăciune şi întăresc simţirea ei de rugăciune, pînă ce ea, obişnuindu-se, poate să săvîrşească şi singură rugăciunea cu luarea aminte, nefurată de gînduri. Nu numai sufletul înrîureşte trupul, ci şi invers. Căci în oarecare măsură chiar la gesturile ce par foarte trupeşti, participă şi sufletul. Odată cu mîinile întinse spre cer, se întinde şi mintea; odată cu plecarea trupului în metanii, se pleacă şi mintea în faţa măririi lui Dumnezeu.

24) Altceva este întinăciunea rugăciunii şi altceva e pieirea ei; şi altceva furarea şi altceva prihănirea ei. Întinăciunea ei este a sta înaintea lui Dumnezeu şi a năluci gînduri necuvenite; pieirea este a se robi de griji nefolositoare. Furarea este împrăştierea cugetării pe nesimţite; prihănirea este un atac oarecare ce se apropie de noi.

25) De nu sîntem singuri în vremea stării la rugăciune, să dăm un chip lăuntric acestei stări. Iar de nu sînt de faţă slujitorii laudelor, să dăm şi înfăţişării din afară chipul rugăciunii. Căci în cei nedesăvîrşiţi, de multe ori mintea ia chip comun cu cel al trupului.

26) Toţi, dar mai mult cei ce se duc la Împăratul ca să primească iertarea datoriilor, au nevoie de o zdrobire negrăită.

27) De ne aflăm încă în închisoare, să urmăm lui Petru şi «să ne încingem cu şorţul» ascultării, să ne dezbrăcăm de nevoile noastre şi să ne apropiem, goi de acestea, de Domnul în rugăciune (sînt îmbinate Ioan 21, 18 şi Fapte 12, 8 *n.tr.),* cerînd să se facă numai voia Lui. Şi atunci vei primi pe Dumnezeu de cîrmaci al sufletului tău, ca să te cîrmuiască fără primejdie.

28) Sculîndu-te din iubirea de lume şi de plăceri, aruncă grijile. Dezbracă-te de gînduri, leapădă-te de trup. Căci rugăciunea nu e nimic altceva decît înstrăinarea de lumea văzută şi nevăzută. «Că ce-mi este mie în cer ?» (Ps. 72, 24). Nimic. «Şi ce am voit de la Tine pe pămînt ?» (Ibid.). Nimic, decît să mă lipesc de Tine neîmprăştiat în rugăciune. Unii doresc bogăţie, alţii slavă, alţii agoniseală. «Iar dorul meu este să mă lipesc de Tine, să-mi pun în Tine nădejdea» nepătimirii mele (Ps. 72, 27).

29) Credinţa înaripează rugăciunea. Căci fără ea nu se poate zbura la cer.

30) Cei împătimiţi să cerem cu stăruinţă pe Domnul. Căci toţi cei neîmpătimiţi au înaintat la nepătimire din împătimire [902].

31) Deşi judecătorul nu se teme de Dumnezeu ca Dumnezeu, dar pentru că sufletul din el, văduvit prin păcat şi cădere, îi pricinuieşte supărări, îi face dreptate împotriva duşmanului lui, trupul, şi a duhurilor care-l războiesc (Lc. 18, 5) [903].

32) Pe cei recunoscători, Bunul nostru Chivernisitor îi atrage prin împlinirea grabnică a cererii, spre dragostea Lui; dar sufletele nerecunoscătoare ale cîinilor le face să şadă, din foamete şi din setea după împlinirea cererii lor, lîngă El prin rugăciune. Căci cîinele nerecunoscător, îndată ce primeşte pîinea, se depărtează de la cel ce i-a dat-o [904].

33) Nu zice că zăbovind mult timp în rugăciune, n-ai dobîndit nimic, căci iată ai şi dobîndit. Căci ce bine mai înalt este ca acela de a fi fost lipit de El şi de a fi stăruit neîntrerupt în unirea cu El ?[905]

902. Numai în Dumnezeu cel nepătimitor, cel desăvîrşit liber, putem avea şi noi nepătimirea, sau libertatea deplină de orice robie a păcatului, a pornirilor păcătoase.

903. Sufletul în greceşte e feminin (ψυχή), deci poate fi asemănat cu o văduvă. Trupul e ambigen, deci la singular e masculin. Sufletul devenit văduv prin păcat, căci a fost părăsit de Dumnezeu, adevăratul lui bărbat, e mereu nedreptăţit de trup.

904. «Din iconomie Dumnezeu nu dăruieşte repede celor ce cer darurile. Căci primindu-le, aceştia uită îndată pe Cel ce le-a dat. «A mîncat Iacob» şi cele următoare (Ps. 78, 7); şi: «A şezut poporul să mănînce şi să bea şi s-a sculat să joace» (Ieş. 6, 1). Cuvîntul despre rugăciune al Scărarului e aspru şi concret, ca toată scrierea lui. Nu e o frumoasă descriere a stării de răpire în frumuseţile negrăite ale lui Dumnezeu.

905. A sfîntului Isaac : «De ceri lui Dumnezeu un lucru şi te supune la multă răbdare, întrucît nu te ascultă repede, nu te întrista. Căci nu eşti tu mai înţelept ca Dumnezeu. Aceasta ţi se întîmplă fie pentru că eşti nevrednic să primeşti ceea ce ceri, fie pentru că nu sînt căile inimii tale pe potriva cererilor tale, ci dimpotrivă, fie pentru că n-ai ajuns la măsura de a primi darul ce-l ceri. Căci nu trebuie să te întinzi la măsuri

34) Nu se teme cel osîndit de executarea pedepsei lui, atîta cît se teme cel ce îngrijeşte de rugăciune, de starea la rugăciune. De aceea, de este cineva înţelept şi ager la minte, poate lepăda, gîndindu-se la ea, toată defăimarea şi mînia şi grija şi ocupaţia şi necazul şi săturarea şi gîndul şi ispita[906].

35) Pregăteşte-te pentru rugăciunea neîncetată din suflet spre ridicare la rugăciune şi vei înainta degrabă[907].

36) Am văzut pe unii care străluceau în ascultare şi se îngrijeau cu toată puterea de pomenirea lui Dumnezeu cu mintea, ridicîndu-se la rugăciune dintr-odată şi înălţîndu-se deasupra minţii lor degrabă şi vărsînd şiroaie de lacrimi[908]. Căci se pregătiseră prin cuvioasa ascultare.

37) Cîntării împreună îi urmează robiri şi împrăştieri, dar nu se întîmplă aceasta cu rugăciunea cîntată de unul singur[909]. Căci pe aceasta o războieşte lenea, pe cînd celei dintîi îi ajută rîvna.

38) Iubirea ostaşului faţă de împărat o arată războiul ; iubirea călugărului faţă de Dumnezeu o arată vremea rugăciunii şi starea la rugăciune. Starea ta lă-

mari înainte de vreme, ca să nu fie dispreţuit darul lui Dumnezeu prin repeziciunea cu care l-ai primit. Căci tot ce se dobîndeşte uşor se şi pierde repede. Iar tot lucrul aflat cu osteneală se şi păzeşte cu multă străjuire».

906. Aceasta înseamnă a te ruga neîncetat.

907. E rugăciune neîncetată cea care se deapănă în minte. Dar deosebită de ea e ridicarea, sau starea sărbătorească la rugăciune. Scărarul face în acest «Cuvînt» mereu deosebirea între ele. Ridicarea sau starea la rugăciune e ca Liturghia de Duminică, faţă de rugăciunile şi slujbele de toate zilele.

908. Rugăciunea neîncetată se face ţinînd neîncetat pomenirea lui Dumnezeu în minte. Dar starea sau ridicarea la rugăciune este ridicarea chiar şi peste minte, este uitarea de sine a omului şi răpirea la Dumnezeu, în desăvîrşită iubire de El.

909. Ed. 1970: «Adică celei de unul singur». P.G.: «Cea care în deosebi, precum am cunoscut eu din cercare, e războită de mii de patimi».

untrică ţi-o arată rugăciunea. Căci teologii (cuvîntătorii de Dumnezeu *n.tr.)* au socotit-o pe aceasta oglinda călugărului.

39) Cel ce se îndeletniceşte cu vreun lucru, dacă venind ceasul rugăciunii continuă să se ocupe cu el, e de batjocura dracilor. Căci scopul furilor e să fure rugăciunea, ceas de ceas, de la noi.

40) Nu refuza, cînd ţi se cere să te rogi pentru un suflet, chiar dacă n-ai dobîndit rugăciunea. Căci credinţa celui ce o cerea pe aceasta a mîntuit de multe ori pe cel ce se roagă cu zdrobire de inimă[910].

Nu te înălţa dacă te-ai rugat pentru altul şi ai fost ascultat. Căci credinţa lui a lucrat şi a izbutit[911].

41) Oricărui copil i se cere de învăţător în fiecare zi neîncetat să spună ceea ce a învăţat de la el. Oricărei minţi i se va cere cu dreptate în fiecare rugăciune puterea ce a primit-o de la Dumnezeu[912].

42) Cînd te rogi cu trezvie, eşti mai repede împins spre mînie. Căci acesta este scopul vrăjmaşilor[913]. Să împlinim toată virtutea, dar mai mult rugăciunea, cu multă simţire. Dar sufletul se roagă întru simţire, cînd se ridică mai presus de mînie.

910. Nu numai cel pentru care ne rugăm cîştigă, ci şi noi cîştigăm din aceasta; încrederea aceluia în rugăciunea noastră ne obligă şi ne dă putere să fim vrednici de ea.

911. Credinţa celui pentru care ne rugăm lucrează şi în rugăciunea noastră pentru el. Credinţa nu lucrează numai în cel ce o are, ci se comunică şi altora, ca în vasele comunicante. Preotul slujitor cîştigă şi el din credinţa credincioşilor, a membrilor preoţiei generale.

912. Chiar în timpul rugăciunii ni se dă de la Dumnezeu puterea rugăciunii. Ni se dă ca să arătăm lui Dumnezeu că o folosim. El vrea să se roage cu noi şi în noi. Să ne asociem Lui în această rugăciune, făcînd-o rugăciunea noastră. Să nu lăsăm pe Dumnezeu să lucreze fără efect asupra noastră.

913. Rîvna noastră la rugăciune o întoarce vrăjmaşul spre mînie împotriva vreunor fraţi sau împrejurări care ne întrerup.

43) Numai cele agonisite cu multe cereri şi în timp îndelungat ne rămîn statornice. Cel ce a cîştigat pe Domnul, nu-şi mai spune sie în rugăciune scopul ei. Căci atunci Duhul Se roagă pentru el cu suspine negrăite (Rom. 8, 26)[914].

44) Nu primi în rugăciune nici o nălucire a simţurilor, ca să nu suferi vreo ieşire din minţi[915].

45) Încredinţarea împlinirii oricărei cereri se iveşte chiar în rugăciune. Iar încredinţarea este izbăvirea de îndoială. Încredinţarea este vădirea neclintită a ceea ce nu este vădit.

46) Îngrijindu-te de rugăciune, fă-te foarte milostiv. Căci în ea călugării vor lua cele însutite. Iar ceea ce urmează se va spune în ceea ce urmează[916].

47) Venind foc în inimă, a înviat rugăciunea. Iar sculîndu-se aceasta şi înălţîndu-se la cer, s-a făcut coborîrea focului în foişorul sufletului[917].

914. «Lărgită fiind mintea atunci de har şi înaintind spre Cel ce dă celor ce se roagă rugăciune, şi insuflată fiind de El, nu se mai ocupă cu cuvintele rugăciunilor rostite de ea. Cuvintele despre cele ce le cearcă cu lucrul le trece cu vederea, cîştigînd din cantitate, calitate».

915. «Rugîndu-te, zice, nu asemăna cele dumnezeieşti cu vre-un lucru supus simţurilor, ca să cazi din dreapta judecată».

916. «Ţi-ai închis inima spre facerea celor bune, voi închide şi Eu sînul odihnei în vremea pedepsirii tale». Ed. 1970 : «Cel milostiv, zice, va lua daruri însutite în rugăciune ; iar ceea ce urmează, adică «va moşteni viaţa veşnică», va lua în viaţa viitoare. P.G.: *Alta :* «De ce plîngi rugîndu-te ? Căci tu văzînd lacrimile săracului, nu te milostiveşti». *Alta :* «Cum te va milui Dumnezeu ? Aripa rugăciunii e milostenie. De nu vei face aripă rugăciunii tale, nu se va urca la înălţime. Iar cînd rugăciunea ta va fi înaripată, va zbura la cer. Căci precum flacăra dacă nu are untdelemn se stinge, la fel rugăciunea, dacă nu are milostenie, piere».

917. «Foc numeşte aci, dorul dumnezeiesc, care aprinzîndu-se în inimă, face mintea să se înalţe la cer; şi ca urmare în foişorul sufletului acestuia, sau în cugetul înălţat peste cele pămînteşti Se coboară Duhul dumnezeiesc, cum S-a coborît şi peste Apostoli în chip sensibil».

48) Spun unii că rugăciunea e mai mare decît aducerea aminte de moarte. Iar eu le laud ca pe două firi ale unui unic ipostas[918].

49) Calul încercat, cu cît înaintează, cu atît se înfierbîntă şi sporeşte în alergare. Prin *alergare* înţeleg cîntarea şi prin *cal,* mintea bărbătească. Aceasta adulmecă de departe războiul şi, pregătită fiind, rămîne cu totul neclintită.

50) Urît lucru este să răpeşti apa de la gura însetatului. Dar mai urît este ca sufletul ce se roagă cu străpungere să se lipsească pe sine înainte de sfîrşitul acesteia, de mult dorita stare la rugăciune.

51) Să nu sari (din rugăciune) pînă ce nu vei vedea focul şi apa încetînd prin iconomie. Căci nu vei primi un timp ca acesta pentru iertarea păcatelor în toată viaţa ta[919]. Cel ce a gustat rugăciunea şi şi-a întinat de multe ori mintea cu un cuvînt greşit din neatenţie[920], stînd la rugăciune nu află, deobicei, pe Cel dorit.

52) Altceva este a supraveghea mai des inima şi altceva a conduce inima, prin mintea care stăpîneşte şi aduce, ca arhiereu, jertfe raţionale lui Hristos[921]. Pe

918. «Amîndouă (adică rugăciunea şi pomenirea morţii), fac sufletului bine şi îi insuflă străpungerea dumnezeiască».

919. «Să nu te desparţi de rugăciune, pînă ce lacrimile de Dumnezeu mişcate şi focul străpungerii nu se vor opri, din iconomia harului, pentru mîndrie. Că nu ştii dacă altă dată vei mai dobîndi în toată viata ta vre-o astfel de stare la rugăciune, pricinuitoare a iertării păcatelor».

920. Ed. 1970: «Poate un cuvînt de laudă sau un cuvînt urît, cum socotesc».

921. «Altceva este a se înţelege şi privi pe sine însuşi, şi altceva, a fi supraveghetor (episcop) şi stăpînitor al patimilor, care e cu mult mai mult decît primul lucru». «Mintea este conducătoare (ἄρχων) cînd călăuzeşte bine cele ale sale şi din jurul său, sau puterile sufletului şi simţurile trupului. Şi este arhiereu, cînd aduce înţelesurile curate şi nepătate pe altarul dumnezeiesc, prin rugăciune. E propriu conducătorului să călăuzească cele dinăuntru; şi arhiereului, să supravegheze necontenit şi cele din afară şi cele dinăuntru». Ideea acestor cuvinte e luată de la sfîntul

cei dintîi, cum zice unul din cei ce s-au împărtăşit de numele de *teolog,* venind focul cel sfînt şi mai presus de ceruri, îi arde pentru nedeplinătatea curăţiei; pe ceilalţi îi luminează, pentru măsura desăvîrşirii la care au ajuns[922].

Căci Acelaşi se numeşte foc mistuitor şi lumină luminătoare. De aceea unii, ieşind din rugăciune, sînt ca unii ce ies dintr-un cuptor de foc, simţind ca o uşurare de o murdărie şi de cele materiale. Alţii sînt ca luminaţi de o lumină şi îmbrăcaţi în veşmîntul smereniei şi al veseliei.

Iar cei ce ies din rugăciune neîmpărtăşiţi de aceste două lucrări, se roagă în chip trupesc, ca să nu spun iudaic. Dacă un trup ce se atinge de un alt trup, se preschimbă prin lucrarea aceluia, cum nu se va preschimba cel ce se atinge de Trupul lui Dumnezeu cu mîini nevinovate ?[923]

53) Trebuie să privim la Preabunul nostru Împărat, cum privim la împăratul de pe pămînt. Căci şi acesta dăruieşte darurile sale ostaşilor săi, uneori prin sine însuşi, alteori printr-un prieten, alteori printr-un slujitor, şi alteori şi într-un chip neştiut. Deci aşa ne dăruieşte şi veşmîntul smereniei, potrivit nouă.

54) Precum împăratul pămîntesc priveşte cu scîrbă la cel ce stă în faţa lui dar îşi întoarce faţa de la el şi vorbeşte cu duşmanii stăpînului, aşa priveşte cu scîr-

Marcu Ascetul, *Despre Botez,* Filoc. rom. I, p. 294. Toate raţiunile lucrurilor sînt dăruite de Dumnezeu subiectelor create ca ele să le aducă, la rîndul lor, jertfe curate lui Dumnezeu, după ce şi le-au însuşit; să le aducă unite cu recunoştinţa şi lauda Lui, prin rugăciune. Aceasta e liturghia neîncetată a minţii: luare la cunoştinţă a raţiunilor celor create şi recunoaşterea obîrşiei lor în Dumnezeu şi mulţumirea pentru ele. In aceasta constă rugăciunea.

922. Poate fi vorba de două feluri de raţiuni ale lucrurilor ce şi le însuşeşte omul. Pe cele murdărite de pofta omului, le arde Duhul Sfînt curăţindu-le; pe cele curate le luminează şi mai mult.

923. «Vorbeşte de sfînta Taină a împărtăşaniei».

bă şi Domnul la cel ce stă înaintea Lui în rugăciune şi primeşte gînduri necurate[924].

55) Alungă cu arma pe cîinele ce se apropie; şi de cîte ori se obrăzniceşte din nou, nu-l îngădui[925] !

56) Cere prin plîns ; caută prin ascultare; bate prin îndelungă-răbdare ! «Că cel ce cere (astfel) va lua şi cel ce caută va afla şi celui ce bate, i se va deschide» (Lc. 11, 10). Păzeşte-te să nu te rogi oricum pentru o femeie în rugăciunea ta, ca nu cumva să fii jefuit din partea dreaptă[926].

57) Nu căuta să mărturiseşti faptele trupeşti cu deamănuntul, aşa cum sînt, ca să nu te ispiteşti tu însuţi.

58) Să nu ţi se facă ţie vremea rugăciunii, vreme sau ceas al unor cugetări trebuincioase, sau al unor lucruri duhovniceşti. Iar de nu, vei fi jefuit de ceea ce e mai bun[927].

59) Cel ce ţine neîncetat toiagul rugăciunii nu se poticneşte. Şi chiar de i s-ar întîmpla aceasta, nu va

924. Gîndurile necurate la care ia cineva aminte în rugăciune, nu stau prin ele însele, ci sînt ale duşmanilor lui Dumnezeu. Nu există gînduri fără un subiect care le gîndeşte. Deci prin acele gînduri cel ce se roagă stă de vorbă cu duşmanii lui Dumnezeu, care sînt subiectele acelor gînduri.

925. «Cîine numeşte pe dracul care, printr-un pretext oarecare, fură mintea din rugăciune. Acesta trebuie alungat cerîndu-se ajutorul lui Dumnezeu».

926. Să nu fii jefuit de curăţie chiar prin fapta bună a rugăciunii. Şi aceasta ţi se poate întîmpla cînd, rugîndu-te de exemplu pentru o femeie, te gîndeşti cu poftă la ea.

927. Nu te lăsa ispitit să rezolvi probleme necesare, sau chiar să cugeţi la lucruri duhovniceşti în vremea rugăciunii. Aceasta înseamnă să te laşi furat de la rugăciune. Aceasta nu stă în contrazicere cu aducerea raţiunilor cunoscute ale lucrurilor, lui Dumnezeu, odată cu mulţumirea pentru ele ; nici cu amintirea recunoscătoare a ceea ce a făcut Dumnezeu pentru tine şi pentru lume.

cădea de tot. Căci rugăciunea este stăpînitoarea binecredincioasă de la Dumnezeu. Folosul ei se dovedeşte prin biruirea împiedicărilor drăceşti ce ni se întîmplă în timpul adunărilor (slujbelor de obşte *n.tr.).* Iar rodul ei, prin înfrîngerea vrăjmaşului. «Că întru aceasta am cunoscut că m-ai voit pe mine, că nu se va bucura vrăjmaşul meu de mine» (în vremea războirii *n.tr.)* (Ps. 40, 11). «Strigat-am — zice psalmistul — din toată inima mea» (Ps. 118, 10), cu gura, cu sufletul şi cu duhul. Căci «unde sînt cei doi de pe urmă adunaţi, acolo e şi Dumnezeu în mijlocul lor» (Mt. 18, 20).

60) Nici cele trupeşti, nici cele duhovniceşti nu le au toţi la fel. Unora li se potriveşte mai mult cîntarea repede, altora cea mai domoală. Cei dintîi se apără de robire, ceilalţi se luptă cu lipsa de învăţătură [928].

61) Dacă te rogi neîntrerupt Împăratului împotriva vrăjmaşilor tăi, cînd vor veni asupra ta, îndrăzneşte, căci nu vei obosi. Că se vor depărta de la tine degrabă. Fiindcă nu voiesc nelegiuiţii să te vadă luînd cununa în lupta cu ei prin rugăciune. Pe lîngă aceasta vor fugi, biruiţi de rugăciune, ca de foc.

62) Agoniseşte toată bărbăţia şi vei avea pe Dumnezeu ca învăţător al rugăciunii [929].

928. Ed. 1970 : «Cei ce cîntă mai repede fac aceasta ca să nu fie furaţi de alte gînduri; cei ce cîntă mai rar, ca să nu spună cum nu trebuie cuvintele, din lipsa de învăţătură. Dar tuturor cea mai bună le e măsura şi în privinţa timpului».

929. «Nu are nevoie, zice, de dascăl în rugăciune, ci de rîvna sa proprie, pentru care însuşi Dumnezeu i Se face dascăl. Căci pe cel ce se roagă după lege şi cu rîvnă, Dumnezeu îl învaţă prin iluminare şi-i face mintea neclintită şi-l izbăveşte de robie». *Alta,* a sfîntului Maxim : «Cel ce iubeşte pe Dumnezeu cu adevărat se roagă neîmprăştiat. Cel ce se roagă neîmprăştiat lui Dumnezeu iubeşte pe Dumnezeu. Nu se roagă neîmprăştiat cel ce

63) Nu e cu putinţă a învăţa să vezi prin cuvînt. Ci vederea ţine de fire. Nici frumuseţea rugăciunii nu se cunoaşte prin învăţătura altuia. Căci ea are de la sine învăţător pe Dumnezeu, Care învaţă pe om cunoştinţa şi dă celui ce cere rugăciunea[930] şi binecuvintează anii celor drepţi. Amin.

CUVÎNTUL XXIX

Despre nepătimire sau cerul pămîntesc şi despre desăvîrşirea şi învierea sufletului înainte de învierea cea de obşte

1) Iată-ne şi pe noi, cei afundaţi în groapa cea mai adîncă a neştiinţei şi în patimile întunecate şi în umbra morţii acestui trup, începînd să vorbim (să filozofăm *n.tr.),* cu îndrăzneală despre cerul pămîntesc[931]. Bolta cerească are ca frumuseţe stelele, iar nepătimirea, virtuţile. Căci eu n-am învăţat să fie nepătimirea altceva, decît cerul minţii în inimă, care socoteşte ca jucării uneltirile dracilor.

2) Nepătimitor este şi se cunoaşte propriu-zis cel ce şi-a făcut trupul nestricăcios, şi-a înălţat mintea

are sufletul alipit de cele pămînteşti. Deci nu iubeşte pe Dumnezeu cel ce are mintea legată de cele omeneşti prin împătimire».

930. «Dumnezeu dă celui ce cere rugăciunea» Nu se poate şti cine începe mai întîi: cel ce se roagă, sau Dumnezeu care dă puterea să se roage, celui ce se roagă.

931. «Cer pămîntesc» înseamnă nu numai «cerul pe pămînt», ci pămîntul devenit cer prin îmbibarea lui de spiritualitate, mai bine zis de energiile Duhului Sfînt. Sufletul şi chiar trupul sfinţilor se umplu de aceste energii, aşa cum trupul Domnului s-a schimbat la faţă pe Tabor. Mai jos se spune că prin nepătimre trupul însuşi devine nestricăcios. El devine nestricăcios în parte, pentru că rămîne încă supus morţii. Dar această

deasupra zidirii şi toate simţurile şi le-a supus minţii, iar sufletul şi l-a pus în faţa Domnului. Prin aceasta se întinde spre El peste puterea sa. Unii iarăşi spun că nepătimirea este învierea sufletului înainte de cea a trupului. Iar alţii, că e a doua, după a îngerilor, cunoştinţă desăvîrşită a lui Dumnezeu.

3) Deci această desăvîrşită desăvîrşire nedesăvîrşită a celor desăvîrşiţi, precum mi-a spus unul care a gustat-o [932], atît de mult sfinţeşte mintea şi o răpeşte de la cele materiale, încît cea mai mare parte a vieţii în trup, după ajungerea la limanul ceresc, o ţine ridicată în contemplare (în vederea duhovnicească), ca pe una ce e răpită în cer. Bine zice despre aceasta cel ce a cercat-o pe ea : «Că cei puternici ai lui Dumnezeu s-au ridicat foarte, de la pămînt» (Ps. 44, 9). Unul din aceştia ştim că a fost şi egipteanul care nu şi-a lăsat mîinile sale întinse mult timp în rugăciune cînd se ruga cu unii [933].

4) Unul poate fi nepătimitor, dar altul mai nepătimitor decît nepătimitorul. Cel dintîi urăşte cu tărie

nestricăciune în parte e baza pentru nestricarea osemintelor sfinţilor şi pentru nestricăciunea lor totală în veacul viitor.

932. Sfîntul Efrem. Este desăvîrşirea desăvîrşită şi în acelaşi timp nedesăvîrşită, pentru că nu mai e în ea nimic necurat, ci petrece în nesfîrşirea oceanului dumnezeiesc, dar acest ocean nu-l poate cuprinde niciodată deplin. Desăvîrşirea e totdeauna însetată după şi mai multă desăvîrşire. «Cei nepătimitori întinzîndu-se spre vîrful dorit fără să se sature, fac desăvîrşirea nedesăvîrşită, deoarece bunătăţile veşnice nu au sfîrşit». Totdeauna te poţi uni şi mai mult cu un alt subiect în iubire ; el îţi rămîne inepuizabil. Cu atît mai mult, cu Subiectul dumnezeiesc. *Alta :* «Ea e desăvîrşită cît priveşte măsura puterii omeneşti, dar nedesăvîrşită întrucît se depăşeşte pururea pe ea însăşi, prin adaosurile în parte, şi se înalţă neîncetat prin înălţările spre moarte» (spre moartea faţă de sine însuşi).

933. Ed. 1970: «Vorbeşte despre Moise Etiopianul, sau despre Ava Sisoe».

cele rele, cel de al doilea se îmbogăţeşte fără să se sature în virtuţi[934].

5) Nepătimire a dovedit cel ce a spus : «Am dobîndit mintea Domnului» (I Cor. 6, 1). Nepătimire a dovedit egipteanul care a zis că nu are frică de Domnul[935]. Nepătimire a dovedit cel ce s-a rugat să se întoarcă la el patimile[936]. Cine s-a învrednicit, înainte de strălucirea viitoare, de nepătimire, ca Sirul acela[937] ? Căci vestitul prooroc David a zis către Domnul: «Lasă-mă ca să răsuflu» (Ps. 38, 13), iar acest atlet al lui Dumnezeu: «Slăbeşte, Doamne, valurile harului Tău».

6) Nepătimire are sufletul care aşa de mult s-a îmbibat de calitatea virtuţilor, ca cei pătimaşi, de plăceri.

7) Dacă lăcomia pîntecelui stă în aceea că cel stăpînit de ea se sileşte pe sine să mănînce chiar fără poftă, firea înfrînării stă în aceea că cel ce se nevoieşte în ea, chiar cînd e flămînd îşi stăpîneşte firea sa nevinovată.

8) Dacă desfrînarea stă în aceea că cel stăpînit de ea se înfierbîntă şi după animalele necuvîntătoare, firea neprihănirii are faţă de toate o simţire ca faţă de cele neînsufleţite.

9) Dacă hotarul iubirii de arginţi stă în aceea că cel stăpînit de ea nu încetează niciodată să strîngă şi nu

934. «Nepătimirea are în sine sufletul care nu se împătimeşte de lucruri, şi care rămîne netulburat chiar şi de amintirea lor». *Alta :* «Păzirea poruncilor lui Dumnezeu naşte nepătimirea ; iar nepătimirea sufletului păstrează cunoştinţa».

935. «Sfîntul Antonie». Nu are frica slugii, dar o are pe cea a fiului, plină de iubire. Căci petrece în Dumnezeu, eliberat de împătimirea de lucruri.

936. Sfîntul Ioan Colovos. Sa se întoarcă spre a le înfrînge din nou şi a face şi mai tare firea sa.

937. Sfîntul Efrem.

se poate sătura niciodată[938], hotarul neagonisirii stă în a nu cruţa cineva nici trupul său[939].

10) Dacă hotarul trîndăviei e a nu avea răbdare în nici o odihnă[940], al răbdării este a se socoti cineva în orice necaz ca fiind în odihnă.

11) Dacă oceanul mîniei stă în a se înfuria chiar cînd nu e nimeni de faţă, al îndelungii răbdări stă în a fi cineva la fel de liniştit fie că e de faţă, fie că nu e de faţă cel ce-l defaimă.

12) Dacă înălţimea slavei deşarte stă în a face cineva schime şi fapte făţarnice, chiar cînd nu e de faţă nimeni care e obligat să-l laude[941], semnul lipsei de

938. «Hotarul» oricărei patimi e să nu aibă hotar, ca şi fericirea veşnică. Patima are şi ea o sete de infinitate şi chiar un progres la infinit, o sete de infinitate în direcţia nimicului, la al cărui capăt nu se poate ajunge niciodată, odată ce existenţa e creată de Dumnezeu. Aceasta poate fi în parte o explicare a veşniciei iadului. E o sete spre o existenţă aparentă, dar în realitate tot mai inconsistentă. La hotarul ei nu se poate ajunge niciodată, pentru că făptura e ţinută în existenţă de Dumnezeu şi ea trebuie să se mişte la nesfîrşit fie în Dumnezeu, Cel real infinit, ca să cuprindă tot mai mult din El, fie împotriva Lui, mişcare care e şi ea nesfîrşită, pentru că El fiind infinit, niciodată făptura nu ajunge să nege tot ce este El. «Patima iubirii de arginţi stă în a se bucura cineva să ia (mereu) şi în a se întrista să dea (pentru că i se pare că pierde din putinţa dobîndirii infinitului) ; iar unul ca acesta nu-i un bun chivernisitor», pentru că nu ajunge la infinitul spre care aspiră.

939. Dar cu cît înfrînează cineva mai mult mişcările trupului său, cu atît acestea sînt copleşite mai mult de energiile Duhului Sfînt, care sînt infinite. Cu cît moare cineva mai mult sieşi, cu atît se umple mai mult de iubirea lui Dumnezeu, care e infinită, fiind a Subiectului infinit.

940. Leneşul niciodată nu socoteşte că se odihneşte cît îi place. E şi în el o sete infinită a lîncezelii. Dimpotrivă răbdarea nu se socoteşte sleită de nici o greutate.

941. Avem aci un şir de ilustrări concrete ale setei de infinit a diferitelor patimi. Toate patimile îşi hrănesc setea de infinit din închipuirea că ar fi consistent ceea ce nu este. Ele se mişcă deci în fond spre tot mai mult nimic, spre subţierea tot mai mare a existenţei, care-şi păstrează mereu aparenţa de mai multă existenţă. Dar parcă cel mai mult se hrăneşte din nimic slava deşartă. Ea îl face pe cel stăpînit de ea să-şi închipuie

slavă deşartă se arată în a nu se lăsa cineva niciodată furat cu cugetarea de prezenţa celor ce-l laudă.

13) Dacă semnul pierzaniei, sau al mîndriei stă în a se mîndri cineva în orice stare sărăcăcioasă sau dispreţuită s-ar afla, dovada smereniei mîntuitoare stă în a avea cineva un cuget smerit în faptele şi isprăvile cele mai înalte.

14) Dacă dovada împătimirii totale stă în a se supune cineva repede tuturor gîndurilor şi pornirilor semănate de draci, eu am învăţat că semnul sfintei nepătimiri stă în a putea zice cu adevărat: «Abătîndu-se cel rău de la mine, n-am cunoscut» (Ps. 100, 5), nici cum a venit, nici pentru ce, nici cum a plecat, ci sînt întreg nesimţitor faţă de acestea, fiind în întregime unit cu Dumnezeu, acum şi pururea în viitor.

15) Cel ce s-a învrednicit de o astfel de stare, fiind el încă în trup, îl are pe Dumnezeu cîrmaci, sălăşluit în sine în toate cuvintele, faptele şi gîndurile. De aceea simte înăuntru, prin iluminare, voia Domnului cum ar auzi un glas şi se află ridicat mai presus de toată învăţătura omenească. «Cînd voi veni, zice, şi mă voi arăta feţei lui Dumnezeu ?» (Ps. 41), căci nu mai pot suporta în mine puterea dorului, şi caut spre frumuseţea nemuritoare pe care mi-ai dat-o înainte de lut[942]. Nepă-

că-l văd şi că-l laudă şi cei ce nu sînt de faţă şi de aceea dă în chip făţarnic chipuri atrăgătoare vrednice de laudă faptelor sale nevrednice de laudă. Dă faţă impunătoare ruinelor sau ruinei propriei fiinţe şi-şi închipuie prezenţe care nu sînt şi crede în sinceritatea celor ce-l laudă, oricîte semne despre nesinceritatea lor ar avea. Chinul acestora e că înaintînd tot mai mult spre o subţiere a existenţei, în acelaşi timp sînt stăpîniţi de nesiguranţa acestei aparente consistenţe. De aceea ajung uneori şi la sinucidere.

942. «Numeşte *frumuseţea nemuritoare,* nemurirea. Iar *lut,* acest trup pămîntesc, pe care Adam l-a îmbrăcat după neascultare, cum zice Grigorie cel cu numele de Teologul». Înainte de cădere Adam avea şi trupul nemuritor, sau apt de nemurire, prin faptul de a fi fost umplut de energiile Duhului Sfînt, deci înduhovnicit.

timitorul, ce trebuie să spunem mai mult, «nu mai vieţuieşte el, ci Hristos vieţuieşte în el» (Gal. 2, 20), cum zice cel ce s-a luptat lupta cea bună şi călătoria a săvîrşit şi credinţa a păzit.

16) Coroana împăratului nu e alcătuită dintr-o singură piatră. Nu se desăvîrşeşte nepătimirea de vom nesocoti fie şi numai o singură virtute. Înţelege nepătimirea ca palatul Împăratului celui din ceruri; iar multele locaşuri, ca locuinţele din lăuntrul cetăţii[943]. Iar prin zidul acestui Ierusalim ceresc, înţelege iertarea greşalelor.

17) Să alergăm, fraţilor, să alergăm ca să ne bucurăm de intrarea în cămara de nuntă a palatului. Că de vom lipsi din vreo pricină oarecare, fie din pricina poverii vreunei patimi ce ne stăpîneşte de mai înainte, fie din pricina vremii, fie şi numai de vreun locaş din jurul cămării de nuntă, va fi mare nenorocire. Chiar de şchiopătăm încă şi sîntem slăbănogi, să ajungem în tot chipul măcar în lăuntrul zidului. Că cel ce nu ajunge înainte de sfîrşit la zidul acela, sau nu a trecut dincolo de el, se va sălăşlui în pustiul dracilor. De aceea se ruga careva: «Întru Dumnezeul meu voi trece peste zid» (Ps. 17, 32). Iar altul zice ca din partea lui Dumnezeu : «Oare nu păcatele voastre sînt cele care fac despărţirea între voi şi Mine ?» (Is. 59, 2).

18) Să dărîmăm, o, prieteni, peretele din mijloc al despărţiturii, pe care l-am zidit în chip rău, prin neascultare. Să primim chiar din această viaţă dezlegarea datoriei. Pentru că nu este în iad cine să poată ierta datoria.

943. «Multe locaşuri» numeşte măsurile înţelegerii celor sălăşluiţi în ţara aceea, adică dreptele socoteli şi deosebirile de înţelegere de care se bucură. Căci n-a înţeles prin «multe locaşuri», deosebiri de locuri, ci treptele darurilor».

19) Să ne sîrguim, fraţilor, de aci înainte. Căci de ne vom sili, vom fi scrişi în cartea vieţii (Apoc. 3, 5). Nu încape motiv de dezvinovăţire: nici căderea, nici vremea, nici povara[944]. «Cîţi au primit pe Domnul, prin baia naşterii din nou, le-a dat lor putere să se numească fii ai lui Dumnezeu» (In. 1, 12), zicînd : «Opriţi-vă şi cunoaşteţi că Eu sînt Dumnezeu» (Ps. 45, 10) şi nepătimirea[945]. Lui fie slava în vecii vecilor. Amin.

Fericita nepătimire înalţă de la pămînt mintea sărmană şi ridică pe cea săracă din patimi. Dragostea atotlăudată o face să şadă cu îngerii stăpînitori, cu căpeteniile poporului Izrail.

CUVÎNTUL XXX

Despre legătura treimii virtuţilor, a dragostei, a nădejdii şi a credinţei

1) «Iar acum, după toate cele spuse înainte, rămîn aceste trei, legătura care strînge şi ţine toate: credinţa, nădejdea şi dragostea. Dar mai mare decît toate este dragostea. Căci Dumnezeu se numeşte dragoste» (I Cor. 13,13).

Dar eu (pe cît pot să înţeleg), pe una o văd ca rază, pe alta ca lumină, iar pe cealaltă ca cerc[946]. Şi toate sînt o strălucire şi o lumină. Cea dintîi toate le poate face şi zidi; a doua îmbrăţişează mila lui Dumnezeu; iar a treia niciodată nu cade, nu încetează a privi şi nu lasă pe cel rănit de ea să-şi liniştească fericita nebunie.

944. Nu ne putem dezvinovăţi nici cu căderea dinainte, (în Eden), nici cu lipsa de timp, nici cu greutăţile vieţii.

945. Nepătimirea în omul duhovnicesc, sau în sfînt, e lucrarea lui Dumnezeu, sau Dumnezeu însuşi, care copleşeşte lucrarea omului.

946. Ed. 1970 : «Credinţa este ca raza soarelui, nădejdea ca lumina lui şi dragostea ca cercul lui».

2) Cel ce voieşte să vorbească despre dragostea lui Dumnezeu încearcă să vorbească despre Dumnezeu însuşi. Dar a vorbi despre Dumnezeu prin cuvinte e greşit şi primejdios celor ce nu iau aminte [947]. Cuvîntul despre dragoste e cunoscut îngerilor, dar şi acelora, numai prin lucrarea iluminării. Dragostea e Dumnezeu. Iar cel ce voieşte să arate hotarul (definiţia *n.tr.)* Acestuia, e ca cel ce, orb fiind, numără nisipul de pe fundul oceanului.

3) Dragostea, după calitate, e asemănarea cu Dumnezeu, pe cît e cu putinţă muritorilor. Iar după lucrare, e o beţie a sufletului. După însuşire, e izvorul credinţei, adîncul fără fund al îndelungii-răbdări, oceanul smereniei.

4) Dragostea este, propriu-zis, lepădarea a tot cugetul potrivnic[948], dacă dragostea nu socoteşte răul. Dragostea, nepătimirea şi înfierea se deosebesc numai prin numiri. Precum lumina, focul şi flacăra se unesc într-o singură lucrare, aşa, înţelege şi despre acestea. În măsura în care îi lipseşte ceva din plinătate, încape în ea frica. Căci cel fără de frică, sau s-a umplut de iubire, sau a murit cu sufletul [949].

5) Nu e un lucru necuvenit a asemăna chipurile dorului, fricii, sîrguinţei, rîvnii şi robiei omeneşti, cu cele ale dragostei de Dumnezeu. Fericit este cel ce are faţă de Dumnezeu un dor asemănător celui pe care-l are îndrăgostitul nebun faţă de iubita lui [950]. Fericit este

947. E primejdios a vorbi despre Dumnezeu, fără a te simţi copleşit de măreţia şi de iubirea Lui, adică a vorbi cu indiferenţă, cu mîndria că-L poţi cuprinde, sau chiar în bătaie de joc.

948. Dragostea nu cugetă nimic potrivnic cuiva.

949. A murit cu sufletul, pentru că e copleşit de viaţa duhului. Dar a putut muri cu sufletul şi pentru că nu mai este în comunicare cu viaţa adevărată, care-i vine din Dumnezeu. Prin suflet înţelege mişcările sufleteşti îndreptate spre cele ale lui Dumnezeu.

950. «Coborînd la neputinţa noastră, părintele îşi ia exemple din cele mai mici, de la noi».

cel ce se teme de Domnul aşa de mult, cît se tem cei pîrîţi, de judecător. Fericit este cel ce s-a făcut atît de sîrguitor în sîrguinţa cea adevărată, pe cît de recunoscător s-a făcut slujitorul faţă de stăpînul său. Fericit este cel ce s-a făcut atît de rîvnitor în virtuţi, pe cît sînt de atenţi în rîvna lor soţii faţă de soţiile lor. Fericit este cel ce stă în rugăciune în faţa Domnului, precum stau slujitorii în faţa împăratului[951]. Fericit este cel ce se nevoieşte să placă aşa de neîntrerupt Domnului, pe cît oamenilor. Nu se lipeşte pruncul de sînul mamei, cum obişnuieşte fiul iubirii să se lipească totdeauna de Domnul.

6) Cel ce iubeşte cu adevărat, îşi închipuie pururea faţa celui iubit şi o îmbrăţişează cu dulceaţă în lăuntrul său. Unul ca acesta nu se mai poate linişti nici în somn de dorul aceluia, ci şi atunci se îndeletniceşte cu cel dorit. Aşa se întîmplă cu fiinţele trupeşti, aşa cu cele netrupeşti [952].

7) Cineva rănit de săgeata dragostei a zis despre sine (lucru de care mă minunez): «Eu dorm», silit de trebuinţa firii, «iar inima mea veghează» (Cînt. Cînt. 5, 2), din pricina mărimii dragostei.

8) E de amintit, o, iubitule, că după pieirea fiarelor din jurul sufletului, acesta se doreşte şi se sfîrşeşte după Domnul, înfierbîntat ca de un venin, de focul dragostei[953].

951. «Cel ce stă in faţa împăratului şi slujeşte pe oameni, cîteodată face aceasta cu făţărnicie şi pentru înşelarea ochilor şi pentru plată, din care cauză se şi lipseşte de fericire. Dar fericit cu adevărat este acela care potrivindu-şi chipul dinăuntru cu cel din afară, se arată stînd înainte cu toată mintea, comunicîndu-şi cu cuget bucuros cererile unul către altul».

952. «La fel, zice, e cu dragostea trupească şi cu cea duhovnicească, ce este de asemenea în trup».

953. «Izbăvit de patimi prin smerita cugetare, arde stăpînit de dragostea dumnezeiască».

9) Foamea lucrează nearătat şi nedesluşit, iar lucrarea setei se întinde şi se face tuturor arătată prin fierbinţeală. De aceea zice cel ce doreşte pe Dumnezeu : «Însetat-a sufletul meu spre Dumnezeu cel tare, cel viu» (Ps. 41, 2).

10) Dacă faţa celui iubit ne preschimbă în chip vădit pe toţi şi ne face luminoşi, veseli şi neîntristaţi, ce nu poate face faţa Stăpînului, cînd vine în chip nevăzut în sufletul curat ?

11) Frica, cînd se iveşte în simţirea sufletului, obişnuieşte să topească şi să mănînce întinăciunea. «Pătrunde cu frica, zice, carnea mea» (Ps. 118, 120). Iar cuvioasa iubire uneori obişnuieşte să-i mănînce pe unii, potrivit celui ce a spus : «Robitu-mi-ai inima, robitu-mi-ai inima» (Cînt. Cînt. 4, 9), iar alteori îi face pe alţii să se bucure şi-i umple de strălucire: «Spre El, zice, a nădăjduit inima mea şi m-am temut; şi a înflorit trupul meu» (Ps. 27, 10); şi: «Cînd inima se veseleşte, faţa înfloreşte» (Pilde, 15, 13).

Cînd deci omul întreg se amestecă cu iubirea lui Dumnezeu, atunci strălucirea sufletului se arată în trup ca într-o oglindă. Aşa se umplea de slavă văzătorul-de-Dumnezeu Moise. Cei ce au atins această treaptă, deopotrivă cu a îngerilor, uită de multe ori de hrana trupească. Ba socotesc că nici nu o doresc pe aceasta. Şi nu e de mirare, dacă şi dragostea potrivnică respinge de multe ori hrana.

Socotesc că trupul acestor nestricăcioşi nici nu se îmbolnăveşte oricum. Căci s-a făcut nestricăcios, curăţindu-se prin văpaia neprihănirii, care a pus capăt celeilalte văpăi[954]. Socotesc că nici de mîncare nu se

954. Poate fi vorba de văpaia poftei necurate, care e oprită de focul dorinţei de curăţie. Dar poate fi vorba şi de fierbinţeala bolii. Şi aceasta e copleşită şi oprită de focul dragostei de Dumnezeu. Slăbiciunea trupului, care-l duce la boală, e înlăturată de tăria Duhului. E demnă de remarcat

apropie cu plăcere[955]. Căci focul ceresc obişnuieşte să hrănească sufletele acestora cum hrăneşte apa de sub pămînt rădăcina plantei.

12) Creşterea fricii pune început iubirii. Iar capătul desăvîrşit al neprihănirii e pricină a cunoaşterii lui Dumnezeu şi a cuvîntării de Dumnezeu (a teologiei *n.tr.).* Cel ce şi-a unit simţirile cu Dumnezeu, e învăţat tainic de El cuvintele Lui, iar fără unirea acestora (cu Dumnezeu), e greu a grăi despre Dumnezeu[956].

13) Cuvîntul fiinţial al lui Dumnezeu desăvîrşeşte neprihănirea, omorînd moartea sufletului prin prezenţa Lui. Iar aceasta odată omorîtă, ucenicul se luminează în cunoaşterea şi cuvîntarea de Dumnezeu[957]. Cu-

această explicare a nestricăciunii pe care o vor dobîndi trupurile noastre în viaţa viitoare, prin văpaia iubirii curate a lui Dumnezeu.

955. Plăcerea vieţii în Dumnezeu copleşeşte şi plăcerea de mîncare.

956. Neprihănirea desăvîrşită dă putinţa cunoaşterii de Dumnezeu şi vorbirii despre El. Dumnezeu e cunoscut prin curăţie. Curăţia limpezeşte ochii sufletului care văd pe Dumnezeu. Curăţia e legată cu simţirea. Simţirile curate se unesc cu Dumnezeu. Simţirile sufletului, cînd sînt curate, iau contact cu Dumnezeu, cum ia contact cu lucrurile vederea ochilor nestînjenită de urdori. Dumnezeu e cunoscut prin experienţă de simţirile curate, care ca atare se unesc cu Dumnezeu. Sensibilitatea spirituală, sau mai bine-zis duhovnicească, e semnul atingerii noastre cu Dumnezeu, al pătrunderii Lui în noi. Dumnezeu trezeşte această sensibilitate. Dumnezeu însuşi nu e un obiect pasiv al cunoaşterii noastre deductive şi individualiste, ci subiect care mişcă prin iubirea Lui faţă de noi sufletul nostru, cînd se deschide lui Dumnezeu, cînd e întreg aţintit spre El, plin de dorul faţă de El. Dumnezeu imprimă atunci minţii noastre sensurile existenţei Sale odată cu realitatea Sa şi deci provoacă în aceasta cuvintele care exprimă aceste sensuri (raţiuni) ale Lui.

957. Cuvîntul lui Dumnezeu luminează sufletul pentru că e lumina lui Dumnezeu plină de toate înţelesurile dumnezeieşti. Dar nu luminează înainte de a-l curăţi. Numai cel curat primeşte lumina în el. Chiar lucrul curat străluceşte. Curăţia e totodată viaţa superioară, pentru că e sensibilitate pentru ceea ce e bun, înalt, frumos. De aceea, Cuvîntul cel curat şi luminos, curăţind sufletul, îl scoate din starea tocită, murdărită, moartă, pentru arătarea iubirii şi luminii lui Dumnezeu, în el şi prin el. «Cuvîntul

vîntul Domnului, cel din Cuvîntul Tatălui, curat, rămîne în veacul veacului[958]. Iar cel ce n-a cunoscut pe Dumnezeu, vorbeşte despre El prin presupuneri[959].

14) Neprihănirea a făcut pe ucenic teolog (cuvîntător de Dumnezeu, *n.tr.),* întărind prin el dogmele Treimii[960].

15) Cel ce iubeşte pe Domnul, a iubit mai întîi pe fratele său. Dovada primului lucru este cel de al doilea. Cel ce iubeşte pe aproapele, nu rabdă vreodată pe cei ce clevetesc, şi fuge de ei mai degrabă ca de foc. Cel ce zice că iubeşte pe Domnul, dar pe fratele său se mînie, este asemenea celui ce aleargă în vis[961].

16) Tăria iubirii este nădejdea. Căci prin aceasta aşteptăm plata iubirii[962]. Nădejdea este bogăţia bogăţiei nearătate. Ea este vistieria neîndoielnică dinainte

lui Dumnezeu Tatăl desăvîrşeşte curăţia în cel ce Se sălăşluieşte. Iar moartea sau patimile îl omoară cu desăvîrşire».

958. Insuşi cuvîntul Cuvîntului e curat şi deci luminos. Ceea ce spune El, fiind adevărul neschimbat, rămîne în veci.

959. «Cuvîntul duhovnicesc umple de încredinţare simţirea înţelegătoare. Căci din Dumnezeu porneşte o lucrare a iubirii plină de putere şi de înţelesuri. De aceea, mintea noastră rămîne fără îndoieli în mişcările cunoaşterii lui Dumnezeu şi a cuvîntării de Dumnezeu. Căci nu suferă atunci de neputinţa pe care o aduce grija. Pentru că atîta se lărgeşte în vederi (contemplaţii), cît voieşte lucrarea iubirii. Bine este deci să rămînă pururea în credinţă cel mişcat de iubire. Căci nimic nu e mai sărac decît o cugetare ce gîndeşte (filozofează) cele ale lui Dumnezeu, în afara lui Dumnezeu». Acela rămîne cu nişte scheme goale, cu nişte formule fără acoperire, cu nişte umbre abstracte, fără puterea de a fi mişcat la fapte, ci umplîndu-se de îngîmfare. Iubirea e organ de cunoaştere, de adevărată cunoaştere. Aceasta e o învăţătură comună a părinţilor. Numai prin ea cunoaştem persoana, dar mai ales pe Dumnezeu, Persoana supremă ; pentru că numai prin iubire intrăm în lăuntrul Ei şi Ea numai prin iubire ne deschide lăuntrul Ei.

900. E vorba de sfîntul Ioan Evanghelistul.

961. Adică nu se mişcă în mod real înainte, ci i se pare că se mişcă.

962. Plata iubirii nu poate fi decît tot iubirea. Iubim nădăjduind că vom iubi tot mai mult şi că vom fi şi noi iubiţi mai mult.

de vistierie. Ea este odihnă în osteneli. Ea este uşa iubirii. Ea omoară deznădejdea. Ea este icoana celor ce nu sînt de faţă. Lipsa nădejdii este pieirea iubirii. De ea sînt legate trudele, de ea atîrnă ostenelile, pe ea o înconjoară mila.

17) Călugărul cu nădejde tare junghie lenea, omorînd cu sabia acesteia pe aceea. Cercarea (experienţa) naşte nădejdea darurilor Domnului. Căci cel necercat nu rămîne neîndoit. Mînia risipeşte nădejdea. Căci aceasta nu ruşinează. Iar cel ce se mînie are chip necuviincios.

18) Iubirea dăruieşte proorocia. Iubirea pricinuieşte minunile. Iubirea este adîncul (abisul) luminării [963].

Iubirea este izvorul focului. Cu cît ţîşneşte mai mult, cu atît îl arde mai tare pe cel însetat. Iubirea este statornicia îngerilor; iubirea e înaintarea veacurilor[964]. «Spune-ne nouă, o, frumoaso între virtuţi, unde-ţi paşti oile ? Unde te adăposteşti la amiază ? Luminează-ne pe noi, adapă-ne pe noi, călăuzeşte-ne pe noi, povăţuieşte-ne pe noi, pentru că voim să urcăm la tine. Căci tu stăpîneşti peste toate» (Cînt. Cînt. 1, 7). Iar acum mi-ai robit sufletul şi nu pot să suport flacăra ta[965]. De unde să pornesc a te lăuda ? «Tu stăpîneşti tăria mării, iar frămîntarea valurilor tu o potoleşti şi o ucizi. Tu smereşti cugetul mîndru ca pe un ră-

963. Iubirea e cunoaştere. Pe cît de nesfîrşită e iubirea, pe atît de nesfîrşită e cunoaşterea ce o dă ea. Pentru că iubirea este a persoanei. Persoana e subiectul ei. Fără persoană nu se înţelege iubirea. Şi persoana este nesecată în manifestările mereu noi şi mereu mai adînci ale iubirii. Dacă iubirea nu e fără persoană, nici persoana nu se înţelege, în existenţa ei sănătoasă şi în indefinitul ei, fără iubire.

964. Fără iubire eternitatea ar fi încremenită. Iubirea este o continuă noutate şi totuşi ea e stabilitatea neschimbată. Dar prin iubire înaintăm aici şi ne vom odihni acolo, în viaţa îngerească.

9G5. P.G. dă ca scolie cap. 34 din Diadoh, Filoc. rom. I, ρ 347—348.

nit. Cu braţul puterii tale ai risipit pe duşmanii tăi» (Ps. 88, 11). Iar pe cei ce te iubesc îi faci nebiruiţi.

Dar eu mă grăbesc să aflu cum te-a văzut pe tine Iacob stînd neclintit în vîrful scării ? Spune-mi mie, celui ce întreb, cum este urcuşul acesta ? Şi care este chipul şi totalitatea treptelor lui, pe care cel ce te iubeşte le-a pus ca suişuri în inima lui ? (Ps. 83, 6). Însetat-am să ştiu care este numărul acestora, cît durează timpul urcuşului ? Căci cel ce ţi-a cunoscut lupta şi vederea, ne-a arătat pe călăuzitori [966], dar nimic altceva n-a voit să ne lămurească. Mai bine zis n-a putut (Fac. 18, 12).

Iar ea, împărăteasa (dar socotesc că e mai bine să spun El) [967], arătîndu-mi-se ca din cer, mi-a şoptit la urechea sufletului: de nu te vei dezlega, o, îndrăgostitule, de grosime, nu vei putea să cunoşti frumuseţea mea [968]. Iar scara să te înveţe totalitatea bine alcătuită a virtuţilor [969]. Căci eu stau neclintit în vîrful ei, cum

966. «Călăuzitori numeşte pe îngeri, pe care Iacob i-a văzut suind şi coborînd pe scară».

967. «Adică Dumnezeu, căci El este iubirea». Iubirea nu există decit ca simţire a persoanei. Iar suprema Persoană, mai bine-zis comunitate de Persoane, este şi supremul Subiect şi izvor al iubirii. Teologia de stil occidental ne-a obişnuit cu ideea unui Dumnezeu căruia I-a atribuit multe însuşiri ale stării noastre căzute, potenţate la maximum : putere, stăpînire, dreptate de tip lumesc etc. Dar Dumnezeu e cu totul dimpotrivă. Puterea Lui este iubirea, bunătatea, blîndeţea, gingăşia, coborîrea Lui la întrupare, prin care a imprimat şi firii noastre omeneşti smerenia ca adevărata ei însuşire. Aceasta deci nu e ceva contrar lui Dumnezeu, ci ceea ce are El în Sine însuşi.

968. Frumuseţea duhovnicească se arată în trupul subţiat, delicat, ca într-o icoană bizantină.

969. «Întrebare : Care este desăvîrşirea multelor roade ale Duhului ? Răspuns : Cînd se va învrednici cineva de iubirea desăvîrşită a lui Dumnezeu. Întrebare : Şi de unde cunoaşte cineva că a ajuns la aceasta ? Răspuns : Cînd se va mişca aducerea aminte de Dumnezeu în cugetarea lui şi îndată inima lui se va mişca în iubirea Lui şi din ochii lui vor curge lacrimi cu îmbelşugare. Căci e obiceiul iubirii să aprindă lacrimi din adu-

a zis marele meu cunoscător: «Iar acum rămîn aceste trei: credinţa, nădejdea, dragostea; dar mai mare decît toate este dragostea» (I Cor. 13, 14).

ÎNDEMNARE SCURTA ŞI LA FEL DE PUTERNICA LA CELE SPUSE MAI ÎNAINTE PE LARG

Urcaţi, urcaţi, fraţilor, punînd cu rîvnă suişuri în inimă. Auziţi pe cel ce spune: «Veniţi să ne suim la muntele Domnului şi la casa Dumnezeului nostru» (Is. 2, 3); «a Celui ce a tocmit picioarele noastre ca ale cerbului şi ne-a pus pe noi peste cele înalte pentru a birui în calea Lui» (Ps. 17, 36).

Alergaţi, rogu-vă, cu cel ce zice: «Să ne sîrguim, pînă ce vom ajunge toţi la unitatea credinţei şi la cunoştinţa lui Dumnezeu, la bărbatul desăvîrşit, la măsura vîrstei plinătăţii lui Hristos» (Efes. 4, 13), Care botezîndu-Se la treizeci de ani, după vîrsta văzută, a avut desăvîrşita treaptă a treizecea, în scara cea înţelegătoare, dacă iubirea este Dumnezeu. Căruia I se cuvine cîntarea, stăpînirea, întru Care este puterea, întru Care este, era şi va fi pricina cea una a tuturor bunătăţilor în veacuri fără hotare. Amin.

cerea aminte de cei iubiţi. Şi cel ce este aşa, nu va fi niciodată lipsit de lacrimi. Pentru că nu-i lipseşte prilejul care să-l facă să-şi aducă aminte de Dumnezeu. Aşa încît el vorbeşte şi în somn cu Dumnezeu. E obiceiul iubirii să facă acestea. Şi ea este desăvîrşirea oamenilor în viaţa lor».

AL CUVIOSULUI PĂRINTE IOAN SCĂRARUL

CUVÎNTUL XXXI

Către Păstor

Introducere

1) În cartea de mai jos te-am pus, Prea Cuvioase, pe tine, la urma tuturor. Dar în cea de mai sus, am fost încredinţat că eşti înaintea noastră a tuturor, dacă este adevărat ceea ce s-a spus : «Că vor fi cei din urmă după cugetul lor, cei dintîi după vrednicie» (Mt. 20, 16)[970].

CAPITOLUL I

2) Păstor este, în înţeles adevărat, cel ce poate căuta şi îndrepta prin nerăutate, prin sîrguinţa şi rugăciunea sa, oile cele pierdute.

3) Cîrmaci este cel ce a luat tărie înţelegătoare[971] de la Dumnezeu şi din ostenelile sale, ca să poată scoate corabia nu numai din valuri, ci şi din adîncul însuşi al mării.

4) Doftor este cel ce are trupul şi sufletul nebolnave, neavînd nevoie de nici o doftorie pentru ele[972].

970. Cei ce din smerenie se socotesc cei din urmă vor fi, după vrednicia ce li se va recunoaşte, cei dintîi.

971. E o putere deosebită de cea trupească. E o forţă de a convinge a spiritului, a minţii.

972. «Trup nebolnav numeşte aci nu pe cel ce nu suferă de vreo boală din pricina schimbării sau a înmulţirii sucurilor alcătuitoare, ci pe cel ce a dezbrăcat poftele dulcii împătimiri şi stricăciunea din ele. Cum a spus şi în «Cuvîntul despre nepătimire» (XXIX) că «nepătimitor este cel

5) Învăţător cu adevărat este cel ce s-a făcut carte înţelegătoare a cunoştinţei prin degetul lui Dumnezeu, sau prin lucrarea luminării de la El şi nu mai are nevoie de celelalte cărţi[973]. Nu se cuvine învăţătorilor să povăţuiască după cărţi (copiate) şi pictorilor să picteze după tablouri mai vechi.

6) Tu, cel ce povăţuieşti pe cei mai de jos, învaţă din cele înalte; şi călăuzeşte pe celălalt prin înfăţişarea ta văzută[974]. Nu uita de cel ce zice : «Nu de la oameni, nici prin oameni am luat învăţătura, nici n-am fost învăţat» (Gal. 1, 2). Căci nu e cu putinţă celor de jos să tămăduiască vreodată pe cei ce zac la pămînt.

7) Cîrmaciul bun va scăpa corabia; păstorul bun va tămădui oile şi le va face sănătoase. În măsura în care oile urmează neîncetat pe păstorul care merge înainte, în aceeaşi măsură va putea da răspuns pentru ele Stăpînului. Păstorul să lovească cu cuvîntul oile ce rămîn în urmă din lene sau din lăcomia pîntecelui. Căci şi acesta e un lucru al bunului păstor.

8) Cînd oile vor începe, din fierbinţeala zădufului, sau mai bine zis a trupului, să dormiteze cu sufletul, păstorul, privind spre cer, să privegheze cu şi mai multă tărie pentru ele. Căci în vremea acestui zăduf, se întîmplă ca multe să fie mîncate de lupi. Dar dacă şi ele, după obiceiul văzut la oi, îşi pleacă, în vremea zădufului, capul sufletului jos la pămînt, se împlineşte

ce şi-a făcut trupul nestricăcios, iar mintea şi-a înălţat-o deasupra zidirii» (cap. 2).

973. «Cel ce nu e învăţat de sus, ci cugetă încă cele de jos, cum va învăţa pe alţii ? «Că de va călăuzi orb pe orb, zice, amîndoi vor cădea în groapă (Mt. 15, 14)». Numai cel în care lucrează Dumnezeu poate după curăţirea lui de păcate să înveţe cu rodnicie pe alţii, comunicîndu-le şi lor lucrarea dumnezeiască, sau pe Dumnezeu însuşi cu iubirea Lui.

974. «Împărtăşeşte pe celălalt» sau pe cel duhovnicesc. Căci precum Dumnezeu te învaţă pe tine în chip înţelegător, aşa învaţă pe ucenici în chip sensibil».

cuvîntul: «Inima zdrobită şi umilită, Dumnezeu nu o va urgisi» (Ps. 50, 18).

9) Cînd peste turmă se abate întunericul şi noaptea patimilor, pune cîinele să stea neclintit lîngă Dumnezeu în paza de noapte. Căci nu e nepotrivit să înţelegi mintea ta ca un cîine care sfîşie fiarele.

CAPITOLUL II

10) E o însuşire a firii, făcută şi ea de Bunul nostru Domn, ca, văzînd pe doftor, bolnavul să se bucure chiar dacă nu se va folosi poate cu nimic de la el.

11) Să ai şi tu, o, minunate, plasturi, băuturi, bisturiuri, picături, briciuri, burete, lame de tăiat vinele, fierul de ars rana, alifii, doftorii de somn, cuţit, feşe şi neîngreţoşarea. Căci de ne lipsesc acestea, cum ne vom arăta ştiinţa ? Nicicum. Iar plăţile se dau nu pentru cuvinte, ci pentru fapte [975].

12) Plasturele este leacul patimilor văzute, adică al celor trupeşti; băutura este leacul patimilor dinăuntru şi nimicirea lor; bisturiul este ocărîrea care taie rana, curăţeşte puroiul mîndriei; picăturile sînt curăţirea ochilor sufletului, întunecat de turburarea mîniei. Briciul este dojenirea care muşcă, dar după puţin vindecă. Lama de tăiat vinele este deşertarea grabnică a mirosului cel nearătat. Ea este şi zgîrierea şi împun-

975. «Toate acestea se fac prin cuvinte. Atunci de ce a zis : «nu pentru cuvinte?» Socotesc că zice aceasta: nu se dau plăţile celor ce călăuzesc cu numele, ci celor ce ne arată cu fapta cuvintele vieţii». *Alta :* «Priveşte la viaţă, nu la cuvînt. Învaţă virtutea cu cuvîntul; dar propovăduieşte cu viaţa». *Alta:* «A învăţa e propriu celor mai mari ; dar aceasta aduce şi primejdii mai mari. Cu cît e mai de jos cel ce primeşte învăţătura, cu atît e mai mică primejdia». *Alta,* a lui Grigorie Teologul: «Nimenea nu s-a înălţat vreodată fără viaţă. Dar mulţi s-au înălţat fără cuvîntul bine răsunător».

gerea aspră spre vindecarea celor bolnavi. Buretele este mîngîierea bolnavului şi răcorirea lui de către doftor după tăiere sau operaţie, prin cuvinte line şi blînde. Fierul de ars este hotărîrea şi regula aspră dată pentru o vreme, spre pocăinţă. Alifia este mîngîierea dată bolnavului după arderea rănii, fie prin cuvînt, fie prin puţină hrană. Leac de somn înseamnă a lua povara celui ascultător şi a-i da prin supunere odihnă, şi un somn neadormit şi o orbire cuvioasă, ca să nu vadă faptele cele bune ale sale. Legăturile sînt întărirea şi strîngerea celor moleşiţi de slava deşartă şi lăudăroşi, prin răbdarea pînă la moarte. Iar la urma tuturor, cuţitul este regula şi hotărîrea şi scoaterea trupului mort sufleteşte şi a mădularului plin de puroi, ca să nu treacă şi la celelalte vătămarea sa.

13) Fericită este la doftori neîngreţoşarea şi la întîistătători nepătimirea. Cei dintîi, neîngreţoşîndu-se, pot lucra la vindecarea oricărei boli rău mirositoare, fără greutate. Cei de al doilea pot învia orice suflet mort.

14) Una dintre rugăciunile întîistătătorului să fie şi aceasta : să poată pătimi împreună cu toţi şi să trăiască starea lor, după treapta lor, ca nu cumva să vatăme şi el ca Iacob (Fac. 27) pe cei pe care îi iubea şi pe cei împreună cu el. Iar aceasta obişnuiesc să o pătimească, fiindcă nu au simţurile sufletului cu desăvîrşire deprinse spre deosebirea binelui şi răului şi a ceea ce e la mijloc [976].

976. A lui Gură de Aur : «Unele sînt bune, altele mijlocii. Astfel sufletul şi trupul sînt dintre cele de la mijloc, putînd să se facă şi bune şi rele. Dar duhul este dintre cele totdeauna bune, niciodată nu poate deveni altceva. Iarăşi, cugetul trupului, adică fapta rea, e din cele pururea rele. Căci nu se supune legii lui Dumnezeu. Dacă dai deci celui bun sufletul şi trupul, vei fi din partea lui; dacă celui rău, te-ai făcut părtaş lui,

CAPITOLUL III

15) E mare ruşinea întîistătătorului care se roagă să se dăruiască celui supus lui ceea ce el nu are. Precum cei ce văd faţa împăratului şi şi l-au făcut prieten, pot să împace cu împăratul pe toţi slujitorii lui, sau poate şi pe cei necunoscuţi de el, sau chiar şi pe duşmanii lui, dacă voiesc, şi să-i facă să se bucure de aceeaşi slavă, aşa înţelege şi despre sfinţi.

16) Pe prietenii cei mai desăvîrşiţi şi adevăraţi (ai împăratului) îi respectă prietenii şi îi ascultă. Ba poate se şi lasă siliţi de ei. Bine este a-ţi face prieteni pe prietenii netrupeşti. Căci nimenea nu ne ajută aşa de mult la virtute, ca ei.

17) Mi-a spus unul dintre iubitorii de Dumnezeu, că totdeauna dar mai ales în sărbătorile anuale şi împărăteşti, Dumnezeu răsplăteşte pe slujitorii Lui cu daruri.

CAPITOLUL IV

18) Doftorul este dator să se dezbrace cu desăvîrşire de patimi, ca să se poată preface, la vremea potrivită, că le are pe unele şi mai ales mînia. Căci de nu le-a lepădat cu totul, nu le va putea îmbrăca iarăşi în chip nepătimitor [977].

19) Am văzut un cal în oarecare măsură nedeprins, care fiind dus de frîu şi păşind liniştit, deodată, slăbindu-i-se puţin frîul, l-a primejduit pe stăpîn. Cu doi

nu prin firea sufletului şi a trupului, ci prin voinţa care poate alege pe amîndouă acestea». *Alta:* «Cel ce stă liniştit şi nu mustră păcatul aproapelui său, este nemilos, ca şi cel ce lasă veninul în cel muşcat de şarpe». Duhul e totdeauna bun, pentru că el e sufletul străbătut de Duhul dumnezeiesc.

977. Acesta e semnul că cineva s-a izbăvit cu totul de patimi: că se poate preface că le are, fără să se resimtă de ele.

draci se obişnuieşte să se întîmple aceasta[978]. Deci ce voiesc să caute, să caute cu osteneală. Doftorul va cunoaşte înţelepciunea dată lui de Dumnezeu, cînd va putea să vindece bolile pe care cei mulţi nu le pot vindeca.

CAPITOLUL V

20) Nu e învăţător vrednic de laudă cel ce face înţelepţi pe copiii învăţaţi, ci pe cei neînvăţaţi şi neînţelepţi, ducîndu-i la desăvîrşire. Iscusinţa vizitiilor se arată şi e lăudată cînd ţin în frîu cai necercaţi şi-i scapă pe aceştia.

21) Dacă ai ochi în stare să vadă de mai înainte furtunile pe mare, spune aceasta limpede celor aflaţi în corabie. Iar de nu, vei fi pricinuitorul scufundării corăbiei, pentru că ţi s-a încredinţat de către toţi, fără grijă, cîrma ei.

22) Am văzut doftori care nu au vestit înainte bolnavului pricinile îmbolnăvirii. De aceea, au pricinuit şi bolnavilor şi lor înşişi multă oboseală şi chin.

23) Pe cît de multă credinţă în el vede întîistătătorul la supuşii săi şi la alţii din afară, pe atîta trebuie să se păzească pe sine cu toată grija în cele ce le face şi le spune. Căci ştie că toţi privesc la el ca la o icoană pilduitoare şi socotesc cele spuse şi făcute de el ca dreptar şi lege.

24) Pe păstorul adevărat îl dovedeşte iubirea. Căci din iubire S-a răstignit Păstorul cel mare.

978. «Cu slava deşartă şi cu lăcomia pîntecelui, sau cu curvia. Căci acestea nu slăbesc războiul cu noi pînă la sfîrşit». *Alta*; «Aceştia sînt cel al mîniei şi al curviei. De va slăbi cineva puţin grija, îndată se stîrnesc iarăşi şi încă aşa de mult, că rămîn pînă la sfîrşit şi robesc firea de parcă ar fi naturale».

CAPITOLUL VI

25) Însuşeşte-ţi cele ale altora prin cuvinte şi nu vei avea nevoie totdeauna de multă sfială[979].

26) Întristează pe cel bolnav pentru o vreme, ca să nu se lungească mult timp boala, sau să moară din pricina tăcerii vrednice de osîndă. Mulţi au socotit, din pricina tăcerii cîrmaciului, că plutesc bine, pînă ce s-au izbit de stîncă.

27) Să auzim pe marele Pavel scriind lui Timotei: «Stăruie pe lîngă ei cu timp şi fără timp» (II Tim. 4, 2). «Cu timp», socotesc, cînd cei mustraţi rabdă mustrarea cu plăcere; «fără timp», cînd sînt muşcaţi de ea. Căci şi izvoarele izvorăsc apa, chiar cînd nu însetează nimeni.

28) Este în firea unor întîistătători, ca să zic aşa, să se sfiască şi de multe ori să nu spună celor supuşi cele de trebuinţă, ci să tacă. Dar aceştia să nu se ferească să-şi împlinească datoria de învăţători faţă de ucenicii lor şi să însemneze pe o hîrtie poruncile de trebuinţă ce se cade să le dea acestora.

29) Să ascultăm ce spune în privinţa unora dumnezeiasca Scriptură: «Taie-l, căci pentru ce să mai ocupe pămîntul fără rost ?» (Lc. 13, 7); şi: «Scoateţi pe cel rău dintre voi» (I Cor. 5, 13); şi: «Nu te ruga pentru poporul acesta!» (Ier. 7, 16); şi despre Saul la fel. Toate acestea e dator să le cunoască păstorul: cu care, cum, şi cînd trebuie să se întîmple. Căci nimic nu e mai adevărat decît ceea ce spune Dumnezeu.

979. «Cuvîntul e către păstor : cînd, zice, vine cineva să ţi se mărturisească şi stă de multe ori la îndoială, sileşte-te să-ţi însuşeşti numai prin cuvinte cele ale aceluia şi nu cu faptele. De pildă zi către el: o, frate, nu te întrista ; şi eu am făcut aceasta şi aceasta, adică cele de care se îndoieşte să le spună. Şi el luînd curaj, îţi va spune toate în chip lămurit şi nu vei avea nici-o vătămare din aceasta».

30) Dacă cineva, mustrat în deosebi, nu se ruşinează, va face şi din mustrare în faţa mai multora, prilej de neruşinare, urîndu-şi de bunăvoie însăşi mîntuirea sa[980].

CAPITOLUL VII

31) Ţin seama şi de ceea ce am văzut că se întîmplă şi la mulţi bolnavi conştienţi. Aceştia, cunoscîndu-şi frica şi neputinţa lor, au rugat pe doftor să-i lege, fără voia lor, şi să-i trateze cu sila, de bunăvoia lor. Pentru că «duhul este rîvnitor», pentru nădejdea viitoare, «iar trupul este neputincios» (Mt. 26, 42), pentru slăbiciunile de mai înainte. Iar eu văzînd aceasta i-am rugat pe doftori să se lase înduplecaţi de aceia.

32) Povăţuitorul nu trebuie să le ceară tuturor celor ce vin la el să meargă pe calea îngustă şi plină de necazuri. Nici nu e fiecăruia jugul blînd şi sarcina uşoară. Ci trebuie mai degrabă să se aplice leacurile potrivite. Celor împovăraţi de păcate grele şi uşor aplecaţi spre deznădejde, le este potrivit leacul al doilea. Celor ce tind spre un cuget înalt şi mîndru, le este potrivit leacul dintîi.

33) Unii, voind să facă o cale lungă şi întrebînd pe cei ce o cunosc, au auzit de la ei că este dreaptă şi neprimejdioasă. Dar moleşindu-se în cursul călătoriei, din pricina a ceea ce au auzit, pe la mijlocul ei sau s-au primejduit, sau s-au întors, aflîndu-se nepregătiţi pentru greutăţile ei. Dar socotesc că se poate întîmpla şi lucrul dimpotrivă.

980. «Mustră pe păcătos fără mînie, înduplecîndu-l mai degrabă prin cuvînt şi nu prin mînie să se îndrepteze». Alta : «Cel ce păstoreşte poporul va da pedepse de îndreptare şi nu va lovi pentru păcate mici». Alta : «Se cade să se mustre păcătosul cu grijă şi cu sîrguinţă spre îndreptare. Iar de stăruie în păcat, neîndreptîndu-se, trebuie scos din frăţime, ca să nu strice şi pe ceilalţi».

34) Acolo unde dragostea dumnezeiască s-a atins de inimă, frica din cuvinte n-a avut putere. Şi unde s-a ivit frica gheenei, acolo s-a născut răbdarea tuturor durerilor şi ostenelilor. Unde se cunoaşte nădejdea Împărăţiei, acolo se iveşte şi dispreţuirea tuturor celor de jos.

35) Conducătorul de oaste destoinic cunoaşte limpede starea şi treapta fiecăruia din cei conduşi. Căci poate sînt în mulţime unii fruntaşi în luptă şi luptători de unul singur, putînd să fie aşezaţi în linişte în fruntea ostaşilor.

36) Nu poate scăpa cîrmaciul corabia singur, fără împreună-lucrarea corăbierilor. Nici doftorul nu poate vindeca pe cel ce suferă, nerugat mai întîi de el şi neajutat prin arătarea ranei lui cu deplină încredere. Cei ce s-au ruşinat de doftori şi-au pricinuit puroi şi adesea mulţi au murit.

CAPITOLUL VIII

37) Păzind oile la păşune, păstorul să nu înceteze să se folosească de fluierul cuvîntului, mai ales cînd vor să meargă la culcare. Căci de nimic altceva nu se teme lupul, ca de sunetul fluierului păstoresc.

38) Întîistătătorul nu trebuie să se umilească totdeauna fără judecată, nici să se înalţe totdeauna nebuneşte. Ci să privească la Pavel, folosindu-se de amîndouă (II Cor. 10—13). Domnul a acoperit ochii celor călăuziţi faţă de lipsurile întîistătătorului. Iar acesta arătîndu-le lor pe acestea, a trezit în ei necredinţa.

39) Am văzut întîistătător, lăsîndu-se, dintr-o smerenie adîncă, sfătuit în unele lucruri de fiii săi. Şi am văzut pe altul voind să le arate acelora, din mîndrie, neînţeleapta lui înţelepciune şi rîzînd de ei.

40) Am văzut, e drept foarte rar, în cîte o împrejurare povăţuitori pătimaşi stăpînind peste cei nepă-

timaşi, care ruşinîndu-se pe încetul de cei conduşi, au pus capăt patimilor lor. Aceasta cred că a lucrat-o în ei plata celor mîntuiţi. Şi aşa stăpînirea lor pătimaşă li s-a făcut pricină de nepătimire.

CAPITOLUL IX

41) Să luăm aminte să nu risipim vreodată cele încărcate în port, în largul mării[981]. O ştiu aceasta cei încă nedeprinşi cu zgomotele din afară.

42) Cu adevărat, mare lucru este a răbda cu hotărîre şi cu bărbăţie zăduful şi pacea şi tihna liniştirii şi a nu căuta împrăştierile şi mîngîierile din afara corăbiei, sau a chiliei, cum caută corăbierii trîndavi, în vremea liniştită, scăldarea în mare. Dar neasemănat mai mare lucru este a nu avea frică de zgomote, ci a rămîne, în vremea ciocăniturilor lor în inimă, petrecînd neclintit cu oamenii în afară şi cu Dumnezeu înăuntru.

CAPITOLUL X

43) Să-ţi fie, o, minunatule, ceea ce se petrece la judecătoriile din afară, pricină de gîndire la cele ale noastre: cine vine ca un osîndit la judecata înfricoşătoare şi adevărată a noastră, şi cine, nevinovat, sîrguindu-se spre lucrarea şi slujirea lui Dumnezeu ? Căci sînt două sosiri contrarii şi au nevoie de judecăţi potrivite lor[982].

44) Întîi de toate să fie întrebat cel vinovat, care au fost faptele lui după felul lor, pentru două motive :

981. Ed. 1970: «Să luăm aminte să nu risipim cele adunate în port, sau în timpul liniştirii, în marea conducerii, sau cele adunate în obşte prin ascultare, să le pierdem iarăşi în obşte».

982. E sfătuit duhovnicul să primească la spovedanie ca la judecată, atît pe cei cu păcate, cît şi pe cei nevinovaţi.

ca prin mărturisire să se simtă totdeauna împuns (în conştiinţă) şi să rămînă fără îndrăznire, şi ca, cunoscînd ce răni a primit, să fie trezit la iubirea noastră[983].

45) Să nu uiţi nici aceasta, o, preacinstite, precum ştii de fapt. Să nu fie! Să fie judecate de voi şi locurile şi chipul de viaţă nouă şi deprinderile celor vinovaţi. Căci e o mare felurime şi deosebire în acestea. De multe ori cel mai slab e şi cel mai smerit cu inima. De aceea trebuie să fie pedepsit şi mai uşor de către doftorii duhovniceşti[984]. Iar ceea ce se cere pentru cel dimpotrivă, e vădit.

CAPITOLUL XI

46) Nu e drept ca lupul să păzească oile, şi nu e neprimejdios ca cei pătimaşi să conducă peste cei pătimaşi[985].

47) Neplăcută privelişte este vulpea pentru păsări. Dar nimic nu e mai neplăcut decît un păstor care se înfurie. Cea dintîi turbură păsările; al doilea turbură şi pierde sufletele cuvîntătoare.

48) Ia seama să nu cercetezi cu de-amănuntul lucrurile cele mai mici, căci nu vei fi următor lui Dumnezeu[986].

983. Cei ce au păcătuit în obşte, au păcătuit faţă de unii din cei din obşte («de noi ceilalţi») şi prin durerea mărturisirii să fie îndemnaţi la iubirea faţă de aceia.

984. «Cel ce dă certarea pentru sănătate, pedepseşte cu iubire. Iar cel ce caută răzbunare, a ieşit din iubire. Dumnezeu pedepseşte cu iubire, nu ca să se răzbune, să nu fie; ci caută să vindece chipul său şi nu ţine mînie vreme îndelungată. Acest chip al iubirii e drept şi nu înclină pătimaş spre răzbunare».

985. «Cine va fi curăţit de cel necurat ? Cum va apăra cel mincinos adevărul ? Şi cel rău în sine, cum va fi bun cu alţii ?»

986. «Nu sili pe cel ce nu te-a ascultat de la primul cuvînt, cu cearta, ci fă-ţi al tău cîştigul pe care l-a aruncat el. Căci mai mult decît îndrep-

49) Să ai şi tu pe Dumnezeu iconom şi întîistătător al tuturor celor din lăuntrul şi din afara ta, ca un cîrmaci prea bun. Şi tăindu-ţi prin El voia ta, te vei face şi tu fără griji, călăuzit numai de voia Lui.

50) Trebuie să iei seama şi tu şi toţi şi la aceasta: nu cumva harul a rînduit să lucreze prin noi cele mai multe din credinţa celor ce vin la noi şi nu din curăţia noastră ? Căci mulţi din cei pătimaşi au făcut lucruri minunate în chipul amintit.

51) Dacă «mulţi, spune, vor zice către Mine în ziua aceea, Doamne, Doamne, oare n-am proorocit în numele Tău ?» şi celelalte (Mt. 7, 22), nu e de necrezut ceea ce s-a spus mai înainte.

52) Cel ce şi L-a făcut pe Dumnezeu sieşi milostiv poate să-i facă bine pe cei bolnavi, fără ca ei să simtă, şi într-un chip ascuns lor, dobîndind două lucruri mari: să se păstreze pe sine ferit de slava oamenilor, ca de o rugină, şi să facă pe cei miluiţi să mulţumească numai lui Dumnezeu.

CAPITOLUL XII

53) Dă celor ce-şi fac drumul cu curaj şi bărbăţie, mîncări mai tari şi mai vîrtoase; iar celor rămaşi în urmă, fie prin fire, fie prin voinţă, dă-le lapte, ca unora ce sînt încă prunci. Căci toată mîncarea e la vremea ei.

tarea lui îţi va fi de folos ţie nepomenirea răului». *Alta :* «Luînd de la Dumnezeu slujba de a învăţa şi nefiind ascultat, întristează-te în cuget şi nu te tulbura la arătare. Căci întristat de el, nu te vei număra cu cel ce nu te-a ascultat. Dar tulburîndu-te, vei fi certat pentru acelaşi lucru». *Alta,* a lui Marcu : «Primind slujba de a porunci, păzeşte treapta ta şi nu trece cu tăcerea cele ce trebuie, pentru faptul că ţi se împotrivesc. Căci pentru cei ce ascultă vei lua plată pentru virtutea lor. Iar celor ce nu ascultă, să le ierţi toate şi vei lua la fel de la Cel ce a zis : «Iertaţi şi se va ierta vouă» (Lc. 6, 37).

54) Aceeaşi mîncare le pricinuieşte adeseori unora rîvna, iar altora întristarea. Trebuie ţinut seama la aruncarea seminţei, de cele de faţă: de timp, de persoană, de calitate, de cantitate[987].

55) Unii socotind ca nimic luarea asupra lor a grijii altora, au pornit să păstorească sufletele fără judecată ; şi cu toate că întreceau pe alţii cu multă bogăţie (în virtuţi), au plecat cu mîinile goale, trecînd altora această purtare de grijă a acelora[988].

56) Precum există copii adevăraţi şi legitimi, şi alţii din a doua căsătorie, şi alţii din slujnice şi alţii din curvie, aşa se cunosc multe feluri asemănătoare ale purtării de grijă a altora. Există o purtare de grijă adevărată, o dăruire a sufletului pentru sufletul aproapelui în toate. Şi există o luare-asupră-şi numai a păcatelor mai înainte săvîrşite; şi alta, numai a celor făcute după aceea. Şi există o purtare numai a poverii poruncilor proprii, din puţinătatea puterii duhovniceşti şi din lipsa nepătimirii. Dar chiar în cea dintîi şi desăvîrşită, purtăm povara după măsura tăierii voii[989].

57) Fiul legitim se cunoaşte cînd lipseşte tatăl. Aşa să înţelegi şi în cazul celor de sub ascultare. Să ia seama întîistătătorul şi să însemneze pe cei ce se împotrivesc

987. «Socotesc că spune că nu trebuie vorbit cu toţi care vin la învăţătură pentru a se împărtăşi de seminţele duhovniceşti la fel, nici a le da aceleaşi porunci, sau pedepse (certări); ci după persoană, timp, rîvnă şi după cantitatea şi calitatea păcatelor».

988. Unii îşi pierd la conducere bogăţia virtuţilor în loc să o sporească, umplîndu-se de slava deşartă şi de iuţime, şi trec altora prilejul de a se îmbogăţi.

989. «Spune că sînt unii păstori care nu iau asupra lor povara judecării altora dintre cei ascultători, din lipsa desăvîrşirii. E aşa cum vedem şi acum la mulţi, care nu iau asupra lor gîndurile călugărilor de sub conducerea lor. Dar pe a poruncilor lor o suportă în orice caz. Căci aceştia suportă judecata şi povara, ca unii ce s-au făcut pricinuitori ai vătămării sau folosului celor supuşi, numai din poruncile ce li le-au dat».

în cuvînt şi lucrează împotrivă; şi să-i certe cu cele mai grele mustrări în faţa unora mai mari, insuflînd şi altora frică prin ei, chiar dacă aceia s-ar simţi greu muşcaţi de ocări. Căci mai de folos este înţelepţirea multora, decît păgubirea unuia.

58) Sînt unii care, din iubire duhovnicească, au primit poveri de ale altora peste puterea lor, aducîndu-şi aminte de cel ce a zis : «Mai mare dragoste ca aceasta nimeni nu are» (In. 15, 13) şi celelalte. Şi sînt alţii, care primind de la Dumnezeu puterea purtării altora, nu s-au supus cu dulceaţă greutăţilor pentru mîntuirea fratelui. Şi eu i-am plîns pe aceştia ca pe unii ce nu au avut dragoste. Iar despre cei dintîi am aflat spunîndu-se undeva: «Cel ce-şi stoarce cinstiri de la cel nevrednic, gura mea este» (Ier. 15, 19); şi: «Să-ţi fie ţie după chipul în care ai făcut».

59) Îţi cer să iei aminte şi la aceasta : de multe ori păcatul cu gîndul al întîistătătorului se judecă mai rău decît cel cu fapta al ascultătorului, dacă mai uşoară este greşeala ostaşilor, decît porunca rea a conducătorului de oaste.

60) Sfătuieşte pe ascultători să nu-şi mărturisească cele trupeşti şi desfrînate în amănunt. Iar celelalte păcate să le mişte în minte noaptea şi ziua, după chipul lor amănunţit.

61) Deprinde pe cei de sub ascultarea ta să fie nevinovaţi întreolaltă şi foarte înţelepţi faţă de draci.

62) Să nu-ţi rămînă ascuns scopul oilor în legăturile dintre ele. Căci scopul dracilor este să destrame pe cei sîrguitori, prin trîndăvie.

63) Nu pregeta cînd ţi se cere să te rogi şi pentru cei cu totul fără grijă; roagă-te nu pentru ca să fie mîntuiţi (căci aceasta este deocamdată cu neputinţă,, dacă ei nu conlucrează), ci ca să fie mişcaţi de Dumnezeu la sîrguinţă.

9) Cei slabi sЧ nu mЧn½ace ½mpreunЧ cu ereticii, precum s-a spus ½n canoane. Cei tari ½n Domnul, dacЧ s½nt poftiф de cei necredincioŎ cu credinфЧ Ŏ vor voi sЧ meargЧ la ei, sЧ meargЧ spre slava lui Dumnezeu.

10) Nu te scuza cu neŎtiinфa: cЧci cel ce nu Ŏtie Ŏ face lucruri vrednice de pedepsire se va bate cЧ nu a
½nvЧфat.

CAPITOLUL XIII

11) ∂ ruŎine pЧstorului sЧ se teamЧ de moarte. C½nd o cere ascultarea, nu trebuie sЧ existe fricЧ de moarte.

12) CautЧ, o, fericite, virtutea fЧrЧ de care nu va vedea nimenea pe Domnul Ŏ fЧ pe fiii tЧi sЧ c½Ŏtige ½nainte de toate pe aceea, izbЧvindu-i pe ei cu totul de vederea oricЧrei feфe netede Ŏ asemЧnЧtoare celor femeieŎti.

13) Felurile de vieфuire Ŏ locuinфele tuturor celor de sub ascultarea voastrЧ sЧ fie deosebite dupЧ v½rstele trupului. CЧci nu trebuie a trimite pe cineva din port

14) SЧ nu punem peste nimenea m½inile ½nainte de a fi ajuns la v½rsta ½nфelepciunii, legiuitЧ potrivit lumii, ca nu cumva ridic½nd pe vreunele dintre oile aflate ½n neŎtiinфЧ, acestea, ajung½nd apoi la cunoŎtinфЧ, sЧ nu poatЧ rЧbda povara Ŏ arŎфa, ci sЧ se nЧpusteascЧ spre lume. Acest lucru nu va fi fЧrЧ primejdie celor mai ½nainte hirotoniфi.

15) Cine este oare un astfel de iconom al darului lui Dumnezeu, ca, nemaiav½nd nevoie de lacrimile, de suspinele Ŏ de ostenelile sale, sЧ se foloseascЧ de ele

990. ĭ VorbeŎte de educarea Ŏ primirea copiilor Ŏ a altor tineri, ca sЧ fie despЧrфiфi dupЧ loc».

fără cruţare către Dumnezeu pentru curăţirea altora ?[991]

71) Să nu încetezi vreodată să speli şi să cureţi sufletele întinate şi mai ales trupurile, ca să poţi cere cu îndrăznire de la Conducătorul luptei cununi, nu numai pentru sufletele alor tăi, ci şi pentru ale celor străini.

72) Am văzut pe neputincios curăţind neputinţa altui neputincios, folosindu-se de o îndrăzneală vrednică de laudă pentru acela către Dumnezeu şi punînd sufletul său pentru alt suflet întru smerenie şi prin vindecarea aceluia vindecîndu-se pe sine însuşi. Şi am văzut pe altul făcînd la fel din închipuirea de sine şi auzind certarea: «Doftore, vindecă-te pe tine însuţi» (Lc. 4, 23).

73) Este cu putinţă a se lipsi cineva de un bun, pentru un altul mai mare, aşa cum cel ce a ocolit mucenicia a făcut-o nu din frică, ci pentru folosul celor ce se mîntuiau prin el[992].

74) Există cîte unul care se predă pe sine necinstirii, pentru cinstirea altora; acesta e socotit de mulţi ca iubitor de plăceri sau ca amăgitor, deşi spune adevărul.

75) Dacă cel ce are cuvînt de folos şi nu-l împărtăşeşte cu îmbelşugare, nu va rămîne nepedepsit, la ce mare primejdie nu trebuie să se aştepte, prietene, cei

991. Nu e vorba de meritele de care nu mai au unii nevoie, şi pe care Biserica le trece altora prin indulgenţe, ca în Biserica romano-catolică, ci de lucrarea lor personală pentru trezirea altora, de comunicarea directă dintre membrii Bisericii.

992. «Vorbeşte de Grigorie Taumaturgul (Făcătorul de minuni), care a ales mai bine retragerea pentru ocrotirea altora dată lui de Dumnezeu, decît mucenicia».

ce pot, ca şi prin însăşi sîrguinţa în fapte să se ostenească cu cei ce se ostenesc, şi nu voiesc să o facă ?[993]

76) Izbăveşte şi tu, cel ce ai fost izbăvit de Dumnezeu. Mîntuieşte, tu cel ce ai fost mîntuit, pe cel dus la moarte, şi nu cruţa nimic ca să răscumperi pe cei omorîţi de draci[994]. Căci aceasta e marea luptă înaintea lui Dumnezeu, mai presus de toată lucrarea şi contemplarea oamenilor şi a îngerilor[995].

77) Cel ce spală şi curăţă, cu curăţia dată lui de la Dumnezeu, întinăciunea altora şi, din cele prihănite, face daruri neprihănite pe care le aduce lui Dumnezeu se dovedeşte împreună-lucrător al Puterilor netrupeşti şi înţelegătoare[996]. Acesta şi numai acesta este lucrul

993. Sfîntul Maxim : «Cel ce s-a împărtăşit de bunătăţi de la Dumnezeu e dator să le dea mai departe şi altora. «In dar aţi luat, zice, în dar să daţi» (Mt. 10, 8). Căci cel ce ascunde darul sub pămînt defăimează pe Domnul ca aspru, nefolosind virtutea, pentru cruţarea trupului. Iar cel ce vinde adevărul vrăjmaşilor, fiind dat pe urmă pe faţă ca iubitor de slavă deşartă, se spînzură». Oricine poate şi deci oricine e dator să ia parte la ostenelile şi la durerile altora şi să le uşureze. Aşa face fiecare prin sine pe Hristos lucrător pentru alţii. De la Hristos încoace nu mai poate spune nimeni: «Doamne, om nu am». Toţi Îl putem avea pe Hristos. Dar Hristos lucrează prin cei ce cred în El.

994. Fiecare poate fi astfel un misionar al mîntuirii în Hristos. Fiecare Il poate face pe Hristos lucrător prin sine şi simţit de ceilalţi. Nu se cade nimănui să rămînă spectator pasiv la lucrarea preoţilor Bisericii. Toţi sînt ostaşi angajaţi în luptă pentru Hristos ·, fiecare are o armă duhovnicească cu care poate purta această luptă.

995. A ajuta pe alţii în numele lui Hristos şi prin aceasta a-L face pe Hristos însuşi lucrător prin noi faţă de alţii, e cea mai mare nevoinţă pe care o cere Dumnezeu de la noi. Ea împlineşte două lucruri deodată: ajută pe alţii şi propovăduieşte pe Hristos. Aşa se unesc în lucrarea creştinului dimensiunea orizontală şi cea verticală.

996. Toate lucrurile şi persoanele sînt date nouă de Dumnezeu şi trebuie să I le întoarcem Lui, într-un dialog neîncetat al iubirii cu fapta. Dar noi am murdărit darurile date nouă de Dumnezeu, prin gîndurile urîte cu care le privim şi le folosim. Prin aceasta ne-am murdărit pe noi înşine şi întindem prin ele murdăria şi asupra altora. Iar Dumnezeu nu primeşte să-I întoarcem murdărite darurile Lui. El ne cere să I le aducem curate, să

de totdeauna al celor ce liturghisesc lui Dumnezeu[997]. «Că toti cei dimprejurul Lui îi vor aduce daruri», suflete (Ps. 75, 11).

78) Nimic nu arată aşa de mult iubirea de oameni şi bunătatea cea către noi a Făcătorului, ca a lăsa cele nouăzeci şi nouă de oi şi a căuta pe cea rătăcită. Ia aminte, deci, o, minunate, şi arată-ţi toată sîrguinţa, dragostea, căldura, grija şi rugămintea către Dumnezeu pentru cel foarte rătăcit şi zdrobit. Căci unde sînt mari bolile şi ranele, fără îndoială mari vor fi şi răsplătirile date.

79) Să luăm aminte, să privim şi să facem. Căci nu întotdeauna întîistătătorul trebuie să judece potrivit dreptăţii, ci să ţină seama de neputinţă. Eu am văzut doi inşi judecaţi de către un preaînţelept judecător. Şi acesta l-a declarat pe cel nedrept drept, pentru că era mai slab; iar pe cel drept l-a osîndit ca nedrept, pentru că era mai bărbătesc şi mai plin de tărie sufletească. Aceasta, pentru ca să nu se facă dezbinare mai mare prin dreptate. Dar între patru ochi a spus fiecăruia cele cuvenite lui şi mai ales celui bolnav sufleteşte.

80) Cîmpul înverzit e potrivit pentru oi. Dar mai potrivită e învăţătura şi pomenirea morţii fiinţelor cuvîntătoare, acestea putînd vindeca întinăciunea lor.

81) Cercetează pe cei tari cu sufletul şi-i ceartă fără motiv de faţă cu cei slabi, ca să vindeci, prin leacul unuia, rana celuilalt şi să-i înveţi pe cei moleşiţi să se facă tari.

facem deci efortul de a le curăţi şi de a ne curăţi, de a pune curăţia noastră în ele. Dacă îmi dă cineva o haină curată şi eu o murdăresc şi i-o întorc murdară, îl jignesc. Trebuie să o spăl, ca să i-o dau curată.

997. Aceasta este Liturghia cosmică neîncetată, cerută de Dumnezeu : să ne aducem pe noi şi să-i aducem pe toţi şi unul pe altul curăţiţi, lui Dumnezeu, împreună cu toate cele dăruite de El.

82) Nicăieri Dumnezeu, ascultînd o mărturisire, nu Se arată să o fi făcut cunoscută public, ca nu cumva să-i oprească pe cei ce se mărturisesc, prin darea pe faţă a lor, şi aşa să-i facă de nevindecat în boala lor.

83) De ne bucurăm de darul cunoaşterii de mai înainte, să nu spunem de mai înainte, celor ce au greşit, greşalele lor, ci mai degrabă să-i îndemnăm prin vorba cu înţeles spre mărturisire. Căci şi prin mărturisirea lor către noi, li se pricinuieşte nu puţină iertare[998]. Să-i învrednicim pe aceştia după mărturisire de mai mare îndrăzneală către noi şi de o mai mare îngrijire decît cea de mai înainte[999]. Căci prin aceasta înaintează la o mare încredere şi dragoste faţă de noi. Şi sîntem datori să ne arătăm lor chip de smerenie dusă pînă la culme; dar să-i învăţăm să aibă şi frică faţă de noi [1000]. Întru toate trebuie să fii răbdător faţă de ei, în afară de neascultarea lor în cele zise.

84) Ia seama ca nu cumva smerenia ta peste trebuintă să adune cărbuni de foc asupra capului fiilor tăi[1001].

85) Ia seama de nu cumva vezi în ţarina ta vreun pom care face pămîntul neroditor, dar care ar putea să rodească în altă ţarină. Să nu ne ferim să răsădim aceşti pomi cu sfatul, în altă parte, printr-o apropiere iubitoare [1002].

998. Şi în mărturisire se arată voinţa de a depăşi păcatul. Nu ajunge numai o părere de rău interioară.

999. Să nu-i lăsăm într-o situaţie jenantă pentru mărturisire. Dar să le acordăm remediile potrivite cu boala arătată.

1000. Sau mai degrabă respect pentru remediile ce li le recomandăm.

1001. Cărbuni de foc ai osîndirii veşnice, pentru că smerenia noastră nu i-a făcut să se pocăiască.

1002. Uneori nu poţi dezvolta în tine nişte virtuţi, dar cu cuvîntul poţi ajuta pe alţii să le dezvolte. Dar pentru aceasta ai nevoie de o comuniune iubitoare cu alţii, ca să le poţi transmite darul mare pe care îl ai tu faţă de acele virtuţi, pe care nu le poţi dezvolta în tine. De ex.

86) E cu putinţă ca întîistătătorul să lucreze virtutea fără primejdie, chiar şi în locuri mai nepotrivite, adică mai lumeşti şi mai iubitoare de plăcere.

87) Cînd doftorul propăşeşte în sănătatea sufletească, nu are nevoie aşa de mult de îngrijirea trupească a celor bolnavi [1003].

88) Să ia seama întîistătătorul la primirea tinerelor vlăstare ; căci nu toată neprimirea şi alungarea e oprită de Dumnezeu [1004].

89) Nici un dar nu e aşa de bine primit de Dumnezeu de la noi ca acela de a aduce suflete cuvîntătoare prin pocăinţă [1005]. Căci toată lumea nu are un preţ deopotrivă cu al unui suflet. Lumea trece, iar sufletul e nestricăcios şi rămîne. Drept aceea nu ferici pe cei ce aduc bunuri; ci fericeşte pe cei ce aduc lui Hristos oi cuvîntătoare [1006].

pentru puterea cuvîntului, a slujirii, a învăţăturii. Se poate înţelege şi ca un îndemn dat unora de a se muta în altă parte.

1003. Cînd iradiază din duhovnic o mare curăţie, nu are nevoie să impună fiului sufletesc prea multe osteneli de a o cîştiga şi el; din pilda lui iradiază putere şi în acela.

1004. Adică Dumnezeu nu cere să fie primit la călugărie oricine cere aceasta.

1005. Toţi trebuie să ne aducem pe noi înşine daruri lui Dumnezeu, dar şi unii pe alţii, pentru că toţi ne-am fost daţi unii altora ca daruri de către Dumnezeu. Insă nu ne putem aduce unii pe alţii daruri lui Dumnezeu ca pe nişte obiecte, ci ca pe nişte subiecte, prin libertatea pe care ne-o sporim unii altora, şi îmbogăţiţi în legăturile între noi. Aducînd pe alţii ca daruri sau aducîndu-ne aceia pe noi, se aduc şi ei înşişi sau ne aducem şi noi înşine, dar îndemnaţi unii de alţii. Rostul nostru este deci să ne îndemnăm la aceasta. Iar aceasta o facem îndemnîndu-ne unii pe alţii să părăsim păcatele, pocăindu-ne. Căci păcatul nu este altceva decît un refuz al omului de a se aduce dar lui Dumnezeu. Iar la trezirea pocăinţei în alţii avem fiecare un rol important, înfăptuit prin cuvîntul, dar mai ales prin pilda noastră.

1006. Acesta e preotul şi arhiereul adevărat, dacă slujba preoţiei şi arhieriei stă în a aduce daruri lui Dumnezeu pentru popor (Evr. 5, 1). Dacă e aşa, preotul îşi exercită lucrarea sa prin orice cuvînt, dar şi prin orice

CAPITOLUL XIV

90) Fă-ţi arderile de tot fără prihană. Căci altfel nu te-ai folosit cu nimic.

91) Dacă trebuie să primim cuvîntul: «Se cădea să fie vîndut Fiul Omului; dar vai celui prin care a fost vîndut» (Mc. 14, 21), tot aşa trebuie să primim şi lucrul dimpotrivă: se cade ca mulţi să se mîntuiască şi, negreşit, cei ce voiesc; dar plata se va da celor prin care s-a făcut mîntuirea, după Domnul.

92) Avem nevoie înainte de toate, o prea sfinţite, de puterea duhovnicească, pentru ca celor pe care am pornit să-i călăuzim spre Sfintele Sfintelor, să căutăm să le arătăm pe Hristos, odihnindu-Se pe Masa cea de taină şi ascunsă. De aceea, cînd îi vedem turburaţi şi strîmtoraţi de mulţimea gîndurilor ce voiesc să-i împiedece (mai ales în pridvorul intrării), să-i luăm de mînă ca pe nişte copii şi să-i izbăvim de mulţimea gîndurilor [1007].

Iar dacă unii sînt foarte prunci sau neputincioşi, e de trebuinţă să-i luăm pe umerii noştri şi să-i purtăm pînă ce vor ajunge la uşa intrării celei cu adevărat

faptă pilduitoare, prin care poate cîştiga un suflet pentru Hristos. El nu e preot numai la altar, cum se spune uneori în timpul nostru. Dar mai ales vai de preotul care depărtează sufletele de la Hristos prin purtarea şi cuvintele lui! El s-a făcut slujitorul diavolului. Mai trebuie observat că aci se deschide un larg cîmp de lucru pentru preoţia generală, din care face parte orice credincios.

1007. Urcuşul duhovnicesc al credinciosului (sau al călugărului) este asemănat cu înaintarea lui din pridvorul bisericii pînă în altarul ei, pe masa căruia Se odihneşte Hristos, a Cărui odihnă se comunică şi lui prin Sfînta împărtăşanie, sau prin unirea cu El. In pridvor cel ce a pornit să înainteze e tulburat de gîndurile lumeşti prihănite, în tinda bisericii se leapădă de ele, în naosul bisericii contemplă raţiunile curate ale lucrurilor (sau ale virtuţilor) şi ale persoanelor cu care se află împreună în rugăciune, în altar se uneşte cu Dumnezeu dincolo chiar şi de contemplarea acestor raţiuni ale celor create, duse prin sfinţi la unirea lor cu cele dumnezeieşti.

strâmte. Căci acolo are loc toată îngustarea şi strîmtorarea. De aceea a şi scris careva despre ea: «Aceasta este osteneala înaintea mea, pînă ce voi intra în locul cel sfînt al lui Dumnezeu» (Ps. 72, 16—17).

93) Am spus, o Părinte al Părinţilor, şi în cele de mai înainte despre acel părinte al părinţilor şi învăţător al învăţătorilor, cum era îmbrăcat în întregime în înţelepciunea cea de sus, nefăţarnic, mustrător, cu luare aminte la toate, înţelept, pogorîtor, cu sufletul luminos; iar ceea ce era mai minunat dintre toate ale lui, era că pe cei ce-i vedea că voiesc să se mîntuiască îi povăţuia cerîndu-le mult, iar pe care-i vedea ţinînd la voia lor, sau avînd vreo împătimire, îi depărta în aşa fel de la lucrul de care erau împătimiţi, ca toţi să ia seama să nu-şi arate voia lor fată de nimic din cele de care fuseseră alipiţi. Mai spunea pururea-pomenitul şi aceasta: că e mai bine să fie alungat cineva din mînăstire, decît să fie lăsat să-şi facă voia lui. Căci cel ce-l alungă îl face de multe ori mai smerit pe cel alungat şi, prin aceasta, să-şi taie singur voia lui. Iar cel ce pare să se poarte cu aceştia cu iubire de oameni şi cu pogorămînt, îi face ca în ceasul morţii să-l blesteme, ca pe unul ce mai degrabă i-a amăgit în loc să-i folosească.

Acest mare păstor putea fi văzut după rugăciunile de seară şezînd pe un tron (pe dinafară alcătuit din lemn, iar pe dinăuntru din daruri duhovniceşti), ca un împărat, pe care-l înconjura obştea cea bună şi adunată întreagă ca nişte albine înţelepte şi asculta cuvintele şi poruncile lui ca pe ale lui Dumnezeu. Şi unuia i se poruncea să rostească cincizeci, altuia treizeci, iar altuia o sută de psalmi înainte de culcare; altuia i se poruncea să facă atîtea îngenuncheri, altuia, să doarmă şezînd; altuia, să citească un anumit timp ; iar altuia, la fel să stea la rugăciune.

Pe lîngă aceasta a rînduit doi dintre fraţi ca supraveghetori, avînd să ia seama la întîlnirile şi la lenevirile de peste zi şi să le oprească; iar noaptea, la privegherile necuvenite şi la cele ce nu se pot preda scrisului. Dar nu numai atît, ci marele păstor rînduia şi în privinţa mîncării ceea ce i se potrivea fiecăruia. Căci nu era pentru toţi o singură dietă, nici una asemănătoare, ci se rînduia fiecăruia alta, după starea lui. Unora le rînduia, bunul chivernisitor, una mai uşoară, altora, alta mai zemoasă. Şi lucru minunat era că porunca se împlinea fără murmure, ca şi cînd ar fi ieşit din gura lui Dumnezeu. Sub ascultarea vrednicului de pomenire se afla şi o lavră, în care cel-în-toate-desăvîrşit trimitea din mînăstire pe cei puternici pentru liniştire.

94) Să nu-i conduci, rogu-te, pe cei mai nevinovaţi la multe feluri de gînduri meşteşugite. Mai degrabă, condu-i şi pe cei cu gînduri de tot felul, la simplitate. Acesta e un lucru minunat.

95) Cel ce s-a curăţit la culme, din nepătimirea lui la culme, se va folosi ca un dumnezeiesc judecător şi de o judecată aspră. Căci lipsa nepătimirii împunge inima judecătorului şi nu-i îngăduie să pedepsească cum se cuvine şi să curăţe [1008].

96) Lasă fiilor, înainte de toate, moştenirea credinţei nepătimaşă (nepătată) [1009], şi a dogmelor binecre-

1008. Ed. 1970: «Se va folosi de rigoare (ânfftpsta), adică nu va fi cu pogorămînt în epitimiile impuse celui ce a greşit». Duhovnicul care are el însuşi viaţa foarte curată poate cere mai mult şi fiului său duhovnicesc ; dar cel ce nu e prea curat în viaţa sa, nu poate cere nici altuia prea mult. Pe de altă parte, duhovnicul cu o viaţă pilduitoare uşurează prin aceasta împlinirea ostenelilor ce le recomandă, de către cel ce se pocăieşte.

1009. «Credinţa nepătimaşă». Căci numai credinţa ortodoxă nu e produsul unei patimi şi nu exprimă un Dumnezeu pătimaş şi dă puterea pentru dobîndirea nepătimirii. Căci ea e credinţa în Treimea ca structură supremă a iubirii în Fiul lui Dumnezeu care din iubire Se smereşte, întrupîn-

dincioase, ca să călăuzeşti la Domnul nu numai pe fii, ci şi pe nepoţi, pe calea dreptei-credinţe (a ortodoxiei *n.tr.)*[1010].

97) Să nu te oprească mila de a pune pe tineri la strîmtoare, de a-i veşteji şi domestici, ca să te slăvească în vremea ieşirii (sufletului).

98) Să-ţi fie chip, preaînţelepte, şi în privinţa aceasta, marele Moisi. Că n-a putut elibera pe ascultători de faraon, măcar că-l urmau cu supunere, pînă ce nu au mîncat azima cu ierburi amare (Ieş. 12). Azima e sufletul care nu are ca punct de plecare voia sa. Căci aceasta îl poate umfla şi înălţa. Dar azima e pururea smerită. Iar prin ierburi amare, să înţelegem cînd amărăciunea care vine din poruncă, cînd strîmtorarea ce se naşte din amărăciunea postului.

99) Iar eu, Părinte al Părinţilor, trimiţîndu-ţi-le acestea, mi se pare că aud pe cel ce zice: «Tu cel ce înveţi pe altul, nu te faci învăţătorul tău ?» (Rom. 2,21). Dar acum, după ce am spus acestea, opresc cursul cuvîntului.

CAPITOLUL XV

Lauda chinoviarhului Raithului, alcătuită după istoria lui Moisi[1011]

Sufletul, unit cu Dumnezeu prin curăţie, nu va avea nevoie de alt cuvînt pentru învăţătură, deoarece poartă în sine Cuvîntul cel veşnic, ca învăţător tainic, ca povăţuitor şi luminător. Şi aşa ştiu că este şi preasfin-

du-Se şi răstignindu-Se ; e credinţa care are, de aceea, ca rod, sobornicitatea, străină atît de pasiunea individualistă, cît şi de pasiunea dictatorială a unei singure persoane, ambele rodul mîndriei.

1010. Dogmele păstrate rămîn tezaurul tradiţiei pentru toate generaţiile. Ele nu sînt legate de un timp, ci au valoare netrecătoare.

1011. Acest titlu e numai în P.G. In trad. Veniamin Costache şi în ed. 1970 nu e. Ed. lui Pietro Trevisan, reproducînd textul din P.G., reproduce

ţitul şi atotluminosul tău suflet de corifeu. Căci cunosc nu numai prin cuvînt, ci prin lucrare şi cercare, prea curata lui cugetare, pierzătoare de fiare, strălucitoare de smerenie, asemenea acelui mare Legiuitor. Fiindcă lui îi urmezi pas cu pas cu cea mai mare stăruinţă şi înaintezi pururea spre înălţime, puţin trebuind ca să-l şi întreci, în ce priveşte vrednica de laudă curăţie şi cununa neprihănirii, prin care ne putem apropia mai mult decît prin altele de Dumnezeu, Cel Prea Curat şi Dătătorul a toată nepătimirea şi Ajutătorul în ea, de Cel ce strămută prin aceasta la cer pe cei ce petrec încă pe pămînt.

În acestea, ca într-o căruţă de foc, asemenea iubitorului de curăţie Ilie, suindu-te cu picioare neobosite, nu numai pe egiptean l-ai omorît[1012] (Ieş. 2, 12) şi ai ascuns fapta biruitoare în nisipul smereniei, ci şi pe munte ai urcat şi pe Dumnezeu L-ai văzut prin vieţuirea spinoasă şi greu de străbătut, iar acolo te-ai bucurat de glasul dumnezeiesc şi de strălucirea luminii; ba încă şi încălţămintea, adică tot acoperămîntul cel muritor, ai dezlegat-o şi apucîndu-l de coadă, sau de sfîrşitul la care ajunge, pe cel preschimbat din înger în balaur, l-ai aruncat ca într-un cuib al lui în groapa cea mai de jos, închizîndu-l în întuneric; şi apoi ai biruit pe faraon[1013], pe cel înalt şi semeţ, şi ai lovit pe egipteni şi pe întîii lor născuţi i-ai omorît (care e cea mai mare faptă de biruinţă)[1014].

De aceea şi Domnul ţi-a încredinţat ţie, ca celui neclintit, povăţuirea fraţilor, pe care tu, povăţuitorule, povăţuindu-i fără frică i-ai izbăvit de faraon şi de lu-

şi acest titlu. Ed. 1970 continuă să dea tot capitolul XV din P.G. cu această introducere în continuarea cap. 100. Lui Ioan de Raith i-a fost trimisă întreaga scriere precum se vede la sfîrşitul capitolului XIV.

1012. «Adică pofta omenească».

1013. «*Faraon* numeşte mintea cea mîndră, pricinuitoare a căderii».

1014. Primele gînduri rele ce răsar, ca să nu treacă spre faptă.

crarea murdară a cărămizilor de lut, dîndu-le mai departe întreaga cercare a focului lui Dumnezeu şi a curăţiei norului, care stinge toată văpaia poftei. Dar nu numai atîta, ci le-ai despărţit şi marea Roşie şi arzătoare (de care ne primejduim cei mai mulţi, *n.tr.)* şi i-ai făcut biruitori şi purtători ai cununilor de biruinţă prin toiagul tău şi prin priceperea pastorală, înecînd cu totul pe toţi cei ce-i urmăreau.

Dar nu numai atît, ci ai doborît şi pe Amalic al mîndriei, pe cel ce obişnuieşte să vină în calea învingătorilor, după biruinţa asupra mării; l-ai doborît prin întinderea mîinilor, stînd în mijlocul făptuirii şi al contemplaţiei (vederii) pentru poporul tău luminat de Dumnezeu. Ai biruit popoarele, i-ai urcat pe cei împreună cu tine pe muntele nepătimirii; ai aşezat preoţi; ai rînduit tăierea-împrejur, ai arătat că fără curăţirea prin ea e cu neputinţă a vedea pe Dumnezeu; ai urcat la înălţime, înlăturînd întunericul, negura şi furtuna, adică întunecimea de trei ori întunecată.

Te-ai apropiat de lumina cu mult mai luminată, mai strălucitoare şi mai înaltă decît rugul. Te-ai învrednicit de glas, te-ai învrednicit de vedere şi de proorocie. Ai văzut vieţuind încă aici, cele ce vor fi pe urmă, adică cea din urmă iluminare a cunoştinţei ce va fi. Ai auzit prin glas : «Nu va vedea omul» (Ieş. 23, 30). De aceea te-ai şi coborît în cea mai adîncă vale (a Horebului; P.G. = a smereniei, *n.tr.),* din vederea lui Dumnezeu, aducînd tablele urcuşului în cunoaştere şi avînd slăvită faţa sufletului şi a trupului.

Dar vai de priveliştea facerii de viţei (căci aceasta o face obştea mea), vai de sfărîmarea tablelor !

Apoi ce a urmat ? Ai luat poporul de mînă, ai străbătut pustiul. Te-ai făcut poporului, înfierbîntat poate de văpaia focului propriu, izvor de apă a lacrimilor prin lemn, adică prin răstignirea trupului împreună cu

patimile şi cu poftele lui (Gal. 5, 24)[1015]. Ai bătut război cu neamurile ce ţi-au ieşit în cale şi le-ai biruit, mistuindu-le cu focul Domnului. Ai venit la Iordan (căci nimic nu mă împiedică de a prelungi puţin istoria), pe care l-ai despărţit cu cuvîntul pentru popor şi apele dintîi le-ai dat mării sărate şi moarte, iar pe cele ale iubirii de mai sus le opreşti în ochii acestor izraeliţi înţelegători (spirituali) ai tăi[1016].

Ai poruncit apoi să se aducă douăsprezece pietre, fie arătîndu-le chipul apostolilor, fie dîndu-le să înţeleagă înfrîngerea celor opt neamuri şi patimi şi însuşirea celor patru virtuţi atotcuprinzătoare. Ai lăsat apoi

1015. «Spune că poporului ce ardea de focul său, adică al poftelor şi patimilor, i-a venit în ajutor Moise, prin lemnul crucii, adică prin greaua pătimire şi prin răstignirea trupului, izvorîndu-le izvoare de lacrimi, după pilda faptei lui Moise, înţeleasă duhovniceşte». *Alta :* «Sînt două chipuri de suire pe cruce : unul este cel al răstignirii trupului; al doilea, cel al urcării la contemplare. Cel dintîi vine din libertate, al doilea se iveşte din lucrarea faptelor ; acestuia nu i se supune mintea, dacă nu se supune mai întîi trupul. Împărăţia minţii este răstignirea trupului şi mintea nu se supune lui Dumnezeu, dacă libertatea nu se va supune raţiunii». Adică mintea poate face trupul să se răstignească. Dar din aceasta poate rezulta o mîndrie a minţii pe motiv că-şi poate stăpîni trupul. De aci trebuie să se înainteze mai departe, adică mintea trebuie să se supună ea însăşi Cuvîntului lui Dumnezeu cel întrupat, adică sensului cel mai înalt al nevoinţei trupeşti care este unirea cu Dumnezeu în iubire. Căci nici Hristos nu Şi-a răstignit numai trupul, ci prin răstignire S-a supus şi pe Sine ca om, lui Dumnezeu. Şi această simţire voieşte să o sădească şi în noi. Astfel răstignirea lui Moise prin întinderea mîinilor îşi găseşte, ca cea a oricăruia din noi, ultima împlinire în răstignirea lui Hristos.

1016. «Precum Iisus al lui Navi tăind Iordanul cu toiagul, apele ce curgeau înainte le-a lăsat să curgă spre Marea sărată, numită Moartă, iar pe cele dinapoi le-a oprit în ochii poporului, aşa şi tu, despărţind poporul şi pregătindu-l să străbată lumea aceasta, lacrimile începătoare le-ai folosit pentru amărăciunea şi sărătura patimilor şi le-ai unit cu ostenelile şi cu omorîrea plăcerilor. Căci nu mai era nevoie de ele după omorîrea acestora. Dar cele ale iubirii ce veneau după aceea, ca pricinuitoare de desăvîrşire, le-ai oprit mai sus, sau le-ai făcut statornice, neclintite şi neschimbate, prin harul de sus, în ochii ucenicilor tăi».

cu totul în urmă Marea cea Moartă şi neroditoare[1017]. Ai venit la cetatea vrăjmaşului, unde trîmbiţezi, prin rugăciune, în acest ciclu înşeptit al vieţii omeneşti. Şi aşa ai surpat-o, biruind-o. De aceea îi cînţi Ajutătorului tău nematerialnic şi nevăzut: «Săbiile vrăjmaşului au pierit cu totul şi cetăţi ai surpat» (Ps. 9, 6).

Voieşti să spun şi lucrul cel mai de căpetenie şi mai tare decît toate ? Te-ai suit la Ierusalim, la vederea păcii desăvîrşite a sufletelor. Vezi pe Hristos, Dumnezeul Păcii. Pătimeşti împreună cu El, ca un bun ostaş. Îţi răstigneşti împreună cu El trupul cu patimile şi cu poftele lui, şi pe drept cuvînt, ca unul ce te-ai făcut şi tu dumnezeul lui faraon şi al întregii lui puteri duşmane. Te îngropi împreună cu Hristos şi cobori împreună cu El în iadul cuvîntării de Dumnezeu (al teologiei), al tainelor negrăite[1018]. Ai fost uns cu miruri şi cu bune

1017. «Ai lăsat, zice, înapoi cele opt patimi ale răutăţii, în pîntecele meu nesăturat şi atotmîncător, în palatul împăratului patimilor».

1018. Tot urcuşul omului duhovnicesc se face cu Hristos şi în Hristos. «Iadul» are aci sensul abisului teologiei, care e prin excelenţă adînc nesfîrşit şi negrăit de taină, deci ascuns din acest punct de vedere, în întunerec. Însăşi coborîrea lui Iisus la iad are şi acest înţeles, reprezentînd coborîrea sau smerenia Lui fără sfîrşit, făcînd chiar prin aceasta să strălucească din ea lumina adevăratei Lui cunoaşteri, ca iubire coborîtoare la nesfîrşit. Căci ştim că El coborînd la iad, l-a umplut de strălucire. Sub influenţa teologiei catolice, orientată spre justificarea unui creştinism în concurenţă cu puterea lumească, ne-am obişnuit să atribuim lui Dumnezeu însuşirile firii noastre căzute; ale puterii care vrea să se impună cu forţa. Am pierdut în mare parte înţelegerea lui Dumnezeu, a Cărui putere şi împărăţie e tocmai inversul acestei puteri de sens lumesc. Puterea Lui stă în iubire, în blîndeţe, în delicateţe, în smerenie. Acestea sînt adevăratele puteri şi înălţimi spre care e atras omul autentic. Spre aceste înălţimi tinde omenirea. Ele vor rezolva toate problemele convieţuirii umane. Ele vor instaura Împărăţia lui Dumnezeu. Desigur acestea îşi produc efectul cînd omul se deschide iubirii coborîtoare. Smerenia e cea mai eficientă putere de transfigurare a omului, dar în acelaşi timp ea lasă libertatea la largul ei. Orice ridicare sprituală a omului făcută cu forţa, nu e o ridicare reală a lui. In acest loc al «Scării» înălţimea apofaticului e identificată cu înălţimea smereniei.

miresme de către femeile înrudite şi prietene, sau de către virtuţi. Ai înviat (căci ce mă împiedică să spun şi aceasta, odată ce te afli şezînd şi în cer, la dreapta. O, furare prea lăudată a slavei!), ai înviat şi tu a treia zi, după biruinţa asupra celor trei tirani, sau poate, ca să spun mai potrivit, după biruinţă asupra trupului, sufletului şi duhului; sau după curăţirea celor trei părţi ale sufletului, adică a patimii, a iuţimii şi a părţii cugetătoare[1019].

Apoi, ai mers la Muntele Măslinilor (că se cade a scurta cuvîntul şi a nu face tîlcuiri de prisos, mai ales că-ţi trimitem acest «Cuvînt» ţie, care eşti plin de înţelepciune şi ne întreci în cunoştinţa tuturor celor ce sînt mai presus de noi). E Muntele despre care socotesc că un bun alergător suindu-se spre el zicea : «Munţii cei înalţi cerbilor» (Ps. 103, 19), adică sufletelor, care ucid fiarele. La acesta alergînd deci şi tu împreună (cu Hristos), ai ajuns la poale şi ai privit spre cer (căci iarăşi aduc la cuvînt chipul Cuvîntului), binecuvîntîn-

Chenoticii protestanţi din sec. XIX, pornind de la ideea unui Dumnezeu puternic în sens lumesc, au considerat chenoza lui Hristos ca o renunţare a lui Hristos la atributele Sale proprii în timpul vieţii pămînteşti. Dar smerenia sădită de Fiul lui Dumnezeu în firea omenească asumată nu e ceva contrar firii Sale dumnezeieşti, ci decurge din ea. Chenoza e arătarea lui Dumnezeu aşa cum e în Sine, în firea omenească, pentru restabilirea acesteia în chipul ei dumnezeiesc. Dar dacă e aşa, ea nu are ca temei al ei decît iubirea lui Dumnezeu. Coborîrea lui Hristos la iad are şi ea sensul acestei prelungiri a chenozei fireşti a lui Dumnezeu pentru a birui prin smerenie şi suprema învîrtoşare în rău a omului.

1019. «Patimă numeşte aci pofta». A sfîntului Maxim : «Înfrînează-ţi iuţimea sufletului cu iubirea; vestejeşte pofta lui cu înfrînarea şi înaripează cugetarea lui cu rugăciunea ; şi lumina minţii nu se va întuneca niciodată». Cel ce face astfel e în dialog vădit cu Dumnezeu prin rugăciune, neatras de poftă şi mînie spre lucrurile mărginite ale lumii. Simţirea prezenţei lui Dumnezeu e o adevărată lumină în suflet. Totul se umple de sens în lumina prezenţei străvezii a lui Dumnezeu, al Cărui apel la om se simte împreună cu necesitatea omului de a răspunde la apelul Lui.

du-ne pe noi ucenicii şi ai văzut scara virtuţilor pusă înainte şi bine răzimată.

Temelia ei tu ai aşezat-o ca un înţelept arhitect, prin harul lui Dumnezeu dat ţie; mai bine zis ai arătat-o în plinătatea ei, deşi îndemnîndu-ne, din smerita cugetare, pe noi cei simpli, ne-ai silit să-ţi împrumutăm gura noastră întinată faţă de poporul tău. Şi nu e de mirare. Căci şi Moisi obişnuia, potrivit pildei istoriei, să se numească pe sine slab la grai şi zăbavnic la limbă. Tu însă, cunoscătorul tainic al celor negrăite, nu ştiu de unde pornind, ai ajuns la un izvor fără de apă şi plin în întregime de broaştele, mai bine zis de cărbunii egipteni.

Dar — de vreme ce nu mi se cade, ca lăsînd neisprăvit cursul «Cuvîntului» tău, să mă duc, o alergătorule, spre cer, ţesînd mai departe cele culese de la bunătatea ta — zicem că apropiindu-te de munte şi aţintindu-te spre cer cu ochiul tău cel sfînt şi punînd piciorul la poale, ai alergat iarăşi, ai alergat în sus, te-ai suit peste heruvimi, te-ai întins şi te-ai urcat cu strigare, surpînd pe vrăjmaş. Şi păşind înainte mergi în frunte, mai bine zis ne povăţuieşti pe noi toţi, încă şi acum, alergînd spre vîrful însuşi al cuvioasei scări şi unindu-te cu iubirea. Iar iubirea este Dumnezeu.

LUI I SE CUVINE SLAVA. AMIN.

AVA
DOROTEI

1. Viaţa, opera şi răspîndirea ei

În literatura duhovnicească din epoca părinţilor s-a păstrat un mare număr de scrisori sub numele lui Varsanufie şi al lui Ioan, doi părinţi duhovniceşti, trăitori ca mari nevoitori în prima jumătate a secolului VI, în mînăstirea lui Serid, la sud de Gaza. Varsanufie a murit pe la 540, fiind supranumit «Marele Bătrîn», iar Ioan, supranumit «Proorocul», cu ceva înainte. Scrisorile sînt răspunsuri la întrebările unor monahi din vremea lor. De la Varsanufie au rămas 396 de astfel de scrisori, iar de la Ioan, 446 [1020].

Mai mult de o sută din aceste scrisori sînt adresate Avei Dorotei, puţin mai tînăr decît cei doi, trăitor pentru o vreme în aceeaşi mînăstire. Scrisorile respective nu amintesc pe Dorotei ca adresat, dar dovada că ele au fost adresate lui o dă faptul că ele au fost transmise şi sub numele lui Dorotei.

Acest Dorotei s-a născut pe la începutul secolului VI şi a petrecut 15 ani, adică pînă pe la 535, în aceeaşi mînăstire întemeiată de Serid, pe la începutul secolului VI. Cam în acel an, după moartea lui Ioan şi a lui Serid, întîmplată la 15 zile după a celui dintîi, Dorotei s-a retras de acolo, întrucît de atunci s-a închis şi Varsanufie cu totul în chilia lui, şi a întemeiat o mînăstire proprie nu departe de mînăstirea lui Serid Aşa spune O. Bardenhewer *(Geschichte der altkirchlichen Literator,* V Band, 1932, p. 67—70). Dar S. Vailhe (*Saint Dorothâe de Gaze* ei *Saint Zosime,* Echos d'Orient, 1901, p. 259—263) spune că Dorotei a întemeiat mînăstirea sa pe la 540 şi a murit către 550—580. Se pare că s-a născut la Antiohia, s-a bucurat de o educaţie aleasă, ba chiar de cunoştinţe medicale. La mînăstirea lui Serid a fost atras de Varsanufie, egip-

1020. Ele au fost publicate în 1816 de Nicodim Aghiorltul la Veneţia. Cu ele s-a ocupat S. Vailhe în: *Les lettres spirituelles de Jean et de Barsanuphe,* în: Echos d'Orient, 7 (1904), p. 268—276i apoi tot S. Vailhe, *Saint Barsanuphe,* ebd. 8 (1905), p. 14—25 şi *Jean le Prophete et Setidos,* ebd., p. 154—160.

tean de origine, şi de Ioan. Stareţul Serid era întru toate ascultător de ei. Cei doi bătrîni închişi în chiliile lor comunicau cu fraţii şi de multe ori chiar cu Dorotei prin scrisorile transmise de Serid.

Editorii operei lui Dorotei au adunat multe detalii despre viaţa spirituală a lui, din sfaturile ce i le-au dat Varsanufie şi Ioan şi din «Învăţăturile» scrise de el. El primi în mînăstire la început sarcina de portar, de primitor al străinilor şi de conducător al bolniţei, zidită cu cheltuiala fratelui său după trup. Pe lîngă aceea primi şi grija conducerii duhovniceşti a fraţilor, deşi era foarte tînăr. Toate le făcea cu rîvnă, deşi avea o sănătate delicată.

Dar el dorea mai mult o viată ascunsă, modestă, contemplativă.

Ca întemeietor al mînăstirii sale şi ca întîistătător al ei, a ţinut fraţilor un număr de conferinţe duhovniceşti, care au fost scrise probabil de vreunul din auzitori, după note, şi publicate sub numele de «Învăţături». Ele au fost strînse la un loc de un călugăr din mînăstirea Studion din Constantinopol în timpul vestitului egumen al ei, Teodor Studitul (+ 826) şi sînt publicate între altele în Migne P.G. 88, 1611—1838, împreună cu opt scurte epistole [1020 bis]. «Învăţătura XIX» nu e o conferinţă a lui Dorotei, ci o sumă de sentinţe extrase din scrisul lui. «Învăţătura XX» este o scrisoare-răspuns a lui Dorotei la întrebările unui frate. «Învăţătura XXI» cuprinde un număr de întrebări ale lui Dorotei către Ava Ioan şi răspunsurile acestuia şi se află în colecţia scrisorilor lui Varsanufie şi Ioan.

toritate între monahi pentru sfaturile lor practice, scrise într-un grai simplu, dar remarcabile prin analizele fine ale unor virtuţi, patimi şi stări sufleteşti. Se poate spune că «Scara» lui Ioan Scărarul se resimte puţin de felul cum se descriu virtuţile şi patimile de către Ava Dorotei şi de legăturile ce le remarcă acesta între ele, deşi în «Scara» ordinea e mult mai sistematică. Ava Dorotei se distinge însă adeseori prin analize

1020 bis. O primă ediţie greacă a lor a publicat J. Grynăus, *Orthodoxographa,* Basel, 1569; o a doua ediţie Fronte Ducaus, în *«Actuarium»,* în : De la Bignes, «Bibliotheoa Patrum», Paris, 1624. Aceasta e reprodusă şi în «Bibliotheca Veterum Patrum», în Veneţia, 1778 şi în P.G. 88.

mai amănunţite şi mai stăruitoare ale stărilor sufleteşti, spre deosebire de «Scara», care preferă stilul lapidar şi formulările paradoxale.

Ava Zosima, de care vorbeşte cu multă veneraţie Dorotei (Înv. I, 11 ; II, 7 ; VIII, 3, 5), era un mare nevoitor, care pe la 520 a întemeiat la Cezareea Palestinei o mînăstire care a devenit un mare centru duhovnicesc.

De remarcat, că Ava Dorotei citează de cîteva ori ca autoritate pe Evagrie. Se vede că înainte de condamnarea lui ca origenist, la Sinodul V Ecumenic din 553, Evagrie se bucura, cel puţin în unele cercuri, de o mare preţuire.

Otto Bardenhewer dă şi o serie de traduceri ale acestor «Învăţături» în diferite limbi[1021].

Aceste «Învăţături» au fost traduse «de pre limba cea proastă grecească» şi în româneşte. Traducerea a fost îndreptată (se pare că după textul paleogrec) de Episcopul Filaret al Rîmnicului şi tipărită în Tipografia acelei Episcopii, la 1784.

1021. Otto Bardenhewer, op. c., p. 67—70. O listă mai bogată de copii şi traduceri în toate limbile se dă în ediţia operei din «Sources Chretiennes», nr. 92, din 1962. Am regretat că autorul acestei liste nu menţionează şi traducerile româneşti. Menţionăm aci în plus, în afară de traducerea tipărită a Episcopului Filaret al Râmnicului, de la 1784, Ms. 70 de la Mînăstirea Neamţu din sec. XVIII, care cuprinde în 247 foi toată opera lui Dorotei şi Viaţa lui Dositei, ucenicul lui Dorotei. Traducerea românească a lui Dorotei, publicată de Episcopul Filaret al Rîmnicului se încheie cu «Cuvîntul cel mai de pe urmă al lui Everghetinos» despre Zosima. Mai constatăm din lista dată în ediţia din «Sources Chretiennes», că cea mai veche traducere slavonă făcută de P. Berynda a fost tipărită de Petru Movilă, la Kiev, în 1628, şi s-a retipărit la Moscova, la 1652 şi 1662 (ed. cit., p. 38). In plus menţionăm următoarele manuscrise române, din Biblioteca Academiei R. S. România, cuprinzînd opera întreagă a Avei Dorotei, cîtă s-a păstrat: nr. 3562, f. 12—211, datînd încă din 1678; nr. 2950, f. 1—164 din anul 1767; nr. 2211, f. 5—124, sec. XVIII; nr. 3607, f. 13, r. 208 r., sec. XVIII. Opera întreagă pare a se cuprinde şi în ms. nr. 2001, f. 6—75, sec. XIX. In aceeaşi Bibliotecă se află apoi numeroase manuscrise româneşti, cuprinzînd cîte una sau o parte din «Învăţăturile» Avei Dorotei: nr. 2664 (sec. XVIII); nr. 1994 (sec. XVIII); nr. 2100 (sec. XVIII); nr. 2115 (anul 1789), nr. 5548 (sec. XVIII); nr. 1621 (sec. XVIII). Apoi o altă serie de manuscrise cu o parte din opera Avei Dorotei datează din sec. XIX. Precum se vede, unele traduceri datează dinainte de Paisie Velicicovschi (nr. 3562, nr. 2950 şi poate şi altele datate din sec. XVIII).

Traducerea aceasta, adaptată într-o limbă românească contemporană, circulă astăzi în diferite dactilograme. Noi am avut-o pe cea a Pr. Protos. Calinic Argatul, de la Mînăstirea Cernica. «Învăţăturile» se numesc în ea «cuvinte». Această traducere nu are «Învăţătura XXIV» (dată în P.G. numai în limba latină). Apoi diferă puţin şi ordinea în care sînt aşezate în ea «Învăţăturile». Pînă la «Învăţătura XV» urmează ordinea din P.G. «Cuvîntul XVI» corespunde cu «Învăţătura XXII» din P.G. (despre explicarea unor tropare de la Paşti, făcute de sfîntul Grigorie de Nazianz) ; «Cuvîntul XVII» corespunde cu «Învăţătura XXIII» din P.G. (despre cîntările la Sfinţii Mucenici, tot după sfîntul Grigorie de Nazianz). Urmează o «Scrisoare către chilioţi» corespunzătoare cu «Învăţătura XVI» din P.G. În sfîrşit, o «Scrisoare către proestoşi şi ucenici», corespunzătoare cu «Învăţătura XVII» din P.G. Apoi o scrisoare către chelar, în cadrul căreia se cuprind încă trei întrebări şi răspunsuri, corespunzătoare cu «Învăţătura XVIII» din P.G. Aceste alte trei răspunsuri sînt date şi în ediţia din «Sources Chretiennes», tot ca răspunsuri la întrebările chelarului. Urmează răspunsul către fratele care a întrebat despre nesimţirea sufletului, corespunzînd cu «Învăţătura XX» din P.G. Sînt date apoi cele opt epistole scurte din P.G. şi una în plus. Apoi şirul de sentinţe scurte date din Dorotei, corespunzătoare cu «Învăţătura XIX» din P.G. Toată ordinea din traducerea românească corespunde cu cea din «Sources Chretiennes».

Mai remarcăm că traducerea românească are, înaintea (Învăţăturilor» lui Dorotei, pe lîngă «Cuvîntul înainte» al unui anonim şi «Scrisoare de trimitere», şi «Viaţa Sfîntului Dosoftei», ucenicul Avei Dorotei. Această «Viaţă a lui Dorotei» a fost publicată şi ea în ediţia din «Sources Chretiennes», care pe lîngă textul grec are şi o traducere franceză, făcută de P. M. Braun în «Orientalia Christiana» XVI, 2, 1932, p. 103—123

Studiul introductiv la ediţia mai nouă a operei lui Dorotei, îngrijită de Dom L. Regnault şi Dom J. de Prerville [1022], care urmează o ordine egală cu cea publicată în româneşte de Epis-

1022. Publicată în Sources Chretiennes, nr. 92, în 1962, sub titlul: «Dorothee de Gaze, Oeuvres spirîtuelles», text grec şi traducere franceză, cu introducere şi note.

copul Filaret al Rîmnicului, dovedeşte că există două grupe de manuscrise (şi deci şi de traduceri) ale operei lui Dorotei: grupa studită, avînd ca cel mai vechi manuscris Cod. Paris. Gr. 1089 din sec. X, şi căreia îi urmează ordinea din Migne P.G. şi grupa italo-greacă reprezentată de alte manuscrise şi pe care o urmează ediţia din «Sources Chretiennes» şi traducerea românească tipărită la Rîmnic.

2. **Forma şi conţinutul operei Avei Dorotei**

Din cele 24 «Învăţături» ale Avei Dorotei, a XXIV-a, precum a dovedit J. Hausherr, nu este a lui Dorotei, ci a lui Ioan de Daljatha, sau Ioan de Saba, autor ascetic nestorian din sec. VIII [1023]. «Învăţătura XV» (despre post) e cuprinsă în cele mai multe manuscrise (şi în P.G., în ediţia «Sources Chretiennes», în traducerea românească a lui Filaret). «Învăţăturile» XXII şi XXIII din P.G. corespund «Învăţăturilor» XVI—XVII din «Sources Chretiennes» şi traducerea lui Filaret, dar sînt mai mult omilii la unele texte liturgice. «Învăţăturile» XVI, XVII sînt sfaturi către grupuri de monahi. Ediţia «Sources Chretiennes» şi traducerea românească le grupează între scrisori: «Învăţătura» a XVI-a, ca Scrisoarea I-a şi «Învăţătura» a XVII-a, ca Scrisoarea a II-a (I, către chilioţi — II, către întîistătători şi ucenici). «Învăţătura» a XVIII-a din P.G. e dată ca scrisorile III—VI către chelar. «Învăţătura» a XIX-a din P.G. nu e decît o grupă de sentinţe din diferite scrieri ale lui Dorotei, pe care ediţia «Sources Chretiennes» şi traducerea românească le pune la urma scrisorilor.

«Învăţătura» a XX-a, corespunzătoare cu Scrisoarea a VII-a din «Sources Chretiennes» şi din traducerea românească, se adaugă la celelalte opt scrisori din P.G., sau nouă din «Sources Chretiennes» şi din traducerea românească. «Învăţătura» a XXI-a din P.G. nu cuprinde de la Dorotei decît întrebările ; răspunsurile sînt ale lui Ioan.

Deci excluzînd «Învăţătura» a XXIV-a, care nu e autentică, şi «Învăţătura» a XXI-a, din care numai întrebările sînt ale lui Dorotei, autenticitatea celorlalte scrieri cuprinse în

1023. Orientalia Christiana Periodica 1940, p. 220—221, ed. din Sources Chretiennes, p. 30.

colecţia din Migne, în cea din «Sources Chretiennes», publicată după mai multe manuscrise şi în traducerea românească a lui Filaret, n-a fost pusă la îndoială de nimeni.

Editorii textului din «Sources Chretiennes» regretă că în ediţia P.G. nu a fost inclusă şi «Viaţa lui Dosoftei», în care informaţiile din viaţa lui Dorotei n-au putut fi date decît de Dorotei însuşi.

«Invataturile» si «Scrisorile» sint numai o parte din opera lui Dorotei. În «Scrisoarea de trimitere» se regretă că nu s-au mai găsit decît aceste scrieri din cele ale lui Dorotei. Chiar «Învăţăturile» nu sînt păstrate în textul lor integral (a se vedea «Învăţătura I»). Ele sînt mai mult scheme. Dar sînt aşa de vii, de familiare, că se poate socoti că s-au păstrat după notele ce au fost luate după «Cuvîntările» lui Dorotei [1024]. Acesta e aspectul principal al «Învăţăturilor» : o simplicitate naturală, o spontaneitate care nu se mai găseşte în nici o altă scriere duhovnicească din epoca părinţilor ; ele «nu sînt scrieri», sînt «cuvinte vii» ale unui mare povăţuitor duhovnicesc. E în aceste «Cuvinte» o bonomie fermecătoare, proprie marilor pustnici din Egipt, un simţ al realului, grija de a rămîne simpli şi profund autentici în învăţătură ca şi în viaţă. «E o învăţătură totdeauna directă, practică, adaptată în chip minunat la mentalitatea auditorului».

Dar sub aparenţele de simplicitate străluceşte o comoară de fineţe şi de mari adîncimi psihologice. Ava Dorotei e un observator pătrunzător, un psiholog remarcabil; el merge pînă în adîncul firii omeneşti, aducînd priviri noi în ea. Şerpuirile cele mai fine ale tendinţelor rele, iluziile subtile ale iubirii de sine şi artificiile diavolului, sînt surprinse şi demascate cu mare măestrie. Deşi nu vrea să fie orator sau scriitor, el îşi clădeşte expunerile cu mare iscusinţă. El iubeşte distincţiile, orînduirea sistematică a părţilor temei. Exemplifică mereu învăţăturile sale cu cele mai impresionante pilde, foloseşte imagini de o remarcabilă frumuseţe şi de un mare realism [1025].

Deşi foarte fidel învăţăturii duhovniceşti a părinţilor, el nu e un simplu compilator. Fiind un mare analist, se observă

1024. Regnault-Preville, Introd.; *op. cit.,* p. 34.

1025. Idem, p. 35.

la el în acelaşi timp un efort de sinteză, de desprindere a liniilor dominante ale spiritualităţii creştine.

El leagă efortul omului spre desăvîrşire, de relaţia lui cu Hristos şi de urmarea lui Hristos.

Noi trebuie să ne conformăm morţii lui Hristos, oferindu-ne împreună cu El, lui Dumnezeu şi Tatăl. Toată nevoinţa se leagă de «Taina Paştelui» ; viaţa noastră trebuie să fie un Paşte în acţiune, o trecere de la păcat la virtute, de la pamînt la cer, de la creaţiune la Dumnezeu, ca o participare la taina morţii şi învierii Mîntuitorului. Există în «Învăţăturile» lui Dorotei un mare optimism. Marele vrăjmaş a fost biruit prin moartea lui Hristos. Deci îl putem birui şi noi. Răul, demonii, n-au o putere prea mare de existenţă şi deci nici de lucrare, decît atîta cît le concedem noi. Ei sînt tari numai prin amăgiri, prin înscenări. Întărirea conştiinţei de sine, a sensibilităţii noastre spirituale, ne scapă din mrejele inconsistente ale patimilor, ale demonilor. Patimile lucrează prin «gîndurile» noastre, mai bine zis prin strîmbarea lor. Dar ele sînt construcţii ajutate de noi prin neatenţie. Atenţia noastră le poate uşor risipi, reînsănătoşindu-ne.

Ele au un sprijin într-o voinţă înşelată şi înşelătoare a noastră. Socotim că prin această voinţă ne slujim intereselor proprii, cînd de fapt ne deservim fiinţa noastră. E o voinţă amăgitoare, care e întărită de o *pretenţie* (δικαίωμα), de pretenţia că avem dreptate cînd urmărim interesele noastre egoiste care în scurtă vreme se dovedesc contrarii nouă.

Conştiinţa de sine, conştiinţa a ceea ce sîntem cu adevărat şi a modului cum ne putem întări fiinţa şi dobîndi viaţa eternă pe seama ei, are nevoie de trezvie, de atenţie, de o continuă luare aminte, de un efort susţinut de a fi atenţi la tot ce gîndim şi facem, de a surprinde tot ce e amăgitor în ceea ce ni se pare că e favorabil vieţii noastre, dar în fond nu este. Prin conştiinţa de sine distingem binele de rău şi ocolim răul. Dar falsa iubire de noi înşine ne face să ne înşelăm în cunoaşterea noastră. De aceea ne trebuie un povăţuitor obiectiv, pătrunzător, însufleţit de o adevărată iubire faţă de noi. Nu trebuie să se încreadă cineva nici chiar în «dreapta socoteală» a sa, mai ales la începuturile vieţii sale călugăreşti. Se cade să întrebe totdeauna pe povăţuitor. Patimile sînt şi un produs al nesimţirii faţă de sine şi faţă de alţii, al lipsei unei adevărate sensibilităţi.

Toată lupta trebuie dusă pentru eliberarea de patimi, pentru dobîndirea virtuţilor, care reprezintă o sensibilizare a conştiinţei faţă de noi înşine şi de alţii şi ale căror trepte culminante sînt smerenia şi iubirea.

Virtuţile trebuie clădite ca un edificiu spiritual, ca o zidire vie, echilibrată şi armonioasă. Ba chiar fiecare din ele reprezintă un echilibru al firii, întrunind libertatea şi iubirea faţă de alţii, dinamismul şi statornicia în bine, tăria şi delicateţea trezvia şi beţia entuziasmului, raţionalitatea şi simţirea.

Ca şi Ioan Scărarul, Ava Dorotei nu voieşte să vorbească prea mult despre treptele supreme ale urcuşului spre Dumnezeu, despre dulcea şi fericita trăire în Dumnezeu, dincolo de orice patimă. Amîndoi voiesc să dea sfaturi pentru parcurgerea cu succes a drumului de luptă, a urcuşului spre acea stare. Experienţa lui Dumnezeu nu e înţeleasă dacă se cunoaşte numai din descrierea altora, ci se cunoaşte cu adevărat cînd se dobîndeşte de către cei ce ajung la capătul urcuşului. Amîndoi spun puţine cuvinte, deşi foarte concentrate şi nesfîrşit de adînci, despre nepătimire, liniştire, iubire, trăirea în Dumnezeu. Dorotei vorbeşte despre «dulceaţa de a fi cu Dumnezeu», de o «gustare» a Lui. Numai prin experienţă se cunoaşte bucuria întîlnirii cu Dumnezeu şi a trăirii în El.

ALE CUVIOSULUI PĂRINTELUI NOSTRU DOROTEI

Diferite Învăţături de suflet folositoare

CUVÎNTUL ÎNAINTE AL UNUI NECUNOSCUT

Se cade a şti că au fost doi Dorotei şi doi Varsanufie. Unit au bolit de cele ale lui Sever[1026]*. Ceilalţi au ţinut dreapta credinţă şi desăvîrşita nevoinţă. Despre aceştia se vorbeşte în această carte. De aceea o şi socotim pe aceasta vrednică de primit şi plină de virtute şi foarte folositoare, ca una ce e cu adevărat lucrarea fericitului Dorotei, a celui* ce *s-a arătat drept-credincios şi cunoscut între părinţi şi nu a celui de altă şi greşită credinţă. Aceasta a învăţat-o foarte bine şi părintele nostru şi mărturisitorul lui Hristos, egumenul prea înţelept al mînăstirii Studiţilor, în testamentul către ucenicii săi, spunînd, după* ce *şi-a înfăţişat învăţătura credinţei sale şi a respins la un loc pe ereticii necredincioşi: «Şi primesc toată cartea de-Dumnezeu insuflată a Vechiului şi Noului Testament ; pe lîngă acestea şi vieţile şi dumnezeieştile scrieri ale sfinţilor şi dumnezeieştilor părinţi, învăţători şi nevoitori. Iar aceasta am spus-o pentru vătămătorul Pamfil, cel care venind din Răsărit a calomniat pe acei cuvioşi bărbaţi, pe Marcu, pe Isaia,. pe Varsanufie, pe Dorotei şi Isihie; nu pe Varsanufie şi Isaia şi Dorotei, împreună acefali cu acefalii şi însoţiţi cu decache-*

1026. Sever, Patriarhul monofizit al Antiohiei între 512—518.

raţii şi anatematizaţi de cel întru sfinţi Sofronie în libelul lui. Căci cei mai înainte pomeniţi sînt alţii decît aceştia. Pe aceştia îi primesc pe temeiul tradiţiei părinteşti, ajunsă la noi prin mărturia Prea Sfîntului Patriarh Tarasie, a celui ce a fost arhiereu mai înainte, şi a altor persoane vrednice de crezare de la noi şi din Răsărit. Şi chipul lui Varsanufie îl văd în podoaba Marii Biserici împreună cu ale sfinţilor părinţi, Antonie, Efrem şi alţii. Căci n-am aflat în învăţăturile lor nimic neevlavios, ci dimpotrivă, mult folos sufletesc».

Iată deci cum marele părinte al nostru, Teodor, a înfăţişat părerea sa despre cei doi Dorotei şi învăţătura celui înfăţişat aci a declarat-o ca foarte folositoare, precum şi este cu adevărat foarte de folos sufletelor. Cel ce-şi va potrivi viaţa sa după ea, cu adevărat va ajunge la măsura desăvîrşită în Hristos şi la împodobirea cu cununa nepătimirii şi se va învrednici de *viaţa veşnică împreună cu sfinţii.*

Epistola către fratele care a cerut să i se trimită «Cuvintele» aflate ale părintelui nostru Dorotei

1) Îţi laud, prea iubite frate, îndemnul tău, îţi fericesc binecuvîntatul şi iubitorul tău suflet, pentru sîrguinţa adevărată în cele bune şi frumoase. Căci se cade a fi lăudată virtutea de a cerceta cu atîta osteneală şi de a lăuda cu sinceritate pe fericitul şi cu adevărat vrednicul-de-Dumnezeu — părintele nostru, cel cu nume de dar al lui Dumnezeu. Pentru că din lauda acestui fericit, se naşte şi iubirea de Dumnezeu şi de viaţa adevărată. Căci lauda, după fericitul Grigorie, e pricinuitoare de rîvnă, iar rîvna, de virtute. Şi virtutea, de fericire. Deci trebuie să ne bucurăm şi să ne împreunăbucurăm de această propăşire a ta. Căci te dovedeşti mergînd pe urmele aceluia care a urmat pilda celui blînd şi smerit cu inima; a aceluia care, privind la lepădarea lui Petru şi a celor împreună cu el, s-a dezbră-

cat aşa de mult de orice împătimire de cele văzute şi s-a predat pe sine aşa de mult faptelor celor plăcute lui Dumnezeu, încît, cum bine ştii, a spus către Mîntuitorul: «Iată noi am lăsat toate şi am urmat Ţie» (Mt. 19, 27).

De aceea, desăvîrşindu-se în scurtă vreme, împreună cu Dumnezeu, a împlinit ani mulţi, nu petrecînd în pustiuri şi în munţi văzuţi, nici stăpînind cu putere peste fiara mîncătoare de trupuri, ci îmbrăţişînd pustiul sufletului şi rîvnind să se apropie de munţii veşnici, ştiind să lumineze în chip minunat şi călcînd peste şerpi şi scorpii ucigătoare de suflete. Iar la aceste biruinţe s-a învrednicit să ajungă în scurtă vreme cu ajutorul lui Hristos, prin tăgăduirea cu bărbăţie a voii sale. Căci aceasta i-a deschis calea nerătăcitoare a părinţilor, care i-a făcut sarcina lui fericită şi uşoară şi jugul cel mîntuitor şi blînd, blînd cu adevărat.

2) Din aceasta a învăţat calea cea mai bună spre înălţime, adică smerenia. Şi primind sfatul: «Fii milostiv şi blînd» cu fapta şi după cuvîntul sfinţilor bătrîni, s-a împodobit prin acestea cu toate virtuţile. De aceea fericitul avea totdeauna în gură cuvîntul bătrînilor : «Cel ce a ajuns să-şi taie voia sa, a ajuns la locul odihnei». El a aflat, pentru că a căutat cu vrednicie, că rădăcina tuturor patimilor este iubirea de sine (ψιλαοτΐα). Pe aceasta, susţinută de voia dulce-amară a noastră [1027], o vestejeşte în întregime în rădăcina ei, folosindu-se de acest leac plin de putere; şi odată cu ea vestejeşte şi odraslele rele ale ei. Prin aceasta se face plugarul adevărat al bunătăţilor nemuritoare şi

1027. Voia noastră e şi dulce şi amară. E dulce pentru că ne satisface mîndria; e amară pentru că ne aduce neplăceri de tot felul. E aceeaşi ambiguitate care se cuprinde în «cunoştinţa binelui şi răului», în cunoştinţa care ne vine din privirea noastră în separaţie de alţii şi de realitatea întreagă.

aduce rodul vieţii adevărate, agonisind comoara cea ascunsă în ţarină şi binecăutată şi aflată de el şi îmbogăţindu-se cu cele ce pot fi deşertate. Aş fi voit să fiu destoinic şi cu limba şi cu înţelegerea, ca să mă învrednicesc să înfăţişez sfînta lui viaţă cu de-amănuntul spre folosul deobşte, ca un chip cît mai sigur de virtute, arătînd cum a alergat fericitul acesta în mod minunat pe calea cea strîmtă şi larga[1028]; strîmtă — datorită nerătăcirii şi neîmprăştierii ei şi faptului că l-a păzit de abaterea spre prăpăstiile din amîndouă părţile; căci aşa defineşte prietenul lui Dumnezeu, cu adevărat Marele Vasile, îngustimea căii mîntuitoare şi plină de necazuri; şi largă — pentru libertatea ei de împătimire şi încrederea ce o dă în cei ce povăţuiesc, celui ce o alege drept cale spre Dumnezeu, şi mai ales pentru mulţimea smereniei, singura care e mai presus de toate cursele diavolului, după Marele Antonie. De aceea s-a împlinit pentru el cu adevărat cuvîntul: «Iată este porunca Ta foarte» (Ps. 118, 96).

3) Dar voi trece peste aceasta ca peste ceva ce întrece puterea mea. Ştiu însă că pe lîngă toate celelalte bune învăţături, fericitul a adunat şi pe acelea pe care le laudă filozofii cei din afară. Căci culegîndu-le şi pe acestea ca o albină cu adevărat înţeleaptă şi aflînd în ele ceva folositor, s-a făcut pe sine şi în ele învăţător fără preget la timp potrivit. Astfel, şi-a însuşit învăţăturile : «nimic prea mult» şi «cunoaşte-te pe tine însuţi» şi altele asemenea, spre care mă mîna şi pe mine, dacă nu o voinţă plină de recunoştinţă, măcar nevoia neputinţei.

1028. De fapt calea strîmtă este în acelaşi timp largă din alt punct de vedere, deci paradoxală pentru că prin îngustimea ei sufletul se ridică în lărgimea iubirii nesfîrşite a lui Dumnezeu şi în înţelegerea şi gustarea vieţii Lui nehotărnicite. Numai cine iubeşte în chip total şi exclusiv o persoană, descoperă tot nesfîrşitul farmecului ei.

Iar ceea ce mi-a poruncit sufletul tău sîrguincios şi de bine-iubitor, am îndrăznit să tac, ferindu-mă de greşeala neascultării şi temîndu-mă de pedeapsa trîndăviei. Şi împreună cu scrisoarea aceasta, v-am trimis vouă, înţelepţilor ce staţi la masă cu Dumnezeu, cuvîntul ce zăcea la mine nelucrat, adică învăţăturile fericitului care s-au aflat, pe cele pe care el s-a învrednicit să le ia de la părinţi şi pe cele pe care le-a predat ucenicilor săi, întocmindu-le şi învăţîndu-le potrivit primului şi adevăratului nostru Mîntuitor. Iar dacă n-am putut afla toate sfintele lui cuvîntări, ci foarte puţine, şi acestea adunate fără legătură între ele de unii din cei sîrguitori, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, destoiniciei tale vor fi de folos şi în scurtimea aceasta a lor, potrivit cuvîntului: «Dă înţeleptului prilej şi va fi şi mai înţelept»[1029].

1029. Acesta e textul din P.G. 88, 1613—1618. In textul din Sources Chretiennes şi al lui Filaret urmează încă două capitole în care se reiau unele caracterizări ale vieţuirii lui Dorotei în mînăstire. Dar se pare că ele sînt adaosuri ulterioare. Căci altfel ar fi trebuit să urmeze după cap. 2 şi înainte de fraza cu care începe cap. 3.

ALE CELUI ÎNTRE SFINŢI PĂRINTELE NOSTRU DOROTEI

Felurite învăţături lăsate ucenicilor săi cînd a părăsit mînăstirea Avei Serid şi a întemeiat cu ajutorul lui Dumnezeu mînăstirea sa, după moartea Avei Ioan proorocul şi după tăcerea desăvîrşită a Avei Varsanufie

DESPRE LEPĂDARE

1) La început, cînd a făcut Dumnezeu pe om, l-a aşezat pe el în rai, cum spune dumnezeiasca Scriptură, împodobindu-l cu toată virtutea. Şi i-a dat lui poruncă să nu mănînce din pomul din mijlocul raiului. Şi el se afla în desfătarea raiului, în rugăciune, în vedere duhovnicească, într-o slavă şi cinste mijlocie[1030], avînd simţurile întregi şi nevătămate[1031] şi aflîndu-se în starea cea după fire, precum a fost zidit. Căci Dumnezeu l-a făcut pe om după chipul şi asemănarea Sa, adică nemuritor, liber, împodobit cu toată virtutea. Dar cînd

1030. In textul din Sources Chretiennes şi în trad. lat. (P.G. 88, col. 1618) se spune : «In toată slava şi cinstea». Dar se poate că textul grec din P.G. are dreptate, căci Adam nu se afla la capătul final al slavei, ci numai la mijlocul ei.

1031. Chiar simţurile lui erau neslăbite, pătrunzătoare, dar aceasta pentru că prin ele lucra nu numai mintea slăbită a omului, ci însuşi Duhul Sfînt, Care ţinea şi mintea în plinătatea lucrării ei.

a călcat porunca şi a mîncat din pomul din care Dumnezeu îi poruncise să nu mănînce, a fost scos din rai şi a căzut din starea cea după fire şi a ajuns în cea contrară firii, adică în păcat, în iubirea de slavă şi în iubirea de plăceri a vieţii acesteia şi în celelalte patimi, căzînd sub stăpînirea lor[1032]. Căci s-a făcut robul lor prin căderea sa. Şi aşa a început să crească păcatul treptat şi a împărăţit moartea. Nicăieri nu se mai afla cinstirea lui Dumnezeu, nicăieri cunoaşterea Lui, ci pretutindeni necunoştinţă de Dumnezeu. Numai puţini oarecare, cum au zis părinţii, mişcaţi de legea naturală, au cunoscut pe Dumnezeu, cum a fost Avraam şi ceilalţi patriarhi, Noe şi Iacov şi, simplu spunînd, puţini oarecare. Erau foarte rari cei ce cunoşteau pe Dumnezeu. Căci vrăjmaşul a întins toată răutatea lui. Şi împărăţind păcatul, a început închinarea la idoli, credinţa în mulţi dumnezei, vrăjitoria, uciderile şi toată răutatea diavolului.

2) Atunci Bunul Dumnezeu, milostivindu-Se de făptura Lui, a dat legea scrisă prin Moise, prin care pe unele le-a oprit, iar altele le-a poruncit, spunînd: «Aceasta să o faceţi, aceasta să nu o faceţi». A dat poruncă şi îndată a zis : «Domnul Dumnezeul tău este un Domn» (Deut. 6, 4), ca să despartă mintea lor de la mulţimea de zei. Şi: «Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din tot sufletul tău şi din tot cugetul tău» (Deut. 6, 5). Să veseşti pretutindeni că Dumnezeu Unul este şi nu este altul afară de El. Căci zicînd : «Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău» a arătat că Dumnezeu Unul este şi că este un singur Domn. Şi iarăşi a spus în cele zece porunci: «Să te închini Dumnezeu-

1032. După sfinţii părinţi, starea de păcat nu e starea naturală a omului ci starea în Dumnezeu e cea naturală. Altfel e în învăţătura catolică, după care omul prin cădere a pierdut ceea ce era un adaos supranatural şi a rămas în starea naturii pure. Nu e natural să păcătuim.

lui tău şi numai Lui să-I slujeşti şi de El să te alipeşti» (Deut. 6, 13). Şi «În numele Lui să juri». Apoi adaugă: «Să nu ai tu alţi dumnezei, nici asemănarea a orice altceva din cîte sînt în cer sus şi cîte pe pămînt jos» (Deut. 5, 8). Căci se aducea închinare tuturor făpturilor.

3) Deci Bunul Dumnezeu a dat legea spre ajutor, spre întoarcere, spre îndreptarea răului. Dar nu s-a îndreptat. A trimis prooroci şi nici aceştia n-au izbutit. Căci răutatea s-a întărit şi mai mult, cum zice Isaia : «Nici buba, nici rana, nici vînătaia nu mai erau calde şi nu se mai putea pune nici plasture, nici untdelemn, nici legătură peste ele» (Is. 1, 6). Aşa zicînd, răutatea nu era numai într-o parte, nici într-un singur loc, ci în tot trupul. Cuprinsese tot sufletul. Stăpînea toate puterile lui. Nu se mai putea pune un plasture şi celelalte. Toate erau robite păcatului, toate erau stăpînite de el. Căci zice şi Ieremia: «Am doftoricit Babilonul şi nu s-a vindecat», adică am vestit Babilonului numele Tău, am arătat poruncile Tale, binefacerile, făgăduinţele, am spus de mai înainte năvălirile duşmanilor (Ier. 51, 9) şi totuşi nu s-a tămăduit, adică nu s-a pocăit, nu s-a înfricoşat, nu s-a întors de la răutatea lui. Sau cum zice şi în altă parte : «N-a primit mustrarea», adică îndemnul, învăţătura. Iar în Psalm zice: «De toată mîncarea s-a scîrbit sufletul lor şi s-au apropiat pînă la porţile morţii» (Ps. 106, 18).

4) Atunci Bunul şi Iubitorul-de-oameni Dumnezeu trimite pe Unul-Născut Fiul Său. Căci numai Dumnezeu putea tămădui şi birui o astfel de patimă. Şi proorocii au cunoscut aceasta. De aceea spune şi David în chip lămurit: «Cel ce şezi pe Heruvimi, arată-Te, înalţă stăpînirea Ta şi vino să ne mîntuieşti pe noi» (Ps. 39, 2-3). Şi: «Doamne, apleacă cerurile şi Te pogoară» (Ps. 118, 5). Şi altele ca acestea. Dar şi ceilalţi prooroci,

fiecare dintre ei a strigat multe de acestea în chip felurit, prin unele chemîndu-L să pogoare, prin altele asigurînd că Se va pogorî negreşit.

Deci a venit Domnul nostru, făcîndu-Se om pentru noi, ca, precum zice sfîntul Grigorie, să vindece pe asemenea cu asemenea, sufletul cu suflet, trupul cu trup [1033]. Căci se face în toate om afară de păcat. A luat însăşi fiinţa noastră, însăşi pîrga frămîntăturii noastre şi se face un nou Adam, după chipul Celui ce l-a făcut pe el. Înnoieşte ceea ce este după fire, şi face iarăşi întregi şi nevătămate simţurile noastre, cum au fost făcute la început. A înnoit pe omul căzut, făcîndu-Se om, a eliberat pe cel robit păcatului, pe cel purtat de el cu sila. Căci omul era tîrît prin silă şi tiranie de vrăjmaşul său şi aproape şi cei ce nu voiau să păcătuiască, păcătuiau de silă, cum zice Apostolul în numele nostru : «Că nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl fac» (Rom. 7, 19).

5) Făcîndu-Se deci Dumnezeu om pentru noi, a eliberat pe om de tirania vrăjmaşului. Căci a doborît toată puterea lui, a zdrobit însăşi tăria lui şi ne-a izbăvit pe noi, ca să nu mai fim supuşi lui, ca să nu mai fim robiţi de el, dacă nu vom mai voi nici noi să păcătuim de bună voie. Căci ne-a dat nouă putere, precum a zis, să călcăm peste şerpi şi scorpii şi peste toată puterea vrăjmaşului (Lc. 10, 19), curăţindu-ne de tot păcatul prin sfîntul Botez. Căci sfîntul Botez ne iartă şi ne şterge toate păcatele. Şi cunoscînd Bunul Dumnezeu slăbiciunea noastră şi ştiind de mai înainte că vom păcătui iarăşi şi după sfîntul Botez, precum s-a scris : «Că se apleacă inima omului cu dinadinsul spre cele rele din tinereţele lui» (Fac. 8, 21), ne-a dat iarăşi după bunătatea Lui, sfinte porunci care ne curăţesc pe noi, ca, dacă vom voi, să putem iarăşi să ne cură-

1033. Cuv. 28, 11 ; P.G. 36, 325 B şi Cuv. 45, 9î P.G. 36, 633 C.

ţim prin păzirea poruncilor nu numai de păcatele noastre, ci şi de patimile înseşi. Căci altceva este patima şi altceva păcatul. Patimi sînt: iuţimea, slava deşartă, iubirea de plăcere, ura, pofta cea rea şi cele asemenea. Iar păcatele sînt lucrările patimilor, cînd cineva le săvîrşeşte pe acestea cu fapta, cînd lucrează prin trup acele fapte la care îndeamnă patimile. Se poate deci ca cineva să aibă patimile, dar să nu le lucreze.

6) Deci ne-a dat, precum am spus, porunci care ne curăţesc chiar şi de patimile noastre înseşi, de înseşi relele înclinări ale omului nostru dinăuntru. Căci îi sădeşte lui deosebirea binelui şi a răului, îl trezeşte, îi arată pricinile din care vine el la păcat. Şi zice : «Legea a spus : să nu preacurveşti, iar Eu zic : nici să nu pofteşti. Legea a spus : să nu ucizi, iar Eu zic : nici să nu te mînii» (Mt. 5, 27—28). Căci de pofteşti, chiar dacă astăzi nu preacurveşti, pofta dinăuntru nu va înceta să te turbure, pînă ce nu te vei năpusti la lucrarea ei. De te mînii şi te superi împotriva fratelui tău, vei ajunge şi la clevetirea lui şi apoi la uneltirea împotriva lui. Şi aşa înaintînd pe încetul, ajungi pînă la urmă şi la uciderea lui.

Iarăşi Legea zice: «ochi pentru ochi, dinte pentru dinte» şi cele următoare (Mt. 5, 22). Iar El ne îndeamnă nu numai să primim cu îndelungă-răbdare lovitura celui ce ne pălmuieşte, ci să-i întoarcem cu smerenie şi celălalt obraz. Scopul legii era să ne înveţe să nu facem ceea ce nu voim să ni se facă. Atunci legea ne oprea să facem răul de frica de a nu-l pătimi şi noi. Acum se caută, precum am spus, să se scoată din om însăşi ura, însăşi iubirea de plăcere, însăşi iubirea de slavă şi celelalte patimi.

7) Scopul de acum al Stăpînului nostru, Hristos, este, precum am spus, să ne înveţe de unde am venit la toate aceste păcate, de unde am căzut în toate zilele

rele. Deci mai întîi ne-a eliberat pe noi, precum am spus mai înainte, prin sfîntul Botez, dîndu-ne iertarea păcatelor : şi ne-a dat puterea să facem binele, dacă voim; şi să nu mai fim atraşi, cum ar zice cineva, cu sila la rău. Căci cel robit păcatelor e împovărat şi tras de ele, precum zice : «Fiecare e legat de lanţurile păcatelor sale» (Prov. 5, 22). Apoi ne învaţă prin sfintele Sale porunci cum să ne curăţim chiar şi de patimi, ca să nu cădem prin acestea iarăşi în aceleaşi păcate. Apoi ne arată pricina de unde vine cineva chiar la dispreţuirea şi neascultarea poruncilor lui Dumnezeu. Şi astfel, ne dăruieşte şi leacul acesteia, ca să putem să ascultăm şi să ne mîntuim.

Care e deci leacul acesta şi care e pricina dispreţuirii ? Auziţi ce zice Domnul nostru : «Învăţaţi de la Mine că sînt blînd şi smerit cu inima şi veţi afla odihnă sufletelor voastre» (Mt. 11, 28). Iată cum ne-a învăţat aci pe scurt, printr-un singur cuvînt, rădăcina şi pricina tuturor relelor şi leacul ei în vederea tuturor bunătăţilor : ne-a arătat că mîndria e cea care ne-a doborît şi că este cu neputinţă să fim miluiţi altfel decît prin ceea ce e contrar ei: prin smerita cugetare. Căci mîndria naşte dispreţuirea şi neascultarea pierzătoare, precum smerita cugetare naşte ascultarea şi mîntuirea sufletelor. Iar cînd zic smerita cugetare, înţeleg pe cea adevărată, nu smerenia în cuvîntul simplu şi în arătare; înţeleg starea lăuntrică smerită, născută în chip propriu în inima însăşi, în cugetul însuşi. Căci zice : «Sînt blînd şi smerit cu inima».

8) Deci cel ce voieşte să afle adevărata odihnă a sufletului său, să înveţe smerita cugetare şi va vedea că în ea este toată bucuria şi toată slava şi toată odihna[1034], precum în mîndrie sînt toate cele dimpo-

1034. Smerenia e odihna adevărată a sufletului, care a scăpat de nemulţumiri pentru neîmplinirea poftelor lui de mîndrie, de plăceri şi de

trivă. Căci de unde am venit la toate necazurile acestea ? De ce am căzut în toată starea aceasta vrednică de plîns ? Nu din pricina mîndriei noastre ? Nu pentru neînţelepciunea noastră ? Nu pentru că ţinem la voia noastră cea rea ? Nu pentru că stăpîneşte în noi amărăciunea voii noastre ?[1035] Dar de unde ? Nu a fost zidit omul întru toată desfătarea, întru toată bucuria, întru toată odihna, întru toată slava ? Nu era în rai ? I s-a poruncit: să nu faci aceasta! Şi a făcut. Vezi mîndria ? Vezi tăria cerbicei ? Vezi nesupunerea ? De aceea, Dumnezeu văzînd această neruşinare, zice: Acesta e nebun, acesta nu ştie să se bucure. De nu va cunoaşte zile rele, va pieri cu desăvîrşire. Căci de nu va învăţa ce este necazul, nu va afla ce este odihna. Atunci i-a dat lui cele vrednice de el şi l-a scos din rai. A fost predat deci iubirii de sine şi voilor sale, ca să-şi zdrobească oasele sale, ca să înveţe să nu se bizuie pe sine, ci să asculte de porunca lui Dumnezeu, ca aceste urmări nenorocite ale neascultării lui să-l înveţe odihna ascultării, cum zice prin proorocul: «Te va învăţa pe tine, neascultarea Ta» (Ier. 2, 19).

Dar bunătatea lui Dumnezeu n-a trecut cu vederea făptura Sa, precum am spus de multe ori, ci o îndeamnă iarăşi, o cheamă iarăşi: «Veniţi la Mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi vă voi odihni pe voi»

duşmăniile ce îi vin de aci. El nu trebuie să lupte cu alţii pentru satisfacerea poftei sale mereu mai mari, ci trăieşte în nesfîrşirea lui Dumnezeu, pentru care nu trebuie să se lupte cu semenii, ci doar cu poftele proprii, care mereu îl neliniştesc. El luptă pentru linişte prin linişte. Unde e mîndrie, e tulburarea ambiţiilor, unde e smerenie, e odihna în Dumnezeu, avînd în El totul. Nu eu am să lupt pentru lucruri trecătoare, ci Dumnezeu mi le dă pe cele netrecătoare, dar şi pe cele trecătoare, în mica măsură în care am nevoie de ele.

1035. Voile noastre, nesatisfăcute cum voim noi, de cele mai multe ori ne produc amărăciune.

(Mt. 21, 28). Iată, aţi ostenit; iată, aţi suferit atîtea greutăţi; iată, aţi fost supuşi ispitelor răului şi alor neascultării voastre. Veniţi, în sfîrşit, întoarceţi-vă! Veniţi şi cunoaşteţi neputinţa şi necinstea voastră, veniţi la odihna şi la slava voastră. Veniţi, întoarceţi-vă prin smerita cugetare la viaţa pe care aţi pierdut-o prin semeaţa cugetare. «Învăţaţi de la Mine, că sînt blînd şi smerit cu inima, şi veţi afla odihnă sufletelor voastre» (Mt. 11, 28).

9) Vai, fraţii mei, ce face mîndria! Vai, ce poate smerita cugetare! Ce nevoie a fost de toate ocolurile acestea ? Căci dacă s-ar fi smerit Adam şi ar fi ascultat de Dumnezeu şi ar fi păzit porunca de la început, n-ar fi căzut. Dar şi după ce s-a urîţit, Dumnezeu i-a dat prilej de a se pocăi şi de a fi miluit. Însă grumazul lui a rămas ţeapăn. Şi a venit Dumnezeu zicînd: «Adame, unde eşti ?», adică: «De la ce slavă, la ce ruşine ai coborît ?» Şi apoi îl întreabă: «De ce ai păcătuit ? De ce ai călcat porunca ?» Prin aceasta îl îndemna anume să spună: «Iartă-mă!» Dar unde se aude: «Iartă-mă» ? Nicăieri nu se vede smerenie; nicăieri pocăinţă. Ci dimpotrivă: răspunde împotrivă: «Femeia pe care Tu mi-ai dat-o». Nu zice : «Femeia şi-a rîs de mine», ci: «Femeia pe care Tu mi-ai dat-o», ca şi cînd ar zice: «Nenorocirea ce Tu mi-ai adus-o pe cap». Căci aşa se întîmplă, fraţilor, cînd omul nu suportă să se învinovăţească pe sine: nu se fereşte să pună vina pe Dumnezeu însuşi.

Apoi se îndreaptă şi spre aceea şi-i zice: «Pentru ce n-ai păzit porunca ?» E ca şi cînd i-ar fi zis anume : «Zi măcar: «Iartă-mă!», ca să se smerească sufletul tău şi să fie mîntuit». Şi iarăşi nu se aude nicidecum : «Iartă-mă!» Ci răspunde şi ea zicînd: «Şarpele m-a amăgit», adică: «Dacă el a păcătuit, ce sînt eu vinovată ?» Ce faceţi, nenorociţilor ? Puneţi o metanie, re-

cunoaşteţi greşeala voastră, priviţi dezgolirea păcatului vostru ? Dar nici unul dintre ei nu s-a învrednicit să se învinovăţească pe sine însuşi, nici unul nu s-a aflat avînd o cît de mică smerenie.

10) Deci, iată, priviţi unde a ajuns starea voastră. Iată la ce fel şi la cîte rele ne-a adus pornirea de a ne îndreptăţi pe noi, de a ne încrede în noi înşine, de a ţine la voia noastră. Şi toate acestea sînt fiicele mîndriei, duşmana lui Dumnezeu, precum sînt fiicele smereniei învinovăţirea de sine, neîncrederea în înţelepciunea noastră, urîrea voii noastre proprii [1036]. Prin acestea se învredniceşte cineva a se regăsi pe sine şi a reveni la ceea ce e după fire, prin curăţire cu ajutorul poruncilor lui Hristos. Căci fără smerenie nu se poate supune cineva poruncilor, nici veni la vreun bine, cum a spus Ava Marcu: «Fără zdrobirea inimii e cu neputinţă să se izbăvească cineva de păcat şi să dobîndească virtuţile» [1036 bis]. Deci prin zdrobirea inimii primeşte cineva poruncile, se izbăveşte de păcat, agoniseşte virtuţile şi vine, la sfîrşit, la odihnă.

11) Aceasta ştiind-o şi toţi sfinţii, s-au grăbit prin toată purtarea lor smerită, să se unească pe ei cu Dum-

1036. Mîndria e închidere faţă de Dumnezeu, e suficienţă de sine şi ca atare, pricină de sărăcire a existenţei. Nimeni şi nimic nu poate exista numai prin sine. Toate sînt în legătură, în comunicare. Şi numai prin aceasta se ţin. De aceea, mîndria e şi pricina dezarmoniei generale ; toate merg scirţîind, toate suferă de o boală generală din pricina mîndriei. Ele nu se pot rupe de tot, una de alta, dar nici nu sînt deplin şi sănătos articulate unele cu altele. O spun aceasta gîndindu-mă la creaţiune. Căci Dumnezeu nu suferă în Sine de această dezarmonie, dar suferă pentru suferinţa creaţiunii Sale, a operei Sale. Ea se opune atenţiei Lui şi ca să-L blameze pe El pentru suferinţa de care suferă ca operă a Lui. Tăgăduirea voinţei proprii e tăgăduirea voinţei opuse voinţei lui Dumnezeu, Care vrea să le ţină pe toate în armonie. Smerenia e mulţumirea cu încadrarea proprie în întregul general, în armonia totului, care ca atare se află şi în armonie cu Dumnezeu.

1036 bis. Marcu Ascetul, *Despre cei ce cred...,* 1971, P.G. 65, 1961 A.

nezeu. Căci unii s-au făcut iubitori de Dumnezeu şi anume cei ce după sfîntul Botez nu numai că au tăiat lucrările patimilor, ci au voit să biruiască şi patimile înseşi şi să se facă nepătimaşi. Aşa a fost sfîntul Antonie şi Pahomie şi ceilalţi bărbaţi purtători de Dumnezeu. Avînd aceştia ca scop să se curăţească pe ei înşişi, cum zice Apostolul, de toată întinăciunea trupului şi a duhului, au cunoscut că sufletul se curăţeşte, cum am spus mai înainte, prin păzirea poruncilor. Căci mintea însăşi se curăţeşte prin aceasta şi vede din nou şi se întoarce la starea cea după fire. Căci «porunca Domnului cea luminoasă luminează ochii» (Ps. 32, 9). Şi au înţeles că fiind în lume, nu pot dobîndi uşor virtutea şi de aceea şi-au iscodit şi ales lor o viaţă şi o purtare străină, adică pe cea singuratică, şi au început să fugă din lume şi să locuiască în pustiuri, să petreacă în posturi, în culcări pe jos, în privegheri şi în alte grele pătimiri, în lepădarea de ţară, de rudenii, de bani, de avuţiile proprii; şi simplu spunînd, şi-au răstignit lor lumea şi n-au păzit numai poruncile, ci au adus şi daruri lui Dumnezeu şi iată cum :

Poruncile lui Hristos s-au dat tuturor creştinilor şi tot creştinul e îndatorat să le păzească. Căci sînt, cum ar zice cineva, dările datorate împăratului. Cine va scăpa de pedeapsă de va zice : «Nu dau dările împăratului» ? Dar sînt în lume oameni mari şi străluciţi, care nu dau numai dările împăratului, ci îi aduc şi daruri. Iar aceştia se învrednicesc de mare cinste, de mari daruri şi dregătorii.

12) Deci, astfel şi părinţii nu au păzit numai poruncile, ci au adus şi daruri lui Dumnezeu. Iar darurile sînt: fecioria şi neagonisirea. Acestea nu sînt porunci, ci daruri. Că nu s-a scris nicăieri: Să nu-ţi iei femeie, să nu faci copii. Nici n-a dat Hristos o poruncă cînd a zis : «Vinde-ţi averile». Căci cînd a venit la el omul

de lege zicînd : «Învăţătorule bun, ce să fac ca să moştenesc viaţa de veci ?», a răspuns : «Ştii poruncile: să nu ucizi, să nu preacurveşti, să nu furi, să nu dai mărturie mincinoasă împotriva aproapelui» şi celelalte (Mt. 19, 16—21). Iar acela zicînd: «Toate acestea le-am păzit din tinereţile mele», adaogă: «De voieşti să fii desăvîrşit, vinde-ţi averile tale şi le dă săracilor» şi celelalte. Iată că nu a zis : «Vinde-ţi averile tale» dîndu-i o poruncă, ci sfătuindu-l. Căci spunînd: «De voieşti», a arătat că nu porunceşte, ci sfătuieşte.

13) Precum am spus deci, părinţii au adus lui Dumnezeu, pe lîngă celelalte virtuţi, ca daruri: fecioria şi neagonisirea, şi precum am spus înainte, şi-au răstignit lor lumea şi s-au nevoit ca şi pe ei să se răstignească lumii, cum zice Apostolul: «Mie lumea s-a răstignit şi eu lumii» (Gal. 6,14). Care e deosebirea ? Lumea se răstigneşte omului, cînd omul se leapădă de lume; şi anume îmbrăţişează viaţa singuratică şi părăseşte părinţii, rudeniile, banii, averile, afacerile, tîrgurile. Atunci se răstigneşte lumea, lui. Căci a părăsit-o. Aceasta e ceea ce spune Apostolul: «Mie lumea s-a răstignit». Apoi adaugă: «şi eu lumii». Cum se răstigneşte deci omul, lumii ? Cînd după izbăvirea de lucrurile din afară, se luptă chiar şi faţă de plăceri, chiar faţă de poftele lucrurilor şi faţă de voile sale şi-şi omoară patimile sale. Atunci se răstigneşte şi el însuşi lumii şi se învredniceşte, potrivit Apostolului, să spună: «Mie lumea s-a răstignit şi eu lumii».

14) Deci părinţii, precum am spus, răstignindu-şi lumea loruşi, s-au sîrguit prin nevoinţe să se răstignească şi pe ei lumii. Noi am socotit că ne răstignim nouă lumea, cînd am părăsit-o şi am venit în mînăstire; dar nu voim să ne răstignim şi pe noi înşine lumii. Căci avem încă plăcerile faţă de ea, avem încă împătimirile faţă de ea, pătimim încă de slava ei, pătimim încă de

mîncări şi de haine. Căci de e vreo unealtă frumoasă şi sîntem împătimiţi de ea şi lăsăm această mică unealtă să ne stăpînească, cum a zis Ava Zosima, ţinînd la ea ca la o sută de livre de aur, chiar dacă socotim că am ieşit din lume şi am lăsat cele ale ei şi am venit în mînăstire, ne aflăm prin lucruri neînsemnate împătimiţi de ea. Aceasta o pătimim din multa lipsă de minte, căci lăsînd lucrurile mari şi de mare preţ, ne împlinim patimile noastre prin unele foarte mici. Fiecare din noi a lăsat ceea ce a avut, cel ce a avut lucruri mari, pe cele mari, şi cel ce a avut orice, a lăsat şi el ce a avut, fiecare după puterea lui şi am venit în mînăstire; şi, precum am spus, prin lucruri neînsemnate şi de nimic, mulţumim împătimirea noastră. Dar nu trebuie să facem aşa. Ci precum ne-am lepădat de lume şi de lucrurile din ea, aşa trebuie să ne lepădăm şi de împătimirea faţă de lucrurile din ea, şi să ştim ce este lepădarea şi pentru ce am venit în mînăstire şi ce este shima pe care am luat-o, şi să ne potrivim ei şi să ne nevoim asemenea părinţilor noştri (spirituali, *n.tr.).*

15) Shima pe care o purtăm este colovionul fără mîneci, un brîu de piele, analavul (perimanul) şi culionul. Acestea sînt simboluri şi trebuie să aflăm ce înseamnă simbolurile (chipurile) shimei noastre. De ce purtăm colovionul (mantia) fără mîneci ? Dacă toţi ceilalţi au mîneci, de ce noi nu avem ? Mînecile sînt chipuri ale mîinilor, iar mîinile înseamnă lucrarea. Cînd ne vine vreun gînd să lucrăm ceva propriu omului vechi prin mîini, de pildă să furăm, sau să lovim, sau să facem simplu vreun păcat oarecare prin mîini, trebuie să luăm aminte la shima noastră şi să aflăm că nu avem mîneci, adică nu avem mîini să facem ceva din cele ale omului vechi. Dar colovionul nostru are şi un semn de porfiră (purpură). Ce vrea să spună semnul de porfiră ? Oricine slujeşte în oastea împăratului are pe mantia lui

un semn de porfiră. Fiindcă împăratul poartă porfiră, toţi ostaşii lui pun porfiră pe mantaua lor, adică poartă o haină împărătească, ca să arate prin aceasta că sînt ai împăratului şi slujesc în oastea lui.

Aşa şi noi: luăm semnul de porfiră pe colovionul nostru, arătînd că am intrat în oastea lui Hristos şi sîntem datori să răbdăm toate pătimirile Lui cîte le-a răbdat El pentru noi. De fapt, cînd Domnul nostru a pătimit, a purtat veşmîntul de porfiră. Întîi ca Împărat. Căci El este «Împăratul împăraţilor şi Domnul domnilor» (Apoc. 19, 16). Apoi şi ca unul ce era batjocorit de cei nelegiuiţi. Deci şi noi avînd semnul de porfiră, vestim, cum am spus, că răbdăm toate pătimirile Lui. Şi precum ostaşul nu părăseşte oastea lui ca să meargă să se facă plugar sau negustor — pentru că prin aceasta cade din oastea lui (cum zice Apostolul: «Nimenea slujind în oaste nu se împleteşte cu treburile vieţii, ca să placă conducătorului de oaste» (II Tim. 2, 4) — aşa şi noi trebuie să luptăm şi să ne luăm grija de la toate cele ale lumii acesteia şi să slujim numai lui Dumnezeu, cum se zice, ca să fie fecioara şezînd frumos lîngă el, neîmprăştiată (I Cor. 7, 34).

16) Dar avem şi brîu. Pentru ce-l purtăm ? Brîul pe care-l purtăm e întîi un simbol că sîntem pregătiţi de lucru. Căci tot cel ce voieşte să lucreze, se încinge întîi cu brîul, apoi începe lucrul, precum s-a spus : «să fie mijloacele voastre încinse» (Ef. 6, 14). Şi iarăşi, ca precum e încins trupul mort, aşa şi noi să omorîm pofta noastră. Căci brîul se pune în jurul mijlocului. Pentru că acolo sînt rărunchii, în care se spune că se află partea poftitoare a sufletului. Aceasta este ceea ce zice Apostolul: «Omorîţi mădularele voastre cele de pe pămînt, curvia, necurăţia» şi celelalte (Col. 3, 5).

17) Avem şi analav (periman). Acesta se pune în chipul crucii pe umerii noştri. El este simbolul crucii,

purtat pe umerii noştri, precum zice: «Ia-ţi crucea şi urmează-Mi Mie» (Mt. 16, 24 ; Mc. 8, 34). Şi ce este crucea altceva decît desăvîrşita omorîre care se săvîrşeşte în noi prin credinţa în Hristos ? Căci credinţa, cum zice iarăşi Gheronticonul (Patericul), înlătură pururea cele ce ne împiedică şi ne face neîmpiedicată lucrarea ce ne duce la o astfel de omorîre desăvîrşită, sau îl face pe cineva să fie mort faţă de toate cele ale lumii acesteia. Şi de a lăsat cineva părinţi, îl ajută să lupte şi cu împătimirea faţă de ei, ca şi faţă de bani şi avuţii, faţă de orice lucru de care s-a lepădat, precum am mai spus. Îl face să se lepede de împătimirea însăşi. Şi aceasta este lepădarea desăvîrşită.

Dar luăm şi culion (cuculion). Iar acesta este simbolul smereniei. Căci pruncii mici nevinovaţi poartă culion. Iar omul vîrstnic nu poartă culion. Deci noi de aceea îl purtăm ca să fim prunci cu răutatea, cum zice Apostolul: «Fraţilor, nu fiţi prunci cu mintea, ci cu răutatea» (I Cor. 14, 20). Dar ce este a fi prunc cu răutatea ? Pruncul care nu are răutate, de e necinstit nu se mînie, de este cinstit nu se umple de slavă deşartă. De ia cineva ale lui nu se necăjeşte, căci e prunc cu răutatea. Nu se răzbună cu patimă, nu rîvneşte slava. Culionul e şi semn al harului lui Dumnezeu. Căci precum culionul acoperă şi încălzeşte capul copilului, aşa şi harul lui Dumnezeu acoperă şi mintea noastră, cum se spune în Gheronticon. Pentru că culionul este simbolul harului Mîntuitorului nostru Dumnezeu, care ne acoperă cugetarea şi încălzeşte pruncia în Hristos pentru dracii care încearcă pururea să ne lovească şi să ne rănească.

18) Deci iată, avem şi brîul pe mijlocul nostru, care este omorîrea poftei neraţionale ; şi perimanul pe umăr, care este crucea. Iată şi culionul, care este semnul nevinovăţiei şi al pruncîei în Hristos. Să vieţuim deci

potrivit shimei noastre, cum au spus părinţii, ca să nu purtăm o shimă străină. Ci precum am părăsit cele mari, aşa să lăsăm şi cele mici. Am părăsit lumea, să părăsim şi împătimirile de ea. Căci împătimirile, precum am spus, ne leagă de lume şi prin unele lucruri mici şi fără de nici un preţ, fără să ştim.

19) De voim deci să ne izbăvim şi să ne eliberăm cu desăvîrşire, să ne învăţăm să ne tăiem voile noastre şi aşa înaintînd cîte puţin, cu ajutorul lui Dumnezeu vom ajunge la despătimire. Căci nimic nu foloseşte pe oameni aşa de mult ca tăierea voii lor. Din acest lucru înaintează cineva cu adevărat aproape peste toată virtutea. Şi precum omul mergînd pe drum şi aflînd un buştean şi înlăturîndu-l mai face o bună parte din drumul lui, aşa e cu cel ce înaintează tăindu-şi voia lui. Căci tăindu-şi voia lui cîştigă despătimirea şi prin despătimire, vine cu Dumnezeu la desăvîrşita nepătimire[1037]. El poate, pe o scurtă distanţă de drum, să-şi taie zece voi. El vede ceva şi gîndul îi spune : «Ia seama acolo», iar el zice gîndului: «Nu iau seama» ; şi-şi taie voia lui. Căci nu ia seama[1038]. Iarăşi află pe unii care îl clevetesc şi gîndul îi spune: «Zi şi tu cuvîntul acesta». Şi el îşi taie voia sa şi nu-l zice. Şi iarăşi îi zice gîndul: «Mergi, întreabă pe bucătarul ce fierbe». Şi nu merge şi-şi taie voia lui. Vede iarăşi ceva, şi gîndul

1037. Voia proprie e socotită una cu împătimirea. Nu e o voie neutră, ci e totdeauna în slujba unei patimi. Ea constă din atîtea voi, cîte patimi are omul, sau cîte forme ia în fiecare împrejurare o patimă sau alta a omului. Voia e propriu zis mişcarea unei patimi spre satisfacerea ei. De aceea, voia aceasta e pe de o parte una, pe de alta multe. Poate ordinea aceasta a înaintării în despătimire l-a înrîurit şi pe Scărarul să vorbească întîi de lepădarea exterioară şi apoi de despărţirea lăuntrică prin tăierea voii sau prin ascultare. Acestea sînt şi primele trei trepte la Scărarul.

1038. Celui ce-şi face drum cu gîndul la Dumnezeu, mereu i se prezintă un gînd care-i atrage luarea aminte, abătîndu-l, şi mereu omul trebuie să-i spună acelui gînd: «nu mă interesează ce-mi spui» şi prin aceasta îşi taie voia sa (propriu zis aceasta nu mai e voia sa).

ii spune: «Întreabă cine a adus aceasta ?» Şi el îşi taie voia sa şi nu întreabă. Şi tăind-o aşa mereu, ajunge la obişnuinţa de a o tăia şi începînd de la cele mici ajunge să taie cu linişte şi cele mari [1039], şi aşa ajunge nici să nu mai aibă peste tot voie. Şi orice i s-ar întîmpla îl lasă liniştit (îl odihneşte, *n.tr.)* ca şi cînd i-ar fi propriu (după voia lui *n.tr.).* Şi astfel, fără să voiască să facă voia lui, se află totdeauna făcînd-o pe aceasta. Căci neavînd ceva al său, tot ce se face e al său [1040]. Şi aşa se află cum am spus, neavînd o împătimire şi din despătimire, cum am spus, vine la nepătimire.

20) Iată la ce înaintare duce pe încetul tăierea voii proprii. Din pilda acelui fericit Dosoftei, auziţi de la ce viaţă şi de la ce desfătări şi moliciuni plecînd, acest om care nici nu auzise măcar vreodată cuvîntul lui Dumnezeu, la ce măsuri l-a dus pe el în scurtă vreme faptul de a fi ţinut ascultarea şi de a-şi fi tăiat voia sa. Şi cum l-a slăvit pe el Dumnezeu şi nu a lăsat să fie uitată această virtute a lui, ci a descoperit-o sfîntului Bătrîn, încît acesta l-a văzut pe el bucurîndu-se de fericire între toţi sfinţii aceia.

21) Dar vă spun şi alt lucru petrecut la fel şi aproape de mine. Aceasta, ca să învăţaţi că şi de la moarte îl scapă pe om ascultarea şi renunţarea la voia sa. Aflîndu-mă eu odată în cele ale Avei Serid [1041], veni acolo un ucenic al unui mare bătrîn din părţile Ascalonului pentru a aduce un răspuns de la Ava lui. Şi

1039. *A tăia cu odihna cele amare,* înseamnă a le tăia fără durere, fără mare efort.

1040. Toate făcîndu-se din voia lui Dumnezeu, iar el însuşindu-şi voia lui Dumnezeu, tot ce se face, socoteşte că se face după voia lui. Chiar din cele ce par că-i sînt contrarii el trage un folos, primindu-le cu răbdare şi din răbdarea şi bunătatea lui, face din partea lui tot ce poate face mai bun şi pentru ceilalţi şi pentru planul general al lui Dumnezeu.

1041. In mînăstirea lui Serid.

avea porunca să se întoarcă pînă seara la chilia lui. Între timp se porneşte o furtună năpraznică, însoţită de ploaie şi de tunete şi pîrîul din apropiere se umplu în întregime de ape. Acela voi să plece pentru cuvîntul bătrînului. Iar noi îl rugam să rămînă socotind că este cu neputinţă să scape din rîu. Dar acela nu ascultă de noi ca să rămînă. Ne ziserăm noi pe urmă: «Să mergem cu el pînă la rîu. Căci de-l va vedea, se va întoarce de la sine». Plecarăm deci cu el şi cînd am ajuns la rîu, acela îşi dezbrăcă hainele şi le legă pe cap şi se încinse cu şorţul lui şi se aruncă în acel torent înfricoşător. Iar noi stăteam înspăimîntaţi şi tremurînd ca nu cumva să se înece. Acela însă rămase plutind pe deasupra şi îndată se află la cealaltă margine, îşi îmbrăcă hainele lui, ne făcu de acolo o metanie, îşi luă rămas bun şi plecă alergînd. Iar noi rămăserăm minunîndu-ne şi uimiţi de puterea virtuţii. Căci noi îl urmăream cu frică, iar el trecu fără primejdie, pentru ascultarea lui.

22) Dar să ne amintim şi de fratele acela pe care l-atrimis Ava lui pentru cele de trebuinţă ale lor, la cel ce se ocupa cu cele ale mînăstirii în satul din apropiere. Cînd acesta s-a văzut pe sine atras de fiica aceluia la amestecare urîtă, a spus numai atîta: «Dumnezeule, scapă-mă pentru rugăciunile părintelui meu» şi îndată s-a aflat pe calea schitului spre părintele lui. Vedeţi puterea virtuţii, vedeţi lucrarea cuvîntului, cît ajutor are, cerînd cineva rugăciunile părintelui său. Căci numai spunînd: «Dumnezeule, prin rugăciunile părintelui meu, scapă-mă», îndată s-a aflat pe cale[1041 bis]. Vedeţi smerenia şi evlavia amîndurora. Erau în strîmtorare şi bătrînul voi să trimită pe fratele la cel ce se ocupa cu cele de trebuinţă ale lor. Şi nu i-a zis lui:

1041 bis. *Apopht. Amon.* 3 ; P.G. 65—128 D.

«Du-te !» Ci i-a spus : «Voieşti să mergi ?» La fel şi fratele n-a zis: «Mă duc», ci i-a zis lui: «Fac precum voieşti». Că se temea şi de sminteli, dar şi de a nu asculta de părintele lui. Apoi cînd au ajuns la strâmtorare, i-a zis lui Bătrînul: «Scoală-te şi du-te!» Şi nu i-a zis : «Nădăjduiesc în Dumnezeul meu, că te va acoperi». Ci i-a zis : «Nădăjduiesc în rugăciunile părintelui meu că te vor acoperi». La fel şi fratele, cînd a fost ispitit, n-a zis: «Dumnezeul meu, scapă-mă», ci: «Dumnezeule, pentru rugăciunile părintelui meu, scapă-mă»[1042]. Şi fiecare din ei şi-a pus nădejdea în rugăciunile părintelui său. Vedeţi cum au înjugat ascultarea cu smerenia ? Căci precum se înjugă doi cai la o căruţă şi un cal nu poate să o ia înaintea altuia, căci o rupe, aşa are nevoie ascultarea să fie înjugată cu ea smerenia. Şi cum poate cineva să se învrednicească de acest har, de nu se va sili, precum am spus, să taie voile sale şi să se predea pe sine, după Dumnezeu, părintelui său, neîndoindu-se cîtuşi de puţin, ci toate făcîndu-le, ca şi aceia, cu încredinţarea că ascultă de Dumnezeu ? Acesta se va învrednici de milostivire, acesta se va învrednici de mîntuire.

23) Acest cuvînt ne duce cu mintea şi la sfîntul Vasile, care cercetînd odată mînăstirile lui de obşte, a întrebat pe unul dintre egumeni: «Ai pe vreunul dintre cei ce se mîntuiesc ?» Iar Ava i-a răspuns : «Prin rugăciunile tale, stăpîne, toţi voim să ne mîntuim». Sfîntul Vasile îl întrebă iarăşi: «Ai pe vreunul dintre cei ce se mîntuiesc ?» Înţelegînd acela (căci era şi el om duhov-

1042. Apelul la rugăciunile altora are şi rostul de a întreţine în fiecare credincios smerenia, de a socoti că ceilalţi sînt mai buni, deci că rugăciunile lor au o mai sigură intrare la Dumnezeu, intrînd prin iubire mai mult în atmosfera iubirii Lui. E ceea ce nu înţeleg protestanţii şi în aceasta se arată din nou o mîndrie individualistă.

nicesc), a spus : «Da !» îi zise sfîntul: «Adu-mi-l pe acela». Iar venind acel frate, îi zise sfîntul: «Dă-mi să mă spăl». Acela plecă şi-i aduse de spălat. După ce sfîntul Vasile s-a spălat, luă şi el apa şi spuse fratelui: «Primeşte şi te spală şi tu». Acela primeşte apa de spălat de la sfîntul, fără să stea pe gînduri. După ce l-a încercat pe acela prin aceasta, îi zise iarăşi: «Cînd voi intra în altar, vino şi-mi adu aminte să te hirotonesc». Acela ascultă iarăşi fără să se gîndească. Şi cînd văzu pe sfîntul Vasile înăuntru în altar, merse şi-i aduse aminte. Şi-l hirotoni pe el şi-l luă cu sine. Căci cui i s-ar fi îngăduit să fie cu acel sfînt de-Dumnezeu-purtător, dacă nu acestui frate binecuvîntat ? [1043].

24) Voi nu aveţi cunoştinţă despre lucrul ascultării fără alegere. Nici nu cunoaşteţi odihna ei. Am întrebat odată pe bătrînul Ava Ioan al Avei Varsanufie şi am zis : «Stăpîne, deoarece Scriptura zice că prin multe necazuri trebuie să intrăm noi în Împărăţia cerurilor (Fapte 14, 22), şi eu văd că nu am nici un necaz, ce trebuie să fac, ca nu cumva să pierd sufletul meu, fiindcă nu am nici un necaz, nici o grijă ?» Iar de se întîmpla să am vreun gînd, luam tăbliţa şi scriam Bătrânului. Căci il întrebam prin scrisori, înainte de a-i sluji lui. Şi înainte de a primi porunca lui, scriind simţeam folosul uşurării. Aşa de mare era negrija şi odihna. Dar eu necunoscînd puterea virtuţii şi auzind că prin multe necazuri trebuie să intrăm noi în Împărăţia cerurilor, mă temeam pentru că nu aveam necazuri. Cînd deci am arătat aceasta bătrînului, el îmi spuse: «Nu fi necăjit. Nu ai motiv. Căci fiecare predîndu-se ascultării de părintele (său duhovnicesc, *n.tr.),* are această negrijă şi odihnă».

1043. *Apopht.* 1 ; P.G. 65, 167.

II

1) A spus careva dintre bătrîni: «Înainte de orice, avem nevoie de smerita cugetare, ca să fim gata la tot cuvîntul ce-l auzim, să spunem : «Iartă-mă !» Căci prin smerita cugetare se strică toate lucrurile potrivnicului»[1044]. Să cercetăm care este înţelesul cuvîntului Bătrînului. Pentru ce spune: «Înainte de orice avem nevoie de smerita cugetare» şi nu mai degrabă: «Înainte de orice avem nevoie de înfrînare» ? Căci Apostolul zice: «Cel ce se luptă, se înfrînează de la toate» (II Tim. 2, 5).

Sau de ce nu spune : «Înainte de orice avem nevoie de frica lui Dumnezeu» ? Căci zice Scriptura: «Frica de Dumnezeu este începutul înţelepciunii» (Pilde 9, 10). Şi iarăşi: «Din frica Domnului se abate fiecare de la rău» (Prov. 16, 7). De ce nu spune: «Înainte de orice avem nevoie de milostenie, sau de credinţă» ? Căci se spune: «Prin milostenie şi credinţă se curăţesc păcatele». Iar Apostolul zice: «Fără credinţă nu e cu putinţă a plăcea lui Dumnezeu» (Evr. 11,6). Deci dacă nu e cu putinţă a plăcea lui Dumnezeu fără credinţă, şi păcatele se curăţesc prin milostenii şi credinţă, şi din frica de Dumnezeu se abate fiecare de la rău, şi frica de Dumnezeu este începutul înţelepciunii, şi cel ce se luptă se înfrînează de la toate, cum zice că: «Înainte de orice avem nevoie de smerita cugetare» ? Şi de ce le-a lăsat pe acestea toate, care sînt atît de trebuincioase ? Bătrînul voieşte să ne arate că nici frica de Dumnezeu, nici milostenia, nici credinţa, nici înfrînarea, nici oricare alta dintre virtuţi nu se poate dobîndi fără smerita cugetare. De aceea zice : «Înainte de orice

1044. *Apopht. lui Ava Ipatie*; P.G. 40, 1108.

avem nevoie de smerita cugetare, ca să fim gata la tot cuvîntul ce-l auzim, să spunem: iartă-mă! Căci prin smerita cugetare se strică toate lucrurile potrivnicului».

2) Iată vedeţi, fraţilor, cît de mare este puterea smeritei cugetări. Vedeţi ce lucrare are cuvîntul: «Iartă-mă» ? Dar pentru ce se numeşte diavolul nu numai vrăjmaş, ci şi protivnic? Vrăjmaş se numeşte pentru că e urîtor de oameni, urîtor de bine, uneltitor. Iar protivnic se numeşte pentru că încearcă să împiedice orice lucru bun. Voieşte cineva să se roage ? Acela se împotriveşte, împiedicîndu-l prin amintiri păcătoase, prin robire, prin lene. Voieşte cineva să facă milostenie ? Acela îl împiedică prin iubirea de arginţi, prin pregetare. Voieşte cineva să privegheze ? Acela îl împiedică prin trîndăvie, prin nepăsare. De aceea se numeşte nu numai vrăjmaş, ci şi protivnic. Deci prin smerita cugetare se strică toate lucrurile vrăjmaşului şi protivnicului.

3) Cu adevărat mare este smerita cugetare şi fiecare dintre sfinţi a călătorit cu ea şi prin osteneală a scurtat călătoria. Căci zice: «Vezi smerenia mea şi osteneala mea şi iartă toate păcatele mele» (Ps. 24,18); şi: «M-am smerit şi m-a mîntuit pe mine Domnul» (Ps. 114, 6). Căci chiar şi numai smerenia singură poate să ne ducă înăuntru (în Împărăţia cerurilor, *n.tr.),* cum a spus Ava Ioan, dar mai cu întîrziere. Să ne smerim deci şi noi puţin şi ne vom mîntui. Şi chiar dacă nu putem să ne ostenim, din pricina neputinţei, să ne sîrguim a ne smeri. Şi cred în mila lui Dumnezeu, că pentru acel puţin făcut cu smerenie, ne vom afla şi noi în locul sfinţilor acelora care s-au ostenit şi au slujit mult lui Dumnezeu. Da, sîntem slabi şi nu putem să ne ostenim. Dar nu putem să ne smerim ?

4) Fericit este, fraţilor, cel ce are smerenie; mare este smerenia. Bine a zugrăvit sfîntul acela pe cel ce are smerenie adevărată, zicînd : «Smerenia nu se mînie, nici nu mînie pe cineva». Unora li se pare lucrul acesta ceva străin. De fapt numai smerenia se împotriveşte slavei deşarte şi păzeşte pe om de ea. Dar se mînie cineva şi pentru bani, şi pentru mîncări. Cum spune deci că «smerenia nu se mînie, nici nu mînie pe cineva ?» [1045] Smerenia este mare, cum am spus, şi are puterea să atragă harul lui Dumnezeu în suflet. Deci însuşi harul lui Dumnezeu venind acoperă sufletul de aceste două alte patimi grele. Căci ce este mai rău decît a se mînia şi a mînia pe aproapele ? De aceea, a zis careva că «e cu totul străin călugărului să se mînie» [1046]. Dar dacă nu e acoperit cu adevărat de smerenie, vine pe încetul la starea unui drac, tulburînd şi tulburîndu-se. De aceea zice că smerenia nu se mînie şi nu mînie pe cineva.

5) Dar de ce spun eu că ea ne acoperă de două patimi ? Căci ea acoperă sufletul şi faţă de orice altă patimă. Îl acoperă şi faţă de orice ispită. Cînd a văzut sfîntul Antonie întinse toate cursele diavolului, şi suspinînd a întrebat pe Dumnezeu: «Cine le va trece pe acestea», ce a răspuns Dumnezeu ? «Smerenia le va trece pe ele» şi a adaos şi alt lucru minunat: «Şi nu o vor atinge pe ea». Vezi puterea ei ? Vezi harul virtuţii ? Cu adevărat nimic nu e mai tare ca smerita cugetare. Nimic nu o biruie. Orice lucru supărător s-ar întîmpla celui smerit, el porneşte îndată împotriva sa, se judecă îndată pe sine că e vrednic de el; nu rabdă să fie învinovăţit cineva, nu rabdă să fie aruncată vina asupra altuia. Şi aşa trece neturburat, fără supărare,

1045. *Apopht. Paul Evergetinos,* I, 45, p. 165.

1046. Această sentinţă nu e de la Evagrie, cum zice textul din «Sources Chretiennes», ci e citată de Zosima sub numele lui Macarie, în Paul Evergetinos, Constantinopol, 1861, voi. II, 35, p. 112.

cu toată odihna. De aceea nici nu se mînie, nici nu mînie pe cineva. De aceea bine a zis sfîntul: «Că înainte de orice, avem nevoie de smerita cugetare».

6) Dar sînt două smerenii, precum şi două mîndrii. Cea dintîi mîndrie este cînd cineva dispreţuieşte pe fratele, cînd îl socoteşte ca nefiind nimic şi pe sine ca fiind mai presus de el. Acesta de nu se va trezi repede şi de nu se va sîrgui să scape de ea, vine pe încetul şi la a doua mîndrie, prin care se mîndreşte şi împotriva lui Dumnezeu[1047], şi-şi pune pe seama sa isprăvile săvîrşite, nu pe seama lui Dumnezeu.

Cu adevărat, fraţii mei, am văzut odată pe cineva ajungînd la această stare jalnică. La început, dacă cineva dintre fraţi îi spunea ceva de altul, dispreţuia pe fiecare şi zicea : «Cine e acela ? Nu este altul (bun) decît Zosima şi cei împreună cu el». Apoi a început să-i dispreţuiască şi pe aceştia şi să zică: «Nu este altul (bun) decît Macarie». Şi după puţin a început să spună : «Cine e Macarie ? Nimeni. Nu sînt decît Vasile şi Grigorie (mari)». Apoi, după puţin, a început să-i dispreţuiască şi pe aceştia, zicînd: «Cine este Vasile ? Şi cine e Grigorie ? Nimeni. Numai Petru şi Pavel (sînt mari)». Şi îi spusei lui: «Cu adevărat, frate, şi pe aceştia îi vei dispreţui». Şi, credeţi-mă, că după puţină vreme, a început să zică: «Cine este Petru şi cine Pavel ? Nimeni. Numai Sfînta Treime (e mare)». Pe urmă s-a mîndrit şi împotriva lui Dumnezeu însuşi şi aşa şi-a ieşit din sine. De aceea trebuie să luptăm, fraţii mei, împotriva celei dintîi mîndrii, ca să nu cădem pe încetul şi în mîndria cea mai deplină.

1047. E o strînsă legătură între păcatele împotriva lui Dumnezeu şi cele împotriva aproapelui. Cel ce se înalţă împotriva aproapelui se înalţă şl împotriva lui Dumnezeu; şi viceversa. Suportul faptelor şi purtărilor bune faţă de aproapele este credinţa în Dumnezeu. Iubirea sau se întinde în toate părţile, sau nu e deplină şi nu durează, căci arată un suflet care nu e în întregimea lui iubitor.

7) Există o mîndrie mirenească şi există una călugărească. Mîndria mirenească (sau lumească) se arată atunci cînd cineva se mîndreşte împotriva aproapelui, ca mai bogat, sau ca mai frumos decît acela, sau ca mai bine îmbrăcat sau ca de neam mai bun. Cînd ne vedem deci pe noi înşine stăpîniţi de slavă deşartă în aceste privinţe, sau că mînăstirea noastră e mai mare, sau mai înstărită, sau că avem mai mulţi fraţi, trebuie să ştim că sîntem stăpîniţi încă de mîndria lumească. Se întîmplă însă uneori că cineva suferă de slava deşartă şi pentru unele daruri naturale. De pildă, unul suferă de slava deşartă pentru că are glas frumos şi cîntă frumos, sau pentru că e blînd şi pentru că lucrează sau slujeşte cu curăţie. Acestea sînt mai cuviincioase decît cele dintîi. Dar şi ele ţin de mîndria lumească.

Iar mîndria călugărească se arată cînd cineva suferă de slava deşartă, pentru că priveghează, sau posteşte, sau că e evlavios, sau că are o bună vieţuire, sau că e sîrguincios. Ba uneori se şi smereşte cineva de dragul slavei. Acestea ţin de mîndria călugărească. Dacă nu putem să nu ne mîndrim deloc, e mai cuvenit să ne mîndrim pentru cele călugăreşti, decît pentru cele lumeşti.

Iată am spus care e mîndria cea dintîi şi care e cea de a doua; la fel, care e mîndria lumească şi care cea călugărească. Să aflăm acum care sînt şi cele două smerenii.

8) Smerenia cea dintîi stă în a socoti cineva pe fratele său mai înţelept decît pe sine şi întrecîndu-l pe el în toate şi, simplu grăind, aşa cum a zis sfîntul acela, în a se socoti pe sine mai prejos de toţi. Iar a doua smerenie stă în a pune pe seama lui Dumnezeu toate isprăvile. Aceasta este smerenia desăvîrşită a sfinţilor. Aceasta se naşte în chip firesc în suflet din lucrarea

poruncilor. Căci precum cînd pomii poartă rod mult, rodul încovoaie ramurile şi le trage în jos, iar cel ce nu poartă rod, se înalţă şi stă drept — dar sînt unii pomi care tocmai deoarece ramurile urcă în sus, nu poartă rod, iar de ia cineva pietre şi le atîrnă de ramuri şi le trage în jos, acestea fac rod — aşa este şi cu sufletul: cînd se smereşte aduce rod şi cu cît aduce rod mai mult, cu atît se smereşte mai mult. Astfel sfinţii, cu cît se apropie mai mult de Dumnezeu, cu atît se văd pe ei mai păcătoşi.

9) Mi-amintesc că vorbeam odată despre smerenie şi careva dintre cei mai mari din Gaza, auzindu-ne pe noi spunînd aceasta, că cu cît se apropie cineva mai mult de Dumnezeu, cu atît se vede pe sine mai păcătos, se mira şi zicea : «Cum se poate aceasta ?». Şi necunoscînd motivul, voia să afle. Deci îi zic aceluia : «Domnule, care eşti cel dintîi aici, spune-mi, cum te socoteşti pe dumneata în cetate ?» Acela zise : «Mă socotesc cel mai mare şi cel dintîi din cetate». Îi zic iarăşi: «Iar de vei merge în Cezareea, cum te vei socoti acolo ?» «Mă voi socoti mai mic între cei mari de acolo». Îi zic din nou: «Iar de vei merge la Antiohia, cum te vei socoti acolo ?» Îmi zise acela: «Mă voi socoti ca unul de la ţară». Îi zic lui iarăşi: «Iar de vei merge în cetatea lui Constantin, aproape de împăratul, cum te vei socoti acolo ?» Acela-mi răspunse: «Mă voi socoti ca un sărac». Atunci îi spusei lui: «Iată, aşa sînt sfinţii: cu cît se apropie de Dumnezeu, cu atît se văd pe ei mai păcătoşi. Avraam, cînd a văzut pe Domnul, s-a numit pe sine pămînt şi cenuşă» (Fac. 18, 27). Iar Isaia a zis : «Vai mie, că sînt necurat» (Is. 6, 5). La fel Daniel, cînd era în groapa cu lei şi a mers Avacum cu mîncare la el, zicîndu-i: «Primeşte mîncarea ce ţi-a trimis ţie Dumnezeu», ce a zis ? «Şi-a adus aminte Dumnezeu de mine ?» (Dan. 14, 36). Vezi ce smerenie a avut ini-

ma lui, cînd era în groapa cu lei şi nu l-au vătămat pe el; şi nu numai odată ci şi a doua oară. Şi după aceasta s-a minunat şi a zis : «Şi-a adus aminte Dumnezeu de mine ?»

10) Priviţi smerenia sfinţilor, în ce simţire se aflau inimile lor ! Nici cînd erau trimişi de Dumnezeu în ajutorul oamenilor, nu primeau, fugind, din smerenie, de prilejul de a fi slăviţi. Căci aşa cum cineva îmbrăcat întreg în porfiră, de se va voi să se coase pe haina lui un petec murdar, se va feri ca să nu fie murdărită haina lui cea cinstită, tot aşa şi sfinţii îmbrăcaţi în virtuţi fug de slava omenească, ca să nu fie murdăriţi de ea. Iar cei ce poftesc slava sînt asemenea unui om gol, care voieşte pururea să afle un petec mic, sau orice ca să-şi acopere urîţenia lui. Aşa şi cel gol de virtuţi, caută slava oamenilor.

Deci cînd sînt trimişi de Dumnezeu în ajutorul oamenilor, sfinţii, din smerenie, nu primesc. Astfel Moise a zis : «Mă rog Ţie, trimite pe altul mai puternic, că eu sînt slab la glas şi zăbavnic cu limba» (Ieş. 4, 10). Iar Ieremia a zis : «Sînt prea tînăr» (Ier. 1,6). Şi, simplu spunînd, fiecare dintre sfinţi avea această smerenie de pe urma lucrării poruncilor. Această smerenie, nimenea nu poate spune prin cuvînt cum este, sau cum se naşte în suflet, de nu o află omul prin cercare. Dar prin cuvînt nu o poate învăţa nimeni.

11) Odată Ava Zosima vorbea despre smerenie şi un filozof aflîndu-se acolo şi auzind cele ce le spunea, voind să afle amănunte, îi zise lui: «Spune-mi, cum te socoteşti pe tine păcătos ? Nu ştii că eşti sfînt, nu ştii că ai virtuţi ? Doar vezi că lucrezi poruncile. Cum, împlinindu-le pe acestea, te socoteşti încă păcătos ?» Iar bătrînul neaflînd cum să-i dea lui răspunsul, îi zise: «Nu ştiu cum să-ţi spun, dar aşa sînt». Filozoful i se împotrivi, voind să afle cum este aceasta. Iar Bătrînul

neaflînd cum să-i lămurească lui acest lucru, a început să-i spună cu sfînta lui simplitate: «Nu mă suci pe mine, că eu aşa sînt».

Cînd l-am văzut eu pe Bătrîn neştiind ce să-i răspundă, îi spusei aceluia : «Oare nu e aceasta aşa, cum e cu filozofia şi cu medicina ? Cînd le învaţă cineva bine şi le practică, ajunge din lucrarea lor treptat maestru în filozofie şi medicină. Dar nu poate spune, nici tălmăci cum a ajuns la deprinderea lucrului. Sufletul şi-a însuşit, cum am spus, meşteşugul pe încetul, pe nesimţite, din lucrare. Aşa e şi cu smerenia : Din lucrarea poruncilor se naşte o deprindere a smereniei, care nu poate fi tălmăcită prin cuvinte [1048]. Cînd Ava Zosima a auzit aceasta s-a bucurat şi îndată mă îmbrăţişă şi zise : «Ai aflat lucrul, aşa este cum ai spus». Dar s-a mulţumit şi filozoful, cînd a auzit, şi a primit şi el cuvîntul.

12) Dar au spus şi bătrînii unele care ne fac să înţelegem smerenia. Însă cum se naşte această simţire lăuntrică nimenea nu a putut spune. Cînd Ava Agaton era să se sfîrşească, l-au întrebat pe el fraţii: «Te temi şi tu, părinte ?» Iar el a zis : «Am făcut tot ce am putut ca să păzesc poruncile. Dar om sînt şi eu. De unde să ştiu dacă lucrul meu a plăcut lui Dumnezeu ? Că alta este judecata lui Dumnezeu şi alta cea a oamenilor» [1049]. Iată cum ne-a deschis el ochii să înţelegem şi ne-a dat calea pentru a o pricepe. Dar cum este şi cum se naşte în suflet, cum am zis de multe ori, nimenea nu a putut spune, nici n-a putut să o priceapă cineva prin cuvînt, dacă nu s-a învrednicit sufletul său să o cunoască pe ea din fapte. Dar ce este ceea ce o pricinuieşte pe ea, au spus părinţii, căci se spune şi în Gheronticon că

1048. E ciudat că tocmai cine împlineşte mai mult poruncile e mai smerit. Pentru că intrînd pe drumul desăvîrşirii, îşi dă seama de nesfîrşirea ei.

1049. *Apopht. Agaton* 29; P.G. 65, 117 B

un frate a întrebat pe un bătrîn zicînd : «Ce este smerenia ?» Şi a zis bătrînul: «Smerenia este un lucru mare şi dumnezeiesc, iar la smerenie se ajunge prin ostenelile trupeşti întru cunoştinţă şi prin a se socoti cineva mai prejos de toţi şi a se ruga pururea lui Dumnezeu»[1050]. Aceasta este calea smereniei. Iar această smerenie este dumnezeiască şi de neînţeles.

13) Dar de ce spune că ostenelile trupeşti duc sufletul la smerenie ? Pentru care motiv ostenelile trupeşti sînt virtuţi ale sufletului ? Am spus şi mai sus, că a se socoti mai prejos de toţi se opune mîndriei celei dintîi. Căci cum se poate socoti pe sine mai mare decît fratele său, sau înălţa în ceva, sau defăima, sau dispreţui pe cineva, cel ce se socoteşte pe sine mai prejos de toţi ?

La fel, rugăciunea neîncetată e vădit că se împotriveşte celei de a doua mîndrii. Căci e vădit că cel smerit, cel evlavios, cunoscînd că nu poate dobîndi nici un bine în suflet fără ajutorul şi acoperămîntul lui Dumnezeu, nu încetează să se roage necontenit lui Dumnezeu, ca să-şi facă milă cu el. Şi cel ce se roagă totdeauna lui Dumnezeu, de se învredniceşte să izbutească în ceva, ştie de unde i-a venit ajutorul ca să izbutească şi nu se poate mîndri, nici nu-şi pune cele izbîndite, pe seama puterii sale; ci le pune pe seama lui Dumnezeu şi Lui îi mulţumeşte pururea şi pe El Îl roagă pururea, tremurînd să nu cadă de la ajutorul Lui şi să se arate slăbiciunea şi neputinţa lui. Şi aşa, prin smerenie, se roagă şi prin rugăciune se smereşte şi dacă izbuteşte, pururea se smereşte şi pe cît se smereşte, pe atîta e ajutat şi înaintează prin smerita cugetare.

1050. *Apopht:* în Paul Evergetinos I, 45, p. 165.

14) De ce spune deci că ostenelile trupeşti rodesc smerita cugetare ? Ce are osteneala trupească cu simţirea sufletului ? Vă voi spune vouă :

Sufletul căzînd de la poruncă prin neascultare, s-a predat, cum zice sfîntul Grigorie, iubirii de plăcere şi conducerii de sine celei rătăcite[1051], şi a iubit cele trupeşti şi într-un anumit fel s-a făcut una cu trupul şi s-a făcut omul întreg trup, cum se zice: «Nu va rămîne Duhul Meu în oamenii aceştia, pentru că sînt trupuri» (Fac. 6, 1). Şi astfel, sufletul ticăloşit pătimeşte şi simte şi el împreună cu cele ce se fac de către trup. De aceea a spus bătrînul că şi osteneala trupească duce la smerenie. Căci în altă simţire se află sufletul celui sănătos şi în alta, al celui bolnav; în alta, al celui flămînd; şi în alta, al celui sătul. La fel, alta e simţirea sufletului celui ce şade pe cal şi alta, a celui ce şade pe tron şi alta, a celui ce şade jos. De asemenea, alta e simţirea celui ce poartă haine frumoase, şi alta, a celui ce poartă haine murdare. Deci osteneala smereşte trupul, iar trupul smerindu-se, se smereşte împreună cu el şi sufletul. Aşadar, bine a zis că şi osteneala trupească duce la smerenie. De aceea, Evagrie, cînd a fost ispitit de hulă — ca unul ce avea cunoştinţă, şi ştia că hula vine din mîndrie, iar dacă trupul e supus smereniei se smereşte împreună cu el şi sufletul — a stat 40 de zile fără să intre sub acoperiş, încît trupul său, cum zice scriitorul, scotea răcnete ca animalele sălbatice[1052]. Astfel, n-a săvîrşit osteneala pentru hulă, ci pentru smerenie. Bine a zis deci bătrînul, că ostenelile trupeşti duc la smerenie. Bunul Dumnezeu să vă dăruiască vouă smerenie, căci ea scapă pe om de multe rele şi-l apără pe el de multe ispite.

1051. Sf. Grigorie de Nazianz, *Cuv.* 39, 7; P.G. 36, 341 C.

1052. Paladie, *Hist. Laus,* ed. Butler, Lucet., p. 278.

1) Cînd a făcut Dumnezeu pe om, a sădit în el ceva dumnezeiesc, ca un gînd mai fierbinte şi luminos, avînd calitatea unei scîntei care luminează mintea şi arată acesteia deosebirea binelui de rău. Aceasta se numeşte conştiinţă şi ea este legea firii lui [1053]. Ea este închipuită de puţurile pe care le-a săpat Iacov (Fac. 26, 13-14), cum au zis părinţii, şi pe care le-au astupat filistenii. De această conştiinţă ascultînd patriarhii şi toţi sfinţii dinainte de legea scrisă, au bineplăcut lui Dumnezeu. Aceasta fiind astupată şi călcată de către oameni

1053. Conştiinţa e gîndul sădit de Dumnezeu în om, ca o scînteie fierbinte şi luminoasă. Conştiinţa luminează deplin mintea şi o obligă să facă deosebirea între bine şi rău. In conştiinţă omenescul se întîlneşte cu dumnezeiescul. Ea e şi a lui Dumnezeu şi a omului. Prin ea omul se află în legătură ontologic-dialogică cu Dumnezeu. Ea e faţa omului întoarsă spre Soarele existenţei. Ea e gînd al lui Dumnezeu, dar «semănat» în om şi prin aceasta ţine de om. Prin ea omul vorbeşte cu sine, dar prin sine vede pe Dumnezeu şi răspunde lui Dumnezeu. Prin poruncile şi mustrările de caracter absolut ale conştiinţei grăiesc poruncile şi mustrările lui Dumnezeu. Omul e un pol al lui Dumnezeu. O conştiinţă fără minte sau raţiune nu poate lucra. Dar nici acestea, fără conştiinţă. De aceea mintea sau raţiunea omului e şi ea luminoasă, dar şi fierbinte, căci are în ea dorinţa fierbinte nu numai de a cunoaşte un adevăr indiferent, ci adevărul ca bine, ca cel ce-l poate ferici, face bun. De aceea raţiunea nu e niciodată rece în lucrarea ei. Chiar cînd afirmă obiectivitatea cunoaşterii sale, o afirmă cu căldură, căci e legată de conştiinţă şi în obiectivitate nu poate să lipsească binele. Pe lîngă aceea, adevărul, pentru care e dată raţiunea şi spre care aspiră ea, cere el însuşi căldură în căutarea şi în susţinerea lui. Şi pentru că raţiunea are o astfel de căldură, ea pune pasiune şi în susţinerea minciunii cu aparenţe de adevăr, pentru că i se pare că aceea îl fericeşte. Aceasta, pentru că adevărul e bun, e frumos, pentru că de el depinde viaţa fericită a omului. Adevărul reprezintă de aceea şi binele, iar minciuna, răul. De aceea raţiunea e legată cu conştiinţa, care se preocupă în mod special de aspectul bun sau rău al adevărului, sau pentru că adevărul e focul care se cere sesizat de o raţiune întipărită de conştiinţă, încălzită de focul adevărului.

prin înaintarea păcatului, am avut nevoie de legea scrisă, am avut nevoie de sfinţii prooroci, am avut nevoie de însăşi venirea Stăpînului nostru Iisus Hristos, ca să o descoperim şi să o trezim, ca să aprindem din nou acea scînteie acoperită, prin păzirea sfintelor Lui porunci. Deci, atîrnă acum de noi, fie să o astupăm iarăşi, fie să o facem să ne lumineze, dacă ascultăm de ea. Căci cînd conştiinţa noastră ne spune să facem aceasta, şi dispreţuim glasul ei, şi iarăşi ne spune şi nu facem, ci rămînem călcînd-o pe ea, o astupăm, şi nu mai poate să ne vorbească limpede de sub povara aşezată asupra ei. Ci ca un sfeşnic ce luceşte printr-o ceaţă, începe să ne arate lucrurile în chip mai afumat, mai întunecos, şi aşa, datorită înaintării păcatului, nimenea nu-şi mai poate vedea limpede faţa sa, ci ca într-o apă turburată de multe gunoaie [1054].

Astfel, nu mai simţim cele ce ni le spune conştiinţa noastră, încît părem aproape că nu o mai avem. Dar

1054. In conştiinţa clară auzind glasul lui Dumnezeu, ne auzim şi pe noi înşine, sau viceversa. Căci conştiinţa ne vorbeşte despre noi cu claritatea cu care ne vorbeşte despre Dumnezeu. Sau Dumnezeu ne vorbeşte cu tăria Lui necondiţionată şi de nerespins despre noi, despre ce trebuie să fim noi şi ce sîntem. De aceea, prin conştiinţă ne vedem propriu-zis faţa noastră, pentru că o vedem în lumina lui Dumnezeu, singura care o luminează. Cînd abaterile noastre de pe calea pe care ne putem dezvolta ca ceea ce sîntem şi trebuie să fim, sau cînd petele aşezate pe ea nu sînt prea mari, ne vedem mustraţi de conştiinţă. Dar cînd am înaintat mult în păcate, conştiinţa e acoperită, sau glasul ei e astupat pentru o anumită vreme sau pentru totdeauna cu totul. Şi cu ea, şi glasul lui Dumnezeu. Dar rar poate fi astupată definitiv. Glasul ei se aude adeseori pe neaşteptate de sub povara uriaşă pusă asupra ei, uneori însă fără a ne mai putea da puterea să ne îndreptăm. Ea grăieşte cum grăieşte un mort pe care l-am ucis şi mortul sînt eu însumi. Dar mort, responsabil de moartea mea şi de a altuia în faţa lui Dumnezeu. Căci nimenea nu e mort în întregime. Aşa ne va vorbi, printr-o cumplită şi nepotolită mustrare în viaţa viitoare. E un mod al relaţiei noastre eterne cu Dumnezeu. Jocul relaţiei între mine şi semenii mei, între mine şi subiectul dumnezeiesc, e de o nesfîrşită varietate.

nu e nimenea care să nu o aibă. Căci e ceva dumnezeiesc, precum am spus mai înainte, şi nu se pierde niciodată, ci totdeauna ne aduce aminte de ceea ce sîntem datori. Dar noi nu simţim, prin faptul că, aşa cum am zis, o dispreţuim şi o călcăm.

2) De aceea, proorocul plînge pe Efraim şi zice: «Făcutu-s-a Efraim stăpîn peste protivnicul lui şi a călcat judecata» (Osea 10, 11). Prin protivnicul lui înţelege conştiinţa. De aceea se zice şi în Evanghelie : «Împacă-te cu pîrîşul tău pînă eşti pe cale cu el, ca nu cumva să te predea pe tine judecătorului şi judecătorul, slujitorilor şi să te arunce pe tine în temniţă. Amin zic ţie, nu vei ieşi de acolo, pînă ce nu vei întoarce şi ultimul bănuţ» (Mt. 5, 25-26). De ce numeşte conştiinţa protivnic ? Pentru că ea se împotriveşte totdeauna voii noastre celei rele, şi ne mustră cînd nu facem ceea ce trebuie să facem şi facem ceea ce nu trebuie să facem. Şi ea ne pîrăşte pe noi. De aceea o numeşte protivnic şi pîrîş şi ne porunceşte zicînd : «Împacă-te cu pîrîşul tău cît eşti pe cale cu el»[1055]. Iar calea este, cum zice sfîntul Vasile, lumea aceasta[1056].

3) Să ne sîrguim deci, fraţilor, să păzim conştiinţa noastră cît sîntem în lumea aceasta, nelăsînd-o să ne mustre în privinţa vreunui lucru, necălcînd-o nici măcar în lucrul cel mai mic. Căci de la cele mici şi prin fire neînsemnate, ajungem să dispreţuim şi pe cele mari. Pentru că atunci cînd începe cineva să zică : «Ce e dacă voi spune cuvîntul acesta ? Ce e de voi mînca această bucată mică ? Ce este dacă voi privi la acest lucru ?»,de la întrebarea : «Ce este aceasta sau ce este aceea», ia gustul rău şi amar şi începe să dispreţuiască şi pe cele mari şi mai grele şi să calce peste conştiinţa

1055. Să ne împăcăm cu conştiinţa cît sîntem încă în viată.

1056. Sfîntul Vasile, *Omil. în psalm. 2 ·,* P.G. 29, 220—221 şi P.G. 31, 544 A.

sa. Şi înaintînd astfel, pe încetul se primejduieşte să cadă în totala nesimţire. De aceea, luaţi seama, fraţilor, să nu nesocotim cele mici, vedeţi să nu le dispreţuim ca pe nişte nimicuri. Căci nu sînt mici, ci sînt un început, pricinuiesc o obişnuinţă rea. Să veghem, să avem grijă de cele uşoare, întrucît sînt uşoare, ca să nu se facă grele. Lucrarea virtuţii şi a păcatului începe de la cele mici şi duce la cele mari, fie bune, fie rele. De aceea, ne porunceşte Domnul să ne păzim conştiinţa şi spune fiecăruia în parte: Vezi ce faci nelegiuitule, veghează ! «Împacă-te cu pîrîşul tău cît eşti pe cale cu el». Şi adaugă, spunîndu-i să se teamă de primejdia lucrului, zicînd : «ca nu cumva să te predea pe tine judecătorului şi judecătorul, slujitorilor şi să te arunce în temniţă». «Şi ce va urma ? Amin îţi spun ţie, nu vei ieşi de acolo pînă ce nu vei întoarce şi cel din urmă bănuţ». Căci ea ne vădeşte, cum am spus, şi în ceea ce e bine şi în ceea ce e rău şi ne arată ce să facem şi ce să nu facem. Şi ea ne va pîrî şi în veacul viitor[1057]. De aceea, zice : «ca nu cumva să te predea judecătorului» şi celelalte.

4) Iar păzirea ei e de multe feluri. Se poate păzi conştiinţa faţă de Dumnezeu, faţă de aproapele şi faţă de lucruri. Şi faţă de Dumnezeu o poate păzi cineva, cînd nu dispreţuieşte poruncile Lui, chiar şi în acele lucruri în care nu-l vede pe el vreun om şi în cele în care nu-i sînt cerute de cineva. Acela păzeşte conştiinţa faţă de Dumnezeu în ascuns. De pildă: Cînd nesocotim rugăciunea, cînd se suie la inima noastră un gînd pătimaş şi nu veghem şi nu ne strîngem pe noi înşine, ci ne învoim cu el; cînd vedem pe aproapele zicînd sau

1057. Nu putem ajunge în Împărăţie, pînă nu ajungem neapăsaţi de conştiinţă de răul făcut cuiva, sau faţă de Dumnezeu. De aceea, după ce murim, dacă nu mai putem depărta de la noi înşine răul făcut faţă de Dumnezeu, sau aproapelui, pot să o facă aceasta şi să ne despovăreze conştiinţa urmaşii noştri sau Biserica, prin marea dragoste a lor.

făcînd ceva şi îl bănuim şi-l osîndim. Şi simplu grăind, toate cîte se fac întru ascuns, pe care nimenea nu le ştie, decît numai Dumnezeu şi conştiinţa noastră, pe toate trebuie să le păzim. Aceasta este conştiinţa faţă de Dumnezeu.

5) Iar cea faţă de aproapele este să nu facă cineva nimic de care ştie că necăjeşte sau răneşte pe aproapele, fie cu lucrul, fie cu cuvîntul, fie cu înfăţişarea, fie cu privirea. Căci poate răni pe aproapele şi înfăţişarea noastră, cum am spus de multe ori. Şi-l poate răni şi privirea. Şi simplu grăind, toate cîte ştie omul că pot să dea vreun gînd aproapelui, prin care se pătează însăşi conştiinţa lui, de care ştie că e în stare să vatăme sau să necăjească. De toate acestea trebuie să se păzească şi să nu le facă. Aceasta înseamnă a păzi conştiinţa faţă de aproapele.

6) Iar păzirea conştiinţei faţă de lucruri stă în a nu se folosi cineva rău de un lucru, în a nu strica vreun lucru, sau a-l arunca, ci chiar de vede vreunul aruncat, să nu treacă cu vederea, fie el cît de neînsemnat, ci să-l adune şi să-l pună la locul lui [1058]. Nu trebuie să ne folosim rău de veşmintele noastre. Presupune că poate purta cineva o haină încă o săptămînă sau două, dar o dezbracă şi o spală îndată, înainte de vreme, sau o taie, şi în loc de a o folosi alte cinci luni, sau şi mai mult, o învecheşte, spălînd-o şi o face nefolositoare. Aceasta

1058. Pentru creştin toate componentele firii sînt darurile lui Dumnezeu către noi, spre folosul nostru. Prin toate vedem bunătatea şi grija lui Dumnezeu faţă de noi. A le dispreţui şi strica înseamnă a dispreţui grija lui Dumnezeu faţă de noi şi a reduce posibilităţile de vieţuire ale semenilor noştri. Dar pe lîngă aceasta, elemente ale creaţiei mai sînt şi obiectele sau bunurile în care s-a imprimat şi munca oamenilor noştri: pîinea, vinul, uneltele, operele de artă. A le dispreţui şi strica înseamnă a dispreţui şi munca semenilor noştri. Stricarea obiectelor pregătite şi căutarea altora, cere muncă înnoită şi omul nu mai are vreme să se ocupe şi de sufletul său. Faţă de toate avem o răspundere. Căci prin toate sînt loviţi oamenii şi e dispreţuit Dumnezeu.

este contrar conştiinţei. Se întîmplă la fel cu aşternutul. De multe ori poate cineva să întrebuinţeze o saltea mai mică şi caută alta mai mare, sau are o pătură de lînă şi vrea să o schimbe şi să ia alta nouă, mai frumoasă, din motiv de lux şi din moleşală. Poate să se îndestuleze cineva cu o pernă umplută cu paie şi caută una umplută cu pene şi se străduieşte să o aibă şi se necăjeşţe dacă nu o are. Şi începe să se uite la fratele său şi să spună : «De ce are el aceasta şi eu nu o am. Ce fericit e el!» Mare sporire ! Iarăşi, cineva îşi întinde haina sau pătura la soare şi nu are grijă să o ia la vreme şi o lasă să se ardă. Şi aceasta este împotriva conştiinţei. La fel şi cu mîncările. Cineva îşi poate împlini trebuinţa sa cu puţine legume crude sau uscate şi cu puţin ulei, dar nu se mulţumeşte cu atîta, ci caută altă mîncare mai gustoasă, mai bogată. Acestea toate sînt împotriva conştiinţei.

7) Iar părinţii spun că monahul nu trebuie să lase conştiinţa sa să-l chinuiască niciodată, în nici un fel de lucru. Deci e nevoie, fraţilor, să fim treji totdeauna şi să ne păzim pe noi de toate acestea, ca să nu cădem în primejdie. Dar şi Domnul ne-a cerut aceasta, precum am spus mai sus. Dumnezeu să ne dea putere să ascultăm şi să păzim acestea, ca să nu ni se facă spre osîndă cuvintele părinţilor noştri.

IV

DESPRE FRICA DE DUMNEZEU

1) Spune sfîntul Ioan în epistolele soborniceşti: «Dragostea desăvîrşită scoate afară frica» (I In. 4, 18). Oare ce voieşte să ne spună sfîntul? Despre ce dragoste şi despre ce frică vorbeşte ? Proorocul zice în psalmi: «Temeţi-vă de Domnul, toţi sfinţii Lui» (Ps. 33, 10). Şi aflăm şi alte multe cuvinte de acestea în Sfin-

tele Scripturi. Dacă deci şi sfinţii, care iubesc aşa de mult pe Domnul, se tem de El, cum zice: «dragostea scoate afară frica» ? Sfîntul voieşte să ne arate că sînt două frici. Una începătoare şi una desăvîrşită; şi că una este a începătorilor, cum ar spune cineva, a cinstitorului de Dumnezeu; iar alta, a celor sfinţi şi desăvîrşiţi, a celor ce au ajuns la măsura iubirii. De pildă : cineva face voia lui Dumnezeu din frica de chinuri. Acesta, cum am spus, e încă începător. El nu face încă binele pentru el însuşi, ci de frica bătăilor. Altul face voia lui Dumnezeu, iubindu-L pe Dumnezeu însuşi, dorind în chip deosebit să-I placă lui Dumnezeu. Acesta ştie ce este binele însuşi, acesta a cunoscut ce înseamnă a fi cu Dumnezeu[1059]. Acesta este cel ce are iubirea adevărată pe care sfîntul o numeşte desăvîrşită. Şi această iubire îl duce pe el la frica desăvîrşită.

Unul ca acesta nu se mai teme şi păzeşte voia lui Dumnezeu, nu pentru bătăi, nu pentru a nu fi pedepsit, ci, cum am spus, pentru că a gustat din dulceaţa de a fi împreună cu Dumnezeu. Îi este frică să nu cadă din ea, îi este frică să nu fie lipsit de ea. Aceasta este frica desăvîrşită, care se naşte din iubirea aceasta. Aceasta scoate afară frica începătoare. De aceea zice, că «dragostea desăvîrşită scoate afară frica». Dar e cu neputinţă a se ajunge la frica desăvîrşită, altfel decît prin cea începătoare.

1059. Binele însuşi este Dumnezeu ca persoană izvorîtoare de iubire desăvîrşită şi deci şi de putere, sau de viaţă la nesfîrşit. Pe orice persoană o iubeşti pentru ea însăşi, pentru că din ea izvorăşte, sau poate izvorî, iubire şi deci viaţă. Cu atît mai mult, pe Dumnezeu. Numai lucrul îl iubeşti pentru tine. In iubirea unei persoane nu poţi să faci deosebire intre iubirea de tine şi iubirea faţă de ea. Totul e dat la un loc. Tu eşti fericit cînd eşti cu cealaltă persoană. Dar numai cu Dumnezeu poţi fi veşnic şi numai în El poţi fi şi cu celelalte persoane veşnic, rămînînd şi tu însuţi veşnic prin iubirea lor şi prin iubirea ta fără sfîrşit faţă de ei.

2) Trei sînt stările sufletului prin care putem, cum zice sfîntul Vasile, să bineplăcem lui Dumnezeu[1060] : fie că plăcem lui Dumnezeu temîndu-ne de chinuri, şi deci ne aflăm în simţirea robului; fie că împlinim cele poruncite urmărind cîştigul răsplăţii, deci pentru folosul nostru şi prin aceasta ne asemănăm simbriaşilor; fie că facem binele pentru El însuşi şi în acest caz ne aflăm în simţirea de fiu. Căci fiul cînd ajunge la cuminţenie, face voia tatălui său, nu pentru că se teme să nu fie bătut; nici pentru a lua plată de la el; ci pentru că îl iubeşte, păzeşte iubirea faţă de el şi-i arată cinste ca unui părinte şi e încredinţat că toate cele ale tatălui sînt ale lui. Unul ca acesta se învredniceşte să audă : «Nu mai eşti rob, ci fiu şi moştenitor al lui Dumnezeu, prin Hristos» (Gal. 4, 7). Unul ca acesta nu se mai teme, cum am zis, de Dumnezeu, cu frica aceea începătoare, ci-L iubeşte, cum a zis sfîntul Antonie : «Eu nu mă mai tem de Dumnezeu, ci-L iubesc pe El»[1061]. Iar Domnul zicînd lui Avraam, după ce l-a adus spre jertfă pe fiul lui: «Acum am cunoscut că te temi de Dumnezeu», vorbeşte de frica desăvîrşită, care se naşte din dragoste. Căci cum ar fi zis altfel: «Acum am cunoscut» ? A zis pentru că s-a miluit de el, fiindcă a făcut atîtea, a ascultat de Dumnezeu, şi-a lăsat toate ale sale, s-a mutat în pămînt străin şi în mijlocul unui popor de închinători la idoli, unde nu era nici urmă de cinstirea lui Dumnezeu şi pe deasupra a suportat şi această înfricoşătoare încercare a jertfirii fiului său. După toate acestea i-a zis : «Acum am cunoscut că te temi de Dumnezeu». E vădit că a vorbit de frica desăvîrşită a sfinţilor. Căci aceştia nu mai fac voia lui Dumnezeu de frica chinurilor, sau pentru a lua răsplată, ci

1060. Sfîntul Vasile, *Introducere în regulile mai largi;* P.G. 31, 896B.

1061. In *«Apophtegmata Patrum»*, la Cotelerius, *Monumenta Ecclesiae Graecae,* tom. I, p. 351, nr. 52, unde se zice : «A zis Ava Antonie: Eu nu mă mai tem de Dumnezeu, şi-L iubesc, căci dragostea scoate afară frica».

pentru că îl iubesc, cum am spus de multe ori, se tem să facă ceva contrar voii Celui iubit. Şi de aceea zice: «Dragostea scoate afară frica». Căci nu mai fac voia Lui din frică, ci se tem pentru că-L iubesc[1062].

3) Aceasta este frica desăvîrşită. Dar nu e cu putinţă, precum am spus mai înainte, să ajungă cineva la aceasta, dacă nu o are mai întîi pe cea începătoare. Căci zice: «Frica de Domnul e începutul înţelepciunii» şi iarăşi: «Frica de Dumnezeu e începutul şi sfîrşitul» (Pilde 1, 7). Numeşte început frica începătoare. După ea e cea desăvîrşită, cea a sfinţilor. Frica începătoare ţine de alcătuirea noastră. Aceasta păzeşte sufletul, ca şi cunoştinţa, de tot păcatul. Căci zice : «De frica Domnului se abate fiecare de la rău» (Pilde 15, 27). Dacă deci cineva se abate de la rău de frica pedepsei, precum sluga care se teme de stăpîn, atunci el vine pe încetul şi la săvîrşirea binelui şi făcînd binele, vine pe încetul şi la nădejdea unei răsplăţi oarecare pentru lucrarea binelui, precum nădăjduieşte simbriaşul. Iar stăruind, cum am zis, în fuga de rău, din frică şi asemenea robului, şi făcînd binele din nădejde, ca simbriaşul, petrecînd cu Dumnezeu timp îndelungat în bine, se uneşte prin aceasta, pe măsura acestei petreceri, cu Dumnezeu şi deci Îl gustă şi ajunge la o simţire oarecare a Însuşi Binelui adevărat şi nu mai voieşte să se despartă de El. Căci cine-l va mai putea despărţi pe el, cum a zis Apostolul, de dragostea lui Hristos (Rom. 8, 35) ? Atunci ajunge la măsura fiului şi iubeşte binele

1062. E o inversare : începătorii fac voia lui Dumnezeu, pentru că se tem; cei desăvîrşiţi Il iubesc şi de aceea au frica să nu cadă din iubire şi de aceea fac voia Lui. Frica ce se naşte din iubire e alta decît iubirea care cu anevoie creşte din frică. Altceva e cînd mă tem să nu pierd iubirea cuiva şi altceva e cînd mă tem de pedeapsa lui. In primul caz omul a gustat dulceaţa comuniunii cu persoana iubită şi se teme să nu o piardă ; în al doilea caz se are în vedere pe sine, se gîndeşte la pedeapsa ce-i poate veni din neîmplinirea dorinţei aceleia.

pentru el însuşi şi se teme, pentru că-l iubeşte. Şi aceasta este frica cea mare şi desăvîrşită.

4) De aceea, şi proorocul, învăţîndu-ne pe noi deosebirea acestor frici, a zis : «Veniţi, fiilor, ascultaţi-mă, frica Domnului vă voi învăţa pe voi» (Ps. 33, 11). Îndreptaţi-vă mintea la fiecare cuvînt al proorocului. Căci fiecare cuvînt are înţelesul lui. Întîi zice : «Veniţi la mine» chemîndu-ne la virtute. Apoi adaugă: «fiilor». Căci sfinţii numesc «fii» pe cei ce se preschimbă prin cuvîntul lor, trecînd de la păcat la virtute. Aşa zice Apostolul: «Copilaşii mei, pentru care sufăr iarăşi durerile naşterii pînă ce va lua Hristos chip în voi» (Gal. 4, 19). Apoi, după ce ne-a chemat şi ne-a îndemnat spre această prefacere, zice : «Frica Domnului vă voi învăţa pe voi». Vedeţi îndrăzneala sfîntului ? Noi cînd voim să spunem vreun bine, totdeauna zicem : «Voiţi să vorbim puţin împreună despre frica de Dumnezeu şi să ne deprindem în ea, sau în altă virtute ?» Dar sfîntul nu a făcut aşa, ci a spus cu îndrăzneală: «Veniţi, fiilor, ascultaţi-mă, frica Domnului vă voi învăţa pe voi. Care este omul, care voieşte viaţa şi iubeşte să vadă zile bune ?» (Ps. 33, 11-12). Apoi, ca şi cînd ar fi răspuns cineva: «Eu voiesc, învaţă-mă pe mine cum să vieţuiesc şi să văd zile bune», învaţă şi zice: «Opreşte limba ta de la rău şi buzele tale, ca să nu grăiască viclenie» (Ps. 33, 12-15). Iată că taie întîi prin frica de Dumnezeu lucrarea răului. Căci: «Opreşte limba ta de la rău» înseamnă : «Nu răni prin ceva conştiinţa aproapelui, nu cleveti, nu mînia pe cineva». Iar adăugînd «şi buzele tale, ca să nu grăiască viclenie», zice: «Nu te purta cu vicleşug faţă de aproapele». Apoi adaugă: «Abate-te de la rău» (Ps. 33, 13). A spus la început cîteva păcate în parte : clevetirea, viclenia, şi apoi a adăugat în chip cuprinzător tot păcatul zicînd : «abate-te de la rău», adică fugi de tot răul, abate-te de la tot lu-

crul pricinuitor de păcat. Dar n-a zis nici numai aceasta, ci a mai adăugat: «şi fă binele». Căci cînd cineva nu face răul, nu face numaidecît şi binele, sau cînd nu face nedreptate, nu şi miluieşte numaidecît. Şi cînd nu urăşte, nu şi iubeşte prin aceasta. Bine a zis deci proorocul : «fereşte-te de la rău şi fă binele».

Iată cum ne arată înşirarea la rînd a acelor trei stări de care am vorbit mai înainte : cum prin frica lui Dumnezeu a călăuzit la ferirea de la rău şi apoi îndeamnă să păşească şi la bine. De se va învrednici cineva să se abată de la rău şi să fugă de el, în chip firesc va lucra binele, călăuzit de sfinţi. Spunîndu-le acestea foarte bine şi după rîndul lor, adaugă: «Caută pacea şi o urmăreşte pe ea». N-a spus numai «caut-o», ci şi «urmăreşte-o», ca să o apuci pe ea.

5) Îndreptaţi-vă mintea la cuvintele acestea şi priviţi cu cîtă grijă le spune sfîntul. Cînd se învredniceşte cineva să se abată de la rău şi se sîrguieşte apoi să lucreze cu Dumnezeu binele, îndată îi vin războaiele vrăjmaşului. Drept aceea se nevoieşte, se osteneşte, se zdrobeşte, nu numai temîndu-se de a se întoarce iarăşi la rău, cum am spus despre slugă, ci şi nădăjduind, cum am spus înainte, răsplata binelui, ca un simbriaş. Căci face binele fiind războit şi luptînd şi bătîndu-se cu vrăjmaşul; de aceea îl face cu mult necaz şi multă zdrobire de inimă. Iar cînd îi vine ajutor de la Dumnezeu şi începe să cîştige o deprindere în bine, atunci vede odihna, atunci începe să guste treptat pacea, atunci simte ce este necazul războiului şi ce este bucuria şi veselia păcii. Atunci o caută pe ea, se sîrguieşte şi aleargă, urmărind s-o apuce în chip desăvîrşit, ca să o agonisească desăvîrşit, ca ea să se sălăşluiască în el. Şi ce este mai fericit decît sufletul care s-a învrednicit de această măsură ? Unul ca acesta, precum am spus de multe ori, se află la măsura fiului. Căci «fericiţi sînt

făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema» (Mt. 5, 9). Cine ar putea spune că sufletul acela face binele pentru altceva dacă nu pentru bucuria de binele însuşi ? Cine cunoaşte bucuria aceea, dacă nu cel ce a făcut cercarea ei ? Unul ca acesta cunoaşte atunci şi frica desăvîrşită, precum am spus de multe ori.

Iată am auzit ce este frica desăvîrşită a sfinţilor şi ce este frica începătoare a stării noastre şi de unde începe cineva şi unde ajunge prin frica de Dumnezeu. Voim să aflăm acum şi cum vine frica de Dumnezeu ; şi voim să spunem şi care sînt cele care ne despart pe noi de frica de Dumnezeu.

6) Părinţii au spus că omul dobîndeşte frica de Dumnezeu, avînd pomenirea morţii şi amintirea chinurilor şi cercetîndu-se în fiecare seară pe sine, cum a folosit ziua, şi dimineaţa iarăşi cum a trecut noaptea; apoi, din neîndrăznire şi din alipirea de un om care se teme de Dumnezeu. Căci se spune că un frate a întrebat pe un bătrîn oarecare : «Ce voi face, părinte, ca să mă tem de Dumnezeu ?» Şi-i spuse lui Bătrînul: «Mergi, alipeşte-te de un om care se teme de Dumnezeu şi din frica lui de Dumnezeu, învaţă şi tu să te temi de Dumnezeu» [1063].

Şi alungăm frica de Dumnezeu de la noi, făcînd cele potrivnice acestora: neavînd pomenirea morţii, nici a chinurilor, neluînd aminte la noi înşine, necercetîndu-ne cum am folosit ziua, ci vieţuind cu nepăsare şi ocupîndu-ne cu lucruri fără rost, arătîndu-ne plini de îndrăzneală. Acesta este lucrul cel mai rău; aceasta este pierzania noastră desăvîrşită. Căci ce alungă aşa de mult frica de Dumnezeu din suflet, ca îndrăzneala ? Cînd Ava Agaton a fost întrebat despre îndrăzneală, a spus că ea se aseamănă cu o arşiţă mare, care cînd

1063. *Apopht. Pimen* 65; P.G. 65, 337 B.

vine, fug toţi de ea şi ea nimiceşte rodul pomilor[1064]. Vezi puterea patimii ? Vezi furia ei ? Şi iarăşi, fiind întrebat : «Aşa de cumplită este îndrăzneala ?», a zis: «Nu este patimă mai cumplită decît îndrăzneala». Foarte bine şi cu înţelepciune a spus, că ea e născătoarea tuturor patimilor, pentru că ea izgoneşte frica de Dumnezeu din suflet. Căci dacă din frica de Domnul fiecare se abate de la rău, negreşit unde nu este frica de Dumnezeu, acolo e toată patima. Dumnezeu să izbăvească sufletele noastre de patima pierzătoare a îndrăznelii !

7) Dar cutezanţa este de multe feluri: îndrăzneşte cineva şi prin cuvînt şi prin atingere şi prin privire. De la îndrăzneală, vine şi la grăirea în deşert şi la grăirea celor lumeşti şi la facerea de glume şi la stîrnirea rîsului necuviincios. Îndrăzneala[1065] este şi atingerea a ceva sau a cuiva fără trebuinţă, întinderea mîinii împotriva cuiva, pentru a rîde, împingerea cuiva, sau răpirea a ceva de la el, privirea fără ruşine la cineva. Toate acestea le face îndrăzneala. Toate acestea vin cînd nu e frica de Dumnezeu în suflet. De la acestea vine cineva pe încetul şi la dispreţuirea deplină a altora. De aceea Dumnezeu, cînd a dat poruncile Legii, a spus : «Faceţi evlavioşi pe fiii lui Izrail» (Lev. 15, 31). Căci fără evlavie nu cinsteşte nimeni pe Dumnezeu, nici nu ia aminte la vreo poruncă a Lui. De aceea nimic nu e mai rău decît îndrăzneala. Pentru aceea este ea

1064. *Apopht. Agaton* 41 ; P.G. 65, 109 A.

1065. îndrăzneala de care se vorbeşte în aceste paragrafe este îndrăzneala care nu se teme de Dumnezeu. Dar există şi o «îndrăzneală» lăudată în «Vieţile Sfinţilor» şi în scrierile duhovniceşti. Este îndrăzneala pe care o au sfinţii şi în general cei curaţi, cei plini de încredere în Dumnezeu. Ea le dă o speranţă că rugăciunile lor vor fi împlinite. Ei îndrăznesc în Dumnezeu orice lucru mare, dacă e bun. Ei îndrăznesc să stăruie pe lîngă Dumnezeu, cum a îndrăznit Avraam, pentru că au o familiaritate cu Dumnezeu, pentru că sînt prietenii Lui, cum a spus Domnul (In. 15, 15).

maica tuturor patimilor: fiindcă depărtează evlavia, fiindcă izgoneşte frica de Dumnezeu, fiindcă naşte dispreţuirea.

Prin îndrăzneala ce o aveţi întreolaltă, şi prin neruşinarea unora faţă de alţii, vorbiţi urît între voi şi vă răniţi unii pe alţii. Şi dacă vreunul dintre voi vede ceva care nu foloseşte, pleacă şi flecăreşte despre aceea, sădind-o în inima altui frate. Iar prin aceasta nu se vatămă numai pe sine, ci vatămă şi pe fratele său, aruncînd în inima lui venin rău. Căci acela avînd adeseori mintea lui la rugăciune, sau la alt lucru bun, acesta mergînd la el îi dă ceva cu care să se ocupe fără folos. Şi nu numai că-l împiedică în ceea ce este spre folos, ci îi aduce şi o ispită. Şi nimic nu e mai rău ca aceasta, nici mai pierzător, decît să se vatăme cineva nu numai pe sine, ci să vatăme şi pe aproapele[1066].

8) De aceea, bine e să avem evlavie, fraţilor, ca să ne temem de vătămarea noastră, de vătămarea unora de către alţii, ca să ne cinstim unii pe alţii şi să ne sîrguim ca nici măcar să nu ridicăm privirea unul spre faţa altuia. Căci şi aceasta este un fel de îndrăzneală, cum a zis oarecare dintre bătrîni[1067]. Dar dacă s-ar întîmpla să vadă cineva pe fratele său păcătuind, să nu-l dispreţuiască pe el, şi să tacă şi să-l lase să se piardă; dar nici să nu-l defaime şi să-l clevetească, ci cu împreunăpătimire şi cu frica de Dumnezeu, să spună celui ce

1066. E mai grav a duce cineva pe altul la pierzare prin pildă, prin îndemnul său, decît pe sine însuşi. In mod sigur acela îl va trage şi pe el în prăpastie, pe cînd altfel poate să fie tras la bine de cei ce sînt la bine. Mîntuirea mea depinde mai mult de lucrarea mea pentru mîntuirea altora, decît de lucrarea egoistă pentru mîntuirea mea. Semnul aflării tale pe drumul mîntuirii e depăşirea egoismului nu numai în a lucra pentru celălalt ca existenţă trecătoare, relativă, ajutîndu-l în cele pămînteşti, ci ca existenţă sortită veşniciei. Aceasta e suprema preţuire a lui.

1067. Dintr-o scrisoare a Avei Ioan, către Dorotei, la Nicodim Aghioritul, op. *cit.,* p. 340.

poate îndrepta pe acela, sau să-i grăiască el însuşi aceluia cu iubire şi smerenie, zicînd: «Iartă-mă, fratele meu, că deşi sînt împrăştiat, mi se pare că nu facem bine acest lucru». Şi de nu va asculta, să spună altuia, faţă de care vede că acela are încredere, sau să-i spună povăţuitorului lui, sau Avei, după tăria greşalei lui şi să nu fie fără grijă. Dar cum am spus, să le spună acelora în scopul îndreptării fratelui şi nu pentru a flecări sau bîrfi; nu dispreţuindu-l, nu voind să-l dea de pildă rea altora, nu osîndindu-l, nu prefăcîndu-se că o face, chipurile, spre îndreptarea lui, dar înăuntru avînd ceva din acestea pe care le-am spus. Căci chiar de ar spune cineva Avei lui însuşi, dar nu spre îndreptarea aproapelui, sau din pricina vătămării sale, săvîrşeşte păcat. Căci este clevetire. Deci să-şi cerceteze inima sa, şi de are în ea vre-o mişcare pătimaşă, să nu spună. Iar de se va vedea pe sine cu de-amănuntul, că voieşte să spună din milă sau pentru folosul aceluia, dar îl turbură înăuntru şi un oarecare gînd pătimaş, să vestească Avei, cu smerenie, atît gîndul acesta al său, cît şi că vrea să spună greşala aceluia, zicînd: «Conştiinţa mea îmi dă mărturie că voiesc să spun aceasta pentru îndreptarea fratelui, dar simt în inima mea un gînd amestecat. De voiesc să spun din pricină că am ceva împotriva fratelui, nu ştiu; de voieşte o oarecare pizmă să mă împiedice să spun, pentru îndreptarea fratelui, nu ştiu»[1068]. Şi Ava îi va spune dacă trebuie să spună, sau nu.

Dar uneori cineva nu spune nici pentru folosul fratelui, nici din pricina vătămării sale, nici din ţinerea minte a vreunui rău de la acela, ci povesteşte pur şi simplu, dintr-o pornire spre grăire fără rost. Dar ce nevoie e de flecăreala aceasta ? Şi de multe ori fratele

1068. Avem aci un model de fină şi concretă analiză a uneia din complexele stări sufleteşti, cum se descriu multe în această lucrare.

află că a vorbit despre el şi se supără şi aşa din aceasta îi vine un necaz, deci şi un adaos de vătămare. Dar cînd spune cineva, cum am zis, numai pentru un folos, Dumnezeu nu îngăduie să se facă turburare, nu lasă să urmeze vreun necaz, sau vreo vătămare.

9) Deci sîrguiţi-vă, cum am spus, să vă păziţi mintea, ca să nu gîndească cineva rău despre aproapele, nici să rănească pe careva, fie cu cuvîntul, fie cu fapta, fie cu înfăţişarea, fie în orice alt chip. Nu fiţi nici prea simţitori la pişcături, ca nu cumva cînd aude careva dintre voi vreun cuvînt de la un frate să se simtă pişcat, sau să-i şi răspundă cu răutate, sau să se supere pe el. Acestea nu sînt potrivite celor ce se nevoiesc. Dobîndiţi frica lui Dumnezeu, dar cu evlavie, ca să vă întîmpinaţi unul pe altul, plecîndu-şi fiecare capul înaintea fratelui său, precum am spus, smerindu-se fiecare înaintea lui Dumnezeu şi înaintea fratelui său, şi tăindu-şi pentru acela voia lui [1069].

Cu adevărat bun lucru este cînd cineva săvîrşeşte vreo faptă şi o pune pe seama fratelui său şi-i dă aceluia cinstea mai mare. Cel ce lasă de la sine, se foloseşte mai mult decît celălalt. Eu nu mă ştiu pe mine să fi făcut vreodată vreun bine. Dar dacă am fost apărat de această socotinţă, ştiu că am fost apărat pentru că nu m-am aşezat înaintea fratelui, ci totdeauna am pus pe fratele înaintea mea.

10) Fiind eu odată în cele ale Avei Serid, s-a îmbolnăvit slujitorul Bătrînului Ava Ioan, care era cu

1069. Cine se smereşte înaintea altuia, tăindu-şi voia sa de a se arăta mai presus decît acela, îl face şi pe acela să-şi taie voia lui de a se arăta mai presus decît el. Astfel cel smerit îşi taie nu numai voia mîndriei sale, ci şi voia mîndriei celuilalt. Nu se taie voia altuia printr-o superioritate de putere lumească, ci prin voia smereniei proprii care atrage după sine smerenia altuia, aşa cum smerenia lui Hristos atrage după sine smerenia noastră. In această propoziţie şi în cele ce urmează se descrie delicateţea sfinţilor, care taie însăşi rădăcina patimilor, nu le acoperă numai.

Ava Varsanufie, şi mi-a îngăduit Ava să slujesc eu pe bătrîn[1070]. Şi am îmbrăţişat uşa din afara chiliei lui[1071], precum îmbrăţişează cineva cinstita cruce. Dar cu atît mai mult îi slujeam lui. Căci cine nu ar fi voit să se învrednicească să slujească unui astfel de sfînt ? Dar avea şi cuvînt minunat. Şi de fiecare dată, după ce împlineam slujirea lui, îi puneam metanie ca să iau încuviinţare să mă retrag de la el. Iar el îmi spunea totdeauna ceva. Şi avea Bătrînul patru cuvinte. Şi cum am spus, spre seară, cînd voiam să mă retrag, îmi spunea totdeauna unul din cele patru cuvinte. Şi zicea aşa : «O dată pentru totdeauna (căci aşa avea bătrînul obiceiul să înceapă fiecare cuvînt), o dată pentru totdeauna, frate, Dumnezeu să păzească dragostea. Au spus părinţii că păzirea conştiinţei aproapelui naşte smerita cugetare»[1072]. În altă seară, îmi spunea iarăşi: «O dată pentru totdeauna, frate, Dumnezeu să păzească dragostea. Au spus părinţii: «Niciodată nu am pus voia mea înaintea celei a fratelui meu»[1073]. Altădată iarăşi zicea: «O dată pentru totdeauna, frate, Dumnezeu să păzească dragostea. Au spus părinţii: «Purtaţi sarcina unii altora, şi veţi împlini cu adevărat legea lui Hristos»[1074]. Astfel totdeauna voia bătrînul să-mi dea un sfat prin acestea patru, cînd mă retrăgeam seara, ca şi cînd ar fi dat cuiva merinde. Şi aşa le-am avut pe acestea în pază toată viaţa mea.

Şi totuşi, măcar că aveam o astfel de încredere în sfîntul şi aveam o aşa de mare dorinţă să-i slujesc, aflînd odată că un frate oarecare era necăjit, deoarece

1070. Îmbolnăvindu-se slujitorul Avei Ioan, supranumit «Bătrînul», Dorotei a luat, cu voia Avei Serid, asupra sa, slujirea Avei Ioan.

1071. Adică stătea neîncetat la uşa Bătrînului Ioan.

1072. *Apopht. Avei Isaia ; P. Evergetinos* I, 45, p. 168.

1073. *Apopht. lui Ion Eunucul II,* 2; P.G. 65, 233 A. şi din Antoniei *P. Everget.,* III, p. 109.

1074. *Apopht. Macarie,* 41 ; P.G. 65, 291 B. şi Arsenie 1; P.G. 65, 88 B.

căuta să-i slujească şi el aceluia, m-am dus la Ava şi l-am rugat, spunîndu-i: «Cutărui frate i se cuvine mai mult aceasta, părinte, dacă voieşti». Şi nu mi-a îngăduit nici Ava Varsanufie, nici bătrînul însuşi (Ioan). Dar eu am făcut tot ce-mi stătea în putere ca să dau intîietate fratelui. Şi slujind acolo nouă ani, nu ştiu să fi spus cuiva vreodată vreun cuvînt urît, măcar că aveam o slujire, ca să nu poată spună cineva că nu aveam.

11) Şi credeţi-mă, ştiu că un frate a venit odată după mine de la bolniţă pînă la biserică, ocărîndu-mă. Iar eu mergînd înaintea lui, nu i-am răspuns nici măcar un cuvînt. Ba şi cînd a aflat Ava, spunîndu-i nu ştiu cine, şi voia să-l certe, eu am stăruit ţinîndu-i picioarele şi zicînd : «Nu, pentru Domnul, eu am greşit, ce vină are fratele ?» Şi altul iarăşi, fie din ispită, fie din simplitate, Dumnezeu ştie din ce pricină, îşi dădea drumul udului în timpul nopţii peste capul meu, încît mi se uda şi aşternutul. La fel şi alţi oarecare dintre fraţi veneau în fiecare zi şi scuturau saltelele de paie înaintea chiliei mele şi vedeam atîta mulţime de ploşniţe intrînd în chilia mea, că nici nu mai izbuteam să le omor. Căci erau nesfîrşite din pricina căldurii. Iar cînd mă duceam să mă culc, se adunau toate deasupra mea şi, măcar că adormeam de mare oboseală, cînd mă trezeam îmi vedeam trupul întreg pişcat. Şi niciodată nu am spus ceva vreunuia din ei: «Nu face aşa!» sau : «De ce faci aşa ?» Nici nu mă ştiu pe mine, cum am spus, să fi rostit vreodată vreun cuvînt care să rănească sau să supere pe cineva.

Învăţaţi şi voi să vă purtaţi sarcinile unii altora, învăţaţi să vă respectaţi unii pe alţii. Şi de aude careva dintre voi de la cineva vreun cuvînt care nu-i place, sau de suferă cineva, fără să vrea, ceva de la altul, să nu se descurajeze îndată, să nu se simtă îndată înţepat,

să nu se afle avînd în vremea nevoinţei sau folosului inima amărîtă, moleşită, fără tărie, neputînd să primească nici o ispită, ca un pepene de care, de se apropie vreo mică pietricică, îndată-l răneşte şi-l face să se putrezească. Ci să aveţi mai degrabă inima tare, ca să aveţi îndelungă-răbdare, ca iubirea voastră întreolaltă să biruiască toate cele ce se întîmplă între voi.

12) Şi de are cineva vreo slujbă, sau de s-ar afla careva dintre voi avînd să întrebe ceva, fie pe grădinar, fie pe chelar, fie pe bucătar, fie chiar pe oricare, dintre cei ce împreună slujesc cu voi, să se sîrguiască atît cel ce întreabă, cît şi slujitorul care răspunde, să-şi păzească înainte de orice starea lui dinăuntru, şi niciodată să nu se predea pe sine nici vreunei turburări, nici vreunei duşmănii (antipatii), nici vreunei împătimiri, nici să-şi lase voia sa, sau cererea dreptului său să se abată de la porunca lui Dumnezeu. Şi oricare ar fi lucrul de care e vorba, fie mic, fie mare, să-l dispreţuiască şi nesocotească. Fără îndoială nepăsarea este ceva rău. Dar nici să nu socotească cineva vreun lucru mai presus de starea lui dinăuntru, ca să-şi vatăme sufletul lui, pentru a izbuti în acel lucru. În orice lucru vă aflaţi prinşi, chiar de este vreunul care cere grabă şi e foarte însemnat, nu voiesc să-l faceţi cu ceartă şi cu turburare, ci să fiţi încredinţaţi că tot lucrul pe care-l faceţi, fie mare, fie mic, este a opta parte din ceea ce căutaţi. Iar păzirea stării voastre dinăuntru, chiar dacă prin aceasta s-ar întîmpla să nu vă puteţi împlini slujirea, este patru părţi din opt[1075]. Vedeţi cît de mare e deosebirea.

13) Deci cînd faceţi un lucru, de voiţi să-l faceţi desăvîrşit şi în întregime, sîrguiţi-vă să faceţi şi lucrul însuşi, care este o optime, dar să vă păstraţi nevătă-

1075. E mai mare lucru să nu tulburi starea de pace a ta şi blîndeţea faţă de ceilalţi, decît a împlini ceva din îndatoririle slujbei tale.

mată şi starea voastră sufletească, care este o jumătate din cele opt părţi, adică patru din cele opt [1076]. Iar de este vreo nevoie să faci lucrul acela şi să împlineşti porunca, vezi să nu te păgubeşti şi pe tine şi pe alţii; să ştii că nu e bine să piardă cineva patru optimi, sau jumătate pentru a păzi o optime [1077].

Şi de ştiţi că face cineva aceasta, unul ca acesta nu-şi împlineşte cu conştiinţă slujirea sa. Căci el stăruie, certîndu-se şi chinuindu-se şi pe sine şi pe aproapele, din slava deşartă şi pentru plăcerea oamenilor, ca să audă după acestea, că nimeni nu l-a putut înfrînge pe el. Vai! Mare vitejie! Nu e aceasta o biruinţă, fraţilor; aceasta e o pagubă, e pierzanie. Iată vă spun că dacă eu trimit pe careva dintre voi ia orice lucru de trebuinţă şi el vede ivindu-se vreo turburare, sau altă vătămare, trebuie să se oprească. Şi niciodată nu vă vătămaţi pe voi înşivă sau pe alţii. Mai bine să nu se împlinească lucrul acela (ceea ce e bine să nu se întîmple), numai să nu vă supăraţi unii pe alţii. Căci altfel, cum am spus, pierdeţi jumătate sau patru părţi din opt. Şi aceasta este o nebunie vădită.

14) Iar acestea vi le spun nu ca să descurajaţi îndată şi să opriţi lucrul, sau ca să vă faceţi nepăsători şi să aruncaţi dintr-odată toate şi să călcaţi peste conştiinţa voastră, voind să scăpaţi de griji, nici ca să vă faceţi neascultători, zicînd fiecare dintre voi: «Nu pot face aceasta, mă vatăm, nu mă priveşte pe mine». Căci pe motivul acesta, nu veţi împlini niciodată nici o slujire, nici nu veţi putea împlini vreodată vreo poruncă a lui Dumnezeu. Ci ca să închinaţi toată puterea voastră spre a împlini orice slujire a voastră

1076. Lucrul făcut e o optime din datorie, iar starea sufletească netulburată e de patru ori atîta.

1077. Adică să nu pierzi dragostea cînd împlineşti o poruncă mai mult silit. Păstrarea stării liniştite a sufletului e jumătate din împlinirea lucrului, căci jumătate e a lui Dumnezeu.

cu dragoste, cu smerită cugetare, plecîndu-vă unul altuia, cinstindu-vă, rugîndu-vă unii pe alţii.

Nimic nu e mai puternic ca smerita-cugetare. Deci de va vedea cineva pe aproapele, sau pe sine însuşi necăjit pentru un timp, opriţi-vă, îngăduiţi-vă unul pe altul, nu stăruiţi cît timp ţine vătămarea. Căci, cum am spus de multe ori, mai bine să nu se împlinească ceea ce e de trebuinţă, precum voiţi, ci precum răspunde nevoii voastre şi nu după voia, sau după dreptul unuia. Chiar cînd vi s-ar părea lucrul îndreptăţit, să nu vă turburaţi sau să vă necăjiţi unii pe alţii şi să pierdeţi jumătate, sau patru din cele opt părţi. Căci e mare deosebirea pagubei. Dar se întîmplă de multe ori, că cineva pierde şi optimea însăşi şi nu înfăptuieşte chiar nimic. Aceasta se întîmplă de pe urma certurilor. Toate lucrurile ce le facem, le facem pentru a ne folosi din ele. Dar ce folos vom avea de nu ne vom smeri unii faţă de alţii, ci, dimpotrivă, ne vom turbura şi ne vom necăji unii pe alţii ? Ştiţi ce se spune în Gherontic: că de la aproapele ne este şi viaţa şi moartea[1078]. Cugetaţi-le acestea pururea în sinea voastră, fraţilor, ca să deprindeţi cuvintele sfinţilor bătrîni, ca să vă sîrguiţi să căutaţi şi să vă folosiţi pe voi înşivă şi unii pe alţii cu iubire şi cu frica de Dumnezeu. În felul acesta, puteţi să vă folosiţi din toate cele ce vi se întîmplă şi să sporiţi cu ajutorul lui Dumnezeu. Şi Însuşi Dumnezeul nostru, ca un iubitor de oameni, să ne dăruiască nouă frica Lui. Căci zice: «Teme-te de Dumnezeu şi păzeşte poruncile Lui, că aceasta o cere de la oameni» (Eccl. 12, 13).

1078. *Apopht.* 9; P.G. 65, 77 B. E o minunată rezumare a unui mare adevăr. In această propoziţie se cuprind nenumărate înţelesuri, care toate se pot ilustra prin relaţiile concrete dintre oameni. Il pierdem pe altul, ne pierdem pe noi; îl iubim pe altul, ne iubeşte şi el pe noi şi aceasta e viaţa noastră. Se roagă pentru noi, ne ajută, ne mîntuim; nu se roagă, nu ne ajută, ne pierdem.

V

DESPRE TREBUINŢA DE A NU SE ÎNCREDE CINEVA ÎN ÎNŢELEPCIUNEA SA

1) În Pilde se zice: «Cei ce n-au cîrmuire, cad ca frunzele, iar mîntuirea este întru sfat mult» (Pilde 11, 14). Luaţi seama, fraţilor, la înţelesul cuvîntului; luaţi seama ce ne învaţă Sfînta Scriptură. Ne îndeamnă să nu ne încredem în noi înşine, să nu ne socotim pe noi înşine înţelepţi, să nu credem că putem să ne cîrmuim pe noi înşine. Avem nevoie de ajutor; avem nevoie de cel ce ne cîrmuieşte după Dumnezeu. Nimic nu e mai jalnic, nimic nu e mai pierzător, decît să nu avem pe cineva care să ne povăţuiască pe calea lui Dumnezeu. Căci ce zice ? : «Cei ce nu au cîrmuire, cad ca frunzele». Frunza e de la început totdeauna verde, în creştere, plăcută, apoi se usucă pe încetul şi cade. Iar la sfîrşit e dispreţuită, călcată în picioare. Aşa e şi omul necîrmuit de cineva. La început are totdeauna căldură pentru post, pentru priveghere, pentru liniştire, pentru ascultare, pentru alte bunătăţi. Apoi stingîndu-se pe încetul acea căldură şi omul neavînd un cîrmuitor, care să-i împrospăteze şi reaprindă căldura, se usucă pe nesimţite, şi cade şi se face rob vrăjmaşilor, care fac din el tot ce voiesc.

Iar despre cei ce-şi mărturisesc ale lor şi le fac toate cu sfat, zice: «Mîntuirea este întru sfat mult». Nu zice: «întru sfat mult», în înţelesul că trebuie să se sfătuiască cu fiecare, ci să se sfătuiască în toate, fără îndoială cu cel în care trebuie să aibă încredere. Nici ca unele să le tacă, iar altele să le spună aceluia, ci toate să le mărturisească şi în toate să se sfătuiască, cum am zis, cu acela. Acesta are «mîntuirea întru sfat mult».

2) Căci dacă omul nu înfăţişează toate ale sale, mai ales dacă vine de la o obişnuinţă şi de la o vieţuire rea, diavolul găseşte în el o voie şi o pornire de îndreptăţire, şi prin ea îl va răpune. Căci unde vede diavolul pe cineva că nu voieşte să păcătuiască, nu e aşa de neiscusit în a face răul, încît să-l momească dintr-odată la vreunul din păcatele vădite. Nu-i zice: «Du-te şi curveşte !», nici: «Du-te şi fură !» Căci ştie că nu voim acestea. Şi nu ţine să ne spună cele ce nu le voim. Ci ne află avînd, cum am spus, o voie oarecare şi o pornire de a ne îndreptăţi şi prin ele ne vatămă cu o părută îndreptăţire. De aceea zice iarăşi: «Cel viclean face răul cînd se împreună cu o voinţă de îndreptăţire» (Pilde 11, 15). Cel viclean este diavolul. Deci el face răul, cînd se împreună cu o pornire de îndreptăţire, adică cu o îndreptăţire ce ne-o dăm noi. Atunci are mai multă putere. Atunci ne vatămă mai mult. Atunci lucrează mai cu tărie. Căci cînd ţinem la voia noastră şi ne întemeiem pe dreptul nostru, atunci noi înşine uneltim împotriva noastră cu viclenie, convingîndu-ne că facem un lucru bun şi nu ne dăm seama că ne pierdem. Căci cum putem cunoaşte voia lui Dumnezeu, sau să o căutăm pe ea, cînd ne încredem în noi înşine şi ţinem la voia noastră ?

3) De aceea, Ava Pimen a spus că «voia este un zid de aramă între om şi Dumnezeu»[1079]. Luaţi seama la înţelesul cuvîntului. Şi iarăşi a adăugat, zicînd: «E o piatră care se întoarce înapoi lovind, căci se împotriveşte voii lui Dumnezeu şi se loveşte de ea. De aceea, cînd o părăseşte, omul zice: «Întru Dumnezeul meu voi trece zidul. Dumnezeul meu, neprihănită e calea Lui» (Ps. 17, 30—31). Minunat a grăit. Căci numai atunci vede cineva calea lui Dumnezeu cea fără pri-

1079. *Apopht. Pimen,* 54; P.G. 65, 333—336.

hană, cînd a părăsit voia sa[1080]. Dar cînd compătimeşte cu voia sa, nu vede calea neprihănită a lui Dumnezeu. Şi orice ar auzi despre sprijinirea lui, îndată o defaimă, o batjocoreşte, se întoarce, se împotriveşte. Căci cum va putea suporta pe cineva, sau cum va putea asculta vreun sfat, cel ce ţine la voia sa ? Apoi a zis Bătrînul şi despre pornirea spre îndreptăţire: «Dacă va lucra şi îndreptăţirea împreună cu voia, nu se va întoarce omul uşor». Vai, cum se leagă între ele cuvintele sfinţilor ? E o moarte adevărată cînd se uneşte pornirea de îndreptăţire cu voia. Căci atunci e mare primejdie, mare frică. Atunci nenorocitul cade cu totul. Căci cine va convinge pe unul ca acesta să creadă, că un alt om cunoaşte mai bine folosul lui ? Atunci el se hotărăşte, cu desăvîrşire, să urmeze voii lui şi gîndului lui şi deci îl rostogoleşte vrăjmaşul cum voieşte. De aceea s-a spus : «Cel viclean face răul cînd se împreună cu pornirea de îndreptăţire». S-a spus că el urăşte pînă şi sunetul (ecoul) sprijinirii (asigurării).

4) Pentru că cel viclean nu numai că urăşte sprijinirea (asigurarea), dar nici nu poate să audă glasul a-

1080. Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească,* 31; P.G. 65, 909 B. Voia egoistă a omului duce spre el însuşi, se înfundă în el însuşi; in el, cel închis în sine însuşi, în mărginirea lui monotonă şi întunecată. Voia lui Dumnezeu duce în largul nesfîrşit şi luminos al vieţii lui Dumnezeu şi al vieţii tuturor în El. Prin voia Sa Dumnezeu Se deschide omului şi lăuntrului lui. Dar atunci omul a devenit transparent pentru lărgimea nesfîrşită a lui Dumnezeu. Calea separată a omului se înfundă repede. Calea lui Dumnezeu duce nesfîrşit în nesfîrşirea Lui. ,ln voia lui Dumnezeu se întîlnesc voile tuturor în înaintarea nesfîrşită în Dumnezeu şi în iubirea şi în înţelegerea lor reciprocă în Dumnezeu. Voia lui Dumnezeu este voia care le cuprinde pe toate, le susţine şi le promovează pe toate într-o înaintare armonioasă şi nesfîrşită, potrivit raţiunilor lor unite în El. Conformîndu-se voii lui Dumnezeu, omul nu anulează nici voia sa, ci o valorifică în năzuinţa ei adevărată de a se dezvolta în mod real în infinitatea lui Dumnezeu, în unire cu toate. Lăsîndu-şi voia sa egoistă, omul a surpat zidul artificial prin care se ţinea despărţit de Dumnezeu şi de toate.

cestei sprijiniri. El urăşte însuşi sunetul sprijinirii, adică chiar faptul de a i se grăi ceva pentru sprijinirea lui[1081]. De pildă : Înainte de a face ceva, cel ce ar trebui să întrebe despre folosul acelui lucru, înainte de a şti vrăjmaşul dacă acela va păzi ceea ce aude, sau nu va păzi, urăşte însuşi faptul de a întreba cineva peste tot şi de a auzi ceva din cele de folos, şi respinge însuşi glasul, însuşi sunetul (ecoul) unor astfel de cuvinte. Şi vă spun pentru ce. El ştie în viclenia pe care o zămisleşte că dacă acela ar întreba, s-ar deprinde să asculte un cuvînt de folos şi nimic nu urăşte vicleanul aşa de mult şi de nimic nu se teme ca de a se cunoaşte un astfel de cuvînt. Căci în acest caz n-ar mai putea unelti cum voieşte. Pentru că dacă s-ar întări sufletul prin mărturisirea tuturor gîndurilor sale şi prin auzirea de la un cunoscător a îndemnului: «Fă aceasta, sau nu face aceasta, aceasta e bine, aceasta nu e bine, aceasta e o pornire de îndreptăţire a ta, aceasta e o voie a ta», sau ar auzi iarăşi: «nu e momentul potrivit pentru acest lucru», iar altădată : «acum e momentul», — nu ar afla diavolul prin ce înşelăciune să-l vatăme pe

1081. Călugărul ca om pornit cu toată hotărîrea pe drumul binelui desăvîrşit are în sfatul unui povăţuitor de încredere o asigurare că va alege binele şi nu răul. Dar diavolul îndeamnă pe călugăr şi în general pe orice om să se încreadă numai în sine, tocmai ca să nu găsească o asigurare că va face binele. Şi se foloseşte spre aceasta de voinţa omului de a se afirma şi de a deveni tot mai mult, ceea ce uşor ajunge mîndrie cînd omul nu vrea să sporească prin Dumnezeu, ci prin sine. De fapt, omul nu se cunoaşte pe sine deplin fără ajutorul altora; şi mai ales nu cunoaşte toate urmările posibile ale faptei sale, din lipsa lui de experienţă, atîta vreme cît este necercat. Cunoaşterea e un lucru comun : «Co-gnoscere». Omul e întreg numai împreună cu alţii şi în ultima analiză cu Subiectul suprem. Asigurarea, întărirea fiecăruia e dată de «sunetul», de «glasul» deosebit al altui subiect, de «ecoul» pe care omul îl aude pornind de la altă persoană. Poate acesta se numeşte «ecoul» şi pentru că în el se regăseşte cu adevărat omul însuşi. Diavolul îl vrea pe ins cu totul rupt de comuniunea cu alţii, pentru ca să-l poată astfel goli cu totul de viaţă, să-l prăbuşească în hăul pustiu al singurătăţii.

el, sau să-l rostogolească, pentru că întotdeauna ar fi cîrmuit şi din toate părţile sprijinit (asigurat) şi s-ar săvîrşi în el cuvîntul: «mîntuirea e în sfat mult». Dar cel viclean nu voieşte aceasta, ci o urăşte. Căci vrea ca omul să facă răul şi se bucură mai mult de acei care «nu au cîrmuire, căci cad ca frunzele».

5) Ştii de fratele acela pe care-l iubea cel viclean şi despre care a spus Avei Macarie: «Am un frate şi cînd mă vede se întoarce ca o morişcă după vînt» [1082]. Pe unii ca aceştia îi iubeşte. De unii ca aceştia se bucură totdeauna, de cei ce nu se încredinţează celui ce poate să-i ajute după Dumnezeu şi să le întindă lor mîna. Căci nu s-a apropiat oare de toţi fraţii dracul acesta, pe care l-a văzut sfîntul purtînd toate felurile de mîncări în ulcele ? Şi nu le-a îmbiat tuturor ? Dar fiecare dintre aceia simţind uneltirea lui, a alergat şi şi-a mărturisit gîndurile sale şi a aflat ajutor în vremea ispitei şi de aceea n-a izbutit vicleanul împotriva lor. Numai pe nenorocitul acela l-a aflat încrezîndu-se în el însuşi şi neavînd de aceea vreun ajutor de la cineva. Şi astfel l-a avut ca pe o jucărie şi de aceea s-a retras mulţumindu-i şi blestemînd pe ceilalţi. Dar îndată ce a spus Avei Macarie lucrul acesta şi numele fratelui şi a alergat sfîntul la el, a aflat care a fost pricina căderii lui: a aflat că n-a voit să se mărturisească, a aflat că nu avea obiceiul să se dezvăluie. Căci întrebat fiind de sfînt: «Cum stai, frate ?», a răspuns : «Cu rugăciunile tale, bine !»; şi zicînd el iarăşi: «Nu te războiesc gîndurile ?», a răspuns : «Sînt bine». Şi n-a voit să mărturisească nimic, pînă ce cu mult meşteşug l-a înduplecat pe el sfîntul să spună ale lui. Iar acesta grăindu-i lui cuvîntul lui Dumnezeu, l-a întărit şi l-a întors. Iar cînd a venit iarăşi vrăjmaşul, după obicei, voind să-l răstoarne pe el, s-a întristat. Căci l-a aflat întărit; nu

1082. *Macarie,* 3 ; P.G. 65, p. 261—264.

l-amai aflat pradă batjocurii sale. Astfel a plecat fără rod, a plecat ruşinat şi de la acesta. De aceea, întrebat iarăşi de către sfînt: «Cum se află fratele acela, prietenul tău ?», nu l-a mai numit pe acela: «prieten», ci duşman şi l-a blestemat zicînd: «S-a stricat şi acesta, nu mă mai ascultă nici el, ci s-a făcut mai sălbatec ca toţi».

6) Iată pentru ce urăşte vrăjmaşul pe cel ce are o sprijinire : pentru că voieşte totdeauna pieirea noastră. Iată pentru ce iubeşte pe cei ce se încred în ei înşişi: pentru că aceştia conlucrează cu diavolul, uneltind împotriva lor înşile. Eu nu cunosc altă cădere a călugărului, decît pe cea care îi vine din încredere în inima sa. Unii spun: omul cade pentru aceasta, sau pentru aceasta. Iar eu, precum am spus, nu cunosc să se întîmple cuiva altă cădere decît din pricina aceasta. Cunoşti pe vreunul care a căzut ? Află că s-a încrezut în sine. Nimic nu e mai primejdios, nimic nu e mai pierzător, decît a se încrede cineva în sine însuşi.

M-a acoperit Dumnezeu şi m-am temut totdeauna de primejdia aceasta. Cînd eram în mînăstirea de obşte, toate le încredinţam bătrînului Ava Ioan. Niciodată nu sufeream, cum am spus, să fac ceva fără sfatul lui. Se întîmpla cîteodată că gîndul îmi spunea: «Nu-ţi va spune bătrînul aceasta ? De ce să-l mai turburi ?» Şi ziceam gîndului: «Anatema fie şi judecăţii tale (dreptei tale socoteli) şi priceperii tale şi înţelepciunii tale şi ştiinţei tale, căci ceea ce ştii, de la diavolul ştii»[1083].

1083. Tot ce răsare din sfera mărginită a unei gîndiri individualiste, e prin sine lipsit de vederea largă, care ţine seama în mod echilibrat de interconditionarea tuturor. E de la diavolul, care vrea să rupă în bucăţi creaţiunea şi să scufunde pe fiecare într-o existenţă extrem de redusă, într-o existenţă chinuită, de umbră, de mişcare dezordonată, neraţională şi contradictorie a umbrelor. Totul e o falsă cunoştinţă, o cunoştinţă a fîşiei, care nu e deplin reală, întrucît nu e în ţesătura întregului, în comunicare de viaţă între toate. «Dreapta socoteală», atît de lăudată în scrierile du-

Plecam deci şi întrebam pe bătrîn şi se întîmpla că uneori îmi spunea tocmai cuvîntul acela la care mă gîndisem şi eu. Atunci gîndul îmi spunea: «Ce mai zici ? Iată ţi-a spus ceea ce ţi-am spus şi eu. Nu l-ai turburat degeaba pe Bătrîn ?» Şi ziceam gîndului: «Acum e bine, acum e de la Duhul Sfînt. Ceea ce e al tău e viclean, e de la draci, e dintr-o stare pătimaşă» [1084]. Şi astfel, niciodată nu îngăduiam gîndului să mă facă să mă încred în mine însumi, fără întrebare.

Şi credeţi-mă, fraţilor, că eram în mare odihnă, într-o mare negrijă, încît mă plîngeam de aceasta, precum ştiu că v-am spus şi altădată. Căci auzisem că «prin multe necazuri trebuie să intrăm noi în Împărăţia lui Dumnezeu» (Fapte, 14, 21), dar eu mă vedeam pe mine neavînd nici un necaz şi mă temeam şi eram îngrijorat, necunoscînd pricina acestei odihne, pînă ce nu mi-a spus bătrînul: «Nu fi necăjit, căci oricine se predă pe sine ascultării, are această odihnă şi lipsă de griji» [1085].

7) Sîrguiţi-vă şi voi, fraţilor, să întrebaţi şi să nu vă încredeţi în voi înşivă. Învăţaţi ce lipsă de grijă aduce acest lucru, ce odihnă, ce bucurie! Dar fiindcă

hovniceşti răsăritene, vine şi ea dintr-o îndelungată experienţă a vieţii de comunitate, de împreună-sfătuire cu alţii. Ea ţine seama de toate laturile realităţii, de toate punctele de vedere posibile, în judecata ce o dă. De aceea sfatul se cere mai ales de la «bătrîni», care au adunat în cursul anilor îndelungaţi multă experienţă de viaţă şi multe păreri de la foarte mulţi.

1084. Chiar dacă judecata ce şi-o dă cineva cu privire la o faptă e ca şi cea pe care o primeşte de la un povăţuitor cu experienţă, e mai bine că el a întrebat. Căci a scăpat de mîndrie, sau de încrederea în sine, care îl va obişnui să nu întrebe nici în cazurile cînd ar putea da o judecată greşită. Şi în general orice mîndrie ca închidere a omului în sine aduce în el o învîrtoşare, o dezumanizare. Iar Duhul Sfînt e acolo unde inimile sînt deschise unele altora, unde oamenii sînt înmuiaţi de simţire, de comunicabilitate.

1085. Vezi «*Despre lepădare*», cap. 25, în această scriere.

am spus că nu eram necăjit niciodată, ascultaţi şi acest lucru ce mi s-a întîmplat atunci. Pe cînd mă aflam încă acolo în mînăstirea de obşte, mi s-a întîmplat odată o mare şi de nesuportat întristare şi mă aflam într-o astfel de durere şi strîmtorare, că eram aproape să-mi dau şi sufletul. Iar necazul acela îmi venise din uneltirea dracilor, căci o astfel de ispită e adusă din pizma lor. E o ispită foarte grea, întunecată, nemîngîiată, nelăsînd nici o odihnă. E o strîmtorare din toate părţile, o înăbuşire din toate părţile. Dar vine repede în suflet harul lui Dumnezeu, pentru că altfel nimenea nu ar putea suporta. Eram, cum am zis, într-o astfel de ispită şi într-o astfel de strîmtorare. Atunci, într-una din zile, pe cînd stăteam în curtea mînăstirii, şi eram descurajat şi rugam pe Dumnezeu pentru aceasta, deodată privesc în biserică şi văd pe cineva îmbrăcat ca un episcop, pe cale să intre în altar. Niciodată nu mă apropiam de vreun străin, fără vreo trebuinţă sau poruncă. Dar atunci, ca şi cînd mă trăgea ceva, intru după el. Iar el rămase acolo destul de mult, avînd mîinile întinse la cer. Iar eu stam în spatele lui, rugîndu-mă cu multă frică. Căci mi se făcuse frică mare de vederea lui. După ce el îşi isprăvi rugăciunea, se întoarse şi veni la mine. Şi pe măsură ce se apropia de mine, simţeam depărtîndu-se din mine şi întristarea şi frica. Apoi cînd stătu în faţa mea, îşi întinse mîna şi atinse pieptul meu şi ciocăni cu degetele lui în pieptul meu, zicînd : «Aşteptînd, am aşteptat pe Domnul şi a luat aminte la mine şi a auzit rugăciunea mea şi m-a scos din groapa necazurilor şi din noroi mult. Şi a pus pe piatră picioarele mele şi a îndreptat paşii mei şi a pus în gura mea cîntare nouă, laudă Dumnezeului nostru» (Ps. 39, 2—4). Şi spuse toate stihurile de trei ori, ciocănind, cum am spus, în pieptul meu. Şi apoi ieşi. Şi îndată se făcu în inima mea lumină, bucurie, mîngîiere, dulceaţă şi mă simţii cu totul altul. Ieşii alergînd după el, voind să-l

aflu, dar nu l-am aflat, căci se făcuse nevăzut. Din acel ceas, prin îndurările lui Dumnezeu, nu mă mai ştiu turburat nici de întristare, nici de frică, ci m-a acoperit pe mine Domnul pînă acum prin rugăciunile acelor bătrîni sfinţi.

8) Acestea vi le-am spus, ca să vă arăt cîtă odihnă, negrijă şi sprijinire (asigurare) are cel ce nu se încrede în sine însuşi, şi aruncă cele ale sale asupra lui Dumnezeu şi asupra celor ce după Dumnezeu îl pot povăţui pe el. Învăţaţi deci şi voi, fraţilor, să întrebaţi. Învăţaţi că e bine să nu vă încredeţi în voi înşivă; că aceasta e smerenie, e odihnă, e bucurie. Ce nevoie e să se zdrobească cineva pe sine în zadar ? Nu se poate mîntui cineva pe sine altfel decît aşa.

Poate se va gîndi cineva că dacă nu are pe cine să întrebe, ce să facă ? Dar de voieşte cineva cu adevărat să facă voia lui Dumnezeu din toată inima, nu-l lasă Dumnezeu niciodată. Şi-l povăţuieşte negreşit după voia Lui. Dacă îşi îndreaptă cineva cu adevărat inima sa spre voia lui Dumnezeu, Acesta va lumina pe un copil mic să-i spuie voia Lui. Iar de nu vrea cineva să facă cu adevărat voia lui Dumnezeu, şi se va duce la un prooroc, Dumnezeu dă în inima proorocului să-i răspundă după inima lui strîmbă, cum zice Scriptura : «De se va amăgi proorocul şi va grăi, Eu, Domnul, l-am amăgit pe proorocul acela» (Deut. 13, 1—3) [1086]. De aceea, sîn-

1086. Pe de o parte aflarea adevărului în privinţa a ceea ce trebuie să faci, depinde de voinţa ta de a face voia lui Dumnezeu; pe de alta, voinţa aceasta a ta trebuie să-şi afle o întărire în cuvîntul altuia. In conglăsuirea ambilor grăieşte Dumnezeu. Fiecare îl află pe Dumnezeu, căutîndu-L. Dar confirmarea aflării voii lui Dumnezeu se cîştigă din conglăsuirea între doi ce caută voia Lui: «Unde sînt doi sau trei adunaţi în numele Meu, acolo sînt şi Eu în mijlocul lor» (Mt. 18, 20). Nu se dispreţuieşte nici voinţa insului de a afla voia lui Dumnezeu, dar nu se nesocoteşte nici comuniunea între doi sau mai mulţi. Cînd eu nu vreau să fac voia lui Dumnezeu, nici proorocul nu mi-o poate descoperi cu adevărat, sau impune, ci mă

tem datori să ne îndreptăm cu toată puterea pe noi înşine spre voia lui Dumnezeu şi să nu credem inimii noastre, ci chiar de ar fi un lucru bun (ceea ce gîndim), să auzim şi de la vreun sfînt că e bun. Să nu ne încredem în noi înşine, chiar dacă am început să lucrăm bine, şi socotim că trebuie să iasă cum e drept. Ci trebuie să facem tot ce stă în puterea noastră, iar pe de altă parte să spunem altuia cum am lucrat şi să aflăm de am lucrat bine. Dar nici după aceea să nu fim fără grijă, ci să aşteptăm şi judecata lui Dumnezeu, cum a spus sfîntul acela, Ava Agaton. Căci acela, cînd a fost întrebat: «Te temi şi tu, părinte ?», a răspuns : «Eu am lucrat după puterea mea, dar nu ştiu de a plăcut lucrul meu lui Dumnezeu. Căci alta e judecata lui Dumnezeu şi alta a oamenilor». Dumnezeu să ne apere de primejdia de a ne încrede în noi înşine şi să ne învrednicească să ţinem calea părinţilor noştri, care au bine-plăcut numelui Lui.

SA NU JUDECAM PE APROAPELE

1) Dacă ne-am aminti, fraţilor, de cuvintele sfinţilor bătrîni, dacă am cugeta la ele totdeauna, cu greu am păcătui, cu greu am cădea în nepăsare. Căci dacă, cum au spus aceia, n-am dispreţui pe cele mici şi care ni se par că sînt lucruri de nimic, n-am cădea în cele mari şi grele. Vă spun totdeauna că din acestea mici, din a

întăreşte în rătăcirea mea. Cînd voiesc să fac voia lui Dumnezeu, mă confirmă şi un copil în aceasta. Dar Dumnezeu lucrează şi într-un caz şi in altul. Mă lasă în ambiţia mea individualistă în primul caz, mă confirmă în simţirea voii Lui, în al doilea caz. Confirmarea în rătăcire sau în adevăr îmi vine totdeauna prin altul. Aşa e făcută firea noastră. Chiar şi printr-un copil mă confirmă Dumnezeu, căci şi el mă scoate din părerea că în mine e tot adevărul.

spune: «Ce este aceasta, ce este aceea ?», se naşte în suflet obişnuinţa rea şi începe să dispreţuiască şi pe cele mari.

Ştiţi ce păcat este să judeci pe aproapele ? Căci ce este mai grav ca acest lucru ? De nimic nu se scîrbeşte Dumnezeu aşa de mult, cum au spus părinţii, şi nimic nu e mai rău ca a judeca. Căci de la aceste lucruri ce par neînsemnate, vine cineva la un rău foarte mare. Căci de la primirea vreunei mici bănuieli împotriva aproapelui, de la a zice: «Ce este dacă ascult şi eu ce zice acest frate ? Ce e dacă spun şi eu acest singur cuvînt ? Ce e dacă văd ce face acest frate, sau văd ce face acest străin ?», mintea începe să uite păcatele sale şi să se ocupe cu cele ale aproapelui. Şi de aci vine pornirea de a judeca, de a cleveti, de a dispreţui. Apoi de aci şi căderea în cele ce le judecă. Căci neîngrijindu-se de păcatele sale şi neplîngîndu-şi moartea sa, cum au zis părinţii, omul nu se poate îndrepta în ceva pe sine însuşi, ci se ocupă întotdeauna cu lucrul aproapelui. Şi nimic nu mînie aşa de mult pe Dumnezeu şi nimic nu goleşte aşa de mult pe om şi nu-l duce la părăsirea sa (de către Dumnezeu), ca clevetirea, judecarea, dispreţuirea aproapelui [1087].

1087. Preocuparea de păcatele altuia face pe om să uite de ale sale, să uite în general de datoria de a se curăţi şi desăvîrşi pe sine. Găseşte în păcatele altuia o scuză pentru ale sale, se găseşte pe sine mai puţin vinovat decît pe altul, îşi deschide drumul de înaintare mai departe în păcatele sale. El neglijează prin aceasta cercetarea sa, cu gîndul de a se cunoaşte cu adevărat, de a se curăţi de păcate, de a afla iertare pentru ele. Judecarea altuia de către noi ne aduce în general o necunoaştere a noastră. Dimpotrivă, privirea atentă şi cu admiraţie a bunătăţii altuia, ne face să ne judecăm pe noi înşine, să ne cunoaştem scăderile şi să căutăm să le îndreptăm. Naşte în noi frica de viitoarea pedeapsă pentru păcatele noastre. Astfel judecarea altuia se răsfrînge în rău asupra noastră şi preţuirea altuia se răsfrînge în bine asupra noastră. De aceea, judecind pe alţii, ne vom face vrednici să fim judecaţi şi noi înşine.

2) Căci altceva este a cleveti, altceva a judeca şi altceva a dispreţui. A cleveti este a spune de cineva : «Cutare a minţit, sau s-a mîniat, sau a curvit, sau altceva asemenea». Prin aceasta l-a clevetit pe acela, pentru că a spus ceva împotriva lui, a spus în chip pătimaş păcatul aceluia.

Iar a judeca este a spune : «Cutare e mincinos, cutare e un om furios, cutare e un curvar». Prin aceasta a judecat însăşi starea dinăuntru a sufletului aceluia şi s-a rostit împotriva vieţii lui întregi, zicînd că este aşa, şi l-a judecat pe acela ca atare[1088]. Şi lucrul acesta e foarte grav. Căci altceva este a spune: «s-a mîniat» şi altceva a spune că «e furios» şi a se rosti, cum am spus, împotriva vieţii lui întregi. A judeca orice păcat e aşa de grav, că însuşi Hristos a zis : «Făţarnice, scoate întîi bîrna din ochiul tău şi apoi vei vedea să scoţi şi paiul din ochiul fratelui tău» (Lc. 6, 42). El a asemănat păcatul aproapelui cu paiul, iar judecarea lui cu bîrna. Vezi cît de rău lucru e a judeca ? E aproape mai rău decît orice păcat. Iar fariseul acela rugîndu-se şi mulţumind lui Dumnezeu pentru virtuţile sale, n-a minţit, ci a spus adevărul. Şi n-a fost osîndit pentru aceasta. Căci sîntem datori să mulţumim lui Dumnezeu cînd ne-am învrednicit să facem vreun bine, pentru că El ne-a ajutat şi a lucrat împreună cu noi. De aceea, precum am spus, nu a fost osîndit pentru că a zis : «Nu sînt ca ceilalţi dintre oameni», ci cînd, întorcîndu-se către vameş, a zis «nici ca acest vameş». Atunci s-a împovărat. Căci a judecat însăşi persoana aceluia, însăşi starea dinăuntru a aceluia şi, pe scurt, întreaga

1088. Clevetirea se referă la o faptă sau alta a cuiva; judecarea, la însăşi persoana aceluia, în întregul ei. Prin judecată se trage concluzia dintr-o faptă rea a cuiva că el însuşi e de aşa fel, că nu poate lucra decît aşa cum a lucrat, căci aşa e firea lui, sau că fapta rea respectivă vine dintr-o deprindere cu răul respectiv, de care nu mai poate scăpa.

lui viaţă [1089]. De aceea s-a coborît vameşul mai îndreptat decît acela.

3) Nimic nu e mai grav, nici mai rău, cum am spus de multe ori, decît a judeca, sau a dispreţui pe aproapele. De ce nu ne judecăm mai degrabă pe noi înşine şi nu cunoaştem cu de-amănuntul păcatele noastre, despre care vom avea să dăm socoteală lui Dumnezeu ? De ce răpim judecata de la Dumnezeu ? Ce vrem noi de la făptura lui Dumnezeu ? [1090] Să tremurăm auzind ce s-a întîmplat acelui mare bătrîn, care a auzit despre un oarecare frate că a căzut în curvie şi a zis: «Rău a făcut!» Căci ştiţi ce lucru înfricoşător se spune despre el în Gheronticon: Sfîntul înger a adus sufletul celui ce a păcătuit la el şi i-a zis : «Iată pe cel ce l-ai judecat! A adormit. Unde porunceşti să-l duc : în Împărăţie, sau în iad ?» Este vreo povară mai înfricoşătoare decît

1089. A judeca pe cineva e a trage, dintr-o greşală văzută la altul, concluzia că acela e întreg şi totdeauna aşa cum a fost în momentul în care l-am văzut săvîrşind acea greşală. E a condamna persoana însăşi în general, ca neavînd în ea nimic bun, nimic în stare să o mîntuiască. Înseamnă a o declara vrednică de osîndă veşnică, ca incapabilă să facă şi ceva bun, ca pierdută definitiv. Dar aceasta vine din faptul că cel ce judecă astfel nu s-a apropiat niciodată de acea persoană cu inima, n-a văzut prin urmare în ea şi ceva bun, şi o luptă interioară cu păcatul ce l-a săvîrşit, n-a făcut efortul de a trezi prin inima sa inima aceluia. Această judecată vine dintr-o lipsă de cunoaştere, de comunicare simţită cu persoana respectivă, ba chiar din lipsa de voinţă de a intra într-o comunicare intimă cu persoana respectivă, pentru a o cunoaşte cu adevărat şi a o ajuta să se îndrepte eventual. E în aceasta şi o lipsă de iubire. Dar prin aceasta el însuşi se dovedeşte un om neîndurat, lipsit de interes şi de iubire pentru omul respectiv. Şi de aceea el însuşi se va osîndi mai cu dreptate decît cel pe care l-a osîndit. De aceea a spus Domnul: «Nu judecaţi, ca să nu fiţi judecaţi». Să lăsăm judecata lui Dumnezeu, care cunoaşte real lăuntrul omului şi ştie de e şi ceva bun în el, sau nu e nimic. Făcînd aşa nu excludem că în acel om nu e şi ceva bun.

1090. Nu nouă ne este datoare cu ceva făptura lui Dumnezeu, ca să avem dreptul să o judecăm. Ci lui Dumnezeu îi este datoare. Căci El a adus-o la existenţă şi o susţine.

aceasta ? Ce altceva înseamnă cuvîntul îngerului către bătrîn decît aceasta : «Deoarece tu eşti judecătorul celor drepţi şi păcătoşi, spune ce porunceşti cu privire la acest smerit suflet ? Te miluieşti de el ? Sau îl trimiţi la chinuri ?»[1091] înspăimîntat de aceasta, sfîntul bătrîn a petrecut tot restul timpului în suspine, în lacrimi şi în mii de osteneli, rugîndu-se lui Dumnezeu să-l ierte pentru păcatul acela. Şi aceasta, după ce a căzut pe faţa lui la picioarele îngerului şi a luat iertare. Căci îngerul spunîndu-i: «Iată, Dumnezeu ţi-a arătat ce povară aduce judecarea altuia; să nu mai faci!», acest cuvînt a fost dovada iertării. Totuşi, sufletul bătrînului nu s-a mai putut mîngîia din plînsul lui pînă la moarte[1091 bis].

4) Căci ce voim noi de la aproapele ? De ce trebuie să ne încărcăm cu povara lui ? Avem noi pentru ce ne îngriji, fraţilor! Fiecare să ia aminte la sine însuşi şi la păcatele sale. Numai lui Dumnezeu I se cade să îndreptăţească şi să osîndească. Căci numai El cunoaşte starea dinăuntru a fiecăruia, purtările, darurile, firea şi destoinicia lui, ca să poată judeca potrivit cu fiecare, precum numai El ştie. Căci altfel judecă Dumnezeu cele ale episcopului şi altfel cele ale stăpînitorului; altfel judecă cele ale povăţuitorului şi altfel ale ucenicului ; altfel ale bătrînului şi altfel ale celui mai tînăr ;

1091. *Apopht. lui Isaia Tebaidul;* P.G. 65, 245 CD.

1091 bis. N-avem dreptul de a judeca pe alţii, nu numai pentru că nu noi i-am adus la existenţă şi nu le putem deci impune nici-o datorie faţă de noi, ci şi pentru că nu le putem spori existenţa trimiţîndu-i în Împărăţia cerului, sau diminua pentru veci, trimiţîndu-i la chinuri. Cine n-are putere să execute o judecată sau nu e delegat să judece de forul executiv, n-are nici dreptul să judece. Numai Cel ce ne-a dat gradul de viaţă pămîntească ni-l poate şi micşora pe acesta pînă la minimum în iad, sau ni-l poate spori la maximum în Împărăţia cerului, prin faptul că această sporire sau diminuare, m-a apropiat mai mult de El, sau m-a depărtat la maximum de El.

altfel ale bolnavului şi altfel ale celui sănătos. Şi cine poate cunoaşte judecăţile acestea, decît singur Cel ce a făcut toate, Care le-a şi plăsmuit pe toate şi le cunoaşte pe toate ?

5) Îmi aduc aminte că am auzit că s-a întîmplat odată lucrul următor: O corabie cu sclavi a sosit la o cetate. Iar în cetatea aceea se afla o foarte sfîntă fecioară, cu multă luare aminte la ea însăşi. Aceasta aflînd că a sosit corabia aceea, s-a bucurat. Căci dorea să-şi cumpere o fetiţă foarte mică. Ea socotea aşa: o iau şi o cresc aşa cum voiesc, ca să nu ştie nimic din răutatea lumii acesteia. Deci trimise să vină conducătorul corăbiei şi află că are două fetiţe foarte mici, aşa cum dorea fecioara şi îndată dădu cu bucurie preţul şi luă o fetiţă cu ea. Dar abia plecă conducătorul corăbiei, de care se despărţise sfînta aceea, şi-l întîlni o dansatoare de moravuri uşoare, care văzu pe cealaltă fetiţă cu el şi dori s-o ia. Şi o luă de fapt; şi după ce se învoi cu el şi plăti preţul, plecă. Vedeţi tainele lui Dumnezeu ? Vedeţi judecata Lui ? Cine poate să afle înţelesul ei ? Ia, deci, fecioara cea sfîntă pe micuţa aceea şi o creşte în frica lui Dumnezeu, deprinzînd-o spre tot lucrul bun, învăţînd-o toată rînduiala călugărească, şi, simplu grăind, toată buna mireasmă a poruncilor lui Dumnezeu. Luînd şi dansatoarea pe nenorocita cealaltă, o făcu unealta diavolului. Căci ce altceva o putea învăţa nebuna aceea decît pierzania sufletului ei! Ce putem zice deci de această înfricoşătoare judecată a lui Dumnezeu ? Amîndouă erau mici, amîndouă au fost vîndute fără să ştie unde merg, şi una s-a aflat în mîinile lui Dumnezeu, iar cealaltă a căzut în mîinile diavolului. E cu putinţă deci să spunem că Dumnezeu va cere de la una ceea ce va cere şi de la cealaltă ? Cum ar face-o ? Dacă amîndouă ar fi căzut în curvie, sau în altă greşeală, ar fi cu putinţă să se spună

că amîndouă vor avea parte de aceeaşi judecată. Dar odată ce una a învăţat cele despre judecată, a învăţat cele despre Împărăţia lui Dumnezeu şi a cugetat ziua şi noaptea la cuvintele lui Dumnezeu, iar nenorocita cealaltă n-a ştiut şi n-a auzit niciodată vreun lucru bun, ci dimpotrivă de toate relele, de toate lucrurile diavoleşti, cum se poate să se ceară de la amîndouă aceeaşi deplinătate a împlinirii poruncilor lui Dumnezeu ?

6) Deci nimic nu poate şti omul despre judecăţile lui Dumnezeu, ci numai El singur le cunoaşte toate şi poate să judece cele ale fiecăruia, precum numai El ştie. Se întîmplă într-adevăr că un frate face unele lucruri greşite în simplitatea lui. Dar are un lucru care place lui Dumnezeu, mai mult decît toată viaţa ta. Şi tu şezi şi-l judeci pe el şi prin aceasta îţi osîndeşti sufletul tău ? Şi dacă i se întîmplă aceluia vreo cădere, de unde ştii tu cît a luptat şi cît a sîngerat înainte de a fi făcut fapta aceea, şi de nu e aflată greşala lui aproape ca o dreptate la Dumnezeu ? Căci Dumnezeu văzînd osteneala lui şi necazul ce l-a avut, cum am spus, înainte de a săvîrşi fapta, îl miluieşte şi-l iartă. Tu cunoşti această greşală, iar Dumnezeu îl miluieşte. Tu îl osîndeşti şi-ţi pierzi sufletul tău. De unde ştii şi cîte lacrimi a vărsat el înaintea lui Dumnezeu pentru greşala lui ? Tu ştii păcatul lui, dar nu ştii pocăinţa lui[1092].

Dar se întîmplă uneori că nu numai judecăm, ci şi dispreţuim. Căci altceva este, cum am spus, a judeca şi altceva a dispreţui. Dispreţuirea are loc cînd cineva nu numai judecă, ci şi dispreţuieşte. Acesta are scîrbă

1092. Se exemplifică faptul că noi necunoscînd întreg lăuntrul semenului, ci numai o faptă din afară, nu putem judeca persoana lui întreagă. Numai Dumnezeu o poate face, căci numai El cunoaşte întreaga fiinţă a lui. De aceea, judecata lui Dumnezeu e mai blîndă, pentru că cunoaşte toată lupta dinăuntru a omului şi puţinătatea puterilor omeneşti faţă de mărimea atotputerniciei Sale. Şi aproape că nu-i om care să fie numai rău, diabolic de rău, cum a descris Dostoevschi pe cîţiva.

de aproapele, are silă de el, ca de un lucru urît. Iar aceasta e mai rea şi mai pierzătoare decît a judeca.

7) Dar cei ce voiesc să se mîntuiască nu ţin seama de scăderile aproapelui, ci totdeauna numai de ale lor : şi prin aceasta ei sporesc. Aşa a făcut acela, care văzînd pe fratele său păcătuind, suspinînd a zis: «Vai mie, că astăzi a greşit el, iar mîine negreşit voi păcătui eu». Vezi cum se întăreşte (se asigură) ? Vezi cum îşi pregăteşte sufletul ? Vezi cum a ştiut să se ferească îndată de a judeca pe fratele său ? Căci spunînd : «Mîine negreşit voi păcătui şi eu», şi-a sădit sieşi frică şi grijă pentru păcatele ce avea, chipurile, să le săvîrşească şi el. Şi aşa s-a ferit de a judeca pe aproapele. Şi nu s-a îndestulat numai cu atîta, ci s-a pus pe sine mai prejos de acela, zicînd: «Acesta se pocăieşte pentru păcatul lui, iar eu negreşit că nu mă pocăiesc, negreşit nu voi ajunge (să mă pocăiesc), negreşit nu mă voi pocăi». Vezi luminarea acestui suflet dumnezeiesc, că nu numai că a putut să se ferească să judece pe altul, ci s-a pus şi pe sine mai prejos de acela ?

Iar noi, nenorociţii, îl judecăm cu nepăsare, ne scîrbim de el, îl dispreţuim pentru orice vedem sau auzim, sau bănuim în privinţa lui. Şi ceea ce e mai cumplit, e că nu ne oprim numai la vătămarea noastră, ci, întîlnind pe un alt frate, îi spunem îndată şi acestuia: «S-a întîmplat aceasta şi aceasta». Şi-l vătămăm şi pe acesta, aruncînd şi în inima lui păcatul. Şi nu ne temem de cel ce a zis : «Vai celui ce adapă pe aproapele său cu băutură turbure» (Avac. 2, 15), ci facem lucrul dracilor şi nu ne pasă. Căci ce altceva are de făcut dracul decît să tulbure şi să vatăme ? Şi ne aflăm lucrînd împreună cu dracii la pieirea noastră şi a aproapelui. Căci cel ce vatămă un suflet ajută dracilor şi lucrează împreună cu ei, precum cel ce foloseşte pe acela e împreună-lucrător al sfinţilor îngeri.

8) Dar din ce pricină pătimim acestea, dacă nu pentru că nu avem iubire ? Căci dacă am avea iubire, împreunată cu mila şi cu durerea, nu ne-am îngriji să vedem scăderile aproapelui. Căci zice: «Dragostea acoperă mulţime de păcate» (I Pt. 4, 8); şi iarăşi: «Dragostea nu socoteşte răul, toate le acoperă» şi celelalte (I Cor. 13, 5). Deci şi noi, cum am zis, de am avea dragostea, însăşi dragostea ar acoperi orice greşală, precum şi sfinţii fac aşa, văzînd zdrobirea oamenilor. Căci nu sînt orbi sfinţii. Şi totuşi nu văd păcatele lor [1093]. Pe de altă parte, cine urăşte aşa de mult păcatul, ca sfinţii ? Dar nu urăsc pe păcătos, nici nu-l judecă, nici nu-l ocolesc, ci împreună pătimesc cu acela, îl sfătuiesc, îl mîngîie, îi slujesc, îl tămăduiesc ca pe un mădular bolnav ; toate le fac ca să-l mîntuiască [1094].

Priviţi la pescari: cînd aceştia aruncă undiţa în mare şi prind un peşte mare şi simt că acela se frămîntă şi

1093. Cei ce au analizat simţirea dragostei (de ex. L. Binswanger, *Grundtormen und Erkeritnis menschlichen Daseins,* Ziirich, 1942) au constatat că dragostea creează celui pe care-l iubeşte, prin imaginaţie, un chip desăvîrşit. Şi aceasta nu e o imaginaţie fără efect, ci una care reuşeşte să transforme pe cel iubit în raporturile cu cel ce l-a imaginat, în ceea ce l-a imaginat. Cel ce iubeşte nu poate să nu-l imagineze pe cel iubit (einbilden) ca foarte bun şi foarte frumos. Dar prin această imaginaţie se surprinde ceea ce e dat virtual în cel iubit şi-l ajută să devină în mod actual aşa. Dacă toţi am iubi un om, ar fi aproape cu neputinţă ca acela să fie rău. Şi dacă toţi ar avea dragoste faţă de toţi, toţi ar deveni buni. In starea de răutate a fiecăruia e implicată o vină, sau o lipsă de iubire a celorlalţi. Sfinţii nu văd păcatele celorlalţi, nu pentru că nu vor să le vadă, ci pentru că nu pot să le vadă, datorită iubirii.

1094. Sfinţii urăsc păcatul, dar nu pe păcătos. Ura lor faţă de păcat se arată în faptul că se feresc ei înşişi de păcat şi ajută şi pe ceilalţi, prin iubire, să-l biruiască. Ei văd în persoană o taină atît de adîncă şi de minunată, că intuiesc în ea posibilităţi de depăşire a oricărei stări de păcat, a oricărei ispite. Dar aceste posibilităţi trebuie actualizate prin puterea ce le-o dă iubirea faţă de ea. Legătura între persoană şi persoană e în mod real o legătură de comunicare asemenea celei între mădularele trupului. Nu se poate însănătoşi un mădular bolnav, dacă nu i se comunică sîngele mădularelor sănătoase. Aceasta se face între oameni prin iubire.

se zbate, nu o trag îndată, opintindu-se peste măsură, căci dacă ar face aşa s-ar rupe sfoara şi s-ar pierde undiţa. Ci îi sloboade cu dibăcie sfoara şi-l lasă să plece unde voieşte. Şi cînd văd că a obosit şi s-a liniştit din zbaterea lui, încep iarăşi să-l tragă pe încetul. Aşa trag şi sfinţii pe fraţi prin îndelungă răbdare şi iubire şi nu se depărtează de ei cu dezgust şi nu se scîrbesc de ei. Căci precum mama avînd la început copilul fără frumuseţe, nu se scîrbeşte, nici nu se depărtează de el, ci-l împodobeşte cu plăcere şi face orice ca să-l înfrumuseţeze, aşa îl acoperă, îl împodobesc şi-l ajută şi ei pe cel ce a greşit, ca să-l îndrepte cu vremea şi pe acela şi să nu lase nici pe altul să se vatăme din pricina lui, ba şi ei să sporească şi mai mult în dragostea lui Hristos.

Ce a făcut sfîntul Amon cînd au venit la el fraţii aceia turburaţi şi i-au zis : «Vino şi vezi, Avo, că este o femeie în chilia fratelui cutare» ? Cîtă milă n-a arătat, cîtă iubire n-a avut sfîntul lui suflet! Căci cunoscînd că fratele a ascuns pe femeie sub un butoi, s-a aşezat deasupra lui şi le-a spus acelora să caute în toată chilia. Şi cum n-au aflat-o, le-a zis lor: «Dumnezeu să vă ierte». Şi i-a ruşinat pe ei şi le-a ajutat şi lor să nu creadă cu uşurinţă ceea ce e protivnic fratelui, iar pe acela l-a făcut să ajungă neprihănit, căci nu numai că l-a acoperit după Dumnezeu, ci l-a şi îndreptat, cînd a aflat vreme potrivită. Căci după ce i-a scos afară pe toţi, luîndu-i numai mîna lui, i-a zis : «Ai grijă de tine, frate !» Şi îndată s-a îmblînzit fratele şi s-a simţit străpuns la inimă; îndată a lucrat în sufletul lui dragostea de oameni a bătrînului [1095].

9) Să ne agonisim deci şi noi iubire, să ne agonisim milă faţă de aproapele, ca să ne păzim de reaua clevetire şi de judecarea şi dispreţuirea cuiva, să ne ajutăm

1095. *Apopht. Amon,* 10; P.G. 65, 121. Avem aci un exemplu din ceea ce se poate numi delicateţea sfinţilor.

unii pe alţii, ca nişte mădulare ce ne aparţinem. Cine, avînd o rană la mîna lui sau la picior, sau la altul oarecare dintre mădularele lui, se scîrbeşte de sine [1096], sau îşi taie mădularul său, chiar dacă ar face puroi, şi nu-l curăţeşte mai degrabă, nu-l spală, nu pune plasture pe rană, nu-l leagă, nu-i dă apă sfinţită, nu se roagă pentru el, nu cere sfinţilor să se roage pentru el, cum a zis şi Ava Zosima ? Şi în orice caz nu-l părăseşte, nu se depărtează de mădularul său, nici de urîtul lui miros, ci face totul ca să-l însănătoşească. Aşa sîntem datori şi noi să pătimim unii pentru alţii, să ne sprijinim unii pe alţii şi prin alţii mai tari, să născocim şi să facem toate ca să ne ajutăm pe noi înşine şi unii pe alţii. «Că mădulare unii altora sîntem», cum zice Apostolul; «că de sîntem toţi un trup şi toţi mădulare unii altora», «de pătimeşte un mădular, pătimesc împreună şi toate celelalte mădulare» (Rom. 12, 5 ; I Cor. 12, 26). Ce socotim noi că sînt mînăstirile de obşte ? Nu socotim că sînt un trup şi, cei din ele, mădulare unii altora ? Cei ce conduc sînt capul; cei ce iau aminte şi îndreptează sînt ochii; cei ce folosesc pe alţii prin cuvînt, gura. Iar urechile sînt cei ce ascultă; mîinile, cei ce lucrează; picioarele, cei trimişi (după cele de trebuinţă) şi cei ce au felurite slujiri. Eşti cap ? Condu! Eşti ochi ? Ia aminte, cunoaşte! Eşti gură ? Grăieşte, fii de folos ! Eşti ureche ? Ascultă ! Eşti mînă ? Lucrează ! Eşti picior ? Slujeşte ! Fiecare să slujească trupului după puterea lui şi sîrguiţi-vă pururea să vă ajutaţi unii pe alţii, fie învăţînd şi sădind cuvîntul lui Dumnezeu în

1096. Cine se scîrbeşte de mădularul său, se scîrbeşte de sine însuşi, căci el însuşi se află întreg în fiecare mădular al său. Deci tăind mădularul, se taie pe sine, sau se face pe sine însuşi mai puţin deplin. La fel legătura fiinţială ce există între noi, face ca în fiecare din ceilalţi să fiu eu însumi şi lăsîndu-l pe el să moară, să-mi devină nefolositor, sau chiar primejdios prin păcat, mă sărăcesc şi mă primejduiesc pe mine însumi, sau mă împuţinez eu însumi sufleteşte măcar în parte, dacă nu de tot.

inima fratelui, fie mîngîindu-l în vreme de necaz, sau dîndu-i mîna la lucrul lui, ajutîndu-l. Şi fiecare, cum am spus, după puterea lui, sîrguiţi-vă, să vă uniţi întreolaltă. Căci pe cît se uneşte cineva cu aproapele, pe atît se uneşte cu Dumnezeu [1097].

10) Şi vă spun o pildă de la părinţi, ca să pătrundeţi înţelesul cuvîntului. Presupuneţi că este un cerc, o tăietură rotundă, făcută de la centrul unui compas. Centrul lui este partea cea mai de mijloc a cercului, pînă la centrul propriu-zis. Cugetaţi cu mintea la ceea ce vă spun. Socotiţi că acest cerc este lumea, că mijlocul cercului este Dumnezeu, iar liniile care duc de la periferie la mijloc sînt căile, sau vieţuirile omeneşti. Deci cu cît intră sfinţii mai mult spre cele din lăuntru, în dorinţa de a se apropia de Dumnezeu, pe măsura pătrunderii lor, ajung mai aproape de Dumnezeu şi întreolaltă. Cu cît se apropie mai mult de Dumnezeu, se apropie întreolaltă ; şi cu cît se apropie mai mult întreolaltă, se apropie mai mult de Dumnezeu. La fel cugetaţi şi despre despărţire. Căci cînd se despart de Dumnezeu şi se întorc la cele din afară, e vădit că, cu cît ies şi se depărtează mai mult de Dumnezeu, cu atît se depărtează mai mult unii de alţii; şi cu cît se depărtează mai mult unii de alţii, cu atît se depărtează mai mult de Dumnezeu. Aşa este firea iubirii. În măsura în care sîntem în afară şi nu iubim pe Dumnezeu, în aceeaşi măsură ne aflăm fiecare depărtat faţă de aproapele. Iar de iubim pe

1097. Două lucruri trebuie semnalate aci: întîi că unirea dintre fraţii din mînăstire şi dintre oamenii credincioşi, în general, e o unire care sporeşte prin fapte, adică întrucît fiecare face ceva pentru celălalt, nu prin simple mărturisiri de iubire. Prin faptele unuia pentru altul înaintează fiecare în fiinţa celuilalt. Al doilea, că înaintînd noi unul în fiinţa celuilalt înaintăm în Dumnezeu, în unirea cu Dumnezeu. Căci Dumnezeu este în unitatea din dragoste a mai multora. El e izvorul din care izvorăşte iubirea, prin care aceia se unesc. El e subiectul suprem în care se unesc subiectele umane.

Dumnezeu, cu cît ne apropiem de El prin iubirea faţă de El, cu atît ne unim mai mult, prin iubire, cu aproapele ; şi cu cît ne unim mai mult cu aproapele, cu atît ne unim mai mult cu Dumnezeu. Dumnezeu să ne învrednicească să auzim cele ce ne sînt de folos şi să le facem. Căci cu cît ne îngrijim şi ne sîrguim mai mult să lucrăm cele ce auzim, cu atît ne luminează şi Dumnezeu mai mult şi ne învaţă pururea voia Lui.

DESPRE ÎNVINOVĂŢIREA DE SINE

1) Să căutăm, fraţilor, să aflăm de ce uneori, auzind cineva un cuvînt supărător, trece peste el neturburat, aproape ca şi cînd nu l-ar fi auzit, iar alteori, auzindu-l, îndată se turbură ? Care e pricina acestei deosebiri ? Şi oare această deosebire are o singură pricină, sau mai multe ? Eu socotesc că are mai multe. Dar este una care le naşte, cum ar zice cineva, pe toate acele multe. Şi o spun cum. Întîi se întîmplă să se afle cineva în rugăciune, sau într-o bună aşezare, adică se află, cum ar zice cineva, într-o stare lăuntrică bună şi atunci rabdă pe fratele său şi trece (peste cuvîntul lui), fără să se turbure. Se întîmplă iarăşi că cineva are o împătimire faţă de un oarecare şi de aceea rabdă, fără să se necăjească, acelea ce i se spun de el. Se mai întîmplă iarăşi că cineva dispreţuieşte pe cel ce voieşte să-l vatăme, pentru că socoteşte lucruri neînsemnate cele ce spune acela şi nici măcar nu-l ia în seamă ca om, sau nici măcar nu socoteşte vrednice de luat în seamă cele ce le spune sau le face acela.

2) Şi vă spun ceva de felul acesta, ca să vă minunaţi : Era un frate oarecare în mînăstirea de obşte mai înainte de a pleca eu de acolo. Şi nu-l vedeam nicio-

dată turburat, sau supărat pe cineva, măcar că ştiam pe mulţi dintre fraţi ocărîndu-l şi scîrbindu-l în chipuri felurite. Dar tînărul acela suporta toate de la fiecare din ei, ca şi cînd nu l-ar fi supărat nicidecum nici unul. Deci eu mă minunam de covîrşitoarea lui putere de a nu ţine minte răul şi doream să aflu cum a agonisit această virtute. Şi l-am luat odată deoparte şi i-am pus metanie, rugîndu-l să-mi spună ce gînd are totdeauna în inima lui că arată atîta îndelungă răbdare, fie cînd e ocărît, fie cînd suferă orice altceva de la cineva. Iar el îmi răspunse în chip firesc şi fără înconjur, zicînd : «Dar eu trebuie să iau aminte la nedesăvîrşirile mele şi să primesc cele de la ei, ca nişte cîini blînzi cele de la oameni». Auzind eu aceasta, mi-am lăsat urechile în jos şi mi-am zis în mine : «Fratele acesta a aflat calea». Şi pecetluindu-mă pe mine, am plecat rugîndu-mă ca Dumnezeu să mă acopere şi pe mine şi pe el.

3) Deci se întîmplă, cum am zis, ca cineva să nu se turbure şi din dispreţuire. Dar aceasta e o pieire vădită, însă turburarea ce o suferă cineva de la un frate care-l necăjeşte, se întîmplă fie pentru că nu se află în acea clipă într-o bună dispoziţie, fie pentru că are vreo scîrbă faţă de acela. Dar sînt şi alte multe cauze, care au fost spuse în felurite chipuri.

Însă cauza oricărei turburări este, dacă vom căuta cu de-amănuntul, faptul de a nu ne învinovăţi pe noi înşine. De aceea avem toată supărarea aceasta; din cauza aceasta nu aflăm niciodată odihnă. De aceea nu e de mirare că auzim de la toţi sfinţii că nu este altă cale (spre odihnă), afară de aceasta; şi vedem că nimenea n-a călătorit vreodată pe altă cale ca să afle odihna. Dar noi aşteptăm să ne odihnim, sau să ţinem peste tot calea cea dreaptă, nesuportînd niciodată să ne învinovăţim pe noi înşine. Cu adevărat, de ar agonisi omul mii de virtuţi, dar de nu va ţine calea aceasta, nu va în-

ceta niciodată să supere şi să fie supărat şi va pierde toate ostenelile lui. Dar ce bucurie, ce odihnă, nu va avea oriunde va merge, cel ce, precum a zis Ava Pimen, se va învinovăţi pe sine însuşi ? [1098]. Căci orice pagubă, orice necinstire, sau orice necaz i s-ar întîmpla, de se va socoti de mai înainte pe sine vrednic de ele, nu se va turbura niciodată. Şi este oare cineva mai fără grijă decît acesta ?

4) Dar va zice cineva : «Şi dacă mă necăjeşte vreun frate şi, cercetîndu-mă, voi afla că nu i-am dat nici un fel de motiv, cum pot să mă învinovăţesc pe mine însumi ?» Dar de se va cerceta pe sine cu frica lui Dumnezeu, va afla negreşit că i-a dat vreun motiv, fie cu lucrul, fie cu cuvîntul, fie cu înfăţişarea. Iar de se vede pe sine, precum zice, că prin nici una din acestea nu i-a dat vreun motiv în clipa de faţă, e de presupus că l-a necăjit altădată, fie cu lucrul, fie altfel, sau e de presupus că a necăjit pe vreun alt frate şi pentru aceasta era dator să sufere; sau, adeseori, pentru alt păcat. Deci de se va cerceta cineva, cum am spus, pe sine cu frica lui Dumnezeu, şi-şi va întreba cu de-amănuntul conştiinţa sa, se va găsi fără îndoială vinovat pe sine [1098 bis].

Se întîmplă iarăşi uneori, că cineva se vede pe sine şezînd în pace şi în linişte, dar cînd îi spune un frate un cuvînt care-l supără, se tulbură şi socoteşte de aceea că pe drept cuvînt se supără, zicînd împotriva aceluia : «De nu venea şi nu-mi vorbea şi nu mă tulbura, n-aş fi păcătuit». Dar aceasta este un lucru de rîs, este

1098. *Apopht. Pimen,* citată de Zosima ·, Paul Everget. I, 46, p. 170. Cf. Pimen, 95, P.G. 65, 345 A.

1098 bis. N-a fost totdeauna desăvîrşit, a spus vreodată cuiva ceva şi s-a răspîndit despre el faima că nu-i aşa de bun. Şi aceasta l-a făcut să nu fie tuturor plăcut. Iar cel ce ocărăşte fără un motiv prezent, a **lucrat** împins de faima aceasta.

o judecată strîmbă. Căci oare, cel ce i-a spus lui acel cuvînt a sădit în el patima ? Acela doar i-a arătat lui patima ce era în el, pentru ca, dacă voieşte, să se pocăiască pentru ea. El se aseamănă cu o floare de tăciune, care pe dinafară e frumoasă, iar pe dinăuntru e cenuşă, şi cînd o sfărîmă cineva se arată cenuşa. Aşa şi acesta şedea în pace, cum socotea el, dar în lăuntrul lui avea patima şi nu ştia. A fost deajuns să-i spună fratele acela un singur cuvînt şi a scos la arătare tina ascunsă înăuntru. Deci dacă voieşte să fie miluit, să se pocăiască, să se cureţe, să sporească şi atunci va vedea că mai degrabă trebuie să mulţumească fratelui, ca celui ce i s-a făcut pricină a acestui folos.

5) Atunci nu-l vor mai apăsa greu încercările, ci cu cît va spori mai mult, cu atît se vor afla mai uşoare. Căci cu cît înaintează sufletul mai mult, cu atît se face mai tare şi are putere să rabde cele ce-i vin. E aşa cum un animal puternic, dacă e împovărat cu o greutate mare, o poartă pe aceasta fără să obosească, iar dacă se poticneşte, îndată se scoală şi aproape că nu simte că s-a poticnit. Dar dacă e un animal slab în putere, orice simte ca o mare greutate, şi de cade, e nevoie de mult ajutor ca să fie ridicat. Aşa este şi cu sufletul. Cu cît săvîrşeşte mai mult păcatul, cu atît se ticăloşeşte mai mult din pricina lui. Şi dacă păcatul e pricină de slăbiciune şi moleşeşte pe cel ce-l are, orice i se întîmplă îi este ca o povară. Iar dacă omul înaintează, cele ce-l împovărau mai înainte i se fac treptat mai uşoare. Deci mult bine ne face şi la multă odihnă şi sporire ne duce faptul de a ne învinovăţi pe noi înşine şi nu pe altul, pentru cele ce ni se întîmplă. Mai ales că nimic nu ni se întîmplă fără purtarea de grijă a lui Dumnezeu.

6) Poate că ar zice cineva : «Cum pot să nu mă necăjesc, dacă am nevoie de un lucru şi nu-l dobîndesc ?

Căci am nevoie de el ca de ceva ce-mi este de trebuinţă». Dar nici acesta nu are motiv să învinovăţească pe altcineva, sau să necăjească pe cineva. Ci dacă, cu adevărat, are nevoie de un lucru, cum zice, şi nu-l dobîndeşte, trebuie să spună: «Hristos ştie mai bine decît mine ce trebuie să mă odihnească şi El însuşi mi Se face mie în locul acestei mîncări»[1099]. Fiii lui Izrail au mîncat mana în pustie patruzeci de ani. Şi chipul manei a fost unul. Dar fiecăruia i s-a făcut în loc de ceea ce avea nevoie : celui ce avea nevoie de ceva sărat, i s-a făcut sărată; celui ce avea nevoie de ceva dulce, i s-a făcut dulce. Şi fiecăruia i s-a făcut, vorbind pe scurt, ceea ce se potrivea cu firea lui [1100]. Astfel, deci, dacă are cineva nevoie de ou, şi nu capătă decît legumă, să spună gîndului său: «Dacă mi-ar fi fost de folos, mi l-ar fi trimis fără îndoială Dumnezeu. Dar El poate face şi leguma aceasta ou». Şi să creadă lui Dumnezeu că i se face lui aceasta, spre mărturia lucrării Lui. Şi cu adevărat, de este cineva vrednic să se odihnească (să se întărească cu hrană), va îndemna Dumnezeu inima Saracinilor să facă cu el milă după trebuinţa lui. Iar de nu este vrednic să se odihnească, sau nu-i este de folos, de-i va face lui cer nou şi pămînt nou, nu va afla odihnă[1101]. De aceea, uneori cineva află odihnă (întărire prin hrană), chiar peste trebuinţa lui, iar alteori nu află nici cît cere trebuinţa. Deoarece Dumnezeu, fiind milostiv, dă fiecăruia după trebuinţa lui, uneori îi rînduieşte unele peste trebuinţă, ca să-i arate aceluia mărimea covîrşitoare a iubirii Lui de oameni şi să-l înveţe pe el să-I mulţumească. Dar şi cînd Dumnezeu nu-i dă ceea ce răspunde trebuinţei lui, face

1099. Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească* 2; P.G. 65, 905.

1100. Sfîntul Vasile, P.G. 32, 700 C şi sfîntul Grigorie de Nyssa, P.G. 44, 368 C.

1101. Aşa se poate înţelege că cei păcătoşi nu se vor putea bucura de cerul nou şi de pămîntul nou al Împărăţiei lui Dumnezeu.

prin cuvîntul Său ca lucrul dat să împlinească trebuinţa lui, învăţîndu-l în acelaşi timp cu răbdarea.

De aceea trebuie ca în toate să luăm aminte la cele de sus, fie că ne vine ceva bun sau ceva rău de la cineva ; să privim la cele de sus şi să mulţumim pentru cele ce ni se întîmplă, suportînd toate cu învinovăţirea de sine şi spunînd, cum au spus părinţii, că de ni se întîmplă ceva bun, e din iconomia lui Dumnezeu, iar de ni se întîmplă ceva rău se întîmplă pentru păcatele noastre. Pentru că sfinţii, de pătimesc, pătimesc sau pentru numele lui Dumnezeu, sau pentru a se arăta virtutea lor spre folosul multora, sau pentru a se înmulţi plata lor de la Dumnezeu. Dar pentru noi, cei ticăloşi, cum putem spune aceasta ? Căci păcătuim în fiecare zi şi căutînd îndreptăţire pentru patimile noastre, am părăsit calea cea dreaptă, pe care ne-au arătat-o părinţii, adică aceea de a ne învinovăţi pe noi înşine. Şi călătorim pe calea cea strîmbă, învinovăţind pe aproapele[1102]. Şi fiecare din noi se sîrguieşte în orice lucru să pună vina pe fratele său şi să arunce povara pe el. Fiecare nesocoteşte (poruncile lui Dumnezeu) şi nu păzeşte pe nici una, dar cere împlinirea lor de la aproapele.

7) Au venit odată la mine doi fraţi, care se necăjeau unul pe altul. Şi zicea cel mai mare despre cel mai mic: «Îi poruncesc lui un lucru şi se necăjeşte şi mă necăjesc şi eu, socotind că dacă ar avea credinţă şi iubire faţă de mine, ar primi cele de la mine cu încredere». Iar cel mai mic zicea: «Iartă-mă, Părinte ! El nu-mi vorbeşte cu frica lui Dumnezeu, ci ca unul ce voieşte să-mi poruncească şi socotesc că de aceea nu se încredinţează inima mea (că-mi vorbeşte de la Dumnezeu), cum zic părinţii»[1103]. Luaţi seama cum se în-

1102. Cf. Zosima, P.G. 78, 1688—1689.

1103. *Apopht. Pimen,* 80, P.G. 65, 341 C.

vinovăţeau cei doi unul pe altul şi nici unul nu se învinovăţea pe sine însuşi. Alţi doi, necăjindu-se unul pe altul, măcar că-şi puneau metanie unii altora, rămîneau fără încredere unul în celălalt. Unul zicea: «Nu mi-a făcut metanie din inimă şi de aceea n-am dobîndit încredere în el. Căci aşa au zis părinţii». Iar celălalt zicea: «Deoarece acela nu avea o dispoziţie de iubire faţă de mine, înainte de a-i pune metanie (de a-i cere iertare), de aceea nici eu nu am încredere». Vezi cum erau amîndoi pradă bătăii de joc (a diavolului) ? Vezi ce gîndire sucită ? Dumnezeu ştie, mă tem că şi cuvintele părinţilor le înţelegem după voia noastră cea rea şi spre pieirea sufletelor noastre. Trebuia ca fiecare din ei să ia asupra lui vina şi unul să spună: «N-am pus metanie din inimă fratelui meu şi de aceea nu i-a dat Dumnezeu încredinţare»; iar celălalt să spună: «Nu eram în dispoziţie de iubire faţă de fratele meu înainte de a-mi pune metanie şi de aceea nu i-a dat încredinţare Dumnezeu». La fel trebuiau să facă şi ceilalţi doi, pomeniţi înainte de aceştia. Cel dintîi trebuia să spună: «Eu grăiesc cu mîndrie şi de aceea nu-i dă Dumnezeu fratelui meu încredinţare». Iar celălalt trebuia să cugete: «Fratele meu îmi porunceşte cu smerenie şi dragoste, dar eu sînt nesupus şi nu am frică de Dumnezeu». Dar nici unul din ei nu a aflat calea ca să se învinovăţească pe sine, ci fiecare împovăra pe fratele său.

8) Iată, de aceea nu putem spori, de aceea nu izbutim să ne folosim vreodată în ceva, şi rămînem tot timpul nostru otrăviţi de gîndurile ce le avem unii împotriva celorlalţi, măcinîndu-ne unii pe alţii. Fiindcă fiecare îşi dă dreptate sieşi, fiecare se lasă pe sine, cum am spus, nepăzind nimic şi cere de la aproapele păzirea poruncilor. De aceea, nici nu ne obişnuim cu binele. Căci chiar dacă dobîndim puţină lumină, îndată o cerem aceea de la aproapele, învinovăţindu-l pe

el şi zicînd că era dator să facă aceasta şi de ce n-a făcut aşa ? De ce nu cerem mai degrabă de la noi împlinirea poruncilor şi nu ne învinovăţim pe noi înşine, ca pe unii ce nu le păzim ?

Unde e bătrînul acela care, întrebat fiind: «Ce ai aflat mai bun pe calea aceasta, părinte ?», a răspuns şi a zis : «Să mă învinovăţesc în toate pe mine însumi». Aceasta a lăudat-o şi cel ce a întrebat. De aceea a zis : «Altă cale afară de aceasta nu este»[1104].

La fel a zis şi Ava Pimen cu suspin : «Toate virtuţile au intrat în casa aceasta, afară de una. Iar fără ea, anevoie poate opri omul (răul)». Şi l-au întrebat pe el: «Care este aceasta ?» Şi zise: «Să se învinovăţească omul pe sine însuşi»[1105].

Dar şi sfîntul Antonie a zis că aceasta este marea lucrare a omului, să arunce greşeala sa asupra sa înaintea lui Dumnezeu şi să aştepte ispita pînă la cea din urmă răsuflare[1105 bis].

Şi pretutindeni aflăm că părinţii păzesc această poruncă şi toate le-au pus în legătură cu Dumnezeu, pînă şi cele mai mici lucruri; şi aşa s-au odihnit.

1104. *Apopht. Teofil,* 1, P.G. 65, 197 C.D. A pune totdeauna vina pe tine însuţi, înseamnă a nu mai vedea răul nicăieri în altă parte, ci numai în tine şi prin aceasta a-l putea vindeca cu adevărat. Căci nu poţi vindeca pe alţii cu sila, dar te poţi îndrepta pe tine cu voia ta. Sau poţi opri mereu apariţia răului în tine şi poţi opri curgerea lui de la tine şi te poţi face izvor al unui curent neîncetat de bine. E singura metodă de a opri creşterea răului, de a lucra la covîrşirea lui de către bine.

1105. *Apopht. Pimen,* 134, P.G. 65, 356 D. Răul se opreşte numai dacă nu răspunzi la răul altuia cu răul din tine, prin faptul că-l învinovăţeşti. Răul de la altul se îneacă în oceanul iertării tale. Propriu-zis, e topit înainte de a ajunge la tine, prin faptul că nu-l vezi. Răul e într-un anumit fel şi produsul unei închipuiri, o nălucire. Originea răului e o închipuire a răului. Ii dăm puterea de a exista şi de a ne chinui prin închipuirea că el există. Aceasta e inconsistenţa şi existenţa lui. Prin aceasta putem susţine răul inconsistent în eternitate (iadul).

1105 bis. *Apopht. Antonie, 4,* P.G. 77 A. Cf. Pimen 12, P.G. 65, 353.

9) Aşa a făcut acel sfînt Bătrîn, căruia, fiind bolnav, i-a pus fratele în mîncare în loc de miere, ulei de rapiţă, care e foarte vătămător[1106]. Şi totuşi bătrînul n-a zis nimic şi a mîncat în tăcere o bucată de legumă şi a doua, cît era de trebuinţă, neînvinovăţind pe fratele în sine însuşi, zicîndu-şi că l-a dispreţuit. Şi nu numai că nu a spus aceasta, dar nici măcar cu un cuvînt nu l-a supărat. Iar cînd a aflat fratele ce a făcut, a început să se necăjească, zicînd : «Te-am omorît, Ava, şi ai pus păcatul asupra mea, pentru că ai tăcut»[1106 b]. Iar bătrînul i-a răspuns cu blîndeţe, zicînd: «Nu te necăji, fiule ! Dacă Dumnezeu ar fi voit ca eu să mănînc miere, mi-ai fi pus miere». Deci îndată a pus lucrul pe seama lui Dumnezeu. De ce pe seama lui Dumnezeu, bunule bătrîn ? Fratele a greşit şi tu zici: «Dacă aşa a voit Dumnezeu». Pentru ce ? El zice: «Da, dacă ar fi voit Dumnezeu ca eu să mănînc miere, fratele ar fi pus miere»[1106 c]. Şi aceasta a spus-o, măcar că Bătrînul era aşa de bolnav şi nu putuse primi atîtea zile nici o hrană. Totuşi el nu s-a supărat pe fratele, ci a pus lucrul pe seama lui Dumnezeu. Şi bine a spus Bătrînul. Dacă Dumnezeu ar fi voit ca el să mănînce miere, ar fi prefăcut şi uleiul cel rău mirositor în miere.

10) Iar noi ne pornim să învinuim în orice lucru pe aproapele, învinovăţindu-l că ne-a dispreţuit şi că a lucrat contrar conştiinţei. Şi cînd auzim un cuvînt, îndată îl sucim zicînd: «Dacă nu ar fi vrut să mă rănească, nu l-ar fi zis». Unde e sfîntul acela care a zis despre Şimei: «Lăsaţi-l pe el să blesteme, că Domnul

1106. *Apopht. 151,* Paul Everg. II, 23, p. 67.

1106b. Dacă punea păcatul asupra lui, nu-l punea de fapt; l-a pus asupra lui, pentru că nu l-a pus asupra lui.

1106 c. E un mare optimism afirmat aci. Să te bucuri chiar de necazuri, ca aducătoare ale milei lui Dumnezeu. In felul acesta nimic nu-ţi mai produce suferinţă şi tristeţe.

i-a spus lui să blesteme pe David» (II Regi 16,11). Dumnezeu i-a zis omului ucigaş să blesteme pe proorocul. Cum i-a zis Dumnezeu aceasta lui ? Proorocul, avînd cunoştinţă şi ştiind că nimic nu aduce aşa de mult mila lui Dumnezeu peste un suflet, ca încercările, şi mai ales cele venite şi îngrămădite în vreme de necaz şi de strîmtorări[1106 d], a zis : «Lăsaţi-l să blesteme pe David, că Domnul i-a zis lui». Pentru ce ? «Ca să vadă Dumnezeu smerenia mea şi să-mi întoarcă mie cele bune în locul blestemului lui». Vezi cum zicea aceasta proorocul întru cunoştinţă ? De aceea se şi smerea faţă de cei ce voiau să-l apere pe cel blestemat, zicînd: «Ce este mie şi vouă, fiii lui Ţeruia ? Lăsaţi-l să blesteme, că Domnul i-a spus lui».

Iar noi nu suportăm să spunem despre fratele nostru, că Domnul i-a spus lui. Ci de auzim un cuvînt, îndată pătimim cele ale cîinelui. Căci de aruncă cineva împotriva lui o piatră, îndată lasă pe cel care a aruncat-o, şi pleacă şi muşcă piatra. Aşa facem şi noi. Lăsăm pe Dumnezeu care îngăduie să fie aduse asupra noastră încercările spre curăţirea păcatelor noastre şi pornim împotriva fratelui, zicînd: «De ce mi-a spus aceasta ? De ce mi-a făcut aceasta ?» Şi putînd să ne folosim mult din acestea, uneltim împotriva noastră

1106d. A pune pe seama lui Dumnezeu ispitele, nu înseamnă a socoti că El aduce necazurile sau ispitele spre păcătuire, ci numai că El le îngăduie. Şi le îngăduie nu numai pentru că nu voieşte să împiedice libertatea celor răi de a se manifesta, ci şi pentru că ştie că şi din ele noi putem cîştiga întărire, respingînd ispita la păcat şi suportînd greutăţile ce ni le face cineva. Dumnezeu a întocmit lucrurile în aşa fel, că şi din răul ce ni se face, de pe urma păcatului ce a intrat în lume, noi ne putem folosi, întărindu-ne, dacă respingem încercările sau le suportăm cu gînd bun, cu voinţa noastră. De aceea chiar şi pentru ele trebuie să mulţumim lui Dumnezeu. Nu numai leacul dulce ne este de folos, ci şi cel amar. Chiar şi cele rele au fost făcute de Dumnezeu în aşa fel, să le putem suporta spre folosul nostru.

cele ce ne păgubesc. Căci nu voim să ştim că toate se fac după purtarea de grijă a lui Dumnezeu, spre folosul fiecăruia. Dumnezeu să ne înţelepţească pe noi prin rugăciunile sfinţilor. Amin.

VIII

DESPRE TINEREA DE MINTE A RAULUI

1) Părinţii[1107] au spus că: «e lucru străin călugărilor să se mînie; şi la fel, să supere pe cineva». Şi iarăşi, că «dacă cineva e stăpînit de mînie, e stăpînit de draci; iar dacă cineva e biruit de patima aceasta, e cu totul străin de viaţa călugărească»[1108]. Şi celelalte. Deci ce trebuie să zicem despre noi înşine, care nu ne oprim nici la iuţime şi mînie şi mergem pînă la ţinerea de minte a răului ? Şi ce trebuie să facem altceva decît să plîngem o astfel de stare jalnică şi neomenoasă a noastră ? Să stăm deci treji, fraţilor, şi să ne ajutăm nouă înşine, după Dumnezeu, ca să ne izbăvim de amărăciunea acestei patimi pierzătoare.

Căci se întîmplă uneori că cineva pune metanie fratelui, precum se cuvine, cînd s-a ivit între ei o turburare, sau o supărare, dar rămîne şi după metanie supărat, avînd gînduri împotriva lui. Unul ca acesta nu trebuie să le nesocotească, ci să le taie repede. Căci ele înseamnă ţinerea de minte a răului. Şi e nevoie de multă trezvie, de multă pocăinţă, cum am spus, ca să nu rămînă în el mult timp şi să se primejduiască. Căci

1107. In ed. din «Sources Chretiennes»: «Evagrie a zis, că e lucru străin» etc. In alte manuscrise : «Evagrie a zis că părinţii au zis». In alte manuscrise: «Careva dintre bătrîni a zis». *Apopht. Macarie,* 11, citat de Zosima în *P. Everget.* II, 35, p. 112.

1108. Pseudo-Nil (Evagrie), De *malignis cogitationibus* XIV, P.G. 79, 1216 B.C.

punînd metanie, a pus-o pentru poruncă, şi pentru moment şi-a vindecat mînia, dar cu ţinerea de minte a răului nu a luptat. Şi de aceea a rămas cu supărarea asupra fratelui. Căci altceva e ţinerea de minte a răului, altceva mînia, altceva iuţimea şi altceva turburarea.

2) Vă dau o pildă, ca să înţelegeţi. Cel ce aprinde focul are mai întîi o fărîmă de jar, care este cuvîntul fratelui care l-a supărat. Deocamdată e numai o fărîmă de jar. Căci ce este cuvîntul fratelui tău ? Dacă-l suporţi pe el, ai stins fărîma de jar. Dar dacă rămîi cugetînd: «De ce mi l-a spus ? Am să i-o spun şi eu. Şi dacă nu ar fi voit să mă supere, nu l-ar fi spus. Şi crede-mă că-l voi supăra şi eu», iată ai pus nişte vreascuri, sau altceva, făcînd la fel cu cel ce a aprins focul, şi ai făcut fum, ceea ce este una cu turburarea. Iar turburarea aceasta este mişcarea şi îngrămădirea gîndurilor, care aţîţă inima şi o umple de îndrăzneală. Iar îndrăzneala e pornirea de răzbunare împotriva celui ce te-a supărat. Aceasta înaintează la cutezanţă, cum a spus Ava Marcu: «Răutatea mişcîndu-se în gînduri, face inima îndrăzneaţă. Dar desfiinţată prin rugăciune şi nădejde, o zdrobeşte»[1109]. Dacă ai fi răbdat micul cuvînt al fratelui, ai fi stins, cum am zis, chiar şi mica fărîmă de jar, înainte de a se fi născut turburarea. Dar dacă voieşti, poţi să o stingi cu uşurinţă şi pe aceasta, fiindcă este proaspătă, prin tăcere, prin rugăciune, printr-o pocăinţă din inimă. Dar dacă rămîi fumegînd, ca unul ce dai inimii îndrăzneală şi o aţîţi, ţinînd în amintire: «De ce mi-a spus-o ?» «Am să i-o spun şi eu !», chiar din această adunare şi îngrămădire de gînduri, care supără şi înfierbîntă inima, se produce aprinderea iuţimii. Căci iuţimea e fierberea sîngelui în

1109. Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească* 14, P.G. 65, 908 A.

jurul inimii, cum zice sfîntul Vasile[1110]. Iată deci că s-a ivit iuţimea, iar ea este, cum zic unii, mişcarea fierii. Dar dacă voieşti, poţi s-o stingi şi pe aceasta, înainte de a ajunge mînie. Dar dacă rămîi turburînd şi turburat, te vei afla ca cel ce pune lemne pe foc; şi focul arde mai tare şi aşa se produc cărbuni aprinşi. Aceasta este mînia.

3) Aceasta este ceea ce a spus Ava Zosima, cînd a fost întrebat, ce este cuvîntul care spune : «Unde nu este iuţime, lupta se linişteşte»[1111]. Căci dacă la începutul turburării, cînd începe cineva, cum am spus, să fumege şi să facă unele scîntei, o ia înainte şi se învinovăţeşte pe sine şi pune metanie mai înainte de a se aprinde şi de a se ivi iuţimea, se linişteşte. Dar dacă nici după ce se iveşte iuţimea, nu se linişteşte, ci stăruie în a se turbura, în a înainta în îndrăzneală, este, cum am spus, asemenea celui ce pune lemne pe foc şi rămîne arzînd pînă ce va face bucăţi mari de cărbuni aprinşi. Şi precum cărbunii aprinşi se fac cărbuni mari neaprinşi şi fiind ţinuţi la un loc nu se sfărîmă mulţi ani şi chiar de se aruncă apă peste ei, nu se desfac, aşa şi mînia, dacă se prelungeşte timp îndelungat, se preface în ţinere de minte a răului şi dacă nu-şi varsă cineva sîngele picătură cu picătură, nu se izbăveşte de ea[1112].

1110. Sfîntul Vasile, *La Isaia,* P.G. 37, 948. Rămîne biologilor să confirme cum un gînd înfierbîntat mişcă sîngele mai repede.

1111. P. Everget. II, 35, p. 11.

1112. Se cere cuiva o luptă pînă la sînge cu sine însuşi, ca să poată topi ţinerea de minte a răului din sine. Aci nu mai ajung numai lacrimile simţirii, ci e nevoie de osteneli pînă la sînge. Părinţii au dat în general o schemă a înaintării omului de la momeală la patimă (momeala, convorbirea cu ea, învoirea cu ea, fapta păcătoasă, patima prin obişnuirea cu ea). Dar nicăieri nu am văzut ca la Ava Dorotei aplicarea acestei scheme la formarea patimii speciale a ţinerii minte a răului şi o descriere atît de amănunţită a acestei dezvoltări.

Iată v-am descris aceste trepte deosebite, ca să înţelegeţi. Iată aţi auzit ce este prima turburare, ce este iuţimea, ce este mînia şi ce este ţinerea de minte a răului. Vedeţi cum s-a ajuns de la un cuvînt, la un rău aşa de mare ? Dar dacă ar fi aruncat asupra sa însuşi vina şi ar fi răbdat cuvîntul fratelui şi n-ar fi voit să se răzbune şi în loc de un cuvînt să spună două, sau şi cinci, şi să răspundă răului cu rău, ar fi scăpat de toate aceste rele. De aceea vă spun vouă mereu: tăiaţi patimile, cît timp sînt tinere, înainte de a se întări împotriva voastră. Căci în acest caz vă veţi ticăloşi (veţi slăbi). Căci altceva este a smulge o plantă mică şi altceva, a dezrădăcina un copac mare.

4) De nimic nu mă mir mai mult ca de faptul că nu ştim ce spunem în psalmi. Căci în fiecare zi spunem în psalmi şi ne ocărîm pe noi înşine, şi totuşi nu înţelegem. Oare nu sîntem datori să ştim ce spunem în psalmi ? Căci pururea spunem : «De am răsplătit celor ce mi-au răsplătit mie cu rele, să cad din partea vrăjmaşilor mei deşert» (Ps. 7, 4, 5). Ce este: «Să cad» ? Pînă cînd stă cineva, are putere să se împotrivească vrăjmaşului său : loveşte şi e lovit, biruieşte şi e biruit ; căci încă stă. Iar de va ajunge să cadă, nu mai poate, zăcînd jos, să lupte cu vrăjmaşul său. Dar ne rugăm nu numai să nu cădem din partea vrăjmaşilor noştri, ci ca să nu cădem deşerţi.

Dar ce este a cădea cineva deşert din partea vrăjmaşilor săi ? Am spus, că a cădea cineva înseamnă a nu mai avea putere să se ridice şi a zăcea jos. Iar «deşert», este a nu mai avea în sine ceva bun, ca să se mai poată scula. Căci cel ce se scoală, poate să se îngrijească iarăşi de sine şi poate să intre iarăşi în luptă.

Apoi zicem : «Să gonească vrăjmaşul sufletul meu şi să-l prindă»; nu numai să-l gonească, ci şi să-l prindă, ca să fim supuşi lui, ca să fim biruiţi în toate de el

şi să ne doboare în fiecare lucru, dacă vom răsplăti celor ce ne-au răsplătit nouă cu rele.

Şi nu numai pentru aceasta ne rugăm, ci şi «ca să calce la pămînt viaţa noastră». Ce este viaţa noastră ? Viaţa noastră sînt virtuţile. Deci ne rugăm să fie călcată la pămînt viaţa noastră, ca să se facă cu totul pămîntească, avînd întreg cugetul jos la pămînt. «Şi slava mea să se sălăşluiască în ţărînă». Dar ce este slava noastră altceva decît cunoştinţa, care vine în suflet prin păzirea poruncilor ? [1113] Deci cerem ca să prefacă slava noastră în ruşinea noastră, cum zice apostolul (Fil. 3, 19), ca să o aşeze în ţărînă şi să facă viaţa noastră şi slava noastră pămîntească; ca nimic să nu mai cugetăm după Dumnezeu, ci toate trupeşte, toate potrivit cărnii, ca aceia despre care a zis Dumnezeu : «Nu va mai rămîne Duhul Meu în oamenii aceştia, pentru că sînt numai trupuri» (Fac. 6, 3). Spunîndu-le toate acestea, ne blestemăm pe noi înşine, dacă vom răsplăti răul cu rău. Şi cu cîte rele nu răsplătim cele rele şi nu ne pasă, ci rămînem nepăsători ?

5) Dar se poate răsplăti răul cu rău nu numai cu fapta, ci şi cu cuvîntul şi cu înfăţişarea[1114]. E cîte unul care apare ca unul ce nu răsplăteşte răul cu rău prin

1113. E o învăţătură constantă a părinţilor că cunoaşterea nu se cîştigă printr-o raţiune separată de efortul de curăţire de patimi, de efortul de desăvîrşire prin împlinirea poruncilor dumnezeieşti. Cunoştinţa vine din apropierea noastră de Dumnezeu, după ce am înlăturat zidul despărţitor al păcatelor, al egoismului, al întoarcerii spre golul nostru. Cunoştinţa e slavă din slava lui Dumnezeu ; e frumuseţea luminii lui Dumnezeu ce străluceşte în oglinda curăţită de egoism şi limpezită de iubire a fiinţei noastre. Iar această deschidere spre Dumnezeu, sau dărîmarea zidului care ne desparte de El, se face prin virtuţi. De aceea ele sînt «viaţa noastră» adevărată, pentru că ele ne pun în comunicare cu Dumnezeu, cu viaţa şi cu lumina Lui. Ele ne dau orientarea spre El şi spre semenii noştri, ne pun în acord cu voia Lui, nu ne lasă închişi în noi înşine şi în interesele noastre legate de cele trupeşti şi trecătoare.

1114. *Apopht. Pimen,* 34, P.G. 65, 332 A.

fapte, dar se află răsplătindu-l, cum am spus, cu cuvîntul, cu înfăţişarea. Că se întîmplă cîteodată că unul îşi dă o înfăţişare, sau face o mişcare, sau aruncă o privire prin care turbură pe fratele său[1115]. Dar şi aceasta înseamnă a răsplăti răul cu rău. Altul se sileşte să nu răsplătească răul cu rău nici prin faptă, nici prin cuvînt, nici cu înfăţişarea. Dar are în inima lui o supărare pe fratele său şi e necăjit pe el. Vedeţi cîte deosebiri de stări ? Altul nu are nici o supărare oarecare pe fratele său, dar dacă aude că cineva l-a necăjit pe el, sau a murmurat cineva împotriva lui, sau l-a bîrfît, se bucură totdeauna auzind acestea. Acesta încă răsplăteşte răul cu rău. Altul nici nu ţine vreun gînd rău împotriva aceluia, nici nu se bucură auzind vreo bîrfire împotriva celui ce l-a supărat, ba se şi întristează dacă acesta e necăjit; dar nu are nici plăcere dacă aceluia îi merge bine şi se necăjeşte dacă-l vede slăvit, sau trăind in linişte. Aceasta încă este un fel de ţinere de minte a răului, fără îndoială mai uşor, dar totuşi este.

Dar se află şi cîte unul care voieşte ca fratele să se bucure şi să aibă pace şi voieşte să facă toate pentru binele lui şi să întreprindă orice pentru cinstirea şi odihna lui.

6) Dar am spus la începutul cuvîntului, că este cîte unul care îi pune metanie fratelui său, dar după metanie păstrează încă o supărare împotriva lui. Despre acesta spunem că punînd metanie, şi-a tămăduit prin aceasta mînia, dar n-a luptat încă cu ţinerea de

1115. Faptul că oamenii aruncă unii în alţii cele rele (şi cele bune) şi prin cuvinte şi prin priviri şi înfăţişări, arată că există între ei o legătură indisolubilă, de fiinţă ; despărţirea nu devine totală niciodată între ei, ca între nişte monade. Intre ei e nu numai o înţelegere, ci şi o trecere de fiinţă din unul în altul. Se comunică starea bună şi rea de la unul la altul. Pe de altă parte eu pot opri trecerea răului din altul în mine, prin voinţă. Il ţin exterior. Iar cînd îl primesc înseamnă că eu mi l-am însuşit şi-l întorc ca al meu, adică înmulţit. Şi aceasta îl înmulţeşte şi în el.

minte a răului. Este însă un altul care de se va întîmpla să-l supere cineva şi-şi vor pune metanie şi se vor împăca unul cu altul, dobîndeşte pacea faţă de el, şi nu mai are în inima lui nici o amintire rea împotriva aceluia. Dar de se va întîmpla după aceea, ca acela să-i spună ceva care îl supără, începe să-şi aducă aminte şi de cele dinainte şi să se tulbure nu numai pentru cele de al doilea, ci şi pentru cele dinainte. Acesta se aseamănă omului care, avînd o rană şi punînd pe ea un plasture, rana i s-a vindecat prin plasture şi s-a închis, dar locul este încă mai slab şi cînd cineva va arunca împotriva lui o piatră, locul acela se răneşte mai uşor decît tot trupul şi începe de îndată să sîngereze. Aşa a păţit şi acesta: a avut o rană şi a pus un plasture, care e metania, şi deocamdată şi-a vindecat rana ca şi cel dintîi. Adică s-a vindecat mînia, ba a început să se îngrijească şi de ţinerea de minte a răului, silindu-se să nu mai ţină nici o amintire rea în inima lui. Aceasta înseamnă că rana s-a cicatrizat, dar nu s-a şters cu totul, şi mai are încă o rămăşiţă de amintire a răului. Aceasta este cicatricea, din care uşor se jupoaie toată rana, cînd primeşte o mică lovitură. Deci trebuie să se nevoiască să se şteargă urma a toată cicatricea şi să ajungă ca locul să se acopere cu păr şi să nu mai rămînă nici o urmă, nici să se mai vadă că a fost în locul acela vreo rană.

Dar cum se poate ajunge la aceasta ? Rugîndu-se din toată inima pentru cel ce l-a supărat pe el şi să zică : «Dumnezeule, ajută fratelui meu şi mie prin rugăciunile lui». Şi aşa se află rugîndu-se pentru fratele său, ceea ce este o dovadă de compătimire şi de dragoste, şi smerindu-se prin faptul că cere ajutor prin rugăciunile aceluia[1116]. Iar unde este compătimire şi

1116. Numai apelul prin rugăciune la cineva, care e mai presus de amîndoi, adică la Dumnezeu, poate să-i vindece pe amîndoi deplin de rana supărării şi a ţinerii de minte a răului. Numai aşa se pot depăşi

dragoste şi smerenie, ce mai poate face iuţimea, sau ţinerea de minte a răului, sau altă patimă ? Căci a zis Ava Zosima: «De ar mişca diavolul cu dracii lui toate vrăjile răutăţii lui, toate meşteşugirile lui vor rămîne fără putere şi se vor zdrobi de smerenia (împlinirii) poruncii lui Hristos»[1117]. Dar spune şi alt bătrîn : «Cel ce se roagă pentru duşmani nu va ţine minte răul»[1118].

7) Lucraţi şi veţi înţelege bine cele ce auziţi. Iar de nu veţi lucra, le veţi primi numai cu cuvîntul. Şi care om, voind să înveţe un meşteşug, îl învaţă numai cu Cuvîntul ? Fără îndoială, întîi stăruie făcînd şi desfăcînd, şi iarăşi făcînd şi stricînd. Şi aşa, pe încetul, ostenindu-se şi răbdînd, învaţă meşteşugul. Căci Dumnezeu, privind hotărîrea şi osteneala lui, lucrează împre-

amîndoi în raporturile dintre ei. De aceea, unul rugîndu-se lui Dumnezeu pentru celălalt cere lui Dumnezeu ca să-i dea şi celuilalt rugăciune pentru el. Dar aceasta e o nouă smerenie atît faţă de Dumnezeu, cît şi faţă de celălalt. Dar cerînd lui Dumnezeu rugăciunea celuilalt, îi mai cerem lui Dumnezeu ca şi acela să ajungă la smerenie, la depăşirea lui însuşi, îmbinată cu dragostea faţă de sine. Avem nevoie şi de celălalt pentru tămăduirea deplină a noastră. Dar avem nevoie de el într-o stare de smerenie şi de dragoste. Iar în smerenie deplină nu putem ajunge unul faţă de altul decît întărind această smerenie a unuia faţă de altul din smerenia faţă de Dumnezeu. Numai în raportul cu Dumnezeu ne putem smeri pînă la capăt şi numai din această smerenie pînă la capăt în faţa lui Dumnezeu, putem ajunge şi în smerenia pînă la capăt unul faţă de altul. Căci celălalt îşi descoperă valoarea nesfîrşită în faţa noastră numai pentru că este acoperită de valoarea infinită a lui Dumnezeu.

1117. Cf. P. G., 78, 1688 A. Zosima se referă la *Apopht. Daniel* 3, P.G., 69, 156 A, unde un călugăr lovit peste un obraz de un posedat, ii întoarce celălalt obraz şi diavolul fuge strigînd: «Porunca lui Hristos mă alungă». Îndemnul diavolului, de a răspunde răului de la altul cu rău, se alimentează din mîndria noastră. De aceea, nimerind în smerenia noastră el se topeşte în aceasta. Superficialitatea lui nu e susţinută de superficialitatea noastră şi se îneacă în infinitatea existenţei noastre în Dumnezeu şi în conştiinţa despre El.

1118. Evagrie, *Capete către monahi,* 14, ed. Grossmann, Texte und Untersuchungen, voi. 39, p. 154, cf. P.G., 1277 B.

una cu el. Iar noi voim să ne însuşim meşteşugul meşteşugurilor numai cu cuvîntul, neapucîndu-ne de lucru. Şi cum vom putea izbuti ? Să luăm aminte, deci, la noi înşine, fraţilor, şi să lucrăm cu sîrguinţă, atît cît mai avem timp. Dumnezeu să ne ajute să ne aducem aminte şi să păzim cele ce le auzim, ca să nu ni se facă spre osîndă în ziua judecăţii.

IX

DESPRE MINCIUNA

1) Voiesc să vă aduc aminte, fraţilor, puţine lucruri despre minciună. Căci vă văd că nu vă sîrguiţi prea mult să vă tineti limba si de aceea sîntem traşi în multe. Vedeţi, fraţii mei, că în tot lucrul, precum mereu vă spun, este şi o obişnuinţă în bine şi în rău. E nevoie deci de multă trezvie, ca să nu fim furaţi de minciună. Căci nici unul nu s-a unit, cu Dumnezeu, minţind. Pentru că minciuna este străină lui Dumnezeu[1119]. Căci s-a scris : «Minciuna este de la cel viclean» ; si iarăşi: «Acela e mincinos şi tatăl minciunii» (In 8, 44). Iată că numeşte tată al minciunii pe diavol. Iar adevărul este Dumnezeu. Căci El Însuşi zice: «Eu sînt calea, adevărul şi viaţa» (In 14, 6). Vedeţi de cine ne-am despărţit noi şi de cine ne alipim prin minciună ? E vădit că de cel viclean. De voim deci cu adevărat să ne mîntuim, trebuie să iubim cu toată puterea şi cu toată sîrguinţa adevărul şi să ne păzim de orice minciună, ca să nu ne despartă pe noi de Cel ce e adevărul şi viaţa.

1119. Cel ce minte se ţine cu sufletul despărţit de cel faţă de care minte. Nu-şi dă sufletul aceluia. Numai cel ce spune adevărul se predă pe sine celuilalt.

2) Dar sînt trei feluri de minciună. Este cel ce minte in cuget, este cel ce minte în cuvînt şi mai este cel ce minte cu însăşi viaţa lui[1120].

Cel ce minte în cuget este cel ce primeşte bănuielile. De vede acesta pe cineva grăind cu fratele lui, bănuieşte şi zice: «De mine vorbesc». Şi dacă aceia întrerup convorbirea, bănuieşte iarăşi că pentru el au întrerupt-o. De zice cineva un cuvînt, bănuieşte că pentru a-l supăra pe el l-a zis şi, pe scurt, în orice lucru îl bănuieşte pe aproapele, zicînd: «Pentru mine a făcut aceasta, pentru mine a zis aceasta, pentru aceasta a făcut aceasta». Acesta este cel ce minte în cuget. Căci nu cugetă nimic adevărat, ci toate din bănuială. Din aceasta vin iscodirile, clevetirile, vrăjbile, osîndirile. Dacă aude cineva cu urechea despre sine un lucru, care din întîmplare e adevărat, din cauza acestuia, voind, chipurile, să se îndrepteze, iscodeşte mereu, zicînd: «Dacă grăieşte cineva împotriva mea, voiesc să ştiu pentru ce greşală m-a defăimat, ca să mă îndreptez». Deci însuşi începutul este de la cel viclean. Căci totul a început de la minciună, întrucît neştiind a bănuit ceea ce nu ştia[1121]. Şi cum poate pomul rău să facă roade bune ? Iar de voieşte peste tot să se îndrepteze, cînd îi spune fratele : «Să nu faci aceasta !», sau : «Pentru ce ai făcut aceasta ?», să nu se turbure, ci să pună metanie şi să-i mulţumească; şi atunci se va îndrepta. Şi dacă vede Dumnezeu că aceasta e hotărîrea lui, nu-l

1120. In tot capitolul acesta minciuna e văzută nu ca o teorie, ci ca o faptă care păgubeşte pe cel ce o practică şi pe ceilalţi oameni. Am văzut însă că o minciună care mîntuieşte pe cineva, nu e socotită propriu zis minciună. (Cazul bătrînului care a şezut pe butoiul sub care un frate ascunsese o femeie, ca să-l scape de pîra altora).

1121. S-a putut întîmpla că pe drept cuvînt s-a spus sau i s-a spus de cineva că n-a făcut un lucru cum se cuvenea. Acela a spus adevărul. Lucrul spus nu e o minciună. Dar cel căruia i s-a spus bănuieşte că acela s-a spus sau i s-a spus cu duşmănie şi în chip mincinos.

lasă niciodată să rătăcească; ci-i trimite pe cel ce trebuie să-l îndrepteze. Dar de zice: «Cred bănuielilor mele, pentru că voiesc să mă îndreptez» şi de aceea începe să-şi plece urechea la tot ce i se spune şi să iscodească, această închipuită îndreptare vine de la diavolul, care voieşte să uneltească.

3) Odată, aflîndu-mă eu în mînăstirea de obşte, am fost ispitit să bănuiesc starea dinăuntru a cuiva din mişcarea lui. Deci mi s-a întîmplat lucrul următor : cînd stăteam odată privind, trecu o femeie purtînd un vas cu apă; şi nu ştiu cum, am fost răpit şi am privit în ochii ei. Şi gîndul îmi şopti îndată că e curvă. Şoptindu-mi gîndul aceasta, m-am necăjit foarte şi am dezvăluit aceasta lui Ava Ioan, astfel: «Dacă fără să vreau, văd o mişcare a cuiva şi gîndul mă îndeamnă să bănuiesc din aceasta starea dinăuntru a aceluia, ce trebuie să fac ?» Iar bătrînul îmi spuse aşa: «Ce socoteşti ? Oare nu are cineva totdeauna o slăbiciune în firea lui şi prin luptă o îndreptează ? Nu se poate afla din aceasta starea dinăuntru a cuiva. Deci nu crede niciodată bănuielilor tale. Căci o regulă strîmbă face şi cele drepte strîmbe. Bănuielile sînt mincinoase şi de aceea vatămă». De atunci, dacă gîndul îmi spunea despre soare că e soare, sau despre întuneric că e întuneric, nu-i credeam[1122]. Căci nimic nu e mai primejdios decît bănuielile. Ele sînt cu atît mai vătămătoare, cînd, prelungindu-se în noi, încep să ne convingă să socotim că vedem lămurit lucruri care nu sînt şi nici nu se întîmplă.

4) Şi vă spun în privinţa aceasta un lucru ciudat, pe care l-am urmărit pe cînd mă aflam încă în mînăstire. Aveam acolo pe un frate oarecare foarte turburat

1122. Adică nu cred gîndului, ci vederii; iar în cele duhovniceşti, experienţei. A nu crede gîndului este a nu crede închipuirii, unei născociri subiective. în cazul relei voinţe, răul este rodul ei.

de această patimă. El credea bănuielilor sale aşa de mult, că era încredinţaţ despre fiecare bănuială a sa că numaidecît aşa şi este cum îi şoptea gîndul său şi nu se poate să fie altfel. Deci răul acesta înaintînd în el cu vremea, dracii l-au convins să se amăgească aşa de mult, ca să intre odată în grădină pentru a cerceta ce se întîmplă acolo. Căci totdeauna pîndea şi-şi ciulea urechile. Şi privind prin ea şi auzind ceea ce nu se întîmpla, i se păru că vede pe careva dintre fraţi furînd smochine şi mîncînd. Şi era vinerea şi nu era încă nici ceasul al doilea (7 dimineaţa). Deci convingîndu-se pe sine că a văzut cu adevărat acest lucru, se ascunse, aşa zicînd, şi ieşi tăcînd şi privi iarăşi în ceasul adunării (la slujbă) să vadă ce face fratele în obşte ? E vorba de fratele care furase, chipurile, smochine şi mîncase. Şi văzîndu-l pe el că-şi spală mîinile, ca să intre şi să se împărtăşească, alergă şi-i spuse Avei, că cutare frate a intrat ca să se împărtăşească cu Sfînta Cuminecătură împreună cu fraţii. «Deci porunceşte, ca să nu i se dea. Căci l-am văzut eu de dimineaţă furînd smochine din grădină şi mîncînd». În acest timp fratele acela se apropia cu multă străpungere de Sfînta Împărtăşanie, căci era dintre cei mai evlavioşi. Cînd îl văzu Ava, îl chemă la el, înainte de a se apropia de preotul care avea să-i dea Sfînta Împărtăşanie, şi luîndu-l deoparte îi zise: «Spune-mi, frate, ce ai făcut astăzi ?» Acela se miră şi zise : «Unde, Stăpîne ?» îi zise Ava: «Cînd ai intrat azi dimineaţă în grădină, ce ai făcut acolo ?» Fratele îi spuse iarăşi, uimit: «Stăpîne, nici grădina n-am văzut-o astăzi, nici aici în mînăstire n-am fost azi dimineaţă, ci abia acum am sosit de la drum. Căci îndată după ce s-a isprăvit privegherea, m-a trimis economul după cutare lucru (răspundere)». Iar lucrul despre care vorbea se afla la o depărtare de multe mile şi fratele sosise chiar la ceasul adunării (al Sinaxei, Litur-

ghiei). Atunci Ava trimise după econom şi-i zise : «Unde ai trimis pe fratele acesta ?» Economul îi răspunse ca şi fratele : «L-am trimis în satul cutare», şi-i puse metanie, zicînd : «Iartă, Stăpîne, că te odihneai după priveghere, şi de aceea nu l-am lăsat să-şi ceară voie de la tine». Cînd se încredinţă Ava, i-a lăsat pe ei să meargă să se împărtăşească cu binecuvîntarea sa. Şi chemînd pe fratele care suferea de bănuieli, îl certă şi-l opri de la Sfînta Împărtăşanie(popitui).Şi nu numai atît, ci chemînd pe toţi fraţii, după adunare (sinaxa), le dezvălui cu lacrimi cele întîmplate şi certă pe fratele în faţa tuturor. Prin aceasta a împlinit trei lucruri: a ruşinat pe diavolul, dîndu-l pe faţă ca pe cel ce seamănă bănuieli, a iertat păcatul fratelui, făcîndu-l să suporte acea necinstire şi să ceară pentru viitor ajutorul lui Dumnezeu, şi a făcut pe fraţi mai întăriţi ca să nu se mai încreadă niciodată în bănuielile lor. Şi dîndu-le multe poveţe, în privinţa aceasta, şi nouă şi fratelui, a spus că nimic nu este mai vătămător ca bănuielile şi a arătat aceasta prin pilda acelei întîmplări.

5) Dar şi altele de felul acesta ne-au spus părinţii în chipuri felurite, întărindu-ne dinspre vătămarea bănuielilor. Să ne sîrguim deci, fraţilor, cu toată puterea noastră să nu credem bănuielilor noastre. Nimic nu depărtează aşa de mult pe om de Dumnezeu, ca a nu lua aminte la păcatele sale, ci a iscodi totdeauna cele ce nu-i aparţin lui. Nimic bun nu se naşte din aceasta, ci mii de turburări şi mii de necazuri, şi de aceea niciodată nu are omul linişte, ca să agonisească frica de Dumnezeu. Chiar de se seamănă în noi bănuieli viclene pentru răutatea noastră, să le întoarcem îndată pe acestea în gînduri bune şi nu ne vor vătăma pe noi. Căci bănuielile sînt rele şi nu lasă niciodată sufletul nostru să cîştige pacea. Aceasta a fost minciuna din cuget.

6) Iar cel ce minte în cuvînt, este, de pildă, cel ce se leneveşte să se scoale la priveghere, şi în loc să zică : «Iartă-mă, că m-am lenevit să mă scol», zice : «Aveam fierbinţeală, aveam ameţeli şi nu am putut să mă scol, n-am avut putere». Şi spune zece cuvinte mincinoase, ca să nu pună metanie şi să se smerească. Iar dacă cineva îl învinovăţeşte de ceva, schimbă cuvintele şi le înfrumuseţează, fiindcă nu vrea să suporte vina. La fel, de i se întîmplă să aibă ceva cu vreun frate, nu încetează să se îndreptăţească, zicînd: «Dar tu ai spus-o, tu ai făcut-o. N-am spus-o eu, ci acela a spus, ba aceasta, ba aceea», numai ca să nu se smerească. Iar de pofteşte vreun lucru, nu suportă să spună: «Poftesc aceasta», ci suceşte cuvintele lui, zicînd: «Sufăr de aceasta şi am nevoie de aceasta, sau mi s-a poruncit aceasta». Şi spune atîtea minciuni, pînă ce-şi împlineşte pofta lui. Căci tot păcatul se săvîrşeşte fie pentru iubirea de plăcere, fie pentru iubirea de arginţi, fie pentru iubirea de slavă. De aceea şi minciuna se săvîrşeşte pentru acestea trei. Cineva minte fie pentru a nu fi învinovăţit şi umilit, fie pentru a-şi împlini pofta sa, fie pentru a cîştiga ceva. Şi nu încetează de a se întoarce încoace, de a se întoarce încolo, toate născocindu-le prin cuvînt, pînă-şi ajunge scopul. Unul ca acesta nu e crezut însă niciodată. Chiar de ar spune şi vreun cuvînt adevărat, nimenea nu-l mai poate crede, ci şi adevărul lui e pus la îndoială.

7) Dar uneori se iveşte o împrejurare de mare nevoie de a ascunde ceva, căci altfel împrejurarea aceea s-ar face pricină de multă tulburare şi necaz. Cînd deci vine o astfel de împrejurare, se vede cineva pe sine silit să nu spună lucrul aşa cum este, ca să nu se facă, cum am spus, mai multă tulburare şi necaz, sau primejdie. Căci a zis Ava Alonie lui Ava Agaton : «Iată doi oameni au făcut un omor sub tine. Unul a fugit în

chilia ta. Şi judecătorul îl caută pe el şi te întreabă, zicînd: «S-a făcut sub tine un omor ?» Dacă nu vrei să născoceşti ceva, predai pe om la moarte»[1123]. Dar chiar cînd se iveşte o mare nevoie, să nu o facă nici atunci fără grijă, ci să se pocăiască şi să plîngă înaintea lui Dumnezeu şi să socotească aceasta ca un prilej de încercare. Şi să nu facă nici aceasta necontenit, ci o dată din multe cazuri. Căci precum leacurile pentru nervi şi pentru curăţenie, de sînt luate necontenit, vatămă, iar dacă sînt luate de cineva odată pentru un timp îndelungat şi la mare nevoie, îl folosesc, aşa trebuie să întrebuinţeze cineva şi fapta aceasta; s-o întrebuinţeze la nevoie, dar nu necontenit. Să o folosească cînd va vedea, cum am spus, că e multă nevoie şi odată din multe cazuri, şi atunci să dezvăluie cu frică şi cu cutremur lui Dumnezeu scopul lui şi trebuinţa pentru care a făcut-o, ca să fie acoperit. Căci şi prin aceasta se vatămă.

8) Iată, am spus cine este cel ce minte în cuget şi cine e cel ce minte în cuvînt. Voim să spunem, în sfîrşit, cine este cel ce minte cu viaţa sa însăşi. Cu viaţa sa minte, de pildă, cineva cînd, neînfrînat fiind, făţăreşte înfrînarea, sau lacom fiind, vorbeşte despre milostenie şi laudă mila, sau mîndru fiind, laudă smerita cugetare, sau neiubind virtutea, o laudă şi o admiră. Căci dacă ar urmări un scop bun, întîi ar trebui să-şi mărturisească cu smerenie slăbiciunea sa, zicînd : «Vai mie, ticălosul, că sînt gol de orice bine». Şi numai după ce şi-ar mărturisi neputinţa sa, ar trebui să admire virtutea şi s-o laude. Dar el nu laudă virtutea nici cu scopul ca să nu smintească pe cineva, căci şi atunci ar trebui să cugete aşa: «Da, eu sînt ticălos şi pătimaş ! Dar de ce să smintesc şi pe altul ? De ce să vatăm şi alt suflet şi să-mi aduc mie o nouă povară ?» În acest caz,

1123. *Apopht. Alonie,* 4, P.G., 65, 133 B.

deşi ar păcătui pentru sine, s-ar atinge şi de bine. Căci e o faptă a smereniei să se plîngă pe sine ca ticălos, şi a milei, să cruţe pe aproapele.

Dar unul ca acesta nu admiră virtutea pentru vreunul din scopurile spuse, ci se foloseşte de numele virtuţii, pentru a-şi acoperi urîciunea sa şi vorbeşte despre ea, ca şi cînd ar fi şi el unul din cei ce o împlinesc ; sau, de multe ori, pentru a vătăma şi amăgi pe cineva. Căci nici un păcat, nici o erezie, nici diavolul însuşi, nu poate amăgi pe cineva decît luînd chipul virtuţii, cum zice Apostolul «că însuşi diavolul se preface în înger de lumină» (II Cor. 11, 15). Nu e deci lucru de mirare, dacă şi slujitorii lui se prefac că sînt slujitori ai dreptăţii. Astfel, deci, şi mincinosul, fie pentru că se teme de ruşinea de a fi umilit, fie pentru că voieşte să farmece şi să amăgească pe cineva, grăieşte despre virtuţi, le laudă şi le admiră, ca unul care şi le-a însuşit şi le-a cercat. Acesta este cel ce minte cu viaţa lui însăşi ; acesta nu este om simplu, ci îndoit; altul este în lăuntru şi altul în afară. El are deci şi viaţa îndoită şi întreagă vrednică de rîs.

Iată am spus şi despre minciună, că e de la cel viclean ; şi am spus şi despre adevăr, că adevărul este Dumnezeu[1124]. Să fugim deci de minciună, fraţilor, ca să ne izbăvim de partea vrăjmaşului şi să ne nevoim să dobîndim adevărul, ca să ne unim cu Cel ce a zis : «Eu sînt adevărul»[1125]. Dumnezeu să ne învrednicească de adevărul Lui.

1124. Adevărul e luat aci ca sinceritate practică în toate, ca cuvînt şi viaţă neamăgitoare, spre deosebire de minciună. Dar neamăgitoare este numai curăţenia şi iubirea de oameni. Adevărul e legat cu acelea. Puterea adevărului întreg o are numai Dumnezeu. El e însuşi adevărul şi în sensul acesta.

1125. Numai cei ce sînt sinceri unul faţă de altul se pot uni, între ei, şi cu Dumnezeu. Cei ai diavolului nu se pot uni cu adevărat. Ei pot fi împreună, dar chinuindu-se, nu fiind uniţi.

X

DESPRE TREBUINŢA DE A CALATORI PE CALEA LUI DUMNEZEU CU SCOP BUN ŞI CU TREZVIE

1) Să ne îngrijim de noi înşine, fraţilor, să vieţuim cu trezvie. Cine ne va da nouă timpul acesta, de-l vom pierde ? Vom căuta cu adevărat zilele acestea şi nu le vom mai afla. Ava Arsenie zicea totdeauna către sine : «Arsenie, de ce ai ieşit ?»[1126] Iar noi ne aflăm într-o aşa de mare pierzanie şi lene, că nu ştim nici de ce am ieşit, nici ce am voit. De aceea nu numai că nu înaintăm, ci avem şi necazuri necontenit. Iar aceasta ni se întîmplă din faptul că nu avem luare aminte în inima noastră[1127].

Şi de fapt, dacă am voi să ne nevoim puţin, nu am avea să suferim multe necazuri, nici să ne ostenim mult. Căci chiar dacă la început s-ar forţa cineva pe sine, dar nevoindu-se cîte puţin, înaintează cîte puţin şi la sfîrşit o face aceasta cu odihnă. Căci Dumnezeu vede că se forţează pe sine şi-i dă ajutorul Său. Să ne forţăm deci şi noi să punem început, să voim măcar

1126. *Apopht. Arsenie,* 40, P.G., 65, 105 C.

1127. Credinţa creştină dă o valoare nemărginită timpului. Nu vom mai avea alt timp în care să reparăm ce am stricat în fiinţa noastră, în timpul de acum. Nu relativizăm importanţa acestui timp ca în teoriile reincarnaţioniste. Dacă devalorizăm timpul acesta, în mod consecvent am devaloriza orice alt timp. Niciodată nu am ajunge la o seriozitate adevărată şi la un bine absolut. Totul ar deveni o plictiseală veşnică. Dar devalorizarea unei temporalităţi veşnice înseamnă a nu pune preţ niciodată pe luarea aminte la noi înşine, în veşnicie. Înseamnă a rămîne veşnic într-o neconcentrare în esenţa noastră şi deci în neîntîlnirea prin ea cu Dumnezeu, esenţa supremă. Dar noi pierdem adeseori timpul nefolosindu-l pentru a ne cunoaşte şi a ne desăvîrşi. Faptul că timpul nostru e scurt nu ne împiedică de a-i împlini acest rost. Tocmai conştiinţa despre această scurtime a timpului ne poate ajuta să ne cunoaştem provizoratul nostru pe acest pămînt şi folosirea lui cu maximă intensitate. Tocmai scurtimea timpului cere o concentrată luare aminte la noi înşine.

binele. Căci chiar dacă nu sîntem încă în starea desăvîrşită, însuşi faptul de a voi este începutul mîntuirii noastre. Pentru că de la a voi, venim cu Dumnezeu la nevoinţă şi prin nevoinţă e ajutat cineva să dobîndească virtuţile. De aceea a spus careva dintre părinţi: «Dă sînge şi ia Duh»[1128]; adică: «Luptă şi vei ajunge la deprinderea virtuţii».

2) Cînd am intrat în cele ale ştiinţei dinafară, ne osteneam mult la început. Şi cînd am ajuns la carte, eram ca unul care s-a atins de un animal sălbatic. Dar stăruind să mă forţez pe mine însumi, Dumnezeu mi-a ajutat şi aşa am ajuns la deprinderea cu ea, încît nu mai ştiam ce mănînc, sau ce beau, sau cum dormeam, din aprinderea pentru cele ce le citeam. Şi niciodată n-am fost atras la vreun ospăţ cu vreunul din prietenii mei. Ba nu mergeam nici la vreo întîlnire cu ei în timpul citirii, măcar că eram iubitor de întîlniri şi iubeam pe prietenii mei. Cînd ne slobozea învăţătorul (sofistul)[1129], făceam o baie (căci aveam nevoie în fiecare zi să fac o baie, pentru că mă uscam de mulţimea citirilor)[1130] şi mă retrăgeam unde locuiam, neştiind nici măcar ce am să mănînc. Căci nu mă puteam opri de la învăţătură, nici ca să rînduiesc acolo ce să mănînc. Dar aveam un slujitor credincios şi el îmi pregătea ceva ce voia. Deci luam ce găseam pregătit de el, avînd şi cartea alăturea de mine în pat, aplecîndu-mă din timp în timp şi asupra ei. Şi adormeam, avînd cartea iarăşi alături de mine pe un scăunel. Şi fiind răpit

1128. *Apopht. Longin,* 5, P.G., 65, 2576. Subţiază trupul prin osteneală şi-l umpli de duh. Răneşte trupul prin efort şi-l deschizi duhului. Nu te baricada în trup. Nu-l îngroşa. Virtuţile reprezintă duhul întărit în trupul devenit străveziu.

1129. «Sofistul», profesorul de oratorie.

1130. Despre obiceiul studenţilor de atunci de a lua o baie între lecţii, a se vedea la A. J. Festugiere, *Antioche,* p. 448; după ed. din «Sources Chr6tiennes», p. 338, nota 3.

puţin, îndată săream la citire. Iar seara, cînd mă retrăgeam, după vecernie, aprindeam lumina şi citeam pînă la miezul nopţii. Şi aşa eram, că nu simţeam nici o altă dulceaţă decît din citiri. Cînd am venit deci în mînăstire, îmi ziceam: «Dacă pentru învăţătura de afară se naşte o astfel de dorinţă şi o astfel de aprindere, prin faptul că cineva se ocupă cu citirea şi se deprinde cu ea, cu cît mai mult nu va fi aşa cu virtutea ?» Şi luam multă putere din acest gînd.

Astfel, de voieşte cineva să agonisească virtutea, nu trebuie să se facă nepăsător şi să se împrăştie cu mintea. Căci precum cel ce voieşte să înveţe meşteşugul tîmplăriei, nu trebuie să dea atenţie vreunui alt meşteşug, aşa e şi cu cei ce voiesc să dobîndească lucrarea duhovnicească. Nu trebuie să dea atenţie altui lucru, ci noaptea şi ziua să cugete la ea, cum poate să o cîştige pe ea. Iar cei ce nu se apucă de lucru astfel, nu numai că nu înaintează, dar se şi sfărîmă, umblînd aşa fără scop. Căci de nu stăruie cineva în trezvie şi nu se nevoieşte, uşor cade în abaterile de la virtute.

3) Căci virtuţile sînt stări de mijloc, sînt calea împărătească, despre care sfîntul acela bătrîn a spus : «Umblaţi pe calea împărătească şi măsuraţi stadiile» [1131]. Deci, cum am spus, virtuţile sînt la mijloc între prisosinţă şi lipsuri. De aceea s-a scris : «Să nu te abaţi nici la cele de-a dreapta, nici la cele de-a stinga» (Pilde 4, 27), ci umblă «pe calea împărătească» (Num. 20, 17). Iar sfîntul Vasile zice: «Drept cu inima este cel ce nu-şi are gîndul aplecat nici la prisosinţă, nici la lipsă, ci e îndreptat spre locul de mijloc al virtutii» [1132].

1131. *Apopht.* 5, P.G., 65, 145 A. «Calea împărătească» a virtuţilor e studiată la filozofii antici şi la părinţi de F. Tailliez, S. I., *Basili Odos ;* Orient Christ. Period., 1947, p. 299—354.

1132. Sfîntul Vasile, *La psalmi,* VII, 7, P.G., 29, 244 D. Varsanufie şi Ioan vorbesc de asemenea despre «Calea împărătească» (Nicodim Aghior.,

De pildă: răutatea nu este în ea însăşi nimic, căci nu e nici o fiinţă oarecare şi nu are nici ipostas [1133]. Dar abătîndu-se sufletul de la virtute se face pătimaş, şi aşa dă naştere răutăţii. De aceea e şi chinuit de ea, căci nu află vreo odihnă naturală în ea[1134]. Presupune, de pildă, lemnul. El nu are viermele în sine ; dar dacă face puţină putreziciune, din acea putreziciune se iveşte viermele şi apoi acesta mănîncă lemnul. La fel e şi cu arama : ea însăşi produce rugina şi tot ea e mîncată de rugină. Şi haina produce molia şi molia născută din ea, o strică.

Aşa e şi cu sufletul. El produce răutatea, care nu era înainte nimic şi nu avea, cum am spus, nici un ipostas, şi e chinuit de răutate. Bine a spus sfîntul Grigorie : «Focul e produsul materiei şi el mistuie materia, cum răutatea mistuie pe cei răi»[1135]. Aşa se poate vedea şi la trupurile bolnave. Dacă cineva duce o viaţă fără rînduială şi nu veghează asupra sănătăţii sale, se produce sau o prisosinţă sau o lipsă şi de aci vine neorînduiala (dezechilibrul). Înainte de aceasta nu era boala în el, sau boala nu era nimic. Şi iarăşi, după ce trupul se face sănătos, nu se mai află boala. La fel şi răutatea este o boală a sufletului lipsit de sănătatea

p. 226) şi de locul de mijloc al lor, între dreapta şi stingă (Nicod. Aghior., p. 140).

1133. Răul nu are existenţă în sine (Diadoh, *Cap. de cunoaştere,* 3); Evagrie, *Despre cele opt gînduri*; P.G., 40, 1276 D.

1134. E o concluzie vrednică de reţinut din ideea că răul nu are existenţă în el însuşi. Căci răutatea fiind o stare nefirească a sufletului, acesta nu poate avea odihnă în ceea ce nu ţine de el în mod firesc. E ca o otravă care, odată intrată în organism, nu-i mai dă acestuia pace, ci îl ţine într-o continuă fierbere.

1135. Sfîntul Grigorie de Nazianz, Cuv. 23. 1, P.G., 35, 1152C; Cf. Cuv. 40, 38, P.G., 36, 412 A.

care îi este proprie lui după fire. Iar aceasta este virtutea [1136].

De aceea, am spus că virtuţile sînt la mijloc. De pildă, bărbăţia e la mijloc între frică şi obrăznicie, smerita cugetare la mijloc între mîndrie şi dorinţa de a plăcea oamenilor; la fel cuviinţa e la mijloc între ruşine şi neruşinare. Şi aşa, în chip asemănător, celelalte virtuţi. Deci de se va afla cineva învrednicit de aceste virtuţi, el se va afla cinstit la Dumnezeu. El se arată totdeauna mîncînd şi bînd şi dormind ca şi ceilalţi oameni, dar este cinstit pentru virtuţile ce le are. Dar dacă nu rămîne cu luare aminte şi nu se păzeşte pe sine, se abate cu uşurinţă de la cale, fie la cele de-a dreapta, fie la cele de-a stînga, adică fie spre ceea ce prisoseşte, fie spre ceea ce e cu lipsă, şi dă naştere bolii care este păcatul (răutatea).

4) Aceasta este calea împărătească, pe care au călătorit toţi sfinţii. Iar stadiile sînt lungimile pe care trebuie să le măsoare cineva totdeauna, să vadă la ce stadie (milă) a ajuns, în ce stare este. De pildă, noi toţi sîntem ca unii ce avem ca ţintă să călătorim spre Sfînta

1136. De remarcat această definiţie a virtuţii ca sănătate sau ca echilibru al firii. Răul a fost numit «boală a sufletului» de sfîntul Vasile, *Omil. la Exaimeron,* P.G., 29, 196 B—C Evagrie, *Suta 1,* 41; Patr. Orient. 28, p. 36—37.

Fiind Ia mijloc, sau calea împărătească, virtutea dă putinţa să se activeze, în ansamblul complex al fiinţei umane, toate puterile ei. De aci rezultă o simfonie bogată şi unică în specificul ei, a omului şi a fiecărei persoane în parte. Orice precumpănire a uneia din ele, orice atenţie exagerată acordată uneia tulbură toată fiinţa umană, sau unitatea ei specifică. Virtutea e, de aceea, şi expresia cea mai autentică a specificităţii unice a fiecărei persoane. E o expresie a persoanei unice prin excelenţă. De aceea, aceeaşi virtute e la fiecare persoană altfel. Căci în ea se manifestă unicitatea persoanei. Şi fiecare persoană completă e o altfel de sinteză a tuturor virtuţilor.

Cetate[1137]; şi ieşind dintr-o cetate, unii au făcut cinci mile (stadii) şi s-au oprit; alţii au făcut zece; iar alţii au mers pînă la jumătatea drumului; iar unii n-au înaintat deloc, ci au ieşit din cetate, dar au rămas în afara porţilor, în răul miros al ei. Iar alţii, aflîndu-se pe drum, au înaintat uneori două mile şi apoi au rătăcit şi se întorc înapoi tot două mile ; alţii fac două mile şi se întorc cinci mile. Alţii, în sfîrşit, au înaintat pînă la cetatea însăşi, dar au rămas în afară şi n-au intrat în cetate.

Iată aceştia sîntem noi. Căci sînt unii dintre noi care au lăsat lumea şi au intrat în mînăstire, avînd ca scop să cîştige virtuţile. Şi unii au înaintat puţin şi s-au oprit; alţii încă puţin; alţii pînă la jumătate şi au stat pe loc; alţii n-au înaintat deloc, ci par că au ieşit din lume, dar au rămas la cele ale lumii, la patimi şi la răul miros al lor. Alţii agonisesc puţin bine şi iarăşi îl pierd ; alţii pierd chiar mai mult decît au cîştigat. Alţii au dobîndit virtuţile, dar fiind stăpîniţi de mîndrie şi dispreţ faţă de aproapele, au rămas afară de cetate şi n-au intrat înăuntru. Deci nici ei nu au ajuns la ţintă. Chiar dacă au ajuns la poarta cetăţii, au rămas afară. Deci şi ei au căzut de la ţinta lor.

Deci fiecare dintre noi să afle unde este: de a ieşit din cetatea sa, dar a rămas afară de poarta cetăţii, în răul miros al ei; de a înaintat puţin sau mult, sau a ajuns la jumătatea drumului; de a făcut două mile şi a pierdut două; de a făcut două şi a pierdut cinci. De a înaintat pînă la cetate şi a intrat în Ierusalim; de a ajuns la cetate, dar n-a putut intra înăuntru. Să afle fiecare starea lui, unde se află.

1137. Evagrie compară viaţa duhovnicească cu o călătorie spre sfînta cetate (Ierusalimul de sus). Această cetate e contemplarea. *Ep. 39,* Frankenberg, *Evagrios Ponticos,* p. 591.

5) Sînt trei stări în om: (una e cea în care se află, *n.tr.)* cel ce lucrează patima; (alta, cea în care *n.tr.)* e cel ce o opreşte; şi (alta, cea în care *n.tr.)* e cel ce o dezrădăcinează. Cel ce lucrează patima e cel ce o trece în fapte; cel ce o împlineşte. Cel ce o opreşte este cel ce nici nu o lucrează, nici nu o taie, ci o înfrînează cu înţelepciune, trecînd mai departe, dar o are încă în el. Iar cel ce dezrădăcinează patima, este cel ce se nevoieşte ca să lucreze cele contrare patimii. Aceste trei stări au o mare lăţime.

Spuneţi-ne, de pildă, sau arătaţi-ne o patimă şi vom dezvălui cele cu privire la ea. Vreţi să vorbim despre mîndrie ? Vreţi să grăim despre curvie ? Sau voiţi mai bine să vorbim despre slava deşartă, fiind foarte mult biruiţi de ea ? Pe cea din urmă o vedem cînd cineva nu poate să audă un cuvînt de la fratele său. Căci cînd aude cineva un cuvînt, se turbură şi zice cinci cuvinte, sau zece în loc de unul şi se luptă şi se turbură, şi cînd se opreşte din luptă rămîne gîndindu-se mai departe la rele împotriva celui ce a spus cuvîntul acela; şi ţine minte răul de la el şi e plin de supărare, că n-a spus mai multe decît a spus, şi pregăteşte în sine cuvinte mai grele spre a le spune aceluia ; şi-şi zice mereu : «De ce nu i-am spus lui aceasta ?» şi: «Am să-i spun aceasta» ; şi se înfurie mereu. Iată una din stări. Acesta este cel care şi-a făcut din rău o deprindere. Dumnezeu să ne izbăvească de această stare. Căci această stare e supusă fără îndoială osîndei veşnice. Pentru că tot păcatul cu fapta e supus iadului. Chiar dacă ar voi unul ca acesta să se pocăiască, nu poate să biruiască patima singur, de nu va avea un ajutor de la unii sfinţi, cum au spus şi părinţii. De aceea vă spun pururea, sîrguiţi-vă să tăiaţi patimile, înainte de a ajunge la deprinderea lor.

Este apoi unul care auzind un cuvînt, se turbură şi zice şi el cinci cuvinte sau poate şi zece împotriva ace-

lui unul, şi se necăjeşte că n-a spus şi altele de trei ori mai grele şi se supără şi ţine minte răul. Dar petrece astfel puţine zile şi apoi se schimbă. Altul rămîne în acestea o săptămînă, apoi se schimbă; altul o singură zi şi se schimbă. Altul ocărăşte, se luptă, se turbură, turbură şi îndată se schimbă. Iată cîte deosebiri ale stărilor. Şi totuşi toate se află supuse iadului, întrucît lucrează patima.

6) Să spunem şi despre cei ce opresc patima. Unul aude un cuvînt şi se necăjeşte în sine. Dar se necăjeşte nu pentru că a fost ocărît, ci pentru că n-a răbdat[1138]. Acesta este din starea celor ce se nevoiesc, a celor ce opresc patima. Altul se nevoieşte şi se osteneşte, dar pe urmă e biruit prin faptul că rămîne sub povara patimii. Altul nu voieşte să răspundă rău, dar e răpit de obişnuinţă. Altul se luptă să nu spună peste tot ceva rău, dar e întristat pentru că a fost ocărît. Insă e nemulţumit de sine că s-a întristat şi se pocăieşte pentru aceasta. Altul nu se întristează pentru că a fost ocărît, dar nici nu se bucură. Toţi aceştia opresc patima. Doi dintre ei se deosebesc de ceilalţi: cel ce e biruit în luptă şi cel ce e răpit de obişnuinţă. Aceştia sînt stăpîniţi de frica de a cădea în primejdia celor ce pun patima în lucrare. Am spus că ei sînt dintre cei ce opresc patima. Căci au oprit patima prin simţirea dinăuntru şi nu au voit s-o lucreze, dar nevoinţa lor e însoţită de întristare. Iar părinţii au spus că tot lucrul pe care nu-l vrea sufletul e de scurtă durată[1139]. Deci trebuie să se cerceteze pe ei înşişi ca nu cumva, dacă nu se menţine însăşi patima, să se menţină măcar una din cauzele patimii, şi de aceea să fie biruiţi şi răpiţi.

1138. Despre cei ce se supără, pentru că n-au suportat o ocară, a se vedea la Zosima, P.G., 78, 1681 D.

1139. *Apopht. Pimen, 93,* P.G., 65, 345 A.

Mai sînt unii, zice, care se luptă să oprească patima, dar cu o patimă. Căci unul tace pentru slava deşartă, altul pentru a plăcea oamenilor, sau pentru o altă oarecare patimă. Aceştia vindecă răul cu rău. Dar a spus Ava Pimen, că răutatea nu desfiinţează nicidecum răutatea[1140]. Aceştia se socotesc împreună cu cei ce lucrează patima, deşi rîd de aceia.

7) Voim, în sfîrşit, să vorbim şi despre cei ce-şi dezrădăcinează patima. Unul din ei se bucură cînd e ocărît, dar pentru a avea plată. Acesta este dintre cei ce dezrădăcinează patima, dar nu cu conştiinţă. Altul se bucură cînd e ocărît şi socoteşte că e îndatorat să sufere ocara, pentru că el s-a făcut pricina ei. Acesta dezrădăcinează patima cu conştiinţă[1141]. Căci a primi ocările şi a pune vina pe sine însuşi, deci a le primi ca venind asupra lui pentru că i se cuvin, e propriu conştiinţei. Pentru că fiecare rugîndu-se lui Dumnezeu: «Dă-mi smerenie», trebuie să ştie că ceea ce cere este să i se trimită cineva care să-l ocărască. Deci cînd îl ocărăşte cineva, e dator să se ocărască el însuşi pe sine şi să se dispreţuiască în gîndul său, ca acela să-l smerească pe el din afară, iar el să se smerească pe sine dinăuntru[1142]. Şi este un altul care nu numai că se bucură cînd e ocărît şi se învinovăţeşte pe sine, ci se şi în-

1140. *Apopht. Pimen, 177,* P.G., 65, 360 A.

1141. In text e «cunoştinţa» şi în cazul acestuia şi în al acelui anterior. Dar e vorba de conştiinţă. Cel din urmă are conştiinţa păcatului, cel dintîi nu o are. Desigur «conştiinţa» păcatului e şi o «cunoştinţă» adevărată a lui şi de către tine însuţi. Această «cunoştinţă» nu o are cel dintîi. El cunoaşte prin ocara altuia în sine numai ceva ce nemulţumeşte pe altul şi de care el nu ştia.

1142. Iată cum se poate pune cineva de acord cu altul nu numai cînd acela îl iubeşte, ci şi cînd îl ocăreşte. Mai de folos este să te pui de acord cu cel ce te ocăreşte. Atunci ai lărgit de fapt cercul înţelegerii între oameni.

tristează pentru turburarea celui ce-l ocărăşte pe el. Dumnezeu să ne conducă la această stare[1143].

8) Vedeţi cît de mare e lăţimea în cele trei stări. Fiecare dintre voi să afle, deci, cum am spus, în ce stare este: de lucrează încă patima cu voia şi o mulţumeşte ; de nu o împlineşte cu voia, dar e biruit, sau, răpit de obişnuinţă, o lucrează şi după ce o lucrează se necăjeşte şi se pocăieşte că a lucrat-o; sau se sileşte să oprească patima întru conştiinţă; sau luptă împotriva ei cu altă patimă, precum am spus ; căci este unul care tace, dar din slava deşartă, sau pentru plăcerea oamenilor, sau, simplu grăind, pentru vreun gînd omenesc; sau a început să dezrădăcineze patima; şi dacă o dezrădăcinează cu conştiinţă şi face cele contrare patimii. Fiecare să afle unde este şi la care stadie este.

Dar sîntem datori să ne cercetăm nu numai în fiecare zi[1144], ci şi în fiecare an şi lună şi săptămînă şi să zicem: «In prima săptămînă, eram împovărat cu această patimă. Oare cum sînt acum ?» La fel, să zicem în fiecare an: «Anul trecut eram biruit astfel de această patimă. Oare cum sînt acum ?» De asemenea, să se cerceteze toţi în fiecare zi pe ei înşişi, întrebîndu-se: «Oare am înaintat puţin sau ne aflăm în aceleaşi, sau am căzut în mai rău ?»[1145]

9) Dumnezeu să ne dea putere, ca chiar de nu dezrădăcinăm încă patima, dar măcar să nu o lucrăm, ci s-o oprim. Căci e cu adevărat un lucru grav a lucra patima şi a nu o opri.

Dar vă voi spune o pildă, ca să vedeţi cu cine se aseamănă cel ce lucrează patima şi o mulţumeşte : este

1143. Aceasta e forma culminantă a delicateţii sfinţilor: Să te întristezi pentru tulburarea ce ai pricinuit-o altuia cînd acela te-a ocărit.

1144. Cf. Isaia: «Cercetează în fiecare zi ce patimă ai biruit». Ediţia C*uvîntări* ale lui Ava Isaia, de monahul Augustin, Ierusalim 1911, ρ 83—89.

1145. Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Omil. 83,* Ia Ioan, P.G., 59, 454.

asemenea celui care, fiind ţinta săgeţilor duşmanului, primeşte cu mîinile lui săgeţile şi le împlîntă în inima sa[1146]. Iar cel ce opreşte patima este asemenea celui ce fiind ţinta săgeţilor duşmanului său, e îmbrăcat în platoşă şi nu primeşte săgeţile. Iar cel ce dezrădăcinează patima este asemenea celui ce fiind ţinta săgeţilor, primeşte săgeţile şi le frînge sau le întoarce spre inima duşmanului, cum se zice în psalm : «Sabia lor să intre în inima lor şi arcurile lor să se frîngă» (Ps. 36, 15). Să ne sîrguim deci şi noi, fraţilor, ca chiar dacă nu putem încă să întoarcem sabia lor în inimile lor, măcar să nu primim săgeţile lor şi să nu le împlîntăm în inimile noastre, ci să ne îmbrăcăm în platoşe, ca să nu fim răniţi de ele. Bunul Dumnezeu să ne acopere pe noi din partea lor şi să ne dea trezvie şi să ne călăuzească pe noi pe calea Lui.

XI

DESPRE TREBUINŢA DE A NE SÎRGUI SA TĂIEM REPEDE PATIMILE, ÎNAINTE DE A AJUNGE SUFLETUL LA DEPRINDEREA CEA REA

1) Luaţi seama, fraţilor, cum stau lucrurile şi vedeţi să nu vă lăsaţi fără grijă. Pentru că la mari primejdii ne duce chiar şi cea mai mică lipsă de grijă. Am întîlnit odinioară un frate şi am aflat că a fost bolnav şi, vorbind împreună, am aflat că avusese fierbinţeală numai şapte zile şi trecuseră de atunci alte patruzeci de zile şi încă nu se înzdrăvenise. Vedeţi, fraţilor, cîtă slăbiciune aduce căderea cuiva într-o stare de neorînduială ? Dispreţuieşte omul mereu micile neo-

1146. Cel ce răspunde ispitelor celui rău sau ale altora, punînd în lucrare patimile sale, îşi face lui însuşi rău. Nu ni se face rău cu adevărat, adică nu ne înrăim, fără conlucrarea noastră.

rînduieli şi nu ştie că dacă starea trupului lui ajunge să se îmbolnăvească puţin şi mai ales dacă e mai neputincios, are nevoie de multă osteneală şi de multă vreme ca să se îndrepteze. Şapte zile a avut fierbinţeală sărmanul acela şi iată erau atîtea zile şi nu se restabilise.

Aşa este şi cu sufletul. Păcătuieşte cineva puţin şi sîngele lui picură multă vreme pînă a se îndrepta. La boala trupească se întîmplă aceasta din felurite pricini : fie că doftoriile fiind vechi nu sînt lucrătoare, fie că doftorul este neiscusit şi dă o altă doftorie decît cea care trebuie, fie că bolnavul nu ascultă şi nu păzeşte cele ce i se rînduiesc de doftor. Dar cu sufletul nu este aşa. Căci nu putem spune că doftorul fiind necercat, n-a dat doftoriile potrivite. Căci doftorul sufletelor este Hristos şi El cunoaşte toate şi dă doftoria potrivită fiecărei patimi. Aşa slavei deşarte îi dă poruncile smeritei cugetări; iubirii de plăcere, pe cele ale înfrînării; iubirii de arginţi, pe cele ale milosteniei. Şi, simplu grăind, fiecare patimă are ca doftorie porunca potrivnică ei. Deci doftorul nu este neiscusit. Şi nu se poate spune că doftoriile fiind vechi nu lucrează. Căci poruncile lui Hristos nu se învechesc niciodată. Căci pe măsură ce sînt în lucrare mai mult, se înnoiesc mai mult[1147]. Deci nimic nu împiedică însănătoşirea sufletului decît viaţa lui neregulată.

2) Să luăm deci aminte la noi înşine, fraţilor. Să fim treji cît avem timp. De ce să nu avem grijă de noi ? Să facem orice bine, ca să aflăm ajutor în vremea ispitei. De ce să pierdem viaţa noastră ? Auzim atîtea şi nu ne pasă, ci le nesocotim. Vedem pe fraţii noştri răpiţi din mijlocul nostru şi nu stăm treji, măcar că ştim că ne apropiem şi noi puţin cîte puţin de moarte. Iată de cînd şedem aci vorbind, am pierdut două sau

1147. Cu cît te înfrînezi mai mult, cu atît o faci mai uşor.

trei ceasuri din timpul nostru şi ne apropiem de moarte ; şi vedem că pierdem timpul şi nu ne temem[1148]. Cum nu ne aducem aminte de spusa bătrînului acela care a zis : «De va pierde cineva aur sau argint, poate afla în locul lui altul, dar cel ce pierde timpul, vieţuind în nelucrare şi nepăsare, altul nu mai poate afla»[1149] ? Cu adevărat, vom căuta un ceas din timpul acesta şi nu-l vom mai găsi [1150].

Cîţi nu doresc să audă un cuvînt al lui Dumnezeu şi nu-l află ? Iar noi auzim atîtea şi le dispreţuim şi nu ne trezim[1151]. Dumnezeu ştie, mă înspăimînt de nesimţirea sufletelor noastre, că putem să ne mîntuim şi

1148. «Pierderea timpului» este in credinţa creştină un motiv de mare îngrijorare. Pentru că «pierzînd timpul», pierdem fericirea veşnică. «Pierderea timpului, distracţia», nu intră aci ca o parte din programul vieţii omeneşti. In loc de a deveni un mijloc de refacere a puterilor fizice, pierderea timpului devine un prilej de slăbire a atenţiei sufletului la el însuşi, a puterii lui de stăpînire peste pornirile pătimaşe, peste gîndurile ce tind să nu rămînă concentrate la sinea omului şi la destinul lui veşnic. Devine prilej de a lăsa păcatul să se producă şi de a se face deprindere.

1149. *Apopht. Patr. Lat.* 73, 939 A. Nici-o oră, nici-o clipă nu e ca alta. Ce am putut face în ea, nu mai putem face în alta. Împrejurările s-au schimbat. Dezvoltarea noastră se face altfel, cînd am pierdut o clipă, fără o bună lucrare. Nu numai timpul în general are o valoare absolută, ci fiecare clipă. Totuşi, o mare pocăinţă ne poate reface. Dar cînd pierdem timpul cu gîndul că ne vom reface printr-o pocăinţă ulterioară, ne obişnuim să lăsăm clipele să treacă mereu, aşteptînd altă clipă pentru pocăinţă, fără să mai avem puterea să folosim vreuna în acest scop. Pierderea timpului devine ea însăşi o obişnuinţă. Ea nu e numai o chestiune exterioară, ci una interioară. «A la recherche du temps perdu» nu poate fi o căutare a unor prilejuri identice, ci o mare pocăinţă. Dar «timpul pierdut» e o slăbire interioară a noastră pentru luarea unei hotărîri. «Timpul pierdut» lucrează împotriva noastră. E un vierme care creşte.

1150. Nu vom mai găsi o eternitate a timpului în care ne putem schimba spre bine. In eternitate sîntem deja într-o stare de fixare.

1151. «Folosirea timpului» e o chestie de încordată atenţie. Pierderea lui e o obişnuinţă a sufletului cu împrăştierea, cu uitarea de sine, cu destrămarea persoanei.

nu voim. Căci putem să tăiem patimile noastre cît sînt tinere şi nu ne îngrijim de aceasta, ci le lăsăm să se învîrtoşeze împotriva noastră, ca să facem răul din urmă mai mare. Căci altceva este, precum v-am spus de multe ori, a dezrădăcina o plantă cînd se poate smulge îndată şi altceva este a dezrădăcina un copac mare[1152].

3) Un mare bătrîn[1153] se odihnea cu ucenicii săi într-un loc, în care erau feluriţi chiparoşi mari şi mici. Şi zise bătrînul unuia din ucenici: «Smulge chiparosul acela». Şi era foarte mic. Şi îndată fratele l-a smuls cu o singură mînă. Apoi îi arătă lui bătrînul un altul mai mare decît cel dintîi şi-i zise: «Smulge-l şi pe acesta!» Iar acela, clătinîndu-l cu amîndouă mîinile, îl smulse şi pe acesta. Îi arătă altul şi mai mare. Iar clătinîndu-l şi ostenindu-se şi asudînd mult, îl smulse şi pe acela. Apoi îi arătă bătrînul un altul şi mai mare; dar acela ostenindu-se şi asudînd mult, nu l-a putut smulge. Cînd îl văzu deci bătrînul pe acela că nu poate, porunci altui frate să se ridice şi să-i ajute aceluia; şi aşa amîndoi au putut să-l smulgă şi pe acesta. Atunci zise bătrînul fraţilor: «Iată aşa sînt şi patimile, fraţilor. Cît timp sînt mici, de voim, putem să le scoatem cu uşurinţă. Iar dacă le dispreţuim ca mici, se învîrtoşează; şi cu cît se învîrtoşează, cer mai multă osteneală. Iar dacă se întăresc şi mai mult împotriva noastră, nu le mai putem scoate nici cu osteneala prin noi înşine, de nu vom avea şi ajutorul vreunor sfinţi, care să ne sprijinească, după Dumnezeu».

Vedeţi, cîtă putere au cele învăţate de sfinţii bătrîni. Dar şi proorocul învaţă despre aceasta în psalmi unde zice: «Fiica Babilonului, cea slăbănoagă (ticăloasă), fericit este cel ce-ţi va răsplăti ţie răsplătirea

1152. Varsanufie., *Nicod,* p. 552.

1153. Acest capitol se află numai în «Sources Chretiennes», p. 360.

pe care tu ne-ai răsplătit-o. Fericit cel ce va prinde şi va izbi pe pruncii tăi, de piatră» (Ps. 136, 8-9) [1154].

4) Dar să înfăţişăm cele spuse pe rînd. Prin Babilon se înţelege zăpăceală. Căci aşa se tîlcuieşte Babel, care este Sichem. Iar prin fiica Babilonului, înţelege duşmănia. Căci întîi sufletul se zăpăceşte şi apoi naşte păcatul (răutatea). Iar pe aceasta o numeşte «slăbănoagă» (ticăloasă), pentru că păcatul nostru, precum s-a spus altădată, e lipsit de fiinţă şi de ipostas, născîndu-se prin nepăsarea noastră, din ceea ce nu este, iar prin îndreptarea noastră piere şi se mistuie iarăşi în nimic. Căci zice sfîntul către el (către păcat, sau răutate): «Fericit este cel ce îţi va răsplăti răsplătirea ta pe care ne-ai răsplătit-o nouă» (Ps. 136, 11). Să aflăm ce am dat şi ce am luat în schimb şi ce vom da înapoi în schimb [1154 bis]. Am dat voia noastră şi am luat păcatul. Deci cuvîntul fericeşte pe cei ce au întors păcatul înapoi (ca răsplată). Iar a întoarce înapoi înseamnă a nu mai săvîrşi păcatul. Apoi adaugă : «Fericit cel ce va apuca pruncii tăi şi-i va izbi de piatră» (Ps. 136, 12). Adică, fericit este cel ce va nimici cele întîi născute de tine, adică gîndurile viclene, nedînd răului timp să crească şi să lucreze în el un rău mai mare; ci, repede, pînă cînd sînt încă prunci, înainte de a fi hrănite şi de a creşte împotriva lui le va apuca şi le va zdrobi de piatră, care este Hristos, şi le va pierde pe ele.

5) Iată cum şi bătrînii şi Sfînta Scriptură fericesc toţi într-un glas pe cei ce se luptă şi taie patimile cît sînt încă tinere, înainte de a încerca durerea şi amărăciunea lor. Să ne sîrguim deci, fraţilor, ca să fim miluiţi. Să ne ostenim puţin şi vom afla multă odihnă.

1154. Aci autorul îşi ia libertatea de a identifica Babilonul cu oraşul Sichem, capitala Samariei, a regatului de Nord al lui Israil, unde adeseori se practica cinstirea zeilor străini.

1154 bis. *Apopht. Nisteros,* 5, P.G. 65, 308.

Părinţii au spus că fiecare trebuie să se curăţească cu de-amănuntul, să se cerceteze pe sine în fiecare seară cum a trecut ziua, şi dimineaţa iarăşi, cum a trecut noaptea; şi să se pocăiască lui Dumnezeu cum se cuvine, pentru cele ce le-a greşit. Iar fiindcă noi păcătuim mult, avem nevoie, din pricina uitării, să ne cercetăm şi la ceasul al şaselea (la amiază), cum am trecut pînă atunci şi în ce am păcătuit. Şi fiecare din noi să-şi spună: «Oare nu cumva am grăit rănind pe fratele meu ? Oare nu l-am văzut făcînd unele lucruri şi l-am judecat sau l-am dispreţuit pe el, sau l-am bîrfit ? Oare n-am cerut de la chelar vreun lucru şi nu mi l-a dat şi am murmurat împotriva lui ? Oare nu cumva nefierbînd bucătarul ceva bine, i-am spus vreun cuvînt şi l-am ruşinat şi l-am supărat, sau am murmurat fără ruşine împotriva lui în sinea mea ?» Căci chiar dacă ar bombăni cineva întru sine, săvîrşeşte păcat. Şi iarăşi să spună: «Oare nu mi-a spus canonarhul (conducătorul cîntării), sau altul dintre fraţi vreun cuvînt şi n-am răbdat, ci m-am împotrivit lui ?»

Astfel, în fiecare zi sîntem datori să ne cercetăm pe noi înşine, cum am petrecut ziua. La fel trebuie cineva să se cerceteze pe sine, cum a petrecut noaptea, de s-a sculat cu rîvnă la priveghere, sau de nu s-a supărat pe cel ce l-a deşteptat, sau de nu a bombănit împotriva lui. Trebuie să ştie oricine că cel ce-l trezeşte pe el la priveghere îi face mare bine şi i se face pricină de mari bunătăţi. Căci îl trezeşte ca să vorbească cu Dumnezeu, să se roage lui Dumnezeu pentru păcatele sale şi să se lumineze. Cum nu trebuie să mulţumească aceluia ? Cu adevărat, e dator să facă aceasta, căci îşi cîştigă mîntuirea sa aproape numai prin aceasta.

6) Vă spun în privinţa aceasta un lucru minunat, pe care l-am auzit despre un bătrîn foarte străvăzător. Acesta, cînd începeau fraţii să cînte, vedea în biserică

pe cineva purtător de lumină ieşind din altar şi ţinînd un fel de vas ce conţinea aghiazmă şi un beţigaş. Şi muia beţigaşul în vas şi trecea printre toţi fraţii şi pecetluia pe fiecare din ei. Iar dintre locurile celor neaflaţi acolo, pe unele le pecetluia, pe altele le trecea. Iar cînd era să se isprăvească slujba, îl vedea iarăşi ieşind din altar şi făcînd la fel. Odată l-a oprit pe el bătrînul şi se aruncă la picioarele lui, rugîndu-l să-i spună ce face şi cine este ? Şi acel purtător de lumină îi spuse : «Sînt îngerul lui Dumnezeu şi mi s-a poruncit să pun în sinaxă (în adunarea liturgică) pecetea aceasta pe cei ce se află în biserică la începutul cîntării şi pe cei ce rămîn pînă la sfîrşit, pentru rîvna şi sîrguinţa şi pentru hotărîrea lor cea bună». Îi zise bătrînul : «Şi de ce pecetluieşti locurile unora care nu se află de faţă ?» Sfîntul înger îi răspunse, zicînd : «Toţi acei fraţi care sînt sîrguincioşi şi buni în hotărîrea lor, dar lipsesc dintr-o trebuinţă de nevoie cu binecuvîntarea părinţilor, sau sînt ocupaţi prin vreo poruncă cu o ascultare, şi de aceea nu se află aici, primesc pecetea lor chiar şi dacă nu sînt de faţă, pentru că în starea lor dinăuntru sînt aci cu cei ce cîntă. Numai celor ce pot să se afle aci şi din nepăsare nu se află, mi s-a poruncit să nu le dau pecetea, deoarece s-au făcut nevrednici de ea» [1155]

Vedeţi ce dar îi pricinuieşte fratelui său cel ce-l scoală la canonul privegherii în biserică ? Sîrguiţi-vă, deci, fraţilor, să nu vă păgubiţi niciodată de pecetea sfîntului înger. Iar de se întîmplă cuiva să fie împrăştiat şi altul îi aduce aminte de greşala lui, să nu se supere, ci gîndindu-se la binele ce i se face, să-i mulţumească celui ce i-a atras luarea aminte, oricînd s-ar întîmpla aceasta.

1155. Orice participare la Sfînta Liturghie sau la orice altă slujbă în biserică se întipăreşte în suflet, sporind îmbunătăţirea lui.

7) Cînd eram în mînăstire, m-a făcut Ava, cu sfatul bătrînilor, primitor de străini. Dar mă sculasem după o boală grea. Deci soseau străinii şi mă ocupam seara cu ei; şi soseau cămilari şi împlineam cele de trebuinţă ale lor. Şi de multe ori şi după ce plecam să mă culc, se ivea vreo altă trebuinţă şi mă trezeau. Între timp sosea ceasul privegherii şi, cum fusesem furat puţin de somn, canonarhul mă trezea. Dar fie din pricina oboselii, fie a neputinţei de pe urma bolii, eram furat de somn şi slăbit de o uşoară fierbinţeală, încît nu mai eram stăpîn pe mine. De aceea îi răspundeam, toropit de somn: «Bine, părinte, să-ţi pomenească Dumnezeu dragostea ta, să-ţi dea răsplată că mi-ai poruncit! Vin, părinte». Apoi, după ce pleca, adormeam iarăşi, şi eram tare necăjit că întîrziam să mă scol pentru priveghere în biserică. Şi fiindcă acela nu putea să stea mereu lîngă mine, am rugat pe doi fraţi, pe unul să mă trezească, iar pe celălalt să nu mă lase să dormitez în timpul privegherii. Şi credeţi-mă, fraţilor, că-i cinsteam foarte mult pe ei, căci îi socoteam aproape ca pe unii prin care se lucrează mîntuirea mea.

Simţirea aceasta sînteţi datori să o aveţi şi voi faţă de cei ce vă trezesc pe voi la pravila din biserică şi la tot lucrul bun.

8) Deci precum am zis, fiecare e dator să se cerceteze cum a petrecut ziua şi noaptea : de a stat cu trezvie la cîntare şi la rugăciune ; de s-a robit de către gînduri pătimaşe, sau de a ascultat cu luare-aminte dumnezeieştile citiri; de n-a părăsit cîntarea şi n-a ieşit din biserică, umblînd de colo pînă colo.

De se cercetează cineva pe sine astfel, în fiecare zi, şi se sîrguieşte să se pocăiască pentru cele ce a greşit şi să se îndrepteze pe sine, începe să-şi micşoreze patima (răutatea); de a făcut păcatul de nouă ori, îl va face de aci înainte de opt ori; şi aşa, înaintînd pe înce-

tul cu Dumnezeu, nu lasă patimile să se întărească în el. Căci e mare primejdie să cadă cineva în deprinderea patimii. Pentru că, precum am spus, chiar de ar voi unul ca acesta, nu va putea să biruiască singur patima, de nu va avea ajutorul unor sfinţi.

9) Voiţi să vă istorisesc ceva despre unul care avea deprinderea patimii ? Ascultaţi un lucru vrednic de mult plîns. Cînd eram în mînăstirea de obşte, nu ştiu cum, se bucurau fraţii să-mi dezvăluie gîndurile lor. Îmi spuse deci Ava şi-mi porunci, cu sfatul bătrînilor, să iau în grija mea şi să fac acest lucru. Deci într-una din zile vine la mine careva dintre fraţi şi-mi zice: «Iartă, părinte, şi roagă-te pentru mine, că fur şi mănînc». Îi spun lui: «De ce ? Ţi-e foame ?» Şi-mi spune : «Da, nu mă îndestulez la masa fraţilor şi nu pot să cer». Îi spun lui: «De ce nu mergi să spui Avei ?» Spune : «Mi-e ruşine». Îi spun : «Voieşti să mă duc să-i spun eu ?» Şi-mi spune : «Cum voieşti, părinte».

Am mers deci şi am spus Avei şi acesta-mi zise : «Fă iubire şi îngrijeşte de el cum ştii». Atunci îl luai pe el şi spusei chelarului despre el: «Fă iubire şi la orice oră vine acest frate la tine, dă-i lui cîte voieşte şi să nu-l opreşti de la nimic». Auzind chelarul, îmi zise: «Voi face precum ai poruncit». Deci făcu fratele acela aşa cîteva zile. Apoi veni iarăşi la mine : «Iartă-mă, părinte, că am început iarăşi să fur». Îi zic lui: «Pentru ce? Nu-ţi dă chelarul tot ce voieşti?» Îmi zise: «Ba da, iartă-mă, îmi dă toate cele ce voiesc, dar eu mă ruşinez de el». Îi spun lui: «De mine nu te ruşinezi? Îmi spuse : «Nu». Îi zic lui: «Deci orice voieşti, vino şi ia de la mine şi să nu mai furi». Căci aveam atunci slujirea baniţei. Deci venea acela la mine şi lua cîte voia. Dar după cîteva zile începu iarăşi să fure. Şi veni necăjit şi-mi spuse : «Iată, iarăşi fur». Îi zic lui: «Pentru ce, fratele meu ? Nu-ţi dau tot ce voieşti ?» Zise: «Ba da».

Îi spun: «Şi nu te ruşinezi să iei de la mine ?» Îmi spuse : «Nu». Îi zic : «Şi pentru ce furi ?» Îmi zise: «Iartă-mă ! nu ştiu pentru ce. Fur aşa, simplu» Atunci îi spun lui: «Spune-mi adevărat, ce faci cu cele ce le furi ?» Îmi spuse : «Le dau asinului».

Şi s-a aflat că fratele acela fura măzăriche, ramuri de finic, de smochin, cepe şi simplu orice afla şi le ascundea pe unele sub aşternutul său, pe altele în altă parte. Şi la sfîrşit neştiind ce să facă cu ele, fiindcă le vedea stricîndu-se, se ducea şi le arunca, sau le dădea animalelor.

10) Iată, vedeţi ce înseamnă a avea deprinderea unei patimi ? Vedeţi ce nebunie, ce ticăloşie ? Ştia că e rău, ştia că face rău, se necăjea, plîngea şi totuşi era atras nenorocitul de reaua obişnuinţă pe care şi-o făcuse prin negrija de mai înainte. Bine spune Ava Nisteros, că dacă cineva e tras de o patimă, s-a făcut robul ei. Bunul Dumnezeu să ne izbăvească de reaua deprindere, ca să nu ne spună şi nouă : «Ce folos este de sîngele meu, că mă pogor în stricăciune ?» (Ps. 29, 9).

V-am spus vouă în chip felurit şi despre felul cum cade cineva în deprindere. Căci nu cel ce s-a mîniat odată, se numeşte om mînios. Nici cel ce curveşte odată, se numeşte curvar. Nici cel ce a făcut odată milostenie, se numeşte milostiv. Ci şi virtutea şi patima sădesc în suflet deprinderea prin faptul că sînt lucrate continuu şi la urmă însăşi deprinderea îi aduce, sau chinul veşnic sau odihna. Dar cum odihneşte virtutea sufletul, sau cum îl chinuieşte patima (răutatea), am spus-o în chipuri felurite. Căci virtutea este firească şi se află în noi. Pentru că neşterse sînt seminţele virtuţii. Am spus deci că, în măsura în care lucrăm cele bune ajungem la deprinderea virtuţii, adică primim deprinderea noastră proprie, sau ne reîntoarcem la sănătatea noastră, ca de la o orbire oarecare, la lumina proprie, sau ca de la o boală

oarecare, la sănătatea noastră cea după fire. Dar în privinţa răutăţii nu e aşa. Ci prin lucrarea răului, primim o oarecare deprindere străină şi contrară firii, ajungem ca în obişnuirea cu o lepră, de care nu ne mai putem însănătoşi, fără mult ajutor şi multe rugăciuni şi multe lacrimi, care pot mişca spre noi îndurările lui Hristos.

E ceea ce aflăm şi în cele trupeşti. Căci sînt unele mîncări ce produc unora un suc amar, ca de pildă: varza sau lintea şi altele asemenea. Dar nu mîncînd varză sau linte, sau ceva asemănător, o dată sau de două ori, ci de vor mînca des şi deci prea mult, se iveşte un suc amar în aceştia şi va naşte în ei fierbinţeala şi vor fi arşi la stomac, ba îi va aduce pe unii şi la alte necazuri. Aşa e şi cu sufletul. De va stărui cineva în a păcătui, aceasta se va face o deprindere rea în suflet şi aceasta îl va duce la chinuri.

11) Dar trebuie să ştiţi şi aceasta, că atunci cînd sufletul e înclinat spre o patimă, chiar dacă va cădea numai odată în lucrarea ei, se va primejdui îndată să ajungă la deprinderea ei. Acelaşi lucru se întîmplă şi în cele trupeşti. Dacă cineva are în amestecul sucurilor mai multă amărăciune, din vreo negrijă de mai înainte, aproape chiar şi numai o singură mîncare poate răscoli şi aprinde în el îndată sucurile.

Deci e nevoie de multă trezvie, sîrguinţă şi grijă, ca să nu cadă cineva într-o deprindere rea. Credeţi, fraţilor, că de are cineva o singură patimă în stare de deprindere, e supus pedepsei veşnice. Căci dacă are cineva zece fapte bune şi una rea din deprindere, acea una, săvîrşită din deprinderea rea, biruieşte pe cele zece bune. Un vultur de va ieşi întreg din cursă, dar se va afla numai cu un picior al lui legat, prin acea mică parte a lui e răpusă toată puterea lui. Căci chiar de se va afla întreg afară, dar un singur picior al lui e legat,

se află întreg stăpînit de cursă. Şi atunci nu-l va putea răpune vînătorul în orice clipă voieşte ? Aşa este şi cu sufletul. De ar avea numai o patimă în stare de deprindere, vrăjmaşul îl răpune în orice clipă voieşte. Căci îl are sub stăpînirea sa prin patima aceea. De aceea vă spun: Nu lăsaţi patima să se facă deprindere în voi. Dar să ne rugăm lui Dumnezeu, ca să luptăm noaptea şi ziua, să nu cădem în ispită. Iar dacă sîntem biruiţi ca oameni, şi lunecăm în greşală, să ne sîrguim să ne ridicăm îndată, să ne pocăim pentru ea; să plîngem înaintea bunătăţii lui Dumnezeu; să veghem, să luptăm. Şi Dumnezeu, Cel ce vede hotărîrea noastră, smerenia şi zdrobirea noastră, ne va da mîna şi va face mila Lui cu noi. Amin.

XII

DESPRE FRICA DE CHINURILE VIITOARE ŞI DESPRE TREBUINŢA CA CEL CE VOIEŞTE SA SE MÎNTUIASCĂ SA NU UITE NICIODATĂ DE GRIJA MÎNTUIRII SALE

1) Suferind eu de picioare şi îmbolnăvindu-mă din pricina lor, unii dintre fraţii care au venit să mă cerceteze m-au întrebat să le spun pricina bolii. Socotesc că ei urmăreau prin aceasta două lucruri: pe deoparte să-mi aducă puţină mîngîiere în durerea mea, pe de alta să-mi dea prilej să le grăiesc lor ceva de folos. Dar fiindcă durerea nu-mi îngăduia să le grăiesc ceea ce voiam atunci, trebuie să ascultaţi acum despre aceasta. Căci istorisirea necazului este plăcută după trecerea lui. Pentru că şi pe mare, cînd se stîrneşte furtuna, toţi se află în necaz, dar după ce trece furtuna, toţi îşi istorisesc cu bucurie cele întîmplate unii altora, desfătîndu-se de ele.

Deci bine este, fraţii mei, cum mereu vă spun, să punem fiecare lucru pe seama lui Dumnezeu şi să spunem că fără Dumnezeu nimic nu se întîmplă, ci fără îndoială, aşa cum ştie Dumnezeu că e bine şi de folos, aşa îl face, chiar dacă lucrul acela are în afară vreo pricină oarecare[1156]. De pildă: aş putea să spun că stomacul meu s-a îngreuiat pentru că am mîncat cu străinii şi m-am forţat puţin pe mine însumi pentru a-i odihni (mulţumi) pe ei; şi aşa s-a produs o curgere în piciorul meu şi de aceea mi s-a pus în lucrare reumatismul. Dar aş putea da şi alte pricini. Căci nu-mi vor lipsi de voiesc. Dar cea mai sigură şi folositoare este mai degrabă aceasta, că aşa a ştiut Dumnezeu că e de folos sufletului meu, şi de aceea s-a şi întîmplat. Căci nu e nimic din cele ce le face Dumnezeu care să nu fie bun şi toate sînt bune foarte. Deci nimeni nu trebuie să se întristeze pentru ceea ce se întîmplă. Ci toate, cum am spus, să le pună pe seama purtării de grijă a lui Dumnezeu şi să se odihnească în acest gînd.

2) Dar sînt unii care atîta se îngreuiază de necazurile ce li se întîmplă, că sînt în stare să renunţe şi la viaţa însăşi şi ar muri cu plăcere, ca să scape prin aceasta. Dar aceasta o pătimeşte cineva din lipsa de curaj şi din multă neştiinţă, necunoscînd înfricoşătoarea strîmtorare ce urmează după ieşirea sufletului din trup.

E o mare iubire de oameni a lui Dumnezeu, fraţilor, a fi noi în lumea aceasta. Dar noi, necunoscînd cele de dincolo, socotim grele cele de aici. Şi nu este aşa. Nu ştiţi ce se zice în Gherontic ? Un frate foarte lucrător

1156. Orice lucru din natură are în afară o cauzalitate naturală, de exemplu, un cutremur. Dar cauza ultimă a oricărui lucru este Dumnezeu. Căci din mulţimea de şiruri care pot rezulta din fiecare punct cauzal, Dumnezeu este cel ce alege şirul acesta sau acela, aşa cum omul poate face un rîu să meargă pe o cale sau pe alta şi să-l folosească la ceva sau altceva.

a spus către un bătrîn: «Sufletul meu doreşte moartea». Şi-i spuse lui bătrînul: «O doreşte pentru că vrea să fugă de necaz şi nu ştie că necazul viitor e cu mult mai rău decît cel de aici». Iar altul, la fel, a întrebat pe un bătrîn: «De ce mă întristez din trîndăvie stînd în chilia mea ?» Şi-i zise bătrînul: «Pentru că încă n-ai văzut nici odihna nădăjduită, nici chinurile ce vor fi. Căci dacă ai vedea acestea întocmai cum sînt, chiar de ar geme chilia ta de viermi, ca să te scufunzi în ei pînă la gît, ai răbda fără să te întristezi»[1156 bis].

Dar noi voim să ne mîntuim dormind, şi de aceea ne descurajăm în necazuri, cînd ar trebui mai degrabă să mulţumim lui Dumnezeu, că sîntem peste tot învredniciţi de El să fim necăjiţi puţin aici, ca să aflăm acolo puţină odihnă.

A spus şi Evagrie, că cel ce se roagă să-i vină ieşirea mai repede, se aseamănă unui om care roagă pe lemnar să strice patul celui bolnav[1157]. Căci prin trupul acesta sufletul e distrat, uită puţin de patimi şi e mîngîiat de ele: mănîncă, bea, doarme, se întreţine cu alţii, vieţuieşte cu cei iubiţi[1158]. Dar cînd iese din trup, sufletul rămîne singur cu patimile lui şi deci e şi chinuit pururea de ele, îndeletnicindu-se numai cu ele şi arzînd sub turburarea lor şi fiind sfîrtecat de ele, încît nici nu-şi mai poate aduce aminte de Dumnezeu[1159]. Iar

1156 bis. *P. Everget. III,* 13, p. 40.

1157. Evagrie, *Suta IV,* 76, P.G. 28, 168.

1158. Evagrie, *Suta IV,* 82, P.G. 28, 172. Cît e în trup, sufletul nu e numai chinuit de patimi, căci nu e atît de concentrat în sine şi nu suferă numai chinul lor. Trupul îi dă şi o anumită distragere de la ele, sau şi o anumită mîngîiere, desigur amestecată cu păcatul. Dar în iad va avea numai chinul de pe urma lor, nu şi plăcerea.

1159. E o recunoaştere a rolului pozitiv al trupului şi din acest punct de vedere. Trupul eliberează puţin sufletul din singurătatea lui. Desigur, această singurătate e groaznică, numai cînd sufletul e ocupat exclusiv cu patimile lui. Propriu zis coexistenţa aceasta cu patimile măreşte la maximum egoismul, deci singurătatea subiectului. De aceea, la sinucidere re-

amintirea lui Dumnezeu mîngîie sufletul, cum se spune şi în psalmi: «Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu şi m-am veselit» (Ps. 76, 4). Dar patimile nu-i îngăduie nici măcar aceasta.

Voiţi să aflaţi printr-o pildă ce este ceea ce spun ? Să vină careva dintre voi, să-l închid într-o chilie întunecoasă, să nu mănînce, să nu bea, să nu doarmă, să nu se întîlnească cu nimeni, să nu cînte psalmi, să nu se roage, nici să-şi amintească deloc de Dumnezeu numai trei zile. Şi va afla ce fac patimile cu el. Şi aceasta cît este încă aici. Cu cît mai mult nu se va întîmpla aceasta, după ieşirea sufletului din trup şi după ce se va preda lor şi va fi singur cu ele ?

3) Deci puteţi înţelege din cele de aici, ce va avea să pătimească nenorocitul din partea lor şi ce necazuri va avea acolo. Căci cînd se arde cineva, nu ştie ce este ceea ce-l arde; ce foc şi ce lemne îi pricinuiesc arderea aceasta. Dar dacă are cineva în trup un amestec de sucuri amare, nu-l arde însuşi acest amestec rău şi nu-l tulbură pe el totdeauna şi nu-i necăjeşte viaţa ? Aşa este şi cu sufletul pătimaş. Nenorocitul e chinuit totdeauna de relele deprinderi din el, avînd pururea amara amintire şi dureroasa îndeletnicire cu patimile, care-l ard şi înfierbîntă pururea. Şi pe lîngă acestea, cine poate, fraţilor, să descrie locurile cele înfricoşătoare, trupurile acelea chinuitoare ce slujesc spre o astfel de suferinţă a sufletului, fără să se strice, apoi focul acela negrăit, întunericul, puterile acelea năpraznice, pedepsitoare şi celelalte mii de mijloace chinuitoare, cîte s-au descris în chip felurit în dumnezeieştile Scripturi, toate pe măsura relei făptuiri a sufletelor şi a relelor lor amintiri ?

curg mai ales cei însinguraţi, dar însinguraţi prin descurajarea la care i-a dus faptul că nu şi-au putut satisface mîndria lor sau alte patimi. Cine e cu lucrurile şi cu oamenii, nu e numaidecît şi cu Dumnezeu; dar cel puţin nu e total prins în singurătatea insuportabilă.

Precum sfinţii primesc anumite locuri luminoase şi o bucurie îngerească, pe măsura bunei lor făptuiri, aşa şi păcătoşii primesc locuri întunecate, înceţoşate, pline de frică şi de spaimă, precum spun sfinţii. Căci ce este mai înfricoşător şi mai jalnic decît acele locuri în care sînt trimişi dracii ? Şi ce este mai amarnic decît chinul la care sînt osîndiţi ? Dar şi păcătoşii se chinuiesc cu dracii înşişi, precum zice : «Duceţi-vă de la Mine în focul cel veşnic, care este gătit diavolului şi îngerilor lui» (Mt. 25, 4, 41).

4) Dar ceea ce e mai înfricoşător, e ceea ce spune sfîntul Ioan Gură de Aur: «Chiar dacă n-ar curge un rîu de foc şi chiar dacă n-ar sta de faţă îngerii înfricoşători, simplul fapt că unii dintre oameni sînt chemaţi la slavă şi la cinste, iar alţii depărtaţi cu necinste, ca să nu vadă slava lui Dumnezeu, oare n-ar fi mai amar decît orice gheenă chinul ruşinii şi al necinstirii aceleia şi durerea căderii de la astfel de bunătăţi ?»[1160]

Căci atunci însăşi mustrarea conştiinţei şi amintirea celor săvîrşite, cum am spus mai sus, vor fi mai rele decît zeci de mii de pedepse negrăite. Fiindcă sufletele îşi vor aduce aminte de toate cele de aici, cum zic părinţii: de cuvinte, de fapte, de gînduri şi nu vor putea uita de nici una din acestea[1161]. Căci ceea ce se zice în psalm : «În ziua aceea vor pieri toate gîndurile lor» (Ps. 145, 4), se zice de cele cu privire la bunurile lumii acesteia, adică cu privire la case, la locuri, la părinţi, la copii, la negustorii. Acestea pier odată cu ieşirea sufletului din trup şi de nimic din acestea nu-şi

1160. Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Către Teodor cel căzut,* P.G. 47, 294.

1161. Amintirea relelor se ascute neîncetat în acea existentă fără sfîrşit, în care sufletul nu mai are nimic exterior cu ce să se ocupe, nu mai poate face nici-un plan de a cărui îndeplinire să se preocupe. E întors întreg spre trecut, spre un trecut care-l ruşinează, care-l chinuieşte, mai ales că vede în jurul său şi pe toţi cei cărora le-a pricinuit prin îndemnuri, prin pilde, chinuri asemănătoare.

mai aduce aminte, sau nu se mai îngrijeşte. Iar cele ce le-a făcut potrivit virtuţii, sau patimii, şi le aminteşte, şi nimic din ele nu se pierde[1162]. Dar şi de va fi folosit cuiva, sau va fi fost folositor cuiva, îşi va aminti pururea, ca şi de cel căruia i-a folosit el, sau de cel ce i-a fost folositor lui. La fel, îşi aduce pururea aminte de a fost vătămat de cineva, sau de a vătămat pe cineva : şi de cel ce l-a vătămat pe el şi de cel ce a fost vătămat de el[1163]. Nimic, precum am zis, din cele ce a făcut în lumea aceasta, nu pierde sufletul, ci de toate îşi aminteşte după ce iese din trup, ba chiar mai limpede, mai vădit, ca unul ce s-a izbăvit de trupul acesta pămîntesc[1164].

5) Am vorbit odată despre aceasta cu un mare bătrîn. Şi bătrînul acesta spunea că sufletul îşi aminteşte după ieşirea din trup de patima pe care a lucrat-o şi deci de păcatul săvîrşit şi de persoana cu care l-a săvîrşit. Iar eu îi spuneam lui: «Poate nu e aşa, ci poate

1162. Propriu-zis se golesc sufletele de planuri. Iar amintirea planurilor făcute pe pămînt şi a frământărilor ambiţioase pentru realizarea lor apar în toată nimicnicia lor. Rămîn numai amintirile relelor făcute în cursul lor, prilejuite de ele. Aceasta va fi singura realitate din suflete.

1163. Numai persoanele rămîn în amintire cu răul şi cu binele ce l-au făcut, sau ce li s-a făcut de cel ce-şi aminteşte. Numai ele au existenţa veşnică.

1164. Valoarea netrecătoare a persoanei se arată în faptul că tot ce ne-a făcut o persoană în sens bun sau rău rămîne în noi ca o amintire neştearsă, sau ca un ecou, ca o rană, nu ca un adaus impersonal, ci ca rană sau adaus legat de amintirea, de întipărirea acelei persoane în noi, ba chiar de prezenţa ei în faţa noastră, în legătură chinuitoare cu noi. Ne doare sau ne bucură nu ce ne-a făcut rău sau bun o persoană, ci atitudinea faţă de noi în care ni s-a descoperit o persoană sau alta, atitudine în care ea continuă să rămînă, sau pe care şi-a schimbat-o. De asemenea, atitudinea noastră faţă de ea. Nu ne dor şi nu ne bucură întâmplările impersonale ce s-au produs cu noi, ci persoanele înseşi. Şi în aceasta se ascunde convingerea că acele persoane persistă în existenţă. In aceasta constă în esenţă veşnicia raiului sau a iadului: în persistenţa noastră eternă în amintirea binelui sau a răului ce l-am făcut, sau ni s-a făcut de anumite persoane care continuă să persiste, ţinînd şi ele minte răul sau binele ce li l-am făcut, sau pe care ni l-au făcut.

va menţine deprinderea ce s-a născut în el din lucrarea păcatului şi aceasta îl va chinui». Şi am rămas susţinîndu-ne fiecare părerea lui mult timp, voind să aflăm (adevărul) şi bătrînul nu se lăsa înduplecat, zicînd că şi de felul (de chipul) păcatului îşi aminteşte sufletul, ba şi de locul şi de persoana însăşi care a păcătuit împreună cu el. Dar dacă este cu adevărat aşa, vom avea şi mai rele cele de pe urmă ale noastre[1165], de nu vom lua aminte la noi înşine.

De aceea, mereu vă spun : sîrguiţi-vă să îngrijiţi gînduri bune, ca pe ele să le aflaţi acolo. Căci cu ceea ce are cineva aici, cu aceea iese de aici şi aceea va avea acolo[1166]. Să ne îngrijim, să ne izbăvim de o astfel de strîmtorare, fraţilor! Să ne sîrguim şi Dumnezeu va face milă cu noi. Căci El este, cum se zice în psalmi: «Nădejdea tuturor marginilor pămîntului şi a celor ce sînt pe mare, departe» (Ps. 30, 7). Cei de la marginea pămîntului sînt cei din cea mai de pe urmă răutate; iar cei de pe mare, departe, sînt cei din ultima necunoştinţă. Şi totuşi Hristos este şi nădejdea acestora[1167].

6) E nevoie numai de o mică osteneală; să ne ostenim ca să fim miluiţi. Dacă are cineva un loc şi nu-l îngrijeşte şi se înţeleneşte, nu se umple de spini şi de

1165. Autorul scrierii se declară de acord cu bătrînul, în sensul celor spuse de noi la nota anterioară. Dacă persoana e cea care ne doare sau ne bucură veşnic prin ce ne-a făcut, atunci ne dor şi ne bucură lucrurile concrete, căci persoana e totdeauna o realitate concretă şi unică; şi tot aşa sînt unice toate faptele ei. Numai principiul e general sau abstract. Ne doare cutare persoană concretă, de răul făcut.

1166. Cine se duce cu gînduri bune despre persoane, va fi acolo cu persoanele respective; nu va fi singur.

1167. Dacă persoanele cărora le-am făcut bine şi de care am gîndit bine vor fi cu noi, cu atît mai mult, Dumnezeu, dacă vom crede in El. Căci El e prezent pretutindeni cu o intensitate infinit mai accentuată decît orice persoană, ca fiind Cel ce ne produce bucurie dacă am crezut în El şi L-am iubit, Cel care face conştiinţa să ne chinuiască dacă nu am crezut in El şi n-am făcut altora binele precum voieşte El.

mărăcini in măsura în care nu-l îngrijeşte ? Iar cînd începe să-l curăţească, nu-i sîngerează mîinile în măsura în care a fost acel loc mai plin de spini şi el voieşte să smulgă buruiana cea rea, pe care a lăsat-o să odrăslească în timpul în care nu l-a îngrijit ? Căci e cu neputinţă să nu secere cineva ceea ce a semănat.

Dar cel ce voieşte să curăţească locul lui are nevoie să dezrădăcineze întîi bine toate buruienile. Căci de nu va smulge bine toate rădăcinile lor, ci le va reteza numai de de-asupra, odrăslesc iarăşi. Deci va smulge întîi, cum am spus, rădăcinile însele, şi după ce a curăţit locul bine de buruieni şi de mărăcini şi de cele asemenea şi a curăţit pămîntul, îl va răsturna, îl va ara şi-l va pregăti frumos şi abia după aceea va semăna în el sămînţa cea bună. Căci dacă după ce a făcut această bună pregătire (φιλοκαλίαν), îl va lăsa gol, răsar iarăşi buruienile, găsind un pămînt bun şi moale de pe urma acestei bune pregătiri şi-şi vor întinde adînc rădăcinile şi se vor face mai tari şi se vor înmulţi în el.

7) Aşa este şi cu sufletul. Întîi trebuie să-şi taie cineva vechea împătimire şi relele obişnuinţe. Că nimic nu e mai rău ca reaua obişnuinţă. Căci zice şi sfîntul Vasile : «Nu mică e această luptă de a birui obişnuinţa. Căci obiceiul întărit vreme îndelungată ia de multe ori putere de fire»[1168]. Deci se cere ca aceia să se lupte, cum am spus, nu numai cu relele obişnuinţe şi cu patimile, ci şi cu pricinile lor, care sînt rădăcinile. Pentru că dacă nu se vor smulge rădăcinile, vor odrăsli numaidecît iarăşi mărăcinii. Şi sînt unele patimi cărora nu mai are nimeni nici o putere de a le scoate pricinile. Astfel, pizma nu e nimic în sine, dar are unele pricini, între care şi iubirea de slavă. Căci voind cineva să fie slăvit, pizmuieşte pe cel slăvit, sau pe cel căruia i se dă mai multă cinste. La fel, mînia se naşte din alte pricini

1168. Sfîntul Vasile, *Regulile pe larg,* 6; P.G. 31, 926 B.

şi mai ales din iubirea de plăcere. Despre aceasta a amintit şi Evagrie, zicînd despre un oarecare sfînt că spunea: «De aceea smulg plăcerile, ca să tai pricinile mîniei»[1169]. Şi toţi părinţii spun că fiecare patimă se naşte din aceste trei: din iubirea de slavă, din iubirea de arginţi şi din iubirea de plăceri, aşa precum v-am spus în diferite chipuri.

8) De voieşte, deci, cineva să taie nu numai patimile, ci şi pricinile lor, să-şi îngrijească (φιλοχαλήσαι) mai întîi bine moravurile lui, prin pocăinţă şi plîns, şi apoi să înceapă să semene sămînţa cea bună, care este faptele cele bune. Căci, precum am spus despre ţarină, dacă după curăţirea şi buna ei pregătire, nu va arunca cineva sămînţa cea bună, vor răsări iarăşi buruienile şi vor afla pămîntul bun şi netezit, prin buna lui pregătire şi vor prinde rădăcini mai adînci în el, aşa sînt şi cele ale omului. Dacă, după ce şi-a îngrijit purtările lui şi s-a pocăit de faptele de mai înainte ale lui, nu se îngrijeşte să facă fapte bune şi să dobîndească virtuţile, se va întîmplă cu el ceea ce zice Evanghelia : «Cînd duhul necurat iese din om, şi trece prin locuri fără apă, căutînd odihnă şi neaflînd, zice: «Întoarce-mă-voi la casa mea de unde am ieşit» şi venind o află golită, se înţelege de toată virtutea, şi măturată şi împodobită ; atunci merge şi ia cu sine alte şapte duhuri mai rele decît el şi intrînd locuiesc acolo şi se fac cele de pe urmă ale omului acela mai rele decît cele dintîi» (Lc. 11, 24—27).

9) Căci e cu neputinţă sufletului să rămînă în aceeaşi stare. Ci înaintează fie spre mai bine, fie spre mai rău. De aceea, oricine voieşte să se mîntuiască, trebuie nu numai să nu facă răul, ci şi să lucreze binele : «Fereşte-te de rău, şi fă binele» (Ps. 36, 17). N-a zis numai «fereşte-te de la rău», ci şi «fă binele». De pildă, de s-a

1169. Evagrie, *Practicos II,* 99; P.G. 40, 1252 B.

obişnuit cineva să facă nedreptate, nu ajunge numai să nu mai facă nedreptate, ci trebuie să facă şi dreptate. De a fost risipitor (desfrînat), nu ajunge numai să înceteze de a fi risipitor, ci trebuie să se facă şi înfrînat. De a fost un om mînios, nu ajunge numai să înceteze să se mînie, ci trebuie să dobîndească şi blîndeţea. De a fost îndrăzneţ, nu ajunge să înceteze de a fi îndrăzneţ, ci trebuie să se şi smerească. Aceasta înseamnă a se feri de la rău şi a face binele. Căci fiecare patimă are o virtute contrară ei. Mîndria are smerita cugetare, iubirea de arginţi are milostenia, risipa are înfrînarea, descurajarea are răbdarea, mînia are blîndeţea, ura are iubirea. Pe scurt, orice patimă are, cum am zis, o virtute contrară.

10) Acestea vi le-am spus de multe ori. Deci, precum am scos virtuţile şi am sădit patimile contrare lor, aşa trebuie să ne ostenim nu numai să scoatem patimile, ci şi să sădim virtuţile şi să le aşezăm la locul lor propriu. Căci virtuţile ne sînt date de la Dumnezeu prin fire. Pentru că îndată ce a făcut Dumnezeu pe om, a semănat în el virtuţile, precum zice: «Să facem pe om după chipul şi asemănarea noastră» (Fac. 1, 26). A zis «după chipul», pentru că Dumnezeu a făcut sufletul nestricăcios şi liber; şi a mai zis «după asemănare», adică «după virtute» [1170]. Căci zice : «Fiţi milostivi, precum şi Tatăl vostru cel din ceruri milostiv este» (Mt. 6, 36); şi: «Fiţi sfinţi, că Eu sfînt sînt» (Lev. 11, 44 ; 1 Pt. 1, 16). Şi iarăşi zice apostolul: «Fiţi buni unii cu alţii» (Ef. 4, 32). Iar proorocul zice : «Bun este Domnul cu cei ce rabdă» (Plîng. 3, 25). Şi altele ca acestea. Aceasta este «după asemănarea».

1170. Adică sufletul nu e numai liber şi nestricăcios, adică după chipul lui Dumnezeu, ci şi chemat la virtute, adică la asemănarea cu Dumnezeu. Căci Dumnezeu nu e numai nestricăcios şi liber, ci şi subiect al bunătăţii.

Deci, Dumnezeu ne-a dat în chip firesc virtuţile. Dar patimile nu le avem în chip firesc. Căci nici nu au vreo fiinţă, sau vreun ipostas ; ci sînt ca întunericul care nu există (nu subzistă) după fiinţă, ci sînt ca o boală (o patimă) a văzduhului, cum zice sfîntul Vasile, care se iveşte după aceea (παρυφιστάμβνον), din lipsa luminii[1171]. Abătîndu-se sufletul de la virtuţi din iubirea de plăcere, a dat naştere patimilor (boalelor) şi le-a întărit pe acestea împotriva sa[1172].

11) Dar e nevoie, precum am spus, ca în ţarină, după ce a fost îngrijită (μετά φιλοκαλίαν), să se semene îndată sămînţa cea bună, ca aceasta să-şi aducă şi rodul bun. Pentru aceasta semănătorul, după ce a semănat sămînţa în ţarina lui, trebuie s-o ascundă şi s-o adîncească în

1171. Se iveşte ca o falsă existenţă (παρυφιστάμε^ον) prin dispariţia luminii. Totdeauna se simte în întuneric că e lipsă a luminii.

1172. Nici virtuţile nu stau de sine, căci nu găsim bunătatea stînd de sine. Bunătatea totdeauna e a cuiva. Iubim un om bun. Ne mîngîie bunătatea cuiva. Nu ne mîngîie bunătatea în sine. Dar virtutea sau bunătatea se răspîndeşte în chip firesc din persoană, cum se răspîndeşte lumina sau sensul. Dar răutatea sau lipsa de sens nu se răspîndesc în chip firesc din persoană. Acestea apar ca o falsă existenţă, ca un minus, prin lipsa bunătăţii, a virtuţii, a luminii. Ele nu sînt decît o boală a persoanelor existente, care în mod firesc răspîndesc din ele bunătatea, lumina, ca iradieri ale fiinţei lor. Fără îndoială, simţim dureros patimile, dar le simţim ca o lipsă a ceea ce trebuie să fie, ca ştirbiri, ca o boală, ca o slăbiciune a fiinţei, ca neputinţă a ei de a manifesta conţinutul pozitiv. In rău e o neputinţă, dar o neputinţă care chinuieşte pe cel din care porneşte şi pe cel asupra căruia se răsfrînge. Iar cel asupra căruia vine, de multe ori opunîndu-i aceeaşi neputinţă cu voia, îşi măreşte neputinţa. Dacă i-ar opune puterea de iradiere a fiinţei sale, ar ajuta-o să se întărească. Dacă i-ar opune tăria sa, adică virtutea, i-ar infuza şi aceluia o tărie, l-ar ajuta să se tămăduiască. Cel ce suferă de neputinţa răului socoteşte să se tămăduiască prin căutarea unor mijloace tot aşa de inconsistente. Egoistul, suferind de minusurile lui, caută să şi le tămăduiască, căutînd bunuri inconsistente şi ele: plăceri trecătoare, bunuri trecătoare, laude false, etc. Astfel, din neputinţă, răul se măreşte în neputinţa lui. Factorul care iradiază răul simte neputinţa lui, cum o simte şi cel asupra căruia se răspîndeşte; dar o neputinţă împotriva căreia nu vrea să lupte nici unul, nici celălalt.

pămînt. Pentru că altfel vin păsările şi o răpesc şi o pierd. Iar după ce a ascuns-o, aşteaptă mila lui Dumnezeu, pînă ce va trimite ploaia şi va face să crească sămînţa. Căci de se va osteni plugarul de mii de ori ca să curăţe, să pregătească (φυλοκαλών) pămîntul şi apoi să-l semene, de nu va trimite Dumnezeu ploaie peste sămînţa lui, în zadar se face toată osteneala lui.

Aşa e şi cu noi. Căci după ce facem vreun bine, trebuie să-l ascundem prin smerita cugetare şi să îndreptăm şi să aruncăm asupra lui Dumnezeu neputinţa noastră, rugîndu-L să binevoiască spre osteneala noastră, că altfel în deşert se face toată osteneala.

12) Dar se întîmplă iarăşi că uneori şi după ce a plouat şi a odrăslit sămînţa, de nu se pogoară iarăşi ploaia la vreme, semănătura se usucă şi se pierde. Căci precum are nevoie sămînţa de ploaie, tot aşa are nevoie şi semănătura odrăslită, pînă ce se întăreşte. Dar nici atunci nu trebuie să înceteze grija. Căci uneori şi după ce a crescut şi a făcut spic, vine furtuna şi grindina, sau altceva din acestea şi pierde semănătura. Aşa e şi cu sufletul. Căci după ce s-a ostenit şi s-a curăţit pe sine, cum am zis, de toate patimile, şi s-a sîrguit în toate virtuţile, trebuie să ia aminte la mila lui Dumnezeu şi la acoperămîntul Lui, ca să nu-l părăsească pe el şi să se piardă. Pentru că, precum am zis despre sămînţă, că şi după odrăslire şi creştere, dacă nu vine iarăşi ploaie în continuare, nu face rod, ci se usucă şi se pierde, aşa e şi cu omul. Dacă după ce face acestea îşi depărtează Dumnezeu puţin acoperămîntul Lui şi-l părăseşte, se pierde. Iar părăsirea omului se întîmplă cînd face lucruri potrivnice stării lui. De pildă : dacă cineva e evlavios şi se face nepăsător, sau e smerit şi se face îndrăzneţ. Şi nu-l părăseşte Dumnezeu atît de mult pe cel nepăsător, pentru că s-a făcut îndrăzneţ, cît îl părăseşte pe cel evlavios, pentru că se face nepăsător, şi pe cel smerit, pentru că se face îndrăzneţ. Aceasta în-

seamnă a păcătui cineva împotriva stării lui. Din aceasta vine părăsirea. De aceea, altfel judeca sfîntul Vasile păcatul celui evlavios şi altfel pe al celui nepăsător.

13) Deci cînd se păzeşte cineva pe sine şi de acestea, trebuie să ia aminte, ca nu cumva, de a făcut un mic bine, să-l fi făcut pentru slava deşartă, sau pentru a plăcea oamenilor, sau după vreun gînd omenesc şi să se piardă acel bine mic pe care l-a făcut, precum am zis, prin furtună, prin grindină sau prin cele asemenea. Se mai întîmplă şi aceea că în ţarină rodul nu păţeşte nimic, dar şi atunci trebuie păzit pînă la seceriş. Şi de aceea plugarul nu trebuie să fie nici atunci fără grijă. Ba uneori şi după ce a secerat locul şi şi-a isprăvit toată osteneala lui, vine un om rău, cu ură, şi aruncă foc peste rodul lui şi pierde întreg rodul şi osteneala omului. De aceea, el nu trebuie să fie fără grijă pînă ce nu a adunat tot rodul şi l-a pus în jitniţă. La fel şi omul după ce a trecut, cum am zis, peste toate acestea, nu trebuie să rămînă nici atunci fără grijă. Căci se întîmplă că după toate acestea, găseşte diavolul putinţa să-l amăgească, fie prin îndreptăţiri de sine, fie prin mîndrie, fie prin aruncarea în el a unor gînduri de necredinţă, sau de vicleană erezie; şi nu numai că pierde toate ostenelile lui, ci şi îl desparte de Dumnezeu. Şi dacă nu a putut să-i facă ceva prin fapte, îi face printr-un singur gînd. Căci şi un gînd poate despărţi pe cineva de Dumnezeu, de-l primeşte acela şi consimte cu el[1173].

1173. «Şi un gînd poate despărţi de Dumnezeu, cînd omul îl primeşte şi consimte cu el». Căci în acest caz însăşi fiinţa lăuntrică a omului s-a desfăcut de Dumnezeu. Pentru că în acel gînd a luat omul însuşi o atitudine. Căci omul este în esenţă duh şi libertate, şi Dumnezeu la fel. Aşa s-a despărţit şi diavolul de Dumnezeu. Tot întunericul a intrat în diavol prin această despărţire de iubirea lui Dumnezeu, care e lumină. Perversitatea, cugetarea strîmbă, lipsa de iubire l-au întunecat prin aceasta. Ce folos că un om este exterior lîngă noi, iar lăuntrul lui e întreg împotriva noastră ?

Drept aceea, cel ce voieşte să se miluiască cu adevărat, să nu părăsească grija pînă la ultima răsuflare. E nevoie deci de osteneală şi grijă multă, de rugăciune neîncetată către Dumnezeu, ca El să ne acopere şi să ne mîntuiască prin bunătatea Lui, spre slava numelui Lui.

XIII

DESPRE TREBUINŢA DE A RĂBDA ÎNCERCĂRILE FARA TURBURARE ŞI CU MULŢUMIRE

1) Bine a zis Ava Pimen că semnul călugărului se arată în încercări (în ispite)[1174]. Căci călugărul care a venit să slujească Domnului cu adevărat trebuie să-şi pregătească cu înţelepciune sufletul pentru încercări, ca să nu se mire, nici să se turbure de cele ce i se întîmplă, socotind că nimic nu se întîmplă fără purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Iar unde e purtarea de grijă a lui Dumnezeu, negreşit ceea ce se întîmplă e bine şi spre folosul sufletului. Căci toate cîte le face Dumnezeu cu noi le face pentru folosul nostru, şi iubindu-ne şi cruţîndu-ne. De aceea sîntem datori, cum a zis Apostolul, să mulţumim în toate bunătăţii Lui (I Tes. 5, 18); şi niciodată să nu ne întristăm şi să nu ne pierdem curajul în cele ce ni se întîmplă. Şi să primim fără turburare cele ce vin asupra noastră cu smerită cugetare şi cu nădejdea în Dumnezeu, încredinţaţi că, precum am spus, toate cîte le face Dumnezeu cu noi, le face din bunătate, iubindu-ne şi le face bine. Şi nu s-ar putea ca ele să se facă bine altfel, dacă nu s-ar milostivi Dumnezeu.

2) Căci dacă are cineva un prieten şi e încredinţat că e iubit de el, chiar dacă ar pătimi ceva de la el, şi

1174. *Apopht.* 13; P.G. 65, 325 B.

chiar dacă acel lucru ar fi împreunat cu necaz, e convins că i-a făcut acest lucru din iubire şi niciodată nu crede despre prietenul său că vrea să-l vatăme pe el. Cu cît mai mult nu trebuie să gîndim despre Dumnezeu care ne-a făcut şi ne-a adus la fiinţă din cele ce nu sînt, şi S-a întrupat pentru noi şi a murit pentru noi, că toate le face cu noi din bunătate şi iubindu-ne ? Şi despre prieten pot gîndi că face unele lucruri pentru mine pentru că mă iubeşte şi-mi poartă de grijă. Dar despre el nu pot socoti că are o astfel de înţelepciune, că poate cîrmui toate cele privitoare la mine precum se cuvine. De aceea el mă poate şi vătăma, chiar dacă nu vrea. Dar despre Dumnezeu nu putem spune aceasta. Căci El este izvorul înţelepciunii şi ştie toate cele ce ne sînt de folos şi cîrmuieşte spre aceasta toate ale noastre, pînă la lucrurile cele mai neînsemnate. Alteori se poate spune despre prieten că mă iubeşte, şi mă cruţă şi ştie să cîrmuiască cele privitoare la mine, dar nu şi că are putere să mă ajute în cele ce socoteşte că-mi sînt spre folos. Dar despre Dumnezeu nu putem spune nici aceasta. Căci Lui toate Îi sînt cu putinţă şi nimic nu e cu neputinţă înaintea Lui.

Deci despre Dumnezeu ştim că iubeşte şi ocroteşte făptura Sa şi că El însuşi este izvorul înţelepciunii şi ştie să cîrmuiască cele ale noastre şi că nimic nu-I este Lui cu neputinţă, ci toate slujesc voii Lui; şi trebuie să ştim că toate cîte le face, sînt spre folos şi că trebuie să le primim, precum am spus mai înainte, cu mulţumire, ca de la un Stăpîn bun şi binefăcător, chiar dacă sînt împreunate cu necaz. Căci toate se fac cu dreaptă judecată şi Dumnezeu cel prea milostiv nu trece cu vederea nici necazul ce ni se întîmplă.

3) Dar omul adeseori se îndoieşte în sine şi păcătuieşte din cel mai mic necaz, împreunat cu cele ce vin asupra lui, zicînd: «Cum pot fi acestea spre folo-

sul meu ?» Dar noi nu păcătuim în cele ce vin asupra noastră decît pentru că sîntem fără răbdare în dureri, pentru că nu voim să purtăm un mic necaz, sau să pătimim ceva ce ne vine în afara scopului urmărit de noi. Căci Dumnezeu nu îngăduie să vină asupra noastră vreun lucru peste puterea noastră. Pentru că a zis Apostolul: «Credincios este Dumnezeu, Care nu ne va lăsa pe noi să fim încercaţi peste ceea ce putem» (I Cor. 10, 13). Dar noi neavînd răbdare, nu voim să suferim nici măcar cît de puţin şi nici să primim ceva cu smerenie. De aceea, ne zdrobim şi cu cît ne silim mai mult să scăpăm de încercări, cu atît ne simţim mai îngreunaţi de povara lor şi slăbim în curaj şi nu putem să scăpăm de ele[1175].

Sînt unii care înoată pentru vreo trebuinţă în mare şi dacă ştiu meşteşugul înotului, cînd vine vreun val împotriva lor, se afundă sub el pînă ce trece şi rămîn astfel nevătămaţi. Dar dacă voiesc să se împotrivească valului, acesta îi împinge înapoi şi le măreşte distanţa (pînă la ţintă). Şi cînd încep iarăşi să înoate, vine alt

1175. Necazul primeşte proporţii prin subiectivitatea noastră. Noi slăbim sufleteşte pentru că dăm proporţii necazului, iar dînd proporţii necazului, slăbim şi mai mult sufletul. Şi astfel orice lucru cît de mic, ia forma de necaz insuportabil şi toată viaţa ne devine un lanţ de necazuri. Neînţelegînd că în viaţa aceasta nu poate fi nici o împrejurare deplin satisfăcătoare, cuprinzînd plenitudinea (căci din ce avem mai multe bunuri, voim mai multe, nesatisfăcîndu-ne cu mărginirea celor ce le avem ; de ce sîntem mai lăudaţi, de exemplu, vrem să fim şi mai mult lăudaţi, etc.), prefacem aproape toată împrejurarea într-un necaz căruia îi dăm proporţii, slăbindu-ne totodată sufletul continuu, sporind nervozitatea, iritabilitatea, nemulţumirea, pornirea lui de critică, de bănuială asupra oricui, asupra lui Dumnezeu, făcîndu-ne oameni imposibili. Dimpotrivă, cel ce nu dă proporţii necazurilor, ci le reduce la inevitabila limitare şi relativitate a situaţiilor exterioare în viaţa aceasta, descoperă putinţa de progres nesfîrşit în înţelegere, în iubirea de Dumnezeu, de oameni, găseşte şi în «eşecurile» sau «necazurile» din afară prilejuri de noi înţelegeri ale putinţei de nesfîrşit progres în cele duhovniceşti. Deci se foloseşte şi de ele. E o idee pe care autorul o expune în cele următoare.

val asupra lor şi de se împotrivesc iarăşi, din nou îi împinge şi-i aruncă înapoi. Şi se zdrobesc mereu, neizbutind nimic. Dar dacă, precum am spus, se vîră sub val şi se smeresc dedesubtul lui, acesta trece peste ei fără să le pricinuiască nici o vătămare; şi rămîn înotînd cît voiesc şi împlinindu-şi lucrul lor. Aşa e şi cu încercările. De poartă cineva cu răbdare şi smerenie încercarea, trece prin ea nevătămat. Dar de se necăjeşte şi se turbură învinovăţind pe oricine, se chinuieşte pe sine însuşi, îngreunînd încercarea împotriva sa, şi în loc să aibă folos din ea, se vatămă.

4) Căci foarte mult folosesc încercările, celor ce le suportă fără turburare. Chiar de ne-ar supăra vreo patimă, nici atunci nu trebuie să ne turburăm de aceasta. Căci de se turbură cineva de o patimă care-l supără, este un semn al neştiinţei şi al mîndriei, al necunoaşterii stării sale şi al fugii de osteneală, cum au spus părinţii. De aceea nu sporim şi nu cunoaştem măsurile noastre. Nici n-avem răbdare în lucrul pe care-l începem, ci voim să dobîndim virtutea fără osteneală. Căci de ce se turbură pătimaşul cînd e supărat de o patimă ? De ce se turbură dacă a lucrat-o ? Tu o ai şi tu te turburi ? Ai arvuna ei şi zici: «De ce mă turbură ?» Rabdă mai bine, luptă, roagă pe Dumnezeu, căci este cu neputinţă să nu aibă vreun necaz din partea patimilor cel ce a căzut în lucrarea lor[1176]. «Vasele lor,

1176. Patimile au o poftă nesfîrşită. De aceea pe măsură ce le satisfacem, se vor şi mai mult satisfăcute şi dacă nu ni se oferă prilejurile, ne produc şi mai mari nemulţumiri decît dacă nu le-am fi satisfăcut deloc. Căci satisfacerea lor continuă, sau mereu reluată, atîrnă de condiţia exterioară, care nu ne stă totdeauna uşor la dispoziţie (de femeie, de bani, de linguşitori), care ne produc pe de altă parte multe nemulţumiri, cu insuficienţa, cu pretenţiile lor, cu nesinceritatea lor. Pe de altă parte, satisfacerea dorinţelor de progres nesfîrşit ale sufletului nu depinde de condiţii exterioare, sau aceste condiţii i se dăruiesc continuu : cei mai mulţi se deschid binelui ce li-l faci, iubirii ce le-o arăţi, sau toate şi toţi îşi oferă

cum a zis Ava Sisoe, sînt în lăuntrul tău. Dă-le lor arvuna lor, şi se vor duce»[1177]. Vase a numit pricinile. Dacă le-am iubit şi le-am lucrat, nu e cu putinţă să nu fim robiţi de gîndurile pătimaşe, fiind siliţi să lucrăm patimile, chiar dacă nu voim, pentru că ne-am predat de bună voie în mîinile lor.

5) Aceasta este ceea ce a spus proorocul despre Efraim care a biruit pe potrivnicul lui (Osea 5, 13), adică conştiinţa sa, şi a călcat în picioare judecata, pentru că a căutat Egiptul şi a fost luat în robie de asirieni (Osea 7, 11). Egipt numesc părinţii voia trupească ce ne apleacă spre odihna trupească şi învaţă mintea să caute dulceaţa patimilor. Iar asirieni, gîndurile pătimaşe, care turbură şi zăpăcesc mintea şi o umplu de idoli necuraţi şi o duc cu sila şi fără să vrea la lucrarea patimilor.

Dacă se predă deci cineva pe sine de bună voie dulcii pătimiri a trupului, e dus cu sila şi fără să vrea la asirieni ca să robească lui Nabucodonosor. Aceasta ştiind-o proorocul, se plîngea şi zicea: «Nu vă coborîţi în Egipt» (Ier. 42, 19). «Ce faceţi, nenorociţilor ? Smeriţi-vă puţin ! Plecaţi umărul vostru şi lucraţi pentru împăratul Babilonului şi şedeţi în pămîntul părinţilor voştri». Şi iarăşi îi trezeşte zicînd : «Nu vă temeţi de faţa lui, căci cu noi este Dumnezeul nostru, ca să ne scoată pe noi din mîinile lui» (Ier. 42, 11). Apoi prezice şi necazul ce va veni peste ei, de nu vor asculta de Dumnezeu: «De veţi intra în Egipt, veţi fi în loc neumblat şi robiţi şi spre blestem şi osîndă» (Ier. 42, 15, 16). Dar aceia îi răspund: «Nu vom şedea în pămîntul acesta, ci vom intra în Egipt şi nu vom vedea război şi nu vom auzi glas de trîmbiţă şi nu vom

împrejurări care se cer răbdate, pe care trebuie să le primeşti cu smerenie, cu înţelegere, etc.

1177. *Apopht. Sisoe* 6; P.G. 65, 393 A.

flămînzi de pîine» (Ier. 42, 13—14). Au coborît deci în Egipt şi s-au robit de bună voie lui Faraon, apoi au fost duşi cu sila la asirieni şi s-au robit fără să vrea.

6) Priviţi cu mintea voastră la cele spuse. Înainte de a pune cineva în lucrare patima lui, chiar de vor porni gîndurile la luptă împotriva lui, este încă în cetatea lui, este încă liber şi are şi pe Dumnezeu ca ajutor. Deci de se va smeri lui Dumnezeu şi va purta jugul necazului şi al încercării cu mulţumire, şi va lupta puţin, ajutorul lui Dumnezeu îl va scăpa pe el. Dar de va fugi de osteneală şi va coborî la dulcea pătimire a trupului, va fi dus de silă şi de nevoie în pămîntul asirienilor şi va robi acela fără să vrea.

Atunci le va spune proorocul: «Rugaţi-vă pentru viaţa lui Nabucodonosor. Că în viaţa lui este mîntuirea voastră» (Baruh, 1, 12). Nabucodonosor înseamnă a nu se descuraja cineva de necazul încercării ce i se întîmplă, nici a se feri de el, ci a-l purta cu smerenie, ca fiind îndatorat să-l pătimească şi a cugeta că nu este vrednic să se izbăvească de povara lui, ci mai degrabă să se prelungească şi să se întărească împotriva sa, şi, fie că ar cunoaşte în sine pricina lui, fie că nu ar cunoaşte-o pentru moment, să creadă că nimic nu vine fără judecată şi pe nedrept de la Dumnezeu. Aşa a zis fratele acela cînd s-a întristat şi a plîns că Dumnezeu a luat încercarea de la el: «Doamne, nu sînt vrednic să fiu necăjit puţin ?»[1178] Şi iarăşi s-a scris că un ucenic al unui mare bătrîn era războit de gîndul curviei. Şi văzîndu-l bătrînul luptînd, i-a zis lui: «Voieşti să rog pe Dumnezeu să-ţi uşureze războiul ?» Iar acela a zis : «Măcar că mă ostenesc, Ava, dar văd din osteneală un rod în mine. Roagă mai bine pe Dumnezeu să-mi dea răbdare»[1179].

1178. P. Everget. III, 34, p. 102.
1179. P. Everget. II, 25, p. 73.

7) Iată aceştia sînt cei ce voiesc cu adevărat să se mîntuiască. Aceasta înseamnă a purta cu smerită cugetare jugul şi a se ruga pentru, viaţa lui Nabucodonosor. De aceea zice proorocul: «Că în viaţa lui e mîntuirea voastră». Aceasta e una cu ceea ce a zis fratele : «Văd în mine rod din osteneala mea». Aceasta o spune şi bătrînul: «Astăzi am cunoscut că eşti în sporire şi că mă întreci».

Căci cînd luptă cineva împotriva păcatului cu fapta şi începe să se războiască şi se smereşte pentru gîndurile pătimaşe din cugetare, se zdrobeşte, se nevoieşte şi prin necazul nevoinţelor, se curăţeşte pe încetul şi vine iarăşi la starea după fire.

Deci, precum am spus, cînd e supărat cineva de patimă şi se turbură din neştiinţă şi mîndrie, trebuie să-şi vadă mai degrabă măsurile sale şi să rabde sîrguindu-se, pînă ce va face Dumnezeu mila Sa cu el. Căci de nu se ispiteşte cineva şi nu cunoaşte necazul patimilor, nici nu se luptă, nici nu se curăţeşte[1180]. Zice psalmul despre aceasta : «Cînd răsar păcătoşii ca iarba, se ivesc toţi cei ce lucrează fărădelegea, ca să se piardă în veacul veacului» (Ps. 11,8). Păcătoşii ce răsar ca iarba sînt gîndurile pătimaşe. Căci neputincioasă este iarba şi nu are tărie. Cînd răsar deci gîndurile pătimaşe în suflet, atunci se ivesc, adică se arată toţi cei ce lucrează fărădelegea, care sînt patimile, ca să fie nimicite în veacul veacului. Căci cînd se arată patimile în cei ce luptă, atunci sînt nimicite de către ei.

1180. Ispitele sînt un mijloc prin care îşi cunoaşte cineva slăbiciunile sale. Dar ele dau celui ispitit şi prilejuri de luptă împotriva acestei slăbiciuni, deci prilejuri de întărire a sa. Căci fără luptă nu se poate întări cineva, aşa cum fără mişcare nu-şi poate întări cineva muşchii picioarelor şi ai mîinilor. Noi sîntem chemaţi să creştem şi prin efortul nostru. Iar efortul e prilejuit de încercări, de ispite, de necazuri. In lupta cu ispitele, nu luptăm atît împotriva unor factori străini, cît împotriva unor slăbiciuni ale noastre şi pentru întărirea noastră.

8) Luaţi seama la înşiruirea cuvîntului. Întîi răsar gîndurile pătimaşe, apoi se ivesc patimile şi pe urmă sînt nimicite. Toate acestea sînt ale celor ce se luptă. Dar noi care săvîrşim păcatul cu fapta şi cerem pururea drepturi pe seama patimilor, nu ştim cînd răsar gînduri pătimaşe, nici cînd se ivesc patimile, ca să luptăm cu ele. Ci sîntem încă jos, în Egipt, în jalnica lucrare a cărămizilor lui Faraon. Şi cine ne va ajuta să venim măcar la simţirea amarnicei noastre robii, ca să ne smerim şi să ne sîrguim să fim miluiţi ?

Cînd fiii lui Izrail erau în Egipt şi robeau lui Faraon, făceau cărămizi. Iar cei ce lucrează la cărămizi, sînt totdeauna jos, privind cu ochii la pămînt. Aşa şi sufletul cînd e stăpînit de diavol şi săvîrşeşte păcatul cu fapta, acesta calcă cugetarea lui şi o face să nu gîndească nimic duhovnicesc, ci totdeauna să gîndească şi să facă cele pămînteşti.

Apoi i-au clădit lui din cărămizile ce le-au pregătit, trei cetăţi întărite : Pitho, Ramses şi On, care este Iliopolis. Iar acestea sînt: iubirea de plăcere, iubirea de slavă şi iubirea de arginţi, din care constă orice păcat.

9) Iar cînd a trimis Dumnezeu pe Moisi să-i scoată pe ei din Egipt şi din robia lui Faraon, acesta îngreuiază lucrările lor şi le zice : «Sînteţi leneşi, nu lucraţi, de aceea ziceţi: vrem să plecăm să slujim Domnului Dumnezeului nostru» (Ieş. 5, 17). La fel şi diavolul, cînd a binevoit Dumnezeu să miluiască sufletul şi să-l uşureze pe el din patimi prin cuvîntul Său, sau prin careva dintre slujitorii Lui, îngreuiază şi el mai tare patimile împotriva lui şi-l războieşte cu şi mai multă putere. Iar părinţii ştiind de aceasta, întăresc pe om prin învăţătura lor şi nu-l lasă să fie cuprins de frică. Unul zice: «Ai căzut ? Ridică-te! Şi dacă ai căzut iarăşi, ridică-te iarăşi»[1181]. Şi celelalte la fel. Altul zice :

1181. *Apopht. Sisoe;* P.G. 65, 404 C.

«Tăria celor ce voiesc să agonisească virtuţile, este, ca de vor cădea, să nu se descurajeze, ci iarăşi să se îngrijească»[1182]. Şi fiecare din ei dă mîna unul aşa, altul altfel, celor ce sînt războiţi şi necăjiţi de vrăjmaşul. Iar ei au luat aceasta din dumnezeiasca Scriptură, care zice : «Oare cel ce cade nu se ridică ? Sau cel ce se depărtează, nu se întoarce ? Întoarceţi-vă la Mine fiilor şi vă voi vindeca rănile voastre, zice Domnul» (Ier. 3, 22). Şi cele asemenea.

10) Iar cînd s-a îngreuiat mîna lui Dumnezeu peste Faraon şi peste dregătorii lui şi au voit să trimită pe fiii lui Izrail, acesta spuse lui Moisi: «Plecaţi, slujiţi Domnului Dumnezeului vostru, dar lăsaţi oile şi boii voştri» (Ieş. 10, 24). Acestea sînt gîndurile din cuget, peste care Faraon a voit să rămînă stăpîn, nădăjduind ca prin ele să atragă iarăşi pe fiii lui Izrail la sine. Dar Moisi îi spuse : «Nu, ci ne vei da jertfe şi arderi de tot, pe care le vom aduce Domnului Dumnezeului nostru; şi vitele noastre vor merge cu noi şi nu vom lăsa nici o unghie a lor» (Ieş. 10, 25—26).

Iar cînd i-a scos Moisi pe fiii lui Izrail din Egipt şi i-a trecut pe ei Marea Roşie, dorind să-i ducă la cei şaptezeci de trunchi de finici şi la cele douăsprezece izvoare de apă, întîi i-a dus la Mera şi s-a necăjit poporul, neaflînd ce să bea, pentru că apa era amară. Şi prin Mera i-a dus pe ei la locul celor şaptezeci de finici şi al celor douăsprezece izvoare de apă.

11) Aşa şi sufletul, cînd se opreşte de la păcatul cu fapta şi trece marea cea gîndită (a gîndurilor, a duhurilor rele), întîi se va osteni luptînd şi necăjindu-se mult şi apoi va intra prin necazuri la sfînta odihnă. «Că prin multe necazuri trebuie să intrăm noi în Împărăţia cerurilor» (Fapte 14, 21). Căci necazurile mişcă mila lui Dumnezeu spre suflet, cum mişcă vînturile

1182. *Apopht. Ava Moise; P. Everget.* I, 28, p. 99.

ploaia. Şi precum ploaia căzînd mult timp, dacă semănătura este încă plăpîndă, o face să putrezească şi să-şi piardă rodul, iar vînturile venite cu măsură o usucă şi o întăresc, tot aşa este şi cu sufletul. Slăbirea luptei, negrija şi odihna, moleşesc şi împrăştie sufletul, iar încercările îl strîng şi-l unesc cu Dumnezeu, precum zice proorocul: «Doamne, întru necaz Ţi-ai adus aminte de mine» (Is. 26, 18). Deci, precum am spus, nu trebuie să ne turburăm, nici să ne întristăm şi moleşim în încercări. Ci să răbdăm şi să mulţumim în necazuri şi să ne rugăm pururea lui Dumnezeu întru toată smerenia, ca să-Şi facă milă cu neputinţa noastră şi să ne acopere pe noi de toată ispita, spre slava lui. Amin.

XIV

DESPRE CLĂDIREA ŞI BUNA ÎNTOCMIRE A VIRTUŢILOR SUFLETULUI

1) Scriptura zice despre moaşele care ţineau în viaţă copiii de parte bărbătească ai izraeliţilor, că pentru că se temeau de Dumnezeu şi-au făcut loruşi case. Oare vorbeşte despre casele văzute ? Şi în ce înţeles spune că şi-au făcut case pentru frica lui Dumnezeu ? Căci noi învăţăm, dimpotrivă, că la timpul său lăsăm casele ce le avem pentru frica lui Dumnezeu. Deci nu despre casa văzută vorbeşte, ci despre casa sufletului. Pe aceasta şi-o zideşte cineva prin păzirea poruncilor lui Dumnezeu. Scriptura ne învaţă prin aceasta că frica lui Dumnezeu face sufletul să păzească poruncile şi prin porunci se zideşte casa sufletului. Să luăm aminte, deci, şi noi, fraţilor, la noi înşine şi să ne temem şi noi de Dumnezeu şi să ne zidim nouă casă, ca să ne aflăm un acoperămînt în vreme de iarnă, de ploi, de fulgere şi de tunete, că în mare nevoie se află iarna cel ce nu are casă.

2) Dar cum se zideşte casa sufletului ? Meşteşugul acesta îl putem învăţa întocmai de la casa văzută. Cel ce voieşte să-şi zidească casa aceasta, trebuie să o întărească din toate părţile şi să ridice clădirea din toate cele patru părţi, şi să nu se îngrijească de o parte şi pe celelalte să le nesocotească. De face aşa, nu are nici un folos şi nu-şi împlineşte scopul, ci cheltuieşte, se osteneşte şi toate le face în zadar.

Aşa este şi cu sufletul. Omul nu trebuie să nesocotească nici o parte a clădirii, ci să o ridice în chip egal şi cu bună întocmire. Aceasta este ceea ce spune Ava Ioan: «Eu voiesc ca omul să ia cîte puţin din fiecare virtute, şi nu cum fac unii, care ţin o virtute şi rămîn în ea şi o lucrează numai pe ea, iar de celelalte n-au nici o grijă»[1183]. Poate că în felul acesta ajung la o tărie deosebită în această virtute şi de aceea nu sînt nici îngreuiaţi de patima potrivnică ei. Dar sînt furaţi de celelalte patimi şi sînt împovăraţi de ele, pentru că nu au grijă de ele, ci socotesc că au în ei ceva mare. Aceştia se aseamănă celui ce zideşte un perete şi-l înalţă pe acesta atît de sus cît poate şi privind la înălţimea acestui perete, socotind că a făcut ceva mare, nu ştie că de va veni un vînt, îl va surpa la pămînt. Căci stînd singur nu e legat cu ceilalţi pereţi. Şi nici acoperiş nu-şi poate face cineva cu un singur perete. El rămîne descoperit din lipsa celorlalte părţi. Deci nu trebuie să facă aşa. Şi cel ce voieşte să-şi clădească casa lui şi să-i facă şi acoperiş, trebuie mai degrabă s-o clădească din fiecare parte şi s-o întărească de pretutindeni.

3) Şi vă spun cum: întîi trebuie să pună temelia, care este credinţa. Căci «fără de credinţă», cum spune Apostolul, «nu e cu putinţă a plăcea lui Dumnezeu» (Evr. 11, 6). Apoi să zidească pe temelia aceasta clădi-

1183. *Apopht. Ioan Colovos,* 34; P.G. 65, 216 A. La fel Evagrie, Gnost. 100 şi Epist. 2, Frankenberg, *Evagrius Ponticus,* Berlin, 1912, p. 582

rea după rînduiala ei. Se întîlneşte cu ascultarea ? Să pună o piatră a ascultării. Îl întîmpină vreo mînie din partea vreunui frate ? Trebuie să pună o piatră a îndelungii răbdări. I se cere înfrînarea ? Trebuie să pună o piatră a înfrînării. Astfel din orice virtute care-l întîmpină, trebuie să pună o piatră în clădire, şi aşa să o ridice în cerc, cu o piatră a milei, o piatră a tăierii voii, o piatră a blîndeţii şi cele asemenea. Dar în toate acestea trebuie să se îngrijească de răbdare şi de bărbăţie. Căci acestea sînt unghiurile şi prin ele se strînge clădirea, şi se uneşte perete cu perete şi nu se apleacă, nici nu se desfac pereţii unul de altul. Pentru că fără acestea nu poate să întărească cineva şi să desăvîrşească nici o virtute. Căci de nu are cineva bărbăţie în suflet, nici nu rabdă. Şi de nu e răbdare, nimenea nu poate izbuti în nimic. De aceea zice : «Întru răbdarea voastră veţi dobîndi sufletele voastre» (Lc. 21, 9).

De asemenea, cel ce clădeşte, trebuie să pună fiecare piatră pe lut (pe tencuială). Căci de va pune piatra pe piatră fără lut, pietrele se vor clinti şi casa va cădea. Lutul este smerenia. Pentru că este din pămînt şi e călcat de picioarele tuturor. Şi orice virtute adăogată fără smerenie, nu este virtute, cum se zice şi în Gherontic: «Căci precum e cu neputinţă să se alcătuiască o corabie fără piroane, aşa e cu neputinţă să se mîntuiască cineva fără smerita cugetare»[1184]. Deci cel ce voieşte să facă vreun bine, trebuie să-l facă cu smerenie, ca prin smerenie să se păstreze ceea ce s-a făcut.

Casa mai trebuie să aibă şi nişte legături (ἱμαντώματα), care sînt dreapta socoteală. Căci aceasta întăreşte casa şi strînge piatră cu piatră şi ţine clădirea strînsă, dîndu-i pe lîngă aceasta şi o înfăţişare frumoasă.

Iar acoperişul este iubirea, care este desăvîrşirea virtuţilor, precum este acoperişul desăvîrşirea casei.

1184. *Apopht. Syncletic.;* P.G. 28, 1521 B.

Apoi, după acoperiş urmează îngrăditura lui. Ce este îngrăditura lui ? S-a scris şi în Lege: «De vă veţi zidi vouă casă şi veţi face acoperiş, faceţi şi o îngrăditură ca să nu cadă copiii voştri de pe el» (Deut. 22, 8). Îngrăditura este smerenia. Căci ea încununează şi păzeşte toate virtuţile. Precum fiecare virtute trebuie să se întărească cu smerenie, cum am spus că fiecare piatră se pune pe lut, aşa şi desăvîrşirea virtuţii are nevoie de smerenie. De aceea, înaintînd sfinţii în chip firesc în ea, ajung şi la smerenie. Căci precum mereu v-am spus, cu cît se apropie cineva mai mult de Dumnezeu, cu atît se vede pe sine mai păcătos.

Dar ce sînt copiii de care a spus Legea, să avem grijă să nu cadă de pe acoperiş ? Copiii sînt gîndurile ce se nasc în suflet. Pe acestea trebuie să le păzim cu smerenie, ca să nu cadă de pe acoperiş, care am spus că e desăvîrşirea virtuţilor[1185].

4) Astfel, casa s-a desăvîrşit: are legăturile, are acoperişul, are îngrăditura acoperişului. Cu un cuvînt, casa s-a desăvîrşit.

Dar oare nu-i mai lipseşte ceva ? Am lăsat încă ceva afară. Ce este aceasta ? Este un zidar meşter. Căci de nu este zidarul meşter, face clădirea strîmbă şi poate cădea oricînd. Meşterul este cel ce lucrează întru cunoştinţă. Căci se întîmplă că împlineşte osteneala virtuţii, dar pentru că nu o împlineşte întru cunoştinţă, îşi risipeşte osteneala, lucrează fără chibzuială şi nu poate face lucru deplin. Şi pune o piatră şi ia alta. Sau pune una şi ia două. De pildă, iată vine un frate oarecare şi-ţi spune un cuvînt necăjindu-te, sau rănindu-te, şi tu taci şi-i pui metanie. Iată ai pus o piatră. Apoi mergi şi spui altui frate : «M-a ocărît cutare; mi-a spus

1185. O *Epistolă a lui Ioan Proorocul* (Nicod. Aghior., p. 442).

asta şi asta; şi nu numai că am tăcut, ci i-am pus lui şi metanie». Iată ai pus o piatră şi ai luat două[1186].

Iarăşi, pune cineva metanie voind să fie slăvit şi iată că smerenia se află împreunată cu slava deşartă. Aceasta înseamnă a pune o piatră şi a o lua înapoi. Dar cel ce pune metania întru cunoştinţă, se convinge pe sine în chip neîndoielnic, că el a greşit şi se încredinţează pe sine însuşi că el e vinovat. Aceasta înseamnă a pune metanie întru cunoştinţă. Altul lucrează tăcerea. Dar nu întru cunoştinţă. Căci socoteşte că săvîrşeşte o virtute. Dar în fapt unul ca acesta nu o săvîrşeşte. Dar cel ce tace întru cunoştinţă, se socoteşte nevrednic să vorbească, cum au zis părinţii[1187]. Aceasta este tăcerea întru cunoştinţă. Iarăşi cine crede că nu are părere înaltă despre sine, dar socoteşte că face ceva mare pentru că se smereşte, să ştie că nu are nimic, fiindcă nu o face întru cunoştinţă. Căci a nu avea părere înaltă despre sine întru cunoştinţă, este a se socoti pe sine că nu e nimic şi că e nevrednic de a se socoti între oameni, cum a zis Ava Moise: «Tu, piele neagră, de tină, care nu eşti om, ce vii între oameni ?»[1188]

5) Altul, iarăşi, slujeşte unui bolnav. Dar îi slujeşte pentru a avea plată. Nici acesta nu este întru cunoştinţă[1189]. De aceea, orice motiv de întristare s-ar ivi, îl

1186. O *Epistolă a lui Ioan Proorocul către Dorotei* (Nicod. Aghior., p. 333). L-a denunţat pe celălalt şi s-a lăudat pe sine.

1187. *Apopht. Isaia,* după ed. «Sources Chretiennes», p. 429, nota 3.

1188. *Apopht. Moise,* 4j P.G. 65, 284 B.

1189. In toate acestea, «cunoştinţa» poate să însemne mai degrabă «conştiinţă». Toate faptele care nu sînt săvîrşite din conştiinţa unei îndatoriri reale ca păcătos şi a faptului că le facem cu ajutorul lui Dumnezeu, căci prin noi înşine sîntem nimic, nu au o valoare adevărată, nu zidesc în noi nişte virtuţi. Numai cînd nu se încrede în sine întru nimic, se află cineva în Dumnezeu şi e mare cu adevărat, pentru că soarbe din puterea lui Dumnezeu, întrucît a dărîmat zidul mîndriei dintre el şi Dumnezeu.

opreşte de îndată de la fapta cea bună şi nu ajunge să o desăvîrşească, pentru că nu o face întru cunoştinţă. Dar cel ce slujeşte întru cunoştinţă, slujeşte pentru a dobîndi milă, pentru a dobîndi simţirea îndurării.

Cel ce urmăreşte un scop bun, orice i s-ar întîmpla, fie un necaz din afară, fie că bolnavul însuşi l-ar supăra, poartă toate în chip neturburat, privind la scopul său şi ştiind că mai degrabă bolnavul îl slujeşte pe el, decît el pe bolnav[1190]. Căci să credeţi că cel ce slujeşte întru cunoştinţă unui bolnav, are uşurare şi de patimi şi de războaie. Fiindcă eu ştiu că un frate războit de o poftă urîtă, pentru că slujea unui bolnav de dizenterie, întru cunoştinţă, s-a izbăvit de război.

Dar şi Evagrie zice despre un oarecare mare bătrîn, că a izbăvit pe unul dintre fraţi de unele din nălucirile de care era turburat noaptea, poruncindu-i să slujească celor bolnavi şi în acelaşi timp să postească. Şi spunea, întrebat despre înţelesul aflat în aceasta, că «nimic nu stinge astfel de patimi, ca mila»[1191]. Dar dacă se nevoieşte cineva fie pentru slava deşartă, fie socotind că împlineşte astfel o virtute, unul ca acesta nu se nevoieşte întru cunoştinţă[1192]. El începe prin aceasta să dispreţuiască pe fratele său, socotindu-se pe sine ca ceva mare. Şi astfel se va afla nu numai punînd o piatră şi luînd două, ci în primejdie să dărîme tot zidul prin osîndirea aproapelui. Dar cel ce se înfrînează întru cunoştinţă, nu socoteşte că împlineşte o virtute; nici nu voieşte să fie lăudat ca unul ce se nevoieşte. Ci voieşte ca prin înfrînare să dobîndească neprihănirea[1192 bis],

1190. Clement din Alexandria: «Cel ce dă o faptă bună, în realitate o primeşte» *(Strom.* II, 102, 2; «Sources Chretiennes» 38, p. 112).

1191. Evagrie, *Practicos* II, 91. P.G. 40, 1240 B.

1192. Trebuie să săvîrşeşti orice bine cu conştiinţa că nu-l faci cum trebuie.

1192 bis. Nil (Evagrie), *Despre cele opt gînduri ale răutăţii,* P.G. 79, 1148 C.

şi prin aceasta să ajungă la smerenie. Căci zic părinţii, că «drumul spre smerenie este în ostenelile trupeşti întru cunoştinţă»[1193]; şi celelalte. Şi pe scurt, fiecare virtute trebuie să o lucreze cineva astfel, ca să o dobândească şi să ajungă întru deprinderea ei. În felul acesta, va fi bun meşter, un zidar putînd să clădească o casă întărită.

6) Dar cel ce voieşte să ajungă cu Dumnezeu la o astfel de stare bună, nu trebuie să spună că virtuţile sînt mari şi nu poate să ajungă la ele. Aceasta e propriu sau celui ce nu nădăjduieşte în ajutorul lui Dumnezeu, sau celui ce se leneveşte să se apuce de vreun bine. Căci spuneţi-mi ce virtute voiţi, şi să începem nevoinţa pentru ea. Şi veţi vedea că de voi atîrnă să o dobîndiţi. Iată ni se spune: «Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi» (Mt. 5, 43). Nu te gîndi cît de departe eşti de această virtute, ca să începi să te temi şi să zici: «Cum pot să iubesc pe aproapele ca pe mine însumi ? Cum pot să port grijă de necazurile lui ca de ale mele, şi mai ales de cele ascunse în inima lui, pe care nici nu le văd, nici nu le cunosc, ca pe ale mele ?». Nu te îngriji gîndind la acestea şi nu socoti că virtutea aceasta este covîrşitor de mare şi anevoie de dobîndit. Ci fă începutul, crezînd lui Dumnezeu. Arată-I Lui hotărîrea ta şi sîrguinţa ta şi vei vedea ajutorul ce ţi-l va da ca să o dobîndeşti.

De pildă, presupune că sînt două scări: una ducînd sus, la cer şi alta coborînd jos, în iad; şi tu stai pe pămînt între cele două scări. Să nu te apuci să gîndeşti şi să zici: «Cum pot să zbor de pe pămînt şi să mă aflu dintr-o dată sus, în vîrful scării ?» Căci nu e cu putinţă şi nici nu-ţi cere Dumnezeu aceasta, ci păzeşte-te deocamdată să nu cobori mai jos : să nu faci rău aproape-

1193. P. Everget, I, 45.

lui, să nu-l răneşti, să nu-l cleveteşti, să nu-l ocărăşti, să nu-l dispreţuieşti. Şi apoi începe să-i faci cîte puţin bine, slujind pe fratele tău cu cuvîntul, avînd milă de el, dîndu-i vreun lucru cînd are nevoie de el şi aşa urcînd cîte o treaptă, vei ajunge cu Dumnezeu şi la vîrful scării[1194]. Căci ajutînd cîte puţin pe aproapele, ajungi să şi voieşti ceea ce e în folosul lui, ca şi cum ar fi în folosul tău. Şi aceasta este «Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi». De vom căuta, vom afla, şi de vom cere lui Dumnezeu, ne va lumina. Căci zice în Evanghelie : «Cereţi şi vi se va da; căutaţi şi veţi afla ; bateţi şi vi se va deschide» (Mt. 7, 7). «Cereţi», zice, ca să cereţi prin rugăciune. Iar «căutaţi», zice, ca să cercetăm cum vine această virtute, ce o aduce pe ea şi ce trebuie să facem, ca să o dobîndim. «Căutaţi şi veţi afla», înseamnă a cerceta astfel în fiecare zi. Iar «a bate», înseamnă a lucra poruncile. Căci tot cel ce bate, bate prin mîini. Iar mîinile au înţelesul de făptuire.

Deci trebuie nu numai să cerem, ci să ne şi sîrguim a căuta şi a face, cum a zis Apostolul: «Pregătiţi spre tot lucrul bun» (II Cor. 9, 18). Ce înseamnă «pregătiţi» ? Cînd cineva voieşte să construiască o corabie, întîi pregăteşte tot ce trebuie unei corăbii, pînă la cele mai mici bucăţi de lemn, pînă la smoală şi la pînze. La fel, cînd femeia voieşte să alcătuiască războiul de ţesut, pregăteşte pînă la cel mai mic cui şi fir. Astfel a fi «pregătit», înseamnă a avea pregătite toate cele de trebuinţă ale lucrului.

7) Astfel, deci, trebuie să fim pregătiţi şi noi spre tot lucrul bun, avînd toată pregătirea noastră ca să facem voia lui Dumnezeu cu cunoştinţă, cum voieşte El şi cum îi place. Dar ce înţelege Apostolul cînd zice : «Voia lui Dumnezeu cea bună şi bineplăcută şi desă-

1194. Ideea «scării» începuse să preocupe pe călugării din apropierea muntelui Sinai, înainte de apariţia lucrării lui Ioan Scărarul.

vîrşită» ? (Rom. 12, 2). Toate cele ce se fac, se fac fie prin îngăduinţa lui Dumnezeu, fie prin bunăvoinţa Lui, cum zice prin proorocul: «Eu sînt Domnul care fac lumină şi zidesc întunerec» (Is. 45, 7). Şi iarăşi: «Nu este răutate în cetate, pe care să nu o fi făcut Domnul» (Amos 3, 6). Răutate numeşte toate supărările, sau toate necazurile ce ni se întîmplă spre certarea noastră, pentru răutatea noastră. Acestea sînt: foametea, cutremurul, seceta, boalele, războaiele. Acestea nu se întîmplă prin bunăvoinţa lui Dumnezeu, ci prin îngăduinţa Lui. Căci Dumnezeu îngăduie să fie aduse asupra noastră spre folosul nostru. Acestea deci nu voieşte Dumnezeu ca noi să le voim, nici ca noi să lucrăm împreună cu El la săvîrşirea lor. De pildă, este voia lui Dumnezeu, cum am spus, prin îngăduinţă, ca să se dărîme o cetate. Dar nu voieşte ca şi noi, pentru că este voia lui Dumnezeu să o dărîme pe ea, să aruncăm foc şi să o ardem, sau să luăm securile şi să o nimicim. Se întîmplă iarăşi, prin îngăduinţa lui Dumnezeu, ca cineva să fie necăjit, sau să se îmbolnăvească. Dar nu voieşte ca şi noi, pentru că este voia Lui ca cineva să fie necăjit, să-l necăjim, sau să spunem că, odată ce e voia lui Dumnezeu să fie bolnav, să nu-l miluim pe el. Aceasta nu vrea Dumnezeu; nu vrea ca noi să slujim unei astfel de voi a Lui. El voieşte să fim buni, în înţelesul că nu voieşte să voim aceleaşi lucruri pe care le face El.

Dar ce voieşte să voim noi ? Voieşte să voim voia Lui cea «bună», cea care se face, cum am spus, după bunăvoinţă. Aceasta constă în toate ce se fac potrivit poruncii: Să ne iubim unii pe alţii, să avem milă, să facem milostenie şi toate cele asemenea. Aceasta este voia Lui cea bună. Dar care este şi cea «bineplăcută» ? Căci făcînd cineva vreun bine, nu înseamnă numaidecît că face şi ceva bine plăcut Lui. Şi o spun cum: Se întîmplă că cineva găseşte o fetiţă orfană şi săracă, dar

frumoasă, şi o place pentru frumuseţea ei şi o ia şi o creşte, socotind că o face pentru că e orfană. Aceasta e voia lui Dumnezeu cea bună, dar nu şi bine plăcută. Cea bine plăcută este cînd face cineva milostenie, nu pentru vreun gînd omenesc, ci pentru binele însuşi din milă. Acesta este bineplăcut lui Dumnezeu[1195].

Iar «desăvîrşită», este cînd face cineva milostenie nu cu zgîrcenie, nu cu greutate, nici cu întristare, ci cu toată puterea, cu toată hotărîrea, dînd aşa cum primeşte, făcînd bine aşa cum i se face bine[1196]. Atunci se face voia lui Dumnezeu cea desăvîrşită. Atunci se află făcînd cineva voia lui Dumnezeu cea bună şi bineplăcută şi desăvîrşită, cum zice Apostolul. Aceasta înseamnă a lucra întru cunoştinţă[1197].

8) Trebuie să cunoască cineva că binele milosteniei, că harul ei este aşa de mare, că poate ierta păcatele. Căci zice proorocul: «Răscumpărarea bărbatului este însăşi bogăţia lui» (Pilde 13, 8). Şi iarăşi în altă parte zice : «Răscumpără cu milostenii păcatele tale» (Dan. 4, 24). Dar Domnul însuşi zice : «Fiţi milostivi, precum şi Tatăl vostru cel din ceruri milostiv este» (Lc. 6, 36). N-a zis : «Postiţi, precum Tatăl vostru cel din ceruri posteşte». Nici n-a zis : «Fiţi neagonisitori, precum Tatăl vostru cel din ceruri este neagonisitor», ci zice: «Fiţi

1195. Trebuie să facem binele pentru el însuşi, adică pentru altul, nu pentru un interes al nostru. Acesta este actul depăşirii noastre adevărate.

1196. Tot ce avem am primit şi primim în continuare de la Dumnezeu. Iar El nu ne dă cu zgîrcenie şi cu tristeţe, ci cu toată inima. Aşa trebuie să facem şi noi. Cu atît mai mult, că nu dăm ceva al nostru propriu zis, ci ceea ce am primit de la Dumnezeu.

1197. In toate faptele bune, în toate virtuţile, Ava Dorotei ne arată treptele lor lăuntrice, sau treptele lăuntrice ale noastre, care sînt paşi din ce în ce mai puţin greoi, din ce în ce mai puţin împiedicaţi de păcatul egoismului. Săvîrşirea binelui nu e un lucru simplu şi egal tuturor şi în toate împrejurările. Ea înscrie o mişcare în sus, făcută cu eforturi, cu greutăţi; e o smulgere treptată din egoismul nostru.

milostivi, precum Tatăl vostru cel din ceruri milostiv este». Aceasta e virtutea care ia în chip deosebit ca pildă pe Dumnezeu. Căci ea e o însuşire proprie Lui (Îl caracterizează pe El). De aceea trebuie să luăm aminte, cum am spus, la scopul ei şi să facem milostenie întru cunoştinţă.

Căci mare e deosebirea şi în scopul milosteniei. Fiindcă se întîmplă ca unul să facă milostenie pentru a se binecuvînta ţarina lui şi Dumnezeu binecuvintează ţarina lui. Altul face milostenie pentru a scăpa corabia lui. Şi Dumnezeu scapă corabia lui. Altul o face pentru copiii lui şi Dumnezeu izbăveşte şi păzeşte pe copiii lui. Altul o face pentru a se slăvi; şi Dumnezeu îl slăveşte pe el. Dumnezeu nu lasă pe nimenea nerăsplătit. Ci dă fiecăruia ce voieşte, cînd prin aceasta nu se vatămă sufletul lui. Deci toţi îşi iau plata lor. Căci nimic nu li s-a pus deoparte de către Dumnezeu[1198]. Pentru că şi scopul pe care îl urmăresc nu era spre folosul sufletului lor. Ai făcut milostenie pentru ca să ţi se binecuvinteze ţarina ta ? Dumnezeu ţi-a binecuvîntat ţarina ta. Ai făcut-o pentru copiii tăi ? Dumnezeu ţi-a păzit copiii tăi[1199]. Ai făcut-o ca să te slăveşti ? Dumnezeu te-a slăvit. Deci ce-ţi mai datorează Dumnezeu ? Ţi-a dat răsplata pentru ceea ce ai făcut.

9) Dar este un altul care face milostenie, ca să se izbăvească de chinurile viitoare. Acesta o face pentru sufletul său. El o face după Dumnezeu. Dar nu o face şi cum voieşte Dumnezeu. Căci se află încă în simţirea de rob. Şi robul nu face voia Domnului său de bună

1198. Paul Everget., IV, 2, p. 9.

1199. Aceasta nu stă în contrazicere cu porunca de a ne ruga pentru alţii. Căci trebuie să învingem egoismul şi în rugăciune. Dar trebuie să ne rugăm nu pentru bunurile lor lumeşti, sau nu numai pentru acestea, ci pentru mîntuirea oamenilor.

voie, ci temîndu-se să nu fie bătut. La fel şi acesta o face ca să se izbăvească de chinuri. Şi Dumnezeu îl izbăveşte de ele[1200]. Altul face milostenie, ca să-şi ia plata. Acesta e mai înalt ca cel dintîi. Dar nici aceasta nu e încă aşa cum voieşte Dumnezeu. Căci nu e în simţirea de fiu. Ci precum simbriaşul nu face voia stăpînului decît ca să ia plată de la stăpîn şi să cîştige, aşa şi acesta o face ca să aibă răsplată.

Trei sînt stările sufleteşti în care putem să facem binele, cum zice sfîntul Vasile[1200 bis]. Acestea vi le-am spus şi altădată. Facem binele fie temîndu-ne de chinuri, şi atunci sîntem în stare de robi; fie pentru a lua plata, şi atunci sîntem în simţirea simbriaşului; fie pentru binele însuşi, şi atunci sîntem în simţirea fiului[1201]. Căci fiul nu face voia tatălui din frică, nici ca unul care voieşte să ia de la el plată, ci ca unul care voieşte să-l slujească pe el însuşi, care voieşte să-l

1200. De se duce din această lume cu această simţire, nu va fi chinuit, dar nici nu va simţi toată bucuria iubirii lui Dumnezeu.

1200 bis. In P.G. : Grigorie.

1201. Ava Dorotei socoteşte că e unul şi acelaşi lucru «a face binele pentru el însuşi» şi a-l face în simţirea de fiu, adică din dragostea de fiu faţă de Părintele nostru, Dumnezeu. Numai în dragostea pentru Dumnezeu trăim binele în el însuşi. Căci binele adevărat este relaţia de iubire cu altă persoană şi, în ultima analiză, cu Dumnezeu, cu Care poţi fi în relaţie de iubire veşnică şi de iubire care nu oboseşte. «Binele în el însuşi» nu e deci ceva netrăit de persoana noastră, ci binele care e cu adevărat bine ; e «Persoana care e în Sine bine» şi deci izvorul din care izvorăşte veşnic binele, şi încă spre noi, dacă ne deschidem prin iubire, iubirii Ei. Frica te ţine exterior persoanei, nu te lasă să simţi revărsîndu-se în tine bunătatea ei; interesul răsplăţii la fel. Eşti încă închis în tine însuţi, deşi ştii de Persoana lui Dumnezeu şi o socoteşti superioară. Dar nu te-ai pus în comunicare lăuntrică cu Ea. Neavînd încă simţirea de fiu, nu simţi că toate cele ale Tatălui sînt ale tale, adică inima Lui se revarsă în inima ta. Cît eşti în simţirea simbriaşului, Dumnezeu îţi dă ceva din al Său, dar nu Se dă pe Sine însuşi, nici nu-ţi dă toate ale Lui, ca să le aibă în comun cu tine. Numai în cazul din urmă ai «Binele în El însuşi».

cinstească şi să-l odihnească în el însuşi [1202]. Deci şi noi trebuie să facem milostenie, pentru binele însuşi, pătimind împreună cu alţii, ca cu mădularele noastre. Aşa trebuie să slujim pe cineva, ca şi cum noi am fi slujiţi prin aceia. Aşa trebuie să dăm, ca cei ce primim noi înşine [1203]. Aceasta este milostenia întru cunoştinţă. Aşa ne aflăm, cum am spus, în simţirea fiului.

10) Nimenea nu poate spune: sînt sărac şi nu am de unde să miluiesc. Căci chiar dacă nu poţi da, ca bogaţii aceia care aruncau darurile lor în vistierie, dă doi bănuţi, ca văduva aceea săracă (Mc. 12, 42 ; Lc. 21, 1), şi-i va primi Dumnezeu pe ei mai mult decît darurile acelea. Nu ai nici atîta ? Dar ai putere şi poţi să miluieşti prin slujire pe cel bolnav. Nu poţi nici aceasta ? Poţi să mîngîi prin cuvînt pe fratele tău. Miluieşte-l deci prin cuvînt şi ascultă pe cel ce zice : «cuvîntul bun e mai presus de daruri» (Inţ. Sir. 18, 17)[1204].

1202. Sluga nu se referă cu slujirea ei la Persoana Celui pe care-L slujeşte, ci la plata pe care are să o primească ·, nu vrea să facă bucuria acelei Persoane, dovedindu-I dragostea. Nu se dă pe sine Aceleia şi n-O slujeşte pentru Ea, ci pentru sine. Nu slujeşte «Binelui» (sau Persoanei care este izvorul binelui) pentru el însuşi; nu iubeşte «Binele» în El însuşi. Nu restabileşte în mod deplin relaţia directă între sine şi Dumnezeu. De aceea nu se bucură de viaţa deplină pe care o reprezintă Persoana aceea şi pe care i-o comunică în acea relaţie.

1203. Arătînd iubire pentru Dumnezeu în Sine, pentru relaţia directă cu El, o facem şi pentru persoana în sine a celuilalt om, intrînd în relaţie directă cu ea. Căci şi ea este un bine în sine; şi de la ea ne vine viaţă, cum nu ne vine de la lucruri. Cine s-a obişnuit să simtă pe Dumnezeu ca persoană, şi viaţa reală ce-i vine din El, a descoperit şi valoarea semenului ca persoană care depăşeşte infinit toate lucrurile. Deci făcînd binele pentru Dumnezeu ca persoană pentru a-I face plăcere Lui, îl facem şi pentru oameni ca persoane iubite de Dumnezeu. Şi invers : cînd am descoperit cu adevărat valoarea semenului ca persoană, ca izvor netrecător de fericire şi de atenţie pentru mine, ca subiect transmiţător al iubirii lui Dumnezeu, am descoperit şi pe Dumnezeu Ca taină personală.

1204. Sînt şi cuvinte prin care se comunică viaţa, chiar mai direct decît prin bunuri materiale, cînd pornesc de la inimă şi merg la inimă.

Să presupunem că nu poţi să foloseşti altuia nici prin cuvînt, dar poţi să faci milă cu fratele tău, cînd se înfurie, răbdîndu-l pe el în vremea turburării lui, văzîndu-l ispitit de vrăjmaşul comun; căci în loc de a-i spune un cuvînt rău şi de a-l turbura şi mai mult, taci şi îl miluieşti pe el şi sufletul lui, smulgîndu-l din stăpînirea vrăjmaşului. Poţi iarăşi, de-ţi greşeşte ţie fratele tău, să-l miluieşti pe el şi să ierţi păcatul lui, ca să iei şi tu iertare de la Dumnezeu. Căci zice: «Iertaţi şi vi se va ierta vouă» (Lc. 6, 37). Şi te vei afla făcînd milă sufletului fratelui tău, iertîndu-i lui cele ce ţi le-a greşit ţie. Căci ne-a dat Dumnezeu puterea să iertăm, dacă voim, unii altora greşalele ce ni s-au făcut nouă[1205]. Şi dacă nu poţi milui trupul, poţi milui sufletul lui. Şi ce milă e aşa de mare, ca mila făcută sufletului ? Căci precum sufletul e mai cinstit decît trupul, aşa şi mila făcută sufletului e mai mare decît cea făcută trupului.

Deci nimenea nu poate spune : «Nu pot să miluiesc». Fiecare poate, după puterea lui şi după starea sufletului lui să facă milă, numai să se sîrguiască fiecare ca

Desigur aci nu trebuie să fie o fugă de dăruirea unor bunuri pentru cel ce poate să o facă.

1205. Dumnezeu ne-a dat putere de a ne ierta unii altora, în sensul că ceea ce iertăm noi altora şi alţii nouă, este iertat de fapt şi de către Dumnezeu; că pentru acelea nu vom mai fi judecaţi. Dumnezeu ne-a cedat, în scopul acesta, din puterea Lui. Numai din puterea Lui de judecată nu ne-a cedat, pentru că dăm dovadă că facem uz rău de puterea pe care nici n-o avem de fapt, ci numai ne închipuim că o avem. Dumnezeu lasă să circule bunătatea Sa printre oameni, ca o apă prin canalele subterane ale pămîntului Său, ca de la plantă la plantă.

Dar dacă noi putem să ne iertăm unii pe alţii în mod efectiv, ştergîndu-ne păcatele reciproce, de ce n-ar avea preotul, ca reprezentant al întregii Biserici sau comunităţi, din încredinţarea lui Dumnezeu, puterea de a ierta păcatele făcute de unul sau de altul din credincioşi tuturor celorlalţi oameni, şi păcatele împotriva lui Dumnezeu ? Dar şi el are numai puterea de a ierta, însă nu de a osîndi.

acel bine pe care-l face să-l facă întru cunoştinţă[1206], precum am spus despre fiecare virtute. Căci am spus că cel ce face binele întru cunoştinţă, acela este zidarul cel cercat şi meşterul care clădeşte casa întărită. Despre acesta zice şi Evanghelia: «Cel înţelept zideşte casa sa pe piatră» (Mt. 7, 24) şi nimic din cele potrivnice nu poate să o clatine pe ea. Dumnezeu, Iubitorul de oameni, să vă dea vouă să ascultaţi şi să faceţi cele ce le auziţi, ca să nu se facă nouă cuvintele acestea spre osîndă în ziua judecăţii. Că a Lui este slava în veci. Amin[1207].

1206. Să-l facă «întru cunoştinţă» căci îl face pentru mîntuirea celuilalt şi a sa, deci şi pentru cinstirea lui Dumnezeu. Să-l facă în orizontul larg al cunoaşterii valorii eterne a persoanei omeneşti, înrădăcinată în relaţia cu Persoana lui Dumnezeu şi pentru a o întări în această relaţie.

1207. învăţătura XV, *Despre post* şi XVI, care explică un tropar al sfîntului Grigorie de Nazianz la Paşti şi XVII, care explică unele cuvinte despre mucenici ale aceluiaşi, le omitem, ca neavînd densitatea celorlalte texte ale lui Dorotei.

ALE LUI AVA DOROTEI DIFERITE EPISTOLE

A.

Către unii care trăiau în chilie şi l-au întrebat despre întîlniri

1) Spun părinţii, că a şedea în chilie e jumătate, şi a te întîlni cu bătrînii e tot jumătate[1208]. Cuvîntul înseamnă că atît pentru şederea în chilie, cît şi pentru ieşirea din chilie, are nevoie cineva, la fel, de trezvie şi de a şti pentru ce trebuie să se liniştească pe sine şi pentru ce trebuie să se întîlnească cu părinţii şi cu fraţii. Căci de priveşte cineva cu luare aminte la scopul acestora, se va strădui să facă, cum au spus părinţii: cînd şade în chilie se roagă, cugetă, face puţin lucru de mînă, se îngrijeşte, după putere, de gînduri; iar cînd întîlneşte vreodată pe cineva, află şi vede starea aceluia şi anume dacă se poate folosi din starea fraţilor, sau nu, şi dacă se poate întoarce nevătămat în chilia lui. Şi dacă-l vede pe acela vătămîndu-l în ceva, îşi descoperă neputinţa sa; descoperă că pînă acum n-a cîştigat nimic din liniştire şi se întoarce umilit în chilia sa, plîngînd, pocăindu-se, rugînd pe Dumnezeu pentru neputinţa sa. Şi aşa şade mai departe în chilie,

1208. *Apopht. Pimen,* Cod. Paris, grec, nr. 1598, f. 73.

luînd aminte la sine însuşi. Apoi iarăşi vine la oameni şi se priveşte pe sine de a rămas uşor de biruit în cele dintîi sau în altele, şi apoi se întoarce iarăşi în chilia sa, făcînd la fel aceleaşi lucruri: plîngînd, pocăindu-se, rugîndu-se lui Dumnezeu pentru starea lui. Astfel chilia înalţă, iar oamenii pun la probă. Deci bine au zis părinţii că a şedea în chilie e jumătate şi a se întîlni cu bătrînii e tot jumătate.

2) Deci şi voi, cînd vă întîlniţi între voi, trebuie să ştiţi pentru ce ieşiţi din chilie şi să nu ieşiţi degeaba niciodată. Căci cel ce umblă fără rost, cum au zis părinţii, se va osteni în zadar. Deci fiecare cînd face un lucru trebuie să aibă numaidecît în vedere un scop şi să ştie pentru ce face lucrul acela.

Care e deci scopul ce trebuie să-l avem cînd mergem unii la alţii ? Întîi, pentru dragoste. Căci zice : «Ai văzut pe fratele tău, ai văzut pe Dumnezeu»[1209]. Al doilea, pentru a auzi cuvîntul lui Dumnezeu. Pentru că în mulţime se mişcă cuvîntul lui Dumnezeu. Căci ceea

1209. *Apopht. Pimen* 168; P.G. 65, 361 C. O extraordinar de lapidară redare a cuvîntului lui Iisus : «Cînd aţi făcut unuia din aceşti prea mici fraţi ai mei, Mie aţi făcut» (Mt. 25, 45). In semenul nostru este Dumnezeu nu numai ca în unul ce poartă chipul lui Dumnezeu, dar şi ca în unul ce-şi are fundamentul în Dumnezeu şi se menţine ca om prin dialogul lui ontologic cu Dumnezeu, chiar dacă nu e conştient de aceasta. Prin om se vede Dumnezeu, omul duce în Dumnezeu, prin faptul libertăţii, al gîndirii lui. Pe măsură ce se realizează mai mult, devine el însuşi mai conştient de aceasta şi e simţit ca atare de semenii săi. Prin orice «tu» uman, stăm în faţa lui «Tu» dumnezeiesc, plini de o responsabilitate necondiţionată. De aceea, în oglinda altuia, omul îşi cunoaşte starea sa proprie, cum se zice mai departe. Ceea ce omul vrea să ştie adeseori despre sine o află fără să vrea de la altul. Fie că acela i-o spune, fie că se vede el însuşi în relaţie responsabilă satisfăcută sau nesatisfăcută cu acela şi în comparaţie între ce e şi ce trebuie să fie. Numai fiind amîndoi împreună îşi văd scăderile lor mai accentuate, sau insuficienţele în împlinirea datoriilor lor reciproce, dar în legătură, desigur, cu acel «Tu» care le descoperă, fără ca ei să vrea, norma omului adevărat.

ce unul adeseori nu ştie, întreabă pe altul[1210]. Apoi şi pentru a ne cunoaşte, cum am zis înainte, starea noastră. De pildă, gîndeşte că mergînd cineva să mănînce cu cei ce se află împreună cu el, se cunoaşte pe sine şi se vede, de se pune mîncare bună şi de-i place, de se poate înfrîna să nu ia din ea, sau de se sileşte să nu nedreptăţească pe fratele ca să ia mai mult din ea, decît dacă s-ar da împărţită pentru fiecare, sau de se sileşte să nu ia partea mai mare şi să lase aceluia pe cea mai mică. Căci este cîteodată cîte unul care se ruşinează să întindă mîna şi să lase partea mai mică în faţa fratelui său, şi să ia pe cea mai mare din faţa sa[1211]. Dar oare ce însemnătate are deosebirea dintre partea mai mare şi cea mai mică ? Oricît de mică ar fi deosebirea între cele două părţi, oare nu se vede şi din lucruri de acestea neînsemnate, cînd cineva se lăcomeşte împotriva fratelui său şi păcătuieşte ? Iarăşi, el bagă de seamă de se poate reţine de la multe mîncări şi nu se predă pe sine, ca deobicei, cînd se află în faţa multor feluri de bucate, pornit spre săturare; de se păzeşte pe sine de cutezanţă, cînd vede pe fratele său înconjurat cu mai multă cinste, sau servit mai mult decît el; şi de nu suferă, văzînd pe altul plin de îndrăzneală faţă de cineva, sau vorbind mult, sau neadunat în sine; de nu dă atenţie la aceasta, nici nu-l judecă, ci priveşte mai mult la cel foarte cuviincios ; de se sileşte să facă, cum se spune despre Ava Antonie, că mergînd

1210. O extraordinară punere în valoare a omului în Dumnezeu.

1211. In sfaturile duhovniceşti de curăţire de patimi, găsim adeseori reguli de purtare de o uimitoare bunăcuviinţă ; sfaturi în care se exprimă şi se urmăreşte un ideal de mare delicateţe. E delicateţea sfinţilor, care depăşeşte orice cod al manierelor elegante. Căci ele nu urmăresc numai o acoperire formală a grosolăniei interestate, ci o tăiere din rădăcină a pricinilor care o întreţin.

la unii, de vedea ceva bun la oricare din ei, aceea o lua şi o reţinea: de la unul blîndeţea, de la altul smerenia, de la altul liniştea şi se afla avînd ale fiecăruia în sine însuşi.

Iată aşa trebuie să facem şi noi. Şi pentru acestea să ne întîlnim. Şi cînd ne întoarcem la chiliile noastre să ne cercetăm pe noi înşine şi să aflăm cu ce ne-am folosit sau în ce ne-am păgubit. Şi îndată ce aflăm că am fost acoperiţi, să mulţumim lui Dumnezeu care ne-a acoperit pe noi ca să trecem nevătămaţi. Iar pentru cele ce am greşit să ne pocăim, să ne tînguim, să ne plîngem starea noastră.

3) Căci fiecare se vatămă sau se foloseşte din pricina stării sale. Pentru că nimenea nu vatămă pe altul. Ci de ne vătămăm, precum am spus, din starea noastră ne vătămăm. Căci putem, cum vă spun mereu, dacă voim, să ne folosim, sau să ne vătămăm din orice lucru[1212].

Să vă dau o pildă, ca să vedeţi că aşa este. Se întîmplă ca cineva să stea noaptea într-un loc oarecare; nu zic călugăr, ci cineva din oraş. Şi trec pe lîngă el trei oameni. Unul socoteşte că acela aşteaptă pe cineva ca să meargă să curvească împreună; altul socoteşte că

1212. Chiar aşa căzută, creaţia rămîne darul lui Dumnezeu. Dar atîrnă de noi ca să ne folosim de acest dar spre binele nostru, sau spre pieirea noastră. Chiar de cele obiectiv grele şi apăsătoare, ne putem folosi spre bine, întărind duhul nostru prin suportarea lor. Creaţia nu a devenit nici prin cădere un rău sau un bine unilateral fatal, ci ea se păstrează ca o unealtă care poate fi folosită spre bine sau spre rău de libertatea noastră. Dumnezeu a lăsat totul la decizia noastră. E marea cinste ce ne-a dat-o, cinste care implică şi o mare răspundere şi un mare risc. De noi depinde să descoperim măreţia creaţiunii şi generozitatea lui Dumnezeu fată de noi, prin ea, putînd ajunge prin ea pînă la îndumnezeire, sau să o facem un prilej de hulă împotriva lui Dumnezeu şi să cădem prin ea în osînda veşnică.

e un hoţ; iar al treilea socoteşte că l-a chemat vreun prieten al lui, din casa vecină, şi-l aşteaptă să iasă şi să meargă undeva împreună la rugăciune. Iată toţi trei l-au văzut pe acelaşi om şi în acelaşi loc şi totuşi n-au avut toţi trei despre el acelaşi gînd, ci unul a gîndit aceasta, altul aceea, şi celălalt altceva, după starea lor proprie. Sînt unele trupuri producătoare de sucuri amare şi rele şi orice mîncare ar lua o prefac în sucuri neplăcute, chiar dacă mîncarea ar fi folositoare. Deci nu din mîncare e pricina, ci trupul însuşi, cum am spus, are un amestec rău de sucuri şi deci în chip necesar lucrează şi preface mîncările după amestecul lui.

Aşa e şi cu sufletul care are o deprindere rea. Se vatămă din fiecare lucru, chiar dacă lucrul este folositor. Presupune că este un vas cu miere şi cineva aruncă în el puţin absint (pelin). Nu nimiceşte acea puţină licoare toată dulceaţa din vas şi nu face toată mierea amară ? Aşa facem şi noi. Aruncăm puţin din amărăciunea noastră şi nimicim tot binele aproapelui, văzînd acel bine potrivit relei deprinderi din noi şi schimbîndu-l după reaua noastră deprindere. Iar cei ce au o deprindere bună, se află ca unul care avînd un trup cu sucuri bune, chiar de ar mînca ceva vătămător, preface aceea în bunele lui sucuri (în bunul lui amestec humoral), potrivit cu amestecul lui şi mîncarea cea rea nu-i face nici un rău. Pentru că, precum am spus, trupul lui are un amestec bun de sucuri (un bun amestec humoral) şi preface hrana după amestecul lui. Şi precum am zis de primul, că preface potrivit cu răul lui amestec chiar mîncarea cea bună, în amestecul lui rău de sucuri, aşa şi acesta preface şi mîncarea cea rea, potrivit cu bunul amestec de sucuri al trupului său, în sucuri bune.

Să vă dau o pildă, ca să înţelegeţi şi mai bine. Trupul porcului are un amestec de sucuri foarte bune. Iar hrana lui este din fructe şi ramuri de finic şi lucruri din mocirlă. Şi totuşi, pentru că are un trup cu sucuri bune, deşi are o astfel de hrană, o preface în sucuri bune. Aşa şi noi, de avem o deprindere bună şi o stare bună, putem, cum am zis înainte, să ne folosim din fiecare lucru, chiar dacă lucrul acela nu e folositor. Bine zice proverbul: «Cel ce priveşte cu blîndeţe, se va milui» (Pilde 28, 13). Şi în alt loc: «Bărbatului nebun toate îi sînt protivnice» (Pilde 14, 7).

4) Am auzit de un frate oarecare care cînd cerceta pe vreunul dintre fraţi şi vedea chilia neîngrijită, îşi zicea în sine: «Fericit este acest frate, că nu se îngrijeşte de cele multe, sau mai bine zis nu se îngrijeşte de nimic din cele pămînteşti, şi astfel toată mintea lui şi-a luat-o sus. Căci nici chilia lui nu are vreme să şi-o pună în rînduială». Şi iarăşi, cînd mergea la altul şi vedea chilia lui îngrijită, curată, împodobită, îşi zicea iarăşi în sine : «Aşa cum sufletul acestui frate este curat, tot aşa este curată şi chilia lui. Şi după starea sufletului lui este şi starea chiliei lui»[1213]. Şi niciodată nu zicea de vreun frate că acesta este leneş, sau acesta este risipitor, ci după starea bună a lui, se folosea de la fiecare. Bunul Dumnezeu să ne dea şi nouă o stare lăuntrică bună, ca să ne putem folosi şi noi de la fiecare şi să nu vedem niciodată păcatul fratelui. Şi de-l vedem, sau îl bănuim, datorită răutăţii din noi, îndată să întoarcem gîndul nostru spre o bună cugetare. Căci nevederea păcatului aproapelui naşte în noi, cu ajutorul lui Dumnezeu, bunătatea prin care bineplăcem lui Dumnezeu. Că a Lui este slava în vecii vecilor. Amin.

1213. De fapt, unul nu îngrijeşte de cele din afară, pentru că e preocupat de cele mai înalte, iar altul pur şi simplu, din lene.

B.

Către Întîistătătorii şi ucenicii din mînăstire cum trebuie să povăţuiască cei dintîi pe fraţi şi cum trebuie să se supună cei din urmă

1) De eşti povăţuitor al fraţilor, îngrijeşte-te de ei cu asprimea inimii şi cu dragostea îndurătoare. Învaţă-i cu fapta şi cu cuvîntul cele ce trebuie făcute, dar cel mai mult cu fapta. Pentru că pildele sînt mai lucrătoare. De eşti în putere, fii-le pildă şi în cele trupeşti; iar de eşti slab, fii-le pildă prin aşezarea cea bună a sufletului şi prin roadele Duhului înşirate de Apostol: prin iubire, îndelungă răbdare, bucurie, pace, blîndeţe, bunătate, credinţă şi prin înfrînarea de la toate patimile (Gal. 5, 22). Iar pentru greşalele ce se întîmplă nu te necăji prea tare, ci arată, fără turburare, vătămarea ce vine din greşală; şi dacă trebuie să cerţi, fă-o potrivit cu persoana şi cu timpul[1214].

Nu judeca greşalele mici cu asprimea cu care le judeci pe ale tale, nici nu le mustra necontenit. Căci aceasta e greu de purtat şi obişnuirea cu mustrarea duce pe cel mustrat la nesimţire. Nu porunci cu trufie, ci sfătuieşte-te smerit cu fratele. Căci acest cuvînt are putere de îndemn şi înduplecă mai mult şi odihneşte pe fratele.

2) Iar în vremea turburării fratelui ce ţi se împotriveşte, păzeşte limba ta ca să nu grăiască nicidecum ceva întru mînie ; şi nu lăsa inima ta să se înalţe împotriva lui, ci adu-ţi aminte că fratele şi mădularul în Hristos şi chipul lui Dumnezeu e ispitit de vrăjmaşul nostru comun, şi ai milă de el ca nu cumva robindu-l

1214. Potrivit cu starea în care se află în acel moment persoana respectivă.

diavolul prin lovitura iuţimii, să-l omoare cu ţinerea de minte a răului şi din negrija noastră să se piardă sufletul lui pentru care a murit Hristos. Gîndeşte-te că şi tu eşti supus la aceleaşi judecăţi ale mîniei şi, cunoscînd neputinţa ta, ai milă de fratele tău şi mulţumeşte că ţi s-a dat prilej să ierţi, ca să-ţi fie iertate şi ţie de Dumnezeu cele mai mari şi mai multe. «Iertaţi şi se va ierta vouă» (Lc. 6, 37). Socoteşti oare că se vatămă fratele tău prin îndelunga ta răbdare ? Dar Apostolul porunceşte să biruim răul cu binele (Rom. 12, 21); nu răul cu răul. Căci şi părinţii spun : «Cînd, certînd pe altul, eşti stîrnit spre mînie, ai împlinit patima ta»[1215]. Şi nici un om înţelept nu dărîmă casa sa ca să zidească pe a altuia.

3) Iar de stăruie turburarea, forţează inima ta şi roagă-te, zicînd aşa : «Dumnezeule, de oameni şi de suflet iubitor, Cel ce întru bunătatea Ta negrăită ne-ai făcut pe noi din nimic spre împărtăşirea de bunătăţile Tale şi, depărtîndu-ne noi de la poruncile Tale, ne-ai chemat iarăşi la Tine prin sîngele Unuia născut Fiului Tău, al Mîntuitorului nostru, vino şi acum în ajutorul neputinţei noastre şi precum ai potolit odinioară, prin certare, marea învolburată, aşa potoleşte acum prin certare turburarea inimii noastre şi nu Te lipsi de copiii Tăi şi în acelaşi timp de noi amîndoi, cei omorîţi prin păcat, şi nu ne spune: «Ce folos în (de) Sîngele Meu, cînd Mă cobor întru stricăciune ?» (Ps. 29, 20); şi: «Amin zic vouă, nu vă cunosc pe voi» (Mt. 25, 13), pentru că s-au stins candelele voastre din lipsa untului de lemn».

Şi după rugăciunea aceasta, îmblînzindu-se inima ta, poţi apoi, după porunca Apostolului, să mustri şi să cerţi şi să mîngîi (II Tim. 4, 12) cu înţelegere şi cu smerenie şi să vindeci şi să îndrepţi cu milă mădularul

1215. *Apopht. Macarie,* 17, P.G. 65, 269 B.

cel bolnav. Căci atunci şi fratele primeşte îndreptarea cu încredinţare (de la Dumnezeu *n.tr.),* mustrîndu-se el însuşi pe sine cu asprime. Şi prin pacea ta vei împăciui inima lui. Deci nimic să nu te depărteze pe tine de sfînta învăţătură a lui Hristos, predată nouă : «Învăţaţi de la Mine că sînt blînd şi smerit cu inima» (Mt. 11, 29).

Drept aceea, întîi trebuie să ne îngrijim să avem o stare de suflet paşnică, încît nici pentru motive drepte sau de dragul poruncii, chipurile, să nu ne lăsăm inima turburată, ci să fim convinşi că toate poruncile le împlinim prin iubire şi curăţia inimii. Povăţuind astfel pe fratele, vei auzi glasul care zice : «De vei face cinstit din nevrednic, vei fi ca gura Mea» (Ier. 15, 29).

4) Iar aflîndu-te în starea celui supus, niciodată să nu crezi inimii tale. Căci vechile împătimiri te orbesc. Şi să nu te încrezi întru ceva judecăţii tale. Să nu hotărăşti prin tine nimic fără întrebare şi sfat, şi să nu gîndeşti şi să socoteşti că părerile tale sînt mai bune, sînt mai drepte decît ale îndrumătorului tău. Nici nu te face cercetător al faptelor lui. Căci te vei dovedi de multe ori amăgit. Pentru că aceasta e o amăgire a celui rău, ca să te împiedice de la supunerea cu credinţă în toate şi de la mîntuirea sigură prin ea; supune-te în linişte şi vei călători fără primejdie şi fără rătăcire pe calea părinţilor (duhovniceşti, *n.tr.).* Sileşte-te pe tine la toate şi taie voia ta şi deprinzîndu-te, din harul lui Hristos, prin obişnuire, să-ţi tai voia ta, vei ajunge să o faci aceasta fără să te forţezi şi fără să te necăjeşti, ca şi cînd s-ar face totdeauna voia ta, aşa cum voieşti. Căci nu vei voi să se facă lucrurile precum voieşti, ci le vei voi cum se fac. Şi aşa vei avea pace cu toţi. Aşa se întîmplă cu cei în care nu mai este călcarea poruncilor lui Dumnezeu sau ale părinţilor (duhovniceşti, *n.tr.).*

Luptă-te să te afli în toate învinovăţindu-te pe tine şi ţine-te de ceea ce nu e hotărît de tine, întru cunoştinţă[1216].

Crede că toate se fac sub purtarea de grijă a lui Dumnezeu, pînă la cele mai neînsemnate lucruri ale noastre şi vei purta fără turburare cele ce vin asupra ta. Crede că necinstirile şi defăimările sînt leacuri tămăduitoare ale mîndriei sufletului tău şi roagă-te pentru cei ce te batjocoresc, ca pentru nişte doftori adevăraţi ai tăi. Fii încredinţat că cel ce urăşte necinstirea, urăşte smerenia şi că cel ce fuge de cei ce-l necăjesc, fuge de blîndeţe. Nu căuta să cunoşti păcatul aproapelui tău, şi nu primi bănuielile împotriva lui. Iar de se seamănă acestea în noi prin răutatea altora, sîrguieşte-te să le prefaci prin tîlcuiri bune şi mulţumeşte în toate prin bunătate şi sfîntă iubire.

Înainte de toate să ne păzim toţi conştiinţa noastră în toate, în cele cu privire la Dumnezeu, la aproapele şi la lucruri. Şi înainte de a spune, sau a face ceva, să cercetăm de e după voia lui Dumnezeu. Şi apoi, după ce ne-am rugat, să spunem şi să lucrăm şi să aruncăm neputinţa noastră înaintea lui Dumnezeu. Iar bunătatea Lui ne va veni în toate în ajutor[1217].

1216. Expresie luată de Ava Pistos de pe buzele lui Ava Sisoe, P.G. 65, 373 B, după «Sources Chretiennes», p. 504, nota 1.

1217. Nu mai dăm în acest volum celelalte 14 epistole mai scurte ale lui Ava Dorotei, nici grupa de sentinţe, deoarece ele nu fac decît să repete unele gînduri din «învăţături».

CUPRINS

AVA DOROTEI

Redactor : ANCA MANOLACHE
Tehnoredactor : BOGDAN VALENTIN

Dat la cules 8 oct. 1979. Bun de tipar 31 mai 1980.
Apărut 1980. Coli de tipar 40,5. Format 16/61X86.
Legat 1/1.

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMANE

„RUGAȚI-VĂ NEÎNCETAT."

FILOCALIA

SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂRȘIRII

10

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

Rugaţi-vă si pentru Păcătosul ce a editat acest format digital , adrian

F I L O C A L I A

SAU CULEGERE DIN SCRIERILE SFINȚILOR PĂRINȚI CARE ARATĂ CUM SE POATE OMUL CURĂȚI, LUMINA ȘI DESĂVÎRȘI

Volumul X

S F Î N T U L I S A A C S I R U L

*

CUVINTE DESPRE SFINTELE NEVOINȚE

T R A D U C E R E, I N T R O D U C E R E Ș I N O T E
de Pr. Prof. Dr. DUMITRU STĂNILOAE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMANE
B U C U R E Ș T I - 1981

SFINTUL ISAAC SIRUL ŞI OPERA LUI

1. *«Cuvintele ascetice»* sau «despre *nevoinţă»,* ale sfîntului Isaac SIRUL, au fost foarte mult folosite în viaţa monahismului răsăritean. Dovadă sînt mulţii codici manuscrişi care le cuprind. Ele au fost traduse din limba siriacă în cea greacă de doi călugări, Avramie şi Patrichie din Mînăstirea Sfîntul Sava, de lîngă Betleem. Numărul *Cuvintelor* variază, după cum unele părţi ale lor au fost rotunjite în *Cuvinte* aparte, sau au fost încadrate în altele. In general numărul lor variază intre 85 şi 99. La acestea se adaugă patru epistole. Nici ordinea lor nu e totdeauna aceeaşi. Cele mai multe ştiri în chestiunea aceasta le dă Nichifor Theotoche în *Introducerea* la ediţia sa din 1770, din Lipsea, prima ediţie tipărită a *Cuvintelor* sfîntului Isaac SIRUL, în greceşte.

Textul tipărit de Nichifor Theotoche, şi retipărit la 1895, în Atena, de ieromonahul Ioachim Spetzieri, e plin de greşeli gramaticale şi sintactice. Nichifor Theotoche a constatat că textul e la fel în toţi codicii manuscrişi pe care i-a cunoscut şi de aceea consideră că această formă a lor se datoreşte traducătorilor înşişi. Aceasta face ca orice traducere a lui să fie în oarecare măsură o adevărată reconstruire, mai mult sau mai puţin corespunzătoare, a conţinutului care derivă de la autor. Tot aceasta face ca traducerea românească publicată în 1819 la Mînăstirea Neamţ, prin silinţa şi purtarea de grijă a Arhimandritului Ilarie, stareţul Mînăstirilor Neamţ şi Secu, să fie foarte greu de înţeles, fiind făcută în mod literal după textul grec atît de defectuos. Traducerea românească mai nouă, netipărită, e şi ea de multe ori destul de depărtată de conţinutul textului grecesc.

Noi ne-am silit să facem o traducere, pe de o parte, cît mai fidelă, pe de alta, în propoziţii cît mai inteligibile.

Nichifor Theotoche, întemeindu-se pe Epistola sfîntului Isaac trimisă lui Simeon şi socotind că acest Simeon e Simion Stîlpnicul cel tînăr (care a trăit între 531—596), socoteşte că Isaac a trăit în acest secol, sfîrşindu-şi viaţa înainte de anul 600.

O.Bardenhewer declară că, pe baza «cercetărilor mai noi», acest Isaac ar fi trăit către sfîrşitul sec. VII [1].

H. G. Beck merge mai departe, afirmînd că Isaac a fost în sec. VII, timp de cîteva luni, episcop nestorian al Ninivei şi că prin el a intrat mistica lui Evagrie în Bizanţ. Traducătorii lui în greceşte dau textele citate de Isaac din Evagrie sub numele sfîntului Grigorie de Nyssa. «Deşi Isaac cunoaşte şi pe Dionisie Pseudo-Areopagitul, el urmează în prima linie sistemul lui Evagrie» [2].

Socotim însă că problema identităţii lui Isaac nu e încă rezolvată, aşa cum şi baza siriacă a textului lui grec cere studii serioase înainte de a fi rezolvată. S-au mai dat şi în privinţa altor autori şi a scrierilor lor anumite sentinţe, care s-au dovedit pe urmă greşite (Macarie, Diadoh, sfîntul Maxim Mărturisitorul etc).

Identificarea autorului nostru cu un episcop nestorian al Ninivei ridică unele întrebări greu de rezolvat în cadrul acestei ipoteze. De ex. : cum a putut un adept al nestorianismului, care desparte strict în Hristos persoana dumnezeiască de cea omenească, să adopte mistica evagriană care aproape confundă dumnezeiescul cu adîncul omului ? Cum a putut apoi un evagrian să folosească atît de frecvent pe Dionisie Areopagitul, care e la antipodul lui Evagrie, prin plasarea lui Dumnezeu într-o transcendenţă atît de accentuată ? Sînt apoi în textul lui Isaac propoziţii direct opuse nestorianismului. De ex. : «Hristos a înfăptuit înnoirea firii noastre prin ipostasul Lui» (Ep. IV). Doar se ştie că nestorianismul vorbea de două ipostasuri în Hristos. Contrare nestorianismului sînt şi afirmări ca acestea ale autorului nostru : «Iar ca sfîrşit al acestora L-a dat Dumnezeu şi Domnul, pentru dragostea Lui, pe Fiul Său prin cruce spre moarte». «Şi ne-a apropiat pe noi de Sine în moartea unuia născut Fiului Său» (Cuvîntul LXXXI). Se ştie că după Nestorie nu Fiul lui Dumnezeu a murit în firea Sa omenească, ci omul Iisus.

1. *Geschichte der altkirchlichen Literatur,* V, Band, 1932, p. 74.

2. *Kirche und Theologische Literatur im Bysantinischen Reich,* München, 1959, p. 453.

Este apoi curios că Isaac foloseşte frecvent pe Dionisie Areopagitul, dar nu cunoaşte pe sfîntul Maxim Mărturisitorul. Ar fi putut trece cu vederea marea operă ascetico-mistică a sfîntului Maxim, dacă ar fi trăit după el, sau ar fi fost contemporan cu el, mai precis, dacă ar fi scris după ce acesta şi-a încheiat opera lui ascetico-mistică (626—634) ? La fel, autorul nostru nu pomeneşte pe Ioan Scărarul (579—649), a cărui operă, *Scara,* a devenit celebră în lumea călugărească îndată după apariţia ei.

Isaac citează numai autori din sec. IV, V (Dionisie Areopagitul ar fi cel din urmă, cu opera socotită ca datînd de pe la sfîrşitul sec. V). Acesta e un semn că autorul nostru aparţine unei epoci nu prea depărtate de sfîrşitul sec. V. Preocupările ei duhovniceşti sînt însă foarte apropiate de cele din *Scara,* dar ele au la Isaac o expunere mai puţin organizată, iar pe de altă parte temele ascetice sînt mai pe larg analizate şi pe lîngă ele se dă un spaţiu mai extins descrierii experienţelor spirituale ale unirii cu Dumnezeu şi ale «vederii» Lui. Aceasta dă impresia că Ioan Scărarul s-a folosit de opera lui Isaac SIRUL, organizînd temele ei şi concentrând expunerea lor, şi nu invers.

La eventuala obiecţie că «nestorianul» Isaac nu se putea folosi de autori ortodocşi, ca Ioan Scărarul şi Maxim Mărturisitorul, chiar dacă a trăit mai tîrziu ca ei, se poate răspunde cu întrebarea : cum a putut folosi atunci pe Dionisie Areopagitul, care după opiniile acestor autori (occidentali) era apropiat de monofizism, deci la extrema opusă a nestorianismului ? Desigur, rămîne întrebarea la care greu se poate răspunde : de ce n-ar fi citat Ioan Scărarul pe Isaac, dacă acesta a trăit înaintea lui ? Poate că amîndoi au trăit şi scris cam în acelaşi timp, dar dintr-o experienţă care circula îndeobşte printre monahii din Siria şi printre cei din Sinai, între care desigur că existau anumite comunicări. Sau poate că timpul scurt scurs între ei nu dădea unuia sau altuia autoritatea de a fi citat.

Sfintul Isaac se ocupa in mod deosebit de intens cu patru teme capitale, legate însă de o mulţime de altele subordonate acestora : a) importanţa nevoinţelor şi a greutăţilor pentru desăvîrşirea omului, temă în care manifestă o înrudire cu Marcu Ascetul ; b) importanţa smereniei, în a cărei descriere e poate cel mai mare maestru ; c) rolul cunoscător al «simţirii», în care este un predecesor al sfîntului Simeon Noul Teo-

log; d) descrierea insistentă a stării de linişte, strîns legată cu cea a rugăciunii neîncetate şi a dragostei.

Despre smerenie, el zice : «A vorbi despre smerenie înseamnă a vorbi despre Dumnezeu însuşi». «Smerenia întrece toată zidirea». «Smerenia e o putere ce îmblînzeşte fiarele şi anulează veninul şerpilor» (Cuv. XX). «Smerenia e haina lui Dumnezeu», spune în alt loc.

Liniştea nu e o simplă oprire a oricărei simţiri, a oricărei vieţi interioare, ci în ea se pun în lucrarea cea mai intensă simţirile interioare, însă prin Duhul, mai bine zis aşa de mult prin Duhul, că omul nu mai simte nici o grijă, nu mai face nici un efort pentru menţinerea acestei stări. Aceste simţiri, sau mai bine zis, Duhul Sfînt, prin ele, sesizează la culme adîncurile lui Dumnezeu. «Liniştea, spune SFÎNTUL ISAAC, omoară simţirile din afară şi trezeşte pe cele dinăuntru» *(Cuvântul* LXXXV).

Liniştea e socotită ca un mare adînc, sau ca o mare înălţime, ca un liman al tainelor, la care se ajunge plutind pe «marea aspră» a nevoinţelor. E socotită ca o clădire înaltă, zidită în straturi, ca un urcuş la taine tot mai înalte, la o desăvîrşire tot mai înaintată. E o mişcare de înălţare, sau de scufundare continuă în tainele dumnezeieşti, nu o încremenire în golul oricărei vieţi spirituale. Liniştea e o scufundare în «marea liniştii», sau în infinitatea ei, una cu infinitatea lui Dumnezeu. De aceea «sînul» ultim al acestei mări rămîne mereu ne-ajuns, mereu rîvnit. E un abis şi ca atare nu are un hotar ; e de o adîncime şi de o lărgime nemărginită. E «sînul» supremului înţeles neînţeles, care se cere mereu mai înţeles. E «sînul» supremei iubiri de necuprins, pe care tindem să o îmbrăţişăm cu o înfocare tot mai mare, cu o sete niciodată săturată şi totdeauna beată de bucuria trăirii în ea *(Epistola III)*. Liniştea e o răpire a privirii în adîncurile lui Dumnezeu, niciodată deplin pătrunse, dar totdeauna simţite în infinitatea lor. De aceea, nimic nu-i atrage în afară pe cei ce au ajuns la ea, nimic nu-i tulbură. Cei ce au pătruns în zona liniştii, se află la un loc cu îngerii, uniţi prin linişte şi prin tăcerea uimită cu Dumnezeu, Cel ascuns în tăcerea Lui. «Domnul însuşi Se află în cei ce au pătruns în linişte, descoperindu-li-Se ca iradiind din El tăcerea grea de nesfîrşite înţelesuri, mai bine zis tăcerea ca plinătate de negrăit a tuturor înţelesurilor, deşi e greşit a folosi chiar cuvîntul «toate» pentru infinitatea înţelesurilor dumnezeieşti» *(Ibidem)*.

La linişte se ajunge însă pe de o parte prin curăţirea de patimi, pe de altă parte, prin rugăciunea neîncetată, care, la rîndul lor, sînt indisolubil unite. Căci mai ales prin rugăciune se depărtează omul de patimi, sau uită de ele.

Despre rugăciune SFÎNTUL ISAAC zice : «Fără rugăciune nu te poţi apropia de Dumnezeu» *(Cuvîntul XIII).* Căci rugăciunea curăţă sufletul de alte gînduri şi, ea însăşi, numai curăţită de orice alt gînd se uneşte deplin cu Dumnezeu, desigur, dacă e înaripată de dragostea de Dumnezeu şi nu rămîne într-un gol neutru.

Rugăciunea, curăţind mintea şi inima, face să strălucească în lăuntrul lor Soarele dumnezeiesc, spune SFÎNTUL ISAAC, anticipînd declaraţiile isihaştilor din secolul XIV. «Eu cred — zice el — că cel neprihănit şi smerit la cuget... cînd se ridică la rugăciune vede în sufletul lui lumina Sfîntului Duh şi saltă de fulgerările luminii şi se bucură de vederea slavei ei şi de schimbarea sufletului după asemănarea acelei lumini» *(Cuvîntul XLII).*

Dar liniştea e o stare superioară chiar acestei rugăciuni curate de orice gînd şi neîncetate. Căci liniştea e starea de răpire a sufletului în vederea lui Dumnezeu, cînd încetează orice mişcare în suflet. «Iar de la rugăciunea curată şi pînă la cele dinăuntru, după ce trece de hotarul acesta, cugetarea nu mai are nici putinţa de lucrare, nici în rugăciune, nici în mişcare, nici în plîns, nici stăpînire de sine, nici cerere, nici dorinţă, nici plăcere (pentru ceva din cele nădăjduite în viaţă, sau din cele din veacul viitor. De aceea, după rugăciunea curată, altă rugăciune nu mai este... După acest hotar are loc o răpire şi nu o rugăciune. Pentru că au încetat cele ale rugăciunii şi se iveşte o vedere oarecare. Tot felul de rugăciune ce se săvîrşeşte, se săvîrşeşte prin mişcare. Dar cînd mintea intră în mişcările Duhului, nu mai este rugăciune» *(Cuvîntul XXXII).*

Liniştea ce urmează după rugăciune e unită cu beţia dragostei de Dumnezeu. Astfel, nu numai rugăciunea, ci şi dragostea are o strînsă legătură cu liniştea. Cei ajunşi în linişte sînt răpiţi şi îmbătaţi de dulceaţa dragostei nesfîrşite ce se revarsă din El şi îi umple şi pe ei de dragostea faţă de El. Dar în dragostea de Dumnezeu se cuprinde şi dragostea de oameni şi de toate făpturile, chiar dacă nu o pot arăta prin fapte. Inima lor arde de dragostea faţă de toţi şi de toate. «Aşa ajung şi toţi sfinţii la această desăvîrşire, cînd ajung desăvîrşiţi şi se aseamănă cu Dumnezeu în izvorîrea prisositoare

a dragostei lor şi a iubirii faţă de toţi oamenii» *(Cuvîntul LXXXI)*.

Despre dragostea din starea aceasta de linişte, SFÎNTUL ISAAC spune între altele : «Cel ce a aflat dragostea mănîncă pe Hristos ,· Îl mănîncă pe Hristos în fiecare zi şi ceas şi se face prin aceasta nemuritor». Dumnezeu nu mai lasă să moară pe cel ce-L iubeşte aşa de mult şi pe cel ce răspunde cu dragostea lui acestei iubiri ale Sale. Tot ce există există ca operă a dragostei şi e menţinut în veşnicie prin dragoste. «Fericit este cel ce mănîncă din pîinea dragostei care este Iisus» *(Cuvîntul LXXII)*.

Nu cred că a spus cineva cuvinte mai adînci şi mai frumoase despre linişte şi dragoste, ca SFÎNTUL ISAAC SIRUL.

În strînsă legătură cu dragostea stă cunoştinţa. Raiul este dragostea lui Dumnezeu, în care se cuprinde desfătarea şi toate fericirile. E locul unde fericitul Pavel a fost hrănit cu o hrană mai presus de fire. Şi după ce a gustat din pomul vieţii, a strigat zicînd : «Cele ce ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El» — I Cor., 2, 9 — *(Cuvîntul LXXII)*. Numai cine iubeşte cunoaşte planul spiritual, interpersonal. Numai celui ce iubeşte i se deschide o persoană, i se revelează. Numai cel ce iubeşte pe Dumnezeu Îl şi cunoaşte, în măsura în care Îl iubeşte. În linişte e o supremă cunoaştere, pentru că e o supremă iubire. Această răpire în dragostea şi cunoaşterea dulceţii nesfîrşite a lui Dumnezeu, Care, fiind izvorul iubirii, este chiar prin aceasta izvorul vieţii, face să pălească toate atracţiile lucrurilor şi a plăcerilor ce le pot oferi ele, uneori în chip pătimaş. Acesta e conţinutul pozitiv al liniştii.

Desigur, cunoaşterea aceasta e totodată simţire, e gustare din viaţa, din adevărul care e Persoana lui Hristos. Orice persoană pe care o cunoşti, iubind-o, îţi comunică o anumită viată. Dar infinit mai mult Îşi comunică viaţa prin iubire şi prin cunoaştere Persoana lui Hristos. (Despre tema cunoaşterii la SFÎNTUL ISAAC SIRUL, a se vedea studiul părintelui Arhim. Justin Popovici, *Theorie de la connaissance de Dieu chez Saint Isaac le Syiien,* în «Contacts», Paris, nr. 69—70, 1976).

În legătură cu dragostea de aproapele, SFÎNTUL ISAAC scrie rînduri tot atît de adînci şi de palpitante despre mila faţă de el. Mila, după el, nu înseamnă a da cuiva numai din bunurile tale din afară, ci a te da pe tine însuţi, a arde cu inima pentru durerea lui. Numai aşa îl mîngîi cu adevărat, vindecîndu-l

de tristeţea mortală a conştiinţei singurătăţii lui *(Cuvîntul XXIII)*.

Dar o rezumare satisfăcătoare a operei sfîntului Isaac este greu de înfăptuit. Aproape fiecare rînd din ea este un fulger care pune în lumină adîncimi bogate de gînduri şi de viaţă care se cer pe larg expuse şi comentate. Mai semnalăm, în afară de sentinţele de mai sus, vreo cîteva, în care scînteiază concentrat adevăruri spirituale de mare adîncime şi bogată complexitate : «Slăbiciunea (celor bolnavi sufleteşte) nu se poate întîlni cu flacăra lucrurilor, care obişnuieşte să slăbească tăria patimilor şi să i se împotrivească» *(Cuvîntul XXIII)*. «Ţine-te de acestea (aruncă-te ziua şi noaptea înaintea crucii lui Hristos) şi atunci îţi va răsări soarele înăuntru şi vei ajunge ca un rai înflorit» *(Cuvîntul XXVII)*. «De nu ai fapte, să nu vorbeşti despre virtuţi. Înaintea Domnului sînt mai cinstite necazurile cele pentru El, decît orice rugăciune şi orice jertfă. Şi mirosul sudorii e mai presus de toate aromatele» *(Cuvîntul LVIII)*. «Credinţa e uşa tainelor» *(Cuvîntul LXXII)*. «Tăcerea e taina veacului viitor. Iar cuvintele sînt uneltele lumii acesteia» *(Epistola III)*.

Dar aproape toată opera este un poem spiritual de negrăită frumuseţe. SFÎNTUL ISAAC ne convinge că spiritualitatea nu se poate exprima decît în poezie. Poezia e singurul mijloc de a exprima adevărul planului spiritual al existenţei. Poezia şi adevărul merg împreună în acest plan.

2. Opera sfîntului Isaac SIRUL se află în multe manuscrise româneşti, ceea ce dovedeşte citirea ei sîrguincioasă în trecutul nostru. Numai în Biblioteca Academiei R. S. România sînt zece manuscrise care cuprind opera lui întreagă şi 26 manuscrise care cuprind părţi din ea.

Manuscrisele care cuprind opera lui întreagă sînt : nr. 1649 din sec. XIX (1806) ; nr. 1920 din sec. XVIII (1 7 9 4) ; nr.1927 din sec. XVIII ; nr. 1963 din sec. XVIII (an. 1778) ; nr. 2113 din sec. XVIII; nr. 2580 din sec. XVIII ; nr. 2949 din sec. XIX (an. 1811) ; nr. 3724 din sec. XVIII ,· nr. 3725 din sec. XVIII.

Ms. nr. 1963 e scris în anul 1778 de ieromonahul Terapon în Sihăstria-Secu şi cuprinde 86 de Cuvinte şi patru Epistole, dar fără introducerea lui Nichifor Theotoche şi fără «Cuvîntul înainte» (scrierea deasupra) ce urmează după acea introducere. Ms. 1927 are acelaş număr de cuvinte şi de epistole şi un text identic, dar el e precedat de «Scrisoarea deasupra» («Cuvîntul-înainte» al anonimului din textul publicat de Theoto-

che), însă fără introducerea lui Theotoche. Textul acestor două manuscrise pare identic, dar copiştii sînt diferiţi. Tot fără introducerea lui Theotoche, dar cu notele lui sub text, este şi textul tipărit la Neamţ în 1819.

Notele arată că traducerea românească a acestei ediţii a cunoscut textul tipărit de Theotoche, la 1770, dar faptul că unele pasagii sînt omise sau adăugate altele, arată că traducerea românească s-a folosit şi de alte texte în manuscris.

O traducere după ediţia lui Theotoche este cea din ms. nr. 2580, care are înainte atît introducerea acestuia, cît şi «Cuvîntul înainte» (Scrierea deasupra) a anonimului ce urmează.

Dintre manuscrisele ce nu cuprind opera întreagă a lui Isaac, semnalăm pe cel cu nr. 3562, care între f. 1—211 r, cuprinde opera lui Ava Dorotei, iar între f. 211 r—215 v, cuprinde : «de rînduiala şi de toceala noilor începători» (corespunde cu *Cuvîntul VII* din textul nostru). El e scris la 1676 de ieromonahul Vasilie, în timpul lui Ghica Vodă şi al Mitropolitului Varlaam. Dar traducerea trebuie să fi fost făcută mai înainte de către altcineva. Acest *Cuvînt* mai este cuprins şi în manuscrisele nr. 1621 din sec. XVIII ,· nr. 1877 din sec. XIX ; nr. 2221 din sec. XVIII; nr. 3306 din sec. XVIII (an. 1777—1778) ; nr. 3607 din sec. XVIII.

Ieromonahul Nichifor Theotoche către cititori

Se cuvenea ca nici Isaac SIRUL să nu se ascundă pe sine pînă la sfîrşit. Drept aceea, rămînînd nedescoperit multe veacuri, aştepta pe cel ce-l va descoperi şi scoate la iveală. Iar cine a fost cel pe care îl aştepta arată limpede faptele. Nu a fost vreun nepriceput în cele scrise de el, nici vreunul din cei ce au gustat numai cu vîrful buzelor *Cuvintele* lui, ci un bun înţelegător şi unul care s-a împărtăşit pînă la săturare de ele şi le-a cercetat în chip desăvîrşit, cineva înalt în virtute, bogat în cunoştinţe, neobosit în rîvna pentru cele bune şi în lucrarea rodnică a tot ceea ce poate fi de folos tuturor. Acesta e Patriarhul Sfintei Cetăţi a Ierusalimului,

Efrem, urmaşul adevărat şi legiuit şi nu mai mic în evlavie şi virtute, în scaunul lui Iacov, fratele Domnului.

Acesta, aflînd în Lavra Sfîntului Sava, din Palestina, scrierile lui Isaac, le-a cercetat cu sîrguinţă încordată. Şi cercetîndu-le, n-a răbdat să nu le împărtăşească şi altora. Iar sorţii lucrării de editare a lor au căzut pe mine. A fost un lucru de la care nu m-am putut trage înapoi, deşi ştiam că este obositor. L-am primit pentru vrednicia şi virtutea bărbatului şi pentru datoria şi veneraţia deosebită ce o am faţă de el. Primind sarcina acestei lucrări, voi vorbi mai întîi pe scurt despre Isaac, apoi despre scrierile lui şi despre ediţia de faţă a lor.

Isaac, luîndu-şi obîrşia din Răsărit, unde au odrăslit şi de unde au pornit toate ale mîntuirii, era sirian după nume, iar patria lui a fost Ninive[3]. Părinţii lui nu ne sînt cunoscuţi. Despărţindu-se de lume din fragedă tinereţe şi din vîrsta înfloritoare şi intrînd cu un frate de sînge în mînăstirea cu numele lui Mar Matei, unde mulţi duceau viaţă de îngeri în trup, a îmbrăţişat chipul şi viaţa singuratică. Deprinzîndu-se acolo cu ostenelile nevoinţei şi ajungînd la o măsură îndestulătoare a virtuţii, se simţi stăpînit de dorul unei liniştiri mai adînci, şi cu inima arzînd de jarul pustniciei. Deci, plecînd departe de chinovie şi sălăşluindu-se într-o chilie din pustie, duse o vieţuire cu totul singuratică şi neamestecată, gîndind numai la sine şi la Dumnezeu. Fratele său, luînd conducerea lavrei mai înainte pomenite, nu înceta să-i ceară, prin scrisori stăruitoare, să lase pustia şi să vină din nou în mînăstirea de mai înainte[4]. Dar el se alipise atît de mult de pustie, încît nu voia să se despartă nici măcar pentru puţin timp de ea. Dar ceea ce n-a izbutit rugămintea fratelui mai înainte, a izbutit mai tîrziu descoperirea dumnezeiască[5]. Neascultînd de fratele

3. «Assemani, în «Bibliotheca orientalis» tom. I, p. 463, şi autorul «Cuvîntului înainte» spun că s-a născut, a crescut şi a învăţat în Mesopotamia, nu departe de Edesa».

4. «A doua din epistolele lui cuprinde răspunsul către fratele lui, dar se intitulează «*Către un frate natural şi duhovnicesc ce locuieşte în lume»,* fie pentru că numeşte chinovia lumii (căci numindu-l nu numai frate natural, ci şi duhovnicesc, e vădit că era monah), fie pentru că Isaac avea şi un alt frate ce locuia în lume».

5. Nichifor Theotoche se referă iarăşi la un loc din *«Cuvîntul înainte»* al anonimului, ce urmează în ediţia sa.

de sînge, deşi îl îndemna să vină în sfînta mînăstire, a ascultat de Părintele care l-a chemat de sus, primind grija arhierească a cîrmuirii corăbiei Bisericii Ninivitenilor. Părăseşte deci pustia, de al cărui dor ardea inima lui, şi primeşte hirotonia de episcop al Ninivei. Căci nu trebuia să ascundă lumina sub obrocul pustiei, ci să o pună în sfeşnicul păstoririi şi să răspîndească razele strălucitoare ale puterii ei luminătoare, pînă departe. Dar aceasta s-a întîmplat pentru un foarte scurt timp, căci de-abia se văzu lumina răsărind şi iarăşi s-a retras. Căci nu era, pe cît se vede, lumea vrednică de acest bărbat. S-a întîmplat cu el ceea ce s-a întîmplat odinioară dumnezeiescului Grigorie Teologul, care, fiind hirotonit episcop al Sasimelor, a cugetat să fugă îndată după hirotonie, ceea ce celor mai iubitori de Dumnezeu nu li se pare că se întîmplă din pricina unui gînd iubitor de sine şi nestăpînit (şi deci nici nu numesc aceasta un lucru de prihană şi de osîndă), ci din pricina desăvîrşirii bărbaţilor. Căci aceştia erau fără prihană în celelalte şi de neosîndit şi purtători de duh. Iar cel duhovnicesc toate le judecă, dar nu e judecat de nimeni.

Iar ceea ce i s-a întîmplat lui atunci este aceasta : în ziua însăşi în care a primit hirotonia, şezînd în locuinţa episcopiei, înfăţişîndu-i-se doi înşi, unul i-a cerut celuilalt o datorie, iar celălalt recunoscînd datoria, i-a cerut o mică amînare. Creditorul însă i-a spus : «Dacă acesta refuză să-mi dea ceea ce datorează, îl voi preda îndată judecătorului». Dumnezeiescul Isaac i-a spus : «Dacă, după porunca Sfintei Evanghelii, tu nu trebuie să ceri nici cele ce ţi s-au luat, cu atît mai mult trebuie să te înduri şi să-i îngădui o zi ca să plătească ceea ce-ţi datorează». Dar acela a răspuns fără îndurare : «Lasă acum cele ale Evangheliei». Atunci Isaac a zis : «Dacă acesta nu ascultă de poruncile Evangheliei şi ale Domnului, ce voi face eu însumi aci ?». Şi văzînd că viaţa lui, obişnuită cu liniştea, nefrămîntată şi netulburată, urma să fie împrăştiată şi tulburată de griji, s-a retras din scaun şi a venit din nou în chilia lui iubită din pustie, în care a rămas pînă la moarte. Şi cîte lupte a purtat împotriva dracilor şi a trupului şi cît de mare a ajuns în virtute, în cea pe care o cere viaţa cea făptuitoare şi cea văzătoare (contemplativă), şi la ce desăvîrşire a sufletului a ajuns şi de cît har s-a bucurat cît timp

se afla încă în viaţă, e de prisos să spunem. Căci acestea se vor putea afla uşor din scrierile lui.

Căci în *Cuvîntul XXIII* zice : «Precum cel ce nu vede cu ochii lui soarele nu poate nici descrie cuiva lumina lui numai din auz, nici nu simte lumina lui, aşa nici cel ce n-a gustat cu sufletul lui dulceaţa faptelor duhovniceşti». Iar în *Cuvîntul XXVI* zice : «Cercînd mult timp cele de-a dreapta şi cele de-a stînga şi probîndu-mă pe mine însumi de multe ori în aceste două chipuri şi primind răni contrare nenumărate şi învrednicindu-mă în chip ascuns de multe ajutoare, am cîştigat o experienţă de mulţi ani şi am învăţat acestea prin cercare, cu darul lui Dumnezeu». Iar în *Cuvîntul XV* zice : «Acestea le-am scris spre amintirea mea şi a oricui citeşte această scriere, precum am primit din cercetarea Scripturilor şi din guri adevărate, şi puţin, din cercarea însăşi».

Ai văzut deci că mai întîi a făcut toate cîte le-a predat pe urmă scrisului şi a fost un învăţător cu fapta al celor învăţate de el. Învăţătura lui e cu adevărat dumnezeiască, punînd ca temelie virtutea cea mai înaltă, ridicîndu-se pînă la culmea desăvîrşirii. De aceea, şi învăţătorul este dumnezeiesc şi înalt şi desăvîrşit. Căci a cercat cele ce le-a învăţat de la harul dumnezeiesc, şi aşa le-a învăţat şi le-a scris. Neputînd fericitul închide cu tăcere lucrarea puternică şi prea dulce a harului în sine, a lămurit-o în altele mai întunecos, iar în acestea foarte limpede zicînd : «De multe ori cînd le scriam acestea se opreau degetele pe hîrtie şi nu mai puteam suporta plăcerea ce se ivea în inima mea, care făcea simţurile să tacă».

Dar se cuvine să ne minunăm şi de această virtute a bărbatului : despărţit de toţi oamenii, se îndulcea cu dragostea faţă de ei, precum el însuşi mărturiseşte despre sine. Căci zice : «Iubiţilor, deoarece m-am făcut nebun, nu sufăr să păzesc taina în tăcere, ci mă fac nebun (vorbeşte aci ca şi sfîntul apostol: «M-am făcut nebun lăudîndu-mă», I Cor., 11, 11), pentru folosul fraţilor. Pentru că aceasta este dragostea cea adevărată, cea care nu poate răbda să ţină vreo taină faţă de fraţii ei». Căci şi din pustie revărsa valuri ale învăţăturii, prin care uda cu îmbelşugare sufletele fraţilor, izvorîndu-le neîncetat.

Cele despre el istorisindu-le pe scurt un anonim[6], spune aceste cuvinte : «Fiind învăţător monahilor şi liman de mîntuire tuturor, a scris aceste patru cărţi cu multă frumuseţe în grăire».

Acelaşi spune şi despre timpurile în care a trăit Isaac : «Acest sfînt a trăit la începutul celei a şaptea mii de la zidirea lumii». Acestea consună cu cele ce le spune acelaşi Isaac, zicînd : «Te afli dogmatizînd împotriva acestora ce sînt de şase mii de ani». Din acestea e vădit că atunci cînd a scris acestea se împliniseră şase mii de ani de la zidirea lumii. Dar despre aceasta aflăm mai amănunţit din epistola lui către minunatul Simeon. Căci acesta a trăit 75 de ani, sau de la anul 4 al Împăratului Justin cel bătrîn, care era anul 521 de la Mîntuitorul Hristos, pînă la anul 15 al lui Mauriciu, adică la anul mîntuirii, 596[7]. Şi fiindcă Simeon era foarte tînăr cînd a îmbrăţişat vieţuirea pe stîlp, iar Isaac apare ca un sfătuitor în epistolă şi-i înfăţişează primele reguli ale vieţii de liniştire[8], deci i-a trimis epistola înainte de a se urca acela pe stîlp, din aceasta se poate vedea cu uşurinţă că Ava Isaac era pe la anul 534 al iconomiei dumnezeieşti în floarea vîrstei, fiind desăvîrşit nu numai cu virtutea ci şi cu vîrsta. Deci chiar dacă a ajuns la foarte adînci bătrîneţe, s-a mutat la corturi, fără îndoială, înainte de anul mîntuirii 600.

În mod greşit au socotit unii că Isaac al nostru este acela a cărui viaţă a descris-o cel întru sfinţi Grigorie Dialogul[9]. Toată viaţa lui Isaac al nostru s-a mişcat din patria sa la mînăstire, de la mînăstire la pustie, şi din pustie la Ninive şi, de aici, iarăşi în pustie. Iar a aceluia, de la răsăritul soarelui pînă la apus, adică din Siria pînă în Italia, la Spoleto. Dar şi din epistola către Simeon deosebim exact pe cei doi bărbaţi. Dialogul zice că Isaac al lui a venit în Italia fără să ştie ucenicii săi şi schimbîndu-şi numele, în primii ani ai stăpînirii goţilor, care trebuie înţeleşi ca anii apropiaţi de anul mîntuirii 541, cînd a început să împărăţească în Italia Totilas, şi a trăit

6. «Acestea se păstrează în codicil din Biblioteca Vaticanului scrişi în limba arabă şi siriacă, în introducerea celor patru cărţi ale lui Isaac, despre care vom vorbi mai jos. Ele s-au tradus în latină de maronitul sirian Assemani. Din acestea am scos cele spuse despre Isaac».

7. «Fabricius, în «Bibliotheca graeca», cartea 5, cap. 34, p. 279».

8. Ep. 4.

9. «*Dialogi, libr.* 3, cap. 14».

pînă la anii din urmă, adică pînă la 553, cînd Teios fiind omorît, şi Italia a scăpat de tirania goţilor. Acesta şi-a ascuns aşa de mult numele lui adevărat, că n-a fost dat pe faţă decît de duhul necurat pe care el l-a scos din cineva. Deci nu pare adevărat, ba chiar e cu neputinţă de primit, că în aceşti ani, Simeon, care vieţuia ca monah în muntele minunat din apropierea Antiohiei, să-i fi scris lui în Spoleto, unde nu era cunoscut nici cu numele, şi acesta, aceluia. Acestea, despre Isaac. Iar în cele următoare, vom grăi şi despre scrierile lui.

Despre faptul că părintele adevărat al acestor reguli ale nevoinţelor, publicate acum, este acest Isaac, mărturiseşte, împreună cu cei doi vechi codici manuscrişi aflaţi în mîinile noastre, codicele vechi aflat încă în Lavra cuviosului nostru părinte, Sava, din Palestina (acesta e poate cel scris de cuvioşii părinţi Avramie şi Patrichie), pe care Prea fericitul Patriarh l-a citit, precum s-a spus, de multe ori cînd vieţuia acolo ; apoi, cel din oraşul Corfu, din Mînăstirea Sfintei Mucenice fecioare Ecaterina, pe care l-am văzut eu însumi la fel cel din Biblioteca Cezariană [10]. Titlul acestuia este următorul : «Ale celui întru sfinţi părintelui nostru Ava Isaac SIRUL, pustnicul, care a fost episcop al iubitoarei de Hristos cetăţi Ninive, cuvinte despre nevoinţă, tălmăcite de cuvioşii părinţi ai noştri, Ava Patrichie şi Ava Avramie, filozofi şi sihaştri din Lavra celui întru sfinţi, părintelui nostru, Sava. Cuvintele cuprinse în el sînt 87».

Apoi şi cel din Biblioteca Coisliniană, purtînd numele lui Isaac SIRUL, pustnicul şi episcopul Ninivei, şi cuprinzînd 92 de «Cuvinte», în care se cuprind şi scolii din Cuvintele sau scrierile lui Anastasie, Antioh, Antonie, Arsenie, Atanasie, Varsanufie, Vasile, Bulgarul (Teofilact), Ava Carion, Carpatiul, Ioan Gură de Aur, Ioan Scărarul, Copris, Chirii, Diadoh, Dorotei, Efrem, Isaia, Evagrie, Grigorie Teologul, Isihie, Ioan Monahul, Iosif, Isidor, Ava Longhin, Macarie, Marcu, Maxim, Nil, Ava Nisterie, Ava Petru, Petru al Alexandriei, Pimen, Ava Sisoe, Simeon, Talasie, Teodor Nonu, Zigaben şi Zosima [11]

10. «Pe acesta văzîndu-l cu cîteva luni înainte, am comparat unele din tîlcuiri atunci cu cele ale ediţiei acesteia şi le-am aflat identice. De la o comparaţie a întregului text cu cel de faţă m-a împiedicat bibliotecarul grijuliu, Kollar».

11. «Pe acesta îl menţionează Montfaucon, *Bibliotheca graeca,* cartea 5, cap. 41, p. 471».

Acesta e un codice cu adevărat preţios şi dacă l-aş fi avut în mînă ar fi fost de mare folos pentru ediţia aceasta. Mai sînt de amintit codicii din Biblioteca Vaticanului, nr. 23, 301, 505, 737, dintre care fiecare cuprinde 98 Cuvinte, traduse din limba siriacă în cea grecească de Patrichie şi Avramie, monahi în Sfîntul Sava [12]. Catalogul manuscriselor din Anglia descrie şi el 99 de Cuvinte despre nevoinţă, traduse în greceşte de Avramie şi Isaachie (îl numeşte pe Patrichie, în chip greşit, Isaachie, ca şi Cave), monahi din Mînăstirea Sfîntul Sava [13]. El mai descrie şi alte trei scrieri ale aceluiaşi Isaac, scrise în siriacă şi păstrate în Cod. 72 din Biblioteca Bodleiană [14].

Iar Ebed Iesu scrie în Catalogul cărţilor caldeiene : «Isaac Niniviteanul a alcătuit 7 tomuri despre cîrmuirea duhului, despre tainele dumnezeieşti, despre judecăţi şi vieţuire» [15]. Nu ştim de nu e vorba de un alt Isaac şi nu de al nostru, sau de a aflat alte titluri în scrierile celui al nostru ; în acest caz nu ştim dacă tomurile despre tainele dumnezeieşti şi despre judecată s-au pierdut, sau s-au păstrat undeva unde nu ştim. *Cuvintele* despre cîrmuirea duhului, adică cele despre suflet, sînt poate aceleaşi cu *Cuvintele* 56, 57, 59 din această ediţie, iar cele despre vieţuire sînt poate aceleaşi cu *Cuvintele* 1, 9 şi 10 despre vieţuirea călugărească.

Amintind de aceste 7 tomuri, Assemani zice în «Bibliotheca Orientalis» alcătuită de el : «Unul din aceste tomuri socotim că a fost scris în siriacă, iar patru cărţi, îndată după aceea, în arabă». Mai întîi prezintă cele patru cărţi din Codicii sirieni, arabi şi greceşti din Biblioteca Vaticană, cercetaţi de el. Dintre acestea, din prima dă 28 de titluri de *Cuvinte,* împreună cu începuturile lor : din a doua 45, din a treia 44, din a patra 25 (a menţionat şi care din ele se păstrează scrise numai în limba arabă, sau numai în siriană, sau numai în greacă). Apoi vorbeşte şi despre tom, zicînd : «In biblioteca Gimnaziului Maronit (din Roma) se află un manuscris împărţit în 19 scrieri, al cărui titlu este : «Cărţi de obşte pentru toate neamurile, sau despre cauza tuturor cauzelor». Inceputul ei este : «Dumnezeule cel veşnic, Cel din veac neînceput şi pururea neschimbat». Aceasta arată cu îndestulare că e produsul altui oarecare Isaac, episcop al Edesei, şi nu al celui al Ninivei.

12. «Assemani, în «Bibliotheca orientalis», tom. I, p. 446».
13. «La pag. 35, nr. 256 şi la pag. 44, nr. 295».
14. «Fabricius, «Bibi. graeca», cartea 5, cap. 41, p. 17».
15. «Idem, *ibidem».*

Iar din cele 138 de «Cuvinte» din cele patru cărţi (înţeleg titlurile şi începuturile lor), unele sînt aceleaşi cu cele editate acum, iar altele sînt părţi ale lor. Altele au acelaşi titlu, dar alt început ; altele, dimpotrivă ; şi altele par să se deosebească cu totul.

Indicînd aci cele patru cărţi amintite, noi le-am pus la sfîrşitul cărţii[16]. Dintre ele am dat în greceşte titlurile şi începuturile *Cuvintelor* socotite needitate aci, indicînd şi codicii ce le cuprind ; la fiecare «Cuvînt» din cele cuprinse în această ediţie, am notat alăturea şi pe cel identic din acele patru cărţi. Astfel, fiecare poate cunoaşte «Cuvintele» editate şi needitate ale cuviosului[17].

Dar nici numărul «Cuvintelor» din codicii greci amintiţi înainte nu e acelaşi în toate. În unele e mai mare, ca cel din această ediţie. Dar cantitatea conţinutului «Cuvintelor» e poate aceeaşi în toate, numai numerele sînt neegale, din pricina unei împărţiri diferite. Şi în cei doi codici ai noştri numărul «Cuvintelor» este inegal, dar nu şi conţinutul lor, cum se poate vedea din numerele date în lista de la începutul cărţii şi din unele note. Împărţirea neegală vine din faptul că unele din «Cuvinte» cuprind capitole, întrebări, răspunsuri şi rugăciuni şi că unul şi acelaşi de multe ori cuprinde diferite teme şi se alcătuieşte oarecum din multe «Cuvinte». Căci şi în biblioteca părinţilor[18] e cîte un cuvînt foarte mare, editat numai în latineşte (din aceasta s-au luat în această carte unele fragmente în latineşte). Acolo poate vedea cineva şi o carte despre dispreţuirea lumii, care e împărţită în 53 de capitole şi e atribuită în chip greşit sfîntului Isaac SIRUL, presbiter din Antiohia. Acest Isaac a trăit în vremea Împăratului Leon cel Mare, care a luat sceptrul în anul 457 şi şi-a sfîrşit viaţa în anul 474, cînd s-a mutat de aici. În ediţia de faţă «Cuvîntul» acesta este alcătuit din 15 «Cuvinte»[19]. Atîta despre acestea.

Cei doi codici ce i-am avut în mînă sînt scrişi de o mînă străveche din acelaşi veac şi sînt contemporani cu cel din

16. Credem că e vorba de titlurile puse după «Cuvîntul înainte» ce urmează după această prefaţă a lui Nichifor Theotoche.

17. Noi nu dăm acest catalog de titluri din ed. lui Theotoche, socotind că problema identităţii *Cuvintelor* din diferiţi codici rămîne să fie studiată de cel ce va întreprinde să întocmească o ediţie critică a operei sfîntului Isaac.

18. «*Bibliotheca Patrum,* ed. Lyon, tom. 11».

19. «Adică Cuv. 23, apoi SIRUL urmează astfel :5, 56, 21, .11, 22, 13, 24 85, 27, 46, 17, 72 şi 18».

Biblioteca Cezariană, cum se vede din asemănarea literelor şi a hîrtiei. Unul din ei l-a avut înalt Prea Sfinţitul Mitropolit al Artei, Neofit, care părăsind Mitropolia şi săvîrşindu-şi viaţa întru nevoinţe, nu tare de mult, în Athos, l-a predat Prea învăţatului dascăl, Cuviosului Neofit, ierodiaconului din Peloponez ; pe al doilea, l-a avut nu ştiu de unde Prea învăţatul predicator Agapie, întîistătătorul bisericii Sfîntul Nicolae, din Galata. De cel de al doilea din acestea, de al lui Agapie, m-am folosit ca prototip, din cel dintîi am notat unele deosebiri de mică însemnătate. În acesta e pus la începutul Cuvintelor lui Isaac şi «Cuvîntul înainte» despre tăcere şi linişte, din care manuscrisul lui Neofit nu are decît o prescurtare scrisă de o mînă mai nouă şi în dialectul de obşte.

Cuprinsul acestui «Cuvînt înainte» (care nu s-a tipărit aci pentru alt motiv decît pentru cîteva ştiri scurte despre Isaac) e copilăresc, iar «Cuvîntul» e prolix şi folosirea citatelor din Scriptură, nepotrivită. Alcătuirea lui e lipsită de măestrie, urmînd o înşirare fără rînduială, pe care autorul silindu-se s-o acopere, se întinde într-o vorbărie deşartă, vrînd să împace cele de neîmpăcat[20].

Oare cine e acesta ? Nu cumva Avramie sau Patrichie ? Căci pare foarte probabil ca cei ce au tradus scrierile lui Isaac să fi voit să facă şi lauda lui. De altfel, însăşi traducerea *Cuvintelor* o vedem de un nivel foarte coborît, făcută poate cuvînt de cuvînt şi neţinînd seama cîtuşi de puţin de regulile gramaticii. De aci vine şi marea neclaritate a *Cuvintelor*. Lovindu-ne de ea în înţelegerea unora din ele, am încercat, nu dintr-o voinţă arbitrară, ci cu aprobarea Prea Fericitului Patriarh, să o înlăturăm pe cît ne-a fost cu putinţă, prin note, îndreptînd nu puţine greşeli vădite şi uşor de îndreptat[21].

20. Poate că aprecierile lui Theotoche sînt cam aspre. Ceea ce e drept în ele este că : «Cuvîntul expune prea prolix tema tăcerii. De aceea nu dăm în acest volum acel *Cuvînt înainte.* Dimpotrivă, textul tipărit la 1819 la Neamţ şi cel mai nou, dactilografiat, dau numai acest *Cuvînt înainte* şi nu şi pe al lui Nichifor Theotoche.

21. Corecturile lui Nichifor Theotoche, făcute la note, fiind prea puţine, noi ne-am permis să facem cu mult mai multe în traducerea noastră. El nu putea îndrepta textul grec pe care-l publica după manuscrise. Noi am putut îndrepta în textul românesc înţelesurile neclare, foarte frecvente în textul grec. Notele lui Nichifor Theotoche sînt date de noi între semnele citaţiunii. Iar ale noastre, fără ele. Unele din notele lui Nichifor Theotoche dau versiunea uneori variată a codicelui primit de la Neofit al Artei. Textul urmează manuscrisul primit de la Agapie, cum mărturiseşte Theotoche însuşi.

Dar fiindcă în cei doi codici ai noştri nu este aceeaşi înşirare a *Cuvintelor* şi alta este în cel Cezarian şi alta în cărţile lui Assemani, ba în aceiaşi sînt amestecate şi capitolele prin întrebare şi răspuns şi *Epistolele,* ni s-a părut să alcătuim cartea de faţă altfel, încît *Cuvintele* apropiate în oarecare fel să urmeze unele altora. Dar în prototip nu sînt schimbate nici în împărţire, nici în titluri, ci toate s-au numit *Cuvinte,* afară de *Epistole.* Dar trebuie ştiut că nici al doilea, nici al şaptelea nu sînt scrise de acelaşi Isaac al nostru, cum mărturiseşte Assemani. Ci primul e al douăzecilea, celălalt, al optulea, al lui Ioan Sava Monahul, născut în Ninive şi trăitor pe la mijlocul celui de al şaselea veac al iconomiei în trup, în mînăstirea numită Dilaiti, de dincolo de Tigru.

Aşadar, de-Dumnezeu chemaţilor şi cuvioşilor părinţi (deşi îndemnurile lui Isaac ne sînt proprii şi potrivite mai ales nouă), cei ce cu dragoste dumnezeiască aţi luat pe umeri jugul cel blînd al lui Hristos în lavrele din Palestina şi din Muntele Sinai şi în marile mînăstiri şi în schiturile şi sihăstriile din Athos şi din alte părţi şi v-aţi hotărît să vă liniştiţi, purtînd viaţa îngerească în trup, cei ce v-aţi atins de primele trepte ale scării ce urcă la cer şi cei ce aţi ajuns la mijlocul ei şi cei ce aţi atins vîrful ei cel mai înalt, cei de acum şi cei de după aceia, — aveţi această carte sfîntă ca povăţuitoarea cea mai bună în toată lucrarea nevoinţei. Căci ea tîlcuieşte foarte bine adevărata lepădare de lume şi de cele din lume, cunoştinţa tuturor ispitelor celui ce ne războieşte, descrierea amănunţită a patimilor mult împletite, rugăciunea minţii şi urcuşul sufletesc, desăvîrşirea întru nevoinţă şi întru liniştire şi, ca să spun pe scurt, toată virtutea văzătoare şi făptuitoare. Ea explică cu de-amănuntul cele mai tainice stări şi lucrări ale vieţuirii călugăreşti, care se înfăţişează curat şi se fac cunoscute numai din vederea cu fapta. Citind-o pe aceasta, cereţi răsplătirile bogate de sus pe seama celui ce a fost cauza acestei ediţii, pe seama Prea Fericitului Patriarh Efrem. Iar mie (dacă am contribuit şi eu cu ceva), îmi ajunge ceea ce se spune îndeobşte despre noi: «Dumnezeu să-l ierte».

Dar ajuns aci, nu voi pregeta, silit de datoria adevărului, să pomenesc ceea ce e vrednic de spus şi de pomenit. Nectarie şi Dositei şi Hrisant, pururea pomeniţii Patriarhi ai Sfintei Cetăţi a Ierusalimului, au alcătuit odinioară şi multe cărţi, dînd la iveală învăţături de foarte mare folos ale celor care au învăţat drept cuvîntul adevărului, şi arme puternice împotriva

celor ce s-au abătut de la dreapta credinţă. Prea Fericitul Efrem, urmîndu-le pilda ca un adevărat urmaş al lor, a publicat şi el nu puţine cărţi mîntuitoare ; şi ştiu că va publica şi altele.

Deci cei ce-şi aduc darul lor, Prea sfîntului şi de Dumnezeu primitorului Mormînt, nu sînt numai următori ai pildei acelor vechi şi evlavioşi creştini care au pus deoparte şi au strîns pentru Ierusalim întru una a sîmbetelor din ceea ce fiecare a agonisit (I Cor., 16, 2), ci şi apărători ai acelor prea cinstite Locuri, făcîndu-se plinirea evlaviei credincioşilor, dovada prea limpede a iconomiei divino-omeneşti a Cuvîntului, Dumnezeu şi Om, şi lauda şi strălucirea neamului dreptcredincioşilor, ci şi ocrotitori ai orfanilor de acolo, ai văduvelor, ai săracilor, şi susţinători ai multor suflete ameninţate de lipsuri şi nevoi, sprijinite prin evlavia lor şi izbăvite prin ajutorul dat lor de către Mormîntul de Viaţă primitor. Şi peste toate acestea s-au arătat susţinători şi binefăcători ai plinirii de obşte ai Bisericii. Căci prin darul lor, Prea Fericiţii Patriarhi publică cărţi care pot să fie de folos pentru tot sufletul dreptcredincios. Drept aceea unii ca aceştia se vor împărtăşi în chip vădit şi neîndoielnic de răsplătirile înmiite ale Marelui Răsplătitor. Căci îi aduc Lui un dar desăvîrşit, sfînt, bineplăcut şi roditor [22].

22. «In *Bibi. orient., tom.* I, p. 456 şi 457».

ALE CELUI ÎNTRE SFINŢI PĂRINTELUI NOSTRU

ISAAC SIRUL

nevoitor şi pustnic, cel ce a fost episcop al iubitoarei-de-Dumnezeu cetăţi, Ninive

CUVINTE DESPRE NEVOINŢĂ

Cuvinte despre nevoinţă

**scrise de el în graiul său şi tălmăcite[23]
de către părinţii noştri
iubitori de înţelepciune şi de linişţire,
Ava Patrichie şi Ava Avramie,
care s-au liniştit în Lavra celui între sfinţi
părintelui nostru, Sava.**

CUVÎNTUL I

Despre lepădare şi despre vieţuirea călugărească

Frica de Dumnezeu este începutul virtuţii. Iar despre ea se spune că e rodul credinţei şi se seamănă în inimă, cînd mintea se desparte de împrăştierea în lume, adunîndu-şi gîndurile ce rătăcesc din pricina împrăştierii, în cugetarea la viitoarea reaşezare[24]. Căci nimic nu ajută mai bine pe cineva să pună temelia virtuţii, ca a se ţine pe sine străin de lucrurile vieţii şi a rămîne în legea luminii cărărilor celor sfinte şi drepte, pe care le-a amintit şi le-a numit psalmistul, în Duh. Căci anevoie se află vreun om care să poată purta cinstea aceasta[25], ba poate că nu se află peste tot vreunul, chiar de ar fi cineva deopotrivă cu îngerii. Şi aceasta din grăbita primire a schimbării, cum ar zice cineva.

23. «In celălalt manuscris, se adaugă: *în limba* greacă».

24. Restabilirea în starea ei pe care a avut-o de la început.

25. Cel ce primeşte cinstiri de la oameni greu va putea să scape de cursele mîndriei. De aceea şi Stăpînul tuturor deplînge pe cel lăudat de oameni, zicînd : «Vai vouă, cînd vor zice bine de voi toţi oamenii».

începutul căii vieţii stă în aceea ca mintea să cugete la cuvintele lui Dumnezeu şi să petreacă în sărăcie. Căci adăparea din acele cuvinte ajută la desăvârşirea în sărăcie. Sau adăparea din cugetarea la cuvintele lui Dumnezeu îţi ajută la dobîndirea sărăciei. Iar do- bîndirea sărăciei îţi dă odihnă, ca să dobîndeşti cugetarea la cuvintele lui Dumnezeu. Şi acestea două te a- jută să urci în scurtă vreme treptele întregii zidiri a
virtutilor.

Nimeni nu poate să se apropie de Dumnezeu decît dacă se depărtează de lume. Iar depărtare numesc nu ieşirea din ea cu trupul, ci depărtarea de lucrurile lumii. Virtutea aceasta stă în odihnirea sau golirea cugetării de lucrurile lumii. Căci nu se poate inima linişti şi nu se poate izbăvi de închipuiri atîta timp cît simţurile lucrează; nici patimile trupeşti nu stau în ne- lucrare şi nici gîndurile rele nu încetează fară numai în pustie. Dar pînă nu dobîndeşte sufletul beţia credinţei în Dumnezeu, prin primirea puterii simţirii ei, nu-şi poate vindeca slăbiciunea simţurilor[26] şi nici călca cu putere peste conţinutul celor văzute, care este zid despărţitor în faţa celor din lăuntru. Nici nu simte înainte de aceea rodul raţional al stăpînirii de sine. Iar ferirea de păcate este rodul amîndurora. Fără cea dintîi nu e nici cea de a doua; iar unde păşeşte drept cea de a doua, e ţinută în frîu şi cea de a treia[27]

Cînd harul se înmulţeşte în om, atunci, în năzuinţa după dreptate, dispreţuieşte cu uşurinţă frica de moar

26 Beţia credinţei este o putere de la Dumnezeu, care copleşeşte aplecarea simţurilor spre cele din afară, dînd sufletului putere să vadă şi să se alipească de cele dinăuntru şi, prin ele, de Dumnezeu.

27 «Părintele spune poate aceasta : că din depărtarea de lume şi din beţia credinţei vine ferirea de păcate. Aceasta înseamnă că cei ce se despart de lume şi se umplu de credinţă scapă de mrejele păcatului. Cea dintîi, zice, e despărţirea de lume ; a doua, beţia credinţei, a treia a stăpînirea de sine. El adaugă şi aceea : fără despărţirea de lume, nimeni nu se poate umple de credinţă. Iar în cel al cărui suflet s-a umplut de credinţă, stăpînirea de sine e ţinută în frîu de frica de Dumnezeu».

te[28], şi sufletul îl îndeamnă să rabde necazurile pentru frica de Dumnezeu[29]. Şi toate cîte pot să vatăme trupul şi cîte vin în chip neaşteptat asupra firii şi se adaugă ca pătimiri, sînt socotite ca nimic în ochii sufletului, faţă de cele nădăjduite încă de pe acum.

Nu e cu putinţă să cunoaştem adevărul, dacă nu vin asupra noastră ispitele din îngăduinţă[30]. Iar primind cineva încredinţarea despre aceasta, înţelege că multă purtare de grijă are Dumnezeu pentru om şi că nu e om care să nu se afle sub purtarea Lui de grijă; şi că purtarea Lui de grijă priveşte în chip luminos mai ales spre cei ce-L caută pe El şi poartă pătimirile pentru El, ca şi cum şi-ar îndrepta degetul spre ei.

Dar cînd se înmulţeşte lipsa harului în om, atunci toate cele potrivnice celor spuse îi sînt aproape. Atunci cunoştinţa e mai mare decît credinţa, din pricina iscodirii şi nu are încredere în Dumnezeu în nici un lucru. De aceea, nu se socoteşte nici sub purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Unul ca acesta se află sub cei ce îndreaptă spre el săgeţile, în noaptea fără lună, şi e pîndit de aceştia.

Frica de Dumnezeu e începutul vieţii celei adevărate a omului. Dar aceasta nu poate să stăruie în suflet împreună cu împrăştierea. Căci inima se rupe de dulceaţa lui Dumnezeu cînd slujeşte simţurilor. Pentru că înţelesurile celor din lăuntru sînt împiedicate de simţuri, care ar trebui să le slujească lor.

Îndoiala inimii aduce sufletului frică. Iar credinţa poate întări hotărîrea chiar şi în vremea tăierii mădularelor. Cîtă vreme pofta trupului covîrşeşte în tine, nu vei putea dobîndi îndrăzneala cea bună şi lipsa de

28. Năzuinţa după «dreptate» este năzuinţa după toate virtuţile. Cînd harul lui Dumnezeu se înmulţeşte în om, acesta dispreţuieşte frica de moarte, in străduinţa lui fierbinte după dobîndirea virtuţilor.

29. Frica de Dumnezeu îl întăreşte pe om împotriva fricii de moarte.

30. Din îngăduinţa lui Dumnezeu pentru întărirea noastră.

frică faţă de multele împotriviri ce se ridică în calea spre Cel dorit.

Cel ce pofteşte cinste nu va putea scăpa de pricinile întristării. Căci nu se află om în mijlocul lucrurilor ce se schimbă, care să nu primească în cugetarea lui schimbarea lucrurilor de faţă. Dacă pofta este otravă a simţurilor, să tacă cei ce mărturisesc că-şi păzesc pacea minţii împreună cu împrăştierea.

Înţelept este, nu cel ce zice că în osteneală şi în vremea luptei şi a războiului încetează gîndurile urîte din el, ci cel ce în adevărul inimii lui îşi înţelepţeşte vederea minţii, ca să nu privească fără ruşine la gîndurile desfrînate. Acela, întru buna cuviinţă a conştiinţei lui, chiar cînd mărturiseşte prin privirea ochilor ceea ce ţine de credinţă, atîrnă ruşinea ca o perdea peste locul ascuns al gîndurilor. Acesta îşi păzeşte neprihănirea lui ca o fecioară înţeleaptă, prin credinţa în Hristos. Nimic nu e atît de potrivit ca să înlăture din suflet gîndurile desfrînării ce-l stăpînesc de mai înainte şi să alunge amintirile trezite ce i se mişcă în trup şi aprind flacăra tulburării, ca scufundarea în dorinţa învăţăturii şi a umblării pe urmele adîncului înţelesurilor dumnezeieştii Scripturi. Cînd gîndurile vor fi scufundate în dulceaţa căutării înţelepciunii adunate în vistieriile cuvintelor, cu hotărîrea de a usca din ele ceea ce ele au la arătare, omul lasă în spatele său lumea, şi uită toate cele din ea şi şterge din suflet toate amintirile care aduc chipurile, ba deseori şi gîndurile trebuinţelor obişnuite ale firii. Şi însuşi sufletul stăruie în ieşirea din sine în noile răspunsuri ce-i vin din marea de taină a Scripturilor[31].

31. SFÎNTUL ISAAC se dovedeşte un mare poet în exprimarea gîndurilor sale. Cuvintele Scripturii au la suprafaţă umezeala plăcută a înfăţişărilor mustoase ale lucrurilor ce servesc de chipuri unor înţelesuri netrupeşti, nemustoase. Mintea trece din extaz în extaz, pe măsură ce-i apar noi răspunsuri, noi întîmplări din marea nesfîrşită de înţelesuri ale cuvintelor Scripturii.

Dar chiar dacă mintea pluteşte pe suprafaţa apelor, adică a mării dumnezeieştilor Scripturi şi nu poate să scufunde înţelegerea ei în adîncimea întreagă a acestei mări, ca să înţeleagă toate vistieriile din adîncul ei, îi va ajunge şi numai o cercetare făcută cu dor, pentru a lega gîndurile ei cu putere în singurul gînd al minunării, ca să le împiedice să nu alerge spre firea trupului, cum a zis un oarecare dintre înţelepţii în cele dumnezeieşti. Căci inima e delicată şi nu poate răbda răutăţile ce-i vin de la cei din afară şi de la războaiele din lăuntru. Şi ştiţi că gîndul rău apasă greu[32]. Şi dacă inima nu se ocupă cu cunoştinţa[33], nu poate răbda tulburarea pornirii trupului. Şi precum greutatea poverii dintr-un talger atrage repede aplecarea acului, nesupunîndu-se voii vîntului, aşa lucrul de ruşine şi frica atrag cugetarea. Şi precum primirea lucrului de ruşine şi frica se fac minţii, pe măsura lor, pricină de rătăcire neîncetată, iar acul cumpenei minţii, tulburîndu-se, se mişcă de aci acolo, tot aşa stăpînirea de sine creşte pe măsura depărtării fricii din suflet.

Însfîrşit, precum talgerele cumpenei se îngreuiază sub o greutate mai mare şi cumpăna nu se clatină cu uşurinţă sub suflarea vîntului, tot aşa mintea îngreuiată sub frica lui Dumnezeu şi sub ruşine nu e mişcată uşor de către cei ce o clatină[34]. Şi în măsura în care se primeşte frica în minte, în aceeaşi măsură pune pe ea stăpînire mutarea şi schimbarea. Înţelepţeşte-te şi pune în călătoria ta drept temelie frica de Dumnezeu, şi în puţine zile te vei reaşeza în poarta Împărăţiei, fără ocoliri în drumul tău.

32. Gîndul rău, pizmaş, plin de griji, dornic de plăceri, e greu de suportat, dar şi greu de alungat. El nu dă pace. El se cere împlinit. Şi prin împlinire, primeşte o nouă putere.

33. Cunoştinţa înţelesurilor dumnezeieşti ale Scripturilor.

34. Textul are unele obscurităţi. Mai întîi, ruşinea şi frica tulbură mintea, apoi o fac fermă. Probabil, întîi era vorba de «lucrul de ruşine» şi de frica de moarte ; aci e vorba de sentimentul ruşinii şi de frica de Dumnezeu. In continuare e iarăşi vorba de lucrul de ruşine şi de frica de moarte.

În toate cele ce te întîmpină din Scripturi, cercetează scopul cuvîntului, ca să te adînceşti în tine şi să înţelegi cu mare pătrundere adîncul înţelesurilor sfinţilor care, călăuziţi şi luminaţi în vieţuirea lor de dumnezeiescul har, simt pururea o rază oarecare a gîndirii ce înaintează în mijlocul stihurilor celor scrise şi luminează înaintea înţelegerii lor, ca să deosebească între cuvintele simple şi înţelesurile cuprinse în ele, cu multă înţelegere, întru priceperea sufletului.

Omului care citeşte cu minte goală cele cuprinse în stihurile grele, i se goleşte şi inima şi se stinge în ea puterea dumnezeiască ce dăruieşte inimii gustarea cea mai dulce, în minunata înţelegere a sufletului. Oricine obişnuieşte să alerge spre ceea ce îi este înrudit. De aceea şi sufletul ce are părtăşie cu Duhul, cînd aude vreun cuvînt care are ascuns în el o putere dumnezeiască, atrage cu înfocare conţinutul lui. Nu pe orice om îl trezeşte un lucru care e spus duhovniceşte şi care are în el ascunsă o putere, ca să se minuneze de el. Cuvîntul despre virtute are nevoie de o inimă care se odihneşte de cele ale pămîntului şi de îndeletnicirea cu ele. Lucrurile virtuţii nu trezesc gîndul omului a cărui cugetare se osteneşte cu grija celor trecătoare, ca să le poftească şi să caute să le dobîndească.

Dezlipirea de cele trupeşti are loc înaintea naşterii legăturii cu Dumnezeu, deşi la unii, în iconomia harului, această legătură premerge de multe ori acelei dezlipiri, aşa cum o dorinţă ascunde o altă dorinţă. Rînduiala iconomiei este alta decît rînduiala cea de obşte dintre oameni. Dar tu păzeşte rînduiala de obşte. De premerge în tine harul, cunoaşte că aceasta e voia lui. Iar de nu, urcă spre vîrful turnului duhovnicesc, pe calea tuturor oamenilor, pe care au urcat ei după rînduială.

Tot ceea ce se lucrează în contemplaţie şi se împlineşte prin poruncă pentru ea e cu totul nevăzut ochilor trupului. Şi tot ce se lucrează cu fapta este un lucru îmbinat, pentru că porunca sau fapta, deşi e una, are nevoie de amîndouă, de contemplaţie şi de faptă, din pricina celor trupeşti şi netrupeşti. Dar îmbinarea celor două e una.

Faptele ce se îngrijesc de curăţie nu înlătură amintirea greşelilor trecute, dar înlătură din minte amintirea întristării şi de aci înainte venirea amintirii în cugetare se face cu folos.

Lăcomia sufletului de a se îmbogăţi în virtute covîrşeşte pofta văzută a trupului împreună înjugat.

Podoaba oricărui lucru e măsura. Căci fără măsură chiar şi cele socotite bune se fac spre pagubă.

Voieşti să ai părtăşie (comuniune) cu Dumnezeu în mintea ta, în dobîndirea acelei simţiri a plăcerii, care nu e robită de simţuri ? Urmăreşte milostenia, care, cînd se va afla în lăuntrul tău, ia în tine chipul acelei Sfinte Frumuseţi cu care te-ai făcut asemenea. Însuşirea cea mai cuprinzătoare a milosteniei sădeşte în suflet, fără mijlocirea vreunui oarecare timp, pe lîngă unirea întru slavă şi strălucire, împărtăşirea de dumnezeire.

Unirea duhovnicească este o amintire nepecetluită, care arde în inimă cu un dor înfocat, luîndu-şi puterea legăturii din stăruirea pe lîngă porunci, nu prin reaua lor întrebuinţare, nici în chip natural. Căci în ele îşi află hrana de viaţă dătătoare pentru întărirea vederii sufleteşti. Prin aceasta vine inima la răpire, ca să-şi închidă îndoitele simţuri, cele trupeşti şi cele sufleteşti.

Nu este altă cărare spre dragostea cea duhovnicească, care zugrăveşte chipul nevăzut, decît aceea care începe cu mila, precum a zis Domnul nostru. Ea duce

spre Tatăl cel desăvîrşit. Căci aşa a poruncit celor ce-L ascultă pe El, ca să o pună pe aceasta ca temelie[35].

Altul este cuvîntul faptei şi altul, cuvîntul cel frumos. Şi fără cercarea lucrurilor, înţelepciunea nu ştie să-şi împodobească cuvintele ei şi să vorbească adevărul, pentru că nu-l cunoaşte pe acesta. Nici nu poate să descopere cineva virtutea, dacă el însuşi nu a făcut niciodată experienţa ei. Cuvîntul din faptă este o vistierie a nădejdii, iar înţelepciunea nefăptuitoare este un depozit al ruşinii.

Precum un artist zugrăveşte apa pe pereţi, dar nu-şi poate alina setea cu apa aceea, şi precum un om vede visuri frumoase, aşa face şi cuvîntul nefăptuitor. Cel ce grăieşte din cercarea lucrului său despre virtute, împărtăşeşte din ea şi celui ce ascultă, precum împărtăşeşte cineva din banii cîştigaţi de el.

Şi cel ce seamănă învăţătura, din cele dobîndite de el, în urechile celor ce-l ascultă, deschide gura cu îndrăzneală către fiii săi duhovniceşti, precum bătrînul Iacov a spus lui Iosif: «Iată ţi-am dat o parte mai mare decît fraţilor tăi; e cea pe care am luat-o cu sabia şi cu arcul meu de la Amorei» (Fac., 48, 22).

Fiecare om care are o vieţuire întinată pofteşte viaţa vremelnică. Iar acesta e lipsit de cunoştinţă. Bine a zis careva că frica de moarte întristează pe omul apăsat de conştiinţa lui; iar cel ce are în sine mărturia cea bună doreşte moartea ca şi viaţa. Să nu socoteşti înţelept adevărat pe cel ce-şi robeşte cugetarea, vieţii acesteia, din laşitate şi frică. Socoteşte toate cele bune şi cele rele ce se întîmplă trupului ca nişte visuri. Căci nu numai în vremea morţii vei fi dezlegat de ele, ci de multe ori şi înainte de moarte te părăsesc şi pleacă.

35. «Unde a poruncit Domnul? In: «Fiţi deci milostivi, precum şi Tatăl vostru milostiv este» (Lc., 6, 36) şi în: «De voieşti să fii desăvîrşit, mergi, vinde averile tale şi le dă săracilor şi vei avea comoară în cer şi, venind, urmează-Mi Mie» (Mt„ 19, 21) şi în: «Fiţi dar desăvîrşiţi, precum Tatăl vostru Cel din ceruri desăvîrşit este» (Mt., 5, 41).

Dar pe acelea dintre ele care au vreo părtăşie cu sufletul tău socoteşte-le că sînt avuţiile tale în veacul acesta şi că în cel viitor vor merge cu tine[36]. Şi de sînt bune, veseleşte-te şi mulţumeşte lui Dumnezeu în cugetul tău, iar de sînt rele, întristează-te şi suspină şi caută izbăvirea de ele cît timp eşti încă în trup. Orice bine pe care-l ai lucrător în tine să-l ai tot aşa şi întru ascuns. Iar botezul şi credinţa ţi s-au făcut mijlocitoare spre acest bine, pentru că prin ele ai fost chemat de Domnul nostru Iisus Hristos la faptele cele bune ale Lui, împreună cu Tatăl şi cu Sfîntul Duh, Căruia se cuvine slava, cinstea, mulţumirea şi închinăciunea în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL II

Despre lepădarea de lume şi despre înfrînarea de la îndrăzneala faţă de oameni

Cînd dorim să fugim de lume şi să ne facem străini de cele lumeşti, nimic nu ne desparte aşa de mult de lume şi nu omoară patimile din noi şi nu ne trezeşte şi nu ne înviorează spre cele duhovniceşti, ca plînsul şi durerea inimii, împreunate cu dreapta socoteală. Căci faţa celui sfios ia ca pildă smerenia Celui iubit. Şi iarăşi, nimic nu ne face să petrecem aşa de mult în lume şi cu cei beţi şi risipitori din ea, şi nimic nu ne desparte aşa de mult de vistieriile înţelepciunii şi ale cunoştinţei tainelor lui Dumnezeu, ca rîsul şi ca împrăştierea, împreunate cu îndrăzneala. Acestea sînt îndeletnicirile dracului curviei.

Deci fiindcă ţi-am cercat iubirea de înţelepciune, te rog, iubitule, cu iubire, să te păzeşti de ispita vrăjma-

36. Cele care prefac sufletul tău după chipul lor sînt proprii sufletului în viaţa aceasta şi rămîn proprii lui şi după moarte. Cele rele îţi fac sufletul pentru veci lipsit de Dumnezeu cel bun, cele bune îţi ţin sufletul pentru veci bun şi unit cu Dumnezeu, izvorul bunătăţii.

şului, ca să nu-ţi răceşti sufletul tău prin glume neînfrînate, scoţîndu-l din căldura dragostei lui Hristos, Care a gustat pentru tine fiere pe lemnul Crucii, şi în locul dulceţii şi al îndrăznirii celei către Dumnezeu, să-l umpli de multe închipuiri şi să-l robeşti, încă treaz fiind, dar totuşi dormind, viselor necuvenite, al căror rău miros nu-l suportă îngerii lui Dumnezeu, şi să te faci altora pricină de alunecare, iar ţie, ţepuşă. Sileşte-te, deci, pe tine însuţi, să urmezi pilda smereniei lui Hristos, ca să se aprindă şi mai mult focul aruncat de El în tine[37], foc prin care se dezrădăcinează toate mişcările lumii, care omoară pe omul cel nou şi murdăresc curţile Domnului cel sfînt şi puternic. Căci eu îndrăznesc să zic, după sfîntul Pavel, că «sîntem biserica lui Dumnezeu» (I Cor., 3, 16). Să curăţim, deci, biserica Lui, precum curat este şi El, ca să dorească să se sălăşluiască în ea. Să o sfinţim, precum şi El sfînt este. Şi să o împodobim cu toate faptele bune şi cinstite. Să o tămîiem cu tămîia odihnirii voii Lui, prin rugăciunea curată şi din inimă, care nu se poate dobîndi prin împărtăşirea de mişcările lumeşti necontenite. Şi aşa va umbri în suflet norul slavei Lui şi va străluci lumina măririi Lui în lăuntrul inimii. Şi se vor umple de bucurie şi de veselie toţi vieţuitorii din cortul lui Dumnezeu. Iar cei cutezători şi neruşinaţi vor fi lipsiţi de flacăra Sfîntului Duh.

Osîndeşte-te, deci, frate, pe tine însuţi pururea. Şi zi: «Vai mie, o suflete, că s-a apropiat desfacerea ta de trup. Pentru ce te veseleşti de cele ce le vei părăsi astăzi şi de a căror vedere te vei lipsi în veci? Ia aminte la cele dinaintea ta, şi gîndeşte la cele ce le-ai făcut, cum şi care sînt şi cu cine ai petrecut zilele vieţii tale, sau cine a primit osteneala lucrării plugăriei tale şi pe cine ai veselit în arena ta, ca să iasă în întîmpina-

37. E vrednică de reţinut această legătură ce o face SFÎNTUL ISAAC între smerenie şi focul iubirii. Cel ce iubeşte nu ştie de sine, ca şi cel smerit. Dimpotrivă, cel mîndru nu ştie decît de sine, deci e neiubitor.

rea ta în clipa ieşirii tale. Pe cine ai desfătat prin alergarea ta, ca să te odihneşti în limanul lui ? De dragul cui te-ai necăjit ostenindu-te, ca să ajungi la el întru bucurie ? Pe cine ai cîştigat prieten în veacul viitor, ca să te primească la ieşirea ta ? În ce ţarină ai lucrat şi cine-ţi va da plata la apusul soarelui, adică la despărţirea ta de trup ?

Cercetează-te pe tine, (suflete), şi vezi în ce latură va fi partea ta şi dacă ai lucrat pînă la capăt în ţarina ce rodeşte amărăciune celor ce o lucrează, strigă cu suspin şi cu durere către Dumnezeu, Care se odihneşte mai presus de jertfele şi de arderile tale de tot. Să ţîşnească din gura ta cuvinte îndurerate, care să desfăteze pe sfinţii îngeri. Obrajii tăi să ia culoarea plînsului ochilor tăi, ca să se odihnească în tine Sfîntul Duh, şi să te spele de întinăciunea răutăţilor tale. Împacă pe Domnul cu lacrimile tale, ca să vină la tine. Cheamă pe Maria şi pe Marta, ca să te înveţe cuvintele plînsului. Strigă către Domnul!

Rugăciune[38]

Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, Cel ce ai plîns pe Lazăr şi ai picurat lacrimi de mîhnire şi de milă peste el, primeşte lacrimile amărăciunii mele. Tămăduieşte cu patimile Tale patimile mele. Vindecă cu ranele Tale ranele mele. Curăţeşte cu sîngele Tău sîngele meu şi amestecă în trupul meu mireazma trupului Tău de viaţă făcător. Fierea cu care ai fost adăpat de vrăjmaşii Tăi să îndulcească sufletul meu, izbăvindu-l de amărăciunea cu care m-a adăpat potrivnicul meu. Trupul Tău întins pe lemnul crucii să înaripeze spre Tine mintea mea, cea atrasă de draci în jos. Capul Tău, pe care l-ai aplecat pe cruce, să înalţe capul meu pălmuit de vrăjmaşi. Mîinile Tale, pironite de cei necredincioşi pe cruce, să mă ridice pe mine spre Tine, din groapa pierzaniei, cum a făgăduit prea sfînta Ta gură. Faţa Ta,

38. Subtitlul aceste nu se află în manuscrise. E pus de editorul Nichifor Theotoche.

care a primit lovituri şi scuipări de la cei blestemaţi, să umple de strălucire faţa mea întinată de fărădelegi. Sufletul Tău, pe care, aflîndu-Te pe cruce, l-ai predat Părintelui Tău, să mă călăuzească spre Tine prin harul Tău. Nu am inimă îndurerată spre căutarea ta, nu am pocăinţă, nici străpungere, care aduc din nou pe fii la moştenirea lor. Nu am, Stăpîne, lacrimi mîngîietoare. Mintea mi s-a întunecat în cele ale vieţii acesteia şi nu poate privi spre Tine întru durere. Inima mi s-a răcit de mulţimea ispitelor şi nu se poate încălzi de lacrimile dragostei faţă de Tine. Dar, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeule, Vistierul bunătăţilor, dăruieşte-mi mie pocăinţă întreagă şi inimă îndurerată, ca să ies cu tot sufletul în căutarea Ta. Căci fără de Tine mă voi înstrăina de tot binele. Dăruieşte-mi, deci, Bunule, harul Tău. Tatăl, care Te-a născut pe Tine din sînurile Sale, fără de vreme şi veşnic, să înnoiască în mine chipul icoanei Tale. Te-am părăsit pe Tine ; nu mă părăsi! Am ieşit de la Tine ; ieşi în căutarea mea şi mă du la păşunile Tale şi mă înnumără între oile turmei Tale celei alese şi mă hrăneşte împreună cu ele cu verdeaţa tainelor Tale celor dumnezeieşti, ca inima mea să se facă sălaşul lor şi să vadă în ea strălucirea descoperirilor Tale, care este mîngîierea şi înviorarea celor ce s-au ostenit pentru Tine în necazuri şi în tot felul de greutăţi! De această strălucire fie să ne învrednicim şi noi prin harul şi prin iubirea de oameni a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos ! Amin.

CUVÎNTUL III

Despre retragerea în pustie. Şi că nu trebuie să ne temem şi să avem frică, ci să ne sprijinim inima pe încrederea în Dumnezeu şi să îndrăznim cu credinţă neîndoielnică, ca unii ce avem sprijinitor şi păzitor pe Dumnezeu

De te simţi vreodată pregătit pentru retragerea în singurătate, în împărăţia libertăţii, ale cărei sarcini sînt uşoare, să nu te împingă cugetul fricii, după obi-

ceiul lui, în multe feluri de schimbări şi învîrtiri ale gîndurilor, ci fii mai degrabă încrezător că Păzitorul tău este cu tine şi încredinţează-te cu dinadinsul întru înţelepciunea ta, că tu şi toată zidirea sînteţi sub Singurul Stăpîn care cu o singură încuviinţare toate le mişcă, le clatină, le îmblînzeşte şi le chiverniseşte; şi că nici un împreună-slujitor nu poate vătăma pe vreunul din cei împreună-slujitori ai lui, fără hotărîrea Celui ce poartă de grijă şi le cîrmuieşte pe toate. Şi ridică-te îndată şi îndrăzneşte. Căci chiar de s-a dat unora slobozenie în unele lucruri, nu li s-a dat în toate lucrurile. Căci nici dracii, nici fiarele pierzătoare, nici oamenii stăpîniţi de răutate nu pot împlini voia lor pornită spre nimicire şi pierzanie, de nu îngăduie voia Celui ce le cîrmuieşte pe toate şi le dă un anumit loc de lucrare. Căci nu îngăduie libertăţii lor să vină la toată lucrarea. Pentru că de ar fi aşa, n-ar putea vieţui nici un trup. Nu lasă Domnul ca de zidirea Lui să se apropie puterea dracilor şi a oamenilor şi să-şi împlinească în ea voia lor.

De aceea, zi pururea sufletului tău: «Am Păzitor care mă păzeşte şi nu poate vreuna dintre făpturi să se arate înaintea mea, decît dacă se dă poruncă de sus». Crede cu adevărat că nu îndrăznesc nici măcar să se arate în ochii tăi şi să-ţi facă auzite de urechile tale ameninţările lor. Că dacă ar avea învoire de sus, din cer, nu ar avea nevoie nici de cuvînt sau de cuvinte, şi lucrarea lor ar urma voii lor.

Şi zi iarăşi: «Dacă ar fi voia Stăpînului meu să pună stăpînire cei răi pe făptura Lui, n-aş primi aceasta cu greutate, căci nu voiesc să zădărnicesc voia Lui». Şi aşa în încercările tale, umple-te de bucurie, ca unul ce ştii şi simţi deplin că voia Domnului te cîrmuieşte şi te călăuzeşte pe tine. Drept aceea, sprijineşte-ţi inima ta pe încrederea în Domnul şi nu te teme nici de frica de noapte, nici de săgeata ce zboară

ziua, «căci credinţa celui drept, zice, cea întru Dumnezeu, îmblînzeşte fiarele sălbatice ca pe nişte oi» (Evr., 11, 33).

Dar nu sînt drept, zice, ca să mă încred în Domnul. Însă tu ai ieşit cu adevărat, pentru lucrarea dreptăţii, în pustia aceasta plină de necazuri şi de aceea te-ai făcut ascultător voii lui Dumnezeu. Drept aceea, în deşert te osteneşti cînd suporţi aceste osteneli, dacă nu-I aduci Lui ca jertfă a dragostei necazul tău. Căci Dumnezeu nu voieşte pentru ea însăşi osteneala noastră. Această înţelegere o arată toţi cei ce iubesc pe Dumnezeu, necăjindu-se pe ei înşişi pentru dragostea faţă de El. Căci cei ce binevoiesc întru frica lui Dumnezeu să vieţuiască în Hristos Iisus, aleg necazul şi rabdă prigonirea. Şi El le dă acelora puterea să cunoască vistieriile Lui cele ascunse.

Despre sporirea ce le vine din ispite celor ce le rabdă cu mulţumire şi bărbăţie

Căci a zis careva dintre sfinţi, că era un oarecare bătrîn prea cinstit dintre pustnici şi am mers odată la el şi eram întristat din pricina ispitelor. Iar el era bolnav şi se afla culcat. Şi după ce i-am făcut plecăciune, am şezut lîngă el şi am zis : «Roagă-te pentru mine, părinte, că mult sînt supărat de ispitele dracilor». Iar acela, deschizînd ochii lui, a căutat la mine şi mi-a zis ; «Fiule, eşti prea tînăr şi nu sloboade Dumnezeu ispitele asupra ta». Iar eu i-am spus: «Sînt tînăr, dar sufăr ispitele unor bărbaţi în putere». Acela îmi zise iarăşi: «Dumnezeu te va înţelepţi». Iar eu am zis : «Cum mă va înţelepţi, că eu în fiecare zi gust moartea ?». Acela zise iarăşi: «Dumnezeu te iubeşte, taci. Dumnezeu îţi va da harul Lui» (Acesta era un război în somn). Apoi a zis iarăşi: «Cunoaşte, fiule, că 30 de ani am făcut război cu dracii şi pînă ce n-am

trecut de al douăzecilea, n-am fost ajutat deloc. Iar după ce am izbutit să trec peste al cincilea (după cei douăzeci), am început să aflu odihnă. Şi trecînd încă un an, s-a înmulţit (odihna). Iar după ce a curs şi al şaptelea (după cei douăzeci), şi a venit al optulea, s-a înmulţit şi mai mult. Iar trecînd şi al treizecilea şi ajungînd la sfîrşit, aşa s-a întărit odihna, că nu mai cunoşteam nici măsura la care a ajuns». Şi a adaos : «De mă voi ridica la slujirea (liturghia) mea, sînt lăsat să slujesc o singură slavă, iar la celelalte de voi sta trei zile, voi fi cu Dumnezeu întru răpire şi nu voi simţi nicidecum osteneala». Iată ce odihnă nesfîrşită a născut lucrarea de multă vreme.

Paza limbii nu numai că trezeşte mintea către Dumnezeu, ci ajută şi la înfrînare

Era un oarecare dintre părinţi care mînca de două ori pe săptămînă. Şi a zis către noi: «În ziua în care vorbesc cu cineva nu pot păzi canonul postului după obiceiul meu, ci sînt silit să-l dezleg». Şi am înţeles că paza limbii nu numai că trezeşte mintea către Dumnezeu, ci dăruieşte în chip ascuns şi o mare tărie pentru faptele arătate, lucrate prin trup, ca să fie împlinite ; şi luminează şi lucrarea cea ascunsă, precum au spus părinţii: că paza gurii trezeşte conştiinţa către Dumnezeu, cînd cineva tace întru cunoştinţă.

Sfîntul acesta era foarte obişnuit cu privegherea de noapte. Căci zicea: «În noaptea în care stau treaz pînă dimineaţa, după cîntarea psalmilor mă odihnesc. Iar după ce mă trezesc din somn, în ziua aceea sînt ca unul care nu mai e în lumea aceasta. Şi gînduri pămînteşti nu mai intră nicidecum în inima mea, şi nici nu mai am trebuinţă de pravilele rînduite. Ci mă aflu întru răpire toată ziua aceea.

Deci, într-una din zile am mîncat, pentru că trecuseră mai înainte patru zile fără să gust nimic. Drept

aceea, m-am ridicat la slujba de seară ca să gust ceva şi m-am oprit în curtea chiliei mele, că era soare mult, şi am rămas aşa pînă ce a răsărit iarăşi soarele în ziua următoare şi încălzea faţa mea. Şi abia atunci cînd soarele ardea tot mai tare şi-mi ardea faţa, s-a întors mintea mea la mine, şi iată văzui că e altă zi, şi am mulţumit lui Dumnezeu care varsă atîta har peste om şi învredniceşte cu atîta cinstire pe cei ce-i urmează Lui. Că Lui singur I se cuvine slava şi mărirea în vecii vecilor. Amin».

CUVÎNTUL IV

Despre poftirea lumii

Adevărat este cuvîntul Domnului, pe care l-a spus, că nu poate cineva dobîndi dragostea de Dumnezeu odată cu poftirea lumii, nici nu e cu putinţă să dobîndească părtăşia de Dumnezeu (comuniune cu El) împreună cu părtăşia de lume, nici să aibă grija lui Dumnezeu împreună cu grija lumii[39]: Căci cînd părăsim cele ale lui Dumnezeu pentru slava deşartă, sau de multe ori pentru trebuinţa trupului, mulţi dintre noi se apleacă spre celelalte. Aceştia declară că lucrează pentru împărăţia cerurilor, dar nu-şi aduc aminte de porunca Domnului pe care a spus-o: «De veţi avea toată grija pentru împărăţia cerurilor, nu vă voi lipsi de cele trebuitoare firii celei văzute, ci vă vor veni vouă toate împreună cu celelalte»[40]. «Oare se îngrijeşte El de păsările cerului cele fără de suflet, zidite pentru voi, şi nu are grijă de voi ?». Nicidecum. Celui ce se îngrijeşte de cele duhovniceşti, sau de vreuna dintre ele,

39. «Nimeni nu poate sluji la doi domni. Căci, sau pe unul îl va urî şi pe celălalt îl va iubi; sau pe unul îl va urma şi pe celălalt îl va nesocoti. Nu poate sluji lui Dumnezeu şi lui Mamona» (Mt., 6, 24).

40. «Cereţi mai întîi Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă» (Mt., 6, 33).

cele trupeşti i se dăruiesc fără să se îngrijească de ele, cînd îi lipsesc şi cînd vine vremea. Iar cel ce se îngrijeşte peste trebuinţă de cele trupeşti cade de bună voie şi de la Dumnezeu. Deci de ne vom strădui să ne îngrijim de cele ce trebuie făcute pentru numele Domnului, Se va îngriji El însuşi de amîndouă felurile, după măsura nevoinţei noastre.

Drept aceea, să căutăm trăirea cu Dumnezeu nu în cele trupeşti, uitînd de lucrurile sufletelor noastre, ci să ne întoarcem toate faptele noastre spre nădejdea celor viitoare. Căci cel ce s-a predat odată pe sine lucrării virtuţii, din dragostea sufletului său, şi doreşte să desăvîrşească lucrarea ei, nu se îngrijeşte iarăşi de cele trupeşti, fie că le are, fie că nu le are. Fără îndoială, Dumnezeu îngăduie adeseori ca cei virtuoşi să fie ispitiţi de acestea şi lasă ca ispitele să se ridice împotriva lor în orice loc. Căci îi loveşte în trupul lor, ca pe Iov, şi-i aduce la sărăcie şi la depărtarea oamenilor de ei şi-i loveşte în cele ce le-au dobîndit. Dar de sufletul lor nu se apropie vătămarea. Nu e cu putinţă ca atunci cînd umblăm în calea dreptăţii să nu ne întîmpine mîhnirea şi ca trupul să nu sufere de boli, de dureri şi să rămînă neclintit, dacă dorim să vieţuim în virtute. Omul care vieţuieşte după voia sa, sau cu pizmă, sau în cele spre pierzarea sufletului, sau în altceva din cele ce-l vatămă, are osîndă. Dar cînd umblă în calea dreptăţii şi-şi face drumul către Dumnezeu şi cîştigă pe mulţi făcîndu-i asemenea lui, dacă îl întîmpină vreun lucru din acestea nu se cuvine să se abată de la ea, ci trebuie să-l primească cu bucurie, fără iscodire, şi să mulţumească lui Dumnezeu că i-a trimis lui harul acesta, şi că s-a învrednicit să cadă pentru El într-o încercare şi să se facă părtaş pătimirilor proorocilor, apostolilor şi celorlalţi sfinţi. Că şi aceştia au răbdat de dragul acestei căi necazuri, fie de la oameni, fie de la draci, fie de la trup. Că nu se întîmplă

să vină acestea fără încuviinţarea şi fără îngăduinţa lui Dumnezeu, ci-i vin ca să i se facă prilejuri spre dreptate. Pentru că nu e cu putinţă ca Dumnezeu să facă pe cel ce doreşte să fie cu El, să lucreze cele bune, decît dacă îi aduce încercări pentru adevăr. Şi nu e cu putinţă ca acesta să se facă vrednic de mărirea lui Dumnezeu, dacă nu intră la ea prin ispite ; şi nu se bucură de ea, fără darul lui Hristos. Aceasta o mărturiseşte sfîntul Pavel, arătînd că lucrul acesta este aşa de mare, încît îl socoteşte dar (harismă). Căci e mare lucru să fie cineva pregătit să pătimească pentru nădejdea în Dumnezeu (Fil., 1, 19). Căci zice: «Aceasta ni s-a dat nouă de la Dumnezeu, ca nu numai să credem în Hristos, ci şi să pătimim pentru El». Tot aşa a scris sfîntul Petru în Epistola lui (I Pt., 3, 14); «Cînd pătimiţi pentru dreptate, sînteţi fericiţi că vă faceţi părtaşi pătimirilor lui Hristos». Drept aceea, cînd te afli la lărgime să nu te bucuri, iar cînd te afli în necazuri, să nu te întristezi, şi să nu le socoteşti pe acestea ca străine de calea lui Dumnezeu. Căci pe calea Lui se umblă din veac şi din neam în neam prin cruce şi moarte. Şi de ce vin acestea ? Ca să afli că eşti în afara căii lui Dumnezeu şi ai părăsit-o pe ea. Şi tu nu voieşti să umbli pe calea sfinţilor, ci voieşti să-ţi pregăteşti ţie altă cale, ca să umbli pe ea fără pătimire ?

Calea lui Dumnezeu e crucea de fiecare zi, căci nimenea nu s-a suit la cer cu răsfăţ (cu tihnă). Calea tihnei ştim unde sfîrşeşte, iar pe cel ce se scufundă pe sine în Dumnezeu nu-l vrea Dumnezeu să fie niciodată fără grijă. Însă el trebuie să fie cu grijă pentru adevăr. Dar şi din aceasta se cunoaşte că este sub grija lui Dumnezeu, că-i trimite pururea suferinţe.

Dar cei ce petrec în încercări nu sînt lăsaţi niciodată de purtarea de grijă a lui Dumnezeu să ajungă în mîna dracilor. Mai ales dacă sărută picioarele fraţilor şi acoperă vinovăţiile lor, şi le ascund pe ele ca pe ale

lor proprii. Cel ce voieşte să fie în lumea aceasta fără grijă şi o doreşte aceasta, dar voieşte să vieţuiască totodată în virtute, e străin de calea aceasta. Căci drepţii nu numai că se nevoiesc în faptele cele bune, ci se şi află de bună voie într-o mare nevoinţă pentru biruirea ispitelor, pentru cercarea răbdării lor. Dar sufletul care are frica de Dumnezeu nu se teme de ceva care-l vatămă trupeşte. Căci nădăjduieşte în El de acum şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL V

Despre depărtarea de lume şi despre toate cele ce tulbură mintea

Multă cinste a dat Dumnezeu oamenilor prin îndoita învăţătură[41], prin care le-a dăruit (cunoştinţa) şi le-a deschis din toate părţile uşa pentru a intra la cunoaşterea Sa. Iar de voieşti un martor credincios al celor spuse, fă-te tu însuţi pe tine şi nu vei pieri. Şi de voieşti să o cunoşti pe aceasta din afară, ai un alt învăţător şi martor, care te călăuzeşte fără rătăcire pe calea adevărului[42].

Mintea tulburată nu poate scăpa de uitare şi înţelepciunea nu deschide uşa ei unei astfel de minţi. Cel ce poate să vadă sfîrşitul la care ajung deopotrivă toate nu are nevoie de alt învăţător pentru lepădarea grijilor vieţii. Legea naturală dată la început omului de Dumnezeu o arată vederea făpturilor Lui. Iar legea scrisă se adaugă după neascultare.

41. Din îndoita învăţătură pe care Dumnezeu le-a dat-o oamenilor, una este legea naturală, iar alta, cea supranaturală. Cea naturală este puterea sădită în firea lor de a cunoaşte pe Dumnezeu din făpturile Lui (Rom., 1, 20). Iar cea supranaturală este legea scrisă, sau revelată prin prooroci şi prin Iisus Hristos.

42. Primul martor e conştiinţa, al doilea, lumea din afară, sau revelaţia scrisă.

Cel ce nu se depărtează de bună voie de pricinile patimilor e atras de bunăvoie de păcat. Iar pricinile păcatului sînt acestea: vinul, femeile, bogăţia şi bunăstarea trupului. Nu pentru că acestea sînt prin fire păcate, ci pentru că firea uşor înclină din pricina lor spre patimile păcatului. De aceea omul trebuie să se păzească de ele cu sîrguinţă. De-ţi vei aduce aminte pururea de slăbiciunea ta, nu vei călca hotarul ce trebuie păzit. La oameni e urîtă sărăcia; la Dumnezeu, sufletul semeţ şi mintea împrăştiată. La oameni e cinstită bogăţia; la Dumnezeu, sufletul smerit.

Cînd voieşti să pui început unei lucrări bune, pregăteşte-te pentru ispitele ce vor fi aduse asupra ta şi să nu te îndoieşti de adevăr. Căci e un obicei al vrăjmaşului ca, atunci cînd vede pe cineva începînd cu credinţă fierbinte o bună vieţuire, să-i aducă în cale ispite felurite şi înfricoşătoare, ca, venind prin aceasta la frică, să-şi răcească hotărîrea lui cea bună şi să nu mai aibă o rîvnă fierbinte de a se apuca de lucrarea plăcută lui Dumnezeu.

Nu pentru că vrăjmaşul are o astfel de putere (căci altfel n-ar mai putea nimeni să facă vreodată binele), ci i se îngăduie de Dumnezeu, cum am învăţat din cazul dreptului Iov. Deci tu pregăteşte-te să întîmpini cu bărbăţie ispitele aduse în calea virtuţilor şi apoi apucă-te de lucrarea lor. Iar dacă nu te pregăteşti de mai înainte spre întîmpinarea ispitelor, reţine-te de la lucrarea virtuţilor.

Omul care se îndoieşte că Dumnezeu îi stă într-ajutor în lucrarea virtuţilor se teme pînă şi de umbra sa şi se socoteşte flămînd chiar şi în vremea îmbelşugării şi a săturării şi se simte plin de tulburare chiar şi în liniştea de care se bucură. Iar cel ce se încrede în Dumnezeu se întăreşte cu inima. Şi cinstea lui se face arătată tuturor oamenilor si lauda lui, în fata vrăjmaşilor lui.

Poruncile lui Dumnezeu sînt mai presus de toate comorile lumii. Şi cel ce le-a dobîndit pe acestea în lăuntrul lui îl află pe Dumnezeu. Cel ce caută cu grijă la Dumnezeu, L-a cîştigat pe El ca vistiernic, şi cel ce doreşte să facă voile Lui va avea călăuzitori pe îngerii din cer. Cel ce se teme de păcate va străbate neîmpiedicat drumul înfricoşător şi în vremea întunericului află lumină înaintea şi în lăuntrul său. Domnul păzeşte paşii celui ce se teme de păcate şi în vremea alunecării îi va veni în ajutor mila lui Dumnezeu. Cel ce socoteşte că păcatele lui sînt mici cade în stăpînirea lor şi va lua osîndă înşeptită. Seamănă milostenia cu smerenie şi vei secera milă la judecată. Dobîndeşte binele în aceleaşi laturi în care l-ai pierdut. De eşti dator lui Dumnezeu un obol, El nu primeşte în locul lui de la tine un mărgăritar. Astfel, dacă ţi-ai pierdut curăţia, nu primeşte de la tine milostenia, pînă ce tu stărui în curvie. Căci El vrea de la tine sfinţenia trupului. Odată ce ai călcat porunca nevrînd să părăseşti avuţia lumii, te lupţi pentru alte porunci ? Ai lăsat o buruiană în tine şi ai pornit război împotriva altora ?

Sfîntul Efrem a spus să nu te lupţi în vremea verii cu arşiţa, în haine de iarnă. Astfel fiecare va secera ceea ce seamănă. Şi fiecare boală se tămăduieşte cu leacurile potrivite ei. Iar tu, biruit de pizmă, de ce te sileşti să te lupţi cu somnul ? Smulge greşala cît încă e mică şi slabă, înainte de a se lăţi şi de a se întări. Nu fi fără grijă cînd greşala ţi se pare mică. Căci mai tîrziu îţi va fi ca o stăpînă nemiloasă şi vei umbla în faţa ei ca o slugă în lanţuri. Iar cel ce luptă de la început împotriva patimii curînd o va birui.

Cel ce poate să rabde nedreptatea cu bucurie, deşi e în stare să o respingă, a primit mîngîierea de la Dumnezeu, prin credinţa în El. Şi cel ce rabdă învinovăţirile ce i se aduc, cu smerită cugetare, a ajuns la de-

săvîrşire şi se minunează îngerii de el. Căci nici o altă virtute nu e aşa de mare şi de greu de dobîndit.

Să nu-ţi crezi ţie că eşti puternic, pînă ce nu vei fi ispitit şi nu te vei afla rămînînd neschimbat. Tot aşa probează-te pe tine în toate. Dobîndeşte credinţa dreaptă întru tine, ca să calci pe vrăjmaşii tăi, şi ţine-ţi mintea neîmprăştiată; şi să nu te încrezi în puterea ta, ca să nu fii lăsat în slăbiciunea firii tale. Căci atunci vei cunoaşte slăbiciunea ta din căderea ta. Nu te încrede nici în cunoştinţă, ca nu cumva, aşezîndu-se vrăjmaşul între tine şi ea, să te prindă în cursa vicleniei sale. Să ai limba blîndă şi nu te va întîmpina cîtuşi de puţin necinstea. Dobîndeşte buze dulci şi-i vei avea pe toţi prieteni. Să nu te lauzi niciodată cu limba ta pentru faptele tale, ca să nu fii ruşinat. Căci în lucrul în care se laudă omul, în acela îngăduie Dumnezeu să se schimbe, ca să se smerească şi să înveţe smerenia. De aceea trebuie să le laşi toate în seama preştiinţei lui Dumnezeu şi să nu crezi că e ceva neschimbat în viaţa aceasta.

Ajuns astfel, aţinteşte-ţi ochiul pururea spre Dumnezeu. Că acoperămîntul lui Dumnezeu şi purtarea Lui de grijă înconjoară pe toţi oamenii. Dar nu e văzută decît de cei ce s-au curăţit pe ei înşişi de tot păcatul şi au neîncetat cugetarea lor în Dumnezeu şi numai în El. Cu deosebire li se arată acestora purtarea de grijă a lui Dumnezeu atunci cînd ajung într-o mare ispită pentru Dumnezeu. Atunci o simt pe aceasta ca şi cînd ar vedea-o cu ochii trupeşti; şi fiecare, pe măsura şi pricina ispitei ce i-a venit. Ea se arată atunci ca să dea bărbăţie celor ce se luptă, cum s-a întîmplat cu Iacov, cu Iisus al lui Navi, cu cei trei tineri, cu Petru şi cu ceilalţi sfinţi, cărora li S-a arătat Dumnezeu în oarecare chip omenesc, făcîndu-i îndrăzneţi şi sprijinindu-i în credinţă. Iar de spui că acestea s-au dat sfinţilor de la Dumnezeu prin iconomie şi ei s-au învrednicit în chip

deosebit de astfel de vederi, să-ţi fie pildă de îmbărbătare sfinţii mucenici, care adeseori mulţi împreună, iar altădată cîte unul, şi în multe şi felurite locuri, s-au nevoit pentru Hristos şi au răbdat bărbăteşte, cu puterea ce le-a venit de sus, în trupuri de lut, tăieturile fierului şi tot felul de chinuri, lucruri mai presus de fire.

Acestora li se arătau în chip vădit sfinţii îngeri, ca să afle fiecare că harul dumnezeiesc vine cu îmbelşugare peste aceia care rabdă în tot felul toată încercarea şi tot necazul, spre dovedirea vitejiei lor şi spre ruşinarea vrăjmaşilor lor.

Şi ce trebuie să spunem despre nevoitorii care s-au înstrăinat de lume şi despre pustnicii care au prefăcut pustia în cetate şi au făcut-o locuinţă a îngerilor, care îi cercetau pururea pentru chipul vieţuirii lor şi ca nişte slujitori ai Stăpînului petreceau împreună cu ei, avîndu-i ca pe nişte împreună-slujitori! Aceştia îmbrăţişau pustia în toate zilele vieţii lor şi-şi aveau locuinţa în munţi, în peşteri, în crăpăturile pămîntului, din pricina dragostei de Dumnezeu. Şi pentru că au părăsit cele pămînteşti şi au iubit cele cereşti şi s-au făcut următori ai îngerilor, pe drept cuvînt sfinţii îngeri nu-şi ascundeau vederea lor de la ei, şi împlineau toată vrerea lor. Ba li se şi arătau în anumite timpuri, învăţîndu-i cum trebuie să vieţuiască. Şi uneori le explicau unele lucruri neînţelese, alteori sfinţii înşişi îi întrebau despre ceea ce le era de trebuinţă. Iar uneori, cînd aceştia rătăceau pe cale, îi călăuzeau, alteori, cînd cădeau în ispite, îi izbăveau. Alteori, ivindu-se pe neaşteptate vreo întîmplare şi vreo primejdie, îi răpeau pe aceştia din mijlocul ei, scăpîndu-i de pildă de vreun şarpe, sau de vreo stîncă gata să se prăvălească, de aruncarea vreunei suliţe, sau a vreunei pietre. Iar alteori, războindu-i vrăjmaşul pe sfinţi în chip vădit, ei se arătau vederii ochilor lor şi spuneau că au fost tri-

mişi spre ajutorul lor şi le insuflau îndrăzneală, curaj şi bărbăţie. Alteori săvîrşeau tămăduiri prin ei. Uneori pe sfinţii înşişi, căzuţi în niscai pătimiri, îi tămăduiau. Şi uneori trupurile lor, istovite de nemîncare, le împuterniceau şi le întăreau prin atingerea mîinii, sau prin cuvinte mai presus de fire. Iar alteori le aduceau ca hrană pîini, uneori calde, şi alte lucruri de mîncare. Unora dintre ei le vesteau de mai înainte mutarea de aici, alteori şi felul mutării.

Şi de ce să înşirăm multe din cele care arată dragostea sfinţilor îngeri faţă de noi şi toată grija lor pentru sfinţi ? Ei poartă grijă de noi, ca nişte fraţi mai mari, de cei mai mici (Ps. 144, 19). S-au spus acestea ca să afle fiecare că «aproape este Domnul de toţi cei ce-L cheamă pe El întru adevăr». Şi cît de mult poartă El de grijă celor ce s-au predat pe ei bunei Lui plăceri şi îi urmează Lui din toată inima !

De crezi că Dumnezeu poartă grijă de tine, pentru ce te îngrijeşti de cele vremelnice şi de trebuinţele trupului tău ? Iar de nu crezi că Dumnezeu poartă grijă de tine, şi de aceea te îngrijeşti de cele trebuitoare ţie, eşti mai de plîns decît toţi oamenii (Ps. 54, 25). Şi pentru ce mai trăieşti deci sau pentru ce vei mai trăi ? «Aruncă grija ta asupra Domnului şi El te va hrăni» (Pilde, 3, 25); şi nu te vei înfricoşa de spaima ce vine asupra ta.

Cel ce s-a dăruit pe sine lui Dumnezeu petrece întru odihna minţii. Fără neagoniseală, sufletul nu poate să se elibereze de tulburarea gîndurilor; şi fără liniştea simţurilor, nu va simţi pacea minţii.

De nu va ajunge cineva în ispite, nu va dobîndi înţelepciunea duhului. Şi fără citire cu osteneală, nu va cunoaşte slăbirea gîndurilor. Iar fără liniştea gîndurilor, nu se va mişca mintea în taine ascunse. Şi fără tăria credinţei nu poate să aibă sufletul curaj şi îndrăzneală în ispite. Iar fără simţirea acoperămîntului vă-

dit al lui Dumnezeu, nu poate inima să nădăjduiască în El. Şi de nu poate gusta sufletul din patimile lui Hristos întru cunoştinţă, nu poate avea părtăşie (comuniune) cu El[43].

Socoteste ca e barbat al lui Dumnezeu cel ce , din multa milă de sine, s-a făcut pe sine mort faţă de trebuinţele neapărate. Căci cel ce miluieşte pe sărac Îl are pe Dumnezeu purtînd grijă de el. Şi cel s-a făcut sărac pentru Dumnezeu a aflat vistierii nesfîrşite.

Dumnezeu nu are nevoie de nimeni, dar Se bucură cînd vede pe cineva că odihneşte chipul Lui şi-l cinsteşte pe acesta pentru El[44]. Cînd cere cineva de la tine din cele ce ai, nu spune în inima ta că voi ţine aceasta pentru sufletul meu, ca să mă desfătez cu ea, că Dumnezeu îi va împlini lipsa aceluia din altă parte. Cuvintele acestea sînt ale celor nedrepţi, care nu cunosc pe Dumnezeu. Omul drept şi cinstit nu dă cinstea sa altuia. Nici nu va lăsa să treacă nelucrată vremea harului[45]. Omul sărac şi lipsit e miluit de Dumnezeu (căci Domnul nu părăseşte pe nimeni), dar tu ai întors de la tine cinstea ce ţi-a venit de la Dumnezeu şi ai depărtat harul Lui, depărtînd pe sărac[46]. Drept aceea, cînd dai, bucură-te şi spune: «Slavă Ţie, Dumnezeule, că m-ai învrednicit să aflu pe cineva să-l odihnesc». Iar de nu ai ce să-i dai, bucură-te şi mai mult, şi zi, mulţumind lui Dumnezeu: «Mulţumescu-Ţi Ţie, Dumnezeul meu, că mi-ai dat acest har şi cinste să mă sărăcesc pentru numele Tău, şi m-ai învrednicit să gust din necazul presărat pe calea poruncilor Tale, prin boală şi sărăcie, precum au gustat sfinţii Tăi, care au umblat pe calea aceasta».

43. Aci e rostul postului şi înfrînărilor înainte de Sfînta Împărtăşanie.

44. Dumnezeu vrea să facă bine altora prin noi, pentru ca să arătăm cinstea noastră chipului Lui şi să ne îmbunătăţim pe noi înşine prin iubire.

45. E o cinste, asemănătoare cu a lui Dumnezeu, să ajuţi pe altul şi un ceas al harului, sau al fructificării lui, acela în care ai prilejul să faci un bine cuiva.

46. Harul e un bun interpersonal; sau un bun care se activează în relaţiile iubitoare dintre noi.

Şi cînd te îmbolnăveşti, zi: «Fericit este cel ce a fost învrednicit să fie încercat de Dumnezeu în cele prin care moştenim viaţa». Căci bolile le aduce Dumnezeu pentru sănătatea sufletului. Că a zis careva dintre sfinţi (şi am însemnat aceasta), că monahul care nu slujeşte Domnului în chip plăcut lui Dumnezeu şi nu se nevoieşte cu sîrguinţă pentru mîntuirea sufletului său, ci se poartă cu trîndăvie în nevoinţa pentru virtuţi, e lăsat, fără îndoială, de Dumnezeu, să cadă în încercări, ca să nu rămînă nelucrător şi din multa nelucrare să se aplece spre altele şi mai rele. Pentru aceasta aruncă Dumnezeu încercări peste cei nepăsători şi leneşi, ca să cugete la acestea şi nu la cele deşarte. Dar aceasta o face Dumnezeu mereu cu cei ce-L iubesc pe El ca să-i certe, să-i înţelepţească şi să-i înveţe voia Sa. Şi cînd se roagă Lui, nu-i ascultă îndată, ci cînd slăbesc şi învaţă cu adevărat că acestea li s-au întîmplat din trîndăvie şi nepăsare. Căci s-a scris : «Cînd veţi întinde mîinile voastre spre Mine, întoarce-voi ochii Mei de la voi şi de veţi spori rugăciunea voastră, nu vă voi auzi pe voi» (Is., 1, 11). Deşi acestea s-au scris despre alţii, fără îndoială s-au scris şi despre cei care au părăsit calea Domnului.

Dar dacă spunem că Dumnezeu e mult milostiv, pentru ce bătînd neîncetat la uşă şi rugîndu-ne în încercări nu sîntem auziţi, ci trece cu vederea cererea noastră ? Despre aceasta ne învaţă proorocul care zice : «Nu mîna Domnului e prea mică pentru ca să ne miluiască, nici urechea Lui grea la auzire, ca să ne audă, ci păcatele noastre ne-au despărţit de El şi fărădelegile noastre au întors faţa Lui ca să nu ne audă» (Is., 59, 1). Adu-Ţi aminte de Dumnezeu în toată vremea şi-Şi va aduce şi El aminte cînd vei cădea în cele rele.

Firea ta s-a făcut primitoare de rele şi multe s-au făcut ispitele lumii acesteia; şi nu sînt departe de tine

relele, ci izvorăsc din lăuntrul tău şi de sub picioarele tale. Şi nu ieşi din locul în care te-ai aşezat, şi cînd Dumnezeu va voi, vei fi izbăvit de ele. Şi pe cît sînt de apropiate genele între ele, pe atît sînt şi ispitele apropiate de oameni. Iar acestea le-a rînduit Dumnezeu întru înţelepciune pentru folosul tău, ca să baţi cu răbdare la uşa Lui şi, de frica necazurilor, să se sădească pomenirea Lui în cugetul tău şi să te apropii de El prin rugăciuni şi să se sfinţească inima ta prin pomenirea Lui neîncetată. Iar rugîndu-te tu, El te va auzi. Şi vei afla că Dumnezeu este cel ce te izbăveşte şi vei simţi pe Cel ce te-a făcut şi-ţi poartă de grijă şi te păzeşte şi a făcut pentru tine lumea cea îndoită: pe una, ca învăţătoare şi povăţuitoare vremelnică; pe cealaltă, ca locuinţă părintească şi ca moştenire veşnică a ta.

Nu te-a făcut Dumnezeu nesimţitor la cele ce întristează, ca nu cumva, poftind să fii Dumnezeu, să moşteneşti ceea ce a moştenit cel ce a fost mai înainte Luceafăr, iar mai pe urmă s-a făcut, prin mîndrie, satana. De asemenea, nu te-a făcut cu neputinţă de aplecat şi nemişcat, ca să nu te faci ca firea celor neînsufleţite şi să ţi se facă cele bune fără cîştig şi nerăsplătite, cum sînt celor necuvîntătoare însuşirile naturale, dobitoceşti. Căci tuturor le este uşor de văzut cît folos şi cîtă mulţumire şi cîtă smerenie cîştigă omul din venirea acestor necazuri.

Deci e vădit că atîrnă de voi să vă nevoiţi pentru cele bune şi să vă abateţi de la cele rele; şi că ne este de folos atît cinstea, cît şi necinstea ce ne vin din acestea. Căci prin necinstire ruşinîndu-ne, ne temem. Iar prin cinstire, aducînd mulţumire lui Dumnezeu, năzuim spre virtute. Pe aceşti pedagogi ţi i-a înmulţit Dumnezeu, ca nu cumva, lipsit de ei, deci nesimţitor la cele ce întristează şi mai presus de orice frică, să uiţi de Dumnezeul tău şi să te abaţi de la El şi să cazi în închinarea la mulţi dumnezei, ca mulţi alţii, care, deşi

sînt pătimitori asemenea ţie şi biciuiţi de aceste lucruri de întristare, nu numai că au căzut într-o clipă, de dragul unei vremelnice şi sărăcăcioase puteri şi bunăstări, în închinarea la mulţi dumnezei, ci au cutezat nebuneşte să se socotească pe ei înşişi dumnezei.

Pentru aceasta, deci, a îngăduit să fii în necazuri. Iar uneori şi pentru ca să nu te abaţi şi să-L mînii, şi astfel, pe lîngă pedeapsa ce-ţi vine, să te şi piardă de la faţa Lui. Nu mai vorbesc de necinstirea lui Dumnezeu şi de celelalte blasfemii ce se nasc din viaţa îndestulată şi din lipsa de frică, chiar dacă nu ar îndrăzni cineva să înşire cele mai înainte spuse.

Pentru aceasta, a înmulţit prin pătimiri şi supărări, pomenirea Lui în inima ta şi prin frica de cele potrivnice te-a trezit şi te-a adus la poarta milei Lui. Şi prin izbăvirea de ele şi de pricinile lor, ţi-a semănat dragostea faţă de El. Şi sădind în tine dragostea, te-a apropiat prin cinstea de fiu şi ţi-a arătat cît de bogat este harul Lui.

Căci de unde ai fi cunoscut această mare purtare de grijă şi ocrotirea Lui, de nu ţi s-ar fi întîmplat ţie cele potrivnice ? Pentru, că de cele mai multe ori mai ales din acestea se înmulţeşte dragostea de Dumnezeu în sufletul tău, adică din cunoaşterea darurilor Lui şi din aducerea aminte de mărimea purtării Lui de grijă. Toate aceste bunătăţi ţi se nasc din cele ce te întristează, ca să înveţi să mulţumeşti.

Drept aceea, pomeneşte pe Dumnezeu, ca şi El să te pomenească totdeauna. Şi pomenindu-te şi izbăvindu-te, vei lua de la El toată fericirea. Nu uita de El, împrăştiindu-te în cele deşarte, ca să nu uite nici El de tine în vremea războaielor tale. În vremea cînd îţi merge bine, fii ascultător Lui, ca să ai în necazuri îndrăzneală faţă de El prin rugăciunea neîncetată către El, făcută din inimă.

Curăţeşte-te pe tine înaintea Domnului, ţinînd pomenirea Lui în inima ta[47], ca nu cumva, petrecînd timp îndelungat fără pomenirea Lui, să fii fără îndrăznire cînd intri la El. Căci îndrăznirea faţă de Dumnezeu vine din neîncetata convorbire cu El şi din multa rugăciune[48]. Obişnuinţa cu oamenii şi petrecerea cu ei se face prin trup. Obişnuirea cu Dumnezeu se face prin pomenirea cu sufletul şi prin luarea aminte la cererile ce le facem şi prin arderea de tot de sine. Iar din multa stăruire în pomenirea Lui, se săvîrşeşte trecerea în răpiri şi la lucruri minunate[49]. «Bucura-se-va inima celor ce caută pe Domnul. Căutaţi pe Domnul, cei osîndiţi, şi vă întăriţi întru nădejde» ; căutaţi faţa Lui prin pocăinţă, sfinţiţi-vă prin sfinţenia feţei Lui[50], şi curăţiţi-vă de păcatele voastre. Alergaţi spre Domnul cei vinovaţi de păcate, spre Cel ce poate să ierte păcatele şi să treacă cu vederea greşelile (Ps. 104,3). Căci cu jurămînt a zis prin proorocul: «Viu sînt Eu, zice Domnul. Nu voiesc moartea păcătosului, ci ca să se întoarcă şi să fie viu» (Iez., 33, 11). Şi iarăşi: «Întins-am toată ziua mîinile Mele către poporul cel neascultător şi împotrivă grăitor» (Is. 65, 2). Şi iarăşi: «Pentru ce muriţi cu moarte, casa lui Izrael ?» (Iez., 33, 11). «Întoarceţi-vă spre Mine şi Mă voi întoarce spre voi» (Mal., 3, 7). Şi iarăşi: «În orice zi se va întoarce păcătosul de la calea lui şi va căuta spre Domnul şi va face judecată şi dreptate, nu-Mi voi mai aduce aminte de fărădelegile lui. Viind va fi viu, zice Domnul. Şi dreptul, de va părăsi drep-

47. Curăţirea se face prin pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu, care nu dă loc gîndurilor de plăcere, gîndurilor egoiste, să intre în cuget.

48. Pomenirea deasă a lui Dumnezeu, fiind ca un fel de convorbire continuă cu El, îţi dă o familiaritate cu El şi deci cînd vei ajunge în faţa Lui, la judecată, vei avea îndrăznire faţă de El. De aceea au sfinţii «îndrăznire» la El, şi, propriu zis, judecata la care merg ei nu e judecată.

49. Pomenind neîncetat pe Dumnezeu, uităm de toate cele înguste şi de noi înşine şi ne lărgim ca să cuprindem infinitatea Lui şi totul în iubirea noastră.

50. Dumnezeu fiind curat şi atoateiubitor, cînd gîndim la El nu primim în cuget decît ceea ce e curat şi iubitor, sfinţindu-ne printr-un fel de privire la «faţa Lui spirituală».

tatea lui şi păcătuind va face nedreptate, nu-Mi voi mai aduce aminte de dreptatea lui, ci voi pune piatră de poticnire înaintea lui şi va muri în întunericul faptelor lui, de va stărui în ele» (Iez., 33, 14—15). Pentru ce ? Pentru că păcătosul nu se va împiedica în păcatul lui în ziua în care se va întoarce spre Domnul, şi dreptatea dreptului nu-l va mîntui pe el, în ziua în care va păcătui, dacă va stărui în păcatul acesta.

Iar lui Ieremia i-a zis Dumnezeu: «Ia-ţi hîrtie şi scrie cîte ţi-am spus din ziua lui Iosia, regele lui Iuda, pînă azi, toate relele cîte ţi le-am spus că le voi aduce asupra poporului acestuia, ca auzind şi temîndu-se, să părăsească el calea cea rea şi, întorcîndu-se, să se pocăiască şi voi ierta păcatele lui» (Ier., 36, 2—3). Iar înţelepciunea zice : «Cel ce-şi ascunde păcatul său nu se va folosi. Iar cel ce mărturiseşte păcatele sale şi a trecut peste ele va dobîndi milă de la Dumnezeu» (Pilde, 28, 13). Şi Isaia zice : «Căutaţi pe Domnul şi, aflîndu-L, chemaţi-L. Şi apropiindu-vă, să lase păcătosul calea sa şi bărbatul nedrept gîndurile sale. Şi întoarceţi-vă spre Mine şi Eu vă voi milui pe voi. Căci gîndurile Mele nu sînt ca gîndurile voastre, nici căile Mele după căile voastre» (Is., 55, 7—9). «De Mă veţi asculta pe Mine, veţi mînca cele bune ale pămîntului» (Is., 1,19). «Veniţi la Mine şi ascultaţi-Mă pe Mine şi veţi fi vii în sufletul vostru» (Is., 55, 3). Cînd păzeşti căile Domnului şi faci voile Lui, nădăjduieşte întru Domnul şi cheamă-L pe El şi încă strigînd tu, El va spune : «Iată Eu sînt de faţă».

Cînd vine ispita asupra celui nedrept, el nu are încredere să cheme pe Domnul, nici să aştepte mîntuirea de la El, deoarece în zilele odihnei s-a depărtat de la voia lui Dumnezeu. Cere ajutor înainte de a începe războiul, şi caută pe Tămăduitor înainte de a te îmbolnăvi. Roagă-te înainte de a veni necazurile asupra ta, şi în ziua întristării Îl vei afla pe El şi El te va auzi

pe tine. Cheamă-L şi roagă-L înainte de a te rostogoli; şi înainte de a te ruga pregăteşte-ţi făgăduinţele, adică merindea lor. Corabia lui Noe a fost pregătită în timp de pace şi lemnele pentru ea au fost sădite înainte cu 100 de ani. Iar în vremea urgiei, cei nedrepţi s-au pierdut. Dar dreptului El i-a fost acoperămînt.

Gura nedreaptă se astupă cu rugăciunea. Căci conştiinţa încărcată face pe om fără îndrăzneală. Inima varsă lacrimi de bucurie în vremea rugăciunii.

Cei pentru care lumea a murit rabdă încercările cu bucurie. Dar cei pentru care lumea e vie nu pot răbda nedreptăţile, sau se mînie împinşi de slava deşartă şi se tulbură fără judecată, sau sînt topiţi de întristări. Cît de greu de dobîndit este virtutea răbdării şi cîtă slavă nu aduce ea de la Dumnezeu ! Cel ce voieşte să dobîndească virtutea aceasta, adică să primească cu îndelungă-răbdare nedreptăţirea, trebuie să se depărteze de ai săi şi să se înstrăineze. Fiindcă nu poate să o dobîndească în patria sa. Căci e propriu celor mari şi puternici, şi celor pentru care lumea aceasta a murit, şi celor ce şi-au pierdut orice nădejde în mîngîierea de aici, ca să rabde durerea acestei virtuţi rămînînd între ai lor.

Pe cît de aproape este harul de smerita cugetare, pe atît de aproape de mîndrie sînt întîmplările dureroase. Ochii Domnului sînt spre cei smeriţi la cuget, ca să-i veselească pe ei; iar faţa Domnului e înaintea celor mîndri, ca să-i smerească. Smerenia primeşte totdeauna milă de la Dumnezeu. Iar inimii învîrtoşate şi puţinătăţii credinţei, îi ies în cale întîmplări înfricoşate. Micşorează-te pe tine în toate faţă de toţi oamenii şi vei fi înălţat mai presus de stăpînitorii veacului acestuia. Ia-o înaintea tuturor cu plecăciunea şi închinăciunea ta şi vei fi cinstit mai mult decît cei ce aduc daruri de aur.

Smereşte-te şi vei vedea slava lui Dumnezeu întru tine. Căci unde odrăsleşte smerenia, acolo izvorăşte slava lui Dumnezeu. De te vei nevoi să te faci la arătare dispreţuit de toţi oamenii, Dumnezeu va face să fii slăvit. Iar cînd Dumnezeu îţi arată slava Lui, fă-te uşor de dispreţuit întru mărirea ta şi nu mare în micimea ta. Sîrguieşte-te să fii dispreţuit şi te vei umple de cinstirea lui Dumnezeu. Nu căuta să fii cinstit, cînd eşti plin în lăuntru de răni. Dispreţuieşte cinstea, ca să fii cinstit, şi nu o iubi pe ea, ca să nu fii necinstit. Cel ce fuge după cinste, aceasta fuge dinaintea lui. Şi cel ce fuge de ea e urmărit de ea şi se face tuturor vestitor al smereniei sale. De te dispreţuieşti pe tine, ca să nu fii cinstit, Dumnezeu te va face cunoscut. Iar de te defăimezi pe tine pentru adevăr, Dumnezeu poruncește tuturor făpturilor Lui să te laude. Şi acestea vor deschide înaintea ta uşa slavei Celui ce te-a zidit şi te vor lăuda pe tine. Pentru că tu eşti cu adevărat după chipul şi după asemănarea Lui[51].

Minunat, dar rar, este omul strălucind prin virtuţi, iar oamenilor arătîndu-se smerit, în viaţă luminos, în conştiinţă înţelept şi cu cugetul smerit. Fericit este cel ce se smereşte pe sine în toate, că acela se va înălţa. Căci cel ce se smereşte şi se micşorează pe sine în toate pentru Dumnezeu, va fi slăvit de Dumnezeu. Şi pe cel ce flămînzeşte şi însetează pentru Dumnezeu, îl va îmbăta Dumnezeu cu bunătăţile Sale. Şi cel ce se dezbracă pentru Dumnezeu e îmbrăcat de El cu veşmîntul nestricăciunii şi al slavei. Defăimează-te pe tine pentru Dumnezeu şi fără să ştii se va înmulţi slava ta în toată viaţa ta. Să te socoteşti pe tine păcătos, ca să te îndreptezi în toată viaţa ta. Fă-te prost (ἰδιώτης)[52]

51. Avem aci un şir de paradoxuri, ca şi la sfîntul Ioan Scărarul. Remarcăm între altele : «Fă-te vrednic de dispreţ cînd eşti mare prin slava ce o ai de la Dumnezeu şi nu te face mare cînd eşti mic». Mărimea adevărată se arată în cazul dintîi, nu în cel din urmă.

52. Poate aceasta i-a inspirat lui Dostoievschi titlul romanului «Idiotul».

întru înţelepciune, ca să nu te arăţi înţelept, prost fiind. Şi dacă pe cel simplu şi neînvăţat îl înalţă smerenia, socoteşte cîtă cinste pricinuieşte ea celor mari şi cinstiţi.

Fugi de slava deşartă şi vei fi slăvit, fereşte-te de mîndrie şi vei fi mărit. Că nu e dată slava deşartă fiilor oamenilor şi nici trufia, neamului femeiesc. De te-ai lepădat de toate lucrurile vieţii, nu te vei certa nicidecum cu cineva pentru vreun lucru. De te-ai scîrbit de slava deşartă, fugi de cei ce o vînează pe ea. Fugi de iubitorii de agoniseală, ca şi de agonisire. Depărtează-te de petrecăreţi, ca şi de petreceri. Fugi de cei desfrînaţi, ca şi de desfrînare. Dacă simpla amintire a celor spuse tulbură cugetarea, cu cît mai mult nu o tulbură vederea lor şi petrecerea cu ele ? Apropie-te de cei drepţi şi prin ei te vei apropia de Dumnezeu. Petrece cu cei ce au smerenie şi vei deprinde purtările lor. Căci dacă simpla vedere a lor e folositoare, cu cît mai mult, învăţătura gurii lor ?

Iubeşte pe săraci, ca prin ei să dobîndeşti şi tu mila[53]. Nu te apropia de iubitorii de ceartă, ca să nu fii silit să ieşi din liniştea ta. Rabdă fără îngreţoşare răul miros al bolnavilor, şi mai ales al săracilor, căci şi tu eşti îmbrăcat în trup. Nu înfrunta pe cei întristaţi cu inima, ca să nu fii lovit cu toiagul cu care au fost loviţi ei şi să cauţi pe cei ce te pot mîngîia şi să nu-i afli. Nu batjocori pe cei ce şchiopătă, că vom merge deopotrivă în iad. Iubeşte pe păcătoşi, dar urăşte faptele lor şi nu-i dispreţui pentru greşelile lor, ca să nu fii şi tu ispitit de ele. Adu-ţi aminte că eşti părtaş firii pămînteşti şi fă bine tuturor. Nu certa pe cei ce au nevoie de rugăciunea ta şi nu-i lipsi de cuvintele blînde ale mîngîie-

53. Prin mila ta le cîştigi dragostea lor şi în ea e lucrătoare dragostea lui Dumnezeu.

rii, ca să nu se piardă şi să ţi se ceară sufletul lor. Ci urmează pilda doftorilor, care vindecă bolile mai fierbinţi cu leacuri mai reci, şi pe cele mai reci cu cele dimpotrivă.

Sileşte-te, cînd te întîlneşti cu aproapele tău, ca să-l cinsteşti mai presus de măsura lui. Sărută-i mîinile şi picioarele şi ţine-i-le adeseori cu multă cinstire şi pune-le pe ochii tăi şi laudă-l chiar şi pentru cele ce nu le are. Iar cînd se desparte de tine, spune-i tot binele şi tot ce e spre cinstirea lui. Căci prin acestea şi prin unele ca acestea îl atragi pe el la bine şi-l sileşti să se ruşineze de numirea cu care l-ai numit pe el. Şi vei semăna în el seminţele virtuţii. Iar prin această obişnuinţă pe care ţi-ai însuşit-o, se întipăreşte în tine chipul bunătăţii şi vei dobîndi multă smerenie şi împlineşti fără osteneală lucrurile cele mari. Ba nu numai aceasta, ci şi de are acela niscai scăderi, fiind cinstit de tine, primeşte de la tine cu uşurinţă vindecarea, ruşinîndu-se de cinstirea ce i-ai arătat-o. Acesta să-ţi fie pururea chipul purtării: grăirea frumoasă şi cinstitoare către toţi. Să nu mînii pe cineva, să nu cerţi, nici pentru credinţă, nici pentru faptele sale rele. Şi păzeşte-te pe tine ca să nu te defăimezi şi să nu osîndeşti pe cineva pentru ceva. Căci avem judecător nepărtinitor în ceruri. Iar de voieşti să-l întorci pe el la adevăr, întristează-te pentru el cu lacrimi şi spune-i cu dragoste un cuvînt sau două, şi să nu te aprinzi de mînie împotriva lui. Căci de vei face aşa, va vedea în tine semnul duşmăniei. Că dragostea nu ştie să se iuţească, sau să se mînie, sau să învinovăţească pe cineva cu patimă. Semnul iubirii şi al cunoştinţei este smerenia, care se naşte dintr-o bună conştiinţă în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia I se cuvine stăpînirea, împreună cu Tatăl şi cu Sfîntul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL VI

Despre folosul ce se naşte din fuga de lume

Aspră cu adevărat şi anevoioasă şi grea este nevoinţa prin fapte. Şi oricît ar ajunge cineva de nebiruit şi de tare, cînd se apropie de el pricinile momelilor şi războaielor şi luptelor se lipeşte de el frica şi-l duce repede la cădere; cu atît mai mult, cînd se întîlneşte cu războiul arătat al diavolului. Căci în măsura în care nu se depărtează omul de cele de care se teme inima lui, dă putere vrăjmaşului împotriva lui. Şi cînd aţipeşte, puţin, uşor îl pierde acela. Căci cînd sufletul se întîlneşte cu întîmpinările vătămătoare ale lumii, aceste întîmpinări i se fac ţepuşe, şi e biruit oarecum în chip firesc cînd le răspunde lor. De fapt, părinţii noştri cei de odinioară, care au umblat pe aceste cărări, ştiau că mintea nu e tare în toată vremea, nici nu poate să rămînă neclintită în aceeaşi rînduială şi să-şi ţină straja ei, ci se întîmplă cîteodată că nu poate vedea cele ce o vatămă. De aceea au născocit, întru a lor înţelepciune şi au îmbrăcat ca armă neagoniseala, cea slobodă, precum s-a scris, de multe războiri (ca astfel omul să poată scăpa prin sărăcia lui de multe păcate). De aceea au plecat în pustie, în care nu sînt lucruri, care sînt pricină patimilor, pentru ca nici cînd vine ceasul unei slăbiri a lor, să nu găsească pricini de cădere, adică mînia, pofta, ţinerea de minte a răului şi slava, ci ca acestea şi celelalte să se facă uşoare, din pricina pustiei. Ei s-au întărit şi s-au zidit în pustie, ca într-un turn de nedoborît. Şi aşa a putut fiecare dintre ei să-şi desăvîrşească lupta lui în linişte. Căci acolo simţurile nu găseau putinţa să se unească cu cel ce ne războieşte, în întîlnirea cu cele vătămătoare. Căci mai bună ne este nouă moartea în luptă, decît vieţuirea în păcat.

CUVÎNTUL VII

Despre rînduiala începătorilor şi despre cele ce se cuvin lor

Aceasta este rînduiala lor cea cuviincioasă şi plăcută lui Dumnezeu : să nu umble cu ochii încoace şi încolo, ci să privească totdeauna la cele dinainte; să nu grăiască lucruri deşarte, ci numai cele de trebuinţă; să se mulţumească cu haine sărăcăcioase, după trebuinţa trupului; să se folosească de mîncări spre susţinerea trupului şi nu spre lăcomie. Să se împărtăşească de toate cîte puţin şi să nu le ocolească pe unele, iar pe altele să le aleagă şi cu cele din urmă să-şi umple pîntecele.

Mai mare decît toată virtutea e dreapta socoteală. De vin să nu te împărtăşeşti decît cînd eşti cu prieteni, sau cînd eşti bolnav sau neputincios ; să nu întrerupi cuvîntul celui ce grăieşte şi să nu i te împotriveşti ca un prost, ci fii serios ca un înţelept. Şi oriunde te vei afla, socoteşte-te cel mai mic şi slujitorul fraţilor tăi. Să nu-ţi dezgoleşti vreun mădular înaintea cuiva, nici să nu te apropii de trupul cuiva, afară de o pricină de trebuinţă. Fereşte-te de îndrăzneală, ca de moarte. Pune-ţi rînduială cuviincioasă somnului, ca să nu se depărteze de la tine puterea care te străjuieşte ; şi oriunde ai dormi să nu te vadă nimeni, de e cu putinţă. Să nu arunci scuipatul înaintea cuiva. Iar dacă şezînd îţi vine să tuşeşti, întoarce-ţi faţa înapoi şi tuşeşte astfel. Mănîncă şi bea cu cumpătare, cum se cuvinte copiilor lui Dumnezeu.

Să nu-ţi întinzi mîna să iei ceva, fără ruşine, din fata soţilor tăi. Iar de sade cu tine la masă vreun străin, îndeamnă-l o dată şi de două ori să mănînce şi şezi cu bună rînduială la masă şi nu cu neorînduială. Şezi cu bună rînduială şi adunat, nedezgolindu-ţi vreun mădular.

Cînd caşti, acoperă-ţi gura, ca să nu se vadă. Căci ţinîndu-ţi răsuflarea, va trece.

Cînd intri în chilia mai marelui tău, sau a unui prieten sau ucenic, păzeşte-ţi ochii ca să nu vezi ceva din cele ce se află în ea. Iar dacă gîndul te îndeamnă, ia seama să nu-l asculţi şi să faci aceasta, căci cel ce se poartă în acestea cu necuviinţă, este străin chipului călugăresc şi lui Hristos, Care ne-a dăruit nouă acest chip. Să nu priveşti spre locurile unde se află ascunse vasele din chilia prietenului tău. Deschide şi închide liniştit uşa prietenului tău. Să nu intri pe neaşteptate la cineva. Ci bate afară şi intră cu cuviinţă, cînd eşti poftit.

Să nu te grăbeşti în mersul tău, decît dacă te sileşte vreo trebuinţă neapărată. Fii ascultător tuturor în orice lucru bun, numai celor iubitori de cîştig, iubitori de arginţi şi celor lumeşti să nu le urmezi, ca să nu se împlinească vreun lucru al diavolului.

Vorbeşte cu toţi cu blîndeţe şi priveşte la toţi cu cuviinţă şi să nu-ţi lipeşti ochii de faţa cuiva.

Mergînd pe drum, nu o lua înaintea celor mai mari. Iar dacă soţul tău a rămas în urmă şi tu i-ai luat puţin înainte, aşteaptă-l. Cel ce nu face aşa e un lipsit de minte şi apropiat porcului ce nu are lege. Iar de intră soţul tău în vorbă cu unii cu care se întîlneşte, aşteaptă-l şi nu-l grăbi. Cel sănătos să spună celui bolnav înainte de vreme: «Să ne facem trebuinţa»[54].

Să nu înfrunţi pe cineva pentru vreo greşeală, ci socoteşte-te pe tine răspunzător în toate şi pricina greşelii. Nu te feri să faci cu smerită cugetare nici cel mai dispreţuit lucru, dar nu-l cere altuia. De eşti silit să rîzi, nu te feri, dar să nu ţi se vadă dinţii. Iar de eşti silit să vorbeşti cu femei, întoarce-ţi faţa de la vederea

54. Cel sănătos să-l roage pe cel bolnav să-i îngăduie să împlinească nevoile lui, că poate acela se sfieşte. Avem în acest «Cuvînt» un minunat «Cod al manierelor elegante» nu de suprafaţă, ci înrădăcinat în cea mai deplină sinceritate.

lor şi aşa poţi să vorbeşti cu ele. Dar de călugăriţe fereşte-te ca de foc; şi ca de o cursă a diavolului, de întîlnirea, de convorbirea cu ele şi de vederea lor, ca să nu se răcească inima ta de dragostea lui Dumnezeu şi să o murdăreşti în noroiul patimilor. Chiar de ţi-ar fi surori după trup, păzeşte-te de ele ca de străine.

Păzeşte-te de amestecarea cu ai tăi, ca să nu ţi se răcească inima de dragostea lui Dumnezeu.

Fereşte-te de îndrăznelile şi de întîlnirile cu cei care te pot ispiti, ca de prietenia cu diavolul. Să ai împreună-vorbitor şi împreună-tîlcuitor al celor de taină pe unul singur: pe cel ce se teme de Dumnezeu şi e totdeauna cu luare aminte la sine, care e sărac în adăpostul lui, dar bogat în tainele lui Dumnezeu.

Ascunde de către toţi tainele, faptele şi nevoinţele tale. Să nu stai fără acoperămînt pe cap înaintea cuiva, decît dacă e nevoie. Ieşi la trebuinţa de nevoie cu cuviinţă, sfiindu-te de îngerul ce te păzeşte. Şi trăieşte cu frică de Dumnezeu şi sileşte-te pe tine pînă la moarte, chiar dacă nu i-ar plăcea inimii tale.

Mai bine-ţi este să iei venin aducător de moarte, decît să mănînci cu femei, chiar de ti-ar fi mamă sau soră. Mai bine-ţi este să locuieşti împreună cu un balaur, decît să dormi şi să te acoperi împreună cu un tînăr, chiar de ţi-ar fi frate după trup.

Dacă ţi-ar spune vreunul mai mare, cînd mergi cu el la drum : «Hai să cîntăm», să-l asculţi. Iar dacă nu ţi-ar spune, taci cu gura, dar cu inima măreşte pe Dumnezeu.

Să nu te împotriveşti cuiva, nici să te războieşti, nici să minţi, nici să juri în numele Domnului Dumnezeului tău. Lasă-te dispreţuit şi nu dispreţui. Lasă-te nedreptăţit şi nu nedreptăţi. Mai bine să se strice cele trupeşti împreună cu trupul, decît să se păgubească ceva din cele ale sufletului. La judecată cu cineva să nu intri, ci rabdă de eşti osîndit, fără de osîndă fiind.

Să nu iubeşti în sufletul tău ceva din cele lumeşti, ci supune-te celor ce conduc şi stăpînesc şi fereşte-te de amestecarea cu ei. Căci aceasta este o cursă în care se prind cei fără grijă spre pieirea lor.

O, lacome, care cauţi să-ţi mîngîi pîntecele, mai bine e să arunci în el cărbuni aprinşi, decît prăjiturile celor ce conduc şi stăpînesc. Varsă-ţi mila ta peste toţi şi fii cu sfială faţă de toţi. Păzeşte-te de vorba multă, căci aceasta stinge din inimă mişcările înţelegătoare care odrăslesc de la Dumnezeu.

Fereşte-te de discuţiile despre dogme, ca de un leu înfuriat. Să nu intri în acestea nici cu credincioşi ai Bisericii, nici cu cei străini.

Şi prin locurile unde se află oameni furioşi şi certăreţi să nu treci, ca să nu ţi se umple inima de mînie şi să pună întunericul stăpînire pe sufletul tău.

Să nu locuieşti împreună cu cel mîndru, ca să nu plece din sufletul tău lucrarea Sfîntului Duh şi să se facă sălaş a toată patima.

De vei păzi, omule, aceste rînduieli şi de te vei îndeletnici pururea cu cugetarea la Dumnezeu, sufletul tău va vedea în sine lumina lui Hristos şi nu se va întuneca în veac. Că Lui I se cuvine slava şi stăpînirea în veci. Amin.

CUVÎNTUL VIII

Despre chipul cel subţire al deosebirii (al discernămîntului)

Ia aminte la tine pururea, şi vezi rostul ce-l au în calitatea faptelor tale, necazurile ce te întîmpină, locul pustiu al vieţuirii tale, subţirimea minţii tale împreunată cu cunoştinţa amănunţită, marea lungime a liniştii tale, împreună cu leacurile cele multe, adică cu încercările ce sînt aduse de Doctorul cel adevărat pen-

tru sănătatea omului celui din lăuntru. Unele din acestea vin într-o vreme de la draci, într-o vreme ca boli şi ca suferinţe ale trupului, într-o vreme ca spaime ale gîndurilor sufletului, ca aduceri aminte înfricoşătoare de cele din viaţa viitoare; în altă vreme ca împunsături şi ca apăsări ale harului fierbinte şi ale lacrimilor dulci şi ale bucuriei duhului, împreună cu altele, ca să nu lungesc cuvîntul.

Vezi din acestea toate, oare rana ta a început să se însănătoşeze şi să se închidă statornic ? Adică au început patimile să slăbească ? De este aşa, ele sînt un semn al lui Dumnezeu. Intră deci în tine şi ia seama care patimi le vezi că au început să slăbească şi care dintre ele au pierit şi s-au depărtat cu totul şi care au început să tacă din pricina însănătoşirii sufletului şi nu pentru că s-au depărtat cei ce-l înspăimîntă şi care au început să se lase stăpînite de cugetare, din lipsa pricinilor lor. Şi ia aminte iarăşi, oare vezi limpede că în putreziciunea ranei tale a început să crească trupul viu[55], care este pacea sufletului ? Şi care dintre patimi ne ţin sub o silă şi sub o apăsare şi în ce vreme ? Şi oare sînt acestea trupeşti sau sufleteşti, sau îmbinate şi amestecate ? Şi dacă, deşi slăbite, se mişcă în amintire în chip acoperit, sau se răzvrătesc cu putere împotriva sufletului ? Şi dacă se mişcă ca nişte stăpîne sau pe furiş ? Şi cum ia aminte la ele mintea împără-

55. Nota în textul grec: «Trupul protopărintelui înainte de cădere, neascultînd de patimile reproşabile şi necorupt de plăcerile stricăcioase, nici omorît de poftele pierzătoare, era nepătimitor şi viu, avînd o viaţă nesupusă ruşinii şi durerii. Dar după cădere, supunîndu-se celor mai urîte patimi şi corupîndu-se de poftele şi plăcerile rele, s-a făcut pătimaş şi mort pentru lucrarea virtuţii, după cuvîntul «In ziua în care veţi mînca din el, cu moarte veţi muri» (Fac., 2, 17). Căci deodată cu gustarea din pom a murit pornirea spre bine din trupul protopărintelui. Dar prin credinţă şi prin harul Fiului lui Dumnezeu întrupat pentru noi, se poate dezbrăca iarăşi de acel trup mort şi pătimaş şi se poate îmbrăca în cel nepătimaş (nepătimitor) şi viu. Căci omorîte fiind patimile, îndată apare trupul viu, cum zice cuviosul. Căci numind mai sus patimile «rană», iar sănătatea acestuia «slăbirea patimilor», adaugă că «în putreziciunea ranei», adică în slăbiciunea şi putreziciunea patimilor, «apare trupul viu».

tească, stăpînă peste simţuri ? Iar cînd se ivesc şi pornesc război, luptă oare (mintea) împotriva lor şi le face să slăbească cu puterea ei, sau le încuviinţează, fără să le mai ţină sub privire ? Şi care din patimile cele vechi s-au şters şi care s-au născut de curînd ? Şi care dintre patimi se mişcă în formă de chipuri şi care în simţire, fără să ia formă de chipuri ? Care se mişcă în amintire în chip nepătimaş şi fără gînduri (ispititoare) şi fără să aţîţe ? Din acestea iarăşi se poate cunoaşte măsura sufletului, cum se află.

Unde sînt cele dintîi, sufletele încă nu au ajuns la o aşezare. Căci ele cer sufletului încă o luptă, chiar dacă aceasta arată împotriva lor o tărie. Iar unde sînt celelalte, e cum a zis Scriptura în chip proorocesc : «A şezut David în casa lui şi l-a odihnit pe el Dumnezeu de toţi cei dimprejurul lui» (II Regi, 7, 1). Iar în acestea nu e vorba despre una singură dintre patimi, ci e vorba întîi despre patimile naturale, adică despre poftă şi iuţime; apoi cele spuse mai trebuie înţelese şi despre patimile iubirii de slavă, şi de plăcere, care-şi închipuiesc şi nălucesc feţele şi stîrnesc la poftă şi dorinţă. De asemenea, şi despre patima iubirii de arginţi, de care sufletul se împărtăşeşte în chip ascuns, chiar cînd nu se lasă înduplecat la faptă. Căci şi atunci ea întipăreşte în minte chipurile faptelor iubirii de arginţi, legate de strîngerea de bogăţie, şi sileşte sufletul să cugete la ele şi la felul în care poate săvîrşi însuşi acele fapte împreună cu altele.

Dar nu toate patimile ne războiesc prin momeli (atacuri). Căci sînt patimi care aduc sufletului numai necazuri: trîndăvia, plictiseala şi întristarea. Ele nu vin în chip de momeală, nici nu momesc prin gîndul la tihnă, ci aduc sufletului o greutate. Iar tăria sufletului se probează în biruinţa împotriva celor ce-l războiesc prin momeală. Cunoştinţa subţire a tuturor acestora şi a semnelor pe care trebuie să le aibă omul despre ele

e ca să simtă la tot pasul pe care-l face, unde a ajuns şi în ce pămînt a început sufletul să calce, în pămîntul Canaan, sau dincolo de Iordan[56].

Ia aminte şi la aceasta: oare are sufletul destulă cunoştinţă prin lumina lui, ca să facă deosebirea acestora, sau le deosebeşte prin întuneric, sau e lipsit cu totul de aceasta ? Simţi oare deplin că cugetarea a început să se curăţească ? Oare nu are loc vreo împrăştiere în ceasul rugăciunii ? Şi ce patimă tulbură cugetarea în vremea cînd se apropie de rugăciune ? Simţi în tine că puterea liniştii umbreşte sufletul cu blîndeţea, cu seninătatea şi cu pacea pe care obişnuieşte să o nască în cugetare ? E răpită mintea fără de voie de înţelesurile celor netrupeşti, pe care nu le pot tîlcui simţurile ? Se aprinde în tine deodată o bucurie care aduce limba la tăcere ? Izvorăşte în bucuria fără asemănare a inimii o plăcere oarecare ce scoate mintea din toate ?

Căci pe nesimţite, din vreme în vreme, vine peste trupul întreg o bucurie şi o veselie, pe care limba de carne nu o poate tîlcui şi în asemănare cu care toate cele pămînteşti sînt socotite cenuşă şi gunoi. Cea dintîi dintre acestea izvorăşte din inimă în vremea sau în ceasul rugăciunii, alta încălzeşte mintea în vremea citirii şi iarăşi alta, prin cugetarea neîncetată (la Dumnezeu). Aceasta din urmă e de cele mai multe ori în afară de celelalte şi adeseori e pricinuită de un lucru trecător; şi de multe ori noaptea, în acelaşi fel se iveşte între somn şi veghe, cînd parcă dormi şi nu dormi şi veghezi şi nu veghezi. Iar cînd vine desfătarea aceasta, care face să palpite tot trupul, cel ce o simte socoteşte în acele clipe că Împărăţia cerurilor nu e altceva decît aceasta.

56. «Pămîntul lui Canaan arată curăţia trupului şi starea paşnică a sufletului, şi desăvîrşirea cîştigată în viata omenească. Iar cele de dincolo de Iordan arată necurăţiile pricinuite de patimi şi tulburarea produsă de păcat şi vieţuirea pătimaşă».

Caută şi vezi iarăşi dacă sufletul a dobîndit puterea care subţiază amintirile simţurilor cu ajutorul nădejdii ce stăpîneşte asupra inimii şi care întăreşte simţirile din lăuntru prin convingerea negrăită pricinuită de o tainică încredinţare. Şi dacă inima s-a trezit, vezi dacă nu cumva din negrija ei a fost robită iarăşi de cele pămînteşti, cu toate că vorbeşte neîncetat de lucrarea ei neîntreruptă, prin care s-ar afla împreună cu Mîntuitorul nostru.

Dobîndeşte cunoştinţa deosebirii între existenţa ei şi povestirea despre ea. Ceea ce ajută sufletului să guste în grabă din acestea este liniştea neîntreruptă în lucrarea lui neîncetată şi stăruitoare. Căci ele se pierd după aflarea lor, prin negrija de cele primite ; şi nu se mai află din nou, multă vreme. Cînd se află cineva în acestea îndrăzneşte să zică, încurajat de mărturia conştiinţei lui, cele ce le-a zis fericitul Pavel: «Sînt încredinţat că nici moartea, nici viaţa, nici cele de faţă, nici cele viitoare, nici celelalte toate nu mă pot despărţi de Hristos» (Rom., 8, 38). Adică nici necazurile trupului şi împreună cu ele cele ale sufletului, nici foamea, nici prigonirea, nici golătatea, nici însingurarea, nici închisoarea, nici primejdia, nici sabia, nici îngerii satanei, nici puterile lui în chipurile uneltirilor celor rele, nici slava care ispiteşte prin momeala ei, prin care momeşte, nici clevetirile şi ocările împreunate cu loviturile venite degeaba şi în deşert.

Dacă acestea n-au început, o fratele meu, să se împuţineze, sau să înceteze a se vedea în sufletul tău, ostenelile şi necazurile tale şi toată liniştirea ta sînt o trudă fără folos. Şi chiar de se vor săvîrşi prin mîna ta fapte minunate şi ele vor învia morţi, să le socoteşti la fel. Deci mişcă-ţi îndată sufletul tău şi înduplecă prin lacrimi pe Cel ce te mîntuieşte, ca să tragă perdeaua de la uşa inimii şi să smulgă întunericul furtunii

patimilor de pe cerul din lăuntrul tău[57], ca să te învrednicească să vezi raza zilei şi să nu mori şezînd în întunericul veacului.

Privegherea continuă, împreunată cu citirea şi metaniile dese, una după alta, nu întîrzie să aducă aceste bunătăţi celor ce se sîrguiesc. Şi cel ce le-a aflat pe acestea, în acelea le-a aflat.

Dar cei ce voiesc să le afle pe acestea trebuie să stăruie în linişte, împreună cu lucrarea lor; şi pe lîngă acestea, să nu-şi lege cugetarea lor de vreun lucru, ba nici de vreun om, ci numai de sufletul lor şi să stăruie în lucrarea cea din lăuntru. Dar nici în faptele acestea nu aflăm decît în unele din ele o simţire trăită de noi. Şi numai prin aceasta dobîndim o încredinţare şi despre celelalte.

Dar cel ce şade în linişte şi a primit experienţa bunătătii lui Dumnezeu nu are nevoie de multă dovedire. De aceea nici nu boleşte sufletul lui de vreun fel oare care de necredinţă, cum se întîmplă cu cei ce se îndoiesc de adevăr. Mărturia minţii lui îi ajunge ca să-l încredinţeze mai mult decît nenumărate cuvinte care sînt în afara experienţei. A lui Dumnezeu fie slava şi mărirea în veci! Amin.

CUVÎNTUL IX

Înfăţişarea pe scurt a felurilor rînduielii şi vieţuirii călugăreşti. Şi cum şi în ce chip se nasc virtuţile unele din altele

Din lucrarea silită se naşte căldura nemăsurată, care arde în inimă din amintirile fierbinţi ce se ivesc din nou în minte. Iar lucrarea aceasta împreună cu

57 Deasupra minţii curate se vede «cerul», sau lumina dumnezeiască. Acest «cer» e întunecat de viforul patimilor.

paza subţiază mintea în căldura lor şi-i dăruiesc vederea. Şi această vedere naşte gîndurile fierbinţi de care am vorbit, în adîncul vederii sufletului, care se numeşte contemplaţie. Iar această contemplaţie naşte la rîndul ei căldura, şi din căldura aceasta, venită din harul contemplaţiei[58], se naşte curgerea lacrimilor. La început cîştigul e mic, adică într-o zi îi vin omului de multe ori lacrimile şi iarăşi e lipsit de ele. Pe urmă însă îi vin lacrimile neîncetate. Iar din lacrimile neîncetate, sufletul primeşte pacea gîndurilor[59]. Şi de la pacea gîndurilor, sufletul se înalţă la curăţia minţii. Iar de la curăţia minţii, omul ajunge la vederea tainelor lui Dumnezeu. Căci curăţia este ascunsă în pacea din partea războaielor[60]. După acestea, mintea ajunge să vadă descoperiri şi semne, cum a văzut Iezechiel proorocul. Acestea închipuiesc cele trei trepte prin care se apropie sufletul de Dumnezeu[61].

58. Numai la Isaac Sirul vedem această împreunare a contemplaţiei cu căldura şi cu lacrimile. Şi numai el o socoteşte născută din har. Fără îndoială, la el această contemplaţie se referă la Dumnezeu, nu la raţiunile lucrurilor ca la alţi scriitori duhovniceşti.

59. Iarăşi, numai la Isaac Sirul pacea gîndurilor apare pricinuită de lacrimi.

60. Unde sînt războaie, gîndurile încă nu sînt curate.

61. «Dintre acestea, prima este, cum s-a spus mai sus, lucrarea silită, sau foamea, citirea, privegherea trează de toată noaptea şi celelalte câte se leagă de acesteia. A doua, contemplaţia. Iar a treia e căldura, din care vin lacrimile neîncetate. Trei sînt şi semnele pe care le-a văzut Iezechiel proorocul. Primul a fost vîntul ce se ridica venind de la miazănoapte ; al doilea, lumina din jurul lui; al treilea, chihlimbarul în mijlocul focului (Cap. 1, 4). Vîntul închipuieşte lucrarea, căci vine cu silă puternică : vîntul ce se ridică şi iese de la miazănoapte, ca şi lucrarea silită, care se săvîrşeşte prin silirea trupului şi ne ridică cu silă din toate patimile trupului. Această lucrare o dă de înţeles şi cuvîntul Mîntuitorului: «Împărăţia cerurilor se ia cu sila şi cei ce o silesc o răpesc pe ea» (Mt., 11, 12). Iar lumina e contemplaţie. Căci ce altceva ar contempla cineva prin contemplarea aceasta, dacă nu pe Dumnezeu ? Iar Dumnezeu este lumină. (Avem aci cu mult înaintea sec. XIV afirmarea vederii lui Dumnezeu ca lumină de către cei curăţiţi de patimi n.n.). «Eu sînt lumina lumii» (In, 8, 12). Şi celor ce-L contemplă pe El, le răsare lumina. Căci zice: «Lumină i-a răsărit dreptului» (Ps. 96, 11). «Şi lumina pururea este înaintea ochilor lor; lumină pururea drepţilor» (Pilde, 13, 9). Iar chihlimbarul ce arde este căldura cerească a harului care se iveşte în chip mai presus de fire în inimă şi încălzeşte foarte dulce tot sufletul şi

Începutul tuturor acestora e pornirea cea bună spre Dumnezeu şi felurile faptelor liniştirii, neschimbate. Acestea se nasc din multa tăiere (a voii) şi din depărtarea lucrurilor vieţii lumeşti. Nu e prea de trebuinţă să numim pe fiecare din felurile acestor lucruri, căci le sînt cunoscute tuturor. Dar fiindcă înfăţişarea lor nu e păgubitoare cititorilor, ba e mai degrabă spre cîştig, cum socotesc eu, nu ne vom lenevi să le înfăţişăm.

Acestea sînt: foamea, citirea, privegherea trează de toată noaptea, după puterea fiecăruia, şi mulţimea mătăniilor, care trebuie făcută în ceasurile de zi şi de noapte. Trebuie să se facă cel puţin 30 de mătănii în şir de fiecare dată şi după aceea să se sărute cinstita cruce şi apoi retragerea la chilie. Dar sînt unii care adaugă la măsura acestora, după puterea lor. Alţii petrec într-o rugăciune trei ceasuri, avînd mintea în trezvie şi aruncîndu-se pe faţa lor fără silă şi fără împrăştierea gîndurilor. Aceste două lucruri arată şi descoperă marea bogăţie a bunătăţii sau a harului, care se împarte fiecăruia dintre oameni după vrednicia lui.

Dar care e chipul celeilalte rugăciuni şi a stăruirii în ea, fără silă, n-am socotit că e bine să arătăm, nici să spunem prin cuvintele limbii şi prin litere rînduiala ei, ca nu cumva cel ce citeşte, nepricepînd nimic din cele ce citeşte, să socotescă nefolositoare cele scrise, sau aflîndu-se ştiutor al lor să nesocotească pe cel ce nu ştie rînduiala acestor lucruri; iar din aceasta să vină la dispreţuire şi din dispreţuire, la luarea în rîs. În felul acesta se va afla barbar în astfel de lucruri, după cuvîntul apostolului, spus despre cel ce prooroceşte (I Cor., 14, 11).

Deci, cel ce doreşte să afle acestea să umble pe calea descrisă mai înainte şi să pornească lucrarea potrivit

îl umple de dorul şi de iubirea dumnezeiască. Pe aceasta simţind-o Cleopa şi soţii lui de călătorie au spus unul către altul: «Oare nu ardea în noi inima noastră, cînd ne vorbea pe cale şi ne tîlcuia Scripturile?» (Lc., 24, 32),

cu cugetarea. Şi cînd va intra în lucrare, va învăţa el însuşi de la sine şi nu va avea nevoie de cineva care să-l înveţe. «Şezi, zice, în chilia ta şi însuşi acest lucru te va învăţa pe tine toate». Iar Dumnezeului nostru se cuvine slava în veci. Amin.

CUVÎNTUL X

Prin ce se păzeşte frumuseţea vieţuirii călugăreşti şi care e chipul slăvirii lui Dumnezeu

Călugărul trebuie să fie în toate purtările şi faptele lui pildă folositoare celor ce-l văd, ca din multele lui virtuţi, care trebuie să strălucească asemenea unor raze, văzute de vrăjmaşii adevărului, aceştia să mărturisească despre el că este pentru creştini o nădejde sigură şi neclătinată de mîntuire şi aceştia să alerge din toate părţile la el, ca la un adăpost. Prin aceasta să se înalţe cornul Bisericii împotriva vrăjmaşilor ei şi mulţi să fie mişcaţi spre rîvnirea virtuţii lui şi să iasă din lume, iar el să fie cinstit în toate pentru frumuseţea vieţuirii lui. Căci vieţuirea călugărească este mîndria Bisericii.

Drept aceea, călugărul trebuie să aibă purtările frumoase în toate privinţele, adică privirea mai presus de cele văzute, neagoniseala deplină, dispreţuirea desăvîrşită a trupului, postul înalt, stăruirea în linişte, buna rînduială a simţurilor, păzirea privirii, ferirea de orice ceartă pentru vreun lucru al veacului acestuia, scurtimea cuvîntului, curăţia în amintirea răului, simplitatea unită cu dreapta socoteală[61 a], nevinovăţia inimii

61 a. Dreapta socoteală sau discernămîntul este maturitatea de judecată echilibrată. Ea trebuie să fie făcută însă cu simplitate. Adică simplitatea nu e prostie şi dreapta socoteală nu e viclenie.

unită cu înţelepciunea, cu agerimea şi cu ascuţimea înţelegerii[61 b].

Să cunoască apoi că viaţa de faţă e trecătoare şi repede curgătoare şi că este aproape de noi viaţa cea adevărată şi duhovnicească; să nu fie cunoscut de oameni şi să nu deznădăjduiască. Să nu se lase legat de prietenia şi de însoţirea cu vreun om; să aibă locul vieţuirii sale liniştit; să ocolească totdeauna pe oameni şi să stăruie neîncetat în rugăciuni şi în citiri; să nu iubească cinstirile şi să nu se bucure de ospeţe; să nu se lege de viaţa aceasta; să rabde cu bărbăţie încercările ; să se izbăvească de poftele lumeşti, de iscodirea şi de amintirea lucrurilor lor; să aibă grija şi gîndul neîncetat la ţara adevărată; să aibă faţa serioasă şi adunată în sine, să lăcrimeze neîncetat ziua şi noaptea. Iar mai mult decît toate acestea, să-şi păzească neprihănirea, să se cureţe de lăcomia pîntecelui, de păcatele mici şi mari. Acestea sînt virtuţile călugărului, ca să spunem pe scurt, care dau mărturia despre moartea desăvîrşită faţă de lume şi despre apropierea de Dumnezeu.

Drept aceea, trebuie să ne îngrijim de acestea în toată vremea, ca să le dobîndim. Iar dacă ar zice cineva : «Ce nevoie era să se vorbească despre ele îndeobşte şi pe scurt ?», voi spune că aceasta a fost de trebuinţă pentru ca, atunci cînd va căuta cel ce se îngrijeşte de viaţa lui vreuna din cele spuse în sufletul său şi va afla că e lipsit de vreuna din ele, să cunoască din aceasta nedeplinătatea lui în toată virtutea şi înşirarea aceasta să rămînă în amintire. Iar cînd va dobîndi toate cele pomenite, i se va da lui şi cunoştinţa celorlalte, pe care nu le-am pomenit. Şi va fi oamenilor sfinţi pricină de slăvire a lui Dumnezeu. Şi prin aceasta va pre-

61 b. Aceeaşi unire paradoxală între cele ce par contrarii, care arată maturitatea şi neunilateralitatea omului duhovnicesc.

găti sufletului său loc de odihnă încă înainte de a ieşi el din viaţa aceasta. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÎNTUL XI

Nu se cuvine ca robul lui Dumnezeu, care s-a sărăcit de cele lumeşti şi a ieşit la căutarea Lui, să înceteze această căutare din pricină că n-a ajuns să cuprindă adevărul şi să-şi răcească el căldura născută din dorul după cele dumnezeieşti şi din cercetarea tainelor lor. Şi în ce chip se întinează mintea cu amintirea patimilor

Trei sînt treptele la care înaintează omul: treapta începătorilor, cea de mijloc şi cea a celor desăvîrşiţi. Cel ce se află pe prima treaptă, deşi cugetul lui înclină spre bine, are mişcarea cugetării lui în patimi. Treapta a doua e la mijloc între împătimire şi nepătimire. În el se mişcă la fel atît gîndurile cele de-a dreapta, cît şi cele de-a stînga. El nu încetează, precum s-a zis, să izvorască lumina şi întunericul. Iar de se va opri pentru un timp din citirea continuă a dumnezeieştilor Scripturi şi din cugetarea la înţelesurile dumnezeieşti, pe care închipuindu-şi-le se aprinde de înfăţişările adevărului, după puterea lui, odată cu ferirea sa cea din afară, din care se naşte păzirea cea mai dinăuntru şi o lucrare îndestulătoare, va fi atras de patimi. Dar de va hrăni căldura lui firească în cele ce am spus şi nu va părăsi căutarea şi cercetarea şi dorirea lor de departe, întrucît nu le-a văzut, şi hrănind gîndurile sale din apa citirii dumnezeieştilor Scripturi şi susţinîndu-le ca să nu se aplece spre cele de-a stînga, şi să nu primeas-

că vreo sămînţă diavolească în chipul adevărului, va păzi mai degrabă sufletul său cu acest dor şi va cere pe Dumnezeu cu rugăciune îndurerată şi cu răbdare, Dumnezeu însuşi îi va împlini lui cererea şi-i va deschide uşa Sa, mai ales pentru smerenia lui. Căci tainele se descoperă celor smeriţi[62]. Iar de va muri cu nădejdea aceasta, chiar dacă n-a văzut nicidecum ţara aceea din apropiere, socotesc că o va moşteni împreună cu drepţii cei vechi, cu cei ce au nădăjduit să ajungă desăvârşirea, dar n-au văzut-o, după cuvîntul apostolesc[63], că au lucrat pentru nădejde în toate zilele, dar n-au primit-o.

Dar ce vom zice, dacă nu va ajunge omul să intre în pămîntul făgăduinţei, care este chipul desăvîrşirii, adică la primirea vădită a adevărului, după măsura puterii fireşti ?[64] Oare prin aceasta e oprit de la el şi rămîne în treapta din urmă, a cărei întreagă pornire înclină spre cele de-a stînga ? Sau pentru că nu primeşte tot adevărul, rămîne oare în ceata cea de jos a treptei din urmă, care nu cunoaşte şi nici nu doreşte acestea ? Sau trebuie să se înalţe spre treapta de mijloc, de care am vorbit ? Dar chiar dacă nu l-a văzut niciodată, decît ca prin oglindă, a nădăjduit de departe şi prin această nădejde a fost aşezat împreună cu părinţii lui. Şi dacă nu s-a învrednicit de harul desăvîrşit aici, prin convorbirea de totdeauna cu el şi prin petrecerea în el cu toată mintea şi prin stăruirea în poftirea lui cît a trăit, a putut să taie gîndurile cele rele. Aceasta pentru că inima lui a ieşit din lumea aceasta, plină de Dumnezeu întru nădejde.

62. Cei smeriţi se deschid celorlalţi. Deci şi lui Dumnezeu. Cei mîndri se văd numai pe ei înşişi, deci sînt închişi în ei înşişi şi orbi.

63. Poate se gîndeşte la cuvîntul: «Şi aceştia toţi, care au fost mărturisiţi prin credinţă, n-au primit făgăduinţa» (Evr., 11, 39).

64. «Măsura puterii fireşti» înseamnă puterile date firii ca prin folosirea harului să ajungă pe treptele desăvîrşirii.

Tot cel ce are în sine smerenie se bucură de cinstire. Căci petrecerea cea netrupească a minţii în dorul de Dumnezeu, în care se călăuzeşte prin înţelegerea dumnezeieştilor Scripturi, închide sufletul înăuntru în faţa gîndurilor rele şi ţine cugetarea în pomenirea bunătăţilor viitoare, ca să nu se moleşească mintea prin trîndăvia ei şi, în loc să se ocupe cu cele mai bune, să se ocupe cu pomenirea lucrurilor lumeşti. Pentru că prin aceasta se răcesc treptat căldurile minunatelor lui mişcări şi el cade în pofte deşarte şi neraţionale. Iar Dumnezeului nostru fie slava !

CUVÎNTUL XII

Cum se cuvine să şadă în linişte cel cu dreaptă socoteală

Ascultă, iubitule: de vrei să nu se facă faptele tale deşarte şi zilele tale nelucrătoare şi lipsite de cîştigul nădăjduit de cei ce vieţuiesc cu dreaptă socoteală în linişte, să fie însăşi intrarea ta în aceasta cu dreaptă socoteală. Să nu faci aceasta cu alt gînd, ca să nu ajungi ca cei mulţi. Ci să ai neclintită în cugetare ţinta ei, ca spre ea să se îndrepteze toate faptele vieţuirii tale. Şi întreabă pe cei ce cunosc aceasta mai mult din cercare şi nu numai din cunoştinţă. Şi să nu te opreşti pînă nu te vei deprinde în toate cărările faptelor ei. Şi cercetează tot pasul pe care-l faci: ia seama dacă înaintezi prin el pe calea cuvenită, sau te-ai abătut pe vreo cărare, în afară de cea pe care trebuie să umbli. Şi să nu crezi că vieţuirea închinată întru totul liniştirii se desăvîrşeşte numai prin faptele cele arătate.

De doreşti să afli ceva şi să ajungi la aceea prin cercarea ta, ia seama la semnele şi dovezile ce se arată în

sufletul tău la orice pas pe care-l faci şi din ele vei cunoaşte adevărul părinţilor, sau amăgirea vrăjmaşului. Să iei seama anume la acestea puţine, pînă ce te vei înţelepţi pe calea ta : cînd vezi că în linişte ta cu mintea cugetarea ta se poate mişca în chip liber în gîndurile cele de-a dreapta şi nu e luată cu sila în stăpînire de vreun alt gînd, să ştii că liniştea ta e dreaptă. Şi iarăşi, cînd slujeşti (liturghiseşti), de te afli într-un chip sau altul al slujirii (liturghiei) tale departe de împrăştiere şi deodată se taie stihul de pe limba ta şi se întind peste sufletul tău legăturile tăcerii din afară de libertatea lui[65], iar acestea continuă cu stăruinţă, cunoaşte că mergi înainte în liniştea ta şi a început să ia chip blîndeţea în tine. Căci liniştea simplă, dintre faptele dreptăţii, e fără preţ[66]. Vieţuirea simplă e socotită, de cei înţelepţi şi cu dreaptă socoteală, ca un mădular aparte, despărţit de ajutorul celorlalţi.

Şi iarăşi, de vezi cu sufletul tău că prin fiecare gînd mişcat în el şi prin vederile (contemplaţiile) ce-ţi vin în liniştea ta, ţi se umplu ochii de lacrimi şi ele curg peste obrajii tăi, fără silă, cunoaşte că a început să se facă înaintea ta o deschizătură în zidul despărţitor, spre pierderea potrivnicilor.

Şi dacă vezi în tine, din timp în timp, cugetarea ta scufundîndu-se în lăuntrul tău, fără grija rînduielii

65. «Numeşte «liturghie» în mod sigur rugăciunea. Iar «felurimea liturghiei» numeşte diferitele moduri în care se săvîrşeşte lucrarea rugăciunii. Căci ne rugăm fie cîntînd, fie citind, fie stînd drepţi, fie plecînd genunchii şi făcînd mătănii şi ridicînd mîinile. Iarăşi uneori cu glas, alteori numai cu mintea şi alteori şi cu buzele. Dar ce înseamnă : «Şi deodată se taie stihul de pe limba ta şi se întind peste sufletul tău legăturile tăcerii, oprindu-l din libertatea lui», decît că rugăciunea săvîrşită cu limba sfîrşeşte dintr-odată şi ea intră în lăuntrul sufletului şi se face întreagă mintală, silind sufletul să nu-şi mai împrăştie libertatea obişnuită în cele din afară, ci să părăsească orice altă grijă şi cugetare, urmărind numai înţelesurile rugăciunii !».

66. «Aceasta înseamnă că singură liniştea, fără altă virtute, o găsim fără preţ, de judecăm drept». Un om liniştit poate să fie şi un om care îşi calculează cu grijă planurile sale răufăcătoare. Liniştea are un conţinut de pace, de blîndeţe, de iubire, cînd e concentrată spre Dumnezeu. Nu e lăudată o linişte egoistă.

obişnuite din afară, şi aceasta ţine un ceas şi mai mult şi după aceea vezi mădularele tale ca într-o oboseală mare şi pacea domnind peste gîndurile tale, şi aceasta rămîne în tine mult timp, cunoaşte că norul a început să umbrească peste cortul tău.

Iar dacă în vreme ce petreci în linişte afli în sufletul tău gînduri ce-l sfîşie şi-l iau în stăpînire, şi acestea îl învăluie cu sila în tot ceasul, iar cugetarea lui e îndreptată toată vremea spre cele ce le-a săvîrşit, sau doreşte să iscodească cele deşarte, cunoaşte că în deşert te osteneşti cu liniştea. Căci sufletul tău petrece în împrăştiere. Şi-i vin pricini pentru aceasta fie din afară, fie din nepăsarea din lăuntru faţă de datorii, mai bine zis faţă de priveghere şi de citire. Deci pune îndată rînduială în lucrarea ta.

Iar dacă făcînd aceasta intri în aceste zile, dar nu afli îndată pace dinspre tulburarea patimilor, să nu te miri. Căci dacă sînul pămîntului rămîne încă un timp îndelungat fierbinte după ce au trecut peste el razele soarelui şi mirosul leacurilor şi fumul de tămîie revărsat în văzduh stăruie timp îndelungat înainte de a se împrăştia şi de a dispărea, cu cît mai mult nu rămîn patimile, cînd sînt oprite de la materia obişnuită lor, lătrînd la uşi, asemenea cîinilor ce s-au obişnuit să lingă sîngele în măcelărie, pînă cînd nu li se risipeşte puterea obişnuinţei lor de mai înainte.

Cînd începe trîndăvia să intre, în chip ascuns, în sufletul tău şi se întoarce la cele întunecate dinapoia lui, şi casa a început să se umple de întuneric, se ivesc aceste semne: simţi în tine în chip ascuns că slăbeşti în credinţă şi prisoseşti în grija de cele văzute, că încrederea ta se micşorează şi pe aproapele tău îl păgubeşti şi întreg sufletul tău şi gura ta se umplu de dispreţ şi cu inima ta eşti pornit în gînduri şi în simţiri şi în toate lucrurile pe care le întîlneşti împotriva ori-

cărui om, ba şi împotriva Celui Prea Înalt; şi ţi-e teamă de vătămarea trupului tău, iar prin aceasta te stăpîneşte lipsa de curaj în tot ceasul şi din vreme în vreme se stîrneşte în sufletul tău frica, încît te temi şi te simţi urmărit şi de umbra ta. Căci ai acoperit credinţa cu necredinţa. Vorbim nu de cea care e temelia mărturisirii tuturor, ci de puterea aceea a minţii, care sprijineşte inima cu lumina înţelegerii şi trezeşte în suflet, prin mărturia conştiinţei, multă încredere către Dumnezeu, ca sufletul să nu se îngrijească de sine, ci să arunce asupra lui Dumnezeu grija sa fără de grijă în orice lucru.

Iar cînd mergi înainte, vei afla aceste semne vădite nemijlocit în sufletul tău. Atunci te întăreşti în toate şi te îmbogăţeşti în rugăciune şi nu lipseşte izvorul cîştigului (duhovnicesc) niciodată din cugetarea ta, în toate cîte le întîlneşti. Dar simţi totuşi slăbiciunea firii omeneşti şi prin fiecare din acestea te păzeşti de mândrie. Pe de altă parte sint trecute cu vederea de ochii tăi greşelile aproapelui. Şi te umpli de dorinţa de a ieşi din trup, in măsura in care doreşti să ajungi la cele viitoare. Şi toate necazurile cîte ni se întîmplă, cînd te întîmpină in chip arătat sau ascuns, le afli ca drepte. Cercetezi cu de-amănuntul cele din preajma ta, ca prin aceasta să scapi de părerea de sine. Pentru toate dai mărturie şi mulţumire. Acestea sînt semnele celor ce veghează şi se păzesc şi stăruie în linişte şi doresc să ajungă la vieţuirea cea mai adevărată[67].

Iar cei trîndavi nu au nevoie de aceste semne subţiri ale curselor căderii, deoarece ei sînt departe de virtuţile ascunse. Cînd una din acestea începe să se ivească în sufletul tău, poţi să înţelegi în aceeaşi clipă în ce parte ai început să înclini. Căci cunoşti îndată din ce soi este. Dumnezeu să ne dăruiască cunoştinţa adevărată ! Amin.

67. Imaginea aceasta e folosită şi în «Scara» lui Ioan Scărarul.

CUVÎNTUL XIII

Celor ce se liniştesc le e de folos încetarea grijilor păgubitoare, intrarea şi ieşirea

Cel cu multe griji nu poate fi blînd şi liniştit, pentru că chipurile lucrurilor, pe care le socoteşte că-i sînt de trebuinţă şi cu care se frămîntă, îl silesc să se mişte în ele şi să se ocupe cu ele fără să vrea şi astfel risipesc pacea şi liniştea lui. Drept aceea, călugărul trebuie să se aşeze înaintea feţei lui Dumnezeu şi să-şi aţintească în chip neschimbat ochiul său spre El, dacă voieşte să-şi străjuiască mintea sa şi să curăţească şi prefacă micile mişcări ce se ivesc în el şi să înveţe să deosebească în chip paşnic gîndurile ce intră şi ies. Iar multele îndeletniciri ale călugărilor sînt un semn al moleşelii lui în ce priveşte hotărîrea de a lucra poruncile lui Hristos. Ele arată greşelile lor în privinţa celor dumnezeieşti.

Fără negrijă să nu cauţi lumină în sufletul tău, nici pace şi linişte în moleşala simţirilor tale. Şi de te îndeletniceşti cu lucruri diferite, nu înmulţi îndeletnicirile tale, ca să nu ţi se împrăştie mintea în rugăciunea ta. Căci fără rugăciunea neîncetată nu te poţi apropia de Dumnezeu. Iar de dai minţii tale o altă grijă după osteneala rugăciunii, îi pricinuieşti împrăştierea în cugetare.

Lacrimile şi pălmuirea capului în vremea rugăciunii şi tăvălirea pe jos cu căldură, aduc căldura lor în lăuntrul inimii şi inima zboară în răpirea vrednică de laudă spre Dumnezeu şi strigă: «Însetat-a sufletul meu spre Tine, Dumnezeule cel tare şi viu. Cînd voi veni şi mă voi arăta feţei Tale, Doamne ?» (Ps. 41, 3). Numai cel ce a băut din vinul acesta şi după aceea s-a lipsit

de el ştie în ce ticăloşie a căzut şi ce s-a luat de la el, datorită moleşelii lui[68].

O, cît de rea este privirea şi vorbirea pentru cei ce petrec în linişte ! Cu adevărat, fraţilor, e mai rea decît pentru cei ce sînt departe de linişte. Că precum asprimea grindinei, căzînd pe neaşteptate pe vîrful plantelor, le usucă şi le pierde, aşa şi întîlnirile cu oamenii, chiar dacă ar fi foarte scurte şi ar părea folositoare, usucă florile virtuţilor care au înflorit de curînd din însoţirea cu liniştea şi care îmbracă cu simplitate şi cu frăgezime pomul sufletului, sădit lîngă izvoarele de ape ale pocăinţei. Şi precum asprimea brumei, căzînd peste plantele de curînd odrăslite, le arde, aşa arde şi întîlnirea cu oamenii rădăcina minţii, din care a început să răsară verdeaţa virtuţilor. Şi dacă convorbirea cu cei ce într-o privinţă se înfrînează, în alta mai săvîrşesc mici greşeli, obişnuieşte să vatăme sufletul, cu cît mai mult, convorbirea cu cei proşti şi fără de minte, ca să nu zic lumeşti, şi privirea lor ? Căci, precum omului de neam bun şi cinstit, cînd se îmbată, i se ascunde însuşirea aceasta şi i se necinsteşte starea, şi cinstea lui e luată în rîs de gînduri străine ce intră în el din puterea vinului, tot aşa şi neprihănirea sufletului se tulbură prin privirea la oameni şi prin convorbirea cu ei; şi uită de datoria păzirii sale şi se şterge din cugetarea lui ţinta voinţei sale şi se dezrădăcinează din el toată temelia stării vrednice de laudă.

Dacă deci întîlnirile şi privirile în larg, ce se întîmplă celui aflat în linişte, sau apropierea de ele din dorinţa de a vedea sau auzi cele ce intră prin porţile vederii şi auzului, ajung spre a pricinui răcirea şi tulburarea cugetării la cele dumnezeieşti şi în timp scurt pot pricinui atîta vătămare călugărului ce se înfrînează, ce vom zice de întîlnirile necontenite şi de împiedicarea îndelungată ce o produc acestea ?

68. Liniştirea nu e trîndăvie, ci efort duhovnicesc încordat.

Pe lîngă aceea, aburul ce urcă din stomac nu lasă mintea să primească cunoştinţa dumnezeiască, ci o întunecă, aşa cum pîcla ce se ridică din umezeala pămîntului înceţoşează aerul. Şi mîndria nu vede că umblă în întuneric şi nu cunoaşte gîndurile înţelepciunii. Căci cum ar putea cunoaşte cea care petrece în întunericul ei ? De aceea prin gîndul ei întunecat se ridică peste toate, find mai prejos şi mai neputincioasă decît toate şi neputînd afla căile Domnului. Dar Domnul ascunde voia Lui de la ea, deoarece ea nu voieşte să umble pe calea celor smeriţi. Iar Dumnezeului nostru fie slava în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XIV

Despre schimbarea rînduită de Dumnezeu celor ce umblă pe calea liniştirii

Cel ce s-a învoit cu mintea sa să vieţuiască în linişte, să-şi tocmească viaţa sa în aşa fel încît să petreacă restul zilelor lui în stare de linişte. Ţi se poate întîmpla, cum e obiceiul în starea de linişte rînduită ţie de harul dumnezeiesc, ca în lăuntrul sufletului să se reverse întunericul şi, aşa cum razele soarelui sînt acoperite de ceaţa norilor ce iese din pămînt, aşa să fii lipsit şi tu pentru puţin timp de mîngîierea duhovnicească şi lumina harului din lăuntru să fie acoperită de norul patimilor şi puterea pricinuitoare de bucurie să se retragă puţin şi mintea ta să fie umbrită de o pîclă neobişnuită. Tu să nu te tulburi atunci şi să dai ajutor neştiinţei sufletului, ci rabdă şi citeşte cărţile învăţătorilor şi sileşte-te la rugăciune şi cere ajutorul. Şi îndată el va veni, fără să-ţi dai seama. Căci precum faţa pămîntului se descoperă razelor soarelui de sub întunericul pîclei ce-l stăpîneşte, aşa poate şi rugăciunea să destrame şi să risipească din suflet norii patimilor şi să lumineze

mintea cu lumina veseliei şi a mîngîierii. Această lumină se întinde de obicei şi peste gîndurile noastre, mai ales cînd primeşte putere din dumnezeieştile Scripturi şi găseşte mintea strălucind în priveghere[69]. Căci îndeletnicirea continuă cu scrierile sfinţilor umple sufletul de o lumină neînţeleasă şi de veselia dumnezeiască. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÎNTUL XV

Despre cei ce se liniştesc; cînd încep să înţeleagă unde au ajuns cu faptele lor în marea fără margini, adică în vieţuirea cea liniştită ; şi cînd pot să nădăjduiască puţin că ostenelile lor au început să le dea roduri

Îţi spun ţie un lucru şi să nu te îndoieşti; şi să nu dispreţuieşti nici celelalte cuvinte ale mele ca ale unuia prea mic, pentru că cele arătate de mine sînt adevărate. Căci şi în aceste cuvinte ale mele îţi spun ţie adevărul, ca în toate.

Dacă sileşti genele ochilor tăi pînă ce ajungi la lacrimi, să nu socoteşti că ai ajuns la ceva în vieţuirea ta. Căci pînă acum cele ascunse ale tale slujesc lumii, adică stai în slujba celor lumeşti şi faci lucrul lui Dumnezeu numai prin omul din afară. Dar cel din lăuntru e fără rod. Căci rodul lui începe de la lacrimi. De-abia cînd ai ajuns în pămîntul lor, cunoaşte că mintea ta a ieşit din închisoarea lumii acesteia şi a pus piciorul ei pe drumul veacului nou[70], şi a început să miroase

69. Cel ce priveghează n-ar avea putere să stăruie în priveghere dacă n-ar avea înaintea lui pe Dumnezeu, sau adîncimea înţelesurilor şi a iubirii Lui. Iar acestea umplu mintea şi inima de strălucire şi de bucurie. Dar cel ce priveghează se şi roagă. De aceea se spune de rugăciune că străpunge întunericul aşezat peste suflet.

70. In alt manuscris : «a omului nou».

aerul acela nou şi minunat. Atunci încep să curgă lacrimile. Căci s-a apropiat naşterea pruncului duhovnicesc [71]. Pentru că harul, maica de obşte a tuturor, se grăbeşte să nască tainic în suflet un chip dumnezeiesc potrivit cu lumina veacului viitor. Dar cînd vine vremea naşterii, mintea începe să se mişte în unele de acolo, asemenea răsuflării pe care o trage pruncul în lăuntrul mădularelor, prin care obişnuieşte să se hrănească. Şi pentru că nu suportă uşor ceea ce nu-i este obişnuit, începe dintr-odată să-şi mişte trupul într-un plîns amestecat cu dulceaţa mierii. Şi pe măsură ce se hrăneşte pruncul din lăuntru, sporesc şi lacrimile[72]. Această rînduială a lacrimilor, de care am vorbit, nu e aceea ce se săvîrşeşte cu întreruperi, în cei ce se liniştesc. Pentru că de această mîngîiere ce se iveşte din timp în timp, are parte oricine vieţuieşte în linişte: uneori, cînd se află în stare de vedere (contemplare) a minţii, alteori, cînd pătrunde în cuvintele Scripturii; şi alteori, în convorbirea rugăciunii. Dar aci vorbesc despre cea care se află în cel ce varsă lacrimi neîncetate, ziua şi noaptea.

71. «Naşterea sufletului celui ce varsă lacrimi constă în simţirea stării sufletelor noastre in veacul viitor. Mai sus spune : «maica tuturor se grăbeşte să nască în suflet un chip dumnezeiesc potrivit cu lumina veacului viitor», adică se gîndeşte să întipărească în suflet un chip spiritual, ca să vadă tainic cele din veacul viitor. Iar mai jos, după lacrimi, e pacea ; după pace, odihna; după odihnă, vederea; după vedere, descoperirea ; după descoperire, sălăşluirea dumnezeiască ; şi după aceea, rodirea duhovnicească. Apoi adaugă : «şi din aceasta simte schimbarea pe care o va primi firea în partea mai dinăuntru a ei, în suflet, la înnoirea tuturor». Căci se va înnoi toată zidirea după cuvîntul fericitului Petru, care zice: «Aşteptăm ceruri noi şi pămînt nou, după făgăduinţa Lui» (II Pt., 3, 13). Naşterea aceasta a numit-o Proorocul cu glasul cel mai puternic «duh de mîntuire». Căci zice Isaia : «Pentru frica Ta, Doamne, am luat în pîntece şi am suferit durerile naşterii şi am născut duh de mîntuire, pe care l-am făcut pe pămînt» (6, 18). Aceasta e deci curăţia, din baia dumnezeiască a lacrimilor. Acest har ni-l procură şiroaiele de lacrimi şi prin el simţim starea aceea fericită din veacul viitor încă înainte de a ne schimba».

72. Lacrimile neîncetate şi nesilite sînt semnul ieşirii minţii la viaţa ceanouă, ca arvună a veacului viitor.

Oricine a aflat cu adevărat şi întocmai adevărul acestor două feluri (de lacrimi) l-a aflat în stare de linişte. Ochii lui ajung ca un izvor de apă vreme de doi ani şi mai mult. După acestea intră în pacea gîndurilor. Iar din pacea gîndurilor trece în odihna aceea de care a vorbit sfîntul Pavel (Evr. 4, 3), atît cît poate încăpea în fire. Iar de la odihna păcii, mintea trece la vederea tainelor, căci atunci Duhul începe să-i descopere cele cereşti şi Dumnezeu Se sălăşluieşte în el şi produce în el rodul Duhului şi prin aceasta firea cea mai dinăuntru simte că primeşte schimbarea viitoare în înnoirea tuturor, într-un chip acoperit şi ca în ghicitură. Acestea le-am scris spre ţinerea de minte a mea şi a tot cel ce citeşte această scriere, aşa cum am primit din citirea Scripturilor şi de la guri adevărate şi puţin din cercarea însăşi, ca să-mi fie de ajutor prin rugăciunile celor ce se folosesc de ele. Căci nu puţină trudă am pus în ele.

Ascultă iarăşi şi ceea ce-ţi voi spune acum şi ceea ce am învăţat de la o gură nemincinoasă. Cînd intri în pămîntul păcii gîndurilor, mulţimea lacrimilor se ia de la tine şi după ele îţi vin lacrimile cu măsură şi la vremea cuvenită. Acesta este adevărul neştirbit, ca să spun pe scurt, aşa cum este crezut de toată Biserica.

CUVÎNTUL XVI

Despre felul virtuţilor

Nevoinţa este maica sfinţeniei. Iar din cea din urmă se naşte cea dintîi gustare a simţirii tainelor lui Hristos, care se numeşte întîia treaptă a cunoştinţei Duhului. Dar nimeni să nu se amăgească pe sine şi să nălucească ceva vrăji. Căci sufletul întinat nu urcă la Împărăţia curată, nici nu se uneşte cu duhurile sfinţilor. Poleieşte frumuseţea neprihănirii tale prin lacrimi şi posturi şi prin liniştea din tine. Un mic necaz

pentru Dumnezeu e mai mare decît un lucru mare săvîrşit fără necaz. Căci încearcă de bunăvoie credinţa prin dragoste. Iar starea de odihnă se naşte din vîrful conştiinţei[73]. De aceea, în necazuri şi-au dovedit sfinţii dragostea de Hristos şi nu în tihnă. Pentru că lucrul ce se face fără osteneală e dreptatea celor lumeşti, care fac milostenii din cele din afară şi nu cîştigă nimic în ei înşişi[74]. Tu însă, cititorule, luptă-te să urmezi pilda patimilor lui Hristos, ca să te învredniceşti să guşti slava Lui. Căci de pătimim împreună, împreună ne şi slăvim. Nu se slăveşte mintea cu Iisus, de nu a pătimit trupul pentru Hristos. Deci de slava lui Dumnezeu se învredniceşte cel ce dispreţuieşte slava omenească. Iar trupul lui se slăveşte împreună cu sufletul. Căci slava sufletului vine din supunerea lui prin neprihănire lui Dumnezeu. Iar slava minţii este vederea (contemplarea) adevărată a lui Dumnezeu. Căci adevărata supunere este şi ea îndoită: în fapte şi în conştiinţă. Deci cînd pătimeşte trupul, pătimeşte şi inima împreună cu el. De nu cunoşti pe Dumnezeu, nu se poate mişca în tine dragostea Lui. Şi nu poţi iubi pe Dumnezeu, de nu-L vezi pe El. Iar vederea lui Dumnezeu vine prin cunoaşterea Lui. Căci nu premerge vederea Lui cunoaşterii Lui.

Rugăciune

Învredniceşte-mă, Doamne, să Te cunosc pe Tine şi să Te iubesc, nu prin cunoştinţa cea întru împrăştierea minţii, care se naşte din trudă, ci învredniceşte-mă de

73. Din cea mai înaltă conştiinţă, care ştie că nu trebuie să se agite pentru lucruri trecătoare.

74. «Lumeşti numeşte aci pe cei ce cugetă şi fac ale lumii. Se poate afla şi în ei o dreptate. De pildă, iubesc pe cei ce îi iubesc şi fac bine celor ce le fac bine şi împrumută celor de la care nădăjduiesc să ia înapoi. Dar această dreptate nu e bine primită la Dumnezeu (Lc., 6, 32; Mt., 5, 20). Iar a face milostenia din cele din afară, înseamnă a o face pentru a fi văzuţi şi ca să fie slăviţi de ei. Iar cei ce fac milostenie pentru acestea nu au nici un cîştig. «Amin zic vouă, că îşi iau plata lor» (Mt., 6, 4).

acea cunoştinţă prin care mintea, văzîndu-Te, slăveşte cu vederea firea Ta, care depărtează simţirea lumii din cugetare. Învredniceşte-mă să mă înalţ de la vederea prin voinţă, care naşte năluciri, şi să Te văd silit de legătura pusă asupra mea de cruce, prin răstignirea cea de a doua a minţii, care se odihneşte de lucrarea gîndurilor în vederea Ta neîncetată, cea mai presus de fire. Fă să crească în mine iubirea Ta, ca să vin pe urmele iubirii Tale, ieşind din lume.

Sădeşte în mine înţelegerea smereniei Tale, întru care ai umblat în lume, sub acoperămîntul pe care Ţi l-ai făcut din mădularele noastre, prin mijlocirea Sfintei Fecioare, ca, în amintirea neîncetată şi neuitată a ei, să primesc cu plăcere smerenia firii mele.

*

Sînt două chipuri de a se sui pe cruce: unul e răstignirea trupului, al doilea urcarea la vedere. Cel dintîi vine din izbăvirea de patimi, al doilea prin lucrarea faptelor Duhului. Căci nu se supune mintea, dacă nu se supune mai întîi trupul. Împărăţia minţii presupune răstignirea trupului. Şi nu se supune mintea lui Dumnezeu, dacă nu se supune voia liberă, raţiunii. E greu lucru a încredinţa lucruri înalte celui încă începător şi celui prunc cu vîrsta. «Vai ţie cetate, cînd împăratul tău e tînăr» (Ecl., 1, 16). Cel ce se supune pe sine lui Dumnezeu s-a apropiat de puterea de a-şi supune lui toate. Celui ce se cunoaşte pe sine, i s-a dat cunoştinţa tuturor. Căci în cunoştinţa de sine se află plinătatea cunoştinţei tuturor. Şi în supunerea sufletului tău, se cuprinde supunerea tuturor. Cînd smerenia stăpîneşte în vieţuirea ta, se supune ţie sufletul tău şi împreună cu el se vor supune ţie toate[75]. Căci în sufletul tău se naşte pacea de la Dumnezeu. Cît timp eşti în afara

75. E vrednică de remarcat această legare a tuturor de suflet. Cel ce se cunoaşte pe sine cunoaşte în sine toate. Cel ce îşi supune sufletul îşi supune împreună cu el toate. Toate sînt legate de om. Iar omul ce se stăpîneşte pe sine stăpîneşte peste toate. Iar pe sine se stăpîneşte atunci cînd se supune lui Dumnezeu. Prin Dumnezeu stăpîneşte deci peste toate.

acesteia, vei fi supărat necontenit nu numai de patimi, ci şi de tot felul de întîmplări. Cu adevărat, Doamne, de nu ne vom smeri, nu vei înceta să ne smereşti pe noi[76]. Iar adevărata smerenie este fiica cunoştiinţei. Şi cunoştinţa adevărată este fiica încercărilor[77].

CUVÎNTUL XVII

Tîlcuirea felurilor virtuţii. Şi despre tăria şi deosebirea fiecăreia din ele

Virtutea trupească curăţeşte trupul de poftele din el, în starea liniştii. Iar virtutea minţii smereşte sufletul şi-l curăţeşte de gîndurile grosolane şi pieritoare, ca să nu le cugete pe acestea în chip pătimaş, ci să se mişte mai degrabă în contemplarea ce îi este proprie. Această contemplare (înţelegere) apropie sufletul de golirea minţii[78], care se numeşte vederea nematerială. Şi aceasta este virtutea duhovnicească. Căci ea ridică mintea de la cele pămînteşti şi o apropie de contemplarea cea dintîi a duhului şi o îndreaptă spre Dumnezeu şi spre contemplarea (vederea) slavei celei necuprinse, care este mişcarea gîndurilor spre mărirea firii Lui. Ea o desparte de lumea aceasta şi de simţirea ei. Iar prin aceasta ne întărim în nădejdea sădită în noi şi în încredinţarea aflată în ea. Aceasta este încredinţarea despre care a vorbit apostolul, sau adeverirea de

76. Dumnezeu ne smereşte prin necazuri şi patimi, pentru că nu ne smerim noi înşine de bunăvoie. Smerenia noastră o urmăreşte Dumnezeu. Şi prin ea stăpînim, in chip paradoxal, peste toate, căci în Dumnezeu sîntem liberi de toate.

77. Cunoştinţa e înţeleasă ca un dar cîştigat prin viaţa trăită, prin greutăţile ei şi prin suportarea lor. E un sens existenţial al cunoştinţei. Desigur, e vorba de cunoştinţa de sine a omului, nu de cunoştinţa obiectelor.

78. E vorba de o «golire» a minţii de orice altfel de gînduri. Dar cum mintea nu poate sta neocupată, ea se ocupă atunci cu vederea lui Dumnezeu cel nesfîrşit, recîştigîndu-şi şi ea însuşirea indefinitului.

care se bucură mintea în chip înţelegător[79], prin nădejdea făgăduită nouă (Gal., 5, 8). Dar ce sînt acestea şi cum e fiecare din ele, vom spune în cele următoare.

Întîi, despre vieţuirea după Dumnezeu, cea cu trupul. Fapte trupeşti se numesc cele ce se săvîrşesc pentru curăţirea trupului prin lucrarea virtuţii; ele sînt fapte arătate, prin care se curăţeşte cineva de necurăţia trupului.

Iar vieţuirea prin cugetare este lucrarea inimii, făcută neîncetat cu grija la judecata sau la dreptatea lui Dumnezeu şi la judecăţile ce le va da El, şi rugăciunea neîncetată a inimii şi gîndul la pronia şi la grija lui Dumnezeu, care se arată în lumea aceasta pentru fiecare în parte şi pentru toate la un loc. Vieţuirea aceasta mai constă şi în a lua seama la patimile cele ascunse, ca să nu se ivească cumva vreuna din ele în latura cea ascunsă şi duhovnicească. Această lucrare a inimii e deci ceea ce se numeşte vieţuire prin cugetare. În această lucrare a vieţuirii prin cugetare, care se numeşte făptuire sufletească, se subţiază inima şi se desparte de părtăşia cu viaţa fără rînduială, cea potrivnică firii. Pornind de aci, ea înţelege şi deosebeşte în contemplarea celor create, pe cele zidite spre trebuinţa şi creşterea trupului, prin a căror folosire se dă putere celor patru stihii din trup[80].

79. E o înţelegere care e adeverire, sau siguranţă, sau vedere, sau atingere şi trăire a celor înţelese.

80. «Că cele create spre trebuinţa şi creşterea trupului, adică mîncările şi băuturile şi celelalte cîte le cere trebuinţa trupului, luate cu măsura cuvenită şi la vremea cuvenită şi prin alegerea cu judecată, aduc puteri stihiilor din care se alcătuieşte trupul nostru, potrivit cu cantitatea fiecăreia şi cu echilibrul dintre ele, ne învaţă filozofia din afară. Poate pe aceasta o numeşte sfîntul «vieţuire cu mintea şi făptuire sufletească». Căci filozofia este cu adevărat exerciţiu al minţii şi cugetare şi contemplare care subţiază inima şi o desparte de viaţa cea fără rînduială şi protivnică firii, adică pătimaşă şi animalică... Şi e vădit că filosofia etică vorbeşte mult şi despre pronie şi despre paza patimilor. De aceea, psalmistul zice că Dumnezeu Se mînie dacă nu luăm învăţătură (Ps. 2, 10), iar Apostolul dă mărturie că ea ne poate înţelepţi şi spre mîntuire» (II Tim., 3, 15).

Iar vieţuirea duhovnicească este o făptuire fără simţuri şi ea este cea descrisă de părinţi. Cînd aceasta e primită de minţile sfinţilor, se înlătură vederea în substanţă a lucrurilor şi grosimea trupului. De atunci vederea se face înţelegătoare. Căci vederea în ipostas şi în substanţă se numeşte vederea zidirii prime a firii[81]. De la această vedere în ipostas uşor se înalţă cel ce se nevoieşte la cunoştinţa vieţuirii celei unificate, care înseamnă a se minuna de Dumnezeu în înţelegerea celor văzute. Aceasta vede de mai înainte starea cea înaltă a bunătăţilor viitoare, care se dăruieşte în libertatea vieţii nemuritoare, în vieţuirea de după înviere. Căci firea omenească nu încetează acolo să se minuneze pururea de Dumnezeu, nemaicugetînd la ceva din cele create. Pentru că, dacă ar fi ceva din acestea asemenea lui Dumnezeu, mintea s-ar mişca spre aceea, mai bine zis uneori spre Dumnezeu şi alteori spre aceea. Dar odată ce toată frumuseţea celor zidite e mai prejos, în viaţa viitoare înnoită, de frumuseţea lui Dumnezeu, cum mai poate mintea, cu vederea ei, să iasă afară din frumuseţea lui Dumnezeu ? Deci ce ? O mai mîhneşte atunci gîndul că va muri ? Sau povara trupului ? Sau amintirea celor săvîrşite ? Sau trebuinţele firii ? Sau primejdiile ? Sau necazurile ce vin asupra ei ? Sau împrăştierea fără ştire ? Sau nedesăvîrşirea firii ? Sau învăluirea în stihii ? Sau întîlnirea unuia cu altul ? Sau plictiseala, sau truda obositoare a trupului ? Nicidecum. Căci deşi toate acestea se întîmplă în lumea aceasta, în vremea cînd se ridică acoperămîntul patimilor de pe ochii minţii, şi aceasta priveşte slava lui Dumnezeu,

81. Nota în textul grec înţelege, prin «vederea ipostatică» (în substanţă), vederea sufletului cît încă e unit cu trupul şi alcătuieşte cu el un singur ipostas. Cînd încetează grosimea trupului, vederea sufletului devine spirituală. Dar poate să fie vorba şi de vederea lucrurilor în substanţa lor şi nu în raţiunile lor unificate în Dumnezeu. Vederea ipostatică e în acest caz vederea zidirii, a «primei firi», pentru că în prima ei formă şi în zidire prevalează substanţa. Numai în forma ei viitoare (a doua), Duhul va copleşi substanţa materială.

ea îndată se înalţă in răpire[82]. Dar dacă Dumnezeu n-ar fi pus un hotar vieţii acesteia (duhovniceşti), cît de mult n-ar întîrzia mintea în ele ? Şi dacă i-ar îngădui-o omului în cursul întregii vieţi, n-ar ieşi niciodată din privirea acestora. Cu cît mai mult nu va ieşi însă acolo, unde acestea nu mai sînt şi unde virtutea este fără hotar ? Totuşi, acolo vom avea şi lucrurile în ipostas (în substanţă), dar în lăuntrul curţilor împărăteşti, dacă ne vom învrednici de ele prin vieţuirea noastră[83].

Deci cum ar putea ieşi mintea iarăşi şi cum s-ar putea depărta de vederea aceea minunată, ca să cadă în altă îndeletnicire ? Vai nouă, că nu cunoaştem sufletele noastre, nici la ce vieţuire am fost chemaţi, ci socotim că viaţa aceasta a neputinţei şi starea celor din viaţă şi strîmtorile lumii şi însăşi lumea şi relele şi desfătările ei sînt ceva de preţ.

Rugăciune

Ci, o Hristoase, Care eşti singurul puternic, fericit este cel al cărui ajutor este la Tine, şi cel ce a pus suişuri în inima sa. Tu, Doamne, întoarce faptele noastre de la lume, la dorirea Ta, pînă ce vom vedea ce este ea şi nu vom mai crede umbrei ca adevărului. Tu, Cel ce ne-ai făcut pe noi, înnoieşte mintea noastră, Doamne, şi

82. Patimile sînt o îngroşare a acoperămîntului material pus peste minte. Mai bine-zis, materia e făcută să fie copleşită de spirit şi să devină, prin aceasta, transparentă. Patimile însă împiedică această străbatere a ei de spirit.

83. Textul grec e foarte alterat. De aceea permite diferite interpretări, cum se arată chiar in notele de sub el. Deci şi traducerea în româneşte poate varia. In general credem că sfîntul Isaac socoteşte că lucrurile, deşi nu vor mai fi văzute acolo în substanţa lor, nu vor pierde această substanţă, dar ea va fi acoperită de lumina «curţilor împărăteşti», sau ale lui Dumnezeu. Avînd acolo virtutea fără hotar, ne va fi şi puterea vederii fără hotar, fără hotarul pus de trup. Căci virtutea este o înlăturare a acoperămîntului cel gros de pe minte, de pe suflet, sau transparenţa din lăuntrul nostru, care nu are sfîrşit. In general, în acest «Cuvînt» autorul vorbeşte de trei feluri de vieţuiri (sau virtuţi) după Dumnezeu: cu trupul, cu cugetarea sau cu sufletul, şi cea cu duhul, sau duhovnicească.

noastre să cunoaştem cum a fost intrarea şi ieşirea noastră în lumea aceasta, pînă am desăvîrşit lucrul la care am fost chemaţi după voia Ta în viaţa aceasta şi după aceea să nădăjduim că vom primi în mintea noastră plină de încredinţare bunătăţile cele mari, pe care, după făgăduinţa Scripturilor, le-a gătit iubirea Ta la cea de a doua zidire a lumii înnoite. Fie ca pomenirea lor să o păzim prin credinţă în taină !

*

Despre curăţia trupului, a sufletului şi a minţii

Curăţia trupului este cuvioşia dobîndită prin izbăvirea de întinăciunea cărnii. Curăţia sufletului este libertatea de patimile cele ascunse ce se mişcă în cugetare. Curăţia minţii se arată în descoperirea tainelor. Căci atunci ea se curăţeşte de toate cele ce cad sub simţuri, în chipul grosimii lor[84]. Pruncii cei mici sînt curaţi cu trupul şi nepătimaşi cu sufletul, dar nimeni nu-i numeşte curaţi cu mintea. Deci curăţia minţii este desăvîrşirea prin petrecerea în vederea cerească proprie cetelor ce se mişcă în afara simţurilor, prin puterea duhovnicească, în nenumăratele minuni ale acelei lumi cereşti. Trăirea acestor minuni şi-o împărtăşesc între ele, în slujirea lor nevăzută, acele cete subţiri, care au înţelegerea descoperirilor, aflîndu-se într-o legătură în schimbarea lor din toată clipa[85]. Iar Dumnezeul nostru să ne învrednicească pe noi să-L vedem pururea pe El cu mintea golită, şi după viaţa de aici, în chip nemijlocit, în vecii vecilor. Amin.

84. Întii e curăţirea trupului de patimi, ca îngroşare a grosimii materiale, apoi curăţirea sufletului de gîndurile pătimaşe ; în sfîrşit, curăţirea minţii de însăşi substanţa materială a lumii, percepută prin simţuri ca gînduri. Dar prin înlăturarea acestei grosimi, apar in faţa minţii tainele lumii dumnezeieşti. Deci curăţia minţii nu e numai ceva negativ, ci şi ceva pozitiv : e vederea orizontului dumnezeiesc ce i se descoperă.

85. Ceea ce se spune aci e apropiat de viziunea lui Dionisie Areopagitul despre îngeri.

CUVÎNTUL XVIII

Cît de mare este măsura cunoştinţei şi cît de mari, măsurile credinţei

Există o cunoştinţă ce premerge credinţei şi o cunoştinţă ce se naşte din credinţă. Cunoştinţa ce premerge credinţei este cunoştinţa naturală. Iar cunoştinţa ce se naşte din credinţă este o cunoştinţă duhovnicească. Şi există o cunoştinţă naturală, care deosebeşte binele de rău. Aceasta se numeşte şi discernămînt natural. Prin ea deosebim binele de rău în chip natural, fără învăţătură. Pe aceasta a aşezat-o Dumnezeu în firea raţională. Dar primeşte creştere şi adaos prin învăţătură. Nu este cineva care să nu o aibă pe aceasta. Această putere de cunoaştere naturală a sufletului raţional constă deci în deosebirea binelui şi răului, care se mişcă în el neîncetat. Cei ce sînt lipsiţi de ea, sînt mai prejos de firea raţională. Iar cei ce o au pe aceasta stau drept în firea sufletului şi nu au pierdut nimic din cele ce le-a dat Dumnezeu firii spre cinstirea fiinţelor raţionale ale Lui. Iar pe cei ce au pierdut această cunoaştere, prin care deosebesc binele de rău, îi osîndeşte proorocul zicînd : «Omul n-a priceput cinstea în care a fost» (Ps. 48, 13).

Cinstea firii raţionale este discernămîntul care deosebeşte binele de rău. Şi cu dreptate cei ce au pierdut acest discernămînt s-au asemănat cu animalele neînţelegătoare, care nu au raţiune şi putere de discernămînt. Prin această putere noi sîntem în stare să aflăm calea spre Dumnezeu. Aceasta este cunoştinţa naturală, şi ea premerge credinţei, şi ea e calea către Dumnezeu. Prin ea putem să deosebim binele de rău şi să primim credinţa. Deci însăşi puterea firii dă mărturie că se cuvine omului să creadă în Cel ce a adus toate la fiinţă şi să creadă în cuvintele poruncilor Lui şi să le împlinească. Iar din credinţă se naşte frica de Dumnezeu.

Şi cînd va urma ei prin fapte şi se va urca puţin prin lucrare, se iveşte cunoştinţa duhovnicească, de care am spus că se naşte din credinţă.

Cunoştinţa naturală, care este deosebirea între bine şi rău şi e sădită de Dumnezeu în fire, ne convinge să credem în Dumnezeu, Cel ce a adus toate la existenţă. Şi credinţa produce în noi frica şi frica ne sileşte să ne pocăim şi să lucrăm cele bune. Şi prin aceasta se dă omului cunoştinţa duhovnicească, care este simţirea tainelor şi naşte credinţa din vederea (contemplaţia) adevărată. Deci nu din credinţa singură şi simplă se naşte cunoştinţa duhovnicească, ci credinţa naşte frica şi din frica de Dumnezeu, cînd ne învrednicim să lucrăm prin ea, adică din lucrarea fricii de Dumnezeu în noi, se naşte cunoştinţa duhovnicească. Căci a spus sfîntul Ioan Gură de Aur, că atunci cînd dobîndeşte cineva o voinţă ce ascultă de frica lui Dumnezeu şi de dreapta cugetare, primeşte curînd descoperirea celor ascunse. Iar prin descoperirea celor ascunse înţelege cunoştinţa duhovnicească.

Nu frica de Dumnezeu naşte însă această cunoştinţă duhovnicească (căci ceea ce nu se află ascuns în fire nu se poate naşte), ci cunoştinţa aceasta se dă ca un dar lucrării din frica lui Dumnezeu. Cînd vei cerceta bine lucrul fricii lui Dumnezeu, vei afla că el este pocăinţa şi în aceasta este cunoştinţa duhovnicească. Despre ea am spus că arvuna ei e primită în Botez şi că darul acesta l-am primit prin pocăinţă. Deci darul de care am spus că-l primim prin pocăinţă este cunoştinţa duhovnicească, sau ea este darul dat nouă prin lucrarea fricii.

Iar cunoştinţa duhovnicească este simţirea celor ascunse[86]. Căci cînd simte cineva aceste bunătăţi ne-

86. Sfîntul Isaac identifică cunoştinţa duhovnicească cu o simţire spirituală, adică cu o atingere cu realitatea dumnezeiască, cu puterea lui Dumnezeu.

văzute şi mult covîrşitoare, dă acestei simţiri numele de cunoştinţă duhovnicească. Iar din simţirea aceasta se naşte o altă credinţă, care nu e potrivnică celei dintîi, ci întăreşte credinţa aceea. Pe ea o numesc credinţă din vedere (din contemplaţie). Pînă aci a fost auzirea; iar acum e vederea. Iar vederea este mai sigură decît auzirea.

Toate acestea se nasc din cunoştinţa aceea (naturală), care deosebeşte binele de rău şi care e sădită în fire. Iar aceasta e sămînţa cea bună a virtuţii, cum s-a spus mai înainte. Dar cînd acoperim această cunoştinţă naturală cu voia noastră iubitoare de plăcere, cădem din toate bunătăţile acestea.

Iar acestei cunoştinţe naturale îi urmează o împunsătură continuă a conştiinţei, o aducere aminte neîncetată de moarte, o grijă care ne chinuieşte pînă la ieşirea din această viaţă[87]. După aceasta vine mîhnirea, întristarea, frica de Dumnezeu, ruşinea cea din fire, părerea de rău pentru păcatele cele mai dinainte, străduinţa pentru faptele cuvenite, aducerea aminte de drumul cel de obşte şi grija pentru merindea de drum şi cererea îndreptată spre Dumnezeu cu plîns, ca să intrăm prin poarta aceasta, care este trecerea peste toată firea, dispreţuirea lumii şi multa luptă pentru virtute. Toate acestea se află în cunoştinţa naturală.

Să asemene deci oricine faptele lui cu acestea. Cînd se va afla omul în acestea, umblă pe calea firii. Şi cînd se ridică peste acestea şi ajunge la iubire, se ridică

87. «Trei sînt stările omului, cum spune sfîntul mai departe : cea după fire, cea contrară firii şi cea mai presus de fire. Cînd, căzînd din fire, ajungem în starea contrară firii, cunoştinţa naturală ne înţeapă neîncetat conştiinţa şi ţine trează necontenit amintirea morţii şi o grijă care chinuieşte sufletul neîncetat pînă la ieşirea din ea, adică pînă ce ieşim din această stare contrară firii şi revenim la cea după fire. Apoi, iarăşi, cunoştinţa naturală naşte necazul şi întristarea, frica de Dumnezeu şi ruşinea, supărarea şi străduinţa, pomenirea morţii şi grija pentru merindea de drum. Ba ne şi înduplecă să cerem de la Dumnezeu, cu mult plîns şi cu lacrimi «să intrăm pe poarta aceasta», adică în starea cea mai presus de fire».

peste fire şi pleacă de la el lupta şi frica şi osteneala şi truda în toate. Căci acestea ţin de cunoştinţa naturală. Şi acestea le aflăm în noi cînd nu acoperim această cunoştinţă cu voia noastră iubitoare de plăcere. Şi se află în noi pînă ce ajungem la iubire, care ne eliberează de toate acestea.

Din cele zise urmează să se privească omul pe sine şi să se cerceteze în care fapte umblă: în cele potrivnice firii, în cele după fire, sau în cele mai presus de fire. Din felurile lor poate afla cineva limpede şi repede cum îşi cîrmuieşte întreaga lui viaţă. Şi cînd nu se află în cele numite de noi după fire, aşa cum le-am arătat, şi nu se află nici în cele mai presus de fire, e vădit că este aruncat în cele mai prejos de fire. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÎNTUL XIX

Despre credinţă şi despre smerita cugetare

Făptură prea mică, voieşti să afli viaţa ? Ţine în tine credinţa şi smerenia, căci prin ele afli mila, ajutorul şi cuvintele grăite în inimă de Dumnezeu, dar şi pe Cel ce te păzeşte întru ascuns şi rămîne cu tine la arătare [88]. Voieşti să le dobîndeşti pe acestea, care sînt cuvîntări ale vieţii ? [89]. Umblă cu simplitate şi nu întru cunoştinţă înaintea lui Dumnezeu. Căci simplităţii îi urmează credinţa, iar subţirimii şi disputei gîndurilor, părerea de sine. Şi acesteia îi urmează depărtarea de

88. Prin credinţă şi smerenie simţim cuvintele lui Dumnezeu grăite în fiecare moment în inimă, deci nu ca nişte cuvinte spuse odinioară de Dumnezeu şi acum desprinse de El. De aceea, Îl simţim şi pe Dumnezeu însuşi ca persoană, grăindu-ni-le. In ascuns, îl simţim grăindu-ne, iar la arătare, ajutîndu-ne în faptele noastre.

89. Cuvintele lui Dumnezeu simţite în inimă sînt deci cuvîntări ale lui Dumnezeu, adresate nouă acum şi care susţin viaţa noastră cu puterea lui Dumnezeu comunicată prin ele

Dumnezeu. Cînd vei veni înaintea lui Dumnezeu prin rugăciune, fă-te în gîndirea ta ca o furnică şi ca cele ce se tîrăsc pe pămînt şi ca un vierme şi ca un prunc care se bîlbîie. Şi nu spune înaintea Lui ceva bizuit pe cunoştinţă, ci apropie-te de Dumnezeu şi umblă înaintea Lui cu cuget de prunc, ca să te învredniceşti de părinteasca purtare de grijă, ce se îndreaptă de la părinţi spre fiii lor încă prunci. Căci s-a spus că «păzitor al pruncilor este Domnul» (Ps. 114, 6). Pruncul se apropie de şarpe şi-l prinde de gît şi nu e vătămat de el. Pruncul umblă gol toată iarna. Cînd alţii umblă îmbrăcaţi şi acoperiţi şi totuşi frigul intră în toate mădularele lor, pruncul şade gol în ziua cînd e frig, ger şi gheaţă, şi nu suferă, pentru că trupul lui nevinovat e acoperit cu o altă haină nevăzută prin acea purtare de grijă ascunsă, care susţine mădularele lui fragede, ca să nu se apropie de ele vreo vătămare de la ceva.

Crezi acum că există o purtare de grijă ascunsă, prin care trupul fraged, uşor expus la orice vătămare pentru frăgezimea şi slăbiciunea lui, este păzit în mijlocul împrejurărilor potrivnice şi nu e lăsat să sufere de ele ? Căci zice : «Domnul păzeşte pe prunci». Şi nu numai pe aceştia, mici cu trupul, ci şi pe înţelepţii din lume, care au părăsit cunoştinţa lor şi se sprijină pe înţelepciunea simplă şi s-au făcut ca nişte prunci în voia lor şi aşa au învăţat înţelepciunea aceea care nu se învaţă prin osteneli. Sînt cei despre care înţeleptul în cele dumnezeieşti, Pavel, a spus : «Cel ce socoteşte că este înţelept în lumea aceasta să se facă nebun, ca să ajungă înţelept» (I Cor., 3, 18).

Deci, cere de la Dumnezeu să-ţi dea să ajungi la măsura credinţei. Şi dacă simţi desfătarea ei în sufletul tău, nu-mi este greu să-ţi spun iarăşi că nimic nu te va împiedica să ajungi la Hristos. Şi nu-ţi va fi greu să fii răpit în tot ceasul de la cele pămînteşti şi să uiţi de lumea aceasta neputincioasă şi de amintirile lucrurilor

ei. Roagă-te pentru acest lucru fără preget şi cerşeşte-l cu căldură şi cere-l cu multă sîrguinţă pînă ce-l vei primi. Şi nici după aceasta să nu slăbeşti. Iar de acesta te vei învrednici dacă te vei sili mai întîi să arunci grija ta asupra lui Dumnezeu cu credinţă şi vei schimba grija ta de tine cu purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Şi cînd vei vedea voia ta că se încrede cu toată curăţia cugetului mai mult în Dumnezeu decît în tine, şi că te sileşti să nădăjduieşti în El mai mult decît în sufletul tău, atunci se va sălăşlui în tine puterea aceea necunoscută de tine. Şi vei simţi puterea Celui ce este cu tine, în chip neîndoielnic; puterea aceea pe care mulţi simţind-o intră în foc şi nu se tem şi călcînd pe apă nu se îndoiesc în cugetul lor, socotind că se vor scufunda. Căci credinţa întăreşte simţurile sufletului şi acesta simte pe Cineva nevăzut, care-l convinge să nu ia în seamă vederea lucrurilor înfricoşătoare, nici să privească la vreo vedere ce întrece simţurile[90].

Poate socoteşti că acea cunoştinţă duhovnicească o primeşte cineva în cunoştinţa sufletească ? Dar nu e numai cu neputinţă să primească cineva acea cunoştinţă duhovnicească în cunoştinţa sufletească, ci nu o poate nici măcar simţi cineva cu simţirea[91], precum nu se pot învrednici de ea cei ce se străduiesc să se deprindă în cunoştinţa sufletească.

Astfel, dacă unii din ei voiesc să se apropie de acea cunoştinţă a Duhului, nu se pot apropia de ea cîtuşi de puţin, pînă ce nu o părăsesc pe cea sufletească şi toată îndeletnicirea cu subţirimile ei şi cu meşteşugul ei foarte mult împletit (complicat) şi nu se vor întoarce la sufletul lor de prunci. Pentru că multă piedică le vine lor din obişnuirea cu ea, pînă ce nu o vor înlătura puţin cîte puţin. Cunoştinţa duhovnicească este sim-

90. Să nu caute să ajungă înainte de vreme la vederi ce întrec simţurile.

91. Se simte şi cunoştinţa duhovnicească, dar cu o simţire mai presus de simţire, cum va arăta sfîntul Grigorie Palama.

plă şi nu străluceşte prin gînduri sufleteşti[92]. Pînă ce nu se va elibera cugetarea de ideile cele multe şi nu va veni la simplitatea curăţiei, nu va putea simţi cunoştinţa Duhului. Treapta acestei cunoştinţe constă în a simţi desfătarea vieţii veacului acela. De aceea, dispreţuieşte multele idei! Căci cunoştinţa aceasta sufletească nu poate cunoaşte altceva afară de idei; nu poate cunoaşte ceea ce se primeşte în simplitatea cugetării[93], potrivit Celui ce a zis : «De nu vă veţi întoarce şi nu vă veţi face ca pruncii, nu veţi putea intra în Împărăţia cerurilor» (Mt., 18,3). Dar mulţi nu ajung la această simplitate, ci nădăjduiesc în faptele lor cele bune, socotind că prin ele li se păstrează un loc în Împărăţia cerurilor. Aşa înţeleg ei «Fericirile» din Evanghelie[94]. Ei zic că Domnul le-a arătat că acestea sînt felurite, ca să vedem că ne-a făcut cunoscute multe chipuri de vieţuiri potrivite acelor «Fericiri». Ei zic că fiecărui om, după toate măsurile în care umblă pe orice cale spre Domnul, Acesta îi deschide poarta Împărăţiei cerurilor. Dar acea cunoştinţă duhovnicească nu o poate primi cineva de nu se va întoarce şi nu se va face ca un prunc. Şi din aceasta simte desfătarea aceea a Împărăţiei cerurilor.

92. Cunoştinţa sufletească, oricît ar fi de complicată, se mişcă în cele ale lumii, sau chiar cînd vorbeşte de Dumnezeu se mişcă în definiţii şi subtilităţi construite despre El de la distanţă. Cunoştinţa duhovnicească este experienţa nemijlocită a lui Dumnezeu. Cunoştinţa aceasta din experienţă a lui Dumnezeu nu se poate ivi decît în sufletul curăţit de orice idei, care-l ţin pe om în cele gîndite de el în separaţie de Dumnezeu. Prin cunoştinţa aceasta se sesizează viaţa veacului viitor şi se grăieşte duhovniceşte despre ea.

93. «Poate cuvîntul vrea să spună că cei ce au cunoştinţa sufletului, adică înţelepţii după trup, afară de multe silogisme şi concluzii nu primesc nimic din cele ce le înţeleg cei ce au dobîndit prin simplitatea în Hristos cunoştinţa duhovnicească». Cunoştinţa duhovnicească e cunoştinţa prin experienţă a lucrării lui Dumnezeu. Numai aşa este cunoscut Dumnezeu cu adevărat, nu prin mulţimea de idei construite de noi, care mai degrabă se interpun între noi şi Dumnezeu.

94. Prin aceasta Sfîntul Isaac nu contestă valoarea faptelor bune, dar ele nu au valoarea în ele însele, ci numai întrucît preschimbă pe om, sau îl fac mai bun.

Împărăţia cerurilor spun (sfinţii) că este vederea duhovnicească. Şi aceasta nu se află în faptele gîndurilor, ci poate fi gustată numai prin har. Şi pînă nu se curăţă omul, nu e în stare nici să audă despre ea (cu înţelegerea), căci nimeni nu poate să o dobîndească prin învăţătură. De vei ajunge, o fiule, la curăţia inimii prin credinţă, dobîndită în liniştea din partea oamenilor, şi vei uita cunoştinţa acestei lumi, ca să nu o mai simţi, aceasta se va afla dintr-odată înaintea ta fără o cercetare cu privire la ea. «Înfige, zice, un stîlp şi toarnă pe el untdelemn şi vei afla comoară în sînul tău». Dar de vei fi ţinut în lanţul cunoştinţei sufleteşti, nu e greşit să-ţi spun că mai uşor îţi este să te dezlegi din lanţurile de fier decît din ea. Şi nu vei scăpa în veci din cursele rătăcirii şi niciodată nu vei putea dobîndi îndrăznirea şi încrederea faţă de El, ci în fiecare clipă vei merge spre gura sabiei şi nu vei putea să scapi nicidecum de supărare. Roagă-te în slăbiciune şi simplitate, ca să vieţuieşti bine înaintea lui Dumnezeu şi vei fi fără grijă. Căci precum urmează umbra trupului, aşa şi mila urmează smeritei cugetări. Deci de voieşti să umbli în acestea, nu da mîna nicidecum gîndurilor de neputinţă. Şi chiar de te vor înconjura şi te vor înfricoşa toate vătămările şi relele şi primejdiile, să nu ai grija lor, nici să le iei în seamă.

De ai crezut odată în Domnul, Care îţi ajunge spre păzirea ta, şi dacă mergi pe urma Lui, să nu te mai îngrijeşti iarăşi de ceva din acestea, ci spune sufletului tău: «Îmi ajunge Cel căruia i-am predat sufletul meu. Nu eu sînt aici. El ştie»[95]. Şi atunci vei vedea cele minunate ale lui Dumnezeu. Vei vedea cît e de aproape în tot timpul, ca să izbăvească pe cei ce se tem de El ; şi cum îi înconjoară şi-i priveşte cu purtarea Lui de grijă. Nu trebuie să te îndoieşti de El, socotind că nu

95. Cînd arunci toată grija asupra lui Dumnezeu, poti zice : nu eu sînt aici, căci nu eu mă îngrijesc de cele ce îmi trebuie. El le cunoaşte şi le împlineşte.

este de faţă, pentru că Păzitorul tău, Care este cu tine, nu priveşte cu ochii trupeşti. Dar de multe ori Se descoperă şi ochilor trupeşti ca să te încurajeze.

Cînd omul aruncă de la sine orice ajutor văzut şi orice nădejde în oameni şi urmează lui Dumnezeu cu credinţă şi-L priveşte cu inima, îndată-i vine harul şi-i descoperă puterea lui în ajutoare de multe feluri. Întîi în cele arătate şi în cele privitoare la trup, arătîndu-i ajutorul Lui prin purtarea Lui de grijă, în aşa fel că poate simţi în acestea şi mai mult puterea purtării Lui de grijă cu privire la el. Şi văzînd aceasta în cele arătate, e asigurat şi despre cele ascunse, cum se cuvine să fie în cugetarea şi purtarea lui de prunc. Şi e asigurat că trebuinţa lui e împlinită fără fapta şi fără grija lui. Iar aceasta îl ajută să treacă peste multe întîmplări ce vin asupra lui, adeseori pline de primejdii, fără să le vadă. Căci harul le alungă pe nesimţite de la el, în chip foarte minunat, şi-l păzeşte pe el ca o mamă, care îşi întinde aripile peste puii ei, ca să nu se apropie de ei vreo primejdie ; şi-i arată să vadă că era aproape de el pieirea lui, dar a rămas nevătămat. Aşa îl deprinde şi în cele ascunse şi-i descoperă cursa socotinţelor şi gîndurilor grele, de neînţeles. Şi astfel, el află uşor înţelesul lor şi legătura lor întreolaltă şi amăgirea lor şi de care dintre ele s-a lipit şi cum se naşte unul din altul şi pierd împreună sufletul.

Şi face de ruşine în ochii lui toate cursele dracilor şi sălăşluirea gîndurilor lor şi aduce în el înţelegere, ca să cunoască cele ce vor fi. Şi face să răsară în simplitatea lui o lumină ascunsă, ca să priceapă în toate înţelesul gîndurilor celor mai subţiri şi-i arată ca şi cu degetul ce ar fi avut să pătimească dacă nu le-ar fi cunoscut pe acestea. Şi atunci se naşte în el din aceasta gîndul că fiecare lucru mic şi mare trebuie să-l ceară în rugăciune de la Făcătorul său.

Iar cînd dumnezeiescul har va întări cugetul lui prin toate acestea, ca să se încreadă în Dumnezeu, începe să intre încet, încet în încercări. Căci Dumnezeu îngăduie să i se trimită încercări pe măsura lui, ca să poată purta greutatea lor. Şi chiar în încercări se apropie de el ajutorul în chip simţit, ca să aibă curaj, pînă se va deprinde încet, încet şi va dobîndi înţelepciunea şi va putea dispreţul pe vrăjmaşii lui prin încrederea în Dumnezeu. Căci nu e cu putinţă să se înţelepţească fără acestea în luptele cele duhovniceşti şi să cunoască pe Purtătorul lui de grijă şi să simtă pe Dumnezeul lui şi să se întărească în credinţa în El în chip ascuns, decît din încercările pe care le-a primit.

Dar cînd harul vede că a început să se ivească puţin în gîndul lui părerea de sine şi să cugete ceva mare despre sine, îndată îngăduie încercărilor venite asupra lui să se întărească, pînă va cunoaşte slăbiciunea lui şi va căuta să dobîndească pe Dumnezeu întru smerenie. Iar prin aceasta, omul vine la măsurile bărbatului desăvîrşit în credinţa şi nădejdea fiului lui Dumnezeu şi se înalţă la dragoste. Căci dragostea lui Dumnezeu se arată minunată către om, cînd acesta se află în mijlocul unor împrejurări ce taie orice nădejde a lui. În acelea arată Dumnezeu puterea Lui care mîntuieşte pe om. Pentru că niciodată nu cunoaşte omul puterea dumnezeiască cînd se află în tihnă şi la larg. Şi niciodată n-a arătat Dumnezeu lucrarea Sa în chip simţit decît în ţara liniştii şi în pustie şi în locuri lipsite de întîlniri şi de tulburarea ce vine din împreuna locuire cu oamenii.

Să nu te miri cînd, punînd început virtuţii, izvorăsc împotriva ta din toate părţile necazuri aspre şi tari. Căci nu se socoteşte virtute aceea care nu este însoţită de greutăţi în lucrarea ei. Pentru că chiar numele virtuţii vine de aci, cum a spus sfîntul Ioan: «E obişnuit să vină asupra virtuţii greutăţile. Şi e vredni-

că de dispreţuit virtutea care se însoţeşte cu tihna». Căci a spus sfîntul Marcu Monahul: «Toată virtutea ce se săvîrşeşte se numeşte cruce, cînd împlineşte porunca Duhului. De aceea toţi cei ce voiesc să vieţuiască în frica Domnului şi în Iisus Hristos vor fi prigoniţi» (II Tim., 3, 12). Căci zice: «De voieşte cineva să vină după Mine, să se lepede de sine şi să-şi ia crucea şi să-Mi urmeze Mie» (Mc., 8, 34). De nu voieşte cineva să vieţuiască în tihnă, ci îşi pierde sufletul pentru Mine, îl va afla pe el. De aceea ţi-a luat-o înainte şi a pus înaintea ta crucea, ca să-ţi alegi moartea împotriva ta şi aşa vei îndupleca sufletul tău să meargă după El.

Nimic nu e mai tare ca a nu avea nădejde (în cele pămînteşti). Aceasta nu poate să fie biruită de ceva, fie din cele de-a dreapta, fie din cele de-a stînga. Cel mai mare curaj îl are călugărul care şi-a tăiat din mintea sa nădejdea în viaţa aceasta. Atunci nu mai e duşman care să-l oprească din cale şi nu este necaz, a cărui mărime să slăbească cugetul lui, pentru că tot necazul ce-i poate veni e mai prejos de moarte. Şi el s-a învoit să primească moartea. Dacă în tot locul şi în tot lucrul şi în toată vremea şi în toate ce vrei să le faci îţi pui ca ţintă în cugetul tău suportarea necazului, nu numai că vei fi curajos şi neobosit în a te opune în tot timpul oricărei greutăţi, ci prin puterea gîndurilor tale vor fugi de la tine simţirile de spaimă, care te înfricoşează şi care se nasc de obicei în om din gîndurile ce tind spre tihnă. Şi toate cele grele şi aspre care ţi se vor întîmpla ţi se vor părea uşoare şi lesnicioase. Şi adeseori cele ce-ţi vor veni vor fi contrare necazurilor la care te-ai aşteptat şi poate nici unul din ele nu ţi se va întîmpla. Să ştii că nădejdea tihnei depărtează din oameni în orice timp gîndul lucrărilor mari şi bune şi al virtuţilor. Iar cei ce se îngrijesc în această lume de cele ale trupului nu pot ajunge la desăvîrşirea voinţei lor, de nu vor socoti în cugetarea lor că e bine să rab-

de cele grele. Şi fiindcă însăşi experienţa dă mărturie despre aceasta, nu e trebuinţă să o dovedim prin cuvinte. În fiecare rînd de oameni din cei dinainte şi pînă acum nu vedem altceva prin care au slăbit oamenii ca să nu biruiască şi să se lipsească de lucrurile cele mai bune, decît aceasta. De aceea o şi spunem pe scurt, că nu dispreţuieşte cineva Împărăţia cerurilor decît prin nădejdea după cele mici de aici. Şi nu numai aceasta o pătimeşte, ci i se şi pregătesc necazuri aspre şi încercări tari fiecărui om ce împlineşte voia lui şi ale cărui gînduri merg şi se mişcă spre aceasta. Căci ceea ce îl cîrmuieşte pe el este pofta.

Cine nu ştie că păsările se prind în laţ cînd caută odihna ? Oare nu se arată mai prejos cunoştinţa noastră de cunoştinţa păsărilor prin cele ce ni se întîmplă în chip asemănător în cele ascunse, sau prin cele ce ne vin în chip acoperit în unele lucruri, sau locuri, sau în altele prin care diavolul ne vînează de la început cu făgăduinţa şi cu gîndul odihnei ?

Dar iată că prin firea gîndului care doreşte să alerge pe linia cuvîntului, ne-am abătut de la scopul ce l-am pus la început cuvîntului nostru. Căci am pornit să arătăm că în toată vremea trebuie să ne gîndim la necazul ce ne întîmpină în tot lucrul prin care vrem să începem drumul spre Domnul şi în înaintarea spre sfîrşit trebuie să ne sprijinim cu sîrguinţă pe acest început. Dar de cîte ori nu se întreabă omul cînd vrea să înceapă un lucru pentru Domnul: oare este vreo tihnă în acest lucru ? Sau cum e cu putinţă să-l fac uşor, fără osteneală ? Sau este în el vreun necaz care pricinuieşte durere trupului ? Nu căutăm în tot felul odihna ? Ce spui, omule? Oare voieşti să urci la cer şi să dobîndeşti acolo Împărăţia lui Dumnezeu şi părtăşia cu El şi odihna fericirii de acolo şi părtăşia cu îngerii şi viaţa cea fără de moarte, dar întrebi dacă drumul acesta e cu osteneală ? Iată un lucru de mirare:

Cei ce doresc lucrurile veacului acestuia care se destramă străbat valurile înfricoşătoare ale mării şi îndrăznesc să pornească pe căile aspre şi totuşi nu voiesc să ştie că există o oboseală în lucrurile acestea şi o întristare în cele ce vor să le facă. Şi noi ne interesăm în tot locul despre tihnă. Dar dacă voim în tot timpul să pornim pe drumul răstignirii, să înţelegem că orice greutate e mai uşoară ca aceasta.

Sau oare este cineva care nu e încredinţat cu desăvîrşire că nimeni n-a obţinut vreodată biruinţa în război, că n-a primit cununa nearătată, că n-a ajuns la împlinirea acestei dorinţe, care e dintre cele vrednice de laudă, sau n-a slujit vreunui lucru din cele dumnezeieşti, sau n-a dobîndit vreo virtute din cele vrednice de laudă, dacă n-a dispreţuit mai întîi necazurile şi n-a alungat din apropierea sa gîndul care-l mînă spre tihnă şi care naşte trîndăvia, pregetarea şi frica, din care vine moleşeala în toate ?

Cînd mintea rîvneşte virtutea, simţurile arătate, adică vederea, auzul, mirosul, gustul şi pipăitul, nu se lasă biruite de greutăţile protivnice, străine şi deosebite de cele obişnuite şi peste hotarul puterii naturale. Iar cînd iuţimea cea firească îşi face la vremea potrivită lucrarea sa, viaţa trupului e mai dispreţuită decît gunoaiele. Căci cînd inima bate cu rîvnă în trup, trupul nu se întristează în necazuri, nici nu se fereşte de ele din frică, ci mintea îl susţine în toate încercările ca să rămînă neclintit în stăruinţa sa. Să ne întărim deci şi noi rîvna duhului pentru voia lui Iisus şi va fi alungată de la noi toată trîndăvia, care naşte în cugetul nostru nepăsarea. Căci rîvna naşte îndrăzneala şi puterea sufletului şi străduinţa trupului. Ce putere mai au dracii cînd sufletul îşi mişcă rîvna lui cu putere împotriva lor ? Pornirea spre lucrare se numeşte fiica rîvnei. Şi cînd rîvna îşi trece puterea în faptă, întăreşte în suflet toată forţa, făcînd-o neînfricată. Şi înseşi cu-

nunile mărturisirii pe care le primesc eroii şi mucenicii în stăruinţa lor, le dobîndesc prin aceste două lucruri : prin rîvnă şi prin pornirea cea bună, ce se nasc din puterea iuţimii naturale. Căci ei ajung nepătimitori in durerea cumplită a chinurilor[96]. Dumnezeu să ne dea şi nouă o astfel de pornire, spre a-I bine-plăcea Lui! Amin.

CUVÎNTUL XX

Cîtă cinstire dobîndeşte smerita cugetare şi cu cît e mai înaltă treapta ei

Voiesc să-mi deschid gura, fraţilor, şi să vă vorbesc despre tema înaltă a smeritei cugetări. Dar mă umplu de teamă, ca unul ce ştiu că voi vorbi despre Dumnezeu însuşi, în chipul cuvintelor mele. De fapt, ea este haina lui Dumnezeu. Căci Cuvîntul întrupîndu-Se, pe ea a îmbrăcat-o şi prin ea ne-a vorbit nouă în trupul nostru. Şi tot cel ce a îmbrăcat-o pe ea s-a făcut cu adevărat asemenea Celui ce S-a pogorît de la înălţimea Lui şi a ascuns puterea măririi Lui şi a acoperit slava Lui în smerita cugetare, ca să nu fie arsă zidirea de vederea Lui. Căci zidirea n-ar fi putut să-L privească pe El, dacă n-ar fi luat o parte din ea şi n-ar fi vorbit astfel cu ea; nici n-ar fi putut asculta cuvintele gurii Lui faţă către faţă[97].

Pentru că nici fiii lui Izrail n-ar fi putut asculta glasul Lui cînd le-a vorbit din nor. Şi de aceea au spus către Moise: «Să grăiască Dumnezeu cu tine şi să spui

96. Un remarcabil paradox : prin rîvnă, mucenicii, deşi suportă durerile cumplite ale chinurilor, nu le mai simt. Suprema pătimire devine suprema nepătimire. Căci puterea lui Dumnezeu, care e în ei, copleşeşte durerea pătimirii.

97. Textul acesta şi tot ce urmează este antinestorian. Cuvintele lui Iisus Hristos erau cuvintele lui Dumnezeu, nu ale omului.

către noi cuvintele Lui, ca să nu grăiască Dumnezeu cu noi şi să murim» (Ieş., 20, 19). Deci cum ar fi putut primi zidirea în chip arătat vederea Lui ? «Că aşa de înfricoşătoare e vederea lui Dumnezeu, încît mijlocitorul a spus : sînt plin de frică şi de cutremur» (Fapte, 7, 32). Căci puterea slavei Lui s-a arătat pe muntele Sinai. Şi muntele fumega şi se cutremura de frica descoperirii Lui, încît fiarele ce se apropiau de părţile cele mai de jos ale lui mureau. Şi fiii lui Izrail s-au pregătit spălîndu-se, după porunca lui Moise, trei zile, ca să fie vrednici să asculte glasul lui Dumnezeu şi vrednici de vederea descoperirii Lui. Şi cînd a venit vremea, n-au putut primi vederea luminii Lui şi tăria glasului de tunet al Lui.

Dar acum, cînd harul Lui s-a vărsat peste lume prin venirea Lui, nu a coborît în cutremur, nu în foc, nu în glas înfricoşător şi puternic, ci ca ploaie lină şi ca picătură ce picură lin pe pămînt. Şi s-a arătat vorbindu-ne nouă în alt chip. Aceasta s-a petrecut cînd a acoperit ca pe o comoară mărirea Lui sub acoperămîntul trupului şi a vorbit între noi cu noi, prin acoperămîntul pe care şi l-a întocmit cu voia Lui din sînul Fecioarei şi Născătoarei de Dumnezeu, Maria[98], pentru ca văzîndu-L pe El ca fiind din neamul nostru şi vorbind cu noi, să nu ne înspăimîntăm de vederea Lui.

De aceea tot cel ce s-a îmbrăcat în haina în care s-a arătat, în trupul pe care l-a îmbrăcat Ziditorul, s-a îmbrăcat în Hristos însuşi. Pentru că asemănarea în care s-a arătat zidirii Sale şi a petrecut cu ea, a dorit să o îmbrace în omul Său dinăuntru[99] şi în ea s-a arătat ce-

98. Expresia «născut din Dumnezeu», îl arată pe Sfîntul Isaac iarăşi ca antinestorian.

99. N-a îmbrăcat firea omenească numai pe dinafară, ci şi-a făcut-o interioară, s-a făcut om şi în lăuntrul Său, aşa cum se face trupul interior sufletului şi invers. Dar aceasta înseamnă că s-a îmbrăcat pînă în interiorul dumnezeirii Sale cu smerenia noastră. Smerenia e haina Lui omenească, căci nu ţine de firea dumnezeiască, dar o haină pătrunsă în interiorul Lui ca ipostas, ca persoană.

lor împreună robi cu El. Şi în loc să Se îmbrace într-o haină de cinste şi de slavă pe dinafară, S-a împodobit cu ea (înăuntru). De aceea, privind pe tot omul care s-a îmbrăcat în această asemănare, zidirea cuvîntătoare şi tăcută [100] se închină ca Stăpînului, pentru cinstea Stăpînului ei, pe care L-a văzut îmbrăcat în ea şi petrecînd în ea. Căci care făptură nu se ruşinează de vederea celui smerit la cuget ?[101]. Dar pînă ce nu s-a descoperit slava smeritei cugetări tuturor, vederea ei, plină de sfinţenie, era lesne dispreţuită. Dar acum a răsărit ochilor lumii mărirea ei şi tot omul cinsteşte asemănarea văzută a ei în tot locul[102]. Şi în acest Mijlocitor s-a învrednicit zidirea să primească vederea Ziditorului şi Făcătorului ei[103]. De aceea nici duşmanii adevărului nu o pot lesne dispreţui pe aceasta. Căci deşi cel ce a dobîndit-o e sărac în cele ale zidirii, e cinstit pentru ea ca şi cu o cunună şi cu o porfiră, de cel ce a cunoscut-o[104]. Pe cel smerit la cuget nu-l dispreţuieşte omul niciodată; nu-l jigneşte cu cuvîntul, nu-l nesocoteşte. Odată ce-l iubeşte Stăpînul, e iubit de toţi. El iubeşte pe cei săraci şi toţi îl iubesc pe el. Toţi îl doresc şi în tot locul unde se apropie, apare ca un înger de lumină

100. «Toată zidirea cuvîntătoare şi tăcută», adică dotată cu spirit şi fără spirit, se închină omului care s-a îmbrăcat în smerenie asemenea Cuvîntului întrupat. Smerenia e adevărata asemănare a omului cu Cuvîntul întrupat, Care a îmbibat-o de măreţia Lui dumnezeiască.

101. Cel smerit la cuget e ca Hristos.

102. «Cinsteşte asemănarea ei văzută în tot locul», adică smerita cugetare a lui Hristos, imitată de un om sau altul, mai bine-zis, de care s-a pătruns cel credincios în unire cu Hristos.

103. Poate fi vorba de Hristos, sau de omul care imită smerita cugetare, sau e plin de ea, prin unirea cu El. Căci atît Hristos cît şi tot omul care imită smerenia, sau e plin de ea, e un mijlocitor al Ziditorului, sau al slavei Lui, dacă prin smerenie s-a făcut Fiul lui Dumnezeu Mijlocitor între Dumnezeu şi oameni.

104. Cei ce L-au chinuit pe Hristos au cinstit fără voie smerenia Lui, cu cunună şi porfiră. Tot aşa sînt cinstiţi, fără voie, toţi cei ce imită smerenia, ca printr-o cunună şi porfiră, în special monahii care dispreţuiesc toată slava lumii. Chiar cei ce se arată stînjeniţi de ea arată că o cinstesc.

şi i se arată cinstire. Şi de vorbeşte înţeleptul şi învăţătorul, se opresc, pentru că îi dau celui smerit loc să vorbească. Ochii tuturor privesc spre gura lui, ca să vadă ce cuvînt va ieşi din ea. Şi tot omul aşteaptă cuvintele lui, ca şi cuvintele lui Dumnezeu. Cuvintele lui puţine sînt ca şi cuvintele înţelepţilor care cercetează înţelesurile lor. Cuvintele lui sînt dulci auzului înţelepţilor mai mult decît mierea. Toţi îl primesc ca pe Dumnezeu, deşi cuvîntul lui e simplu şi nearătos şi smerit la vedere.

Cel ce grăieşte cu dispreţ împotriva celui smerit la cuget şi nu-l cinsteşte pe el ca pe un om viu, este ca unul ce şi-a deschis gura lui împotriva lui Dumnezeu. Dar chiar de ar fi dispreţuit de toată zidirea, cinstea lui rămîne. Se apropie cel smerit de fiarele pierzătoare şi cînd acestea îşi aruncă privirea lor spre el, sălbăticia li se îmblînzeşte şi vin la el ca la stăpînul lor. Şi-şi pleacă capetele lor şi ling mîinile şi picioarele lui, căci din ele se răspîndeşte acea mireasmă ce se răspîndea din Adam înainte de cădere (cînd s-au strîns împrejurul lui şi le-a pus lor nume în rai). E mireasma care s-a luat de la noi şi pe care ne-a înnoit-o şi ne-a dat-o iarăşi prin venirea Lui, Iisus. Aceasta este buna mireasmă ce se răspîndeşte ca un mir din neamul oamenilor (II Cor., 2, 15).

Şi iarăşi se apropie de reptilele aducătoare de moarte şi îndată ce se apropie de ele cu simţirea mîinii lui şi aceasta se atinge de trupul lor, asprimea şi tăria veninului lor pricinuitor de moarte încetează şi le sfărîmă în mîini ca pe nişte lăcuste. Se apropie de oameni, şi aceştia privesc la el ca la Domnul. Dar ce vorbesc de oameni ? Chiar dracii, cu asprimea, cu răutatea, cu mîndria cugetului lor, cînd se apropie de el, se fac una cu pămîntul. Şi toată viclenia lor se pros-

teşte şi uneltirile lor se destramă şi răutăţile lor se opresc.

Dar acum, după ce am arătat mărimea cinstei ei, cea de la Dumnezeu, şi puterea ascunsă în ea, să arătăm, în sfîrşit, ce este smerenia însăşi şi cînd se învredniceşte omul să o primească în chip desăvîrşit, precum este. Dar să facem deosebirea dintre cel smerit la arătare şi cel ce s-a învrednicit de adevărata smerită cugetare.

Smerenia este o putere tainică pe care o primesc sfinţii desăvîrşiţi după desăvîrşirea întregii lor vieţuiri. Această putere nu se dă decît numai celor desăvîrşiţi în virtute, prin puterea harului, atîta cît încape în hotarul firii. Căci virtutea cuprinde în ea toate. De aceea nu poate socoti cineva pe orice om, la întîmplare, smerit la cuget, ci, precum am zis, numai pe cei ce s-au învrednicit de treapta aceasta.

Nu tot cel blînd şi liniştit, sau înţelegător şi blînd prin fire, a ajuns la treapta smeritei cugetări. Ci smerit la cuget este, cu adevărat, cel ce are în ascuns ceva vrednic de fală şi nu se făleşte, ci socoteşte aceea în gîndul lui una cu pămîntul. Dar nu numim smerit cu cugetul nici pe cel ce se smereşte la amintirea păcatelor şi greşelilor, cînd şi le aminteşte înainte de a se simţi zdrobit cu inima şi de a coborî cugetarea lui din gîndurile de mîndrie în vremea pomenirii lor, deşi şi acest lucru e vrednic de laudă. Pentru că dacă mai are un gînd de mîndrie, încă n-a dobîndit smerenia, ci încearcă să şi-o apropie prin felurite meşteşugiri. Chiar dacă şi acest lucru e vrednic de laudă, totuşi încă nu are smerenia, ci o voieşte, dar încă nu o are. Smerita cugetare desăvîrşită o are cel ce n-are nevoie să caute pricini pentru cugetul său ca să se smerească, ci cel ce a dobîndit-o pe aceasta în toate acestea în chip desăvîrşit şi firesc, fără să se silească. Căci el a primit-o

în sine ca un dar (harismă) mare, ce întrece toată zidirea şi firea. Dar el se vede pe sine în ochii săi ca păcătos şi smerit şi vrednic de dispreţ. Şi deşi a intrat în tainele tuturor fiinţelor duhovniceşti şi e desăvîrşit în cunoaşterea amănunţită a toată zidirea, se socoteşte pe sine ca neştiind nimic. Şi acesta e aşa în inima lui nu prin meşteşugiri[105], ci fără silă.

Dar e cu putinţă să se facă omul astfel şi să se schimbe astfel prin fire, sau nu ?

Nu te îndoi că puterea pentru tainele acestea, pe care a primit-o, desăvîrşeşte acestea în el, ajutîndu-l să înainteze în toată virtutea cu fapta. Aceasta este puterea pe care au primit-o fericiţii apostoli în chipul focului (Fapte, 1, 4). În vederea acesteia le-a poruncit lor Mîntuitorul să nu se despartă de Ierusalim, pînă ce nu vor primi puterea de sus. Ierusalimul înseamnă virtute, iar puterea înseamnă smerenia. Puterea de sus este Mîngîietorul, sau Duhul mîngîierii. De aceea s-a spus în dumnezeiasca Scriptură despre El, că prin El se descoperă tainele, celor smeriţi la suflet[106]. Pe acest Duh al descoperirilor, pe Cel ce arată tainele, se învrednicesc să-L primească în lăuntrul lor cei smeriţi cu inima. Şi de aceea s-a spus de către unii sfinţi că smerenia în vederile dumnezeieşti desăvîrşeşte sufletul. Drept aceea să nu îndrăznească omul să cugete în sufletul lui că a ajuns la măsura smeritei cugetări, printr-un gînd de străpungere, care s-a suit în el cîndva, sau pentru puţine lacrimi ce ies din el, sau pentru un singur bine pe care îl are în chip natural, sau îl

105. «Care sint meşteşugurile ce atrag smerenia ? A-şi pomeni cineva păcatele, a se socoti una cu pămîntul, a se vedea pe sine ca pe unul care n-a făcut nici un bine şi cele asemănătoare. E vrednică de laudă şi smerenia cîştigată prin meşteşugiri, dar nu e desăvîrşită».

106. Aceasta nu se spune literal în dumnezeiasca Scriptură. S-a înţeles aşa poate cuvîntul: «Celor smeriţi le dă har» (Pilde, 3, 34), sau cuvîntul : «Ai ascuns acestea de la înţelepţi şi pricepuţi şi le-ai descoperit pruncilor» (Mt., 11, 25).

ţine cu sila în el; să nu creadă că a ajuns la plinătatea tainelor şi că e locaşul tuturor virtuţilor, că prin fapte mici le-a cîştigat pe toate acestea şi prin el însuşi a ajuns la această harismă.

Ci numai cînd va fi biruit toate duhurile protivnice şi nu-i va fi scăpat nici o parte din toate virtuţile, pe care să nu o fi lucrat în chip vădit şi să nu o fi cîştigat, ci a biruit şi a supus întăriturile tuturor protivnicilor ; numai după aceea va simţi în sine că a primit această harismă şi numai atunci «Duhul va mărturisi duhului său», după cuvîntul apostolului (Rom., 8, 16), ca să ştie că a dobîndit desăvîrşirea smeritei cugetări. Fericit cel ce a cîştigat-o pe aceasta, că în toată clipa sărută sînul lui Iisus şi-L îmbrăţişează.

Dar va întreba cineva: «Ce să fac ? Cum să o cîştig ? Cum mă voi face vrednic să o primesc ? Iată eu mă silesc şi cînd socotesc că am cîştigat-o, văd că în cugetul meu se mişcă gînduri protivnice smereniei. Şi de aceea cad în deznădejde». Celui ce întreabă aceasta, i se va răspunde: «Ajunge ucenicului să fie ca învăţătorul, şi slugii, ca Domnul său» (Mt., 10, 25). Priviţi pe Cel ce a spus-o aceasta şi pe Cel ce a dăruit harisma, cum a dobîndit-o, şi fă-te asemenea Lui şi o vei afla. Căci El însuşi a spus : «Vine stăpînitorul lumii acesteia şi nu află în Mine nimic» (In., 14, 30). Vezi că numai în desăvîrşirea tuturor virtuţilor se poate dobîndi smerenia ? Să urmăm pilda Celui ce a spus : «Vulpile au vizuini şi păsările cerului, cuiburi, iar Fiul omului nu are unde să-Şi plece capul» (Mt., 8, 20). Căci El are slava tuturor celor ce s-au desăvîrşit şi sfinţit şi împlinit în toate generaţiile, împreună cu Tatăl care L-a trimis şi cu Sfîntul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXI

Ce anume ajută pe om să se apropie de Dumnezeu în inima lui. Care este adevărata pricină care-i dă în chip ascuns acest ajutor şi care este iarăşi pricina care duce pe om la smerenie

Fericit este omul care-şi cunoaşte slăbiciunea lui. Căci această cunoştinţă i se face temelie şi rădăcină şi început a toată bunătatea. Căci cînd află cineva şi simte cu adevărat neputinţa sa, îşi strînge sufletul său din moliciunea care-i întunecă cunoştinţa şi-şi adună comoara sub pază. Dar nimeni nu-şi poate simţi slăbiciunea sa de nu va fi lăsat puţin să fie încercat prin cele ce aduc durere fie trupului, fie sufletului. Căci atunci, asemuind slăbiciunea sa cu ajutorul lui Dumnezeu, va cunoaşte mărimea Acestuia. Şi iarăşi, cînd va vedea mulţimea meşteşugirilor lui şi paza şi înfrînarea sa, şi acoperămîntul şi îngrădirea sufletului său, prin care a nădăjduit să afle încredere prin sine şi n-a dobîndit-o şi vede că inima lui nu are linişte din partea fricii şi tremuratului, va înţelege şi va cunoaşte că această frică îi arată că este lipsit de altcineva care să-l ajute. Căci inima dă mărturie prin frica ce o apasă şi o războieşte înăuntru, că-i lipseşte cineva. Şi de aceea inima se mustră pe sine, neputîndu-se sălăşlui întru încredere.

Căci ajutorul lui Dumnezeu este, zice, cel ce mîntuieşte[107]. Iar cînd cineva cunoaşte că este lipsit de ajutorul lui Dumnezeu, face multe rugăciuni şi cu cît le înmulţeşte pe acestea, cu atît se smereşte mai mult în inima sa. Căci nimeni, rugîndu-se şi cerînd, nu poate să nu se smerească. Iar «inima zdrobită şi smerită Dumnezeu nu o va urgisi» (Ps. 50, 19). Deci pînă nu se va

107. Poate psalmul 120, 2 : «Ajutorul meu de la Domnul».

smeri inima, nu se poate opri din împrăştiere. Căci smerenia adună inima. Iar cînd omul se smereşte, îndată îl înconjoară mila şi atunci inima simte ajutorul lui Dumnezeu. Pentru că află o putere de încredere ce se mişcă în ea. Iar cînd omul simte ajutorul dumnezeiesc, că e de faţă ajutîndu-l, inima lui se umple îndată de credinţă şi înţelege prin aceasta că rugăciunea îi este mijlocul prin care găseşte ajutor şi izvor de mîntuire şi vistierie de încredere şi liman izbăvitor de vijelie şi lumină celor din întuneric şi sprijin celor slabi şi acoperămînt în vremea încercărilor şi ajutor în ascuţişul bolilor şi pavăză izbăvitoare în război şi săgeată ascuţită împotriva vrăjmaşilor şi, simplu grăind, că toată mulţimea acestor bunătăţi îşi află intrarea în el prin rugăciune. Şi de aceea se desfătează de acum în rugăciunea credinţei.

Iar inima lui se luminează de încredere şi nu mai rămîne în împietrirea de mai înainte şi în simpla grăire a gurii. Şi cînd le cunoaşte acestea astfel, dobîndeşte rugăciunea în suflet ca pe o comoară. Şi de multă veselie, chipul rugăciunii lui se schimbă în glas de mulţumire. Acesta este înţelesul cuvîntului spus de cel ce a rînduit fiecăruia dintre lucruri chipul lui, că «rugăciunea este o bucurie ce înalţă mulţumiri»[108].

108. Sînt trei feluri de rugăciuni. Întîi preamărirea, de ex.: «Laudă suflete al meu pe Domnul, lăuda-voi pe Domnul în viata mea» (Ps. 145, 1). «Lăudaţi pe Domnul în ceruri...» (Ps. 148, 1). Apoi, mulţumirea, de ex: «Mărturisiţi-vă Domnului, că este bun» (Ps. 117, 1). Pe urmă cererea, de ex.: «Miluieşte-mă Dumnezeule» (Ps. 50, 1), sau: «Dumnezeul meu, întru ajutorul meu ia aminte» (Ps. 69, 1). Iar Cel ce a rînduit fiecăruia dintre lucruri chipul lui este Dumnezeul tuturor. Căci El nu numai că a adus toate la fiinţă din nimic, ci a dat şi fiecăruia chipul său. Iar Fiul Unul-Născut şi Cuvîntul, coborînd din cer şi întrupîndu-se, ne-a învăţat aceste trei feluri de rugăciune. El a preamărit pe Tatăl zicînd : «Eu Te-am preamărit pe Tine pe pămînt» (In, 17, 5); I-a mulţumit zicînd : «Mulţumescu-Ţi Ţie, Tată, că M-ai auzit pe Mine» (In, 11, 41); şi a cerut aşa: «Eu pentru ei Mă rog... Părinte Sfinte, păzeşte-i pe ei în numele Tău» (In, 17, 12). Iar cuvîntul că «rugăciunea este bucuria ce înalţă mulţumiri» l-a luat sfîntul poate din : «Acestea vi le spun vouă ca să aveţi bucuria Mea desăvîrşită întru voi» (In, 17, 18).

Iar prin aceasta a dat să se înţeleagă rugăciunea care se săvîrşeşte întru cunoştinţa lui Dumnezeu, adică cea trimisă de Dumnezeu. Căci atunci nu se mai roagă omul cu osteneală şi cu trudă, cum se face cealaltă rugăciune dinainte de a se simţi harul acesteia, ci cu bucuria inimii şi cu răpirea din care izvorăsc neîncetat mişcările de mulţumire, şi cu negrăite îngenuncheri ; şi de mărimea mişcării lui întru cunoştinţă şi de uimirea ce i-o pricinuieşte harul lui Dumnezeu, îşi înalţă deodată glasul lui lăudîndu-L şi preamărindu-L pe El şi, înălţîndu-I mulţumire şi uimindu-se foarte, îşi mişcă limba.

De a ajuns cineva aci cu adevărat şi nu cu închipuirea, a luat la cunoştinţă multe semne ale acestei stări din sine şi a cunoscut multe bunătăţi deosebite pentru multa cercare a lui. Înţelege ce zice şi nu se împotriveşte. De aceea încetează acum să se mai gîndească la cele deşarte şi stăruie lîngă Dumnezeu prin rugăciune neîncetată, temîndu-se ca nu cumva să se lipsească de mulţimea ajutorului lui Dumnezeu.

Toate aceste bunătăţi se nasc în om din aceea că îşi cunoaşte slăbiciunea sa. Căci din multa dorinţă a ajutorului lui Dumnezeu, se apropie de Dumnezeu stăruind în rugăciune. Şi cu cît se apropie mai mult de Dumnezeu prin voinţa lui, cu atît se apropie şi Dumnezeu de el cu darurile Sale şi nu va ridica de la el harul Său, datorită marii lui smerenii. Căci ca şi văduva, strigă neîncetat către Judecător să i se scoată dreptatea lui de la protivnicul. De aceea îndrumătorul Dumnezeu opreşte harurile de la om, ca aceasta să i se facă pricină de a se apropia de El şi prin simţirea trebuinţei sale să stăruie pe lîngă Cel din care izvorăsc cele de folos. Şi pe care dintre cereri i le împlineşte lui mai repede ? Pe acelea fără de care nu se poate cineva mîntui; pe celelalte le opreşte încă de la el.

Şi în unele împrejurări depărtează şi alungă arşiţa vrăjmaşului de la om, în altele lasă să fie ispitit, ca să i se facă această ispitire pricină de apropiere de Dumnezeu, precum am spus mai înainte. Şi ca să înveţe şi să aibă cercarea ispitelor. Aşa spune cuvîntul Scripturii: «Domnul a lăsat popoare multe şi nu le-a pierdut şi nu le-a predat pe ele în mîinile lui Iisus, fiul lui Navi, ca să ispitească prin ele pe fiii lui Izrael şi să fie povăţuite minţile fiilor lui Izrael şi să înveţe războiul» (Jud., 3, 1—2). Căci dreptul care nu-şi cunoaşte slăbiciunea sa stă pe muchie de cuţit şi niciodată nu-i departe de cădere, nici de leul pierzător, adică de diavolul mîndriei. Şi cel ce nu-şi cunoaşte slăbiciunea sa e lipsit de smerenie. Iar cel lipsit de aceasta e lipsit şi de desăvîrşire. Şi cel lipsit de aceasta e pururea înfricat. Pentru că cetatea lui nu e întemeiată pe stîlpi de fier şi nu e înconjurată cu cercuri de aramă, adică nu e întemeiată pe smerenie. Iar smerenie nu poate dobîndi cineva, decît prin acele feluri ale ei, prin care se face inima smerită şi se nimicesc gîndurile părerii de sine. De aceea de multe ori află vrăjmaşul pricină să abată pe om. Căci fără smerenie nu se poate desăvîrşi lucrul omului. Şi nu s-a pus pe scrisoarea liberării lui pecetea Duhului[109], ci e mai degrabă încă rob ; şi lucrul lui e făcut de frică. Căci nu îndreptează cineva lucrul lui fără smerenie şi nu învaţă decît prin încercări. Şi fără încercare nu cunoaşte smerenia.

De aceea aduce Domnul peste sfinţi pricini de smerenie şi de zdrobire a inimii şi de rugăciune îndurerată, ca cei ce-L iubesc să se apropie de El. Şi de multe ori îi înfricoşează cu patimile firii şi cu alunecările în gînduri urîte şi spurcate. Iar uneori, cu boli şi neputinţe trupeşti; şi alteori, cu sărăcie, cu lipsa celor nea-

109. E o frumoasă expresie. O libertate nepecetluită prin Duhul slujeşte bunului plac, nu e libertatea Duhului comuniunii cu Dumnezeu şi cu semenii, nu e libertatea liberă de îngustarea egoismului.

parat de trebuinţă. Şi uneori, cu durerile unei frici cumplite şi cu părăsirea şi cu războiul arătat al diavolului, prin care obişnuieşte să-i înspăimînte. Iar alte ori, prin felurite lucruri înspăimîntătoare. Şi toate acestea li se întîmplă ca să aibă pricini de a se smeri şi ca să nu cadă în somnul trîndăviei, fie din pricina unor lucruri faţă de care cel ce se nevoieşte e slab, fie pentru trezirea fricii de cele viitoare.

Drept aceea, încercările sînt neapărat folositoare oamenilor. Nu spun că omul ar trebui să se moleşească de bunăvoie prin gîndurile urîte, ca să i se facă pricină de smerenie prin amintirea lor, nici ca să se străduiască să intre în alte încercări; ci că, lucrînd binele, trebuie să vegheze în tot timpul şi să-şi păzească sufletul şi să cugete că e creat şi de aceea, uşor la cădere. Căci fiecare, fiind creat, are nevoie de puterea lui Dumnezeu, care să-l ajute. Şi tot cel ce are nevoie de ajutorul altcuiva arată o slăbiciune naturală. Iar tot cel ce-şi cunoaşte slăbiciunea lui se roagă neapărat să ajungă smerit, ca să-şi împlinească trebuinţa lui prin cel ce poate să-l ajute. Căci dacă şi-ar fi ştiut şi şi-ar fi văzut de la început neputinţa lui, nu s-ar fi lenevit. Şi dacă nu s-ar fi lenevit, n-ar fi adormit şi n-ar fi fost predat în mîinile celor ce-l necăjesc, ca să-l deştepte.

Drept aceea, se cuvine celui ce umblă în calea lui Dumnezeu să-I mulţumească pentru toate cele ce vin asupra lui şi să-şi învinovăţească şi să-şi ocărască sufletul său şi să ştie că nu ar fi fost lăsat de Purtătorul de grijă, dacă nu s-ar fi lenevit; a fost lăsat, ca să fie deşteptată cugetarea lui; a fost lăsat, pentru că s-a mîndrit şi ca să nu se zăpăcească din pricina aceasta, nici să iasă din stadionul luptei, nici să nu o poarte pe aceasta fără să se învinovăţească; şi ca să nu se facă prin aceasta răul lui îndoit. Pentru că nu este nedreptate la Dumnezeu, din Care izvorăşte dreptatea. Să nu fie ! Lui, fie slava în veci! Amin.

CUVÎNT XXII

Despre felurile nădejdii în Dumnezeu. Şi ce lucruri trebuie să nădăjduim de la Dumnezeu. Şi cine nădăjduieşte nebuneşte şi fără înţelepciune

Există o nădejde în Dumnezeu, care se naşte prin credinţă, din inimă. Aceasta este nădejdea cea bună şi cu dreaptă socoteală şi întru cunoştinţă. Şi există o alta, mincinoasă, ce se naşte din nelegiuire. Nădăjduieşte bine şi înţelept în Domnul, acela care nu e deloc prins de grija lucrurilor pieritoare, ci e dăruit ziua şi noaptea în întregime lui Dumnezeu, neîngrijindu-se de nici un lucru lumesc pentru multa îndeletnicire cu virtuţile, şi toată preocuparea lui e îndreptată spre cele dumnezeieşti şi de aceea nu se îngrijeşte să-şi pregătească mîncarea şi hainele şi să-şi înfrumuseţeze locul sălăşluirii trupului şi de toate celelalte. Căci Domnul îi va pregăti lui cele de trebuinţă. Aceasta este cu adevărat nădejdea cea adevărată şi atotînţeleaptă.

Drept este ca unul ca acesta să nădăjduiască în Dumnezeu, deoarece s-a făcut robul Lui şi stăruie cu sîrguinţă în lucrul Lui, fără nici o lenevire care-i vine din vreo pricină oarecare. Şi drept este ca unuia ca acesta să-i arate Dumnezeu în chip deosebit grija Lui. Pentru că a păzit porunca Lui, care zice : «Căutaţi mai întîi Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi acestea toate se vor adăuga vouă» (Mt., 7, 33); şi «Nu purtaţi grijă de trup» (Rom., 13,14).

Căci cînd ne purtăm astfel, lumea ne pregăteşte toate ca o roabă şi se supune în chip neşovăitor, ca unui stăpîn, cuvintelor noastre şi nu se împotriveşte voii noastre[110]. Iar unul ca acesta nu încetează a sta ne-

110. Se supune cuvintelor noastre pentru că acestea sînt tot atîtea raţiuni conştiente, aplicate prin voinţă raţiunilor inconştiente şi fără voinţă de alegere ale lumii. Fiinţa noastră se ridică prin aceste raţiuni apli-

încetat înaintea lui Dumnezeu, şi nu se predă pe sine grijilor celor de trebuinţă ale trupului. Şi de nimic altceva nu se îngrijeşte, decît numai să se oprească, pentru frica lui Dumnezeu, de la toată grija măruntă şi mare de felul acesta, prin care tinde la plăcere şi se îndeamnă la împrăştiere. Lui i se dau şi cele de trebuinţă în chip minunat, fără să se îngrijească de ele şi fără să se ostenească pentru ele.

Dar cel ce are inima scufundată cu totul în cele pămînteşti şi mănîncă pururea ţărînă împreună cu şarpele şi nu se îngrijeşte deloc de cele ce plac lui Dumnezeu, ci se osteneşte cu toate cele trupeşti şi e desprins şi gol de toată virtutea, din pricina întîlnirilor neîncetate şi a împrăştierii din mîndrie, căutînd alte şi alte pricini pentru acestea, e cu adevărat căzut de la bine din pricina acestei nepăsări şi nelucrări. Zici că uneori, cînd e strîmtorat de vreo lipsă, sau necăjit de vreun rod al nelegiuirilor lui, spune şi el: «Nădăjduiesc în Dumnezeu şi El mă va scăpa de grijă şi-mi va da uşurare» ? Acestuia îi spun: Nebune, pînă în ceasul acesta nu-ţi aminteai de Dumnezeu, ci-L înjurai prin ticăloşia faptelor tale şi «numele Lui era hulit din pricina ta între neamuri, precum s-a scris» (Rom., 2, 24), şi acum îndrăzneşti să spui cu toată gura: «Nădăjduiesc în El şi El mă va ajuta şi va avea grijă de mine» ? Către unii ca aceştia a spus Dumnezeu prin proorocul, ruşinîndu-i: «Din zi în zi Mă caută şi voiesc să înveţe căile Mele; ca unii care au făcut dreptatea şi dreptăţile Dumnezeului lor nu le-au părăsit, cer de la Mine judecată şi dreptate» (Is., 58, 2).

Ca unul din aceştia este nebunul care, neapropiindu-se nici cu gîndul de Dumnezeu, cînd e învăluit de necazuri ridică mîinile sale cu nădejde spre El. Unul

cate, prin alegere conştientă, peste natură şi de aceea ea nu e chemată să se supună nici morţii, sau descompunerii totale la care sînt duse, prin raţiunile ei lipsite de libera alegere, unităţile naturii. Omul are un alt drum şi un alt destin, superior naturii.

ca acesta trebuie adeseori să fie ars cu fierul înroşit în foc, ca să înveţe din una şi din alta. Căci n-a făcut vreun lucru vrednic de nădejdea în Dumnezeu. Ci pentru faptele lui rele şi pentru negrija lui de cele datorate, s-a făcut vrednic de pedeapsă. Dar Dumnezeu cel îndelung răbdător, pentru mila Lui îl rabdă pe el. Drept aceea, să nu se amăgească unul ca acesta şi să uite de felul purtării lui şi să spună că nădăjduieşte în Dumnezeu, căci se va pedepsi. Pentru că nu s-a îmbogăţit nicidecum cu faptele credinţei. Să nu-şi întindă picioarele cu lene şi să spună: «Cred că Dumnezeu îmi va dărui mie cele de trebuinţă, ca unuia ce am petrecut în lucrurile lui Dumnezeu»; sau să se arunce nebuneşte în fîntînă, negîndind nicidecum la Dumnezeu. Să nu spună după ce a căzut: «Nădăjduiesc în Dumnezeu şi El mă va scăpa». Nu te amăgi, nebune ! Nădejdii în Dumnezeu trebuie să-i premeargă osteneala pentru Dumnezeu şi sudoarea în lucrul Lui. De crezi în Dumnezeu, bine faci, dar credinţa are nevoie şi de fapte şi nădejdea în Dumnezeu se arată în grelele pătimiri pentru virtute. Crezi că Dumnezeu poartă grijă de făpturile Lui şi e puternic în toate ? Credinţei tale să-i urmeze lucrarea cuvenită şi atunci te va auzi Dumnezeu. Nu căuta să strîngi vîntul în pumnul tău, adică să ai o credinţă fără fapte.

Adeseori cineva străbate, fără să ştie, o cale primejduită de vreo fiară sălbatică, sau de niscai tîlhari, sau de ceva asemănător. Purtarea de grijă cea de obşte a lui Dumnezeu se arată în aceea că-l scapă de o astfel de pieire, sau îl împiedică de la plecare pentru niscai pricini oarecare, pînă ce trece fiara sălbatică, sau scoate pe cineva în cale, care-l întoarce din drum. Iarăşi, uneori se află vreun şarpe veninos aşezat în drum, fără să fie văzut. Şi nevrînd Dumnezeu să-l predea pe om acestei încercări, face pe şarpe dintr-odată să şuiere şi să plece din drum, sau să pornească înaintea lui

şi acesta văzîndu-l se păzeşte şi scapă de el, măcar că nu era vrednic din pricina păcatelor lui nearătate, pe care numai El le ştia. Dar îl scapă Dumnezeu din mila Lui. Şi iarăşi se întîmplă adeseori să se surpe o casă, sau un zid, sau să cadă o piatră şi să se rostogolească din locul lor cu zgomot şi să se afle şezînd acolo niscai oameni. Dar Dumnezeu porunceşte cu iubire de oameni îngerului să le ţină pe acelea să nu cadă, pînă ce se ridică aceia de acolo, sau îi mişcă de acolo pentru niscai pricini, ca să nu se mai afle nimeni dedesubt. Dar îndată ce pleacă ei, le lasă să cadă. Iar de se întîmplă să fie prins vreunul acolo, face ca să nu se vatăme nicidecum prin aceasta. Prin aceasta voieşte să se arate nesfîrşita mărime a puterii Lui.

Acestea şi unele ca acestea le săvîrşeşte purtarea de grijă cea de obşte a lui Dumnezeu. Iar dreptul o are nedespărţită de el. Căci celorlalţi oameni Dumnezeu le-a poruncit cu dreaptă socoteală să-şi chivernisească ei înşişi ale lor şi să amestece cunoştinţa lor cu purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dar dreptul nu are nevoie să-şi chivernisească el însuşi ale sale cu această cunoştinţă [110 bis]. Pentru că a dobîndit în locul acestei cunoştinţe credinţa, prin care «doboară toată înălţimea ce se ridică împotriva cunoştinţei de Dumnezeu» (II Cor., 10, 5). Şi el nu se teme de ceva din cele înşirate, căci s-a scris că «dreptul ca un leu se încrede» (Prov., 28, 1), îndrăznind faţă de orice prin credinţă, nu ca unul ce ispiteşte pe Domnul, ci ca unul ce-L vede,

110 bis. E demnă de remarcat această deosebire ce o face Sfîntul Isaac între chivernisirea de sine pe care o face cel ce nu e predat total lui Dumnezeu şi chivernisirea pe care o dăruieşte exclusiv Dumnezeu, celui predat total Lui. Cel ce se chiverniseşte pe sine uzează de o cunoştinţă pe care şi-o agoniseşte în baza aspiraţiei sale fireşti după cunoştinţa sădită de Dumnezeu în firea lui. Dar e ajutat de purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dreptul e apărat şi călăuzit exclusiv de purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dar nici el nu stă pasiv în faţa lui Dumnezeu, ci lucrează altfel ca să primească în sine puterea ocrotitoare a lui Dumnezeu. Analiza acestei teme şi cea a smereniei sînt unele din cele deosebit de remarcabile în «Cuvintele» sfîntului Isaac.

ca unul ce s-a înarmat şi s-a îmbrăcat cu puterea Sfîntului Duh. Şi întrucît grija lui e neîncetată la Dumnezeu, Dumnezeu zice despre el: «Cu el sînt în necaz, izbăvi-l-voi pe el şi-l voi slăvi, cu lungime de zile îl voi umple şi-i voi arăta lui mîntuirea Mea» (Ps. 90, 15, 16). Deci, cel moleşit şi nepăsător în lucrul lui nu poate avea această nădejde. Dar o are cel ce stăruie pururea întru Dumnezeu în toate şi se apropie de El prin bunătatea faptelor sale şi-şi întinde neîncetat privirea inimii sale spre harul Lui, cum a spus dumnezeiescul David : «Slăbit-au ochii mei, nădăjduind eu spre Dumnezeul meu» (Ps. 68, 4). Că Lui I se cuvine slava, cinstea şi închinăciunea în veci. Amin.

CUVÎNTUL XXIII

Despre dragostea lui Dumnezeu, despre lepădare şi despre odihna cea întru El

Sufletul care iubeşte pe Dumnezeu şi-a dobîndit odihna în Dumnezeu şi numai în El. Dezleagă mai întîi toată legătura ta cu cele din afară şi apoi vei putea să te legi cu inima de Dumnezeu. Căci legării de Dumnezeu îi premerge dezlegarea de lume. Pruncului i se dă să mănînce pîine după ce a fost înţărcat. Şi omul care voieşte să se lărgească în cele dumnezeieşti, trebuie să se înstrăineze mai întîi de lume, asemenea pruncului de braţele şi de sînii mamei. Căci lucrarea trupească premerge celei sufleteşti, precum ţărîna, sufletului insuflat lui Adam. Cel ce n-a dobîndit lucrarea trupească nu o poate avea nici pe cea sufletească. Pentru că cea din urmă se naşte din cea dintîi, precum spicul, din bobul simplu de grîu. Iar cel ce nu are lucrarea sufletească e lipsit de darurile (harismele) duhovniceşti.

Nu se aseamănă ostenelile cele pentru adevăr din veacul acesta cu desfătarea gătită celor ce pătimesc

greu pentru cele bune. Precum pe cei ce seamănă cu lacrimi îi aşteaptă snopii veseliei, aşa urmează bucuria grelei pătimiri pentru Dumnezeu. Pîinea cîştigată cu sudoare i se pare dulce plugarului şi faptele pentru dreptate i se par dulci inimii ce primeşte cunoştinţa lui Hristos. Rabdă dispreţuirea şi umilirea cu voie blîndă, ca să ai îndrăznire la Dumnezeu. Omul care rabdă tot cuvîntul aspru întru cunoştinţă, fără să-i fi premers acestuia vreo nelegiuire săvîrşită de el, îşi pune în acea clipă o cunună de spini pe capul său, dar e fericit că la o vreme pe care nu o ştie se va încununa cu nestricăciunea.

Cel ce fuge întru cunoştinţă de slava deşartă simte în sufletul lui veacul viitor[111]. Cel ce zice : am părăsit lumea, dar se luptă cu oamenii pentru vreo trebuinţă oarecare, ca să nu-i lipsească ceva din cele ce odihnesc, e cu desăvîrşire orb. Pentru că a părăsit de bună voie trupul întreg, dar se războieşte şi luptă pentru un mădular al lui. Mintea celui ce fuge de viaţa tihnită a veacului de faţă priveşte spre veacul viitor. Iar cel legat de iubirea de agoniseală e rob patimilor. Să nu socoteşti că numai agonisirea argintului şi aurului este din iubirea de agoniseală, ci tot lucrul de care atîrnă voia ta. Să nu-l lauzi pe cel ce se chinuieşte cu trupul, dar îşi are simţurile dezlegate, înţeleg auzul şi gura deschise şi neînfrînate şi ochii rătăcitori. Cînd pui hotare sufletului tău, ca să te foloseşti prin milă, obişnuieşte-l să nu caute dreptatea în alte lucruri, ca să nu te afli cu o mînă lucrînd şi cu alta risipind. Căci în cel dintîi lucru e nevoie de supraveghere, iar în cel de al doilea, de lărgimea inimii. Cunoaşte că a ierta păca-

111. Sfîntul Isaac foloseşte, de obicei, pentru trăirea cu sufletul a celor dumnezeieşti, prezente sau viitoare, cuvîntul «simţire». Dar «simţirea» aceasta nu e un simplu sentiment, ci o sesizare, o atingere nemijlocită a lor, aşa cum sesizăm sau atingem prin simţuri realităţile din afară. Faptul acesta îl va accentua cu deosebire sfîntul Simeon Noul Teolog.

tele celor ce au greşit ţine de faptele dreptăţii[112]. Atunci vei vedea pacea strălucind din toate părţile în mintea ta. Cînd te vei ridica peste calea dreptăţii, vei fi liber în orice lucru[112 a].

Oarecare dintre sfinţi, vorbind despre aceasta, a spus că cel milostiv, de nu e şi drept, e orb. Prin aceasta înţeleg că el trebuie să dea altuia din cele cîştigate prin ostenelile sale şi nu din cele dobîndite prin minciună, nedreptate şi meşteşugiri. Căci tot acela a spus iarăşi în alt loc : «De voieşti să semeni în cei săraci, seamănă din ale tale; iar de voieşti să semeni din ale altora, cunoaşte că ceea ce semeni e mai amar ca neghina». Iar eu zic că, dacă cel milostiv nu se ridică mai presus de dreptatea sa, nu e milostiv. Aceasta înseamnă că el nu trebuie numai să miluiască pe oameni din ale sale, ci şi să rabde cu bucurie nedreptatea de la ceilalţi, chiar dacă i-a miluit. Căci cînd va birui dreptatea prin milă, atunci se va încununa nu cu cununile drepţilor din lege, ci cu cele ale celor desăvîrşiţi din Evanghelie. Pentru că a da cineva săracilor din ale sale şi a îmbrăca pe cel gol şi a iubi pe aproapele ca pe sine însuşi, şi a nu nedreptăţi, nici a minţi, le-a poruncit şi legea veche. Dar desăvîrşirea iconomiei Evangheliei porunceşte aşa: «Celui ce ia ale tale, nu i le cere înapoi şi tot celui ce cere, dă-i». Ba trebuie răbdată cu bucurie nu numai nedreptatea în privinţa lucrurilor şi a celorlalte din afară, ci şi a-şi pune sufletul însuşi,

112. In dreptate e nevoie de milă, în milă e nevoie de dreptate. Nu e un hotar strict între ele. Aşa trebuie înţelese cuvintele : «Cînd pui hotare sufletului tău (înfrînare vieţii tale), ca să te foloseşti (să te mîntuieşti) prin milă, obişnuieşte-l să nu caute dreptatea în alte lucruri», adică să nu te conduci de dreptatea rigidă în alte purtări faţă de semeni ; să nu fii, de exemplu, neiertător cu greşelile lor. «In milă e nevoie de supraveghere», adică să nu-ţi fie darul o risipire fără luare-aminte la trebuinţele reale ale altora; iar în cel de al doilea lucru, adică în judecata cu dreptate, foloseşte-te de lărgimea inimii.

112 a. Nu te va stăpîni nici legea dreptăţii. Te vei conduce numai de iubire, oare, deşi pentru cel ce nu o are încă e şi ea o lege, pentru cel ce o are, e mai presus de orice lege. E desăvîrşirea sau depăşirea tuturor legilor, sau poruncilor dumnezeieşti.

pentru fratele. Căci acesta este cel ce miluieşte pe fratele său şi nu cel ce-l miluieşte numai dîndu-i ceva. Adică miluieşte cu adevărat cel care, auzind sau văzînd că ceva întristează pe fratele, arde cu inima. La fel, cel ce e lovit de fratele său şi nu-i răspunde la fel, fără să se ruşineze din pricina aceasta, nici nu se supără în inima lui[112 b].

Cinsteşte lucrarea privegherii, ca să afli apropiindu-se mîngîierea de sufletul tău. Stăruie citind în linişte, ca mintea ta să fie călăuzită pururea spre cele minunate ale lui Dumnezeu. Iubeşte sărăcia întru răbdare, ca mintea ta să se adune din împrăştiere. Urăşte răspîndirea, ca să păzeşti gîndurile tale netulburate. Strînge-te pe tine din cele multe şi îngrijeşte-te numai de sufletul tău, ca să-l mîntuieşti, din risipirea lui, în cea mai adîncă pace. Iubeşte neprihănirea, ca să nu fii ruşinat în vremea rugăciunii înaintea lui Dumnezeu[113]. Dobîndeşte curăţia în faptele tale, ca să strălucească sufletul tău în rugăciunea ta şi să se aprindă la amintirea morţii bucuria în cugetul tău. Păzeşte-te de cele mici, ca să nu cazi în cele mari. Să nu oboseşti în lucrarea ta, ca să nu te ruşinezi cînd te afli în mijlocul soţilortăi. Să nu te afli fără merinde, ca nu cumva să te lase singur la mijlocul drumului. Împlineşte întru cunoştinţă lucrurile tale, ca să nu pierzi tot drumul[114]. Dobîndeşte libertatea în vieţuirea ta, ca să te eliberezi de frămîntare[115]. Să nu legi libertatea ta prin pricini de desfătare, ca să nu te faci robul robilor. Iubeşte

112 b. Nu are milă de semenul său cel ce-i dă ceva din cele din afară ale sale, ci cel ce-i dă sufletul său, dragostea sa. Acesta îl mîngîie cu adevărat pe acela şi lecuieşte suferinţa lui, pricinuită de conştiinţa singurătăţii.

113. Cel ce nu şi-a păzit fecioria e tulburat adeseori în vremea rugăciunii de amintirea păcatelor sale şi ruşinat înaintea lui Dumnezeu.

114. De împlineşti nevoinţele tale fără gîndul actual la Dumnezeu, e ca şi cînd ar lucra un automat. Tu nu înaintezi atunci sufleteşte. Drumul făcut numai pe dinafară e ca şi cînd nu l-ai face.

115. Libertatea nu e decît acolo unde e libertate de apăsarea produsă de aplecarea spre plăceri, spre trebuinţe egoiste, acolo unde e libertatea chiar de sine însuşi.

hainele sărăcăcioase, ca să dispreţuieşti gîndurile ce se ivesc în tine, adică mîndria inimii. Căci cel ce iubeşte luxul nu poate dobîndi gînduri smerite. Pentru că inima se întipăreşte înăuntru de chipul înfăţişării din afară.

Care iubitor de flecăreală poate dobîndi o cugetare curată iubind flecăreala ? Care vînător de slavă de la oameni poate dobîndi gînduri smerite ? Sau care desfrînat şi cu sufletul revărsat în simţuri poate să se facă curat în cugetare şi smerit cu inima ? Cînd mintea e atrasă de simţuri, se hrăneşte cu hrana dobitoacelor. Iar cînd simţurile sînt atrase de minte, se împărtăşesc de hrana îngerilor[116].

Smeritei cugetări îi urmează înfrînarea şi adunarea în sine (retragerea). Iar slava deşartă e slujitoarea curviei şi fapta mîndriei. Smerita cugetare, prin înfrînarea ei neîncetată, ajunge la vedere (contemplaţie) şi împodobeşte şi sufletul cu neprihănirea. Iar slava deşartă, din pricina tulburării neîncetate şi a amestecării gîndurilor, adună vistierii murdare din întîlnirea cu lucrurile şi spurcă inima. Şi ea însăşi priveşte firea lucrurilor cu o privire neînfrînată şi împinge mintea în năluciri urîte. Smerita cugetare însă se înfrînează prin privirea duhovnicească şi mişcă pe cel ce a dobîndit-o spre preamărirea lui Dumnezeu.

Să nu asemeni pe cei ce fac semne şi lucruri neobişnuite şi puteri în lume, cu cei ce se liniştesc întru cunoştinţă. Iubeşte nelucrarea liniştii mai mult decît săturarea celor flămînzi în lume şi decît întoarcerea multor neamuri la închinarea la Dumnezeu. Căci mai bine îţi este să te dezlegi de legătura păcatului, decît să eliberezi rob din robie. Mai bine îţi este să te împaci cu sufletul tău prin unirea într-un gînd a treimii din tine, adică a trupului, a sufletului şi a duhului, decît să îm-

116. Acesta e un mod al transfigurării trupului, al înduhovnicirii simţurilor.

paci prin învăţătura ta pe cei despărţiţi. Căci Grigorie zice că bine este a teologhisi pentru Dumnezeu, dar mai bine decît aceasta este a te curăţi pe tine lui Dumnezeu [117]. Mai bine îţi este să fii zăbavnic la limbă decît cunoscător şi iscusit în a revărsa cu ascuţimea minţii învăţătura ca pe un rîu. Mai de folos îţi este să te îngrijeşti să învii din patimi sufletul tău căzut, prin mişcarea gîndurilor tale în cele dumnezeieşti, decît să învii pe cei morţi.

Mulţi au săvîrşit puteri, au înviat morţi, s-au trudit să întoarcă pe cei rătăciţi şi au făcut lucruri mari, şi mulţi au fost călăuziţi prin mîinile (alt ms.: buzele *n.tr.)* lor spre cunoştinţa lui Dumnezeu. Iar după acestea, ei care au înviat pe alţii au căzut în patimi întinate şi spurcate şi s-au omorît pe ei înşişi şi s-au făcut sminteală multora prin faptele lor văzute. Pentru că erau încă bolnavi cu sufletul şi nu s-au îngrijit de sănătatea sufletelor lor, ci s-au predat pe ei înşişi mării lumii acesteia pentru a tămădui sufletele altora, ei înşişi fiind încă bolnavi, şi şi-au pierdut sufletele lor din nădejdea în Dumnezeu, precum am spus. Căci slăbiciunea simţurilor lor nu se putea întîlni cu flacăra lucrurilor, care obişnuieşte să slăbească tăria patimilor şi să li se împotrivească. Pentru că trebuiau încă, de pildă, să se păzească ca să nu vadă nicidecum femei, să nu se odihnească, să nu dobîndească arginţi şi lucruri şi să nu stăpînească peste alţii şi să nu se înalţe peste ei.

Mai bine este să fii bănuit de prostie, ca neputînd să te împotriveşti în cuvînt din puţinătatea învăţăturii tale, decît să fii socotit între cei înţelepţi pentru cutezanţa ta neobrăzată. Fii sărac de dragul smereniei şi nu bogat, ca să fii neobrăzat. Vădeşte cu tăria virtuţilor tale pe cei ce dogmatizează împotriva ta, decît prin

117. Propriu-zis, pe Dumnezeu îl cunoaşte în sine, prin experienţa lucrării Lui, cel curăţit de gîndurile lumeşti, care îi îngustează mintea şi îi fură pacea.

păruta putere de convingere a cuvintelor tale. Închide gura şi adu la tăcere obrăznicia celor neascultători cu blîndeţea şi cu pacea buzelor. Fă de ruşine pe cei desfrânaţi, prin buna cuviinţă a vieţuirii tale şi pe cei neruşinaţi cu simţurile, prin înfrînarea privirilor tale.

Socoteşte-te străin în toate zilele vieţii tale, oriunde ajungi, ca să te poţi izbăvi de vătămarea ce se naşte din cutezanţă. Socoteşte-te în toată vremea ca neştiind nimic, ca să scapi de defăimarea ce-ţi vine din bănuiala altora că voieşti să susţii altă părere. Stăruie binecuvîntînd totdeauna cu gura şi nu vei fi ocărît. Căci ocara naşte ocară şi binecuvîntarea, binecuvântare. Socoteşte-te pe tine, în tot locul, lipsit de învăţătură, şi vei fi aflat înţelept în toată viaţa ta. Nu învăţa pe cineva ceea ce n-ai înţeles şi înfăptuit încă tu însuţi, ca să nu fii ruşinat şi să se descopere, prin asemănare cu purtarea ta, minciuna ta. Iar de spui cuiva ceva din cele ce trebuie spuse, vorbeşte ca cel ce voieşte să înveţe el însuşi şi nu cu autoritate şi cu îndrăzneală. Şi ia-o înainte, judecîndu-te pe tine şi arătînd că eşti mai prejos decît celălalt, ca să arăţi celor ce ascultă chipul smereniei şi să-i biruieşti făcîndu-i să asculte cuvintele tale şi să pornească spre lucrare; şi aşa te vei face cinstit în ochii lor. Iar de poţi, grăieşte aceste lucruri cu lacrimi, ca să te foloseşti şi pe tine şi pe cei ce te ascultă şi harul lui Dumnezeu să fie cu tine.

De ai primit harul lui Dumnezeu şi te-ai învrednicit să te desfătezi cu contemplarea judecăţilor lui Dumnezeu şi a făpturilor văzute, care e cea dintîi treaptă a cunoştinţei, pregăteşte-te şi te înarmează faţă de duhul hulei. Fără arme să nu stai în pămîntul acesta, ca să nu fii omorît degrabă de către cei ce-ţi întind curse şi te amăgesc. Iar drept arme să-ţi fie lacrimile şi postul desăvîrşit. Şi păzeşte-te să nu citeşti dogmele ereticilor. Căci aceasta înarmează cel mai mult împotriva ta duhul hulei. Iar cînd ţi-ai umplut pîntecele, să nu te

apuci să cercetezi fără ruşine lucrurile şi învăţăturile dumnezeieşti, ca să nu te căieşti. Ia aminte ce-ţi spun : în pîntecele plin nu e cunoştinţa lui Dumnezeu. Citeşte continuu şi cu nesaţ din cărţile învăţătorilor despre purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Pentru că acestea călăuzesc mintea, ca să vadă rînduiala făpturilor lui Dumnezeu şi a lucrurilor Lui şi o împuternicesc prin ele şi o pregătesc să dobîndească înţelesuri luminoase din subţirimea lor şi o fac să călătorească cu curăţie spre înţelegerea făpturilor lui Dumnezeu. Citeşte şi din Evangheliile cele dăruite de Dumnezeu, spre cunoaşterea întregii lumi, ca să iei merinde din puterea proniei Lui, arătată în fiecare generaţie şi mintea ta să se scufunde în cele minunate ale lui Dumnezeu[118]. O astfel de citire ajută sufletului tău. Dar citirea ta să o faci liniştit din partea tuturor şi în vremea ei să fii liber de multa grijă pentru trup şi de tulburarea din partea lucrurilor, ca să te împărtăşeşti în sufletul tău de cea mai dulce gustare a celor dumnezeieşti, prin dulcea înţelegere cea mai presus de toată simţirea şi să le simtă sufletul în îndeletnicirea lui cu ele[119]. Să nu-ţi fie cuvintele celor cercaţi, ca ale celor ce falsifică şi vînd cuvintele dumnezeieşti, ca să nu rămîi în întuneric pînă la sfîrşitul vieţii tale şi să te lipseşti de folosul lor şi să fii tulburat şi lipsit de limpezime în vremea războiului şi să cazi în groapa cu chip de bunătate.

Şi să ai acest semn al lucrurilor în care voieşti să intri, ca să nu ieşi din locul acela: Cînd începe harul

118. Din Scripturi învăţăm să cunoaştem şi lumea, pentru că acelaşi Dumnezeu a făcut-o şi pe ea, şi Dumnezeu ne învaţă prin Revelaţia supranaturală cum să ne mîntuim în ea, cum să o vedem ca un transparent al lui Dumnezeu şi ca un cuvînt al Lui. Totuşi, dacă sîntem preocupaţi de grija lumii şi a lucrurilor din ea ca de ultima realitate, ea ne împiedică să ne mîntuim. Revelaţia supranaturală ne înfăţişează lumea ca un astfel de transparent, de cuvînt, de dar al lui Dumnezeu şi de drum spre El.

119. Realitatea lui Dumnezeu e gustată, simţită şi în acelaşi timp înţeleasă. Aşa va spune şi sfîntul Simeon, Noul Teolog. Dar aceasta este o altă înţelegere decît cea pur intelectuală, de la distanţă.

să-ţi deschidă ochii pentru a simţi cu adevărat vederea lucrurilor, îndată încep ochii tăi să verse şiroaie de lacrimi, încît de multe ori îţi spală şi obrajii tăi cu mulţimea lor. Atunci războiul simţurilor se linişteşte şi inima se adună înăuntru[120]. De te învaţă cineva cele împotriva acestora, să nu-i crezi. Căci fără lacrimi să nu cauţi alt semn mai vădit al trupului. Dar cînd mintea se va înălţa de la făpturi, atunci va ieşi şi trupul din lacrimi şi din orice mişcare şi lucrare a simţurilor.

«Cînd afli miere, mănîncă cu măsură din ea, ca nu cumva, săturîndu-te, să o verşi» (Pilde, 25, 16). Firea sufletului e un lucru sprinten şi uşor. Uneori sărind, doreşte să urce deasupra lui şi să afle cele mai presus de firea lui. Şi de multe ori pricepe ceva din citirea Scripturilor şi din contemplarea (înţelegerea, vederea) lucrurilor. Dar cînd i se îngăduie să se asemene cu cele pricepute de el, se găseşte mai prejos, după măsura iconomiei lui[121], înţelegînd la ce lucruri a intrat cunoştinţa lui. De aceea gîndurile lui se umplu de frică şi de cutremur şi se grăbeşte să se întoarcă iarăşi, din frică, la starea lui coborîtă, socotind că a îndrăznit să se ridice la lucruri mai presus de înţelegerea lui. Căci de frica acestor lucruri se iveşte în el o temere şi dreapta socoteală (discernămîntul) îndeamnă mintea lui să îmbrăţişeze tăcerea şi să nu se lase ispitit de îndrăzneală, ca să nu se piardă şi să nu caute cele mai presus de el, să nu cerceteze cele ce sînt mai înalte ca el.

120. Cînd simţirea duhovnicească e foarte puternică prin vederea realităţilor dumnezeieşti, simţurile trupeşti se liniştesc, pentru că sînt copleşite de ea.

121. Spunînd «măsura iconomiei», înţelegem măsura puterii sufletului, înţelesul este acesta: cînd sufletul, cu îngăduinţa lui Dumnezeu, aflînd ceva din cele mai presus de fire, o compară cu cele necunoscute, gîndind la cele în care a străbătut şi la a căror cunoştinţă a ajuns, află măsura lui atît de inferioară şi de mică faţă de acelea, încît, cuprins de frică şi de cutremur, se grăbeşte să se întoarcă iarăşi la starea sa de jos, adică la gîndul că nu trebuie să cerceteze cele mai presus de el.

Cînd deci ţi se va da putere să înţelegi, înţelege; dar să nu te prinzi fără ruşine de taine, ci închină-te şi preamăreşte pe Dumnezeu şi multumeşte-I în tăcere. Căci precum nu e bine a mînca multă miere, tot aşa nici a iscodi prea mult cuvintele dumnezeieşti, ca nu cumva, vrînd să privim lucrurile mai mari pînă nu le înţelegem încă, să slăbească puterea văzătoare şi să se vatăme, din pricina asprimii drumului spre ele. Pentru că uneori, în loc de adevăr, se văd năluci. Şi cînd mintea se oboseşte de căutare, uită de întunericul în care se află. Bine a zis deci înţeleptul Solomon că «precum e o cetate fără ziduri, aşa e omul fără răbdare» (Pilde, 25, 28). Curăţeşte deci, omule, sufletul tău, şi alungă de la tine grija lucrurilor ce se află în afară de firea ta şi atîrnă în faţa înţelesurilor şi mişcărilor înţelegătoare perdeaua neprihănirii şi a smereniei şi prin ele vei afla pe Cel ce este în lăuntrul firii tale. Căci tainele se descoperă celor smeriţi cu cugetul[122].

De voieşti să dai sufletul tău lucrării rugăciunii, care curăţeşte mintea [123], şi stăruirii în privegherea de noapte, ca să dobîndeşti o cugetare luminoasă, depărtează-te de vederea lumii şi taie întîlnirile; şi să nu-ţi faci obiceiul să primeşti prieteni în chilia ta, nici pe motivul bunătăţii, ci numai pe cei de un fel, de o cugetare şi de o înţelegere tainică cu tine. Teme-te de tăvălirea în convorbiri sufleteşti[124], care obişnuiesc să se stîrnească fără voie. Şi după ce ai tăiat, ai desfăcut şi ai încetat cu desăvîrşire convorbirea din afară, uneşte cu rugăciunea ta milostenia şi sufletul tău va vedea lumina adevărului. Căci pe cît se linişteşte inima de lucrurile din afară, pe atîta poate mintea să primească, prin

122. Smerenia e pătrundere în cele lăuntrice, nearătoase. Şi acolo e Dumnezeu.

123. Rugăciunea adevărată curăţeşte mintea de orice gînd, deosebit de Dumnezeu.

124. Cele sufleteşti sînt mai prejos de cele duhovniceşti. Sînt cele pur omeneşti, nestrăbătute de Duhul dumnezeiesc, neocupate cu Dumnezeu.

priceperea înţelesurilor, conţinutul lucrărilor dumnezeieşti şi răpirea de către ele. Căci e obiceiul sufletului să schimbe o întîlnire cu alta, dacă ne străduim să arătăm puţină grijă[125]. Indeletniceşte-te cu citirea Scripturilor, care-ţi arată calea contemplării (înţelegerii) subţiri, şi cu vieţile sfinţilor, chiar dacă nu simţi de la început dulceaţa lor, din pricina apropierii lucrurilor care aduc întuneric. Aceasta pentru ca să schimbi o întîlnire cu alta[126].

Şi cînd te ridici la rugăciunea şi la pravila ta, în locul cugetării la cele ale lumii, pe care ai văzut-o şi ai auzit-o, te vei afla cugetînd la dumnezeieştile Scripturi pe care le-ai citit. Şi prin aceasta, uiţi amintirea celor dintîi. Şi aşa vine mintea ta la curăţie. Şi aceasta este ceea ce s-a scris [127], că sufletul e ajutat de citire cînd stă la rugăciune. Şi iarăşi, rugăciunea aduce lumină în citire[128]. Şi aceasta iarăşi, în locul amestecării cu cele lumeşti, aduce conţinut felurilor rugăciunii, încît din citire se luminează sufletul în rugăciune, ca să se roage totdeauna fără preget şi în chip netulburat.

Urît lucru este ca cei îndrăgostiţi de trup şi de pîntece să vorbească despre lucrurile duhovniceşti; e aşa cum desfrînata ar vorbi despre feciorie. Cînd trupul este tare bolnav, respinge mîncările grase şi se îngreţoşează de ele; la fel mintea ocupată cu lucrurile lumeşti nu poate să se apropie de cercetarea celor dumnezeieşti. Focul nu se aprinde în lemnele ude şi căldura dumnezeiască nu se aprinde în inima iubitoare de tihnă. Desfrînata nu stăruie în iubirea faţă de un singur bărbat şi sufletul legat de multe lucruri nu rămîne

125. Dacă iei sufletului ocuparea cu cele sufleteşti, întrucît trebuie să se ocupe cu ceva, se va ocupa cu cele duhovniceşti.

126. E vorba de schimbarea întîlnirii cu lucrurile, cu întîlnirea cu realitatea dumnezeiască, sau de privirea lucrurilor în Dumnezeu, prin contemplarea raţiunilor lor dumnezeieşti.

127. In scrierile dumnezeieştilor părinţi.

128. In rugăciune te întîlneşti cu Dumnezeu, Care însuşi luminează cele descoperite de El. Apoi rugăciunea depărtează alte gînduri, încît te poţi concentra în înţelesurile celor citite.

în învăţăturile dumnezeieşti. Precum cel ce nu vede cu ochii lui soarele nu poate descrie cuiva lumina numai din auz, nici nu simte lumina lui, tot aşa, nici cel ce n-a gustat cu sufletul lui, din dulceaţa lucrurilor duhovniceşti.

De ai ceva mai mult decît cere trebuinţa zilei, împarte săracilor şi vino şi adu cu îndrăzneală rugăciunile tale. Adică vorbeşte cu Dumnezeu ca fiul cu tatăl [129]. Nimic nu poate apropia aşa de mult inima de Dumnezeu, ca milostenia. Şi nimic nu sădeşte atîta pace în minte, ca sărăcia de bunăvoie [130]. Mai bine este să fii numit de cei mulţi prost, din pricina simplităţii, şi nu înţelept şi desăvîrşit cu mintea, din pricina slavei. Dacă cineva, aflîndu-se călare pe cal, întinde mîna spre tine ca să primească milostenie, nu-l respinge. Căci cu siguranţă în acel timp este lipsit, ca unul dintre săraci. Iar cînd dai, dă cu inimă largă şi cu faţă veselă[131]; şi dă mai mult decît cere. «Trimite, zice, pîinea ta spre faţa săracului şi nu după multă vreme vei afla răsplată» (Pilde, 11, 1). Să nu deosebeşti pe bogat de sărac şi nu căuta să faci deosebire între cel vrednic şi cel nevrednic, ci să-ţi fie ţie toţi oamenii deopotrivă de buni. Căci în felul acesta vei putea atrage la bine şi pe cei nevrednici. Pentru că repede e atras sufletul, de la cele trupeşti, la frica lui Dumnezeu. Iar Domnul a stat la masă cu vameşii şi cu desfrînatele şi nu i-a deosebit pe cei nevrednici, pentru ca în felul acesta să atragă pe toţi la frica lui Dumnezeu; şi prin cele trupeşti, să-i apropie de cele duhovniceşti. Pentru aceasta, să soco-

129. Inima legată prin zgîrcenie de lucruri nu se poate întîlni cu Dumnezeu. Numai cel ce şi-a deschis inima altuia şi-o poate deschide şi lui Dumnezeu.

130. Sărăcia de bunăvoie e dezlegarea de orice gînd referitor la lucrurile care îngustează. Mintea se poate aduna atunci în Dumnezeu cel nesfîrşit, revenind ea însăşi la starea ei indefinită.

131. Dînd cu faţă veselă, arăţi că nu-ţi pare rău că dai, că nu eşti legat de lucruri, ci te lărgeşti în comuniune cu persoana altuia.

teşti pe toţi oamenii egali în bine şi în cinste, chiar de ar fi vreunul iudeu, sau necredincios, sau ucigaş, mai ales pentru că e fratele tău şi din firea ta, şi a fost rătăcit, fără ştiinţă, de la adevăr.

Iar cînd faci binele, nu aştepta de pe urma lui răsplată şi pentru amîndouă aceste lucruri[132] vei fi răsplătit de Dumnezeu. Iar de-ţi va fi cu putinţă, nu face binele nici măcar pentru răsplata viitoare. De pui sufletului tău legea sărăciei şi prin harul lui Dumnezeu te-ai eliberat de griji şi te ridici în sărăcia ta mai presus de lume[133], ia seama ca nu cumva pentru iubirea de săraci să iubeşti avuţia ca să faci, chipurile, milostenie, şi să arunci sufletul tău în tulburarea de a lua de la cineva şi de a da altuia. Prin aceasta vei pierde cinstea ta[134], supunîndu-te trebuinţei de a cere de la oameni şi vei cădea din libertatea şi din înălţimea cugetării tale în grijile vieţii. Pentru că treapta ta e mai înaltă decît treapta celor ce fac milostenie. Te rog să nu te supui acestor griji. Milostenia este asemenea hranei pruncilor. Iar liniştea e vîrful desăvîrşirii. De ai avuţii, risipeşte-le dintr-odată. Iar de nu ai, să nu cauţi să ai. Curăţeşte chilia de lucruri de desfătare şi de cele de prisos. Pentru că aceasta te duce fără să vrei la înfrînare. Căci puţinătatea lucrurilor învaţă pe om înfrînarea. Cînd însă avem acoperire din partea lucrurilor, nu ne putem stăpîni.

Cei ce au biruit în războiul din afară cîştigă îndrăzneală faţă de frica dinăuntru şi nu mai sînt stăpîniţi

132. Pentru că dai şi pentru că nu aştepţi răsplată.

133. Un paradox : cel ce de bună voie nu mai are nimic nu mai e robul lumii, ci e mai presus de ea,

134. Nu e vorba de cinstea cea lumească, ci de înălţimea virtuţii, de treapta desăvîrşirii, la care s-au ridicat cei ce petrec în sărăcie şi linişte, eliberaţi de îngustarea pe măsura lucrurilor. Căci zice mai jos : «pentru că treapta ta e mai înaltă ca treapta milosteniei». Căci şi apostolii au preferat propovăduirea cuvîntului, slujirii la mese... Aşa, şi acest părinte pune mai sus sărăcia şi liniştea decît fapta de a lua de la unul şi de a da la altul, deşi şi aceasta e o faptă vrednică de respect şi plăcută lui Dumnezeu.

de nici o silă. Şi nu se clatină nici în războiul din faţa lor, nici în cel din spate[135]. Iar războiul din afară numesc pe cel stîrnit de simţuri şi de lene împotriva sufletului, ca de pildă pornirea de-a da şi de-a primi prin auz şi prin limbă[136]. Acestea fiind aduse în suflet, sădesc în el o orbire şi din pricina tulburării din afară sufletul nu poate lua aminte la sine în războiul ascuns, stîrnit împotriva lui, şi deci nici birui prin linişte pe cei ce-l stîrnesc înăuntru. Dar cînd cineva închide porţile cetăţii, adică simţurile, el luptă înăuntru şi nu are teamă de cei ce uneltesc din afara cetăţii.

Fericit este cel ce cunoaşte acestea şi rămîne întru linişte şi nu e tulburat de mulţimea faptelor lui, ci toate faptele trupeşti le preface în osteneala rugăciunii [137] şi crede că atît cît lucrează cu Dumnezeu îşi are toată grija pusă în seama Lui ziua şi noaptea. Căci acestuia nu-i va lipsi ceva nici din cele ale trebuinţei neapărate, dat fiind că pentru El se înfrînează de la ceea ce e de prisos şi de la lucruri. Dar dacă cineva nu poate stărui întru linişte fără un lucru de mînă, să lucreze, folosindu-se de lucru ca de un ajutor. Însă să nu lucreze prea mult de dragul cîştigului. Aceasta s-a rînduit celor mai slabi. Iar celor desăvîrşiţi, aceasta e spre tulburare. Căci părinţii au rînduit celor săraci şi înclinaţi spre trîndăvie să lucreze, dar nu oricui, ca un lucru neapărat de trebuinţă.

135. «Ce e războiul din faţă şi cel din spate ? Cel din faţă e războiul vădit şi plin de îndrăzneală, iar cel din spate e cel ascuns şi neobservat».

136. După ce a vorbit de războiul stîrnit de simţuri în general, s-a restrîns apoi numai la auz şi la grai. Căci numai prin acestea dăm şi primim. Prin celelalte simţuri numai primim. Mai bine-zis numai prin limbă dăm, dar dăm ca reacţie la ceea ce primim prin auz. Deci acestea două sînt legate în chip deosebit între ele.

137. Se poate înţelege aceasta nu numai despre rugăciunea neîncetată, ci şi despre trebuinţa de a uni toate faptele cu gîndul la Dumnezeu, prefăcîndu-le în rugăciune, care e o osteneală, pentru greutatea ţinerii gîndului la Dumnezeu. Dar cei desăvîrşiţi, care pot să ţină neîncetat gîndul la Dumnezeu, nu mai trebuie să lucreze ca să fie îndemnaţi de fapte să se gîndească la Dumnezeu.

În vremea în care Dumnezeu străpunge inima ta înăuntru, predă-te neîncetat mătăniilor şi îngenuncherilor şi să nu laşi inima ta să se îngrijească de ceva, ca să nu înceapă dracii să te înduplece să te ocupi şi cu altele. Făcînd aşa, vei vedea şi te vei minuna ce se naşte în tine din acestea. Nici un lucru nu-i mai mare şi mai ostenitor şi mai pizmuit de draci, în luptele nevoinţei, decît a se arunca cineva pe sine înaintea crucii lui Hristos şi a se ruga ziua şi noaptea şi a-şi lega mîinile la spate[138]. Voieşti să nu ţi se răcească căldura şi să nu te sărăceşti de lacrimi ? Ţine-te de acestea şi fericit vei fi dacă te vei îngriji ziua şi noaptea de cele spuse ţie, şi nu vei căuta altceva. Atunci îţi va răsări soarele înăuntru[139] şi dreptatea ta va străluci degrabă şi vei ajunge ca un rai înflorit şi ca un izvor de apă nesecată.

Ia seama ce bunătăţi se nasc omului din luptă. Adeseori el se află aplecat pe genunchi în rugăciuni şi mîinile lui le are întinse spre cer şi cu faţa stă aţintit spre crucea lui Hristos, adunîndu-şi toate gîndurile sale spre Dumnezeu, în rugăciune. Şi deodată, în timp ce el se roagă lui Dumnezeu cu lacrimi şi cu străpungere, se mişcă în inima lui un izvor din care se răspîndeşte desfătarea. Şi mădularele lui se înmoaie şi ochii lui se învăluie şi faţa lui se apleacă spre pămînt, iar gîndurile lui se schimbă, încît nu mai poate face mătănii din pricina unei bucurii ce se împotriveşte şi care se mişcă în tot trupul lui[140]. Ia seama, omule, la cele ce le citeşti. Căci de nu te vei nevoi, nu vei afla aceasta. Şi de nu baţi cu căldură şi de nu stai treaz la poartă neîncetat, nu vei fi ascultat.

138. Ca să nu lucreze ceva,

139. Dumnezeu străluceşte ca soarele în lăuntrul celor ce se roagă continuu, ţinîndu-le privirea aţintită la El. De aci s-a născut poate învăţătura isihastă despre vederea luminii în rugăciune.

140. Bucuria înmoaie de fapt trupul şi-l încălzeşte.

Cine, auzind acestea, va mai dori dreptatea din afară [141], decît doar cel ce nu poate răbda liniştea ? Totuşi, dacă cineva nu se poate nevoi în cea din urmă (pentru că e har al lui Dumnezeu să se afle omul în lăuntrul porţii), să nu părăsească cealaltă cale, ca să nu se facă nepărtaş de ambele căi ale vieţii. Pînă ce nu va muri omul din afară faţă de toate lucrurile lumii, nu numai faţă de păcat, ci şi faţă de orice lucrare trupească, şi la fel omul dinăuntru faţă de toate gîndurile rele, şi pînă ce nu va slăbi mişcarea trupului, ca să nu se mai stîrnească în inima lui dulceaţa păcatului, nu se va mişca în om dulceaţa Duhului lui Dumnezeu şi mădularele lui nu se vor curăţi în viaţa lui şi înţelesurile dumnezeieşti nu vor intra în sufletul lui şi deci nici nu le va simţi, nici nu le va vedea (contempla). Şi pînă ce nu se va opri din inima lui grija de cele ale vieţii, afară de cea pentru cele de neapărată trebuinţă ale firii, şi nu va lăsa pe Dumnezeu să Se îngrijească de ele, nu se va naşte în el beţia duhovnicească şi nu va simţi acea nebunie care mîngîia pe apostoli [142].

Dar acestea le-am spus, nu ca să tai nădejdea celorlalţi. Căci nu spun că dacă cineva nu va ajunge la vîrful desăvîrşirii, nu se va învrednici de harul lui Dumnezeu, nici nu-l va întîmpina vreo mîngîiere. Adevărul e că atunci cînd cineva îşi va slăbi pornirea spre cele necuvenite şi se va opri de la ele cu desăvîrşire şi va aler-

141. «Numeşte dreptate din afară virtutea cu fapta. Că zice mai jos: ca să nu se facă nepărtaş de cele două căi ale vieţii. Iar cele două căi sînt: contemplarea, care e lucrarea naturală şi dinăuntru, şi făptuirea, care e trupească şi se ocupă cu faptele plăcute lui Dumnezeu». Învăţătoarea celei dintîi e Maria, a celei de a doua, Marta. Domnul le primeşte pe amîndouă, dar dă mai multă preţuire celei a Mariei.

142. «Ce e nebunia care îl mîngîia pe Apostol?» Nu e decît aceea de a se răstigni împreună cu Hristos şi de a nu mai trăi în trup, ci în Hristos şi în credinţa în Fiul lui Dumnezeu, care e un extaz şi e socotită, de cei ce vieţuiesc în trup, o nebunie. «Căci noi sîntem nebuni pentru Hristos» (I Cor., 4,10). Aceasta nu numai că-l mîngîia pe Apostol şi-l făcea să se bucure în pătimiri, ci îl convingea şi ca să socotească moartea cîştig şi cu mult mai mult decît viaţa : «Că mie a vieţui, zicea, este Hristos, iar a muri, dobîndă» (Fii, 1, 22).

ga spre cele bune, în scurtă vreme va simţi ajutorul. Iar de se va şi nevoi puţin, va afla mîngîiere sufletului său şi va dobîndi iertarea păcatelor şi se va învrednici de har şi va primi mulţime de bunătăţi. Totuşi el e mai mic în asemănare cu desăvîrşirea celui ce s-a despărţit pe sine de lume şi a aflat în sufletul lui taina fericirii de acolo şi a înţeles pentru ce S-a coborît Hristos la noi. Lui fie slava împreună cu Tatăl şi cu Sfîntul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXIV

Despre semnele şi rodurile dragostei

Dragostea de Dumnezeu este o căldură mai presus de fire şi cînd vine în cineva fără măsură, face acel suflet să-şi iasă din sine (extatic). De aceea, inima celui ce o simte nu o poate cuprinde şi suporta, dar pe măsura calităţii iubirii venite în el, se arată în el o schimbare neobişnuită.

Iar semnele ei simţite sînt acestea: faţa omului se face ca de foc şi plină de farmec şi trupul lui se încălzeşte. Frica şi temerea se îndepărtează de la el şi îşi iese din sine (intră în extaz). Puterea ce ţine mintea adunată pleacă de la el şi se face ca un ieşit din minţi. Moartea înfricoşătoare o socoteşte bucurie şi niciodată vederea minţii lui nu află vreo întrerupere în înţelegerea tainelor cereşti, iar nefiind de faţă, vorbeşte ca fiind de faţă, fără să fie văzut de cineva. Cunoştinţa şi vederea lui naturală încetează şi nu-şi simte în chip trupesc mişcarea lui, care se mişcă între lucruri. Chiar dacă face ceva, nu o simte aceasta deloc, ca unul ce are mintea înălţată în vedere. Şi cugetarea lui parcă e îndreptată pururea spre altcineva.

De această beţie duhovnicească au fost cuprinşi odinioară apostolii şi mucenicii. Cei dintîi au străbătut lu-

mea întreagă; ostenindu-se şi fiind osîndiţi. Ceilalţi, cu mădularele tăiate, şi-au vărsat sîngele ca apa şi pătimind cele mai cumplite chinuri nu s-au descurajat, ci le-au răbdat cu bărbăţie; şi fiind înţelepţi, au fost socotiţi nebuni. Alţii au rătăcit prin pustiuri, prin munţi, în peşteri şi în crăpăturile pămîntului şi lipsiţi de o aşezare statornică, erau cei mai statornic aşezaţi. Această nebunie să ne învrednicească Dumnezeu să o dobîndim şi noi!

Despre smerenie

De vezi că ai dobîndit odihnă din partea patimilor, să nu-ţi crezi ţie, înainte de a intra în cetatea smereniei. Căci vrăjmaşul îţi unelteşte vreo cursă. Deci aşteaptă după odihnă multă tulburare şi supărare. Căci de nu vei străbate prin aşezările virtuţilor, nu vei afla odihnă de osteneala ta; şi nu vei avea tihnă din partea celor ce uneltesc, pînă ce nu vei ajunge la cetatea sfintei smerenii. Dumnezeule, învredniceşte-ne cu harul Tău să ajungem acolo ! Amin.

CUVÎNTUL XXV

Despre răbdarea pentru dragostea de Dumnezeu şi despre ajutorul ce-l aflăm în ea

Pe cît de mult dispreţuieşte omul lumea aceasta şi se străduieşte întru frica de Dumnezeu, pe atîta se apropie de el purtarea de grijă a lui Dumnezeu şi simte în chip ascuns ajutorul ei şi i se dau lui gînduri curate ca să o înţeleagă. Şi dacă cineva se lipseşte de bunurile lumii, pe cît de mult se lipseşte de ele pe atîta îi vine ca urmare mila lui Dumnezeu, şi iubirea de oameni a Lui îl poartă pe el. Slavă Celui ce ne mîntuieşte pe noi

prin cele de-a dreapta şi prin cele de-a stînga[143] şi prin toate acestea ne dă prilej de aflare a vieţii noastre adevărate ! Căci celor ce slăbesc în cîştigarea vieţii lor prin voinţă, le duce sufletul spre virtute prin supărări fără de voie. Astfel, săracul Lazăr era lipsit de bunurile acestei lumi, fără voie, ba avea şi trupul acoperit de răni, deci avea în sine două pătimiri amare, dintre care fiecare era mai rea ca cealaltă. Totuşi a fost cinstit la urmă să meargă în sînurile lui Avraam. Dumnezeu este aproape de inima întristată a celui ce strigă în necazul lui, spre El. Şi dacă cineva e lipsit în cele trupeşti, sau se află în alt necaz (pînă ce prin răbdarea noastră ni le face spre ajutor, ca un doctor care, operînd o boală grea, ne aduce sănătatea), Domnul Îşi arată în sufletul lui marea Sa iubire de oameni, potrivit cu asprimea durerilor şi a întristării lui.

Cînd deci dorul după dragostea lui Hristos nu a biruit în tine aşa de mult, ca să ajungi nepătimitor în necazul tău pentru bucuria cea întru El[144], cunoaşte că lumea vieţuieşte încă în tine, mai mult decît Hristos. Şi cînd boala şi lipsa şi istovirea trupului, sau frica de cei ce-l pot vătăma pe el, tulbură cugetul tău scoţîndu-l din bucuria nădejdii în Domnul, cunoaşte că în tine vieţuieşte încă trupul şi nu Hristos. Şi simplu grăind, acela al cărui dor e mai tare şi stăpîneşte în tine, acela şi vieţuieşte întru tine. Iar cînd te afli neavînd nici o lipsă în cele de trebuinţă ale tale şi eşti sănătos şi nu ai frică de cei protivnici şi zici că poţi umbla în chip curat cu Hristos, să ştii că eşti bolnav la minte şi eşti lipsit de gustarea slavei lui Dumnezeu.

143. Dumnezeu ne mîntuieşte atît prin virtuţi, cît şi prin păcate, întrucît şi prin cele din urmă ne trezeşte la pocăinţă; sau atît prin daruri, cît şi prin încercări.

144. Lipsa durerii în necazuri, ajunsă în mucenici la culme, se explică prin covîrşirea ei de bucuria produsă de dragostea lui Hristos. O bucurie mare poate covîrşi simţirea unei dureri în trup. Credinţa tare cu care s-au apropiat unii bolnavi de Hristos a ajutat la tămăduirea lor.

Dar nu pentru că eşti aşa te judec, ci, mai degrabă, ca să cunoşti cît de mult îţi lipseşte din desăvîrşire, deşi în oarecare măsură vieţuieşti după rînduiala sfinţilor părinţi dinainte de noi. Şi să nu spui că nu s-a aflat om a cărui cugetare să se fi înălţat în chip desăvîrşit din slăbiciune, cînd trupul înoată în ispite şi necazuri, şi al cărui dor de Hristos să fi biruit întristarea cugetului. Nu îţi voi aduce în amintire pe sfinţii mucenici, ca nu cumva să nu pot sta înaintea adîncului pătimirilor lor. Voi trece sub tăcere, de aceea, cît de mult a biruit în ei răbdarea, cea din puterea dragostei de Hristos, multul necaz şi dorinţa trupului. Voi trece peste ele, pentru că chiar şi numai pomenirea lor înfricoşează firea omenească, tulburînd-o prin măreţia lor şi prin minunata cugetare la ele.

Voi trece sub tăcere şi pe aşa zişii filozofi necredincioşi. Căci unul din ei a pus ca lege a cugetării lui să păzească tăcerea cîţiva ani. Iar împăratul romanilor s-a minunat la auzul acestui lucru şi a voit să-l încerce. A poruncit deci să-l aducă pe acela înaintea lui. Şi cînd l-a văzut pe el tăcînd cu desăvîrşire la orice întrebare ce i-a pus-o şi nerăspunzînd, s-a înfuriat împăratul şi a poruncit să-l omoare, că nu s-a înfricoşat de tronul lui şi de coroana slavei lui. Acela însă nu s-a înfricoşat, ci şi-a păzit legea lui şi s-a pregătit în linişte de moarte. Dar împăratul poruncise celor din garda lui: «De se va înfricoşa de sabie şi va călca legea lui, omorîţi-l; iar de va stărui în voia lui, întoarceti-l la mine viu». Cînd acela se apropie de locul rînduit lui, în vreme ce slujitorii îl chinuiau silindu-l să calce legea lui şi să nu moară, acesta se gîndi: «Mai bine este mie să mor într-o clipă şi să-mi păzesc legea mea, pentru care m-am nevoit atîta vreme, decît să mă las biruit de frica morţii şi să fac de ocară înţelepciunea mea şi să mă supun din laşitate unei porunci ce mi se impune cu sila». Şi se întinse liniştit ca să fie tăiat cu sabia. Vestindu-se aces-

tea împăratului, acesta, minunîndu-se, îl slobozi ruşinat.

Alţii au călcat cu desăvîrşire pofta firii. Alţii au răbdat cu uşurinţă ocări. Şi alţii au stăruit în boli grele, fără să se năcăjească. Şi iarăşi alţii şi-au arătat răbdarea cu tărie în necazuri şi nenorociri[145].

Iar dacă aceştia, pentru o slavă şi o nădejde deşartă, au răbdat acestea, cu cît mai mult sîntem datori să răbdăm noi, călugării, chemaţi la părtăşia (comuniunea) cu Dumnezeu ? Fie să ne învrednicim de aceasta prin rugăciunile Prea Sfintei Stăpînei noastre Născătoare de Dumnezeu şi pururea Fecioarei Maria şi ale tuturor celor ce în sudoarea nevoinţei lor au plăcut lui Hristos ! Că Lui I se cuvine slava, cinstea şi închinăciunea, împreună cu începătorul Său Părinte şi cu împreună veşnicul şi Cel de o fire şi de viaţă începătorul Duh, acum şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXVI

Despre postul neîncetat şi despre stăruirea într-un loc. Şi despre cele ce urmează din aceasta. Şi că folosirea lor întocmai se învaţă prin cunoştinţa cu dreaptă socoteală

Fiind ispitit multă vreme în cele de-a dreapta şi în cele de-a stînga şi încercîndu-mă pe mine însumi adeseori în aceste două feluri de probe şi primind de la vrăjmaşul lovituri nenumărate şi învrednicindu-mă într-ascuns de mari ajutorări, mi-am cîştigat o experienţă de mulţi ani şi am învăţat, prin cercare şi cu harul lui Dumnezeu, acestea:

145. Nichifor Theotoche dă în note la textul grec diferite nume de filozofi şi personalităţi din lumea elină, care au ilustrat aceste virtuţi.

Că temelia tuturor bunătăţilor şi eliberarea sufletului din robia vrăjmaşului şi calea ce duce spre lumină şi spre viaţă, e alcătuită din aceste două lucruri: să te aduni pe tine într-un loc şi să posteşti pururea, adică să te supui pe tine cu înţelepciune şi cuminţenie înfrînării pîntecelui, într-o şedere nemişcată şi într-o meditaţie şi cugetare neîncetată la Dumnezeu[146]. De aci urmează supunerea simţurilor. Din ea, trezvia minţii. Prin aceasta se îmblînzesc fiarele sălbatice ce se mişcă în trup. Aceasta aduce blîndeţea gîndurilor. Din aceasta se nasc mişcările luminoase ale cugetării. De aci vine străduinţa spre faptele iubirii. Aceasta pricinuieşte înţelegerile înalte şi subţiri. Din acestea se pornesc lacrimile nemăsurate, cele ce se arată în tot locul, şi aducerea aminte de moarte. Acestea aduc neprihănirea curată, ce se înfrînează cu desăvîrşire de la orice nălucire care ispiteşte cugetarea. Din aceasta vine vederea pătrunzătoare şi ascuţită chiar şi a celor de departe. De aci, înţelesurile tainelor mai adînci, pe care le descoperă mintea în cuprinsul cuvintelor dumnezeieşti şi mişcările mai dinăuntru ce se ivesc în suflet, şi darul de a deosebi puterile duhovniceşti, de puterile sfinte şi vederile adevărate, de nălucirile deşarte. Apoi, frica de căile şi de cărările din oceanul minţii[147]; adică frica ce taie nepăsarea şi trîndăvia. După ea se iveşte flacăra rîvnei ce calcă peste orice primejdie şi trece peste orice frică. Apoi, căldura care dispreţuieşte toată pofta şi şterge din cugetare cele trecătoare, şi pricinuieşte uitarea, împreună cu altele[148]. Şi ca să

146. Încă acest părinte ştia de şederea nemişcată într-un scaun şi de cugetarea la Dumnezeu, sau de rugăciunea neîntreruptă.

147. Mintea sau cugetarea e un adevărat ocean mişcător, în care se pot deschide fel de fel de căi mai mari şi de cărări mai mici, unele ducînd la limanul dumnezeiesc, altele scufundînd în abis pe cel ce le alege. Omul care simte o adevărată frică în alegerea căii adevărate din cele nenumărate dovedeşte că e un om sporit duhovniceşte.

148. Deşi pofta e ea însăşi amestecată cu căldura, căldura superioară a rîvnei pentru Dumnezeu covîrşeşte căldura inferioară a poftei după cele trupeşti sau lumeşti.

spun pe scurt, din acestea se iveşte libertatea omului adevărat şi bucuria sufletului şi învierea cea cu Hristos în Împărăţia cerurilor[149].

Iar dacă cineva nesocoteşte acestea două [150], se păgubeşte nu numai de toate cele spuse mai înainte, ci clatină şi temelia tuturor virtuţilor, prin dispreţuirea acestor două virtuţi. Şi precum acestea sînt începutul şi capătul lucrării dumnezeieşti în suflet, şi uşă şi cale spre Hristos, dacă cineva le ţine pe ele şi stăruie în ele, aşa dacă se depărtează de ele şi se desparte de ele, ajunge în cele două protivnice lor. Înţeleg în împrăştierea trupească şi în lăcomia neruşinată a pîntecelui, care sînt începutul celor protivnice celor mai înainte spuse, dînd loc patimilor în suflet.

Şi începutul uneia din ele dezleagă mai întîi simţurile cele supuse legăturilor înfrînării. Şi ce urmează din aceasta ? Urmează întîlnirile necuvenite şi neaşteptate, apropiate căderilor. Apoi tulburarea valurilor puternice, trezite prin vederea şi aprinderea ascuţită a ochilor, care pune stăpînire pe trup şi face uşoare alunecările ce se produc în gînd. Apoi, gînduri nestăpînite ce se grăbesc spre cădere. După aceea, răcirea dorului după lucrul lui Dumnezeu şi slăbirea treptată a puterii de a deosebi liniştea de orice altceva şi părăsirea desăvîrşită a pravilei vieţuirii sale. Urmează înnoirea păcatelor uitate şi învăţarea altora, care nu erau cunoscute, care se nasc mereu în el prin vederile fără de voie, de multe feluri, întîlnite prin mutarea din ţinut în ţinut şi din loc în loc. Apoi patimile, omorîte din suflet prin harul lui Dumnezeu şi pierdute prin uitarea amintirilor din cugetare, încep să se pună iarăşi în mişcare şi să silească sufletul spre lucrarea lor. Şi ca să nu le spun

149. Culmea la care se ajunge prin curăţia de patimi e libertatea sufletului de lanţurile, de poverile lor, şi odată cu aceasta, învierea sau ridicarea peste toate legile şi puterile înrobitoare. Iar în ea e bucuria deplină şi în veci neîntreruptă.

150. Postul sau înfrînarea şi cugetarea neîncetată la Dumnezeu. Acestea două se însoţesc.

şi să le pomenesc pe toate celelate, acestea se deschid în el din acea primă cauză, adică din împrăştierea trupului şi din nesuportarea strîmtorării liniştei.

Dar ce urmează din cealaltă, adică din începerea lucrării porceşti ? Ce este altceva trupul porcesc, decît a lăsa pîntecele fără hotar şi a-l umple pururea şi a nu avea vreme rînduită anume pentru trebuinţa trupului, cum au fiinţele cuvîntătoare. Şi ce se naşte din aceasta ? De aci se naşte îngreuierea capului şi multa greutate a trupului împreunată cu slăbirea umerilor. Apoi, nevoia de a părăsi liturghia (slujirea) lui Dumnezeu. Căci se iveşte o lene de a face mătănii în timpul ei; o nesocotire a închinăciunilor obişnuite, o întunecare şi o răcire a cugetării; o minte îngroşată care nu poate desluşi nimic din pricina tulburărilor şi a multelor gînduri întunecate ; o negură groasă şi întunecoasă întinsă peste tot sufletul; multă trîndăvie în tot lucrul lui Dumnezeu, ba şi în citire, datorită faptului că acela nu gustă dulceaţa cuvintelor lui Dumnezeu; multă nelucrare a celor de trebuinţă; o minte nestăpînită şi împrăştiată peste tot pămîntul; mult must adunat în toate mădularele ; închipuiri necurate în timpul nopţilor, pricinuite de năluciri spurcate şi de chipuri necuvenite ce stîrnesc o poftă care trece în suflet şi-şi împlineşte în suflet voile ei în chip necurat.

Şi însuşi aşternutul nenorocitului acesta şi hainele lui şi trupul întreg i se spurcă de mulţimea curgerii murdare, care ţîşneşte din el ca dintr-un izvor. Iar aceasta i se întîmplă nu numai noaptea, ci şi ziua. Căci trupul lui curge pururea şi-i întinează cugetul. Prin aceasta el îşi pierde fecioria. Căci dulceaţa gîdilirilor pricinuieşte în tot trupul lui o înfierbîntare neîncetată şi de nesuportat. În el se ivesc gînduri amăgitoare care dau chip unei frumuseţi în faţa lui şi îl stîrnesc în tot timpul şi îi gîdilă mintea prin vorbirea lor închipuită. Şi se împreună cu ele prin îndeletinicirea cu ele şi prin

poftirea lor, deoarece i s-a întunecat puterea de deosebire. Şi aceasta este ceea ce a spus proorocul: «Aceasta este răsplata surorii Sodomei, care, desfătîndu-se, a mîncat pîinea pînă la saturare»; şi celelalte (Ieş., 16,49).

Dar şi aceasta s-a zis de către un oarecare mare înţelept : că dacă cineva hrăneşte trupul său spre desfătare multă, pricinuieşte război sufletului său. Şi dacă apoi îşi vine în sine şi se sileşte să se stăpînească, nu poate, datorită înfierbîntării covîrşitoare a mişcărilor trupului şi silei de nestăpînit a aţîţărilor şi a gîdilirilor care robesc sufletul voilor lor. Vezi aci subţirimea acestor necredincioşi ? Şi tot acelaşi zice iarăşi: «Desfătarea trupului cu mîncări în tinereţea fragedă şi plină de must face patimile să intre repede în suflet şi să-l învăluie moartea». Şi astfel acesta cade sub judecata lui Dumnezeu.

Dar sufletul ce petrece pururea în amintirea celor datorate se odihneşte în libertatea lui şi grijile lui sînt mici şi nu trebuie să-i pară rău de ceva, purtînd grija de virtute, înfrînînd patimile, păzind virtutea şi lucrînd pentru creşterea ei. El are o bucurie fără griji, o viaţă bună şi un liman neprimejduit. Dar plăcerile trupeşti nu numai că întăresc patimile şi le învîrtoşează împotriva sufletului, ci îl şi scot pe acesta din rădăcinile lui. Şi împreună cu acestea aprind pîntecele spre neînfrînare şi spre neorînduiala cea mai de pe urmă şi fără hotar a neînfrînării. Şi îl silesc să împlinească cu vreme şi fără vreme trebuinţele trupului. Căci cel războit de acestea nu vrea să rabde nici cea mai mică foame, sau să se stăpînească pe sine, pentru că e robit de patimi.

Acestea sînt rodurile ruşinii ce vin din lăcomia pîntecelui. Iar cele dinaintea lor sînt rodurile răbdării petrecerii într-un singur loc şi în linişte. Pentru aceasta şi vrăjmaşul, cunoscînd timpurile de împlinire a trebuinţelor noastre fireşti, prin care firea se mişcă spre trebuinţa ei, şi că mintea rătăceşte din pricina împrăş-

tierii ochilor şi a saturării pîntecelui, se străduieşte şi luptă să ne aţîţe să-i dăm firii cele peste trebuinţa ei şi să semene în noi chipurile unor gînduri rele în asemenea timpuri, şi, de se poate, să facă patimile să biruiască firea prin săturarea ei prisositoare şi să scufunde pe om în căderi. De aceea, aşa cum vrăjmaşul cunoaşte vremea, trebuie să cunoaştem şi noi slăbiciunea noastră şi puterea firii noastre; să cunoaştem că e neputincioasă faţă de pornirile şi de mişcările din acele timpuri şi faţă de subţirimea gîndurilor care sînt ca o spumă înaintea ochilor noştri şi că nu putem să ne vedem pe noi înşine şi să înfruntăm cele ce ni se întîmplă. Întemeiaţi pe multa cercare a noastră, de pe urma ispitelor de la vrăjmaşul şi a necazurilor ce le-am suferit adeseori de la el, să ne înţelepţim de aci înainte şi să nu ne lăsăm împinşi să facem voia poftei noastre de desfătare şi să ne lăsăm biruiţi de foame, ci chiar de am suferi durerea foamei sau a strîmtorării, să nu ne clintim din locul liniştirii noastre, ducîndu-ne acolo unde ni se întîmplă uşor ispite ca acestea, nici să ne pricinuim noi înşine prilejuri şi motive ca să ieşim din pustie. Căci acestea sînt uneltirile vrăjmaşului. Iar de rabzi în pustie, nu vei fi ispitit. Căci nu vezi în ea femei, nici altceva care vatămă vieţuirea ta, nici nu auzi cuvinte necuviincioase.

«Ce îţi este ţie şi căii Egiptului, ca să bei apa Ghionului ?» (Ier., 2, 18). Înţelege ce voiesc să-ţi spun. Arată vrăjmaşului răbdarea ta şi starea ta probată în cele mici, ca să nu ceară de la tine cele mari. Dreptar să-ţi fie ţie aceste mici, ca prin ele să surpi pe protivnicul; ca să nu uneltească şi să-ţi sape curse mari. Căci cel ce nu ascultă de vrăjmaşul şi nu iese nici cinci paşi din chilia unde se linişteşte, cum se va convinge pe sine să iasă din pustie, sau să se apropie de un sat ? Şi cel ce nu primeşte să privească prin ferăstruica

chiliei sale, cum se va îndupleca să iasă din ea ? Şi cel ce de-abia seara se înduplecă să se împărtăşească de cea mai puţină hrană, cum va fi amăgit de gîndul lui să mănînce înainte de vreme ? Şi cel ce se ruşinează să se sature cu cele sărăcăcioase, cum se va sătura cu cele grase ? Şi cel ce nu se înduplecă să privească nici spre trupul său, cum va fi amăgit să caute în chip iscoditor la frumuseţile străine ?

Deci e vădit că fiind cineva fără grijă în cele mici, e biruit de ele şi dă prin aceasta prilej vrăjmaşului să-l războiască în cele mari. Căci cel ce nu se îngrijeşte de viaţa vremelnică, cum se va teme de relele şi necazurile care-l duc spre moarte pe cel ce o doreşte ? Acesta este războiul purtat cu dreaptă socoteală, că cei înţelepţi nu îngăduie să fie duşi spre luptele cele mari, ci răbdarea arătată de ei în cele mici îi păzeşte ca să nu cadă în osteneli mari.

Întîi diavolul se luptă să oprească luarea aminte neîncetată a inimii cuiva. Apoi o înduplecă să dispreţuiască şi timpurile rînduite pentru luare-aminte şi pravila împlinită cu trupul. Şi după aceea moleşeşte gîndul aceluia, îndemnîndu-l la împărtăşirea înainte de vreme de o hrană alcătuită din lucruri mici, uşoare, din mai nimic. Şi după căderea aceasta, prin dezlegarea înfrînării, acela lunecă în neînfrînare şi în desfrînare. Mai întîi e biruit, cînd socoteşte lucru neînsemnat să se aţintească cu ochii la goliciunea trupului său, sau la frumuseţea altor mădulare ale sale, cînd se dezbracă de hainele sale, sau cînd iese afară pentru nevoile sale, sau la apă, şi-şi moleşeşte simţurile lui, şi-şi vîră mîna cu îndrăzneală înăuntru hainelor sale şi-şi pipăie trupul său. Apoi se trezesc altele şi altele. Şi cel ce şi-a păzit la început statornicia minţii şi se întristează pentru fiecare din acestea deschide pe urmă mari şi cumplite intrări împotriva ei. Căci gîndurile, ca să folosesc o pildă, sînt ca apa şi cît timp sînt strîn-

se de pretutindeni, se mişcă în bună rînduială, dar cînd ies puţin spre cele din afară, surpă zidul şi pricinuiesc multe pustiiri. Căci vrăjmaşul stă privind, pîndind şi aşteptînd ziua şi noaptea înaintea ochilor noştri şi cercetînd prin care intrare a simţurilor noastre deschise lui poate să intre. Şi ivindu-se o oarecare negrijă în vreuna din cele spuse mai înainte, trimite vicleanul şi neruşinatul cîine şi el săgeţile lui. Uneori însăşi firea de la sine iubeşte tihna şi îndrăzneala şi rîsul şi împrăştierea şi nepăsarea şi se face izvor al patimilor şi ocean tulbure. Alteori le aruncă pe acestea în suflet protivnicul. Dar noi să schimbăm ostenelile noastre cele mari în osteneli mici, pe care le socotim ca nimic. Căci dacă acestea, precum s-a arătat, dispreţuite de noi, aduc atîtea războaie mari şi osteneli greu de suportat şi lupte învălmăşite şi răni dintre cele mai mari, cine nu se va grăbi să afle dulcea odihnă prin aceste mici osteneli ale începutului ?

O, înţelepciune, cît de minunată eşti şi cum vezi toate de departe ! Fericit este cel ce te-a aflat. Ea ne-a eliberat din nepăsarea tinereţii. Printr-o negustorie sau grijă mică, cumpără vindecarea patimilor mari. Un oarecare filozof din cei de odinioară, mişcat spre trîndăvia gîndirii şi simţind aceasta, s-a îndreptat numaidecît, ridicîndu-se dintr-odată. Şi văzîndu-l pe el un altul, a rîs de el pentru aceasta. Iar el răspunse: «Nu m-am temut de aceasta, dar mă tem de nesocotire. Căci adeseori o mică nesocotire (a unei slăbiciuni) se face pricină de mari primejdii. Dar ajungînd în neorînduială şi îndreptîndu-mă îndată, m-am dovedit treaz şi n-am nesocotit nici ceea ce părea vrednic de nesocotit». De fapt aceasta este filozofia, ca şi în cele foarte neînsemnate şi mici, făcute de cineva, să fie mereu treaz. Căci nedormind îşi adună comori de odihnă, ca să nu i se întîmple ceva protivnic. Şi taie

înainte de vreme pricinile; şi pentru lucrurile cele neînsemnate rabdă o întristare mică, înlăturînd prin ea pe cea mare.

Dar cei fără minte pun preţ mai mare pe odihna cea mică, care le e aproape, decît pe împărăţia care e departe, neştiind că mai bine este a îndura chinuri în luptă decît a se odihni pe aşternutul împărăţiei pămînteşti, pregătindu-şi osînda pentru trîndăvie. Căci cei înţelepţi doresc mai bine moartea decît osîndirea pentru împlinirea vreunui lucru fără trezvie. De aceea zice şi înţeleptul: «Priveghează şi ţine sub trezvie viaţa ta. Căci somnul este rudenie şi chip al morţii adevărate». Iar purtătorul de Dumnezeu Vasile zice: «Celui ce se leneveşte în cele mici, să nu-i crezi că va fi vrednic în cele mari».

Să nu te leneveşti în cele prin care ai să fii viu, nici să pregeţi a muri pentru ele. Căci lipsa de curaj e semnul trîndăviei. Iar maica amîndurora este neluarea lor în seamă. Omul fricos este cel ce boleşte de două boli, adică de dragostea de trup şi de puţinătatea credinţei. Iar dragostea de trup este un semn al necredinţei. Dar cel ce le dispreţuieşte pe acestea se întăreşte, pentru că crede în Dumnezeu din tot sufletul şi aşteaptă cele viitoare.

De s-a apropiat cineva de Dumnezeu fără primejdii şi lupte şi încercări, urmează-i şi tu pilda[151]. Îndrăzneala inimii şi dispreţuirea primejdiilor vine din una din aceste două pricini: fie din învîrtoşarea inimii, fie din multa credinţă în Dumnezeu. Învîrtoşării inimii îi urmează mîndria, iar credinţei, smerita cugetare a inimii. Nu poate omul cîştiga nădejdea în Dumnezeu, de nu şi-a întărit mai întîi voia măcar în parte. Căci nădejdea în Dumnezeu şi bărbăţia inimii se nasc din mărturia conştiinţei; şi din mărturia adevărată a cugetu-

151. O spune aceasta în ironie.

lui nostru avem încrederea în Dumnezeu. Iar mărturia cugetului stă în a nu fi osîndit cineva de către conştiinţă, că ar fi nesocotit să împlinească, după puterea lui, ceva din cele datorate. Iar dacă inima nu ne osîndeşte, avem îndrăznire către Dumnezeu. Deci îndrăznirea vine din faptele virtuţilor şi din conştiinţa cea bună. Greu lucru este a robi trupului. Iar cel ce simte puţin din mărimea nădejdii în Dumnezeu nu va fi convins că e de neapărată nevoie să slujească acestui duşman aspru, care e trupul.

Despre tăcere şi linişte

Tăcerea continuă şi păzirea liniştei se nasc în cineva din aceste trei pricini: sau pentru slava de la oameni, sau din căldura rîvnei pentru virtute, sau pentru că are o convorbire dumnezeiască în lăuntrul lui şi cugetarea lui e atrasă de ea. Dacă deci cineva nu are una din acestea din urmă, neapărat este stăpînit de prima neputinţă.

Virtutea constă nu în arătarea multor fapte felurite, săvîrşite prin trup, ci într-o inimă prea înţeleaptă prin nădejdea ei. Iar pe aceasta o uneşte cu faptele cele după Dumnezeu scopul cel drept. Căci cugetarea poate săvîrşi binele fără fapte, dar trupul fără înţelepciunea inimii, nu se poate folosi. Omul lui Dumnezeu însă nu rabdă, cînd află loc pentru lucrarea cea bună, să nu-şi arate dragostea în osteneala lucrării pentru Dumnezeu. În starea dintîi sporeşte totdeauna, în cea de a doua uneori sporeşte, alteori nu[152]. Să nu socoteşti că e un lucru mic ca cineva să rămînă totdeauna departe de pricinile patimilor. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

152. In cugetarea neîncetată la Dumnezeu, inima sporeşte mereu. Iar în arătarea acestei stări în fapte, uneori reuşeşte să se menţină la înălţime, sau să sporească, alteori nu. Căci îi pot veni şi tulburări şi ispite.

CUVÎNTUL XXVII

Despre mişcările trupului

Iar mişcarea mădularelor de jos ale trupului, care se face fără gîndurile mai ascuţite ale plăcerii necuvenite ce se mişcă cu fierbinţeală şi atrage sufletul fără voie la ticăloşie, se naşte fără îndoială din săturarea pîntecelui. Iar dacă pîntecele îşi ţine poate buna rînduială a dietei sale, dar mădularele se mişcă fără voie, fie cît de puţin, să ştii că patimile ţîşnesc din trup şi socoteşte ca armă tare şi de nebiruit în această luptă, înfrînarea de la vederea femeilor. Pentru că protivnicul nu poate să lucreze în noi cele ce firea le poate face prin puterea ei. Să nu socoteşti că firea uită cele ce au fost semănate în ea în chip firesc de Dumnezeu spre naşterea de prunci şi spre probarea celor ce se află întru nevoinţă. Dar înfrînarea de la fapte omoară pofta în mădulare şi sădeşte în ele uitarea şi pierderea (poftei).

Altceva sînt gîndurile lucrurilor de departe, care trec simplu prin minte şi pricinuiesc o mişcare scurtă şi fără limpezime şi altceva sînt gîndurile care scufundă mintea în vederea materiei, fără să o lase să mai uite de ea, aprinzînd patima moartă şi stinsă, cum hrăneşte uleiul arderea candelei, şi tulburînd marea trupului prin corabia cugetării[153]. Dar această mişcare firească ce-şi are locuinţa în noi nu poate tulbura firea din curăţia ei şi nu-i poate atinge fecioria din pornirea ei. Căci n-a dat Dumnezeu firii putere ca să biruiască pornirea ei cea bună îndreptată spre El. De aceea, cînd cineva e stîrnit fie de mînie, fie de poftă, nu-l sileşte puterea naturală să iasă din hotarul firii şi s-ajungă

153. E o frumoasă imagine, care nu s-a putut naşte decît între oameni obişnuiţi cu marea. Cugetarea, purtindu-şi gîndurile despre lucrurile ispititoare văzute în marea adîncă şi complexă a trupului, o tulbură.

în afară de cele datorate, ci adausul pe care îl facem firii prin prilejurile primite de voinţă.

Căci Dumnezeu, toate cîte le-a făcut le-a făcut bune şi cu măsură. Şi cît timp se păzeşte măsura cumpenei fireşti şi drepte a pornirilor din noi, mişcările fireşti nu ne pot sili să ieşim de pe calea cuvenită. Şi trupul se mişcă numai în mişcările bine orînduite. Deci ştim că este în noi patima firească, dar nu ca să ne aţîţe şi tulbure în aşa fel, încît să ne împiedice de a merge pe calea neprihănirii, nici ca să ne întunece mintea prin iuţime şi să ne mişte de la pace spre mînie. Dar dacă sîntem atraşi uneori de cele supuse simţurilor (prin care ia uneori şi iuţimea prilejul spre o pornire contrară firii), fie spre mîncare, fie spre băutură, fie spre o cantitate covîrşitoare, fie spre apropierea de femei, ca să zăbovim în privirea lor, fie în convorbiri despre ele, din care se aprinde flacăra poftei şi saltă în trup, prin aceasta prefacem blîndeţea firii în sălbăticie, fie pentru mulţimea sucurilor, fie pentru feluritele vederi ale lucrurilor.

Uneori mişcarea aceasta se iveşte şi din îngăduinţa (lui Dumnezeu), pentru părerea de sine a noastră. Dar aceasta nu este ca cea de mai înainte. Războaiele de mai înainte le numim războaie ale libertăţii. Ele sînt calea de obşte a firii. Dar războiul din îngăduinţă, ce se iveşte din pricina părerii de sine a noastre, îl cunoaştem după ce am fost mult timp în luare aminte şi în osteneli şi am socotit că am înfăptuit ceva. Atunci sîntem lăsaţi să fim războiţi, ca să învăţăm smerenia. Celelalte, care vin fără această pricină şi sînt peste puterea noastră, vin din nepăsarea noastră. Vin pentru că firea, cînd primeşte vreun adaus din cele supuse simţurilor, prin lăcomia pîntecelui, nu se lasă înduplecată să-şi păzească rînduiala pe care o are prin creaţie.

Căci cel ce respinge necazurile şi greutăţile de bunăvoie, e silit să iubească păcatele. Pentru că fără necazuri nu ne putem despărţi de îndemnurile linguşitoare ale cugetului. Căci pe cît se înmulţesc ostenelile, pe atîta se împuţinează păcatele, dat fiind că necazurile şi primejdiile omoară dulcea împătimire a patimilor, iar tihna le hrăneşte şi le face să crească.

Deci s-a văzut limpede că Dumnezeu şi îngerii se bucură de strîmtorările în care ajungem. Iar diavolii şi argaţii lui, de tihna noastră. Dar dacă poruncile lui Dumnezeu se împlinesc în necazuri şi strîmtorări, iar noi le dispreţuim pe acestea, fără îndoială că îndrăznim să dispreţuim pe Însuşi Cel care a dat poruncile şi facem nelucrătoare pricina virtuţii, adică strîmtorarea şi necazul. Şi în măsura tihnei de care ne împărtăşim, facem loc patimilor în noi. Pentru că în trupul strîmtorat nu pot avea loc gînduri ce se împrăştie spre cele deşarte. Dar cînd cineva rabdă cu bucurie ostenelile şi necazurile, poate frîna cu putere şi gîndurile. Căci aceste gînduri încetează în osteneli. Dar cînd omul îşi aminteşte de păcatele sale de mai înainte şi se pedepseşte pe sine, atunci şi Dumnezeu Se îngrijeşte să-l odihnească pe el. Pentru că Dumnezeu Se bucură că el şi-a dat singur sie-şi certarea pentru abaterea de la calea Lui. Iar aceasta e semnul pocăinţei[154]. Şi cu cît îşi sileşte cineva mai mult sufletul său, cu atît se înmulţeşte cinstirea lui din partea lui Dumnezeu. Dar toată bucuria care nu are pricina în virtute stîrneşte în cel ce e stăpînit de ea mişcările poftelor. Înţelege însă că aceasta am spus-o despre toată pofta pătimaşă, nu despre cea firească. Iar lui Dumnezeu, fie slava în vecii vecilor ! Amin.

154. Acesta e rostul canonului sau al epitimiilor, primite de la duhovnic, de bună voie, de cel ce se spovedeşte. E ca şi cînd şi-ar da el însuşi aceste epitimii. Preotul îi slujeşte mai mult ca sfătuitor.

CUVÎNTUL XXVIII

Despre privegherea în timpul nopţilor şi despre diferite feluri ale faptelor

Cînd voieşti să stai în slujba (liturghia) privegherii tale, cu ajutorul lui Dumnezeu, fă cum îţi spun: pleacă-ţi genunchii după obicei şi ridică-te şi să nu începi îndată slujba (liturghia) ta. Ci după ce mai întîi te-ai rugat şi ai isprăvit rugăciunea şi ţi-ai pecetluit inima şi mădularele cu semnul de viaţă făcător al crucii. Apoi stai o clipă tăcînd, pînă ce se odihnesc simţirile tale şi se liniştesc gîndurile tale şi după aceea înalţă privirea ta dinăuntru spre Domnul şi roagă-L cu întristare să întărească slăbiciunea ta şi să se facă stihurile tale şi bunăvoirile inimii tale plăcute voii Lui celei sfinte. Şi zi liniştit în rugăciunea inimii tale aşa :

Rugăciune

Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul meu, Cel ce cercetezi zidirea Ta, Căruia Îi sînt arătate patimile mele şi slăbiciunea firii noastre şi tăria protivnicului nostru, acoperă-mă Tu însuţi dinspre răutatea mea. Că puterea Ta este tare şi firea noastră ticăloasă şi puterea noastră slabă. Deci Tu, Bunule, Cel ce cunoşti slăbiciunea noastră, Care nu porţi povara neputinţei noastre, păzeşte-mă de tulburarea gîndurilor şi de potopul patimilor şi fă-mă vrednic de această slujbă sfîntă, ca nu cumva să stric dulceaţa ei cu patimile mele şi să mă aflu fără ruşine şi plin de îndrăzneală înaintea Ta.

*

Deci trebuie să pornim cu toată libertatea[155] la slujba (liturghia) noastră, în afară de orice cugetare copilărească tulburată. Iar de vedem că nu mai e vreme multă şi se face ziuă înainte de a isprăvi, să lăsăm de bunăvoie şi cu cunoştinţă o slavă sau două din cele

155. Cu toată libertatea de patimi şi de gînduri pătimaşe.

obişnuite, ca să nu-şi facă loc în noi tulburarea şi să pierdem gustul slujbei (liturghiei) noastre şi să amestecăm psalmii ceasului dintîi.

Dacă, în vreme ce slujeşti, îţi vorbeşte şi-ţi şopteşte gîndul spunîndu-ţi: «Grăbeşte puţin, ca să sporească lucrul şi să isprăveşti mai repede», să nu-l asculţi. Iar de te va tulbura şi mai mult gîndul acesta, întoarce-te îndată înapoi cu o slavă, sau cu cîte voieşti şi rosteşte fiecare stih care poartă chip de rugăciune, cu luare-aminte, de mai multe ori. Şi dacă iarăşi te tulbură sau te înghesuie gîndul acesta, lasă stihurile şi pleacă-ţi genunchii la rugăciune şi zi: «Eu nu voiesc să măsor cuvintele, ci să ajung la locaşuri»[156]. Căci pe toată cărarea mea, pe care mă vei călăuzi, voi merge repede. Poporul acela, care a turnat viţelul în pustie, a umblat patruzeci de ani, străbătînd, urcînd şi coborînd munţii şi dealurile, şi pămîntul făgăduinţei nu l-a văzut nici măcar de departe.

Iar dacă în vremea privegherii tale va birui oboseala stării în picioare din pricina lungimii, şi vei slăbi, şi gîndul îţi va zice, mai bine zis vicleanul uneltitor îţi va grăi prin gînd, ca şi prin şarpe : «Sfîrşeşte odată, că nu mai poţi să stai», zi-i lui: «Nu, ci mai bine voi şedea în timpul unei catisme» (căci aceasta e mai bine, decît să dormi). «Şi dacă limba mea tace şi nu spune psalmi, mintea mea se ocupă cu Dumnezeu în rugăciune şi în convorbirea cu El». Veghere a e numaidecît mai folositoare decît somnul. Dar priveghere a nu

156. «Să ajung locaşurile». «In casa Tatălui Meu sînt multe locaşuri», a spus Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu (In, 14, 2). Iar Grigorie Teologul a zis: «Este ceva care să mă ducă la aceste locaşuri? (Căci a spus mai sus că locaş este odihna şi slava de acolo, rînduită celor fericiţi). Sau nu e nimic ? Este cu siguranţă. Ce e aceasta ? Sînt diferitele vieţuiri şi porniri, din care fiecare duce în alt loc după măsura credinţei. Pe acestea le numim şi căi. Trebuie să călătorim pe toate căile acestea, sau pe unele ? De e cu putinţă, pe toate; iar de nu, pe cît mai multe; iar de nu, măcar pe unele. Iar de nu putem nici aşa, măcar pe una, dar, deosebit de mare, cum mi se pare» (în *Cuv. I despre teologie).* Cuviosul acesta ne îndeamnă să dorim să umblăm prin toate feluritele vieţuiri ale virtuţii. Căci adaugă : «în toată cărarea mea pe care mă vei călăuzi, voi umbla repede».

constă numai din starea în picioare, nici numai din rostirea stihurilor psalmilor, ci priveghează: cel ce rosteşte toată noaptea psalmi; cel ce este în pocăinţă şi în rugăciunile străpungerii şi în îngenuncheri; şi cel ce este în plîns şi lacrimi şi tînguiri pentru păcatele sale. (S-a spus despre careva dintre cei dintîi dintre noi, că patruzeci de ani rugăciunea lui era un singur cuvînt: «Eu ca om am păcătuit, dar Tu ca Dumnezeu iartă-mă». Şi părinţii îl simţeau cugetînd la conţinutul stihului cu întristare. Iar cînd plîngea şi nu se liniştea, în loc de slujire, făcea numai această rugăciune ziua şi noaptea). Priveghează cel ce rosteşte stihuri puţin timp seara, iar cealaltă parte a nopţii o petrece în cîntări şi tropare; cel ce este în doxologie şi citire şi cel ce şi-a pus lege să nu-şi plece genunchiul în vremea după ce l-a războit gîndul acela viclean[156 bis]. Iar Dumnezeului nostru fie slava şi stăpînirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL XXIX

Despre căile care apropie de Dumnezeu şi care i se arată omului din faptele dulci ale privegherii de noapte. Şi că cei ce petrec în ea se hrănesc cu miere toate zilele vieţii lor

Să nu socoteşti, o, omule, că în toată lucrarea monahilor este vreo lucrare mai mare ca privegherea de noapte. Cu adevărat, frate, ea e cea mai mare şi cea mai de trebuinţă celui ce se înfrînează. Dacă cel ce se nevoieşte nu se risipeşte şi nu e tulburat de lucrurile trupeşti şi de grija celor trecătoare, ci se păzeşte de

156 b. Ca nu cumva pierzînd încordarea şederii în picioare, să-l cuprindă moleşeala şi aţipirea.

lume şi se străjuieşte pe sine cu privegherea, cugetarea lui zboară în scurtă vreme de parcă ar avea aripi şi se înalţă spre frumuseţea lui Dumnezeu şi ajunge repede la slava Lui şi pluteşte întru cunoştinţa cea mai presus de înţelegerea omenească, prin sprinteneala şi uşurinţa ei. Pe monahul ce stăruie în priveghere cu dreapta socoteală a minţii (cu discernămînt) să nu-l socoteşti purtător de trup. Lucrul acesta ţine cu adevărat de treapta îngerească. Căci e cu neputinţă ca cei ce petrec totdeauna în această vieţuire să fie lăsaţi de Dumnezeu fără daruri (harisme) mari pentru trezvia lor, pentru vegherea inimii şi pentru gîndirea lor fără grijă la Dumnezeu. Sufletul care se osteneşte vieţuind în această priveghere şi împodobindu-se cu ea are ochi de heruvim, ca să se aţintească şi să caute pururea la priveliştea cerească.

Eu socotesc că e cu neputinţă ca cel ce şi-a ales cu cunoştinţă şi cu dreaptă socoteală (cu discernămînt) această osteneală mare şi dumnezeiască şi a hotărît să poarte povara ei, să nu se nevoiască în acest lucru slăvit pe care şi l-a ales şi să nu se păzească pe sine şi ziua de tulburarea întîlnirilor şi de grija lucrurilor, ca să nu se golească de rodul minunat şi de marea desfătare care aşteaptă să fie culeasă din ea. Cel ce se leneveşte în aceasta, îndrăznesc să spun că nu ştie pentru ce se osteneşte şi pentru ce nu se bucură de somn. El se chinuieşte în multa rostire de stihuri şi în oboseala limbii şi în starea în picioare de toată noaptea, neavînd mintea în psalmodierea şi în rugăciunea lui, ci se osteneşte fără socoteală, ca unul ce e condus de obişnuinţă. Dacă acestea nu sînt aşa, cum se face că nu seceră din semănarea lui neîncetată, făcută cu osteneală, cele mai mari binefaceri şi roduri ? Căci dacă în locul acestor osteneli s-ar fi îndeletnicit cu citirea dumnezeieştilor Scripturi, care întăreşte mintea şi mai ales adapă rugăciunea şi ajută la priveghere, fiind soaţa acesteia şi

lumina minţii, ar fi avut această citire călăuză pe cărarea cea dreaptă, şi semănătoare de conţinut în contemplarea rugăciunii, ca să nu se rătăcească şi să se piardă în cele deşarte. Şi dacă ar fi avut-o pe aceasta semănînd neîncetat pomenirea lui Dumnezeu în suflet şi căile sfinţilor care I-au bineplăcut Lui, făcînd mintea să dobîndească subţirime şi înţelepciune, ar fi aflat rodul copt al acestor lucrări.

Pentru ce, deci, omule, cîrmuieşti aşa de fără socoteală cele ale tale ? Stai toată noaptea în picioare şi te chinuieşti în cîntări de psalmi, în laude şi în rugăciuni; dar îţi pare greu şi un lucru mare să te învredniceşti printr-o cugetare foarte scurtă în timpul zilei, de harul lui Dumnezeu, datorită relelor pătimiri din partea prietenilor[157]. Pentru ce te chinuieşti pe tine, şi noaptea semeni, iar ziua vînturi osteneala ta şi te afli fără rost şi risipeşti privegherea, trezvia şi căldura pe care le-ai cîştigat, şi pierzi osteneala ta în zadar, în întîlniri tulburătoare cu oamenii şi cu lucrurile, fără nici o pricină binecuvîntată ? Căci dacă cugetării de noapte i-ai face să-i urmeze plugăria de zi şi ai ţine căldura şi n-ai pune la mijloc despărţirea[158], în scurtă vreme te-ai fi alipit de pieptul lui Iisus[159]. Dar acum e vădit că petreci fără dreaptă socoteală (discernămînt) şi nu ştii pentru ce trebuie să privegheze monahii. Tu socoteşti că acestea s-au rînduit numai de dragul de a te osteni şi nu pentru altceva ce se naşte din acestea. Dar cel ce s-a învrednicit să fie învăţat de har pentru ce se împotrivesc nevoitorii somnului şi silesc firea şi-şi înalţă rugăciunile lor în fiecare noapte prin privegherea trupurilor şi a gîndurilor lor, acela cunoaşte puterea ce se naşte din paza de zi şi ce ajutor dă ea minţii în liniştea de

157. Intîlnirile şi convorbirile cu oamenii aduc grele pătimiri sufleteşti, prin tulburările ce le pricinuiesc.

158. Poate e «distanţa» între cugetare şi Dumnezeu, sau o separare între cugetarea de noaptea trecută şi cea de noaptea următoare.

159. Aluzie la apostolul Ioan, care la Cina cea de taină era culcat pe pieptul lui Iisus.

noapte şi ce stăpînire primeşte aceasta asupra gîndurilor şi ce curăţie dobîndeşte şi cum i se hărăzeşte în chip nesilit şi fără luptă roiul virtuţilor şi cum îl face să înţeleagă, întru libertate, neamul cel bun al gîndurilor. Ba eu zic, că, dacă trupul slăbeşte pentru lipsa lui de vigoare şi nu va putea să postească, mintea poate să dobîndească chiar şi numai prin priveghere starea cuvenită a sufletului şi să-i dea inimii înţelegerea, ca să cunoască puterea duhovnicească, numai să nu se piardă prin împrăştiere în grijile zilei.

De aceea te rog pe tine, care doreşti să dobîndeşti o minte trează pentru Dumnezeu şi cunoştinţa vieţii celei noi, să nu nesocoteşti nicicînd în viaţa ta rînduiala privegherii. Căci prin ea ţi se deschid ochii ca să vezi toată slava acestei vieţuiri şi puterea căii dreptăţii[160]. Iar de-ţi vine iarăşi — ceea ce ar fi bine să nu se întîmple — şi-şi face cuib în tine vreun gînd de moleşeală, ca o încercare din partea Sprijinitorului tău, Care de obicei îngăduie să te schimbi în acestea, ori spre aprindere, ori spre răceală, fie din vreo pricină oarecare, fie din slăbiciunea trupului, fie pentru că nu poţi răbda osteneala multei psalmodieri ce o faci de obicei şi a rugăciunii cu tărie şi a multelor îngenuncheri pe care te-ai deprins să le faci, te rog cu dragoste, de eşti părăsit de acestea şi nu le poţi împlini, priveghează măcar şezînd şi roagă-te în inimă, şi să nu dormi, ci petrece cu toată străduinţa, şezînd şi cugetînd la gînduri bune. Şi să nu-ţi înăspreşti inima şi să o întuneci cu somnul. Făcînd aşa, îţi va veni iarăşi, prin har, acea căldură de mai înainte şi sprinteneala şi puterea şi săltînd te vei bucura mulţumind lui Dumnezeu. Căci răceala şi îngreuierea îi vine omului din îngăduinţa (lui Dumnezeu) spre cercarea şi probarea lui. Şi de se va

160. Privegherea e o stare de concentrare continuă a minţii spre Dumnezeu. Ea adînceşte sensul vieţii, pentru că se scufundă în înţelesurile nesfîrşite ale lui Dumnezeu, în care sînt sensurile vieţii noastre; ea aduce lumină în toate.

ridica cu căldură şi le va scutura pe acelea de la sine, silindu-se puţin, se va apropia de el harul, ca mai înainte.

Şi-i va veni o altă putere, ce are ascunsă în ea tot binele şi toate felurile de ajutor. Şi omul se va minuna uimit, aducîndu-şi aminte de greutatea de mai înainte şi văzînd voiciunea şi puterea ce i-a venit şi deosebirea între greutate şi voiciune. Se va minuna cum s-a ivit pe neaşteptate această schimbare. Şi de acum se înţelepţeşte în aşa fel, că dacă-i va mai veni o astfel de îngreuiere, o va cunoaşte din cea dintîi cercare a ei. Dar dacă omul nu se nevoieşte de la început, nu poate dobîndi această cunoştinţă cu lucrul. Vezi cît se înţelepţeşte omul cînd se trezeşte puţin şi rabdă în vremea războiului ? Numai să nu fie slăbită firea trupului, căci atunci nu e de folos să fie războită firea. Însă altfel, bine este ca cineva să se silească pe sine în toate cele ce îi sînt de folos.

Deci liniştirea neîncetată şi împreunată cu citirea şi cu împărtăşirea cumpătată de mîncare şi privegherea trezesc cugetarea ca să se uimească de lucruri[161], dacă nu e vreo pricină care destramă liniştea. Înţelesurile ce se ivesc în cei ce se liniştesc, de la ele înseşi, fără o gîndire a lor, fac amîndoi ochii ca o cristelniţă a botezului, prin lacrimile ce se revarsă din ei şi spală obrajii cu mulţimea lor.

Iar cînd trupul ţi se domoleşte prin înfrînare şi priveghere şi prin liniştirea cea cu luare-aminte şi simţi că subţirimea patimii curviei a ieşit din mişcarea firii, cunoaşte că eşti ispitit de gîndurile mîndriei. Amestecă atunci în mîncarea ta cenuşă şi lipeşte pîntecele tău de pămînt şi cercetează ce ai gîndit şi află schimbarea firii tale şi faptele tale protivnice firii, şi poate te va milui Dumnezeu şi-ţi va trimite lumina Sa ca să înveţi

161. Să se uimească de sensul lor minunat, de înrădăcinarea lor în Dumnezeu.

să te smereşti, ca să nu crească răutatea ta. Drept aceea, să nu încetăm să ne nevoim şi să ne străduim, pînă ce nu vom vedea în noi pocăinţa şi nu vom afla smerenia şi nu se va odihni inima noastră în Dumnezeu, Căruia I se cuvine slava şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXX

Despre mulţumirea ce trebuie adusă lui Dumnezeu şi cîteva învăţături de căpetenie

Mulţumirea celui ce primeşte aţîţă pe cel ce dă, ca să dea daruri şi mai mari decît cele dintîi. Cel ce nu mulţumeşte pentru cele mai mici este mincinos şi nedrept şi în cele mai mari. Cel ce e bolnav şi cunoaşte boala lui trebuie să caute tămăduirea. Iar cel ce mărturiseşte durerea lui se apropie de vindecarea lui şi uşor o va afla. În inima învîrtoşată se înmulţesc durerile[162] şi chinul bolnavului ce se împotriveşte doctorului sporeşte. Nu e păcat de neiertat, decît cel pentru care nu se face pocăinţă[163]. Nici un dar nu rămîne fără adaus, decît cel pentru care nu se mulţumeşte. Partea celui fără de minte e mică în ochii lui[164].

Adu-ţi aminte de cei ce te întrec în virtute, ca să te vezi totdeauna neajuns la măsura lor. Cugetă pururea la necazurile mai mari ale celor necăjiţi şi asupriţi, ca să dai mulţumire pentru cele mici şi neînsemnate ale tale, şi să le poţi răbda cu bucurie. În vremea înfrîngerii, moleşirii şi trîndăviei tale, cînd eşti dat şi ţinut

162. Inima învîrtoşată, neavînd dragoste pentru altul, nu primeşte nici ea dragostea altuia şi de aceea suferă.

163. Unde nu e pocăinţă, nu se înmoaie inima din pricina mîndriei şi de aceea rămîne atît păcatul egoismului, cit şi suferinţa omului de a se vedea părăsit.

164. Cel mîndru, cel egoist socoteşte totdeauna că are şi că a primit de la Dumnezeu, de la «viaţă», prea puţin.

de vrăjmaş într-o nevrednicie mai dureroasă şi sub apăsarea chinuitoare a păcatului, gîndeşte-te în inima ta la timpul de mai înainte al străduinţei tale şi cum te îngrijeai pînă şi de lucrurile cele mai mici şi de nevoinţa pe care o dovedeai şi cum erai mişcat de rîvnă împotriva celor ce voiau să te împiedice în drumul tău. Pe lîngă acestea cugetă şi la suspinele tale, cu care suspinai pentru greşalele ce le făceai din negrija ta, şi cum în toate acestea luai cununa biruinţei. Căci prin aceste aduceri aminte şi prin cele ca acestea, se trezeşte sufletul tău ca dintr-un adînc[165] şi se îmbracă în flacăra rîvnei şi se ridică ca din morţi din scufundarea lui şi se înalţă şi se întoarce vechea stare a lui, prin căldura luptei împotriva diavolului şi a păcatului.

Adu-ţi aminte de căderea celor puternici şi smereşte-te în virtuţile tale. Adu-ţi aminte de greşalele grele ale celor ce au căzut odinioară şi s-au pocăit, şi de înălţimea şi de cinstea de care s-au învrednicit după aceea, şi vei lua curaj în pocăinţa ta. Prigoneşte-te pe tine şi va fi gonit vrăjmaşul din apropierea ta[166]. Împacă-te în tine şi se va împăca în tine cerul şi pămîntul [167]. Străduieşte-te să intri în cămara cea mai dinăuntru a ta şi vei vedea cămara cerească. Căci una sînt aceasta şi aceea şi într-o singură intrare le vei vedea pe amîndouă[168]. Scara Împărăţiei aceleia e în lăuntrul tău, ascunsă în sufletul tău. Botează-te pe tine în tine

165. Ca într-un adînc de somn, de uitare, de inconştienţă, de întuneric, de ceva asemenea morţii.

166. Cele ce se luptă în tine cînd se poartă în tine un război sînt cerul şi pămîntul, care se întind pînă la tine. Pămîntul luptă prin trup împotriva cerului şi cerul prin sufletul ajutat de har împotriva pămîntului în tine.

167. Prigonind eu-ul păcătos şi neadevărat din tine, îl goneşti de la tine pe vrăjmaşul, pe care l-ai lăsat să lucreze în tine, dînd naştere acestui eu iluzoriu.

168. Cămara sau vistieria ta cea mai dinăuntru e transparentă ca o membrană cămării sau vistieriei nesfîrşite a cerului; sau, ele sînt în comunicare, ca râul cu marea.

însuţi, din partea păcatului[169], şi vei afla acolo trepte, pe care vei putea sui.

Scriptura nu ne-a tîlcuit ce sînt lucrurile veacului viitor. Dar cum primim încă de aici simţirea desfătării de ele, fără o schimbare a firii şi fără ieşirea din lumea aceasta, ne-a învăţat pe noi cu uşurinţă prin numirile unor lucruri dorite şi slăvite, a căror dulceaţă şi cinstire a pus-o în noi, ca să stîrnească dorul după ele. Căci zice: «Cele ce ochii nu le-au văzut şi urechea nu le-a auzit» şi celelalte (I Cor., 2, 9). Prin aceasta ne-a arătat totodată că bunătăţile viitoare sînt de necuprins şi nu au vreo asemănare oarecare cu cele de aici.

Desfătarea duhovnicească nu se află în folosirea lucrurilor care există în chip substanţial (ipostatic) în afara sufletului (Lc., 17, 21). Dacă n-ar fi aşa, cuvîntul: «Împărăţia cerurilor este în lăuntrul vostru» (Mt., 6, 10), îmbinat cu cuvîntul: «Vie împărăţia Ta», ar arăta că noi luăm în lăuntrul nostru materia lucrurilor supuse simţurilor, ca arvuna desfătării aceleia. Căci e de trebuinţă ca ceea ce vom avea atunci să fie asemănător cu arvuna, şi întregul, cu partea. Şi ceea ce e cunoscut ca în oglindă, deşi nu se vede ipostatic (în substanţă), are numaidecît însuşirea asemănării. Dar dacă e adevărată mărturia celor ce au tîlcuit Scripturile, simţirea aceasta înţelegătoare a Duhului Sfînt e şi ea o parte a acelui întreg[170].

169. Această botezare sau scufundare în sine, care contribuie la eliberarea de păcat, la ieşirea din îngustimea egoismului în lărgimea comuniunii cu Dumnezeu, are sens numai ţinînd seamă de comunicarea ce are loc între sinea adîncă a omului şi oceanul energiilor dumnezeieşti. «Ce înseamnă : botează-te pe tine în tine însuţi, din partea păcatului decît că în vederea (contemplarea) adîncă şi în meditaţia lăuntrică cugeţi la păcatul tău. Căci în aceasta constau suirile pe treptele în Dumnezeu. De fapt fiul risipitor venindu-şi în sine şi luînd seama la păcatele sale a aflat suirea la tatăl său». Poate prin expresia ortodoxă «Botează-se robul lui Dumnezeu», preotul constată nu numai o scufundare a celui ce se botează din partea lui Dumnezeu, ci şi o scufundare a aceluia însuşi, sau o suire a lui în Dumnezeu.

170. Autorul respinge părerea că însăşi lumea sensibilă ar fi o parte a Împărăţiei cerurilor. Simţirea apropiată a Împărăţiei cerurilor nu e una cu simţirea lucrurilor, ci e o lucrare a Sfîntului Duh.

Iubitor de virtute este nu cel ce face cele bune luptîndu-se, ci cel ce primeşte cu bucurie relele ce urmează. Nu e lucru aşa de mare a răbda necazurile pentru virtute, cît a nu şovăi mintea să aleagă voia ei cea bună, cînd e momită de pofta trupului. Părerea de rău ce se naşte după pierderea stăpînirii de sine nu izvorăşte din ea bucurie şi nu aduce răsplată celor ce o au.

Acoperă pe cel ce a greşit, cînd nu ai nici o păgubire din aceasta[171], şi-l vei face pe el ca să aibă curaj[172], iar pe tine ca să porţi mila Stăpînului tău[173]. Sprijineşte cu cuvîntul pe cei slabi şi pe cei întristaţi cu inima şi te va sprijini dreapta care poartă toate[174]. Fă-te părtaş cu cei întristaţi la inimă, în durerea rugăciunii şi în strîngerea inimii tale, şi se va deschide înaintea cererilor tale izvor de milă[175]. Osteneşte-te pururea în cereri înaintea lui Dumnezeu, cu o inimă care poartă gînd curat, plin de străpungere, şi Dumnezeu va păzi inima ta de gînduri necurate şi murdare, ca nu cumva să se defăimeze calea lui Dumnezeu în tine. Stăruie pururea în cugetarea la cele citite în dumnezeieştile Scripturi, pentru înţelegerea lor întocmai, ca nu cumva prin nelucrarea minţii să se întineze vederea ta cu spurcăciuni desfrînate străine[176]. Să nu cauţi să-ţi încarci cugetarea cu gînduri desfrînate, sau cu feţe ce te ispitesc,

171. Acoperă-l, dar nu aprobându-l. Căci atunci te păgubeşti pe tine, iar pe el nu-l foloseşti.

172. Curaj spre îndreptare.

173. E şi aceasta o povară.

174. In mina celui ce sprijină pe cel slab e puterea Dreptei care pe toate le sprijină. Căci Dumnezeu lucrează ca să ne unească pe toţi prin dragoste. De aceea nu-l sprijină El direct pe acela, ci vrea să-l sprijine prin noi.

175. Prin nimic nu ne întîlnim mai mult cu mila lui Dumnezeu, ca în rugăciunea făcută din durere pentru alţii. E aci o participare la durerea lui Hristos pentru noi. Şi o îndoită sensibilitate curată. Căci Dumnezeu este adîncul sensibilităţii curate, atotgeneroase.

176. Mintea nu poate sta neutră. Cînd nu e ocupată cu gîndurile curate privitoare la Dumnezeu, sau nu se lărgeşte prin acestea în El, se îngustează, sau se murdăreşte prin gîndurile întinate, egoiste, referitoare la lucrurile mărginite, pe care le poate folosi spre plăcerea ei trecătoare.

socotind că nu vei fi biruit de ele. Pentru că în acest fel mulţi înţelepţi s-au întunecat şi au înnebunit. Să nu-ţi îngrămădeşti flacără în sînul tău fără necazuri mai puternice ale trupului tău[177].

Greu este tinereţii să se supună jugului sfinţeniei, fără nevoinţă. Începutul întunecării minţii (cînd e văzut semnul ei în suflet) se arată întîi în lenevirea la slujire (liturghie) şi la rugăciune. Altă cale de rătăcire a sufletului nu este, decît să cadă mai întîi de acolo (din slujire şi rugăciune). Căci cînd se lipseşte de ajutorul lui Dumnezeu, uşor cade în mîinile protivnicilor lui. Şi alta : cînd sufletul părăseşte grija faptelor virtuţii, e tras numaidecît în cele protivnice lor. Mutarea din orice latură e începutul vieţuirii în latura protivnică[178]. De faci cele ale virtuţii şi cele ale sufletului şi nu te grijeşti de cele deşarte, arată slăbiciunea ta pururea în faţa lui Dumnezeu şi nu vei fi încercat de cele străine, chiar de vei fi lăsat singur de către Sprijinitorul tău.

Lucrarea crucii este îndoită din pricina firii noastre îndoite, alcătuită din două părţi. Una constă în a răbda necazurile crucii, prin lucrarea iuţimii (mîniei) sufletului, şi ea se numeşte făptuire. A doua constă în lucrarea subţire a minţii şi în îndeletnicirea cu cele dumnezeieşti, dar şi în stăruirea în rugăciune şi în cele următoare, care se înfăptuieşte prin partea poftitoare, şi ea se numeşte vedere (contemplare). Şi cea dintîi, sau făptuirea, curăţeşte partea pătimitoare a sufletului, prin puterea rîvnei, iar cealaltă pricinuieşte iubirea sufletului, care este o dorinţă firească ce curăţeşte partea înţelegătoare a sufletului[179]. Deci cînd cineva trece, îna-

177. Cînd trupul se simte necăjit de gîndurile şi de feţele ispititoare, ele nu au putere asupra ta.

178. Mutarea din virtute e începutul păcatului şi invers. O stare neutră nu există.

179. Remarcăm aci faptul că şi contemplarea (vederea sufletească) e pusă în legătură cu crucea Domnului. Căci ea vine după curăţirea poftei

inte de desăvîrşita deprindere în prima parte, la lucrarea a doua, din dragoste, ca să nu zic din lene, vine mînia peste el, pentru că n-a omorît mai întîi mădularele lui cele de pe pămînt, adică n-a tămăduit slăbiciunea gîndurilor prin răbdarea faptei de ocară a crucii[180]. Căci a îndrăznit să facă să strălucească în mintea lui slava crucii[181]. Aceasta este ceea ce s-a spus de către sfinţii vechi că de va voi mintea să se suie pe cruce înainte de a-şi linişti simţurile de slăbiciune, vine mînia lui Dumnezeu peste ea. Urcarea care aduce mînia crucii nu-i răbdarea necazurilor din prima parte, care e răstignirea trupului, ci înălţarea la vedere (contemplare), care e partea a doua, ce vine după tămăduirea sufletului. Acela a cărui cugetare e murdărită prin patimile de necinste şi aleargă să-şi nălucească prin cugetarea lui închipuirile gîndurilor, e lovit de certare, pentru că nu şi-a curăţit mai înainte cugetarea în necazuri şi nu şi-a supus poftele trupului, ci de la auzirea urechilor şi de la cerneala slovelor, s-a grăbit să meargă pe calea plină de întinăciuni, fiind el însuşi cu ochii orbi[182].

Dar şi cei care sînt sănătoşi la vedere şi plini de lumină şi au dobîndit călăuze pătrunse de har sînt în primejdie noaptea şi ziua, chiar cînd ochii lor sînt um-

de pornirile spre cele inferioare, deci e împreunată cu oarecare suferinţă. Dar curăţirea poftei înseamnă şi apariţia iubirii curate în om, iar iubirea înseamnă şi îndreptarea minţii spre Dumnezeu, izvorul iubirii, sau curăţirea minţii de tot ce o îngustează, de tot ce e egoist. In felul acesta se face legătura între curăţirea poftei şi a minţii, între iubire şi cunoaştere. Şi în amîndouă lucrează puterea crucii lui Hristos.

180. Răbdarea defăimărilor cu blîndeţea gîndurilor vine din puterea cu care Hristos a răbdat ocările şi moartea, cu care a răbdat adică fapta de ocară a crucii.

181. Cine nu vrea să treacă prin ocara crucii îşi închipuie că crucea e dintr-odată pricinuitoare de slavă. Slava crucii se trăieşte în purtarea ocării ei.

182. Există şi o cruce ce trebuie impusă cugetării egoiste, lăudăroase, nu numai trupului. E renunţarea ei neplăcută la gînduri necuvenite, străine de Dumnezeu, care nu reprezintă dăruirea ei lui Dumnezeu, prin care ajunge la înţelegerea adevărată, adîncă şi de viaţă făcătoare a sensurilor existenţei.

pluţi de lacrimi şi slujesc în rugăciune şi în plîns toată ziua şi toată noaptea, datorită fricii de călătorie şi prăpăstiilor mai adînci ce-i întîmpină, şi chipurilor amăgitoare ce se află amestecate cu cele adevărate.

Cele ale lui Dumnezeu, zice, vin de la ele înseşi, fără ca tu să simţi. Da, aşa este. Dar numai dacă locul e curat şi nu murdar. Dacă pupila ochiului sufletului tău nu e curată, să nu îndrăzneşti să o aţinteşti spre globul soarelui, ca să nu te lipseşti şi de mica lumină ce o mai ai, care este credinţa simplă şi smerenia şi mărturisirea din inimă şi micile fapte cele după puterea ta, şi să fii aruncat în unul din locurile celor gîndite (inteligibile), care este întunericul cel mai dinafară de Dumnezeu, ce poartă chipul iadului[183], ca acela care a îndrăznit fără ruşine să intre la nuntă în haine murdare. Din osteneli şi din pază izvorăşte curăţia gîndurilor. Şi din curăţia gîndurilor, lumina minţii. Şi de aci, mintea e călăuzită prin har acolo unde nu au putere simţurile nici să înveţe, nici să fie învăţate.

Închipuieşte-ţi că virtutea este trup, iar vederea (contemplarea) suflet[184]. Iar amîndouă fac un om desăvîrşit, unit în duh din două părţi simţite[184 a]. Şi precum e cu neputinţă să vină sufletul la facere şi la naştere fără desăvîrşirea plăsmuirii trupului, împreună cu mădularele lui, aşa e cu neputinţă să vină sufletul la vederea (contemplarea) cea de a doua, care este duhul descoperirii, ce poate fi închipuită ca formîndu-se într-un pîntece de mamă, ce primeşte conţinutul seminţei duhovniceşti, fără desăvîrşirea lucrului virtuţii,

183. Fiecare ceată a celor gîndite (opuse celor sesizate cu simţurile), adică a îngerilor, ocupă un loc, sau o stare gîndită. Unul din ele e al îngerilor căzuţi, iadul.

184. Virtutea e trup pentru că se face cu trupul. Iar vederea, suflet, pentru că se obţine prin minte.

184 a. Duhul a dat forma omului întreg, prin faptul că a făcut materia trup, prelungind în ea puterile sufletului. Şi omul durează ca întreg-viu în Duh. Cele două părţi sînt simţite, pentru că în trup trăim simţirile sufletului şi, prin suflet, simţirile trupului.

care este casa unde se sălăşluieşte cunoaşterea şi care primeşte descoperirile[184 b].

Vederea (contemplarea) este simţirea tainelor ascunse în lucruri şi cauze[185]. Cînd auzi despre despărţirea ta de lume, sau despre cuprinderea lumii în tine, sau despre curăţia lumii, trebuie să înţelegi de la început şi să cunoşti nu în chip simplu, ci în înţelesuri gîndite, ce înseamnă numele «lume» şi din cîte părţi deosebite constă ea, şi atunci vei putea cunoaşte sufletul tău, cît de despărţit e de lume şi cîtă amestecare are cu lumea.

«Lumea» este un nume cuprinzător care îmbrăţişează şi patimile amintite. Căci de nu cunoaşte omul mai întîi ce este lumea, nu ajunge să cunoască prin cîte mădulare e despărţit de lume şi prin cîte e legat de ea. Sînt mulţi care s-au despărţit prin două şi prin trei mădulare de lume şi socotindu-se alcătuiţi numai din acestea, s-au numit pe ei străini de lume în purtarea lor, pentru că n-au înţeles şi n-au văzut limpede că prin aceste două mădulare au murit lumii, dar prin celelalte mădulare ale lor vieţuiesc lumii chiar în lăuntrul trupului lor, însă n-au putut să simtă aceasta nici în patimile lor. Şi pentru că nu le-au simţit, nu s-au îngrijit nici de tămăduirea lor[185 a].

Lumea îşi are numele de la cunoaşterea ei prin contemplaţie şi de la conţinutul cuprinzător ce îmbrăţişează patimile cele împărţite, în întregimea lor. Căci cînd

184 b. In virtute sau în ansamblul de virtuţi, sau în trupul spiritualizat prin ele, se zămisleşte sufletul ca vedere (ca contemplare) a celor dumnezeieşti.

185. Permanent autorul identifică contemplarea, sau cunoaşterea lucrurilor dumnezeieşti, cu simţirea, deci cu o atingere nemijlocită cu ele. Ideea e la el tot aşa de insistent afirmată ca şi la sfîntul Simeon Noul Teolog.

185 a. N-au simţit că sînt împletiţi prin unele patimi cu lumea, pentru că nu şi-au simţit aceste patimi, din tocire. De aceea nu s-au ocupat nici cu tămăduirea lor, deci cu eliberarea lor de împletirea cu lumea prin aceste patimi. Desigur, omul poate fi unit cu lumea şi prin iubire curată, cînd vede prin ea pe Dumnezeu şi prin aceasta, sensurile ei cele mai adevărate şi mai adînci. Dar atunci nu e stăpînit de lume, ci de Dumnezeu.

voim să numim patimile în întregime, le numim lume. Iar cînd voim să le arătăm după deosebirea numelor lor, le numim patimi. Şi patimile sînt părţi ale drumului lumii ce înaintează de la o stare la alta (ce se succed) şi unde sfîrşesc patimile, acolo lumea se opreşte din această trecere de la o stare la alta (din succesiunea ei)[185 b].

Iar patimile sînt acestea : pofta bogăţiei, adică de a aduna nişte lucruri, desfătarea trupului (prin mîncare), după care vine patima împreunării, patima dornică de cinstire, din care izvorăşte pizma, voinţa de a avea o conducere, fala pentru dregătoria stăpînirii, împodobirea şi luxul, slava omenească, care este pricina ţinerii minte a răului, frica trupului. Unde acestea se opresc din mers, acolo a murit lumea. Şi pe cît rămîn unele părţi ale lor, pe atîta rămîne şi lumea din afară, dar fără să lucreze (asupra omului) prin alcătuirea ei. E cum a zis cineva despre sfinţi: «Cînd vieţuiau, erau morţi. Căci vieţuind în trup nu vieţuiau trupeşte». Deci tu ia seama în care dintre acestea vieţuieşti, şi atunci vei cunoaşte cu care părţi (patimi) vieţuieşti lumii şi cu care ai murit. După ce ştii ce este lumea, din deosebirea aceasta afli prin care stări de suflet eşti în lume şi prin care te-ai dezlegat de ea. Şi ca să spun pe scurt, lumea este vieţuirea trupească şi cugetul trupesc. Prin ridicarea cuiva din acestea, se cunoaşte că a ieşit din lume.

185 b. Patimile sînt atît de împletite cu lumea opacă, văzută ca ultima realitate, încît lumea, în loc de a-şi descoperi sensul ei adevărat pe care i-l dă contemplarea ei curată, capătă sensul fără sens pe care i-l imprimă patimile. Sensul lumii în acest caz se acoperă cu totalitatea patimilor. Cineva face drumul succesiv cu lumea în acest înţeles, odată cu trecerea lui succesivă de la o patimă la alta. Pentru unii lumea este la început ceea ce satisface lăcomia pîntecului, apoi sursă de îmbogăţire, apoi prilej de desfrîu, apoi platformă de afirmare a stăpînirii sau a mîndriei sale. Cînd cineva s-a eliberat de toate aceste patimi, lumea în acest sens a murit pentru el, înviind lumea transparentă şi adîncită în Dumnezeu.

Şi înstrăinarea cuiva de lume se cunoaşte din acestea două: din vieţuirea cea bună şi din calitatea deosebită a gîndurilor minţii. Deci din cele ce odrăslesc în cugetarea ta despre lucruri, pentru care se risipeşte cugetarea ta în gîndurile despre ele, afli măsura vieţuirii tale. Afli ce lucruri doreşte firea ta, fără osteneală, şi care sînt gîndurile ce odrăslesc neîncetat, şi care se mişcă din întîmplare, şi dacă mintea ta a primit simţirea celor netrupeşti, sau se mişcă întreagă în chip material.

Şi toate cele văzute trezesc patimile. Dar peceţile întrupate în lucruri, pe care mintea şi le închipuie fără să vrea, în toate cele ce le face, pot fi pricini de virtuţi. Şi din virtuţi, mintea primeşte pricina căldurii neslăbite şi a adunării gîndurilor în scopul cel bun al ostenelii trupeşti, pentru deprinderea lor, dacă nu le lucrează în chip pătimaş. Vezi deci, să nu slăbească cugetarea ta (mintea) în întîlnirea peceţilor gîndurilor ascunse cu flacăra mai înaltă de la Dumnezeu, care are obiceiul să taie amintirile celor deşarte[185]

Aceste puţine semne arătate în capitolul acesta ajung omului ca să-l lumineze, dacă se linişteşte şi se retrage, în locul multor cărţi. Cu cît e mai tare în om frica trupului, cu atît el rămîne adeseori mai nelucrător din pricina ei, în cele slăvite şi cinstite. Dar dacă

185 c. Lumea poate trezi nu numai patimile, fiind sursa lor şi conţinut de satisfacere a lor, ci poate fi şi pricină de virtuţi şi material în care se imprimă frumuseţea şi generozitatea virtuţilor. Un om imprimă în lume hărnicia lui, un altul, frăţia între el şi semenii săi. Dar lumea îndeamnă la virtuţi şi e mediul în care se imprimă în mod neechivoc virtuţile numai cînd ea e străvezie pentru Dumnezeu, cînd prin ea străluceşte flacăra lui Dumnezeu, cum străluceşte focul printr-un cuptor clădit din pietre de var. Aceasta pune în relief caracterul cosmologic al patimilor şi virtuţilor şi caracterul antropologic al cosmosului. In acest caz lumea e moartă, în înţelesul ei de prilej de patimi, dar e vie ca mediu prin care se practică şi în care se imprimă virtuţile.

tuţi, este una din multele învăţături în oare Sfîntul Isaac aduce o contribuţie din cele mai interesante.

peste frica trupului se iveşte frica sufletului, frica trupului slăbeşte în el în faţa fricii sufletului, ca ceara de puterea flăcării[186]. Iar Dumnezeului nostru fie slava în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL XXXI

Despre felurita putere de deosebire în starea de liniştire. Şi despre stăpînirea minţii şi pînă unde are aceasta puterea de a birui mişcările în diferitele feluri ale rugăciunii. Şi care este hotarul dat firii în rugăciune. Şi pînă unde poţi să te rogi. Şi care e hotarul peste care, trecînd, rugăciunea nu mai e rugăciune, deşi ceea ce se săvîrşeşte se numeşte cu numele de rugăciune

Slavă Celui ce a revărsat cu îmbelşugare darurile Lui în oameni! Că pe cei ce sînt trupeşti i-a făcut să-I slujească în treapta firilor netrupeşti şi a învrednicit firea celor pămînteşti să grăiască despre astfel de taine. Ba şi pe păcătoşi ca noi, care nu sîntem vrednici nici măcar să auzim astfel de cuvinte. Dar prin harul Lui a deschis inima noastră orbită, ca să le înţeleagă din contemplarea Scripturilor şi din învăţătura marilor părinţi. Căci n-am fost învrednicit prin nevoinţa mea să fac nici măcar cercarea unui lucru dintr-o mie, care au trecut prin mîinile mele. Dar am voit să înfăţişez în scrierea aceasta mai ales cele spre stîrnirea şi luminarea sufletelor noastre şi a celor ce o vor citi, că poate se vor trezi să se apropie de ele, prin dorirea lor.

186. Pe cît de clar este acest «Cuvînt» în partea întîi, pe atît de obscur, prin defectuozitatea frazelor, este în partea a doua. Frica sufletului e frica de soarta sufletului.

Alta este plăcerea rugăciunii şi altceva vederea rugăciunii. Lucru al doilea e cu atît mai de preţ decît primul, cu cît e mai desăvîrşit bărbatul decît pruncul nedesăvîrşit. Uneori se îndulcesc stihurile în gură şi se naşte, în rugăciune, dintr-un stih o stihuire nenumărată, neîngăduind să se treacă la alt stih; şi omul nu cunoaşte săturarea. Alteori din rugăciune se naşte o vedere oarecare ce taie rugăciunea de pe buze şi acela se face prin vedere trup răpit, fără răsuflare. Aceasta o numim vederea rugăciunii şi nu cum zic cei fără de minte, chip a ceva şi formă şi alcătuire a unei năluciri. Şi iarăşi în vederea acestei rugăciuni este o măsură şi o deosebire a darurilor. Şi pînă aci e rugăciune. Pentru că cugetarea nu a trecut dincolo, ca să nu mai fie lucrarea ei rugăciune, fiind mai presus de ea. Căci mişcările limbii şi ale inimii sînt chei în rugăciune. Iar cele de după aceea sînt intrare în vistierii. Aci trebuie să înceteze toată gura şi limba şi inima, vistiernică a gîndurilor, şi mintea, cîrmuitoare a simţurilor, şi cugetarea, pasărea repede zburătoare şi plină de îndrăznire, şi orice meşteşug al lor. Cei ce cer să rămînă aci! Pentru că e de faţă Stăpînul [186].

CUVÎNTUL XXXII

Despre rugăciunea curată

Precum toată puterea legilor şi a poruncilor date oamenilor de Dumnezeu sînt rînduite, după cuvîntul părinţilor, pînă la curăţia inimii, aşa şi toate felurile şi chipurile rugăciunii cu care se roagă omul sînt rînduite pînă la rugăciunea curată. Suspinele şi îngenunche-

186 a. Cei ce vor să ceară ceva de la Dumnezeu prin rugăciune să rămînă aci. Pentru că de înaintează mai sus, nu mai pot cere. Aci e Stăpînul de fată şi preocuparea lor de ei înşişi şi de trebuinţele lor e făcută să înceteze. Căci ei uită de ei înşişi în contemplarea uimită a măreţiei Lui; ei sînt într-o stare de răpire, de uitare de ei înşişi.

rile şi cererile din inimă şi prea dulcile tînguiri şi toate chipurile rugăciunii îşi întind hotarul şi puterea de a se mişca, precum am spus, pînă la rugăciunea curată. Iar de la rugăciunea curată şi pînă la cele dinăuntru, după ce trece de hotarul acesta, cugetarea nu mai are putinţa de lucrare nici în rugăciune, nici în mişcare, nici în plîns, nici stăpînire, nici stăpînire de sine, nici cerere, nici dorinţă, nici plăcere pentru ceva din cele nădăjduite în viaţă, sau din cele din veacul viitor. De aceea, după rugăciunea curată, altă rugăciune nu mai este. Şi toată mişcarea ei şi toate chipurile ei duc mintea pînă aci prin puterea stăpînirii de sine (a libertăţii) [187]. De aceea este o luptă în ea. Iar după acest hotar, are loc o răpire şi nu o rugăciune. Pentru că au încetat cele ale rugăciunii şi se iveşte o vedere oarecare şi mintea nu mai este în rugăciune. Feluritele rugăciuni ce se săvîrşesc se săvîrşesc prin mişcare. Dar cînd mintea intră în mişcările duhovniceşti, nu mai este în rugăciune [188].

Altceva este rugăciunea şi altceva vederea din ea, deşi îşi iau prilejurile una din alta. Căci cea dintîi este sămînţa, iar a doua, adunarea snopilor. Cînd cel ce seceră iese din sine printr-o vedere negrăită, a odrăslit deodată înaintea lui din seminţele foarte mici şi neînvelite, pe care le-a semănat, ca nişte spice înflorite. Acesta ajunge în plugăria lui în afară de orice mişcare. Pentru că toată rugăciunea ce se săvîrşeşte este cerere, sau mulţumire, sau laudă. Dar vezi de mai este una din acestea, sau cererea a ceva, cînd mintea a tre-

187. Pînă aci există o libertate de mişcare, o stăpînire peste propriile mişcări ale cugetării. Aci se trece într-o nemişcare, într-o răpire a privirii slavei covîrşitoare a Stăpînului. Dar această depăşire a stării de libertate nu e trăită ca o silă neplăcută, ci ca o dulce nepreocupare de a alege ceva din diferite alternative. In slava Stăpînului, în iubirea nemijlocită a Lui s-a uitat de toate.

188. Autorul face deosebire între mişcare şi mişcarea duhovnicească, care fiind mişcarea Duhului Sfînt în om nu mai e propriu-zis mişcarea omului, covîrşind-o pe aceasta.

cut de acest hotar şi a intrat în ţara aceea! Întreb pe cel ce cunoaşte adevărul. Căci nu le e dată tuturor această putere de deosebire, ci celor văzători, care au ajuns slujitori ai acestei taine sau au fost povăţuiţi de astfel de părinţi şi au învăţat adevărul din gurile lor şi şi-au petrecut viaţa în acestea şi în alte asemenea cercări.

Despre adevăr, prin întrebare şi răspuns

Precum din zeci de mii de oameni de-abia se află unul care a împlinit puţin poruncile şi legile şi a ajuns la curăţia sufletului, aşa din mii de oameni, de-abia unul s-a învrednicit să ajungă cu multă pază la rugăciunea curată şi să spargă hotarul ei şi să se împărtăşească de taina aceea. Pentru că cei mai mulţi nu s-au învrednicit nicidecum de rugăciunea curată, ci numai puţini. Iar la taina aceea de după ea, de abia a ajuns unul din neam în neam prin harul lui Dumnezeu.

Rugăciunea este cerere, grijă şi dorinţă de ceva, sau de izbăvire de lucrurile de aici, sau de cele viitoare, sau dorinţă de a avea soarta părinţilor; este cererea omului de a fi ajutat de către Dumnezeu. Mişcările sufletului se mărginesc între acestea. Iar lipsa de curăţie a rugăciunii este aceasta : cînd, în clipa în care mintea se pregăteşte să facă vreuna din mişcările de care am vorbit, se amestecă în ea vreun gînd străin, sau vreo abatere spre altceva, atunci rugăciunea nu este curată; pentru că a adus pe jertfelnicul Domnului, din animalele necurate. Iar jertfelnicul înţelegător al Domnului este inima[188 bis]. Iar dacă cineva aducîndu-şi aminte de rugăciunea numită de părinţi duhovnicească, dar neînţelegînd înţelesul cuvintelor părinţilor ar zice: aceasta este în hotarele rugăciunii duhovniceşti, eu socotesc că dacă ar cerceta înţelesul ei ar vedea că

188 bis. Sf. Marcu Ascetul, *Despre Botez,* Filoc. rom., I, p. 282.

e blasfemie să spună vreo făptură că rugăciunea duhovnicească se apleacă spre ceva. Căci rugăciunea care se apleacă spre ceva e mai jos de cea duhovnicească. Pentru că orice rugăciune duhovnicească s-a eliberat de mişcare. Şi dacă de-abia se roagă cineva în curăţie, ce să zicem de rugăciunea duhovnicească ? Sfinţii părinţi aveau obiceiul să numească toate mişcările bune şi faptele duhovniceşti cu numele de rugăciune. Dar nu numai ei, ci şi toţi cei luminaţi prin cunoştinţă obişnuiau să socotească înseşi faptele bune rugăciune.

Totuşi e vădit că altceva este rugăciunea şi altceva sînt faptele săvîrşite. Iar uneori unii zic că faptele acestei rugăciuni zise duhovniceşti sînt «cale», alţii, «cunoştinţă» şi alţii, «vedere înţelegătoare». Vezi cum schimbă părinţii numirile în lucrurile duhovniceşti ? Căci numirile se potrivesc întocmai numai lucrurilor de aici. Dar un nume potrivit sau adevărat pentru lucrurile veacului viitor nu există. Pentru ele nu e decît o cunoştinţă simplă, mai presus de orice numire şi de orice stihie şi formă şi culoare şi chip, şi de numele îmbinate. De aceea, cînd cunoştinţa sufletului se înalţă din lumea văzută, părinţii se folosesc de numiri cum voiesc, întrucît nimeni nu cunoaşte întocmai numirile lumii viitoare. Ci se folosesc de numiri şi de pilde ca să sprijinească prin ele cugetările sufletului, după cuvîntul celui întru sfinţi Dionisie, care a spus că «ne folosim de silabe şi numiri şi cuvinte ce ne stau la îndemînă din pricina simţurilor»[189]. Dar cînd prin lucrarea Duhului sufletul e mişcat spre cele dumnezeieşti, ne sînt de prisos simţurile şi lucrările prin ele. Tot aşa puterile sufletului sînt de prisos lucrării duhovniceşti cînd sufletul se face asemenea dumnezeirii

189. Nichifor Theotoche dă o notă : «Dionisie Areopagitul, în scrierea *Despre numirile dumnezeieşti* (Cap. I), zicînd: «Acum acoperim potrivit nouă... cele gîndite prin cele sensibile şi prin cele ce sînt cele mai presus de existenţă şi învăluim prin forme şi chipuri cele fără formă şi chip şi înmulţim prin varietatea simbolurilor împărţite simplitatea cea fără chip».

prin unirea neînţeleasă, şi se luminează de raza luminii celei înalte, în mişcările lui[190].

Deci crede, frate, că mintea are putere să deosebească mişcările ei pînă la locul rugăciunii curate. Cînd ajunge acolo şi nu se întoarce la cele dinapoi, sau nu părăseşte rugăciunea, rugăciunea se face ca un fel de mijlocitoare între viaţa sufletească şi cea duhovnicească. Cînd se mişcă, e în ţara sufletească; iar cînd intră în ţara cealaltă, încetează să fie rugăciune. Căci sfinţii, în veacul viitor, nu se roagă cu rugăciunea, mintea lor fiind înecată de Duhul, ci se sălăşluiesc, prin răpire, în slava care-i veseleşte. Aşa e şi cu noi. Cînd mintea se învredniceşte să simtă fericirea viitoare şi uită de sine şi de toate cele de aici, nu mai are vreo mişcare spre ceva. De aceea cu convingere îndrăzneşte cineva să spună că toată virtutea ce se săvîrşeşte şi toată rînduiala rugăciunii, fie în trup, fie în minte, e condusă şi mişcată de libertatea voii; şi însăşi mintea, care e împărătească peste patimi, e condusă de libertate prin simţuri. Dar cînd conducerea o ia Duhul şi peste minte domneşte iconomia Lui, Care se face iconomul simţurilor şi al gîndurilor, libertatea e luată firii şi atunci e condusă de cîrmuirea Lui şi nu mai conduce ea[191].

Şi unde va mai fi rugăciunea, cînd firea nu mai are putere asupra sa (împotriva sa însăşi), ci e condusă de altă putere, unde nu cunoaşte, nici nu mai poate îndrepta mişcările cugetării spre cele spre care voieşte, ci în timpul acela e ţinută în robie şi condusă unde nu

190. Sfîntul Isaac Sirul preface cunoaşterea oarecum teologică a negrăitului dumnezeiesc în cunoaşterea dobîndită prin rugăciune şi prin Duhul Sfînt. O umple adică de simţire superioară firii.

191. E o idee a sfîntului Isaac, că sufletul ajuns duhovnicesc şi-a predat libertatea Duhului şi că e atunci condus şi nu mai conduce. Dar desigur că libertatea se lasă condusă în mod liber de Duhul. Libertatea e întărită prin aceasta, nu slăbită. Căci omul nu mai e atunci robul nici unei patimi. E condus de iubire şl în nimic nu se mişcă mai liber ca in iubire. Se poate spune că însăşi libertatea desăvîrşită a Duhului, libertate desăvîrşită a iubirii, a devenit libertatea lui, sau iubirea lui.

simte ? Ba nici voinţă nu mai are atunci, nici «nu mai ştie de este în trup sau afară de trup», după mărturia Scripturii (II Cor., 12,2). Deci, în cel astfel robit şi care nu mai ştie de sine, mai este rugăciune ? De aceea, nimeni să nu hulească şi să nu îndrăznească să spună că e cu putinţă să se roage cineva cu o rugăciune duhovnicească. De această îndrăzneală se folosesc cei ce se roagă cu mîndrie, dar sînt lipsiţi de cunoştinţă. Ei se mint pe ei înşişi, spunînd că, atunci cînd voiesc, se roagă cu rugăciunea duhovnicească. Dar cei smeriţi la cuget şi cuminţi primesc să înveţe de la părinţi şi să cunoască hotarele firii şi nu rabdă să predea cugetarea lor unei astfel de îndrăzneli.

Întrebare: Dar pentru ce, odată ce nu e rugăciune, e numit cu numirea de rugăciune acest har negrăit ?

Răspuns : Pricina socotim că e aceasta : pentru că se dă celor vrednici în vremea rugăciunii şi îşi ia prilejul din rugăciune. Pentru că această slăvită stare nu are alt timp de sălăşluire, ci timpul acesta, după mărturia părinţilor. De aceea e numită cu numele de rugăciune, pentru că mintea e condusă din rugăciune spre acea fericire şi pentru că rugăciunea e pricina ei şi în alte timpuri nu are loc, cum arată scrierile părinţilor. Căci vedem pe mulţi dintre sfinţi, în vieţile lor, stînd la rugăciune, dar cu mintea răpită.

Iar de va întreba cineva pentru ce aceste daruri (harisme) mari şi negrăite au loc numai în timpul acesta, vom spune : pentru că în timpul acesta e mai pregătit omul decît în orice alt timp şi e adunat în sine, încît poate lua aminte la Dumnezeu şi doreşte şi aşteaptă mila Lui. Şi pentru a spune pe scurt, acesta e timpul cînd cineva stă la poarta Împărăţiei pentru a cerşi. Şi cererea celui ce cere şi se roagă se cuvine să fie împlinită în acest timp. Căci în care alt timp e omul pregătit şi în stare de pază, ca în timpul în care se roagă ?

Sau se cuvine oare să primească vreunul din aceste daruri în vremea în care doarme, sau lucrează ceva, sau în care mintea îi este tulburată ? Căci iată, deşi sfinţii nu au nici un timp de nelucrare, deoarece în toată clipa sînt ocupaţi în cele duhovniceşti, nu sînt totdeauna pregătiţi să stea în rugăciune. Pentru că de multe ori cugetă la ceva din cele ale vieţii, sau contemplă făpturile, împreună cu alte lucruri de folos. Dar în vremea rugăciunii, privirea minţii ia aminte numai la Dumnezeu şi spre El îşi întinde toate mişcările ei şi Lui îi aduce cererile din inimă cu străduinţă şi cu căldură continuă. Şi de aceea, în această vreme, în care sufletul nu are decît această singură grijă, se cuvine să izvorască din Dumnezeu bunăvoinţa dumnezeiască.

Căci vedem că Duhul Sfînt coboară peste pîinea şi vinul puse pe altar, în clipele cînd preotul e pregătit şi stă la rugăciune şi cere îndurare lui Dumnezeu şi îşi adună mintea în această cerere. Şi lui Zaharia i s-a arătat îngerul în vremea rugăciunii, şi i-a prevestit naşterea lui Ioan. La fel, lui Petru cînd se ruga în casă, în ceasul al şaselea, i s-a arătat vederea care l-a condus la chemarea neamurilor prin pînza coborîtă din cer cu vieţuitoarele în ea. De asemenea, lui Cornelie i s-a arătat îngerul şi i-a spus cele scrise despre el, cînd se ruga. Iar lui Iisus, fiul lui Navi, i-a vorbit Dumnezeu cînd stătea plecat pe faţă în rugăciune. La fel, arhiereul auzea lîngă jertfelnic, deasupra chivotului, cuvintele lui Dumnezeu; şi de acolo primea în chip tainic de la Dumnezeu vederile pentru toate ce erau de folos timpului ; acolo unde arhiereul intra o dată pe an în vremea înfricoşătoare a rugăciunii tuturor seminţiilor adunate ale lui Izrael, auzea arhiereul cuvintele lui Dumnezeu printr-o vedere înfricoşătoare negrăită, cînd intra în Sfînta Sfintelor şi se arunca pe sine pe faţă. O, ce înfricoşătoare era acea taină, care se slujea prin aceasta!

Astfel, toate vederile arătate sfinţilor au loc în vremea rugăciunii. Căci ce alt timp e atît de sfînt şi de potrivit sfintei primiri a darurilor (harismelor), ca timpul rugăciunii, în care vorbeşte cineva cu Dumnezeu ? Căci în acest timp, în care se fac cererile către Dumnezeu şi au loc întîlnirile cu El, omul adună cu silire toate mişcările şi gîndurile din toate părţile şi nu gîndeşte decît la Dumnezeu şi inima o are plină de El. De aceea înţelege cele neînţelese. Căci Duhul cel Sfînt Se mişcă în el după măsura lui. Se mişcă în el luînd prilej de la cele pentru care se roagă. Deci rugăciunea se întrerupe în vremea rugăciunii din mişcarea ei şi mintea e prinsă şi scufundată în uimirea răpirii şi uită de dorinţa din cererea sa. Şi mişcările ei se botează în beţie adîncă şi ea nu mai e în această lume şi nu mai e atunci în om deosebire între suflet şi trup, nici amintirea a ceva, precum a zis dumnezeiescul şi marele Grigorie: «Rugăciunea este curăţia minţii şi se taie prin răpire de lumina Sfintei Treimi». Vezi cum se taie rugăciunea nu prin uimirea înţelegerii celor născute în minte din ea, cum am spus înainte la începutul scrierii şi în alte multe locuri ? Şi iarăşi acelaşi zice : «Curăţia minţii este o călătorie în înălţime a gîndurilor şi ea se ia la întrecere cu culoarea cerească în care străluceşte în vremea rugăciunii lumina Sfintei Treimi»[192].

Întrebare: Şi cînd se învredniceşte cineva de acest har întreg ?

Răspuns : În vremea rugăciunii, zice, cînd mintea se dezbracă de omul vechi şi-l îmbracă pe cel nou, al harului. «Atunci îşi vede curăţia ei asemănătoare culorii cereşti, care s-a numit locul lui Dumnezeu de către bătrînii lui Izrael, cînd S-a arătat lor în munte»[193].

192, Evagrie Monahul, *Capete despre deosebirea gîndurilor,* cap. 18, Filoc. rom., I, p. 62.
193. *Ibidem.*

Deci, precum am spus, acest dar al harului nu trebuie numit rugăciune duhovnicească, ci rodul rugăciunii curate, trimis prin Duhul Sfînt. Atunci mintea ajunge deasupra rugăciunii şi, prin aflarea a ceva mai înalt, rugăciunea încetează. Şi atunci nu se mai roagă cineva cu rugăciunea, ci iese din sine (ajunge în extaz) în lucrurile neînţelese, aflate mai presus de lumea muritorilor ; şi în neştiinţa ei tace despre toate cele de aici, Aceasta este neştiinţa mai presus de cunoştinţă, de care s-a vorbit. Aceasta este cea despre care s-a zis că fericit este cel ce a primit neştiinţa nedespărţită de rugăciune, de care fie să ne învrednicim şi noi prin harul Unuia Născut Fiul lui Dumnezeu, Căruia se cuvine toată slava, cinstea şi închinăciunea, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXXIII

Despre felul rugăciunii şi despre celelalte lucruri privitoare la pomenirea neîncetată, ce se cer neapărat şi sînt de folos, cînd cineva, citindu-le, le păzeşte cu dreaptă socoteală

Cea mai bună parte a harului credinţei este să fie încredinţat cineva despre împlinirea rugăciunii lui, prin nădejdea în Dumnezeu. Dar siguranţa credinţei în Dumnezeu nu o dă neştirbirea mărturisirii, deşi ea este maica credinţei, ci sufletul ce cunoaşte adevărul lui Dumnezeu din puterea vieţuirii. Odată ce afli în sfintele Scripturi credinţa unită cu vieţuirea, să nu legi cunoaşterea credinţei, rămînînd la simpla mărturisire dreaptă a ei. Căci credinţa ce dă siguranţa nădejdii nu e înţeleasă niciodată de cei nebotezaţi, sau de cei ce au stricat înţelesul adevărului. Pentru că siguranţa

credinţei se dă celor cu viaţa înaltă în suflet, pe măsura virtuţilor ce iau aminte la împlinirea poruncilor Domnului.

Meditarea neîncetată a Scripturii este lumina sufletului. Căci aceasta întipăreşte în suflet amintiri folositoare, pentru păzirea de patimi şi pentru stăruirea în dorul de Dumnezeu, în curăţenia rugăciunii. Dar şi deschide în faţa noastră calea păcii pe urmele sfinţilor. Totuşi să nu te îndoieşti în stihurile rugăciunilor noastre, cînd se fac cu multă trezvie şi cu străpungere neîncetată, fie rugăciunile, fie citirea din orice vreme.

Primeşte neapărat cuvintele spuse din experienţă (din cercare), chiar dacă cel ce le grăieşte este neînvăţat. Pentru că vistieriile cele mari ale împăraţilor pământului primesc bucuros adausul obolului unui cerşetor şi rîurile se umplu din micile pîrîiaşe şi din ele se măresc în curgerea lor.

Despre paza amintirilor

Dacă amintirea bunătăţilor înnoieşte în noi virtutea, cînd cugetăm la acestea, e vădit că şi amintirea desfrînării înnoieşte în cugetarea noastră o poftă urîtă, cînd ne amintim de ea. Pentru că amintirea fiecăreia din acestea ne întipăreşte chipul deosebit al faptelor şi aduce în cugetarea noastră şi ne arată, ca şi cu degetul, fie urîţenia gîndurilor noastre, fie înălţimea vieţuirii noastre, întărind în noi înţelesurile şi pornirile, fie ale celor de-a dreapta, fie ale celor de-a stînga; şi ne aflăm gîndind la ele în ascunsul minţii noastre. Şi în cugetarea minţii noastre ia chip un fel sau altul al vieţuirii noastre şi astfel ne vedem pururea pe noi înşine. Aşadar, nu numai cugetarea ne vatămă pe noi, ci şi vederea noastră sufletească şi amintirea care le pricinuieşte pe acestea. Pe de altă parte nu numai lucrarea virtuţii ajută celui ce o desăvîrşeşte pe ea, ci şi

felul cugetării, care ia chip din amintirea persoanelor ce o lucrează. Iar din acestea se poate cunoaşte că cei mai mulţi care au ajuns la treapta curăţiei se învrednicesc totdeauna, în cugetarea din timpul nopţii, de unele vederi sfinte şi aceste vederi întipărite în suflete li se fac pricină de bucurie în îndeletnicirea înţelegătoare a minţii. Şi de aceea se apropie cu căldură de lucrarea virtuţilor şi o flacără îmbelşugată se iveşte în ei, potrivit dorinţei lor. Şi spun că sfinţii îngeri iau înfăţişările unor vederi sfinte, cinstite şi bune şi se arată sufletului în închipuirile somnului, spre înălţarea gîndurilor lui, spre bucurie şi mîngîiere şi veselie. Şi ziua le mişcă sufletul la contemplarea gîndurilor lor. Şi lucrarea sufletului se uşurează de bucuria celor sfinte.

Tot aşa şi în înşiruirea războaielor. Cel ce are obiceiul să cugete la cele rele e atras de către draci la năluciri potrivite acestora. Căci iau înfăţişări şi arată sufletului năluciri care-l sperie, lucrînd în el mai mult în amintirile din timpul zilei. Şi uneori îl fac să slăbească din această închipuire ce-l înspăimîntă, alteori îi arată greutatea vieţuirii în linişte şi în singurătate, şi altele de felul acesta.

Deci noi, fraţilor, să ne folosim în luarea-aminte la amintiri şi la descoperirea stării sufletului în ele, pururea, de discernămînt. Să luăm seama la amintirile cugetării noastre, cu ce amintiri zăbovim în convorbiri şi pe care le alungăm repede de la noi, cînd se apropie de sufletul nostru; de zăbovim în cele ce ne vin din voia dracilor, care aruncă prilejuri patimilor, sau în cele din poftă, sau din iuţimea, sau în cele de la sfinţii îngeri, care ne aduc ca pricini de bucurie şi de cunoştinţă amintirile ce ne trezesc prin gîndurile ce le stîrnesc, prin apropierea lor de noi, sau prin cele ce ne vin din obişnuinţele rele ce s-au întărit de mai înainte prin simţuri, din care se mişcă în suflet gîndurile care ne răpesc în parte prin vreunul sau altul din simţuri. Iar

experienţa acestor două lucruri o cîştigăm prin îndeletnicirea cu ele, cu discernămîntul cuvenit. E vorba de vederea lor şi de împlinirea lor cu fapta. Dar fiecăreia din ele să facem să-i urmeze o rugăciune deosebită.

Despre deosebirile dragostei

Iubirea ce se iveşte din unele lucruri e ca o candelă mică hrănită cu untdelemn, prin care se susţine lumina ei; sau ca un pîrîu ce se naşte dintr-o ploaie, a cărui curgere încetează atunci cînd ploaia ce-l susţine se opreşte. Dar iubirea care are drept cauză pe Dumnezeu e ca un izvor ce ţîşneşte mereu şi a cărui curgere niciodată nu se opreşte (căci El singur este izvorul iubirii) şi al cărui conţinut nu se va isprăvi niciodată.

Cum poţi să te rogi neîmprăştiat

Voieşti să te desfătezi în stihurile slujbei tale şi să primeşti simţirea cuvintelor Duhului, rostite de tine ? Lasă cu totul cantitatea stihurilor şi să nu te îngrijeşti de măsurile lor, sau de grija de a rosti stihurile ce ţin de felurile rugăciunii; şi părăseşte orice rostire din obişnuinţă şi gîndeşte-te la ceea ce îţi spun ele şi la ceea ce se istoriseşte despre citirea vreunuia din cei călăuziţi de Dumnezeu. Să stăruie mintea ta în cugetarea lor pînă ce sufletul tău se va trezi prin înaltele lor înţelesuri, uimit de iconomia lui Dumnezeu şi prin aceasta se va mişca fie spre preamărirea Lui, fie spre întristarea cea de folos. Să primeşti orice este în ele spre rugăciune şi cînd mintea ta se va întări în acestea, a plecat tulburarea din ea. Căci nu este pacea minţii în lucrarea slugii[194], nici în libertatea fiilor, zăpăceala tulburării. Pentru că tulburarea are obiceiul să fure gustul înţelegerii şi al priceperii şi să le prădeze de în-

194. In lucrarea slugii, care face lucru de mîntuială.

ţelesurile lor, asemenea unei lipitori ce suge viaţa trupurilor odată cu sîngele mădularelor lor. Căci tulburarea trebuie numită, de e cu putinţă, căruţa diavolului, deoarece satana are obiceiul să se suie mereu călare pe minte şi să aducă cu el toată povara patimilor şi să intre în sufletul slăbănogit şi să-l scufunde în zăpăceală. Ia seama la aceasta, cu tot discernămîntul. Nu fi în vremea rostirii stihurilor cîntării tale ca unul ce primeşte cuvintele de la altul, ca să nu-ţi închipui că înmulţeşti prea mult lucrarea cugetării şi să ieşi din străpungerea inimii şi din bucuria lor, ci ca de la tine, ca să rosteşti cuvintele tale ca pe o cerere plină de străpungere şi cu pătrunderea discernămîntului, ca cel ce înţelege lucrul lui cu adevărat[195].

Însemnează-ţi de unde vine trîndăvia şi de unde, împrăştierea

Trîndăvia vine din împrăştierea cugetării. Şi aceasta, din nelucrare, din necitire şi din întîlniri deşarte, sau dintr-un stomac prea plin.

Nu trebuie să ne împotrivim gîndurilor, ci să le predăm lui Dumnezeu

Cel ce nu se împotriveşte gîndurilor semănate în noi de vrăjmaşul, ci taie convorbirea cu ele prin rugăciune către Dumnezeu, arată că mintea lui a primit înţelepciune de la har şi cunoştinţa lui cea adevărată l-a eliberat pe el de multe lucruri; şi prin aflarea cărării celei scurte, la care a ajuns, a tăiat împrăştierea căii celei lungi. Căci nu avem în toată vremea puterea să ne împotrivim tuturor gîndurilor ce se ridică împotriva noastră, ca să le oprim, ci de multe ori primim de la ele o rană ce nu se vindecă multă vreme. Pentru că ai ca

195. Să citeşti cuvintele citite, ca exprimînd cererile, durerile şi laudele tale adresate lui Dumnezeu.

protivnici pe unii care au şase mii de ani[196]. Şi aceasta îi face în stare ca să te poată răni peste măsura înţelepciunii şi înţelegerii tale. Şi chiar de îi vei birui, întinăciunea gîndurilor îţi murdăreşte cugetul şi răul lor miros rămîne multă vreme în mirosul nărilor tale. În primul rînd să te faci liber de toate acestea prin frică. Pentru că nu e alt ajutor ca Dumnezeu.

Despre lacrimi

Lacrimile din rugăciunea ta sînt un semn al milei lui Dumnezeu, cu care s-a învrednicit sufletul tău în pocăinţa lui; şi că ea a fost primită şi a început să intre prin lacrimi în cîmpia curăţiei. Căci ochii nu pot vărsa lacrimi de nu vor fi înlăturate gîndurile celor trecătoare ; şi de nu vor arunca gîndurile tale de la ele grija lumii şi nu se va ivi din ele dispreţuirea lumii; şi de nu vor începe să pregătească merindea pentru ieşirea din viaţa aceasta; şi de nu vor începe să se mişte în suflet gînduri privitoare la unele lucruri din cealaltă viaţă. Căci lacrimile vin din cugetarea cea curată neîmprăştiată, din gîndirea multă, neîncetată şi neabătută la cele de mai sus şi din amintirea vreunui lucru subţire care s-a ivit în cugetare şi întristează inima prin amintirea lui. Din acestea se înmulţesc lacrimile şi sporesc tot mai mult.

Despre lucrul de mînă şi despre iubirea de arginţi

Cînd, stăruind în liniştea ta, te apuci de lucrul mîinilor, să nu faci din porunca aceasta a părinţilor acoperămînt iubirii tale de arginţi. Acesta să-ţi fie un lucru neînsemnat, pentru înlăturarea trîndăviei; un lu-

196. E vorba de dracii care au fost creaţi odată cu lumea, deşi la Iov (38, 7) şi la Grigorie Teologul se spune că ei au fost creaţi, odată cu toţi îngerii, înainte de lume. Nichifor Theotoche socoteşte că îngerii au fost creaţi puţin înainte de lumea văzută şi în legătură cu ea.

cru care să nu-ţi tulbure mintea. Şi de doreşti să te îndeletniceşti cu lucrul mîinilor mai mult de dragul milosteniei, cunoaşte că rugăciunea e mai presus de aceasta în treapta ei. Iar de lucrezi pentru trebuinţa trupului tău, dacă nu e nesăţios, îţi ajunge spre împlinirea trebuinţei tale ceea ce îţi rînduieşte Dumnezeu. Că niciodată n-a lăsat Dumnezeu pe lucrătorii Lui să fie lipsiţi de cele trecătoare. Căci a zis Domnul: «Căutaţi mai întîi Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă, înainte ca voi să le cereţi» (Mt., 6, 33).

Căci a zis careva dintre sfinţi, că nu aceasta e vrednicia vieţuirii tale, ca să saturi pe cei flămînzi, nici să se facă chilia ta casă de oaspeţi pentru străini. Această vieţuire e rînduită celor din lume şi e lăsată mai degrabă ca un bine pe seama lor, nu pe seama celor retraşi din lume şi liberi de cele văzute, care-şi păzesc mintea lor în rugăciune.

CUVÎNTUL XXXIV

Despre mătănii şi despre altele

Să nu socoteşti nelucrare ieşirea din sine (extazul) a rugăciunii neîmprăştiate, adunate şi îndelungate, pentru motivul că ai lăsat psalmii. Şi mai mult decît îndeletnicirea cu stihurile, iubeşte în rugăciune mătăniile. Căci cînd acestea te ajută, ţin locul slujirii. Şi cînd în această slujire ţi se dă darul (harisma) lacrimilor, să nu socoteşti desfătarea adusă de ele ca o nelucrare. Căci în harul lacrimilor stă plinătatea rugăciunii.

În timpul cînd cugetarea ta e împrăştiată, stăruie mai mult în rugăciune şi în citire. Dar nu orice scriere e de folos. Iar mai mult decît faptele, iubeşte li-

niştea. Preţuieşte citirea, de e cu putinţă, mai mult decît starea în picioare. Căci aceasta este izvorul rugăciunii curate. Deci nu te lenevi nicidecum, ci adună-te cu trezvie din împrăştiere. Căci rădăcina vieţuirii este psalmodierea. Dar cunoaşte şi aceasta : că faptele trupului folosesc mai mult decît cîntarea de stihuri cu împrăştiere. Iar întristarea cugetului e mai de preţ decît osteneala trupului. În vremea trîndăviei, trezeşte-te şi mişcă-ţi puţin rîvna. Căci aceasta deşteaptă mult inima şi încălzeşte gîndurile sufletului. În vremea trîndăviei, iuţimea ajută firii, contrar poftei. Căci risipeşte răceala sufletului. Iar trîndăvia obişnuieşte să vină asupra noastră din aceste pricini: fie din îngreunarea pîntecelui, fie din multa lucrare.

Buna rînduială a lucrării este lumina cugetului. Nu e altceva mai de preţ decît cunoştinţa. Orice rugăciune, ce o aduci noaptea să fie mai de preţ în ochii tăi decît toate faptele de peste zi. Să nu-ţi îngreuiezi pîntecele, ca să nu se zăpăcească cugetul tău şi să fii tulburat de împrăştiere cînd te scoli noaptea; şi să se moleşească mădularele tale şi să te afli tu însuţi plin de moliciune femeiască; ba şi sufletul să-ţi fie întunecat şi gîndurile tulburi şi să nu le poţi aduna nicidecum în cîntarea stihurilor, din pricina întunecării lor. Atunci gustul tuturor va fi amar în tine şi nu ţi se va îndulci cîntarea stihurilor, din a cărei felurime mintea obişnuieşte să guste, prin sprinteneala şi lumina cugetării.

Iar cînd buna rînduială a nopţii se tulbură, mintea se zăpăceşte în lucrarea de zi şi, umblînd în întuneric, nu se desfătează cum trebuie nici de citire. Căci se abate ca un vifor peste gînduri, fie că se ocupă de rugăciune, fie de meditaţie. Pentru că plăcerea ce se dă ziua nevoitorilor izvorăşte din lucrarea de noapte în mintea cea curată. Orice om care n-a făcut cercarea liniştirii îndelungate să nu aştepte să afle în sine ceva

mai mult din bunătăţile nevoinţei, chiar de este mare, înţelept şi învăţător şi are multe virtuţi.

Ia seama să nu ţi se slăbească trupul prea mult, ca să prindă putere trîndăvia împotriva ta şi să ţi se răcească sufletul din gustarea ei. Fiecare trebuie să-şi cîntărească ca într-o cumpănă vieţuirea sa. În vremea în care eşti sătul, păzeşte-te de încrederea în tine. Şederea ta să fie cu neprihănire şi atunci cînd e de trebuinţă. Mai ales fii cumpătat şi curat în vremea cinei şi ia seama nu numai la gîndurile tale, ci şi la mădularele tale. Păzeşte-te de părerea de sine în timpul schimbărilor celor bune. Arată-ţi Domnului cu sîrguinţă slăbiciunea şi simplitatea ta, ca să fii păzit în rugăciune de părerea de sine cea subţire şi să nu fii lăsat să fii ispitit de lucruri urîte. Căci mîndriei îi urmează curvia şi părerii de sine, rătăcirea.

Lucrul mîinilor tale fă-l pentru trebuinţă, mai bine zis pentru a te lega în liniştea ta. Să nu slăbeşti încrederea ta în Purtătorul-de-grijă. Căci El rînduieşte în chip luminat cele ale casnicilor Săi. El rînduieşte pe cei ce se încred în El, şi nu în mîinile oamenilor, să şadă în pustia nelocuită. De te ajută Domnul în cele trupeşti fără să lucrezi, cînd te străduieşti în grija de sufletul tău, se mişcă în tine, din uneltirea ucigaşului diavol, gîndul că pricina acestei purtări de grijă eşti tu. Şi atunci, odată cu gîndul acesta, încetează şi purtarea de grijă a lui Dumnezeu faţă de tine. Şi în aceeaşi clipă ţîşnesc împotriva ta o mulţime de încercări, fie din părăsirea ta de către Purtătorul-de-grijă, fie din reînnoirea durerilor şi a bolilor mişcate în trupul tău. Şi nu pentru simpla mişcare a acestui gînd te părăseşte Dumnezeu, ci pentru că cugetarea ta stăruie în acest gînd. Căci Dumnezeu nu pedepseşte pe om şi nu-l judecă pentru mişcarea fără voie, nici dacă consimţim cu ea o clipă. Pentru că dacă în acea clipă împungem patima şi se iveşte în noi străpungerea, nu ne va pune

Domnul la socoteală această negrijă, ci numai pe aceea pe care a primit-o cu adevărat cugetarea noastră şi a căutat la ea cu nesimţire şi apoi a primit-o ca pe una ce se cuvenea şi îi era de folos şi nu a socotit-o ca pe o grijă păgubitoare. Şi noi pururea să ne rugăm Domnului aşa:

Rugăciune

Hristoase plinirea adevărului, adevărul Tău să răsară în inimile noastre ; şi să ştim să umblăm după voia Ta în calea Ta.

*

Cînd un gînd viclean se seamănă în tine, fie privitor la cele care sînt departe, fie al obişnuinţei tale de mai înainte şi se arată continuu pe sine minţii, să ştii cu adevărat că-ţi ascunde o cursă. De aceea trezeşte-te la vreme şi veghează. Iar de este din partea celor de-a dreapta şi bune, cunoaşte că Dumnezeu voieşte în oarecare fel să-ţi dea ţie viaţa şi de aceea mişcă în tine mereu ceva în afara obiceiului. Iar de e un gînd întunecos şi ai îndoieli cu privire la el şi nu poţi ajunge să ştii limpede de e din cele ale tale, sau de e tîlhar, sau spre ajutor, sau o cursă, ascunzîndu-se sub înfăţişarea binelui, să te pregăteşti împotriva lui în rugăciune prelungită şi adîncă, ziua şi noaptea, cu multă priveghere. Să nu-l respingi, dar nici să nu te învoieşti cu el, ci roagă-te cu sîrguinţă şi cu căldură în privinţa lui. Şi să nu încetezi să chemi pe Domnul. Şi El îţi va arăta ţie de unde este.

Despre tăcere

Mai presus de toate, iubeşte tăcerea, că ea te apropie de rod. Căci limba e slabă în tîlcuirea celor dumnezeieşti. Întîi să ne silim să tăcem. Şi din tăcere se naşte în noi ceva ce ne conduce spre tăcere. Să-ţi

dea Dumnezeu să simţi ceva ce se naşte din tăcere. De începi această vieţuire, nu ştiu cîtă lumină îţi va răsări ţie de aci.

Să nu socoteşti, frate, că ceea ce s-a spus despre acel minunat Arsenie, cînd au venit la el părinţii şi fraţii să-l vadă pe el şi a şezut cu ei tăcînd şi i-a slobozit pe ei în tăcere, a făcut-o numai pentru că aşa a voit, ci pentru că s-a silit pe sine la aceasta de la început. Din deprinderea acestei lucrări se naşte în inimă, după o vreme, o plăcere, şi cel ce o deprinde face trupul cu sila să stăruie în linişte. Şi din această vieţuire se naşte în noi mulţimea de lacrimi. Şi într-o vedere minunată, inima simte ceva în ele, prin darul deosebirii, într-o vreme cu osteneală şi în altă vreme din uimire (răpire). Căci inima se micşorează şi se face prunc[196 a]. Şi cînd începe să se roage, curg mai întîi lacrimile.

Mare este omul care prin răbdarea mădularelor lui a dobîndit această obişnuinţă în lăuntrul sufletului lui. Cînd vei pune toate faptele acestei vieţuiri ale tale pe o parte şi tăcerea pe cealaltă, o vei afla pe cea din urmă cîntărind mai mult. Multe mîngîieri au oamenii. Dar cînd se apropie cineva de tăcere, lucrarea de păzire a lor e de prisos. Şi toate lucrările i se fac aceluia de prisos[196 b]. Şi el însuşi se află înălţat deasupra lor, pentru că s-a apropiat de desăvîrşire.

Tăcerea este de ajutor liniştii. Cum aşa ? Pentru că e cu neputinţă ca atîta vreme cît ne aflăm locuind între mulţi, să nu fim întîmpinaţi de cineva. Căci nici Arsenie, cel deopotrivă cu îngerii, care iubea liniştea mai mult decît toţi, n-a putut să stea despărţit de ei. Căci sîntem întîmpinaţi de părinţii şi de fraţii ce sînt cu noi şi ne întîlnim cu ei pe neaşteptate. Acel vrednic

196 a. Pruncul plînge pentru că se simte slab şi nevinovat şi nu-şi ascunde slăbiciunea prin mîndrie.

196 b. Lucrarea de păzire de gînduri rele e de prisos, pentru că în tăcere se cuprinde şi păzirea. Ea e concentrare adîncă în cele dumnezeieşti, care covîrşesc puterea de atracţie a gîndurilor. In ea se cuprinde şi rugăciunea şi gîndul neîncetat la Dumnezeu şi deci curăţia de gînduri.

de fericire ştia că ocolirea acestora în biserică sau în altă parte nu e cu putinţă, cît sîntem aproape cu locuinţa de oameni. Şi fiindcă de multe ori nu putea să se ţină departe, în locul unde trăia, de apropierea oamenilor şi de călugării ce locuiau în acele locuri, a învăţat prin har chipul tăcerii neîncetate. Şi dacă vreodată, din vreo trebuinţă neapărată, deschidea uşa sa vreunora din ei, aceia se bucurau şi numai de vederea lui. Iar folosirea cuvîntului şi trebuinţa lui se făcuse de prisos între ei.

Mulţi dintre părinţi au ajuns prin vederea aceasta la starea că se păzeau pe ei de a primi vreun adaus de bogăţie duhovnicească la învăţătura pe care o primeau prin vederea fericitului. Şi unii dintre ei se legau pe ei de o piatră, sau cu o frînghie, sau îşi topeau trupul cu foamea în vremea cînd voiau să iasă la oameni. Căci mult foloseşte foamea, la înfrînarea simţurilor.

Am cunoscut, frate, mulţi părinţi mari şi minunaţi, care se îngrijeau mai mult de buna rînduială a simţurilor şi de viaţa cuvenită a trupului, decît de fapte. Căci prin acestea se naşte buna rînduială a gîndurilor. Multe pricini vin asupra omului fără voia lui, făcîndu-l să iasă din hotarul slobozeniei lui. Şi de nu-şi va păzi simţurile lui printr-o obişnuinţă nestrămutată, pe care şi-a cîştigat-o de mai înainte, multă vreme nu va putea intra în sine însuşi, ca să-şi afle starea sa de pace de mai înainte.

Sporirea inimii se înfăptuieşte prin stăruirea ei întru nădejde. Sporirea vieţuirii se face prin desprinderea de toate. Aducerea aminte de moarte pricinuieşte stăpînirea cea bună a mădularelor din afară. Încîntarea sufletului este bucuria ce înfloreşte în inimă din nădejde. Sporirea cunoştinţei vine din cercările cele bune pe care le primeşte mintea înăuntru în fiecare zi din cele două schimbări (în bine şi în ispitire). Pentru că, deşi în anumite timpuri vine peste noi şi trîndăvia, din

pricina singurătăţii (şi poate că şi ea e îngăduită din iconomie), avem totuşi şi mîngîierea nădejdii ce ţîşneşte covîrşitor din cuvîntul credinţei ce-l avem în inimă. Căci bine a spus careva dintre purtătorii de Dumnezeu că ajunge celui credincios dorul de Dumnezeu, ca să i se facă mîngîiere chiar şi de pierderea sufletului (vieţii) pentru Dumnezeu. Căci cum vor vătăma necazurile pe cel ce dispreţuieşte desfătarea şi mîngîierea bunătăţilor viitoare ?

Dar îţi cer, frate, şi aceasta : să biruiască în tine pururea cumpăna milosteniei, pînă ce vei simţi în tine mila (lui Dumnezeu) faţă de lume[197]. In aceasta ne facem oglindă, că vedem în noi asemănarea şi întipărirea adevărată a Celui ce e şi prin fire şi prin fiinţă Dumnezeu. Prin aceasta şi prin cele ca acestea sîntem luminaţi ca să ne mişcăm după Dumnezeu, printr-o hotărîre limpede. Căci inima aspră şi nemilostivă nu se curăţă niciodată[198]. Dar omul milostiv este doctor chiar al sufletului său, pentru că alungă întunericul patimilor din lăuntrul său, ca printr-o suflare puternică. Iar aceasta este o datorie bună faţă de Dumnezeu, după cuvîntul evanghelic al vieţii.

Cînd te apropii de aşternutul tău, zi către el: «O, aşternut, poate noaptea aceasta mi te vei face mormânt. Şi nu ştiu, de nu cumva în loc de somnul vremelnic va intra în mine în această noapte somnul cel veşnic». Cît timp mai ai deci picioare, aleargă spre lucrare, înainte de a fi legat cu legătura aceea care nu mai poate fi dezlegată. Cît timp mai ai degete, răstigneşte-te pe tine în rugăciune, înainte de a ajunge la moarte. Cît timp mai ai ochi, umple-i cu lacrimi îna-

197. E vorba de mila ce a avut-o Domnul faţă de oameni (Mt., 9, 36), sau de mila lui Dumnezeu faţă de lume: «Plin e pămîntul de mila Lui» (Ps. 32, 5), şi «Fiţi milostivi precum Tatăl vostru milostiv este» (Le., 6, 36). In mila omului se arată mila lui Dumnezeu. Omul devine organ prin care se manifestă mila lui Dumnezeu.

198. Învîrtoşarea e una cu necurăţia, pentru că e preocuparea egoistă de sine.

inte de a fi acoperiţi de ţărînă. Căci precum trandafirul e bătut de vînt şi se veştejeşte, aşa se va întîmpla cu una din părţile tale şi vei muri. Pune-ţi în inimă, o, omule, gîndul că vei pleca, spunîndu-ţi mereu: «Iată a ajuns la uşă trimisul ce vine după mine ! De ce şed ? Mă aşteaptă plecarea veşnică, ce nu are întoarcere». Cel ce doreşte să stea de vorbă cu Hristos iubeşte singurătatea ; iar cel căruia îi place să fie lăsat cu cei mulţi e prieten al lumii. De iubeşti pocăinţa, iubeşte şi liniştea. Căci în afară de linişte, nu se desăvîrşeşte pocăinţa. Iar de ţi se împotriveşte cineva prin cuvînt în privinţa aceasta, nu te sfădi cu el. De iubeşti liniştea, maica pocăinţei, iubeşte cu plăcere şi mica păgubire a sufletului şi defăimările şi nedreptăţile ce-ţi vin de pe urma ei. Căci fără această pregătire, nu vei putea vieţui în linişte, cu libertate şi netulburat. Iar de dispreţuieşti acestea, te vei face părtaş de linişte, potrivit cu voia lui Dumnezeu, şi vei stărui în ea, precum voieşte Dumnezeu. Iubirea liniştii este unită cu o aşteptare neîncetată a morţii.

Mai cunoaşte şi aceasta, tu cel care ai darul deosebirii, că nu ne sălăşluim cu sufletul în singurătate şi în linişte şi nu ne zăvorim, pentru faptele care întrec pe cele rînduite de canoane. Căci se ştie că mai mult le înlesneşte pe acestea viaţa de obşte cu mulţi, pentru rîvna ce o prilejuieşte trupului. Dacă ar fi fost nevoie de acestea, n-ar fi fost unii dintre părinţi, care, părăsind viaţa de întîlniri şi comunicarea cu oamenii, să locuiască unii în morminte, iar alţii să-şi aleagă zăvorîrea într-o chilie singuratică. Prin aceasta şi-au slăbit în chip deosebit trupul şi l-au făcut să nu poată împlini canoanele lor, din pricina slăbiciunii şi a trudei trupeşti; ba au răbdat cu plăcere şi bolile grele ce le-au venit în toată viaţa lor. Din pricina aceasta nu puteau nici să stea pe picioarele lor, nici să-şi facă ru-

găciunea obişnuită, sau să-şi facă doxologia cu gura; ba nu rosteau nici psalmii, nici altceva din cele ce se săvîrşesc cu trupul. Le era de ajuns doar neputinţa trupului şi liniştea în locul tuturor canoanelor. Acesta le era chipul petrecerii în toate zilele vieţii lor. Şi în toată această părută nelucrare, nici unul dintre ei nu dorea să-şi părăsească chilia sa şi, din pricina neîmplinirii vreunei lucrări a pravilei, să umble pe afară, sau să se veselească de glasurile din biserici şi de slujirea altora.

Cel ce-şi simte păcatele lui e mai bun decît cel ce scoală morţii prin rugăciunea lui, cînd locuieşte în mijlocul multora. Cel ce suspină un ceas pentru sufletul său e mai bun decît cel ce foloseşte lumii întregi prin gîndirea lui. Cel ce s-a învrednicit să se vadă pe sine e mai bun decît cel ce s-a învrednicit să vadă pe îngeri. Căci cel din urmă comunică prin ochii trupeşti, dar cel dintîi prin cei ai sufletului. Cel ce urmează lui Hristos în tînguirea de unul singur e mai bun decît cel ce se laudă pe sine în adunări. Şi nimeni să nu amintească de cuvîntul apostolului: «M-am rugat să fiu anatema de la Hristos» (Rom., 9, 3). Căci celui ce a primit puterea lui Pavel, i s-a poruncit să facă şi aceea. Iar Pavel a primit din Duhul cel sălăşluit în el puterea spre folosirea lumii, precum a mărturisit el însuşi, că nu făcea aceasta cu voia lui: «Că de nevoie îmi este, şi vai mie de nu voi binevesti» (I Cor., 9, 16). Şi alegerea lui Pavel nu avea în vedere pocăinţa lui, ci binevestirea către oameni. În scopul acesta a primit putere prisositoare.

Dar noi să iubim, fraţilor, liniştea, pînă ce va fi omorîtă legea din inima noastră; şi să ne aducem aminte pururea de moarte şi prin cugetarea la aceasta să ne apropiem de Dumnezeu întru inima noastră şi să dispreţuim deşertăciunea lumii; şi se va dispreţui

plăcerea ei în ochii noştri şi vom răbda cu plăcere în trupul nostru bolnav nelucrarea neîncetată, cea din vieţuirea liniştită. Ca prin aceasta să ne învrednicim de desfătarea cu cei ce în peşteri şi în crăpăturile pămîntului aşteaptă descoperirea cea lăudată a lui Dumnezeu, din cer. Că a Lui şi a Tatălui Lui şi a Sfîntului Lui Duh este slava, cinstea, stăpînirea şi închinăciunea în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXXV

Pentru ce oamenii sufleteşti caută întru cunoştinţă spre cele duhovniceşti, potrivit cu grosimea trupului. Şi cum se poate înălţa cugetarea din aceasta. Şi care e cauza neeliberării de aceasta. Şi cînd şi în ce fel poate stărui cugetarea în afara închipuirilor în vremea rugăciunii

Binecuvîntată este mărirea Domnului, care deschide uşa înaintea noastră, ca să nu mai avem altă cerere, decît dorinţa de El. Căci prin aceasta părăsim toate şi sufletul iese numai spre urmărirea Lui, deoarece nu mai are vreo grijă care-l împiedică de la vederea Domnului. Căci pe cît părăseşte cugetarea grija celor văzute şi se îngrijeşte întru nădejde de cele viitoare, pe măsura înălţării ei din grija trupului şi din îndeletnicirea ei cu aceea, pe atîta se subţiază şi se strălumineazǎ în rugăciune. Şi pe cît se eliberează trupul din legăturile lucrurilor, pe atîta se eliberează şi cugetarea. Şi pe cît se eliberează cugetarea de legăturile grijilor, pe atîta se strălumineazǎ (se face străvezie). Şi pe cît se străluminează, pe atîta se subţiază şi se înalţă din înţelesurile veacului acestuia, purtător al grosimii chipurilor. Şi atunci cugetarea poate să contemple pe Dumnezeu,

potrivit cu Sine[199]. Şi nu ca noi. Căci de nu se face mai întîi omul vrednic de descoperire, nu o poate cunoaşte. Şi dacă nu ajunge la curăţie, gîndurile lui nu se fac străvezii, ca să poată vedea (contempla) cele ascunse. Şi pînă ce nu se eliberează de toate cele văzute, potrivit zidirii lor, nu se eliberează de gîndurile privitoare la ele, nici nu scapă de îndeletnicirea cu gîndurile întunecoase. Iar unde e întuneric, acolo sînt şi gînduri încurcate şi patimi. Şi dacă nu se eliberează omul de acestea, cum am zis, şi de pricinile lor, cugetarea nu va vedea cele ascunse. De aceea ne-a poruncit Domnul să ţinem înainte de toate neagonisirea şi să ne depărtăm de tulburarea lumii şi să ne desfacem de grija de toţi oamenii. «Căci cel ce nu se va desface de orice om şi de toate ale lui şi nu se va tăgădui pe sine, nu poate să-Mi fie Mie ucenic» (Lc., 14, 33).

Deci ca să nu se vatăme cugetarea prin toate, prin vedere, prin auz, prin grija lucrurilor, de pierderea lor, de sporirea lor, de vreun om, şi pentru a se lega pe ea numai cu nădejdea în El, Domnul a cerut lepădarea de toată grija cugetului şi a întristării pentru toate, ca să nu dorim decît vorbirea cu El. Dar rugăciunea are nevoie de multă deprindere, ca, prin timpul îndelungat petrecut în ea, cugetarea să se înţelepţească. Căci după neagonisirea care desface gîndurile noastre din legături, rugăciunea cere stăruinţă. Pentru că din stăruirea în timp cîştigă cugetarea deprindere şi poate să alunge gîndul de la ea şi învaţă din multa cercare cele ce nu poate să le primească de la altul. Căci orice fel de vieţuire la care s-a ajuns ia putere din felul de vieţuire dinainte de ea şi cere cele dinaintea ei spre aflarea celor de după ea. Rugăciunea are înainte de ea retragerea. Şi retragerea s-a făcut pentru rugăciune. Şi rugăciunea

199. A contempla pe Dumnezeu potrivit cu Sine e a-L contempla în chip dumnezeiesc şi nu ca noi; deci prin har şi cu subţirime, şi nu natural şi în chip grosier.

însăşi, pentru ca să dobîndim dragostea de Dumnezeu. Căci în ea aflăm pricinile ca să iubim pe Dumnezeu.

Dar şi aceasta se cuvine să o ştiţi, iubiţilor, că fiecare vorbire ce se face întru ascuns şi toată grija înţelegerii drepte a lui Dumnezeu şi toată cugetarea la cele duhovniceşti, îşi are dreptarul şi izvorul în rugăciune şi se socoteşte în lăuntrul numelui rugăciunii şi se află adunate în lăuntrul acestui nume, fie că e vorba de felurile citirilor, fie de glasurile gurii înălţate spre preamărirea lui Dumnezeu, fie, de grija întristată de Domnul, fie, de închinăciunile trupului, fie, de cîntarea stihurilor, fie, de celelalte, din care vine pe rînd rugăciunea curată şi se naşte dragostea de Dumnezeu.

Căci dragostea e din rugăciune; şi rugăciunea, din vieţuirea în retragere. Iar de retragere avem nevoie ca să avem putinţa să ne îndeletnicim numai cu Dumnezeu. Iar retragerii îi premerge lepădarea de lume. Căci de nu se leapădă omul de lume şi nu se linişteşte de toate ale ei, nu se poate însingura. Iar înainte de lepădare are loc răbdarea. Şi înaintea răbdării, ura lumii. Şi înaintea acesteia, frica şi dorul. Căci de nu se va înspăimînta inima de frica gheenei şi nu o va face dorul să vină la dorinţa fericirilor, nu se va mişca în ea ura lumii acesteia. Şi de nu premerge răbdarea în cugetare, nu poate alege loc sălbatic şi deşert de locuitori. Şi de nu-şi alege o viaţă retrasă, nu poate să stăruie în rugăciune. Şi de nu stăruie în îndeletnicirea cu Dumnezeu, ci rămîne în gîndurile amestecate în rugăciune şi în cele ce-i urmează, de care am vorbit, nu va ajunge la simţirea dragostei.

Deci dragostea de Dumnezeu vine din convorbirea cu El. Iar îndeletnicirea cu rugăciunea vine din linişte şi liniştea din neagonisire. Şi neagonisirea se naşte din răbdare şi din ura poftelor. Şi ura poftelor, din frica gheenei şi din aşteptarea fericirilor. Iar poftele le urăşte cel ce cunoaşte rodul ce i se pregăteşte din ele şi de

la ce fericire e împiedicat din pricina lor. Astfel orice fel de vieţuire e legat de cel dinaintea lui şi ia sporire din el şi se strămută la altul mai înalt. Şi de lipseşte unul din felurile ei, nu poate lua fiinţă şi nu se poate vedea cel de după el. Că toate se destramă şi se pierd. Iar ce este mai mult decît acestea întrece hotarul celor spuse. Iar Dumnezeului nostru se cuvine slava şi mărirea în veci. Amin.

CUVÎNTUL XXXVI

Nu se cuvine a pofti şi a căuta, fără neapărată trebuinţă, să se facă semne vădite prin mîinile noastre

În orice vreme Domnul Se află aproape spre ajutorul sfinţilor Săi, dar El nu-Şi arată puterea Sa oricînd în chip vădit în vreo faptă oarecare şi în vreun semn simţit, ca să nu ne înnebunească ajutorul dat şi să ne pregătească vreo vătămare. Şi aceasta o face, purtînd grijă de sfinţii Săi, voind adică să le arate că nici o clipă nu sînt lipsiţi de grija ascunsă a Lui. Dar îi lasă în tot lucrul să lupte după puterea lor şi să se ostenească în rugăciune. Însă în lucrul care îi biruieşte pe ei pentru greutatea lui şi pentru că au slăbit şi au fost părăsiţi de El, şi pentru că firea lor nu e pe măsura lui, lucrează El însuşi după mărimea puterii Sale, spre folosul lor, şi îi ajută precum El însuşi ştie. Şi îi întăreşte, după putinţă, pînă ce iau puterea împotriva necazului lor. Căci îi ajută, prin cunoştinţa dăruită lor, să desfacă multa împletire a necazului şi-i trezeşte, prin înţelegerea lui, la preamărirea Lui care le e de folos în amîndouă felurile. Iar de e nevoie să fie arătată fapta şi lucrul, o face aceasta neapărat. Dar felurile Lui de lucrare sînt prea înţelepte şi le săvîrşeşte cînd au nevoie şi sînt strîmtoraţi şi nu oricum ar fi.

Cel ce arată îndrăzneală într-un astfel de lucru şi cere lui Dumnezeu şi doreşte să se facă minuni şi puteri prin mîinile lui, este ispitit de dracul ce rîde de el, în cugetarea lui, care se laudă ca unul ce a slăbit în conştiinţa lui. Noi trebuie să cerem în necaz ajutorul lui Dumnezeu. Dar a ispiti pe Dumnezeu fără neapărată trebuinţă e primejdios. Şi nu e drept cu adevărat cel ce doreşte aceasta. Multor sfinţi le-a împlinit Dumnezeu ceva prin bunăvoinţa Lui. Dar cel ce cere şi doreşte aceasta cu voia sa, fără să fie nevoie, cade din paza de sine şi alunecă din cunoştinţa adevărului. Căci dacă cel ce cere e ascultat în ceea ce cere, aşa cum îndrăzneşte el faţă de Dumnezeu, îşi găseşte în el loc cel viclean şi îl strămută la mai mari păcate decît acesta. Dar drepţii adevăraţi nu numai că nu poftesc acestea, ci şi cînd li se dau, le resping. Şi nu numai în ochii oamenilor nu le voiesc acestea, ci în chip ascuns în ei înşişi.

Căci iată că un oarecare dintre sfinţii părinţi a primit prin curăţia lui, din har, darul (harisma) să cunoască dinainte pe cei ce vor veni la el şi a cerut lui Dumnezeu, rugîndu-se şi alţi sfinţi, rugaţi spre aceasta de bătrîn, să se ia de la el darul acesta. Iar dacă unii dintre ei au primit daruri (harisme), le-au primit de nevoie sau pentru simplitatea lor. Pe ceilalţi semnul dumnezeiesc nu i-a mişcat, ci l-au văzut ca pe o întîmplare. Fericitul acela, sfîntul Amon, cînd a plecat ca să facă închinăciune marelui sfînt Antonie şi a rătăcit calea, ce-a zis către Dumnezeu ? Şi ce a făcut Dumnezeu ? Aminteşte-ţi şi de ava Macarie şi de ceilalţi. Drepţii adevăraţi socotesc pururea în ei că nu sînt vrednici de Dumnezeu. Şi în aceasta sînt dovediţi că sînt adevăraţi, că se socotesc pe ei păcătoşi şi nevrednici de grija Lui. Şi o mărturisesc aceasta în chip ascuns şi arătat şi sînt înţelepţiţi spre aceasta de Sfîntul Duh, ca să nu fie părăsiţi de grija ce li se cuvine şi de pornirea de a

lucra cît încă sînt în viaţa aceasta. Căci vremea odihnei le e rînduită în veacul viitor. Cei ce au pe Domnul locuind în ei nu poftesc să fie în odihnă şi să fie izbăviţi de necazuri, deşi li s-a dat pentru cîte o vreme, în chip tainic, şi cîte o mîngîiere în cele trupeşti.

Nu este virtute aceea care, atunci cînd este dobîndită, lasă pe om să părăsească grija şi osteneala ei. Iar sălăşluirea Duhului în om se vede în aceea că el se sileşte pururea să se supună [200], deşi ar putea face un lucru şi în tihnă. Că aceasta este voia Domnului în cei ce locuieşte, ca să nu se obişnuiască cu trîndăvia; nici nu-i îndeamnă să caute odihna, ci mai degrabă lucrarea, şi să se predea pe ei unor necazuri prisositoare. Şi în încercări îi întăreşte pe ei şi-i face să se apropie de înţelepciune. Aceasta e voia Duhului, ca să fie ai Lui întru osteneli.

În cei ce vieţuiesc în tihnă nu e Duhul lui Dumnezeu, ci voia diavolului, cum a spus oarecare dintre cei ce iubeau pe Dumnezeu : «M-am jurat să mor în fiecare zi». În aceasta se deosebesc fiii lui Dumnezeu de ceilalţi : ca ei să vieţuiască în necazuri, iar lumea să lucească în desfătări şi în odihnă[201]. Căci n-a binevoit Dumnezeu să se odihnească cei iubiţi ai Lui cît sînt încă în trup, ci a voit mai degrabă ca ei, cît sînt în lume, să fie în necaz, în povară, în osteneli, în lipsuri, în golătate şi singurătate, în nevoi, în boli, în stare dispreţuită, loviţi, în zdrobirea inimii, în istovirea trupului, în înstrăinarea de rudenii, în cuget întristat, cu o vedere deosebită de toată zidirea, într-o petrecere neasemenea cu a oamenilor, într-o aşezare călugărească şi liniştită, nearătată vederii oamenilor, depărtată de ea şi de tot lucrul de aici care veseleşte.

200. Chiar în silinţa şi în efortul omului spre cele bune e un semn că Dumnezeu îl îndeamnă şi-i dă puterea la aceasta. Aşa se menţine totdeauna colaborarea între har şi libertatea omului.

201. «Luxul» e de la lumină. E şi el o lumină ; dar a lumii, exterioară, nu a lui Dumnezeu, nu pornită din interior.

Ei plâng şi lumea rîde; ei sînt trişti şi lumea se veseleşte; ei postesc şi lumea se desfată. Ei trudesc ziua şi noaptea se îndeamnă la nevoinţe în strîmtorare şi osteneli; unii dintre ei, în necazuri de bună-voie, alţii, chinuiţi de patimile lor; şi iarăşi alţii, prigoniţi de oameni ; iar alţii, în primejdiile patimilor, ale dracilor şi ale altora. Unii dintre ei au fost prigoniţi, alţii, ucişi ; alţii au umblat în piei de oaie şi în altele asemenea. Şi întru ei s-a împlinit cuvîntul Domnului, care zice : «In
lume necazuri veti avea, dar întru Mine vă veti bucu-
ra» (In, 16, 43). Ştie Domnul că nu e cu putinţă ca fiind în odihna trupului, să petrecem întru dragostea Lui. Şi de aceea i-a împiedicat să fie în odihnă şi în plăcerea ei. Iar Hristos, Mîntuitorul nostru, a Cărui dragoste e mai mare decît morţile cele trupeşti, să ne arate tăria dragostei Lui!

CUVÎNTUL XXXVII

Despre cei ce vieţuiesc aproape de Dumnezeu şi petrec zilele lor în viaţa cunoştinţei

Un bătrîn oarecare a scris pe pereţii chiliei lui cuvinte şi gînduri de multe feluri. Şi a fost întrebat: «Ce sînt acestea ?» Şi a zis : «Acestea sînt gîndurile dreptăţii [201 a] ce vin de la îngerul ce petrece cu mine, şi cugetările cele drepte ale firii, ce se mişcă în mine. Şi le scriu în vremea cînd se ivesc, ca în vremea întunecării mele să mă îndeletnicesc cu ele şi să mă izbăvească de rătăcire».

Alt bătrîn, fiind fericit de gîndurile sale care-i spuneau : «În loc de lumea trecătoare te-ai învrednicit de nădejdea netrecătoare», răspunse: «Cît încă sînt pe cale, în zadar mă lăudaţi; încă nu am isprăvit drumul».

201 a. «Dreptatea» înseamnă în Sfînta Scriptură totalitatea virtuţilor.

De lucrezi cele ale unei virtuţi mari şi nu simţi gustul răsplătirii ei, să nu te miri. Căci pînă nu se smereşte omul, nu ia plata lucrării sale. Iar răsplata nu se dă lucrării, ci smereniei [202]. Cel ce o nesocoteşte pe a doua a pierdut pe cea dintîi. Cel ce a luat-o înainte, şi a luat răsplata bunătăţilor, întrece pe cel ce are lucrarea virtuţii[203]. Virtutea este maica întristării; şi din întristare se naşte smerenia; şi smereniei i se dă harul. Deci răsplata nu se dă virtuţii, nici ostenelii pentru ea, ci smereniei ce se naşte din ele. Dacă aceasta lipseşte, în deşert se fac cele dintîi.

Lucrarea virtuţii constă în păzirea poruncilor Domnului. Prisosinţa virtuţii este buna întocmire a cugetării. Iar aceasta constă din smerita cugetare şi din pază. Cînd celor dintîi le lipseşte puterea, ea e primită în locul lor. Căci Hristos nu cere lucrarea virtuţilor, ci îndreptarea sufletului. Pentru aceasta a rînduit poruncile celor de sub lege. Trupul lucrează atît în cele de-a dreapta, cît şi în cele de-a stînga. Iar cugetarea, precum voieşte, sau se îndreptează, sau greşeşte. Sînt unii care lucrează înţelepciunea dumnezeiască în cele de-a stînga şi sînt alţii care săvîrşesc păcatul sub înfăţişarea unor fapte dumnezeieşti [204].

Scăderile [205] unora ce se păzesc pe ei sînt paznici ai dreptăţii. Un dar (o harismă) fără ispite e pierzanie pentru cei ce îl primesc. De lucrezi binele înaintea lui Dumnezeu şi-ţi dă un dar, înduplecă-L să-ţi dea cunoştinţa cum trebuie să te smereşti, sau să-l ia de la tine, ca să nu ţi se facă pricină de pierzare. Căci nu toţi pot păzi bogăţia fără vătămare.

202. Căci smerenia nu se laudă cu ea, pentru că cel ce o are nu o simte.
203. Acela a dobîndit smerenia înainte de a săvîrşi faptele virtuţii.
204. Săvîrşind fapte ale virtuţii si mîndrindu-te cu ele, lucrezi răul cu înfăţişare dumnezeiască şi făcînd în aparenţă păcate, din smerenie, vieţuieşti întru înţelepciunea lui Dumnezeu.
205. «Scăderile naturale, ca neputinţa, lipsa de curaj, lipsa de destoinicie, lipsa de cultură şi cele asemenea, sînt celor ce se cunosc pe ei pricini de smerită cugetare şi celor ce iau aminte la ei înşişi, păzitoare ale virtuţilor».

Sufletul care şi-a luat asupra-şi grija pentru virtute, trăind cu luare aminte şi în frică de Dumnezeu, nu poate fi fără întristare în fiecare zi. Pentru că virtuţile au împletite în ele întristările. Cel ce iese din necazuri se desparte fără îndoială şi de virtute. De doreşti virtutea, predă-te pe tine oricărui necaz. Căci necazurile nasc smerenia. Nu voieşte Dumnezeu ca sufletul să fie fără grijă. Cel ce voieşte să fie fără grijă se află în cugetul său în afară de voia lui Dumnezeu. Dar grijă numim nu pe cea privitoare la trupuri, ci pe cea privitoare la cele ce ne îndurerează şi care urmează faptelor bune. Pînă ce nu vom ajunge la cunoştinţă, care este descoperirea tainelor, ne apropiem de smerenie prin încercări. Celui ce se află în virtutea lui fără necaz, i s-a deschis o uşă de mîndrie.

Cine doreşte, deci, să fie neîntristat în cugetul lui ? Nu poate cugetarea să stăruie în smerenie fără pricini de pătimiri, dar nici în îndeletnicirea rugăciunii curate către Dumnezeu, fără smerita cugetare. Întîi se depărtează omul de la grija cuvenită în cugetul lui şi după aceea îşi apropie de sine duhul mîndriei. Şi, zăbovind omul în ea, se depărtează de el îngerul purtării de grijă, care-i aproape de el, mişcînd în el grija pentru dreptate. Şi cînd omul săvîrşeşte nedreptate împotriva îngerului şi acesta se depărtează de el, se apropie de om vrăjmaşul. Şi de atunci nu mai este în el grija de dreptate.

«Înainte de zdrobirea inimii este trufia», zice înţeleptul (Pilde, 16, 19). Şi înainte de dar (harismă), smerenia. Pe măsura mîndriei ce se vede în suflet, este şi măsura zdrobirii, sau a certării povăţuitoare ce-i vine de la Dumnezeu. Mîndria e nu cînd gîndul ei trece repede prin cugetare, nici cînd cineva e biruit de ea pentru o clipă, ci cînd ea stăruie în suflet. Gîndului dintîi îi urmează străpungerea. Iar starea de a doua, în care mîndria e iubită, nu cunoaşte străpungere. Iar Dumnezeului nostru fie slava şi mărirea în veci! Amin.

CUVÎNTUL XXXVIII

Despre trebuinţa de a cunoaşte cineva, din gîndurile ce se mişcă în el, la ce măsură a ajuns

Omul, cît este în trîndăvie, se teme de moarte. Iar cînd se apropie de Dumnezeu, se teme de judecată. Dar cînd a înaintat deplin, a înaintat în dragoste[206]. Din acestea, două cîte două sînt legate una de alta. Cum aşa ? Cînd se află cineva în cunoştinţa trupească, se teme de moarte. Cînd se află însă în cunoştinţa sufletească şi in vieţuirea cea bună, cugetarea lui se mişcă în fiecare clipă în aducerea aminte de judecată. Pentru că stă în chip drept în firea însăşi şi se mişcă în treapta sufletească şi umblă întru cunoştinţa de sine şi într-o vieţuire dornică de a se apropia de Dumnezeu[207]. Dar cînd ajunge la cunoştinţa adevărului, prin trezirea simţirii tainelor lui Dumnezeu şi prin întărirea nădejdii în cele viitoare, omul trupesc care se teme de moarte, ca animalul de tăiere, e înghiţit de dragoste ; cel raţional se teme de judecată, iar cel ajuns fiu se înfrumuseţează (se desăvîrşeşte) în dragoste[208] şi nu se mai povăţuieşte prin toiagul care sperie. «Iar eu şi casa tatălui meu vom sluji lui Dumnezeu» (Înţ. Sir., 24, 15).

Cel ce a ajuns la dragostea de Dumnezeu nu mai doreşte să rămînă aici. Căci dragostea scoate afară fri-

206. Sînt trei trepte : preocuparea de trup, care coincide cu frica de moarte ; cunoştinţa sufletească, care are un dor de apropiere de Dumnezeu şi frica de judecată ; sporirea în apropierea de Dumnezeu, care coincide cu sporirea în dragostea de El.

207. Dacă prima treaptă e o vieţuire sub nivelul firii, a doua e potrivită firii, dar încă nu e din puterea harului. De-abia a treia e din har. In aceasta se află dorinţa apropierii de Dumnezeu, dar lipseşte puterea harului pentru o apropiere de fapt. Dar cînd de la o treaptă se trece la următoarea, prima se înghite în a doua.

208. Cel în care mijeşte dragostea lui Dumnezeu are prin aceasta un prim efect chiar asupra celui trupesc, trezind în el frica de moarte.

ca. Iubiţilor, fiindcă m-am făcut nebun[209], nu mai rabd să păzesc taina în tăcere, ci mă port ca unul fără de minte pentru folosul fraţilor. Pentru că aceasta este dragostea adevărată, că nu mai poate răbda să păstreze ceva în taină faţă de cei iubiţi. De multe ori cînd scriam acestea, mi se opreau degetele pe hîrtie şi nu mai puteam să le mişc de plăcerea ce se ivea în inima mea şi care mă aducea la tăcerea simţurilor. Deci, fericit este cel ce se îndeletniceşte pururea cu Dumnezeu şi se opreşte de la toate cele lumeşti şi numai cu El se ocupă toată cunoştinţa lui. Şi de va fi îndelung răbdător, nu va întîrzia mult să se arate rod mare.

Bucuria cea întru Dumnezeu este mai puternică decît viaţa de aici. Şi cel ce a aflat-o pe ea, nu numai că nu mai caută spre patimi, ci nu se mai întoarce nici spre viaţa sa; şi nu mai are vreo altă simţire a ei, dacă bucuria aceasta i-a venit din adevăr. Dragostea e mai dulce ca viaţa[210]. Căci e mai dulce înţelegerea cea după Dumnezeu, din care se naşte dragostea cea mai dulce ca mierea şi ca fagurul. Dragostea nu se întristează cînd trebuie să primească moartea înfricoşătoare pentru cei pe care îi iubeşte. Dragostea este fiica cunoştinţei[211]. Iar cunoştinţa e fiica sănătăţii sufletului. Şi sănătatea sufletului este puterea ce se naşte din multa răbdare[212].

209. Nebun de dragostea de Dumnezeu, datorită căreia nu mai pune nici un preţ pe cele de aici.

210. Ca viaţa de aici. Căci dragostea e şi ea viaţă. Dar altă viaţă. Viaţă cu totul superioară şi netrecătoare.

211. Cînd cunoşti marea, adînca realitate personală, infinit iubitoare, a lui Dumnezeu şi adîncul inepuizabil de iubire şi nemuritor al semenului, nu se poate să nu iubeşti şi pe unul şi pe altul.

212. E de remarcat această identificare a sănătăţii sufletului cu puterea şi explicarea puterii din răbdare. Astfel, răbdarea crucii de către Hristos a întărit sufletele omeneşti, precum răbdarea crucii şi a oricărui necaz rodeşte în noi putere şi sănătate. Dimpotrivă, moleşeala şi lipsa de răbdare e semn şi pricină de slăbiciune.

Întrebare: Şi ce este cunoştinţa ?

Răspuns : E simţirea vieţii nemuritoare[213].

Întrebare: Şi ce este viata cea nemuritoare ?

Răspuns : Simţirea lui Dumnezeu[214]. Căci din cunoaştere este iubirea[215]. Iar cunoaşterea de Dumnezeu este împărăteasa tuturor poftelor, şi sufletul ce o primeşte nu mai are nevoie de vreo dulceaţă de pe pămînt. Căci nimic nu este asemenea dulceţii cunoaşterii lui Dumnezeu[216].

Rugăciune

«Doamne, umple inima mea de viaţa veşnică».

Viaţa veşnică este mîngîierea în Dumnezeu. Şi cel ce a aflat mîngîierea în Dumnezeu socoteşte de prisos orice mîngîiere lumească.

Întrebare : De unde simte o mul ca a primit intelepciunea de la Duhul ?

Răspuns: Din simţirea care-l învaţă în ascunsul lui şi în simţiri chipurile smereniei[217]. Şi i se descoperă în înţelegerea lui că a dobîndit smerenia[218].

213. Cunoaşterea celor ce se descompun nu ne pune în contact cu esenţa netrecătoare a realităţii şi nu ne dă nici nouă puterea veşnicei persistentă. «Aceasta este viaţa de veci, să Te cunoască pe Tine, adevăratul Dumnezeu» (In, 17, 3).

214. In însăşi simţirea vieţii nemuritoare şi nesfîrşite a lui Dumnezeu, e nemurirea, căci această simţire e unire cu acea viaţă.

215. Dacă din cunoaştere se naşte iubirea, adevărata cunoaştere trebuie să fie cunoaşterea prin comuniune a unei persoane pe care o putem iubi şi în ultimă analiză a Persoanei lui Dumnezeu, Care prin iubirea Ei netrecătoare ne cîştigă iubirea noastră netrecătoare, ţinîndu-ne nemuritori. Cunoaşterea aceasta, născînd iubirea, se naşte ea însăşi din simţirea iubirii lui Dumnezeu. Ea nu are caracter teoretic şi deductiv, ci e întîlnire printr-o simţire de ordin spiritual. Învăţătura despre cunoaştere ca simţire nu apare deci întîi la sfîntul Simeon Noul Teolog, cum a afirmat J. Hausherr.

216. Cunoaşterea lui Dumnezeu este dulce, pentru că e cunoaştere a iubirii Lui.

217. «Modul» sau «modurile» existenţei smerite. Smerenia este înţelepciunea adevărată, sau răsare din înţelepciunea adevărată.

218. Simţirea e una cu înţelegerea şi invers. Nu e o simţire neînţeleasă şi o înţelegere lipsită de simţire.

Întrebare: Şi cum simte cineva că a ajuns la ea?

Răspuns : Din aceea că îi e greaţă să placă lumii în purtările lui sau în cuvînt şi este urîtă în ochii lui slava lumii acesteia.

Întrebare: Şi care sunt pricinile patimilor?

Răspuns: Sînt momeli aşezate în lucrurile lumii acesteia, care mişcă trupul spre cele de neapărată trebuinţă ale lui. Şi ele nu încetează să momească cît timp există lumea. Dar omul care s-a învrednicit de harul dumnezeiesc şi a gustat şi a simţit ceva mai presus de acestea nu le lasă să intre în inima sa. Pentru că în locul momelilor a pus stăpînire peste el o altă dorinţă mai mare şi mai bună ca ele. Şi nu se mai apropie de inima lui nici ele, nici cele ce se nasc din ele. Ci rămîn afară, nelucrătoare. Nu pentru că nu sînt momeli ale patimilor, ci pentru că inima care le primeşte e moartă faţă de ele şi trăieşte în altceva ; şi nu pentru că s-a oprit din păzirea dreptei socoteli (a discernămîntului) şi a lucrării ei, ci pentru că nu mai este în cugetarea lui vreo tulburare din ceva. Căci conştiinţa lui s-a săturat de desfătarea cu altceva.

Inima care a primit simţirea celor duhovniceşti şi vederea întocmai a veacului viitor îşi aduce aminte, în conştiinţa sa, de patimi, aşa cum un om sătul de mîncare aleasă priveşte la mîncarea proastă aşezată înaintea lui. El nu-i dă nici o atenţie şi nu o pofteşte deloc, ci mai degrabă se îngreţoşează şi se întoarce de la ea, nu numai pentru că mîncarea însăşi e greţoasă şi neplăcută, ci şi pentru că s-a săturat de mîncarea foarte bună de care s-a îndestulat mai înainte. Nu e ca cel ce şi-a risipit partea lui şi caută rădăcini, după ce şi-a irosit avuţia părintească pe care o avea. Şi nu doarme cel căruia i s-a încredinţat o comoară.

De vom păzi legea trezviei şi lucrarea dreptei socoteli întru cunoştinţă, din care rodeşte viaţa, războiul

momelilor în vederea patimilor nu se apropie nicidecum de cugetare. Dar nu lupta le împiedică să intre în inimă, ci săturarea conştiinţei şi cunoştinţa de care s-a umplut sufletul şi dorirea vederilor minunate ce se află în ea. Acestea împiedică momelile să se apropie de suflet, nu pentru că s-a despărţit de pază, cum am spus, şi de faptele dreptei socoteli (ale discernămîntului)[219], care păzesc cunoştinţa adevărului şi lumina sufletului, ci pentru că acum lupta e a cugetării, pentru pricinile pe care le-am spus. Căci mîncarea săracilor trezeşte greaţa bogaţilor, iar mîncarea bolnavilor, greaţa celor sănătoşi. Dar bogăţia şi sănătatea se nasc din trezvie şi din hărnicie. Astfel, cît timp trăieşte cineva, are nevoie de trezvie şi de hărnicie, de veghe şi de păzirea comorii. Pentru că de părăseşte pravila lui, se va îmbolnăvi şi va fi furat. Şi nu trebuie să lucreze numai pînă vede rodul, ci e dator să se nevoiască pînă la moarte. Căci de multe ori grindina nimiceşte pe neaşteptate rodul copt. Cel ce se amestecă cu lucrurile şi se împrăştie în convorbiri să nu mai creadă că sănătatea rămîne în el.

Cînd te rogi, spune această

Rugăciune

«Doamne, învredniceşte-mă să mă fac mort cu adevărat convorbirilor veacului acestuia».

Şi să ştii că ai adunat într-una toate comorile cereşti. Nevoieşte-te să împlineşti lucrul acesta în tine. Căci de va urma lucrul acesta cererii, cu adevărat te afli liber în faţa lui Hristos[220]. Iar moartea lumii

219. Paza şi discernămîntul trebuie menţinute pe orice treaptă. Deci ispitele nu mai vin, nu pentru că omul e aşa de întărit încît nici să nu trebuiască să se mai păzească, ci pentru că se desfată prea mult cu cele înalte.

220. Cel ce e mort lumii e liber în faţa lui Hristos şi prin El. Nimic din lume nu-l mai robeşte ca să nu fie liber în faţa lui Hristos.

constă nu numai în a se depărta cineva de părtăşia cu lucrurile ei, ci şi în a nu mai dori vreuna din bunătăţile ei în convorbirea cugetării lui[221].

De ne obişnuim cu cugetarea cea bună, ne ruşinăm de patimi cînd ne întîlnim cu ele. Aceasta o ştiu cei ce au dobîndit cercarea în ei înşişi. Dar trebuie să ne ruşinăm şi de apropierea de pricinile patimilor. Cînd doreşti să împlineşti un lucru oarecare din dragostea de Dumnezeu, treci din dorinţa aceasta pînă şi peste hotarul morţii[222]. Şi aşa te vei învrednici prin acel lucru să urci la treapta mărturiei mai presus de orice pătimire[223] şi nu vei suferi nici o vătămare de la cei ce te întîmpină din lăuntrul acestui hotar, de vei răbda pînă la capăt şi nu te vei moleşi. Zăbovirea în gîndul slab slăbeşte puterea răbdării. Iar cugetarea neclintită dăruieşte celui ce urmăreşte stăruirea în ea şi o putere pe care nu o are firea[223 a].

221. Cugetarea, ocupîndu-se cu lucrurile, vorbeşte cu ele, sau cu ea însăşi despre ele. Vorbirea omului cu Dumnezeu, prilejuită de ele, s-a atrofiat într-o falsă vorbire cu ele, sau cu sine despre ele. Omul nu poate înceta cu totul de a vorbi, chiar cînd se consideră că e singur, chiar cînd nu mai recunoaşte un partener adevărat.

222. «Poate acesta este înţelesul: cînd doreşte cineva să facă un lucru pentru dragostea de Dumnezeu, trebuie să cugete că trebuie să-şi dea pentru El şi viaţa şi deci să se pregătească de moarte. Căci astfel va birui nu numai orice patimă şi va fi mai presus de vătămare din cele ce i se pot întîmpla, ci se va învrednici şi de treapta şi de ceata mucenicilor, ca unul ce s-a hotărît să şi moară pentru lucrul ce l-a ales şi să-l împlinească pentru dragostea lui Dumnezeu».

223. Nu mai simte durere cel ce face mărturisirea lui Hristos din dragoste înfocată pentru El.

223 a. A sta ferm în gîndul la Dumnezeu dă minţii o putere mai presus de firea ei. Avem aci iarăşi taina sinergiei, a colaborării între har şi libertate. Cine stă tare în cugetarea îndreptată spre Dumnezeu pare să stea prin el însuşi. De fapt stă tare, pentru că harul îl ajută în chip ascuns să facă acest efort. Harul nu exclude efortul voinţei noastre, ci tocmai el îşi arată lucrarea lui în acest efort. Totuşi harul nu-şi produce efectul decît prin acest efort. Cînd te ajuţi pe tine, e semn că te ajută şi Dumnezeu. Chiar faptul că stai în Cel ferm te face ferm. Chiar prin aceasta ne aflăm într-o stare mai presus de fire. Dar chiar în această stare fermă e implicat în acelaşi timp un efort al nostru. E adevărat că ţinem această fermitate mai uşor, sau o ţinem numai datorită faptului că lucrează harul în noi, dar efortul nostru e totuşi implicat în posibilitatea firii.

R u g ă c i u n e

«Doamne, învredniceşte-mă să urăsc viaţa mea, pentru viaţa cea întru Tine».

Vieţuirea în lumea aceasta este asemănătoare celor ce înfăţişează prin nişte linii cele ce se află încă în forma de schiţe. Fiecare adaugă şi şterge din ele ceea ce voieşte şi doreşte, făcînd o schimbare în linii. Iar vieţuirea în cele viitoare este asemănătoare manuscriselor, scrise pe materiale curate şi pecetluite cu pecetea împărătească, în care nu se mai pot face nici adăugiri, nici ştersături. Deci cît timp ne aflăm în curs de schimbare, să luăm aminte la noi înşine. Şi cît timp sîntem stăpîni pe manuscrisul vieţii noastre[223 b], pe care l-am scris cu mîinile noastre, să ne nevoim să facem în el adăugiri de bună vieţuire şi să ştergem din el greşelile vieţuirii de mai înainte. Căci cît timp sîntem în lume nu pune Dumnezeu pecetea nici pe cele bune, nici pe cele rele, pînă în clipa ieşirii, în care se sfîrşeşte lucrarea în patria noastră şi plecăm în călătorie[224]. Precum a zis sfîntul Efrem: «Trebuie să socotim că sufletul nostru este asemenea unei corăbii gata de plecare ce nu ştie unde o va duce vîntul şi unei oştiri ce nu ştie cînd va suna trîmbiţa de război». Şi dacă acestea le spune despre ele pentru mica deosebire de vieţuire ce li se întîmplă, întrucît se întorc poate iarăşi, cu cît mai mult nu trebuie să ne împodobim şi să ne pregătim noi înainte de acea zi ce vine dintr-odată, de acea punte şi uşă a veacului cel nou ? Hristos, Mijlocitorul vieţii noastre, să ne dea pregătirea cuve-

223 b. Sîntem stăpîni pe manuscrisul vieţii noastre, întrucît mai putem interveni pentru completarea şi îndreptarea lui. Dar în clipa morţii nu mai putem interveni. El e definitivat, bun sau rău.

224. In clipa morţii se rotunjeşte definitiv viaţa noastră ca un întreg, cu sensul ei. Probabil că dacă am mai trăi, n-am face decît să prelungim manuscrisul vieţii noastre în acelaşi sens.

nită, ca să fim sprijiniţi de hotărîrea ce-o aşteptăm[224 a]. El, Cel ce are slava şi închinăciunea şi mulţumirea în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXXIX
Despre mişcarea îngerească spre sporirea sufletului în cele duhovniceşti, trezită în noi prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu

Primul gînd care vine în om din iubirea de oameni a lui Dumnezeu şi care călăuzeşte sufletul spre viaţă, e cel ce se iveşte în inimă despre ieşirea din lumea aceasta. Acestui gînd îi urmează în chip firesc dispreţuirea lumii. Şi din el vine în om toată mişcarea cea bună, care-l călăuzeşte spre viaţă şi pe care puterea dumnezeiască ce-i urmează acestuia îl pune în om ca pe o temelie, cînd voieşte să arate în el viaţa. De nu stinge omul acest gînd de care am vorbit, prin împletirea cu cele ale vieţii şi cu deşertăciunea, ci-l întăreşte prin linişte şi stăruie în el necontenit şi se îndeletniceşte cu el, acest gînd conduce pe om spre vederea (contemplarea) adîncă ce nu poate fi tîlcuită[224 b]. Satana urăşte mult acest gînd şi luptă cu toată puterea lui să-l smulgă din om. Şi dacă ar putea, i-ar da omului toată puterea asupra lumii, numai ca să şteargă, prin împrăştiere, din cugetul lui acest gînd. Şi dacă ar putea, cum s-a zis, ar face aceasta cu mare plăcere. Că ştie vicleanul că dacă stăruie acest gînd în om, cugetarea lui nu mai rămîne în acest pămînt al amăgirii. Şi uneltirile lui nu se mai apropie de el.

224 a. Să fim sprijiniţi de hotărîrea lui Hristos de după moarte, ca să nu ne prăbuşim în prăpastia întunericului şi a unei existenţe inconsistente, neîntemeiate în viaţa Lui şi în dragostea Lui nemuritoare ca om înviat la viaţa nemuritoare.

224 b. Gîndul necontenit la moarte e temelie pentru viaţa cea nouă pe care Dumnezeu o pune în om, pentru că acest gînd e şi o vedere adîncă (o simţire) a acelei vieţi nesfîrşite, care face totodată străvezie viaţa pămîntească, mărginită şi trecătoare.

Dar nu la acel prim gînd ce mişcă în noi aducerea aminte de moarte, ca să ne amintim de ea, cugetăm noi, ci la plinătatea lui, care face pe om să nu se mai despartă de pomenirea morţii şi de cugetarea la ea, ţinîndu-l într-o răpire continuă. Acel prim gînd este trupesc, iar cel din urmă este o vedere duhovnicească şi un har minunat. Şi această vedere este îmbrăcată în înţelesuri luminoase. Cel ce o are pe aceasta nu mai iscodeşte această lume şi nu mai zăboveşte în cele privitoare la trup.

Cu adevărat, fraţilor, dacă Dumnezeu ar fi lăsat oamenilor această vedere adevărată numai puţină vreme, lumea aceasta ar fi putut rămîne fără moştenitori. Această vedere este o legătură care ne prinde în ea şi în faţa căreia firea nu poate sta şi cel ce a primit îndeletnicirea cu ea în sufletul său are de la Dumnezeu un har mai puternic decît toate lucrările sale[225]. Şi ea s-a dat celor ce se află în treapta de mijloc[226], celor ce doresc pocăinţa întru dreptatea inimii. S-a dat celor ce ştiu neîndoielnic că trebuie să se retragă cu adevărat din lumea aceasta spre o viaţă mai înaltă, pentru voia Lui cea bună pe care a sădit-o în ei şi care sporeşte şi rămîne în ei, în sălăşluirea lor retrasă şi singuratică. Pe aceasta să o cerem noi în rugăciuni. Pentru aceasta să facem privegheri îndelungate şi să cerem cu lacrimi de la Dumnezeu să ne-o dea ca pe un har ce nu are asemănare. Şi să nu mai slăbim iarăşi în truda pentru lumea aceasta. Acesta este începutul gîndurilor vieţii, care desăvîrşeşte pe om în plinătatea dreptăţii[226]

225. E o vedere care leagă sufletul de ea, dar care şi adună pe om din împrăştierea pe care firea nu o poate înlătura prin nici una din lucrările sale. Ea e un dar de sus, mai tare ca toate aceste lucrări.

226. E vorba de cei din treapta contemplării raţiunilor lui Dumnezeu în lume.

226 a. Un paradox: gîndul la moarte al celui credincios este începutul gîndurilor la viaţa veşnică şi el, în loc de a face pe acest om pasiv, îl conduce în faptele virtuţii.

CUVÎNTUL XL

Despre a doua lucrare din om

O altă lucrare după aceasta are loc după ce omul porneşte cu hotărîre în vieţuirea cea bună şi urcă la treapta pocăinţei şi se apropie să guste din vederea şi din lucrarea ei, cînd îl prinde pe el harul de sus şi gustă din dulceaţa cunoştinţei Duhului. Începutul acesteia e de aci: mai întîi e încredinţat despre purtarea de grijă a lui Dumnezeu, cea privitoare la om, şi e luminat de dragostea lui faţă de Ziditor şi se minunează de alcătuirea fiinţelor raţionale şi de grija Lui cea multă faţă de ele.

Din aceasta vine în el dulceaţa lui Dumnezeu şi căldura iubirii Lui, ce se aprinde în inimă şi arde patimile sufletului şi trupului. Această putere o simte cineva cînd cugetă cu înţelepciune la toate firile zidirii şi la tot lucrul ce-l întîlneşte şi le cercetează şi le deosebeşte duhovniceşte.

De aci, prin această multă şi dumnezeiască îndeletnicire şi bună conştiinţă, începe omul să se mişte spre dragostea dumnezeiască şi dintr-odată se îmbată de ea, ca de un vin; şi mădularele lui se destind; şi cugetarea lui trece în uimire (în răpire); şi inima lui e robită pe urmele lui Dumnezeu. El ajunge, cum am spus, ca un îmbătat de vin. Şi pe cît se întăresc simţirile lui dinăuntru, pe atîta se împuterniceşte şi vederea însăşi. Şi pe cît se nevoieşte să vieţuiască mai bine şi să se păzească şi să lucreze în citiri şi în rugăciuni, pe atîta se întăreşte şi se face mai neclintită în el puterea lor. Cu adevărat, fraţilor, aceasta se întîmplă în vremea cînd îşi aduce aminte de sine că poartă acest trup[227], dar nu ştie că este în lumea aceasta.

227. Probabil trebuie citit: «în vremea cînd uită că are un trup şi nu ştie că este în lumea aceasta». Dar poate că înseamnă şi aceea că îşi dă seama în mod paradoxal că, deşi vede că are un trup, el vede că acest trup este înduhovnicit, că nu mai e supus legilor lumii acesteia.

Acesta e începutul vederii (contemplării) duhovnicești în om și acesta e începutul tuturor descoperirilor înțelegerii și în această vedere înțelegerea crește în cele ascunse și se întărește; și prin ea trece spre alte trepte mai presus de firea omenească. Și ca să spun pe scurt, prin mîna ei (prin mijlocirea ei) sînt strămutate spre om toate vederile dumnezeiești și descoperirile Duhului pe care le primesc sfinții în lumea aceasta, cu toate harismele și descoperirile pe care firea le poate cunoaște în viața aceasta. Aceasta e rădăcina simțirii noastre, sădită în noi de Făcătorul nostru. Fericit este omul care a păzit această sămînță bună, cînd a căzut în sufletul lui, și a crescut-o și n-a risipit-o din sine în cele deșarte și în împrăștierea în cele trecătoare [227a]. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÎNTUL XLI

Despre păcatele de bunăvoie și fără de voie și despre cele ce se fac din vreo întîmplare oarecare

Există păcat ce se face din slăbiciune, la care omul este atras fără voie; și există păcat făcut cu voia și din neștiință. Cîteodată face cineva păcatul din vreo întîmplare ; și iarăși uneori, din stăruirea și deprinderea în rău. Toate aceste feluri și chipuri ale păcatelor, deși sînt toate vrednice de certare, privite din punctul de vedere al pedepsei ce li se cuvine, nu sînt deopotrivă, ci unul e mai mare decît altul.

227 a. E sădit în firea noastră gîndul la moarte împreună cu simțirea că viața de aici nu poate fi totul. Pentru că aceasta e realitatea. E un gînd pus în natura noastră, potrivit realității, întrucît fără el totul ne apare lipsit de sens. Dar dacă cultivăm acest gînd, ajungem la vederea celor mai presus de fire. Astfel între natural și supranatural nu e o contrazicere. Supranaturalul e ultima concluzie a naturalului adevărat.

Unuia i se cuvine certarea cea mai mare şi de la el se aşteaptă o pocăinţă cu multă osteneală. Păcatul altuia este mai aproape de iertare. Şi precum Adam şi Eva şi şarpele au primit toţi de la Dumnezeu aceeaşi răsplată a păcatului, dar au luat blesteme mult deosebite, aşa şi urmaşii lor: fiecare a luat asprimea pedepsei după intenţia şi după pofta lui de a păcătui. Iar dacă cineva e tras la păcat fără să vrea, dar din negrija de virtute, pentru că nu se îndeletniceşte cu aceasta, deşi îi este neplăcut să convieţuiască cu păcatul, totuşi pedeapsa îi este grea [228]. Dar dacă se întîmplă cuiva care se îngrijeşte de virtute, să fie ispitit la vreo greşeală, mila în vederea curăţirii îi este, fără îndoială, aproape.

Altul este iarăşi păcatul celui ce se îngrijeşte de virtute şi stăruie în lucrarea ei şi noaptea stă de veghe ca să nu fie păgubit în nimic din cele pentru care se îngrijeşte, iar ziua îşi poartă povara în felurite îndeletniciri, toată grija lui fiind cu luare-aminte la virtute; iar celui ce în vreme ce se află în acestea şi cele asemenea, fie din pricina neştiinţei, fie din pricina lucrurilor ce-l întîmpină în calea lui, adică a virtuţii, sau a valurilor ce se înalţă în toată vremea în mădularele lui, fie din aplecarea ce se întîmplă să se ivească în el pentru a i se proba stăpînirea de sine, cumpăna cîntarului lui se abate puţin spre cele de-a stînga şi e atras de slăbiciunea trupului său spre un chip al păcatului de care se întristează şi se mîhneşte şi suspină cu durere în sufletul lui, pentru nenorocirea ce i s-a întîmplat de la cei protivnici.

Şi altul (e păcatul), cînd omul este moleşit şi fără grijă în lucrarea virtuţii şi a părăsit cu totul calea şi aleargă ca un rob la ascultarea de orice plăcere a păcatelor şi arată rîvnă în a iscodi tot felul de meşteşu-

228. Ii este greu, pentru că deşi a păcătuit fără voie, totuşi aceasta s-a întîmplat pentru că n-a avut nici o preocupare de virtute, pentru că a voit să ducă o viaţă neutră.

giri spre înmulţirea ei şi e gata, ca un rob, să împlinească cu grijă voia vrăjmaşului lui şi să-şi facă mădularele lui arme ale diavolului întru toată ascultarea sa şi nu voieşte nicidecum să se îngrijească de pocăinţă, nici să se apropie de virtute, nici să facă întrerupere şi sfîrşit căii lui spre pieire.

Şi altul este cel din alunecările şi căderile ce i se întîmplă pe calea virtuţii şi pe cărarea dreptăţii, potrivit cuvintelor părinţilor ce spun că se află, pe calea virtuţii şi pe cărarea dreptăţii, căderi şi împotriviri şi întîmplări silnice şi cele asemenea acestora.

În sfîrşit, alta este căderea sufletului şi pieirea desăvîrşită şi părăsirea deplină.

Şi e vădit care dintre aceştia, cînd cade, nu uită de dragostea Părintelui său, ci de i se va întîmpla să cadă în tot felul de greşeli, nu se opreşte de la bine şi din drumul lui, ci chiar de e biruit, iarăşi se ridică la luptă împotriva protivnicului lui şi pune început nou temeliilor casei sale surpate în fiecare zi, avînd în gură pînă la ieşirea din această lume cuvîntul proorocesc: «Nu te bucura de mine, vrăjmaşul meu, că am căzut. Că iarăşi mă voi ridica. Şi de şed în întuneric, Domnul mă va lumina» (Mih., 7, 8). Şi nu încetează nicicînd războiul pînă la moarte şi nu se predă înfrînt în sufletul lui pînă ce este suflare în el şi, chiar înfrînt, rămîne acelaşi. Ba chiar de i se va sfărîma în fiecare zi vasul şi i s-ar scufunda încărcătura, nu încetează să aibă grijă de sine, împrumutîndu-se de la alţii, urcînd pe alte corăbii şi plutind cu nădejde pînă ce Domnul, văzîndu-i lupta şi făcîndu-I-se milă de zdrobirea lui, va trimite mila Lui la el şi-i va dărui mişcări viguroase, ca să poată răbda şi răspunde săgeţilor aprinse ale vrăjmaşului. Şi aceasta este înţelepciunea dată de la Dumnezeu, şi acesta, bolnavul înţelept, care nu şi-a tăiat nădejdea lui. Mai bine este să fim judecaţi pentru unele lucruri, decît pentru părăsirea tuturor. De aceea, ava Martinian

ne îndeamnă să nu ne lenevim faţă de mulţimea luptelor şi faţă de felurimea războiului şi de continuarea lui neîncetată pe calea dreptăţii şi să nu ne întoarcem la cele dinapoi, lăsînd vrăjmaşului biruinţa cea împotriva noastră, în vreun chip ruşinos. Ca un părinte iubitor de copii el spune, rînduind cu bună socotinţă şi în chip simplu acestea :

Îndemnul Avvei Martinian

«Fiilor, de sînteţi cu adevărat nevoitori şi cu luare-aminte la virtute şi aveţi întru voi grijă de suflet, înfăţişaţi curată lui Hristos mintea voastră şi săvîrşiţi fapta bineplăcută Lui. Căci se cuvine să luaţi asupra voastră pentru El tot războiul pornit de patimile firii şi de vraja lumii şi de petrecerea în ea şi de neîncetatele răutăţi ale dracilor, prin care obişnuiesc să vă întîmpine, şi de toată cursa lor. Şi să nu vă temeţi de neîncetarea şi stîrnirea asprimii războiului şi să nu şovăiţi din pricina luptei necontenite şi să nu slăbiţi, nici să tremuraţi de taberele vrăjmaşilor, nici să cădeţi în groapa deznădejdii, de vi se va întîmpla să lunecaţi poate în vreo vreme şi să păcătuiţi. Ci de pătimiţi ceva în acest mare război şi de primiţi chiar lovituri în faţă şi sînteţi răniţi, să nu vă împiedice aceasta nicidecum de la urmărirea scopului vostru cel bun, ci rămîneţi mai degrabă în lucrarea aleasă de voi şi căutaţi să cîştigaţi lucrul dorit şi vrednic de laudă, adică să vă arătaţi tari şi neclintiţi în război şi încununaţi cu sîngele rănilor voastre şi să nu încetaţi nicidecum lupta cu protivnicii voştri».

Acestea sînt îndemnurile marelui bătrîn. Deci nu trebuie să vă moleşiţi, sau să vă leneviţi, pentru pricinile pe care le-am spus. Căci vai de călugărul care a minţit dînd făgăduinţa lui, şi a întins mîna diavolului,

călcîndu-şi conştiinţa lui, pentru a-l ridica pe acela împotriva sa într-unul din chipurile mici sau mari ale păcatelor, şi nu poate sta iarăşi înaintea vrăjmaşilor săi cu partea cea zdrenţuită a sufletului său. Cu ce faţă va întîmpina el pe Judecătorul, cînd soţii lui curăţiţi se vor întîlni unii cu alţii ? Ce va face cînd va vedea cum el şi-a despărţit calea de a lor şi a păşit pe calea pieirii şi a căzut de la îndrăznirea pe care o au cei cuvioşi faţă de Dumnezeu şi de la rugăciunea ce urcă din inima curată şi se înalţă şi trece peste puterile îngereşti şi nu e împiedicată pînă ce nu dobîndeşte ceea ce cere şi se întoarce cu bucurie la gură pentru a o trimite din nou ? Dar ceea ce e mai înfricoşător decît toate e că precum el şi-a despărţit aici calea sa de a acelora, aşa îl va despărţi şi pe el Hristos de ei în ziua aceea, cînd norul luminos va purta pe spatele lui trupurile lor scînteietoare de curăţie şi le va duce dincolo de porţile cereşti. De aceea «nu se vor scula nelegiuiţii la judecată» pentru că faptele lor au fost judecate încă de aici, nici «păcătoşii nu se vor scula la judecată în sfatul drepţilor» (Ps. 1,7).

CUVÎNTUL XLII

Despre puterea şi lucrarea relelor păcatului. Din ce pricini se nasc şi cum încetează

Pînă ce nu va urî cineva cu adevărat din inimă pricina păcatului, nu se eliberează de plăcerea lucrării lui. Aceasta e lupta cea mai grea ce se dă împotriva omului pînă la sînge. În ea se probează stăpînirea de sine a lui în dragostea în care uneşte toate virtuţile. Aceasta e puterea care aţîţă şi ridică la luptă. Mirosul ei slăbeşte sufletul ticăloşit din pricina luptei pentru care trebuie să se pregătească. Aceasta e puterea mări-

mii păcatului, prin care vrăjmaşul obişnuieşte să zăpăcească puterile sufletului şi sileşte mişcările curate să facă o experienţă, pe care niciodată n-au făcut-o. În aceasta arătăm răbdarea noastră, iubiţi fraţi, şi nevoinţa şi sîrguinţa noastră. Căci aceasta este vremea luptei nevăzute, prin care se spune că biruieşte ceata călugărilor. La întîlnirea cu acest război mintea binecredincioasă se tulbură îndată, dacă nu se pregăteşte cu tărie.

Rugăciune

«Puternic eşti, Doamne, izvorul a tot ajutorul, să sprijineşti în aceste clipe, care sînt clipe de mărturisire, sufletele care s-au făcut cu bucurie miresele Tale, ale Mirelui ceresc, şi au dat cu înţelepciune făgăduiala sfinţeniei prin sinceritatea gîndurilor, fără vicleşug. Pentru aceea dăruieşte-le lor putere să surpe cu îndrăzneală zidurile întărite şi toată înălţimea ce se ridică împotriva adevărului, ca să nu se abată de la ţintă, sub forţa unei sile de nesuportat şi de nerăbdat în timpul în care se dă împotriva lor un război pînă la sînge».

*

Dar nu totdeauna luptă neprihănirea în acest război cumplit. Căci uneori are loc o părăsire spre probare. Dar vai celui pus la încercare în acest război menit să arate deosebirea dintre unii şi alţii. Pentru că războiul acesta a cîştigat o mare putere, din obişnuinţa pe care a primit-o în aceia care s-au predat pe ei înfrîngerii, prin învoirea cu gîndurile lor.

Păziţi-vă, o, iubiţilor, de nelucrare. Pentru că în ea se ascunde o moarte ştiută. Căci în lipsa ei nu poate cădea călugărul în mîinile celor ce se străduiesc să-l lovească. Nu ne osîndeşte Dumnezeu pentru psalmii nerostiţi în ziua aceea, nici pentru nelucrarea din pricina rugăciunii, ci pentru că prin părăsirea acestora, se dă intrare dracului. Iar cînd aceştia află intrare şi intră

şi închid uşile ochilor noştri[228a], împlinesc în noi, în chip silnic şi necurat, cele ce pun pe lucrătorii lor sub judecata dumnezeiască, adică sub pedeapsa ei cea mai cumplită. Şi ne facem vinovaţi din pricina părăsirii acestor lucruri mici, de care ar trebui să ne îngrijim pentru Hristos, cum s-a scris de către cei prea înţelepţi. Cel ce nu şi-a supus voia sa lui Dumnezeu va fi supus protivnicului său. Deci, aceste lucruri ce ţi se par mici să le socoteşti ca pe nişte ziduri împotriva celor ce vor să ne robească. Împlinirea lor a fost rînduită în lăuntrul chiliei de către înţelepţii ce ţin rînduiala Bisericii, pentru păzirea vieţii noastre în Duhul descoperirii. Dimpotrivă, părăsirea lor e socotită de cei neînţelepţi fără însemnătate, neluînd în seamă vătămarea ce ne vine din părăsirea lor, la începutul şi mijlocul drumului, pricinuindu-ne o libertate nepovăţuită, care este maica patimilor. E mai bine să ne nevoim să nu părăsim cele mici, decît să dăm loc păcatului lărgindu-ne faţă de ele. Căci sfîrşitul neaşteptat al acestei libertăţi nelavreme este robia.

Cît timp întîmpini cu simţurile vii cele ce ţi se întîmplă, socoteşte-te mort[228 b]; pentru că nu va lipsi arderea păcatului în toate mădularele tale şi nu-ţi vei putea dobîndi mîntuirea. De spune vreun călugăr în inima sa că se păzeşte de acestea, acela nu ştie cînd e lovit. Cel ce va amăgi pe soţul său s-a făcut vrednic de blestemul legii. Dar cel ce s-a amăgit pe sine, de cîtă pedeapsă nu va avea parte ? Căci cunoscînd răutatea faptei rele, s-a prefăcut că nu o cunoaşte. Dar că o cunoaşte, o dovedeşte mustrarea conştiinţei. Şi aceasta îi apare grea, pentru că cunoaşte ceea ce se preface că nu cunoaşte. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

228 a. Închid uşile ochilor noştri, ca să nu vedem lenevirea noastră, neîmplinirea celor datorate de noi, sălăşluirea gîndurilor urîte în noi.

228 b. Pe cît sînt de vii simţurile, deci de lacome în privirea spre cele ce ne îndeamnă la păcat, pe atît să te socoteşti de mort sufleteşte.

CUVÎNTUL XLIII

Despre păzirea şi ferirea de cei moleşiţi şi leneşi. Şi că din apropierea de ei se fac stăpîne pe om lenea şi moleşeala şi el se umple de toată patima. Despre trebuinţa de a se păzi pe sine de apropierea celor tineri, ca să nu se spurce mintea de gînduri de desfrînare

Cel ce-şi înfrînează gura de la clevetire îşi păzeşte inima de patimi. Cel ce cugetă pururea la Dumnezeu în fiecare clipă vede (contemplă) pe Domnul şi alungă pe draci de la sine şi dezrădăcinează sămînţa răutăţii lor. Cel ce cercetează sufletul său în toată clipa îşi are inima veselindu-se de descoperiri. Şi cel ce-şi adună privirea minţii în lăuntrul său vede în ea raza Duhului. Cel ce se scrîbeşte de orice împrăştiere vede pe Stăpînul în lăuntrul inimii sale. De iubeşti curăţia, în care se vede Stăpînul tuturor, să nu cleveteşti împotriva cuiva, nici să nu asculţi pe cineva care bîrfeşte pe fratele său. Şi de se ceartă vreunii înaintea ta, închide-ţi urechile şi fugi de acolo, ca să nu auzi cuvinte de mînie şi sufletul tău să-şi piardă viaţa. Inima mînioasă este goală de tainele lui Dumnezeu. Iar cel blînd şi smerit la cuget este izvor al tainelor veacului celui nou.

Iată, cerul este în lăuntrul tău, de eşti curat; şi vei vedea îngerii în tine împreună cu lumina lor şi pe Stăpînul lor împreună cu ei şi în lăuntrul lor[229]. Cel lăudat cu dreptate nu se păgubeşte. Dar de-l va îndulci lauda, s-a făcut lucrător nerăsplătit. Comoara celui

229. Precum Dumnezeu e în noi dacă sîntem curaţi, sau străvezii, sau neîngustaţi de gîndurile la lucrurile mărginite, aşa e şi în îngerii care sînt curaţi. Dar şi îngerii sînt în noi dacă sîntem curaţi. Şi Dumnezeu cel sălăşluit în noi e totdeauna în lăuntrul îngerilor Lui. Şi îl vedem pe Dumnezeu nu numai prin transparenţa noastră, ci şi a îngerilor Lui. Simţim pe Dumnezeu ca pe supremul Subiect ce ne presează cu dragostea Lui, ca supremul Izvor de lumină, de sens; dar şi pe îngerii uniţi cu El, ca pe alte subiecte ce ne îmbie prin iubirea şi lumina lor. E aşa cum, simţind dragostea tatălui, ne simţim şi mai bine dacă totodată ne vedem înconjuraţi de dragostea fraţilor.

smerit la cuget e în lăuntrul lui; şi ea este Domnul. Şi cel ce-şi păzeşte limba lui în veac nu va fi jefuit de comoara aceasta. Gura tăcută tîlcuieşte tainele lui Dumnezeu, iar cel grăbit la vorbă se depărtează de Cel ce l-a zidit pe el[230]. Sufletul celui bun străluceşte mai mult decît soarele şi se veseleşte în fiecare clipă de vederea descoperirilor[231]. Cel ce urmează celui ce iubeşte pe Dumnezeu se va îmbogăţi din tainele lui Dumnezeu. Iar cel ce urmează celui nedrept şi mîndru se va depărta de Dumnezeu şi va fi urît de prietenii săi. Cel cu limba tăcută va avea, prin toate înfăţişările, chipul smeritei cugetări şi va stăpîni fără osteneală peste patimi. Patimile sînt dezrădăcinate şi alungate prin cugetarea neîntreruptă la Dumnezeu. Aceasta este suliţa ce le omoară. Precum se mişcă şi înoată delfinul în liniştea şi pacea mării simţite, aşa se mişcă în liniştea şi în pacea mării inimii, netulburată de iuţime şi de furie, în toată vremea, tainele şi descoperirile dumnezeieşti spre înveselirea ei[232].

Cel ce voieşte să vadă pe Domnul în lăuntrul său se străduieşte să-şi cureţe inima sa prin neîncetata pome-

230. Mai multe spune o gură ce tace decît una vorbăreaţă. In tăcerea ei sînt concentrate taine negrăite, e concentrat tot ce este o persoană, în chip apofatic. Cel ce tace se vede că e absorbit în vederea tainei întregii sale fiinţe şi a tainei lui Dumnezeu. Şi acestea iradiază din el, fără să vorbească. Omul vorbeşte şi cînd tace, spre deosebire de animal. Iar vorbăreţul s-a depărtat de tainele din el. Se simte golul din el.

231. Iubirea, bunătatea iradiază ca lumină, pentru că e o deschidere sinceră a sufletului spre ceilalţi.

232. Se afirmă indefinitul de ocean al inimii. Acest ocean îşi cîştigă transparenţa şi îşi arată lărgimea, cînd e eliberat de gîndurile care întinează şi îngustează în mod egoist inima. Şi numai în transparenţa indefinitului ei curat se arată infinitatea lui Dumnezeu. Marea inimii se descoperă însă şi cînd nu e tulburată de mînie, de supărări pentru cele lumeşti. Acestea nu numai că o tulbură, ci o şi îngustează, pentru că se concentrează întreagă în una sau alta din ele. Şi totodată o întunecă prin lipsa lor de sens, prin îngustimea lor, o îngustează pentru că se concentrează întreagă în una sau alta din ele. Dar indefinitul mării inimii se arată şi în tulburarea mîniei. Căci mînia nu vrea să aibă margini. Iar dacă e stăpînită în oarecare măsură, se străvede dincolo de ea adîncul fără sfîrşit şi întinsul fără margini al inimii pe care stăpîneşte plutind gîndul la Dumnezeu şi la tainele prezenţei Lui, la al căror adînc nu ajunge.

nire a lui Dumnezeu[233]. Şi aşa prin strălucirea ochilor înţelegerii lui va vedea în toată clipa pe Domnul. Ceea ce se întîmplă peştelui ieşit din apă, aceea se întîmplă şi minţii care a ieşit din pomenirea lui Dumnezeu şi s-a împrăştiat în amintirile lumii[234]. Pe cît se depărtează omul de convorbirile cu semenii, pe atîta se învredniceşte de îndrăznirea cea către Dumnezeu în mintea sa. Şi pe cît taie de la el mîngîierea lumii acesteia, pe atîta se învredniceşte de bucuria lui Dumnezeu în Duhul cel Sfînt. Şi precum se pierd peştii din lipsa de apă, aşa se pierd din inima monahului mişcările cele înţelegătoare, care odrăslesc din minte, cînd el umblă şi petrece continuu în cele ale lumii.

Mai bun este un mirean care e lipsit în cele lumeşti şi suferă în cele ale vieţii, decît un călugăr ce pătimeşte cele rele şi petrece cu cei din lume. Cel ce cere cu rîvnă fierbinte pe Dumnezeu în inima lui, ziua şi noaptea, şi smulge din ea momelile sădite de vrăjmaş, e temut de draci şi iubit de Dumnezeu şi de îngerii Lui. Cel curat cu sufletul are în lăuntrul său ţara cea cunoscută cu mintea şi Soarele ce străluceşte în el este lumina Sfintei Treimi. Aerul pe care-l respiră locuitorii acestei ţări este Duhul cel Mîngîietor şi Prea Sfînt[234 a]. Iar împreună-şezătorii lor sînt firile sfinte şi netrupeşti. Şi viaţa şi bucuria şi veselia lor este Hristos, lumină din lumina Tatălui. Unul ca acesta se veseleşte în fiecare clipă de vederea sufletului său, dar se minunează şi de fru-

233. Însăşi pomenirea lui Dumnezeu, fiind însoţită de simţirea infinităţii Lui, Îl face străveziu pe Dumnezeu în inimă. Şi face inima să vibreze de atingerea cu ea.

234. Ieşind din pomenirea lui Dumnezeu, a ieşit din simţirea infinităţii Lui şi din trăirea în ea şi s-a îngustat, sau se sufocă.

234 a. Sfînta Treime străluceşte ca Soarele, pentru că Ea e comuniunea supremei iubiri şi deci a supremului sens al existenţei. Şi iubirea iradiază cu putere. Duhul Sfînt e ca aerul atotcurat care ne dă viaţă şi e plin de lumina Soarelui dumnezeiesc. El nu-i amestecat cu nici o substanţă (gîndire) otrăvitoare, care ne sufocă într-o anumită măsură. E numai iubire, suflînd în noi numai iubire, ca aer de viaţă dătător.

museţea sa[234 b], care e însutit mai luminoasă (mai străvezie) decît lumina soarelui. Această ţară este Ierusalimul şi împărăţia lui Dumnezeu, ascunsă în lăuntrul nostru, după cuvîntul Domnului (Lc., 18, 24). Această ţară e norul slavei lui Dumnezeu, în care vor intra numai cei curaţi cu inima, ca să vadă faţa Stăpînului lor şi să-şi lumineze minţile lor cu raza luminii Lui[234c].

Iar cel stăpînit de mînie, de furie, de slava deşartă, de zgîrcenie şi de lăcomia pîntecelui şi cel ce petrece cu cei din lume şi voieşte să se facă voia lui, cel plin de fiere şi de patimi, toţi aceştia petrec ca într-o luptă de noapte şi orbecăiesc în întuneric, aflîndu-se în afara ţării vieţii şi luminii. Căci acea ţară s-a rînduit celor buni şi smeriţi la cuget, celor ce şi-au curăţit inimile lor. Nu poate un om să vadă frumuseţea ce se află în lăuntrul lui, înainte de a dispreţui orice frumuseţe din afara lui şi de a se scîrbi de ea. Şi nu se poate aţinti cu adevărat spre Dumnezeu, pînă ce nu se va lepăda cu desăvîrşire de lume. Cel ce se dispreţuieşte şi se micşorează pe sine va fi înţelepţit de Dumnezeu. Şi cel ce se socoteşte pe sine înţelept a căzut din înţelepciunea lui Dumnezeu. Cu cît se înfrînează limba mai mult de la multa vorbire, cu atît se luminează mai mult ca să deosebească gîndurile. Căci de multa vorbire se zăpăceşte şi mintea cea mai înţeleaptă.

Cel sărac în lucrurile lumeşti se va îmbogăţi în Dumnezeu. Şi prietenul bogaţilor se va sărăci de Dum-

234 b. Sufletul nu poate fi văzut deplin descoperit, decît în lumina Sfintei Treimi, care-l curăţeşte de acoperămîntul întunecat al egoismului şi-i pune în evidenţă adîncimile transparente pentru Dumnezeu. Dar sufletul e văzut astfel în frumuseţea lui mai luminoasă ca a soarelui, pentru că e umplut de lumina iubirii nesfîrşite a Sfintei Treimi şi de sensul suprem al ei.

234 c. Norul e străluminat de lumina Soarelui dumnezeiesc. Dar totuşi cei ce se află în el, sau acoperiţi de el, îşi dau seama că el e altceva decît Soarele dumnezeiesc şi prin aceasta sînt păziţi neconfundaţi cu Dumnezeu. Propriu zis însăşi fiinţa noastră devine un nor străluminat de soarele dumnezeiesc. Şi în faptul că sîntem mulţi, dar ne facem ca un singur nor («nor de martori»), se arată unitatea firii noastre care se va actualiza ca o unitate simfonică deplină în viaţa viitoare.

nezeu. Eu cred că cel neprihănit şi smerit la cuget, cel ce nu iubeşte îndrăzneala şi a alungat din inimă mîndria, cînd se ridică la rugăciune vede în sufletul lui lumina Sfîntului Duh şi saltă de fulgerările luminii şi se bucură de vederea slavei ei şi de schimbarea sufletului după asemănarea acelei lumini[235]. Nu e altă lucrare ce poate risipi aşa de mult taberele dracilor necuraţi, ca vederea (contemplarea) lui Dumnezeu.

Istorisirea unui bărbat sfînt

Mi-a istorisit oarecare dintre părinţi aceasta: «Într-o zi, cînd şedeam, mintea mea fu robită de vedere. Şi cînd mi-am venit în mine, am suspinat cu tărie. Iar un drac ce-mi stătea împotrivă, cînd a auzit, s-a înspăimântat şi a fost lovit ca de un fulger, strigînd de nevoie, şi a luat-o la fugă, ca alungat de cineva».

Fericit este cel ce-şi aduce aminte de ieşirea sa din această viaţă şi se înfrînează de alipirea la desfătările acestei lumi. Pentru că va lua înmulţită fericirea la ieşirea sa şi nu va lipsi de la el această fericire. Acesta este cel ce s-a născut din Dumnezeu, şi Duhul Sfînt este Cel ce îl alăptează de la sînul Său cu hrana cea de-viaţă-dătătoare şi el se împărtăşeşte de mireasma Lui spre veselia sa. Iar cel ce e legat de cei din lume şi de lume şi de tihna ei şi iubeşte îndeletnicirea cu ea s-a lipsit de viaţă şi nu am ce să spun despre el, decît că va plînge un plîns jalnic nemîngîiat, de al cărui auz se frînge inima celor ce-l ascultă.

Cei ce petreceţi în întuneric înălţaţi capetele voastre, ca feţele voastre să strălucească întru lumină. Ieşiţi din patimile lumii, ca să iasă în întîmpinarea voastră

235. Avem aci învăţătura isihastă despre vederea luminii dumnezeieşti în cursul rugăciunii, cu mult înainte de sec. XIV. Dar se mai afirmă şi prefacerea văzătorilor acelei lumini, în lumină, după asemănarea ei.

Lumina cea din Tatăl şi să poruncească slujitorilor tainelor Lui să dezlege legăturile voastre, ca să mergeţi pe urmele Lui, spre Tatăl.

Vai de lucrurile de care sîntem legaţi şi de cei de care sîntem închişi ca să nu vedem slava Lui! De s-ar tăia legăturile noastre, ca, cerînd, să aflăm pe Dumnezeul nostru ! De voieşti să cunoşti tainele oamenilor şi n-ai apucat încă să le înveţi de la Duhul, le vei învăţa din cuvintele şi din purtarea şi din felul de chivernisire al fiecăruia, de eşti înţelept. Cel curat cu sufletul şi cu vieţuirea vorbeşte totdeauna cu neprihănire cuvintele Duhului şi grăieşte după măsura sa despre cele dumnezeieşti şi despre cele dintru sine. Iar cel cu inima zdrobită de patimi are şi limba mişcată de ele. Şi chiar de grăieşte despre lucruri duhovniceşti, vorbeşte pătimaş, ca să biruiască pe nedrept. Pe acesta înţeleptul îl cunoaşte chiar numai dintr-un răspuns şi cel curat simte răul lui miros.

Cel ce zăboveşte în vorbărie deşartă şi în împrăştieri cu mintea şi cu trupul, e un curvar. Şi cel ce consimte cu el şi-l însoţeşte în acestea e un preacurvar. Iar cel ce se află în părtăşie (comuniune) cu el este un închinător la idoli. Prietenia cu tinerii este o curvie de care Dumnezeu se scîrbeşte. Boala aceasta nu are leac. Iar cel ce iubeşte pe toţi deopotrivă, cu milă şi fără deosebire, a ajuns la desăvîrşire. Tînărul ce umblă după tînăr îi face pe cei cu dreaptă socoteală (cu discernămînt) să plîngă şi să jelească. Dar bătrînul ce umblă după unul mai tînăr a dobîndit o patimă mai greţoasă decît a celor tineri. Chiar dacă ar vorbi cu ei despre virtuţi, inima lui e rănită. Tînărul smerit la cuget, ce vieţuieşte în linişte şi e cu inima curată de pizmă şi de iuţime şi se ţine departe de oameni şi ia aminte la sine, înţelege repede patima bătrînului fără grijă. Cu bătrînul care nu priveşte la fel pe bătrîn şi pe tînăr să nu-ţi

faci de lucru, ba mai degrabă depărtează-te de el cu toată puterea.

Vai celor fără grijă, care-şi hrănesc patimile, făţărind chipul curăţiei. Iar cel ce a ajuns la cărunteţe in curăţia gîndului şi a vieţuirii şi în înfrînarea limbii se desfătează încă de aici de dulceaţa fructului cunoştinţei [236], iar în vremea ieşirii din trup primeşte slava lui Dumnezeu. Nimic nu răceşte aşa de mult focul Sfîntului Duh ce lucrează în inima monahului spre sfinţirea sufletului [237], ca petrecerea, multa vorbire şi întîlnirile, afară de cele cu fiii tainelor lui Dumnezeu şi spre sporirea cunoaşterii Lui şi spre apropierea de El. Căci astfel de întîlniri trezesc sufletul spre viaţă şi dezrădăcinează patimile şi adorm gîndurile murdare mai mult decît toate virtuţile. Nu cîştiga ca prieteni şi ca oameni de încredere decît pe unii ca aceştia, ca să nu pricinuieşti sminteală sufletului şi să te abaţi de la calea lui Dumnezeu. Să se mărească în inima ta dragostea care te uneşte şi te lipeşte de Dumnezeu, ca să nu te ia în robie dragostea de lume, a cărei pricină şi sfîrşit este stricăciunea. Petrecerea cu cei ce se nevoiesc te îmbogăţeşte şi pe tine şi pe ei cu tainele lui Dumnezeu. Iar dragostea de cei uşuratici şi leneşi umple pîntecele pînă la saturare şi te face să nu te mai saturi de împrăştierea cu alţii. Unuia ca acesta nu-i plac mîncările decît cu prieteni şi spune: «Vai de cel ce mănîncă pîinea lui singur, că nu se va îndulci de ea». Cei ce se invită unii pe alţii la ospeţe se răsplătesc ca nişte simbriaşi. Fugi, frate, de cei ce se obişnuiesc cu astfel de petreceri şi nu mînca niciodată cu ei, chiar dacă ţi s-ar ivi vreo nevoie pentru aceasta. Căci mama lor e necu-

236. E fructul cunoştinţei adevărate, opuse celui al cunoştinţei mincinoase, pe care au poftit-o Eva şi Adam. La el se ajunge prin înfrînarea de la plăcerile trupeşti, nu prin lăcomia de ele.

237. Fără focul rîvnei curate nu se poate ajunge la sfinţenie. Acest foc e de la Duhul Sfînt, izvorul sfinţeniei, ca izvor al iubirii adevărate.

rată şi ei au cîştigat ca slujitori pe draci. Prietenii Mirelui Hristos nu gustă din ea.

Cel ce pregăteşte des ospeţe este argatul dracului curviei şi spurcă sufletul celui smerit la cuget. Pîinea modestă de la masa celui curat curăţeşte de orice patimă sufletul celui ce o mănîncă. Mirosul mesei celui lacom e răspîndit de risipa de bucate şi de prăjituri. Şi cel fără de minte şi neînţelept e atras de ea, ca un cîine de măcelărie. Iar masa celui ce stăruie totdeauna în rugăciune e mai dulce ca orice miros de viţel şi de mirodenii. Şi iubitorul de Dumnezeu o doreşte pe aceasta ca pe o comoară fără preţ.

Ia-ţi leac de viaţă, de la masa celor ce postesc şi priveghează şi se ostenesc în Domnul, şi depărtează moartea de la sufletul tău. Căci Cel iubit se odihneşte în mijlocul lor sfinţindu-i şi preface amărăciunea ostenelii lor în dulceaţa Lui de nepovestit [238]. Iar slujitorii Lui duhovniceşti şi cereşti îi umbresc pe ei şi sfintele lor mîncări. Eu cunosc pe un frate oarecare, care vede aceasta cu ochii săi.

Fericit este cel ce şi-a înfrînat gura de la toată dulceaţa pătimaşă, care-l desparte de Ziditorul său. Fericit este cel ce are ca hrană Pîinea care s-a coborît din cer şi a dăruit lumii viaţă[239]. Fericit cel ce a văzut în cîmpia sa apa ce izvorăşte din sînul Tatălui şi şi-a aţintit ochiul spre ea. Căci cînd va bea din ea, se va veseli şi va înflori inima lui şi va fi întru veselie şi bucurie. Cel ce a văzut în hrana sa pe Domnul său se duce pe furiş şi se cuminecă singur cu El, neîmpărtăşindu-se cu cei nevrednici, ca să nu aibă comuniune cu ei şi să se golească de raza Lui. Iar cel ce are venin de moarte amestecat în mîncarea sa nu se poate împărtăşi de

238. Aşa s-a odihnit Hristos la masa celor săraci din timpul vieţuirii Lui pe pămînt, mîngîindu-i şi curăţindu-i cu iubirea Lui.

239. Text categoric antinestorian, Trupul Sfintei Împărtăşanii nu este al unui om deosebit de Cuvîntul, ci însuşi trupul Cuvîntului.

aceasta fără soţii lui [240]. Cel ce are prietenie cu pîntecele său este lup ce gustă din otrava pricinuitoare de moarte. Cît eşti de nesăţios, nebunule, că voieşti să-ţi umpli pîntecele de la masa celor fără grijă, de la care sufletul tău se umple de toată patima! Aceste păziri ajung celor ce pot să-şi stăpînească pîntecele.

Mireasma răspîndită de cel ce posteşte e foarte dulce şi întîlnirea cu el veseleşte inima celor ce au darul deosebirii. Dar lacomul se umple de frică la întîlnirea cu el şi caută să nu stea la masă împreună cu el.

Vieţuirea celui înfrînat este plăcută lui Dumnezeu, dar vecinătatea lui e greu de suportat de iubitorul de cîştig. Cel tăcut e foarte lăudat de Hristos. Iar celor robiţi de draci prin curse şi împrăştieri nu le e plăcută apropierea lui. Cine nu iubeşte pe cel smerit cu cugetul ? Doar cei mîndri şi bîrfitori, care sînt străini de lucrarea lui.

Istorisirea unui sfînt

Mi-a istorisit un oarecare din cele ce le-a încercat, zicînd: «În zilele în care petrec cu unii, mănînc trei posmagi sau patru pe zi. Şi dacă mă silesc la rugăciune, mintea mea nu are îndrăznire la Dumnezeu, nici putere să mă aţintesc spre El. Dar cînd mă depărtez de ei, spre liniştire, în prima zi mă silesc să mănînc numai unul şi jumătate, iar în a doua, unul. Iar cînd mintea se întăreşte întru linişte, mă silesc să mănînc unul întreg şi nu pot. Şi mintea vorbeşte fără încetare, cu îndrăzneală, cu Dumnezeu, fără să mă silesc. Şi lumina Lui mă luminează neîntrerupt şi mă atrage să o văd şi să mă veselesc de frumuseţea luminii dumnezeieşti. Iar de se întîmplă să intre cineva în vremea liniştirii

240. Homiakov a spus că tot cel ce cade, cade singur. Dar acesta se însingurează în adînc. La suprafaţă e cu alţii, uşuratici ca şi el. Astfel are loc un îndemn reciproc la păcat, ca despărţire între ei şi a lor înşişi de Dumnezeu, în adînc. E un aspect al acelui «Man» al lui Heidegger.

şi să-mi vorbească, fie şi numai o clipă, îmi este cu neputinţă să nu sporesc mîncarea, să nu împuţinez pravila, să nu-mi slăbească mintea în vederea luminii aceleia».

Iată, fraţii mei, ce bună şi folositoare este răbdarea şi singurătatea şi ce putere şi înlesnire dăruieşte celor ce se nevoiesc. Fericit este cel ce rabdă pentru Dumnezeu întru liniştire şi mănîncă singur pîinea sa. Căci pururea vorbeşte cu Dumnezeu. A Lui fie slava şi stăpînirea acum şi pururea şi în veci! Amin.

CUVÎNTUL XLIV

Despre simţuri şi despre ispite

Simţurile neprihănite şi adunate nasc în suflet pacea şi nu-l lasă să facă cercarea lucrurilor. Cînd ele nu primesc simţirea lucrurilor, se va cîştiga biruinţa fără luptă. Dar cînd omul e fără grijă şi îngăduie să intre în el momelile (atacurile), e silit să lupte. Şi se tulbură curăţia dintîi care este atotsimplă şi liniştită. Şi cei mai mulţi dintre oameni, sau chiar toată lumea, ies din pricina negrijii acesteia, din starea firească şi curată. De aceea cei ce se află în lume şi amestecaţi în cele lumeşti nu-şi pot curăţi cugetarea, pentru multa cunoştinţă a răului. Şi puţini se pot întoarce la curăţia dintîi a cugetării. De aceea trebuie să-şi păzească fiecare om pururea, cu toată grija, simţurile şi cugetarea lui, de momeli. Şi pentru aceasta e nevoie de multă trezvie, pace şi luare aminte.

Se cuvine să vieţuim cu multă simplitate. Pentru aceasta firea omenească are nevoie de temere, ca să păzească hotarele ascultării faţă de Dumnezeu. Iar dragostea faţă de Dumnezeu mişcă spre dorirea lucrării virtuţilor şi prin ea e răpită spre buna făptuire. Cu-

noştinţa duhovnicească e, prin fire, a doua după lucrarea virtuţilor[241]. Dar amîndurora le premerge frica şi dragostea; iar dragostei îi premerge iarăşi frica. Tot cel ce zice cu neruşinare că se pot cîştiga cele din urmă înainte de lucrarea celor dintîi, a pus în sufletul său cea dintîi temelie a pierzaniei. Căci aceasta e calea Domnului. Pentru că cele din urmă se nasc din cele dintîi.

Să nu schimbi dragostea faţă de fratele tău, pentru dragostea faţă de vreun lucru[242]. Pentru că el are în sine, fără să se vadă, ceva mai de preţ decît orice. Părăseşte cele mici, ca să afli pe cele de preţ. Fii ca un mort în viaţa ta, ca să vieţuieşti după moarte[243]. Dă-te pe tine morţii în nevoinţă, în loc să vieţuieşti în trîndăvie. Nu numai cei ce au primit moartea pentru credinţa în Hristos sînt mucenici, ci şi cei ce mor pentru păzirea poruncilor Lui[244]. Nu fi fără de minte în cererile tale, ca să nu necinsteşti pe Dumnezeu prin micimea cunoştinţei tale. Fii înţelept în rugăciunile tale, ca să te învredniceşti de cele slăvite[245]. Cere cele cinstite de la Cel ce nu pizmuieşte, ca să primeşti cinstea de la El, pentru voia ta cea înţeleaptă. Solomon a cerut înţelepciune şi a primit împreună cu ea împărăţia, deoarece a cerut ca un înţelept, de la Marele Împărat. Elisei a cerut îndoit harul Duhului, aflat în învăţătorul său, şi n-a rămas fără împlinirea cererii. Căci cel ce cere lucruri fără

241. E cunoştinţa raţiunilor dumnezeieşti ale lucrurilor, care vine omului după curăţirea de patimi.

242. Obiectul e mărginit, nu are o dimensiune conştientă şi liberă interioară, nu comunică iubire, poate fi manipulat numai pentru folosul egoist. Persoana trebuie respectată pentru ea însăşi, ca izvor liber şi conştient de comunicare inepuizabilă a iubirii, însetată să dea şi să primească iubirea la nesfîrşit. Nu poate fi stăpînită cu totul.

243. Nu cultiva, adică, alipirea egoistă la lucruri, ca să începi să ai din comuniunea cu Dumnezeu şi cu semenii viaţa care nu se termină niciodată, pentru că nu se epuizează ceea ce îţi pot da aceia.

244. Adică pierd viaţa trecătoare pentru dragostea Persoanei supreme, din care putem avea viaţa nemuritoare.

245. Nu cere cele trecătoare, ci cere iubirea lui Dumnezeu, care va ţine şi se va dărui veşnic prin nesfîrşirea ei.

preţ de la Împăratul dispreţuieşte cinstea Acestuia. Izrael a cerut lucruri mici şi şi-a atras mînia lui Dumnezeu. Căci nu s-a gîndit să se lumineze de cele înfricoşătoare ale lui Dumnezeu în lucrurile lui, ci a cerut cele de trebuinţă pentru stomacul lui. Şi de aceea, «aflîndu-se încă mîncarea în gura lor, mînia lui Dumnezeu s-a suit asupra lor» (Ps. 77, 34). Înfăţişează lui Dumnezeu cererile tale, pe măsura slavei Lui, ca să se mărească slava ta prin El, şi se va bucura de tine[246]. Căci, precum cel ce cere de la împăratul puţin gunoi nu numai că se necinsteşte pe sine pentru lucrul fără de preţ ce l-a cerut, deoarece a dovedit multă necunoştinţă, ci a şi jignit pe împăratul prin cererea lui, aşa şi cel ce cere de la Dumnezeu lucruri pămînteşti în rugăciunile sale. Căci îngerii şi arhanghelii, care sînt marii diregători ai lui Dumnezeu, privesc la tine în vremea rugăciunii tale, ca să vadă ce lucruri ceri de la Stăpînul lor şi se uimesc şi se veselesc cînd văd pe cel pămîntesc uitînd de trupul lui şi cerînd cele cereşti, precum, iarăşi, se mînie pe cel ce a lăsat cele cereşti şi cere gunoiul lui.

Să nu ceri de la Dumnezeu un lucru pe care are grijă să-l dăruiască fără să I se ceară, şi nu numai celor iubiţi ai Săi, ci şi celor străini de cunoştinţa Lui. Nu fiţi ca păgînii, care spun multe în rugăciuni. Căci păgînii cer cele trupeşti, a zis Domnul. «Iar voi nu vă îngrijiţi de ce veţi mînca, sau de ce veţi bea, sau cu ce vă veţi îmbrăca. Căci ştie Tatăl vostru că aveţi trebuinţă de acestea» (Mt., 6, 31). Fiul nu mai cere de la tatăl său pîine, ci cere lucrurile cele mai mari şi cele mai de preţ din casa tatălui său. Pentru neputinţa cugetării oame-

246. Cu cît eşti împodobit de Dumnezeu cu o slavă mai mare, din iubirea Lui, cu atît Se bucură şi El mai mult de tine. Căci în slava ta sporită se arată slava iubirii Lui şi voinţa ta de a o primi şi de a-I răspunde. Desigur, cu cît ceri lucruri mai înalte de la El, cu atît trebuie să te sileşti să le poţi primi, să crezi potrivit cu ele. Cu cît ceri mai multă iubire de la El, cu atît trebuie să te faci mai capabil să o primeşti, să o înţelegi prin iubirea ta. Cine cere lucruri mici de la Dumnezeu nu ştie ce lucruri mari poate dărui El.

nilor a poruncit Domnul să se ceară pîinea cea de toate zilele. Ia seama ce a poruncit celor desăvîrşiţi întru cunoştinţă şi sănătoşi cu sufletul: «Nu vă îngrijiţi de mîncare, zice, sau de îmbrăcăminte» (Mt., 6, 28). «Căci dacă se îngrijeşte de dobitoacele necuvîntătoare şi de pasări şi chiar de cele neînsufleţite, nu cu mult mai mult de voi ? Ci cereţi mai degrabă Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăoga vouă« (Mt., 6, 33).

Iar de ceri lui Dumnezeu un lucru şi trebuie să aştepţi mult, pentru că nu te ascultă degrabă, nu te întrista. Căci nu eşti tu mai înţelept ca Dumnezeu. Aceasta ţi se întîmplă fie pentru că eşti nevrednic de ceea ce ceri, fie pentru că nu sînt căile tale pe măsura cererilor tale, ci dimpotrivă, fie pentru că n-ai ajuns la măsura de a primi darul pe care-l ceri[247]. Pentru că nu trebuie să ne urcăm la măsuri mari înainte de vreme, ca să nu ni se facă fără folos darul lui Dumnezeu, prin prea grabnica primire a lui. Căci tot ce se primeşte uşor repede se şi pierde. Fiecare lucru dobîndit cu durerea inimii e şi păzit cu grijă.

Înseteazădupă Hristos, ca să te îmbeţi de dragostea Lui[248]. Închide ochii tăi de la cele plăcute ale lumii, ca să te învredniceşti de Dumnezeu, să împărăţească pacea Lui în inima ta. Înfrînează-te de la lucrurile pe care le privesc ochii tăi, ca să te învredniceşti de bucuria duhovnicească. De nu-I sînt plăcute faptele tale lui Dumnezeu, să nu-I ceri slava, ca să fii ca un om ce ispiteşte

247. Pentru a primi cunoştinţa înaltă, care se dă odată cu iubirea, trebuie să te nevoieşti şi tu ca să ajungi la nivelul ei printr-o mai mare dorinţă de a-L cunoaşte şi a primi iubirea Lui. Numai efortul nostru ne face să asimilăm darul lui Dumnezeu.

248. Prin acestea şi prin alte cuvinte se arată că Sfîntul Isaac nu se ţine în cadrul nici unui «Cuvînt» strict de titlul lui. Pune în fiecare atîtea lucruri mici şi mari, că aproape în fiecare descrie toate treptele vieţii duhovniceşti

pe Dumnezeu. După vieţuirea ta să fie şi rugăciunea ta. Căci nu poate cere cele cereşti cel legat de cele pămînteşti; şi e cu neputinţă să ceară cele dumnezeieşti cel ce se ocupă cu cele lumeşti. Pentru că dorinţa fiecărui om se arată din faptele lui[249]. Şi pentru lucrurile pentru care se străduieşte, pentru acelea se şi luptă în rugăciune. Cel ce doreşte cele mari nu se îndeletniceşte cu cele mici.

Legat fiind cu trupul, fii totuşi liber şi arată-ţi libertatea ascultării de Hristos[250]. Dar fii şi înţelept în blîndeţea ta, ca să nu fii lăsat să fii furat[251]. Iubeşte smerenia în toate faptele tale, ca să te izbăveşti de cursele greu de cunoscut, care se ivesc mereu în afara căii celor smeriţi la cuget. Nu te feri de necazuri, căci prin ele intri la cunoştinţa adevărului[252]. Şi nu te teme de ispite, pentru că prin ele afli cele de cinste. Roagă-te să nu ajungi în ispite sufleteşti, dar pregăteşte-te cu toată puterea pentru încercările trupeşti. Căci fără acestea nu poţi înainta spre Dumnezeu. Pentru că în lăuntrul lor se află odihna dumnezeiască. Cel ce fuge de ispite fuge de virtute[253]. Dar vorbind de ispite, nu

249. Dorinţa exprimată numai prin cuvinte, fără efortul de a o realiza, nu e serioasă.

250. Trupul nu ne împiedică să fim liberi. Putem alege să săvîrşim prin el fapte diferite şi să-l îndrumăm spre o vieţuire bună sau rea. El nu reprezintă o legalitate rigidă, lineară. El e unealta libertăţii. Sîntem liberi faţă de el mai ales cînd lucrăm pentru Hristos, împlinind poruncile Lui. Altfel, ne arătăm stăpîniţi de el. Chiar libertatea noastră creşte sau scade în raport cu el, în funcţie de voinţa noastră care se afirmă sau abdică de la afirmarea ei. Împlinirea poruncilor lui Hristos înseamnă o spiritualizare a trupului, înseamnă a da tot mai multă putere şi loc libertăţii în trup. Ascultarea de Hristos e act de libertate, de voinţă. Cu cît e mai mare ascultarea de Hristos, cu atît libertatea se afirmă mai mult.

251. Cel blînd poate fi şi înşelat, furat şi robit de cei vicleni pentru blîndeţea lui. El poate să nu fie destul de atent la ispitele ce-i vin.

252. Din necazuri cunoşti neputinţele tale, atîrnarea ta de Dumnezeu; te înveţi smerenia.

253. Pentru că cel ce fuge de ispite fuge de lupta cu ele, prin care se dobîndeşte virtutea.

vorbesc de cele ale poftelor, ci de cele ale necazurilor (de încercări) [254].

Întrebare: Cum se impaca cuvintul : Rugati-va sa< nu intraţi în ispită» (Mt., 27, 41), cu cuvîntul: «Nu vă temeţi de cei ce ucid trupul» (Lc., 13, 14) şi cu cuvîntul : «Cel ce şi-a pierdut sufletul său pentru Mine îl va afla pe el» (Mt., 10, 28, 39) ? Cum ne îndeamnă Domnul pretutindeni spre încercări, iar aci a poruncit să ne rugăm să nu intrăm în ele ? Ce virtute se naşte fără necaz şi încercări ? Sau ce încercare e mai mare ca a se pierde cineva pe sine însuşi şi totuşi Domnul ne porunceşte să o primim pentru El ? Că «cel ce nu ia crucea sa, zice, ca să-Mi urmeze Mie, nu este vrednic de Mine» (Mt., 10, 38). Cum deci, după ce în toată învăţătura Lui ne-a poruncit să intrăm în încercări, aci ne-a poruncit să ne rugăm ca să nu intrăm în ele ? «Că prin multe încercări trebuie să intraţi voi în împărăţia cerurilor» (In, 16, 33); şi: «În lume necazuri veţi avea» ; şi «În răbdarea lor veţi cîştiga sufletele voastre» (Lc., 21, 14).

O, ce subţire e calea învăţăturilor Tale, Doamne! Din această pricină cel înţelept şi cel ce nu citeşte cu cunoştinţă e totdeauna în afara ei. Cînd fiii lui Zevedei şi mama lor au dorit să aibă un scaun cu Tine în Împărăţie, le-ai spus: «Puteţi bea paharul încercărilor pe care Eu îl voi bea şi să vă botezaţi cu botezul cu care Eu Mă voi boteza ?» (Mt., 20, 22). Şi cum ne porunceşti aci, Stăpîne, să ne rugăm să nu intrăm în ispite ? De care ispite ne porunceşti să nu intrăm în ele ?

Răspuns: Roagă-te, zice, să nu intri în ispitele privitoare la credinţă, roagă-te să nu intri în ispitele părerii de sine a minţii, însoţit de dracii hulei şi ai mîndriei. Roagă-te să nu intri, din părăsirea lui Dumnezeu,

254. În greceşte este acelaşi cuvînt pentru ispitele din partea poftelor ţi pentru încercările prin necazuri (πειρασμοί).

în ispita vădită a diavolului, prin relele amintiri ce-ţi vin în cugetul tău, pentru care ai şi fost părăsit. Roagă-te să nu se depărteze de tine îngerul neprihănirii tale, ca să nu fii războit de războiul fierbinte al păcatului şi să te desparţi de înger. Roagă-te să nu intri în ispita aţîţării din partea cuiva împotriva altcuiva, sau în ispita îndoielii şi şovăirii, prin care sufletul e împins cu sila în mare luptă.

Dar încercările trupului pregăteşte-te să le primeşti cu tot sufletul şi pluteşte în ele cu toate mădularele tale şi umple-ţi ochii tăi de lacrimi, ca să nu se depărteze de la tine Păzitorul tău. Căci în afara încercărilor nu se arată purtarea de grijă a lui Dumnezeu şi nu se poate învăţa înţelepciunea Duhului şi nici dorul de Dumnezeu nu se arată întărit în suflet. Căci înainte de încercări omul se roagă lui Dumnezeu ca un străin. Dar cînd intră în încercări pentru dragostea Lui şi nu primeşte schimbare, îl are pe Dumnezeu ca pe un datornic şi e socotit la Dumnezeu ca un fiu adevărat. Pentru că a războit pe vrăjmaşul său şi l-a biruit pentru voia lui Dumnezeu[255].

«Rugaţi-vă să nu intraţi în ispite» aceasta înseamnă: roagă-te să nu intri în ispita cea înfricoşată a diavolului pentru mîndria ta, ci pentru că iubeşti pe Dumnezeu, ca puterea Lui să-ţi ajute ţie şi să biruiască în tine pe vrăjmaşii tăi. Roagă-te ca să nu intri în aceste ispite pentru răutatea gîndurilor şi faptelor tale, ci ca să se probeze dragostea ta faţă de Dumnezeu şi să se slăvească puterea Lui în răbdarea ta. A Lui fie slava şi stăpînirea în vecii vecilor ! Amin.

255. Îl are pe Dumnezeu ca pe un datornic, pentru că Dumnezeu, lăsîndu-l în încercări, a arătat că se ocupă de el, că Îi este la inimă, că vrea să-l crească duhovniceşte. Dar prin aceasta se şi obligă să-l ajute cînd necazurile sînt prea mari. Iar cel ce s-a luptat cu încercările a făcut voia lui Dumnezeu din iubire faţă de El, ca un fiu al Lui, care vrea să crească aşa cum voieşte Dumnezeu. Iar în această biruire a încercărilor a simţit în el puterea lui Dumnezeu. Deci nu e vorba de o datorie juridică a lui Dumnezeu.

CUVÎNTUL XLV

Despre mila Stăpînului, prin care s-a pogorît, din înălţimea măririi Lui, la neputinţa oamenilor; şi despre încercări

Dar Domnul nostru, arătîndu-şi purtarea de grijă, după chipul milei Sale şi după măsura harului Său, a poruncit, dacă observi bine, să ne rugăm şi pentru încercările trupeşti. Căci văzînd că firea noastră e slabă, din pricina trupului pămîntesc supus putrezirii, şi că nu se poate împotrivi încercărilor, cînd ajunge în mijlocul lor, şi de aceea cade din adevăr şi o ia la fugă şi e biruit de necazuri, ne-a poruncit să ne rugăm, ca să nu cădem pe neaşteptate în încercări, dacă e cu putinţă să bineplăcem lui Dumnezeu şi fără ele. Însă dacă omul, din pricina unei foarte mari virtuţi, cade deodată în încercări înfricoşătoare şi nu rabdă în ele, nu poate nici să-şi desăvîrşească virtutea în acea vreme.

Nu trebuie să ne prefacem nici faţă de noi înşine, nici faţă de alţii. Nici să nu părăsim starea noastră aleasă şi lucrul cel bun, prin care se îmbogăţeşte viaţa noastră ca o vistierie, şi să ne dăm felurite scuze şi temeiuri pentru moleşeală, ca de pildă porunca de a ne ruga să nu intrăm în ispită[255 a]. Căci despre aceştia s-a spus că din pricina poruncii păcătuiesc într-ascuns. De se va întîmpla deci omului să-i vină vreo ispită şi să calce vreo poruncă din acestea, adică să părăsească neprihănirea, sau vieţuirea călugărească, sau să tăgăduiască credinţa, sau să nu se nevoiască pentru Hristos,

255 a. Unii îşi dau ca scuză că nu au rezistat vreunei ispite faptul că n-au putut, pentru că de aceea ne-a poruncit Domnul să ne rugăm să nu cădem în ispită. Adică ne-a poruncit aceasta, pentru că ştia că nu putem rezista. Deci dacă totuşi, împotriva rugăciunii noastre, am ajuns într-o ispită, şi n-am putut rezista, vina nu e a noastră, ci a Domnului, că n-a împlinit rugăciunea noastră de a nu ne lăsa să ajungem în ispită. Dar noi trebuie să luptăm cu ispita şi să fim siguri că în lupta aceasta a noastră este şi ajutorul Lui.

sau să calce vreuna din porunci, acesta, întrucît s-a înfricat şi nu s-a împotrivit bărbăteşte ispitelor, a căzut din adevăr.

Deci să dispreţuim cu toată puterea trupul şi să predăm sufletul lui Dumnezeu şi să intrăm în numele Domnului în luptă cu ispitele. Şi Cel ce a izbăvit pe Iosif in Egipt şi l-a arătat pe el chip şi pildă neprihănirii şi Cel ce a păzit pe Daniel nevătămat în groapa leilor şi pe cei trei tineri în cuptorul de foc şi l-a scos pe Ieremia din groapa cu noroi şi i-a dăruit lui milă în mijlocul taberei caldeilor şi l-a scos pe Petru din închisoarea cu uşile încuiate şi l-a scăpat pe Pavel din sinagoga iudeilor şi, pe scurt, Cel ce întotdeauna şi în tot locul şi în toată ţara este împreună cu slugile Sale, şi-Şi arată întru ei puterea şi biruinţa Sa, şi-i păzeşte pe ei prin multe minuni, şi le arată mîntuirea Sa în toate necazurile lor să ne întărească şi pe noi şi să ne izbăvească din mijlocul valurilor ce ne învăluie pe noi! Amin.

Să avem deci rîvnă în sufletele noastre împotriva diavolului şi a slugilor lui, cum au avut Macabeii şi sfinţii prooroci şi apostoli şi mucenicii şi cuvioşii şi drepţii care au păzit legile dumnezeieşti şi poruncile Duhului în locuri înfricoşătoare şi în încercări atotcumplite şi au aruncat lumea şi trupul lor înapoia lor şi au stăruit în dreptatea lor, nelăsîndu-se biruiţi de primejdiile ce le înconjurau, odată cu sufletele, şi trupurile, ci au biruit cu bărbăţie; ale căror nume au fost scrise în cartea vieţii pînă la a doua venire a lui Hristos ; şi a căror învăţătură s-a păstrat prin porunca lui Dumnezeu spre învăţarea şi întărirea noastră, precum mărturiseşte fericitul apostol (Rom., 15, 4), ca să ne facem înţelepţi şi să învăţăm căile lui Dumnezeu şi să avem sub ochi istorisirile şi vieţile lor, ca să umblăm pe calea lor şi să ne asemănăm lor.

Cît de dulci sînt cuvintele dumnezeieşti, sufletului preaînţelept! Ca o hrană ce încălzeşte trupul. Şi cît de dorite sînt istorisirile despre cei drepţi, urechilor celor blînzi! Ca o udătură neîncetată, plantei de curînd sădite.

Gîndeşte-te, deci, iubitule, pururea, la pronia lui Dumnezeu, prin care ne poartă de grijă de la început şi pînă acum, ca printr-un leac ochilor slăbiţi, şi păstrează în tine pomenirea Lui în toată clipa. Şi cugetă şi te îngrijeşte şi te lasă povăţuit de acestea, ca să înveţi să ai în sufletul tău amintirea măririi cinstei lui Dumnezeu şi să afli sufletului tău viaţă veşnică în Hristos Iisus, Domnul nostru; în El, Care S-a făcut Mijlocitorul între Dumnezeu şi oameni, ca Unul ce S-a unit din amîndoi şi de a Cărui slavă ce înconjoară tronul măririi Lui cetele îngerilor nu se pot apropia, dar Care S-a arătat pentru noi în lume în înfăţişare săracă şi smerită, precum zice Isaia, că «L-am văzut pe El şi nu avea nici chip, nici frumuseţe» (Is., 53, 2) ; în El Care, fiind nevăzut întregii firi zidite, a îmbrăcat trup şi a desăvîrşit iconomia spre mîntuirea şi viaţa tuturor neamurilor ce se curăţesc prin El. Căruia se cuvine slava şi stăpînirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL XLVI

Despre felurile diferitelor încercări şi cîtă dulceaţă au în ele încercările ce ne vin şi le răbdăm pentru adevăr. Şi despre treptele şi felurile de vieţuire, prin care trece omul cel înţelept

Virtuţile urmează una după alta, ca să nu fie calea virtuţii neplăcută şi grea; şi pentru că se dobîndesc pe rînd. Şi aşa faptele grele săvîrşite pentru bine se fac plăcute ca unele ce se întăresc unele pe altele în

bine. Căci nimeni nu poate dobîndi cu adevărat neagonisirea, de nu se convinge pe sine şi nu se pregăteşte să rabde încercările cu bucurie. Şi nimeni nu poate să rabde încercările, decît cel ce a crezut că e ceva mai presus de tihna trupească, protivnică necazurilor de care s-a pregătit să se facă părtaş şi pe care e gata să le primească.

Deci în tot cel ce s-a pregătit pe sine, se mişcă întîi iubirea de necazuri, apoi se iveşte gîndul de a se face sărac de lumea aceasta. Şi tot cel ce voieşte să se apropie de necaz mai întîi se lipseşte prin credinţă de toate, apoi se apropie de necazuri. Dar cel ce se lipseşte pe sine de lucrurile materiale, dar nu se lipseşte de lucrarea simţurilor, adică de văz şi de auz, îşi pricinuieşte sie-şi un îndoit necaz şi se va chinui şi necăji în chip îndoit[256]. Mai bine zis, ce folos e că se lipseşte de lucrurile supuse simţurilor, iar prin simţuri se îndulceşte de ele ? Căci ceea ce pătimea înainte prin faptele în legătură cu ele, pătimeşte şi acum din patimile pentru ele, pentru că amintirea obişnuinţei cu ele nu se depărtează din cugetarea lui. Căci dacă nălucirile lor ivite în cugetare pricinuiesc omului durere, chiar în lipsa lucrurilor însele, ce să spunem despre înfăţişarea lor apropiată ? Drept aceea, bună este retragerea, căci ajută foarte mult. Pentru că ea îmblînzeşte cu bărbăţie gîndurile şi sădeşte putere în vieţuire şi învaţă pe om să suporte cu multă răbdare necazurile ce-i vin neapărat prin aceasta [257].

256. A nu avea nişte lucruri, dar a privi la ele, e un chin îndoit: unul constă în a nu le avea, altul în a le dori. Dorinţa face neposedarea lor mai chinuitoare decît simpla neposedare.

257. Avem aci o ilustrare a legăturii între încercare şi ispită: cînd eşti lipsit de anumite lucruri, suferi de o încercare, de un necaz; cînd le ai, suferi de ispita de a le folosi pentru plăcere. E bine cînd faci să treacă ispita în încercare. Limba română are două cuvinte pentru aceste stări: încercare şi ispită. Limba greacă şi slavă au un singur cuvînt: *πειρασμός* (greacă), ispita (slavă). Dar şi în limba română, dată fiind trecerea fluidă de la una la alta, e greu de a decide totdeauna care din cei doi termeni trebuie ales.

Să nu cauţi să primeşti sfat de la cineva care nu se află în vieţuirea ta, chiar dacă ar fi foarte înţelept. Încredinţează mai degrabă gîndul tău unui om neînvăţat, dar care a făcut cercarea lucrurilor, decît unui filozof învăţat, care vorbeşte din citiri, fără cercarea lucrurilor. Dar ce este cercarea (experienţa) ? Cercarea stă nu în a primi cineva privirea unor lucruri, fără să fi luat cunoştinţa lor în sine însuşi, ci în a simţi în chip limpede prin cercare folosul şi paguba lor, pentru faptul că a petrecut în ele timp îndelungat[258]. De multe ori un lucru pare păgubitor, dar în lăuntrul lui are o lucrare plină de folos. În acelaşi fel socoteşte şi despre lucrul dimpotrivă. Adică, de multe ori un lucru pare să fie de folos, dar înăuntru e plin de vătămare. De aceea, mulţi dintre oameni află pagubă în lucrurile ce par să aducă un cîştig. Dar nici de la aceştia nu primim mărturia adevărată a cunoştinţei[258a]. Foloseşte-te deci de sfătuitorul acela care ştie să probeze cu răbdare lucrurile care cer o dreaptă socoteală (un discernămînt). De aceea nu oricine e vrednic de crezămînt cînd dă un sfat, ci numai acela care mai întîi şi-a chivernisit bine libertatea lui şi nu se teme de învinovăţiri şi de clevetiri.

Cînd afli deci pace neschimbată în calea ta, teme-te, pentru că eşti departe de cărarea pe care păşesc picioarele obosite ale sfinţilor. Căci cu cît păşeşti mai sigur pe calea ce duce spre cetatea Împărăţiei şi te apropii de cetatea lui Dumnezeu, cu atîta să ai mai mult ca

258. Adevărata încercare, sau «cercare» sau experienţă, cere deci şi timp, nu ajunge o gustare trecătoare a unei situaţii. Aceasta ne arată ce preţ trebuie să punem pe părerile unor teologi care se ocupă prin «studiu» (prin «cercetare») cu mistica, dar nu au făcut prin trăire îndelungată experienţa vieţii în Dumnezeu.

258 a. Nici de la cei care, părînd că fac lucruri rele, împlinesc lucruri bune şi viceversa, să nu primim sfaturi, ci de la cei ce au o viaţă bună în toată limpezimea : de la cei ce fac binele prin fapte ce se arată ca bune (se poate ca aci să fie vorba şi de un fel de aplicare a dictonului: «Scopul scuză mijloacele»). Dar textul spune în continuare că nici aceştia nu sînt lipsiţi de clevetiri, de defăimări. Dar un semn în plus al bunătăţii lor este că nu răspund la fel la asemenea clevetiri, ci-şi păstrează pacea lor.

semn tăria încercărilor ce te întîmpină. Şi cu cît te apropii şi înaintezi, cu atît se înmulţesc încercările împotriva ta. Cînd simţi deci în sufletul tău încercări mai felurite şi mai tari, să ştii că în acele timpuri sufletul tău a primit cu adevărat în ascuns o altă treaptă mai înaltă şi i s-a adăugat la starea în care se află un har nou. Căci după măsura harului aduce Dumnezeu peste suflet necazurile altor încercări. Nu înţelege prin ele încercările lumeşti, care se întîmplă unora pentru că au pus frîu răutăţii în lucrurile văzute, nici tulburări trupeşti, ci încercări ce se potrivesc călugărilor care se liniştesc, pe care le vom deosebi mai pe urmă[258 b].

Iar dacă sufletul suferă de vreo slăbiciune şi nu poate răbda încercările cele mari şi se roagă să nu intre în ele, iar Dumnezeu îl ascultă, să ştii că în măsura în care te întăreşte faţă de încercările cele mari, în aceeaşi măsură te învredniceşte şi de darurile cele mari. Căci nu dă Dumnezeu un dar mare, fără o mare încercare. Pentru că după încercări a rînduit Dumnezeu şi darurile, potrivit cu înţelepciunea Lui, pe care nu o pricep cei zidiţi de El. Drept aceea, din necazurile grele ce ţi se întîmplă prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, să cunoşti cîtă cinste a primit sufletul tău din partea măririi Lui. Căci pe măsura întristării, e şi mîngîierea.

Întrebare: Care e deci mai inainte : incercarea si apoi darul, sau întîi darul şi după el încercarea ?

Răspuns: Nu vine încercarea, dacă n-a primit sufletul mai întîi în ascuns o mărire peste măsura lui. E duhul harului, pe care l-a primit mai întîi. Despre aceasta dă mărturie încercarea Domnului şi la fel încercările apostolilor. Căci n-au fost lăsaţi să intre în

258 b. Nu e vorba de încercări ce se întîmplă călugărilor care se află încă în treapta făptuirii, pentru că se înfrînează de la faptele rele. E vorba aci de încercările mai mari care vin peste cei din treapta înaltă a liniştirii. Nici aceştia nu au pace neschimbată pe calea lor. Şi nu e bine cînd o au. Căci nu mai au prilejul să-şi întărească încordarea în lupta pentru păzirea liniştii.

încercări pînă ce n-au primit mîngîierea. Pentru că celor ce se împărtăşesc de bunătăţi li se cuvine să rabde încercările pentru ele. Căci după bine vine şi necazul pentru el. Aşa i-a plăcut lui Dumnezeu să facă în toate [259].

Dar dacă aşa se întîmplă, adică dacă harul vine înaintea încercării, totuşi simţirea încercărilor vine înaintea simţirii harului, pentru probarea libertăţii. Căci niciodată nu se arată în vreunul harul înainte de a gusta încercările. Deci harul vine în minte înainte, dar în simţire, mai pe urmă[260]. Drept aceea se cuvine ca în vremea acestor încercări să avem două simţiri protivnice ce nu sînt întru nimic asemenea : acestea sînt bucuria şi frica. Bucuria că te afli umblînd pe calea călcată de sfinţi, mai bine zis de Cel ce a dat viaţă tuturor. Şi lucrul acesta e vădit din cunoştinţa (diagnoza) ce ţi-o dau încercările. Iar frica trebuie s-o avem, ca nu cumva din pricina mîndriei să fim ispitiţi de acestea[261]. Dar cei smeriţi cu inima sînt înţelepţiţi de har, ca să le poată deosebi pe acestea şi să cunoască care este ispita ce se iveşte ca un rod al mîndriei şi care, cea care se iveşte

259. O aplicare a sinergiei la suportarea necazurilor. Şi o înţelegere a acestei sinergii (a împreună-lucrării libertăţii cu harul), ca un mijloc de sporire duhovnicească. Omul, dînd răbdarea sa, nu o dă fără să fi primit harul pentru această răbdare. Şi aceasta înscrie o linie de creştere duhovnicească în viaţa lui. După suportarea unei încercări cu ajutorul unui har, vine o altă încercare mai mare pe baza unui har mai mare.

260. Aşa e şi cu harul Tainelor. Întîi se ascunde sămînţa în pămînt, apoi se arată rodul ei. Harul se dă într-un moment, dar lucrarea lui e îndelungată şi efectele se arată treptat. Totuşi chiar aşa ascuns, harul ajută de la început omului în suportarea încercărilor, în lupta cu pornirile spre păcat. Observăm aci expresia «simţirea harului», care va fi reproşată sfîntului Simeon Noul Teolog de Hausherr. Sfîntul Simeon va spune să nu aştepte cineva mîntuirea dacă nu ajunge la simţirea harului. Sfîntul Isaac condiţionează simţirea harului de răbdarea şi biruirea încercărilor.

261. Aci se face o deosebire clară între încercări şi ispite, dar se arată şi trecerea uşoară de la unele la altele. Încercările (πειρασμοί) ne pot deveni ispite (πειραζόμεθα έν τούτοις). Ca în cea mai mare parte a scrierii, avem şi aci o magistrală înfăţişare a complexităţii contradictorii a stărilor sufleteşti. Trebuie să ne bucurăm de încercări (de ceea ce ne doare); şi în acelaşi timp trebuie să ne temem ca nu cumva îndulcindu-ne numai de bucuria durerii încercărilor, să cădem în ispita mîndriei că le putem suporta.

ca o lovitură de pe urma iubirii[262]. Căci încercările din abatere şi din sporirea vieţuirii în bine se deosebesc de ispitele ce vin din părăsirea cea spre povăţuire, pentru trufia inimii.

Încercările prietenilor lui Dumnezeu, care sînt cei smeriţi la cuget

Încercările ce sînt aduse de toiagul duhovnicesc spre înaintarea şi creşterea sufletului, prin care se deprinde şi se probează sufletul ce se nevoieşte, sînt acestea : pregetarea, îngreunarea trupului, moleşeala mădularelor, trîndăvia, zăpăceala cugetării, închipuirea slăbiciunii trupului, încetarea nădejdii pentru o vreme, întunecarea gîndurilor, lipsa unui ajutor omenesc, lipsa celor trebuincioase trupului şi cele asemenea acestora. Din aceste ispite omul dobîndeşte un suflet însingurat şi părăsit şi o inimă omorîtă şi smerită. Şi prin acestea este pus la încercare dacă vine la dorirea Ziditorului. De aceea, Purtătorul de grijă le rînduieşte pe acestea spre puterea şi trebuinţa celor ce le primesc pe ele. În ele sînt amestecate mîngîierea şi strîmtorările, lumina şi întunericul, războaiele şi ajutoarele şi, scurt vorbind, îngustarea şi lărgimea. Ele (de se folosesc spre bine) sînt semnul sporirii omului prin ajutorul lui Dumnezeu[263].

262. Ceea ce se iveşte ca rod al mîndriei este ispită, dar poate fi şi încercare (necaz); iar ceea ce se iveşte ca lovitură de pe urma iubirii este încercare, dar poate fi şi ispită. Numai discernămîntul distinge cînd fiecare din aceste urmări este încercare sau ispită.

263. Toate acestea au atît aspectul de încercări, cît şi pe cel de ispite. Depinde de cum sînt folosite : pentru ieşirea din ele spre Dumnezeu, sau pentru căderea deplină. Voinţa omului e cea care le dă ultima calificare. Ele sînt o cumpănă pusă în faţa omului, ca să o aplece fie într-o parte fie în alta. Fără ele, adică fără biruirea lor, nu poate înainta omul spre Dumnezeu. De aceea se dau pe măsura nivelului la care a ajuns omul, pe măsura capacităţii lui de a cîştiga din ele.

Ispitele duşmanilor lui Dumnezeu, care sînt cei mîndri

Iar ispitele venite prin părăsirea lui Dumnezeu, împotriva celor neruşinaţi ce se înalţă în cugetele lor în faţa bunătăţii lui Dumnezeu şi nedreptăţesc această bunătate prin mîndria lor[264], sînt acestea : ispitele arătate ale dracilor, care sînt şi ele mai presus de hotarul puterii sufletului[265], lipsirea de puterile înţelepciunii aflătoare în ei, simţirea năpraznică a nălucirii curviei, îngăduită împotriva lor spre smerirea trufiei lor, mînierea grabnică, voinţa de a impune voia lor, de a se certa prin cuvinte, de a certa, dispreţuirea inimii, desăvîrşita amăgire a minţii, hule împotriva numelui lui Dumnezeu, gînduri nebuneşti pricinuitoare de rîs, mai bine zis de plîns, faptul de a se face de rîsul oamenilor şi de a-şi pierde cinstea lor, de a se face de ruşine şi de ocară prin lucrarea dracilor în multe feluri, în chip ascuns şi arătat, pofta de a se amesteca şi petrece cu lumea, de a grăi şi vorbi aiurea totdeauna, în chip nebunesc, şi de a născoci pururea vreo noutate printr-o proorocire mincinoasă, de a făgădui multe peste puterea proprie. Şi acestea sînt cele sufleteşti.

Iar în cele trupeşti i se ivesc unuia ca acesta întîmplări dureroase ce stăruie pururea în împletire cu el şi sînt anevoie de destrămat, întîlniri cu oameni răi şi necredincioşi; ba i se întîmplă să cadă pe mîinile unor oameni ce-l necăjesc, să i se clatine inima mereu şi dintr-odată, fără pricină, din frica lui Dumnezeu. Aceştia pătimesc de multe ori căderi mari de pe

264. Nedreptăţesc bunătatea lui Dumnezeu prin mîndrie, pentru că folosesc darurile date lor de această bunătate, ca să le facă neplăcute oamenilor, ca aceştia să se plîngă pentru că Dumnezeu le-a făcut acelora parte de unele daruri, ca să le folosească împotriva semenilor lor.

265. Sînt ispite de la draci ce întrec puterea sufletului de a le rezista, precum sînt daruri de la Dumnezeu, care sînt mai presus de puterea naturală a omului. Dar cele din urmă măresc puterea omului, pe cînd cele dintîi o anulează şi pe cea pe care el o are.

stînci şi de pe locuri înalte; şi alte asemenea acestora, ce li se întîmplă spre zdrobirea trupului. Şi, în sfîrşit, lipsa celor ce-i pot sprijini inima din puterea lui Dumnezeu şi a nădejdii credinţei lor; şi, pe scurt, cîte neputinţe mai presus de putere sînt aduse asupra lor, împreună cu cele din ei. Toate acestea cîte le-am înşirat şi le-am numărat fac parte din felurile ispitelor mîndriei.

Iar începutul acestora se iveşte în om cînd începe să se socotească pe sine înţelept în ochii săi. Şi acesta se mişcă în toate aceste rele după măsura primirii unor astfel de gînduri ale mîndriei.

Drept aceea, cunoaşte din felurile ispitelor căile uşurătăţii cugetării tale. Iar de vezi vreunele din aceste încercări amestecate în încercările spuse înainte de ele, cunoaşte că în măsura în care ai din acestea, în aceeaşi măsură s-a cuibărit în tine mîndria.

Despre răbdare

Ascultă iarăşi şi un alt fel. Toate greutăţile şi necazurile ce nu sînt răbdate au în ele un chin îndoit[266]. Căci răbdarea omului micşorează apăsarea lor. Lipsa de curaj e maica chinului. Iar răbdarea e maica mîngîierii şi o putere care obişnuieşte să se nască din lărgimea inimii. Dar această putere e greu să o afle omul în necazurile lui fără darul dumnezeiesc, care se iveşte din urmărirea rugăciunii şi din vărsarea lacrimilor.

266. Răbdarea e o tărie spirituală care micşorează tăria necazurilor. Prin faptul că nu le rabzi, nu le micşorezi şi nu le înlături. De suportat tot le suporţi, căci n-ai ce face. Dar suportarea fără răbdare e îndoit sau însutit de grea. Cu cît rabzi necazurile cu voia, cu atît pui un efort care le mărgineşte puterea ; cu cît eşti mai fără răbdare în ele, cu atît le măreşti chiar prin aceasta, părîndu-ţi de nesuportat, fără limită şi de nestăpînit prin puterea ta. Necazul care-ţi apare, cînd nu-l rabzi, ca nemărginit, îl mărgineşti, îl stăpîneşti prin răbdare, căci în ea e puterea lui Dumnezeu care-l mărgineşte. Propriu zis simţi această putere cum îl limitează. E şi aceasta o formă a sinergiei: cu cît te încordezi mai mult în răbdare, cu atît puterea lui Dumnezeu îţi ajută să biruieşti necazul. Aceasta se spune în continuare.

Despre lipsa de curaj

Cînd Dumnezeu voieşte să necăjească pe om şi mai mult, îl lasă să intre pe mîinile lipsei de curaj. Şi aceasta naşte în el puterea tare a trîndăviei, prin care gustă o sugrumare a sufletului care e una cu gustarea gheenei. Iar din aceasta vine duhul ieşirii din minţi[267], din care răsar zeci de mii de ispite: zăpăceala, iuţimea, hula, defăimarea, gîndurile sucite, mutarea dintr-un loc în altul şi cele asemenea acestora. Iar de întrebi care este pricina lor, îţi voi spune că negrija. Leacul tuturor acestora este unul. Şi în mîna acestuia află cineva îndată mîngîierea în sufletul său. Şi care este acesta ? Smerita cugetare a inimii. Fără aceasta nu poate surpa cineva zidul acestor rele, ci le face mai degrabă să-l copleşească[267a].

Să nu te mînii pe mine că-ţi spun adevărul. Ţi-l spun, pentru că nu l-ai căutat în sufletul tău. Dar de voieşti, intră în ţara lui şi vei vedea cum îţi dă ţie dezlegare de răutatea ta. Căci pe măsura smeritei tale cugetări, ţi se dă ţie şi răbdarea în necazurile tale[268]. Şi după răbda-

267. Lipsa de curaj e una cu sporirea trîndăviei, ca renunţare la efortul de a răbda necazurile. Dar ea măreşte chinul pînă la proporţiile unui chin de iad. Aceasta e nelimitarea iadului, care are în ea şi un element subiectiv). Aceasta duce la deznădejde şi la o adevărată ieşire din minţi. Căci e o înrudire între ieşirea din minţi, deznădejde şi între sentimentul că greutatea şi durerea nu au margini. E în toate o lipsă de înţelegere a realităţii limitate a necazului; e o întindere subiectivă a întunericului la nesfîrşit. Deznădejdea şi iadul sînt legate astfel de slăbirea voinţei de a răbda şi slăbirea voinţei, de lipsirea de harul dumnezeiesc.

267 a. Smerita cugetare, fiind o recunoaştere a autolimitării prin cunoaşterea nesfîrşirii puterii dumnezeieşti, vede prin aceasta şi limitarea necazurilor şi primeşte puterea răbdării lor. De aceea, unde e smerita cugetare nu poate fi iadul nelimitării părute a necazurilor şi a patimilor care sînt pricina lor. Unde se vede nelimitarea lui Dumnezeu, nu se mai poate trăi o altă nelimitare, cea a iadului. Prin această smerită cugetare ce are evidenţa nelimitării lui Dumnezeu, limităm şi durerile ce ni le poate pricinui apropierea morţii şi poate că şi urmările ei nelimitate. Iar cum prin mărirea subiectivă a durerilor, le dăm şi un fel de mărire reală pentru noi, aşa prin limitarea subiectivă a urmărilor morţii, le limităm şi în mod obiectiv.

268. Este de remarcat paradoxul că smerenia, care e autolimitare şi care pare lipsă de efort, implică în ea cel mai mare efort şi deci şi puterea

rea ta se uşurează şi greutatea necazurilor tale şi vei dobîndi mîngîiere. Iar după mîngîierea ta, se măreşte dragostea către Dumnezeu. Şi după dragostea ta, se măreşte bucuria ta în Duhul cel Sfînt. Totuşi pe cei ce sînt fii cu adevărat, Preamilostivul nu binevoieşte să-i scoată din încercările lor, nici nu-i izbăveşte de aceste încercări, ci-i îmbracă cu răbdare în ele. Şi toate aceste bunătăţi le primesc în mîna răbdării lor, spre desăvîrşirea sufletelor lor[269]. Hristos, Dumnezeul nostru, să ne învrednicească prin harul Lui să răbdăm relele pentru dragostea Lui, întru mulţumirea inimii. Amin.

CUVÎNTUL XLVII

Trupul fricos de încercări se face prietenul păcatului

A zis oarecare dintre sfinţi că trupul fricos de încercări se face prieten al păcatului, ca să nu se strîmtoreze şi să-şi piardă viaţa prin moartea lui. Dar tocmai de aceea Duhul cel Sfînt îl sileşte să moară. Căci ştie că de nu va muri, nu va birui păcatul. Astfel, de voieşte cineva să locuiască Domnul în el, îşi sileşte trupul său şi slujeşte (liturghiseşte) Domnului şi se face slujitorul Lui prin împlinirea poruncilor Duhului cele scrise de apostol, şi-şi păzeşte sufletul său de faptele cărnii, despre care a scris apostolul. Căci numai cînd slăbeşte trupul prin post şi smerenie, sufletul se întăreşte în rugăciuni. Pentru că trupul are obiceiul ca atunci cînd e strîmtorat în multe feluri de necazuri şi de lipsuri în liniştirea lui, încît se apropie de moarte (se mortifică) în viaţa lui, să te roage, spunîndu-ţi: «Îngăduie-mă pu-

de răbdare a necazurilor, de limitare a lor, prin evidenţa nelimitării puterii dumnezeieşti pe care o trăieşte.

269. Dumnezeu nu-i cruţă de necazuri pe cei iubiţi, pentru că fără ele n-ar spori în virtutea răbdării şi a smereniei. Dar dîndu-le necazuri, le dă şi putere să rabde şi să se smerească.

ţin, ca să vieţuiesc mai măsurat[270]. Căci acum păşesc drept, pentru că am fost probat de acest fel de rele». Şi cînd îl odihneşti de necazuri şi-i dai puţină slobozenie, pentru că ai pătimit împreună cu el, şi se odihneşte chiar şi numai puţin, îţi şopteşte, linguşindu-te puţin[271], pînă ce te face să ieşi din pustie (căci linguşirile lui sînt foarte puternice). Şi-ţi zice : «Putem vieţui cum se cuvine şi aproape de lume. Căci am fost mult probaţi. Deci putem să rămînem în cele ce am ajuns. Pune-mă numai la încercare şi de nu voi fi cum voieşti, ne putem întoarce. Că doar nu fuge pustia de noi». Dar nu-i crede, oricît te-ar ruga şi oricîte făgăduieli ţi-ar face. Pentru că nu împlineşte ceea ce a spus. După ce îi împlineşti cererea, te aruncă în căderi mari, din care nu te vei putea ridica şi ieşi.

Cînd te lenevești în faţa ispitelor şi eşti sătul de ele, spune-i trupului: «Tu iarăşi doreşti necurăţia şi viaţa întinată». Şi dacă-ţi spune : «E păcat să te omori pe tine», răspunde-i: «Mă omor pe mine[272], pentru că nu voiesc să trăiesc în necurăţie. Mor aici, ca să nu văd moartea adevărată a sufletului meu, cea de la Dumnezeu[273]. Îmi este de folos ca să mor aici pentru curăţie şi să nu trăiesc viaţa în lume. Moartea aceasta am ales-o cu voia pentru păcatele mele. Mă omor pe mine, pentru că am păcătuit Domnului şi nu mai voiesc să-L mînii. De ce să voiesc viaţa depărtată de Dumnezeu ? Rabd necazurile acestea ca să nu mă înstrăinez de nădejdea cerească. Ce folos are Dumnezeu de viaţa mea de aici, dacă o trăiesc în chip rău şi-L mînii pe El ?».

270. Să nu mai vieţuiesc atît de strîmtorat, de lipsit, de aspru.

271. Te linguşeşte că ai sporit mult şi deci poţi să-i dai puţină odihnă.

272. Mă mortific, sau omor poftele rele.

273. Moartea adevărată, care este despărţirea de Dumnezeu. Moartea care nu desparte de Dumnezeu nu e moarte adevărată, ci, poartă spre viaţă. Iar despărţirea de Dumnezeu e fapta omului. De aceea nu Dumnezeu a făcut moartea. Dar El acceptă moartea poftelor, moartea egoismului, moartea morţii. Căci ea e calea spre viaţă adevărată, cea în Dumnezeu.

CUVÎNTUL XLVIII

Din ce pricină a îngăduit Dumnezeu încercările pentru cei ce-L iubesc pe El

Din dragostea pe care sfinţii o arată lui Dumnezeu, ei pătimesc pentru numele Lui încercările care-i strîmtorează, căci El nu Se depărtează de cei ce-L iubesc şi inima lor dobîndeşte îndrăznire ca să-L vadă în chip neacoperit şi să ceară de la El cele de folos cu încredere. Căci mare este puterea rugăciunii făcute cu îndrăzneală. De aceea a lăsat Dumnezeu pe sfinţii Lui să fie încercaţi de toate încercările, ca ei să primească iarăşi cercarea şi proba ajutorului Lui şi să vadă cîtă purtare de grijă are de ei; dar şi ca să dobîndească din încercări înţelepciune şi să nu rămînă neînvăţaţi, lipsindu-se de cîştigul ambelor părţi ale deprinderii. Căci ei cîştigă astfel prin cercare cunoştinţa tuturor şi nu ajung de batjocura dracilor. Pentru că dacă s-ar deprinde numai în cele bune, dar ar fi lipsiţi de cealălaltă deprindere[274], ar fi lipsiţi de cercare (de experienţa) în războaie.

Şi de am zice că prin aceasta Dumnezeu îi deprinde pe ei fără să le dea vreo cunoştinţă, am spune că Dumnezeu voieşte ca ei să fie ca boii şi ca asinii şi ca cei ce nu au libertatea în unele lucruri[275]. Dar nu gustă omul binele, dacă nu e probat mai întîi prin cercarea celor rele. Aceasta, pentru ca, atunci cînd se întîlneşte în ele cu binele, să se folosească de ele prin cunoştinţă

274. Deprinderea în răbdarea necazurilor.

275. Deci oamenii, avînd înţelegere şi nefiind ca animalele, văd un sens şi în necazurile ce le vin. Nu se deprind să le suporte în chip simplu, fără să cîştige prin aceasta o experienţă, o cunoştinţă, să tragă o concluzie. Acesta e încă un motiv pentru care le primesc în chip liber, nu ca animalele ce le suportă fără libertate, pentru a cîştiga o simplă deprindere în a împlini din frică voia stăpînului lor.

şi libertate, ca prin cele ce-i sînt proprii[276]. Cît de dulce e cunoştinţa cîştigată prin deprinderea din cercarea lucrurilor şi cîtă putere dăruieşte celui ce a aflat-o pe ea prin multa lui cercare (experienţă), e un lucru cunoscut celor ce s-au încredinţat despre aceasta şi au simţit ajutorul ei, cum le e cunoscută şi slăbiciunea firii şi sprijinirea ei din partea puterii dumnezeieşti. Căci atunci ei cunosc că Dumnezeu, oprind mai întîi ajutorul Său de la ei, îi face să simtă slăbiciunile firii şi greutatea încercărilor şi viclenia vrăjmaşului; şi cu cine au de luptat şi în ce fire sînt îmbrăcaţi şi cum sînt păziţi de puterea dumnezeiască; şi cît drum au făcut şi cît au urcat pe el; şi cum slăbesc în faţa oricărei patimi cînd se depărtează puterea dumnezeiască de la ei. Aceasta, pentru ca din toate acestea să cîştige smerenie şi să călătorească spre Dumnezeu şi să aştepte ajutorul Lui şi să stăruie în rugăciune.

Şi toate acestea de unde le-au învăţat, dacă n-au cîştigat cercarea din răbdarea multor rele, în care au ajuns din îngăduinţa lui Dumnezeu ? Căci zice Apostolul : «Ca să nu mă înalţ din mărimea covîrşitoare a descoperirilor, datu-mi-s-a bold în trup, îngerul satanei» (II Cor., 12, 7). Dar şi credinţă neclintită cîştigă cineva din încercări prin cercarea (experienţa) ajutorului dumnezeiesc, pe care l-a primit de multe ori. Prin aceasta se face neînfricat şi dobîndeşte curaj din încercări şi din deprinderea cea dobîndită.

Încercarea este de folos oricărui om. Căci dacă încercarea este de folos lui Pavel, toată gura se va astupa şi lumea se va simţi îndatorată înaintea lui Dumnezeu să primească încercările. Cei ce se nevoiesc sînt încercaţi, ca să sporească în bogăţia lor; cei leneşi, ca să se păzească de cele ce-i vatămă; cei somnoroşi, ca să se

276. Chiar in necazuri, omul se întîlneşte cu binele dacă se foloseşte de ele prin libertate şi cunoştinţă, spre bine. Ele i se dau, de aceea, pentru că se poate folosi de ele prin cunoştinţă şi libertate. Ele îi lărgesc cunoştinţa, dar îl şi fac să crească duhovniceşte, să evite răul, în chip liber.

îndemne la trezire; cei ce se află departe, ca să se apropie de Dumnezeu; casnicii, ca să intre în casă cu îndrăzneală. Nici un fiu nedeprins nu primeşte bogăţia casei tatălui său înainte de a se putea folosi de ea. De aceea îi şi încearcă mai întîi Dumnezeu şi-i supune la greutăţi, apoi le arată darul. Slavă Stăpînului, Celui ce prin doftorii amare ne duce la desfătarea în sănătate!

Nu este cineva care să nu se întristeze în timpurile de deprindere (de exercitare). Şi nu este cineva căruia să nu i se pară amară vremea în care bea fierea încercărilor. Căci fără acestea nu poate ajunge cineva la băutura cea tare. Dar a răbda nu stă în puterea noastră. Căci cum ar putea vasul de lut să ţină apa curgătoare, dacă nu l-ar fi întărit focul dumnezeiesc ? Toate le vom lua în Hristos Iisus, Domnul nostru, de I ne vom supune, cerîndu-le întru smerenie, cu o dorinţă neîncetată. Amin.

CUVÎNTUL XLIX

Despre cunoştinţa nepătimaşă şi despre încercări. Despre cunoaşterea sigură că nu numai cei mici şi slabi şi nedeprinşi, ci şi cei ce se învrednicesc vreme îndelungată de nepătimire şi au ajuns la desăvîrşirea cugetului şi în parte aproape de curăţia unită cu mortificarea, sînt părăsiţi cu milă, pentru căderea în mîndrie [277]

Mereu şi mereu greşesc unii, dar totdeauna îşi tămăduiesc sufletul lor şi harul îi primeşte din nou. Căci în fiecare fire cuvîntătoare are loc o schimbare care

277. Despre părăsirea povăţuitoare din partea lui Dumnezeu a celor ce se încred în virtuţile lor, pentru a fi aduşi la smerenie, au vorbit aproape toţi părinţii duhovniceşti. Sfîntul Isaac Sirul precizează aci că aceasta o face Dumnezeu cu milă. E ca mama care trimite copilul să facă nişte lucruri mai grele, pentru a se deprinde, dar urmăreşte cu milă eforturile lui.

nu ajunge la capăt. Şi schimbările străbat pe fiecare om în toate clipele vieţii lui şi din mulţimea lor cunoaşte cel înzestrat (harul), cu darul deosebirii (cu discernămînt). Dar probele la care e supus în toată ziua îl pot înţelepţi pe el mai cu seamă dacă e treaz şi ia aminte la sine cu mintea şi află cîtă schimbare a blîndeţii şi a bunătăţii primeşte sufletul lui în fiecare zi şi cum e mutat dintr-odată de la pace la tulburare, cînd împrejurarea nu-i dă nici o pricină, şi cum ajunge în primejdie mare şi negrăită.

Şi aceasta este ceea ce a scris sfîntul Macarie în chip vădit, cu multă grijă şi sîrguinţă, spre amintirea şi învăţătura fraţilor, ca în vremea schimbării de la o stare, la cea potrivnică, să nu cadă în deznădejde. Căci celor ce se află în treapta curăţiei mereu li se întîmplă căderi, precum se întîmplă aerului să se răcorească, uneori fără să fie ei în trîndăvie, sau în moleşeală ; ba chiar cînd umblă potrivit rînduielii lor li se întîmplă căderi ce se împotrivesc scopului voii lor.

Dar şi fericitul Marcu dă mărturie despre aceasta, ca unul ce o cunoaşte din cercarea întocmai a ei, şi o spune în scrierile sale spre o întărire prisositoare, ca să nu socotească cineva că sfîntul Macarie a spus-o aceasta în epistola sa[278], la întîmplare şi nu din cercarea adevărată, şi ca prin doi martori aşa de însemnaţi să primească mintea în chip neîndoielnic mîngîiere în vreme de nevoie. Ce spune deci ? «Se fac schimbări în fiecare, ca şi în aer». Înţelegi ce vrea să spună prin cuvîntul «în fiecare» ? Că firea este una, ca să nu socoteşti că a vorbit numai despre cei mai de jos şi mai mici şi că cei desăvîrşiţi sînt liberi de schimbare şi că

278. Cred că e vorba de «Epistola cea mare» a lui Macarie, publicată de Werner Jaeger, în: Two redescovered Works of *Ancient Literature Gregory oi Njssa and* M*acaiius,* Leiden, E. I. Brill, 1954.

ei stau neabătuţi în treapta lor, fără gînduri pătimaşe, precum zic evhiţii[279]. De aceea, a scris: «în fiecare».

Cum se întîmplă deci aceasta, o, Macarie ? Tu vorbeşti de răcoare şi, după puţin, de arşiţă şi de grindină, sau de război şi de senin. De fapt, în lupta noastră aşa ni se întîmplă: războiul şi apoi ajutorul harului. Căci într-o vreme sufletul se află în furtună şi se scoală asupra lui valuri furioase. Apoi iarăşi vine o schimbare. Căci harul ne cercetează şi ne umple inima de bucurie, de pace şi de Dumnezeu, de gînduri neprihănite şi paşnice. Aceste gînduri ale neprihănirii le arată aci, dînd să se înţeleagă că cele dinainte de ele erau dobitoceşti şi necurate ; şi ne îndeamnă zicînd că, dacă după aceste gînduri neprihănite şi bune urmează năvala altora, să nu deznădăjduim, iar în ceasul odihnei pe care ne-o aduce harul să nu ne mîndrim, ci în vremea bucuriei să aşteptăm necazul.

Ne îndeamnă să nu ne întristăm, de urmează căderi ; nu zice să nu stăm împotriva lor, dar să fim cu bucurie, arătînd că mintea trebuie să le primească pe acestea ca fireşti şi ca ale noastre. Să nu cădem în deznădejde, ca unul care a aşteptat ceva mai presus de luptă şi o odihnă desăvîrşită şi neschimbată şi nu vrea să primească luptă şi întristări, nici să se ivească în el, în lumea aceasta, mişcarea a ceva potrivnic acestora, a ceva din cele ce nu plac Domnului Dumnezeu.

279. Evhiţii (rugătorii) e numele grecesc al mesalienilor, erezie din sec. IV şi de după aceea. «Ei spuneau că botezul nu foloseşte nimic celor ce-l primesc. El taie ca un brici spicele păcatelor lor, dar nu şi rădăcina lor. Dar rugăciunea desăvîrşită smulge şi rădăcina păcatului şi alungă pe demonii din suflet. Căci cu fiecare om ce se naşte e legat de la început un demon, mişcîndu-l pe om la fapte necuvenite. Pe acesta nu-l poate scoate nici botezul, nici altceva din suflet, ci numai lucrarea rugăciunii». Odată ce au scos pe demon prin rugăciune, nu mai pot păcătui, ba văd şi persoanele Sfintei Treimi în chip sensibil. Aici Sfîntul Isaac îl arată pe Macarie afirmînd că fiecare suflet, deci şi cel mai sporit, e supus ispitelor, deci ca adversar al mesalienilor, contrar unor afirmaţii ale unor teologi apuseni mai noi că scrierile lui Macarie ar fi ale unui membru al ereziei mesaliene.

Şi ne sfătuieşte aceasta, ca să nu ne facem cu totul nelucrători şi cu acest cuget să ne moleşim din pricina deznădejdii şi să nu rămînem nemişcaţi pe calea noastră. Şi zice: «Cunoaşte că toţi sfinţii s-au aflat în această lucrare. Cît sîntem în lumea aceasta, împreună cu acestea ni se dă şi o mîngîiere prisositoare întru ascuns. Pentru că în fiecare zi şi în fiecare ceas se cere de la noi o încercare a dragostei noastre faţă de Dumnezeu, în luptă şi în război cu ispitele. Aceasta înseamnă să nu ne întristăm şi să nu ne lenevim în luptă. Şi aşa să mergem înainte pe calea noastră. Iar cel ce voieşte să iasă şi să se abată de la acestea se face pradă lupilor».

O, ce minune vedem la sfîntul acesta! Cum a făcut dintr-un cuvînt mic o astfel de întrebuinţare şi a arătat-o pe aceasta plină de înţelepciune şi a depărtat cu totul îndoiala din cugetarea cititorului. «Iar acela, zice, care se abate de la acestea şi se face pradă lupilor nu voieşte să umble pe calea cuvenită. Acela şi-a pus în mintea lui să facă aşa şi voieşte să umble pe o cărare a sa neumblată de părinţi».

Iar cînd cere ca în ceasul harului să aşteptăm necazuri, ne învaţă precum urmează: din lucrarea harului se întîmplă uneori că se ivesc în noi gînduri mari şi răpiri în vremea unei vederi (contemplări) a minţii mai presus de fire, cum a spus sfîntul Marcu. Căci atunci cînd îngerii se apropie de noi, ne umplu de o vedere (contemplaţie) duhovnicească. Şi toate cele potrivnice se depărtează şi în vremea în care cineva petrece în acestea, se iveşte în el o pace şi o seninătate negrăită. Căci atunci te umbreşte harul şi sfinţii îngeri se apropie de tine, înconjurîndu-te ca un zid şi prin aceasta toţi cei ce te ispitesc se depărtează din apropierea ta.

Dar atunci să nu te înalţi şi să nu socoteşti în sufletul tău că ai ajuns la limanul neînviforat şi în văzduhul neschimbat şi ai fost scos din acest sîn (de mare)

şi din vînturile protivnice din el şi nu mai ai a te teme de vrăjmaşi, sau de vreo întîlnire rea. Pentru că mulţi au gîndit acestea şi au căzut în primejdie, cum a spus fericitul Nil. Sau să nu te socoteşti ca fiind mai mare decît cei mulţi şi că ţi se cuvine să fii în acestea, iar altora nu, din pricina vieţuirii lor rămasă în urmă, sau a cunoştinţei lor neîndestulătoare. Să nu zici: «De aceea ei sînt lipsiţi de acestea, iar eu mă aflu în ceea ce mi se cuvine, pentru că am ajuns la desăvîrşirea sfinţeniei şi la treapta duhovnicească şi la bucuria neschimbată». Ci mai degrabă adu-ţi aminte de gîndurile necurate şi de închipuirile necuvenite, aduse în cugetarea ta în vremea furtunii şi în ceasul tulburării şi al neorînduielii gîndurilor, care cu puţin înainte s-au sculat asupra ta în orbecăiala întunericului. Adu-ţi aminte cum te-ai abătut de repede spre patimi şi cum ai stat de vorbă cu ele în întunericul cugetării şi nu te-ai îndulcit, nici nu te-ai minunat de vederea dumnezeiască şi de îmbelşugarea darurilor ce le-ai primit. Şi cunoaşte că toate acestea le-a adus asupra noastră purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru a ne smeri. Căci ea poartă de grijă şi rînduieşte fiecăruia din noi ceea ce îi este de folos. De aceea, cînd te mîndreşti pentru darurile primite, te părăseşte şi cazi cu totul în faptele, la care prin gînduri eşti numai ispitit.

Drept aceea, cunoaşte că a te afla în acestea nu atîrnă de tine, nici de virtutea ta, ci harul este cel care te poartă pe palmele mîinilor lui ca să nu te înfricoşezi. Gîndeşte-te la acestea cînd, în vremea bucuriei, gîndul tău se trufeşte, a spus sfîntul nostru părinte, şi plîngi şi lăcrămează şi apleacă-te spre amintirea păcatelor tale, a celor din vremea părăsirii tale, ca să te izbăveşti de acest gînd şi să cîştigi prin el smerenia. Totuşi, nu deznădăjdui, căci prin gîndurile smereniei dobîndeşti ca printr-o ispăşire iertarea păcatelor.

Căci smerenia aduce, chiar şi fără fapte, iertarea multor păcate. Iar faptele fără smerenie sînt, dimpotrivă, nefolositoare. Ba ne pregătesc şi multe rele[280]. Drept aceea, dobîndeşte, precum am spus, prin smerenie iertarea fărădelegilor tale. Precum trebuie să fie sarea în orice mîncare, aşa şi smerenia în orice virtute. Şi ea poate zdrobi puterea multor păcate.

Pentru aceasta, deci, e nevoie să ne întristăm neîncetat cu cugetul, întru smerenie şi cu întristarea dreptei socoteli (unui adevărat discernămînt)[281]. Că de vom dobîndi-o pe aceasta, ea ne va face fii ai lui Dumnezeu şi ne va înfăţişa înaintea Lui, chiar şi fără fapte bune. Iar fără de ea (fără smerenie), toate faptele noastre sînt deşarte, ca şi toate virtuţile şi toate lucrările.

Deci schimbarea cugetării o voieşte Dumnezeu. Căci prin cugetare ne îmbunătăţim şi prin cugetare ne înrăim. Ajunge ca ea singură să stea neajutorată (de fapte) înaintea lui Dumnezeu şi să grăiască pentru noi. Mulţumeşte şi mărturiseşte-te lui Dumnezeu, netăcînd nici o clipă, gîndindu-te că avînd o fire atît de neputincioasă şi uşor de abătut spre rele, totuşi unde eşti înălţat din vreme în vreme şi de ce daruri te învredniceşti şi de cine eşti ridicat deasupra firii; iar cînd eşti părăsit, pînă unde cobori, încît ajungi la o minte dobitocească. Şi gîndeşte-te la ticăloşia firii tale şi la repeziciunea schimbării ce urmează, precum a spus oarecare dintre sfinţii bătrîni: «Cînd îţi vine, zice, gîndul mîndriei, spunîndu-ţi: gîndeşte-te la virtuţile tale, priveşte bătrîne la curvia ta». A vorbit de curvia de care ai fost ispitit, în vremea părăsirii, în gîndurile tale.

280. Smerenia cuprinde în ea mai mult decît faptele. Căci dacă faptele adevărate presupun iubirea şi cinstirea aproapelui, cel ce are smerenie are rădăcina lor, iar faptele celui lipsit de smerenie sînt în fond pentru el şi numai la aparenţă sînt pentru altul. Dar prin smerenie ai depăşit şi faptele rele ce le-ai săvîrşit. Căci în însăşi rădăcina fiinţei tale te-ai desprins de ele.

281. Să surprindem păcatele cele mai fine, chiar pe acelea pe care e greu să le surprindem cînd ne privim în mod superficial.

Iată cum rînduieşte harul fiecăruia, după folosul lui, fie în vremea de război, fie în vremea ajutorării lui. Ai văzut pe bătrînul acesta minunat, cît de uşor a spus acest lucru ? «Cînd îţi vine, zice, gîndul mîndriei pentru înălţimea vieţuirii tale, zi: bătrîne, priveşte la curvia ta». E vădit că bătrînul a spus aceasta către un om mare. Căci nu pot fi tulburaţi de un astfel de gînd decît cei ce sînt într-o treaptă mai de sus şi petrec într-o vieţuire vrednică de laudă. Că această patimă se ridică în suflet după dovedirea unei virtuţi, ca să-l dezbrace de lucrarea ei, poţi afla, de voieşti, şi dintr-o epistolă a aceluiaşi sfînt Macarie. Din ea poţi afla pe ce treaptă se află sfinţii şi care sînt ispitele îngăduite asupra lor. Căci în epistolă se scriu acestea:

Ava Macarie scrie tuturor fiilor săi iubiţi, ca să-i înveţe limpede cum sînt călăuziţi de Dumnezeu prin războaie şi prin sprijinirile harului. Căci prin ele i-a plăcut înţelepciunii lui Dumnezeu să se deprindă sfinţii în veac împotriva păcatului, prin virtute, cît sînt în viaţa aceasta. Pentru ca în toată vremea să se înalţe vederea lor spre El şi prin privirea neîncetată spre El să crească în ei dragostea cea sfîntă faţă de El, prin aceea că silindu-se să iasă de sub asuprirea patimilor şi din frica de ele, aleargă spre El şi se întăresc în credinţă, în nădejde şi în dragoste faţă de El.

Acestea s-au spus acum nu celor ce petrec cu oamenii şi se mută din loc în loc şi rămîn mereu între lucrurile şi gîndurile cele întinate şi necurate ; nici celor ce împlinesc dreptatea prin fapte în afara liniştirii, şi sînt vînaţi în toată clipa prin simţurile lor; nici celor pe care trebuinţele ce-i întîmpină fără voie îi pun în toată vremea în primejdia căderii, iar diferite împrejurări în care ajung cu voia îi lipsesc nu numai de puterea de a-şi păzi deplin gîndurile lor, ci şi de puterea de a-şi păzi simţurile lor. Ci s-a spus celor ce pot să-şi păzească trupurile şi gîndurile lor şi se feresc cu desă-

vîrşire de tulburare şi de întîlnirea cu oamenii şi prin împrejurarea fericită că s-au lepădat de toate, ba chiar şi de sufletele lor, îşi pot păzi mintea lor în rugăciune şi primesc schimbări în călăuzirile lor din partea harului în lăuntrul vieţuirii liniştite; celor ce petrec sub braţul cunoştinţei Domnului, fiind înţelepţiţi în chip ascuns de Duhul în liniştirea lor şi în înfrînarea de la lucruri şi de la vederea unora din ele, ca unii ce şi-au omorît cugetarea cu privire la lume[282]. Căci acestea nu lasă patimile să moară. Iar cugetarea moare faţă de ele prin înfrînarea de la lucruri şi prin împreună-lucrarea harului. Acest har să ne păzească pe noi în hotarul acestei vieţuiri! Amin.

CUVÎNTUL L

Despre aceeaşi temă şi despre rugăciune

Înţelesulpe scurt al acestui capitol este că trebuie să ştim că avem nevoie, în tot ceasul şi în cele douăzeci-şipatru de ceasuri ale nopţii şi ale zilei, de pocăinţă. Iar înţelesul numelui pocăinţei, precum am cunoscut din felul adevărat al lucrurilor, este acesta : ea e cererea prelungită în tot ceasul a rugăciunii pline de străpungere ce se îndreaptă spre Dumnezeu pentru iertarea păcatelor trecute şi grija pentru păzirea de cele viitoare. De aceea a întărit şi Domnul slăbiciunea noastră în rugăciune, zicînd : «Staţi treji şi privegheaţi şi vă rugaţi, ca să nu intraţi în ispită» (Mt., 26, 41). Rugaţi-vă şi nu pregetaţi şi privegheaţi în toată vremea şi vă rugaţi. «Cereţi, zice, si veti lua. Căutati si veti afla. Bateţi şi vi se va deschide. Că tot cel ce cere va lua şi cel ce

282. Omorîrea cugetării cu privire la lume înseamnă a nu mai fi interesat de lume, pentru că nu te mai ispiteşte cu plăcerile ei, pe care le cunoşti ca inferioare în comparaţie cu bucuria ce ţi-o dă comuniunea cu Dumnezeu.

caută va afla şi celui ce bate i se va deschide» (Mt., 7,7). Dar şi mai mult a întărit cuvîntul Său şi ne-a îndemnat să ne străduim, în parabola prietenului ce a mers la prietenul lui la miezul nopţii şi i-a cerut lui pîine, zicînd : «Amin zic vouă, că de nu-i va da lui pentru prietenia lui, măcar pentru îndrăzneala lui, sculîndu-se, îi va da lui toate cîte îi va cere» (Lc., 11,8).

Deci cereţi şi voi şi nu vă leneviţi. O, cutezanţă negrăită ! Dătătorul ne stîrneşte pe noi să cerem de la El, ca să ne dea darurile Sale cele dumnezeieşti. Şi precum ni le dăruieşte toate cîte ne sînt spre bine, precum singur ştie, aşa sînt pline cuvintele Lui de îndemnul de a îndrăzni şi de a ne încrede în El. Şi pentru că Domnul ştie că nu încetează niciodată pornirea noastră de abatere înainte de moarte şi că această schimbare este aproape de noi, înţeleg cea de la virtute la păcat, şi ca omul şi firea lui sînt mereu în stare de a se abate la cele protivnice, ne-a îndemnat să ne sîrguim să cerem şi să ne nevoim neîncetat[283]. Că dacă lumea aceasta ar fi locul încrederii şi omul ar ajunge la ea, firea lui s-ar înălţa de sub apăsarea nevoii şi lucrarea lui, de sub apăsarea fricii, şi n-am mai fi îndemnaţi să ne rugăm, împlinind ceea ce ne trebuie prin însăşi purtarea Lui de grijă[284]. Pentru că nici în veacul viitor nu se aduc lui Dumnezeu rugăciuni de cerere a unor lucruri. Căci în acea patrie a libertăţii firea noastră nu va fi supusă schimbării, nici nu se va abate de frica

283. Neîncetat firea noastră schimbătoare ne îndeamnă spre abateri de la calea cea bună. Cunoscînd această slăbiciune a ei, Dumnezeu ne iartă neîncetat, dar ne şi îndeamnă să-I cerem iertarea şi ajutorul. Fixismul firii în bine, susţinut de unele erezii vechi şi de denominaţiuni creştine de azi, nu corespunde realităţii.

284. Chiar de se află cugetul nostru plin de bunăvoire spre cele bune, cîteodată nu mai înţelegem rostul unor încercări, sau ea ne părăseşte la hotarul lor (cînd începe lucrarea acestor încercări) şi într-un fel purtarea de grijă a lui Dumnezeu ne lasă în seama lor (ne aruncă), deşi pînă la urmă ne va ajuta să ieşim din ele. Sau lucrarea lui Dumnezeu cu noi îşi produce rodul prin neputinţa noastră, arătată în greutatea cu care suferim încercările, întrucît sînt foarte mari. Atunci strigăm mai tare către Dumnezeu şi deschidem poarta sufletului spre primirea ajutorului Lui.

celor protivnice ei. Pentru că va fi desăvîrşită în toate. De aceea nu numai pentru rugăciune şi pază trebuie să ne nevoim, ci şi ca să înţelegem mişcările subţiri şi nepricepute ce ni se întîmplă, care sînt mai presus de cunoaşterea minţii noastre şi în care ne aflăm de multe ori fără de voie. Căci chiar dacă cugetarea noastră este foarte sigură şi plină de bunăvoire în cele bune, de multe ori ne părăseşte la hotarul încercărilor şi purtarea Lui de grijă ne aruncă, cum a zis fericitul Pavel: «Ca să nu mă înalţ, pentru mărimea covîrşitoare a descoperirilor, datu-mi-s-a îmbolditor trupului îngerul satanei, ca să mă lovească. Şi de trei ori L-am rugat pe Domnul ca să-l ia de la mine. Şi mi-a zis : îţi ajunge ţie harul Meu. Căci puterea Mea întru neputinţă se desăvîrşeşte» (II Cor., 12, 7)[284 a].

Drept aceea, Doamne, aceasta este voia Ta şi de toate acestea are nevoie pruncia mea, ca să fie povăţuită şi trezită de Tine, mai ales cînd omul nu e beat de dorul Tău, cum nu sînt nici eu, şi nu e atras de bunătăţi, ca să nu mai vadă nicidecum lumea din pricina beţiei pe care o are faţă de Tine[285]. Căci m-ai făcut să mă ridic pînă la această stare şi mai presus de ea, spre descoperiri şi vederi care nu pot fi tîlcuite de limba trupească şi se văd şi se aude glasul liturghiei duhurilor şi să mă învrednicesc de vederea plină de sfinţenie a Ta[286]. Dar deocamdată eu, cel desăvîrşit în Hristos, nu sînt în stare să mă păzesc pe mine, tocmai pentru că sînt ceva şi pentru că am o subţirime; căci nu

284 a. Dacă am trăi în certitudinea vederii lui Dumnezeu, în experienţa vădită a Lui, n-am mai avea nevoie să ne întărim în această certitudine prin cereri. Am fi convinşi despre bunătatea darnică a lui Dumnezeu prin «vederea» Lui. De aceea, în veacul viitor vom lăuda numai pe Dumnezeu şi-I vom mulţumi, dar nu-I vom cere ceva.

285. E de remarcat această însuşire a beţiei de Dumnezeu : ea e şi o nevedere a lumii înconjurătoare.

286. Liturghia duhurilor e liturghia îngerească, slavoslovia lor neîncetată. Iar vederea lui Dumnezeu e plină de sfinţenie, sau de curăţie, cum şi Dumnezeu e atotcurat sau sfînt. Numai cel curat vede pe Dumnezeu, sau Dumnezeu iradiază curăţia Lui în cel ce-L vede.

sînt în stare să mă înţeleg prin puterea mea pe mine, cel ce am dobîndit mintea lui Hristos [287].

Drept aceea, Doamne, pentru aceasta mă bucur de slăbiciuni, de necazuri, de închisori, de legături, de nevoi, fie de cele din partea firii, fie de cele de la fiii firii, fie de cele de la duşmanii ei. Rabd, bucurîndu-mă, neputinţele mele, adică încercările mele, ca să se salăşluiască puterea lui Dumnezeu în lăuntrul meu (II Cor., 12, 9). Dacă după toate acestea am nevoie de toiagul ispitelor, ca şi mai mult să sporească prin el întru mine sălăşluirea Ta şi să fiu păzit în apropierea Ta, cunosc din aceasta că nu ai pe cineva mai iubit decît pe mine, că prin aceasta m-ai mărit pe mine mai mult decît pe mulţi; şi mi-ai dat să cunosc puterile Tale minunate şi slăvite ca oarecărui dintre apostoli [288], cum nu ai dat altora din soţii mei, şi m-ai numit pe mine «vas al alegerii», ca să păzesc cu credinţă treapta dragostei Tale. Pentru toate acestea ştiu că pentru a spori şi a înainta în lucrarea propovăduirii, aş fi fost dezlegat de lanţul încercărilor şi deci mi-ai fi dăruit libertatea dacă mi-ar fi fost de folos. Dar nu ai binevoit să fiu fără necaz, nici fără grijă în lumea aceasta. Căci nu voiai să se înmulţească mai degrabă lucrarea propovăduirii Evangheliei Tale în lume, decît să mă folosesc de încercările mele şi ca sufletul meu să fie păzit sănătos lângă Tine [289].

287. Cu cît sînt ridicat prin Hristos mai sus, cu atît mă înţeleg mai puţin. Obiectiv am dobîndit mintea lui Hristos şi sînt om desăvîrşit în Hristos, dar ceea ce îmi este dat obiectiv, nu sînt în stare să înţeleg încă, tocmai pentru că e o stare aşa de înaltă. Deci nu sînt în stare să înţeleg încă nici rostul unor încercări, care tocmai pentru consolidarea mea în această înălţime vin asupra mea. Acesta poate fi sensul textului, deşi el ni se pare cam obscur.

288. Lui Pavel. Şi această frază e cam obscură, in textul grec sună ; «Şi precum mi-ai dat mie să cunosc puterile Tale minunate şi slăvite, nu i-ai dat oarecărui dintre apostoli, prietenii mei» etc.

289. Fraza pare cam obscură. înţelesul cred că e acesta : Dumnezeu nu socoteşte că e mai de folos o propovăduire a Lui în lume, făcută de oameni neprobaţi şi necurăţiţi prin încercări, decît o desăvîrşire prealabilă

Deci, poţi vedea, tu, cel ce ai dobîndit dreaptă socoteală (discernămînt), că mare e darul încercărilor. Căci cu cît se înalţă omul mai mult şi intră în treapta duhovnicească, după asemănarea lui Pavel, cu atît are nevoie mai mult de frică şi de pază şi culege folos din întîlnirea cu încercările. Cine a ajuns în ţara încredinţării cea plină de jefuitori şi a primit puterea să nu se abată ? (E un lucru care nu s-a dat îngerilor, ca să nu se desăvîrşească fără noi) [290]. Cine ajungînd acolo a primit acest dar, contra tuturor darurilor duhovniceşti şi trupeşti, încît să poată să rămînă cu totul neschimbat şi să nu se apropie de el vreo ispită în gînduri ? Rînduiala lumii acesteia are acest înţeles, arătat în toate Scripturile: de ni s-ar întîmpla în fiecare zi mii de căderi şi de răni, să nu ne descurajăm şi să nu părăsim cursa în stadion. Căci e cu putinţă ca printr-o mică luptă să cîştigăm biruinţa şi să primim cununa.

Lumea aceasta e un loc de luptă şi un stadion de curse. Şi timpul acesta e un timp de luptă. Şi în locul de luptă nu e lege [290 a]. Adică împăratul nu pune un hotar ostaşilor pînă nu se va isprăvi lupta şi nu va ajunge fiecare om la uşa Împăratului împăraţilor şi nu se va

prin încercări. De-abia atunci propovăduirea credincioşilor ar avea un efect adevărat. De aceea se spune : «Pentru ca prin aceste încercări să fiu păzit sănătos lîngă Tine şi astfel să se facă mai cu rod propovăduirea Ta în lume».

290. Cu cît se întăreşte cineva mai mult în încredinţarea că a sporit în apropierea de Dumnezeu, cu atît asalturile duhurilor rele sînt mai stăruitoare. Dar şi în respingerea acestora ne bucurăm mai mult de ajutorul îngerilor. In felul acesta îngerii înşişi sporesc împreună cu noi în desăvîrşire, luptînd şi ei împreună cu noi împotriva atacurilor rele. Dacă îngerii înşişi ar fi supuşi unor asemenea încercări şi ar trebui să lupte pentru respingerea lor de la ei înşişi, ei ar face fără noi suişul lor spre Dumnezeu. Dar nu li s-a dat să urce fără noi, fără să ne ajute pe noi. De altfel s-ar putea spune că aceasta e o rînduială generală. Nici un om nu poate urca spre Dumnezeu (spre bine), dacă nu ajută şi pe alţii să urce, şi dacă nu e ajutat şi el de alţii.

290 a. In război nu e lege care să rînduiască la care atacuri să răspund şi la care să nu răspund. Trebuie să lupt în tot felul, ca să mă apăr şi să cîştig biruinţa.

proba acolo cine a răbdat în luptă şi nu s-a lăsat să fie înfrînt şi n-a dat bir cu fugiţii. Căci de cîte ori nu se află cîte un om care pare să nu fie de nici un folos cuiva şi e dat mereu la o parte din lipsa de deprindere şi aruncat, şi totuşi, aflîndu-se întru neputinţă, răpeşte steagul din mîna oştirii fiilor uriaşilor şi înalţă numele lui şi e lăudat mai mult decît toţi cei ce se luptă şi sînt cunoscuţi prin biruinţele lor şi primeşte cununa şi darul de preţ mai mult decît toţi soţii lui ? De aceea să nu rămînă nici un om în deznădejde. Să nu ne lenevim în rugăciune si să nu pregetăm în a cere ajutor de la El.

Şi aceasta să o punem în cugetul nostru, ca atîta timp cît sîntem în lume şi lăsaţi în trup, chiar de ne vom înălţa pînă la crugul (absida) cerurilor, nu trebuie să fim fără fapte şi trudă şi grijă. Prin aceasta vine desăvîrşirea. Iartă-mă ! Iar ce este mai mult decît aceasta este îndeletnicire fără judecată. Iar Dumnezeului nostru fie slava şi stăpînirea şi mărirea în veci! Amin.

CUVÎNTUL LI

Despre diferitele feluri ale războiului din partea diavolului împotriva celor ce umblă pe calea strîmtă, cea mai presus de lume

Este un obicei vechi al diavolului, al protivnicului nostru, ca să împartă cu măiestrie atacurile sale împotriva celor ce intră în lupta aceasta, după felul armelor sale, şi să schimbe chipul războiului după scopul urmărit de diferite persoane. Pe cei ce îi vede trîndavi în a se hotărî şi neputincioşi în gînduri, îi războieşte de la început cu tărie şi ridică împotriva lor ispite grele şi puternice, ca să-i facă să guste de la începutul drumului felurile răutăţii lui şi să-i cuprindă de la pri-

ma luptă frica şi să li se pară calea lor aspră şi greu de străbătut şi să zică : «Dacă începutul ei este aşa de greu şi de aspru, cine va putea să înfrunte pînă la sfîrşit războaiele cele multe, aşezate de-a lungul ei ?». Şi zicînd aşa, nu mai pot sta tari, sau înainta. Ba nu pot privi nici spre altceva, aşa de mult îi apasă grija de aceasta. Şi pe încetul diavolul strînge războiul lui împotriva lor, ca să fugă de el.

Mai bine zis, Dumnezeu însuşi e cel ce îngăduie aceluia să se întărească împotriva lor şi nu-i ajută întru nimic. Pentru că au intrat cu îndoială şi cu răceală în lupta pentru Domnul. Căci zice : «Blestemat este tot cel ce face lucrurile Domnului cu trîndăvie şi-şi împiedică mîna lui de la sînge» (Ier., 48, IO)[291]. Şi iarăşi: «Aproape este Domnul de cei ce se tem de El» (Ps., 84, 10). Căci Domnul porunceşte să întîmpinăm pe diavolul fără frică şi răceală, zicînd : «Începe, deci, să-l pierzi pe el şi porneşte războiul împotriva lui şi te prinde cu el în luptă bărbăteşte. Şi voi începe a pune frica ta peste toţi vrăjmaşii tăi de sub cer, zice Domnul» (Deut., 11, 25). Căci de nu vei muri de moartea cu trupul de bunăvoie pentru bunătatea lui Dumnezeu, vei muri fără de voie cu sufletul, despărţindu-te de Dumnezeu.

Deci cît te priveşte pe tine, nu te îngreuia să primeşti de bunăvoie pătimirile vremelnice pentru Dumnezeu, ca să intri în slava Lui. Căci de vei muri trupeşte în lupta pentru ea, Domnul însuşi te va încununa şi va dărui cinstitelor tale oseminte cinstea mucenicilor. De aceea, precum am zis mai înainte, cei trîndavi şi moleşiţi la începutul nevoinţei lor, cei ce nu se silesc să se predea pe ei înşişi morţii, se află în toate războaiele foarte slabi şi lipsiţi de bărbăţie. Mai bine zis, Dumnezeu însuşi îi lasă să fie prigoniţi şi războiţi. Pentru că nu L-au căutat cu adevărat, şi au încercat să împlineas-

291. Adică se teme să lupte pentru Domnul pînă la sînge, pînă la primirea morţii.

că lucrul Domnului iscodindu-L şi luîndu-L în rîs. De aceea şi diavolul i-a cunoscut pe ei de la început şi a încercat gîndurile lor, cum sînt, de sînt fricoase şi pline de iubirea de sine şi de grija pentru trupul lor. Pentru aceasta, ca printr-un vifor îi prigoneşte pe ei. Pentru că nu vede în ei o putere a minţii (inteligibilă, spirituală), pe care o vede de obicei în sfinţi. Căci Dumnezeu lucrează împreună cu omul şi-l ajută şi-i arată purtarea de grijă, după hotărîrea omului cea pentru Dumnezeu şi după îndreptarea lui spre ţinta cea voită de Dumnezeu cu el. Pentru că nu poate diavolul să se apropie de om, sau să-i aducă ispite, de nu se leneveşte acesta şi nu îngăduie Dumnezeu (sau nu-l părăseşte pe om), sau de nu-l dezleagă Dumnezeu spre gînduri spurcate, prin părerea de sine şi prin mîndrie, sau printr-un gînd de îndoială şi prin împărţirea sufletului. Pe aceştia îi cere diavolul să-i ispitească.

Dar pe cei începători şi simpli şi lipsiţi de cercare nu-i cere de la Dumnezeu ca pe sfinţi şi ca pe cei mari (cu sufletul), ca să-i ispitească. Deoarece diavolul cunoaşte că nu lasă Dumnezeu (pe om) să cadă în mîinile lui. Căci ştie Dumnezeu că nu este în stare să înfrunte ispitele diavolului. Îi lasă numai de au una din pricinile de care am vorbit înainte. Căci atunci puterea proniei lui Dumnezeu se depărtează de la ei. Acesta este un fel al războaielor dracilor.

CUVÎNTUL LII

Despre al doilea fel al războaielor diavolului

Dar pe cei pe care îi vede că sînt plini de bărbăţie şi puternici şi socotesc moartea ca nimic şi ajung la mare rîvnă şi se predau pe ei înşişi la toată încercarea

şi moartea şi dispreţuiesc viaţa în lume şi în trup şi toate încercările, nu-i întîmpină diavolul îndată şi nu se arată pe sine timp îndelungat, ci se strînge pe sine şi le dă lor loc şi nu le iese înainte de la prima lor pornire, nici nu intră cu ei în război. Căci cunoaşte că tot începutul războiului este mai fierbinte şi ştie că nevoitorul are multă rîvnă şi că nu pot fi biruiţi uşor cei mai nevoitori dintre nevoitori. De aceea nu din laşitate face diavolul aceasta, ci pentru că se teme de puterea dumnezeiască ce-i învăluie pe aceştia şi care-l înfricoşează pe el.

Deci cînd îi vede pe ei astfel, nu îndrăzneşte să se atingă de ei, pînă ce nu-i vede cu rîvna răcită şi aruncînd armele pe care şi le-au pregătit în cugetele lor, prin părăsirea dumnezeieştilor cuvinte şi a aducerilor-aminte împreună lucrătoare şi sprijinitoare[291 a]. Deci ia aminte la timpul lenevirii lor. Şi cînd aceia se întorc puţin de la gîndurile lor dintîi, încep şi ei să iscodească meşteşuguri pentru înfrîngerea lor prin linguşirile cugetului acestora ce izvorăsc din ei şi sapă o groapă de pierzanie sufletelor lor prin împrăştierea gîndurilor ce le vin din lene, gînduri prin care se face stăpînă răceala în ei, sau în minţile şi în inimile lor.

Şi acestea nu voieşte diavolul să le facă, cît timp e împiedicat să-i războiască pe ei, dar nu pentru că vrea să-i cruţe, nici pentru că e ruşinat de ei. Căci îi socoteşte ca nimic. Ci socotesc că o putere oarecare îi înconjoară pe cei ce simt căldura rîvnei pentru Dumnezeu şi pe cei ce ies ca nişte prunci şi se leapădă de lume fără multă şovăială, nădăjduind în Dumnezeu şi neştiind cu cine au de luptat. De aceea Dumnezeu alungă cumplita lui viclenie de la ei, ca să nu se apropie de ei.

291 a. Amintirea morţii, a poruncilor lui Dumnezeu, a făgăduielii date la intrarea în mînăstire, etc.

Şi vrăjmaşul e ţinut în frîu, cînd vede pe Păzitorul care-i păzeşte pururea pe aceia. Căci dacă aceia nu aruncă de la ei pricinile ajutorului, care sînt rugăciunile de cerere, ostenelile şi smerita cugetare, Sprijinitorul şi Ajutătorul nu Se depărtează de la ei niciodată.

Priveşte şi scrie în inima ta că iubirea de plăcere şi dragostea de tihnă sînt pricini ale părăsirii. Dar cel ce se înfrînează cu putere de la acestea nu e părăsit niciodată de ajutorul lui Dumnezeu. Şi vrăjmaşul nu e lăsat să-l atace. Iar dacă i se îngăduie vreodată să-l atace pentru povăţuire, vine pe urma lui şi-l opreşte sfînta putere. Şi acela nu se teme de ispitele dracilor, pentru că gîndul lui îi dă curaj şi puterea aceea îl face să-i dispreţuiască[292]. Căci această putere dumnezeiască îi învaţă pe oameni, cum învaţă cineva pe un băiat să înoate, lăsîndu-l puţin singur, şi cînd acela începe să se înece, îl ridică deasupra. Pentru că băiatul înoată pe mîinile celui ce-l învaţă. Şi cînd începe să slăbească în curaj şi să se scufunde, cel ce-l poartă pe mîinile lui îi strigă, încurajîndu-l: «Nu te teme, eu te port». Şi precum mama, învăţîndu-l pe copilul ei mic să umble, se depărtează puţin de la el şi-l cheamă la sine, iar cînd el, venind spre mama lui, începe să se clatine şi să cadă, din pricina picioarelor şi mădularelor plăpînde şi fragede, mama aleargă şi-l prinde în braţele ei, aşa şi harul lui Dumnezeu poartă şi învaţă pe oamenii, care se predau pe ei cu curăţie şi cu simplitate în mîinile Făcătorului lor şi pe cei ce s-au lepădat din toată inima de lume şi merg pe urmele lui Dumnezeu[293].

292. Gîndul la Dumnezeu, rugăciunea către El, se întîlneşte totdeauna cu puterea lui Dumnezeu. Unde e prima, e şi ultima. Gîndul şi rugăciunea nu se referă la Dumnezeu de la distanţă, ci intră în atingere cu puterea lui Dumnezeu şi se penetrează de ea.

293. Harul îi lasă puţin şi singuri pe oameni, pentru a se întări, sau mai mult le dă impresia că au rămas singuri. Chiar de la o oarecare distanţă reală sau părută, Dumnezeu le trimite putere şi curaj.

Iar tu, o, omule, care mergi pe urmele lui Dumnezeu, adu-ţi aminte în tot timpul nevoinţei tale mereu de început şi de întîia rîvnă a începutului acestei căi, şi de gîndurile fierbinţi cu care ai ieşit la început din casa ta şi te-ai aşezat în linia de război. Pune-te la încercare în fiecare zi, ca să nu răcească căldura sufletului tău în mînuirea vreuneia din armele cu care ai fost îmbrăcat şi în rîvna aprinsă în tine la început, adică la începutul luptei tale, ca nu cumva să te păgubeşti de vreuna din armele cu care ai fost îmbrăcat la începutul acestei lupte. Şi înalţă mereu glasul tău în lăuntrul taberei de luptă şi încurajează şi îmbărbătează pe fiii tăi cei de-a dreapta, adică gîndurile tale, şi arată celorlaţi, adică părţii celui protivnic, că eşti treaz. Şi de vezi la început vreo pornire înfricoşătoare a ispititorului, să nu slăbeşti. Poate îţi este de folos aceasta. Căci Cel ce te mîntuieşte în dar nu îngăduie să se apropie cineva de tine, afară doar pentru vreo iconomie în folosul tău.

Dar să nu arăţi trîndăvie de la început, ca nu cumva prin această trîndăvie de la început, păşind înainte, să cazi şi să nu te mai poţi împotrivi supărărilor ce vin asupra ta : înţeleg celor din foame, din neputinţe, din nălucirile înfricoşătoare şi din celelalte. Să nu te depărtezi de lîngă Conducătorul luptei, căci El îţi va da ţie ajutor împotriva protivnicului tău, ca să nu te afle pe tine vrăjmaşul precum aşteaptă. Ci cheamă pe Dumnezeu neîncetat şi plîngi înaintea harului Lui şi te tînguieşte şi te osteneşte pînă îţi va trimite ţie ajutor. Căci odată ce vei vedea aproape de tine pe Cel ce te mîntuieşte, nu vei mai fi biruit de vrăjmaşul ce ţi se împotriveşte. Aceste două chipuri de luptă s-au înfăţişat pînă aci.

CUVÎNTUL LIII

Despre al treilea chip de luptă al vrăjmaşului împotriva celor tari şi plini de bărbăţie

Cînd deci, după acestea, diavolul se ridică împotriva cuiva şi nu-l poate birui pe el în luptă, mai bine zis pe Cel ce-l întăreşte şi-l ajută pe el şi pentru Care omul i se împotriveşte şi de la Care ia putere şi răbdare, încît trupul cel gros şi material biruie pe cel netrupesc şi cugetat cu mintea, cînd deci vede vrăjmaşul toată această putere pe care a primit-o omul de la Dumnezeu şi simţurile lui din afară nebiruite de lucrurile văzute şi de sunetele celor auzite, şi gîndurile lui neslăbite de linguşiri şi de amăgiri, doreşte vicleanul să caute un oarecare meşteşug prin care să despartă pe cel ce ajută pe om, pe îngerul aceluia, de la el. Mai bine zis doreşte vicleanul să orbească mintea omului ajutat, ca să se afle neajutat. Doreşte ca în el să biruiască gîndul mîndriei, ca să creadă că toată tăria aceasta îi vine de la puterea sa proprie şi că el însuşi şi-a cîştigat bogăţia aceasta şi prin puterea sa proprie s-a păzit pe sine de cel protivnic şi ucigaş. Iar uneori socoteşte că a biruit pe vrăjmaşul din întîmplare, alteori, că din pricina neputinţei vrăjmaşului (nu mai vorbesc de alte chipuri şi gînduri ale hulei, din pricina cărora cade sufletul lui în frică prin pomenirea lor şi numai prin aceasta). Alteori vrăjmaşul îşi înfăţişează amăgirea lui în chipul descoperirilor de la Dumnezeu, arătîndu-i omului anumite lucruri în vis. Iar cînd omul e în stare de trezvie, vrăjmaşul ia chip de înger al luminii şi toate le face ca să înduplece pe om, pe încetul, să se învoiască cu el şi să se predea în mîinile lui. Iar dacă omul cuminte îşi ţine gîndurile, mai bine zis ţine pomenirea Celui ce-l ajută şi-şi aţinteşte ochii inimii la cer, ca să nu ia seama la cei ce şuşotesc acestea în el, vrăjmaşul încearcă să uneltească alte chipuri împotriva lui.

CUVÎNTUL LIV

Despre al patrulea fel al vrăjmaşului de a se împotrivi prin război

Dată fiind înrudirea ce o are firea cu acest al patrulea fel ce i-a rămas vrăjmaşului ca să pricinuiască pierderea omului prin el, care este această uneltire ? Aceasta este să atace pe om prin trebuinţele lui fireşti. Căci de multe ori mintea celui ce se nevoieşte este orbită de vederea şi de apropierea lucrurilor supuse simţurilor şi e biruită cu uşurinţă în luptă, cînd ajunge aproape de ele, dar cu mult mai mult, cînd ele se află înaintea ochilor lui. Căci diavolul cel cumplit foloseşte meşteşugul acesta cu cunoştinţă şi cu iscusinţă; cu iscusinţa cîştigată în lupta cu mulţi luptători tari şi puternici, care au căzut în acestea. Şi o face aceasta în chip înşelător. Căci chiar dacă nu poate face pe oameni să lucreze prin fapte, datorită neclintirii liniştii lor şi înfrînării lor de la convieţuirea cu prilejurile şi cu pricinile (păcatelor), totuşi el se luptă să facă mintea lor să-şi pricinuiască diferite năluciri, gîdilîndu-i, stîrnind mişcări în ei, ca să se scufunde în gînduri necuviincioase şi să se învoiască cu ele şi să se facă vinovaţi de ele, încît să se depărteze de la ei Ajutătorul lor.

Căci ştie că biruinţa omului şi înfrîngerea şi comoara şi sprijinirea lui şi toate cele ale celui ce se nevoieşte îşi au temeiul în gîndul lui şi se înfăptuiesc printr-o mică învoire, numai ca gîndul să se mişte din locul lui şi să coboare de la acea înălţime la pămînt şi să-şi arate, prin hotărîre, într-o clipă de învoire, consimţirea. Aşa s-a întîmplat multora din sfinţi prin nălucirile frumuseţii femeilor. Ba de multe ori, celor ce s-au apropiat de lume la o milă sau două, sau şi la o distanţă de o zi, a uneltit vicleanul de le-a adus înseşi femeile în carne şi oase la ei. Iar celor depărtaţi de lume, fiind-

că nu pot să-i prindă astfel în cursă, le arată prin nă-
luciri frumuseţea femeilor, uneori în podoaba veşt-
mintelor şi în privelişti desfrînate, alteori, arătîndu-se
cu necuviinţă el însuşi în chipul femeii goale. Prin
acestea şi prin unele ca acestea, pe unii i-a biruit cu
fapta însăşi, alţii au fost batjocoriţi prin năluciri, pen-
tru uşurătatea gîndurilor lor. Şi aşa au ajuns în adîncul
deznădejdii şi sufletele lor s-au abătut spre lume şi au
căzut de la nădejdea cerească.

Dar alţii, mai tari ca ei, şi luminaţi de har, l-au bi-
ruit pe diavol şi nălucirile lui şi au călcat peste plăce-
rile trupului şi s-au aflat probaţi în dragostea de Dum-
nezeu. Şi de multe ori le-a sădit nălucirea aurului şi a
unor lucruri scumpe şi a unor comori de aur. Iar une-
ori li le-a arătat pe acestea în adevăr, ca prin astfel de
năluciri felurite să împiedice poate pe vreunul din ei
din calea lui şi să-l poticnească prin vreuna din cursele
şi din mrejile lor.

Ci, Doamne, Doamne, nu ne duce pe noi în astfel de
ispite, Tu, Cel ce cunoşti neputinţa noastră, din care
numai cei puternici şi încercaţi ies, biruind o astfel de
amăgire.

Şi prin toate aceste încercări e îngăduit diavolului
ispititor să războiască pe sfinţi, ca să se probeze dra-
gostea de Dumnezeu din ei în astfel de încercări, adică
de se dovedesc iubitori de Dumnezeu şi stăruie în dra-
gostea de El şi iubesc cu adevărat pe Dumnezeu prin
înfrînarea de la asemenea lucruri, prin depărtare şi
prin lipsirea de ele. Şi chiar de se apropie de aceste lu-
cruri, se nevoiesc să le dispreţuiască şi să le nesocoteas-
că pentru dragostea de Dumnezeu. Aceştia, de sînt lin-
guşiţi, nu sînt înfrînţi de draci. Ei sînt încercaţi nu
numai ca să se facă cunoscuţi ca probaţi lui Dumnezeu,
ci şi diavolului însuşi. Căci acesta doreşte mult să ispi-
tească şi să probeze de s-ar putea pe toţi şi să-i ceară
pe ei de la Dumnezeu ca să-i încerce, cum a cerut pe

dreptul Iov. Şi cînd se dă o mică îngăduinţă de la Dumnezeu, diavolul se apropie ispitind cu tărie, dar pe măsura puterii celor ispitiţi de el. Căci nu atacă nelegiuitul diavol după pofta lui[293 a]. Şi prin aceasta sînt probaţi cei adevăraţi şi neclintiţi în dragostea de Dumnezeu, că le dispreţuiesc pe toate acestea şi le socotesc ca nimic în ochii lor în asemănare cu dragostea de Dumnezeu. Dar smerindu-se pururea şi dînd slavă Celui ce-i ajută în toate şi Pricinuitorului biruinţei lor, şi predîndu-se pe ei în mîinile Lui în vremea luptei, îi spun: «Tu, Doamne, eşti puternic şi a Ta este lupta. Luptă-te şi biruieşte în ea, Doamne, pentru noi!» Atunci aceştia se probează ca aurul în cuptor.

Dar cei ce nu sînt tari în adevăr, probîndu-se în astfel de ispite, se fac cunoscuţi ca atare şi cad de la Dumnezeu ca nişte gunoaie, dînd loc în ei vrăjmaşului lor, şi ies vinovaţi pentru uşurătatea cugetării lor, sau pentru mîndria lor. Pentru că nu s-au învrednicit să primească puterea pe care au avut-o sfinţii lucrătoare în ei. Căci nu e biruită această putere ce lucrează împreună cu noi. Fiindcă Domnul este atotputernic şi mai tare ca toţi şi în toată vremea e biruitor în trupul cel muritor, cînd coboară să le ajute în război. Iar de sînt şi biruiţi, e vădit că sînt biruiţi cînd sînt afară de El. Aceştia sînt cei ce se golesc cu voia lor de El prin nerecunoştinţa

293 a. Adică încercările ce le aduce diavolul cuiva nu întrec puterea aceluia de a le răbda. Căci dacă ar întrece această putere, omul n-ar avea nici o vină, în cazul că nu le-ar putea răbda şi depăşi. Deci cei ce cad nu pot da ca scuză că încercările sau ispitele au fost peste măsura puterii lor de a le înfrînge. Desigur, lucrurile se complică, dat fiind că omul nu le biruie numai cu puterea sa, ci şi cu puterea lui Dumnezeu. Dar puterea dată lui de Dumnezeu i se dă în aşa fel, ca să nu facă de prisos efortul lui maxim, sau să nu ceară un efort pe care omul nu l-ar putea face. Excepţie fac minunile ce se fac în unele cazuri prin unii. Dar poate şi în aceste cazuri puterea mai presus de fire dată unora e pe măsura credinţei lor mai presus de fire. In general însă, hotarul între ordinea firii şi cea mai presus de fire e foarte greu de trasat şi e foarte mobil. In cei credincioşi puterile mai presus de fire, pătrunzînd în fire, ridică înseşi puterile acesteia la diferite nivele.

lor. Ei nu s-au învrednicit de puterea ce sprijineşte pe biruitor, ba şi de puterea lor obişnuită şi proprie, pe care au avut-o în timpurile războaielor lor celor grele, se simt goliţi.

Dar cum se simt goliţi ? Prin aceea că văd căderea lor ca dulce şi plăcută şi că le e neplăcut să rabde greutatea războiului vrăjmaşului lor, în care biruiau odinioară în chip curat cu rîvnă, prin pornirea mişcării firii, pe care o simţeau, în vremea aceea, aprinsă şi vioaie. Iar acum nu le mai găsesc pe acestea în sufletul lor.

Iar cei ce sînt în începuturile lor trîndavi şi moleşiţi nu se tem numai de luptele acestea şi de cele asemănătoare, ci se tem şi se tulbură şi de foşnetul frunzei pomului şi sînt biruiţi de mica nevoie a foamei şi de puţina slăbiciune, lepădîndu-se (de făgăduiala dată) şi întorcîndu-se înapoi.

Iar cei adevăraţi şi încercaţi nu se satură nici de verdeţuri şi de legume şi nu primesc să guste nici rădăcini de legume uscate, înainte de ceasul rînduit al hranei. Ba şi dorm pe jos, măcar că au trupul şi ochii slăbiţi de marea sleire a trupului. Şi nici cînd se apropie clipa să iasă din trup, nu se lasă să fie biruiţi şi să cadă din voinţa întărită. Căci doresc şi voiesc să se silească pe ei pentru dragostea lui Dumnezeu şi aleg mai bine să se ostenească pentru virtute decît să aibă viaţa vremelnică şi toată tihna în ea. Şi cînd le vin ispitele, mai degrabă se veselesc şi se fac prin ele şi mai desăvîrşiţi. Dar nici în ostenelile obositoare ce le au de răbdat nu şovăie în dragostea lui Hristos, ci pînă ce vor înceta din viaţă sînt gata să primească cu bărbăţie necazurile şi nu fug de ele, căci prin ele se fac desăvîrşiţi. Iar Dumnezeului nostru fie slava în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LV

Despre patimi

Ce dulci sînt prilejurile patimilor! Patimile le poate tăia cineva şi se poate linişti, ţinîndu-se departe de ele, veselindu-se de încetarea lor; dar pricinile patimilor nu le poate părăsi. De aceea sîntem ispitiţi chiar fără să vrem. Şi de patimi ne întristăm, dar prilejurile lor dorim să le avem. Păcatele nu le iubim, dar pricinile ce le aduc în noi le primim cu plăcere. De aceea cele din urmă se fac pricinuitoare ale celor dintîi prin lucrarea lor. Cel ce iubeşte prilejurile patimilor se supune fără voie patimilor şi se face rob lor. Cel ce-şi urăşte păcatele sale încetează a le face, şi cel ce le mărturiseşte dobîndeşte iertarea. Dar este cu neputinţă cuiva a părăsi deprinderea păcatului înainte de a dobîndi duşmănie faţă de ea, pe lîngă mărturisirea greşalelor. Cea dintîi este pricină de smerenie adevărată; cea de a doua este urmată de ruşine şi de străpungerea inimii.

De nu urîm cele vrednice de ocară, nu putem simţi răul miros al lucrării lor, nici putreziciunea ce o răspîndesc, cîtă vreme le purtăm în sufletele noastre. Pînă ce nu vei arunca din tine ceea ce nu se cuvine, nu vei cunoaşte cu ce ruşine eşti împletit şi nu vei roşi din pricina ei. Cînd vei vedea oglindită în alţii povara ta, vei afla ruşinea ce stă asupra ei. Desparte-te de cele rele ale lumii şi vei cunoaşte răul ei miros. Căci de nu te desparţi, nu o cunoşti, ba mai degrabă te vei învălui în răul ei miros ca într-un miros bun şi goliciunea ruşinii tale o vei socoti ca o perdea de slavă[294].

Fericit este cel ce s-a depărtat de lume şi de întunericul ei şi nu ia aminte decît la sine. Căci nu poate lucra

294. Răul miros din tine nu-l simţi. Pînă eşti unit cu lumea rău mirositoare, nu simţi răul ei miros. Numai cînd eşti curat, simţi mirosul celor necuraţi.

sau sluji puterea străvederii, nici a discernămîntului, în cel ce petrece în mijlocul celor deşarte[295]. Căci cum va putea deosebi ceea ce se cuvine puterea de discernămînt tulburată a acestuia ? Fericit este cel ce a părăsit ameţeala beţiei sale şi a văzut prin alţii cît de nesătulă este beţia sa. Căci atunci va cunoaşte ruşinea sa. Cît timp poartă cineva în sine ameţeala beţiei păcatelor sale, toate cele săvîrşite de el i se par cuviincioase [296]. Căci cînd firea iese din rînduiala sa, e la fel de beată fie de vin, fie de pofte [297]. Pentru că amîndouă o scot din ceea ce se cuvine şi amîndouă mişcă în trupul de care sînt purtate aceeaşi fierbinţeală. Felurile patimilor sînt diferite; dar ameţeala pricinuită este una. Schimbarea ce o pricinuieşte în fire este una ; dar pricinile sînt diferite şi nu deopotrivă şi se deosebesc după felul cum sînt primite.

Oricărei desfătări îi urmează un necaz; şi oricărui necaz pentru Dumnezeu îi urmează o desfătare. Dacă toate cele din lumea aceasta sînt supuse stricăciunii, stricăciunea se produce prin cele potrivnice fie aici, fie în veacul viitor, fie în vremea ieşirii. Mai ales se întîmplă aceasta cu plăcerea din desfrînare, sau cu neplăcuta pătimire potrivnică acestei plăceri, care se pricinuieşte prin străduinţa de sfinţire [298]. Şi aceasta

295. Simţul discernămîntului e tocit în cel pătat, în cel lipsit de curăţie. Curăţia şi sensibilitatea sînt legate împreună.

296. Precum există o beţie de Dumnezeu, care nu vede lumea sau vede urîţenia ei, aşa este o beţie de lume, care nu o vede în urîţenia ei şi nici sfinţenia lui Dumnezeu.

297. Beţia de pofte este o neorînduială a firii noastre şi o sluţire a firii adevărate a realităţii.

298. «In veacul viitor nu e stricăciune. Căci în starea de înviere, zice, nici nu se vor însura, nici nu se vor mărita, ci vor fi ca îngerii lui Dumnezeu în cer» (cf. Mt., 22, 30). Stricăciune numeşte aci, poate, schimbarea stării pe care o primesc toţi fie în viaţa aceasta, fie în vremea ieşirii, fie în veacul viitor. Cei ce au convieţuit cu plăcerea din desfrînare vor primi schimbarea de la desfătare la pedeapsă. Iar cei ce au convieţuit cu neplăcuta pătimire, pricinuită de străduinţa de simţire şi contrară plăcerii celei urîte, vor primi schimbarea de la necaz la odihnă.

o rînduieşte Dumnezeu, ca, fie pe calea însăşi, fie la sfîrşitul ei, să guste pedeapsa, ca apoi aceasta să treacă, pentru mila Lui cea bogată, fie la răsplată, fie la o împlinire a arvunei. Pentru că Dumnezeu dă putinţa dobîndirii binelui pînă în ceasul din urmă. Dar răul îl împiedică prin aceea că supune chinurilor pe cel vrednic de pedeapsă, precum s-a scris : «Cel certat aici pentru ruşinea lui mănîncă din gheena lui».

Păzeşte-te de libertatea care duce la robia cea rea [299]. Păzeşte-te de mîngîierea care aduce războiul. Păzeşte-te de cunoştinţa care duce la întîlniri cu ispitele şi, mai ales, de dorinţa dinainte de pocăinţa desăvîrşită[299 a]. Căci dacă toţi sîntem păcătoşi şi nimeni nu e deasupra ispitelor, nici o virtute nu e mai ,presus de pocăinţă. Pentru că niciodată nu se poate desăvîrşi lucrarea ei [300]. De aceea, ea li se cuvine totdeauna tuturor celor ce voiesc să se mîntuiască, păcătoşi şi drepţi. Şi nu e hotar al desăvîrşirii, pentru că chiar şi desăvîrşirea celor desăvîrşiţi este nedesăvîrşită. De aceea pocăinţei nu-i pun hotar nici timpurile, nici faptele, înainte de moarte [300a] . Adu-ţi aminte că fiecărei plăceri îi urmează scîrba şi, după ea, amărăciunea.

Păzeşte-te de bucuria ce nu-i însoţită de o pricină a schimbării [300 b]. Căci tot ce are, ascuns în sine, o iconomie de sus, nu poate atinge, nici cunoaşte hotarul şi

299. Libertatea, de care spui că uzezi păcătuind, te face rob păcatului.

299 a. Păzeşte-te de dorinţa odihnei desăvîrşite, înainte de pocăinţa desăvîrşită. Iar pocăinţa nu se încheie, adică nu se desăvîrşeşte niciodată înainte de moarte.

300. Orice virtute poate atinge o treaptă şi mai înaltă, deci e supusă pocăinţei pentru treapta nedeplină la care a ajuns. In acest sens nici un grad de virtute nu e mai presus de pocăinţă, adică nu scapă pe om de datoria pocăinţei.

300 a. Numai cînd am ajunge la desăvîrşire, am scăpa de datoria pocăinţei. Dar cum desăvîrşirea nu are hotar în viaţa aceasta, nici pocăinţa nu are.

300 b. O bucurie care nu are în sine nemulţumirea cu treapta ajunsă şi nu are în ea pornirea spre o ridicare peste treapta ajunsă, deci de o schimbare, e o bucurie a mîndriei şi o împăcare cu mărginirea.

aceasta e pricina schimbării sale[300 c]. Teme-te de acela care vezi că nu se schimbă[301]. Căci el umblă,zice,în afara căii[301a] . Cel ce ştie că-şi cîrmuieşte cu înţelepciune corabia prin lume a amestecat schimbarea în toate ale lui. Şi cele din afară ale lumii îi sînt o umbră[302].

Odihnei mădularelor îi urmează o ieşire şi o tulburare a gîndurilor; iar unei lucrări fără măsură, trîndăvia ; şi trîndăviei, ieşirea[303]. Dar se deosebeşte o ieşire de cealaltă. Căci celei dintîi ieşiri, sau celei din odihnă, îi urmează războiul din partea curviei; iar celei de a doua, sau celei din trîndăvie, îi urmează părăsirea locului de liniştire şi mutarea dintr-un loc în altul. Iar lucrarea ce stăruie cu durere în hotarele măsurii nu caută cinste. Micşorarea ei înmulţeşte plăcerea, iar lipsa de măsură, ieşirea. Rabdă, frate, nebunia firii tale, care biruieşte în tine, pentru că te pregăteşte să ajungi la acea înţelepciune, care are începutul cununii veşnice[304]. Nu te înspăimînta de tulburarea trupului celui din Adam, care e pregătit să ajungă la desfătarea aceea, a cărei cunoştinţă în viaţa de aici e în afară de înţelegerea celor trupeşti[305]. Cînd este de faţă chipul ceresc

300 c. In viaţa aceasta nu ajungem la hotarul desăvîrşirii. Iar aceasta e pricina unei silinţe necontenite de a ne ridica la o treaptă mai înaltă, de a ne schimba mereu.

301. Aceia sînt învîrtoşaţi fie în rău, fie în mîndrie.

301 a. In afara căii ce duce spre Dumnezeu, deci în afara căii în general, rămînînd închişi în lumea aceasta.

302. Cel ce merge pe calea spre Dumnezeu socoteşte lumea aceasta o umbră.

303. Ieşirea aceasta a gîndurilor este ieşirea lor de sub stăpînirea noastră, e plecarea lor spre lucruri care ne sînt păgubitoare şi spre faptele legate de ele.

304. Cînd eşti ispitit, nu deznădăjdui, ci rabdă. Căci răbdarea necazului ce-ţi vine prin ispită înseamnă începutul încununării. Dar cel ce îşi alege o astfel de viaţă fără plăceri şi urmăreşte fericirea viitoare pare nebun. Insă prin ea ajunge la înţelepciune, care ea însăşi este începutul încununării cu veşnicia cea fericită.

305. Trupul din Adam va ajunge la o stare superioară celei pe care o cunoaştem acum. Dar el se tulbură la început de drumul aspru pe care e călăuzit. Însă această tulburare a lui nu trebuie să înspăimînte pe călugăr.

care e Împăratul păcii, să nu te tulburi de schimbarea protivnică a tulburării firii. Pentru că neplăcuta pătimire e vremelnică în cel ce o primeşte pe aceasta cu plăcere[306]. Căci patimile sînt asemenea cîinilor ce obişnuiesc să stea în preajma măcelăriilor şi care fug la auzul unui cuvînt, dar dacă nu sînt luaţi în seamă se năpustesc ca leii cei foarte mari. Dispreţuieşte pofta cît timp e mică, pentru ca să nu-ţi aduci aminte de tăria fierbinţelii ei. Căci stăpînirea peste cele mici alungă primejdia. Pentru că e cu neputinţă să stăpîneşti peste lucrurile mari, dacă nu biruieşti pe cele mai neînsemnate.

Adu-ţi aminte, frate, de viaţa viitoare, care nu este ca cea care se tîrăşte şi se mişcă prin sucuri; de viaţa prin care moartea e zdrobită; de viaţa în care nu este aprinderea împreunării, care pricinuieşte firii copilăreşti osteneală prin gîdilirea plăcerii. Rabdă oboseala luptei, în care ai fost adus spre probare, ca să iei de la Dumnezeu cunună şi să te odihneşti cînd vei trece din această lume. Adu-ţi aminte de odihna aceea care nu are sfîrşit şi de viaţa nesupusă atacurilor, de treapta desăvîrşită, de starea cea nestrămutată şi de robia care sileşte la iubirea lui Dumnezeu, robie ce pune stăpînire peste fire[307]. Fie să ne învrednicim şi noi de aceasta, prin harul lui Hristos, Căruia I se cuvine slava împreună cu Tatăl Cel fără de început şi cu Prea Sfîntul Duh, acum şi pururea şi în veci! Amin.

306. Tot alineatul acesta şi cel dinainte încurajează pe cel ce este ispitit, pe cel ce are de suferit schimbarea de la starea de pace la cea a ispitelor şi încercărilor. In momentul în care îţi vine un necaz (o grea pătimire, sau o neplăcută pătimire), gîndeşte-te că dacă îl primeşti cu plăcere, cu răbdare, e trecător.

307. Este o robie a dragostei, în care omul totuşi nu se simte rob, căci dragostea este în acelaşi timp tot ce e mai conform cu voia liberă a lui. E robie numai în sensul că cel ce s-a îndulcit de ea nu mai poate şi nu mai vrea să iasă din ea. Ea pune stăpînire peste fire, dar în acelaşi timp înalţă firea. Ea pune stăpînire peste libertate, dar în acelaşi timp libertatea se simte la largul ei.

CUVÎNTUL LVI

Cu folos a îngăduit Dumnezeu ca sufletul să fie primitor de patimi. Şi despre lucrările nevoinţei

Alunecarea în vreo cădere a păcatului este un semn al slăbiciunii firii. Şi cu folos a îngăduit Dumnezeu ca sufletul să fie primitor de patimi. Căci nu s-a gîndit să aşeze sufletul mai presus de patimi înainte de naşterea cea de a doua[308]. Iar a fi primitor de patimi e de folos pentru străpungerea conştiinţei. Dar a rămîne în ele e un lucru necuviincios şi neruşinat.

Sînt trei chipuri prin care se poate apropia orice suflet de Dumnezeu: sau prin căldura credinţei, sau prin frică, sau prin certarea lui Dumnezeu. Nimeni nu se poate apropia de dragostea lui Dumnezeu, dacă nu se apropie prin vreunul din aceste trei chipuri.

Precum din lăcomia pîntecelui se naşte tulburarea gîndurilor, aşa se naşte din vorbărie şi din neorînduiala întîlnirilor necunoştinţa şi ieşirea (împrăştierea) minţii. Grija de lucrurile vieţii tulbură sufletul şi încurcarea în acestea zăpăceşte mintea şi o scoate din linişte.

Monahul care s-a predat pe sine plugăriei cereşti se cuvine să fie pururea în afară de orice grijă a vieţii, ca venindu-şi în sine să nu mai afle în sine nimic din ale veacului acestuia. Căci oprindu-se de la acestea, poate să cugete neîmprăştiat la legea Domnului, ziua şi noaptea. Ostenelile trupeşti fără curăţia minţii sînt ca un pîntece sterp şi ca nişte ţîţe uscate. Căci nu se pot apropia de cunoştinţa lui Dumnezeu[309]. Ele obosesc trupul, dar nu se îngrijesc să dezrădăcineze patimile din minte. De aceea nu seceră nimic. Precum cel ce seamănă

308. înainte de înviere.

309. Numai o minte curată de alte gînduri se gîndeşte continuu la Dumnezeu şi-L cunoaşte în nesfîrşirea puterii şi iubirii Lui.

între spini nu poate secera nimic, aşa cel ce se scufundă în ţinerea minte a răului şi în iubirea de agoniseală nu poate dobîndi nimic, ci geme pe patul lui, pentru că nu poate dormi şi pentru strîngerea de bunuri. Căci Scriptura mărturiseşte zicînd: «Ca un popor care a lucrat dreptatea şi n-a nesocotit nici una din poruncile Domnului, cer dreptatea şi adevărul de la Mine şi voiesc să se apropie de Mine, de Dumnezeu, zicînd : pentru ce am postit şi n-ai văzut, şi ne-am smerit şi n-ai cunoscut ? Căci în zilele posturilor voastre faceţi voile voastre, adică împliniţi gîndurile voastre cele Viclene» (Is., 58, 2, 3). Şi le aduceţi pe ele, împreună cu cugetările voastre, ca roduri depline idolilor, pe care îi socotiţi întru voi ca dumnezei, jertfind lor trupul vostru mai de preţ decît orice tămîie pe care trebuia să Mi-o închinaţi Mie prin faptele voastre cele bune şi prin conştiinţa curată[310].

Pămînt bun este acela care veseleşte pe lucrătorul lui, cu rod însutit. Peste tăria Sufletului ce scînteiază prin pomenirea lui Dumnezeu şi prin privegherea neadormită de zi şi de noapte, îşi clădeşte Domnul un nor ce-l acoperă ziua şi-i luminează cu lumină de foc noaptea[311]. Căci în lăuntrul întunericului lui va străluci lumina.

Precum acoperă norul lumina lunii, aşa aburii stomacului alungă din suflet înţelepciunea lui Dumnezeu. Şi precum e la largul ei flacăra focului în lemne uscate, aşa e şi trupul la largul lui cînd pîntecele e plin. Şi precum materia adăogată la materie sporeşte flacăra focului, aşa felurimea mîncărilor sporeşte mişcarea trupului. În trupul iubitor de plăcere nu locuieşte cu-

310. O afirmare a valorii trupului, care e mai de preţ decît orice tămîie cînd e adus lui Dumnezeu ca unealtă a faptelor bune, prin care se sfinţeşte.

311. A se remarca frumuseţea imaginii. Pomenirile lui Dumnezeu sînt ca nişte scîntei ale sufletului. Lumina din minte e întîmpinată de norul de lumină a lui Dumnezeu.

noştinţa lui Dumnezeu. Şi cel ce-şi iubeşte trupul său nu va dobîndi harul lui Dumnezeu. Precum din durerile naşterii se naşte fătul care veseleşte pe cea care l-a născut, aşa din nevoinţa foamei se naşte în suflet ca rod cunoştinţa tainelor lui Dumnezeu. Iar celor leneşi şi iubitori de plăcere li se naşte rodul ruşinii. Precum tatăl se îngrijeşte de copii, aşa Se îngrijeşte şi Hristos de trupul care pătimeşte greu pentru El şi e pururea aproape de gura lui. Iar rodul lucrării înţelepte este nepreţuit.

Străin este cel ce a ieşit cu mintea din toate cele ale vieţii. Jeluitor este cel ce îşi petrece toate zilele vieţii sale în foame şi sete, din nădejdea bunătăţilor viitoare. Monah este cel ce petrece în afara lumii şi cere pururea lui Dumnezeu să dobîndească bunătăţile viitoare. Bogăţia monahului este mîngîierea ce vine din plîns şi bucuria cea din credinţa care străluceşte în cămările minţii. Milostiv este cel ce nu deosebeşte cu cugetarea pe unul de altul, ci are milă de toţi.

Feciorelnic nu este cel ce şi-a păzit trupul lui nespurcat de împreunare, ci cel ce se ruşinează de sine însuşi cînd se află singur. De iubeşti neprihănirea, alungă gîndurile întinate ce se ivesc în cugetare în vremea citirii şi în rugăciunea de cerere, şi atunci te vei înarma faţă de pricinile firii (care îndeamnă la păcat). Căci fără aceasta nu vei putea vedea neprihănirea în suflet. De voieşti să dobîndeşti milostivirea, obişnuieşte-te întîi să dispreţuieşti toate, ca să nu fie mintea ta atrasă în jos şi să iasă din hotarele ei[312]. Lumina milostivirii se arată în răbdarea celui ce primeşte să fie nedreptă-

312. O minte nemilostivă nu mai este în hotarele ei; s-a înstrăinat de firea ei. In firea minţii este înduioşarea pentru alţii, e legată prin fire nevăzută de alţii. Scufundarea omului în sine nu înseamnă nepăsarea de alţii, ci găsirea în adînc a sensibilităţii faţă de alţii. In sine, ea găseşte legăturile curate cu alţii. Numai superficialitatea este egoistă, nepăsătoare faţă de alţii. Numai necunoaşterea de sine înseamnă şi necunoaşterea altora şi nesimţirea faţă de ei.

ţit[313]. Desăvîrşirea smereniei stă în a primi cu bucurie învinovăţirile mincinoase. De eşti cu adevărat milostiv, să nu te necăjeşti în lăuntrul tău cînd ţi se răpesc pe nedrept ale tale, nici să nu povesteşti celor din afară paguba ta. Fă mai degrabă să se înghită paguba din partea celor ce te-au nedreptăţit de către mila ta, ca acreala vinului, de mulţimea apei. Şi arată mulţimea milostivirii tale în bunătăţile cu care răsplăteşti pe cei ce te-au nedreptăţit. Aşa a făcut fericitul Elisei duşmanilor săi care voiau să-l robească. Căci cînd s-a rugat şi i-a orbit pe ei cu negură, a arătat puterea aflătoare în el, iar cînd le-a dat mîncare şi băutură şi i-a lăsat să plece, şi-a arătat milostivirea lui (IV Regi, 6, 18, 23).

Cel cu adevărat smerit la cuget, cînd e nedreptăţit nu se supără, nici nu se apără pentru fapta pentru care a fost nedreptăţit. Şi primeşte defăimările ca adevărate şi nu se îngrijeşte să-i încredinţeze pe oameni că a fost defăimat pe nedrept, ci cere iertare. Unii şi-au însuşit de bună voie numele de curvari, nefiind aşa; alţii l-au răbdat pe cel de preacurvari, fiind departe de aceasta şi au primit cu lacrimi să fie împovăraţi cu rodul unui păcat, pe care nu l-au făcut, şi au cerut plîngînd de la cei ce-i nedreptăţeau iertare pentru nelegiuirea pe care n-au săvîrşit-o, fiind încununaţi cu toată curăţia şi neprihănirea[314]. Alţii, ca să nu fie slăviţi pentru starea lor virtuoasă, ascunsă în ei, se arătau în chipul celor răniţi (de păcate), deşi aveau în ei sarea dumnezeiască şi erau neclintiţi în liniştea lor, încît

313. Trebuie să ai milă de cel ce te nedreptăţeşte, căci el se pierde prin aceasta, ca unul ce a uitat de sine şi se ciunteşte de legăturile sale cu alţii, legături prin care îi vine lui însuşi viaţă.

314. Ei imitau pe Hristos, Care a luat păcatele noastre asupra Lui şi a primit să fie răstignit pentru ele, suferind în chip real pentru ele. De fapt Hristos şi cei ce-L imitau îşi dădeau seama de comuniunea adîncă ce există între ei şi ceilalţi. Şi sufereau de păcatele altora ca de ale lor, pentru că sufereau pentru aceia înşişi.

aveau pe sfinţii îngeri vestitori ai faptelor lor de vitejie, pentru desăvîrşirea lor cea mai deplină.

Tu te socoteşti avînd smerită cugetare, dar alţii se învinovăţeau pe ei, în vreme ce tu nu suferi să fii învinovăţit nici de alţii şi te socoteşti smerit la cuget. De eşti smerit la cuget, probează-te prin acestea, ca să vezi de nu te tulburi cînd eşti nedreptăţit.

Mîntuitorul numeşte «multe lăcaşuri ale Tatălui» (In, 14,2) măsurile cugetării celor ce se sălăşluiesc în patria aceea, adică puterile felurite de a deosebi felurimea darurilor (harismelor) duhovniceşti, de care se bucură cu mintea. N-a înţeles prin multele locaşuri deosebiri de locuri, ci trepte de daruri. Căci precum fiecare se bucură de soarele văzut după curăţia puterii văzătoare şi primitoare, şi precum un sfeşnic ce luminează într-o casă răspîndeşte raze diferite, fără ca lumina lui să se împartă între multe sfeşnice, aşa şi în veacul viitor toţi drepţii se sălăşluiesc într-o singură patrie fără să se împartă, dar fiecare e luminat de unicul Soare înţelegător şi înţeles pe măsura lui, ca de un singur văzduh şi loc şi scaun şi vedere şi chip. Şi nu vede vreunul măsurile soţului său, fie că acela e mai presus, fie că e mai prejos de el, ca nu cumva văzînd harul mai bogat al soţului şi pe cel mai mic al său să i se facă aceasta pricină de întristare şi de nefericire. Nu poate fi aceasta acolo unde nu e întristare, nici suspin, ci fiecare se veseleşte în lăuntrul său după harul dat lui, după măsura lui, dar una este vederea cea dinăuntru a tuturor şi una le este bucuria[315]. Şi în afară de cele

315. Nu e acolo nici invidie, nici dispreţ, ci numai smerenie. Cel ce vede mai mult nu socoteşte pe altul că vede mai puţin. Şi cel ce vede mai puţin nu e făcut atent de altul că el vede mai mult. Şi cel ce vede pe Hristos mai mult preţuieşte pe cel ce vede mai puţin, pentru că vede şi acela în modul lui personal de neînlocuit. Nici cel ce-L vede pe Hristos mai puţin, nici cel ce primeşte comunicări mai adînci ale dragostei Lui nu-şi dau seama de aceasta, pentru că fiecare vede aceeaşi faţă luminoasă a lui Hristos. Precum se vede şi mai lămurit din cele ce ur-

două mari cete nu este vreo alta de mijloc. Înţeleg prin una pe cea de sus, iar prin cealaltă pe cea de jos; iar la mijlocul lor, mulţimea felurită a răsplătirilor[316].

Iar dacă acesta este adevărul, precum şi este de fapt, ce e mai nebuneşte şi mai prosteşte decît a spune ceea ce spun unii: «îmi ajunge să scap de gheenă; nu mai am grijă că nu intru în Împărăţie. Căci a scăpa de gheenă e una cu a intra în Împărăţie. Precum a cădea din aceasta înseamnă a intra în gheenă». Fără îndoială nu ne-a învăţat Scriptura trei locuri. Dar ce ? «Cînd va veni Fiul Omului întru slava Sa, va aşeza oile la dreapta Sa şi caprele la stînga Sa» (Mt., 25, 31). N-a spus trei cete, ci două: una de-a dreapta şi alta de-a stînga. Şi a despărţit hotarele sălaşurilor diferite ale lor, zicînd că unii, adică păcătoşii, vor merge la osîndă veşnică, iar drepţii vor străluci ca soarele în viaţa veşnică (Mt., 25, 46). Şi iarăşi: «Vor veni de la răsărituri şi de la apusuri şi se vor odihni în sînurile lui Avraam întru Împărăţia cerurilor. Iar fiii Împărăţiei vor fi scoşi în întunericul cel mai din afară, unde va fi plînsul şi scrîşnirea dinţilor» (Mt., 8, 11), ceea ce e mai înfricoşător decît orice foc.

Deci ai înţeles din acestea că starea opusă stării de sus este însăşi gheena chinuitoare ? Bine este deci a învăţa pe oameni să primească bunătatea lui Dumnezeu şi a-i îndemna să rămînă sub purtarea de grijă a Lui şi a-i strămuta de la rătăcire la cunoştinţa adevă-

mează, Sfîntul Isaac respinge ideea unei stări de mijloc între «Împărăţie» şi «iad», admiţînd însă o varietate de trepte în «Împărăţie». Sfîntul Isaac nu e de acord cu cei ce zic: «Îmi ajunge să nu ajung în gheenă ; căci prin aceasta voi intra în Împărăţie». El vrea ca omul să năzuiască să intre într-un locaş cît mai înalt în Împărăţie. Dar între locul cel mai de sus şi cel mai de jos sînt o mulţime de răsplătiri. Insă în locul cel mai de jos, în iad, nu e nici o răsplătire.

316. In ultimele două propoziţii, Sfîntul Isaac a trecut la altă idee, legată de prima. Dacă toţi cei din locaşurile cereşti au o singură vedere, nu se mai poate socoti că în afară de cer şi de iad, sau de vederea şi de nevederea lui Hristos mai este o stare de mijloc (nici vedere, nici nevedere).

rului. Acesta era chipul de lucrare al lui Hristos şi al apostolilor; şi el este foarte înalt.

Iar cînd omul simte că a ieşit din vieţuirea aceasta şi din părtăşia neîncetată cu Dumnezeu şi că conştiinţa lui slăbeşte în vedere (contemplare) şi liniştea lui se tulbură şi cunoştinţa i se întunecă, dat fiind că cugetarea lui are nevoie de pază şi de supunerea simţurilor şi că vrînd să vindece pe alţii îşi pierde sănătatea sa şi iese din libertatea voii sale, trecînd în tulburarea minţii, trebuie să-şi aducă aminte de cuvîntul apostolic care zice că hrana tare e potrivită celor mai desăvîrşiţi (Evr., 5, 14) şi să se întoarcă la cele dinainte ale sale, ca să nu audă spunîndu-i-se: «Doctore, vindecă-te pe tine însuţi» (Lc., 4, 23).

Să se judece, deci, pe sine însuşi şi să-şi păzească buna lui deprindere şi în loc de a ajuta prin rostirea cuvintelor, să slujească prin vieţuirea cea bună; şi în loc de a învăţa prin sunetele gurii lui, să înveţe prin faptele lui. Şi abia cînd îşi va vedea sufletul său sănătos, să caute să folosească şi pe alţii şi să-i tămăduiască prin sănătatea lui. Căci cînd se va afla departe de oameni, va putea să-i ajute pe ei mai bine prin lucrarea sa cea bună, ca să sporească în rîvna faptelor bune, decît îi poate ajuta prin cuvinte, cît timp este el însuşi bolnav şi are nevoie mai mult ca ei de doftorie. «Că de va călăuzi orb pe orb, amîndoi vor cădea în groapă» (Mt., 15, 14). Hrana tare este a celor sănătoşi, care au simţurile deprinse şi pot primi orice hrană, adică ispitele tuturor simţurilor, fără să-şi vatăme inima prin întîlniri, datorită deprinderii în desăvîrşire[316 a].

Cînd diavolul va voi să întineze mintea unora ca aceştia prin gînduri de curvie, încearcă întîi răbdarea

316 a. Sfîntul Isaac Sirul admite monahilor o lucrare de învăţare a altora, după ce ei s-au întărit într-o vieţuire bună, neclintită. Numai atunci pot primi hrana tare a întîlnirilor cu alţii, sau ispitele prin simţuri, fără să se primejduiască, deoarece prin deprindere s-au întărit în sănătatea sufletească, sau au ajuns desăvîrşiţi.

lor prin iubirea de slavă deşartă. Căci atacul acestui gînd nu le pare să fie patimă. Aşa obişnuieşte să facă cu cei ce-şi păzesc mintea, cărora nu le poate sădi repede gînduri neruşinate. Iar după ce-l scoate pe el din întăritura lui şi acela începe să stea de vorbă cu primul gînd şi să se depărteze pe sine din acea întăritură, îi vine în întîmpinare cu materia curviei şi îndreaptă mintea lui spre faptele desfrînării. Şi întîi o tulbură cu momeala neaşteptată a vreunui astfel de lucru, pentru neprihănirea de mai înainte în gînduri, pe care o face să se întîlnească cu astfel de lucruri, de a căror vedere mintea cîrmace era desprinsă. Prin aceasta, chiar dacă nu o spurcă cu totul, o scoate totuşi din vrednicia de mai înainte. Iar de se întoarce la cele dinapoi şi înfruntă momeala cea dintîi a gîndurilor, care este pricina aducerii celor de al doilea, poate opri uşor, cu ajutorul lui Dumnezeu, patima.

Dar mai bine este a scăpa de patimi prin aducerea aminte de virtuţi, decît prin împotriviri. Pentru că patimile cînd ies din culcuşul lor şi se mişcă spre războire, întipăresc în minte chipuri şi năluciri. Căci acest război cîştigă multă putere asupra minţii, răscolind şi tulburînd gîndurile. Iar după regula amintită mai înainte, după alungarea acestora nu se mai arată în minte nici urmă de patimi.

Osteneala trupească şi cugetarea la cele din dumnezeieştile Scripturi păzesc curăţia. Iar osteneala întăreşte nădejdea şi frica. Dar nădejdea şi frica sînt sădite în cugetare de către depărtarea de oameni şi de rugăciunea neîncetată. Pe de altă parte, pînă ce nu primeşte omul pe Mîngîietorul, are nevoie de dumnezeieştile Scripturi, ca să se întipărească în cugetarea lui amintirea bunătăţilor şi prin citirea neîncetată să se înnoiască în el mişcarea spre bine şi să-şi păzească sufletul lui de subţirimea căilor păcatului. Pentru că n-a dobîndit încă puterea Duhului, care-l depărtează de

amăgirea ce-i fură aducerile aminte folositoare şi îl apropie, prin împrăştiere, de răceala minţii. Dar cînd puterea Duhului se sălăşluieşte în puterea sufletului care lucrează în minte, atunci în locul legii Scripturilor, prind rădăcină în inimă poruncile Duhului. Şi atunci inima învaţă în chip ascuns de la Duhul şi nu are nevoie de ajutorul celor supuse simţurilor. Căci cîtă vreme inima învaţă de la cele supuse simţurilor, învăţăturii îi urmează amăgirea şi uitarea. Dar cînd învăţătura vine de la Duhul, amintirea ei rămîne nevătămată[317].

Sînt gînduri bune şi sînt voiri bune; şi sînt gînduri viclene şi inimă vicleană. Gîndurile sînt o mişcare ce trece prin minte, ca un vînt ce se ridică în mare şi înalţă valurile. Inima şi mintea sînt talpa şi temelia. Şi răsplata pentru cele bune şi rele se face potrivit temeliei şi nu după mişcarea gîndurilor[318]. Sufletul nu se linişteşte din mişcarea gîndurilor schimbăcioase. Dar dacă răsplăteşti pe fiecare din acestea, care nu are temelia jos, în inimă, eşti gata să schimbi de zeci de mii de ori în fiecare zi cele bune şi cele protivnice.

Cel ce a ieşit de curînd, prin pocăinţă, din amestecarea cu patimile şi se nevoieşte în vremea rugăciunii să se ridice peste lucrurile pămînteşti este ca o pasăre fără aripi, ce se tîrăşte încă pe faţa pămîntului, neiz-

317. Sfîntul Isaac vede trei trepte în urcuşul sufletului spre Dumnezeu. Osteneala trupească, care întăreşte nădejdea şi frica; citirea dumnezeieştilor Scripturi cu adîncirea înţelesurilor lor, pentru a-şi cunoaşte omul mişcările subţiri care-l îndeamnă la păcat; lucrarea Duhului în lăuntrul minţii, care înrădăcinează acolo pornirile spre bine. Atunci omul nu mai priveşte la cele din afară, ca să înveţe de la ele şi prin ele. In treapta a doua, ispitele fură încă din suflet aducerile aminte folositoare, ca gîndul la moarte, la judecata lui Dumnezeu, la viaţa viitoare. Sfîntul Isaac face deosebire între învăţătura primită din afară, chiar din cuvintele Scripturii, şi între învăţătura primită direct de la Duhul în inimă. Aceasta se întîmplă cînd inima s-a făcut cu totul moale şi impresionabilă faţă de lucrarea Duhului. Dar trebuie să fi trecut întîi prin cunoaşterea din Scripturi.

318. Poate sensul e acesta : în zadar are cineva gînduri şi mişcări bune în suflet, dacă starea lui de temelie e rea. Răsplata se face potrivit temeliei statornice, nu mişcărilor trecătoare.

butind încă să zboare. Deci se cuvine să-şi adune gîndurile sale prin citire, prin lucrare şi frică şi prin grija de toată felurimea virtuţilor. Căci fără acestea nu poate cunoaşte ceva. Dar şi acestea păzesc numai pentru scurt timp mintea neîntinată. Pe urmă vin aducerile aminte, care tulbură şi întinează inima. Căci n-a simţit încă libertatea liniştii, în care îşi adună cineva mintea după puţin timp prin uitarea lucrurilor. N-a simţit-o încă pentru că are încă aripile trupului, adică virtuţile, care se săvîrşesc în chip văzut. Dar aripile vederii (contemplării) încă nu le-a văzut şi nici de simţirea lor încă nu s-a învrednicit[319]. Şi acestea sînt aripile minţii, prin care se apropie cineva de cele cereşti şi se desparte de cele pământeşti[320].

Cîtă vreme slujeşte cineva Domnului prin lucrurile supuse simţurilor, chipurile acestor lucruri se întipăresc în gîndurile lui şi cugetă la cele dumnezeieşti în chipurile celor trupeşti. Dar cînd va primi simţirea lucrurilor dinăuntru, atunci, pe măsura simţirii lui, min-

319. E de remarcat legătura acestor două simţiri: a celei de linişte şi a libertăţii. Numai liniştea la care a ajuns cineva arată că a ajuns să vadă că a cîştigat libertatea cugetării de lucruri. Sfîntul repetă aci în altă formă ideea celor trei trepte în urcuşul celui ce a început să se elibereze de împrăştiere. In prima treaptă omul e ca o pasăre care n-are aripi; apoi cîştigă aripi. E treapta întîi, cînd a ieşit de curînd din păcate şi nu are încă decît pocăinţa. In treapta a doua se deprinde în virtuţi şi acum are aripi trupeşti, pentru că trupul nu se mai tîrăşte în păcate. In sfîrşit, a dobîndit aripile minţii, sau ale contemplării, întrucît s-a eliberat şi mintea de gîndurile pămînteşti, zburînd în sus la Dumnezeu. In ea a cîştigat libertatea liniştii. Aceasta e treapta a treia. Această prezentare a urcuşului corespunde cu prezentarea de mai înainte. Treapta a treia de aci corespunde cu mintea în care, în descrierea de mai înainte, s-a sălăşluit Duhul Sfînt.

320. Pînă ce se îngrijeşte încă cineva de virtuţile cu trupul, nu are libertatea liniştii complete, care-l ajută să zboare de la cele pămînteşti. Acela se preocupă încă cu săvîrşirea unor fapte, deci priveşte la unele îndatoriri faţă de persoane şi de lucruri. Sînt şi acestea nişte valori, întrucît cel ce se preocupă cu ele a ieşit din închisoarea egoismului său. Dar numai virtuţile contemplării sînt aripile ce-l ajută pe cineva să zboare cu totul de la cele pămînteşti spre cele cereşti.

tea se va înălţa mai presus de chipurile lucrurilor din vreme în vreme[321].

Cînd sufletul tău se va apropia de ieşirea din întuneric, vei avea acest semn: inima ta arde şi se înfierbîntă ca focul, noaptea şi ziua. Atunci vei socoti lumea ca gunoi şi cenuşă şi nu vei mai dori nici hrană, datorită dulceţii gîndurilor noi şi arzătoare ce se mişcă pururea în sufletul tău. Şi deodată ţi se dă izvor de lacrimi ce curge ca un pîrîu fără silire, amestecat în toate faptele tale, adică în citirea şi rugăciunea ta, în cugetarea şi mîncarea şi băutura ta; şi în tot lucrul tău se află amestecate lacrimile tale. Şi cînd vei vedea acestea în sufletul tău, fă-te plin de îndrăzneală, că ai trecut marea[322]. Dar să adaugi şi după aceea la lucrurile tale şi să ţii bine paza, ca harul să se înmulţească în tine zi de zi[323].

Dar pînă ce nu te-ai întîlnit cu acestea, încă n-ai săvîrşit calea ta, ca să ajungi la muntele lui Dumnezeu[324]. Iar dacă după ce ai aflat şi ai primit harul lacrimilor, ele încetează şi căldura ta s-a răcit, fără vreo schimbare în altă privinţă, de pildă fără slăbirea trupească, vai ţie, ce ai pierdut! Căci ai ajuns sau la părerea de sine, sau la negrijă, sau la moleşeală. Iar

321. Gîndirea la Dumnezeu prin chipuri e inferioară simţirii nemijlocite a Lui mai presus de aceste chipuri sau imagini. Aceasta nu mai e gîndire teoretică, ci simţire emoţională sau atingere a lui Dumnezeu. Gîndirea la Dumnezeu prin chipuri ţine de treapta a doua, sau cea a virtuţilor, a citirii Scripturilor şi a contemplării raţiunilor dumnezeieşti prin lucruri.

322. Se dau aci unele descrieri ale treptei a treia. Una din caracteristicile ei sînt lacrimile. Cel ajuns aci a trecut marea ispitelor, a încercărilor, a necazurilor, a eforturilor pentru virtuţi, dar încă n-a ieşit deplin din întuneric.

323. Deci nici în odihna aceasta să nu te opreşti, ci să te adînceşti tot mai mult în ea, sau în trăirea efluviilor harului, sau a puterilor pline de înţeles ce-ţi vin de la Dumnezeu. Căci întrucît nici acum nu e simţit Dumnezeu decît tot prin fapte de citire, de meditare, de săvîrşire a binelui, deşi îşi pierd importanţa în ele înseşi, ele trebuie sporite ca şi harul să sporească. Omul nu mai ţine la mîncare, dar mîncînd simte pe Dumnezeu şi varsă lacrimi. Toate sînt pline de Dumnezeu.

324. Acum Dumnezeu, la Care ai ajuns, e asemenea unui munte, ridicat peste tot drumul obositor al nevoinţelor.

ce urmează lacrimilor după ce le-ai primit şi ce te va întîmpina după ele, vom scrie în alt loc, în capetele despre pronie, ca unii ce am fost luminaţi de părinţi şi de Scripturi, care ne-au încredinţat asemenea taină.

De nu ai fapte, să nu vorbeşti despre virtuţi. Că mai cinstite sînt înaintea Domnului necazurile cele pentru El, decît orice rugăciune şi jertfă[325]. Şi mirosul sudorii lor e mai presus de toate aromatele. Socoteşte deci orice virtute cîştigată fără osteneala trupului ca un gunoi neînsufleţit. Darurile drepţilor sînt lacrimile ochilor lor. Şi jertfa primită a lor sînt suspinele din privegherile lor. Striga-vor drepţii către Domnul sub povara trupului strîmtorat şi cînd în durere vor îndrepta cererile lor spre Dumnezeu, în strigarea glasului lor le vor veni sfintele cete într-ajutor, ca să-i încurajeze şi să-i mîngîie cu nădejdea. Căci sfinţii îngeri se fac părtaşi pătimirilor şi necazurilor sfinţilor, prin apropierea lor de ei[326].

Lucrarea cea bună şi smerita cugetare fac pe om dumnezeu pe pămînt[327]. Iar credinţa şi milostivirea îl fac să înainteze repede spre curăţie. E cu neputinţă să se afle într-un suflet deodată căldura şi zdrobirea inimii[328], cum e cu neputinţă celor beţi să-şi stăpînească gîndurile. Căci cînd se dă sufletului această căldură, se duce de la el zdrobirea plînsului. Vinul s-a dăruit

325. Răbdarea necazurilor pentru Dumnezeu este ea însăşi cea mai bună rugăciune şi jertfă. Şi fără necazurile răbdate nu se dobîndesc virtuţile, nu se dobîndeşte tăria duhovnicească.

326. E un gînd remarcabil. Sfinţii îngeri se fac părtaşi pătimirilor noastre pentru Hristos, aşa cum Hristos Se face părtaş pătimirilor noastre. Căci şi îngerii se împărtăşesc de Hristos cel răstignit. E o solidaritate universală văzută şi nevăzută.

327. In smerenia desăvîrşită se arată că omul a fost îndumnezeit. Mai înainte, Sfîntul Isaac a spus că smerenia e haina lui Dumnezeu (*Cuvîntul XX).* Cine arată că e mare şi tare are pe undeva o slăbiciune pe care vrea să o acopere cu mîndria. Se poate spune că mîndria e haina slăbiciunii lor. Dimpotrivă, smerenia e haina puterii lui Dumnezeu. Mărirea adevărată se acoperă în smerenie.

328. Căldura e elanul dragostei de Dumnezeu. Zdrobirea inimii e conştiinţa apăsătoare a păcatului.

spre veselie, iar căldura spre bucuria sufletului. Vinul încălzeşte trupul, iar cuvîntul lui Dumnezeu, cugetarea. Cei ce ard în fierbinţeală sînt răpiţi de gîndul nădejdii şi-şi pregătesc cugetarea pentru veacul viitor. Căci precum cei îmbătaţi de vin îşi nălucesc chipuri schimbătoare, aşa cei îmbătaţi şi încălziţi de nădejde nu cunosc nici necaz, nici ceva lumesc. Acestea şi alte asemenea se întîmplă celor ce sînt simpli cu inima şi încălziţi de nădejde, după lucrarea cu răbdare şi după curăţire; ele s-au gătit celor ce umblă pe cărarea virtuţilor. Dar ele se ivesc şi la începutul drumului prin credinţa sufletului. Căci Domnul face toate cîte le voieşte [328a].

Fericiţi cei ce şi-au încins mijloacele lor cu simplitate şi fără multă iscodire pentru marea de necazuri, din dragostea de Dumnezeu, şi n-au luat-o la fugă. Aceştia se izbăvesc degrabă în limanul Împărăţiei şi se odihnesc în cortul celor ce bine s-au nevoit şi sînt călăuziţi sufleteşte prin greutăţile lor şi se vor bucura întru veselia nădejdii lor. Cei ce aleargă cu nădejde pe calea cea întortocheată nu se întorc înapoi şi nu stăruie în iscodirea acesteia. Şi după ce au trecut marea, văzînd întortocherile prin care au trecut, aduc mulţumire lui Dumnezeu că i-a izbăvit pe ei de strîmtori şi prăpăstii şi de primejdiile drumului, de care ei n-au ştiut. Iar din cei ce au născocit multe gînduri şi au voit să fie foarte înţelepţi şi s-au predat pe ei unor vieţuiri meşteşugite şi s-au lăsat stăpîniţi de gînduri fricoase şi au voit să întîmpine şi să vadă de mai înainte pricinile vătămătoare, cei mai mulţi rămîn mereu la uşile caselor lor [328b].

328 a. Sînt cei care, din precauţie exagerată, nu încep niciodată să meargă pe drumul hotărît al mîntuirii, vrînd mereu să ia alte şi alte măsuri împotriva oricărui risc. Aceştia vor să facă prea mult pe înţelepţii şi-i apucă moartea înainte de a fi pornit pe drumul greu al vieţuirii după Dumnezeu.

328 b. Cînd cuvîntul despre cele viitoare e primit cu credinţă, întăreşte nădejdea în aceasta şi îmbată cugetarea, de bucuria că le va primi.

Cînd e trimis la drum, leneşul zice: «E un leu pe cale şi se află un tîlhar la răspîntie» (Pilde, 22, 13). E ca cei ce ziceau: «Am văzut nişte fii de uriaşi şi ne aflam înaintea lor ca nişte lăcuste» (Num., 13, 33). Aceştia sînt cei ce în vremea sfîrşitului lor se află încă pe cale ; sînt cei ce mereu voiesc să fie înţelepţi[329]. De aceea nu voiesc să pună niciodată un început. Iar cel simplu, pornind la înot, trece marea în prima căldură a sufletului, nefăcîndu-şi nici o grijă de trup, nici întrebîndu-se în sine, de va avea oare vreun folos din lucrarea lui, sau nu. Ia seama să nu-ţi fie multa înţelepciune lunecare a sufletului şi cursă înaintea feţei tale. Ci, încrezîndu-te în Dumnezeu, pune cu bărbăţie început drumului stropit cu sînge [330], ca să nu te afli pururea lipsit şi gol de Dumnezeu. «Că cel ce se teme, sau aşteaptă vînturi prielnice, nu va semăna» (Ecl., 11, 4). Mai bună este moartea pentru Dumnezeu decît viaţa cu ruşine în trîndăvie. Cînd voieşti să pui început lucrului lui Dumnezeu, fă-ţi mai întîi testamentul, ca unul ce nu mai are de trăit în această viaţă, ci ca unul ce te pregăteşti de moarte şi nu mai ai nădejde în viaţa de aici, ci ai ajuns la capătul timpului rînduit ţie. Şi să cugeţi cu adevărat că nu mai trebuie să fii împiedicat de nădejdea vieţii de aici, ca să lupţi şi să biruieşti. Căci nădejdea vieţii acesteia moleşeşte cugetarea. De aceea, nu căuta să fii prea din cale afară de înţelept, ci dă loc credinţei în cugetul tău şi adu-ţi aminte de zilele cele multe dinapoia ta şi de veacurile

Dar se întîmplă uneori că această îmbătare e pricinuită de cuvîntul dumnezeiesc de la începutul drumului duhovnicesc, printr-o primire a lui plină de credinţă neclintită. Căci Domnul poate face şi aceasta, dacă vrea.

329. Nu e bine să se gîndească omul prea mult la toate eventualele greutăţi ce-l vor întîmpina pe calea vieţuirii după Dumnezeu (pe a călugăriei), înainte de a porni pe ea. Căci mulţi din cei ce fac aşa nu pornesc pe marea greutăţilor ei, ci rămîn mereu privind la ea, din uşa casei lor.

330. Lupta ne cere nevoinţă pînă la sudori cu sînge. E şi în aceasta o urmare a lui Hristos.

nepovestite de după moarte şi judecată şi nu te va cuprinde niciodată moleşeala, după înţeleptul care zice : «O mie de ani ai veacului de acum sînt ca o zi în veacul celor drepţi» (Ps., 89,4).

Începecu bărbăţie tot lucrul bun şi să nu te apropii de el cu şovăială şi să nu te îndoieşti în inima ta în nădejdea în Dumnezeu, ca să nu-ţi fie osteneala fără folos şi lucrarea plugăriei tale, grea. Ci crede întru inima ta că milostiv este Domnul şi dăruieşte celor ce-L caută harul ca un bun platnic, nu după lucrarea noastră, ci după rîvna şi credinţa sufletelor noastre. Căci zice: «Fie ţie după credinţa ta» (Mt., 8, 13).

Iar lucrările celor ce vieţuiesc după Dumnezeu sînt acestea: Unul îşi loveşte toată ziua capul şi în locul ceasurilor de slujbă petrece aşa. Altul, stăruind şi rămînînd în îngenuncheri, împlineşte un număr egal de rugăciuni. Altul pune în locul slujbelor mulţimea lacrimilor şi se mulţumeşte cu ele. Altul se sîrguieşte cu pătrunderea înţelesurilor şi împlineşte prin aceasta canonul rînduit lui. Altul îşi chinuieşte sufletul cu foamea, în aşa fel că nu poate lua parte la slujbe. Altul, stăruind în cugetarea fierbinte a psalmilor, îşi împlineşte astfel slujba neîncetată. Altul petrece în citire şi inima i se înfierbîntă prin aceasta. Altul se robeşte, pătrunzînd înţelesurile dumnezeieşti ale dumnezeieştilor Scripturi. Altul, răpit de minunile stihurilor, e oprit din cugetarea obişnuită şi e luat în stăpînire de tăcere. Dar altul, gustînd din toate acestea şi săturîndu-se, s-a întors la cele dinapoi şi a rămas nefăcînd nimic. Altul a gustat numai puţin din acestea şi, mîndrindu-se, s-a amăgit. Altul a fost împiedicat de multa boală şi neputinţă să-şi păzească pravila lui. Altul e stăpînit de vreo obişnuinţă, sau de iubirea de stăpînire, sau de slava deşartă, sau de lăcomia de a aduna bunuri materiale. Altul s-a împiedicat

şi a căzut, dar s-a sculat şi n-a dat bir cu fugiţii, pînă ce n-a luat mărgăritarul de mult preţ.

Tu, deci, pune mereu început în lucrul lui Dumnezeu, cu bucurie şi cu rîvnă. Şi de eşti curat de patimi şi de şovăiala inimii, Dumnezeu însuşi te va duce la vîrf şi-ţi va ajuta şi te va înţelepţi potrivit cu voia Lui şi vei primi desăvîrşirea în chip minunat. Lui fie slava şi stăpînirea, acum şi pururea şi în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LVII

Despre schimbarea ce se face în suflet în toată vremea, ivindu-se fie lumină, fie întuneric, sau ieşire în cele de-a dreapta, sau în cele de-a stînga

Să privim, iubiţii mei, în sufletul nostru în ceasul rugăciunii, de avem vedere în stihurile ce le cugetăm şi ale rugăciunii. Căci aceasta vine din liniştea adevărată[331]. Iar în vremea în care ne aflăm în întunecime, să nu ne tulburăm, mai ales dacă pricina acesteia nu e de la noi. Atunci pune-o pe seama purtării de grijă a lui Dumnezeu, pentru pricini pe care singur Dumnezeu le ştie. Căci în cîte o vreme oarecare sufletul nostru se află ca sugrumat şi se scufundă în valuri. Fie că citeşte cineva în Scriptură, fie că liturghiseşte (slujeşte), fie că se apropie de orice alt lucru, vine peste el întuneric peste întuneric. Şi atunci părăseşte lucrul şi de multe ori nici nu doreşte măcar să se mai apropie de el. Şi nu mai crede nicidecum că se va mai întîmpla cu el vreo schimbare şi că va mai dobîndi pacea. În acest ceas el s-a umplut de deznădejde şi de frică; şi

331. «Vederea» e condiţionată de linişte şi invers. Cînd sufletul rămîne în linişte, e răpit de vedere şi, invers, cel răpit de vedere intră şi rămîne în linişte.

nădejdea în Dumnezeu şi mîngîierea credinţei sînt scoase cu totul din sufletul lui. Şi se umple întreg de îndoială şi de frică.

Dar cei ce au fost ispitiţi de valul ceasului acesta cunosc din cercare schimbarea ce urmează la sfîrşitul ei. Căci nu lasă Dumnezeu sufletul în acestea o zi întreagă, pentru că altfel s-ar fi pierdut nădejdea creştinilor. Ci face degrabă sfîrşit acestei stări. Iar de stăruie mai mult tulburarea acestei bezne, aşteaptă totuşi schimbarea vieţii care va veni repede chiar din mijlocul ei. Eu te îndemn, frate, şi te sfătuiesc, că de nu ai putere să te stăpîneşti şi să cazi pe faţa ta în rugăciune, înfăşoară-ţi capul în mantia ta şi dormi pînă ce va trece ceasul întunecimii acesteia de la tine; dar din sălaşul tău să nu ieşi.

Acestei ispite îi sînt supuşi mai ales cei ce doresc să petreacă într-o vieţuire potrivită minţii şi-şi caută mîngîierea credinţei pe această cale[332]. De aceea ceasul acesta le pricinuieşte durere şi osteneală mai ales acestora, prin îndoiala adusă în cuget. Iar ei îi urmează hule cumplite. Aşa uneori se iveşte în unul ca acesta îndoiala în înviere şi altele, pe care nu se cuvine să le grăim. Am făcut de multe ori cercarea tuturor acestora şi am descris lupta aceasta spre mîngîierea celor mulţi.

Cei ce petrec în faptele trupeşti[333] sînt însă cu totul în afară de acestea. Dar lor le vine trîndăvia, care e vădită tuturor şi e despărţită prin felurile ei de cele spuse înainte şi de cele asemenea lor. Însănătoşirea şi leacul ei izvorăsc din linişte. Aceasta este mîngîierea celui ispitit de ea. Dar din întîlniri nu primeşte nicio-

332. Cei ce vieţuiesc săvîrşind fapte nu ajung aşa de uşor la clipe de deznădejde. Căci aceştia simt pînă la un loc şi o mîngîiere şi chiar o uitare de ispite şi de încercări. Mai expuşi sînt acestei ispite cei ce se concentrează în lucrarea minţii.

333. Sînt cei ce se află în treapta făptuirii, adică a virtuţilor împlinite cu trupul. Ei nu cad în întunericul deznădejdii, dar ajung la ispita trîndăviei.

dată lumina mîngîierii şi convorbirile cu oamenii nu-l tămăduiesc, ci-l odihnesc pentru o vreme, după aceea se ridică împotriva lui cu şi mai multă tărie [333a]. El are neapărat nevoie de un om luminat, cercat în acestea, ca să fie luminat de el şi întărit în toată vremea de credinţă; dar nu totdeauna are această nevoie.

Fericit este cel ce rabdă acestea cît e în afara porţii. Căci va ajunge după acestea în locaş şi în putere mare [333 b], cum zic părinţii. Dar nu într-un ceas, nici îndată trece lupta aceasta. Nici harul nu vine cu desăvîrşire dintr-odată, ca să se sălăşluiască în suflet, ci puţin cîte puţin. Şi harul vine din luptă. Într-o vreme e ispita şi în altă vreme, mîngîierea. Şi în acestea petrece omul pînă la moarte. Să nu aşteptăm aici să scăpăm de luptă cu desăvîrşire, nici să ne mîngîiem cu desăvîrşire. Că aşa a binevoit Dumnezeu să fie chivernisită viaţa noastră aici şi în acestea să fie cei ce umblă pe cale. Lui fie slava în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL LVIII

Despre vătămarea din partea zelului celui nebun, ce socoteşte că lucrează pentru Dumnezeu. Şi despre ajutorul cel din blîndeţe şi de alte feluri

Omul zelos nu ajunge niciodată la pacea minţii. Iar cel lipsit de pace e lipsit şi de bucurie. Căci dacă pacea e numită sănătatea desăvîrşită a minţii, cel ce are zel

333 a. Convorbirile cu oamenii aduc puţină înviorare, fiind ca un fel de distracţie, dar netămăduind sufletul în adînc prin alipirea puternică a gîndului la Dumnezeu ; după puţină vreme apare iarăşi plictiseala trîndăviei.

333 b. Fericit cel ce rabdă necazurile şi respinge ispitele şi luptă pentru virtute în afara porţii locului unde se află odihna în Dumnezeu. Căci fără răbdarea şi ostenelile acestea nu poate intra în lăuntrul acestei porţi, unde se odihneşte de ele, scufundat în lumina şi iubirea lui Hristos. La această odihnă intră cîteodată încă din viaţa aceasta cel ce se nevoieşte. Dar definitiv va intra numai în viaţa viitoare.

rău boleşte de o boală grea[334]. O, omule, care socoteşti să foloseşti zelul tău împotriva bolilor străine, tu alungi prin aceasta sănătatea din sufletul tău. Pentru sănătatea sufletului tău iubeşte mai bine durerea. Iar de doreşti să tămăduieşti pe cei bolnavi, cunoaşte că bolnavii au nevoie mai de grabă de îngrijire decît de certare. Şi iarăşi, dacă nu ajuţi altora, te scufunzi pe tine în chip dureros în mare boală. Nu din chipurile înţelepciunii se naşte zelul în oameni, ci din bolile sufletului, care sînt îngustimea cugetării şi multa neştiinţă[335].

Începutul înţelepciunii de la Dumnezeu este bunătatea şi blîndeţea. Acestea se nasc dintr-un suflet mare şi poartă neputinţele oamenilor. «Voi cei tari, purtaţi neputinţele celor slabi» (Rom., 15, 1); şi: «Îndreptaţi pe cel ce a greşit, cu duhul blîndeţii» (Gal., 6, 1).

Apostolul numără pacea şi răbdarea între roadele Duhului Sfînt. Inima plină de întristare pentru slăbiciunea şi neputinţa împlinirii faptelor trupeşti celor văzute, ţine locul tuturor faptelor trupeşti. Faptele trupului fără întristarea minţii sînt însă ca un trup fără suflet. Cel întristat cu inima, dar cu simţurile nestăpînite, e ca un bolnav care suferă trupeşte, dar are gura slobodă pentru orice mîncare vătămătoare. Cel întristat cu inima, dar slobod la simţuri, e ca un om care are un singur fiu şi-l junghie puţin cîte puţin cu propriile sale mîini[336]. Întristarea minţii e un dar de preţ în faţa lui Dumnezeu. Şi cel ce o poartă precum se cuvine e ca un om ce poartă sfinţenia în mădularele lui. Omul care sloboade gura împotriva oamenilor pentru

334. E vorba de un zel neliniştit, agitat, de un fanatism ce judecă cu uşurinţă pe alţii după abaterile din afară de la vieţuirea cea dreaptă. Pînă azi grecii numesc zeloşi pe fanatici.

335. Fanatismul, sau zelul cel rău, nu se naşte din înţelepciune, ci din îngustimea cugetării şi din multă ignoranţă. El e considerat, ca şi pricinile lui, o boală a sufletului şi o lipsă de pace a lui.

336. întristarea e singura lui calitate, dar o omoară şi pe aceasta prin slobozenia dată simţurilor.

lucruri bune sau rele nu este vrednic de darul acesta. Pocăinţa însoţită de întîlniri este ca un vas găurit. Dărnicia împreunată cu jigniri este ca un cuţit înmuiat în miere.

Neprihănirea şi convorbirea cu vreo femeie e ca o leoaică aflată într-o casă cu o oaie. Faptele însoţite de nemilostivire sînt înaintea lui Dumnezeu ca un om ce junghie pe un fiu în faţa tatălui lui. Cel bolnav cu sufletul, dar care îndreptează pe soţii lui, e ca un om cu ochii orbi ce arată calea altora.

Mila şi judecata cea dreaptă aflate împreună într-un suflet sînt ca un orb ce se închină lui Dumnezeu şi idolilor, în aceeaşi casă. Mila este protivnică judecăţii drepte. Judecata cea dreaptă înseamnă a ţine la măsurarea cea dreaptă. Căci dă fiecăruia după vrednicie şi nu apleacă cumpăna, sau nu caută la faţă în răsplătire. Iar mila e durerea mişcată de har, ce se apleacă cu împreună pătimire şi pe cel vrednic de pedeapsă nu-l pedepseşte, iar pe cel vrednic de bine îl covîrşeşte cu binele. Dacă mila e proprie dreptăţii, iar dreapta judecată e proprie răutăţii, precum iarba şi focul nu pot locui la un loc, aşa nici judecata cea dreaptă şi mila nu pot locui împreună într-un suflet[337]. Precum un bob de nisip nu se pune în cumpănă cu o mare greutate de aur, aşa trebuinţa de judecata dreaptă a lui Dumnezeu nu se pune în cumpănă, în privinţa asemănării, cu mila Lui.

337. Judecata cea dreaptă apare ca proprie răutăţii cînd e lipsită de milă. De-abia mila e proprie adevăratei dreptăţi. Desigur însă că luată în sine judecata cea dreaptă e mai bună ca strîmbătatea. Există o gradaţie între virtuţi. Cea mai de jos apare ca rea în raport cu cea mai de sus. In această frază «dreptatea» de care ţine mila e luată în sensul totalităţii virtuţilor sau a desăvîrşirii, conform înţelesului ei din Sfînta Scriptură. A se vedea şi cuvîntul Mîntuitorului: «De nu va prisosi dreptatea voastră pe cea a cărturarilor şi a fariseilor, nu veţi putea intra întru Împărăţia cerurilor» (Mt., 5, 30). Deci «dreptatea» în sensul acesta, de care ţine şi mila, şi dreptatea ca măsurare exactă a răsplăţii după merit, nu pot locui într-o casă. Căci dreptatea legală nu se împacă cu «dreptatea» ca desăvîrşire a omului în Dumnezeu. «Dreptul» Iosif nu e drept în sensul fariseilor, care judecau cu neîndurare orice abatere de la lege.

Greşelile tuturor oamenilor sînt ca un pumn de nisip căzut în mare [337 a], în asemănare cu pronia şi cu mila lui Dumnezeu; şi precum nu se înfundă un izvor ce curge îmbelşugat de un pumn de ţărînă, aşa nu este biruită mila Făcătorului, de răutatea făpturilor. Cel ce ţine minte răul şi se roagă e ca unul care seamănă în mare şi aşteaptă să secere[337 b]. Precum nu se poate opri flacăra focului să urce în sus, aşa nu pot fi împiedicate rugăciunile celor milostivi să urce la cer. Precum apa curge cînd află loc înclinat, aşa se întinde puterea mîniei cînd află loc în cugetarea noastră.

Cel ce a dobîndit smerenia în inima lui s-a făcut mort lumii. Şi cel ce s-a făcut mort lumii s-a făcut mort patimilor. Iar cel ce s-a făcut mort cu inima faţă de ale sale a făcut mort pe diavolul însuşi în privinţa sa. Cel ce a aflat pizma a aflat împreună cu ea pe diavolul.

Există o smerenie din frica de Dumnezeu şi există o smerenie de la Dumnezeu. Unul se smereşte din frica de Dumnezeu şi altul se smereşte din bucurie. Smereniei din frica de Dumnezeu îi urmează bunătatea însoţită de simţiri bine orînduite şi o inimă zdrobită în toată vremea. Iar smereniei din bucurie îi urmează multă simplitate şi o inimă ce creşte şi nu mai poate fi înfrînată[338].

Dragostea nu cunoaşte ruşinea şi de aceea nu ştie să dea un chip bine orînduit mădularelor ei [339]. Dragostei îi este firesc să nu se ruşineze şi să nu-şi ascundă măsura ei. Fericit este cel ce te-a aflat pe tine liman a toată bucuria. Dumnezeu iubeşte adunarea celor sme-

337 a. Greşelile noastre se îneacă în oceanul milei lui Dumnezeu şi nu mai înseamnă nimic în ea.

337 b. Răul e şi el ca o mare, sau ca un teren uscat, în care nu poate prinde rădăcină sămînţa rugăciunii.

338. O inimă ce creşte în dragostea de Dumnezeu şi de toţi oamenii şi nu mai poate fi înfrînată sau stăpînită în această pornire de dragoste.

339. Cel ce se fereşte să-şi manifeste bunele sentimente faţă de ceilalţi încă n-are destulă dragoste.

riţi ca pe adunarea Serafimilor şi mai cinstit este la Dumnezeu un trup neprihănit decît o jertfă curată. Căci amîndouă, adică smerenia şi neprihănirea, pregătesc sufletului un zălog al Treimii.

Mergi la prietenii tăi cu cuviinţă. Căci de faci aşa, te foloseşti şi pe tine şi pe ei. Că de multe ori, pe motiv de iubire, sufletul leapădă frîul grijii de sine[340]. Păzeşte-te de întîlniri, că nu sînt de folos în orice timp. În adunări, preţuieşte tăcerea. Căci războiul dinăuntru e mai uşor decît cel din afară[341]. Să nu crezi, frate, că pot fi oprite gîndurile dinăuntru, dacă nu se ţine trupul într-o bună rînduială. Teme-te de obişnuinţă mai mult decît de vrăjmaşi[342]. Cel ce hrăneşte în sine obişnuinţa e ca omul ce hrăneşte focul. Căci măsura puterii amîndurora constă în materia ce li se dă. De cere obişnuinţa o dată să treacă în faptă şi nu i se împlineşte cererea, a doua oară o vei vedea slăbită. Şi de vei face voia ei o dată, a doua oară o vei afla mai întărită împotriva ta[343].

În privinţa oricărei fapte să stăruie în tine amintirea aceasta. Căci mai bun este ajutorul pazei, decît ajutorul din fapte. Nu te face prieten celui ce-i place să rîdă şi să ia în rîs pe oameni, căci te conduce spre obişnuinţa trîndăviei. Nu te veseli cu cel neînfrînat în vieţuirea lui. Păzeşte-te însă să nu-l urăşti. Şi de voieşte să se ridice, dă-i mînă de ajutor şi îngrijeşte-te pînă la moarte de ridicarea lui. Dar de eşti tu însuţi bolnav,

340. Aceasta nu stă în contrazicere cu ceea ce a spus mai înainte, că iubirea nu are ruşine în manifestarea ei. E vorba aci de grija de sine a celui ce vrea să se întîlnească cu oamenii.

341. E mai uşor să te lupţi înăuntru cu pornirea de a vorbi, decît războiul pe care îl poţi stîrni în afară, între tine şi alţii, spunînd ceva ce nu e pe placul lor.

342. De obişnuinţele rele.

343. Obişnuinţa rea se întăreşte «împotriva» omului, împotriva libertăţii lui. Omul se învîrtoşează în ea, devine rigid. Cu cît creşte puterea ei, slăbeşte puterea lui, care se manifestă în fluiditatea libertăţii. Omul se transformă treptat din persoană în automat; din fiinţă liberă, în rob purtat în lanţuri. Aşa se închide în el duhul şi iese din comunicarea cu Sfîntul Duh.

nu căuta să-l tămăduieşti pe acela[344]. Că zice : «Dă-i lui capătul toiagului tău» şi celelalte[345]. Înaintea celui mîndru şi bolnav de pizmă, grăieşte cu luare aminte. Căci în vreme ce tu grăieşti, acela tîlcuieşte pe limba lui cuvintele tale precum îi place şi din cele bune ale tale ia materie ca să-i facă pe alţii să se smintească. Şi cuvintele tale se vor schimba în cugetarea lui, după chipul bolii lui. Cînd cineva începe să clevetească pe fratele său înaintea ta, arată-te întristat la faţă. Şi făcînd aşa, te vei păzi şi în faţa lui Dumnezeu şi în faţa aceluia.

De dai ceva celui ce are nevoie, să iei înaintea acestei fapte veselia feţei tale. Şi mîngîie-l cu vorbe bune în necazul lui. Căci făcînd aşa, veselia ta va face în cugetul lui mai mult bine decît darul tău pentru trebuinţa trupului lui. În ziua cînd deschizi gura ta şi grăieşti împotriva cuiva, socoteşte-te pe tine mort în faţa lui Dumnezeu[346] şi toate faptele tale zadarnice, chiar de ţi s-ar părea că cu dreptate şi spre zidire te-a îndemnat gîndul tău să grăieşti. Căci ce nevoie e să-şi surpe cineva casa sa, ca să o îndrepteze pe a altuia ?[347]

În ziua în care ai vreo întristare pentru cineva, care este în vreun fel oarecare neputincios în cele bune sau faţă de cele rele, fie trupeşte, fie în cuget, socoteşte-te mucenic şi să te simţi ca pătimind pentru Hristos şi învrednicit de mărturisire. Căci se cuvine să-ţi aduci aminte că Hristos a murit pentru cei păcătoşi, nu pen-

344. De eşti slab şi vrei să-l ajuţi pe celălalt, rişti să cazi tu însuţi în patimile lui. De aceea, nu căuta să-l ajuţi pe acela în acest caz, ca să nu te îmbolnăveşti de aceleaşi patimi de care suferă el; sau, suferind de aceeaşi boală, să nu te îmbolnăveşti şi mai tare.

345. Dă-i capătul toiagului de care te-ai sprijinit tu vreme îndelungată.

346. Cînd grăieşti împotriva fratelui, ai murit în faţa lui Dumnezeu. Căci rupînd comuniunea de dragoste cu altul, te-ai făcut incapabil şi de comuniunea cu Dumnezeu şi te-ai închis faţă de izvorul vieţii ce-ţi vine prin această comuniune, sau care se află în comuniunea însăşi.

347. De fapt, nu o îndreptează nici pe a altuia. Căci casele (persoanele) sînt în comunicare. Cînd se surpă una, se surpă sau se slăbeşte şi alta.

tru cei drepţi. Gîndeşte-te cît e de mare lucrul acesta. E un lucru mare a te întrista pentru cei răi şi a ajuta pe cei păcătoşi mai mult decît pe cei drepţi. Apostolul vorbeşte de aceasta ca de un lucru minunat (Rom., 10, 7). De poţi să te îndreptezi întru tine în sufletul tău, nu te îngriji să urmăreşti altă dreptate[348]. În toate faptele tale să premeargă neprihănirea trupului şi curăţia conştiinţei. Căci fără acestea zadarnic e în faţa lui Dumnezeu orice lucru. Să ştii că orice faptă pe care o faci fără socoteală şi cercetare e zadarnică, oricît s-ar părea de cuviincioasă. Pentru că Dumnezeu socoteşte ca dreptate dreapta socoteală şi nu lucrarea fără dreapta socoteală[349].

Nu e înţelept să scoţi un sfeşnic luminos la soare[350]. Rugăciunea celui ce ţine minte răul e o sămînţă aruncată pe piatră. Nevoitorul nemilostiv e un pom neroditor. Mustrarea din pizmă este o săgeată înveninată. Lauda vicleanului este o cursă ascunsă. Sfetnicul nebun este ca un păzitor orb. Şederea cu cei neînţelepţi este o frîngere a inimii. Convorbirea cu cei înţelepţi este vin izvor dulce. Sfetnicul înţelept este un zid al nădejdii. Prietenul nebun şi nepriceput este o vistierie plină de pagube. Mai bine să vezi pe cineva că locuieşte cu cei ce plîng, decît pe un înţelept că urmează unui nebun. Mai bună este sălăşluirea cu fiarele, decît locuirea cu cei cu purtări rele. Petrece mai bine cu un vultur decît cu cel lacom şi nesătul. Fă-te mai bine prieten cu un ucigaş, decît cu un certăreţ. Vorbeşte mai bine cu un

348. Nu căuta să te faci drept, îndreptînd pe alţii. Sileşte-te să te îndrepţi pe tine.

349. Adică orice faptă trebuie făcută cu o conştiinţă a răspunderii în faţa lui Dumnezeu. Aceasta leagă pe om continuu de Dumnezeu.

350. Un înţeles : nu orice lucru bun în sine e potrivit în orice împrejurare. Sau alt înţeles: dreptatea e depăşită de milă şi de iubire. Sau alt înţeles : nu învăţa pe cei mai învăţaţi ca tine. Şi mai ales nu socoti că explicările ce le dai cuvîntului dumnezeiesc din Scripturi sau dogmelor Bisericii sau învăţăturilor unor bărbaţi sfinţi, aduc lumină superioară celei aflate în ele. Ci dă-le cu smerenie şi socoteşte-le ca nesigure. E ceea ce se sileşte să simtă şi cel ce dă explicaţiile acestea.

porc, decît cu un lacom. Că mai bună e troaca porcilor decît gura mîncăilor. Şezi mai bine cu cei dispreţuiţi decît între cei trufaşi. Lasă-te prigonit şi nu prigoni. Lasă-te răstignit şi nu răstigni. Lasă-te nedreptăţit şi nu nedreptăţi. Lasă-te bîrfit şi nu bîrfi. Fii blînd şi nu zelos în rău.

Îndreptăţirea (apărarea proprie) nu ţine de vieţuirea creştinilor şi nu e pomenită în învăţătura lui Hristos. Veseleşte-te cu cei ce se veselesc şi plîngi cu cei ce plîng. Căci aceasta e semnul curăţiei[351]. Fii bolnav cu cei bolnavi. Plîngi cu cei păcătoşi. Bucură-te cu cei ce se pocăiesc. Fii prieten cu toţi oamenii, dar fii singur în cugetul tău[352]. Fii părtaş la pătimirea tuturor, dar cu trupul tău fii departe de toate[353]. Nu mustra pe cineva şi nu osîndi nici chiar pe cei foarte răi în vieţuirea lor. Întinde haina ta peste cel ce a greşit şi acoperă-l. Şi dacă nu poţi lua asupra ta greşelile lui şi nu poţi primi şi certarea şi ruşinea în locul lui, rabdă-l măcar şi nu-l

351. Curăţia nu e o stare a celui izolat în nepăsarea lui, ci o relaţie pozitivă cu ceilalţi; o participare din bunătate la bucuriile şi durerile lor, o încadrare în viaţa lor. A fi curat înseamnă a fi pentru alţii, pe cînd a fi necurat e a fi pentru tine, împotriva altora, sau nepăsător la alţii.

352. Fii singur în cugetul tău, ca să vezi de eşti cu adevărat prieten al tuturor, ca să vezi de ai rădăcinile tale afundate în Dumnezeu împreună cu toţi. Ia seama în felul acesta la răspunderea ta şi la starea ta, de e bună sau rea. Fii singur în cugetarea ta, ca să nu te devieze în judecata ta despre tine unii sau alţii, care se află la suprafaţă în judecata lor. Căci acolo, în singurătatea ta adîncă, te întîlneşti cu adevărat cu toţi. Căci dacă rămîi în suprafaţa gălăgiei comune, nu eşti cu ceilalţi în mod real, nu-ţi trăieşti răspunderea ta faţă de ei, ci eşti cu ei în mod superficial şi trecător şi într-o împreună vieţuire sfîşiată de certuri, de neînţelegeri, de uri; te ţii împreună cu ei, cum se ţin împreună rănile într-un trup în procesul de descompunere al lui, susţinut de toate împreună.

353. Suferă de patimile lor, ca şi cînd ar fi ale tale. Dar ele să nu se afle în tine. Suferă de suferinţa celor invidioşi, dar nu fi invidios. Trăieşte într-un fel de sfîntă imaginaţie; sau, întrucît nu e numai o imaginaţie, suferă de starea ce o produce în tine această imaginaţie. Pildă supremă ne e Hristos, Care a suferit mai mult decît toţi de păcatele lor şi în acest fel le-a luat asupra Sa, dar nu S-a făcut totuşi păcătos. Pildă e o mamă care suferă de patimile fiului chiar mai mult decît el, curăţia cugetului şi responsabilitatea ascuţită pentru el dîndu-i o sensibilitate mai mare ca a lui. Iubirea participantă întrece durerile celui ce trăieşte în patimi, la care acestea sînt întrerupte şi de dulceţile lor, unite cu o anumită zăpăceală şi tocire.

ruşina. Cunoaşte, frate, că pentru aceasta trebuie să rămînem în chilia noastră, ca să nu cunoaştem faptele cele rele ale oamenilor şi atunci vom vedea pe toţi ca sfinţi şi buni în curăţia cugetării noastre. Iar de mustrăm şi certăm, judecăm şi cercetăm, căutăm să răzbunăm şi să defăimăm, prin ce se deosebeşte locaşul nostru (chilia sau mînăstirea noastră) de locaşul cetăţilor ? Şi dacă nu ne lăsăm de acestea, ce este mai rău decît şederea în pustie ?

De nu te linişteşti cu inima, linişteşte-te măcar cu limba. Şi dacă nu poţi pune rînduială în gînduri, pune rînduială măcar în simţuri. Şi de nu eşti singur în cugetul tău, fii singur măcar cu trupul tău. Şi de nu poţi lucra cu trupul tău, întristează-te măcar în cugetul tău. Şi de nu poţi sta la priveghere, priveghează măcar şezînd pe patul tău, sau chiar întins pe el. Şi de nu poţi posti două zile, posteşte măcar pînă seara. Şi de nu poţi pînă seara, păzeşte-te măcar să nu te saturi. De nu eşti curat în inima ta, fii curat măcar în trupul tău. De nu plîngi în inima ta, îmbracă-ţi în jale măcar faţa ta[354]. De nu poţi milui, vorbeşte măcar ca un păcătos[355]. De nu eşti făcător de pace, fii măcar neiubitor de tulburare. De nu te poţi strădui, fă-te măcar în cuget netrîndav[356]. De nu eşti biruitor (asupra păcatelor), măcar să nu te mîndreşti faţă de cei vinovaţi. De nu izbuteşti să închizi gura celui ce bîrfeşte pe soţul tău, păzeşte-te măcar să nu te faci părtaş în aceasta cu el.

Cunoaşte că de iese din tine foc şi acesta arde pe alţii, sufletele arse în focul tău le va cere Dumnezeu

354. Aceasta nu e făţărnicie, căci voieşti sincer să plîngi, dar încă nu poţi. Făţarnic e cel ce o face aceasta ca să înşele pe alţii. Adeseori trebuie să ne forţăm cu trupul ca să producem în suflet stările corespunzătoare.

355. Vorbeşte, recunoscîndu-ţi păcatul că nu ai miluit, sau nu poţi milui pe altul.

356. Condamnă-ţi măcar în cuget trîndăvia.

din mîinile tale[357]. Şi chiar dacă nu arunci tu însuţi focul, dar consimţi cu cel ce-l aruncă şi găseşti plăcere în aceasta, vei fi părtaş lui la judecată. De iubeşti blîndeţea, rămîi în pace. Şi de te vei învrednici de pace, te vei bucura în toată vremea. Caută înţelepciunea şi nu aurul. Îmbracă-te în smerenie şi nu în mătase. Caută să dobîndeşti pacea şi nu împărăţia.

Nu este înţelept care să nu aibă smerenie. Şi cel ce nu are smerenie nu se va înţelepţi. Nu este om smerit la cuget, care să fie lipsit de pace. Şi cel lipsit de pace nu e nici smerit în cuget. Şi nu are cineva pace, de nu se bucură. Pe toate căile pe care umblă oamenii în lume, nu au pace în ei, pînă ce nu se vor apropia, prin nădejde, de Dumnezeu. Nu dobîndeşte inima pace din osteneală şi din sminteli, pînă ce nu se va sălăşlui în ea nădejdea şi pînă ce aceasta nu va da inimii pace şi nu va revărsa din sine bucurie în ea. Aceasta este ceea ce a numit Domnul gură în stare de închinăciune şi plină de sfinţenie. «Veniţi la Mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi Eu vă voi odihni pe voi» (Mt., 11, 28). «Apropie-te, zice, ca să nădăjduieşti întru Mine şi te vei odihni de orice lucru şi de orice teamă».

Nădejdea în Dumnezeu înalţă inima, iar frica de gheenă o zdrobeşte. Lumina minţii naşte credinţa şi credinţa naşte mîngîierea nădejdii. Iar năzuinţa întăreşte inima. Credinţa este descoperirea înţelegerii[358]. Şi cînd se întunecă cugetarea, se ascunde credinţa şi pune peste noi frica şi taie nădejdea noastră[359]. Nu credinţa cea din învăţătură eliberează pe om de mîn-

357. O tîlcuire a focului, vrednică de reţinut. Ea e preţioasă pentru înţelegerea focului iadului. Păcatul este el însuşi un foc ce pustieşte şi chinuieşte sufletul celui ce-l săvîrşeşte.

358. Credinţa este produsă de harul revelaţiei, dar numai prin faptul că trezeşte înţelegerea în suflet. Încît credinţa e ca un punct de întîlnire între har şi înţelegere.

359. Se face o strînsă legătură între credinţă şi adevărata înţelegere a sensului vieţii.

drie şi de îndoială, ci cea care vede şi răsare din înţelegere şi se numeşte recunoaşterea şi arătarea adevărului. Pînă ce înţelege mintea pe Dumnezeu, ca Dumnezeu descoperit înţelegerii, nu se apropie de inimă frica. Cînd sîntem lăsaţi în întunecime şi pierdem această înţelegere, se iveşte în noi frica pînă ce ne smerim, pînă ce ne apropiem de smerenie şi de pocăinţă.

Fiul lui Dumnezeu a răbdat crucea. Drept aceea noi păcătoşii să avem îndrăzneală în pocăinţă. Căci dacă chipul simplu al pocăinţei a depărtat mînia de la regele Ahab, pocăinţa noastră adevărată nu ne va fi nici nouă fără de folos. Şi dacă chipul simplu al smereniei a depărtat mînia de la acela care nu s-a pocăit cu adevărat, cu cît mai mult nu o va depărta de la noi, care ne întristăm cu adevărat pentru greşelile noastre ? Căci întristarea cugetului ţine locul a toată lucrarea cu trupul.

Sfîntul Grigorie zice : «Cel ce s-a scufundat în Dumnezeu şi stăruie în grija de judecata Lui este biserică a harului». Dar ce este cel ce s-a scufundat în Dumnezeu şi stăruie în grija de judecata Lui ? Ce înseamnă grija de judecata Lui, dacă nu a căuta pururea odihna Lui şi a se întrista neîncetat şi a se îngrijora de a nu putea atinge desăvîrşirea din pricina slăbiciunii firii noastre ? Şi întristarea neîncetată a cuiva pentru aceasta înseamnă a purta în sufletul său pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu, precum a zis fericitul Vasile. Rugăciunea neîmprăştiată este cea care aduce în suflet bunăvoinţa luminoasă a lui Dumnezeu. Aceasta este sălăşluirea lui Dumnezeu : a avea sădit în sine pe Dumnezeu prin pomenirea Lui[359 a]. Aşa ne facem biserică a lui

359 a. Părinţii nu socotesc gîndul la Dumnezeu, sau pomenirea Lui, deci şi rugăciunea, ca despărţite de El. Ci văd în gîndul la Dumnezeu, in pomenirea Lui, în credinţa în El, însăşi lucrarea şi prezenţa Lui. Spusese şi sfîntul Vasile : «Sălăşluirea lui Dumnezeu este a avea pe Dumnezeu implantat în sine prin pomenire» (Ep. *II;* P.G. 32, col. 229). El însuşi produce în noi pomenirea Lui, susţine gîndirea la El; desigur, nu fără

Dumnezeu. Şi aceasta este grija şi inima zdrobită ca pregătire pentru odihnirea în El. Lui I se cuvine slava în veci. Amin.

CUVÎNTUL LIX

Despre schimbările cele multe ce se urmează in minte şi sînt probate prin rugăciune

A alege voinţa cea bună e propriu celui ce doreşte aceasta. Dar a desăvîrşi alegerea voinţei celei bune este propriu lui Dumnezeu[360]. Şi cel ce face alegerea aceasta are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu. De aceea trebuie să facem ca dorinţei ce s-a născut în noi să-i urmeze rugăciunea necontenită. Nu numai pentru că

efortul nostru. Această învăţătură e solidară cu cea despre simţirea sau contactul cu Dumnezeu printr-un simţ al minţii, al sufletului. Şi ea se leagă cu cea despre energiile necreate ale lui Dumnezeu. Dar şi cu înţelegerea lui Dumnezeu ca persoană, care ascultînd cuvîntul nostru nu se poate să nu răspundă într-un fel sau altul la el. Aşa cum sînt legate şi comunică persoanele umane între ele prin cuvînt, aşa comunică persoanele umane cu Dumnezeu prin cuvînt, printr-un cuvînt-răspuns la cuvîntul lui Dumnezeu, şi chiar prin gîndul, care e un cuvînt ce nu sună încă în aer. Aceasta dă cultului o semnificaţie de comunicare între cei ce se roagă, şi Dumnezeu. Aşa se explică funcţia sfinţitoare a cultului, alcătuit din rugăciuni, ca răspunsuri la cuvintele lui Dumnezeu, sau cărora le răspunde Dumnezeu. Pentru o explicaţie şi mai lămuritoare a acestei comunicări a celor ce se roagă cu Dumnezeu prin pomenirea Lui, prin rugăciune, prin cuvînt, ne-am putea gîndi la putinţa subiectului uman de a recepta prin creier, intensificat de un aparat de recepţie, comunicări din toate părţile, de unde se emit asemenea comunicări. E drept că subiectul uman receptează aceste comunicări prin aparatul de recepţie pe rînd. Dar cînd receptăm un cor de persoane cunoscute, receptăm deodată vocile tuturor în ceea ce au distinct. Aşa receptează un părinte, în rîsul, în plînsul, în jocul, în cererea comună a copiilor săi, pe toţi deodată şi pe fiecare în mod distinct. Numai pentru că spiritul uman are in sine această putere de recepţie, el îşi are şi în creier, sau în aparatul tehnic de recepţie, un mijloc de actualizare a acestei puteri ale sale. Dar subiectul uman e după chipul subiectului dumnezeiesc. Dumnezeu poate recepta deodată gîndurile şi rugăciunile tuturor în mod distinct şi poate răspunde la ele.

360. A alege binele cîteodată e propriu omului. Dar a stărui în aceasta neîncetat e propriu lui Dumnezeu. Iar ajutorul neîncetat al lui Dumnezeu il dobîndim prin rugăciunea neîncetată. Astfel Sfîntul Isaac vede un rost al rugăciunii neîncetate în stăruirea neîncetată în bine.

avem nevoie de ajutor, ci şi ca să ne facă să deosebim dacă dorinţa aceasta este după plăcerea voii Lui sau nu. Căci nu toată dorinţa bună se iveşte în inimă de la Dumnezeu. Ci numai cea folositoare. Căci se întîmplă uneori că omul doreşte un bine şi Dumnezeu nu-i ajută. Fiindcă vine şi de la diavolul cîte o dorinţă asemănătoare acesteia. Şi ea e socotită spre ajutor, dar adeseori nu este pe măsura omului. Ci diavolul unelteşte vătămarea lui şi-l sileşte să caute împlinirea acelei dorinţe, fără să fi ajuns încă la vieţuirea potrivită ei. Sau ea e străină de chipul vieţuirii lui; sau n-a sosit încă timpul în care o poate împlini, sau pune în lucrare; sau nu este în stare să o împlinească cu lucrul, cu cunoştinţa, sau cu trupul; sau timpul nu ne ajută; sau în orice fel, sub chipul acelui bine, diavolul tulbură sau vatămă pe om în duhul lui, sau îi ascunde o cursă în cugetare.

Dar cum am spus, să facem cu sîrguinţă rugăciuni neîncetate pentru dorinţa cea bună ivită în noi şi să spunem fiecare dintre noi: «Facă-se voia Ta, pînă ce voi isprăvi lucrul cel bun pe care doresc să-l fac, dacă place voii Tale. Căci a-l voi îmi este uşor, dar a-l face, fără darul ce vine de la Tine, nu pot. Ci numai dacă amîndouă sînt de la Tine : şi a voi şi a lucra. Căci fără harul Tău nu m-aş fi înduplecat să primesc această dorinţă ce s-a mişcat în mine, ci m-aş fi speriat de ea».

Acesta este obiceiul celui ce doreşte binele: să lucreze cu dreapta socoteală (cu discernămîntul) a minţii prin rugăciune, ca să fie ajutat în lucrarea aceasta şi să primească înţelepciunea prin care să deosebească adevărul de minciună. Căci binele se face probat în rugăciuni multe, în lucrare, în pază, în dorinţa neodihnită, în lacrimi neîncetate, în smerenie şi în ajutorul de sus care vine mai ales cînd nu stau împotrivă gînduri de mîndrie. Pentru că acestea împiedică ajutorul lui Dumnezeu către noi. Dar le putem îndepărta prin rugăciune.

CUVÎNTUL LX

Despre gîndurile rele fără de voie ce se ivesc din dezlegarea ce le-o dă trîndăvia cea dinainte de ele

Sînt unii care îşi razimă trupul şi doresc să-l odihnească puţin pentru lucrul lui Dumnezeu, pînă ce se împuternicesc şi apoi iarăşi se întorc la lucrul lor. Dar în puţinele zile ale odihnei noastre să nu părăsim cu totul paza noastră şi să dăm dezlegare întreagă sufletului nostru ca nişte oameni care nu mai voiesc să se întoarcă iarăşi la lucrul lor. Aceştia, fiind bătuţi în vremea păcii de săgeţile vrăjmaşului, îşi adună în suflet îndrăzneala voii lor şi haină întinată în ţara sfîntă, adică în rugăciune, socotindu-se că sînt îmbrăcaţi. Şi aceasta este ceea ce se mişcă în sufletul lor în ceasul cugetării la Dumnezeu şi al rugăciunii. Acestea sînt cele ce le-am dobîndit în vremea lenevirii noastre şi acestea ne ruşinează pe noi în vremea rugăciunii.

Mai mult îi ajută omului trezvia decît fapta şi mai mult îl vatămă dezlegarea decît odihna. Căci din odihnă se ivesc războaie în lăuntrul omului şi îl tulbură, dar numai el are puterea să le dezlege (să le dea drumul). Căci cînd omul părăseşte odihna şi se întoarce în lumea faptelor, războaiele se depărtează de la el şi fug. Dar nu se întîmplă aşa cu ceea ce se naşte din dezlegarea cea din trîndăvie şi odihnă. Cît timp este încă în lumea odihnei lui, poate să se întoarcă iarăşi şi să se călăuzească pe sine la starea rînduielii lui. Pentru că este încă în hotarul libertăţii lui. Dar în starea de dezlegare, a ieşit din hotarul libertăţii sale. Dacă n-ar fi aruncat omul paza cu totul de la sine, nu ar fi fost împins fără voie sub puterea silei, ca să se predea celor ce nu-l odihnesc. Dacă n-ar fi ieşit prin sine în-

suşi cu totul din hotarul libertăţii, nu i s-ar fi ivit atîtea întîmplări care l-au legat cu sila şi cărora nu li s-a putut împotrivi[361].

Să nu dai libertate, o, omule, vreunuia din simţurile tale, ca nu cumva să nu mai poţi reveni la ea[362]. Odihna vatămă numai pe tineri. Dezlegarea însă şi pe cei desăvîrşiţi şi bătrîni. Cei ce au venit de la odihnă la gînduri rele pot să se întoarcă iarăşi la pază şi să stea în vieţuirea lor înaltă; dar cei ce, lenevindu-se în paza lor, din nădejdea în faptele lor, au trecut de la vieţuirea înaltă la dezlegarea vieţuirii lor, s-au robit.

Unul, după ce s-a bătut în ţara vrăjmaşilor, a murit în timp de pace[362a]. Şi altul, ieşind din viaţă pe motiv de negustorie, primeşte o ţepuşă în suflet[363]. Să nu ne întristăm cînd lunecăm în vreo greşală, ci cînd stăruim în ea. Căci lunecarea se întîmplă adeseori şi celor desăvîrşiţi; dar stăruirea în ea este moarte deplină. Iar întristarea cu care ne întristăm pentru lunecările noastre ni se socoteşte în loc de lucrare curată prin har. Dar cel ce, în nădejdea pocăinţei, alunecă a doua oară umblă cu Dumnezeu cu viclenie. Acestuia îi vine moar-

361. In tot acest capitol s-a făcut pînă aci şi se mai face în continuare o deosebire între odihna ce şi-o poate da monahul din cînd în cînd din supravegherea de sine şi nevoinţa lui strînsă, pentru a întări puţin trupul, şi între dezlegarea ce o dă patimilor care în starea de odihnă încep să-şi ridice capul, dar pot fi şi ţinute în frîu. Prin lucrul din urmă el îşi cedează libertatea, ceea ce are ca urmare că e dus cu sila la păcate. E de reţinut legătura ce o vede autorul între supravegherea de sine a omului şi libertatea lui, sau între stăpînirea de sine şi libertate. Cine nu se stăpîneşte pe sine va fi stăpînit de porniri inferioare sau de forţele răului. Cine nu se stăpîneşte el însuşi pe sine devine robul unei stăpîniri străine. Libertatea e stăpînirea de sine. De aceea, în limba greacă aceşti doi termeni au acelaşi înţeles : αὑτεξούσιον — ελευθερία.

362. Ai dat libertate unui simţ, el copleşeşte prin libertatea lui libertatea ta şi cine ştie dacă mai poţi redobîndi libertatea ta. Prin libertatea dată unui simţ, te-ai robit celor cu care intră simţul respectiv în contact, în unire. Ai cedat simţului stăpînirea ta peste tine.

362 a. S-a bătut în războaiele cu patimile şi a biruit. Dar dîndu-şi apoi puţină odihnă, a fost biruit.

363. Aci e vorba poate nu de cel ce iese din viaţa de nevoinţă pentru puţină odihnă, ci de cel ce iese pentru a cumpăra puţină întărire din întîlnirea cu alţii pentru vreun cîştig trupesc. El primeşte o ţepuşă din partea patimilor.

tea pe neştiute şi nu mai apucă timpul nădăjduit de el ca să împlinească faptele virtuţii[364]. Tot cel ce şi-a dezlegat simţurile şi-a dezlegat şi inima.

Aci vorbeşte de nebunia celor ce se făţărnicesc în faţa lui Dumnezeu. Şi arată care sînt semnele ei

Lucrarea inimii este însoţită de legarea mădularelor din afară şi dacă o face cineva aceasta cu dreaptă socoteală (cu discernămînt), este vădit, după cele spuse de părinţii dinainte de noi, din arătările străine ce se ivesc în el, că nu este legat de cîştigul material, nici nu iubeşte lăcomia pîntecelui, iar mînia e străină cu totul de el. Căci unde sînt acestea trei: cîştigul material (fie mic, sau mare), mînia şi înfrîngerea din partea lăcomiei pîntecelui, chiar dacă cineva ar părea asemenea sfinţilor vechi, să ştii că din nerăbdarea celor dinăuntru se întîmplă dezlegarea celor din afară şi nu din dispreţuirea felurită a sufletului propriu[364a]. Iar de nu, cum a dispreţuit cele trupeşti, şi blîndeţea n-a dobîndit-o ? Dispreţuirii cu dreaptă socoteală îi urmează faptul de a nu se lăsa legat de nimic, precum şi dispreţuirea odihnei şi a dorului de oameni. Şi dacă cineva e pregătit să primească cu bucurie păgubiri pentru Dumnezeu, acela este curat înăuntru. Şi dacă nu dis-

364. Kirkegaard a stăruit asupra necesităţii de a nu amina înfăptuirea unui gînd bun, pentru că aceasta aduce obişnuirea cu amînarea continuă (Einubung im Christentum). Aci e ceva deosebit: nu păcătui în nădejdea unei noi pocăinţe şi noi iertări, a doua oară, după ce ai obţinut prin pocăinţă iertarea pentru prima păcătuire. Aceasta te va face să nu mai iei păcatul prea în serios ; sau îl vei lua din ce în ce mai puţin în serios. Şi cu pocăinţa vei face la fel. Vei cădea într-o relativizare a gravităţii păcatului şi a seriozităţii vieţii, vei cădea într-un plan al platitudinii şi al justificărilor sofisticate şi ieftine. Pe lingă aceea, te vei comporta faţă de Dumnezeu cu viclenie, promiţîndu-I cînd ceri iertare că nu vei mai păcătui, dar dedesubtul acestei promisiuni gîndind încă din acel moment la o eventuală nouă păcătuire, deci minţind pe Dumnezeu, sau înşelîndu-L.

364 a. Se pare, luînd în considerare şi fraza următoare, că e vorba aici nu de suflet în sensul propriu, ci de lucrările sufletului referitoare la trup. Cel în care se stîrnesc patimile lăcomiei, cîştigului material şi mîniei dă dovadă că n-a dispreţuit grija exagerată de trupul său. Căci dacă ar fi dispreţuit-o, cum de n-a dobîndit blîndeţea ?

preţuieşte pe cineva pentru orbirea lui, e cu adevărat liber. Şi cel ce nu se apropie de cel ce-l cinsteşte pe el, nici nu se scîrbeşte de cel ce-l necinsteşte, a murit lumii în viaţa aceasta. Paza dreptei socoteli (a discernămîntului) e mai bună decît orice vieţuire ce se lucrează în tot chipul şi după orice măsură a oamenilor.

Despre trebuinţa de a nu urî pe păcătos, ci de a plînge şi de a se ruga pentru el

Să nu urăşti pe păcătos. Căci toţi sîntem vinovaţi. Şi dacă te mişti către el pentru Dumnezeu, plîngi pentru el. Şi de ce-l urăşti pe el ? Urăşte păcatele lui şi roagă-te pentru el, ca să te asemeni cu Hristos, Care nu Se mînia împotriva păcătoşilor, ci Se ruga pentru ei. Nu vezi cum se ruga pentru Ierusalim ? Căci prin multe sîntem batjocoriţi şi noi de diavol. Şi de ce urîm pe cel batjocorit ca şi noi, de diavolul care ne batjocoreşte pe noi ? De ce urăşti pe păcătos, o, omule ? Oare pentru că nu e drept cu tine ? Dar unde este dreptatea ta, odată ce nu ai iubire ? [365]. De ce nu plîngi pentru el, ci îl prigoneşti ? Căci din neştiinţă se mişcă unii în mînia lor, deşi socotesc că deosebesc faptele păcătoşilor[366].

Fii vestitor al bunătăţii lui Dumnezeu, pentru că te călăuzeşte pe tine care eşti nevrednic şi pentru că eşti mult dator, şi nu scoate dreptul Său de la tine. Şi în locul lucrurilor mici pe care le faci, iţi dăruieşte cele mari. Să nu numeşti pe Dumnezeu «drept», căci nu dreptatea Lui se vede în faptele tale[367]. Şi dacă David

365. Dreptatea adevărată este iubire. Dreptatea separată de iubire este o virtute inferioară, proprie nouă, după ce am căzut în păcat.

366. E o neştiinţă aceea care socoteşte că distinge în viaţa unora fapte păcătoase. Poate că aceia nu sînt chiar aşa in lăuntrul lor. E aşa de complicată viaţa sufletească a omului!

367. Dumnezeu îţi dă mai mult decît ai dreptul după faptele tale. In faptele tale nepedepsite de Dumnezeu se vede mai degrabă iubirea Lui

îl numeşte pe El drept, Fiul Lui ne-a arătat că El este mai degrabă bun şi blînd. «Este bun, zice, cu cei răi şi necinstitori» (Lc., 6, 35). Cum îl numeşti «drept», cînd citeşti în capitolul despre plata lucrătorilor : «Prietene, nu te nedreptăţesc, ci voi să dau acestuia de pe urmă, ca şi ţie. Dacă ochiul tău este rău, Eu sînt bun» (Mt., 20,23) ? Şi cum numeşte iarăşi omul pe Dumnezeu «drept», cînd aude în capitolul despre fiul risipitor, care a cheltuit bogăţia în petreceri, cum numai pentru pocăinţa ce-a arătat-o, tatăl a alergat şi a căzut pe grumazul lui şi i-a dat stăpînire peste toată bogăţia lui ? Nimeni altul n-a spus acestea despre El, ca să ne îndoim în El, ci însuşi Fiul Lui a mărturisit acestea despre El. Unde e dreptatea lui Dumnezeu cînd noi, păcătoşi fiind, Hristos a murit pentru noi ? Iar dacă aci ni Se arată milostiv, să credem că nu primeşte schimbare în privinţa aceasta.

Să nu ne fie nouă să cugetăm vreodată această nelegiuire, ca să spunem că Dumnezeu este nemilostiv. Căci nu Se schimbă Dumnezeu în ceea ce e propriu lui Dumnezeu, ca morţii [367a], şi nu dobîndeşte ceva ce nu are, nici nu pierde ceea ce are, nici nu primeşte vreun adaus ca făpturile. Ci ceea ce are Dumnezeu dintru început, va avea şi are pururea pînă la sfîrşitul fără de sfîrşit, precum a spus fericitul Ciril în tîlcuirea Facerii. «Teme-te, zice, de El din dragoste şi nu din pricina numelui aspru ce I se dă. Iubeşte-L ca unul ce eşti dator să-L iubeşti; şi nu numai pentru cele ce ţi le va da, ci şi pentru cele ce le-am primit şi pentru lumea aceasta pe care a făcut-o pentru noi. Căci cine ar putea să-L răsplătească pe El ? Unde este răsplătirea Lui în faptele noastre ? Cine L-a înduplecat pe El la început să ne zidească ? Şi cine îl roagă pentru noi cînd sîntem

367 a. Ca muritorii, ca cei ce poartă moartea în ei.

nerecunoscători ? Iar cînd nu eram, cine a trezit trupul nostru la viaţă? Şi iarăşi, de unde vine înţelegerea cunoştinţei în ţărînă ?».

O, minunată milostivire a lui Dumnezeu! O, har neînţeles al lui Dumnezeu, Ziditorul nostru! O, putere, care le poate toate ! O, bunătate nemăsurată, prin care zideşti din nou firea noastră a păcătoşilor! Cine e în stare să-L slăvească cum se cuvine ? Ridică pe cel ce a trecut peste El şi L-a hulit, înnoieşte ţărîna fără raţiune şi o face iarăşi înţelegătoare şi cuvîntătoare; şi mintea risipită şi nesimţitoare şi simţurile împrăştiate le face fire raţională şi destoinică de înţelegere. Nu e în stare păcătosul să înţeleagă harul învierii lui. Unde este gheena, care ne poate întrista pe noi ? Unde este pedeapsa care ne înfricoşează în multe chipuri şi poate copleşi bucuria iubirii Lui ? Ce este gheena pe lîngă harul învierii Lui, cînd ne ridică pe noi din iad şi face pe acest stricăcios să se îmbrace întru nestricăciune şi pe cel căzut în el îl ridică întru slavă ? [367b].

O, voi cei cu dreaptă socoteală! Veniţi şi vă minunaţi ! Cine are o cugetare înţeleaptă şi minunată, ca să se minuneze după vrednicie de harul Făcătorului nostru ? El este răsplata păcătoşilor[368], căci în loc de răsplătirea cea dreaptă, El îi răsplăteşte cu învierea; şi trupurile lor, care au călcat legea Lui, le îmbracă cu slava nestricăciunii. Acest har, care ne-a înviat după ce am păcătuit, e mai mare decît acela prin care, cînd nu eram, ne-a adus la fiinţă. Slavă Ţie, Doamne, pentru harul Tău nemăsurat! Undele harului Tău mă fac, Doamne, să tac. Căci nu mai este în mine vreun gînd pe măsura mulţumirilor ce Ţi se cuvin. Cu ce gînd ne vom mărturisi Ţie, Împărate prea bun, Cel ce iubeşti

367 b. E vorba de gheena şi de iadul in care mergeau toţi înainte de învierea Domnului.

368. Pe păcătoşii de pe urma păcatului strămoşesc, care vin la El, in loc să-i pedepsească, îi răsplăteşte cu harul Lui.

viaţa noastră ? Slavă Ţie pentru cele două lumi ce le-ai făcut spre creşterea şi bucuria noastră, ridicîndu-ne prin toate cele ce le-ai făcut spre cunoştinţa slavei Tale, de acum şi pînă în veci[369].

CUVÎNTUL LXI

Cum se păzeşte trezvia cea ascunsă ce se naşte în suflet; şi cum intră somnul şi răceala in cugetare şi stinge căldura cea sfîntă din suflet şi omoară dorinţa de Dumnezeu şi Căldura pentru cele duhovniceşti şi cereşti

Nu e cu putinţă ca cei ce au dorinţe bune să fie împiedicaţi de vreo împotrivire să le împlinească pe acestea, dacă nu află vicleanul loc pentru a semăna vreo pricină părută bună în cei ce doresc binele. Şi lucrul stă aşa : oricărui gînd al vreunei dorinţe bune, la începutul mişcării lui, îi urmează o rîvnă oarecare, asemenea căldurii cărbunilor aprinşi. Şi această rîvnă obişnuieşte să înconjoare acest gînd şi să alunge din apropierea lui orice împotrivire şi piedică şi oprelişte ce i se face. Căci această rîvnă are o tărie şi o putere mare şi negrăită, ca să apere sufletul în toată vremea de moleşeală, sau ca să nu se sperie de pornirile tuturor celor dimprejur.

Acest prim gînd e puterea sfintei dorinţe, care e sădită în chip firesc în firea sufletului. Iar această rîvnă este gîndul mişcat de puterea iuţimii, care se află în el şi care-i aşezată de Dumnezeu în noi spre folosul nostru, pentru a păzi hotarele firii, pentru a pune în mişcare gîndul libertăţii ei spre împlinirea dorinţei fireşti

369. In traducerea românească mai nouă sint adăugate ; In chip nepotrivit încă trei paragrafe, care coincid cu altele din «Cuvîntul» următor.

aflătoare în suflet[370]. Iar aceasta este virtutea [370a], fără de care nu se lucrează binele. Ea se numeşte rîvnă, pentru că este cea care mişcă şi face rîvnitor şi aprinde şi întăreşte pe om, din vreme în vreme, să dispreţuiască trupul în vremea necazurilor şi a ispitelor înfricoşătoare ce-l întîmpină şi să-şi predea pururea la moarte sufletul său şi să înfrunte puterea protivnică în urmărirea împlinirii acelui lucru pe care sufletul îl doreşte cu tărie.

Un oarecare sfînt, care a îmbrăcat pe Hristos, a numit în cuvintele lui rîvna aceasta «cîine şi păzitor» al legii lui Dumnezeu. Şi aceasta este virtutea. Căci însăşi virtutea se numeşte lege a lui Dumnezeu[371]. Iar puterea aceasta a rîvnei se întăreşte, se trezeşte, se aprinde spre păzirea casei în două feluri. Şi slăbeşte iarăşi şi aţipeşte şi se leneveşte tot în două feluri.

Înprimul fel, trezirea şi aprinderea se produc cînd se iveşte în cugetul omului în chip cuvenit o teamă, care-l face să-i fie frică de binele ce l-a cîştigat sau pe care-l va cîştiga, ca nu cumva să fie jefuit sau prădat de ceva din cele ce însoţesc sau urmează acelui bine. Şi aceasta se produce prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, înţeleg, frica în toţi cei ce lucrează virtutea cu adevărat, spre o trezire şi rîvnă ce stăruie în suflet ca să nu aţipească.

Iar cînd frica aceasta se mişcă în fire, rîvna, numită de noi «cîine», arde noaptea şi ziua ca un cuptor aprins şi ţine firea trează. Ea stă trează după asemănarea He-

370. Iuţimea e sădită in fire cu un scop pozitiv: să apere firea raţională să nu cadă din hotarul ei şi să îndemne la împlinirea năzuinţelor celor bune. Ea mişcă întîi libertatea în acest scop, care fără ea rămîne o simplă potenţă.

370 a. Dorinţa spre bine, sădită in fire, avînd în ea rîvna şi fiind asociată cu iuţimea, este virtutea în potenţă, virtutea nedezvoltată, dar avînd de la început în ea mişcarea spre a se actualiza ca virtute.

371. Începând cu fraza aceasta, ceea ce urmează în traducerea mai nouă a manuscrisului e pus la sfîrşitul «Cuvîntului» anterior. Virtutea e legea lui Dumnezeu întrupată. Rîvna, păzind virtutea, păzeşte legea lui Dumnezeu, întrupată în om şi pe cale de împlinire de către om.

ruvimilor şi ia aminte la cei dimprejur în fiecare clipa. Şi, cum zice sfîntul (amintit), de trece vreo pasăre, îi dă ocol şi strigă la ea cu pornire aspră şi negrăită. Şi însăşi frica aceasta se iveşte pentru că omul s-a îndoit în credinţa lui de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, şi a uitat că Dumnezeu Se ocupă şi poartă de grijă de cei ce se nevoiesc pentru virtute, ca să-i cerceteze pe ei în fiecare clipă, precum zice şi Duhul Sfînt prin gura proorocului : «Ochii Domnului, peste cei drepţi» şi celelalte. Şi iarăşi: «Domnul este tăria celor ce se tem de El» (Ps. 24, 15). Şi El însuşi a zis, ca din partea Sa, celor ce se tem de El: «Nu se vor apropia de tine rele şi biciul nu se va apropia de sălaşul tău» (Ps. 8, 10).

Iar cînd frica se iveşte pentru suflet, pentru cele ce se pot întîmpla şi urma virtuţii, ca aceasta să nu fie furată sau vătămată de vreo pricină oarecare, ea este un gînd dumnezeiesc şi o grijă bună şi întristarea şi chinul ei este din purtarea de grijă a lui Dumnezeu.

Şi iarăşi este un al doilea fel (de trezire a rîvnei), adică de întărire şi asmuţire a cîinelui. E cel cînd dorinţa virtuţii creşte în suflet. Căci pe cît creşte dorinţa în suflet, pe atîta se aprinde şi cîinele acesta, care e rîvna firească pentru virtute[372].

Iar cea dintîi pricină de răcire a cuiva stă în aceea că dorinţa aceasta încetează sau se micşorează în suflet. Iar a doua stă în aceea că intră în suflet şi rămîne în el un oarecare gînd încrezător şi îndrăzneţ şi că omul nădăjduieşte şi gîndeşte şi socoteşte că nu are motiv să se teamă de vreo putere care l-ar putea vătăma. Căci prin aceasta aruncă de la el armele rîvnei şi se face ca o casă nepăzită. Şi cîinele adoarme şi părăseşte paza pentru mult timp.

Din pricina acestui gînd sînt furate cele mai multe din casele cele gîndite cu mintea (inteligibile). Şi

372. Pînă aici în traducerea românească mai nouă e adăugat la «Cuvîntul» anterior, iar în «Cuvîntul» de faţă continuă după aceste paragrafe numai de la ceea ce urmează.

aceasta se petrece cînd se înnegreşte curăţia luminii sfintei cunoştinţe din suflet. Şi de unde vine această, înnegrire ? Pentru că un gînd foarte subţire a intrat în suflet şi s-a cuibărit acolo, sau pentru că omul s-a îndeletnicit mult timp cu grija celor trecătoare, sau din pricina întîlnirii necontenite cu lumea, care-l amăgeşte, sau din pricina pîntecelui, stăpînul tuturor relelor. Căci totdeauna cînd cel ce se nevoieşte se întîlneşte cu lumea, sufletul lui slăbeşte îndată. La fel, cînd se întîlneşte cu mulţi, mînat numai de nevoia slavei deşarte, i se sfărîmă sufletul. Şi de trebuie să grăim pe scurt, mintea celui ce a ieşit din lume, cînd se întîlneşte cu lumea, este asemenea cîrmaciului care călătoreşte pe marea liniştită şi deodată cade între stînci şi se îneacă. Iar Dumnezeului nostru fie slava, stăpînirea, cinstea şi mărirea în veci! Amin.

CUVÎNTUL LXII

Despre cele trei feluri de cunoaştere[373] şi despre deosebirea lucrării lor şi despre înţelesul lor; şi despre credinţa sufletului şi bogăţia cea tainică ascunsă în el; şi despre cît se deosebeşte cunoştinţa lumii acesteia, în felurile ei, de simplitatea credinţei

Sufletul care umblă pe cărările vieţuirii celei bune şi ale credinţei şi a înaintat mult pe ele, de se întoarce iarăşi la modurile cunoaşterii, îndată şchioapătă în credinţă şi puterea înţelegătoare a lui e lipsită de ea. Şi această putere nu i se mai poate arăta în înţelegerile

373. Aceste trei feluri de cunoaştere se pot referi la trei domenii de cunoaştere: trupul, sufletul, viaţa duhovnicească, precum va spune Sfîntul Isaac mai încolo. Dar ele înseamnă de aceea şi trei planuri de cunoaştere şi trei moduri sau metode de cunoaştere. Se pare că în nici un caz ele nu reprezintă cunoaşterea ştiinţifică a naturii, în sensul în care ea s-a dezvoltat de-abia în ultimele secole. Ele reprezintă totuşi o cunoaştere a

«ce se înşiruie în sufletul curat ce umblă în ea fără iscodirea celor ce i se întîmplă, prin simplitatea credinţei. Dar sufletul, predat pentru totdeauna lui Dumnezeu prin credinţă şi prin multa cercare (experienţă), primind gustarea ajutorului Lui nu se mai îngrijeşte de sine. Căci uimirea şi tăcerea îi închid gura şi nu mai are puterea să se întoarcă iarăşi la meşteşugurile (modurile, metodele) cunoaşterii sale şi să se mişte în ele, ca nu cumva prin împotrivirea lor să se lipsească de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, Care-l cercetează neîncetat în ascuns şi Se îngrijeşte de el şi îl însoţeşte în tot felul. Iar dacă sufletul totuşi face aceasta, a înnebunit, socotindu-se pe sine în stare să-şi poarte el însuşi de grijă prin puterea cunoaşterii sale. Dimpotrivă, cei în care a răsărit lumina credinţei se sfiesc să se mai roage pentru ei, sau să ceară de la Dumnezeu: «Dă-ne nouă aceasta, sau depărtează de la noi aceea». Ei nu se mai îngrijesc de ei în nici un fel. Pentru că ei văd cu ochii înţelegători ai credinţei, în tot ceasul, purtarea de grijă părintească umbrindu-i din acel Părinte adevărat, Care covîrşeşte în marea Lui dragoste nemăsurată toată dragostea părintească şi poate mai mult decît toţi să ne dea ajutorul cu prisosinţă, mai mult decît cerem, gîndim şi înţelegem.

Astfel, cunoaşterea este protivnică credinţei. Căci credinţa este, în toate ale ei, o dezlegare (o eliberare) de legile cunoaşterii, desigur nu de ale celei duhovniceşti. Căci hotarul ce îngrădeşte cunoaşterea (definiţia ei) este că nu poate face vreun lucru în afară de iscodire şi de cercetare, ci ea cercetează de e cu putinţă să se

naturii in sensul larg al cuvîntului, ca deosebită de supranaturalul dumnezeiesc, rezervat credinţei. Ca atare, ele se folosesc de anumite metode de care credinţa n-are nevoie, ea fiind o sesizare simplă a realităţii dumnezeieşti. Totuşi cunoaşterea vieţii duhovniceşti se întîlneşte cu credinţa.

facă ceea ce gîndeşte şi voieşte. Iar credinţa ce e ? Cînd cineva nu se apropie de ea în chip drept, ea nu-l convinge să rămînă în ea[374].

Cunoştinţa nu poate fi adunată fără cercetare şi fără folosirea metodelor. Şi de aceea, ne îndoim de adevărul ei[375]. Iar credinţa cere un cuget curat şi simplu, care e străin de orice meşteşugire şi de căutare prin metode. Vezi cum se împotrivesc una alteia ? Casa credinţei este o înţelegere de prunc şi o inimă simplă. «Căci în simplitatea inimii lor, zice, au slăvit pe Domnul» (Col., 3, 22). «Şi de nu vă veţi întoarce şi nu vă veţi face ca copiii, nu veţi intra în împărăţia cerurilor» (Mt., 18, 3). Iar cunoştinţa este duşmana şi protivnica acestor două[376].

374. «Cu adevărat, cînd cineva nu se apropie de credinţă în chip drept, ci fără respect şi din duh de iscodire, aceasta nu-l luminează cu lumina ei, ci îl închide iarăşi în întunericul necredinţei». Credinţa se referă la domeniul celor lăuntrice ale persoanei. Cînd cineva nu se apropie de aceasta cu respect şi cu iubire, aceasta nu i se deschide. Ea nu poate fi cucerită prin agresiunea analizelor, ca obiectele, ci prin realizarea comuniunii bilaterale, prin revelaţia benevolă de la persoană la persoană. Pe cînd domeniul cunoaşterii e îngrădit de legile naturii create, supuse experimentelor şi analizelor, dar prin aceasta e un domeniu limitat, domeniul credinţei e îngrădit de libertatea persoanei, dar cînd aceasta vrea să-l comunice, el se vădeşte nelimitat. Acest domeniu explică apoi şi raţionalitatea naturii create. De aceea credinţa înmoaie, sau covîrşeşte legile cunoaşterii naturii. Cunoaşte cele cuprinse în cadrul legilor de pe o poziţie superioară legilor. Desigur că aceasta e un anumit sens al cunoaşterii, pentru că în alt sens şi cunoaşterea conţinutului persoanei şi al Persoanei supreme, prin revelaţie, e cunoaştere.

375. Sensul acestei propoziţii e multiplu: a) adevărul e un domeniu mai esenţial de care depinde ceea ce se cuprinde în cadrul legilor naturii create. Şi pentru că prin cunoaştere şi deci prin metodele ei sesizăm numai partea din urmă, ne îndoim de celălalt domeniu, al adevărului; b) chiar în faptul că pornim la aflarea adevărului din natură, prin metode, pornim de la îndoială ; c) ne îndoim mereu dacă metodele ce le-am folosit au fost cele mai bune pentru aflarea adevărului; d) ne îndoim mereu dacă nu cumva adevărul neaflat nu face problematic adevărul fragmentar aflat.

376. Inţelegerii depline şi intrării în Împărăţia cerurilor. Pînă aici, Sfîntul Isaac a precizat această deosebire între cunoştinţă şi credinţă: cunoştinţa se cîştigă prin metode de cercetare, iar credinţa se dobîndeşte prin încrederea simplă a inimii curate, în Dumnezeu. E o deosebire de stări sufleteşti şi de moduri de dobîndire. Cunoştinţa se întreabă dacă se poate împlini ceea ce cunoaşte, pe cînd credinţa nu se întreabă dacă se poate împlini aceasta în baza legilor naturii; ci se încrede în puterea lui Dumnezeu.

Cunoaşterea e îngrăditura (definiţia) firii[377], păzind-o în toate cărările ei[378]. Iar credinţa îşi face călătoria ei mai presus de fire. Cunoaşterea nu încearcă să se apropie de nici o lucrare care nesocoteşte (calcă) firea, ci se ţine departe de ea. Dar credinţa o primeşte cu uşurinţă şi zice: «Pe aspidă şi vasilisc vei călca şi pe leu vei sui şi pe balaur vei încăleca» (Ps., 71, 13). Cunoaşterii îi urmează, de aceea, frica[379] ; iar credinţei îi urmează nădejdea. Căci cu cît rămîne cineva mai mult la metodele cunoaşterii, cu atît e mai legat de frică şi nu poate să se învrednicească de libertatea de ea. Dar cel ce urmează credinţei e liber şi de sine stăpînitor şi se foloseşte ca un fiu al lui Dumnezeu în toate faptele lui de libertate, fiind stăpîn pe sine[380]. Omul care iubeşte credinţa se foloseşte ca Dumnezeu de toate firile zidirii. Căci credinţa îi dă putere să facă zidirea nouă, după asemănarea lui Dumnezeu [380a]. «Ai voit, zice, şi toate au stătut înaintea ta» (Iov, 13, 23). Şi de multe ori poate face toate din cele ce nu sînt. Iar cunoştinţa nu poate face ceva fără materie. Cunoştinţa nu cutează să facă ceea ce nu e dat firii. Pentru ce ? Pentru că firea curgătoare a apei nu primeşte pe spa-

377. Cunoaşterea se aplică naturii îngrădite între legile involuntare ale repetiţiei. De aceea, unde e cunoaştere e îngrădire, e de-finiţie. Exactitatea cunoaşterii se plăteşte cu îngustimea şi repetiţia ei,

378. Cunoaşterea ne face să ştim de mai înainte modul de facere şi desfacere a lucrurilor, ca să ne putem orienta între ele.

379. Cunoaşterea naturii, referindu-se la legile care duc persoana, în existenţa ei pămîntească, la moartea inevitabilă, e urmată de frică. Credinţa, care ştie de viaţa viitoare, e urmată de nădejde. In alt sens, cunoaşterea se teme de tot ce nu se încadrează în legile firii, de orice lucrare ce-ar apărea în om neconformă cu firea.

380. Omul care crede nu se simte strîmtorat de legile naturii şi de patimi, ca unul ce nu e stăpîn pe sine, ci se foloseşte liber de legile naturii şi stăpîneşte patimile, fiind el însuşi stăpîn pe sine. El se dovedeşte prin aceasta înzestrat cu Duh. Căci Duhul este libertate. Şi prin aceasta comunică cu Duhul dumnezeiesc, izvorul a toată libertatea. El comunică cu Dumnezeu în deplină libertate, ca un fiu cu tatăl său.

380 a, Prin credinţă se face omul nou şi face şi pe alţii, umplîndu-se şi umplîndu-i de harul dumnezeiesc şi prefăcîndu-se şi prefăcînd şi pe alţii după asemănarea lui Dumnezeu. El depăşeşte astfel legile naturii.

tele ei greutatea trupului şi cel ce se apropie de foc se arde, şi de-ar îndrăzni cineva să se apropie de acestea, s-ar primejdui[380b].

Prin acestea cunoaşterea e păzită în hotarele firii şi nu se încumetă să treacă peste hotarele ei nicidecum. Iar credinţa trece cu putere peste acestea[381]. Căci zice : «De vei trece prin foc, el nu te va arde, şi rîurile nu vor trece peste tine» (Is., 43, 2). Şi acestea le-a lucrat credinţa de multe ori înaintea întregii zidiri. Chiar dacă s-ar fi dat cunoaşterii putinţa să facă cercarea lor, nu s-ar fi convins. Pentru că mulţi au intrat prin credinţă în foc şi au înfrînt puterea arzătoare a focului şi au trecut prin el nevătămaţi; şi au călcat pe spatele mării şi au ajuns la uscat. Şi toate sînt mai presus de fire şi protivnice modurilor cunoaşterii şi au dovedit-o pe aceasta deşartă în toate modurile şi legile ei.

Ai văzut cum păzeşte cunoaşterea hotarele firii ? Şi ai văzut cum se ridică credinţa mai presus de fire şi-şi face acolo calea călătoriei ? Metodele cunoaşterii au cîrmuit lumea cinci mii de ani, sau ceva mai puţin, sau mai mult, şi omul n-a putut să-şi ridice nicidecum capul de la pămînt şi să simtă puterea Ziditorului său pînă ce n-a răsărit credinţa noastră şi nu ne-a eliberat pe noi de întunericul lucrării pămînteşti şi din robia de după împrăştierea cea deşartă[382]. Şi acum iarăşi,

380 b. Sensul e poate acesta: el poate face ceva din nimic, ca Dumnezeu, dar prin faptul că se foloseşte de puterea lui Dumnezeu. El sădeşte în sine şi în natură calităţi noi, care nu existau, dar o face prin puterea dumnezeiască ce vine în el. Astfel, dă trupului puterea să nu se ardă prin foc, sau ia focului puterea de a-l arde. Ştiinţa cunoaşte sigur anumite lucruri de viitor, dar ea se referă numai la cele care se repetă, deci conţinutul ei este îngust. In nădejdea din credinţă omul nu ştie ce se va întîmpla, dar nădăjduieşte şi prin nădejde reuşeşte să obţină lucruri cu mult mai mari, care depăşesc legile naturale ale repetiţiei.

381. Credinţa mobilizează forţele spiritului, superioare celor ale naturii, mai ales cînd spiritul este în comunicare prin har cu puterile ce curg din Persoana nesfîrşită a lui Dumnezeu, izvorul a toată puterea.

382. Căderea în păcat de la început e socotită ca o împrăştiere din unitatea primordială a oamenilor din dragostea de Dumnezeu şi dintre ei. Parcă ar vrea să fie o replică la doctrina greşită a împrăştierii origeniste din «pliroma» dinainte de creaţie.

cînd am aflat marea cea neînviforată şi comoara cea fără lipsuri, dorim să ne aplecăm spre izvoarele sărace. Nu este cunoştinţă fără lipsuri, oricît de mult s-ar îmbogăţi. Dar vistieriile credinţei nu le încape cerul şi pămîntul. Cel ce-şi reazimă inima de nădejdea credinţei nu va fi lipsit niciodată de ceva; şi cînd nu are nimic, toate le are prin credinţă, precum s-a scris: «Oricîte veţi cere în rugăciune cu credinţă, veţi lua» (Mt., 21, 22). Şi iarăşi: «Domnul aproape este, de nimic să nu vă îngrijiţi» (Fil., 4,5).

Cunoştinţa caută pururea meşteşuguri (metode) de păzire a celor ce au dobîndit-o pe ea. Iar credinţa zice : «De nu va zidi Domnul casa şi nu va păzi cetatea, în zadar ar priveghea cel ce o păzeşte şi în deşert s-ar osteni ziditorul» (Ps. 126, 1). Niciodată cel ce se roagă cu credinţă nu se foloseşte de metode şi nu umblă cu ele. Căci cunoştinţa laudă în tot locul frica, cum a spus înţeleptul: «Fericit este cel ce se teme» (Inţ. Sir., 33, 15). Dar ce face credinţa ? «S-a temut, zice, şi a început să se scufunde» (Mt., 14,30). Şi iarăşi: «N-aţi luat duh de robie spre frică, ci duh de înfiere» (Rom., 8, 15), spre libertatea credinţei şi a nădejdii în Dumnezeu[383]. Şi iarăşi: «Să nu te păzeşti de ele, nici să fugi de la faţa lor». Totdeauna temerii îi urmează îndoiala şi îndoielii, cercetarea. Iar cercetarea se foloseşte de metode şi metodele duc la cunoaştere. Şi în cercetare şi isco-

Dar împrăştierea primordială are ca urmare şi o aplecare spre împrăştierea continuă a minţii din Dumnezeu cel infinit şi din dragostea semenilor în El, spre lucrurile mărginite.

383.Cîtă vreme cunoştinţa e stăpînită de frica să nu piardă ceva din cele cunoscute, sau dobîndite prin cunoaştere, credinţa nu se teme de nimic dacă rămîne statornică. Ea nu se teme că o să le piardă pe cele cunoscute de ea, nici prin moarte. Credinţa ne eliberează de legile naturii care ne duc in mod sigur la moarte, iar nădejdea susţine in noi siguranţa că nu vom sfîrşi în această moarte. Petru începe să se teamă aducîndu-şi aminte de legea firii apei, care nu poate susţine trupul la suprafaţă, şi începe să se scufunde. Dar cît credea în Hristos, avea din El puterea să umble pe mare. Credinţa nu ne mai ţine în duhul fricii şi al robiei de stihii, ci ne ridică la libertatea faţă de ele şi deci în duhul îndrăznelii de fii ai lui Dumnezeu, Care ne apără de toate, pentru viaţa veşnică.

dire se arată pururea teama şi îndoiala. Pentru că nici odată nu se cunoaşte totul, precum am arătat mai înainte[384]. Căci de multe ori sufletul e întîmpinat de întîmplări şi de greutăţi anevoie de suportat şi de multe amăgiri pline de primejdii, în care cunoaşterea şi metodele înţelepciunii nu-l pot ajuta nicidecum. Dar în greutăţile ce întrec toată puterea şi hotarul cunoaşterii omeneşti, credinţa nu e biruită niciodată de vreuna din ele[384a]. Cît poate ajuta cunoaşterea omenească în războaiele văzute, sau faţă de firile nevăzute şi faţă de puterile întrupate şi faţă de altele multe ? Ai văzut slăbiciunea puterii cunoaşterii şi tăria puterii credinţei ? Cunoaşterea împiedică pe toţi ucenicii ei să se apropie de cele străine firii. Dar priveşte în această privinţă la puterea credinţei şi la ce îngăduie ea ucenicilor ei.

«Întru numele Meu, zice, draci veţi scoate, şerpi veţi lua şi de veţi bea venin, nu veţi fi vătămaţi» (Mc., 16, 17). Cunoştinţa porunceşte tuturor celor ce umblă pe calea ei, după legile ei, să cerceteze în toate sfîrşitul înainte de început şi apoi să înceapă, ca nu cumva sfîrşitul unui lucru, fiind greu de aflat în hotarul puterii omeneşti, osteneala să fie în zadar şi lucrul să se afle greu de împlinit[385]. Dar credinţa ce zice ? «Celui ce crede, toate îi sînt cu putinţă» (Mt., 9,23). Căci la Dumnezeu nimic nu este cu neputinţă. O, bogăţie negrăită şi noian ascuns în vălurile şi în vistieriile Lui minunate,

384. Sînt descrise aci toate treptele psihologice şi reale care duc la cunoaştere şi urmează ei. Autorul distinge în acest proces mai multe trepte decît Descartes. Acela cunoştea treptele: «dubito, ergo cogito, cogito, ergo sum» (mă îndoiesc, deci cuget, cuget, deci sînt). Mereu e prezentă în tot procesul, inclusiv în cunoaştere, îndoiala şi temerea, prin faptul că nu se cunoaşte totul şi prin faptul că prin cunoaştere nu scapă cineva de moarte. Sfîntul Isaac introduce un element afectiv, existenţial în punctul de plecare al cunoaşterii şi în cunoaşterea însăşi.

384 a. De exemplu medicul ştie că cel ce suferă de boala cutare se poate să se vindece prin medicamentul cutare. Dar nu e sigur. Pe cînd, cel ce crede tare nu se teme de nimic.

385. Cunoştinţa nu se apucă să facă un lucru înainte de a afla dacă stă în hotarul puterii omeneşti şi al legilor firii să-l ducă la capăt, ca să nu se ostenească în zadar. Credinţa se apucă şi de lucruri mai presus de fire.

ce se revarsă prin puterea credinţei! De cît curaj e încărcată şi de cîtă bucurie şi nădejde nu e plină călătoria cu ea! Şi Cît de uşoare sînt poverile ei! Şi cîtă dulceaţă are lucrarea ei!

Întrebare: Cel ce s-a învrednicit să guste din dulceaţa credinţei şi s-a întors iarăşi la cunoştinţa sufletului, în ce stare deosebită a intrat ?

Răspuns: Cel ce şi-a părăsit libertatea de sine stăpînitoare şi s-a întors la chipurile sărăciei, pline de frică şi de robie, e asemenea celui ce a aflat un mărgăritar de mult preţ şi l-a schimbat pe un bănuţ de aramă.

Cunoştinţa nu e de defăimat, dar credinţa e mai înaltă decît ea. Şi cînd defăimăm, nu defăimăm cunoştinţa, să nu fie, ci vrem numai să deosebim modurile strîmbe ale ei, prin care merge împotriva firii şi se înrudeşte cu cetele dracilor. Pe acestea le vom deosebi mai încolo în chip vădit. Şi cîte trepte are în aceste moduri cunoştinţa ?[385a]. Şi care e deosebirea fiecăreia din ele ? Şi la cîte înţelegeri se trezeşte omul în fiecare mod din acestea, cînd stăruie în ele ? Şi prin care din aceste moduri (cînd călătoreşte în ele) se împotriveşte credinţei şi iese afară din fire ? Şi care este deosebirea ei ? Şi în ce treaptă (cînd se întoarce la scopul ei prim) vine la firea ei şi pune treapta aceasta a ei înaintea credinţei, într-o bună vieţuire ?[385b] Şi pînă unde ajunge deosebirea unei trepte de alta ? Şi cum trece de la acestea, la cele mai înalte ca ele ? Şi care sînt modurile acelei alte trepte, adică a celei dintîi ? Şi unde se uneşte cunoştinţa cu credinţa şi se face una cu ea şi pri-

385 a. Sînt moduri drepte şi moduri strîmbe ale cunoaşterii. Fiecare are diferite trepte. Treptele cunoaşterii drepte conduc pe om spre cer; cele ale cunoaşterii strîmbe îl coboară spre tot mai multă răutate.

385. b. Aci Sfîntul Isaac, după ce a arătat puterea limitată a cunoaşterii, precizează că nu defaimă totuşi cunoştinţa, cînd ea rămîne în domeniul ei propriu : în cercetarea şi stabilirea legilor naturii. O defaimă numai cînd iese din cunoaşterea naturală şi se lansează în concluzii neconfirmate de ceea ce cunoaşte obiectiv din natură. O cunoaştere a naturii e necesară chiar credinţei, ca treaptă pregătitoare spre ea.

meşte din credinţă înţelesuri de foc şi se aprinde în duh şi dobîndeşte aripile nepătimirii şi se înalţă de la slujirea celor pămînteşti în patria Făcătorului ei, împreună, cu alte moduri ?

Dar deocamdată se cuvine să ştim că credinţa şi lucrările ei sînt mai înalte decît cunoştinţa. Şi că însăşi cunoştinţa se desăvîrşeşte în credinţă şi dobîndeşte putere să urce în sus şi să simtă pe Cel ce este mai înalt decît toată simţirea[386] şi să vadă lumina aceea necuprinsă de minte[387] şi de cunoştinţa făpturilor. Deci cunoştinţa e o treaptă prin care urcă cineva la înălţimea credinţei. Dar cînd ajunge cineva aproape de aceea, nu mai are nevoie de ea[388]. «Că acum, zice, cunoaştem din parte. Dar cînd va veni ceea ce e desăvîrşit, ceea ce-i din parte va înceta» (I Cor., 13, 9). Credinţa deci ne arată ca prin ochi adevărul desăvîrşirii şi prin credinţă aflăm acele lucruri necuprinse, dar nu prin cercetarea şi prin puterea cunoştinţei.

Dar de cunoştinţă au nevoie faptele dreptăţii: postul, milostenia, privegherea, sfinţenia şi celelalte ce se lucrează prin trup; dragostea de aproapele, smerita cugetare a inimii, iertarea greşelilor, pomenirea

386. Cunoştinţa cu metodele ei, cînd rămîne la scopul ei adevărat de cunoaştere a naturii nu numai că se face premergătoare a credinţei, ci urcă, pe treptele ei mai înalte, împreună cu credinţa. Hotarele ei se înmoaie, devin transparente, elastice. Atunci cunoaşterea devine simţire, sau contact direct cu cele mai presus de cunoaşterea metodică, dar mai presus de orice simţire, adică de orice contact al simţurilor noastre cu lucrurile, dar şi de simţirea sufletească, prin care trăim presiunea unor realităţi nevăzute. Transcendenţa lui Dumnezeu se conciliază cu certitudinea unei legături ale noastre cu El. Avem aci cel mai fundamental paradox. Pe aceste trepte superioare credinţa e şi cunoştinţă, sau cunoştinţa e şi credinţă.

387. Vederea luminii necuprinse cu mintea exprimă în alte cuvinte acelaşi paradox. Sîntem în plină doctrină areopagitică.

388. Cînd prin cunoştinţă ajunge cineva la credinţă, nu mai are nevoie de cunoştinţă. A ajuns la o cunoştinţă mai presus de cunoştinţă. Dar acolo a încetat şi credinţa. Sau amîndouă sînt depăşite în «vedere». Incă de aci se vede că sînt trei etape principale ale cunoştinţei adevărate : cea a naturii, care premerge credinţei şi duce la ea; cea care sporeşte împreună cu credinţa, în care domeniile lor nu mai sînt deosebite; şi cea mai presus atît de cunoştinţă cît şi de credinţă. Aceste etape le va descrie mai insistent Sfîntul Isaac, mai încolo.

bunătăţilor, cercetarea tainelor celor ce sînt acoperite în Sfintele Scripturi[389], îndeletnicirea cugetării cu lucrurile mai înalte, păzirea hotarelor patimilor sufletului şi celelalte virtuţi, care se săvîrşesc în suflet. Toate acestea au nevoie de cunoştinţă. Căci aceasta le păzeşte pe ele şi ne învaţă rînduiala lor[390]. Dar toate acestea sînt încă numai trepte, prin care sufletul urcă la înălţimea de mai sus a credinţei şi se numesc virtuţi[391]. Dar vieţuirea din credinţă e mai presus de virtute şi lucrarea ei nu stă în fapte, ci e o odihnă desăvîrşită şi o mîngîiere şi se săvîrşeşte şi în inimă şi în cele ale sufletului. Şi în ea sînt toate chipurile minunate ale vieţuirii duhovniceşti, a căror lucrare produce o simţire a vieţii duhovniceşti şi o desfătare şi o bucurie a sufletului şi un dar şi o bucurie în Dumnezeu şi celelalte cîte se dau în acea vieţuire sufletului cel vrednic de

389. Tainele făpturilor sînt implicate in Scriptură, deci revelaţia supranaturală nu ne dă o cunoştinţă despre Dumnezeu, despărţită de a făpturilor; de a lumii. De-abia ea ne descoperă sensurile adînci ale lucrurilor. Dar aflarea tainelor adînci ale lucrurilor implicate în Scriptură intră in domeniul cunoştinţei duhovniceşti.

390. De aci vedem că autorul înţelege prin cunoştinţă nu atît ştiinţa naturii, cît ştiinţa vieţii sufleteşti şi a căilor de înălţare şi de decădere a acesteia.

391. Cunoştinţa aceasta e cea premergătoare credinţei. E o ştiinţă a regulilor virtuţilor. Sfîntul Isaac pune credinţa (mai presus şi de această cunoştinţă. El se gîndeşte că şi elinii (filozofii stoici în deosebi) aveau virtuţi. Dar credinţa e din har. Ideea aceasta o vom întîlni şi la sfîntul Simeon Noul Teolog. Există şi virtuţi ale omului în general. Dar credinţa e mai mult decît ele. Desigur însă că există şi virtuţi dezvoltate şi străbătute de credinţă, sau de harul ei. Dar cunoştinţa continuă să ajute credinţa, în dezvoltarea lor. Pe acest plan mai înalt virtuţile sînt pline de credinţa iubirii, nu sînt simple manifestări ale dreptăţii, ale corectitudinii. Şi iubirea deplină faţă de om nu e decît cea din credinţă, cea care vede în om o existenţă destinată veşniciei, dîndu-i această mîngîiere. Însuşi Sfîntul Isaac spune în propoziţia următoare că aceste virtuţi sînt superioare, adăugind că în ele e şi o odihnă în Dumnezeu, nu un simplu efort încordat al omului. Sau că sufletul este acum pe o treaptă superioară virtuţilor, fără să le fi părăsit, căci sufletul se odihneşte de efort în săvîrşirea lor, ele iradiind din om, fără ca el să facă vreun efort. Cel ce are o adîncă iubire face bine persoanei iubite, fără efort. Că această treaptă este superioară virtuţilor nu prin părăsirea lor, sau prin abaterea de la ele, ci prin iradierea lor fără efort, o spune Sfîntul Isaac zicînd că în ea sînt atunci «toate chipurile vieţuirii duhovniceşti».

harul fericirii de acolo şi cîte se săvîrşesc în credinţă încă de aici, potrivit învăţăturii din dumnezeieştile Scripturi, de către Dumnezeu Cel bogat în darurile Lui.

Nedumerire

Iar de zice cineva : Dacă toate bunătăţile acestea şi faptele mai sus pomenite ale virtuţii şi depărtarea de la rele şi deosebirea gîndurilor subţiri ce răsar în suflet şi lupta cu gîndurile şi războiul cu patimile aţîţătoare şi celelalte, fără de care nici credinţa însăşi nu-şi poate arăta puterea ei în lucrarea sufletului, dacă toate acestea le săvîrşeşte credinţa, cum socoteşti că cunoştinţa e potrivnică credinţei ?

Dezlegarea îndoielii

Spunem că sînt trei moduri gîndite cu mintea (inteligibile), în care urcă cunoştinţa şi coboară; şi, odată cu schimbarea modurilor prin care trece, ea se schimbă, vătămînd sau ajutînd. Aceste trei moduri sînt: al trupului, al sufletului şi al duhului[392]. Cunoştinţa e una din firea ei, dar potrivit cu treptele acestea ale celor gîndite (inteligibile) şi sensibile, ea se subţiază şi-şi schimbă modurile ei şi lucrarea înţelegerii ei. Ascultă, deci, şi ordinea (treptele) lucrării ei şi pricinile pentru care vatămă şi ajută : cunoştinţa este un dar făcut de Dumnezeu firii celor raţionale, care li s-a dat de la începutul facerii lor, şi e simplă şi nu se împarte în firea ei, precum nici lumina soarelui; numai, după lucrarea ei, primeşte schimbări şi împărţiri.

392. De aci se vede că cele trei moduri de cunoaştere sînt şi trei planuri ale ei, cărora le corespund şi trei trepte şi metode. In toate cunoaşterea se poate face după o rînduială bună sau rea. Căci cunoaşterea acestor planuri are şi un caracter normativ, ducînd spre tot mai mult bine, sau spre tot mai mult rău.

CUVÎNTUL LXIII

Despre întîia treaptă a cunoaşterii

Cînd cunoaşterea urmează poftelor trupeşti, ea adună aceste moduri: bogăţia, slava deşartă, podoaba, tihna trupului, căutarea sîrguitoare a înţelepciunii raţionale, care e potrivită cu cîrmuirea lumii acesteia şi din care ţîşnesc noutăţile născocirilor, a meşteşugurilor şi a învăţăturilor şi celelalte care încununează trupul în lumea aceasta văzută. Din aceste chipuri se naşte cunoştinţa protivnică credinţei, de care am spus că se numeşte cunoştinţa deşartă, întrucît este goală de orice grijă de Dumnezeu şi aduce o neputinţă raţională în cugetare, punînd-o sub stăpînirea trupului. Grija ei este cu totul în lumea aceasta.

Însuşirea cunoştinţei adevărate este, dimpotrivă, aceea că e o putere cu totul înţelegătoare şi o cîrmuitoare ascunsă a omului şi o grijă dumnezeiască ce-l cercetează pe el şi se ocupă de el[392a]. Dar cunoştinţa legată cu poftele trupeşti nu pune călăuzirile pe seama purtării de grijă a lui Dumnezeu, ci socoteşte că orice bine este în om şi că în el este mîntuirea de cele ce-l vatămă şi că păzirea de greutăţi şi de multele împotriviri ce însoţesc firea noastră în chip ascuns şi arătat, stă în sîrguinţa firească a noastră şi în meşteşugurile ei. Această cunoştinţă lăudăroasă socoteşte că toate atîrnă de purtarea ei de grijă, potrivit celor ce spun că nu există o chivernisire (dumnezeiască) a celor văzute.

Dar ea nu poate scăpa de grija neîncetată şi de frica pentru trup. De aceea un astfel de om este stăpînit de lipsa de curaj, de întristare şi de deznădejde, de frica de draci, de laşitatea faţă de oameni, de spaima întreţinută de zvonurile despre tîlhari, de ştirile despre moartea unora sau altora, de grija de boli, de teama

392 a. Cunoştinţa adevărată e şi din puterea omului şi din a lui Dumnezeu.

sărăciei, de lipsa celor de trebuinţă, de frica morţii, de frica suferinţei şi de frica fiarelor sălbatice şi de celelalte asemenea acestora, de cele ce se întîmplă pe marea înviforată de valuri în tot ceasul de noapte şi de zi, ce se pot năpusti asupra lui. Pentru că unul ca acesta nu ştie să arunce grija lui asupra lui Dumnezeu, cu tăria credinţei în El. De aceea, cunoştinţa aceasta se învîrteşte în uneltiri şi viclenii în toate lucrurile ei. Iar cînd chipurile meşteşugirilor ei se dovedesc deşarte din vreo pricină oarecare şi nu caută la purtarea de grijă a lui Dumnezeu, se luptă cu oamenii care o împiedică şi i se împotrivesc.

În această cunoştinţă e sădit pomul cunoştinţei celor bune şi celor rele, care dezrădăcinează dragostea. Ea iscodeşte micile greşeli ale altor oameni şi pricinile şi slăbiciunile lor şi face pe om să hotărască şi să se împotrivească în cuvinte şi să uneltească prin vicleşuguri rele şi să ocărască şi în alte chipuri pe semeni. Din această cunoştinţă vine îngîmfarea şi trufia; căci ea pune pe seama ei tot lucrul bun şi nu-l pune pe seama lui Dumnezeu[393].

Dimpotrivă, credinţa pune faptele ei pe seama harului. De aceea ea nu cunoaşte trufia, precum este scris: «Toate le pot întru Hristos, Care mă întăreşte pe mine» (Fii., 4, 13). Şi iarăşi: «însă nu eu, ci harul lui Dumnezeu care este cu mine» (I Cor., 4,15). Iar ceea ce a zis fericitul Apostol: «Cunoştinţa îngîmfă», a zis despre cunoştinţa care nu este unită cu credinţa şi cu nădejdea în Dumnezeu şi nu despre cunoştinţa adevărată[393a].

Cunoştinţa adevărului întru smerenie face desăvîrşit sufletul celor ce-o au. Aşa l-a făcut pe Moise, pe David, pe Isaia, pe Petru, pe Pavel şi pe ceilalţi sfinţi care

393. Gustarea şi hrănirea în continuare din pomul cunoştinţei binelui şi răului dezrădăcinează dragostea, pentru trufia ce o naşte în cei ce gustă din el şi pentru folosirea acestei cunoştinţe, în general, de către cei ce gustă din ea pentru folosul lor egoist.

393 a. Apare din nou cunoştinţa adevărată unită cu credinţa.

s-au învrednicit în chip desăvîrşit de cunoştinţa aceasta după măsura firii omeneşti. Căci contemplaţiile (înţelegerile) lor mereu schimbate şi descoperirile cele dumnezeieşti şi vederea cea înaltă a celor duhovniceşti şi a tainelor celor negrăite covîrşesc cu totul cunoştinţa lor şi trupul lor este în ochii lor cenuşă şi ţărînă.

Iar cealaltă cunoştinţă se îngîmfă, căci umblă întru întuneric şi vrea să adeverească cele ale ei după asemănarea celor de pe pămînt, necunoscînd că este ceva mai înalt decît ea. Şi toţi sînt răpiţi de mîndrie, pentru că sînt pe pămînt şi-şi potrivesc vieţuirea lor cu cele dorite de trup şi se reazimă pe faptele lor şi nu cugetă în mintea lor la cele necuprinse. Şi pătimesc acestea tot timpul cît sînt purtaţi pe valurile acestea.

Iar sfinţii lucrează virtutea cea slăvită a lui Dumnezeu şi lucrarea lor este sus şi cugetul nu se apleacă spre grija de născociri şi de cele deşarte. Căci cei ce umblă în lumină nu pot rătăci. De aceea, toţi cei ce s-au rătăcit de la lumina cunoştinţei Fiului lui Dumnezeu şi s-au abătut de la adevăr umblă pe aceste cărări. Aceasta e întîia treaptă a cunoştinţei. În ea, omul ascultă de poftă. Pe aceasta o defăimăm şi o socotim nu numai protivnică credinţei, ci şi oricărei lucrări bune.

CUVÎNTUL LXIV

Despre a doua treaptă a cunoaşterii

Cînd însă părăseşte cineva întîia treaptă şi se întoarce spre cugetările şi dorinţele sufletului, el lucrează bunătăţile mai înainte descrise atît cu cugetarea sufletului, cît şi cu simţurile trupului, prin lumina firii sale. Iar acestea sînt: postul, rugăciunea, milostenia, citirea dumnezeieştilor Scripturi, feluritele fapte bune, lupta împotriva patimilor şi celelalte. Toate lucrările cele bune şi cu deosebire diferitele bunătăţi ce se văd în

suflet şi faptele cele minunate care slujesc în curtea lui Hristos, în această a doua treaptă a cunoştinţei, sînt împlinite de Duhul Sfînt prin lucrarea puterii Lui[394]. Acesta îndreptează cărările inimii, care ne călăuzesc spre credinţă, prin care ne adunăm merinde pentru veacul viitor. Dar şi pe treapta aceasta cunoştinţa este încă trupească şi compusă. Dar ea este calea care ne călăuzeşte şi ne duce la credinţă. Căci există o treaptă mai înaltă decît aceasta. Şi dacă cineva înaintează, se vede pe sine urcînd prin ea cu ajutorul lui Hristos. Aceasta se întîmplă cînd pune temelia lucrării ei în liniştirea dinspre partea oamenilor, în citirea Scripturilor, în rugăciune şi în celelalte bunătăţi, în care se săvîrşesc lucrurile celei de a doua cunoştinţe. Şi în ea se lucrează toate cele bune. Aceasta se numeşte şi cunoştinţa lucrurilor. Pentru că săvîrşeşte lucrul ei în lucrurile supuse simţurilor, prin simţurile trupeşti, în planul cel din afară[395].

CUVÎNTUL LXV

Despre a treia treaptă a cunoaşterii, care este treapta desăvîrşirii

Ascultă cum se subţiază cineva şi dobîndeşte starea duhovnicească şi se face asemenea în vieţuire cu puterile nevăzute, care liturghisesc nu prin lucrarea simţită a faptelor, ci prin cea săvîrşită cu luarea aminte a cugetării. Cînd cunoaşterea se înalţă de la cele pămînteşti şi din grija lucrării lor şi începe să aibă cercarea

394. Sfîntul Isaac socoteşte că Duhul e lucrător exclusiv în om, pe treapta unirii acestuia cu Dumnezeu. Dar Duhul ajută şi pe treapta făptuirii, însă fără să oprească efortul omului, ci întărindu-l.

395. Din ultimele două «Cuvinte» şi din cele ce urmează se vede şi mai lămurit că treptele cunoaşterii au la Sfîntul Isaac mai mult un înţeles moral şi normativ. Dar şi că acestea reprezintă cunoaşterea adevărată a realităţii.

înţelegerii celor dinăuntru, ascunse ochilor, şi să dispreţuiască într-un fel oarecare lucrurile, din care se nasc patimile cele ce strîmbă sufletul, şi se întinde pe sine în sus; cînd urmează credinţei în grija de veacul viitor şi în dorinţa după cele făgăduite nouă şi în cercetarea tainelor ascunse, atunci credinţa înghite cunoştinţa şi se întoarce şi o naşte pe ea de la început, ca să se facă acea cunoştinţă ca cea de la început şi să se facă cu totul duh[396].

Atunci, acela poate zbura, purtat de aripi, în planurile celor nevăzute şi să atingă adîncul mării celei neatinse[397], pătrunzînd cîrmuirile dumnezeieşti şi minunate, cele din firile celor gîndite cu mintea (inteligibile) şi din firile celor supuse simţurilor (sensibile), şi cercetează tainele cele duhovniceşti, cele prinse printr-o înţelegere simplă şi subţire[398]. Atunci se trezesc simţurile dinăuntru la o lucrare a Duhului, după o rînduială proprie stării de nemurire şi de nestricăciune[399]. Pentru că au primit încă de aici învierea cea gîndită (nu încă pe cea sensibilă), ca pe o taină, spre mărturia adevărată a măririi tuturor[400].

396. Cînd cunoştinţa s-a ridicat la cele nevăzute, a devenit credinţă, pentru că acelea nu mai sînt cunoscute prin simţuri. Propriu-zis, credinţa aceea naşte adevărata cunoştinţă, cunoştinţa de la început a firii noastre, cînd trăia în orizontul realităţilor duhovniceşti. Atunci omul a devenit cu totul duh, umplîndu-se de Duhul. Căci a intrat în planul Duhului, unde e libertate de legi, unde suflă iubirea nesfîrşită, unde se aleg liber şi pe rînd manifestările fără sfîrşit ale iubirii şi ale comuniunii.

397. Atunci atinge adîncurile mării neatinse de simţuri şi de minte, adică ale vieţii dumnezeieşti, ale Duhului. Vedem aceeaşi îmbinare de transcendenţă a lui Dumnezeu şi de experienţă a Lui, prin harul Lui.

398. Sînt sesizate în acelaşi timp în mod mai presus de înţelegere cîrmuirile dumnezeieşti lucrătoare în fiinţele văzute şi nevăzute, dar şi tainele dumnezeieşti mai presus de aceste cîrmuiri, printr-o intuiţie simplă şi subţire, de ordin duhovnicesc.

399. Simţurile dinăuntru se pătrund în lucrarea lor de lucrarea Duhului, sau devin şi organe ale lucrării Duhului, producîndu-se o lucrare teandrică, divino-umană. E o stare în care se gustă cu anticipare nemurirea şi nestricăciunea. Se trăieşte în fiecare clipă veşnicia, fără să se mai ştie de clipă, uitîndu-se de clipă.

400. Cel ajuns acolo trăieşte lăuntric, în taină, învierea şi aceasta îi este o dovadă despre înnoirea tuturor, care se va produce prin puterea revărsată din acea stare de înviere lăuntrică. Lăuntrul nu e menit să ră-

Acestea sînt cele trei moduri ale cunoaşterii, prin care trece întreg drumul omului: în trup, în suflet şi în duh. Prin ele începe el să deosebească între bine şi rău : cunoaşterea sufletului lui trece prin aceste trei măsuri pînă ce iese din lumea aceasta. O singură cunoaştere lucrează în cele trei măsuri plinătatea a toată nedreptatea şi nelegiuirea, ca şi cea a dreptăţii, şi atingerea tuturor tainelor Duhului în cele trei măsuri[401]. Şi în ea este toată mişcarea minţii, fie că urcă sau coboară în cele bune sau rele, sau de la mijloc. Aceste măsuri le numesc părinţii «potrivite firii», «contrare firii» şi «mai presus de fire». Şi acestea sînt cele trei planuri în care se urcă şi coboară, precum s-a spus, amintirea sufletului raţional[402]. Căci cînd cineva lucrează dreptatea în fire, sau mai presus de fire, e răpit de amintirea ei, la vederea lui Dumnezeu în lăuntrul firii, sau iese ca să pască porcii, ca cel ce a pierdut bogăţia puterii lui, care a lucrat cu mulţimea dracilor.

mînă mereu fără efect asupra celor din afară, ci cînd va voi Hristos se va revărsa peste toate cele din afară, căci însuşi Hristos cel înviat e în sufletul înviat.

401. Cunoaşterea în acest sens descoperă, dar şi transformă sufletul. Descoperă posibilităţile bune ale omului şi le împlineşte. Descoperă tainele dumnezeieşti şi puterile mai presus de fire şi le face să se întipărească în om, ca omul să poată înfăptui lucruri mai presus de puterea lui firească, dar năzuite de el pe linia binelui. Cele trei trepte de cunoaştere sînt, de aceea, şi trei planuri ale realităţii date şi posibile, trei moduri de a le descoperi, înfăptui şi asimila fiinţei noastre. Cunoaşterea nu e o îndeletnicire teoretică, ci prin ea omul se înfăptuieşte într-un fel sau altul nu numai pînă la limita naturii sale, ci şi dincolo de ea, la nesfîrşit.

402. «Planuri» sau «laturi» sau «regiuni». Odată cunoscute şi însuşite, ele pot fi iarăşi părăsite. Dar, prin amintire, sufletul rămîne legat de ele. Adeseori ne aducem aminte de cele cunoscute şi părăsite, putînd reveni la ele, sau gîndindu-le iarăşi pentru o clipă. Prin cunoaştere desluşim nu numai cele ale firii, întărindu-ne în ele, ci şi cele contrare firii şi cele mai presus de fire, însuşindu-ni-le. Firea noastră are putinţa legăturii cu planul celor contrare firii şi cu al celor mai presus de fire şi poate cădea în cele dintîi şi se poate înălţa în cele din urmă. Nu e închisă în mod strict în fire, ca animalul. Dar cele contrare firii se imprimă în fire, alterînd-o, şi cele mai presus de fire se imprimă în ea, lărgindu-i puterile. Firea se mişcă pe toate trei planurile realităţii, care sînt nu numai date, ci şi posibile, omul putînd deveni satanic, dar păstrînd chip de om, sau dumnezeiesc, dar iarăşi în chip de om.

Recapitularea celor trei cunoaşteri

Cea dintîi treaptă a cunoaşterii răceşte sufletul de faptele alergării pe urmele lui Dumnezeu. A doua îl încălzeşte prin alergarea grăbită pe calea celor ce ţin de credinţă. Iar a treia e cea a odihnei; şi ea este chipul viitorului, bucurîndu-se numai prin îndeletnicirea cugetării de tainele cele viitoare. Dar întrucît firea nu s-a înălţat cu totul din treapta muritoare şi din povara trupului şi nu s-a desăvîrşit în cea duhovnicească mai înaltă decît cealaltă care se poate abate, nu are nici puterea desăvîrşirii, care nu mai are nevoie să slujească şi să fie în lumea morţii; pentru că nu are puterea să părăsească deplin firea trupului. Şi cît mai petrece în aceasta, e în curs de prefacere, şi în aceasta şi în aceea[402 bis]. Şi fiind sărac şi flămînd, sufletul slujeşte în treapta a doua din mijloc, prin virtutea cea aşezată în fire, spre a fi lucrată prin firea trupului[403].

Şi cîteodată (pentru o vreme), asemenea celor ce au luat duh de înfiere întru taina libertăţii, se bucură de harul Duhului, urcînd la treapta Dătătorului lui şi apoi iarăşi se întoarce la smerenia faptelor sale. Iar acestea sînt cele prin trup. Şi sufletul le păzeşte pe acestea, ca

402 bis. Cît timp omul duhovnicesc e încă în lumea aceasta, e în curs de prefacere, atît în firea sa trupească, muritoare, cît şi în treapta duhovnicească pe care o trăieşte.

403. In general, omul rămînînd cît trăieşte pe pămînt în trup muritor nu poate stărui în treapta a treia, a vederii tainelor dumnezeieşti, şi nu poate ajunge la ea fără oboseala faptelor în vederea desăvîrşirii. El e supus schimbării. E o schimbare care-l înalţă cîte o clipă din condiţia trupească, dar îl şi coboară din starea ieşită din ea, în condiţia vieţii în trup, adică a firii. De aceea, în cea mai mare parte din timp el trebuie să actualizeze virtuţile a căror potenţă e pusă în firea lui. Prin aceasta se îmbogăţeşte sufletul «sărac şi flămînd de desăvîrşire». El trebuie să-I slujească lui Dumnezeu pentru desăvîrşire (să liturghisească). Aceasta, pentru ca să nu cadă mai prejos de fire şi ca să urce din cînd în cînd la starea mai presus de fire. In cea mai mare parte din timp el se află în starea de mijloc, dacă face efortul să se menţină în ea. Dar nu e nici aceasta lipsită cu totul de har. Din har cade numai cînd cade în starea mai prejos de fire. In cea mai mare parte din timp el e în treapta de mijloc a lucrării virtuţilor în trup, deci nici în cea coborîtă a vieţii în păcat, nici în cea a odihnei depline în Dumnezeu.

nu cumva să-l răpească vrăjmaşul prin amăgirile aflătoare în veacul acesta rău şi prin cugetările tulburate şi abătute de la calea cea dreaptă. Căci cît timp se afla omul jos, închis sub acoperămîntul trupului, nu are siguranţă. Pentru că nu este libertate desăvîrşită în veacul acesta nedesăvîrşit[404]. De aceea, toată lucrarea cunoaşterii este lucrare de deprindere (de exercitare obositoare, de creştere). Iar lucrarea credinţei nu se săvîrşeşte prin fapte, ci se împlineşte în înţelegeri duhovniceşti şi e deasupra simţurilor. Pentru că credinţa e mai subţire decît cunoaşterea[405], întrucît cunoaşterea este a lucrurilor supuse simţurilor. Căci toţi sfinţii învrednicindu-se să afle această vieţuire (care este răpirea la Dumnezeu), petrec prin puterea credinţei în bucuria vieţuirii aceleia mai presus de fire.

Iar credinţă numim nu pe cea prin care crede cineva în deosebirea ipostasurilor dumnezeieşti şi prea închinate şi în firea mai presus de toate şi proprie a dumnezeirii şi în întruparea minunată a Cuvîntului în omenitatea luată din firea noastră, măcar că aceasta este foarte înaltă, ci credinţa care răsare în suflet din lumina harului şi sprijineşte prin mărturia înţelegerii inima, ca să fie neîndoielnică în încredinţarea nădejdii, străină de orice închipuire[406] ; credinţa care nu se

404. Un deosebit accent pe libertatea noastră deplină în viaţa viitoare a pus sfîntul Grigorie de Nyssa (vezi: J. Gaith, *La* concepi/ort de *Ia liberte chez Saint-Gregoire de Nysse,* Paris, Vrien, 1953). Ea va fi o eliberare de toate limitările. Ea va fi o eliberare de piedicile ce le pune trupul elanului sufletesc. Căci trupul va deveni subţiat, spiritualizat, transparent, nesupus patimilor. Va fi în al doilea rînd o eliberare de trecut, sau de obişnuinţele lui pătimaşe ; dar şi o încetare a diferenţei între prezent şi viitorul sperat. Vom poseda atunci tot ce sperăm. Va fi deci o eliberare de trup, de timp, de spaţiu. Va fi în sfîrşit o putinţă de a iubi desăvîrşit pe măsura cunoaşterii desăvîrşite.

405. Pentru că şi lumea ei e mai subţire. E lumea spirituală, subţire nu numai prin esenţa, ci şi prin delicateţea ei.

406. Sfîntul Isaac nu vorbeşte de credinţă ca învăţătură, sau conţinutul unor propoziţii, ci de credinţa ca act, ca convingere, pe baza unei înţelegeri, a unei intuiţii, a unui contact tainic şi direct cu Dumnezeu în Treime şi cu Hristos, prin lucrarea Duhului Sfînt, sau a harului în suflet. Desigur actul credinţei, cînd e drept, nu poate sesiza decît conţinutul drept al credinţei, sau pe Dumnezeu ca dragoste, ca Treime, ca Cuvînt întrupat.

arată în primirea celor auzite prin urechi, ci în privirea cu ochii duhovniceşti a tainelor ascunse în suflet şi a bogăţiei dumnezeieşti celei ascunse ochilor fiilor trupului şi descoperite în Duhul celor ce se ospătează la masa lui Hristos prin cugetarea la legile Lui. Căci Însuşi El a zis : «De veţi păzi poruncile Mele, vă voi trimite vouă pe Mîngîietorul, Duhul adevărului, pe Care lumea nu poate să-L primească şi Acela vă va învăţa pe voi tot adevărul» (In, 14, 15, 16). Acesta arată omului puterea cea sfîntă ce locuieşte în el în toată vremea, acoperămîntul, tăria cea gîndită cu mintea (inteligibilă), care acoperă pe om totdeauna şi alungă de la el orice vătămare, ca să nu se apropie de sufletul sau de trupul lui[407]. Pe acesta mintea cea luminoasă şi înţelegătoare o simte în chip nevăzut cu ochii credinţei[408]. Aceasta (puterea Duhului) o cunosc sfinţii mai mult decît alţii prin cercarea (experienţa) ei.

Iar această putere este Duhul însuşi, Care înfierbîntă prin tăria credinţei părţile sufletului, ca printr-un foc. Şi se întinde cu repeziciune şi dispreţuieşte orice primejdie şi prin nădejdea în Dumnezeu se înalţă pe aripile credinţei, din zidirea văzută, şi arată ca beată în răpirea ei de către grija pentru cele ale lui Dumnezeu şi de către vederea cea simplă şi de către înţelegerea cea nevăzută a firii dumnezeieşti, obişnuind cugetarea să se ocupe cu luare aminte cu cele ascunse ale ei. Căci pînă ce nu va veni starea aceea, adică desăvîr-

407. E o explicare a credinţei, demnă de remarcat. Duhul nu face decît să arate puterea de credinţă ce există în mintea omului în toată vremea, în chip firesc, adică să o pună în mişcare. Duhul face mintea să simtă această putere din ea însăşi. Şi această simţire înţelegătoare trezită prin Duhul e credinţa. Credinţa iese din colaborarea Duhului Sfînt cu omul. De aceea, cel ce nu crede nu se poate scuza cu faptul că Duhul nu i-a dat darul credinţei. El nu crede pentru că nu colaborează liber cu Duhul la actualizarea credinţei din el. Duhul Se bolteşte pe de altă parte peste om, ca o tărie, sau ca un cer ferm, peste care nu pot trece duhurile rele cu ispitele lor. El este apărătorul nostru.

408. Credinţa «simte», deci ia un contact cu realitatea Duhului, prezentă în om. Credinţa e străbaterea omului de Duhul şi simţirea acestei străbateri.

şirea tainelor, şi nu ne vom învrednici în chip arătat de descoperirea lor, credinţa liturghiseşte între Dumnezeu şi sfinţi taine negrăite[408a].

Fie ca, cu ajutorul harului, să ne învrednicim şi noi prin acestea de Hristos însuşi, aici prin arvună, iar acolo, în Împărăţia cerurilor, în ipostas şi în adevăr, împreună cu cei ce-L iubesc pe El! Amin.

CUVÎNTUL LXVI

Despre alte chipuri şi înţelesuri ale cunoaşterii de diferite feluri

Cunoaşterea care se mişcă în cele văzute, sau în simţuri, şi urmăreşte înşiruirea lor, se numeşte naturală. Iar cea care se mişcă în planul celor gîndite (inteligibile) şi prin mijlocirea lor în firile celor netrupeşti se numeşte duhovnicească, deoarece ea primeşte simţirea în duh şi nu în simţuri[409]. Şi acestea două se ivesc în suflet din afară, pentru cunoaşterea lor[410]. Iar cea care se produce în planul dumnezeiesc se numeşte mai presus de fire şi e mai degrabă necunoscută şi mai

408 a. Credinţa e punte lucrătoare între sfinţi, sau între cei ce se străduiesc pentru sfinţenie, şi Dumnezeu ; ea împlineşte o slujire în acest plan, o slujire a tainelor, sau prin ea se descoperă tainele vieţii între sfinţi şi Dumnezeu.

409. Pare a fi vorba de primirea unei simţiri a minţii de la Duhul. Se pare că Sfîntul Isaac cunoaşte o putere a simţirii care poate fi pusă în lucrare, fie de simţuri, fie de minte. In cazul din urmă mutaţia aceasta a simţirii o face Duhul. Aceasta poate însemna şi o transfigurare a simţirii celei prin simţuri. De o energie perceptivă a simţurilor, care nu se reduce la materialitatea lor, vorbeşte şi o anumită direcţie a psihologiei mai noi.

410. Fraza e cam defectuoasă. Se pare că e vorba de naşterea acestor două cunoaşteri în suflet din afara lui, prin atingerea sufletului de cele văzute şi de cele nevăzute, prin două feluri de simţiri pentru cunoaşterea lor. Propriu-zis şi cunoaşterea celor inteligibile o primeşte sufletul tot prin mijlocirea celor văzute, deci din afară, în acest sens.

presus de cunoaştere[411]. Vederea (contemplarea) acesteia n-o primeşte sufletul dintr-un conţinut din afara lui, ca pe primele două, ci ea se arată şi se descoperă din cele din lăuntrul sufletului în chip nematerial, deodată şi pe neaşteptate[412]. Pentru că «Împărăţia cerurilor în lăuntrul vostru este» (Lc., 17, 21). Ea nu se nădăjduieşte pe temeiul unor chipuri, nici nu vine prin judecăţi pe temeiul cuvîntului lui Hristos şi prin păzirea lui, ci se descoperă din lăuntrul chipului cugetării celei ascunse, fără o cauză anumită, fără o cercetare a lui[413]. Pentru că cugetarea nu află în ea vreo materie.

Tîlcuirea acestora

Cea dintîi cunoaştere se naşte din cercetarea continuă şi din învăţătura sîrguincioasă; a doua, din buna vieţuire şi din cugetarea credincioasă; iar a treia s-a rînduit numai pe seama credinţei. Pentru că în ea încetează cunoştinţa şi faptele iau sfîrşit şi întrebuinţarea simţurilor ajunge de prisos. Deci pe cît se coboară cunoştinţa între aceste hotare, pe atîta se cinsteşte[414]. Şi cu cît se coboară mai mult, cu atît se cinsteşte mai mult. Şi cînd ajunge la pămînt şi la cele pămînteşti,

411. Cunoaşterea celor dumnezeieşti, care se săvîrşeşte în planul mai presus de fire, poate fi socotită mai degrabă o lucrare mai presus de cunoaştere. Sfîntul Grigorie Palama va descrie mai pe larg această cunoaştere mai presus de cunoaştere. Sfîntul Isaac arată şi aci trei trepte ale cunoaşterii : naturală, duhovnicească şi mai presus de cunoaştere.

412. Ea are caracterul unei intuiţii fulgerătoare, care nu se foloseşte de simţuri şi de judecăţi raţionale. Cunoaşterea duhovnicească e cea care vede puterile spirituale şi pe Dumnezeu prin raţiunile aşezate în lucruri. Dumnezeu e transparent în ele.

413. Expresia εσωθεν της είχόνος τής διανοίας, poate fi tradusă atît prin: «din lăuntrul chipului ascuns al cugetării,», cît şi prin: «din lăuntrul chipului ascuns în cugetare». Cugetarea e un chip care ascunde pe Dumnezeu, sau Dumnezeu e un chip ascuns în ea. Acest chip (model) străpunge uneori cugetarea făcîndu-se văzut. Cunoaşterea aceasta nu-şi pune nădejdea nici în folosirea imaginilor (lucrurilor), ca cea naturală, nici în judecăţile întemeiate pe cuvintele lui Hristos, trecute în faptele virtuţilor, ci în vederea directă a tainelor.

414. Realitatea dumnezeiască se face văzută pe neaşteptate, fără deducţii raţionale de la cauză la efect.

cunoştinţa stăpîneşte peste toate şi în afară de ea orice lucru este neluat în seamă şi zadarnic. Iar cînd sufletul îşi înalţă vederea în sus şi-şi desfăşoară înţelesurile în cele cereşti şi doreşte cele ce nu pot fi văzute cu ochii şi nu sînt în puterea trupului, atunci toate se susţin prin credinţă[414a]. Fie ca Domnul Iisus Hristos să ne-o dăruiască nouă pe aceasta şi să fie binecuvântat în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LXVII

Despre sufletul ce tinde spre vederea adîncă, pentru a se scufunda în ea din gîndurile trupeşti şi din amintirea lucrurilor

Orice lucru mai înalt decît altul e ascuns aceluia faţă de care este mai înalt. Iar aceasta nu înseamnă că are prin fire alt corp ca perdea, pentru ca să-şi poată descoperi ascunzimea sa. Nici o fiinţă gîndită cu mintea (inteligibilă) nu are însuşirile ei în afara ei, ci le are înăuntru. Aceasta înseamnă că se poate ajunge

414 a. Nichifor Theotoche tîlcuieşte acest cuvînt astfel : «Sînt trei feluri de cunoaştere: cea din studiu şi învăţătură; cea din auzirea cu credinţă şi cea din revelaţie şi din împărtăşirea de harul Prea Sfîntului Duh. Cea din urmă e mai sus şi mai desăvîrşită ca celelalte şi se dăruieşte numai celor ce au ajuns la vîrful virtuţii». Numind-o şi pe aceasta credinţă şi deci spunînd că ea nu se arată prin fapte, ci prin înţelesuri duhovniceşti şi în lucrarea simplă a sufletului, mai presus de simţuri, adaugă aici cuvîntul «pe cît se coboară, pe atît se cinsteşte». Iar cel ce s-a învrednicit de o astfel de cunoştinţă, dacă se coboară de la vederea (contemplarea) înaltă şi mai presus de simţuri, la cele pămînteşti, se bucură de cinstea cea mai mare. Căci acesta avînd în sine credinţa fierbinte ca un bob de muştar şi fiind plin de încredinţare, nu cunoaşte cu de-amănuntul numai cele din creaţie, ci putînd stăpîni peste toate, porunceşte cele ce voieşte. «Că de veţi avea credinţă cît un grăunte de muştar, veţi zice muntelui acesta : mută-te de aici, acolo, şi se va muta, şi nimic nu va fi cu neputinţă» (Mt., 11, 20). S-ar putea însă ca Nichifor Theotoche să nu fie de acord cu ceea ce se spune în text în continuare, unde se vorbeşte mai mult, se pare, de cinstea pe care o primeşte această cunoştinţă de la oameni. S-ar putea să fie mai de acord cu explicarea potrivit căreia cu cît se ocupă cunoştinţa cu lucrurile mai de jos, cu atît e mai cinstită, putîndu-le cunoaşte mai exact.

în chipul cel mai limpede la Lumina Primă, în chip nemijlocit, sau printr-o altă treaptă, care însă nu e despărţită de aceea după loc[415], ci după curăţia cu care o poate primi şi după înălţimea acestei curăţii, adică după măsura minţilor, sau după puterea de primire a vederilor şi puterilor mai înalte.

Toată fiinţa înţelegătoare e ascunsă celor mai de jos de ea, dar nu printr-o fire care le-ar deosebi între ele, ci prin mişcările virtuţilor. Dar aceasta nu o spun despre Sfintele Puteri, despre fiinţele înzestrate cu suflet şi despre demoni. Cele dintîi sînt ascunse celor de la mijloc şi acestea, celor din al treilea rînd, atît prin fire şi loc, cît şi prin mişcări. Şi fiecare din acestea credem că este ascunsă celeilalte în lăuntrul ei prin cunoştinţă, fie că se văd, fie că nu, dar de cele mai de jos prin fire[416]. Pentru că cele netrupeşti nu se văd, printr-o vedere îndreptată în afara lor, ca cele trupeşti, ci prin faptul că se văd unele pe altele se spune că sînt unele în lăuntrul mişcărilor, altele, prin virtuţile şi pe măsura mişcărilor[417]. De aceea fie că sînt de aceeaşi cinste, fie că sînt deosebite între ele (în cinste), se văd unele pe altele nu prin închipuire, ci printr-o vedere nemincinoasă şi în fire adevărată, afară de cauza tuturor, care e mai presus de felurimea acestora şi singura prea închinată.

Demonii, deşi sînt foarte spurcaţi, nu sînt ascunşi unii de alţii în treptele lor. Dar pe cele două ordini aflătoare deasupra lor nu le văd[418]. Pentru că vederea

415. Se face aluzie la învăţătura lui Dionisie Areopagitul, după care, prima treaptă îngerească contemplă nemijlocit Prima Lumină, sau pe Dumnezeu, iar celelalte cete, prin treptele intermediare. Dar Sfîntul Isaac adaugă că aceasta nu înseamnă o despărţire de Dumnezeu a celorlalte trepte.

416. Heruvimii sînt ascunşi Serafimilor prin cunoştinţă; un om de pe o treaptă duhovnicească mai înaltă, la fel, e ascuns în multe privinţe celor de pe o treaptă mai de jos. Dar Sfintele Puteri sînt ascunse faţă de oameni şi prin fire.

417. Serafimii văd pe Heruvimi sau sînt văzuţi de ei în lăuntrul lor, pentru că mişcările virtuţilor lor simt mişcările mai intense ale mişcărilor virtuţilor acelora.

418. Nu văd nici lăuntrul cetelor îngereşti, nici pe al oamenilor.

duhovnicească este lumina mişcării. Şi aceasta însăşi le este lor oglindă şi ochi[419]. Dar cînd mişcările li se întunecă, nu mai văd treptele de deasupra lor[420]. Dar se văd unii pe alţii, în lăuntrul ordinii lor, întrucît sînt mai groşi decît cetele îngereşti[421]. Acestea, despre cele ale dracilor.

Dar sufletele, în măsura în care sînt întinate şi întunecate, nu se pot vedea nici între ele, nici pe ele însele. Cînd se curăţesc însă, şi vin din nou la starea de la început, văd lămurit cele trei ordini: pe cea de sub ele, pe cea de deasupra şi unele pe altele. Deci nu pentru că îşi schimbă chipul trupesc văd pe îngeri, pe draci şi unele pe altele, ci văd prin însăşi firea şi ordinea lor duhovnicească. Iar de zici că este cu neputinţă să se vadă demonul, sau îngerul, de nu se vor schimba şi nu vor lua chip, deci nu sufletul vede, ci trupul, răspund că dacă ar fi aşa, ce nevoie ar avea sufletul de curăţire ?

De fapt şi celor necuraţi li se arată dracii, ba şi îngerii, dar cînd îi văd cu ochii trupeşti, atunci îi văd fără să aibă nevoie de curăţire. Dar sufletul care s-a curăţit nu vede aşa, ci duhovniceşte, cu ochiul firii, adică cu cel străvăzător sau înţelegător. Iar că sufletele se văd unele pe altele, chiar cînd se află în trup,

419. E demnă de remarcat această definiţie a vederii, a conştiinţei, a cunoştinţei: ea e lumina mişcării. Sînt mişcări oarbe care nu văd nimic. Cunoaşterea e o mişcare, dar o mişcare luminoasă. Are loc o unire între lumină şi mişcare. Sau mişcarea cea mai înaltă e mişcarea luminoasă. Lumina e şi o mişcare. Şi lumina (spirituală) în mişcare e cunoştinţă. Iar cunoaşterea de sine, sau conştiinţa, e o mişcare a luminii, sau lumina mişcării, întoarsă spre ea însăşi. E ochi care se vede pe sine însuşi şi oglindă transparentă a celui ce se vede el însuşi pe sine prin această oglindă.

420. In textul grec se spune «pe cele de dedesubtul lor». Dar se pare că e o greşeală.

421. Fiind mai groşi, se pot vedea. Grosimea e mai uşor de văzut de o vedere inferioară. Grosimea demonilor este, se înţelege, de ordin spiritual. O fiinţă plină de ură, de agitaţie, se simte, se vede mai uşor, pentru că deranjează mai mult pe ceilalţi. Cei groşi în acest sens văd pe cei groşi, dar nu văd pe cei subţiri. Insă cei subţiri îi văd pe cei groşi (grosolani).

să nu te miri. Căci îţi voi aduce o mărturie limpede a cuiva care mărturiseşte adevărul, adică a fericitului Atanasie cel Mare, care a spus în scrierea despre Antonie cel Mare că, stînd odată marele Antonie în rugăciune, a văzut sufletul cuiva înălţîndu-se cu multă cinste şi a fericit pe cel ce s-a învrednicit să se împărtăşească de o astfel de slavă. Acesta era fericitul Amon din Nitria. Iar muntele în care vieţuia sfîntul Antonie era la o depărtare de treisprezece zile de Nitria.

S-a arătat deci prin această pildă, privitoare la cele trei ordini mai sus arătate, că firile duhovniceşti chiar dacă sînt depărtate unele de altele se văd unele pe altele. La fel şi sufletele, cînd se curăţesc, nu văd trupeşte, ci duhovniceşte. Pentru că privirea trupească este arătată şi vede cele din faţă. Dar cele de departe au nevoie de o altă vedere.

Cetele cele mai de sus sînt multe şi nenumărate după existenţa lor şi se numesc după felurile şi treptele lor. Căci, de ce s-au numit Începătorii, Stăpîniri şi Puteri ? Iar Domniile s-au numit poate aşa pentru că sînt cinstite, şi sînt mai puţine decît cele mai prejos de ele, cum a zis sfîntul Dionisie, episcopul Atenei[422]. Toate sînt prin stăpînire, prin cunoştinţă, foarte mari şi cu totul deosebite după mărimea treptelor lor. Şi fiindcă se înşiră din treaptă în treaptă pînă ajung la unitatea Celui mai mare şi mai puternic decît toţi, Care e Capul şi Temeiul întregii zidiri. Iar Cap numesc nu pe Ziditorul, ci pe cea dintîi dintre minunatele făpturi ale lui Dumnezeu[423]. Căci mulţi sînt mai prejos de pro-

422. Theotoche spune că Domniile se cunosc mai puţin decît cele mai prejos de ele (de Începătorii, Stăpînii, Puteri), pentru că le stăpînesc pe acestea. Mai spune că Sfîntul Isaac este printre cei dintîi care amintesc scrierile ui Dionisie Areopagitul, pe care-l aminteşte prima dată un Sinod din 532, cînd trăia şi Sfîntul Isaac.

423. «Capul şi temelia şi cea dintîi dintre minunile faptelor lui Dumnezeu» numeşte pe Iisus Hristos. Căci El este Capul a toată Începătoria şi Stăpînirea (Col., 2, 10) şi piatra din capul unghiului, cea aleasă, cea cinstită (I Pt., 2, 7) şi temelia aşezată, afară de care nimeni nu poate pune alta (I Cor., 3, 11). «Prin El s-au întărit cerurile» (Ps,, 32, 2), «s-au făcut veacu-

nia şi înţelepciunea lui Dumnezeu, de Făcătorul lor sau al nostru. Şi sînt cu atît mai prejos, cu cît sînt mai prejos cei ce sînt supuşi lor. Iar mai prejos sînt în înălţime şi micime, nu în spaţiu, ci în putere şi cunoştinţă, după măsura ce au primit-o, cunoştinţa mai mică urmînd după cea mai mare.

Toate aceste fiinţe înţelegătoare dumnezeiasca Scriptură le-a arătat prin nouă numiri duhovniceşti şi pe acestea le-a despărţit în trei trepte. Pe cea dintîi a împărţit-o în Scaunele cele mari şi înalte şi prea sfinte, în Heruvimii cei cu ochi mulţi si în Serafimii cu cîte şase aripi. Pe a doua treaptă, în Domnii, Puteri şi Stăpîniri. Pe a treia, în Începătorii, Arhangheli şi Îngeri. Aceste trepte înseamnă în limba evreiască următoarele : Serafimii sînt cei fierbinţi, arzători; Heruvimii, cei cu multă cunoştinţă şi înţelepciune; Scaunele, cei ce primesc şi odihnesc în ei pe Dumnezeu. Aceste cete s-au mai numit aşa de la lucrările lor. Scaunele înseamnă cei cinstiţi; Domniile, cei ce au stăpînire peste orice împărăţie; Începătoriile, cei ce cîrmuiesc văzduhul; Stăpîniile, cei ce stăpînesc peste neamuri şi peste tot omul; Puterile, cei tari în putere şi înfricoşaţi la vedere ; Serafimii, cei ce sfinţesc; Heruvimii, cei ce poartă; Arhanghelii, păzitorii plini de veghe ; Îngerii, cei trimişi.

În ziua cea dintîi au fost zidite cele şapte firi înţelegătoare în tăcere şi cu glas [424], ceea ce este lu-

rile» (Evr., 1, 2) şi s-au săvîrşit «cele mari şi minunate». Hristos e numit «faptă» a lui Dumnezeu după omenitatea Lui. Chiar în această calitate e mai presus de treptele ingeresti

424. «Poate cele noua».Ele sunt intelegatoare prin intelegerea tacuta a măreţiei lui Dumnezeu. Olivier Clement zice că şi în tăcerea feţei, deci şi a sufletului, e o profundă înţelegere. De tăcerea feţei zice : «Ea e tăcerea, e tăcerea plină, epifanică, care transformă faţa întreagă într-o prezenţă transcendentă... Gura poate vorbi din supraabundenţa tăcerii» (Le *visage interieur,* Stock, Paris, 1978, p. 14—15). Dar puterile îngereşti şi comunică în oarecare fel măreţia dumnezeiască prin tăcerea lor grăitoare uimită, sau prin «glasul» tăcut.

mina[424a]. În ziua a doua, tăria. În ziua a treia a adunat Dumnezeu apele şi a făcut să odrăslească plantele. În a patra a împărţit lumina. În a cincea, păsările, reptilele şi peştii. În a şasea, animalele şi pe om. Dumnezeu a dat lumii întregi o aşezare, sau lungimea şi lăţimea. I-a dat ca început, răsăritul; ca sfîrşit, apusul; cele de la dreapta, ca miazănoapte; cele de la stînga, ca miazăzi. A făcut tot pămîntul ca un aşternut şi cele de deasupra ca o piele, ca o boltă, ca un cerc; iar al doilea cerc, ca o roată lipită de cel dintîi; şi cele ale pămîntului şi ale cerului lipite. Iar oceanul, ca un brîu care înconjoară cerul şi pămîntul. Şi în lăuntrul lui, munţi înalţi ce ajung pînă la cer. Şi soarele îndărătul munţilor, ca să-i treacă toată noaptea. Iar marea cea mare, în lăuntrul acestor munţi, ocupînd o jumătate şi un pătrar din pămîntul uscat[425]. Iar Dumnezeului nostru fie slava!

CUVÎNTUL LXVIII

Despre paza inimii şi despre o vedere (contemplare) mai subţire

De te afli singur în chilia ta şi nu ai dobîndit încă putere pentru o vedere (contemplare) adevărată, ocupă-te pururea cu cugetarea troparelor şi a catismelor şi cu gîndul la moarte şi cu nădejdea celor viitoare. Căci acestea adună mintea şi nu o lasă să se risipească, pînă ce vine adevărata vedere (contemplare). Pentru că puterea duhului e mai tare ca patimile. Cugetă şi la nădejdea celor viitoare, împreunată cu pomenirea lui Dumnezeu, şi pătrunde bine înţelesul troparelor şi pă-

424 a. Prin faptul că toată fiinţa lor este înţelegere, ele sînt lumină prin excelenţă. Sfîntul Isaac zice că la ele se referă «lumina» de care spune «Facerea» că Dumnezeu a făcut în ziua întîi «lumina».

425. Era viziunea de atunci a lumii.

zeşte-te de lucrurile din afară care te mişcă spre pofte. Şi ia seama la cele mici făcute de tine, ca şi la lucruri. Şi cercetează pururea gîndurile tale şi roagă-te ca să cîştigi ochi în toată purtarea ta[425a]. De aci începe să izvorască bucuria. Şi atunci găseşti necazurile, mai dulci ca mierea.

Nimeni nu poate birui patimile, decît prin virtuţile simţite şi văzute. Iar împrăştierea minţii nu o poate birui nimeni decît prin îndeletnicirea cu citirea duhovnicească. Mintea noastră este uşoară şi de nu e legată de vreun gînd, nu se va opri din împrăştiere. Şi fără desăvîrşirea virtuţilor mai înainte pomenite, nu poate dobîndi paza aceasta. Căci de nu biruieşte cineva pe vrăjmaşii aceştia, nu poate fi în pace. Şi de nu împărăţeşte în el pacea, cum poate afla cele aşezate în lăuntrul păcii ? Căci patimile sînt un perete în faţa virtuţilor ascunse ale sufletului. Şi de nu cad acestea prin arătarea virtuţilor, nu se văd cele din lăuntru. Nici nu poate cineva, aflîndu-se în afara zidului, să petreacă în cele ce sînt înăuntru. Şi nimeni nu vede Soarele în întuneric, nici virtutea firii sufletului, cît mai stăruie în el tulburarea patimilor[426].

Roagă-te lui Dumnezeu să-ţi dea să simţi dorul Duhului şi dorinţa Lui. Căci cînd îţi va veni această simţire şi dorinţa Duhului, vei putea să te desparţi de lume; şi lumea se va despărţi de tine. Dar pe Acesta nu-L poate simţi cineva fără liniştire şi nevoinţă şi fără vorbirea privitoare la citirea despre acestea. Şi fără

425 a. Toată purtarea să-ţi fie ca o vedere, sau călăuzită de o vedere, de o înţelegere. Fii ca un Heruvim, care e întreg ochi.

426. Paza nu e o simplă tehnică, ci se cîştigă la sfîrşitul virtuţilor săvîrşite prin trup. Fiecare virtute reprezintă o biruinţă a voinţei într-o latură sau alta a fiinţei noastre, aducînd pace din partea unei patimi. In planul superior stă neîmprăştierea gîndurilor minţii. Aceasta e opera pazei minţii. Dar de-abia în lăuntrul acestei păci se văd cele dumnezeieşti ascunse în minte, sau descoperite minţii. Pînă atunci, patimile stau ca un zid în faţa vederii noastre îndreptate spre interior. Acest zid trebuie surpat prin virtuţi. Prin aceasta se cîştigă şi pacea şi transparenţa spre cele dumnezeieşti. Comorile din lăuntru, văzute prin suflet, se mai numesc şi virtuţile sufletului, spre deosebire de virtuţile împlinite prin trup.

acestea nu le poate afla pe acelea. Căci de le vei căuta, vor pleca după puţin şi se vor ivi cele trupeşti. Cel ce înţelege să înţeleagă. În sudoare a binevoit Domnul cel înţelept să mănînce pîinea aceasta. Nu din răutate a făcut aceasta, ci ca să nu rămînă în noi nemistuite şi să murim. Căci fiecare virtute este maica celei de a doua. De părăseşti deci pe mama care a născut virtuţile şi mergi să cauţi pe fiice înainte de a dobîndi pe maica lor, virtuţile acelea se vor face în suflet vipere. Şi de nu le arunci de la tine, vei muri degrabă[427].

CUVÎNTUL LXIX

Despre felurite învăţături şi despre folosul fiecăreia din ele

Simţirea duhovnicească este cea care are însuşirea să primească puterea văzătoare (contemplativă)[428], asemenea pupilei ochilor trupeşti, care au în ei puterea să primească lumina supusă simţurilor. Vederea (contemplarea) mintală este o cunoştinţă naturală, unită cu starea firii, care se numeşte lumină naturală. Este puterea sfîntă a darului deosebirii (discernămîntului), pus între lumină şi vedere (contemplare)[429]. Firile cunoscătoare sînt nişte existenţe înzestrate cu discernămîntul ce le vine din lumină, în scopul vederii

427. Prin mîndrie virtuţile devin vipere care muşcă pe alţii, dar înveninează şi pe cel ce le are. Imaginea viperei e şi în «Scara» (Cuv. *IX).*

428. « Ἡ ποιω&εῖσα », adică cea care a fost pregătită prin învăţătură. Fiindcă spune că vederea minţii (νοητή θεωρία) este firească, e vădit că prin simţirea duhovnicească înţelege pe cea a minţii. Cel ce s-a pregătit prin învăţătură primeşte apoi puterea văzătoare (contemplativă). E un simţ prin care se intră în contact nemijlocit cu cele dumnezeieşti, cum se intră prin vederea trupească în contact cu cele văzute.

429. «Darul (harisma) discernămîntului (acesta este soarele care discerne), care distinge atît lumina naturală din noi, cît şi vederile ce ne vin prin minte, l-a numit putere sfîntă. Căci acesta, adunînd şi desăvîrşind toate virtuţile, aduce sfinţenia. De aceea e şi mai mare ca toate celelalte şi împăratul lor». Discernămîntul e pus între lumina ce se cere văzută şi mintea care vede. El trece puterea vederii din potenţă, în act.

(contemplării). Patimile sînt un fel de fiinţă învîrtoşată [430]. Ele se aşează între lumină şi vedere şi împiedică deosebirea lucrurilor.

Curăţia este limpezimea văzduhului minţii, în al cărui sîn se înalţă firea noastră înaripată [431]. Dacă mintea nu e sănătoasă în fire, nu lucrează în ea cunoştinţa [432], aşa cum simţul trupesc se lipseşte de vedere cînd e vătămat din nişte pricini oarecare. Iar dacă mintea e sănătoasă, dar cunoştinţa nu se produce, înseamnă că mintea nu lucrează în afară de ea pentru a face deosebirea între cele duhovniceşti, precum ochiul poate fi sănătos în toate părţile lui, dar nu pune în lucrare vederea simţului. Căci chiar dacă mintea se păstrează în cele ce-i sînt ale sale, dacă harul nu este aproape de ele, acestea toate rămîn nelucrătoare în împlinirea slujirii discernămîntului, aşa cum în lipsa soarelui oamenii petrec noaptea fără să vadă, chiar dacă toate ale lor sînt sănătoase şi desăvîrşite, adică atît ochiul cît şi vederea, cît şi lucrurile care nu s-au deosebit, sau nu se deosebesc [433]. Aceasta este ceea ce s-a spus : «întru lumina Ta vom vedea lumină» (Ps., 35,18). Dar dacă harul Soarelui gîndit cu mintea ne vine aproape şi ne mişcă dorinţa şi ne stîrneşte la trezvie, dar ea nu e curată, ea e ca un văzduh deşert, nestrăveziu, din pricina grosimii norilor şi a materiilor ce se întind cu uşurinţă

430. Sfîntul Isaac, ca toţi părinţii răsăriteni, are o mare încredere în natura omenească. Aceasta, pentru că ei socotesc că ea e făcută să vadă pe Dumnezeu şi să se umple de lucrarea Lui. Lucrarea lui Dumnezeu nu face decît să pună în act o potenţă a firii. Aşa cum ochiul e făcut pentru lumina sensibilă, care pune în act puterea lui de a vedea (căci ochiul vede această lumină numai cînd ea e dată), tot astfel e şi cu mintea naturală a omului. Cînd sînt puse aceste potenţe în lucrare, firea se manifestă în mişcarea ei normală. Prin patimile care o împiedică să se pună în comunicare cu lumina, ea se învîrtoşează, însă se şi strîmbă.

431. «Prin văzduhul minţii înţelege aura dumnezeiască a Duhului».

432. E vorba de cunoştinţa duhovnicească ce se naşte din întîlnirea dintre minte şi lumina dumnezeiască.

433. Firea noastră e necesară pentru vederea celor mai înalte, dar nu poate activa puterea ei fără harul dumnezeiesc.

ca un întuneric spre lumina soarelui de care ne veselim în bucuria vederii[434].

Cînd vederea şchioapătă în puterea de a deosebi (discernămînt), firea se goleşte de lucrare. Sufletul e împiedicat să simtă bucuria Celui de al doilea Soare[435], Care răsare peste toate, din pricina grijilor trupeşti puse deasupra lui, griji care acoperă lumina adevărului, ca să nu vină la noi. Deci în chip necesar se cer toate cele spuse, mai ales pentru că greu se află toate acestea într-un om fără nici o ştirbire şi fără nici o pată şi de aceea cei mai mulţi nu pot ajunge la desăvîrşirea vreunei cunoaşteri duhovniceşti. Lipsa vine astfel din neputinţa minţii, din zăpăceala voinţei, din alegerea nepotrivită a scopului, din lipsa curăţirii, din faptul de a nu afla un dascăl şi povăţuitor; din acestea vine oprirea harului. «Nu este bună celui scurt la vorbă, zice, nici bogăţia, nici stăpînirea celor mari» (Inţ. Sir., 14, 3), din piedica timpurilor, a locurilor şi a purtărilor.

Cîteva scurte capete

Adevărul este un simţ după voia lui Dumnezeu, aflat în simţirea simţurilor minţii celei duhovniceşti[436]. E un simţ pe care cineva îl gustă în sine.

434. «De ar fi cineva cît de învăţat şi de înţelept şi cît de înzestrat cu discernămînt, dacă nu-l luminează harul lui Dumnezeu, din pricina necurăţiei patimilor, umblă fără discernămînt şi în întuneric. Căci discernămîntul din noi şi lumina naturală sînt fără rezultat în lucrările lor, dacă nu sînt luminate de lumina dumnezeiască». «Văzduhul deşert» înseamnă poate un suflet gol de fapte, de lumină şi de har.

435. «Primul soare e discernămîntul natural. Al doilea, harul lui Dumnezeu. De există acela de mai înainte în noi, e îndrumat de al doilea». Dar cel de al doilea e în sens mai propriu soare, putîndu-se înţelege prin el Hristos, în lumina Căruia vedem toate, cînd avem puterea discernămîntului sănătoasă, cum deosebim toate în lumina soarelui văzut, cînd ochiul nostru trupesc, fiind sănătos, are puterea discernămîntului sensibil. Grijile lumeşti slăbesc însă puterea de discernămînt a ochiului minţii pentru a vedea pe Hristos.

436. Aci se vorbeşte de mai multe simţuri ale minţii duhovniceşti, asemănător cu felurimea simţurilor trupeşti. Mintea are şi o simţire in general, dar această simţire e repartizată şi ea în mai multe simţuri, cum e cazul şi cu trupul.

Dragostea este rodul rugăciunii, care călăuzeşte prin vederea ei mintea nesăturată în dorul ei, cînd aceasta stăruie în rugăciune şi cînd omul se roagă în minte numai prin gînduri tăcute, pline de foc şi cu căldură.

Rugăciunea este omorîrea gîndurilor voinţei după viaţa trupului. Cel ce se roagă este întru totul deopotrivă cu cel ce a murit lumii. Şi a se tăgădui cineva pe sine însuşi este una cu a stărui în rugăciune. Iar dragostea de Dumnezeu se află în tăgăduirea de sine a sufletului [436a].

Precum din sămînţa sudorii odrăsleşte spicul neprihănirii, aşa din săturare, desfrînare şi din ghiftuire, necurăţia. Din pîntecele flămînd şi umilit nu se ivesc niciodată gînduri spurcate. Orice mîncare mistuită se face adaus al sucurilor din noi şi o vigoare naturală în noi. Cînd se umplu mădularele trupului de pornirea trupului întreg ce ajunge în ele, se întîmplă să vadă un chip trupesc; sau de se mişcă inima fără de voie, împinsă de un gînd, deodată se iveşte din acel gînd un chip de plăcere şi el cucereşte tot trupul. Şi chiar de e tare cugetarea celui neprihănit şi curat în gîndurile lui, dreapta lui socoteală e tulburată îndată de simţirea aceea din mădulare şi coboară din locul în care se află ca dintr-un oarecare loc înalt. Şi cuviinţa gîndurilor lui se rostogoleşte şi strălucita lui neprihănire se întinează din pricina tulburării patimilor, care intră în inimă prin aprinderea mădularelor. Şi atunci jumătate din puterea lui se face neputincioasă, încît se poate spune că a uitat de cel dintîi scop al nădejdii lui şi, încă înainte de a intra în luptă, se află învins fără să fi luptat. Şi fără nici o osteneală a vrăjmaşilor săi, s-a supus voii trupului său neputincios. La toate acestea e supusă cu sila voinţa omului virtuos, de pornirea lui

436 a. Tăgăduirea de sine, rugăciunea şi dragostea de Dumnezeu sînt unite într-un întreg.

de a fi neîncetat sătul. Şi de petrece liniştit în limanul neprihănirii, înclină să se predea celor ce niciodată n-au voit să se suie în inima lui.

Şi cînd doarme singur, îl înconjoară îngrămădirea gîndurilor celor pline de năluciri deşarte şi spurcate şi fac aşternutul lui curat, gazda curviei şi teatru al vedeniilor. Şi cînd comunică cu ele prin vorbire, într-o beţie a gîndurilor, mintea i se înviforează ca o mare ce fierbe în furtună, căzînd sub puterea valurilor ce năvălesc asupra ei din marea trupului, din pricina îmbuibării pîntecelui.

O, neprihănire, cît de tare străluceşte frumuseţea ta în culcarea pe jos şi în chipul foamei, care iau de la tine somnul, prin greaua pătimire a trupului, cînd se cască un fel de groapă adîncă între coaste şi cele din stomac, din lipsa mîncării! Toată mîncarea şi toată îmbuibarea primeşte în lăuntrul nostru plăsmuirea nălucirii spurcate şi chipuri neruşinate, care se nasc din ele şi ies la iveală şi se arată în locul cel ascuns al cugetării noastre şi ne gîdilă, pricinuind o împreunare ascunsă cu lucrurile spurcate. Iar stomacul gol face cugetul nostru un loc pustiu ce are pace din partea gîndurilor şi linişte de orice tulburare din partea lor. Dar stomacul plin şi sătul e un loc al vedeniilor şi un balcon al nălucirilor necuvenite, chiar de am fi singuri in pustie. Căci săturarea, zice, pofteşte multe.

Cînd te învredniceşti de harul dumnezeiesc şi de nepătimirea sufletului, să ştii că aceasta nu s-a întîmplat pentru că n-au trecut prin tine gînduri neruşinate, sau nu s-a ivit în tine peste tot vreo mişcare de gînduri trupeşti (căci nu poate fi cineva fără ele), nici pentru că au fost uşor biruite de tine (căci cugetarea nu poate rămîne cu totul neîntinată şi netulburată, oricît de înaltă ar fi) [437], ci pentru că mintea nu renunţă să lupte

437. In textul grec se spune invers : pentru că mintea nu se întunecă şi nu se tulbură, oricît de înaltă ar fi. Dar aceasta nu are sens.

cu ele prin gîndurile lucrării mai înalte a cugetării şi să le piardă pe ele; pentru că atunci cînd se iveşte vreun gînd, mintea e răpită din apropierea lui cu sila de o putere oarecare mai presus de voinţă, care păstrează prin obişnuinţă şi prin har aluatul cel bun în lăuntrul inimii, care este casa cugetării[438].

Alta este mintea nevoitorului şi alta, rînduiala firii. Cugetarea care prin mila cerească a murit lumii are numai gînduri simple despre lucruri, fără luptă şi război[439]. Desăvîrşirea înjugată cu trupul şi cu sîngele împărăţeşte peste gîndurile ce izvorăsc din trup şi din sînge şi nu desfiinţează pe cele ale firii pînă ce cugetarea vie a omului se mişcă încă în viaţa susţinută de stihii, adică pînă ce temelia minţii lui îşi ia schimbarea în orice mişcare şi pornire din cele patru sucuri. Iar Dumnezeului nostru fie slava în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LXX

Despre cuvintele dumnezeieştii Scripturi, care stîrnesc spre pocăinţă; şi că ele s-au spus pentru slăbiciunea oamenilor, ca să nu piară de la Dumnezeu cel viu; şi că ele nu trebuie înţelese ca prilej de a păcătui

Bărbăţia pe care părinţii o cer în dumnezeieştile lor scrieri şi îndemnul la pocăinţă din Scripturile apostolilor şi proorocilor nu trebuie înţelese ca ajutor şi în-

438. In «Metoda» de mai tîrziu a rugăciunii inimii, de sub numele lui Nichifor din singurătate *(Filocalia* rom. VII, p. 31), se va spune că mintea ce se adună în vremea rugăciunii în inimă e ca un soţ ce vine acasă dintr-o călătorie. Acolo, in căldura inimii, se simte bine mintea şi cugetarea ei ; acolo a găsit realitatea cea mai adevărată. Obişnuinţa în liniştire, ajutată de har, face mintea să alunge gîndul întinat ce se iveşte. Observăm iarăşi împreuna-lucrare a omului cu harul.

439. Expresia «gînd simplu», sau «înţeles simplu» al lucrurilor se află şi la sfîntul Maxim. A luat-o sfîntul Maxim de la Sfîntul Isaac Sirul ? Sau scrierea aceasta ce-i poartă numele datează de după sfîntul Maxim?

demn spre păcătuire, pentru a călca hotarele Domnului cele de netrecut, care s-au rînduit din zilele străvechi prin gura tuturor sfinţilor în toate Scripturile şi legiuirile pentru nimicirea păcatului. Ci ele ni s-au dat ca, eliberîndu-ne simţirea de frica deznădejdii, să avem nădejdea prin pocăinţă şi prin aceasta să alerge tot omul să ajungă la pocăinţă şi să nu mai păcătuiască fără grijă. Căci Dumnezeu a pus frica în toate Scripturile şi a arătat că păcatul este urît de El.

Pentru ce doar s-a înecat în potop, în zilele lui Noe, tot neamul omenesc de atunci ? Oare nu din pricina destrăbălării, cînd s-au înnebunit după frumuseţea ficelor lui Cain ? Căci nu era în vremea aceea nici iubire de arginţi, nici războaie. Şi de ce au fost arse cu foc cetăţile Sodomelor ? Nu pentru că şi-au predat mădularele lor poftei şi necurăţiei, încît acestea au pus stăpînire peste toţi, prin voia lor, dedîndu-se la fapte spurcate şi neruşinate ? Nu pentru curvia unui singur om au căzut pradă morţii, printr-o simplă încuviinţare, douăzeci şi cinci de mii din fiii lui Izrael celui întîi născut ? Pentru ce a fost aruncat de la Dumnezeu uriaşul Samson, cel închinat şi sfinţit lui Dumnezeu din pîntecele maicii sale şi vestit dinainte de naştere prin îngeri, ca şi Ioan al lui Zaharia, cel învrednicit de o mare putere şi de mari fapte ? Nu pentru că s-au spurcat mădularele lui cele sfinte prin împreunarea cu curva ? Nu pentru aceasta s-a îndepărtat Dumnezeu de la el şi l-a predat duşmanilor lui ? Iar David cel după inima lui Dumnezeu, cel ce pentru virtuţile sale s-a învrednicit ca din sămînţa lui să se aducă la îndeplinire făgăduinţa dată strămoşilor şi din el să strălucească Hristos spre mîntuirea întregii lumi, nu a fost pedepsit pentru preacurvie cu o singură femeie, cînd a privit cu ochii lui frumuseţea ei şi a primit săgeata în sufletul lui ? Căci din pricina aceasta i-a ridicat lui război din casa lui şi cel ieşit din coapsa lui l-a urmărit pe el

şi pentru aceasta s-a pocăit cu multe lacrimi, încît a udat cu lacrimi aşternutul lui şi Dumnezeu i-a spus lui prin proorocul: «Domnul a ridicat de la tine păcatul tău» (II Regi, 12,13).

Dar voiesc să-ţi aduc aminte şi de unele lucruri dinaintea acestora. Pentru ce a venit mînia şi moartea peste casa preotului Eli, a dreptului bătrîn, care a strălucit în preoţie vreme de patruzeci de ani ? Nu pentru nelegiuirea fiilor săi, Ofni şi Fineas ? Că nici el n-a păcătuit, nici ei cu voia lui. Dar pentru că n-a avut rîvna să ceară de la ei cinstirea Domnului şi îi iubea mai mult pe ei decît poruncile Domnului. Ca să nu socotească cineva că Domnul îşi arată mînia Lui numai peste cei ce au vieţuit în toate zilele vieţii lor în fărădelegi, din pricina acestui păcat necuvenit, iată că îşi arată mînia Lui şi peste cei ce sînt cu adevărat ai Lui, preoţi, judecători, conducători şi oameni sfinţiţi Lui, cărora le-a încredinţat facerea de minuni. S-a arătat astfel că, atunci cînd se ivesc unii care calcă legile Lui, nu-i trece nicidecum cu vederea, ci, precum s-a scris la Iezechiel: «Am spus omului, căruia i-am poruncit să pustiască Ierusalimul cu sabia nevăzută, să înceapă din faţa jertfelnicului Meu şi să nu aibă milă nici de bătrîn, nici de tînăr» (Iez., 9, 6). Aceasta ca să se arate că sînt cu adevăraţi iubiţi de El cei ce umblă în frică şi evlavie înaintea Lui şi fac voia Lui; şi sfinţi Lui sînt cei ce săvîrşesc fapte virtuoase şi au o conştiinţă curată.

Dar pe cei ce batjocoresc căile Domnului, îi batjocoreşte şi El pe ei şi-i aruncă de la faţa Lui şi retrage harul Lui de la ei. Căci pentru ce a ieşit hotărîrea împotriva lui Baltazar pe neaşteptate şi l-a osîndit pe el în chipul mîinii ?Nu pentru că a îndrăznit să se atingă de cele închinate Domnului, care sînt de neatins, răpindu-le din Ierusalim şi bînd din ele el şi ţiitoarele

lui ? Aşa se pierd printr-o lovitură nevăzută şi cei ce şi-au închinat mădularele lor lui Dumnezeu şi apoi îndrăznesc iarăşi să le folosească în fapte lumeşti.

Drept aceea, să nu dispreţuim, în aşteptarea pocăinţei, cuvintele şi ameninţările lui Dumnezeu date nouă prin dumnezeieştile Scripturi printr-o rea îndrăznire; să nu-L mîniem prin faptele noastre necuviincioase şi să nu întinăm mădularele noastre după ce le-am închinat slujirii lui Dumnezeu. Căci iată, ne-am sfinţit şi noi Lui ca Ilie şi Elisei şi ca fiii proorocilor şi ceilalţi sfinţi şi fecioare care au săvîrşit mari fapte minunate şi au grăit faţă către faţă cu Dumnezeu; şi ca toţi cei de după aceea, ca Ioan feciorelnicul, ca sfîntul Petru şi ca cealaltă listă a evangheliştilor şi propovăduitorilor Noului Aşezămînt, care s-au închinat pe ei Domnului şi au primit tainele de la El, unii din gura Lui, alţii prin descoperiri, şi s-au făcut mijlocitori între Dumnezeu şi oameni şi vestitori ai Împărăţiei în toată lumea.

CUVÎNTUL LXXI

Despre cele prin care poate dobîndi cineva schimbarea înţelesurilor ascunse împreună cu schimbarea vieţuirii celei din afară

Cît timp se află cineva în lipsa de avuţie, se gîndeşte mereu la ieşirea din viaţă. El cugetă totdeauna la viaţa cea de după înviere şi se pregăteşte pentru ea în toată vremea. El e cu răbdare faţă de orice ispită de cinstire şi de tihnă trupească ce se iveşte în cugetul lui. Şi în tot ceasul se mişcă în cugetarea lui gîndul de dispreţuire a lumii. Şi îndrăzneşte în cugetarea lui şi dobîndeşte inimă tare în toată vremea faţă de orice primejdie şi frică lucrătoare de moarte. Ba nu se teme

nici măcar de moarte. Pentru că în tot ceasul se gîndeşte la ea, ca la una ce se apropie şi pe care o aşteaptă. Şi grija lui e aruncată asupra lui Dumnezeu cu nădejde neîndoielnică. Şi de-l întîmpină necazuri, e încredinţat şi ştie sigur că ele îi aduc cunună. De aceea le rabdă cu toată bucuria şi le primeşte cu veselie. Pentru că ştie că Dumnezeu însuşi e Cel ce i le rînduieşte, pentru nişte cîştiguri neştiute şi printr-o iconomie nearătată.

Iar de i s-ar întîmpla, din vreo pricină oarecare, ceva din cele pieritoare prin lucrarea şi uneltirea celui ce e meşter în toate relele, în aceeaşi clipă pofta trupului începe să se mişte în sufletul lui. Şi se gîndeşte la o viaţă lungă şi se urcă în sufletul lui gînduri de tihnă şi se întăresc în el cele ale trupului şi caută să agonisească în tot chipul cele ce-i pot fi spre odihnă şi iese din libertatea aceea care nu e supusă vreunuia din gîndurile fricii. Şi ca urmare, cugetă şi născoceşte totdeauna, în toate, gînduri care pricinuiesc spaimă şi se gîndeşte la pricini de frică. Pentru că s-a luat de la el curajul acela al inimii, pe care l-a cîştigat cînd era mai înalt decît lumea, în starea lipsită de avuţie, care îmbogăţea sufletul lui, deoarece acum e moştenitor al lumii, pe măsura celor pe care le-a dobîndit. Şi primeşte în sine frica celor după lege şi după rînduiala stabilită de Dumnezeu. Căci în măsura în care mădularele noastre lucrează cele ale fricii, ne facem robi şi supuşi slujirii ei, după cuvîntul Apostolului (Evr., 2,15).

Înaintea tuturor patimilor stă iubirea de sine. Iar înaintea tuturor virtuţilor, dispreţuirea odihnei. Cel ce-şi predă trupul odihnei, îi pricinuieşte în loc de pace, necazuri. Cel ce s-a desfătat în tinereţea lui se face rob la bătrîneţe şi suspină în zilele de pe urmă ale sale. Precum cel cu capul în apă nu poate respira aerul subţire ce se revarsă în plămînul său golit, aşa nu poate primi respiraţia simţirii lumii aceleia noi cel ce-şi cufundă cugetarea în grija celor de aici. Precum mirosul

morţii tulbură seva vieţii, aşa tulbură vederea necuviincioasă pacea cugetului. Precum e cu neputinţă să locuiască împreună sănătatea şi boala în acelaşi trup şi să nu o distrugă pe una din ele cealaltă, aşa e cu neputinţă să locuiască împreună în aceeaşi casă bogăţia banilor şi iubirea şi să nu fie distrusă una de către cealaltă. Precum nu poate rămîne întreagă sticla lovită de atingerea unei pietre, aşa nici sfîntul ce petrece şi rămîne şi vorbeşte cu o femeie nu poate rămîne în curăţia lui fără să se întineze. Precum sînt smulşi arborii de furia apelor şi de revărsarea lor neîncetată, aşa şi dragostea lumii e smulsă din inimă de revărsarea încercărilor ce vin asupra trupului.

Precum curăţesc leacurile necurăţia sucurilor rele din trup, aşa şi asprimea necazurilor curăţeşte cele rele din inimă. Precum nu poate simţi mortul lucrurile vii, aşa sufletul călugărului îngropat în linişte e ferit de furtuna ce obişnuieşte să sufle din simţirea lucrurilor celor ce se mişcă în mijlocul oamenilor. Precum nu poate rămîne nevătămat cel ce cruţă pe duşmanul lui în încăierarea războiului, aşa nu poate cel ce se nevoieşte să-şi izbăvească sufletul de pieire cruţîndu-şi trupul său. Precum copilul se înspăimîntă de priveliştile înfricoşătoare şi alergînd se prinde de poala părinţilor săi, strigîndu-i, aşa sufletul, cînd e strîmtorat şi necăjit de frica ispitelor, aleargă să se lipească de Dumnezeu, chemîndu-L prin rugăciune neîncetată. Şi cît timp rămîn ispitele năvălind una după alta, îşi înmulţeşte rugăciunea. Iar cînd ajunge iarăşi la larg, se predă din nou împrăştierii.

Precum cei predaţi în mîinile judecătorilor spre a fi pedepsiţi pentru rele, dacă atunci cînd se apropie de chinuri se smeresc şi-şi mărturisesc îndată răul săvîrşit şi prin aceasta pedeapsa lor se micşorează şi scapă cu chinuri mai mici, dar dacă rămîn învîrtoşaţi în ce priveşte mărturisirea, îşi adaugă la chinurile lor alte

chinuri, şi la sfîrşit, după multe chinuri, cînd coastele lor s-au umplut de răni, mărturisesc fără de voie, dar nu mai au nici un folos, tot aşa se întîmplă şi cu noi: cînd sîntem predaţi, din milă pentru păcatele noastre pe care le-am făcut fără socoteală, în mîinile Dreptului Judecător al tuturor şi sîntem puşi în faţa toiagului încercărilor, cît pedeapsa pentru ele ne este uşoară, dacă atunci cînd se apropie de noi toiagul Judecătorului, ne smerim şi ne aducem aminte de nedreptăţile săvîrşite şi le mărturisim în faţa Lui, ne vom izbăvi degrabă prin încercări scurte; dar dacă ne învîrtoşăm în necazurile noastre şi nu ne mărturisim ca vinovaţi de ele şi vrednici să pătimim şi mai multe decît acestea, ci învinovăţim pe oameni, sau uneori şi pe draci, sau dreptatea lui Dumnezeu, şi ne înfăţişăm pe noi ca nevinovaţi de astfel de fapte şi nu socotim că Dumnezeu ne ştie şi ne cunoaşte mai bine şi că în tot pămîntul sînt judecăţile Lui şi că fără porunca Lui nu se pedepseşte nici un om, atunci toate cele ce vin asupra noastră ne pricinuiesc o mîhnire neîncetată şi necazurile noastre se fac cumplite şi sîntem legaţi unul după altul, ca de o funie, pînă ce ne cunoaştem pe noi şi ne smerim şi simţim nedreptăţile noastre. Căci fără să simţim noi acestea, e cu neputinţă să venim la îndreptare. Şi suferind pînă la sfîrşitul vieţii de multe necazuri, ne facem mărturisirea nefolositoare, căci făcînd-o atunci nu ne mai poate aduce mîngîiere. Dar a simţi cineva păcatele sale e un dar ce vine de la Dumnezeu şi i se iveşte în cuget cînd vede Dumnezeu că a suferit de tot felul de încercări, ca să nu plece de aici împovărat de toate strîmtorările şi necazurile, nefolosindu-se întru nimic de lumea aceasta. Dar nu din pricina greutăţii încercărilor ne vine neînţelegerea, ci din pricina neştiinţei. De multe ori, unii, aflîndu-se în astfel de necazuri, ies din lumea aceasta vinovaţi şi nemărturisiţi, tăgăduind vina lor şi învinovăţind pe alţii. Dar Dumnezeu cel milostiv aşteaptă că

doar, doar se vor smeri în oarecare fel, ca să-i ierte şi să-i izbăvească. Şi nu numai de încercările lor îi izbăveşte, ci le iartă şi greşelile, miluindu-Se de puţina mărturisire a inimii noastre.

Precum un om oarecare, aducînd un mare dar împăratului, dobîndeşte din partea aceluia o privire zîmbitoare, aşa celui ce-şi face rugăciunea cu lacrimi, Dumnezeu, marele Împărat al veacurilor, îi iartă măsurile greşelilor şi-l face să cîştige din partea Sa o privire plină de har.

Precum oaia, ieşind din turmă şi umblînd despărţită de păstor, se apropie de vizuina lupilor, aşa călugărul, despărţindu-se pe sine de adunarea soţilor săi sub motivul unei vieţuiri în linişte, e întîmpinat de privelişti, umblînd după ele şi apropiindu-se de ele, străbătînd prin toate cele ce se văd în cetăţi.

Precum un om ce poartă pe umăr un mărgăritar de mult preţ, plecînd pe un drum bîntuit de tîlhari şi vestit pentru întîmplări rele, e stăpînit de frică în toată clipa, ca nu cumva să fie atacat, aşa şi cel ce poartă mărgăritarul neprihănirii şi umblă în lume pe drumul vrăjmaşilor nu are nădejde să scape de tîlhari şi de jefuitorii pămîntului, pînă ce nu ajunge în locaşul (mînăstirea sau chilia) mormîntului (care este locul nădejdii lui). Poate oare acela care poartă mărgăritarul de mult preţ să nu se teamă ? Aşa nici acesta nu ştie în ce loc şi din ce ascunzişuri şi în ce ceas se pot ivi în el (tîlharii) şi-l pot dezbrăca pe el de nădejdea lui. Şi va ajunge jefuit la uşa casei lui, care este vremea bătrîneţii lui.

Precum omul ce bea vin şi se îmbată în ziua plîngerii uită de toată mîhnirea pentru durerile lui, aşa cel îmbătat de dragostea lui Dumnezeu uită, în lumea aceasta a plîngerii, de toate durerile şi mîhnirile lui şi se face nesimţitor faţă de toate patimile păcatului, din pricina beţiei lui. Inima lui se sprijină pe nădejdea în

Dumnezeu şi sufletul lui e o pasăre uşoară, înaripată; şi în toată clipa cugetarea lui se înalţă de la pămînt şi zboară deasupra oamenilor, în îndeletnicirea cu gîndurile lui şi se desfată în cele nemuritoare ale Celui Prea Înalt, Căruia fie slava şi stăpînirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LXXII

Care cuprinde învăţături folositoare, pline de înţelepciunea Duhului

Credinţa este uşa tainelor. Căci ceea ce sînt ochii trupeşti pentru lucrurile supuse simţurilor, aşa e şi credinţa, cu ochii ei înţelegători, pentru vistieriile ascunse[440]. Avem, cum zic părinţii, doi ochi sufleteşti, precum îi avem pe cei doi ochi ai trupului. Şi nu facem aceeaşi întrebuinţare de fiecare, în vedere. Cu un ochi privim cele ascunse ale slavei lui Dumnezeu, cele ascunse în lucruri, adică puterea şi înţelepciunea Lui şi pronia Lui împreună veşnică faţă de noi, cea cunoscută din măreţia chivernisirii Lui. La fel privim cu acest ochi cetele cereşti, cele împreună-slujitoare cu noi. Iar cu celălalt ochi, privim slava firii Lui celei sfinte, cînd va binevoi să ne conducă în lăuntrul tainelor celor duhovniceşti şi ne va deschide marea credinţei în cugetarea noastră[441].

Pocăinţa s-a dat oamenilor după botez, ca un har peste har. Căci pocăinţa este a doua naştere din Dum-

440. Credinţa e un simţ spiritual ce intră în atingere cu lumea dumnezeiască şi tainică, aşa cum intră simţul văzului trupesc în atingere cu lucrurile văzute. Prin ea intră înţelesurile sau puterile dumnezeieşti pline de taină în suflet, cum intră razele lucrurilor văzute prin ochii sensibili în fiinţa noastră.

441. Sfîntul Isaac nu desparte credinţa de cugetare. Prin credinţă cugetarea intră în nesfîrşirea de înţelesuri, mai presus de înţeles, ale vieţii dumnezeieşti. De aceea, cugetarea e şi credinţă, sau credinţa e şi cugetare. Ochiul acesta al doilea ne face să vedem pe Dumnezeu în lăuntrul nostru, în acest ocean ce intră în noi.

nezeu, şi darul a cărui arvună am primit-o prin credinţă îl primim prin pocăinţă. Pocăinţa este uşa milei, deschisă celor ce o caută pe ea. Prin uşa aceasta intrăm la milă; şi dacă nu intrăm prin ea, nu aflăm mila. Pentru că toţi au păcătuit, după dumnezeiasca Scriptură, «îndreptîndu-ne în dar prin harul Lui» (Rom., 3, 24). Pocăinţa este al doilea har ce se naşte în inimă din credinţă şi frică. Iar frica este toiagul părintesc ce ne călăuzeşte pînă ce vom ajunge în raiul duhovnicesc al bunătăţilor. Şi cînd vom ajunge acolo, ne lasă şi se întoarce.

Raiul este dragostea lui Dumnezeu, în care se cuprinde desfătarea de toate fericirile[442]. E locul unde fericitul Pavel a fost hrănit cu o hrană mai presus de fire. Şi după ce a gustat acolo din pomul vieţii, a strigat, zicînd : «Cele ce ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El» (I Cor., 2, 9). De la pomul acesta a fost oprit Adam, prin sfatul diavolului. Pomul vieţii este dragostea lui Dumnezeu, de la care a căzut Adam şi nu s-a mai întîlnit cu bucuria[443].

Iar în pămîntul mărăcinilor a lucrat întunericul. Cei ce s-au lipsit de dragostea lui Dumnezeu mănîncă pîinea sudorii în faptele lor, chiar de umblă pe calea cea dreaptă. Aceasta s-a poruncit întîiului zidit să o mănînce după cădere. Pînă ce nu vom afla dragostea, lucrarea noastră este în pămîntul mărăcinilor şi semănăm şi secerăm în mijlocul mărăcinilor, chiar dacă sămînţa noastră e sămînţa dreptăţii; şi sîntem înţepaţi

442. Credinţa este uşa spre taine, sau spre raiul vieţuirii cu Dumnezeu ; iar dragostea este interiorul raiului, sau locul unde se trăiesc aceste taine. Îndeosebi dragostea lui Dumnezeu e pomul vieţii din rai. De aceea Hristos e Mîntuitorul, ca pomul acestei vieţi noi şi veşnice.

443. Bucuria, dragostea şi viaţa adevărată sînt una. Ele sînt Dumnezeu, Persoana sau comuniunea de persoane infinite în iubire şi în viaţă. Nu e bucurie afară de dragoste. Şi dragostea e numai între persoane. Şi în mod deplin ea ne vine din Persoana dumnezeiască. Persoana dumnezeiască intrată prin întrupare în planul accesibil nouă e pomul din care primim rodul vieţii netrecătoare.

de ei în toată clipa şi pînă ce nu ne îndreptăm, vieţuim în sudoarea feţei. Dar cînd vom afla dragostea, ne vom hrăni cu pîine cerească, şi ne vom întări fără lucru şi osteneală. Pîinea cerească este Hristos, Cel ce s-a pogorît din cer şi a dat lumii viaţă[443 a]. Şi aceasta este pîinea îngerilor.

Cel ce a aflat dragostea mănîncă pe Hristos; Îl mănîncă pe Hristos în fiecare zi şi ceas şi se face prin aceasta nemuritor[444]. «Că cel ce mănîncă, zice, din pîinea pe care Eu voi da-o lui, nu va vedea moartea în veac» (In, 6,58). Fericit este cel ce mănîncă din pîinea dragostei care este Iisus. Că cel ce se hrăneşte din dragoste se hrăneşte din Hristos, Dumnezeu Cel peste toate, o mărturiseşte Ioan zicînd: «Dumnezeu este iubire» (I In, 4, 8). Deci cel ce vieţuieşte în dragoste rodeşte viaţă din Dumnezeu şi respiră în lumea aceasta aerul învierii din cele de aici. În acest văzduh se vor desfăta drepţii după înviere. Dragostea este Împărăţia pe care Domnul a făgăduit în chip tainic apostolilor, că o vor mînca în Împărăţia Lui. Căci ce este : «Mîncaţi şi beţi la masa Împărăţiei» (Lc., 22, 30) decît dragostea ? Pentru că dragostea e în stare să hrănească pe om în locul mîncării şi băuturii. «Acesta este visul care veseleşte inima omului» (Ps., 103, 16). Fericit cel ce bea din vinul acesta. Din acesta au băut desfrînaţii şi s-au ruşinat; şi păcătoşii, şi au părăsit căile patimilor; şi beţivii, şi s-au făcut postitori[445]; şi bogaţii, şi au dorit sărăcia; şi cei ce

443 a. Fructul din pomul vieţii se poate numi şi pîinea cerească, pîinea nemuririi. Ambele arată pe Hristos, din a Cărui viaţă şi iubire netrecătoare primim viaţa nemuritoare, pentru că iubirea Lui e nesecată şi de această iubire nu ne săturăm în veci.

444. De remarcat: cel ce se hrăneşte cu dragostea dumnezeiască este nemuritor, pentru că niciodată nu se satură de dragoste şi el se hrăneşte din iubirea infinită personală a lui Dumnezeu. La această dragoste trebuie să ne gîndim şi cînd ne împărtăşim în Euharistie cu Hristos.

445. Cel ce bea vinul şi mănîncă pîinea dragostei curate nu mai iubeşte vinul şi mîncările trupeşti. Vinul acela e mai dulce şi mai întăritor decît vinul trupului şi pîinea cerească e mai hrănitoare decît orice mîncare trupească.

flămînzesc, şi s-au îmbogăţit cu nădejdea; şi bolnavii, şi s-au făcut puternici; şi cei neînvăţaţi, şi s-au înţelepţit[446].

Dar precum nu e cu putinţă a trece marea cea mare fără vapor şi corabie, aşa nu poate trece cineva spre dragoste, fără frică. Marea cea rău mirositoare aşezată între noi şi raiul înţelegător, n-o putem străbate decît prin corabia pocăinţei, mînată de vîslaşii fricii. Dacă vîslaşii aceştia ai fricii nu cîrmuiesc corabia pocăinţei, prin care străbate marea lumii acesteia spre Dumnezeu, ne înecăm în marea cea rău mirositoare. Pocăinţa este corabia; frica este cîrmaciul ei; dragostea este limanul dumnezeiesc. Deci frica ne aşează în corabia pocăinţei şi ne trece peste marea vieţii celei rău mirositoare şi ne conduce spre limanul dumnezeiesc, care este dragostea, la care străbat toţi cei ce se ostenesc, toţi cei împovăraţi de pocăinţă. Şi cînd am ajuns la iubire, am ajuns la Dumnezeu. Şi calea noastră s-a săvîrşit şi am trecut la ostrovul ce se află dincolo de lume, unde e Tatăl şi Fiul şi Sfîntul Duh. Lui fie slava şi stăpînirea ! Şi pe noi să ne facă vrednici de slava, de iubirea şi de frica Lui! Amin.

CUVÎNTUL LXXIII

Care cuprinde sfaturi pline de folos, pe care le-a grăit cu iubire celor ce l-au ascultat pe el cu smerenie

Nu există gînd bun, care să nu se ivească în inimă venind din harul lui Dumnezeu. Şi nu e gînd viclean să se apropie de suflet, fără numai spre încercare şi is-

446. Dragostea dă nu numai bucurie, ci şi înţelegere, cunoaştere a celui iubit, celui iubitor. Cine bea din vinul acestei iubiri, sau mănîncă pîinea ei de viaţă făcătoare, nu mai simte trebuinţa mîncării, plăcerii, avuţiei din lumea aceasta. Toate pălesc faţă de dulceaţa lor.

pită. Omul care a ajuns să-şi cunoască măsura neputinţei lui a ajuns la desăvîrşirea smereniei. Cea care călăuzeşte darurile spre om este inima ce se mişcă spre mulţumire neîncetată[447].

Cel ce călăuzeşte ispita spre suflet este gîndul cîrtitor, ce se mişcă mereu în inimă. Toate neputinţele oamenilor le poartă Dumnezeu, dar pe omul care cîrteşte mereu nu-l rabdă fără să-l certe spre povăţuire[448]. În astfel de gînduri se află sufletul străin de orice lumină a cunoştinţei. Gura ce mulţumeşte pururea primeşte binecuvîntarea de la Dumnezeu; şi în inima ce petrece în mulţumire se iveşte harul. Înaintea harului păşeşte smerenia[449], şi înaintea certării povăţuitoare, păşeşte închipuirea de sine. Cel mîndru este lăsat să cadă în hulă; şi cel ce se trufeşte pentru virtutea cu fapta e lăsat să cadă în curvie. Iar cel ce se trufeşte cu înţelepciunea lui e lăsat să cadă în cursele întunecoase ale neştiinţei.

Omul înstrăinat de orice pomenire a lui Dumnezeu poartă în inima sa pizma împotriva aproapelui, gîndindu-se răutăcios la el. Cel ce, în pomenirea lui Dumnezeu, cinsteşte pe tot omul, află ajutor de la tot omul prin voinţa lui Dumnezeu cea ascunsă. Cel ce apără pe cel nedreptăţit îl are pe Dumnezeu luptînd pentru sine. Cel ce dăruieşte braţul spre ajutorul aproapelui primeşte braţul lui Dumnezeu în ajutorul său. Cel ce osîndeşte pe fratele său, întru răutatea sa, Îl află pe Dumnezeu pîrîş al său [450]. Cel ce îndreptăţeşte pe fratele său în ascunsul său se tămăduieşte de răutatea sa; şi cel

447. Numai mulţumirea deschide inima darurilor ce ne vin; şi numai în ea se arată că omul îşi dă seama de mărimea lor, deci că se ştie folosi de ele cu adevărat.

448. Cîrtitorului, nemulţumitorului, i se ia darul, ca să-şi dea seama că-i lipseşte, că nu are prin el însuşi ceea ce-i trebuie.

449. Dacă harul vine unde se aduce mulţumire pentru el, înaintea lui apare smerenia, sau conştiinţa trebuinţei de el.

450. Pentru că toţi sînt copiii lui Dumnezeu.

ce osîndeşte pe fratele său într-o adunare îşi măreşte rănile sale. Cel ce-l apără pe fratele său în ascuns îşi face arătată tăria dragostei sale; şi cel ce-l ruşinează pe el în ochii altora îşi arată mărimea pizmei sale. Prietenul ce mustră în ascuns este un doftor înţelept; iar cel ce vrea să-l vindece în ochii multora de fapt îl osîndeşte. Iertarea a toată greşeala este semnul milei şi al dragostei; iar osîndirea greşelilor este semnul cugetului viclean. Cel ce face certarea spre sănătate ceartă din dragoste. Iar cel ce caută răzbunarea e gol de dragoste. Dumnezeu ceartă din dragoste, nu ca să se răzbune, să nu fie, ci voieşte să se vindece chipul Lui şi nu ţine mînia lung timp. Acest fel de dragoste urmăreşte îndreptarea şi el nu se abate cu patimă spre răzbunare. Dreptul înţelept este asemenea lui Dumnezeu, căci nu pedepseşte nicidecum pe om, răzbunîndu-se, întru răutatea lui, ci ca omul să se îndrepteze, sau ca alţii să se înfricoşeze. Iar certarea care nu se aseamănă acesteia nu e spre povăţuire. Cel ce face binele pentru răsplată se schimbă degrabă. Iar cel ce în puterea cunoştinţei sale se minunează prin contemplare (vedere), de cunoştinţa aflătoare în Dumnezeu, deşi iese atunci din trup, nu se înalţă în cugetul lui, nici nu se abate vreodată de la virtutea lui.

Cel ce-şi luminează cugetarea ca să o facă vrednică de răsplata lui Dumnezeu a ajuns la adîncul smeritei cugetări cu sufletul şi cu trupul. Înainte de a se apropia cineva de cunoştinţă, urcă şi coboară în vieţuirea lui; dar cînd se apropie de cunoştinţă se înalţă întreg. Dar oricît se înalţă, urcuşul cunoştinţei lui nu se sfîrşeşte pînă ce nu va veni acel veac al slavei cînd va lua bogăţia lui. Căci cu cît se desăvîrşeşte omul în Dumnezeu, cu atît umblă mai mult pe urmele Lui. În veacul cel de acum Dumnezeu Îşi arată faţa Lui, dar nu cum este, căci oricît se înalţă drepţii în vederea Lui,

privesc chipul Lui ca în oglindă. Dar acolo, văd arătarea adevărului[450a].

Focul aprins în vreascuri uscate anevoie se stinge. La fel pîrjolul căldurii lui Dumnezeu, ce vine şi se aprinde în inima celui ce s-a lepădat de lume, nu se mai stinge şi e mai aprig decît focul[450 b]. Cînd puterea vinului pătrunde în mădulare, mintea uită de chipul tuturor. La fel, cînd pomenirea lui Dumnezeu pune stăpînire pe întinderea sufletului, pierde din inimă amintirea tuturor celor văzute[450 c].

Cugetarea care a aflat înţelepciunea Duhului e ca un om ce a aflat o corabie în mare, în care urcîndu-se trece din marea lumii acesteia şi ajunge la ostrovul veacului viitor. Aşa este simţirea veacului viitor în lumea aceasta, ca un ostrov mic în mare; şi cel ce se apropie de el nu se mai osteneşte în valurile nălucirilor veacului acestuia.

Negustorul, cînd şi-a isprăvit negustoria lui, se grăbeşte să se întoarcă la casa lui. Călugărul, cît mai are nevoie de fapte, se întristează la gîndul despărţirii de trup. Dar cînd simte în sufletul său că a răscumpărat tot timpul şi a luat arvuna sa, doreşte veacul viitor. Negustorul, cît se află pe mare, poartă frica în mădularele sale, ca nu cumva să se răscolească valurile şi să se scufunde nădejdea lucrării sale. Călugărul, cît este în lume, e stăpînit de frică în vieţuirea sa, ca nu cumva să se pornească furtuna împotriva lui şi să se

450 a. «Aici vedem ca prin oglindă» (I Cor., 13, 12), pentru că nu ne putem desprinde de chipurile lumii, sau chiar de chipul nostru interior (de simţirile noastre), care se resimte de trup, ca să-L vedem pe Dumnezeu în El Însuşi. De aceea înaintăm fără sfîrşit la tot mai adevărată vedere a Lui prin chipurile create, tot mai spiritualizate, tot mai transparente. In veacul viitor însă toate chipurile vor fi desăvîrşit copleşite de spiritualitatea personală a lui Dumnezeu, precum şi sufletul nostru va fi într-un trup tot mai spiritualizat, tot mai străbătut de Dumnezeu. Încît prin noi Se va vedea Dumnezeu însuşi pe Sine însuşi.

450 b. Trupul nostru subţiat în sucurile lui e ca vreascul uscat. El simte mult mai intens focul dumnezeiesc.

450 c. Pomenirea lui Dumnezeu îmbată ca un vin mintea noastră cînd e însoţită de iubirea Lui.

piardă lucrul lui cel adunat din tinereţe şi pînă la bătrîneţe. Negustorul stă cu ochii aţintiţi spre uscat şi călugărul spre ceasul morţii.

Corăbierul priveşte spre stele cînd străbate prin mijlocul mării şi-şi îndreptează corabia după stele, pînă ce ajunge la liman. Călugărul caută spre rugăciune, pentru că aceasta îl călăuzeşte pe el şi îi îndreptează călătoria lui spre limanul spre care se mişcă vieţuirea lui în rugăciunea de fiecare ceas. Corăbierul priveşte spre ostrovul lîngă care va lega corabia sa şi de unde îşi va lua cele de trebuinţă şi se va îndrepta iarăşi spre alt ostrov[451]. Aşa este şi călătoria călugărului cît timp este în viaţa aceasta. El trece de la ostrov la ostrov, sau de la cunoştinţă la cunoştinţă, şi înaintează prin schimbarea ostroavelor, sau a cunoştinţelor, pînă va ieşi din mare şi călătoria sa va ajunge la cetatea cea adevărată din care cei ce o locuiesc nu mai pleacă iarăşi la altă negustorie, ci fiecare se odihneşte în bogăţia lui[451 a]. Ferice de cel a cărui negustorie nu s-a amestecat cu lumea aceasta deşartă, în lăuntrul acestei mări mari; fericit este cel a cărui corabie nu s-a sfărîmat, ci va ajunge cu bucurie la liman.

Înotătorul se scufundă gol în mare pînă ce află mărgăritarul. Călugărul înţelept trece gol prin viaţă pînă ce află în sine mărgăritarul, care este Iisus Hristos. Şi cînd îl află pe El, nu mai vrea să cîştige nimic din cele ce există. Mărgăritarul se păzeşte în vistierie ; hrana călugărului se păstrează în lăuntrul liniştii. Fecioa-

451. Sînt «epectazele» sfîntului Grigorie de Nyssa. Orice treaptă sau înălţime atinsă deschide perspectiva spre altă înălţime. Ostroavele sînt stări de odihnă în Dumnezeu, care întrerup lupta cu furtuna patimilor şi a necazurilor, scurte pregustări ale odihnei definitive în Dumnezeu, anticipînd viaţa viitoare.

451 a. Se respinge teoria origenistă, sau teozofia şi antropozofia, despre noi încarnări, noi căderi ale sufletelor în alte trupuri, din plictiseala odihnei în Dumnezeu. Dumnezeu e un ocean de înţelesuri şi de iubire niciodată deplin cuprinse, în care nimeni nu se plictiseşte şi care nu are o margine, peste care să se poată trece.

ra se vatămă în adunări şi în mulţimi de oameni şi cugetarea călugărului, în întîlnirile cu mai mulţi. Pasărea aleargă din orice loc spre cuibul ei pentru a naşte pui; călugărul cu dreaptă socoteală (cu discernămînt) se grăbeşte spre sălaşul lui spre a produce în sine rodul vieţii. Şarpele, cînd i s-a sfărîmat tot trupul, îşi păzeşte capul; călugărul îşi păzeşte în toată vremea credinţa lui, care este începutul vieţii lui. Norul acoperă soarele; cuvintele multe acoperă sufletul care a început să se lumineze în vederea (contemplarea) rugăciunii.

Pasărea numită «erodiu» se veseleşte şi se bucură, după cuvîntul înţelepţilor, cînd se desparte de lume şi pleacă în loc pustiu şi locuieşte acolo. Aşa şi sufletul călugărului primeşte bucuria cerească cînd se depărtează de oameni şi pleacă să locuiască în locul liniştirii şi aşteaptă acolo vremea morţii. S-a spus despre pasărea numită sirin, că oricine aude cîntecul glasului ei e robit aşa de mult ca să-i urmeze în călătoria prin pustie, că de dulceaţa acestui cîntec, uită pînă şi de viaţa sa, şi cade şi moare. Cu aceasta se aseamănă şi ceea ce se întîmplă sufletului. Căci cînd răsună în el dulceaţa cerească a cîntării cuvintelor lui Dumnezeu ce se întipăresc în simţirea minţii, porneşte întreg pe urma ei în aşa fel, că uită de viaţa aceasta trupească şi trupul se lipseşte de poftele lui şi se înalţă din viaţa aceasta spre Dumnezeu.

Copacul, de nu-şi leapădă întîi frunzele lui de mai înainte, nu scoate frunze noi. Călugărul, pînă nu aruncă din inima lui amintirile de mai înainte ale sale, nu scoate roduri noi în Iisus Hristos.

Ploaia îngraşă rodurile pămîntului şi grija de Dumnezeu, rodurile sufletului. Scoica, din care se alcătuieşte mărgăritarul, zideşte în sine, precum se zice, un fel de scînteie din fulger, şi din aer primeşte materia, iar pînă atunci e o coajă goală; inima călugărului,

pînă ce nu primeşte conţinutul ceresc în înţelegere, are o lucrare goală şi nu naşte în lăuntrul scoicii sale rodul mîngîierii.

Cîinele ce-şi linge nările bea din sîngele său şi nu cunoaşte vătămarea ce-i vine din dulceaţa sîngelui său; călugărul ce se apleacă să bea din slava deşartă bea în acelaşi timp din viaţa sa şi nu simte vătămarea ce-i vine din dulceaţa de care se bucură pentru o clipă. Slava lumească este o piatră acoperită de valurile mării, de care nu ştie corăbierul pînă ce nu se izbeşte corabia de ea, cu temelia ei, umplîndu-se de apă. Aşa face slava deşartă cu omul, pînă ce nu-l scufundă şi nu-l pierde. Părinţii au spus despre ea, că în sufletul stăpînit de slava deşartă se întorc iarăşi patimile odată biruite şi scoase din el. Un nor mic acoperă discul soarelui şi soarele după trecerea norului e foarte fierbinte. Puţină trîndăvie acoperă sufletul, dar bucuria de după aceea e mare.

Să nu te apropii de cuvintele tainelor din dumnezeiasca Scriptură, fără ajutorul lui Dumnezeu, primit prin rugăciune şi cerere, ci spune : «Doamne, dă-mi să primesc simţirea puterii celei din ele» (Rugăciunea Citirii). Socoteşte că cheia înţelesurilor adevărate din dumnezeieştile Scripturi e rugăciunea. Cînd voieşti să te apropii de Dumnezeu cu inima ta, arată mai întîi dorinţa ta prin ostenelile trupeşti. Din acestea este începutul vieţuirii. Căci mult se apropie inima de Dumnezeu, în lipsa celor de trebuinţă, în mulţumirea cu un singur fel de mîncare; şi ea urmează faptelor. Căci şi Domnul a făcut din aceasta temelia desăvîrşirii.

Socoteşte nelucrarea ca începutul întunecării sufletului [452]. Iar taifasurile socoteşte-le întuneric peste întuneric. Şi lucrul al doilea socoteşte-l pricină al celui

452. E de remarcat observaţia sfîntului Isaac că trîndăvia e început de întuneric şi deci că faptele sînt început de lumină. Cine face binele se luminează de bunătate, trăieşte în orizontul luminos al comuniunii şi luminează raţiunile lucrurilor.

dintîi. Căci dacă chiar cuvintele de folos, cînd se întrebuinţează fără măsură, pricinuiesc întunecime, cu cît mai mult cele deşarte ? Sufletul se sărăceşte prin multa vorbire, chiar dacă ea s-ar face în frica de Dumnezeu. Deci întunecimea sufletului vine din neorînduiala vieţuirii.

Măsura şi hotarul în vieţuire luminează cugetarea şi alungă zăpăceala[453]. Zăpăceala cugetării din neorînduială pricinuieşte sufletului întunecime. Şi întunecimea, tulburare. Pacea vine din buna rînduială şi lumina se naşte în suflet din pace. Căci din pace răsare văzduhul cel curat în cugetare[453 a]. Şi pe măsură ce inima se apropie de înţelepciunea Duhului prin înstrăinarea de lume, primeşte bucuria de la Dumnezeu şi simte în suflet puterea de a deosebi înţelepciunea Duhului de înţelepciunea lumii. Căci în înţelepciunea Duhului tăcerea stăpîneşte în suflet; iar în înţelepciunea lumească se află izvorul împrăştierii. Şi după aflarea primei înţelepciuni sufletul ţi se umple de multă smerită cugetare şi bunătate şi de pacea care împărăţeşte peste toate gîndurile tale. Ca urmare şi mădularele toate se opresc şi se liniştesc din tulburarea şi din neastîmpărarea lor. Iar după aflarea celei de a doua înţelepciuni cîştigi mîndria în cugetul tău şi schimbări de gînduri de negrăit şi tulburarea minţii şi neruşinarea simţurilor şi îngîmfare[453 b]. Să nu socoteşti că omul legat de

453. Măsura şi hotarul au totuşi în afundul lor calea veşnicei noutăţi. Dar lipsa de măsură pune accentul pe o singură putere a sufletului şi le slăbeşte pe celelalte.

453 a. Văzduhul curat lasă să se vadă soarele şi lumina lui. Iar văzduhul curat e sufletul lipsit de tulburare, de furtună, cel stăpînit de pace. Pacea minţii e văzduhul curat între ea şi Soarele Hristos. Nimic nu se interpune între ea şi Hristos. Ea se poate concentra întreagă spre Hristos. Nu e oprită de nimic în această aţintire permanentă spre Hristos, în cugetarea la El, în pătrunderea în El prin cugetare şi simţire.

453 b. Pacea minţii, ca văzduh curat prin care se vede Soarele Hristos, e unită şi cu înţelepciunea adusă de Duhul, care nu lasă mintea să umble după tot felul de gînduri fără importanţă, din care unele sînt chiar urîte, încît e ruşine a le şi grăi. Acest om nu mai are nici liniştea şi îndrăzneala rugăciunii către Dumnezeu.

cele trupeşti va avea îndrăznire în rugăciunea lui înaintea lui Dumnezeu. Sufletul zgîrcit e lipsit de înţelepciune, iar sufletul milostiv va fi înţelepţit de Dumnezeu.

Precum untul de lemn hrăneşte lumina candelei, aşa milostenia hrăneşte cunoştinţa în suflet[454]. Cheia inimii spre darurile dumnezeieşti s-a dat iubirii faţă de aproapele; şi în măsura dezlegării inimii de legăturile trupului, se deschide înaintea ei uşa cunoştinţei. Primirea înţelegerii înseamnă trecerea sufletului de la o lume la altă lume[454 a]. Ce frumoasă şi vrednică de laudă este iubirea aproapelui, cînd grija ei nu ne desface de iubirea de Dumnezeu ! Ce dulce este întîlnirea cu fraţii noştri duhovniceşti, cînd putem păzi împreună cu ea şi pe cea cu Dumnezeu! Deci bine este să ne îngrijim şi de aceştia, pînă unde îngăduie cuviinţa. Iar aceasta înseamnă a nu cădea, pe motivul acestora, din lucrarea şi vieţuirea ascunsă şi din vorbirea neîncetată cu Dumnezeu[454 b]. Căci tulburarea celei de a doua lucrări vine din felul de a fi al celei dintîi. Nu e mintea în stare de amîndouă convorbirile.

Vederea celor din lume pricinuieşte tulburare sufletului care s-a lepădat de ei pentru lucrul lui Dumnezeu. Vorbirea continuă cu fraţii duhovniceşti ne vatămă. Cît despre mireni, ne vatămă chiar şi numai vederea lor din afară. Cele întîmpinate de simţuri nu opresc

454. Pentru că milostenia hrăneşte iubirea şi în iubire e cunoaşterea celuilalt, pentru că ţi se deschide. Dar cînd reuşeşti să-l faci pe celălalt să ţi se deschidă, reuşeşti să-L faci şi pe Dumnezeu. Sau prin celălalt, deschis ţie, vezi pe Dumnezeu.

454 a. Cheia înţelegerii e trecerea de la lumea obiectelor la lumea subiectelor şi deci şi a Subiectului dumnezeiesc. Cunoaşterea celor materiale nu înseamnă propriu-zis «înţelegere». «Înţelegerea» e cea care are loc intre oameni, ca subiecte, şi deci şi între om şi Dumnezeu.

454 b. Iubirea de oameni e ţinută curată prin iubirea de Dumnezeu. Semenul capătă în ochii mei, cînd e văzut în Dumnezeu, o sfinţenie de taină. Căci iubirea lui e însoţită de iubirea de Dumnezeu. Cînd cădem de la curăţie şi de la statornicie în iubirea aproapelui, nu mai putem iubi curat şi statornic nici pe Dumnezeu. Şi invers. In acest caz mintea nu e în stare de nici una din aceste iubiri în curăţie şi durată.

făptuirea trupească[455]. Dar cel ce voieşte să culeagă, din partea cugetului, bucuria prin lucrarea celor ascunse suferă tulburare în odihna inimii lui chiar şi din sunetul glasurilor, fără privire. Moartea cea dinăuntru (faţă de lume) nu se înfăptuieşte fără nelucrarea simţurilor, iar vieţuirea trupească doreşte trezirea simţurilor, iar vieţuirea sufletească, trezirea inimii.

Precum în planul firii, sufletul e mai mare decît trupul, aşa lucrarea sufletului e mai mare decît cea a trupului. Şi precum la început alcătuirea trupului a premers insuflării, aşa şi faptele trupeşti premerg lucrării sufletului. Şi e o mare putere în mica faptă bună ce stăruie mereu. Căci picătura lină care stăruie găureşte piatra tare.

Cînd se apropie învierea omului duhovnicesc în tine, se trezeşte în tine moartea faţă de toate şi în sufletul tău cel neasemenea zidirii se încălzeşte bucuria; şi gîndurile tale se închid în lăuntrul tău, în dulceaţa aflătoare în inima ta[456]. Dar cînd lumea va învia în tine, împrăştierea cugetării ţi se va înmulţi, împreună cu cugetul mărunt şi nestatornic. Iar lume numesc patimile, pe care le zămisleşte împrăştierea. Şi cînd acestea se vor naşte şi se vor desăvîrşi, se prefac în păcate şi omoară pe om. Precum nu se nasc copii fără mamă, aşa nu se nasc patimile fără împrăştierea cugetării şi nici păcatul împlinit, fără convorbirea cu patimile.

Cînd se înmulţeşte răbdarea în sufletele noastre, e semn că am primit în ascuns harul mîngîierii. Tăria răbdării e mai mare ca gîndurile de bucurie ce se ivesc în inimă. Viaţa în Dumnezeu e moartea simţurilor. Cînd vieţuieşte inima, mor simţurile. Iar învierea simţurilor

455. Faptele bune prin trup.

456. Moartea faţă de toate cele ale lumii şi chiar moartea omului vechi nu e o nesimţire nirvanică, ci o bucurie şi o dulceaţă lăuntrică, ce întrece orice bucurie şi dulceaţă lumească şi se hrăneşte din înţelesurile adînci şi mai presus de înţeles şi curate ale gîndurilor tuturor, care şi-au descoperit rădăcinile lor luminoase, prin inima curată, în Dumnezeu.

este moartea inimii. Şi cînd acestea învie, e semn că a murit inima pentru Dumnezeu. Din virtuţile ce se săvîrşesc între oameni conştiinţa nu primeşte îndreptarea[457].

Virtutea pe care o face cineva pentru altul nu poate curăţi sufletul. Căci se socoteşte ca o faptă pentru plată înaintea lui Dumnezeu[458]. Dar cea pe care o face omul în sine se socoteşte ca virtute desăvîrşită şi le desăvîrşeşte pe amîndouă: se socoteşte şi spre răsplată şi aduce şi curăţia. De aceea, desparte-te de cea dintîi şi urmăreşte pe cea de a doua. Căci părăsirea celei dintîi fără îngrijirea de cea de a doua este o cădere vădită de la Dumnezeu. Iar a doua umple şi locul celei dintîi[459].

Tihna şi nelucrarea înseamnă pieirea sufletului şi ele pot să vatăme mai mult decît dracii. Cînd sileşti trupul neputincios la fapte peste puterea lui, aduni în sufletul tău întuneric peste întuneric şi-i pricinuieşti mai degrabă tulburare. Iar trupul viguros de-l predai tihnei şi nelucrării, desăvîrşeşte toată răutatea în sufletul ce locuieşte în el, şi chiar de doreşte cineva mult binele, după puţin timp scoate din sine şi gîndul binelui pe care-l avea. Cînd sufletul e beat de bucuria nădejdii lui şi de veselia pentru Dumnezeu, trupul nu mai simte necazurile chiar de e slab. Căci deşi poartă o povară îndoită nu slăbeşte, ci se bucură împreună cu sufletul de desfătarea lui, căci sufletul conlucrează cu el, chiar dacă e slab. Aceasta i se întîmplă cînd sufletul intră la bucuria Duhului.

457. E vorba de virtuţile prin care îşi fac oamenii plăcere, sau îşi servesc reciproc interesele, fără să se gîndească la Dumnezeu. Sînt fapte bune trecătoare şi de suprafaţă, fără zidirea statornică a omului prin virtuţi statornice.

458. Aci se respinge teoria meritelor pentru fapte. Faptele cu adevărat bune sînt cele ce se fac din dragoste, nu pentru plată.

459. Aducînd curăţia, aduce şi răsplata. Sau curăţia însăşi este răsplata adevărată. Iar curăţia e preocuparea exclusivă de Dumnezeu pentru El Însuşi. Ultimul fel de virtute ţine locul şi celui dintîi. Dar nu si invers. Insă e şi mai rău cînd nu se urmăreşte nici primul fel de virtute.

De-ţi păzeşti, frate, limba ta, ţi s-a dat de la Dumnezeu harul străpungerii inimii, ca să vezi prin ea sufletul tău. Şi prin ea intri în bucuria Duhului. Iar de te biruieşte limba ta, crede în ceea ce îţi spun, că niciodată nu vei scăpa de întunecime. Căci de ai inima curată, ai şi gura curată, cum a spus fericitul Ioan.

Cînd voieşti să îndemni pe cineva la bine, odihneşte-l întîi trupeşte şi cinsteşte-l cu cuvinte de iubire. Pentru că nimic nu-l înduplecă pe om la cuviinţă şi nu-l face să treacă de la cele rele la cele bune, ca bunătăţile trupeşti şi ca cinstea pe care o vede din partea ta. Cu cît intră cineva mai mult în lupta pentru Dumnezeu, cu atît îndrăzneşte mai mult inima lui în rugăciunea lui. Şi cu cît e atras omul de mai multe, cu atît mai mult se lipseşte de ajutorul lui Dumnezeu. Nu te întrista de pornirile trupului. Pentru că Dumnezeu le va lua de la tine cu desăvîrşire. Nu te teme de moarte. Pentru că Dumnezeu a pregătit lucrurile ca să te ridici mai presus de ea. Lui fie slava şi stăpînirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LXXIV

Despre pilda şi asemănarea cuprinse în înţelesul Duminicii şi sîmbetei

Duminica este taina cunoaşterii adevărului care nu se primeşte împreună cu trupul şi cu sîngele, căci e mai presus de cugetare [459a]. În veacul acesta nu avem ziua a opta, nici Sîmbăta adevărată [459b]. Căci cel ce a spus că Dumnezeu S-a odihnit în ziua a şaptea a

459 a. Duminica s-a cunoscut deplin în Hristos cel înviat, ca adevărul suprem şi ca ţinta noastră finală. Adevărul acesta nu se primeşte cu trupul şi cu sîngele nostru de acum şi de aceea e mai presus de cugetarea care porneşte de la ele.

459 b. Mileniul nu se poate instala în chipul actual al lumii; odihna şi fericirea eternă vor lua loc numai în veacul viitor.

arătat oprirea drumului vieţii acesteia (Fac., 2, 2)[459c]. Căci mormîntul este pentru trup şi este din lume. Şase zile s-au dat pentru plugăria vieţii şi ele se desăvîrşesc prin păzirea poruncilor. A şaptea le întregeşte în mormînt. Şi a opta, prin ieşirea din el.

Precum cei ce s-au învrednicit primesc aici tainele Duminicii în chipul pildei, dar nu ziua însăşi în chip trupesc, aşa şi cei ce se nevoiesc primesc aici tainele sîmbetei în chipul pildei, dar nu însăşi sîmbăta întru adevăr, care este încetarea a tot ce întristează şi odihna de toate cele ce tulbură[459d]. Căci Dumnezeu ne-a dat taina, dar nu lucrarea adevărată în vieţuirea de aici.

Sîmbăta adevărată şi neasemănată este mormîntul, care arată ce înseamnă desăvîrşita încetare a necazurilor şi patimilor şi a plugăriei ce se împotriveşte acestora. În el se odihneşte (sabatizează) toată firea omenească, adică şi sufletul şi trupul. Dumnezeu a orînduit în şase zile fiinţa lumii acesteia şi a alcătuit stihiile şi a dat existenţă mişcării lor necontenite spre slujire. Şi ele nu se vor opri din drumul lor înainte de desfacere. Şi din puterea acestora, adică din stihiile cele dintîi făcute, s-au alcătuit trupurile noastre. Dar nici acelora nu le-a dat oprire din mişcarea lor, nici trupurilor noastre făcute din ele nu le-a dat să se oprească din lucrarea pămîntului (din plugăria lor)[460].

459 c. Odihna lui Dumnezeu în ziua a şaptea arată că lumea aceasta nu e fără sfîrşit.

459 d. Aici avem numai din cînd în cînd cîte o încetare a lucrării pentru combaterea patimilor şi a necazurilor, dar nu încetarea cu totul a ei. Deci aici avem numai o anticipare în chip a eliberării de acelea. La fel, nu primim aici decît din cînd în cînd cîte o scurtă trăire în Dumnezeu, sau Duminica în chip, dar nu încă Duminica adevărată şi veşnică, sau comuniunea nemicşorată cu Hristos cel înviat.

460. E aceeaşi învăţătură despre rostul mişcării, ca ducîndu-ne spre Dumnezeu şi ca fiind dată de Dumnezeu, contrar origenismului, cum e şi la sfîntul Maxim Mărturisitorul *(Ambigua).* Deci mişcarea stihiilor nu se va opri aici înainte de desfacerea lor. Nu vom avea aici odihna de mişcare, sau Sîmbăta (mileniul odihnei), cît timp există chipul acesta al lumii. El e făcut pentru a ne mişca şi noi spre desăvîrşire, cum se mişcă stihiile din care e alcătuit trupul, şi care în mişcarea lor provoacă în noi şi ispitele

Iar ca hotar al încetării ei în noi a pus clipa în care se va înfăptui înrudirea stării lor din urmă cu starea dintîi, care este desfacerea vieţii [460a]. Aşa s-a spus lui Adam : «Întru sudoarea feţei tale vei mînca pîinea ta». Şi pînă cînd ? «Pînă ce te vei întoarce în pămîntul din care ai fost luat, care îţi va odrăsli ţie spini şi mărăcini», care sînt tainele plugăriei acestei vieţi, pînă ce durează. Dar din acea noapte, în care omul a asudat, Domnul a schimbat sudoarea care producea spini şi mărăcini, în sudoarea rugăciunii şi în plugăria dreptăţii[461].

Mai mult de cinci mii şi cinci sute de ani l-a lăsat pe Adam să trudească în ea. Pentru că pînă atunci nu era descoperită calea sfinţilor, precum a zis dumnezeiescul apostol (Ef., 3,1). Dar în zilele de pe urmă a venit şi a poruncit libertăţii să schimbe sudoarea cu sudoare. Deci n-a poruncit oprirea deplină, ci schimbarea. Căci a arătat iubirea de oameni faţă de noi, pentru răbdarea grelei noastre pătimiri legată de pămînt. Deci de ne vom opri să asudăm în rugăciune, vom secera neapărat spini. Pentru că lipsa rugăciunii aduce plugăria pămîntului prin trup, care face să odrăslească din fire

spre păcat. Omul trebuie să lucreze pămîntul trupului, cel ce rodeşte spini, ca să-l ducă spre desăvîrşire, cît e în forma actuală. Lucrarea aceasta nu încetează cît timp există trupul în chipul acesta, cu stihiile netransfigurate, în mişcare.

460 a. Lucrarea de cultivare a trupului (lupta cu patimile, răbdarea necazurilor) va înceta cînd trupul acesta va reveni la starea cea dintîi, adică la cea la care avea să ajungă dacă nu cădea. Dar la aceasta nu va ajunge decît după desfacerea vieţii acesteia ; adică la Duminica adevărată nu va ajunge decît după ce va veni Sîmbăta adevărată.

461. Lucrarea virtuţilor. Pînă la Domnul Hristos sudoarea noastră nu prea reuşea să oprească odrăslirea patimilor. Asudam mai mult în slujba lor. In Domnul a reuşit. In El reuşim şi noi. Dar necazurile rămîn. Ele sînt necesare ca sudoarea pentru dobîndirea reală a virtuţilor, se spune mai departe. Domnul n-a oprit sudoarea, ci i-a schimbat modul şi efectul. Acum asudăm în răbdare şi rugăciune. Spinii sînt opriţi prin acestea să odrăslească, dar numai dacă rugăciunea se face continuu ca o altă mişcare, ca o altă osteneală. Mişcarea în general nu încetează deci nici după Hristos.

spini. Căci patimile sînt cu adevărat spini ce odrăslesc în noi din sămînţa aflată în trup. Cît timp purtăm chipul lui Adam, neapărat purtăm şi patimile lui. Căci e cu neputinţă ca pămîntul să înceteze să dea o odraslă potrivit firii lui. Iar aceasta este nepotul firii, ca pămîntul ieşit din trupurile noastre[462], după mărturia lui Dumnezeu: «Pămîntul din care ai fost luat» (Fac., 3, 9). Pămîntul naşte spini. Iar pămîntul cuvîntător (raţional), patimile.

Dacă Domnul ne era de faţă în taină, în toate tipurile, în toate lucrările deosebite ale iconomiei Lui[463] şi pînă în ceasul al nouălea al Vinerii, nu S-a oprit din lucrarea şi osteneala Lui (ceea ce este taina plugăriei din toată viaţa noastră), iar Sîmbăta S-a odihnit în mormînt, unde sînt cei ce zic că Sîmbăta, sau odihna de patimi, are loc chiar în viaţa aceasta ? [463a] (Iar despre Duminică sînt lucruri mari de spus).

Sîmbăta noastră este ziua înmormîntării. Atunci se odihneşte (sabatizează) cu adevărat firea noastră. Deci ni se impune ca un lucru de trebuinţă să smulgem din ea spinii cît stă pămîntul în ea. Prin stăruirea noastră în plugărie, spinii se împuţinează din ea. Dar ea nu se

462. E vorba de patimi. Ele sînt nepoatele pămîntului, din care s-a alcătuit trupul ca fiul pămîntului. Lucrarea pămîntului sau a trupului înainte de Hristos producea din el mai mult patimile, sau nepoatele pămîntului. De la Hristos, prin rugăciune, se poate opri naşterea patimilor din pămîntul trupului.

463. Prezenţa lui Hristos în tipurile legii vechi a fost afirmată de mulţi părinţi anteriori. Ba chiar prezenţa Lui în tipurile diferite ale lucrării Lui mîntuitoare. De exemplu sfîntul Ciril din Alexandria vorbeşte despre prezenţa lui Hristos ca jertfă în jertfele Vechiului Testament *(închinare in duh şi adevăr).* Dar la Sfîntul Isaac avem afirmarea generală a acestui fapt.

463 a. Se vede că în vremea sfîntului Isaac se prelungeau încă aderenţii milenarismului din primele secole creştine. Dar el se referă poate şi în general la toţi cei ce spun că omul poate ajunge încă în cursul vieţii pămînteşti la o deplină eliberare de ispitele patimilor. Cei ce susţin azi mileniul de la sfîrşit sînt consecvenţi cu ei înşişi cînd susţin că ajung individual chiar de pe acum la o lipsă totală de păcat.

curăţeşte deplin de ei[463 b]. Şi dacă aceasta este aşa, dacă prin lenevia pentru un timp, dacă printr-o mică ne-grijă, se înmulţesc spinii şi acoperă faţa pămîntului şi îneacă sămînţa ta şi se nimiceşte osteneala ta, trebuie să curăţim pămîntul trupului în fiecare zi. Căci încetarea din această lucrare înmulţeşte spinii.

Fie ca să ne curăţim de ei cu harul Celui de o fiinţă şi al Unuia Născut Fiul lui Dumnezeu, Căruia se cuvine slava împreună cu Cel fără de început al Său Părinte şi cu de viaţă Făcătorul Duhul Său, în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LXXV

Povestire despre unii sfinţi şi unele cuvinte prea cuvioase ale lor. Şi despre minunata lor vieţuire

şi din pricina neputinţei, m-am întins într-un colţ, pentru ca să fiu îngrijit pentru Dumnezeu. Căci nu aveam unde eram pe nimeni cunoscut. Şi vedeam pe acest frate sculîndu-se noaptea înainte de vreme şi avînd obiceiul de a se apuca de pravilă înaintea fraţilor. După ce psalmodia multe stihuri, deodată, în timp ce făcea aceasta, lăsa pravila şi cădea pe faţă şi-şi lovea capul de pămînt de o sută sau de şi mai multe ori, cu căldura ce se aprindea în inima lui prin har. Şi după aceea se ridica şi săruta crucea Stăpînului şi se închina din nou şi săruta crucea şi iarăşi se arunca pe faţă. Şi ţinea acest obicei, încît nu puteam să cuprind într-un număr mulţimea îngenuncherilor lui. Căci cine ar fi

463 b. Dar din faptul că nu putem ajunge pe pămînt la o totală ne-păcătuire, nu trebuie trasă concluzia contrară (protestantă) că nu putem face nimic pentru împuţinarea păcatelor. Patimile rămîn ca posibilităţi si deci şi ispitele cît sîntem pe pămînt, oricît le-am veşteji. De aceea, mereu trebuie să stăm de veghe şi să ne ostenim tot mai mult pentru slăbirea lor. Aceştia sînt sfinţii.

putut număra mătăniile fratelui acela, pe care le făcea în fiecare noapte ? Că săruta crucea de douăzeci de ori cu frică şi cu căldură, cu dragoste amestecată cu evlavie şi iarăşi începea să psalmodieze stihuri. Şi cîteodată de multa aprindere a gîndurilor ce-l ardeau cu căldura lor, încît nu mai putea să suporte arderea acelei flăcări, striga biruit de bucurie. Căci nu mai putea să se stăpînească. Văzîndu-l eu, mă minunam mult de harul fratelui acela şi de nevoinţa lui şi de trezvia ce o avea la lucrul lui Dumnezeu.

Iar dimineaţa, după ceasul întîi, cînd şedea la citire, se făcea asemenea unui om robit şi la fiecare cap pe care-l citea cădea de multe ori pe faţă şi la multe stihuri îşi înălţa mîinile spre cer şi preamărea pe Dumnezeu.

Vîrsta lui era de patruzeci de ani. Mîncarea era puţină şi foarte uscată. Şi pentru că îşi silea trupul peste măsură şi putere, arăta ca o umbră, încît mi se făcea milă de slăbiciunea feţei lui; că din multa nemîncare se istovise şi nu mai era nici de două degete măsura ei. De multe ori îi ziceam: «Ai milă de tine, frate, în nevoinţa ta, şi de vieţuirea aceasta bună, pe care ai cîştigat-o, ca să nu-ţi tulburi şi întrerupi petrecerea aceasta, care s-a făcut asemenea unui lanţ duhovnicesc. Să nu te pierzi pentru dorinţa unui mic adaus şi să te opreşti din drumul întreg. Mănîncă cu măsură, ca să nu ajungi să mănînci totdeauna şi nu-ţi întinde piciorul peste putere, ca să nu te opreşti cu totul».

Şi era milostiv şi foarte sfios, miluind cu faţă veselă ; era curat cu firea, gata de mîngîiere, înţelept după Dumnezeu şi iubit de toţi pentru curăţia şi veselia lui. Lucra împreună cu fraţii cînd aceştia aveau nevoie de el, de multe ori trei zile şi patru, şi venea la chilie din seară în seară. Căci era destoinic la orice slujire. Iar cînd nu avea ceva, deşi avea trebuinţă de aceea din multă ruşine faţă de cei mici şi mari nu putea

spune că nu are acel lucru. Şi de cele mai multe ori, cînd lucra împreună cu fraţii, o făcea din ruşine şi se silea pe sine, neavînd plăcere să iasă din chilie. Aşa era vieţuirea şi petrecerea fratelui acela. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci. Amin.

CUVÎNTUL LXXVI

Despre un vechi bătrîn

Altă dată iarăşi am mers la un vechi bătrîn, bun şi virtuos, care mă iubea mult. Era simplu la cuvînt, dar luminat cu cunoştinţa şi adînc cu inima şi grăia cele dăruite lui de har. Nu ieşea des din chilia sa, ci numai la sfintele slujbe (sinaxe). Era cu luare aminte la sine şi se îndeletnicea cu liniştirea.

Acestuia spunîndu-i eu odată: «Părinte, mi-a venit un gînd să mă aşez Duminica în pridvorul bisericii şi să mănînc acolo dimineaţa, ca tot cel ce intră şi iese, văzîndu-mă să mă defăimeze», la acestea bătrînul îmi răspunse aşa: «Scrisu-s-a că tot cel ce pricinuieşte sminteală celor din lume nu va vedea lumina. Pe tine nu te ştie nimenea în locul acesta, nici nu-ţi cunosc viaţa, ci vor zice că monahii mănîncă de dimineaţa, mai ales că se află aici fraţi începători, care sînt slabi în gîndurile lor şi mulţi dintre ei, avînd credinţa în tine şi folosindu-se de la tine, cînd te vor vedea făcînd aceasta se vor vătăma. Vechii părinţi făceau unele ca acestea pentru multele minuni ce le săvîrşeau şi pentru cinstea ce-o aveau şi pentru marele lor renume. Făceau acestea, ca să se necinstească şi ca să ascundă slava vieţuirii lor şi să depărteze de la ei pricinile mîndriei. Dar pe tine ce te sileşte să faci aceasta ? Nu ştii că fiecare fel de vieţuire îşi are rînduiala şi vremea ei ? Ţie însă nu ţi s-a rînduit o astfel de vieţuire, nici un

astfel de renume. Căci vieţuieşti ca unul dintre fraţi şi nici pe tine nu te foloseşti, însă pe altul vatămi. Apoi acest fel de lucrare nu foloseşte tuturor, ci numai celor desăvîrşiţi şi mari. Pentru că ea înseamnă o dezlegare a simţurilor[464]. Dar celor de la mijloc şi începătorilor ea le este păgubitoare. Pentru că ei au nevoie de multă pază şi de supunere a simţurilor. Dar bătrînii au străbătut timpul pazei şi cîştigă din toate cîte le voiesc. Negustorii necercaţi în lucrurile mari îşi pricinuiesc multe pagube; dar în lucrurile mărunte înaintează repede. Şi iarăşi, precum am spus, în tot lucrul este o rînduială şi toată vieţuirea are vremea ei ce se poate cunoaşte. Dar tot cel ce începe înainte de vreme cele mai presus de măsura lui îşi îndoieşte vătămarea şi nu cîştigă nimic. De doreşti cîştigul, rabdă cu bucurie necinstirea ce-ţi vine fără de voie cu bun rost şi nu te tulbura, nici nu urî pe cel ce te necinsteşte».

Stăteam odată de vorbă cu înţeleptul acela care gustase din pomul vieţii, prin sudoarea sufletească, din zorile tinereţii lui pînă în seara bătrîneţii lui. Şi după ce m-a învăţat multe cuvinte despre virtute, îmi spuse aşa: «Toată rugăciunea în care nu se trudeşte trupul şi nu se necăjeşte inima, se socoteşte ca un făt lepădat. Căci rugăciunea aceasta este fără suflet»[465]. Şi iarăşi îmi spuse: «Să nu te dai, nici să iei parte, în nici un fel, la vorbă cu omul certăreţ şi cu cel ce voieşte să-şi impună cuvîntul lui, cu cel viclean la cuget şi neruşinat în simţurile lui, ca să nu se depărteze de la tine curăţia pe care ai dobîndit-o cu multă osteneală şi să-ţi umpli inima de întuneric şi tulburare».

464. Ea înseamnă a da drumul simţurilor. Dar aceasta şi-o pot îngădui numai cei ce, prin deprinderi, au ajuns la starea în care simţurile nu-i mai ispitesc.

465. Ideea aceasta o va apăra sfîntul Grigorie Palama împotriva lui Varlaam, care susţinea, în spiritul neascetic al Apusului, că rugăciunea e un fel de meditaţie filozofică ce nu trebuie să fie stingherită de nici o osteneală. Ea se face şezînd comod în scaun, nu cu durerea îngenuncherilor şi cu plînsul pentru păcate. Dar numai aceasta dă suflet, sau căldură, sau vibraţie existenţială rugăciunii.

CUVÎNTUL LXXVII

Despre alt bătrîn

Am mers odată la chilia unuia dintre bătrîni. Era un sfînt care nu deschidea cuiva des. Cînd mă văzu prin ferăstruica lui, că sînt eu, îmi zise: «Voieşti să intri ?» Şi eu am răspuns : «Da, cinstite părinte». După ce am intrat şi ne-am rugat şi am vorbit mult, la urmă l-am întrebat: «Ce am de făcut, părinte, că unii vin la mine şi nici nu cîştig, nici nu folosesc din întîlnirea cu ei ? Dar mi-e ruşine să le spun să nu vină. Ei mă împiedică adeseori şi de la pravilele obişnuite. Şi aceasta mă necăjeşte». La acestea fericitul bătrîn îmi răspunse :

«Cînd unii ca aceştia vin la tine pentru că iubesc trîndăvia, după ce şed puţin, fă-te că voieşti să te scoli la rugăciune şi spune celui ce se află la tine, făcîndu-i metanie: Frate, vino să ne rugăm, că a sosit vremea pravilei mele şi nu pot să trec peste ea. Pentru că îmi vine cu greutate dacă voiesc să o împlinesc la alt ceas şi mi se face pricină de tulburare. Şi fără vreo silă neapărată nu pot să o las. Iar acum nu e nimic care să mă silească să las rugăciunea mea! Şi să nu laşi pe acela să nu se roage cu tine. Iar de spune acela: Roagă-te tu şi mă voi ruga şi eu, fă-i metanie şi spune-i: Fă, din iubire, măcar această singură rugăciune cu mine, ca să mă folosesc din rugăciunea ta. Şi cînd vă ridicaţi, lungeşte rugăciunea ta chiar peste ceea ce obişnuieşti să faci. De vei face aşa cînd vor veni la tine, cunoscînd că nu judeci ca ei, nici nu iubeşti trîndăvia, oriunde vor afla că eşti, nu se vor apropia.

Ia seama deci ca nu cumva primind faţă de om, să părăseşti lucrul lui Dumnezeu. Iar de se va afla vreunul din părinţi, sau vreun străin obosit, şederea cu el ţi se va socoti în locul celei mai mari rugăciuni. Dar

dacă străinul e dintre cei ce iubesc grăirea deşartă, odihneşte-l (ospătează-l), după putere şi slobozeşte-l în pace».

Zis-a oarecare dintre părinţi: «Mă mir că am auzit pe unii făcînd în chiliile lor lucru de mînă şi putînd împlini fără lipsuri şi pravila lor, fără să se tulbure». Şi a spus un cuvînt minunat: «Cu adevărat zic şi eu că de mă duc la apă, mă tulbur în obişnuinţa mea şi în rînduiala ei şi sînt împiedicat în lucrarea desăvîrşită a minţii mele».

CUVÎNTUL LXXVIII

Despre întrebarea unui frate oarecare

Acelaşi bătrîn a fost întrebat odată de către un frate oarecare: «Ce să fac că de multe ori am un lucru de care am trebuinţă, fie pentru slăbiciunea, fie pentru lucrarea mea, fie pentru altă pricină şi fără el nu pot vieţui în linişte, dar văzînd pe cineva avînd trebuinţă de el şi fiind biruit de milă, îl dau aceluia. Dar de multe ori fac aceasta, fiindcă mi-l cere cineva, căci sînt silit de iubire şi de poruncă şi dăruiesc celui ce cere ceea ce îmi este de trebuinţă. Şi după aceea, trebuinţa acelui lucru mă face să cad în grijă şi în tulburarea gîndurilor şi din pricina aceasta mi se împrăştie mintea de la grija liniştirii; şi sînt silit poate să ies din linişte şi să trec în căutarea lucrului acela. Iar de rabd să nu ies, ajung în necaz mare şi în tulburarea gîndurilor. Deci nu ştiu care din acestea două să o aleg: ceea ce pune capăt şi împrăştie liniştea mea pentru mulţumirea fratelui, sau trecerea cu vederea a cererii lui şi stăruirea în linişte ?»

La acestea bătrînul a răspuns, zicînd: «Orice milostenie, sau iubire, sau milă, sau orice se socoteşte că e pentru Dumnezeu, dar te împiedică de la linişte şi-ţi

fură ochiul spre lume şi te împinge în vreo grijă şi te tulbură în pomenirea lui Dumnezeu şi întrerupe rugăciunile tale şi te duce la tulburarea şi nestatornicia gîndurilor şi te opreşte de la cugetarea la dumnezeieştile citiri (care e arma ce te izbăveşte de împrăştieri) şi destramă paza ta şi te face după ce te-ai legat, să porneşti la plimbare şi după ce te-ai însingurat, să petreci cu alţii, şi răscoleşte împotriva ta patimile înmormîntate şi dezleagă simţurile înfrînate şi desfiinţează moartea faţă de lume şi te coboară de la lucrarea îngerească (care are o singură grijă) [466] şi te aşează în ceata mirenilor — e o dreptate care trebuie să piară. Căci împlinirea datoriei de iubire prin mulţumirea trebuinţelor trupeşti este un lucru al mirenilor, sau şi al călugărilor mai nesporiţi, nu al celor ce vieţuiesc în linişte, sau şi al celor ce au liniştea amestecată cu unirea într-un gînd cu alţii şi al celor ce intră şi ies neîncetat. Ea este bună şi vrednică de laudă pentru unii ca aceştia.

Dar celor ce şi-au ales cu adevărat ieşirea din lume cu trupul şi cu sufletul, ca să-şi pironească cugetarea în rugăciunea însingurată, în moartea faţă de cele trecătoare şi faţă de vederea şi amintirea lucrurilor, nu li se cuvine să slujească lucrării celor trupeşti şi dreptăţii legate de lucrurile arătate (ca să se îndreptăţească prin ele în Hristos), ci, după cuvîntul Apostolului, prin «omorîrea mădularelor lor de pe pămînt» (Col., 3,5), să aducă lui Dumnezeu jertfa curată şi nepătată a gîndurilor, ca pîrgă a plugăriei lor, şi omorîrea trupurilor în răbdarea primejdiilor pentru nădejdea celor viitoare. Căci vieţuirea călugărească se ia la întrecere cu cea a îngerilor. Nu se cuvine nouă să părăsim plugăria cerească şi să ne alipim la lucruri». Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

466. Lucrarea îngerească e cugetarea exclusivă la Dumnezeu.

CUVÎNTUL LXXIX

Despre mustrarea unui frate oarecare

Un frate oarecare, fiind mustrat odată că n-a făcut milostenie, a răspuns celui ce l-a mustrat cu îndrăzneală şi cu obrăznicie, că monahii nu sînt supuşi datoriei de a face milostenie. Cel ce l-a mustrat i-a răspus : «Se ştie şi e vădit călugărul care nu e supus datoriei de a face milostenie. Este acela, care poate spune cu faţa descoperită lui Hristos, precum s-a scris : «Iată noi am lăsat toate şi am urmat Ţie» (Mt., 19,27); adică acela care nu are nimic pe pămînt şi nu se încurcă pe sine în cele trupeşti şi nu are în minte ceva din cele văzute, primind numai cele spre trebuinţă, şi neocupîndu-se de cele ce întrec aceasta, ci fiind ca pasărea, în vieţuirea lui. Acesta nu e supus datoriei de a face milostenie. Căci cum poate da altuia din cele de care este liber ? Mai degrabă e dator cel ce se ocupă cu cele lumeşti şi lucrează cu mîinile şi primeşte de la alţii, să-i dea lui milostenie. Dar nesocotirea acesteia este o împotrivire nemiloasă faţă de porunca Domnului. Căci dacă în cele ascunse nu se apropie cineva de Dumnezeu, nici nu ştie să-I slujească Lui în trup, dar nu se îngrijeşte nici de cele văzute care-i sînt lui cu putinţă, ce altă nădejde va avea unul ca acesta, prin care va dobîndi sie-şi viaţa ? Unul ca acesta este neînţelept».

Alt bătrîn a zis : «Eu mă mir de ce se tulbură pe ei înşişi în lucrul liniştii, ca să împlinească trebuinţele trupeşti ale altora». Şi a zis iarăşi: «Nu trebuie să amestecăm în lucrul liniştii grija de altceva. Fiecare lucru să se cinstească la locul lui, ca să nu fie vieţuirea noastră amestecată. Că cel ce se îngrijeşte de multe, este robul multora. Iar cel ce a părăsit toate şi se în-

grijeşte de starea sufletului său e prietenul lui Dumnezeu. Ţine seama că se găsesc mulţi în lume din cei ce fac milostenie şi împlinesc iubirea faţă de cei apropiaţi în cele trupeşti. Dar dintre lucrătorii liniştii depline şi bune, care vieţuiesc în Dumnezeu, de-abia se află cîte unii, fiind foarte rari. Dar care dintre cei ce fac milostenie în lume, sau dreptate în cele trupeşti [467], a putut ajunge la vreunul din darurile de care se învrednicesc de la Dumnezeu cei ce petrec în linişte ?».

Şi iarăşi a zis : «De eşti mirean, îndeletniceşte-te cu bunătăţile ce le poţi face în lume; iar de eşti călugăr, îndeletniceşte-te cu lucrurile cu care se împodobesc călugării cei buni. Dar de voieşti să te îndeletniceşti cu amîndouă, vei cădea din amîndouă. Lucrurile călugărului sînt acestea: libertatea de cele trupeşti, osteneala trupească în rugăciuni, pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu în inimă. Dacă-ţi este deci cu putinţă să te îndestulezi, fără acestea, cu virtuţile lumeşti, judecă tu însuţi».

Întrebare: «Deci nu poate monahul care se osteneşte cu liniştea să dobîndească amîndouă lucrurile: să se ocupe cu grija de Dumnezeu şi să poarte cealaltă grijă în inimă ?»

Răspuns : «Eu socotesc că cel ce voieşte să petreacă în linişte, nici cînd va lăsa toate şi se va îngriji numai de sufletul său, nu va putea să vieţuiască în lucrarea liniştirii în chip deplin, chiar dacă ar fi în afară de orice grijă. Cu atît mai puţin de se va îngriji şi de altceva. Domnul Şi-a lăsat în lume pe cei ce-I slujesc Lui şi se îngrijesc de copiii Lui şi Şi-a ales pe cei ce liturghisesc înaintea Lui. Căci nu numai în lucrurile împăraţilor pămînteşti se pot vedea trepte deosebite, cele

467. «Dreptate» în sens larg, adică virtuţi de ajutorare împlinite prin lucrări săvîrşite prin trup.

ce stau pururea în faţa împăratului şi se împărtăşesc de tainele lui fiind mai slăvite decît cele ce se ocupă cu lucrurile mai dinafară, ci şi în cele ale Împăratului ceresc se pot vedea acestea. Căci cîtă îndrăzneală nu au dobîndit cei ce petrec totdeauna cu El în convorbire de taină prin rugăciune şi de cîtă bucurie cerească şi pămîntească nu se învrednicesc ei şi ce mare putere au ei faţă de toată zidirea, în asemănare cu cei ce slujesc lui Dumnezeu prin avuţii şi lucruri de ale vieţii şi îi fac mulţumire Lui prin buna lor făptuire, măcar că şi aceasta este un lucru foarte mare şi bun ! Deci ni se cade să luăm pildă nu de la aceştia, care sînt cu lipsuri în lucrurile lui Dumnezeu, ci de la aceia care au părăsit lucrurile vieţii şi au plugărit pe pămînt Împărăţia cerurilor, de la aceia care au lepădat cele pămînteşti şi şi-au întins inimile spre porţile cerului.

În ce au bineplăcut lui Dumnezeu sfinţii vechi, care au călătorit înainte de noi pe calea acestei vieţuiri ? Oare sfîntul Ioan Tibeul, vistieria virtuţilor, izvorul proorociei, a bineplăcut lui Dumnezeu odihnind pe fraţi în cele trupeşti, în lăuntrul chiliei lui zăvorâte, sau prin rugăciuni şi linişte ? Nu tăgăduiesc că, şi prin acelea, mulţi au bineplăcut lui Dumnezeu; dar mai puţin decît cei ce au făcut-o prin rugăciune şi prin părăsirea tuturor. Că ajutorul celor ce vieţuiesc în linişte şi sînt cinstiţi de fraţii lor este vădit, fie că ne ajută cu cuvîntul la vreme de nevoie, fie că înalţă pentru noi rugăciuni. Dar în afară de acestea, amintirea sau grija de vreun lucru din cele ale vieţii, ce doarme în inima celor ce vieţuiesc în liniştire, nu ţine de înţelepciunea duhovnicească. Căci «Daţi cezarului cele ce sînt ale cezarului şi lui Dumnezeu, cele ce sînt ale lui Dumnezeu» (Mt., 22, 21) şi cele ce sînt ale aproapelui şi ale lui Dumnezeu fiecăruia din ei, nu s-a spus celor ce se liniştesc, ci celor ce sînt în afară. Căci nu s-a po-

runcit celor ce vieţuiesc în rînduiala îngerească, adică în grija de suflet, să se facă bineplăcuţi lui Dumnezeu prin cele ale vieţii, adică să se îngrijească de lucrul mîinilor, sau să ia de la cineva şi să dea altuia. Deci nu se cade călugărului să aibă grijă de ceva care mişcă mintea lui, sau o coboară din starea ei în faţa lui Dumnezeu.

Iar dacă cineva, tăgăduind aceasta, aminteşte de Pavel, apostolul, că acela lucra cu mîinile sale şi făcea milostenie, îi vom spune că Pavel singur a putut face toate. Iar alt Pavel nu ştim să fi fost, care să poată face toate, ca acela. Arată-mi pe alt Pavel ca acesta şi te voi crede [468].

Deci să nu aduci cele săvîrşite din iconomie ca dovadă pentru lucrurile cele de obşte. Căci altceva este lucrul Evangheliei şi altceva este lucrarea liniştirii. Iar dacă tu voieşti să ţii liniştea, fă-te ca Heruvimii, care nu se îngrijesc de nimic din ale vieţii pămînteşti. Şi nu socoti că mai e altcineva pe pămînt decît tine şi Dum-

468. «Că lucrul lui era mare şi înalt şi greu de împlinit e vădit tuturor. Căci avea grija tuturor Bisericilor şi sfătuia continuu şi neîncetat. («Trei ani n-am încetat noaptea şi ziua să sfătuiesc cu lacrimi pe fiecare» — Fapte, 20, 31). A avut parte de drumuri, de naufragii, de prigoane, de bătăi cu toiagul, de lanţuri, de închisori şi de alte nevoinţe grele. Apoi nu mînca pîine în dar (II Tes., 3, 8), ci lucra pentru el şi pentru ai săi cu mîinile sale (Fapte, 20, 32). De aceea şi dumnezeiescul Gură de Aur il laudă în multe din cuvintele sale, mai ales în *Encomiul* lui, zicînd : «Ce este omul şi cît de mare e nobleţea firii noastre şi de cită virtute este capabilă această vietate, a arătat-o, mai mult decît toţi oamenii, Pavel. Dar pentru aceea nu este de neimitat. Căci el însuşi zice despre sine : «Vă rog, faceţi-vă următori mie» (Col., 4, 17 ; Ef., 5, 1). Deci nu singur Pavel putea toate. Căci în cine putea toate ? In Cel ce-l întărea pe el, Hristos. «Că toate, zice le pot în Cel ce mă întăreşte, Hristos» (Filip. 4, 13). Şi însuşi Hristos a zis : «Toate sînt cu putinţă celui ce crede» (Mc., 9, 23). Dar şi Ava Isaac a zis în alt loc (p. 306 text grec) «Cu cît mai mult se va înălţa omul, cu atît mai mult va intra în treapta duhovnicească, după asemănarea lui Pavel». Deci, fie Isaac însuşi, fie bătrînul pe care l-am amintit mai sus, spunînd despre Pavel că «singur putea face toate», s-a folosit de o hiperbolă, vrînd să arate înălţimea virtuţii apostolului şi mărimea greutăţii liniştirii, cînd se adaugă grija de a da milostenie şi de a procura aproapelui cele de trebuinţă».

nezeu, la Care-ţi este grija, cum ai fost învăţat de părinţii tăi care au fost înainte de tine. Că de nu-şi va înăspri cineva inima şi nu-şi va stăpîni cu tărie mila sa, ca să se ţină departe de grija tuturor celor de jos, chiar de i s-ar părea că pentru Dumnezeu[469] are această grijă şi pentru ceva din cele ale vieţii, şi nu va stărui numai în rugăciune în timpurile rînduite lui pentru ea, nu se va putea elibera de tulburare şi de grijă şi nu va putea să rămînă în linişte.

Cînd deci îţi vine gîndul să te îngrijeşti de ceva de dragul virtuţii, ca să risipească de la tine pacea aflătoare în inimă, spune-i lui: «Bună este calea iubirii şi mila pentru voia lui Dumnezeu, dar tot pentru Dumnezeu nu o voiesc pe ea».

«Stai lîngă mine, Părinte, a zis un călugăr, că pentru Dumnezeu alerg după tine». Iar acela i-a răspuns : «Şi eu, pentru Dumnezeu fug de tine». Ava Arsenie nu se întîlnea, pentru Dumnezeu, cu nimeni, nici pentru folos, nici pentru altceva. Altul vorbea pentru Dumnezeu toată ziua şi primea pe toţi străinii ce veneau la el. Acela a ales, în loc de aceasta, tăcerea şi liniştea. Şi de aceea vorbea cu Duhul dumnezeiesc în mijlocul mării vieţii trecătoare şi plutea cu pace în corabia liniştii, cum s-a arătat în chip vădit nevoitorilor care au cunoscut aceasta de la Dumnezeu.

Iar de te afli în linişte plin de tulburare şi îţi tulburi trupul în lucrurile mîinilor şi sufletul în grija de oarecare lucruri, ce linişte mai ai îngrijindu-te de multe ca să placi lui Dumnezeu ? Judecă tu însuţi! Căci fără părăsirea tuturor şi fără depărtare de toată grija, e lucru de ocară să spunem că se poate dobîndi vieţuirea liniştirii. Iar Dumnezeului nostru fie slava !

469. E o grijă de cele ale vieţii altora, pe care o are cineva pentru că socoteşte că împlineşte astfel voia lui Dumnezeu.

CUVÎNTUL LXXX

Despre lucrul cel mai de trebuinţă şi de foarte mare folos ce se cade să fie pomenit în fiecare zi de către cel ce şade în chilia lui şi s-a hotărît să ia aminte la sine

Un frate oarecare a scris acestea şi le punea înaintea sa neîncetat, ca să-şi aducă aminte de ele, şi zicea: «În nebunie ţi-ai cheltuit viaţa ta, om acoperit de ruşine şi vrednic de tot răul! Dar păzeşte-te măcar în ziua aceasta ce ţi-a rămas din zilele tale cele petrecute în deşert şi fără lucrarea celor bune şi îmbogăţite în cele rele! Să nu întrebi despre lume, nici despre viaţa ei, nici despre călugări, sau despre lucrurile lor, şi cum sînt, nici despre mărimea lucrării lor şi nici să te îngrijeşti de ceva din acestea ! Ai ieşit din lume în chip tainic şi ai fost socotit ca mort în Hristos. Să nu mai vieţuieşti în lume, nici celor din lume, ca să-ţi iasă înainte odihna şi să te faci viu în Hristos ! Fii pregătit pentru orice osîndire şi pentru orice ocară şi luare în rîs şi defăimare din partea tuturor! Şi primeşte-le toate acestea cu bucurie, ca vrednic cu adevărat de ele, şi rabdă cu mulţumire toată durerea şi tot necazul şi primejdia ce vin de la draci, ca unul ce ai împlinit voia lor. Poartă cu bărbăţie toată nevoia şi cele ce ţi se întîmplă în chip firesc şi toate amărăciunile! Rabdă cu încredere în Dumnezeu şi lipsa celor de trebuinţă ale trupului, care după puţin timp vor fi gunoaie! Şi primeşte-le toate acestea cu nădejdea în Dumnezeu, neaşteptînd izbăvirea din altă parte, sau mîngîierea de la altul! Şi aruncă asupra Domnului grija ta şi în toate încercările osîndeşte-te pe tine însuţi, ca fiind vinovat de ele ! Să nu te sminteşti de cineva, nici să învinovăţeşti pe cineva din cei ce te supără ! Pentru că ai mîncat din pomul cel oprit şi ai cîştigat felurite patimi. Primeşte

cu bucurie amărăciunile, ca să te scuture puţin, şi pe urmă te vei îndulci! Vai de tine şi de slava cea rău mirositoare, pentru că ai lăsat sufletul tău neosîndit, măcar că e plin de tot păcatul, şi ai osîndit pe alţii cu cuvîntul şi cu gîndul! Ajungă-ţi această mîncare porcească, cu care te hrăneşti pînă acum ! Ce ai tu comun cu oamenii, tu care eşti aşa de murdar ? Nu ţi-e ruşine să trăieşti între ei, după ce ai vieţuit fără judecată ?

De iei aminte la toate acestea şi te stăpîneşti de la toate, poate te vei mîntui cu ajutorul lui Dumnezeu, iar de nu, vei pleca în locul întunecos şi în sălaşurile dracilor, a căror voie ai lucrat-o cu faţă neruşinată. Iată ţi-am dat mărturie despre toate acestea. De se va porni Dumnezeu cu dreptate împotriva ta, ca să-ţi răsplătească pentru defăimările şi ocările pe care le-ai cugetat şi le-ai rostit tot timpul împotriva Lui, lumea întreagă te va părăsi. Drept aceea, încetează de pe acum şi rabdă răsplătirile ce vin asupra ta».

De toate acestea îşi aducea aminte fratele în toate zilele, ca, venindu-i vreo ispită sau vreun necaz, să poată răbda cu mulţumire şi să se folosească. Fie să răbdăm şi noi cu mulţumire cele ce vin asupra noastră şi să ne folosim cu harul iubitorului de oameni Dumnezeu, Căruia I se cuvine slava şi stăpînirea în veci. Amin.

CUVÎNTUL LXXXI

Despre deosebirea virtuţilor şi despre săvîrşirea întregului drum

Săvîrşirea întregului drum stă în acestea trei: în pocăinţă, în curăţie şi în desăvîrşire.

Ce este pocăinţa ? Părăsirea celor de mai înainte şi întristarea pentru ele.

Şi ce este curăţia pe scurt ? Inima plină de milă pentru toată firea zidită[470].

Şi ce este desăvîrşirea ? Adîncul smereniei, care este părăsirea tuturor, atît a celor văzute, cît şi a celor nevăzute[471]. Prin cele văzute înţeleg pe toate cele simţite, iar prin cele nevăzute, pe cele gîndite (inteligibile). Atunci eşti în afara grijii de ele.

A fost întrebat iarăşi bătrînul în alt timp : «Ce este pocăinţa ?». Şi a zis : «Inima zdrobită şi smerită; moartea îndoită, de bună voie, faţă de toate». «Şi ce este inima plină de milă ?» Şi a zis : «Arderea inimii pentru toată zidirea, pentru oameni, pentru păsări, pentru dobitoace, pentru draci[472] şi pentru toată făptura. În acest caz, gîndul la acestea şi vederea lor fac să curgă din ochi şiroaie de lacrimi. Din mila multă şi apăsătoare ce stăpîneşte inima şi din stăruinţă, inima se micşorează şi nu mai poate răbda sau auzi, sau vedea vreo vătămare, sau vreo întristare cît de mică, ivită în vreo zidire[473]. Şi pentru aceasta aduce rugăciune cu

470. E o definiţie pozitivă a curăţiei. Curăţia nu e ceva în sine, ci o iubire faţă de toate. E contrarul oricărui fel de egoism. Deci murdăria e una cu egoismul, cu preocuparea de sine. Numai inima vede pe Dumnezeu în toate, pentru că le vede pe toate în adevărul lor adînc, transparent.

471. Desăvîrşirea nu e adunarea tuturor, ci golirea de toate. E simţirea golului tău, simţirea că n-ai nimic, nici ceva văzut, nici vreo înţelegere, nici vreo capacitate sufletească. In golul acesta nesfîrşit, sau sub chipul lui, se face «simţit», mai presus de simţire şi de gîndire, Dumnezeu cel nesfîrşit.

472. Mila e «arderea inimii», nu e un sentiment călduţ, ci ceva asemenea simţirii mamei pentru copilul ei bolnav sau nenorocit. Aceasta e totodată curăţia. Deci nu e o stare de pasivitate. Ci o intensă trăire a iubirii, plină de suferinţa pentru cel ce suferă. E o ardere chiar pentru draci. E conştiinţa că şi ei suferă de răutatea lor. Cum se împacă aceasta cu fericirea celor ce se vor afla în viaţa veşnică ? E o mare taină. Chiar în suferinţa pentru alţii e o desăvîrşire, o lipsă de egoism, de păcat, de îngustare. Şi altceva e a suferi pentru alţii, dar a fi curat tu însuţi (căci numai atunci suferi pentru alţii), şi altceva, a fi chinuit de ura împotriva altora, de patimile ce te stăpînesc. Izvorul acestei suferinţe pentru alţii e în crucea lui Hristos.

473. «Inima se micşorează şi nu mai poate suporta vreo vătămare în vreo zidire» : inima nu mai are putere să suporte vederea suferinţei altora. Dar tocmai aceasta înseamnă suprema ei suferinţă. Pe de altă parte, simte că nu poate suferi cît ar trebui să sufere. Suferinţa ei ar trebui să fie nesfîrşită. Dar nesfîrşirea se experiază în neputinţa trăirii nesfîrşirii. Aceasta

lacrimi în tot ceasul şi pentru cele necuvîntătoare şi pentru duşmanii adevărului şi pentru cei ce-l vatămă pe el, ca să fie păziţi şi iertaţi[474] ; la fel şi pentru firea celor ce se tîrăsc pe pămînt. O face aceasta din multa milostivire ce se mişcă în inima lui fără măsură, după asemănarea lui Dumnezeu».

Şi a fost întrebat iarăşi: «Ce este rugăciunea ?» Şi a zis : «O liniştire şi o golire a cugetării de toate cele de aici şi o inimă ce-şi întoarce cu desăvîrşire privirea spre nădejdea plină de dor a celor viitoare. Iar cel despărţit de acestea seamănă sămînţă amestecată în semănătura sa, asemenea celui ce înjugă împreună boul cu asinul»[475].

Şi iarăşi a fost întrebat: «Cum poate dobîndi cineva smerenia ?». Şi a zis : «Prin neîncetata pomenire a greşelilor sale şi prin conştiinţa apropierii de moarte, prin îmbrăcăminte sărăcăcioasă, prin alegerea locului din urmă în fiecare clipă şi prin alergarea la faptele cele mai înjosite şi mai de ocară în orice lucru; prin a fi totdeauna ascultător, prin tăcerea neîncetată, prin neiubirea de întîlniri în adunări şi prin voinţa de a fi necunoscut şi neluat în seamă; prin a nu ţine la vreun lucru după regula proprie, prin a urî vorbăria cu multe persoane, prin a nu iubi cîştigurile. Şi după acestea, prin dispreţuirea de către minte a oricărei ocări şi învinovăţiri din partea vreunui om şi a oricărei pizmu-

e experienţa nesfîrşirii de către făptură: pe de o parte suferinţa e mărginită, pe de alta trăieşte nesfîrşirea ei, dar în neputinţa de a o cuprinde, exprima, comunica. Aceasta e şi nesfîrşirea iubirii făpturii: ea mereu încearcă să o comunice ca nesfîrşită, şi, neputînd-o face, mereu repetă această comunicare, mai bine zis o comunică în alte moduri, în alte laturi ale ei. In aceasta se implică necesitatea eternităţii iubirii şi a celui ce iubeşte, adică a persoanei. Setea mea nesfîrşită de a iubi şi de a fi iubit arată că împreună cu cel iubit sîntem sortiţi eternităţii. Iar întrucît iubirea aceasta, pe care o moştenim succesiv, n-a putut începe cîndva, trebuie să existe o comunicare de Persoane ce se iubesc din veci.

474. Iertarea li s-ar acorda numai cînd s-ar pocăi şi aceia. Dar dracii nu se pocăiesc; şi la fel mulţi din cei ce se lasă ispitiţi de ei.

475. Cred că e vorba de cel ce se linişteşte de grijile lumii, dar nu are inima plină de nădejdea celor viitoare.

iri; prin a nu avea mâna sa asupra nimănui şi mâna nimănui asupra sa, ci a fi singur şi însingurat în cele ale sale[476], şi a nu lua în lume grija cuiva asupra sa[477], afară de grija sa. Şi pe scurt, la smerenie se ajunge prin înstrăinare, prin sărăcie şi prin vieţuirea însingurată. Acestea nasc smerenia care curăţeşte inima».

Iar semnul celor ce au ajuns la desăvîrşire este acesta: de vor fi predaţi de zece ori pe zi arderii pentru dragostea oamenilor, nu se vor sătura de ei. Precum a zis Moise către Dumnezeu: «De le ierţi lor păcatul, iartă-l. Iar de nu, şterge-mă şi pe mine din cartea în care m-ai scris» (Ieş., 32, 31). Şi precum a zis fericitul Pavel: «M-aş ruga să fiu anatema de la Hristos pentru fraţii mei» şi celelalte (Rom., 9, 3). Şi iarăşi: «Acum mă bucur de necazuri pentru voi, cei din neamuri» (Col., 1, 24). Dar şi ceilalţi apostoli au primit moartea în toate chipurile, în schimbul vieţii oamenilor.

Iar ca sfîrşit al tuturor acestora, Dumnezeu şi Domnul L-a dat pentru dragostea Sa pe Însuşi Fiul Său la moarte prin cruce[478]. «Că aşa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît şi pe Unul-Născut Fiul Său L-a dat la moarte pentru ea» (In, 3, 16). Nu pentru că n-a putut să ne izbăvească pe noi în alt chip, ci a voit să ne înveţe prin aceasta pe noi dragostea cea folositoare[479]. Şi ne-a apropiat pe noi de Sine în moartea Unuia-născut Fiului Său[480]. Şi dacă ar fi avut ceva mai de preţ

476. A nu stăpîni pe cineva şi a nu se folosi de faptul că e omul cuiva tare, ci a se încrede numai în Dumnezeu, stînd singur în faţa Lui, cu păcatele sale.

477. A nu se socoti că poate să mîntuiască el însuşi pe cineva, ci a socoti că nici pe sine nu se poate mîntui.

478. Avem aici iarăşi un text antinestorian. Însuşi Fiul lui Dumnezeu a murit prin cruce ca om şi nu un om deosebit de Dumnezeu.

479. Deci nu pentru o satisfacţie juridică, în sensul apusean.

480. Chiar în moartea Fiului Său, Dumnezeu ne-a apropiat de Sine. Căci a venit în ea cu suprema Sa dragoste la El şi la noi şi ne-a pătruns cu ea, înviindu-L şi înviindu-ne, ca şi noi să-L iubim pe El, uitîndu-ne pe noi şi ridicîndu-ne în El. Desăvîrşirea stă în dragoste, iar dragostea e legată de jertfă. In dragostea dusă pînă la jertfă, sau în fiecare din ele, e o uitare de sine şi unirea cu cel iubit şi, prin aceasta, umplerea de viaţă.

decît pe Fiul Său, şi aceasta ne-ar fi dat-o, ca să se afle in El neamul nostru. Şi pentru dragostea Lui cea mare n-a voit să silească libertatea noastră, deşi putea să o facă, ci să ne apropie de Sine prin dragostea cugetului nostru[481]. Şi Însuşi Hristos a ascultat de Tatăl Său pentru dragostea Sa faţă de noi, ca să primească asupra Sa ocara şi mîhnirea, cu bucurie, precum zice Scriptura: «În locul bucuriei ce o avea, a răbdat crucea, dispreţuind ruşinea» (Evr., 12, 2). De aceea a spus Domnul în noaptea în care a fost vîndut: «Acesta este trupul Meu, care se dă pentru lume, spre viaţă; şi acesta este sîngele Meu care pentru mulţi se varsă spre iertarea păcatelor» (Mt., 26, 26—28). Şi pentru noi zice iarăşi: «Eu Mă sfinţesc pe Mine» (In, 17, 19).

Aşa ajung şi toţi sfinţii la această desăvîrşire, cînd ajung desăvîrşiţi şi se aseamănă cu Dumnezeu în izvorîrea prisositoare a dragostei lor şi a iubirii faţă de toţi oamenii. Şi spre acest semn al asemănării cu Dumnezeu tind toţi sfinţii: spre desăvîrşirea în dragoste faţă de aproapele. Aşa făceau şi părinţii noştri din singurătate : cînd ajungeau la acea desăvîrşire şi asemănare, primeau totdeauna în ei viaţa deplină a Domnului Iisus Hristos.

Despre fericitul Antonie se zice că nu socotea niciodată în sine să facă ceva care să-l folosească pe el mai mult decît pe aproapele. El avea încredinţarea aceasta că cîştigul aproapelui e cea mai bună lucrare pentru sine.

Şi despre Ava Agaton s-a spus iarăşi că zicea: «Aş fi voit să aflu un bubos, să iau trupul lui şi să i-l dau pe al meu». Ai văzut dragostea desăvîrşită ? Chiar cînd

în moartea Fiului Său se afla neamul nostru însuşi, în starea de predare către Dumnezeu şi Tatăl. O spune aceasta Sfîntul Isaac în propoziţia următoare. Se afirmă astfel sensul ontologic-transformator şi recapitulativ al crucii lui Hristos, adică sensul ei înnoitor şi puterea ei de îmbrăţişare a tuturor în vederea acestei înnoiri.

481. N-a voit să ne facă buni cu sila, ci a voit să ne cîştige în Hristos Fiul Său dragostea noastră liberă faţă de Sine, ca faţă de Tatăl nostru.

era afară de sine nu suferea să nu odihnească (ospăteze) pe aproapele lui. Şi avea o săpăligă şi intrînd un frate la el şi dorind-o, nu l-a lăsat să iasă din chilie fără ea. Dar şi alte de acestea sînt scrise despre unii ca aceştia.

Şi de ce spun numai acestea ? Mulţi dintre ei şi-au dat trupurile lor fiarelor, şi săbiei, şi focului pentru aproapele. Nimeni nu se poate ridica la treapta acestei iubiri, dacă nu simte în chip ascuns nădejdea sa[482]. Şi nu pot dobîndi iubirea de oameni cei ce iubesc lumea aceasta. Cînd dobîndeşte cineva dragostea de Dumnezeu însuşi, se şi îmbracă îndată cu ea. Dar e nevoie ca cel ce a dobîndit pe Dumnezeu să nu caute a dobîndi împreună cu El şi altceva, ci să se lepede chiar şi de trupul său[482 a]. Căci de se va îmbrăca cu lumea aceasta şi va dori viaţa aceasta, nu se va îmbrăca cu Dumnezeu, pînă nu le va părăsi pe acestea. Căci El însuşi a mărturisit acestea zicînd : «De nu va lăsa cineva toate şi nu-şi va urî sufletul său, nu poate să se facă ucenicul Meu» (Lc., 14, 26). Deci nu trebuie numai să le lase, ci să le şi urască. Şi de nu poate să se facă ucenicul Lui, cum se va sălăşlui în El ?

Întrebare: Pentru ce nădejdea e aşa de dulce sfinţilor şi vieţuirea însoţită de ea şi faptele ei sînt uşoare sufletului ? Şi pentru ce se cîştigă ele aşa de repede ?

Răspuns : Pentru că s-a trezit în sufletul lor dorinţa cea firească şi îi adapă pe ei acest potir[483] şi îi îmbată

482. Nădejdea sau încredinţarea vieţii viitoare.

482 a. Se face o strictă deosebire între dragostea de om în Dumnezeu şi alipirea de lucrurile lumii, sau chiar de trupul propriu. Dragostea de om e spirituală, îmbrăţişează subiectul lui adînc, inepuizabil, destinat veşniciei. Dragostea de lucruri sau de trupuri se alipeşte de ceva ce e mărginit şi trecător şi dă trupului propriu o plăcere care satisface doar pentru un moment, sau pentru un număr de momente succesive, dar trecătoare, simţurile.

483. Ii îmbată potirul nădejdii vieţii viitoare, ca un fel de pregustare a bunătăţilor ei. Şi nădejdea vieţii netrecătoare este firească sufletului.

începînd din ceasul acesta. Şi din pricina aceasta nu mai simt osteneala, nici necazurile şi pe tot drumul călătoriei lor se socotesc aşa ca şi cînd îşi fac călătoria în aer şi nu în păşirea omenească, pentru că nu mai văd asprimea drumului şi nu se mai ivesc înaintea lor munţi şi rîuri şi «li se fac lor cele aspre căi netede» şi celelalte (Is., 40, 4). Şi pentru că în fiecare clipă privesc la sînul Părintelui lor şi această nădejde le arată ca un deget, în fiecare clipă, cele de departe şi nevăzute. Pentru că le văd ei ca într-o icoană [483a], cu ochiul ascuns al credinţei şi pentru că părţile sufletului sînt aprinse ca de un foc de dorul celor ce sînt departe şi cele care nu sînt de faţă le socotesc ca fiindu-le de faţă. Căci lungimea gîndurilor lor se întinde pînă acolo [483b]. Şi pururea se silesc să ajungă acolo.

Şi cînd se apropie de orice virtute ca s-o lucreze, nu o lucrează numai în parte pe ea, ci le lucrează în chip cuprinzător pe toate, în întregime, dintr-odată. Căci nu-şi fac călătoria pe calea împărătească, cum o fac toţi, ci aceşti uriaşi îşi aleg cărările cele scurte [484]. Şi se dovedesc străbătînd în scurtă vreme drumul spre locaşuri [485]. Pentru că această nădejde îi arde ca un

483 a. Întrucît sufletul este un chip al lui Dumnezeu, mai bine zis o sfîntă icoană a Celui sfînt şi nevăzut şi nesfîrşit, văd chiar prin acest indefinit al sufletului lor, prin nesfîrşita lui noutate şi sete de dragoste, pe Dumnezeu, Care singur răspunde setei lui nesfîrşite de dragoste şi de cunoaştere.

483 b. Setea de dragoste şi de cunoaştere nesfîrşită a sufletului e plină de foc. Nu e rece. Şi gîndurile la Cel ce o poate satisface ajung pînă la El, sau sînt legate oarecum cu El, deşi pe de altă parte, prin infinitatea Lui realizată din veci, e atît de deosebit de suflet.

484. «Calea împărătească» e o cale moderată, lungă, încetinită. Dar aceştia fac paşi uriaşi, înghiţind distanţe mari în scurtă vreme. Ei pun în lucrarea oricărei virtuţi tot sufletul lor, toată setea lor de desăvîrşire. De aceea îmbrăţişează într-o singură virtute toate virtuţile.

485. «Locaşurile», cele de care spune Mîntuitorul Hristos că sînt în casa Tatălui Său (In, 14, 2), sînt virtuţile ce le dobîndesc cei ce se silesc, cum spun unii părinţi. Căci orice virtute, de ex. smerenia, răbdarea, iubirea, e ca un adevărat veşmînt, sau locaş ce îmbracă pe acela. Virtuţile sînt astfel atît cărări spre locaşurile desăvîrşirii, cît şi locaşurile sau chipurile proprii ale desăvîrşirii.

foc şi nu se pot potoli de asprimea drumului necontenit în bucuria lor[486]. Şi li se întîmplă, precum s-a spus şi la fericitul Ieremia : «Că am spus : nu voi mai numi numele Domnului, nici nu voi mai grăi în numele Lui. Că s-a făcut în inima mea ca un foc ce mă arde şi pătrunde în oasele mele» (Ier., 20, 9). Aşa se iveşte şi lucrează pomenirea lui Dumnezeu în inimile celor ce se îmbată cu nădejdea făgăduinţelor Lui[486a].

Cărările scurte ale virtuţilor sînt virtuţile cuprinzătoare, pentru că nu e o depărtare mare între cărările cele multe dintre o vieţuire şi alta[487] ; nici nu se află între una şi alta loc şi timp şi risipire, ci stau împreună şi se împlinesc toate degrabă.

Întrebare: Ce este nepătimirea omenească ?

Răspuns: Nepătimirea nu constă în a nu simţi patimile, ci în a nu le primi, din pricina multelor şi feluritelor virtuţi, arătate şi ascunse, pe care le-au dobîndit unii care au slăbit patimile în ei, încît ele nu se mai pot răscula uşor împotriva sufletului. Iar cugetarea nu are nevoie să ia mereu aminte la ele, pentru că în tot timpul e plină de înţelesurile ce-i vin din gîndirea şi îndeletnicirea cu chipurile vieţuirii celei bune ce se mişcă în minte. De aceea, cînd patimile încep să se mişte, cugetarea e răpită dintr-odată din apropierea

486. «Asprimea» şi «bucuria» drumului exprimă un alt paradox trăit real de cei ce se nevoiesc. Folosirea paradoxului este o altă trăsătură care înrudeşte pe Isaac Sirul cu Ioan Scărarul.

486 a. Chiar şi numai pomenirea numelui lui Dumnezeu aprinde focul în inimă, aducînd în cuget toată dragostea faţă de El şi cea care se cuprinde în El. De aceea proorocul Ieremia nu mai vrea să pomenească numele Lui, pentru că nu mai poate răbda pîrjolul acestuia.

487. Virtuţile cuprinzătoare sau generale (înţelepciunea, cumpătarea, dreptatea, bărbăţia), cuprinzînd multe virtuţi în ele, fiecare din ele sporind, face să sporească toate virtuţile parţiale cuprinse în ea. De aceea, cel ce practică virtuţile generale practică deodată multe virtuţi şi drumul lui spre desăvîrşire se scurtează. El urca repede de la o treaptă de vieţuire la alta mai înaltă.

lor de vreun înţeles ce s-a ivit în minte[488]. Şi patimile rămîn nelucrătoare, cum a zis fericitul Marcu.

Mintea celor care împlinesc, prin harul lui Dumnezeu, faptele virtuţilor şi s-au apropiat de cunoştinţă[489] nu mai simte decît puţin partea cea rea şi neînţelegătoare a sufletului. Căci cunoştinţa lor e răpită la înălţime şi aceasta o înstrăinează de toate cele din lume. Şi pentru nevinovăţia lor şi pentru subţirimea, sprinteneala şi ascuţimea minţii lor, dar şi pentru continuarea nevoinţei lor, mintea li se curăţeşte şi se face străvezie, datorită faptului că trupul lor s-a uscat[490]. Şi prin îndeletnicirea cu liniştirea şi prin multa stăruinţă în ea, uşor şi degrabă pune stăpînire peste fiecare patimă[491]. Şi contemplarea cea din ei îi călăuzeşte spre starea de răpire (uimire) legată de ea. Şi prin aceasta se îmbogăţesc mult în vederi (contemplaţii) şi niciodată cugetarea lor nu e lipsită de conţinutul înţelegerii şi nici nu petrec vreodată în afară de acelea pe care le sădeşte în ei rodul Duhului. Şi prin obişnuinţa de mulţi ani se şterg din inima lor amintirile care mişcă patimile în suflet şi tăria stăpînirii diavolului. Căci cînd sufletul nu se împrieteneşte cu patimile prin cugetarea la ele, pen-

488. De remarcat puterea ce o are un înţeles înalt, curat, împotriva forţei patimilor. Cu adevărat e o putere dumnezeiască în superioritatea dulceţii lui faţă de dulceaţa trecătoare şi grosolană a patimii. De aceea e o putere dumnezeiască şi în cuvîntul celui care aduce în mintea cuiva un astfel de înţeles. E un cuvînt adus din îndemnul, din «cuvîntul» lui Dumnezeu.

489. Prin virtuţi se apropie omul de cunoştinţa adevărată a sa proprie, a oamenilor şi a lui Dumnezeu. Căci în virtuţi e o privire atentă la fiecare din aceştia, însoţită de experienţa lor. E o cunoştinţă prin practicarea vieţuirii celei sănătoase. E o cunoştinţă cîştigată prin faptul că omul s-a pus, cu seriozitate, la încercare în lucruri mari, de depăşire de sine, şi s-a realizat în acel plan de atingere cu Dumnezeu şi de comuniune cu semenii.

490. Cunoştinţa celor mai înalte e condiţionată de faptele virtuţilor. Mintea se subţiază prin ele, pentru că trupul însuşi s-a subţiat, înfrînîndu-se prin practicarea lor, şi nu mai împiedică cu grosimea lui vederea minţii. Cunoştinţa în cele sufleteşti şi duhovniceşti nu e rezultatul unei întreprinderi pur teoretice, în care nu e angajată persoana întreagă, ci numai raţiunea.

491. «'Επιτίθεται έχάστω» ar putea însemna şi: pătrunde fiecare lucru, adică vede înţelesul lui în Dumnezeu.

tru faptul că e stăpînit neîncetat de altă grijă, tăria ghiarelor patimilor nu poate să ia în stăpînire simţirile lui duhovniceşti[492].

Întrebare: Care sînt însuşirile cele mai alese ale smereniei ?

Răspuns : Precum închipuirea de sine (mîndria) este o risipire a sufletului în nălucirile care-l fură de la sine şi nu-l înfrînează de la zborul în norii gîndurilor lui, prin care înconjoară toată zidirea[493], aşa smerenia îl adună în liniştire şi sufletul se strînge prin ea în lăuntrul său. Şi precum sufletul nu este cunoscut, nici văzut de ochii trupeşti, aşa cel smerit cu cugetul nu e cunoscut între oameni. Şi precum sufletul este ascuns în lăuntrul trupului de vederea şi de amestecarea cu toţi oamenii, aşa cel cu adevărat smerit la cuget nu numai că nu voieşte să fie văzut şi cunoscut de oameni, pentru despărţirea lui şi pentru lipsirea de toate, ci voinţa lui este şi aceasta: de e cu putinţă să se scufunde şi pe sine însuşi în lăuntrul său şi să se sălăşluiască şi să intre în linişte şi să părăsească cu totul gîndurile sale cele dintîi, împreună cu toate simţurile sale şi să fie ca unul ce nu se află în zidire şi n-a venit la existenţă şi nu e cunoscut nicidecum nici de sufletul său[494]. Şi pe cît este acesta de ascuns şi de închis, ca

492. Rar se mai întîlneşte în altă scriere duhovnicească o atît de amănunţită descriere a modului cum se cîştigă nepătimirea, sau slăbirea patimilor. Această stare se dobîndeşte nu luptînd direct împotriva patimilor, ci dînd sufletului un conţinut pozitiv, contrar lor.

493. Μετεωρισμός, pe Care l-am tradus mai totdeauna cu împrăştierea, e o mişcare a sufletului în văzduh, asemenea meteorilor. El rătăceşte prin gîndurile lui în văzduh, fără un aşezămînt, hoinărind cu preocuparea lui pe la toate lucrurile, prin toate închipuirile, fără să aibă statornicia să aprofundeze ceva în toată realitatea obiectivă şi mai ales fără să se adîncească în cunoaşterea de sine însuşi şi în punerea vieţii sale în rînduială. Smerenia e definită deci aci ca adunare a sufletului în sine, fără pretenţia că ştie toate, iar în fond neştiind nimic cum trebuie. Smerenia e opusul superficialităţii arogante.

494. El uită şi de sine. A depăşit cunoaşterea de sine. Conştiinţa de sine s-a scufundat în fiinţa proprie mai adîncă decît ea, mai bine-zis în Dumnezeu, Care e temelia nesfîrşită a ei. Deci nu e o uitare de sine în

o comoară, şi despărţit de lume, pe atît este de întreg lîngă Stăpînul său[495].

Cel smerit la cuget nu găseşte niciodată odihna în a vedea îngrămădiri şi amestecări de mulţimi, mişcări şi glasuri, lărgime şi griji şi banchete, din care se naşte neînfrînarea, nici în cuvinte şi întîlniri şi în vorbiri şi în împrăştierea simţurilor; ci preţuieşte mai mult decît toate acestea vieţuirea însingurată în linişte, despărţit de toată zidirea, îngrijindu-se de sine într-un loc liniştit[496].

Şi în toate alege micimea, neagonisirea, ceea ce e de neapărată trebuinţă, şi sărăcia, în loc de a fi între lucruri multe şi în fapte ce urmează una după alta. Voieşte să se afle în toată vremea în pace şi negrijă, fără amestecarea în cele de aici, ca gîndurile să nu izvorască din el. Căci e încredinţat că de va cădea în multe, nu va putea fi ferit de tulburarea gîndurilor. Pentru că unde sînt multe lucruri sînt multe griji şi învălmăşire de gînduri felurite şi amestecate. Şi atunci iese din starea lui mai presus de grijile pămînteşti, în pacea gîndurilor lui, în care se află cînd nu se gîndeşte decît la micile trebuinţe de neapărată nevoie şi cînd cugetarea nu primeşte decît singura grijă a gîndurilor ei celor mai bune. Căci dacă trebuinţele îl împiedică de la gîndurile cele prea bune, ajunge la starea de a fi vătămat

cele de la suprafaţă, care aduce tot felul de fapte iresponsabile, ci o uitare de sine în adînc, care o ţine răpită acolo.

495. El nu mai cunoaşte decît pe Dumnezeu, precum cel ce iubeşte pe cineva nu mai cunoaşte decît pe acela. E cea mai deplină definiţie a smereniei : să fii ca şi cum nu eşti, să nu fii cunoscut nici de tine însuţi, dar totuşi să nu fii ca un animal, sau ca o plantă inconştientă. Să fii conştient de Dumnezeu, dar nu de tine. Să nu faci caz de tine. Dacă în cele din afară omul uită de sine risipindu-se, descompunîndu-se ca subiect unitar, prin adunarea în sine se găseşte şi se întăreşte ca un astfel de subiect, unitar, ca o comoară de mult preţ, ca un mărgăritar luminat de Dumnezeu de dincolo de sine. Mărgăritarul acesta reflectă lumina dumnezeiască şi atrage atenţia mai mult asupra ei. Şi omul e uimit în această stare nu de mărgăritarul reprezentat de sine însuşi, ci de lumina dumnezeiască ce-l înfrumuseţează.

496. Nu se uită pe sine din pricina zgomotului din afară (a «distracţiei»), ci pentru că se scufundă în sine prin linişte.

şi de a vătăma. Iar prin aceasta se deschide uşa patimilor şi se depărtează de la el pacea discernămîntului (a dreptei socoteli) şi fuge smerenia şi se închide uşa păcii[497]. Deci pentru toate acestea trebuie să se păzească pe sine de cele multe şi să se afle în toată vremea în linişte şi odihnă, în pace, în blîndeţe şi în evlavie.

Cel smerit nu se simte niciodată înteţit, grăbit şi tulburat. În el nu sînt gînduri înfierbîntate şi uşuratice. În toată vremea se află într-o odihnă lipsită de încordare. De s-ar ciocni cerul cu pămîntul, el nu s-ar speria. Dar nu tot cel liniştit este şi smerit în cugetare. Însă tot cel smerit cu cugetul este şi liniştit. Cel ce nu e smerit cu cugetul nu e adunat în sine[498] ; dar vei afla mulţi adunaţi în ei înşişi, fără să fie smeriţi cu cugetul[499]. Aceasta este ceea ce a spus Domnul cel blînd şi smerit: «Învăţaţi de la Mine că sînt blînd şi smerit cu inima şi veti avea odihnă sufletelor voastre» (Mt., 11,21).

Cel smerit cu cugetul este în toată vremea în odihnă, pentru că nu e ceva care să-i tulbure sau să-i înspăimînte cugetarea. Şi se poate spune — şi socotesc că nu e necuvenit să se spună — că cel smerit cu cugetul nu e din lumea aceasta, pentru că nu se sperie şi nu se schimbă de întristări şi nu se pierde şi nu se

497. Discernământul e legat de pace. Nu poţi distinge bine gîndurile bune de cele rele în învălmăşeala şi în zgomotul multor griji şi patimi. Cînd omul se îngrijeşte de multe, multele gînduri legate de ele deschid uşa patimilor şi închid uşa păcii. Sînt în suflet prin urmare două uşi : o uşă prin care intră în el cele inferioare, patimile, şi o uşă prin care intră în el pacea, care vine de sus. Sau poate sufletul însuşi intră printr-o uşă în lumea patimilor şi prin alta, in patria păcii.

498. Numai adîncindu-se în sine, omul cugetă serios şi cunoaşte motivele smeririi sale şi-şi poate schimba viaţa în bine şi o poate conduce tot înainte pe calea binelui.

499. Cineva poate fi concentrat în sine, nutrind un gînd de răzbunare, sau plănuind o tactică de a se impune. Acela e departe de smerita cugetare. Dar această adunare în sine nu e adunare în cea mai adîncă intimitate a sa, ci într-un gînd pătimaş, care nu e una cu sinea adîncă a omului, ci e ceva de suprafaţă.

lăfăieşte nici în bucurii. Ci toată bucuria şi veselia lui cea adevărată este în cele ale Domnului său.

Iar smerita cugetare e urmată de blîndeţe şi de adunarea în sine. Ea se arată în neprihănirea simţurilor, în cuvîntul măsurat, în puţinătatea vorbirii, în nesocotirea de sine, în haina sărăcăcioasă, în mersul nezburdalnic, în privirea aplecată, în prisosinţa milostivirii, în repeziciunea lacrimilor, în sufletul însingurat, în inima zdrobită, în nemişcarea iuţimii (mîniei), în simţurile neîmprăştiate, în puţinătatea lucrurilor, în puţinătatea oricărei trebuinţe, în suportare, în răbdare, în neînspăimîntare, în tăria inimii născută din neiubirea vieţii vremelnice, în răbdarea încercărilor, în cugetări liniştite şi neuşuratice, în strîngerea gîndurilor, în păzirea tainelor neprihănirii [500], în ruşine, în evlavie. Şi peste toate acestea, în liniştirea neîncetată, în aducerea aminte neîncetată de necunoştinţa proprie [500a].

Cel smerit la cuget nu se întîlneşte niciodată cu vreo silă care-l face să se tulbure. Cel smerit la cuget se ruşinează de sine, ori de cîte ori se află singur [501]. Eu mă minunez cum cel cu adevărat smerit cu cugetul, cînd se apropie de rugăciune, nici nu îndrăzneşte să roage pe

500. Neprihănirea sau fecioria e plină de taine, e susţinută de gîndirea adîncă, de simţirea misterului curat mai presus de fire, care pătrunde în firea proprie. Starea contrară e împreunată cu superficialitatea, sau cu superficializarea propriei fiinţe.

500 a. Viaţa duhovnicească e plină de paradoxuri. Intre ele e şi acesta : pe de o parte, cel smerit îşi cunoaşte cu adevărat sinea sa lăuntrică, pe de alta, e conştient de caracterul indefinit al acestei sine, deci de neputinţa de a o cunoaşte în mod exhaustiv. Mă cunosc cu adevărat, cînd îmi dau seama că nu mă pot cunoaşte deplin niciodată, cînd îmi dau seama că îmi rămîn totdeauna în cea mai mare parte un mister : «Mă ştiu că nu mă ştiu». Smerenia apasă pe ultima parte a paradoxului, căci e cu mult mai mult în tine ceea ce nu cunoşti decît ceea ce cunoşti. Căci cunoşti ceva mărginit, dar îţi rămîne necunoscut indefinitul propriu. Cel mîndru nu ştie decît de prima parte a alternativei şi de aceea ştie cu mult mai puţin despre sine.

501. Se înţelege, cînd îşi aduce aminte de sine. Căci el trebuie să uite şi de sine. De-şi aduce aminte de sine, se ruşinează de păcatele sale, de micimea sa, de nevrednicia sa. Căci nu-şi poate aduce aminte de sine decît în faţa lui Dumnezeu.

Dumnezeu ceva, sau să creadă că e vrednic de ea, sau să ceară ceva, sau să ştie pentru ce trebuie să se roage; ci el tace numai cu toate gîndurile sale, aştep-tînd doar mila. Aşteaptă să vadă ce hotărîre va ieşi cu privire la sine de la faţa Măririi celei Închinate, stînd cu faţa plecată la pămînt şi privirea dinăuntru a inimii lui stă aţintită la poarta cea înaltă şi sfîntă, a Sfintelor, unde este Acela al Cărui locaş e întunericul, care orbeş-te ochii Serafimilor[502] şi a Cărui tărie zoreşte dansul cetelor lor şi revarsă tăcere peste toate treptele lor[503]. Şi numai atîta îndrăzneşte să zică şi să se roage în ru-găciunea sa cel smerit cu cugetul: «Fie Doamne mie după voia Ta!». Aceasta să o zicem şi noi întru noi! Amin.

CUVÎNTUL LXXXII

Sufletul intră fără osteneală la înţelegerea înţelep-ciunii lui Dumnezeu şi a făpturilor Lui, cînd se liniş-teşte de lume şi de grijile vieţii. Căci atunci poate cu-noaşte firea sa şi comorile ce le are ascunse înăun-tru[504]. Cînd nu intră dinafară grijile vieţii în suflet, ci acesta rămîne în firea sa, nu trebuie să se ostenească timp îndelungat pentru a intra şi înţelege înţelepciu-nea lui Dumnezeu. Pentru că despărţirea lui de lume şi liniştea lui, îl mişcă în chip firesc spre înţelegerea

502. Dacă întunericul dumnezeiesc orbeşte ochii Serafimilor, cu atît mai mult e întuneric pentru noi, pentru neputinţa noastră de a-l cunoaşte, neputinţă cu mult mai mare ca a Serafimilor. El e un întuneric supralumi-nos. E ideea lui Dionisie Areopagitul.

503. Din Dumnezeu se revarsă tăcere peste îngeri, pentru că nu pot cunoaşte gîndurile lui Dumnezeu, pentru că e atît de minunat, încît nu pot exprima ceea ce simt în preajma Lui. Numai cei ce sînt departe de un lucru minunat pot vorbi despre el. Îngerii îşi exprimă bucuria numai prin dans. Căci în dans îşi exprimă fără voie bucuria de Dumnezeu.

504. Sufletul cunoaşte înţelepciunea lui Dumnezeu şi înţelege cu ade-vărat făpturile Lui, cînd prin linişteire pătrunde în adîncul său. Căci prin transparenţa sa vede atunci pe Dumnezeu şi înţelesurile făpturilor ascunse în El.

făpturilor lui Dumnezeu[505]. Şi de la aceasta se înalţă spre Dumnezeu şi se uimeşte minunîndu-se şi rămîne lîngă El. Căci cînd nu intră apa din afară la izvorul sufletului, din apa firească ce izvorăşte din el odrăslesc în el mereu înţelesurile minunate ale lui Dumnezeu[506]. Dar cînd sufletul se află în afara acestora, sau a luat prilej pentru aceasta de la vreo amintire străină,

505. Mai uşor şi mai adînc şi mai fără osteneală cunoaşte sufletul taina infinită a lui Dumnezeu dacă priveşte în sine, decît adunînd sumedenie de cunoştinţe despre făpturi. Căci ele sînt mărginite. Dar, din indefinitul său propriu, mai uşor îşi dă seama de ceea ce este infinitatea lui Dumnezeu ; sau idefinitul său îl vede umplut de ea.

506. Sfîntul Isaac face deosebire între patimi şi pricinile lor. Patimile nu sînt prin fire în suflet, dar pricinile patimilor ating sufletul. De aceea spune că patimile nu ţin de suflet, dar pricinile lor sînt sufleteşti. Şi numai în sensul acesta se poate vorbi şi de patimi sufleteşti. Dăm aci ceea ce spune Theotoche : «în înţelesul propriu, nepătimitor (impasibil, fără patimi) e cel nemişcat spre rău şi incapabil de vreo patimă. Dar într-un al doilea sens, se poate numi nepătimitor şi cel anevoie de mişcat spre vreo patimă şi care se poate curăţi de patimi, chiar dacă e capabil de ele. Deci în înţelesul propriu nepătimitor (impasibil) e prin fire numai Dumnezeul tuturor, in al doilea înţeles, s-a dăruit aceasta şi oricărei firi raţionale. Căci dacă firea îngerilor şi a oamenilor ar fi fost zidită de Dumnezeul tuturor incapabilă de patimi, nici Lucifer n-ar fi primit îngîmfarea, nici părinţii neamului omenesc, mîndria. De aceea şi Grigorie Teologul zice despre îngeri (în *Cuvîntul la naşterea Mântuitorului)* : «Aş dori să spun că sînt nemişcaţi spre rău şi au numai mişcarea spre bine, ca unii ce sînt în jurul lui Dumnezeu şi sînt cei dintîi luminaţi de Dumnezeu. Dar prin aceasta se bucură de o a doua lumină. Insă mă face să spun şi să înţeleg că nu sînt nemişcaţi, ci e anevoie de mişcat cel ce pentru strălucirea lui e numit Luceafăr, iar pentru îngîmfarea lui s-a făcut şi se numeşte întuneric. Şi puterile ce s-au despărţit de El ni s-au făcut şi nouă pricinuitoare ale răutăţii prin fuga de bine». Iar despre om zice (tot acolo) : «Sădind în el viaţă de la Sine, fapt pentru care Scriptura îl numeşte suflet înţelegător şi chip al lui Dumnezeu, ca pe o a doua lume mare în cea mică, l-a aşezat pe pămînt ca pe un alt înger, închinător amestecat, văzător al zidirii văzute, înţelegător tainic al celor cugetate, împărat al celor de pe pămînt, stăpînit de sus, pămîntesc şi ceresc, vremelnic şi nemuritor, văzut şi cugetat, la mijloc între măreţie şi smerenie, etc.» Deci în acest al doilea înţeles a vorbit Cuviosul de nepătimirea omului, zicînd : «Că sufletul este prin fire nepătimitor». Căci Dumnezeu a făcut firea sufletului curată, neîntinată şi străină de orice patimă ; dar nu şi incapabilă de patimă. «Căci cinstindu-l cu stăpînirea de sine, a lăsat să rămînă în el cele nepătimitoare.»

Dacă nepătimirea lui Dumnezeu înseamnă numai nemişcarea spre rău, înţelegem cum din marea Lui iubire de oameni, Fiul lui Dumnezeu cel nepătimitor a luat un trup pătimitor, nu în sensul de înclinat spre rău, ci în sensul capacităţii Lui de a suferi din iubire pentru oameni. Căci suferinţa de bună voie din iubire nu mai e patimă în sensul în care vorbeşte textul în acest *Cuvînt* şi comentariul lui Theotoche.

sau simţurile mişcă împotriva lui vreo tulburare din întîlnirea cu lucrurile.

Însă cînd simţurile sînt închise prin liniştire şi nu sînt lăsate să sară încoace şi încolo, şi amintirile se învechesc cu ajutorul liniştirii, atunci omul vede raţiunile naturale ale sufletului, ce sînt ele şi care este firea sufletului şi ce comori ascunse are în sine. Iar comoară este înţelegerea celor netrupeşti, care se mişcă în el de la sine însăşi, fără nici o grijă şi osteneală pentru ea. Dar omul nu ştie că se mişcă astfel de gînduri în firea omenească. Căci cine i-a fost învăţător ? Sau cum a înţeles ceea ce, chiar după ce a înţeles, nu poate tîlcui altora ? Sau cine a fost călăuzitorul lui spre ceea ce n-a învăţat nicidecum de la altul ?

De felul acesta este firea sufletului. Deci patimile sînt un adaus dintr-o pricină sufletească. Pentru că sufletul este prin fire nepătimitor (fără patimi). Deci cînd auzi vorbind în Scriptură despre patimi sufleteşti şi trupeşti, cunoaşte că se vorbeşte de pricinile lor. Căci sufletul e prin fire fără patimi [507].

Dar filozofii din afară nu primesc aceasta; la fel, nici învăţăceii lor. Dar noi credem că Dumnezeu a făcut pe cel după chipul Său nepătimitor (nepătimaş). Iar «după chip» înţeleg că nu e după trup, ci după suflet, care este nevăzut. Căci tot chipul e scos după un chip existent de mai înainte (un model). Fiindcă e cu neputinţă să înfăţişeze cineva vreun chip dacă nu vede mai înainte ceva asemănător. Deci trebuie să crezi că patimile, precum am zis mai înainte, nu ţin de suflet [508]. Iar de se împotriveşte cineva celor spuse, îl vom întreba, iar el să răspundă.

507. Dacă patimile ar ţine de suflet, ar ţine şi de prototipul după care sufletul a fost creat şi el n-ar mai putea deveni nepătimitor.

508. Traducerea exactă a textului grec ar suna : «Şi dacă sufletul se mişcă în aceste patimi fără trup, ele se numesc fireşti, chiar dacă foamea, setea şi somnul sînt sufleteşti». Insă în forma aceasta textul e lipsit de sens.

Întrebare: Cum este firea sufletului ? Oare nepătimitoare şi plină de lumină, sau pătimaşă şi întunecoasă ?

Răspuns: Dacă firea sufletului era odată străvezie şi curată prin primirea fericitei lumini, la fel se va afla şi cînd se va înălţa la treapta străveche. Deci cînd se mişcă în chip pătimaş, este în chip vădit în afara firii, precum ne asigură cei învăţaţi de Biserică. Deci patimile au intrat în suflet pe urmă şi nu e drept să se spună că patimile ţin de suflet, chiar dacă acesta se mişcă în ele. Prin urmare, e vădit că se mişcă în cele din afară (cînd e pătimaş), nu în ale sale. Şi dacă sufletul nu se mişcă în aceste patimi fără trup, ele se numesc fireşti, şi de aceea foamea, setea şi somnul sînt şi sufleteşte. Pentru că, şi în acestea, pătimeşte şi suspină şi sufletul împreună cu trupul, cum se întîmplă şi în cazul tăierii mădularelor şi al fierbinţelii şi al bolilor şi al celor asemănătoare. Pentru că sufletul suferă durerile împreună cu trupul, precum şi trupul, împreună cu sufletul. Şi sufletul e mişcat de vieţuirea trupului şi primeşte de asemenea necazurile lui. Iar Dumnezeului nostru fie slava şi stăpînirea în veci! Amin.

CUVÎNTUL LXXXIII

Despre suflet şi despre patimi; şi despre curăţia minţii. Prin întrebări şi răspunsuri

Întrebare: Care este starea firească a sufletului ? Şi care este starea protivnică firii ? Şi care este cea mai presus de fire ?

Răspuns: Starea firească a sufletului este cunoaşterea făpturilor lui Dumnezeu, a celor supuse simţurilor şi a celor gîndite (inteligibile). Cea mai presus de

fire este mişcarea vederii (contemplării) dumnezeirii mai presus de fiinţă. Iar cea protivnică firii este mişcarea pătimaşă.

Căci a spus dumnezeiescul şi marele Vasile : «Sufletul, cînd se află după fire, petrece în cele de sus ; cînd se află în afară de fire, petrece jos, pe pămînt. Iar cînd e în cele de sus, este nepătimaş. Şi cînd firea coboară din treapta ei, patimile pun stăpînire pe ea» [509]. E vădit deci că patimile cele sufleteşti nu sînt prin fire sufleteşti. Deşi se mişcă în patimile trupului cele prihănite, ca în foame şi în sete [510], dar fiindcă nu s-a pus lui în acestea o lege[511] nu e supus ocării pentru ele[512], atît cît e supus ocării pentru celelalte. Se mai întîmplă uneori că se porunceşte cuiva de către Dumnezeu să facă ceva ce pare necuvenit şi în loc de ocară şi de mustrare e răsplătit cu bune răsplătiri. Aşa a făcut proorocul Osea, care s-a căsătorit cu o curvă, şi aşa Ilie proorocul, care a ucis din rîvnă pentru Dumnezeu; aşa cei ce la porunca lui Moise au ucis cu săbiile pe părinţii lor. Pe lîngă aceea se spune că pofta şi mînia (iuţimea) aparţin sufletului, fără firea trupului. Şi că acestea sînt patimile lui.

Intrebare : Oare pofta este dupa fire cind se apinde pentru cele dumnezeieşti, sau cînd se află în cele pă-

509. Spre deosebire de învăţătura scolastică, după care starea de cădere e starea de «natura pura» a omului, învăţătura părinţilor are o concepţie foarte înaltă despre natura omului. Pentru că, după ei, omul e prin fire în legătură cu Dumnezeu. O analogie : legătura cu aerul intră în firea omului, întrucît plămînul nu poate funcţiona fără aer.

510. «Foamea, setea, somnul şi cele asemenea nu sînt reproşabile, nici prihănite. Căci şi Domnul nostru le-a primit în trupul Său atotneprihănit şi a flămînzit după patruzeci de zile de post şi a însetat la puţul lui Iacov şi a adormit în corabie. Dar Cuviosul le-a numit prihănite, deoarece sînt urmări ale stricăciunii (coruperii firii)».

511. O lege de oprire şi de osîndire.

512. «Nu sînt de osîndit nicidecum», spune Nichifor Theotoche. Totuşi, întrucît ele reprezintă stări prin care omul ajunge uşor la păcat, satisfăcîndu-le peste trebuinţă, Cuviosul are dreptate să nu le pună în rînd cu stările de priveghere neîncetată, sau de netrebuinţă de hrană a îngerilor, de exemplu.

mînteşti şi în cele trupeşti? Şi pentru ce se umple firea sufletului de rîvnă prin mînie ? Şi pentru ce se numeşte iuţimea (mînia), firească ? Oare pentru că se iuţeşte (se mînie) cineva pentru vreo poftă trupească, sau pentru pizmă, sau pentru slava deşartă ? Sau pentru altele de felul acesta ? Sau pentru cele contrarii acestora ? Să răspundă cel ce poate şi noi îi vom urma.

Răspuns : Dumnezeiasca Scriptură foloseşte adeseori multe nume în înţeles deosebit de cel cuvenit. Cele ce sînt ale trupului le dă ca ale sufletului. Şi iarăşi cele ale sufletului, ca ale trupului. Şi nu le desparte pe acestea. Dar cei înţelepţi înţeleg acestea. La fel, cele ale dumnezeirii Domnului s-au dat ca ale sfîntului Său trup, deşi sînt lucruri care nu se potrivesc firii omeneşti. Şi iarăşi, cele smerite s-au dat ca ale dumnezeirii Lui, deşi sînt ale firii omeneşti[513]. Şi mulţi, neînţelegînd scopul cuvintelor dumnezeieşti, au suferit o lunecare de neîndreptat. Aşa e şi cu cele ale sufletului şi ale trupului. Dacă deci virtutea este în chip firesc sănătatea sufletului, patimile sînt boli ale sufletului, ce intră în fire şi se ivesc în ea şi o scot din sănătatea ei. Deci e vădit că sănătatea există în fire de mai înainte de boala ce-i vine ca ceva ce nu ţine de ea (ca un accident). Şi dacă acestea sînt aşa, precum sînt cu adevărat, virtutea este în suflet în chip firesc. Iar cele ce-i vin ca ceva deosebit (accidentele) sînt în afară de fire.

Întrebare: Patimile trupeşti se zic în chip firesc ale trupului sau ca unele ce-i vin din întîmplare, ca ceva deosebit (prin accident) ? Şi patimile sufletului ce se află în el, pentru legătura lui cu trupul, se zic în chip firesc «ale sufletului», sau într-un înţeles impropriu ?

513. Aceasta, în baza comunicării însuşirilor între cele două firi. Aci autorul se arată iarăşi ca antinestorian, datorită faptului că purtătorul celor două firi este una şi aceeaşi persoană sau ipostas.

Răspuns: Cele ale trupului nu îndrăzneşte să le numească cineva aşa în înţeles impropriu; iar de cele ale sufletului, odată ce se ştie şi se mărturiseşte de toţi că curăţia ţine de suflet în chip firesc, se cuvine să îndrăznească şi să zică că nu ţin de suflet nicidecum în chip firesc. Pentru că boala e a doua după sănătate. Iar a fi una şi aceeaşi fire atît bună cît şi rea este cu neputinţă. Drept aceea neapărat bunătatea premerge răutăţii. Iar cea firească e aceea care există înaintea celeilalte. Pentru că tot lucrul ce se adaugă ca ceva deosebit (ca accident) nu se zice că e din fire, ci ca intrat din afară. Şi orice stări venite şi intrate ca ceva deosebit (ca accident), înseamnă schimbare. Iar firea nu se schimbă, nici nu se strămută.

Toată patima (afectul) ce există pentru un folos s-a dăruit de Dumnezeu. Şi patimile (afectele) trupeşti s-au pus în om spre folosul şi spre creşterea lui. La fel şi cele sufleteşti[514]. Căci cînd trupul e silit să fie în afară de buna sa propăşire prin lipsirea de cele ce-i sînt ale lui şi să urmeze sufletului, el slăbeşte şi se vatămă. Şi cînd sufletul, părăsind cele ce sînt ale lui, urmează trupului, şi el se vatămă, după dumnezeiescul apostol care zice : «Duhul pofteşte împotriva trupului şi trupul împotriva Duhului. Că acestea sînt protivnice întreolaltă» (Gal., 5,17). Deci nimeni să nu hulească pe Dumnezeu că El a sădit patimile şi păcatul în firea noastră. Căci El a pus în firi cele ce fac pe fiecare să crească. Dar cînd se împreună una cu cealaltă, atunci firea nu se află întru ale sale, ci în cele protivnice[514 a].

514. Nu e vorba de patimile rele, ci de cele ce obişnuim să le numim mai degrabă afecte, ca foamea, setea, durerea trupească, care se simt în chip misterios şi de suflet; sau se simt de trup, pentru că se simt şi de suflet. De asemenea întristarea pentru păcat, pentru suferinţa şi moartea unei rudenii, a unui cunoscut. în greceşte se numesc şi ele patimi, pentru că firea e faţă de ele într-o stare de oarecare pasivitate. Nu le pricinuieşte cu voia, ci i se impun fără voie.

514 a. Trupul nu păcătuieşte cînd îşi satisface afectul foamei, nici sufletul, cînd se întristează pentru un păcat, deci cînd fiecare lucrează conform unui afect al său. Dar cînd sufletul e împiedicat de desfătarea

Dar dacă patimile ar fi în suflet în chip firesc, pentru ce s-ar vătăma el de ele ? Pentru că cele ce sînt ale firii nu vatămă firea.

Întrebare: Dar pentru ce patimile trupeşti, care fac să crească trupul şi-l întăresc, vatămă sufletul, dacă nu sînt ale acestuia ? Şi pentru ce virtutea asupreşte trupul, iar sufletului îi pricinuieşte creştere ?

Răspuns : Nu vezi că cele ce sînt în afara firii o vatămă pe aceasta ? Căci fiecare fire, apropiindu-se de împlinirea celor ce sînt ale ei, se umple de veselie. Dar voieşti să cunoşti ce este propriu fiecăreia din firile acestea ? Ia seama că proprii fiecărei firi sînt cele ce o ajută pe ea. Iar cele ce o vatămă îi sînt străine şi intră mai pe urmă din afară în ea. Fiindcă deci se ştie că patimile celor două (ale trupului şi sufletului) sînt protivnice unele altora, tot ce ajută trupului îi dăruieşte lui şi tihnă. Iar cînd sufletul se împărtăşeşte de tihna lui, nu se zice că aceasta ţine în chip firesc de suflet. Căci cele ce sînt în chip firesc ale sufletului pricinuiesc moarte trupului. Totuşi, printr-o întrebuinţare protivnică, moartea aceasta se pune pe seama sufletului, şi din pricina slăbiciunii trupului nu se poate elibera să nu o sufere şi el, întrucît o suferă trupul. Pentru că se împărtăşeşte în chip firesc şi sufletul de cele ce întristează trupul, pentru unirea mişcării lui cu mişcarea trupului printr-o înţelepciune neînţeleasă. Dar deşi ele sînt într-o astfel de părtăşie (comuniune) între ele, totuşi mişcarea unuia e despărţită de mişcarea şi voinţa celuilalt; şi trupul, de duh. Iar

trupului să se întristeze, atunci sufletul săvîrşeşte ceva contrar lui; iar cînd sufletul împiedică trupul să mănînce, pentru cine ştie ce întristare, el împinge trupul spre ceva contrar lui. Sufletul e vătămat cînd e împiedicat de trup să se întristeze. Atunci veselia lui devine o patimă. Dar dacă veselia de păcat ar fi firească în el, nu s-ar vătăma de ea.

firea nu se schimbă, ci fiecare din ele, chiar dacă înclină foarte tare fie spre păcat, fie spre virtute, e mişcată de voia ei. Şi cînd sufletul se ridică din grija trupului, îşi înfloreşte prin duhul în întregime şi cu totul mişcările sale şi înoată în apele cerului în lucruri neînţelese; şi nu îngăduie trupului să se gîndească la cele ale lui, chiar dacă ele se săvîrşesc. Şi dacă trupul se află iarăşi în păcate, cugetările sufletului nu încetează să salte în minte[515].

Întrebare: Ce este curatia mintii ?

Răspuns: Curat cu mintea este nu cel ce nu cunoaşte răul, fiindcă în acest caz ar fi ca un animal; nici cel ce este cu firea în treapta pruncilor; nici cel ce ia masca curăţiei. Ci curăţia minţii era cugetarea ajunsă în cele dumnezeieşti, după lucrarea virtuţilor. Şi nu îndrăznim să spunem că a dobîndit-o cineva aceasta, fără cercarea gîndurilor, pentru că în acest caz n-ar fi îmbrăcat în trup[516]. Căci noi nu îndrăznim să zicem că nu ne este războită sau vătămată firea pînă la moarte. Iar cercarea gîndurilor înseamnă nu a se supune lor, ci a pune începutul luptei cu ele.

515. Rar se mai întîlneşte în vreo scriere patristică o asemenea insistenţă asupra legăturii atît de intime şi de misterioase între suflet şi trup, asupra unirii mişcărilor şi simţirilor lor. Dar totuşi nu le confundă. Avem aci un fel de unire neamestecată, ca în unirea celor două firi în persoana Cuvîntului. Cînd trupul e slăbit şi mortificat printr-o preocupare intensă a sufletului, de cele spirituale, slăbiciunea şi mortificarea trupului o simte şi sufletul. Încît el pe de o parte se bucură de trăirea celor duhovniceşti, pe de alta, suferă de durerile şi ostenelile trupului. Dar şi inversul are loc. Trupul simte în durerile lui mîngîiere de bucuria ce o are sufletul.

516. Curăţia minţii nu-i o minte golită de orice gîndire, ci gîndirea ei adunată în Dumnezeu. La ea nu ajunge cineva fără să treacă şi prin experienţa gîndurilor ispititoare, pentru că în acest caz n-ar fi fost îmbrăcat în trup.

Pricinile mişcării gîndurilor

Mişcarea gîndurilor în om se săvîrşeşte din patru pricini. Întîi din voinţa trupului natural[516a]. Al doilea, din închipuirea de către simţuri a lucrurilor lumii, pe care le aude şi le vede. Al treilea, din obişnuinţele pătimaşe şi din înclinările sufletului, pe care le are în minte. Al patrulea, din atacurile (momelile) dracilor ce ne războiesc prin toate patimile, din pricinile pe care le-am arătat mai înainte. De aceea, omul nu poate pînă la moarte să nu aibă gînduri şi război, cît timp se află în viaţa trupului acesta. Căci judecă tu de poate înceta vreuna din cele patru pricini înainte de izbăvirea de lume şi înainte de moarte; sau de este cu putinţă ca, umblînd sufletul după cele de trebuinţă, să nu fie silit să poftească vreunul din lucrurile lumii[516b]. Iar de e o nebunie să cugete cineva la aşa ceva, pentru că firea are trebuinţă de unele ca acestea, patimile se mişcă în tot cel ce poartă un trup, fie că voieşte, fie că nu voieşte. De aceea e nevoie să se păzească tot omul nu de o singură patimă, ce se mişcă în el vădit şi necontenit, nici de două, ci de mai multe, ca unul ce poartă trup[517]. Cei ce au biruit patimile prin virtuţi, deşi sînt stînjeniţi încă de gîndurile şi de atacurile celor patru pricini, nu sînt înfrînţi de ele, pentru că au putere şi mintea lor este răpită în amintiri bune şi dumnezeieşti.

516 a. Cînd sufletul se ridică din grija trupului, mişcările lui înfloresc prin Duhul, înotînd în apele adînci ale înţelesurilor cereşti. Şi ele nu mai lasă trupul dominat de senzaţia faptelor sale, chiar dacă ele se împlinesc. El mănîncă, respiră, dar ca şi cînd n-ar mînca şi n-ar respira. Voia trupului se împlineşte, dar fără nici o patimă. Şi invers, cînd trupul se mişcă în păcate, sufletul nu încetează să gîndească, dar gîndurile sînt întinate de mişcările păcătoase ale trupului.

516 b. Sînt gîndurile puse în mişcare de foame, de sete, de odihna după osteneală, de durere, de pornirea sîngelui spre împreunări în vederea naşterii de prunci. Toate pot lua forma unor gînduri păcătoase.

517. Patimile se mişcă în om actual, sau ele zac în el potenţial şi totuşi el poate să nu şi le însuşească, poate să păstreze o anumită distanţă faţă de ele, chiar dacă le simte. Aceasta înseamnă că există în om o luptă aproape continuă între eu-ul său şi patimi, sau e necesară o continuă pază.

Întrebare: Prin ce se deosebeşte curăţia minţii de curăţia inimii ?

Răspuns: Altceva este curăţia minţii şi altceva cea a inimii. Mintea este una din simţirile sufletului[518]. Iar inima este cea care cuprinde şi ţine la un loc simţirile dinăuntru[519]. Ea este rădăcina. Şi dacă rădăcina e sfîntă, şi ramurile sînt sfinte. Sau dacă inima se curăţeşte, e vădit că şi toate simţirile se curăţesc. Dacă mintea se îngrijeşte de citirea dumnezeieştilor Scripturi, sau se şi osteneşte puţin în posturi şi privegheri şi liniştiri, va uita de vieţuirea dinainte şi se va curăţi, cînd se va depărta de purtarea întinată. Dar nu va avea curăţia statornică. Căci precum repede se curăţeşte, aşa repede se şi întinează.

Iar inima se curăţeşte prin multe necazuri şi lipsuri şi prin depărtarea de părtăşia cu toate cele din lume şi prin moartea faţă de toate. Iar odată curăţită, nu i se mai întinează curăţia, de lucruri, nici nu se sperie de războaiele mari şi văzute, adică de cele înfricoşătoare. Căci a cîştigat un stomac tare ce poate mistui orice hrană care nu poate fi mistuită de cei slabi. Căci aşa spun doftorii: că fiecare mîncare de carne e greu de mistuit, dar dă multă putere trupurilor sănătoase, cînd o primeşte pe aceasta un stomac tare. Astfel orice curăţie cîştigată repede şi în scurtă vreme şi cu puţină osteneală repede se şi pierde şi se întinează. Iar cură-

518. Este o definiţie a minţii, conformă cu toată gîndirea părinţilor. Cel mai mult e concepută aşa de Sfîntul Isaac Sirul şi de sfîntul Simeon Noul Teolog. Mintea e simţire, deci e şi înţelegere. E un simţ înţelegător, pentru că intră în contact cu realităţile nesupuse simţurilor trupeşti. Dar întrucît sînt realităţi inteligibile, adică pline de înţelesuri, în contactul cu ele mintea sesizează, primeşte în ea sensurile lor, care sînt totodată realităţi. Subiectul uman e o bogăţie de sensuri. Dar el e sesizat de altul prin întîlnire, prin comunicare între el şi acel alt subiect.

519. Deci inima e mai pătrunzătoare decît mintea. Ea nu sesizează mai mult înţelesul realităţilor inteligibile, ca mintea, ci în mod deplin toată realitatea lor (viaţa, puterea, armonia, etc.).

ţia cîştigată prin multe necazuri şi zidită în vreme îndelungată nu se înfricoşează de vreun atac mic în vreo părticică oarecare a sufletului. Căci Dumnezeu îl întăreşte. Lui fie slava în veci! Amin.

CUVÎNTUL LXXXIV

Despre vederea firii celor netrupeşti. Prin întrebări şi răspunsuri

Întrebare: În cîte feluri deosebite primeşte firea omenească vederea firii celor netrupeşti ?

Răspuns : În trei feluri deosebite [520] prinde simţirea firii omeneşti orice fire necompusă şi subţire a trupurilor duhovniceşti[521]: sau în grosimea ipostasului în fiinţă; sau în subţirimea ipostasului în afară de fiinţă; sau prin contemplarea adevărată, care este contemplarea fiinţială[521a].

520. «Simţirea fiinţelor nemateriale o primeşte firea omenească în trei feluri. Prin simţirea trupului, ca patriarhul Avraam, la stejarul Mamvre, pe cea a Celor trei Ipostasuri mai presus de fiinţă, ca Lot, pe cea a celor găzduiţi de el în Sodoma, etc... Pe aceştia i-au văzut îmbrăcaţi într-o fiinţă oarecare îngroşată şi materială şi avînd înfăţişare şi chip omenesc... Prin vederea sufletului, ca Isaia pe Cel ce şedea pe un tron înalt şi ridicat, pe Serafimii cu şase aripi din jurul Lui şi pe unul din Serafimi trimis la el; ca Daniel pe Cel vechi de zile ; şi ca Iezechiel, pe îngerii strălucitori. Ei au văzut acestea în oarecare ipostas subţire şi nematerial... Şi prin puterea înţelegerii. Acest ultim mod nu e nimic altceva, socotesc, decît vederea înţelegătoare a minţii, prin care cei ce au ajuns la măsura virtuţii s-au obişnuit să-şi înalţe uneori cugetarea de la pămînt şi de la cele pămînteşti la contemplarea duhurilor drepţilor, alteori a ierarhiilor îngerilor, alteori şi a Însuşi Împăratului Cel prea înalt al slavei. Pe aceasta, Cuviosul a numit-o contemplare adevărată şi fiinţială. Primul chip nu atîrnă de noi. Căci vederile prin simţuri se săvîrşesc prin bunăvoinţa lui Dumnezeu. Iar al doilea şi al treilea atîrnă de noi. Căci sufletul şi voia noastră trebuie să conlucreze cu voia lui Dumnezeu, ca vederile sufletului şi înţelegerile minţii să se producă. Acestea le spune Cuviosul, în continuare».

521. «Trupuri duhovniceşti» numeşte înseşi fiinţele netrupeşti şi nemateriale ,pe care le-a numit şi fire necompusă.

521 a. Nu ştim ce înseamnă această contemplare fiinţială; se pare că e o contemplare a realităţii spirituale în ea însăşi, neîmbrăcată în chipuri, printr-o comuniune deplină cu ea. In acest om nu mai lucrează decît Duhul Sfînt.

Pentru primul fel au putere simţurile [522] În al doilea fel vede sufletul cu partea cea mai de la margine a lui. Iar în al treilea fel, vede înţelegerea, prin puterea ei. Şi pentru amîndouă felurile din urmă au putere voinţa şi înţelegerea. In cele ce atîrnă de voinţă şi de cele de laudă ale sufletului şi de Acela care Se uneşte cu acestea [523], voinţa este pricina cea dintîi. Şi aceste vederi sînt nepoatele libertăţii [524], deşi, atunci cînd o cere trebuinţa, libertatea si voinţa intră în starea de linişte şi se opresc, avînd loc acum numai lucrarea dumnezeiască. Atunci cele două vederi arată ca una singură şi cunoaşterea adevărată se săvîrşeşte fără voia celui ce primeşte. Pentru că simţurile primesc toate cele cu care se întîlnesc fără voinţă [524a]. În aceste trei chipuri îşi împlinesc slujba lor Sfintele Puteri în părtăşie (în comuniune) cu noi, spre învăţarea noastră şi spre întemeierea vieţii noastre [525].

Însă dracii necuraţi nu pot mişca în noi decît numai cele două feluri (dintîi), cînd se apropie de noi spre pierzanie, nu spre folos. În al treilea fel nu se pot apropia de noi ca să ne amăgească. Pentru că dracii nu au nicidecum putere să mişte în noi gîndurile fireşti în

522 Şi acest fel de vederi prin simţuri are loc datorită faptului că simţurile sînt străbătute de puterea Duhului Sfînt.

523 Dacă vederile prin simţuri atîrnă numai de lucrarea lui Dumnezeu, cele două moduri de cunoaştere din urmă atîrnă de împreună- lucrarea voinţei omeneşti şi a lui Dumnezeu (sînt rezultatul sinergiei).

524 Intîi e libertatea, apoi lucrarea de curăţire a voinţei (care e fiica libertăţii) şi apoi cunoaşterea în cele două feluri din urmă, care sînt nepoatele libertăţii. Nichifor Theotoche dă această explicare : «Libertatea mişcă voinţa, iar voinţa, sufletul şi cugetarea, spre contemplare. Iar în vremea contemplării, libertatea şi voinţa se liniştesc, iar sufletul şi cugetarea lucrează». Mai bine-zis, după ce se opreşte voinţa şi libertatea, lucrează sau vede prin noi Duhul însuşi.

524 a. Aşa cum simţurile din afară văd lucrurile fără voia lor, aşa văd şi simţurile sufletului cele nemateriale fără voia lor. Atunci cele două vederi arată ca una singură, sau, cum zice Theotoche, lucrarea noastră şi lucrarea Duhului sînt ca una singură. Vederea noastră s-a pătruns întreagă de vederea Duhului.

525 In aceste trei feluri de vedere, sau de cunoaştere, lucrăm nu numai noi, sau numai Duhul, ci şi puterile îngereşti, cînd le cunoaştem pe ele, sau, cu ajutorul lor, şi pe Dumnezeu.

cugetare. Căci e cu neputinţă fiilor întunericului să se apropie de lumină[526]. Dar sfinţii îngeri au puterea să biruiască şi să lumineze. Căci aceia sînt stăpînitorii şi născocitorii înţelesurilor mincinoase, sau ai nepoţilor întunericului. Astfel de la cei ce luminează sufletul primeşte lumină; iar de la cei întunecaţi, întuneric.

Întrebare: Şi care este pricina că acelora li s-a dat, iar acestora nicidecum (al treilea chip) ?

Răspuns : Fiecare din aceşti învăţători vede mai întîi în sine priceperea pe care o învaţă şi o află şi o primeşte şi o gustă şi apoi o poate preda şi celor pe care-i învaţă. Dascălii cei dintîi predau mai departe cunoştinţa amănunţită a lucrurilor din cunoştinţa lor sănătoasă. Ei sînt aceia care pot pricepe de la început cu o înţelegere ascuţită a minţii atotascuţite şi preacurate. Iar dracii au repeziciune, dar nu lumină[527]. Şi altceva este repeziciunea şi altceva lumina. Cea dintîi fără cea de a doua duce la pierzare pe cel ce o are[528]. Aceasta face să apară ca adevărată nălucirea adevărului[529]. Pentru că numai lumina arată adevărul lucrurilor şi ea se înmulţeşte şi se micşorează pe măsura vieţuirii[530].

526. Cugetarea e, prin înseşi gîndurile ei naturale, lumină. Dracii nu pot pune în mişcare lumina din noi.

527. Sînt şi oameni care prind repede ce li se spune şi ripostează prompt, dar nu prind decît suprafaţa celor ce se spun, nu adîncimea şi complexitatea lor. Reţin o singură latură din ce se spune, sau un rezumat superficial. De aceea fac impresia de «deştepţi», dar nu sînt deştepţi de fapt. Aşa sînt şi dracii. Tainele adînci ale existenţei le rămîn ascunse. Lunecă cu repeziciune pe suprafaţa vastă a realităţii, dar nu pătrund dimensiunile ei nesfîrşite în adîncime.

528. E o rapiditate de înţelegere, dar fără profunzime, şi aproape numai în slujba criticii. De aceea pierde pe cel ce o are.

529. «Statuia adevărului». Altceva e omul viu şi altceva, statuia moartă şi goală pe dinăuntru, constatatoare din coaja de aramă, care imită la suprafaţă ipostasul viu al omului. Sfîntul Isaac dă ca pricină a considerării nălucirii adevărului ca adevărul real, repeziciunea superficială cu care priveşte cineva realitatea. Aceasta e proprie dracilor şi oricărui om care priveşte repede, dar superficial, realităţile. E o repeziciune care vine şi din nerăbdarea de a trăi realitatea cu toată fiinţa.

530. Numai lumina arată adevărul lucrurilor. Dar lumina aceasta ţine de lucrurile însele, sau şi de ele. Şi pentru a o vedea, trebuie trăite în realitatea lor, deşi o au şi cei ce sînt într-o concordanţă cu ele. Adevărul

Sfinţii îngeri revarsă în noi din cunoştinţa lor despre mişcările lucrurilor, din cunoştinţa pe care o gustă şi o înţeleg ei mai întîi şi apoi ne-o predau şi nouă. Dascălii de al doilea[531] de asemenea mişcă în noi cunoştinţa despre mişcarea lucrurilor pe măsura cunoştinţei lor. Căci nu sînt siliţi să mişte în noi gînduri drepte despre cele ce nu şi le amintesc[532]. Totuşi crede, precum am spus mai înainte, că nici dacă am fi în stare noi să primim, n-ar putea ei să ne înveţe pe noi adevărata vedere, deşi au fost în ea de la început. Şi iarăşi fiecare din ei, după iconomia în care e rînduit, îndeamnă pe cei pe care îi învaţă fie spre acestea, fie spre cele protivnice.

Iar eu ştiu cu adevărat că mintea noastră poate să se mişte şi fără mijlocirea sfinţilor îngeri, de la sine, spre bine, fără să fie învăţată. Dar cunoştinţa celor rele nu o primesc simţurile fără mijlocirea dracilor, nici nu se mişcă în ele. Şi nu pot lucra răul de la sine. Căci binele e sădit în fire, iar răul, nicidecum[533]. Tot ce e străin şi intră din afară în firea noastră are nevoie de un mijlocitor pentru primirea cunoştinţei lui[533a]. Dar ceea ce răsare din lăuntru se mişcă în fire fără să fi fost învăţat, fie cît de puţin. Şi dacă aşa este firea, e cu putinţă să se mişte spre bine de la sine, e cu putinţă creşterea ei şi lumina, fără contemplarea (vederea) îngerilor. Dar aceştia sînt învăţătorii noştri, precum sînt

întreg îl cunosc numai aceia care trăiesc realitatea adevărată ; îl cunosc numai cei ce trăiesc în ea, sau o au în ei. Şi cu cît mai mult trăiesc în ea, cu atît cunosc mai mult lumina realităţii respective, sau adevărul ei şi nu o nălucire a lui.

531. Dascălii de al doilea sînt dracii.

532. Theotoche însuşi spune că aceşti dascăli de al doilea sînt dracii. De aceea modifică textul în care se spune : «Ei sînt siliţi să mişte în noi gînduri drepte despre lucrurile de care nu-şi amintesc». Modificarea lui ne-am însuşit-o şi noi. Dar nu numai dracii, ci şi oamenii fără experienţa lucrurilor profunde fac acelaşi lucru cînd voiesc să ne înveţe.

533. Sfîntul Isaac e foarte optimist în înţelegerea firii umane.

533 a. «Străin ce intră din afară» numeşte aici răul. Aceasta o învaţă firea prin mijlocirea demonilor, nu se mişcă în fire de la sine. Sfîntul Isaac afirmă mereu aceeaşi viziune optimistă a firii noastre.

şi unii altora. Cei mai de jos au învăţătura de la cei ce caută spre ei şi au lumina în chipul acesta şi aşa unii se ridică prin alţii, pînă ce ajung la acea treaptă, care are ca învăţătoare pe Sfînta Treime. De aceea acea primă treaptă îndrăzneşte să spună că nu are lumina de la sine, ci are ca învăţător pe Mijlocitorul Iisus, de la Care o primeşte şi o dă celor mai de jos.

Dar eu socotesc că mintea noastră are o putere naturală, de a se mişca spre contemplarea (vederea) dumnezeiască[534]. Şi sîntem deopotrivă prin dorinţa aceasta cu toate firile cereşti, întrucît şi în noi şi în ele se mişcă harul[535]. Dar totuşi e lucru străin prin fire,

534. Aici pare să afirme ceea ce neagă mai departe. Căci mai departe zice : «E străin prin fire minţii omeneşti şi îngereşti». Deci, ce trebuie să zicem decît că vorbind de puterea naturală, înţelege pe cea întărită prin har. Căci zice : «Întrucît se mişcă în noi şi în ele harul». Firea minţii poate să primească harul, cu puterea căruia se mişcă spre contemplarea lui Dumnezeu cel infinit. Deci contemplarea lui Dumnezeu e şi după fire şi mai presus de fire. E după fire, întrucît firea e capabilă de împlinirea acestui fapt, fiind întărită de har ; e mai presus de fire, întrucît nu poate face aceasta numai prin simpla putere a firii.

Mai departe iarăşi zice : «In toate cele raţionale, în cele dintîi şi în cele de la mijloc, nu se mişcă contemplarea după fire, ci prin har; în toate cele ce sînt (create), atît în cele cereşti, cît şi în cele pămînteşti». Deci după acest cuvînt (fie că înţelegem prin cele dintîi şi prin cele de la mijloc cetele mai de sus şi cele mai de jos ale îngerilor, fie prin cele dintîi pe îngeri, iar prin cele de la mijloc pe oameni) nimic din cele create nu poate contempla mintea prin fire. Dar adaugă : «Nu firea a înţeles aceasta, ca pe celelalte lucruri». După acest cuvînt, sînt unele lucruri ce pot fi înţelese prin puterea firii. Dar care sînt acestea? Căci doar a spus: «In toate cele ce sînt (create), în cele cereşti şi în cele pămînteşti». «Pămînteşti» socotesc că numeşte fie pronia şi iconomia atotiubitorului Dumnezeu întinsă peste toate cele pămînteşti, fie firea făpturilor Lui materiale. Căci care dintre îngeri sau oameni ar putea cunoaşte judecăţile proniei lui Dumnezeu numai prin puterea firii ? «O, adîncul bogăţiei şi al înţelepciunii şi al cunoştinţei lui Dumnezeu — strigă Pavel —, cît de nepătrunse sînt judecăţile Lui şi de neumblate căile Lui! Că cine a cunoscut mintea Domnului ? Sau cine a fost sfetnicul Lui?» (Rom., 11, 33). La fel şi firea făpturilor, nu numai a oamenilor, ci şi a îngerilor, le este poate neînţeleasă. Iar prin «celelalte ale lucrurilor» înţeleg întrebuinţarea meşteşugită a însuşirilor lor morale, omeneşti, care pot fi înţelese de cei cu firea raţională călăuziţi de lumină.

535. Firea omenească şi îngerească e bună, se mişcă de la sine spre bine, spre Dumnezeu, dar aceasta pentru că foloseşte totodată ceea ce are, cu ajutorul lui Dumnezeu, pentru că are o înrudire cu Dumnezeu şi este în corelaţie — măcar implicită — cu El. Olivier Clement, după ce reproduce cuvîntul lui Dostoievschi că «omul nu poate conserva chipul său

minţii omeneşti şi îngereşti. Pentru că contemplarea dumnezeirii nu se numără printre celelalte contemplări. Pe de altă parte în toate cele raţionale, în cele dintîi şi de la mijloc, nu se mişcă contemplarea după fire, ci prin har, în cele ce sînt (create), atît în cele cereşti, cît şi în cele pămînteşti. Şi nu prin fire a înţeles aceasta, ca celelalte ale lucrurilor.

Contemplarea cu mintea, în care se mişcă treapta şi vederea celor cereşti [536], nu era în puterea lor înainte de venirea lui Hristos în trup. Deci nu puteau intra înainte de aceea în aceste taine. Dar cînd S-a întrupat Cuvîntul, li s-a deschis lor uşa în Iisus, cum zice Apostolul [537].

Dar chiar dacă ne curăţim, eu socotesc, ceea ce este şi adevărat, că noi oamenii cu gîndurile noastre nu ne putem apropia de descoperirile şi cunoaşterile care ne conduc spre contemplarea (vederea) aceea veşnică, care este cu adevărat descoperirea tainelor, fără mijlocirea acelora. Căci nu are mintea noastră o astfel de putere, cît au fiinţele de sus, care primesc în chip nemijlocit de la Cel veşnic descoperirile şi vederile. Dar şi ele o primesc în icoană şi nu în chip descoperit. Şi mintea noastră la fel. Şi fiecare treaptă o primeşte prin predare de la alta, pe temeiul unei iconomii şi cunoaşteri ce coboară de la cea dintîi la a doua şi aşa mai

uman decît atîta timp cît crede în Dumnezeu», adaugă: «noi spunem mai modest, cît rămîne capabil de a se transcende spre întîlnirea cu misterul. Dacă această întîlnire e pierdută, dacă această mişcare de depăşire nu se mai poate produce, faţa (umană) pierde centrul ei de gravitaţie spirituală, această deschidere pentru cealaltă lume, în raport cu care se ordonează» (*Le visage interieur,* Paris, Stock, 1978, p. 19).

536. Dar se poate înţelege şi despre îngeri. Nici ei n-au cunoscut aşa de mult tainele lui Dumnezeu, înainte de întruparea Cuvîntului (Ef., 3, 10).

537. Apostolul Pavel zice în I Cor., 16, 9 : «Mi s-a deschis o uşă mare» ; în II Cor., 2, 12 : «Cînd am venit în Troada pentru Evanghelia lui Hristos, mi s-a deschis o uşă în Domnul» ; iar în Col., 4, 3, zice : «Rugaţi-vă şi pentru noi ca Dumnezeu să ne deschidă nouă uşa pentru a grăi taina lui Hristos, pentru care am fost legat». Cine propovăduieşte, dar şi cel ce se curăţeşte, vede deschizîndu-se în faţa lui uşi mereu noi în bogăţia de înţelesuri ale lui Hristos.

departe pînă ce trece taina la toate treptele[538]. Dar multe taine se opresc la prima treaptă şi nu trec la alta. Căci nu pot primi celelalte trepte mărimea tainei fără să o primească de la aceea. Şi unele din taine, ieşind de la prima treaptă, se descoperă numai celei de a doua şi acolo se păzesc în tăcere[539], iar alte trepte nu le înţeleg pe acelea. Şi unele trec pînă la a treia şi a patra. Şi aşa are loc o creştere şi o scădere în descoperirile ce vor fi văzute de sfinţii îngeri. Şi dacă cu acelea se petrece aşa, cu atît mai mult nu putem noi să primim asemenea taine fără mijlocire.

Deci de la ei (de la îngeri) cade în mintea sfinţilor simţirea descoperirii oricărei taine; şi aceasta cînd e îngăduit de Dumnezeu să se descopere de la treaptă la treaptă, de la cea mai de sus, pînă la cea mai de jos, şi în felul acesta, cînd e îngăduit să ajungă ceva prin consimţirea dumnezeiască pînă la firea omenească, la cei vrednici din totdeauna. Prin ei primesc sfinţii lumina vederii pînă în slăvita veşnicie, taina neînvăţată; şi ei, unii de la alţii. Căci sînt «duhuri slujitoare trimise la cei ce sînt în pregătire să ajungă moştenitori ai vieţii» (Evr., 1, 14). Dar în veacul viitor această rînduială va înceta. Căci atunci nu va mai primi unul de la altul descoperirea slavei lui Dumnezeu spre bucuria şi veselia sufletului.

538. Totul corespunde cu ceea ce scrie Dionisie Areopagitul în *Ierarhia cerească* (cap. I). Chiar şi cele dintîi trepte îngereşti primesc vederea lui Dumnezeu «în icoană», în care e ceva potrivit firii lor. Dar sînt şi ele înseşi, prin firea lor, «chip» sau «icoană» a infinitei Persoane sau comuniuni interpersonale dumnezeieşti. E în aceasta şi o deschidere spre infinitatea dumnezeiască, dar şi o caracterizare a ceea ce primesc din ea prin firea lor.

539. Fiecare treaptă, cît e pe măsura ei. Deci cea dintîi nu poate transmite alteia tot ce a primit, ci păstrează o parte în tăcere, în meditaţia proprie, neputînd-o primi treptele de mai jos. Dar şi din tăcerea treptei de mai sus învaţă ceva treapta de mai jos. Vede în tăcerea ei un mister care depăşeşte înţelegerea ei. Chiar în faţa fiecărui om se vede şi o tăcere, o neputinţă de a comunica tot ce trăieşte în sine, dar în care e scufundat el însuşi. Despre această tăcere grea de înţelesuri negrăite a vorbit Olivier Clement în cartea citată.

Ci fiecăruia i se va da de la sine (prin sine) ceea ce e potrivit cu vrednicia sa, de la Stăpînul, după măsura însuşirilor celor bune ale lui; şi nu va primi darul de la altul, ca aici. Căci acolo nu mai e nici cel ce învaţă, nici cel ce e învăţat, nici cel ce are nevoie să-şi împlinească lipsa lui de la altul. Pentru că Unul este Dătătorul, dăruind în chip nemijlocit celor în stare să primească. Şi de la El vor primi cei ce primesc veselia cerească. Acolo vor înceta treptele celor ce învaţă şi ale celor ce sînt învăţaţi şi tăria dorinţei lor va atîrna de Cel Unul.

Iar eu zic că cei chinuiţi în gheenă vor fi biciuiţi de biciul iubirii. Şi ce chin mai amarnic şi mai cumplit este decît chinul dragostei! Adică cei ce simt că au greşit faţă de dragoste suferă acolo un chin mai mare decît orice chin, fie el cît de înfricoşător. Căci tristeţea întipărită în inimă de păcatul faţă de dragoste e mai ascuţită decit orice chin.

E nebunie să socotească cineva că păcătoşii se lipsesc în gheenă de dragostea lui Dumnezeu. Dragostea este odrasla cunoştinţei adevărului, care, după mărturisirea de obşte, s-a dat tuturor. Dar dragostea lucrează prin puterea ei în două feluri: pe păcătoşi îi chinuieşte, cum se întîmplă şi aici unui prieten din partea prietenului; iar pe cei ce au păzit cele cuvenite îi veseleşte[540]. Şi aceasta este, după judecata mea, părerea de rău sau chinul din gheenă. Dragostea îmbată însă sufletele fiilor de sus, cu desfătarea ei.

Întrebare: A fost întrebat oarecare: cînd cunoaşte cineva că a dobîndit iertarea păcatelor sale ?

Răspuns: Şi a răspuns lui: cînd va simţi în sufletul lui că le-a urît pe acestea cu desăvîrşire din toată

540. Te chinuieşte conştiinţa că n-ai răspuns cum se cuvine iubirii prietenului, nădejdii puse de iubirea lui în tine, sau nădejdii altora, care apelau la iubirea ta.

inima[541]; şi cînd în cele arătate ale lui, nu se cîrmuieşte pe sine în chip protivnic (lui Dumnezeu). Unul ca acesta s-a încredinţat că a dobîndit de la Dumnezeu iertarea greşelilor celor născute din păcat, ca cel ce şi-a urît păcatul potrivit mărturiei conştiinţei pe care a cîştigat-o în sine, după cuvîntul Apostolului: «Cugetul ce nu se osîndeşte este martorul lui însuşi» (Rom., 2,15, după înţeles). Fie ca şi noi să dobîndim iertarea păcatelor noastre prin harul şi iubirea de oameni a Părintelui Celui fără de început, împreună cu a Unuia Născut Fiului Său şi cu a Sfîntului Duh, Căruia se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL LXXXV

Despre felurite teme. Prin întrebări şi răspunsuri

Întrebare: Cu ce legătură este legată inima omului, ca să nu alerge spre cele rele ?

Răspuns : Prin aceea că urmează totdeauna înţelepciunii şi sporeşte în învăţătura vieţii. Căci altă legătură mai tare nu se găseşte pentru neorînduiala cugetării.

Întrebare : Pînă la ce hotar doreşte să ajungă cel ce urmăreşte înţelepciunea ? Şi cînd se desăvîrşeşte învăţătura lui ?

Răspuns: Este cu neputinţă să ajungă cineva în înaintarea lui la un astfel de hotar. Că şi sfinţii sînt cu lipsuri în privinţa desăvîrşirii ei. Călătoria înţelepciunii nu are sfîrşit. Cel ce o urmăreşte se înalţă pînă se uneşte cu Dumnezeu. Şi acesta e semnul ei: că înţelegerea ei este fără margine. Pentru că înţelepciunea este Dumnezeu însuşi.

541. Trebuie să te fi dezlipit tu însuţi sufleteşte de păcatele tale, ca să te dezlipească şi Dumnezeu de ele ; sau în aceasta simţi că Dumnezeu însuşi te-a dezlipit de ele. E şi aci o aplicare a sinergiei.

Întrebare: Care este cea dintîi cărare şi începătură care ne ajută să ne apropiem de înţelepciune ?

Răspuns : A urmări cu toată puterea înţelepciunea lui Dumnezeu şi a ne sîrgui din tot sufletul în urmărirea ei pînă la sfîrşit şi a fi gata să ne dăm şi viaţa noastră cînd trebuie să ne lepădăm de ea şi să o aruncăm de la noi pentru dragostea lui Dumnezeu.

Întrebare: Cine se poate numi cu dreptate înţelept ?

Răspuns: Cel ce înţelege cu adevărat că viaţa aceasta are un hotar, pentru că acela poate pune un hotar greşelilor lui. Căci care cunoştinţă, sau înţelegere e mai mare ca aceea de a se înţelepţi cineva, ca să iasă din viaţa aceasta întru nestricăciune, neavînd vreo parte pîngărită de dulceaţa ei ? Nu e în lume un om mai fără de minte decît acela care, subţiindu-şi gîndurile lui ca să pătrundă în tainele tuturor făpturilor şi îmbogăţindu-se prin cercetare şi înţelegere întru toată cunoştinţa, îşi are în acelaşi timp sufletul întinat de murdăria păcatului şi n-a dobîndit mărturia nădejdii lui, dar socoteşte totuşi că a ajuns la limanul neîndoielii. Pentru că faptele lui nu l-au dus decît pînă la nădejdea în lumea aceasta, în drumul lui neîncetat spre ea.

Întrebare: Cine este cel mai tare întru adevăr ?

Răspuns: Cel ce-şi păstrează voia bună în necazurile vremelnice, în care se ascunde viaţa şi slava biruinţei lui şi nu pofteşte viaţa în lăfăială, în care se ascunde mirosul ruşinii. Acesta a aflat paharul suspinului, care l-a adăpat în toată vremea.

Întrebare: Ce vatămă, aşadar, în călătoria spre Dumnezeu, pe cel ce se abate de la faptele bune din pricina ispitelor ?

Răspuns: Nu se poate apropia cineva de Dumnezeu fără necaz şi nu poate păzi dreptatea sa neschimbată fără El. Şi de va opri lucrurile care sporesc necazul, va opri şi pe cele ce păzesc dreptatea lui şi se va afla ca o comoară nepăzită şi ca un luptător dezarmat şi ca o corabie lipsită de vîslele ei şi ca un rai al cărui izvor de apă a secat.

Întrebare: Cine este cel luminat în gîndurile lui ?

Răspuns: Oricine a ajuns să afle amărăciunea ascunsă în dulceaţa lumii şi a împiedicat gura sa ca să bea din acest pahar şi cercetează cele privitoare la mîntuirea sufletului său şi nu se opreşte din drum pînă ce nu se va despărţi de lumea aceasta; oricine închide simţurile lui, ca să nu intre în el dorinţa vieţii acesteia şi să fure din el comorile ascunse ale vieţii.

Întrebare: Ce este lumea ? Şi cum o cunoaştem pe ea ? Şi ce vatămă pe cei ce o iubesc pe ea ?

Răspuns : Lumea este o ispititoare, care atrage prin poftirea frumuseţii ei pe cei ce o văd, la dorirea ei (pătimaşă). Şi cel ce a fost prins în parte de dorinţa ei şi s-a împreunat cu ea nu mai poate scăpa din braţele ei pînă nu-l va dezbrăca pe el de viaţa lui. Şi cînd îl va dezbrăca pe el de toate şi-l va scoate din casa lui în ziua morţii lui, atunci o va cunoaşte că este o amăgitoare şi o înşelătoare. Iar cînd cineva se nevoieşte să iasă din întunericul lumii, cît încă rămîne ascuns în ea, nu poate vedea împletiturile ei. Şi ea îi stăpîneşte nu numai pe ucenicii ei şi pe fiii ei şi pe cei legaţi în lăuntrul ei, ci şi pe cei neagonisitori, pe nevoitori, pe cei ce au rupt legăturile ei şi s-au ridicat deasupra ei. Căci a început să-i vîneze pentru lucrurile ei în felurite chipuri şi calcă peste ei şi-i pune sub picioarele ei.

Întrebare: Ce să facem trupului cînd îl învăluie durerea şi povara; cînd i se moleşeşte voinţa ce se naşte din dorinţa binelui şi din tăria cea dintîi a lui ?

Răspuns: Unora li se întîmplă des aceasta: o jumătate a lor a ieşit pe urmele Domnului şi o jumătate a rămas în lume şi inima lor nu s-a rupt de cele de aici, ci s-au împărţit în lăuntrul lor. Şi uneori privesc înainte, alteori, înapoi. Precum socotesc, înţeleptul îi îndeamnă pe cei astfel împărţiţi şi apropiaţi de calea Domnului, zicîndu-le : «Să nu te apropii de ea cu două inimi, ci apropie-te de ea ca cel ce samănă şi ca cel ce seceră» (Inţ. Sir., 1,27). Iar Domnul, cunoscînd pe cei ce nu s-au lepădat cu desăvîrşire de lume, ci sînt încă împărţiţi şi întorşi cu mintea, mai bine zis cu gîndul, la cele dinapoi, pe motivul fricii de necazuri şi pentru că n-au aruncat încă de la ei pofta trupului, şi voind să depărteze de la ei moleşeala cugetului, le-a spus un cuvînt hotărît: «Oricine voieşte să vină după Mine să se lapede mai întîi de sine» şi cele următoare (Mt., 16,24).

Întrebare: Ce înseamnă să se lapede cineva de sine ?

Răspuns: Precum cel ce s-a pregătit să se suie pe cruce nu mai ţine în cugetarea sa decît gîndul morţii şi porneşte ca un om ce nu se gîndeşte să mai aibă vreo părticică din viaţa veacului acesta, aşa e şi cel ce voieşte să împlinească ceea ce s-a spus. Căci crucea este voinţa care e gata să primească orice necaz. Şi cînd a voit să ne înveţe iarăşi de ce trebuie să facem aşa, Domnul a zis : «Cel ce voieşte să vieţuiască în lumea aceasta se va pierde pe sine din viaţa adevărată; iar cel ce se pierde aici pentru Mine se va afla pe sine acolo» (Mt., 10,39). Acesta e cel ce păşeşte pe calea crucii şi-şi pune paşii săi pe ea.

Cel ce se îngrijeşte de viaţa aceasta s-a pierdut căzînd din nădejdea prin care a pornit spre suferirea ne-

cazurilor. Pentru că grija aceasta nu-l lasă să primească necazul pentru Dumnezeu, ci-l atrage pe încetul din stăruirea în el şi-l scoate din mijlocul luptei pentru viaţa cea fericită şi face să crească în el gîndul acesta, pînă ce-l biruieşte. Dar cel ce-şi pierde sufletul său pentru Mine în cugetarea sa din dorul de Mine, se păstrează nevinovat şi nevătămat pentru viaţa de veci. Aceasta înseamnă cuvîntul: «Cel ce-şi pierde sufletul său pentru Mine afla-l-va pe el». Deci pregăteşte-ţi de aici, din tine însuţi, sufletul prin pierderea ta desăvîrşită din viaţa de aici. Şi de te pierzi de aici pe tine, din viaţa aceasta, Domnul îţi va spune ţie în acest înţeles : «Şi-ţi voi da ţie viaţă veşnică, precum ţi-am făgăduit» (In, 10,21). Iar de vei rămîne în viaţa aceasta, îţi voi arăta aici făgăduinţa Mea cu fapta şi te voi încredinţa de bunătăţile viitoare. Şi să ştii că afli viaţa veşnică atunci cînd dispreţuieşti viaţa aceasta. Şi cînd intri în luptă pentru pregătirea aceasta, sînt dispreţuite în ochii tăi toate cele socotite dureroase şi pricinuitoare de necaz. Căci cînd mintea se pregăteşte astfel, nu mai are luptă, nici necaz în vremea primejdiei de moarte. De aceea trebuie să ştii cu dinadinsul că de nu va urî omul viaţa lui în lume din dorinţa vieţii viitoare şi fericite, nu poate răbda nicidecum necazurile şi durerile de tot felul care vin asupra lui în fiecare ceas.

Întrebare : In ce chip taie omul obişnuinţa cea dintîi a lui şi se obişnuieşte pe sine cu viaţa de sărăcie şi de nevoinţă ?

Răspuns : Trupul nu se înduplecă să trăiască fără cele de trebuinţă, cît timp rămîne legat de pricinile desfătării şi moleşelii. Şi mintea nu-l poate înfrîna de la acestea, pînă ce trupul amintit nu se va înstrăina de la toate cele ce pricinuiesc trîndăvia lui. Căci atunci cînd are în faţă priveliştea desfătării şi a lucrurilor şi

vede aproape în fiecare clipă pricinile moleşelii, se stîrneşte în el pofta lor fierbinte şi aceasta îl aţîţă de parcă l-ar arde.

De aceea cu multă dreptate Mîntuitorul a poruncit celui ce s-a hotărît să-l urmeze, să se golească de toate şi să iasă din lume. Pentru că mai întîi omul trebuie să arunce pricinile moleşelii de la el şi apoi să se apuce de lucru. Şi Însuşi Domnul, cînd a început să se lupte cu diavolul, s-a luptat cu el în pustiul cel mai uscat. Iar Pavel îndeamnă pe cei ce iau crucea lui Hristos să iasă din cetate : «Să ieşim împreună cu El, zice, în afară de cetate, şi să luăm ocara Lui, că a pătimit în afară de cetate» (Evr., 13,12).

Căci cînd se desparte cineva de lume şi de cele ale ei, uită repede obişnuinţa şi vieţuirea lui de mai înainte şi nu se osteneşte vreme îndelungată pentru desfacerea lui de acestea. Iar prin apropierea lui de lume şi de lucrurile ei, îşi moleşeşte repede tăria cugetării lui. De aceea, trebuie să ştim că desfacerea aceasta mult ajută şi conduce spre înaintare în lupta cea mîntuitoare a nevoinţei.

Se cuvine deci şi e de mult ajutor ca în lupta aceasta chilia călugărului să fie în sărăcie şi în lipsuri; ca ea să fie goală şi lipsită de toate cele ce pot mişca în el pofta spre tihnă. Căci cînd pricinile moleşelii sînt departe de om, el nu se primejduieşte în războiul îndoit: în cel dinăuntru şi în cel dinafară. Şi astfel biruieşte mai fără osteneală omul ce se află departe de cele ce îndeamnă la plăcere, decît cel ce are aproape de el cele ce-l mişcă spre pofte. Aci lupta e îndoită.

Căci cînd e lipsit omul de ceea ce e de trebuinţă pentru susţinerea sălaşului său[542], dispreţuieşte cu uşurinţă ceea ce este de trebuinţă şi nu priveşte la aceea cu poftă nici în vremea cînd are nevoie de o mică împărtăşire de ea şi trupul se mulţumeşte cu puţin şi

542. Poate e vorba de trup.

pe acest puţin îl vede lîngă sine ca uşor de dispreţuit şi nu se apropie de mîncare pentru dulceaţa ei, ci pentru ca să ajute şi să întărească firea.

Aceste purtări îl ridică pe cineva uşor la nevoinţa susţinută de o gîndire lipsită de necaz şi de întristare. Se cuvine deci călugărului sîrguincios să fugă fără întoarcere, cu picior sprinten, de toate ce-l războiesc pe călugăr şi să nu se amestece cu cele ce-l războiesc pe el, şi să se înfrîneze chiar şi de la simpla privire a lor şi să se depărteze de apropierea lor cu toată puterea.

Căci astfel cel ce se nevoieşte răneşte pe vrăjmaşul, aflîndu-se prin starea lui mai presus de vicleniile aceluia şi veselind pe Domnul Iisus, prin care se săvîrşeşte izbăvirea celor ce se luptă cu el. Că moleşirea în vreo privinţă a celui ce se nevoieşte e socotită ca o biruinţă a răutăţii asupra lui, iar de biruinţa aceasta se bucură vrăjmaşul şi se întristează Sfîntul Duh[543].

Şi o spun aceasta nu numai despre stomac, ci şi despre toate cele ce pot fi supuse ispitei şi războiului, prin care se încearcă şi se probează libertatea omului.

Căci omul, cînd vine la Dumnezeu, face cu Dumnezeu un legămînt să se ţină departe de toate acestea : să nu privească faţă de femeie, să nu vadă persoane împodobite, să nu poftească nimic şi să nu se desfăteze în mîncări, să nu privească la frumuseţea veşmintelor şi să nu caute la vieţuirea mirenilor, să nu asculte la cuvintele lor şi să nu iscodească cele privitoare la ei. Pentru că multă putere dobîndesc patimile din apropierea de toate aceste feluri de lucruri, care moleşesc pe cel ce se nevoieşte şi schimbă cugetarea şi hotărîrea lui. Căci dacă vederea celor bune mişcă voinţa ca să se aplece cu rîvnă adevărată spre lucrarea lor, e vădit că

543. Aliniatul acesta lipseşte în textul grec tipărit, ca şi în manuscrisul mai nou, dactilografiat. El se află numai în textul românesc tipărit la 1819. Se vede că acesta a folosit alt text grec, sau şi alt text grec pentru traducere. Dar se poate ca el să fi fost la început o scolie marginală.

cele protivnice acestora au puterea să atragă cugetarea spre ele. Şi chiar dacă din ele nu-i vine cugetării ce se linişteşte mai mult decît că o sileşte să se războiască, şi aceasta este o mare pagubă: căci trece de bună voie din starea de pace în tulburare.

Şi dacă un oarecare dintre bătrînii nevoitori, văzînd pe cineva fără barbă, asemenea femeilor, a socotit acest lucru vătămător pentru cugetare şi păgubitor pentru lupta lui, oare nu greşeşte cel ce e cu negrijă în alte lucruri, cînd acest sfînt n-a primit să intre la un astfel de frate şi să-l sărute ? Căci înţeleptul bătrîn a judecat aşa : «Chiar numai de îmi voi aduce aminte în noaptea aceasta că este aici cineva de felul acesta, îmi este spre mare pagubă». Şi de aceea n-a intrat şi i-a zis lui: «Eu nu mă tem de tine, dar de ce să-mi pricinuieşti război în zadar ? Căci aducerea aminte de unele ca acestea pricinuieşte o tulburare nefolositoare cugetării. Pentru că în fiecare din mădularele trupului acesta se află un farmec şi omul are război mare din pricina lor şi se cade să se păzească pe sine şi să-şi micşoreze războiul său faţă de acestea, prin fuga de ele. Căci cînd se apropie acestea, chiar de se sileşte omul spre bine, se primejduieşte de către ele, privindu-le şi poftindu-le mereu».

Pentru că multe ierburi mirositoare vedem ascunse în pămînt. Dar vara nu le cunoaşte nimenea din pricina arşiţei. Cînd însă se îmbibă de apă şi-şi răspîndesc mirosul prin mijlocirea aerului răcoros, se arată fiecare soi unde era îngropat în pămînt. Tot aşa e şi cu omul. Cînd se află în harul liniştirii şi în căldura înfrînării se odihneşte cu adevărat de multele patimi. Dar cînd se apropie de lucrurile lumii, vede cum se ridică fiecare patimă. Şi capul i se face uşuratic, mai ales dacă răspîndesc un miros odihnitor[543 a].

Şi am spus aceasta, ca să nu se încreadă cineva cît timp vieţuieşte în trup, pînă la moarte ; şi ca să arăt că

543 a. Poate i se uşurează în sens rău : devine uşuratic.

mult ajută pe cineva, în lupta nevoinţei, fuga şi depărtarea lui de pricinile păcatului. Trebuie să ne temem pururea de lucrurile care ne aduc ruşinea prin aducerea-aminte de ele; şi să nu călcăm peste conştiinţă şi să o nesocotim. Deci să ne silim să ducem trupul în pustie şi să-l facem să dobîndească răbdarea. Dar mai mare decît toate este să se sîrguiască cineva, oriunde ar fi, să se ferească de pricina războiului, (căci în acest caz chiar de e supus necazurilor, e fără frică), ca nu cumva cînd se iveşte vreo trebuinţă, să cadă din pricina apropierii ei [544].

Întrebare: Care este începutul în războiul împotriva păcatului, al celui ce a aruncat de la sine toată împrăştierea şi a intrat în luptă ? Şi de unde începe lupta ?

Răspuns: E cunoscut tuturor că începutul oricărei lupte împotriva păcatului şi a poftei este osteneala privegherii şi a postului. Acesta din urmă este mai ales începutul luptei împotriva păcatului din lăuntrul nostru. Şi semnul urii împotriva păcatului şi a poftirii lui în cei ce luptă în războiul nevăzut este că încep cu postul şi după aceasta cu privegherea de noapte, care le ajută la nevoinţă.

Despre post şi priveghere

Cel ce iubeşte în toată viaţa lui unirea acestei perechi se face prietenul neprihănirii. Precum odihnirea stomacului e pricina tuturor relelor şi trîndăvia somnului aprinde pofta curviei, aşa calea cea sfîntă a lui Dumnezeu şi temelia a toată virtutea sînt postul, pri-

544. Dăm un alt aliniat care nu e decît în trad. rom. din 1819 : «Se cuvine a ne păzi şi de aceasta cu multă luare-aminte : a nu vedea trupul gol al cuiva, ba nici al său, ba nici a ne apropia prin atingere de mădularele cele mai de jos şi a voi a le vedea pe acestea. Că mulţi, neluînd seama la aceasta, au căzut din Împărăţia cerurilor. Căci au ajuns la obişnuinţa unui lucru urît şi nu s-au mai putut depărta de el».

vegherea şi trezvia întru slujirea (liturghia) lui Dumnezeu, întru, răstignirea trupului toată ziua şi toată noaptea, care e protivnică dulceţii somnului. Postul este apărătorul a toată virtutea şi începutul nevoinţei. El e cununa celor ce se înfrînează şi frumuseţea fecioriei şi a sfinţeniei; e strălucirea neprihănirii şi începutul căii vieţuirii creştine; e maica rugăciunii şi izvorul neprihănirii şi al cuminţeniei; e învăţătorul liniştirii şi înainte mergătorul tuturor faptelor bune.

Căci cînd începe cineva să postească, doreşte să ajungă la vorbirea cu Dumnezeu în cugetarea lui. Pentru că trupul care posteşte nu rabdă să doarmă în aşternutul lui toată noaptea. Cînd pecetea posturilor S-a întipărit în gura omului, gîndirea lui e străbătută de străpungere şi din inima lui izvorăşte rugăciunea şi pe faţa lui e aşternută tristeţea ; atunci gîndurile murdare stau departe de el, în ochii lui nu se vede veselie şi este duşmanul poftelor şi al întîlnirilor deşarte. Niciodată n-a văzut cineva pe un postitor cu dreaptă-socoteală, robit de pofta păcatului. Marele drum spre tot lucrul bun este postul cu dreaptă-socoteală (cu discernămînt). Şi cel ce nu are grijă de el clatină tot binele. Pentru că el este porunca dată firii noastre de la început, ca să se păzească de desfătarea gustării; şi cu aceasta şi-a luat începutul făptura noastră. Pe de altă parte, din călcarea cea dintîi a lui, şi-au luat început cei ce se nevoiesc din frica lui Dumnezeu, care încep să păzească legile Lui.

Şi Mîntuitorul, cînd s-a arătat în lume, la Iordan, de aici a început. Căci după botez L-a dus pe el Duhul în pustie şi a postit acolo patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi. La fel şi toţi cei ce ies să-I urmeze Lui, pe această temelie pun începutul nevoinţei lor. Căci e armă lucrată de Dumnezeu. Şi care din cei ce o nesocotesc nu se va osîndi ? Şi dacă Cel ce a dat legea a

postit, care dintre cei ce păzesc legea nu trebuie să postească ?

De aceea pînă atunci neamul omenesc n-a cunoscut biruinţa, nici diavolul n-a simţit înfrîngerea lui din partea firii noastre. Dar prin această armă a slăbit de la început. Şi Domnul nostru a fost conducătorul şi întîiul cîştigător al biruinţei, ca să pună cea dintîi cunună a biruinţei pe capul firii noastre. Cînd diavolul vede pe vreunul dintre oameni îmbrăcat cu această armă, îndată vrăjmaşul şi tiranul se înfricoşează şi-şi aduce aminte de înfrîngerea lui cea din pustie, de către Mîntuitorul, şi puterea lui se frînge şi e ars de vederea armei date nouă de către Conducătorul luptei noastre. Ce armă e mai puternică decît ea ? Şi ce dă mai multă îndrăzneală inimii în lupta împotriva duhurilor răutăţii, decît foamea răbdată pentru Hristos ?

Căci cît se osteneşte şi pătimeşte trupul în timpul în care oastea dracilor înconjoară pe om, atîta ajutor primeşte inima lui din nădejdea biruinţei. Şi cel ce îmbracă arma postului arde de rîvnă în toată vremea. Că şi rîvnitorul Ilie, cînd ardea de rîvnă pentru legea lui Dumnezeu, petrecea în lucrarea postului. Căci pe cel ce a cîştigat această armă ea îl face să-şi aducă aminte de poruncile Duhului şi postul este mijlocitorul între legea veche şi harul dat nouă de Hristos [545].

Şi cel ce se leneveşte în el e moleşit şi leneş şi slab şi în celelalte bătălii şi arată începutul şi semnul rău al moleşirii sufletului său şi dă putinţă biruirii lui de către cel ce-l războieşte pe el. Pentru că intră în luptă gol şi neînarmat; şi e vădit că iese fără biruinţă din

545. «Moise a primit tablele legii, scrise în muntele Sinai, postind. Iar Mîntuitorul tuturor a început să binevestească legea harului după postul de patruzeci de zile în pustie. De aceea, postul este mijlocitorul legii vechi şi al harului. Căci fiecare din acestea ni s-a dat, premergînd şi mijlocind postul». Postul subţiază firea cărnii şi întăreşte duhul în om şi prin aceasta omul intră în legătură cu Dumnezeu, Care este Duh. Sau postul face străveziu pe om pentru lumea Duhului şi bun mijlocitor al Lui.

ea. Pentru că mădularele lui nu s-au îmbrăcat în căldura foamei postului[546]. Aceasta este puterea postului. Şi cel ce stăruie în el are cugetarea neclintită şi gata să întîmpine şi să surpe toate patimile cele rele.

Se spune despre mulţi mucenici că în ajunul zilei în care aşteptau să primească cununa muceniciei, dacă ştiau aceasta de mai înainte, sau din descoperire, sau din vestirea vreunuia din soţii lor, în noaptea aceea nu gustau nimic, ci stăteau priveghind de seara pînă dimineaţa în rugăciune, preamărind pe Dumnezeu în psalmi şi laude şi cîntări duhovniceşti şi aşteptau clipa aceea, cu bucurie şi veselie, asemenea celor ce se pregătesc de nuntă, aşteptînd să întîmpine sabia cu postul lor. Drept aceea şi noi, cei chemaţi la mucenicia nevăzută, ca să primim cununile sfinţeniei, să priveghem şi niciodată să nu dăm, în vreun mădular sau în vreo parte a trupului nostru, vrăjmaşilor vreun semn de lepădare (de Hristos).

Întrebare: Cum sînt unii, cîteodată chiar mulţi, care au poate faptele acestea şi totuşi nu simt liniştea şi odihna din partea patimilor şi pacea din partea gîndurilor ?

Răspuns : Patimile ascunse în suflete nu se vindecă, frate, numai prin osteneli trupeşti, nici nu împiedică gîndurile în cei ce îşi supraveghează mereu simţurile. Aceste osteneli păzesc pe om de patimile lor, ca să nu fie biruit de ele, ca şi de războiul dracilor. Dar nu dăruiesc liniştea şi pacea sufletului. Căci faptele şi ostenelile dăruiesc sufletului nepătimirea şi omoară patimile cele de pe pămînt şi aduc odihna gîndurilor, numai cînd ne vom împărtăşi de linişte; numai cînd simţurile din afară vor scăpa de tulburare şi vor stărui un timp oarecare în lucrarea înţelepciunii. Pentru că omul, cît

546. Cel ce posteşte copleşeşte slăbiciunea trupului cu căldura rîvnei sale de înfrînare şi nici un păcat nu se poate apropia de sufletul şi de trupul lui.

timp se lipseşte de întîlnirea cu oamenii şi mădularele lui de revărsarea gîndurilor în ele şi se adună în sine însuşi, nu-şi poate cunoaşte patima lui. Fiindcă liniştirea, cum a zis sfîntul Vasile, este începutul curăţirii sufletului. Căci cînd mădularele din afară se opresc din lucrarea de afară şi din împrăştierea în lumea din afară, cugetarea se întoarce din risipirile şi împrăştierile ei şi se linişteşte în ea însăşi şi inima se trezeşte ca să cerceteze cele ce vin din afara sufletului. Şi, de stăruie bine în acestea, omul începe pe încetul să umble pe calea curăţirii sufletului.

Întrebare : Deci nu se poate curăţi sufletul prin vieţuirea din afara uşii ?

Răspuns: Se usucă vreodată rădăcina pomului udată în fiecare zi ? Şi se împuţinează vreodată cuprinsul vasului în care torni în fiecare zi ? Şi dacă curăţia nu e altceva decît uitarea de vieţuirea cea slobodă şi ieşirea din obişnuinţa ei, cum şi cînd îşi va curăţi sufletul acela care înnoieşte prin fapte în sine, sau în alţii, prin simţuri, amintirea vechii obişnuinţe, care este cunoaşterea prin trăire a păcatului ? Cînd îşi poate curăţi cineva sufletul său prin aceasta ? Sau cînd se va linişti de războirile din afară, ca să se vadă pe sine ? Căci dacă inima se întinează în fiecare zi, cînd se curăţeşte de întinăciune ? Pentru că trăind astfel nu se poate nici măcar împotrivi lucrării din afară. Şi cu atît mai mult nu-şi poate curăţi inima cînd stă în mijlocul cîmpului de bătaie şi aude în fiecare zi sunete neîncetate de război. Şi cum îndrăzneşte atunci să vestească pace sufletului său ?

Dar dacă se depărtează de acestea, oprirea de la ele poate pe încetul să odihnească cele dinăuntru. Fiindcă pînă ce nu se opreşte rîul de sus, nu seacă apele lui de jos. Dar cînd ajunge cineva la linişte, sufletul poate

deosebi patimile şi cerceta cu înţelegere înţelepciunea sa. Atunci se trezeşte şi omul dinăuntru la faptele Duhului şi simte zi de zi înţelepciunea cea ascunsă ce înfloreşte în sufletul lui.

Întrebare: Care sînt dovezile şi semnele neîndoielnice cele mai de aproape, din care simte cineva că a început să vadă în sine rodul ascuns în suflet ?

Răspuns: Cînd se învredniceşte cineva de harul lacrimilor celor multe ce izvorăsc nesilit. Căci lacrimile s-au pus de cugetare ca un hotar oarecare între cele trupeşti şi cele duhovniceşti şi între pătimire şi curăţie. Pînă ce nu primeşte cineva darul acesta, lucrarea lui este încă în omul din afară şi nu simte încă deplin lucrarea celor ascunse ale omului duhovnicesc [547]. Căci cînd începe cineva să lase cele trupeşti ale veacului de acum şi se arată trecînd în lăuntrul hotarului acesta ce se află în lăuntrul firii, îndată ajunge la harul acesta al lacrimilor. Şi de la cel dintîi sălaş al vieţuirii ascunse (de la cea dintîi treaptă a ei) încep lacrimile acestea şi ele îl duc la desăvîrşirea dragostei de Dumnezeu. Şi cu cît înaintează, cu atît se îmbogăţeşte în ele, pînă ce le va bea în mîncarea lui şi în băutura lui din multa lor stăruire. Şi acesta este semnul neîndoielnic, că cugetarea lui a ieşit din lumea aceasta, şi simte lumea aceea duhovnicească. Şi cu cît se apropie omul în cugetarea lui de lumea aceasta, cu atît se sărăceşte în lacrimile acestea[548]. Şi cînd cugetarea se va lipsi cu desăvîrşire

547. Lacrimile sînt semnul că omul se simte copleşit de prezenta şi de lucrarea din alt plan a Duhului. Sînt puntea de trecere de la omul rece, învîrtoşat, nesimţitor al celor cereşti, la omul care simte cele dumnezeieşti, pentru că a trecut la ele.

548. Mutarea omului cu cugetarea de la preocuparea de trup şi de lumea aceasta, se cunoaşte după lacrimile ce încep să-i curgă. Pentru că lumea Duhului, la care se mută, este lumea iubirii, nu una a cugetării abstracte; este o lume în care lucrează în mod simţit Dumnezeu, Care este izvorul iubirii. Dar cînd omul se apropie iar de lumea aceasta (a patimilor), lacrimile se împuţinează. Căci el se usucă sufleteşte. Vieţuirea în lumea minunată a Duhului emoţionează pe om atît de mult, cu iubirea ei, că din el pornesc lacrimile în mod neîncetat.

de lacrimile acestea, este un semn că omul s-a îngropat în patimi[549].

Despre deosebirea lacrimilor

Sînt unele dintre lacrimi care ard; şi sînt lacrimi care îngraşă. Lacrimile care ies din străpungere şi din inima cuvioasă pentru păcate usucă trupul şi ard, şi adeseori şi partea conducătoare a sufletului (mintea) simte vătămarea ce-i vine din acestea cînd încep să curgă[550]. Şi mai întîi omul se întîlneşte neapărat cu această treaptă a lacrimilor şi prin ele i se deschide lui o poartă spre treapta a doua, care e mai înaltă decît aceasta. Ea e ţara bucuriei, în care omul primeşte mila. Iar acestea sînt lacrimile ce curg din înţelegere[550 a]. Ele înfrumuseţează şi îngraşă trupul şi curg nesilit, de la sine. Şi nu numai îngraşă trupul omului, cum s-a zis, ci şi vederea omului se preschimbă. «Că veselindu-se inima, faţa înfloreşte, iar cînd se află în întristări, se posomorăşte» (Pilde, 15, 13).

Întrebare: Ce este învierea sufletului, de care a vorbit Apostolul zicînd: «De v-aţi sculat împreună cu Hristos» (Col., 3, 1) ?

Răspuns: Spunînd Apostolul: «Dumnezeu, Cel ce a zis să lumineze lumina din întuneric, El însuşi a lu-

549. Patimile sînt o îngropare a duhului în trup, a omului simţitor şi larg deschis comuniunii în iubire, în închisoarea egoistă, o acoperire a transparentei lui şi o împietrire a sensibilităţii lui sufleteşti, mai bine zis duhovniceşti, care este o sensibilitate a iubirii pentru Dumnezeu şi pentru semeni. E o împietrire a inimii.

550. Sînt lacrimile durerii pentru păcate. Acestea vatămă şi cugetarea, pentru că o întristează şi nu e în stare să vadă înţelesurile luminoase ale adîncurilor milei lui Dumnezeu.

550 a. Lacrimi ce curg dintr-o înţelegere, care e şi vedere şi simţire a lumii Duhului; dintr-o simţire a milei lui Dumnezeu şi a bucuriei atenţiei Lui iubitoare. Sînt lacrimi ce îngraşă cu viaţa cea nouă ce inundă sufletul din Dumnezeu, pe cînd primele au pîrjolit viaţa cea veche în păcat. Primele lacrimi sînt întoarse spre trecut, ca să-l omoare, cele de al doilea se deschid spre viitorul pe care-l inaugurează.

minat în inimile noastre» (II Cor., 4, 6)[551], a arătat înfierea sufletului, ieşirea din starea veche. Aceasta trebuie să o înţelegem. Adică să se ivească omul cel nou, care nu are nimic din omul vechi, precum zice: «Şi voi da lor inimă nouă şi duh nou» (Iez., 36, 26). Căci atunci ia chip Hristos în noi prin Duhul înţelepciunii şi al descoperirii cunoştinţei Lui.

Întrebare: Ce este pe scurt puterea faptei liniştirii ?

Răspuns: Liniştirea omoară simţurile din afară şi trezeşte pe cele din lăuntru[551 a]. Iar vieţuirea din afară face cele dimpotriva acestora, sau trezeşte simţirile din afară şi omoară pe cele din lăuntru.

Întrebare: Care este pricina vederilor şi a descoperirilor, sau a faptului că unii văd, iar alţii se ostenesc peste puterile lor şi vederea nu lucrează în ei ?

Răspuns: Pricinile acestora sînt multe. Unele din ele sînt din vreo iconomie şi din harul cel nou. Altele, spre mîngîierea celor neputincioşi şi spre încurajarea şi învăţarea lor. Întîi toate acestea se dăruiesc oamenilor din vreo iconomie pentru mila lui Dumnezeu. Şi unele din acestea se dăruiesc de cele mai multe ori potrivit celor trei feluri de oameni: potrivit celor mai simpli, potrivit celor covîrşitor de nevinovaţi şi potrivit celor desăvîrşiţi şi sfinţi, sau celor ce au o rîvnă fierbinte pentru Dumnezeu şi şi-au pierdut nădejdea în lume şi s-au lepădat desăvîrşit de ea şi s-au depărtat de locuirea cu oamenii şi au ieşit goi pe urmele lui Dumnezeu, dar le vine o frică din singurătatea lor, sau îi

551. Dumnezeu e pentru noi mai presus de lumină, e întunericul apofatic (negrăit); dar cînd vrea să intre în comunicare cu noi, din acest întuneric al Lui ţîşneşte lumina. Iar prin aceasta învie sufletul nostru. Trăirea în apropierea de Dumnezeu e viaţa cea nouă, care e totodată lumină.

551 a. Liniştirea nu e o simplă oprire a oricărei simţiri, ci in ea se trezesc simţurile dinăuntru prin care e sesizată lumea Duhului. E trezirea sufletului la viaţa în Dumnezeu.

înconjoară o primejdie de moarte din nemîncare, sau din boală, sau din vreo strîmtorare sau necaz, încît se apropie de deznădejde. Deci cea dintîi pricină sînt mîngîierile ce le vin unora ca aceştia, care nu le vin celor ce îi covîrşesc pe aceştia în osteneală; ea e curăţia şi necurăţia conştiinţei lor[552].

A doua pricină este în chip neîndoielnic aceasta: întrucît are cineva o mîngîiere omenească, sau de la ceva din cele văzute, nu i se dau astfel de mîngîieri decît după vreo iconomie a harului celui nou. Iar cuvîntul nostru este despre pustnici. Şi martor al celor spuse este unul dintre părinţi, care s-a rugat pentru aceasta şi a auzit: «Să-ţi ajungă ţie mîngîierea şi vorbirea oamenilor».

Iar un altul oarecare, care trăia în acest fel de pustnicie, cînd se afla în vieţuirea pustnicească se bucura în toată clipa de mîngîierea cea din har. Dar cînd s-a apropiat de lume, o căuta după obicei şi nu o afla şi s-a rugat lui Dumnezeu să-i arate pricina, zicînd: «Nu cumva, Doamne, pentru episcopie s-a depărtat harul de la mine ?»[553]. Şi i s-a spus : «Nu, ci pentru că Dumnezeu poartă grijă de cei ce vieţuiesc în pustie şi-i învredniceşte pe ei de astfel de mîngîieri». Căci nu e cu putinţă să aibă vreunul dintre oameni vreo mîngîiere văzută şi sa o primească pe aceasta, decît pentru vreo iconomie ascunsă a celor spuse, cunoscută numai Celui ce le chiverniseşte pe acestea.

552. «Cea dinţii pricină e curăţia şi necurăţia», lipseşte în textul grec, dar se aflâ în traducerea românească din 1819. Iar în textul grec se dă următoarea notă : «Curăţia şi nu curăţia, sau curăţia de patimile trupeşti, dar nu şi de cele ale sufletului şi ale conştiinţei; sau curăţia, dar nu cea neîndoielnică şi desăvîrşită, sau cea care se zice, dar nu e curăţia». Această notă, care e şi în traducerea românească, arată că cuvintele acestea au fost şi în textul grec manuscris, dar s-au omis din greşeală din textul tipărit.

553. «O spune poate aceasta despre sine însuşi, căci fiind pustnic s-a făcut mai pe urmă episcop al Ninivei». Harul săvirşirii tainelor îl avea dar harul simţirii personale a lucrării lui Dumnezeu nu-l mai avea.

Întrebare: Oare e acelaşi lucru vederea şi descoperirea, sau nu ?

Răspuns : Nu, ci sînt deosebite. Descoperirea[554] se foloseşte adeseori pentru amîndouă. Căci deoarece arată ceea ce e ascuns, toată vederea se numeşte descoperire. Dar descoperirea nu se numeşte vedere. Căci descoperirea se foloseşte pentru cele cunoscute, gustate şi înţelese de minte. Iar vederea de orice fel are un chip, sau un tip, cum se întîmplă la cei vechi[555], fie în somn adînc, fie în stare de veghe. Şi uneori în mod limpede, alteori, ca într-o nălucire, sau fără limpezime. De aceea, şi cel ce vede de multe ori nu cunoaşte, fie că vede în stare de veghe, fie dormind. Ea se face cunoscută şi prin auzirea unui glas, dar uneori se vede şi un tip oarecare, iar alteori într-un mod mai lămurit faţă către faţă. Dar şi vederea şi vorbirea şi întrebarea şi întîlnirea cu ea sînt ale unor puteri sfinte, care se fac văzute de cei vrednici şi aduc descoperiri. Astfel de arătări se săvîrşesc şi în locuri mai pustii şi mai depărtate de oameni, acolo unde omul are nevoie neapărată de ele, pentru faptul că nu are alt ajutor, sau mîngîiere în acel loc. Iar descoperirile sînt simţite sau le primeşte mintea prin curăţia ei, dar de ele au parte numai cei desăvîrşiţi şi cunoscători.

Întrebare: Care este semnul că a ajuns cineva la curăţia inimii ? Şi cînd cunoaşte omul că inima lui a ajuns la curăţie ?

Răspuns: Cînd îi vede pe toţi oamenii ca buni şi nu-i apare vreunul necurat şi întinat, atunci este cu adevărat curat cu inima. Căci cum se împlineşte cuvîntul apostolului care ne cere să socotim pe toţi, cu inima

554. Nota la textul grec : «Poate vederea».

555. In Vechiul Testament vederea lui Dumnezeu se săvîrşea prin tipuri, de exemplu, prin rugul aprins. In Noul Testament, prin chip, sau icoană, sau imagine. Iisus Hristos ca om e un chip al lui Dumnezeu-Cuvîntul. Iar icoana e zugrăvirea acestui chip.

sinceră, mai presus de noi, dacă nu se ajunge la ceea ce s-a zis: «Că ochiul curat nu va vedea cele rele» (Avac., 1, 13)!

Întrebare: Ce este curăţia ? Şi pînă unde ajunge hotarul ei ?

Răspuns : Curăţia este uitarea chipurilor cunoaşterii celei contrare firii, aflate în lume sub fire. Iar hotarul eliberării de acestea şi al aflării în afară de ele este acesta : revenirea omului la simplitatea şi nevinovăţia dintîi a firii lui şi socotirea sa ca prunc, dar fără scăderile pruncului.

Întrebare: Dar poate ajunge cineva la treapta aceasta ?

Răspuns: Da. Căci au ajuns unii la măsura aceasta, cum a ajuns şi Ava Sisoe la măsura aceasta, că întreba pe ucenicul său de a mîncat sau n-a mîncat. Şi altul oarecare dintre părinţi a ajuns la o astfel de simplitate şi nevinovăţie, că puţin îi mai trebuia ca să fie ca pruncii, încît uita cu desăvîrşire de cele de aici; uita pînă şi de a mîncat înainte de Împărtăşanie şi se ducea să se împărtăşească dacă nu-l oprea vreunul dintre ucenicii lui. Şi-l duceau ucenicii lui ca pe un prunc la Împărtăşanie. Era prunc faţă de lume, dar sufletul lui era desăvîrşit faţă de Dumnezeu.

Întrebare: Ce cugetare şi îndeletnicire trebuie să aibă cel ce se nevoieşte, cînd şade în linişte în sihăstria lui ? Şi ce trebuie să lucreze neîncetat ca să nu se îndeletnicească mintea lui cu gînduri deşarte ?

Răspuns: Întrebi despre cugetare şi îndeletnicire, cum se face omul mort în chilia lui ? Oare are omul sîrguitor şi treaz cu sufletul, petrecînd întru sine, nevoie să se întrebe cum să petreacă ? Căci ce este altceva îndeletnicirea monahului în chilia sa decît plînsul ?

Şi ce cugetare e mai înaltă decît aceasta ? Căci însăşi şederea călugărului şi singurătatea sa îl învaţă asemănarea ei cu petrecerea într-un mormînt, care-l ţine departe de bucuria oamenilor. Căci făptuirea lui este plînsul şi însăşi numirea stării lui îl cheamă şi-l îndeamnă la aceasta. Căci se numeşte «plîngător», adică amărît cu inima. Şi toţi sfinţii au plecat plîngînd din viaţa aceasta. Şi dacă sfinţii plîngeau şi ochii lor erau plini pururea de lacrimi pînă ce plecau din viaţa aceasta, cine nu va plînge ? Mîngîierea călugărului se naşte din plîns. Şi dacă cei desăvîrşiţi şi purtătorii de biruinţă plîngeau aici, cum va suporta cel plin de răni să se liniştească din plîns ? Cel ce se are pe sine zăcînd mort înaintea sa, şi se vede pe sine omorît prin păcate, mai are nevoie de învăţătură cu ce fel de gînd să-şi pricinuiască lacrimile ? Sufletul e omorît de păcate şi zace înaintea ta şi el e mai mult pentru ţine decît toată lumea, şi nu ai nevoie de plîns ? De vom intra deci în liniştire şi vom stărui în ea cu răbdare, fără îndoială vom putea rămîne în plîns. De aceea să ne rugăm cu o cugetare neîncetată Domnului, ca să ni-l dăruiască pe acesta. Căci de vom dobîndi acest har, care e mai mare decît celelalte daruri (harisme) şi le covîrşeşte pe acelea, vom intra la curăţie. Şi cînd vom intra la ea, nu se va mai lua de la noi pînă la ieşirea noastră din viaţa aceasta.

Fericiţi deci cei curaţi cu inima, că nu este timp în care să nu se bucure de desfătarea aceasta a lacrimilor şi în ea pururea vor vedea pe Domnul[555a]. Şi încă fiind lacrimi în ochii lor, se învrednicesc de vederea descoperirilor Lui în înălţimea rugăciunii lor şi nu este în ei rugăciune fără lacrimi. Şi aceasta este ceea ce s-a spus de Domnul: «Fericiţi cei ce plîng, că aceia se vor mîngîia» (Mt., 5, 4). Căci de la plîns se trece la curăţia

555 a. Sfîntul Isaac leagă curăţia inimii şi vederea lui Dumnezeu, de lacrimi. Numai lacrimile ca pocăinţă extremă curăţesc inima de păcate; numai lacrimile ca supremă înduioşare de iubirea lui Dumnezeu dăruiesc vederea lui Dumnezeu, sau izvorăsc din ea.

sufletului. De aceea spunînd Domnul că ei se vor mîngîia n-a tîlcuit înţelesul mîngîierii. Căci cînd se va învrednici călugărul să treacă prin lacrimi de ţinutul patimilor şi să ajungă în şesul curăţiei sufletului, îl întîmpină această mîngîiere. De trece deci cineva de la cele ce o pricinuiesc pe aceasta aici[556], în aceasta se întîlneşte cu mîngîierea care nu se află aici[557].

Şi atunci înţelege că mîngîierea ce o primeşte la sfîrşitul plînsului e mîngîierea pe care o dăruieşte Dumnezeu, prin curăţie, celor ce plîng. Pentru că nu poate plînge cineva neîncetat, pînă e tulburat de patimi[558]. Deci acest dar (această harismă) al lacrimilor şi al plînsului e al celor nepătimitori. Şi dacă pe cel ce plînge şi se jeleşte pentru un timp lacrimile pot nu numai să-l conducă la nepătimire, ci şi să şteargă cu desăvîrşire patimile din mintea lui şi s-o izbăvească pe aceasta de amintirea lor[559], ce să zicem despre cei ce au noaptea şi ziua lucrarea aceasta în cunoştinţă (conştiinţă) ? Dar ajutorul ce vine din plîns nimeni nu-l cunoaşte decît singuri aceia care şi-au predat sufletul lor lucrării acesteia. Toţi sfinţii doresc intrarea aceasta. Căci prin lacrimi li se deschide lor uşa ca să intre în patria mîngîierii, în care sînt întipărite urmele prea bune şi mîntuitoare ale lui Dumnezeu, prin descoperiri[560].

Întrebare: Dat fiind că sînt unii care nu pot plînge neîncetat din pricina slăbiciunii trupului, ce trebuie

556. De la lacrimi, la curăţie.

557. Curăţia e ceea ce se poate dobîndi aici, dar mîngîierea vine de sus, de la Duhul mîngîierii.

558. Patimile sînt opuse plînsului. Pentru că plînsul curat şi înduioşat e semnul iubirii. Iar patimile, semnul egoismului.

559. Lacrimile şterg chiar amintirea păcatelor, prin covîrşirea dragostei de Dumnezeu aflată în ele.

560. Din întunericul care ni-L face pe Dumnezeu cu totul inaccesibil nouă, ne întîmpină pe treapta curăţiei de patimi puterile înţelesurile şi luminile dumnezeieşti, luînd in întîlnirea cu noi oarecare caracteristici sesizabile. Chiar sensul sesizat de noi e un chip pe care il ia raza pornită din întunericul dumnezeiesc.

să facă ei pentru păzirea minţii, ca să nu pătrundă patimile în ea, golită fiind de toate ?

Răspuns: Nu se pot răscula patimile împotriva sufletului şi nu îl pot tulbura pe nevoitor, cînd inima e golită de cele ale vieţii, prin retragerea care-l fereşte de orice împrăştiere, dacă nu se lasă prins de trîndăvie şi de nepăsarea faţă de cele cuvenite, mai ales de se va îndeletnici cu cugetarea celor din dumnezeieştile Scripturi, prin cercetarea înţelesurilor lor, rămînînd netulburat de patimi. Căci chiar şi numai de vor stărui aceste înţelesuri în el şi se va înmulţi înţelegerea dumnezeieştilor Scripturi, vor fugi din el gîndurile deşarte şi mintea lui se va putea desprinde de dorirea sau de amintirea lor; şi nu va putea lua aminte la nimic din viaţa aceasta, ridicîndu-se prin marea plăcere a îndeletnicirii cu această înţelegere deasupra acestor gînduri, datorită multei liniştiri a lui în pustie. Pentru că prin aceasta el uită chiar şi de el însuşi şi de firea lui şi se face ca un om ieşit din sine, nemaiamintindu-şi deloc de veacul acesta. El se îndeletniceşte cu totul deosebit cu cele privitoare la mărirea lui Dumnezeu şi se gîndeşte la ele zicînd : «Slavă dumnezeirii Lui. Mari şi minunate sînt toate lucrurile Lui. Ridicat-a la înălţime smerenia mea. Cu ce lucruri mari a învrednicit sufletul meu să se îndeletnicească !».

Şi petrecînd în aceste lucruri minunate şi fiind mereu uimit (răpit) de ele, se îmbată pururea şi se află ca în viaţa de după înviere. Căci liniştea conlucră foarte mult cu harul acesta[560a] . Dat fiind că mintea a aflat locul (ţinutul) ei, voieşte să rămînă în el însuşi, în pacea aflată de ea prin liniştire.

El se mişcă deci împreună cu acestea spre amintirea lor[560 b] potrivit treptei vieţuirii lui. Şi luînd în minte

560 a. Nimic nu contribuie la harul vederii celor dumnezeieşti, ca liniştirea.

560 b. Spre aducere aminte de cele dumnezeieşti, de vederile avute înainte, de dorinţa după vederea lor, de frumuseţea vieţii viitoare.

slava veacului viitor şi nădejdea celor rînduite drepţilor ce se vor mişca în Dumnezeu în viaţa viitoare şi acea nouă reaşezare în starea cea dintîi, nu se mai gîndeşte şi nici nu-şi mai aduce aminte de lumea aceasta.

Şi cînd se îmbată de acestea, iarăşi se strămută de acolo cu vederea lui la cele ale veacului acesta, întru care se află încă, şi zice cu uimire: «O, adîncul bogăţiei şi al înţelepciunii şi al cunoştinţei şi al înţelegerii şi al priceperii şi al iconomiei Dumnezeului Celui neurmat![561]. Cît de necercetate sînt judecăţile Lui şi de neurmate căile Lui!>>(Rom., 11, 33). Căci dacă a pregătit un alt veac aşa de minunat, ca să aducă în el pe toţi cei cuvîntători şi să-i păstreze pe ei în viaţa fără de sfîrşit, pentru care pricină a făcut întîi lumea aceasta şi a lărgit-o pe ea şi a îmbogăţit-o astfel cu felurimea deasă şi cu mulţimea chipurilor şi firilor şi a pus în ea pricini şi substanţe şi luptele şi împotrivirile multelor patimi? Şi pentru ce ne-a aşezat la început pe noi în ea şi a sădit în ea cu iubire bogăţia Lui de viaţă şi deodată ne strămută de aici prin moarte şi ne păstrează pe noi nu puţin timp în nesimţire şi nemişcare şi pierde formele noastre şi varsă sucurile din noi şi le amestecă în pămînt şi îngăduie să se desfacă şi să se topească şi să curgă alcătuirea noastră pînă ce încetează cu totul întocmirea noastră ?[561a] .

561. Urmele lui Dumnezeu nu se pot vedea, dacă nu se revelează El însuşi, trimiţînd, din întunericul Lui cu totul transcendent şi insesizabil, raze de-putere-creatoare, susţinătoare şi luminătoare. Cel ce vede, fiind îmbătat de bucuria celor ce le vede, ca arvună a vieţii viitoare, nu uită totuşi că le vede aflîndu-se încă aici. Şi aceasta îl umple şi mai mult de uimire, că, aflîndu-se în trup, vede asemenea minuni. Şi că a obţinut vederea lor prin răbdarea atîtor necazuri în lume şi în trup.

561 a. Se întreabă pentru ce a lăsat lumea aceasta plină de necazuri, dacă sîntem rînduiţi să trăim veşnic în lumea aceea fericită. Întrebarea e mai mult oratorică, pentru că răspunsul l-a dat Sfîntul Isaac însuşi în toată scrierea sa: ca să creştem duhovniceşte, că să ne asimilăm şi prin eforturile noastre statura de fiinţe pline de desăvîrşirea în Duh. De aceea a şi lărgit lumea aceasta, cu atîtea chipuri şi firi, ca să creştem în mod complex şi multiplu, prin experienţe cît mai bogate, prin lupte cu ispite cît mai felurite. Nesimţirea, nemişcarea va atinge prin moarte numai trupul, nu şi sufletul nostru.

Iar atunci, în vremea în care a hotărît întru înţelepciunea Sa preaînchinată, cînd va voi, ne va ridica în altă înfăţişare, pe care numai El o cunoaşte şi ne va aduce într-o altă alcătuire. Aceasta o nădăjduim nu numai noi oamenii, ci şi înşişi sfinţii îngeri, care nu au nevoie de lumea aceasta, fiind prin firea lor minunată lipsiţi puţin de desăvîrşire; şi ei aşteaptă ridicarea noastră din stricăciune; căci cînd se va ridica neamul nostru din pămînt, se va înnoi şi el ieşind din stricăciune[561 b]. Căci pentru noi sînt împiedicaţi şi ei să intre. De aceea aşteaptă să se deschidă deodată (şi pentru ei) poarta noului veac. Pentru că zidirea îngerilor se va odihni atunci împreună cu noi de povara trupului aflătoare în noi[562]. Căci zice apostolul: «Că şi zidirea însăşi aşteaptă descoperirea fiilor lui Dumnezeu, ca să se elibereze de robia stricăciunii în slobozenia slavei fiilor lui Dumnezeu» (Rom., 8, 21), după desfacerea deplină a veacului acesta din alcătuirea lui, cînd va fi aşezată firea noastră din nou în alcătuirea ei cea dintîi.

Şi apoi se înalţă de la aceasta cu mintea sa la cele dinainte de întemeierea lumii acesteia, cînd nu era vreo zidire, nici cer, nici pămînt, nici îngeri, nici ceva din cele ce se petrec. Şi se gîndeşte cum le-a adus dintr-odată pe toate la fiinţă din cele ce nu sînt, numai prin bunăvoirea Lui. Şi iarăşi coboară cu mintea lui la făpturile lui Dumnezeu şi priveşte la lucrurile minunate ale zidirii Lui şi la înţelepciunea făpturilor Lui, zicînd cu uimire în sine: «O, minune! Cît de mult întrece iconomia şi purtarea Lui de grijă şi cu cît e mai tare

561 b. Odată cu înnoirea chipului nostru de acum va ieşi din starea de stricăciune şi pămîntul din care sînt făcute trupurile noastre. Dar şi îngerii se vor înălţa prin aceasta, nemaiavînd să se ocupe cu noi şi cu lumea aflată în starea de stricăciune de acum, nemaioglindind-o în conştiinţa lor.

562. Participarea îngerilor la existenţa noastră şi ajutorul ce ni-l dau înseamnă şi o relaţie cu existenţa noastră împovărată de trup şi o luptă pentru uşurarea piedicilor ce ni le pune trupul de acum în calea mîntuirii..

minunata Lui putere decît toate făpturile Lui! Şi cum a adus din cele ce nu sînt la fiinţă toată zidirea, adică mulţimea cea nenumărată a feluritelor lucruri ? Şi iarăşi, cum va strica această minunată bună întocmire, ceasurile şi anii, legătura nopţii şi zilei, prefacerile ajutătoare ale anului, florile felurite ale pămîntului, clădirile prea frumoase ale cetăţilor şi palatele împodobite din ele, mersul sprinten al oamenilor, firea lor ostenitoare de la intrarea ei în viaţă pînă la ieşire ? Şi cum e oprită dintr-odată această rînduială minunată şi va veni un alt veac şi amintirea acestei prime zidiri nu se va mai sui niciodată la inima cuiva şi se va ivi o mare prefacere şi alte gînduri şi alte amintiri ?[562a] .

Şi firea oamenilor nu-şi va mai aminti cîtuşi de puţin de lumea aceasta, nici de viaţa lor de mai înainte. Căci mintea lor va fi legată de contemplarea (privirea) acelei stări noi şi nu se va mai întoarce iarăşi la lupta sîngelui şi a trupului. Căci împreună cu schimbarea veacului acesta, îndată va lua început cel viitor. Şi atunci tot omul va zice unele ca acestea: «O, maică, cum ai fost uitată de fiii tăi pe care i-ai născut şi i-ai înţelepţit şi care s-au adunat într-o clipeală de ochi la un alt sîn şi s-au făcut fii adevăraţi ai sterpei, care niciodată n-a născut!... Veseleşte-te stearpă care nu naşti pe fiii pe care ţi i-a născut ţie pămîntul» (Is., 54, 1).

Şi atunci cugetă ca un ieşit din sine (ca în extaz) şi zice : «Oare cît timp durează veacul acesta ? Şi cînd va începe cel viitor ? Şi cît timp vor dăinui locaşurile acestea în înfăţişarea de acum şi cît timp vor rămîne trupurile amestecate cu pămîntul ? Şi cum va fi vieţui-

562 a. E vorba de amintirile în sensul anamnezei, adică de aducerea aminte a ceea ce a fost, datorită repetării în acelaşi chip. Căci amintirea vieţii de aici nu se poate şterge din sufletele oamenilor în viata viitoare. Dar ea nu mai aduce odată cu ea durerea pentru păcatele săvîrşite, urma întristărilor etc. Căci se zice mai jos : «Nu se va mai întoarce iarăşi la lupta sîngelui şi a trupului».

rea aceea ? Şi în ce înfăţişare va învia şi va fi firea aceasta ? Şi în ce chip va veni la a doua creaţiune ?».

Şi în vreme ce cugetă la acestea şi la unele ca acestea, cade peste el un extaz şi o răpire şi o tăcere liniştită, şi se ridică în clipa aceea şi-şi pleacă genunchii şi înalţă mulţumiri şi doxologii cu lacrimi multe către Dumnezeu, Cel singur înţelept, Cel preamărit în faptele Lui preaînţelepte.

Fericit e cel ce s-a învrednicit de acestea. Fericit e cel ce cugetă la acestea ziua şi noaptea. Fericit e cel ce cugetă la acestea şi la unele ca acestea, în toate zilele lui. Iar dacă la începutul liniştirii lui nu simte omul puterea unor astfel de vederi, din pricina împrăştierii minţii lui, şi nu mai poate vedea puterile faptelor minunate mai înainte grăite ale lui Dumnezeu[563], să nu se trândăvească şi să nu părăsească locul vieţuirii lui liniştite. Căci semănătorul ce seamănă în pămînt nu vede, odată cu sămînţa pe care o seamănă, şi spicul. Şi după semănare urmează moleşeala şi osteneala şi durerea mădularelor sale şi ieşirea din legăturile cu prietenii şi despărţirea de cele obişnuite. Dar după ce rabdă acestea, vine un alt timp, în care lucrătorul se îndulceşte şi saltă şi se bucură şi se veseleşte. Şi care este acesta ? Cînd mănîncă din pîinea sudorii lui şi cugetarea lui rămîne păzită în linişte. Căci liniştea plină de răbdare şi amintita cugetare din ea mişcă în inimă multă şi nesfîrşită plăcere şi împinge mintea repede spre uimire (răpire) negrăită. Şi fericit este acela care stăruie în ea, că înaintea lui s-a deschis acest izvor de dumnezeire ţîşnitor şi a putut să bea din el şi nu va înceta să bea din el pururea şi totdeauna, în toată clipa din noapte şi din zi, pînă la sfîrşitul şi marginea întregii sale vieţi pămînteşti.

Întrebare: În ce se arată cuprinsul împlinit al tuturor ostenelilor acestei lucrări, sau al liniştirii, la care

563. Faptele lui Dumnezeu sînt graiuri, sau cuvinte către noi.

ajungînd cineva să afle că a ajuns la desăvîrşirea vieţuirii ?

Răspuns: În faptul că s-a învrednicit de stârnirea în rugăciune. Căci cînd a ajuns la aceasta, a ajuns la capătul tuturor virtuţilor şi s-a făcut locaşul Sfîntului Duh. Pentru că dacă cineva n-a primit în chip neîndoielnic harul Mîngîietorului, nu-şi poate desăvîrşi stăruirea în rugăciunea aceasta. Căci cînd Duhul Se sălăşluieşte, zice, în careva dintre oameni, acesta nu încetează din rugăciune. Fiindcă Duhul însuşi Se roagă pururea (Rom., 8, 26)[564]. Atunci, nici cînd doarme acela, nici cînd e în stare de veghe, nu se întrerupe rugăciunea din sufletul lui. Ci fie că mănîncă, fie că bea, fie că doarme, fie că lucrează ceva, şi pînă în somnul adînc răsar bunele miresme şi răsuflările rugăciunii în inima lui[564 a], fără osteneală. Şi nu se mai desparte rugăciunea de el, ci în toate zilele şi în ceasurile lui, chiar cînd se linişteşte aceasta în afara lui[564 b], o liturghiseşte în el în chip ascuns. Căci tăcerea celor curaţi e rugăciune, zice careva dintre purtătorii de Hristos. Pentru că gîndurile lor sînt mişcări dumnezeieşti[565]. Mişcările inimii şi cuge-

564. Duhul e Duhul rugăciunii. Căci El ne ţine în legătură cu Dumnezeu. Avînd pe Duhul nu putem să nu gîndim la Dumnezeu. Deci rugăciunea e semnul sigur al Duhului în inima omului. Înseşi mişcările inimii sînt glasuri, sînt cuvinte. Căci mişcarea spirituală nu e decît glas către Dumnezeu, răspuns la cuvintele Lui.

564 a. Rugăciunea care nu se întrerupe nici în somn e ca o răsuflare neîntreruptă. In cel ce s-a obişnuit să unească rugăciunea cu răsuflarea, această unire rămîne şi cînd el nu o mai urmăreşte cu voia. Rugăciunea îi imprimă o bunătate în toată fiinţa. E o bunătate ce se răspîndeşte ca o bună mireasmă. E o mireasmă a curăţiei.

564 b. Prin aceasta înţelege, cred, o rugăciune ce se răspîndeşte liniştit, prin tăcere, în afara lui. Căci în fraza următoare vorbeşte de tăcere.

565. Gîndurile omului curat, care s-a golit de toate gîndurile egoiste, sînt mişcări dumnezeieşti. El a devenit subiectul mişcărilor dumnezeieşti. Sau mişcările dumnezeieşti s-au imprimat în mişcările lui. Mişcările dumnezeieşti în conştiinţa omului iau forma gîndurilor curate şi bune. Dar a unor gînduri care sînt rugăciune. Căci ele se îndreptă spre Dumnezeu. «Ale Tale dintru ale Tale». Din întunericul mai presus de înţelegere al lui Dumnezeu ies raze care în sufletul conştient al omului, făcut după chipul lui Dumnezeu, devin gînduri care se referă la El şi la faptele Lui,

tării curate sînt glasuri blînde, în care ea cîntă în chip ascuns Celui ascuns[566].

Întrebare: Ce este rugăciunea duhovnicească? Cum se învredniceşte de ea cel ce se nevoieşte ?

Răspuns: Mişcările sufleteşti se împărtăşesc de lucrarea Sfîntului Duh prin curăţia lor deplină[567]. Dar numai unul dintre zeci de mii de oameni se învredniceşte de ea, căci este o taină a stării vieţii viitoare[568]. Pentru că acela se înalţă şi firea rămîne nelucrată de nici o mişcare şi amintire a celor de aici. Şi nu se roagă în rugăciune, ci sufletul are simţirea lucrurilor duhovniceşti ale veacului aceluia, care covîrşesc înţelegerea oamenilor şi a căror înţelegere o are prin puterea Sfîntului Duh. Aceasta este vederea şi mişcarea cea gîndită, şi nu[569] cerere a

cu mulţumire şi cu laudă. Învăţătura energiilor necreate apare aci cu toată claritatea. Ea e implicată in înţelegerea nedespărţitei legături dintre Dumnezeu şi creatură şi, mai special, dintre Duhul dumnezeiesc şi cel omenesc. Omul şi-a actualizat caracterul teandric. Energiile lui Dumnezeu, devenind înţelesuri în om, se întorc spre Dumnezeu ca rugăciune de laudă.

566. Omul vorbeşte şi cînd tace. Iar dacă e curat, grăieşte lui Dumnezeu în adîncime. Şi în această rugăciune e lucrarea Sfîntului Duh, ca legătură cu Dumnezeu.

567. Mişcările sufleteşti sînt şi ele simţiri ce iau forme de cuvinte. Cînd sufletul e curat, mintea nu se gîndeşte la nimic altceva, decît la Dumnezeu cel curat şi infinit. Dar prin aceasta Însuşi Duhul e lucrător în ele. Cele mărginite sînt pentru trup, sînt pentru viaţa pămîntească şi adeseori egoistă, căci ele pot fi cuprinse şi folosite pentru viaţa mărginită, străină de Dumnezeu. Duhul vine numai unde sufletul se lărgeşte, gîndindu-se la Dumnezeu şi intră în comuniune cu infinitatea Lui prin rugăciunea curată de gînduri mărginite.

568. In viaţa viitoare nu mai privim decît pe Cel infinit, deci sîntem în curăţie şi rugăciune, departe de orice egoism limitativ. Acolo sîntem cu desăvîrşire în Duhul comuniunii cu Dumnezeu.

569. Acest «nu» lipseşte în textul grec, dar este în traducerea românească din 1819 şi el corespunde înţelesului acestui pasagiu, care socoteşte că vederea celor dumnezeieşti e mai presus de rugăciune. Traducătorii români de atunci ştiau la perfecţie nu numai limba greacă, ci şi teologie înaltă. Textul românesc mai nou, dactilografiat, nu a prins această nuanţă, rămînînd fidel textului grec. El e mai poetic, dar cu mai puţină înţelegere a sensului duhovnicesc al textului grec. De aceea e şi mai liber.

rugăciunii. Dar din rugăciune şi-a luat pornirea. Căci pentru aceasta unii din aceştia au ajuns la desăvîrşire. Şi nu este clipă, în care mişcarea lor cea mai dinăuntru nu e în rugăciune, precum am spus mai înainte. Şi cînd se iveşte Duhul cel Sfînt, îi află pe aceştia pururea în rugăciune. Şi din această rugăciune îi scoate pe ei în vedere (contemplare) [570], care se numeşte vedere duhovnicească. Căci nu mai au nevoie de chipul rugăciunii îndelungate, nici de starea la Liturghie şi de treapta ei. Ci ajunge să-şi amintească de Dumnezeu şi îndată sînt robiţi de dragostea Lui. Totuşi, nu nesocotesc nici starea la rugăciune pînă la sfîrşit, ci dăruiesc cinste şi rugăciunii şi stau în picioare la orele rînduite, în afară de cea neîncetată [570 a].

Am văzut pe marele Antonie[571] stînd în rugăciune de la ceasul al nouălea (trei după amiază), cînd a simţit mintea lui înălţată. Şi altul dintre părinţi întinzînd mîinile pe cînd stătea la rugăciune, a intrat într-un extaz de patru zile. Şi alţi mulţi, pe cînd se rugau astfel, au fost robiţi de multa (adînca) pomenire a lui Dumnezeu, de dragostea Lui şi au ajuns în extaz. Dar omul se învredniceşte de această stare cînd se dezbracă de mărturia din lăuntru şi din afară a păcatelor contrare, prin

«Mişcarea gîndită» e «vederea gîndită», sau înţelegătoare. Ea nu e o simplă mişcare a gîndurilor, ci o mişcare în planul de dincolo de lumea creată, în Dumnezeu.

570. Lucrarea Sfîntului Duh are o gradaţie, după măsurile la care ajunge omul. El se roagă cu cei ce se află la nivelul rugăciunii, cu conlucrarea lor, dar vine întreg în cei ce au ajuns la rugăciunea neîncetată ; apoi şi mai mult cînd opreşte lucrarea rugăciunii lor şi îi ridică în starea de vedere (de contemplare). Atunci aceştia uită că ei sînt aici şi Dumnezeu în faţa lor, cum se simt în rugăciune. Atunci uită cu totul de ei, scufundîndu-se în Dumnezeu prin vedere.

570 a. Cei ridicaţi din rugăciunea neîncetată «la vedere» nu sînt ridicaţi pentru totdeauna, ci numai din cînd în cînd. Din acea vedere revin mereu iarăşi la rugăciunea neîncetată.

571. «Antonie, supranumit cel Mare, a cărui viaţă a scris-o dumnezeiescul Atanasie, s-a mutat în anul mîntuirii 357 (Fabricius, în voi. II, p. 344, din «Bibliotheca graeca»). Iar Isaac Sirul a trăit pe la 534. Deci, cum zice : «L-am văzut pe sfîntul Antonie» ? Fie că vorbeşte de alt Antonie, fie că «l-am văzut», înseamnă nu l-am văzut cu ochii ci «am auzit sau am primit despre sfîntul Antonie».

păzirea poruncilor lui Dumnezeu. Cînd păzeşte cineva aceste porunci şi se foloseşte de ele după rînduială, neapărat i se întîmplă să iasă din multele lucruri omeneşti, adică să se dezbrace de trupul lui şi să ajungă afară din el, ca să zicem aşa, nu de firea lui, ci de trebuinţele lui. Că nu se poate ca cel ce vieţuieşte în felul Dătătorului de lege şi împlineşte poruncile Lui, să rămînă cu păcatele în el. De aceea a făgăduit Domnul în Evanghelie că-şi va face sălaş în cel ce a păzit poruncile Lui.

Întrebare: Cînd ajunge cineva la desăvîrşirea multelor roduri ale Duhului ?

Răspuns : Cînd se va învrednici de dragostea desăvîrşită a lui Dumnezeu.

Întrebare: Şi din ce cunoaşte cineva că a ajuns la aceasta ?

Răspuns : Cînd amintirea lui Dumnezeu se mişcă în cugetarea sa, îndată inima sa se mişcă în dragostea Lui şi ochii săi varsă lacrimi cu îmbelşugare. Căci e obiceiul iubirii să se înmoaie în lacrimi la amintirea celor iubiţi. Şi aflîndu-se omul astfel, niciodată nu se lipseşte de lacrimi. Pentru că nu lipsesc niciodată pricini care-l duc la pomenirea lui Dumnezeu. De aceea şi în vis vorbeşte cu Dumnezeu. Căci e obiceiul iubirii să facă unele ca acestea. Şi aceasta este desăvîrşirea oamenilor în viaţa aceasta a lor.

Întrebare: Dacă după multă osteneală şi trudă şi nevoinţă, pe care le-a făcut omul, s-ar obrăznici gîndul mîndriei să-l atace, luîndu-şi prilej din frumuseţea virtuţilor lui, şi va pune preţ pe multa osteneală pe care a răbdat-o, prin ce va stăpîni acest gînd al lui şi va dobîndi neclintire în sufletul lui, ca să nu se încreadă în el ?

Răspuns: Cînd cunoaşte cineva că omul cade de la Dumnezeu ca o frunză uscată din pom, cunoaşte puterea sufletului său[571a]. Dacă ar fi dobîndit virtuţile acestea şi ar fi răbdat toate luptele pentru ele cu puterea sa, în vreme ce Domnul Şi-a ţinut departe ajutorul Lui de la el, şi l-ar fi lăsat numai pe el să intre în luptă cu diavolul şi nu i-ar fi venit Domnul în ajutor, cum are obiceiul să intre cu cei ce se oştesc în lupta lor şi să-i ajute, atunci s-ar fi arătat puterea lui, mai bine zis înfrîngerea şi neputinţa lui. Dar purtarea de grijă a lui Dumnezeu e cu sfinţii în toată vremea, păzindu-i şi întărindu-i pe ei. Şi prin aceasta biruieşte tot omul cînd ajunge în nevoinţa muceniciei şi în pătimirile pentru ea şi în celelalte greutăţi ce-i vin pentru Dumnezeu şi le rabdă pentru El. Şi acesta e lucru vădit şi arătat, fără nici o îndoială. Căci cum poate să biruiască firea puterea gîndurilor ce se mişcă neîncetat în mădularele oamenilor, care îi întristează pe ei şi-i poate înfrînge cu totul ? Şi cum doresc alţii şi iubesc biruinţa şi nu o pot avea, cînd sînt războiţi cu tărie, ci sînt înfrînţi în fiecare zi de ele şi sînt în durere şi plîns şi trudă pentru sufletele lor, iar tu poţi purta greutăţile trupului, care sînt aşa de apăsătoare, şi nu-l simţi strîmtorat prea mult ? Şi cum poate trupul, de altfel pătimitor, să înfrunte ascuţişul fierului şi să rabde frîngerea oaselor şi tot felul de chinuri, şi să nu fie înfrînt de pătimiri cel ce nu poate răbda nici măcar înţepătura unui spin, care i se înfige sub unghie, iar aceste feluri de chinuri nu le simte după obiceiul firii, dacă nu se adaugă din altă parte altă putere în afară de puterea firii, care opreşte de la el tăria chinurilor ? Şi fiindcă am vorbit de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, să nu ne îngreuiem să amintim şi de oarecare istorie de suflet folositoare, care întăreşte pe om în nevoinţele lui.

571 a. Mai bine zis: ce puţină putere are sufletul său. Dă unele cazuri în care au fost răpiţi unii din starea de rugăciune în cea de extaz, care e o răpire în contemplarea dragostei lui Dumnezeu, sau o copleşire a lor de dragostea ce o simt pentru Dumnezeu.

Istorisire: Un tînăr oarecare, cu numele Teodor, chinuit în tot trupul lui şi întrebat de cineva: «Cum ai simţit chinurile ?», a răspuns: «La început le-am simţit, dar pe urmă am văzut pe un tînăr oarecare ştergîndu-mi sudoarea chinului meu şi întărindu-mă şi dîndu-mi odihna în pătimirea mea». O, îndurările lui Dumnezeu ! Cît de mult se apropie harul Lui de cei ce pătimesc pentru numele Lui, ca să rabde cu bucurie pătimirile pentru El!

Să nu fii deci nerecunoscător faţă de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, care ţi se arată ţie, omule ! De e vădit că nu tu eşti cel ce biruieşte, ci tu eşti ca o unealtă, şi Domnul e Cel ce biruieşte în tine şi tu primeşti numele de biruitor în dar, cine te împiedică să ceri în toată vremea această putere şi să biruieşti şi să fii lăudat, dar să te mărturiseşti lui Dumnezeu ? N-ai auzit oare, omule, cîţi luptători de la întemeierea lumii au căzut de la înălţimea zilelor (de la viaţa lor înaltă) şi de la înălţimea luptelor lor, pentru că s-au arătat nerecunoscători faţă de harul acesta ? Şi, pe cît sînt de multe şi de felurite darurile lui Dumnezeu către neamul omenesc, pe atîta sînt de multe deosebirile între cei ce le primesc, după măsura celor ce le primesc pe ele. Şi e o micime şi o mărime în darurile lui Dumnezeu. Căci deşi toate sînt înălţate şi minunate, unul covîrşeşte pe altul în slavă şi cinste. Şi o treaptă întrece o altă treaptă. Şi a se închina pe sine lui Dumnezeu şi a vieţui în virtute este de asemenea unul din marile daruri (harisme) ale lui Hristos.

Dar mulţi, uitînd de harul acesta de a se fi învrednicit să se despartă de oameni şi să se închine lui Dumnezeu şi de a se face părtaşi şi primitori ai darurilor (harismelor) Lui şi de a fi aleşi şi de a se învrednici de slujirea sfîntă (de liturghisirea) a lui Dumnezeu, în loc de a mulţumi neîncetat lui Dumnezeu cu gura lor, au căzut în mîndrie şi trufie. Şi nu slujesc (liturghisesc)

Lui în vieţuire curată şi în lucrare duhovnicească, ca unii ce au primit harul acestei sfinte slujiri (liturghii)[572], ci se socotesc ca făcînd ei lui Dumnezeu un har (o favoare) în loc de a se socoti că El i-a ales dintre oameni şi i-a făcut apropiaţi Lui spre cunoaşterea tainelor Lui. Şi nu tremură din tot sufletul lor cugetînd aşa şi mai ales privind la cei ce au cugetat înainte de ei aşa şi cum prin aceasta s-a luat de la ei dintr-odată vrednicia şi cum i-a aruncat pe ei Domnul într-o clipeală de ochi din cea mai înaltă slavă şi cinste şi s-au abătut întru necurăţie şi desfrînare şi fapte de ruşine, într-un chip dobitocesc[573]. Fiind că nu şi-au cunoscut puterea lor şi nu şi-au adus aminte neîncetat de harul dat lor spre sfînta Lui slujire (liturghisire), ca să ajungă în lăuntrul Împărăţiei Lui şi să petreacă împreună cu îngerii şi să înainteze spre El prin vieţuire îngerească, i-a aruncat pe ei din lucrarea lor şi, prin schimbarea vieţii lor de la linişte, le-a arătat lor că nu era a lor puterea de a răbda o vieţuire bine orînduită şi de a nu fi tulburaţi de sila firii, de draci şi de celelalte împotriviri ; ci puterea era a harului, care lucra în ei cele ce lumea nu le poate cuprinde sau auzi, din pricina greutăţii lor. De aceea ei au răbdat multă vreme întru ei şi n-au fost înfrînţi. În ei era în chip neîndoielnic o putere ce le urma, în stare să le ajute lor în toate şi să-i păzească în toate. Dar fiindcă au uitat de această

572. Toată viaţa trăită în slujba lui Dumnezeu, sau cu gîndul la Dumnezeu, care pune o anumită pecete de curăţie pe ea, umplînd-o de puterea lui Dumnezeu, sau de harul Lui, este o liturghie.

573. Viaţa noastră nu are o fixitate prin ea, ci e mereu ameninţată să se prăbuşească în prăpastia murdăriei şi a nepăsării. Ea trebuie ţinută şi condusă cu mînă tare şi conştiinţă neadormită pe calea suitoare a curăţiei. prin gîndul neîncetat la Dumnezeu, Care ne vrea dăruiţi neîncetat Lui, răspunzînd cu iubire curată iubirii Lui curate şi voinţei Lui de a arăta această iubire curată şi semenilor noştri. Ceea ce ne ajută în aceasta e considerarea că curăţia aceasta are ca izvor şi ca susţinător al ei Persoana supremă, mai bine zis comuniunea supremă de Persoane, nu o lege impersonală şi aspră. Deşi trebuie să te socoteşti dator să-ţi închini viaţa lui Dumnezeu, trebuie să socoteşti în acelaşi timp că numai prin Dumnezeu poţi face aceasta tot timpul.

putere, s-a împlinit în ei cuvîntul spus de apostol: «De vreme ce n-au voit să-L aibă pe Dumnezeu, cunoscîndu-L ca pe Stăpînul lor care a unit ţărîna cu slujirea (liturghia) duhovnicească, i-a predat pe ei minţii lor netrebnice şi necinstei ce li se cădea, care i-a adus la înşelăciune» (Rom., 1,28).

Întrebare: Oare nu se întîmplă cuiva ca, îndrăznind să se lepede de locuirea împreună cu oamenii şi să iasă cu rîvnă curată în pustia nelocuită şi înfricoşătoare, să moară din pricina aceasta de foame, din lipsa unui acoperămînt şi a celorlalte lucruri de trebuinţă ?

Răspuns : Cel ce a pregătit dobitoacelor necuvîntătoare adăposturi înainte de zidirea lor şi S-a îngrijit de cele de trebuinţă ale lor, nu va trece cu vederea zidirea Sa, mai ales pe cei ce se tem de El, pe cei ce îi urmează cu simplitate şi fără iscodire. Cel ce în toate închină voia sa lui Dumnezeu nu se îngrijeşte niciodată de cele de trebuinţă ale trupului şi de lipsurile şi de grelele lui pătimiri, ci doreşte să stăruie în vieţuirea lui ascunsă şi să rabde viaţa de smerenie, nu ca unul ce se teme de necazuri, ci ca unul ce socoteşte plăcută şi dulce înstrăinarea de toată lumea, pentru curăţia vieţuirii, ostenindu-se în munţi şi păduri; şi se face ca unul ce rătăceşte în ţinutul dobitoacelor necuvîntătoare, neprimind să se odihnească trupeşte şi să trăiască viaţa plină de întinăciuni. Şi ca unul ce se predă pe sine morţii, plînge şi se roagă în tot ceasul, ca să nu fie lipsit de vieţuirea curată a lui Dumnezeu. Şi atunci primeşte de la El ajutor.

Lui, fie slava şi cinstea şi El să ne păzească în curăţia Lui şi să ne sfinţească întru sfinţenia harului Sfîntului Duh, spre cinstea numelui Lui, ca să preamărim sfîntul Lui nume întru curăţie, în vecii vecilor ! Amin.

CUVÎNTUL LXXXVI

Despre felurite teme. Prin întrebare şi răspuns

Întrebare: Este bine a se depărta cineva de toate cele ce aţîţă patimile ? Şi se socoteşte biruinţă această fugă, sau e o înfrîngere a sufletului fuga de războaie şi alegerea odihnei ?

Răspuns: Vom grăi despre aceasta pe scurt. Călugărul trebuie să fugă cu desăvîrşire de toate cele ce aţîţă în el patimile cele rele şi să taie de la sine deplin pricinile patimilor şi materia, care le ajută şi le sporesc, chiar dacă ar fi foarte mici. Iar de vine vremea de a ne împotrivi lor şi de a lupta, să o facem şi aceasta, nu jucîndu-ne, ci cu meşteşug. Trebuie să le punem drept piedică contemplarea celor duhovniceşti şi să ne întoarcem cugetarea, de la ele, la binele firesc pus în fire de către Ziditorul, chiar dacă diavolul a nimicit adevărul din om prin cercarea răului. Şi, ca să spunem ceea ce se cuvine, trebuie ca el să fugă nu numai de tulburarea patimilor, ci şi simţurile sale să şi le scufunde în omul cel dinăuntru al său şi acolo să stăruie în chip călugăresc în lucrarea sa plină de răbdare, din via inimii lui, pînă ce faptele lui vor conglăsui în ascuns şi la arătare cu numele ce i s-a dat. Şi poate că, în această stăruire în vecinătatea omului dinăuntru, ne vom uni deplin cu Cel cunoscut prin nădejdea noastră, cu Hristos care locuieşte în noi. Căci cînd mintea noastră rămîne acolo călugăreşte şi pustniceşte, nu ea este cea care se luptă cu patimile, ci harul. Pe lîngă aceea, nici patimile nu se mai mişcă din ea spre fapte.

Întrebare: De va face vreun om ceva pentru curăţia sufletului, iar alţii, neînţelegînd vieţuirea lui duhovnicească, se vor sminti, trebuie oare să părăsească vieţuirea lui dumnezeiască din pricina smintelii acelora,

sau va face ceea ce e de folos scopului său, chiar dacă e păgubitor celor ce-l privesc ?

Răspuns: Spunem şi despre aceasta că, de e potrivit legii şi cu ceea ce a primit de la părinţii dinainte de el ceea ce face şi spre curăţirea minţii lui, şi acesta e scopul ce şi l-a pus în sine, să ajungă la curăţie, iar alţii care nu ştiu se smintesc de scopul lui, nu el este cel vinovat, ci aceia. Căci nu se înfrînează, sau posteşte, sau se închide mai mult, şi face ceea ce e de folos scopului lui, ca să se smintească alţii, ci ca să se curăţe mintea sa. Iar aceia, pentru că nu cunosc scopul vieţuirii lui, îl defăimează şi se fac vinovaţi faţă de adevăr. Pentru că nu s-au făcut în stare, din pricina negrijii lor, să simtă scopul lui duhovnicesc, pe care şi l-a hotărît acesta spre curăţirea sufletului lui. Despre aceştia fericitul Pavel a scris, zicînd : «Cuvîntul crucii celor pieritori nebunie este» (I Cor., 1, 18). Deci ce ? Pentru că aceia socoteau nebunie cuvîntul crucii, ca unii ce nu simţeau puterea cuvîntului, trebuia apostolul să se oprească de la propovăduirea lui ? Dar iată că şi pînă azi, tema crucii e piedică şi sminteală iudeilor şi păgînilor. Ne vom opri deci să vorbim despre adevărul ei, ca să nu se smintească aceia ? Pavel nu numai că n-a tăcut, ci a şi strigat, zicînd: «Mie să nu-mi fie a mă lăuda decît numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos» (Gal., 6,14). Cu lauda aceasta «în cruce», nu se mîndrea Sfîntul pentru a sminti pe alţii, ci pentru a propovădui puterea cea mare a crucii. Deci şi tu, astăzi, o, sfinte, desăvîrşeşte-ţi vieţuirea ta în scopul ce ţi l-ai hotărît, pentru a ajunge la Dumnezeu, scop pentru care nu te mustră conştiinţa ta, şi cercetează vieţuirea ta în lumina Scripturilor dumnezeieşti şi ale sfinţilor părinţi. Şi dacă nu eşti învinovăţit de acestea, să nu te temi de acelea de care s-au smintit alţii. Căci nici un om

nu poate să convingă pe toţi, sau să placă tuturor, şi în acelaşi timp să lucreze pentru Dumnezeu în ascunsul său.

Fericit călugărul care urmăreşte cu adevărat curăţia sufletului său cu toată tăria lui şi umblă pe calea cea gîndită, pe care au umblat părinţii noştri, şi urcă pe treptele pe care au urcat ei, suind treaptă după treaptă [574] şi înălţîndu-se, odată cu înaintarea pe ea, întru înţelepciune şi întru răbdarea necazurilor, dar nu pe treptele străine ale uneltirilor.

Curăţia sufletului este cel dintîi dar al firii noastre. Şi fără curăţirea de patimi, nu se tămăduieşte sufletul de bolile păcatului, nici nu cîştigă slava pe care a pierdut-o prin neascultare. Iar de se va învrednici cineva de curăţie, care este sănătatea sufletului, chiar în lucrurile pe care le face mintea lui primeşte bucurie întru simţirea Duhului [574 a]. Căci se face fiu al lui Dumnezeu şi frate al lui Hristos şi nu mai are vreme să simtă cele bune şi cele rele care-i vin întru întîmpinare.

Iar [575] cel ce are pravila liniştirii sale un ceas la şapte săptămîni, sau în fiecare săptămînă şi după ce împlineşte pravila lui se întîlneşte şi se amestecă cu oamenii şi se mîngîie cu ei şi nu are grijă de fraţii lui ce se află în necazuri, dacă socoteşte că ţine pravila săptămânală este nemilostiv şi aspru. Şi e vădit că din pricina nemilostivirii, a părerii de sine şi a gîndurilor sale mincinoase nu se coboară ca să se facă părtaş de astfel de lucruri.

574. Avem şi aci ideea scării spre Dumnezeu, prin virtuţi.

574 a. In curăţie a fost la început zidită firea noastră. In curăţie se simte ea bine, nestînjenită, în normalitate. Fără ea omul se simte bolnav sufleteşte. Ea e şi o sensibilitate superioară, prin care simte prezenta şi lucrarea Duhului dumnezeiesc, sau o sensibilitate mai presus de fire, pentru Dumnezeu.

575. De aci pînă la sfîrşitul acestui «Cuvînt» lipseşte textul din traducerea românească din 1819, dar se află în textul grec şi în cel românesc mai nou, dactilografiat. Din nou se vede că textul de la 1819 n-a fost tradus după ediţia lui Nichifor Theotoche, tipărită la 1770. De fapt, acest adaus în textul lui Theotoche nu prea e legat organic de cel din acest «Cuvînt».

Cel ce dispreţuieşte pe cel neputincios nu va vedea lumină. Şi ziua celui ce îşi întoarce faţa de la cel ce se află la strîmtoare se va întuneca. Şi fiii casei celui ce dispreţuieşte glasul celui ce se află în trudă vor bîjbîi în orbire. Să nu ocărîm, prin neştiinţa noastră, numele cel mare al liniştirii. Căci orice vieţuire îşi are vremea, locul şi felul ei deosebit. Şi numai atunci va fi cunoscută sau primită lucrarea ei de Dumnezeu. Iar în afară de acestea, zadarnică este lucrarea tuturor celor ce se îngrijesc de măsura desăvîrşirii. Cel ce aşteaptă să-i fie mîngîiată şi cercetată de alţii neputinţa lui s-a smerit pe sine şi face părtaş pe aproapele său la osteneala lui, în timpurile cînd e ispitit, ca să fie lucrarea lui cu bucurie în liniştirea lui, rămînînd departe de orice mîndrie şi de orice amăgire a dracilor.

S-a spus de oarecare dintre sfinţi, care era cunoscător, că nimic nu poate izbăvi pe călugăr de dracul mîndriei şi nu-l poate ajuta în statornicia lui în neprihănire, în vremea aprinderii patimii curviei, ca cercetarea oamenilor ce zac în aşternuturile lor şi a celor istoviţi de durerea trupului.

Mare este fapta îngerească a liniştirii, cînd va uni cu ea dreapta-socoteală pe măsura ei, din trebuinţa smereniei. Căci în cele ce nu cunoaştem, în acelea sîntem furaţi şi jefuiţi. Acestea le-am spus, fraţilor, nu ca să nesocotim şi dispreţuim lucrul liniştirii. Căci noi sîntem convinşi în orice loc fiecare despre acestea şi nu vorbim contrazicîndu-ne pe noi înşine. Nimenea să nu ia şi să nu scoată vreun cuvînt gol din cuvintele noastre şi să lase pe celelalte şi să-l ţină pe acela în mîinile sale în chip neînţelept.

Eu mi-aduc aminte că am spus în multe locuri mîngîind, că chiar de s-ar întîmpla cuiva să stea în trîndăvie totală în chilia sa, din neputinţa silnică ce vine asupra noastră, nu trebuie, din motivul acesta, să se hotărască la ieşirea desăvîrşită din ea şi să socotească lu-

crarea din afară mai bună decît cea din chilie. Ieşirea desăvîrşită să nu o socoteşti pe aceea cînd, ivindu-se într-o vreme un lucru de nevoie, ieşi la cîteva săptămîni ca să cumperi de pildă cele de trebuinţă pentru hrana şi viaţa aproapelui tău. Pentru că pe aceasta nu trebuie să o socotim lene şi nelucrare. Iar dacă cineva socoteşte în sine că e desăvîrşit şi mai presus de toate cele de aici prin stăruirea lui lîngă Dumnezeu şi prin depărtare de toate lucrurile văzute, bine e să renunţe şi la aceasta.

Mare este lucrarea dreptei socoteli a celor ajutaţi de Dumnezeu. Fie ca Acesta să ne dea nouă să împlinim cuvîntul Lui, pe care l-a spus, zicînd : «Orice voiţi să vă facă vouă oamenii, faceţi şi voi lor asemenea» (Lc., 6,31). Iar unde nu poate omul să împlinească în lucrurile văzute şi cu trupul iubirea faţă de aproapele, lui Dumnezeu îi ajunge iubirea păzită numai în cugetul nostru faţă de aproapele, mai ales dacă va rămîne de ajuns în lucrarea ei zăvorîrea şi liniştea şi înălţimea ei. Dar de vom fi lipsiţi de toate părţile liniştii aceleia, să împlinim lipsa ei prin porunca de mai jos de ea, care este fapta văzută, pe care să o săvîrşim ca împlinire a odihnei vieţii noastre în scopul stăpînirii asupra trupului nostru, ca să nu se afle libertatea noastră pricină mincinoasă a supunerii sub trup.

Dumnezeu să ne dea să cunoaştem voia Lui, ca să umblăm pururea în ea şi să ajungem la veşnica Lui odihnă, prin harul şi prin iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine slava, cinstea şi închinăciunea, acum şi în vecii veacurilor fără sfîrşit. Amin.

A ACELUIAŞI
ISAAC SIRUL

EPISTOLA I
scrisă către un oarecare frate ce iubea linişte

Deoarece te cunosc pe tine că iubeşti liniştea, dar diavolul te împleticeşte în multe, sub chipul mincinos al binelui, fiindcă cunoaşte voia cugetării tale şi te împrăştie şi te împiedică din virtutea cea cuprinzătoare a multor feluri de bunătăţi, o, frate bun, vreau să te ajut, ca un mădular pe un altul, cu care este unit, în dorinţa ta cea bună, cu un cuvînt de folos. De aceea m-am îngrijit să-ţi arăt cele ce le-am cîştigat de la bărbaţii sfinţi în virtute şi din Scripturi şi de la părinţi şi din cercarea mea.

De nu va dispreţui omul cinstirile şi necinstirile şi nu va răbda pentru liniştire ocară şi bătaie de joc şi pagubă, ba pînă şi loviri, şi nu se va face de rîs şi nu va fi socotit nebun şi aiurit, de cei ce-l văd, nu poate stărui în urmărirea bunului scop al liniştirii. Pentru că de va deschide omul o dată uşa pricinilor (de ispitire), nu se va linişti diavolul să-l aducă, prin multe motive mincinoase, în multe şi nenumărate întîlniri. De aceea, frate, de iubeşti cu dinadinsul virtutea liniştii, fără împrăştiere şi abateri şi întreruperi, în care au biruit cei vechi, vei putea împlini dorinţa ta cea de laudă cînd

te vei asemăna părinţilor tăi care au iubit liniştea desăvîrşită şi nu s-au îngrijit să ţină la dragostea faţă de ai lor, sau n-au căutat să se ocupe de odihnirea lor, nici nu s-au ruşinat să fugă de întîlnirea cu cei ce erau socotiţi ca cinstiţi.

Şi aceştia aşa umblau pe calea lor şi nu se arătau celor înţelepţi şi cunoscători ca dispreţuind pe fraţii lor, nici ca trecîndu-i cu vederea, sau lenevindu-se, sau ca lipsiţi de dreapta socoteală, precum s-a zis de oarecare dintre cei ce cinsteau şi-şi apărau liniştirea şi retragerea mai mult decît întîlnirea cu oamenii. «Omul, zice, care învaţă din cercare dulceaţa liniştii în chilia lui, nu ocoleşte pe aproapele ca unul ce dispreţuieşte întîlnirea cu el, ci pentru rodul pe care-l culege din liniştire. Cum a fugit, zice, Arsenie şi nu căuta plăcerea în întîlnirea cu cineva ?»

Iar Avva Teodor nu fugea de întîlniri, dar întîlnirea cu el era ca cea cu o sabie. Căci nu dădea bineţe cuiva, cînd se afla în afară de chilia sa. Iar sfîntul Arsenie nu răspundea nici celui ce venea la el pentru închinăciune. Că odată oarecare dintre părinţi s-a dus să vadă pe Ava Arsenie şi bătrînul i-a deschis crezînd că este slujitorul lui; şi cînd a văzut cine este, s-a aruncat cu faţa la pămînt ; şi rugat fiind de acela mult să se scoale şi să-l binecuvînteze ca să plece, sfîntul i-a răspuns zicînd: «Nu mă voi scula pînă ce nu vei pleca». Şi nu s-a sculat pînă ce acela n-a plecat. Şi aceasta o făcea fericitul, ca să nu le dea altora vreodată mîna şi apoi să se întoarcă iarăşi la el.

Ia seama la urmarea cuvîntului, ca să nu zici că poate pentru micimea aceluia l-a dispreţuit pe el, sau pe altcineva, dar cu altul vorbea, căutînd la faţa lui. Ci se ferea de toţi, mici şi mari. Un singur lucru avea în vedere, să fugă de întîlnirea cu oricine, de dragul liniştirii, fie el mare sau mic, şi să ia asupra sa ocara tuturor, pentru preţuirea liniştii şi a tăcerii.

Căci ştim că a mers la el fericitul Teofil, arhiepiscopul, avînd cu sine şi pe judecătorul ţării, pentru cinstirea în care aveau pe acest sfînt şi pentru dorinţa de a-l vedea. Iar cînd a şezut lîngă ei, nu i-a mulţumit nici cu un cuvînt pentru cinstirea lor, deşi voiau să audă tot mai mult cuvîntul lui. Şi cînd l-a rugat arhiepiscopul să le spună un cuvînt, călugărul a tăcut puţin, apoi a zis : «Şi de-l voi spune, îl veţi păzi ?» Şi au mărturisit zicînd: «Da!» Şi le-a zis lor bătrînul: «Unde veţi auzi că este Arsenie, să nu vă apropiaţi de acel loc». Ai văzut fapta minunată a bătrînului ? Ai văzut cum se ferea de întîlnirea cu oamenii ? El a cules cu adevărat rodul liniştii. Şi n-a socotit fericitul că e în faţa lui un bărbat cu putere deobşte şi un cap al Bisericii. Ci a socotit fericitul: «Eu am murit odată pentru totdeauna lumii. Cu ce poate folosi mortul pe cei vii ?» Şi l-a mustrat pe el Ava Macarie cu mustrare plină de iubire, zicînd : «De ce fugi de noi ?» Şi s-a apărat bătrînul cu apărare minunată şi vrednică de laudă, zicînd : «Dumnezeu ştie că vă iubesc pe voi, dar nu pot să fiu şi cu Dumnezeu şi cu oamenii». Şi cunoştinţa aceasta minunată nu a învăţat-o din altă parte, ci de la cuvîntul dumnezeiesc, care i-a zis: «Arsenie, fugi de oameni şi te vei mîntui».

Nici un om dintre cei ce pierd vremea şi iubesc întîlnirile să nu cuteze să calce cu neruşinare acestea, prin meşteşugul stricăcios al cuvintelor lui şi să spună împotriva lor că sînt o născocire omenească înfiripată din dorinţa de linişte. Pentru că este învăţătură cerească.

Şi ca să nu socotim că aceasta s-a spus de către el despre fuga de lume şi de ieşirea din ea, dar nu şi despre fuga de fraţi, după ce el a părăsit lumea şi a venit să locuiască în lavră, s-a rugat iarăşi lui Dumnezeu, ca să-i spună cum poate să vieţuiască cum se cuvine. «Doamne, a zis, arată-mi cum să mă mîntuiesc !» Şi so-

cotea că va auzi altceva. Şi a auzit a doua oară acelaşi cuvînt al Stăpînului: «Arsenie, fugi, taci, linişteşte-te. Că dacă e de mare folos vederea şi vorbirea cu fraţii, nu te va folosi pe tine atît de mult întîlnirea cu ei, ca fuga de ei».

Şi astfel primind acestea fericitul Arsenie, întru descoperirea dumnezeiască, pe cînd era în lume, cînd i s-a poruncit să fugă, iar după aceea cînd a fost cu fraţii iarăşi i s-a spus lui acelaşi lucru, aceasta l-a încredinţat pe el şi a cunoscut că nu-i ajunge spre dobîndirea vieţii celei bune să fugă numai de cei din lume, ci de toţi. Căci poate oare să se împotrivească cineva cuvîntului dumnezeiesc şi să spună aşa ceva ?

Dar şi dumnezeiescului Antonie i s-a spus întru descoperire : «De voieşti să te linişteşti, să nu pleci numai în Tebaida, ci şi în pustia cea mai dinăuntru». Dacă deci Dumnezeu ne porunceşte să fugim de toate şi iubeşte liniştirea cînd stăruie astfel în ea cei ce-L iubesc pe El, cine va aduce motive mincinoase ca să caute întîlnirea şi apropierea de oameni ? Iar dacă fuga şi paza i-a fost de folos lui Antonie şi lui Arsenie, cu cît mai mult nu va fi de folos celor slabi ? Şi dacă pe aceştia, de al căror cuvînt şi vedere şi ajutor avea nevoie lumea întreagă, i-a cinstit Dumnezeu pentru vieţuirea lor în linişte mai mult decît pentru tot ajutorul ce l-ar fi putut da fraţilor, sau chiar omenirii, cu cît mai mult nu va fi de folos acesta celui ce nu poate să se păzească pe sine ?

Ştim şi pe un altul oarecare dintre sfinţi că un frate al lui era bolnav şi se afla închis în altă chilie. Şi pentru că şi-a stăpînit mila sa în toată vremea bolii aceluia şi n-a ieşit să-l vadă pe acela, în vremea ieşirii aceluia din viaţă, acela i-a trimis un cuvînt, zicîndu-i: «Măcar că n-ai venit la mine pînă acum, vino acum să te văd şi să ies din lumea aceasta, fie măcar noaptea, ca să te sărut pe tine şi să mă odihnesc». Şi n-a ascul-

tat fericitul, nici în ceasul acela, în care firea e obişnuită să pătimească împreună cu alţii şi să treacă peste hotarul voinţei. Ci a zis : «De voi ieşi, nu voi mai fi curat în inima mea înaintea lui Dumnezeu. Că dacă m-aş fi îngrijit să cercetez pe fraţii duhovniceşti, în acest caz aş fi preţuit firea mai mult decît pe Hristos». Şi a murit fratele lui şi nu l-a văzut pe el.

Deci nimeni să nu-şi dea ca scuză mincinoasă pentru trîndăvia gîndurilor lui, că acestea sînt cu neputinţă şi să le calce şi să înceteze liniştirea lui, nesocotind purtarea de grijă a lui Dumnezeu faţă de el. Şi dacă sfinţii au biruit firea cea atît de tare, şi Hristos îi iubeşte pe fiii Lui cînd nu se îngrijesc unii pe alţii pentru că preţuiesc liniştea, ce altă nevoie ţi se poate ivi, care să nu poată fi dispreţuită de tine, cînd cazi în ea ? Porunca aceea care zice: «Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta şi din tot sufletul tău şi din tot cugetul tău» (Mt., 22, 37) e mai mare decît lumea întreagă şi decît firea şi cele ale ei. Şi ea se împlineşte cînd stărui în liniştirea ta. Şi porunca ce vorbeşte despre iubirea aproapelui se află în lăuntrul acesteia [576]. Voieşti să cîştigi iubirea aproapelui, după porunca evanghelică, în lăuntrul sufletului tău ? Depărtează-te de el şi atunci va arde în tine flacăra iubirii şi te vei bucura de vederea lui ca de un înger al luminii [577]. Şi iarăşi, voieşti ca cei ce te iubesc să înseteze de tine ? Priveşte feţele lor în zilele rînduite. Dar experienţa e cu adevărat dascălul tuturor. Iar Dumnezeului nostru se cuvine harul şi slava în vecii vecilor. Amin.

576. Cine iubeşte pe Dumnezeu aşa de mult iubeşte şi pe aproapele, învăţîndu-l şi pe el să-L iubească pe Dumnezeu şi să se mîntuiască. Iar în Dumnezeu îi iubeşte pe toţi, căci toţi sînt ai Lui.

577. De vei vedea curat în Hristos, vei vedea lumina lui de taină, nepătată de patima ta faţă de el. Şi razele iubirii tale faţă de el vor merge spre el şi îl vor ajuta, fără să te apropii trupeşte de el. Se va petrece în sensul major al cuvîntului ceea ce se numeşte «idealizarea» celui de la distanţă, idealizare de care vorbeşte şi «dorul», căruia limba românească îi dă un înţeles de necuprins.

EPISTOLA II

Către un frate după fire şi după duh, care-l îndemna şi-l ruga prin scrisori să vină la el, măcar că locuia în lume, pentru că era însetat să-l vadă

Nu sînt tare, cum mă socoteşti, o, fericite, care poate nu cunoşti neputinţa mea. Deci îţi pare un lucru uşor pierzania mea şi de aceea ceri de la mine mereu, ca unul ce eşti aprins de fire, un lucru de care eu n-ar trebui să mă îngrijesc şi pe care tu nu n-ar trebui să-l doreşti. Să nu ceri de la mine să-mi odihnesc trupul şi cugetul lui, o, frate, ci să mă îngrijesc de mîntuirea sufletului meu. Încă puţin timp, şi voi trece de veacul acesta. Cu cîte feţe nu mă voi mai întîlni cînd voi merge acolo ? Şi cîte feluri de oameni şi cîte locuri voi vedea pînă mă voi duce la locul meu ? Şi cîte pricini de gînduri nu primeşte sufletul meu prin întîlnirea cu ei ? Şi cîtă tulburare nu rabdă din patimile ce se trezesc în el, care i-au dat puţină mîngîiere ?

Acestea nu-ţi sînt necunoscute. Căci vederea mirenilor vatămă pe călugări. Şi aceasta de asemenea o cunoşti. Şi gîndeşte-te cîtă schimbare nu primeşte în cuget cel ce s-a liniştit multă vreme în bine, cînd cade iarăşi în acestea şi vede şi aude ceva contrar obişnuinţei sale. Dacă chiar şi întîlnirea cu călugări vatămă pe cel ce se află în luptă şi se războieşte cu vrăjmaşul său, cînd nu sînt de aceeaşi cale cu el, gîndeşte în ce puţ cădem ca să scăpăm de boldul vrăjmaşilor noştri, mai ales cei ce am cîştigat cunoştinţa prin multă cercare. De aceea, nu cere de la mine să fac aceasta fără să am nevoie. Să nu ne amăgească pe noi cei ce zic «nu ne va vătăma cu ceva să auzim şi să vedem, că sîntem deopotrivă în pustie şi în lume şi în chilia noastră, prin gîndul nostru, şi nu ne tulburăm din bună-

tatea noastră şi nu primim vreo schimbare rea, nici nu simţim la întîlnirea cu persoanele şi cu lucrurile tulburarea patimilor». Cei ce spun acestea nu cunosc nici de sînt loviţi şi răniţi. Căci noi n-am ajuns încă la sănătatea aceasta a sufletului. Pentru că avem rane rău mirositoare şi de vor fi lăsate fie şi numai o zi neîngrijite şi nelegate şi neacoperite cu plasture şi nestrînse cu fâşii, se umplu de viermi.

EPISTOLA III

trimisă către cineva iubit de el, pe care îl învaţă cele despre tainele liniştirii; şi cum mulţi, deoarece nu le cunosc, se lenevesc în lucrarea aceasta minunată; şi că cei mai mulţi au primit rînduiala in chilii prin moştenire, care se continuă între călugări ; cu o scurtă adunare de cuvinte închinată descrierii liniştirii

Frate, fiind silit de datoria mea să-ţi scriu despre cele datorate în chip neapărat, fac cunoscut iubirii tale în scrisoarea aceasta, potrivit făgăduinţei ce ţi-am dat-o, că te-am aflat pe tine care petreci în vieţuirea cea neîndoielnică, umblînd în rînduiala liniştirii. Voi întipări deci în amintirea ta, într-un cuvînt scurt, ceea ce am auzit despre lucrarea aceasta de la cei ce au darul deosebirii, după ce am luat în mintea mea adunarea cuvintelor lor printr-o cercare a lor de aproape, prin care m-am deprins eu însumi în lucrurile înseşi. Ţi le trimit ca şi tu să te ajuţi pe tine din cuvintele epistolei, prin sîrguinţa aflată în tine.

Pentru că trebuie să te apropii cu înţelegerea înţelepciunii de citirea cuvintelor adunate în epistola

aceasta a noastră, în chip deosebit de citirea obişnuită şi să o iei pe ea ca lumină în celelalte citiri, pentru multa putere ascunsă în ele. Prin aceasta poţi să înveţi cum este şederea în linişti şi care este lucrarea ei şi ce taine se ascund în lucrarea aceasta; de asemenea, pentru ce unii preţuiesc mai puţin faptele virtuţilor (dreptăţii) săvîrşite între oameni şi dau mai multă preţuire vieţii singuratice şi necazurilor şi nevoinţelor celui ce se linişteşte în scaun [577a].

De voieşti să afli, o, frate, viaţa nestricăcioasă în zilele tale puţine, intrarea ta în linişti să fie cu dreaptă socoteală (cu discernămînt). Caută de înţelege lucrarea aceasta, şi să nu alergi după nume; ci intră, adînceşte-te, nevoieşte-te şi sîrguieşte-te să ajungi cu toţi sfinţii să cunoşti adîncul şi înălţimea vieţuirii acesteia. Căci fiecare lucru al oamenilor are un fel al lui de la început şi pînă la sfîrşit şi e aşteptată o nădejde din lucrarea fiecărui lucru, care mişcă cugetarea spre punerea temeliei lui. Şi scopul acesta întăreşte cugetarea să sufere asprimea lui şi să ia o mîngîiere din el prin contemplarea lui. Şi stăpîneşte mintea lui ca un stăpînitor, pînă la sfîrşitul lucrului. Aşa, şi lucrul cinstit al liniştirii se face un liman al tainelor pentru privirea pătrunzătoare, la care ia aminte cugetarea de la cel dintîi dintre straturi pînă la desăvîrşirea clădirii şi în toate lucrurile mari şi grele ale ei.

Şi asemenea ochilor cîrmaciului care ia aminte la stele, aşa ia aminte călugărul singuratic prin privirea înăuntru, pe tot drumul călătoriei lui, spre ţinta pe care şi-a luat-o mintea sa în ziua cea dintîi, în care a pornit să călătorească pe marea aspră a liniştii, pînă

577 a. Săvîrşirea rugăciunii neîncetate pe un scaun se practica încă de atunci (sec. VI) şi nu a apărut numai în sec. XIII, prin «metoda» lui Nichifor din singurătate.

va afla mărgăritarul pentru care s-a scufundat pe sine în sînul neajuns al mării liniştii [578].

Şi păzirea nădejdii îi uşurează de sus greutatea lucrării şi asprimea plină de primejdiile ce-l întîmpină în călătoria lui. Căci tot cel ce nu-şi pune de la începutul liniştirii lui acest scop în mintea sa, împlineşte fără judecată lucrarea datorată, ca unul ce loveşte aerul cu pumnii. Şi unul ca acesta nu se izbăveşte niciodată de duhul trîndăviei în toată viaţa lui [579]. Şi se întîmplă una din două : sau nu rabdă greutatea cea anevoie de răbdat şi este înfrînt şi iese cu totul din linişte, sau stăruie în ea şi-şi face din chilie o casă a închisorii şi se prăjeşte ca într-o tigaie, din pricină că nu ştie să nădăjduiască în mîngîierea ce se naşte din lucrarea liniştirii. De aceea nu poate nici cere cu durerea inimii şi plînge în rugăciune, dorind-o pe aceasta. Despre acestea părinţii noştri, cei plini de milă şi de dragoste pentru fiii lor, au lăsat în scrierile lor semne de folos pentru trebuinţa vieţii noastre.

1) Unul din ei a zis : «Cîştigul meu din liniştire este acesta : cînd nu mă depărtez de casa în care şed, mintea mea se eliberează de pregătirea de război şi se întoarce la o lucrare mai înaltă».

2) La fel şi altul: «Eu, a zis, alerg spre linişte, ca să mi se îndulcească stihurile citirii şi rugăciunii. Şi cînd limba mea tace de plăcerea înţelegerii lor, cad ca în-

578. Liniştea e socotită ca un mijloc de ajungere la un mare adînc, sau la o mare înălţime, ca un liman al tainelor, la care se ajunge plutind pe «marea aspră» a nevoinţelor pentru dobîndirea ei. E socotită ca o clădire zidită în straturi, ca un urcuş la taine tot mai mari, la o desăvîrşire tot mai înaltă. E o mişcare de înălţare sau de scufundare continuă în ea, nu o încremenire, sau o golire de orice viaţă spirituală, de orice înţelegere. Poate e mai mult o scufundare asemenea unui scafandru, în «marea liniştii», care însă, pînă ajunge la sînul adînc al acestei mări, luptă cu piedici, cu multe împotriviri. Dar «sinul» acesta este «neajuns» e un abis, la al cărui fund nu se poate ajunge niciodată. E sînul înţelesului neînţeles şi al iubirii nelimitate a dumnezeirii.

579. Cine nu găseşte liniştea adevărată şi adîncă, sau nu e susţinut de nădejdea sigură a aflării ei, e ameninţat continuu de plictiseală şi de trîndăvie în nevoinţele lui pentru ea.

tr-un somn, prin adunarea simţurilor şi a gîndurilor mele». Şi iarăşi: «Cînd prin depărtarea trăită în linişte inima mea cîştigă pacea de tulburarea amintirilor, mi se trimit valurile bucuriei din înţelesurile ce vin înăuntru, deodată şi pe neaşteptate, spre desfătarea inimii mele. Şi cînd acestea se apropie de corabia sufletului meu, îl scufundă din cuvintele lumii şi ale vieţii trupului în minunile adevărate, în liniştea cea în Dumnezeu» [580].

3) Şi iarăşi altul a zis : «Liniştea taie motivele mincinoase şi pricinile care înnoiesc gîndurile, şi slăbeşte şi vestejeşte amintirile obişnuinţelor rele[581]. Şi cînd se slăbesc aceste conţinuturi în cuget, mintea se întoarce la rînduiala sa, îndreptîndu-le».

4) Altul iarăşi a zis : «Măsurile celor ascunse ale tale le vei cunoaşte din deosebirea gîndurilor tale. Cele bune sînt ale celor necontenite; cele rele sînt cele ce sînt mişcate de vreo întîmplare şi trec într-o clipă[582]. Nu este nici un purtător de trup care să nu cunoască în casa sa aceste două feluri de schimbări, ale celor bune şi ale celor rele. De este sîrguincios, schimbările se fac de la cele mai mici la cele mai mari, potrivit firii (căci părinţii sînt părinţi ai celor ce se nasc după firea lor);

580. Înţelesurile adînci aflate în linişte sînt împreunate cu bucurie, pentru că sînt înţelesuri ale iubirii lui Dumnezeu, ale vieţii ce iradiază din El. Aceste înţelesuri pline de bucurie sînt însăşi întîlnirea cu Dumnezeu. Înţelesurile nu sînt una şi oceanul de viaţă şi de iubire a lui Dumnezeu, alta.

581. Infinitatea plină de bucurie a lui Dumnezeu, întîlnită în linişte, copleşeşte amintirea obişnuinţelor rele şi opreşte înnoirea gîndurilor despre cele din lume.

582. «Starea sufletului nostru o cunoaştem din gînduri. Dacă gîndurile inimii sînt simple şi curate, mişcîndu-se într-o veselie senină şi netulburată, sufletul se află în bună sporire şi are îndrăzneală la Dumnezeu. Dar dacă gîndurile sînt tulburi şi întunecate de amărăciune şi purtate de ură faţă de fraţi, sufletul se simte osîndit şi deznădăjduit, fiind mustrat de conştiinţă». Dacă gîndurile noastre redau continuitatea aceluiaşi conţinut dumnezeiesc, dar mereu mai adînc, e semn că ne aflăm în linişte ; dar dacă sînt gînduri ce se schimbă mereu, aducînd conţinuturi foarte diferite în esenţă, e semn că sîntem într-o stare de suprafaţă.

iar de este trîndav, de la cele mai înalte ale harului ce s-a pus în firea noastră, ca un aluat, la cele mai de jos[583].

5) Şi altul a zis : «Alege-ţi ca lucrare a desfătării, privegherea neîncetată din timpul nopţilor, prin care au dezbrăcat toţi părinţii pe omul vechi şi s-au învrednicit de înnoirea minţii. În ceasurile acestea sufletul simte viaţa aceea fără de moarte şi în simţirea aceasta se dezbracă de haina întunericului şi primeşte pe Duhul Sfînt».

6) Şi iarăşi altul a zis : «Cînd vede cineva vederi felurite şi aude glasuri de multe feluri, deosebite de cugetarea sa duhovnicească şi vorbeşte şi se întîlneşte cu ele, nu izbuteşte să se vadă pe sine întru ascuns şi să-şi aducă aminte de păcatele sale, să cureţe gîndurile sale şi să ia aminte la cele ce vin asupra lui şi să vorbească în chip ascuns prin rugăciune»[583 a].

7) Şi iarăşi: «Nu e cu putinţă să-şi supună cineva simţurile sale sub stăpînirea sufletului, în afara liniştii, şi a înstrăinării de oameni. Pentru că sufletul înţelegător unit ipostatic cu ele (cu simţurile) e atras fără de voie împreună cu gîndurile lui, de nu va fi omul plin de trezvie în rugăciunea cea ascunsă».

8) Şi iarăşi: «Cît de multă desfătare aduce în suflet vegherea în trezvia sa, însoţită cu rugăciunea şi cu citirea ! Şi cît de mult îl veseleşte, îl bucură şi îl curăţeşte ! Acestea le cunosc mai ales cei ce în toată vremea vieţii lor petrec şi vieţuiesc în cea mai amănunţită nevoinţă».

583. Harul văzut ca un aluat ce creşte şi preschimbă firea noastră, închegînd-o şi făcînd-o pîine lui Dumnezeu şi semenilor. Cel sîrguincios experiază schimbări de la cele mai mici ale firii la cele mai mari (de la cele mai puţin bune, la cele mai sporite în bine). Iar cel trîndav experiază schimbarea de la cele mai mari ale harului, la cele mai mici.

583 a. Acesta a coborît din linişte prin vederile de diferite feluri. El nu se mai vede pe sine, nu-şi vede păcatele sale, nu se curăţeşte, nu mai vorbeşte în chip ascuns cu Dumnezeu în rugăciune.

Deci, tu, omule, care iubeşti liniştea, pune îndemnurile şi sfaturile părinţilor înaintea ta, ca pe o ţintă, şi îndreptează cursul lucrării tale spre apropierea de ele. Şi înainte de toate învaţă ceea ce conglăsuieşte cu ţinta lucrării tale. Căci în afară de acestea nu poţi avea cunoştinţa adevărului. Şi sîrguieşte-te să arăţi în ele cu prisosinţă stăruinţa ta.

Despre tăcere

Tăcerea este taina veacului viitor[583b]. Iar cuvintele, unealta acestei lumi. Omul postitor încearcă să-şi facă sufletul său asemenea firii duhovniceşti[584] prin tăcere şi post necontenit[584a]. Cînd se desparte omul de toate prin lucrarea sa dumnezeiască, stăruind în ascunsul său, se desăvîrşeşte în aceste taine. Şi sfînta lui slujire (liturghia lui) e plină de tainele dumnezeieşti şi de acele puteri nevăzute şi de sfinţenia stăpînirii şi domniei peste făpturi[584b]. Şi dacă s-au despărţit unii, în vremea

583 b. Cînd te întîlneşti cu veacul viitor, fie aici, în arvună, fie după moarte, în deplinătate, te întîlneşti cu o lume de taină, pe care cuvîntul nu o mai poate tîlcui. Cuvintele taie realitatea în bucăţi pentru a le cuprinde. Realitatea din lumea aceasta se înfăţişează ea însăşi în chipuri distincte, mărginite, potrivit cuvintelor. Acolo totul va fi atît de unit, atît de mult trecînd una în alta, pentru că totul va fi plin de dumnezeirea infinită, încît nimic nu va putea fi exprimat satisfăcător în cuvinte limitate. Apoi acest tot va fi văzut de toţi, încît nu va fi necesar să fie comunicat de unii, altora. Va fi o bucurie comună de ceea ce văd toţi, înmulţindu-se chiar prin faptul că o au toţi. Va fi o altă formă de comunicare.

584. Adică asemenea firii îngereşti nemateriale.

584 a. Liniştirea şi tăcerea din ea sînt strîns unite cu postul şi cu lacrimile. De aceea, şi descoperirea tainelor se face celor tăcuţi şi postitori. Tăcerea e un mijloc prin care se sesizează nesfîrşirea tainelor, e un semn al sesizării lor, al copleşirii de către ele a putinţei omului de a le exprima. Tăcerea e poarta prin care intră Dumnezeu în om şi i Se revelează. Olivier Clement zice: «Sfîntul apare ca omul care-şi pierde cuvîntul, în sensul de discurs, de dominare şi de posesiune — şi-l găseşte prin mijlocirea şiroiului de lacrimi».«Duhul este deodată suflul care aduce cuvîntul şi tăcerea în inimă». Un cuvînt ce nu iese din tăcere, un cuvînt ce nu este el însuşi plin de tăcere, n-are în el profunzime *(Le visage interieur,* p. 80—89).

584 b. Stăpînirea peste făpturi va fi sfîntă, pentru că va fi blîndă şi plină de uimire pentru taina dumnezeirii ce se străvede luminos în ele,

în care au intrat în lăuntrul tainelor, au fost însemnaţi cu pecetea aceasta. Şi unora dintre ei li s-au încredinţat cele ascunse în tăcerea Domnului Celui ascuns, ca să le descopere spre înnoirea celor de la mijloc [585]. Căci n-a îngăduit stomacului plin şi tulburat prin neînfrînare să slujească acestor taine.

Pentru că nici sfinţii nu îndrăzneau să vorbească cu (sau despre) Dumnezeu, nici nu se înălţau spre cele ascunse ale tainelor decît în neputinţa mădularelor şi în îngălbenirea culorii lor, pricinuită din iubirea foamei, a minţii liniştite şi a lepădării de toate gîndurile pămînteşti. Cînd după ce ai petrecut vreme îndelungată în chilia ta în fapte ostenitoare şi în păzirea celor ascunse şi în oprirea simţurilor de la orice întîlnire, te va umbri puterea liniştii, întîi te întîmpină o bucurie care te ia în stăpînire din vreme în vreme, fără vreo pricină. Şi atunci se vor deschide ochii tăi ca să vezi tăria zidirii Lui şi frumuseţea făpturilor, după măsura curăţiei tale. Şi cînd mintea va fi călăuzită în minunea vederii acesteia, atunci şi noaptea şi ziua vor fi pentru ea una în minunile cele slăvite ale făpturilor lui Dumnezeu [585a]. Şi de atunci e furată din suflet sim-

va fi aşa cum avea să fie, în baza poruncii dumnezeieşti din rai, dacă omul n-ar fi căzut.

585. Oamenii aflaţi la mijloc între cei intraţi în linişte împreună cu îngerii, şi între demoni, sînt încă lipsiţi de descoperirea tainelor lui Dumnezeu, ascunse în tăcerea Lui şi încredinţate celor ce prin linişte şi tăcere intră în unire cu Cel ascuns în tăcerea Lui. Domnul Însuşi Se află în lăuntrul celor ce au intrat în linişte, descoperindu-li-Se ca iradiind din El tăcere, adică o plinătate de viaţă de negrăit. Cei ce primesc pe Domnul în tăcerea Lui, Îl comunică prin cuvinte celor de la mijloc, adică oamenilor ce n-au ajuns la liniştea proprie îngerilor, care sînt cei de sus (demonii fiind cei de jos). Ei se înnoiesc prin aceasta. Dar poate că prin cele de la mijloc se înţeleg şi făpturile dintre noi şi Dumnezeu. Şi ele se înnoiesc prin descoperirea tainelor.

585 a. Cel ce în liniştea lui s-a întîlnit cu liniştea lui Dumnezeu se umple din cînd în cînd de bucuria descoperirii frumuseţii făpturilor, devenite transparente pentru Dumnezeu. In tăcerea lui Dumnezeu se descoperă fundamentul tuturor chipurilor lumii, umplîndu-le pe ele înseşi de taina Lui negrăită. Intre tăcerea lui Dumnezeu şi între chipurile făpturilor nu e o contrazicere. Chinurile se descoperă deplin în taina lor în Dumnezeu, Cel mai presus de chipuri. In Dumnezeu cel mai presus de chipuri e izvorul frumuseţii chipurilor şi al adîncimii de sens a cuvintelor.

ţirea patimilor în dulceaţa vederii acesteia. Şi prin aceasta sufletul intră în cele două trepte ale descoperirii celor cunoscute cu mintea, care sînt în planul cel de deasupra treptei acesteia, în cel al curăţiei, şi în cel de mai sus[585b]. Dumnezeu să ne învrednicească şi pe noi de acestea. Amin.

EPISTOLA IV

Către cuviosul părinte Simeon, făcătorul de minuni[585 c]

Epistola ta, sfinte, nu constă din cuvinte însemnate în scris, ci în ea ai zugrăvit şi arătat dragostea ta cea către noi, ca într-o oglindă. Şi precum ne socoteşti pe noi că sîntem, aşa ai scris, arătînd prin faptele înseşi că ne iubeşti în chip covîrşitor. Din multa ta dragoste, ai uitat măsura noastră. Ceea ce trebuia să-ti scriem noi cuvioşiei tale şi să te întrebăm, ca să învăţăm adevărul de la tine, dacă avem grijă de mîntuirea noastră, aceasta ai scris tu, luîndu-ne-o înainte pentru mărimea dragostei tale.

Poate că ai făcut aceasta cu meşteşugul filozofiei, ca prin întrebările tale subţiri şi duhovniceşti, prin care sînt întrebat eu de tine, să se trezească sufletul meu din nepăsarea în care mult s-a scufundat. Dar şi eu, prin dragostea ta, prin care ai uitat de măsura mea, uit de neputinţa mea, încît nu iau aminte la ce trebuie să ajung, ci la ce poate să facă rugăciunea ta. Căci cînd uit de măsura mea, tu rogi pe Dumnezeu prin rugăciunile tale, ca să se desăvîrşească cererea ta şi să se dea

585 b. In treapta îngerească, cunoscută prin curăţie, prin care cei ce se liniştesc se fac asemenea îngerilor, şi în treapta dumnezeiască, aflată deasupra aceleia.

585 c. «In alt ms. : Epistola Sf. Isaac către Ava Simeon de la Cezareea».

ţie de la Dumnezeu (pentru mine) ceea ce ai cerut în rugăciune, ca unui slujitor adevărat al Lui.

Întrebare: Cea dintîi întrebare din epistola ta e aceasta : De trebuie să fie păzite toate poruncile Domnului şi de nu cumva nu este chip de mîntuire celui ce nu le păzeşte pe ele.

Răspuns: Despre aceasta, precum mi se pare, nici nu trebuie să întrebe cineva. Căci deşi sînt multe poruncile, sîntem datori să le păzim. Iar de nu, n-ar fi trebuit să fie date de Mîntuitorul. Căci, precum mi se pare, nu s-a spus şi nu s-a făcut ceva de prisos de către Stăpînul. Pentru că scopul venirii Lui a fost să curăţe din suflet răutatea primei noastre neascultări şi să-l preschimbe potrivit stării lui de la început. De aceea ne-a dat nouă poruncile Lui de viaţă făcătoare, ca pe nişte leacuri curăţitoare ale stării noastre pătimaşe. Căci ceea ce sînt leacurile pentru trupul bolnav, aceea sînt poruncile pentru sufletul pătimaş. Şi e vădit că poruncile s-au dat împotriva patimilor, spre tămăduirea sufletului care a căzut, precum spune limpede Domnul către sfinţii Săi ucenici:

«Cel ce are poruncile Mele şi le păzeşte pe ele, acela este care Mă iubeşte. Şi cel ce Mă iubeşte pe Mine iubit va fi de Tatăl Meu. Şi Eu îl voi iubi pe el şi Mă voi arăta lui şi vom veni la el şi vom face sălaş la el» (In, 14, 21). Şi iarăşi: «În aceasta va cunoaşte lumea că sînteţi ucenicii Mei, de vă veţi iubi unii pe alţii» (In, 13,35). E vădit că dragostea se poate cîştiga după sănătatea sufletului. Iar sufletul nu se face sănătos fără păzirea poruncilor.

Dar păzirea poruncilor se află uneori mai jos de dragostea duhovnicească. Şi pentru că sînt mulţi cei ce păzesc poruncile din frică, sau pentru răsplata viitoare, şi nu din iubire, Domnul îndeamnă mult la păzirea poruncilor celor din iubire, care aduc sufletului lumina.

De aceea, zice iarăşi: «Ca să vadă oamenii faptele voastre cele bune şi să mărească pe Tatăl vostru Cel din ceruri» (Mt., 5, 16). Dar nu e cu putinţă a se vedea în suflet faptele cele bune pe care Domnul le-a învăţat, de nu vor fi păzite poruncile.

Şi că nu sînt grele poruncile celor ce iubesc adevărul, a spus-o Domnul. Căci zice: «Veniţi toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi vă voi odihni pe voi. Căci jugul Meu este blînd şi sarcina Mea, uşoară» (Mt., 11, 28, 30). Iar că toate poruncile trebuie păzite de noi cu grijă, a poruncit-o Domnul de asemenea, zicînd: «Cel ce calcă una din poruncile acestea prea mici şi învaţă aşa pe oameni, prea mic se va chema întru Împărăţia cerurilor» (Mt., 5, 19). După toate aceste lucruri legiuite spre mîntuirea noastră, nu pot să spun că nu trebuie păzite toate poruncile. Dar nici sufletul însuşi nu se poate curăţi, de nu va păzi poruncile care s-au dat de Domnul, ca leacuri pentru curăţirea lui de patimi şi de greşeli.

Tu ştii că păcatul a intrat în noi prin călcarea poruncilor. Deci e vădit că prin păzirea lor vine din nou sănătatea. Dar nici nu trebuie să dorim noi şi să nădăjduim curăţirea sufletului fără lucrarea lor, adică fără să umblăm mai întîi pe calea care duce spre curăţia sufletului. Să nu zici că Dumnezeu poate să ne dăruiască curăţia sufletului şi fără lucrarea poruncilor, numai prin har. Aceste judecăţi sînt ale Domnului şi nu ne învaţă Biserica să întrebăm unele ca acestea.

Căci şi iudeii, în timpul întoarcerii lor din Babilon la Ierusalim, au călătorit pe calea cea bătătorită a firii şi aşa au venit la sfînta cetate a lor şi au văzut minunile Domnului. Dar Iezechiel a fost răpit mai presus de fire, prin lucrarea descoperirii, de a venit la Ierusalim, şi prin descoperirea dumnezeiască s-a făcut văzător al înnoirii viitoare. În felul acesta se petrece şi curăţirea sufletului. Li se întîmplă unora să ajungă la

curăţia sufletului pe calea bătătorită şi legiuită prin păzirea poruncilor în vieţuirea mult ostenitoare, răbdată pînă la sînge. Şi sînt alţii care se învrednicesc de ea din darul harului. Şi acesta este un lucru minunat, că pe cea dăruită nouă prin har nu ni s-a poruncit să o cerem prin rugăciune şi să părăsim vieţuirea unită cu lucrarea.

Căci bogatului care a întrebat pe Domnul: «Cum să moştenesc viaţa de veci ?», Domnul i-a spus limpede : «Păzeşte poruncile !» Şi cînd a întrebat care sînt poruncile, i-a spus întîi să se înfrîneze de la faptele rele, apoi i-a amintit de cele fireşti [586]. Şi cînd a cerut să afle ceva mai mult, i-a spus : «De voieşti să fii desăvîrşit, vinde averile tale şi le dă săracilor şi ia-ţi crucea ta şi urmează-Mi Mie» (Mt., 19, 21). Aceasta înseamnă: să te faci mort faţă de toate avuţiile tale şi aşa vei vieţui întru Mine. Ieşi din lumea cea veche a patimilor şi aşa vei intra în lumea cea nouă a Duhului. Înlătură şi dezbracă cunoştinţa de multe feluri şi vicleană şi aşa vei îmbrăca cunoştinţa simplă a adevărului. Căci spunîndu-i «ia crucea ta», Domnul l-a învăţat să moară tuturor celor din lume. Şi cînd a omorît în sine pe omul cel vechi, sau patimile, i-a spus : «Vino si urmează-Mi Mie» (Mt., 16, 24).

Nu poate omul cel vechi să pornească pe calea lui Hristos, cum a spus fericitul Pavel: «Trupul şi sîngele nu pot moşteni Împărăţia lui Dumnezeu, nici stricăciunea nu moşteneşte nestricăciunea» (I Cor., 15, 50). Şi iarăşi: «Dezbrăcaţi pe omul cel vechi ce se strică prin pofte şi atunci veţi putea să îmbrăţişaţi pe cel nou, care se înnoieşte din cunoştinţa asemănării Celui ce l-a zidit pe el» (Ef., 4, 22). Şi iarăşi: «Cugetul pămîntesc e duşman lui Dumnezeu. Căci nu se supune legii lui Dum-

586. Faptele rele : să nu ucizi, să nu preacurveşti, să nu furi, să nu fii mărturie mincinoasă ; cele fireşti : cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta şi să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi (Mt., 19, 18—19).

nezeu. Pentru că nici nu poate. Că cei ce sînt în trup cugetă cele ale trupului, şi a plăcea lui Dumnezeu în cugetul Duhului nu pot» (Rom., 8, 7).

Iar tu, sfinte, de iubeşti curăţia inimii şi cugetul duhovnicesc cum ai spus, lipeşte-te de poruncile Domnului, cum a spus Stăpînul nostru : «De voieşti să intri în viaţă, păzeşte poruncile» (Mt., 19, 17), pentru iubirea Celui ce le-a dat şi din frică, sau pentru răsplată. Pentru că nu cînd facem dreptatea gustăm dulceaţa aflată în ea, ci cînd dorinţa dreptăţii mănîncă inima noastră [586 a]. Şi nu cînd săvîrşim păcatul sîntem păcătoşi, ci cînd nu-l urîm pe el şi nu ne căim de el. Şi nu zice că a fost vreunul, fie dintre cei vechi, fie dintre cei mai de pe urmă, care nepăzind poruncile a ajuns la curăţia inimii şi s-a învrednicit de vederea Duhului, ci, precum ni se pare, nici unul care n-a păzit poruncile şi n-a umblat pe urmele fericiţilor apostoli nu s-a învrednicit să se cheme sfînt.

Fericitul Vasile şi fericitul Grigorie, de care ai spus că iubeau pustia şi erau stîlpi şi lumină a Bisericii şi lăudau liniştea, nu au venit la linişte pînă nu se făcuseră lucrători ai poruncilor, ci întîi au locuit în pace şi au păzit poruncile şi aşa au ajuns la curăţia sufletului şi s-au învrednicit de vederea Duhului. Eu cred cu adevărat că păzeau poruncile atunci cînd locuiau în cetăţi, primeau pe străini, cercetau pe bolnavi, îmbrăcau pe cei goi, spălau picioarele celor osteniţi; şi dacă li se cerea de cineva să meargă cu el o milă, mergeau două. Şi după ce au păzit poruncile ce se cădeau împlinite cînd petreceau între mulţi şi mintea lor a început să se bucure de cea dintîi nemişcare [587] şi de vederile dum-

586 a. N-ajunge să facem faptele virtuţilor formal, în afară, sau din cine ştie ce interese pămînteşti, ci trebuie să le facem din alipirea lăuntrică la Dumnezeu, din iubirea faţă de El, sau cel puţin din frică, sau pentru răsplata Împărăţiei cerurilor.

587. De nemişcarea de la început în Dumnezeu. Dar ea era pe pămînt nu în cer, ca la îngeri. Păcatul s-a săvîrşit pe pămînt în trupuri, nu sus, în starea de spirite netrupeşti. Iar nemişcarea de la început era numai

nezeieşti şi tainice, s-au grăbit şi au ieşit la liniştea pustiei şi au stăruit acolo în omul cel dinăuntru, încît s-au făcut văzători şi au rămas în vederea Duhului, pînă ce au fost chemaţi de har să se facă păstori ai Bisericii lui Hristos.

Iar privitor la ce ai spus, că odată marele Vasile laudă locuirea împreună a multora, iar altă dată retragerea, spun aceasta : în două feluri se învrednicesc cu adevărat de cîştig cei sîrguitori, fiecare după puterea şi după felul lui şi după ţinta ce şi-a ales-o. Uneori li se face spre folos celor tari locuirea împreună cu mai mulţi, alteori şi celor neputincioşi. Şi cu pustia se întîmplă la fel. Celui întărit în sănătatea sufletului, a cărui minte s-a unit cu Duhul şi s-a făcut mort faţă de vieţuirea omenească, locuirea cu mai mulţi nu-i este păgubitoare, dacă veghează la cele ale sale ; şi aceasta nu ca să fie folosit, ci ca să folosească pe alţii. Căci de Dumnezeu a fost chemat în numele celorlalţi părinţi. Iar celui neputincios, ce are încă nevoie să crească prin faptele poruncilor, îi este de asemenea spre folos să locuiască împreună cu mai mulţi, pînă se deprinde şi se va pregăti şi va fi războit de ispite, ca să cadă şi să se ridice între mulţi şi să cîştige sănătatea sufletului. Nu e prunc, care să nu fie hrănit cu laptele curgător şi nu e călugăr care să nu trebuiască să se hrănească cu laptele poruncilor, ca să biruiască patimile şi să se învrednicească de curăţie.

În acelaşi fel, cum am spus, şi pustia, uneori le este folositoare celor neputincioşi şi care fug (de cei mulţi), alteori celor puternici. Celor dintîi ca, neaflîndu-se în ea materia păcatelor, să se ardă patimile în ei şi să se usuce, iar ei să crească; celor tari, ca lipsindu-le materia, să fie războiţi de vrăjmaşul.

relativ nemişcare. Pentru că şi protopărinţii aveau să înainteze în Dumnezeu. Căci şi mintea adunată în linişte are o anumită înaintare în Dumnezeu.

Cu adevărat, cum ai spus, pustia adoarme patimile. Dar nu se caută numai aceasta, ca cineva să-şi adoarmă patimile, ci şi ca să le dezrădăcineze. Aceasta înseamnă a le birui, cînd s-ar răscoli împotriva noastră. Căci patimile adormite se trezesc cînd le vine în întîmpinare o pricină care le trece în fapte. Dar ca să cunoşti că nu numai pustia adoarme patimile, cum ai spus, gîndeşte-te la vremea de boală şi de mare neputinţă, cînd nu ne războiesc cu asprime. Dar nu numai aceasta le adoarme, ci şi ele se adorm una pe alta, cînd îşi dau loc una alteia. Patima slavei deşarte face să dea înapoi pe cea a curviei. Şi iarăşi, cea a curviei îmblînzeşte iubirea nebună de slavă. Deci să nu urmărim pustia numai pentru că adoarme patimile, ci şi pentru că, din lipsa celor supuse simţurilor şi prin înstrăinarea de toate, ne înţelepţim în ea şi se măreşte în noi omul din lăuntru, al Duhului în Hristos, şi în toată clipa ne vedem pe noi înşine şi mintea noastră se face veghetoare şi se păzeşte pe sine în fiecare clipă, ca nu cumva să se fure din ea amintirea nădejdii ei. Acestea, precum ni se pare, ajung pentru prima întrebare a ta, dacă a fost cumva nevoie de ele. Să vorbim deci şi despre a doua.

Întrebare: Dacă Domnul a cerut milostenia pentru asemănarea cu mărirea Tatălui din ceruri, pentru ce călugării aleg mai degrabă liniştea ?

Răspuns : Răspunsul este acesta. E bine că ai adus o pildă din Evanghelie pentru cercetarea vieţuirii celei mari în linişte. Noi să stăm în ea şi să nu căutăm să o înlăturăm, ca pe un lucru de prisos. Domnul a rînduit milostenia spre asemănarea cu Tatăl ceresc, ca să-i apropie de El pe cei ce o săvîrşesc. Aceasta e adevărat. Dar nici noi călugării nu cinstim liniştea fără să cinstim milostenia, ci ne silim pe cît putem să ne ferim de grijă şi de tulburare. Nu pentru că sîntem împotriva celor de trebuinţă, cînd ne vin în întîmpinare, voim să

ne ferim de ele, ci ne îngrijim de linişte, ca să rămînem în îndeletnicirea cu Dumnezeu. Ne ferim cît mai mult de tulburare, ca să ne apropiem de El. Dar dacă ne întîmpină vreodată, pentru o vreme, o trebuinţă de neapărată nevoie a fraţilor, nu se cade a o nesocoti nici pe aceasta. Să ne silim deci neîncetat să fim în toată vremea în lăuntrul nostru plini de milă pentru toată firea celor cuvîntători. Aşa ne porunceşte învăţătura Domnului. Aceasta e deosebirea liniştii noastre şi ea nu poate fi oricum[588]. Şi nu numai mila din lăuntru trebuie să o păzim; ci, cînd vremea ne cere fapte şi e nevoie de lucruri, nu trebuie să ne lenevim a arăta în chip văzut dragostea noastră. Aceasta o fac mai ales cei ce nu-şi aleg liniştea desăvîrşită, pentru ca să nu se întîlnească cu cineva, ci îşi potrivesc liniştea cu pravila săptămînilor şi cu cea de şapte ori şapte[589]. Unii ca aceştia nu se înfrînează de la lucrurile milosteniei faţă de aproapele, nici cînd se află în ceasurile pravilei lor, ca să le împlinească. Căci de nu este cineva prea repezit şi crud şi neomenos, ţine liniştea şi în faţa persoanei şi a ochilor altuia[590]. Pentru că ştim că, fără iubirea aproapelui, mintea nu se poate lumina în vorbirea şi dragostea dumnezeiască[591].

Căci care călugăr înţelept, avînd bunuri de mîncare şi haine şi văzînd pe aproapele său flămînd şi însetat şi gol, nu-i dă din ceea ce are, şi cruţă ceva din ele ? Sau iarăşi cine, văzînd pe cineva, făcut din aceeaşi carne, chinuit de boală şi slăbit de durere şi avînd nevoie de

588. Liniştea călugărului creştin nu e o nepăsare asemenea celei budiste, ci e plină tot timpul de milă faţă de oameni. Dar încrederea în Dumnezeu e aşa de mare, că el are nădejdea fermă că prin ea va ajuta şi pe cei aflători în necaz.

589. In fiecare zi din săptămînă vin la cele şapte laude. Unii nu-şi aleg liniştea desăvîrşită.

590. Chiar privind la altul şi ajutîndu-l, el nu-şi pierde liniştea, tulburîndu-se. Şi chiar şi prin liniştea sa îl ajută.

591. In vorbirea cu aproapele, mintea e luminată de iubirea lui Dumnezeu. Iar în vorbirea cu Dumnezeu, omul duce lumină din iubirea faţă de aproapele.

cercetare, preţuieşte mai mult, pentru dorinţa sa de linişte, pravila zăvorîrii decît dragostea aproapelui ? Iar cînd nu se întîmplă unele ca acestea, să păzim dragostea şi mila faţă de fraţi în cugetul nostru. Dar cînd lucrurile ne sînt la îndemînă, Dumnezeu cere de la noi, cînd e nevoie, şi împlinirea şi desăvîrşirea ei cu fapta. E vădit deci că dacă n-am agonisi nimic, nu ni s-ar porunci să cădem la grijă şi în tulburare pentru săraci. Dar dacă avem, ni se cere. Şi iarăşi dacă ne ferim în vieţuirea noastră de împreuna-şedere şi de amestecarea cu vederea oamenilor, nu e nevoie să părăsim chilia noastră şi şederea singuratică şi retrasă şi să ne predăm umblării prin lume şi cercetării bolnavilor şi să ne ocupăm cu astfel de lucruri. Căci e limpede că unele ca acestea coboară, de la cele mai mari, la cele mai mici.

Dar dacă cineva locuieşte împreună cu mulţi şi e aproape de oameni cu locul şederii lui, şi e ajutat de alţii, sau de ostenelile altora, fie în vreme de sănătate, fie de boală, e dator să facă şi el acelaşi lucru. Să nu ceară el vreo ajutorare de la alţii, dar cînd vede pe fiul de acelaşi trup şi de acelaşi chip în strîmtoare, mai bine-zis, pe Hristos, aruncat şi trudit, să se ferească şi să se ascundă de el închipuindu-şi că o face pentru liniştirea lui mincinoasă. Cel ce face aşa, este un om lipsit de milă.

Şi să nu-mi aduci aminte pe Ioan din Tebaida şi pe Arsenie şi să întrebi care din aceştia s-a dăruit pe sine, sau s-a îngrijit de bolnavi şi de săraci şi a nesocotit liniştirea lui ? Nu te atinge de faptele unora ca aceştia. Că de te înfrînezi de la orice ajutoare de la oameni şi de la orice întîlniri cu ei, cum au făcut ei, îţi îngăduie şi ţie Domnul să nu-ţi pese de ei. Dar dacă eşti departe de desăvîrşirea aceea, şi în toate ostenelile trupului te afli în tot timpul însoţit de oameni, pentru ce nesocoteşti poruncile, pe care măsura ta te obligă să le pă-

zeşti, dînd ca motiv mincinos petrecerea în vieţuirea cea mare a sfinţilor, de care nu te-ai apropiat ?

Dar eu nu voi uita să-ţi aduc aminte de cuvîntul sfîntului Macarie cel Mare, care s-a însemnat spre mustrarea celor ce dispreţuiesc pe fraţii lor. Căci a mers odată să cerceteze pe un oarecare frate bolnav şi întrebîndu-l sfîntul dacă doreşte ceva, iar acela răspunzînd că doreşte puţină pîine proaspătă, pentru că toţi călugării atunci făceau pîine o dată pentru tot anul (că aşa era obiceiul locului acela), acel bărbat vrednic de fericire s-a sculat îndată, măcar că era de nouăzeci de ani şi a plecat la Alexandria, şi a schimbat pîinile uscate pe care le adusese în traistă cu altele moi, şi le-a adus fratelui.

Dar şi Ava Agaton, cel asemenea acestui mare sfînt, a făcut un lucru şi mai mare, fiind cel mai cercat dintre toţi călugării în acel timp şi cinstind tăcerea şi liniştea mai mult decît toţi. Acesta, deci, a plecat în timpul slujbei (Sfintei Liturghii) să vîndă lucrul lui de mînă şi aflînd în tîrg pe un străin neluat în seamă şi bolnav, a închiriat o casă şi a rămas cu el lucrînd cu mîinile sale şi cheltuind preţul lucrului pentru el; şi aşa i-a slujit lui şase luni, pînă ce acest bolnav s-a făcut sănătos. Acesta (cum spune istorioara) zicea: «Aş fi voit să aflu un bubos şi să-i dau trupul meu şi să-l iau pe al lui». Aceasta e dragostea desăvîrşită.

Cei ce se tem de Dumnezeu, iubitule, se sîrguiesc fără greutate să păzească poruncile. Şi de trebuie ca prin fapta lor să-i scape pe alţii, iau asupra lor orice primejdie de dragul acelora. Cel de-viaţă-Făcător a legat desăvîrşirea lor şi a făcut să atîrne de două porunci, care le cuprind pe toate : de iubirea lui Dumnezeu şi de cea a zidirii Lui, de iubirea faţă de chipul Lui. Şi cea dintîi înfăptuieşte ţinta vederii Duhului. Iar a doua uneşte vederea cu fapta. Pentru că firea dumnezeiască este simplă şi necompusă, nevăzută şi fără nici o lipsă

prin fire. De aceea conştiinţa nu are prin fire nici ea nevoie, în îndeletnicirea ei cu Dumnezeu, de fapte trupeşti şi de vreo lucrare şi de înţelesuri îngroşate. Căci lucrarea aceasta a ei este simplă şi se săvîrşeşte într-o singură parte a minţii, potrivit simplităţii Cauzei prea închinate, fiind o simţire mai presus de simţirea trupului. Dar în a doua poruncă, care este iubirea de oameni, potrivit cu alcătuirea îndoită a firii lor, trebuie să-şi arate grija pentru lucrarea ei în chip îndoit. Căci ceea ce împlinim în cuget în chip nevăzut voim să împlinim şi în trup la fel; dar nu numai în chip arătat, ci şi în ascuns. Şi ceea ce se săvîrşeşte prin lucruri vrem să se săvîrşească la fel şi în conştiinţă.

Căci precum omul s-a făcut din două părţi, din suflet şi trup, aşa de toate ale lui trebuie să se poarte grija în chip îndoit,după alcătuirea lor îndoită. Şi deoarece fapta premerge contemplării în tot locul, e cu neputinţă omului să se ridice în latura aceea mai înaltă, dacă nu împlineşte întîi pe cea mai de jos cu fapta. Şi nici un om nu îndrăzneşte să spună despre fapta iubirii aproapelui că o împlineşte în sufletul lui, dacă lasă partea care se împlineşte după putere prin trup şi nu pune mîna pe lucruri potrivit cu timpul şi cu locul. Căci numai atunci e crezut, cînd iubirea din gînd se vede şi se cunoaşte. Şi cînd în acestea ne arătăm credincioşi şi adevăraţi, după putere, se dă sufletului putere să se întindă şi spre partea cea mare a contemplării înalte şi dumnezeieşti, prin înţelesuri simple şi de alt fel[592].

Ai scris iarăşi că monahul care voieşte să iubească pe Dumnezeu mai mult decît toate trebuie să se îngrijească de curăţia sufletului său. Şi bine ai zis, dacă eşti în stare şi de aceasta. Dar fiindcă ai zis iarăşi că nu are îndrăzneală în rugăciune sufletul care nu şi-a biruit încă patimile, mie mi se par acestea două contrare,

592. Urmează două pagini care se află şi în Cuvîntul LXXXVI din carte (în textul grec, la pg. 373—376). De aceea, le omitem aci.

măcar că sînt om simplu. Căci dacă n-a biruit patimile, cum se îngrijeşte de curăţie ? Cînd din pravila dreptăţii duhovniceşti nu a împlinit biruirea patimilor, îi ceri ceva mai mult decît aceasta ? Dar nu din cele ce doreşte cineva se cunoaşte că le iubeşte, ci din cele ce le iubeşte, se cunoaşte că le doreşte[592 a]. Iubirea premerge prin fire dorinţei. Dacă nu iubeşte cineva ceva, nici nu va dori. Patimile sînt o uşă închisă pe faţa curăţiei. Şi dacă cineva nu deschide uşa închisă nu va intra în ţinutul curat al inimii.

Şi cînd ai spus că sufletul nu are îndrăzneala în ceasul rugăciunii, adevărat ai spus. Căci îndrăzneala nu e numai mai presus de patimi, ci şi de curăţie. Şi rînduiala predaniei e aşa cum zic : răbdarea forţată luptă cu patimile pentru curăţie. De vei birui deci patimile, sufletul cîştigă curăţia. Iar curăţia adevărată face mintea să cîştige îndrăzneala în ceasul rugăciunii.

Dar oare cînd cerem în rugăciune ceea ce am numit curăţie, nu ne aflăm vrednici de osîndă ? Sau nu e o dovadă a mîndriei şi a închipuirii de sine, să cerem de la Dumnezeu ceea ce dumnezeiasca Scriptură şi părinţii noştri poruncesc şi pentru care şi călugărul a ieşit în pustie ? Dar eu cred, sfinte, că precum fiul nu se îndoieşte de tatăl său, şi nu cere de la el zicînd : «Învaţă-mă meşteşugul, sau dă-mi ceva», aşa trebuie şi călugărul să nu deosebească şi să nu ceară de la Dumnezeu : «Dă-mi acestea şi acestea». Deoarece cunoaşte că Dumnezeu Se îngrijeşte de noi, cum se îngrijeşte tatăl de fiu. Şi de aceea ni se cade să ne smerim şi să plîngem pentru pricinile păcatelor, chiar ale celor care sînt în afară de voia noastră, fie că le-am făcut cu gîndul, fie cu fapta, şi să zicem cu inima zdrobită ca vameşul:

592 a. Nu poţi cîştiga curăţia prin simpla dorinţă a ei, fără să lupţi pentru ea prin biruirea patimilor. Această simplă dorinţă a curăţiei, fără iubirea ei de fapt, arătată în respingerea patimilor care întinează, nu e nici măcar dorirea ei de fapt. Iubeşte curăţia respingînd patimile care te întinează şi prin aceasta vei arăta că o doreşti de fapt.

«Dumnezeule, milostiv fii mie păcătosul». Şi să facem în ascuns şi la arătare ceea ce a spus Domnul: «Cînd veţi face toate cele poruncite vouă, ziceţi că slugi nevrednice sîntem; ceea ce sîntem datori să facem, aceea am făcut» (Lc., 18, 13). Trebuie ca conştiinţa ta să-ţi dea mărturie că eşti netrebnic şi ai nevoie de milă[592 b].

Cunoşti doar şi tu că nu faptele îţi deschid uşa închisă cea din inimă, ci inima zdrobită şi smerenia, cînd vei birui patimile întru smerenie şi nu prin dispreţuire[592 c]. Căci cel bolnav se smereşte mai întîi şi se îngrijeşte de însănătoşirea lui din patimi. Pe urmă cere să ajungă împărat. Căci curăţia şi sănătatea sufletului este împărăţia sufletului.

Şi care este împărăţia sufletului ? Precum cel bolnav nu zice tatălui său : «Fă-mă împărat», ci se îngrijeşte întîi de boala lui, şi după însănătoşirea deplină primeşte împărăţia de la tatăl său, aşa şi păcătosul şi cel ce se pocăieşte primeşte întîi sănătatea sufletului său şi după aceea intră cu tatăl în ţara firii curate şi împărăţeşte întru slavă cu tatăl său.

Ne aducem aminte de sfîntul apostol Pavel, care-şi mărturiseşte păcatele sale şi în partea din urmă şi mai de jos îşi descoperă sufletul său: «Iisus Hristos, zice, a venit în lume să mîntuiască pe cei păcătoşi, dintre care cel dintîi sînt eu. Şi de aceea m-a miluit ca să arate întru mine toată îndelunga răbdare a Lui» (I Tim., 1, 15). Pentru că la început am fost prigonitor şi defăi-

592 b. Pentru că adresatul mai spusese şi aceea că nu are îndrăzneală în rugăciune, pentru că nu are curăţie, Sfîntul Isaac îi spune că aşa cum fiul nu cere tatălui ceea ce acesta ştie că îi trebuie fiului, aşa şi cel ce se roagă trebuie să ceară cu îndrăzneală nu altceva, ci iertare de păcate. Aceasta nu e mîndrie. Dimpotrivă, e dovada conştiinţei păcătoşeniei în cel ce se roagă.

592 c. Nu faptele pentru care te poţi mîndri deschid uşa inimii, sau uşa din inimă către Dumnezeu, ci însăşi inima zdrobită şi smerenia deschid această uşă. Dar aceasta se întîmplă cînd biruieşti patimile cu smerenie şi nu cu mîndria dispreţuitoare a faptelor contrare lor. Sau, însăşi inima zdrobită e un semn că ai învins patima cea mai rea, sau mîndria, şi, odată cu ea, toate patimile.

mător şi hulitor, dar am fost miluit, pentru că am lucrat cu neştiinţă, din necredinţă.

Cînd a spus acestea şi în ce vreme ? După nevoinţele cele mari şi după faptele de putere, după propovăduirea Evangheliei lui Hristos, pe care o dusese în toată lumea, după morţile necontenite, după necazurile de multe feluri, pe care le pătimise de la iudei şi de la neamuri. El privea încă totuşi la cele de la început ale lui. Şi nu numai că nu socotea că a ajuns la curăţie, dar cugeta că nu e vrednic nici să se numească între ucenici. Căci zicea: «Nu sînt vrednic să mă numesc apostol, pentru că am prigonit Biserica lui Hristos» (I Cor., 15, 9). Şi cînd cîştigase mai mult decît toţi oamenii biruinţa asupra patimilor, zicea: «Îmi asupresc trupul meu şi-l port robit, ca nu cumva altora binevestind, eu însumi să mă fac nevrednic» (I Cor., 9, 27).

Iar de zici că în unele locuri istoriseşte şi cele mari despre sine, să te lămurească el însuşi. Căci zice că n-a făcut-o de bunăvoie, nici prin sine, ci pentru propovăduire. Şi cînd istoriseşte acestea pentru folosul credincioşilor, spune de sine că lăudîndu-se astfel e lipsit de minte, strigînd şi zicînd : «Voi m-aţi silit» (II Cor., 11, 17 ; 12, 12). Şi iarăşi: «Nu după Domnul grăiesc, ci cu neînţelepciune în privinţa laudei» (II Cor., 11, 17).

Iată, acesta e dreptarul pe care ni l-a pus sfîntul Pavel cel drept. Să păzim deci şi să rîvnim să-l împlinim. Şi de cerem de la Dumnezeu cele înalte şi El nu ni le dă, să ne împăcăm a fi şi fără ele. Fiindcă Dumnezeu cunoaşte vasele cele alese spre slujirea Lui. Căci fericitul Pavel nici după acestea n-a cerut împărăţia sufletului, ci a zis : «Aş fi dorit să fiu anatema de la Hristos» (Rom., 9, 3). Cum vom îndrăzni deci noi să cerem, înainte de timpul cunoscut de El, împărăţia sufletului, odată ce n-am păzit nici poruncile şi n-am biruit nici patimile şi n-am plătit nici datoria ?

Te rog deci, sfinte, să nu se urce în gîndul tău aceasta, ci cîştigă mai presus de toate răbdarea celor ce vin asupra ta. Şi cu smerenie mare şi cu zdrobire de inimă pentru greşelile şi pentru gîndurile noastre, să cerem iertarea păcatelor noastre şi smerenia sufletului.

S-a scris de careva dintre sfinţi că rugăciunea celui ce nu se socoteşte pe sine păcătos înaintea Domnului nu este bine primită[593]. Iar de zici că unii dintre părinţi au scris despre acestea, adică despre ce este curăţia sufletului şi ce este sănătatea şi ce este nepătimirea şi ce este vederea sufletească, noi îţi răspundem că n-au scris ca să le căutăm şi să le aşteptăm înainte de vreme. Căci s-a scris că «Împărăţia lui Dumnezeu nu vine ca una ce e aşteptată să fie văzută» (Lc., 17, 20). Cei ce au aşteptat-o astfel au dobîndit mîndrie şi cădere. Noi să căutăm locul (ţinutul) inimii prin faptele pocăinţei şi ale vieţuirii, care sînt bine plăcute lui Dumnezeu, şi cele ale Domnului vin de la ele, dacă locul inimii se face curat şi nepătat[594]. Iar acele înălţimi ale lui Dumnezeu pe care le căutăm să le vedem nu sînt încuviinţate de

593. De aceea s-a asociat la rugăciunea lui Iisus şi cererea : «Miluieşte-mă pe mine, păcătosul» şi nu cererea ajutorului pentru cine ştie ce fel de fapte. Fără conştiinţa păcatului nu e smerenie, ci mîndrie.

594. E vorba de cei ce o aşteaptă, ca pe una ce vine ca o realitate exterioară şi cu pretenţia că ar cunoaşte semnele venirii ei. Traducerea cea mai proprie a locului de la Luca, 17, 20 ar putea fi şi aceasta : «Împărăţia lui Dumnezeu nu vine ca una la care se ia aminte cu aşteptare» (έν παρατηρήσει προσδοχίας). In aceasta se ascunde o mîndrie care pretinde că cunoaşte apropierea venirii a ceea ce nu poate fi cunoscut şi aşteptat, ca ceva din afară. Noi să ne vedem neîncetat păcatele noastre şi să ne pocăim de ele, răbdînd necazurile. In aceasta trăim apropierea împărăţiei lui Dumnezeu de noi. In aceasta se implică cunoaşterea micimii noastre şi a măreţiei lui Dumnezeu. In simţirea smerită şi în faptele pocăinţei descoperim adîncul nesfîrşit al lumii, şi, în faţa acestui adînc, înălţimea nesfîrşită a măririi lui Dumnezeu. Făcînd aşa, toate cele ale lui Dumnezeu (smerenie, curăţie, iubire) vin de la sine. Atunci, mîndria şi orice fel de egoism nu mai stau ca nişte pete pe adîncul străveziu ai inimii. Atunci locul inimii e curat ca să oglindească, primind în el, razele luminii Soarelui ceresc. S-ar părea că afirmînd aci că cele ale lui Dumnezeu vin în inimă cînd ea e curată, Sfîntul Isaac se contrazice cu ceea ce a spus mai înainte că nu trebuie să cerem curăţia, ci numai să plîngem cu smerenie pentru păcatele noastre. Dar şi aci şi mai sus el condamnă nu efortul spre curăţire, ci pretenţia că avem curăţia sau că o putem dobîndi. Curăţia este

Biserică. Şi cei ce le-au primit au dobîndit mîndrie şi cădere. Şi ele nu sînt un semn că cineva iubeşte pe Dumnezeu, ci o boală a sufletului. Şi cum vom căuta noi cele înalte ale lui Dumnezeu, cînd dumnezeiescul Pavel se laudă cu necazurile şi socoteşte că cele înalte ale lui Dumnezeu stau în împărtăşirea de pătimirile lui Hristos [595] ?

Iarăşi ai scris în epistola ta că sufletul tău a iubit să iubească pe Dumnezeu, dar n-ai ajuns să-L iubeşti, măcar că ai multă dorinţă să-L iubeşti; pe lîngă că doreşti retragerea în pustie, aceasta s-a arătat în faptul că a început în tine curăţia inimii şi că pomenirea lui Dumnezeu arde cu sîrguinţă şi se încălzeşte în inima ta.

Dacă acestea sînt adevărate, sînt mari, dar n-aş fi voit să fie scrise de tine. Căci nu le-ai scrie după o înşirare bine orînduită a lor. Iar dacă pentru întrebări le-ai spus pe ele, alta era ordinea întrebărilor. Că cel ce zice că sufletul lui nu are încă îndrăzneală în rugăciune, pentru că n-a biruit patimile, cum îndrăzneşte să spună că sufletul lui a iubit să iubească pe Dumnezeu ? Nu e chip să pui sufletul în mişcarea iubirii de Dumnezeu, după care alergi tainic prin retragere, dacă n-ai biruit patimile. Dar tu ai zis că sufletul tău n-a biruit patimile şi totuşi a iubit să iubească pe Dumnezeu. Şi în acestea nu e o înşirare bine orînduită. Căci

necesară pentru venirea lui Dumnezeu în inimă. Dar noi nu trebuie să socotim niciodată că o avem. Chiar gîndul smerit că sîntem păcătoşi, deci nu sîntem smeriţi, e un semn al curăţiei.

595. Impărtăşirea de Hristos, deci de viaţa Lui înviată, stă în împărtăşirea de patimile Lui. Necazurile fac lumea aceasta străvezie pentru Dumnezeu. Şi aceasta dă putere pentru a le răbda. Crucea face să simţim viaţa înviată a lui Hristos, iar lumea să devină străvezie pentru cele înalte ale lui Dumnezeu, celui ce o rabdă. Sau transparenţa lui Dumnezeu prin cruce dă putere răbdării ei. Împărăţia lui Dumnezeu nu se va instaura în cadrul acestei lumi, la sfîrşitul ei, căci lumea aceasta nu poate fi fără răbdarea crucii. Împărăţia lui Dumnezeu e în lumea aceasta mereu în lăuntrul celor ce prin răbdarea necazurilor îşi descoperă inima şi, în inimă, prezenţa lui Hristos cel înviat. Necazurile fac transparentă Împărăţia lui Dumnezeu în lumea aceasta, întrucît arată că lumea aceasta nu poate avea o durată şi un sens în ea însăsi.

eu nu înţeleg ce zice cel ce spune că n-a biruit patimile, dar iubeşte să iubească pe Dumnezeu.

Dar tu zici: «N-am zis că iubesc», ci că «iubesc să iubesc». Dar nici aceasta nu poate avea loc, dacă sufletul nu se află în curăţie. Iar de voieşti să spui un cuvînt gol de conţinut, nu numai tu zici, ci fiecare zice că voieşte să iubească pe Dumnezeu. Şi nu numai creştinii, ci acest cuvînt e propriu fiecăruia. Dar în aceste cuvinte se mişcă numai limba, sufletul nesimţind ce zice. Aşa cum mulţi fiind bolnavi, nu ştiu nici măcar că sînt bolnavi. Iar răutatea este o boală a sufletului; şi rătăcirea, pierderea adevărului. Şi cei mai mulţi dintre oameni bolind de acestea, se dau drept sănătoşi şi sînt lăudaţi de mulţi. Căci dacă sufletul nu se însănătoşeşte de răutate şi nu se statorniceşte în sănătatea firească în care a fost zidit, născîndu-se din sănătatea Duhului, nu poate omul să poftească cele mai presus de fire. Căci cîtă vreme sufletul se află în boala patimilor, nu simte cu simţirea cele duhovniceşti, nici nu ştie să le poftească, ci le pofteşte numai pentru că a auzit de ele cu urechile, sau din scrieri. De aceea, cu dreptate am spus mai sus că cei ce doresc desăvîrşirea trebuie să păzească toate poruncile. Pentru că numai lucrarea ascunsă a poruncilor tămăduieşte puterea sufletului [596]. Şi aceasta nu se înfăptuieşte în chip simplu şi la întîmplare. Căci s-a scris că fără vărsarea sîngelui nu este iertare [596 a].

596. In lucrarea poruncilor se întăreşte sufletul mai ales pentru că în această lucrare e ajutat de puterea harului. Făcînd milostenie, ti se înmoaie sufletul, scăpînd de neputinţa învîrtoşării. Lăudînd pe ceilalţi, scapi de neputinţa mîndriei, etc. Aceasta se întîmplă mai ales cînd nu faci binele pentru a fi văzut şi lăudat de oameni. Numai în acest caz scapi de neputinţa mîndriei. In împlinirea poruncilor se arată deci de fapt dorinţa de a iubi pe Hristos, sau începutul de fapt al iubirii Lui şi creşterea acestei iubiri. Altfel, dorirea lui Hristos e numai o vorbă goală. Şi cu ea se poate lăuda oricine.

596 a. Hristos şi-a vărsat sîngele pe cruce pentru iertarea păcatelor noastre. Dar nu pentru o satisfacţie juridică dată onoarei jignite a lui Dumnezeu, ci pentru a arăta că viaţa plină de Duhul Sfînt se obţine prin subţierea trupului, prin oboseli şi suferinţe. Toate acestea sînt un fel de

Mai întîi firea noastră a primit înnoirea în întruparea lui Hristos, apoi s-a împărtăşit de patima Lui şi de moartea Lui şi după înnoirea prin vărsarea sîngelui s-a înnoit şi s-a sfinţit firea noastră şi s-a făcut în stare să primească poruncile noi şi desăvîrşite. Căci de s-ar fi dat înainte de vărsarea sîngelui, înainte de a se înnoi şi sfinţi firea noastră, poate că şi aceste porunci noi, ca şi cele vechi, ar fi tăiat din suflet răutatea, dar n-ar fi putut să smulgă însăşi rădăcina răutăţii din suflet. Acum însă nu e aşa. Ci lucrarea ascunsă care urmează şi poruncile cele noi şi duhovniceşti, pe care sufletul le păzeşte cu frica de Dumnezeu, îl înnoiesc şi-l sfinţesc şi-i tămăduiesc în chip ascuns toate mădularele lui[597]. Căci e vădit care patimă vindecă fiecare poruncă în suflet, într-un chip liniştit. Şi lucrarea (energia) acestora o simte atît cel ce tămăduieşte, cît şi cel ce se tămăduieşte, după asemănarea femeii ce suferea de curgerea sîngelui.

Tu ştii, iubite, că de nu s-ar tămădui partea pătimaşă a sufletului şi nu s-ar înnoi şi sfinţi în chip ascuns şi nu s-ar lega în chip ascuns întru vieţuirea Duhului, n-ar dobîndi sănătatea, nici nu s-ar elibera de supărările pricinuite de lucrurile cu care se întîlneşte, aflătoare în zidire. Şi vindecarea constă în a se face prin

vărsare a sîngelui, un fel de subţiere a lui de tot ce-l împinge la o alipire de cele groase ale lumii. Puterea aceasta o primim prin trupul răstignit al lui Hristos, prin sîngele subţiat al Lui, adică prin sîngele vărsat al Lui. Se uită de obicei, în explicarea Euharistiei, că ne împărtăşim nu simplu cu sîngele Domnului, ci cu sîngele Lui «vărsat», sau «care se varsă», spre a da şi sîngelui nostru puterea să se verse.

597. «Lucrarea ascunsă» a lui Dumnezeu în suflet e pusă în legătură cu sîngele vărsat al lui Hristos. Căci sîngele acesta se varsă continuu în noi prin Sfînta Împărtăşanie. Iar în acest sînge vărsat nu e numai puterea curăţiei Lui omeneşti, ci e şi puterea dumnezeiască, pentru curăţia noastră. De aceea putem lucra poruncile cele noi şi cu mult mai înalte, care redau putere de înnoire firii noastre.

Primind sîngele lui Hristos, putem împlini chiar poruncile Lui duhovniceşti, care fac să se înduhovnicească firea noastră, să fie copleşită de Duhul, murind omului vechi şi nemaicăutînd cele ale trupului. Intre împlinirea acestor porunci şi împărtăşirea de sîngele vărsat al Domnului e o strînsă legătură.

har cum s-au făcut fericiţii apostoli, care s-au desăvîrşit în iubirea lui Hristos. Şi uneori sufletul primeşte după lege sănătatea. Căci acela care, prin lucrarea poruncilor şi a unor fapte mai aspre ale vieţuirii adevărate a biruit patimile, cunoaşte că a dobîndit sănătatea sufletului după lege. Şi s-a înţărcat de laptele chipului îngroşat al lumii acesteia şi s-a tăiat din el obişnuinţa cu gîndurile de mai înainte şi s-a născut din nou ca la început în cele duhovniceşti şi s-a văzut prin har în patria Duhului prin înţelesurile omului din lăuntru şi l-a primit pe el o lume nouă, necompusă.

Căci cînd se înnoieşte mintea şi se sfinţeşte inima, toate înţelesurile bune ce se mişcă în ea după firea acelei lumi, în care intră, se pun în mişcare. Mai întîi se mişcă în ea dorinţa după cele dumnezeieşti şi doreşte părtăşia (comuniunea) cu îngerii şi descoperirile tainelor cunoştinţei Duhului. Şi mintea lui simte cunoştinţa duhovnicească a făpturilor şi răsare în ea vederea tainelor Sfintei Treimi, împreună cu tainele iconomiei (întrupării) celei pentru noi şi atunci mintea se uneşte cu totul cu cunoştinţa nădejdii celor viitoare [597 a].

Înţelege deci, din aceste lucruri ce ţi le-am scris, cele ale tale. Dacă putea sufletul tău să iubească cu adevărat pe Dumnezeu cînd era închis în ţinutul patimilor, nu avea trebuinţă multă să întrebe şi să înveţe tainele lumii Duhului. Dar e vădit că nu-i folosesc învăţăturile şi cunoştinţa cea din starea stăpînită de patimi, nici nu sînt în stare acestea să-i deschidă uşa curăţiei în faţă. Însă de se iau patimile de pe suflet, mintea se luminează şi se mută în ţinutul cel curat al firii şi nu mai are nevoie să întrebe [597 b]. Pentru că vede lim-

597 a. Mintea se uneşte cu totul cu cunoştinţa nădejdii celor viitoare, mai bine zis cu cele cunoscute înainte numai prin nădejde. Acum mintea le are în ea însăşi, sau în legătură cu ea.

597 b. Nu se poate spune că în firea noastră este un ţinut curat, deosebit de cel întinat de patimi. Ci întreaga fire a noastră se mută într-o stare de curăţie, sau într-o zonă a curăţiei, sau intră întreagă treptat în

pede cele bune aflate în acel ţinut al ei. Căci precum simţurile noastre din afară nu simt firile şi lucrurile ce se petrec în ele prin învăţare şi întrebare, ci fiecare simţ simte în chip firesc şi nu prin întrebare lucrul ce-l întîmpină (căci nu e o învăţătură care mijloceşte între simţuri şi cele simţite; pentru că orbul, oricît i s-ar vorbi despre strălucirea soarelui şi a lunii şi despre mersul stelelor şi despre scînteierea pietrelor preţioase, primeşte şi judecă şi înţelege numai cu numele frumuseţea pe care o au, iar cunoştinţa lui şi deosebirile între ele rămîn străine de plăcerea vederii lor), în acelaşi fel, înţelege şi despre vederea Duhului. Căci mintea văzătoare a tainelor ascunse ale Duhului, de se află în sănătatea firii ei, vede acum slava lui Hristos şi nu întreabă şi nu învaţă despre ea, ci se desfată de plăcerea tainelor lumii celei noi [597 c], mai presus de libertatea voinţei, prin căldura credinţei şi a nădejdii celei în Hristos, precum a scris fericitul Pavel: «Iar dacă am vedea, pentru ce am nădăjdui ? Dar aşteptăm prin răbdare» (Rom., 8, 25).

Deci datori sîntem să aşteptăm şi să stăruim călugăreşte şi cu simplitate în omul nostru din lăuntru, unde nu sînt întipăriri de gînduri, nici vederea celor compuse [598]. Deoarece mintea primeşte asemănările ce-

planul curăţiei lui Dumnezeu. Acea zonă a curăţiei fiind însăşi zona celor dumnezeieşti, nu mai are nevoie să întrebe despre ele, căci le cunoaşte prin experienţă.

597 c. Vederea sau simţirea tainelor dumnezeieşti nu poate avea loc fără har, sau fără efluviul de putere pornit din Dumnezeu, prin care sîntem puşi în legătură cu El. Dar harul vederii lor, sau al simţirii lor înţelegătoare, se dă sufletului numai cînd s-a făcut sănătos, scăpînd de boala patimilor care face această simţire tocită. Deci starea de sănătate a sufletului nu-l ridică pe om numai în cele ale firii, din cele mai prejos de fire, sau din starea de boală, ci îl pune în atingere cu cele dumnezeieşti. Astfel sufletul se află în realitate, sau în stare de boală şi deci de nesimţire a celor dumnezeieşti, sau în stare de sănătate, adică în starea normală sau firească, şi atunci e în atingere cu cele dumnezeieşti, sau străbătut de ele. Trăirea în supranaturalul dumnezeiesc e starea firească a sufletului.

598. Omul cel mai din lăuntru e cel mai depărtat de chipurile lucrurilor, de închipuiri proprii, fie ele chiar cu privire la venirea grabnică a împărăţiei cerurilor. Acolo trăieşte infinitul fără margini, fără fund, care este nemărginirea personală a lui Dumnezeu.

lor la care priveşte, cînd priveşte spre lume, pe potriva chipurilor spre care se răspîndeşte, primeşte de la ele întipăriri şi asemănări. Şi acestea, pe măsura mulţimii lor şi potrivit cu deosebirile schimbărilor lor, mişcă în ea gîndurile. Şi cînd se mişcă în ea gîndurile, îşi pun pe ea pecetea lor[598 a]. Dar dacă mintea priveşte spre omul din lăuntru, unde nu e cu putinţă a înfiripa vreo schimbare de chipuri, nici a deosebi vreo alcătuire prin schimbarea întipăririlor, ci totul e umplut numai de Hristos, e vădit că mintea primeşte vederea simplă, în afară de care nimic altceva nu umple cu bună mireasmă prăpastia sufletului, şi care-l face să dobîndească îndrăznirea în ceasul rugăciunii[599]. Căci aceasta este hrana firii sufletului[600].

598 a. Întipăririlor lucrurilor sesizate cu simţurile le răspund gîndurile pline de poftă sau de griji ale sufletului. Iar prin gînduri înseşi lucrurile îşi pun pecetea lor îngustătoare şi pasionată pe minte.

599. Omul din lăuntru e considerat deci ca starea fără chipuri a minţii. In acel indefinit, lipsind orice îngustare prin chipurile succesive ale lucrurilor şi ale gîndurilor şi închipuirilor, Se poate sălăşlui Hristos, Care prin faptul că e Dumnezeu e potrivit cu acel loc indefinit, iar prin faptul că e om, e simţit aproape de noi, în legătură cu noi. Spre El şi numai spre El devine aţintită mintea. Se aplică aci ceea ce spune sfîntul Marcu Pustnicul în *Cuvîntul despre Botez* (Filoc., rom., I.), unde Hristos e văzut ca primind pe altarul inimii în calitate de Arhiereu toate gîndurile noastre, de la prima lor ivire în minte. Dar Isaac Sirul completează ideea, precizînd că Hristos, ca Arhiereu ce umple totul în noi, tămîiază cu buna Lui mireasmă prăpastia indefinită în adîncimea ei a sufletului, umplîndu-ne pe noi înşine de bună mireasmă. Prăpastia fără fund a sufletului e atît de înrudită cu prăpastia fără fund a dumnezeirii, că nu mai poţi să vezi între ele o graniţă. Simţi doar că inima ta nu sa descoperi ca prăpastie, decît pentru că o altă prăpastie, mai capabilă să se menţină permanent ca atare, a descoperit sau actualizat şi prăpastia inimii tale. Sau simţi deosebirea doar prin aceea că prăpastia ta se roagă Celui ce o umple pe ea ca un alt abis. Şi atunci simţi că tămîiază în acea prăpastie nu numai Hristos, aducîndu-Se Tatălui, ci tu însuţi, aducîndu-te jertfă lui Hristos. Trăindu-te pe tine ca prăpastie şi pe Hristos ca prăpastie în tine, ai îndrăznire în rugăciune. Căci nimic nu te mai desparte de El, ci Il simţi scufundat în tine şi pe tine te simţi scufundat în El, fără să se confunde cu tine.

600. Cu rugăciunea se hrăneşte şi se întreţine sufletul, pentru că prin rugăciune e unit cu Dumnezeu şi Dumnezeu cu adîncimea Lui nesfîrşită îi dă viaţă nesfîrşită şi sufletului. Rugăciunea se spune că e pîinea îngerilor. Ea a fost pîinea Maicii Domnului, în Sfînta Sfintelor. De aceea, sihastrii pierduţi în rugăciune uită zile întregi să mănînce. Din puterea Duhului dumnezeiesc s-au creat şi se susţin chiar lucrurile materiale în raţionalitatea lor plasticizată. El are deci şi puterea de hrănire, nu numai a sufletului, ci şi a trupului nostru.

Şi cînd,mintea petrece în patria cunoaşterii adevărului, nu are nevoie de întrebare. Căci precum ochiul trupesc nu întreabă cînd vede soarele, aşa nici ochiul sufletului nu cercetează întîi şi apoi priveşte la cunoştinţa Duhului. Tot aşa şi vederea tainică pe care o doreşti, o, sfinte, se descoperă minţii după ce ai dobîndit sănătatea sufletului. De aceea, pornirea care voieşte să înveţe acest fel de taine prin cercetare şi judecată e o nebunie a sufletului. Căci şi fericitul Pavel n-a spus că a văzut şi a auzit tainele şi cuvintele negrăite prin învăţătură şi în chip material, ci fiind răpit în patria duhovnicească şi că acolo a văzut descoperirea tainelor (II Cor., 12,4).

Deci şi tu, o, sfinte, de iubeşti curăţia, taie de la toate dragostea ce se revarsă spre toţi şi intrînd lucrează în via inimii tale; smulge din sufletul tău patimile, lucrează ca să nu cunoşti răutatea omului. Curăţia care vede pe Dumnezeu nu răsare din cerere, ci înfloreşte în suflet, dar cînd nu vede răutatea vreunui om[601].

De voieşti ca inima ta să se facă locul tainelor lumii noi, îmbogăţeşte-te mai întîi în fapte săvîrşite cu trupul, în post, în privegheri, în slujba sfîntă (liturghia) a nevoinţei, în răbdare, în nimicirea gîndurilor şi în celelalte. Leagă mintea ta în citirea Scripturilor şi în cugetarea la cele din ele, scrie poruncile înaintea ochilor tăi şi plăteşte datoria patimilor, prin aceea că biruieşti şi eşti biruit. Şi prin vorbirea neîncetată a rugăciunii şi a cererii, prin cugetarea cea din ele, smulge

601. S-a spus mai înainte că curăţia nu trebuie cerută. Ci să cerem numai mila pentru păcatele noastre. Curăţia e nevinovăţie. De aceea, ea nu vede răutatea cuiva. Cine o vede se întunecă el însuşi de ea, poate mai mult decît acela. Curăţia vede de aceea prin toţi şi prin toate pe Dumnezeu, căci nu vede răutatea care prin firea ei îngustează indefinitul omului care vede şi care e văzut

din inima ta tot chipul şi toată asemănarea, în care ai fost prins prin prindere de mai înainte[602].

Obişnuieşte mintea ta să cugete pururea la tainele iconomiei Mîntuitorului şi lasă cererea cunoştinţei şi a vederii (a contemplării), care covîrşesc putinţa de tălmăcire a cuvintelor, pentru timpul şi locul lor şi urmăreşte lucrarea poruncilor şi faptele în scopul curăţirii, şi cere-ţi de la Domnul în rugăciune întristare de foc, înflăcărată în toate (care se ivea şi în inimile apostolilor şi a mucenicilor şi a părinţilor); cere să o picure pe aceasta în inima ta şi să te învredniceşti de vieţuirea cu mintea.

Iar începutul şi mijlocul şi sfîrşitul acestei vieţuiri sînt acestea : tăierea de la toate prin unirea cu Hristos. Iar de voieşti vederea tainelor, lucrează prin fapte poruncile întru tine şi nu întru urmărirea cunoştinţei lor. Vederea duhovnicească lucrează în lăuntrul nostru în patria (ţinutul) curăţiei [603]. Şi nu căuta întîi să înveţi

602. Foarte adeseori se cere în scrierile duhovniceşti scăparea de «prejudecăţi», de chipurile pătimaşe de mai înainte. Sînt obişnuinţe rele care s-au întărit în noi treptat, moduri de gîndire care ne-au prins înainte de a fi judecat de sînt bune sau rele; sînt tîlharii ce au pus stăpînire pe noi in lipsa de veghe a noastră. Aceste prejudecăţi ne opresc de a primi adevărul, de a ne deschide lui, de a judeca pînă la capăt, cu sinceritate. Totuşi prin rugăciunea, care e vorbire cu Dumnezeu, dacă ea se face neîntrerupt, mintea scapă de toate chipurile îngustătoare care s-au întipărit prin obişnuinţă în ea. Dar pentru a putea stărui în rugăciune, trebuie să fi plătit şi datoria cu care te-ai împovărat faţă de patimi, primind plăcerea lor. Această datorie o plăteşti luptînd cu ispitele lor, în care oboseşti şi sîngerezi (îţi «verşi» sîngele), uneori biruind, alteori fiind biruit, dar nerămînînd în această stare şi, prin aceasta, scăpînd încet, încet de forţa obişnuinţei cu ele.

603. Nu urmări cunoaşterea tainelor în mod nemijlocit, ci lucrează poruncile spre desăvîrşirea ta, şi prin aceasta te vei face străveziu pentru arătarea tainelor prin tine. Tainele vieţii de deasupra noastră reprezintă o ordine duhovnicească, necompusă, plină de iubire. Trebuie să ne oprim firea noastră de la săltarea într-o stare duhovnicească superioară inainte de vreme. Nu prin teorie se cunoaşte ordinea superioară a existenţei, ci prin prefacerea noastră treptată prin împlinirea poruncilor. In lucrarea faptelor curăţitoare călugărul trebuie să se ajute de două lucruri: 1) de tăierea voii de la toate plăcerile trupeşti şi egoiste şi 2) de cugetarea la

cum să intri în patria tainelor Duhului. Deci începe aşa:

Cea dintîi dintre taine se numeşte curăţia, care se naşte din lucrarea poruncilor. Iar vederea este vederea duhovnicească a minţii şi ea constă în a te uimi şi a pătrunde în toate cele ce s-au făcut şi se fac. Vederea este vederea minţii şi constă în a te uimi de iconomia lui Dumnezeu în tot neamul şi neamul şi a pătrunde în slava Lui şi în greutăţile ce duc la lumea nouă. Ea constă în a pătrunde cele prin care se zdrobeşte inima şi se înnoieşte şi se hrăneşte după asemănarea pruncilor în Hristos cu laptele poruncilor noi şi duhovniceşti, ca să ajungă la starea lipsită de răutate, unde se obişnuieşte cu tainele Duhului şi cu descoperirile cunoştinţei, ridicîndu-se din cunoştinţă în cunoştinţă şi din vedere în vedere, la înţelegere, şi învaţă si se întăreşte în chip tainic, pînă se va înălţa întru dragoste şi se va uni întru nădejde şi se va sălăşlui în ea bucuria şi se va înălţa în Dumnezeu şi se va încununa cu slava cea firească de la facerea ei, cînd a fost zidită [603 a].

În aceste livezi (locaşuri) ale Duhului se urcă mintea prin descoperirile cunoştinţei. Dar în urmă cade şi se ridică şi biruieşte şi e biruită şi se prăjeşte în cuptorul chiliei. Şi aşa se curăţeşte şi se face milă cu ea şi se învredniceşte prin fapte de vederea Sfintei Treimi pe care o doreşte. Căci vederile firilor, în care se înalţă mintea şi lucrează şi se deprinde, sînt trei: două ale firilor celor zidite, ale celor cuvîntătoare şi ale celor

Hristos, căci El e pilda vieţii curate şi pline de jertfă şi de iubire. Abia ajungînd astfel la patria curăţiei, va vedea in ea tainele oceanului dumnezeiesc în sine însuşi.

603 a. Vederea tainelor în starea de răpire nu e statică, ci o înălţare din cunoştinţă în cunoştinţă. Iar mai sus de orice vedere e unirea în dragostea desăvîrşită cu Dumnezeu, menţinînd nădejdea unei şi mai mari uniri. Sfîntul Isaac, potrivit învăţăturii lui, socoteşte că atunci firea noastră e încununată cu slava ce a avut-o la început, sau pe care ar fi dobîndit-o dacă n-ar fi căzut.

necuvîntătoare, sau duhovniceşti şi trupeşti[604], şi cealaltă, a Sfintei Treimi. Întîi deci apropiindu-se de orice făptură, vederea se îndreaptă spre zidire şi prin ea mintea străbate la descoperirea cunoştinţei. Pentru cele ce nu cad sub simţuri vederea e înţelegătoare. Şi mintea are puterea de a se vedea şi pe sine însăşi[605]. Dar filozofii din afară şi-au risipit cugetarea aceasta a lor în imaginaţii create[606].

Dar vederea fiilor tainei credinţei e unită cu credinţa şi e păzită în livada Scripturilor. Ea adună mintea din orice risipire în cele din afară şi o pironeşte în unirea cu Hristos, după asemănarea lui Vasile şi Grigorie.

Vederea minţii e legată astfel de cuvintele tainice aflate în Scriptură. Şi cuvintele neînţelese de cunoştinţă sînt primite de noi prin credinţă. Şi prin vedere primim o cunoştinţă despre ele, care se iveşte în noi după curăţie. Iar pentru tainele Duhului, cele mai presus de cunoştinţă, pe care simţurile trupului nu le simt, nici raţiunea minţii nu le cunoaşte, ne-a dat nouă Dumnezeu credinţa, prin care cunoaştem numai că sînt. Şi din credinţa însăşi se naşte în noi nădejdea.

Prin credinţă mărturisim că Dumnezeu este Domnul şi Stăpînul şi Ziditorul şi Făcătorul tuturor. Şi prin cunoştinţă ştim că trebuie să păzim poruncile Lui şi înţelegem că poruncile cele vechi le păzeşte frica, precum a spus acelaşi apostol (Rom., 8, 15), iar poruncile de-viaţă-făcătoare ale lui Hristos le păzeşte iubirea, precum Însuşi El a spus : «Eu am păzit poruncile

604. Întîi străbatem prin făpturi la raţiunile dumnezeieşti. Aceasta se numeşte cunoştinţă, sau gnoză, ca ajutată de Duhul Sfînt. Pe acest plan cunoştinţa pătrunde pe de o parte firile cuvîntătoare, sau sufletele oamenilor şi pe îngeri, sau pe cele necuvîntătoare, adică trupurile oamenilor şi în general tot ce e făptură.

605. Vederea lui Dumnezeu proprie îngerilor se numeşte înţelegere, deşi e mai presus de înţelegere.

606. Construcţiile lor nu sînt o cunoştinţă ce corespunde realităţii superioare obiective.

Tatălui Meu şi rămîn în dragostea Lui» (In., 15, 10). Deci e vădit că nu din frică păzeşte Fiul poruncile Tatălui Său, ci din iubire. Şi de aceea ne porunceşte şi nouă, ca şi noi să păzim poruncile din iubire, precum zice: «De Mă iubiţi pe Mine, veţi păzi poruncile Mele şi Eu voi ruga pe Tatăl Meu şi alt Mîngîietor va trimite vouă» (In., 14, 15). El numeşte venirea Duhului, darurile descoperirii tainelor Duhului, ca să aibă, prin primirea Duhului, desăvîrşirea cunoştinţei duhovniceşti pe care au primit-o apostolii. Şi pe Mîngîietorul L-a mărturisit şi L-a făgăduit Domnul, rugînd pe Tatăl Său să li-l dea lor, ca să rămînă cu ei în veci după lucrarea poruncilor şi după curăţire.

Vezi că din păzirea poruncilor se învredniceşte mintea de harul vederii celei de taină şi de descoperirea cunoştinţei Duhului ? Nu a înţeles, ca înţelepciunea ta, că fapta păzirii poruncilor e o piedică a vederii tainelor dumnezeieşti ce se săvîrşesc în lucrarea liniştirii.

Deci te rog, de simţi în sufletul tău că ai ajuns în ţara dragostei, păzeşte poruncile cele noi, pentru dragostea Celui ce le-a pus pe ele, dar nu din frică. Căci şi fericitul Pavel, cînd ardea de dragostea lui Dumnezeu, a zis : «Cine mă va despărţi de dragostea lui Hristos ? Oare vreun necaz, sau vreo închisoare, sau vreo prigoană» şi cele următoare (Rom., 8, 35, 38) şi adaugă iarăşi: «Că sînt încredinţat că nici moartea, nici viaţa, nici cele de faţă, nici cele viitoare nu pot să mă despartă de dragostea de Dumnezeu cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru». Şi ca să nu se creadă că doreşte plata cea multă, sau cinstea, sau darul covîrşitor al celor duhovniceşti, precum doreşte sfinţenia ta, a zis: «Aş fi dorit să mă fac anatema de la Hristos», ca cei străini să se apropie de el (Rom., 9, 3). Şi ca să cunoşti că nu urmărea vederea cea de taină şi pustnicească, asemenea părinţiei tale, ci o doreşte pe acea

de care s-au învrednicit adeseori unii prin har, ascultă ce zice în alt loc: «De aş grăi în limbi îngereşti şi omeneşti, dar dragoste nu am, m-am făcut aramă sunătoare şi chimval răsunător; şi de am proorocie şi văd toate tainele şi am toată cunoştinţa şi credinţă încît să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimica nu sînt» (I Cor., 13, 1—2).

Pentru că uşa cea rînduită care duce la acestea este dragostea. De vom dobîndi dragostea, ea ne va duce la acestea. Dar dacă ne învrednicim de acestea prin har, fără dragoste, ni se va întîmpla să le pierdem. Deci dragostea e cea care cîştigă şi păzeşte bunătăţile mai înalte ale sfinţilor şi dumnezeiasca vieţuire. Îndată ce călugărul pierde dragostea, inima lui pierde pacea (şi aceasta e sălaşul lui Dumnezeu)[607] şi i se închide lui uşa harului, prin care Domnul nostru va intra şi va ieşi precum a zis : «Eu sînt uşa vieţii şi întru Mine va intra ca să păzească şi păşune va afla» spre hrănirea vieţii lui duhovniceşti (In, 10, 4). Dar unde e pace nu e împiedicat să intre nici de răutate, nici de amăgire, ci e ajutat să intre şi să iasă de dragoste, prin toate treptele descoperirilor cunoştinţei şi ale vederilor de taină[607 a], asemenea celor liberi în Hristos.

Şi ca să ştii adevărul acestora, că adică într-adevăr viaţa duhovnicească este vederea minţii, ascultă pe marele Pavel. Căci el strigă: «Nu voiesc să fiu în ea fără dragoste». Şi dacă nu voi intra în mîhnirea cea legiuită din pricina dragostei, sau la vedere, nici nu o voi pofti cu poftirea pe ea. Şi dacă mi se va da prin har, cînd n-am dobîndit iubirea, nu e pentru că am cerut-o pe

607. Se socoteşte dragostea una cu pacea şi invers. E o pace caldă, care îmbrăţişează pe toţi. De aceea pacea aceasta durează. Şi unde este ea, e Dumnezeu. Ea izvorăşte din Dumnezeu, sau Dumnezeu se face arătat din ea.

607 a. Aşa interpretează sfîntul Grigorie de Nyssa intrările şi ieşirile lui Hristos în sufletul ce urcă duhovniceşte: intrarea cu sufletul la o nouă vedere şi ieşirea cu el din acea vedere pentru a intra iarăşi la o alta mai înaltă.

ea. Şi deci n-am intrat la ea prin uşa cea firească, care este dragostea [607 b].

Deci trebuie să cîştigăm întîi dragostea, care este vederea cea mai înainte de vederea Sfintei Treimi [607 c]. Şi după aceasta se va ivi în mine fără dăruire, în chip firesc, vederea celor duhovniceşti.

Înţelege înţelepciunea fericitului Pavel, cum a părăsit toate darurile dăruite prin har şi a cerut ipostasul însuşi al lucrurilor, care primeşte darurile şi le păzeşte pe ele precum zice cineva [608]. Darul vederii făpturilor s-a dat şi lui Moise şi mulţi s-au învrednicit de ea, dar nu prin încredinţare neclintită, ci prin descoperire. Dar eu cel botezat (scufundat) în Duhul cel Sfînt şi care mă aflu plin de har, voiesc să primesc în lăuntrul meu simţirea lui Hristos care locuieşte întru mine. Căci Hristos a săvîrşit înnoirea firii noastre în ipostasul Său. Şi pe El L-am îmbrăcat din apă şi din Duh şi printr-o taină negrăită ne-a unit pe noi cu Sine şi ne-a făcut pe noi mădulare ale trupului Său. Dar aici, în arvună. Iar în lumea cea nouă, împărtăşeşte din viaţa Lui celorlalte mădulare. Deci de ce voieşti să ca-

607 b. La vedere trebuie să se intre prin dragoste ; aşa se intră după o adevărată creştere duhovnicească. Iar la dragoste se ajunge prin răbdarea necazurilor, pe care Dumnezeu le trimite din dragostea pentru întărirea duhovnicească, pentru întărirea în dragoste a acelor pe care vrea să-i înalţe spre Sine.

607 c. Dragostea e definită aci ca vederea dinainte de vederea Sfintei Treimi. Dumnezeu e iubit, adică, pentru toate cele ce le-a făcut pentru noi, pentru înţelegerea, sau vederea lor. De-abia atunci omul e pregătit pentru a înţelege că Dumnezeu este dragoste, adică comuniunea desăvîrşită a celor trei Persoane. De-abia atunci simte dragostea ca venind de la Sfînta Treime, sau simte în dragoste pe Sfînta Treime însăşi.

608. Sfîntul Pavel voia mai mult decît toate darurile, comuniunea cu ipostasul sau cu fundamentul tuturor lucrurilor, sau cu Persoana dumnezeiască. Dar cu o persoană nu te uneşti şi pe ea nu o cunoşti decît prin iubire, pe cînd vederi sau cunoaşteri ale lucrurilor pot să se dăruiască şi printr-un dar deosebit. Harul cel mai propriu şi mai înalt este însă harul comuniunii cu Hristos, harul iubirii. De unirea aceasta cu Hristos, ipostasul tuturor celor create, ne împărtăşim întîi în botez. Atunci ne scufundăm în El însuşi ca Persoană, prin puterea Duhului Sfînt, care iradiază din Sine în noi. Orice vedere, dacă e printr-un dar şi nu prin dragoste, e mai jos decît unirea cu Hristos ca persoană.

uţi vederea înainte de dragoste, cînd dumnezeiescul Pavel a socotit-o fără preţ, fără dragoste ?

Cînd ai spus că lucrarea poruncilor te împiedică de la vedere, e vădit că ai defăimat iubirea aproapelui şi ai preţuit mai mult vederea (contemplarea-cunoaşterea) şi doreşti să o ai cînd nu se poate avea. Căci pînă la o vreme nu putem avea vederea, o prea înţelepte, dar apoi ea însăşi ni se arată de la sine, la vremea ei.

Precum în cele ale firii, pe măsură ce creşte trupul nostru, sufletul primeşte o cunoştinţă de tot mai multe feluri şi simte cele din lume şi se deprinde în ele zi de zi, aşa şi în cele ale Duhului primeşte cineva vederea duhovnicească şi sfinţirea dumnezeiască şi se deprinde în ele, pe măsură ce mintea înaintează în viaţa cugetării. Iar cînd ajunge în ţara dragostei [608a] vede la locul acela pe cele duhovniceşti, care, pînă ce le sileşte cineva să se coboare la el, nu ascultă [609]. Căci deşi le închipuieşte cu îndrăzneală şi vrea să le vadă şi să le înţeleagă înainte de vreme, vederea lui se slăbeşte şi în loc de cele adevărate i se arată lui năluciri şi închipuiri [609 a].

Cînd îţi vin acelea în mintea ta, dacă ea e în stare să deosebească, spune că nu cauţi vederea înainte de vreme, căci deşi ţi se pare că ceea ce ţi se arată e vedere, ea e umbra închipuirii şi vederea nu e vedere.

608 a. Sfîntul Isaac face deosebire între «vederea» realităţilor duhovniceşti şi dumnezeieşti adevărate, care vin după lucrarea poruncilor, deci după cîştigarea iubirii, şi închipuirile imaginaţiei, cărora nu le-a premers această lucrare a poruncilor, închipuiri pe care le produce o cunoaştere orgolioasă, pînă ce omul nu se desăvîrşeşte prin cîştigarea virtuţilor a căror treaptă culminantă e dragostea de Dumnezeu ca persoană.

609. Prin viaţa cugetării se ajunge la dragoste, întrucît viata cugetării e cugetarea care nu se mai ocupă cu lucrurile, ci cu Cel ce e viaţa ei: cu Persoana lui Hristos, cu Dumnezeu ca persoană.

609 a. Cel iubit nu coboară la comandă prin silirea Lui, ci prin împlinirea voii Lui, sau a poruncilor Lui, prin dovezile de iubire ce i se arată din împlinirea acestor porunci ale Lui şi prin răbdarea greutăţilor pe drumul obositor spre El. El se revelează liber celor ce-L iubesc. Şi nu e forţat să se descopere, sau nu e descoperit în interiorul Lui fără voia Lui.

Căci tot ce e în planul gîndit cu mintea poate produce o asemănare şi un chip al imaginaţiei. Dar poate pricinui şi o vedere adevărată. Căci şi firile compuse pot pricinui închipuiri. Dar uneori pricinuiesc şi vederi adevărate. Dar dacă vederea este adevărată, în ea este o lumină. Atunci ceea ce e văzut e aproape de adevăr. Dar cînd ceea ce se vede nu este adevărat, ochiul vede în loc de adevăr o umbră. El vede apă unde nu e apă şi clădiri înălţate şi atîrnate în aer, cînd ele sînt aşezate pe pămînt. Dacă aşa se arată în cele trupeşti, cugetă că e la fel şi cu cele netrupeşti.

De nu se va curăţi vederea minţii prin lucrarea poruncilor şi prin faptele vieţuirii în linişte, nu va cîştiga lumina iubirii întru desăvîrşire [610]. Şi de nu va creşte în vîrsta înnoită în Hristos, şi nu se va apropia prin cunoaştere de firile duhovniceşti, de treapta în care caută vieţuirea îngerească a Duhului, nu va putea ajunge cineva văzător adevărat al dumnezeieştii descoperiri. Şi oricîte asemănări va căuta mintea să înfiripe, sînt închipuire şi nu adevăr. Iar faptul de a vedea mintea mereu alta şi alta i se întîmplă din faptul că nu s-a curăţit. Căci firea adevărului rămîne pururea neschimbabilă, neschimbîndu-se niciodată în asemănări. Pricina nălucirii chipurilor este slăbiciunea şi nu curăţia minţii [611].

610. Numai în dragoste e lumina cunoaşterii desăvîrşite. In măsura iubirii, sporeşte şi cunoaşterea. Iubirea desăvîrşită are cunoaşterea desăvîrşită. Căci cel ce iubeşte desăvîrşit se uneşte desăvîrşit cu cel iubit şi cunoaşte cele dinăuntru ale Lui, comunicate în mod liber de El. Unde e iubirea e adevărul, sau descoperirea lui, sau lumina.

611. Produsele imaginaţiei, ca şi toate închipuirile ce se succed şi au forme mărginite şi materiale, sînt contrare «vederii» lipsite de închipuiri a celor dumnezeieşti, proprii celor duhovniceşti sau purtători de Duh. Căci «vederea» aceasta e pururea o simţire indefinită a nemărginitului, a adîncului fără fund. In toate aceste pagini Sfîntul Isaac explică deosebirea dintre «vederea» în Duh şi produsele imaginaţiei, ale cunoştinţei definite, aplicate ordinii duhovniceşti, sau ale închipuirilor haotice. Căci infinitul realităţii dumnezeieşti e în acelaşi timp plin de o armonie de sensuri, de caractere sesizate şi imprimate în fiinţa văzătorului, producînd în el o viaţă de mare armonie şi de dreaptă socoteală. Această ordine a Duhului se poate exprima, de aceea, prin simboluri, dar în simţirea ei

Aceasta se întîmplă şi filozofilor din afară, fiindcă au socotit că acestea sînt duhovniceşti, întrucît n-au primit învăţătură adevărată de la Dumnezeu. Căci din clătinarea şi mişcarea raţiunii lor şi din înţelesurile gîndurilor lor au socotit, în închipuirea lor, că acestea sînt ceva. Şi împreună cu aceasta, au cugetat şi cum sînt. Aşa au născocit felul cum s-au alcătuit şi schimbarea lor. Şi au vorbit despre ele pe temeiul unor păreri necuvenite şi pe Dumnezeul Cel Unul L-au împărţit şi L-au explicat şi L-au compus în mulţi dumnezei prin îndeletnicirea minţii lor. Iar această nălucire a gîndurilor lor fără de minte au numit-o vedere (contemplare) a firilor[611 a].

Dar vederea adevărată a firilor celor supuse simţurilor şi a celor nesupuse simţurilor şi a Sfintei Treimi însăşi o primim în descoperirea cea întru Hristos, pe care a învăţat-o şi a arătat-o oamenilor cînd a adus prima dată înnoirea firii omeneşti[612] în ipostasul Lui şi ne-a deschis calea în Sine pentru a străbate, prin poruncile Lui de-viaţă-făcătoare, spre adevăr[613]. Şi firea e în stare să se facă văzătoare a vederii adevărate şi nu a unei năluciri, cînd omul se dezbracă de omul cel vechi al patimilor, la început prin răbdarea pătimirilor şi prin lucrare şi prin necazuri, precum fătul nou

trebuie să se treacă totdeauna dincolo de simboluri, prin simbolurile înseşi, arătîndu-se chiar în aceasta că acea ordine este originea sensurilor şi a chipurilor armoniei lumii create.

611 a. Împărţind pe Dumnezeu cel unul în mulţi zei, i-au confundat pe aceştia cu diferite părţi ale naturii. Prin aceasta n-au cunoscut nici pe Dumnezeu, nici firea lucrurilor, care nu are nici o identitate cu dumnezeirea. Numai cei ce cunosc pe Dumnezeu cel adevărat cunosc şi adevărul despre firi, căci nu le confundă cu dumnezeirea. Aceasta o spune Sfîntul Isaac în continuare.

612. Numai în Hristos, în care Dumnezeu a luat firea omenească ca deosebită de firea dumnezeiască, menţinînd-o deosebită de aceea, se cunoaşte atît Dumnezeu ca Dumnezeu, cît şi natura ca creatură. Din felul de a vorbi despre Hristos ca ipostas al firii omeneşti, pe care tocmai întrucît a luat-o în Sine, a înnoit-o şi a înviat-o, se vede ca Sfîntul Isaac e străin de nestorianism, care i-a fost atribuit de unii.

613. Din importanţa ce o acordă lucrării omeneşti a lui Hristos în înfăptuirea înnoirii aduse de El firii noastre, se vede că el era străin şi de monofizism.

născut dezbracă placenta în care e învelit. Atunci e în stare mintea să se nască duhovniceşte şi să se arate în lumea Duhului şi să primească vederea patriei sale.

Dar vederea de acum a făpturilor, deşi e dulce, e o umbră a cunoştinţei şi dulceaţa ei nu este despărţită de nălucirea visurilor. Iar vederea lumii noi în Duhul descoperirii, în care se desfată mintea duhovnicească, este o lucrare a harului şi nu umbra cunoştinţei. Şi dulceaţa ei nu este despărţită de a aceleia, de care a scris apostolul zicînd : «Cele ce ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El» (I Cor., 2, 9). Dar celor sfinţi le-a descoperit Dumnezeu prin Duhul Său. «Că Duhul toate le cercetează, pînă şi adîncurile lui Dumnezeu» (I Cor., 2, 10). Şi această vedere se face hrană minţii, pînă ce poate primi o vedere mai înaltă decît vederea dintîi. Pentru că vederea se împărtăşeşte vederii, pînă ce mintea intră în patria iubirii desăvîrşite. Căci iubirea e patria celor duhovniceşti şi se sălăşluieşte în curăţia sufletului. Şi cînd se sălăşluieşte mintea în patria iubirii, harul lucrează şi mintea primeşte vederea Duhului şi se face văzătoare a celor ascunse. Căci am spus că de către două se dă darul descoperirilor vederii minţii[614].

Uneori se dă prin har, din căldura credinţei. Alteori prin lucrarea poruncilor şi prin curăţie. Din har s-a dat fericiţilor apostoli, care nu şi-au curăţit mintea prin lucrarea poruncilor şi nu s-au învrednicit de descoperirea vederii, ci de căldura credinţei. Pentru că au crezut în Hristos în simplitate şi i-au urmat Lui fără

614. Din har şi din lucrare ; sau din curăţia minţii şi din har. Uneori acestea două sînt: harul şi credinţa, alteori lucrarea poruncilor, care ajunge la curăţie şi din curăţie la iubire. Dar şi în acest caz ajută harul. Uneori mintea «vede» prin credinţă înainte de a ajunge la iubire. Dar de obicei mintea în iubire «vede» cele dumnezeieşti. Dar iubirea se sălăşluieşte în sufletul curat. Iar la curăţie se ajunge prin eliberarea de patimi. Nue «vedere» fără iubire. Numai cel ce iubeşte «vede» în cel iubit. Cu atît mai mult, numai acela «vede» în Dumnezeu.

şovăială, cu inimă fierbinte. Şi cînd El a desăvîrşit iconomia Lui prea închinată, le-a trimis lor pe Duhul Mîngîietor şi i-a curăţit şi a desăvîrşit mintea lor şi a omorît, cu lucrarea, pe omul cel vechi al patimilor din lăuntrul lor şi tot cu lucrarea a făcut viu în ei pe omul cel nou al duhului; şi au primit simţirea acestora amîndouă. Aşa şi fericitul Pavel a fost înnoit în chip tainic şi apoi a primit vederea descoperirii tainelor şi de aceea nu era nădăjduindu-se întru sine, ca unul ce ar fi primit cu lucrarea harul şi darul; dar tot timpul vieţii sale a făcut drumul ca să răspundă după putere harului de care s-a învrednicit, de cînd a vorbit cu el pe cale ca şi cu unul de ai Lui şi l-a trimis pe el la Damasc. Nu s-a scris numai că a vorbit cu el în chip vădit Iisus, ci şi că Anania i-a spus lui: «Saule, frate, Domnul nostru Iisus Hristos, Cel ce s-a arătat ţie pe cale, m-a trimis la tine, ca ochii tăi să vadă şi să te umple de Duhul Sfînt»; şi că atunci cînd l-a botezat pe el, s-a umplut de Duh Sfînt şi a simţit tainele cele ascunse ale descoperirilor (Fapte, 9, 17), cum s-au lucrat şi în sfinţii apostoli cînd umbla cu ei Iisus. Căci le-a spus : «Încă multe am a vă spune, dar acum nu le puteţi purta. Dar cînd va veni Duhul cel Sfînt, Acela vă va conduce la tot adevărul şi cele viitoare va vesti vouă» (In, 16,12).

Şi e vădit că fericitul Pavel, cînd a primit Duhul cel Sfînt şi s-a înnoit în sine, s-a învrednicit de desăvîrşire şi vedea în Duhul descoperirilor şi se desfăta în vedere şi a auzit cuvinte negrăite şi avea o vedere mai înaltă decît firea şi se bucura de vederile Puterilor cereşti şi se desfăta de lucrurile duhovniceşti. Şi nu e adevărat ce socotesc ereticii numiţi «evhiţi» că a urcat suişul acela prin voinţa lui (căci nu poate mintea nicidecum urca acolo), ci a fost răpit în Duhul descoperirilor, precum a scris în epistola către Corinteni împotriva oamenilor deşerţi care se aseamănă pe ei cu sfinţii apostoli

şi mărturisesc închipuirile gîndurilor lor şi le numesc pe ele vederi duhovniceşti. Aceasta s-a spus către mulţi eretici, înţeleg pe cei apropiaţi de Origen[615], de Valentin[616], de fiul lui Disas şi de Marcion[617], şi Manes[618] şi pe ceilalţi capi ai relelor erezii, care au început în timpurile apostolilor şi se află pînă azi în diferite locuri.

Deci fiindcă unii oameni stricaţi de închipuirea dracilor vroiau să strice învăţătura fericiţilor apostoli, dumnezeiescul apostol a fost silit să surpe lauda ereticilor ce se făleau cu umbra lucrării dracilor ce li se arătau lor, cînd descrie dumnezeiasca vedere a sa cu smerenie şi cu frică multă, înfăţişînd-o ca a altcuiva: «Am cunoscut, zice, pe un om în Hristos, care înainte de patrusprezece ani, fie afară de trup, fie în trup, nu ştiu, Dumnezeu ştie, a fost răpit la rai şi a auzit cuvinte pe care nu este îngăduit omului a le grăi» (II Cor., 12, 2). Deci zice că a fost răpit cu răpire şi nu că s-a urcat de bunăvoie cu mintea lui în vedere în al treilea cer. Că a văzut vederi a scris şi că a auzit cuvinte a spus. Dar care au fost cuvintele şi care chipurile vederilor n-a putut să scrie. Căci mintea cînd a văzut acestea în Duhul descoperirii la locul lor n-a primit îngăduinţa să le grăiască în locul care nu era propriu lor.

615. «Cîte învăţături a dogmatizat despre credinţă şi despre o vedere mai înaltă (Origen) sînt mai nebuneşti decît ale tuturor celor dinainte de el şi de după el, afară de urîţitele fapte ale ereziilor» (Epifanie, Bibi., II, tom I, *Despre erezii*, 44 şi 64). Se vede că Sfintul Isaac a scris după Sinodul V ecumenic.

616. «Cei din jurul lui Valentin, pe lîngă alte aiureli, se înalţă pe ei, cum zice Irineu, numindu-se pe ei desăvîrşiţi şi seminţe ale alegerii. De noi spun că primim harul printr-o lucrare văzută, de aceea ne şi lipsim de el; dar ei au harul primit, coborît de sus, de la o pereche negrăită şi fără nume» la Epifanie, Bibi. I, tom II, *Erez.* 31).

617. «Marcion nu credea numai în trei principii: Dumnezeu bun, Dumnezeu văzut şi diavolul, ci strica şi Sfintele Scripturi şi înmulţea dumnezeiescul Botez şi dogmatiza numai învierea sufletului» (Epifanie, Bibi., I, tom. III, *Erez.* 22 şi 42).

618. «Manes care se numea şi Manicheu» (la Epifanie, Bibi. II. tom I, *Erez.* 44 şi 66).

Nici de ar fi voit să le grăiască, nu ar fi putut. Pentru că nu le-a văzut cu simţurile trupeşti. Căci ceea ce primeşte mintea prin simţurile trupeşti poate să tîlcuiască tot prin ele în lumea trupurilor. Dar ceea ce vede, sau aude, sau simte înăuntru, sau în patria Duhului, în chip simţit[619], cînd se întoarce la trup nu poate povesti, ci-şi aminteşte numai că le-a văzut, dar cum, nu ştie să tîlcuiască limpede.

Prin acestea se dovedesc mincinoase scrierile numite descoperiri, care sînt alcătuite de căpeteniile ereziilor, pricinuite de nălucirea dracilor, despre locaşurile cerului văzut, la care îi conduce mintea cu voia ei ca să le cunoască, şi despre intrările în cerul minţii şi despre locuri deosebite prin închipuire, şi despre felurite chipuri ale puterilor şi despre lucrarea lor. Toate acestea sînt umbre ale minţii îmbătate de mîndrie şi rănite de lucrarea dracilor. De aceea, fericitul Pavel a închis cu un singur cuvînt uşa din faţa oricărei vederi, şi a închis-o pe ea în lăuntrul tăcerii. Căci cele pe care mintea nu le putea arăta nici dacă ar fi putut, cum ar fi avut îngăduinţa să le spună ? Căci a spus că toate vederile, pe care le poate arăta limba în lumea trupurilor, sînt închipuiri ale gîndurilor sufletului, dar nu lucrare a harului[619 a].

Deci cuvioşia ta, precum ţi-am spus, ia aminte la nălucirile gîndurilor adînci[619 b]. Războiul acesta obişnuieşte să se pornească mai ales împotriva călugărilor care au mintea ascuţită şi caută slava deşartă şi

619. Chiar cele ale Duhului se simt, dar cu altă simţire decît cea trupească.

619 a. Orice «vedere» ce se poate descrie în chipuri concrete nu e vedere adevărată, ci produs al nălucirii. Realităţile dumnezeieşti trăite de oamenii duhovniceşti nu au chipuri şi nu se pot descrie în formă de chipuri. Ele sînt negrăite. Nu se pot prinde în chipuri mărginite cele nemărginite.

619 b. Expresia «gînduri adînci» are aci un sens rău : sînt gînduri din adîncul de răutate al demonilor, din adîncul inferior al patimilor care în nesăturarea lor par să fie un adînc fără fund.

doresc noutăţile, împotriva celor ce vieţuiesc în faţa altora[619 c].

Se spune că un oarecare Malpas, după nume, ce se trăgea după neam din Edesa, a născocit erezia evhiţilor, ducînd o vieţuire înaltă şi petrecînd în fapte de mare asprime şi în necazuri. Căci se spune că fiind ucenicul fericitului Iulian, numit Sava, a plecat pentru puţin timp cu el la Sinai şi în Egipt şi la marii părinţi din acel timp. Şi acolo a văzut pe fericitul Antonie şi a auzit de la el cuvinte de taină, pe care le spunea despre curăţie şi despre mîntuirea sufletelor ; a mai auzit cuvinte subţiri despre patimi, prin care acela tîlcuia că mintea are vederi despre tainele Duhului după curăţirea ei; şi că sufletul poate să se învrednicească prin har de nepătimire, cînd prin lucrarea poruncilor se dezbracă de patimile cele vechi şi se statorniceşte în sănătatea cea dintîi a firii.

Şi cînd a auzit Malpas cuvintele acestea, aflîndu-se în floarea vîrstei, s-a înfierbîntat ca focul şi a venit în cetatea lui şi ardea în el patima slavei deşarte. Şi şi-a ales un sălaş retras şi s-a dăruit unor fapte şi necazuri aspre şi rugăciunilor neîncetate. Şi ardea în el patima nebună a slavei, avînd nădejdea să ajungă la cele înalte, de care auzise, înainte de a fi învăţat meşteşugul prin care să se împotrivească duşmanilor adevărului şi de a cunoaşte cursele şi vicleniile şi uneltirile vrăjmaşului, prin care caută să fure spre pierzanie pe cei tari şi puternici. Deci se bizuia numai pe fapte şi pe necazuri şi pe sărăcie şi pe nevoinţă şi pe înfrînare, pentru că nu cîştigase dispreţuirea de sine şi smerenia şi zdrobirea inimii, care sînt armele nebiruite faţă de împotrivirile celui viclean. Nici nu-şi aducea aminte de Scriptura care zice: «Cînd veţi împlini faptele şi veţi păzi poruncile şi veţi răbda necazurile, socotiţi-vă slugi netrebnice» (Lc., 17, 10). Ci umbla cu părere înaltă des-

619 c. E vorba de cei ce vieţuiesc teatral, ca să fie văzuţi de alţii.

pre sine, despre lucrarea vieţuirii sale şi ardea de dorinţa celor înalte, de care auzise.

Şi după mult timp cînd l-a văzut pe el diavolul golit de lucrarea smereniei şi doritor să simtă numai vederea tainelor, de care auzise, s-a arătat pe sine într-o lumină străină, spunîndu-i: «Eu sînt Mîngîietorul şi am fost trimis de Tatăl la tine, să-ţi dau nepătimirea şi să te odihnesc de aci înainte de fapte». În locul acestora, mult uneltitorul acela ceru închinare de la ticălosul acela. Iar nebunul acela, nesimţind războiul vicleanului, l-a primit îndată cu bucurie şi s-a închinat lui şi îndată a căzut sub stăpînirea lui. Şi în locul vederii dumnezeieşti, s-a umplut de nălucirea dracilor şi l-a făcut pe el să înceteze din faptele pentru adevăr şi l-a înălţat pe el şi şi-a bătut joc de el, înşelîndu-l cu nădejdea deşartă a nepătimirii, zicîndu-i: «Acum nu mai ai nevoie de fapte şi de muncirea trupului şi de nevoinţa ce se împotriveşte patimilor şi poftelor». Şi l-a făcut pe el începătorul ereziei evhiţilor. Iar cînd s-au înmulţit şi s-a făcut cunoscută învăţătura urîtă şi mincinoasă, au fost condamnaţi de episcopul locului acela.

Iarăşi un altul oarecare, cu numele Asinas, alcătuind, în aceeaşi cetate a Edesei, multe stihuri din cîte trei cuvinte cîntate pînă azi, ducea o vieţuire înaltă şi se legase pe el fără judecată prin fapte foarte aspre, ca să se slăvească. Pe acesta l-a amăgit diavolul şi l-a scos din chilia lui şi l-a dus pe un munte numit Storios şi i-a înfiripat şi arătat chipuri de care şi de cai şi i-a zis : «Dumnezeu m-a trimis să te iau pe tine în rai, ca pe Ilie». Şi cînd s-a lăsat amăgit în sufletul său copilăresc şi s-a suit să şadă în car, s-a destrămat toată nălucirea aceea, şi s-a rostogolit de pe muntele acela înalt şi a căzut şi a murit de o moarte de batjocură.

Am spus acestea aci nu în zadar, ci ca să cunoaştem bătaia de joc a dracilor, care însetează după pierderea sfinţilor, şi să nu poftim la vreme nepotrivită cele înal-

te ale vieţuirii cu mintea, ca să nu ne facem de rîsul vicleanului vrăjmaş al nostru, pentru că văd şi azi pe unii mai tineri, plini de patimi, care aiurează şi dogmatizează fără frică despre tainele nepătimirii. S-a scris de un oarecare dintre sfinţi despre oamenii cei plini de patimi, care iscodeau înţelesurile celor trupeşti şi netrupeşti şi nu se deosebeau de bolnavii ce vorbesc despre sănătate. Fericitul Pavel, cînd a auzit despre ucenicii care dispreţuiau poruncile şi nu biruiseră patimile, dar pofteau fericirea vederii celei de după curăţire, le-a spus : «Dezbrăcaţi-vă întîi de omul cel vechi al patimilor şi apoi să doriţi să îmbrăcaţi pe cel nou, care se înnoieşte întru cunoştinţa tainelor, după asemănarea Făcătorului. Şi să nu o poftiţi pe aceea a mea, a apostolilor, care se săvîrşeşte în chip lucrător prin har» (Ef., 4,20).

«Deci dar, Dumnezeu pe cel ce voieşte îl miluieşte şi pe care voieşte îl învîrtoşează» (Rom., 9, 18). Deci cine va sta în faţa Lui, sau împotriva voii Lui ?

Căci uneori Dumnezeu dăruieşte în dar; alteori cere faptele şi curăţia vieţii şi apoi dăruieşte. Dar uneori, nici după fapte nu dăruieşte curăţia aici, ci o păstrează ca să o dăruiască în patria ei. Aceasta aflăm că o face şi cu ceea ce e mai prejos de aceasta, cu iertarea păcatelor. Căci iată, în Botez o dăruieşte în dar şi nu cere nicidecum altceva decît credinţa. Dar în pocăinţa pentru păcate de după botez nu dăruieşte în dar, ci cere osteneli şi necazuri şi întristări şi străpungeri şi lacrimi şi plîns, vreme îndelungată, şi apoi iartă. Tîlharului i-a iertat în dar şi i-a făgăduit şi Împărăţia cerurilor, prin singura mărturisire cu cuvîntul, pe cruce. Şi de la păcătoasa, iarăşi, a cerut credinţă şi lacrimi. Dar de la mucenicii mărturisitori, împreună cu credinţa inimii lor, cerea şi necazuri, chinuri, străpungeri, pedepse şi moarte de multe feluri.

Încredinţată de acestea şi de unele ca acestea, sfinţia ta ia seama şi la cele dintîi şi la cele din urmă şi să nu ceri vederea pînă nu e vremea vederii [620], Şi cît timp eşti închis in lumea trupului, sîrguieşte-te în faptele pocăinţei şi luptă-te cu patimile şi rabdă în împlinirea poruncilor şi păzeşte-te de bătaia de joc a dracilor şi de cei ce vestesc desăvîrşirea neschimbată în lumea pătimaşă şi pornită spre abateri [621]. Căci acestea nu sînt proprii nici sfinţilor îngeri, celor ce sînt liturghisitori ai Tatălui şi ai Duhului, care aşteaptă înnoirea celei de la mijloc [622] şi să se elibereze de robia stricăciunii în libertatea fiilor lui Dumnezeu (Rom., 12). Căci este oare desăvîrşire aici, unde soarele răsare şi apune în mijlocul norilor, unde aci e senin, aci e ceaţă, unde aci e bucurie, aci e întristare şi unde împotriva acestora mai au şi lupii partea lor, cum a spus oarecare dintre sfinţi ? Iar Dumnezeu să sprijinească temelia vieţuirii voastre în neclintirea cea adevărată şi învăţătura cea sfîntă. Căruia se cuvine slava, stăpînirea şi mărirea, acum şi în vecii nesfârşiţi ai veacurilor. Amin.

620. Pe de o parte Sfintul Isaac cere călugărului fapte pentru ca ajungînd prin ele la curăţie, la subţirimea trupului şi a minţii; să se facă apt de vederea celor fără chipuri, pe de alta, cere să nu caute vederea aceea cît timp ţine viaţa aceasta. El le cere sa nu se încreadă în cei ce vestesc desăvîrşirea neschimbată în lumea aceasta supusă stricăciunii. Şi aci spune un cuvînt plin de taină, afirmînd că nici îngerii nu ajung la această desăvîrşire neschimbată cît timp durează lumea aceasta supusă stricăciunii. Cred că prin aceasta înţelege că şi îngerii îşi ajung suprema desăvîrşire de-abia după ce întreaga creaţie va ajunge la desăvîrşirea nesupusă stricăciunii, aşteptînd şi ei înnoirea lumii de la mijloc, adică a creaţiei aflate între noi şi Dumnezeu. Toată partea din urmă a epistolei e o respingere a unei desăvîrşiri ce s-ar putea obţine în cadrul lumii acesteia, deci şi a milenarismului.

621. Probabil, e vorba de dracii care pot ispiti şi necăji în lumea aceasta.

622. Ai lumii care se află între oameni şi Dumnezeu.

Troparul Sfîntului, glas III

Dumnezeiască jertfă te-ai făcut, fericite. Căci ca un alt mare Isaac în Siria ai strălucit, de Dumnezeu insuflate, şi ca al liniştii îndemnător, de Dumnezeu înţelepţite, prin rînduiala dumnezeiască ai preoţit în Ninive, fericite. Părinte sfinte, Isaac cuvioase, pe Hristos Dumnezeu roagă-L să ne dăruiască nouă, celor ce te dorim pe tine, mare milă.

Condac, glas VIII

P o d o b i e : *Apărătoarei Doamne...*

Luceafăr te-ai arătat prealuminos, cu începătoria de sfinţenie luminînd şi pe cei din întunericul patimilor strălucindu-i, ca un povăţuitor prea luminat al liniştii. Ci ca cela ce ai luat darul Duhului, celor ce cer dă-le iertare greşelilor, ca să strigăm : Bucură-te, părinte Isaac !

Altul asemenea

Pe marele sfătuitor al liniştii cei după lege şi al vederii cei nerătăcite luminat ajutător, pe al Ninivei înţeleptul şi îndumnezeitul ierarh, şi frumuseţea Siriei şi odrasla ei, şi vasul cel curat al dumnezeiescului Duh să-l lăudăm, pe Isaac prea vestitorul şi slăvitul.

Icos

Ca un înger, părinte, petrecînd în viaţă, slăveai pe Acela ce singur este mai înainte de toate, şi de la Dînsul mintea luminîndu-ţi, purtător de lumină te-ai arătat celor ce se sîrguiesc către Dînsul, şi cu smerite cîntări cîntare îţi strigăm aşa :

Bucură-te, prin care se trece cu vederea lumea ;

Bucură-te, prin care se dezrădăcinează patimile ,·

Bucură-te, al monahilor prea mare mîngîiere ;

Bucură-te, al celor căzuţi blîndă ridicare din nou ;

Bucură-te, cela ce cărţi ai scris care covîrşesc pe multe ;

Bucură-te, că ai îmbogăţit sufletele sihaştrilor ,·

Bucură-te, că ai zburat la înălţimea vederii;

Bucură-te, că saturi setea minţii;
Bucură-te, păstor între păstori, de Dumnezeu alesule;
Bucură-te, sfeşnice al chipului lui Hristos ;
Bucură-te, prin care sărăcia se cinsteşte ;
Bucură-te Isaac dumnezeiescule, stîlpul bunătăţilor ;
Bucură-te siriene, de trei ori fericite !

RUGĂCIUNEA CĂTRE DOMNUL NOSTRU IISUS HRISTOS A SFÎNTULUI ISAAC SIRUL

Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, care ai plîns pentru Lazăr şi lacrimi de întristare şi milostivire ai vărsat pentru dînsul, primeşte lacrimile mele. Cu patimile Tale vindecă patimile mele. Cu rănile Tale, tămăduieşte rănile mele. Cu sîngele Tău, curăţeşte sîngele meu şi amestecă în trupul meu mireasma trupului Tău cel de viaţă făcător. Fierea cu care vrăjmaşii Te-au adăpat să îndulcească amărăciunea cu care protivnicul m-a adăpat. Trupul Tău întins pe cruce să întindă către Tine mintea mea cea trasă în jos de draci. Capul Tău pe care l-ai aplecat pe cruce să înalţe capul meu pălmuit de protivnici. Prea sfintele Tale mîini pironite de necredincioşi pe cruce să mă tragă spre Tine din prăpastia pierzării, precum a făgăduit prea sfîntă gura Ta. Faţa Ta cea batjocorită cu pălmuiri şi scuipări să umple de strălucire faţa mea cea întinată în fărădelegi. Sufletul Tău, pe care l-ai dat Tatălui cînd erai pe cruce, să mă povăţuiască spre Tine, prin harul Tău. Nu am inimă plină de durere ca să Te caut, nu am pocăinţă, nici umilinţă, care întorc pe fii la moştenirea lor. Nu am lacrimi mîngîietoare, Stăpîne. S-a întunecat mintea mea cu cele lumeşti şi nu poate să caute spre Tine cu durere. S-a răcit inima mea de atîtea ispite şi nu poate să se înfierbinte cu lacrimile dragostei mele pentru Tine. Ci Tu, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeule, Vistierul bunătăţilor, dăruieşte-mi pocăinţă nesfîrşită şi inimă plină de durere, ca să pornesc cu tot su-

fletul în căutarea Ta. Căci fără de Tine mă voi înstrăina de tot binele. Dă-mi aşadar, Bunule, harul Tău.

Tatăl, Care Te-a născut din sînurile Sale, fără de ani şi mai înainte de veci, să înnoiască în mine chipul icoanei Tale. Te-am părăsit, să nu mă părăseşti; am ieşit de la Tine, ieşi în căutarea mea. Du-mă la păşunea Ta. Numără-mă între oile Tale cele alese, hrăneşte-mă împreună cu ele cu verdeaţa dumnezeieştilor Tale taine. Căci inima lor curată este sălaşul Tău şi se vede într-însa strălucirea descoperirilor Tale. Strălucirea Ta este mîngîierea şi odihna celor ce s-au ostenit pentru Tine, în necazuri şi în toate felurile de chinuri. Acestei străluciri mă învredniceşte şi pe mine nevrednicul, cu harul şi cu iubirea de oameni a Mîntuitorului nostru, Iisus Hristos, în vecii vecilor. Amin.

CUPRINS

Pag.

Pag.

Pag.

Pag.

Redactor : ANCA MANOLACHE

Tehnoredactor : VALENTIN BOGDAN

Dat la cules 22 XI 1980. Bun de tipar 1 IX 1981. Apărut 1981. Format 16/61X86 legat 1/1. Coli de tipar 32, 75. Comanda nr. 404.

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMANE

FILOCALIA

SAU CULEGERE DIN SCRIERILE SFINŢILOR
PĂRINŢII CARE ARATĂ CUM SE POATE OMUL
CURĂŢI, LUMINA ŞI DESĂVÂRŞI

Volumul XI

SFINŢII VARSANUFIE ŞI IOAN

Scrisori duhovniceşti

Traducere, introducere şi note
de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae

Ediţia I-a la Editura Episcopiei Romanului şi Huşilor, 1990
Ediţia a II-a la Editura Universalia, New York, 2001

INTRODUCERE

1. Conţinutul scrierii

Creştinismul este religia care asigură viaţa de veci persoanelor omeneşti create de un Tată iubitor al unui fiu iubit ca să extindă şi la ele iubirea Sa de Tată. Această viaţă veşnică se asigură fiecărei persoane prin unirea cu Iisus Hristos, Fiul veşnic al Tatălui veşnic, făcut om în vederea acestei uniri neconfundate a Lui cu noi. Această mîntuire pentru veci a persoanelor omeneşti se realizează pe de o parte prin întruparea Fiului lui Dumnezeu ca om pentru veci, prin jertfa adusă de El şi prin învierea Lui, pe de altă parte prin scoaterea omului cu voia lui din patimile care îl închid în mod egoist în el însuşi şi în lumea văzută, trecătoare, şi prin unirea cu Hristos cel înviat la viaţa de veci. Această ridicare a omului din starea pătimaşă, egoistă şi unirea lui iubitoare cu Hristos cel înviat se face prin lucrarea Duhului Sfînt. Prin aceasta omul se uneşte pe de o parte tot mai mult cu Hristos şi se întipăreşte de Duhul Sfînt, pe de alta realizează tot mai mult umanitatea sa, ce poartă în ea setea după comuniunea iubitoare şi după viaţa veşnică în orizontul infinit al vieţii iubitoare supreme sau dumnezeeşti, aflate din veci în Sfînta Treime.

Astfel credinţa creştină vede ca temelie a mîntuirii ceea ce a făcut Dumnezeu cel în Treime prin creaţie şi prin Iisus Hristos ca Fiu întrupat al Tatălui, deci triadologia şi hristologia. În hristologie avem şi împlinirea sau ţinta mîntuirii ca unire veşnică cu Hristos şi prin aceasta desăvîrşirea umanităţii noastre prin această unire cu Fiul lui Dumnezeu care a luat umanitatea noastră şi a dus-o la desăvîrşire. Hristos ne ajută în aceasta, lucrînd El însuşi în noi prin Duhul Său cel Sfînt. Aceasta implică însă şi o pneumatologie, dar şi o anumită concepţie despre om, adică despre puterile şi destinaţia lui, sau o antropologie.

Triadologia, hristologia şi pnevmatologia se unesc în lucrarea mîntuitoare cu antropologia.

În Noul Testament nu se vorbeşte despre Hristos şi despre Duhul Sfînt în mod separat, adică fără legătura lor cu omul. Dar nici omul, intrat pe calea mîntuirii nu e văzut în afara lui Hristos şi a Duhului Sfînt. Totul în epistolele Apostolilor prezintă în mod unit pe omul ce se mîntuieşte şi pe Hristos lucrător în el prin Duhul Sfînt, sau pe Hristos întrupat, răstignit şi înviat, lucrător în noi spre a ne sfinţi şi mîntui prin Duhul Sfânt. „Dumnezeu nu ne-a rînduit spre mînie, ci spre dobîndirea mîntuirii prin Domnul nostru Iisus Hristos, care a înviat pentru noi, pentru ca noi, să veghem, fie că am adormit cu El, împreună să vieţuim" (I Tes. 5, 9-10). „Credincios este Cel ce vă cheamă. El va şi împlini" (vă va duce la ceea ce vă cheamă) (I Tes. 5, 24).

Dar omul nu e mîntuit fără o conlucrare a lui cu Hristos. Mîntuirea omului nu e decît unirea lui activă cu Hristos cel lucrător în el prin Duhul Sfînt. Ea e ieşirea omului din închisoarea egoismului său, şi intrarea şi creşterea în comuniunea cu Hristos, realizată atît prin Hristos în Duhul Sfînt cît şi prin omul întărit de Hristos.

Eliberarea omului de egoism este una cu eliberarea lui de patimi, sau cu sfinţenia lui. „Căci voia lui Dumnezeu aceasta este: sfinţirea voastră... ca să ştie fiecare să-şi stăpînească vasul său în sfinţenie şi cinste, nu în patima poftei, cum fac păgînii care nu cunosc pe Dumnezeu... Căci Dumnezeu nu ne-a chemat la necurăţie ci la sfinţire." (I Tes. 4, 3-7). Dar eforturile spre această curăţie nu le poate face omul decît în Hristos, adică conlucrînd cu puterea Lui şi avîndu-l pe El ca model. Aşadar dacă aţi înviat cu Hristos, căutaţi cele de sus, unde se află Hristos, şezînd de-a dreapta lui Dumnezeu... Căutaţi cele de sus nu cele de pe pămînt, căci voi aţi murit şi viaţa voastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu... Drept aceea omorîţi mădularele omului pămîntesc: desfrînarea, necurăţia, patima, pofta cea rea şi lăcomia (Col 3, 1-5).

Tot omul credincios care primeşte să-şi lucreze mîntuirea îşi face această lucrare în Hristos, sau are pe Hristos lucrînd în el, spre a-l duce la o tot mai mare asemănare cu El. Această asemănare cu Hristos prin unirea cu El e şi o mişcare a lui Hristos spre tot mai marea unire cu omul, dar şi o mişcare a omului spre această ţintă. Sf. Ap. Pavel consideră că datoria lui să înfăţişeze "pe tot omul desăvîrşit în Hristos Iisus" (Col. l, 28). Căci „dacă este în Hristos, omul este făptură nouă" (II Cor. 5, 17). „Viaţa lui Hristos se arată în trupul nostru cel muritor" (II Cor. 4, 11).

E de accentuat însă în mod deosebit că Hristos lucrează în noi prin Duhul Său cel Sfînt. Duhul Său cel Sfînt este puterea sfinţitoare a noastră. Hristos "ne-a dat nouă arvuna Duhului" (II Cor. 5, 5). Omul în mişcarea lui spre înălţimile umanităţii sale curate, iubitoare, ajunge la o tot mai mare subţiere în înţelere şi simţire. Iar în aceasta se arată că este imprimat în toată, fiinţa sa tot mai

mult de Hristos, prin căldura iubitoare şi curată întreţinută în el de Duhul Sfînt. Omul este ca o hîrtie vie ce primeşte în ea trăsăturile spirituale din care se alcătuieşte chipul lui Hristos ca chip viu. Duhul înmoae inima omului ca să poată înscrie în ea cu uşurinţă chipul lui Hristos. Astfel Duhul e ca un fel de condei fierbinte ce imprimă pe Hristos în om.

Dar Duhul lucrează asupra unui om prin alt om, care a ajuns, înainte de acela la o credinţă mai puternică şi mai comunicativă. De aceea Sf. Ap. Pavel poate spune că credincioşii din Corint sînt scrisoarea în care a scris el pe Hristos cu condeiul Duhului: "Scrisoarea noastră sînteţi voi; arătîndu-vă că sînteţi scrisoarea lui Hristos, slujită de noi, scrisă nu cu cerneală, ci cu Duhul Dumnezeului celui viu, nu pe table de piatră, ci pe tablele de carne ale inimii" (II Cor. 3, 2-3).

Iată cum omul, unindu-se tot mai mult cu Hristos şi făcîndu-se tot mai asemenea Lui, se realizează pe de o parte tot mai mult ca om, asemenea omului desăvîrşit care e Hristos, pe de alta se apropie tot mai mult de Hristos, omul model, însuşindu-şi curăţia şi căldura Duhului. El devine purtător de Hristos, dar, în acelaşi timp duhovnicesc.

Sf. Părinţi urmînd Noului Testament au stăruit pe de o parte şi ei în descrierea progresului omului în unirea cu Hristos prin lucrarea Sf. Duh, dar pe de altă parte L-au prezentat pe Hristos nu separat de lucrarea Lui în om prin Duhul Sfînt, ci în însăşi lucrarea Lui în om.

Separarea Sfintei Treimi şi a operei lui Hristos de lucrarea lor în om a început să fie făcută mai tîrziu de scolastică prin împărţirea prea strictă între teologia dogmatică teoretică, în care nu se vede cum lucrează Hristos prin Duhul Sfînt în om, şi între teologia morală la fel de teoretică, în care nu se vede cum lucrarea omului e

susţinută de Hristos prin Duhul Sfînt, şi cum înaintează omul prin aceasta în Hristos.

S-a spus că Dogmatica are să ne prezinte ce e Dumnezeu în Sine şi ce a făcut el pentru om, iar Morala ce are de făcut omul. S-a trecut peste faptul că ceea ce face omul nu face singur ci întărit de Hristos şi de Duhul Lui cel Sfînt. S-a trecut cu vederea că Dumnezeu în Sine e un Dumnezeu al iubirii şi aceasta explică creaţia şi lucrarea mîntuirii. S-a trecut peste faptul că tot ce a făcut Hristos înainte de a se uni cu noi a făcut din dragoste pentru om şi că această operă e dusă la capăt în unirea lui Hristos cu omul. S-a trecut cu vederea că ceea ce a făcut Hristos a făcut în primul rînd în umanitatea asumată de El şi această lucrare se continuă în fiecare om în parte. S-a trecut cu vederea că scopul lui Dumnezeu Cel în Treime e lucrarea mîntuitoare în om prin Hristos în Duhul Sfînt. Şi acest scop constă în a uni pe om cu Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, avînd la aceasta şi conlucrarea omului. S-a trecut de asemenea cu vederea că noi nu putem lucra nimic în vederea mîntuirii noastre fără să lucreze Sfînta Treime prin Hristos cel jertfit şi înviat în noi. Propriu zis mîntuirea constă în pătrunderea şi sălăşluirea Sf. Treimi prin Hristos în noi, pentru a ne umple şi pe noi şi între noi de dragostea dintre Persoanele Treimii. Noi ajungem la ţinta spre care ne duce Hristos cînd el devine străveziu în noi, ca Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, jertfit şi înviat, ceea ce înseamnă îndumnezeirea noastră. Iar dacă mîntuirea stă în a se face Hristos străveziu în noi, ca în sfinţi, aceasta nu e numai temă de Morala ci şi de Dogmatică.

De fapt faptele noastre morale sînt şi faptele lui Dumnezeu şi faptele mîntuitoare ale lui Hristos ajung la capăt sau se fructifică în faptele morale ale omului. Dogmatica cuprinde în sine Morala nedesfăşurată, iar

Morala, Dogmatica în desfaşurarea ei pe calea spre împlinire.

Dar între faptele noastre morale prin care ne unim tot mai mult cu Dumnezeu, şi Dumnezeu cu noi, un rol important îl are rugăciunea. Prin aceasta aducem mulţumiri lui Dumnezeu, Îi cerem să lucreze în noi, Îl lăudăm pentru ceea ce a făcut şi face în noi. Dar aceasta o facem în cultul Bisericii. De aceea scrierile teologice ale sfinţilor Părinţi sunt în acelaşi timp scrieri de laudă ale lui Dumnezeu, fiind foarte apropiate de cultul Bisericii.

Urmând lor, tot cultul ortodox e plin de învaţătura despre Dumnezeu în ceea ce a făcut şi face El pentru om şi în om, deci, Dumnezeu e prezentat ca nedespărţit de om. Aşa se explică conţinutul teologic al cultului ortodox, dar şi trăirea emoţională, existenţială a conţinutului teologic în acest cult. Aceasta stă în legătură cu prezentarea emoţională a dogmelor credinţei şi cu continua fundamentare teologică a îndrumărilor morale date omului.

Numai când Părinţii aveau de apărat un punct al dreptei învăţături despre Dumnezeu sau despre Hristos dezvoltau mai mult latura dogmatica a ei. Dar nici atunci nu lipsea din această prezentare legătura acelui punct al învăţăturii dogmatice cu mîntuirea omului, cu urmările ei pentru vieţuirea ce se cere omului, cu lauda şi mulţumirea lui Dumnezeu pentru modul cum se reflectă existenţa şi lucrarea lui Dumnezeu în creşterea duhovnicească a omului şi în puterea dată acestuia de a conlucra cu Dumnezeu la mîntuirea sa.

Dar cele mai multe din scrierile Părinţilor au un caracter precumpănitor duhovnicesc, adică prezintă nu pe Dumnezeu şi lucrarea mîntuitoare a lui Hristos în Sine, ci în om, prin Duhul Sfînt.

Una din prea frumoasele scrieri de acest caracter duhovnicesc sînt „Scrisorile duhovniceşti" ale lui Varsanufie şi Ioan.

Învăţatul monah din Muntele Athos, Teoclit Dionisiatis, scrie în „Cuvîntul înainte" la a doua ediţie a textului grec original al acestei scrieri, tipărită la Volos, în editura lui Sot. Shoinas, de la 1960: „Una din cărţile cele mai dulci şi mai pline de Duhul Sfînt ale Părinţilor prea sfintei Biserici a Răsăritului, dar în acelaşi timp din cele mai puţin cunoscute poporului drept credincios, este fără îndoială, „Cartea prea folositoare de suflet" a celor dintre sfinţi Părinţilor noştri Varsanufie cel Mare şi Ioan numit Proorocul, constatatoare din 836 Răspunsuri".

Într-adevăr, scrierea aceasta e de o mare dulceaţă duhovnicească şi de un deosebit folos nu numai pentru monahi, ci pentru toţi credincioşii Bisericii noastre. Însuşi titlul ei, „Carte prea folositoare de suflet" , sub care a fost publicată prima dată la Veneţia, de Nicodim Aghioritul, şi retipărită cu mici îmbunătăţiri la Volos în 1960 şi la Tesalonic în 1974, remarcă acest fapt. El e repetat şi în explicarea titlului prin cuvintele: „Spre folosul tuturor creştinilor drept credincioşi".

De fapt „Scrisorile" acestea sînt răspunsuri potrivite în orice timp la o mulţime de întrebări puse în parte de monahi, dar în parte şi de mireni, întrebări care în forma pusă atunci sau în forme asemănătoare, preocupă pe orice creştin.

Scrierea însă n-a circulat în cercurile largi ale credincioşilor decît începînd din 1816. Pînă atunci nu se afla decît în diferite manuscrise din mînăstiri în uzul monahilor, deşi prin legăturile acestora cu credincioşii înţelepciunea din ea se comunica şi acestora. De abia în anul 1803 Nicodim Aghioritul, învăţatul monah din Muntele Athos, care a tipărit numeroase opere

duhovniceşti ale Părinţilor, a trimis spre publicare la Veneţia şi această scriere după un manuscris foarte vechi din biblioteca Mînăstirii Lavra din Sf. Munte, copiat de monahii Anania, Ciprian şi Eftimie, care au asigurat şi cheltuielile publicării ei. Nicodim Aghioritul a prevăzut cartea publicată cu o biografie a Sfinţilor Varsanufie şi Ioan şi cu un indice alfabetic al cuprinsului „Scrisorilor" din carte.

În timpul mai nou cartea a trezit un viu interes şi în Occident. Preotul anglican Derwas James Chitty, un mare admirator şi trăitor al spiritualităţii răsăritene, a pregătit publicarea unui text grec critic. O primă fasciculă din el, conţinînd 124 Scrisori, a fost publicat în Patrologia Orientalis (t.XXXI, fasc.3, Paris 1967).

Moartea sa neaşteptată din 1971, l-a împiedicat să publice textul integral în Source chretienne. Sarcina de ducere la sfîrşit a acestei editări critice a fost preluată de Francois Neyt, care a prezentat în 1967, la Louvan, o remarcabilă teză de doctorat asupra „Scrisorilor către Dorotei în corespondenţa lui Varsanufie şi Ioan de Gaza".

Dar gîndind că publicarea integrală a acestei opere de către Neyt va mai întîrzia, L. Regnault, împreună cu Philippe Lemaire, a publicat o traducere franceză a ei din limba greacă, la mînăstirea din Solesmes, în 1971. Considerînd ediţia greacă a lui Nicodim, „insuficientă" (conform spusei lui J. Hausherr din „Dictionaire de spiritualite" I, 1262), ei au recurs şi la unele manuscrise din Biblioteca Naţională din Paris şi din alte biblioteci. Primele 223 Scrisori le-au tradus simplu din Cod. Coislin, gr. 124, de care spun că e cel bun. B. Outtier a colaţionat cu ele cu cele două manuscrise principale şi foarte vechi georgiene, Sinai 34 şi 35, dar care nu conţin decît 79 de Epistole. Două dintre

ele, prima şi a 73-a, pare să nu fi fost conservate de textul grec şi au fost adăugate în traducerea franceză la sfîrşit.

L. Regnault declară că a fost îndemnat la traducerea şi publicarea în franceză a acestei scrieri de „influenţa considerabilă exercitată de ea în istoria spiritualităţii creştine" (Introducere la traducere).

Traducerea noastră, deşi a urmat în mod principal textul grec din ediţia de la Tesalonic, a ţinut seama şi de traducerea franceză. De asemenea, am urmat ordinei „Scrisorilor" luată de traducerea franceză din manuscrisele mai bune folosite de ea, punînd în paranteză numărul diferit al „Scrisorilor" corespunzătoare din ediţia Volos.

Am reprodus în traducerea noastră şi referirile date uneori în textul francez, în paranteză, la unele sentinţe din Pateric, cuprinse în unele manuscrise folosite de ea.

De viaţa lui Varsanufie, numit Marele Bătrîn, şi a lui Ioan, numit Proorocul, s-au ocupat mai mulţi. Cel dintîi a făcut aceasta Nicodim Aghioritul în „Introducerea" la ediţia sa, descriind mai ales virtuţile lor pe baza ştirilor despre ele din „Scrisorile" lor.

În timpul mai nou s-a ocupat cu viaţa lor S. Vailhe, în: Les lettres spirituelles de Jean et de Barsanuphe, ebd. în Echos d'Orient, 7 (1903) p. 268-276; apoi în: Saint Barsanuphe, ebd. 8 (1905), p. 14-25 şi: Jean le Prophote et Seridos, ebd. 154-160. Aprecieri asupra celor doi bătrîni şi a învăţăturii lor a făcut şi L. Regnault în prefaţa la o antologie de 50 de Scrisori ale lor publicate în 1967 sub titlul „Maîtres spiritueles au desert de Gaza".

Nu vom încerca aici să facem şi noi o expunere sistematică a vieţii lor. Căci tot ce e ştiut despre viaţa lor se cuprinde în scrisorile lor. Ne vom mulţumi aici cu

unele reflexiuni sumare asupra conţinutului acestor „Scrisori", după cîteva date personale despre viaţa lor.

Varsanufie şi Ioan au fost doi Părinţi duhovniceşti, trăitori ca mari nevoitori în prima jumătate a sec. VI, în mînăstirea întemeiată de Serid şi condusă de el, la sud de Gaza. Varsanufie a murit pe la 540, fiind supranumit „Marele Bătrîn", iar Ioan, supranumit „Proorocul", cu cîtva timp înainte, între 530 şi 535. Serid, stareţul mînăstirii, a murit cu 14 zile înaintea lui Ioan. Dorotei care venise în acea mînăstire atras de cei doi Bătrîni şi a fost unul din ucenicii lor şi conducătorul bolniţei din mînăstire, s-a retras şi el din ea după moartea lui Ioan, întemeind o mînăstire proprie, pentru că după moartea lui Ioan, Varsanufie s-a închis total în chilia sa nemairăspunzînd nici la întrebări. (A se vedea aceasta în Filocalia rom. Vol. IX, p. 465). Vailhe socoteşte că Dorotei a întemeiat mînăstirea sa pe la 540. Lui îi vor fi adresate vreo sută de Scrisori de către cei doi Bătrîni.

Cei doi bătrîni vieţuiau închişi fiecare în chilia lui. Serid le aducea întrebările scrise ale unor monahi şi mireni şi ei îi răspundeau ce să le scrie acelora.

Nicodim Aghioritul folosindu-se de mărturia lui Teodor Studitul, deosebeşte pe acest Varsanufie de un Varsanufie eretic acefal, de care vorbeşte Patriarhul Sofronie al Ierusalimului. El dă în acest sens răspunsul la o întrebare a lui Teodor Studitul de către Patriarhul Tarasie de Constantinopol, care a prezidat Sinodul VII ecumenic de la 787. În acest răspuns Patriarhul Tarsie spune şi el că acest Varsanufie, spre deosebire de ereticul pomenit de Sofronie, egiptean de origine şi el ca şi celălalt, e cu totul ortodox şi a fost socotit de Biserică sfînt. Teodor Studitul, redînd această mărturie a Patriarhului Tarasie, mai spune că în vremea sa exista

chiar o icoană a lui Varsanufie în marea biserică din Constantinopol.

Cît priveşte conţinutul „Scrisorilor", el este o aplicare concretă a doctrinei ce se cristalizase în spiritualitatea creştină din secolele anterioare asupra patimilor şi virtuţilor. Prin aceasta conţinutul lor este înrudit cu cel al Patericului. Dar pe cînd în Pateric doctrina aceasta e concretizată în gesturi, fapte şi scurte sentinţe ale Bătrînilor, în „Scrisorile" acestea ea e concretizată în sfaturi date la întrebările unor oameni care se străduiau să aplice în diferite situaţii concrete ale vieţii lor această doctrină, în luptă cu tot felul de piedici, de ispite, de greutăţi. Ea este prin aceasta şi o aplicare a doctrinei din scrierile filocalice.

Sfaturile date în aceste „Scrisori" au o remarcabilă notă de realism. Ele ţin seama de nivelul spiritual al celor ce vin cu întrebări. De la cei mai progresaţi duhovniceşte se cer lucruri mai mari, de la cei mai puţin progresaţi se cer eforturi mai modeste, pe măsura lor. De aceea cartea poate fi de un real folos nu numai pentru monahi, ci şi pentru mirenii credincioşi, dar îndeosebi pentru preoţii duhovnici.

„Ceea ce Apoftegmele Părinţilor (Patericul) ne lăsau doar să întrevedem în cîteva luciri fugitive, în momente rare, aici se desfăşoară sub ochii noştri ca un film ce ne arată la lumina zilei aspectele cele mai ascunse ale vieţii obişnuite ale monahilor, care urmăresc zi de zi umilul lor efort de asceză şi de rugăciune, susţinut de sfaturile, învăţăturile şi încurajările Părinţilor lor în Dumnezeu. Nu ştim ce să admirăm mai mult sfătuirea dată ucenicului, care îşi repetă fără încetare mărturisirile neputinţei şi aceleaşi cereri de sfat şi de ajutor, sau răbdarea învăţătorului care nu oboseşte să folosească toate darurile sale naturale şi supranaturale pentru a conduce spre

desăvîrşire pe fiii duhovniceşti încredinţaţi lui de Mîntuitorul". (L. Regnault, în Introducere la traducerea franceză a „Scrisorilor", intitulată: „Barsanuphe et Jean de Gaza, Corespondence", Solesmes, 1971).

E greu să se rezume în mod fidel marea bogăţie de sfaturi atît de nuanţate cuprinse în aceste „Scrisori", potrivit cu marea felurime a situaţiilor celor ce le cer. Vom da de aceea numai un rezumat aproximativ al ideilor lor, împreună cu unele reflexiuni despre ele.

Varsanufie şi Ioan urmăresc în sfaturile lor adresate celor ce le cer îndrumarea acelora în primul rînd spre smerenie, care e condiţia iubirii de Dumnezeu şi de oameni, ca supremă virtute şi realizare a omului. Numai cei ajunşi la ele s-au ridicat peste toate patimile.

Smereniei i se opune cu deosebire slava deşartă, care îl lasă pe om preocupat de sine în mod egoist. Această slavă deşartă poate lua nesfîrşite şi foarte subtile forme, care pot înşela chiar şi pe cel ce e stăpînit de ele. Pentru a ajunge la smerenie e nevoie de o atenţie tot mai fină, tot mai pătrunzătoare la sinea proprie, pentru a surprinde diferitele mişcări ale slavei deşarte şi a curăţi de pe chipul adevărat al omului toate straturile de zgură mai groase sau mai subţiri cu care acoperă sau strîmbă cu viclenie mai vizibilă sau mai puţin vizibilă sinea reală a omului.

Instrumentul cu care se răzuieşte această zgură este în mod principal tăierea voii proprii, ascultarea şi supunerea faţă de autoritatea Părintelui duhovnicesc, sau a stareţului mînăstirii. Căci slava deşartă, de care sunt legate şi celelalte patimi, pot strîmba sau falsifica fiinţa omului pînă a-i da acestuia impresia că tocmai această formă strîmbată, prefăcută, este fiinţa lui adevărată şi voia de a o susţine e adevărata lui voie. De aceea omul trebuie ajutat să se rupă de această voie a lui.

Prin smerenie omul ajunge de vede sinea sa reală, curăţită de straturile de opacitate, de întuneric, aşezate pe ea. Sinea astfel curăţită se descoperă ca o sine clar dependentă de Dumnezeu, s-ar putea spune străvezie pentru Dumnezeu, Care, prin sensul ce-l dă tuturor, aduce în om marea lumină. La această vedere a măreţiei luminoase a lui Dumnezeu nu poate ajunge decît cel ce vede micimea sa, lipsa de sens sau întunericul existenţei sale închisă în ea însăşi. Căci această micime a sa recunoscută face inexplicabilă existenţa proprie fără Dumnezeu. Cu cît se simte omul redus la sine însuşi, mai gol, cu atît se vede pe sine mai clar că nu poate exista decât prin Dumnezeu, cu atît i se face mai simţită prezenţa lui Dumnezeu ca temelie a sa.

Smerenia e susţinută în om chiar de faptul că deşi îşi dă seama de limitele lumii şi ale sale prin trăirea a tot felul de imperfecţiuni ale lor (boli, moarte, incapacitatea lumii de a-l satisface cu adevărat şi definitiv pe om), totuşi el nu poate ajunge la marginea cosmosului şi nu poate ajunge niciodată la cunoaşterea de sine în mod desăvîrşit.

În imperfecţiunile fiinţei umane şi ale lumii şi în continua insatisfacţie în care ne lasă acestea prin ele înseşi se arată limitarea lor, dar în neputinţa omului de a ajunge în cunoaşterea lor pînă la marginea lor, constatăm indefinitul lor. Ele ni se prezintă ca indefinite şi în acelaşi timp ca limitare. Lumea e finită pentru că nu e una cu Dumnezeu; dar e indefinită, pentru că e creată de Dumnezeu cel infinit şi e în legătură cu el şi cu omul ca chip al lui.

Omul e indefinit la complexitatea şi permanenta noutate a spiritului său. El a făcut de aceea să progreseze în cunoaşterea de sine, dar nu poate ajunge pînă la capăt în această cunoaştere de sine. Dar chiar dacă ar ajunge, tot n-ar ieşi din imperfecţiunea sa. Iar lumea e inferioară

omului pentru că e obiect de cunoaştere lipsit de conştiinţă şi de capacitatea de a-şi comunica iubirea în mod conştient şi de a se cunoaşte pe sine însuşi. Totuşi omul e făcut astfel că nu poate dispune cu totul nici de existenţa ei fizică şi nu poate ajunge nici fără cunoaştere la marginile ei. Astfel, atît sinea umană, cît şi lumea fizică, se prezintă pe de o parte ca limitare, ca imprimate de imperfecţiuni şi de neputinţe, dar pe de alta ca depăşind puterile lor de a dispune de ele înseşi, în special puterile omului de a se cunoaşte şi de a cunoaşte cele două realităţi pînă la marginile lor.

Omul progresează în cunoaşterea sa şi a lumii, dar progresează într-un indefinit al cărui capăt nu-l poate ajunge, însă care închide pe de altă parte gîndurile şi simţirile lui mereu în acelaşi plan nesatisfăcător. Omul progresează în cunoaşterea lumii, dar progresează în cunoaşterea unor aspecte specificate la nesfîrşit ale aceloraşi legi generale, rămînînd cu cunoaşterea lumii fizice şi a sa într-un plan finit şi în acelaşi timp indefinit.

Amîndouă acestea arată că sinea omului şi lumea, o dată ce sunt finite, dar în neputinţă de a se cuprinde una prin alta, sunt dependente, dar nu una de alta, ci de o realitate superioară.

Cum ar exista prin sine o lume imperfectă? Dacă poate fi prin sine, cum de nu poate fi perfectă ?

S-a dat încă de către filozofia din antichitate un răspuns panteist, emanaţionist sau evoluţionist la această întrebare. S-a spus că fundamentul e perfect, dar cele emanate din el sunt imperfecte, sau vor ajunge la perfecţiune prin evoluţie. Dar cum pot ieşi emanaţii imperfecte din ceea ce este perfect, sau cum n-a putut ajunge imperfectul la perfecţiune o dată ce ele au pornit pe calea perfecţiunii din eternitate, de cînd există ? Numai ideea unei deosebiri fiinţiale între fundamentul

lumii şi lumea noastră poate da un răspuns la problema imperfecţiunii lumii. Fundamentul e necreat, lumea e creată. Şi omul la fel. Dar ele ar putea dobîndi perfecţiunea rămînînd în comunicare deplină cu fundamentul lor. Însă aceasta s-a lăsat la latitudinea libertăţii umane. Numai libertatea fiinţelor conştiente create poate duce lumea la perfecţiune. Însă perfecţiunea nu şi-o poate sorbi nici lumea, nici omul din fiinţa proprie. Căci atunci ar fi silite să ajungă la perfecţiune. N-ar mai fi în creaţiune libertate.

Astfel deşi creată, lumea apare investită de Creatorul ei cu cea mai mare valoare. Perfecţiunea ei depinde de libertatea ei. La această perfecţiune ea ajunge prin comuniunea liber acceptată cu fundamentul ei, care pe lîngă faptul că e şi El liber, e şi iubitor, şi a creat lumea din iubire, pentru a ajunge prin iubirea Lui primită în mod liber de ea la fericirea desăvîrşirii. Numai o lume creată poate fi o lume a libertăţii şi a iubirii, pentru că e opera unui fundament personal liber şi iubitor. Altfel totul stă sub necesitatea unor legi ale repetiţiei, care nu dau nici un sens existenţei. Omul şi lumea nu sînt nişte roabe purtate în repetiţia monotonă de nişte legi, pentru că sunt create de o Fiinţă supremă liberă şi iubitoare. O existenţă imperfectă dominată pînă în fundamentul ei de asemenea legi prezintă chiar acele legi ca inexplicabile, ca lipsite de conştiinţă şi libertate. O orbire generală şi fatală, imperfectă, domină întreaga existenţă, ceeace o lipseşte de orice sens.

Prin explicarea lumii şi a omului ca creaţii ale lui Dumnezeu, credinţa creştină face dependentă creşterea omului de smerenia lui, ca conştiinţă a dependenţei de Dumnezeu Creatorul, dar şi de iubirea lui faţă de acest Creator, care îl ţine pe om în legătură cu El, tot prin iubire.

Un mare rol în înaintarea omului spre chipul lui real îl are răbdarea necazurilor. Aceasta întăreşte pe om cu adevărat în spiritul lui, în vreme ce căutarea de a se sustrage de sub ele îl moleseşte spiritual. Prin răbdarea necazurilor omul arată că tăria lui nu-i vine de la alipirea la lume, ci de la Dumnezeu cel atotputernic şi iubitor. Lumea alternează plăcerile ce le dă cu foarte multe necazuri. Însăşi robia şi slăbiciunile în care îl coboară pe om patimile ca alipiri excesive la lume, arată incapacitatea ei de a-l desăvîrşi, deci de a-l mîntui. Omul e unit prin spiritul său în mod deosebit cu Dumnezeu cel netrecător şi infinit în viaţa Lui. De aceea trebuie să cultive mai ales legătura cu El, dezrobindu-se de lume şi devenind prin aceasta stăpînul ei cu adevărat. Toate căutările de ocolire a necazurilor, de viaţă comodă prin cele ce i se oferă de către lume, sunt împreunate cu egoismul care rupe pe om de om, care-l împiedică în înaintarea spre Împărăţia cerurilor, care e Împărăţia iubirii între el şi Dumnezeu şi între om şi om. De aceea Varsanufie şi Ioan socotesc că nu există alt drum spre Împărăţia cerurilor decît suportarea cu răbdare a necazurilor. Ba săvîrşirea oricărui bine ei o socotesc împreunată cu suportarea vreunui necaz, căci trezeşte invidii văzute şi nevăzute.

Puterea răbdării necazurilor îi vine omului din legătura cu Hristos, Care, fiind Fiul lui Dumnezeu făcut om, a suportat crucea din iubire pentru noi, nelăsîndu-se covîrşit de durerile ei.

Tot aşa toată puterea omului de a se smeri îi vine din chenoza sau din golirea benevolă de slavă a lui Hristos.

Astfel înaintarea omului spre adevăratul chip al său este o înaintare din puterea lui Hristos şi spre asemănarea cu Hristos ca om; ea are un temei şi o ţintă hristocentrică. Numai răbdarea şi smerenia pot duce pe oameni la unirea

iubitoare între ei, aşa cum a voit Hristos. Dar această unire n-o pot realiza ei decît în Hristos. Această unire cu Hristos ne desăvîrşeşte şi prin faptul că odată cu ea realizăm şi unirea între noi. De altfel în acest scop s-a făcut Fiul lui Dumnezeu om: ca să ne facem una cu El. Şi numai smerenia şi purtarea necazurilor cu răbdare ne duc spre iubirea care ne poate uni. Căci şi Hristos a realizat acest chip adevărat al omului prin chenoză (smerire) şi cruce.

De fapt, din moartea lui Hristos ca jertfă de Sine învăţăm şi luăm putere să ne pregătim spre moartea noastră ca ieşire dintr-o viaţă închisă în noi înşine, ca dărîmare a zăgazurilor ce ne împiedică de la o deplină comuniune.

În răbdarea necazurilor se manifestă o relativizare a legăturilor noastre cu cele ale lumii. Prin ea se face iarăşi transparent sau simţit planul vieţii spirituale superioare, caracterizată prin bunătate şi iubire în viaţa de veci.

Acest simţ al relativităţii celor pămînteşti, care slăbeşte patimile noastre, dă omului o odihnă tot mai mare din partea grijilor pentru lucrurile lumii acesteia. De aceea „odihna" este o altă importantă stare duhovnicească, accentuată stăruitor de Varsanufie şi Ioan. Prin aceasta se arată că lumea e făcută nu ca să ne robească spiritul, ci ca să fie transfigurată prin spiritul nostru unit cu Dumnezeu, ca să fie luată în stăpînire de spiritul nostru.

Dacă Sf. Maxim Mărturisitorul a evidenţiat „odihna eternă la care ajunge omul după mişcarea sa spre desăvîrşire în cursul vieţii pămînteşti (contrar lui Origen, după care sufletele revin mereu din pleroma şi pleacă mereu din ea, plictisindu-se de ea, deci rămîn într-o veşnică neodihnă, sau obţin numai odihne trecătoare), Varsanufie explică această odihnă, arătînd că ea se

dobîndeşte ca arvună încă în viaţa de aici, prin răbdarea necazurilor, ca greutăţi relativizate, şi prin smerenie.

Sporind în această „odihnă" faţă de grijile şi necazurile produse de prea mare alipire la lume, care ne ţin într-o agitaţie chinuitoare, înaintăm spre marea şi netrecătoare odihnă a vieţii viitoare, care nu e o încremenire, ci o bucurie netulburată de iubirea în care vom vieţui veşnic.

Odihna veşnică la care ajung cei ce se întăresc de aici în răbdarea necazurilor are în ea şi o linişte a conştiinţei de a nu fi făcut rău altora, sau de a fi obţinut iertarea lor pentru relele ce le-au făcut. Iertarea lor ne vine şi prin rugăciunile lor după ce am trecut din această viaţă, dar şi prin rugăciunile tuturor celor ce fac parte din Biserică şi îndeosebi a sfinţilor. De aici marea importanţă ce se acordă în aceste „Scrisori" iertării unora de către alţii şi rugăciunilor unora pentru alţii. Cererea de iertare înmoaie sufletul celui ce o cere, dar şi al celui căruia i se cere, cum îl înmoaie şi iertarea pe al celui ce iartă şi al celui iertat, făcînd cu putinţă comunicarea reală de putere şi de viaţă de la unul la altul. Căci amîndouă contribuie la înaintarea în smerenie şi la eliberarea de slavă deşartă.

Comuniunea e ajutată în mod deosebit de rugăciunile unora pentru alţii. Nimenea nu se mîntuieşte singur, nimenea nu face bucurie lui Dumnezeu dacă se prezintă Lui numai cu rugăciunile pentru sine. El ne vrea uniţi între olaltă, mai ales cînd vrem să ne prezentăm în faţa Lui, dat fiind că El este Dumnezeul iubirii şi vrea să ne adune pe toţi în Sine. Deaceea în această silinţă de a ne uni unii cu alţii, arătată mai ales în rugăciune, este El însuşi lucrător. Numai în iubirea faţă de altul arătată prin rugăciune ne desăvîrşim fiecare. Căci numai cerînd rugăciunea altora ne smerim, eliberîndu-ne de mîndrie, precum în rugăciunea pentru altul ne eliberăm de invidia care nu se bucură de binele altuia. De aceea, numai

rugîndu-ne unii pentru alţii, ne răspunde Dumnezeu cu împlinirea rugăciunilor noastre.

Credem că nu există altă carte duhovnicească din perioada Părinţilor bisericeşti care să vorbească atît de mult şi atît de concret despre importanţa rugăciunii unora pentru alţii, dar mai ales a rugăciunii sfinţilor.

Se pune prin aceasta în relief întîlnirea tuturor în sobornicitatea rugăciunii. Toţi se întîlnesc între ei şi cu Dumnezeu în rugăciune. Fiecare se simte responsabil pentru mîntuirea celorlalţi şi chemat să lucreze pentru ea prin rugăciune.

Pe cît de relative sînt în viziunea „Scrisorilor" lucrurile, pe atît de importantă este persoana omenească: „Ce ar folosi omului de ar cîştiga lumea toată, iar sufletul şi l-ar pierde"? Mă pot mîntui fără lucruri, sau chiar mă mîntuiesc mai uşor cînd nu caut să le adun cu lăcomie, defavorizînd pe alţii. Dar nu pot să mă mîntuiesc fără grija de a ajuta pe alţii să se mîntuiască. E implicat în aceasta faptul că lucrurile n-au preţ decît pentru oameni, ca să fie folosite spre sporirea comuniunii dintre ei şi spre înaintarea la veşnica lor comuniune în viaţa viitoare. De aceea lucrurile, cosmosul, galaxiile n-au nici un sens decît pentru oameni. Chiar ideile şi cărţile care le păstrează şi prin care se transmit la distanţe de spaţiu şi de timp spre a fi sesizate de diferitele conştiinţe, fără acest scop ar fi ca şi cînd n-ar fi, sau ar fi o pură virtualitate neactualizată în folosul vieţii noastre şi al veşnicei noastre comuniuni. Nici ele n-ar fi nimic fără oameni, cărora trebuie să le servească în năzuinţa lor spre comuniune, care se desăvîrşeşte în veşnica comuniune. Astfel dacă cosmosul se dovedeşte lipsit de sens fără persoanele umane, persoanele umane sunt marea şi importanta realitate care dă preţ cosmosului. Pe de altă parte, dacă persoanele umane, cu toată valoarea negrăit

superioară, nu pot crea cosmosul şi nu-şi pot menţine viaţa în faţa lui, evident că trebuie să fie o existenţă personală superioară cosmosului, existenţa care l-a putut crea, care se poate menţine permanent în faţa lui şi-i poate da prin aceasta continuu un sens. Dar acest sens nu e pentru Cel ce a creat cosmosul, ci pentru alte persoane cu o mult mai mică putere decît Creatorul. Însă fără o existenţă superioară conştientă de sensurile existenţei şi ale lumii create, ar lipsi izvorul originar al sensurilor. Iar fără acest izvor de sensuri n-ar putea avea, sau lua fiinţă, nici o existenţă. În acest caz n-ar fi posibile fiinţe capabile să ajungă la sensuri şi nici-o realitate cu o virtualitate de sensuri; şi n-ar exista nici o garanţie pentru valoarea şi păstrarea eternă a sensurilor sesizate de conştinţa umană, împreună cu persoanele care le-au sesizat şi le pot păstra în conştiinţa lor, în acord cu izvorul personal suprem al tuturor sensurilor.

Iertarea reciprocă, rugăciunea unora pentru alţii, smerenia, refuzarea slavei deşarte, sînt tot atîtea mijloace care pot duce spre chipul omului iubitor şi pot imprima raporturilor dintre oameni o nesfîrşită dulceaţă şi delicateţe, ducîndu-i pe toţi spre Împărăţia cerului, care e Împărăţia iubirii desăvîrşite. Opera celor doi Bătrîni e o simfonie universală a iubirii, manifestată în rugăciunea auzită şi neauzită a tuturor pentru toţi, ca expresie a iubirii între olaltă a tuturor, a iubirii în care toţi cred în valoarea şi existenţa eternă a tuturor ca persoane unice, neconfundate.

„Scrisorile lui Varsanufie şi Ioan" descriu şlefuirea treptată a omului de tot ce l-a coborît din omenescul lui, care nu se poate realiza decît în comuniunea dintre oameni, alimentată din comuniunea lor cu Dumnezeu. Lucrarea aceasta de şlefuire o face nu numai Dumnezeu cu fiecare din ei şi fiecare cu sine, dar mereu ajutat de

Dumnezeu şi de credincioşii mai progresaţi duhovniceşte. Înaintăm împreună spre o viaţă de desăvîrşită comuniune, în care fiecare creşte în tărie spirituală şi în iubire, în libertate de patimile proprii şi ale altora şi în comuniune spre Împărăţia lui Dumnezeu în Treime, a lui Dumnezeu al iubirii. Dacă nu vom trăi acolo nici o separaţie între noi şi între noi şi Dumnezeu, nu trebuie s-o acceptăm cu resemnare nici aici. Viaţa deplină şi fericită n-o avem decît în comuniune, în depărtarea de orice eroism.

De aceea o altă recomandare statornică a celor doi Bătrîni este pe de o parte tăierea voii proprii, pe de alta punerea la contribuţie a silinţei noastre de a împlini voia lui Dumnezeu care ne iubeşte pe toţi şi voieşte ca toţi să ne iubim şi care ne dă şi puterea ce ne întăreşte spre acestea. Căci voia lui Dumnezeu, contrar voii noastre egoiste, este voia care îmbrăţişază pe toţi în iubire. Împlinind această voie a lui Dumnezeu, contribuim şi noi în mod real la împlinirea cererii: „Fie voia Ta". Iar prin aceasta la împlinirea celorlalte cereri: „Vie Împărăţia Ta".

Scrierea de faţă în tradiţia spirituală românească

Am văzut că traducătorul francez al acestei scrieri vorbeşte de marea influenţă pe care ea a avut-o în spiritualitatea ortodoxă. Se poate confirma această declaraţie şi prin atenţia de care ea s-a bucurat în tradiţia spiritualităţii româneşti. Remarcam înainte prezenţa modului de vorbire al „Scrisorilor" în mînăstirile româneşti. Dar nu ştiam că acest mod de vorbire şi l-au însuşit monahii români din înseşi textele scrise ale lui Varsanufie şi Ioan citite în mînăstirile noastre. Credeam

că el a fost însuşit oral prin legăturile monahilor noştri cu Sf. Munte.

Dar interesîndu-ne de existenţa acestei scrieri în manuscrisele din Biblioteca Academiei Române, am aflat de existenţa ei în numeroase manuscrise româneşti, traduse dinainte de ediţia tipărită a scrierii în greceşte la 1816, cele mai multe din timpul stareţului Paisie de la Neamţ. E drept că cele mai multe din aceste manuscrise, numite „Miscelanee", nu cuprind decît puţine file din această scriere. Aşa sunt: Ms. nr. 1913 din 1811; Ms. nr. 1621 din sec. XVIII, provenind de la Argeş Ms. nr. 1995, provenind din Mînăstirea Cernica şi datînd din sec. XVIII; Ms. nr. 1994 din anul 1793, provenind tot din Mînăstirea Cernica şi purtînd semnătura Sf. Calinic; Ms. nr. 2100 din sec. XVIII, provenind din Mînăstirea Lainici; Mr. nr. 2115, datînd din 1789; Ms. nr. 2466 din sec. XVIII, provenind de la Argeş; Ms. Nr. 5548 provenind din sec. XVIII; Ms. Nr. 5944, datînd din sec. XIX; Ms. nr. 3574, datînd din sec. XVIII.

Manuscrise cuprinzînd scrierea întreagă sînt: Ms. nr. 3723 din 1787, ff.1 r.-343 r. ; Ms. nr. 1532, ff. 1-327 din sec. XIX; Ms. nr. 1539, ff. 1-366.

Despre aceasta din urmă se spune: „Această carte este a obştei stareţului Paisie, sf. Mînăstire Săcul". Se pare că opera întreagă se află şi în Ms. nr. 2147, cuprinzînd 604 ff. şi provedind de la ucenicii stareţului Paisie din Mînăstirea Neamţ; în Ms. nr. 1899, din 1796, cuprinzînd 426 ff. şi intitulat „Cartea sf. Stareţi, a marelui Varsanufie şi Ioan". Pe el se mai scrie că provine de la Cernica, din timpul Arhim. Gheorghe Paisiotul, ca o copie după o traducere de la 1789 din Mînăstirea Neamţ. El poartă de asemenea autograful Sf. Calinic.

Dar şi Ms. nr. 3723, intitulat „Cartea Avei Varsanufie", se prezintă avînd o traducere din greceşte, făcută la

Neamţ de un monah anonim şi revăzută de „Dascălul Ilarion", de care ştim că era o autoritate atît de mare pentru Paisie, încît acesta nu îndrăznea să facă traducerile sale în slavonă (apărute în Rusia sub titlul Dobrotoliubie) direct din greceşte, ci după traducerile în romîneşte ale lui Ilarion şi Macarie (Cetvericov).

O cercetare mai atentă ar putea afla dacă toate manuscrisele scrierii sînt copii după traducerile de mai sus, sau au fost mai multe traduceri.

Dăm mai jos din Ms. 3723, f. 346 r., despre traducerea lui. Apoi tot din el dăm ca mostră de text românesc din acea vreme Întrebările şi Răspunsurile nr. 314 şi 315. Ele se remarcă prin multe cuvinte ce s-au păstrat în limbajul suculent al tradiţiei noastre monahale şi ţărăneşti, cu toată stîngăcia şi unele inexactităţi ce le făcea poate şi în timpul cînd au apărut destul de greoaie la citit.

Ms. 3723, f. 346 r.: Tîlcuitu-s-a această sfîntă şi de suflet folositoare carte a sfîntului Varsanufie acum den limba elinească pre limba noastră cea rumănească de oarecarele din cei prea mici şi mai de pre urmă ucenici ai stareţului Paisie şi s-au privit de dascălul Ilarion.

F. 176[r]-177[v].

Întrebare a aceluiaşi.

Gîndul îmi zice mie că liniştea iaste decît toate mai de nevoie şi cum că de folos îţi iaste ţie. Oare bine zice ?

Răspuns al lui Ioan.

Liniştea ce iaste; fără decît să-şi strîngă cineva inima sa de la dare şi de la luare şi de la plăcerea oamenilor şi de la celelalte lucruri şi cînd încă Domnul au mustrat pre cărturariul pentru cel ce au căzut în tîlhari şi l-au întrebat pre dînsul cine i s-au făcut de aproape îi zice cel ce au făcut milă cu dînsul. Iarăşi au zis milă voiesc şi nu jertfă. Deci deacă odată ai înţeles că mila mai mare iaste decît jertfa, la milă pleacă-ţi inima ta. Pentru că şi pricinuirea a

liniştii aduce la înaltă cugetare, mai întîi de a să cîştiga pre sine, omul adecă de-a să face fără de prihană căci atunce iaste linişte, că am purtat crucea, deci dacă vei face milă afli ajutor; dar dacă vei ţine pre sine-ţi, ca cum adecă să covîrşăşti măsura, aceasta învaţă-te că şi ceea ce ai o ai pierdut, deci nici înăuntru nici afară: ci de prin mijloc călătoreşte, pricepînd ce iaste voia Domnului, că zilele rele sunt.

Întrebare a aceluiaşi: descoperă-mi mie stăpîne cum nici înlăuntru, nici afară, ci de mijloc; oare nu arătate zile să hotărăsc liniştii şi arătate griji.

Răspuns lui Ioan:

A nu nădăjdui nici la linişte nici a defăima întru îngrijire, aceasta iaste calea cea de mijloc ceea ce nu cade ci a avea întru linişte pre smerenie şi întru îngrijire pre trezvie şi strigînd gîndul; nu iaste hotar de ceas, cu cît mai vîrtos de zi; ci dator iaste cineva a suferi cu mulţumită cele ce îi vin asupră; şi trebuie a pătimi împreună cu toţi cei ce sînt în chinovie. Pentru că porunca apostolului împlineşte: adecă dacă cineva se necăjeşte că cu dînsul împreună să să necăjească: ca să-l mîntuie pre dînsul, ca să-i dreagă sufletul lui, că aceasta iaste milostivirea şi cu cei neputincioşi împreună a pătimi şi la vindecările lor a le ajuta, bine iaste, pentru că deacă doftorul plată are purtînd de grijă de bolnavul, cu cît mai vîrtos cel ce împreună pătimeşte la toate cu aproapele, dupre puterea sa; că dacă cineva la toate să va milostivi şi la aceea ce împreună pătimeşte să află împlinind voia sa.

AUTORUL

VARSANUFIE

ŞI

IOAN

SCRISORI DUHOVNICEŞTI

1. *Răspuns al marelui Bătrîn (sau al lui Varsanufie) către Ava Ioan de la Berşeba*[1]*, care-i ceruse să îngăduie să vină să vieţuiască lîngă ei, în mînăstirea lor de obşte.*

S-a scris în Apostol că "Cel ce a început întru voi lucrul cel bun, El însuşi îl va şi duce la capăt pînă în ziua Domnului nostru Iisus Hristos" (Filip l,6). Şi iarăşi a spus Stăpînul nostru celui ce a venit la El: ,,De nu se va lepăda cineva de toate cele ce le are şi de neamul lui, ba de nu-şi va urî chiar şi sufletul său, nu poate să fie ucenicul Meu" (Lc. 14, 33 şi 26). Şi e cu putinţă lui Dumnezeu să împlinească acest cuvînt pentru noi. "Că ce este mai bine şi mai plăcut decît a locui fraţii împreună ?" (Ps. 132, 1).

Deci mă rog să ajungi la măsura scrisă în Fapte: "Cîţi aveau averi le vindeau şi aducînd preţul celor vîndute îl puneau la picioarele Apostolilor" (Fapte 4, 34, 35).

Şi eu cunoscînd rîvna ta, ca fiind după Dumnezeu, am spus iubitului nostru fiu, Serid, care ne-a acoperit pe noi cu Dumnezeu de către oameni (şi nădăjduim în Dumnezeu că te va acoperi şi pe tine împreună cu noi): "Primeşte pe fratele Ioan cu dragoste multă şi să nu stai de loc la îndoială. Căci încă înainte cu doi ani mi-a descoperit Dumnezeu că va veni aici şi mulţi dintre fraţi

[1] În textul grec : Μεσοωραβι

vor veni la noi. Şi eu am păzit descoperirea pînă ce voi afla ce va face Domnul. Cînd deci s-a împlinit timpul, am arătat-o şi eu vouă".

Şi fiindcă am socotit ca din cele ce le port să-ţi trimit ceva şi ţie, iată am luat culionul de pe capul meu şi ţi l-am trimis prin fratele, zicînd : "Dă-i-l lui şi adu-mi în locul lui altul". Ţine-l deci pînă la moartea ta. Căci te va acoperi de multe rele şi ispite. Să nu-l dai deci altcuiva. Că el este Binecuvîntarea lui Dumnezeu prin mîinile mele. Şi sileşte-te să duci la capăt lucrul tău şi eliberează-te de orice altă grijă, cum ne-am eliberat şi noi. Şi şezi cu noi întru toată negrija, dăruindu-te lui Dumnezeu.

Şi eu, Serid[2] , îţi spun ţie un lucru minunat. Cînd grăia Bătrînul acestea, gîndeam întru mine: cum voi putea ţinea aceasta în minte, ca să le scriu ? Dacă ar vrea Bătrînul, aş aduce aci cerneală şi hîrtie ca să scriu orice cuvînt pe care-l aud. Dar el a cunoscut ceeace gîndeam: şi faţa lui începu să strălucească ca focul şi-mi spuse: "Du-te şi scrie şi nu te teme. Dacă ţi-aş spune zeci de mii de cuvinte ca să le scrii, Duhul lui Dumnezeu nu te va lăsa să scrii nici mai multe nici mai puţine decît ţi-am spus, chiar dacă ai voi, ci-ţi va conduce mâna ca să le scrii acestea pe rînd.

2. *Răspuns al aceluiaşi mare Bătrîn către acelaşi, vestindu-i lui de mai înainte feluritele necazuri ce vor veni asupra lui şi neputinţa trupească, unită cu acestea, dar şi sporirea sufletească ce-o va avea din aceasta.*

[2] Serid(os) era întemeietorul şi egumenul mînăstirii şi în acelaşi timp slujitorul lui Varsanufie şi Ioan şi cel care scria şi prin care se trimeteau răspunsurile lor. În scrisoarea aceasta adaugă şi de la sine un cuvînt.

Spune fratelui Ioan[3]: Întăreşte-ţi inima ca pe o piatră tare. Iar piatră numesc tăria sufletului, ca să poţi auzi cele ce-ţi voi spune. Ia deci seama la tine însuţi, ca nu cumva auzind aceasta să te semeţeşti în inima ta şi să cazi din făgăduinţa duhovnicească. Căci pe mulţi i-a pierdut înfumurarea chiar dintre cei ce-au atins măsura. Deci te pregăteşte spre mulţumire în toate, auzind pe Apostolul care zice: " Întru toate mulţumiţi" (I Tes. 5,18), "fie în necazuri, fie în nevoi, fie în strîmtorări" (II Cor 6, 4), fie în neputinţe şi osteneli trupeşti. Mulţumeşte lui Dumnezeu în toate cele ce vin asupra ta. Căci nădăjduiesc că şi tu vei "intra în odihna Lui" (Evr. 4,1). "Pentru că prin multe necazuri trebuie să intrăm în împărăţia lui Dumnezeu" (Fapte 14,22). Nu te îndoi deci în sufletul tău şi să nu slăbească inima ta în ceva. Şi adu-ţi aminte de cuvîntul Apostolului „că chiar de se strică omul nostru cel din afară, cel dinăuntru se înoieşte din zi în zi" (II Cor. 4,16).

Dacă deci nu suferi pătimirile, nu poţi ajunge la cruce. Iar de rabzi mai întîi pătimirile, vei intra la limanul odihnei Lui. Şi te vei linişti apoi întru toată negrija, avînd sufletul întărit şi lipit de Domnul pentru totdeauna, străjuit în credinţă, bucurîndu-se întru nădejde, veselindu-se în dragoste, păzit în sfînta şi cea de o fiinţă Treime. Şi atunci se va împlini cu tine ceeace s-a spus: „ Să se veselească cerurile şi să se bucure pămîntul" (Ps. 95,11). Aceasta este viaţa cea fără de griji a omului lui Dumnezeu. Căci se bucură, iubitul meu frate, Tatăl şi Fiul şi Sf. Duh de mîntuirea ta.

3. *Răspuns al altui Bătrîn către acelaş, care-i ceruse o întîlnire.*

[3] Se adresa lui Serid, ca să scrie acest cuvînt şi să-l trimită aceluiaş Ioan

Spune fratelui: Iartă-mă pentru Domnul, căci doresc să te văd, dar nu găsesc timp liber din pricina conştiinţei altora. Dar mă bucur de dragostea pentru binecuvîntările trimise ţie de sfîntul Bătrîn. Şi fericit eşti pentru că te-ai învrednicit de ele.

4. *Ivindu-se o ispită pentru monahii locului unde vieţuia Ava Ioan înainte de a veni în mînăstirea de obşte şi avînd să se nască o tulburare pe cînd era el acolo, ştiind-o aceasta de mai înainte marele Bătrîn cu duhul, îi scrise lui acestea:*

Scrie fratelui Ioan: Iată îţi trimit trei mărturii ale puterii lui Dumnezeu, din Scripturile Sf. Duh, prin care doresc să ţi se trezească mintea ca să ia aminte la Dumnezeu şi la gîndurile Duhului, ca să cunoşti ceeace se potriveşte timpului de faţă.[4]

Întîia mărturie este aceasta: Zis-a Dumnezeu către Sf. Prooroc Isaia: "Mergi poporul meu, intră în cămara ta, închide uşa ta, ascunde-te puţin pînă va trece mînia Domnului" (Is. 26,20).

A doua mărturie este aceasta: "Ieşiţi din mijlocul lor şi vă osebiţi şi nu vă atingeţi de ce este necurat, zice Domnul, şi Eu vă voi primi pe voi şi voi fi vouă Tată şi voi îmi veţi fi Mie fii şi fiice, zice Domnul Atotţiitorul" (Is. 17,18).'

A treia mărturie: "Vedeţi cum umblaţi, nu ca nişte neînţelepţi, ci ca nişte înţelepţi, răscumpărînd vremea că zilele sînt rele" (Ef. 5, 15-16).

[4] Sau al lui Ioan, supranumit şi Proorocul, către acelaşi Ioan din Berşeba. [n.ed. în carte nu apare decît nota de subsol, fără a se indica pe text locul care este explicat]

Iar eu zic ţie: Aleargă spre cele dinaintea ta şi desăvîrşeşte lucrul tău degrabă, aducîndu-i aminte de Domnul care zice: nimenea punînd mîna pe plug şi întorcîndu-se spre cele dinapoi, nu se pregăteşte pentru Împărăţia cerurilor" (Lc. 9,62). Căci eu privesc la viaţa liniştită care se află în Hristos Iisus Domnul nostru, căruia fie slava în veci. Amin.

5. *Răspuns al aceluiaş mare Bătrîn către Ava*[5] *care se întristase că Ava Ioan a întîrziat să vină şi deaceea socotea că nu mai vine.*

Nu te descuraja, fiule, nici nu te întrista din pricina fratelui nostru. Pentru că deşi lipseşte cu trupul, este cu noi totdeauna. Căci e de un suflet cu noi şi nimic nu-l desparte de iubirea noastră de acum şi pînă în veac.

6. *Scrisoarea aceluiaş mare Bătrîn scrisă către Ava Ioan, care se ocupa în ţara lui cu unele lucruri de trebuinţă pentru mînăstire şi era tulburat de un război al trupului*[6].

Scrie fratelui: Tu eşti încă în afară, ostenindu-te după puterea ta pentru Dumnezeu şi pentru sufletele fraţilor, mai bine zis pentru odihna şi liniştea noastră şi a ta. Căci dacă fraţii noştri se odihnesc şi sînt ocrotiţi prin noi,

[5] Sau către egumenul mînăstirii, Serid.

[6] Răspunsul acesta îl trimite Ava Varsanufie către Ava Ioan dela Berşeba. Nu e vorba de Ava Ioan, numit Proorocul, care se află tot în mînăstirea lui Serid. Ava Ioan dela Berşeba venise în mînăstirea lui Serid, dar se dusese în ţara lui pentru a procura unele lucruri mînăstirii lui Serid.

aflăm şi noi prin ei odihna desăvîrşită[7] ; şi se împlineşte cu noi cuvîntul scris: "Un frate ajutat de alt frate este ca o cetate întărită şi înconjurată de ziduri" (Prov. 18, 19).

Taie toate legăturile şi părutele pricini pe care le ai pînă eşti afară şi să nu laşi nici-o pricină născocită şi nici-o legătură cu cineva care te atrage la cele dinapoi. Căci de nu faci aşa, nu te linişteşti într-o linişte desăvîrşită. Că aşa am făcut şi noi. Făcînd deci aceasta, nădăjduesc că te vei linişti cu desăvîrşire şi cu ajutorul lui Dumnezeu, sorţul şi partea ta va fi cu noi în veac. Deocamdată să nu afle nimeni cele scrise ţie împlinind aşadar osteneala ta, de-ţi va înainta lucrul bine, mulţumeşte lui Dumnezeu şi te roagă Lui. Căci aceasta înseamnă: "În toate mulţumiţi" (I Tes. 5, 18). Să nu nesocotim datoria de a mulţumi lui Dumnezeu. Să facem ca acela despre care ai spus odată pilda : A plecat să se roage în biserică să i se rînduiască să afle ceva de mîncare şi l-a întîlnit pe careva care i-a spus: mănîncă azi cu mine şi apoi du-te şi te roagă şi i-a răspuns acela: nu vin, căci am plecat să cer aceasta de la Dumnezeu. Aşadar şi noi, fie că vom afla, fie că nu vom afla, să dăm lui Dumnezeu rugăciune şi mulţumire. Ia seama să porţi în trupul tău pururea crucea Iui Hristos[8] .

7. *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, care se gîndea să meargă cu fraţii să culeagă cele de trebuinţă pentru lucrul de mînă şi se temea de pustietatea*

[7] Ajutînd noi pe fraţii noştri să cîştige odihna şi liniştea din partea războiului trupului, odihna şi liniştea lor se întoarce spre noi, cîştigînd şi noi mai multă odihnă şi linişte.

[8] De aci se vede că războiul trupului pe care-l suferea adresatul, era din partea foamei. Varsanufie îi spune că e bine să poarte şi această cruce în trup, căci ea îl fereşte şi de alte pofte. Odată cu aceasta să se roage lui Dumnezeu. Căci El îi va procura, cînd va socoti de bine, mîncarea de trebuinţă.

locurilor[9]*. Îi aduce aminte să ia seama la războiul trupului care tulbură şi-i, făgădueşte ajutorul lui Dumnezeu în această plecare pe care o ia asupra sa pentru ei.*

Spune celui ce a fost chemat printr-o încuviinţare de sus să locuiască lîngă noi nu numai în veacul de acum ci şi în cel viitor, fratelui şi celui de un suflet cu noi Ioan: Zis-a Stăpînul nostru Hristos ucenicilor Săi: "Oare nu se vînd două vrăbii pe un bănuţ şi nici una din ele nu va cădea pe pămînt fără voia Tatălui Meu cel din ceruri. Vouă însă şi perii capului vă sînt număraţi. Aşadar nu vă temeţi Voi sînteţi mai de preţ decît un număr mare de vrăbii. Tot cel ce va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor voi mărturisi şi eu pentru el înaintea Tatălui Meu cel din ceruri" (Mt. 10,29-32). Ia seama deci la tine să pui cu trezvie pe Dumnezeu pururea înaintea ta, ca să se împlinească şi cu privire la tine cuvîntul proorocesc: "Văzut-am pe Domnul înaintea mea pururea, că la dreapta mea este, ca să nu mă clatin" (Ps. 15,8). Întinde, aşadar, mîinile tale din tot sufletul tău spre cele ce le ai de împlinit şi cugetă la ele pururea ca să auzi glasul lui Dumnezeu spunîndu-ţi: "Iată trimit pe îngerul Meu înaintea feţii tale, care va pregăti calea ta înaintea ta" (Mt. 11,10;Mt. 3,1).

8. *Ostenindu-se acela mult şi neaflînd cele pentru lucrul de mînă, s-a întristat şi s-a mirat cum n-a fost trimis îngerul înaintea feţii lui, după cuvîntul Bătrînului. El nu ştia că acesta i-a spus-o Bătrînul spre uşurarea plecării lui. Deaceea îi scrie lui Bătrînul acestea:*

[9] Să culeagă material pentru coşuri, probabil.

Scrie fratelui că atîta vreme cît este corabia pe mare, se aşteaptă la primejdii şi la bîntuielile vînturilor. Dar cînd ajunge la limanul liniştei şi al păcii nu se mai teme de primejdii, de necazuri şi de bătaia vînturilor, ci se va afla în linişte. Aşa şi iubirea ta, cîtă vreme eşti cu oamenii, aşteaptă-te la necazuri şi la primejdii şi la atacurile vînturilor nemateriale; dar cînd vei ajunge la cele gătite ţie atunci vei fi fără frică. Iar în privinţa a ceeace am spus înainte, că Stăpînul nostru a zis : "Iată voi trimite pe îngerul Meu înaintea feţii tale", el a fost de fapt trimis. Iar despre faptul de a nu fi aflat cel pentru lucrul de mînă, Dumnezeu a zis în cartea lui Moise : "Pentru aceea te-a ocolit şi te-a pedepsit şi te-a sleit de foame în pustiul acela înspăimîntător, ca să cunoşti cele din inima ta" (A doua lege 8, 2-3). Înţelege, iubite frate, cele spuse ţie de mine şi ţine-te tare şi fără şovăială în osteneala ta.

9. *Scrisoarea aceluiaşi mare Bătrîn către acelaş care plecase pentru trebuinţele mînăstirii şi se descurajase pentru multele necazuri în care a ajuns.*

Scrie, fiule, fratelui nostru Ioan, că-l îmbrăţişăm în Domnul, eu şi tu şi fratele nostru Ioan. Şi spune-i: nu te descuraja în necazurile şi greutăţile trupeşti ce le rabzi şi în care te osteneşti pentru noi şi pentru obştea noastră. Căci şi prin aceasta îţi pui sufletul tău pentru fraţi şi nădăjduesc că multă îţi va fi răsplata pentru osteneala aceasta. Şi precum l-a pus Dumnezeu pe Iosif să hrănească pe fraţii săi în timpul foametei în Egipt, aşa te-a pus şi pe tine să ajuţi mînăstirii împreună cu fiul meu Serid. Iar eu îţi spun cuvîntul Apostolului cel către Timotei : "Tu deci, fiule, întăreşte-te în harul Duhului Sfînt" (II Tim. 2, 1). Căci văd cum va veni liniştea ta şi mă bucur împreună cu tine întru Domnul. Pentru că atîta

vreme cît petreci afară, vei afla necaz şi osteneală trupească. Dar cînd vei ajunge la limanul liniştei, vei afla odihnă şi pace. Căci nemincinos este Stăpînul nostru care zice: "Le voi da lor în veacul de acum însutit şi în cel viitor viaţă veşnică" (Mc. 10, 30). Osteneşte-te, aşadar, frate, din toată inima, ca să afli mai multă dragoste şi odihnă. Căci înainte de a ajunge corabia în port e lovită şi frămîntata de valuri şi de vîrtejuri. Dar cînd ajunge în port află în sfîrşit multă linişte. Înţelege cele spuse şi le păzeşte. "Căci Domnul îţi va da înţelegere în toate" (II Tim. 2, 7).

10. *Răspunsul aceluiaş mare mare Bătrîn către acelaş, cînd a căzut pe piciorul lui o piatră şi i-a pricinuit multă durere şi descurajare.*

Iubitului frate în Domnul, Ioan, bucurie. Potrivit ostenelii trupului tău pentru noi şi zdrobirii piciorului tău pentru noi, să umple Stăpînul Dumnezeu, sufletul tău, iubitul meu, însutit de bunătăţile cereşti. Înţelege, frate, cele scrise de mine şi le ascunde în tine, pentru că te vor face să simţi o bucurie cerească, stăpînitoare, dumnezeească. Căci în numele Sfintei Treimi, descopăr că eşti împreună moştenitor al harismelor mele, date mie de Dumnezeu. Şi m-aştept să ajungi de grabă la el înaintînd pas cu pas. Căci vei ajunge prin ostenelile pentru Dumnezeu la odihna Lui, aşa cum altul ajunge la ea pentru smerenie. Iar eu nădăjduesc că tu le vei avea pe amîndouă cînd va muri întristarea din inima ta, înăbuşindu-se iuţimea din tine. Atunci se v-a împlini în tine cuvîntul : "Vezi smerenia mea şi osteneala mea şi iartă toate păcatele mele;" (Ps. 24, 18). Şi cînd ţi-am spus că vei ajunge înaintînd pas cu pas, gîndeşte-te la Evanghelii, cum şi de cîte ori a dat Hristos ucenicilor harismele vindecărilor şi ale scoaterii dracilor, ca şi

harisma desăvîrşită a iertării păcatelor, zicîndu-le: "Cărora le veţi ierta păcatele, iertate vor fi" (Ioan 20, 23). Deci cînd pentru osteneala ta cea pentru Dumnezeu va ierta păcatele tale, ai ajuns la măsura la care voesc să ajungi.

Iar dacă găseşti în scrisoarea mea cuvinte greu de înţeles, întreabă pe Serid, cel de un suflet cu tine, pe fiul meu cel iubit, şi prin harul lui Dumnezeu el îţi va explica cele greu de înţeles. Căci m-am rugat lui Dumnezeu pentru el şi în privinţa aceasta.

Tu, deci, omule al lui Dumnezeu, aleargă pe drumul gătit ţie ca să ajungi cu bucurie la limanul lui Hristos, la care am ajuns noi, şi să auzi glasul bucuriei împlinite, al vieţii, al luminii şi al veseliei, spunîndu-ţi-se : "Bine, slugă bună şi credincioasă, peste puţine ai fost credincios, peste multe te voi pune, intră în bucuria Domnului tău" (Mt. 25, 21). Bucură-te în Domnul, bucură-te în Domnul, bucură-te în Domnul! Domnul să păzească sufletul şi trupul tău de tot răul şi de toată împotrivirea diavolească şi de toată nălucirea pricinuitoare de tulburare. Domnul va fi lumina ta, acoperămîntul tău, calea ta, tăria ta, cununa ta, veselia ta şi sprijinitorul tău veşnic. Ia aminte la tine Căci s-a scris : "Nu nesocoti cuvintele ieşite din buzele Mele" (Ps. 88, 35).

7. *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, îndemnîndu-l să-şi aducă aminte de cele scrise lui, spre folosul lui şi spre sprijinirea inimii lui.*

Zis-a Solomon despre părinţii lui: "Cei ce mă învăţau îmi spuneau: să se sădească cuvîntul nostru în inima ta" (Prov. 4, 4). Aşa îţi spun şi eu, frate: să se sădească cuvintele mele în inima ta şi cugetă totdeauna la toate cele scrise de mine, precum a zis Dumnezeu prin gura lui

Moise: "Lipeşte-le de mîna ta cea dreaptă şi vor fi pururea neclintite înaintea ochilor tăi şi cugetă la ele cînd te culci, cînd te scoli, cînd umbli pe drum şi te culci în casă" (A doua lege, 6, 6-8). Arată-le, aşadar, pe acestea întru desăvîrşirea faptelor şi Dumnezeul meu va fi cu tine în veac. Amin.

12. *Acelaşi a poruncit fratelui un lucru şi pentru că acela nu l-a împlinit repede, l-a certat pe el. Iar fratele întristîndu-se, Bătrînul i-a poruncit să nu mai spună aceasta vreunuia dintre fraţi. În acest scop i-a spus Bătrînul aceasta:*

Spune fratelui Ioan: Vremea noastră este slabă. Şi cu multă osteneală afli în vremea de acum un om cu inima tare[9b]. Dar ţine cuvîntul sfîntului Apostol care zice : "Mustră, ceartă, îndeamnă cu îndelungă răbdare şi învăţătură" (II Tim. 4, 2).

13. *Ridicîndu-se o clădire în mînăstire, acela (Ava Ioan) ca un om priceput a desenat măsurile lucrării. Dar unii fraţi, fără să şti el, socotind că fac un lucru bun, au adăugat ceva la acele măsuri şi au schimbat puţin planul. Şi tulburîndu-se acela şi descurajîndu-se din pricina lor, a arătat aceasta Bătrînului. Bătrînul a răspus:*

Spune fratelui nostru Ioan, care cugetă aceleaşi cu noi: Multe sînt cele scrise ţie de mine prin mîna iubitului şi sincerului nostru fiu, care ne iubeşte din tot sufletul lui

[9b] E o vreme moale, adică o vreme lipsită de oameni viguroşi. Se întristează de orice lucru neînsemnat, le e frică de orice faptă care cere osteneală şi curaj.

deopotrivă pe noi cei trei[10] cu iubire desăvîrşită şi toate acestea nu ţi le scriu din voia proprie ci din porunca Sf. Duh spre îndreptarea şi folosul sufletului şi a conştiinţei omului dinăuntru, pentru necazuri şi asuprirea trupului şi pentru zdrobirea inimii. Întîi fereşte-te de duhul descurajării. Căci naşte tot răul şi necazuri felurite. Dacă ţi-aş scrie ispitele ce le-am suferit eu, îţi spun că nu le-ar putea purta urechile tale; ba poate nici ale altuia în timpul de faţă. Dar nădăjduesc că vei ajunge la ele, ba chiar le vei vedea cu ochii tăi şi te vei izbăvi de ele cu harul lui Hristos prin credinţa ta. Pentru ce slăbeşte inima ta şi se descurajează, din pricina oilor lui Hristos ? Sau nu ştii ce dureri de cap suferă învăţătorul cel bun din partea copiilor pînă ce se cuminţesc ? Doar ai auzit de la mine cuvîntul Apostolului: "Mustră, ceartă, îndeamnă cu toată îndelunga răbdare şi învăţătură" (II Tim. 4, 2). Ascultă şi ia aminte la cele ce ţi le spun. Îndelunga răbdare este născătoarea tuturor bunătăţilor. Gîndeşte-te la Moise, care şi-a ales mai bine "să pătimească împreună cu poporul decît să aibă dulceaţa trecătoare a păcatului" (Evr. 11, 25). Deci cînd te tulbură gîndul de la demoni împotriva vreunui om, spune gîndului cu îndelungă răbdare: m-am supus oare pe mine lui Dumnezeu ca să lovesc pe alţii ?[11]. Şi va pleca de la tine. Aleargă cu bărbăţie şi cu tărie, aducîndu-ţi aminte de cuvintele mele, mai bine zis de ale Domnului, ca să ne înţelegi pe noi în Hristos Iisus, Domnul nostru. Fie ! Amin.

[10] Ava Ioan venit în mănăstire iubea pe marele Bătrîn Varsanufie, pe Ioan zis Proorocul şi pe Ava Serid. Acest fiu este Serid, care slujea şi ca scriitor şi transmiţător al scrisorilor lui Varsanufie şi Ioan.

[11] M-am supus lui Dumnezeu împlinind slujiri mai mari, ca să mă supăr cînd alţii nu mă ascultă în împlinirea acestor slujiri ? Trebuie să fie ei robii poruncilor mele ?

14. *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, pentru că răbdase cu greu să audă că oarecare dintre fraţi spusese ca să-l umilească: Cine mai este şi acesta ? Sau pentru ce se supără ?*

Spune fratelui: Precum se judecă Mihail pentru trupul lui Moise (Iuda 9), aşa mă lupt şi eu pentru tine, pînă ce nu te vei izbăvi de omul cel vechi. Dar şi iudeii murmurau împotriva Mîntuitorului, zicînd : ,,Nu este Acesta fiul lui Iosif ? Nu cunoaştem pe mama şi pe fraţii Lui ? (Ioan 6, 42; Mt. 13, 55). Gîndeşte-te la acestea şi rabdă pînă la sfîrşit. (Mt. 10, 22) [12]

15. *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, care nu se izbăvise încă de descurajarea lui:*

Spune fratelui: Mi-am adus aminte de proorocia lui Ieremia proorocul care zice: ,,Cine va da capului meu apă şi ochilor mei izvor de lacrimi ca să plîng pe acest popor ziua şi noaptea ?" (Ier. 9, 1). Mă aşteptam ca să te hrănească hrana vîrtoasă şi te văd iarăşi avînd nevoie de lapte (Evr. 5, 12). Vezi ce s-a scris: ,,Şi de cele ascunse ale mele curăţeşte-mă" (Ps. 18, 13). Vezi să nu te fure balauri răi şi să verse în tine veninul lor. Că e pricinuitor de moarte. Căci nimenea nu îndreptează vreodată binele cu răul, pentru că e biruit de rău. Ci îndreptează răul prin bine (Rom. 12, 21). Iată tu stai în stadion: eşti dator să te lupţi cu fiarele, ca Apostolul (I Cor. 15, 32). Căci el se

[12] Mihail se lupta cu diavolul pentru trupul lui Moise, pe care acesta îl revendica prin cine ştie ce bîrfeală. Marele Bătrîn se luptă pentru Ava Ioan să nu se lase pradă supărării pentru bîrfeala unora. Cine e scăpat de bîrfeală ? Nici Iisus n-a fost scutit de bîrfeala iudeilor. Dar bîrfeala nu trebuie să devină pentru noi o ispită să ne supărăm pe cei ce o scornesc.

lăuda, pentru că biruise fiarele. Ai fost aruncat în furtuna mării ca să rabzi multe primejdii şi să te lupţi cu furia valurilor. Şi biruind cu ajutorul lui Dumnezeu vei veni cu noi la limanul linişti, în Hristos Iisus, Domnul nostru, căruia fie slava în vecii vecilor. Amin.

15. *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, care începuse să se supere pe fraţi pentru stricarea unor cărămizi din pricina ploii. Căci o punea aceasta pe seama negrijii lor. Ştiind de mai înainte că aceasta îl va face să gîndească rău şi de Ava, îl trezeşte şi îl întăreşte de mai înainte împotriva acestor gînduri, aducîndu-i aminte şi de dragostea adevărată pe care o are Ava faţă de el, ca prin această aducere aminte să lapede gîndul potrivnic lui.*

Fă o faptă de iubire, fiul meu, şi gîndeşte-te să aduci hîrtie şi cerneală şi lasă răspunsul pentru care ai venit şi scrie fratelui Ioan mai întîi o salutare din partea mea. Căci e pe cale să se supere pe alţii şi să fie supărat de alţii. Şi spune-i: Bucură-te în Domnul, fratele meu. Dacă sînt multe valurile mării, nu este oare cineva care să trezească pe Iisus şi să certe vînturile şi să se facă linişte pentru a cunoaşte pe Iisus şi a I se închina ? (Mt. 8, 22). Dacă toate sînt deşarte şi trecătoare, pentru ce e împinsă inima noastră de ele, ca să uite de cuvîntul evanghelic: "Ce va folosi omului de va dobîndi lumea toată, iar sufletul său şi-l va pierde" (Mt. 16, 26). Află, fratele meu, că dacă supără cineva pe altul fie cu fapta, fie cu vorba, va avea după aceea el o supărare însutită. Ţi s-au scris din partea mea de multe ori cuvintele Domnului din Scriptură, să ai îndelungă răbdare în toate şi să iei aminte

şi să nu fie voia ta amestecată[13] . Ci cînd îmi trimiţi vre-o întrebare cu iubitul meu fiu, Serid, care mereu necăjit că te vede necăjit, sileşte-te să ţii sub pază gîndurile tale, ca să nu arunce vre-un venin pricinuitor de moarte în inima ta şi să te amăgească să iei ţînţarul drept cămilă şi bobul de nisip drept o piaţă. Căci aşa se va afla omul care avînd o bîrnă ia seama la firul de pai (Mt. 7, 3-5).

Ţi-am scris acestea ca sufletului meu. Căci ştiu că inima ta se va bucura de acestea. Fiindcă se spune : "Mustră pe înţelept" şi celelalte (Prov. 9, 8). Şi, ştii, frate, cît de mult te am pe tine în dragostea lui Hristos.

Nădăjduesc că eşti, în sfîrşit, aproape de a nu te mai îngriji de lucrurile pămînteşti şi de a te afla în lucrarea duhovnicească a Părinţilor. Căci nu mă va ruşina Domnul meu Hristos pe mine care mă rog Lui ziua şi noaptea pentru tine [14].

17. *Întrebarea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn. Ştiu, Părinte, că acesta mi se întîmplă mie pentru păcatele mele; şi că sînt fără de minte şi pricina relelor. Iar cel ce mă duce în astfel de necaz este Ava, pentru că nu are grije şi trece cu vederea lucrurile. Şi acestea se pierd din pricina lui, iar eu nu pot răbda aceasta. Şi ce*

[13] Să nu ne fie voia noastră împărţită între cele bune şi cele rele, sau să nu se unească ea cu vre-un gînd rău, sau cu vre-o faptă neplăcută lui Dumnezeu.

[14] A nu se face pricină de supărare mare din orice cuvînt sau gest neînsemnat al cuiva. Viaţa curată şi rugăciunea neîncetată, neîmprăştiată, dă sfîntului nu siguranţa mîndră, lipsită de vibraţie, că cererea lui va fi împlinită, dar o nădejde puternică, nu goală de tensiunea continuă a cererii în nădejdea că va fi ascultat. E în rugăciune o luptă continuă plină de nădejde. Nu lipseşte nici nădejdea, nici lupta.

să fac dacă eu vreau să adun gîndurile [15], dar nu am putere ? Iartă-mă, că "Am spus-o odată; a doua oară nu voi mai adăuga (să o spun) " (Iov. 39, 35). Şi mă mir că s-a răcit căldura dragostei pe care o aveam faţă de fraţi. Roagă-te pentru mine, pentru Domnul.

Răspuns: Frate, adu-ţi aminte că Domnul a spus ucenicilor Săi: "Acum şi voi sînteţi nepricepuţi ?" (Mt. 15, 16). Ţi-am scris să-ţi păzeşti gîndurile tale. Dacă te-ai fi ostenit să le păzeşti, ai fi aflat că puterea de care mi-ai scris de curînd, eu ţi-am arătat-o într-o scrisoare de mai înainte şi nu era nevoie să-mi scrii iarăşi. Totuşi voi adăuga alt răspuns la întrebarea ta.

Mai întîi te mustru. Te-ai numit pe tine păcătos, dar în faptele tale nu te socoteşti aşa. Căci cel ce se socoteşte păcătos şi pricină a relelor, nu se împotriveşte cuiva, nu se războieşte, nu se mînie împotriva cuiva, ci îi socoteşte pe toţi mai buni. Şi dacă gîndurile te fac să spui, fără să glumeşti, că eşti păcătos, cum îţi mişcă inima împotriva celor mai buni ? Ia seama, frate, că nu acesta este adevărul. Deci încă n-am ajuns să ne socotim pe noi înşine păcătoşi [16]. Deaceea cînd iubeşte cineva pe cel ce-l

15 A răspunde gîndurilor ispititoare prin refuz de a le asculta.

16 E o stare de suflet complicată: poţi să spui că eşti păcătos în glumă, sau dintr-o falsă smerenie. Aceasta nu înseamnă că nu trebuie să spunem că sîntem păcătoşi. Dar declaraţiei tale că eşti păcătos trebuie să-i corespundă o recunoaştere în tine însuţi că eşti păcătos. Sau această declaraţie trebuie să te îndemne în mod real să depăşeşti păcatul. Deci cînd spui că eşti păcătos, dar te porţi cu mîndrie, cu invidie faţă de alţii, aceste purtări contrazic declaraţia ta că eşti păcătos, pentru că arăţi că de fapt nu te socoteşti păcătos. Conştiinţa reală că eşti păcătos trebuie să te ajute să lupţi mereu cu gîndurile rele. E o stare foarte complexă. Cel ce se socoteşte de fapt păcătos luptă mereu împotriva a tot ce e nedesăvîrşit în el, dar pe de altă parte nici-un om nu ajunge desăvîrşit. Un semn că nu te lauzi numai cu o falsă

mustră pe el, este înţelept. Dar dacă spune că îl iubeşte şi nu face cele ce aude de la el, mai mult îl urăşte. Dacă eşti păcătos, pentru ce îl ocărăşti şi îl învinueşti că prin el ţi-a venit necazul ? Nu ştii că fiecare se ispiteşte de pofta sa? (Iacob 1, 14) şi aceasta-i naşte lui necazul ? Aceasta este ceeace ţi-am scris despre fraţi, să nu te facă să iei ţînţarul drept cămilă ş.a.m.d. Roagă-te mai degrabă să-ţi fie părtaşi în frica de Dumnezeu. Şi cînd spui de tine că eşti nepriceput, nu o spune în glumă, ci cercetează-te şi vei afla că nu te crezi aşa. Căci dacă ai fi aşa, n-ar trebui să te mînii, pentru că n-ai putea deosebi dacă lucrul s-a făcut bine sau rău[17]. Dar cel nepriceput e prost. Şi cel nepriceput şi prost e neînţelept în judecăţile lui. Şi cum ar putea îndrepta şi înţelepţi cel neînţelept pe alţii ? Vezi, frate, că vorbim în glumă şi numai cu gura şi aceasta o arată faptele noastre. De aceea cînd răspundem gîndurilor, nu avem putere, pentru că mai întîi primim să osîndim pe aproapele şi puterea duhului nostru slăbeşte[18] şi învinovăţim pe fratele nostru, vinovaţi fiind noi înşine[19]. Dacă socoteşti că totul este al lui Dumnezeu care milueşte şi nu al celui ce voeşte, nici al celui ce aleargă (Rom. 9, 16), pentru ce nu înţelegi şi nu iubeşti pe fratele

smerenie cînd zici că eşti păcătos, e că nu te superi cînd cel căruia îi spui că eşti păcătos, aprobă această spusă a ta.

17. Spui că eşti nepriceput, dar o spui în glumă. Căci dacă te socoteşti cu adevărat nepriceput, n-ar trebui să te mînii pe vre-un frate că a făcut vre-un lucru rău, pentru că fiind tu nepriceput, nu poţi stabili dacă lucrul s-a făcut bine sau rău.

18. L. Regnault şi Philippe Lemaire traduc greşit cuvîntul grecesc έκνενροΰ̋ται cu "enervează".

19. Nu putem birui gîndurile noastre rele, odată ce osîndim pe fraţii noştri. Ci tocmai prin aceasta le întărim.

tău cu o iubire desăvîrşită ?[20]. Căci cîţi nu voiau să ne ajungă pe noi, bătrînii, şi alergau în acest scop ? Totuşi nu li s-a dat lor să ne ajungă. De aceea nereuşind el, ne-a trimis Dumnezeu pe noi la el şi l-a făcut pe el fiul nostru sincer. Căci Dumnezeu iubeşte voinţa cea dinăuntru.

Cît priveşte cuvîntul: ,,Am spus odată" ş.a.m.d., dacă lupţi pentru a ajunge acolo, eşti fericit. Dar nu s-a dat aceasta tuturor.

Iar despre celelalte gînduri, pune în seama lui Dumnezeu tot gîndul, zicînd: „Dumnezeu ştie ce e de folos". Şi te vei odihni. Şi pe încetul îţi va veni puterea să rabzi. Nu înceta să spui. Iar de spui nu eşti auzit, şi nici nu afli har (ascultare) în cuvîntul tău, să nu te întristezi. Căci te vei folosi şi mai mult.

Iar privitor la cele ce te miră, iubirea desăvîrşită nu cade şi cel ce a dobîndit-o pe ea, rămîne în căldură, fiind închis în iubirea fată de Dumnezeu şi de aproapele.

Cît despre rugăciunea de care ai scris la sfîrşit, să-ţi ajungă cuvîntul ce ţi l-am scris, că mă rog pentru tine lui Dumnezeu fără încetare, noaptea şi ziua. Ai cerut-o deci şi aceasta de prisos. Ai aşadar de la mine hrana cea după Dumnezeu pentru multă vreme. Stărue şi aşteaptă pe Domnul, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

18. *Răspunsul aceluiaş Bătrîn către acelaş, care l-a întrebat de unde este căldura şi răceala şi învîrtoşarea inimii; şi despre războiul trupesc.*

20 Dacă totul este al lui Dumnezeu, de ce să ne lăudăm pe noi înşine şi să defăimăm pe altul care socotim că ne-a împiedicat în fapta noastră ?

Despre căldură şi răceală, e ştiut că Domnul s-a numit foc ce încălzeşte şi aprinde inima şi rărunchii (Ps. 7, 9; 35, 2). Dacă e aşa, diavolul este răceală şi de la el este toată răceala. Căci de n-ar fi aşa, cum s-ar fi spus că "atunci se va răci dragostea multora"? (Mt. 24, 12). Iar "atunci" ce înseamnă dacă nu în timpurile vrăjmaşului. Cînd simţim deci răceala, să chemăm pe Dumnezeu, care venind va încălzi inima noastră spre dragostea desăvîrşită a Lui, ba nu numai a Lui, ci şi a aproapelui. Şi venind de faţă căldura Lui, se alungă răceala urîtorului de bine. Iar cînd acesta a uscat izvorul lacrimilor din inima ta, l-a umplut pe cel de sub pîntecele tale. Dar primeşte pe Domnul în casa ta şi El va usca izvorul din urmă şi va curăţi izvorul lacrimilor ca să curgă din el apa duhovnicească[21]. Cel ce voeşte să vină la frica lui Dumnezeu, vine prin aşteptare stăruitoare[22]. Căci zice : "Aşteptînd, am aşteptat pe Domnul şi a căutat spre mine şi a ascultat cererea mea" (Ps. 39, 2) Şi ce a adăugat? "Şi m-a scos pe mine din groapa ticăloşiei şi din tina noroiului" (Ps. 39, 3). Iar prin groapa aceasta înţelegem şi învîrtoşarea inimii. Dobîndeşti deci ceeace doreşti şi te vei mîntui în Domnul.

19. *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, care l-a întrebat despre îndelunga răbdare.*

21 Trupul prinde putere cînd se împuţinează viaţa duhovnicească a cărei esenţă o constitue iubirea de Hristos ce se naşte din simţirea prezenţei Lui şi a comuniunii cu El. Iar trupul plin de vigoare se face izvorul altor curgeri. Lacrimile inimii sînt semnul că omul nu e singur, ci că-L simte pe Domnul Hristos în sine.

22 Cel ce nu aşteaptă cu răbdare pe Domnul, e agitat. El uită de frica Domnului.

Spune fratelui : Ţi-am scris despre îndelunga răbdare. Şi acum îţi spun: Zis-a Stăpînul nostru Dumnezeu ucenicilor Săi: "Iată v-am dat vouă putere să călcaţi peste şerpi şi scorpii şi peste toată puterea vrăjmaşului. Şi nimic nu vă va vătăma" (Lc. 10, 19). Fă-te dar ca Iov "bînd batjocura ca apă" (Iov. 34, 7). Fă acestea şi cugetă totdeauna la ele.

20. *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, care l-a întrebat: Dacă i-a dat lui Dumnezeu putere să calce peste şerpi şi scorpii, de ce se mai tulbură ?*[23] .

Cel ce a primit putere să calce peste şerpi şi scorpii, nu mai este vătămat sau biruit de ei. Cercetează deci inima ta în faţa oricărui lucru şi dacă el poate tulbura inima ta, măcar cît de puţin, află că eşti încă departe de a fi primit putere asupra acelora şi să nu fii fără grijă de tine, ca nu cumva să ţi se fure vre-o clipă [24] Ci orice lucru ai vedea că se întîmplă - şi nu spun numai despre cele din lume, care sînt trecătoare, ci fie în cer, fie pe pămînt - pune pe Dumnezeu şi judecata Lui înaintea ochilor tăi. Şi gîndeşte-te că puţină vreme avem să petrecem în lume. Şi aşa fă să se sălăşluiască blîndeţea în inima ta, aducîndu-ţi aminte de Hristos, Oaia şi Mielul cel fără de răutate; de cîte a răbdat, nevinovat fiind: ocări, bătăi şi celelalte. Iar noi, măcar că sîntem vinovaţi de ce ne pornim împotriva aproapelui, cînd n-am pătimit nimic din partea lui? Adu-ţi aminte că dragostea nu se trufeşte, ci e cu îndelungă

23 De ce nu stăruie în starea de neispitire? De ce se mişcă împotriva altuia?

24 În textul grec: "Ca nu cumva să ţi-o ia timpul înainte", adică să nu-ţi scape vreo clipă de sub stăpînire; să nu ţi se întîmple în vreo clipă ceva ce n-a fost sub atenţia ta. Să nu-ţi răpească diavolul vremea din clipele date ţie spre creşterea ta.

răbdare şi celelalte (I Cor. 13, 4). Şi roagă-te să ajungi la cele dinaintea ta, ca să nu-ţi fie osteneala în deşert. Lipeşte-te fără şovăire de Hristos, care ne-a iubit pe noi. Lui fie slava în veci. Amin.

21. *Răspunsul aceluiaş Bătrîn către acelaş, punîndu-i în minte să nu poruncească nimănui ceva, ci să-şi hotărască drept regulă limpede să se îngrijească numai de sine.*

Frate, cu cît îţi scriu mai multe, cu atîta sileşte-te mai mult să înţelegi cele scrise de mine şi să nu le nesocoteşti. Căci se spun spre cunoştinţa şi spre buna aşezare a sufletului.

Să ştii, frate, că dacă cineva nu suferă ocările, nu va vedea slava şi dacă cineva nu leapădă amărăciunea mîniei, nu gustă dulceaţa. Ai fost lăsat în mijlocul fraţilor şi a lucrurilor ca să arzi şi să fi cercat. Căci aurul trebuie probat prin foc (I Petru 1, 7). Nu-ţi ţine nimic pentru tine, căci prin aceasta vii la război şi la griji. Ci judecă cele ale timpului potrivit cu frica de Dumnezeu şi nimic în duh de ceartă (Filip 2, 3). Fă tot ce poţi sa te înstrăinezi de mînie şi fii pildă de folos tuturor, nejudecînd pe cineva, nici osîndindu-l, ci sfătuindu-i ca pe nişte fraţi adevăraţi. Iubeşte mai ales pe cei ce te ispitesc. Căci şi eu am iubit pe cei ce mă ispiteau. Pentru că de gîndim bine ei, aceştia ne ajută să înaintăm. Nu-ţi impune nici-o regulă[25] . Fii ascultător şi smerit şi cere-ţi socoteală de ce-ai făcut în fiecare zi căci proorocul explicînd cuvîntul "în fiecare zi", zice: „Şi am zis: acum am început" (Ps. 76, 10)[26]. Iar

25 Nu spune: voi ierta atîta. Mă voi supune pînă la marginea cutare.

26 Poetul Charles Pegui vorbea de „l'eternel commencement". De fiecare dată cînd fac acelaş drum, gîndesc altceva. Nici-un moment nu e ca altul. Kirkegaard vorbea şi el de noutatea fiecărui moment

Moise zice: „Şi acum Israile" (A doua lege, 4, 1). Ţine deci şi tu pe acum"[27].

Şi de ţi se impune trebuinţa să porunceşti cuiva, probează gîndul tău, dacă nu cumva va mişca vre-o tulburare. Şi dacă nu ţi se pare folositor, ascunde-l sub limbă, aducîndu-ţi îndată aminte de Cel ce a zis : "Ce va folosi omul de va dobîndi lumea toată iar sufletul şi-l va pierde ?" (Mt. 16, 26). Învaţă, frate, aceasta, că tot gîndul care nu are în sine renunţarea la smerenie, nu e după Dumnezeu, ci este în chip vădit din cele de-a stînga. Căci Domnul nostru vine cu seninătate, iar toate cele ale vrăjmaşului, cu tulburare şi mişcare necurată. Şi chiar dacă par îmbrăcaţi în haina oilor, se descopere din tulburarea ce o pricinuesc că "sînt lupi răpitori" (Mt. 7, 15). Căci zice: "Din roadele lor îi veţi cunoaşte pe ei" (Mt. 7, 16). Să ne dea Dumnezeu tuturor pricepere ca să nu ne lăsăm amăgiţi de dreptăţile lor. Căci "toate îi sînt Lui goale şi descoperite" (Evr. 4, 13).

Tu deci, iubite, fă să izbutească totul în mîinile tale, punînd înaintea ochilor tăi frica lui Dumnezeu. Şi

(,,der Augenblick"). Se poate generaliza: omul e mereu nou, căci spiritul personal e mereu nou. Dar e cu adevărat mereu nou, cînd nu se bălăceşte în patimile sale.

27 Nu lăsa nici-un ,.acum" să treacă nefolosit. Kirkegaard cerea să nu amînăm împlinirea a ceace ni se cere în acest moment, căci prin aceasta ne obişnuim să tot amînăm. Fă fapta bună pe care ţi-o cere momentul chiar în acel moment. Împacă-te cu fratele tău pînă eşti cu el pe cale. Tot timpul şi spaţiul sînt imprimate pentru un imperativ moral. Faptul că fiecare moment al timpului şi al persoanei îşi are unicitatea lui, sau se cere umplut de ceeace e de trebuinţă în acel moment, arată că nici momentele timpului, nici împlinirile persoanei nu sînt destinate să se topească într-o esenţă indistinctă, ci-şi au ecoul lor prelungit şi unic ca mulţumire sau osîndă în eternitatea persoanei. Dar trebue să vedem şi ceeace nu e potrivit să facem în această clipă, ca să aşteptăm o alta. La aceasta ne ajută discernămîntul.

mulţumeşte-i Lui. Că a Lui este slava şi cinstea în veci. Amin.

22. *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, plin de mîngîiere şi de îndemn ca să se întoarcă la veselia duhovnicească din descurajarea pricinuită lui de diferite întîmplări.*

Scrie fratelui Ioan un îndemn duhovnicesc care să veselească inima lui în Hristos Iisus, Domnul nostru. Şi spune-i lui: fiindcă ne doreşti, „precum se doreşte cerbul după izvoarele apelor" (Ps. 41, 1), - dar nu aşa de mult ca noi pe tine - nemaiputînd răbda, cum zice prea dumnezeescul Apostol Pavel (I Tes. 3, 5), am scris iubirii tale aceste spuse de noi, mai bine zis de Dumnezeu. Rodească-ţi viaţa ta struguri, care, călcaţi în picioare, să-ţi producă vin duhovnicesc, ca să veselească sufletul tău necăjit. Cîmpul tău să rodească îmbelşugat sămînţa cea bună care semănată pe pămîntul cel bun să producă una o sută, alta şase zeci şi iarăşi alta trei zeci (Mt. 4, 8). Şi să se încălzească inima ta pentru totdeauna de focul de care a spus Stăpînul nostru Iisus Hristos: ,,Foc am venit să arunc pe pămînt" (Lc. 12, 49). Să se înstăpînească în inima ta pacea Domnului, după cuvîntul Apostolului (Col. 3, 15). Şi să se înalţe finicul tău cu ramurile lui, potrivit lui David care zice: "Dreptul ca finicul va înflori" (Ps. 91, 13). Să te curăţeşti de mînie şi de iuţimea patimilor ca sfinţii cei desăvîrşiţi, în care nu se arată nicidecum mişcarea acestora, ba nici măcar vre-o înclinare de-o clipă spre ele. Şi să învrednicească Domnul sufletul tău ca să se sălăşluiască în nevinovăţie şi în blîndeţe, ca să fii o hrană a lui Hristos, un miel nevinovat. Să calci pe urmele noastre ca un urmaş cuminte şi să te ridici la canonul nostru ca un bun

moştenitor al harismelor mele. Să vadă ochii tăi pe Dumnezeu, ca unul ce-ai ajuns curat cu inima (Mt. 5, 8). Să fii îndelung răbdător în necazurile tale, ca unul ce ai cunoscut făgăduiala Stăpînului care zice: „În lume necazuri veţi avea, dar îndrăzniţi, Eu am biruit lumea" (Ioan 16, 33). Să ajungi la dragostea de nebiruit care introduce pe cei ce au dobîndit-o în curţile împărăteşti şi-i face fraţi ai lui Hristos[28] . Pătimeşte împreună cu Hristos, ca să te slăveşti împreună cu El (Rom. 8, 17) şi dacă mori împreună cu El, ca să te scoli împreună cu El. Făcînd aşa, nu nesocoteşti comoara ce stă în faţa ta[29] . Dar pînă acum n-ai cunoscut înţelesul ei, sau ce este ea. Cînd

(n.ed. În text nu există nota 27b, poate va apare în ediţia ulterioară a Filocaliei) Frumoasă aplicare a ideii de mîncare de către noi a Mielului Hristos. Fiecare om blînd e o adevărată hrană plină de dulceaţă pentru semenii săi. Dar numai unit cu Hristos în jertfa de sine, poate fi şi omul un astfel de miel blînd, dulce la mîncare şi îndulcind viaţa celui ce-l mănîncă

28. Iisus s-a făcut Fratele nostru prin dragostea care L-a îndemnat să se facă om şi să primească moartea pentru a ne ridica la comuniunea veşnică şi fericită cu Sine în Împărăţia unde vom fi fii ai Tatălui ceresc şi fraţi ai lui. Iar Tatăl cel veşnic ne-a creat şi L-a făcut pe Fiul Său om, ca să-şi extindă dragostea Sa de Tată şi la alţi fii. Noi trăim frăţia cu Hristos şi calitatea de fii ai Tatălui ceresc, răspunzînd acestei iubiri a Lor şi iubind şi noi pe oameni cu iubirea Lor. În Împărăţia lui Dumnezeu, Acesta nu e Stăpîn al nostru ci Tată şi Frate. Acolo domneşte dragostea între Dumnezeu şi noi şi între noi toţi fraţi ai lui Hristos şi fii ai Tatălui ceresc.

29 Comoara ce ne stă în faţă este dragostea lui Hristos şi toate bunătăţile Lui pe care ni le dă şi nouă. Pe ea nu o vom putea cunoaşte decît cînd vom ajunge la liniştirea desăvîrşită din partea grijilor pentru lucrurile trecătoare şi înguste ale lumii acesteia. Căci în această stare nu ne vom mai agita pentru cele netrecătoare. La dragostea aceasta vom ajunge după ce vom fi fost în stare să murim şi noi lumii ce ne îngustează pentru Hristos, cum a murit El pentru noi.

însă vei ajunge la liniştea desăvîrşită, atunci o vei cunoaşte pe ea[30] şi te vei minuna de darul lui Hristos. Dar cît de nepătrunse sînt căile Lui ! (Rom. 11, 33). Pînă ce eşti cu oamenii, nu poţi să le înţelegi. Dar cînd te vei afla fără griji ca noi, atunci vei înţelege cele spuse. De aceea mă rog lui Dumnezeu noaptea şi ziua (II Tim. 1, 3) ca să fii şi tu acolo unde sîntem noi, să fii şi tu într-o simţire cu noi, în bucuria negrăită a sfinţilor şi în lumina veşnică, ca să afli şi tu partea ta în ceeace s-a făgăduit sfinţilor, ,,în cele ce ochiul nu le-a văzut, nici urechea nu le-a auzit, nici la inima omului nu s-au suit, pe care le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El". Întăreşte-te în Domnul; bucură-te. Amin.

23. *Întrebarea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Te rog, Părinte şi Învăţătorule, să nu te superi pe mine pentru cele ce le greşesc şi să-mi dai un canon (un îndreptar) cum trebue să mă folosesc de psalmodiere, de post şi de rugăciune. Şi dacă trebue să fac o deosebire între zile.*

Răspuns : Frate, dacă ai fi luat aminte la cuvintele cererilor tale, ai fi avut puterea să le înţelegi. Dacă mă socoteşti Părinte şi învăţător, cum crezi că mă pot supăra ? Căci Părintele este îndurător şi nu se lasă nicidecum stăpînit de supărare şi învăţătorul e îndelung răbdător şi străin de orice supărare.

Iar în privinţa dreptarului de care m-ai întrebat, multe sînt căile pe care se poate intra prin poarta strîmtă la viaţa veşnică. Iată, Domnul Hristos îţi spune pe scurt cum

30 Numai murind egoismului păcătos, omul trece în viaţa infinit de largă a dragostei, în viaţa cea adevărată. Şi simţind că are totul, nu e agitat, ci liniştit.

trebue să intri. Lasă regulile oamenilor şi ascultă pe Cel ce zice: "Cel ce rabdă pînă la sfîrşit, acela se va mîntui" (Mt. 10, 22). Dacă deci nu are omul răbdare, nu va intra în viaţă. Aşadar nu cere o poruncă, pentru că nu vreau să fii sub lege, ci sub har[31] . Căci s-a zis : "Pentru cel drept nu este lege" (I Tim. l, 9). Iar noi vrem ca tu să fii cu cei drepţi. Ţine dreapta socoteală, cîrmuind ca un bun cîrmaci vasul printre vînturi. Cînd eşti bolnav, ţine-te de cele ce ţi-am scris, potrivit stării tale. Iar cînd eşti sănătos, împlineşte-le iarăşi după starea ta. Căci cînd se îmbolnăveşte trupul, nu cere hrană după obişnuinţa lui. Deci nici în privinţa aceasta nu se lucrează după vre-o regulă.

Iar cît despre zile să le ai pe toate deopotrivă, sfinte, bune. Fă aşadar toate cu înţelepciune şi vei ajunge la viaţa cea în Hristos, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

24. *Născîndu-se o deosebire de păreri între Ava şi el despre un loc din Scriptură şi fiecare din ei luptîndu-se pentru îndelunga răbdare, le-a trimis Bătrînul răspunsul acesta arătîndu-le că îndelunga răbdare e lipsită de tulburare. Aceasta pentru ca să-şi păzească totdeauna netulburarea în chip desăvîrşit.*

Iubite fiule, să nu socoteşti că aţi înţeles prin voi înşivă capitolul de ieri din Epistola Apostolului Pavel către Tesaloniceni. Deaceea eu, cunoscînd slăbiciunea răbdării voastre, sau că este amestecată cu supărare, m-am rugat

31 Cine crede în Hristos, primeşte harul ca putere a iubirii Lui care-i dă şi lui puterea iubirii neîngustată de lege. Şi cine iubeşte, este şi tare şi liber şi în veşnică înaintare. Împlineşte tot binele din dragoste pentru Hristos, pentru că-i place Lui. Şi El îi dă aripi în larg.

lui Dumnezeu pentru voi ca să înţelegeţi acest capitol. În aceasta stă tot înţelesul scrisorilor mele scrise prin tine fratelui Ioan.

Pe lîngă aceasta luaţi aminte şi la capitolele ce urmează să le citiţi astăzi din Apostolul Pavel şi din Sfînta Evanghelie, pentru că au acelaşi înţeles. Citiţi-le de trei ori, cercetînd înţelesul cuvintelor pentru folosul sufletesc. Căci vă port foarte mult în suflet şi mă îngrijesc de voi, după voia lui Dumnezeu. Nevoiţi-vă, aşadar, împreună cu mine şi luptaţi-vă împreună să tăiaţi de la voi supărarea şi mînia. Căci e nevoie pentru aceasta de lupta dusă cu ajutorul lui Dumnezeu.

Iată capitolele acestea:

Din cea dintîi către Tesaloniceni, de la: "Vă rugăm, fraţilor, să recunoaşteţi pe cei ce se ostenesc între voi şi pe cei ce vă cîrmuesc în Domnul" (I Tes. 5, 13), pînă la sfîrşitul epistolei.

Din cea dintîi către Corinteni, de la:

„Iar cît priveşte darurile duhovniceşti, nu vreau, fraţilor, să fiţi în necunoştinţă: ştiţi că pe cînd eraţi păgîni" (I Cor. 12, 1-2) pînă la: "Dar în biserică voesc să grăesc cinci cuvinte cu mintea mea, ca să învăţ şi pe alţii, decît zeci de mii de cuvinte cu limba" (I Cor. 14, 19).

Din Evanghelia după Matei, de la : "Ieşind Iisus a văzut popor mult şi I s-a făcut milă de ei şi a tămăduit pe bolnavii lor" (Mt. 14, 14) pînă la: "Iar cei ce se aflau în corabie s-au închinat Lui, zicînd : "Cu adevărat Fiul lui Dumnezeu eşti" (Mt. 14, 33).

25. *Răspunsul aceluiaş către acelaş şi către Ava care voia dintr-odată să facă mai strînsă regula fraţilor.*

Îţi spun şi ţie, fiule, si fratelui, că v-am scris mai înainte despre îndelunga răbdare. Vă spun şi acum: "Strînge

laptele şi va fi unt; dar dacă strîngi sînul în mînă va ieşi sînge" (Prov. 30, 33). Iar Sf. Pavel zice: "M-am făcut Iudeilor Iudeu ca să cîştig pe Iudei" (I Cor. 9, 20) ş.a.m.d. Apoi zice: "Tuturor toate m-am făcut, ca în orice chip să mîntuesc pe vreunii" (I Cor. 9, 22). Dacă vrea cineva să înconvoae un pom, sau o viţă, îl înconvoae treptat şi nu se frînge. Dar dacă-l trage dintr-odată lemnul se frînge îndată. Înţelege. Ce-ţi spun [32]

26. Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, care descoperise unele lucruri despre care Bătrînul îi poruncise să nu le spună nimănui şi de aceea căzuse în ispită. Şi despre desăvîrşita îndelungă răbdare.

Spune fratelui: E scris : "Dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui" (Rom. 8, 9). Ia seama de unde ţi-au venit aceste gînduri de îndoială, care te supără neîncetat. Oare nu din călcarea poruncii mele, care ţi s-a făcut obişnuinţă ? Căci ţi-am poruncit adeseori să nu spui nimănui taina şi tu ai vestit-o multora. Sînt eu oare Hristos, care cînd poruncea să nu se spună vre-o faptă a Lui nimănui, atunci se vestea cuvîntul despre ea noroadelor şi tuturor (Mt. 7, 36)? Totuşi voia lui Hristos este să nu fie izbit aproapele, căci El a venit să mîntuiască pe oameni cu multă blîndeţe şi dulceaţă. Căci dacă omul nu se face ca fărămitură, nu poate locui cu oamenii[33] . Vezi ce spune Hristos ucenicilor Săi : ,,Nu voi M-aţi ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi" (Io. 15, 16).

32 Se recomandă să nu se pună începătorilor în viaţa duhovnicească o regulă prea aspră.

33 Hristos ni s-a făcut pildă de delicateţe. Şi sfinţii se aseamănă cel mai mult cu El. Aceasta e puterea pozitivă a smereniei. Ea dă altora toată lărgimea, îu manifestarea lor. Sfîntul se consideră o fărămitură între alţii.

Dacă deci chemarea ce ne-o faci cu iubire e de la Dumnezeu şi nu de la oameni, nevoeşte-te să dobîndeşti îndelungă răbdare[34]. Căci ţi s-au scris ţie de mine cele scrise odinioară: „întru răbdarea voastră veţi cîştiga sufletele noastre" (Lc. 21, 19). Pune deci iarăşi început în păstrarea şi păzirea celor spuse ţie de mine [35]. Căci nu e încă vremea de a le descoperi acum [36]. Fii cu curaj în Domnul !

34. Dacă Hristos ne-a ales pe noi, cînd cineva ne alege să-l ajutăm cu sfatul şi cu fapta, Dumnezeu ne alege prin acela. Dar despre aceasta trebue să-şi dea seama şi acela şi să ne asculte în ceeace-i spunem, căci sîntem aleşi prin el de Dumnezeu însuşi pe seama lui. În aceasta e întemeiată delicateţea raporturilor dintre oameni şi responsabilitatea reciprocă între ei. Dumnezeu nu ne-a ales numai să fim, ci să fim unii pentru alţii. Eu te respect, pentru că prin tine apelează la mine Hristos; şi tu mă respecţi , pentru că eu sunt ales de Hristos pe seama ta. Eu trebue să am răbdare în a ţ i asculta şi împlini cu responsabilitate cererea de sfaturi; tu trebue să ai răbdare în a-mi asculta şi împlini cu responsabilitate sfaturile.

35 Răbdarea înseamnă a socoti că fiecare clipă ne e dată pentru un nou început ca şi cînd n-am fi făcut nimic pînă acum. Astfel putem să fim mereu noi în luarea în seamă a ceeace ni se cere în fiecare clipă şi să nu ne îngreunăm niciodată în ascultarea şi împlinirea poruncii în fiecare clipă. Sîntem într-o veşnică noutate, care e totodată o necontenită creştere, pe care însă nu trebue să o prezentăm cu mîndrie altora. Dar ceeace trebuie să împlinim în fiecare clipă aflăm şi din sfatul părinţilor duhovniceşti.

36 .Dacă spui altora înainte de vreme cele recomandate ţie rişti să le banalizezi; rişti ca ele nefiind înţelese de alţii, ca unele ce nu sînt date pentru ei în starea lor de acum, să le bagatelizeze şi să te facă şi pe tine să le micşorezi importanţa. Le vei putea descoperi cu folos pentru alţii după ce ai crescut tu prin împlinirea lor, ca să iradieze din tine forţa desăvîrşirii tale, la care ai fost ridicat din practicarea celor poruncite ţie. Dar şi după ce au crescut ei la putinţa de-a le împlini. Deaceea Hristos putea spune lucruri tari altora, dar le interzicea să le comunice mai departe înainte de a se fi ridicat ei înşişi la puterea de a le exemplifica prin viaţa lor.

27. Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaşi, care se întristase că a întîrziat să-i scrie şi de aceea crezuse că l-a scos din amintirea lui.

Scrie îndată fratelui, arătîndu-i întîi bucuria, veselia şi îmbrăţişarea mea în Domnul. Şi spune-i: Să nu socoteşti, iubitul meu, că am predat uitării pomenirea ta în inima mea, fiindcă am întîrziat să-ţi scriu. Ci luînd aminte la purtarea ta, mi-am prelungit răbdarea pînă acum. Fii încredinţat că precum nu uită Dumnezeul nostru să miluiască lumea, nici eu nu uit de iubirea ta, ci mă rog lui Dumnezeu noaptea şi ziua pentru mîntuirea sufletului tău, ca să ajungi la măsurile ce ţi le-am arătat prin scrisorile dinainte.

Şi mai aflã şi aceasta, că atunci cînd pleci spre slujirea mînăstirii, merge totdeauna cu tine şi inima mea cu bunăvoirea lui Dumnezeu. Drept aceea să nu te descurajezi, fratele meu. Căci nădăjduesc că vei ajunge să te bucuri de toate cîte ţi le-am scris. Pentru că nu minte Dumnezeu care a spus: "Cel ce rabdă pînă la sfîrşit, acela se va mîntui" (Mt. 10, 22). Cugetă la cele ce ţi le-am spus şi la ce e pus în sarcina ta. ,,Căci prin multe necazuri trebuie să intrăm noi în Împărăţia cerurilor" (Fapte 14, 23). Bucură-te, aşadar, întru Domnul; şi iarăşi îţi zic: bucură-te (Filip, 4, 4). Nimenea să nu afle deci taina. Căci s-a scris: "Şi cuvintele acestea le-au părut lor ca o aiureală"

(Lc. 24, 11)[37] . Că de nu are cineva inima tare nu le poate suporta [38].

28. *I-a venit gîndul să-şi pună ca regulă să nu iasă nicăeri în zilele de post. Dar Bătrînul l-a oprit de la aceasta ca nu cumva cerînd vre-o trebuinţă voită de Dumnezeu, să iasă şi să se întristeze ca unul ce a călcat regula.*

Spune fratelui: N-ai auzit de la mine că oriunde vei pleca şi orice ai face pentru Dumnezeu, inima mea merge cu tine ? Nici acum, frate, precum ai auzit mai înainte, să nu-ţi pui nici-o regulă. Şi de ieşi cînd se iveşte trebuinţa, să nu te întristezi în gîndul tău. Pricepe înţelesul celor scrise ţie de mine. Şi lucrează aşa şi vei avea odihnă. Pace ţie de la mine, mai bine zis de la Dumnezeu [39].

29. Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaşi, prin care întăreşte credinţa lui în cele făgăduite lui şi îl ridică prin această încredinţare la o şi mai mare rîvnă

Odihna şi tot darul cel bun şi toată harisma dumnezeească vine omului prin credinţă. Nu fii deci nesimţitor

37 Să nu afle cei nepregătiţi taina că la fericirea veşnică se ajunge prin necazuri, sau taina de viaţă aducătoare a crucii. "Căci cuvîntul crucii celor pieritori nebunie este" (1. Cor. 1, 18). Taina suferinţei care înnobilează nu o pot înţelege decît cei subţiaţi prin experienţe duhovniceşti.

38. Inima tare stă în a suporta necazurile, în a rămîne cu iubire faţă de cei ce te defăimează; inima tare stă în stăruirea de a fi dulce pentru cei ce te adapă cu paharul amărăciunii.

39 .Varsanufie cere mereu adresantului să nu se robească unei legi pe care ţi-o dă o dată pentru totdeauna. Ci să lucreze de fiecare dată aşa cum împrejurarea îi spune că e de folos. Libertatea în bine, aceasta e recomandarea. Să nu se îngrădească omul printr-o lege a repetiţiei formale.

la puterea ce-ţi vine în fiecare zi de la Dumnezeu prin smerenia mea [40]. Şi află că nu puţin ne-a făcut să ne minunăm venirea ta la noi [41]. Aleargă deci spre cele dinaintea ta „ca să le iei" (I Cor. 9, 24). Şi adu-ţi aminte pururea de unde te-a scos Dumnezeu. Şi dă-I Lui mulţumită în toate, rugîndu-te să plinească cu tine mila Sa în veci. Amin

30. *Răspunsul aceluiaşi mare Bătrîn către acelaşi, care l-a, întrebat dacă e dator să plece pe vapor cu unii fraţi pentru a găsi ceva pentru lucrul de mînă în Egipt. Căci şovăia pentru că şi el şi fraţii erau necunoscători ai mării şi ai locurilor.*

Spune fratelui: „Cît timp eşti afară, trebuie să te osteneşti pentru Dumnezeu împreună cu fraţii. Pune deci în faţa ochilor tăi necazurile Apostolului. Căci „cel ce va răbda pînă la sfîrşit se va mîntui" (Mt. 10. 22), în Hristos Iisus, Domnul nostru, căruia se cuvine slava în veci. Amin.

31. *Umblînd ei mult în Egipt înainte de a afla ceva pentru lucru de mînă şi suferind multe şi felurite greutăţi şi necazuri, Ava Ioan s-a descurajat din pricina aceasta.*

40 Tot darul vine de la Dumnezeu prin credinţă. Dar aceasta înseamnă în acelaş timp să crezi celui ce te asigură de darul ce-ţi va veni dela Dumnezeu. Credinţa în Dumnezeu nu exclude ci implică încrederea în omul care te îndeamnă la credinţă, mai ales cînd acoperă spusele lui cu viaţa lui. În acela e prezent Dumnezeu în lucrare. Se cere o mare încredere în părinţii duhovniceşti.

41 Adresatul ceruse la începutul scrisorilor să-i se dea voie sa vină să vieţuiască în mînăstire. Aceasta se făcuse cu voia lui Dumnezeu. El slujea acum mînăstirii, plecînd cu diferite misiuni în diferite locuri.

Bătrînul văzîndu-le acestea de mai înainte cu duhul, i-a pregătit de mai înainte un răspuns cu următorul cuprins:

Scrie, fiule, cele spuse de mine, mai bine zis de Dumnezeu, şi le pregăteşte să le trimiţi fratelui Ioan [42]: Întîi salutarea mea în Domnul. După aceea spune-i : Te descurajezi în necazuri ca un om trupesc, ca şi cînd n-ai auzit că te aşteaptă necazuri cum a spus şi Duhul lui Pavel (Fapte 20, 23), care mîngîia pe cei ce erau cu el în corabie, îndemnîndu-i să fie cu voie bună (Fapte 27, 22). ,,Nu ştii că multe sînt necazurile drepţilor" ? (Ps. 33, 19) ; şi că în ele se probează omul ca aurul în foc? Deci dacă sîntem drepţi, să primim să fim cercaţi în necazuri. Iar de sîntem păcătoşi, să le răbdăm ca unii ce sîntem vrednici de ele. Căci încercarea lucrează (produce) răbdare (Rom. 5, 4). Să ne gîndim la toţi sfinţii de la început şi să vedem cîte au răbdat. Căci făcînd binele şi grăind binele şi stăruind în adevăr, au fost urîţi şi necăjiţi de oameni pînă la moartea lor, iar ei se rugau pentru duşmanii şi pentru prigonitorii lor, potrivit cuvîntului Mîntuitorului (Mt. 5, 44). Oare ai fost şi tu vîndut ca nevinovatul Iosif ? Oare au robit mîinile tale la coşuri (Ps. 80, 6) ? Ai coborît oare de două ori în groapă (Facere 37, 24; 40, 15) ? Sau ai fost asuprit ca Moise din copilărie pînă la bătrîneţe (Evr. 11, 25) ? Ce-ai îndurat, leneşule ? Sau ai fost prigonit ca David de către Saul şi de către propriul său fiu, plîngînd totuşi pentru ei cînd au murit (2 Împ. l, 11-27; 18, 33)?

42 E vorba de acelaş Ava Ioan, care venise în mînăstire şi mergea în diferite locuri pentru trebuinţele mînăstirii. Era ca un fel de iconom al mînăstirii, care cînd îngrijea de anumite lucrări în ea, cînd se ducea să procure cele de trebuinţă în afara mînăstirii. El se află sub Ava Serid, egumenul mînăstirii. Dar e deosebit de Ioan Proorocul, celălalt Bătrîn, care vieţuia şi el închis în chilie. Pe acest Ava Ioan, marele Bătrîn îl numeşte "frate", iar pe Serid "fiu".

Sau ai fost aruncat în mare ca Iona (Iona l, 15) ? Uitucule şi iubitule, pentru ce slăbeşte cugetul tău? Nu te teme şi nu tremura ca un lipsit de bărbăţie, ca să nu te lipseşti de făgăduiala lui Dumnezeu. Nu te speria ca un necredincios, ci încurajează gîndurile tale puţin credincioase. Iubeşte necazurile în toate, ca să te faci fiu cercat al sfinţilor. Adu-ţi aminte de răbdarea lui Iov şi a celor ce i-a urmat şi rîvneşte să mergi pe urmele lor. Adu-ţi aminte de primejdiile, de necazurile, de lanţurile, de foamea şi de mulţimea altor rele pe care le-a răbdat Pavel (II Cor. 11, 24-27) şi zi fricii tale: sînt străin de tine ! Adu-ţi aminte de cel ce ţi-a scris: Fie că izbîndeşti în lucrul ce-ţi stă în faţă, fie că nu, mulţumeşte lui Dumnezeu. Gîndeşte-te că lucrurile sînt stricăcioase şi trecătoare. Iar răbdarea cea după Dumnezeu mîntuieşte pe cel ce a cîştigat-o pe ea.

Iată, te străduieşti să aduci ceva pentru lucrul de mînă şi să lucrezi. Ca să-ţi arăt că, după cuvîntul Apostolului, reuşita nu atîrnă "nici de cel ce voieşte nici de cel ce aleargă ci de Dumnezeu care milueşte" (Rom. 9, 16), iată că Dumnezeu ne trimite oameni care au cele de trebuinţă ale lumii [43]. Primindu-i, nu spuneţi că eu am grăit despre ei ceva ca să nu cadă în slava deşartă [44]. Iubiţi-i ca pe nişte fraţi adevăraţi şi faceţi ca gîndul vostru să odihnească gîndurile lor [45]. Căci ei dispreţuiesc lumea, ca

43 Nu noi îi găsim pe cei ce se întorc la Dumnezeu, ci El ni-i trimite. Şi prin Dumnezeu se întorc.

44 Să nu spună adresatul, acestor oameni, care vin la el, că Bătrînul i-a spus ceva despre ei, ca să nu-şi închipuie că sînt foarte importanţi şi de aceea i-a vorbit Bătrînul despre ei. E bine ca cel atras la credinţă să ştie că Dumnezeu a făcut aceasta, dar să nu cadă prin aceasta în închipuirea că e mai important pentru Dumnezeu decît alţii. Viaţa duhovnicească e continuă balansare între cele contrare.

45 Ne putem odihni unii pe alţii în gînduri, cum ne putem şi tulbura. Mai bine zis atît odihna cît şi tulburarea vine unora totdeauna prin

să-şi mîntuiască sufletele lor. Şi Dumnezeu îi aduce prin mine - căci scriu cu înainte ştiinţă -, pe ei aci la voi ca să aflaţi că au dispreţuit-o foarte mult. Tu deci, frate, fiind ţinut de mîna mea umblă pe calea cea strîmtă şi plină de necazuri care duce la viaţa veşnică în Hristos Iisus Domnul nostru, căruia fie slava în veci. Amin.

32. *Răspunsul aceluiaşi mare Bătrîn către acelaşi, care l-a întrebat dacă trebue să mănînce deosebit şi să nu iasă Miercurea şi Vinerea la Sfînta Împărtăşanie; şi dacă trebue să se oprească de la grija lucrului; şi de trebue să se folosească de vre-un mijloc de tămăduire dacă i s-ar întîmpla să se îmbolnăvească în nevoinţa liniştirii lui; şi deci să i se dea porunci în vederea mîntuirii.*

Nu vreau să nu ştie iubirea ta despre binefacerea venită ţie de la iubitorul de oameni Dumnezeu. Căci iată te-au ajuns durerile (naşterii) [46]. Fiindcă a început Iisus să lucreze cu tine şi să te aducă pe tine, după rînduială la liniştea binecuvîntată a Lui, la răbdarea care nu se ruşinează (care nu e făcută de ruşine) [47]. Şi chiar dacă îţi va veni vre-o slăbiciune sau vre-o boală, îndreaptă toată

alţii. Deci e o datorie a noastră să odihnim pe alţii şi sîntem datori cu recunoştinţă faţă de cei din preajma noastră cînd sîntem odihniţi de ei, precum trebue să ne simţim vinovaţi cînd aceia nu sînt odihniţi.

46 Semnul binefacerii ce-i vine dela Dumnezeu omului pornit pe calea înduhovnicirii, este că au început pentru el necazurile. Însemnează că Dumnezeu are încredere în puterea lui de a le suporta.

47 Liniştea pe care o dobîndeşte omul duhovnicesc din partea grijilor lumii e lucrarea lui Hristos, sau în Hristos în care avem totul. Şi la ea îl duce pe acel om Hristos, sălăşluindu-se în el, dar nu fără ca el să treacă prin eroismul răbdător al crucii, care este implicit şi în liniştea lui Hristos. Asceza este hristocentrică.

nădejdea ta spre Dumnezeu şi te vei odihni. Căci nădăjduesc în Dumnezeul meu că nu eşti departe de calea lui Dumnezeu.

Cît priveşte mîncarea deosebită în chilia ta, ea îţi e de folos şi de ajutor. Dar dacă se iveşte un motiv să mănînci cu fraţii, nu şovăi, nici nu te îngreuna, ci îngustează-ţi dorinţa treptat.

Iar de la împărtăşanie nu te opri cît timp intri şi ieşi, căci altfel pricinueşti sminteală altora.

Şi ia seama ca să-ţi faci şederea ta cu smerenie şi cu frică de Dumnezeu şi cu iubire nefăţărită. Zideşte-ţi casa ta pe piatra tare şi neclintită: ,,Iar piatra este Hristos" (I Cor. 10, 4).

Iar alte porunci nu sînt de trebuinţă acum. Ţi-ajung cele ce ţi s-au scris din partea mea. Sînt destule pentru a te duce de la omul vechi la cel desăvîrşit. Cugetă la ele şi adu-ţi aminte de ele şi nu le uita. Căci cuprind toată Scriptura. Întăreşte-te în Domnul, păstrînd totdeauna smerita cugetare în cuvinte, în fapte şi în mişcări.

33. *Răspunsul aceluiaşi mare Bătrîn către acelaşi, pentru că fratele lui după trup, gîndindu-se să se retragă în viaţa călugărească, îl întrebase prin el pe Bătrînul despre aceasta.*

Zis-a Domnul nostru Iisus Hristos: "Nimenea nu vine la Mine de nu-l va trage pe el Tatăl cel ceresc". Şi: "Eu îl voi învia pe el în ziua cea de apoi". Şi: "Eu mă voi arăta lui" (Ioan 6, 44; l4, 21). Şi "Priviţi că holdele sînt albe pentru seceriş şi cel ce seceră primeşte plată şi adună rod spre viaţa veşnică, ca să se bucure împreună cu cel ce seceră şi cu cel ce seamănă". Căci în aceasta se adevereşte cuvîntul că altul este cel ce seamănă şi altul cel ce seceră" (Ioan 4, 35-37).

Frate, nimenea voind să intre în cetate nu doarme; şi nimenea vrînd să lucreze, nu se leneveşte văzînd soarele; şi nimenea vrînd să-şi lucreze ţarina nu stă nepăsător. Ci cel ce voeşte să intre în cetate îşi iuţeşte pasul, în loc să-l facă mai zăbavnic; şi cel ce vede soarele începe repede să lucreze de frică să nu fie curînd împiedicat; şi cel ce voeşte să-şi lucreze ţarina, se grăbeşte ca să nu fie vătămată de neghină. Cel ce are urechi, să audă [48].

34. *Venind iarăşi a doua oară fratele la el, acesta era îngrijorat de mîntuirea lui şi îi aduse aminte de făgăduiala lui de mai înainte. Iar acela îi ceru să i se dea un semn de către Bătrîn, despre aceasta. Şi Bătrînul, îi spuse acestea:*

În privinţa fratelui de care mi-ai vorbit, el e războit de necredinţă. Şi aceasta este eresul fariseic. Despre aceştia Domnul a spus: „Neamul acesta cere semn şi semn nu i se va da" (Lc. 11, 29). Acestuia nu am nimic să-i spun decît ceea ce a spus Apostolul: ,,Cele Vechi au trecut, iată toate s-au făcut noi" (II Cor. 5, 17). Şi: ,,Acum Izraile" (A doua lege, 4, 1). Şi: "Să nu ispiteşti pe

48 Cine se obişnuieşte cu amînarea, greu mai scapă de această obişnuinţă. Cine se opreşte din urcuş, a căzut în aceiaş clipă mai jos de unde este. Nu stă decît cel ce urcă neîncetat. E o idee pe care a dezvoltat-o sfîntul Grigorie de Nisa. Oprirea prin lenevie produce o anumită paralizie în puterile sufletului. Cel ce cedează lenei, devine robul ei, îşi slăbeşte libertatea, sau stăpînirea sa asupra lui însuşi. Eşti tu însuţi cînd eşti stăpîn pe tine. De aceea în greceşte libertatea se numeşte şi stăpînire de sine (αὐτεξούσιον). N-am ajutat pe om în clipa în care a trebuit l-am putut pierde. Fiecare clipă impune o datorie unică pentru veci, pe care n-o mai poţi îndeplini în altă clipă. Fiecare clipă ni s-a dat cu rostul ei unic dela Dumnezeu. Fiecare clipă are o însemnătate pentru veşnicie.

Domnul Dumnezeul tău" (A doua lege 6, 16). Şi iarăşi: "Astăzi de auziţi glasul Lui, nu învîrtoşaţi inima voastră" (Ps. 94, 8). Cel ce are urechi de auzit, să audă [49]

35. *Răspunsul aceluiaşi mare Bătrîn către cel ce L-a întrebat despre fraţii neputincioşi cu trupul. Şi despre alţii neputincioşi cu cugetul, de trebue să-i ia la sine. Si de trebue să-i spună Avei [50] să uşureze puţin pe începători de la priveghere ? Şi despre tăcerea lui îndelungată.*

Frate, răspunsul la cele trei gînduri este unul: să nu sileşti voinţa cuiva, ci seamănă cu nădejde. Căci Domnul nostru n-a silit pe nimeni, ci a binevestit. Şi dacă cineva a voit, a ascultat. Ştiu că ştii că nu nesocotesc, nici nu dispreţuesc dragostea ta. Dar răbdarea este spre mare folos. Căci cînd ne rugăm şi Dumnezeu întîrzie să ne asculte, o face spre folosul nostru ca să ne deprindem cu îndelunga răbdare. Deci să nu ne descurajăm, zicînd că ne-am rugat şi nu ne-a auzit. Căci Dumnezeu ştie ce e de folos omului. Bucură-te în Domnul, fratele meu, şi fii fără grije

49 E aceiaş idee ca în răspunsul dinainte. Cine urcă o face pentru că aude glasul Domnului care-l cheamă. Cel ce se obişnuieşte să nu dea toată atenţia poruncii Domnului îndată ce o aude, şi aşteaptă să i se spună a doua oară, să i se dea un nou semn mai accentuat, pierde sensibilitatea receptivă a inimii. Începe să se tocească, să se sclerozeze spiritual. Începe să nu mai fie viu, începe să moară. Cade din simţirea planului dumnezeiesc care-l face liber, din planul vibrant al Duhului, în cel al automatismului naturii, încetînd să mai fie el însuşi. Se afirmă iarăşi importanţa lui „acum" şi a lui „astăzi", importanţa de a împlini în această clipă ceea ce cere Dumnezeu în ea. Fiecare clipă ne e dată pentru a o umplea cu împlinirea datoriei noastre legată de ea, pentru a imprima în noi ceeace ne cere şi Dumnezeu însuşi ne spune în ea, ce datorie avem de împlinit în ea.

50 Stareţului Serid.

în orice lucru. Şi roagă-te pentru mine, tu cel iubit de mine şi de un suflet cu mine [51].

36. *Răspunsul aceluiaşi mare Bătrîn către acelaşi, prin care îi îngăduie aceluia să înceapă liniştirea slobozit de orice grijă; precum şi răspunsul la gîndul ce i-a venit aceluia că e ceasul din urmă; ca şi la întrebarea de a făcut bine că a rămas mult la unul dintre Părinţi stînd de vorbă cu el.*

Frate, ascultă de mine care te iubesc în Hristos Iisus. Despre chilie a spus Domnul nostru Iisus Hristos: "Vine ceasul şi acum este, cînd morţii vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu şi cei ce vor auzi vor învia. Că precum Tatăl are viaţă întru Sine, aşa a dat şi Fiului să aibă viaţă întru Sine" (Ioan 5, 25-26).

Şi eu îţi spun ţie că timpul intrării tale, cu ajutorul lui Dumnezeu, e de faţă întocmeşte-ţi noua chilie. Intră avînd pe Dumnezeu drept călăuză şi tu te vei sălăşlui în ea, să nu mai porţi grije de nimic. Căci trebuinţa lucrurilor şi ispita se susţin una pe alta. Iar gîndul semănat în tine e fără folos, ba aduce cu el şi slava deşartă căci cine nu ştie că sîntem în ceasul din urmă[52]?

51 A persista în urcuşul spre Dumnezeu nu înseamnă a forţa în orice clipă împlinirea unei fapte pentru cineva, sau a aştepta totdeauna rezultatul unei rugăciuni pentru acela. Dumnezeu vrea să ne obişnuiască şi cu răbdarea. Continuitatea urcuşului stă uneori în continuitatea rugăciunii pentru alţii şi în neslăbirea aşteptării rezultatului. Rugăciunea şi răbdarea pot susţine împreună urcuşul continuu şi o neîncetată tensiune, ca o căldură care dacă se răceşte, greu mai poate fi reaprinsă.

52 Orice clipă poate fi cea din urmă. În alt sens, să cugetăm că orice ceas poate fi ceasul din urmă al vieţii noastre moarte şi deci ceasul

Cît despre convorbiri cînd te vezi pe tine pornit de a vorbi despre Dumnezeu, află că tăcerea e mai minunată si mai slăvită decît convorbirea [53] . Deci n-a mai rămas nimic de care ai nevoie să-ţi scriu. Căci ţi-am scris de la alfa pînă la omega cum o ştie iubirea ta. Te las cu Dumnezeu. Că al Lui este ajutorul şi a Lui mila. Amin.

37. *Un mirean oarecare, iubitor de Hristos, a trimis vorbă să se întrebe Ava Ioan despre un lucru şi i-a dat lui răspuns. Dar părîndu-i pe urmă rău a descoperit aceasta marelui Bătrîn, zicînd: "Iartă-mă că sînt beat şi nu ştiu ce fac".*

Ţi-o spun de multe ori: "Lasă pe morţi să-şi îngroape pe morţii lor" (Lc. 9, 60). Oare nu eşti încă desgustat de răul lor miros ? Ia seama ce zici. Căci nu ştii ce zici. Că cel beat e luat în batjocură de oameni, e lovit, e dispreţuit. El nu se cinsteşte pe sine însuşi, nu-şi dă vre-o părere, nu învaţă pe alţii, nu dă un sfat despre ceva, nu deosebeşte lucrul acesta ca bun de altul ca rău. Dacă spui una cu gura şi alta o arăţi cu fapta, vorbeşti întru necunoştinţă. Nu te lăsa prins de somn, ca nu cumva să

trezirii noastre din moarte la viaţă, dacă auzim glasul celui în stare să ne trezească la existenţa noastră responsabilă, să ne facă treji, ca să ne dăm seama că existăm. Iar dacă nu ne deschidem urechea sufletului la acest glas acum, ne obişnuim să nu-l mai auzim niciodată. Şi deci rămînem în moarte definitiv, făcînd din această clipă în sens contrar clipa noastră din urmă. Cine intră "în chilie" sau în intimitatea sensibilă cu Dumnezeu, părăsind alipirea la lucrurile moarte, a trăit în momentul acela şi trăieşte tot timpul cît rămîne în această stare, ceasul din urmă în sens bun.

53 Dumnezeu e mai presus de cuvînt. Principal e să simţi prezenţa Lui ca o putere mai presus de cuvînt. Şi o simţi puternic prin responsabilitatea ce a trezit-o şi o susţine în tine.

vină deodată la urechile tale strigarea: "Iată Mirele vine, ieşiţi întru întîmpinarea Lui" (Mt. 25, 6). Tu vei zice atunci: ,,Sînt ocupat". Te-a făcut fără griji, şi tu nu o voeşti aceasta. Ţi-a luat frămîntările, şi tu te încurci în ele. Te-a odihnit şi tu voeşti să te oboseşti. E vremea din urmă să jeleşti şi să plîngi pentru păcatele tale. Adu-ţi aminte că ţi-a spus despre poartă că se va închide (Mt. 25, 10). Grăbeşte-te, ca să nu rămîi afară cu fecioarele nebune. Strămută-te cu gîndul de la lumea aceasta deşartă la alt veac. Lasă cele pămînteşti şi caută cele cereşti. Părăseşte cele stricăcioase şi vei afla pe cele nestricăcioase. Fugi cu cugetul de la cele vremelnice şi le vei întîlni pe cele veşnice. Mori în chip desăvîrşit, ca să vieţueşti în chip desăvîrşit în Hristos Iisus Domnul nostru [54], Căruia îi este slava în vecii vecilor. Amin.

38. *Răspunsul aceluiaşi Bătrîn către acelaş, care dorea să primească de la el des un răspuns spre ajutor şi spre mîntuirea sufletului şi căuta să afle de trebue să se întreţină cu vreunul dintre fraţi, sau să se lase întrebat de ei în privinţa vreunui gînd.*

Fiindcă ştiu Cui te-am încredinţat şi ce hrană ţi-am predat, dacă iei seama la acestea, nu trebue să-ţi scriu des. Căci Cel Căruia te-am încredinţat ştie de ce ai

54 Numai cine moare în chip desăvîrşit omului vechi, omului mort spiritual, legat de lucrurile trecătoare, supus îngustimii lor, şi ca urmare la tot felul de piedici în relaţiile cu semenii săi, poate intra într-o viaţă neîngustată, neîntunecată, neîmpiedicată, liberă şi deplin comunicativă, bună şi generoasă, în relaţiile cu ceilalţi, întărite de relaţia neîngustată cu Subiectul de extremă libertate şi infinită bunătate. Celui rămas adormit în lanţurile preocupărilor înguste şi trecătoare, îi rămîne închisă poarta intrării la viaţa ce se hrăneşte din hrana dătătoare de viaţă netrecătoare.

trebuinţă încă înainte de a cere tu. Deci fii fără grije în privinţa celor ce ai auzit. Lipsa de orice grije te face să te apropii de cetate [55]. Şi faptul de a nu fi luat în seamă de oameni te face să locuieşti în cetate [56]. Sau faptul de a muri faţă de orice om, te face să moşteneşti cetatea şi comorile ei [57].

Şi fiindcă voeşti mereu să auzi acelaş cuvînt despre vre-o convorbire sau despre vre-un gînd al fraţilor, cînd va fi de trebuinţă îţi voi spune ce e de făcut. Deci nu te îngriji de nimic decît de a-ţi duce pînă la capăt călătoria. Îţi îmbrăţişez dragostea neîncetat. Iar cum să stingi din tine puţin cîte puţin mişcarea mîniei celei prea aprinse, poţi să înveţi de la tine însuţi. Pace ţie frate şi iubite Ioane.

39. *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, care voia să taie convorbirile chiar şi cu slujitorul său, pentru că îi spusese Bătrînul că "lipsa de griji te face să te apropii de cetate"; şi pentru că venise la gîndul să cerceteze pricinile feluritelor ispite ce se ridicau în el.*

55 Nota în ed. greacă: Cetate pare să numească aci desăvîrşita linişte. Vezi şi răspunsul 159.

56 Un alt sens al cetăţii poate fi comunicarea cu alţii. Cel ce umblă prea mult după interesele sale egoiste, e ocolit de ceilalţi, e în afara cetăţii. Cel bun, cel ce nu caută să tragă spre sine, nu mai e temut de alţii ci îi atrage cu blîndeţea şi bunătatea sa: ,,Fericiţi cei blînzi ca aceia vor moşteni pămîntul". Cînd oamenii te iau cu zgomot în seamă, te iau de frică sau de interes, deci nu te iau în seamă din inimă, ci în mod viclean. Interior sînt despărţiţi de tine. Dimpotrivă cel ce nu e "luat în seamă" în sensul acesta, atrage pe ceilalţi la sine.

57 E vorba de moartea care te opreşte să cauţi pe oameni pentru interesele tale, pentru a-i exploata într-un sens sau altul, într-o totală nesimţire. Abea cînd mori acestui interes pentru ei, le cîştigi interesul, atunci te caută sincer, găsind mîngîere în tine. Atunci ai devenit viu pentru ei. Ai intrat în „cetate".

Spune fratelui: Aşteaptă încă puţin, căci n-a venit timpul. Şi mă îngrijesc eu de tine mai mult decît tu însuţi. Mai bine zis Dumnezeu. Frate Ioane nu te teme de ispitele ce se ivesc spre probarea ta. Căci nu te va preda Dumnezeu. Cînd îţi vine deci ceva de felul acesta, nu te osteni căutînd pricinile, ci cheamă numele lui Iisus, zicînd : "Iisuse ajută-mi". Şi te va asculta, căci este aproape de cei ce-L cheamă. Nu te descuraja, ci aleargă şi vei lua în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia fie slava în veci. Amin.

40. *Răspunsul aceluiaş către marele Bătrîn: De trebue să înveţe pe slujitorul său lucrul împletitului. Şi despre un frate, care-l întrebase despre gîndurile sale, dar nu în chip lămurit ci prin ghicituri; A făcut el bine (că l-a sfătuit) ?*

Învăţătura cea prea luminoasă a Mîntuitorului nostru este aceasta: ,,Facă-se voia Ta". Dacă deci spune cineva rugăciunea aceasta din inimă părăseşte voia sa şi le atîrnă toate de voia lui Dumnezeu. Aşadar, a învăţa pe fratele e de folos, însă aceasta poate fi şi pricina de pismă. Dar lucrul poate fi făcut rar, din cînd în cînd, şi în felul acesta e acoperit pentru conştiinţa fratelui[58].

Cît despre întrebarea prin ghicituri, ea îşi are pricina într-o cruţare de sine, lipsită de dreaptă socoteală, şi acest frate are deci nevoie de multe rugăciuni. Căci "semnele

58 Chiar lucrarea învăţării altcuiva poate stîrni pisma altora, putînd părea contrară smereniei, cum poate şi fi. Pentru ocolirea ispitei proprii şi a altora trebuie să faci acest lucru cît mai rar şi cît se poate de acoperit.

nu sînt pentru credincioşi, ci pentru cei necredincioşi" (I Cor. 4, 22) [59].

41. *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, care căzuse la multe rînduri şi griji cu privire la viitorul mînăstirii.*

Multe sînt cele ce izvorăsc din inima ta. Căci zice: Îi voi număra pe ei şi mai mult decît nisipul se vor înmulţi" (Ps. 138, 18). Frate, nimeni nu ştie, unde va ajunge locul acesta, decît singur ,,cunoscătorul de inimi Dumnezeu" (Fapte 15, 8). Dar mi-a făcut cunoscut şi mie. Află deci că nu-l va părăsi Domnul, şi-l va păzi şi-l va slăvi spre slava numelui slavei Sale. Lui fie slava în vecii vecilor. Amin.

42. *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn, către acelaş, care a întrebat despre neputinţa ce i-a venit, de unde este; şi dacă trebue să spună fraţilor care plecau în Egipt cum trebue să aibă grijă de ei, ca nu cumva să aibă necazuri din pricina necunoaşterii obiceiurilor de acolo.*

Spune fratelui: Egiptenii şi Ierusalimitenii sînt amestecaţi pentru tine. Dar nu te îngriji. Căci Dumnezeu va avea grijă de tine. Cît despre gîndul tău lucrează cu frica lui Dumnezeu şi nu te necăji pentru fraţi. Ci roagă-te numai şi Domnul îi va călăuzi pe ei după voia Lui în tot

59 Cine nu-şi mărturiseşte lămurit păcatele şi scăderile, ci prin pilde şi ghicituri, nu a învins încă cu totul mîndria, cruţarea sa. El vrea încă să se ascundă în ceeace are rău. De aceea are nevoie de multe rugăciuni pentru a fi scăpat de mîndrie. Vorbirea în ghicituri are rostul de a acoperi faţă de cei necredincioşi gîndurile păcătoase, nu pentru cei credincioşi. Duhovnicului trebue să i se spună lămurit păcatele.

lucrul. Căci nimic nu se face în afară de Dumnezeu mai ales în locul acela dacă se face cu frica lui Dumnezeu spre odihna şi folosul sufletelor.

43. *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, ca să închine lui Dumnezeu toate cele privitoare la el.*

De bea cineva din apa ce ţi-am trimis-o prin scrisori, nu va înseta în veac (Ioan 4, 14). Iar tu trebue să aştepţi şi să nădăjduieşti odihna prin credinţa în Hristos. Ia pîinea aceasta din hrana mea şi fii fără grijă. Nu te teme de nimic, ci ia şi nădejdile prin Sfîntul Duh. Crede că mîna lui Dumnezeu este cu tine.

44. *Din binecuvîntarea trimisă lui a dat slujitorului său*[60] *dar nu din mîna sa căci nu era cleric, ci a pus-o în faţa lui şi acela a luat-o. Şi primind a doua şi a treia oară binecuvîntarea, a făcut acelaş lucru. Şi făcînd aceasta fără încuviinţare nu şi-a dat seama de greşală*[61].

60 Se pare că e vorba de Sf. Împărtăşanie. Căci ea e pîinea binecuvîntată. Aşa cum se numeşte Euharistie, pentru că s-a săvîrşit la Cina cea de Taină prin rugăciunea de mulţumire a Domnului, tot aşa se numea, în primele secole creştine, şi „Evloghia=Binecuvîntare", pentru că s-a săvîrşit şi prin "binecuvîntarea" Domnului (a se vedea la I Cor. 9, 16, unde sîngele Domnului e numit "paharul binecuvîntării"). Iar de fapt, ea ne şi aduce o mare binecuvîntare a lui Dumnezeu.

61 Cel ce a luat Sf. Împărtăşanie cu sine, n-a păţit nimic folosindu-se de ea, căci o primise din mîna preotului. Dar cel ce a luat-o el însuşi, s-a îmbolnăvit pentru că n-a luat-o din mîna preotului. Preotul dă Sf. Împărtăşanie, pentru că el este chipul văzut al lui Hristos, care a dat Sf. Împărtăşanie la Cina cea de taină. Credinciosul trebue să aibă conştiinţa că Sf. Împărtăşanie nu e de la el, sau că nu ia cu sila trupul lui Hristos, ci îl primeşte de la Hristos, ca Dumnezeu şi om deosebit de el şi într-un fel din planul dumnezeiesc iar în altul din

Dar cînd s-a văzut pe sine uşurat de patimi prin rugăciunile Bătrînului a spus: s-au slăbit patimile în mine. Şi după aceea a trimis să-l întrebe despre gîndurile de hulă şi nu a primit răspuns. Şi mirîndu-se de pricină, deodată, prin îngăduinţa lui Dumnezeu, spre îndreptare, i s-a arătat lui o nălucă înfricoşătoare o dată şi de două ori, care s-a mistuit îndată şi umplîndu-se de multă tulburare, şi-a adus aminte numai de greşala săvîrşită cu pîinea. Căci uitase ceeace spusese despre slăbirea patimilor. Şi punîndu-şi culionul trimis lui odată de Bătrîn, căzu de multe ori la pămînt şi se rugă să se învrednicească de milă.

Şi-i scrise lui Bătrînul despre cele două greşeli [62]*. Dar şi despre gîndul de hulă. Apoi i-a spus că punînd Binecuvîntările la îndemîna slujitorului, pentru a le lua el însuşi, nu a făcut o faptă de smerenie, ci mai degrabă o faptă de mîndrie şi de cugetare copilărească.*

Cînd cineva ştie că a călcat o poruncă dă dovadă că o cunoaşte. Şi cel ce o cunoaşte: înseamnă că se îndreptează. Dar să vorbim simplu: te-am predat în mîna lui Dumnezeu şi te abaţi de la ea? Dar Scriptura zice ca

planul omenesc: dela un mijlocitor între Dumnezeu şi om. Iar această mijlocire umană din trimitere dumnezeeească o reprezintă preotul. Prin investire de sus devine şi preotul oarecum un bun conducător de energie dumnezeiască. Împărtăşindu-se slujitorul fără mijlocirea preotului, s-a umplut de patimi. Apoi cînd, prin rugăciunile Bătrînului a scăpat de ele, s-a lăudat că aceasta i s-a întîmplat datorită lui. Drept urmare s-a văzut pradă unor gînduri de hulă. Nu e clar dacă aceste patimi şi gînduri de hulă i-au venit celui ce a lăsat pe slujitor să se împărtăşească, fără de preot, sau slujitorului. Se pare că amîndurora.

62 Despre împărtăşirea fără mijlocirea preotului şi despre gîndurile de hulă ce i-au venit pentru că s-a lăudat că a scăpat prin sine de patimi.

din gura lui Dumnezeu că „drepţii nu se abat" (Prov. 24, 7). Să-ţi spun ce gîndeşti? Şi iarăşi zice: ,,Să nu iasă cuvinte lăudăroase din gura voastră" (I Împ. 2, 3). Iar tu ai cutezat să-ţi deschizi gura înaintea lui Dumnezeu şi să spui că: ,,Au slăbit patimile în mine", şi nu mai degrabă că toate zac în mine ca într-o magazie? De aceea ai fost părăsit pentru puţin timp şi ţi s-a arătat toată greşala ta. Şi dacă n-ar fi fost acoperămîntul pe care ţi l-ai ales, ai fi fost sleit. ,,Dar credincios, zice, este Dumnezeu, care nu ne va lăsa pe noi să fim ispitiţi peste puterile noastre, ci va aduce odată cu ispita şi scăparea din ea, ca să o putem răbda" (I Cor. 10, 13). Cît despre lucrul săvîrşit fără cuvinţă, din voinţa de a te mîndri, de a fi dat, neavînd hirotonia de la alţii, binecuvîntarea altora ca un arhiepiscop, nu ştiu cum să vorbesc despre el. Nu puteam eu să trimit binecuvîntare tuturor, în loc să ţi le trimit ţie?

Iată deci cum ai fost pedepsit pentru lucruri mari şi multe. Veghează aşadar ca să nimiceşti cu tărie cele opt soiuri [63] şi să nu te afli atras de lucruri copilăreşti; şi să cîştigi şi bărbăţie, nu numai naivitate. Căci ai auzit de multe ori: ,,Să faci toate cu sfat" (Prov. 24, 72).

Şi pentru toată patima şi hula roagă-te lui Dumnezeu şi-ţi va ajuta puţin cîte puţin.

Veghează de aci înainte şi păzeşte-le acestea în inima ta. (Lc. 2, 51). Şi nu e de trebuinţă ca să ştie cineva, ci ce s-a petrecut, s-a petrecut. Fie deci Iisus cu tine. Iartă-mi cele trecute şi voi îndrepta pe cele viitoare. În veci. Amin.

43. *Răspunsul marelui Bătrîn către acelaşi cînd, căzînd în grea fierbinţeală multe zile, nemîncînd şi*

63 Cele opt feluri de patimi.

nedormind, a strigat împotriva Avei [64] *şi a fraţilor ce-l slujeau, mişcat de lucrarea diavolului.*

Frate, de ce s-a ascuţit inima ta, ca să laşi pe Cel iubit şi să alergi după vrăjmaş? Ai lăsat glasul păstorului Hristos şi ai urmat lupului diavol. Ce ai păţit? Ce ţi-a venit ? Ce sînt strigările acestea, pe care Apostolul le-a înşirat cu numele cele mai urîte cînd a zis : "Orice strigare şi hulă şi mînie să piară de la voi împreună cu toată răutatea" (Ef. 4, 31). N-ai pătimit nimic peste putere. Căci zice Apostolul: "Credincios este Dumnezeu care nu ne va lăsa să fim ispitiţi peste puterea noastră" (I Cor. 10, 13). Trezeşte-te din tulburarea acestor gînduri rele. Ia toiagul crucii cu care vei alunga pe lupi, adică pe diavoli [65] şi adu-ţi aminte să zici: "Pentru ce eşti întristat sufletul meu, pentru ce mă tulburi? Nădăjdueşte în Dumnezeu, că mă voi mărturisi Lui, mîntuirea feţei mele, Dumnezeul meu" (Ps. 41, 6-7). Veghează de aci înainte şi nu te aprinde ca un copil fără de minte şi fără simţire, cînd eşti dator să urci cu Hristos pe cruce şi să fii pironit cu cuie şi să fii străpuns cu suliţa. Pentru ce suferi, nenorocitule, să strigi împotriva puterii lui Hristos [66] şi să înjuri pe fraţii tăi ? Unde lăsăm îndemnul: "În cinste daţi-vă unii altora întîietate" (Rom. 12, 10). Ajunge aceasta. Căci zice: "Dă înţeleptului prilej şi va fi şi mai înţelept" (Prov. 9, 9). Îndură şi rămîi liniştit şi mulţumeşte în toate.

64 Sau a egumenului Serid, cum spune nota din textul grec.

65 Toiagul crucii e toiagul răbdării biruitoare. Căci cu acest toiag a biruit şi Iisus. Nu te lăsa biruit de mînie, de hulă, cînd îţi vine suferinţa. Păstrează seninătatea, bunătatea. Fă-te şi mai tare în acestea prin faptul că le menţii şi în boale, în greutăţi, în necazuri aduse asupra ta de alţii. Numai aşa biruieşti pe vrăjmaş.

66 Cine strigă la necaz împotriva altora, strigă împotriva puterii arătată de Hristos pe cruce. Căci Hristos şi-a arătat puterea răbdînd şi neocărînd pe nimeni.

Căci zice: "Mulţumiţi în toate" (I Tes. 5, 18). E vădit că şi "În strîmtorări, în necazuri, în boli şi în clipe de uşurare" (II Cor. 6, 4). Ţine deci pe Dumnezeu şi va rămînea cu tine. Că Lui se cuvine slava în veci. Amin.

46. *După ce s-a uşurat de boală şi a trecut peste ispite, vrăjmaşul i-a arătat nişte visuri rele ca să-l tulbure iarăşi. Dar neisbutind cu acestea, i-a arătat iarăşi ca o mînăstire şi o biserică şi pe mulţi alergînd acolo ca să afle, chipurile, ajutor. Întărindu-l, Bătrînul i-a scris acestea:*

,,Slavă întru cei de sus, lui Dumnezeu" (Lc. 2, 14) frate, vrăjmaşul nostru, diavolul a pornit "răgnind ca un leu" (I Petru 5, 14) să te înghită. Dar nu l-a lăsat mîna cea pururea ocrotitoare a lui Dumnezeu. Cînd deci a văzut că nu e lăsat să facă ce voeşte, a pornit să-ţi tulbure mintea şi ţi-a pus înainte unele lucruri prin nişte visuri spurcate. Şi, plin de răutate în viclenia lui, lui a văzut că nu te lasă Domnul să fii ispitit pînă la capăt, nici mai presus de puterea ta, te-a făcut să vezi o biserică şi o mînăstire spre ajutor, chipurile. Pune-ţi deci inima în siguranţă pecetluind-o întru netulburare în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh [67]. Şi cred că ne va ajuta să călcăm în

67 Pecetea aceasta este, fără îndoială, semnul crucii. Căci acest semn îl întipărim în noi în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh. Noi arătăm astfel ai cui sîntem prin pecetea ce o purtăm întipărită în noi. Şi vrăjmaşul nu mai are curaj să se apropie de noi şi să încerce să ne fure Stăpînului nostru, Atotputernicului Dumnezeu. În cruce ca pecete sînt împrimate numele Persoanelor Sfintei Treimi. Aceasta trebue să o facem de cîte ori simţim pe ispititorul dîndu-ne tîrcoale. Sîntem ai lui Dumnezeu cel în Treime, care a primit ca Unul din Ea să sufere cu răbdare biruitoare crucea pentru noi, întărind umanitatea asumată în libertatea desăvîrşită fată de toate durerile şi plăcerile, de toate neputinţele intrate în firea noastră prin păcat.

picioare capul vrăjmaşului (Fac. 3, 15). Dobîndeşte, aşadar, o inimă smerită şi dă slavă Celui ce te-a mîntuit de cursa diavolului. Căci din negrije ai pătimit acestea.

47. *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, care căzuse în războiul foarte greu şi pentru mulţi neînţeles din partea feluritelor gînduri.*

Spune fratelui Ioan: Mă mir, iubitul meu, că nu pricepi lucrurile. Căci eu văzînd necazurile tale cele multe, ţi-am trimis de multe ori binecuvîntări ca să iei prin ele putere de la Dumnezeu. Dar trebue să cugeţi totdeauna la Ps. 107, în care se spune: "A zis şi s-a ivit un suflu de vifor şi s-au ridicat valurile lui; se suie pînă la cer şi se pogoară pînă în adîncuri". Şi iarăşi: "Sufletul lor întru răutăţi se topeşte" (Ps. 106, 25-26). Acestea au venit peste noi şi trebue să îndurăm astfel de primejdii, pînă vom ajunge „la limanul voii Lui" (Ps. 106, 30), precum ţi-am scris înainte. Căci odată ce Dumnezeu nu te-a predat în mîinile vrăjmaşilor tăi, nu te preda nici tu în mîinile lor. Şi dacă faci aceasta nu te predă nici Dumnezeu [68].

68 ,,În limanul voii Lui." E starea în care nu vom voi să se facă nimic după voia noastră, ci totul după voia lui Dumnezeu. E starea cînd vom voi ce voeşte Dumnezeu, înţelegînd că aşa e bine pentru noi; cînd nu vom mai fi robii „voii" noastre. Aceasta va fi deplina noastră libertate. Căci în fond voia lui Dumnezeu e ceea ce corespunde firii noastre adevărate Voia contrară voii lui Dumnezeu e cea prin care voim ceeace nu e spre adevărata noastră libertate. Prin ea nu voim în mod cu adevărat liber. Ea nu e de fapt voia noastră, ci voia unor forţe contrare care ne robesc. Dar cînd ştim care e voia lui Dumnezeu şi lucrăm conform ei, sîntem liniştiţi ca într-un post şi vom fi şi după aceea.

Iar de vrei să te izbăveşti de necazuri şi să nu fii doborît de ele, aşteaptă-te la altele mai rele şi te vei odihni [69]. Adu-ţi aminte de Iov şi de sfinţii de după aceia, cîte necazuri au suferit, şi dobîndeşte răbdarea lor şi duhul tău va fi mîngîiat. Îmbărbătează-te şi fii tare şi roagă-te pentru mine, aducîndu-ţi aminte de cuvintele mele şi sufletul tău (în greceşte: sufletul meu) se va înnoi.

48. Ava [70] folosindu-se de un motiv oarecare a întîrziat să-i ducă aceluia răspunsul arătat înainte. Aceasta i-a adus din partea aceluia o aspră mustrare, ceea ce i-a pricinuit mare întristare. Şi unii fraţi care-i slujeau din pricina neputinţei, spunîndu-i despre unele lucruri ce se săvîrşeau în mînăstire fără rost şi fără folos, acesta în loc să-i mustre şi să-i îndrepteze pentru astfel de bîrfire, spuse că nici lui nu-i plac acestea. Şi Ava spunîndu-i după aceea că a făcut acestea după sfatul Bătrînului, acela îi răspunse: "Bătrînul te-a lăsat să lucrezi după voia ta". Bătrînul îi trimite la toate acestea răspunsul ce urmează, arătîndu-i prin el că cele ce ni se par că nu s-au săvîrşit bine s-au săvîrşit bine, s-au săvîrşit dintr-o iconomie mai presus de înţelegerea noastră.

Iată că după un timp dragostea ne stîrneşte să lovim iarăşi cu toiagul lui Hristos, cel spre certare şi îndreptare

69 Aşteptînd necazuri şi mai grele decît cele de faţă le vei simţi pe acestea uşoare şi prin aceasta te vei simţi deasupra lor, deci şi odihnit. Libertatea şi odihna sînt nedespărţite. Dar, la această stare nu se ajunge căutînd comoditatea. Căci şi aceasta ne robeşte leneviei, făcîndu-ne totodată insensibili în sens egoist. Nu evitînd necazurile ne umanizăm, ci răbdîndu-le. Aceasta este în acelaş timp adevărata mîngîere a Duhului Sfînt, care va mîngîia duhul nostru. Aceasta este adevărata odihnă.

70 Trad. franceză pun în paranteză: Serid.

ca să se împlinească şi cu noi cuvîntul scris, care zice: ,,Mai vrednice de crezămînt sînt ranele prietenului" şi celelalte (Prov. 27, 6). Deci, de te certăm nu te descuraja, aducîndu-ţi aminte de: proverbul care zice: ,,Fiule, nu te descuraja de certarea Domnului, nici nu slăbi fiind mustrat de El. Că pe care-l iubeşte Domnul, îl ceartă şi bate pe tot fiul pe care-l primeşte" (Evr. 12, 5; Prov. 3, 11-12). Tu chiar dacă te cert, ştii ce spune Apostolul : "Mustră, ceartă, mîngîie" (II Tim. 4, 2).

Unde este mintea ta, făţarnice? Sau unde petrece gîndul tău, leneşule? De ce stăpînii minţii tale se împotrivesc în tine ucenicilor Stăpînului, ca să nu o ia pe ea, ca să urce Stăpînul pe ea spre a intra în Ierusalim (Lc. 19, 33-35) şi ca să scoată din templul lui Dumnezeu pe vînzători şi cumpărători şi să ruşineze pe cărturari şi farisei? [71] Pentru ce trebuind să locueşti în Ierusalim, te trag ei pe tine în Babilon? Pentru ce, părăsind apa Siloamului (Is. 8, 6) voeşti să bei din apele tulburi ale Egiptenilor? Pentru ce te abaţi de la calea smereniei, care zice: ,,Cine sînt eu? Pămînt şi cenuşe" (Fac. 18, 27) şi voeşti să umbli pe calea sucită şi plină de necazuri şi de primejdii? Unde ai aruncat cuvintele mele spuse către tine noaptea şi ziua? Unde este ţinta la care îţi spun ţie ca şi mie, să ajungi şi unde te vezi pe tine ajuns ? Unde voieşti să fii tu şi unde eşti, din pricină că ai o limbă nestăpînită şi o slobozi

71 Ucenicii Domnului vreau să facă din orice minte (în greceşte de genul masculin=vou un asin blînd, ca să urce Domnul pe ea şi să intre purtat de ea în Ierusalimul de sus împărtăşindu-se de slava lui. Domnul nu vrea să intre fără noi ca om în Ierusalimul ceresc. El pentru aceasta s-a întrupat, ca să se întoarcă în cer ca om împreună cu noi, lăsîndu-ne conduşi de El, dar slujindu-I şi noi Lui. Mintea noastră nu mai trebue să rămînă nimănui ca un asin fără stăpîn.

repede [72]? Şi dacă dai dreptate aproapelui, de ce nu te sileşti să înţelegi că trebue să dăm dreptate mai ales celui ce după Dumnezeu ne acopere şi-şi pune grumazul lui pentru noi [73]. Acestuia trebue să-i mulţumim şi pentru el trebue să ne rugăm să fie păzit de tot răul spre folosul nostru al celor mulţi, învăţînd de la Apostol? Căci acesta mulţumind unora, zicea: "Care pentru mine şi-au pus grumazul lor (Rom. 16, 14).

Nu-ţi aminteşti de toate acestea? De lipsa de griji ce ţi-a dat Dumnezeu prin el? De scaunul de care te împărtăşeşti în linişte ca un împărat? Nu este el cel ce poartă greutatea celor ce vin şi pleacă de la noi, lăsîndu-ne netulburaţi? Căci dacă vin pentru noi, ar trebui să purtăm noi grija lor şi nu el. Aşadar deci multe mulţumiri sîntem datori să aducem lui Dumnezeu care ne-a dat un fiu adevărat după sufletul nostru, precum a voit. Şi în loc de acestea, i-ai spus lui prosteşte: "Îmi spăl mîinile în privinţa ta. Şi aceasta nu o dată, ci de multe ori, scufundîdu-i sufletul în multă mîhnire. Şi nu ţi-ai adus aminte de Apostolul care zice: "Ca să nu fie copleşit unul ca acesta de prea multă întristare" (II Cor. 2, 7). Căci de n-ar fi fost mîna lui Dumnezeu şi rugăciunea Părinţilor lui s-ar fi sfîşiat inima în el.

Unde sînt poruncile mele cele către tine, prin care ţi-am spus: Plînge, jeleşte, nu căuta să fii luat în seamă şi nu te preţui în nici-o privinţă. Ţi-am atras iubirea pe vre-o altă cale? Strămută-te de aci înainte din lume. Urcă pe cruce

72 Nota la textml grec: Fără pază, fără atenţie, grăind fără să gîndeşti şi cu grabă.

73 Bîrfitorii îşi dădeau unii altora dreptate şi nu conducătorului obştei, care purta povara grijilor pentru ei. A-şi pune grumazul pentru cineva poate însemna atît a lua orice povară a altora, cît şi a fi gata cineva să-şi dea viaţa pentru viaţa altora.

[74]. Desprinde-te de pămînt. Scutură praful de pe picioarele tale [75]. Dispreţuieşte ruşinea [76]. Să nu te laşi aprins în cuptorul Chaldeenilor, ca să nu fii ars cu ei de mînia lui Dumnezeu. Socoteşte pe orice om mai presus de tine [77]. Plînge pe mortul tău (Iisus Sirah 8, 10) [78]. Scoate bîrna ta (Mt. 7, 5). Zideşte casa ta dărîmată. Strigă: "Milueşte-mă, Fiule a lui David, ca să văd" (Lc. 18, 38-41). Învaţă că "toată gura se va închide" (Rom. 3, 19) şi nu vorbi cu trufie [79]. „Închide uşa ta" (Is. 26, 20) vrăjmaşului. Ţine în jug cuvintele tale şi pune lacăt la uşa ta.

Tu ştii cum îţi vorbesc. Gîndeşte la cele spuse. Sileşte-te să le înţelegi şi vei afla roadele vrednice de Dumnezeu cuprinse în ele. Şi să nu ruşinezi cărunteţea mea, a celui ce mă rog pentru tine ziua şi noaptea. Dumnezeu să-ţi dea să le înţelegi şi să le înţelegi în frica Lui. Amin.

Şi pentru că ai zis către el: "Bătrînul te-a lăsat să umbli după voia ta", spre mine însumi se îndreaptă judecata pe

74 .Cine se urcă pe cruce, s-a eliberat de lume. A devenit cu adevărat liber; a intrat în alt plan al existenţei în cel al libertăţii, al Duhului, al dragostei de Dumnezeu şi de oameni, ieşit din lumea egoismelor.

75 .Scutură praful care te lipeşte de pămînt şi te împiedică să zbori în văzduhul libertăţii, al lui Dumnezeu cel nerobit de nimic, al dragostei dezinteresate.

76. Dispreţuieşte ceeace socotesc oamenii, printr-o judecată contrară adevărului, ca ruşine.

77.Socotind pe oricine superior ţie, ai cîştigat adevărata superioritate. Nu mai eşti stăpînit de dorinţa de a fi superior, de a căuta să fii recunosut ca atare. Aceasta e înălţimea chenozei lui Hristos şi a smereniei noastre. „Cine se smereşte, se va înălţa".

78.Plînge pe mortul din apropierea ta, gîndeşte-te că şi tu vei muri. Dar plînge-te, şi pe tine de este mort, ca să învii.

79.Toată gura va rămîne închisă cînd fiecare va fi dat pe faţă ca vinovat. Lăudărosul, sau cel ce se socoteşe ca bun; vorbeşte cel mai mult.

care a spus-o Domnul prin prooroc: "Amin zic ţie, că de vei vedea pe fratele tău umblînd pe o cale care nu e bună şi nu-i vei arăta că această cale nu e bună, din mîna ta va cere sîngele lui" (Ez. 3, 18). Nu rîde de aceasta, ci crede Apostolului, că vom da socoteală despre el. Dar voi nu înţelegeţi cele ce se întîmplă.

49. *Mulţumind Bătrînului pentru îndrumare, i-a cerut să-i scrie de multe ori despre mîntuirea sufletului. Deasemenea şi despre gîndul pe care a voit să i-l spună Avei, s-a rugat de Bătrîn să i-l spună el aceluia.*

Frate Ioane: nu ştiu ce este aceasta. Ţi-am scris de la alfa pînă la omega, de la starea începătorului pînă la a celui desăvîrşit, de la începutul drumului pînă la sfîrşitul lui, de la dezbrăcarea de omul vechi împreună cu poftele lui, pînă la îngroparea celui nou, zidit după Dumnezeu, de la înstrăinarea de pămîntul simţurilor pînă la starea de cetăţean al cerului şi de moştenitor al pămîntului gîndit al Evangheliilor. Rumegă Epistolele şi te vei mîntui. Căci ai în ele, dacă le înţelegi, Vechiul şi Noul Testament, şi înţelegîndu-le, nu ai nevoe de altă carte. Scutură uitarea şi depărtează-te de întuneric, ca să se sălăşluiască pacea în inima ta şi în simţurile tale; şi toate acestea îţi vor veni ţie. Să se risipească fumul jertfelor idoleşti dela a ta Ninivă gîndită şi se va răspîndi în pieţele ei mirosul tămîiei pocăinţei duhovniceşti care va opri mînia ce o ameninţă cu nimicirea. De ce dormi ? Pentru ce ai pus sub cap răspunsurile cele nu numai spre mîntuirea ta, ci şi a celor ce se apleacă asupra lor cu credinţă? Încetează acum cu visurile. Trezeşte-te din somnul cel prea greu. Iubeşte picioarele. Intră în Segor ca să nu te apuce nimicirea celor cinci cetăţi. Nu te întoarce la cele dinapoi,

ca să nu te faci stîlp de sare (Fac. 19, 22-26) [80]. Fă-te înţelept ca şarpele, ca să nu te amăgească vrăjmaşii tăi, şi nevinovat ca porumbeii, ca să nu te războiască duhul răzbunării (Mt. 10, 16). Fă-te slujitor adevărat al

Stăpînului căci altfel vei avea să fii robit de mulţi [81]. Să nu te desparţi de El căci numai cel nevrednic a luat o astfel de hotărîre (I Cor. 7, l5). Vezi cum şezi şi spune-ţi: pentru ce şed aşa, ce cîştig din această şedere. Şi iubitorul de oameni Dumnezeu va lumina inima ta ca să înţelegi. Iată că Dumnezeu te-a făcut slobod de toată grija pămîntească. Ia seama la tine unde eşti şi ce voeşti, şi Dumnezeu îţi va ajuta în toate, fratele meu.

Cît despre gîndul ce ceri să-l spun fiului meu, aş putea să i-l spun eu însumi, dar dacă nu i-l spui cu gura ta, te înstrăinez pe tine de dragostea desăvîrşită şi adevărată faţa de el [82]. Dacă sufletul este, unul şi inima una, după Scriptură (Fapte 4, 32), nimenea nu ascunde de la inima

80 Stîlp de sare nemişcat şi neroditor se face cel ce nu se mişcă mereu înainte, ci rămîne fixat privind la cele dinapoi, spre aceleaşi păcate monotone. Ele îl vrăjesc, îl cheamă mereu spre ele. Nu se poate despărţi de ele. Acela rămîne un monument jalnic al morţii spirituale.

81 Cine se face rob al lui Dumnezeu, a scăpat de orice altă robie. Dumnezeu ne face liberi de toate puterile mai prejos de duhul nostru, ce ne robesc duhul, care cînd e suveran ne face pe noi înşine suverani. Am scăpat de robia patimilor care sunt stăpînite ele înseşi de forţele naturii înseşi decăzute automate. Dar numai Dumnezeu, care e şi el Duh desăvîrşit liber, întăreşte şi duhul nostru, deci şi libertatea noastră (II Cor. 3, 17). Dumnezeu ne ţine alipiţi de El numai prin iubirea ce I-o acordăm cu bucurie, pentru că ne mîngîie cu iubirea Lui.

82 Se pare că e vorba de acelaş Ioan care l-a rugat pe Bătrîn să spună Avei Serid un gînd al său.

lui nimic [83]. Cuminţeşte-te, tu cel ce eşti greoi la inimă. Domnul să te ierte !

50. *Al aceluiaş mare Bătrîn către cel ce l-a întrebat dacă trebue să nu se mai întîlnească cu nimeni începînd din Săptămîna mare.*

După sărbătoare, linişteşte-te (stai retras) cinci zile din săptămînă şi două zile întîlneşte-te cu fraţii dacă se iveşte trebuinţă. Şi-ţi spun mai departe ce să faci. Puneţi toată puterea ca să nu ai grijă de nimic. Căci Dumnezeu se îngrijeşte de fiecare om potrivit folosului lui, fie că se pocăeşte cu inima, fie că o ţine trează prin altceva spre folosul lui.

51. *După sărbătoare venind un episcop căuta să se întîlnească cu el şi nişte alţi fraţi voiau să-l întrebe despre gîndurile lor. De aceea trimise să întrebe, despre aceasta pe acelaş mare Bătrîn.*

Ştii că n-am pus niciodată vre-o legătură asupra cuiva, nici asupra noastră. Şi fiindcă ţi-am spus: linişteşte-te cinci zile din săptămînă şi două zile întîlneşte-te cu fraţii, fii fără grijă şi în privinţa aceasta. Şi cînd îţi spun: întîlneşte-te, cînd te întîlneşti, nu te îngriji de ce ai să spui şi ce ai să vorbeşti. Căci Hristos a spus: „Duhul, Tatălui vostru este cel ce grăeşte întru voi" (Mt. 10, 20). Iar

83 Inima celor ce iubesc e una şi sufletul unul în sensul că trebue să fie amîndoi de o inimă şi de un suflet, cum zise Varsanufie adeseori. Sufletul lor şi inima lor sînt una, pentru că simt de bine (σμοουσαιοζ). Iar cînd se iubesc, simţirea le este comună, deşi e trăită de doi.

despre fraţii de care ai spus, nu-i respinge cînd trebuinţa o cere, şi Dumnezeu te va ajuta. Amin.

43. *Răspunsul aceluiaş Bătrîn către acelaş, care întreba despre neorînduiala din lume.*

Frate, cît avem vreme să luăm aminte la noi înşine, că toate s-au tulburat. Şi să ne deprindem să tăcem. Şi dacă voeşti să te odihneşti fă-te mort faţă de tot omul şi te vei odihni. Înţelege că-ţi spun să te linişteşti în pace în privinţa gîndurilor şi a tot lucrul şi fapta şi grija.

53. *După acest răspuns căuta să taie cu desăvîrşire toate convorbirile. Şi un frate era foarte mîhnit pentru aceasta. Şi îl ruga să stea de vorbă cu el de se va ivi trebuinţă. Şi făcîndu-i-se milă, i-a făgăduit. Şi l-a întrebat despre aceasta şi despre mantia trimisă lui de un frate oarecare, de trebue să o primească.*

Frate, ţi-am trimis cuvînt: Fii fără grije, ce mai doreşti? Ia aminte la tine însuţi. "Secerişul este mult" (Mt. 9, 37). Nu-l lăsa ca să aduni boabele de grîu îndărătul secerătorului. Lasă toate şi ocupă-te cu secerişul şi cu culesul, ca să ai roadele grîului şi viei, ca să se întărească şi să se veselească inima ta în Domnul. Cercetează scrisorile ce ţi le-am scris că nu sînt fără folos. Iar despre mantie, de vrea fratele să ţi-o dea ţie din toată inima lui, primeşte-o, socotindu-te însă pe tine ca nevrednic.

54. *Un frate avînd un război foarte greu şi fiindu-i ruşine să-l destăinue Avei, a trimis vorbă la acelaş Avă Ioan să-l primească pe el fără ştirea Avei lui şi să-i asculte gîndul său. Acesta însă se chinuia pentru două motive: nu voia nici să-l primească fără îngăduinţă, dar*

nici să-l întristeze pe acela. Şi neştiind ce să facă, l-a întrebat în duh pe acelaş mare Bătrîn dacă trebue să-i închidă uşa.

Spune fratelui: Cine e atît de lipsit de minte să-şi aleagă sieşi lucrul cel mai păgubitor şi care-i pricinueşte lui necaz mai mare şi nu pe cel mai uşor de suportat, cu smerenie şi cu rugăciune? Nu închide uşa. Căci nu în închiderea uşii stă omorîrea, ci în închiderea gurii. Te îmbrăţişez cu sărutare sfîntă.

55. *Un oarecare bătrîn egiptean venind să locuiască în mînăstirea unde erau Părinţii, a scris în limba egipteană marelui Bătrîn - căci era şi el egiptean - cerîndu-i rugăciune şi cuvînt pentru mîntuirea sufletului; şi de e cu putinţă să se învrednicească de o convorbire cu el. Dar acesta i-a scris în greceşte următorul răspuns:*

Fiindcă m-am hotărît să nu scriu eu însumi cuiva, ci să trimit răspunsul prin Ava, de aceea nu ţi-am scris în egipteană, ci mi-am impus că-i spun să-ţi scrie în greceşte. Căci nu ştie egipteana. Dacă în scrisoarea ta mă socoteşti Părintele tău prea iubit în Domnul, care cunosc nevoile şi strîmtorările şi primejdiile sufletului, dacă sînt Părintele tău, cum scrii, îţi poruncesc să nu mă mai tulburi cu cererea unei convorbiri. Că nu fac deosebire între oameni atîta timp cît trăiesc. De aceea de-ţi deschid ţie, trebue să deschid tuturor. Iar de nu-ţi deschid ţie, nu deschid nici altcuiva.

Ţi-am scris aceasta, pentru că mi-ai scris zicînd: "Fă-mă vrednic de blîndeţea ta şi fă milă cu sufletul meu necăjit". Şi fiindcă mai spui în epistola ta: "Păcatul meu m-a despărţit de tine, stăpînul meu", eu îţi spun că prin harul lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu, nu m-am despărţit

de tine, ci sînt pururea cu iubirea ta în duh. Iar fiindcă dupa aceea îmi scrii în aceiaşi epistolă: "Roagă-te pentru păcatele mele", îţi spun şi eu acelaş lucru: "Roagă-te pentru păcatele mele". Căci zice Domnul: "Precum voiţi să vă facă vouă oamenii, aşa să faceţi şi voi lor" (Mt. 7, 12). Şi eu, măcar că sînt un ticălos şi cel mai dintre dintre toţi oamenii fac tot ce pot pentru cel ce a spus: "Rugaţi-vă unii pentru alţii ca să vă vindecaţi" (Iac. 5, 16) .[84]

Frate, sîntem străini, să ne facem străini şi să nu ne preţuim pe noi înşine în vre-o privinţă; şi aşa nimeni nu ne va lua în seamă şi ne vom odihni [85]. Iar dacă ai intrat la noi luptă-te să rabzi. Căci zice: "Cel ce va răbda pînă la sfîrşit, se va mîntui" (Mt. 10, 22) [86]. În toate, luptă-te să mori faţă de tot omul şi te vei mîntui [87]. Şi spune gîndului: ,,Am murit şi zac în mormînt".

Crede mie, frate, că silit de iubirea lui Dumnezeu am trecut măsurile mele spunînd acestea către iubirea ta.

84 Fiecare se vindecă de păcatul pismei, rugîndu-se pentru altul, dar îl vindecă prin aceasta şi pe altul, căci simte în el pe cel ce se roagă pentru sine şi-şi biruește patima sa.

85 Sîntem străini de lume prin duhul nostru iar prin năzuinţa de a ne despărţi de lume ne facem străini de ea prin voinţa noastră. Dacă nu te ia nimeni în seamă, nu te tulbura. Şi aşa te linişteşti în duh. Să ne facem străini şi de cei ce ne ispitesc ca să căutăm preţuirea şi înţelegerea altora. Căci abia aceasta ne va da odihna de setea de a căuta preţuirea altora.

86 Cel ce a răbdat pînă la sfîrşit, arată că nu s-a lăsat copleşit de nici o greutate, de nici o ispită de a scăpa de ea. Acela a cîştigat deplin lupta pentru libertate, în care s-a unit cu Duhul Sfînt, Duhul libertăţii.

87 Luptă-te să mori morţii, să mori faţă de ce te face mort, adică faţă de tot ce te robeşte; luptă-te să te deschizi vieţii generoase, să te ridici în lărgimea liberă a adevăratei vieţi.

Căci cine sînt eu cel preamic ?[88] De aceea cerînd iertare zic : iartă-mă pe mine, flecarul, pentru Domnul. Şi roagă-te pentru mine, robule al lui lui Dumnezeu Avraam.

56. *Al aceluiaş mare Bătrîn către Ava Pavel, bătrînul, care, vieţuia. în linişte şi voia să ia la el un, frate orb şi să-i slujească.*

Frate Pavel, este un proverb care zice : ,,Cînd vezi un tînăr alergînd află că e un bătrîn care-l stîrneşte". Pentru noi, bătrînul care ne stîrneşte este satana. Din pismă el vrea să ne împingă în zile rele cu părerea că lucrăm pentru dreptate. Şi nu ne gîndim că mulţi voind să scoată pe unii din rîu s-au înecat împreună cu aceia. Vezi de cînd voeşte să te prindă în cursă. Şi cînd întrebi şi primeşti un răspuns, foloseşte o altă cursă (o altă amăgire) mai vicleană, peste puterea ta[89].Nu-ti cere

88 Mi-am întrecut măsura, dîndu-ţi sfat ţie, să faci ceeace eu însumi nu am ajuns să fac. Făcînd aceasta am greşit şi de aceea iţi cer iertare. Căci tu căruia i-am dat acest sfat, eşti mai bun decît mine. Dar am făcut-o din iubire pentru tine. Insă iubirea nu e a mea ci a lui Dumnezeu. Avem aci o împletire de paradoxuri care exprimă cu mare delicateţe o mare grijă de cel ce cere sfat.

89 Adeseori satana îndeamnă pe cineva sa facă un lucru, amăgindu-i că în felul acesta lucrează pentru a spori în dreptate, adică în desăvîrşire. După ce Ava Pavel a scăpat de multe amăgiri ale satanei, întrebînd şi primind răspunsuri dela Marele Bătrîn, ce să facă în aceste situaţii, vrăjmaşul a venit acum cu o cursă şi mai vicleană: cu îndemnul să primească şi să ajute un orb, deşi era şi el bătrîn.

89 b Bătrînul îşi dă seama de greutatea de a da în această chestiune un sfat potrivit. N-ar vrea nici să-l împiedice pe Ava Pavel de a face o faptă bună, dar îi arată şi povara greu de suportat ce vrea s-o ia asupra lui în starea lui de om bolnav. Ultima hotărîre trebue s-o ia Ava Pavel după puterea ce ştie că o are de a suporta greutăţile ce vor veni de pe urma hotărîrii lui de a lua pe orb la sine, cunoştinţă care în fond e una cu credinţa ce o are în ajutorul ce i-l va da Dumnezeu. Dar dacă va lua pe orb, va trebui să dea grijă altora să-l slujească nu

Dumnezeu să faci bine aproapelui peste puterea ta. Căci zice: ,,Nu înceta de a face bine aproapelui după puterea ta" (Prov. 3, 27). A venit orbul. Dar eşti şi tu foarte bolnav. Cine te va sluji şi pe tine şi pe el? Iar cel ce-ţi pune în faţă aceste chipuri ale dreptăţii, îţi va spune pururea: Iată ai adus o povară în mînăstire. Şi omul este, precum ştii, o fiinţă care nu suportă uşor, cum zice Scriptura: "Cine va suporta un om, mai ales un bătrîn descurajat?" (Prov. 18, 14).

Dar dacă trebue să guşti puţine zile rele, fă cum doreşti. Dacă n-aş fi fost întrebat, n-ar fi trebuit să vorbesc. Iar cele ce le-am spus, le-am spus pentru iubirea lui Hristos, ca să nu se amăgească fratele meu. Dar dacă compătimeşti cu el pentru Dumnezeu şi crezi că puternic este Dumnezeu ca să-l ajute, roagă-te Lui şi va face cu el cum va voi. Nu te-am legat, frate, nici nu ţi-am dat o poruncă. Fă deci cum voeşti. Şi iartă-mă pentru Domnul şi roagă-te pentru mine cel prea mic.

57. *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaşi, care mişcase un cuvînt către cineva despre credinţă şi nu fusese în stare de această dispută şi de aceea se tulburase din pricina împotrivirii.*

Dumnezeescul Apostol, mişcat de Duhul Sfînt, a spus "Credincios este Dumnezeu care nu vă va lăsa să fiţi ispitiţi peste ceeace puteţi şi va face împreună cu ispita şi sfîrşitul ei, ca să puteţi îndura" (I Cor. 10, 13). Fratele meu, cel de un suflet cu mine şi mie cu adevărat iubit să fii îndredinţat în Domnul că văzînd supărarea şi tulburarea pricinuită ţie de ispita ce ţi-a venit, am simţit o

numai pe el, ci şi pe orb. Şi va auzi mereu în cuget mustrarea: "Iată ai adus o povară în plus în mînăstire".

durere mare ca niciodată. Şi aceasta mi-a adus aminte de Apostolul care zice : "Cine e slab şi eu să nu fiu slab ? Cine se sminteşte şi eu să nu ard?" (II Cor. 11, 29). Şi iarăşi "Dacă un mădular suferă, toate mădularele suferă împreună cu el" (I Cor. 12, 26). Că deşi nu fac lucrurile Apostolului totuşi l-am auzit spunînd că plînge cu cei ce plîng şi se bucură cu cei ce se bucură (Rom. 12, 15).

Dar slavă lui Dumnezeu, Celui prea înalt, care n-a făgăduit vrăjmaşului urîtor de bine să împlinească cu tine toată răutatea şi toată voia lui. Căci el vrea să înghită pe toţi oamenii vii, cum mărturiseşte corifeul Apostolilor Petru zicînd că "răgneşte ca un leu căutînd pe cine să înghită" (I Petru 5, 8).

Stăpîne al meu, fă să nu primim totdeauna în grabă tulburarea gîndurilor rele ca să ne pornim cu tulburare împotriva aproapelui nostru. Căci aceasta este din lucrarea diavolului şi nimic altceva. Şi unde am lăsat cuvîntul: "Fericit cel ce rabdă ispita, că se face încercat" şi cele următoare (Iac. 1, 12) ?

Dar acestea le-am scris iubirii tale nu ca unuia ce ai nevoe de învăţătură. Căci de cercetezi Scripturile, vedea şi te vei înţelepţi mai mult ca mine. Că eu sînt un prăpădit şi un neputincios şi n-am decît un nume gol. Dar ţi-am scris din durerea inimii şi dintr-o iubire prisositoare faţă de Dumnezeu "cu multe lacrimi" (II Cor. 2,4). Să-ţi sprijine deci inima în frica Lui, Cel ce a întărit cerul şi l-a aşezat pe el" (Is. 42, 5). Şi să-ţi întemeieze făptura pe piatra cea tare (Mt. 7, 24), "Cel ce a întemeiat pămîntul pe ape" (Ps. 136, 6). Şi să certe pe ispititorii (piraţii) tăi, Cel ce a certat vînturile şi marea (Mt. 8, 26). Să depărteze de la tine uitarea poruncilor, Cel ce a depărtat răsăriturile de la apusuri (Ps. 102, 12). Să se miluiască de sufletul tău "precum se milueşte un tată de fii" (Ps. 102, 13). Şi să-ţi lumineze inima Cel ce a luminat cele ce erau mai înainte

întunecate. Şi să-ţi dea răbdare să locueşti cu mine cel iubit de tine în pace pînă la ultima răsuflare, precum ne-a arătat de mai înainte prin harul Său, Cel ce a zis : „cel ce va răbda pînă la sfîrşit, acela se va mîntui" (Mt. 10, 22) [90]. Şi să vă dea pacea întreolaltă, pacea pe care a dat-o ucenicilor Săi (Ioan 14, 27). Şi să vă dea să ajungeţi la iubirea Lui desăvîrşită, Cel ce a zis: "Dacă Mă iubiţi veti păzi poruncile Mele" (Ioan 14, 15); sau a zis iarăşi: "Întru aceasta vor cunoaşte toţi că sînteţi ucenicii Mei de veţi avea dragoste între voi (Ioan 13, 35). Dacă am avea această dragoste, nimic nu ne-ar despărţi pe unii de alţii pînă la moarte.

Căci a scris: „Şi acum Israile" (A doua lege 4, 1). Şi iarăşi: "De se va ridica duhul celui ce stăpîneşte asupra ta, să nu-ţi părăseşti locul tău" (Ecl. 10, 4) [90b]. Eu îţi spun ţie cuvîntul de la Ruth: "Să nu-mi fie să mă despart

90 Căci acela va cîştiga biruinţa ultimă, îşi va afirma libertatea în clipa ultimă a vieţii supuse ispitelor şi încercărilor, rămînînd liber pentru veci, deci unit cu Dumnezeu.

90b Numai satana vrea să fie stăpînitor, în sensul că vrea să domnească asupra omului, robindu-l. Dumnezeu e Domn şi Împărat prin iubire, făcînd pe om liber şi dîndu-i puterea să-L iubească, liber de orice patimă. Prin aceasta îi dă omului puterea să biruiască pe "stăpînitorul lumii", făcîndu-se el stăpîn. Dumnezeu nu e un despot nici chiar faţă de lume. Pentru omul liber de satana, lumea devine ambianţa libertăţii lui Dumnezeu şi a libertăţii omului. Omul trebue să se elibereze de robia lumii (a satanei prin lume), dar nu să o dispreţuiască. Ea-l poate face să vadă prin ea pe Dumnezeu şi să se întîlnească cu El. Numai satana face lumea să-l stăpînească pe om. Sau numai el stăpîneşte prin lume peste om. Dumnezeu nu stăpîneşte prin lume pe om ci îl face liber în ea. Dumnezeu îl arată pe om superior lumii stăpîn al lumii. Lumea îi devine omului străvezie pentru Dumnezeu, cînd acesta trăieşte relaţia nemijlocită cu Dumnezeu prin ea. In sensul acesta satana coboară lumea, o face instrumentul lui de stăpînire a omului. El e în ultimă analiză stăpînitorul lumii pentru omul supus lui prin păcat.

de tine. Doar moartea se va aşeza între mine şi tine" (Ruth 1, 16-17).

Iar dacă tu te laşi clătinat de acestea, iar eu sînt cu totul nevinovat, tu vei vedea şi tu vei avea să răspunzi în ziua înfricoşătoare. Căci eu îmi dau cu bucurie sufletul meu morţii pentru tine, fratele meu. Fără să fie o poruncă, îţi spun: Vieţuieşte în linişte cu convingere, minunîndu-te de Dumnezeu care te-a izbăvit de mari primejdii şi necazuri şi ispite de multe feluri; şi slăvindu-L. Lui fie slava. Amin. Iartă-mă că am flecărit prea mult. Căci am lungit cuvîntul din multă întristare şi mare bucurie.

58. *Primind acela acest răspuns, i-a întors acest cuvînt: Stăpîne, Doamne iartă-mă pentru Domnul şi roagă-te pentru mine întristarea şi tulburarea mea ştiu că sînt de la diavol. Dar tu ştii, Stăpîne, deasemenea că eu de copil am primit credinţa celor 318 purtători de Dumnezeu Părinţi. Şi că niciodată n-am primit altă învăţătură decît aceasta. Însă sunt tulburat. Deci dacă ştii, Părinte, că sînt tulburat dă-mi o asigurare că Domnul meu va pune cuvînt pentru mine la Dumnezeu şi că nu voi suferi nici-o păgubire. De vei face aşa, va înceta întristarea şi tulburarea mea. Căci sînt cumplit de chinuit de acestea. Fiindcă sînt prost şi plin de nebunie şi chinuit pentru multele păcate. Deci nu fii împotriva mea Stăpîne. Ci scrie-mi iertarea. Şi ajută-mă în privinţa acestora în rugăciunile tale cele bine primite. Şi cred în Dumnezeu că vei cîştiga nenorocitul meu suflet.*

R ă s p u n s : (V. 59) Dacă ai cugetat la cele scrise ţie de mine, ai putut afla că ţi le-am scris de la mine însumi. Căci spusa mea că îmi pun sufletul meu pentru tine, se tîlcueşte: pun cuvînt de apărare pentru iubirea ta. Căci nu mă ruşinez să-ţi spun, fratele meu, că nu poţi pătrunde

cele ale credinţei. Deci neputînd-o aceasta, nu le cerceta. Pentru că altfel îţi atragi mîhnire şi tulburare. Dar cel credincios chiar dacă grăeşte către eretici sau necredincioşi, sau se împotriveşte lor, nu se tulbură în veac. Căci are înăuntru pe Hristos, Căpetenia păcii şi a liniştii (Is. 9,6). Ba unul ca acesta împotriviudu-se în chip paşnic, cu iubire, poate aduce la cunoştinţa Mîntuitorului nostru Iisus Hristos mulţi eretici şi necredincioşi.

Deci tu, frate, fiindcă întreci puterea ta cercetarea acestor lucruri, ţine calea împărătească, adică credinţa celor 318 Părinţi [91], întru care ai fost botezat. Căci ea le are pe toate întocmai pentru cei ce înţeleg ceeace e deşă-vîrşit. Vieţueşte deci în linişte luînd aminte la păcatele tale şi la felul cum vei avea să răspunzi lui Dumnezeu. Şi dacă ţii astfel porunca, mea, mai bine zis a lui Dumnezeu, mărturisesc că voi pune cuvînt de apărare pentru tine: "în ziua aceea, în care va judeca Dumnezeu cele ascunse ale oamenilor" (Rom. 2, 16) [92]. Nu sta deci la îndoială ca să nu te duci pe tine la alte lucruri şi mai rele. Căci cele dulci le întoarce spre amărăciune vrăjmaşul pe care-l va răpune întîi Domnul Iisus [93]. Nu te mai îngriji de aci înainte de alte lucruri. Căci Domnul a ridicat grija de la tine [94] .Dar demonul cel rău văzînd că ai fost izbăvit prin rugăciunile sfinţilor, a căutat să lase cu tine o parte din fumul acestor ispite.

91 Credinţa Părinţilor de la Niceea.

92 Cei ce şi-au dat pe faţă cele ascunse în faţa duhovnicului şi au fost iertaţi de acesta în numele lui Dumnezeu, nu se vor mai ruşina de ele la judecata din urmă. Căci nu vor mai fi scoase pentru prima dată la iveală, şi ele au fost desprinse de ei prin mărturisirea lor.

93 Sf. Maxim Mărturisitorul va zice că cele dulci se prefac în amare, în dureri. Aci se pune aceasta în seama diavolului.

94 Odată ce ne-a asigurat viaţa veşnică, la ce să mai purtăm atîta grije de cele trecătoare, ştiind mai ales că ele (în text ea n.ed.) ne împiedică dela dobîndirea acelei vieţi.

Roagă-te pentru mine, frate, ca să nu-mi spună şi mie: "Tu cel ce înveţi pe altul, pe tine nu te înveţi?" (Rom. 2, 21). Nu te împiedica deci iarăşi în aceste lucruri căci mă vei întrista pe mine, cel iubit de tine. Domnul să ne acopere sub aripile Sale. Amin.

59 (V. 151) *Un bătrîn oarecare, Ava Eftimie, care vieţuia în linişte, a trimis rugăciunea aceasta către marele Bătrîn ca să-i răspundă Dumnezeu prin el la întrebările din rugăciune: Dătătorule de viaţă, calea celor din întunerec, luminează-ne pe noi cei din ceaţă, căci Tu ai spus Sfinte: "Cereţi şi veţi lua (Ioan 16, 24), bateţi şi vi se va deschide" (Mt. 7, 7). Şi fiindcă voeşti să ne deschizi şi nouă uşa, grăbeşte-Te. Căci ai început. Pentru că de n-ai fi voit să ne mîntueşti, nu ne-ai fi arătat cele la noi cu neputinţă, iar la Tine, Dumnezeule cu putinţă (Mt. 19, 26; Lc. 18, 27). Ne-ai cerut nouă Sfinte: "Curăţeşte-te dacă voeşti să vin". Şi eu am spus Sfinte: "Noroiul nu se poate curăţi pe sine însuşi". Şi iarăşi ne-ai spus nouă Sfinte: "Cel ce voeşte să se învrednicească de daruri, să vadă urmele Mele în toate". Dar cum poate să vadă cel orb din naştere (Io. 9, 1) de nu i se vor deschide lui ochii ? Orbul caută o călăuză ca să-şi afle mica lui slujire. Vartimeu, fiul lui Timeu, şedea lîngă cale, cerînd milă şi cînd a auzit că lumina dreptăţii trece pe calea aceea, a strigat zicînd: "Fiule al Lui David, milueşte-mă". Şi cînd s-a milostivit bunătatea Ta şi L-a chemat pe el şi l-ai întrebat: "Ce voeşti să-ţi fac", iar el a zis: "Învăţătorule, să văd", îndată bunătatea Ta ai zis: "Vezi". Şi a văzut urmele Tale şi Ţi-a urmat (Mc. 10, 46, 52; Lc. 18, 35-43).*

Şi eu voesc să strig. Dar mă ceartă cel ce voeşte pururea să întunece ochii celor ce văd. Dacă voeşte bunătatea ta să mă cheme şi să-mi zică: ,,Ce voeşti să-ţi

fac ? " voi striga şi eu ca acela: ,,Doamne, să se deschidă ochii mei".

Dar şi leprosul, dacă ar fi putut să se curăţească el însuşi pe sine, n-ar fi strigat: "Doamne, de voeşti, poţi să mă curăţeşti" (Mt. 8, 2) ci s-ar fi curăţat el însuşi. Deci şi eu strig ca el. Dă-mi şi mie acest răspuns sfînt: "Voesc, curăţeşte-te" şi îndată va pleca de la mine lepra. Iar curăţat fiind şi văzînd, voi vedea urmele Tale [94b]*, ca să pot păşi pe urmele Tale. Că Tu eşti calea celor rătăciţi".*

Dar te rog şi pe tine, Părinte: Da, Părinte, roagă-te Stăpînului nostru Hristos, ca să deschidă ochii mei, că pe tine te am călăuza care mă duce la Stăpînul Iisus. Că a Lui este slava împreună cu Tatăl şi cu Sf. Duh, în veci. Amin.

Răspunsul lui Varsanufie (V. 152) "Acum e timpul bine primit" (II Cor. 6, 2) pentru a înţelege cuvîntul Evangheliei: "Nu au nevoie cei sănătoşi de doctor, ci cei bolnavi" (Lc. 5, 31). Dar cînd cel bolnav vine la doctor, trebue să păzească cele poruncite de doctor potrivit celui ce a spus: "Cel ce se apropie de Dumnezeu trebue să creadă că El este şi că se face răsplătitor celor ce-L caută" (Evr. 11, 6). Căci credincios este Cel ce a zis: "Le voi da lor în veacul acesta însutit şi în cel viitor viaţă veşnică" (Mc. 10, 30). Cei ce se apropie, aşadar, de Doftorul nostru cel mare sînt luminaţi de El şi El îi vindecă de toate boalele sufleteşti. Să nu ne lăudăm deci zicînd că

94b Nu poate merge cineva pe urmele Domnului dacă nu-L vede. Nu se poate înălţa la un alt plan de viaţă dacă nu ştie de el şi e înfundat cu totul în cel al Patimilor ce-l leagă de cele materiale. La vederea acelui plan nu ajunge omul de la sine. Ci trebuie să ceară puterea de a-l vedea dela Dumnezeu, Izvorîtorul luminii, Dătătorul vederii acelui plan, prin însăşi arătarea Lui. Deci dacă nu cere lui Dumnezeu această vedere, arată că nu e dispus să primească acel plan, că nu vrea să se despartă de planul întunecat în care se află.

sîntem credincioşi. Căci în acest caz vom fi judecaţi ca oameni făţarnici şi necredincioşi. Din cele din afară se arată credinţa cea nearătată, care locueşte în cele ascunse ale inimii. De credem Mîntuitorului Hristos care zice: "Fie ţie; după credinţa Ta" (Mt. 9, 29), va spune şi acum sufletului nostru ce locueşte în trup: "Îndrăzneşte fiică, credinţa ta te-a mîntuit" (Mt. 9, 22).

Deci credinţa noastră nu stă în a o rosti şi a o vesti cu gura, ci credinţa desăvîrşită se arată după vindecare [95].

Dacă deci ai crezut şi te-ai vindecat, umblă şi nu te poticni. Te-ai vindecat, nu şchiopăta. Arată că ţi s-a oprit curgerea sîngelui. Şi de-ai ajuns, omule, la acestea, te-ai apropiat de starea cînd auzi pe Mîntuitorul care zice către sufletul deplin curăţit şi înfrumuseţat: "Întreagă eşti frumoasă apropiata mea şi pată nu este întru tine" (Cînt 4, 7), şi cînd auzi pe Apostolul care zice: "Neavînd nici zbîrcitură, nici altceva din acestea" [95b] (Ef. 5, 27).

Ni s-a deschis deci uşa şi s-a aşternut calea ce duce la viaţă, dar aflăm totodată că "prin multe necazuri trebue să intrăm în Împărăţia cerurilor (Fapte 14, 22). Să stăruim în osteneala faptelor noastre. Căci cu adevărat ,,nu sînt; vrednice pătimirile vremii de acum de slava ce ni se va descoperi" (Rom. 8, 18); şi ,,nu e nedrept Dumnezeu ca să uite" (Evr. 6, 10) asemenea osteneli, de vom ţine pînă la sfîrşit ascultarea. Căci zice: ,,Cel ce a răbdat pînă la sfîrşit, acela se va mîntui" (Mt. 10, 22), în Hristos Iisus. Amin.

95 Toţi sîntem slabi sau bolnavi în privinţa credinţei putînd-o afirma cel mult prin cuvînt. Numai cel ce s-a vindecat de boală, fără mijloace materiale, arată că a crezut cu putere.

95b Sufletul în greceşte e feminin (Ψυχη). De aceea i se zice "fiică", sau "frumoasă eşti".

60 (V. 153) Întrebare către acelaş mare bătrîn în chip de rugăciune despre gîndurile întinate şi despre înviere:

Tu care eşti viaţa şi învierea (Io. 11, 29), cercetează-ne pe noi că făptura Ta sîntem, şi ne curăţeşte pe noi, Sfinte, de legiunea răului căci Te-ai milostivit şi odinioară de făptura Ta şi ai scos legiunea, cînd cereau dracii să intre în porci (Mc. 5, 9-12). Oare au intrat în porcii necuvântători sau în mine cel cuvîntător ? Că i-am primit pe ei şi m-am aruncat de pe vîrfuri în mare [96]*. Şi mă poartă valurile fără să ştiu de mine. Dar acum cineva mă împinge dinăuntru ca să trezesc pe cîrmaci, ca să-mi dea mîna şi să mă scoată din adînc cum a făcut cu Petru şi să-mi spună: "Pentru ce te-ai îndoit, puţin credinciosule ?" (Mc. 4, 38; Mt. 14, 31). Şi, fiindcă ne-ai dat de ştire prin răspunsurile slujitorului Tău Varsanufie că ne vei pune într-un singur mormînt, oare vom şi învia împreună ? Căci mă tem de Cel ce a spus: ,,Vor fi doi în ţarină; unul se va lua şi unul se va lăsa. Vor fi două la moară; una se va lua şi una se va lăsa" (Mt. 24, 40-41).*

Deci fiindcă de la zidirea lumii oamenii dorm şi trupurile sfinţilor şi ale păcătoşilor se află adeseori împreună în acelaş mormînt, oare vor şi învia împreună ? Cînd vor veni îngerii Tăi cei aleşi ca să învie pe drepţi, îi va învia pe toţi, sau vor învia numai cei aleşi ? De aceea temîndu-mă Te, rog prin slujitorul Tău ca precum ne-a arătat că vom dormi în acelaş mormînt, aşa să arăţi că ne vei şi învia împreună. Şi rog pe Părintele meu Varsanufie ca după ce am luat şi eu şi el holde de secerat (Io. 4, 35) iar

96 E de remarcat exegeza existenţială a Scripturii, aplicată persoanei proprii. Tot ce s-a spus în Scriptură are valoare în orice timp. Este exegeza proprie tuturor Părinţilor. Totdeauna oamenii sînt la fel în ultimele lor străfunduri şi Dumnezeu le grăeşte totdeauna.

eu m-am îmbolnăvit şi nu pot secera, să se străduiască el, ca unul ce are putere să-Ţi aducă Ţie, Stăpîne, şi pentru mine snopul dreptăţii. Căci vedem la Părinţii vechi o astfel de pildă că au ieşit trei să secere şi unul a slăbit ca şi mine şi s-a întors în chilia lui, iar ceilalţi au adunat cu bărbăţie secerişul. Şi cînd au isprăvit secerişul şi au venit în casele lor, l-au silit pe el să-şi ia plata: ,,Ce plată, dacă nu m-am ostenit ? Numai voi v-aţi ostenit". Şi în sfada cu el, ca să ia plata, Părinţii îi dădeau cinstea că o ia el întîi [97]*. Şi judecata lor a fost socotită fericită. Deci Tu, Stăpîne Hristoase Dumnezeule, întăreşte cererea mea, că a Ta e slava în veci. Amin.*

Răspuns: (V. 154) Un stăpîn dintre oameni îşi alege lui nişte iconomi credincioşi, dîndu-le în seamă cheile şi bunurile sale şi cele ale casei. Şi atîrnă de iconomul credincios cum să doarmă, cum să se hrănească, cum să fie cinstit de stăpîn şi cu cine să se împrietenească: cu beţivii sau cu cei ce vieţuesc în mod cuviincios. Iar pe cel dintîi îl va aştepta certarea şi pe cel de al doilea fericirea.

Aşa şi Dumnezeul nostru şi-a ales pe oamenii credincioşi ca iconomi. Le-a dat lor cheile Sale ca să închidă şi să deschidă, adică stăpînirea de sine (libertatea). Ei sînt credincioşi pentru că s-au botezat toţi ca creştini. Şi sînt buni iconomi cînd chivernisesc bine cele încredinţate lor, adică bunurile primite la Botez pentru mîntuirea lor. Dar dacă se abate careva de la

97 Dacă s-ar fi socotit pe ei îndreptăţiţi la întîietate, n-ar fi avut smerenie. Smerenia dă totdeauna altuia întîietate. Cel mai bun îl socoteşte pe altul mai bun. Prin aceasta îşi menţine cel smerit întîietatea. Căci celălalt nu va primi nici el să primească întîietatea. Deci îl cîştigă şi pe acela la mai multă simţire. E un alt paradox care foloseşte şi unuia şi altuia. Iar în această delicateţă umană pozitivă ce simte apropierea lui Dumnezeu. Cel smerit s-a subţiat şi s-a făcut străveziu ca o pînză de păianjen, lăsînd să se vadă Dumnezeu prin el.

această cale, partea lui va fi cu cei beţivi, cu cei ce beau vinul nelegiuirii. Unul ca acesta este porc cuvîntător şi ştiţi ce păţeşte cînd vine Stăpînul (Mt. 24, 44-51). Iar dacă chiverniseşte bine cele predate lui, cunosc toţi fericirea ce-i vine dela Stăpîn. Căci zice: "În tot pămîntul s-a auzit glasul lor şi la marginile lumii cuvintele lor" (Ps. 18, 5).

Cît despre înviere, altul este veacul de acum, cînd sînt la un loc neghina şi grîul (Mt. 3, 12, 13, 30). Dar cînd vine învierea, glasul evanghelic învaţă că se vor scula amestecaţi. Căci zice: "Şi-i va despărţi pe ei pe unii de alţii, precum desparte păstorul oile de capre" (Mt. 25, 32).

Iar cele privitoare la cele două femei şi doi bărbaţi le-a spus despre sfîrşitul lumii şi despre credinţă şi necredinţă. Atunci una se va lua şi omul rămîne într-una. În ce priveşte secerişul fraţilor, binele e făcut de doi [98].Cel ce s-a îmbolnăvit a avut voinţa să lucreze, dar l-a împiedicat boala. Dar ei au socotit că Domnul i-a întărit prin rugăciunile fratelui care s-a îmbolnăvit şi pe amîndoi i-a ajutat harul Sfîntului Duh. Deci precum a spus Domnul către Apostoli, "nu vă bucuraţi că vi se supun demonii, ci bucuraţi-vă că numele voastre sînt scrise în ceruri" (Lc. 10, 20). Aşa şi noi, să nu întrebăm dacă toţi ne vom scula, ci dacă vom auzi: "Veniţi binecuvîntaţii Părintelui Meu de moşteniţi Împărăţia ce este gătită vouă de la întemeierea lumii" (Mt. 25, 34) şi vom fi împreună cu

98 Nici-un bine nu e făcut de unul singur sau în izolare. Binele e un produs al comuniunii, sau stă în căutarea şi realizarea comuniunii. Aceasta ca să nu se laude nimenea în mod egoist. De fapt însăşi existenţa ne vine dela alţii, ne vine şi e susţinută de toţi şi de cosmosul întreg, iar acesta vine şi e susţinut de Dumnezeu.

Iisus întru Tatăl, precum a spus El (Io. 14, 20) [99]. Lui fie slava în veci. Amin.

61 (V. 155) *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn:*

Doamne Iisuse Hristoase, Doctorul sufletelor rănite, Ţie Îţi aducem rugăciuni din sfintele Tale cuvinte. Primeşte-le prin slujitorul Tău. Căci Tu însuţi ai spus, Sfinte: "Nu au trebuinţă de doctori cei sănătoşi ci cei bolnavi" (Lc. 5, 31). Despre aceasta a spus şi slujitorul Tău Pavel: "Cel ce este şchiop să nu se abată, ci mai vîrtos să se vindece " (Evr. 12, 13). Ai spus, Sfinte, într-unul din răspunsurile Tale: "Dacă eşti sănătos, de ce şchiopătezi ? Cel sănătos nu şchiopătează, ci umblă drept". Dar eu, fiindcă sînt şchiop şi rănit, strig ca să mă îngrijeşti si pe mine cum ai îngrijit pe cel ce se cobora spre Ierihon şi a căzut între tîlhari (Lc. 10, 30-34). Căci şi eu am căzut între aceiaşi tîlhari si am fost rănit, ca să legi şi ranele mele şi să mă sui pe sfîntul Tău asin, adică pe credinţa cea bună şi să mă duci în sfînta Ta casă de oaspeţi, ca să mă îngrijească acolo unde sînt îngrijiţi toţi cei ce suferă.

Stăpîne, femeia ce suferea de curgerea sîngelui a venit înapoia Ta şi s-a atins de veşmintele Tale. Iar eu iau tămăduirea în fiecare zi din sfintele Tale mădulare, adică din trupul şi sîngele Tău, şi din apa ce iese din sfînta Ta coastă. Şi patima mea puroiază încă. Pentru că ai spus, Sfinte, că cel ce vine la doctor şi vrea să se vindece să facă cele poruncite de doctor, trimite-mi, Stăpîne, toate leacurile care vrei, cauterizări, cataplasme, numai opreşte-mi curgerea, adică gîndul necurat. Şi, fiindcă ai

99 Tatăl a creat lumea şi în ea pe oameni pentru a întinde dragostea Sa de Tatăl şi la alţii fii, sau la oameni, cu care se face Frate, Fiul Său. Ca fii vom fi şi moştenitori ai Împărăţiei Tatălui, nu supuşii ei.

spus, Doamne, că uşa s-a deschis dar cîinii, stau la pîndă din toate părţile şi nu mă lasă să mă apropii de uşe, bunul Stăpîn al casei văzînd de departe pe săracul ce se apropie, dar e împiedicat de cîini, trimite pe portar ca să alunge cîinii şi astfel săracul să se poată apropia şi să primească mila bunătăţii Lui.

Părinte, ce înseamnă ceeace mi-ai scris că cel ce a trăit o săptămînă de ani va vedea lucruri ce nu s-au făcut de la întemeierea lumii ? Şi ce să facem noi cei mai tineri ? Cum ne vom mîntui ? Roagă-te Domnului, ca să ne arate nouă care sînt munţii aceia sfinţi, unde a spus să fugim ca să ne mîntuim (Mt. 24, 16). Sînt munţi spirituali sau văzuţi ? Vrem să ştim şi noi aceasta, ca atunci cînd va veni ceasul, să fugim acolo şi să ne mîntuim. În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sf. Duh. În veci. Amin.

Răspunsul lui Varsanufie: (V. l56) Frate, să ne gîndim la ce spunem şi să vedem că din cuvintele noastre vom avea mustrarea noastră. Căci cel ce vine la doftor de nu se pune în rînduială după porunca doftorului, nu se poate izbăvi de boală. Şi fiindcă spui că trebue primite şi alte leacuri şi mijloace de vindecare, mă mir de iubirea ta că nu cunoşti înţelepciunea a toate ştiutoare a marelui nostru Doftor, care a tăiat orice motiv al omului care caută o dezvinovăţire. Căci îmbiind cărţile doftoriceşti ale Lui fiecărui om care vrea să se uite în ele şi să se mîntuiască, i-a arătat lipsiţi de apărare. Pentru că dacă femeile cîntă totdeauna: "Sînt vierme şi nu om, ocara oamenilor şi partea dispreţuită a poporului" (Ps. 21, 6), ce ar trebui să facă bărbaţii? Nu se spune aceasta din dispreţ faţă de femei. Să nu fie ! Căci nu ni s-a poruncit să facem aceasta. Ci pentru că ele s-au făcut de la început pricinile căderii.

Dar Dumnezeu nu le-a depărtat de la învăţătura dumnezeească[100].

Dacă deci ne place acest leac, pentru ce-l respingem ? Chiar dacă, amăgiţi, spunem că nu-l respingem, ci-l folosim, totuşi o spunem aceasta de formă: nu cu fapta. Şi acesta este adevărul. Căci dacă cercetăm pe omul nostru dinăuntru, aflăm cu adevărat că nu răbdăm nici-o mustrare, nici o defăimare, nici o dispreţuire şi ocară.

Şi din gîndul ce-l ai azi, cu care ai fost ispitit şi altădată, ai putut cunoaşte - deşi ai spus că n-ai cunoscut că am făcut cele ce ştii ca să pun la probă iubirea ta. Căci am aflat, locuind încă înăuntrul tău pe omul cel vechi. Totuşi socotesc că nu puţin s-a folosit iubirea ta din acesta.

Domnul nostru este desăvîrşit şi voeşte ca să fie şi toţi ai Lui desăvîrşiţi. Căci zice: "Fiţi desăvîrşiţi precum Tatăl vostru cel din ceruri desăvîrşit este" (Mt. 5, 48).

Deci cel ce rabdă aceste arderi cu fierul înroşit se va mîntui. Căci cel ce are în nări răul miros al său, nu simte alt miros, chiar dacă ar sta deasupra tuturor mortăciunilor [101b]. Şi cel jefuit de tîlhari nu are ce da altora. Ia seama iubitule cei toţi cîţi sîntem stăpîniţi de lene nu putem să fim cu totul fără griji, sau să ne socotim drept ceeace sîntem: pămînt şi cenuşe. Şi am îmbătrînit hrănind slava deşartă. Căci a socoti că, lucrul nostru place lui Dumnezeu şi şederea noastră în chilie zideşte pe toţi şi că am fost

100 Femeile îşi recunosc prin aceste cuvinte smerenia. Cu cît mai mult n-ar trebui să şi-o recunoască bărbaţii, care fac mai multe rele? Dar nu o fac. Aceasta se arată ceva mai jos. Să primească şi ei defăimările, Să spună şi ei singuri despre ei: Sînt vierme şi nu om.

101b Nota din textul grec: Aceasta a spus-o Sf. Singlitica, adică cel ce-şi simte păcatele sale nu le mai simte pe ale altora.

izbăviţi de a judeca şi a fi judecaţi, e cea mai mare slavă deşartă şi nimic altceva [101].

Dacă deci marele şi cerescul nostru Doftor ne-a dat leacurile şi cataplasmele, de unde vine pricina pierzării, dacă nu din slăbiciunea voinţei noastre? [102]Înainte de toate ne-a dat smerenia, care alungă din noi toată mîndria şi ,,toată înălţarea ce se ridică împotriva cunoştinţei slavei Fiului Său" (II Cor. 10, 5) ; apoi ne-a dat ascultarea, care stinge săgeţile aprinse ale vrăjmaşului" (Ef. 6, 16); apoi tăierea în toate a voii noastre faţă de aproapele[103]; iar aceasta naşte netulburarea în inimă şi arătarea a tot strălucitoare şi prea bucuroasă a feţii şi stăpînirea privirii Lui[103b]. Iar ca cea mai mare cataplasmă

101 Cei ce stau leneşi in chilie, fără pocăinţă, fără rugăciune, sînt supuşi ispitei de a se socoti că chiar prin aceasta fac un lucru mare, deci se umplu de slava deşartă. Ei socotesc că nu vor mai fi judecaţi pentru nimic, căci ei neieşind din chilie au scăpat de prilejul de a judeca pe alţii.

102 A voi ce vrea şi Dumnezeu nu înseamnă a avea o voinţă slabă, ci dimpotrivă, a avea o voinţă slabă înseamnă a voi ceeace voeşte vrăjmaşul, care ne ispiteşte la rele. Primind ispita renunţăm la efortul voii noastre pentru a face cu uşurinţă ceeace îi place lui. Acest om nu mai are voinţa tare, deşi se obişnuieşte a se spune că omul devine liber cînd iese din ascultarea lui Dumnezeu.

103 Tăria voinţei se arată în acelaş timp în "tăierea voii faţă de aproapele" desigur nu pentru a împlini capriciile şi îndemnurile lui la rău, ci pentru a nu-l domina, ci a-l ajuta, renunţînd la voia de a face ceea ce ne place nouă, pentru a face ce e de folos aproapelui. Cel mai greu lucru e să fii stăpîn pe voia ta.

103b Cînd ţi-ai tăiat voia, ai cîştigat netulburarea, căci nu mai voieşti nimic pentru tine. O tai în folosul aproapelui, ascultînd de Dumnezeu. Aceasta îţi face străvezie prezenţa feţei bucuroase a Domnului. Pe El îl vezi de cîte ori îţi tai voia, de cîte ori te-ai depăşit prin aceasta. Vezi privirea Lui în acelaş timp iubitoare şi stăpînitoare, o vezi stăpînindu-te prin iubire. Cînd simţi că nu mai eşti prin voia ta, simţi că eşti prin Dumnezeu, te simţi asigurat în El. Toate aceste virtuţi sînt moduri ale comuniunii.

care strînge toate mădularele şi "tămădueşte toată boala şi toată neputinţa" (Mt. 4, 23) ne-a dat iubirea asemenea celei a Lui. Căci El s-a făcut pilda noastră, după spusa: "Ascultător făcîndu-se pînă la moarte" (Filip. 2, 8). Şi punîndu-şi sufletul Său pentru noi, ne-a învăţat zicînd: "Să vă iubiţi unii pe alţii, precum Eu v-am iubit pe voi" (Io. 13, 34) şi: "Întru aceasta vor cunoaşte toţi că sînteţi ucenicii Mei, cînd veţi avea dragoste între voi" (Io. 13, 35).

De voeşti, aşadar, să nu şchiopătezi, ia toiagul crucii şi-ţi sprijineşte mîinile pe el şi aşa vei muri şi nu vei mai şchiopăta. Pentru că cel mort nu şchioapătă niciodată[104]. Şi dacă ai acest toiag, nu mai e nevoe de portar. Prin acest toiag alungi nu numai cîinii, ci şi pe mai marele fiarelor, pe leul ce răgneşte (I Petru 5, 8). De aceea şi Iacob a zis: "Cu toiagul meu am trecut rîul" (Fac. 32, 10); şi iarăşi: "S-a închinat pe vîrful toiagului său" (Fac. 47, 31). Iar Moise a făcut cu toiagul semne (Ieş. 4, 17). Şi cel pironit pe el se izbăveşte fără îndoială de umezeala curgătoare. Căci cel ce moare, moare păcatului[104b]. Şi ce nădejde ne aşteaptă după acestea, dacă nu învierea cea de a treia zi ? Căci ajunge celui răstignit să se scoale împreună cu Iisus.

104 Crucea e toiagul pe care se sprijineşte omul în mersul lui spiritual drept. De aceea, a se prinde cu mîinile de toiagul acesta, înseamnă a se lăsa bătut în cuie pe el, deci a se răstigni pe el, a se face nedespărţit de el. Aceasta îl face pe om şi tare în mersul cel drept, şi mort faţă de cele rele ale egoismului. Prin amîndouă aceste slujiri crucea alungă cîinii spirituali de la om. Ea ţine prin aceasta şi locul portarului la uşa fiinţei noastre. Cu aceste gînduri ne punem pe partea din afară a fiinţei noastre semnul crucii, închizîndu-ne ispitelor.

104b De fapt cel ce moare, moare de tot egoismului. Dar cel ce moare pentru Dumnezeu, nu din scîrbă pentru viaţa sa, deci jertfindu-se ca om despărţit de Dumnezeu, pentru a trăi în Dumnezeu şi semenilor, ca fii ai Lui.

Iar prin ceeace am spus despre săptămîni, am arătat că vor fi felurite necazuri şi schimbări. Iar prin munţii de care ai întrebat, să înţelegem pe Sfînta Maria, Născătoare de Dumnezeu şi pe sfinţii de după aceea care se vor afla în timpurile acelea, avînd fără îndoială pecetea Fiului[105]. Căci El mîntueşte pentru ei pe mulţi[105b]. Lui fie slava în veci. Amin.

62 (V. 157) *Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrân: Treime nedespărţită nu te despărţi de noi ! "Din gura pruncilor şi a celor ce sug Ţi-ai pregătit laudă" (Ps. 8, 3).*

Părinte, eşti un ucenic cu adevărat bun al Doftorului adevărat. Ne-ai dat leacuri şi mijloace de vindecare. Iar primul mijloc de ardere a străpuns inima mea şi nu pot îndura durerile. Căci ne-ai scris să cîntăm: ,,Sînt vierme şi nu om" (Ps. 21, 7). Voi cînta cu adevărat şi mă voi închina şi voi preamări pe Domnul şi-L voi preaînălţa în veci. Dar oare îndrăznesc să spun că sînt vierme şi nu om. Căci sînt om ros de viermele stricăciunii. Dar oare este acesta şi înţelesul viermelui cel nestricăcios ? Acesta e viermele care a venit pentru mine, ca să mă scape de acest vierme al stricăciunii, care a stricat (a corupt) neamul omenesc. Căci fiindcă acest vierme stricăcios care strică şi se strică pătrundea în răni şi pricinuia

105 Pecetea Fiului e crucea, căci aceasta s-a imprimat în fiinţa lor răstignind în ei pe omul vechi, al păcatului, despărţit de Dumnezeu şi întipărind în el calitatea de fii ai Tatălui, care nu mai trăiesc decît pentru a face voia Lui şi a-L iubi pe El asemenea Fiului dumnezeesc şi împreună cu El.

105b Cine aleargă la rugăciunile Maicii Domnului şi ale sfinţilor ca la nişte munţi, aleargă de fapt la credinţa în Hristos. Cine nu crede că Hristos s-a născut din Fecioară, nu crede că El e Dumnezeu făcut om. Cine crede în rugăciunile sfinţilor către Hristos, crede în credinţa lor în Acela ca Dumnezeu, care deci ne poate mîntui.

putrezire şi împuţiciune, a venit viermele nestricăcios despre care s-a spus: "Sînt vierme şi nu om ". Şi precum viermele stricăcios pătrundea în răni, aşa şi viermele nestricăcios pătrunde "în cele mai, de jos ale pămîntului." (Ef. 4, 9) şi acolo, precum, ai spus, a stricat toată necurăţia vechiului vierme. Şi aşa, curăţind pe toţi, i-a ridicat dar El a rămas nestricăcios. Acesta e viermele care a curăţit pe Iov de viermele cel vechi, spunîndu-i: "Scoală-te şi încinge ca un bărbat mijlocul tău" (Iov 38,3 şi 40, 2). Acest vierme a tras şi pe balaur cu undiţa (Iov 40, 19-20), atîrnîndu-l pe cruce. Acestui vierme toate i s-au supus, "afară de Cel ce I-a supus Lui toate ". Căci toate le-a supus sub picioarele Lui (I Cor. 15, 27).

Viermele stricăcios toate le strică şi nu e pe pămînt nici lemne, nici mîncări, nici pămînt, nici trup pe care să nu le mistuiască, afară de sare şi de untdelemn. Dar ce este sarea şi untdelemnul, decît Tatăl care I-a supus Lui toate [105]*, care a sărat şi zidirea cu mila Sa, care le-a dat şi Apostolilor sare, ca să săreze lumea, ferind-o de împuţiciunea idolilor şi să vină la buna mireasmă a adevăratului Dumnezeu. Amin.*

Dar ce înseamnă grăuntele de muştar şi de ce a asemănat Împărăţia cerurilor cu el şi nu cu măslinul sau

105 Una din ideile din aceste rînduri este că răul trăieşte din coruperea celor ce sînt. El nu are o existenţă în sine. ,,Că nici n-a fost nimicul vreodată nici întrebarea n-a putut să fie... Ci iată, nefiinţa fiinţa-şi are din Este, fiindcă poate să se adape", spune poeta Lidia Stăniloae în volumul "Locul unde aştepţi" (în poezia Munchausen). A doua idee: Sarea şi untdelemnul sînt considerate simbolul Tatălui ceresc, care, ca origine a existenţei nu poate fi corupt de rău, şi care prin Fiul Său făcut om conservă pentru veci şi creaţiunea. S-ar putea spune că Tatăl e sarea care eliberează toate de corupere, iar Duhul Sfînt e untdelemnul care dă fluiditatea sau tinereţea vieţii neîmbătrînite tuturor.

cu finicul sau cu altul din pomii mari ci cu cel aşa de mărunt (Mt. 13, 31) ? Pentru că este cel mai acru şi pişcă inimile noastre. Da, părinte, roagă-te Domnului ca să ne arate nouă taina acestui vierme şi a grăuntelui de muştar, ca să preamărim şi noi pe Tatăl şi pe Fiul împreună cu Sfîntul Duh în veci. Amin.

Părinte, mi-ai adus aminte de cele străvechi, pe care nu le-am uitat nici eu, ci, îmi amintesc de cele ce mi le-a făcut vrăjmaşul. Căci acesta s-a înfuriat cînd a văzut fructul ce a rodit în locul acesta. Dar răbdarea ta şi iubirea de oameni a lui Dumnezeu n-a lăsat să se împlinească voia lui cea ticăloasă. Ci ne aflăm pînă acum slăvind pe Dumnezeu. Şi fiindcă ne-ai spus că te pocăeşti după ce săvîrşeşti ce nu se cuvine, eu zic: de m-aş pocăi şi eu măcar după aceea, ca să nu rămîn cu totul nepocăit.

Şi fiindcă ai spus că cel ce a căzut între tîlhari şi a fost jefuit nu mai ce să dea altora, te rog, ca un înfometat ce sînt, să-mi arunci fărămiturile ce-ţi rămîn, ca să primesc şi eu hrana ca un cîine de sub masa ta, din cele ce le ai. Şi fiindcă ai mai spus că a îmbătrînit în mine mîndria şi pornirea de a rîde de alţii, roagă-te pentru mine, ca să plece acestea de la mine.

Răspunsul lui Varsanufie: (V. 158) A grăit mai înainte David, zicînd: "Împuţitu-s-au şi au putrezit ranele mele din pricina nebuniei mele (Ps. 37, 5). Aşadar nebunia e un izvor al tuturor relelor. Căci nebunia a născut neascultarea, iar neascultarea, rana. Şi după rană, aceeaşi nebunie a născut nepăsarea, iar nepăsarea a produs putreziciunea şi împuţiciunea. Şi nenorocitul trup s-a umplut de viermi şi s-a stricat. Şi stricîndu-se a fost aruncat în mare şi s-a făcut mîncare peştelui cel mare. Şi s-a sălăşluit în măruntaiele lui pînă ce a venit viermele ceresc, care

pironit de undiţa crucii, s-a coborît în măruntaiele peştelui celui mare şi a scos prin gura lui mîncarea ce o înghiţise împreună cu măruntaele lui. Şi luînd trupul l-a uns cu untdelemn, l-a înmuiat în apă şi la copt în foc. Căci zice: "El vă va boteza în Duhul Sfînt şi în foc" (Mt. 3, 11). Apoi l-a hrănit cu pîine, l-a veselit cu vin, l-a presărat cu sare şi l-a scăpat de stricăciune. Pe lîngă aceasta l-a îmbibat cu muştar, depărtînd toată stricăciunea. Apoi a uscat nările balaurului ca să nu mai poată mirosi, i-a înceţoşat ochii ca să nu mai vadă desăvîrşirea smereniei Lui.

Cunoscînd deci toate acestea, să nu trecem cu vederea îndemnul Lui, ca să nu se împlinească şi cu noi cuvîntul: "Dacă sarea se va strica cu ce se va mai săra?" (Mt. 5, 13).

Şi ce este lipsa acestora decît ceeace s-a spus: "Zis-a cel nebun în inima sa: nu este Dumnezeu" (Ps. 13, 11). Dacă n-ai uitat deci ceva din cele vechi şi cunoşti pe cele din urmă, ascultă pe cel ce spune: "Cel ce cunoaşte voia Stăpînului şi nu o face, se va bate mult" (Lc. 12, 47). Dacă deci cunoscîndu-le le spunem, dar în acelaş timp le nesocotim, nu va fi departe de noi acel "vai" rostit împotriva celor ce păcătuiesc cu cunoştinţă. Dar dacă ne socotim pămînt şi cenuşe, ca Avraam şi Iov (Fac. 18, 27 ; Iov. 42 6), nu vom fi în veac jefuiţi, ci vom avea pururea ce să dăm şi altora: nu aur, nu argint, ci chip de smerenie, de răbdare şi de iubire către Dumnezeu[107]. Lui i se cuvine slava în veci. Amin.

63. (V. 159) *Acelaş, hrănindu-se cu puţină pîine, l-a întrebat pe acelaş mare Bătrîn despre dietă.*

107 Se aminteşte de întemeierea mînăstirii unde se aflau amîndoi, pe care n-a făcut-o vrăjmaşul, dar el voia s-o distrugă, văzînd fructul adevăratei vieţi ce creştea în ea.

Răspuns : Frate, bucură-te în Domnul. Roagă pe Dumnezeu să-mi dea răbdare desăvîrşită. Fiindcă încep un lucru şi nu-l duc la sfîrşit, şi îndată mă clatin în lucrarea mea. Doresc să pun început şi să ajung la sfîrşit. Căci aud pe Apostol care zice despre început şi sfîrşit: "Cel ce începe în noi tot lucrul cel bun îl va duce la capăt pînă în ziua Domnului nostru Iisus Hristos" (Filip 1, 6).

Dar chiar dacă eu, nevoiaşul, nu fac nimic care să placă lui Dumnezeu, la cererea ta îţi dau o părere ca unui frate: ia, de poţi, patru pîinişoare[108] pe săptămînă, iar Duminica pentru neputinţa trupului ia fie o supă, fie o mîncare de legume fierte. Precum socotesc, e bine să le iei acestea. Iar de vorbesc prosteşte, nu ştiu. Cel ce nu se cîrmueşte pe sine, cum poate să cîrmuiască pe alţii? Iartă-mă, frate, că ar fi trebuit să te rog eu să mă îndrumezi, dar încă nu m-a părăsit mîndria, care e rădăcina tuturor relelor. Roagă-te, frate, să trecem peste partea de drum ce ne stă înainte. Căci e plină de vîrtejuri şi de primejdii şi cît de prosteşte rîd eu şi rămîn nepăsător. Dar nu-mi tai nădejdea. Căci îl am pe Stăpînul milostiv şi iubitor. Dă-mi mîna ta, cu iubire şi trage-mă spre El, ca să mă mîntuiască pe mine, nenorocitul. Lui i se cuvine slava în veci. Amin.

107 b Cînd te socoteşti că eşti nimic, eşti mai mult de cît cel ce n-are conştinţă. Căci acela fiind nimic, nu are nici măcar conştiinţa că e nimic. El e nimic în grad sporit. A avea conştiinţa că eşti nimic înseamnă a avea o conştiinţă. Şi prin această conştiinţă, cunoşti nu numai nimicul tău, ci şi măreţia lui Dumnezeu. Şi într-un fel omul prin conştiinţă participă mai mult la cel dela care este. Fiindcă ştie de măreţia creatorului său. El poate da prin smerenie în veci ceva şi altora.

108 In textul grec: λαίτιγα, care în notă se explică cu πίττα (pită) .

64. (V. 160) *Acelaş, neţinînd dieta dată lui de Bătrîn, a întrebat pe acesta a doua oară acelaş lucru. Iar acela a răspuns aşa:*

Frate, supunîndu-mă iubirii tale, ţi-am dat un sfat. Tu găseşti cuvintele mele fără putere. Şi aceasta nu din pricina ta, ci a mea. Fiindcă cuvintele mele sînt nerodi-toare. Nu au putere, fiindcă nu sînt din fapte împlinite cu sudoare. Dar cel ce întreabă şi nu ascultă, mînie pe Dumnezeu căci după întrebare urmează şi pisma vrăij-maşilor. Încă nu cunoaştem nici pînă azi meşteşugurile dracilor. O spune aceasta neîncetat Apostolul, zicînd: "Nu cunoaştem gîndurile lui" (II Cor. 2, 11). Îndrăzneşte fratele meu, că dacă nu te-aş fi socotit de un suflet cu mine pentru dragostea lui Hristos, nu ţi-aş fi dat un răspuns. Căci, precum am spus şi înainte, nu sînt vrednic de aşa ceva. Dar fiindcă Dumnezeu m-a lipit de iubirea ta, ţi-o spun iarăşi în prostie: foloseşte patru pîinişoare pe săptămînă, cum ţi-am spus, iar Duminica fie o supă, fie legume fierte. Nu socoti însă în inima ta că ţi-am dat o poruncă. Căci nu e poruncă, ci o părere de frate. S-a deschis stadionul; să alergăm ca să luăm cununa (I Cor. 9, 24). Căci sîntem oameni supuşi stricăciunii şi de scurtă dăinuire pe pămînt. Să alergăm ca să aflăm mila în ceasul acela înfricoşător şi înspăimîntător, în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

65. (V. 161) *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş despre înţelesul răspunsului dat.*

Frate, ce pot să spun la aceasta, eu care n-am făcut chiar nimic ? Deşi tu spui că am făcut şi fac; eu nu-mi aduc aminte de nimic, decît, că am supărat totdeauna pe Dumnezeu prin faptele mele. De aceea nu aştept nimic

pentru fapte, ci nădăjduiesc că mă va mîntui Dumnezeu pentru iubirea Lui de oameni. Căci a murit ca să mîntuiască pe cei păcătoşi (I Tim. 1,15). Mă bizui deci pe numele Lui, pînă ce va veni El însuşi şi mă va întreba: ,,Ce voeşti să-ţi fac ?", ca să răspund şi eu cu orbul acela: "Să văd Doamne" (Mt. 10, 46-52). Căci dacă aş avea fapte, temîndu-mă de osînda fariseului (Lc. 18, 10-14), n-aş îndrăzni să o spun. De aceea îţi spun ţie, frate, că toată viaţa şi nădejdea mea atîrnă de El şi mă rog ziua şi noaptea să fiu curăţit de patimile mele arătate şi ascunse. Deci ce pot să-ţi spun despre fapte, cînd aud că "toată gura se va închide" (Rom. 3, 19) şi că: "cel ce se laudă, să laude întru Domnul" (I Col. 1, 31) ? Dar fericit este ce a fost curăţit de mînie şi de celelalte patimi şi a păzit toate poruncile şi totuşi zice: ,,Slugă netrebnică sînt" (Lc. 17, 10). Căci dacă săvîrşim o faptă bună şi o pierdem prin mîndrie, cu ce ne-am folosit, că în fiecare zi zidim şi dărîmăm? Cel ce dispreţueşte însă slava şi necinstirea acela poate să se mîntuiască, în Hristos Iisus, Domnul nostru. Lui fie slava. Amin.

Predă-te Domnului şi du cu convingere o viaţă în linişte, rugîndu-te pentru mine, nevrednicul şi smeritul.

66. (V. 162) *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Frate, roagă-te pentru mine că obosesc. Înainte de a fi luat sfat de la tine, orice socoteam că e bine să fac, făceam după părerea mea, fără oboseală. Dar de cînd îmi, dai sfaturi obosesc pînă a mă îmbolnăvi. Ţi-am scris şi înainte aceasta despre acest lucru şi m-ai socotit îngîmfat şi mi-ai trimis un cuvînt despre fariseu. Dar eu nu ţi-am scris Părinte, trufindu-mă, ci de nevoie. Îţi cer, Părinte, să rogi, ca să-mi descopere Domnul ce e cu mine ?*

Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn: Frate, Sfînta Scriptură zice: "Fă-le toate cu sfat şi fără sfat să nu faci nimic" (Prov. 24, 72). Cînd nu lucrai cu sfat, ci din voia ta, spui că nu oboseai cu mintea. Însă nu e nimeni care să aibă nevoie de sfat, decît singur Dumnezeu care a făcut înţelepciunea (Prov. 3, 22). Dar cînd ai căutat, după voia lui Dumnezeu, să tai voia ta şi să dobîndeşti smerenia, luînd ca sfătuitor pe fratele cel prea mic, ai înfuriat pe demonul urîtor al binelui, care e pururea plin de pizmă faţă de toţi. Vezi viclenia diavolului? Nu ţi-am rînduit de la mine nimic, ci mi-ai cerut şi te-am sfătuit ca pe un frate. Şi auzind sfatul l-ai nesocotit şi ai împlinit mai multe. Iar eu ţi-am spus cele ale fariseului. Căci şi acela a spus cele ce a spus, lăudîndu-se. Şi nu tu ai cerut o asigurare (aprobare) pe baza lor. Dar aceasta nu e altceva decît un semn de mîndrie. Ia aminte şi priveşte cu atenţie cum, cînd pui un început, îndată îţi aduce (demonul) un motiv, şi-l părăseşti. Şi iarăşi pui un alt început şi îndată îl părăseşti şi pe acela şi nu-ţi aduci aminte că "cel ce rabdă pînă la sfîrşit, acela se va mîntui" (Mt, 10, 22) şi că "Cel ce începe în voi tot lucrul bun, Acela îl va şi duce la capăt pînă în ziua Domnului nostru Iisus Hristos (Filip. 1, 6)[109] Dacă găseşti mulţumire în a face de la tine precum

109 Aci răbdarea are înţeles de stăruinţă în lucrul cel bun pe care l-ai început în pocăinţă, în post, în rugăciune, în grija de cineva. Cine n-are o stăruinţă nu înfăptuieşte nimic şi nu se realizează prin sine. Dimpotrivă produce în sine o neorînduială. Şi un astfel de om nu va putea să stea lîngă Dumnezeu, sau nu-L va putea simţi, căci el este izvorul rînduielii statornice şi subiectul desăvîrşitei stăpîniri de Sine. Dacă e aşa El ne e prezent cu ajutorul Lui acolo unde se săvîrşeşte acest drum al împlinirilor ce cresc una din alta; şi unde nu se săvîrşeşte acest drum, nu e de faţă Dumnezeu, ci duhul neorînduielii, care toate le destramă care face ca şi omul să nu se împlinească şi în toate să se întindă haosul, căci dacă la nimic nu poate duce diavolul lumea creată şi nici aceasta însăşi nu se poate duce pe ea însăşi la nimic odată ce există prin voia lui Dumnezeu, diavolul caută să o

ai făcut pînă acum, nu mă supăr, Căci nu voesc să fiu Avă cuiva şi nici învăţător. Căci am ca mustrător pe Apostolul care zice: "Cel ce înveţi pe altul, pe tine nu te înveţi?" (Rom. 2, 21).

Frate, ţine de cei ce se mîntuesc „să-şi subţieze sufletul ca un păianjen" (Ps. 38, 15). Drept aceea e nevoe de multă răbdare pînă cînd prin multe necazuri vom intra în Împărăţia lui Dumnezeu, în Hristos Iisus, Domnul nostru. Amin. Iartă-mă, frate, şi roagă-te pentru mine.

67. (V. 163) *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Tu care ai căutat oaia cea rătăcită (Mt. 18,12) a lui Iisus, învaţă-ne şi pe noi cum să căutăm Păstorul. Părinte, vreau să te întreb un cuvînt: S-a scris ,,Căutaţi pe Domnul şi vă întăriţi. Căutaţi faţa Lui pururea" (Ps. 104, 4). Dar cum poate omul păcătos să caute pururea pe Domnul. Învaţă-ne pe noi acest lucru prin cel ce te-a înţelepţit pe tine, ca şi noi să căutăm pururea faţa Domnului. Că Lui i se cuvine slava în veci. Amin.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate Eftimie, mă rog iubirii tale osteneşte-te împreună cu mine în rugăciunea către iubitorul de oameni Dumnezeu. Iubirea ta mi-a cerut să-ţi scriu cum să căutăm pe Păstor. Din prima zi pînă azi mă rog lui Dumnezeu pentru cererea ta şi El îmi spune: "Curăţeste-ţi inima de gîndurile omului vechi şi-ţi voi împlini cererile tale[110]. Căci darurile Mele iau loc în

ducă cel puţin la o neorînduială, prin care nu poate împlini nimic cu adevărat.

110 Hristos se simte cînd se scoate din inimă tulburarea, îngustarea grijilor şi patimilor egoiste. In această stare se simte lărgimea generozităţii, calmul suveranei stăpîniri de sine a Subiectului suprem şi atotiubitor care dă şi omului linişte.

cei curaţi şi lor li se dăruiesc şi cît timp inima ta e mişcată de mînie de pomenirea răului şi de patimile asemănătoare ale omului vechi, nu va veni în ea înţelepciunea. Dacă doreşti darurile Mele, scoate din tine vasele celui străin [111] şi vor veni la tine ale Mele dela ele însăşi. Oare n-ai auzit cuvîntul: ,,Nu poate sluji cineva la doi domni" (Mt. 6, 24)? Dacă-Mi slujeşte Mie, nu slujeşte diavolului. Dacă slujeşte diavolului, nu-mi slujeşte Mie. De vrea deci cineva să se învrednicească de darurile Mele, să ia seama la urmele Mele. Căci ca o oaie nevinovată am primit toate pătimirile, neîmpotrivindu-mă întru ceva [112]. V-am spus şi vouă să aveţi nevinovăţia porumbelului (Mr. 10, 16) şi în loc de aceasta aveţi sălbăticia patimilor. Vedeţi că nu spun: "Umblaţi în lumina focului vostru" (Is. 50, 11) [113].

Auzind acestea, mă aflu în jale şi în gemete, pînă nu se va milostivi şi de mine bunătatea Lui şi mă va izbăvi de patimile cumplite ale omului vechi, ca să păşesc pe urmele omului nou şi să primesc toate ce vin asupra mea cu răbdare multă. Căci ştii ce lucrează răbdarea. A

111 Sînt vasele înguste, agitate şi murdare ale simţurilor pătimaşe, în care nu încape lărgimea generozităţii şi liniştei suverana a lui Dumnezeu.

112 Neînregistrarea egoistă, lărgimea generoasă şi de sine stăpînitoare a lui Dumnezeu a luat în Fiul lui Dumnezeu cel întrupat forma îndurării pătimirilor pînă la moarte. Departe de a ocoli pătimirea pentru noi şi de a fi contrară ei, nepătimirea lui Dumnezeu e premisa ei, fundamentul ei. Acest lucru ar trebui să-l aprofundeze teologia occidentală mai nouă, care socoteşte că trebuie să părăsim ideea Dumnezeului nepătimitor, înlocuind-o cu ideea unui Dumnezeu capabil de pătimire.

113 Cei pătimaşi aprind foc în ei şi între ei, un foc al răutăţii, al duşmăniei. Ei vor arde veşnic în acest foc şi vor suferi de chinul produs de el. Unde nu e calmul stăpînirii de sine, nu se simte prezenţa lui Dumnezeu Cel atotstăpînitor, care toate le împacă prin iubirea Lui.

amintit şi Apostolul despre, aceasta (Rom. 15, 4). Roagă-te, fratele meu, să mi se dăruiască şi mie. Şi mustră-mă, din iubire, dacă greşesc în ceva, ca să mă îndreptez. Căci sînt fără minte, dar iubesc pe cei ce mă învaţă şi mă mustră, cunoscînd că învăţătura lor îmi va fi spre mîntuirea sufletului. Mai roagă-te şi ca să scap de căderea din ceeace e drept, pentru necazurile ce le am din toate. Şi mă iartă mai ales că te arunc totdeauna în oboseală. Căci aceasta îţi va aduce multă răsplată în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

68. (V. 164) *Întrebare a aceluia către acelaş mare Bătrîn: Părinte, oboselile mele, de care ţi-am vorbit, le-ai luat asupra ta. Aceasta o fac cei înţelepţi nu numai pentru a purta povara unuia singur care-i este apropiat, ci pentru mulţi şi pentru folosul sufletelor noastre. Ba mai mult, ca un adevărat părinte, ne îndemni să te întrebăm despre calea vieţii. Deci te rog odată ce Domnul te-a trimis mie ca un liman şi ca un loc de scăpare, ai milă şi roagă pe stăpînul, ca să-şi, facă milă de mine şi să-mi arate puţină lumină, pentru că adeseori cad din neştiinţă; şi învaţă-mă cum m-ai învăţat întîia oară, ca să mă pocăesc. Şi după aceea arată-mi calea, ca să ştiu cum să umblu.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, îţi vorbesc ca sufletului meu. Căci Domnul a legat sufletul tău cu al meu spunîndu-mi: ,,Nu te despărţi de el". De aceea nu mi-a fost mie să te învăţ pe tine ci să învăţ eu de la tine. Căci mă tem de cel ce a zis: ,,Cel ce înveţi pe altul, pe tine nu te înveţi ?" (Rom. 2, 21). Dar fiindcă spui că deşi s-a zis că ,,Ajunge înţeleptului un semn" (Prov. 9,9) ,,tocmai de

aceea nu-mi ajunge" [114], ci voeşti să auzi lucrul în mod mai limpede, am primit să-ţi răspund. Totuşi ştiu că dacă greşeşte în cuvînt un om lipsit de minte, are iertare de la toţi. Căci este fără minte şi nu ştie ce spune. Dar dacă greşeşte un înţelept, nu are iertare. Fiindcă este înţelept şi a greşit întru cunoştinţă. Astfel dacă greşeşte în cuvînt vreunul din fraţii din afară[115], are iertare căci e ca toţi. Dar dacă greşim noi cei socotiţi de către oameni, retraşi şi vieţuitori în linişte şi buni, ce iertare vor avea? Deci dacă voeşti să cunoşti deschis lucrul de, care întrebi, îţi spun: Şezi înăuntru ca un mort lumii. Căci cînd mergi la o întîlnire din iubire şi cu bucurie, dar te întorci cu mînie şi stăpînit de amintirea răului şi-l defăimezi pe altul şi nu pe tine şi nu zici: ,,Sînt nevrednic",
ci te respecţi pe tine, şi cînd se iveşte vre-un prilej, tu zici: "Spune că eu am zis şi te vor asculta cu plăcere", ce te socoteşti pe tine, de zici că vor primi cu plăcere cuvîntul tău? Te socoteşti asemenea proorocului Ilie? Defăimează-te deci pe tine şi toate cele întîmplate ţie în acest caz. Să ştii că nu ţi se întîmplă nimic fără voia lui Dumnezeu, fie odihnă, fie mulţumire, fie necaz spre răbdare. Ţine seama de cuvântul scris: ,,Trebue să răbdaţi şi pe cel ce vă loveşte peste obraz" ş.a.m.d. (II Cor. 11, 20). Cît de departe sîntem de Dumnezeu ! De voeşti să afli calea, aceasta este: Să socoteşti pe cel ce te loveşte ca pe cel ce te mîngîie. Şi pe cel ce te necinsteşte ca pe cel ce te slăveşte; şi pe cel ce te ocăreşte ca pe cel ce te cinsteşte; şi pe cel ce te necăjeşte ca pe cel ce te odihneşte. Şi dacă din uitare, sau cu voia unii nu-ţi dau atenţia obişnuită, să nu te superi, ci mai vîrtos zi că dacă ar fi fost voia lui Dumnezeu, mi s-ar fi dat. Şi cînd vin unii ca

114 ,,Pentru că eu nu sînt înţelept".

115 Din afară de mînăstire.

aceştia la tine, primeşte-i cu bucurie, spunînd că nevrednic fiind m-a miluit pe mine Domnul ca pe Daniil, care cînd l-a cercetat Domnul spunea numai aceasta: "Şi-a adus Dumnezeu aminte de mine (Dan. 12, 37), socotindu-se pe sine nevrednic. Nu socoti că e drept ca atunci cînd ai spus ceva să zici: ,,Bine am spus": şi cînd ai gîndit ceva să zici: ,,Bine am gîndit, bine, bine". Unde e binele ? Pentru ce nu-l vedem în a nu supăra pe cineva nici cu cuvîntul, nici cu fapta, ca să fie Dumnezeu împreună cu noi în toate?[116] Te-ai luptat să arăţi fraţilor gîndul tău şi să împlineşti voia ta, zicînd: "Dacă nu se face; azi lucrul acesta . . ." şi ai rănit gîndul celor mai tineri, care zic: "Ce mare lucru mai sînt două zile? Pentru ce nu are Bătrînul răbdare să mai aştepte?" Spune-mi, s-a făcut un lucru bun cu adevărat? Şi te-ai suit la cer[117]. Ai fost pur şi simplu lovit de diavol cum nu se cuvenea, fratele meu. Să lăsăm de acum pe, morţi să-şi îngroape pe morţii lor[118]. Şi să binevestim Împărăţia lui Dumnezeu, în

116 Această delicateţă face fiinţa noastră transparentă pentru Dumnezeu, Ea vibrează atunci de prezenţa lui Dumnezeu ca de o adiere a dragostei, întocmai cum vibrează foaia unei flori de adierea vîntului. Dar îi face şi pe semenii noştri, sensibilizaţi de delicateţea noastră, străvezii pentru Dumnezeu. De unde ar veni această forţă a nobleţei dacă nu dela Dumnezeu Cel ce are suprema calitate a existenţei, arătată într-o negrăită nobleţe ? Dimpotrivă, prin afirmarea dreptăţii tale, separîndu-te de toţi şi punîndu-te pe tine şi pe toţi în tulburarea vrajbei nesimţitoare, te-ai închis faţă de Dumnezeu. Căci nu te mai vezi decît pe tine, propriu zis nu te vezi nici pe tine cu adevărat. Dumnezeu nu încape în această îngustime, nici în tulburarea opacă, incapabilă de vedere clară.

117 Te-ai suit la cer, grăbindu-te să faci un lucru imediat după voia ta? N-a fost în aceasta o tulburare şi o mîndrie, care te-a închis în tine, ba te-a închis şi ţie însuţi, separîndu-te de Dumnezeu ca izvor al neîngustatei ambianţe de înţelegere şi de iubire, al cărei subiect eşti chemat şi tu să devii.

118 Sf. Grigorie de Nisa îndeamnă pe călugări să nu se lase luaţi în stăpînire de slavă deşartă ca nişte morţi sufleteşti, îngropaţi prin

Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

69. (V. 165) *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn în chip de rugăciune: ,,Tu cel ce eşti viaţa celor deznădăjduiţi, nu mă trece cu vederea ! Căci zac în deznădejde". ,,Arătarea cuvintelor Tale luminează şi înţelepţeşte pe prunci" (Ps. 118, 130). Mi-ai spus, Sfinte, că trebue să mă curăţesc şi să scot din mine pe omul cel vechi. Dar se poate curăţi tina pe ea însăşi ? Sau se poate împodobi casa pe ea însăşi, de nu o va împodobi cel ce a zidit-o ? Sau se poate arde vasul de lut alcătuit de olar pe sine însuşi, de nu-l va pune la foc cel ce l-a alcătuit şi nu-l va proba acela dacă a ajuns bun de folosit ? Deci şi Tu, Sfinte, de voeşti să mîntueşti făptura Ta, trimite dumnezeescul Tău foc, ca să ardă vasul de lut plăsmuit de Tine, ca să primească untdelemnul de la Tine şi şi nu se desfacă. Că a Ta este slava în veci. Amin.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, nu mă sili să vorbesc, pe mine care voesc să îmbrăţişez liniştea şi tăcerea. Sprijineşte deci inima ta şi stărueşte întru neclătinare. Căci cel ce a pismuit pe Adam de la început şi l-a scos din rai pismueşte unirea noastră în cuget. Dar Cel ce a spus: "Am văzut pe satana căzînd ca un fulger din cer" (Lc. 10, 18), îl va face neputincios şi va rupe mreaja lui. De aceea nu te lăsa amăgit de el în vre-o privinţă, ca să te clatini din locul tău. El a amăgit şi pe Malchus. Căci e cumplit înfuriat împotriva noastră. Dar cînd ne smerim, Domnul îi zădărniccşte lucrarea. Deci să ne defăimăm totdeauna pe noi înşine. Căci în aceasta stă biruinţa. Cît despre gîndul de a pleca în pustie, părinţii au

laude şi în laude de alţi morţi (Despre rînduiala vieţii creştineşti în: Părinţi şi scriitori bisericeşti, vol. 29, p.483).

spus că sînt trei lucruri de preţ şi dacă cineva le păzeşte pe ele poate vieţui şi în mijlocul oamenilor şi în pustie şi oriunde s-ar întîmpla: Să se defăimeze pe sine însuşi, să-şi arunce voinţa sa la spate şi să se aştearnă sub picioarele a toată făptura. Să mai ştie iubirea ta că toată lupta diavolului este să ne despartă pe unii de alţii. Căci vede împlinită cu adevărat la noi Scriptura: „Fratele ajutat de frate e ca o cetate întărită şi înconjurată de ziduri" (Prov. 18, 19). Să nu-i dea Dumnezeu să-şi împlinească voia lui cu noi, ci după cuvîntul Apostolului: "Să-l zdrobească repede sub picioarele noastre" (Rom. 16, 20). Tu, deci, nu te îndoi. Căci nădăjduesc că vom fi aruncaţi amîndoi împreună în aceeaşi groapă, precum ţi-am spus mai înainte. Iar Dumnezeu de aceea ne-a adunat ca să ne folosim unul pe altul. Chiar şi aceste ispite sînt mijloace spre folosul şi întărirea noastră.

Vieţueşte deci în linişte, fratele meu, şi te roagă, ca să trecem peste această parte a drumului, ca să nu cheltuim în zadar zilele noastre. Căci s-a apropiat vremea şi vrăjmaşul e furios [119]. Dumnezeu nu lasă deşartă osteneala ta. Să nu fie ! Ci ca Cel ce „voeşte ca toţi oamenii să se mîntuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină" (I Tim. 2, 11), vrea să intri la desăvîrşire. Dar a zis Apostolilor săi: "Ziceţi atunci că slugi nevrednice sîntem" (Lc. 17, 20). De aceea să ne stăpînim. Şi El va face mila Sa cu noi pentru numele Său cel chemat peste noi (Ier. 14,9) Că Lui se cuvine slava în veci. Amin.

119 Timpul nu trebue cheltuit nici în păcate, nici în deşert, ci pentru a face bine şi pentru a înainta în desăvîrşire, în apropierea de Dumnezeu, şi între olaltă în eliberarea de robia patimilor despărţitoare, fără rost şi fără orizont. Timpul trebue folosit cu atît mai serios cu cît ni s-a apropiat de sfîrşit, iar vrăjmaşul e furios pe cei ce vede că-i vor scăpa, fiindcă au pornit pe calea care-i duce la vieţuirea armonioasă şi veşnică în Dumnezeu.

70. (V. 166) *Diavolul semănînd, din pismă, în gîndul Bătrînului ce întreba pe marele Bătrîn, îndoială cu privire la folosul răspunsurilor lui, acesta, cunoscînd cele din inima lui, îi scrise acestea:*

Mai întîi şi întîi de toate preamăresc pe Sfînta şi pe cea de o fiinţă Treime, zicînd: Slavă Tatălui şi Fiului şi Sfîntului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin. Nu fără rost am început această doxologie, ci ca să dovedesc demonului urîtor al binelui că în nălucirile arătate de el nu se vede nimic dintr-o astfel de doxologie, ci numai tulburare, tristeţe şi spaimă. Să dăm, deci, frate, mulţumire lui Dumnezeu pentru izbăvirea de ispita ce ne-a venit ca unor lipsiţi de minte. Căci nu ne-a lăsat iubirea Lui de oameni să ne pierdem pînă la sfîrşit. Căci pururea este adevărat cuvîntul care zice: "Viu sînt Eu", zice: Domnul, că nu voesc moartea păcătosului, ci să se întoarcă şi să fie viu" (Ez. 18, 23). Să dăm, deci, totdeauna mulţumire Celui ce ne-a mîntuit şi ne mîntueşte pururea pe noi: Celui ce-I mulţumesc îngerii, Puterile mai presus de lume, oştirile cereşti, Heruvimii şi Serafimii, neîncetat şi neîntrerupt, cu glasuri înalte, strigînd şi glas înălţînd şi zicînd [120]: "Sfînt, Sfînt, Sfînt e Domnul Savaot" (Is. 6, 3). Gîndind la aceasta, să-I mulţumim deci şi noi Celui căruia "cerul îi este scaun şi pămîntul aşternut picioarelor" (Is. 66, 1), Căruia toată zidirea îi slujeşte (Iudit. 16, 14).

Pornind de la această pildă a Scripturii, să-I mulţumim ci noi Tatălui că a miluit lumea şi nu L-a cruţat nici pe Fiul Său Unul Născut, ci L-a trimis ca Mîntuitor şi Izbăvitor al sufletelor noastre. Să-I mulţumim Fiului, care s-a smerit pe Sine, făcîndu-se ascultător pînă la moartea pe

120 Cuvinte din Sf. Liturghie.

cruce (Filip. 2, 8) pentru noi oamenii. Să-I mulţumim Sfîntului Duh, de viaţă făcătorului, care a grăit în legi şi în prooroci şi în învăţători, Care a făcut pe Petru să se pocăiască şi i-a poruncit să meargă la Corneliu (Fapte 10, 19-20), l-a slăvit şi i-a dat putere să scoale morţi ca pe Tavita (Fapte 9, 40); care pururea o ia înainte şi zdrobeşte cursele vrăjmaşului dela cei ce-L cheamă pe El, zicînd după proorocia lui David: "Cursa a fost zdrobită şi noi ne-am izbăvit; ajutorul nostru în numele Domnului care a făcut cerul şi pămîntul" (Ps. 123, 7-8).

Iată deci că ne-a miluit pe noi şi ne-a vindecat de o aşa de mare boală. Să-L auzim zicînd: "Iată te-ai făcut sănătos, de acum să nu mai păcătueşti, ca să nu păţeşti şi mai rău" (Io. 5, 14). Să venim în toate la smerenie.

Căci cel smerit zace jos; şi cel ce zace jos unde mai poate cădea? Dar e vădit că cel dela înălţime cade uşor[121].

Dacă deci ne-am întors şi ne-am îndreptat aceasta nu e dela noi. "Al lui Dumnezeu este darul" (Efes. 2, 8). Căci „Domnul, zice, îndreptează pe cei sfărîmaţi şi înţelepţeşte pe orbi" (Ps. 145, 8). Iar cuvîntul scris: "Cine ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos ?" (Rom. 8, 35), se cuprinde un gînd de mare desăvîrşire. Dar noi am tăiat funia iubirii, murind şi despărţindu-ne de corabia lui Hristos.

Însă e bine să nu rup pecetea lui Hristos şi să flecăresc prea mult. Căci mă îndeamnă cel ce zice: "Unde sînt cei înţelepţi, nu face pe înţeleptul" (Sirah 7, 5). Voi opri deci cuvîntul. Ti-am scris ca unui frate cu adevărat iubit.

121 Dacă te socoteşti cel mai de jos, nu mai poţi cădea în mîndrie. Dacă te socoteşti cel mai de jos, nu-şi mai place să te înalţi în mîndrie. Nu te mai ispiteşte mîndria şi nu mai poţi socoti pe altul mai jos decît tine; nu mai vrei să te afirmi. Nu te mai temi că părerea cuiva te poate coborî şi mai jos.

Făcînd acestea, vei ajunge la calea care duce la viaţa veşnică, în Hristos Iisus, Domnul nostru. Căruia I se cuvine slava, cinstea şi stăpînirea, împreună cu Tatăl şi cu Sfîntul Duh în veci. Amin.

71. (V. 167) *Primindu-le acestea Bătrînul s-a predat pe sine plînsului şi lacrimilor. Ca să-L mîngîie, marele Bătrîn i-a scris acestea:*

Frate, cîte au trecut să le aruncăm la spate, după cuvîntul Apostolului, care zice: ,,Cele vechi au trecut, iată toate nouă s-au făcut" (II Cor. 5, 17). Să ne unim împreună sub jugul cel blînd al lui Hristos şi să ne întărim pe noi în dragostea lui Hristos. Căci s-a spus, că "Dumnezeu este iubire" (I Ioan 4, 8). Dacă deci spune cineva că are dragoste, să nu aibă nimic urît de la Hristos [122]. Să ne străduim să curăţim inima noastră de omul cel vechi al patimilor, pe care le urăşte Dumnezeu. Căci "sîntem locaşuri (biserici) ale Lui" (II Cor. 6, 16) şi în locaşul umplut de răul miros al patimilor nu locueşte Dumnezeu.

Să intrăm deci în ea si să ne liniştim în micul nostru locaş,[122b] căci a fost făcut cît ne trebue; şi să ne rugăm ca viaţa noastră liniştită să fie după voia Lui, slăvind Sfînta şi neprihănita Treime. Intră, aşadar şi mă predă şi pe

122 Cel ce crede în Hristos, să nu mai arate în sine nimic urît, căci în cazul acesta va fi socotit dela Hristos ceea ce e urît în el.

122b E o practică ce se dezvoltă în rugăciunea făcută în inimă de isihaştii din sec. XIV. Te linişteşti in inimă, căci în ea întîlneşti pe Dumnezeu, retrăgîndu-te din toate grijile legate de lume. Inima noastră e micul templu în care locueşte Dumnezeu, care noi îl întîlnim liniştindu-ne. Dar a fost făcut destul de mare ca să încapă pe Dumnezeu. E mic, dar se deschide spre infinit.

mine lui Dumnezeu şi nu te mai tulbura de acum să mă întrebi sau să-mi scrii. Căci sînt şi eu ocupat acum.

Îţi trimit analavul ce mi l-ai cerut, ştiind că nu sînt nimic decît "pămînt şi cenuşe" (Fac. 18, 27). Nu ţi l-am trimis ca unul ce sînt vrednic, căci sînt necurat şi dator în toate, ci ca să nu nesocotesc porunca ce zice: "Tot celui ce cere, dă-i" (Mt. 5, 12). Ţi-l trimit pentru dragostea cea întru Hristos. Primindu-l, roagă-te pentru mine. Şi roagă-te ,,ca să nu fie deşartă osteneala noastră" (1 Tes. 3, 5), ci (rodnică) în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

72. (V. 168) *Un oarecare bătrîn bolnav, cu numele Andrei, care se liniştea în mînăstirea de obşte, i-a destăinuit aceluiaş mare Bătrîn unele din cele ascunse ale lui, mulţumindu-i totodată că a fost învrednicit să locuiască aproape de el; deasemenea despre boala lui..*

Răspunsul lui Varsanufie: De crezi cu adevărat că Dumnezeu este cel ce te-a adus aci aproape încredinţează-I Lui grija de tine, aruncînd asupra lui toată grija ta (Ps. 54, 25; I Petru 5, 7). Şi El va rîndui precum voeşte cele ale tale. Iar dacă te îndoeşti despre vre-un lucru, sau despre boala trupească, sau despre niscai patimi sufleteşti, trebue să te îngrijeşti singur, precum ştii. Căci îndoiala ce apare în cel ce a lăsat toate în grija lui Dumnezeu în cazul unei mici supărări, îl face să spună totdeauna: "Dacă m-aş fi îngrijit de trup, nu aş fi avut să sufăr astfel" [123]. Dar cel ce se dă pe sine lui Dumnezeu

123 In măsura în care crezi mai puţin că se îngrijeşte Dumnezeu de ale tale, te îngrijeşti tu însuşi mai mult pentru tine. Aceasta pentru ca nu cumva, venindu-ţi totuşi vre-o supărare de pe urma lăsării tale în grija lui Dumnezeu, să te cuprindă vre-o îndoială că n-ai făcut bine lăsîndu-te cu totul în grija lui Dumnezeu. De altfel cînd nu crezi

din toată inima, trebue să se predea pe sine Lui pînă la moarte. Căci El ştie mai mult decît noi ceeace e de folos sufletului şi trupului nostru. Şi cu cît îl lasă să fie mai chinuit în trup, cu atît îi aduce mai multă uşurare de păcatele săvîrşite [124]. Căci nimic nu cere Dumnezeu de la tine decît mulţumire şi răbdare şi rugăciune de iertare a păcatelor.

Dar ia seama cît de mîndru sînt, că fiind bătaia de joc a dracilor şi socotind că am dragostea cea după Dumnezeu, sînt biruit: ca să-ţi spun. ,,Port jumătate din povara ta şi în ce priveşte viitorul, Dumnezeu are să ne ajute" [125]. Am vorbit ca un lipsit de minte, spunînd acestea. Căci mă ştiu pe mine slab şi neputincios şi gol de tot lucrul bun. Dar neruşinarea nu mă lasă să deznădăjduiesc. Căci am pe Stăpînul plin de duioşie, de milă şi de iubirea de oameni

deplin că Dumnezeu se va îngriji de tine, apare în mod necesar grija de a te îngriji tu însuţi. Pe de altă parte o credinţă slabă micşorează şi în mod obiectiv lucrarea lui Dumnezeu asupra ta, pentru că nu te-ai deschis deplin ei. Credinţa e uşa de intrare a lucrării lui Dumnezeu în fiinţa ta şi în lucrările tale.

124 Cel ce se lasă, din credinţă tare, în grija lui Dumnezeu, s-o facă cu gîndul de a suporta chiar şi moartea prin îngrijirea sa de sine căci abia în aceasta arată deplina lui credinţă în Dumnezeu şi prin aceasta credinţa că Dumnezeu îl va scăpa cînd i se va părea că nu mai e scăpare pentru el. Aceasta dacă vrea Dumnezeu să-l scape.

125 Ii e teamă să nu fie o mîndrie neruşinată în afirmarea unei credinţe atît de tari, încît să nu mai fie în stare să deznădăjduiască, cu toată nevrednicia sa, sau cu toată mîndria ce s-ar putea ascunde în pretenţia unei atît de mari credinţe. Uimitoare analize sufleteşti! Uimitoare şi subtile complexităţi sufleteşti Delicateţea sfîntului ia şi aci forma paradoxului: nu pot să nu te asigur de participarea mea la povara necazurilor tale şi de ajutorul ce ţi-l va da Dumnezeu, dar pe de altă parte mă tem că aceasta sună a mîndrie însă cu riscul de a părea, sau de a fi ispitit de mîndrie, nu pot să nu te încurajez. Aceasta nu-l lasă totuşi să spună Fratelui că e toată povara lui.

care întinde mîna păcătosului pînă la ultima răsuflare. Lipeşte-te de El şi El va împlini tot lucrul care cerem sau îl gîndim. Lui se cuvine slava în veci. Amin. Iartă-mă, frate şi roagă-te pentru mine.

73. (V. 169) *Auzind de la marele Bătrîn: ,,Port jumătate din povara ta" şi întristîndu-se că nu i-a făgăduit iertarea deplină, bătrînul Andrei l-a rugat a doua oară, cerîndu-i să-i fie îndurător şi să-i dea iertarea desăvîrşită prin Hristos.*

R ă s p u n s u l lui Varsanufie: Mă mir de iubirea ta, frate, că nu pricepi lucrurile iubirii celei după Dumnezeu. În primul rînd, Dumnezeu ştie că mă socotesc pe mine ,,pămînt şi cenuşă" (Iov. 42, 6) şi ca nefiind peste tot - nimic. Dacă totuşi spun cuiva ceva peste măsurile mele, sau peste puterea mea, o fac mişcat de dragostea lui Hristos, ştiind că am spus că prin mine nu sînt nimic, şi o ,,slugă netrebnică" (Lc. 17, 10). Fiindcă n-ai înţeles deci ce ţi-am spus, că port jumătate din păcatele tale, află că prin aceasta te-am făcut împreună părtaş cu mine. Şi nu ţi-am spus că port o treime, ca să nu te las să porţi mai mult ca mine şi să fii mai îngreunat. Pe de altă parte, ţi-am spus aceasta, ca să scot din mine mîndria. De aceea nu ţi-am spus că port două părţi, ca să mă arăt mai puternic ca tine. Căci aceasta ar fi fost chip al slavei deşarte. Nu ţi-am spus nici că îţi port întreaga povară. Căci aceasta este propriu celor desăvîrşiţi, care au ajuns fraţi ai lui Hristos, Cel ce şi-a pus sufletul Său pentru noi şi care voeşte ca cei ce iubesc să facă aceasta cu o iubire desăvîrşită.

Şi iarăşi, pe de altă parte, dacă nu ţi-aş fi spus aşa, te-aş fi lăsat în afara lucrării duhovniceşti. Deci nu caut slava deşartă luînd asupra mea totul. Nici nu te pismuesc,

odată ce te socotesc împreună părtaş al bunei întoarceri [125b]. Dacă sîntem fraţi, să împărţim în mod egal moştenirea Părintelui nostru, ca să nu se afle între noi vre-o nedreptate. Iar dacă voeşti să iau totul asupra mea, o primesc şi aceasta, din ascultare. Iartă-mă că multa iubire mă duce la vorbărie. Dar să fie şi aceasta spre bucuria ta în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

74. (V. 170) *Cererea aceluiaş mare către acelaş mare Bătrîn să se roage pentru el şi pentru boala ce-i venise.*

Răspunsul marelui Bătrîn Varsanufie: Scriptura zice: ,,Am trecut prin foc şi apă şi ne-ai scos pe noi ca să răsuflăm" (Ps. 65, 11). Cei ce voesc să placă lui Dumnezeu trebue să treacă prin unele necazuri. Cum putem să fericim pe sfinţii mucenici pentru pătimirile ce le-au îndurat pentru Dumnezeu, dacă nu putem îndura o fierbinţeală? Spune sufletului tău necăjit: Nu-ţi este mai de folos fierbinţeala decît gheena? Să nu ne descurajăm în boală, căci Apostolul a zis: ,,Cînd sînt slab, atunci sînt tare" (II Cor. 13, 10). Gîndiţi-vă că „Dumnezeu cercetează inimile şi rărunchii" (Ps. 7, 10). Să răbdăm, să îndurăm, să ne facem mucenici ai Apostolului, care zice: "În suferinţă fiţi răbdători" (Rom. 12, 12), mulţumiţi lui Dumnezeu pentru toate (1 Tes. 5, 18) ca să nu se întîmple şi cu noi ceea ce s-a spus: „Mărturisi-se-va Ţie, cînd îi vei face lui bine." (Ps. 48, 19). Şi dacă ai avut sănătate trupească, dar spre încercare ţi-a venit şi o mică suferinţă, pentru ce nu-ţi aduci aminte de Iov, care zice: "Dacă am

125b Dacă ar fi spus că poartă toată povara fratelui, pe de o parte ar fi riscat să arate o mîndrie vizibilă, pe de alta să pismuiască pe frate că nu mai poartă nici o povară a greşalelor sale.

primit din mîna lui Dumnezeu Cele bune, nu vom răbda şi cele rele'?" (Iov 2, 10). Gîndeşte-te că cei ce voesc odihna în toate, vor avea sa audă: Aţi luat cele bune ale voastre în viaţa voastră" (Lc. 16, 25). Să nu ne descurajăm. Avem un Dumnezeu milostiv care cunoaşte mai mult ca noi neputinţa noastră; şi dacă pentru a ne încerca aduce asupra noastră cîte, o boală, avem pe Apostolul care ne îmbie mîngîierea, zicînd: „Credincios este Dumnezeu, care nu vă va lăsa săi fiţi încercaţi peste ceea ce puteţi, ci va aduce odată cu încercarea şi sfîrşitul ei, ca să puteţi răbda" (I Cor. 10, 13). Domnul te va întări şi pe tine pe cel bolnav şi pe cel care te slujeşte şi vor fi faptele voastre spre slava lui Dumnezeu. Păstraţi răbdarea pînă la capăt. Nu vă descurajaţi. Nu deznădăjduiţi. Căci aproape este Dumnezeu care zice: "Nu te voi lăsa, nici nu te voi părăsi" (Evr. 13, 5).

Credeţi-mă, fraţilor, că am fost stăpînit de slava deşartă, cînd fiind bolnav niciodată nu m-am întins şi nici nu mi-am lăsat lucrul meu de mînă, măcar că mi-au venit mari neputinţe. Dar şi acum îmi întinde cursa slava deşartă. Căci de cînd am intrat în chilie n-a lăsat boala să mă încerce. Şi mă întristez, căci voesc să rabd. Dar nu aflu ce să rabd. Nu-mi vine vre-o suferinţă şi mă topesc cînd aud: "Cel ce rabdă pînă la sfîrşit acela se va mîntui" (Mt. 10, 22) [126]. Dar rugaţi-vă să stărui în nădejdea mîn-

126 Un alt joc sprinten de paradoxe. Marele Bătrîn se plînge că dînd prin răbdarea ce a arătat-o în boala de mai înainte o pildă altora, s-a lăsat stăpînit de slava deşartă. Dar nu poate să nu întărească pe adresat prin pilda răbdării sale. Insă se plînge şi acum că de cînd s-a închis în chilia sa n-a mai fost încercat de boală şi deci nu i s-a mai dat prilej de răbdare. Şi fără răbdare, cum se poate mîntui ? Ii e teamă însă pe de o parte să dorească să-i vie boala, afirmînd prin aceasta că ar putea-o răbda şi prin aceasta să se arate ca urmărind slava deşartă. Pe de altă parte îi e teamă că vieţuirea lui înaltă ar

tuirii mele celei în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

75. (V. 171) *Acelaş bătrîn, încă bolnav, a rugat pe marele Bătrîn să se roage pentru el, ca să se învrednicească de ajutorul lui Dumnezeu.*

Răspunsul lui Varsanufie. Odată ce ai pe Dumnezeu, nu te teme, ci aruncă toată grija ta asupra Lui şi El va purta grije de tine. (Ps. 54, 23; I Petru 5, 7). ,,Nu ştii că de se va desface această casă pămîntească a cortului nostru, vom avea zidire de la Dumnezeu, casă nefăcută, de mînă, veşnică în ceruri ?" (II Cor. 5, 1). Crede fără să te îndoeşti şi Dumnezeu te va ajuta. Căci e milostiv. Lui se cuvine slava în veci. Amin.

76. (V. 172) *Acelaş Bătrîn, locuind cu un frate oarecare, bolnav şi el, i-a cerut celuilalt Bătrîn să se roage pentru el.*

Răspunsul lui Ioan: Domnul a spus: "Întru răbdarea voastră veţi cîştiga sufletele voastre (Lc. 29, 19). Iar Apostolul urmînd Lui a spus: ,,Aveţi nevoie de răbdare" (Evr. 10, 36). Şi proorocul a zis: "Aşteptînd, am aşteptat pe Domnul şi a căutat spre mine" (Ps. 39, 1). Dulcele nostru Stăpîn a spus: ,,Cel ce va răbda pînă la sfîrşit, acela se va mîntui" (Mt. 10, 22). Stăruiţi amîndoi în răbdare, mulţumind şi privind la sfînta putere a lui Dumnezeu, care vine de sus. Căci spre cercarea voastră sînt toate acestea. Privegheaţi în cele spuse de noi: "Ispi-

putea să oprească boala dela el. De aceea numeşte chilia în care s-a închis, „chilia ei," adică a slavei deşarte.

teşte-mă, Doamne, şi mă ceartă" (Ps. 25, 2). Vă cer să vă rugaţi pentru mine, pentru dragostea cea după Dumnezeu.

77. (V. 173) *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Fiindcă îmi spune gîndul că nu mă pot mîntui, roagă-te pentru mine, milostive Părinte, şi spune-mi ce să fac, că sînt împiedicat să postesc.*

Răspunsul lui Varsanufie: Dumnezeul cerului şi al pămîntului să-ţi dea ţie şi mie, nevrednicului, să aflăm milă în ceasul acela şi să stăm cu îndrăzneală înaintea înfricoşătorului şi slăvitului scaun de judecată al Lui. Iubite frate, avînd un astfel de Dumnezeu milostiv nu te arunca în desnădejde. Căci aceasta este marea bucurie a diavolului. Fii cu încredere în Domnul. Căci nimenea nu va fi scos din turma oilor lui Hristos, a Dumnezeului nostru, dacă rabdă pînă la sfîrşit în locul acesta. Fiindcă sînt unii în el care au multă îndrăzneală la Dumnezeu şi stăruesc în rugăciunea către El ca să nu fie despărţiţi de ei cei ce sînt uniţi cu ei în acest loc binecuvîntat; ci ca precum rămîn împreună în locul pe care şi l-a ales Dumnezeu ca să fie chemat în el numele Lui, aşa să rămînă împreună şi în viitor [127].

127 Cei mai slabi duhovniceşte, dacă rămîn uniţi cu cei mai tari - fapt care depinde de petrecerea în acelaş loc - se vor bucura şi ei în viaţa viitoare de bunătăţile - de care se vor bucura aceia. Iubindu-i pe aceia, cinstindu-i pe aceia, primesc în ei ceva ce au aceia. Se produce o comunicare a stării de suflet dela cei mai înaintaţi la cei mai puţin înaintaţi. Ei nu vor putea fi despărţiţi de aceia nici cînd în aceia se va revărsa toată cunoştinţa şi toată desăvîrşirea comuniunii depline cu Dumnezeu. Există o sobornicitate interioară între cei de pe trepte duhovniceşti mai înalte şi mai coborîte. Aceasta implică o mare răspundere a celor mai tari pentru cei mai slabi; ei trebue să se facă iubiţi de cei mai slabi prin felul lor de a se purta cu aceştia. De altfel aceasta e şi o urmare inevitabilă a calităţii mai înalte a stării lor duhovniceşti. Dar aceasta nu-i scuteşte nici pe cei mai slabi de a-şi

Deci nu te teme prea cinstite căci dacă eu cel neputincios şi prea mic am primit încredinţarea că vei fi numărat şi înscris împreună cu turma binecuvîntată a lui Hristos, cu cît mai mult sfinţii părinţi ai lui Dumnezeu şi vrednici de El n-au fost încredinţaţi despre aceasta? Aşteaptă deci pe Domnul şi nădăjdueşte în El. Iar despre postul trupesc nu te întrista, căci el, nu e nimic fără cel duhovnicesc. Pentru că „nu cele ce intră (fără plăcere) în om îl spurcă, ci cele ce ies din el" (Mc. 7, 15). Pe de altă parte Dumnezeu a dat monahului drept cîrmaci dreapta socoteală (puterea deosebirii). Deosebeşte deci, iubitule, dela cine cere Dumnezeu milostenie, dela sărac sau dela bogat? Căci zice: "Să nu încetezi să faci bine celui lipsit, precum ai la îndemînă" (Prov. 3, 27). Deci nu cere Dumnezeu dela cei bolnavi cu trupul înfrînarea, ci dela cei puternici şi sănătoşi cu trupul. Coboară, fii îngăduitor deci puţin cu trupul. Căci nu va fi un păcat. Nu cere Dumnezeu dela tine aceasta (înfrînare), pentru că ştie neputinţa ce ţi-a trimis-o.

Mulţumeşte-i deci, în toate Lui (I Tes. 5, 18). Căci mulţumirea înalţă rugăciunea pentru neputinţa ta la Dumnezeu. Dezbracă, aşadar, pe omul cel vechi, care se strică împreună cu poftele amăgirii şi îmbracă pe cel nou zidit după Dumnezeu (Ef. 4, 22-24). Şi bucură-te în Domnul, veselindu-te împreună cu sfinţii Lui ce se veselesc pururea. Cine înţelege? Cine poate bănui bucuria cea negrăită a sfinţilor? Veselia lor de nedescris? Lumina de neînchipuit? Cine le descoperă, atîta timp cît sînt aici, tainele Lui minunate, slăvite, slava şi odihna ce aşteaptă şi chipul în

deschide sufletul cu înţelegere pentru cei mai buni. Astfel dacă există într-un anumit loc cîţiva foarte tari duhovniceşte, se pot mîntui toţi. Dar dacă nu există cîţiva din aceştia, vieţuirea la un loc prin pildele rele ce şi le dau unii altora, poate înmulţi răul tot mai mult în toţi.

care le înstrăinează mintea de lumea aceasta ca să se vadă totdeauna pe ei în cer împreună cu Hristos şi cu îngerii ? Nu-i supără pe ei foamea, nici setea, nici altceva pămîntesc. Căci s-au eliberat de toate poverile şi patimile şi păcatele. Sau după cuvîntul Scripturii: ,,Unde e comoara lor, acolo e şi mintea lor" (Mt. 6. 21). Cel ce a ajuns la aceasta, ştie ce aude. Dar ce am de făcut eu care n-am făcut nimic ? Dar nu desnădăjduesc. Căci puternic e Dumnezeu ca să ne aşeze printre cei ce vor afla milă în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia I se cuvine slava împreună cu Tatăl şi cu Sfîntul Duh în veci. Amin. Domnul să audă pe slugile Sale adevărate şi să vă trimită vouă degrabă marea lui milă, iar mie să-mi dea să ştiu, să vin la cunoştinţa adevărului" (I Tim. 2, 4). Roagă-te pentru mine şi îmbrăţişează pe fratele tău împreună slujitor, rugîndu-l să facă acelaş lucru pentru puţinătatea mea.

78. (V. 174) *Întrebare către acelaş mare Bătrîn: Sufăr cumplit de reumatism la picioare şi la mîini şi fiindcă mă tem de nu cumva sînt dela demoni, spune-mi Părinte de este aşa. Şi ce trebue să fac, că tare mă supără pentru că nu pot posti şi sînt silit de multe ori să mănînc. Ce este apoi că văd în vis, pe zid, nişte fiare sălbatice ? Te rog, Stăpîne, pentru Domnul, să-mi trimiţi o mică binecuvîntare din sfînta mîncare şi apă a ta, ca să iau mîngîere prin ele.*

Nu fi trist, iubitul meu. Nu e dela demoni cum socoteşti, ci e un reumatism îngăduit de voinţa pedagogică a lui Dumnezeu spre îmbunătăţirea noastră, dacă îl primim cu mulţumire. N-a fost Iov un prieten adevărat al lui Dumnezeu? Şi sfîrşitul răbdării l-a dus la o slavă de neînchipuit

Rabdă deci şi tu puţin şi vei vedea slava lui Dumnezeu.

Cît despre post nu te întrista. Căci precum ţi-am spus încă înainte nu cere Dumnezeu ceva peste putere. Doar ce este postul altceva decît o pedagogie a trupului, spre supunerea trupului sănătos şi spre slăbirea pornirii lui spre patimi. Căci zice: ,,Cînd, sînt slab, atunci sînt tare" (II Cor. 12, 10). Iar boala e mai presus de certarea pedagogică şi celui ce o suportă cu răbdare si mulţumeşte lui Dumnezeu i se socoteşte în loc de nevoinţă (asceză), sau chiar mai mult şi culege din răbdarea acesteia rodul mîntuirii. Deci nu trebue să slăbeşti trupul prin post cînd el e slab prin el însuşi. Mulţumeşte lui Dumnezeu că ai fost izbăvit de osteneala înfrînării. De zece ori îţi spun: nu te întrista. De mănînci, nu vei fi osîndit. Căci aceasta nu ne vine din lucrarea demonilor, nici din moleşeala gîndului, ci spre cercarea a noastră şi spre folosul sufletului.

Iar visurile cu fiarele sălbatice, sînt năluciri ale dracilor care voesc să te amăgească prin ele să crezi că boala ta este dela ei. Dar Domnul îi va goli de putere cu cuvîntul gurii Sale (II Tim. 2, 8) prin rugăciunile sfinţilor [128]. Amin.

Să nu te întristezi. Căci ,,pe care îl iubeşte Domnul îl ceartă şi bate cu biciul pe tot cel ce-l primeşte" (Prov. 3, 12). Cred că Dumnezeu va face milă şi cu boala aceasta trupească a ta, aşa cum voeşte. Domnul să-ţi dea putere şi tărie ca să suporţi. Amin. Îţi trimit puţină apă din ulciorul fericitului nostru Părinte Eftimie. Îţi trimit şi puţină

128 Numele Domnului nostru Iisus Hristos este înfricoşător dracilor şi celor ce se lasă stăpîniţi de patimile inspirate de aceia. Dar e înfricoşător prin blîndeţea şi curăţia umanităţii Sale, care înseamnă totodată o libertate de tot ce e rău, o putere absolută faţă de rău. în El existenţa umană nu e supusă nici unei înrobiri. [n.ed.: în carte nu este pusă nota în dreptul vreunui cuvânt din textul filocalic ci numai la subsol; am pus-o unde am considerat mai potrivit].

binecuvîntare din hrana mea, ca să binecuvîntezi tu această hrană. Roagă-te pentru mine, prea dorite frate.

79. (V. 174) *Cererea aceluiaş către alt Bătrîn: Roagă-te Părinte pentru boala mea cea grea şi spune-mi despre dietă.*

Oare nu e spre sminteală cît mănînc repede şi des ? Iar despre psalmodie, în ce măsură pot să trec peste ea ? Căci nu pot să cînt. Sădeşte-mă, Stăpîne, şi mă udă. (I Cor. 3, 6-8) Explică-mi ceeace a spus sfîntul nostru Părinte că "Domnul va face mila Sa cu tine"; dacă mi-a spus-o despre moarte.

Răspunsul lui Ioan: Dacă am tăcut, am făcut-o pentru că n-am ştiut ce să-ţi spun, nu pentru că am ascuns ceva ce era de bine. De ce ceri pîine dela cel ce mănîncă roşcove? Iar acum îţi scriu, pentru că chiar dacă nu sînt nimic, mă bucur împreună cu tine de cele ce ţi-a scris binecuvîntatul nostru Părinte. Căci te hrăneşte cu hrana tare a pîinii duhovniceşti. De ce mai ai nevoie de laptele meu apos care pricinueşte scîrbă? Nici Scriptura, nici Părinţii n-au împiedicat coborîrea la trup, făcută nu din plăcere, ci cu dreaptă socoteală (cu discernămînt). Cînd deci, precum ţi-am spus înainte, nu mănînci şi nu bei cu risipă, nici din plăcere, acestea nu-ţi aduc osîndă, nici nu sînt spre sminteală. Despre ele a spus Domnul că nu spurcă pe om (Mc. 7, 15).

Cît despre psalmodie sau liturghie, nu te necăji. Căci nu ţi le cere Domnul odată ce eşti bolnav. Cel ce ia aminte la sine, îşi pricinueşte el însuşi suferinţa nevoinţei (ascezei) pentru Domnul şi pentru mîntuirea sa... Dar tu ai suferinţa boalei în locul suferinţei nevoinţei. In privinţa boalei nu te descuraja, căci nu te va părăsi Domnul, ci o

va folosi cum singur El ştie spre folosul tău, ca să nu suferi peste putere.

Iar despre moarte n-a vorbit Bătrînul, ci numai despre mila ce-o va face Dumnezeu cu iubirea ta. Te rog deci să o suporţi cum ţi-a spus şi vei vedea cu adevărat slava lui Dumnezeu.

Cît despre sădire, dacă cel ce sădeşte şi udă e nimic, iar tu le pui pe seama mea, să ai în locul meu, care nu sînt nimic, pe Dumnezeu, care dă creşterea şi acoperă şi face cu tine potrivit cu mila Lui. Bucură-te deci de bunătatea Lui, îmbărbătează-te şi fii tare în El. Şi roagă-te pentru mine, ca să se facă şi cu mine mila Lui.

80. (V. 176). *Acelaş bătrîn chinuit de boală i-a cerut iarăşi aceluiaş Bătrîn să se roage pentru el.*

Răspunsul lui Ioan: Boala ta îţi este spre cercare. Rabdă mulţumind şi vei fi miluit degrabă de Dumnezeu. Vă îmbrăţişez în Domnul şi vă cer să vă rugaţi pentru mine.

81. (V. 177). *Acelaş i-a cerut marelui Bătrîn acelaş lucru.*

Răspunsul lui Varsanufie: Iată că şi fratele Ioan i-a spus că Dumnezeu îl va milui în grabă. Deci eu cel prea mic, ce pot să-i spun ? Mă bucur încă, astăzi. Căci cred că Dumnezeu îi va trimite lui astăzi uşurarea prin rugăciunile sfinţilor Lui. Rugaţi-vă, iubiţilor, pentru mine.

82. (V. 178) După acest răspuns, îndată s-a făcut sănătos încă în aceiaşi zi şi i-a trimis mulţumiri Bătrînului, vestindu-i mila ce-a făcut-o Dumnezeu cu el.

Răspunsul lui Varsanufie: Domnul nostru Iisus Hristos a spus ucenicilor şi apostolilor Săi, făcîndu-le bucurie: ,,Nu vă bucuraţi că dracii se vor supune vouă întru numele Meu, ci că numele voastre sînt scrise în ceruri" (Lc. 10, 20). Aşa şi noi, dacă săltăm strigînd pentru ajutorul venit trupului întru numele lui Dumnezeu şi al Ocrotitorului sufletelor noastre Iisus Hristos, ce vom spune despre curăţirea desăvîrşită de toate patimile care se va da sufletului nostru întru numele înfricoşător şi slăvit al lui ? Cîte glasuri, limbi, şi gînduri, inimi îi vor putea da Lui cuvenita doxologie [129]? Dar socotesc că nu se află nici în fiinţele netrupeşti [130]. Pentru că dumnezeirea este necuprinsă. Lui se cuvine slava, stăpînirea şi puterea în veci. Amin.

83. (V. 179) Acestui bătrîn îi spuse un frate oarecare: "Iată că prin rugăciunile sfinţilor te-ai reînoit, bătrîne. Acesta, răspunzîndu-i, îi spuse: "De câte ori mi-ai spus cuvîntul acesta, chiar dacă acum e a patra oară, am băgat de seamă că dracii îmi zdrobesc trupul" Şi fu întrebat celălalt Bătrîn despre aceasta.

Răspunsul lui Ioan. Lucrul acesta vine din pismă şi necredinţă. Din pismă, pentru că dracii nu se bucură de

129 Ii vor înălţa doxologia pentru nenumăratele binefaceri făcute diferitelor făpturi, care cu fiinţa lor întreagă îl vor preamări. Dar îl vor preamări plini de uimire mai ales pentru suprema realizare a umanului pe care o vor vedea în El, care se va revărsa ca un dar şi în ele. Căci ele vor fi ridicate cu vederea şi cu existenţa la un plan pe care nici nu-l putem bănui.

130 Făpturile vor slăvi dumnezeirea. Dar aceasta nu înseamnă că Ea se va afla întreagă în ele şi înţeleasă deplin în ele. Slava Ei va iradia în ele, puterea Ei va lucra în ele. Dar Ea va rămîne în acelaşi timp veşnic mai presus de ele.

binele ce se face omului. Din necredinţă, pentru că văzînd boala să se îndoiască cu inima. [130b]

84. (V. 180) *Întrebare* a aceluiaş către acelaş Bătrîn: Spune-mi, Părinte, avem necredinţa în noi, sau dracii ne aduc la necredinţă ?

Răspunsul lui Ioan: Dracii ne aduc necredinţa din pismă. Dar dacă o primim, ne facem slujitori şi părtaşi ai lui.

85. (V. 181) *Întrebare a* aceluiaş către marele Bătrîn: Cînd mă uşurez de boală, cum trebui să-mi petrec ziua ?

Răspuns : Bucură-te în Domnul ! Iarăşi zic bucură-te (Fil. 4, 4,). M-ai veselit acum cu întrebarea ta, sau mai vîrtos pe Dumnezeu şi pe îngerii Lui.

Cît despre cele ce m-ai întrebat, zis-a Domnul; ,,Pe acestea trebuia să le faceţi şi pe acelea să nu le lăsaţi" (Mt. 23, 7, 3). Trebue să cînţi puţin şi să spui puţine pe dinafară, să cercetezi şi să păzeşti puţin gîndurile. Căci cel ce are multe feluri de mîncare la masa sa, are plăcere să mănînce din multe. Iar cel ce mănîncă un singur fel de mîncare în fiecare zi, nu numai că n-are plăcere de ea, ci poate cu vremea se şi scîrbeşte de ea. Aşa e şi în această privinţă. Stă în puterea celor desăvîrşiţi să se obişnuiască să se împărtăşească în fiecare zi din acelaş fel de mîncare

130b Fratele îi spunea des: „Iată te-ai făcut sănătos", i-o spunea de pisma semănată de diavolul în el. Dar i-o spunea şi cu o anumită îndoială, născînd această îndoială şi în bătrînul ce se făcuse sănătos. Iar îndoiala aceasta, ca slăbire a credinţei, îl făcea să se simtă din nou bolnav. Îndoiala produce şi ea boală. Cînd zici: ,,Nu cred că sunt sănătos" simţi cu adevărat un început de îmbolnăvire.

fără a se scîrbi. Cît despre cîntare şi despre rostirea pe dinafară să nu te legi pe tine, ci fă după puterea ce ţi-o dă Domnul. Iar de citit şi de rugăciune să nu te lipseşti. Fă puţin din aceasta, puţin din aceea. Şi aşa vei cheltui ziua plăcînd lui Dumnezeu. Părinţii desăvîrşiţi ai noştri n-au avut o regulă. Pentru că toată ziua le era o pravilă: să cînte puţin, să rostească puţine pe dinafară, să-şi cerceteze puţin gîndurile, să se ocupe puţin cu mîncarea. Iar acestea toate cu frica lui Dumnezeu. Căci s-a spus: "Toate cîte le faceţi să le faceţi spre slava lui Dumnezeu" (I Cor. 10, 31). Domnul Iisus să ne păzească pe noi de tot răul. Amin.

86. *(Lipseşte în V)* *Întrebare a* aceluiaş către acelaş Bătrîn: Cum trebue cercetate gîndurile ? Şi cum trebue să ne păzim de robia patimilor ?[131]

Răspuns: A cerceta gîndurile înseamnă că atunci cînd vine gîndul să se ia seama la ce naşte el. Iţi dau o pildă: presupune că cineva te-a ocărît. Şi că tu eşti frămîntat de gîndul să-i răspunzi. Spune atunci gîndului: "Dacă răspund îl voi tulbura şi el se va supăra împotriva mea. Deci e mai bine să îndur puţin şi îmi va trece". Dacă se iveşte nu un gînd împotriva cuiva, ci un gînd în el

131 Lupta omului împotriva patimilor e lupta pentru libertate, împotriva robiei. Cel mai greu este să te eliberezi de ceea ce te robeşte din tine, mai bine zis de forţele nevăzute care stîrnesc aceste patimi prin trezirea pornirilor inferioare din tine. E bine să ajungi să faci ce voieşti, fără să te simţi silit de aceasta; să fii stăpîn pe tot ce e în tine; să fii liber de tine. Eşti tu însuţi, cînd eşti liber şi de tine. Sînt liber cînd fac ce vreau, fără nici o silă din partea a ceva ce este în mine. Dar aceasta înseamnă a face binele şi a te menţine în starea de a-l face fără greutate. E cea mai mare putere a ta în aceasta. Numai răul robeşte sub aparenţa libertăţii.

însuşi, trebue să cercetezi acest gînd şi să-ţi spui: "Unde va sfîrşi acest gînd rău?" "El va sfîrşi în gheenă". Şi gîndul te va lăsa liniştit. Şi pentru toate gîndurile fă la fel: îndată ce apare un gînd, cercetează-l şi taie-l. Cît despre robie, trebue multă veghe că, precum zic Părinţii, dacă un gînd trage mintea ta spre desfrînare, să-l îndrepţi spre curăţie; dacă spre lăcomia pîntecelui, să-l conduci spre cumpătare; dacă spre ură, să-l călăuzeşti spre iubire şi la fel cu alte patimi. Nu te întrista, căci vei afla milă după făgăduinţele ce le-ai primit. Drept aceea "de trăim, să trăim pentru Domnul şi de murim, să murim pentru Domnul" (Rom. 14, 8).

87. (V. 182) *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Spune-mi, Părinte, de ce treaptă de desăvîrşire ţine a te ruga neîncetat ? (I Tes. 5, 17) şi ducă trebue să ţin un canon (o regulă, o pravilă) ?*

Răspunsul lui Varsanufie: Bucură-te, frate, în Domnul; bucură-te, iubitul meu, în Domnul; bucură-te în Domnul, împreună moştenitorule [132]. Rugăciunea neîncetată ţine de măsura nepătimirii [133]. Dar atunci se ia

132 Eşti împreună moştenitor cu mine al Împărăţiei Sf. Treimi, în calitate de fiu al Tatălui, al Împăratului suprem, nesupus nici unei sile. Bucură-te de libertatea la care eşti chemat în calitatea aceasta de moştenitor şi împreună stăpînitor în Împărăţia Lui în care nu e nici o silă. Libertatea aceasta este una cu nepătimirea. De aceea este anunţată aceasta în propoziţia următoare. Sîntem împreună moştenitori ai Împărăţiei cerurilor al cărei Împărat e Tatăl nostru.

133 Nu te poţi ruga neîncetat cît timp nu te-ai eliberat total de patimi. Căci orice ivire a patimii întrerupe rugăciunea, te ia în robie, rupîndu-te de Dumnezeu, în care e libertatea. Numai în rugăciune, ca act de iubire a lui Dumnezeu, care nu te supune ca o patimă, se manifestă libertatea deplină de noi înşine. Stareţul Gheorghe de la Cernica

cunoştinţă de venirea Duhului, care învaţă pe om toate (Io. 14, 26), deci şi cele ale rugăciunii [134]. Căci Apostolul zice: "Iar să ne rugăm cum trebue nu ştiu, dar Duhul se roagă pentru noi cu suspine negrăite" (Rom. 8, 27). La ce ţi-aş vorbi deci acum despre clădirile Romei, cînd încă n-ai fost acolo?

Omul care vieţueşte întru linişte, mai ales pe pat, nu are canon. Ci fii ca un om care mănîncă şi bea după trebuinţă. Iar cînd îţi vine să citeşti şi vezi în inima ta căinţă, citeşte cît poţi. La fel în ce priveşte cîntarea. Dar mulţumirea şi pe "Doamne milueşte" ţine-le după puterea ta şi nu te teme. "Căci darurile lui Dumnezeu nu se iau înapoi" (Rom. 11, 29).

88. (V. 183). Acelaş după ce s-a însănătoşit, fiind apucat de o neputinţă la stomac, a trimis o rugăminte către marele Bătrîn să se roage pentru el, zicînd: ,,De pe la miezul nopţii mi se usucă gura şi pleoapele şi mi se slăbesc mîinile şi picioarele. Şi cînd mă trezesc îmi tremură un ceas întreg tot trupul începînd de la stomac. Apoi mă moleşesc şi mă fac ca lutul. Şi vreau să spun un psalm şi nu-l pot rosti cu gura. Iar dacă vreau să-l spun cu inima, mă cuprinde somnul. Şi nu mai ştiu ce să fac, căci îmi văd ameninţată mînuirea. Fii bun, Părinte, pentru

spunea şi el: rugăciunea neîncetată ţine de nepătimire.

134 Libertatea nu poate fi decît în Duhul Sfînt. Căci Duhul Sfînt, Duhul suprem, liber de orice silă, nu e supus nici unei patimi, nici unei legi ce nu ţi-o dă El. Şi El poate infuza libertatea Sa şi a omului dotat cu duh. „Unde este Duhul Domnului acolo e libertatea" (I Cor. 3,17). De aceea unde este Duhul, este şi putinţa rugăciunii neîncetate, a convorbirii iubitoare cu Dumnezeu. El ne insuflă duh de fii iubitori şi iubiţi ai Tatălui, duh de libertate şi duh de iubire faţă de Tatăl nostru şi de Hristos Fratele nostru. De aceea cînd ne rugăm, Duhul se roagă în noi (Rom. 8, 26).

Domnul, roagă-te pentru mine şi explică-mi ce se întîmplă cu mine ?

Răspunsul lui Varsanufie: Starea aceasta e o mică neputinţă a stomacului. Dar e şi o greutate pricinuită de lucrarea demonilor. Nu lua în seamă pe nici una. Căci zice: ,,Iar cei ce sînt ai lui Hristos şi-au răstignit trupul împreună cu patimile: şi poftele lui" (Gal. 5, 24). Iată că se roagă Bătrînul pentru iubirea ta. Plînge şi tu puţin în rugăciunea ta, mulţumind lui Dumnezeu şi rugîndu-te să fii miluit si te va milui. Căci avem un Stăpîn foarte milostiv şi un Părinte îndurător. Şi nimenea nu e în stare nici dintre Puterile de sus, nici dintre slugile adevărate de jos să descrie după vrednicie, bunătatea Lui şi cît doreşte să miluiască neamul omenesc [135]. De aceea are îndelungă răbdare cu noi, ca să sporească răbdarea noastră în vederea mîntuirii [136]. Căci aşa ne-a învăţat, zicînd: ,,Intru răbdarea voastră veţi cîştiga sufletele voastre" (Lc. 21, 19). Deci să nu te descurajezi, frate. Căci Iisus a început

135 Nu se poate descrie mila dumnezeiască şi nici cît de mult doreşte Dumnezeu să ne miluiască. Mila noastră e numai un chip şters al milei Lui. Căci ea e legată de libertate. Şi nu ne poate ridica în libertate, dacă nu ne silim şi noi să ne cîştigăm libertatea. Nu-i pot da cuiva libertatea de el însuşi. Ea ni se poate întări prin iubirea lui Dumnezeu faţă de noi şi a noastră faţă de El. Dar iubirea nu se impune cu sila, ci se primeşte de bunăvoie.

136 Răbdarea noastră se alimentează din răbdarea lui Dumnezeu, care e şi puterea nesfirşită a statorniciei în bine. Dacă El are răbdare, de ce nu am avea şi noi dacă El ne-o dă şi nouă ? Depinde numai de noi să rămînem în legătură cu El. In tăria răbdării se afirmă şi sporeşte libertatea, necăderea la ceea ce ne-ar presa, mai ales cînd ştim că greutatea ce ne vine e încuviinţată de Dumnezeu. Iar mîntuirea constă în libertatea desăvîrşită şi definitivă trăită în comuniunea iubitoare de Dumnezeu.

să-şi facă mila Sa cu tine. Lui i se cuvine slava, în veci. Amin. Roagă-te pentru mine.

89. (184). *Întrebarea aceluiaş către celălalt Bătrîn: Oare de ce a spus Părintele nostru: ,,Iisus a început să-şi facă mila Sa cu tine " ?*

Răspunsul lui Ioan: A spus-o pentru propăşirea şi pentru marele folos ce-l are sufletul tău să te afli într-o împreună vieţuire cu astfel de oameni, cu care vei avea să înviezi in ziua aceea întru mare bucurie, de vei ţinea pînă la sfîrşit răbdarea şi mulţumirea.

90. (V. 185). Cererea aceluiaş către marele Bătrîn: Eu cred că toate cîte veţi lega pe pămînt vor fi legate şi în cer, şi cîte veţi deslega vor fi deslegate (Mt. 18, 18). Te rog, Părinte, pentru îndurările lui Dumnezeu, ajută neputinţei mele, căci şchiopătez cu sufletul şi cu trupul şi necăjesc pe fraţii cu care locuesc. Cere lui Dumnezeu să-mi împlinesc prin mine însumi trebuinţele mele, ca să nu-mi poarte fraţii poverile mele. Căci cred că toate cîte le ceri lui Dumnezeu, ţi le dă. Pătimeşte, Părinte, împreună cu neputinţa mea si mă iartă.

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, mica ta cheie deschide uşa mea [137]. Căci sînt fără de minte şi nu pot să suport să ascund minunile lui Dumnezeu. Dacă deci aude cineva cuvintele mele plin de uimire nu zice altceva decît că: ,,Şi-a ieşit din minţi". Eu socotesc că nu ştie că ,,toate sînt cu putinţă lui Dumnezeu şi nimic cu neputinţă" (Iov. 42, 2). De aceea precum a lucrat prin primii Săi ucenici, sculînd pe paralitic (Fapte 9, 33-34) şi înviind pe Tavita care murise (Fapte 9, 40), aşa poate lucra şi prin cei de

137 în Pateric, la Ava Petru.

acum. Grăesc înaintea Lui şi nu mint, căci ştiu pe un rob al lui Dumnezeu între oamenii de acum, în această vreme şi în acest loc binecuvîntat, care poate scula morţi întru numele Stăpînului nostru Iisus Hristos, şi poate alunga draci şi vindeca boli de nevindecat şi săvîrşi alte puteri nu mai puţin decît Apostolii, cum mărturiseşte Cel ce i-a dat lui harisma (darul), mai bine zis harismele (darurile). Şi ce sînt aceste lucruri care se săvîrşesc azi întru numele lui Iisus. Sînt lucruri pentru care nu se poate ajuta de puterea sa proprie [138]. Fiindcă poate opri şi războaie, poate închide şi deschide cerul ca Ilie. Căci totdeauna are Domnul slugi adevărate, pe care nu-i numeşte slugi, ci fii (Gal. 4, 7). Şi chiar dacă sînt pismuiţi de vrăjmaşul, cu harul lui Dumnezeu nu-i poate vătăma. Căci corabia a trecut peste furtună. Ostaşul peste războae, cîrmaciul peste vîrtejuri, plugarul peste vremea rea, negustorul peste hoţi şi monahul s-a desăvîrşit în singurătate [139].

Dar cine nu va spune auzind aceste lucruri mai mult decît uriaşe că mi-am ieşit din minţi. Şi cu adevărat mi-am ieşit din minţi. Dar eu nu mărturisesc despre mine, ci despre altul. Şi dacă vrea cineva să spună că mi-am ieşit din minţi, cum am spus, n-are decît să o spună [139b]. Dacă rîvneşte deci cineva să ajungă la această măsură, să nu şovăie. Le-am spus acestea iubirii tale, încredinţîndu-te că e cu putinţă să ajungi la ceeace voeşti. Căci dacă am cerut pentru tine şi Dumnezeu ţi-a dăruit bunătăţile

138 Se pare că Varsanufie face aluzie la sine însuşi. El nu poate ascunde minunile lui Dumnezeu, dar prin aceasta se socoteşte că se face un om fără de minte. Hristos însuşi mărturiseşte lui aceasta.

139 Aci se dă şi condiţia ca cineva să ajungă la o astfel de harismă: odihna totală de patimi.

139b Nota de la ediţia greacă: „Socotesc că sfîntul le zice acestea de la sine, dar nu o spune în mod deschis, din smerenie, de aceea zice că spune acestea despre altul".

cereşti cele negrăite şi veşnice ,,pe care ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe care le-a pregătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El" (I Cor. 2, 9), şi dacă ele vor fi ale tale care ai păzit predaniile, cu cît mai mult nu e nici-o greutate să cerem lui Dumnezeu şi să primim harul să nu mai fii bolnav şi în suferinţă nici măcar o singură zi [139c] .

Dar Iisus ştie mai mult decît noi ce e de trebuinţă şi de folos fiecărui om: unuia să ia plata răbdării, ca Iov; altora, să ia plata slujirii, ca Evloghie cel dintre avocaţi (Hist. Lausiacă 21, 3-14.). Deci să nu ceri nimic de la Dumnezeu prin slujitorii Lui decît ajutor şi ascultare. ,,Căci cel ce va răbda pînă la sfîrşit, acela se va mîntui" (Mt. 10, 22) în Hristos Iisus, Domnul nostru. Căci El va avea grije de noi în veci. Amin. Nu ştii ce a spus Domnul Sfîntului Pavel care-i ceruse să se ia de la el suferinţa ? : ,,Iţi ajunge ţie harul Meu" (II Cor. 12, 9). Oare din lipsa de iubire i-a spus lui aceasta ? Sau pentru că ştia ce-i este de folos? Adu-ţi aminte că ,,nu sînt vrednice pătimirile vremii de acum de slava ce se va descoperi nouă" (Rom. 8, 18). Iertaţi-mă şi rugaţi-vă pentru mine ticălosul, ca să ţin şi eu măsurile acestea pînă la sfîrşit. Căci cel ce le ţine pe acestea s-a făcut de pe acum frate al lui Iisus. Lui se cuvine slava în veci. Amin.

91. (V. 186). *Cererea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn despre aflarea milei în ziua aceea.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate şi iubite în Hristos, Andrei ! Mă mir de iubirea ta, mai bine zis de simplitatea ta, care se îndoeşte în făgăduinţe. Zis-a Domnul lui

139c Dacă Dumnezeu ne dă bunătăţile veşnice negrăit de mari, nu ne poate da El bunul cu mult mai mic al sănătăţii ?

Filip: ,,Toată vremea am fost cu voi si nu m-ai cunoscut, Filipe?" (Io. 14, 9) Crede, frate, că tot ce ni s-a făgăduit vom avea. Şi dacă vreţi, chiar mai mult. Căci se poate dobîndi puţină milă. Dar se poate dobîndi şi multă milă. Iar David a ales-o pe cea mare (Ps. 50, 30). Deci acel ce o vrea pe cea mare, o va afla prin smerenie şi blîndeţe şi răbdare şi prin alte daruri asemănătoare[140]. De afli milă, o afli prin rugăciunile sfinţilor. Dar mila mică sau mare atîrnă de tine. Alege-o pe care vrei [141]. Locueşte cu celălalt în pace si sfinţeştete, răbdînd în smerenie pe aproapele ca un monah, făcîndu-te pildă ca un monah şi ca un înaintat ce eşti. Să ai pe fratele tău lîngă tine ca pe un fiu şi slujitor, iar de greşeşte sau pierde ceva, sfătueşte-l şi arată-i greşala, ca să se îndrepte. Şi roagă-te pentru mine.

140 De ai milă pentru alţii o ai pentru tine, căci mila pentru alţii se mişcă în fiinţa ta, te îndulceşte pe tine însuţi. Iubeşti pe alţii, ai tu însuţi bucuria dulceţii acestei iubiri. A cere milă mare dela Dumnezeu înseamnă a nu te simţi capabil să ajungi prin tine la această stare înaltă. Înseamnă a cere o dulceaţă care te fericeşte în primul rînd pe tine însuţi. Înseamnă smerenie, dar şi dragoste de alţii (contrar lui Nitsche, care dispreţuia pe creştini că cer mila lui Dumnezeu).

141 Chiar în rugăciunile sfinţilor pentru tine e prezentă mila lor generoasă şi ei au, prin apropierea lor de Cel ce este izvorul milei, această generozitate comună cu a Lui. Cel ce cere mila lui Dumnezeu devine capabil să se dăruiască pînă la moarte, cîştigă o tărie supremă, nu o stare de rob fricos, cum spunea Nitsche. Iar mila cînd e statornică se întinde între persoane ca o simţire molipsitoare. Fără să vrei te molipseşti de mila altuia faţă de tine. Dar poţi să-i pui şi o frînă, primind şi dînd mai puţin din ea. Însă o poţi şi lăsa să se lărgească atît cît tinde ea, sau fiinţa ta, în care e trezită mila de mila altuia. În cererea milei dela Dumnezeu cu stăruinţă se arată şi o putere de dragoste nepotolită a omului faţă de semeni.

92. (V. 187). *Acelaş către acelaş mare Bătrîn Părinte, dă-mi, un canon, (o pravilă) ca unui începător, care n-a primit încă schima şi roagăte pentru mine, că fratele care mă slujeşte pe mine mă necăjeşte, iar pe celălalt îl odihneşte.*

Răspunsul lui Varsanufie: Prea iubite frate, mi-ai scris un lucru peste puterea mea: să-ţi poruncesc un lucru pe care nici eu însumi nu-l pot purta. Mi-ai cerut să-ţi dau un canon ca unui începător care nu a luat încă schima iar rînduiala începătorului este aceasta: să petreacă în multă smerenie, să nu se preţuiască pe sine în vreo privinţă oarecare, să nu zică ce-i aceasta?", sau: „ Pentru ce-i aceasta ?". Ci întru multă ascultare şi supunere, să nu se socotească de-o potrivă cu cineva. Să nu spună „I se dă cinste cutăruia, de ce nu mi se dă şi mie? E uşurat acela în toate, de ce nu sînt uşurat şi eu ?" Chiar dacă băgat în seamă în toate, să nu se împotrivească. Acestea sînt faptele adevăratului începător, care vrea cu adevărat să se mîntuiască. Dar acestea îţi sînt acum greu de purtat atît pentru neputinţa trupului, cît şi din pricina bătrîneţii. Deci tu mi-ai cerut să porţi ceeace e greu, iar eu îţi dau ceeace e mai uşor, nu silindu-te, ci sfătuindu-te. Ţi-am spus să ai pe fratele ca pe un fiu, cum îl şi ai, chiar dacă pentru încercarea ta odihneşte pe cineva mai mult ca pe tine. Căci dacă Dumnezeu voeşte ca pe acela să-l odihnească, iar pe tine să te necăjească şi i-a dat să simtă că aşa trebue să facă, rabdă şi nu te necăji. Căci prin răbdarea necazurilor vom cîştiga sufletele noastre (Lc. 21, 19). Şi nu ne putem face părtaşi ai patimilor lui Hristos decît prin răbdarea necazurilor [142]. Ţine

142 Răbdarea necazurilor ne face părtaşi la patimile lui Hristos. Iar aceasta ne pune în comuniune cu El însuşi. Prin aceasta ne împărtăşim şi de puterea Lui de a ne ridica mai presus de noi înşine,

mulţumirea în toate (I Tes. 5, 18). Că aceasta mijloceşte pentru neputinţa noastră înaintea lui Dumnezeu [143].

Canonul tău să fie să şezi luînd aminte la gîndurile tale şi să ai frica lui Dumnezeu, spunîndu-ţi: „Cum am petrecut timpul trecut? Mă voi pocăi măcar acum, căci s-a apropiat ieşirea mea; şi voi răbda pe aproapele meu şi supărările şi încercările de la el, pînă ce va face Domnul mila Lui cu mine şi mă va duce la starea nemînierii şi va scoate de la mine pisma, puiul diavolului". Petrece puţinele zile ce ţi-au rămas cercetîndu-ţi gîndurile şi împotrivindu-te celor ce-ţi aduc tulburare şi sfătuind pe fiul tău în frica lui Dumnezeu şi aducîndu-i aminte greşalele lui, ştiind că şi el este om supus ispitelor. Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu, să ne dea nouă stare de pace şi de împreună locuire în frica lui Dumnezeu. Mă mir că citiţi Scriptura care zice: „Fraţilor,

mai presus nu numai de plăcerile, ci şi de suferinţele care pot să aibă o mare putere asupra noastră. Mila de alţii ne eliberează şi de unele şi de altele. Concepţia aceasta este cu totul deosebită de cea protestantă, după care Hristos a făcut totul pentru noi şi noi nu mai avem să facem nimic. In învăţătura Noului Testament şi a Sfinţilor Părinţi Hristos a pătimit pentru noi, dar nu ca să ne scutească pe noi de a mai face ceva, ci ca să ne înnobileze firea noastră. Punînd în firea Lui omenească puterea biruitoare de patimi, această putere ne-o comunică şi nouă. Altfel Hristos nu s-ar fi făcut începătorul unei vieţi noi a umanităţii. Omenirea occidentală a renunţat la orice efort de îmbunătăţire din puterea lui Hristos. Aceasta a dus-o la o mare slăbănogeală, sau la un mare indiferentism şi libertinaj etic.

143 Mulţumirea ne ajută să ne mîntuim chiar cînd nu putem face ceva pozitiv pentru Dumnezeu. Căci pre cum cînd lauzi pe Dumnezeu pentru cele bune foloseşti puterile ce ţi le-a dat, aşa le foloseşti şi cînd îl lauzi pentru tăria dată în boală şi neputinţa ce ţi-a lăsat să vină asupra ta. Vezi şi în acestea înţelepciunea şi grija lui Dumnezeu faţă de tine. Te poţi mîntui astfel şi prin ele. Se arată o tărie şi o întărire a noastră dată nouă de Dumnezeu şi în mulţumirea pentru suferinţe, neputinţe şi greutăţi. Se arată o tărie şi o întărire mai mare decît în simpla răbdare a lor.

bucuraţi-vă cînd cădeţi în felurite ispite" (Iacob 1, 2) şi totuşi vă tulbură lucrurile cele mai de nimic. Cunoaşteţi cel puţin unde sînteţi şi ce puteri aveţi şi grumazul de fier se va smeri şi pacea Domnului va fi cu voi. Iertaţi-mă şi vă rugaţi pentru mine, ca să nu aud cuvîntul: „Tu care înveţi pe altul, pe tine nu te înveţi?" (Rom. 2, 21). Şi ce voi răspunde iubirii ?" Dar mila pentru oricine este la Stăpînul nostru Dumnezeu (Din Pateric Sentinţa 318).

93. (V. 193). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Îmi spune gîndul: „Ai spus fratelui o dată şi de zece ori. Lasă-l de aci înainte să facă ce vrea. Şi nu-i mai avea grije, cum au spus Părinţii".*

Răspunsul lui Varsanufie: Prea iubite frate de un suflet cu mine, fie cu tine pacea pe care a dat-o Domnul Sfinţilor Săi. Căci întîi le-a dat pacea, scoţînd de la ei toate gîndurile trupeşti şi tot cugetul diavolesc, ca să fie inimile lor curate şi să primească cu curăţie învăţăturile şi poruncile Stăpînului lor.

Aşa şi tu, iubitule, primind această pace înfricoşătoare[144], nu de la mine, ci de la Mîntuitorul Iisus Hristos pregăteşte-te pe tine cu cuminţenie şi fără tulburare să auzi şi să faci (ceeace auzi). Căci ştii că eu vreau să te iau şi să te înaripez spre cer. Dar diavolul te împresoară din toate părţile prin pismă şi mînie [145]. Iar dacă nu află loc

144 Pacea lui Hristos este o pace înfricoşătoare pentru că se dobîndeşte cu aspre eforturi şi înfricoşează pe cel ce se gîndeşte să pornească la dobîndirea ei prin asemenea eforturi şi suportări de încercări şi greutăţi. E înfricoşătoare deci pentru cei împătimiţi şi pentru demonii care-i susţin în împătimirea lor şi se bucură de războiul şi de duşmănia dintre oameni.

145 Cel ce începe să înainteze în bine e împresurat de pisma şi de mînia diavolului, dar şi a multor semeni între care el lucrează.

îşi bate joc de tine prin lucruri de nimic şi te războeşte prin ele şi tulbură prin tine şi pe fratele tău. Şi aceasta pentru că ţi-am scris în scrisorile de mai înainte să spui fratelui greşalele lui şi să-l sfătueşti; mai bine zis pentru că nu ţi-am spus-o bine şi tu l-ai dispreţuit, sau ţi-am spus-o bine, dar ai fost biruit în război. Şi de aceea se bucură diavolul şi vine, avînd amarele drepturi asupra ta şi-ţi zice: „I-ai spus o dată şi de zece ori; lasă-l de acum să facă cum vrea şi nu-i mai avea grija, cum au spus Părinţii". Şi-şi rîde de tine şi prin aceasta[146]. Căci eşti departe de măsura lor, cum e departe cerul de pămînt. Vrei să ştii de ce a spus Domnul despre pomi că şi cei răi produc roadă (Mt. 7, 17-20)? Ca să afli ce ţi-a produs tăcerea de la diavol: tulburări, mînii. De cîte ori te porneşti de la tine la un lucru fără întrebare, eşti prins repede în cursă. Aşa păţesc cei simpli ca nişte neînvăţaţi. Iţi voi arăta limpede în acest caz că îndelunga ta răbdare nu e după Dumnezeu[147]. Pentru că îngrămădind multe zile (supărarea) într-o singură zi deşerţi butoiul care se goleşte. Răbdarea după Dumnezeu însă tace pînă la sfîrşit. Dar tu, frate, te porţi asemenea stăpînului cu sluga lui: în loc să-i dai în fiecare zi o palmă, spunîndu-i greşalele lui şi aşa aducînd pacea, rabzi îndelung multe

146 Adresatul se sileşte să înainteze în îndeletnicirile sale duhovniceşti, dar vrăjmaşul îl tulbură prin nemulţumiri mărunte, pe care i le pricinueşte prin slujitorul lui. Există o tăcere dela Dumnezeu, cînd nu răspunzi celui ce te ocărăşte. Dar există şi o tăcere dela diavol în două cazuri: cînd nu mai vrei să-i spui un cuvînt binevoitor, sau un sfat bun celui ce te-a supărat; si cînd porneşti să faci un lucru fără să întrebi pe duhovnicul tău, sau pe cel sub a cărui ascultare eşti. Ambele aceste tăceri produc tulburări şi mînii.

147 Cînd laşi pe cel care depinde de sfatul tău să se îndrepte, fără acest sfat, din silă de a-i mai spune un cuvînt, răbdarea ta nu e dela Dumnezeu.

zile ci apoi îi dai una în spate (o lovitură aducătoare de moarte) şi îi iei sufletul.

94. (V. 189). *Acelaş a întrebat pe celălalt Bătrîn acelaş lucru; şi dacă nu trebue să se mute din chilie, căci astfel poate ar înceta războiul (din sufletul lui).*

Răspunsul lui Ioan: Dacă ai fi luat în seamă răspunsul Bătrînului şi i-ai fi dat ascultare cînd ţi-a spus să nu te preţueşti pe tine întru ceva şi să nu cauţi să fii de-o potrivă cu altul, ţi-ai fi găsit odihna şi n-ai fi ajuns la tulburare; şi în acest caz n-ai fi avut nevoie de mine nici de altcineva. Ia seama, frate, că îşi bat joc demonii de tine. Spui că greşalele fratelui sînt adevărate. Dar spune-mi: ştii tu sigur că sînt adevărate? Căci vorbind de greşalele cuiva din bănuială, uneori ele se dovedesc a nu fi greşale adevărate. Apoi despre ce fel de greşale a vorbit Domnul oamenilor cînd a zis: ,,Amin zic vouă, de nu veţi ierta oamenilor greşalele lor, nici Tatăl vostru cel ceresc nu va ierta vouă greşalele voastre" (Mt. 6, 15) ? Despre care greşale a vorbit El ? Despre cele adevărate sau despre cele din bănuială? Fără îndoială, despre cele adevărate. Şi iarăşi: cum judeci şi osîndeşti pe fratele tău pentru greşalele lui de trei săptămîni încoace şi nu ştii să te arunci pe tine însuţi în mare osîndă? Căci dacă ceri fratelui socoteală pentru acestea, Dumnezeu îţi va cere ţie socoteală pentru cele din tinereţe şi pînă acum. Şi unde laşi pe Cel ce a zis: „Soarele să nu apună peste mînia voastră" (Ef. 4, 26)? Unde laşi cuvîntul „purtaţi-vă sarcinile unii altora !" (Gal. 6. 2) ? Unde laşi scrisoarea Bătrînului care ţi-a dat o pravilă de vieţuire ? In loc de mulţumire, îi răspunzi cu acestea ? Nu ştii ce s-a spus: „În loc de bunătăţi, Mi-au răsplătit Mie cu rele" (Ps. 34, 12) ? Şi pentru ce vă slujeşte vouă fratele? Nu pentru

Dumnezeu şi pentru iubirea Lui ? Şi pentru ce răniţi cugetul lui ? Ia seama că ieşirea ta este aproape, precum ai auzit şi mărturiseşti tu însuţi. Şi nu te lasă dracii să nu te preţueşti pe tine şi să te odihneşti [148]. Luptă-te cu gîndurile care-ţi aduc tulburare. Căci precum ţi-a arătat şi bunul Bătrîn, făcînd aceasta vei afla ajutor[149]. Dar de vei căuta să te ajuţi cu fel de fel de meşteşuguri, de vei face orice, de te vei muta ori de cîte ori îţi vine un război şi o ispită, nu va pleca de la tine, decît dacă te vei lupta cu gîndurile. Căci trebue să uneşti puţinele tale osteneli cu rugăciunile Sfinţilor[150]. Pentru că "mult poate ea cînd se lucrează" (Iacob 5, 16). Spune gîndului: Astăzi voi muri. Ţine smerenia şi te vei odihni. Domnul să-ţi dea pacea Lui. Amin.

95. (V. 190). *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Părinte am voit să îndrept pe fratele cu dragostea lui Dumnezeu şi nu a primit îndreptarea. Şi m-am tulburat. Ce să fac deci ? Şi dacă stau de vorbă cum aţi poruncit spune-mi dacă din aceasta nu se va da de gîndit cuiva ?*

Răspunsul lui Ioan: Fiindcă nu înţelegem ce spunem, tot sfatul de îndreptare care lasă să intre tulburarea în inima omului nu e sfat după Dumnezeu, ci din lucrarea diavolului care vrea să-i lase părerea că e îndreptat. Căci dacă l-ai fi sfătuit pe aproapele după Dumnezeu, cum te-ai fi tulburat? Căci întristarea după Dumnezeu nu lasă pe cineva să se tulbure. Ci doar dacă pleacă cel sfătuit spre îndreptare şi va bîrfi pe cel ce l-a sfătuit, acesta nu se va tulbura, ci va purta sarcinile

148 Grija de a te preţui, de a te socoti că eşti cineva nu-ţi dă odihnă, nu te lasă să fii liber, sau stăpîn pe tine însuţi, te tulbură mereu.

149 Cine luptă, se întăreşte, căci primeşte ajutor de deasupra lui

150 Mult poate face rugăciunea împreunată cu lucrarea, cu osteneala.

aceluia. Ni s-a arătat şi nouă că lucrul acesta era o ispită. Dar Dumnezeu a golit-o de putere şi o goleşte. Domnul să vă dea sănătatea sufletului şi a trupului ca să înţegeţi meşteşugirile celui rău şi să scăpaţi ele. Rugaţi-vă pentru mine. Cît priveşte, convorbirea cu fraţii, de care ai spus, cînd ea se face în dragostea lui Dumnezeu, nu aduce sminteală, ci zidire.

96. (V. 191). *Întrebare a* aceluiaş către acelaş: Ava, tare mă necăjeşte, fratele. Şi dacă e cu putinţă l-aş schimba bucuros. Căci îmi spune gîndul că dacă aşi fi sigur, n-ar mai fi prilej să fiu necăjit, ci mai degrabă să mă mîntuesc. Spune-mi deci dacă-mi este de folos aceasta.

Răspunsul lui Ioan: Frate, nu te necăji cu părerea că ai dreptate să zici ,,Dacă aş fi singur, n-ar mai fi prilej să fiu necăjit, ci mai degrabă să mă mîntuiesc." Căci nesocoteşti Scriptura, care zice: ,,Multe sunt necazurile drepţilor" (Ps. 33, 20); şi iarăşi: ,,Multe biciuirile păcătosului" (Ps.31, 10). Deci fie că eşti drept, fie păcătos, trebue să rabzi necazul. Căci nu putem fi fără necaz. El ne învaţă răbdarea. Avem în privinţa aceasta ca cel mai bun dascăl pe Apostol care spune: ,,Răbdînd întru necaz (Rom.12, 12). Necazul îi aşteaptă pe cei ce se vor mîntui. Căci Domnul însuşi a spus: ,,În lume necazuri veţi avea" (Io. 16, 33); şi iarăşi: ,,Prin multe necazuri trebue să intraţi în Împărăţia cerurilor" (Io. 14, 22) [151].

151 Răbdarea necazurilor e un ajutor de întărire a subiectului uman. Cine rabdă stăruie sub greutăţi, nu fuge de sub ele. Nu dă loc slăbiciunii, deznădejdii. Cel ce rabdă se învaţă să se facă stăpîn pe sine. Cel ce stăruie răbdînd atinge treapta supremă a umanului de a fi subiect şi nu obiect purtat încoace şi încolo, fără voia lui. Iar Împărăţia cerurilor este o comuniune a subiectelor libere, nesupuse fără voie răului şi nerăbdării chinuitoare, a subiectelor ce se bucură deplin de comuniunea cu tatăl, ca nişte fii ai Tatălui suprem.

Vezi, fratele meu, că vrînd să te mîntueşti te-a lăsat să fii puţin necăjit Cel ce a spus: „Întristat este sufletul meu pînă la moarte" (Mt. 26, 38). A făcut-o aceasta ca să afli mila Lui în schimbul răbdării, în ceasul acela înfricoşător. Căci de voim în toate odihna, vom avea să auzim : „Aţi luat cele bune ale voastre în viaţa voastră" (Lc. 16, 25) [152] Stăpînul nostru a răbdat pentru noi toate pătimirile. Deci nu vom răbda şi noi, amintindu-ne de ele, ca să fim părtaşi împreună cu El ? Ia seama că am primit porunca să mulţumim în toate (I Tes. 5, 18). Să nu ne atragă pe noi urîtorul binelui la nemulţumire, ca să pierdem toate [153].

Subiect liber, devenind şi ei stăpîni pe ei înşişi asemenea supremului Stăpîn, nesupus nici unei forţe superioare Lui. In această împărăţie nu pot intra deci decît cei ce şi-au întărit libertatea prin răbdarea cu putere a necazurilor, a supărărilor inevitabile ce le vin dela natura schimbăcioasă a lumii şi dela starea încă nedesăvîrşită a semenilor. Pildă ne-a dat în aceasta însuşi Hristos. Dar nu numi pildă ci şi putere, punînd în firea Lui omenească toată puterea stăpînirii nepătimitoare de sine prin suportarea răbdătoare a pătimirilor şi a morţii. Deci aşa cum a întemeiat El Împărăţia cerurilor pentru oameni sau Împărăţia subiectelor umane ridicate peste robia de sub stăpînirea patimilor interioare şi a stăpânirilor lumeşti exterioare.

Să notăm că tăerea voii şi ascultarea faţă de cei ce le cer în numele lui Dumnezeu şi a căror importantă este atît de subliniată de Varsanufie şi Ioan nu sînt o robie, ci fapte de voinţă a omului eliberat de sine şi de patimile egoismului său îngustat şi trăirea în lărgimea libertăţii iubitoare a lui Dumnezeu.

152 Falsa odihnă în care au vieţuit şi de care s-au lăsat amăgiţi este de fapt o robie sub plăceri şi ea îi va duce la treapta supremă a acestei robii, care-şi va dezvălui toată puterea ei în „neodihna eternă".

153 Varsanufie şi Ioan unesc răbdarea necazurilor cu mulţumirea. Prin ultima se întăreşte şi mai mult răbdarea şi se arată ca fiind pentru Dumnezeu. Căci ea dă slavă lui Dumnezeu nu numai pentru cele plăcute, ci şi pentru cele neplăcute, văzînd şi în cele din urmă înţelepciunea şi iubirea pedagogică a lui Dumnezeu faţă de noi.

Cît priveşte luarea unui alt frate, nu e greu Avei să-ţi dea pe un altul [154]. Căci pentru el e acelaş lucru să-ţi dea pe unul sau pe altul. Dar dacă vei lua pe un altul, însă şi acela te va necăji în vre-o privinţă, ce vei mai face? Chiar dacă fratele de acum nu e deosebit de deştept, are vinovăţie puţină. Nu ţi-o spun aceasta ca să te împiedic să-ţi iei un altul, ci te sfătuiesc să le cumpăneşti toate şi să alegi ceeace e bine. Căci precum altul îţi slujeşte pentru Dumnezeu, eşti dator şi tu să porţi sarcinile lui ca să împlineşti şi tu, la rîndul tău, legea lui Hristos (Gal. 6, 2). Oare nu voesc să te odihnesc ? Dumnezeu ştie că dacă aş putea, aş vrea să te slujesc în toate zilele mele. Şi ce să fac dacă sînt cu totul nefolositor ? Să urâm odihna trupului, căci lui Dumnezeu îi este scîrbă de ea, fiindcă ne înstrăinează de El. Acestea ţi le-am scris ca unuia de un suflet cu mine. Pentru că vreau să fim necăjiţi puţin. Căci fără necaz nu este înaintare în frica lui Dumnezeu. Iartă-mă, frate, şi mă rabdă. Roagă-te pentru mine ca să pun început. Căci sînt aproape de zilele mele din urmă.

97. (V. 192). *Răspunsul* marelui Bătrîn către acelaş: Bucură-te, frate, şi fii cu curaj ! Să nu te tulbure diavolul pentru lucruri nefolositoare. Socoteşte iubirea ta că e ispitit şi necăjit cineva fără îngăduinţa lui Dumnezeu ? Nu. Dumnezeu îngădue să ni se întîmple acestea spre folosul sufletului. Dar diavolul văzînd aceasta a întors lucrurile contra noastră ca şi la început, scoţîndu-ne din sfînta pace a raiului. Căci ce ne-a mutat din cele ale noastre? În locul sfintei păci a aruncat în noi furioasa mînie. În loc de ura cea de la Dumnezeu, prin care se urăsc cele rele, a aruncat în noi ura rea, prin care urîm cele bune şi pe Dumnezeu însuşi. Dar noi nu înţelegem şi nu ştim că pentru a tăia de la noi toată amintirea

154 E vorba de Ava Serid, stareţul mînăstirii.

ruşinoasă şi tot gîndul rău şi de suflet stricător ne-a spus Dumnezeu să ne rugăm pentru duşmanii noştri şi să binecuvîntăm pe cei ce ne blestemă şi ne-a poruncit să iubim pe duşmanii noştri (Mt. 5, 44). Şi dacă ni s-a poruncit să iubim pe duşmanii noştri, care nu ne-au slujit nici cu lenevie nici cu sîrguinţă, ce scuză vom avea de nu vom iubi pe cei ce ne-au făcut bine şi ne-au slujit, chiar dacă dracii ni-i prezintă ca pe unii ce ne-au slujit cu lenevie ? De vrei să te mîntuieşti şi ţi-ai încredinţat sufletul lui Dumnezeu şi nouă, să nu crezi gîndului tău. Căci dracii seamănă ca o sămînţă rea, cele rele în locul celor bune. Opreşte-te deci de a le urma şi vei afla calea lui Dumnezeu. Căci El însuşi a spus: ,,De voiţi şi de Mă veţi asculta, veţi mînca cele bune ale pămîntului" (Is. 1, 19). Deci atîrnă de noi să mîncăm sau să nu mîncăm (cele bune). Şi pentru ce defăimăm pe aproapele? Nu căuta pricină cuiva pentru nimicuri, ci fă-te lui plăcut în toate. Şi să nu gîndeşti de cineva rău, ca să nu te faci tu însuţi rău" [155]. Căci cel rău gîndeşte cele rele şi cel bun, cele bune. Iar a gîndi despre unii: ,,Iată vorbesc împotriva mea", e un război propriu începătorilor. De aci vine că dacă se roagă doi într-o chilie, sau se îndrumează unul la altul, un oarecare poate spune despre ei lucruri contrare. Şi dacă gîndeşte aşa, nu se află prin aceasta în adevăr şi în nebunia lui unul ca acesta îşi pricinueşte sie-şi pierzanie. Nu rămînea în acestea. Căci fratele gîndeşte că prin voi află multe, chiar dacă vă necăjiţi puţin din pricina lui ca să cîştigaţi răbdarea. Bucuraţi-vă şi vă veseliţi că mare este plata răbdării ! (Mt. 5, 12). Căci încă înainte de aceasta ai aflat de la fratele Ioan că nu sîntem lăsaţi în necazuri fără voia lui Dumnezeu, iar aceasta se

155 Gîndind rău despre altul, te-ai făcut tu însuţi rău, căci gîndul este al tău, se imprimă în tine şi te înveninează pe tine.

face spre folosul nostru. Să nu crezi deci în ceva dracilor, împotriva fratelui tău. Căci nu e aşa (cum îţi şoptesc ei). Ci ei sînt cei ce vor să te tulbure. Dar Domnul îi va face neputincioşi.

Iar gîndul prin care spui: "M-am hotărît să mă fac rob oamenilor", nu e gînd de smerenie. Fără îndoială, Apostolul se lăuda că s-a făcut robul tuturor. Vrei să spui şi tu aceasta? Dar cînd vei ajunge tu la măsura aceasta a smereniei ? Nu ştii ce ai spus, frate.

Scolie: Priveşte înţelepciunea Bătrînului. Fiindcă l-a văzut pe acela numindu-se şi socotindu-se pe sine rob, ca unul ce gîndea, că e ceva mare şi a făcut vreo mare ispravă, rîde de el şi-l dovedeşte nevrednic de acest titlu, împingîndu-l prin toate spre smerenia cu fapta. Căci cea cu cuvîntul e rodul mîndriei şi e nestatornică, născînd slava deşartă, ca maica ei.

98. (V. 193). *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş.*

Mă mir de unii care, după ce au petrecut mulţi ani în şcoli, se ocupă tot cu alfabetul şi silabisesc, cînd trebuiau să fie acum dascăli desăvîrşiţi. Dar tot mă mir şi de cei ce după ce au purtat multă vreme schima şi ar trebui să deosebească şi alte gînduri mai adînci sînt încercaţi încă de războaele începătorilor. Voi ar trebui să călăuziţi pe cei amăgiţi spre calea cea dreaptă, ca nişte desăvîrşiţi. Dar în loc să purtaţi sarcinile celor neputincioşi, mai vîrtos îi îngreunaţi prin supărarea ce le-o pricinuiţi pînă la a se scufunda. Ia aminte, frate, la tine însuţi. Oare nu se păgubeşte sufletul prin aceea că necăjeşti gîndul aproapelui ? Căci după ce el a împlinit osteneala ta pentru Dumnezeu, îi pricinueşti gîndul că a lucrat cum a

voit. O spune aceasta un om desăvîrşit unui începător ? Nu trebue să-i vorbeşti aşa, ci să-l sfătueşti, să-l cîrmueşti, temîndu-te de Cel ce zice: ,,Nu da fratelui prilej de poticnire sau de sminteală" (Rom. 14, 13). Ce nevoe e să spui aproapelui cuvînt de întristare ? Dar de ce îţi spun acestea eu care sînt aşa cum sînt ? Căci nebunia mea nu m-a lăsat să port în mine un cuvînt pînă nu l-am scos şi n-am tulburat sufletul fratelui meu. Cînd diavolul seamănă în tine gînduri rele - căci acesta e lucrul lui să semene unele în locul altora şi nu-l lasă pe om să-şi aducă aminte de moarte pentru ce vă tulburaţi pentru nimicuri ca nişte începători şi nepricepuţi ? De ce uiţi cuvîntul: „lipsiţi, strîmtoraţi, rău chinuiţi ? (Evr. 11, 37). Părinţii noştri şi-au ales lor necazurile şi noi nu ne ruşinăm să căutăm orice fel de odihnă. Să ştim, noi ticăloşii, că toate acestea s-au scris în cărţile de sus şi ni se va cere socoteală cu deamănuntul de ele. Vi le scriu acestea voind să scot orice putregai de la voi[156]. Iar dacă vă necăjesc, iertaţi-mă. Căci nu voi mai adăoga să vă necăjesc. Rugaţi-vă pentru mine ca să ajung la cunoştinţa vieţii [157]. Cît despre moartea ta, ţi-am spus adeseori şi ţi-o spun: nu vei zăbovi timp lung în trup.

99. (V. 194). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Ştii, Părinte, că nu îndrăznesc să mă împotrivesc vreunei porunci a tale în nici-o privinţă. Căci tot ce spui este viaţă pentru mine. Dar roagă-te pentru mine că tare mult mă necăjeşte fratele.*

156 Plăcerile, comodităţile, urile ne descompun fiinţa ca un putregai, căci devenim robii lor neputincioşi. Noi nu mai sîntem noi, nu mai sîntem stăpînii noştri care ne susţinem cu tărie.

157 E vorba de cunoştinţa vieţii adevărate, care e cea a libertăţii de robia patimilor.

Răspunsul lui Varsanufie: Bucură-te, iubitul meu, bucură-te în Domnul ! Ştiu şi sînt convins în Domnul că dacă ţi-aş spune să locueşti un an de zile în închisoare, nu te-ai împotrivi. Căci ştiu cum vorbesc şi cui vorbesc: unui împreună slujitor şi de un suflet cu mine. Dar nu ştii ce zice Iov: ,,Oare nu-i o ispită locuinţa omului pe pămînt?" (Iov 7, 1). Fii deci totdeauna pregătit pentru ispite şi necazuri. Şi uită toate cele dinapoi, cum zice Apostolul, întinzîndu-te spre cele dinainte (Filip 3, 13), ca să nu mai vorbeşti împotriva fratelui şi să ţii minte răul. Domnul va zdrobi degrabă pe satana sub picioarele Lui (Rom. 16, 20). Harul lui Dumnezeu şi pacea şi iubirea Lui să fie cu voi pînă la sfîrşit. Amin. Şi să vă dea vouă bucurie, veselie şi dragostea care „niciodată nu cade" (I Cor. 13, 8), ca să vă răbdaţi unii pe alţii în frica lui Dumnezeu. Căci moartea nu va zăbovi.

100. (V. 195). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Spune-mi, Părinte, ce este smerenia ? Şi roagă-te să-mi fie drumul morţii în pace.*

Răspunsul lui Varsanufie: Smerenia este a te socoti pe tine ,,pămînt şi cenuşe" (Iov 42, 6) în fapte şi cuvinte; nu numai în cuvinte. Adică să zici: "Cine sînt eu ? (2 Regi 7, 18). Cine mă preţueşte ? Nu însemnez pentru nimeni nimic" .Cît priveşte moartea, aşteaptă încă puţină vreme pe Domnul şi-ţi va slăvi ieşirea întru multă bucurie. Roagă-te pentru mine, fratele meu. Te îmbrăţişez în Domnul.

101. (V. 196). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Ava, fratele meu mi se împotriveşte îndată şi nu-mi arată nici-o compătimire. Ce porunceşti să fac ?*

Răspunsul lui Varsanufie: Mă mir de simplitatea ta. Tu crezi aşa de simplu că diavolul stă liniştit, fără să ispitească pe nimeni? Nu putem învinovăţi pe cei răsturnaţi în spume de diavolul. Deasemenea nu-i putem învinovăţi nici pe cei împinşi de diavol la împotrivire şi necompătimire. Aci lucrează patima. Ia aminte cu înţelegere la cele spuse. Căci şi tu te afli sub lucrarea diavolului. Şi nu vezi ale tale, ci le vezi cu ascuţime pe cele ale aproapelui. Iată ai spus cele ale fratelui şi n-ai spus ale tale. Sînt puţine zile de cînd ai întrebat despre smerenie şi ai auzit că ea stă în a te socoti pe tine ,,pămînt şi cenuşe" şi a nu te preţui cîtuşi de puţin. Dar pămîntul şi cenuşa şi nepreţuirea de sine aşteaptă oare simpatia (compătimirea) cuiva? Mai ales a omului stăpînit de urîtorul binelui? Şi aceasta pentru că eşti mai înaintat ca el şi în vîrstă şi în schimă şi în preoţie ? Dar cel mai înaintat e dator el însuşi să poarte pe cel mai mic şi să zică: ,,Eu sînt nevrednic". Iar de o spui dar nu rabzi, în zadar o spui. Şi cine eşti tu care ai ochi care văd patimile străine? Un om căruia s-au binevestit lucruri peste orice măsură [157b]. Dacă te-ai gîndi la ele, ai uita să mănînci pîinea ta [157c]. Dar tu nu le-ai gustat încă şi nu ţi s-au făcut

157b Ţi s-au pregătit bunătăţile nemăsurate ale vieţii viitoare.

157c Cel smerit nu vede patimile altuia, sau grijile mărunte ale lui, pentru că se socoteşte pe sine mai mic decît toţi, ca nimic prin sine. Dar în acelaş timp cel smerit vede măreţia copleşitoare a lui Dumnezeu ca nimeni altul şi de aceea nu mai dă importanţă măruntelor băşici de săpun ale grijilor omeneşti, nu se mai alarmează de ele. Are cel mult milă de purtătorii lor. Pe de altă parte cînd te vezi ca nimic prin tine însuţi, ai ajuns la suprema conştiinţă a ceea ce eşti, care e conştiinţa că atîrni cu totul de Dumnezeu. Conştiinţa şi Dumnezeu sînt cele două realităţi nedespărţite care se revelează la maximum. Dar prin aceasta te şi deschizi total pentru Dumnezeu, te vezi plin de El.

încă dorite precum se cuvine. Adu-ţi aminte de Lazăr, cîtă vreme a răbdat mulţumind lui Dumnezeu şi nu uita nici de ceeace ţi-am spus de multe ori că e aci o pismă diavolească. Tu ştii ce te aşteaptă. Iar eu cred în Dumnezeu că aceea nu va izbuti întru nimic.

102. (V. 197). *Acelaş cere rugăciunea aceluiaş mare Bătrîn: Roagă-te pentru mine, Părinte, că am căzut în năluciri.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate Andrei, să strigăm împreună cu Sfîntul Pavel: ,,O, adîncul bogăţiei şi al înţelepciunii şi al cunoştinţei lui Dumnezeu ! Cît de necercetate sunt judecăţile Lui şi de neaflate căile Lui !" (Rom. 11, 33). Cum ne opreşte şi pe noi de a ne lăuda cu arcul nostru şi de a nu gîndi că sabia noastră ne izbăveşte pe noi (Ps. 43, 4) ? Cu harul bunătăţii Lui. Căci zice: ,,Prin har sînteţi mîntuiţi" (Ef. 2, 5).El ne lasă să cădem în năluciri şi în alte patimi ca să cunoaştem neputinţa noastră şi unde sîntem încă. Din bunătatea lui ne lasă pe noi spre folosul nostru, ca încrederea noastră să se întemeieze pe Dumnezeu şi nu pe noi. Dar ia seama să nu socoteşti că e voia lui Dumnezeu ca noi să cădem în năluciri şi alte patimi, ci El ne lasă să pătimim acestea din negrija noastră; însă din iubirea de oameni se foloseşte de aceste rele pentru a face să se nască în noi smerenia în vederea mîntuirii [158]. Dar cum ? Vom pune pe seama patimilor mîntuirea noastră ? Nicidecum. Ci pe

158 Nu din voia lui Dumnezeu se ivesc patimile cele rele în noi. Dar Dumnezeu îngădue să se ivească, respectînd libertatea noastră rău înţeleasă de noi, sau mai bine zis o voinţă slăvită din negrija noastră. Insă se foloseşte şi de ele pentru a ne face să ajungem la smerenie dîndu-ne seama de robia în care cădem prin patimi, sau prin voinţa de a vieţui prin noi înşine şi să ne facă să dorim ridicarea noastră spre El.

seama iubirii şi a înţelepciunii Lui neîngustate în priceperea de a folosi tot felul de mijloace. Gîndeşte-te cum trezeşte mintea noastră în tot felul ca să zică: ,,De nu mi-ar fi ajutat Domnul, sufletul meu s-ar fi sălăşluit îndată în iad" (Ps. 93, 17).

Ştiind deci că din neputinţa şi negrija noastră pătimim acestea, să facem tot ce putem ca să nu cădem în ele. Dar atîrnă de mila Lui ca să ne izbăvească de ele. El a făcut aceasta cu Petru şi cu Pavel, retrăgîndu-şi puţin puterea Sa de la ei ca să vadă că sînt oameni. Şi cel dintîi a căzut în tăgăduire (Mt. 26, 69-75). Celălalt a fost coborît într-un coş (II Cor. 11, 33). Aceasta ca să ştie amîndoi să nu se încreadă în ei, ci în Stăpînul tuturor.

Deci învaţă şi tu cine eşti şi unde te afli [159]. Şi fă-te iertător celor împreună robi cu tine şi osîndeşte-te pe tine. Smereşte-te cu adevărat nu numai înaintea lui Dumnezeu, ci şi a oamenilor [160]. Şi „aruncă toată grija ta asupra Lui" (Ps. 54; 23; 1 Petru 5, 7), ,,care poate face cu prisosinţă mai mult decît cerem sau cugetăm" (Ef. 3, 20). Şi El va împlini toate cele făgăduite. Căci nu va respinge pe cei ce îl roagă din toată inima; pe robii Săi proprii şi cinstiţi; pe cei ce s-au eliberat prin El şi în El de întreg omul vechi şi au auzit de la El cu bucurie negrăită: ,,Toate cîte veţi lega pe pămînt vor fi legate în ceruri" ş.a.m.d. (Mt. 18, 18); pe

159 Invaţă să ştii în ce treaptă duhovnicească te afli. Ca să-ţi cunoşti ,,puterea" sau neputinţa.

160 Cine nu se smereşte şi înaintea oamenilor, păstrează în fiinţa sa mîndria şi iese mereu în fruntea oamenilor, în faţa lui Dumnezeu. Crede că pe el l-a făcut Dumnezeu mai bun, luînd ca motiv ceva din el însuşi, sau el însuşi s-a făcut mai bun prin eforturile sale. Aceasta nu mai e nici sentiment de frăţietate. Şi dacă fiecare face aşa, se întreţine o luptă între oameni. Desigur alta e smerenia înaintea lui Dumnezeu şi alta înaintea oamenilor. Pe Dumnezeu îl socoteşti totul, pe oameni fraţi ai tăi mai buni ca tine prin eforturile împlinirii voii lui Dumnezeu de către ei.

cei cărora le-a dat toată puterea în cer şi pe pămînt [161] "Slujeşte deci Domnului cu frică şi te veseleşte de El cu cutremur" (Ps. 2, 11). Şi mulţumeşte-i cu o gură neoprită, că s-a milostivit de tine şi de alti mulţi prin robii Lui. Lui fie slava în veci. Amin.

103. (V. 198). *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, care-i ceruse să se roage pentru el.*

Dumnezeu cel îndurător, Cel prea înalt şi milostiv să vă dea puterea cea de sus ca să puteţi cugeta totdeauna la cuvintele scrise vouă şi ca să împliniţi lucrul cu adevărat duhovnicesc, adică să vă luptaţi cu gîndurile ce vă tulbură; deasemenea, ca să vă aflaţi împreună cu cei ce au primit talanţii şi i-au îndoit (Mt. 25, 16-17) şi să auziţi cele ce le-au auzit ei; şi ca să vă străduiţi să vă răbdaţi unii pe alţii şi să facă pămîntul vostru roade bune lui Dumnezeu şi la bună vreme, fie o sută, fie şasezeci, fie treizeci (Mc. 4, 8). Aceasta este rugăciunea mea, ca păzind voi acestea să vă văd pe voi în Împărăţia lui Dumnezeu ca prieteni buni, veselindu-vă în Domnul.

104. (V. 199). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Spune-mi, Părinte, de unde ne-a răsărit ispita ce ne-a venit ? Şi pentru ce se arată ? Şi cum poate fi golită de putere ? Şi roagă-te să mă izbăvesc de ea.*

161 Le-a dat toată puterea să lege şi să deslege pentru că sînt uniţi cu Dumnezeu prin rugăciune şi prin dragostea faţă de oameni. Ei ştiu că nu din puterea lor leagă şi desleagă, ci în numele Domnului şi din puterea Lui. Dar ei fac totul ca să apropie pe oameni de Dumnezeu, arătîndu-ne prin credinţa şi prin dragostea lor dragostea lui Dumnezeu faţă de noi.

*Răspunsul lui Varsanufi*e: Diavolul, urîtorul binelui, cunoscînd că e de folos sufletului nostru şi că nu e alt mijloc de cîştigare a mîntuirii decît a ne purta sarcinile unii altora (Gal. 6, 2), ne pismueşte şi se strădueşte să semene ale lui în noi. De aci răsare ispita, pe care Domnul o va goli de putere. Şi ispita e golită de putere prin aceea că ne purtăm sarcinile unii altora şi ne rugăm pentru omul prin care vine ispita [162] Dar fără lupta cu raţionamentul (pus în slujba ispitei) nu vine sfîrşitul ispitei [163]. Căci semănarea e uşurată de cedare [164] Şi aceasta este şi ea o ispită din pisma aceluia, susţinută de o părută îndreptăţire, ca să te rupă de iubirea sfinţilor ce se roagă pentru tine şi să te lipsească de ajutorul lor. Iată ţi-am arătat atît obîrşia cît şi sfîrşitul ispitei. Rabdă puţin şi vei lua uşurarea de acestea în Hristos Iisus, Domnul nostru.

162 Ne rugăm şi pentru cel prin care ne vine ispita diavolului, pentru că e slab şi de aceea a primit să se facă unealta aceluia. Rugăciunea noastră îl va întări, căci va simţi prin noi iubirea lui Dumnezeu faţă de el. Pentru că iubirea lui Dumnezeu arătată prin noi ne face să ne comportăm cu iubire faţă de el, să vorbim bine de el altora şi el va lua cunoştintă de aceasta.

163 A răspunde răului cu rău, a căuta satisfacerea plăcerii, dă impresia că întăreşte fiinţa noastră. Pe aceasta se întemeiază argumentarea părută raţională a ispitei. Trebue să demascăm falsitatea acestei argumentări, arătînd că întărind prea mult trupul, întărim pentru un timp ceeace e pieritor şi slăbim sufletul cel nemuritor, slăbind puterea şi libertatea noastră ca subiect. Peste tot Varsanufie şi Ioan văd mîntuirea omului prin întărirea a ceeace e netrecător în fiinţa lui. Cel bun e tare. Săvîrşirea binelui e o întărire a existenţei. Ontologicul deplin implică eticul. Hristos întăreşte pe om pe cruce şi comunicîndu-ne tăria Lui de a suporta şi noi greutăţile, ispitele, ne face şi fiinţa noastră tare, pentru că o face bună.

164 Ispita ca o sămînţă a răului e primită de om prin cedarea lui, prin faptul că nu luptă ca să nu se samene ea în el; e primită printr-un act de primă slăbiciune. E o cedare în faţa falsei argumentări.

105. (V. 200). *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, care se descurajase de ispitele ce-l împresurau.*

Frate Andrei, cel de un suflet cu mine, nu te descuraja. Căci nu te-a părăsit Dumnezeu, nici nu te va părăsi. Dar vestirea Stăpînului făcută lui Adam, părintele nostru comun, nu va trece. Iar ea sună: „În sudoarea feţei tale vei mînca pîinea ta" (Fac. 3, 19). Şi precum a poruncit omului din afară, aşa a poruncit şi celui dinăuntru să conlucreze prin nevoinţă (prin asceză), cu rugăciunile sfinţilor care mult ajută ca omul să nu rămînă fără rod. Căci precum aurul ars în cuptor, în vreme ce e ţinut cu cleştele şi lovit cu ciocanul, se face bun şi potrivit pentru diadema împărătească, aşa şi omul susţinut de rugăciunile sfinţilor [165] care multe pot şi împlinesc, cînd e ars de necazuri şi bătut de ispite, dacă rabdă mulţumind se face fiu al împăratului [166]. Drept aceea, toate ţi se fac spre folos, ca să primeşti şi tu îndrăznirea de la sfinţi şi din ostenelile tale, a căror pîrgă nu te ruşina să o arăţi [167].

165 Din rugăciunile sfinţilor se revarsă în noi o putere care ne susţine, aşa cum în cuvîntul de încurajare al prietenilor simţim prezentă inima lor, care ne dă putere în dureri şi greutăţi. In puterea venită nouă prin rugăciunile sfinţilor şi care ne susţine răbdarea se întîlneşte puterea lor cu puterea noastră trezită de puterea lor şi cu puterea lui Dumnezeu din care sfinţii se întăresc în rugăciunile lor şi pe care ne-o comunică. E o comunicare între trei: între mine, între sfînt şi între Dumnezeu, care e prezent între mine şi sfînt unindu-ne. „Unde sînt doi sau trei adunaţi (sufleteşte) în numele Meu, acolo sînt şi eu în mijlocul lor."

166 Acest om ajunge stăpîn pe sine, liber, împreună împărat cu Dumnezeu peste toate, nesubordonat nici unei forţe inferioare, ci fiu al împăratului şi frate al Fiului Lui cel Unul Născut.

167 Nu te ruşina să arăţi că ai cîştigat pîrga îndrăznelii împotriva patimilor, a ispitelor, a deplinei libertăţi faţă de ele, a stăpînirii de

Deci nu-ţi pricinui întristare în loc de bucurie duhovnicească. Şi crede în Cel ce ţi-a făgăduit-o. Fii tare, iubitule, în Domnul !

106. (V. 201). *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, căzut în mare descurajare.*

Să nu lase iubitorul de oameni Dumnezeu pe urîtorul de bine vrăjmaş să samene întru tine întristare: şi descurajare, ca să nu te ducă la desnădejde în privinţa celor făgăduite ţie, iubitule, de binecuvîntatul Dumnezeu prin Duhul Sfînt. Ci să-ţi deschidă inima ca să înţelegi Scripturile, precum a deschis inima lui Cleopa şi a însoţitorului lui (Lc. 24, 32). Pentru ce Dumnezeu după făgăduinţele făcute, sfîntului patriarh Avraam, l-a ispitit iarăşi pe el ? Căci s-a scris că după cuvintele acestea - înţeleg ale făgăduinţelor - l-a lăsat pe prietenul lui, care-i adusese o aşa de mare jertfă şi care nu se cuvenea să pătimească nimic, căruia i s-a socotit credinţa spre dreptate să cadă iarăşi în ispită (Fac. 22, 1; 15, 6), spre probarea lui şi spre a face fără apărare puterile întunericului. Aceasta spre a fi pildă celor credincioşi, care, prin multe necazuri vor avea să intre în Împărăţia lui Dumnezeu" (Fapte 14, 22) şi care „prin răbdarea lor cîştigă sufletele lor" (Lc. 21, 19), „în toate mulţumind" (I Tes. 5, 18).

Ia împreună cu aceştia în mintea ta şi pe cel dintre sfinţi Iov. Căci pe acest „prieten sincer al lui Dumnezeu, pe

ele. Nu e ruşine a arăta că nimic nu te stăpîneşte, ci tu însuţi eşti stăpîn peste toate. Stăpîn peste sine e cel ce nu e stăpînit de nimic. Deşi nu trebue să te lauzi că ai stăpînirea de sine totuşi trebue să arăţi în fapte această stăpînire şi îndrăzneală faţă de patimi. Să nu te ruşinezi să arăţi cu fapta că eşti mai tare ca ispitele, că le rezişti, că nu te laşi robit de ele. Iar îndrăznirea aceasta dă şi o bucurie, cum se va arăta în continuare.

dreptul adevărat şi fără pată, pe evlaviosul şi înstrăinatul de tot lucrul rău", care nu se cuvenea să pătimească vre-un rău, l-a predat ca să fie ispitit spre probarea lui, pînă ce a arătat pe vrăjmaşii şi pîrîţii lui ruşinaţi şi fără apărare, fiind daţi pe faţă de el.

Ia în sprijinul credinţei şi pe Iisus, pe Căpetenia şi pe Desăvîrşitorul mîntuirii noastre, (Evr. 2, 10) pe Cel ce ne-a răscumpărat pe noi din blestemul în care am căzut (Fac. 3, 13). Priveşte cum ajuns la ceasul crucii, ne-a arătat nouă calea răbdării drept calea mîntuirii [168], zicînd: „Părinte, de este cu putinţă să treacă acest pahar de la Mine, dar nu cum voesc Eu, ci precum Tu voeşti" (Mt. 26, 39). Iar aceasta a făcut-o pentru noi Cel ce-l certase pe Petru, care-i spusese: ,,Milostiv fii ţie, Doamne, să nu-Ţi fie Ţie aceasta" (Mt. 16, 22) ca unul ce era gata şi hotărît să pătimească. Pentru noi s-a rugat să treacă paharul, ca rugîndu-ne şi noi să nu ne descurajăm, chiar dacă în clipa de faţă rugăciunea nu ne este ascultată [169]. Să ne gîndim deci la patimile Mîntuitorului nostru făcut om şi să răbdăm împreună cu El osîndirile, cuiele, nesocotirea, dispreţuirea, scuipările, hlamida batjocoritoare, podoaba cununii de spini, oţetul cu acreala lui, străpungerea suliţei, apa şi sîngele; şi ia din toate

168 Calea mîntuirii e calea răbdării, ca mijloc al întăririi adevărate faţă de tot ce-l robeşte pe om din slăbiciune.

169 Nu s-a rugat Iisus pentru Sine să treacă paharul dela El, ci pentru ca să ne înveţe şi pe noi să ne rugăm cînd ne aflăm în mare strîmtorare, şi rugîndu-ne să luăm putere să răbdăm. Astfel nici El n-a primit şi nici noi nu primim prin rugăciune depărtarea pătimirii, a necazului, ci puterea de a o răbda. Căci aceasta ne este de folos pentru a ajunge la tăria stăpînirii peste toate cele ce caută să ne robească, nu scăparea de durere. Deci nici Iisus n-a obţinut ceeace a cerut, nici noi. Dar obţinem altceva cu mult mai de folos. Rugăciunea nu-i ascultată totdeauna în ceeace cerem, dar e ascultată totdeauna prin faptul că ni se dă putere să răbdăm ceeace ni se lasă să suportăm.

alinarea durerilor tale. Căci nu va lăsa osteneala ta să fie zadarnică (I Cor. 15, 58). Dar ca nu cumva privind pe sfinţii ce şi-au purtat în timpul lor roadele răbdării necazurilor şi au fost lăudaţi pentru aceasta, tu să rămîi nepărtaş de ele, te-a lăsat şi pe tine să rabzi puţină osteneală, ca să te faci împreună părtaş cu ei şi cu Iisus cîştigînd îndrăznire înaintea Lui împreună cu sfinţii. Deci nu te întrista, căci nu te-a uitat Dumnezeu, ci se îngrijeşte de tine ca de un fiu adevărat şi nu nelegitim. Şi te vei ţinea bine de vei lua aminte în chip neclintit la tine însuţi, ca să nu cazi din frica lui Dumnezeu şi din mulţumirea adusă Lui. Dar vei fi fericit, dacă te vei face cu adevărat străin şi sărac. Căci aceştia sînt moştenitorii Împărăţiei lui Dumnezeu [170]. Îmbărbătează-te şi fii tare în Domnul. Nu preget să-ţi amintesc de aceleaşi bunătăţi, pe care ţi le va dărui Domnul. Roagă-te pentru mine.

107. (V. 202). *Rugămintea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn pentru sprijinirea inimii sale şi pentru iertarea păcatelor sale începînd de la naşterea sa.*

Răspunsul lui Varsanufie: Domnul Iisus Hristos să-ţi fie tămăduire şi sprijin sufletului şi trupului şi să-ţi susţină inima ca să nu pună stăpînire pe tine diavolul, urîtorul de bine şi de oameni. Cît despre iertarea păcatelor tale de la naştere şi pînă acum, aceasta ţi-o va hărăzi ţie Dumnezeu după patruzeci de zile dacă vei fi părtaş la rugăciunile mele pentru acest dar, prin scurta ta

170 Cel străin şi sărac de toate de bunăvoie e cu adevărat tare, s-a ridicat deasupra tuturor, putînd vieţui şi fără ele. Şi-a descoperit subiectul său nesfîrşit mai de preţ decît toate, El e cu adevărat liber şi puternic fiind unit cu Tatăl cel atotputernic şi supremul subiect nesupus de nimic. El e fiu după har al Împăratului suprem.

răbdare. Îmbărbătează-te deci şi fii tare în Domnul. Domnul, marele
Doctor al sufletelor şi trupurilor, să fie cu tine. Pace Fie în Domnul, frate !

108. (V. 203). *Răspunsul lui Ioan, al celuilalt Bătrîn, către acelaş.*

Dacă oamenii fericesc pe cel bogat în cele lumeşti, cu mult mai mult fericesc eu iubirea ta care s-a îmbogăţit cu cele dumnezeeşti prin rugăciunile binecuvîntatului nostru Părinte. Fără îndoială, dacă rugăciunea lui n-ar fi apucat să spună înainte: ,,Împuterniceşte-te şi îmbărbătează-te şi fii tare", ai fi fost în primejdie să te îmbolnăveşti din pricina micei tale negriji şi a puţinului curaj de a stărui în răbdare şi în îndelungă răbdare faţă de gîndurile tale şi faţă de cei ce te slujesc. Aşa însă ţi-ai adus aminte de Apostolul care zice: "Purtaţi-vă sarcinile unii altora şi aşa veţi împlini legea lui Hristos" (Ef. 6, 2). Căci pentru că te iubeşte, te-a încercat Domnul cu milă, datorită rugăciunii robului. Sau, ca şi prin această mică încercare să conlucrezi cu rugăciunea lui. Iar aceasta ţi s-a socotit drept lucrarea ta, ca să închidă gura vrăjmaşului spre a nu zice: ,,Dacă ar fi fost ispitit spre îndreptare s-ar fi prăbuşit" [171]. Deci nu te întrista. Căci ţi se întîmplă aşa cum ai auzit de la Bătrîn. Îmbărbătează-te şi fii tare, după cuvîntul lui.

171 Ai conlucrat prin răbdarea ispitei adusă asupra ta cu rugăciunea lui Varsanufie pentru tine. Rugăciunea lui nu te-a scutit de ispită, ca să poţi arăta şi tu prin răbdarea ei, o împreună lucrare cu rugăciunea lui. Dar şi rugăciunea lui te-a ajutat să aduci această răbdare. Prin aceasta s-a închis gura vrăjmaşului care ar fi putut spune că dacă ai fi fost supus la o astfel de probă, te-ai fi clintit din statornicia ta în credinţă şi în răbdare.

109. (V. 204). *Acelaş Bătrîn scăpat de ispite prin rugăciunile sfîntului Bătrîn şi prin învăţătura lui duhovnicească, i-a trimis acestuia mulţumiri.*

Răspunsul lui Varsanufie: Înalţă toată doxologia Dumnezeului slavei. Pe El să-L lăudăm în veci. Amin. Căci nu nouă ni se cuvine slava, ci numai Lui şi Fiului Său şi Duhului Său cel Sfînt. Dumnezeu a adus iubirea ta la neputinţa noastră ca să primim ajutorul Lui unul prin altul [172]. A vrut să împlinească cu noi Scriptura care zice: "Fratele ajutat de frate este ca o cetate întărită şi împrejmuită de ziduri" (Prov. 18, 19).

Dar fie ca noi toţi să fim ajutaţi de Fratele nostru cel Mare, înţeleg de Iisus. Căci El a binevoit să ne facă pe noi fraţi ai Săi [173]. Şi aşa sîntem fericiţi de îngeri. Avem

172 Dumnezeu ar putea să dea ajutorul Său şi omului în izolarea lui. Dar el face clară lucrarea Lui cînd o dă fiecăruia prin celălalt: El leagă pe fiecare nu numai de Sine, ci şi de celălalt. Prin aceasta impune fiecăruia o răspundere pentru celălalt şi susţine iubirea între ei. Îl fereşte pe fiecare de mîndria de a socoti că n-are nevoie decît de ajutorul lui Dumnezeu, deci de a dispreţui pe ceilalţi. Cît de mult îmi încălzeşte viaţa interesul celuilalt pentru mine! E şi celălalt capabil să mă întărească, cum sînt şi eu capabil să-l ajut. Omul nu e anulat. Dar iubirea reciprocă ce-i înobilează îi face mai capabili să se înalţe la simţirea lui Dumnezeu. Insă nu numai această nobleţe produsă în ei de iubire îi ridică la simţirea lui Dumnezeu, ci şi experienţa pe care o fac despre limita puterii lor de a se ajuta în unele cazuri, fără un ajutor ce le vine amîndurora de mai sus de ei, de la Dumnezeu, ultimul izvor al puterii.

173 Fiul lui Dumnezeu, făcîndu-se Fratele nostru cel Mare, a confirmat voinţa lui Dumnezeu de a fi ajutat fiecare din noi printr-un alt om, printr-un frate al nostru întru umanitate. A arătat prin aceasta marea importanţă a fratelui în existenţa noastră şi importanţa mea ca frate în existenţa altora. Iar prin aceasta răspunderea noastră a unuia faţă de altul, ca fraţi. Cînd ne-a făcut Dumnezeu aşa, a pus o temelie voinţei de a face pe Fiul Său Frate al nostru, sau crearea noastră ca fiinţe ce îşi au temelia în voinţa lui Dumnezeu de a face pe Fiul Său

un astfel de Frate puternic, ca să ne facă şi pe noi puternici; tare, ca să împartă cu noi prăzile luate de la vrăjmaşi; arhistrateg (suprem conducător de oşti), ca să zdrobească în război pe vrăjmaşii care poartă război împotriva noastră; Doctor, ca să împace pe omul nostru cel dinăuntru cu cel din afară ce se supune lui; hrănitor, care nu hrăneşte cu
hrană duhovnicească; viu, ca să ne facă vii ; milostiv, ca că ne miluiască; îndurător, ca să se îndure de noi; Împărat, ca să ne facă împăraţi; Dumnezeu, ca să ne facă dumnezei. Cunoscînd deci că toate sînt în El, rugaţi-vă Lui. Căci cunoaşte cele de care aveţi trebuinţă mai înainte de a le cere de la El (Mt. 6, 8). Şi împlineşte cererile inimii tale (Ps. 36, 4), dacă nu-L împiedici. Deci Lui înalţă-I doxologia ta. Căci Lui se cuvine slava în veci. Amin. Roagă-te pentru mine, frate, ca să cunosc neputinţa mea şi să mă smeresc.

Fratele nostru, prin care ne mîntuim sau ne asigurăm viaţa de veci. Iisus a aşezat în Sine ca Frate al nostru toate posibilităţile comunicării de putere dela un frate la altul, nesfîrşitele resurse de milă. El a trăit în mod culminant responsabilitatea fratelui pentru fraţi, valoarea ce o au fraţii Săi omeneşti pentru El, conţinutul emoţional ce-l dă vieţii proprii interesul meu pentru frate, interesul fratelui pentru mine, căldura şi sensul ce le dă vieţii omeneşti relaţia între frate şi frate. In Iisus însă responsabilitatea nelimitată pentru frate nu e împreunată cu durerea de a nu-i putea asigura viaţa veşnică, aşa cum o voesc dar n-o pot da, de-a asigura de fapt valoarea eternă a fratelui simţită de mine. Căci în El această responsabilitate de frate poate şi realiza pe seama fraţilor ceeace doreşte el: eternizarea lor. Coborînd Fiul lui Dumnezeu din cer ca să se facă Frate al nostru, a coborît suprema nobleţe care-i poate înnobila pe oameni prin iubirea reciprocă reală.

110. (V. 205). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn despre secetă şi despre îndelungata lui tăcere.*

Răspunsul lui Varsanufie: Toate le face Dumnezeu la vremea lor. Şi toate spre folosul oamenilor. Dacă a împiedicat ploaia, a făcut-o spre certarea îndreptătoare a lor. Dar iarăşi se milostiveşte de ei şi le-o trimite. La fel a fost oprit o vreme cuvîntul, ca să simtă unii, măcar că ei totuşi n-au simţit. Dar Dumnezeu se întoarce iarăşi şi cuvîntul se grăeşte din nou după trebuinţă spre folos.

111. (V. 206). *Rugămintea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Te rog, cuvioase Părinte, împlineşte pentru mine sfintele tale făgăduinţe despre iertarea păcatelor.*

Răspunsul lui Varsanufie: "Binecuvîntat este Dumnezeu şi Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, care ne-a binecuvîntat pe noi cu toată binecuvîntarea duhovnicească întru cele cereşti" (Ef. 1, 3). Căci dacă te pregăteşti spre primirea celor cerute de tine, le vei lua prin multa ta osteneală şi prin neputinţa noastră. Căci eu socotesc cîştigurile şi foloasele fiecărui om şi ale fiecărui suflet ca ale mele" [174]. Deaceea cu bucurie şi arzînd mă cheltuiesc pentru sufletele voastre, cum bine ştie

174 Dacă socotesc ca ale mele toate cele primite de cineva dela Dumnezeu, mă şi rog ca el să le primească, socotind că, le primesc eu însumi. Nu se poate simţi cineva fericit cînd e bogat dacă ceilalţi sînt săraci. Numai în ambianţa bogăţiei generale sînt şi eu bogat. Eu mă îmbogăţesc primind dela alţii şi mă bucur de cele ce le au alţii. Mă bucur de ceeace am eu cînd văd aceasta folosind pe alţii, rodind în alţii, făcînd bucurie altora. Aceasta se referă mai ales la bunurile spirituale.

Dumnezeu, singurul cunoscător al inimilor noastre. Şi ştiu şi sînt încredinţat că nu vom pierde în zadar osteneala noastră. Să ai deci încredere că vei lua cele cerute. Dar luîndu-le, păzeşte-le, ca să rămînă harul la tine. Căci mulţi au luat, dar după ce au luat au căzut, pentru că n-au păzit cu frică ceeace au luat. Fii deci doritor al celor bune, dar şi păstrător al lor; slujitor bineplăcut al Stăpînului tău; ucenic smerit al Celui ce s-a smerit pentru tine, ascultător de Cel ascultător[175], neţinător de minte al răului din puterea Celui neţinător de minte al răului; îndelung răbdător din puterea Celui îndelung răbdător; milostiv din puterea Celui milostiv; purtînd sarcinile aproapelui, precum şi El poartă sarcinile tale ; iubind pe toţi cu sinceritate, precum şi El ne iubeşte pe noi; urmînd Lui în toate pînă ce te va primi în marea Lui odihnă, pe care "ochiul n-a văzut-o şi urechea n-a auzit-o şi la inima omului nu s-a suit, la cele pe care Dumnezeu le-a pregătit celor ce-l iubesc pe El" (I Cor. 2, 9). Lui I se cuvine slava în veci. Amin. Roagă-te pentru mine, monahule !

112. (V. 207). *Acelaş i-a cerut marelui Bătrîn aceleaşi lucruri.*

Răspuns: Frate Andrei, să-ţi dea ţie Domnul cele ce le-a spus Iisus: "Cereţi şi veţi lua" (Io. 16, 24). Să se

175 Aşa se împacă faptul de a nu avea nimic ce te robeşte, de a avea chiar pe Dumnezeu nu ca Stăpîn, ci ca Tată şi Frate, cu faptul că totuşi îi eşti ascultător şi plin de smerenie. Asculţi tu de Hristos, dar ascultă şi El nu numai de Tatăl, ci şi la trebuinţele tale; te smereşti tu faţă de El, dar s-a smerit şi se smereşte şi El pentru tine şi faţă de tine, mai mult decît te smereşti tu, pentrucă se coboară dela dumnezeirea Sa infinită sau cu ea pînă la starea de Frate al tău. E o întrecere în smerenie şi în reciproca preţuire, în deplina libertate.

împlinească toate cererile tale. Dar pregăteşte-ţi casa întru toată curăţia ca să primeşti cele dăruite. Căci ele se aşează în casa curată ca într-o visterie. Şi îşi răspîndesc buna mireasmă acolo unde nu e gunoi. Iar cel ce gustă din ele se înstrăinează de omul vechi, răstignindu-se lumii şi lumea lui (Gal. 7, 14) şi vieţuind totdeauna Domnului. Vasul acestuia nu va fi spart oricît ar bate în el valurile vrăjmaşului. El s-a făcut de acum înainte înfricoşător celor potrivnici, căci ei văd în el sfînta pecete. Şi pe cît de vrăjmaş este acelora, pe atîta de prieten este marelui împărat. Drept aceea urăşte, frate, în chip desăvîrşit, ca să iubeşti în chip desăvîrşit. Depărtează-te cu desăvîrşire ca să te apropii cu desăvîrşire [176]. Scîrbeşte-te de o înfiere, ca să o iei pe alta [177].Încetează să împlineşti voile (tale sau ale celui rău) ca să împlineşti voia [177b]. Taie-te pe tine şi leagă-te pe tine

176 Numai cel ce urăşte desăvîrşit, iubeşte desăvîrşit binele. Dar ura desăvîrşită a răului înseamnă totala absenţă a urii. Nu te poţi apropia cu desăvîrşire de cineva în iubire, dacă nu te-ai depărtat cu desăvîrşire de egoismul tău care te desparte de el, dacă n-ai înlăturat poarta care te închide în tine. Intre cei răi, între demoni nu este apropiere reală, pentru că nu este iubire, pentru că nici nu s-au găsit pe ei înşişi. Ei sunt legaţi fără voia lor, prin blestemul răului, al urii.

177 Pînă eşti fiul diavolului, nu poţi deveni fiul lui Dumnezeu. Pînă mai eşti legat de cineva care e rău, care te îndeamnă la rău şi egoism, nu poţi deveni intim celui bun, în comunicare cu el. Căci există şi o legătură a celor robiţi de rău. E legătura robiei, nevrută de ei. E legat fiecare în zaua proprie a unui lanţ care-i leagă pe toţi. Se detestă, dar nu se pot desprinde unul de altul.

177b Voile tale despărţite de voia lui Dumnezeu nu sunt voi deplin libere. Ele nu sunt voia ta adevărată. Căci aceasta este robită de mîndrie, sau de o patimă sau alta. Ea e multiplă, căci tu însuţi eşti sfîşiat, supunîndu-te cînd unui stăpîn, cînd altuia. Nu poţi avea nici-o consecvenţă. Voia ta adevărată se afirmă cînd afirmă voia lui Dumnezeu. Atunci eşti cu adevărat liber şi unitar, sau tu însuţi, căci faci permanent ceeace corespunde subiectului tău ca fundament veşnic al existenţei tale fericite în fundamentul ultim al lui.

[178]. Omoară-te pe tine şi fă-te viu [179]. Uită-te pe tine ca să te cunoşti pe tine [180]. Şi iată ai faptele monahului.

113. (V. 208). *Acelaş i-a cerut marelui Bătrîn aceleaşi lucruri.*

R ă s p u n s : Frate şi prea iubite sufletului meu, Andrei! Dacă ai cunoaşte cum trebue darul lui Dumnezeu, chiar dacă toţi perii capului tău ţi-ar fi tot atîtea guri, n-ai putea să-L preamăreşti pe El, sau să-I mulţumeşti după vrednicie. Dar cred că tu îţi dai seama de aceasta. Dumnezeu ştie că nu e bătaia ochiului meu, sau clipă în care să nu te am în minte şi în rugăciune. Dar dacă eu te iubesc aşa, cu mult mai mult te iubeşte Dumnezeu care te-a plăsmuit. Iar eu mă rog Lui să te călăuzească şi să te cîrmuiască după voia Lui. Şi El te cîrmueşte pe tine spre folosul sufletului tău. Iar dacă are îndelungă răbdare cu tine, aceasta este spre folosul sporit al sufletului tău. Rămîi deci aşa, mulţumindu-I pentru toate şi socotindu-te ca nimic în toate, crezînd că toate cele spuse ţie se vor împlini în Hristos Iisus Domnul nostru. Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

114. (V. 209). *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, care-i ceruse aceleaşi lucruri şi înţelegere de la Dumnezeu.*

178 Taie-te de cel rău şi leagă-te de Dumnezeu, căci prin amîndouă acestea te eliberezi.

179 Omoară-te pentru tine, ca să fii cu adevărat comuniune cu Dumnezeu şi cu ceilalţi. Omoară individul egoistcare te ţine mort, ca să fii viu ca subiect comunitar...

180 Uită grija de tine, ca să cunoşti ce eşti cu adevărat, prin trezirea conştiinţei de eul tău răspunzător, îmbogăţit şi aprofundat prin legăturile fundamentale ce şi le descopere cu Dumnezeu şi cu semenii.

Frate Andrei, zis-a Domnul către Marta: "De crezi, vei vedea slava lui Dumnezeu" (Io. 11, 40). Crede deci şi tu şi vei vedea pe Lazăr înviat din morţi şi stînd la masă cu Iisus (Io. 12, 2). Şi vei vedea pe Maria şezînd lîngă sfintele Lui picioare, izbăvită de grijile Martei. Crede că ţi se vor da toate cîte au fost cerute prin mine, nevrednicul, de la Dumnezeu, ca să le dea iubirii tale. Nimic nu cere Dumnezeu de la tine decît răbdare şi mulţumire, ca să-ţi deschidă visteriile înţelepciunii şi înţelegerii aflate în El. Te îmbrăţişez în Domnul, întru care fii sănătos cu sufletul şi cu trupul şi roagă-te pentru mine.

115. (V. 210). *Răspunsul aceluiaş către Bătrîn către acelaş.*

Frate şi iubite Andrei, ascultă ! Cei ce primesc de la împăratul preţioasele monezi, de le păzesc cu sîrguinţă şi grije, ele rămîn strălucitoare şi curate. Dar dacă n-au grije de ele, nu numai că se ruginesc, ci se şi pierd. Deaceea a spus un oarecare înţelept: "Leagă argintul tău" (Sirah 28, 29). Iar eu îţi spun nu numai să-l legi cu credinţa neîndoelnică, ci să-l şi pecetluieşti cu smerenia şi cu îndeluga răbdare a ascultării, prin care se mîntueşte cel ce rabdă (Mt. 10, 22). Îţi spun, cu îngăduinţa lui Dumnezeu, un lucru îndrăzneţ: Prin mine, cel prea mic, îţi spune ţie Marele Mijlocitor Iisus, Fiul Părintelui celui binecuvîntat, dăruitorul Sfîntului Duh: "Iertate-ţi sînt păcatele tale cele multe" (Lc. 7, 47-48), de la naştere şi pînă acum. Primind deci această mare şi negrăită bucurie, iubeşte-L pe El cu toată puterea, arătînd roadă vrednică de pocăinţă (Mt. 3, 8) şi strigînd cu Sf. Pavel acele cuvinte ca o cîntare: "Cine ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos? Necazul, sau strîmtorarea, sau

foamea, sau prigoana, sau lipsa de îmbrăcăminte, sau primejdia, sau frica, sau sabia?"; şi zicînd cu El: "Sîntem omorîţi în fiecare zi, sîntem socotiţi ca nişte oi spre junghiere. Dar în toate acestea sîntem mai mult decît biruitori prin Cel ce ne-a iubit pe noi. Căci sînt încredinţat că nici moartea, nici viaţa, nici îngerii, nici începătoriile, nici stăpîniile, nici cele de faţă, nici cele viitoare, nici puterile, nici înălţimea, nici adîncul, nici vre-o altă zidire nu ne va putea despărţi pe noi de dragostea lui Dumnezeu în Hristos Iisus, Domnul nostru" (Rom. 8, 35-39). Arată-te gîndind la acestea nu cu gura ci şi prin fapte. Căci zice: "Întru răbdarea voastră veţi cîştiga sufletele voastre" (Lc. 21, 19). Te-ai făcut părtaş de o mare vrednicie, arată mari şi vrednice fapte de răbdare şi de vrednicie. Căci prin ele se aşteaptă desăvîrşirea de care fie să ne facem vrednici în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh. Amin. Macină-le acestea neîncetat şi prin lucrare. Şi gustă dulceaţa lor ca să-ţi înmiresmeze sufletul tău şi al celor cu care te întîlneşti. Îmbărbătează-te şi fii tare, prea bine credinciosule !

116. (V. 211). *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş.*

Frate Andrei, Domnul a spus că Ilie a şi venit (M. 17, 12). Şi eu îţi spun că Lazăr al tău cel spiritual a şi înviat şi a fost deslegat de legături (Io. 11, 44) şi pentru el s-a împlinit cuvîntul: "Tu ai rupt legăturile mele" (Ps. 115, 7)[181]. Deci şi tu eşti dator să aduci "jertfa laudei" Celui ce te-a deslegat, ca să nu cazi iarăşi din negrije în legăturile

181 Mortul sufletesc e legat de patimi, nu se mişcă liber, nu e stăpîn pe sine. In fiecare se poate scula din mormînt, deslega din legături, omul său interior, în relaţie de prietenie cu Hristos, ca un alt Lazăr.

de mai înainte"[182], după cuvîntul Mîntuitorului: ,,Iată te-ai făcut sănătos, de acum să nu mai păcătueşti" (Io. 5, 14). Mulţumeşte lui Dumnezeu. Căci El se îngrijeşte de tine, te călăuzeşte în toate, dacă şi tu stărui în a voi. Fii sănătos cu sufletul şi cu trupul. Şi roagă-te pentru mine.

117. (V. 212). *Acelaş primind un aşa de mare dar, a mai cerut să fie înfăţişat el şi cei împreună cu el (lui Dumnezeu).*

Răspuns: Slujitorule al lui Dumnezeu Cel Prea înalt şi împreună slujitorule cu mine, Andrei. Pace ţie şi celorlalţi împreună slujitori ai noştri dela Dumnezeu Tatăl şi dela Domnul nostru Iisus Hristos. Vă fac vouă cunoscut că încă înainte de cererea voastră v-am înfăţişat Sfintei, închinatei, celei de o fiinţă de viaţă făcătoare şi neînceputei Treimi, într-o înfăţişare care să vă păzească de tot răul. Dar nu voesc să nu ştiţi şi aceea, că este şi o altă înfăţişare mai plină de frică, mai de neocolit şi de dorit întru toată frica şi mult iubită, mai plină de cinste şi mai slăvită. Care este ea ascultaţi: Cînd va fi făcut, de ruşine urîtorul de bine vrăjmaş, auzind glasul acela fericit şi de viaţă făcător al Mîntuitorului nostru către noi, glas plin de bucurie şi de veselie, luminat de o strălucire negrăită şi grăind: "Veniţi binecuvîntaţii Părintelui Meu de moşteniţi Împărăţia cea gătită vouă dela întemeierea lumii (Mt. 25, 34). Atunci va avea loc marea înfăţişare înaintea Lui, cînd ,,Se va preda Împărăţia lui Dumnezeu şi Tatăl (I Cor. 15, 24). Aceasta este şi afară de ea nu este

182 Aducînd jertfa de laudă lui Dumnezeu, ieşi din robia egoismului sau a patimilor tale. Predîndu-te, cu simţire de laudă, lui Dumnezeu, te-ai eliberat de tine, ai intrat în orizontul larg al vieţii în Dumnezeu cel a toate iubitor.

alta. Şi cum se va face, ascultă: Fiecare dintre sfinţi înfăţişînd pe fiii săi mîntuiţi lui Dumnezeu, va zice cu glas strălucitor, cu multă şi mare îndrăzneală, spre uimirea îngerilor şi a tuturor puterilor cereşti: "Iată eu şi copiii pe care mi i-a dat Dumnezeu" (Evr. 2, 13; Is. 8, 18) [183]. Şi nu numai pe ei, ci şi pe sine ce va preda lui Dumnezeu [184]. Şi atunci va fi Dumnezeu toate în toţi (I Cor. 15, 28). Rugaţi-vă să ajungem acolo. Fericit cel ce aşteaptă şi ajunge acolo. Rugaţi-vă pentru mine, iubiţilor.

118. (V. 213). Acelaş, supărat de năluciri şi de ispitele ce veneau dela draci, şi mirîndu-se că după o atît de mare iubire de oameni a lui Dumnezeu şi după făgăduinţa bunătăţilor viitoare, se mai ivesc acelea, a întrebat pe acelaş mare Bătrîn despre ele: şi dacă mai stau în el peceţile făgăduinţelor [185].

183 Cei mîntuiţi prin cineva sînt fiii lui duhovniceşti. Ei s-au mîntuit prin el întrucît Hristos, pe care el li L-a făcut cunoscut, a lucrat prin el asupra lor. Dar şi el s-a făcut organ capabil al voii lui Hristos: prin credinţa lui tare prin viaţa lui potrivită voii lui Hristos, prin îndrumarea dreaptă dată lor. Ei vor fi scrisoarea lui de recomandare în ziua judecăţii. Vor arăta cum şi-a împlinit răspunderea lui. In el însuşi se vor arăta şi ei, sau ce a făcut el pentru ei (II Cor. 3,2). Intre cei ce lucrează pentru alţii şi între cei din urmă se produce o interioritate reciprocă. Ei nu mai pot fi despărţiţi unii de alţii. Inima părinţilor nu mai poate fi golită de copii şi nici a copiilor de părinţi.

184 Dar cei ce se vor preda lui Dumnezeu împreună cu cei care i-au adus la mîntuire, vor fi predaţi şi ei de Hristos, care a lucrat prin rîvna lor de cîştigare a altora. Ei vor fi predaţi întrucît Hristos însuşi predîndu-se Tatălui îi va avea înscrişi pe toţi în Sine. Hristos va preda toate Tatălui, avîndu-le pe toate adunate în Sine, care se vor preda Lui. E marea concentrare a tuturor în Hristos în Marele Frate şi odată cu El în Tatăl, ca toţi să fie în Hristos la sînul Tatălui.

185 Făgăduinţele se întipăresc ca o arvună în cei ce cred în ele. Cel ce va fi plin de iubire în Împărăţia lui Dumnezeu, are de pe acum în sine iubirea în desvoltare.

Răspunsul lui Varsanufie: ,,Pace multă este celor ce iubesc pe Domnul şi nu va fi lor sminteală" (Ps. 118, 165). Pace multă va fi ţie în Dumnezeu, prea cinstite frate Andrei cel de un cuget cu mine. Să nu te moleşească pe tine mulţimea patimilor şi nălucirilor drăceşti, ci crede că nu vor izbuti nimic tulburările şi ispitele lor ci mai vîrtos îţi vor spori virtutea, dacă vom lua aminte cu grije să stăruim în răbdare. Căci s-a zis despre dreptul care se mîntueşte prin credinţă: ,,De se va feri, nu va binevoi sufletul Meu întru el" (Avac. 2, 4). Să nu slăbim deci coarda, ca să nu pierdem cele date nouă de iubitorul de oameni şi milostivul Dumnezeu. Căci e propriu Lui să ne dea şi nouă să fim păziţi.

Şi să nu te miri că după sfintele făgăduinţe şi după darurile de care nu-I pare rău lui Dumnezeu, se mişcă iarăşi spre tine patimile necinstite ale acelora, urmărind să jefuiască comoara nesfîrşită, ci adu-ţi aminte de neruşinarea lor de după mărturia Stăpînului nostru Dumnezeu despre cel întru sfinţi şi slăvitul Iov [186]. Adu-ţi aminte cîte ispite şi uneltiri a pus în mişcare ca să doboare turnul şi n-au putut, nici n-au izbutit să jefuiască comoara strălucitei lui credinţe şi mulţumiri. Căci aşa cum întîlnirea cu focul face aurul mai strălucitor, la fel îl face mulţimea încercărilor pe cel drept. Căci Dumnezeu a îngăduit ca şi după mărturisirea Sa despre drept, să fie încercat robul Său spre şi mai marea laudă şi slavă a Stăpînului [187] şi

186 Deşi Dumnezeu însuşi a dat mărturie despre fidelitatea lui Iov, dracii au avut neruşinarea să pună la îndoială asigurarea dată lor de Dumnezeu despre această fidelitate.

187 Dumnezeu a primit mai mare slavă prin răbdarea de către Iov a încercărilor venite asupra lui, atît pentru că mărturia lui Dumnezeu pentru el s-a dovedit prin ea adevărată, cît şi pentru că s-a arătat cît de tari sînt cei ce se încred în El.

spre ruşinarea vrăjmaşilor. Deci să nu te descurajezi. Căci peceţile făgăduinţelor stau neclintite. Ci aşteaptă cu răbdare pe Domnul. Căci „cel ce rabdă până la sfîrşit, acela se va mîntui" (Mt. 10, 22), în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia fie slava în veci. Amin.

119. (V. 214). *Răspunsul marelui Bătrîn către acelaş, în care se semănase gîndul că neînfrînarea de la mîncări îl va împiedica să ajungă la cele făgăduite lui.*

Nu din nesocotirea înfrînării şi a nevoinţei spun mereu iubirii tale să împlineşti trebuinţa trupului precum e nevoe. Doamne fereşte ! Ci pentru că dacă lucrarea lăuntrică nu ajută, după Dumnezeu, omului, în zadar se osteneşte în cea din afară. De aceea a spus Domnul că „nu cele ce intră spurcă pe om, ci cele ce ies din gură" (Mt. 15, 18). De fapt lucrarea dinăuntru făcută cu durerea inimii aduce liniştea adevărată a inimii, iar liniştea aceasta aduce smerenia; şi smerenia face pe om locaş al lui Dumnezeu[188]. Iar sălăşluirea Lui scoate afară pe dracii răi şi pe căpetenia lor, diavolul, împreună cu patimile lor necinstite. Şi astfel omul se face biserică sfinţită, luminată şi curată a lui Dumnezeu, plină de toată buna mireasmă, de bunătate şi veselie. Omul se face atunci purtător de Dumnezeu, mai bine zis dumnezeu, precum s-a spus: "Eu am zis: dumnezei sînteţi şi fii ai Celui Prea Înalt" (Ps. 81, 6).

188 Smerenia deschide pe om cu totul lui Dumnezeu. Căci el nu mai ţine la nimic care ar fi al său, ci aşteaptă totul dela Dumnezeu. Dar smerenia e adusă în inimă de liniştirea care înseamnă nefrămîntarea omului de nici-o grijă pentru ceva, deslipirea completă de toate. Prin liniştire se ajunge la smerenie, la conştiinţa adevărată că nu eşti şi nu ai nimic prin tine. Smerenia te face că te socoteşti atîrnat total de Dumnezeu, făcîndu-ţi-L deplin evident pe El.

Deci să nu te tulbure gîndul, mai bine zis vicleanul, că mîncările trupeşti te împiedică să ajungi la făgăduinţă. Căci ele sînt sfinte[189] şi din ceeace e bun nu poate ieşi ceva rău. Ci cele ce ies prin gură, trimise de inimă, opresc şi împiedică pe om să ajungă în mod sigur la făgăduinţele puse în faţa lui. Împlinind deci trebuinţa trupului, să nu faci deosebiri, ci fă puterea omului dinăuntru să se ostenească şi să smerească gîndurile lui. Şi atunci Dumnezeu deschide ochii inimii tale ca să vadă[190] „lumina cea adevărată" (Io. 1, 9) şi să spună cu înţelegere ,,prin har sînt mîntuit" (Ef 2, 5) în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

120. (V. 215). *Întrebare a aceluiaş către acelaş către Bătrîn: Fiindcă precum ştii, Stăpîne, sînt slab cu sufletul şi cu trupul, îţi cer să rogi pe Dumnezeu să-mi dea putere de răbdare ca să port cele ce vin asupra mea.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate Andrei, voesc să afle iubirea ta că toate darurile (harismele) se dau prin

189 Dacă trupul e prin smerenie templu sfinţit al lui Dumnezeu şi dacă nu te legi prin plăcere de mîncările ce le consumi, ci gîndul întreg îţi este la Dumnezeu, mîncările se sfinţesc şi ele, gîndind în vreme ce le consumi la Dumnezeu.

190 A primi în trup mîncările cu gîndul că Dumnezeu e totul şi cu nimic prin mine însumi, îmi deschide ochii să-L văd pe Dumnezeu şi prin această trebuinţă a mîncării şi chiar toate mîncările ca lăsate de Dumnezeu spre a corespunde trebuinţei întreţinerii trupului şi a vieţii mele de pe pămînt. E iluminarea prin care vedem pe Dumnezeu prin creaţiune, sau ca creator al tuturor. Dacă eu prin mine sînt nimic şi dacă toate prin ele sînt nimic, atunci trebue să fie cineva care îmi dă putinţa să exist şi dă şi tuturor această putinţă, odată cu rostul lor pentru mine.

venirea Sfîntului Duh de multe ori şi în multe feluri. Odată a dat Dumnezeu Apostolilor Duhul să scoată draci; altădată să săvîrşească vindecări; altădată să prevadă; şi altă dată să învie morţi. Dar Duhul desăvîrşit stă în a ierta păcatele şi în a elibera sufletele de întuneric şi în a le duce la lumină. Deci îl rog pe Dumnezeu ca după eliberarea sufletului tău de întuneric, să-ţi dea Duhul Sfînt spre răbdare şi mulţumire; şi „ca să se ruşineze vrăjmaşul, neavînd de zis nimic rău împotriva noastră" (Tit. 2, 8). Conlucrează şi tu puţin, luptînd să-l dobîndeşti şi ţi-L va da „Dumnezeu cel bogat în milă" (Ef. 2, 4). Roagă-te pentru mine, frate.

121. (V. 216). *Întrebare a aceluiaş către marele Bătrîn: Te rog, stăpîne, pomeneşte-mă totdeauna şi arată-mi cum trebue să vieţuesc cu fratele care locueşte aproape de mine.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, stă scris: „De te voi uita Ierusalime, uitată să fie dreapta mea" (Ps. 136,5)

Aceasta despre pomenire. Cît despre cum trebue să vieţueşti cu cel apropiat, cel ce voeşte să placă lui Dumnezeu să-şi taie voia sa de dragul aproapelui, silindu-se pe sine. Căci zice: „Împărăţia lui Dumnezeu este a celor ce o silesc şi cei ce o silesc, o răpesc pe ea" (Mt. 11, 12). Află deci cum se odihneşte fratele şi fă aşa şi vei afla odihnă de la Dumnezeu[191] în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

191 A sili Împărăţia înseamnă a te sili pe tine. Căci prin această silire a ta, sau prin luarea ta în stăpînire de către tine cu putere, afli în sinea ta cea adevărată, sau prin ea, Împărăţia care este a celor stăpîni pe ei, a celor ce au reuşit să pună cu sila stăpînire pe ei. Căci în această putere a ta de a te stăpîni se arată puterea lui Dumnezeu, care te-a eliberat de toate. Dar stăpînindu-te pe tine nu mai superi pe fratele şi te vei întîlni cu el în dragoste sau în Împărăţia veşnică. Aşa veţi fi

122. (V. 217). *Acest frate, care locuia aproape de bătrînul bolnav compătimind cu neputinţa lui, i-a cerut tare mult marelui Bătrîn să se roage pentru el.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, nu-mi dai pace. ,,Dacă ai fi cunoscut darul lui Dumnezeu" (Io. 4, 19), ai fi slăvit pe Dumnezeu, pentru că din vreme în vreme dojeneşte pe robul Său Andrei ca un Părinte milostiv, ca să închidă gura spurcată a demonului, pentru ca acesta să nu dea motiv împotriva lui în ziua judecăţii, că s-a odihnit în marile făgăduinţe, vestite lui de Dumnezeu, prin mine, prea neînsemnatul şi netrebnicul rob[192]. Dar ce socoteşti? Că nu pătimesc şi eu împreună cu el, mai mult ca orice om? Sufăr şi eu cu el. Căci altfel cum s-ar mai adeveri cuvîntul că ,,de suferă un mădular, toate mădularele suferă împreună cu el" (I Cor. 11, 26).

Dacă ai cunoaşte cu adevărat strălucirea celor ce-l aşteaptă, ai fi cîntat împreună cu Pavel, mulţumind, veselindu-te şi zicînd că ,,nu sînt vrednice pătimirile vremii de acum de mărirea celor ce se vor descoperi" (Rom. 8, 18). Dumnezeu să-l întărească şi să-i trimită lui marea milă. Vă îmbrăţişez pe voi în Duhul Sfînt, privind cu Dumnezeu la înaintarea voastră cea întru Hristos, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

123. (V. 218). *Acelaş frate dorea să slujească bătrînului după putere împreună cu slujitorul lui.*

amîndoi mîngîiaţi şi odihniţi de Dumnezeu, a cărui dragoste aţi aflat-o, ca pe cea care vă uneşte.

192 Dacă n-ar veni asupra celui drept necazuri, diavolul (şi nu numai el, ci şi invidioasele slugi ale lui), ar putea spune în ziua judecăţii către Dumnezeu: i-a fost uşor să nu se clatine în viaţa pămîntească, odată ce a cunoscut făgăduinţa marilor bunătăţi ce-l aşteaptă şi de a căror arvună s-a bucurat încă pe pămînt, nefiind supărat de necazuri.

Bătrînul, din dreapta socoteală nu voia să fie slujit de acela pentru cuvîntul Lui Ava Teodor din Ferme, care nu suferea să poruncească ucenicului său (Pateric, la Isaac 2). De aceea a întrebat pe celălalt Bătrîn despre aceasta.

Răspunsul lui Ioan: Dumnezeul cerului şi al pămîntului să sporească credinţa ta, o, prea cinstite şi prea iubite frate; şi să întărească iubirea ta întru frica Lui ca să împlinească hotărîrea ta cea bună în privinţa aproapelui. Căci dacă te osteneşti puţin după putere, nu te va lipsi Dumnezeu de plata ostenelii tale. Deci odihneşte pe bătrîn atîta cît poţi. Căci aceasta place lui Dumnezeu mai mult decît sfînta slujbă şi decît jertfa. Iar cele ce nu le poţi, să le facă fratele. Şi bătrînul nu trebue să se ferească, din dreapta socoteală, de a fi slujit de către voi, odată ce e bolnav, ci să mulţumească lui Dumnezeu şi să se roage pentru voi. Căci fiind bolnav nu e dator să ţină cuvîntul lui Ava Teodor, care a spus despre frate: ,,Nu sînt conducătorul chinoviei, ca să-i poruncesc. Dacă vrea să facă ceva, să facă ceeace mă vede pe mine că fac". Ava Teodor le-a spus aceasta pentru că putea să împlinească trebuinţa lui şi să slujească altora. Dar acesta este bolnav. Şi fiecare trebue să-şi ducă viaţa în frica lui Dumnezeu pe măsura şi starea lui, mulţumind Lui totdeauna. Căci prin el îşi iau plata lor şi alţii [193]. Deci să

193 Prin cel bolnav, slujit de alţii, aceştia îşi iau plata lor dela Dumnezeu. De aceea nu trebue ca cineva fiind bolnav, să oprească pe alţii de a-l sluji. Căci aceasta i-ar lipsi pe aceia de plata lor. Dar nici el nu trebue să-şi piardă plata sa, lăsîndu-se slujit din comoditate, sau din mîndria ce i-o produce superioritatea în vîrstă, învăţătură sau în poziţia ierarhică (socială).

193b (neprecizat în text n.ed.) Cu mare delicateţe socoteşte Bătrînul Ioan că cel ce opreşte pe cineva să-l slujească, îl pismueşte pentru răsplata ce o va primi de la Dumnezeu. Se socoteşte supus ispitei păcatului dacă nu se lasă slujit. Prin aceasta îl împiedică pe acela de

nu pismuiască pe cel ce vrea să asculte pe Cel ce zice: „Bolnav am fost şi mi-aţi slujit" (Mt. 25, 36). Căci Dumnezeu nu cere, precum am auzit adeseori, de la cel bolnav decît mulţumire şi răbdare. Pentru că acestea mijlocesc pentru neputinţa noastră înaintea lui Dumnezeu[194]. Deci potrivit dreptei socoteli să nu se ferească să fie slujit de oricare frate care voeşte să se ostenească după Dumnezeu. Şi să nu spună: îl împovărez, sau îl necăjesc. Ci să spună: „Cel ce slujeşte poate fi egal cu cei chinuiţi de boală dacă Dumnezeu l-a încredinţat că-l va răsplăti pentru mine. Domnul să-l mîntuiască şi pe mine să nu mă osîndească".

Să se păzească acestea şi locuiţi în pace, prin harul lui Hristos; al Dumnezeului nostru. „Înainte de toate purtaţi-vă sarcinile unii altora şi aşa veţi împlini legea lui Hristos" (Gal. 6, 2). Şi pe lîngă acestea, să ne aducem aminte că moartea nu întîrzie să se apropie. Slujiţi Domnului şi aproapelui cu frică ca să moşteniţi prin El viaţa nemuritoare, în Hristos Iisus, Domnul nostru, întru care avînd nădejdea, nu vă îngrijoraţi de ziua de mîine (Mt. 6, 34). Căci se îngrijeşte El de noi. Şi dacă aruncăm grija noastră asupra Lui (I Petru 5, 7), se va îngriji El însuşi de noi precum voeşte. Lui se cuvine slava. Amin. Vă îmbrăţişez în Domnul, cerîndu-vă să vă rugaţi pentru mine, din dragoste,

la înaintarea în desăvîrşire. Lasă-te deci servit cînd ai trebuinţă, nu atît pentru tine cît pentru cel ce vrea să o facă aceasta. Dar smereşte-te, primind această slujire, socotind că iei asupra ta riscul păcatului. Numai smerenia topeşte păcatul ce se poate lega atît de primirea slujirii cît şi de refuzul ei.

194 Răbdarea şi mulţumirea aduse lui Dumnezeu îl apără pe bolnav pentru ceea ce n-a putut face pozitiv (post, nevoinţă) pentru Dumnezeu din cauza neputinţei lui.

124. (V. 60). *Întrebare a monahului Teodor către marele Bătrîn: Cum pot să cunosc gîndul care vine dela Dumnezeu şi cel care e dela fire şi cel care e dela draci ?*

Răspunsul lui Varsanufie: Fiule Teodor, cerînd, înţelege ce ceri şi pregăteşte-te de lucrare. Căci s-a scris: ,,Nu cugetaţi cele înalte, ci lăsaţi-vă duşi de cele smerite" (Rom. 12, 16). Cererea ta ţine de o măsură mare. Dacă ochiul tău cel dinăuntru n-a fost curăţit prin multe leacuri, nu se poate despărţi de spini şi mărăcini, ca să poată prinde strugurele care întăreşte inima şi o veseleşte. Dacă nu ajunge omul la această măsură, nu poate deosebi lucrurile, ca să-şi dea seama de nu cumva îşi bat dracii joc de el şi nu e amăgit încrezîndu-se în ei. Căci aceia schimbă chipul lucrurilor precum voesc, mai ales pentru cei ce nu cunosc meşteşugurile lor.

Iubitule, nădăjdueşte în Domnul şi-ţi ,,va împlini cererile inimii tale" (Ps. 36, 3-4). Şi spune-I Lui în toate: ,Fie, Doamne, nu cum voesc eu, ci cum Tu voeşti" (Mt. 26, 39). Şi va face cu tine după voia Lui.

Ascultă fiule deosebirea gîndurilor ce ai cerut-o. Cînd gîndul te îndeamnă să faci ceva după voia lui Dumnezeu, si ai bucurie în a face aceea şi o întristare care i se împotriveşte, află că e a lui Dumnezeu. Deci luptă-te să rabzi după cuvîntul Apostolului: "Îmi duc trupul robit şi-l asupresc, ca nu cumva altora binevestind eu să mă fac neîncuviinţat" (I Cor. 9, 27). Şi împlineşte voia lui Dumnezeu.

Iar dacă îţi vine un gînd ce ţine de fire, ia aminte cu grije şi vei putea să-l deosebeşti. Căci zice dumnezeiasca Scriptură: "Pentru aceasta va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa şi se va lipi de femeia sa şi vor fi amîndoi un trup" (Fac. 2, 24). Dar Apostolul cunoscînd că voia lui

Dumnezeu este să părăsim nu numai cele ale dracilor, ci şi cele ale firii, că „trupul la nimic nu foloseşte" (Io. 7, 33), a zis: "Cel ce se alipeşte de femeie este trup, dar cel ce se alipeşte de Domnul, este duh" (I Cor. 6, 16-18). Deci cei ce voesc să fie duhovniceşti, trebue să respingă trupul. Căci ceea ce nu e de folos, e şi păgubitor. Iar ceeace păgubeşte trebue lepădat. Dar celor ce voesc să vieţuiască în lume în chip evlavios le-a spus că „nunta e cinstită" ş.a.m.d. (Mt. 13, 4).

Iar gîndurile dela draci sînt tulburate şi pline de întristare şi atrag pe ascuns şi în chip subţire la cele dinapoi. Ele se îmbracă în piei de oaie, adică iau înfăţişarea unor gînduri ale dreptăţii, ,,dar pe dinăuntru sînt lupi răpitori" (Mt. 7, 15), adică prin cele de la arătare folositoare, dar de fapt prin ele însăşi nefolositoare răpesc şi „amăgesc inimile celor simpli" (Rom. 16, 18). Fiindcă s-a spus de şarpe că este foarte viclean (Fac. 3, 15), păzeşte totdeauna capul lui ca nu cumva să afle în tine cuib şi prin el locuinţă şi să lucreze în tine pustiirea.

De doreşti deci şi tu să te faci duhovnicesc, respinge cele ale trupului. Căci cele ce le tăgădueşte cineva, pe acelea le şi leapădă. Ascultă pe Domnul însuşi zicînd: ,,De voeşte cineva să vină după Mine, să se lepede de sine şi să-Mi urmeze Mie" (Mt. 16, 21). Dar cum se leapădă omul de sine, dacă nu părăsind voile firii sale şi urmînd Lui [195].

195 Avem aci o explicare a lepădării de sine, a tăgăduirii sale: înseamnă nu o nimicire totală a fiinţei proprii, ci o neîmplinire a trebuinţelor vieţii sale naturale, sau a voilor acestei vieţi, împlinind omul însuşi voile lui Dumnezeu cu sine. Aceasta arată că el continuă să existe ca subiect care împlineşte voia lui Dumnezeu cu privire la el, voie care nu vrea ca omul să nu mai existe peste tot, ci să existe pe un plan superior, umplîndu-se de voia dumnezeiască. Aceasta e ridicarea fiinţei sale din planul în care vrea să trăiască prin puterile ei în marginile trebuinţelor ei pămînteşti, în planul existenţei unită cu

De aceea vorbeşte în mod deosebit despre cele ale firii şi nu de cele contrare firii. Căci dacă părăseşte cineva cele contrare firii, n-a părăsit nimic din cele ale lui pentru Dumnezeu. Pentru că ele nici nu sînt ale lui[196]. Dar cel ce a lăsat cele naturale ale lui, strigă pururea cu Sf. Apostol Petru: „Iată noi am lăsat toate şi am urmat Ţie. Ce oare va fi nouă?" (Mt. 19, 27). Şi aude cuvîntul acela fericit şi este asigurat de făgăduinţa vieţii viitoare. Ce a lăsat deci Petru, ca să se laude, ştiut fiind că nu era bogat? Nimic altceva decît voile sale naturale. Căci dacă nu moare omul cu trupul, vieţuind cu duhul, nu poate

Dumnezeu, într-o deschidere pentru puterile ce-i vin din Dumnezeu. Propriu zis, într-un plan pur natural omul nu poate trăi. Cînd vrea să rămînă închis în acest plan, el se mîndreşte, deci se face robul unei patimi venită de la tatăl trufiei, care este diavolul, şi caută să dezvolte firea sa prin porniri exagerate care sînt tot atîtea patimi. Aci învăţătura Sf. Părinţi e cu totul opusă învăţăturii catolice despre putinţa de existenţă a unei „naturi pure" a omului. Dar patimile ce se mişcă în orizontul lumii acesteia în care toate sînt pieritoare, în realitate îl „pustiesc" pe om de viaţă. Numeroasele satisfacţii ce i le procură aceste patimi sînt urmate de o pustiire generală; o pustiire anticipată de o pustiire parţială ce urmează după satisfacerea fiecărei patimi în parte.

Despre necesitatea de a părăsi chiar cele ale firii, ca neputînd mîntui pe om, vorbeşte Varsanufie în rîndurile ce urmează. Dar părăsirea lor e un act de mai
mare curaj, de mai mare iubire a lui Dumnezeu, decît părăsirea celor contrare firii. Desigur pînă la un loc unele din cele ale firii trebue păstrate şi satisfăcute. Dar unii păstrează mai puţine din ele decît alţii. Aceştia sînt monahii. E necesar însă ca şi unii şi alţii să nu menţină ale firii despărţite de cele dumnezeieşti.

196 Cele contrare firii sînt patimile păcătoase. Fără ele poate omul trăi, căci nu fac parte din fire. Deci părăsindu-le pe ele pentru Dumnezeu, nu dă ceva din ceea ce este necesar. Dar cel ce dă ale firii sale aduce o jertfă lui Dumnezeu. Insă prin aceasta se ridică pe un nou plan de existenţă, mai presus de fire. Iar jertfa e sfinţită de Dumnezeu cînd e primită.

învia. Şi precum cele ale firii nu rămîn cu cel mort cîtuşi de puţin, tot aşa nici cu cel mort duhovniceşte cu trupul[197]. Dacă deci ai murit pentru trup, cum trăiesc în tine cele naturale?

Iar dacă nu ai ajuns la măsura duhovnicească, ci eşti încă prunc cu mintea, smereşte-te în faţa învăţătorului tău, ca să te dojenească spre îndreptare: ,,Nu fă nimic fără să ceri sfat" (Sir. 35, 29.), chiar dacă ceeace se iveşte ti se pare bun la arătare. Căci lumina dracilor se dovedeşte pe urmă întunerec.

Deci tot ce auzi, sau gîndeşti, sau vezi, de-ţi tulbură inima fie măcar cît de puţin, este de la draci. Primeşte cele scrise pe scurt, crezînd că dacă ai asuda în acestea, Dumnezeu care toate le dăruieşte, ţi-ar hărăzi să înaintezi ca să fii în toate pururea cu sfinţii spre a liturghisi şi a te bucura cu ei şi a moşteni împreună cu ei bunătăţile Lui, în Hristos Iisus Domnul nostru. Căruia fie slava în veci. Amin.

125. (V. 61). *Deoarece Bătrînul ne se întreţinea cu nimeni decît cu slujitorul său, Ava (Serid), acelaş frate ceru prin scrisoare o convorbire cu el, zicînd că şi Ava Moise (Pateric, la Arsenie 38) şi ceilalţi părinţi se întreţinea cu cei ce cereau. Bătrînul răspunse prin scrisoare, cu prevestirea unor lucruri a căror împlinire noi am cunoscut-o prin ceeace ni s-a întîmplat chiar nouă. Căci a spus că se va arăta lui. Şi anume în ce fel şi pentru cine: pentru ,,necredincioşii din Iudeia" (Rom. 15,*

197 Aceasta nu e moartea duhului, ci o moarte a trupului pentru cugetare, pentru duh; adică nu e o moarte fizică a trupului, ci în spirit, sau pentru spirit. Trebue să mori în spiritul tău, ca să treci la înviere, la o altă viaţă, aşa cum trebuie să moară trupul fizic pentru a ajunge la învierea în astfel de trup. Numai cei care au biruit prin duh cele ale trupului vor învia întru fericire.

31). Şi de fapt, după o vreme, fratele căzînd în ispita de a nu crede că Bătrînul e în chilie şi de a zice că Ava dădea închipuire prezenţei lui, chemînd Bătrînul pe frate şi pe cei ce se aflau în acel loc, le arătă tuturor picioarele. Şi eu însumi, păcătosul, m-am învrednicit de spălare [198]. *Şi aşa căindu-se fratele şi aducîndu-şi aminte de răspunsul Bătrînului, ne-a mărturisit necredinţa lui şi prevestirea Bătrînului. Şi toţi am preamărit pe Dumnezeu.*

Iată Răspunsul lui Varsanufie: Frate „nimeni nu cunoaşte cele ale celuilalt, decît duhul omului cel din el" (I Cor. 2, 11). Fiecare ştie ce are în casă şi ce a cîştigat în punga lui. Şi potrivit cu aceasta cheltueşte şi pentru întreţinerea altora. Apoi avem porunca Stăpînului să nu zidim turn înainte de a fi calculat cheltuelile (Lc. 14, 28). Numără-mi pe sfinţii care s-au îmbogăţit (sau: care te îmbogăţesc) în duh. Şi mă veseleşti cu cunoştinţa ta, dar şi mai mult cu faptele tale. Dar eu îi cercetez pe ei şi pe cît îi aflu de prisoselnici în faptele lor cele bune, pe atîta mă aflu pe mine de prisoselnic în faptele mele cele rele. Şi aceia au lucrat cu îndrăzneală, iar eu fără să fac nimic, tremur, cunoscînd cele făcute de mine, pentru Cel ce a zis: „Tu cel ce înveţi pe altul, pe tine nu te înveţi?" (Rom. 2, 21). Şi mă străduiesc să nu-L mai aud cum mă osîndeşte şi-mi zice: „Făţarnice, scoate mai întîi bîrna din ochiul tău" ş.a.m.d. (Mt. 7, 5). Dar mă silesc să o scot şi nu izbutesc. Totuşi nu desnădăjduesc, ci nădăjduesc să izbutesc. Dar spune-mi frate: dacă zice cineva unui sărac: „Unii oameni au dat ajutoare, dă şi tu chiar dacă n-ai nimic", o poate acela face ? Şi ce urmează de aci? Că mulţi însetaţi aflînd cu bucurie apa, nu caută să afle

198 Nota în textul grec: Poate acesta era Serid, egumenul mînăstirii.

izvorul ei, sau al ploii, sau al rîului de unde vine[198b]. Şi mulţi bucurîndu-se de strălucirea soarelui, nu iscodesc de e mare sau mic, văzut sau nevăzut. Şi în privinţa altor stihii la fel. Tot aşa Părinţii întrebaţi au spus despre Dumnezeu: ,,Nu căuta pe Domnul şi nu întreba unde locueşte" (Pateric, Sisoe 40).

Ce-ţi voi spune deci ţie, care ai părăsit străduinţa de a cerceta păcatele şi doreşti să mă vezi pe mine, vierme împuţit, ,,pămînt şi cenuşe" (Iov 42,6) ? Dar şi eu, ca un nebun, bucurîndu-mă de întrebare, ţi-am trimis un răspuns, amăgindu-mă şi socotind că sînt ceva şi dînd uitării ceeace s-a scris că ,,cel ce socoteşte că este ceva, nefiind nimic, se amăgeşte pe sine" (Gal. 6,3). Da, m-am amăgit în aceasta şi am vorbit fără să fiu vrednic. Tu însă, lucrează ca un bun şi ascultător lucrător şi nu cere aceasta dela mine. Totuşi eu doresc să te văd şi să te îmbrăţişez pe tine şi pe toţi, mînat fiind de iubirea cea dela Dumnezeu. Dar în momentul cînd mă va înştiinţa Dumnezeu. Atunci mă voi arunca, prin mine însumi, la picioarele voastre şi vă voi săruta, rugîndu-vă să fiu izbăvit de cei necredincioşi din Iudeia. Şi să nu ne cheltuim, frate, zilele noastre în împrăştiere, ci să cîştigăm plînsul plin de lacrimi, ca să dobîndim fericirea. Şi să petrecem cu cei săraci şi blînzi, ca să ne facem împreună moştenitori cu ei [199]. Şi să urmăm pacea cu toţii, ca să ne aflăm împreună cu fiii lui Dumnezeu. Să îndurăm osîndirea şi defăimarea, ca să se înmulţească plata noastră în ceruri. Să ne sîrguim să ne arătăm Lui

198b Să nu căutăm să ştim teoretic prea multe despre Dumnezeu, izvorul puterii noastre, ci să ne folosim de ea. Nu cere unui sărac ca mine, spune Varsanufie, să-ţi dau cunoştinţa tainelor lui Dumnezeu, pe care nu o am.

199 Petrecînd cu cei săraci şi blînzi, ne vom face ca ei şi vom moşteni împreună cu ei Împărăţia cerurilor.

prin fapte bune, ,,ca văzînd oamenii faptele noastre cele bune să preamărească pe Tatăl nostru Cel din ceruri" (Mt. 5, 3-16). Nu învîrtindu-te pe tine ţi-am scris acestea. Căci mă văd pe mine apăsat de multe datorii. De aceea cad neîncetat, rugîndu-mă lui Dumnezeu ca să-mi dăruiască mie şi ţie iertarea păcatelor prin rugăciunile sfinţilor. Amin.

126. (V. 62). *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, care-l fericise pe el pentru virtutea lui şi-i spusese cuvinte din Scriptură şi-l întrebase dacă trebue să respingă fructele şi să se poarte cu credincioşie şi cu ascultare ca Părinţii; şi despre rugăciune şi cu rugămintea de a i se lumina ochii lui bolnavi.*

Frate, s-a împlinit cu mine prin tine Scriptura care zice: ,,Poporul Meu, cei ce vă fericesc pe voi, vă amăgesc" (Is, 9, 16). O astfel de fericire (laudă) nu ne lasă să vedem ruşinea faptelor noastre. Ea vatămă, precum socotesc, chiar pe cei ajunşi la măsură şi-i desparte de credinţa în Dumnezeu. Căci zice Domnul: ,,Cum puteţi crede în Mine, primind lauda unii de la alţii?" (Io 5, 44). Cel ce înţelege smerenia Apostolului va alege mai ales nebunia, ca să se facă mai tîrziu înţelept. (I Cor. 3, l8) [200]. Căci cel ce voeşte să se arate pe sine ştiutor (gnostic) şi nu mai degrabă duhovnicesc (pnevmatic), mă voi mira de va scăpa de osînda ce i se rîndueşte prin firea [201] însăşi. Iar

200 Cine săvîrşeşte fapta pentru a fi lăudat de alţii şi se bucură de laudele ce i se aduc de aceia, se va dovedi pînă la urmă neînţelept. Dimpotrivă, cel ce nu urmăreşte asemenea laude şi nu dă pe ele nimic, fără a face totuşi răul, se va dovedi pînă la urmă înţelept, căci nu s-a slăbănogit în căutarea slavei deşarte.

201 Firea însă se slăbeşte în cei ce caută laudele dela alţii, sau se dovedeşte slabă. Ce va face cînd nu va mai fi lăudat ? Şi cu siguranţă

despre cei smeriţi scrie că vor lua har (Prov. 3, 34). Oricine laudă dulceaţa cuvintelor lui Dumnezeu, dar nu se hrăneşte din ea, o face să apară amară. Oare e amar cuvîntul: ,,De voeşte cineva să vină după Mine, să se lepede de sine şi să-şi ia crucea sa şi să urmeze Mie" (Mt. 16, 24)? Iar de e dulce, pentru ce, vrînd să împlinim voia proprie, îl respingem ? Cel ce se arată pe sine cunoscînd calea care duce la cetate, întreabă de ea fie din dispreţ, fie ca să ispitească pe cel întrebat şi să rîdă de el. Iar de cunoaşte calea şi nu merge pe ea, e judecat ca unul ce o nesocoteşte. A avut şi Ava Arsenie, cunoştinţa, dar nu a arătat-o (Pateric, Arsenie 5), zicînd: Voesc să mă mîntuiesc dar nu ştiu cum" (Pateric, Antonie şi Arsenie 1). Dacă deci cineva arată, fratelui său calea, dar nu are grijă să meargă el însuşi pe ea, e socotit vinovat. Iar cale este aceasta: ca cele trecute şi aruncate de noi la spate să nu ne atragă la cele dinapoi. Căci altfel ne-am afla iarăşi la locul de unde am ieşit şi deci vrednici de dispreţuit ca unii ce ne-am ostenit în zadar. Pentru că cel ce voeşte să cunoască drumul, dacă nu merge pe el împreună cu cel ce-l cunoaşte în chip desăvîrşit, nu ajunge niciodată la

laudele ce i se aduc, pentru că e văzut că le doreşte şi are să le impună, nu sînt sincere şi nu vor ţine mult. Nu vor ţine după ce nu va mai avea puterea să le impună. Chiar cei ce-l laudă pe cineva, de voie, de nevoie îl osîndesc în sinea lor în vreme ce la arătare îl laudă; iar cînd nu vor mai avea interesul să-l laude, îl vor osîndi pe faţă. Iar laudele le caută cel ce se arată ştiutor al poruncilor, dar nu împlinitor al lor, ca omul duhovnicesc. Cel ce împlineşte porunca se va face tuturor slujitor, deci se va smeri. Prin aceasta el este duhovnicesc şi nu caută lauda. El nici nu vrea să-ţi spună că ştie această poruncă. Cine voeşte să arate că o ştie, de fapt nu o face, ci vrea să se laude cu ştiinţa sa. Cunoştinţa lui rămîne la suprafaţa lucrurilor. Aplicarea cunoştinţei se imprimă în fiinţa proprie. Acela vesteşte împlinirea poruncilor în viaţa sa.

cetate. Aruncă voia ta înapoia ta şi smereşte-te în toată viaţa ta şi te vei mîntui.

Iar despre foame, să nu le ceri din propria voinţă. Dar dacă ţi le vor da, ia şi mănîncă, suspinînd pentru osînda ce ţi-o aduce plăcerea aceasta[202]. Iar pentru că vorbeşti de sfinţi, urmează-le ascultarea şi credinţa arătată în fapte. Căci fără fapte s-a dovedit că o moartă (Iac. 2, 26). Şi fiindcă vorbeşti de ascultare, să ştii că nu e una mai bună decît cea arătată în supunere. Căci în aceasta stă ascultarea. Şi a zis careva: ,,Fiul ascultător va trăi".

Iar despre ochi, puternic este Cel ce i-a plăsmuit să-i şi lumineze împreună cu ochii dinăuntru, cu care dacă am vedea, după cuvîntul Mîntuitorului, n-am avea nevoie de cei dinafară, care văd deşertăciunea lumii.

Puternic e deci Dumnezeu să facă să ne aflăm cu cei ce se mîntuesc, spre slava prea sfîntului Său nume. Amin.

127. (V. 63). *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, care-l întrebase împreună cu alţii: Cine a dat diavolului puterea şi stăpînirea ?*

Dacă voiţi să cunoaşteţi ceeace nu vă este de trebuinţă: cine a dat diavolului puterea şi stăpînirea, să o cunoaşteţi din aceasta şi să nu faceţi, din pricina neştiinţei voastre, pe Dumnezeu cauza relelor. Luaţi o pildă dela voi. Dacă cineva dintre voi înclină cu propria voinţă spre rău şi-l face, e judecat de Dumnezeu ca unul ce a făcut răul din propria voinţă. Dar întrebi: Cine i-a dat voinţa? Dacă Dumnezeu, pentru ce îl judeci pe el? Vă spun: Nu înfăţişaţi pe Dumnezeu, din pricina strîmbării aduse ei de diavol, ca voitor al răului. Nu este aceasta, să nu fie ! Chiar dacă au spus-o aceasta unii dintre sfinţi, înţelesul în

202 Deci mănîncă, tăind pe cît poţi plăcerea dela fapta aceasta, sau aşteptînd osînda pentru ea.

care au spus-o vă este cu totul nepriceput. Ei au spus că Dumnezeu i-a dat aceluia putere şi stăpînire, întrucît nu-l opreşte şi nu-l împiedică dela săvîrşirea răului. Aşa să înţelegeţi cuvîntul: „Eu am învîrtoşat inima lui Faraon" (Ieş. 10, 1). Întrebi: Dacă este aşa pentru ce îl învinuieşti [203]? El o spune aceasta pentru că nu l-a pedepsit de mai înainte. Aceasta o poate cunoaşte cineva şi din cartea lui Iov. Căci se spune în ea că diavolul a pierdut averile şi pe fiii lui. Dar auzi-l pe Iov zicînd: „Domnul a dat, Domnul a luat, cum a socotit Domnul aşa a făcut. Fie numele Domnului binecuvîntat în veci" (Iov. 1, 21).

Pentru ce, deci, nu numeşte pe pierzător, ci pe Cel îndelung răbdător şi în stare să împiedice şi să oprească răul ? Dar ia seama că pentru nimic altceva nu i-a spus

203 Aceasta este problema teodiceii, care caută să scoată pe Dumnezeu de sub vina existenţei răului în lume. Liebnitz a răspuns că lumea aceasta este cea mai bună posibilă. În orice caz ea poate ajunge la o înălţime decît care nu există alta mai sus. E un lucru pe care necredinţa nu-l cunoaşte. Pentru ea lumea rămîne total în ceea ce este. Ea nu poate deci găsi o explicare a răului. După învăţătura creştină lumea se poate îndumnezei prin har. Oamenii (toate fiinţele conştiente) au în ei şi în lume şi în ajutorul lui Dumnezeu toate condiţiile pentru aceasta. Îngerii, la fel pot ajunge acolo. Chiar pe pămînt oamenii ar putea trăi în bună înţelegere. Răul e produs de libertatea rău folosită de o parte din îngeri şi de oamenii care se lasă ispitiţi de ei şi de trup prin reaua folosire a libertăţii. Îngerii răi pot face rău oamenilor şi prin distrugerile produse în natură. Există o putinţă de lucrare tainică a spiritului asupra naturii. Dar o lume fără libertate ar fi o închisoare insuportabilă pentru fiinţele conştiente. Lipsa de libertate nu se poate împăca decît cu absenţa conştiinţei. Dar aceasta este o lume cu totul inferioară, nedemnă de puterea lui Dumnezeu. Dumnezeu lasă fiinţele conştiente libere să facă şi răul, pentru că le respectă conştiinţa şi libertatea. Dar El face şi din răbdarea Lui şi din lupta acelor fiinţe cu ispitele posibilă o întărire spirituală a fiinţelor umane. Căci omul trebue să crească cu colaborarea sa spre mărirea sa de fiu al lui Dumnezeu prin har.

aceluia: „Iată ţi-l dau pe el în mîinile tale" (Iov. 1, 12), ci ca să-l arate pe Dumnezeu cauza mărturisirii dreptului Iov că dela El are toate binefacerile. Deci Dumnezeu este înfăţişat ca Cel ce i-a dat aceluia putere şi stăpînire, pentru că nu l-a împiedicat (de a face răul). Căci Dumnezeu i-a încredinţat la început o stăpînire bună şi dîndu-i-o, nu i-a luat-o înapoi; dar acela primind-o, s-a făcut neascultător şi în locul ei s-a îmbrăcat cu facerea celor rele. Deci Dumnezeu S-a arătat ca neîmpiedicîndu-l, pentru că e Cel ce i-a dat puterea. Nu scrie: N-a primit binecuvîntarea şi Dumnezeu a depărtat-o de la el; ci „şi se va depărta de la el" (Ps. 108, 17) [204]

Aşadar să nu socotiţi pe Dumnezeu cauza relelor, căci aceasta vă va aduce osîndă. Ci acela însuşi (diavolul) şi-a ales sie-şi puterea de a face răul şi Dumnezeu nu l-a împiedicat. Căci zice: „Şi a iubit blestemul şi i-a venit lui" (Ps. 108, 17); nu zice că Domnul i l-a dat lui. Drept aceea staţi neclintiţi întru Domnul, în credinţa că este Căpetenia vieţii noastre şi a tuturor bunătăţilor. Şi mă iertaţi că m-am lăsat atras în întrebări copilăreşti, părăsind grija desăvîrşirii. Copii, binecuînteze şi sporească Domnul rodurile voastre în numele Tatălui împreună cu Sfîntul Duh.

Scolie: [205] În acestea purtătorul de Dumnezeu părinte arată limpede că cel ce se străduește pentru mîntuire nu trebue să caute darul ştiinţei. Căci ştiinţa îngîmfează, cum zice Apostolul. Se cuvine să întrebi despre patimi şi cum să-ţi conduci viaţa. Căci aceasta e de trebuinţă şi

204 Scriptura nu spune că Dumnezeu i-a luat diavolului şi oricărui făptaş al răului puterea, pentru că nu o foloseşte spre bine şi deci spre binecuvîntarea lui; ci că nu va ajunge la binecuvîntare, pentru că a folosit rău puterea dată lui.

205 Scolia aceasta se cuprinde în ed. Volos, în text.

duce la smerenie. Iar smerenia e mîntuirea prescurtată: ,,M-am smerit şi m-a mîntuit Domnul", spune oarecare dintre sfinţi. ,,Monahul smerit nu va iscodi cele negrăite, iar cel mîndru va iscodi judecăţile[206]. Unui doctor care întrebă dacă trebue să se ocupe mai mult cu cărţile de medicină, decît cu patimile, pentru că aşa ajungem la desăvîrşire, izbăvindu-ne de robia patimilor, sfîntul i-a spus că e bine să se ocupe cu amîndouă în chip cuvenit şi cu dreaptă socoteală. Iar spunînd: „Iertaţi-mă că m-am lăsat atras de întrebări copilăreşti", dă de înţeles, sau mai vîrtos arată deschis că astfel de întrebări sînt pline de cuget copilăresc şi de multă neştiinţă. Ba pe lîngă aceea, şi de o cumplită mîndrie.

128 (V. 64). *Întrebare a aceluiaş către celălalt Bătrîn: Ce să fac, părinte, că mă chinuieşte gîndul că mi-am părăsit copiii şi soţia si au rămas fără ocrotire ?*

Răspunsul lui Ioan: S-a scris în Pateric despre un oarecare că fiind nedreptăţit de cineva s-a dus la un bătrîn şi i-a spus: ,,Am fost nedreptăţit de cineva şi vreau să mă răzbun". Şi i-a răspuns bătrînul: ,,Nu fiule, ci să lăsăm lui Dumnezeu cele ale răzbunării". Dar fiindcă nu l-a convins, a zis: ,,Să facem o rugăciune". Pornind rugăciunea, bătrînul a început să zică la auzul fratelui: „Doamne Dumnezeule nu mai avem trebuinţă de tine ca să îngrijeşti de noi, căci noi ne facem singuri dreptate". Acela, străpuns de cuvînt, a zis: „Iartă-mă, Ava nu mă voi mai răzbuna". (Sisoe I).

Deci iată ce-ţi spun, frate: dacă ne îngrijim noi înşine de soţie şi de copii, nu se mai îngrijeşte Dumnezeu de ei; dar dacă-i lăsăm, Dumnezeu se va îngriji de ei şi de noi. Nu socoti deci că trebue să te îngrijeşti de ei, sau să te

206 Aceasta o spune Ioan Scărarul.

rogi pentru ei, ca să nu-i ai în amintirea ta şi să nu se ivească o patimă în sufletul tău.

129. (V. 65) *Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn: Ce să fac că, stăruie în mine cu putere întristarea pentru despărţirea de soţie ?*

Răspunsul lui Ioan: S-a scris despre bărbat şi femeie că ,,vor fi amîndoi un trup" (Fac. 2, 24). Precum deci dacă se taie din trup o parte oarecare, trupul rămas suferă pînă se tămădueşte rana, apoi durerea încetează, la fel şi în cazul tău e de trebuinţă să suferi de pe urma tăierii trupului.

130. (V. 66) *Răspunsul marelui Bătrîn către acelaş la aceiaş întrebare.*

"Dacă celui ce crede toate îi sînt cu putinţă" (Mc. 9,1 23), unde este credinţa ta ? [207] Sau dacă ţi-ai ales starea unui mort, întreabă pe mort dacă o doreşte pe soţia sa, sau dacă nu va fi osîndit pentru că venind ea, a curvit? Dacă ai lăsat pe morţi să-şi îngroape morţii lor, pentru ce nu binevesteşti Împărăţia lui Dumnezeu (Lc. 9, 60) ? Pînă cînd vei dormi ? Veghează şi strigă cu David: ,,Să nu apleci inima mea către cuvinte viclene, ca să caut desvinovăţiri în păcate" (Ps. 140, 4). Dacă ai înţeles mai mult decît toţi cei te învaţă (Ps. 118, 99), viclenii demoni care împresoară inima ta sporesc, cu şi mai multă tărie războiul gîndului la femeie[208]. Dar unde s-a ascuns de tine

207 De ce te vaiţi că nu poţi birui această întristare cînd ştii că ,, celui ce crede toate îi sînt cu putinţă "? Unde este credinţa ta, dacă socoteşti că nu poţi birui întristarea despărţirii de soţie ?

208 Dacă ai înţeles şi ai respins alte ispite mai mult decît toţi, demonii aduc războiul mai puternic al gîndului la femeie. Sau: precum ştii mai mult decît alţii, care n-au fost căsătoriţi, demonii aduc în tine cu mai multă tărie războiul gîndului la femeie.

cuvîntul Scripturii: „Credincios este Dumnezeu, care nu ne va lăsa pe noi să fim ispitiţi" (I Cor. 10, 13)? Iar dacă le pătimim acestea din neputinţa noastră, să nu învinovăţească soarele că nu-l luminează sau nu-l ajută. Şi de crezi că s-a subţiat ca un păianjen sufletul omului pedepsit pentru fărădelegea lui (Ps. 38, l5), pentru ce se moleşesc mîinile tale înainte de a începe războiul? Dacă e puternic Cel ce zdrobeşte pe toţi vrăjmaşii împreună cu noi pentru noi, pentru ce-L, bîrfim că stă departe de noi din pricina necredinţei şi lenii noastre? Dacă nimenea nu e mai tare ca el şi te lauzi zicînd: „Tu cu mine eşti" (Ps. 22, 4), de ce te temi şi tremuri, avîndu-l pe El cu tine? Arată iubirea şi vei lua puţin din focul ceresc, pe care a venit să-l arunce pe pămînt Stăpînul tuturor (Lc. 12, 43). „Ca atunci cînd se va semăna de vrăjmaş neghina (Mt. 13, 25), să o ardă focul şi să o consume. Tămîiază deci din acest foc, ca Dumnezeu să primească buna mireasmă a tămîii tale şi să o ducă în faţa Părintelui Său împreună cu Duhul de viaţă dătător şi să-şi facă sălaş la tine, în biserica ta, în care te înfăţişezi Lui ca jertfă vie, sfîntă, bine plăcută Lui[209]. Şi atunci, încălzit de acest foc, vei

209 Tămîia reprezintă jertfa fiinţei noastre. Dar ea trebue să se aprindă de căldura dragostei, ca să urce la Dumnezeu. În stare de jertfă fiinţa noastră răspîndeşte o simţire eliberată de egoism, care place lui Dumnezeu ca o bună mireasmă. Dar fiinţa noastră se aprinde de focul dragostei şi de pornirea de a se dărui ca jertfă Tatălui, numai întrucît acest foc îi vine din Hristos ca jertfă supremă plină de dragoste. Prin aceasta ne unim în starea de jertfă cu Hristos în stare de jertfă, sau Hristos în stare de jertfă ia în Sine şi în mireasma Sa ca jertfă dăruită Tatălui şi mireasma jertfei noastre. Atrasă de această stare a noastră, în care sîntem total puşi la dispoziţie şi deschişi Tatălui şi Fiului şi Sf. Duh, Sfînta Treime se sălăşuieşte în noi ca într-un templu, în care i se oferă jertfa fiinţei noastre. Fiinţa noastră e şi templu şi jertfă lui Dumnezeu, plină de căldura jertfei lui Hristos şi de bună mireasmă a predării totale lui Dumnezeu. Venit în noi şi unit cu noi cei aflaţi în această stare de jertfă. Pasagiul se resimte de

dori pururea să fii împreună călător, împreună cetăţean şi împreună moştenitor cu sfinţii, care au izbîndit în acestea ajungînd la acelea ,,pe care ochiul nu le-a văzut, urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe care le-a pregătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El (I Cor. 2, 9)", în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

131 (V. 67). *Întrebare a aceluiaş către celălalt Bătrîn: Ce să fac, Părinte, că mi-e frică noaptea ?*

Răspunsul lui Ioan: Locuitorii cetăţii se tem de barbari pînă ce nu au ajutorul împăratului. Dar cînd află că a sosit în cetate ducele, sau generalul, nu se mai tem, ştiind că aceia se îngrijesc de ei. Chiar dacă aud că se apropie barbarii, nu mai sînt îngrijoraţi, avînd pe cel ce luptă pentru ei. Deci şi noi dacă credem în Dumnezeu, nu ne temem de draci. Căci ne trimite ajutorul Lui.

132. (V. 219). *Un frate oarecare avînd trei gînduri şi voind să întrebe despre ele pe marele Bătrîn, îi făcu întrebarea nu în mod deschis ci prin ghicituri, voind să le ascundă Avei. El scrise deci cîteva litere şi gîndindu-se la cele ce voia să-l întrebe, îşi întipări în minte literele cugetate ca legate cu acele puncte. Iar literele erau acestea: întîi i, în legătură cu care îşi întipări în minte întrebare despre liniştea deplină şi despre tăcere desăvîrşită fără nici-o întreţinere cu cineva; a doua k, despre hrană, ca semn pentru întrebarea dacă trebue să mănînce mîncare uscată şi fără vin şi de trebue să se întreţină numai, cu slujitorul său; a treia l, prin care*

scrierea „Închinare în duh şi adevăr" a Sf. Ciril din Alexandria (P.G. 68).

întreba dacă trebue să se întîlnească cu cineva şi dacă poate face vreun pogorămînt în hrana trupului.

La acestea bătrînul îi răspunse: ,,Să nu te abaţi nici la dreapta, nici la stînga" (Prov. 4, 27), pînă ce nu se vor face amîndouă cu dreapta socoteală [210].

133 (V. 220). *Acelaş frate i-a făcut aceluiaş mare Bătrîn o altă întrebare, pe care nu i-a pus-o nici în mod deschis, nici prin ghicituri legate de litere, ca prima dată, ci gîndind-o numai cu mintea. Era o întrebare despre povara somnului şi slăbiciunea sufletului şi o cerere de ajutor şi de rugăciune pentru mîntuirea sa, şi ce înseamnă spusa din răspunsul dinainte: pînă ce se vor face amîndouă cu dreaptă socoteală. La aceasta Bătrînul a răspuns:*

Primul lucru este păgubitor, al doilea folositor. Şi cu cît e mai păgubitor primul, cu atît e mai folositor al doilea.

134. (V. 221). *Acestea lăsîndu-l iarăşi nedumerit, fratele se rugă să afle cum este primul lucru păgubitor şi ce trebue să facă pentru a scăpa de el. Şi ce înseamnă ceeace s-a spus în răspuns despre cele două ?*

Şi el a răspuns: Toate sînt drepte celor ce le înţeleg. Însăşi firea ne învaţă. Iar cu privire la ce sînt cele două, aceasta am spus-o despre voi, despre cel ce întreabă şi despre cel ce slujeşte pentru a se primi răspunsul. Cît priveşte somnul, e vorba de suflet şi de trup. Căci de nu e robit trupul duhului, nu pot fi slăbite patimile de către trup. De aceea am apropiat gîndurile între ele.

210 Explicarea e dată în scrisoarea 137.

135. (V. 222). *Fratele rămînînd iarăşi nedumerit de spuse despre apropierea gîndurilor întreolaltă, a întrebat: Ce înseamnă aceasta ?*

Iar Bătrînul i-a răspuns: Iertaţi-mă pentru Domnul, Vorbesc în prostie. Domnul a spus Ucenicilor Săi: ,,Acum nici voi nu înţelegeţi ?" (Mt. 15, I6).
Punctul întîi şi punctul doi sînt unul şi acelaş.

136. (V. 223). *Auzind acestea fratele, i-a spus Bătrînului: Părinte îmi încredinţez sufletul milelor lui Dumnezeu şi mîinilor tale. Roagă-te pentru mîntuirea smeritului meu suflet.*

Răspunsul prin scrisoare: Frate, să luăm seama la noi înşine cu multă luare aminte. Căci nu e cu putinţă să luăm aminte repede la lucruri. Dacă Apostolul care luase (răsplata), spune de sine că n-a luat-o (Filip 3, 12), cu cît mai mult nu trebue să ne smerim noi care sîntem o nimica? Am socotit să primim gînduri în ghicituri şi să dăm deasemenea răspunsuri în ghicituri. Căci acestea nasc în sufletul cugetelor, mai ales al celor înţelegători o rumegare duhovnicească. Pentru că cercetînd ghiciturile aflăm răsărind din ele mult folos. Dar Apostolul ne îndeamnă, zicînd: ,,Nu cugetaţi la cele înalte, ci lăsaţi-vă duşi spre cele smerite" (Rom. 12, 16). De aceea nu mai spune totdeauna gîndurile tale în ghicituri. Căci răspunsurile mele fără înţeles te vor face să nu le pricepi şi ne va duce pe amîndoi într-o necontenită încurcătură. Cu adevărat, nu ne este de nici-un folos să ne grăim sau să ne scriem unii altora totdeauna prin ghicituri, chiar dacă vedem că am primit acest dar, ci numai cînd se

iveşte trebuinţa[211]. Odată ce sîntem mădulare unii altora şi mai ştim că „fratele ajutat de frate este o cetate întărită" (Prov. 18, 19), spune gîndurile tale sau scrie-le în chip deschis prin fratele şi aşa vei avea răspunsul la fel[212]. Căci aceasta este un semn al smereniei pentru amîndoi. Spune-mi ce nevoe este să grăim în chipuri înalte, cînd putem să rămînem în smerenie ? Fă-o şi aceasta, dar rar. Căci e de folos inimii zdrobirea care însoţeste gîndurile. Lucrul acesta te-a făcut să zici: ,,Îmi încredinţez sufletul şi trupul". Iar dacă cineva gîndeşte să se supună fratelui său pentru Dumnezeu, e de înţeles că se supune lui Dumnezeu[213]. Deci numai El ne poate trezi din somnul beţiei gîndite (spirituale)[214]. Iar

211 Ceea se spune aci se potriveşte şi grăirii în limbi (Glosolania)

212 Vorbirea e pentru a întreţine şi încălzi frăţia între noi, care ni se împlineşte acolo unde nu ne înţelegem unul pe altul prin cuvinte. Rostul acesta al vorbirii e cuprins în termenul romînesc ,,cuvîntul" =conventus, venire la un loc în înţelegere. Nu ne e dat cuvîntul ca să ne mîndrim unul faţă de altul. Aceasta ne desparte. Ca să venim la buna înţelegere, trebue să ne vorbim unul altuia fără mîndrie, cu smerenie, cu atenţie unul la altul. De cuvînt ţine smerenia şi respectul reciproc. Poporul nostru e „cuviincios" în vorbire, adică voeşte ca prin cuvînt să înfăptuiască „venirea la olaltă" (convenientia). Fiul lui Dumnezeu însuşi ni s-a făcut pildă de smerenie, însuşindu-şi cuvîntul omenesc. Dar aceasta pentru că El însuşi este sînul potenţial al cuvintelor. De El atîrnăm ca cuvinte întrupate, în El sîntem chemaţi să ne unim prin cuvinte. El ne cere să ne vorbim şi să ne răspundem unii altora pentru a ne uni cu El.

213 A te supune cuiva pentru Dumnezeu înseamnă a te supune lui Dumnezeu care o cere aceasta. Dumnezeu de fapt ne cere să ne supunem unul altuia. Aceasta e contrariul mîndriei care desparte. A asculta fiecare cuvîntul celuilalt înseamnă a se supune fiecare celuilalt şi prin el lui Dumnezeu. Înseamnă a se supune amîndoi lui Dumnezeu, care a dat fiecăruia cuvîntul pentru celălalt şi e ascultat de celălalt.

214 Dumnezeu cerîndu-mi prin celălalt să ţin seama de acela şi de El, mă trezeşte la realitate din somnul mîndriei care mă face să mă

precum mi-ai cerut să mă rog pentru tine, te rog şi eu acelaş lucru. E un cuvînt din Scriptură. Dar tot acolo se spune că acesta e şi un cuvînt tămăduitor (Iacob 5, 16).

Fiindcă deci cele două puncte v-au fost greu de înţeles, iată le spun deschis: în prima scrisoare era vorba îndeosebi de tine şi de fiul meu Serid: al doilea punct era despre suflet şi trup, care are acelaş înţeles cu trupescul şi duhovnicescul. Căci se spune: .,Dacă doi dintre voi se vor învoi orice vor cere, rugîndu-se, vor lua" (Mt. 18, 19). Dar aceasta se înţelege şi despre noi toţi. Căci de nu ne vom învoi, nu se va arăta niciodată la noi o vieţuire curată.

Roagă-te deci, frate, ca să ieşim cu pace din puţinele noastre zile. Căci nimic nu vine la întîmplare. ,,Cel ce se lipeşte de Domnul este un Duh cu El" (I Cor. 6 ,17). Să ne dea Domnul să isprăvim trecerea mării acesteia nevătămaţi, întru numele Lui. Că Lui se cuvine slava în veci. Amin. Dobîndeşte smerenie, răbdare, nădejde şi dragostea cea de Dumnezeu care e mai mare ca toate.

137. (V. 68). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn, trimisă prin scrisoare: Iartă-mă Părinte. ,,Certamă-va dreptul cu milă şi mă va mustra", zice dumnezeeasca Scriptură (Ps. 140, 6). Aşa cum doftorul arzînd sau tăind, ştie că bolnavul va culege rodul tămăduirii, la fel cel ce boleşte ştie cînd e tăiat că-l doare, dar aşteaptă vindecarea pentru că Scriptura zice: ,,Pe spusa a doi, sau trei martori e întărit tot*

socotesc singur existent şi stăpîn peste tot şi toate, întins cu sărăcia mea într-un păcat infinit, asemenea celui beat care nu mai ştie de nimeni şi de nimic, ba nici chiar pe sine. Prin cuvintele altuia sînt trezit la realitatea de netrecut, dar şi bucuroasă a datoriilor mele, a graniţei mele, dar şi a unei realităţi cu adevărat infinit mai bogate decît a mea şi a lui, de care prin împlinirea datoriilor mele şi prin iubire mă pot împărtăşi.

cuvîntul" (A doua lege 19, 15). Ceeace am mai spus, o spun şi acum. Iată mă predau lui Dumnezeu şi Cuvioşiei tale. Căci îmi dau seama că n-am venit aici dela mine însumi. Drept aceea cunoscînd cele ale mele, învaţă-mă. Căci inima mea e stăpînită de multa zăpăceală a patimilor şi gîndurilor. Sînt gata să primesc, cu voia lui Dumnezeu, din toată inima şi cu bucurie cele de la tine, cu ajutorul rugăciunilor tale celor pentru mine. Şi-ţi voi scrie şi vorbi precum a poruncit Ava.

Răspunsul aceluiaş către acelaş prin scrisoare:

Frate, iată îţi trimit, cu îngăduinţa lui Dumnezeu, aceasta a doua scrisoare prin care rog iubirea ta în Dumnezeu, să trezeşti ochiul tău cel gîndit (spiritual), care stă aţipit din lîncezeală, ca să nu adoarmă în moarte (Ps. 12, 4). Veghează ca mintea ta să priceapă „să străbată pămîntul cel bun" (Iosua 18, 8), ca nu cumva acesta să odrăslească spini care să înăbuşe semnătura, după cum s-a spus: „Împrejur necredincioşii umblă" (Ps. 11, 8). Dar tare este cel ce poate să zdrobească jugul şi cornul lor de grabă. Amin.

137 bis. *Cugetare despre litera e(eta)* [215]. *Unul din părinţi care avea trei gînduri a întrebat pe marele Bătrîn despre ele, dar nu în chip limpede, ci prin ghicituri, vrînd să le ascundă de Ava Serid care slujea ca secretar pentru răspuns. Scriind deci cele trei litere din*

215 Paragrafele de aici şi pînă la cealaltă linie orizontală, cu excepţia ultimului paragraf (V. 837), le dă numai traducerea franceză după trei codici (Vatoped 2, Sinai 410 şi Pantelimon 192), Ele sînt un fel de cugetare asupra literei eta (e) şi sînt adresate aceluiaş frate care întrebase prin ghicituri despre cele trei gînduri. Ele încep cu o reamintire a celor trei epistole (132-136). Această scriere a lui Varsanufie nu s-a păstrat.

alfabet, le-a trimis Bătrînului, întipărind în mintea sa întrebarea legată de fiecare literă. Bătrînul îi răspunse, deasemenea, prin ghicituri, deslegînd temeinic fiecare întrebare. Dar îl opri să mai întrebe în viitor prin ghicituri, spunîndu-i că aceasta nu se potriveşte cu smerenia şi aduce tulburare şi în unul şi în celălalt, adică şi celui ce întreabă şi celui ce răspunde. Căci atît întrebarea cît şi răspunsul sînt la fel de neînţelese şi întunecoase. Şi iscă nedumerire în toţi.

Acelaş Bătrîn scrise însă aceluiaş şi cîtorva alţi bătrîni care-l întrebară, anumite gînduri şi învăţături teologice în ordinea alfabetică, punînd în legătură fiecare literă cu Dumnezeu. El a adunat la un loc sub litera explicată cuvinte care încep cu aceeaş literă, apoi a desvoltat pe larg în cugetări diferite o explicare amănunţită a fiecărui cuvînt. Alegînd în această expunere o parte din gîndurile despre litera e (eta), le-am înfăţişat aci ca pildă a tîlcuirii minunate pe care Bătrînul, întrebat fiind, a dat-o întregului alfabet.

a) η (eta) înseamnă călăuză. Călăuză e cel ce conduce. El te conduce la lumină, nu caută întunericul. El te conduce pe calea dreaptă, nu caută minciună. El te conduce la adevăr, nu te duce în amăgire. El te conduce la pace, nu caută războiul. El te conduce la bucurie, nu aleargă spre întristare. El te conduce la smerenie, nu merge spre mîndrie. El te conduce la dreptate, nu caută nedreptate. El te conduce la răbdarea ocărilor şi batjocurilor ce ţi se aduc, nu caută lauda şi slava deşartă. El te conduce la moartea (omului vechi), nu caută vieţuirea plăcută. El te conduce la dreapta, nu te aşează printre cei de a stînga (Mt. 25, 33). El te conduce la viaţa veşnică, nu la osînda veşnică, în gheena focului nestins (Mt. 9, 43). Semnul că se respinge ceeace trebue respins

este alegerea celor bune şi nepărăsirea nici uneia din rugăciunile de zi şi de noapte. Să se bucure în Domnul cel ce a ajuns la aceasta, cel ce ajunge şi cel ce are nădejdea.

b) e (eta) înseamnă dreapta Tatălui. Dacă eşti la dreapta, nu fugi la stînga, ca să nu pierzi puterea care este împrejurul tău. Căci „dreapta Domnului m-a ridicat, dreapta Domnului a desfăşurat tăria ei" (Ps. 117, 16). Domnul este tăria celor ce luptă şi mai ales a celor care rămîn sub ocrotirea dreptei Sale. Şi sînt unii care sînt treji şi se supraveghează totdeauna cu grije, pentru a nu pierde o astfel de ocrotire prin lăcomia pîntecelui, prin desfrînare, prin zgîrcenie, prin tristeţe, prin moleşală, prin mînie, prin iuţime, prin vorbire duşmănoasă, prin ură, prin slavă deşartă, prin mîndrie, sau simplu prin aruncarea oricărei seminţe a lui Amalic în ţara gîndită a făgăduinţelor. Semnul că omul este mîntuit e curăţia de toate acestea şi faptul de a cînta ca îngerii lui Dumnezeu. Să se bucure în Domnul cel ce a ajuns acolo, cel ce va ajunge şi cel ce are nădejde.

c) e (eta) înseamnă jertfa nemuritoare care a fost adusă pentru viaţa lumii şi oricine mănîncă din ea este adus şi el cu adevărat, şi nu mai e supus stricăciunii gîndite (spirituale) [216]. Căci în el sînt desfiinţate toate lucrurile diavolului, patimile şi gîndurile sale, care se ascund în om ca viermii [217]. Căci zice despre aceasta ,,în el îşi fac

216 Se resimte şi aci învăţătura Sf. Chiril din Alexandria că nu putem intra la Tatăl decît în stare de jertfă curată, iar în această stare nu putem fi decît în Hristos. Simţirea de predare totală, deci curată de orice egoism, n-o putem avea decît în Hristos sau în unirea cu El.

217 Acela e ros de patimi ca de viermi. E sfîşiat de ele trăindu-şi starea de descompunere netrecătoare prin ele. E închis de ele în temniţa egoismului său întunecat. Sub masca satisfacerilor de scurtă durată, ca nişte spasme, se ascunde o mare nefericire.

vulpile vizuini", adică dracii, şi „păsările cerului cuiburi", adică puterile din văzduh, ,,iar Fiul Omului nu are unde să-şi plece capul" (Mt. 8, 20). Cel ce cugetă că a fost adus ca jertfă să se cerceteze deci ca să vadă dacă această viermărie mai este ascunsă în el şi dacă nu mai găseşte nimic, este vădit că a murit cu Iisus şi vieţuieşte şi şade cu El în slavă[218]. Şi încredinţarea că şade cu Iisus o are în cuvîntul Mîntuitorului care se roagă ca cei ce cred în El să fie una (cu El), precum El însuşi este în Tatăl (Io. 17, 20-21). Credincioşii care au fost curăţiţi de patimi se află deci în Fiul şi în Tatăl Lui, în unitate. Să se bucure în Domnul cel ce a ajuns acolo. Cel ce va ajunge şi cel ce are nădejdea să ajungă.

d) e (eta) înseamnă bucuria Tatălui. Şi bucuria Tatălui este Fiul; în El se bucură corurile îngerilor. Cu încredere în El luptă sfinţii. Prin El a fost ridicat blestemul de pe pămînt. Prin „El" a fost şters pe cruce zapisul ce era asupra noastră (Col. 2, 14) şi noi nu mai sîntem robi vrăjmaşului. Scăpaţi deci de robia aceluia, ne aflăm în slujba ,,Celui ce ne-a chemat cu chemare sfîntă" (II Tim. 1, 9), ,,în noutatea Duhului şi nu în vechimea literei" (Rom. 7, 6). Aceasta ne face sfinţi, căci El însuşi spune: ,,Fiţi sfinţi precum sfînt sînt Eu" (Lc. 19, 2)[219]. Eliberaţi

218 Cel care s-a adus jertfă, s-a eliberat de patimile egoiste, vieţuieşte în liniştea şi libertatea de fiu al lui Dumnezeu după har, asemenea lui Hristos după înviere. Nimic nu-l înspăimîntă, nimic nu-l îngrijorează, e mai presus de toate, se simte unit cu Tatăl şi cu Fiul şi cu Duhul Sfînt în iubirea fericită. Se simte în planul Treimii absolutei iubiri şi libertăţi. Liber de egoism, el zboară în lumina comuniunii cu toţi. Lui i se deschid frontierele tuturor, dar mai ales ale Persoanelor Sfintei Treimi.

219 Dacă sîntem sensibili la cuvîntul despre Hristos, în care lucrează Hristos însuşi, simţim în conştiinţă chemarea sau revendicarea Lui şi trebuinţa de a-I răspunde afirmativ. Simţim în această chemare atractivă lucrarea Duhului lui Hristos cel viu şi nu o poruncă cunoscută din litera Scripturii, privită ca exterioară lui Dumnezeu.

de blestem, să nu ne mai facem iarăşi robi, ci să rămînem în libertate[220]. Căci vi se spune; ,,Iată v-aţi vindecat, să nu mai păcătuiţi, ca să nu vi se întîmple ceva şi mai rău:" (Io. 5, 14). Şi semnul de a fi ajuns la această treaptă de desăvîrşire este păzirea libertăţii primite pînă la ultima suflare. Să se bucure în Domnul cel ce a ajuns acolo, cel ce va ajunge şi cel ce are nădejdea să ajungă.

e) e (eta) înseamnă El. Şi El este Dumnezeu[221]. Căci proorocul Isaia a zis: ,,Emanuel" (Is. 4, 7) şi dumnezeescul Matei, sfîntul Evanghelist al bucuriei negrăite, l-a explicat aşa: Eman = cu noi; El = Dumnezeu" (Mt. 1, 23). Să ne cercetăm deci ca să vedem dacă în adevăr Dumnezeu este cu noi. Dacă ne-am îndepărtat de rele şi ne-am înstrăinat de meşteşugarul lor, diavolul, cu adevărat cu noi este Dumnezeu. Dacă ni s-a făcut amară plăcerea de rele şi ni s-a îndulcit dorinţa de faptele bune şi avem totdeauna vieţuirea în ceruri (Filip 3, 20), cu adevărat cu noi este Dumnezeu. Dacă vedem pe toţi oamenii ca unul şi toate zilele deopotrivă, cu adevărat cu noi este Dumnezeu[222]. Dacă iubim pe cei ce

Simţim pe Hristos însuşi prin Duhul Său în această revendicare dulce şi necondiţionată; simţim o viaţă nouă pătrunsă în noi. Această viaţă ne face sfinţi. Căci în ea ne simţim uniţi cu Hristos, izvorul sfinţeniei umane.

220 Dumnezeu este izvorul libertăţii, căci e deasupra patimilor ce robesc. În Dumnezeu devenim şi noi liberi de orice patimi, stăpîni pe noi înşine. Numai viaţa de unul singur, sau în legătură cu cineva pătimaş care vrea să te robească, te face rob. Comuniunea cu cel ce te iubeşte, care nu vrea să te facă rob, te face şi pe tine liber. Căci cel iubit vrea şi poate să răspundă liber iubirii lui.

221 În limba ebraică *El* înseamnă Dumnezeu.

222 A vedea pe toţi oamenii ca unul, înseamnă a nu socoti pe unii buni şi pe alţii răi, a nu vedea pe niciunul ca rău, a-i vedea pe toţi ca buni, a-i privi cu aceeaşi dragoste. Dacă sîntem stăpîniţi de dragoste, e semn că Dumnezeu este cu noi. Iar dacă sîntem aşa, nu ne

ne osîndesc, ne ocăresc şi ne dispreţuiesc, ne păgubesc şi ne necăjesc, ca pe cei ce ne iubesc şi ne laudă, ne sînt de folos şi ne odihnesc, cu adevărat, cu noi este Dumnezeu. Iar semnul de a fi ajuns cineva la măsura aceasta este că are totdeauna cu sine pe Dumnezeu. Căci de fapt Dumnezeu este totdeauna cu el. Iar cel ce nu este aşa şi nu are pe Dumnezeu cu sine, le va avea numaidecît pe ale celui contrar. Şi urmarea o ştiu cei ce au minte.

138. (V . 69). *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către unul ce se linştea, care-l întrebase despre slujitorul lui; şi despre primirea gîndurilor; şi despre rudeniile cele după trup.*

Frate, îţi vorbesc ca sufletului meu. S-a scris: „Cunoştinţa voastră să nu fie sminteală fraţilor mai slabi" (I Cor. 8, 9). Fratele tău care te slujeşte e simplu. Nu căuta să-l înveţi să fie înţelept. Căci vei stîrni mînia lui. Şi îndestulează-te cu împlinirea de către el a trebuinţelor tale. E bine să nu-i trezeşti vre-un gînd despre înţelepciune, ca să nu-i tulburi inima.

E propriu celor desăvîrşiţi să lase gîndul să intre în inima lor şi apoi să-l scoată. Tu nu lăsa focul să intre în pădure, ca să nu o ardă. Nu lăsa să ţi se ia hainele, ca să nu trebuiască să le iei înapoi cu luptă. Nu te juca cu tulburarea, căci nu vei rămînea neclintit în această ispită. Deci ia aminte la tine şi roagă-te pentru mine.

Cît despre rudeniile după trup, odată ce Domnul a spus: ,,Cine este mama mea şi cine sînt fraţii mei ? (Mt. 12, 48), nu poţi călca porunca lui Dumnezeu, ca să rămîi în legătură cu fraţii după trup. Iar de gîndeşti că au nevoie

mai schimbăm dela o zi la alta, ci în toate zilele fiinţa noastră e plină de dragoste, sau de Dumnezeu. Atunci sîntem liberi, căci nu ne mai stăpînesc patimile.

de haine, de ce nu te gîndeşti la săraci ? „Gol am fost şi m-aţi îmbrăcat" (Mt. 25, 36) [223]. Dar ajuns jucăria dracilor, îţi aduci aminte iarăşi de cei pe care i-ai lăsat pentru Dumnezeu călcînd făgăduinţa dată. Vai nouă, fraţilor cum fac aceia ce vreau cu noi ! Vrei să ai faţă de ei iubirea pe care eşti dator să o ai faţă de toţi oamenii ? Roagă-te pentru ei ca să se mîntuiască şi ei prin harul lui Hristos. Ia aminte aşadar la tine să nu fii bătaia de joc (a dracilor). Căci lăsînd silabele, ne-am întors la alfabet [224]. Luptă-te să mori, dacă vrei să te mîntueşti [225]. Caută nepreţuirea şi aleargă spre ceea ce ne stă în faţă. Să nu-ţi sădească diavolul vre-o grije fără folos sub masca vreunui lucru drept. Nu te îngriji de nici-un lucru[226]. Fie că mor, fie că trăiesc, nu trimite nimic la ei. Adu-ţi aminte de Domnul care zice: "Lasă pe morţi să-şi îngroape morţii lor" (Lc. 9, 60). Ia aminte la tine. Căci nu aceia te vor izbăvi pe tine în ziua cea înfricoşătoare. Ţi-am spus-o adeseori: trezeşte-te din somnul cel prea greoi; căci nu ştii ceasul în care vine Domnul, ca să te afle pregătit (Mt. 24, 42) [227]

223 Avem şi aci o aplicare a sfatului de a socoti pe toţi oamenii ca unul, sau potrivit trebuinţelor lor. Dacă cineva e mai lipsit de haină decît fratele după trup, trebuie dată haina acestuia, nu fratelui.

224 Un monah intrat în mînăstire de curînd n-a ajuns la cine ştie ce treaptă înaltă. Dar tot e pe o treaptă mai sus decît cea a vieţuirii în lume. E o „întoarcere" la starea dinainte de căderea în păcat prin Adam. Dela această treaptă trebue să urce la alte mai înalte; la cuvinte, la cuvîntare, nu să se întoarcă la silabe.

225 Luptă-te să mori după omul cel vechi, să mori vieţii „moarte", ca să intri în viaţa adevărată nemuritoare, pe care o cîştigăm din Dumnezeu, izvorul vieţii cînd ne unim cu el.

226 Şi în aceasta se arată libertatea noastră de robi ai lucrurilor, ai oamenilor, sîntem uşori ca în Împărăţia lui Dumnezeu.

227 De aceea nu ne descopere Domnul ceasul venirii Lui (şi al morţii noastre), ca să ne întărim continuu prin trezvie necurmată, ca să sporim mereu făcînd binele şi respingînd gîndurile rele împotriva

Cît despre întinări, ele aduc sufletului cădere. Iubeşte pe Iisus din toată inima ta şi nu vei cădea în veci. Pace ţie în dragostea Domnului[228]. Pace ţie în sfînta sărutare.

139. (V. 70). *Un oarecare dintre părinţi, care se liniştea (vieţuia în retragere), i-a cerut aceluiaş mare Bătrîn să se roage pentru el.*

Răspunsul lui Varsanufie: Cînd cineva trimite un avocat să-l apere în faţa împăratului, se roagă mereu pentru el să fie ascultat. Căci nu e ascultat avocatul, ci cererea ce a trimis-o el la împărat. Tot aşa rugaţi-vă şi voi ca să fiu ascultat (de Dumnezeu). Căci arătîndu-vă ascultare, mă rog împreună cu voi pentru sănătatea trupului şi sufletului vostru. Iar de voi fi ascultat (şi Dumnezeu ascultă pe toţi), aceasta voi pune-o pe seama rugăciunilor voastre [229] .Căci eu nu sînt nici măcar un

altora. Precum nu creşte omul trupeşte făcînd pauze în creşterea lui sau amînînd-o mereu pe aceasta, tot aşa nici duhovniceşte.

228 Numai în iubirea noastră de către altul avem pace. Numai în dragostea lui Dumnezeu cel personal vom avea odihnă, care nu-i o simplă nelucrare, ci o bucurie de care nu ne vom plictisi, sau nu ne vom sătura niciodată (în sensul origenist).

229 În relaţia dintre cel ce se roagă şi cel pentru care acela se roagă, nu e activ numai cel ce se roagă, ci şi cel pentru care acela face rugăciune. Cel pentru care se face rugăciunea se roagă şi el pentru cel ce se roagă pentru el, ca acela să fie ascultat. Desigur, el se roagă în interesul său. Dar întrucît rugăciunea sa contribuie la ascultarea de către Dumnezeu a celui ce se roagă pentru el, rugăciunea lui îl foloseşte şi pe cel ce se roagă pentru el, făcîndu-l ascultat la Dumnezeu, atrăgînd atenţia lui Dumnezeu asupra lui. Amîndoi se folosesc din această rugăciune reciprocă. E o relaţie care întăreşte dragostea fiecăruia către celălalt. E un curent care porneşte dela fiecare şi se îndreaptă spre celălalt. Rugăciunea lor se îndreaptă spre Dumnezeu, dar în folosul fiecăruia dintre ei. Amîndoi se întîlnesc în Dumnezeu. Acesta e sensul cel mai deplin al sobornicităţii.

avocat vrednic de a te apăra, ci mă socotesc o slugă trimisă. Deci Domnul să asculte rugăciunile noastre. Rugaţi-vă pentru ticăloşia mea.

140. (V. 71). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Cum trebue să mă rog ? Trebue să spun "Tatăl nostru", cum ne-a învăţat Domnul (Mt. 6, 9-13) ? Sau cum a spus Ava Macarie din Schit: "Doamne milueşte-mă precum voeşti", iar cînd se iveşte războiul: "Doamne, dacă voeşti, ajută-mă" ? Nu cumva s-a cerut numai celor desăvîrşiţi ,,Tatăl nostru" ?*

,,Tatăl nostru" s-a poruncit şi celor desăvîrşiţi şi celor păcătoşi. Aceasta, ca cei desăvîrşiţi cunoscînd că au ajuns fii ai lui Dumnezeu, să se străduiască să nu cadă, iar cei păcătoşi, chemîndu-L cu ruşine Tată pe Cel de multe ori înjurat de ei, să se întoarcă cu frică şi să vină la pocăinţă. Ba socotesc că mai mult li se potriveşte celor păcătoşi. Pentru că ţine de cei păcătoşi să zică: "Şi ne iartă nouă datoriile noastre". Căci ce datorii mai au cei desăvîrşiţi odată ajunşi fiii Tatălui celui din ceruri? Iar cuvîntul: "Şi nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăveşte de cel viclean" are acelaş înţeles cu cuvintele lui Ava Macarie, care a spus: "Milueşte-mă şi mă ajută".

141. (V. 72). *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş, care-i ceruse o binecuvîntare şi întrebase despre nepătimire.*

Frate, Dumnezeu cunoaşte ce ne este de folos. Ai cerut o pîine dela neputinţa mea şi n-a intrat în cimitirul meu mai mult de cele trei pîini rînduite pentru o săptămînă. Dar iată că acum prin iconomia lui Dumnezeu, fiul durerilor mele, cel mai dulce ca mierea, care n-a făcut

niciodată nimic dela sine şi care îi are pe toţi ca de un suflet cu sine şi socoteşte cele de folos ale lor ca cele de folos ale sale, a venit aducînd o pîine şi n-am putut să o resping. Căci a zis: ,,E de folos să vă tăiaţi şi în aceasta voia proprie". Deci am frînt-o şi ţi-am trimis şi iubirii tale, osîndindu-mă pe mine ca nevrednic pentru ce am făcut. Căci Domnul ţi-a făcut ţie după credinţa ta. Iar pe mine să mă mă osîndească[230]. Dar dacă a ajuns cuvîntul despre aceasta pînă la tine şi pînă la cei doi fraţi care intră la tine, ţi se îngădue să le spui aceasta.

Cît despre nepătimire, ea este un dar al lui Dumnezeu şi El o dărueşte celui ce voeşte. Dumnezeu să-ţi dea mîna care să poată atinge cele spre care te întinzi pe tine cu frică şi după voia Lui. Amin. Roagă-te pentru mine, frate.

142. (V. 73). *Întrebare a aceluiaş către celălalt Bătrîn: Părinte, pentru ce a numit bunul Bătrîn chilia lui, cimitir ?*

Răspunsul lui Ioan: Pentru că l-a odihnit de toate patimile. Căci a murit cu desăvîrşire păcatului. Şi pentru că chilia lui, în care s-a îngropat de viu, ca într-un mormînt, pentru numele lui Iisus, este loc de odihnă, unde nu calcă demonul nici căpetenia lui diavolul. Căci s-a făcut un loc sfînt, pentru că e locaşul lui Dumnezeu. Să slăvim deci toţi pe Dumnezeu ca o inimă, în toate.

230 Varsanufie socoteşte că pîinea ce i s-a dat peste raţia lui, i-a venit pentru credinţa celui ce avea să i-o ceară. El a fost o unealtă nevrednică a acestei fapte a lui Dumnezeu, împlinită prin el pentru credinţa aceluia. Iar întrucît nu i-a trimis-o întreagă, se roagă să nu fie osîndit pentru aceasta. Căci era dreptul aceluia ca el să i-o trimită întreagă.

143. (V. 74). *Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn: fiindcă s-a scris în ,,Vieţile Bătrînilor" (Hist. Laus. 20, 3), că unul făcea o sută de rugăciuni, altul atîtea, sîntem datori şi noi, cînd ne rugăm, să avem o măsură, sau nu ? Şi cum trebue, făcute rugăciunile: prelungite ? Sau să spunem Tatăl nostru" şi să ne aşezăm la lucrul de mînă ? Şi cînd lucrăm ce trebue să facem ? Deasemenea ce trebue să facă cel ce vieţueşte de unul singur în privinţa vecerniilor şi slujbelor de noapte ? Şi dacă trebue să spună cîntările şi imnele ?*

Răspunsul lui Ioan. Ceasurile şi cîntările sînt predanii bisericeşti şi bune pentru conglăsuirea întregului popor: la fel în mînăstiri pentru conglăsuirea mulţimii [231]. Dar cei din Schit[232] nu au nici ceasurile [233] şi nu cîntă nici imne. Ci săvîrşesc lucrul de mînă şi meditează şi fac cîte puţină rugăciune de unul singur. Iar stînd la rugăciune trebue să te rogi să te eliberezi de omul cel vechi, sau să zici "Tatăl nostru", sau să le faci amîndouă şi apoi să şezi la lucrul de mînă. Cît priveşte prelungirea rugăciunii, cînd stai în picioare, dacă te rogi neîncetat, potrivit Apostolului (I Tes. 5, 17), nu trebue să o reiei de cîte ori te ridici. Căci mintea ta e toată ziua în rugăciune. Dar cînd te aşezi la lucrul de mînă, trebue să spui din inimă sau să rosteşti psalmi. Iar la sfîrşitul fiecărui psalm să te rogi şezînd: „Dumnezeule, miluieşte-mă pe mine ticălosul". Şi de eşti hărţuit de gînduri adaugă: „Dumnezeule, tu vezi necazul meu, ajută-mă". Cînd deci ai făcut trei rînduri în plasă, scoală-te la rugăciune. Şi

231 Cîntînd toţi împreună, se produce o unitate de cuvînt, de gîndire şi de simţire a întregului popor din biserică, o simfonie.

232 E vorba de pustia Schitului din Egipt, plină de pustnici.

233 Ceasuri de slujbe comune.

plecînd genunchiul şi sculîndu-te, spune la fel rugăciunea amintită.

Iar la vecernii, cei din Schit spun doisprezece psalmi şi la sfîrşitul fiecăruia în locul doxologiei (Mărire Tatălui etc.) spun: Aliluia şi fac o rugăciune. La fel şi noaptea spun doisprezece psalmi şi după psalmi se aşează la lucrul de mînă. Şi precum voeşte, unul spune psalmi din inimă, altul îşi cercetează gîndurile sale, sau "Vieţile Părinţilor". Acesta citind cinci sau opt foi, trece apoi la lucrul de mînă. Iar cel ce cîntă sau rosteşte psalmii din inimă, trebue să-i rostească cu buzele dacă nu-i aproape de el un altul şi dacă nu vrea ca nimenea să nu afle ce face.

144. (Numai în Cod. Coislin 124 şi în versiunea georgiană a Scrisorilor lui Varsanufie şi Ioan, aflată în manuscrisele georgiene dela Sinai nr. 34 şi 35. După traducerea franceză din limba greacă a lui L. Regnault şi Ph. Lemaire şi din georgiană a lui B. Outtier): *Acelaş, chinuit de plictiseală, i-a cerut marelui Bătrîn cu stăruinţă să se roage pentru el.*

Răspunsul lui Varsanufie: Ştiu că nu sînt nimic. Şi dacă nu am grijă de mine, nu am grijă nici de tine. Fiindcă mai ştiu că după Scriptură: "Noi sîntem mădulare unii altora" (Ef. 4, 25). Şi dacă am grijă de mine din frica de Dumnezeu, am grijă şi de tine[234]. Căci s-a spus: "Să

234 E o moleşeală care-l face pe cîte unul să nu aibă grijă nici de el, nici de altul. Căci nici prin egoism omul nu se îngrijeşte cu adevărat de viaţa sa adevărată. Şi în acest caz se îngrijeşte şi mai puţin de altul. Grija de sine adevărată nu trebue să o aibă omul numai pentru că aşa îi place, ci şi din frica de Dumnezeu. El nu trebue să ruineze fiinţa sa care i-a fost dată în grije de Dumnezeu. El trebue să-şi înalţe fiinţa, făcînd-o un factor folositor altora, dar fără să se mîndrească. Sîntem împletiţi în mod de nedesfăcut unul cu altul. Cînd mă

iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi" (Lev. 19, 18). Fă şi tu la fel. Căci s-a spus iarăşi: ,,Un frate ajutat de fratele său e ca o cetate întărită, înconjurată de ziduri" (Prov. 18, 19). Înainte ca iubirea ta să-mi fi zis: "Roagă-te pentru mine", aveam porunca Celui care zice: "Rugaţi-vă unii pentru alţii, ca să vă vindecaţi" (Iac. 5, 16)[235] . Fă şi tu aşa. Dacă suferi de plictiseală, adu-ţi aminte de apăsarea ce a suferit-o Ava Eftimie şi a mers cu slavă la Domnul[236]. Aşteaptă ziua ieşirii şi te vei uşura de plictiseală. El a fost soţul nostru de drum şi ne-a luat-o înainte. Ce bucurie l-a primit ! Să-l pismuim [237]. Să alergăm ca să luăm cununa (I Cor. 9, 24). S-a scris: "Cu măsura cu care vei măsura, cu aceia ţi se va măsura" (Lc. 6, 38) [238]. Iar Părinţii zic: "Ascultare pentru ascultare" (Mois I). De aceea îţi spun şi eu: Dă mîna fratelui care este aproape de tine în tulburare şi vei afla şi tu pe cineva care îţi va întinde mîna în clipa încercării [239]. Şi „mustră,

îngrijesc de sinea mea adevărată îngrijesc de sinea mea care te ajută pe tine, care se desvoltă din grija ei faţă de tine. Cel ce se urăşte pe sine, urăşte şi pe alţii şi viceversa. Prin aceasta se usucă fiinţa sa ca factor de comuniune. Numai în comuniunea adevărată e prezentă apa din care se adapă rădăcinile propriei fiinţe. Fără grija de altul, în ura faţă de altul, fiinţa ta însăşi se goleşte de sens.

235 Vă vindecaţi amîndoi de egoism prin comuniunea dintre voi. Prin aceasta vă umpleţi amîndoi de sănătate şi de viaţă adevărată.

236 Dezgustul, plictiseala te apasă cînd nu-ţi găseşti rostul avînd grija de altul, dar nu numai grija pentru viaţa lui trecătoare, ci mai ales pentru cea veşnică. Aceasta înseamnă să-ţi vezi rostul lucrînd pentru veşnicia ta şi a altora în Dumnezeu. Căci fără Dumnezeu nu ţi se deschide vederea spre veşnicie şi grija pentru o viaţă trecătoare sfîrşeşte în plictiseala de moarte.

237 Să-l pismuim numai ca să facem şi noi binele la fel.

238 Dai puţin, ţi se va da puţin; dai mult, ţi se va da mult.

239 E cu neputinţă să nu te fi văzut vreunii cînd ai ajutat pe alţii. Şi aceasta va face şi pe vreunul din ei să-ţi ajute la nevoie. Dar prin acela te ajută Dumnezeu.

ceartă, îndeamnă" (II Tim. 4, 2). Căci şi acestea dau roduri duhovniceşti.

145. (Numai în Cod. Coislin. 124). *Cererea aceluiaş către celălalt Bătrîn: Te rog, Ava, roagă-te pentru mine care sînt slab cu sufletul şi cu trupul, ca să-mi dea Dumnezeu răbdare desăvîrşită în acest loc sfînt. Vrăjmaşul şi patimile tulbură rînd pe rînd inima mea ca să mă tragă înapoi. Şi nu pentru că am făcut vre-un bine aici, dar vrăjmaşul mă vede ocrotit de rugăciunile Bătrînilor. Ai milă de mine, prin Iisus, şi roagă-te fără încetare pentru mine, păcătosul.*

Răspunsul lui Ioan. Dumnezeu să primească cererea ta ca un miros cu bună mireasmă. Căci tu ai bucurat sufletul meu prin smerenia ta cea după Dumnezeu, care nu micşorează nici micimea mea, nici dragostea ta. Fiindcă ea e calea lui Dumnezeu şi dacă noi o păzim, sîntem mîntuiţi în numele Dumnezeului nostru. Aceasta, mai ales cînd cunoaştem tăria cea mai mare a puterii care vine să se unească cu noi, a puterii Stăpînului nostru Iisus Hristos, care ne-a dat „puterea să, călcăm în picioare şerpi, scorpioni şi toată puterea vrăjmaşului" (Lc. 10, 19).

Cînd un protivnic porneşte să hărţuiască pe cineva, îl împinge să se adreseze unui judecător pentru a i se face dreptate. Tot aşa ne face cel ce urăşte, pe oameni dela început, să alergăm la Căpetenia şi Împăratul nostru Hristos. Astfel lupta lui ne este mai mult de folos decît spre pagubă. Acolo unde e de faţă Hristos, lupta vrăjmaşului nu are nici-o putere.

146. (V. 75). *Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn despre somn: Cît timp trebue să doarmă şi cît să privegheze; cu cîte haine trebue să se îndestuleze.*

Răspunsul lui Ioan: În privinţa somnului de noapte, roagă-te două ore seara, socotindu-le dela apusul soarelui. Slăvindu-L astfel pe Dumnezeu, dormi apoi şase ore şi scoală-te la priveghere. Și petrece aşa celelalte patru ore. Vara fă la fel, dar scurtînd timpul şi spunînd mai puţini psalmi pentru scurtimea nopţilor.

În privinţa hainelor, cel slab trebue să aibă pentru neputinţa lui haine de iarnă şi de vară. Iar cel ce a ajuns să suporte, cum zice Apostolul, foamea şi setea şi golătatea (II Cor. 11, 2), poate petrece timpul cu o singură haină. Dar să nu ne înălţăm, frate, în cuget, ci să ne lăsăm duşi spre cele smerite (Rom. 12, 16). Şi să nu murmurăm avînd două sau trei veşminte.

147. (V. 76). *Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn: Fiindcă ai spus Părinte, să priveghez şase ore, cum pot cunoaşte că am privegheat şase ore ?*

Răspunsul lui Ioan: Dacă vrei să afli întocmai orele, culcîndu-te într-o zi ca să nu fi biruit de oboseala trupului, şi priveghind o noapte de seara pînă dimineaţa, ia seama cîte stihuri ai spus. Împărţindu-se stihurile pe ore, afli întocmai orele. Vara fă la fel. Şi ţi se vor face cunocute orele.

148. (V. 77). *Întrebare a aceluiaş către marele Bătrîn: Părinte, roagă-te pentru mine că sînt bolnav; şi ca să pot purta cu bucurie boala. Şi spune-mi cum să-mi spăl petele.*

Răspunsul lui Varsanufie: Prea iubite frate, mă bucur de cuvintele tale, că încă înainte de mine, chiar nepricepînd cele spuse de mine te-ai numit pe tine păcătos în întrebările tale. Şi păcătosul este, cu adevărat, o slugă rea. Iar acum ai spus că eşti bolnav. Dar boala este în chip recunoscut o certare spre îndreptare. Deci boala ţi s-a trimis ca unei slugi rele. Dacă însă îţi este greu să primeşti certarea, încetează să fii rău. Iar dacă eşti rău, primeşte certarea. Dar dacă te bucuri de certare, nu eşti rău. Iar cel ce nu e rău, este iubit. Şi „Domnul îl ceartă pe cel pe care-l iubeşte" (Prov. 3, 12; Evr. 12, 6). Ia seama deci cu adevărat cum eşti şi alege-ţi ţie una din cele spuse[240]. Dar Dumnezeu ştie că eu, nepurtînd grije de mîntuirea mea, găsesc putere să vă ajut vouă, întrucît mă tem de poruncă.

Cît priveşte întinăciunile, de voeşti să ţi le speli, spală-le cu lacrimi. Căci ele spală în chip curat toată întinăciunea. Strigă către Iisus pînă îţi răguşeşte gîtlejul: „Stăpîne, mîntuieşte-ne că pierim" (Lc. 8, 24). Înlătură cenuşa de pe inima ta aprinde focul pe care a venit Domnul să-l arunce pe pămînt (Lc. 12, 49). Şi va arde toate petele şi va arăta aurul bine întipărit în tine şi probat ca într-un cuptor [241]. E trebuinţă de multă trezvie. Iartă-mă.

240 Bucură-te de boală, fie că e spre îndreptarea ta, fie ca e dovada iubirii lui Dumnezeu, vrînd să te facă şi mai bun. Numai bucurîndu-te de ea, îţi e de folos: în primul caz eliberîndu-te de păcat prin pocăinţă, în al doilea sporind prin ea. Dar e mai bine să nu te socoteşti fără păcat.

241 Focul dragostei de Dumnezeu se uneşte cu inima, prefăcînd-o într-un cuptor care scoate la iveală curat aurul credinţei şi bunătăţii ei. În foc este însă şi o suferinţă. E suferinţa pocăinţii de păcat şi arderii obiceiurilor rele, care deveniseră plăcute omului, dar îl murdăreau. Inima prin simţirea ei capabilă să întreţină focul, e ca o

149. (V. 78). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Te rog fă-mi să aflu de unde vine moleşala trupului şi topirea inimii ? Şi pentru ce nu pot stărui în aceeaş dietă.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, sînt uimit şi mă minunez cînd cei din lume, dorind să cîştige şi să se războiască, dispreţuiesc fiarele sălbatice, cursele tîlharilor, primejdiile mării şi însăşi moartea şi nu se descurajează cu sufletul, datorită bogăţiei dorite, chiar atunci cînd nu sînt siguri că o vor cîştiga. Iar noi, ticăloşii şi moleşiţii, care am primit putere să călcăm peste şerpi şi scorpioni şi peste toată puterea vrăjmaşului (Lc. 10, 19), care am auzit: ,,Eu sînt, nu vă temeţi'" (Io. 6, 20), care ştim limpede că nu ne luptăm din puterea noastră, ci din puterea lui Dumnezeu, care ne întăreşte şi ne înarmează, sîntem lipsiţi de curaj şi ne moleşim. De unde vine aceasta? De acolo că trupurile noastre; n-au fost străpunse de frica Lui (Ps. 118, 120), că glasul suspinului nostru nu ne-a făcut niciodată să uităm să mîncăm pîinea noastră (Ps. 101, 5-6). De aceea trecem dela un regim de hrană la altul, pentru că n-am luat deplin focul pe care Domnul a venit să-l arunce pe pămînt (Lc. 12, 49), care ar fi ars şi mistuit mărăcinii ţarinii noastre celei gîndite (spirituale). Moleşeala, nepăsarea şi iubirea de trup nu ne lasă să răsuflăm.

Dar martor îmi este Domnul că ştiu un om şi anune în mînăstirea aceasta binecuvîntată - dar să nu spună cineva că vorbesc despre mine şi să nu mă socotească a fi ceva cînd nu sînt nimic - care poate rămînea cum este,

vatră. Prin ea toată fiinţa omului e ca un cuptor care se curăţeşte prin foc.

nemîncînd nimic, nebînd nimic, neîmbrăcînd nici-o haină pînă în ziua cînd îl va cerceta Domnul, neavînd trebuinţa de aceasta în veac. Căci hrana şi băutura şi veşmîntul lui este Duhul Sfînt [242]. Deci dacă vrei să fii rîvnitor, osteneşte-te sileşte-te, teme-te de Dumnezeu şi El va face voia ta. Căci a spus că ,,va face voia celor ce se tem de El" (Ps. 144,19). Şi eu, chiar dacă nu sînt nimic pun în lucrare puterea mea[243]. Căci e propriu lui Dumnezeu să sprijinească, să întărească şi să conducă la tot lucrul bun şi să păzească de tot răul şi să ne, mîntuiască în Împărăţia Lui. Lui fie slava în veci. Amin. Roagă-te pentru mine şi roagă pe Bătrîn să se unească cu tine în rugăciune.

150. (V. 79). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Te rog Părinte spune-mi cum se cîştigă smerita cugetare, sau rugăciunea desăvîrşită ? Sau ce trebue să facă cineva ca să nu pară că hoinăreşte cu gîndurile ? Şi dacă trebue să citească ?*

Despre felul cum se cîştigă smerita cugetare, desăvîrşită ne-a învăţat Domnul, zicînd: „Învăţaţi dela Mine că sînt blînd şi smerit cu inima şi veţi afla odihna sufletelor voastre" (Mt. 11, 29)[244]. De voeşti deci să

242 La nota în ed. Volos: ,,Socotesc că aceasta le spune Sfîntul despre sine, chiar dacă zice, din smerenie, că le spune despre altul".

243 Se exprimă aci taina unirii voii noastre cu voia lui Dumnezeu. Lucrînd El în noi ca Persoană liberă şi iubitoare nu înăbuşe voia noastră, ci se aşază pe linia ei, deci o ajută şi pe ea să se împlinească. Numai forţele impersonale, sau numai cel ce vrea să te domine, îţi stinghereşte voinţa. Cel ce te iubeşte îţi promovează libertatea, te încurajează, te ajută să lucrezi tu însuţi. Căci se bucură să-i răspunzi cu iubirea ta liberă, lucrînd cu voia ta cele bune, care corespund şi voii lui. Iar binele este iubirea între olaltă sau este produsul ei.

244 Cel smerit cu inima are şi odihnă în sufletul său, necăutînd sa se impună altora prin tot felul de mijloace, ca să-ţi menţină o părută

cîştigi desăvîrşita odihnă află ce a răbdat El şi rabdă şi tu, taie voia ta în toate. Căci şi El a spus că nu s-a coborît din cer ca să facă voia Sa, ,,ci voia Tatălui Meu care este în ceruri", (Io. 6, 38). În aceasta stă smerita cugetare: în a purta ocări şi osîndiri şi cîte le-a pătimit învăţătorul nostru Iisus.

Iar rugăciunea desăvîrşită stă în a grăi lui Dumnezeu nehoinărind (cu gîndul), în a-ţi aduna toate gîndurile în chip neîmprăştiat împreună cu simţurile. La acesta îl conduce pe el voinţa de a muri oricărui semen şi lumii şi tuturor celor din ea [245]. Şi nimic nu trebue să spui lui Dumnezeu decît aceasta: ,,Izbăveşte-mă de cel viclean" (Mt. 6, 10) şi ,,Facă-se voia Ta" întru mine (Mt. 6, 10). Trebue să ai mintea stînd în faţa lui Dumnezeu şi grăind Lui. Iar rugăciunea adevărată se cunoaşte cînd cel ce o face s-a eliberat de hoinăreală şi vede că mintea lui se veseleşte, fiind luminată în Domnul. Şi semnul că s-a ajuns la ea este că omul nu se mai tulbură chiar dacă l-ar ispiti lumea întreagă. Desăvîrşit se roagă cel ce s-a făcut mort lumii şi odihnii ce i-o îmbie ea. Iar a face lucrul tău cu grijă pentru Domnul, nu e împărtăşire, ci rîvnă pentru Dumnezeu.

superioritate. El nu e chinuit de teama de a nu fi băgat în seamă de ceilalţi.

245 E de trebuinţă moarte faţă de oameni şi faţă de lucrurile trecătoare, în sensul de moarte a voinţei de a te folosi de ei şi de ele în chip egoist şi pentru plăceri trupeşti, în sensul de-a refuza să fii oamenilor de ajutor şi de a te folosi de lucruri pentru a ajuta prin ele pe oameni mai ales de a cunoaşte prin ele pe Dumnezeu. Adică gîndurile la oameni şi la lucruri trebue adunate în gîndul la Dumnezeu şi spre slujirea Lui şi spre mîntuirea oamenilor prin aducerea lor la El. În Dumnezeu trebue adunate toate, pentru că toate sînt din El şi toate se desăvîrşesc în El. Gîndindu-le în legătură cu Dumnezeu, ele sînt curăţite de orice atracţie egoistă şi pătimaşe, se sfinţesc.

Cît despre citire, e de folos a citi „Vieţile Părinţilor" căci aşa luminează mintea în Domnul.

151. (Numai în C o i s l i n . 1 2 4 şi Coislin 281) . Întrebarea aceluiaş către celălalt Bătrîn: Marele Bătrîn a spus: ,,Rugăciunea desăvîrşită se aprinde murind oamenilor, lumii şi plăcerilor trupeşti". Ce să fac ca să ajung acolo odată ce trăesc printre oameni ? Căci trebue să dau porunci fratelui care mă slujeşte. De altă parte, fiind bolnav, nu pot lua decît legume verzi. Dar aceasta mă face să poftesc şi alte lucruri. Mai mult, dacă legumele nu sînt bine pregătite, gîndul meu se tulbură pe motiv de boală. Pentru că de multe ori aceasta îmi dă o noapte grea. Aflîndu-mă deci în aceste împrejurări, cum pot să mor oamenilor ?.Pe de altă parte, dacă hrana este bună şi pregătită potrivit bolii, se naşte în mine plăcerea. Cum pot să mor atunci plăcerii trupului şi lumii. Şi cum trebue să petrec Săptămîna Sfîntă ? Te rog să mă înveţi despre acestea şi roagă-te pentru mine.

Răspunsul lui Ioan: O, tu care eşti printre oameni şi voeşti să le mori lor, nu judeca şi nu dispreţui pe nimeni şi nu rămînea lipit voii tale. Aceasta este a muri oamenilor aflîndu-te printre ei[246]. Dacă se întîmplă că în

246 E un paradox. Eşti alipit de oameni şi de lume, cînd eşti alipit voii tale, cînd eşti egoist. Ţi se pare că prin aceasta eşti stăpîn pe ceilalţi şi pe lucruri şi de fapt eşti robul lor. Numai prin lepădarea generoasă de egoism, care te deschide oamenilor şi tainelor lumii, ai murit oamenilor şi lumii. Slujind intereselor adevărate şi eterne ale oamenilor, ai murit lor, pentru că ai murit voinţei de a te folosi de ei în mod egoist. Dărueşte-te oamenilor ca să mori lor, mai bine zis ca să mori pornirii de a profita de ei. Ai murit în acest caz oamenilor şi lumii în ceeace au superficial dar i-ai descoperit şi îi ajuţi pe oameni în adîncul lor netrecător. Şi tot în acest adînc ţi s-au luminat lucrurile. Le-ai descoperit o valoare neasemănat mai mare în

legăturile trebuitoare cineva te supără, poartă-te cu dulceaţă faţă de aproapele care-ţi este dator cu ceva, spunîndu-ţi: „Dumnezeu ştie ceeace este de folos. Poate El l-a voit aşa ca să nu aflu vre-o plăcere pentru trup, ci mai degrabă o suferinţă". Nu te mai tulbura pentru lipsirea de un fel de mîncare, căci se poate întîmpla aceasta să vină dela lucrarea dracilor ca să te tulbure. Şi dacă tu foloseşti un altfel de hrană din pricina bolii, mulţumeşte lui Dumnezeu, socotindu-te nevrednic de aceasta şi aceasta îţi va fi de folos. Adu-ţi aminte totdeauna de sfatul: „În toate mulţumiţi" (I Tes. 5. 18) şi vei avea odihnă [247]. Căci făcînd aşa, nu mai eşti robul supărării pentru lipsa unor feluri de mîncare sau a gustului lor plăcut, ci eşti ocrotit de Dumnezeu prin mijlocirea mulţumirii ce I-o aduci. Cît priveşte Săptămîna Sfîntă, mănîncă, din pricina neputinţelor tale, în fiecare zi la ora 11 puţine legume şi dacă nu poţi rămînea fără vin, ia atîta cît ţi se pare de trebuinţă, de pildă două pahare. Să nu fii neliniştit pentru aceasta dar fă totul spre slava lui Dumnezeu, cum zice Apostolul (I Cor. 10, 34). Roagă-te pentru mine şi iartă-mă cu dragostea ta.

152. (V. 96). *Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn: Cum se face că vrînd să stăpînesc pîntecele meu şi să ajung la mai puţină hrană, nu pot ? Şi dacă iau o*

Dumnezeu. Te uneşti cu ei şi cu toate în mod real în Dumnezeu. Ai înviat pentru toţi şi toate în Dumnezeu.

247 Nemulţumirea îţi menţine sufletul într-o continuă neodihnă, tulburare, agitaţie, care nu te lasă să te gîndeşti la Dumnezeu şi să te întîlneşti cu El şi să socoteşti că în El ai totul, în fiecare împrejurate, în fiecare dar şi necaz. Nemulţumirea tatedesparte de Cel ce le chiverniseşte şi le umple pe toate. Nemulţumirea nu te lasă să te bucuri nici de ceeace ai. Cu dreptate zice poporul "nemulţumitului îi ia Dumnezeu darul".

vreme hrană mai puţină, după puţin timp vin iarăşi la măsura mea dintîi. La fel cu băutura.

Răspunsul lui Ioan: Fratele meu să-şi amintească iubirea ta că mi-ai spus toate patimile cîte le am şi eu. Căci pătimesc şi eu de aceleaşi. Şi nimenea nu se izbăveşte de ele decît cel ce a ajuns la măsura celui ce a zis: ,,Am uitat să mănînc pîinea mea; de glasul suspinării mele osul meu s-a lipit de carnea mea" (Ps. 101, 6). Unul ca acesta vine de grabă la puţinătatea hranei şi a băuturii. Căci lacrimile i se fac lui pîine. Şi aşa ajunge să se hrănească cu Duhul Sfînt. Crede mie, frate, că ştiu pe un om, pe care-l cunoaşte numai Domnul, ajuns la o astfel de măsură: odată sau de două ori sau şi de mai multe ori pe săptămînă este cucerit de hrana duhovnicească şi dulceaţa ei îl face să uite de hrana simţită. Şi cînd vine la împărtăşirea de ea, nu voeşte să se împărtăşească, simţindu-se sătul şi scîrbit de ea. Iar împărtăşindu-se, se osîndeşte pe sine, zicînd: pentru ce nu sînt totdeauna aşa ? Şi doreşte să mai primească din aceea[248]. Unde sîntem

248 În ed. Volos la notă: ,,Socotesc că acestea le spune Sfintul despre sine, deşi zice că despre altul. O spune aceasta din smerenie". Se afirmă aci taina necunoscută a intimei legături între suflet şi trup. La urma urmelor trupul e o raţionalitate plasticizată şi sensibilizată, plină de lucrarea spiritului uman şi în ultimă instanţă de Duhul dumnezeesc. De ce n-ar susţine atunci Duhul dumnezeesc acest suport al vieţii spirituale, printr-o lucrare intensă a lui în sufletul omenesc şi deci şi în trup, fără să recurgă la noi adausuri de materie, pe care El să o prefacă în materia vie şi însufleţită a trupului ? În afară de aceasta, materia este în ultimă analiză energie concentrată. Poate că noi prin puterea spiritului nostru nu actualizăm toată energia concentrată în trupul nostru. O lucrare mai intensă a Duhului dumnezeesc poate actualiza lucrînd direct asupra trupului, sau prin spiritul nostru, mai multe din zăcămintele de energie condensate în trupul nostru. Mai condensate sînt aceste energii în oasele trupului. Alipirea lor de carne poate avea ca urmare o umplere a cărnii de mai

frate? Nu vom pleca de aici, nu vom muri ? Iartă-mă, că neaflînd ale mele cu care sa mă fălesc, mă fălesc cu ostenelile străine. Şi aceasta spre osînda mea.

153. (V. 97). *Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn: Te rog, Părinte, să-mi lămureşti înţelesul acestui lucru: Cum ajunge cineva la cele ce le-ai spus ? Căci eu nu ştiu. Pentru că eu de cîte ori am încercat să-mi împuţinez hrana, moleşeala şi neputinţa nu m-au lăsat pînă ce n-am venit la măsura mea de mai înainte. Şi cum poţi să spui că cel ce ajunge la măsura celui ce a zis: ,,Lipitu-s-a osul meu de carnea mea" (Ps. 101, 6), ajunge să se mulţumească cu puţin ? Şi cum înainte de împuţinarea hranei ,,se lipeşte osul de carne" ?*

Răspunsul lui Ioan: Frate, mă silesc să spun cele peste măsura mea şi mă tem să nu fiu osîndit descriind isprăvi străine. S-a scris: ,,Lipitu-s-a osul meu de carnea mea" (Ps. 101, 6). Aceasta înseamnă că toate oasele omului se fac unul; sau toate gîndurile omului se fac unul după Dumnezeu. Căci alipindu-se de carne aceasta se înduhovniceşte, urmînd gîndului celui după Dumnezeu. Şi dacă se naşte în inima lui bucuria Duhului acesta hrăneşte sufletul şi îngraşă trupul şi le întăreşte pe amîndouă, încît nu se mai moleşesc şi nu mai slăbesc în putere. Căci Iisus se face de acum Mijlocitor şi aduce pe om aproape de porţile locului ,,de unde a fugit durerea, întristarea si suspinul" (Is. 51, 11). Şi se împlineşte cu

multe energii, încît aceasta poate trăi o vreme mai îndelungată fără hrană nouă. Acesta pare să o spună în continuare Ava Ioan. Dar aceasta poate fi şi urmarea concentrării tuturor gîndurilor în singurul gînd îndreptat spre Dumnezeu, ceeace atrage în gîndul astfel concentrat, dar şi în oasele unificate şi lipite de trup, puterea Duhului Sfînt, care actualizează mai multe energii concentrate în ele.

acest om cuvîntul care s-a scris: ,,Unde e comoara ta, acolo e şi inima ta" (Mt. 6, 21). Dar cea care duce pe om la măsura lui este smerenia desăvîrşită întru Hristos Iisus, Domnul nostru. Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

154. (V. 98). *Întrebare a aceluiaş către Marele Bătrîn: Te rog, spune-mi, cum ajunge cineva la înfrînare ? Şi cum se cunoaşte boala naturală şi cea dela draci ? Şi cît trebue să se mănînce ?*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, tu năzueşti puţin cîte puţin ca să descoperi lucruri ascunse. Iar eu, nebun cum sînt încă socotesc că ceea ce ceri dela mine nu poate deosebi limpede decît cel ce a ajuns la măsura aceasta. De fapt, omul viu are simţirea răcoarei şi a căldurii celor ce vin în atingere cu el. Dar mortul nu le simte acestea, căci a pierdut simţirea. Şi precum nu ajunge la măsura cunoaşterii lucrurilor decît cel ce s-a apropiat de ele şi le ştie deosebi, iar cel ce nu s-a apropiat de ele şi nu a ajuns în atingere cu ele, de-ar întreba şi ar auzi de zeci de mii de ori ce sînt, nu poate încă prinde înţelesul lor, aşa este şi cu aceasta: oricît ai vorbi cuiva, are nevoie de cercare (de experienţă). În privinţa boalei, dacă trupul primeşte hrană în fiecare zi şi totuşi slăbeşte, e dela draci. Dacă nu, e boală. Iar a se înfrîna stă în a se scula cineva dela masă cu puţin înainte de a se sătura, cum au orînduit Părinţii celor începători (Ava Isaia, Recueil, 4, 44; Abbaye de Bellefontaine, 1970, p. 61). Dar cînd ajunge omul la măsura celui ce a zis ,,Nu ne sînt necunoscute gîndurile lui" (II Cor. 2, 11), nu poate uita cît trebue să mănînce, căci s-a deprins în aceasta.

Iată sînt silit să spun lucruri mai presus de mine fără să fie nevoie. Ba poate nici nu se găseşte de aceea cineva care să le poată primi şi înţelege decît foarte rar.

Dumnezeul părinţilor noştri să te ducă pe tine la bucuria aceasta. Căci este în ea lumină negrăită. Pentru că străluceşte departe şi e dulce. Acela nu-şi aduce aminte de hrană, ci caută cele de sus, cugetă la cele de sus, stăruie în gîndirea celor de sus, acolo unde şade Hristos de-a dreapta Tatălui. Lui fie slava în veci. Amin.

155. (V. 81). *Întrebare a aceluiaş către celălalt Bătrîn, ca să-l lămurească despre măsura înfrînării.*

Răspunsul lui Ioan: Părinţii spun despre măsura înfrînării că ea stă în a te opri puţin înainte de săturare, fie dela mîncare, fie dela băutură, adică înainte de a avea stomacul plin. Şi în a te folosi de mîncare şi vin cu socoteală. Iarna nu se bea mult[249]. Deasemenea trebue să se mănînce mai puţin. Dar nu numai în acestea stă măsura înfrînării, ci şi în a vorbi şi a dormi şi în îmbrăcăminte şi în înfrînarea simţurilor. În toate acestea se arată măsura înfrînării.

156. (V. 82). *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Spune-mi, Părinte, în ce constă acest ,,mai puţin" în mîncare, în băutură, în legume şi fructe ?*

Răspunsul lui Ioan: Din toată greutatea pîinii, bucatelor, legumelor şi a fructelor micşorează pînă la o uncie (a douăsprezecea parte). Iar din vin şi apă, din fiecare cîte o jumătate de pahar. Şi dacă te ţii tare şi nu oboseşti, e bine să bei o dată pe zi. Iar de nu poţi, de două ori, dar de fiecare dată mai puţin. Iar în vremea mişcărilor şi războaielor gîndurilor, trebue să mai tai

249 În ed. Volos: ,,Poate prepoziţa *nu* e temporală, nu negativă. Adică în timpul iernii, cînd se bea mult vin, cel ce se înfrînează trebue să bea mai puţin decît îi este măsura obişnuită".

puţin din măsura obişnuită, cu o uncie din mîncare şi o jumătate de pahar din băutură, încît mîncarea să fie micşorată cu două uncii, iar băutura cu un pahar. Roagă-te, frate, pentru mine.

157. (V. 83). *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Cum poate cunoaşte cineva cît trebue să mănînce şi să bea ?*

Răspunsul lui Ioan: Se poate afla din proba făcută în toate zilele cît îi trebue trupului din cantitatea de pîine, de mîncări, de legume şi de fructe, sau cîtă mîncare şi băutură. De pildă unul bea trei pahare pe zi şi mănîncă o litră de pîine (1/4 kg.). Dacă vede că trupul cere mai mult de trei pahare fără motiv, sau fără o osteneală mai mare, sau pentru că a mîncat mîncări sărate, trebue să lupte să se înfrîneze. Dar dacă e un motiv, aceasta nu e o ispită. Iar din trei pahare, dacă poate, să împuţineze un pahar la jumătate. Iar dintr-o litră de mîncare, o uncie.

158. (V. 84). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Te rugăm să ne spui ce cere Dumnezeu potrivit puterii omului, ca acesta să nu amestece din moleşeală ceva dela el şi să creadă că face tot ce poate. Cum să înţelegem deci ceeace putem ?*

Răspunsul lui Varsanufie: Dumnezeu a dat omului pricepere ca să deosebească lucrurile. Dacă cineva, obosit de călătorie, sau de alte lucrări foarte grele, nu poate păzi aceeaş măsură ca în celelalte zile, ci face puţin pogorămînt pentru trup, adică la jumătatea de litră de pîine mîncată pe zi, adaugă, pentru osteneală, încă o uncie, a făcut aceasta din puterea lui, mîncînd ceva mai mult. Sau dacă sculîndu-se în fiecare zi la miezul nopţii

pentru priveghere, se odihneşte din oboseală încă o jumătate de oră, face iarăşi după puterea lui. Deci oboseala este un semn că se mai poate odihni puţin. Dar apoi să se scoale iarăşi la privegherea obişnuită. Deci a face ceeace îi este în putere, înseamnă a micşora puţin fie din hrană, fie din somn. Pentru somn Părinţii au rînduit o jumătate de noapte. Iar din mîncare au rînduit să se oprească cineva de cîte ori se vede pe sine mai dorind puţin.

159. (V. 85 a). *Întrebare a aceluiaş către celălalt Bătrîn: Ce măsură de vin şi de mîncare pregătită e bine să păzească în fiecare zi cel ce vieţuieşte de unul singur ? Şi cum au ţinut Părinţii un regim foarte aspru ?*

Răspunsul lui Ioan: În privinţa vinului, celui ce e sănătos şi voeşte să se înfrîneze, îi ajunge un pahar pe zi şi nimic mai mult. Iar de-i vin dese neputinţe, să ia două întregi. Iar din mîncarea pregătită, trebue să ia o farfurie şi să nu se mai îngrijească de ea. Iar la întrebarea cum au ţinut părinţii un regim aşa de aspru, trebue ştiut că ei au avut trupurile lor foarte ascultătoare. Deci cei ce se cîrmuesc pe ei înşişi bine şi cu dreaptă socoteală, ţin seama de trup şi de înclinarea lui. Roagă-te pentru mine.

160. (V. 85 b). *Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn: Canonul înfrînării pe care l-ai spus trebue păzit de toţi, sau e după starea celui ce a întrebat ?*

Răspunsul lui Ioan: Frate, cele ce le-am spus iubirii tale despre înfrînare, le-am spus celor ca noi şi după măsura noastră. Dacă înfăptuim cele dela mijloc, ajungem prin înfrînare la cele mai înalte. Dar punînd piciorul pe prima treaptă a scării, să nu voim să urcăm

îndată la cea mai de sus. Căci cei ajunşi la măsură pot să fie, cum zice Apostolul, şi „sătui şi fămînzi pentru că s-au învăţat în toate" (Filip. 4, 12)[250]. Iar tu, frate, cunoşti măsurile tale. Cînd se iveşte în tine război, mai scoate o uncie. Şi din băutură la fel [251].

161. (V. 86). *Acelaş frate a întrebat pe acelaş Bătrîn: Ce înseamnă a mînca după poftă sau după înclinare.*

Răspunsul lui Ioan: A mînca după poftă înseamnă a pofti să mănînci nu pentru trebuinţa trupului, ci din lăcomia pîntecelui. Iar cînd vezi că cineva din înclinare doreşte mai multe legume verzi decît uscate, dar nu din poftă, ci pentru că îi este mai uşor, aceasta e ceva deosebit. Există înclinări care primesc mai bucuros bucatele dulci, altele, sărate şi iarăşi altele acre. Iar aceasta nu e patimă, nici poftă, nici lăcomie. Dar a pofti şi a dori mîncarea este poftă. Şi ea e slujitoarea lăcomiei pîntecelui. Cînd deci lucrezi împotriva ei şi te foloseşti de mîncare din trebuinţă, nu o faci din lăcomia pîntecelui.

162. (V. 87). *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Ce să fac, Părinte, cînd patima nu se iveşte înainte, dar se strecoară în vremea mîncării ? Să mă opresc dela mîncare ?*

Răspunsul lui Ioan: Nu te opri, ci luptă împotriva gîndului, aducîndu-ţi aminte că mîncarea se va preface în ceva rău mirositor şi că vom fi judecaţi ca unii ce am mîncat, în vreme ce alţii s-au înfrînat cu desăvîrşire. Şi

250 Rămîn stăpîni pe ei înşişi şi cînd sînt sătui şi cînd sînt flămînzi, pentru că s-au deprins să se stăpînească în amîndouă cazurile.
251 Cînd te războeşte lăcomia, sau cînd trupul începe să aibă şi alte pofte, pentru că e prea hrănit, mai taie o uncie.

dacă pofta a încetat, mănîncă, dar osîndeşte-te tu însuţi. Iar de stărue, chiamă numele lui Dumnezeu în ajutor şi te va odihni (de ispită). Iar de pune stăpînire pe tine încît nu mai poţi mînca cu bună rînduială, opreşte mîncarea. Şi de sînt unii care şed cu tine la masă, ca să nu bage de seamă, ia cîte puţin[252]. Şi dacă ţi-e foame, împlineşte-ţi trebuinţa cu pîine sau cu altă mîncare dela care nu ai război (ispită).

163. (V. 88). *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Lămureşte-mă care este semnul lăcomiei pîntecelui.*

Răspunsul lui Ioan: Cînd vezi gîndul tău îndulcindu-se de o mîncare şi urmăreşti să o ai înaintea tuturor, sau să o ai înaintea ta, să ştii că te stăpîneşte lăcomia pîntecelui. Ia aminte deci la tine însuţi şi fă tot ce poţi ca să te sileşti să nu iei cu grabă din ea, ci cu bună rînduială. Şi împinge mai vîrtos mîncarea aceasta înaintea altora ce şed la masă împreună cu tine[253]. Dar cum am spus, nu trebue să încetezi îndată de a mînca pe motiv de lăcomia pîntecelui, ci păzeşte-te să nu te repezi la mîncare fără rînduială. Vorbind de lăcomia pîntecelui, Părinţii cer să nu întinzi mîna la masă înaintea altuia (Isaia, Recueil, 3, 11, p. 50) căci acesta e un lucru necuviincios şi străin de bună rînduială. Iar cînd mîncarea pusă înainte este de aşa fel că nu se vede care e partea fiecăruia, ci au să o mănînce toţi în comun, nu e

252 A se observa smerenia şi delicateţea ce trebue să însoţească nevoinţa. Cel ce o practică nu trebuie să se mîndrească cu ea, făcîndo arătată, nici să mustre cu pilda ei pe alţii. Să se înfrîneze pentru Dumnezeu, nu pentru oameni, deci cît se poate de discret.

253 Minunate reguli de bună cuviinţă, care s-au întipărit în viaţa poporului nostru. Ele stau pe o temelie lăuntrică şi nu sînt asociate cu vreo fanfaronadă ca cele din codul manierelor elegante occidentale, care stau la baza unei politeţe ce face caz de ea.

necuvenit de a lua cineva din ea împreună cu toţi. Dar trebue să se facă aceasta cu bună rînduială, şi să nu se cadă în lăcomia pîntecelui şi în osîndă. Un alt semn al lăcomiei pîntecelui este de a voi să mănînci înainte de ora rînduită, lucru care nu trebue făcut decît dacă este vre-o pricină binecuvîntată. Dar în toate trebue cerut ajutorul lui Dumnezeu şi El ne va ajuta.

164. (V. 89). *Întrebare a aceluiaş către acelaş: De unde vine pornirea trupului ?*

Răspunsul lui Ioan: Pornirea trupului vine din negrije. Căci negrija te mînă, fără să-ţi dai seama, să judeci şi să osîndeşti. Şi astfel te trădează. Cînd Israil slujea cu adevărat lui Dumnezeu, Acesta îl păzea pe el de duşmanii lui. Dar cînd nu se îngrijea să-I slujească cu adevărat, Dumnezeu lăsa pe duşmanii lui să-l calce.

165. (V. 90). *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Trebue să fie întrebaţi bătrînii despre toate gîndurile ce răsar în inimă ? Şi cel ce se roagă şi psalmodiază trebue să o facă cu glas ? Trebue să-şi amintească cineva de toate cele ce le-a făcut, le-a auzit şi le-a grăit ? Şi trebue să se ia la întrecere cu Părinţii ?*

Răspunsul lui Ioan: Frate, nu trebue să se întrebe despre toate gîndurile ce se ivesc. Căci unele sînt trecătoare. Ci numai despre cele ce stărue şi războesc pe om. Căci precum un om ocărît de mulţi dispreţueşte ocările şi nu le are grijă, dar dacă cineva se porneşte împotriva lui şi începe să se lupte cu el, se plînge judecătorului, aşa e şi cu lucrul acesta. Iar rugăciunea şi psalmodierea trebue făcute nu numai cu mintea, ci şi cu buzele. Căci proorocul David zice: "Doamne, buzele

mele vei deschide şi gura mea va vesti lauda Ta". (Ps. 50, 17). Şi Apostolul arătînd că se cere şi lucrarea buzelor vorbeşte de "rodul buzelor" (Evr. 13, 15). Cît despre cele ce le-ai văzut, le-ai auzit, le-ai făcut şi le gîndeşti, nimic nu le taie pe acestea decît rugăciunea făcută cu smerenie, cu osteneală şi cu lacrimi, în care nu mai e voia omului. Iar Părinţii care au biruit, n-au biruit fără osteneli şi fără lacrimi şi fără tăerea voii.

Iar a se lua la întrecere înseamnă a se preţui pe sine şi a se socoti de-o potrivă. Dar cel ce întreabă şi se încrede în răspunsuri, arată smerenie şi sporire în Domnul. Roagă-te pentru mine, frate.

166. (V. 91). *Un altul dintre părinţi a întrebat pe acelaş Bătrîn: Cum îşi păzeşte cineva inima sa ? Şi cum începe războiul vrăjmaşului ? Şi dacă trebue cineva să se împotrivească celui ce-l războeşte. Şi despre gîndul curviei. Dacă trebue să i se închidă intrarea. Iar dacă intră, ce trebue făcut ? Iar în privinţa mîncării, trebue să stabilească cineva uncia folosindu-se de cîntar, ca să-şi dea cu socoteala şi să fie cu pază ?*

Răspunsul lui Ioan: A-şi păzi cineva inima înseamnă a avea mintea trează şi curată cînd e războit. Căci cel dintîi lunecă în nepăsare gîndul lui. Şi cînd vrăjmaşul vede nepăsarea, se strădueşte să aducă în el războiul. Şi dacă vrei să afli de este duşman, sau prieten, lasă rugăciunea şi întreabă-l: eşti al nostru sau al duşmanilor ? Şi-ţi va spune adevărul. Predarea vine deci din negrije[254]. Dar să nu i te împotriveşti. Căci aceasta o

254 S-ar putea spune că inima este simţirea adîncului pe care îl are omul în sine. Ca atare ea e pe de o parte simţire, pe de alta o sesizare a adîncului care nu se sfîrşeşte în om, ci trece şi dincolo de el, în infinit. Prin inimă omul se leagă nu prin cunoaştere teoretică, ci real,

doresc ei şi nu vor înceta (să te războiască). Ci aleargă la Dumnezeu împotriva lor, aruncînd înaintea Lui neputinţa ta. Şi El va putea nu numai să-i depărteze, ci chiar să le ia puterea de a lucra [255].

atît simţitor cît şi reflexiv de Dumnezeu, aşa cum se leagă prin simţurile trupeşti de lumea din afară, sau trăieşte prin simţire stările trupului său.

Iar adîncul pe care-l sesizează şi simte inima nu e în infinit impersonal, ci o Persoană, pentru că altfel inima nu s-ar simţi iubind acest adînc, fericită de sesizarea şi simţirea Lui. Adîncul care trezeşte iubirea persoanei umane care-l simte în inimă e şi el Persoană. Prin inimă omul simte şi indefinitul semenului cu iubire, sau cu duşmănie, arătîndu-se şi în aceasta că indefinitul omenesc simţit şi simţitor e persoană. Mintea cînd e strîns unită cu inima (ca în "rugăciunea inimii") subliniază pe plan de cunoaştere sesizarea lui Dumnezeu prin inimă. Drept urmare în expresia ce i-o dă prin cuvinte se cuprinde nu numai sensul adîncului dumnezeesc, ci şi indefinitul Lui propriu persoanei şi trăit prin simţire. Pe măsură însă ce mintea ca funcţie de cunoaştere se desparte de inimă, sesizează mai puţin prin simţire indefinitul personal al lui Dumnezeu şi funcţia ei de cunoaştere este preluată de raţiunea care prin cunoaşterea ei definită e destinată mai mult lucrurilor finite. Cunoaşterea aceasta raţională sesizînd aspecte mărginite, opuse, îi face pe cei ce o au să se opună unii altora, adeseori cu fanatism. Numai în cunoaşterea simţitoare prin inimă şi prin mintea unită cu inima, oamenii se pot uni, pentru că sesizează toţi totul infinit, personal şi iubitor.

La rîndul ei o inimă lăsată de ea însăşi pierde funcţia de cunoaştere a simţirii adîncului indefinit şi urmarea este că se fanatizează printr-o pură simţire de iubire şi de ură pentru lucruri mărginite. Fiind acoperită ca funcţie de sesizare a unui infinit personal care aprinde iubirea, se poate împietri pentru ceeace e mare şi bun, şi atotcuprinzător, căzînd în fanatisme trecătoare, înguste, pentru lucruri finite. La această stare duce inima "gîndul" pasionat de lucruri finite, care promit oarecare plăceri superficiale, trecătoare. Rugăciunea pune însă inima din nou în legătură cu Dumnezeu, în adevărata ei funcţie, iar în Dumnezeu găseşte iubirea generoasă pentru toate.

În privinţa dracului curviei, e foarte bine să-i închizi intrarea. Dar dacă te răpeşte şi intră, luptă cu el, aruncînd neputinţa ta înaintea lui Dumnezeu şi cerînd ajutor. Şi El îl va scoate dela tine.

Cît despre mîncare, rîndueşte-ţi ceeace îţi întreţine viaţa, cu cumpăna socotelii şi cu pază. Şi roagă-te pentru mine cu dragoste.

167. (V. 92). *Întrebare a aceluiaş către acelaş:* De unde îmi vine îngreunarea inimii şi un somn fără măsură ? Şi că nu e în mine nici-o pocăinţă ?

Răspunsul lui Ioan: Acestea îi vin mereu celui ce se linişteşte (sihastrului retras) ca descurajîndu-se să fugă de stadion (din locul de luptă) şi să desnădăjduiască. Dar noi să aruncăm neputinţa noastră înaintea Celui ce poate să facă cu mult mai mult decît cele ce le cerem, sau le gîndim noi (Ef. 3, 20) pînă ce va zdrobi taberele Amoreilor înaintea noastră. Căci El nu va lăsa pe Madiam şi pe Amalic şi pe fiii răsăriturilor să nimicească rodurile noastre (Jud. 6, 3-4). Să aşteptăm ajutorul

255 Supunîndu-te ispitei lor, rămîi în planul gîndurilor finite, al aprinderii pentru ele. Dar alergînd la Dumnezeu, ridici inima din planul lor, o pui în comuniune cu adîncul infinit şi iubitor al lui Dumnezeu. Numai venind însă şi Dumnezeu în întîmpinarea ta, cu infinitatea lui, te ajută să te desprinzi de planul celor finite care îţi promit satisfacţiile în cele finite ale unui egoism despărţitor. Dumnezeu va putea astfel să te depărteze de cele finite, de finitul despărţitor al demonilor şi al gîndurilor pătimaşe aduse de ei în conştiinţă şi să le ia puterea asupra ta. Chiar conştiinţa trezită a neputinţei tale, te deschide infinităţii Lui, căci pui în comparaţie neputinţa ta cu puterea infinită a Lui, ba chiar trăieşti această deosebire între ele, le trăeşti simultan pe amîndouă fără să le despartă, ci de conştiinţa ta umilindu-se de elanul iubirii cuprinzătoare a Lui.

Stăpînului nostru Dumnezeu, Căci e mai puternic decît ei. Şi ne vom mîntui.

168. (V . 93). *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Cum se face că noaptea îmi nălucesc anumite feţe, iar ziua mă lupt cu altele ? Dar se întîmplă aceasta şi fără feţe. Şi se mai întîmplă că aceste năluciri apar fie însoţite de dulceaţă, fie fără dulceaţă.*

Răspunsul lui Ioan: Cei ce ne atacă ziua, ne atacă şi noaptea, arătînd că ne au încă în mîinile lor şi se prefac în alte şi alte feţe. Iar faptul că aceasta se întîmplă cînd cu dulceaţă, cînd fără dulceaţă, vine, precum am spus, din prefacerea lor, ca să-l arunce pe om în îndoială şi tulburare. Iar războiul de noapte e îndoit. Uneori e pătimit din plăceri, alteori din ispita diavolului, ca să-l ducă pe cineva la desnădejde, încît sa creadă că nu mai are putinţă de mîntuire. Cînd deci îţi vine ispita acestui război, fă de şapte ori şapte îngenuncheri, adică patruzeci şi nouă, zicînd la fiecare: „Doamne, iartă-mă pentru numele Tău cel sfînt". Iar de este bolnav, sau de este Duminică, cînd nu este îngăduit să se facă îngenuncheri (metanii), zi cuvîntul acesta în locul celor patruzeci şi nouă de îngenuncheri. Iar deosebirea ispitelor este aceasta: unele sînt dela diavolul şi ele vin din mîndrie; altele dela plăceri şi ele vin din lăcomia pîntecelui[256].

256 Cînd ne închipuim persoane cu care ne certăm, avem de a face cu ispita despărţitoare dela diavol, din pricina mîndriei, sau a ambiţiilor noastre, din pricină că ne amintim de niscai jigniri ce ni s-au adus. Cînd ne închipuim persoane care stîrnesc în noi pofta de desfrîu, care în beţia ei uită de toate, avem de a face cu mişcări iscate în noi de îmbuibare stăpînită şi ea de egoismul lor. Ispitele de plăcere ne vin noaptea, cele de mînie ziua.

169. (V. 95). *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Mi-ai spus, Părinte, în răspunsul tău, că dintre cele ce i se întîmplă omului noaptea, unele sînt din mîndrie prin ispita diavolului, iar altele din plăceri, datorită lăcomiei pîntecelui. Oare poate diavolul stîrni aceste ispite în om şi numai din pismă fără mîndria sau iubirea lui de plăceri ? Şi cum poate cineva cunoaşte cînd o asemenea mişcare se stîrneşte noaptea prin fire ? Şi dacă această mişcare naturală o suferă şi cei desăvîrşiţi ? Şi dacă trebue să se îngenunche între Paşti şi Rusalii, sau nu ?*

Răspunsul lui Ioan: Diavolul o poate stîrni din pismă. Dar neexistînd mîndria sau pofta de plăcere, nu poate. Precum cînd cineva voind să zidească o casă, dacă nu află materialele care să-i slujească în zadar se osteneşte, la fel şi diavolul. Iar semnul mişcării naturale îl cunoaşte cineva cînd vede că ea nu se stîrneşte în el nici din mîndrie, nici din plăcere, nici din pisma diavolului. În deosebi cînd nu e din pisma diavolului, ci din fire, cunoaşte cineva cînd, culcîndu-se în pace şi după multe rugăciuni şi pecetluindu-se cu numele Sfintei şi Celei de o fiinţă Treimi [257], o pătimeşte aceasta. Dar cei desăvîrşiţi nu o pătimesc nici pe aceasta, căci au stins şi aprinderea firii, făcîndu-se în chip duhovnicesc eunuci pentru Împărăţia cerurilor (Mt. 19, 12), adică au omorît (au mortificat) mădularele lor (Col. 3, 5). Iar despre plecarea

257 Ne pecetluim făcînd semnul crucii şi pomenind numele Sfintei Treimi. Prin aceasta întipărim şi în trup şi în suflet gîndul la crucea lui Hristos, care a primit acum iubirea pentru toţi, răstignirea, respingînd ispita de a-şi cruţa trupul în mod egoist şi dîndu-ne şi nouă această putere generoasă, şi gîndul la Sf. Treime, de la care ne vine iubirea atotcuprinzătoare aflătoare în Ea şi ajutorul de-a birui ispitele şi de-a răbda greutăţile care ne îndeamnă la scăparea egoistă de ele.

genunchilor între Paşti şi Rusalii, s-a spus şi altădată să nu le pleci în chilie[258]. Roagă-te pentru mine, frate.

170. (V. 94). *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Dacă mi se întîmplă vre-o nălucire în timpul nopţii şi a doua zi am să iau Sfînta Împărtăşanie, ce trebue să fac?*

Răspunsul lui Ioan: Să ne apropiem ca nişte răniţi, nu ca nişte biruitori; ca unii ce au mai degrabă trebuinţă de doctor. Şi Cel ce a vindecat pe cea care suferea de curgerea sîngelui (Mt. 9, 22), ne va vindeca. Să iubim mult, ca să ni se spună şi nouă: "Vi se vor ierta multe păcate, pentru că aţi iubit mult" (Lc. 7, 47). De cîte ori voeşti să te împărtăşeşti, zi: ,,Să nu-mi fie mie, Stăpîne, aceste sfinte Taine spre judecată, sau spre osîndă, ci spre sfinţirea sufletului şi a trupului". Apoi apropie-te cu frică şi iubitorul de oameni Stăpîn al nostru va face cu voi mila Sa. Amin.

171. *(V. 99). Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn: Ava, oare e bine să mărturisesc vreunuia din fraţi nălucirile ce le am şi să-i pun metanie cerîndu-i să se roage pentru mine ?*

258 În ed. Volos la notă: ,,A se vedea tîlcuirea can. 20 al primului Sinod ecumenic în care Sf. Sinod şi toţi tîlcuitorii (dar şi Vasile cel Mare în can. 51) opresc îngenuncherile de la Paşti la Rusalii. De aceea şi îngăduinţa aceasta parţială a sfântului acesta vrea să fie de acord cu oprirea generală din canonul Sinodului ecumenic şi a Bisericii. Împăcîndu-le pe amîndouă, dacă vreunii sînt supăraţi de războiul trupului, sau au vreun canon şi voesc să-şi asuprească şi domolească trupul, să facă mai multe închinăciuni (plecări), ca prin ele să le împlinească osteneala îngenuncherilor şi a mătăniilor cu alipirea la pămînt."

Răspunsul lui Ioan: E bine să i se spună celui ce poate să audă (să înţeleagă) despre nălucirile din vremea nopţii, dar nu celor mai tineri. Şi la fel să i se pună metanie şi să i se ceară să se roage pentru noi. Căci e un cuvînt al Scripturii: ,,Mărturisiţi-vă unii altora păcatele şi rugaţi-vă unii pentru alţii, ca să vă vindecaţi" (Iacob 5, 16).

Scolie: Spunînd Părintele că e bine să se spună celui ce poate să audă, a arătat că nu e de folos să se spună acestea tuturor, la întîmplare.

172. (V. 100). *Un altul dintre părinţi care se liniştea (vieţuia retras în chilie), l-a întrebat pe acelaş Bătrîn: Cum trebue să se şadă în chilie ?*

Răspunsul lui Ioan: A şedea în chilie înseamnă a-ţi pomeni păcatele tale şi a plînge şi a te tîngui pentru ele; a veghea să nu ţi se robească mintea; iar de e robită, a o aduce iarăşi la locul ei [259].

173. *(V. 124). Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn: Cum cunosc, Părinte, cînd sînt închis în chilie, dacă îmi tai voia mea ? La fel cînd sînt cu oamenii ? Şi ce este voia trupească; şi voia dracilor acoperită sub masca binelui; şi voia lui Dumnezeu ?*

259 Se cere a nu-ţi lăsa mintea să fie luată de sub stăpînirea ta de niscai gînduri. Căci atunci nu mai eşti nici tu liber în întregime, odată ce o parte din tine şi anume mintea ta e scoasă de sub voia ta. A aduce mintea la locul ei, e aoaduce la locul ei de strajă în faţa lui Dumnezeu, ca pe un ostaş care stă de strajă în faţa Împăratului. Atunci eşti stăpîn pe ea şi peste tine. Atunci se revarsă în tine darurile Lui, viaţa Lui, iubirea Lui generoasă, opusă egoismului pătimaş.

Răspunsul lui Ioan: A-ţi tăia voia cînd şezi în chilie înseamnă a dispreţui plăcerea trupească în toate. Iar voia trupului stă în a-l mulţumi pe el în orice lucru; ca să nu-l mulţumeşti deci pe el, taie voia ta cînd şezi în chilia ta.

Iar a-ţi tăia voia cînd eşti cu oamenii stă în a muri faţă de ei şi a fi cu ei ca şi cînd n-ai fi[260].

Voia cea după Dumnezeu stă, după Apostolul, în a-ţi tăia voia trupului (Ef. 2, 3). Iar voia cea dela draci este pornirea de a-ţi apăra dreptatea ta şi de a te încrede în tine[261]. Atunci eşti prins în cursă. Roagă-te pentru mine, fratele meu, şi iartă-mă.

174. (V. 125). *Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn: Ce hrană trebue să-mi rînduiesc pentru fiecare zi?*

Răspunsul lui Ioan: A-ţi stabili hrana pentru fiecare zi în chilie, precum ai întrebat, înseamnă a te lăsa prins de o grije şi de o nevoie. Lasă-te călăuzit de îndrumarea lui Dumnezeu. ,,Cel ce umblă drept, umblă cu încredere" (Prov. 10, 10).

175. (V. 126). *Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn: Oare e bine a stărui în rugăciunea: ,,Doamne Iisuse Hristoase, milueşte-mă" ? Sau e mai bine a citi din Sfînta Scriptură şi a rosti stihuri din psalmi ?*

260 Să nu pui pasiune în a fi cu ei. Să nu cauţi o plăcere în a fi cu ei, în aşa fel ca să suferi dacă nu eşti cu ei, sau ţi se ia prilejul de a fi cu ei. A voi să fii prea exclusiv cu unul sau cu unii e tot un egoism.

261 Voinţa ce-ţi vine de la draci, sau pe care ei te fac să ţi-o socoteşti drept voinţa ta, este voinţa de a te justifica în tot ce faci şi a socoti că tu nu poţi greşi. E lauda cu păcatele proprii. Ţi-ai închiriat eul demonului. E dovada mîndriei egoiste ce-şi apără egoismul.

Răspunsul lui Ioan: Trebue făcute amîndouă, puţin din una şi puţin din alta. Căci s-a scris: "Aceasta să o faceţi şi aceea să n-o lăsaţi" (Mt. 23, 23).

176. (V. 127). *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Cînd psalmodiez trebue să spun după fiecare psalm sau să spun o singură data ,,Tatăl nostru" şi să petrec celălalt timp în cereri ?*

Răspunsul lui Ioan: A spune odată ,,Tatăl nostru" şi odată a rosti cereri este acelaş lucru.

177 (V. 101). *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Îmi vine gîndul că cugetarea (meditaţia) face rugăciunea curată. Oare aşa este ?*

Răspunsul lui Ioan: Frate, nu te lăsa batjocorit de draci ca să spui că cugetarea face rugăciunea curată. Căci cum mai rămîn patimile în omul care are o astfel de rugăciune curată? [262]

178. (V. 128). *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Trebue să se pomenească la sfîrşitul doxologiei de seară sau de noapte sfintele Biserici. Împăratul, conducătorii, poporul, săracii, văduvele şi cele asemenea ? Şi cel căruia i se cere de către cineva să se roage pentru el, trebue să o facă chiar dacă e stăpînit de patimi ?*

Răspunsul lui Ioan: E bine să cerem în rugăciune pacea sfintelor Biserici şi să pomenim cele ce urmează. Dar să o facem ca nişte nevrednici, care nu avem putere

262 Aceasta nu e o rugăciune curată. Căci mai rămîn patimile în cel ce o face. Mai rămîi în parte închis în egoism.

spre aceasta. Căci e o poruncă apostolică (I Tim. 2, 1-2). Şi e bine să ne rugăm pentru cel ce ne-o cere. Căci e un cuvînt al Evangheliei şi al Apostolului: "Oricăruia cere, dă-i" (Mt. 5, 42); şi: ,,Rugaţi-vă unii pentru alţii, ca să vă vindecaţi" (Iacob 5, 16). Şi iarăşi: „Precum voiţi să vă facă vouă oamenii, faceţi şi voi lor asemenea" (Mt. 7, 12; Lc. 6, 31). Ba unii se rugau şi pentru Apostoli (Fapte 12, 5). Deci cel ce nesocoteşte porunca, se osîndeşte pe sine însuşi. Iată pentru ce, putînd sau neputînd, eu mă silesc spre aceasta din pricina poruncii.

179. (V. 102). *Întrebare a aceluiaş către acelaş:* Cum ajunge gîndul pradă fiarei ?

Răspunsul lui Ioan: Gîndul ajunge pradă fiarei dacă omul nu i-o ia înainte şi nu se dispreţueşte pe sine însuşi. Atunci suferă muşcătura dinţilor ei şi e sfîşiat de dinţii ei[263]. Pe urmă e nevoie de un plasture, adică de pocăinţă.

180. (V. 103). *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Oare trebue să se închidă ochii în faţa uneltirilor vrăjmaşului ? Şi cînd trupul se răzvrăteşte, ce trebue să fac ?*

Răspunsul lui Ioan: Diavolul arată omului felurite lucruri fie prin simţuri, fie în afară de ele. Cel ce e slab închide ochii ca să nu le vadă. Iar cel tare chiar dacă le vede, le dispreţueşte. Căci „dreptul îndrăzneşte ca un leu" (Prov. 28, 1). Cît priveşte răzvrătirea trupului, aleargă în acel moment repede la Iisus, prin rugăciune, şi te vei odihni.

263 Se dezvoltă tema lui Marcu Ascetul din scrierea „Despre Botez", Filoc. Rom. Vol. I, p. 282.

181. (V. 104). *Întrebare a aceluiaş către acelaş: De ce mi se întîmplă să osîndesc pe alţii chiar după ce am întrebat ?*

Răspunsul lui Ioan: Ai de îndurat ispita de a osîndi pe alţii chiar după întrebare, pentru că n-a murit în tine ispita de a te socoti drept (de a te justifica). Şi nu-ţi iei osteneala de a te feri de această patimă. Osîndeşte-te pe tine şi osîndirea altora va pleca dela tine.

182. (V. 105). *Acelaş fiind supărat de tîlhari şi înfricoşîndu-se tare, dar prin harul lui Dumnezeu fiind apărat de vătămarea lor, a destăinuit aceluiaş Bătrîn frica sa, cerînd totodată rugăciunea lui ca să fie ocrotit de mai înainte.*

Răspunsul lui Ioan: Dumnezeu nu părăseşte pe nimeni, căci a zis: ,,Nu te voi lăsa, nici nu te voi părăsi (Evr. 13, 5). Dar ne predă necredinţei noastre. Însă cu îngăduinţa lui Dumnezeu vin şi ispitele credinţei celor ce au desăvîrşită încredere în Dumnezeu. Dar sînt oare mai mulţi tîlhari care vin decît carele şi puterile lui Faraon? Şi se ştie că printr-un singur cuvînt şi la un singur semn al Domnului au fost înecate toate de odată (Ieş. 14, 26-28). Nu-ţi aduci aminte cum a orbit pe cei ce veneau asupra lui Elisei? Cine i-a orbit şi pentru ce (4 Împ. 6, 18)? Cel ce ştie să izbăvească de ispite pe cei bine credincioşi. Acela le-a făcut şi le face toate. Cum vom uita de Scriptura care zice: "Domnul te va păzi pe tine de tot răul; păzi-va Domnul sufletul tău" (Ps. 120, 7) ? Şi cum vom da uitării cuvîntul: ,,Vouă şi perii capului vă sînt număraţi", sau cuvîntul: "Nici-o vrabie nu va cădea în plasă fără ştirea Tatălui vostru. Nu e cu mult mai de preţ

omul decît o vrabie" (Mt. 10, 29-31) ? O, frică, fiica necredinţei, pînă unde ne-ai coborît ! E înspăimîntătoare. Orbeşte mintea. Moleşeşte inima. Desparte pe oameni de Dumnezeu. E sora lipsei de nădejde. Îi mînă pe oameni de la frica de Dumnezeu în ţara pierzaniei. Frate, să fugim de ea şi să-L deşteptăm pe el din somn, zicînd: "Stăpîne, mîntueşte-ne că pierim" (Lc. 8, 24; Mt. 8, 25). Şi El sculîndu-se, va certa năvala vîntului şi o va potoli. Iar nouă ne va zice: ,,Eu sînt, nu vă temeţi" (Mt. 14, 29). Să părăsim toiagul de trestie şi să luăm toiagul crucii, în care se sprijinesc cei ce şchiopătează, prin care se scoală morţii, întru care se laudă Apostolul (Gal. 7, 19), întru care am fost izbăviţi de predare de noi înşine, aşezîndu-ne lîngă Cel ce s-a răstignit pentru noi. Căci prin el ne păstoreşte pe noi, oile sale, şi prin el alungă dela noi lupii poftitori de sînge[264]. Lui fie slava în veci. Amin.

264 Crucea e puterea noastră de-a ne depăşi, ea e puterea pregătită pe seama noastră de Hristos. El a răbdat-o ca om, pentru a întări firea omenească din El împotriva cruţării egoiste şi pentru a ne comunica această putere şi nouă. Pomenirea ei legată de semnul ei îl aduce pe Hristos însuşi în noi, pe Hristos care a întărit firea sa omenească răbdînd crucea şi care în urma acestei întăriri a biruit moartea. Nu putea învia Dumnezeu o fire omenească moleşită îmbrăcînd-o în viaţa largă netrecătoare, care reprezintă o supremă tărie, ca pe un obiect. Ea însăşi trebuia să vină în întîmpinarea învierii sale, ca act al acestei tării spirituale, prin răbdarea durerilor opuse egoismului. Crucea e şi dovada milei lui Hristos pentru noi, dar şi mijlocul pe care ni l-a dăruit pentru a ne întări şi a creşte spre tăria vieţii generoase nespusă morţii îngustării egoiste. În cruce Îl avem pe Hristos cu puterea Lui atotiubitoare, dar ca să ne însuşim şi noi această putere. De aceea crucea e toiagul nostru cel tare, e lauda noastră, e nădejdea noastră. Prin ea alungăm pe diavolii care ne supun cînd sîntem fricoşi din egoism, prin ea sîntem păziţi în păşunea întinsă a hranei nemuritoare adusă nouă de Hristos. Diavolul vrea să ne facă fricoşi, ca să ne predăm şi să devenim robii lui; Hristos vrea să devenim puternici, liberi, fraţi ai Lui şi a tuturor, părtaşi la puterea generozităţii şi la slava Lui. Dracii ne robesc pentru

183. (V. 106). *Întrebat despre acelaş lucru, marele Bătrîn a răspuns:* Frate adormit, cercetează inima ta moleşită, de care eu mă mir că se teme de robii ce stau afară şi nu priveşte la stăpînii lor aflători înăuntru. Tîlharii cunoscuţi cu simţurile sînt slugile tîlharilor cunoscuţi cu mintea, adică ai dracilor, lucrători în aceea. Eşti dator să mulţumeşti tîlharilor ce vin asupra ta, că venind ei au trezit pe stăpînii lor, pe tîlharii ce dormeau în tine. La ce depărtare s-a dus Iisus, ca să mergi la El şi să-L rogi să-ţi vină într-ajutor? Nu aude oare urechea ta ceeace psalmodiază gura ta?[265] ,,Aproape este Domnul de toţi cei ce îl cheamă întru adevăr. El va face voia celor ce se tem de El, şi cererile lor le va asculta şi-i va mîntui pe ei" (Ps. 144, 18). Lipeşte-te de El şi El va alunga dela tine şi pe stăpînii dinăuntru şi pe robii lor din afară. Lui fie slava în veci. Amin.

184. (V. 107). *Acelaş a întrebat pe celălalt Bătrîn: Două gînduri mă supără în legătură cu tîlharii. Unul mă osîndeşte, zicînd: ,,Cele ce ai sînt ale mînăstirii şi vei avea păcat de vei lăsa să le ia; de aceea trebue să baţi şi să strigi". Celălalt gînd mă osîndeşte, zicînd: "Domnul a zis: Celui ce voeşte să-ţi ia haina, lasă-i şi cămaşa". Ce porunceşti, deci stăpîne, să fac ? Fiindcă stau la îndoială. Şi iartă-mă că lăsînd pe tîlharii cunoscuţi cu*

că nici ei înşişi nu sînt liberi, fiind robii slabi ai patimilor mîndriei lor şi lucrînd sub stăpînirea ei. În sensul acesta de absolut liber de orice patimă şi lege mai presus de el care L-ar putea îngusta trebue să înţelegem afirmarea Părinţilor că Dumnezeu este nepătimitor (aroxirjs).

265 Urechea lui Iisus e aşa de aproape de gura ta ce se roagă ca şi urechea ta.

mintea să intre şi să iasă şi să jefuiască inima mea întreb despre cei cunoscuţi cu simţurile. Roagă-te deci să-i alunge mai întîi Domnul pe aceştia.

Răspunsul lui Ioan: Dacă nu ai nimic al tău, nu dispreţui cele ce ai primit din dragoste dela mînăstire. Altfel vei avea osîndă. Căci omul aflat sub stăpînire nu e sub poruncă (de-a lăsa să se ia ceva). De aceea bate[266] fără grije[267]. Şi strigă, zicînd: ,,Binecuvîntează cel ce eşti încă[268], şi mă ajută". Şi te va ocroti Dumnezeu. Domnul va alunga atît pe tîlharii văzuţi cu simţurile, cît şi pe cei cunoscuţi cu mintea. Îmbărbătează-te şi fii tare. Şi te roagă pentru mine.

185. (V. 108). *Acelaş a citit în Gherontic (Les sentences des Peres du desert. Solesmes, 1966, nr. 325, p. 332) că cel ce voeşte cu adevărat să se mîntuiască trebue să rabde mai întîi dela oameni ocări, necinstiri, păgubiri, vătămări, să-şi elibereze simţurile[269], apoi poate să urce la liniştea desăvîrşită[270], precum a făcut şi*

266 Ed. Volos la notă: "A bate nu înseamnă a-i bate pe tîlhari, ci a ciocăni cu ceva şi a face zgomot, pentru a-i înfrica".

267 Nu eşti aci sub porunca de a păstra liniştea, căci lucrurile ce le ai nefiind ale tale trebue să le aperi.

268 În ed. Volos la notă: ,,Încă" cred că înseamnă pe soţul care e cu el. E ca şi cînd ar zice: „Binecuvîntează şi vino şi tu, frate, care mai eşti cu mine şi mă ajută", ca auzind tîlharii că mai este unul cu el, să se teamă şi să fugă".

269 Simţurile sînt furate fără voie de lucrurile plăcute. Prin aceasta e robit şi îngustat însuşi subiectul lor. Ele trebue eliberate, ca să devină omul însuşi liber. Iar aceasta cere multă tărie. Şi o nepreţuire a lucrurilor.

270 Liniştea este astfel una cu libertatea, cu stăpînirea de sine. Acest om îşi poate aduna mintea în întregime şi continuu în gîndul la Dumnezeu.

Domnul nostru Iisus Hristos, Căci El răbdînd toate acestea, a venit apoi la sfînta cruce, care e una cu omorîrea trupului şi a patimilor şi cu odihna sfîntă şi desăvîrşită[271]*. (Abee Isaie, Recueil cit. 8, 68, p. 104.; 13, 2-3, p. 115-119). Şi el şi-a zis sie-şi: Eu, ticălosul, n-am făcut nici una din acestea, ci smintind cu neputinţa mea pe toţi, am plecat dintre oameni. Oare nu trebue să vin iarăşi între oameni şi cu ajutorul lui Dumnezeu să fac ceeace au spus Părinţii şi aşa să intru la linişte (la retragere), ca să nu fie zadarnică osteneala mea ? Şi a destăinuit acestea aceluiaş Bătrîn.*

Răspunsul lui Ioan: Bine au spus Părinţii; şi altfel nu s-ar putea. Dar pentru că sînt multe motive pentru care omul crede că face bine. Dar pentru alte motive el se păgubeşte făcînd aceea, trebue să se încredinţeze întîi că ceea, ce face e bine. Tu ai trecut la vieţuirea retrasă, dar cînd mergi între oameni se naşte în tine slava deşartă. Dar poate că nici gîndul ce ţi-a venit acum de a vieţui între oameni nu va stărui în tine. Şi aşa se vor naşte două rele. Însă dacă te osîndeşti pe tine ca unul ce n-ai făcut ce trebue ca să urci la cruce, zicînd: m-am retras din neştiinţă, osîndirea aceasta aducîndu-ţi ocară şi necinstire, te poate duce cu adevărat la măsura crucii, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

186. (V. 109). *Cererea aceluiaş către marele Bătrîn: Roagă-te pentru mine, Părinte, că sînt tare necăjit.*

271 Avem aci înţelegerea crucii ca odihnă. Deplina biruire a patimilor şi a grijii de sine aduce desăvîrşita odihnă. Dar biruirea patimilor se face prin pătimirea

Răspunsul lui Varsanufie: Dumnezeul cerului şi al pămîntului să vă împlinească, prin rugăciunile sfinţilor Săi, cererile pe care mă rog din inimă să vi le împlinească [272]. Dar fiindcă voiţi să ascultaţi, şi să vă bucuraţi, voi sînteţi cei ce mă siliţi sa grăesc, ca să împlinească cu mine cuvîntul: ,,M-am făcut fără de minte, voi m-aţi silit" (II Cor. 12, 11). Însă eu şi înainte de a-mi cere voi, simţeam în mine arzînd ca flacăra unui

despărţirii de ele şi de egoismul lor. La Iisus nu e o biruire a patimilor, ci a afectelor a slăbiciunilor intrate în firea noastră odată cu păcatul. El a luat afectele noastre, dar nu patimile ce se desvoltă prin satisfacerea afectelor, care au în ele pornirea de a se satisface în mod exagerat, sau de a apăra cu orice preţ viaţa pămîntească a omului. Astfel Hristos-omul ajunge la deplina odihnă, la capătul pătimirii, aşa cum noi ajungem la nepătimire, pătimind desfacerea de patimi. Stareţul Vasile Kondikakis dela Atos spune că cel ce stă întins pe cruce din iubire pentru alţii, se odihneşte (Eisodicon, Sf. Munte, 1974). Se odihneşte prin mulţumirea de a fi făcut aceasta pentru alţii, dar şi prin faptul că s-a eliberat de agitaţia ce o întreţineau în el patimile. În el n-a rămas decît iubirea curată faţă de alţii dusă pînă la capăt, biruind orice egoism. De observat că în scrierea aceasta liniştea e socotită egală cu închiderea în chilie, care e unită cu renunţarea la toate plăcerile.

272 Cererile marelui Bătrîn către Dumnezeu, puse în mişcare de cererea celui ce-l roagă să le facă, se adresează în acelaş timp sfinţilor ca să-şi adauge rugăciunea lor la rugăciunea lui şi a celui ce a pus în mişcare rugăciunea lui. Toate se împletesc. Cele mai de jos se întemeiază pe cele mai de sus şi acestea sînt puse în mişcare de cele mai de jos. E o întîlnire de întregire, o sobornicitate a completării în rugăciunea tuturor într-un fel în jurul celui mai de jos, deşi acesta şi-a adresat cererea celui mai de sus. Este în ea o urcare dela cei mai de jos la cei mai de sus şi o coborîre a acestora la cei mai de jos. Dar toţi urcă prin această rugăciune întregitoare spre Dumnezeu, sau Dumnezeu îi face să se unească în această sobornicitate a rugăciunii în El. Nimenea nu urcă spre Dumnezeu şi în Dumnezeu singur. Ci toţi împreună. Aceasta e Biserica.

foc puternic, dragostea lui Hristos care a zis: „Iubeşte pe aproapele tău ca pe tine
însuţi" (Lev. 19, 18). Şi arderea şi fierberea aceasta cu duhul mă face să nu încetez să mă rog ziua şi noaptea lui Dumnezeu ca să vă facă pe voi purtători de Dumnezeu şi să locuiască în voi şi să umble în voi (II Cor. 6, 16) şi să vă trimită vouă Duhul Său cel Sfînt, "Duhul adevărului", ca să vină şi să vă înveţe toate şi să vă conducă la tot adevărul (Io. 16, 13; 17, 26) spre a vă face moştenitori ai bunătăţilor cereşti ,,pe care ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit" (I Cor. 2, 9). Şi m-am făcut pentru voi ca un părinte care se strădueşte să-şi înveţe copiii: să slujească Împăratului în oştirea Lui strălucitoare, neavînd nici-o grije de ei înşişi. Să vă dea Dumnezeu arderea unei astfel de iubiri. Căci Domnul vă va încredinţa că ridică la al şaptelea cer pe oamenii care au această iubire [273], precum au urcat unii cu îndrăzneală şi sînt binecuvîntaţi [274], ,,fie în trup, nu ştiu, fie afară de trup, nu ştiu, Dumnezeu ştie" (II Cor. 12, 2).

Şi ca să aflaţi începutul căii acestei bucurii, ascultaţi. Întîi îi vine omului Duhul cel Sfînt, care-l învaţă toate şi cum trebue să se smerească în cugetare. Apoi, călăuzit de acea primă ardere, urcă la primul cer şi după aceea la al doilea şi treptat pînă la al şaptelea. Şi acolo poate auzi lucruri negrăite şi înfricoşătoare, pe care nimenea nu le

273 Iubirea desăvîrşită eliberează de griji. Aceasta cu atît mai mult cu cît cel ce iubeşte ştie că iubeşte pe Cel atotputernic, răspunzînd iubirii Lui, care va purta grije de toate ale sale.

274 Cel binecuvîntat de Dumnezeu este totodată dăruit de El cu ceeace spune în binecuvîntare. În ed. Volos la nota se spune: „Cred că sfîntul spune acestea despre sine. Căci cel ce călăuzeşte pe alţii pe calea aceasta negrăită şi necuprinsă a răpirii la Dumnezeu, e vădit că a păşit primul pe această cale prin puterea tainică a Duhului".

poate auzi decît cei ce au urcat la măsura aceasta, de care fie să vă învrednicească Domnul şi pe voi. Acolo pot ajunge cei ce au murit cu desăvîrşire lumii prin răbdare şi multe necazuri.

O, iubite frate, Domnul a răbdat crucea şi tu nu te bucuri de necazurile a căror răbdare duce în Împărăţia cerurilor? Drept ai spus că eşti necăjit. Dar nu ştii că atunci cînd cineva cere Părinţilor să se roage pentru el lui Dumnezeu să-i dea ajutorul Său, i se înmulţesc necazurile şi cercetările spre probarea lui ? Nu cere deci odihnă trupească dacă Domnul nu ţi-o dă. Căci Domnul rîvneşte cu scîrbă la odihna trupului. Şi tot El a spus: „În lume necazuri veţi avea" (Io. 16 33). Domnul să te ajute în toate. Iartă-mă pentru cele ce ţi-am spus. Căci am vorbit ca unul care cere multe fără să le aibă el însuşi. Dar am spus cele ce le ştiu despre alţii, despre sfinţi. Roagă-te pentru mine.

187. (V. 110). *Acelaş socotind că moartea marelui Bătrîn este aproape şi întristîndu-se în privinţa mîntuirii sale şi întregii obşti din mînăstire, i-a făcut acest lucru cunoscut marelui Bătrîn, care i-a răspuns acestea:*

Prea iubite frate, mişcat de dragostea dumnezeească, ai grăit cuvinte de smerenie, trezind şi compătimirea unor oameni nemiloşi faţă de un om păcătos şi prea neînsemnat. Şi ce pot să-ţi spun eu care sînt un om lipsit de compătimire şi de iubire ? Sînt copleşit de cuvintele tale şi nu am ce să-ţi dau în schimb. Dacă aş avea ceva, ţi-aş spune. Nu vă las în aceşti ani ai vieţii mele şi nici în ziua din urmă orfani. Ci voi rămîne cu voi din porunca lui Dumnezeu care toate le face spre mîntuirea sufletelor noastre, a robilor Săi. Şi nu voi rămîne pentru mine, ci pentru voi, care o cereţi aceasta, ca să rodiţi în Dumnezeu

prin mine, aducîndu-I drept roadă mîntuirea voastră. Roagă-te deci ca să pot să-I spun: ,,Iată eu şi copiii pe care mi i-ai dat (Is. 8, 18 ; Evr. 2, 19); păzeşte-i întru numele Tău (Io. 17, 11); acopere-i cu dreapta Ta, călăuzeşte-i la limanul vieţii Tale şi scrie numele lor în cartea Ta (Apoc. 21, 27) [275]. Dă-le lor arvuna vieţii, bucurîndu-i şi zicîndu-le: "Nu te teme turmă mică, căci binevoit-a Tatăl vostru să vă dea Împărăţia" (Lc. 12, 32). Şi mai roagă-te să-mi dea mie să-I spun: „Părinte, dă-mi mie ca unde sînt eu, să fie şi copiii mei" (Io. 17, 24), în viaţa negrăită. Crede, frate, că duhul meu rîvneşte să spună Stăpînului meu, care se bucură de cererea robilor Săi: „Stăpîne, sau du împreună cu mine şi pe copiii mei în Împărăţia Ta, sau şterge-mă şi pe mine din cartea Ta" (Ieş. 32, 32) [276]. Dar slăbiciunea şi nepăsarea mea mă împiedică să am o astfel de îndrăzneală. Totuşi mila Lui e mare.

275 ,,La limanul voit de tine", unde sînt scăpaţi de agitaţia grijilor şi patimilor; în Împărăţia odihnei celei întru Tine, unde au toate împreună cu Tine viaţa fără de sfîrşit.

276 Cine poate renunţa la fericirea veşnică din iubire pentru alţii, nu o poate pierde, căci ea se află chiar în această iubire pentru alţii dusă pînă la capăt. Deci cei ce nu ajung la această iubire nu put gusta toată fericirea Împărăţiei veşnice. Pe de altă parte nu se poate ca cei iubiţi aşa de mult de cel ce poate renunţa pentru ei la fericirea veşnică, să nu se fi molipsit şi ei de un anumit grad de iubire. ,,În casa Tatălui Meu sînt multe locaşuri" (Io.14, 2) poate indica treptele de iubire în care se vor afla diferitele persoane. Şi cum nu există doi oameni care să aibă acelaş grad de iubire, fiecare se poate spune că are în iubirea sa şi în înţelegerea sa corespunzătoare cu ea, un alt locaş. Dar aceasta nu împiedică comunicarea între ei, care sînt în aceeaşi ,,casă". Dimpotrivă, deabia în acest caz se bucură de comunicarea între ei, pentru că fiecare are de spus ceva propriu altuia, sau de auzit dela, altul. Şi prin aceasta toţi urcă în veci ca îngerii. Dar fiecare se află pe altă treaptă, comunicîndu-şi şi primind unul dela altul cele ale lor şi prin aceasta promovîndu-se şi ei unul pe altul în această urcare.

Avînd deci un astfel de Stăpîn, să ne mîngîem, crezînd în chip neîndoelnic că va face mila Lui cu noi. Nu va trece Dumnezeu cu vederea osteneala nevoinţei Părinţilor noştri celor adormiţi şi celor încă vii, ci va zice: "Cruţa-voi locul acesta pentru Mine şi pentru cei ce Mi-au slujit Mie din inimă în el". Căci eu cred fără să mă îndoesc că sînt unii în acest loc care pot să cîştige îndurarea lui Dumnezeu pentru zecile de mii de oameni şi nu sînt respinşi. Domnul va face voia lor care cer ca ochii Lui să fie peste locul acesta (III Imp. 8, 29). Căci rugăciunile lor se suie la El ca nişte fulgere ce luminează asemenea razelor soarelui şi de ele se veseleşte Tatăl şi se bucură Fiul şi are plăcere Duhul Sfînt [277]

Să luăm aminte deci, frate, numai la noi înşine, pentru că Dumnezeu are grije de locul acesta. Căci s-a făcut loc de odihnă pentru slujitorii Săi şi în el se împlineşte cuvîntul: ,,Glas de veselie şi de mîntuire în corturile drepţilor" (Ps. 117, 15). Drept aceea e propriu dreptei Domnului să lucreze cu putere, să ne dea nouă tărie, să ne hărăzească să păşim pe urmele Părinţilor noştri ,,în învăţătură, în vieţuire, în îndelungă răbdare, în dragoste, în răbdare, în prigoniri, în pătimiri" (II Tim. 3, 10-11), în cîte le-au venit lor dela vrăjmaşul în chip simţit şi gîndit.

Căci de nu vom cîştiga ceva propriu vieţii lor, cum vom fi copiii lor ? Fiindcă Însuşi Domnul zice: ,,Dacă aţi fi copiii lui Avraam, aţi face lucrurile lui Avraam" (Io. 8, 39). Dacă nu pătimim împreună cu ei, după puterea neputinţei noastre, cum ne vom slăvi împreună cu ei în ceasul

277 În ed. Volos la notă: ,,Dacă acestea le mărturiseşte sfîntul despre alţii, cu atît mai mult le mărturiseşte poate despre sine. Căci el îi copleşea pe toţi prin virtuţile şi harismele (darurile) sale.

acela [278]? Dacă nu murim împreună cu ei, tăind voia noastră [279], cum ne vom scula împreună cu ei, aşteptînd să auzim: "Veniţi, binecuvîntaţii Părintelui meu de moşteniţi Împărăţia pregătită vouă" (Mt. 25, 34). Frate, dacă

278 Nu putem ajunge tari şi liberi, deci la slava oamenilor adevăraţi, împreună cu Hristos ca om, dacă n-am biruit toate cele ce ne robesc şi ne arată ca oameni slabi, dacă nu ne-am întărit prin răbdarea necazurilor, cum a întărit Hristos umanitatea Sa prin răbdarea patimilor.

279 Dacă nu vom muri vieţii spre moarte, vieţii slabe prin patimile egoiste ce o stăpînesc, tăind voia noastră, care nu e a noastră, care mai mult ne robeşte, nu ne vom „ridica" sus la viaţa puternică, nemuritoare, pentru că e cu adevărat liberă, în comunicarea iubitoare cu Hristos Dumnezeu a cărui umanitate s-a ridicat cea dintîi la viaţa nemuritoare şi veşnică prin cruce şi înviere. Datorită ipostasului dumnezeesc cu care era unită.

La această libertate şi nemurire cu trupul nu poate ajunge firea omenească prin ea însăşi; aceasta ar însemna o identitate a ei cu Dumnezeirea în sens panteist. Dumnezeu este însă transcendent lumii şi omului. Faptul că lucrurile lumii sînt supuse prin ele unor Legi, iar omul în plus unor ispite, arată că nu sînt suprema realitate, absolut liberă. Însă trebue să existe şi o astfel de realitate nesupusă niciunei legi şi ispite înrobitoare, ca realitate supremă. Iar ea trebue să fie Persoană, căci numai Persoana poate fi absolut liberă. Legea nu e nici ea liberă oricît de supremă ar fi. Iar întrucît libertatea absolută nu se poate manifesta decît în iubire, într-o iubire fără nici-o scădere, realitatea supremă trebue să fie o comuniune desăvîrşită între persoane, deci o realitate pluripersonală şi totuşi desăvîrşit una. Numai în comuniune cu Ea poate primi şi omul libertatea desăvîrşită şi deplin iubitoare prin care să copleşească tot ce îl poate robi din partea lumii, a trupului, care îl face să-şi afirme o autonomie, pe care nu o are de fapt. Această înălţime a fost comunicată de o Persoană dumnezeească unei umanităţi pe care şi-a făcut-o proprie, ca prin ea să o comunice tuturor oamenilor care o voesc, unei umanităţi de care nu se mai desparte în veci. Aceştia nu pot deveni însă liberi, stăpîni pe toate ce-i pot robi, dacă nu vreau şi ei să fie liberi murind tuturor, deşi numai prin ei nu pot să fie liberi. În Hristos libertatea absolută şi nemurirea, deşi izvorăsc din dumnezeirea transcendentă, şi-au găsit un inel prin care se comunică comunităţii umane.

Dumnezeu ne împlineşte cererile pentru că avem pe Părinţii noştri drept călăuze, să luăm aminte ca nu cumva lenea şi moleşeala sau nepăsarea, sau necredinţa noastră să ne despartă de ei. Căci zice: „Iar dacă cel necredincios vrea să se despartă, să se despartă" (I Cor. 7, 15). Să ne aducem aminte de Cel ce a zis că "cel ce va răbda pînă la sfîrşit se va mîntui" (Mt. 5, 18). Să ne rugăm lui Dumnezeu neîncetat (I Tes. 5, 18), ca să nu ne despartă de Părinţii noştri nici în veacul acesta, nici în cel viitor. Unde am putea merge, părăsindu-I ? Ce-am putea găsi mai bun ? Să nu părăsim lumina şi să căutăm întunerecul. Să nu lăsăm dulceaţa mierii şi să luăm amărăciunea şarpelui. Să nu ne pizmuim pe noi înşine şi să nu urîm boala şi să iubim moartea. Să nu primim în loc de binecuvîntări, blestemele. Să nu mîniem pe Hristos, slujind pe vrăjmaş. Să stăm treji, să veghem, să păşim sprinteni, să fim totdeauna gata, să ne trezim din somnul cel prea adînc. Să înţelegem ce ne-a dăruit Dumnezeu: nu de a fi sub picioarele sfinţilor, ci fiii lor şi împreună moştenitori cu ei. Fericit este sufletul care a gustat din acestea. Fericit este sufletul care a fost luminat ca să înţeleagă acestea. Fericit este sufletul care a fost rănit de o astfel de dragoste. Fericit este sufletul care a fost cucerit de acestea. Fericit este sufletul care cugetă la acestea. Fericit este sufletul care s-a lipit de acestea. Fericit este sufletul vrednic de acestea. Fericit este sufletul care-şi pune credinţa în ele. Fericit este sufletul desăvîrşit în acestea. Căci îl aşteaptă bucuria şi veselia şi răsplata în Împărăţia cerurilor, în lumina veşnică, unde stau de faţă îngerii, arhanghelii şi toate puterile cereşti spre slava Tatălui şi a Fiului şi a Sfîntului Duh. Amin. Roagă-te pentru mine, frate.

188. (V. 129). *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş şi către fraţii ce vieţuiau împreună cu acela, care ceruseră, ajutorul rugăciunii lui împotriva vrăjmaşilor şi ca să le spună lor viaţa celuilalt Bătrîn, Ava Ioan.*

Bucuraţi-vă în Domnul prea scumpii şi prea iubiţii mei copii. Domnul să împlinească cererile voastre cu multe bunătăţi şi să slăbească în voi săgeata celor puternici şi voi să vă încingeţi cu putere (I Imp. 2, 4). Mă uimesc că voiţi folosul sufletelor voastre cum îl voesc şi eu şi rog pe Dumnezeu noaptea şi ziua pentru mîntuirea sufletelor voastre. Nu spun că voi n-o voiţi, ci că n-o cunoaşteţi. Căci de aici încep să se facă văzute cetele şi treptele şi măsurile; şi care va fi moştenirea. Şi precum un om strălucit în lume şi încercat în lucrurile vieţii acesteia şi cunoscător al măririlor, al gradelor, al cinstirilor ostaşilor, se strădueşte să-i facă pe fiii lui să lupte cu putere, iar aceştia ca nişte neexperimentaţi nu au nici-o grije şi nu ştiu de cinstirile marilor ostaşi, dar doresc să fie meşteri în mînuirea armelor, aşa fac şi eu cu voi. Dar iertaţi-mă că am grăit ca un lipsit de minte. Căci venindu-mi în sinea mea, mi-am adus aminte că sînt "pămînt şi cenuşe" (Fac. 18, 27), un sac umplut de toate răutăţile. Şi am început să mă tînguesc. Ce am vorbit şi am spus ? Pentru ce s-a lăudat pămîntul şi cenuşa ? Totuşi, fiindcă am ajuns să spun că doresc mîntuirea voastră şi voesc să mă fac pricinuitorul a tot binele vostru, fac, dacă pot, tot ce pot [280].

280 Paradoxuri de ale smereniei şi dragostei: sufăr că socotesc că mă, laud cînd vă spun că doresc mîntuirea voastră şi că lucrez pentru ea, dar mă bucur totodată lucrînd pentru aceasta. Pe de altă parte aveţi nevoie să vă asigur de acestea. Şi eu însumi mă simt mînat să vă dau acest semn de dragoste. Nu pot face mare lucru pentru mîntuirea

Iar despre vieţuirea fiului meu de un suflet cu mine, despre binecuvîntatul şi smeritul ascultător, care şi-a tăiat în toate voile sale pînă la moarte, ce pot să spun ? Domnul a zis: ,,Cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl" (Io. 14, 9). Iar despre ucenic a spus că poate ,,ca şi învăţătorul său" (Lc. 10, 40): ,,Cel ce are urechi de auzit, să audă" (Mt. 11, 15). Iertaţi-mă şi rugaţi-vă pentru mine.

189. (V. 130). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrân, despre sănătatea Avei, care era bolnav de mult timp; şi despre patimile sufleteşti. Şi dacă trebue să cerceteze pe Bătrînul care locueşte în vecinătate. Şi de unde vine că trupul se simte rău.*

Răspunsul lui Varsanufie: Bucură-te, frate, în Domnul. În privinţa sănătăţii fiului meu, ar fi putut unii din sfinţii de aici să se roage pentru el, cum l-am încredinţat pe el, ca să-l facă să nu mai fie bolnav nici-o zi.

voastră; dar fac tot ce pot; iar acesta e un mare lucru. Omul e mîngîiat mai mult de gîndul că cineva face tot ce poate pentru el decît de gîndul că face tot ce poate pentru el decît de gîndul că face el însuşi pentru sine totul. E cel mai mare lucru să-ţi sleieşti pînă la moarte o viaţă neputincioasă pentru alţii, decît să le dai mult ajutor dintr-un surplus uriaş, fără a simţi că ţi-ai împuţinat prin aceasta puterea ce o ai. Hristos a lucrat pentru noi, neridicîndu-se spiritual prin porunca dumnezeească atotputernică, ci coborînd la slaba stare de om, capabil să moară pentru noi. Forma aceasta de lucrare a avut un efect neasemănat mai mare decît dacă ar fi folosit lucrarea prin poruncă. Aceasta e slava slăbiciunii care dă totul din iubire. „Slava plecăciunii Tale, Hristoase", cîntăm la Prohodul Domnului. Slaba putere a trupului luat de El se sleişte pentru noi. Dar în fapta predării trupului se arată iubirea cu mult mai mare a spiritului, care vrea să meargă la infinit şi în eternitate, acceptînd însăşi moartea pentru viaţa pămîntească.

Şi ar fi fost aşa. Dar n-a avut roadele răbdării. Nu ştie el ce am răbdat eu ? Îmbolnăviri, friguri, necazuri, pînă ce am venit la limanul acesta al liniştii. Mult l-ar fi folosit pe el boala prin răbdare şi mulţumire.

Cît despre patimi, omul trebue să-şi conducă trupul ca pe un rob în lipsuri şi necazuri după putinţă.

Iar a-l cerceta pe frate bine este, dar a flecări e un lucru murdar. Fapta aceasta te pune la probă. Cercetează pe frate, dar păzeşte-te de vorbărie, ci ca în întîlnirile sfinţilor Părinţi zi de pildă: ,,Cum te afli, Ava ?". Apoi: ,,Spune nouă un cuvînt al vieţii. Cum aflăm calea lui Dumnezeu. Roagă-te pentru mine, că multe păcate am", şi cele asemenea acestora. În sfîrşit o rugăciune şi plecarea dela el cu pace.

Povara trupului tău vine din amestecul rău al moleşirii şi al greutăţii dela draci. Domnul să te întărească spre a lupta cu ei după lege şi a te încununa (II Tim. 2, 5) în Hristos Iisus, Domnul nostru. Căruia se cuvine slava şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin. Roagă-te pentru mine, frate.

190. (V. 131). *Un răspuns al marelui Bătrîn către acelaş:* Frate, ai spus: ,,Sînt bolnav cu sufletul şi cu trupul". Pentru ce nu te mărturiseşti ca să te faci sănătos în voia ta? Nu ştii ce este de folos sufletului şi trupului. Dar ce este de folos voii tale zeci de mii de specialişti nu ştiu ca tine. Nu vezi că eu te muşc mereu una după alta ? De poţi răbda, rabdă. Căci eu vorbesc ca un lipsit de minte: Iar fiindcă vorbesc ca un lipsit de minte, vorbeşti şi tu la fel. Iar vorbindu-ţi, arăt că nu ştiu ce-mi este de folos[281]. Domnul să ne dea înţelegere în toate. Iartă-mă şi te roagă pentru mine.

281 Cea mai bună metodă de a vindeca voinţa egoistă e răbdarea, în care e o altă voinţă. E o experienţă pe care nu o poate trăi nimenea

191. (V. 132). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn odată cu cererea rugăciunii: Te rog, cinstite Părinte, să-mi spui ce este voia cea bună şi cea rea ? Ca să nu trec la întîmplare peste sfintele tale cuvinte. Şi iartă-mă şi te roagă pentru mine, ca să mă izbăvesc de diavol şi de tulburarea dela el.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, ,,toată odihna trupului este un lucru de scîrbă Dumnezeului nostru" (Pateric, Pimen 38). Căci a zis El însuşi: „Îngustă şi plină de necazuri este calea ce duce la viaţă" (Mt. 7, 18). Deci în alegerea ei stă voia cea bună. Şi cel ce o ţine pe ea îşi alege sie-şi în tot lucrul un necaz de bună voie după puterea lui. Nu ştii ce zice Apostolul: ,,Îmi chinuesc trupul meu şi îl port robit" (I Cor. 9, 27) ? Vezi că chiar fără să vrea trupul, dumnezeescul Apostol îl duce robit cu voia

aşa de mult ca cel ce practică răbdarea. Numai el trăeşte acest efort. Varsanufie socoteşte îndemnurile ce le dă prin scrisorile lui ca tot atîtea muşcături ale celui ce primindu-le cu răbdare, îşi vindecă voinţa de a răspunde cum nu se cuvine. Voinţa care nu primeşte sfatul e o voinţă slabă, care nu lucrează spre întărirea omului şi spre pace între oameni. Dar sfîntul ia asupra sa vina fratelui care nu primeşte cu răbdare, sfaturile ce i le dă. Pentru că el îl provoacă pe acela prin voinţa sa de a-l învăţa, să reacţioneze în apărarea voii sale. Sînt impasurile ce apar adeseori în raporturile dintre oameni. Vreau să-l învăţ pe altul să renunţe la voia sa spre binele lui. Dar poate că el vede în aceasta, nu fără dreptate, pornirea mea de a-i impune voia mea. Cel ce dă altuia sfat numai dacă ajunge la o smerenie care face cu totul evident faptul că nu dă sfat decît cînd e cerut cu stăruinţă şi numai spre binele celui ce-l cere, poate să evite efectul rău şi pentru acela şi pentru sine. Dar ca să ceară cineva cu stăruinţă un sfat şi să-l urmeze, i se cere şi lui să fi ajuns la o culme a smereniei. E un drum ce trebue să-l facă amîndoi pentru a se putea folosi fără nici o primejdie unul pe altul, ca să se evite fricţiunile între oameni în practica sfătuirii unuia prin altul.

sa ? Cel ce are această voinţă bună a mîntuirii, în orice lucru din cele trebuitoare lui amestecă puţin necaz. De pildă: am prilejul să dorm pe saltea de lînă, dar mă chinuesc puţin, dacă acesta e chin, şi dorm pe una din paie, deci mai puţin moale; şi aceasta numai pentru neputinţa trupului, ruşinîndu-mă că alţii dorm pe jos, pe scîndură, iar alţii îşi pun sub cap o pernă de ogrinji, ca cel întru sfinţi Arsenie (Pateric, Arsene 36) şi alţii mulţi. Alţii şi-au pus sub capul lor mărăcini, alegîndu-şi chinul. Am aproape apa folositoare la bucătărie? Trebue să aleg, ca un iubitor de osteneală, o apă mai depărtată ca să ostenesc trupul cu puţin necaz. Pot să mănînc pîine bună şi curată ? Trebue s-o aleg pe cea de mîna a doua, ca să mă chinuesc puţin, aducîndu-mi aminte de cei ce n-au gustat nimic copt, mai ales de Stăpînul nostru Iisus, care a gustat fierea şi oţetul pentru mine. Aceasta este voia cea după Dumnezeu. Iar cea după trup, caută odihna în toate cele dimpotrivă. Nu înţelegi ce spunem ? Iată îţi zic: „Închide repede uşa, să nu mă ia curentul şi să răcesc". Sau: ,,Vezi frate că ai afumat mîncarea şi nu pot s-o mănînc" şi celelalte. Aceasta e voia cea rea. Tai-o pe aceasta şi te vei mîntui. Iar de eşti biruit de ea, învinovăţeşte-te pe tine şi dă dreptate aproapelui [282].

Frate trîndav, fii încredinţat în Domnul, că ,,s-a subţiat ca un păianjen sufletul meu" (Ps. 38, 15). Mîntuirea se cîştigă cu osteneală. Şi cum se înşeală cineva crezînd că se mîntueşte, odihnindu-se în toate ! Dacă te osteneşti puţin împreună cu mine, mă rog lui Dumnezeu să-ţi împlinească cererea ta. Şi cînd Îl pomeneşti pe El şi pe sfinţii Lui, se depărtează diavolul şi tulburarea lui dela

282 Dacă eşti biruit de voia cea rea, de poftă, de dorinţa de comoditate, nu te poţi elibera de ele, fără să te recunoşti pe tine vinovat şi fără să dai dreptate celuilalt, deci invers de cum o faci cînd împlineşti voia celui rău, cu părerea că o faci pe a ta.

tine. Dacă aşi spune că nu mă rog ca să vă întărească pe voi Domnul şi să vă dea putere spre tot lucrul bun, aşi minţi. Dar „Împărăţia lui Dumnezeu este a celor ce se silesc" (Mt. 11, 12). Dacă nu ne silim puţin pe noi înşine, cum ne vom mîntui ? [283]. Sau cum ar putea rugăciunea sfinţilor să dobîndească multe, dacă n-ar fi lucrătoare (Iacob 5, 16) ? Roagă-te pentru mine, frate.

192. (V. 133). *Răspunsul celuilalt Bătrîn către acelaş şi către cei ce locuiau împreună cu el.*

Domnul nostru Iisus Hristos, Dumnezeul nostru, să vă binecuvînteze pe voi ,,cu toată binecuvîntarea duhovnicească" (Ef. 1, 3) şi cu harul dreptăţii[284]. El însuşi îmi este mărturie că doresc odihna a tot omul, dar mai ales a voastră. Vă grăesc ca unora de-un suflet cu mine [284b], celor ce voiţi să umblaţi de bună voie pe calea pe care am umblat noi, lipsiţi şi necăjiţi pentru numele Lui. Frate, nu-mi amintesc să fi luat această cale pentru că am găsit pe ea odihna desăvîrşită, ci totdeauna amestecăm în ea puţină strîmtorare şi necaz de orice fel, temîndu-ne de Cel ce zice: ,,Ai luat cele bune ale tale în viaţa ta" (Lc.

283 Împărăţia lui Dumnezeu este a celor puternici în bunătatea, în blîndeţea, în smerenia, în generozitatea lor desăvîrşită, a celor puternici în voia lor de a nu căuta satisfacerea mîndriei şi a tuturor patimilor lor, a celor care au fost făcuţi împăraţi, dar au contribuit şi ei ca să devină împăraţi peste ei înşişi. Mereu se vorbeşte de „întărirea" de „puterea" ce le-o dă Dumnezeu acelora. Ei săvîrşesc un act de putere, de ,,silă" asupra lor, ca să scape de starea de cîrpe, de robi ai poftelor, ai mîniei, ai lăcomiei, de calitatea de jucării a tot felul de forţe contrare, a demonilor, cu amăgirea că-şi fac voia lor, că au putere.

284 Cu tot Harul care vă face drepţi, care vă umple de toate virtuţile.

284b Trad. franceză redă de regulă expresia greacă „όμάφυχοζ" prin ,,ca mie însumi". Ea înseamnă: vă simt, vă trăesc ca pe mine însumi.

16, 25) şi ,,prin multe necazuri trebue să intrăm noi în Împărăţia lui Dumnezeu (Fapte 14, 22). Şi aceasta chiar dacă au venit în mîna noastră mulţi bani. El însuşi ştie cum am trăit în sărăcie pentru Cel ce s-a făcut sărac pentru noi (II Cor. 4, 9). Nu e bine să ne odihnim întru nimic. Cel ce voeşte aceasta îşi trăeşte lui şi nu lui Dumnezeu. Căci unul ca acesta nu-şi poate tăia voia lui. Rugaţi-vă pentru mine, fraţilor.

193. (V. 134-135). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Spune-mi Avă al meu, de dimineaţa pînă aproape la ora două sufăr de gînduri şi nu ştiu de unde vine aceasta. Mai, spune-mi şi aceasta: Cum poate dracul să zugrăvească în cugetarea mea chipul unei femei sau al altcuiva ? Căci chiar în gînd este şi chipul şi nu vin despărţite chipul şi gîndul, ci deodată. Şi ce să fac ca să mă eliberez ?*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, cînd stă cineva fără lucru, se ocupă cu gîndurile ce vin la el. Iar cînd lucrează nu găseşte timp să le primească pe acestea. Scoală-te deci de dimineaţă şi ia în stăpînire moara ta şi macină în ea grîul tău pentru pîinea hranei tale[284c]. Căci dacă vrăjmaşul ţi-o ia înainte, vei măcina în ea neghină în loc de grîu[285].

284c In ed. Volos la notă: ,,Moara este mintea. Cînd omul are în mintea sa gînduri bune şi folositoare,nu se poate ocupa cu gînduri rele

285 Mintea macină continuu şi se hrăneşte cu ce macină. Dacă macină gînduri rele, se otrăveşte cu ele. Gîndurile legate de lucruri sînt pe lîngă aceea, monotone. Nu ridică pe om în zone mereu noi. Gîndurile prin care plănuieşte aranjamente lumeşti, îl ajută să le realizeze tot mai bine, dar rămîne în orizontul lor închis.

Cît despre a doua întrebare, frate, la zugravi chipurile se ivesc odată cu culorile. Şi dacă scîndura a fost zugrăvită cele de pe ea s-au făcut una, încît nu mai primesc nici chip nici culoare. A te elibera înseamnă a o lua înainte în zugrăvirea scîndurei tale. Să luptăm să facem ceeace ne stă în putere şi Dumnezeu va veni în ajutorul nostru. Roagă-te pentru mine şi iartă-mă pentru Domnul.

194. (V. 80). *Cererea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn de a se ruga pentru el şi pentru cei împreună cu el.*

Răspunsul lui Varsanufie: Copii iubiţi, vă îmbrăţişez în Domnul, rugîndu-L să vă păzească de tot răul, să vă dea răbdare ca lui Iov şi har ca lui Iosif, blîndeţe ca lui Moise şi bărbăţie în războaie ca lui Iisus Navi (Sirah 46, 1), stăpînirea gîndurilor ca Judecătorilor şi puterea de supunere a vrăjmaşilor ca lui David şi Solomon, stăpînirea pămîntului ca Israeliţilor, care au adus pace în el; să vi se dea iertarea păcatelor împreună cu sănătatea trupului ca slăbănogului (Mt. 9, 2-6) şi să vă scape de furtună ca pe Petru (Mt. 14, 31); să vă izbăvească de necazuri ca pe Pavel (II Tim. 3, 11) şi pe ceilalţi Apostoli; să vă ocrotească de tot răul ca pe fiii lui adevăraţi şi să vă împlinească cererile inimii voastre spre folosul sufletului şi al trupului în numele Lui. Amin. Rugaţi-vă pentru mine.

195. (V. 136). *Cererea şi rugămintea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn să se roage să i se dea bunătăţile potrivite sufletului.*

Răspunsul lui Varsanufie: Mă bucur în Domnul şi Domnul se bucură în mine cînd mi se fac cereri bune de către copiii mei. Adică pentru mîntuirea sufletului şi viaţa veşnică. Bucură-se deci şi duhul tău, frate, că te-am făcut ostaş într-o oaste de frunte, ca să fii neîncetat în visteria bunătăţilor negrăite. Şi tu eşti de pe acum în aceasta. Drept aceea ia seama să cîştigi veşminte strălucitoare, potrivite cu cinstea oastei, ca să nu fii scos din ea; o smerită inimă înţeleaptă şi o faţă bine aşezată, străină de orice mişcare mînioasă şi tulbure. Căci de acestea au nevoie în acel loc slujitorii; să fie înstrăinaţi de patimi şi îmbrăcaţi în haine de nuntă, ca să nu fie scoşi afară dela locul acela cu ruşine mare.

Iată deci că ai intrat în oaste. Să nu te lepezi de ea. Aceasta atîrnă de tine. Te-am adus în ea, să nu ieşi. Te-am despărţit de cei de-a stînga, nu te amesteca cu ei. Te-am binecuvîntat, nu căuta blestemul. Ţi-am cerut să slujeşti ca ostaş în înalte visterii negrăite, neprihănite şi curate, dar Duhul mi-a spus că încă nu era timpul. Dar cînd cineva se strădueşte să facă stînga ca dreapta şi pe omul vechi om nou, spre primirea sfîntului şi închinatului Duh, îl ia Duhul si-l învaţă toate şi-l călăuzeşte şi-l duce în astfel de corturi în care puţini intră, pentru înalta lui ascultare, blîndeţe şi răbdare [286]. Să nu te leneveşti deci,

286 Virtuţile sînt un tot (dar un tot potrivit cu fiecare om). E omul întreg ridicat mereu pe altă treaptă de cunoaştere a sa şi a realităţii, în zone mereu mai înalte, mai luminoase. În ele nu e activ numai omul, ci şi Duhul Sfînt. Căci în nimic ce face omul nu e singur. În cele rele e cu cei răi, văzuţi şi nevăzuţi, sub influenţa lor, sau întipărit de influenţele lor.
În cele bune e cu cei buni, văzuţi şi nevăzuţi , cu oamenii buni de pe pămînt şi cu sfinţii mutaţi trupeşte dela noi, dar mai ales cu Duhul Sfînt, ca Persoană dumnezeiască pătrunsă în mod activ în cea mai adîncă şi într-un fel nedeplin conştientă intimitate a noastră. Iar el pe

ci lucrează. Şi nu pregăti hrana care putrezeşte, ci pe cea care rămîne în viaţa veşnică şi o hrăneşte pe aceasta în Hristos Iisus. Domnul nostru, întru Care întăreşte-te pururea, binecuvîntate frate.

196. (V. 137). *Acelaş i-a cerut aceluiaş mare Bătrîn să se roage pentru el ţi să-i arate cum se învredniceşte cineva de viaţa curată şi duhovnicească.*

Răspunsul lui Varsanufie: Prea iubite frate în Domnul, Dumnezeu ne-a dat să umblăm fără greutate pe calea voilor Lui care duce la viaţa veşnică. Şi-ţi spun ce este aceasta şi cum o putem cîştiga, ca să dobîndim astfel toate bunătăţile veşnice. Domnul nostru Iisus Hristos a spus: „Cereţi şi vi se va da,
căutaţi şi veţi afla, bateţi şi vi se va deschide" (Mt. 7, 7). Drept aceea roagă-te Bunului Dumnezeu ca să ne trimită nouă pe Duhul Său cel Sfînt, pe Mîngîietorul, şi Acesta ne va învăţa pe noi despre toate. Şi ne va descoperi toate tainele. Cereţi să fiţi călăuziţi de El. Şi El nu va lăsa în inima voastră nici-o rătăcire sau tulburare; nu va lăsa în cugetarea voastră nici-o întristare sau suspinare. Va lumina ochii voştri, va sprijini inima voastră, va înălţa mintea voastră. Lipeşte-te de El. Crede Lui. Iubeşte-L pe El. Căci El înţelepţeşte pe cei fără de minte, îndulceşte înţelegerea, dă putere, învaţă şi dărueşte cuvîntul, dă bucurie şi dreptate, îndelungă răbdare şi blîndeţe, dragoste şi pace. Ai deci Piatra cea tare, nu te descuraja. Căci vînturile, ploile şi rîurile nu vor izbuti să surpe casa zidită pe Ea. Ai pe marele Cîrmaci, care ceartă vînturile şi marea şi le potoleşte. Şi corabia e păzită ca să nu se

măsură ce ne ridică la noi ale binelui, ne deschide alte orizonturi ale binelui infinit cuprinse în el.

scufunde. Ai pe Învăţătorul cel bun, care-ţi porunceşte să uiţi cele dindărăt şi să te întinzi spre cele dinainte. Iată comoara nejefuită, iată turnul de nesurpat. Pentru ce mă lauzi pe mine ? Căci eu nu pot ajunge la acestea dacă nu biruesc mînia şi nu înăbuş iuţimea şi nu cîştig starea de seninătate în care se odihneşte Dumnezeu. Să părăsim deci viclenia şi să ne însuşim nevinovăţia. Să săpăm adînc şi să sădim în pămîntul nostru via aducătoare de rod, ca să culegem şi să pregătim vinul veseliei, pentru ca îmbătîndu-ne, să uităm necazurile şi durerile ce vor să ne stăpînească spre pieirea sufletului [287].

Frate, voia Stăpînului nostru este să ne mîntuim. Pentru ce noi nu voim ? Roagă-te totdeauna prelungit ca să ne vină nouă harul Duhului. Umpluţi de bucuria Lui, Părinţii s-au lipit de El, strigînd cu dragoste desăvîrşită: ,,Cine ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos?" (Rom. 8, 35). Şi am răspuns: „Nimic". Să iubim deci, ca să fim iubiţi; să ne apropiem, ca să fim primiţi; să ne smerim foarte, ca să ne înălţăm (Mt. 23, 12) ; să plîngem, ca să rîdem (Lc. 6, 21) ; să ne întristăm, ca să ne bucurăm ; să ne tînguim, ca să ne mîngîem (Mt. 5, 5). Să rugăm pe Duhul să vină la noi, ca să ne călăuzească la tot adevărul (Io. 16, 13). Căci nu minte Cel ce spune: "Cereţi şi veţi lua" (Io. 16, 24). Domnul să ne ajute în toate cu mila Lui, ca să aflăm cine sîntem şi de ce avem nevoie şi ce să voim [288]. Lui se cuvine slava în veci. Amin.

287 E beţia adusă de Duhul Sfînt peste Apostoli la Rusalii. Ea e în acelaşi timp entuziasmul pentru starea de fericire cu totul nouă născută din trăirea înţelegerii unor realităţi înalte şi din uitarea realităţii cenuşii care ni se prezintă de obicei ca o îngustime de nebiruit.

288 Nu te poţi cunoaşte cu adevărat dacă nu cunoşti pe Dumnezeu. Îţi trebue lumina nesfîrşită a Lui, ca să vezi unde eşti, ca să vezi spre ce ţintă trebue să înaintezi şi pe ce cale. Dacă nu-ţi cunoşti rostul, nu te cunoşti. Dacă nu-ţi cunoşti răspunderea faţă de forul suprem, nu te

197. (V. 111). *Cererea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn ca să se roage lui Dumnezeu să-i dorească sporire.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, roagă bunătatea Celui ce ,,voeşte ca toţi oamenii să se mîntuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină" (I Tim. 2, 4), să-ţi dea ţie vegherea duhovnicească ce aprinde focul duhovnicesc, pe care a venit să-l arunce pe pămînt (Lc. 12, 49), Stăpînul cerului şi al pămîntului. Şi împreună cu tine mă rog şi eu după puterea mea ca să-ţi hărăzească Dumnezeu, Cel ce dă tuturor celor ce cer cu osteneală şi multă dorire, acest har. Şi venind el, te va călăuzi întru adevăr. Căci el luminează ochii, îndreptează mintea, alungă somnul moleşelii şi al negrijei, face să scînteeze armele lor acoperite de rugina otrăvitoare a trîndăviei, le face strălucitoare veşmintele murdărite în robia barbarilor; îi face să se scîrbească de urîciunea aducătoare de moarte şi să dorească săturarea de jertfa duhovnicească adusă de Marele nostru Arhiereu, despre care proorocul a auzit că curăţeşte păcatele şi şterge fărădelegile (Ps. 50, 3). Celor ce plîng le hărăzeşte şi celor smeriţi le dărueşte cele dorite; pe cei vrednici îi aşteaptă să li le dăruiască, spre a moşteni prin El viaţa veşnică în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh. Amin. Roagă-te pentru mine, frate.

198. (V. 112). *Acelaş i-a cerut aceluiaş mare Bătrîn să se roage pentru el ca să se învrednicească ,,să poarte în sine omorîrea lui Hristos". (II Cor. 4, 10).*

cunoşti. Dacă nu se proiectează lumina unui orizont atotcuprinzător asupra ta, nu te înţelegi.

Răspunsul lui Varsanufie: Mă rog lui Dumnezeu cu bucurie să vă împlinească toată cererea cea bună. Şi cred că o va împlini. Căci nu minte Cel ce a zis; „Cereţi şi vi se va da" (Mt. 7, 7). Să vă împlinească, aşadar, Dumnezeu cererile voastre. Amin. Dar îngrijeşte-te să te osteneşti şi tu puţin. Căci precum cei ce voesc să dobîndească dregătorii dela împăratul, chiar dacă au mulţi susţinători la el, rabdă şi ei necazuri şi primejdii şi osteneli, pînă reuşesc, aşa pune şi tu puţină osteneală, ca să afli marea milă. Căci ,,mult poate rugăciunea lucrătoare a dreptului" (Iacob 5, l4). Spune fratelui care este cu tine, iubitului meu în Domnul: rabdă puţin, căci Domnul pururea te ceartă şi prin aceasta îţi dărueşte mare milă. Nu înceta să cerţi. ,,Căci pe care-l iubeşte Domnul, îl ceartă" (Prov. 3, 12; Evr. 12, 6-7). Vă îmbrăţişez pe toţi în Domnul şi vă cer să vă rugaţi pentru mine din dragoste.

199. (V. 113). *Acelaş i-a cerut marelui Bătrân să se roage pentru el să iasă din omul cel vechi.*

Răspunsul lui Varsanufie: Ascultă, iubite frate, şi fă inima ta să păzească cuvintele dumnezeeşti grăite ţie nu de la om, ci de la Duhul Sfînt. Iisus este Doctorul sufletelor şi al trupurilor. De ai vre-o rană, te duc la El şi mă rog Lui să te vindece, dacă voeşti şi tu [289]. Că El este

289 Vindecarea o dă Dumnezeu, nu şi-o dă omul, dar nu împotriva voii omului. Propriu zis nu ajunge ca omul să nu se împotrivească lucrării lui Dumnezeu, ci trebue să o şi primească, să se bucure de ea. Căci puterea lui Dumnezeu nu nesocoteşte voia omului, pentru că Dumnezeu vrea ca şi omul să crească duhovniceşte; şi puterea lui Dumnezeu e dăruită prin voia Lui personală, nu se revarsă ca o forţă a naturii peste om. Bucuria omului de lucrarea lui Dumnezeu se resimte de această lucrare. Dar totuşi omul poate să i se şi opună, să

Dătătorul tuturor darurilor celor bune. Şi-ţi împlineşte nu numai cererile tale, ci cu mult mai multe decît cele ce le ceri. Căci Iisus este Fiul lui Dumnezeu şi lumina şi puterea care s-a întrupat din Sfînta Fecioară Maria, care s-a arătat pe pămînt şi cu oamenii a petrecut şi ,,s-a adus pe Sine jertfa vie şi bineplăcută lui Dumnezeu" (Rom. 12, 2) şi Tatălui nostru, ,,ca să ne facă pe noi Sie-şi popor ales, rîvnitor de fapte bune," (Tit. 2, 14), ,,preoţime împărătească, neam sfînt" (I Petru 2, 9). Cel ce a răbdat acestea pentru noi, ne-a lăsat nouă pildă de răbdare şi se bucură cînd îi cerem Lui (să-I urmăm) [290]. Îl rog deci să-ţi lumineze inima. Dar osteneşte-te şi tu şi asudă şi tu. Căci zice Fiul lui Dumnezeu: „Veniţi la Mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi vă voi odihni pe voi" (Mt. 11, 28) [290b], Mă apropiu de El pentru tine cu îndrăzneală multă. Dar dacă nu te apropii şi tu, voi păţi ruşine mare [291]. Iisus

nu ajungă în situaţia să se bucure de ea. Nu se poate separa partea omului de partea lui Dumnezeu. Ele formează un tot. Dar în acest tot al lucrării mîntuitoare din om trebue să fie şi partea omului.

290 Cum s-ar bucura Iisus cînd îi cerem să ne ajute să-I urmăm pilda ca să ne asemănăm cu El ? Prin aceasta ne facem fraţi cu El şi moştenim cu El ai împărăţiei Tatălui. De aceea s-a făcut om şi s-a adus jertfă Tatălui ca om, predîndu-se cu desăvîrşire Tatălui, ca şi noi să ne facem, din puterea Lui, asemenea Lui, renunţînd la egoismul nostru, predîndu-ne Tatălui şi unii altora. Toate sfaturile lui Varsanufie sînt hristocentrice. Chipul lui Hristos este ţinta spre care înaintăm în eforturile noastre de desăvîrşire şi din El luăm puterea lor. Mai ales din puterea Lui, care a culminat în răbdarea crucii, luăm şi noi putere de a răbda.

290b Ni se cere aci poate o părtăşie la osteneala celui ce se roagă pentru noi, dar poate şi la osteneala lui Hristos, precum se poate deduce din cele spuse mai departe. Iisus se roagă şi acum Tatălui pentru noi, prezentînd ca temei jertfa Sa, precum se vede din Ep. c. Evrei (7, 24-25).

291 Cel ce se roagă pentru cineva care nu face şi el ceva pentru a dobîndi ceeace cere acela pentru el dela Hristos, se va întoarce cu

nu respinge pe nimeni. A răsplătit şi pe lucrătorii veniţi în vie în ceasul al unsprezecelea (Mt. 20, 6). Lipeşte-te de El şi fă şi tu puţină osteneală ca să iei plata, poate egală cu toţi. S-a făcut Fiul lui Dumnezeu om pentru tine, fă-te şi tu dumnezeu pentru El [292]. Căci El voeşte aceasta, dar trebue să voeşti şi tu. Mă rog şi eu pentru tine ca să te eliberezi de omul cel vechi. Dar fă şi tu ceva pentru aceasta. Dumnezeu ţi-a dat minte, dă-i-o şi tu Lui ca să o

mîna goală şi e ruşinat dela Hristos. Pentru că acela nu se deschide pentru a-şi însuşi cele cerute pentru el. Deci chiar şi din grija de a nu vedea ruşinat pe fratele tău, căruia i-ai cerut să se roage pentru tine, fă şi tu ceva ca să nu fie ruşinat. Nu poţi sta în crîşmă chefuind cînd un prieten intervine la cineva să te angajeze în slujba lui, luîndu-te oarecum pe garanţie. Dacă Dumnezeu va vedea cînd altul cere ceva pentru tine că nu eşti vrednic să-ţi dea, nu-ţi va da.

292 S-a coborît la ceeace eşti tu nu ca să te lase unde eşti, ci ca să te urce pentru veci unde este El. Dar aceasta nu o face fără voia ta. Fă şi tu ceva ca să te poată urca la starea Lui, căci Ţi-a dat putere să faci şi tu ceva în scopul acesta. A venit Fiul Împăratului ceresc la tine să te ridice la demnitatea de fiu al Împăratului egal cu Sine. Primeşte ceeace ţi se dă ţie. Primeşte puterea dela El şi foloseşte-o ca să devii şi tu puternic. Îţi oferă mare cinste, nu o refuza. Aceasta ca să nu-I faci coborîrea, osteneala, jertfa zadarnice, rîzînd de ele. Cîtă delicateţe nu se arată în acest raport de dragoste pe care l-a întemeiat Fiul lui Dumnezeu cu noi făcîndu-se om ! Ne dăruieşte fericirea pentru a ne bucura de ea. Dar ne arată că prin aceasta îi facem bucurie şi Lui, că ne face fericiţi nu numai de dragul nostru, ci şi pentru bucuria Lui. Din El curge fericirea, nu din noi. Aceasta înseamnă că firea Lui omenească e purtată de un ipostas dumnezeesc. Dar îşi leagă bucuria Lui ca om de primirea fericirii ce ne-o aduce. În general, fericirea noastră n-ar fi completă, dacă nu s-ar bucura şi altul pentru ea şi dacă n-am căuta să producem bucurie prin ea şi altora. Hristos se bucura de fericirea noastră ca să sporească fericirea. O gustare a fericirii în mod egoist nu e fericire. Fericitul invidiat de alţii, şi fericitul ce nu-şi comunică fericirea şi altora nu e deplin fericit. Hristos apare ca să desăvîrşească modul fericirii noastre după modelul fericirii Sfintei Treimi.

urce cu Sine în cer, ca să caute cele de sus, să cugete cele de sus, unde se află El. Căci acolo mă rog şi eu să ajungi împreună cu toţi ,,cei ce iubesc numele Lui" (Ps. 68, 37). În acest chip se eliberează cineva de omul cel vechi.

Iisus a spus Apostolilor ,,Voi sînteţi sarea pămîntului" (Mt. 5, 13). A numit pămînt trupul. Căci se spune: Pămînt eşti şi în pămînt te vei întoarce" (Fac. 3, 19). Fă-te sare ţie însuţi, sărînd şi secînd putreziciunea şi omorînd viermii, adică gîndurile rele din tine. Şi dacă faci aceasta mă ostenesc şi eu împreună cu tine şi-l sărez împreună cu tine, ca să nu răspîndească răul lor miros, sporindu-şi-l unele prin altele. Dumnezeu, Mîntuitorul nostru, voeşte ca noi să ne mîntuim. Dar e datoria noastră să strigăm neîncetat: ,,Mîntueşte-mă Doamne" ![293] Şi te va mîntui. Căci au strigat unii şi au intrat ,,în limanul voii Lui" (Ps. 106, 30) [293b]. Nădăjduiesc să intri şi tu în el, dacă îmi dai mîna după puterea ta [294]. Gîndeşte-te la acestea şi urmează-le. Căci făcînd aşa, vei ajunge acolo, potrivit celui ce a spus: ,,Aşa să alergaţi, ca să apucaţi" (I Cor. 9, 24). Roagă-te pentru mine, ca să nu fiu osîndit ca unul ce vorbesc şi nu fac.

293 În conştiinţa neputinţei noastre de a fi şi de a ne mîntui prin puterea noastră e conştiinţa că Dumnezeu e Cel ce ne-a creat, ne susţine şi ne mîntueşte. Prin aceasta ne deschidem puterii Lui. În smerenia noastră stă putinţa deschiderii noastre lui Dumnezeu ca să ne umple de putere.

293b Cine intră înăuntrul voii lui Dumnezeu, sau a celor voite de El, a intrat în linişte, căci a intrat în zona vieţii neameninţată de moarte.

294 Eu te prind de mînă, dar trebue să vrei să rămîi şi tu în mîna mea, sau să te ţii şi tu atîta cît poţi de mîna mea. Aceasta se potriveşte şi cu unirea dintre puterea ce ne-o dă Dumnezeu şi puterea produsă în noi de ea. Ea ne prinde, dar numai dacă vrem să fim prinşi şi dacă ne ţinem şi noi de ea. Trebue să punem toată puterea ce-o avem, sau pe care o trezeşte El în noi, nu pentru a ne mîntui noi înşine, ci în a o dori şi a ne deschide ei.

200. (V. 114). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn, despre diferite gînduri şi despre calea adevărată către Dumnezeu.*

Răspunsul lui Varsanufie: Toate cîte mi le-ai scris cerîndu-le lui Dumnezeu prin puţinătatea mea, frate nelucrător, se adună într-una: să te slobozeşti de omul cel vechi şi să ajungi la sfinţenia sufletului şi a trupului şi să te mîntueşti împreună cu toţi sfinţii întru Împărăţia lui Dumnezeu. Aceasta este, de fapt, măsura pe care ţi-am arătat-o: să te izbăveşti şi să te curăţeşti de omul cel vechi. Iar eu, stăpînit de dragoste, voi ruga pe Dumnezeu să-ţi dea ţie cu mult mai multe decît cele ce le ceri (Ef. 3, 20). Şi dacă nu-l vei împiedica prin moleşeala şi negrija ta [295], te vei minuna şi vei preamări pe Dumnezeu de felul cum te va strămuta dela nefiinţă la fiinţă [296].

295 Pe Dumnezeu Îl împiedicăm în lucrarea Lui de curăţire a noastră şi de înzestrare cu darurile Lui nu numai împotrivindu-I-ne în mod direct cu voia noastră, ci şi rămînînd moleşiţi şi nepăsători, în a nu voi să devenim şi noi puternici. Fiindcă Dumnezeu vrea să devenim şi noi subiecte pline de putere, folosindu-ne de puterea Lui. În a nu face aceasta e o altă încăpăţînare ce I se opune. Dumnezeu se lasă împiedicat de moleşeala noastră pentru că nu vrea să ne coboare la nivelul coborît al unor obiecte „mîntuite" cu sila. Dacă nu vrem şi noi să fim tari, făcînd eforturi în acest scop, nu ne poate face Dumnezeu tari fără noi. Leneşul nu se opune, dar nici nu conlucră. Se cade sub nivelul omului şi prin lene.

296 A fi moleşit, a nu voi să sporeşti cum ţi-o cere însăşi firea, înseamnă a te lăsa stăpînit şi purtat ca un obiect. Dar fiind om nu poţi fi redus prin trîndăvie totuşi la starea totală de obiect, ci devii robul patimilor. A fi moleşit înseamnă a te lăsa închis în închisoarea neputinţei şi monotoniei plictisitoare, înseamnă a cădea din plinătatea fiinţei într-o existenţă părută, într-un coşmar, în care nu faci şi nu mai poţi face nici-un gest de eliberare, ci cu tine se fac, deşi ţi se pare că faci tu însuţi lucruri care nu le faci de fapt tu.

Dumnezeu să te ierte pentru păcatele ce le-ai făcut şi să-şi pregătească iertare pentru cele de după acestea.
În privinţa nălucirilor de noapte, ele sînt dela diavolul care te ispiteşte din pizmă. El vrea să-şi bată joc de tine, pentru că te pocăeşti lui Dumnezeu. Vrea să-ţi arate că pocăinţa n-are nici-o putere. Dar tu să nu te încovoi. Căci ai mare ajutor în rugăciunile sfinţilor. Cînd eşti răpit prin cuvînt sau prin faptă ca să greşeşti cuiva, sileşte-te să mergi să-i pui metanie şi Dumnezeu văzînd aceasta te va acoperi faţă de vrăjmaşii tăi.

Cît priveşte mîncările, să nu ne îngrijim prea mult de trup. Căci se întîmplă ca aceasta să fie uneori un război din partea dracilor, ca să ne arunce în griji şi, stăruind în ele, să părăsim bunătăţile ce ne sînt puse înainte.

Iar despre calea adevărată spre Dumnezeu nu trebue să-ţi vorbesc de pe acum, ca să nu te duc la desnădejde. Ci crede că Dumnezeu te va mîntui în dar prin rugăciunile sfinţilor. Căci ele îl pot face îndurător. Roagă-te pentru mine, frate.

201. (V . 115). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn despre lîncezeală şi despre alte gînduri.*

Răspunsul lui Varsanufie: Dumnezeu cel singur fără păcat, ,,Care mîntuieşte pe cei ce nădăjduiesc în El" (Dan. 13, 60), să întărească iubirea ta ca să-I slujeşti Lui cu sfinţenie şi dreptate în toate zilele vieţii tale (Lc. 1, 75), în altarul omului dinăuntru, unde se aduc lui Dumnezeu jertfe gîndite, aur, tămîie şi smirnă, unde se jertfeşte viţelul îngrăşat şi se stropeşte cu cinstitul sînge al Mielului neprihănit, unde se aud glasurile pline de

Aceasta e moartea sufletească de pe pămînt şi apoi, ca culminare a ei, cea veşnică.

armonie ale sfinţilor îngeri [297]. ,,Atunci vor pune pe altarul Tău viţeii" (Ps. 50, 21). „Atunci", cînd ? Cînd vine Domnul nostru, Marele Arhiereu, care aduce jertfa cea fără de sînge şi o primeşte [298], cînd în numele Lui se face auzit în urechile slăbănogului ce stă la poarta cea frumoasă a templului glasul de bucurie: ,,Scoală-te şi umblă" (Fapte 3, 6) [299]. Atunci "El va intra în templu, umblînd şi săltînd şi lăudînd pe Dumnezeu" (Fapte 3, 8). Atunci încetează somnul lîncezelii şi al neştiinţei. Atunci se depărtează dela gene somnolenţa moleşelii. Atunci cele cinci fecioare înţelepte îşi aprind candelele lor şi întră cîntînd împreună cu Mirele în sfînta cămară de nuntă (Mt. 25, 6 şi 10). Atunci se îndeamnă unele pe altele cîntînd fără tulburare „Gustaţi şi vedeţi că e bun

297 Altarul acesta dinăuntrul omului, de care vorbeşte şi Marcu Ascetul (Despre Botez, Filoc. Rom. I, p. 282) şi Calist Patriarhul (Capete despre rugăciune, Filoc. Rom. VIII, p. 328), nu e despărţit de altarul ceresc. Mintea deschisă lui Dumnezeu comunică cu cerul unde este Hristos ca Arhiereu suprem ce aduce jertfa supremă Tatălui, pe altarul inimii omeneşti, unde Hristos stă în desăvîrşita iubire de Sine ca om al Tatălui pentru noi; e jertfa slăvită pentru negrăita iubire ce se manifestă în ea pentru noi, de toate cetele îngereşti. Omul care în unirea cu Hristos simte aceasta e pătruns el însuşi de starea Mielului ce se jertfeşte, devenit şi el mai blînd în această stare de jertfă. „Împărăţia cerului este înlăuntrul vostru". Odată cu Hristos, Mielul, şi cu Sine însuşi ca miel, omul aduce jertfă lui Dumnezeu, pe altarul inimii sale, şi toate gîndurile şi toate simţirile sale ca nişte viţei. El e unit în acea înălţime spirituală a sa cu Tatăl, dar şi cu sfinţii şi cu toţi oamenii care fac la fel. Cel dintîi îl îmbrăţişează, pe cei din urmă Îi îmbrăţişează El spiritual cu iubire.

298 Hristos se aduce jertfă ca om şi se primeşte ca Dumnezeu.

299 Slăbănogul în cazul de faţă e cel ce se află lîngă cel a cărui casă a devenit templu în care a venit Domnul şi aduce jertfă. El a ridicat din paralizia care-l ţinea neputincios în robia patimilor. El se umple acum de putere, se face sănătos, putînd folosi resursele firii sale. El poate umbla în gînduri şi fapte bune, unit cu cel în care se află Hristos.

Domnul. Fericit bărbatul care nădăjdueşte întru El" (Ps. 33, 9) [300]. Atunci încetează războaele şi întinăciunile şi pornirile (pătimaşe) şi se face stăpînă sfînta pace a Sfintei Treimi [301]. Şi comoara [302] se pecetlueşte şi rămîne nejefuită. Roagă-te ca să o înţelegi, s-o ajungi şi să te bucuri de ea în Hristos Iisus, Domnul nostru. Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

202. (V. 116). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn despre ispita ascunsă şi despre înaintare.*

Răspunsul lui Varsanufie: Mă mir de iubirea ta, frate, că nu cunoşti uneltirile dracilor. Aşa cum a mărturisit Dumnezeu lui Iov, ei s-au înfuriat împotriva lui. Şi cînd au aflat că copilul era aproape de a se curăţi, l-au zguduit pe el (Mc. 9, 26). Tot aşa şi cînd văd pe cineva înaintînd, îl ispitesc din pizmă. Nu-l ispitesc însă pe cel ce înaintează prin fapte, căci acesta i-a biruit. Ci îl ispitesc, cu îngăduinţa lui Dumnezeu, pe cel ce a început să înainteze prin harul rugăciunii sfinţilor, ca să-şi

300 Toată Liturghia este o cîntare de bucurie ce o înalţă credincioşii lui Dumnezeu, în comuniunea unii cu alţii, pentru că se împărtăşesc de Cel prea bun şi sau pentru că s-au împărtăşit de El. Fecioarele înţelepte sînt în cursul vieţii pămînteşti sufletele care se lasă înrîurite de Hristos, care răspîndeşte lumina din cel în care se află El ca într-un templu.

301 În Sfînta Treime e suprema pace, pentru că e suprema unitate în iubire între Persoanele Ei, pentru că în această iubire au totul. Cel ce prin lupta sa împotriva războaielor care-l ispitesc din partea gîndurilor şi grijilor legate de lume înaintează în linişte, înaintează în pacea Sfintei Treimi.

302 Comoara bunătăţilor şi a darurilor Sfintei Treimi, care se dau omului ridicat la linişte prin biruirea ispitelor prin înfrînare, răbdare, smerenie şi iubire. Comoara acestor bunuri a devenit în el statornică. E pecetluită în el prin îndelungata luptă pentru ea.

cunoască slăbiciunea lui şi să nu se mîndrească pentru acest dar. Precum sînt multe oştiri rînduite unele deasupra altora, aşa sînt multe locaşuri la Tatăl luminilor aşezate unele deasupra altora. Căci dacă n-ar fi aşa, pentru ce ar fi multe? [303] Dumnezeu să te întărească în frica lui. Roagă-te pentru mine.

203. (V. 117). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn despre înaintarea sufletului şi despre sfătuirea de către el a unui frate şi despre încrederea în el, Părintele comun.*

Răspunsul lui Varsanufie: Crede mie, prea iubite, că datorită lui Dumnezeu nu stai în afara porţilor Împărăţiei cerurilor. Dar ia aminte la tine cu grije, ca să nu fi scos de acolo. Căci e propriu lui Dumnezeu să-l ducă pe om înăuntru prin sfinţii ce se roagă Lui, însă atîrnă de om să rămînă sau să fie scos. [303b] Şi cu voia lui Dumnezeu eu te conduc treptat spre culmi. Deci fii cu curaj în Domnul şi păşeşte cu rîvnă pe calea Lui şi vei lua dela El ajutor în numele Lui.

Cît despre frate, poartă-te cu el cu inima smerită şi vorbeşte-i dacă Dumnezeu trimite ceva în inima ta ca să-i spui. Gîndeşte-te că, fiind că era nevoie, El a deschis şi gura asinei (Numeri 22, 28). Iar dacă totul este dela El, pune în socoteala Lui folosul ce-i vine fratelui prin tine.

303 Frica de Dumnezeu întăreşte pe om, nu-l anulează. Căci îl face să lupte împotriva a tot ce-l robeşte, pentru a fi liber din Dumnezeu şi pentru Dumnezeu, pentru a putea primi în el înaltele bogăţii ale lui Dumnezeu. Lui Dumnezeu îi place să primească iubirea omului tare în libertatea lui, nu a robului.

303b Rugăciunile altora pentru noi ne duc în Împărăţia lui Dumnezeu, dar numai faptele proprii ne stabilizează acolo, dînd stabilitate în bine persoanei noastre.

Şi dacă va vedea Dumnezeu smerenia ta, va pune în socoteala ta plata sfătuirii, măcar că El e cel ce a dat în gura ta cuvîntul [303c]. Astfel se împlineşte cu tine ceeace s-a scris: ,,Un frate ajutat de un frate e ca o cetate întărită şi împrejmuită de ziduri" (Prov. 18, 19). Domnul Iisus Hristos ne va ajuta nouă în tot lucrul bun. Cît priveşte pe cel mai mic dintre slujitori, dacă Dumnezeu ţi-a dăruit ţie încrederea în acela El este cel ce dă creşterea şi paza [303d]. Căci nu poate cel prea mic să descopere oamenilor taine, ci „Dumnezeu se face toate în toţi" (I Cor. 15, 28). Iartă-mă, frate, şi roagă-te pentru mine.

204. (V. 118). *Întrebare a aceluiaş către celălalt Bătrîn: Ce să facă cel ce voeşte să se liniştească în retragere pentru numele dat lui. Căci se teme ca nu cumva acest nume mai presus de el să-l păgubească cum au spus Părinţii: ,,Vai omului acela, al cărui nume e mai presus de lucrul lui" (Pateric, Silvan 10). Şi dacă trebue să stea de vorbă cu vreunii sau nicidecum cu niciunul ?*

Răspunsul lui Ioan: Numele sau slava mai presus de lucrare ce le are cineva nu-l păgubesc pe cel ce nu se îndulceşte de cele spuse şi nu le încuviinţează, cum nici pe cel căruia i se pune în seamă un omor, dacă n-a săvîrşit aşa ceva. Unul ca acesta trebue să gîndească: ,,Ei

303c Dumnezeu şi omul îşi atribue reciproc sfătuirea cea bună. Numai smerenia omului, care pune tot ce a primit în seama lui Dumnezeu, poate da sfaturi cu adevărat. Dumnezeu pune la rîndul Său în seama smereniei omului slujirea adusă de el lui Dumnezeu ca unealtă smerită a sfaturilor date de Dumnezeu însuşi.

303d Acest prea mic slujitor este Varsanufie însuşi. Cu modestie vorbeşte despre sine la persoana treia. La afirmarea fratelui că se încrede în el, îi răspunde că această încredere trebue să I-o dea lui Dumnezeu care i-a dat putere.

au despre mine această părere, pentru că nu ştiu cine sînt".

Iar a sta de vorbă cu unii şi cu alţii nu, sau a respinge pe unii şi pe alţii a-i primi, îl face pe acela să deosebească între oameni. Dar cel ce poate să lapede grija aceasta - vorbesc după prostia mea - bine face, cunoscîndu-şi neputinţa sa [304]

205. (V. 119). *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Te rog, cinstite Părinte, coboară la neputinţa mea şi dacă vreunul din părinţi vrea să vină în chilia mea să-mi facă o rugăciune îngădue-mi să-l primesc. Căci mă văd îngreunat de lîncezeală. Îngădue-mi aceasta pînă ce Dumnezeu va întări sufletul meu prin rugăciunile voastre.*

Răspunsul lui Ioan: Rog iubirea ta, fratele meu, să nu mă arunci sus, căci sînt fără minte şi mă mîndresc. Şi trebue să-mi dau seama că sînt jos. Spunînd tu „coboară", înseamnă că şed sus întru înălţime. Dar nu şti că mi se cere (de Dumnezeu), să fiu mai jos de orice om ? Cel ce e dedesupt nu are unde să coboare.

Ai sfatul sfîntului Apostol: ,,Cercetînd toate, ţineţi binele" (I Tes. 5,21). Tot ce face un om din frica lui Dumnezeu foloseşte sufletului său. Dacă deci îţi foloseşte întîlnirea cu altul, nu te împiedic dela acest folos. Dar între cei ce vin la tine să se roage pentru tine şi să te folosească, eu mă socotesc de prisos. De altfel fie că te întîlneşti cu alţii, fie că nu, Domnul să întărească iubirea ta adevărată. De ce sînt socotit printre oamenii de folos pentru alţii, cînd eu o caut aceasta pentru mine?

304 Cine ocoleşte convorbirea cu toţi nu mai are grija de a alege pe unii de alţii.

Bucuria mea e cîştigul tău [304b]. Deci întîlnindu-te şi folosindu-te de sfinţii care vin la tine, cere-le să se roage ei pentru mine, din dragoste. De aceea socotesc că întîlnirea pentru Dumnezeu este un lucru bun, dar şi neîntîlnirea pentru Dumnezeu este la fel un lucru bun [305]. Să fii sănătos.

206. (V. 138). *Acelaş, după ce a tăiat întîlnirea cu mulţi, a căutat să se întîlnească cu un oarecare. Deci a întrebat pe acelaş Bătrîn: Deoarece am o simţire iubitoare faţă de cineva şi acela voeşte să se întîlnească cu mine, să mă întîlnesc cu el, sau nu ?*

Răspunsul lui Ioan: Dacă ai o simţire iubitoare faţă de un oarecare, ce ai împotriva altora? De ce să nu te întîlneşti şi cu ei ? Este vre-un motiv ? Ia seama în ce stare de suflet eşti şi dacă voeşti, întîlneşte-te cu acela, dar ocărîndu-te pe tine însuţi. Roagă-te pentru mine.

207. (V. 120). *A aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Cerere de a se ruga pentru el şi întrebare despre liniştea (retragerea) desăvîrşită.*

304b Nu numai pentru folosul tău mă rog - spune Ioan - ci şi pentru mine. Căci folosindu-te pe tine prin rugăciunile mele cîştig şi eu din iubirea cu care le fac. Şi astfel ceeace-ţi este ţie spre cîştig mă foloseşte şi de mine şi deci trebue să mă bucure şi pe mine, mai ales datorită constatării că rugăciunea mea a fost ascultată. Dar precum se vede din propoziţia ce urmează, autorul scrisorii, socoteşte că are un cîştig şi din folosul ce i-l aduc adresatului cei ce merg la el, pentru că îi va ruga pe aceia să se roage şi pentru sine. În această împletire a tuturor în rugăciune stă folosul tuturor.

305 Cînd te întîlneşti cu alţii ca să le ceri să se roage pentru tine şi pentru cei absenţi, sau ca să te rogi împreună cu ei, e un lucru bun. Dar dacă nu te întîlneşti cu ei, şi astfel te poţi ruga în linişte lui Dumnezeu, este de asemenea lucru bun.

Răspunsul lui Varsanufie: Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul binecuvîntatului şi preaînaltului Dumnezeu, să vă dea putere şi să vă întărească spre primirea Sfîntului Său Duh, ca prin buna Lui sălăşluire să vă înveţe pe voi despre toate şi să lumineze inimile voastre şi să vă călăuzească întru adevăr (Io. 16, 13) ca să vă văd înflorind ca finicii în raiul lui Dumnezeu şi să vă aflaţi ca nişte măslini plini de rod (Ps. 51, 10) în mijlocul sfinţilor şi ,,ca o vie roditoare întreagă adevărată" (Erem. 2, 21) în locul dumnezeesc. Să vă învrednicească Domnul să beţi "din izvorul înţelepciunii" (Prov. 18, 4). Căci cîţi au băut din el au uitat de ei înşişi, ieşind întregi din omul cel vechi [306]. Şi dela izvorul înţelepciunii au fost călăuziţi la alt izvor, la cel al iubirii, care niciodată nu cade (I Cor. 13, 8) [306b]. Şi ridicaţi la treapta aceasta au dobîndit măsura nerătăcită şi neîmprăştiată, ajunşi întregi minte, întregi ochi, întregi vii, întregi luminoşi, întregi desăvîrşiţi, întregi dumnezei [307]. S-au ostenit (sfinţii)? Acum s-au preamărit, s-au slăvit, s-au umplut de strălucire. Au ajuns la viaţă pentru că au murit. Sînt

306 Omul cel vechi, al păcatelor, se gîndeşte prea mult la el însusi în înţeles egoist. Cel ce bea din izvorul dumnezeesc al înţelepciunii adevărate, uită de a se mai gîndi la sine în acest înţeles egoist, dar îşi descoperă sinea cea adevărată şi atîrnarea ei de Dumnezeu, punînd accentul direct nu pe eul său, ci pe Dumnezeu şi pe toţi pe care-i iubeşte El. În sensul acesta e ieşit din sine.

306b

307 Toată fiinţa lor e înţelegere, toată vede dincolo de cele văzute cu simţurile, sau prin ele; toată fiinţa lor e vie, generoasă bucuroasă, neavînd nimic mort în ea; toată e luminată şi răspîndeşte lumina bucuriei, pentru că toată e ridicată la treapta îndumnezeirii după har.

Au înlăturat prin moarte zidurile ce-i despărţeau de viaţa adevărată în larga comuniune cu Dumnezeu şi cu semenii. Au omorît viaţa moartă din ei, ca să se umple de viaţa adevărată. Cuvîntul din text e luat din Pateric (Ava Visarion 11).

veseliţi şi veselesc [308]. Sînt veseliţi în Treimea nedespărţită şi veselesc puterile de sus [309]. Doriţi-vă după treapta lor, urcaţi împreună cu ei, rîvniţi credinţa lor, cîştigaţi smerenia lor, dobîndiţi răbdarea lor în toate ca să primiţi moştenirea lor. Ţineţi iubirea lor necăzută, ca să vă aflaţi în bunătăţile negrăite, "cele ce ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit" ş. u. (I Cor. 2, 9).

Cît despre linişte (retragere), nevoeşte-te încă puţin şi Dumnezeu va face mila Sa cu tine.

Dumnezeu să lumineze inima voastră ca să înţelegeţi toate aceste cuvinte. Căci ele sînt greu de înţeles de cei ce n-au ajuns la înălţimea lor. Iertaţi-mă şi rugaţi-vă pentru mine că să nu rămîn mai prejos de această înălţime, ca un nevrednic ce sînt.

208. (V. 121). *Întrebare către acelaş mare Bătrîn, dacă îi îngădue desăvîrşita liniştire (retragere).*

308 Sînt veseliţi de Hristos şi veselesc pe Hristos, că au ajuns prin El la veselie. Sînt veseliţi de Hristos şi veselesc pe alţii. Din cel vesel se răspîndeşte veselie. Şi cei nepismaşi, cei ridicaţi şi ei în iubire, se bucură de veselia acelora, ceeace înseamnă că veselia acelora trece şi la ei. Trebue să mori total ţie, ca să trăeşti cu adevărat din viaţa lui Dumnezeu şi a celorlalţi care ţi se comunică, cînd ai surpat zidurile egoismului. Moartea din generozitate înseamnă ieşirea din închisoarea egoismului. Moartea de pe urma păcatului înseamnă a te sărăci şi sufoca în strîmtoarea egoismului tău. Noi purtăm în noi moartea din egoism chiar din sămînţa părinţilor din care ne naştem. Dar o putem preface în moarte din generozitate. Şi aceasta ne trece la viaţă. Ne naştem în orice caz ca să murim: să murim de moartea de bunăvoie a iubirii faţă de alţii, sau de moartea din egoism.

309 Puterile de sus nu sînt invidioase pe veselia la care au ajuns cei sfinţi dintre oameni. Dimpotrivă se bucură şi ei de veselia acestora, căci au soţi noi în cunoaşterea negrăitei iubiri a lui Dumnezeu şi şi-o sporesc prin comunicare. Cîntarea veselă a fiecăruia se întăreşte din corul de obşte.

Răspunsul lui Varsanufie: Am spus iubirii tale, iubite frate, despre liniştirea (în retragere), să mai aştepţi deocamdată, nu pentru că n-aş voi să intri la starea acestei măsuri. Să nu fie ! Ci voind şi rugîndu-mă ca Dumnezeu să ţi-o dăruiască cu o mare îmbelşugare. Căci bucuria mea cea mare este sporirea voastră a tuturor. Iar darurile (harismele) duhovniceşti se dau de Dumnezeu la timpuri potrivite şi El ne cheamă, ne ajută şi ne păzeşte. Căci s-a zis: Nu cel ce se laudă pe sine este şi probat, ci cel pe care-l laudă Domnul" (II Cor. 10, 12). De vrei deci să-i zideşti casa ta, pregăteşte mai întîi materialul şi toate cele de trebuinţă. Numai după aceea poate să vină meşterul şi să o zidească. Iar cele de trebuinţă pentru astfel de zidire sînt: credinţa tare spre clădirea zidurilor, ferestre luminoase în stare să lase lumina soarelui să pătrundă pentru a lumina casa, ca să nu se afle nici-un colţ întunecat în ea. Iar ferestrele sînt cele cinci simţuri susţinute de cinstita cruce de lemn a lui Hristos, care aduc lumina soarelui gîndit (spiritual) al dreptăţii şi nu lasă să se arate în casă nici-un întuneric al vrăjmaşului urîtor de bine. Vei mai avea nevoie apoi de un acoperiş care să acopere casa, ,,ca ziua să nu te ardă soarele, nici noaptea, luna" (Ps. 120, 6). Iar acoperişul este iubirea faţă de Dumnezeu, care „niciodată nu cade" (I Cor. 13, 8), care acopere casa şi nu lasă ,,soarele să apună peste mînia noastră" (Ef. 4, 26), ca să nu ne învinovăţească în ziua judecăţii şi să ne ardă în focul gheenei; nici luna să dea mărturie despre moleşeala şi nepăsarea noastră din vremea nopţii. În sfîrşit, casa trebue să aibă uşe care lasă pe om să intre şi-l păzeşte pe cel ce vieţueşte înăuntru. Iar cînd zic uşe, înţelege frate, uşa spirituală, sau pe Fiul lui Dumnezeu care a zis: ,,Eu sînt uşa" (Io. 10, 9). După ce ţi-ai pregătit astfel casa, ca să nu fie în ea nimic ce nu-I place, Fiul va veni cu binecuvîntatul Său Părinte şi cu

Duhul cel Sfînt şi-şi va face sălaş la tine (Io. 14, 13) şi te vor învăţa ce este liniştirea în retragere şi va lumina inima ta întru bucurie negrăită. Amin.

209. (V. 122). *Cererea rugăciunii şi învăţăturii de către acelaş dela acelaş mare Bătrîn.*

Răspunsul lui Varsanufie: Dumnezeul nostru Iisus Hristos să lumineze ochii inimii tale, fiule iubit şi prea dorit, ca să strălucească în ei lumina Sfintei, singurei Stăpînitoare, Celei de o fiinţă şi fie închinatei Treimi, spre a fi călăuzit să înţelegi sfintele Lui taine şi să te bucuri veşnic; ca să ieşi din Egipt, să desparţi marea cu toiagul, să scapi din mîinile barbarului Faraon şi să serbezi, jertfind lui Dumnezeu [310]; ca să mănînci Paştele întru sfinţenie [311], să-ţi înflorească buzele ca un finic prin sfîntul şi cinstitul ei sînge [312]; ca încingîndu-ţi mijlocul şi ţinînd toiagul în mîini curate, şi purtînd încălţăminte în

310 Sărbătoarea în orice religie e unită cu jertfa. Dar în creştinism se aduce jertfa cea mai înaltă: jertfa de bunăvoie a Fiului lui Dumnezeu ca om şi unită cu El, jertfa propriei noastre fiinţe, ca semn al supunerii şi dragostei desăvîrşite faţă de Dumnezeu. Aceasta e sărbătoarea laudei lui Dumnezeu pentru că ne-a dăruit toate şi mai presus de toate existenţa noastră; şi e sărbătoarea ridicării noastre din moartea întreţinută de egoism în viaţa desăvîrşită ce ne vine din unirea neîmpiedicată de egoismul nostru, cu Dumnezeu în iubire.

311 Paştele nostru, sau Mielul nostru pascal, Mielul prin care trecem dela moarte la viaţă, dela pămînt la cer, este Hristos. Mîncîndu-L pe El, devine şi fiinţa noastră o fiinţă care înfăptuieşte această trecere, sau Paştele, acesta întrucît prin jertfă ne sfinţim, ieşind din egoismul păcatelor. Aceasta e trecerea sau Paştele nostru.

312 După ce mîncăm pe Hristos, Paştele nostru, buzele ni se înfloresc ca nişte finici, ca semn că am trecut din moarte la viaţă. Am căpătat sîngele unei vieţi noi, netrecătoare. Faptul a fost închipuit de Israeliţi, care după ce au mîncat mielul lor pascal şi au trecut la viaţa lor liberă prin marea despicată de Moise, au ajuns la o oază cu finici.

picioare, să înaintezi neîmpiedicat, să te hrăneşti cu mana din cer mijlocită de norii împreună slujitori cu tine [312b]; ca să nu se mai învechească haina ta (A doua lege 8, 4), nici să-ţi mai crească părul capului [313]; ca să ţi se curăţească inima spre primirea legii Domnului ei să sfărîmi viţelul turnat din mijlocul poporului tău şi să înghită pămîntul pe vrăjmaşii tăi care ţi se împotrivesc; ca să birueşti pe împăraţii Amoreilor şi să mistuiască Dumnezeu cele şapte popoare dela faţa ta; ca să moşteneşti pămîntul lor în veci [314]; şi să treci Iordanul cu puterea dumnezeieştii faceri de minuni (A doua lege 11, 31); apoi să cucereşti cetatea finicilor (A doua lege, 34, 3) [315]; şi să mîntueşti pe Raav, desfrînata care a crezut în Dumnezeu (Iosua 6, 23-25); şi să sameni şi să sădeşti şi să mănînci şi să te saturi şi să slăveşti pe Dumnezeu care ţi-a dat ţie pămîntul acesta; şi să nu se mai găsească la tine alt dumnezeu. În sfîrşit să fii sfînt lui Dumnezeu şi să nu mai pustiască ţara ta alte neamuri, căci vei fi înfricoşător pentru ele. Şi să omori pe Goliat, ca să împărăţeşti împreună cu David şi să ieşi din cele vechi, aflînd viaţa nouă. Şi să crezi lui Hristos, ca să te răstigneşti împreună cu El şi să mori împreună cu El, să te îngropi împreună cu El, ca să te scoli plin de strălucire împreună cu El, să te înalţi împreună cu El şi să vieţueşti

312b Norii sînt cei ce mijlocesc lumina lui Hristos.

313 Veşmintele curăţiei nu se învechesc şi nu te duc la moarte, ca veşmintele păcatului. Perii nu cresc continuu, trebuind să fie tăiaţi. Totul e semn de tinereţe netrecătoare. Viaţa lui Dumnezeu şi a omului în Dumnezeu nu îmbătrîneşte, pentru că nu se apropie de moarte, ci e veşnic tînără, neîncetat în plinătatea vigoarei.

314 Pămîntul sau Împărăţia cerurilor, destinată tuturor îngerilor, a fost trecută de Dumnezeu dela îngerii căzuţi în moştenirea oamenilor care trec dela viaţa moartă la adevărata viaţă în Dumnezeu.

315 Cetatea Finicilor e chipul cetăţii în care nu va fi îmbătrînire şi moarte.

veşnic împreună cu El (Rom. 6, 6-8; Colos. 2, 12) [315b]. Înmoaie deci ceara şi se va face mai plăcută la pipăit. Căci cînd o vei înmuia, vei afla în ea înţelesurile vieţii veşnice, în Hristos Iisus, Domnul nostru. Amin.

Cît despre fratele cel împreună cu tine, suportă-l după puterea ta. Căci cel sănătos trebue să suporte pe cel bolnav, pînă ce va face Dumnezeu ceeace este de folos. "Bucuraţi-vă în Domnul" (Filip. 3, 1).

210. (V. 123). *Cererea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Sfinte Părinte, binecuvîntează-mă cu o biuecuvîntare duhovnicească şi sfinţeşte culionul şi analavul trimise ţie, ca să le am ca acoperămînt de tot răul în Hristos Iisus Domnul nostru.*

Răspunsul lui Varsanufie: Iubite frate, dacă Stăpînul Hristos, Cel ce toate le poate, Domnul cerului şi al pămîntului, a spus celui ce s-a apropiat de el: ,,Fie ţie după credinţa ta" (Mt. 9, 29), ce să-ţi spun eu, cel sărac şi lipsit de toate? Dumnezeul binecuvîntărilor să te binecuvînteze cu toată binecuvîntarea duhovnicească, cu tot harul dreptăţii; să te facă pe tine împreună părtaş la strălucirea sfinţilor, moştenitor al Împărăţiei, eliberat de patimile de necinste [316] prin rugăciunile şi mijlocirile sfinţilor. Amin. Cît despre cele ce le ceri, fiindcă ai încredere în mine, le voi purta trei zile şi ţi le voi trimite înapoi, cînd vor fi sfinţite în întîlnirea mea cu Dumnezeu,

315b Lucrarea mîntuitoare a lui Hristos, e primită prin credinţă, e puterea prin care ne înălţăm şi noi cu El, purtînd crucea şi înviind cu El Mîntuirea noastră nu e un fapt exterior, ci o creştere interioară. Desăvîrşirea noastră este hristologică.

316 Impăratul e Stăpîn, nu e rob. Robul patimilor nu poate fi moştenitor al Împărăţiei supreme. Iar libertatea de patimi dă o strălucire, pe cînd egoismul te face întunecat.

prin rugăciunile sfinţilor. Îţi cer să te rogi şi tu pentru mine, cînd voi fi într-o astfel de întîlnire. [316b]

211. (V. 139). *Un oarecare presbiter dintre Părinţi, ostenind mult timp în pustiuri, voind după aceea să se liniştească retras în mînăstire a întrebat odată pe celălalt Bătrîn, cum trebue să înceapă liniştirea ?*

Răspunsul lui Ioan: Ioan Botezătorul a zis Stăpînului nostru Iisus Hristos: ,,Eu am trebuinţă să fiu botezat de Tine şi Tu vii la mine ?" (Mt. 3, 14). Totuşi, bine a făcut iubirea ta, că ne-a învăţat pe noi prin smerenie, să ne ruşinăm şi să ne destăinuim patimile. Căci ,,fără îndoială cel mai mic ia binecuvîntare dela cel mai mare" (Evr. 7, 7). Deci tu trebue să mă vindeci pe mine. Căci tu eşti presbiter, preot duhovnicesc al lui Dumnezeu, care e chemat să ungă cu untdelemn pe cei bolnavi şi să-i tămăduiască pe ei de boala trupească, unind cu ungerea iertarea păcatelor (Iacob 5, 14-15). Deci cum pot să sfătuiesc pe cel mai mare eu care n-am fost chemat la preoţie din pricina nevredniciei mele, eu a cărui floare a părului alb nu a oprit simţurile mele din tinereţe ? Dacă omul care m-ar fi întrebat, ar fi fost ca mine, pornirea mea spre vorbărie nu m-ar fi lăsat să stau liniştit şi să nu-i răspund. Căci am o limbă nestăpînită. Şi i-aşi fi spus că un copil înaintează dela învăţăturile mici la altele mai mari. Şi n-ar fi trebuit să răspundă. ,,Da, aşa este" ? Şi tot ce aşi fi socotit că am să-i spun lui, i-aşi fi spus. Deci şi tu stai retras (linişteşte-te) cinci zile şi întîlneşte-te cu alţii, două. Şi dacă şederea ta (retragere),

316b Subtil şi delicat joc de nuanţe: se vor sfinţi în întîlnirea lor cu Dumnezeu, dar aceasta va avea loc prin rugăciunile sfinţilor. Dar şi celui ce-i cere binecuvîntarea, i se cere rugăciunea.

va fi după Dumnezeu, adică dacă vei ajunge să cunoşti ceeace urmăreşti prin şederea aceasta, nu vei cădea în mîinile dracului slavei deşarte. Căci cel ce cunoaşte ce a voit să facă venind în cetate, aceea o voeşte şi inima lui nu se abate la altele. Pentru că altfel cade dela ceeace caută. Iartă-mă, Ava, că nu am să-ţi spun altceva. Şi roagă-te pentru mine pentru Domnul. Căci nu am nici fapte, nici cuvînt.

212. (V. 140). *Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn: Cînd îi dau trupului mai mult decît are nevoe, nu se simte bine în slujirea lui. Dar iarăşi dacă îi dau mai puţin, mă tem să nu obosească repede. Ce trebue să fac în privinţa aceasta ? Iar în ce priveşte sfînta împărtăşanie, deoarece vreau să mă împărtăşesc în fiecare zi, dacă-mi este spre povară să fac să urce la mine, păcătosul, sfînta împărtăşanie, nu trebue să cobor eu ca să mă împărtăşesc ? Dar atunci cum nu se pierde liniştirea sau starea de retragere ?*[317]

Răspunsul lui Ioan: Ţi-am spus mai înainte, Ava, cuvintele lui Ioan către Mîntuitorul. Şi iarăşi ai adaus a-mi scrie mie prostului şi lipsitului de minte. Dar dacă Ioan pînă la urmă nu s-a împotrivit, cine sînt eu care mă socotesc un nimica, să resping cererea ta ? Deci îţi spun adevărul că nu sînt nimic şi nu ştiu nimic, dar, din ascul-

317 Cel ce întreba se îndoia de e bine să ceară să i se aducă Sf. împărtăşanie în chilie. I se părea că a cere să fie urcată la el (sau poate chilia lui era pe un deal ?) se socoteşte mai sus decît ea. De aceea întreabă dacă nu trebue să iasă din chilie, coborînd el la Sf. împărtăşanie, mai bine zis urcînd el la ea, întrerupînd retragerea (liniştirea).

tare, îţi spun ceeace am în inima mea. Nu te asigur că e numai decît aşa, dar spun ceeace pot [318].

Nu cere Dumnezeu dela cel bolnav o slujire trupească, ci una duhovnicească, adică rugăciunea. Căci zice; ,,Rugaţi-vă neîncetat" (I Tes. 5, 17).

Cît despre dieta trupului, dacă atunci cînd ia hrană mai multă nu poate sluji, iar cînd nu ia, te temi de neputinţă, ţine mijlocul: nici în sus, nici în jos. Şi aşa se împlineşte Scriptura care zice: ,,Nu te abate nici la dreapta, nici la stînga" (Numeri 20, 18). Dar dă trupului ceva mai puţin decît e de trebuinţă, Aceasta este calea Părinţilor: să nu fi nici încărcat, nici slăbit în vieţuire.

Iar despre aducerea la tine a sfintei împărtăşanii, cînd aceasta nu e din dispreţuire, ci din boală, nu este spre osîndă. Căci Căpetenia doctorilor vine El însuşi la cei foarte obosiţi şi bolnavi, precum a venit Domnul nostru Iisus Hristos mai înainte la noi care eram păcătoşi şi ne simţeam rău. Iartă-mă, Părinte, că supunîndu-mă, am vorbit eu, nevrednicul.

213. *(V. 141). Întrebare a aceluiaş către acelaş: Fiindcă o văduvă nedreptăţită mi-a trimis rugămintea să scriu dregătorului, am în privinţa aceasta două gînduri: unul zice că am venit aici pentru a muri lumii şi dacă scriu calc obligaţia luată de a muri lumii; dar de nu-i scriu, calc porunca ce spune să ajutăm celor ce au nevoe. Fă iubire, Părinte, şi spune-mi ce să fac ?*

318 Un alt paradox: dacă răspund cererii tale de a-ţi da un sfat, e primejdie să mă mîndresc. Pe de altă parte, n-am dreptul să nu-ţi fac ascultare. Prin aceasta iarăşi risc să mă mîndresc. Dar prefer riscul să fiu ispitit de mîndrie împlinind cererea ta, decît să o resping. Şi voi lupta, împlinind-o, să nu fiu totuşi biruit de mîndrie. De aceea iată îţi spun dela început, înainte de a-ţi da sfatul cerut, că nu sînt nimic şi nu ştiu nimic. Deci nu te asigur că ceeace îţi spun e bun. Dar spun ceeace am în minte.

Răspunsul lui Ioan: Dacă erai mort şi ar fi venit o văduvă nedreptăţită puteai s-o ajuţi [319]? Iar dacă ai ajutat-o pe aceea şi vine o alta, dacă o treci cu vederea pe a doua, calci porunca. Mortul nu se îngrijeşte de aşa ceva. Chiar dacă vor bombăni împotriva ta, aceasta să nu-ţi aducă nici-o tulburare.

214. (V. 142). *Un frate care locuia în mînăstire şi slujea pe un bătrîn bolnav, a întrebat pe marele Bătrîn despre gîndurile sale.*

Răspunsul lui Varsanufie: Eşti lipsit de minte, de aceea te stăpînesc gîndurile şi mai ales pornirea de a te îndreptăţi. Domnul vrea să ai pe tot omul mai presus de tine. Deci arată-i Lui ascultare în toate şi fă orice ţi-ar spune, fie în privinţa mîncării, sau a băuturii, sau a oricărui lucru. Supune-te lui. Iar dacă e un lucru greu, cere sfatul Avei şi orice ţi-ar spune, fă [319b]. În privinţa psalmodierii şi privegherii fă ceeace îţi spune şi îţi va fi spre mîntuirea sufletului. Şi dacă te va bîrfi, bucură-te. Căci îţi este de mare folos. Şi dacă te necăjeşte, rabdă. Căci „cel ce rabdă pînă la sfîrşit, se va mîntui" (Mt. 10, 22). în toate mulţumeşte lui Dumnezeu. Căci „mulţumirea mijloceşte la Dumnezeu pentru neputinţă" [319c]. (Les senteaces

319 Ioan pare că ştia că cel ce i-a trimis această întrebare ajutase mai înainte o altă văduvă. De ce n-ar ajuta acum şi pe ceea de care întreabă.

319b E vorba de sfatul lui Serid, al stareţului; sau poate de al Bătrînului pe care-l slujea.

319c Mulţumirea către Dumnezeu te justifică pentru neputinţa de a face fapte mai însemnate cerute de Dumnezeu. Rămîi legat de Dumnezeu măcar prin mulţumirea ce I-o aduci.

des Peres au desert, Nouvel Recueil, Solesmes, 1970, p. 151). În toate osîndeşte-te pe tine ca cel ce ai păcătuit şi ai greşit şi nu te va judeca Dumnezeu. Smereşte-te în toate şi vei afla har la Dumnezeu. De le înveţi acestea, îţi ajută Dumnezeu să afli putere. Căci aceasta este voia lui Dumnezeu, ca ,,tot omul să se mîntuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină" (I Tim. 2, 4).

215. (V. 143). Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş: Frate, nu te repezi în fapta deosebirii gîndurilor ce-ţi vin, căci aceasta nu ţine de măsura ta. De aceea te vor tulbura cum vor ca pe unul ce nu cunoaşte meşteşugirile lor. Şi cînd te tulbură, zi-le lor: ,,Nu ştiu cine sînteţi, Dumnezeu care vă ştie nu vă va lăsa să mă amăgiţi" Şi aruncă neputinţa ta înaintea lui Dumnezeu, zicînd: „Doamne, sînt în mîinile Tale, ajută-mă şi mă scoate din mîinile lor". Iar gîndul care zăboveşte în tine şi te războeşte, spune-l lui Ava al tău. Şi acela te va lecui pe tine prin Dumnezeu.

În privinţa lucrului de mînă, fă ce ţi se spune şi te vei mîntui în numele lui Dumnezeu.

Cît priveşte psalmii, nu lăsa învăţarea lor. Căci aceasta îţi este în putere. Şi luptă-te să-i rosteşti. Pentru că mult folosesc. Iar ceeace întrece puterea, nu căuta să auzi. Căci deocamdată ai învăţături care te folosesc, pe măsura ta.

216 (V. 144 a). *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către acelaş:* Nu te lăsa batjocorit ca un lipsit de minte. Nu te încrede în vrăjmaşii tăi. Căci dacă stai fără grije şi cu nepăsare, vin iarăşi. Ostaşul în vreme de pace cugetă la cele ale războiului. Ia seama că Domnul a zis şarpelui: „El va păzi capul tău şi tu vei păzi călcîiul lui" (Fac. 3 15). Omul să nu stea fără grije pînă la cea din urmă răsuflare. Păzeşte-te, frate, de mînie, de slava deşartă, de

somn şi de celelalte patimi, cunoscînd că vrăjmaşul nu doarme, nici nu se leneveşte.

217. (V. 144 b). *Răspunsul aceluiaş către acelaş:* Frate, de vrei să te mîntueşti agoniseşte-ţi smerenie ascultare şi supunere de bună voie. Cînd auzi ceva dela, bătrîn, orice ar fi, spune-i cu smerenie: roagă-te pentru mine, Părinte, ca să-mi dea Dumnezeu pricepere şi veghe ca să nu te necăjesc. Păzeşte acestea şi te vei mîntui.

218. (V. 145). *Acelaş, frate, căzînd la boală şi bănuind că va muri, i-a cerut cu smerenie aceluiaş mare Bătrîn să se roage pentru iertarea păcatelor lui şi ca să aibă răbdare în boală pînă la sfîrşit.*

Şi Bătrînul i-a răspuns aşa: Nu te întrista, frate. Căci moartea fără păcate nu e moarte, ci mutare dela necaz la odihnă, dela întuneric la lumină negrăită şi la viaţa veşnică. Şi Dumnezeu, Marele împărat, îţi spune ţie: „Iertate-ţi sînt toate păcatele tale" (Lc. 7, 47-48), în primul rînd prin rugăciunile şi cererile sfinţilor şi pentru credinţa ta in El. Şi să-ţi dea ţie răbdare pînă la sfîrşit.

219. (V. 146). *Acelaş către acelaş mare Bătrîn: Stăpîne şi Părinte al meu, sînt în mîinile lui Dumnezeu şi ale tale. Fă-ţi milă cu mine pînă la sfîrşit şi grăbeşte-te de mă desleagă, înfăţişîndu-mă Stăpînului meu Hristos, conducîndu-mă cu rugăciunile tale şi însoţindu-mă prin văzduh şi pe calea aceea pe care n-o cunosc.*

Răspunsul lui Varsanufie: Te înfăţişez pe tine, frate, lui Dumnezeu care ne-a învrednicit să moară pentru noi, Stăpînului cerului şi al pămîntului şi a tot ce răsuflă, ca să potolească frica ta de moarte şi să-ţi facă

neîmpiedicată suirea sufletului tău şi să te închini cu îndrăzneală Sfintei Treimi, adică eliberat, dar cu frică şi cu cutremur ca sfinţii îngeri [320]; şi să te odihnească cu sfinţii Lui [321]. Du-te deci şi te roagă pentru mine [322].

220. (V. 147). *Un alt frate îmbolnăvindu-se de oftică şi aflîndu-se foarte primejduit l-a rugat pe acelaş mare Bătrîn să se roage pentru el şi să-i ceară iertarea păcatelor* [323] .

320 Eşti eliberat de pornirile inferioare din tine şi de ispitele duhurilor rele, dar eşti temător şi cutremurat de marea slavă a Sf. Treimi. De fapt acestea două sînt una. Numai cutremurat de slava iubirii nesfîrşite a Sf. Treimi faţa de tine, poţi fi liber şi în putere să-I răspunzi cu iubirea ta. Iubirea nemărginită ce ţi-o arată te cutremură, dar te face totodată liber şi îţi dă puterea să o iubeşti la rîndul tău. Frica aceasta nu mai e frica de moarte. In iubirea ce ţi-o arată eşti liber şi cutremurat; ea te umple de îndrăzneală, dar te face în acelaş timp să i te închini cu frică şi cu cutremur. Iubirea ta adevărată n-o poţi arăta chiar faţă de alt om decît în libertate şi în iubirea altuia nu simţi nici-o silă exercitată asupra ta. Dar ea te copleşeşte în acelaş timp.

Iar cel ce e unit cu Dumnezeu într-o astfel de iubire, însă în acelaş timp şi cu tine, te duce prin iubirea lui pînă la Dumnezeu. Are această forţă. El nu te părăseşte, pentru că nu părăseşte nici pe Dumnezeu care-i dă această putere. Aceasta se arată în rugăciunea lui care e către Dumnezeu, dar e pentru tine. E cu tine în faţa lui Dumnezeu. Te prezintă, te recomandă pe tine lui Dumnezeu.

321 Te odihneşti în iubirea lui Dumnezeu de toate tulburările şi grijile de tine. Dar te odihneşte şi iubirea sfinţilor uniţi cu Dumnezeu, dar şi cu tine. Se ajunge în sobornicitatea deplină a iubirii şi a odihnei produsă de ea. In Dumnezeu nu te mai înţeapă invidia nimănui, nu te mai supără voinţa nimănui de a te stăpîni, de a ţi-o lua înainte.

322 Varsanufie îl prezintă în sine, ca în cel rugător lui Dumnezeu, pe cel pentru care se roagă, dar acesta, adus în faţa lui Dumnezeu, e rugat şi el să recomande lui Dumnezeu pe Varsanufie, ca pe cel care i-a făcut un aşa de mare bine de l-a adus în faţa lui Dumnezeu. El nu vrea să se socotească mai presus de cel pentru care se roagă.

323

Răspunsul marelui Bătrîn: Nu te teme, frate, ci mai degrabă să se bucure sufletul tău şi să se veselească în Domnul. Şi crede mie cu adevărat, că iată Dumnezeu a iertat toate păcatele tale, aşa cum ai cerut, din copilărie şi pînă acum. Binecuvîntat este Dumnezeu cel ce a voit să ţi le ierte pe toate. Deci nu fi trist. Căci nu ai nici-un păcat în tine. Ai încă o durere, care va înceta.

221. (V. 148). *Acela fiind şi mai îngreunat de boală, cîţiva fraţi l-au rugat pe celălalt Bătrîn să le explice răspunsul de mai înainte: de a vorbit Bătrînul despre viaţă sau despre moarte.*

Răspunsul lui Ioan: E vorba de moarte. Dar Bătrînul poate să ceară pentru el viaţă, dacă i se dă de ştire de către Dumnezeu.

222. (V. 149). *Auzind aceasta, fraţii au rugat pe marele Bătrîn să ceară pentru acela viaţă.*

Răspunsul lui Varsanufie: Dumnezeul meu cel bun şi milostiv să vă umple pe voi iarăşi şi iarăşi de bucuria Sf. Duh. Amin. Cît despre frate, îi ajunge lui ceeace s-a învrednicit să primească. Căci s-a făcut dintr-o dată din sărac bogat şi din rob liber. Binecuvîntat este Dumnezeu care a binevoit să primească cererea. Dar nu spuneţi nimic fratelui, ca să nu se întristeze, ci păstraţi taina. Căci ceeace îi vine nu este moarte, ci mutare dela moarte la viaţă veşnică şi dela chin la odihnă.

223. (V. 150). *Fiindu-i acelui frate şi mai greu şi suferind de mari dureri, aceia i-au cerut marelui Bătrîn*

să roage pe Dumnezeu să-şi facă mai repede milă cu fratele. [323]

Răspunsul marelui Bătrîn: El a rămas în durere, ca rugăciunea făcută pentru el să nu rămînă singură de sine[324]. Dumnezeu a făcut şi va face ceeace-i este de folos prin rugăciunile sfinţilor [325]. Amin. Şi după răspunsul acesta, fratele s-a săvîrşit în pace.

224. *Cineva a întrebat pe Ava Ioan despre un lucru. Şi luînd răspuns, a trimis să întrebe despre acelaş lucru pe Ava Varsanufie, nespunînd că a întrebat mai înainte despre acel lucru pe celălalt Bătrîn.*

323 In ed. Volos la notă: „Acesta pare să fie acel frate simplu şi prea încercat lucrător al ascultării, numit Dosoftei, despre care scrie Ava Dorotei în primul lui Cuvînt. Căci Dorotei îl avea pe acela ajutător în bolniţa mînăstirii, în care se afla şi marele Varsanufie, fiind atunci doctor al bolniţei. Căci Dosoftei s-a îmbolnăvit acolo de oftică, precum scrie Dorotei". Despre Dosoftei e vorba şi în următoarele trei scrisori şi două note.

324 Nu trebue să rămînă singură rugăciunea cuiva pentru altul. Focul se face puternic cînd e întreţinut de mulţi cărbuni. Rugăciunea e mai tare cînd e a mai multora. Sobornicitatea sau comuniunea dă putere rugăciunii. Rugăciunea comună întăreşte sobornicitatea sau comuniunea. Cel ce se roagă sporeşte în sine cînd ştie că rugăciunea lui e însoţită de a altora. Zborul spre Dumnezeu e mai avîntat cînd se face de mai mulţi, aşa cum păsările se înalţă în zbor cu mai mult, cînd zboară în stol. In căldura ce şi-o comunică cei ce se roagă împreună e simţită mai puternică prezenţa lui Dumnezeu. Graniţele lor se înlătură, dar căldura comuniunii nu-i desfiinţează ca persoană, ci fiecare se umple de căldura comună. Cu cît e cineva mai mult în durere, se roagă mai mult pentru el.

325 In ed. Volos nota: "Ava Dorotei în primul său Cuvînt adaugă, că marele Varsanufie a mai spus către fratele Dosoftei şi acesta: ,,Du-te copile în pace. Infăţişează-te Sfintei Treimi şi mijloceşte pentru noi".

Şi a răspuns Bătrînul: ,,Fă cum ţi-a spus fratele Ioan". Şi iarăşi după un timp oarecare s-a întîmplat că acelaş frate să întrebe ceva pe Ava Ioan şi primind răspunsul, a trimis să întrebe aceleaşi lucruri pe Ava Varsanufie. Iar Bătrînul i-a spus: „Îţi ajunge acum. Dumnezeul lui Varsanufie şi al lui Ioan este unul". Şi n-a mai adăugat acelaş să întrebe pe amîndoi despre acelaş lucru, mulţumindu-se cu răspunsul unuia [326].

225. *Un frate a întrebat pe marele Bătrîn: Spune-mi Părinte, ce să fac în tulburarea ce o sufăr dela gîndurile inimii mele ? Şi dacă trebue să tai cu desăvîrşire vinul ? Şi dacă trebue să-l arăt şezînd ? Şi roagă-te pentru boala ochiului meu. Şi dacă trebue să-l arăt doctorului ? Şi te rog să ceri lui Dumnezeu să-mi dea puţină sporire. Şi să nu mă mai despartă de sfintele voastre urme.*

Răspuns: Frate, tu ceri dela puţinătatea mea să auzi cele privitoare la gîndurile tale. Oare nu te-au mulţumit cele ce le-ai auzit dela fratele Ioan ? Tu suferi aceste tulburări, pentru că ai o inimă uşuratică. Iar după cuvîntul Domnului ,,toate sînt cu putinţă celui ce crede" (Mc. 9, 23). Deci unde este credinţa ta ? Cît priveşte vinul, nu trebue să-l tai cu desăvîrşire, ci întrebuinţează puţin. Iar şederea la somn te va duce pe urmă la smerenie. Însă predă-te lui Dumnezeu, în frica Lui. În privinţa ochiului, nu-ţi fie frică. Căci ai pe Dumnezeu care te luminează. Dar dacă se nimereşte să întîlneşti pe cineva priceput şi-l arăţi lui, nu păcătueşti. Pentru că şi aceasta este smerenie.

Acestea ţi-au fost dictate de mine, dar au fost scrise de fiul meu Serid. Iar de nu te lupţi să faci deşarte aceste

326 Varsanufie nu neagă că în primul răspuns era şi sfatul lui Ava Ioan. Acesta pentru că fratele însuşi ceruse sfatul dela amîndoi.

cuvinte ale mele, grăite prin Dumnezeu, mă rog lui Dumnezeu să te ducă la o sporire mai mare şi să nu te despartă de noi nici în veacul acesta, nici în cel viitor. Înţelepţeşte-te în privinţa dracilor care te învaţă lucruri de sminteală şi vei atrage întotdeauna sufletul tău şi gîndurile tale spre bine. Nu încheia învoială cu ei, căci sînt înspăimîntători şi de neam străin. Şi vei moşteni pămîntul Israeliţilor în Domnul Iisus Hristos, Domnul nostru. Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

226. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Te rog, Părinte, spune-mi dacă primul răspuns e dela tine. Căci gîndul îmi spune că poate e dela Ava numele tău. Şi spune-mi cum se pot tămădui patimile ? Şi dă-mi o poruncă spre mîntuirea sufletului meu. Şi cere pentru mine iertarea păcatelor. Şi dacă e bine, cum îmi spune gîndul, să primesc pentru totdeauna bucătăria.*

Răspunsul lui Varsanufie: Ascultă fiule ! Pentru toată patima există un leac şi pentru tot păcatul o pocăinţă. Dacă eşti cu totul necredincios, cum ai spus, şi voeşti să te vindeci de necredinţă, leac este credinţa. Să crezi fără să te îndoeşti în Cel bun [327]. Iar dacă stărui să rămîi în necredinţă, ia seama să nu cazi din fericirea aceea de care s-a spus: „Fericiţi cei ce n-au văzut şi au

327 ,,τω αγατω " poate fi tradus cu: în Cel bun, sau în bine. De altfel binele nu e în afara persoanei. Numai persoana poate fi bună. Iar binele prin excelenţă nu poate fi decît Persoană supremă sau Dumnezeu. Cine crede în bine, crede într-o Persoană supremă ca suport activ al binelui. Şi cine crede în bine, se sileşte să sporească în bine. Iar aceasta înseamnă a face bucurie altor Persoane. In binele desăvîrşit în care voim să înaintăm, să credem că e implicată veşnica noastră existenţă pentru că înaintăm în Dumnezeu.

crezut" (Io 20, 29). Căci s-a scris: "Credeţi în lumină ca să fiţi fii ai luminii" (Io. 12, 36).

Iată ţi-am trimis un al doilea răspuns ţie care n-ai crezut în cel dintîi. Dacă ai fi primit un prooroc în nume de prooroc (ca prooroc) ai fi luat plată de prooroc (Mt. 20, 41), adică dacă, chiar dacă primul răspuns n-ar fi fost dela mine, l-ai fi primit ca dela mine, l-ai fi luat după credinţa ta. Căci credincios este cel ce zice: ,,Să-ţi dea tie după inima ta" (Ps. 19, 5). Spusa ta: ,,Vreau să mă întăresc dela tine şi dela Ava" ţi-a adus primul răspuns[328]
Pentru ce te-ai apropiat atunci de cei ce L-au ispitit pe Domnul, zicînd: ,,Arată-ne nouă un semn" şi pe care Domnul i-a respins ca pe nişte ispititori, zicînd: ,,Semn nu li se va da lor" (Mt. 12, 38-39)? Şi pentru ce nu te-ai apropiat mai vîrtos de Ahaz, care după ce i s-a poruncit să ceară semn, n-a voit, ci a zis: ,,Nu voi cere, nici nu voi ispiti pe Domnul" (Is. 7, 12) ?

Dacă auzind, ai fi crezut simplu, te-ai fi ales cu mult folos. Dar pentru că din nou n-ai luptat împotriva necredinţei [329] a cerut Avei să stea la uşa ta şi să ceteaească strigîndu-le cu glas tare cuvintele scrise ţie de mine spre ruşinarea diavolului. Căci de le va citi acestea strigînd cum te mai poate război diavolul ca să zici: ,,Nu aud" ? Iar dacă le auzi şi altul ţi le-a scris precum a voit, cum nu l-aş da pe faţă pe acela [330]? Dacă m-ai fi socotit srăvă-

328 Aci se pare că Varsanufie întristat că fratele n-a fost mulţumit cu răspunsul ce i l-a dat Ava Ioan, îi spune: „Crede Avei Ioan, care este bun" deci „crede omul bun". Omul bun nu vrea să te amăgească, ci te duce pe calea bunătăţii lui, spre Dumnezeu, Cel atotbun.

329 N-a luptat împotriva necredinţei, cînd la început a voit să-i întrebe pe amîndoi, nemulţumindu-se cu răspunsul unuia.

330 Deoarece fratele se îndoia că cuvintele din prima scrisoare i le-a trimis Varsanufie, acesta pune pe Ava Serid, căruia i le dictase pentru acel frate, să le citească cu glas tare la uşa chiliei lui, ca acesta auzindu-le, în caz că nu le recunoaşte că sînt ale lui Varsanufie, să o

zător şi cunoscător al celor ce se fac potrivit voii lui Dumnezeu, ar fi trebuit să socoteşti că nimenea n-a îndrăznit să schimbe cuvîntul meu, fără ca eu să ştiu. Dar şi pe mine m-a micşorat vrăjmaşul în chip ascuns în faţa ta, înfăţişîndu-mă în ochii tăi ca necunoscînd nimic de mai înainte.

Drept aceia de voeşti dela mine vre-o poruncă spre mîntuirea şi viaţa ta, agoniseşte-ţi smerenie desăvîrşită şi ascultare în toate. Căci acestea sînt cele ce desrădăcinează toate patimile şi sădesc toate bunătăţile (virtuţile). Şi să nu-ţi fie greu să asculţi învăţăturile Avei. Căci aceasta este sămînţa vrăjmaşului. Iar dacă pui toată puterea ta în a le primi şi păzi, nădăjduesc prin Hristos care s-a întrupat şi s-a răstignit ca să mîntuiască pe cei păcătoşi, că nu vei întîrzia să aduci rod frumos şi bun.

Cît despre păcatele ce zici că le-ai săvîrşit, de vei păzi porunca mea în Hristos Iisus, crede neîndoelnic că Domnul ţi le-a iertat şi că eşti ca un nou născut din Dumnezeu, prin pocăinţă.

Iar despre patimi, nu e nevoe să-ţi scriu despre fiecare din ele. Căci printr-un singur cuvînt ţi-am arătat leacul lor. Fiindcă zice Domnul: ,,Voi locui în cei smeriţi" (II Cor. 6, 16). Oare socoteşti că poate locui peste tot ceva din răutatea vrăjmaşului, acolo unde îl vede locuind pe Domnul ? Înţelege că nu se poate arăta răufăcătorul în palatele dregătorilor.

Cît despre bucătărie, să nu ţii să o păstrezi pînă la sfîrşit. Căci aceasta va trezi tot mai multă pismă. Dar cînd ţi se porunceşte, nu te codi şi nu te împotrivi, ci fă ce ţi se cere cu toată inima. Căci din aceasta cîştigi har.

spună aceasta; iar în caz că nu spune nimic, să recunoască în mod public că sînt ale lui şi să nu mai fie războit de draci, să se îndoiască că nu sînt ale lui Varsanufie.

Iar despre cele două patimi, despre uitare şi negrije, întreabă cu rîvnă, frate, şi lucrează cu mai multă sîrguinţă şi nu face ca cu întrebările de mai înainte, pe care le-ai dat uitării şi surorii ei negrija, ci înnoeşte întrebările tale duhovniceşti prin harul Sfintei Treimi [331]. Şi încălzeşte-ţi inima în frica lui Dumnezeu [332], trezind-o din somnul spiritual al celor două cumplite patimi pomenite. Căci încălzită, va prinde dorinţa bunătăţilor viitoare. In jurul acestora să se mişte cugetarea ta. Şi grija aceasta va alunga dela tine şi somnul trupesc. Atunci vei spune ca David: „In cugetarea mea se va aprinde foc" (Ps. 38, 4)[333]. Ai întrebat deci despre două patimi şi ai auzit pe scurt despre toate. Ele sînt ca nişte surcele care sînt arse de focul duhovnicesc. Căci ca să vorbesc despre vieţuirea duhovnicească, dacă nu e în lucrare privegherea minţii conducătoare, în zadar cugetă omul. Fii iubitor de osteneală şi de cugetare la acestea şi vei afla calea împărătească şi vei umbla fără teamă în Domnul.

Ţi le-am cerut acestea şi crede-mă cînd îţi spun că de voi vedea sîrguinţa ta în Dumnezeu, mă voi ruga pentru tine neîncetat către Domnul ca să te mîntuiască de moarte

331 Intrebările arată şi ele o nemulţumire a omului cu starea în care se află, deci o voinţă de trecere peste ea, de ieşire din ea. E o frămîntare spre viaţă, nu o împăcare cu nesimţirea păcătoasă.

332 Frica de Dumnezeu produce căldura rîvnei spre a împlini voia Lui, spre a nu se mai lăsa stăpînit de obişnuinţele pătimaşe. Deci ea aduce o tărie.

333 Cugetarea prin care omul se preocupă de îndreptarea sa nu-i o cugetare rece. E o cugetare în care pune grija de sine, grija de a nu pierde, ci de a-şi asigura viaţa veşnică. De altfel nici o cugetare preocupată de a cîştiga şi menţine atenţiunea altuia faţă de tine nu-i o cugetare rece. Cugetarea rece e numai aceea care se ocupă cu lucruri care nu ating viaţa persoanei proprii. Orice altă cugetare este o cugetare existenţială.

spre viaţa veşnică, în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia fie slava în veci. Amin.

227. *Întrebarea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Ava, mă înspăimîntă gîndul, zicîndu-mi: ,,Întrebi şi nu faci. Nu te va blestema Bătrînul ?" Deci, roagă-te pentru mine ca să dăruiască Dumnezeu să înţeleg cele scrise mie şi, să le fac.*

Răspunsul lui Varsanufie: Fiule, dacă ascultă cineva şi face, lui îşi face şi pe sine se foloseşte. Dar fiindcă ai zis că te înspăimîntă gîndul ca nu cumva să te blestem, te întreb: cum poate cel ce se teme de Dumnezeu să blesteme pe cineva cînd Domnul zice: „Binecuvîntaţi şi nu blestemaţi" (Rom. 12, 14). Dar ia aminte, frate, că demonii voesc să-ţi atragă grija la cele ce nu sînt de mare folos: să dormi şezînd, sau să nu-ţi pui o pernă la căpătîi, care sînt mărarul şi izma şi chimenul (Mt. 23, 23); şi să laşi cele însemnate ale legii care stau în a stinge mînia, în a usca iuţimea şi în a te supune în toate. Iar acestea le seamănă în tine vrăşmaşul, ca să-ţi slăbească trupul şi să ajungi la patimă şi să vrei saltele moi şi multe feluri de mîncări. Dar îndestulează-te cu o singură pernă şi întinde-te în pat cu frica lui Dumnezeu[334]. Iar ca să înţelegi cele spuse ţie de mine, roagă-te lui Dumnezeu şi-ţi va da înţelegere. Căci El este Dătătorul a tot darul cel bun. Ai încredere că de vei pune toată puterea în a face cele ce ai auzit, voi înmulţi pentru tine puterea mea, ca să primeşti ajutor dela Dumnezeu.

334 Varsanufie este pentru o asceză trupească moderată. Pentru el important este curăţirea de patimile sufleteşti şi dobîndirea virtuţilor: smerenia, bunătatea, răbdarea ocărilor rugăciunea.

Umple deci oala ta cu mîncări spirituale [335], care sînt credinţa, nădejdea, iubirea. Căci cel ce le are pe acestea se ospătează cu Împărăţia. A Lui este slava în veci. Amin.

228. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Te rog, Părinte, fiindcă citesc greceşte şi nu înţeleg ce zic, roagă pe Dumnezeu să-mi dea înţelegere la citire. Şi spune-mi dacă trebue să învăţ psalmii în greceşte*[336].

Răspunsul lui Varsanufie: În ce priveşte citirea în greceşte, dacă noi căutăm cu ajutorul lui Dumnezeu şi în smerenie cele ce ne sînt spre folos sufletului, Dumnezeu ne va da înţelegere. Şi dacă acesta e un dar al lui Dumnezeu, e vădit că e spre mîntuirea sufletului. Căci cele mai multe din cărţi sînt scrise în limba greacă. Iar dacă te osteneşti să înveţi psalmii în limba greacă, aceasta îţi va fi spre ajutor la citirile lor în această limbă. Dar fie că citeşti, fie că înveţi psalmii, adu-ţi aminte neîncetat de Dumnezeu care zice: „Învăţaţi dela Mine că sînt blînd şi smerit cu inima şi veţi avea odihna sufletelor voastre" (Mt. 11, 29). Înţelege ce spun şi dacă te osteneşti, osteneala ta va afla har spre viaţa veşnică, în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia fie slava în veci. Amin.

229. *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Te rog, Părinte, iartă-mă pentru Domnul, că*

335 In ed. Volos la notă: „Vezi înţelepciunea sfîntului: fiindcă fratele acesta era bucătar al mînăstirii îi dă o pildă din cele ale bucătăriei".

336 Se vede că în Gaza Părinţii foloseau Scriptura Vechiului Testament în traducerea greacă a Septuagintei, ca în tot imperiul bizantin.

gîndul hulei a pus stăpînire pe mine. Şi roagă-te pentru mine să mă îndrept.

Răspunsul lui Varsanufie: Dacă aş fi putut să acopăr cu lacrimi această scrisoare şi să ţi-o trimit ţie care te chinueşti pe tine însuţi, ţi-ar fi fost de folos. Dar ce să fac omului care nu şi-a pregătit pămîntul inimii lui ca să primească cuvintele semănate de mine prin răspunsuri scrise, spre readucerea sufletului din starea învechită la înnoirea vieţii veşnice? Căci dacă ai fi primit cu hotărâre cuvintele mele, ai fi gustat prin ele dulceaţa care îndulceşte sufletul şi alungă cumplita amărăciune semănată de draci în tine[337]. Dar de vreme îndelungată se războeşte împotriva ta dracul defăimării, care pierde sufletele care-l primesc. Cercetează şi vei afla că fără să fi găsit nici măcar vre-un motiv vrednic de luat în seamă, te-a prins în cursa ducătoare la moarte[338]. Dar să nu-i dea Dumnezeul meu putinţa să împlinească voia lui cu tine.

337 Ispitele semănate de draci îndeamnă la păcate care la început par dulci, dar pe urmă lasă o amărăciune care devine de nesuportat prin dezvoltarea lor în patimi. Omul are o dulceaţă în sine şi o răspîndeşte şi în afară. Dimpotrivă, în omul pătimaş se aşează o drojdie de amărăciune, care prin faţa lui întunecată se răspîndeşte şi în afară. Omul bun îi îndulceşte pe toţi pe măsura bunătăţii lui. De aceea sfinţii comunică o dulceaţă sufletească. Omul rău îi amărăşte şi îi agită pe toţi. Atît bunătatea cît şi răutatea au o forţă iradiantă. De aici se vede că atunci cînd cineva devine rău, fără să fi suferit vre-o influenţă văzută pe măsura răutăţii lui, trebue să fi primit această influenţă dela fiinţe rele nevăzute.

338 Cineva poate fi văzut defăimînd fără nici-un motiv cele ce i se spun despre Dumnezeu. E demonul care face aceasta prin el, pentru că nu i se împotriveşte. Eul aceluia s-a predat demonului. Defaimă demonul, dar e vinovat cel prin care o face, pentru că şi-a predat eul său aceluia. Sau eul aceluia s-a umplut de eul demonului, lăsîndu-i impresia că lucrează eul său, deşi nici eul său nu a rămas nepărtaş la această lucrare săvîrşită prin el.

Căci dacă nu ne pierdem nădejdea, Dumnezeu ne stă totdeauna aproape ca să primească pocăinţa noastră. Dar dacă ne pierdem nădejdea în noi înşine [339], ne vom afla osîndiţi pe noi înşine, avînd sîngele asupra capului nostru[340].

Drept aceea trezeşte-te din rătăcirea care te robeşte şi pune din nou stăpînire pe simţurile ce ţi le-a robit vrăjmaşul[341], trăgîndu-le dela învăţăturile date ţie de Hristos prin mine, care ţi-am poruncit mai întîi să stingi mînia şi iuţimea din tine, cunoscînd că ele duc pe om spre pierzanie prin defăimare. Agoniseşte apoi smerenia, în care se ard dracii; ascultarea, care aduce pe Fiul lui Dumnezeu să locuiască în om [342]; credinţa care mîntueşte pe om;

339 Dacă nu ne pierdem nădejdea nu că ne putem scăpa singuri din cursa dracilor, dar că putem voi serios să fim scăpaţi, Dumnezeu ne ajută. Numai cînd ne resemnăm în gîndul că nu mai putem voi serios aceasta, nu ne nai poate ajuta nici Dumnezeu.

340 Aluzie la Mt. 27,25: ,,Sîngele Lui asupra noastră. Cei ce defăimează pe Hristos, îl răstignesc din nou. Dar prin aceasta se predau pe ei înşişi morţii veşnice.

341 Precum s-a făcut stăpîn pe voia ta, aşa s-a făcut stăpîn şi pe simţurile tale. Nu le mai foloseşte eul tău, ci eul lui aşezat în eul tău, deşi e părtaş şi eul tău la lucrarea eului lui prin simţurile tale. E o parţială înlocuire de euri, care e în acelaş timp o însoţire între ele, deşi cîteodată îţi dai seama că alt eu lucrează în tine. E o anumită schizofrenie.

342 Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om ca să se facă Frate cu noi şi deci să ne facă şi pe noi împreună fii cu Sine ai Tatălui ceresc. Dar această înfiere nu e simplu fapt juridic. Ca să devenim împreună fii cu Fiul ai Tatălui ceresc, trebue să ne însuşim iubirea Lui ascultătoare de Fiu faţă de Tatăl ceresc. Iar această simţire o dobîndim numai sălăşuindu-se El cu simţirea Lui de Fiu în noi. E şi aceasta o înlocuire, sau mai bine zis o interiorizare reciprocă de euri. Dacă cel în care se salăşlueşte demonul îşi însuşeşte hula aceluia împotriva lui Dumnezeu, prin îndrăcire, cel în care se sălăşlueşte Fiul Tatălui îşi însuşeşte simţirea firească. Simţirea Fiului ne-o însuşim prin ascultare iubitoare, hula demonului prin răzvrătirea prin de ură sau de dispreţ.

nădejdea care nu ruşinează; dragostea care nu lasă pe om să cadă dela Dumnezeu. Căci tu în loc să te îngrijeşti de acestea ţi-ai ales mai vîrtos cele protivnice: mînia şi iuţimea şi pieirea desăvîrşită care este hula. Însă dacă auzind acestea dela mine, vei face tot ce poţi ca să te desparţi de aceste patimi şi să cîştigi acele bunătăţi (virtuţi), voi face şi eu înzecit decît pot pentru tine şi nu vei mai ruşina cărunteţea mea. Drept aceea, de dragul bunătăţii lui Dumnezeu, ca să afli cît de bun este El, osteneşte-te să te îndrepţi. Şi fiindcă avem poruncă să iertăm (Lc. 6, 31, 37)[343], iertate să-ţi fie păcatele trecute. Iar de acum să te îndrepţi. Pocăieşte-te patruzeci de zile pentru păcatele trecute[344], făcînd trei metanii (în fiecare zi) şi zicînd: ,,Iartă-mă pe mine care am hulit împotriva Ta, Dumnezeul meu", şi te mărturiseşte Lui în trupul hulitor de trei ori pe zi, zicînd: ,,Slava Ţie, Dumnezeul meu, binecuvîntat eşti în veci. Amin". Şi nu mai cădea iarăşi în aceasta ,,ca să nu ţi se întîmple ceva şi mai rău" (Io. 5, 19). Căci din învîrtoşarea inimii ai venit la mine şi dela mînie la reţinerea dela Sfînta Împărtăşanie. Şi odată ce ai

343 Cine nu iartă, păstrează în sine o mîndrie care împietreşte. Nu se umanizează, nu realizează comunicarea dela sine la cel ce trebue iertat, şi în afară de ea omul pierde condiţia de om. Deci cel ce nu iartă nu poate intra în Împărăţia iubirii a umanităţii scăpată de rigiditate. De aceea se cere în această scriere atît de mult să iertăm şi autorul se roagă la sfîrşitul fiecărei „Scrisori" de cei adresaţi să-l ierte. Cînd te rogi de cineva să te ierte, îl înmoi tot aşa de mult pe el ca şi pe tine atunci cînd ierţi tu. Il ajuţi pe acela să iasă din rigiditatea lui, cum ieşi şi tu. Il ajuţi să urce cu tine în Împărăţia Lui Dumnezeu. Căci unde se reîntâlnesc oamenii prin iertare e şi Dumnezeu, izvorul iertării, pentru că e izvorul iubirii care vrea să-i cuprindă pe toţi în ea, al puterii noastre de a ne umaniza. Acolo îl simţi şi pe El ca iertător. Aceasta e adevărat atotputernicie a lui Dumnezeu.

344 Acest număr reprezintă stăruinţa fără sfîrşit în a te face mai bun, reprezintă puterea creerii obişnuinţei tale în bine.

fost luat cu desăvîrşire în stăpînire de pornirea aceasta, ai căzut în prăpastia hulii[345]. Şi dacă n-ar fi luat-o înainte mîna iubitorului de oameni Dumnezeu şi rugăciunile sfinţilor, sufletul tău ar fi fost aruncat în pierzania deznădejdii. Acum, Dumnezeu îţi spune prin mine cel prea mic: ,,Ai păcătuit, să nu mai faci" (Sirah, 21, 1). Dar roagă-te şi pentru păcatele de mai înainte, căci milostiv este Dumnezeu şi dacă vrem noi ne va ierta păcatele[346]. În acestea adu-ţi aminte că ,,mult poate rugăciunea lucrătoare a dreptului" (Iacob 5, 16). Dacă-ţi place (ceeace îţi spun), împlineşte. Dacă nu, iartă-mă pentru toate [347].

230. *Acelaş frate, cerînd iertare, marele Bătrîn i-a răspuns îndată:*

345 E o înfăţişare exactă a treptelor căderii din credinţă şi implicit din omenescul autentic, recunoscător al micimii sale, dar şi doritor să stea în comuniune cu Dumnezeu ca izvorul puterii iubitoare nesfîrşite: a) învîrtoşarea, sau un fel de obişnuinţă cu nepăsarea, cu nesimţirea, care încă nu e o pornire de împotrivire; b) mînia faţă de ceeace ţi se cere în relaţie cu ceilalţi; c) reţinerea voită dela Sf. Împărtăşanie şi deci dela comuniunea cu ceilalţi în credinţă; d) justificarea atitudinii tale păcătoase prin hula exprimată împotriva lui Dumnezeu, şi a credinţei în El.

346 Dacă voim noi, deci dacă-i cerem lui Dumnezeu să ne ierte, ne va ierta. A cere iertare înseamnă a te smeri, a-ţi înmuia inima, Nu-i o vrere poruncitoare care menţine învîrtoşarea, ci o vrere rugătoare care ne înmoaie prin smerenie şi ne face în stare de comuniune şi deci de părăsire a egoismului manifestat în mîndrie.

347 Este o ultimă încercare de a înmuia sufletul adresatului în cazul că, n-ar vrea să împlinească ceeeace i se cere, deci ar rămîne învîrtoşat. Dar cerîndu-i sfîntul şi pentru acest caz iertare, mai încearcă o dată să-l înmoaie. Şi din scrisoarea ce urmează vedem că a reuşit, făcîndu-l şi pe acela să ceară iertare. Căci chiar dacă nu i-a greşit aceluia cu nimic, îi dă o pildă de smerenie, care poate să înmoaie mîndria lui. Iar rugîndu-se celui ce eventual se încăpăţînează în mîndrie, sporeşte el însuşi în smerenie.

Moartea şi viaţa noastră sînt în mîinile noastre. Dacă nu mai săvîrşim păcatele de mai înainte, e semn că de acum iertarea lor dela Dumnezeu, dat fiind că nu ne mai clătinăm [348]. Deci stai neclintit, fratele meu, ca să nu se împlinească şi în privinţa ta cuvîntul: ,,Iată te-ai făcut sănătos, de acum să nu mai păcătueşti, ca să nu ţi se întîmple ceva şi mai rău" (Io. 5, 14). Fugi de neascultare, depărtează necredinţa dela tine, înstrăinează-te de desnădejde şi te alipeşte de Dumnezeu, iubind, crezînd, nădăjduind. Şi vei avea în El viaţă veşnică. Amin.

231. *Cererea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Părinte roagă-te pentru mine ca să fiu apărat de nălucirile de noapte. Şi de este cu putinţă, învredniceşte-mă să vin să vă fac închinăciune şi să vă ascult glasul sfînt. Căci cred că dacă mi se va îngădui aceasta mult acoperămînt aş avea din ea.*

Răspuns: Spune Scriptura că ,,cel credincios în puţin, e credincios şi în mult" (Lc. 16, 10). Dacă ai fi crezut cuvîntul meu, m-ai crede şi cînd aşi fi de faţă[348b]. De aceea a fericit Domnul pe cei ce n-au văzut şi au crezut. (Io. 20, 29). Şi ţi-am scris de multe ori despre neascultare şi mînie şi învîrtoşare. Dar văd că n-ai pus nici-un preţ pe cuvintele mele. Însă fiindcă sînt dator să-ţi

348 Iertarea lui Dumnezeu vine ca o putere care ne ajută să nu mai păcătuim. Dar ne mai păcătuind arătăm că am depăşit starea de păcătoşenie. Păcatul odrăsleşte din păcat, binele din bine. Cînd nu mai lucrăm contrar lui Dumnezeu înseamnă, că ne-am unit într-un anumit fel cu Dumnezeu, că simţim dulceaţa comuniunii cu El, că dulceaţa aceasta ne-a scos din şovăială în ce priveşte împlinirea voii Lui.

348b Adică dacă nu crezi cuvintelor ce ţi le scriu, nu vei crede nici dacă mă vei vedea faţă către faţă.

dau tot ce am, după Scriptura care zice: ,,Tot celui ce cere, dă-i" (Mt. 5, 42), îţi spun şi eu: agoniseşte smerenie, ascultare, nădejde şi te voi apăra la Dumnezeu pentru toate păcatele tale. Dar află şi aceea, că de nu te smereşti, nu asculţi; şi dacă nu asculţi, nu iubeşti. Şi dacă nu iubeşti, nu crezi şi nu nădăjdueşti [349]. Dacă deci te osteneşti să le ai acestea, voi socoti ca ale mele toate păcatele tale. Şi dacă te socoteşti pe tine lepros, cred că auzi şi tu dela Mîntuitorul cuvîntul: ,,Voesc, curăţeşte-te" (Mt. 8, 3). Şi dacă te socoteşti păcătos, auzi: „Iertate îţi sînt păcatele tale cele multe" (Lc. 7, 47-48). Şi dacă te socoteşti orb, vei afla vederea după credinţa ta (Mt. 9.29). Acestea ţi le-am scris ţie şi mai înainte. Dar ai dormit. Păzeşte-ţi gura să nu cazi iarăşi în hula înspăimîntătoare. Căci cînd ţi-a ajuns sufletul pînă la ea, am asudat să-ţi fac pe Dumnezeu îndurător, ca să scapi de ea. Şi de vei lua aminte să păzeşti cele spuse din tot sufletul tău, ele te vor păzi nu numai de nălucirile de noapte, ci şi de toate

349 Ordinea virtuţilor poate începe dela un capăt, dar şi dela celălalt: întîi credinţa, apoi nădejdea şi apoi dragostea, dar şi invers întîi iubirea, apoi credinţa şi nădejdea. De fapt în fiecare virtute sînt prezente şi celelalte. Nu poţi crede în Dumnezeul creştin fără să-L iubeşti. Căci crezi după ce ai aflat faptele Lui de iubire pentru tine. Dar aceasta trezeşte şi iubirea ta. Iar odată iubindu-L, crezi că-ţi va da toate cîte le-a făgăduit şi a dat dovada că vrea să le facă pentru noi. Mai ales pe treptele mai înalte ale cunoaşterii lui Dumnezeu este pe primul plan iubirea. Şi nu eşti convins sau crezi că din iubirea lui Dumnezeu îţi vor veni toate bunătăţile negrăite. Insă odată cu iubirea, este smerenia şi ascultarea. Iubeşti pentru că asculţi şi crezi, dar şi asculţi şi crezi pentru că iubeşti. între ascultare şi iubire nu e o împotrivire în cazul relaţiei cu Dumnezeu cel iubitor. Pe cel ce te iubeşte şi-l iubeşti, îl asculţi şi-l crezi cu bucurie. Eşti fericit că-l asculţi. Nu e o ascultare de frică, ci o ascultare plină de iubire. E o pornire interioară, liberă, avîntată, de ascultare şi de credinţă.

uneltirile vrăjmaşului prin Hristos care te ajută pe tine. Amin.

232. *A aceluiaş către acelaş: Fă milă cu mine, Stăpîne, şi spune-mi cum pot să mă mîntuesc în vremea aceasta, că gîndul fricii* [350] *s-a suit în inima mea. Ce porunceşti să fac ?*

Răspuns: Omul se poate mîntui în orice vreme cu harul lui Dumnezeu, dacă poate să-şi taie vrerea lui în toate şi să aibă o inimă smerită şi dacă are pururea moartea în faţa ochilor. În acest caz, ori unde ar fi, nu va pune frica stăpînire pe el. Căci unul ca acesta le-a uitat pe cele dindărăt şi se întinde spre cele dinainte (Filip 3, 13)[351]. Fă aceasta şi fii fără grijă; căci te vei mîntui.

233. *Un frate mai tînăr, avînd credinţă în acelaş frate, îl cerceta pe motiv de folos sufletesc. Si treptat începu să-i împlinească trebuinţele lui ca un slujitor. Şi fratele nepricepînd ce se petrece,nu L-a întrebat pe Bătrîn despre aceasta. Dar Bătrînul cunoscînd, cu darul lui Dumnezeu, ca un străvăzător, ceeace se petrecea, îi scrise lui acestea.*

350 „Gîndul" (λογισμοζ), în toate scrierile duhovniceşti ale Părinţilor, ca şi în Sf. Scriptură, nu are un sens teoretic, ci e un gînd plin de simţire, un gînd existenţial. în planul relaţiei cu Dumnezeu, dar şi al relaţiei concrete cu oamenii, nu se mişcă în noi nici sensuri pur teoretice, nici simţiri lipsite de sensuri. Frica e şi un sentiment, dar şi un gînd.

351 Acela nu mai e stăpînit de frică, pentru că nu se mai gîndeşte la trecutul său păcătos. Nu mai e stăpîn nici chiar de frica noastră, deşi se gîndeşte le ea. El e preocupat mereu de binele pe care vrea să-l facă în şi mai mare măsură şi care-i stă în faţă.

Îndemnul lui Varsanufie: Frate, Dumnezeu, prin mijlocirea sfinţilor şi al lui Ava al tău, ţi-a iertat cele dintîi păcate săvîrşite cu îngăduinţa lui Dumnezeu (Rom. 3, 26) spre arătarea roadelor dreptăţii, ca să se împlinească cu tine Scriptura care zice: ,,Unde s-a înmulţit păcatul a prisosit cu îmbelşugare harul (Rom. 5, 20) [352].

Pentru ce deci îndemni iarăşi focul să vină în pădurea ta? Pentru că dracii nu te lasă să vezi aceasta pînă ce nu te iau în mîinile lor şi nu-şi împlinesc voia lor cu tine. Dar ca să vezi că acest lucru nu-ţi este spre folos, ci spre primejdie, ia aminte că prin aceasta te fac cu dreptate, să înţelegi povaţa Apostolului care zice: ,,Cel ce înveţi pe altul, nu te înveţi pe tine?" (Rom. 2, 21)[353]

Ascultă frate ! Ai ajuns slăbănog de vrei să fii slujit de altul ? Nu-ţi dai seama că aceasta este spre osîndă mai ales pentru un tînăr care poate să slujească el altuia ? Crede-mă că eu pînă ce n-am primit înştiinţare dela Dumnezeu să mă liniştesc în retragere, mă slujeam singur pe mine însumi chiar în vreme de boală, pregătindu-mi puţină mîncare Şi aprinzînd focul. Nu face ceeace faci, că de nu, vei muri în chip păcătos. Ci de ai vre-o nevoe, nu vorbi de ea mai mult decît e de trebuinţă. Căci cel ce nu şi-a zidit chilia sa, cum o va zidi pe a altuia? Nu ştii că Domnul a zis: ,,Fiul omului n-a venit să I se slujească, ci să slujească" (Mt. 20, 28) ? Nu te lăsa abătut dela acestea

352 Scopul demonilor e ca prin ispite şi păcate să te piardă. Dar Dumnezeu aduce lucrarea Lui, prin care te duce în ţinta bună urmărită de El, covîrşind lucrarea rea a acelora.

353 Dumnezeu îngăduie ca credincioşii să fie ispitiţi de demoni nu numai pentru libertatea lor, ci şi pentru că făcînd ei încercarea amară a pustiirii ce le vine din viaţa lor egoistă şi izolată, să se întoarcă la Dumnezeu, iar El, iertîndu-i şi umplîndu-i de bunătatea Lui, să se arate cît de superioară este viaţa în El faţă de golul trăit de pe urma întristării de El.

că de nu ,,sîngele tău va fi asupra ta" (III Împ. 2, 38)[354]. Spune cu smerenie care este adevărul celor ce te întreabă ceva: ,,Iertaţi-mă că rătăcesc". Am întrebat şi am auzit că un tînăr nu foloseşte pe un tînăr, chiar dacă l-ar adăpa cu cunoaşterea întregii Scripturi. De vei pune deci în lucrare toată puterea ta, voi pune şi eu cuvînt pentru tine înaintea lui Dumnezeu, pentru că nu vei fi şters din inima mea. Dar puterea mea o folosesc rugîndu-mă lui Dumnezeu ca să te scoată pe tine din înspăimîntătorul întuneric la lumina cea negrăită dela rătăcirea dracilor la cunoştinţa lui Hristos, dela moartea cea de a doua a păcatului[355] la viaţa veşnică. Dacă voeşti să te mîntueşti, nu dispreţui cele spuse. Fie să te văd rodind în via Stăpînului nostru Iisus Hristos: cîte treizeci, cîte şaizeci, cîte o sută, spre slava Tatălui şi a Fiului şi a Sf. Duh. Amin.

234. *Cererea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Iartă-mă, Părinte, pentru Domnul, căci fără să ştiu am fost luat în bătae de joc. Şi roagă-te pentru mine ca să pun început.*

Răspunsul lui Varsanufie: Ştim frate, că atunci cînd unii se apropiau de Stăpînul Hristos în pocăinţă ade-

354 Tu însuţi vei fi vinovat de moartea ta. Evreii spunînd lui Pilat „sîngele Lui asupra noastră", şi-au luat vina pentru moartea lui Iisus asupra lor. E cerută socoteală pentru moartea cuiva dela acela asupra căruia se va vedea sîngele aceluia. Sîngele vărsat al aceluia îl împovărează pe el. Moartea aceluia se proectează ca o umbră peste acela, pentru că e prezentă ca o mustrare în conştiinţa lor. Dar tot aşa e vinovat omul de moartea ce şi-a pricinuit-o sie-şi.

355 Moartea cea dintîi de pe urma păcatului a fost cea dinainte de Botez sau de cunoaşterea lui Hristos; moartea cea de a doua e cea de pe urma păcatelor de după Botez.

vărată, primeau iertarea păcatelor. Aşa a spus acelei păcătoase: ,,Iartă-ţi-se ţie păcatele" (Lc. 7, 47-48). Deci îţi spun şi eu că de vei face după puterea ta cele spuse de mine, te va milui şi pe tine Cel ce a miluit pe David şi l-a iertat pe el şi pe păcătoasa. Iar spunînd: ,,Voesc să pun început", m-ai bucurat şi pe mine. Dar începutul este smerenia şi frica de Dumnezeu. Căci ,,frica de Dumnezeu este începutul înţelepciunii" (Ps. 110, 10). Dar ce este începutul înţelepciunii, dacă nu oprirea dela toate cele urîte lui Dumnezeu. Şi cum se opreşte cineva dela acestea, dacă nu ne mai făcînd ceva fără întrebare şi sfat, sau ne mai grăind ceva din cele ce nu se cuvin ? Şi apoi a se socoti pe sine nebun şi prost şi ea nefiind nimic. Nu-ţi spun, frate, ca unul care aşi fi drept, ceeace îţi spun. O ştie aceasta Dumnezeu. Dar de vei crede, Domnul va face cu tine după credinţa ta. Căci s-a scris: ,,Mult poate rugăciunea lucrătoare a dreptului" (Iacob 5, 16). Fă deci după puterea ta ca să pui în punga ta cei o sută de dinari şi eu voi pune în ea cei zece mii de talanţi ai mei. (Mt. 18, 24-28) [355b] Şi să nu nesocoteşti acestea, căci altfel mare jale îţi va veni. Ci gîndeşte-te totdeauna la ele şi le păzeşte. Şi cred că nu îţi va fi osteneala în deşert (I Tes. 3, 5). De vei păzi mărgăritarul, te vei îmbogăţi prin el în

355b Varsanufie îi spune adresatului: Plăteşte-mi cei o sută de dinari cu care-mi eşti dator, sau împlineşte puţinele sfaturi ce ţi le dau şi eu voi plăti Domnului cei zece mii de dinari cu care sînt dator pentru tine. Cu cît e cineva mai conştient, cu atît e mai responsabil pentru alţii. Căci cel ce datora în Evanghelie Stăpînului zece mii de dinari, îi datora ca unul ce era răspunzător de munca celor subordonaţi lui. E o înaltă înţelegere a responsabilităţii. Nu se anulează simplist diferenţele între oameni. Dar Dumnezeu care a dat unora talente mai mari, le-a dat şi responsabilităţi mai mari pentru alţii, deci o conştiinţă mai acută. Nu le-a dat talentele mai mari ca să exploateze prin destoinicia lor mai mare pe cei mai puţini înzestraţi. Talentele nu trebue folosite în scop egoist. Căci sînt dela Dumnezeu.

Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

235. *A aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Mă necăjesc pe Ava pentru că arată mai multă cinste unor fraţi şi mă smintesc din această pricină aşa de mult că sînt războit de ispita de a-l urî. Roagă-te pentru mine şi arată-mi, ce să fac.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, te ispiteşti pe tine însuţi. Nu ştii că "fiecare e ispitit de pofta sa ca de o vraje" (Iacob, 1, 14) ?[356]. Ia aminte la tine că diavolul se grăbeşte să ceară să te clatine din sfatul dat ţie. Să nu-i dea Dumnezeu loc. Căci a zis Domnul către Petru: „Iată v-a cerut diavolul să vă cearnă ca pe grîu. Şi eu m-am rugat Tatălui Meu, ca să nu cadă credinţa ta" (Lc. 21, 31).

Frate, nu căuta la altul, ci la tine. Nu iscodi cele ale lui, căci nu-ţi va folosi la nimic. Şi nimic nu tulbură aşa de mult inima ta ca aceasta[357]. Ia seama să nu faci deşartă astfel rugăciunea mea către Dumnezeu pentru tine[358]. Şi

356 Pofta de a fi mai mult îi zugrăveşte cuiva un chip măreţ al său care-l stăpîneşte ca o vrajă şi-l face să se mînie cînd nu i se arată o cinste pe măsura acestui chip. Vraja îl face să se închipue mai presus de realitatea sa.

357 Nu cerceta plin de curiozitate umbrele din viaţa altuia, ci cercetează-le pe ale tale. Căci făcînd primul lucru vei fi tulburat continuu de ispita de a-l osîndi, iar de păcatele tale vei uita. Şi prin aceasta vei spori păcatele tale.

358 Rugăciunea în izolare nu are efectul deplin. Dacă mă rog singur pentru, mine şi nu vreau să cer şi rugăciunea altora pentru mine, dau dovadă de mîndrie şi Dumnezeu celor mîndri le stă împotrivă. Iar dacă nu mă rog şi pentru alţii, dau iarăşi dovadă de egoism. Dar dacă rugăciunea pentru altul nu e însoţită de rugăciunea aceluia, iarăşi rămîne fără rezultat. Aceasta în cazul cînd acela mi-a cerut să mă rog pentru el, dar el nu însoţeşte rugăciunea mea cu a lui. Cînd însă

să ştii că chiar dacă n-ai fi venit acum cu cererea ta, ţi-aş fi arătat acestea. Ai păcătuit ? Linişteşte-te (din tulburarea păcatului). Şi nu lua în socoteală cele rele, ci cele bune. Căci cel bun ia în socoteală cele bune, iar cel rău cele rele (Mt. 12, 35). Domnul să te ierte. Ridică-te iarăşi susţinut de mîna lui Dumnezeu şi să nu crezi gîndurilor tale. Căci dracii ţi-arată lucrurile aşa cum voesc ei. Asigură-te împotriva lor. Căci sînt cumpliţi şi plini de furie împotriva ta. Domnul să-i alunge pe ei în grabă dela tine frate.

236. *Acelaş frate, chinuit încă de aceleaşi gînduri, a trimis iarăşi marelui Bătrîn, rugămintea să-i trimită lui cuvânt de viaţă. Iar acela i-a trimis în scris acestea:*

Frate, rău te mai tulbură gîndurile şi dracii cu uneltirea lor în privinţa Avei al tău, ca să-l urăşti pe el care te iubeşte şi să-l necăjeşti pe el, care vrea să te acopere după sufletul lui, ca să împlinească cu tine ceeace s-a scris: „În loc de a mă iubi pe mine, mă cleveteau şi mi-au răsplătit cu rele cele bune şi cu ură iubirea" (Ps. 108, 3-4). Căci de multe ori te încredinţează că te iubeşte şi totuşi nu crezi, ci pisma diavolului orbeşte inima ta ca să cugeţi cele rele în locul celor bune şi cele amare în locul celor dulci şi aşa să ai parte de osîndă împreună cu „cel ce zice binelui rău şi dulcelui amar, şi cu cel ce socoteşte lumina

eu mă rog pentru altul care e încă în valurile necredinţei, poate să aibă efect asupra lui. Dar cumva el trebuie să afle că mă rog pentru el şi să fie cît de cît transpus într-o sensibilitate de dragostea mea pentru el. Numai însoţită de iubirea a doi sau mai multor inşi, rugăciunea are efect. Rugăciunea are şi un rost de unificare a persoanelor, un rost de extensiune şi de susţinere a Bisericii ca comuniune de dragoste în Dumnezeu.

întunerec şi întunerecul lumină" (Is. 5, 20)[359]. Te fură, lipsitule de minte si zăbavnicule cu inima, şi nu înţelegi că voeşte să te ducă la pieirea sufletului, făcîndu-te să ascunzi în tine şi să treci cu vederea cuvintele mele şi să te sfărîmi[360]. Nu-ţi folosesc acestea, nu-ţi folosesc. Dacă inima ta nu-ţi dă ştirea că este aşa, nu eşti om, ci diavol[361]. Căci te-ai împlîntat în necredinţă şi în neascultare. Şi cei neascultători se fac diavoli ca el. Nu înţelegi ce faci, fratele meu, aducîndu-l pe Ava al tău la supărare şi făcîndu-l să suporte greutatea ce i-o pricinueşti ? Căci el te îndeamnă ca pe un fiu adevărat şi iubit, cum te socoteşte cu adevărat, şi pentru o clipă, se înmoae inima ta, dar apoi iarăşi te clinteşti din bine şi te schimbi ca luna (Sirah 27, 12). Am încredinţarea dela Stăpînul meu Dumnezeu că nu-ţi grăesc ţie nimic fără Dumnezeu, spre mîntuirea sufletului tău. Şi de multe ori

359 Aceasta e minciuna. Şi ea nu împiedică numai cunoaşterea realităţii ci şi conduce viaţa celui ce o susţine şi a celor amăgiţi de el, pe un drum fals, pe drumul nerealizării lor, al strîmbării fiinţei lor, al slăbirii ei, al unirii ei cu nefiinţa. Luînd întunericul drept lumină, toată fiinţa lor se scufundă în întuneric; ne mai văzînd nici un sens al existenţei; toată se scufundă pentru ei în nonsens.

360 Ţinîndu-le despărţite de tine; de conştiinţa ta răsucind cuvintele mele şi găsind în ele tot felul de contraziceri neadevărate, prin aceasta nu atingi decît suprafaţa lor, nu sensurile lor adînci, care-ţi rămîn, cu voia ta perversă, ascunse.

361 Dacă nu ţi se face cunoscută, simţită, inima, dacă nu-ţi dă de ştire că exişti în plinătatea ta, dacă nu te încredinţează că e mulţumită, nu eşti om, ci diavol. Căci diavolul nu caută nici-o mulţumire în a face bine altora şi a trăi din simţirea iubitoare a lor. Inima e organul spiritual de legătură între om şi om. Dar aceasta nu e reală cu adevărat decît avînd ca temelie legătura între om Dumnezeu. Diavolul lucrează la ruptura individualistă, la izolarea cît mai totală între oameni. Dar cum nici-o făptură nu poate fi nepreocupată de alţii, odată ce a fost creată în legătură cu alţii, diavolul se preocupă de alţii, dar pentru a le face rău pentru a promova fărîmiţarea individualistă a creaţiunii.

caut să-ţi trimit ţie cuvînt despre mişcările şi gîndurile tale şi am avut îndelungă răbdare pînă azi, aşteptînd să pricepi ceeace îţi este de folos. Da, fiule, rabdă-mă pe mine cel prea mic, şi depărtează-te de gîndurile tale cele rele şi ia-le pe cele bune: nevinovăţia, iubirea, îndelunga răbdare, smerenia care goleşte toată traista cu săgeţi a diavolului şi înalţă capul celor ce o dobîndesc pe ea şi atrage la harul lui Dumnezeu[362]. Trezeşte-te, veghează, fii cu curaj, mîngîie-te în acestea şi doreşte-te după mîntuire. Urăşte pisma[363], ciuda, cearta, clevetirea si cele asemenea acestora. Şi fii oaie nevinovată în turma lui Hristos, mădular cinstit al obştii din mînăstire, vas sfinţit, fiu al împărăţiei, moştenitor al slavei; ca vieţuind potrivit poruncilor lui Hristos să te învredniceşti de viaţa veşnică şi de slăvita înviere. Căci martor îmi este Dumnezeu că mă rog pentru mîntuirea sufletului tău. Deie-mi mie să te mîntuieşti şi la cunoştinţa adevărului să vii (I Tim. 2, 4)[364], Dacă ai fi cugetat neîncetat la cuvintele mele, n-ai fi greşit, nici n-ai fi rătăcit, ci ai fi umblat pe calea cea plină de necazuri voită de Dumnezeu (Mt. 7, 14), care duce la viaţa veşnică cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru. Dumnezeu să te înţelepţească, frate, în cele ale voii Lui.

362 Smerenia, iubirea şi celelalte virtuţi sînt nu numai simţiri, ci şi gînduri statornice şi legături reale între oameni. Smerenia îl face pe diavol să-şi întrebuinţeze una după alta săgeţile lui ispititoare asupra ei, dar fără efect.

363 A urî pisma a urî ura, a rămînea netulburat, senin şi tare faţă de ispita de a urî şi deci de a pismui.

364 Varsanufie l-a asigurat adeseori pe adresat că voeşte mîntuirea lui. Dar aşa cum doreşte să sporească acela continuu în cele bune, aşa îi doreşte să sporească şi în dorirea mîntuirii altora. Înaintarea continuă în Dumnezeu e nedespărţită de înaintarea continuă în iubirea altora şi în toate virtuţile care îl fac pe om tot mai asemenea cu Dumnezeu şi prin aceasta tot mai iubitor de oameni.

237. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Iartă-mă, Avo, pentru Domnul. Îmi aduc aminte că Părinţii spun să intrăm în chilie şi să ne amintim de păcatele noastre (Pateric, Pimen 162). Dar cînd mi le amintesc, nu sufăr durere pentru ele. De multe ori doresc să mă pocăesc. Dar nu izbutesc. Spune-mi ce împiedică pocăinţa de nu vine ?*

Răspuns: Frate, glumeşti cînd spui că voeşti, căci nu voeşti cu adevărat. Fiindcă a intra în chilie, înseamnă a intra în suflet şi a-l cerceta pe el şi a aduna gîndul nostru dela orice om. Şi atunci ne îndurerăm şi ne pocăim[364b]. Deci ceeace împiedică pocăinţa să vină la noi este voia noastră. De nu-şi taie omul voia sa, inima lui nu se îndurerează. Dar ceeace opreşte pe om să-şi taie voia sa este necredinţa. Iar necredinţa se naşte din voinţa omului de a se bucura de slava dela oameni[364c]. Domnul a zis: ,,Cum puteţi crede, cînd primiţi slava dela oameni şi nu căutaţi slava cea dela unicul Dumnezeu (Is. 5, 44) ?

364b Gîndul la alt om, te face să uiţi de tine. Nu te mai gîndeşti la tine în mod egoist, ci la el. Te gîndeşti la tine numai ca să te faci mai iubitor al altora, înţelegînd că de aceasta depinde mîntuirea ta. în sensul acesta te gîndeşti la păcatele tale şi le descoperi tot mai mult. Iar aceasta îţi produce durere şi străpungere, sau pocăinţă. Dar păcatele sînt tot atîtea slăbiri ale iubirii de Dumnezeu şi de aproapele. Deci pocăindu-te de ele, întăreşte iubirea de Dumnezeu şi de aproapele. Gîndul la alt om nu rămîne în planul teoretic, ci e unit cu o judecată în general favorabilă lui, unită cu slăbirea egoismului tău. Astfel gîndul la tine nu rămîne nici el în planul teoretic, ci e un gînd descoperitor al păcatelor tale, unit cu o nemulţumire, cu o stare emoţională.

364c Cînd importanţa slavei dela oameni începe să ia pentru cineva proporţii mari, el nu mai vede importanţa lui Dumnezeu în viaţa lui. Ea poate scădea aşa de mult, încît însăşi existenţa lui Dumnezeu nu mai contează pentru el.

De multe ori împiedici apa să coboare prin gura ta în stomacul tău, căci tu o sorbi prin nări. Iar la aceasta te mînă cumplita sete de a pune în vedere dreptatea ta. Ea coboară pe om la iad[365]. De aceea îşi bat joc demonii de tine şi ţi le fac pe cele uşoare grele[366]. Deci dacă mă întrebi, sau opreşte voia ta şi dorinţa ta de a-ţi pune în vedere dreptatea ta şi de a plăcea oamenilor; sau încetez eu (să-ţi răspund). Căci dacă nu te osteneşti cu durere să-ţi tai voia ta, chiar dacă inima ta nu o vrea[367], ce folos vei avea din întrebarea ta ? Ţi-am spus: dă tu cei o sută de dinari şi iată ţi s-au iertat păcatele tale cele vechi; dar tu te strădueşti prin poarta din dos a punerii în vedere a dreptăţii tale, să cazi la ceva şi mai rău. Încetează, frate, căci nu e bună calea aceasta. Căci a spus Ama (maica, în limbile semite) Sara: ,,Dacă vreau să plac tuturor oamenilor, va trebui să mă pocăesc la poarta tuturor" (Pateric, Sara 5)[368]. Iar Apostolul zice: ,,Dacă aşi plăcea oamenilor, n-aşi fi robul lui Hristos: (Gal. 1, 10). Dacă vrei să plîngi cu adevărat păcatele tale, ia aminte la tine însuţi şi fii mort faţă de orice om[369]. Căci cu mare osteneală se săvîrşeşte, frate, mîntuirea omului. Taie

365 Uneori ocoleşti prilejurile de a-ţi astîmpăra setea de laudă în mod direct. Dar cauţi să le pui în arătare măcar prin calea ocolită, a justificării păcatelor tale, sau a laudei faptelor tale bune.

366 Faptele din mînăstire care-ţi pot face uşoară mîntuirea ţi-o fac grea, cînd cauţi să le pui la arătare în văzul altora.

367 Inima e luată aci în sens rău. Chiar dacă pornirea inimii tale nu vrea să-ţi tai voia ta, tai-o totuşi. Sînt mai multe voi în om. Trebue să o tai pe cea care te duce la rău, prin cea superioară care alege binele tău cel adevărat şi te duce la realizarea adevăratei tale fiinţe. Dar aceasta înseamnă a întări dragostea ta de Dumnezeu şi de oameni.

368 Trebue să le arăt tuturor, dar aceasta din credinţa în Dumnezeu, că nu sînt nimic. Dar prin aceasta arăt şi lui Dumnezeu că am greşit căutînd laudele lor.

369 Să nu te mişte nimic ce-ţi vine dela oameni, decît îndemnul la credinţa şi pilda bună.

acestea trei: voia, dorinţa de a-ţi arăta dreptatea, dorinţa de a plăcea oamenilor. Şi atunci îţi va veni cu adevărat pocăinţa[370]. Şi te va acoperi Dumnezeu faţă de orice rău. Frate, îţi dau mărturie: ia aminte la tine, bucură-te cînd eşti lovit, ocărît, înjurat, certat, depărtează dela tine viclenia şarpelui, nu înţelepciunea[371]. Agoniseşte-ţi nevinovăţia porumbelului (Mt. 10, 16) unită cu înţelepciunea. Şi Domnul îţi va ajuta ţie. Iată calea mîntuirii. De-ţi place, păzeşte-o şi Dumnezeu îţi va da mîna. Iar de nu voeşti, tu vei vedea. Căci tot cel ce voeşte vrea să aibă stăpînirea de sine. Dar dacă o predai pe aceasta altuia, eşti fără grije, căci altul va purta grija de tine. Alege ceeace voeşti.

370 Taie voinţa prin care vrei să te afirmi faţă de alţii, sau să-ţi satisfaci plăcerile prin ei, sau setea de a arăta că ai avut sau ai dreptate în ceeace ai făcut sau vrei să faci, sau voinţa de a plăcea oamenilor, ca să obţii lauda lor. Uneori o iei înainte de faptă cu afirmarea ta, alteori te lauzi după ce ai făcut-o de e bună iar de vezi că e criticată o aperi, şi iarăşi alteori ţii să dai impresia că nu vrei să te afirmi pe tine, ci să slujeşti altora, dar cu scopul final de a te afirma pe această cale ocolită. In toate te mulţumeşti cu tine, cu oamenii şi în parte şi cu lucrurile, deci nu ai trebuinţă de Dumnezeu. Făcînd aşa nu te poţi pocăi. Pocăinţa ca nemulţumire de sine e contrară mulţumirii de sine. Pînă ţi se pare că-ţi stîmperi setea cu apa stătută a băltoacei din tine, sau din oameni, nu cauţi izvorul pururea curgător şi curat care e Dumnezeu. Pînă eşti închis în preocuparea de tine şi de părerea oamenilor despre tine şi ţi-a devenit transparent Dumnezeu.

371 Să alungăm viclenia diavolului, dar nu înţelepciunea; să nu confundăm viclenia cu înţelepciunea. Leac împotriva mîndriei care se ţine ca o umbră de orice bine pe care-l facem e să spunem cum ne-a sfătuit Iisus: ,,Cînd aţi făcut toate acestea, spuneţi: slugi nevrednice sîntem, am făcut ceeace eram datori să facem" (Lc. 17, 10).

238. Întrebare a aceluiaş către acelaş: Ce este viclenia şi înţelepciunea? Şi nevinovăţia unită cu înţelepciunea ?

Răspuns: Ţi-am vorbit de viclenia şarpelui, respectînd înţelepciunea ta. Căci viclenia diavolului aduce în om toate gîndurile lui cele rele. Şi dacă rămîne omul în ele, întinde împotriva lui Dumnezeu viclenia lui. Şi toate cele ce ţin de viclenie sînt spre pieirea sufletului. ,,Căci tot pomul rău aduce roade rele" (Mt. 7, 17; 12, 33). Iar înţelepciunea duce pe om la dreapta socoteală (la deosebirea gîndurilor). Ţi-am spus, frate, ţine nevinovăţia porumbelului unită cu înţelepciunea. Pentru că gîndurile ei sînt bune şi folositoare. ,,Căci tot pomul bun face roade bune" (Mt. 7, I7). Iar nevinovăţia unită cu înţelepciunea duce pe om la odihna gîndurilor, la liniştea sufletului şi a trupului şi la viaţa veşnică[372]. Străduieşte-te să agoniseşti acestea şi te va ajuta Domnul. Căci aceasta este voia Lui: mîntuirea a tot omul.

239. Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn: Te rog, stăpîne, gîndul îmi spune că fără liniştire (retragere) nu te poţi pocăi. Deci de e cu putinţă îngădue-mi cîteva zile de liniştire (de retragere). Şi roagă-te ca să o păzesc.

Răspuns: Frate, am primit planul tău, mai bine zis l-a primit şi Dumnezeu, care poate lucra împreună cu tine la ceeace e bun spre folosul tău după voia Lui şi nu după voia ta. Aşa ne-a învăţat însuşi Domnul nostru Iisus Hristos să facem nu voia noastră, ci pe a Lui, precum şi

372 Odihna din Împărăţia cerurilor este o odihnă, o pace a sufletului. Ea trebuie să înceapă încă de aici.

El a făcut-o pe a Tatălui[372 b] (Io, 6, 38). După El am întins şi eu peste tine aripile mele pînă azi[373]. Şi port poverile, greşalele şi dispreţuirile cuvintelor mele de către tine şi nepăsările tale. Şi privindu-le, le-am acoperit, cum priveşte şi acopere păcatele noastre Dumnezeu, aşteptînd pocăinţa ta[374]. Iar tu te-ai făcut ca un om care şedea sub un pom ce-l umbrea şi a ieşit de sub el la soare, prin ceeace a fost ars şi dus la pierzare. Dar cu toate acestea nu te-am părăsit. Căci viu este Domnul şi să nu te mire. Pentru că ,,juratu-s-a Domnul pe Sine că nu voeşte moartea păcătosului, ci să se întoarcă şi să fie viu" (Ieş. 18, 23). Dar dacă nu se întoarce, rămîne în stare de pieire.

372 b Cînd face cineva voia lui Dumnezeu, îşi face proprie voia lui Dumnezeu. Dar şi-o face cu voia sa, sau îşi pune voia sa la dispoziţia lui Dumnezeu. Căci făcînd omul voia lui Dumnezeu, e activă şi voia lui Dumnezeu în voia omului. Cele două voi se unesc în om dar şi în Dumnezeu. Dar nu voia lui Dumnezeu se pune la dispoziţia omului, ci a omului la dispoziţia lui Dumnezeu. Cele două voi ajung la o unitate, dar fără confuzie.

373 După Hristos, sau datorită Lui, a putut întinde şi Varsanufie aripile sale ocrotitoare peste fiii săi duhovniceşti. Căci fără puterea şi dragostea lui Hristos primită de el, n-ar fi putut-o face aceasta. Dar nici el n-ar fi ajuns fără aceasta, la iubirea deplină de oameni voită de Hristos.

374 Poartă şi acoperă şi Varsanufie greşalele fiilor săi duhovniceşti, cum le poartă şi acoperă Hristos. Dar numai pentru că e unit cu Hristos le poartă şi le acoperă şi el, adică numai pentru că puterea lui Hristos se află şi în el, nu pentru că o face aceasta din puterea proprie. Poartă acele greşeli chiar dacă ele înseamnă şi un dispreţ al sfaturilor date de el, care ar putea fi luat ca o jignire personală. Căci iubirea învinge pornirea de a se simţi jignit. Hristos prezent în omul credincios şi înaintat duhovniceşte este prezent ca Cel ce pătimeşte în continuare pentru cei păcătoşi. Deci cel înaintat duhovniceşte e unit cu Hristos şi de aceea suferă cu el pentru cei păcătoşi, însuşindu-şi puterea dragostei Lui şi lucrînd spre întoarcerea lor la pocăinţă.
Uneori aceştia se încăpăţînează, săvîrşind şi mai mari păcate. Însă nici atunci nu sînt părăsiţi de Hristos şi de Părinţii lor duhovniceşti.

Dar tu, fiule, mi-ai cerut lucruri acre şi dulci; prin cel acru înţeleg voia ta şi prin cel dulce ca mierea, pocăinţa ta. Spunînd: ,,Îngăduește-mi puţine zile de liniştire în retragere, ca unul ce cunosc ce este în deobşte de folos", ai dovedit mîndrie. Trebuia să zici: ,,călăuzeşte-mă pe calea, lui Dumnezeu". Dumnezeu să lumineze ochii inimii tale ca să cunoşti cît mă ostenesc pentru tine, cruţîndu-te ca să nu te pierzi. Dar e de trebuinţă puţină împreună lucrare a ta, în numele lui Dumnezeu. Iată îţi dau o poruncă spre mîntuire, pe care dacă o păzeşti, iau asupra mea zapisul cel împotriva ta (Col. 2, 14)[375]. Şi nu te voi lăsa nici în veacul acesta, nici în cel viitor, cu harul lui Hristos.

Nu te lăsa amăgit prin săturarea pîntecelui. Nici nu te îndulci prin împărtăşirea de mîncare şi băutură peste trebuinţa trupului. Şi păzeşte-te să nu judeci pe cineva. Fii ascultător şi vei ajunge la smerenie; şi se vor arde toate patimile din tine. Nu cîrti, socotind că porunca e grea. Căci nu e cu putinţă să se mîntuiască cineva fără

375 Aşa cum a luat Hristos asupra Sa zapisul existent împotriva noastră şi l-a golit de putere pe cruce, suferind în trupul Său pentru păcatele pentru care trebuie să pătimim noi şi biruind moartea pentru ele prin curăţia cu care a primit-o, aşa ia şi Varsanufie în unire cu Hristos zapisul fiilor săi duhovniceşti, hotărît să sufere şi el pentru ei. Cine se uneşte cu Hristos prin depăşirea oricărui egoism, se uneşte împreună cu Hristos şi cu cei ce se află sub vina păcatelor. Dar e necesar ca şi aceştia să doboare graniţa egoismului lor, pentru ca vina păcatului lor să treacă de fapt asupra lui Hristos şi asupra celor ce-i iubesc şi să-si piardă puterea asupra lor, împreună cu moartea ca pedeapsă a acestei vini. Această trecere a vinei păcatelor ce le-au săvîrşit la Părinţii lor duhovniceşti e întemeiată pe unirea strînsă în simţire a celor din urmă cu cei dintîi. Cei din urmă golesc în ei vina luată dela cei dintîi, prin simţirea lor datorită curăţiei lor, mai bine zis datorită curăţiei lor unită cu cea a lui Hristos. Hristos ca unirea Lui cu noi să se realizeze şi să se arate şi în unirea noastră între olaltă.

osteneală şi fără păzirea poruncii. Iată am luat dela tine greutatea şi povara şi datoria şi te-ai făcut tînăr, neapăsat de răspundere (nevinovat), curat. Rămîi de aici înainte în curăţie[376]. Auzi-L pe Mîntuitorul zicînd: ,,Iată te-ai făcut sănătos, să nu mai păcătueşti, ca să nu ţi se întîmple ceva şi mai rău" (Io. 5, 14). Dar să nu socoteşti că te poţi mîntui fără osteneală, căci e trebuinţă de lacrimi şi osteneală şi silire. Să nu te moleşeşti cu trupul, căci te va doborî[377]. Fiindcă în chip sigur sînt doborîţi chiar şi cei mari dacă nu iau aminte. Îmbărbătează-te deci, fratele meu, şi păzeşte poruncile mele, mai bine zis pe cele ale lui Dumnezeu, şi te vei bucura. Şi Domnul te va păzi de cel viclean şi te va bucura în Împărăţia Lui. Cugetă pururea la aceasta. Doreşte să te mîntueşti şi te va mîntui Domnul căruia se cuvine slava în veci. Amin.

240. *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Iartă-mă, stăpîne Avă, pentru Domnul. Sfinţia ta mi-ai spus: ,,Iată ţi s-au iertat păcatele tale". Dar Ava Isaia spune că ,,pînă ce omul are plăcerea de ele, încă n-au fost iertate" (Recueil ascetique de l'Abbe Isaie, Abbaye de Bellefontaine 1790, p. 100). Însă iată că eu*

376 Păcatele fiului duhovnicesc au fost luate de Părintele duhovnicesc. Acela nu mai are de răspuns pentru ele, e curat de ele, e întinerit, e ca un om care n-a apucat să păcătuiască. Dar trebue să rămîna aşa. Se uneşte în el nevinovăţia şi recunoştinţa pentru cei ce l-au despovărat de păcate cu experienţa amară a păcatelor, voind de acum să se ferească de ele. Îmbinarea lor îl poate ajuta să nu mai păcătuiască.

377 Moleşala trupului e moleşeala sufletului. Trupul trîndav şi pretenţios a scăpat de sub puterea sufletului. Sau sufletul nu mai are puterea asupra lui. Nu e vorba de trupul bolnav, care n-are atîtea datorii. Ci de un trup care cedezează uşor la orice ispită, care nu vrea şi de aceea nu mai e în stare să se încordeze fără greutate într-un efort, într-o rezistenţă.

am plăcerea de ele[378]*. Lămureşte-mă, pentru Domnul, că mă chinueşte gîndul, spunîndu-mi: ,,Fiind aşa, nu trebuia să primeşti hirotonia. Căci lucrul acesta e împreunat cu slava deşartă şi cu greutate". De aceea mă îndoesc în diaconia mea. Te rog totodată să-mi spui ce e cu gîndul care-mi spune că am fost părăsit de Dumnezeu. Pentru că am fost foarte supărat săptămîna trecută de gîndul curviei.*

Răspuns: O, voinţă a dracilor vicleni ! O, înşelătorie a căpeteniei lor, a diavolului urîtor de bine şi de oameni dela început şi pînă la sfîrşit ! Căci precum s-a despărţit el de Dumnezeu, voeşte să piardă pe toţi oamenii[379]. Frate, ţi-am spus că ţi s-au iertat păcatele tale de mai înainte, dar n-au încetat şi războaele lor. Căci omul se află mai departe în luptă. Chiar dacă n-ai mai fi făcut păcate, ţi-ar fi adus plăcerea lor. Dar pentru că ai mai

378 Ed. Volos la nota 1: .,Adică am momeala şi amintirea plăcerii, adusă de diavol în imaginaţia mea". în traducerea franceză scrisorile de sub nr. 226-250. sînt date ca adresate unui diacon.

379 Diavolul urmăreşte dezorganizarea întregii creaţii a lui Dumnezeu, vrea să facă de rîs această operă a lui Dumnezeu în întregimea ei încît oamenii înşişi să o critice şi să batjocorească pe Autorul ei. Dar şi oamenii înşişi ajung prin aceasta de rîsul demonilor. Amăgiţi cu păruta lor independenţă de Dumnezeu, se declară produsul unei naturi inconştiente şi se dispreţuiesc chiar unii de alţii, omorîndu-se şi exploatîndu-se şi minţindu-se fără nici un scrupul. Crezînd că batjocoresc pe Dumnezeu, se batjocoresc pe ei înşişi, pierd orice respect între olaltă şi-şi tocesc capacitatea de a sesiza taina de negrăit a fiinţei umane. Toţi lucrează pentru a sfîşia unitatea umanităţii şi a creaţiei. Sînt purtaţi parcă de o sete nesfîrşită de a le nimici. De fapt nu le pot nimici. Pentru că taina lui „este" e mai presus de puterea lor. Dar îşi fac existenţa lor din ce în ce mai chinuitoare, se rod, dar nu pot duce la nefiinţă existenţa lor. Folosesc existenţa lor spre ură şi duşmănie, o reduc la o înţelegere superficială, o fac prilej de tristeţe şi pierd orice sens al ei, printr-un refuz încăpăţînat al valorilor evidente şi eterne.

făcut păcate, cu atît mai mult îţi aduc plăcerea lor. Iar ceeace spune Ava Isaia priveşte modul plăcerilor pe care le au cei ce se predau lor. De fapt altceva este a-şi aduce cineva aminte de dulceaţa mierei şi altceva a primi odată cu amintirea şi gustarea ei[380]. Cel ce şi-aduce aminte de plăcerea păcatelor, dar nu săvîrşeşte cele ale plăcerii, ci i se împotriveşte şi luptă, acestuia i s-au iertat păcatele de mai înainte.

Dar acestea sînt meşteşugurile vrăjmaşului şi potrivnicului nostru, care pururea voeşte să înghită de vii pe oameni ca să-i ducă la descurajare în privinţa mîntuirii şi la desnădejde în ce priveşte viaţa de veci pe cei ce nu se sprijină pe piatra tare a credinţei, din care fiecare primeşte tărie pe măsura lui. Păzeşte-te deci de acestea ca să nu cazi cu desăvîrşire în mîinile diavolului şi se va milostivi de tine Domnul, Cel ce e viu în veci.

Iar în privinţa hirotoniei, cine îndrăzneşte să spună despre sine că e vrednic, decît cel cu adevărat nebun şi care şi-a uitat cu totul de sine ? Deci liturghiseşte lui Dumnezeu în treapta dată ţie, osîndindu-te pe tine şi aşteptînd mila şi ajutorul şi puterea Lui. Iar în timpul Liturghiei adu-ţi aminte şi zi: „Slujiţi Domnului cu frică şi vă veseliţi de El cu cutremur" (Ps. 2, 11); şi: „Cel ce face îngerii Săi duhuri şi pe slujitorii (liturghisitorii) Lui flăcări de foc" (Ps. 103, 4). Nu te teme, n-ai fost părăsit de Dumnezeu. Căci dacă nu-l părăsim noi pe El, nici El

380 In ed. Volos la nota: „Prin gustare, sfîntul înţelege aci, precum socotesc, însoţirea sau consimţirea cu plăcerea păcatului săvîrşît înainte de om. Deci acestui om care se însoţeşte prin voinţă şi înclină şi consimte cu plăcerea păcatelor săvîrşite mai înainte, prin ceeace a luat obişnuinţa şi deprinderea păcatului, nu i s-au iertat păcatele, după sfîntul acesta. Dar celui ce nu se însoţeşte şi nu consimte cu plăcerea păcatelor de mai înainte, ci se împotriveşte şi luptă cu ea, pentru ura pe care şi-a însuşit-o faţă de păcat, i s-au iertat păcatele."

nu ne părăseşte pe noi[378]. Căci e voia Lui să ne întoarcem şi să ne mîntuim.

Iar supărarea ta din partea curviei vine dela gîndurile tale împotriva aproapelui şi dela judecarea lui. Dar şi dela familiaritatea îndrăzneaţă cu cei cu care ţi-am spus să nu ai această îndrăzneală. Iar dacă cei ce voesc să se îmbogăţească lumeşte, se primejduesc de multe ori pe mare şi în călătorii şi rabdă, cu cît mai mult nu trebue să facem aceasta noi care aşteptam Împărăţia cerurilor şi voim să fim numiţi fii ai lui Dumnezeu ? Noi, cei ce auzim că nu este lupta noastră împotriva sîngelui şi a trupului, ci împotriva începătoriilor şi stăpîniilor (Ef. 6, 12) ? Te-ai împotrivit tu pînă la sînge păcatului şi ai fost istovit de duhul tristeţii şi al lîncezelii ? Ce-ai răbdat ? Ce-ai suportat ? Ce ispite de multe feluri ai îndurat, bucurîndu-te ? O, monah adormit. Arată diavolului că vieţueşti lui Dumnezeu, aleargă la El. Predă-I mîinile şi picioarele cînd înoţi prin valurile gîndite ce te împresoară şi te urcă pînă la cer şi te coboară pînă în prăpăstiile fără fund (Ps, 106. 26). Îţi dau mărturie înaintea lui Dumnezeu, că inima mea s-a întins cu tine cum ştie Dumnezeu Cel ce-a zidit-o şi a pus în ea legămîntul sfintelor porunci păzite de ea, ca să te scoată din întunerec, cu puterea lui Dumnezeu, la lumina cea adevărată şi dela osînda morţii la viaţa dreptăţii[382]. Ia aminte la tine, frate. Căci fără osteneală şi smerenie e cu neputinţă să te mîntueşti.

381 Dacă nu ne închidem Lui, pătrunde în noi.

382 Inima Părintelui duhovnicesc se întinde prin toate valurile ispitelor şi greutăţilor cu care luptă fiul duhovnicesc, ca să-i dea putere să le învingă şi să-l scoată din întunerec la lumină. Iubirea îl face să învingă spaţiul ca să fie cu el pretutindeni, aşa cum e şi inima mamei cu fiul ei, participînd la bucuriile şi necazurile lui şi comunicîndu-i în orice situaţie o putere corespunzătoare cu starea în care se afla acela.

241. *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Fiindcă Sfinţia ta mi-ai poruncit să liturghisesc, arată-mi, te rog, ce trebue să gîndesc sau să cuget stînd lîngă altar cu preotul şi împărţind sfînta Pîine şi dînd sf. Potir spre băutură, sau ducînd sf. Împărtăşanie la cineva ?*[328b]*. Şi dacă trebue să îmbrac un veşmînt rînduit anume pentru slujba Liturghiei, sau să-mi acopăr trupul cu o haină pînă la călcîie ?*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, toate cele ce se fac simbolic au înţelesuri duhovniceşti şi tu le cugeti trupeşte. Cel ce slujeşte ca diacon trebue să fie ca heruvimii întreg ochiu, întreg minte, cugetînd şi privind la cele de sus, slăvindu-le cu frică şi cutremur. Căci poartă trupul şi sîngele nemuritorului împărat. El ia şi chipul serafimilor prin cîntarea doxologiei şi prin legănarea sfintelor lor aripi deasupra Tainelor ascunse, arătînd prin aripi uşurarea de cele pămînteşti şi materiale şi strigînd neîncetat cu mintea, în biserica omului lăuntric, cîntarea de biruinţă închinată slavei de mare cuviinţă a Dumnezeului nostru: „Sfînt, sfînt, sfînt e Domnul Savaot. Plin este cerul şi pămîntul de mărirea Lui". De rostirea înfricoşătoare a acestei vestiri fuge diavolul tremurînd dela sufletul robit şi sînt alungaţi demonii, lăsîndu-l liber de robia lor. Acesta vede acum că i-a răsărit lumina cea

382b In ed. Volos la notă: Se vede aci şi mai clar că cel ce scrie Bătrînului era diacon. Se spune că diaconul „împărţea" (μερίζεται) Sf. Pîine, nu o desfăcea în patru (μείξεται), căci aceasta o făcea atunci preotul ca şi azi. Diaconul însă o împărţea ca să o dea celor care se împărtăşeau, precum dădea şi potirul. La fel ducea Sf. Împărtăşanie celor ce din binecuvîntate pricini nu puteau veni la biserică.

adevărată[383]. Şi luînd aminte vede măreaţa frumuseţe a Mielului nemuritor şi doreşte să se sature de trupul şi de sîngele Lui. Şi atunci aude pe David strigînd şi grăind cu glas mare: „Gustaţi şi vedeţi că e bun Domnul" (Ps. 33, 9)[384]. Şi sufletul apropiindu-se cu frica, se face părtaş al trupului [384 cont] şi al sîngelui Lui şi gustul lor se face neşters în el, păzindu-l de toată patima [385].

Acestea cugetă-le, fie că stai în faţa Sfintelor, fie că le împarţi şi le dai de băut, fie ca duci sf. Împărtăşanie la cineva, fie ca aduni Sfintele, fie că împlineşti simplu toată slujirea la altar.

Cît despre veşmînt, agoniseşte-ţi hlamida duhovnicească, care face plăcere lui Dumnezeu. Iar haina

383 Ceeace se petrece în planul nevăzut, se prelungeşte şi în simţirea sufletului. Acest om nu se mai simte stăpînit de nici-o patimă, ci e cu totul liber şi uşor zburînd ca un serafim în văzduhul spiritual din preajma împăratului atotiubitor al tuturor, care e totodată lumina care le umple pe toate de sens: sensul iubirii eterne între toate, din izvorul iubirii supreme a Sfintei Treimi.

384 Lumina tuturor sensurilor aflate în iubirea eternă dintre toate, sufletul vede concretizate în Mielul în stare netrecătoare de jertfă gata să-şi dea oamenilor spre mîncare şi băutură trupul şi sîngele Lui ca pline şi ca simple dătătoare de viaţa nemuritoare. Ca să ne poată da toată bogăţia darurilor sale dumnezeeşti a luat trup omenesc accesibil nouă, l-a pus în stare de jertfă generoasă pentru noi, ca expresie a iubirii pînă la ultimul capăt pentru noi şi ne dărueşte prin această mijlocire toată comoara bunătăţilor Sale, Domnul e bun, e dulce şi ne face şi pe noi buni şi dulci unii altora.

384 cont A ne întîlni în Hristos unii cu alţii e în a ne înlîlni în delicateţe, în bunătate, în plinătatea vieţii fără sfîrşit, în înţelegerea valorii reciproce eterne, înrădăcinată în Dumnezeu. Ce ocean de sensuri ni se descopere în Hristos, Lumina Tatălui etern care s-a apropiat de noi pentru veci prin trup !

385 Umpluţi şi îmbibaţi adînc şi pentru totdeauna de dulceaţa blîndă şi iubitoare a Mielului jertfit pentru noi, nu ne mai poate atrage din ea nici-o patimă grosolană şi de moment. Căci orice patimă apare celui ce se află la acest nivel ca o aspră şi jalnică trivializare.

pînă la călcîie înseamnă omorîrea mădularelor. Căci spune-mi, frate, dacă omul poartă o porfiră întreagă de mătase şi e desfrînat, îl curăţeşte veşmîntul de curvie sau de alte patimi ? Deci ce vor face cei vrednici de Sfintele Taine dar lipsiţi de veşminte ? O singură haină ne-a poruncit Domnul să purtăm: pe cea a virtuţilor. Fie ca Domnul să ne învrednicească de aceasta pe noi toţi în veci. Amin.

242. *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn. Iartă-mă, stăpîne, şi te roagă pentru, mine prin Domnul, ca să se sfinţească simţurile mele. Căci Sfinţia ta ai spus despre diacon că trebue să fie ca heruvimii şi serafimii. Dar eu mă întinez prin ele. Ce să fac ca să nu-mi fie diaconia spre judecată ? Că sînt un netrebnic şi nu pot să mă înfrînez. Ajută-mă pentru Dumnezeu, ca să nu pierd de tot sufletul meu.*

Răspuns: Sileşte-te, diaconia ta, ca să ai totdeauna în minte cum trebue să fie diaconul şi cum eşti. Gîndeşte-te la moarte şi cum vei avea sa răspunzi lui Dumnezeu şi, osîndindu-te neîncetat, inima ţi se va străpunge ca să primească pocăinţa. Cel ce zice prin proorocul: „Spune tu întîi păcatele tale ca să te îndreptezi" (Is. 43, 26), te va face drept şi te va scăpa de toată osteneala. Căci zice: „Dumnezeu e Cel ce îndreptăţeşte, cine ne va osîndi ?" (Rom. 8, 33). Precum ţi-am arătat în felurite rînduri, agoniseşte smerenie, ascultare şi supunere şi te vei mîntui. Şi să nu spui, împotrivindu-te: „Pentru ce aceasta şi pentru ce aceea?" Ci fă-te ascultător mai ales faţă de Ava al tău, cel ce după Dumnezeu se îngrijeşte de tine şi căruia i s-a încredinţat sufletul tău [386]. Şi dacă te vei sili să păzeşti

386 Smerenia şi ascultarea au o importanţă hotărîtoare în mîntuire, pentru că ele înseamnă omorîrea oricărui egoism, care desparte nu

acestea, eu voi face mai mult decît prisositoare puterea mea. Domnul să te păzească şi să te acopere de cel viclean. Amin.

243. *A aceluiaş către acelaş: Spune-mi, Părinte, ce mă sfătueşti să fac în mica slujire liturgică pe care o am ? Că chiar dacă nu sînt batjocorit de draci, ca în cea mai mare parte din timp, fie pînă şi pentru o haină, nu mi-e uşor să mă înfrînez. Voi face de aci înainte tot ce porunceşti ca să fiu miluit. Căci Dumnezeu ştie în ce neorînduială şi în ce patimi mă aflu. Roagă-te pentru mine prin Domnul, ca să nu fiu despărţit de sînul vostru măcar în veacul acesta. Căci mă ruşinez să o cer pentru veacul viitor, din pricina patimilor mele.*

Răspuns: Frate, „silirea în toate" (Pateric, ed. franc.: Les sentences des Peres du desert, Solesmes, 1966, p. 362, nr. 16) şi smerenia îl duc pe om la sporire. Căci zice Apostolul: „Întru toate necaz pătimind, dar nu strîmtoraţi" (II Cor. 4, 8). Aruncînd toate cele materiale ale noastre asupra Avei şi neţinînd nimic în mîinile noastre, Dumnezeu ştie şi ne este martor că nu socotim că el trebue să ne mulţumească, ci că noi trebue să-I mulţumim că a luat povara noastră şi ne-a eliberat de griji. Căci şi Apostolul Petru zice: „Supuneţi-vă fiecărei făpturi omeneşti pentru Domnul" (I Petru 2, 13). Iar Iacob a zis că „oricine păzeşte toată legea, dar păcătueşte

numai pe om de om, ci şi pe om de Dumnezeu, ca un zid despărţitor (Ef. 2. 14). Unde sînt acestea, simte intrînd Dumnezeu neîmpiedicat. Căci simţi o autoritate supremă în faţă căreia te smereşti şi pe care o asculţi. In smerenie şi ascultare liberă şi bucuroasă îţi trăeşti scăparea de toate silniciile, şi relaţia liberă cu Dumnezeu cel absolut liber, care te, bucură de recunoaşterea lui liberă şi iubitoare din partea ta. In smerenie îţi vezi şi îţi accepţi liber infinita ta micime şi implicit susţinerea prin infinita putere şi dărnicie iubitoare a lui Dumnezeu.

faţă de un punct al ei, s-a făcut vinovat faţă de toate" (Iacob 2, 10). De aceea se cere să nu facă cineva voia sa, ci să se ocărască în toate şi aşa va afla mila lui Dumnezeu. Dar dacă îşi va bate diavolul joc de el, făcîndu-l să cugete ceva mare despre sine, sau că a lucrat bine, pierde toate cele ce a făcut. Deci făcînd ceeace faci, smereşte-te, zicînd: „Iartă-mă, Doamne, ca am îngreunat pe Ava, aruncînd asupra lui sarcina mea". Domnul Iisus Hristos să vă mîntuiască pe voi. Amin.

244. *Alt frate diacon n-a mai voit să slujească la altar, gîndindu-se la păcatele sale de mai înainte. Şi a întrebat pe acelaş mare Bătrîn despre boala sa trupească. Şi i se răspunse acestea:*

Frate, Scriptura ne-a învăţat ca „cei ce voesc să vieţuiască cu dreapta credinţă după Hristos, vor fi prigoniţi" (II Cor. 3, 12). Cum putem fi prigoniţi în vremea de acum ? Prin demonii care ne gonesc dela frica de Dumnezeu şi dela slujirea Lui. Iar pocăinţa pentru păcat stă în a nu-l mai face; şi izbăvirea de rele stă în oprirea dela ele. Să nu te întristeze cele dinainte şi nu te opri dela slujirea de diacon, dar închin-o lui Dumnezeu cu frică şi cu cutremur. Şi ia aminte că ea aduce sfinţire sufletului tău [387]. Şi dacă crezi aşa, vei tremura pururea ca să nu păcătueşti şi să nu cazi din sfinţenie. Poartă pătimirile şi necazurile, căci ele sînt o certare îndreptătoare a lui

387 Refuzul de a sluji la altar pentru păcate trecute înseamnă a te lasă gonit de demoni dela această slujbă. Varsanufie repetă că însăşi reţinerea dela păcate înseamnă izbăvirea de ele. Căci aceasta aduce, în tăria manifestată de ea, şi o transformare în fiinţa ta, dat fiind că reţinerea înseamnă o frică continuă de Dumnezeu, un fel de trăire a puterii Lui în tine. Aceasta e una cu o sfinţire care e potrivită cu slujirea plină de cutremur la altar, care ea însăşi sporeşte această sfinţire.

Dumnezeu. Şi El te va milui şi-ţi vor fi spre mîntuirea sufletului tău[388].

245. *Alt frate a întrebat pe acelaş mare Bătrîn: Spune-mi, Părinte, dacă este o iuţime dela fire şi alta contrară firii ? Si care e deosebirea între ele ?*

Răspuns: Frate, este o iuţime dela fire şi una contrară firii. Cea dela fire se luptă ca să nu se împlinească voile poftei. Aceasta nu are nevoe de leacuri căci este o iuţime tămăduitoare. Cea contrară firii se luptă cînd sînt împiedicate voile poftei să se îndeplinească. Aceasta are nevoe de leacuri mai multe pe seama poftei. Căci mai mare decît ostaşul este cel ce-i dă putere. Şi dacă acesta este slăbit, ostaşul nu mai are putere [389].

246. *Întrebarea aceluiaş către acelaş Bătrîn: De unde au venit în om patimile ?*

Răspuns: Dumnezeu a creeat atît sufletul cît şi trupul fără patimi. Dar a căzut în patimi prin neascultare.

247. *Alt frate a întrebat pe acelaş mare Bătrîn: Sînt tulburat de patimile sufletului meu. Spune-mi, pentru Dumnezeu ce să fac ca să mă eliberez de ele ? Şi roagă-te pentru mine.*

388 Răbdarea boalei şi a necazurilor cu sentimentul ca sînt o certare a lui Dumnezeu spre îndreptare, produce şi ea o mutaţie treptată în fiinţa ta, împreunată cu scăparea de păcate prin reţinerea dela ele. Păcatul şi virtutea sînt stări totale ale fiinţei umane, care se modifică prin libertatea omului. Acolo unde se neagă păcatul şi virtutea se neagă libertatea şi putinţa de schimbare în bine sau în rău a firii omeneşti prin libertate, omul fiind considerat ca o bucată a naturii, în care se împlinesc legile firii fără voia lui.

389 Pofta e cea care dă putere iuţimii, ca unui ostaş al ei..

Răspuns: Frate, cel ce voeşte să se mîntuiască şi doreşte să fie copilul lui Dumnezeu, să agonisească smerenie, supunere şi ascultare; şi neîndrăzneală[389b]. Ia seama că ai spus: „Ce să fac?" Şi iată ţi-am spus. Şi-ţi dau chezăşie că nu vei fi stăpînit nici de vrăjmaşul, nici de patimi. Căci se ard de smerenie ca de foc şi inima ta se înseninează luminată de Hristos[390]. Lui fie slava în veci. Amin.

248. *Acelaş frate, primind dela Ava porunca să locuiască cu un bâtrîn şi să-i slujească aceluia, a întrebat pe celălalt Bătrîn: Cum pot să* cunosc, *Părinte, de e după Dumnezeu să şed (în chilie), sau că nu mă păgubesc nefiind cu fraţii în mînăstire, ci de unul singur, stare în care mă necăjesc patimile ? În privinţa patimilor, ce porunceşti să fac ? La fel şi despre somn ? Căci mă tem de stăpînirea lui. Tot aşa despre uitare. Şi fiindcă sînt foarte supărat de patima cea urîtă, care este semnul învoirii mele cu ea ?*

Răspunsul lui Ioan: De voeşti să şti dacă te vatămă sau îţi este de folos să şezi (în chilie), ai acest semn: Dacă şezi din ascultare, află că te foloseşti; căci zice:

389b E o îndrăzneală bună şi una rea. Cea bună e cea care are încredere în mila lui Dumnezeu. Cea rea e obrăznicia de a sfida poruncile lui Dumnezeu, de a nu se smeri, de a nu face ascultare de cei rînduiţi cu treburile de obşte, de a trece peste regulile bunei cuvinte între oameni. Ea e unită cu neruşinarea. Ea pare un act de libertate dar nu e aşa. Adevărata libertate e în smerenie, căci ea se hrăneşte din iubirea lui Dumnezeu şi faţă de Dumnezeu, între cel smerit şi Dumnezeu e o relaţie intimă de iubire în libertate. Obraznicul, neruşinatul e dimpotrivă împins la îndrăzneala sa de o patimă minată de desfrîu, sau de mîndrie.

„Ascultarea e mai presus de jertfa" (I Împ. 15, 22). Dar dacă te împotriveşti în cuvînt, te vatemi. Căci aceasta este dintr-o voie rea. Apoi, nu te despărţi de fraţi. Sa nu fie ! Şi Dumnezeu a rînduit aşa, ca, dată fiind slăbiciunea trupului tău, să ai o uşurare prin bătrîn.

Cît priveşte patimile, ele nu pot să nu fie mişcate împotriva omului spre probarea lui. Căci „bărbatul neispitit e neprobat" (Agrapha, nr. 90). Şi fiindcă ai spus: „Şed de unul singur", nu cugeta aşa, căci aceasta te-ar vătăma.

Pentru că nu eşti singur, dacă crezi, ci ai pe Dumnezeu [390] [390 b], Căruia te-a predat marele Bătrîn, precum ai şi rugăciunea care conlucrează cu tine. Numai să nu vrei să arăţi altceva decît ascultare şi atunci te vei mîntui [391]. Deci nu te teme, căci nu te vei vătăma.

Iar despre psalmi, fă şi tu cum fac fraţii, cîntînd trei psalmi şi făcînd îngenuncheri. Nu te va birui somnul. Trebue sa faci aşa în timpul nopţii, afară de caz de boală. Uitarea este pieirea sufletului. Ea vine din dispreţuire şi negrije [392].

390 Poate acesta e unul din sensurile lumii în care e văzul Hristos umplînd inima isihaştilor ce practicau, începînd din sec. XIII—XIV rugăciunea neîncetată. Smerenia şi ascultarea aduce linişte pentru că omul s-a regăsit pe sine însuşi, la largul său, în iubirea lui Dumnezeu în Hristos.

390 b Cine crede în Dumnezeu, îl are pe Dumnezeu lîngă el şi în el. Credinţa şi rugăciunea sînt semnul lucrării lui Dumnezeu în om. Cînd gîndeşti la cineva, eşti într-o comunicare cu el. Cu atît mai mult eşti în comunicare cu Dumnezeu cînd gîndeşti la Dumnezeu cu încredere în El şi cînd îi adresezi cererile tale de ajutor.

391 In ascultarea neşovăelnică te-ai eliberat de tine şi te-ai predat lui Dumnezeu în mod deplin. Căci în numele Lui asculţi pe cel care îţi este dat ca să-l asculţi.

392 Uitarea e neglijenţă. Ea are tendinţa de a se repeta, devenind obişnuinţă. Prin ea uiţi întîi de datoriile tale şi apoi chiar de tine însuţi. Dar prin aceasta uiţi şi de Dumnezeu. Ca atare ea e moartea sufletului, căci e moartea sensibilităţii tale faţă de realitatea lui

Iar patima ruşinoasă şi urîtă are nevoe de osteneala inimii şi a trupului, ca să se desrădăcineze: a inimii prin rugăciunea neîncetată către Dumnezeu, a trupului prin asuprire şi supunere cu toată puterea.

Iar semnul învoirii stă în a plăcea lucrul acesta omului şi a se îndulci în inima lui şi a cugeta la el cu plăcere. Iar cînd cineva se împotriveşte gîndului şi luptă să nu-l primească, arată că nu primeşte învoirea, ci războiul. Şi aceasta pricinueşte omului probare şi sporire. Domnul Iisus Hristos să te curăţească pe tine de păcatele tale şi să te întărească cu bunătatea Lui în slăbiciunea ta. Amin.

249. *Întrebarea aceluiaş către acelaş: Ce este ascultarea ? Şi ce trebue să cer în rugăciune ? Şi dacă îmi spune cineva: „Roagă-te pentru mine", ce trebue să fac ? Oare trebue să-l pomenesc totdeauna ?*

Răspuns: Ascultarea taie voia. Dar fără silinţă nimenea nu poate dobîndi ascultarea[393]. Iar dacă şezi (în chilie)

Dumnezeu, faţă de adîncul netrecător al vieţii tale, râmînînd cu privirea numai la planul biologic al existenţei tale.

393 Ascultarea e o tăiere a voii tale de suprafaţă, printr-o altă voie mai adîncă. E tăierea voii plăcută e egoismului, prin voia de a-ţi stăpîni egoismul plăcerilor, care te ţine în îngustimea orizontului biologic şi individualist, şi de a te ridica în largul orizontului dumnezeesc şi altruist. E mai multă încordare a voii în a asculta decît a nu asculta. Voia egoistă e un capriciu uşuratec, e un răsfăţ. De aceea se poate spune că nu se poate tăia voia neascultătoare fără o osteneală a inimii şi a trupului. Se numeşte voia ce se cuvine tăiată, „voia proprie", pentru că prin ea omul se slujeşte numai pe sine în mod egoist, sau în primul rînd pe sine. Dar şi voia prin care taie cineva această ,,voie proprie" e voie care-l are pe om ca subiect, dar ca subiect care-şi pune voia în slujba lui Dumnezeu şi a semenilor. Şi prin aceasta în slujba eului său destinat la o viaţă înaltă şi netrecătoare. El face oarecum voia altora, dar în voia egoistă a lui, ci voia care slujeşte binele lor, identic cu binele propriu. In acelaş timp face voia lui

pentru ascultare şi nu pentru odihna trupului, prin aceasta nu împlineşti voia ta, nici nu şezi din patimă, ci mai vîrtos ca să placi lui Dumnezeu. Dar dacă şezi îndulcindu-te de odihnă, nu placi lui Dumnezeu.

Cît priveşte rugăciunea, zi: „Doamne, izbăveşte-mă pe mine de păcatele mele şi de patimile de ocară". Şi dacă cineva îţi spune: „Roagă-te pentru mine", zi în inima ta: „Dumnezeu să ne miluiască pe noi" şi ajunge. Iar a-l pomeni totdeauna nu ţi-e dat ţie, ci celor desăvîrşiţi, care se pot ruga neîncetat unii pentru alţii [394].

250. *Întrebarea aceluiaş către acelaş: Te rog, Părinte, să-mi spui cum pot să cunosc că sînt întru supunere şi am părăsit voia mea ? Şi ce trebue să fac ca să fiu de-o potrivă cu fraţii ? Căci aud dela Părinţi că cel ce se află*

Dumnezeu care urmăreşte binele său şi al semenilor săi. Căci cum spune Sf. Maxim Mărturisitorul (Opuscula theologica et polemica), Dumnezeu voeşte ceeace promovează firea adevărată a omului, deci ceeace e conform cu voia adevărată a omului. In felul acesta în adînc voia lui Dumnezeu şi voia omului (sau a tuturor oamenilor) coincid, deşi subiectele sînt diferite. Totuşi întrucît voia lui Dumnezeu stă la baza fiinţei şi voii omului, deşi cea din urmă nu e dela sine, se poate vorbi de două voi. Aşa se poate vorbi şi de două voi în Hristos, dar şi de o unitate desăvîrşită între ele, mai ales că în El este şi un unic subiect al lor. In Împărăţia lui Dumnezeu va fi o unire deplină între voia tuturor oamenilor şi voia lui Dumnezeu, după pilda unirii celor două voi în Hristos.

394 Cine se roagă pentru altul, cîştigă şi el însuşi. Căci săvîrşeşte nu act de iubire şi sporeşte în ea, ridicîndu-se la o stare superioară. Apoi se roagă şi pentru sine. Căci prin însuşi faptul că se roagă, se pune în legătură cu Dumnezeu, dela care vine bunătate şi putere. Deci rugîndu-te pentru altul continuu, te rogi şi pentru tine continuu. Şi cîţi o pot face aceasta? Apoi cine poate să aibe mereu în minte pe toţi în mod continuu ? Dar cel desăvîrşit îi poate avea virtual în gînd. In orice caz rugăciunea cuiva pentru altul îl uneşte cu acela în cugetul lui. Astfel rugăciunea este un mijloc de unire între oameni pentru că e un mijloc de unire între ei.

întru supunere şi nu-şi face voia sa, ci e de-o potrivă cu fraţii în toate, înaintează repede. Şi îmi cercetez inima ca să aflu dacă duc viaţă de mînăstire ca fraţii şi nu primesc asigurare, deoarece desleg (postul) înaintea lor şi mă împărtăşesc mai repede de mîncare şi mănînc de unul singur. Aşi vrea să mă probez dacă pot mînca mai tîrziu, dar mă tem din pricina bolii.

Răspuns: Poţi să afli dacă duci viaţă de mînăstire din aceea că nu faci vre-un lucru din voia ta, nici nu mănînci de unul singur, nici cu fraţii, ci că faci cele poruncite ţie, fără discuţie. Te socoteşti pe tine ca unul din bolnavi. Dar bolnavii sînt în afară de mînăstire, pentru ca mănîncă singuri ? Să nu fie ! Ci o fac aceasta pentru boala lor, la porunca Avei. Aşa ţi-a dat şi ţie Dumnezeu ca motiv slujirea bătrînului, ca să nu se smintească cei nedeprinşi văzîndu-te pe tine mîncînd mai repede. Deci nu atîrnă de tine să mănînci mai tîrziu cu cei ce nu sînt bolnavi. Iar dacă eşti bolnav, iarăşi trebue să te îngrijeşti, ceeace naşte în tine întristare. Deci odată ce ţi s-a dat motiv să nu pricinueşti cuiva gînd de sminteală, nu fi chinuit că mănînci de unul singur. Astfel viaţa de mînăstire şi egalitatea fraţilor din mînăstire stă în a face orice lucru la porunca Avei şi nu după voia proprie. Nu-ţi aduci aminte că ai luptat cu Ava şi n-ai voit să împlineşti porunca lor? Cam ai cutezat să murmuri în prostia ta ? Te luptai ca să nu mănînci? Nu te luptai pentru voia ta ? Dacă voeşti să te foloseşti şi să rămîi în viaţa de mînăstire, taie voia ta în toate şi supune-te de-o potrivă cu fraţii şi iată eşti împreună vieţuitor cu ei în obştea mănăstirii spre folosul sufletului tău[395], călăuzit de Părinţii tăi, de marele Bătrîn

395 Nu în uniformitatea lucrului de împlinit stă unitatea vieţii în mînăstire, ci în uniformitatea ascultării de Părinţii din mînăstire, care dau fiecărui monah să împlinească un lucru potrivit cu ceeace este

şi de ceilalţi. Urmează sfătuirii lor cu harul lui Hristos. Căci ei cunosc, frate, mai bine ca tine ceeace e de folos sufletului tău.

251. *Întrebarea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Cerîndu-i-se de către bătrînul slujit de el, care era cleric, în vreme ce el însuşi nu era cleric, să facă rugăciunea şi să binecuvînteze mîncarea, sau fiind însărcinat cu altele de felul acesta, a întrebat dacă trebue să-l asculte în privinţa aceasta.*

Răspunsul lui Varsanufie: Fereşte-te de a te bucura pentru cinstea ce ţi se dă, dar arată ascultarea care alungă împotrivirea urîtă de Dumnezeu şi de cei ce-L iubesc pe El. Ţine ascultarea care înalţă la cer şi face pe cei ce o au asemenea Fiului lui Dumnezeu[396]. Lui se cuvine slava în veci. Amin.

252. *Alt frate (Ed. franc. — Dorotei) a întrebat pe celălalt Bătrîn: Deoarece am nişte bani (nişte bunuri) şi voesc ca o parte să o dau mînăstirii iar alta săracilor,*

de folos lui. Toţi trebue să se supună în mod absolut ca lui Dumnezeu, dar pentru a fi condus fiecare spre desăvîrşire pe linia potrivită lui, conform talanţilor proprii care trebue dezvoltaţi, dar şi a slăbiciunilor lui, de care trebue să ţină seama. Apostolul Petru merge pe linia lui, Ioan pe a lui, dar fiecare în aceiaş totală dăruire lui Dumnezeu. Dumnezeu n-a făcut pe oameni uniformi şi nici nu vrea să-i uniformizeze.

396 Supunerea fiind una cu smerenia urcă pe cel ce o are la cer, după cuvîntul Mîntuitorului: ,,Cel ce se smereşte, se va înălţa" (Mt. 23, 12; Petru 5, 6). Căci prin smerenie s-a urcat şi Fiul lui Dumnezeu ca om la cer în smerenia şi ascultarea totală, prin care omul s-a ridicat dincolo de sine, dă de Dumnezeu, se deschide total lui Dumnezeu. Pînă e preocupat de sine în sens egoist, nu poate experia pe Dumnezeu şi nu-L poate primi. In smerenie se poate uni omul cu Dumnezeu şi cu toţi, poate cuprinde pe Dumnezeu şi pe toţi.

spune-mi Părinte, trebue să-i împart aceştia prin Ava? [397]

Răspunsul lui Ioan: Frate, cele dintîi răspunsuri ţi le-am grăit ca unui om care are încă trebuinţă de lapte (Evr. 5,12). Acum însă cînd vorbeşti de supunerea desăvîrşită, fă şi tu ceeace s-a scris: „Deschide gura ta şi o voi umplea" (Ps. 80,11). Frate, nu trebuie să înveţi dela mine cel mai mic ce să faci, ci ascultă ceea ce s-a scris în Faptele Apostolilor despre cei ce-şi vindeau ale lor şi puneau preţul lor la picioarele Apostolilor, deci că „împărţeau fiecăruia după trebuinţa ce o avea" (Fapte 4, 35), nu prin ei, ci prin Apostoli. Şi aşa ei sau izbăvit de grija banilor şi de slava deşartă. De doreşti deci să ajungi la această măsură şi să te bucuri de negrije şi să te ocupi de grija de Dumnezeu[398], fă şi tu aşa. Frate, foarte puţine sunt cele de faţă de cele ce s-au dat de către unii lui Ava Isaia. Căci „îi dădeau lui mii de monezi, zicînd: ,,Foloseşte-le cînd ştii". Nu-i spuneau unde sau cum. Aceştia au făcut un lucru desăvîrşit şi s-au eliberat de griji. Iar tu odată ce a fost voia lui Dumnezeu să vii la bucuria aceasta eşti dator să ai mulţumire şi să arăţi mulţumirea ta celui ce poartă povara ta. Nu cumva

397 Trad. franc. dă scrisorile dela nr. 259 pînă la 338 ca adresate lui Dorotei, ale cărui „învăţături" le-am dat în traducerea românească din vol. 9 din Filocalia, p. 463—645.

398 E grije şi grije. E grija de noi înşine şi deci de ale lumii, prin care satisfacem trebuinţele noastre, şi grija de Dumnezeu, care nu mai e în slujba egoismului. Prin cea din urmă arucăm asupra lui Dumnezeu grija de noi şi El poartă grija de noi (I Cor. 5, 7). Aceasta e propriu zis grija de a nu avea grija de noi, de a fi liberi de noi pentru Dumnezeu în care e toată viaţa noastră de acum şi din veci, toată respiraţia spirituală, toată siguranţa de noi înşine. A avea grije de Dumnezeu e a gîndi mereu la El şi la împlinirea poruncilor Lui, prin care înaintăm în vieţuirea cu El şi în grija de semeni, iar prin aceasta împlinind adevărata grijă de noi.

semănătorul celor rele să samene în tine gîndul că cel ce a primit banii tăi trebuie să-ţi mulţumească[399] . Dumnezeu să facă cu tine ceeace este de folos mîntuirii sufletului tău.

253. *Acelaş a întrebat pe marele Bătrîn de trebuie să împartă banii (bunurile) prin Ava şi cum să-i împartă şi cui ?*

Răspuns: Domnul să te binecuvînteze, fiule. Vrei să fii fără grije şi nu vrei, fiind împiedicat de voia ta. Spune numai ce voieşti să se lase obştei şi pe seama celor lipsiţi şi fii fără grije. Aceasta este ascultarea, să nu ai stăpânire peste tine[400]. Ce e mai de preţ decît sufletul tău, de care Domnul a spus că e mai de preţ decît lumea întreagă (Mt. 16, 26) ? Şi dacă l-ai predat pe el lui Dumnezeu şi

399 Dacă adresatul ar socoti pe conducătorul obştei dator să-i mulţumească pentru banii daţi, i-ar socoti pe aceştia mai departe ca ai săi şi s-ar mîndri pentru fapta ce-a făcut-o. El s-ar fi uitat propriu zis pe sine, ci ar fi dat eului său o faţă mai pioasă, mai înşelătoare, superioară celor ajutaţi. Şi într-un fel i-ar jigni pe cei pe care i-a ajutat. De aceea să nu ne mire cînd cei cărora le-am făcut ceva se arată „nerecunăscători", sau cînd arată o recunoştinţă de silă, falsă, pentru că mai au nevoie de noi. Desigur au şi aceia o vină. Dar nu contribuim oare şi noi la vina lor ?

400 Să nu fii stăpînit de nimic fără voia ta e o treaptă. Dar să nu te laşi stăpînit în numele Domnului sub pretext că vrei să dispui tu de tine însuţi, poate să însemne că eşti stăpînit de toate capriciile. Sf. Ap. Petru ne spune: „Trăiţi ca oameni liberi, dar nu ca şi cum aţi avea libertatea drept acoperămînt răutăţii, ci ca robi ai lui Dumnezeu" (I Petru 2,16). Numai în Dumnezeu poţi fi liber de tine, deci de toate cele inferioare. Numai în ascultare de Dumnezeu simţi cu tărie mărirea Lui şi iubirea Lui care te face liber de toate cele mărginite şi te duce la viaţa adevărată neîngustată. Pe de altă parte a asculta de Dumnezeu înseamnă a-L lăsa pe El să fie Stăpîn cu iubirea Lui asupra ta şi a nu voi să fii tu însuţi stăpîn asupra ta închis faţă de iubirea Lui. Căci aceasta este o altă robie.

Părinţilor tăi duhovniceşti, de ce mai şovăeşti să le încredinţezi lor cele mai neînsemnate ? Vezi cum te războesc fără să-ţi dai seama slava deşartă şi necredinţa ? Şi dacă eşti aşa, nu le-ai încredinţat cu adevărat lor nici sufletul tău şi atunci cum aştepţi să fii miluit prin ei ? Eliberează-te de griji, de voeşti să te ocupi cu Dumnezeu eliberat de toate. Şi eu voi purta grija de a împlini ceeace ai hotărît. Ocupă-te numai fără grije de Dumnezeu. Şi iartă-mă pe mine de dragul iubirii[401].

254. *Întrebarea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Spune-mi părinte, cum ajunge cineva să-şi poată tăia voia sa şi la starea în care să poată spune: „Iată am lăsat toate şi am urmat Ţie" (Mt. 19,27) ? Pentru că am ţinut pentru mine un mic locşor (o bucată de pămînt) pentru întreţinerea mea fiindcă sînt bolnav.*

Răspunsul lui Varsanufie: Părăsirea voii proprii e una cu vărsarea sîngelui, adică cu a ajunge cineva în lupta de

401 De ce îşi încheie toate scrisorile, cerînd iertare adresatului, deşi nu-i greşeşte cu nimic ? El n-ar putea fi fericit în Dumnezeu, dacă ar şti că cineva a rămas în afară, fiind tulburat de ceva împotriva lui. El trebuie să lupte continuu ca să însenineze sufletul oricărui om cu care a avut o legătură pe pămînt. De aceea cine nu iartă sau nu cere iertare nu poate intra în Împărăţia iubirii. Apoi cine poate spune că a făcut totul pentru altul. Poate că cineva să fie tulburat. Chiar de o gelozie pe cei foarte credincioşi şi buni şi să nu se simtă bine văzîndu-i. De aceea cei buni au trebuinţa să se smerească la culme pentru a nu le da acelora sentimentul că se socotesc superiori. Dacă totuşi nu-i pot face să accepte societatea lor în Împărăţia cerurilor, rămîn pe de o parte cu o compătimire pentru ei, dar pe de alta n-au ce să le facă. Intr-un fel aceia se simt „mai bine" în afara societăţii lor. E mai suportabil pentru ei chinul ce le vine din dispreţul bucuriei de bine a celor buni, decît trăirea de silă în societatea lor.

a-şi tăia voia sa pînă la moarte[401 b]. Iar cuvîntul: ,,Iată am lăsat toate şi am urmat Ţie", vorbeşte despre desăvîrşire şi nu despre mici locşoare şi puţini bani. El mai vorbeşte şi despre gînduri şi vreri. Dar tu n-ai ajuns încă la această desăvîrşire. Cînd te vei apropia, vei auzi ce trebue să faci. Deocamdată ţine-te numai de aceasta; fii fără griji faţă de toate lucrurile şi grijile. Iar locşorul ţine-l deocamdată spre întreţinerea ta. Domnul Iisus Hristos să te ducă la bucuria aceea negrăită. Căci El este lumina veşnică [402]. Amin.

255. *Întrebarea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn; Roagă-te Domnului pentru mine şi spune-mi ce să fac că sînt foarte războit de curvie şi mă aflu în primejdia de a ajunge la desnădejde şi nu mă pot nici înfrîna (dela mîncare) din pricina slăbiciunii trupului.*

Răspuns: Frate, diavolul, pismuindu-te, a pornit război împotriva ta. Păzeşte-ţi deci ochii şi să nu mănînci pe săturate. Iar de vin împărtăşeşte-te puţin pentru slăbiciunea de care vorbeşti. Agoniseşte-ţi însă smerenia, că prin ea se rup toate cursele vrăjmaşului (Pateric sf. Antonie 7). Iar eu, cel prea mic, voi pune toată puterea mea să mă rog lui Dumnezeu ca să te apere de toată ispita şi să te păzească de tot răul. Nu te încovoia, frate, nici nu te preda desnădejdii, căci aceasta este marea bucurie a diavolului. Ci rugîndu-te neîncetat, zi: „Doamne, Iisuse Hristoase, mîntuieşte-mă de patimile de ocară". Şi vei

401b Adică pînă la moartea ce i se cere şi pe care se simte mînat să o suporte pentru binele altuia sau pentru scăparea lui.

402 Hristos este bucuria negrăită, pentru că are în Sine, dragostea negrăită faţă de noi. Dar această bucurie sau dragoste cuprinde în ea şi sensul suprem, sau toate sensurile existenţei. Cei răi sînt întunecaţi şi se află în întuneric, pentru că n-au nici bucurie deplină şi durabilă, nici o înţelegere adevărată a sensului existenţei.

afla mila lui Dumnezeu. Şi aşa vei primi putere prin rugăciunile sfinţilor. Amin.

256. *Acelaş frate, războit prin aceeaş patimă a curviei, l-a rugat pe acelaş mare Bătrîn să se roage pentru el şi să-i spună cum poate şti cineva dacă se ispiteşte de pofta lui sau dela vrăjmaşul ?*

Răspuns: Frate, fără osteneală şi zdrobirea inimii nimenea nu se poate mîntui de patimi şi plăcea lui Dumnezeu. Cînd deci cineva este ispitit de pofta sa e semn că n-a avut grijă de sine şi şi-a lăsat inima la cele săvîrşite de el înainte. Şi aşa îşi aduce prin sine asupra sa mînia din pofta proprie. Iar mintea, orbindu-se treptat, ajunge din neştiinţă să ia aminte la cel pe care-l pofteşte şi să grăiască cu el; şi născoceşte motive ca să-i grăiască şi să şadă împreună cu el şi vine pe toate căile la împlinirea poftei sale. Astfel a lăsa gîndul în acestea, înseamnă a mări războiul care duce la cădere, dacă nu cu trupul măcar cu duhul prin învoiri (consimţiri). Şi aşa ajunge omul să aprindă el însuşi focul în sine ca într-o materie. Dimpotrivă, omul treaz şi înţelept care voeşte să se mîntuiască, văzînd de unde-i vine vătămarea, se păzeşte pe sine cu toată grija de orice amintire rea, ca sa nu zăbovească cu gîndul la patimi, cum se păzeşte de priviri şi de întîlniri şi de orice motiv născocit, temîndu-se să nu-şi aprindă sie-şi el însuşi focul. Iată războiul pricinuit de poftă, sau de voinţa proprie. Iar ispita venită dela diavolul este aceasta: Inima celui ce voeşte să se mîntuiască se teme să primească sămînţa[403] şi prin aceasta se păzeşte cu trezvie pe sine de amintirea cea rea şi de ocuparea gîndirii cu patimile, ca şi de priviri şi de

403 î n . . Volos la notă:,,Sau atacul sau momeala vrăjmaşului".

întîlniri. Iar dacă nevoia de vre-un lucru îi cere să se întîlnească cu cineva, mai bine se lipseşte de acel lucru decît să-şi piardă sufletul. Veghează, frate, căci eşti muritor şi vremelnic. Nu te învoi să-ţi pierzi viaţa veşnică pentru plăcerea de scurtă durată. Ce alt folos îţi aduce împuţiciunea şi necurăţia păcatului decît ruşine şi osîndă şi sminteală ? Iar înfrînarea aduce biruinţa, cununa şi lauda. Strînge calul tău în frîul cunoştinţei, ca nu cumva privind ici si colo să înnebunească după femei, mai bine zis după bărbaţi, şi să te arunce pe tine, călăreţul lui [404]. Roagă-te lui Dumnezeu ca ,,să întoarcă ochii tăi ca să nu vadă stricăciunea" (Ps. 118, 37). Iar de vei dobîndi o inimă bărbată vor fugi dela tine războaele. Fă-te usturător ca vinul pentru rană şi nu vei lăsa să se adune împuţiciunea şi necurăţia. Dobîndeşte plînsul, ca să te înstrăineze pe tine de îndrăzneala ce destramă sufletele celor ce au cîştigat-o pe aceasta[405]. Nu arunca pe jos unealta fără de care nu se lucrează pămîntul roditor. Iar unealta aceasta este smerenia făurită de marele Dumnezeu, prin care se desrădăcinează toate buruenile din ogorul Domnului şi se pricinueşte har celor ce-l

404 Calul e altceva decît călăreţul. Pofta trupului şi vrerea păcatului stîrnită pe această poftă sînt altceva decît voia subiectului, adevăratul stăpîn peste toate cele din care se constituie omul, deşi voia subiectului poate ceda şi se poate pune într-o anumită măsură în slujba poftei şi a păcatului. Subiectul e tîrît oarecum fără voia lui, sau cu o jumătate de voie, în cele pe care pe de altă parte, le simte contrare lui, putînd fi dus prin repetiţie pînă la moartea lui sufletească, încît omul să devină aproape un fel de automat, sau de obiect purtat de impulsuri refulate încoace şi încolo.

405 E îndrăzneala obraznică şi nesimţită care face sufletul tocit şi în stare să rîdă de toate sentimentele delicate, de tot respectul pentru valorile superioare.

lucrează prin ea[406]. Smerenia nu cade, ci ridică din cădere pe cei ce o au.

Îmbrăţişează cu toată inima plînsul, căci el este soţul bunei lucrări. Sileşte-te să tai voia ta în toate. Căci aceasta se socoteşte drept jertfă a omului. Aceasta este de care s-a spus: „Că pentru tine ne dăm la moarte toată ziua; socotitu-ne-am ca nişte oi spre junghiere"[407] (Ps. 43,24). Să nu te moleşeşti pe tine în întâlniri şi convorbiri, căci acestea nu te vor lăsa să înaintezi după Dumnezeu. Chinueşte-ţi mult simţurile tale: vederea, auzul, gustul, mirosul, pipăitul şi vei înainta prin harul lui Hristos. Căci nu ajunge cineva martir (martor) fără chinuri. Căci şi Domnul a spus: „întru răbdarea voastră veţi cîştiga sufletele voastre" (Lc. 21, 19). Iar Apostolul zice: „întru răbdare multă, în necazuri" etc. (II Cor. 6, 4). Ia seama să nu arăţi Chaldeilor comorile casei tale, căci în acest caz te vor lua prizonier pentru Nabucodonosor, împăratul Babilonienilor (4 Împ. 25). Calcă în picioare patimile, gîndindu-te totdeauna la răspunsul acesta, ca să nu fii călcat în picioare şi să fii chinuit de ele cu

406 Smerenia susţine o sensibilitate delicată în om chiar faţă de fiinţa lui proprie, chiar faţă de trup, ştiind că chiar acesta e un organ plin da taine dat omului de Dumnezeu pentru a-i fi un mediu de manifestare a sentimentelor curate şi faptelor bune ale sufletului. Căci smerenia e opusul obrăzniciei grosolane, care pe toate le murdăreşte, care n-are respect de nimic, pentrucă nu înţelege nimic din realitate, pentru că nu vede în nimic prezenţa lui Dumnezeu.

407 A-ţi tăiat voia înseamnă a înceta să trăeşti pentru tine, înseamnă să te jertfeşti. Dar eul prin care trăeşti patimile egoiste, este un eu de suprafaţă, un eu prin care nu te trăieşti în adîncul, în plinătatea şi autenticitatea ta. Acest eu de suprafaţă trebue omorît, pentru ca să iasă la suprafaţă adevăratul tău subiect în comuniune cu Dumnezeu şi cu semenii.

putere[408]. Fugi de ele ca un cerb de plase, ca să nu te sfîşie ca pe un miel. Nu te teme de ei, căci nu au putere. Domnul nostru Iisus Hristos i-a slăbit[409] şi i-a făcut fără putere. Dar nu dormi. Căci deşi sînt pe jumătate morţi, ei nu dorm. Şi nu te lenevi, căci nici ei nu se lenevesc. Dă puţin mîna ta Părinţilor tăi, care voesc să te smulgă din noroiul rău mirositor[410]. Adu-ţi aminte că ,,mult poate rugăciunea lucrătoare a dreptului (Iacob 5, 16).

Să nu judeci pe cineva (Mt. 7, 1); să nu dispreţueşti, sau să sminteşti pe cineva. Nu gîndi despre cineva cele ce nu le-ai văzut la el. Căci acestea sînt spre pieirea sufletului. Ia aminte la tine şi aşteaptă moartea care vine. Spune-ţi ţie cuvîntul fericitului Arsenie: „Arsenie, pentru ce ai ieşit (din lume)? (Pateric, Arsenie 40). Învaţă ce-ai venit sa cauţi aci ? Aleargă spre Iisus, ca să-L apuci. De vrei să te mîntueşti, iuţeşte-ţi pasul, ca să te afli în această bună împreună vestire cu sfinţii Bătrîni. De vrei să înaintezi,

408 Sau eşti călcat în picioare de patimi, sau stai în picioare ţinînd patimile sub călcîiul tău şi pînă la urmă desfiinţîndu-le. Omul nepătimaş e ochiul liber, omul tare, omul neîncovoiat, omul care se mişcă după voia sa cea adevărată. El stă în picioare chiar în faţa lui Dumnezeu, căci Dmnezeu nu-l robeşte, ci îl iubeşte. Dacă I se închină, I se închină din iubire şi recunoştinţă pentru tot ce i-a dat şi-i dă. Dacă e rob lui Dumnezeu, nu e rob de frică, ci în acelaş timp fiu care-L iubeşte din libertate. E robia fiului dăruit total Tatălui iubitor din iubire.

409 Domnul Iisus Hristos i-a slăbit pe demoni, întărind firea omenească din El şi comunicîndu-ne, în temeiul comunităţii de fire şi al iubirii Lui faţă de noi, şi nouă această tărie.

410 Omul are mînă. nu e ca animalul său ca obiectul care e luat şi mînat fără să-şi dea mîna. Prin mînă se arată voinţa lui de a primi ajutor, de a răspunde iubirii ajutătoare. Prin mînă arată voinţa lui de conlucrare cu cel ce vrea să-l ajute, să-l ridice la starea lui din starea mai joasă în care se află. Omul nu se ridică singur din starea inferioară în care se află dar nici nu poate fi ridicat real fără voia lui. Aceasta n-ar fi şi o ridicare sufletească a lui. Viitorul soţ „cere mîna" viitoarei soţii.

lucrează. Rîvneşte să fii cu sfinţii, slăvit în slava cea negrăită şi nu cu dracii în pedeapsa cea negrăită. Doreşte să fii în Împărăţia cerurilor şi nu în gheena focului. Doreşte să auzi: „Veniţi binecuvîntaţii Părintelui Meu" (Mt. 25, 35) şi: „Bine, slugă bună şi credincioasă" (Mt. 25, 31) şi să nu auzi: „Du-te dela Mine slugă blestemată şi leneşă" (Mt. 25, 26 şi 41). A Domnului e slava în veci. Amin.

257. *Întrebarea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Avînd multe păcate, voesc să mă pocăesc. Dar din pricina slăbiciunii trupului nu-mi pot însuşi nevoinţa Părinţilor. Te rog să-mi spui cum pot pune început ? Porunceşte şi lămureşte-mă ce înseamnă ce ai spus în alt răspuns: „Să nu arăţi Babilonienilor comorile casei tale, pentru că în acest caz vei fi dus în prinsoare în Babilon*".

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, sînt unii săraci pe care Domnul i-a fericit (Mt. 5, 3). Sînt cei care au lepădat avuţiile lor, adică toate patimile, şi s-au golit pe ei de ele pentru numele Domnului. Aceştia sînt adevăraţii săraci şi ei au fericirea. Şi sînt alţi săraci care n-au dobîndit nici-un bine. Pe aceştia i-a ameninţat, zicînd: „Duceţi-vă dela mine, blestemaţior" (Mt. 25,41). Cel ce are astfel de avuţii şi e îngreunat de ele, să se lapede de ele şi va scăpa de griji. Deci de voeşti să pui început, pocăeşte-te. Află ce a făcut desfrînata, care a spălat cu lacrimi picioarele Stăpînului (Lc. 7, 38). Plânsul spală pe om de păcatele lui[411]. Dar el nu-i vine decît cu osteneală, prin multă

411 Cel ce plînge din durere pentru păcatele sale, îşi înmoaie fiinţa, intră om adevărat în comunicare cu Dumnezeu şi cu semenii, a ieşit din starea rigidă şi egoistă a păcatului, e ca un om nou. S-a spălat, a înlăturat de pe el rugina care-l învîrtoşa şi-i acoperea faţa adevărată,

ocupare cu Dumnezeu, prin răbdare şi prin gîndirea la înfricoşătoarea judecată şi la ruşinea veşnică[412]; şi prin lepădare de sine. Căci însuşi Domnul a zis: ,,Cel ce voeşte să vină după Mine, să se lapede de sine şi să-şi ia crucea şi să-Mi urmeze Mie" (Mt. 16, 24). Iar a se lepăda cineva de sine şi a-şi lua crucea înseamnă a-şi tăia în toate voia sa şi a primi nesocotirea din partea altora.

Şi pentru că ai spus că suferi de slăbiciunea trupului şi că nu poţi face nimic, fă după puterea ta ca să tai puţin din pîine şi din băutură. Căci Dumnezeu a primit cei doi bănuţi ai văduvei şi s-a bucurat de ei mai mult decît de toate darurile (Mt. 12, 4). Deprinde neîndrăznirea şi te vei mîntui. Păzeşte răspunsurile de mai înainte şi pe acesta ca pe lumina ochiului, iar prin cuvîntul: „Nu arăta comorile tale Babilonienilor", am numit pe demoni, cîtă vreme tu ai socotit că în răspunsul meu e vorba de oameni. Căci dracii văd şi se înfurie împotriva ta şi te războesc pe tine prin slava deşartă, iar pe cei mai simpli prin sminteală. Iar tu vei purta răspunderea pentru amîndouă. Dar celor ce pot să audă şi să păzească aceste răspunsuri, ele le sînt spre bucurie şi folos, însă tot lucrul bun pe care-l faci, sileşte-te să-l ascunzi. Căci atunci îţi va fi de folos[413]. Domnul să te înţelepţească prin rugăciunile sfinţilor. Amin.

de om adevărat, comunicativ. S-a făcut om simţitor, care nu mai poate continua viaţa nesimţită în păcat.

412 Cel trimis de judecata din urmă la iad, e descoperit cu toate faptele lui de ruşine în faţa tuturor, fapte pe care nici un raţionament sofisticat nu le mai poate acoperi pentru vreunii naivi. Iadul va fi şi locul celor cinci, care-şi recunosc fără ruşine caracterul urît al faptelor lor. E resemnarea într-o stare de scîrbă pe care şi-o recunosc toţi în mod reciproc.

413 Dacă ştii să arăţi faptele tale bune, îi umileşti pe alţii şi nu dovedeşti că Cel ce ţi-a dat puterea să le faci e Dumnezeu. De aceea

258. *Întrebarea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Roagă-te pentru mine Părinte, că tare mă chinue gîndul curviei, al fricii şi al moleşelii (al plictiselii). Cînd văd pe fratele faţă de care sînt războit, gîndul îmi spune să stau de vorbă cu el, ca nu cumva, nestînd de vorbă, să intre prin aceasta la bănuială. Şi simt că dracii mă tulbură şi mă tem foarte de aceasta.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, dracii îţi pricinuesc gînduri de frică, de moleşeală şi de curvie, pentru că nu eşti deprins cu războaele vrăjmaşului. Stai tare cu inima în faţa lor. Căci atleţii nu se încununează dacă nu luptă; dacă nu se dovedesc probaţi în războaele pentru împărat, nu se preamăresc, cum s-a întâmplat cu David. Oare nu psalmodiezi: ,,Cercetează-mă, Doamne, şi mă încearcă. Aprinde rărunchii mei şi inima mea" (Ps. 25, 2). Şi nu zici iarăşi: „De s-ar rîndui împotriva mea tabere, nu se va teme inima mea. De s-ar porni împotriva mea război, eu şi atunci nădăjduesc" (Ps. 26, 5—6) ? Iar despre frică zice: ,,Chiar de voi umbla în mijlocul umbrei morţii, nu mă voi teme de rele, ca Tu cu mine eşti" (Ps. 22, 4). Şi despre moleşeală zice: „De se va sui peste tine duhul celui ce stăpâneşte, să nu laşi locul tău" (Ecl. 10, 4)[413 b]. Nu voeşti să te faci probat ? ,,Căci bărbatul

a spus Mîntuitorul: „Cînd veţi fi făcut toate acestea spuneţi: Slugi nevrednice sîntem, ceea ce eram datori să facem am făcut. "

413 b Diavolul caută să spună stăpînire peste om prin toate păcatele şi patimile. Omul e chemat să lupte pentru a scăpa de orice formă de stâpînire a lui, pentru ca înlăturînd orice acoperiş al celor relative, care îl pot stăpîni, să afle în comuniune nemijlocită cu Dumnezeu cel absolut, nespus planului celor relative, libertatea iubirii depline, Căci Dumnezeu fiind iubire, nu face pe om rob, nu-l stâpîneşte propriu zis, cînd omul ajunge sub vreo stăpînire, s-a despărţit de Dumnezeu,

nedeprins (neispitit) e neprobat" (Agrapha nr. 90). Războaele fac pe om probat[414].

Aceasta e lucrarea monachului: să rabde războaele şi să se împotrivească cu bărbăţia inimii[415]. Căci fiindcă nu cunoşti uneltirile lor, îţi pricinuesc gînduri de frică şi-ţi moleşesc inima[416]. Dar trebue să ştii că Dumnezeu nu îngădue războiul şi ispita venite asupra ta mai mult decît le poţi răbda. Aceasta te învaţă Apostolul, zicînd: „Credincios este Dumnezeu care nu va va lăsa sa fiţi ispiti peste puterea voastră" (I Cor. 10, 13). De multe ori am fost şi eu cumplit ispitit, frate, în tinereţea mea de către dracul curviei. Dar m-am ostenit, luptînd cu gîndurile şi împotrivindu-mă lor şi neînvoindu-mă cu ele; căci puneam înaintea ochilor mei chinurile veşnice. Şi făcînd eu aceasta în fiecare zi vreme de şapte ani m-a uşurat Dumnezeu de ele. Acestei ispite îi pune capăt rugăciunea

s-a lăsat supus domniei forţelor inferioare care întrerup legătura lui cu Dumnmezeu.

414 Omul probat e om tare. El devine tare dacă rezistă ispitelor. Acesta e sensul probării. Împărăţia cerurilor e a oamenilor tari, probaţi, care au ajuns de neclătinat de ispitele de plăcere şi de durere; care nu se lasă luaţi în stăpînire de nimic, ci stărue în comuniunea liberei iubiri cu Dumnezeu.

415 Omul progresat duhovniceşte este, în acelaş timp puternic şi simţitor; are o inimă plină de bărbăţie, dar şi de delicateţe. E puternic sau ferm în delicateţea, în bunăstarea, în curăţia lui. N-are în el nimic grosolan, trivial. Şi e statornic în această stare în aceasta stă puterea şi delicateţea lui, sensibilitatea lui fermă pentru tot ce e bun şi contrară pentru tot ce e rău. „Dragostea niciodată nu cade" cu toată delicateţea ei sau pe măsura delicateţei ei. Dar paradoxul mai are şi alt sens: omul progresat duhovniceşte e aspru cu sine şi delicat cu alţii.

416 Aceasta poate avea două înţelesuri: demonii îţi aduc gînduri ispititoare pentru că nu le cunoşti rafinatele uneltiri; sau Dumnezeu îi lasă să facă aceasta pentru a spori şi tu în cunoaşterea subtilităţilor binelui ce se pot opune subtilităţilor mincinoase ale răului. Dar aceste două cauze se pot afla împreună la Iov.

neîncetată, însoţita de plîns. Iar tulburarea ţi-o pricinuesc dracii din pismă. Şi dacă le-ar sta în putinţă te-ar alunga şi din chilia ta. Dar Dumnezeu nu le îngădue să pună stăpînire pe tine. De aceea nici nu au putere. Dumnezeu te-ar putea uşura degrabă, dar în acest caz n-ai putea să te împotriveşti nici altei patimi. Deci nu te lăsa slăbit de demoni ca să priveşti la acea faţă de care eşti ispitit sau să intri în vorbă cu acela, ci chiar daca ai ajunge fără voia ta să te întîlneşti cu el, trage-ţi privirea dela el cu frică şi cu hotărîre şi să nu-ţi predai auzul glasului lui. Şi dacă acel frate ar intra în vorbă cu tine dela sine, sau s-ar aşeza lîngă tine, fără să ştie (că te ispiteşte), depărtează-te de el cu iscusinţă, în chip cuviincios, fără grabă. Şi spune gîndului tău: adu-ţi aminte de judecata cea înfricoşătoare a lui Dumnezeu şi de ruşinea ce-o vor suferi cei ce fac cele urîte. Şi luptă împotriva gîndului tău. Şi vei afla ajutor în rugăciunile sfinţilor şi Dumnezeu te va milui. Nu fi copil cu mintea, ci ,,fi copil în răutate, iar la minte fi desăvîrşit" (I Cor. 14, 20). Ia aminte, frate, la tine însuţi, cum vei răspunde lui Dumnezeu,

259. *Acelaş l-a rugat pe acelaş mare Bătrîn, zicînd: Roagă-te pentru mine, Părinte, că sînt amărît în toate şi am multă nevoie de bunăvoinţă. Căci se seamănă în mine gînduri care-mi zic: ,,Du-te într-un loc străin şi acolo te vei mîntui. Dumnezeu, prin rugăciunile voastre, să nu le lase să pună stăpînire pe mine.*

Răspuns: Frate, blestemat este cel ce a semănat în inima ta astfel de gînduri, ca să calci poruncile, părăsind locul acesta. Acesta este diavolul. Căci o face aceasta îndemnîndu-te să arăţi că ai dreptate. Iar prin aceasta rîde de tine, fâcîndu-te sminteală multora. De aceea suportă judecata acestora. Iar acestea le pătimeşti din lenevie şi

slavă deşartă. Căci spui: plec în loc străin, suport ocara. Dar cum se face că auzind doar că un singur frate a spus contra ta un singur cuvînt, inima ţi se tulbură şi nu vrei ca cineva să afle că ai greşit ? Dracii fac să se nască în tine împreună cu lenevia şi slava deşartă, ca să-ţi piardă sufletul. Fii încredinţat în Domnul că dacă n-ar fi fost mîna lui Dumnezeu şi rugăciunile robilor adevăraţi ai lui Dumnezeu de aici, n-ai fi putut să rămîi în mînăstirea aceasta un an întreg. Dar tu ca un orb, nu vezi. Nu vezi binefacerea pe care Dumnezeu a făcut-o cu tine şi o face prin rugăciunile sfinţilor şi a fericitului Avraam care ţi-a spus ţie şi fratelui tău: ,,De veţi stărui în locul acesta, mă veţi avea pe mine ca rugător pentru voi". Fiule, ia aminte la tine cu toată grija şi luptă cu gîndurile ca să nu te leneveşti, nici să cazi în slavă deşartă, nici să se încăpăţîneze voia ta în ceva. Şi nu primi gîndurile semănate în tine odată cu îndemnul de a te îndreptăţi, căci prin aceasta vei cădea cu cădere mare. Fii încredinţat că oriunde ai pleca dela o margine a pămîntului la alta, nu te vei folosi aşa ca aici. Căci rugăciunea Părinţilor de aici îţi este asemenea ancorei unui vapor. Agoniseşte tărie şi alungă dela tine îndrăzneala care aduce toate relele în om; şi lasă grija oricărui lucru. Şi atunci vei fi liber pentru Dumnezeu. Şi mori faţă de orice om. Aceasta este înstrăinarea[417]. Ţine la nesocotirea ta de către alţii şi

417 A prefera un loc altuia, sau un om altui om, înseamnă a ţine la cele din lumea aceasta, a socoti că mîntuirea depinde de un loc sau de un om din lume. Dumnezeu e pretutindeni. Cel preocupat intens de Dumnezeu n-are nevoie să schimbe locurile, sau oamenii, nu pune pasiune în aceasta. Şi cere să mori faţă de oameni în ceasul de a nu-ţi face dependentă fericirea şi mîntuirea de aci, nici de a căuta la păcatele lor, la plăcerile ce ţi le pot produce, la ceeace se poate exploata din ei. Dar aceasta înseamnă totodată a nu-i sminti, ci a le face bine cînd e cazul, sau a te interesa de mîntuirea lor; a nu fi interesat lumeşte de tine.

vei avea gîndul tău netulburat [418]. Să nu te socoteşti pe tine că ai făcut vre-un bine şi plata ta va fi păzită neatinsă[419].

Şi peste toate acestea, adu-ţi aminte că nu vei întîrzia mult timp în trup. Sileşte-te să poţi spune în ceasul acela: ,,Sînt gata şi nu sînt tulburat" (Ps. 118, 60). Frate, fără osteneală nu e cu putinţă a ajunge la viaţă. Şi fără luptă nimenea nu se încununează. Bată-te, luptînd să te mîntueşti şi te va ajuta Dumnezeu, care voeşte ,,ca tot omul să se mîntuiască şi la cunoştinţa adevărului sa vină" (I Tim. 2, 4). El să te miluiască, fiule, ca să te predai cu rîvnă lucrării Lui. Că a Lui este mila, puterea şi slava în veci. Amin.

260. *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Părinte, ce este ceeace ai spus, că n-aş fi putut rămîne nici măcar un an în mînăstire ? Şi roagă-te pentru mine Domnului. Căci îndată ce mă culc, vine asupra mea demonul, înăbuşindu-mă. Am nevoie de iubirea ta de oameni.*

Răspunsul lui Varsanufie: Ceeace ţi-am spus, că de nu erau rugăciunile Părinţilor, nu ai fi rămas în mînăstire nici măcar un an, ţi-am spus-o în de obşte despre monachi. Căci nu toţi care sînt în mînăstire sînt monachi, ci cel ce face lucrul monachului. Pentru că s-a spus: ,,Nu tot cel ce-Mi zice Doamne, Doamne, va intra

418 Nu te va supăra gîndul că nu eşti luat în seamă. Vei rămîne calm şi vei putea cugeta la Dumnezeu în loc să te agiţi pentru tine. Te-ai ridicat, mai presus de tine cel de la suprafaţă, găsindu-te pe tine cel adevărat.

419 Nu căuta plata dela oameni şi vei avea plată, adică nu căuta plată în mod egoist şi vei avea plată în bucuria altruismului tău, a dăruirii tale lui Dumnezeu, din care-ţi vine toată puterea altruismului; în bucuria de a te afla în comuniune cu oceanul bunătăţii dumnezeeşti ce se revarsă în toţi cei deschişi lui Dumnezeu.

în Împărăţia cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu care este în ceruri" (Mt. 7, 21). De ce îţi rîzi de tine, frate nenorocit ? Căci întrebi şi nu stărui. Ci întrebînd iarăşi, le spui altora, căutînd slava deşartă, căutînd să placi oamenilor. Şi prin aceasta eşti împiedicat îndată dela înaintare. Pentru aceasta culcîndu-te eşti ispitit şi vine asupra ta demonul care te înăbuşe. Şi pentru aceasta îngădue Dumnezeu să fii pedepsit prin îndepărtare, ca să te ocăreşti pe tine însuţi ca un monach. Dar tu nu înţelegi, frate. Acesta e timpul ce ni s-a dat de a cerceta patimile noastre şi de a ne tîngui. Cînd şezi în chilia ta şi eşti supus ispitelor ocărăşte-te pe tine în toate şi aruncă neputinţa ta înaintea lui Dumnezeu. Şi El te va ajuta şi-ţi va da putere ca să sporeşti întru El.

261. *Întrebare a aceluiaş şi cererea rugăciunii către celălalt Bătrîn: Pentru numele Domnului, roagă-te pentru mine, ca să mă izbăvesc de patimile de ocară şi de slava deşartă, că mă întinează în orice lucru pe care socotesc că-l fac bine. Şi te rog să-mi spui: cu ce scop trebue să facă cineva pomenirea sfinţilor ? Şi cum poate scoate cineva răul ce-l are în sine ?*

Răspunsul lui Ioan: De voeşti să te izbăveşti de patimile de ocară, taie dela tine îndrăzneala faţă de orice om; şi mai ales faţă de cei spre care vezi că înclină inima ta prin patima poftei. Prin aceasta te eliberezi şi de slava deşartă. Căci slava deşartă e soaţa dorinţei de a plăcea oamenilor. Şi dorinţa de a plăcea oamenilor e soaţa îndrăznelii. Iar îndrăzneala este pecetea tuturor patimilor[420]. Iar cel ce face pomenirea sfinţilor fără slava

420 Indrăzneala e contrară sfielii şi respectului faţă de taina omului. Ea trece peste om în mod grosolan ca peste un obiect. Ea ispiteşte pe cel slab, se joacă cu el fără nici-o sfială, îl amăgeşte, îl exploatează.

deşartă, socotind că o face aceasta din îndemnul lui Dumnezeu, şi nu dela sine însuşi, se face împreună părtaş cu aceştia şi ia plata dela Stăpînul lor[421].

Iar ceeace îl ajută pe cineva să scoată din sine răul ce-l are în sine este grija de mîntuirea sufletului şi iubirea faţă de Dumnezeu şi pocăinţa sinceră.

Ascultă, fiule, şi din cele arătate înţelege cele nearătate. Cînd ai vre-o suferinţă în trup, te înfrînezi dela lucrurile care te vatămă; dar atunci de ce nu lupţi să te înfrînezi şi cînd suferă sufletul ? E nevoe şi atunci de multă silinţă şi durere, cum zice Apostolul: „Îmi asupresc trupul si-l duc ca pe un rob" (I Cor. 9, 27). Foloseşte puterea ta şi Dumnezeu te va ajuta prin rugăciunile sfinţilor[421 b]. Căci însetează să vază mîntuirea noastră Cel ce s-a jurat pe Sine că ,,nu voeşte moartea păcătosului, ci ca să se întoarcă şi să fie viu" (Ez. 18, 23).

Multă putere urcă din locul acesta dela rugăciunile slujitorilor adevăraţi ai lui Dumnezeu pentru noi toţi; căci sînt încredinţat că nu-i ruşinează Domnul. Adaugă şi tu cei doi bănuţi ai tăi şi-L vei bucura pe El ca şi văduva aceea. Şi leagă barca ta de corabia Părinţilor tăi şi te vor

Ea aprinde şi susţine patimile în cel ce îndrăzneşte şi îl trage şi pe celălalt la suprafaţa fiinţei lui. Îndrăzneala e superficialitate şi trivalitate. Ea deschide uşa tuturor păcatelor şi patimilor, neţinînd seama că prin aceasta le dă drumul să năvălească în sanctuarul fiinţei omeneşti. Ea nu se teme nici de Dumnezeu. Îndrăzneala e dovada însoţirii superficialităţii şi grosolăniei cu suprapreţuirea eului propriu.

421 Ia plata dela Domnul sfinţilor pentru că pomeneşte pe cei iubiţi de El. Căci prin aceasta intră şi cel ce face aceasta în comuniune cu ei, în unire cu ei, împărtăşindu-se şi ei de iubirea ce o are Dumnezeu faţă de ei. Dacă Dumnezeu iubeşte pe oameni pînă ce sînt încă păcătoşi şi de aceea vrea să-i mîntuiască, cu atît mai mult îi iubeşte pe cei ce fac voia Lui din ascultare şi iubire faţă de El.

421 b Concură în mod activ silinţa omului, Dumnezeu şi rugăciunile sfinţilor. Toate se adună spre mîntuirea fiecăruia.

cîrmui spre Iisus[422], care poate să-ţi hărăzească smerenie, putere,[422 b] înţelegere, cunună, veselie. Amin.

262. *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Fiindcă sînt mai tînăr şi fără minte şi mi s-a încredinţat o slujire, te rog, Părinte, să ceri pe seama mea mai întîi înţelegere, ca să pot face lucrul aşa cum trebue şi să spun un cuvînt şi să tac la vremea potrivită şi ca în cele ce am îndoială să chem pe Dumnezeu şi rugăciunile tale ca să mă ajute şi să nu rătăcesc.*

Răspunsul lui Varsanufie: E mare bucurie să ceară cineva un lucru cu frica lui Dumnezeu. Acesta va îndrăzni (să creadă) că cererea lui se va împlini[423]. Dar

422 Într-o mînăstire urcă, împletite în mod continuu, rugăciunile vieţuitorilor spre Dumnezeu. Aceasta îl face pe fiecare prezent în ea în mod deosebit. Rugăciunea aceasta a tuturor îi uneşte pe toţi între olaltă şi cu Dumnezeu. Aci sobornicitatea Bisericii e înfăptuită într-un mod deosebit de accentuat. Şi în ea are loc nu numai o unire a vieţuitorilor din ea, ci şi a lor cu sfinţii şi cu toţi cei vii din lume, pomeniţi în rugăciunile lor. Un loc asemănător este şi locaşul oricărei biserici, unde, se fac des rugăciuni în comun şi se pomenesc sfinţii, morţii şi rudeniile şi cunoscuţii celor din biserică. Rugăciunea ta, intrînd în acest puternic curent suitor al rugăciunii comune, e dusă şi ea la Dumnezeu de către el.

422 b Puterea dată nouă de Hristos devine puterea noastră, care e şi efort al nostru. Nu se poate despărţi între puterea lui Hristos şi efortul nostru şi între darurile lui Hristos şi virtuţile noastre.

423 Această îndrăzneală către Dumnezeu este altceva decît îndrăzneala faţă de oameni. Ea nu înseamnă conştiinţa superiorităţii şi superficialitate, căci cine se poate socoti, dacă cugetă serios la sine, superior lui Dumnezeu şi cine poate rămînea în astfel de superficialitate ? Ea e încrederea copilului în iubirea tatălui său; încrederea omului duhovnicesc că Dumnezeu îl va scăpa din necazul ce-l împresoară. Ea e îndrăzneala însoţită cu frica, sau cu recunoaşterea nesfârşitei puteri şi iubiri a lui Dumnezeu, care nu trebue dispreţuită.

ascultă frate ! Dacă ceri sămînţă pentru ogorul tău,cultivă-l pe acesta ca să-l pregăteşti pentru primirea seminţei. Căci despre pămîntul cel prea bun şi cultivat se spune că a dat cîte „o sută" de roade pentru una (Mc. 4, 8). Cît despre datoria de a nu împiedica puterea mea să fac cît pot, nu o voi împiedica pentru porunca lui Dumnezeu, dar mărturisesc slăbiciunea mea de a nu putea să dăruesc cît cere ea. De aceea sînt un nevrednic. Dar dacă crezi, vei lua prin credinţa ta nu numai atîta cît îţi pot dărui pe măsura mea, ci cît ai nevoe[424]. Căci cunoaşte Dumnezeu cele de care ai nevoe înainte de a cere tu (Mt. 6, 8)[425]. Nu te îndoi deci şi cred că Dumnezeu îţi va da nu pentru mine, ci pentru credinţa ta. Înainte de toate smereşte-te înaintea lui Dumnezeu. ,,Căci celor smeriţi le dă har" (Prov. 3, 34) în Hristos Iisus. Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

263. *Acelaş a întrebat pe celălalt Bătrîn: Cum să mă folosesc de înţelesul acestui răspuns al Bătrînului ?*

424 Dumnezeu ne cere nouă numai cît putem. Dar noi nu dăm nici cît putem, datorită moleşelii noastre, pricinuită de voia noastră. De fapt nu vrem să dăm cît putem. Chiar dacă aş da cît pot, aceasta ar fi şi ea cu mult sub ceeace e necesar pentru curăţirea mea de păcate, pentru mîntuirea mea. Dar mila lui Dumnezeu împlineşte nu numai ce nu pot de fapt să dau ci şi ceeace lipseşte din ceeace pot să dau. Se cere numai să crezi în dărnicia Lui. Aceasta este îndrăzneala credinţei. Şi Dumnezeu va da, datorită credinţei, nu numai pe măsura credinţei noastre, ci cît ne e de nevoe.

425 Dumnezeu ne dă chiar mai mult decît cerem noi, căci noi nu cunoaştem nici măcar cele ce ne sînt de trebuinţă. Tatăl dă copilului mai mult decît băinueşte el în cererea lui nepricepută. Căci ştie mai mult decît copilul ceeaee îi trebue. Dumnezeu se, mulţumeşte să manifestăm conştiinţa că toate ne vin dela El.

De vrei să afli cum să te foloseşti de înţelesul acestui răspuns al Bătrînului, el este aşa: Cînd voeşti să vorbeşti sau să faci un lucru, adu-ţi aminte de numele Bătrînului şi Dumnezeu va semăna în inima ta ce trebue să faci sau să grăeşti. Dar cu smerenie, ca să nu pierzi darul acesta[426].

264. *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Ţi-ai făcut milă, Părinte, cu slăbiciunea mea şi mi-ai dat sfatul ca în toate cele ce voi zice sau voi face să chem numele lui Dumnezeu şi rugăciunile tale. Urmînd acestui sfat iată că umblu bine şi mă silesc să lucrez sau să vorbesc după voia Lui. Dar mi se întîmplă ca din lenevie să uit uneori aceasta. De aceea te rog să-mi ceri dela Dumnezeu trezvie şi să nu mă lase să rătăcesc după voia mea. Te mai rog ca dacă, chemînd pentru un lucru numele lui Dumnezeu şi cerînd rugăciunile tale, rămîn în îndoială cum să lucrez sau să nu lucrez, să-mi spui ce trebue să fac pînă la urmă ? Si iarăşi dacă se întîmplă să fiu întrebat despre un lucru înainte de a chema pe Dumnezeu, sau de a mă gîndi ce să spun, şi dacă cel ce întreabă voeşte îndată un răspuns, luat astfel pe scurt, ce să fac ? Şi-ti mai cer să te rogi să-mi pot stăpîni ochii, că hoinăresc de multe ori.*

Răspuns : Dacă primeşte cineva o poruncă sau o părere sau un răspuns dela Părinţi despre vre-un lucru şi din uitare sau lene nu-l împlineşte, cunoscînd că a greşit, să se pocăiască şi-l va ierta pe el Dumnezeu. Dar de ce ai scris, frate, numai despre trezvie ? Eu mă rog pentru tot darul cel bun, ca să ţi-l hărăzească Dumnezeu şi ca să rămînă cu tine în veac. Iar de ţi se întîmplă să trebuiască

426 Gîndeşte-te la Bătrîn şi te va face să-ţi dai seama cum ar lucra sau cum ar gîndi el şi să te sileşti, din puterea lui Dumnezeu, să faci la fel.

să faci un lucru după ce ai chemat pe Dumnezeu şi ai cerut rugăciunile sfinţilor şi ai rămas totuşi în îndoială, fă-l, căci aceasta e voia lui Dumnezeu şi eu îl voi ruga pe El pentru acel lucru. Iar dacă, întrebat fiind, ţi se cere să răspunzi îndată, dat fiindcă nimic nu se mişcă mai repede ca mintea, trimite-o la Dumnezeu şi El îţi va da ce să răspunzi fără grijă[427].

Ceeace păzeşte ochii de hoinăreală şi omul întreg de orice rău este smerenia. Ea este unul din marile daruri de care ţi-am spus că le cer pentru tine, dacă adaugi şi tu puterea ta. Ia aminte la tine şi însuţi Dumnezeu îţi va da mîna şi va face mila Lui cu tine[427 b].

265. *Cererea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Te rog, prea milostive Părinte, ia seama la orbirea sufletului meu. Şi te rog iarăşi să ceri pentru mine lumina în inima mea, ca să pot deosebi judecata dreaptă de cea întru ascuns sucită; pentru că mă tem să-i cred ei* [428]. *Căci îmi dau seama că de multe ori nu văd că înfăţişez cuiva un lucru cu patimă. Şi mi-am cercetat gîndul să*

427 Dumnezeu, cu care mintea ta se poate pune îndată în legătură., te va face să răspunzi în mod cumpănit şi plin de răspundere întrebării ce ţi se pune.

427 b Dacă nu iei aminte la tine, dacă eşti împrăştiat în tot felul de lucruri, nu te poţi întîlni cu Dumnezeu şi nu poţi prinde ajutorul ce ţi-l dă, spre sporirea ta duhovnicească . Un astfel de om nu are smerenie, căci nu se întîlneşte cu mărimea puterii lui Dumnezeu în taina fiinţei sale.

428 Termenul grec λογισμοσ are şi înţelesul de gînd, dar şi de judecată. Amîndouă implică şi o preferinţă pentru bine sau pentru rău. De aceea poate exista şi o judecată sucită, şerpuită în ascuns, dar dîndu-şi la suprafaţă o aparenţă de dreptate, de logică. Chiar cel ce o formulează îşi dă în parte seama că judecata lui, la aparenţă dreaptă, e în ascuns vicleană, înşelătoare, sucită. Părinţii duhovniceşti ai Răsăritului au fost foarte preocupaţi de mijloacele prin care pot fi deosebite aceste judecăţi sucite de cele drepte.

văd dacă îi place să se înfăţişeze un lucru în felul acesta, prin altul, fără să recunosc că şi eu l-am înfăţişat altuia aşa şi că aceasta nu i-a plăcut. Se mai întîmplă iarăşi că nu mi se pare că încep să fac sau să spun un lucru cu patimă, dar între timp, în vreme ce-l fac sau îl spun, gîndul meu se îndulceşte de el. Ce voi face, deci, ticălosul de mine ? Dar şi în alt chip mă supără lucrarea patimei acesteia, mai bine zis inima mea iubitoare de slavă. Căci se întîmplă că îmi vorbesc unii despre un lucru şi înainte de a-l face alţii, se uneşte cu ei şi se îndulceşte, ca pricepîndu-l cu gîndul meu[429]. *Te rog, Părinte, roagă-te să mi se dea putere să tac. Căci mă mir cum ştie inima mea că toate acestea sînt nimic, ba îl şi golesc pe om de tot binele, pentru că se îndulceşte de ele.*

Răspunsul lui Varsanufie: Fără osteneala inimii nu ajunge cineva să deosebească gîndurile[430]. Deci eu mă rog lui Dumnezeu să-ţi dea ţie aceasta. Să se obosească inima ta puţin şi Dumnezeu îţi va da ceea ce ceri. Şi în toate acestea e la fel. Cînd îţi va hărăzi Dumnezeu darul acesta, vei deosebi prin Duhul Lui, cu rugăciunile sfinţilor şi cu osteneala dureroasă a inimii, gîndurile

429 E vorba în aceste propoziţii de patima slavei deşarte. Cel ce se roagă de sfat arată cum atunci cînd spune sau face ceva simte că leagă de împlinirea sau spusa acelui lucru mîndria că-l face sau îl spune el. Apoi arată cum observă că altul spune sau face un lucru amestecînd în aceasta mîndria, dar nu recunoaşte că şi el lucrează la fel. In sfîrşit observă cum, arătînd că pricepe ceeace îi spune altul, manifestă şi în aceasta mîndria.

430 Odată ce o judecată strîmbă sau un gînd strîmb nu poate fi deosebit de o judecată dreaptă, sau de un gînd drept, ci prin temeiuri teoretice şi prin iubirea de rău, legată în ascuns de judecata strîmbă sau de gîndul strîmb, Domnul le poate socoti pe acestea drepte, numai prin lupta de a deslipi inima de legătura ei ascunsă cu răul, se poate da pe faţă judecata strîmbă sau gîndul strîmb.

unele de altele. Iar cînd vezi un lucru care-ţi aduce un gînd, taci, cum ai auzit dela fiul meu adevărat după Dumnezeu[421], de care trebue să asculţi în privinţa oricărui gînd. Căci nu-ţi grăeşte dela sine, ci ceeace îi dărueşte lui Dumnezeu spre folosul fiecăruia. Dumnezeu să te acopere şi să-ţi dea putere să taci în toate şi har ca să cunoşti cînd trebue să vorbeşti fără patimă. Căci inima ta nu ştie în chip desăvîrşit că ele întinează pe om. Pentru că altfel nu te-ar lăsa să te îndulceşti cu ele.

266. *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Marea milă pe care o ai faţă de mine păcătosul mă face iarăş să îndrăznesc să te tulbur. Luminează-mă cum trebue să se ostenească inima mea ca să vină în ea darul deosebirii. Lămureşte-mă, Părinte, şi în privinţa pomenirii neîncetate a lui Dumnezeu, dacă mă socoteşti vrednic; şi dă-mi putere pentru ea. Căci gîndul meu îmi priciuneşte frică, pentru că nu pot să o ţin. Pentru aceea te rog, Stăpîne, arată-mi, dacă acest lucru îmi este spre folos. Căci cred că îndată ce iese cuvîntul din gura ta, naşte în inimă putere.*

Răspunsul lui Varsanufie: A-ţi osteni inima ta înseamnă a te ruga pururea lui Dumnezeu să nu te lase să rătăceşti, sau să umbli după voile tale. Prin aceasta vii la deosebirea gîndurilor (la dreapta socoteală). Cît despre pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu, sau despre ocuparea cu El, pune numai începutul şi nu te teme căci te va întări şi îţi va da putere Dumnezeu. Seamănă numai cu nădejde, ca să seceri iară să slăbeşti. Bine cuvîntat este Dumnezeu care te binecuvintează să pui începutul şi-ţi va da putere să stărui după măsura ta.

421 De la Ava Serid.

267. *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Deoarece mi-a venit şi alte daţi de multe ori puţină căldură în cîteva zile şi apoi a încetat şi amintirea ei o păstrez şi acum de o oră cu plăcere şi de o oră cu sila, mă înfricoşează gîndul ca nu cumva, precum înainte, tot aşa şi acum să mă părăsească iarăşi acea puţină căldură şi să-mi pierd sufletul cu desăvîrşire, te rog, bunule Părinte, nu mă părăsi şi iartă-mi ce este ceeace alungă amintirea aceasta şi căldura. Cere pentru mine şi paza simţurilor, pentru că de multe ori sînt robit prin ele şi mai ales cînd inima caută un prilej pentru aceasta. Căci aceasta dela sine, dusă de un anumit scop, izvorăşte din ea amintiri pătimaşe sau nebune, sau gînduri nepotrivite cu vremea. De aceea te rog, puternice Părinte în Domnul, dărueşte-mi mie, slugii tale, trezvie, ca să înţeleg gîndurile ce-mi intră în inimă şi ca să ştiu ce trebue să fac cu ele, ca să nu mă despartă de binecuvîntarea ta. Mai lămureşte-mă şi în aceasta: dacă fac sau spun vre-un lucru în care sînt, precum mi se pare, ferit de păcat de către Dumnezeu, trebue oare, după ce am isprăvit, să mulţumesc lui Dumnezeu ? Şi aceasta duce la iubirea lui Dumnezeu ? Sau nu trebue să primesc nicidecum gîndul că am ocolit păcatul, ci mai degrabă să-mi caut greşeala în ceeace am făcut sau am spus, şi ca urmare să cer iertare pentru aceasta ?*

Răspunsul lui Varsanufie: Osteneşte-te întru durerea inimii să le agoniseşti pe acestea şi Dumnezeu ţi le va da în chip neîncetat, înţeleg căldura şi rugăciunea. Căci ceeace le alungă este uitarea. Iar aceasta se naşte din negrijă. Cît priveşte paza simţurilor, să ştii că tot darul se dă prin oboseala inimii. Iar darul trezviei nu lasă gîndurile să intre. Şi chiar dacă intră, nu le lasă să ne

vateme. Dumnezeu să-ţi dea trezvia si veghea [432]. Căci e o poruncă care spune: „întru toate mulţumiţi" (I Tes. 5, 18); dar mai ales în ceeace mi-ai arătat mie. Dar e de folos şi a-ţi cerceta greşalele şi a cere iertare.

268. *Cererea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Mă rog ţie, Părinte sfinte, cere pentru mine putere dela Dumnezeu, că ceeace îmi poruncesc mie cînd sînt singur, întîlnindu-mă cu fraţii, lapăd şi mă tem ca nu cumva obişnuindu-mă să păcătuesc şi, rămînînd numai la părerea de rău, fără să mă îndrept, să stărui în păcatele mele şi să mor. Ştiu că îmi sînt de folos necazurile împreunate cu patimile, pentru că zdrobesc învîrtoşeala sufletului meu; şi să nu-mi fie mie, lipsitului de minte, să doresc uşurare de ele. Dar te rog, Părinte, să-mi ajuţi prin rugăciunile tale, ca, dacă îmi este de folos, să nu fiu biruit neîncetat*[433] *şi să nu aibă necaz inima mea pentru aceasta.*

432 Trezvia şi veghea e atenţia neîncetată la tine ca să nu intre nici un gînd îndoelnic în privinţa calităţii lui. Dar e şi o conştiinţă continuă a prezenţei lui Dumnezeu, unită cu rugăciunea. Căci numai din puterea sa omul nu poate rămîne în această trezvie în mod neîncetat. Trezvia nu e numai o atenţie cu scop negativ: de neprimire a gîndurilor necuvenite, ci mai ales o lucrare pozitivă: o atîrnare necontenită a gîndului de Dumnezeu. Iar aceasta nu se susţine nici ea cu puterea noastră, ci are la baza ei un sentiment de răspundere, pe care nu ni-l impunem numai noi, ci e susţinut în noi mai ales de Dumnezeu. Iar în sentimentul responsabilităţii trăim relaţia justă între noi şi Dumnezeu, trăim poziţia noastră adevărata, sau sîntem conştienţi de ceeace sîntem de fapt noi. Nu te poţi cunoaşte dacă nu te situezi exact unde eşti, cum e cazul cu cei ce nu ştiu de Dumnezeu. Căci a şti ce eşti înseamnă a cunoaşte relaţia ta cu supremul izvor al existenţei tale.

433 Întrebătorul îşi dă seama că ispitirea prin patimi şi chinul luptei împotriva lor înseamnă o continuă ameninţare; totuşi se roagă să nu-i înceteze lupta şi să fie biruit de patimi prin ispitele ce le trezesc, ca să nu cadă în învîrtoşarea produsă de ele. Mai bine să rămînă în

Răspuns: Nimenea să nu spună cuiva: „Fii fără grije, că-ţi port eu grija ta". Căci îşi va călca făgăduiala. Ci trebue să adauge puţină străduinţă şi cel legat cu sarcina şi să facă şi el tot ce poate pentru a păzi cu trezvie poruncile Părinţilor lui. Şi de cade odată, să se ridice iarăşi. Şi mă încred în Dumnezeu că chiar dacă ar fi răpit odată, de se va strădui iarăşi nu va cădea în obişnuinţă, nici în nepăsare. Ci Dumnezeu îl va duce iarăşi în ceata celor ce se ostenesc şi nu-i va lăsa sufletul pînă ce nu-l va ridica la măsura înaltă, la bărbatul desăvîrşit (Ef. 4, 13). Deci să nu te moleşeşti, ci lucrează cît se întinde timpul înaintea ta. Fii ascultător, supune-te şi-ţi va veni într-ajutor Dumnezeu, Cel care „celor smeriţi le dă har, iar celor mîndri le stă împotrivă" (Prov. 3, 20). Zi neîncetat: „Iisuse ajută-mi", şi-ţi va ajuta. Dumnezeu să-ţi slobozească sufletul de patimile de ocară, fiule.

269. *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Mă închin ţie, milostive Părinte şi doctor al sufletului meu bolnav. Vai mie, ce mi-ai arătat şi spre ce ţintă mă atragi; şi unde sînt legat, prin reaua obişnuinţă. Căci chiar dacă sînt deslegat puţin, iarăşi mă întorc*

chinul luptei. Omul poate avea sufletul său mereu conştient de ameninţarea în care se află, cînd luptă cu patimile, sau ajuns pentru totdeauna deasupra lor. Dar la această stare nu ajung decît cei desăvîrşiţi printr-o luptă îndelungată. Ceilalţi e bine să rămînă în această luptă. Cei pătimaşi în mod continuu sînt învîrtoşaţi continuu. Nu poartă nici o luptă. Nici-o lumină nu străbate la sinea lor, sau nu face arătată sinea lor. Sînt îngropaţi cu totul. Cei ce nu sînt îngropaţi cu totul în patimi, ci luptă de cîte ori sînt ispitiţi de ele ca să nu cadă sub puterea lor, îşi apără sinea lor de îngroparea totală sau cîştigă puterea de a şi-o ţine descoperită, prin lupta continuă cu ispitele patimilor.

înapoi spre a răspîndi şi a prim[434]*. Şi dacă nu m-aş ruşina de bunătatea lui Dumnezeu şi de mila ta, ştiind prin cîte osteneli m-ai adus la picioarele tale, aş fi ajuns la desnădejde. Căci cînd sînt acoperit prin rugăciunile tale umblu cu pace. Dar cînd mă desvelesc puţin* [435]*, ca să se arate voinţa mea, îndată sînt biruit. Cînd şed de dimineaţă în chilie îmi vine gîndul să duc cuiva un răspuns şi ies. Şi după ce am împlinit aceasta, nu mai am poftă să mă întorc, ci mi se înşiră motive după motive care s-ar putea deslega şi fără mine, pînă ce mă rănesc. Şi aşa vin de-abia pe seară în chilia mea cu multă scîrbă şi întunecare şi nemulţumire sufletească, neştiind ce să fac. De aceea iartă-mă, Părinte sfinte, înaintea inimii tale, care vede toate. Fii cu mine după mila ta, aşa precum vrei şi precum ştii. Căci eu nu ştiu ce să-ţi spun, decît iartă-mă pentru Dumnezeu.*

Răspuns: Frate, nu se cuvine să-ţi pierzi nădejdea din pricina acestora precum nici cîrmaciul corăbiei izbite de valuri nu-şi pierde nădejdea scăpării lui, ci mai degrabă cîrmueşte corabia pînă ce o duce la liman. Aşa şi tu, aflîndu-te robit şi tulburat de vre-un lucru, gîndeşte-te la începutul drumului, zicînd cu proorocul: „Şi am zis, acum încep" (Ps. 76, 11). Cearcă lucrurile de pot fi făcute prin fraţi sau prin tine [436]. Şi iată-te din nou pe cale. Căci grija de tine cu gîndul la Dumnezeu e o lucrare duhovnicească, săvîrşită pe potriva mîntuirii sufletului. Şi lucrează după puterea ta, ca nu cumva nişte lucruri mici

434 A răspîndit răul la alţii şi a-l primi dela alţii şi dela demoni înseamnă a nu fi eliberat de el, sau a fi eliberat cîte puţin din cînd în cînd.

435 E bine să nu mă desvelesc de grija de mine a unui părinte duhovnicesc şi de ajutorul lui Dumnezeu.

436 Cearcă de vezi dacă ai trebuinţă şi de ajutorul fraţilor ca să scapi de ispite.

să te scoată la timp nepotrivit din chilia ta. Căci aceasta este o uneltire drăcească. Ia aminte la tine cu înţelepciune şi Dumnezeu îţi va ajuta prin rugăciunile sfinţilor. Amin.

270. *Cererea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn să poarte păcatele lui.*

Răspuns: Frate, măcar că nu ceri un lucru peste puterile mele, dar îţi arăt măsurile iubirii care se forţează pe ea să se ridice la cele mai presus de măsurile ei[437].

Sînt uimit de persoana ta (de cererea ta) şi primesc să o port[438]. Dar cu condiţia ca să porţi şi să păzeşti şi tu cuvintele şi poruncile mele. Căci sînt mîntuitoare şi ăzindu-le, vei trăi neacoperit de ruşine [439]|

271. *Întrebare a aceluiaş către acelaş mare Bătrîn despre poruncile de care i-a spus; şi cererea să fie împuternicit să le păzească pe ele*[440].

437 Iubirea omului are pe de o parte o măsură, dar pe de alta năzueşte să se ridice peste măsura ei, sorbind din iubirea nemăsurată a lui Dumnezeu.

438 Persoana omului care-şi are în faţă expresia concentrată, este o taină care cu toată tocirea ei uimeşte pe cel ridicat din starea tocită a omului pătimaş. De aceea, cu toate păcatele ei, ea îl îndeamnă pe acesta să o ia asupra sa, să lupte pentru ea, să sufere pentru ea, ca să o scoată şi pe ea din tocirea pierzătoare în care se află.

439 Omul duhovnicesc îl ia asupra sa pe cel încă slab, dar nu-l ia şi nu-l poate duce ca pe un obiect la mîntuire, la starea eliberată de patimi, de persoană deplin realizată. Ci ajutat de cel ce-l poartă, acesta trebue să facă şi el tot ce poate pentru a se eliberă de robia patimilor, pentru a ajunge la starea de om adevărat, de persoană realizată, liberă.

440 E un schimb continuu de cereri. Nici unul nu se socoteşte în stare să împlinească ceva singur fără celălalt şi fără Dumnezeu, ultimul izvor al puterii.

Răspuns: Cel ce a împuternicit pe Părinţii noştri, să împuternicească, frate, şi iubirea ta, şi să-ţi dea înţelegere duhovnicească ca să înţelegi toate lucrurile tale. Dar tu păzeşte-ţi limba de grăirea deşartă şi pîntecele de plăcere şi pe aproapele păzeşte-l de mînia ta. Agoniseşte neîndrăznirea, nepreţuirea de sine, dragostea faţă de tot şi ţinerea lui Dumnezeu totdeauna în minte, gîndindu-te că odată te vei arăta în faţa lui Dumnezeu. Să le ai pe acestea în tine şi pămîntul tău va aduce cîte o sută de roade lui Dumnezeu. Căruia fie slava în veci. Amin.

272. *Întrebare:Ce înseamnă,Părinte, nepreţuirea de sine ?*

Frate, nepreţuirea de sine înseamnă a nu se socoti pe sine de-o potrivă cu cineva şi a nu spune despre un lucru bun: „eu l-am făcut" [441].

273. *Cererea aceluiaş către acelaş mare Bâtrîn de a-l ajuta în pocăinţă pentru călcarea poruncilor ce i s-au dat. Şi întrebare, cum trebue să se pocăiască ? Şi dacă în caz de călcare, se desfiinţează testamentul ?*

Răspuns: În numele lui Dumnezeu, în privinţa cererii tale să-ţi fie precum ai cerut. Păzeşte-te de aci înainte să nu cugeti despre tine lucruri mari ca sa nu

441 Nepreţuirea de sine este o detaşare de sine, o nepreocupare de valoarea sa şi o împăcare cu această atitudine faţă de tine şi din partea altora. Ea nu are sens decît în conştiinţa acută a relaţiei tale cu Dumnezeu. Căci numai în relaţie cu El socoteşti că tot ce eşti şi faci datorezi lui Dumnezeu şi că Dumnezeu ştie ce face El pentru tine şi cîtă silinţă ai pus tu ca să înmulţeşti darul ce ţi l-a dat. Aceasta îţi dă o linişte continuă, o netulburare de pe urma faptului că nu eşti recunoscut de alţii în valoarea ta. Eşti liber şi de tine şi de părerea celorlalţi. Îl socoteşti numai pe Dumnezeu ca judecător drept.

pierzi toate [442]. Şi cînd calci vre-o poruncă, aleargă la pocăinţă. Şi să nu o dispreţueşti ca unul ce ai avea un plastore pentru rană, ca să nu ajungi la stări si mai rele [442b] . Unindu-ţi mîna ta cu a mea, testamentul meu pe seama ta va rămîne asigurat. Dacă nu, cum te va milui Dumnezeu ca să asculţi si să păzeşti sfaturile mele în Hristos ? Amin.

274. *Acelaş către acelaş mare Bătrîn: Cererea rugăciunii ca să nu se despartă de ocrotirea lui nici chiar în veacul viitor.*

Răspuns: Dacă ai fi înţeles, fiule, spusele mele, ai fi putut afla că ţi-am dat o arvună a mîntuirii sufletului tău. Nu socoti deci că mă înşel, nici că vreau să te despart de fiii mei adevăraţi care se mîntuesc şi de Dumnezeu. Dar strădueşte-te şi tu să nu te desparţi de o astfel de viaţă. Căci nici Apostolul n-a despărţit pe cineva, ci a zis: „Iar dacă necredinciosul se desparte, să se despartă" (I Cor. 7, 15). Dar să nu se împlinescă şi cu tine aceasta, însă ţi s-a spus spre asigurare să iei aminte la tine însuţi, ca să te strădueşti să nu cazi din aşteptarea acesteia şi din nădejde, întăreşte-te deci în Domnul care a spus ucenicilor Săi să ia putere de sus (Lc. 24, 40).

275. *Întrebare a aceluiaş către celălalt Bătrîn: Cînd cineva se socoteşte pe sine mai prejos de toată zidirea, dar vieţuirea nu-i conglăsueşte cu aceasta, ce se poate spune ?*

442 Cînd te închipui lucru mare, nu mai vezi realitatea cu adevărat mare, cea mai mare şi mai bogată care este Dumnezeu şi nu mai eşti în comunicare cu ea. Te-ai îngustat limitele tale.

442 b Ieşi din pierderea de tine, din superficialitatea ta prin pocăinţă, ca să nu te scufunzi şi mai mult în gol.

Răspuns: Cînd vieţuirea cuiva nu e deopotrivă cu socotinţa lui despre sine, nici aceasta nu-i adevărată, ci e o amăgire pricinuită de draci.

276. *A aceluiaş către acelaş: Părinte, cînd nu numai mă socotesc mai prejos de toată zidirea, ci cînd, cercetîndu-mi conştiinţa, mă aflu obligat şi de ea să mă socotesc mai prejos de toată zidirea, îşi bat şi atunci dracii joc de mine.*

Răspuns: Acum, frate, ai început să păşeşti o leacă drept. Căci în conştiinţa aceasta stă adevărul. Dar Dumnezeu să te ducă la măsura desăvîrşită de a te socoti de fapt mai prejos de toată zidirea [443]. Fii tare în Domnul !

277. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Care cale mîntueşte: cea prin osteneli, sau cea prin smerenie ? Şi despre uitare.*

Răspunsul lui Ioan: Frate, osteneala adevărată nu este fără smerenie. Căci osteneala în sine este deşartă [444].

443 Nu e vorba ca omul să se socotească de mai puţină valoare decît creaţiunea minerală, vegetală sau animală, ci decît omenirea întreagă la un loc. Şi mai prejos de puterea care a creat şi susţine lumea. Dar e şi în lume o putere şi o rînduială care întrece nemăsurat puterea mea de a o fi produs.

444 O osteneală fără smerenie îl face pe om să-şi atribue lui, ca ultim izvor, puterea de a fi împlinit faptele lui, deci de a nega provenirea puterii lui dela Dumnezeu. In smerenie este conştiinţa omului de a avea totul, deci şi puterea arătată în osteneală, dela Dumnezeu. Dacă n-ar fi această conştiinţă, n-ar fi nici smerenia, sau smerenia ar fi fără rost. Pentru ce să mă smeresc în faţa unei lumi cu care sînt una în sens panteist ? Nu mă pot smeri decît în faţa unei conştiinţe înzestrată cu puterea de a fi creat toate, deci şi pe mine, şi de care

Căci zice: „Vezi smerenia mea şi osteneala mea şi iartă toate păcatele mele" (Ps. 24. 18). Cel ce le are deci pe amîndouă acestea, ajunge repede. Iar cel ce are smerenia unită cu nepreţuirea de sine, dobîndeşte acelaş rezultat. Căci nepreţuirea de sine ţine locul ostenelii. Dar cel ce are numai smerenia în sine, intră şi el, dar mai cu întîrziere. Deci cel ce voeşte să ţină smerenia adevărată să nu se preţuiască în ceva. Aceasta este adevărata smerenie.

Cel ce primeşte focul, pe care a venit Domnul să-l arunce pe pămînt, nu ştie de uitare şi de luarea în robie, avînd totdeauna simţirea focului [445]. Ia pildă dela focul material. Dacă omul trage să moară şi se aduce focul aproape de el, îndată simte durerea. Şi în orice lucru, dacă omul uită de sine dar e atins cu un cărbune aprins, nu mai rămîne nici-o clipă în uitarea de sine. Focul, frate, nu se stinge, căci în acest caz n-ar fi foc. Deci dacă vrei să te izbăveşti de uitare şi de luarea în robie, nu poţi altfel decît cîştigînd focul duhovnicesc. Acesta le topeşte pe acele. Iar focul acesta îl cîştigă cineva prin dorul de Dumnezeu. Frate, dacă inima ta nu se osteneşte cu durere să caute pe Domnul, nu poţi spori. Dar dacă te îndeletniceşti cu acestea, ajungi acolo. Căci zice:

ştiu că depind întru toate. Unde e delicateţea smereniei, e conştiinţa de Dumnezeu. Altfel e justificată orice aroganţă grosolană, cu toate conflictele produse de ea.

445 Uitarea e ca o luare în prinsoare de patimile sau de duhurile nevăzute care le aprind. Căci cel ce uită de sine e dus de patimi unde nu voeşte. Libertatea adevărată e strîns unită cu conştiinţa de sine şi aceasta e una cu conştiinţa dependenţei absolute a omului de Dumnezeu cel personal şi deci cu smerenia, cu conştiinţa poziţiei sale adevărate în cadrul realităţii. Iar conştiinţa dependenţei de Dumnezeu e ca un foc continu, care-l ţine pe om treaz, e ca o ardere spirituală continuă.

„îndeletniciţi-vă şi cunoaşteţi" (Ps. 45, 10). Domnul să-ţi dea să înţelegi acestea şi să te osteneşti cu ele.

278. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Părinte, ce este smerenia ? Şi ce este nepreţuirea de sine ? Şi ce este zdrobirea inimii ? Cîştigă cineva smerenia dispreţuindu-se el însuşi pe sine în inimă ? Sau e nevoie şi de osîndirile din afară, de către oameni ? Şi oare trebue cel smerit în cuget să-şi grăiască cu smerenie şi să facă lucruri smerite ?*

Răspuns: Smerenia este nepreţuirea de sine în toată fapta şi tăierea voii proprii în toate. Dar şi primirea netulburată a celor ce vin din afară [446]. Aceasta este smerenia adevărată, în care nu-şi găseşte loc slava deşartă. Dar nu trebue să caute cel smerit în cuget o grăire smerită. Ci ajunge să zică: „Iartă-mă, sau roagă-te pentru mine" [447] Nici nu trebue să alerge dela sine după fapte smerite. Căci amîndouă pricinuesc slavă deşartă şi nu-l lasă pe cineva să sporească [448]. Ci sporirea stă în a primi să ţi se poruncească fără să te împotriveşti. Iar dispreţuirile sînt de două feluri: una din inima ta, alta dela osîndirile ce ţi se aduc din afară. Dar e mai mare cea

446 Toate zvîcnirile egoiste, toate pornirile inferioare, toate încercările din afară care vreau să te domine, sînt biruite de smerenie. Ea e libertatea desăvîrşită prin comuniunea cu Dumnezeu. Cel smerit nu ştie decît de Dumnezeu, dar simte intens pe Dumnezeu ca partener de comuniune în libertate.

447 Cînd spui altuia: „Iartă-mă", nu te mai poate domina. Căci sau răspunde iertîndu-te, deci ne mai socotindu-te dator lui, sau refuză să te ierte şi în acest caz e un pătimaş care-ţi rămîne inferior ca un rob patimii. Dar în acest caz nu-l dispreţuieşti, ci îl compătimeşti. Insă nu din superioritate, ci din durere pentru suferinţa lui. La fel se întîmplă cînd îi spui: „Roagă-te pentru mine".

448 A umbla după o grăire deşartă, înseamnă a risca să fii admirat de alţii pentru această grăire. La fel a alerga la lucruri sau fapte smerite.

care-ţi vine din afară. Căci cea din inima ta nu cere atîta osteneală pentru a o suporta, ca cea dela oameni, care pricinueşte o mai mare durere în inimă. Iar zdrobirea inimii stă în păzirea inimii tale[449].

279. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: De e lăudat cineva de altul, e bine să nu răspundă ca să-şi arate modestia ?*

Răspuns: Mai mult foloseşte tăcerea. Căci dacă răspunde se aflâ pe sine primind laudă. Iar aceasta e slavă deşartă. Asemenea şi ceeace se arată ca modestie în răspuns este slavă deşartă [450]. Căci cele pe care le spune el în acest caz despre tine, dacă le-ar spune altul nu le-ar putea suporta [450 b].

280. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Dar se poate întâmpla ca acela să-şi închipuie din tăcerea mea că am primit lauda şi să se smintească. Ce trebue să fac deci ?*

449 Păzirea inimii dela toate simţirile şi gîndirile superficial-plăcute, care stau gata să o fure în fiecare clipă, e o durere continuă ce i-o impui. Dar în suportarea ei e totodată o bucurie mai înaltă.

450 Răspunzînd cu modestie voeşti sau rişti, deasemenea, să-ţi atragi admiraţia pentru modestia ce o afişezi.

450 b Cînd răspunzînd la o laudă cu cuvintele: ,,Nu sînt chiar aşa", sau: „N-am făcut cine ştie ce lucru mare", dacă ai auzi că le spune altul despre tine nu le-ai putea suporta, dar spunîndu-le tu, le poţi suporta, înseamnă că nu le spui crezîndu-le cu adevărat, ci le spui ca să auzi desminţirea lor. Numai atunci refuzi cu modestie reală laudele, cînd eşti în stare să nu te superi nici dacă ai auzi pe altul spunînd despre tine lucruri contrare. Adică atunci cînd ţi-ar fi egal că vorbeşte altul despre tine bine sau rău. In acest caz ai fi într-o perfectă obiectivitate faţă de tine. Dar văzîndu-te cum te vede altul e mai uşor să fi obiectiv cu tine decît cu altul. Şi numai obiectivitatea cu tine te-ar arăta perfect liber chiar faţă de tine.

Răspunsul lui Ioan: Cel ce se nevoeşte trebue să-L lase pe Dumnezeu să-i facă cunoscute cele nearătate celui ce aude. Căci de unde ştie că acela nu se zideşte mai degrabă prin tăcerea sa ca a unuia care nu primeşte lauda, ci că se sminteşte ? Iar dacă îl lămureşte pe acela el însuşi în privinţa aceasta, să o facă cu smerită cugetare, zicînd: „Iartă-mă, frate, că nu văd la mine nici-un bine şi de aceea nu am găsit ce să-ţi răspund. Dar roagă-te pentru mine, pentru Domnul".

281. *A aceluiaş către acelaş: Dar se întîmplă ca cineva fiind păcătos de fapt să spună adevărul din smerită cugetare şi nu din slavă deşartă. Oare nici acesta nu trebue să răspundă ?*

Răspunsul lui Ioan: Nici acesta nu trebuie să răspundă, chiar dacă pentru un moment ar face-o din smerita cugetare. Căci cel ce-l aude poate să-l socotească smerit şi aceasta îi va fi spre povară. Căci Domnul spunînd: „Vai, vouă, cînd oamenii vor grăi bine despre voi" (Lc. 6, 26). El zice aceasta despre păcătoşii lăudaţi, care nu au făcut fapta pentru care sînt lăudaţi [451].

282. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Dar cum se face că aflăm pe unii dintre sfinţi că atunci cînd sînt lăudaţi răspund cu modestie ?*

451 Nici chiar un păcătos care n-a făcut lucrul sau n-are calitatea pentru care e lăudat, nu trebue să răspundă, refuzînd o laudă nedreaptă, chiar dacă ar face-o aceasta din smerita cugetare. Căci ar putea să fie admirat pentru smerenia lui şi aceasta să fie pentru el o nouă ispită, făcîndu-l să se socotească smerit în general. Căci chiar dacă ar fi fost în acel moment smerit, nu trebue să se socotească avînd smerenia ca o calitate permanentă.

Răspuns: Părinţii au ajuns la măsura de care Domnul a spus: „Cînd veţi fi făcut toate acestea, spuneţi că robi netrebnici sîntem" (Lc. 17, 10). Şi socotindu-se pe ei cu adevărat aşa, răspund cum se socotesc de fapt. Căci chiar dacă aud acestea dela altul, nu se supără, ci îl binecuvintează pe acela ca spunînd adevărul[452].

283. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Dacă cineva împărtăşind de niscai binefaceri pe altul, acela îi mulţumeşte pentru binefacerile ce i le-a făcut, nici în acest caz el nu trebue să răspundă ?*

Răspuns: Tăcerea e bună în toate. Dar ca să nu pară că respinge mulţumirea, trebue să spună cu smerenie: „Iartă-mă Ava şi roagă-te pentru mine Domnului, cugetînd în inima lui că el n-a făcut nimic. Căci cel ce face orice bine tuturor este Domnul. Şi să se roage lui Dumnezeu să nu fie osîndit pentru cele spuse.

284. *A aceluiaş către acelaş: Roagă-te pentru mine Părinte, ca să mă izbăvesc de limbă, de îndrăzneală şi de pîntece.*

Răspuns: În privinţa limbii, a pîntecelui şi a îndrăznelii, precum mi-ai cerut mie să mă rog, fă şi tu tot ce poţi ca să te înfrînezi. Căci fără osteneală, trezvia şi plînsul din inimă, nu pot fi ţinute. Adu-ţi aminte că „mult poate rugăciunea lucrătoare a dreptului" (Iac. 5, 16). Dar toate patimile sînt stăpînite prin smerenie. Iar aceasta se agoniseşte prin osteneală. Dumnezeu să-ţi dea, frate, putere unită cu darul deosebirii şi cu frica de Dumnezeu.

452 Măsura smereniei adevărate e să fi ajuns la acea obiectivitate faţă de tine însuţi, încît să te vezi pe tine cum te văd alţii, care nu te văd bine, sau să nu-ţi iei nici măcar în ascuns apărarea.

285. *Întrebarea aceluiaş către acelaş: Dacă acestea se dobîndesc, cum ai spus, prin plîns, cum pot eu păzi plînsul, ieşind şi mergînd între oameni şi îngrijindu-mă de împlinirea unor ascultări şi slujind ? Şi există plîns fără lacrimi ?*

Răspunsul lui Ioan: Nu plînsul vine prin lacrimi, ci lacrimile prin plîns [453]. Iar plînsul îl dobîndeşte şi cel ce vieţueşte printre oameni, dacă-şi taie voia sa şi nu ia aminte la greşalele altuia. Căci prin acesta îşi adună gîndurile lui. Şi acestea adunîndu-se, nasc întristarea după Dumnezeu şi întristarea, lacrimile [454].

286. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Cînd descopăr gîndul meu Avei, simt pe unii că se supără pentru aceasta. Ce să fac ? Nu mă văităm, şezînd (înăuntru) şi nu-şi rîde de mine gîndul care mă îndeamnă la aceasta în scopul ca să iau aminte la mine însumi ? Apoi, chiar dacă prin acoperirea voastră, urmăresc acest*

453 Lacrimile sînt exteriorizarea întristării, sau a durerii lăuntrice. Pot fi însă şi lacrimi fără prea mare durere, cum poate fi şi o mare durere, interioară, fără lacrimi. Nu lacrimile schimba pe om, ci durerea pentru greşalele dinainte. In lacrimi însă începe să se simtă, şi mila lui Dumnezeu. Ele arată şi o înduioşare pentru mila lui Dumnezeu. De aceea ele aduc şi o uşurare, sînt ca ploaia în care se descarcă norul întunecat împrăştiindu-şi întunerecul. De aceea ochii care plîng se fac senini, curaţi, în vreme ce ochii celui concentrat în durerea lăuntrică reflectă „întunecimea" durerii, sau poate a întorsăturii în rău. Dar cine nu trece prin prima stare, nu poate ajunge la a doua. Insă trebue să se vină la starea a doua.

454 Adunarea gândurilor înseamnă îndreptarea cugetării spre sinea proprie, ieşirea ei din împrăştierea spre cele din afară. Prin adunarea gîndurilor spre sine, omul se descopere pe sine, îşi descopere greşalele săvîrşite, îşi vede conştiinţa împovărată de ele. De aci începe întristarea şi plînsul interior.

scop fără patimă, oare pot duce acest lucru pînă la capăt în chip nevătămat, odată ce, slab fiind, nu urăsc patimile mele ? Pentru aceasta, te rog, dacă găseşti de bine, să nu mă amesteci în lucruri din afara bolniţei [455]*, ca nu cumva din pricina aceasta să se ajungă la pismă şi aceasta să mă clatine. Dar dacă sînt folosit prin aceasta, sufletul meu este în mîinile tale. Arată-mi,Părinte,ce porunceşti* [456]*?*

Răspuns: Dacă grăeşti din inimă curată şi pentru folos şi fără patimă şi slavă deşartă, nu lua seama la cuvintele oamenilor. Luptă-te cu ajutorul rugăciunilor sfinţilor pînă ajungi să înfăptueşti tot lucrul fără vătămare. Iar a te amesteca în cele ale oamenilor fără patimă, e bine. Căci nu tuturor li s-a dat să grăiască Avei, nici nu este de folos. Deci de grăeşti din Dumnezeu, nu grăeşti dela tine. Ci Dumnezeu este în toate şi binele lui Dumnezeu nu naşte pismă, ci chiar dacă aceasta se iveşte pentru scurt timp, se stinge repede. Sufletele noastre ale tuturor sînt în mîinile lui Dumnezeu. Şi El este Cel ce ne acopere pe noi şi ne întăreşte să facem ceeace ne este de folos.

287. *A aceluiaş către acelaş: Dacă socotesc deci că e de folosul vreunora, trebue să grăesc chiar dacă nu sînt întrebat ? Şi dacă e vorba de vreunul mai mare sau de vreun cleric, să spun Avei, sau să tac ? Iar dacă sînt întrebat, ce să spun ? Şi dacă este de folos să grăesc şi*

455 Dorotei care pune întrebarea era încredinţat cu conducerea bolniţei din mănăstire. (Vezi Filoc. rom. vol. 9, Introducere la „învăţăturile" lui Ava Dorotei).

456 Bătrînul e întrebat de Dorotei dacă trebue să vorbească Avei (stareţului Serid) despre pricinile altor vieţuitori din mînăstire; dacă nu cumva aceasta poate să trezească pisma altora. E bine să se amestece în lucrurile altora, pentru trecerea ce-o are la Ava?

eu, cum să grăesc, ca să mă aflu la înfăţişare grăind cu smerenie şi nu ca unul ce învaţă cu autoritate ?

Răspuns: Părinţii au spus că „bine este a grăi pentru Dumnezeu şi bine este a tăcea pentru Dumnezeu" (Pateric, Pimen 147). Iar cuvîntul Părinţilor înseamnă: Cel ce grăeşte, cum am spus, fără patimă, bine face, pentru că grăeşte pentru Dumnezeu; şi cel ce vede că va grăi cu patimă şi de aceea tace, bine face, pentru că a tăcut pentru Dumnezeu. Dacă trebue să grăieşti pentru Dumnezeu, nu te îngriji ce vei grăi, căci făcînd aceasta, vei călca porunca (Mt. 10, 19). Ci las lucrul în seama lui Dumnezeu şi El va pune în gura ta ce sa grăeşti cu folos. Căci Dumnezeu ştie să ne încingă cu putere pe noi cei slabi şi El te va întări pe tine, frate.

288. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Oare trebue tăiată voia din porunca Avei şi în cele bune şi în cele de mijloc, ca şi în cele prin care pare să se calce porunca lui Dumnezeu ? Şi dacă mi se dă o poruncă peste puterea mea, trebue oare să cer să fiu scutit, ca să nu mă întristeze şi să nu-mi pricinuiască tulburare. Apoi: dacă cineva avînd nevoie de ceva dela Ava îmi cere să-l ajut în acest lucru şi primesc, nu-mi aduce aceasta o cinste care mă face să mă socotesc luat în seamă ?*

Răspuns: Frate, cel ce voeşte să fie monach nu trebue să aibe în nici-un fel voia sa în vre-un lucru. Aceasta ne-a învăţat Domnul, zicînd: „Am venit în lume nu ca să fac voia Mea" (Io. 6, 38). Căci cel ce voeşte ca aceasta s-o facă, iar aceea să n-o facă, sau se arată pe sine în stare de mai multă deosebire a lucrurilor (de mai multă dreaptă socoteală) decît cel ce porunceşte, e batjocorit de draci. Deci trebue să asculţi în toate, chiar dacă ţi se pare

că lucrul poruncit e un păcat. Căci Ava care-ţi porunceşte e cel ce va lua asupra lui judecata ta, ca unul căruia i se va cere socoteală pentru tine. Iar dacă ţi se pare greu ceeace ţi se cere, întreabă-l şi lasă lucrul pe scama dreptei socoteli a lui[457]. Iar dacă cei ce ţi-au poruncit sînt fraţi şi bagi de seamă că lucrul poruncit este vătămător sau peste puterea ta, întreabă iarăşi pe Ava şi fă ceea ce-ţi va spune el. Căci dacă vrei să faci tu deosebirea între lucruri, îţi atragi necazuri. Lasă-le toate pe seama Avei şi fă după socoteala (după discernămîntul) lui. Căci el ştie ce trebue să facă şi cum să grijească de sufletul tău. Şi odihneşte-te, crezînd că orice ţi-ar spune e după Dumnezeu şi ceeace e după har nu aduce întristare. „Căci tot pomul bun face roade bune" (Mt. 7, 17). Iar cererea altora de a

457 Există oameni care au primit dela Dumnezeu o răspundere pentru alţii ca pentru ei înşişi. E stareţul unei mînăstiri, sînt părinţii, e duhovnicul, e preotul. Dar aceasta înseamnă că ei trebue să se şi pregătească pentru a conduce pe calea dreaptă pe cei încredinţaţi conducerii lor. Dacă dau sfaturi rele, vor suferi pentru greşalele acelora, ca pentru ale lor. Cel încredinţat de Dumnezeu unui îndrumător sufletesc trebue să-şi facă însă şi el din voia aceluia voia sa. Prin el se împlineşte atunci voia aceluia. Dar în acest caz acela va plăti pentru greşalele făcute prin împlinirea voii lui. Părintele, duhovnicul nu se poate dezinteresa de viaţa celui încredinţat lui cu scuza libertăţii ce o are acela. Omul mai trebue şi învăţat să ştie ce să facă cu libertatea. Şi unii sînt mai înaintaţi în această cunoştinţă decît alţii. Răspunderea unora pentru alţii împleteşte destinele noastre pînă a ne bucura şi suferi împreună de urmările unei vieţuiri, care nu se împlineşte numai prin unul. Nu ne mîntuim singuri în mod egoist şi ambiţios; şi nu ne pierdem singuri. Ci ne mîntuim cu cei pentru care am avut o răspundere şi cu cei pe care i-am ascultat; şi ne pierdem cu cei faţă de care nu ne-am exercitat răspunderea. Nici un om nu-şi poartă sau nu trebue să-şi poarte numai sarcina sa, ci şi pe a altora. Dar să nu le dăm altora sfaturi din mîndrie, ca să-i smintim şi mai mult, ci ca să-i slujim cu smerenie. Deci sfatul trebue să fie unit cu pilda vieţii, ca să nu-i pierdem prin sfătuire nici pe ei şi să nu ne pierdem nici pe noi.

mijloci pentru ei la Ava, dacă e de trebuinţă, împlineşte-o, pentru a împlini o poruncă pe care ai auzit-o. Căci dacă te-a aşezat Ava la poartă, spunîndu-ţi: vesteşte-mi pe tot omul care vine, vei hotărî tu însuţi ce să faci, în loc să împlineşti porunca celui ce ţi-a poruncit ? Dacă Ava ţi-a poruncit să-i spui şi nu să nu-i spui, lucrul nu mai atîrnă de tine.

289. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Dacă un frate mă întreabă despre un cuvînt sau lucru oarecare şi eu nu-l cunosc, să-i răspund, sau nu ? Iar de nu sînt întrebat, dar văd un lucru care nu se face bine, voi atrage luarea aminte a celui ce-l face, sau nu ?*

Toate cuvintele acestei întrebări cer un singur răspuns: Păzeşte-te să nu grăeşti din slavă deşartă, ci cu smerenie şi frica de Dumnezeu. Şi despre toate cele ce m-ai întrebat, grăeşte cît e de trebuinţă şi atrage luarea aminte. Dar în obştea ta şi nu în alt loc, ca să nu te afli ca un învăţător. Căci cei din mînăstire sînt ca un trup[458]. Iar dacă te afli în altă parte, să nu grăeşti nimic pornind dela tine. Dar, dacă eşti întrebat, grăeşte cu smerenie. Dumnezeu să te cuminţească, frate.

290. *A aceluiaş către acelaş: Mi-ai spus că dacă sînt întrebat despre un lucru, sau văd (că nu se face bine), să grăesc cu smerenie. Dar ce înseamnă: cu smerenie ? Şi dacă văd inima mea îndulcindu-se de slava deşartă în vreme ce grăesc, sau chiar dacă nu mă îndulcesc atunci, prevăd că aceasta mi se va întîmplă mai tîrziu, să tac sau nu ?*

458 Aşa cum într-un trup tot ce se întîmplă cu un mădular face să sufere tot trupul şi toate mădularele ca un tot, aşa într-o mînăstire toţi sînt răspunzători pentru fiecare.

Răspuns: A spune ceva cu smerenie înseamnă a spune ca unul care nu învaţă, ci ca unul care l-a auzit dela Ava sau dela Părinţi. Iar dacă e de folos a spune despre acel lucru fratelui, dar slava deşartă te războeşte, îndulcindu-te, ia seama la tine ca aceasta să nu împiedice pe fratele să se folosească. Ceartă slava deşartă şi dispreţueşte-o. Şi după ce ai grăit, pocăeşte-te înaintea lui Dumnezeu şi zi: „Iartă-mă că am vorbit din slava deşartă. Şi la fel de-o vei simţi pe acesta mai tîrziu [459].

291. *A aceluiaş către acelaş: Părinte, cum mi-ai poruncit să grăesc chiar înainte de a fi întrebat cînd văd un lucru (care nu e bun), cîtă vreme Părinţii spun să nu răspundem înainte de a fi întrebaţi (Pateric, Euprepie, 9, Pimen 45), iar Ava Nistero uimea pe toţi că aflîndu-se în mînăstire zicea: „Eu şi măgarul sîntem una" (Pateric, Nistero 2). Şi spune-mi, Părinte, ce înseamnă a lua aminte la gînduri ? Şi dacă trebue să se facă aceasta la un timp rînduit şi în ce chip?*

459 Mereu trebue smulsă buruiana ce răsare lîngă spicul griului, ca să nu-l înăbuşe pe acesta. Cel ce ajunge la binele curat în sine, s-a depăşit complet şi nu s-a depăşit complet oprindu-se nici la ceilalţi, căci ştie că şi ei se depăşesc cînd se realizează cu adevărat, ne mai avînd în ei decît binele. Acela trăeşte întîlnirea cu Dumnezeu cel transcendent, cel dincolo de toată lumea aceasta şi de existenţa noastră în care binele şi răul sînt, amestecate, în care momentele de libertate se alternează cu cele de robie. Aceasta e nu calea argumentării prin exitenţa binelui a lui Dumnezeu cel a tot bun, sau cale speculativă, ci calea întîlnirii cu Dumnezeu. Aşa trăeşte cel complet smerit legătura cu Dumnezeu, ca unul ce s-a depăşit cu totul pe sine în legătura cu Cel de care depinde în mod absolut. Trăindu-se ca cel ce nu-şi datorează existenţa întru nimic sieşi, dar ca existînd totuşi, el îşi trăeşte însuşi faptul existenţei ca datorîndu-se total lui Dumnezeu.

Răspunsul lui Ioan: Frate, Bătrînii grăesc după măsura oamenilor. Deci este o vreme cînd omul poate sluji şi atunci el trebue să arate fapte de slujire. Şi va fi o vreme cînd acelaş, va ajunge la starea să fie slujit, cînd măsurile lui vor fi altele. Cele desăvîrşite s-au spus celor desăvârşiţi, iar celelalte celor ce sînt încă sub lege. Căci aceştia sînt călăuziţi încă de pedagog (Gal. 3, 23 - 24). Cînd ai murit lumii, ca Ava Nistero, poţi spune: „Sînt măgar". Nu te înălţa în cuget, căci aceasta te va vătăma. Părinţii au rînduit timpuri pentru luarea aminte la gînduri.

Aşa trebue să ne spunem dimineaţa: „Dă-ţi seama cum ţi-ai petrecut noaptea"; şi seara: „Cum ţi-ai petrecut ziua" (Nistero,5).Dar ia aminte şi în timpul dintre ele,cînd gîndul se îngreunează[460]

Scolia ed. Volos: Prin acestea purtătorul de Dumnezeu Părinte arată că nu întîmplător zice cineva: "sînt măgar", ca să se smerească şi micşoreze. Ci că nu este un lucru de necinste a spune: „sînt măgar", ci cea mai mare cinste. Deaceea spune Părintele: „Nu te înălţa în cuget". Căci cînd ajunge cineva la măsurile măgarului, lăsîndu-se lovit ca acela, ocărit, împovărat, purtat, legat şi răbdînd orice, cum obişnueşte să rabde acela şi nu numai fără împotrivire şi fără pomenirea răului şi fără nici-o mişcare contrară în inimă ca acela, ci ca unul ce nici nu le simte, ceeace înseamnă îndoita omorîre cerută, sau chiar cea întreită, atunci va îndrăzni poate să-ţi spună: "sînt măgar". Şi aceasta cu multă sfială, cunoscînd înălţimea treptei. Dar socotesc că nici atunci. Ci mai degrabă văzîndu-se şi atunci pe sine cu mult mai prejos de această

460 Gîndul are aci înţelesul de conştiinţă, întreabă-ţi dimineaţa conştiinţa: cum ai petrecut noaptea, şi seara, cum ai petrecut ziua. Dar adeseori conştiinţa se îngreunează, că nu mai e atentă la ea însăşi.

stare, va socoti ca o îndrăzneală numai să spună: „sînt măgar", ci chiar să cugete aceasta, ştiind că aceasta este înălţare cu cugetul, care este una cu căderea sufletului şi cu adevărat o pieire totală.

292. *A aceluiaş către acelaş: Dacă vreunul dintre Bătrînii cei mai presus de mine mă întreabă despre vre-un lucru, trebue să-i spun ceeace socotesc că e de folos ?*

Răspunsul lui Ioan: Tu n-ai nimic ce să spui. Căci nu cunoşti voia lui Dumnezeu, ca să ştii ce foloseşte. Deci dacă te întreabă cineva dintre ei, spune-i cu smerenie: ,,Iartă-mă, nu ştiu".

293. *A aceluiaş către acelaş: Dacă un frate face un lucru de mijloc (nici bun, nici rău), iar eu, pentru voia mea mă supăr de el, ce să fac ? Să tac şi să nu-mi liniştesc inima, sau să-i spun cu iubire şi să nu rămîn tulburat ? Iar dacă lucrul acesta îi tulbură pe alţii şi nu pe mine, să-i spun pentru alţii ? Sau nu este aceasta o faptă deşartă ?*

Răspunsul lui Ioan: Dacă un lucru nu este un păcat, ci nici bun, nici rău, şi tu totuşi îi grăeşti ca să-ţi linişteşti inima, faci o greşală. Pentru că nu poţi să-l rabzi, din slăbiciune. De aceea ocărăşte-te pe tine şi taci. Dar dacă îi supără pe alţii, spune lui Ava al tău. Şi el fie că va spune aceluia, fie că-ţi va spune ţie ce ai de făcut, şi vei scăpa de grije.

294. Întrebare a aceluiaş: Dacă o spun Avei pentru alţii, dar presupun că aceasta va tulbura pe fratele ce să fac ? Iar dacă supără şi pe alţii si pe mine, o

voi spune Avei pentru alţii, sau voi tăcea ca să nu-mi pricinuiesc mulţumire mie ? Iar dacă presupun că fratele nu se va întrista, o voi spune pentru mine, sau mă voi sili să tac.

Răspunsul lui Ioan: Nu-ţi face grije să vorbeşti Avei pentru tulburarea fratelui. Dar cînd e nevoie să spui Avei pentru alţii şi-ţi faci grije din aceasta, spune-o pentru ei. Dacă e vorba însă să-i spui numai pentru tine, sileşte-te să nu-i spui.

295. Întrebare a aceluiaş: Dar gîndul îmi spune că dacă se va tulbura fratele împotriva mea, mi se va face duşman, socotind că am vorbit Avei împotriva lui.

Răspunsul lui Ioan: Acesta e un gînd viclean care vrea să te împiedice de la îndreptarea fratelui[461]. Deci nu te opri a spune. Dar fără îndoială după Dumnezeu. Desigur bolnavii strigă împotriva doctorilor cînd sînt îngrijiţi de ei. Dar doctorilor nu le pasă ştiind că pe urmă aceia le vor mulţumi.

296. Întrebare a aceluiaş: Cînd gîndul îmi zice că nu pentru folosul fratelui vreau să spun, ci cu scopul ca să-l bîrfesc, să spun sau să tac ?

Răspunsul lui Ioan: Îndeamnă gîndul să vorbească după Dumnezeu, nu cu patimă. Dar dacă e biruit prin dorinţa de bîrfire, spune şi atunci, dar mărturiseşte Avei gîndul tău de bîrfire, ca să vă tămăduiţi amîndoi: acela de greşală, iar tu de bîrfire.

461 E vorba de un frate care a săvîrşit un lucru indiferent. El nu se poate supăra dacă s-a spus despre el Avei. Căci Ava nu va condamna acest lucru indiferent.

297. *Întrebare a aceluiaş: Dacă gîndul nu mă lasă să mărturisesc Avei că vorbesc cu scopul de a bîrfi pe fratele, ce să fac ? Să-i vorbesc, sau nu ?*

Răspuns: Nu-i spune nimic şi Domnul va avea grije. Căci nu e nevoe să-i spui Avei cu preţul vătămării sufletului. Şi Dumnezeu se va îngriji cum ştie El de îndreptarea fratelui.

298. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Se întîmplă să fac un lucru, după cum socotesc, cu judecată. Dar cineva îl îndreptează. Iar eu toate cîte le spun, apărîndu-mă, le spun din slava deşartă. Ce trebue să fac?*

Răspuns: Dacă nu e nevoe de apărare, taci. Dar dacă este în folosul fratelui, tămădueşte-l, dar împotrivindu-te slavei deşarte [462].

299. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Cînd fac un lucru nici bun, nici rău şi ştiu că dacă m-ar vedea vre-un frate făcîndu-l, s-ar sminti de mine, sînt ispitit de slava deşartă să-l ascund. Căci mă ruşinez să-l vadă. Deci trebue oare să nu-l ascund ca să nu cad în slava deşartă, sau să-l ascund, ca să nu-l smintesc pe fratele ? Căci deşi nu ştiu sigur că se va sminti, dar presupun. Ce să fac ?*

462 Poate un frate se sminteşte auzind că ai făcut un lucru care nu se aştepta dela tine. In acest caz arată-i că nu l-ai făcut, pentru a nu se sminti; dar fereşte-te de a o face aceasta din slava deşartă, ca să nu-l sminteşti cu pilda altei patimi. Dar să nu cazi nici tu în ea. Ne ferim de patimă nu numai pentru noi, ci şi pentru alţii. Patimile sînt boli molipsitoare. Trebuie fă ne ferim de ele şi din răspunderea pentru alţii.

Răspunsul lui Ioan: Dacă inima ta ştie că fratele tău se va sminti, acoperă-l şi nu-i da asemenea gînd. Dar dacă nu ştii sigur, ci presupui, nu te îngriji de aceasta.

300. *Cererea aceluiaş către acelaş: Dacă spun cuiva un cuvînt care-l împunge şi el nu înţelege cuvîntul, oare trebue să-i cer iertare, sau să tac şi să nu-i dau motiv de tulburare ?*

Răspunsul lui Ioan: Dacă nu înţelege fratele că l-ai împuns, taci şi nu-l tulbura. Dar sileşte-te şi te pocăeşte pentru aceasta în faţa lui Dumnezeu.

301. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Dacă cineva vede pe fratele său că a greşit şi spune Avei, ce trebue să simtă cel împotriva căruia s-a grăit faţă de cel ce a grăit împotriva lui ?*

Răspunsul lui Ioan: Dacă e credincios şi vieţueşte după Dumnezeu, chiar dacă cel ce a grăit împotriva lui a grăit-o din duşmănie, trebue să cugete: „Fratele a spus acestea vrînd să mă folosească". Şi se împlineşte cu el spusa: „Omul bun din visteria cea bună a lui scoate cele bune" (Lc. 6, 45). Şi gîndind astfel se foloseşte mai mult iubindu-l pe acela, decît urîndu-l. Şi purtîndu-se astfel în acestea, sporeşte în Dumnezeu.

302. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Deoarece simt din slava deşartă, că atunci cînd pun metanie în faţa unora roşesc puţin, oare trebue să caut anume să pun*

metanie în faţa unora, sau să o facă numai cînd se iveşte trebuinţa ? [463]

Răspunsul lui Ioan: Nu trebue să cauţi să pui metanie unora anume, ci fă-o cînd se iveşte trebuinţă.

303. *Oare trebue să pun metanie şi unora mai mici ca mine ? Sau să-i mîngii şi pe ei cu un cuvînt, ca să nu se ivească în mine, din fapta contrară, slava deşartă ?*

Răspunsul lui Ioan: Precum se găsesc oameni mari şi de cinste care sînt datori celor neînsemnaţi şi prea mici şi sînt obligaţi să-şi plătească datoria, lăsînd la o parte slava deşartă, odată ce sînt datori, la fel şi tu, de eşti dator unuia mai mic, pune-i metanie, lăsînd slava deşartă, odată ce ştii că eşti dator.

304. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: De intră în inima mea un gînd pătimaş, prin ce mijloc trebue să-l resping ? Oare prin împotrivire în cuvînt, sau prin certare, mîniindu-mă împotriva lui ? Sau alergînd la Dumnezeu si aruncînd înaintea Lui neputinţa mea ?*

Răspunsul lui Ioan: Frate, patimile sînt necazuri şi Domnul nu ne-a ferit de ele, ci a zis: „în ziua necazului chiamă-Mă pe Mine şi te voi izbăvi şi Mă vei slăvi" (Ps. 90, 15). Deci în orice patimă nimic nu e mai de folos decît a chema numele lui Dumnezeu. Cît despre împotrivirea în cuvînt ea nu e cu putinţă oricărui om, ci numai celor puternici, cărora dracii li se supun. Căci dacă vreunul din cei neputincioşi vrea să li se împotrivească,

463 Adică trebue să caut anume prilejul să-mi înfrîng iubirea de slavă deşartă, punînd metanie şi cînd nu e cazul, sau s-a fac aceasta numai cînd trebue ?

dracii îşi rîd de el ca de unul ce vrea să li se împotrivească aflîndu-se sub puterea lor [464]. La fel certarea lor e cu putinţă numai celor mari, care au putere. Pe care dintre sfinţi îl afli certînd pe diavol ca sfîntul Mihail şi aceasta pentru că avea putere ? (Iuda 9-10). Nouă celor slabi nu ne este dat decît să alergăm la numele lui Iisus. Căci patimile sînt draci după Scriptură, şi aceştia ies în numele lui Iisus (Fapte 8, 7, 16, 18). Şi ce voeşti mai mult decît aceasta ? Dumnezeu să te întărească şi să-ţi dea putere în frica Lui [465].

305. *Cererea aceluiaş către acelaş: îţi cer, Părinte, să-mi dai cuvîntul că te rogi pentru mine, precum mi l-a dat şi sfîntul Bătrîn. Căci îndată ce sînt biruit într-un lucru, gîndul îmi spune: „Fiindcă ai mîndrie, Dumnezeu nu-ţi ajută să-ţi stăpîneşti patimile, ca să nu cazi în slava deşartă prin stăpînirea lor; sau ţi se întîmplă aceasta fiindcă, primind uşor ajutorul, îl pierzi uşor, sau pentru ca, dorind să primeşti ajutorul, să alergi des la Dumnezeu; sau pentru altceva". Sau mai degrabă mi se întîmplă aceasta din moleşală. Ce trebue deci să fac ?*

464 Numai după ce patima e slăbită prin multă rugăciune, mişcarea ei poate fi înfrînată de omul însuşi.

465 Frica de Dumnezeu dă putere. Ea nu slăbănogoşte. Cu cît e mai mare frica de Dumnezeu în cineva, cu atît e mai prezent El în acela cu puterea Lui, care se răspîndeşte din El. De aceea cel plin de frica lui Dumnezeu e plin de puterea Lui. Căci în frica aceasta este trăirea prezenţei covîrşitoare a lui Dumnezeu. Frica de Dumnezeu îţi dă putere să n-ai frică de altceva. Te ajută împotriva patimilor, îţi mobilizează şi întăreşte toate resursele de luptă, în frică. Dumnezeu e trăit ca cel ce nu poate fi definit: mysterium tremendum. Existenţial şi apofatic. E o frica ce-ţi deschide orizontul de dincolo de lume, care în acelaş timp te atrage, care te face să te pocăeşti de păcate şi să urmăreşti binele, simţindu-L pe Dumnezeu ca susţinătorul binelui.

Răspunsul lui Ioan: Dacă toţi sîntem una, cum îndrăznesc să spun, deci şi Bătrînul în Dumnezeu şi eu cu el, dacă el ţi-a dat cuvîntul, ţi-l dau şi eu prin el. Ştiu că sînt slab şi prea neînsemnat. Dar nu pot să mă despart de Bătrîn. Căci îşi face milă cu mine ca să fim amîndoi una [466]. Dar ia seama la tine, frate. Strădueşte-te să te osteneşti să păzeşti poruncile. Şi chiar dacă eşti biruit, nu te moleşi, nici nu desnădăjdui, ci ridică-te iarăşi şi Dumnezeu îţi va ajuta. Căci se poate să pătimeşti pentru cele dintîi care le-ai spus. Şi pentru că din pricina aceasta nu-ţi stăpîneşti patima. Dar se poate să pătimeşti aceasta şi din pricina moleşelii. Te poţi însă elibera de amîndouă, aruncîndu-te plîngînd înaintea bunătăţii lui Dumnezeu, ca să te elibereze de ele şi de alte patimi prin rugăciunile sfinţilor [467]. Amin.

466 Se vorbeşte de, „interioritatea reciprocă" pe care dragostea o produce între două persoane. Eu sînt în celălalt şi celălalt în mine, fără să ne confundăm. Lucrînd eu într-un fel, îmi arăt subiectul meu şi celălalt la fel şi-l manifestă pe al lui. Dar nu putem fi cu adevărat unul în altul, decît aflîndu-ne amîndoi într-un subiect care ne este suport comun. Aşa sînt copiii în mama lor. Dar în mod culminant noi sîntem unul în altul pentru că ne aflăm amîndoi într-un subiect mult superior în puterea Lui cuprinzătoare şi în iubirea Lui, care ne uneşte pe amîndoi. Iubirea Lui ne uneşte pe amîndoi o simţim într-un mod mai accentuat sau mai puţin accentuat.

467 Rugăciunile unora pentru alţii răsar din unitatea între cei ce se simt uniţi în Dumnezeu, cum s-a spus la nota anterioară. Dacă-l simt pe celălalt în interiorul meu, nu se poate să nu simt şi strîmtorile şi necazurile de care suferă el şi aceasta să nu mă împingă la rugăciunea către Dumnezeu pentru el, odată ce ne simţim cuprinşi în dragostea Lui. Dar interioritatea aceasta reciprocă o trăim şi cu cei plecaţi din viaţa aceasta. Deci nu putem să nu ne rugăm şi pentru cei pe care-i ştim că au plecat apăsaţi de slăbiciuni şi nu putem să nu gîndim că şi cei plecaţi cu mare putere şi dragoste duhovnicească faţă de noi se roagă pentru noi, mai ales că au cu mult mai simţită în ei prezenţa plină de dragoste a lui Dumnezeu. Apoi n-ar putea fi uniţi cei ce cred cu adevărat în Biserică dacă nu s-ar ruga unii pentru alţii.

306. *Aceluiaş către acelaş: Cerere de ajutor pentru cele ce le-a poruncit marele Bătrîn.*

Răspunsul lui Ioan: Frate, n-a lăsat Bătrînul nimic fără răspuns în „Răspunsurile lui" către tine. Căci după ce ţi-a spus: Păzeşte cuvintele mele şi va fi păzit testamentul ce ţi l-am dat, ce mai voeşti ? Fă tot ce poţi ca să se păzească pe seama ta testamentul lui. Căci în aceasta constă moştenirea Împărăţiei cu raiul desfătării ei; adică: „Cele ce ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe care le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El" (I Cor. 2, 9). Trebue să adaugi şi tu însă puterea şi străduinţa ta. Iar mila şi hărăzirea puterii sînt ale lui Dumnezeu. Lui I se cuvine slava în veci. Amin.

307. *Întrebare a aceluiaş: Ce să fac, că mă tem de ruşine şi de dispreţ. Căci cînd cad în vre-o convorbire cu vreunii, sînt tare atras şi robit de ea încît uit de mine. Şi dacă mi-aduc aminte de mine, mi-e ruşine că-i părăsesc pe cei cu care vorbesc şi să plec.*

Răspunsul lui Ioan: Ca să nu cadă cel slab în acestea şi în iubirea de slavă, trebue să fugă îndată de vorba multă şi să taie convorbirea, dînd ca motiv că Ava i-a poruncit ceva şi că se grăbeşte. Iar nesuportarea dispreţuirii vine din necredinţă. Iisus s-a făcut om şi a fost dispreţuit, frate. Oare eşti tu mai presus de Iisus ? Aceasta înseamnă necredinţă şi amăgirea dracilor. Cel ce voeşte smerenia poate să tot zică: „O vreau"; dacă nu suferă necinstiri, nu poate să o dobîndească. Să nu

nesocoteşti ceeace ai auzit, căci altfel vei fi dispreţuit prin însăşi fapta ta[468].

308. *Întrebare a aceluiaş: Cînd vin unii în mînăstire, fie mireni, fie părinţi, gîndul îmi spune să-i întreb ceva privitor la folosul sufletului, sau la vre-un alt lucru. Ce socoteşti ?*

Răspunsul lui Ioan: Frate, cel ce e cu adevărat ucenicul lui Hristos, nu are nici cea mai mică libertate ca să facă ceva dela sine [468 b]. Chiar dacă i se pare că se foloseşte din convorbirea cu cei ce vin, el se abate dela porunca ce zice: „Toate să le faci cu sfat" (Prov. 24, 32). Ce vrei să auzi mai mult decît ceeace au spus Părinţii: „De sînt vreunii de faţă şi grăesc cuvîntul lui Dumnezeu, întreabă pe Ava al tău cu smerenie: Ava, voeşti să rămîn şi să ascult, sau să plec ?" (Abbe Isaia, Recueil, 3, 33, p. 51 - 52). Şi ceeace îţi va spune, aceea să faci în linişte. Şi dacă din vre-o trebuinţă voeşti să întrebi pe cineva, fie monah, fie mirean, spune-i Avei. Şi de va socoti de bine, el însuşi te va întreba ce voeşti. Iar de-ţi va spune: „întreabă", atunci întreabă [468 c].

309. *Întrebare: Dar dacă nu vreau să întreb eu însumi, dar mi se întîmplă să mă întîlnesc cu vreunul din ei, sau mă întreabă el despre vre-un lucru ce porunceşti să fac ?*

468 Monachul care dispreţueşte sfatul de a nu se lungi la vorbă, pentru a nu fi dispreţuit de ceilalţi, îşi va atrage dispreţul chiar prin întîrzierea la taifasuri.

468 b Aceasta nu e libertate, ci robie sub slava deşartă. Omul adevărat liber de patimi trăieşte liber în Hristos.

468 c Aşa se eliberează omul de voia sa, mai bine zis de robia slavei deşarte.

Răspunsul lui Ioan: Cînd te întîlneşti cu cineva, cuvîntul tău să se oprească la bineţe, încolo spune: „Roagă-te pentru mine, merg să împlinesc o datorie". Şi pleacă. Iar de te întreabă el despre vre-un lucru, de ştii, spune-i şi treci mai departe; iar de nu ştii, spune-i: „Nu ştiu" şi treci mai departe.

310. *Întrebare: Dar dacă mă află şezînd sau şi lucrînd şi se aşează lîngă mine, sau voeşte să şi intre în vorbă cu mine, ce să fac ?*

Răspunsul lui Ioan: De te află şezînd undeva şi se apropie, primeşte binecuvîntarea dela el şi fă la fel. Şi spune-i: ,,Roagă-te pentru mine". Şi dacă te ţine aproape cu mîinile, spune-i: ,,Iartă-mă, am poruncă să nu vorbesc cu cineva fără voia Avei. Ii voi spune lui si ce-mi va spune, aceea voi face". Iar dacă vine cineva şi se aşează lîngă tine în vreme ce lucrezi, dă ca motiv că ai o poruncă, şi te ridică.

311. *Întrebare a aceluiaş: Şi ce înseamnă ce zice Ava Isaia: „După ce ai dat bineţe străinului, întreabă-l: „Cum te afli" şi apoi taci, şezînd lîngă el (Recueil,3,46, p.53) ?*

Răspuns: Ai scris că Ava Isaia a spus să primim pe străin şi după ce i-am dat bineţe şi l-am întrebat: ,,Cum te afli", să şedem lîngă el în tăcere. Dar aceasta s-a spus unui Bătrîn înaintat şi cu vîrsta şi cu măsura. Ucenicul serios şi dornic să se facă monach se păzeşte însă pe sine de astfel de întîlniri. Căci din ele se nasc dispreţuiri, moleşeală, nesupunere şi cumplită îndrăzneală. De aceea se spune despre Ioan undeva că nu pierdea timp cu astfel

de întîlniri (Pateric, Ioan Colovos 30). Aceasta înseamnă a fi fără grije faţă de orice om.

312. *Întrebare a aceluiaş: Imi spune gîndul: Taie dintrodată convorbirile şi te vei izbăvi. Dar iarăşi îmi zice: Taie-le pe încetul, ca să nu se mire cei ce te cunosc. Spune-mi deci care din aceste două feluri de a mă purta e mai bună ?*

Răspunsul lui Ioan: Cît priveşte tăierea dintrodată sau pe încetul, ca să nu se uimească cei ce te cunosc, dacă le tai dintr-o dată, vei scăpa de grije. Altfel le dai motiv şi gînduri. Motiv ca să spună: „Findcă mi-a vorbit primul, îi voi vorbi şi eu". Gînduri: ,,Oare are ceva fratele acesta împotriva mea, fiindcă mi-a vorbit şi acum nu-mi mai vorbeşte?" Trebue să voeşti însă lucrul acesta şi Dumnezeu te va ajuta să izbuteşti.

313. *Întrebare a aceluiaş: Dar se întîmplă că uneori vin unii bolnavi în mînăstire, cerîndu-mi ceva dela bolniţă şi Ava mi-a poruncit să le dau. Aceasta mă sileşte să vorbesc cu ei. Mă întreb dacă nu cumva o fac aceasta şi ca să împlinesc voia mea ? Spune-mi, Părinte, şi roagă-te pentru mine ca să aflu linişte în această privinţă.*

Răspunsul lui Ioan: In privinţa bolnavilor ce vin şi cer ceva dela bolniţă, dacă le dai tuturor în chip egal, să nu ai grije. Căci ţi s-a poruncit aceasta. Dar trebue să fii cu multă luare aminte, ca nu cumva pe motivul acesta să te întinzi cu cineva la vorbă, sau să te lărgeşti în convorbire peste trebuinţă, dacă nu e nevoie să-l întrebi despre vre-un lucru sau despre ceva trebuitor de aflat. Dar chiar în acestea, păzeşte-te numai la cît e nevoie,

luînd seama ca voia cea rea să nu afle vre-un motiv de lungire a vorbei. Păzeşte-le acestea şi vei afla odihnă.

314. *Întrebare: Gîndul îmi spune că liniştea e mai de trebuinţă decît toate şi că îmi este de folos. Oare zice bine ?*

Răspunsul lui Ioan: Ce este liniştea? Ea constă în a-şi aduna cineva inima în ea însăşi, oprind-o de la a da şi a lua şi de la dorinţa de a plăcea oamenilor şi de la celelalte lucruri. Cînd Domnul a ruşinat pe cărturar cu pilda celui căzut între tîlhari şi l-a întrebat: „Cine a fost aproapele?", acela a răspuns: „Cel ce a făcut milă cu el" (Lc. 10, 37). Dar şi Domnul însuşi a zis: „Milă voesc şi nu jertfă" (Mt. 9, 13). Dacă deci ştii că mila este mai mare decît jertfa, apleacă-ţi inima ta spre milă. Căci sub masca liniştii se poate ajunge la mîndrie pînă ce omul nu s-a cîştigat pe sine însuşi, adică pînă ce n-a ajuns fără prihană [469] Căci abia atunci se naşte în om liniştea: cînd a purtat crucea. Cînd deci pătimeşti împreună cu altul,

469 Se face deosebirea între liniştea care se desinteresează, prin retragere de alţii şi liniştea care e plină de mila pentru alţii, mergînd pînă la cruce pentru ei, care nu are nevoe de retragere. O linişte nepăsătoare la durerea altora e o închidere în mîndrie. Dar nu poate fi plin de milă faţă de alţii şi în acelaş timp liniştit cel ce n-a ajuns la starea în care nu mai e ispitit de păcate în relaţiile cu alţii. A uni liniştea cu mila faţă de alţii este propriu celor ajunşi la o stare de neprihănire. Acela şi-a descoperit inima curată, sau lăuntrul lui. Dar în inima lui găseşte mila faţă de alţii. Sau cu cît are mai „multă inimă", cu atît e mai unit cu alţii în durere. Inima e nedespărţită de alţii. Oamenii se întîlnesc prin inimă. Ea e la mijloc între unul şi altul. Interiorul e unit nemijlocit cu cei din afară. Sau cei din afară i-au devenit parte lăuntrică. Varsanufie şi Ioan nu recomandă o sihăstrie individualistă, ci o preocupare de alţii. Dar nu în interesul propriu, ci al altora. Retragerea din relaţiile cu alţii se recomandă numai celui nesporit duhovniceşte, pe care aceste relaţii îl ispitesc.

afli ajutor. Dar cînd te socoteşti, pe tine ca unul care ai întrecut, chipurile, măsura, află că şi ceeace aveai, ai pierdut. Deci nu umbla nici înăuntru, nici în afară, ci începe dela mijloc, îuţelegînd care este voia Domnului, „că zilele sînt rele" (Gal. 5, 16) [469 b].

315. *Întrebare a aceluiaş: Stăpîne, cum nici înăuntru, nici în afară, ci în cele dela mijloc ? Lămureşte-mă: oare nu trebue rînduite zile deosebite pentru linişte şi zile deosebite pentru griji ?*

Răspunsul lui Ioan: A nu te încrede nici în linişte şi a nu arăta dispreţ nici faţă de ocupaţii, ci a fi smerit şi mîndru în şi linişte şi treaz în ocupaţii, e calea de mijloc, care nu cade niciodată [470]. Iar în lucrarea de adunare a gîndului nu-i o graniţă care să deosebească ceasuri; cu atît mai puţin zile[471]. Ci omul trebue să rabde cu mulţumire cele ce vin asupra lui. Şi trebue să pătimească împreună cu toţi cei din obşte. Prin aceasta împlineşte porunca Apostolului (II Cor. 12, 26), adică, cînd un

469 b Omul trebue să lupte să se cîştige pe sine însuşi, să se cunoască şi să se aibă continuu pe sine cel adevărat. Dar te cîştigi pe tine cînd te jertfeşti pentru altul.

470 O altă unire nemijlocită între cele din afară şi cele din lăuntrul, sau mijlocia între ele, este unirea paradoxală între linişte ca stare lăuntrică şi mila faţă de cei din afară, sau între privirea la cei din afară şi atenţia la sine. Această unire umanizează orientarea spre interior şi dă curăţenie orientării spre cele din afară, umanizînd-o şi pe aceasta. Mila nu e nici închidere în sine, nici împrăştiere în afară, ci le uneşte pe amîndouă. Umanizezi interiorul compătimind cu alţii. Varsanufie şi Ioan nu caută o mîntuire de unul singur, ci mai presus de toate grija de mîntuirea altora. Pentru acest echilibru se cere smerenie şi linişte şi trezvie în ocupaţii.

471 Deoarece în orice timp trebue unită luarea aminte la sine cu mila de alţii, nu pot fi zile închinate total atenţiei la sine şi zile total ocupate cu diferite lucruri din afară.

mădular suferă, să sufere toate împreună cu el, ca să-l întărească şi să-l mîngîe. Aceasta este compătimirea. Şi a pătimi împreună cu cei bolnavi şi a ajuta la vindecarea lor este bine. Căci dacă doctorul care îngrijeşte pe bolnav îşi are plata lui, cu cît mai mult nu şi-o are cel ce pătimeşte în toate cu aproapele, după puterea lui ? Pentru că dacă nu pătimeşte cineva cu altul în toate, arată chiar şi în ceeace pătimeşte împreună cu acela că-şi împlineşte voia sa[472].

316. *Întrebare a aceluiaş: Mi-ai poruncit să stărui la mijloc. Dar se întîmplă că atunci cînd nu sînt ocupat şi aflu prilej să şed puţin în chilia mea, să fiu mult stingherit de prieteni, monachi sau mireni ce vin din obicei. Şi dacă mă arăt lor mă tulbur; iar dacă nu voesc să mă arăt, trebue să rămîn şi nu se împlinesc cele trebuitoare bolniţei. Nu-mi porunceşti să spun vreunuia din fraţii ce sînt cu mine, ca atunci cînd nu pot eu, să meargă el şi să se îngrijească ? Sau să mă duc numaidecît eu ? Acestea le gîndesc ca un om. Dar dacă în acest gînd e vre-o voinţă de a mă îndreptăţi (de a mă justifica), să se împlinească voia lui Dumnezeu şi nu a mea. Căci voia mea nu rămîne pururea, ci sfârşeşte, pierind.*

472 Cine n-a lepădat în toate egoismul, acesta e prezent într-o anumită măsură în toate; chiar şi în ceea ce pare că a lepădat egoismul. Cine ştie ce interes îl face să sufere cu altul într-un anumit caz, sau moment ? Poate se gîndeşte că va suferi şi el de ceea ce, suferă acela. în mila suferitoare pentru altul e o depăşire palpitantă de sine. Se trece iarăşi de graniţa proprie, de graniţa în care sîntem închişi, în Dumnezeu cel transcendent care nu e închis în Sine, ci e plin de o iubire desăvîrşită pentru creaturile Sale. Acela nu mai e reţinut de nici-un egoism, de nici-o limită.

Răspunsul lui Ioan: Cînd omul coboară în smerenie, sporeşte. Rămînerea în chilia ta te face nelucrător, pentru că eşti ferit de necazuri. Iar aflîndu-te fără de griji înainte de vreme, vrăjmaşul îţi pregăteşte mai multă tulburare decît odihnă, ca să te aducă la starea să spui: ,,Mai bine nu m-aş fi născut". Cît despre stingherirea de către oameni, Părinţii au spus: „Se află vre-un om gemând pe moarte care să ia aminte la prieteniile lumii acesteia" (Pateric, Pimen, 123) ? Deci nici tu nu le da şi nici nu primi nimic dela ei şi aşa se vor înstrăina de tine. Iar în privinţa slujirii tale de către frate, de-ţi faci ceeace îţi trebue prin tine însuţi, te ajuţi pe tine. Dar dacă îţi faci aceasta prin altul, ceeace prisoseşte osteneala şi rugăciunea ta, ia acela[473]. Ţi-am vorbit mai înainte despre împreuna pătimire cu altul. Luptă-te pentru aceasta, dacă crezi Apostolului care zice: „Cine e bolnav şi eu să nu fiu bolnav ? Cine se sminteşte şi eu să nu ard ?" (II Cor. 11, 29). „Înduraţi rele cu cei ce îndură rele, ca unii ce şi voi sînteţi în trup" (Evr. 13, 3).

317. *Întrebare: Cum pot, Părinte, să dau cuiva cu veselie un lucru ce mi-l cere, cînd mă îndoesc că mi-l cere din trebuinţă ? Căci dîndu-l de silă, sufletul îmi rămîne aspru şi neapropiat.*

Răspunsul lui Ioan: De afli că cel ce cere, cere din trebuinţă, dă-i cu bucurie, ca dîndu-i din ale lui Dumnezeu. Aceasta este veselia. Dar de afli că nu are trebuinţă, nu-i da, ci spune-i: „Am poruncă dela Ava să nu dau celui ce n-are trebuinţă". Iar aceasta nu este asprime. Domnul să te cuminţească, frate.

473 Cît ţi s-a adăugat la ceeace ai prin osteneala altuia, deci nu prin osteneala ta, se va da aceluia.

318. *Întrebare: Am citit în „Regulile ascetice" ale Sf. Vasile şi am aflat că tot cel ce are ceva şi-l da cuiva, îşi dă mai vîrtos sie-şi decît altuia, după porunca Domnului (Fapte, 20, 35). Cum se poate păzi aceasta ?*

Răspuns: Acest lucru s-a spus celui ce vieţueşte de unul singur şi se poate chivernisi cu dreaptă socoteală. Dar cel ce trăeşte în mînăstire şi stă sub un Părinte, nu are o astfel de poruncă [474] şi nu are nici libertatea să-şi împlinească voia sa.

319. *Întrebare: Am mai aflat şi aceasta în „Regulile ascetice" ale Sf. Vasile: că nu poate ajunge ucenic al Domnului cel ce e împătimit de ceva din cele de acum, sau se alipeşte de ceva din cele ce-l atrag, fie măcar cît de puţin dela porunca lui Dumnezeu (Regulile morale 2, 3; Pg. 31, 705 B). Dar rudele îmi datorează o mică parte de avuţie şi aşi voi s-o dau săracilor, însă ei nu prea voesc să mi-o dea. Ce să fac ?* [475]

Răspunsul lui Ioan: Dacă nu-ţi tai cugetul trupesc şi nu dobîndeşti puţină nepăsare după Dumnezeu, cazi în dorinţa de a plăcea oamenilor. Dumnezeu să-ţi dea putere să faci voia Lui în toate. Amin.

320. *Întrebare a aceluiaş: Ce înseamnă netăcerea de care vorbesc Părinţii ? Şi cum s-o împlinesc ?*

474 Nu se poate împlini o poruncă în mod independent.

475 Dorotei se simte legat de mica avuţie ce i-o datorează rudele. Dar pentru a o da săracilor. El întreabă: e păcat să se simtă alipit de aceea avuţie ?

Răspuns: Precum socotesc, trebue să nu tăcem despre gîndurile noastre. Căci cel ce nu-şi spune gîndurile sale, rămîne nevindecat. [475b] Dar pentru netăcerea despre ele trebue să întrebăm pe Părinţii duhovniceşti. Am spus fratelui meu ce gîndesc. Dar dacă tu înţelegi mai bine, Domnul să ne dea înţelepciunea cea dela El, atît ţie cît şi mie, robului prea mic al tău.

321. *Întrebare: Ce înseamnă ce mi-ai spus, Părinte, că pe cel ce veghează nu-l vătăma somnul ?*

Răspunsul lui Ioan: De cel ce-şi păzeşte turma lui ca Iacob, somnul stă departe. Şi cînd îl răpeşte puţin, somnul lui e ca veghea altuia. Căci focul care îi arde inima nu-l lasă să se scufunde în somn. El psalmodiază cu David: „Luminează-mi ochii mei ca să nu adorm spre moarte" (Ps. 12, 4). Cel ce a atins măsura aceasta şi a gustat din dulceaţa ei [475c] înţelege cele spuse. Căci acesta

475b E necesară o comunicare de gînduri pentru sănătatea sufletească a omului. Omul nu e sănătos cînd se închide, în sine. Aceasta arată caracterul interpersonal al omului. Dar e necesar ca gîndurile mele să fie comune nu pentru a le susţine, ci pentru a le lepăda. Adică trebuie lepădate gîndurile care susţin egoismul şi nu se pot lepăda decît comunicîndu-le altuia cu scopul lepădării. Trebuie să le dezaprobi în faţa altuia. Cel căruia le comunici trebue să-ţi devină un soţ de comuniune. Nu mă pot descărca de egoism neintrînd în comuniune cu altul. Numai o altă conştiinţă mă poate descărca, arătîndu-i că părăsesc egoismul.

475c Orice înălţime spirituală ar atinge omul, el rămîne tot om şi măsurile lui se înşiră pe linia umanităţii. El nu iese dincolo de orice măsură, ca Dumnezeu, şi nici nu trece în şirul măsurilor îngereşti. Şi cu cît o măsură atinsă e mai înaltă, cu atît omul se îndulceşte de o cunoaştere şi comuniune mai bogată, mai plăcută.

nu se îmbată cu somnul trupesc, ci are nevoe pentru aceasta de somnul firii [476].

322. *Întrebare a aceluiaş: Dacă îmi cere cineva să intru în chilia lui ca să facem o rugăciune, sau dacă eu îi cer să intre în chilia mea, sau voesc să dau cuiva o mînă de ajutor la vre-un lucru, pînă unde trebue să merg, în a respinge cererea lui, sau în stăruirea mea în ea ? Fără îndoială e vorba de cazul cînd nu se calcă vre-o poruncă.*

Răspuns: Dacă intri în chilia unui frate, sau el intră în chilia ta şi-ţi spune ,,Roagă-te", răspunde-i pînă la a treia oară: ,,Iartă-mă". Şi dacă stărue şi după a treia oară, atunci fă-o cu smerenie. Iar tu la fel, cere-i de trei ori. Şi dacă nu voeşte, lasă-l. Căci cearta nu e bună. Şi pentru orice lucru, fie că e vorba să suporţi ceva dela cineva, fie să-i întinzi mîna, roagă-te pînă la a treia oară. Şi dacă nu vrea, încetează cu pace şi nu-l necăji. Aceasta este calea adevărată a lui Dumnezeu, în care ia aminte la tine ca să lucrezi fără făţărie, cu inima curată. Căci în acest caz Dumnezeu îţi dă mîna şi te ajută prin harul Lui. Amin.

323. *Întrebare a aceluiaş: Dacă s-a pregătit o agapă şi-mi dau partea mea şi n-am nevoe s-o iau, îmi porunceşti să o primesc ca să nu par că nu o primesc din*

476 Somnul trupesc are şi el dulceaţa lui. Căci e şi un somn al firii integrale a omului, în care se odihneşte şi sufletul, nu numai trupul. Atunci e răpit în planul dumnezeeesc, odihnindu-se în el, plan superior celui sufletesc, care rămîne activ cînd trupul doarme. Abia somnul acesta îmbată pe om, arătîndu-i-se în vremea lui „cele ce ochiul nu le-a văzut" etc. (I Cor, 2, 9). Atunci se opresc şi mişcările sufletului de percepere, de simţire, de imaginaţie, dar îi rămîne puterea de receptare.

înfrînare şi ca s-o împart celor ce au nevoe în bolniţă ? Sau nu ?

Răspunsul lui Ioan: De ai nevoe de ceva din agapă, ia-o, frate, iar de nu, nu o lua. Căci altfel se naşte în tine slava deşartă.

324. *Întrebare a aceluiaş: Cînd mi se întîmplă să pregătesc fraţilor o agapă şi din aceasta îmi vine o slavă, oare e rău să o fac aceasta mai bine pe ascuns prin Ava decît prin mine însumi ? Căci în felul acesta mă lupt cu ea. Dar cum se poate elibera cineva de slava aceasta ? Căci ea se seamănă în om şi prin cele de-a dreapta şi prin cele de-a stînga.*

Răspuns: Trebue să iei seama la amîndouă felurile. Căci amîndouă pot fi prilej de slavă deşartă[477]. Dar e mai mic acest prilej cînd faci agapa prin Ava, căci inima are atunci numai în ea însăşi motiv de slavă. Iar făcînd-o prin tine, ai un război îndoit, adică nu numai dela inima, ci şi dela oameni. Dar la slobozirea de iubirea de slavă şi de slava deşartă ajung numai cei ce au ieşit din omul cel vechi. Domnul să-ţi dăruiască această libertate în Hristos Iisus[478]. Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

477 Se poate simţi satisfăcut şi cînd pregăteşte agapa în ascuns, prin Ava, văzînd că s-a învins pe sine şi a pregătit masa în ascuns.

478 Numai simţirea prezenţei Celui liber de orice lanţ al vreunei patimi, Celui atotliber ne poale dărui şi nouă puterea şi fericirea acestei libertăţi. Atunci ne-am ridicat din ţesătura celor relative în ambianţa spirituală a Celui mai presus de orice relativitate, de orice dependenţă, în această stare a Lui stă adevărata slavă care nu domină pe cel ce o are.

325. *Întrebare: Cînd închid ochii la slujbe,se adună gîndurile. Oare e bine ? Nu par fraţilor din jur că fac ceva necuvenit şi se smintesc ?*

Răspunsul lui Ioan: Dacă de cîte ori închizi ochii la slujbe, ţi se adună gîndurile pentru Dumnezeu, nu lua seama la alţii, chiar dacă pari fraţilor din jur, cum ai spus, că faci ceva necuvenit.

326. *Întrebare a aceluiaş: Am cărţi proprii şi gîndul îmi spune să le dau mînăstirii ca sa scap de grija lor, odată ce cele de obşte ale mînăstirii se dau fiecăruia ca să le citească. La fel gîndesc despre haine. Spune-mi, Părinte, dacă trebue să fac la fel ? Şi ce haine trebue să ţin pentru slăbiciunea trupului meu ?*

Răspunsul lui Ioan: Dacă voeşti să scapi de ele, bine e să faci aşa cum ai spus şi să le dai mînăstirii. Căci toate cele ale mînăstirii sînt ale lui Dumnezeu. Cît priveşte hainele de care ai nevoe, ţine pentru iarnă două mantale fără mîneci groase şi o bluză, iar pentru vară două mantale uşoare şi o bluză. Şi pentru iarnă mai ţine un cojoc pentru piept, pentru timpul cît e tare frig. Iar pentru timpul cît nu e frig, culionul şi două haine lungi cu mîneci, una pentru iarnă şi alta pentru vară. Şi deasemenea două acoperăminte, unul gros şi unul uşor. Să ai şi salteaua şi o pernă. Căci ai nevoe de ele. Cît despre mantaua de lînă, ţine-o şi pe ea dacă ai nevoe. Şi dacă primeşti o haină şi ai nevoe de ea, ţine-o şi pe ea şi dă-o în schimb pe cea veche Avei. Iar dacă n-ai nevoe de cea care-ţi vine, dă-o şi pe ea Avei. Domnul să-ţi dea putere ca să asculţi şi să împlineşti acestea. Aceasta este înaintarea şi îndreptarea cea după Dumnezeu.

327. *Întrebare a aceluiaş către marele Bătrîn: Fiindcă aţi rînduit să fiu în slujba acestei bolniţe, arată-mi, Părinte, dacă trebue să medicină şi să mă folosesc de ele, sau să nu am grija lor ca de unele ce împrăştie mintea şi să mă feresc de ele, ca nu cumva să se nască în mine, din nebăgare de seamă, slava deşartă ? Să mă folosesc de cele ce le ştiu, îndestulîndu-mă cu untdelemnul, cu cauterizările, cu alifiile şi simplu cu toate cele de care se folosesc şi cei ce nu citesc cărţi ?* [479] *Ce să fac deci? Căci inima mea tremură în slujba aceasta, ca nu cumva să greşesc în ea şi să adaug la patimi şi alte păcate.*

Răspunsul marelui Bătrîn: Deoarece n-am ajuns încă la desăvîrşire ca să ne izbăvim cu totul de robia patimilor, ne e de ajutor mai degrabă să ne folosim de scrierile de medicină decît să ne lăsăm în seama patimilor [480]. Dar nu trebue să ne punem în ele nădejdea, ci în Dumnezeu care dă moartea şi viaţa , după spusa: „Eu

479 În vremea aceea ştiinţa medicală nu era prea ridicată faţa de tratamentele empirice, moştenite dintr-o îndelungată tradiţie.

480 Căci dacă ne-am încrede în priceperea noastră, am face-o cu mîndrie şi am greşi.

481 Dumnezeu aduce şi moartea în sensul că-şi retrage puterea susţinătoare de viaţă a oamenilor după ce i-a lăsat o vreme să crească spiritual, în urma păcatului strămoşesc. Dar şi-o retrage în concret dela fiecare atunci cînd socoteşte de bine. Pentru că celor ce au folosit bine timpul lăsat lor le va da o viaţă superioară după moarte, iar celor ce nu l-au folosit, bine şi nu-l vor folosi bine nici în viitor, socoteşte că nu mai are rost să le lase comunicarea vieţii dela Sine. Deci moartea şi-au pregătit-o şi ei, fiindcă au rupt legătura cu Dumnezeu.

Dar moartea are de multe ori un sens pozitiv. Omul în general primind existenţa, primeşte şi o răspundere pentru a-şi întări fiinţa pentru viaţa eternă. Răspunderea aceasta are multiple ocazii şi feluri de a se manifesta. De răspunderea aceasta ţine şi desvoltarea

bat şi eu vindec" (A doua lege 32, 39). Citind deci aceste cărţi sau şi întrebînd pe vreunii despre ele, nu uita că nu se vindecă cineva fără Dumnezeu. Deci cel ce se foloseşte de ele trebue să se folosească în numele lui Dumnezeu şi El îi va ajuta. Meşteşugul doftoricesc nu împiedică pe cineva dela evlavie, ci s-o ai pe ea ca pe lucrul de mînă al fraţilor. Fă ceeace faci cu frica lui Dumnezeu şi vei fi păzit cu rugăciunile sfinţilor. Amin.

328. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Mi-ai spus altă dată, că cineva îşi taie voia lui şi prin aceea că nu stărue să-şi impună voia lui. Dar se întâmplă, Părinte, că impun unui bolnav un lucru ca folositor şi de multe ori îl vatămă şi mă necăjesc, pentru că mi-am impus în aceasta voia mea. Şi mai văd că toată ziua mă aflu împrăştiat şi aproape nu reuşesc să pomenesc pe Dumnezeu. Apoi sînt supărat de lăcomia pîntecelui. Spune-mi deci ce să fac căci cred că din ceeace îmi vei spune îmi vine mîntuirea.*

Răspunsul lui Varsanufie: Dacă ţi-ai impus părerea ta din socotinţa că acest lucru ajută bolnavilor, iar din aceasta s-a ivit o vătămare, Dumnezeu care ia aminte la inima ta, nu te osîndeşte. Căci ştie că l-ai vătămat, voind

existenţei sale în demnitate, în cinste, în curaj pentru cauza mare a binelui legat de Dumnezeu. Uneori această demnitate trebuie plătită cu moartea. Deci omul trebuie să fie gata să primească şi moartea, trebuie să se pregătească viaţa eternă prin acest fel de moarte. Astfel deşi ea e împreunată cu suferinţa şi e un fapt pasiv, fiind primită cu demnitate supremă după o pregătire în acest sens contribue şi ea la prelungirea vieţii omului în planul unei vieţi eterne corespunzătoare. Această moarte şi o astfel de pregătire o preferă şi Dumnezeu în locul unei vieţi de laşitate, de minciună, de decădere. Astfel se poate spune în multe feluri că Dumnezeu dă şi moartea. O dă prin despărţirea de cel păcătos şi o acceptă dela cel ce o primeşte, cu demnitate, pentru a-l trece la viaţa superioară ca răsplată a vieţii lui curate, dar trecătoare.

să-l foloseşti. Dar dacă-ţi vorbeşte un om încercat şi tu îl dispreţueşti, îţi impui voia ta din mîndrie.

Mulţi aud mereu despre o cetate şi apoi li se întîmplă să intre în ea fără să ştie că aceasta este cetatea de care au auzit. Frate, toată ziua te gîndeşti la Dumnezeu şi nu ştii ? Căci a şti de o poruncă a lui Dumnezeu şi a se ocupa de împlinirea ei înseamnă a te supune lui Dumnezeu şi a te gîndi la El[482]. Şi bine ţi-a spus fratele Ioan: ,,Dă întîi frunzele şi la porunca lui Dumnezeu, vei da şi roadele". Necunoscînd deci ceeace e de folos, urmează celor ce cunosc, în aceasta stă smerenia şi prin ea vei afla harul lui Dumnezeu.

Şi ceeace ai spus că ,,din aceasta îmi vine mîntuirea", bine ai spus. Căci fără Dumnezeu n-ar fi fost venirea ta, ci Dumnezeu te-a călăuzit. Întăreşte-te în Domnul, căci nu puţin folos rodeşti din împrăştierea de care vorbeşti. Iar cu lăcomia pîntecelui, luptă-te cît poţi şi Domnul îţi va ajuta să pricepi şi să împlineşti ceeace îţi este de folos, îmbărbătează-te şi fii tare în Domnul (A doua lege, 31, 6) [483]

329. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Fiindcă ai spus că supunerea şi pomenirea, lui Dumnezeu stă în a*

482 Chiar dacă nu pomeneşti de Dumnezeu cu numele, împlinind o porunca de care ştii că e dată de El, de, fapt Îl pomeneşti. Cine lucrează în curtea unui stăpîn, chiar dacă nu se gîndeşte mereu direct la el, îl are în slujirea sa pe el.

483 Nu poate fi omul tare decît în Dumnezeu. Cînd e singur, e slab. În omul credincios nu se mai poate deosebi ce este al lui, de ce este al lui Dumnezeu. Lui i se pare că tot ce face, Dumnezeu face. Dar pune atîta rîvnă, ca şi cînd totul ar depinde de el. Fără rîvna lui n-ar lucra Dumnezeu. Dar rîvna lui îşi are căldura dela Dumnezeu. Va fi tras la răspundere dacă n-a lucrat cum voeşte Dumnezeu, sau va fi răsplătit dacă lucrează aşa. Dar n-ar fi putut lucra cum vrea Dumnezeu dacă nu ar fi avut întărirea lui Dumnezeu. Şi e osîndit cînd n-a lucrat aşa, pentru ca n-a primit ajutorul lui Dumnezeu.

avea o poruncă şi a o împlini, te rog, fă-mă să cunosc, dacă e cu putinţă într-o astfel de împrăştiere a sluji după Dumnezeu şi între oameni şi să am această pomenire neîncetată. Şi dacă e cu putinţă, cere pentru mine, Părinte, ceeace îmi este de folos. Căci toate sînt cu putinţă ţie şi lui Dumnezeu (Mc. 10, 27; *14, 36)* [484].

Răspunsul lui Varsanufie: În privinţa pomenirii neîncetate a lui Dumnezeu, fiecare o poate după măsura sa. Dar smereşte-te numai. Căci eu ştiu mai mult decît tine ce-ţi este de folos şi aceea o cer dela Dumnezeu pentru tine. Că toate îi sînt Lui cu putinţă[485].

330. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Iarăşi cad înaintea ta, milostive Părinte, şi nu încetez să te tulbur pînă ce nu mă vei întări. Căci cînd Dumnezeu îmi dă, prin rugăciunile tale puţină întristare pentru greşalele mele, pe încetul, prin împrăştierea de afară, o pierd. Te rog, Părinte, să mă întăreşti, iar întărirea să-mi fie întreagă din mila lui Dumnezeu şi a voastră şi nimic dela mine. Căci nimic nu pot dacă nu primesc putere prin rugăciunile voastre. Cît despre conducerea bolniţei mă tem, Părinte, că trebuind să arăt autoritatea în ea nu cumva aceasta să mă ducă la slava deşartă şi la îndrăzneală. Şi umblînd des cu mîncări să nu mă împovărez cu lăcomia pîntecului. Dacă deci socoteşti de*

484 Toate cîte ceri le împlineşte Dumnezeu. Iar lui Dumnezeu îi este cu putinţă să le împlinească toate. Dar omul duhovnicesc ştie ce să ceară. El cere cele ce-i sînt de folos lui sau altora, sau cere ceeace corespunde măsurii lor, capacităţii lor de înţelegere, de primire şi de folosire.

485 Sînt diferite feluri de pomeniri neîncetate ale lui Dumnezeu: mai de suprafaţă şi mai adînci; prin împlinirea uneia sau mai multor porunci ale Lui; prin punerea oricărui lucru văzut sau făcut în legătură cu Dumnezeu.

bine, aş dori să înaintez printr-o slujire mai smerită şi dacă mă voi uşura puţin, voi lua iarăşi asupra mea slujirea de acum. Ştii, Părinte, că dacă cer aceasta nu din silă de această slujire. Căci cum aş face aceasta, nevoiaşul de mine. Dar mă tem, Părinte, ca nu cumva şezînd înăuntru, să se înfurie patimile amintite, fie dela mine, fie prin lucrarea demonilor, precum socotesc. Nu ştiu. Dar tu, Părinte, arată-mi voia lui Dumnezeu şi scoate-mă din gîndurile ce mă tulbură prin rugăciunile tale şi mă întăreşte să fac ceeace zici şi iartă-mă.

Răspunsul lui Varsanufie: Ascultă, frate, şi fii încredinţat în Domnul, că de cînd ţi-am poruncit să iei slujirea aceasta, mîna şi inima noastră sînt cu tine. Dar mai e cu tine mîna lui Dumnezeu, rugat de noi prin rugă-ciunea pentru mîntuirea sufletului tău şi pentru întărirea ta spre această slujire şi pentru buna cinstire şi acoperire a ta în ea. Şi tu nu te poţi mîntui altfel decît aşa. Drept aceea nu te scîrbi de ea şi căzînd, ridică-te; greşind, ocărăşte-te, pînă ce Domnul va face cu tine mila Sa pe care o doreşti. Numai să nu te lenevești în ea. Îndrăzneşte, căci însuşi Domnul care te-a aşezat în slujba aceasta, te va ajuta. Iar noi purtăm grija împreună cu tine să nu te amăgească diavolul cu dorinţa de a te scăpa de ea. Căci s-a zis: „Prin vorbele lor frumoase şi măgulitoare, înşeală inimile celor fără răutate" (Rom. 16, 18). Cel ce te-a aşezat pe tine la lucrul acesta, El este cel ce a zis ucenicilor Săi: „Iată Eu vă trimit pe voi" (Mt. 10, 16). Şi iarăşi: „Iată Eu cu voi sînt" (Mt. 28, 20). Nu te teme şi nu cugeta că cele ale bolniţei atîrnă de tine. Nu te lăsa apăsat de grija slăbiciunii. De înţelegi cele scrise de mine, ţie, nu-ţi va fi greu. Trebue să iei numai aminte la tine după puterea ta şi Dumnezeu te va ajuta. Fii tare în Domnul, împuternicit întru El.

331. *Întrebare a aceluiaş către celălalt Bătrîn: De greşesc fraţii cei împreună cu mine, cum să-i îndrept fără tulburare ?*

Răspunsul lui Ioan: De vei întipări mai întîi în chip pilduitor voia lui Dumnezeu în inima ta, nu te vei tulbura[486], ci te vei obişnui să lucrezi ca Părinţii. Iar de nu iei aminte la tine şi eşti răpit[487], spune lui Dumnezeu pocăinţa ta: „Iartă-mă, Stăpîne, şi mă milueşte". Dar spune şi celor împreună cu tine: „Vedeţi, fraţilor, că din pricina aceasta sîntem osîndiţi şi pierdem sufletele noastre"[488]. Nu striga foarte tare, dar destul ca să te audă.

486 E mare lucru să ştie cineva ce-i este de folos: şi s-o ceară aceea. E în aceasta nu numai simţirea tuturor celor ce sînt cu putinţă lui Dumnezeu, ci şi a ceea ce e de folos unui om sau altul. E o mare pătrundere în oceanul puterilor şi bogăţiilor lui Dumnezeu şi în măsurile felurite ale oamenilor, care pot primi din acele bogăţii ceea ce le este de folos în acel moment. Dar în smerenie se primesc cele mai mari bunătăţi. Căci nici un zid al mîndriei nu le opreşte. Dumnezeu „celor smeriţi le dă dar". În smerenie e libertatea de sine, e deschiderea deplină pentru Dumnezeu, care nu-şi arată ceeace este mai propriu Lui în puterea ce zdrobeşte, ci în bunătatea liberă de orice patimă care îngustează.

487 Este o răpire bună, în extaz, cînd uiţi de grija de tine: şi este o răpire rea, cînd eşti dus de o patimă şi uiţi de adevărata sine a ta. Atunci nu mai faci voia ta, ci împlineşti o pornire pătimaşe. Conducătorul obştei spune atunci, din mînia care l-a furat, cuvinte grele fraţilor şi acestea îi tulbură.

488 În cazul mustrării pătimaşe se pierde şi conducătorul şi se pierd şi fraţii. Căci se înfurie şi ei. Pîrjolul se întinde. Păcatul, pe care oamenii din timpurile mai noi îl iau în rîs, ca pe o afacere de strictă scrupulozitate particulară, are o dimensiune socială, ca şi virtutea. Efectul nu se închide în fiinţa individuală a celui ce-l săvîrşeşte, ci are repercusiuni sociale. Mărul stricat, strică şi pe cele din jur. Răspunderea omului pentru sine e în acelaş timp răspundere pentru alţii. Dar răspunderea întreagă e nu numai o legătură între oameni, ci şi a lor cu Dumnezeu. Cei ce nu se simt responsabili în faţa lui

Şi dacă te frîngi în acestea, îţi va veni liniştea cea după Dumnezeu.(cont)

332. *Întrebare a aceluiaş: Te rog, Părinte, spune-mi cum trebue să fie chipul îndreptării ? Şi cînd trebue să fac pe prostul şi să trec cu vederea ceeace se petrece ? Şi dacă nu reuşesc, trebue să-mi rînduesc o pedeapsă ?*

Răspunsul lui Ioan: Lucrează totdeauna potrivit cu oamenii. Dacă vezi că unul e înţelegător şi primeşte sfatul, spune-i: ,,Frate, dacă facem cu lenevie lucrul lui Dumnezeu (Ieremia 31, 10), aceasta ne va fi spre pieirea sufletului. Oare a fost bine ceeace ai făcut ? Fii cu rîvnă

Dumnezeu, nu se simt nici între ei. De unde forţa absolută a responsabilităţii, dacă nu e un for superior care a sădit-o în noi ? Şi de ce aş fi atît de răspunzător pentru fiinţa semenului meu, dacă ea ar fi o fiinţă trecătoare ? În această forţă necondiţionată a responsabilităţii pentru semenul meu e implicată valoarea lui eternă. Eu am fost făcut ca să răspund în mod necondiţionat pentru alţii (şi prin aceasta şi pentru mine). Cine m-a făcut aşa ? Cine m-a pus în această dependenţă absolută, dar în care pot manifesta totodată libertatea mea ? Cine m-a făcut să fac dependenţă de mine însumi soarta mea şi a altora ? Un for superior m-a făcut dependent de El, dar în libertate, căci pot răspunde într-un fel sau altul răspunderii ce a sădit-o în mine faţă de, El, desigur cu riscuri grave cînd nu răspund, sau nu răspund cum trebue. M-a făcut
(cont) ca pe o fiinţă de care depinde soarta mea şi a altora. Răspunderea e un mod prin care Dumnezeu ne leagă între noi, dar în El şi în libertate. Pe de altă parte această dependenţă reciprocă între noi trebue s-o exercităm în mare delicateţă, respectîndu-ne libertatea în mod reciproc şi promovînd creşterea sensibilităţii şi delicateţii în reciprocitate.

O natură eternă, lipsită de conştiinţă şi delicateţă, pe lîngă faptul că e mai inexplicabilă în existenţa ei decît un suprem for personal, n-ar putea explica libertatea şi responsabilitatea umană, singura nobleţe a omului. Pe lîngă aceea de ce s-ar mai vorbi şi ce rost ar mai avea o libertate a lor ? Cum ar mai fi omul responsabil de libertatea lui ? Şi la ce l-ar mai preocupa grija de libertatea lui ?

de aci înainte". Dacă e mai nepriceput, spune-i: „Frate, ai nevoe să fii îndreptat, pentru că te leneveşti ? Dacă îi spun Avei te va mustra cum se cuvine". Iar de e să faci pe prostul, fã-l potrivit greşelii. De e mică, fã-l pe prostul. De e mare, nu face pe prostul. Şi să nu-ţi dai pedeapsa dacă nu reuşeşti, dar nici n-o nesocoti. Cînd ajungi la aceasta, roagă pe Dumnezeu să te ierte. Altfel se va naşte nepăsarea.

333. *Întrebare a aceluiaş: Dacă greşind careva dintre fraţi, sau chiar dintre bolnavi şi voind să-l îndrept, îi spun vre-un cuvînt cu supărare, trebue să-i pun metanie ? Iar dacă mîniindu-se pleacă din bolniţă, ce să pun metanie ? Căci mîndria şi voinţa de a mă îndreptăţi (justifica) întunecă mintea. Iar dacă pun metanie iarăşi se iveşte slava deşartă.*

Răspunsul lui Ioan: După supărare, să nu mai zici nimic. Căci răul nu naşte binele. Ci prelungeşte răbdarea pînă ce încetează gîndul care a pricinuit supărarea. Şi atunci vei vorbi cu pace. Şi dacă se va convinge, iată că e bine. Iar dacă nu, spune-i: „Dacă voeşti îi spun Avei şi orice va hotărî el, să facem". Şi aşa te vei linişti. Iar dacă mîniinîndu-se, va pleca, spune-i Avei şi-l va certa. Dar nu-i pune metanie, căci prin aceasta îi dai de bănuit că ai greşit cu adevărat şi te va război şi mai mult. Faţă de alţi oameni însă, poartă-te cu atenţie potrivit cu greşala pe care o recunoşti. Dacă greşala e mare, pune metanie, dacă e mică arată cu gura părerea de rău a inimii, spunîndu-i: „Iartă-mă, frate". Dar fereşte-te de mîndrie şi de voinţa de a te îndreptăţi (de a te justifica). Căci acestea împiedică pocăinţa. Se întîmplă să se pună metanie şi din slava deşartă. Dispreţueşte-le pe acestea trei. Pune deci metanie unde trebue cu smerenie, cu frica lui Dumnezeu şi cu

dreapta socoteală (cu discernămînt) [488b]. Iar în aceasta pune toată hotărîrea. Şi Dumnezeu te va ajuta cu rugăciunile sfinţilor.

334. *Întrebare: Dacă în vremea slujirii bolnavilor vine ceasul citirii psalmilor sau al citirii sfintei Proscomidii, sau altă trebuinţă şi fraţii cei împreună cu mine ştiu ce trebue dat fiecăreia, porunceşti să plec sau aceasta îmi e chiar o datorie ? Iar de voesc să şed în chilie cînd nu e trebuinţă de mine în bolniţă, mi-o îngădui aceasta, Părinte ?*

Răspunsul lui Ioan: Dacă fraţii ştiu, nu-i o datorie să pleci, nici să şezi în chilia ta, ci cercetează numai pe bolnavi.

335. *Întrebare: Dacă dînd cuiva vreodată ceva după trebuinţa lui, bag de seamă că zgîrcenia mă opreşte, încît nu-i dau atîta, să-i dăruesc mai mult decît trebue, sau să mă silesc numai să nu-i dau mai puţin*

488b Smerenia e susţinută de frica de Dumnezeu. Ea se opune mîndriei, slavei deşarte şi voinţei omului de a se justifica, care toate tocesc sensibilitatea lui. Cel ce se justifică nu recunoaşte că a păcătuit. El nu vrea să se pocăiască, deci nu foloseşte putinţa de a se îndrepta, de a-şi schimba în bine cursul vieţii. Aceasta e o alta formă de mîndrie. Sau e un mod de a se manifesta al mîndriei şi al tocirii responsabilităţii. Aceasta îl închid pe om în îngustimea sa, din care nu se vede lumina mai presus de sine şi de toate a lui Dumnezeu. Plecarea în faţa altuia cu recunoaşterea greşelii săvîrşite trebue să se facă nu numai cu smerenia susţinută de frica de Dumnezeu, ci şi cu discernămînt sau cu dreapta socoteală, ca nu cumva să-l facă pe cel căruia i se adresează să creadă că cel ce i-o face a greşit fără să fie adevărat. Această plecare în faţa altuia e ieşirea din sinea sa superficială, e situarea în taina recunoscută şi respectată a altuia, dar şi în taina deschisă în indefinit a lui Dumnezeu.

decît îi trebue? [489] [490] *Iar dacă din ruşinea ce-mi vine din dorinţa de a plăcea oamenilor, sau din slava deşartă, gîndul mă îndeamnă să-i dau mai mult, oare să-i dau mai puţin, ca să resping această patimă, sau să-i dau numai cît trebue pentru poruncă ?*

Răspunsul lui Ioan: Dacă zgîrcenia te opreşte să-i dai aproapelui după trebuinţa lui, fă după caz. De ai mult, dă-i puţin mai mult decît îi trebue. De ai puţin, dă-i întocmai cît îi trebue. Dacă, din slavă deşartă, sau din dorinţa de a plăcea oamenilor vrei să-i dai mai mult, nu-i da mai mult, ci, deasemenea, întocmai după trebuinţa lui. Dumnezeu să-ţi înţelepţească inima, frate.

336. *Întrebare: Dacă îmi vine un lucru şi am trebuinţă de el în bolniţă, dar văd că mă alipesc de el, oare voinţa de a-l ţinea pentru mine nu e patimă ?*

Răspunsul lui Ioan: Dacă ai nevoe de un lucru şi te războeşte gîndul de a-l avea, spune gîndului: „Am nevoe de el, de ce să-l iau cu poftă ?" Şi dacă încetează patima, ia-l. Iar dacă nu încetează, de e cu putinţă, împlineşte-ţi trebuinţa cu alt lucru şi biruește patima. Şi dacă nu poţi, ia lucrul acela, ocărîndu-te pe tine şi zicînd: „Nu l-aş lua dacă n-aş avea nevoe de el, pentru că sînt biruit de poftă".

337. *Întrebare: Cineva mi-a dăruit o haină şi eu am primit-o cu bucurie, neîmpotrivindu-mă. Dar*

489 [Număr neidentificat în text] Citirea psalmilor e ceeace s-a dezvoltat, în utrenie. Precum se vede ea premergea sau însoţea şi atunci proscomidia. Deci exista şi aceasta la începutul sec. VI.

490 Ajunge ca în cel mai bun caz să nu i se dea altuia mai puţin decît trebue ?

cercetîn-du-mă, am aflat că nu am primit-o avînd nevoe de ea, ci mai degrabă din lăcomie. Deci îmi spune gîndul: „întoarce-o" Ce poruncesc să fac ?

Răspuns: Să lăudăm pe cel ce a dăruit-o din inimă şi să ne ocărîm pentru că am primit-o din suflet şi s-o purtăm cu smerenie, osîndindu-ne. Iar după aceea să ne păzim de lăcomie.

338. *Întrebare a aceluiaş: Dacă se întîmplă că cineva voeşte să-mi dăruiască un lucru şi am nevoe de el, dar îmi văd inima că vrea să-l primească din patimă, ce să fac:să-l iau din pricina trebuinţei, sau să-l resping din pricina patimei ?*

Răspunsul lui Ioan: Se întîmplă cu aceasta ca şi cu hrana. Tu ştii că avem nevoe de hrană în fiecare zi, dar n-avem dreptul s-o luăm cu plăcere. Dar dacă o luăm, mulţumind lui Dumnezeu care o dă şi ocărîndu-ne ca nevrednici de a o primi. Dumnezeu face din ea un lucru sfînt şi o binecuvîntare. Tot aşa deci cînd ai nevoe de un lucru şi el îţi este dat, mulţumeşte lui Dumnezeu care ţi l-a dat, socotindu-te nevrednic. Şi Dumnezeu va alunga patima dela tine [491]. Căci „la Dumnezeu toate sînt cu

491 Lucrurile ne sînt date şi ele pentru ca în realaţiile cu ele să creştem duhovniceşte. Folosindu-le, trebue să ne aducem aminte cu mulţumire de Dumnezeu care ni le-a dat pentru nevoile noastre şi prin aceasta ele ne pun în legătură cu Dumnezeu care se gîndeşte la noi. Dar ele ne pot fi şi spre ispitire şi spre robirea noastră de către ele, cînd nu le folosim cu înfrînare. Iar folosindu-le cu înfrînare, ne întărim faţă de ele şi dăm posibilitatea şi altora să le folosească. Deci poziţia noastră faţă de ele nu se poate reduce simplist la poziţia unor stăpînitori, a unor consumatori nepăsători şi lacomi. Prin aceasta devenim mai degrabă robii lor. Deci depinde de noi ca să ne sfinţim prin ele, sau să sporim prin ele în patimi. Depinde de noi să

putinţă şi nimic cu neputinţă" (Iov. 42, 2). Că a Lui este slava în veci. Amin.

339. *Un alt frate a întrebat pe acelaş Bătrîn: E o poruncă a lui Domnul să iubesc pe aproapele ca pe mine însumi (Lev. 18, 19), să mă bucur şi să mă întristez împreună cu el, ca cu mădularul meu (I Cor, 12, 26). Deci dacă-l văd în sărăcie şi-l trec cu vederea, nesocotesc iubirea chiar dacă eu însumi n-am decît cele de trebuinţă şi nu-mi ajunge să-i dau şi lui cele de*

actualizăm calitatea lor de mijloace ale sfinţirii noastre, de semne ale binecuvîntării lui Dumnezeu, sau să le murdărim prin murdărie din noi. Depinde de noi să le vedem ca transparente ale Duhului dumnezeesc sfinţitor, sau ca ultima realitate opacă, menite să satisfacă numai lăcomia trupului. Dumnezeu ne arată prin lucrurile ce ni le-a dat în două feluri iubirea Lui: dîndu-ne ce ne trebue pentru viaţa pămîntească, şi conducîndu-ne spre desăvîrşire. Sînt cuvinte cu îndoit sau întreit rost, exprimînd ceva din bogăţia de gînduri a lui Dumnezeu. Ele ne pot pune în legătura cu Dumnezeu, sau ne închid în opacitatea lor.

Ne sfinţim prin ele cînd le vedem şi le facem medii ale energiilor lui Dumnezeu şi ne exercităm în stăpînirea poftelor nemăsurate faţă de ele, cînd ne menţinem conştiinţa că sînt daruri ale lui Dumnezeu pentru toţi, cînd o arătăm aceasta în dedicarea unora din ele lui Dumnezeu, cînd punem semnul lui Dumnezeu pe ele (ca biserici, ca obiecte întipărite cu semnul crucii, ca ofrande sfinţite în biserică). Cînd facem semnul crucii peste ele înainte de a le folosi, ne amintim de Dumnezeu în Treime, care ni le-a dat să le folosim cu înfrînare. Dar cînd le consumăm fără să ne înălţăm cugetul la Dumnezeu şi fără semnul crucii, le privim ca independente de Dumnezeu şi nu ne impunem nici-o frînă în adunarea şi folosirea lor. În acest caz sîntem mai răi ca animalele, care nu adună mai mult decît le astîmpără foamea pentru moment. Cînd le vedem ca daruri ale lui Dumnezeu pentru toţi, le lăsăm şi altora, sau îi ajutăm şi pe alţii să se folosească de ele sau chiar le prelucrăm prin munca noastră şi pentru alţii mai slabi, sau le folosim în comun cînd nu le putem tăia în părţi distincte pentru fiecare (aerul, apa etc.) Ele se folosesc atunci şi pentru desvoltarea prieteniei şi recunoştinţei reciproce.

trebuinţă. Spune-mi deci, Părinte, cum îmi arăt în acest caz iubirea ?

Răspunsul lui Ioan: Dragostea faţă de aproapele se arată în multe feluri, nu numai în a-i da. De pildă: cînd mergi vreodată cu aproapele tău undeva şi afli în tine gîndul de a te bucura de mai multă cinste decît el, şi nu vrei mai degrabă să se bucure şi el de aceeaşi cinste cu tine, nu-l socoteşti ca pe tine însuţi. Căci Apostolul a zis: „în cinste unii altora dîndu-vă întîetate" (Rom. 12, 10). De ai ceva de mîncare şi vezi gîndul tău îndemnîndu-te să mănînci singur şi după pofta ta, contrar trebuinţei, nu-l socoteşti ca pe tine însuţi. Sau dacă avînd numai cît îţi este pentru tine, nu dai şi altuia, nu-l iubeşti ca pe tine însuţi [492]. Dar dacă voim să împlinim numai în acest fel

492 A iubi pe altul ca pe tine însuţi, înseamnă a te plasa într-o poziţie de deplină obiectivitate faţă de tine, socotindu-l pe celălalt egal cu tine. Numai Dumnezeu este în această poziţie de obiectivitate faţă de toţi şi numai înaintînd spre această poziţie a Lui, înaintăm spre treapta supremă a aspiraţiei noastre spre obiectivitate. Dar această obiectivitate a lui Dumnezeu nu e una de indiferenţă şi nici a noastră nu trebue să fie aşa. Poziţia lui Dumnezeu e una de profundă iubire egală faţă de toţi. Deci şi a noastră să ajungă la fel: una de deplină iubire faţă de toţi, dar şi faţă de propria persoană. Să ne iubim unii pe alţii şi pe noi înşine aşa cum ne iubeşte Dumnezeu, vrînd să ajungem aşa cum ne vrea El. În iubirea aceasta a tuturor faţă de toţi, în această universală obiectivitate iubitoare, ne unim cu Dumnezeu. Se cade să mă iubesc pe mine cum iubesc pe alţii şi cum ne iubeşte pe toţi Dumnezeu ca taine minunate. Pentru precizare se cuvine să răspundem şi la întrebarea următoare: Iubirea deplină nu-l face pe cineva să se uite pe sine şi să-şi dea viaţa pentru cel iubit ? Mama, a cărei iubire este de model, nu-şi dă viaţa pentru copil ? Cum se împacă aceasta cu porunca: să iubeşti pe celălalt ca pe tine însuţi (deci numai ca pe tine) ? Răspunsul care împacă aceste două cerinţe pare a fi acesta: Cine e în stare să-şi dea viaţa pentru altul, a ajuns la treapta realizării sale depline, la treapta care-i asigură cetăţenia în veşnica împărăţie a iubirii desăvîrşite. El trebue să aibe acum grije de

cuvîntul Scripturii, el nu ne susţine în aceasta. Căci nu ni s-a spus numai pentru un om, ci tot omul înfăţişat prin el ca aproapele nostru. Dar cum poţi să împlineşti cu toţi oamenii aceasta, neavînd ce să le dai tuturor ?

Dar a iubi pe aproapele ca pe tine însuţi mai înseamnă şi aceasta: Dacă vine vre-o nenorocire de obşte şi vezi gîndul tău bucurîndu-se că celălalt s-a păgubit mai mult, arăţi şi în aceasta că nu-l socoteşti ca pe tine însuţi. Şi iarăşi, dacă vezi pe altul lăudat şi nu te bucuri împreună cu el, din motivul că nu eşti lăudat şi tu împreună cu el, şi nu spui „lauda fratelui se întinde şi la mine, căci e mădularul meu", nici în acest caz nu-l iubeşti pe el ca pe tine însuţi [493]. Şi aşa în toate cazurile asemănătoare.

altul, ca să ajungă şi acela la această treaptă. Deci îşi poate da viaţa sa pentru acela, pentru că de fapt nu o pierde prin aceasta, ci o va avea la un plan superior şi-l ajută şi pe celălalt să o aibă. Sau chiar trebue să o dea, ca să arate că a ajuns la deplina realizare a sa şi ca să-l facă şi pe celălalt să se ridice la această treaptă prin pilda pe dragoste supremă care i-o arată. Capacitatea cuiva de a se dărui pentru altul arată că există undeva acest plan de existenţă în care pot fi realizaţi oamenii în acest grad suprem, un plan de existenţă spre care aspiră cea mai autentică esenţă a noastră.

493 Iubirea altuia egală cu iubirea propriei persoane are la bază faptul că în fond nu sîntem despărţiţi şi tot ceeace îmbogăţeşte pe unul mi se comunică şi mie şi tot ceeace-l păgubeşte pe el, mă păgubeşte şi pe mine. Dar unitatea aceasta se actualizează pe de altă parte deplin numai în iubire. Unde nu e iubire, ea se sfîşie. Astfel îl iubesc pe altul pentru că sunt unit cu el, dar nu pot actualiza această unitate şi nu o pot trăi dacă nu mă folosesc de iubire. Deci trebuie să am curajul iubirii altuia cu convingerea că în fond sîntem uniţi, chiar dacă nu simt încă aceasta şi cu încrederea că prin iubire o voi actualiza şi descoperi deplin. Unitatea intre noi nu e numai un dat (Gabe) ci şi o datorie (Aufgabe). În iubire se presimte unitatea, dar tot prin iubire se înfăptueşte, desigur întrucît există ca un germene care trebue desvoltat. Ontologicul în planul nostru creat nu se împlineşte deplin decît prin etic. Dumnezeu a dat seminţele, dar ne-a lăsat nouă să le facem să crească prin osteneala noastră.Dumnezeu

A iubi pe fratele ca pe tine însuţi mai înseamnă şi aceasta: Dacă ai aflat de la Părinţi calea lui Dumnezeu şi te întreabă fratele, să nu-l lipseşti cu pismă de folosul ei, ci ca unul ce ştii că este fratele tău, spune-i şi lui ceeace ai aflat cu frica lui Dumnezeu; dar să nu te socoteşti pe tine ca învăţător. Căci aceasta nu-ţi este de folos.

340. *Întrebare a aceluiaş: E bine să ai prietenie cu careva de aceeaşi vîrstă ?*

Răspuns: E bine să nu ai prea mare prietenie cu careva de aceeaşi vîrstă. Căci această stare de suflet nu te lasă să ajungi la plîns. Dar să nu ai prietenie nici cu altcineva care te lipseşte de plîns [494] Aceasta nu te foloseşte, ci mai vîrtos te păgubeşte. Căci nimenea nu poate agonisi vre-un bine decît cu multă osteneală, înfrînează-ţi deci ochii să nu ia aminte la cineva şi nu vei umplea inima ta de cumplita îndrăzneală care duce la pierzare toate rodurile monachului.

341. *Întrebare a aceluiaş: De aud despre cineva că e în mare război sau în boală şi pătimesc împreună cu el, spune-mi mai întîi de nu cumva această compătimire e dela draci care voesc să mă facă să uit de păcatele mele ? Apoi dacă e de folos să-l pomenesc în rugăciuni ? Şi cum îl pot ajuta cînd eu mă aflu într-o primejdie mai grea şi în păcate mai mari ? Dar ce să fac dacă şi fratele mi-o cere aceasta ? Sau dacă îmi cere să-i spun şi vreunuia din Părinţi ? Sau poate că rugăciunea pentru*

ne-a chemat să fim colaboratorii Lui: „Fiţi (deveniţi) ceeace v-am dat putinţa să fiţi (să deveniţi)".

494 Prietenia înveseleşte, susţine în om o bună dispoziţie, îl face să afle în om o mulţumire de viaţă. Dar monachul trebue să-şi plîngă mai ales păcatele.

aproapele îl deprinde şi pe cel pătimaş să iubească ? Cum socoteşti Părinte ?

Răspunsul lui Ioan: Părinţii au spus celor mai tineri că nimenea nu trebue să lase mortul propriu şi să meargă să plîngă pe altul (Pateric, Moise 18). Căci se cuvine celor desăvîrşiţi să sufere împreună cu aproapele. Dar compătimirea altuia de către unul tînăr e o bătaie de joc a dracilor. Căci îl judecă pe acela prosteşte, ca pe unul ce s-ar afla în stare rea şi în primejdie, socotindu-se pe sine ca lucrînd bine. De aceea este mai de folos să nu se îngrijească de acela. Şi dacă îi vine în inimă amintirea aceluia, sau aude dela altul despre el, să zică: „Dumnezeu să mă miluiască pe mine st pe el" [495].

Şi să nu spui dela tine însuţi vreunui Bătrîn să se roage pentru cineva, căci aceasta înseamnă că lucrul porneşte dela tine [496]. De voeşti să fugi de aceasta, aminteşte-i numai că cutare suferă. Şi Bătrînul auzind se va ruga fără îndoială pentru cel bolnav cu duhul. Iar de-ţi cere cineva să spui Bătrînului, împlineşte această cerere pentru că ţi s-a poruncit, spunîndu-i: ,,Roagă-te, Părinte, pentru cutare". Şi de-ţi spune acela: ,,Roagă-te pentru mine", la fel spune şi tu, că împlinind o poruncă: „Doamne iartă-ne", sau: „Dumnezeu să ne ajute", sau: ,,Acopere-ne pe

495 Nu poţi vindeca pe altul de răutatea patimilor, dacă nu te vindeci pe tine. În zadar îl compătimeşti pe altul, dacă în aceasta dai de înţeles superioritatea ta. Deci nu se recomandă indiferenţa, ci calea adevăratei ajutorări a altuia. Stinge focul în tine ca să nu fie întreţinut de el şi în altul.

496 Să nu te prezinţi Bătrînului ca avînd tu însuţi iniţiativa în scăparea altuia. Smereşte-te, lăsîndu-i lui iniţiativa sau impresia. Altfel ai da impresia că tu eşti mai bun decît cel ce suferă de vre-o patimă, sau de vre-o boala şi ajutorul lui porneşte dela tine. Şi-n acest caz e problematic ajutorul tău. Poate nu va fi primit.

noi Doamne, în lucrul acesta" [497] . Şi nu socoti că o faci aceasta pornind dela tine, căci ţi s-a cerut să o spui şi ai ascultat. Dar compătimind cu cineva din iubire, încă nu dovedeşti că ai ajuns la măsura aceasta de desăvîrşire. Iar dacă gîndul acesta te tulbură, întreabă şi vei auzi ce trebue să faci. Dumnezeu să te miluiască, frate !

342. *Întrebare a aceluiaş: Spune-mi, Părinte, pînă unde trebue să meargă dragostea unui frate faţă de alt frate ?*

Răspunsul lui Ioan: Frate, alta este dragostea părinţilor faţă de copii şi alta dragostea fraţilor faţă de fraţi. Măsura iubirii Părinţilor duhovniceşti faţă de fiii lor nu are ceva vătămător, nici ceva trupesc în ea. Căci sînt asiguraţi prin cugetul duhovnicesc. Şi fie în cuvinte, fie în fapte, ei se silesc totdeauna să folosească pe cei mai tineri în toate. Şi astfel iubindu-i nu trec sub tăcere greşelile lor, ci adeseori îi mustră şi îi ceartă pe fiii lor. Căci lor li s-a spus: „Mustră, ceartă, îndeamnă" (II Tim. 4, 2). Aceasta o face cu tine şi Ava al tău şi tu nu te sminteşti în cele ce te mustră, te ceartă şi te îndeamnă. Şi în faptul că din iubire nu trece cu vederea greşalele tale, se arată că dragostea lui faţă de tine este duhovnicească.

Fiecare iubeşte, pe aproapele lui după măsura sa. Iar măsura dragostei desăvârşite este ca după iubirea pe care o are faţă de Dumnezeu, să iubească şi pe aproapele său ca pe sine însuşi (Lev. 19, 18). Dar tinereţea trebue să se păzească în toate. Căci diavolul îi doboară repede pe tineri. Mai întîi încep să vorbească cînd se întîlnesc ca

497 Nu te ruga numai pentru celălalt, ca şi cînd ai fi într-o poziţie superioară ca şi cînd n-ai avea şi tu nevoe de rugăciune, ci roagă-te şi pentru el şi pentru tine socotindu-te împreună păcătos cu el. Aceasta nu e o grijă egoistă de tine, ci o eliberare de slavă deşartă.

pentru folosul sufletului. Ba poate chiar fără acest motiv. După aceea trec la alte simţiri: la poftă, la îndrăzneală, la rîs, la clevetire şi la alte multe rele. Aşa se împlineşte cu ei spusa: „începînd dela duh, acum sfîrşiţi în trup. Toate acestea le-aţi pătimit în zadar" (Gal. 3, 3). Căci aşa ajung tinerii la cădere: de la a începe să se iubească unii pe alţii fără judecată şi de a şedea împreună. Măsura iubirii lor între olaltă treime să fie aceasta: să nu se clevetească unii pe alţii, să nu se urască, să nu se dispreţuiască, să nu caute ale lor, să nu se iubească pentru frumuseţea trupului, nici pentru vre-o lucrare trupească oarecare, să nu şadă unii cu alţii fără mare trebuinţă, ca să nu cadă în îndrăzneala [498] care nimiceşte roadele monachului (Pateric, Agaton I) şi-l lasă ca pe un pom uscat. Pînă aci e măsura iubirii celor tineri între olaltă. Dacă se cruţă pe ei, înfrînînd îndrăzneala şi vorbirea deşartă, cruţă şi pe fraţii lor, ferindu-se să şadă împreună fără trebuinţă, ca să nu se prindă în cursele acestea şi să nu prindă în cursă nici pe fraţii lor, temîndu-se de cel ce zice: „Vai celui ce adapă pe aproapele cu băutură tulbure" (Avac. 2, 15); şi iarăşi: „Vorbirile rele strică obiceiurile bune" (I Cor. 15, 33). Ia aminte la tine, frate !

343. *Întrebare a aceluiaş: Ce să fac că sînt tulburat de gînduri murdare şi dacă simt că şi alţii au asemenea gînduri, zic totdeauna: „Iată că şi alţii gîndesc cele rele ca mine ". Apoi nu-mi vine plînsul, nici pocăinţa şi gîndul îmi spune că atîta vreme cît sînt între oameni,*

498 Îndrăzneala doboară graniţa între persoană şi persoană, prin faptul că unul nu mai vede taina celuilalt, ci numai suprafaţa lui trupească. Ea nu înseamnă o comunicare a adîncurilor lor în Dumnezeu, în care fiecare păstrează conştiinţa de sine, ci conştiinţa lor dispare încetată [notă personală sau înecată ?] de pofta trupească care-i confundă superficial.

nu le pot agonisi pe acestea. Fă-ţi milă cu neputinţa mea şi spune-mi, Părinte, cum să mă mîntuesc de acestea ?

Răspunsul lui Ioan : De ai gînduri murdare şi auzi sau simţi că mai e cineva în această stare, şi zici: „Iată că şi alţii cugetă cele rele ca mine", dă anatemei gîndurile tale rele şi despre fratele tău spune: ,,E mai bun decît mine". Şi va înceta gîndul acesta. Cît despre plîns, dacă nu lupţi faţă de oamenii între care te afli şi nu te străduești să nu ajungi la îndrăzneală cu vreunul, nu vine plînsul sau pocăinţa [499]. Şi dacă dorinţa de a te îndrepta te face să fugi de fraţii tăi, ia seama că prin aceasta fugi de lupta şi de stadion. Deci luptă-te,ca, aflîndu-te între oameni, să biruieşti îndrăzneala (familiaritatea) faţă de ei [500]. Căci zice Apostolul: „De luptă cineva, nu se încu-

499 E o luptă faţă de oameni nu din ură, ci cu scopul de a nu ajunge la o familiaritate păcătoasă. Căci aceasta te face să bagatelizezi gîndul la păcatele tale, întristarea şi plînsul pentru ele. Societatea întreţine o superficialitate acel ,,Man" al lui Heidegger, prin care-ţi însuşeşti felul de a vorbi general şi superficial, în societate se vorbeşte chiar de moarte rîzînd: ,,vom muri", dar nici unul nu se gîndeşte serios la sine spunînd aceasta. Numai cînd eşti singur dai sens serios cuvintelor şi-ţi vezi cu adevărat păcatele. Sau cînd chiar fiind cu alţii îţi îndrepţi gîndul spre tine. Numai atunci trăeşti „existenţial".

500 Monachul nu trebue să fugă de mînăstire deci de oamenii din ea pe motiv că pilda şi sfatul celorlalţi l-ar ispiti la justificări. Dar nu trebue să renunţe la pocăinţa pentru păcatele sale. Deci trebue să le îmbine pe amîndouă: să înveţe de la oameni cele bune, dar să nu se lase în taifasuri superficiale cu ei. Nici să nu cadă în fapte de îndrăzneală cu ceilalţi. Pe de o parte el poate cîştiga dela semenii săi, învăţînd din sfaturile, din pilda lor, pe de alta poate fi ispitit la rău sau la laude proprii. Dar în sentimentul de răspundere se uneşte datoria de a fi cu ceilalţi cu putinţa de a spori în cele bune. Răspunderea e un mijloc de purificare a relaţiilor cu semenii şi de creştere duhovnicească lăuntrică. Pe de altă parte trebue să cugetăm că există un Subiect care trăieşte de bună voie răspunderea pentru toţi la modul culminant spre care noi trebue să tindem fără să-l

nunează de nu se luptă după lege (II Tim. 2, 5). Pune în lucrare puterea ta, frate, şi te va ajuta Dumnezeu în toate. Nu uita să păzeşti smerenia, ascultarea şi supunerea. Şi te vei mîntui [501], în Hristos Iisus Domnul nostru. Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

344. *Alt frate a întrebat: Ava , voesc să mă mîntuesc şi nu cunosc calea mîntuirii. Un gînd îmi zice: „Ce şezi aci în mînăstire nefăcînd nimic. Pleacă în altă parte ! " Ce trebue să fac deci ?*

Răspunsul lui Ioan: Frate, Dumnezeu ne-a arătat prin dumnezeeştile Scripturi calea mîntuirii. Dar şi Părinţii ne-au sfătuit, zicînd: „întreabă pe Părintele tău şi te va învăţa; pe Bătrînii tăi şi ţi-o vor spune" (A doua lege 32, 7; Pateric, Antonie 37). Deci dacă nu voeşti să te amăgeşti, plecînd, ţine smerenia din care ai folos, nefăcînd nimic fără să întrebi pe Părinţii duhovniceşti. Şi cu harul lui Dumnezeu nu vei rătăci. Căci „Dumnezeu vrea ca toţi oamenii să se mîntuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină" (I, Tim. 2, 4).

345. *Întrebare a aceluiaş: Gîndul îmi spune că dacă plec undeva şi vieţuiesc în retragere, ajung la linişte desăvîrşită. Căci apăsat de datoria multor păcate, vreau să mă eliberez de ele. Ce să fac, Părinte ?*

atingem, în Hristos răspunderea dumnezeească ni s-a făcut cunoscută concret. El a mers pînă la moarte pentru noi. Dar îşi continuă lucrarea mîntuitoare din răspundere şi după înviere. Din ea sorbim şi noi tărie în sentimentul unei răspunderi necondiţionate.

501 Cînd ajungi să simţi că prin tine eşti nimic, şi totuşi eşti, simţi că eşti prin Dumnezeu, Cel care singur nu poate să simtă că e nimic. Şi simţind că eşti ceeace eşti prin Dumnezeu, trăeşti din plin puterea Lui. Şi aceasta îţi face cu putinţă mîntuirea.

Răspunsul lui Ioan: Frate, omul dator, pînă nu-şi plăteşte datoria, ori unde ar merge, fie la oraş, fie la sat, şi ori unde s-ar aşeza, rămîne dator şi nu are libertatea să şadă în linişte. Dar dacă silit şi ruşinat de ocara oamenilor îşi plăteşte datoria şi se eliberează de ea, poate să se arate în lume şi să şadă unde vrea cu curaj şi cu multă îndrăzneală. Deci dacă omul rabdă cu toată puterea ocările şi osîndirile, necinstirile şi păgubirile pentru păcatele săvîrşite de el, se deprinde cu smerenia şi cu osteneala. Şi aşa i se iartă păcatele lui, după cum s-a scris: „Vezi smerenia mea şi osteneala mea şi iartă-mi toate păcatele" (Ps. 24, 18). Gîndeşte-te cîte ocări şi osîndiri a răbdat Stăpînul nostru Hristos înainte de cruce şi că numai după ele a venit la cruce (Abbe Isaia, Recueil, 8.68; p. 104; 13, 23; p. 115, 117). Astfel nimenea nu poate ajunge cu rod la desăvîrşire şi sfînta odihnă a desăvîrşirii, dacă nu pătimeşte mai întîi împreună cu Hristos şi nu rabdă toate pătimirile Lui, aducîndu-şi aminte de cuvîntul Apostolului: „De pătimim împreună, ne vom şi slăvi împreună" (Rom. 8, 17)[502].

Nu te amăgi deci, căci altă cale în afară de aceasta nu există. Domnul să-ţi vină în ajutor după voia Lui, ca, precum zice în Evanghelie, să întemeezi clădirea ta pe piatra cea tare, care este El însuşi (Mt. 7, 2; I Cor. 10, 14).

346. *Un frate a rugat pe marele Bătrîn, zicînd: Roagă-te pentru mine ca să mă miluiască Dumnezeu, că sînt un nenorocit.*

502 Nu se poate scoate răul din fire fără încordarea ei. Păcatul, patima reprezintă o slăbire a firii. Nu suferinţa pur şi simplu o întăreşte şi o izbăveşte de rău, ci răbdarea ei, care reprezintă o încordare, o folosire a tuturor rezervelor de putere, însoţită de cererea cu încredere a ajutorului lui Dumnezeu, care şi ea reprezintă

Răspunsul lui Varsanufie: Cel ce voeşte să fie miluit, să păzească porunca de a nu mînca din pom şi nu va cădea în neascultare. Şi cel ce nu cade în neascultare e miluit şi mîntuit prin harul lui Hristos, Dumnezeul nostru. Căci acesta va zice gîndului său: „Eu şi Dumnezeu sîntem singuri pe lume" (Pateric, Aloniu, 1) şi dacă nu voi face voia Lui nu voi fi aflat ca al Lui,ci ca al celui străin[503]

o încordare a puterii. Iar înfrînarea dela plăcerile ce ispitesc este şi ea o încordare, o răbdare, a ispitei fără încovoierea care cedează. Dar numele de răbdare, se foloseşte mai propriu împotriva ispitei de a fugi de durere, tendinţei de a ieşi de sub ea. Slava firii e starea în care nu mai simte nici atracţia superficială spre plăcere, nici durerea trupului, cînd duhul a copleşit viaţa trupului. Dar de duh ţine şi voinţa. Fără a se exercita în efortul voinţei duhul nu poale deveni puternic, ca să copleşească plăcerea şi durerea trupului. Acesta a fost rostul răbdării lui Hristos şi al crucii suportate de El. Firea Lui omenească trebuia să meargă pînă la supremul grad al răbdării, care e răbdarea morţii, pentru a se întări deplin. O cedare în ultimul moment ar fi fost o lunecare din tot ce a dobîndit prin răbdările anterioare. Trebue să-ţi dai însăşi viaţa, ca să o dobîndeşti, prin suprema tărie a ei, pe planul superior oricărei slăbiciuni. Aceasta nu exclude faptul că Hristos a suferit şi din compătimire pentru noi, sau şi ca să ne arate iubirea Sa. Propriu zis acestea au stat la baza răbdării Lui prin care a învins slăbiciunea din firea noastră de pe urma păcatului, slăbiciune care mergea prin cedarea sub plăcere şi durere, pînă la biruirea ei prin moarte. Trebuia să se întîmple această întărire şi eliberare în pîrga firii noastre asumate de El, pentru ca să treacă şi la noi puterea biruirii plăcerii şi durerii legate de patimi. Deci nu e vorba de a fi plătit Hristos pentru noi o jignire a onoarei lui Dumnezeu, căci în acest caz n-ar mai trebui să „pătimim" şi noi cu Hristos. Ci e vorba să ne întărim şi noi înşine prin răbdarea durerii. Hristos a pătimit pentru noi în sensul că numai El a putut, întări Cel dintîi în mod real firea noastră prin crucea Lui şi din comunicarea cu El primim şi noi puterea de a întări firea noastră, liberînd-o de slăbiciune. Răbdarea Lui e izvorul răbdării noastre, care ne întăreşte şi pe noi.

Cel ce spune aşa, va aştepta în fiecare zi sfîrşitul său şi întîlnirea cu Dumnezeu [504] Şi îndată va porni pe calea mîntuirii.

347. *Un frate, căzînd într-o ispită, a cerut rugăciunea aceluiaş mare Bătrîn şi uşurîndu-se de această ispită i-a vestit aceasta, mulţumindu-i. În acelaş timp i-a cerut să se roage şi pentru durerea de cap ce i-a venit şi ca să i se lumineze inima.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, să luăm aminte la noi înşine cu frica lui Dumnezeu. Iar dacă Dumnezeu cu iubirea Lui de oameni va depărta războiul dela noi, nici atunci să nu ne facem nepăsători. Căci mulţi uşurîndu-se nu s-au mai îngrijit de ei si au căzut peste cap. Ci uşurîndu-ne să mulţumim lui Dumnezeu că ne-a izbăvit şi să rămînem rugîndu-ne să nu cădem în aceleaşi patimi sau în altele. Dacă mănîncă cineva vre-o mîncare şi se vătăma la stomac sau la splină sau la ficat şi prin îngrijirea şi meşteşugul doctorului se vindecă, nu mai e cu negrijă la sine, ca să-l ajungă ceva şi mai rău, ci-şi aduce mereu aminte de primejdia dinainte, cum a spus şi Domnul celui vindecat de El: ,,Vezi, te-ai făcut sănătos, de acum să nu mai păcătueşti, ca să nu păţeşti ceva şi mai rău" (Io. 5, 15).

503 Trebue să mă port aşa, ca şi cum n-ar fi altul pe lume afară de mine şi de Dumnezeu. De aceea nu pot face decît sau voia mea, sau a lui Dumnezeu. Dar dacă o fac pe a mea, nu voi fi socotit ca al lui Dumnezeu, ci ca al meu, ca străin de Dumnezeu, sau ca al celuilalt a cărui voie o fac. Căci făcînd voia mea, mă dovedesc robul mîndriei sau al celui ce mi-a insuflat mîndria.

504 Cel ce caută voia lui nu se teme de moarte, nu se amăgeşte că poate nu va muri curînd, deci că mai are vreme să-şi facă poftele sale.

Frate, ostaşii buni se deprind şi în timp de pace, totdeauna, în meşteşugul războiului. Căci nu se cuvine ostaşului să iscodească la repezeală cele ale războiului în vremea războiului. Căci s-a spus: „M-am pregătit şi nu m-am tulburat" (Ps. 118, 60). Nu fi nepăsător faţă de patima de care ai fost ispitit, nici faţă de alta. Căci Părinţii spuneau de această nepăsare că pierde roadele monachului (Pateric, Agaton 1). Omul trebue să fie cu grije în privinţa războiului pînă la cea din urmă răsuflare, ca să nu cadă în cursa întinsă de prea vicleanul vrăjmaş, pe care fie să-l alunge Domnul dela noi cu Duhul gurii Lui. Adu-ţi aminte că un Bătrîn a spus: „Dacă ar face omul cer nou si pămînt nou, tot n-ar putea fi fără grije" (Pateric, Pimen 48) [505].

Cît despre durerile de cap, omul trebue să lupte ca să nu se moleşească şi va fi ajutat. Căci aflînd Domnul pe ucenicii Săi moleşiţi, le-a zis: „Privegheaţi şi vă rugaţi, ca să nu intraţi în ispită" (Mt. 26, 41).

Fiule, cel ce a luminat ochii orbului să-ţi lumineze ochii inimii ca să cunoşti ceeace e bun şi de folos. Şi Dumnezeul puterilor care a spus: „Celui ce crede toate îi sînt cu putinţă, (Mt. 9, 22), să-ţi dea putere şi să te sprijinească în credinţa desăvîrşită. Şi să te văd pe tine în laturea celor mîntuiţi, prin harul Conducătorului

505 Dacă ar face fiinţa sa ,,cer nou şi pămînt nou", adică minte nouă unită cu cerul şi pămîntul nou peste care luminează şi pe care le străbate şi le copleşeşte mintea lui nouă, plină de mintea lui Hristos, tot nu poate fi deplin fără grije pînă ce este în viaţa aceasta dinainte de înviere. Căci afectele legate de fiinţa lui pot fi ţinute în frîu, dar pot să şi scape din frîu şi să lunece în păcat, dacă omul nu e cu grije. Aceasta confirmă spuse la Heidegger că omul se caracterizează prin grije. Dar grija de mîntuire este mult mai profundă decît grijile lumeşti şi ea îl concentrează pe om în sine însuşi. Dimpotrivă grijile lumeşti sînt superficiale şi îl fac pe om să nu reflecteze serios asupra lui însuşi, ci numai asupra lucrurilor trebuincioase trupului.

sufletelor noastre Iisus Hristos, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

347 bis. (Ed. franceză: numai în manuscrisele Vatoped 2, Sinai 410, Cromwell 18 şi în G.) *Un frate care îşi închisese uşa pentru un timp, era chinuit de gînduri şi de visuri ascunse. Pe de altă parte voia să se oprească dela vin. El s-a deschis marelui Bătrîn.*

Răspuns : Frate, dacă voeşti cu adevărat să te mîntueşti şi să scapi de duhul mîndriei, rabdă puţină smerenie, căci aceasta este pentru el o palmă. Şi nu căuta să te slujească cineva, ci slujeşte-te singur. Căci Iisus care a zis despre Sine că e „blînd şi smerit cu inima" (Mt. 11, 29), a spus: „Fiul omului n-a venit să I se slujească, ci să slujească" (Mt. 20, 28). Nu închide deci o uşă de lemn, ci pe cea a limbii (Pateric, Pimen 58). Şi nu dela vin trebue să te opreşti cu desăvîrşire, ci dela mîndrie care îmbată pe omul fără minte. Şi nu te fă asemenea mie, care ţi le spun acestea, căci de multă vreme tu mă vezi slujit de altul şi te sminteşti. Dar mulţi sînt cei ce învaţă şi nu fac. Aceştia sînt cei despre care Domnul a zis: „Ascultaţi şi faceţi ceeace vă spun, dar nu urmaţi faptelor lor" (Mt. 23, 3). Ieşi deci totdeauna pentru trebuinţele tale cele de neînlocuit, dar cînd nu e nevoe, nu trece uşa. Vieţuieşte cu rînduială, nu cu nepăsare. Păzeşte-te de supărarea împotriva celui ce te ocăreşte. Ba mai degrabă bucură-te. Cît despre visuri, nu lua seama la ele, căci sînt drăceşti şi mincinoase. Şi făcînd acestea nu crede că faci vre-o minune. Căci după ce ai împlinit poruncile, ni s-a spus să zicem: „Slugi netrebnice sîntem" (Lc. 17,10). Totuşi noi vom secera ceeace am semănat în ogorul tău şi atunci

vom neguţători grîul pentru tine [506]. Facă-ne Domnul bucuria să aflăm ogorul tău rodind pentru o sămînţă, o sută, pentru alta şasezeci si pentru alta treizeci (Mt. 13, 8; Mc. 8, 8) întru slava Tatălui, a Fiului şi a Sf. Duh.

348. *Un frate mirean al aceluiaş mare Bătrîn, fiind bătrîn şi el, i-a trimis cererea că vrea să stea de vorbă cu el. Iar Bătrînul i-a spus acestea: „Eu am frate pe Iisus. Dacă dispretuieşti lumea şi te faci monach, vei fi fratele meu". Auzindu-le acela acestea, a plecat cu multă întristare. Dar după o vreme s-a lepădat de lume, venind acolo, însă căzînd la boală şi suferind de hidropică, a trimis Bătrînului veste despre boala lui.*

Bătrînul îi răspunse acestea: Boala aceasta nu ţi-a venit decît ca să nu pleci la Dumnezeu fără rod. Dacă deci rabzi şi mulţumeşti, ţi se va socoti în loc de nevoinţă, pentru că n-ai vieţuit mult timp în schima călugărească. Şi în parte acest necaz ţi-a venit pentru că m-ai preţuit pe mine care nu sînt nimic, şi pe tine. Pe mine ca pe cineva mare, iar pe tine ca pe fratele unui astfel de om[507]. Şi ai

506 Nu socoti că ai făcut mare lucru împlinind poruncile. Căci drumul desăvîrşirii e nesfîrşit şi tot ce faci, faci cu ajutorul lui Dumnezeu. Dar părintele duhovnicesc poate preţui sporirea ta. Insul nu trebuie să-şi preţuiască singur izbînzile sale. Căci aceasta e ispita spre mîndrie. Dar altul poate să i le preţuiască, mai ales cel ce l-a călăuzit în cele bune. Şi acesta va secera şi el rodul ostenelii lui de a fi semănat, arătat în rezultatul ostenelii aceluia de a fi rodit. Şi el va putea să şi laude acest rod dat de acela, dar în faţa lui Dumnezeu. Deci va putea să stăruie pentru o cît mai bună răsplătire sau preţuire a aceluia. Căci nu riscă prin aceasta să cadă în lauda de sine. Pentru că chiar dacă se vede în rodul aceluia şi sămînţa pusă de el, el laudă propriu zis osteneala aceluia de a o fi rodit, nu munca sa de a o fi semănat.

507 Omul se poate, mîndri nu numai pentru ceeace este el însuşi, ci şi pentru ceeace e tatăl lui, sau fratele lui, pentru că vrea să atragă asupra sa ceva din cinstirea de care se bucură aceia. Nu mai vorbim

uitat că sîntem fiii „neascultării lui Adam" (Rom. 5, 14). Căci sîntem „pămînt şi cenuşe" (Fac. 18, 27). Mulţumeşte deci lui Dumnezeu care te-a adus în această stare. Dacă am avea smerenia lui Iisus Hristos, am spune: „Cine este maica Mea şi cine sînt fraţii Mei?" şi cele următoare (Mt. 12, 48) [508].

349. *Un frate auzind dela un alt frate despre războiul ce-l sufere, i-a dat cum a putut sfaturile de folos, fără să fi ajuns el însuşi la o astfel de măsură. Şi îndată s-a pornit războiul asupra lui. Şi cînd s-a văzut pe sine îngreunat şi a cunoscut că are de îndurat aceasta pentru că n-a mărturisit fratelui propria sa slăbiciune şi că trebuia să întrebe mai de grabă pe Părinţi, a vestit acest lucru celuilalt Bătrîn.*

Răspunsul lui Ioan: Frate, nu este altă cale decît să se dispreţuiască omul pe sine pentru cele ce le-a spus. Şi Dumnezeu îl va ierta. *Şi îndată s-a uşurat fratele şi a mulţumit lui Dumnezeu.*

de profitul ce vor să-l tragă din legătura ce o are cu aceia, intervenind în favoarea unuia sau altuia (practica „pilelor"). De aceea cel lăudat trebue să respingă nu numai lauda ce i se aduce lui, ci şi lauda ce li se aduce rudelor din pricina lui, pe de o parte, pentru a nu se bucura de o cinstire sporită prin extinderea ei şi la rudele lui, pe de alta pentru a nu se face face vinovat de întinderea corupţiei din pricina ei.

508 E de remarcat explicarea acestui cuvînt al lui Iisus din smerenia Lui. Iisus nu zice: „Faceţi loc că vine Maica Mea, că vin fraţii Mei. Că doar ştiţi cine sînt Eu". Ci spune: ,,Aşa cum nu cer cinstire deosebită pentru Mine, nu cer nici pentru ei. Aşa cum vreau să slujesc Eu altora, la fel vreau sa slujească şi ei altora".

350. *Întrebare a aceluiaşi: Dacă se ivesc două lucruri păgubitoare sufletului şi e numaidecît nevoe să se aleagă unul, ce trebue făcut ?*

Răspunsul lui Ioan: Cumpănind cele două lucruri păgubitoare, trebue ales cel mai puţin păgubitor. Căci s-a scris în Părinţi că a venit cineva să împrumute un ban dela altul şi acela nu i-a dat, spunîndu-i: „Nu am să-ţi dau". Şi întrebat fiind aceia după aceea pentru ce nu i-a dat, a zis: ,,Dacă i-aşi fi dat, i-ar fi fost spre paguba sufletului. De aceea am ales să calc o poruncă, ca să nu-i pierd cu desăvîrşire sufletul" (Pateric, Ioan Persul 2).

351. *Un frate care sporea în virtutea după Dumnezeu l-a întrebat pe marele Bătrîn, zicînd: Spune-mi, Ava, un cuvînt, că sînt întristat.*

Răspunsul lui Varsanufie: Sf. Apostol Pavel, care a primit puterea răbdării, a scris, zicînd: „Aveţi nevoe de răbdare, ca făcînd voia lui Dumnezeu să dobîndiţi făgă-duinţele" (Evr. 10, 36). Deci cel ce voeşte să urce pe cruce împreună cu Hristos, trebue să se facă părtaş de pătimirile Lui şi să aibă pururea pacea [509] Iar eu îţi spun: ,,Luptă-te să cîştigi mulţumirea în toate [510]. Şi puterea

509 Despre rostul împreunei noastre pătimiri cu Hristos a se vedea mai pe larg la nota 502. Dar pacea care e legată de ea nu vine numai în urma răbdării, ci chiar în timpul răbdării. Stareţul Vasile dela Sf. Munte spune: „Cel ce stă întins pe lemnul crucii din iubire pentru altul, se odihneşte" (Eisodicon). Odihna aceasta nu vine numai din faptul că faci totul pentru altul şi nu-l laşi în suferinţa de acum şi în cea veşnică, ci şi din faptul că birueşti pornirile egoiste pătimaşe, care după scurte satisfaceri te vor chinui în veci.

510 Mulţumirea însăşi e producătoare de veselie. De legi deci de durere în mod paradoxal mulţumirea, vei îndura cu uşurinţă durerea. Dealtfel mulţumirea se naşte cînd suferi, pentru că ai descoperit în ea

Celui Prea înalt te va umbri" (Lc. l, 11). Şi atunci vei afla odihna.

352. *Întrebare a aceluiaşi către acelaş mare Bătrîn: Ce să fac cu mocirla ce o am, cu pornirea de a mă îndreptăţi şi cu uitarea ce mă chinuesc cumplit ?*

Răspunsul lui Varsanufie: Cel ce are mocirla în sine, se eliberează de ea pe bună dreptate, cînd voeşte. Dar cel înfundat în mocirlă, cu multă osteneală se poate smulge din ea. Deci e mai rău să fii înfundat în ea decît să o ai în tine. Cît despre pornirea de a te îndreptăţi (de a te justifica), răul nu poate desfiinţa niciodată răul [511].

Gîndeşte-te deci că voinţa de a se îndreptăţi nu îndepărtează pe om şi nu-l odihneşte[512]. Iar în privinţa uitării, ia seama că sînt doua uitări şi una se opune celeilalte[513]. Cel ce ajunge să uite să mănînce pîinea sa, din geamătul suspinului său, nu e luat în stăpînire de uitarea pricinuită de vrăjmaşul.

un sens pozitiv al suferinţei tale. Vezi că ţi s-a dat pentru ca răbdînd-o să-ţi ridici firea din slăbiciunea care naşte păcatul. Dar dacă se iveşte această putere uimitoare a răbdării în tine, în vremea durerii, trebue să se afle în lucrare în tine şi puterea mai presus de toate a lui Dumnezeu.

511 Cînd vrei să arăţi ca răul ce l-ai făcut nu e rău, prin aceasta n-ai desfiinţat răul ce l-ai făcut, sau nu te faci din rău bun, ci adaugi la răul ce l-ai făcut alt rău, sau te-ai făcut şi mai rău, adăugind la rău minciuna şi mîndria prin care vrei să-l acoperi, sau întărindu-l şi mai mult prin apărarea lui.

512 Justficînd răul ce l-ai făcut nu-ţi linişteşti conştiinţa şi nici nu încetezi de a face răul. Iar aceasta întreţine în tine mai departe tulburarea şi o sporeşte sau te învîrtoşează şi mai mult în nesimţire.

513 E uitarea de interesele tale şi uitarea de datoriile tale. Prima e cea bună, a doua cea rea.

353. *Cererea aceluiaşi către acelaş mare Bătrîn: Adaugă milă şi scoate-mă din pîntecele leului, că m-a înghiţit. Şi îndură-te de sufletul meu ca Dumnezeu cel de sus. Căci ai primit putere spre aceasta. Pentru că „orice veţi deslega pe pămînt va fi deslegat şi în cer" (Mt. 18, 48). Şi să nu laşi sufletul meu în gheenă ca să nu moară în păcat. Şi spune-mi un cuvînt după înţelegerea mea (după puterea mea), ca să mă fac părtaş ostenelei tale.*

Răspunsul lui Varsanufie: „Însuşi Dumnezeul păcii să vă sfinţească pe voi desăvîrşit şi duhul şi sufletul şi trupul vostru să fie păzite în întregime, fără prihană, întru venirea Domnului nostru Iisus Hristos" (I Tes. 5, 23). Ce cuvînt mai mîngîietor pot să-ţi trimit decît cuvîntul acesta al Apostolului ? Sileşte-te să dobîndeşti cele ce ţi-au fost scrise de mine. Căci eu mă ostenesc mai mult ca tine, rugînd pe Dumnezeu noaptea şi ziua (II Tim. 1, 3), pînă ce vei ajunge la ele. Află, frate, aceasta: că, precum ştii, îmi pun sufletul cu bucurie pentru tine şi rugăciunea mea pentru tine e neîncetată (I Tes. 5, 17) [514].

514 Îndemnul Sf. Ap. Pavel: „Rugaţi-vă neîncetat'' (I Tes. 5, 17) e dat după îndemnul „Totdeauna să urmaţi cele bune unul faţă de altul şi faţă de toţi" (I Tes. 5, 15). Deci şi rugăciunea neîncetată trebue să includă atenţia faţă de alţii. Nu te poţi despărţi în rugăciune, în mod egoist, de grija altora, cum toate virtuţile ne leagă de alţii, iar în alt fel şi păcatele, de care trebue să luptăm să ne dezlipim, sporind iubirea faţă de alţii. Chiar cînd zic: „Doamne milueşte" la singular, mă gîndesc la păcatele mele, care nu sau săvîrşit într-o izolare individualistă, ci faţă de alţii, influenţîndu-i şi pe ei la păcat, s-au într-o legătură cu alţii. Deci mă rog mai mult sau mai puţin implicit şi pentru ei, cînd mă rog pentru iertarea mea. Dumnezeu nu mă primeşte la El lipsit de iubirea faţă de ceilalţi, deci nerugîndu-mă şi pentru alţii. Rugăciunea pentru altul e una din formele în care se manifestă răspunderea unuia pentru altul şi acest sens îl poate avea şi cuvîntul Bătrînului: ,.îmi pun sufletul cu bucurie pentru tine". Dar cuvîntul poate însemna şi: „Voi garanta pentru tine în faţa lui

354. *Întrebare a altuia. Un frate trimis undeva cu o sarcină pentru mînăstire, a întrebat pe celălalt Bătrîn dacă, poftit de niscai prieteni, poate sta la masă cu femei.*

Bătrînul i-a răspuns să nu stea la masă nicidecum cu femei. Fratele l-a întrebat atunci: Dar de unde să ştiu că atunci cînd sînt poftit de cineva va veni şi vre-o femee să mănînce cu noi, ca să nu mă duc ?

Bătrînul Ioan i-a răspuns: Întreabă pe cel ce te pofteşte, de este acolo vre-o femee. Şi dacă îţi spune că da, refuză, zicînd: „Iartă-mă, că am poruncă să nu stau la masă cu vre-o femee".

354 bis. *Şi a zis fratele: Dacă se întîmplă să merg, uitînd să întreb (sau sînt luat cu sila şi merg înainte de a întreba), şi văd că vine o femee la masă, ce trebue să fac?*

A răspuns Bătrînul: Ia de o parte pe cel ce te-a poftit şi spune-i: ,,Iartă-mă, că am uitat să-ţi spun că am poruncă să nu mănînc împreună cu o femee. Deci îngăduieşte-mi să plec. Şi dacă acela depărtează femeia, rămîi. Iar de nu, retrage-te şi nu călca porunca, ca să nu-ţi vină moartea din neascultare. Şi nu te teme. Aceasta nu-ţi va fi spre ruşinare, ci spre zidire.

Dumnezeu". El poate da această garanţie în nădejdea că rugăciunea lui pentru acela va găsi ascultare la Dumnezeu, dar şi în nădejdea că buna lui înrîurire se va exercita şi asupra aceluia pentru care se roagă Dumnezeu ca izvor de iubire pentru toţi se bucură atunci cînd vede că din iubirea Lui ne unim şi noi în iubire, ajutorîndu-ne.

355. *Întrebare a aceluiaşi: De sînt trimis cu vre-o însărcinare, neavînd slobozenie pentru mîncare, şi-mi cere cineva să mănînc cu el, iar eu îi spun că nu pot, pentru că n-am poruncă de la Ava, însă el stărue şi mă sileşte, ce să fac ?*

Răspunsul lui Ioan: Pentru că zarva nu naşte nimic bun, dacă socoteşti că lucrul acesta nu-ţi aduce vre-o vătămare sufletului, primeşte; şi întorcîndu-te, înştiinţează pe Ava, cerînd iertare pentru greşală. Dar de socoteşti că e împreunat cu vre-o vătămare, chiar dacă ar stărui acela de zeci de mii de ori, nu primi. Căci este în chip vădit un lucru al diavolului.

356. *Întrebare a aceluiaşi: Am fost trimis cu o însărcinare în sfînta cetate (Ierusalim) şi am coborît la Iordan ca să mă rog, fără să fi cerut dela Ava deslegare pentru aceasta. Oare am făcut bine sau rău ?*

Răspunsul lui Ioan: Nu trebue să mergi vreodată undeva fără o învoire. Căci cele ce se fac dintr-un gînd propriu, chiar de-ar părea bune, nu plac lui Dumnezeu. Iar păzirea poruncii Avei care te-a trimis este o rugăciune şi o slujire a lui Dumnezeu, care a zis: „N-am venit să fac voia mea, ci voia Celui ce M-a trimis pe Mine" (Io. 6, 38) [515].

357. *Întrebare a aceluiaşi: Dacă plecînd departe, uit să întreb pe Ava despre toate cele ce trebue să le fac, ce să fac ?*

Răspunsul lui Ioan: Trebue să iei aminte la lucrurile ce ţi se ivesc şi să-L faci pe fiecare după folosul

515 Cînd faci voia lui Dumnezeu, Dumnezeu îşi face voia Lui prin tine, sau El lucrează prin tine.

sufletului. Dar aşa ca şi cînd ai călca porunca lui, nu ca şi cînd ai lucra bine, pentru că îndrăzneşti să faci un lucru fără să fi primit poruncă. Şi înştiinţîndu-l pe Ava de aceasta, te va ierta [516].

358. *Întrebare a aceluiaş: Dacă-mi porunceşte Ava în chip deosebit să fac un anumit lucru şi, biruit de slăbiciune, calc porunca, ce trebue de făcut ?*

Răspunsul lui Ioan: Pocăeşte-te înaintea lui Dumnezeu şi a Avei şi sileşte-te de aci înainte să te îndreptezi. Şi Dumnezeu îţi va ierta greşala.

359. *Întrebare: Un frate, căruia i se încredinţase poarta mînăstirii, obosind pentru că era singur, a întrebat pe marele Bătrîn dacă trebue să ia şi pe un alt frate cu el, sau nu ?*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, de vrea cineva să intre la Iisus şi să umble pe calea mîntuirii, trebue să aştepte ispite şi necazuri în fiecare ceas. Căci zice: „Fiule, de vii să slujeşti Domnului, pregăteşte-ţi sufletul de ispite" (Sirah, 2, 1). Şi Domnul a spus: „Cel ce vine la Mine să se lapede de sine şi să-şi ia crucea sa (în fiecare zi) şi să-mi urmeze Mie" (Lc. 9, 23). Cel ce voeşte să se facă ucenicul Lui, trebue să facă ascultare pînă la moarte

516 Predînd fiinţa ta ca pe o unealtă activă voii celui ce-ţi cere cele ce ai să le împlineşti, care e rînduit spre aceasta de Dumnezeu, trăeşti predarea ta absolută lui Dumnezeu cel absolut. Căci Dumnezeu nu e o natură oarbă, ci o voie absolută, care-ţi cere ceea ce e spre binele tău. Prin altă voie concretă. Prin aceasta îţi arăţi încrederea absolută în El. Voia ta nu se mai interpune între tine şi El. Cînd voia ta nu mai închide intrarea spre interiorul fiinţei tale, atunci il simţi pe Dumnezeu în suveranitatea Lui, de care atîrni în mod absolut, recunoscînd această atîrnare.

(Filip. 2, 9)[517]. A fi singur şi a te osteni puţin e mai de folos decît a avea şi pe un altul[518]. Dacă se va ivi vre-o trebuinţă, te va ajuta oricînd un altul. Şi de te va ajuta astfel, nu va spori îndrăzneala (familiaritatea), cum va spori de veţi fi totdeauna împreună[519]. Iar de nu te vei scârbi de osteneală, vei ajunge la smerenie[520]. Şi de vei

517 „Pînă la moarte" nu în sens temporal, ci în sensul de a primi din ascultarea pentru Dumnezeu chiar şi moartea. Aceasta înseamnă predarea totală lui Dumnezeu, sau aducerea ta ca jertfă lui Dumnezeu. Cel ce trăeşte cu această dispoziţie, e tot timpul o „jertfă vie" lui Dumnezeu, capabil de a deveni o jertfă şi prin moarte. Dar cel ce se predă lui Dumnezeu total, primindu-L în sine, se sfinţeşte.
Căcinu mai face nimic contrar lui Dumnezeu, sau separat de El, ci numai ceeace place lui Dumnezeu şi din puterea lui Dumnezeu (Rom. 12, 1). În aceasta credinciosul urmează lui Hristos ca om. Căci Hristos a unit umanitatea cu Dumnezeu şi prin această ascultare. El a asumat şi voia omenească, dar o voie care a primit să împlinească ea însăşi voia dumnezeească. El n-a fost ca om o marionetă în mîna lui Dumnezeu. Dar făcînd cu voia proprie voia dumnezeească, a unit cele două voi fără să le confrunte. Prin aceasta Hristos s-a deschis ca om total lui Dumnezeu. Smerenia Lui nu e numai o aplecare la om, ci şi o totală deschidere lui Dumnezeu ca om, o totală unire, prin voia Sa omenească, cu Dumnezeu. Uniunea ipostatică e temelia pentru această unire totală în Hristos a voilor într-o singură Persoană. Numai cerîndu-se omului ascultarea de Dumnezeu cu voia lui dă valoare persoanei omului şi o întăreşte. Dacă omul ar fi supus pur şi simplu legilor naturii, nu s-ar putea cere nimic, omul n-ar avea nici-o demnitate, nici-o valoare. Dumnezeu ţine la ascultarea omului, pentru că preţueşte iubirea lui totală şi pentru că omul e în stare s-o dea, pentru că i-a dat valoarea unei persoane libere.

518 Cum îţi arăţi bărbăţia cînd eşti în stare să te osteneşti singur pentru slujba ta ? Cine ţi-a încredinţat o slujbă să o faci singur, şi-a pus încrederea în tine, în bărbăţia ta.

519 Cînd eşti mereu cu cineva, ajungi cu el la o familiaritate îndrăzneaţă care te lipseşte de seriozitate.

520 Osteneala care te face să-ţi cunoşti marginile înguste ale puterii, te smereşte. Dar cu condiţia ca osteneala să nu te facă totuşi să te

ajunge la smerenie, vei primi iertarea păcatelor [521]. Căci zice: „Vezi smerenia mea şi osteneala mea şi iartă toate păcatele mele" (Ps. 24, 18). De te vei smeri, vei primi harul şi de vei primi harul, acesta te va ajuta. Căci Sf. Pavel ostenindu-se mai mult ca toţi Apostolii, a spus: „Nu eu, ci harul care este întru mine" (I Cor. 15, 10). De crezi fără să te îndoeşti, vei lua putere ca să împlineşti nu numai slujba portarului, ci şi alte slujbe. Ia aminte deci cu nădejde, la lucrul lui Dumnezeu şi Dumnezeu va rîndui lucrul cum nici nu ştii tu. Domnul să fie cu tine!

360. *A aceluiaş: Cere-mi Părinte, putere şi înţelegere dela Dumnezeu, că sînt prost şi neputincios. Şi cînd se întîmplă să ies ca să aduc ceva dela bucătărie, sau dela cămară şi întâlnesc pe vre-unul dintre Părinţi sau niscai oameni de vază, ce să fac ? Şi mai roagă-te să mă izbăvesc de întinăciunile ce mi se întîmplă.*

Răspunsul lui Varsanufie: De crezi că din pietre neroditoare „Dumnezeu poate ridica copii lui Avram" (Mt. 3, 9) şi că cel ce a deschis gura asinei (Num. 22, 28) poate să o deschidă şi pe a ta şi să te înţelepţească, să te cuminţească şi să-ţi dea putere, toate ţi le va da, frate, Dumnezeu, precum nu ştii. Poarta mînăstirii este poarta lui Dumnezeu. Şi Dumnezeu ştie că portarul, robul Lui, are nevoe de înţelepciune, de înţelegere, de cunoştinţă şi de putere, de ajutor şi de dreaptă socoteală. „Căci ştie Dumnezeu de ceeace aveţi trebuinţă înainte de a-I cere" (Mt. 6, 8). Iar de stărui şi rabzi, fericit va fi sufletul tău.

moleşeşti, sau să te scîrbeşti de ea, ci să o porţi cu o continuă încordare .

521 Prin smerenie dobîndeşti iertarea păcatelor, pentru că ea te eliberează de mîndrie, care te opreşte să simţi trebuinţa iertării şi s-o ceri cu toată stăruinţa.

Iar cînd se întîmplă că mergînd şi aducînd ceva, să te întîlneşti cu vreunii dintre cei mari, pune fără tulburare ceeace porţi, jos, şi întîmpină-i cu smerenie şi cu frica lui Dumnezeu şi Dumnezeu va face să fie întîlnirea ta cu ei spre slava numelui Lui şi spre zidirea tuturor[521], cu rugăciunile sfinţilor Amin. Cît despre întinăciuni, dacă inima ta se va smeri şi te vei socoti „pămînt şi cenuşe" (Iov. 42, 6), smerenia te va apăra de ele.

361. *Un frate a întrebat pe celălalt Bătrîn: Spune-mi, Părinte, pe cine să întreb despre gînduri ? Şi dacă trebue întrebat şi altcineva despre ele ?*

Răspunsul lui Ioan: Trebue să întrebi pe acela în care ai încredere şi ai aflat că poate purta gîndurile [521b]. Şi încrede-te în el ca în Dumnezeu. Dar a întreba pe altul despre acelaş gînd, este un semn de neîncredere şi de ispitire. Dacă crezi că Dumnezeu a vorbit sfîntului Lui, ce nevoe ai de o altă dovadă, sau ce trebuinţă ai să ispiteşti pe Dumnezeu, întrebînd pe altul despre acelaş lucru?

362. *Întrebare a aceluiaş: Şi dacă gîndul stărue să necăjească pe cineva după răspunsul Părinţilor, ce să fac ?*

521

521b Deşi eşti om simplu, de-i vei întîmpina pe ei cu smerenie şi cu frica de Dumnezeu, îi vei face să simtă pornind din tine razele prezenţei lui Dumnezeu şi vor lăuda pe Dumnezeu pentru ceeace au văzut la tine. Dar Varsanufie nu i-o spune aceasta, ca să nu-l facă să-şi piardă smerenia. Smerenia nu şi-o vede cel ce-o are, ci alţii. Facă Domnul ca mulţi oameni să se întîlnească de multe ori spre slava lui Dumnezeu prin smerenia, pacea şi iubirea ce şi-o comunică, din smerenia, pacea şi iubirea lui Hristos.

Răspunsul lui Ioan: Acela a rămas fără folos, pentru că auzind sfatul ce i s-a dat, nu l-a împlinit cu curăţie şi cu grije. El trebue să repare greşala şi să împlinească cu curăţie ceea ce a auzit. Căci dacă Dumnezeu este Cel ce grăeşte în sfinţi, el nu greşeşte [521c].

363. *Întrebare a aceluiaş: Oare trebue întrebat acelaş a doua oară despre acelaş lucru, sau nu ? Ştiu, Părinte, că uneori mi s-a spus să nu fac un lucru şi am întrebat pe acelaş despre acelaş lucru şi mi-a spus să fac acel lucru. Pentru ce ?*

Răspunsul lui Ioan: Frate, „judecăţile lui Dumnezeu sînt adînc mare" (Ps. 35, 6). Dumnezeu pune în gura celui ce grăeşte cuvînt potrivit cu inima celui ce întreabă, fie spre probare, fie pentru că inima lui s-a schimbat şi-l învredniceşte să audă altceva, fie pentru că alţii, avînd de a face cu acelaş lucru, se schimbă şi Dumnezeu vorbeşte pentru el prin sfîntul Lui altfel. Aşa a vorbit prin Isaia către regele Ezechia. După ce i-a spus lui: „Rîndueşte ale tale, căci vei muri", inima regelui s-a schimbat şi s-a întristat. Şi pentru aceasta i-a spus iarăşi, tot prin Isaia: „Iată, Dumnezeu a adus la viaţa ta alţi cincisprezece ani" (Is. 38, 1-5). Dacă i-ar fi spus prin altul, lucrul acesta I-ar fi fost spre sminteală, văzînd că sfinţii vorbesc în chip felurit. La fel a grăit către inima Ninivitenilor prin Iona, căci I-a spus: „După trei zile voi nimici cetatea" (Iona. 3,

521c E greu să ţii în tine şi să nu dai mai departe gîndurile urîte comunicate ţie de cineva. Se cere un dar deosebit pentru aceasta şi o conştiinţă accentuată că Dumnezeu te opreşte dela aceasta. De aceea primesc spovedania preoţii în temeiul unui dar deosebit primit de la Dumnezeu. Pe de alta în purtarea păcatelor altuia ca ale tale stă şi iertarea lor de Dumnezeu.

521d Nu poţi scăpa de un gînd urît dacă nu lupţi contra lui potrivit sfatului unui părinte duhovnicesc. E aci temeiul spovedaniei.

4). Iar cînd inima lor s-a schimbat spre pocăinţă, Dumnezeu şi-a arătat marea Lui îndelungă răbdare şi a lăsat cetatea, pentru că s-a schimbat spre bine. De aceea nu trebue cineva să schimbe pe sfîntul întrebat, ci să-l întrebe iarăşi pe el, ca ivindu-se trebuinţa ca Dumnezeu să-şi schimbe răspunsul, să o facă prin acelaş, spre a nu se naşte sminteală[522].

522 Se adînceşte aci afirmaţia unor teologi că nu Dumnezeu se schimbă cînd revine asupra osîndirii, sau iertării unui om, ci acesta se schimbă, aşa cum nu soarele se schimbă cînd omul simte neputinţa să-l privească, ci ochiul lui care s-a îmbolnăvit. Era un răspuns care nesocotea caracterul personal al lui Dumnezeu, prefăcîndu-L într-o natură impersonală. De fapt caracterul personal al lui Dumnezeu şi raportul Lui cu omul ca persoană ascunde o taină adîncă şi nesfîrşit de complexă. Dumnezeu are tot felul de posibilităţi de a răspunde omului şi de a alege dintre ele în mod Liber pe una sau alta, ţinînd seama de multiplele situaţii şi de multiplele moduri schimbătoare ale omului. Şi Dumnezeu nu rîndueşte cu dela Sine putere aceste schimbări, sau nu vrea să le piardă. Căci aceasta ar anula pe om ca persoană liberă şi nu l-ar mai lua în serios. Dumnezeu vrea ca omul să-L iubească liber, lăsîndu-i şi putinţa de a nu-L iubi. Dumnezeu îşi lasă latitudinea să spere ca omul îl va iubi, dar nu-l sileşte la iubire. Altfel totul ar fi rigid în relaţiile dintre om şi Dumnezeu. Nici Dumnezeu, nici omul n-ar fi persoane adevărate. Dumnezeu acceptă această chenoză (smerire) a putinţei de a spera şi aştepta iubirea omului, dar de a nu o sili printr-o prevedere necondiţionată, în acest caz n-ar mai fi creat oameni preţuiţi de El ca persoane reale, de a căror iubire liberă se bucură cu adevărat. Dumnezeu poate să-şi permită să renunţe cu voia la o prevedere care ar sili iubirea oamenilor faţă de El, ca să nu rămînă fără bucuria ce I-o dau printr-o iubire nesilită de o astfel de prevedere. Această nesilire a iubirii din partea oamenilor nu-I tulbură ordinea şi plinătatea vieţii Lui interne. Ba nici neiubirea ce I-o pot arăta unii oameni nu-I tulbură fericirea ce o are în El însuşi din iubirea desăvîrşită între Persoanele treimice. Această nesilire a libertăţii omului de către Dumnezeu printr-o prevedere necondiţionată a faptelor lui e afirmată de Sf. Ioan Damaschin. Ea ascunde o dependenţă voită a preştiinţei lui Dumnezeu de libertatea omului, o dependenţă tainică, greu de înţeles, căci e dependenţa unei ştiinţe

364. *Întrebare a aceluiaş: Stăpîne, aveam un lucru cu cineva şi era nevoe să merg cu el la judecător. Şi am luat părerea Părinţilor cu privire la acest lucru. Iar ei mi-au spus ce trebue să fac plecînd la acela. Şi după socotinţa mea, am făcut totul după puterea mea, ca să nu ies din cele spuse mie de ei. Dar lucrul neieşindu-mi după răspunsul lor, am fost chinuit foarte şi nu ştiam ce să fac. Să trec peste sfatul lor ? Dar mă temeam, de neascultare. Să stărui în ei ? Dar nu găseam o deslegare, urmîndu-i lui. Ce trebuia să fac sau să gîndesc ajungînd la o astfel de răscruce sau nevoe ? Oare nu cumva greşeala a fost a mea fără să-mi dau seama ?*

Răspunsul lui Ioan: Răspunsul de faţă se apropie de cel dintîi. Cum? Ascultă. Ai primit un răspuns într-un lucru ca să-l faci aşa şi ai găsit împotrivire la împlinirea lui. Mai întîi trebue să te învinueşti pe tine că poate inima ta s-a îndulcit cu acel lucru şi de aceea n-ai lăsat totul în seama lui Dumnezeu. Dar tot deaceea Dumnezeu n-a lăsat să se împlinească lucrul după sfatul Părinţilor. Deci dela tine a venit pricina, iar tu găseşti vina în sfatul lor. Elisei a trimis pe ucenicul său să învie un mort şi mortul n-a înviat (IV Imp. 4, 28—32). Vina n-a fost a celui ce a trimis, ci a celui trimis. Altfel cum l-ar fi înviat el însuşi după aceea ? Deci eşti dator să faci tot ce poţi ca lucrul să se împlinească după răspunsul ce ţi s-a dat. Iar dacă nu se întîmplă să se împlinească potrivit lui, află că s-a ivit o schimbare într-una din părţi şi de aceea Dumnezeu

anterioare de fapte posterioare. Poate că Dumnezeu priveşte la faptele omului dintr-un plan care depăşeşte succesiunea temporală, dar fără să o desfiinţeze, în orice caz raportul între prestiinţa lui Dumnezeu şi libertatea omului nu poate şi nu va putea fi eventual clarificată niciodată de gîndirea omenească.

schimbă cele cuprinse în răspunsul dat. De pildă, cineva îţi datorează zece monezi şi nu are să ţi le dea pe toate. Şi ai întrebat pe Bătrîn: ,,Ce-i voi cere aceluia ?" Şi ţi-a spus: „Aşa cum e drept: zece". Bătrînul a fost înştiinţat să spună aceasta, adică să nu-i ierţi nimic, pentru că acela era împietrit la inimă. Dar acela auzind că-i vei cere tot, s-a căit şi s-a rugat lui Dumnezeu, zicînd: „Stăpîne, nu am putere să-i întorc cele zece, deci insuflă-i judecătorului să nu mă silească să-i întorc suma întreagă şi mă voi strădui să-Ţi fiu pe plac tot restul vieţii mele". Şi milostivul Dumnezeu va schimba judecata. Dar tu nu ştii. Deci, fiindcă nu este aproape de tine cu trupul cel întrebat de tine, roagă-te lui Dumnezeu, pomenind cu numele pe acelaş Bătrîn, zicînd: „Dumnezeule, al cutăruia, nu mă lăsa să mă abat dela voia Ta, nici dela răspunsul robului Tău, şi înştiinţează-mă ce să fac". Şi fă ce te va înştiinţa, crezînd că Dumnezeu ţi-a grăit de fapt prin sfîntul Lui, dar tot El te călăuzeşte acum pe tine, făcîndu-te să-ţi dai seama că s-a ivit o schimbare şi de aceea Dumnezeu a schimbat cuprinsul răspunsului.

365. *Întrebare: Stăpîne, de cîte ori trebue să mă rog, ca gîndul să-mi fie înştiinţat despre aceasta.*

Răspuns: Cînd nu poţi întreba pe Bătrîn, trebue să te rogi de trei ori pentru orice lucru. Şi după aceasta ia seama spre ce înclină inima ta măcar cît un fir de păr. Şi fă aceasta. Căci e vădită înştiinţarea şi ea se arată neîndoelnic inimii.

366. *Întrebare a aceluiaşi. Cum trebue să mă rog de trei ori: în diferite timpuri, sau în acelaş ceas ? Fiindcă se întîmplă uneori că lucrul nu suferă amînare.*

Răspunsul lui Ioan: Dacă timpul îţi îngădue, roagă-te de trei ori în trei zile. Iar de te zoreşte, ca în ceasul prinderii Mîntuitorului, şi e greu de îndurat, ia-L pe El ca pildă. Căci despărţindu-se de trei ori a spus, rugîndu-se, acelaş cuvînt (Mt. 26, 44). Şi deşi El la vedere n-a fost ascultat, fiindcă trebuia să se împlinească iconomia (mîntuirii), totuşi ne învaţă prin aceasta să nu ne întristăm cînd ne rugăm şi cînd nu sîntem în momentul de faţă ascultaţi. Căci El ştie mai bine decît noi ce ne este folos . Iar mulţumirea să nu o părăsim[523].

367. *Întrebare a aceluiaş: Dacă înştiinţarea întîrzie să ne vină după rugăciune, ce trebue să fac ? Şi dacă aceasta e din vina mea, dar ea îmi este ascunsă, cum să-mi dau seama de ea ?*

Răspuns : Dacă după a treia rugăciune nu-ţi vine înştiinţarea, cunoaşte că e din vina ta. Şi dacă nu ţi se face arătată greşala, ocăraşte-te pe tine şi Dumnezeu se va milostivi de tine[524].

368. *Întrebare a aceluiaş: Cu ce gînd trebue să întrebe cineva pe Părinţi ? Oare e dator să împlinească numaidecît răspunsurile lor la întrebările lui ?*

523 Rugăciunea întreită arată străduinţă. De aceea zicem la Liturghie, în ectenie stăruitoare, de trei ori: „Doamne miluеşte". Dar ea ne face totodată să ne dăm seama că Dumnezeu este întreit în Persoane, deci desăvîrşit iubitor. Şi chiar dacă la aparenţă nu ni se împlineşte nici aşa cererea, să mulţumim lui Dumnezeu, căci El o împlineşte aşa cum e bine pentru noi.

524 Cînd simţim că Dumnezeu nu ne împlineşte în nici-un fel cererea, nici măcar altfel de cum vrem noi, să ştim că e din vina noastră căn-am intrat prin rugăciune la Dumnezeu.

Răspunsul lui Ioan: Nu pe toate, ci pe cele date lui ca poruncă. Căci altceva este sfatul simplu după Dumnezeu şi altceva porunca după Dumnezeu. Sfatul este o îndrumare care nu obligă, arătînd omului calea cea dreaptă. Porunca însă e un jug de nelepădat.

369. *Întrebare a aceluiaş: Mi-ai arătat, Părinte, deosebirea între poruncă şi sfatul după Dumnezeu. Spune-mi şi semnele deosebitoare ale fiecăruia. Şi cum se cunosc ? Şi care este folosul fiecăreia ?*

Răspunsul lui Ioan: Dacă vii dela tine la un Părinte duhovnicesc ca să-l întrebi despre un lucru, nu ca unul ce voeşti să primeşti o poruncă, ci pentru a auzi un răspuns după Dumnezeu, şi ţi se spune ce trebue să faci, eşti dator să păzeşti şi în acest caz ce ţi se spune. Şi chiar dacă eşti încercat prin aceasta de vre-un necaz, nu te tulbura. Căci aceasta e spre folosul tău. Iar dacă nu voeşti să-l împlineşti, să nu socoteşti că ai călcat o poruncă, pentru că nu l-ai primit ca pe o poruncă, ci să socoteşti că ai trecut cu vederea ceva ce îţi era spre folos şi să te ocărăşti în privinţa aceasta. Căci trebue să socotim că toate cele ce ies din gura sfinţilor sînt spre folosul celor ce le aud. Tot aşa trebue să socoteşti şi cînd, neîntrebînd tu, îţi spune ceva un Părinte dela sine, mişcat de un gînd după Dumnezeu, cum s-a întîmplat şi în trecut uneori. Căci un oarecare dintre Bătrîni voia să intre într-o cetate şi un alt Bătrîn îi spuse dela sine: ,,De vei intra, vei cădea în curvie". Iar acela neascultînd a intrat şi a căzut (Les sentences des Peres du dusert, Solesmes, 1960, p. 80, nr. 35).

Iar de întrebi în chip deosebit despre un lucru, cu voinţa ca să primeşti o poruncă, trebue să pui metanie şi să rogi să ţi se dea o poruncă. Şi după ce ţi se dă, iarăşi trebue să

pui metanie ca să te binecuvînteze cel ce ţi-a dat-o. Deci spune-i: binecuvintează-mă, Părinte, pentru porunca ce mi-ai dat-o şi roagă-te ca s-o păzesc. Căci află, frate, că cel ce ţi-a dat o poruncă nu ţi-a dat-o golită de putere, ci îţi va ajuta prin cererea ta şi prin rugăciunile lui ca să o poţi păzi [525]. Iar dacă printr-o răpire [526], nu-i pui metanie, ca să iei binecuvîntare, să nu socoteşti că porunca e golită de putere, căci a fost întărită şi prin ea însăşi [526 b], dar ai

525 E o subţire deosebire între sfaturi şi porunci care nuanţează relaţiile dintre oameni, dar cu rost mîntuitor între fiii şi părinţii duhovniceşti. Nu e vorba numai de „sfaturile evanghelice", care se referă la viaţa monachilor. Sfatul nu îi cere omului o predare necondiţionată a voii, ca porunca. Dar dacă nu-l asculţi, se întîmplă adeseori să cazi în greşeli, ale căror urmări le vei suferi nu pentru că n-ai ascultat de un sfat sau altul, ci pentru răul adus în viaţa ta de acele greşeli. Dar călcarea poruncii e osîndită în ea însăşi ca neascultare. Chiar dacă împlinirea ei nu te-a dus la un rezultat bun, faptul de a fi împlinit o poruncă va întoarce nereuşita spre bine. Porunca te leagă de persoana părintelui duhovnicesc. Arăţi un respect faţă de el. Sfatul te lasă mai mult în cadrul voii tale. De aceea în poruncă e şi o putere ce-ţi vine de la Dumnezeu prin cel ce ţi-a dat-o, prin faptul că el răspunde cu frică şi cu cutremur pentru porunca ce ţi-o dă, în faţa lui Dumnezeu. De aceea cel ce cere cuiva o poruncă, îi cere şi rugăciunea către Dumnezeu pentru împlinirea ei. Cel ce-ţi cere să-ţi pui voinţa la dispoziţia lui, ţi-o cere cu conştiinţa că o pui prin el la dispoziţia lui Dumnezeu. Prin aceasta se angajează cu cutremur să răspundă pentru tine în faţa lui Dumnezeu, dar numai dacă împlineşti porunca. De aceea se roagă lui Dumnezeu ca s-o poţi împlini, conştient că de aceasta depinde mîntuirea ta. Sau se simte împuternicit să-ţi dea şi tărie ca să o poţi împlini. Iar prin aceasta îţi vine puterea atît dela Dumnezeu cît şi dela cel ce ţi-a dat porunca printr-o tainică întîlnire între Dumnezeu, între acela şi tine. Căci te predai lui Dumnezeu împreună cu el şi Dumnezeu îţi dă putere şi ţie direct şi prin el.

526 E o uitare produsă de cel rău prin ispitirea cu alt gînd în acel moment.

526 b Conştiinţa celui ce dă o poruncă că o dă în numele lui Dumnezeu, îţi aduce puterea lui Dumnezeu.

primit-o ca atare fără împlinirea formei săvîrşite în mod strict. Şi dacă poţi să te osteneşti, nu te îngreuna să te întorci ca să pui metania şi să ceri binecuvîntarea. Iar de nu poţi face aceasta, socoteşte-te pe tine ca pe unul ce ai primit porunca cu o lipsă.

370. *Întrebare: Dacă eu întreb ca să primesc o poruncă, dar Bătrînul nu are scopul să mi-o dea, sau dacă, dimpotrivă, eu nu cer, dar el îmi dă o poruncă, o voi socoti ca poruncă şi trebue numaidecît să o păzesc ?*

Răspunsul lui Ioan: Dacă întrebat, nu a avut scopul să-ţi dea o poruncă, nu ţi se va socoti ca poruncă chiar dacă tu ai cerut-o ca poruncă. Iar dacă el a socotit să-ţi dea o poruncă, chiar dacă tu nu ai cerut-o ca atare, ea este poruncă şi trebue să o păzeşti. Dar trebue socotit ca poruncă şi ceeace hotărăsc canoanele dogmatice[527], sau răspunsul Părinţilor dat în chip de hotărîre. Dar pentru acestea dă o asigurare gîndului tău, întrebînd pe Părinţi. Căci nu eşti sigur totdeauna că ai înţelegerea dreaptă a cuvintelor. Deci încrede-te mai degrabă în răspunsul lor şi împlineşte-l fără abatere, cu ajutorul iubitorului de oameni Dumnezeu şi cu rugăciunile sfinţilor. Amin.

371. *Întrebare a aceluiaş: Ce să fac dacă, ispitit, voi călca porunca ?*

Răspunsul lui Ioan: Dacă primind o poruncă dela sfinţi o vei călca, nu te tulbura, nici nu te desnădăjdui ca să nu mai ţii seama de ea. Ci adu-ţi aminte de cel ce a zis despre drept, că „de şapte ori cade într-o zi şi se ridică"

527 Ed. Volos crede că e vorba nu de dogme,ci de canoanele Sinoadelor, sau ale Părinţilor.

(Prov. 24, 16) şi de Domnul care cere lui Petru: „De şaptezeci de ori cîte şapte să ierţi fratelui tău" (Mt. 18, 22). Dacă deci oamenilor li s-a poruncit să ierte astfel, cu cît mai mult nu va ierta El, Cel bogat în milă, care suprabirueşte toate prin îndurări ?[528]. Cel ce strigă în fiecare zi prin proorocul: „întoarceţi-vă spre Mine şi Mă voi întoarce spre voi. Căci sînt milostiv" (Ioil, 2,13; Zah. 1,3) şi: „Şi acum Israil" (A doua lege 10,12). Dar ia seama, ca nu cumva, auzind că nu se desfiinţează porunca, să te trîndăveşti şi să ajungi la nepăsare. Căci lucrul acesta ţi-ar fi spre povară. Ba nici în lucrurile părute mici să nu dispreţueşti porunca. Ci chiar dacă ţi s-ar întîmpla vre-o nesocotire a acestora, sîrgueşte-te să te îndreptezi. Căci dintr-o astfel de nepăsare, ajunge cineva la greşeli mai mari.

372. *Întrebare a aceluiaş: Îmi şopteşte gîndul să nu întreb pe sfinţi ca nu cumva primind un răspuns şi nesocotindu-l pentru slăbiciunea mea, să greşesc.*

Răspunsul lui Ioan: Acest gînd este înspăimîntător. Să nu-l suferi. De fapt de păcătueşte cineva cu ştiinţă, se osîndeşte pe sine însuşi. Iar de greşeşte din neştiinţă, nu se osîndeşte niciodată. Dar

528 Noi sîntem strîmtoraţi de mîndria noastră, îngustaţi în mila noastră de a ierta la nesfîrşit. Dumnezeu nu suferă această îngustare. Omul simte nevoia să se afirme căutînd o superioritate. Şi o face adeseori socotindu-l pe altul în inferioritate prin cugetarea la slăbiciunea lui, la greşelile lui. Dumnezeu îi poate da omului însă o altă superioritate: e cea faţă de inferioritatea proprie în care-l ţine conştiinţa păcatului în faţa lui Dumnezeu. El îi poate, face prin iertare pe toţi să se bucure de lărgimea generozităţii Lui, de libertatea de strîmtorările păcatelor lor. El îi poate face biruitori pe oameni asupra acestor îngustări, din puterea libertăţii depline şi din bogăţia nelimitată a generozităţii Sale.

patimile lui rămîn nevindecate. De aceea insuflă cuiva diavolul acest gînd, ca patimile lui să rămînă nevindecate[529]

Cînd deci gîndul îţi şopteşte că nu poţi împlini răspunsul din slăbiciune, întreabă aşa: „Spune-mi, Părinte, ce-mi este de folos ? Căci ştiu că dacă-mi spui, nu pot să păzesc ceeace-mi spui. Dar voesc să întreb chiar şi numai pentru că să mă dispreţuiesc pe mine că am trecut cu vederea ceeace îmi este de folos". Iar prin aceasta cîştigi măcar smerenia [530]. Domnul să păzească inima ta prin rugăciunile sfinţilor. Amin.

373. *Întrebare a altuia: Un alt frate a întrebat pe acelaş Bătrîn, zicînd: Ce este „ştiinţa cu nume mincinos" (I Tim. 6,20) ?*

Răspunsul lui Ioan: „Ştiinţa cu nume mincinos" stă în a te încrede în gîndul tău, că aşa e un lucru. Şi dacă cineva vrea să se izbăvească de ea, să nu se încreadă în gîndul său, ci să întrebe pe un Bătrîn. Iar dacă Bătrînul va răspunde şi răspunsul lui va fi cum a cugetat fratele nici atunci nu trebue să se încreadă în gîndul său, ci să, zică: „Dracii şi-au bătut joc de mine, ca să mă încred în gîndul meu că am cunoştinţa adevărată şi ca crezînd eu aceasta,

529 Sub neştiinţa voită se ascunde o mare viclenie. Nu întreb ce sînt dator să ocolesc şi să împlinesc, pentru că ştiu că de voi păcătui cunoscînd ce trebue să ocolesc sau să împlinesc, nu voi fi pedepsit. Iar lucrînd aşa, pe de o parte nu sînt chinuit de conştiinţa păcatelor mele, dar pe de alta prin aceasta ele devin patimi greu de lecuit.

530 E mai bine să afli ce eşti dator să faci, chiar dacă ştii că nu vei putea face. Dar să-ţi fie neîmplinirea poruncii nu din dispreţuirea ei, ci din reala ta neputinţă. Căci însuşi chinul de a şti ce trebue sa faci, dar nu poţi face, e o continuă smerire şi întreţine în tine o luptă continuă de a te ridica încet-încet peste neputinţa ta. E mai bun chinul mustrării de sine pentru ce nu poţi face decît nepăsarea insensibilă. E şi acesta un mijloc ele sensibilizare şi umanizare.

să mă ducă şi la alte căderi. Iar Bătrînul a spus adevărul, căci el grăeşte dela Dumnezeu şi el nu e jucăria dracilor"[531]. Eu am spus fratelui meu cum am gîndit. Dar nu ştiu dacă este aşa[532]. Roagă-te pentru mine.

374. *Întrebare a altuia: Un alt frate a spus aceluiaş Bătrîn: Cînd sînt îngreunat de gînduri şi rog pe Bătrîni să se roage pentru mine şi aud cele spuse de ei, îndată se odihneşte sufletul meu. Cum să o înţeleg aceasta ?*

Răspunsul lui Ioan: Cînd corabia ajunge jucăria valurilor, dacă are cîrmaci, acesta prin înţelepciunea dată lui de Dumnezeu, o scapă şi călătorul se veseleşte de scăparea ei. La fel pe bolnav nu puţin îl veseleşte amintirea doctorului, mai ales a priceperii lui. Iar pe cel primejduit în călătoria lui de tîlharii care s-au năpustit asupră-i, nu-l întăreşte oare glasul paznicilor şi mai ales arătarea lor ? Şi dacă acestea sînt aşa, cu cît mai multă bucurie nu trebue să-i prilejuiască răspunsul Părinţilor tot

531 Chiar dacă Bătrînul confirmă ce am simţit eu, eu n-am avut dreptate cînd am socotit că acest gînd a fost născut în el de mine. În acesta am căzut sub batjocura dracilor. Căci dacă în confirmarea Bătrînului aş vedea o întărire a părerii că acest gînd e dela mine, aş rămînea în amăgire. Eu nu trebue să rămîn nici în acest caz rob mîndriei. Bătrînul are dreptate cînd se prezintă ca vorbind în numele lui Dumnezeu.

532 Aceasta este poziţia dreaptă: cînd spui unui frate părerea ta, să nu o dai ca exprimînd în mod sigur un adevăr, mai ales dacă dai părerea ca a ta. Căci adevărul nu-l cunoaşte decît Dumnezeu. Ideea că-l cunoaştem noi înşine dela noi, ne aşează în locul lui Dumnezeu, ca izvoare ale adevărului. Numai Dumnezeu e izvorul adevărului, pentru că El este temelia întregii realităţi, sau în El se cuprinde întreaga realitate. Noi numai prin împărtăşire dela El cunoaştem adevărul. A ne pune în locul lui Dumnezeu în privinţa aceasta înseamnă a nu-L mai recunoaşte pe El.

celui ce-l aude ? Aceasta mai ales cînd e amestecat cu rugăciunea stăruitoare către Dumnezeu, care a zis: ,,Rugaţi-vă unii pentru alţii ca să vă vindecaţi". (Iacob 5, 16). Şi cînd însuşindu-şi ei boala mădularului lor, strigă către Iisus, Stăpînul lor, zicînd cu lacrimi prea dulci: „Stăpîne, miluieşte-ne că pierim" (Lc. 8,24; Mt. 8,25), cum n-ar aduce aceasta bucurie celui ce aude că „mult poate rugăciunea lucrătoare a dreptului" (Iac. 5, 16) ? Să nu ne îngreunăm deci să-i chemăm pe ei să se roage pentru noi. Căci chiar dacă am fi nevrednici, El ia faţa robilor Săi cum a şi făcut-o[533]. „Şi va face voia tuturor celor ce se tem de El". (Ps. 144, 19)[534].

De multe ori, frate, cînd tîlharii aud răspunsurile şi glasul celor mai tari, fug. La fel cînd aud tîlharii spirituali răspunsurile şi glasul celor mai puternici, a celor care aud dela Stăpînul şi Căpetenia lor Iisus: „îndrăzniţi, că Eu am

533 Sf. Chiril din Alexandria spune adeseori în „închinare în duh şi adevăr", că Tatăl vede în faţa Fiului Său faţa noastră cînd ne unim cu El. Aci se spune că chiar nevrednici fiind Fiul lui Dumnezeu ia feţele noastre. De aceea El nu s-a unit cu o persoană omenească anumită, ci a luat firea noastră omenească în general, care e firea noastră a tuturor, căreia îi sîntem toţi purtători împreună cu El. A luat firea noastră în care poate simţi ceeace simţim toţi şi anume fiecare în parte. De aceea El se poate ruga pentru noi toţi, a putut simţi păcatele noastre ale tuturor şi a putut suferi pe cruce pentru fiecare în parte. El ne poate spăla pe toţi dacă vrem, luînd păcatele noastre dela noi şi comunicîndu-ne tuturor curăţia omenească înfăptuită de El, mai ales prin Sf. Împărtăşanie.

534 Noi facem voia lui Hristos cînd ne alipim de El şi El face voia noastră cea adevărată, cea nepăcătoasă, cea prin care luptăm împotriva alterării noastre prin păcat, cea prin care putem realiza firea noastră autentica. Sf. Maxim Mărturisitorul spune că Dumnezeu vrea ceeace e propriu voii noastre autentice, căci ne-a făcut pe noi cu o voie prin care să ne asemănăm cu El (Opuscula theologica et polemica; PG 91, 81). Deci noi făcînd voia Lui, facem ceeace vrea El conform voii noastre adevărate. Deaceea şi pentru aceasta, Hristos a luat voia noastră a tuturor.

biruit lumea" (Io. 16, 33) şi: „Iată v-am, dat vouă puterea să călcaţi peste şerpi şi scorpioni şi peste toată puterea vrăjmaşului şi nimic nu vă va vătăma" (Lc. 10, 19), fug cu cutremur, ruşinîndu-se. Să le cerem deci, sfinţilor, să se roage pentru noi şi ni-i vom face familiari. Şi nu puţin vom folosi dela ei. Roagă-te, deci, şi pentru mine, ca şi eu să fac aceasta[535], dacă nu pune stăpînire peste mine lucrarea celui de-a stînga. Domnul cu tine. Amin.

375. *A aceluiaş: Fiindcă mi-ai spus odată că şi în întrebarea despre gînduri şi în cea despre lucrurile însăşi e bună libertatea, spune-mi în ce constă libertatea întrebării ?*

Răspunsul lui Ioan: Libertatea în gînduri stă în aceea ca cel ce întreabă să-şi dezvăluie deplin gîndul celui întrebat şi să nu ascundă ceva din el, nici să-l acopere cu ceva din ruşine, nici să nu-l înfăţişeze ca pe al altuia, ci ca pe al său propriu, aşa cum este. Căci acoperirea mai degrabă vătăma [536].

376. *Întrebare a aceluiaş: Spune-mi, Stăpîne, care este libertatea în lucruri ? Şi cum trebue sa ne folosim de ea ?*

535 Bătrînul căruia i se cere rugăciunea, cere şi el rugăciunea adresatului, ca să se poată ruga şi el sfinţilor să se roage pentru el. E o împletire de rugăciuni dela adresant la adresat şi invers şi dela ei la sfinţi. Iar prin rugăciuni se împletesc în atenţie, în eforturi, în comunicarea cu izvorul suprem al puterii, cu Dumnezeu. Biserica e o sobornicitate realizată practic şi adînc a tuturor în rugăciune.

536 Libertatea adevărată e libertatea de tine însuţi, libertatea de a te dezvălui în toată micimea şi necurăţia ta. Căci numai aşa arăţi că te-ai descoperit ca un subiect de dincolo de aceste stări false, sau pe tine însuţi, sau te-ai eliberat de ceeace te domină, de ceeace nu eşti tu. Acesta e curajul adevărat.

Răspunsul lui Ioan: Libertatea în lucruri este adevărul spus pe faţă. Cineva are poate nevoe de hrană, de haină, sau în general de oarecare lucruri şi trebue să spună aceasta celui ce poate să i le dea. Dar această libertate trebue folosită faţă de o persoană care nu se sminteşte de ea. Căci nu toţi se zidesc prin ea. Cel ce are dreaptă socoteală se zideşte şi se bucură. Dar cel ce nu e aşa, se sminteşte[537]. Iar cel ce se foloseşte de ea (de libertatea aceasta), trebue să nu se folosească în chip pătimaş de ea, spre a-şi mulţumi o patimă ce-l tulbură, ci spre împlinirea unei trebuinţe. Cînd deci nici persoana căreia i se adresează cu libertate nu se sminteşte şi nici la temelia ei nu stă o patimă, libertatea e bună. Mai trebue luat aminte ca cineva să nu se folosească de libertate nici fiind de faţă o persoană care se sminteşte cu uşurinţă de ea. Deci pe cît e cu putinţă să se vorbească despre lucrul cerut mai degrabă luîndu-se de-o parte cel care poate să-l procure şi poate să primească gîndul fratelui nevătămat. Căci uneori, poate, aflîndu-te sleit de oboseală, ai nevoe să mănînci mai repede şi auzind cineva, se sminteşte, sau ceri un lucru şi fratele tău nu se zideşte[538]. Deci precum

537 Libertatea în privinţa lucrurilor (ca şi a gîndurilor dealtfel) e una cu nefăţăria, cu sinceritatea, dar nu cu o sinceritate cinică, care nu e unită cu o cunoaştere a sinei adevărate, ci cu una smerită, prin care recunoşti smerit că ai anumite trebuinţe elementare ca orice om. E tot o eliberare de mîndria care caută să-şi procure cele necesare, sau cele dorite pe căi ocolite, impure. O astfel de libertate poate sminti pe cel care nu o întîmpină cu înţelegere. Căci dacă se adresează unuia lipsit şi el de curăţie, acela poate să întîmpine cererea lui cu tot felul de presupuneri dezonorante. El se sminteşte, pe cînd cel ce reuşeşte să se întîlnească în sinceritate cu cel sincer, se zideşte şi se bucură de libertatea cu care i se adresează cel ce îşi arată trebuinţele lui adevărate.

538 E bine să se destăinue o trebuinţă numai celui care o poate satisface şi are înţelegere pentru ea; nu în faţa unui frate care poate e

s-a spus, bună este libertatea folosită în frica lui Dumnezeu. Căci dacă avînd nevoe de un lucru, nu o spui aceasta, ci aştepţi ca acela să ţi-l dea dela sine, se întîmplă uneori că acela nu ştie că ai nevoie de el, sau, ştiind, a uitat, sau o face aceasta ca să te probeze dacă ai răbdare şi prin aceasta te smintești de el și păcătuești. Dar dacă îi spui pe faţă, nu se întîmplă nici una din acestea, însă pregăteşte-ţi gîndul de mai înainte, ca, dacă cerînd, nu primeşti ceeace ceri, să nu te necăjeşti, sau să te sminteşti, sau să murmuri. Ci să spui gîndului: „Sau nu poate să-mi dea (ceeace cer), sau nu sînt eu vrednic şi de aceea nu i-a îngăduit Dumnezeu să mi-l dea". Şi ia seama ca nu cumva, văzînd că nu ţi-a împlinit cererea, să-ţi tai libertatea faţă de el, neîndrăznind să-i mai ceri nici lucrul de care ai trebuinţă. Păzeşte-te netulburat de această nereuşită. Iar dacă cineva te întreabă dela sine despre un lucru de care ai nevoe, spune-i şi atunci adevărul. Şi chiar dacă răpit fiind (de vre-un gînd), îi spui: „N-am nevoe", revino-ţi şi spune-i: ,,Iartă-mă, că n-am voit să-ţi spun aceasta. Căci am trebuinţă de el".

377. *A aceluiaş: Ce să fac dacă mă bate gîndul că această libertate a mea pricinueşte cuiva sminteală ?*

Răspunsul lui Ioan: Poţi să-l încerci dacă se sminteşte, sau nu. Dacă ai poate nevoe de mîncare, nu-i spune: „dă-mi", ci: „mă simt flămînd pentru cutare pricină". Şi auzind acela, se va da pe faţă. Iar din aceasta afli pornirea lui de a se sminti sau nu.

378. *Întrebare: Marele Bătrîn întrebat de fratele Ioan dacă poate să rupă nişte poame şi să mănînce, i-a*

prezent, dar nu e în stare să audă de această trebuinţă desvăluită, fără bănueli.

îngăduit să se împărtăşească de cele ce i se dădeau, dar să nu ceară. Oare nu pare să oprească prin aceasta libertatea!

Răspunsul lui Ioan: Gîndul îi şoptea fratelui Ioan să nu mănînce peste tot. Dar marele Bătrîn, întrebat, i-a spus că aceasta i s-a şoptit dela draci. Şi vrînd să-i ruşineze pe aceia, a zis: „Dela tine să nu ceri şi vei înţelege răutatea vrăjmaşului. Căci cel ce îţi spune să nu mănînci peste tot, te va face să murmuri de-ţi va da puţine din ele sau deloc". Pentru aceasta i-a răspuns, dîndu-i această poruncă: unde nu este poruncă îţi e de folos libertatea[539].

379. *Întrebare către marele Bătrîn: Un frate a întrebat pe marele Bătrîn, zicînd: Rogu-te, Stăpîne Ava, sufletul mi-e rănit şi am voit mereu să întreb despre aceasta şi m-am temut, zicînd: „Nu o voi face ca să nu ispitesc Duhul Domnului". Dar Ava mi-a spus că e mare cădere pentru suflet să nu întreb [540]. Deci te rog, pentru Domnul, roagă-te pentru mine şi arată-mi cum să mă mîntuesc. Şi iartă-mă.*

539 Hotărîrea de a nu mînca deloc, s-a descoperit că e dela diavolul prin faptul că necerînd dela cel ce avea ce să-i dea de mîncare, a murmurat în sinea lui cînd acela i-a dat puţin sau nu i-a dat deloc. De aceea Varsanufie i-a lăsat libertatea să mănînce cînd i se dă, dar să nu ceară. E o mîndrie şi o nesinceritate să declare cineva că nu vrea să mănînce, dar să murmure cînd i se dă puţin. Mai bine să renunţe la această mîndrie şi nesinceritate, cerînd şi primind ceeace i se dă, dar fără să murmure că i se dă puţin, ci cu mulţumire pentru cît i se dă. Prin aceasta manifestă sinceritatea şi lipsa de mîndrie, silindu-se să unească cu ele mulţumirea şi nu cîrtirea. Prin aceasta şi-a putut manifesta libertatea sau sinceritatea. Varsanufie vrea să elibereze sufletul adresatului de cărările şerpuitoare, făcîndu-l drept şi cinstit.

540 Ava e aci se pare stareţul Serid.

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, te-ai trezit cam tîrziu, după ce ranele tale s-au împuţit şi au putrezit. Dacă vrei să te mîntueşti, pocăeşte-te şi taie aceste răni de moarte Şi spune cu David: „Acum încep" (Ps. 76, 11). Deci taie de acum toate voile tale şi dorinţele de a te îndreptăţi, nesocotirea şi nepăsarea şi în locul lor ţine smerenia, ascultarea şi supunerea[541]. Socoteşte-te pe tine ca nimic în toate şi te vei mîntui[542]. De vei păzi acestea, vei fi păzit de tot răul. Iar de nu, tu vei vedea. Căci vei avea să răspunzi în ziua judecăţii. Pentru că nu eşti osîndit şi tras la răspundere pentru toate acestea numai acum, cînd ai întrebat despre ele, ci şi în viitor [543]. Drept

541 Voile proprii, dorinţa de justificare, dispreţul îndatoririlor, nepăsarea sînt forme ale închiderii eului în sine, smerenia, ascultarea, supunerea sînt semnele conştiinţei că te afli în dialog cu Dumnezeu ca partener de care atîrni în mod desăvîrşit, dar care nu te dispreţuieşte, ci te vrea conştient de El, deschis Lui, treaz în faţa Lui şi prin aceasta primind putere din iubirea Lui.

542 Socoteşte-te ca nimic, dar nu ca un nimic în afara oricărei relaţii. Ci ca nimic în relaţie cu Cel ce e totul, prin comparaţia ce o faci între tine şi Cel dela care ai existenţa şi poţi primi viaţa veşnică. Socoteşte-te ca nimic din conştiinţa relaţiei cu Cel nesfîrşit şi veşnic, dela care ai primit şi primeşti totul. Cu cît îţi simţi fiinţa mai coborîtă în nimicnicie, cu cît cobori mai mult în simţirea nimicniciei tale, cu atît te miri mai mult în simţirea nimicniciei tale, cu atît mult te miri mai mult că exişti totuşi şi-ţi dai seama de infinitatea şi generozitatea puterii Celui ce te poate ţine şi te ţine în existenţă, deşi prin tine eşti nimic. Intensitatea trăirii lui Dumnezeu stă în proporţie cu intensitatea simţirii nimicniciei tale. Infinitatea măririi lui Dumnezeu o trăeşti pe măsura trăirii nimicniciei tale totale, pe măsura conştiinţei că poţi înainta pînă la marginea existenţei în trăirea nimicniciei tale, fără să încetezi totuşi de a fi, dar nu prin tine. Cine se simte în mod amăgitor plin de sine, nu are conştiinţa lui Dumnezeu. Termenul „rănit" din întrebare, poate fi tradus şi prin „plin de el însuşi" πεπλησμευη.

543 Am vorbit într-o notă anterioară despre calitatea omului de fiinţă răspunzătoare. Sensibilitatea este una cu sentimentul răspunderii. Cine răspunde în viaţa de aci, va răspunde mai puţin în ziua cea mare

aceea ia aminte la tine însuţi ca să nu pierzi răsplata, mai bine zis timpul, neavînd grije de mîntuirea ta [544], pe care o iubeşte Domnul.

380. *Întrebare a aceluiaş către celălalt Bătrîn: Ce înseamnă a-ţi tăia voia ?*

Răspunsul lui Ioan: Aceasta este o înaintare după Dumnezeu. Iar a-ţi tăia voia înseamnă să-ţi tai voia ta în cele bune şi să o faci pe cea a sfinţilor; iar în cele rele, să arunci dela tine ceea ce nu se cuvine.

381. *Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn: Cînd întreb despre gînduri subţiri, gîndul meu se mîndreşte, ca unul ce e în stare să urmărească toate subţirimile lor.*

Răspuns : De voeşti să întrebi despre gînduri subţiri pe vreunii dintre Bătrîni şi să nu te mîndreşti, adu-ţi aminte că omului i se cere întîi îndreptarea în gîndurile groase, oprite de Apostol, ca în cel al curviei, al desfrînării, al pismei şi al celor asemănătoare. Apoi i se cere să nu dispreţuiască pe cele subţiri. Căci cel ce se ocupă cu gîndurile subţiri, dar nu are grije de cele groase, e asemenea omului care, avînd o casă murdară şi plină de toate lucrurile urîte, iar în mijlocul lor nişte paie subţiri, şi vrînd să o

,,a răspunsului". Cine a răspuns aici, va putea da „răspuns bun" la „înfricoşata judecată". Cine nu, va răspunde fără voie de faptele lui şi nu va fi achitat atunci.

544 ,,Καιφόε" nu e timpul care curge fără o calificare, ci un timp dat pentru un rost unic. Timpul „vieţii" noastre pămînteşti e timpul unic rînduit mîntuirii noastre.

cureţe, începe să scoată din casă paiele şi lasă bolovanii şi celelalte lucruri în care se împiedică [545]. Dacă înlătură paiele, casa nu şi-a regăsit frumuseţea. Dar dacă ridică bolovanii şi celelalte lucruri, nu mai poate lăsa nici paiele, căci ele strică frumuseţea casei. De aceea Mîntuitorul a osîndit pe farisei şi saduchei, zicîndu-le: „Vai vouă, că daţi zeciuială din izmă, din mărar şi din chimen şi aţi lăsat cele mai grele ale legii. Pe acestea trebuia să le faceţi şi pe acelea să nu le lăsaţi" (Mt. 23, 23).

382. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Dacă întreabă cineva pe acelaş Bătrîn despre un lucru şi Bătrînul îi spune că acel lucru se va petrece aşa, dar pe urmă, ivindu-se o greutate şi o împotrivire în privinţa acelui lucru, cel ce a întrebat intră la îndoială, este el osîndit ca lipsit de credinţă ?*

Răspuns : Dacă cel ce a întrebat este un om care se luptă, îşi îndreaptă necredinţa crezînd că nu minte Duhul Sfînt care grăeşte prin gura sfinţilor Săi, aşa cum voeşte. Căci se zice: „Dumnezeu a grăit în sfîntul Său" (Ps. 59, 8; 107, 8). Deci dacă nu crede că Dumnezeu este cel ce grăeşte prin gura celui întrebat, este necredincios şi se osîndeşte dela început. Dar dacă crezînd la început, intră apoi la îndoială, el se poate îndrepta auzind pe Eclesiastul care zice: „De şapte ori cade dreptul într-o zi şi se ridică" (Prov. 24 16). Dar iarăşi trebue luat seama că de multe ori Dumnezeu a spus în dumnezeeştile Scripturi despre slujitorii Săi unele şi la arătare li s-a întîmplat lor cele

545 Sînt vorbe prin care e întrebat duhovnicul cum să se cureţe cel ce întreabă de tot felul de gînduri, de slava deşartă, de bănueli faţă de alţii, etc., dar nu e întrebat cum să se lase de desfrîu, de înşelarea altora, de lăcomie, etc.

contrare. Ca de pildă, Dumnezeu a zis: „Voi slăvi pe cei ce mă slăvesc" (I Imp. 2, 30). Dar aflăm pe unii dintre sfinţi vieţuind pînă la moarte în ocărîri şi în necazuri multe. Putem deci zice că Dumnezeu nu i-a slăvit? Dar i-a slăvit cu prisosinţă, însă cei ce nu văd cu ochii inimii, nu văd slava lor. Aşa prin răbdarea sa, Iov a fost mai mult decît slăvit, măcar că în ochii omeneşti ai prietinilor lui, el părea că suferă toate cîte i-au venit cu dreptate, însă pe urmă a auzit din gura lui Dumnezeu: „Socoteşti că mă port cu tine aşa pentru altceva decît ca să te arăţi drept ?" (Iov. 40, 3). Dar şi săracul Lazăr, care zăcea la poarta bogatului în dispreţuire multă şi în durerea trupului, a slăvit foarte pe Dumnezeu prin răbdare. [545 b] Şi fiindcă am spus că Dumnezeu slăveşte pe cei ce-L slăvesc, cu Lazăr părea că se întîmplă dimpotrivă, rămînînd pînă la moarte în multe necazuri. Dar pe urmă s-a arătat cum l-a slăvit pe el Dumnezeu, asezîndu-l în sînul lui Avram (Lc. 46,20-22).

Dar ce să spunem despre Sfîntul Pavel, cel învrednicit să-L vadă pe Fiul lui Dumnezeu însuşi şi să audă glasul lui Dumnezeu (I Cor. 15, 8); despre care a dat mărturie Dumnezeu însuşi că este „vas al alegerii" (Fapte 9, 15)

545 b Despre Iov se zice că ,,a fost slăvit de Dumnezeu prin răbdare". Iar de Lazăr ca „slăvea pe Dumnezeu prin răbdare". De fapt cel căruia îi dă Dumnezeu suferinţe e slăvit de Dumnezeu, pentru că-l arată în stare să slăvească pe Dumnezeu prin răbdarea suferinţelor ce i le îngădue. A fi slăvit de Dumnezeu şi a slăvi pe Dumnezeu coincid în acest sens spune Dumnezeu: ,,Pe cei ce Mă slăvesc, îi slăvesc''. Aceasta pentru a nu mai vorbi de slăvirea ce le vine în viaţa viitoare celor ce au suferit aici cu răbdare. Chiar în răbdarea prezentă a celor credincioşi e un eroism al duhului, care le atrage slava din partea celor înţelegători, un eroism prin care ei slăvesc totodată pe Dumnezeu. De fapt în răbdarea lor e prezent Dumnezeu cu puterea Lui, care micşorează suferinţele. Şi în ei e simţită această putere a lui Dumnezeu, care se face slăvit prin această putere de răbdare a suferinţelor, slăviţi fiind şi ei pentru că pot aceasta.

care a fost răpit la ceruri şi a auzit glasul dumnezeesc şi cuvinte negrăite pe care nimeni nu le-a auzit (II Cor. 12, 4) ? Şi totuşi a fost coborît de două ori într-un coş (Fapte 9,25; II Cor. 11,33). Oare n-a fost aceasta celor necredincioşi şi lipsiţi de dreaptă socoteală de discernămînt un lucru în stare să-i smintească? Şi totuşi acelaş Pavel a fost învrednicit de harul dumnezeesc. Aceasta s-a făcut spre probarea multora, ca să se vadă dacă vor rămîne păstrînd credinţa în Apostol. Aşa se întîmplă şi cu ceilalţi sfinţi spre folosul celor ce vin cu întrebări la ei.

Dar de ce să vorbim, despre oameni, cînd însuşi Mîntuitorul s-a rugat, zicînd: „Părinte, de este cu putinţă, treacă dela Mine acest pahar" (Mt. 26, 39) ? Auzind aceasta Apostolii înşişi s-au smintit, neştiind că aceasta s-a făcut după iconomie, spre folosul tuturor oamenilor.

Deci şi cele ce se întîmplă acum astfel, nu se întîmplă din slăbiciunea celui întrebat, sau a celui ce se roagă, ci spre probarea şi întărirea credinţei celor ce vin la el, ca să se vadă dacă rămîn pînă la urmă tari în credinţă. Căci cei ce rămîn în ea pînă la cel din urmă sfîrşit al lucrurilor vor vedea slava lui Dumnezeu venind la ei. Dar unii care întreabă cu nădejdea unei reuşite într-un lucru oarecare trupesc, nu pentru folosul sufletului, ajung repede la re-uşită. Dar de ce să nu privim mai vîrtos la Azaria şi Anania, care avînd încredere în Dumnezeu că poate să-i scape din cuptor, ziceau împăratului: „Avem în ceruri pe Dumnezeu, care poate să ne izbăvească din mîinile tale şi din cuptorul cu foc. Şi chiar dacă nu o va face, noi zeilor tăi nu ne închinăm" (Dan. 3, 16-17). Şi Dumnezeu nu i-a slăvit îndată, ci i-a lăsat pînă ce i-au aruncat pe ei în cuptorul cu foc. Dar cînd s-a arătat tuturor desăvîrşita lor încredere în Dumnezeu, i-a izbăvit şi i-a slăvit pe ei, lăsînd prin ei o pildă celor mai zăbavnici în a crede lui

Dumnezeu, care zice: „Iar cel ce va răbda pînă la sfîrşit, acela se va mîntui" (Mt. 10,22).

Lăsînd deci totul în seama lui Dumnezeu care ştie mai mult ca noi ce ne este de folos duhovniceşte şi trupeşte, să nu ne arătăm fără credinţă în cele spuse de sfinţii Părinţi, ci să aşteptăm cu răbdare dela Dumnezeu sfîrşitul cel bun şi folositor sufletului, amintindu-ne de proorocul care zice: „Judecăţile Lui adînc mare" (Ps. 35,7). Că judecăţile Lui sînt de nepătruns se vede şi din cele ce s-au petrecut cu Israeliţii. Căci auzind că vor intra într-un pămînt în care curge lapte şi miere şi cugetînd la lucrurile acestea trupeşti, au ispitit mult pe Dumnezeu prin necredinţă, căci n-au ajuns la acestea. Ei n-au înţeles că a numit lapte şi miere viitoarele bunătăţi duhovniceşti, cărora legea le era numai umbră, cum ni le-a tîlcuit Apostolul (Col. 2,17).

Deci peste toate acestea, să credem iubitorului de oameni Dumnezeu şi bunului nostru Stăpîn, care pururea poartă grije de viaţa noastră, mai mult decît cugetăm şi înţelegem noi. Că Lui se cuvine slava, Tatălui şi Fiului şi Sfîntului Duh, acum pururea şi în veci. Amin.

383. *Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn: Părinte, te rog lămureşte-mi întrebarea: Dacă voi întreba pe Părinţi despre roadele grădinii mele de vor fi bune; sau de am un duşman şi întreb despre el, dacă mă poate vătăma; iar ei îmi spun despre roade că vor fi bune şi despre duşman că nu mă va vătăma; dar roadele nu se fac, iar duşmanul caută să mă vateme, ce trebue să cred? Şi dacă aflu gîndul meu slăbind în credinţă pentru cele ce s-au arătat contrar spusei lor, cum trebue să-l întăresc şi să-l sprijin? Fă-ţi, Părinte, şi acum milă de mine şi luminează-mi calea cea dreaptă. Si roagă-te pentru neputinţa mea.*

Răspunsul lui Ioan: Nu trebue să socotim cuvintele sfinţilor golite de putere. Ele sînt lucrătoare şi grăite după Dumnezeu. Dar fiindcă noi sîntem pironiţi în cele trupeşti şi materiale, nu putem înţelege cele grăite de sfinţi. Căci precum lui Dumnezeu îi este grije de mîntuirea sufletelor, aşa şi sfinţilor lui. Cînd deci ne grăesc sfinţii, să înţelegem întîi că ne grăesc despre omul dinăuntru şi vom afla că necazul ce ne vine dela oameni, sau paguba în cele materiale, ne sînt spre folosul nostru. Astfel[546] prezicerea despre rodirea cea bună s-au împlinit, căci nedobîndirea roadelor din afară a adus un folos sufletului. Deci ea a fost bună pentru noi. Iar prezicerea despre nevătămarea din partea vrăjmaşului s-a împlinit şi ea, căci duşmănia lui se face o pricină de folosire sufletească a noastră, dacă o suportăm cu mulţumire, aducîndu-ne aminte de cel ce a spus: „în toate mulţumiţi" (1 Tes. 5, 10) şi: „Rugaţi-vă pentru duşmanii voştri şi pentru cei ce vă necăjesc pe voi" (Lc. 6,28) şi: „Fericiţi veţi fi cînd vă vor ocărî pe voi şi vă vor prigoni" (Mt. 5, 11). Căci de sîntem drepţi, încercarea dela ei ni se face spre sporire, iar de sîntem păcătoşi spre iertarea păcatelor şi spre îndreptare, spre deprinderea şi învăţarea răbdării[547]

546 Toate ale omului sau ale colectivităţilor umane au o istorie. Unele pot începe bine şi pot trece prin etape mai grele, sau invers. Fazele grele nu trebue să-i facă pe oamenii cu care se întîmplă, sau care privesc la ele, să se descurajeze, ci să creadă că Dumnezeu îi va scoate pe cei ce cred în El la un bine final. Făcînd aşa, vor vedea apărîndu-le slava lui Dumnezeu. Istoria vieţii personale şi colective are pe lîngă altele şi rostul de a întări pe oameni în credinţă, ca să nu se lase descurajaţi de greutăţile şi nereuşitele ce apar pe parcurs. [nota nespecificată în carte]

547 Cele ce ne sînt neplăcute pe planul vieţii trupeşti, ne sînt spre folos pentru suflet. De aceea Bătrînul întrebat de roadele nearătate

Iar de se întîmplă să ne bucurăm chiar în cele trupeşti, fie de cîştiguri, fie de pace, să înţelegem că acestea sînt spre folosul omului dinăuntru. Căci spre folosul lui a lucrat rugăciunea dreptului.

Acestea aşa fiind, urîtorul binelui nu poate să ne strice credinţa. Căci din amîndouă se pot naşte cele de folos omului nostru dinăuntru. Pentru că şi în pacea ce o dobîndeşte cineva află împlinirea prezicerii sfinţilor, deoarece s-a prezis spre folos. Domnul să te înţelepţească şi să lumineze inima ta.

384. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Dacă cer sfinţilor să se roage pentru o boală a sufletului şi a trupului şi cred că-mi va veni vindecarea îndată, oare aşa va fi ?, chiar dacă nu-mi este de folos să fiu vindecat îndată?*

Răspunsul lui Ioan: Nu e bine să te rogi, pornind dela tine, ca să fii vindecat de boală, neştiind de-ţi este de folos. Ci trebue lăsat aceasta în seama Celui ce a zis: ,,Ştie Tatăl vostru cel ceresc cele de care aveţi trebuinţă înainte de a-I cere" (Mt. 6, 8). Deci roagă-te lui Dumnezeu, zicînd aşa: „Stăpîne, sînt în mîinile Tale, milueşte-mă după voia Ta şi, dacă îmi este spre folos, vindecă-mă în grabă". Acelaş lucru roagă-i şi pe sfinţi să-I ceară şi crede, fără să te îndoeşti, că va face ceeace îţi este de folos. Şi mulţumeşte-I Lui în toate, aducîndu-ţi aminte de cuvîntul: „în toate mulţumiţi" (I Tes. 5, 18). Şi te vei folosi cu sufletul şi cu trupul.

ale încercărilor unora, a avut dreptate să spună că ele se vor arăta, chiar dacă nu s-au arătat încă, pentru că deşi nu s-au arătat încă pe plan văzut, s-au produs pe plan nevăzut. Şi despre vătămarea dela vrăjmaş a avut dreptate să spună că nu va avea loc, chiar dacă s-a ivit o ispită dela el. Căci ispita aceasta i s-a făcut sufletului spre folos.

385. *Întrebare a aceluiaş către acelaşi: Ce cer Părinţii cînd li se cere să se roage pentru vre-o ispită? Ca izbăvirea de boală, sau ceeace e de folos ? Şi pentru ce Ava Sisoe a cerut lui Dumnezeu pentru ucenicul său, asemenea altor Părinţi, izbăvirea de patimă (Pateric, Sisoe* 12)? *Şi cum să înţelegem cuvîntul: „Celui ce crede toate îi sînt cu putinţă"* (Mt. 9, 23) ? *Şi iarăşi, că nimenea nu este ispitit mai mult decît poate? Şi dacă încercarea este spre folos? Şi dacă folosesc rugăciunile sfinţilor?*

Răspunsul lui Ioan: Frate, pentru că şi eu şi tu suntem sîntem nerăbdători, lăsăm patimile noastre şi întrebăm de alte lucruri în locul lor. Totuşi despre cele ce ai întrebat, socotesc aceasta: Părinţii desăvîrşiţi se roagă ca Dumnezeu să facă ceeace e de folos omului. Dacă deci e de folos lui, Dumnezeu lasă boala asupra lui pentru răbdare. Iar dacă e de folos să fie izbăvit de ea, face să fie izbăvit. Şi aceasta o punem pe seama preştiinţei lui Dumnezeu. Deci Ava Sisoe s-a rugat pentru ucenicul lui, fiind înştiinţat că trebue să se roage. La fel celălalt Bătrîn, mai bine zis ceilalţi s-au rugat în temeiul înştiinţării. Iar că trebue să socotim că cele ce se întîmplă omului sînt spre folosul lui, este vădit. Căci Apostolul zice: „în toate mulţumiţi" (I Tes. 5, 18). La fel celui ce crede, toate îi sînt cu putinţă, fie să îndure cu nădejde necazul boalelor, fie să rabde, fie să aibă îndelungă răbdare, fie să poarte toate cu bărbăţie ca Iov. Şi nu încearcă Dumnezeu pe om peste puterea lui. Dar dacă nu-i vin în ajutor rugăciunile sfinţilor, omul se face nerăbdător din pricina slăbiciunii. Dumnezeu să-ţi ierte, frate, vorbăria.

386. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Mi se întîmplă cînd sfinţii îmi sînt aproape să străbat un drum cu tîlhari fie din trebuinţa proprie, fie pentru un lucru al credinţei, fie pentru a merge la niscai Părinţi. Spune-mi, Stăpîne Ava, cum trebue să-l străbat? Oare fără să mă îngrijorez încrezîndu-mă în puterea lor? Sau în ce fel? Iar dacă ajung pe neaşteptate între tîlhari, ce trebue să gîndesc? Si anume nu numai despre mine, ci si despre cei împreună cu mine, ba şi despre lucrurile ce le am cu mine? Şi dacă se întîmplă să nu fie spus Avei despre tîlhari, oare trebue să mă întorc la el şi să-i spun?*

Răspunsul lui Ioan: Dacă am ajuns să avem pe sfinţi aproape, trebue să avem încredere deplină că vom avea în toate ajutorul lui Dumnezeu. Căci dacă în cele ale lumii, cînd cineva îşi predă casa unuia din cei mari, nu puţin se îngrijeşte acela de ea pentru cinstea ce i-a dat-o predîndu-i casa în grije, cu cît mai mult nu e desăvîrşit de Dumnezeu ajutorul prin care sfinţii păzesc pe cel predat Lui de ei[548]. Căci se zice despre Dumnezeu că ,,Va face voia celor ce se tem de El; El va asculta rugăciunea lor şi-i va mîntui pe ei" (Ps. 144, 19). Deci în tot felul trebue să căutăm să avem apropierea desăvîrşită a sfinţilor de

548 Mare rol au, după Varsanufie şi Ioan, sfinţii în viaţa noastră. Ei ne stau alăturea, ajutîndu-ne, rugîndu-se pentru noi. Fiind plini de puterea lui Dumnezeu, această putere iradiază din ei şi în noi. Ei ne fac să ne deschidem lui Dumnezeu. Ei ne „predau" lui Dumnezeu. Şi de aceea grija sfinţilor de a ne ajuta e întărită şi de puterea lui Dumnezeu aflătoare în ei. Un sfînt nu stă singur în faţa lui Dumnezeu. Iubirea lui faţă de alţii nu-l lasă să nu se îngrijească şi de aceştia. Iar iubirea ţinîndu-l legat de aceştia, împreună cu ei e şi Dumnezeu din pricina iubirii lor faţă de noi, făcînd şi mai puternic ajutorul dat de sfinţi. Biserica ortodoxă n-a căzut în individualismul protestant, rod al renaşterii, al mîndriei individului promovat de acesta, individualism care a slăbit Biserica şi a înlăturat legătura credincioşilor de pe pămînt întreolaltă şi cu sfinţii.

noi, spre ajutorul şi mîntuirea sufletului. Iar dacă avînd pe sfinţi aproape, se ivesc şi necazuri şi greutăţi în lucrurile noastre, sau cădem pe cale, din îngăduinţa lui Dumnezeu, în încercări, să nu pierdem curajul şi să nu socotim pe cei ce ne sînt aproape ca neputincioşi şi să ne smintim de ei, din faptul că după alăturarea lor ne-a venit şi vre-o pierdere materială sau vre-o lovitură pentru trup. Ci să ne aducem aminte că şi dumnezeescul Apostol, măcar că era puternic şi desăvîrşit şi Sfînt, a căzut în toate acestea şi se lăuda, zicînd: ,,Cîte primejdii am răbdat, dar din toate m-a izbăvit Domnul" (II Tim. 3, 11). Căci s-a zis că ,,multe sînt necazurile drepţilor şi din toate izbăveşte pe ei Domnul" (Ps. 33,20); şi că „prin multe necazuri trebue să intrăm noi în Împărăţia cerurilor" (Fapte 14,22); şi iarăşi: ,,Un bărbat neispitit este neprobat şi necercat" (Resch, Agrapha, nr. 90, p. 130, p. 130 —132). Să avem în minte că nici-un lucru bun nu se săvîrşeşte fără necaz. Căci trezeşte pisma diavolului [549]. Iar dacă ni s-ar întîmpla să înaităm în bine

549 Este o experienţă curentă că de cîte ori face cineva un lucru bun, trezeşte o invidie, o bîrfă, poate chiar o piedică. Cu atît mai mult faptele deosebite prin valoarea lor, sau oamenii care s-au dedicat mai deosebit binelui. Dar toate acestea aduc şi laude. Şi ciuda e stîrnită de aceste laude. Dar pricina mai stă poate şi în faptul că oamenilor nu le place să fie lăsaţi în umbră, cîtă vreme alţii strălucesc. De aceea au poate o vină şi cei lăudaţi că nu dau destulă atenţie şi celor mai puţin înzestraţi. De aceea se cere smerenie din partea celor lăudaţi. Li se cere un fel de acoperire a faptelor bune, unită cu ocolirea slavei deşarte, ceeace le este şi spre folosul lor. Dar li se cere mai multă atenţie şi faţă de ceilalţi. Aceasta ar dovedi o şi o mai mare calitate a lor. La urma urmelor toţi oamenii au o valoare. Toţi sînt fraţi. Pisma e pusă şi ea în slujba unui echilibru, cînd cei ce se deosebesc prin faptele lor nu se feresc de slava deşartă. Aceasta nu înseamnă că nu există şi cazuri de pismă ce nu se lasă vindecată nici chiar de smerenia sinceră a celor ce au făcut anumite fapte bune, sau că nu există subiecte rele nevăzute de care pisma s-a lipit pentru veci şi în

fără necaz, să nu ne înălţăm, cugetînd că am fost izbăviţi de necaz pentru vrednicia noastră, ci pentru că Dumnezeu, cunoscînd slăbiciunea noastră, sau că nu avem puterea să îndurăm necazul, ne-a acoperit prin apropierea (asistenţa) sfinţilor. Căci s-a scris despre cei ce rabdă în necazuri sau în încercări: „Fericit cel ce rabdă ispita, că făcîndu-se încercat va lua cununa vieţii" (Iac. 1, 12) [550]. Ia aminte, ca nu cumva încrezîndu-te în faptul că ai pe sfinţi aproape (luptînd pentru tine), să-ţi faci drumul cu nepăsare. Şi de auzi ceva pe cale, fie despre tîlhari, fie despre alt lucru (primejdios), trebue să te întăreşti şi să faci tot ce-ţi stă în putere ca să nu cazi în aceste lucruri, însă în acelaş timp rugîndu-te lui Dumnezeu şi gîndindu-te la apropierea sfinţilor, ia seama ca să faci călătoria fie cu alţii, fie întrebînd în ce fel poţi să faci în chip sigur fie pe drumul acesta, fie pe altul [551].

care ea nu are motivaţia de mai sus. Sînt fiinţe care stîrnesc şi ele pe oameni la pisma.

550 Cununa, slava, răsplata, nu se adaugă exterior omului ce s-a străduit, ci ea se răspîndeşte din tăria duhovnicească pe care el a cîştigat-o, deşi în această tărie e prezentă şi puterea lui Dumnezeu. Acesta e un om „încercat", „probat" în tăria lui, deşi încercarea nu e numai ceva ce există în el şi a ieşit la iveală prin răbdarea încercărilor, ci s-a şi produs prin răbdare. Cei încununaţi sînt ostaşi deveniţi puternici în războaele spirituale, asemănîndu-se cu împăratul cel tare prin voinţa neclintită în bine.

551 Trebue să punem în săvîrşirea binelui, în respingerea păcatului, toată puterea noastră în lucrare, ca şi cînd reuşita ar depinde de ea; dar să cerem ajutorul lui Dumnezeu şi al sfinţilor, ca şi cînd ea ar depinde de acest ajutor. De fapt, avem nevoe atît de una, cît şi de alta. Nu putem face nimic bun fără efortul nostru, dar nici fără ajutorul lui Dumnezeu. Aceasta e împreuna noastră lucrare cu Dumnezeu. Nici puterea noastră n-o putem pune în lucrare fără puterea lui Dumnezeu. Dar nici puterea lui Dumnezeu nu rodeşte fără să se prindă în pămîntul fiinţei noastre. Chiar în efortul nostru e activă şi puterea lui Dumnezeu.

Chiar dacă voeşti să călătoreşti pe un drum avînd ca motiv o îndatorire bine credincioasă sau vizitarea unor Părinţi, dacă auzi despre tîlhari sau despre alte primejdii, legate de acel drum, nu porni cu îndrăzneală să călătoreşti spre aceia pe drumul acela, fără o asigurare, ca să scapi şi prin aceasta de mîndrie şi de primejdie. Căci nu trebuie să se arunce cineva cu voia în încercare, ci să o rabde cu mulţumire pe cea care îi vine din îngăduinţa lui Dumnezeu[552]. Pentru că aflăm şi pe unii dintre sfinţi care, voind să meargă să cerceteze pe alţi sfinţi mai dinăuntru (pustie) şi auzind de tîlhari şi de alte necazuri cu putinţă, au amânat plecarea. Aceasta e o pildă de smerenie pentru noi. Deci de eşti sau de ai auzit despre drumul ce ai să-l faci, că e împreunat cu necazuri, sileşte-te să întrebi pe Ava, zicînd: ,,Ce socoteşti să fac?". Şi fă ce-ţi va spune el. Iar dacă din uitare nu i-ai spus şi ai luat o trimitere şi pe drum îţi aduci aminte că ţi-a venit o uitare şi nu i-ai spus, nu e nevoe să te întorci. Ci roagă-te lui Dumnezeu, zicînd: „Stăpîne, iartă-mă şi iartă-mi negrija. Şi prin ajutorul sfîntului şi prin bunătatea milostivirii Tale, călăuzeşte-mă după voia Ta. Şi

552 Aruncarea cuiva în încercări cu încrederea că Dumnezeu îl va susţine datorită credinţei sale, e şi ea o mîndrie care nu place lui Dumnezeu şi poate să-l piardă pe acela. E ca şi cum L-ar sili pe Dumnezeu să-l ajute, socotind că puterea sa e mai tare ca voia lui Dumnezeu. Numai cînd e absolută nevoe de a primi o încercare, ea trebue primită cu smerenie şi cu cererea ajutorului lui Dumnezeu; sau numai cînd ea îţi vine fără să o fi căutat şi fără să o poţi ocoli în mod neplăcut lui Dumnezeu şi nepotrivit cu creşterea ta duhovnicească, ea trebue primită. Smerenia şi demnitatea, sau devotamentul faţă de o valoare necesară vieţii adevărate, trebue să meargă împreună. Atunci o primeşti mulţumind lui Dumnezeu pentru încrederea ce ţi-o arată, îngăduind să-ţi vină din ştiinţa că o vei birui. Şi aci, trebue să-ţi fie Dumnezeu transparent, lumina Lui străpungînd prin zidul vreunui aspect al egoismului.

mîntueşte-mă şi mă păzeşte de tot lucrul rău şi viclean. Că s-a slăvit numele Tău în veci. Amin",

387. *Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn: Oare poate credinţa cuiva să folosească pe altul, care nu-şi aduce şi el credinţa lui, cum a folosit pe slăbănog credinţa celor ce l-au purtat (Mc.* 2, 3 - 5) ?

Răspuns . Dacă n-ar fi fost credincios şi slăbănogul, nu i-ar fi lăsat pe ei să-l poarte şi să-l coboare. Deci credinţa lui unită cu a celorlalţi l-a mîntuit pe el. Prin urmare dacă nu adăuga omul şi credinţa lui în Dumnezeu nu aflǎ folos. Deci nu da ca motiv de a nu face nimic, că ai pus asupra altuia întreaga povară a ta. Ieremia crezînd că Dumnezeu va milui pe popor, s-a rugat pentru el. Dar fiindcă acesta nu şi-a adăugat şi credinţa lui, el n-a fost ascultat (Ier. 11,14). N-avea Ieremia credinţă? Ba da. Ea era ca cea a celor ce l-au purtat pe slăbănog. Deci vina a fost a poporului. Aşa e şi în cazurile asemănătoare. Căci nu degeaba s-a spus: ,,Mult poate rugăciunea lucrătoare a dreptului" (Iac. 5,16).

388. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Te rog, Părinte,spune-mi în ce a constat împreună lucrarea fiicei Cananeencei (Mt.* 15, 21—28), sau *a slugii sutaşului (Lc.* 7,2), *de s-au vindecat? Dar a slăbănogului, care cerînd vindecarea trupului, a primit mai întîi iertarea păcatelor? In ce a constat aci împreuna lucrare? Pe de altă parte, Domnul zice Apostolilor: ,,Orice veţi dezlega pe pămînt va fi dezlegat şi în ceruri" (Mt.* 18,18); şi: *,,Căruia îi veţi ierta păcatele, iertate vor fi" (Io.* 20,23). *N-a spus: ,,De vor conlucra". Te rog lămureşte-mi aceasta.*

Răspuns : Frate, cei ce nu înţeleg cum stau lucrurile sînt nedumeriţi. Fiica Cananeencei şi sluga sutaşului pierduseră conştiinţa de sine, cea dintîi din pricina nebuniei drăceşti, cel de al doilea, datorită neputinţei. Deci ei nu puteau să-şi adauge împreuna lucrare la cea a celor ce se rugau pentru ei. Iar slăbănogul adăugîndu-şi credinţa sa în vindecarea trupului, s-a învrednicit de mai mult prin iubirea de oameni a Stăpînului.

Căci Mîntuitorul, ca să creadă oamenii că a venit, a făcut, semne dela început, fără vre-o împreună lucrare a lor, şi a tămăduit oamenii în dar (gratuit), ca să se împlinească cuvîntul proorocesc: „Acesta slăbiciunile noastre le-a luat şi boalele noastre le-a purtat" (Is. 53, 4). Fiind nerăspunzători de păcatele lor, oamenii se vindecau prin harul Lui, necerîndu-li-se împreună lucrare[553b] ci numai păzirea de după aceea (a curăţiei primite), precum zice: ,,Iată te-ai făcut sănătos; de acum să nu mai păcătueşti, ca să nu păţeşti ceva şi mai rău" (Io. 5, 14). Dar şi Ioan zice despre El: ,,Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatele lumii" (Io. 1,29). Ia aminte la ce spune: „ale lumii întregi". Totuşi cei ce nu L-au primit n-au dobîndit vindecare, ci cu ei s-a împlinit cuvîntul: ,,Iar dacă necredinciosul se desparte, să se despartă" (I Cor. 7,15). Iar că Apostolilor le-a dat putere să vindece şi să ierte păcatele celor ce conlucrează prin rugăciunea lor[554], să te

553b Moştenind păcătoşenia protopărinţilor, oamenii erau într-un anumit sens nerăspunzători (ἀνέθυνοι) de păcatele lor înainte de a fi primit harul lui Hristos prin Botez. De aceea nu li se cerea nici conlucrarea pentru iertarea păcatelor, fiindcă nu o puteau da. Desigur socotirea lor ca nerăspunzători nu echivala cu o primire a lor în Împărăţia cerurilor. Aceasta avea să vină abia prin Hristos.

554 Iisus nu vindeca rugîndu-se, căci era Dumnezeu şi cînd vindeca, lucra ca Dumnezeu. Cînd se ruga însă, o făcea aceasta ca om şi deci nu atunci vindeca. Dar Apostolii şi sfinţii vindecau rugîndu-se, pentru că lucrau în această vindecare ca oameni. Şi de aceea şi cei ce

încredinţeze însuşi Iacob care a primit această putere. Căci el zice: ,,Mult poate rugăciunea dreptului făcută lucrătoare" (Iac. 5, 16). Căci rugăciunea Apostolilor şi a celorlalţi sfinţi e o rugăciune făcută lucrătoare [555]. Dar cu a Mîntuitorului nu se întîmplă la fel. Ci cîţi L-au primit pe El, s-au mîntuit şi s-au vindecat. Iar cei ce nu L-au primit, s-au pierdut. Să ne întărim deci în credinţă şi ne vom mîntui în numele lui Dumnezeu, căruia se cuvine slava în veci. Amin.

389. *Întrebare a aceluiaş: Te rog, Stăpîne, învaţă-mă care care a fost vina ucenicului sfîntului Elisei, că nu a înviat mortul? Si pentru ce ştiind aceasta proorocul de mai înainte, l-a trimis totuşi pe el, sau trimiţîndu-l nu l-a îndreptat mai întîi?*

Răspuns: Oare Elisei l-a trimis pe ucenic, dispreţuindu-l? Desigur, nu. Ci, învăţîndu-ne că e bine să nu dispreţuim pe cineva cînd îl aducem la pocăinţă, ca să

erau vindecaţi de ei trebuiau să conlucre cu cei ce vindecau, rugîndu-se. Oamenii cei tari şi cei slabi trebue să se înfăţişeze împletiţi lui Dumnezeu, pentru ca puterea lui Dumnezeu care se revarsă în cei ce sînt mai deschişi ei, să treacă şi în cei cu care vreau să se unească din iubire şi din înrudirea firii. Prin cărbunele mai aprins din focul dumnezeesc trece acest foc mai uşor şi în cărbunele mai puţin aprins unit cu el. Slăbănogul sufletesc nu poate merge singur la Iisus, dar doreşte să fie ajutat ca să ajungă în faţa Lui. Cuvîntul de întărire al celui mai tare în credinţă îi este de mare ajutor. El e ajutat în aceasta să simtă puterea lui Hristos, sau e ridicat la starea în care simte puterea Lui.

555 După traducătorul francez această propoziţie are sensul că Bătrînul Ioan punînd mereu accentul, ca şi Varsanufie, pe comuniunea dintre om şi om, consideră că rugăciunea dreptului e făcută lucrătoare, sau e susţinută prin cel pentru care se face. Deci şi ultimul trebue să fie activ. Dar nu trebue socotit nici faptul că în această comuniune rugăciunea e făcută lucrătoare şi de Dumnezeu.

creadă şi să învie pe alţii. Dar acela a rămas cum era. Şi din pricina necredinţei n-a putut învia pe altul. Şi proorocul ştia că nu-l va învia pe acela, dar l-a trimis ca să lipsească de orice apărare pe cel ce fusese făcut atent şi nu pricepuse. E tot aşa cum Domnul ştia pe Iuda că va fi vînzător şi nu l-a dispreţuit pînă la ultima răsuflare, ci i-a atras luarea aminte şi nu l-a depărtat dela Sine, pînă ce acela nu s-a pierdut cu desăvîrşire [556]. Pentru că oamenii sînt liberi. Şi pentru ca să se arate că nu Dumnezeu este cauza relelor, nici sfinţii, ci oamenii sînt cauzele relelor proprii, le-a lăsat lor libertatea ca să fie fără apărare în ziua judecăţii, pîrîndu-se unii pe alţii [556 b].

390. *Întrebare către marele Bătrîn: unii locuitori din mînăstire, izbăviţi de multe ispite prin rugăciunile*

556 Dacă Iisus ar fi arătat vre-o asprime faţă de Iuda, aceasta ar fi putut fi mişcat la fapta lui rea şi de vre-un cuvînt sau de vre-o faptă a lui Iisus, în care ar fi văzut vre-o răutate. S-ar fi putut spune atunci că şi Dumnezeu e rău, sau e una din cauzele răului. Dar Iuda n-a fost împins la rău de nimic rău din partea lui Iisus. In general omul nu e silit la rău de puterea lui Dumnezeu. Ci el se decide pentru rău în mod cu totul liber. Sau oamenii sînt mişcaţi la rău unul prin altul, fără a fi siliţi de o forţă care să le anuleze libertatea. De aceea nu pot pune vina la judecata din urmă pe Dumnezeu pentru răul săvîrşit de ei. Vor fi răspunzători exclusiv ei. Dar se vor acuza unii pe alţii, pentru că s-au împins unii pe alţii la rău, sau şi-au dat pildă de rău. Insă aceasta nu-l va despovăra pe niciunul de răul acceptat dela ceilalţi, deşi unii vor fi arătaţi că au fost mai răi decît alţii. Cu cît este cineva mai bun, se dovedeşte mai puternic faţă de ceea ce-l poate robi şi deci mai aproape de Dumnezeu, sau mai plin de puterea Lui. Transcendenţa lui Dumnezeu e una cu deplina lui bunătate şi libertate. Iar cum bunătatea e întotdeauna a cuiva, Dumnezeu e Subiectul personal a cărui libertate nu poate cădea pradă răului sau a ceeace nu e cu adevărat bun.

556 b Dacă nu libertatea oamenilor ar fi cauza păcatelor lor, n-ar fi drept să fie judecaţi. Chiar în faptul că se pîrăsc unii pe alţii se arată conştienţi despre libertatea ce o are fiecare din cei ce se pîrăsc.

sfinţilor Părinţi, auzind de apropierea unor tîlhari, vroiau să plece din mînăstire şi au întrebat despre aceasta pe marele Bătrîn.

Răspunsul lui Varsanufie: Ne-am împărtăşit de simţirea lucrării Stăpînului şi iubitorului de oameni Dumnezeu, care ne-a izbăvit de toate necazurile şi încercările. Drept aceea să nu ne îndoim nici acum că ne va izbăvi şi apăra de orice rău. Să aruncăm deci asupra Lui toată grija noastră (I Petru 5, 7) şi toată nădejdea. Şi oriunde v-aţi afla, nu vă fie teamă de nici-un rău, prin rugăciunile sfinţilor. Staţi tari în credinţa lui Hristos, cîntînd cu proorocul David: „Domnul este ajutorul meu şi nu mă voi teme de ce-mi va face mie omul" (Ps. 17, 6); şi: „Domnul să te păzească pe tine de tot răul, să păzească Domnul sufletul tău: Domnul să păzească intrarea şi ieşirea ta de acum şi pînă în veac" (Ps. 120, 7-8). Luaţi seama să nu vadă oamenii că, avînd pe Dumnezeu, vă temeţi de oameni. ,,Chiar de aş umbla în mijlocul umbrei morţii, nu nu mă voi teme de rele, că Tu cu mine eşti" (Ps. 22, 4). Spune sufletului care se îndoeşte să aibă curaj. Domnul puterilor este cu noi, ajutorul nostru e Dumnezeul lui Iacob. Vă îmbrăţişăm pe toţi în Domnul, care zice: ,,Eu sînt, nu vă temeţi" (Mt. 14, 27).

391. *Întrebare către acelaş: Un frate oarecare auzind de răspunsul acesta, a spus aceluiaş Bătrîn: Mă rog ţie avînd cineva încrederea aceasta trebue să locuiască fără frică chiar într-un loc bîntuit de tîlhari?*

Răspunsul lui Varsanufie: Totdeauna trebue să ne încredem în Iisus că nu ne lasă să fim încercaţi peste puterea noastră (I Cor. 10, 13). Dar fiindcă ne-am învăţat zicînd: „Rugaţi-vă, să nu intraţi în ispită" (Mt. 26,41), nu

trebue să ne aruncăm noi înşine în ea. Căci aceasta e o călcare a poruncii lui Dumnezeu, pentru că ne predăm noi înşine morţii. Ci trebue să ne păzim. Dar de locuim într-un loc paşnic şi auzim despre o apropiere a tîlharilor nu trebue să ne tulburăm, ştiind că avem pe Dumnezeu ca acoperămînt. Căci Dumnezeu vede că nu ne-am aruncat noi înşine în încercare, nici n-am călcat porunca Lui, ci mai vîrtos o păzim pe aceasta, strigînd noaptea şi ziua: „Şi nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăveşte de cel viclean" (Mt. 6, 13). Dacă deci, rugîndu-ne noi astfel, ne vine o încercare, sau o năvală a tîlharilor, să nu ne pierdem curajul, căci aceasta se întîmplă din îngăduinţa lui Dumnezeu spre probarea şi spre folosul nostru. Şi dacă e cu îngăduinţa Lui, să ne încredem în cuvîntul Apostolului care zice: „Credincios este Dumnezeu, care nu ne va lăsa pe noi să fim încercaţi peste ceeace putem, ci odată cu ispita ne va aduce si scăparea, ca să putem răbda" (I Cor. 10. 13). De fapt, dacă din simpla auzire fugim dintr-un loc în altul, diavolul poate să nu ne lase să ne aşezăm în nici-un loc. Dar cînd ştim sigur despre un loc că e împreunat cu primejdii, trebue să ne păzim de mai înainte, însă cînd locul e paşnic, dar pe neaşteptate vine o încercare, Dumnezeu vede că pricina nu e dela noi şi ne acopere după voia Lui. Căci este ispită dela noi şi este din îngăduinţa lui Dumnezeu. Cea dela noi este spre vătămarea sufletului. Despre ea a spus Apostolul Iacob: „Nimenea ispitindu-se, să nu spună că dela Dumnezeu mă ispitesc. Căci Dumnezeu nu poate să fie ispitit de rele" (Iac. 1, 13). Dar cel ispitit cu îngăduinţa lui Dumnezeu, e ispitit spre folosul sufletului [557].Căci i se

557 Ca să ispitească cineva pe altul la un rău, trebue să fie el însuşi ispitit de rău. Căci el pledează pentru acel rău, sau se arată el însuşi îndrăgit de acel rău. Dumnezeu e însă mai presus de orice rău. Acesta e unul din aspectele transcendenţei Lui: că nu poate simţi în

întîmplă omului spre probarea lui şi „probarea duce pe om la nădejde. Iar nădejdea nu ruşinează", după cum s-a scris (Rom. 5, 4)[558]. Iar cel care nu e lăsat de ruşine, este mîntuit în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

392. Întrebare a aceluiaş către acelaşi s-a spus: „Probează-mă, Doamne, şi mă ispiteşte" (Ps. 25,2); şi iarăşi: ,,Bucuraţi-vă cînd ajungeţi în diferite ispite" (Iac. 1,2). Dar altă dată s-a spus: ,,Şi nu ne duce pe noi în ispită" (Mt. 6,13); şi iarăşi: „Rugaţi-vă, ca să nu intraţi în ispite" (Mt. 26,41). Dar acestea sînt contrare unele altora. Te rog arată-mi deosebirea ispitelor.

El ispita nici unui rău, adică nu poate simţi că ar putea cădea sub puterea inferioară a răului, că ar putea luneca din puterea şi libertatea Lui absolută. Căci răul reprezintă o dominare a cuiva de ceva care îi este inferior, cu luarea în stăpînire a libertăţii lui, deci o slăbiciune. Dumnezeu însă îngădue ca fiinţele create să se ispitească între ele, sau de lucruri, sau să-şi lase libertatea luată în stăpînire de forţa inferioară a răului. Şi el poate îngădui aceasta din pricina libertăţii cu care a înzestrat aceste fiinţe, a unei libertăţi care poate să şi renunţe la ea; dar şi pentru că voeşte ca libertatea lor să se întărească şi prin ea însăşi. Căci omul are o libertate care se poate lăsa robită, care poate renunţa mai mult sau mai puţin la ea. Dumnezeu a dat omului o libertate legată de fiinţa lui, lăsată să crească şi ea însăşi ca şi fiinţa lui spre desăvîrşire sau spre unirea cu Dumnezeu. El a lăsat şi omului demnitatea să se păstreze în libertate, să se întărească în ea. Omul poate spune: ,,Eu sînt liber cînd vreau să fiu liber". Dar poate fi liber prin voinţa de a fi liber, pentru că are libertatea şi ca dar legat de fiinţa lui (ontologic). Libertatea este şi un dar, dar şi o operă a lui. De aceea oricînd în viaţa pămîntească omul poate să-şi piardă şi să-şi recîştige libertatea, însă pentru că libertatea absolută nu o are decît Dumnezeu, fiinţele create nu, o pot avea, menţine şi recîştiga decît în unire cu El.

558 Cine nu e întărit în libertate prin probele la care e supus, nu poate avea nădejdea că va fi membru al Împărăţiei fiilor lui Dumnezeu, cei liberi. Dar cine a ajuns prin probare la această nădejde, ea nu-l va ruşina prin neîmplinirea ei.

Răspunsul lui Varsanufie: Cuvîntul: „Probează-mă, Doamne, şi mă ispiteşte" e al omului care se luptă şi cere să fie probat prin ispita venită cu îngăduinţa lui Dumnezeu. Dar îl spune cu gîndul să rabde necazul încercării. Căci răbdarea, cum s-a spus, îl duce pe om la probare şi la celelalte bunătăţi (Rom. 5,4). De aci răsare în chip sigur bucuria şi sporirea. Căci voia celui ce se luptă nu conlucră (cu ispita), ci mai vîrtos se luptă împotriva ei şi omul se predă ostenelii, ca să nu fie biruit de ispită.

Iar cuvîntul: „Şi nu ne duce pe noi în ispită" înseamnă: Să nu ne laşi să fim ispitiţi de voia noastră şi de pofta noastră. Căci din căderea într-o astfel de ispită se naşte moartea. Despre aceasta zice Mîntuitorul: „Rugaţi-vă, ca să nu cădeţi în ispită" (Mt. 26, 13).

De aceea dreptul face amîndouă cererile. Pe de o parte cere să fie ispitit cu îngăduinţa lui Dumnezeu spre probare în vederea mîntuirii; pe de alta cere să nu fie ispitit de voia şi de pofta sa spre pieirea sufletului.

393. *Întrebare a aceluiaş: Cum pot să am frica de Dumnezeu neclintită în inima mea învîrtoşată? Apoi, cînd fac un lucru, încă înainte de a-l isprăvi, îmi mut mintea dela un lucru la altul, sub motivul, chipurile, al fricii de Dumnezeu. E bine oare aceasta, sau nu?*

Răspuns: De voeşte cineva să aibă totdeauna neclintită frica lui Dumnezeu în inimă, el poate să înveţe din pilda aceasta: Cînd voeşte cineva să călătorească, îşi ia în picioare încălţăminte. Căci Scriptura zice că „încălţămintele sînt semnul pregătirii" (Ef. 6, 14). Pe lîngă aceea s-a scris: „Gata am fost şi nu m-am tulburat" (Ps. 118, 60). Cînd deci se ştie cineva pe sine că are să facă un lucru, trebue să înţeleagă prin pregătirea

trupească pe cea duhovnicească şi să-şi ia încălţămintele duhovniceşti, adică pregătirea prin frica de Dumnezeu şi să cugete că toate trebue să le facă cu frica lui Dumnezeu şi să-şi pregătească inima să cheme pe Dumnezeu ca să-i dăruiască frica Lui. Căci punîndu-şi înaintea ochilor această frică în orice lucru ce are să-l facă, ea i se face neclintită [559]

Dar trebue să luăm aminte să nu ne mutăm mintea dela lucrul ce ne stă în faţă la altul, luînd ca motiv frica de Dumnezeu. Căci acesta nu e drumul cel drept al Lui, ci o împrăştiere şi o amăgire a vrăjmaşului. Şi în tot lucrul însemnat trebue să ne silim să avem în noi frica lui Dumnezeu.

Dar trebue să ne lipim şi de sfinţii Părinţi şi din vederile lor, din vorbirea lor, din suspinul lor şi din viaţa lor frumoasă să ne umplem de pocăinţa cea după Dumnezeu. E ceva asemănător cu oile lui Iacob, care privind la nuielile din apă, zămisleau şi năşteau după chipul lor pestriţ (Fac. 30, 37-40). Astfel dacă întipărim în noi pildele lor, ca să ne folosim în acelaş fel de lucruri, nu vom întîrzia să păşim pe aceiaşi cale cu ei.

559 Frica de Dumnezeu e ca o încălţăminte care-l ajută pe om să păşească mereu pe calea voită de El. Numai ajutat neîncetat de ea, păşeşte mereu pe această cale, fără să se abată, fără să se oprească. Cel ce are neclintită în sine această frică nu trece dela un lucru la altul, nu iese din calea cea dreaptă a lui Dumnezeu, nu cade pradă împrăştierii gîndurilor. Frica de Dumnezeu s-a întipărit în el ca un far luminos ce nu se stinge niciodată şi care nu e susţinută numai de om, ci în care omul se află într-o însoţire continuă cu Dumnezeu. Mai bine zis e ca un cui care stă înfipt neîncetat în fiinţa noastră, fără să producă o îmbolnăvire a ei, ci mai degrabă o fixare în sănătate, unind fiinţa noastră cu Dumnezeu şi făcînd pe Dumnezeu simţit prin străpungerea necontenită aci de El. Poate de aceea se spune că ea are ca efect „străpungerea inimii" (Fapte 2, 37).

394. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: îmi vine de multe ori amintirea fricei de Dumnezeu şi îndată, gîndindu-mă la judecată, mă simt cuprins de pocăinţă. Cum trebue să primesc această amintire?*

Răspuns : Oricînd îţi vine amintirea sau străpungerea inimii pentru cele ce ai greşit întru ştiinţă sau neştiinţă, ia seama să nu-ţi vină aceasta din lucrarea diavolului spre o osîndă mai mare. Şi dacă întrebi: cum să o cunosc pe cea adevărată şi pe cea din lucrarea diavolească, ascultă. Cînd îţi vine o astfel de amintire şi te sileşti să te îndrepţi prin fapte, este cea adevărată şi prin ea ţi se iartă păcatele. Dar cînd vezi că, străpuns de amintire, cazi în aceleaşi păcate, sau în ispite şi mai rele, cunoscute să-ţi fie că ea este o amintire adusă de vrăjmaşul, care ţi-o aruncă spre osîndirea sufletului [560]. Iată că ţi se fac vădite amîndouă căile. De te temi de osîndă, fugi de faptele ei.

395. *Întrebare a aceluiaşi: Cînd e timpul potrivit ca să-ţi aduci aminte de Dumnezeu şi de frica Lui, ca ele să-ţi pricinuiască străpungerea pentru păcate?*

Răspuns : Focul are o fire fierbinte şi cel ce voeşte să se folosească de el, nu-l aprinde totdeauna. Ci voeşte să-l ţină ascuns, ca să-l aprindă şi să se încălzească cînd vrea. Aşa trebue făcut şi aci. Dar îndemnurile dela diavol intră şi se seamănă cînd nu e vremea potrivită, luînd chipul fricii lui Dumnezeu, cu voinţa de a arunca pe cineva în întristare sau de a-i tulbura mintea, ca să nu se

560 Cînd amintirea păcatului te duce la pocăinţă, ea e dela Dumnezeu. Cînd te duce la repetarea păcatului, e dela diavolul.

ocupe cu cercetarea gîndului, pe motivul lucrării ce-i stă în faţă. Căci acesta este şi meşteşugul celor ce jefuiesc casele oamenilor. Pentru că dacă nu-i află ocupaţi cu altele, nu pot să-i ia în stăpînire. Deci adu-ţi aminte de Eclesiastul care zice: „Este o vreme pentru orice lucru" (Ecl. 3, 1). Şi spune-ţi: Voi face deocamdată ceeace îmi stă în faţă cu frica lui Dumnezeu şi apoi mă voi ocupa de gîndul ce mi-a venit, nu cu înţelepciunea mea, ci cu puterea lui Dumnezeu care cercetează inimile şi rărunchii noştri.

Să-ţi fie timpul potrivit acesta: cel de dimineaţă şi de seară spre cercetarea gîndurilor, privind cum a trecut noaptea şi ziua. Şi de vezi vre-o greşeală, strădueşte-te şi o îndreaptă cu ajutorul lui Hristos [561].

396. *Întrebare a aceluiaş: Adeseori uitarea ce-mi vine slăbeşte amintirea celor mai multe din greşalele mele. Ba uneori amintirea lor mi se şterge cu desăvîrşire. Ce să fac* ?

Răspunsul lui Varsanufie: Sînt unii oameni neştiutori de carte care, în temeiul unei învoieli, au împrumutat lucruri de-ale lor unor oameni cinstiţi. Aceştia însufleţiţi de credinţa faţă de învoiala cu aceia, dacă aceia uită de vre-un lucru împrumutat lor, le spun: Vă vom

561 Abia acum se dă răspuns întrebării dacă e bine ca cineva, sub pretextul fricii de Dumnezeu, să treacă dela un lucru la altul şi să nu-l facă pe nici unul cum trebue. De fapt celui ocupat să facă un lucru bun, dacă-i vine deodată amintirea unui păcat trecut însoţită de frică şi de întristare, e ca să-l oprească dela împlinirea acelui lucru. De aceea Varsanufie îi fixează adresatului timpuri anumite pentru amintirea cu întristare a păcatului său. Omul trebue să fie stăpîn pe gîndurile sale, chiar cînd ele sînt bune, nu să se lase stăpînit de ele. El trebue să reglementeze timpul cînd să le dea intrare în minte, nelăsîndu-le să intre cînd vreau ele.

întoarce tot ce ştiţi că vă datorăm. Poţi tu afla vre-un debitor mai cinstit ca Dumnezeu, care să ştie şi cele ce nu I le-ai dat încă ? Incredinţează-I deci Lui greşalele uitate şi spune-I: „Stăpîne, pentru că şi aceasta este o greşeală că am uitat greşalele mele şi numai Ţie, cunoscătorului de oameni, Ti-am greşit în toate, iartă-mi-le toate, după iubirea Ta de oameni [562]. Căci în aceasta se arată mărirea slavei Tale: în a nu le face celor păcătoşi după păcatele lor[563]. Iar Tu slăvit eşti în veci. Amin".

562 Toate păcatele noastre le încredinţăm aşa zicînd lui Dumnezeu. Dacă le mărturisim, cerînd iertare pentru ele, nu le mai reţine Dumnezeu în amintirea Lui. Dar multe nu le mai ţinem minte şi nu mai cerem să le scoată din amintirea Lui. Varsanufie însă spune că şi pe acestea le scoate Dumnezeu din amintirea Lui, dacă-I cerem o iertare generală, fără să mai fim în stare să cerem iertarea lor specificată, întrucît le-am uitat. Dumnezeu şi le aminteşte însă, nu pentru ca să le păstreze în amintirea Sa neiertate, ci pentru ca să le ierte în mod specificat. Căci ceeace nu e iertat în mod specificat nu aduce din Dumnezeu o vindecare a urmei lăsată în om de orice greşală. Iertarea lui Dumnezeu nu e o absolvire juridică, ci o vindecare. Dumnezeu le are în Sine numai pentru că priveşte cu milă la urmele lăsate în noi de păcatele noastre, se înţelege de cele de care nu ne aducem aminte ca să le mărturisim, de cele care rămîn în noi ca nişte rane ce supurează. Dar aceea ne vindecă de ele chiar şi numai dacă strigăm către El ca să ne vindece în total de urmele lăsate în noi de toate păcatele. Dar vindecarea se face prin mila lui Dumnezeu care se revarsă în noi ca o miere, pentru că şi noi prin strigarea noastră către El arătăm că nu mai suferim starea de împietrire egoistă a noastră, ci apelăm cu omenescul nostru dornic de ajutor la El.

Mai trebue menţionat că vindecarea aceasta are loc cu deosebire, prin preot, pentru că prin responsabilitatea lui mereu actuală faţă de păstoriţi, întreţinută de conştiinţa trimiterii lui de către Dumnezeu, conştiinţă întreţinută de har, poate să se comunice omului prin iertarea înţelegătoare ce i-o dă unită cu vindecarea, pentru că şi credinciosul trezit prin responsabilitatea preotului la responsabilitatea sa în faţa lui Dumnezeu, îşi trezeşte prin mărturisire

397. *Întrebare a aceluiaş: Cîte odată îmi smintesc de vre-un lucru şi îndată mi se arată că mi-am smintit pe nedrept şi aceasta mă ruşinează. Este oare aceasta dela Dumnezeu spre îndreptarea mea, sau dela cel rău spre osîndă?*

Răspunsul lui Varsanufie: Dacă luăm seama la înţelesul răspunsului de mai înainte, vedem că şi întrebarea aceasta îşi găseşte deslegarea în el. Precum s-a spus, dacă nu dovedim prin fapte amintirea fricii lui Dumnezeu şi străpungerea pricinuită de aceasta, ne osîndim, aşa, dacă ne îndreptăm prin fapte, certarea ne este dela Dumnezeu spre mîntuirea noastră şi nu prin lucrarea diavolului spre osîndirea noastră.

398. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Dacă pierd un lucru şi, temîndu-mă de osîndire, nu osîndesc pe cineva că ar avea acel lucru, dar îl bănuesc, e nepotrivit să cercetez dacă-l are cu adevărat? Căci nu suport să-l pierd.*

Răspunsul lui Varsanufie: Nu e nepotrivit să cercetezi dacă are acel lucru. Dar dacă s-ar dovedi că-l are, să nu cauţi să-l ruşinezi. Ci mulţumeşte-te să recîştigi acel lucru.

omenescul său dornic de a se elibera de învîrtoşarea şi nepăsarea stării sale păcătoase.

563 Slava lui Dumnezeu se arată în mila Lui eficientă. Cine e mare, e milos. Dar cu cît e cineva mai milos, cu atît poate schimba mai mult pe oameni. Mila e puterea eficientă pe planul spiritual.

399. *Întrebare şi rugăminte: Un mirean iubitor de Hristos a destăinuit aceluiaş Bătrîn greşalele sale şi s-a rugat pentru iertarea lor. Iar Bătrînul răspunzînd, i-a spus:*

Cel ce-şi descopere păcatele sale, capătă iertarea de ele [564], după Scriptura care zice: ,,Spune tu întîi păcatele tale, ca să te îndreptezi" (îs. 43,26); şi iarăşi: ,,Zis-am: mărturisi-voi împotriva mea fărădelegea mea Domnului şi Tu ai iertat necredinţa inimii mele" (Ps. 31, 5). Să ne păzim, frate, însă de aci înainte. Căci cele de pînă acum ni le-a iertat Dumnezeu.

400. *Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn: Spune-mi Părinte, cum se face că sufletul meu nu plînge, măcar că are multe răni?*

Răspunsul lui Varsanufie: Cel ce simte ce-a pierdut, vrea să plîngă ce a pierdut. Şi cel ce doreşte un lucru, ia asupra lui multe călătorii şi necazuri, în stăruinţa de a dobîndi lucrul dorit.

401. *Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn: De vrea cineva să facă un lucru bun pentru cîştigul său din*

564 „Se îndreptează de ele". Nu e numai o iertare a lor, ci şi o îndreptare a omului ca să poată sa nu le mai săvîrşească. Mărturisirea păcatelor e condiţia fundamentala pentru îndreptarea omului de ele. Prin mărturisirea lor i se sensibilizează inima din învîrtoşarea şi superficialitatea care o făcea să se complacă în rău. Începe vindecarea omului datorită unei lucrări a lui Dumnezeu, care se produce prin cuvîntul ce i se spune de vre-un credincios, dar mai ales de preot, trăitor continuu al responsabilităţii sale pentru oameni în faţa lui Dumnezeu.

altă dorinţă a lui, i se socoteşte aceasta oare spre dreptate?

Răspunsul lui Varsanufie. Ştim că dacă posteşte cineva amestecînd în postirea lui ceva voit de el, sau căutînd slava omenească şi vre-un cîştig din ea, postirea aceasta face scîrbă lui Dumnezeu. Căci şi Israeliţii posteau, dar pentru că săvîrşeau nedreptatea în zilele de post şi împlineau voile lor, Dumnezeu i-a osîndit prin proorocul Isaia, zicînd: „Nu acest post l-am ales Eu" (Is. 58, 5). Aşa şi aci. Tot lucrul bun care nu e făcut din singura iubire a lui Dumnezeu, ci are amestecat în el voia proprie, e spurcat şi respins de Dumnezeu [565]. Aceasta se poate cunoaşte şi din legea dumnezeească. Căci zice: „Să nu semeni în ogorul tău sămînţă amestecată. Nici să-ţi faci haina din in şi din lînă" (A doua lege 22, 9—11). Şi dacă vrem să vedem că aceasta s-a spus despre fapte, Eclesiastul o tîlcueşte aceasta, zicînd: „Hainele tale să fie pururea albe" (Ecl. 9, 8). Prin aceasta arată că fapta trebue să fie totdeauna curată. Dacă deci ceeace se săvîrşeste are ceva din voia celui ce o săvîrşeşte, fapta s-a

565 Fapta bună făcută din vre-un interes personal, sau spre slava deşartă, e întinată de egoism şi urmăreşte mai degrabă înşelarea oamenilor. De aceea e numai la aparenţă bună. La un moment dat, masca va fi dată jos şi se va arata chipul hidos al celui fardat. Dumnezeu ne vrea renunţînd total la noi înşine din dragostea adevărată faţă de El şi de semeni. Numai prin aceasta ne unim real cu El şi cu semenii. Numai prin aceasta nu mai rămînem ascunşi semenilor şi nu mai reprezentăm o primejdie pentru ei cu atît mai mare cu cît e mai mascată. Dar numai cel ce se dărueşte astfel, se şi realizează ca om adevărat. Numai omul deschis şi lucrător pentru altul şi pentru Dumnezeu, în care se pot uni toţi, ca în Iubitorul tuturor, e omul deplin şi drept desvoltat, nestrîmbat, neînchis în neputinţele lui. Dumnezeu cel atotbun nu poate intra în omul mîndru, căci aceasta ar însemna să-l facă şi pe el bun şi deschis. Dar acesta nu acceptă aşa ceva. Şi cu sila nu poate fi făcut cineva bun.

întinat şi nu este plăcută lui Dumnezeu. Dar şi Domnul a spus despre fapte ucenicilor Săi: „Păziţi-vă de proorocii mincinoşi care vin la voi îmbrăcaţi în piei de oaie, dar pe dinăuntru sînt lupi răpitori. Din roadele lor îi veţi cunoaşte pe ei" (Mt. 7, 15-16). Să ne e străduim deci să nu facem pentru nimic altceva lucrul lui Dumnezeu, decît numai pentru Dumnezeu [566]. Dacă nu e făcut astfel, nu are Dumnezeu nevoie de noi, ca să fie făcut prin noi [567]. Căci nu-I lipseşte lui Dumnezeu altcineva prin care să se săvîrşească în chip neîntinat lucrul Lui. Săvîrşind deci binele, să veghem ca nu cumva să ne facem nefolositoare osteneala din pricină că ţinem să ne facem voia noastră.

402. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Deşi sînt mai tîrzielnic la învăţătură, învăţ totuşi mai repede psalmii. Oare îmi vine aceasta dela draci?*

Răspunsul lui Varsanufie: Toate cîte ţi le îngădue Dumnezeu să le înveţi, învaţă-le cu smerenie. Căci învă-

566 Cînd facem un lucru pentru Dumnezeu, îl facem cu adevărat pentru alţii. Căci Dumnezeu le îndreaptă pe toate spre oameni. Atunci slujim lucrării Lui pentru mîntuirea, pentru fericirea veşnică a oamenilor. Dacă facem ceva pentru oameni, cu excluderea lui Dumnezeu, nu-i ajutăm să ajungă la fericirea adevărată, căci le închidem calea spre Dumnezeu.

567 Dacă Dumnezeu se foloseşte de noi pentru o faptă bună. e nu pentru că are nevoie de noi ca ea să se facă, ci pentru că vrea ca noi înşine să devenim buni prin lucrarea faptelor bune. Căci fapta nu e despărţită de om. Ea se întipăreşte în primul rînd în cel ce o face. Desigur prin aceasta se fac buni şi cei cărora le facem faptele acestea. Nimenea nu se mîntueşte în izolare. Dar găseşte Dumnezeu şi pe alţii prin care să se împlinească binele. In bine ne deschidem semenilor şi lui Dumnezeu, izvorul binelui şi al iubirii faţă de toţi oamenii, în bine ne transcendem împreună cu ceilalţi spre Dumnezeu şi ne întîlnim în El, eliberaţi de forţele ce ne trag în jos, ne dezbină şi ne robesc.

ţarea cu uşurinţă a cuvintelor lui Dumnezeu nu vine dela diavol, ci e o sămînţă a lui Dumnezeu. Dar dacă cineva nu e cu gîndul la Dumnezeu, îşi seamănă şi vrăjmaşul neghina lui (Mt. 13, 25). Iar de vrei să-ţi smereşti gîndul, spune-i pilda: ,,De primeşte cineva dela Stăpînul un număr de arginţi ca slugile acelea (Mt. 25, 14) şi nu cîştigă cu ei şi nu-i înmulţeşte ce va păţi ?" Şi-ţi va răspunde: ,,Ca sluga aceea, care a îngropat argintul stăpînului său". Drept urmare, spune-i: „Deci nu te mîndri că ai umplut văzduhul cu vorbe neroditoare. Căci ele sînt spre osînda mea" [568] .

403. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Dacă binele este dela Dumnezeu, dar s-a dat şi păcătoşilor, pentru ce s-a dat şi acestora?*

Răspunsul lui Varsanufie: Toată darea cea bună e vădit că e dela Dumnezeu (Iac. l, 17). Căci El fiind bun, toate cele bune vin dela El celor drepţi ca unora ce sînt vrednici, iar celor păcătoşi, ca făcîndu-li-se bine să vină la pocăinţă. Căci spune dumnezeescul Pavel: ,,Eu sînt cel dintîi dintre păcătoşi, dar am fost miluit, ca Hristos să-şi

568 Orice ar reuşi să înfăptuiască omul, să nu uite că o face pe temeiul unui dar primit dela Dumnezeu. Deci să păzească smerenia. Pe de altă parte nici să nu îngroape darul primit, ci să-l înmulţească spre creşterea sa şi a altora către Împărăţia lui Dumnezeu. Să nu-l îngroape în pămînt sau, dacă e vorba nu de bunuri materiale, ci de un dar al minţii, să nu-l risipească în vorbe neroditoare împrăştiate în aer, fără nici-un folos nici pentru sine nici pentru alţii. Să ia aminte şi mai mult să nu risipească asemenea vorbe pentru vătămarea altora. Căci orice dar implică şi o răspundere pentru buna lui folosire şi sporire. Cu cît mai mare e darul, cu atît mai mare e răspunderea. Căci poate face cu atît mai mult bine sau cu atît mai mult rău. In cazul din urmă darul îţi devine prilej de osîndă.

arate întîi în mine toată îndelunga Lui răbdare" (I Tim. 1,15-16).

404. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Cum se poate mulţumi cu vrednicie lui Dumnezeu.*

Răspuns : Cînd oamenii, care nu sînt nimic, dau cuiva un lucru cît de mic, sau îl scapă pe el din niscai necazuri grele, acela le mărturiseşte mulţumirea şi vesteşte tuturor binele ce i s-a făcut. Cu cît mai mult şi cu ce gură nu trebue să-I mulţumim noi lui Dumnezeu, care pururea ne umple de bunătate. Căci întîi ne-a creat, apoi ne dărueşte ajutorul Său împotriva vrăjmaşilor, înţelepciunea inimii, sănătatea trupului, lumina ochilor, suflarea vieţii şi, ceea ce-i mai mult decît toate, timp de pocăinţă şi putinţa de a primi Trupul şi Sîngele Lui spre iertarea păcatelor şi întărirea inimii. Căci „pîinea întăreşte inima omului" (Ps. 103, 17). Şi dacă cineva a socotit că aceasta s-a zis despre pîinea materială, pentru ce zice iarăşi Duhul că „nu numai cu pîine va trăi omul, ci cu tot cuvîntul ce iese din gura lui Dumnezeu" (A doua lege, 8, 3) ?

Dar dacă oamenii îşi răsplătesc şi-şi mulţumesc pentru lucruri materiale şi stricăcioase, ce putem da în schimb Celui ce s-a răstignit pentru noi, dacă vrem să-I dăm şi noi ceva în schimb? Trebue să îndurăm pînă la moarte pentru El. Nu e greu deci să înţelegi mulţumirea datorată lui Dumnezeu de oameni, mai ales de cei păcătoşi, odată ce El a murit pentru noi. Dacă vrei să-i mulţumeşti unui om închis pentru tine, peste puterile tale nu trebue cu cît mai mult să-I mulţumeşti Celui ce a murit pentru tine ? S-o ştii aceasta, că niciodată nu ajungem să-I mulţumim după vrednicie. Totuşi să-I mulţumim după puterea noastră atît cu gura cît şi cu mîinile. Şi prin iubirea Lui de

oameni ne va lua în seamă şi ne va număra împreună cu văduva aceea pentru cei doi bănuţi ai ei. (Mc. 12,42) [569]

Acestea să fie spuse despre păcătoşi. Căci drepţii chiar de sînt tăiaţi în bucăţi şi omorîţi aduc prisos de mulţumire, după Sf. Apostol care zice: „în toate mulţumiţi" (I Tes. 5, 18), se înţelege lui Dumnezeu. Că Lui se cuvine slava în veci. Amin.

405. *Întrebare a aceluiaş către acelaş Bătrîn: Oare e cu putinţă ca dracii să facă bine cuiva ? Şi cum se arată că binele acela e drăcesc ? Şi care e deosebirea între el şi binele dumnezeesc?*

Răspunsul lui Varsanufie: Se întîmplă să se creadă că poate veni cuiva un bine dela cel rău spre amăgirea lui. Dar tot binele care vine dela diavol spre înşelarea omului, cercetat cu deamănuntul, se dovedeşte un lucru prefăcut. Căci este mincinos şi adevăr nu se află

569 Mai presus de toate semnele de dragoste ale lui Dumnezeu faţă de noi, Varsanufie vede faptul că El s-a făcut om ca să moară pentru noi. Dacă nu ştim cum să-i mulţumim unui om care ar primi moartea pentru noi cu cîţiva ani mai devreme, ca să ne lungească nouă cu cîţiva ani viaţa pămîntească cu cît mai mult nu trebuie să-I mulţumim Celui ce a primit să moară cînd putea să nu moară nici-decum, iar prin aceasta ne-a asigurat viaţa veşnică ? Ba mai mult, cînd prin mulţumirea noastră, deşi atît de neînsemnată, îl facem să ne iubească şi mai mult, bucurîndu-se de neînsemnata noastră iubire ca de un mijloc prin care noi înşine ne deschidem fericirii ce vrea să ne-o dea?

Dacă pornirea spre mulţumire e sădită în noi ca un mijloc de unire între noi şi de bucurie a unora de alţii, de ce ar fi greu să folosim această pornire sădită în noi de El, faţă de El însuşi, ca să ne încălzim viaţa proprie şi să-I facem bucurie şi Lui ? Şi în aceasta se arată trăsătura existenţială, caldă, vie şi de viaţa făcătoare a relaţiei între noi şi Dumnezeu, care umple atît de mult cultul public al Biseriii şi rugăciunile noastre private.

în el, precum dovedeşte sfîrşitul ultim la care ajunge. Căci sfîrşitul luminii lui este întunerecul[570], după Apostolul care vorbeşte despre îngerii diavolului care se prefac în slujitori ai dreptăţii, dar „al căror sfîrşit e după faptele lor" (II Cor.11, 14-15); sau după Mîntuitorul care zice: „Din roadele lor îi veţi cunoaşte pe ei" (Mt. 7, 16). Dacă cercetezi întru cunoştinţă şi cu dreaptă socoteală (cu discernămînt), vei afla, neîndoielnic, că în binele socotit dela diavolul, nu e nici-o urmă de bine, ci sau slavă deşartă, sau tulburare, sau altceva de felul acesta[571]. Binele lui Dumnezeu sporeşte pururea lumina şi smerenia inimii şi duce pe om la linişte. Deci dacă din neştiinţă cădem sub vre-o amăgire a celui viclean, dar pe urmă descoperim ispita, să ne întoarcem noi înşine şi să alergăm la Cel ce poate să alunge ispita. Dar trebue să ştim că unii cunosc îndată, dela început, deosebirea, însă cei păcătoşi numai din sfîrşitul la care se ajunge prin ispită, aşa cum un aurar încercat, primind un giuvaer,

570 Cel rău ia masca binelui pentru a înşela pe cel căruia vrea să-i facă rău, sau ca să-l atragă la rău, amăgindu-l că-l atrage la bine. Dar dacă scopul lui e răul, după ce a reuşit să facă rău cuiva, sau l-a atras la rău, lapădă masca binelui, iar cel care a fost amăgit de masca binelui, vede răul ce i s-a făcut, sau la care a fost atras. Şi fie că se lasă de răul la care a fost îndemnat, fie că rămâne în el, dacă s-a îndulcit de el, îşi dă seama că e rău. Sînt unii necredincioşi care pretind că fac bine, dar îl fac din mîndrie şi ca să atragă şi pe alţii la necredinţă. E un alt rău mascat în bine. Dar răul îşi lapădă după o vreme masca pentru că nu poate să se acopere multă vreme. Iar pentru cei ce au putere de discernămînt răul nici nu se poate masca în mod desăvârşit.

571 In binele adevărat, izvorîtor din Dumnezeu, totul e clar, curat şi sincer. Şi aşa îl face şi pe omul prin care se împlineşte şi în care se imprimă. Binele părut, dimpotrivă, îl face pe om întortochiat, tulburat, neliniştit, prefăcut, căutător de cărări strîmbe, de laturi întunecate. Prin el nu se realizează omul adevărat, drept, străveziu, luminos.

poate spune înainte de a-l proba în foc că e aur, pe cînd cel neîncercat nu află aceasta decît după ce-l probează în foc.

406. *Întrebare: Cînd se dă pe fată binele socotit că vine dela draci, spune-mi cum poate scăpa cineva de primejdia lui?*

Răspuns: Trebue să socotim totdeauna cele bune ca bune. Dar dacă se dovedeşte că ceeace pare bun, e rău, trebue respins. Iată o pildă: De vede cineva o mîncare şi o socoteşte bună, dar gustînd-o, află că e amară şi o lapădă îndată din gură şi se îngreţoşează de ea din pricina amărăciunii, fie că e nucă, sau migdală, sau altceva, nu e vinovat pentru gustare. Dar dacă descoperind amărăciunea, stărue a o mînca, umplîndu-şi stomacul de amărăciunea ei, se face vinovat de fapta lui. Aşa şi aci. Dacă diavolul şi-a bătut joc de om şi acesta află şi spune: „Stăpîne, cel rău şi-a bătut joc de mine, iartă-mă", Domnul îl iartă. Căci e milostiv. Şi să ştii, iubitule, că Dumnezeu nu lasă pe cineva să fie ispitit peste puterea lui (I Cor. 10, 13). In toate să-I înfăţişăm Lui cererea noastră, şi El ne va ajuta să deosebim binele adevărat de ceeace pare bine. Lui se cuvine slava în veci. Amin.

407. *Întrebare: Dacă un lucru îmi pare după Dumnezeu, dar un gînd contrar se împotriveşte, împiedicîndu-mâ să-l fac ca nefiind bun, cum pot cunoaşte de e cu adevărat bun?*

Răspuns: Dacă lucrul ţi se pare că e după Dumnezeu, dar i se împotriveşte un gînd contrar, se poate cunoaşte din aceasta dacă este cu adevărat după Dumnezeu dacă rugîndu-ne, inima noastră se alipeşte cu

tărie de acest lucru şi încrederea ei sporeşte în loc să scadă, atunci fie că gîndul contrar stărue să ne necăjească, fie că nu, să ştim că lucrul este după Dumnezeu. Căci împotrivirea faţă de acest bine ne necăjeşte din pisma diavolului. Dar binele se face şi mai vădit prin rugăciune. Iar dacă binele acela e numai părut şi ni s-a strecurat de diavol, care se împotriveşte şi faţă de el, atunci şi ceeace pare bine scade în arătarea lui ca bine, dar scade şi împotrivirea vrăjmaşului faţă de el. Căci vrăjmaşul produce părerea că se opune chiar gîndului strecurat de el, ca prin aceasta să ne amăgească să-l socotim drept bine[572] .

408. *Întrebare a aceluiaş: Deci ce urmează? Cînd binele se face fără necaz, nu este după Dumnezeu sau cînd mi s-a întîmplat să fac un mic bine fără să mă fi necăjit vre-un gînd, oare l-am făcut la vremea nepotrivită şi nu place lui Dumnezeu ceeace s-a făcut? Luminează-mi, te rog, Părinte, inima* !

Răspuns: Dacă făcînd cineva un bine, n-a avut vre-un gînd care să-l necăjească, nu trebue să creadă că va rămînea fără vre-un necaz. Fiindcă tot binele se înşiră pe calea spre Dumnezeu şi nu minte Cel ce zice: „Strîmtă şi plină de necazuri e calea ce duce la viaţă" (Mt. 7, 14)[573].
Căci chiar dacă nu se iveşte vre-un necaz în vremea

572 In ultima instanţă rugăciunea făcută cu seriozitate ne dă putinţa să decidem dacă un lucru pe care vrem să-l facem e de la Dumnezeu şi trebue să-l facem sau nu. Ea ne scoate din îndoiala dacă un gînd e cu adevărat dela Dumnezeu, sau e numai la aparenţă dela El.
573 In două feluri se întăreşte omul care face binele: prin faptul că-l face şi prin faptul că rabdă cu tărie necazul pentru că-l face. Căci atît dela diavol, cît şi din slăbiciunea întipărită în noi şi în alţii se iveşte împotrivire faţă de binele ce vrem să-l facem sau l-am făcut (pentru a ne trage îndărăt).

săvîrşirii binelui, e de trebuinţă să fie necăjit omul după aceea. Iar cînd face cineva binele cu rîvnă, nu simte necazul, dar nici nu se poate zice că nu-l trăeşte, pentru că necazul ia multe chipuri. Căci dacă vrem să privim lucrul acesta mai amănunţit, vedem necazul fie ascuns în slava deşartă - căci şi aceasta tine de necazuri - fie într-o persoană care ne împiedică să-l vedem (sau să facem acel bine) fie în faptul că după aceea avem nevoe de lucrurile date de noi prin binefacerea săvîrşită [574]. Fiindcă neavîndu-le la îndemînă, ne întoarcem spre părerea de rău. Şi iată că nu lipseşte gîndul care ne necăjeşte. Deci nu trebue să avem siguranţa înainte de vreme. Pentru că pe cei neînţelepţi îi aşteaptă necazul şi după aceea. Deci fii totdeauna înţelept şi aşteaptă mereu necazul. Căci zice: ,,M-am pregătit şi n-am fost tulburat" (Ps. 18, 60). Şi fericit este cel ce are totdeauna înaintea ochilor gîndul că ,,a lui Dumnezeu este pămîntul şi plinirea lui" (Ps. 23, 1) şi cugetă că puternic este El ca să rînduiască precum voeşte cele ale robilor Săi. Unuia ca acesta nu-i pare rău de cele dăruite. Şi dacă ne vine necazul, ştim că spre cercarea noastră îl îngădue Dumnezeu. Pentru că niciodată nu trece cu vederea pe cei ce se tem de El; mai ales pe cei ce lucrează pentru numele Lui.

409. *Întrebare: Oare gîndeşte omul la vre-un bine din propria sa voie?*

574 Necazul împreunat cu binele ce-l facem poate fi şi el mascat în slava deşartă, sau în convorbirea lăudăroasă despre el cu vre-o persoană, etc. Sînt forme care nu ne necăjesc, dar nici nu ne lasă să înaităm prin binele săvîrşit. Numai dacă ne-am încorda şi în lupta de a depărta aceste umbre păcătoase dela bine, ne-am întări cu adevărat, sau am înainta în libertatea noastră adevărată de rău, în omul deplin autentic.

Răspuns: Se întîmplă de multe ori ca cineva să gîndească la vre-un bine din mişcarea gîndului său natural. Dar şi acesta trebue pus în seama lui Dumnezeu. Căci firea e făptura lui Dumnezeu. Şi trebue să ştim că nu ducem acest bine la sfîrşit, decît prin porunca lui Dumnezeu. Căci cînd o punem pe aceasta înaintea ochilor, atunci se întăreşte prin ea inima noastră ca să împlinească binele[575].

410. *Întrebare: Cînd fac vre-un bine, cum trebue să-mi smeresc cugetul? Şi cum voi susţine în mine dispreţuirea mea odată ce am făcut binele ?*

Răspuns: Pentru a-ţi smeri cugetul, cînd ai făcut tot binele şi ai păzit toate poruncile, adu-ţi aminte de Cel ce a spus: „Cînd veţi fi făcut toate acestea, spuneţi că slugi netrebnice sîntem, căci ceeace eram datori să facem am făcut" (Lc. 17, 10). Cu atît mai mult trebue să-l smerim cînd încă n-am ajuns să împlinim nici măcar o singură poruncă. Şi trebue să fim cu grije totdeauna la ceeace n-am împlinit şi pentru toată fapta bună să ne dispreţuim, zicînd: „Nu ştiu dacă ea place lui Dumnezu" (Pateric, Agaton, 29). De fapt, a face voia lui Dumnezeu într-o faptă e un lucru mare. Dar e cu mult mai mare a o împlini în teorie. Căci aceasta constă în împlinirea tuturor poruncilor[576]. A face voia lui Dumnezeu într-o faptă este

575 Conştiinţa de Dumnezeu şi cunoştinţa unor porunci date de El ne întăreşte în a duce la împlinire o aspiraţie spre bine sădită în firea noastră. Căci această împlinire cere un efort, pe care nu-l dă uşor firea noastră slăbită. Bunele intenţii sînt încă departe de împlinirea lor. Intre a dori să fii stăpîn pe tine şi a ajunge stăpîn e o distanţă mare.

576 Ed. Volos comentînd cuvîntul de mai sus că ,,n-am ajuns să împlinim nici măcar o singură poruncă", zice: „Poate că n-am ajuns să o împlinim după toate împrejurările ce ţin de persoană, de loc, de

numai o parte şi încă foarte mică din împlinirea ei. De aceea a spus Apostolul: „Cele dinapoi uitîndu-le şi spre cele dinainte întinzîndu-mă" (Filip. 3,13). Deci cîtă vreme cineva se întinde, nu se opreşte, ci totdeauna se vede pe sine neajuns la ţintă şi înaintînd spre ea. Căci el însuşi a zis: „Cîţi sîntem desăvîrşiţi, aceasta s-o gîndim"(Filip. 3,18): să înaintăm[577]. Dar a mai spus şi aceasta: „Şi dacă gîndiţi şi altceva, Dumnezeu vă va descoperi şi aceea" (Filip. 3, 15)[578].

411. *Întrebare a aceluiaşi: Cînd păzesc o poruncă, cum pot scăpa de mîndrie, ca să-mi dau seama că chiar dacă am săvîrşit un bine, sînt străin de el?*

Răspuns: Frate, faptele bune trebue să le socotim ca bune şi să alergăm spre ele ca bune. Nu trebue să ţinem binele ca rău decît cînd nu face cineva binele după cum îi place lui Dumnezeu. Şi acesta se face rău din pricina lipsei de discernămînt (de dreaptă socoteală) a celui ce-l face. Trebue ca omul să se străduiască să facă totdeauna binele şi atunci celui lipsit de putere i se dă prin harul lui Dumnezeu să-l facă cu frica lui Dumnezeu. Iar cînd se

timp, de cauză şi în mod desăvîrşit şi cu toată rîvna". Fiecare poruncă a lui Dumnezeu exprimă voia Lui întreagă referitoare la toată creaţiunea. Numai El o poate împlini pe aceasta întreagă. O împlinire întreagă a ei ar însemna o identificare deplină a noastră cu El. Dar noi înaităm continuu în a împlini tot mai deplin voia Lui.

577 A fi desăvîrşit, înseamnă, după Sf. Ap. Pavel, a tinde mereu mai sus. Aceasta e desăvîrşirea omului: tensiunea continuă, neoprirea, nelunecarea în jos. E desăvîrşirea în mers, cu privirea continuă la ţinta finală. In aceasta avem experienţa lui Dumnezeu Cel mereu transcendent, spre care ne transcendem neîncetat, după Sf. Grigore de Nisa.

578 Chiar Sf. Pavel admitea că ar mai putea gîndi cineva şi altceva şi de aceea nu se încumeta să-l lămurească în privinţa aceea, ci nădăjdueşte că-l va lumina Dumnezeu.

face binele prin tine, mulţumeşte Dătătorului celor bune, ca Celui al căruia este binele. Iar pe tine dispreţueşte-te, zicînd: „Dacă aş fi ajutat şi eu la împlinirea lucrului acesta, aş fi fost şi eu părtaş la bine". Şi atunci te vei vedea rugîndu-te lui Dumnezeu cu străpungerea inimii ca să te învrednicească de binele făcut prin tine[579].

412. *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Dacă mi se întâmplă să dovedesc îndelungă răbdare în vre-un lucru, mă cuprinde gîndul mîndriei. Ce trebue să cuget în acest caz ?*

Răspuns : Ţi-am spus înainte că de ţi se întîmplă să faci vre-un bine, trebue să ştii că acesta este un dar al lui Dumnezeu din pricina bunătăţii Lui. Căci El pe toţi îi milueşte. Dar ia seama la tine ca nu cumva pentru slăbiciunea ta să pierzi mila făcută de El cu tine, care se face cu toţi păcătoşii.Dacă deci El a dat în chip bun,să nu pierzi ceeace ţi s-a dat în chip rău[580]. Iar chipul

579 Sînt date patru momente în împlinirea binelui: a) strădueşte-te să-l faci; b) cere lui Dumnezeu puterea să-l faci; c) cînd s-a făcut, mulţumeşte lui Dumnezeu că s-a făcut şi nu te socoti pe tine că l-ai făcut; d) făcînd aşa, rugăciunea plină de smerenie şi de căinţa pentru gîndul de slavă ce ţi-a venit te face şi pe tine părtaş la binele făcut prin tine. Prin străduinţă şi cerere de ajutor ajungem la împlinirea binelui prin noi dar nu de către noi; prin rugăciunea cu mulţumire, cu smerenie şi cu căinţă pentru gîndul de slavă ce ne-a venit, sîntem făcuţi şi noi părtaşi la binele făcut prin noi. Străduinţa şi cererea de ajutor, atîta dăm noi. Rugăciunea de mulţumire cu smerenie şi cu căinţă ne opreşte să ne mîndrim ca şi cînd noi am fi făcut binele. Şi deci numai prin aceasta ne facem şi noi părtaşi de binele făcut, sau ne facem şi noi buni.

580 Se repetă ce s-a spus în scrisoarea dinainte: Dumnezeu a putut face un bine prin tine, cum dealtfel poate face prin toţi păcătoşii. Căci orice bine ce se face vine dela El. Dar dacă-ţi atribui binele făcut prin tine (ca printr-un agent fizic), ţie, tu nu te faci părtaş de el,

pierderii lucrului este acesta: a te lăuda pe tine că ai avut îndelungă răbdare şi în a uita de Dumnezeu care a făcut binele. Prin aceasta nu numai că pierzi binele, ci-ţi pricinueşte osîndă, îndrăznind să pui pe seama ta aceea pentru care trebue să înalţi mai degrabă mulţumită iubitorului de oameni Dumnezeu. Căci zice Apostolul: „Ce ai ce n-ai luat? Iar dacă ai luat, ce te lauzi ca şi cînd n-ai luat?" (I Cor. 4,7). Iar gîndului ce te laudă pentru ori şi ce fel de lucru, spune-i că cei ce plutesc pe mare, chiar dacă li se întîmplă să se bucure de linişte, sînt încă pe mare şi trebue să se aştepte încă la furtună, la primejdie şi la sfărîmarea corăbiei. Căci scurta linişte nu-i asigură împotriva acestora. Numai atunci vor fi asiguraţi cînd vor intra în port. Ba mulţi au văzut corăbiile sfărîmate chiar la intrarea în port. Aşa şi păcătosul, cîtă vreme este în lume, trebue să tremure totdeauna de teama scufundării. Nu te lăsa niciodată amăgit, ca să crezi gîndului ce te laudă pentru fapta bună. Căci binele este al lui Dumnezeu şi nu trebue să ne încredem că va rămînea cu noi, dată fiind negrija noastră. Şi atunci cum vom îndrăzni să ne înălţăm în cuget ?

413. *Întrebare: Dacă spun gîndului pentru a-l smeri, că îndelunga răbdare nu mi-a venit nici ea de la Dumnezeu, ci dela cel viclean, ca să mă împingă la*

ci îi rămîi exterior. Mîndria te înstrăinează de binele făcut prin tine. Numai prin conştiinţa întîlnirii tale cu Dumnezeu şi păstrănd această legătură cu El, te uneşti şi tu ca subiect cu Dumnezeu, Subiectul suprem al binelui. Ruperea de Dumnezeu te face nepărtaş la bunătatea Lui, face binele neasimilat persoanei tale. Afirmarea individualistă nu are în ea nimic bun, fiiind rodul egoismului. Mîndria izolează şi prin aceasta alungă tot binele. Căci binele înfăptuieşte comuniunea cu toţi, sau bunătatea e una cu comuniunea cu toţi în Dumnezeu.

mîndrie, nu mîniu prin aceasta pe Dumnezeu, dat fiind ca toate cele bune vin dela Dumnezeu?

Răspuns: Nu e rău să zici că aceasta nu e dela Dumnezeu. Căci nu se mînie Dumnezeu de aceasta, pentru că o spui spre nimicirea gîndului rău. De fapt şi oarecare dintre sfinţi a spus unora care au venit la el să-l vadă despre măgarul lor mort pe cale (Pateric, Antonie, 12). Iar aceia minunîndu-se si întrebîndu-l de unde ştie aceasta, el le-a răspuns: „Dracii mi-au spus-o", deşi cunoştinţa a ceeace se întîmplase i-a venit dela Dumnezeu. Dar a spus-o aceasta spre folosul acelora[581]. Şi n-a mîniat pe Dumnezeu.

414. *Întrebare: Dacă se întîmplă celui păcătos să aibă vedenii nu trebue să creadă nicidecum că sînt dela Dumnezeu ?*

Răspuns: Cînd se întîmplă aceasta unui păcătos, e vădit că e dela dracii cei vicleni, ca să amăgească nenorocitul suflet spre pieire. Deci nu trebue să creadă niciodată acestora, ci să-şi cunoască păcatele sale şi slăbiciunea sa şi să vieţuiască totdeauna în frică şi cutremur.

415. *Întrebare: Oare şi cînd se arată în chipul Stăpînului Hristos trebue să ne întoarcem faţa dela ele ?*

Răspuns: Cu atît mai mult trebue să ne întoarcem atunci ochii dela viclenia şi înşelăciunea lor şi să le dăm

581 A spus-o aceasta ca să nu fie ispitit de mîndria că e în comunicare atît de strînsă cu Dumnezeu încît El îi spune lucruri ce se petrec la distanţă. A spus ,,dela draci", ca să arate că aceia îşi pot adaugă ispita lor la această vestire.

anatemii. Să nu te laşi, frate, niciodată amăgit de această lucrare drăcească. Sfinţii au parte de vederi dumnezeeşti, dar totdeauna lor le premerge liniştea, pacea şi o bucurie în inimile lor. Şi totuşi cunoscînd adevărul, se socotesc pe ei nevrednici. Cu atît mai mult nu trebue să creadă păcătoşii niciodată acestora, cunoscîndu-şi nevrednicia.

416. *Întrebare: Spune-mi, stăpîne, cum îndrăzneşte diavolul să arate pe Stăpînul Hristos sau Sfînta împărtăşanie, fie, în vedenie, fie în vre-o nălucire a visurilor?*

Răspuns: Nu-L poate arăta pe însuşi Stăpînul Hristos, nici Sfînta împărtăşanie, ci minte şi se preface în chipul vreunui om oarecare şi al pîinii simple. Dar în mod sigur, sfînta cruce nu o poate arăta. Căci nu află un alt chip prin care să o poată înlocui. Fiindcă cunoaştem semnul şi chipul adevărat al ei şi nu îndrăzneşte să se folosească de ea. Căci în ea s-a desfiinţat toată puterea lui şi prin ea a primit lovitura de moarte[582]. Pe Stăpînul

582 Nu-ţi promite diavolul fericirea prin suferinţa crucii. E drept că sînt şi oameni care primesc să moară pentru un alt ideal. Dar idealul acela e pămîntesc. Nimenea nu primeşte suferinţa pentru desăvîrşirea adevărată de ordin spiritual şi nu renunţa pentru totdeauna la viaţa pămîntească pentru viaţa fericită de după moarte. Prin crucea lui Hristos s-a arătat că nici o ispită a diavolului nu duce la viaţa adevărată. Toată puterea de ispitire a diavolului a fost nimicită prin cruce. Acceptarea ei înseamnă renunţarea omului chiar şi la mîndria ca mijloc atractiv prin care s-ar dobîndi fericirea. De aceea membrii unor forme de creştinism care resping crucea nu se pot lepăda de mîndria că se mîntuiesc prin ei înşişi sau şi prin ei. Prin cruce însăşi moartea susţinută de diavolul ca „viaţă moartă" a fost omorîtă.
Pe de altă parte crucea e una în sensul şi forma ei, încît nu poate fi înlocuită printr-un chip prefăcut al ei. Oamenii ca persoane sînt însă mulţi şi fiecare faţă de om reflectă un alt conţinut sufletesc mai ales din punct de vedere al binelui şi al răului, avînd însă fiecare şi

Hristos nu-l cunoaştem după trup şi deaceea diavolul încearcă să ne convingă prin minciună că El este, ca crezînd înşelăciunii ca adevărului, să ne pierdem. Deci cînd vezi în vis semnul crucii, află că visul este adevărat şi e dela Dumnezeu. Dar grăbeşte-te să primeşti asigurarea arătării ei adevărate de la sfinţi şi nu crede gîndului tău[583]. Domnul să lumineze gîndurile înţelegerii tale, frate, ca să scapi de toată înşelăciunea vrăjmaşului.

417. *Întrebare:* *Imi spune gîndul: „De ţi s-arată sfînta cruce, fiind nevrednic nu te mîndri". Aceasta îmi pricinueşte teamă şi frică.*

Răspuns: Nu fi îngrijorat de aceasta. Căci dacă ţi se arată, peste tot, sfînta cruce, ea va alunga suflul mîndriei[584]. Pentru că unde este Dumnezeu acolo nu este rău[585].

putinţa unei imitări a altuia în privinţa aceasta, pînă la un loc. In aceasta e dată şi putinţa amăgirii oamenilor de către semenii lor, care pot lua înfăţişarea binelui cînd sînt răi. Şi tot în aceasta e dată şi putinţa diavolului de a lua un chip omenesc bun, sau chiar apropiat de al lui Hristos. Dar aceasta nu înseamnă că nu trebue să zugrăvim icoana lui Hristos. Căci icoana nu pretinde a fi însăşi persoana lui Hristos, cum se pretinde nălucirea Lui. Icoana nu ne cere să o luăm drept realitatea Lui şi să ne închinăm ca originalului, cum ne cere nălucirea. Ci icoana ne invită la transcenderea ei, pentru a ne pune în legătură nevăzută cu originalul.

583 Ed. Volos: „Sfîntul asigură pe cititor. Căci zicînd că atunci cînd apare în vis semnul crucii, visul e adevărat, în continuare cere să nu se încreadă cineva gîndului său, ci să se asigure despre visul acela dela sfinţi. Căci de multe ori crezînd unii că văd în somn chipul crucii, îl văd confuz şi nedistinct, nu distinct şi limpede; sau văd împreună cu el şi alte chipuri ciudate şi necuvenite. Din aceasta se vede că şi visul acela este din înşelăciunea vrăjmaşului. Rezultă deci că lucrul cel mai bun şi mai sigur este să nu creadă cineva nici-unui vis. Căci ,,pe mulţi i-a pierdut visurile" zice Sirah.".

584 Semnul crucii produce smerenie cînd se priveşte cu credinţă. Căci vedem că mîntuirea ne-a venit prin smerirea lui Hristos pînă la

418. *Întrebare: Am auzit că de se arată cuiva un vis de trei ori, e semn că el este adevărat. Aşa* este, *Părinte ?*

Răspuns: Nu-i aşa. Nu trebue crezut nici-unui astfel de vis. Căci ceeace s-a arătat cuiva vreodată prin minciună, poate să facă aceasta şi de trei ori şi de multe ori. Nu te lăsa deci batjocorit, ci ia seama la tine, frate.

419. *Întrebare: Uneori văd în inima mea cum gîndurile viclene dau tîrcoale cugetării mele ca fiarele, fără să-mi pricinuiască vre-un rău. Ce este aceasta?*

Răspuns: Aceasta este o amăgire a vrăjmaşului, care are ascunsă în sine mîndria, ca să te încredinţeze că gîndurile rele nu te pot duce la nici-un rău şi aşa să se trufească inima ta. Dar nu te lăsa amăgit. Ci adu-ţi aminte de slăbiciunea ta şi de păcatele tale. Şi chiamă numele lui Dumnezeu în ajutor împotriva vrăjmaşului [586].

moarte. Numai prin aceasta ne vine şi nouă. Căci nimic n-am făcut noi ca să ne mîntuim. Şi dacă credem că ne mîntuim prin noi înşine, dacă deci ne mîndrim, nu ne mîntuim, pentru că nu credem în cruce. Cine priveşte deci crucea cu mîndrie sau cu dispreţ, arată că nu crede în ea şi deci nesmerindu-se nu se mîntueşte. Pentru că rămîne încrezător în puterile sale, care pînă la urmă îşi dovedesc neputinţa.

585 Unde e crucea e Dumnezeu. Unde e crucea e vestirea că nu ne mîntuim prin noi şi că nici Dumnezeu însuşi nu ne mîntueşte printr-un act stăpînitor de mîndrie, ci prin coborîre smerită la noi, în care e adevărata iubire faţă de noi. Ea ne arată astfel pe adevăratul Dumnezeu, care nu poate fi mîndru, dominator şi răzbunător, ci blînd, smerit şi iubitor. Unde e crucea se vede Dumnezeul adevărat, în care nu poate fi nici-un rău.

586 Poate cîteodată te gîndeşti la femee, la bani, la băutură, la putinţa de a face pe deşteptul şi nu te simţi ispitit să treci la faptele păcătoase legate de acelea. Dar însăşi încrederea că stai tare prin tine e un

420. *Întrebare: Poate spune cineva că Duhul Sfînt locueşte într-un păcătos? Şi dacă spune, Părinte, că nu locueşte, cum sînt păziţi păcătoşii?*

Răspuns: Sfinţii se învrednicesc să aibă pe Duhul Sfînt şi se fac locaşul (templul) Lui. Căci zice: „Voi locui şi voi umbla în ei" (Lev. 26, 12; II Cor 6, 16). Iar păcătoşii sînt străini de El[587], după spusa: „în sufletul viclean nu va intra înţelepciune" (Înţelep. 6, 4). Dar sînt păziţi prin bunătatea Lui. În toate deci să-I înălţăm mulţumire negrăitei Lui bunătăţi şi iubirii Lui de oameni. Că Lui se cuvine slava în veci. Amin.

421. *Întrebare: Cînd mă aflu în vre-un necaz şi mă rog şi bunătatea negrăită a lui Dumnezeu mă ajută, gîndul meu se mîndreşte pentru că am fost auzit. Ce să fac?*

păcat. E păcatul mîndriei. Deci şi atunci cheamă numele lui Dumnezeu, ca să-ţi trezeşti conştiinţa că liniştea ta o datorezi Lui. Căci dela mîndrie foarte uşor poţi luneca la vre-un păcat din cele de care-ţi vorbesc gîndurile amintite. Numai dialogul cu Dumnezeu te apără de mîndrie, arătindu-ţi cît de mare este El şi cît de mic eşti tu. Nu trebue să ai niciodată conştiinţa că eşti singur nici în cele bune, nici în cele rele. Sentimentul că eşti singur în cele bune se asociază cu mîndria ; în cele rele, cu disperarea. Numai din comuniunea cu Dumnezeu ai smerenia şi liniştea, nădejdea şi încrederea. Iar cînd chemi numele lui Dumnezeu, însuşi El vine de faţă. Nu ne putem pune în legătură cu cineva dela distanţă decît chemîndu-l pe nume, sau gîndind la numele lui.

587 Ed. Volos: „Poate se înţelege că sînt străini de lucrarea, dar nu şi de puterea Lui. Căci cei odată botezaţi, care au primit harul Duhului, chiar de păcătuesc după aceia, au în inima lor harul Duhului, însă prin putere şi ca o scînteie înecată în patimi, nu şi ca lucrare, cum se aflăîn sfinţi.

Răspuns: Cînd rugîndu-te, ai dobîndit ceeace ai cerut şi deaceea te-ai mîndrit, e vădit că nu te-ai rugat după Dumnezeu, nici n-ai primit ajutorul dela Dumnezeu, ci ai fost sub lucrarea dracilor, ca sa ţi se mîndrească inima. Căci cînd ajutorul vine dela Dumnezeu, sufletul nu se mîndreşte, ci mai vîrtos se smereşte şi se minunează de marea milă a lui Dumnezeu, care binevoeşte să miluiască pe păcătoşi, măcar că sînt nevrednici şi se supără totdeauna. Se minunează că nu ne dă după păcatele noastre, ci în multa Lui răbdare trece cu vederea păcatele noastre şi ne rabdă îndelung şi ne milueşte. Şi de aceea nu se mîndreşte, ci tremură şi-L slăveşte.

422. *Întrebare a aceluiaşi: Cînd te-am întrebat, Părinte, despre îndelunga răbdare, ai spus că atît aceasta cît şi toată fapta bună este un dar al lui Dumnezeu. Iar acum ai spus despre rugăciune şi despre ajutorul de pe urma ei că nu sînt dela Dumnezeu. Lămureşte-mi, te rog, înţelesul acestora.*

Răspuns: Dacă fapta cea bună sau rugăciunea au fost însoţite dela început de slava deşartă, a fost, fără îndoială, diavolească. Dar dacă la început n-a avut în sine slava deşartă, dar pe urmă ai primit-o, ai nimicit ceeace se făcea bine, asemenea celui ce înălţă un zid şi apoi îl dărîmă. Dar dacă slava deşartă te-a atacat şi tu n-ai primit-o, nu te-a vătămat întru nimic.

423. *Întrebare: De multe ori cînd rostesc psalmii, mă simt mîndrindu-mă. Ce trebue să spun acestui gînd?*

Răspuns: Cînd se înălţă (se mîndreşte) inima în vremea rostirii psalmilor, adu-ţi aminte că s-a scris: „Cei

ce se răzvrătesc să nu se înalte în ei înşişi" (Ps. 65, 6). Iar a se răzvrăti înseamnă a nu citi în chip înţelept, cu frica lui Dumnezeu. Cercetează deci dacă gîndul nu-ţi umblă împrăştiat în vreme ce rosteşti psalmii. Şi vei afla, fără îndoială, că se împrăştie şi mînii pe Dumnezeu.

424. *Întrebare: Cînd mă îngreunez în gînduri, fie rostind psalmii, fie fără aceasta, şi chem numele lui Dumnezeu în ajutor, vrăjmaşul îmi şopteşte că e o mîndrie a socoti că fac bine pomenind neîncetat pe Dumnezeu. Ce să fac cînd mi se întâmplă aceasta ?*

Răspuns: Ştim că cei bolnavi au nevoe totdeauna de doctor şi de leacurile dela el; şi cei prinşi de furtună aleargă în grabă spre port, ca nu cumva să li se sfărîme corabia. De aceea şi proorocul strigă, zicînd: „Doamne, scăpare te-ai făcut nou în neam şi în neam" (Ps. 81, 1); şi iarăşi: „Dumnezeu este scăparea şi puterea noastră, ajutor întru necazurile ce ne împresoară pe noi foarte" (Ps. 45, 1). Iar dacă El e scăparea noastră, să ne aducem aminte că zice: „Cheamă-Mă pe Mine în ziua necazului tău şi te voi izbăvi şi Mă vei preamări" (Ps. 119, 16). Să ştim deci că venind necazul, trebue să chemăm neîncetat pe milostivul Dumnezeu. Dar chemîndu-L să nu ne înălţăm în cuget. Căci dacă nu e cineva nebun, nu se mîndreşte cînd e ameninţat de vrăjmaş. Deci cei ce avem nevoe de Dumnezeu, să chemăm numele Lui în ajutor împotriva vrăjmaşilor. Şi dacă nu sîntem lipsiţi de minte, să nu ne înălţăm cu cugetul. Căci îl chemăm avînd nevoe şi alergăm la El împresuraţi de necaz. Pe lîngă acestea toate, ştim că a chema neîncetat numele lui Dumnezeu e un leac care nimiceşte nu numai toate patimile, ci însăşi lucrarea lor. Căci precum impune doctorul leacul, sau pune un plasture pe rană şi prin aceasta lucrează fără să

ştie bolnavul cum, aşa şi numele lui Dumnezeu numit de noi înlătură, fără să ştim noi cum, toate patimile [587b].

425. *Întrebare: Cînd gîndul* [588] *meu pare că e liniştit şi netulburat, nu e bine să stăruim şi atunci în*

587b Cei doi Bătrîni socotesc că omul nu e niciodată singur. Cînd nu e în chip conştient cu Dumnezeu, este, fără să ştie, cu cel rău. Părerea cuiva de a fi singur, sau voinţa de a fi singur, sub puterea patimilor sale, ascunde aflarea sa sub înrîurirea demonilor, starea sa de rob al lor. Din legătura cu ei, de sub robia nevăzută a lor şi de sub robia văzută a patimilor, omul nu poate scăpa decît intrînd în relaţia de dialog direct cu Dumnezeu prin chemarea numelui Lui. Orice moment de întrerupere a acestei relaţii cu Dumnezeu înseamnă o înlocuire a ei prin lucrarea celui rău. Numele lui Dumnezeu chemat te pune sub ocrotirea lui Dumnezeu, te opreşte dela rele, te scoate din egoism, în care omul nu e propriu zis singur, ci sub robia celui rău, în care nu lucrează singur pentru sine, ci lucrează cel rău împotriva lui. Numai în Dumnezeu eşti liber, deci numai avînd pe Dumnezeu în relaţie cu tine, lucrezi prin tine. Căci faci binele care te întăreşte cu adevărat pe tine, dar te ţine în relaţie iubitoare şi întăritoare şi cu ceilalţi şi cu Dumnezeu. Numai în relaţia iubitoare eşti liber. Numele lui Dumnezeu chemat de noi aduce în noi lucrarea lui Dumnezeu, dar eliberează şi lucrarea noastră. Căci în chemarea numelui Lui ne arătăm iubirea faţă de Dumnezeu, ne arătăm încrederea în El, iar aceasta este şi o lucrare a noastră. Şi El răspunde iubirii noastre, încrederii noastre ce iradiază din noi spre El cu iubirea Lui, deci cu ajutorul şi cu lucrarea Lui. Şi ea ne vindecă de bolile patimilor. Diavolul nu aşteaptă să fie chemat, ca să vină. Ii ajunge să ne vadă neadresîndu-ne lui Dumnezeu, nearătîndu-ne iubirea faţa de El nepăsători faţă de El, ieşiţi din relaţia actuală cu El prin iubire. Căci relaţia cu Dumnezeu nu poate avea loc decît în iubire, în încredere faţă de El. Unde nu-i aceasta, unde nu e decît iubirea faţă de noi, unde e nepăsare faţă de Dumnezeu şi de alţii, unde e această uscăciune, e lucrător diavolul. Pe diavol nu trebuie să-l iubim ca să lucreze în noi. Ajunge să ne iubim pe noi înşine în exclusivitate. Căci aceasta ne desparte de ceilalţi şi de Dumnezeu şi aceasta o vrea diavolul. El se mulţumeşte să nu-l urîm. Iubirea nu-i convine. Lui îi place să urîm pe toţi, sau să fim nepăsători faţă de toţi. Prin aceasta

chemarea numelui Stăpînului Hristos ? Căci mi se strecoară gîndul că atunci, odată ce sîntem în pace, nu mai e nevoe de aceasta

Răspuns: Nu trebue să ne încredem într-o astfel de pace, dacă ne ştim păcătoşi[589]. Căci zice Domnul: „Nu este pace celor păcătoşi" (Is. 48, 22). Dacă deci nu au pace cei păcătoşi, ce pace este aceasta? Să ne temem de ea. Căci s-a scris: „Cînd zic pace şi linişte, atunci fără de veste vine peste ei pieirea, ca şi durerea celei ce are în pîntece, şi nu vor scăpa" (I Tes. 5, 3). Se întîmplă uneori că şi vrăjmaşii aduc din viclenie puţină linişte inimii, ca să cheme numele lui Dumnezeu. Dar ştim că chemarea Lui neîncetată îl enervează şi îi slăbeşte. Ştiind aceasta, să nu încetăm a chema numele lui Dumnezeu în ajutor. Căci aceasta este o rugăciune[590]. Şi ni se spune: „Rugaţi-

facem voia lui. Părem în acest caz că ne iubim pe noi. Dar pînă la urmă ne scîrbim şi de noi cei aflaţi în golul acestei singurătăţi. Aşa ajung unii pînă la sinucidere.

588 Se foloseşte în aceste „Scrisori" aproape totdeauna termenul „gînd" pentru o stare conştiinţă, pentru o anumită stare existenţială a conştiinţei. Conştiinţa e pe de o parte ştirea despre sine pe de alta această ştire despre sine se ascute, se determină, ia forma unei anumite dispoziţii existenţiale. Ea nu rămîne rece, neutră, deşi teoretic putem distinge între ştirea generală de sine şi această calitate existenţială a ei, ca între mare şi valul ei mereu schimbat.

589 Există o pace de scurtă durată a fiarei care s-a săturat şi a omului care şi-a satisfăcut pentru un moment plăcerea. E pacea trupului obosit de spasmul din timpul plăcerii. Patima se va trezi curînd din nou.

590 Prin chemarea numelui lui Dumnezeu cu iubire, cu laudă, cu mulţumire pentru ajutorul dat, sufletul îşi spune tot ce e Dumnezeu pentru el. Şi de fiecare data potrivit stării şi trebuinţei momentului. E aşa cum o mamă rostind numele copilului, îşi aduce în suflet fiinţa lui întreagă cu tot ce-l caracterizează, dar aşa cum îl vede în acel moment. Numele nu e numai o copie a întregului, ci întregul lui real,

vă neîncetat" (I Tes. 5, 17). Iar „neîncetat" e ceeace nu are margine sau măsură.

426. *Întrebare: Cînd mă laudă oamenii sau gîndul din inimă* [591] şi *mă văd îngreunat de el, ce trebue să fac cu el?*

Răspuns: Cînd te laudă gîndul şi nu poţi trece nevătămat peste el, sileşte-te să chemi numele lui Dumnezeu şi spune-i gîndului: scris este: „Poporul Meu cei ce vă fericesc pe voi, vă înşeală şi cărarea picioarelor voastre o strîmbă" (Is. 3, 11). Că lauda aceasta, frate, nu e nimic altceva decît înşelăciune, o spune proorocul zicînd: „Tot omul este iarbă şi toata slava omului este ca floarea ierbii" (Is. 40, 6). Iar că cel ce primeşte lauda oamenilor nu are nici-un folos dela ea, o spune Stăpînul însuşi: „Cum puteţi crede în Mine cînd primiţi lauda dela oameni?" (Io. 5,44). Iar dacă se face ceva după Dumnezeu, trebue să ne gîndim că „cel ce se laudă, întru Domnul să se laude" (I Cor. 1, 31). Astfel Apostolul, ajuns la mari măsuri, nu se lăuda întru sine, ci zicea: „Cu harul lui Dumnezeu sînt ceeace sînt" (I Cor. 15, 10) [592]. Lui se cuvine cu adevărat slava şi mărirea în veci. Amin.

care fără a înceta să fie şi în afară, este şi înăuntru celui ce-i rosteşte numele.

591 Conştiinţa din simţire, conştiinţa unită cu simţirea.

592 Ispita de a ne lăuda ne rupe din legătura cu marea realitate care nu e dela noi. Singuri şi fără cele puse la dispoziţia noastră prin oameni şi de natura care nu e dela oameni, în care se include în parte şi fiinţa noastră, dar în care e lucrător şi Dumnezeu, n-am putea face nimic. Dar tot ce ni se pune la dispoziţie de Dumnezeu şi de alţii, nu desfiinţează graniţa dintre ei şi noi. Ei rămîn persoane pe care nu le putem asimila. Tot aşa nici natura pusă la dispoziţia noastră de o Persoană supremă nu ne poate desfunda, dar nici nu o putem asimila întreagă. Cu atît mai mult Persoana supremă e apărată de graniţa Ei,

427. *Întrebare: Dacă deci psalmodiez, sau mă rog,sau citesc şi-mi răsare un gînd necuvenit, îl voi lua în seamă şi voi întrerupe psalmodierea, sau rugăciunea, sau citirea, ca prin alte gînduri să mă împotrivesc lui ?*

Răspuns: Dispreţueşte-l pe acesta şi ia aminte cu toată grija la psalmodie, la rugăciune şi la citire ca să poţi lua putere dela cele spuse. Căci dacă primim să ne ocupăm cu gîndurile vrăjmaşului, niciodată nu vom putea face nimic. Şi aceasta o urmăreşte el. Şi cînd vezi stăruinţa lor de a te împiedica dela psalmodie, sau rugăciune, sau citire, nici atunci să nu te lupţi cu ele. Căci nu e în puterea ta. Ci sileşte-te să chemi numele lui Dumnezeu şi El va veni în ajutorul tău şi va alunga uneltirile vrăjmaşilor[593]. Căci a Lui este puterea şi slava în veci. Amin.

428. *Întrebare: Cum agoniseşte cineva pocăinţa (străpungerea inimii) prin rugăciune, citire şi psalmodiere ?*

Răspuns: Pocăinţa (străpungerea inimii) îi vine omului dela neîncetata amintire (a păcatelor). Cînd deci se roagă cineva, rugîndu-se, trebue să-şi aducă faptele lui trecute în amintire şi să se gîndească cum vor fi judecaţi cei ce au săvîrşit astfel de fapte. Să se gîndească la cuvîntul înfricoşător: „Duceţi-vă dela Mine,

oricît comunicăm cu Ea, prin ceeace ne dă; şi nu ne desfiinţează nici pe noi.

593 Numai conştiinţa prezenţei lui Dumnezeu, trezită de chemarea numelui Lui, poate atrage sufletul dela un gînd necuvenit. Numai ea mă scoate din limita puterilor mele. Alte gînduri invocate de mine împotriva acelui gînd nu mă poate ajuta să-l biruiesc, pentru că sînt susţinute numai de slaba mea putere.

blestemaţilor, în focul cel veşnic" etc. (Mt. 25,4). Iar prin amintirea păcatelor înţeleg nu pe a fiecăruia în parte, ca nu cumva prin aducerea lui în gînd să pricinuiască vrăjmaşul altă robie. Ci să ne aducem aminte numai că sîntem înfundaţi în datoria păcatelor [594] Şi după aceasta, dacă continuă învîrtoşarea, să nu înceteze (amintirea). Căci de multe ori aceasta o îngădue Dumnezeu spre a proba pe om, dacă stărue (în rugăciunea însoţită de amintirea păcatelor sale) [594b].

Cît priveşte citirea şi psalmodierea, e de trebuinţă ca mintea să fie atentă la cele spuse şi sufletul său să caute sa înţeleagă cele cuprinse în ele, că dacă e vorba de bunătăţi să rîvnească la ele; iar dacă e vorba de răsplătirea relelor, să scape de ameninţarea ce-i aşteaptă pe cei ce le săvîrşesc. Să stărue în pomenirea lui Dumnezeu şi în amintirea păcatelor, chiar dacă învîrtoşarea continuă. Căci milostiv şi îndurat şi îndelung răbdător e Dumnezeu şi primeşte străduinţa noastră. Aminteşte-ţi pururea de cel ce zice: „Aşteptînd, am aşteptat pe Domnul şi a luat aminte la mine" (Ps. 39, 2). Stăruind în acestea, nădăjduieşte că milele lui Dumnezeu se vor apleca la tine degrabă.

429. *Întrebare: Cînd mă silesc să iau aminte la înţelesul cuvintelor psalmodiei, mi se întîmplă adeseori ca ele să-mi prilejuiască gînduri urîte.*

594 Sînt păcate care trebue pomenite şi într-un mod specificat, însă altele nu trebue pomenite astfel, ca să nu ispitească la repetarea lor. Primele le au mai mult mirenii: avorturi, neajutorarea cuiva, necercetarea unui bolnav, negrija de părinţi, etc. De aceea la monachi s-a născut obişnuinţa de a zice în rugăciune numai: „Doamne Iisuse Hristoase, milueşte-mă pe mine păcătosul".

594b De aci s-a născut rugăciunea concentrată amintită. Avem în acest răspuns şi în cel următor o analiză subtilă a acestei teme.

Răspuns: De vezi că vrăjmaşul unelteşte să-ţi stîrnească război chiar din cuvintele psalmodiei, nu trebue să cauţi înţelesul întocmai al celor spuse ci spune-le cu trezvie şi fără împrăştiere. Căci chiar dacă le spui numai vrăjmaşii cunoscînd înţelesul lor nu ţi se pot împotrivi. Şi psalmodierea îţi ţine loc de cerere către Dumnezeu spre nimicirea vrăjmaşilor.

430. *Întrebare: Dacă în timpul psalmodierii, sau aflîndu-mă între oameni sînt supărat de gînduri şi numesc pe Dumnezeu în inimă, neputînd rosti numele Lui cu gura sau mă gîndesc numai la El, oare îmi ajunge aceasta spre ajutor ?*

Răspuns: Dacă aflîndu-te în vremea psalmodierii, sau între oameni, îţi vine să-L numeşti pe Dumnezeu, să nu crezi ca dacă nu-I spui numele cu gura, nu-L numeşti. Ci gîndeşte-te că e cunoscător al inimii şi ia aminte la inimă şi numeşte-L în inima ta. Căci aceasta este ceeace spune Scriptura: „închide uşa ta şi roagă-te Tatălui tău întru ascuns" (Mt. 6, 6). Ea cere să închidem gura şi să ne rugăm Tatălui în inimă. Cel ce închide deci gura şi numeşte pe Dumnezeu, sau se roagă Lui în inima sa, împlineşte porunca amintită. Iar dacă nu-L numeşti în inimă, ci te gîndeşti numai la El, ajungi şi mai repede la ţintă decît prin numirea Lui [595]. Şi aceasta îţi ajunge spre a-I primi ajutorul.

595 Gîndind la Dumnezeu Te pune şi mai repede sau mai direct în legătură cu El decît pomenirea numelui Lui în inimă, care şi ea te pune mai repede în legătură cu El decît rostirea numelui Lui cu gura. Nimic nu-i mai repede ca gîndul. Gîndul cuprinde direct indefinitul persoanei. Numele îl determină întrucîtva, sau te face să intri în nedeterminatul Persoanei printr-un cuvînt determinat. Dar trebue să fi progresat mult în numirea deasă a numelui lui Dumnezeu, ca să-L poţi gîndi pe El cît mai des fără folosirea cuvîntului. Cuvîntul îţi stă

431. *Întrebare: Oare e bine atunci să cugete cineva în inima sa pururea la Dumnezeu, sau să se roage pururea, fără să aibă împreuna lucrare a limbii ? Cînd mi se întîmplă aceasta, gîndul mi se scufundă şi mă simt îngreunat şi mi se pare că văd un fel de lucruri şi de năluciri şi mă aflu ca într-un vis.*

Răspuns: La treapta aceasta nu pot ajunge decît cei desăvîrşiţi, care pot să-şi cîrmuiască mintea şi o pot ţinea în frica de Dumnezeu, ca să nu pornească în toate laturile şi să se scufunde în cea mai adîncă împrăştiere şi în tot felul de închipuiri [596]. Dar cel ce nu poate să-şi ţină gîndul pururea treaz la Dumnezeu, îşi va prinde acest gînd şi-l va lega cu limba. Să dăm o pildă: Priveşte la cei ce înoată în mare. Cei mai meşteri dintre ei se aruncă cu îndrăzneală în ea, ştiind că pe cei ce cunosc bine meşteşugul, marea nu-i poate duce la fund. Dar cel începător în acest meşteşug, cînd simte că se scufundă în adîncul apelor, temîndu-se să nu se înece, se smulge pe

mai mult în putere decît gîndul. Cine ajunge să se gîndească des sau permanent la Dumnezeu şi-a imprimat tot conţinutul gîndirii sau simţirii sufleteşti de gîndul la Dumnezeu.

596 Există şi o scufundare, mai bine zis o înfundare, într-o împrăştiere şi într-o imaginaţie fără sfîrşit. Dela o idee treci la alta, care ţi se pare mai adîncă decît prima, dela o închipuire la alta, care ţi se pare mai interesantă decît cea dinainte; şi aşa mai departe. Te înfunzi ca într-un labirint. Pentru cel ce nu-şi poate ţinea gîndul alipit la Dumnezeu, legarea lui de cuvînt, sau de numele lui Dumnezeu e un ajutor. Cel ce-şi ţine gîndul alipit de Dumnezeu, fără ajutorul cuvîntului, îl ţine lipit de acelaş Dumnezeu personal de care-l ţine alipit şi prin nume, sau prin cuvintele rugăciunii. E un Dumnezeu personal, care are o voie personală, şi care vrea să ne mîntuiască, în calitatea lui de Persoană. Acela nu se scufundă într-un panteism haotic, care îţi justifică cele mai năstruşnice gînduri contradictorii, pe motiv că toate sînt implicate într-o esenţă considerată drept dumnezeu.

sine din largul mării spre mal. Şi răsuflînd puţin, se aruncă iarăşi în larg şi aşa se deprinde prin aceasta să înveţe cu desăvîrşire meşteşugul, pînă va ajunge la măsura celor ce au învăţat-o înaintea lui.

432. Întrebare: Ce este ce spune un oarecare dintre Părinţi că nu e de osîndit intrarea gîndurilor, ci reaua lor folosire ? Iar Ava Iosif a spus unuia dintre fraţi: ,,Taie repede gîndurile", iar altuia i-a spus: ,,Lasă-le să intre şi stai de vorbă cu ele şi vei ajunge un om încercat" (Pateric, Iosif de Panefo, 3).

Răspuns: Intrarea gîndurilor e una cu semănarea lor. Şi nu e lucru de osîndit. Dar reaua lor folosire este învoirea cu ele. Acesta e un lucru de osîndit. Iar deosebirea între a lăsa gîndurile să intre şi a le tăia este acesta: cel ce poate să li se împotrivească şi să lupte cu ele şi să nu fie biruit, să le lase să intre; iar cel ce e slab şi nu poate, ci ştie că se va învoi cu ele, să le taie, alergînd la Dumnezeu.

433. *Întrebare: Cînd mă aflu într-un loc unde sînt moaşte ale sfinţilor mucenici, gîndul mă împinge să merg de multe ori si să mă închin lor. Şi de cîte ori trec prin faţa lor, mă îndeamnă să-mi plec capul. Oare trebue s-o fac aceasta ?*

Răspuns: Nu trebue s-o faci aceasta. Dacă te închini o dată, îţi ajunge. Deci nu asculta de acest gînd. Cînd nu eşti împins de el, închină-te din propria hotărîre de trei ori. Căci am auzit că cele ce se fac cu tulburare şi întristare şi toate cele prisositoare sînt ale dracilor (Pateric, Pimen, 129) La fel ajunge să-ţi pleci capul o

dată sau cel mult de trei ori. Şi aceasta fără vre-o silă impusă în gînd.

434. *Întrebare: Cîte odată sînt cuprins de o teamă care îmi cere să intru să mă rog.*

Răspuns: Nu intra pentru că ţi-e teamă, ci intră la vremea cuvenită mînat de voinţa de a te ruga lui Dumnezeu şi sfinţilor pentru mîntuirea ta.

435. *Întrebare: Mi-ai spus să nu intru pe motiv de teamă. Dar cînd voesc să intru şi să mă rog pentru mîntuirea mea, teama ce mă cuprinde mă îndeamnă să-mi opresc rugăciunea pentru porunca ce mi-ai dat-o să nu intru pe motiv de teamă.*

Răspuns : Să mi te oprească frica [597]. Ci intră şi te roagă. Nu da nici-o însemnătate fricii. Ea nici să nu te mişte la rugăciune, nici să nu te oprească dela ea. Şi fă-le toate la vreme şi cu frica lui Dumnezeu[598].

597 Nu frica să te facă să intri în biserică să te rogi. Dar nici să nu te oprească frica.

598 Se face deosebire între teamă (δείλια) şi frica de Dumnezeu (δοβοζθεον). Prima poate este temerea de ceva ce se poate întîmpla omului în lume; a doua e frica de judecata lui Dumnezeu, de pierderea vieţii veşnice. Ea poate e una cu deosebirea ce o face Heidegger între Furcht şi Angst. „Teama" ţine pe om legat de lumea aceasta şi îl îndeamnă să se roage pentru vre-un succes în lume sau pentru apărarea de vre-un insucces în lume. „Frica de Dumnezeu" îl leagă pe om de viaţa mai presus de cea din lume şi-l îndeamnă să se roage pentru mîntuire, pentru a nu se pierde în lume.

436. *Întrebare: Sînt împins cu nelinişte să mă însemn (să mă pecetluesc) de multe ori, fie noaptea, fie ziua. Ce să fac ?*

Răspuns: De o facem cu trezvie, ne ajunge spre pază şi mîntuire să ne pecetluim şi numai o singură dată, fie noaptea, fie ziua. Căci dacă credem că rămîne neştearsă întîia pecete, nu e nevoe de a doua. Pentru că a o voi pe a doua, înseamnă că nu o socotim stăruind pe întîia [599]. Aceasta se poate vedea şi din ceeace se face în lume. Dacă pecetlueşte cineva o visterie şi rămîne întîia pecete, nu e nevoe de alta. Dar aceasta o pricinuesc demonii ca să aducă la nepăsare şi neatenţie, spre a nu o mai face cu trezvie şi curat, chiar dacă o facem o singură dată. Deaceea mai bine e să o facem aceasta mai puţin, dar cu frica lui Dumnezeu. Aceasta ne va folosi mai mult decît a o face de multe ori cu tulburare din partea vrăjmaşilor. Căci zice: „Mai bun e puţinul dreptului" (Ps. 36, 16). O spun aceasta pentru cazul cînd se amestecă tulburarea în trezvie, împingîndu-ne să facem ceva la vreme nepotrivită. Căci cînd vedem gîndul bucurîndu-se că ne pecetluim nu din temere, nici cu tulburare, ne folosim de aceasta ca de ceva ce se face cu frica lui Dumnezeu. Pentru că ceeace se face din propria voinţă place mai mult lui Dumnezeu.

437. *Întrebare: Cînd mă pecetluesc cu mîna stîngă, dacă nu pot cu dreapta, nu fac ceva necuvenit ?*

599 Se pare că e vorba de un obicei de atunci din mînăstiri de a se „pecetlui" monachii mai des în semnul crucii cu untdelemn sfinţit. Se face întrebarea de e bine să se facă aceasta seara şi dimineaţa, sau de mai multe ori ziua şi noaptea (σφφαγιζ).

Răspuns: Eu pînă acum cînd voesc să-mi pecetluesc dreapta, o fac aceasta cu stînga.

438. *Întrebare: Cînd mă rog pentru multe lucruri, oare trebue să amintesc de fiecare în rugăciune ?*

Răspuns: Dacă vrei să te rogi pentru multe lucruri, odată ce Dumnezeu ştie de care lucruri avem trebuinţă, roagă-te, zicînd: „Stăpîne, Doamne Iisuse Hristoase, călăuzeşte-mă după voia Ta" [600]. Iar de vrei să te rogi împotriva patimilor, zi: ,,Tămădueşte-mă după voia Ta" [601]. Iar dacă te rogi împotriva ispitelor, zi: „Tu ştii ce-mi

600 În aceasta simte Hristos ca Persoană deosebită de mine, că ţin seama de voia Lui. În trăirea voii celuilalt îl simt pe acela ca persoană cu o graniţă peste care nu pot trece, ca o persoană cu care nu mă pot confunda. Cînd vreau să trec peste celălalt din mîndrie, de fapt ne mai ştiind de o altă persoană, cu care rămîn în comuniune, pierd şi experienţa propriei persoane. Mîndria şi panteismul sînt strîns unite. Acceptînd să se facă voia lui Hristos cu voia mea, nu mă desfinţez nici pe mine ca persoană, ci mă unesc cu El în comuniunea iubirii. Ştiu că El va face cu mine ceeace mă fericeşte, ceeace-mi dă o conştiinţă accentuată a propriei persoane, în comuniune cu El. Propriu zis ceeace mă fericeşte este comuniunea cu altă persoană şi în mod desăvîrşit cu persoana lui Hristos. Celălalt, are o graniţă. Dar mi-o deschide el însuşi fără să o desfiinţeze. Şi le simt pe amîndouă atît că are o graniţă cît şi că o deschide el însuşi din iubire pentru mine. Nu trec eu însumi peste el fără voia lui. Are o fire ca a mea, într-un fel comună, prin care sporeşte firea din mine. Dar a pus pe ea pecetea lui şi mi-o comunică cu voia lui. Aceasta îmi produce o dublă bucurie: că primesc ceva ce e înrudit cu mine şi mă sporeşte, dar primesc aeeasta cu voia lui, din iubirea lui. Aceasta e ceeace mă bucură propriu zis, îmi dă viaţă. Taina aceasta are gradul culminant în Sf. Treime şi e susţinută între noi de Sf. Treime. Se poate vorbi în Sf. Treime chiar de o singură voie şi totuşi de trei voitori.

601 Chiar numai cerînd lui Hristos să se facă voia Lui în tine, în privinţa patimilor, te tămaduești de patimi, pentru că renunţi la mîndria egoismului tău.

este de folos, ajută slăbiciunii mele. Şi fă sfîrşit ispitelor după voia Ta".

439. *Întrebare: Dacă întîrzii mai mult în rugăciune, oare trebue să stărui în rostirea aceloraşi cuvinte?*

Răspuns: Nu numai decît. Dar stărue în înţelegerea lor. Numai la aceasta trebue să iei aminte: cererea să se facă după voia lui Dumnezeu, care poate să dea toate; să se împlinească scopul rugăciunii, care e să se împlinească ceeace cerem după voia lui Dumnezeu [602].

440. *Întrebare: Dacă voeşte cineva să chivernisească niscai lucruri în chip bine credincios, sau să le trimită cuiva după buna plăcere a lui Dumnezeu, şi nu ştie cum să o facă şi nu află nici la Părinţi călăuzire, ce trebue să spună în rugăciune ?*

Răspuns: Să se roage aşa: „Doamne, sînt în mîinile Tale. Tu ştii ce-mi este de folos. Călăuzeşte-mă după voia Ta şi să nu mă laşi să rătăcesc printr-o rea întrebuinţare a acestor lucruri. Căci ale Tale sînt lucrurile şi Tu stăpîneşti asupra lor. Rîndueşte, ca un Stăpîn, să le

602 Aceasta e ceeace trebue să urmărim în mod principal prin rugăciune: să se unească voia noastră cu voia lui Dumnezeu, să ne deschidem iubirii Lui faţă de noi, să se deschidă graniţa noastră faţă de El şi graniţa Lui faţă de noi; să ne comunice din iubire cît mai mult din Sine fără să ne desfiinţeze, ci întărindu-ne ca şi noi să ne deschidem acestei iubiri a Lui. Îi spunem în rugăciune lui Dumnezeu ce simţim că ne trebue, dar lăsăm să ne împlinească aceea după cum El ştie şi voeşte arătîndu-se şi în aceasta unirea noastră cu El fără desfiinţarea noastră sau a Lui ca persoană, în rugăciune .Îi cerem propriu zis pe El să vină în noi, căci prin El ne vine totul.

întrebuinţez întru frica Ta [603]. Că a Ta este slava în veci. Amin".

441. *Întrebare: Cînd şed sau citesc, sau fac vre-un lucru de mină şi voesc să mă rog, gîndul îmi cere să caut spre răsărit. Ce trebue să fac, Părinte ?*

Răspuns: Fie că şezi, fie că te plimbi, fie că lucrezi, fie că mănînci, fie că faci altceva, fie că împlineşti trebuinţa trupului, roagă-te fără să faci deosebire de se întîmplă să cauţi spre răsărit sau spre apus. Căci ni s-a poruncit să ne rugăm neîncetat (I Tes. 5, 17) şi în tot locul (I Tim. 2, 8). Şi iarăşi s-a scris: „Gătiţi calea celui ce urcă spre apus: Domnul este numele Lui" (Ps. 67, 4). Aceasta arată că Domnul este pretutindeni. Şi chiar cînd ai capul acoperit, nu te lipsi de rugăciune. Ia seama numai să nu te rogi cu nepăsare [604].

442. *Întrebare: Îmi spune gîndul: „în toate păcătueşti şi trebue să spui în tot cuvîntul şi fapta şi*

603 Nu noi sîntem stăpînii ultimi ai lucrurilor, ai naturii. Noi sîntem numai administratorii lor după voia lui Dumnezeu, care ştie cum trebue să fie chivernisite spre folosul nostru al tuturor. De aceea nici indivizii nu trebue să ne facă stăpînii lor, certîndu-se şi nedreptăţindu-se din cauza lor, nici instituţiile generale în numele unor colectivităţi. Numai întrucît ni s-au dat în administrare spre folosul nostru, se spune în Facere: „Stăpîniţi pămîntul" (Fac. 1, 28). Dar nu trebue să uităm că lucrurile trebue să le folosim cu iubire între noi şi cu recunoştinţă pentru Cel ce ni le-a dat, ţinînd seama de condiţiile fundamentale în care ne pot fi de folos atît trupeşte cît şi spiritual; şi de voia lui Dumnezeu care urmăreşte de fiecare dată să fie întrebuinţate potrivit acestui folos. De aceea ne apucăm de orice faptă sau de folosirea oricărui lucru făcînd peste el semnul crucii.

604 Nota ed. Volos: Din. aceasta se vede că în starea de rugăciune propriu zisă, cînd nu facem şi altceva, bărbaţii trebue să se roage cu capul descoperit, cum spune şi Apostolul Pavel (1 Cor. 11,4).

gîndul: am păcătuit. Căci dacă nu mărturiseşti păcatul, te socoteşti pe tine ca unul ce n-ai păcătuit". Şi tare sînt chinuit de amîndouă acestea: că nu pot spune aceasta în fiecare din cele amintite., iar de nu o spun, mă socotesc că am păcătuit.

Răspuns: Trebue să fim întotdeauna încredinţaţi că păcătuim în toate: şi în cuvînt, şi în faptă, şi în gînd. Dar să spunem în fiecare din acestea că am păcătuit, nu putem. De aceea întristarea pentru aceasta e o lucrare a dracilor, care voesc să ne arunce în descurajare. Dar şi gîndul de a socoti că dacă nu spunem în fiecare din cele amintite: ,,Am păcătuit", n-am păcătuit, e necuvenit. Deci să ne aducem aminte de Eclesiastul care zice: „Vreme este a grăi şi vreme este a nu grăi" (Ecl. 3, 7). Să spunem dimineaţa pentru noaptea şi seara pentru ziua în rugăciune, cu străpungerea inimii, Stăpînului Dumnezeu: „Stăpîne, iartămi-le toate pentru numele Tău cel sfînt şi vindecă sufletul meu că am greşit Ţie". Şi-ţi ajunge aceasta. Precum cînd cineva are pe un oarecare căruia i-a împrumutat o sumă şi primeşte dela el din ea pe rînd şi nu poate încheia cu el vreodată toată socoteala, plătind totul, aşa e şi aici[605].

605 Îi dăm lui Dumnezeu datoria noastră pe rînd. Iar aceasta ar trebui să ne ţină mereu trează conştiinţa că îi sîntem datori, cum ar trebui să-I spunem mereu: ,,Am păcătuit". Dar nu o putem face aceasta mereu. Ba mai mult, dacă am spune mereu: ,,Am păcătuit" ne-am obişnui s-o spunem fără atenţie. De aceea e o ispită a dracilor de a te socoti nemulţumit că nu poţi spune mereu: ,,Am păcătuit". Şi din răspunsul acesta şi cel privitor la „pecetluire" se poate deduce că autorii „Scrisorilor" ar fi spus acelaş lucru şi despre o împărtăşire deasă cu trupul şi cu sîngele Domnului. Căci şi aceasta poate duce la slăbirea concentrării în primirea lor.

443. *Întrebare: Mi se întîmplă cînd rostesc stihurile psalmilor să mă împrăştiu cu mintea şi să hoinăresc. Ce să fac ?*

Răspuns: De te-ai împrăştiat, reia psalmul ce-l rosteşti dela cuvintele ce ţi le aminteşti. Şi dacă încercînd o dată, de două, de trei ori, nu poţi să-ţi aminteşti de acele cuvinte, sau amintindu-ţi-le nu poţi înainta la cele de după ele, reia psalmul dela început. Căci scopul vrăjmaşului este ca prin uitare să te împiedice dela slăvirea lui Dumnezeu. Iar a spune psalmul în continuare înseamnă să slăveşti pe Dumnezeu. Dar neîmprăştierea e proprie celor ce au simţurile curate [606]. Iar noi sîntem slabi. Deci cînd ne dăm seama de împrăştiere, să ne trezim la înţelegerea celor spuse, ca aceasta să nu ni se facă pricină de osîndă [607]

444. *Întrebare: Cînd mă împrăştiu cu gîndul în rugăciune, ce să fac ?*

Răspuns: Cînd te rogi lui Dumnezeu şi te împrăştii, luptă-te pînă ce te rogi fără împrăştiere. Şi supraveghează-ţi mintea să nu se împrăştie. Iar dacă împrăştierea stărue, din pricina slăbiciunii noastre, pînă la sfîrşitul rugăciunii, caută să ajungi la străpungerea inimii şi zi plin de pocăinţă: „Doamne milueşte-mă şi-mi iartă

606 Cine are simţirile curate, nu e atras prin ele de lucruri, de persoane, sau de amintirea lor. Acela rostind psalmii, cugetă la Dumnezeu. Şi datorită acestui fapt nu se împrăştie dela înţelesul stihurilor. Simţurile curate ne ajută la interiorizare şi prin aceasta la stăruirea în întîlnirea cu Dumnezeu.

607 Dispreţuind cele spuse nouă de Dumnezeu prin psalmi, ne atragem osînda lui Dumnezeu, sau ne închidem vieţii curate şi înalte dela El, rămînînd în starea morţii sufleteşti.

toate greşalele mele". Şi vei lua iertare ele toate greşalele şi de împrăştierea ce ţi s-a întîmplat în rugăciune [608].

445. *Întrebare: Cînd un frate rosteşte stihuri în timpul psalmodierii, uneori gîndul meu se umple de pace, alteori se împrăştie. Ce trebue să fac ?*

Răspuns : Cînd gîndul ţi se umple de pace şi te simţi străpuns la inimă de stihurile rostite de frate, foloseşte-te de acest lucru. Iar de vezi că mintea îţi este robită de alte gînduri, adu-o la străpungere ca să ia aminte de doxologia fratelui.

446. *Întrebare: Dar mi se întîmplă că voind să înţeleg cele rostite de fratele să se nască în mine o ispită faţă de el [609]. Ce să fac ?*

608 Cererea milei lui Dumnezeu cu durerea inimii pînă la sfîşiere ne scapă şi de împrăştiere. Şi de s-ar întîmpla aceasta măcar pentru cîteva clipe din cînd în cînd, descoperindu-ne omenescul actualizat din întîlnirea cu Dumnezeu cel viu, producător de simţire umană, ar fi de mare ajutor pentru creşterea noastră duhovnicească. Fără un Dumnezeu personal n-ar exista putinţa unei continue sensibilizări a omului, pentru că nu I-am cere mila cu sentimentul că ne-o poate da; cu sentimentul că El însuşi este plin de milă faţă de noi, sau izvorul milelor. Chiar oamenii care nu ştiu de milă, nu sînt oameni adevăraţi. Iar organul sufletesc prin care simţim mila şi devenim miloşi e inima. Ea e puntea simţitoare între persoană şi persoană, prin ea dăm mila, dar şi simţim mila lui Dumnezeu. Omul cu inima împietrită e omul fără inimă, omul în care nu mai funcţionează acest organ. Cînd el se înviorează, se simte străpuns în învîrtoşarea lui, dar nu se poate simţi deplin străpuns decît în întîlnirea cu Dumnezeu cel milostiv. El ne înmoaie inima prin mila Lui. Prin străpungere de această milă, ea recîştiga simţirea lui Dumnezeu şi simte îndemnul să-L preamărească pentru ea şi să-I mulţumească.
Iar această simţire îl scapă pe om de orice împrăştiere a gîndurilor lucrurilor mărginite, impersonale, care îl coboară în planul închis,

Răspuns: Şi aceasta este o robie [610]. Căci vrăjmaşul mută mintea dela un lucru la altul [611]. Dar adu-ţi iarăşi inima la străpungere cînd vezi venind războiul [612]. Şi zi-ţi ţie cu certare: „Unde mergi nenorocitule? Gîndeşte-te la chinurile ce te aşteaptă. Căci acestea le vor suporta cei ce le fac sau le gîndesc acestea". Nu fără rost aducea Iov jertfe pentru fiii lui, zicînd ,,ca nu cumva să fi gîndit ei vre-un rău despre Dumnezeu în inimile lor" (Iov. l, 5). Şi zicînd acestea, lipeşte mintea ta de stihuri. Iar de o vezi că se depărtează iarăşi, ceartă-te din nou şi fă aceasta pînă la a treia oară. Dacă stărue, desparte-o de ceeace gîndeşte şi n-o lăsa fără lucru, ci gîndeşte-te la judecata şi la chinurile veşnice. Şi chiamă numele cel sfînt al lui Dumnezeu, zicînd: „Doamne Iisuse Hristoase, milueşte-mă".

447. *Întrebare: Dacă stă cineva la rostirea psalmilor cu fraţii, dar nu ştie să spună psalmii cu ei, ce îi*

monoton al unor scurte plăceri egoiste, sau al unor nemulţumiri fără importanţă.

609 Se întîmplă că auzind pe celălat rostind psalmi de conţinut curat şi înalt, să se trezească în cel ce-l aude, gînduri de critică la adresa lui; să-şi aducă aminte de anumite fapte ale lui, care nu i-au plăcut.

610 Cuvîntul „robie", adică luarea mea în stăpînire fără voia mea, e întrebuinţat numai pentru ceeace fac cu mine pornirile rele, care-mi subjugă libertatea fără voia mea deplină. Dumnezeu nu mă robeşte, pentru că binele nu mă robeşte fără voie. Lui Dumnezeu mă fac „rob" eu voia. Sînt ,,rob" liber, rob „puternic" în a face tot ce e bine şi a mă întări în bine. Aceasta nu e "robie" propriu zisă.

611 Sînt purtat de la un ,,loc gîndit" la alt ,,loc gîndit", dela o temă la alta, fără voia, mea ca un rob legat.

612 Străpungerea e şi o trezire la simţirea sinei adevărate, o trezire din tocirea inconştienţei păcătoase. Ea te trezeşte şi cînd eşti ameninţat de robia unei fapte păcătoase.

este mai de folos: să-i asculte, sau să-i spună pentru sine pe cei pe care îi ştie?

Răspuns: Dacă nu ştie psalmii pe care îi rostesc aceia, în loc să-i asculte e mai bine să-i spună pentru sine pe care-i ştie. Căci ascultarea e împreunată cu împrăştierea.

448. *Întrebare: Cînd îmi vine un gînd viclean, inima mi se mişcă şi sare speriată îndată ce-mi dau seama de el. Căci îi e teamă, din pricina slăbiciunii, să nu fie luată în stăpînire de el. Dar făcînd aceasta, simt multă greutate şi chin în suflet. Binevoeşte, Părinte, şi-mi spune ce trebue să fac sub năvala acestui gînd viclean ? Cum să-l alung ?*

Răspuns: Mişcarea aceasta stă în a nu te lăsa convins de gîndul viclean şi în a nu te învoi cu el, ci în a alerga la Dumnezeu fără să te tulburi [613]. Deci să nu spui: „Mi-e teamă, ca să nu fiu prins de el". Se înţelege aceasta din pilda următoare: Dacă cineva îl duce pe oarecare la judecătorie pentru vre-un lucru şi cel pîrît ştie că nu poate răspunde, suportă urmările. Dar dacă are un apărător puternic, se duce cu îndrăzneală, avînd încredere în el. Şi iarăşi dacă se întîmplă cuiva vreodată să cadă pe un drum

613 Cel ce se lasă stăpînit de un gînd rău şi ajunge chiar la fapta păcătoasă, nu se mişcă propriu zis, deşi tulburarea din el dă impresia că se mişcă. El e mort duhovniceşte. Şi mortul nu se mişcă. Mişcarea înseamnă luptă pentru eliberare, sau luptă pentru păstrarea libertăţii şi a creşterii în ea. Se simte aci opoziţia faţă de teoria origenistă că mişcarea este produsul căderii sufletelor din pleroma divină şi poartă în ea pecetea răului. Mişcarea e alergare suitoare spre Dumnezeu, nu cădere dela Dumnezeu. Mişcarea e în slujba binelui, nu e produsul răului şi înaintare în rău. Ideea o va desvolta Sf. Maxim Mărturisitorul în „Ambigua".

în mîinile unui tîlhar, de i se poate împotrivi, luptîndu-se cu el, nu-l lasă să-i ia nimic şi totul s-a sfîrşit cu bine. Iar dacă îi ia ceva, îi ajunge să cunoască pe tîlhar şi locul unde s-a întîmplat aceasta şi aleargă la judecător şi acesta îi face dreptate. Căci acesta nu-l ajută numai să-şi recapete cele ce i s-au luat, ci îl şi pedepseşte pe tîlhar.

Deci dacă intră gîndul, nu te tulbura, ci află ce voeşte să-ţi facă şi lucrează împotriva lui fără tulburare, chemîndu-L pe Domnul. Căci nu în intrarea tîlharului în casă stă răul, ci jefuirea celor din casă. Iar dacă iese cu necinste, slava este a stăpînului casei, iar necinstea a celui ce a ieşit fără să ia nimic.

Cînd vine Domnul în pămîntul Iudeii, adică în inima omului, El scoate dracii. Strigă prin urmare către El ca Macedonenii către Pavel: „Treci prin Macedonia, ajută-ne" (Fapte 16, 9); şi ca ucenicii Lui: „Stăpîne, mîntueşte-ne că pierim" (Lc. 8, 24, Mt. 8, 25). Şi El se va scula şi va certa vînturile cele gîndite şi ele se vor linişti. Că a Lui este puterea şi slava în veci. Amin.

449. *Întrebare: Fiindcă ai spus că mişcarea inimii stă în a nu te lăsa convins de gîndul celui viclean, ci a alerga la Dumnezeu fără tulburare, te rog mai lămureşte-mă încă despre înţelesul acestei mişcări.*

Răspuns: Cînd cineva e dus de un altul la judecător şi însuşi cel dus la judecător merge la el, are loc mişcarea de bunăvoie spre judecător al celui dus cu pîră la el. Căci se spune că pentru că a fost pîrît la judecător, s-a mişcat să meargă la el [614] Şi continuînd cearta între ei, cel ce s-a

614 Diavolul îl îndeamnă pe om la rău, ca apoi tot el să-l pîrască la Dumnezeu, pentru a-l lăsa sub stăpînirea lui. Dar cînd cel pîrît se mişcă împotriva diavolului, şi nu se lasă „căzut" sub stăpînirea lui, însuşi el aleargă la Dumnezeu, ca să scape de pîra aceluia.

mişcat nu dă socoteală celuilalt cît timp durează judecata. Căci tocmai judecata va lămuri cearta dintre ei. Aceasta se spune prin cuvîntul: „Şi tu vei păzi călcîiul lui" (Fac. 3, 15). Călcîiul înseamnă sfîrşitul [615]. Întărească-se deci inima ta prin rugăciunile sfinţilor. Amin.

450. *Întrebare: Un frate a întrebat pe marele Bătrîn, zicînd: Fă-ţi milă cu mine şi spune-mi cum să mă mîntuesc? Căci am poruncit gîndului meu să se supună scrisorii tale. Dar nu s-a supus întru totul.*

Răspunsul lui Varsanufie: De voeşti să te mîntueşti cu adevărat, ascultă cu fapta: ridică dela pămînt picioarele tale şi înalţă-ţi mintea la cer şi acolo să-ţi fie cugetarea noaptea şi ziua. Şi dispreţueşte-te, cu toată puterea cît o ai, noaptea şi ziua, luptîndu-te să te vezi pe tine mai prejos de orice. Aceasta este calea cea adevărată. Afară de ea nu este alta pentru cel ce voeşte să se mîntuiască în Hristos, care-l întăreşte pe el [616]. Cel ce voeşte să alerge ! Cel ce voeşte să alerge ! Cel ce voeşte să alerge ! Să alerge ca sa ia (cununa) (I Cor. 9, 24) [617].

615 E o altă aplicare a locului din Facere, decît la lupta între Hristos şi diavol. E o luptă între diavol şi fiecare om în Hristos. Diavolul vrea să aibă cîştigul final (călcîiul) în lupta cu fiecare om. Dar fiecare poate zdrobi în final (la judecata din urmă) capul lui, dacă a luptat toată viaţa împotriva lui din puterea lui Hristos.

616 Numai prin putere se ajunge la smerenie. Căci înălţarea lumească e proprie uşurătăţii. Fiindcă e înşelătoare. Cel smerit se înalţă în ceeace e consistent şi durează, în adevăr. Se înalţă în cunoaştere şi putere de ajutorare şi cîştigare a altora. Hristos smerindu-se, s-a putut jertfi pentru toţi şi a cîştigat pentru veci pe mulţi.

617 Din nou se afirmă că binele îl cîştigi mişcîndu-te. Numai cel ce rămîne leneş la cele rele, nu se mişcă, nu aleargă. Iar mişcarea e susţinută de voinţă. Cel ce ,,se lasă pradă răului", nu se mişcă, pentru că nu se foloseşte de voinţă. Cel ce vrea să facă binele, să fie bun, voeşte să fie mereu mai bun, să facă tot mai mult bine. În rău se

Îţi dau mărturie despre aceasta înaintea lui Dumnezeu cel viu, care voeşte să dăruiască viaţa veşnică tot celui ce voeşte [618]. De voeşti, lucrează frate !

451. *Întrebare a aceluiaş către celălalt Bătrîn: Pentru ce a întreit bunul Bătrîn îndemnul: „Cel ce voeşte, să alerge* !"?

Răspunsul lui Ioan: Bătrînul a voit să arate folosul acestui drum; şi că nu este altul mai de trebuinţă. De aceea a spus cuvîntul de trei ori. Căci şi Domnul a spus în Evanghelia după Matei cuvîntul ,,Amin", o dată; dar în cea după Ioan, de doua ori, zicînd: „Amin, Amin zic vouă". Pentru că în aceasta le vorbea de lucruri de mai mare trebuinţă.

452. *Întrebare: Te rog să-mi spui pentru ce în răstimpul Cincizecimii mi se întîmplă în cea mai mare parte din vreme să sufăr de lîncezeală şi de ispita somnului?*

Răspuns: Suferim aceasta pentru că sîntem baltă şi nu izvor, adică sîntem slabi şi nu puternici ca să rămînem în aceiaşi stare. Apoi suferim aceasta şi pentru că se schimbă aerul şi se lărgesc zările. Dar Părinţii cei desăvîrşiţi nu pătimesc aceasta.

lunecă tot mai jos aproape fără voie. Binele are o ţintă niciodată deplin ajunsă. E Dumnezeu. Răul n-are nici-o ţintă. Sau vrea doar repetarea unei plăceri de scurtă durată.

618 Fericirea veşnică încununează o voinţă ce se întăreşte continuu. Trîndăvia nu realizează pe om şi de aceea nu se încununează cu fericirea plinătăţii netrecătoare a vieţii.

453. *Întrebare: De văd pe cineva făcînd un lucru necuvenit, oare nu trebue să-l judec ca necuvenit? Şi cum pot să mă feresc de osîndirea aproapelui din pricina acestui lucru?*

Răspuns: Nu putem să nu judecăm ca necuvenită fapta însăşi, care e necuvenită. Căci altfel cum putem scăpa de vătămarea ce o aduce ea, după cuvîntul Domnului, care spune: „Păziţi-vă de proorocii mincinoşi, care vin la voi în piei de oi, dar pe dinăuntru sînt lupi răpitori. După roadele lor îi veţi cunoaşte pe ei" (Mt. 7, 15-16).

Dar pe însuşi cel ce o săvîrşeşte nu trebue să-l osîndim, pentru cuvîntul: „Nu judecaţi ca să nu fiţi judecaţi" (Mt. 7, 7). Dar şi pentru că trebue să vă socotiţi pe voi înşivă mai păcătoşi decît toţi. Apoi pentru, că trebue să socotiţi păcatul fratelui ca al vostru [619] şi să urîţi pe diavolul care l-a amăgit. Căci precum dacă cineva e împins de altul într-o capcană, îl ocărîm pe cel ce l-a împins, aşa şi aci. Se mai întîmplă că cineva săvîrşeşte o faptă care pare celor ce-o privesc necuvenită, dar cel ce a săvîrşit-o a făcut-o cu un scop bun. Aşa s-a întîmplat odată unui sfînt Bătrîn, care trecînd pe lîngă o întrecere între călăreţi, a intrat ca să privească. Şi privind pe fiecare cum se silea

619 Am făcut totdeauna şi noi ceva ca un om din apropierea noastră să săvîrşească un păcat. Cel puţin n-am făcut destul ca să-l facem mai bun. Chiar prin faptul de ajudeca pe aproapele nostru ca incapabil de bine, iradiază din noi ceva ce-l îndeamnă sau l-a îndemnat la păcat. Dar pocăinţa pentru contribuţia avută la păcatul semenilor ne aduce iertarea pentru această contribuţie. Iar dacă acela se căieşte şi el, influenţat de pocăinţa noastră, se dă şi lui iertarea pentru păcatul lui. De aceea şi cel ce a avut o contribuţie la păcatul semenului este considerat prin pocăinţa aceluia influenţată de a lui, mai puţin apăsat de contribuţia sa la păcatul acestuia. Sîntem împletiţi, dar şi liberi în păcătuire şi în scăparea de păcat prin pocăinţa în care ne influenţăm.

să-l întreacă pe altul şi să-l biruiască, i-a zis gîndului: „Vezi cu cîtă rîvnă se luptă cei ai diavolului? N-ar trebui să luptăm cu atît mai mult noi, moştenitorii Împărăţiei cerurilor?" Şi a plecat dela această vedere cu şi mai multă rîvnă pe calea şi în lupta sa duhovnicească. Şi iarăşi, noi nu ştim dacă fratele care a păcătuit, nu s-a folosit apoi de pocăinţă şi nu s-a făcut bine plăcut lui Dumnezeu prin smerenie si mărturisire. Iar fariseul a plecat osîndit de mîndria lui. Deci, ştiind aceasta, să urmăm pilda vameşului şi să ne osîndim pe noi înşine şi aşa ne vom îndrepta. Şi să ne ferim de mîndria fariseului, ca să nu ne osîndim.

454. *Un mirean iubitor de Hristos a întrebat pe acelaş Bătrîn: Mi se întîmplă adeseori ca aflîndu-mă cu alţii să mă ruşinez de ei în aşa fel că mă schimb la faţă* [620] *şi*

620 În textul grec e folosit cuvîntul αλλοιουδθαι nu μεταμοφφόυσθαι, ca în Schimbarea la faţă a Domnului pe Tabor. Schimbarea prin ruşinare vine dintr-un sentiment că trupul mi-a scăpat de sub puterea persoanei. Ea nu-l transfigurează, pe cînd în Schimbarea Domnului pe Tabor se trăeşte înălţarea întregii persoane cu trup cu tot la un alt plan. Max Scheller a explicat, sentimentul de ruşine din faptul că omul nu e numai trup, ci şi spirit. Fără conştiinţă omul n-ar avea sentimentul de ruşine. Animalul n-are ruşine. Ruşinea vine cînd omul tinde să se arate numai ca trup, dar spiritul protestează. Adam şi Eva nu se ruşinau înainte de păcat, pentru că nu scoseseră trupul de sub puterea transfiguratoare a spiritului. E conştiinţa de „alienare" cum zice termenul grec, de decădere din omenesc. Olivier Clemant vede în faptul că omul se ruşinează pentru trupul lui în faţa semenului apartenenţa trupului la persoană şi în acelaş timp deosebirea lui de ea: ,,Eu mă recunosc şi în acelaş timp nu mă recunosc în trupul meu. Mă recunosc în el, altfel n-aş roşi sub privirea altuia; nu roşeşti de ceeace îţi este străin" (Oliver Clement, Le corps, în rev. „Buletin du Centre Protestant d'Etudes", Avril, 1982, p. 7). Acelaş consideră „ruşinea ca afirmarea persoanei" (p. 28). Sînt şi trup, dar nu numai trup. Dovada e că ,,cu cît se dă celălalt mai mult, cu atît îi descopăr l'au dela: secretul e în dăruirea însăşi"

privesc în jos şi nu mai pot privi la ei şi vorbi cu ei. Ca urmare inima mi se simte la strîmtoare şi nu mai ştie ce să facă. Şi chiar dacă spun ceva, cuvîntul e plin de stîngăcie, de neghiobie şi de slavă deşartă. Şi adeseori se amestecă în cuvînt un rîs fără rost, născut fără voia mea. Şi tare mă necăjesc din pricina aceasta. Şi nu ştiu ce să fac. De vorbesc, cad în acestea; de tac, mi se pare că mă port fără cuviinţă, mai ales faţă de cei ce îmi vorbesc. Ce e această stare, Părinte? Ajutaţi-mă cu sfintele voastre rugăciuni.

Răspuns: Aceasta ni se întîmplă din pisma diavolului. Căci nevrînd el să ne folosim nici noi, nici cei cu care stăm de vorbă, ne aduce neghina aceasta. Pe lîngă aceasta, mai vrea să şi smintească, de e cu putinţă, pe cei cu care stăm de vorbă. Dar frica lui Dumnezeu e în afară de orice tulburare şi neorînduială şi zăpăceală. Drept aceea, de ne înarmăm înainte de orice întîlnire cu frica lui Dumnezeu şi luăm aminte la noi înşine cu multă trezvie, de ce ne vom mai tulbura şi pentru ce vom mai rîde? Căci în frica de Dumnezeu nu este rîs. De aceea se spune de cei nebuni că „în rîs îşi înalţă glasul lor" (Sir. 21, 23). Şi cuvîntul celor nebuni este fără rînduială si fără har. [621] Iar despre cel drept se spune ca deabia zîmbeşte (Şir. 21, 23). Dacă deci purtăm în noi pomenirea lui Dumnezeu şi gîndul că trebue să păstrăm în întîlnirea cu fraţii noştri smerenia şi cugetarea liniştită şi ne place să stăruim în acestea şi avem în faţa ochilor „înfricoşătoarea judecată"

(p. 30). Chiar în actul cununiei ,,eu fac înaintea lui Dumnezeu făgăduinţa de a trăi şi de a muri pentru ca tu să exişti şi ca să exişti pentru totdeauna" (p.31)

621 Fără înţelepciunea ce produce plăcere interlocutorului, fără cuviinţa atît de preţuită de poporul nostru, e neorînduială.

[622] a lui Dumnezeu, starea aceasta alungă din inima noastră tot gîndul viclean. Căci unde e linişte, blîndeţe şi smerenie, locueşte Dumnezeu [623]. Acestea să le păzim în întîlnirea cu alţii.

Iar dacă vrăjmaşul stărue să ne războiască în acestea, socotind să ne prindă în cursa neruşinării lui şi să ne răstoarne, să nu ne lăsăm să ne răpească. Ci după întîiul atac, să luăm aminte la al doilea şi aşa în continuare. Căci s-a scris: ,,De şapte ori într-o zi cade dreptul, şi se ridică" (Ps. 24, 16). Dar a se ridica, înseamnă a lupta. Iar cel ce luptă cade şi se ridică, pînă ce la sfîrşit arată cine este [624]. Dar în toate acestea să avem grije să chemăm numele cel sfînt al lui Dumnezeu. Căci unde e Dumnezeu, acolo sînt toate cele bune [625]. Dar atunci e adevărat că şi acolo unde e diavolul, sînt toate relele [626]. Şi e vădit că de vorbim

622 Autorul scoate aci din gîndul la „înfricoşata judecată" a lui Dumnezeu, amintită în Sf. Liturghie, un mijloc de menţinere a înţelepciunii şi înfrînării în întîlnirile cu alţii. Deschiderea eshatologică a Liturghiei nu înseamnă un desinteres pentru viaţa prezentă, ci un mijloc de purificare a acesteia. Acelaş efect de curăţire generală şi de păzire în curăţie a vieţii noastre îl are şi pomenirea deasă a numelui lui Dumnezeu.

623 Simţirea prezenţei atotputernicului Dumnezeu dă omului putere să-şi stăpînească agitaţia, frica manifestată în violenţă şi aroganţa celui ce nu-şi cunoaşte modestele lui măsuri.

624 Nu se ridică cel ce n-a căzut. Dar nici cel ce a căzut de tot. N-ar fi serioasă lupta cuiva dacă nu s-ar simţi gata, gata să fie biruit. Numai prin multe lupte de felul acesta se întăreşte în aşa fel ca ispita să nu mai aibă prea multă putere asupra lui.

625 A chema numele lui Dumnezeu, înseamnă a chema pe Dumnezeu însuşi. Şi Dumnezeu vine cînd e chemat, căci atunci i se deschide inima. Deci unde e chemat Dumnezeu, e de faţă Dumnezeu însuşi. În general cel ce cheamă numele cuiva şi cel ce este chemat, se află într-o relaţie.

626 Cele bune şi cele rele nu stau de sine, ci sînt ipostasiate, primele în Dumnezeu, ultimele în satana. Şi din ei se răspîndesc. Din ei se ipostasiază, de cele mai, multe ori amestecat, şi în persoanele umane.

pentru a plăcea oamenilor, sau cu tulburare în chip rău, toate acestea sînt dela diavolul. Să ne amintim de Sf. Apostol Pavel care zice: „Cuvîntul vostru să fie totdeauna cu har, cu sare dres" (Col. 4, 6). Şi dacă stăruim în acestea, Atotţiitorul Dumnezeu ne va da, cu mila Lui, o stare desăvîrşită, prin frica Lui. Amin.

455. *Întrebare a aceluiaş: Un oarecare a poftit pe unul dintre Părinţi să guste ceva la el. Dar acesta n-a primit spunînd că nu poate. Altul i-a cerut numai să facă o rugăciune în chilia lui. Si intrînd acesta, l-a silit să rămînă şi să mănînce. Şi silit de multa stăruinţă, a rămas. Iar aflînd aceasta cel ce l-a poftit mai înainte, s-a întristat. Oare a fost după Dumnezeu această întristare?*

Răspuns: Cînd cineva dintr-un motiv, chipurile binecuvîntat şi de suflet folositor, se tulbură şi se întristează şi se supără împotriva aproapelui, e vădit că aceasta nu e după Dumnezeu. Fiindcă toate cele ale lui Dumnezeu sînt paşnice şi folositoare şi duc pe om la smerenie şi la osîndirea de sine. Căci se spune: „Dreptul dela întîiul său cuvînt se face pîrîşul său" (Prov. 18, 16). Cel ce pare să voiască ceva după Dumnezeu şi e împiedicat de cineva, iar din această pricină osîndeşte pe cel ce l-a împiedicat şi-l bîrfeşte, arată prin aceasta că gîndul lui încă dela început nu era după Dumnezeu. Căci s-a spus: „Din roadele lor îi veţi cunoaşte pe ei" (Mt. 7, 16). Fiindcă cel ce şi-a pus în gînd ceva după Dumnezeu şi a fost împiedicat să-l împlinească, mai degrabă se smereşte şi se socoteşte pe sine nevrednic şi îl socoteşte pe cel ce l-a împiedicat ca pe un prooroc. Dacă deci chemi pe cineva din iubire să vină în chilia ta sau ceri dela cineva cu credinţă [627] să-ţi dea ceva şi nu se lasă

627 Chiamă-L cu credinţa de a te folosi de aceeace ceri.

înduplecat să-ţi dea, iar altul cerîndu-i, acela binevoeste să-i dea, să nu-l laşi pe dracul mîniei să-ţi tulbure sufletul[628].

Căci nici un lucru amestecat cu tulburare nu e dela Dumnezeu. De aceea smerindu-te mai degrabă, zi: „Am fost aflat nevrednic şi Dumnezeu a arătat Părinţilor păcatele mele şi nevrednicia mea". Căci Cel ce dă har îl dă celor smeriţi (Prov. 3, 34). Pentru că cel ce are smerenia nu voeşte niciodată cele mai presus de el, ci aleargă totdeauna spre smerenie. [629] Gîndeşte-te la sutaşul, care venind la Iisus pentru sluga sa şi auzind: „Venind, îl voi tămădui pe el", a alergat la smerenie şi a spus: „Doamne, nu sînt vrednic să intri sub acoperămîntul meu" (Mt. 8, 5-13). Cine nu s-ar fi lăsat furat de această cinste. Dar smerenia n-a căutat-o nici pe aceasta, socotindu-se pe sine nevrednică. Şi cunoscătorul de oameni Dumnezeu, cel ce se bucură de voia cea bună a oamenilor a lăudat credinţa lui, zicînd: „în tot Israilul n-am aflat o astfel de credinţă"[630]. Şi astfel smerenia i-a adus laudă şi i-a pricinuit vindecarea slugii sale. Căci multe sînt darurile făcute smereniei [631]. Să alergăm la ea,

628 În relaţiile dintre doi oameni, nu sînt numai ei, ci şi Dumnezeu, sau satana, după inima unuia din ei, sau a amîndoura. Chiar cînd ceri ceva cuiva cu bună credinţă şi acela n-are nici-un gînd rău împotriva ta, Dumnezeu îl poate îndemna pe acela să nu-ţi împlinească cererea, poate spre cine ştie ce folos al tău. În orice caz e datoria fiecăruia să nu lase pe diavol să tulbure relaţia sa cu altul.

629 Cel ce are smerenie nu pune nici-un preţ pe deşertăciunea slavei lumeşti, căci are bogăţia şi adîncimea vieţii în Dumnezeu, ascunsă în vasul smerit al fiinţei sale, sau în legătură cu sine.

630 Smerenia e unită cu credinţa. Sutaşul s-a socotit nevrednic să primească pe Iisus în casa sa, pentru că credea în dumnezeirea Lui. Şi în credinţa sa, cunoscînd pe Iisus ca Dumnezeu, Îl avea mai aproape ca cel ce L-ar fi primit exterior în casa lor, dar n-ar fi cunoscut şi simţit dumnezeirea Lui.

631 Adîncul însetat al smereniei atrage în sine multe daruri, socotindu-le superioare celor ce i se par omului că le are prin sine.

ca să luăm harul ei şi lauda dela Iisus Hristos, care s-a smerit pe Sine şi s-a făcut ascultător pînă la moarte. (Filip. 2, 8), dîndu-ni-se pildă de smerenie [623]. Lui I se cuvine slava în veci. Amin.

456. *Întrebare: Părinte, sutaşul folosindu-se de smerenia covîrşitoare, s-a socotit pe sine nevrednic de venirea Stăpînului în casa lui şi credinţa lui a fost lăudată. Avraam însă l-a poftit să vină în cortul său şi I s-a închinat, în acelaş timp, pînă la pămînt, măcar că L-a întîmpinat ca pe un om, neştiind că e Stăpînul (Fac. 18,1). Oare n-a avut Avraam smerenia, ci e mai mare virtutea sutaşului decît a lui Avraam? Căci smerenia, cum învăţaţi totdeauna, e cea dintîi dintre virtuţi. Spune-mi, deci, înţelesul şi deosebirea virtuţii amândurora. Căci unul n-a primit vizita şi a fost lăudat; iar celălalt a cerut-o cu putere şi a fost deasemenea lăudat.*

Răspuns: Amîndoi au fost desăvîrşiţi în credinţa cea către Dumnezeu, dar s-au folosit de credinţă şi de smerenie potrivit cu timpul. Căci şi Patriarhul Avraam a spus: „Eu sînt pămînt şi cenuşe" (Fac. 18, 27). Iar socotindu-se pe sine astfel, arată că nu se socotea vrednic

623 Unul din sensurile crucii lui Hristos stă în prelungirea coborîrii Lui la starea de om din ascultare faţă de Tatăl, pînă la moarte, ca să ni se facă pildă şi să ne dea putere de smerenie. E suprema stîrpire a orgoliului omenesc, care ne desparte de Dumnezeu şi pe unii de alţii. Aceasta ne face interiori lui Dumnezeu şi unii altora. Fiul lui Dumnezeu însuşi îşi însuşeşte prin aceasta starea de smerenie şi ascultare, fără să fie silit la aceasta de fiinţa Lui eternă, una cu a Tatălui. Dar în calitate de Fiu ce o are ca Persoană dumnezeiască este dată şi putinţa ascultării desăvîrşite, realizată prin întrupare şi cruce. Prin aceasta atrage la ascultarea afectuoasă de Fiu etern al Tatălui şi pe oameni. Mărirea lui Dumnezeu nu stă în a fi despot, ci în a fi Tată şi Fiu în sine; şi în a se putea face Tată şi Frate al tuturor.

de a primi oaspeţi. Şi totuşi, fiindcă era desăvîrşit, primea pe orice om, nedeosebind pe păcătoşi de sfinţi. Căci în legătură cu el şi cu Lot s-a spus: „Primirea de oaspeţi să nu o nesocotiţi. Căci prin aceasta, au găzduit unii, fără să ştie, pe îngeri" (Evr. 13, 2). Deci dacă ar fi ştiut Avraam că e Domnul, s-ar fi folosit de cuvîntul sutaşului. Căci nu e faptă mai smerită decît a se socoti cineva pe sine „pămînt şi cenuşe". Iar sutaşul s-a folosit, potrivit cu timpul său, de smerenie, cunoscînd că El este Mîntuitorul. Dar noi spunem că el s-ar fi putut folosi şi de dorinţa de a-L primi ca oaspete (Le. 7, 4-5). Căci credinţa lui nu era lipsită de fapte. Nici n-a lăudat Hristos o credinţă nelucrătoare. Deci credinţa lui avea si fapte. Şi la timpul potrivit pentru primirea de oaspeţi s-ar fi folosit şi el de rugămintea Patriarhului, către oricine. Deci pe amîndoi îi aflăm desăvîrşiţi.

457. *Întrebare: Fiindcă eu, ca un păcătos ce sînt, n-am nici smerenia adevărată şi sinceră, pentru care a fost lăudat sutaşul, nici iubirea primitoare de oaspeţi prin care Avraam s-a învrednicit să găzduiască pe Dumnezeu, ce trebue să fac? Oare, privind la nevrednicia mea, trebue să renunţ la vizita celor sfinţi şi să mă păgubesc de cîştigul ce-l pot avea din ea ? Sau, mai degrabă să alerg la ei, nu cu dorinţa de a-i găzdui, ci ca un bolnav cu sufletul şi ca unul ce am nevoe de vindecare? Căci e propriu celor bolnavi să dorească vindecarea şi aceasta nu li se socoteşte ca primire de oaspeţi; şi dacă nu-i cheamă pe aceştia, nu se arată ca unii ce au cugetare smerită, ci mai degrabă ca lipsiţi de minte. Învaţă-mă deci, Părinte, dacă e bine să chem pe sfinţi ca unul ce am nevoe de ei, sau să mă feresc de venirea lor, ca nevrednic ?*

Răspuns: Chiamă-i ca unul ce eşti bolnav şi ai nevoe de doctor. Cugetă la aceasta, că pruncul de curînd născut nu ajunge îndată bărbat desăvîrşit, ci trece prin hrana moale şi pe urmă ajunge la hrana tare. Căci hrana tare e a celor desăvîrşiţi. De aceea a spus şi Apostolul: ,,Cu lapte v-am hrănit, nu cu mîncare tare" (I Cor. 3, 2). Primind deci oaspeţi, să nu spunem că împlinim o poruncă, ci o facem ca cei ce fiind bolnavi avem nevoe de doctor. Şi foloseşte-te de ei pînă ce te va duce Dumnezeu la cele desăvîrşite [633].

458. *Întrebare: Ce este îndrăzneala şi rîsul necuviincios ?*

Răspuns: Este îndrăzneală şi îndrăzneală. Este o îndrăzneală (în cuvînt) din neruşinare şi aceasta este născătoarea tuturor relelor (Pateric, Agaton 1). Şi este o îndrăzneală din veselie şi nici aceasta nu e prea de folos celui ce se foloseşte de ea. Iar fiindcă e propriu celor tari şi puternici să se ferească de amîndouă, dacă, din slăbiciunea noastră nu le putem ocoli pe amîndouă, ci ne folosim de îndrăzneala din veselie, să luăm aminte să nu dăm prin aceasta prilej de sminteală fratelui. Căci cei ce se află între oameni, dacă nu sînt desăvîrşiţi, nu pot scăpa de această a doua îndrăzneală. Deci dacă nu putem, să o folosim spre zidire şi nu spre sminteală. Şi o facem aceasta mai ales cînd ne silim să scurtăm şi vorbirea

633 Să nu ne lăudăm niciodată cu nimic din ceeace facem. Primind oaspeţi să nu ne lăudăm că facem prin aceasta bine acelora, ci să socotim că noi avem nevoe de ei, ca să ne ajute în lupta cu patimile noastre. Şi de fapt avem nevoe de sfatul acelora pînă ce sîntem nedesăvîrşiţi. După aceea vin alte nevoinţe prin care susţinem starea noastră înaintată: mai ales adîncirea în rugăciune.

acesteia. Căci multa vorbire nu e de mult folos, chiar cînd pare că nu se ocupă cu lucruri fără rost.

Cît despre rîs, el are acelaş înţeles. Căci e rodul îndrăznelii. Fiindcă de are cineva îndrăzneala vorbirii neruşinate, are şi rîsul neruşinat. Iar de are îndrăzneala veseliei, prin aceasta se naşte în el rîsul vesel. Şi precum s-a spus de îndrăzneală, că nu foloseşte pe cel ce se foloseşte de ea, aşa nu trebue să zăbovească sau să se reverse cineva nici în rîsul ei. Ci să-şi strîngă cugetarea ca să se rostească cu cuviinţă. Căci cei ce se revarsă în ea, să afle că toţi vor cădea şi în curvie.

459. *Întrebare: Te rog, Părinte, să-mi spui pînă unde poate merge veselia cuvenită ? Şi cum se poate folosi cel păcătos de ea pentru a nu trece peste măsurile sale.*

Răspuns: Cei desăvîrşiţi iau aminte la ei în chip desăvîrşit asemenea meşterului care-şi cunoaşte în chip desăvîrşit meşteşugul lui. Căci de i se întîmplă să se întreţină cu unii în vreme ce lucrează, convorbirea cu aceia nu-l împiedică să împlinească cele cuvenite ale meseriei sale. Şi vorbind într-una cu cei de faţă, întreaga minte a lui e atentă la lucrul meseriei lui. Aşa şi cel ce stă de vorbă cu vreunii trebue să-şi arate faţa şi cuvîntul vesele; dar cugetarea dinăuntru să suspine [624]. Căci despre acesta s-a scris: „Suspinul inimii mele înaintea Ta este pururea" (Ps. 37, 10). Precum deci meşteşugarul nepriceput dacă stă de vorbă în vreme ce lucrează, îşi primejdueşte lucrul meseriei, aşa şi cel ce se foloseşte de

624 Nu e vorba aci de o duplicitate. Căci cel ce zîmbeşte altuia în vreme ce-şi lucrează meseria, face să lucească pe faţa lui gîndul atent la lucrarea lui. Se vede că el nu e predat cu exteriorul lui în mod total întreţinerii cu alţii. Se vede în întreţinerea lui „spiritualitatea" lui.

veselie. El trebue să se asigure cu grije, luînd aminte la cuvintele sale şi la veselia privirii, ca nu cumva să se abată cu desăvîrşire dela calea plînsului (lăuntric). Deci unul ca acesta, avînd să intre în vorbă cu cineva, trebue să-şi întrebe gîndul său ce trebue să facă şi aşa să se pregătească pe sine. Căci s-a scris: ,,M-am pregătit şi n-am fost tulburat" (Ps. 118, 60). Iar a se pregăti pe sine înseamnă: a deosebi persoanele pentru a şti din ce pricină voesc să stea de vorbă cu noi şi a-şi pregăti gîndirea în frica lui Dumnezeu, potrivit cu scopul celui ce vine. Dacă vine cineva din prietenie, să se folosească cuvinte plăcute, potrivite cu ea; dacă e să primeşti Părinţi, fă-o cu bucurie ca Avraam, care a spălat picioarele Stăpînului şi ale îngerilor şi i-a primit cu cuvinte de bucurie. În fiecare din aceste cazuri împrejurarea ne va spune cum să ne arătăm veselia. Cînd poate vom pofti pe cei ce vin la noi să ia ceva, fie mîncare, fie băutură, s-o facem cu veselie, dar ţinînd-o pe aceasta sub pază, ca să nu ni se tulbure cugetarea.

460. *Întrebare (Cod Vatoped 2, Sinai 430 şi Cutlumuş 3). Un frate a întrebat pe acelaş Bătrîn: Cine e stăpînit de slavă deşartă şi cine de mîndrie ? Şi cum ajunge cineva la mîndrie* ?

Răspuns: Din voia de a plăcea oamenilor se ajunge la slava deşartă; iar crescînd ia, se ajunge la mîndrie. Iartă, frate, şi roagă-te pentru mine. [635]

635 Slava deşartă a cuiva e încă dependentă de alţii. Mîndria poate exista şi fără lauda altora. Ea se hrăneşte şi numai din închipuirea de sine a cuiva, deşi e prezentă închipuirea şi în bucuria cuiva de slava ce i-o acordă alţii.

461. *Un frate a întrebat pe Marele Bătrîn (Vatoped* 2, *Sinai 410 şi Cutlumuş 3): întrebare: Spune-mi, Părinte, dacă străpungerea (pocăinţa) ce o am este adevărată şi dacă trebue să vieţuiesc de unul singur? Şi roagă-te pentru mine, că sînt hărţuit de războiul trupului.*

Răspuns : Frate, plînsul şi pocăinţa ce le ai acum nu sînt adevărate, ci se duc şi vin. Căci plînsul adevărat, împreunat cu străpungerea inimii, e un slujitor al omului, supus lui şi nedespărţit de el. Şi cel ce-l are nu e biruit de nici-un război. El şterge greşalele dela început şi spală toate petele. El păzeşte neîncetat cu numele lui Dumnezeu pe cel ce l-a dobîndit şi alungă rîsul şi împrăştierea şi susţine întristarea necontenită. Căci este o pavăză care întoarce toate săgeţile diavolului. Cel ce-l are nu e atins de nici-o lovitură în război, fie că e cu oameni, fie cu femei desfrînate. Căci este cu noi şi se luptă. Ti-am arătat, deci, semnul slăbiciunii şi al vitejiei. Dar să nu socoteşti că Dumnezeu n-ar putea să uşureze războiul tău. Căci ar putea, mai ales pentru sfinţii ce se roagă pentru tine [636]. Dar iubindu-te, voeşte să te întărească prin multe

636 Nu sîntem niciodată singuri cînd luptăm cu ispitele şi cînd răbdăm încercările. Iubirea lui Dumnezeu şi a sfinţilor iradiază spre noi şi în noi, întărindu-ne. Oare iubirea mamei nu-şi trimite undele ei întăritoare spre fiul aflat în necazuri, chiar dacă el nu o simte? Cu cît e cineva mai desăvîrşit, cu atît e mai puţin egoist, mai sensibil la greutăţile altuia, mai milos. Dar Dumnezeu e atotdesăvîrşit şi sfinţii sînt părtaşi la desăvîrşirea Lui. Iar Dumnezeu e şi mai înduioşat de greutăţile noastre cînd vede dragostea sfinţilor pentru noi. Dragostea nu mai ţine despărţiţi pe cei ce se iubesc, nici între ei, nici faţă de cel iubit de ei în comun. Aceasta îşi are temeiul în Sf. Treime. Dacă e iubire în lume, înseamnă că sînt centre personale superioare de unde iradiază, căci iubirea nu poate sta de sine. Iar dacă sîntem însetaţi să ajungem la o iubire desăvîrşită, înseamnă că e un Centru personal (mai bine zis tripersonal) din care curge la nesfîrşit iubirea care ne atrage.

războaie şi nevoinţe, ca să ajungi la măsurile virtuţii bine încercate, însă nu vei ajunge la acestea dacă nu vei păzi toate cele poruncite ţie prin scrisorile mele, ale dascălului tău iubitor de slavă deşartă. Cît despre vieţuirea de unul singur, aceasta înseamnă putere. Cînd va veni timpul pentru ea, îţi voi trimite vorbă dela mine însumi. Lucrează, deocamdată, fiule, precum ţi-am spus. Şi cred că vei înainta în Hristos. Nu te teme. Domnul să fie cu tine. Amin.

462. *A aceluiaş către celălalt Bătrîn: Te rog, Stăpîne Avă, să te rogi pentru mine, ca să-mi dea Domnul puţină smerenie. Şi fiindcă Părinţii spun că de nu va scoate cineva din sine rădăcina patimilor, cade iarăşi, din vre-un prilej oarecare, în ele, cum scoate cineva rădăcina patimii lăcomiei pîntecelui şi a iubirii de arginţi ? Şi fiindcă marele Bătrîn mi-a spus că plînsul meu de acum nu e adevărat, pentru că pleacă si vine, din ce stare de suflet mi se întîmplă aceasta ? Şi oare trebue să mă silesc spre plînsul cel desăvîrşit, sau să las pînă vine adevărata străpungere (pocăinţă) ?*

Răspunsul lui Ioan: Frate, Dumnezeu ne dă smerenie, dar noi o respingem. Şi zicem iarăşi: roagă-te să ne dea Dumnezeu smerenia. Smerenia stă în a tăia în toate voia proprie şi în a fi fără grije în toate, în ce priveşte tăierea patimilor, tăindu-ne voia şi chinuindu-ne pe cît e cu putinţă şi silindu-ne simţurile ca să păzim rînduiala lor, nefolosindu-ne de rău, tăiem nu numai rădăcina patimilor de care ai spus, ci şi pe a celorlalte [637]

637 Voia manifestată în patimi e o voie slabă, o voie robită. Voia aceasta trebuie tăiată de voia mai înaltă, de voia adevărată, prin care devenim cu adevărat stăpîni pe noi înşine. De aceea numai prin ea ne eliberăm de robia patimilor.

Iar venirea şi plecarea plînsului de acum are ca pricină răcirea şi încălzirea pe rînd a gîndului. Cînd căldura va stărui, se va face mare, şi statornicia şi pocăinţa (străpungerea inimii), iar ei îi va urma şi plînsul adevărat. Drept aceea eşti dator să te îngrijeşti de acesta, silindu-te ca să-ţi vină[638].

Frate, să nu dispreţuieşti păzirea cuvintelor şi poruncilor Bătrînului, şi te vei mîntui. Am flecărit şi eu, frate, dar nu din lucrarea ce o săvîrşesc, nici dela Duhul, însă cred că toate cîte ţi le-a spus şi ţi le spune Bătrînul, ţi le spune din făptuirea de mai înainte şi sînt dela Duhul Sfînt [639]. Totuşi conştiinţa îmi dă mărturie că nu voi să te amăgesc deloc în nici-o privinţă. De aceea cred că nici cuvintele mele nu te vor vătăma şi nici sfaturile mele. O ştie aceasta şi Dumnezeu. Şi voesc să-ţi fiu de ajutor ţie,

638 E demn de remarcat că plînsul vine după ce ne-am eliberat de patimi. Ele învîrtoşează sufletul. Dar pot produce şi ele un plîns, cînd nu pot fi satisfăcute. Pe de o parte trebue să devenim tari, eliberîndu-ne de robia patimilor. Pe de alta, această tărie ne aduce înmuierea inimii şi plînsul. Cum se explică aceasta? Tăria aceasta se naşte nu numai din biruinţa voii noastre celei adevărate, ci şi din dragostea lui Dumnezeu şi din părerea de rău că L-am supărat prin păcatele noastre. Tăria şi afecţiunea faţă de Dumnezeu merg mînă în mînă. Tăria mamei în a-şi învinge egoismul şi iubirea ei afectuoasă gata de orice jertfă pentru fiul ei, ne dau o pildă a unei astfel de uniri între ele. Egoistul nu poate plînge pentru altul, ci numai pentru sine. Nu poate plînge pentru altul pentru că e biruit de patimile sale. E şi la el uneori un plîns, dar unit cu sălbăticia rigidă.

639 Nu vine Duhul peste cel ce nu s-a curăţit prin osteneală de patimile egoiste. Duhul s-a coborît la Cincizecime peste Apostolii ce au fost pregătiţi în curs de trei ani de Mîntuitorul să creadă în El şi să-L iubească, într-o anumită măsură Duhul vine şi la începutul vieţii noi a cuiva pentru a-l ajuta pe cel ce porneşte în ea ca să înainteze. El a produs la Rusalii străpungerea inimii celor ce au crezut cuvîntului Apostolilor. Cu acest scop se dă Duhul şi la Botez. Dar Duhul care dă putere cuvîntului, se dă celor pregătiţi mai ales prin făptuirea neegoistă. Penticostalismul teatral nu e ceva serios.

celui ce întrebi şi voeşti să te mîntueşti, dacă Domnul mă va întări. „Dumnezeu să-ţi dea ajutor din Sion, ca să vezi în toate zilele vieţii tale bunătăţile Ierusalimului" (Ps. 127, 5). Roagă-te pentru mine, frate.

463. *Întrebare: Un iubitor de Hristos l-a întrebat pe acelaş Bătrîn de trebue să discute mult despre Sfintele Taine? Şi dacă apropiindu-se de ele cel păcătos, e osîndit ca nevrednic ?*

Răspuns: Apropiindu-te de Sfintele Taine, ia aminte, primind trupul şi sîngele lui Hristos, să le ţii fără nici-o îndoială ca adevărate. Iar despre cum ei săvîrşesc, nu te preocupa. Crede Celui ce a spus: „Luaţi, mîncaţi, acesta este trupul Meu şi sîngele Meu" şi că acestea ni le-a dat spre iertarea păcatelor. Cel ce crede astfel, nădăjduim că nu se osîndeşte. Iar cel ce nu crede, a şi fost osîndit (Io. 3, 18). Deci nu te împiedica dela apropiere, socotindu-te pe tine păcătos, ci crede că păcătosul ce se apropie de Mîntuitorul se învredniceşte de iertarea păcatelor, precum vedem din Scriptură că cei ce se apropiau de El cu credinţă, auzeau glasul lui Dumnezeu ce le spunea: ,,Iartă-ţi-se ţie păcatele cele multe" (Lc. 7, 47-48). Cel ce ar fi fost vrednic să se apropie de El, n-ar fi avut păcat. Dar fiindcă era păcătos şi datornic, a primit iertarea datoriilor. Ascultă însă şi pe Domnul care zice: ,,N-am venit să mîntuesc pe cei drepţi, ci pe cei păcătoşi" (Mt. 9, 13); şi iarăşi: ,,Nu au trebuinţă cei sănătoşi de doctor, ci cei bolnavi" (Lc. 5, 31). Socoteşte-te deci pe tine păcătos şi bolnav şi apropie-te de Cel ce poate mîntui pe cel pierdut (Lc. 19, 10) [640].

640 Cine ar spune că e fără de păcat, ar fi chiar prin aceasta păcătos. Omul trebue să aibe totdeauna conştiinţa păcătoşeniei sale. Dar aceasta nu înseamnă că nu trebue să se roage tuturor cunoscuţilor de

464. A aceluiaş despre acelaşi: Stăpîne, cum a îngăduit Mîntuitorul Hristos lui Iuda vînzătorul să se împărtăşească de Cina cea de taină ? Căci Sf. Ioan Gură de Aur în tîlcuirea Evangheliei dela Matei zice: „Cel nevrednic trebue oprit dela masa înfricoşătoare a Tainei" (P. G. 58,743). Iar Sf. Pavel declară pe unul ca acesta supus judecăţii (I Cor. 11, 27—28). Prin acesta nu-l lasă pe cel conştient de păcatele sale, să îndrăznească să se apropie de înfricoşătoarea Taină şi să se împărtăşească de viaţa izvorîtoare din ea. Deci ce trebue să jac ? Căci mult mă tulbură acest lucru pe mine păcătosul ?

R ă s p u n s : Pentru a arăta marea Lui iubire de oameni şi că rabdă pe om pînă la cea din urmă răsuflare a lui, ca să se pocăiască şi să fie viu, Dumnezeu a spălat şi picioarele lui Iuda şi l-a lăsat să se împărtăşească de Tainele Sale, ca să-i ia orice apărare [641] lui şi celor ce spun mereu că dacă l-ar fi lăsat să se bucure de acestea, nu s-ar fi pierdut. Deci s-a osîndit el însuşi şi s-a împlinit cuvîntul Apostolului: „Iar dacă necredinciosul vrea să se

iertare, însă mai ales lui Dumnezeu prin preotul rînduit prin hirotonie spre a ierta păcatele mărturisite. Şi oare poate spune vreodată că e desăvîrşit curat de orice păcat? Şi cum ar putea îndrăzni să o spună aceasta? Pot spune, după iertarea prin preot, că am fost iertat, dar oare am reuşit eu să fac o mărturisire completă şi am înlăturat din mine orice pornire spre alte păcate?

Cînd te apropii de Euharistie, principalul e să crezi în prezenţa reală a trupului şi sîngelui Domnului în ea şi că eşti păcătos, dar şi să fi luptat în tot felul împotriva păcatelor şi pentru curăţirea de ele. Adică să nu vii ca unul ce te împaci, cu nepăsare, cu starea de păcătos.

641 La notă se scrie în ed. Voios că unii Părinţi spun că Iuda s-a împărtăşit, alţii cu nu.

despartă, să se despartă" (I Cor. 7, 15), cuvînt care îi priveşte şi pe păcătoşi şi pe cei ce nu se pocăesc. Iar dacă Sf. Ioan îi opreşte, o face pentru învăţătură şi certare, punîndu-le în vedere judecata şi chinul veşnic. Căci n-a spus că îi respinge cu forţa, nici că-i taie dela Biserică. Pentru că nici Iisus n-a făcut aceasta cu Iuda. Iar dacă ei rămîn în păcate şi se apropie cu neruşinare, se osîndesc ei înşişi, despărţindu-se de slava lui Dumnezeu.

Dar pe păcătoşii ce se apropie de Sf. Taine ca răniţi şi ca unii ce cer milă, pe aceştia îi tămădueşte Domnul şi-i învredniceşte de Tainele Lui. Căci a spus: „N-am venit să chem pe cei drepţi, ci pe cei păcătoşi la pocăinţă" (Lc. 5, 32). Şi iarăşi: „Nu au trebuinţă cei sănătoşi de doctor, ci cei bolnavi" (Lc. 5, 31). Dar spun iarăşi ceeace a spus Sf. Ioan că prin împiedicarea celor păcătoşi dela Sf. Taine, el le vestea lor osînda. Căci „cel ce mănîncă şi bea cu nevrednicie, judecată sieşi mănîncă şi bea" (I Cor. 11, 29). Şi unul ca acesta este aruncat în afara Bisericii lui Dumnezeu [641 b]. Căci el n-a luat decît judecata. De aceea n-a spus să-i taie (dela Sf. Împărtăşanie), ca să-i lase să-şi dea ei înşişi hotărîrea. Pe de altă parte, nimenea nu trebue să spună că e vrednic de Sf. Împărtăşanie, ci: ,,Sînt nevrednic şi cred că mă voi sfinţi împărtăşindu-mă". Şi va fi lui aceasta după credinţa lui prin Domnul nostru Iisus Hristos. Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

465. *Întrebare: Cînd spune Iuda: „Am păcătuit, căci am vîndut sînge nevinovat" şi aruncă argintii. (Mt. 27, 5), nu se arată că face pocăinţă ? (în cod Vatoped 2, Sinai 410, Cutlumuş 3 şi Pantelimon 192 se adaugă că*

641 b Deci mîntuirea se capătă prin voia omului şi se respinge prin ea. Cel ce se apropie cu părere de rău pentru păcatele sale de sfîntul trup şi sînge, se mîntueşte, iar cel ce se apropie cu nepăsare sau dispreţ, se osîndeşte.

întrebarea era a Avei Elien, pe cînd ea era a unui iubitor de Hristos).

Răspuns: Ar fi fost pocăinţă, dacă ar fi mers să ceară iertare dela Domnul. Căci s-a spus: „Mergi întîi şi te împacă cu fratele tău" (Mt. 5, 24); cu acela căruia i-ai greşit şi nu cu altul. Dar el a făcut ceva şi mai rău [642]. Căci ducîndu-se, s-a omorît din desnădejde şi de aceea n-a fost primit din nou.

466. *Întrebare: Stăpîne, spune-mi ce este voia lui Dumnezeu şi îngăduinţa Lui ? Şi care este urmarea uneia şi al celeilalte ?*

Răspuns: Cînd îţi vine vre-o întîmplare care-ţi pricinueşte necaz, cercetează dacă gîndul te mustră pentru ceva din ceeace ţi se întîmplă. Şi dacă nu te mustră, întîmplarea ţi-a venit spre cercare. Şi aceasta este voia lui Dumnezeu. Dar de afli că gîndul te mustră pentru ceva legat de întîmplare, necazul ţi-a venit prin îngăduinţa lui Dumnezeu spre îndreptare (prin mustrare). Dar amîndouă sînt folositoare omului.

642 A cere iertare chiar celui ce i-ai greşit e mai greu decît a-ţi spune păcatul tău altuia. Dar iertarea ce i-o ceri şi-ţi vine dela el, te pune din nou chiar cu el în comunicare afectuoasă. Căci umilindu-te în faţa lui, el te vede ieşind din duşmănia faţă de el. Dar cîtă vreme cererea iertării e semnul unei pocăinţe care-ţi înmoae inima ta şi prin ea dai o dovadă despre aceasta şi celuilalt şi crezi că se poate înmuia şi el, disperarea ce duce la sinucidere e o învîrtoşare definitivă, întrucît nu mai crezi că celălalt şi însuşi Dumnezeu se poate înmuia la inimă. Disperarea e o necredinţa în iubirea lui Dumnezeu şi în capacitatea de iubire a semenilor.

467. *E bine, cum m-aţi învăţat, să ne lăsăm în voia lui Dumnezeu. Aceasta îl păzeşte pe om ne tulburat. Dar cînd vreunul slab ca mine vede un lucru pe cale de a nu reuşi, el sau se tulbură sau dacă arată răbdare, se căeşte, gîndind că acel lucru n-a reuşit din pricina răbdării lui. Care din cele două este cea mai bună? Şi cum poate să se îndrepte acela ? Şi cum trebue socotit că poate cineva să scape de tulburare ?*

Răspuns: Zis-a Domnul: „Bucuraţi-vă cînd cădeţi în felurite ispite" (Iac. 1, 2). Între feluritele ispite de care trebue să se bucure omul este şi aceasta: De este slab şi nu poate avea răbdare, ca să se bucure de nereuşita unui lucru, şi să se lase în voia lui Dumnezeu, mai întîi trebue să lupte împotriva tulburării, spunîndu-şi: „Ia aminte şi nu te tulbura"'. Iar de va fi voia lui Dumnezeu ca acel lucru să reuşească, va reuşi. Deci orice s-ar întâmpla, primeşte cu mulţumire. Căci nici un bine nu se împlineşte prin străduinţa noastră, ci prin puterea şi voia lui Dumnezeu. Totuşi Dumnezeu cere străduinţa noastră cea după Dumnezeu, nu cea însufleţită de vre-o viclenie sau minciună Căci acestea sînt ale celui rău.

468. *Întrebare: Cînd răsar în mine multe gînduri spurcate şi mă tem să mă predau vreunuia din ele, ce să fac ?*

Răspuns: Zi către Dumnezeu: „Stăpîne, iartă-mi tot ce gîndesc împotriva voii Tale, fie cu ştiinţă, fie cu neştiinţă. Că a Ta este mila în veci. Amin".

469. *Întrebare: Oare e bine să povestim sau nu totdeauna frumoasele istorisiri din Scriptură şi din viaţa Părinţilor ?*

Răspuns: Că mierea e dulce, e ştiut de toţi. Dar nu e necunoscut nici un cuvînt din Proverbe: ,,De afli miere, mănîncă cît e de trebuinţă, ca nu cumva săturîndu-te să o verşi (vomezi)" (Prov. 29, 16). Şi sînt saci şi saci. Este sac care cuprinde 50 kg.; şi altul care cuprinde de trei ori pe atîta. Dacă deci vrea cineva să silească pe cel ce încape 50 kg. să încapă de trei ori pe atîta, nu va izbuti. Aşa şi aci. Nu putem face pe toţi oamenii egali. Căci unul poate grăi fără să vateme, altul nu poate. Deci mai mult decît toate e bună şi frumoasă tăcerea. Şi pe ea au cinstit-o şi au îmbrăţişat-o Părinţii şi prin ea au cîştigat slava. Căci arătînd frumuseţea ei şi osînda ce vine din vorbire, Iov a zis: „Voi pune degetul meu pe gură" (Fac. 39, 34). Iar înainte ele el, Patriarhul Avraam, după rostirea acelor frumoase rugăminţi, a spus: „Sînt pămînt şi cenuşe" şi: „Să nu-Mi fie ceva Doamne, de voi mai grăi odată" (Fac. 18, 27 şi 32), arătînd tăcerea de după aceea.

Dar fiindcă, din pricina slăbiciunii noastre, noi n-am ajuns să păşim pe calea desăvîrşită a acelora, să grăim cele ce ne ajută la zidire din „Cuvintele Părinţilor" şi să nu ne aruncăm în istorisirea celor din Scripturi. Căci lucrul acesta e primejdios celui neştiutor. Fiindcă acelea s-au grăit în chip duhovnicesc. Şi cel trupesc nu poate deosebi cele duhovniceşti (I Cor. 2,15). Şi s-a spus: „Litera omoară, iar Duhul face viu" (II Cor. 3, 6). Să alergăm deci la „Cuvintele Părinţilor" şi vom afla folosul cuprins în ele. Şi acestea să le grăim în chip prescurtat, aducîndu-ne aminte de cel ce a spus: „Din multa vorbire nu lipseşte păcatul" (Prov. 10, 19). Şi chiar dacă ne-ar spune gîndul că cuvintele sau istorisirile sînt frumoase, să ne aducem aminte că nu sîntem lucrători a celor grăite de noi şi să socotim că chiar dacă zidim pe alţii grăind

acestea, ne osîndim şi mai mult, nefiind lucrătorii lor [643]. Dar aceasta să nu ne împiedice dela convorbirea despre cele dumnezeeşti. Căci e mai de folos să stăm de vorbă despre ele, decît despre cele fără rost. Însă ca să nu cădem în semeţie, sau în gîndul de a ne lăuda, trebue să ne socotim aşa cum sîntem de fapt, ca neîmplinitori ai celor grăite, deci ca unii ce le grăim spre osînda noastră [644]. Dar atît despre aceste greşeli, cît şi despre altele, să rugăm pe Dumnezeu: „Nu mă judeca pe mine care am grăit acestea".

470. *Întrebare: Sînt unele lucruri indiferente, nici păcătoase, nici folositoare, ca de pildă neorînduiala din oraş, sau pacea din el, sau buna lui propăşire, sau războaiele, sau alte de felul acesta. Oare e fără rost a vorbi despre acestea ?*

Răspuns: Dacă despre lucrurile bune e mai de folos tăcerea, cu atît mai mult despre cele indiferente. Dar dacă nu putem tăcea, ci sîntem biruiţi de dorinţa de a vorbi, să

643 Ne osîndim şi mai mult cînd alţii devin împlinitorii celor spuse de noi, căci dovedeşte prin aceasta că ele pot fi împlinite de oameni şi că deşi nouă ne sînt mai cunoscute cele ce le grăim, nu le împlinim. Rămînem exteriori celor grăite de noi, iar prin aceasta mincinoşi. Ferice însă de cei ce nu se lasă influenţaţi de pilda de mincinoşi ce le-o dăm, ci apărînd putinţa de împlinire a cuvintelor chiar împotriva celor ce le rostesc ca mincinoşi, le împlinesc.

644 Cei ce grăesc cele bune fără să le împlinească sînt de două categorii: unii care de fapt nu se silesc să le împlinească şi prin aceasta îşi atrag osînda; şi alţii care chiar dacă se silesc să le împlinească, îşi dau seama că nu le împlinesc în mod deplin şi deci se socotesc osîndiţi. Cel ce se socoteşte vrednic de osîndă nu e atît de osîndit ca cel ce nu se socoteşte vrednic de ea.

nu zăbovim în convorbirea despre ele, ca să nu cădem, din multa vorbire, în cursa duşmanului [645].

471. *Întrebare: Fiindcă de multe ori lucrurile indiferente mă duc la vorbărie, în care nu se poate ocoli păcatul, ce să fac ?*

Răspuns: Să ţinem măsura în felul acesta: de ştim că am vorbit odată, biruiţi de un gînd, să ne oprim a doua oară pe cît e cu putinţă; de sîntem biruiţi şi a doua oară, să ne pregătim să ne oprim a treia oară. Şi aşa să ne pregătim pentru oprirea dela toate convorbirile următoare. Căci de va ajunge numărul lor pînă la zece, dacă cineva a fost biruit în nouă, dar s-a oprit dela una, a ajuns mai bun decît cel ce a fost atras în toate cele zece.

472. *Întrebare: De mă aflu cu unii care vorbesc despre vre-un lucru trupesc sau duhovnicesc, ce să fac ? Să vorbesc sau nu ?*

Răspuns : De ai ajuns la o întîlnire cu unii care vorbesc despre vre-un lucru lumesc sau duhovnicesc, dă-le părerea că zici şi tu ceva ce nu aduce nici-o vătămare sufletului. Dar păstrează grija de a te feri de laudele lor. Aceasta ca să nu fii socotit de ei tăcut şi să ai o greutate din aceasta [646]. Dar făcînd aceasta, ia seama ca vorbind puţine să nu osîndeşti pe aceia, ca vorbind multe. Căci nu ştii dacă cuvîntul unic pe care l-ai spus, nu te

645 De cîte ori n-am experiat că convorbirile ne-au făcut robi numai demonilor în păcatele ce le-am săvîrşit în cursul lor, ci ne-au produs şi duşmani văzuţi, pentru că am spus vreun lucru ce n-a plăcut celor de faţă, sau celor absenţi, cărora s-au comunicat?

646 Dacă le dai impresia că taci cu voia, aceia te pot socoti mîndru şi că-i jigneşti. De smerenie ţine să-ţi faci chiar smerenia neobservată.

împovărează pe tine mai mult decît pe aceia multele lor cuvinte.

473. *Întrebare: De unde îmi vine faptul că vorbesc cu cineva despre un lucru cu tulburare şi că, deşi mă căesc, cad iarăşi fără voie în aceiaş greşală? Mă mai necăjeşte apoi lîncezeala (acedia).*

Răspuns: Aceasta vine din a nu avea inima noastră în lucrare [647]. De aceea cădem şi în lîncezeala şi în alte multe rele.

474. *Întrebare: Marele Bătrîn a spus că de simte cineva tulburare în gîndul său, chiar pînă la a treia oară, aceasta vine dela cel rău. Lămureşte-mi aceasta.*

Răspuns: De gîndeşti să faci ceva şi vezi o tulburare în gînd şi, chemînd numele lui Dumnezeu chiar de trei ori, ea stărue, înţelege că lucrul ce vrei să-l faci e dela cel rău şi să nu-l faci [648]. Iar dacă, deabea după ce ai hotărît să-l faci se naşte o tulburare şi gîndul e biruit de ea, nu ţi-e egal sa faci nici atunci ceeace ai hotărît [648b]. Căci nimic ce se face cu tulburare nu place lui Dumnezeu. Iar dacă cineva se împotriveşte tulburării [649],

647 Tulburarea pusă în convorbire vine din a nu avea pomenirea lui Dumnezeu sau a lui Iisus în inimă, din a nu fi concentrat în tine în vreme ce vorbeşti, sau în gîndul la păcatele tale şi la datoria de a te smeri. De aci vine pasiunea (tulburarea) pusă în convorbire. Prea dăm multă importanţă celor ce le spunem şi nouă ca şi cînd de noi depinde ca să se cunoască adevărul lor.

648 Inţelege că e un lucru ce simţi că-l faci cu plăcere, cu lăcomie, cu pasiune.

648b In primul caz tulburarea apare chiar unită cu gîndul; în al doilea, ea apare, după gînd.

649 Deci nu e luat cu totul în stăpînire de ea.

nu trebue să socotească lucrul numai decît vătămător, ci să cerceteze de e bun sau rău. Şi de nu e bun, să renunţe. Iar de vede că e bun, să-l facă, dispreţuind tulburarea prin ajutorul lui Dumnezeu.

475. *Întrebare: Mi se întîmplă să intru în vorbă cu cineva şi după ce am început convorbirea, se iveşte, tulburarea. Ce să fac ? Căci mă opresc ca să cercetez cuvîntul, să aflu, cum ai spus, de e bun sau rău, sînt dispreţuit de cel ce mă ascultă, pentru că am tăcut.*

Răspuns: De nu-ţi este vădit că cuvîntul e păcătos, trebue să-l duci la capăt. Iar după aceea să cercetezi de ai vorbit rău. Şi dacă afli că da, îţi vei pedepsi gîndul de-a fi vorbit osîndindu-te ca unul ce ai grăit rău, ca să nu mai faci aceasta. Căci s-a scris: ,,Fiule ai păcătuit, să nu o mai faci" (Sir. 21, 1). Şi de acum ia seama să cugeţi dacă cele ce se grăesc, se grăesc spre folos; şi numai după aceea primeşte convorbirea. Iar dacă-ţi este vădit că cuvîntul este păcătos, atunci sileşte-te să tai cuvîntul chiar dacă nu se iveşte vre-o tulburare, fie făcîndu-te că ai uitat, fie mutînd cuvîntul la alt conţinut mai de folos, ca să nu cazi în osînda legată de el [650].

476. *Întrebare: Ai spus, Părinte, că înainte de a începe convorbirea trebue să-mi cercetez gîndul. Dar ce să fac cînd trebuinţa cere să spun cuvîntul, sau cînd mă aflu într-o convorbire, ca să nu par că m-am închis în tăcere, ci că vreau să spun şi eu ceva despre cele ce se*

650 Tulburarea e pricinuită de slava deşartă sau de păcatul asociat de cuvîntul ce-l spui, sau cu fapta pe care o faci. De aceea unde e tulburare nu e Dumnezeu, sau simţi că nu eşti în stare de pace cu Dumnezeu. Căci Dumnezeu e izvorul păcii, pentru că vrea să-i ţină pe toţi în unirea condiţionată de smerenia tuturor.

grăesc, mai ales cînd nu observ un păcat vădit în cuvînt, ci mi se pare că e bun, sau nici bun, nici rău ? Ce porunceşti să fac, odată ce nu am vreme să deosebesc bine de este în el vre-un păcat ?

Răspuns: Dacă cuvîntul pare bun, sau măcar nici bun, nici rău, şi trebuinţa cere să-l spui, spune-l, afară de cazul că vezi că din cuvînt îţi va veni o slavă deşartă, sau că cei ce te aud te vor lăuda în oarecare fel. În acest caz trebue să convingi gîndul să nu primească slava deşartă. Dar dacă vezi că eşti biruit de ea, îţi e de folos mai degrabă să taci, decît să te vateme.

477. *Întrebare: Mi-ai arătat,Părinte, cum cele făcute cu tulburare sau din slavă deşartă sînt dela draci. Şi mulţumesc Domnului care m-a luminat prin învăţătura voastră duhovnicească şi ne-a hărăzit nouă, celor păcătoşi, să cunoaştem prin sfinţi calea vieţii. Dar te rog să mă înveţi şi aceasta: ce este îndreptăţirea de sine?*

Răspuns: Îndreptăţirea de sine este fapta care nu e vrednică de laudă, fiindcă tăgădueşte păcatul, cum o vedem la Adam, la Eva, la Cain şi la cei asemenea. Căci păcătuind şi vrînd să se îndreptăţească pe ei, au tăgăduit păcatul. [651]

651 Indreptăţirii de sine Sf. Ap. Pavel îi opune îndreptăţirea prin Dumnezeu, care vine din credinţa în El şi nu din sine însuşi. Dar a aştepta îndreptăţirea dela Dumnezeu şi nu dela sine implică smerenia. Şi odată cu aceasta gîndul de a nu se socoti cineva pe sine îndreptăţit prin credinţa lui. Îndreptăţirea în acest sens este o nădejde, nu o siguranţă plină de mîndrie. Cineva e îndreptăţit cînd nu se socoteşte încă îndreptăţit, nici măcar de Dumnezeu, cum e cazul în luteranism. Căci se simte mereu păcătos.

478. *Întrebare:* *Se întâmplă uneori că un gînd nu numai că îmi aduce o tulburare, dar mă împinge şi să fac un lucru, sau să spun un cuvînt. Dar se întîmplă şi aceea ca, dimpotrivă, mă împiedică să isprăvesc cuvîntul sau lucrul sau se opune cînd vreau să-l întrerup. Ce să fac atunci?*

Răspuns: Am spus înainte că în tot cuvîntul şi lucrul trebue cercetat de e bun sau nu. Aceasta să ne facă să dispreţuim toate celelalte. Căci de e bun, fă-l. Iar de nu e bun, nu-l face. Dar ca ceeace e bun să nu se facă cu tulburare, trebue cercetat gîndul ce te îndeamnă, pentru care motiv vrea să faci aceasta. Şi dacă vei cerceta cu frica lui Dumnezeu, nu te va lăsa Dumnezeu să rătăceşti. Căci cum te-ar lăsa cînd El însuşi a jurat, zicînd: ,,Viu sînt Eu, zice Domnul, nu voesc moartea păcătosului, ci ca să se întoarcă si să fie viu" (Ez. 18, 23)? Nu te va lăsa mai ales cînd te vede cercetînd gîndul cu privire la mîntuirea sufletului şi la întoarcerea spre el. Chiamă deci în toate numele Lui.

479. *Întrebare:* *Se întâmplă că uneori chem numele lui Dumnezeu şi totuşi îmi rămîne în gînd o greutate în privinţa aceasta. De cîte ori trebue deci să-L chem?*

Răspuns: Îţi ajunge o dată sau de trei ori şi mai mult nu. Iar dacă greutatea rămîne, nesocoteşte-o. Căci e dela draci. Iar acesta o spun, cînd nimic nu te împiedică să grăeşti sau să faci lucrul, pentru că el e bun sau indiferent. Atunci ajunge să chemi numele lui Dumnezeu o dată sau cel mult de trei ori [652].

652 Numele lui Dumnezeu trebue chemat neîncetat, dar ajunge şi de trei ori pentru a grăi sau a face un anumit lucru bun sau indiferent.

480. *Întrebare: Cînd voesc să spun un lucru bun sau să-l fac şi, temîndu-mă să nu se nască în mine din pricina lui o tulburare* [653] *renunţ, oare fac bine, sau rău?*

Răspuns : Cînd avînd să faci sau să spui un lucru, te temi ca nu cumva să se mişte în tine din el o tulburare, şi de aceea renunţi, nu faci bine. Căci îi dai spatele vrăjmaşului (nu-l înfrunţi) şi nu scapi de tulburare. Fiindcă nu va înceta să-ţi nască o tulburare din orice lucru şi patima se va face şi mai rea. Dar dacă faci lucrul cu rugăciune şi eu frică de Dumnezeu, ajutorul Lui va pune capăt tulburării [653b].

481. *Întrebare : Mi-ai spus, Părinte, că e bună tăcerea. Pe de altă parte că dacă mă voi folosi de ea, voi părea că fug şi deci mă vatăm. Cum să înţeleg acestea?*

Răspuns: Cînd ţii tăcerea din nevoinţă, atunci e bună. Cînd însă nu din pricina aceasta, ci temîndu-te de tulburare, e vătămătoare [654]

482. *Întrebare: Fiindcă Dumnezeu l-a făcut pe om liber şi nu-l sileşte să facă ce e drept, spune-mi, Părinte, cum îl ajută pe cel căruia i se face nedreptate? Şi cum s-*

653 Tulburarea de care zice că se poate naşte de cîte ori e pe cale de a spune sau de a face un lucru bun, e slava deşartă.

653b Cînd nu vrei să spui sau să faci un lucru de frica ispitei, spune sau împlineşte mai bine acest lucru cu rugăciune şi cu frica de Dumnezeu, decît să-l eviţi din teama de slavă deşartă.

654 Fiecare faptă poate fi bună sau rea. Depinde de împrejurări, de motive etc. Hotărîrea de a o face sau nu trebue luată cu dreaptă socoteală. Cînd taci ca să faci un efort de creştere spirituală, e bine. Dar cînd taci de teama slavei deşarte, nefolosindu-l pe cineva, nu e bine.

a zis: „Domnul risipeşte gîndurile popoarelor şi lapădă sfaturile stăpînitorilor" (Ps. 32,10)? *Şi roagă-te pentru mine să mă izbăvesc de necredinţa diavolească şi să preţuiesc învăţătura voastră duhovnicească.*

Răspuns: Dumnezeu nu sileşte pe om să facă ceeace e drept, din pricina libertăţii. Dar dacă cîndva e nedreptăţit şi e vrednic să fie izbăvit de nedreptate, Dumnezeu împiedică pe cel ce-i face nedreptate şi nu-i socoteşte aceasta spre dreptate, pentru reaua lui hotărîre şi pentru că a ales să facă nedreptate [655]. Aşa Chaldeii au nedreptăţit pe vei din jurul lui Azaria, aruncîndu-i în cuptorul de foc, dar fiindcă aceştia erau vrednici să fie izbăviţi, Dumnezeu i-a cruţat şi a împiedicat focul să-i nedreptăţească, însă nu punem dreptatea ce li s-a făcut acestora pe seama Chaldeilor, odată ce voia lor era rea, ci pe seama lui Dumnezeu care a risipit sfaturile popoarelor, pentru cei ce se tem de El. Căci chiar dacă se împiedică răul pentru cei buni, dar cei nedrepţi îşi iau cu dreptate plata pentru răutăţile nedreptăţilor. Ia seama să nu te

655 Dumnezeu nu sileşte pe om să facă binele, pentru că îi respectă libertatea ce i-a dat-o; pentru că nu l-a făcut ca pe un obiect. Dar îl pedepseşte cînd foloseşte rău libertatea, sau îl face să sufere ca să se îndrepteze în folosirea bună a libertăţii. De aceea îl lasă multă vreme să facă nedreptăţi, dar îi ajută într-un anumit fel pe cei nedreptăţiţi de el, dîndu-le alte satisfacţii, sau izbăvindu-i de nedreptate, dar numai dacă sînt vrednici. Şi altfel cei ce-i nedreptăţesc slujesc ca unelte pentru pedepsire şi deci, poate, şi pentru îndreptarea lor. Oamenii îşi fac astfel prin reaua folosire a libertăţii şi rău unii altora, dar se şi ajută chiar prin aceasta să se îndrepteze dacă vreau. Căci nu Dumnezeu însuşi îi pedepseşte şi îi îndreptează prin pedepse, ci se foloseşte de ei însuşi. Adică se foloseşte nu numai de libertatea lor bine folosită, ci şi de cea rău folosită, într-un fel Dumnezeu limitează răul prin el însuşi, în iad însă nu va mai veni în nici unii nici-un bine, răul va fi fără sfîrşit.

rătăceşti dela adevărul la care te conduce Dumnezeul slavei prin rugăciunile sfinţilor. Amin.

483. *Întrebare: Un frate care lucra împreună cu altul a fost lovit de acela prin lucrarea diavolului. Şi tulburat din această pricină, voia să se despartă de împreuna lucrare cu el şi a întrebat pe marele Bătrîn despre aceasta.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, despre ceeace m-ai întrebat, îţi spun să nu te tulburi ca să faci ceva cu tulburare, mai ales în privinţa unui om tulburat el însuşi de gînduri şi de pisma diavolului, precum ai fost şi tu ispitit şi înfuriat în acele clipe, de gînduri. Căci dacă îţi aduci aminte cum ai pătimit şi tu atunci, nu vei dispreţui pe fratele tău pentru ispita suferită de el. Căci mulţi îmbolnăviţi, prin îngrămădirea sîngelui la creier, de o aprigă fierbinţeală, gîndesc şi vorbesc orice fără să ştie; ba şi înjură persoane sănătoase care le slujesc. Căci îi stăpîneşte boala, cum s-a întîmplat şi acum. Şi dacă îi spune cineva unui astfel de bolnav de doctor, nu primeşte doctoria. Căci nu ştie ce-i este de folos. El ia ca nebunie cele ce i se spun de către cineva şi înjurînd şi mîniindu-se şi cerînd mîncări vătămătoare, sau folositoare, nu ştie ce face. Aşa e cu cel ispitit. Chiar dacă-şi pierde sufletul, nu ştie. Chiar dacă înjură şi dispreţueşte pe sfinţii ce pătimesc împreună cu el pentru sufletul lui, nu ştie. Căci el s-a învîrtoşat în boala ce-i vine dela vrăjmaşul, care mereu îi întoarce lucrurile pe dos, pînă ce-l face să tăgăduiască şi pe Dumnezeu însuşi. Aşa şi în cazul acesta. Dar ştiind aceasta, Dumnezeu nu ne lasă din iconomie, să fim ispitiţi, ca să ne arătăm Lui probaţi, purtînd pe aproapele în vremea neputinţei lui simţite şi spirituale. Căci s-a spus: „Purtaţi-vă greutăţile unii altora

şi aşa veţi împlini legea lui Dumnezeu" (Gal. 6, 2). Deci dacă vrea să ajute cineva pe un bolnav, aceasta nu constă în a face voia lui şi în a-i da cele ce-l vatămă, ci în a purta înjurăturile lui şi în a avea grije să nu-i dea ceva vătămător [656]. Deci aşa trebue făcut şi acum. Nu în a face voia celui bolnav constă grija de el, ci în a te ruga pentru el. Şi dacă nu eşti în stare, roagă pe cei ce pot, ca să ceară lui Dumnezeu să-l izbăvească pe el de ispita ce-i vine dela vrăjmaşul. Şi făcînd aşa, vei fi ca Marta şi Maria, surorile lui Lazăr, care L-au rugat pe Domnul să-l învie pe fratele lor. Şi de va face cineva aceasta, să nu cugete ceva mare despre sine. Pentru că el face pentru acela ceeace fac alţii pentru el [657] . „Căci cu ce măsură va măsura cineva, cu aceea i se va măsura" (Lc. 6, 38) [658]. Şi

656 Să primeşti batjocurile celui ce bolnav fiind îţi cere lucruri care-l vatămă şi să nu-i răspunzi la fel, căci aceasta îl înbolnăveşte şi mai mult. Să fii blînd cu el, dar să nu-i împlineşti poftele necuvenite, făcînd voia lui cea rea.

657 Toţi avem nevoie să fim suportaţi de alţii. De aceea nu e cazul să socotim că facem un lucru mare când îl suportăm pe altul şi ne rugăm pentru el. Nu te mîndri cînd ai făcut bine altora, căci şi ţie ţi-a făcut Dumnezeu bine prin alţii, iar tu tot prin Dumnezeu l-ai făcut acelora. Dar nu te mîndri nici cînd ai suferit ceva dela alţii, căci şi Domnul a suferit dela alţii şi prin aceasta a voit să-i tămăduiască. Deci El este Cel ce suferă şi în tine. Cînd suferi tu dela altul fără să răspunzi la fel, ca să-l vindece prin tine. Domnul se foloseşte de noi cînd ne facem bine şi tot El suferă cînd suferim fără ripostă unii dela alţii, ca să ne vindecăm. Domnul cerului şi al pămîntului suferind bătăile altora, fără să răspundă la fel, a arătat că adevărata mărire constă în a suporta loviturile altora, ca aceia să fie vindecaţi prin pilda acestei supreme iubiri. Noi de obicei facem altfel: cu cît sîntem mai mari, cu atît suferim loviturile altora mai puţin. Aceasta arată că ceeace socotim noi ca mărire, nu e mărire adevărată, pentru că nu poate vindeca.

658 Cînd faci un bine altuia, nu faci decît să te achiţi de binele ce ţi-au făcut alţii. Iar cel ce face bine prin oameni e Dumnezeu. El vrea să ne prindă prin aceasta ca agenţi activi în circuitul binelui dintre noi.

nu socoti că dacă ai fost lovit de un altul, ai suferit mare lucru. Căci însuşi Domnul cerului şi al pămîntului a fost lovit. Şi toate cele următoare. Nu te lasă clintit ca să te muţi din locul tău şi să te desparţi de fratele tău. Căci aceasta nu e după Dumnezeu, ci plinirea voii diavolului. Iar dacă faci aceasta, tot nu vei avea odihnă, ci-ţi va fi şi mai rău. Căci din rău nu iese nici-un bine. Iar aceasta este nesupunere şi necuminţenie. „Căci unde este ceartă şi zavistie, acolo e neorînduială şi tot lucrul rău." (Iac. 3, 16). Nimenea nu se tămădueşte prin acestea în veac. Ci numai cel ce-şi taie voia sa şi luptă să nu iscodească pe aproapele, nici să spună vreodată: „Ce este aceasta sau aceia?" Iar cel ce zice: „Şi eu o vreau aceasta", se face fiu al diavolului şi străin de Dumnezeu. Căci e vădit că vrea să facă voia sa şi nu pe a lui Dumnezeu [659]. Îmbărbătează-te, frate, şi Dumnezeu te va acoperi. Şi roagă-te din tot sufletul pentru fratele tău şi iubeşte-l pe el în Hristos Iisus, Domnul nostru. Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

484. *Cerere: Un frate a cerut aceluiaş mare Bătrîn să se roage pentru el, zicînd: iartă-mă că te stingheresc*

Căci numai angajîndu-ne şi pe noi în binele ce voeşte să se facă, ne facem şi noi buni.

659 A-şi face cineva voia sa e a face voia diavolului şi a deveni fiul lui. Căci o voie proprie care nu e una cu voia lui Dumnezeu, e una cu voia diavolului. Propriu zis voia adevărată a omului coincide cu voia lui Dumnezeu. Prin voia aceasta omul dărîmă zidul între sine şi Dumnezeu. Voia sa dimpotrivă îl dezbină de Dumnezeu şi de ceilalţi. Voia adevărată a omului este cea care-l uneşte cu Dumnezeu şi cu semenii. Căci Dumnezeu i-a făcut pe toţi pentru unirea cu Sine şi în Sine. Aceasta e voia cea puternică a omului: a nu-şi lăsa voia tîrîtă de patimile egoiste, care-l desparte de Dumnezeu şi-l închide în egoismul său.

atîta. Dar cred în Dumnezeu, că prin rugăciunile tale mă voi întări şi nu te voi mai stingheri atîta.

Răspunsul lui Varsanufie: Toţi cîţi sînt fii ai lui Dumnezeu, sînt, fără îndoială, şi moştenitori ai bunătăţii, ai răbdării, ai îndurării, ai iubirii de oameni şi ai iubirii Lui. Căci dacă sînt fii ai lui Dumnezeu, sînt şi dumnezei [659b]. Şi de e Dumnezeu lumină, sînt şi ei luminători. Deci dacă Dumnezeu e stingherit şi îngreunat cînd e rugat, aceasta se întîmplă şi cu ei. Iar dacă nefiind rugat, Dumnezeu se întristează, iar fiind rugat se bucură, aceasta se întîmplă şi cu ei [660]. „Iubeşte pe aproapele tău

659b Sînt stăpîni pe ei înşişi, nerobiţi patimilor, sînt liberi, în aceasta se întîlnesc cu Dumnezeu într-o unică libertate a iubirii. Ei sînt atunci şi buni, căci numai cei slabi sînt temători de alţii, deci răi. Ei nu respiră în lărgimea iubirii netemătoare a lui Dumnezeu. Undeva trebue să fie o astfel de înălţime ridicată peste toate cele supuse legilor şi peste cei ce cad sub robia patimilor. Numai prin acea realitate personală, liberă de toate servituţile posibile, pot să se ridice şi oamenii la libertate.

660 Desăvîrşirea lui Dumnezeu s-a arătat în faptul de a-şi fi dat pe Fiul Său întrupat la moarte pentru noi. Iar desăvîrşirea Fiului întrupat s-a arătat în a-şi fi dat viaţa Sa omenească pentru noi. Intr-un fel dacă Dumnezeu continuă să fie desăvîrşit, El trebue să continue a suferi pentru noi, a fi în stare de jertfă pentru noi. Iar noi, dacă vrem să fim desăvîrşiţi ca El, trebue să facem la fel. Deaceea primim în noi starea de jertfă. Prin jertfă ieşi din închisoarea proprie şi deschizi poarta altora. Jertfa înseamnă lărgirea în iubire, cucerirea adevărată a altora. Desăvîrşirea constă în puterea de a cuceri pe toţi, lăsîndu-i liberi, făcîndu-i şi pe ei posesorii tuturor bunurilor tale. Prin rugăciune îi arătăm la fel lui Dumnezeu că ne deschidem şi noi Lui. Iar prin rugăciunile adresate sfinţilor le arătăm aceasta sfinţilor. Prin rugăciuni contribuim şi noi la opera unificării între noi voită de Dumnezeu.

Şi pentru Dumnezeu e o bucurie să-L rogi, căci prin aceasta îţi arăţi încrederea şi iubirea de fiu şi Dumnezeu te primeşte cu iubire. Căci este El însuşi ca Treime iubire. Şi aşa se arată şi în fapta creaţiei şi în grija Lui de creaţie.

ca pe tine însuţi", zice Vechiul Testament (Lev. 19, 18). Iar cel Nou, arătîndu-ne desăvîrşirea, zice ,,să ne punem sufletul unii pentru alţii", aşa cum Cel desăvîrşit şi Fiul lui Dumnezeu şi-a dat viaţa Sa pentru noi (Io. 3, 16).

Deci cînd sfinţii sînt rugaţi, se bucură, ca unii ce sînt desăvîrşiţi, precum şi Tatăl lor desăvîrşit este [661]. Cereţi-le deci lor şi vă vor da fără preget. Căci nu sînt moleşiţi şi trîndavi ca mine. Şi rugaţi-vă să fiu şi eu printre ei. Şi voi ruga pe Dumnezeu să vă împlinească cererile voastre, mai întîi puterea de sus şi iubirea faţă de El; şi să vă sprijinească în frica Lui [662] şi în credinţa inimilor voastre. Rămîneţi deci neîndoelnici, aşteptînd mila Lui. Şi El ,,va face mai mult decît prisositoare cele ce le cereţi şi le pricepem noi" (Ef. 3, 20). Căci a Lui este slava în veci. Amin.

485. *Întrebare : Un frate a întrebat pe Ava mînăstirii în care se aflau sfinţii Bătrîni, să-i dea o chilie apropiată şi Ava a binevoit să-i dea. Între timp a întîlnit un monach, care l-a rugat să locuiască într-o chilie lîngă el. Fratele a răspuns că nu poate face aceasta fără voia Bătrînilor şi a Avei care a hotărît să-i dea această chilie. Şi venind l-a întrebat pe celălalt Bătrîn, ce trebue să facă?*

Răspunsul lui Ioan: Frate, Domnul nostru ne-a poruncit să avem pe alţii mai presus de noi (Filip. 2, 3)

661 Iubirea nu oboseşte, ci creşte practicîndu-se. Numai prin ea creşte omul duhovniceşte cu adevărat.

662 Frica de Dumnezeu nu-i o slăbiciune, ca frica de oameni, ci tărie faţă de oameni, capacitate de a-ţi dărui pînă şi viaţa pentru Dumnezeu. Ea te sprijină prin siguranţa vieţii netrecătoare în Dumnezeu. Cel sprijinit în frica de Dumnezeu, nu tremură de oameni şi de lume, căci nu se sprijină pe trestia unei vieţi care vezi cum se clatină şi înaintează în veştejire.

[663]. Dacă deci pentru dragostea ce-o avem după Dumnezeu pentru tine, ţi-am spus să locueşti lîngă noi, ţi-am arătat cu fapta că noi sîntem mai presus de fratele. Dar dacă-ţi spunem din nou: „Rămîi lîngă acela" iubirea ta poate socoteşte că te respingem dela noi ca neavînd dragoste faţă de tine. Dar tu judecă vecinătatea locurilor şi folosul sufletului tău din ele şi ţine seama de cuvîntul Apostolului: ,,Probîndu-le toate, ţineţi ce este bine" (I Tes. 5,21). Acestea le-am grăit din dragostea cea după Dumnezeu. Iartă-mă, fratele meu, pentru Domnul.

486. *Întrebare către marele Bătrîn: Un monach oarecare ce locuia într-o chilie străină, şi-a clădit lui o chilie în apropiere. Şi venind la el un frate ce avea nevoie de o chilie, l-a îndemnat pe acela să locuiască în chilia clădită de el. Dar acela ceru să i se dăruiască acea chilie cu contract. Şi s-a învoit să i-o dăruiască dacă vor îngădui Bătrînii aceasta. Dar cu condiţia că el să scoată, din fîntina de lîngă ea în fiecare săptămînă două ulcioare de apă. Şi l-a întrebat pe, marele Bătrîn despre aceasta.*

Răspunsul lui Varsanufie: Aceasta nu se potriveşte călugărilor. Căci de voiţi să faceţi contract între voi, veţi ajunge poate şi la judecată, ceeace nu e fapta iubirii. Deci fratele să locuiască în chilie fără contract. Iar de va voi stăpînul chiliei cîndva să-l scoată, acela să iasă cu smerenie, fără împotrivire. Iar dacă stăpînul chiliei va veni să-şi umple cele două ulcioare cu apă şi cel care locueşte în chilie nu-i va îngădui, să nu se tulbure, ci să-i

663 De aci urmează că trebue să avem grija de alţii mai mult decît de noi, să-i preţuim mai mult ca pe noi. Numai aşa se poate explica porunca de a ne jertfi pentru alţii cum s-a jertfit şi Hristos (I Io. 3,16).

facă metanie şi să-şi ducă ulciorul gol, spunîndu-i: „Iartă-mă frate, pentru Domnul, că te-am supărat, şi roagă-te pentru mine". Şi să ia seama să nu se tulbure după aceea de mînie. Şi pentru smerenia lui, îl va apăra Dumnezeu şi pe fratele lui de duşmănia dela diavolul şi va fi împins să alerge după el şi să-i pună metanie şi aşa se va încovoia şi-i va umplea ulciorul, sau îl va şi purta împreună cu el. Şi aşa dragostea lui Dumnezeu îi va acoperi pe amîndoi şi-i va mîntui pe ei iubitorul de oameni Dumnezeu.

487. *Întrebare: Chilia are nevoie de reparaţii. Oare trebue să cheltuiască pentru ele cel ce locueşte în ea chiar dacă nu este a lui, ci se aşteaptă să iasă din ea dela o zi la alta ?*

Răspuns : Dacă cineva se gîndeşte, că toate cîte le are sînt ale lui Dumnezeu şi comune tuturor celor credincioşi, şi că nimeni n-are ceva al său, nu trebue să cugete aşa. Căci aceasta ţine de un cuget trupesc. Pentru că chiar dacă a apucat să cheltuiască ceva şi nu va rămînea acolo, alt frate avînd odihnă din partea aceasta, va binecuvînta mereu pe cel ce a cheltuit şi s-a ostenit în acest loc. Căci dacă socotim cu adevărat cele spuse: „Cu măsura eu care măsori, ţi se va măsura" (Lc. 6, 38) şi: „Va răsplăti fiecăruia după faptele lui" (Ps. 61, 31) şi iarăşi: ,,Să-ţi dea ţie după inima ta" (Ps. 19, 5), nu-l va lăsa pe acela să se apropie în zadar, ci va striga mereu către el: „Nu te voi lăsa, nici nu te voi trece cu vederea" (Iisus Navi 1,5).

488. *Întrebare : Un frate a întrebat pe acelaş mare Bătrîn: ,,Iartă-mă, stăpîne Părinte, că îndrăznesc să vorbesc: Văd pe Domnul Ava că iubeşte pe unul mai mult decît pe mine şi gîndul acesta mă supără., şoptindu-mi că vrea să placă unor oameni. Căci orice cer unii, le*

dă, iar mie nu-mi dă. Odată am cerut o fereastră şi n-a făcut-o. Şi altă dată puţin var şi nu mi-a dat. Iar altora le-a dat. Oare de ce face aceasta? Si ce să răspund gîndului?

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, e nevoe de răbdare. Căci a spus Domnul: „Întru răbdarea voastră veţi cîştiga sufletele voastre" (Lc. 21, 19); iar Apostolul: „Aveţi nevoe de răbdare" (Evr. 10, 36). Dacă Dumnezeu a voit să te încerce de poţi răbda ceva, tu te arăţi neavînd răbdare. Cîţi ani ai vieţuit astfel în chilie şi n-ai spus nimic. Iar văzînd pe altul făcînd ceva, îndată te aprinzi ca de foc. Pentru ce n-ai spus gîndului: „Am stat aşa tot timpul, nu voi mai răbda puţine zile?". Dacă-ţi spune gîndul: „Şi de ce a făcut altora?", răspunde-i: „Aceia sînt sfinţi, iar eu sînt nevrednic şi vrednic de tot necazul". Dacă îl socoteşti pe Ava al tău căutînd la faţă, fără să fie aşa, îţi pierzi sufletul [663 b]. Iar de caută la faţă, nu vei da tu răspuns pentru el, ci el va da pentru tine. Iar cel ce cere un lucru, trebue să cerceteze vremea şi împrejurările şi putinţa de a se folosi de el. Şi atunci va afla de ce nu i se dă ceeace vrea. Iar de nu află, nu trebue să învinovăţească pe alţii, ci pe sine însuşi, zicînd: „Eu sînt cel nevrednic." Şi vei afla ieşire din acel gînd, frate. Aceasta este calea celor ce voesc să se mîntuiască şi să vieţuiască după Dumnezeu.

489. *Un bătrîn dintre părinţi locuia în mînăstirea în care se aflau sfinţii Bătrîni. Şi întrebat fiind de slujitorul*

663 b ,,A-şi pierde cineva sufletul" înseamnă şi a nu mai avea „suflet", a deveni om „fără suflet". Aceasta înseamnă a deveni nesimţit şi sălbatic ca o fiară. Dar aceasta e un chin al omului şi pentru el şi pentru alţii. Acest om nu mai ştie de sine, se înstrăinează de sine, se alienează. Aşa se pierde sufletul în iad.

lui: „Ce voeşti să-ţi fac de mîncare?", a răspuns cu mînie: „Fă ce vrei". Şi s-a supărat fratele, ne ştiind ce să facă. Şi a întrebat pe marele Bătrîn: „Oare face bine zicînd aşa, sau nu"

Şi a Răspuns : Nu-mi este mie îngăduit să osîndesc pe cineva. Căci fiecare îşi poartă povara lui. Dar precum mi se pare, un astfel de răspuns pricinueşte supărare aproapelui, chiar dacă îl dă pentru nevoinţă. Bătrînul trebuia mai de grabă să spună fratelui cu smerenie: ,,Acest lucru mi-ar plăcea azi". Şi chiar dacă fratele l-ar face fără gust şi i l-ar servi rău, trebue să-i mulţumească. Căci fie că fratele face lucrul bine, fie rău, dacă acela se supără cu mînie, acesta e un lucru mai rău decît toate patimile. Fiindcă el se mînie fără judecată şi aceasta nu este din cunoştinţa lui Dumnezeu, ci mai de grabă din lucrare diavolească. Totuşi cel ce slujeşte, trebue să fie cu îndelungă răbdare. Căci tot cel ce poartă pe fratele său cu frica lui Dumnezeu, are pe Duhul lui Dumnezeu odihnind asupra lui[664].

490. *Acelaş frate, fiind cinstit şi mîngîiat după frica lui Dumnezeu de Ava şi de frăţia mînăstirii, nu s-a simţit tămăduit, ci necăjindu-se mai mult şi socotindu-se nemîngîiat după cuviinţă, a plecat pe ascuns. Iar ei cunoscînd după aceea unde vieţueşte, au voit să meargă la el şi să-l roage să se întoarcă la ei, căci au auzit că e necăjit. Şi l-au întrebat pe marele Bătrîn, spunînd şi cele*

664 A suporta pe fratele care te necăjeşte e singurul mijloc de a-l potoli. A fi tare în acest sens e singurul mijloc de a-i comunica putere. Duhul care se odihneşte asupra Fiului, se odihneşte şi asupra celor ce se alipesc de Fiul, dîndu-le odihna prin mîngîerea adusă dela Tatăl. Şi El se extinde cu odihna Lui, unită cu mîngîierea ce o produce în noi, şi asupra fratelui agitat, căci e Duhul care ne înfrăţeşte cu Fiul.

ale Apostolului: „Ca nu cumva din prea mare întristare să fie copleşit acesta" (II Cor. 2, 7).

Răspuns: Apostolul a spus aceasta, pentru că l-a predat pe acela satanei (I Cor. 5, 5). Şi acela avea motiv sa se întristeze, fiind scos din comunitate. De aceea văzîndu-l pocăindu-se, a spus „să se întărească faţă de el dragostea" (II Cor. 2, 8). Deci dacă ştiţi că voi l-aţi alungat, trebue să mergeţi să-i puneţi metanie ca să vină înapoi. Dar dacă a plecat din voia lui, chiar dacă veţi merge la el, pentru Dumnezeu, voinţa de a se îndreptăţi pe sine va veni din nou asupra lui. Căci el va fi gata să se lase din nou pradă supărării. Şi orice prilej i s-ar ivi, va spune mereu: „Am fost afară şi am fost silit să mă întorc". Deci lăsaţi-l să fie frămîntat puţin de gînduri, ca să-i pară rău că a plecat. Căci de va fi necăjit cu trupul, se va folosi cu duhul. Se va tăia astfel dela el mîndria şi pornirea de a se îndreptăţi pe sine, văzîndu-se pe sine în necazuri multe. Şi atunci îşi va aduce aminte de odihna din mînăstire. Şi se va întoarce cu smerenie şi în loc de nemulţumire, va arăta mulţumire.

491. *Întrebare: Pentru ce, părîndu-i rău, îi este ruşine să se întoarcă?*

Răspuns : Dacă el se căeşte şi primeşte să se învinovăţească, zicînd: „Eu sînt vinovat pentru toate", Dumnezeu cel ce a zis prin proorocul: „Spune tu întîi fărădelegile tale, ca să fii îndreptăţit" (Is. 43, 26) [665], vede că inima lui s-a îmblînzit şi îl va călăuzi în frica Sa spre

665 Dumnezeu îndreptăţeşte pe cel ce se căeşte, pentru că acesta nu se îndreptăţeşte singur pe sine.

folosul lui [666]. Căci zice: „Va călăuzi pe cei blînzi în judecată [667]. Va învăţa pe cei drepţi căile Lui" (Ps. 24, 9). Şi dacă se va folosi mai mult în locul unde a fost întîi, Domnul va îndemna inima lui să se întoarcă acolo cu smerenie.

492. *Un frate care slujise ca ostaş în lume, a intrat în mînăstire şi l-a întrebat pe acelaş mare Bătrîn dacă se poate pocăi.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, Dumnezeu nu lapădă pe nimenea, ci pe toţi îi cheamă la pocăinţă. Deci cel ce vine la El, trebue să se apropie din toată inima şi să samene cu nădejdea de a secera. Şi să se aştepte la ispite pînă la ultima răsuflare.

493. *Întrebare: Dar acum îl ajută Dumnezeu?*

Răspuns: Fiule, stadionul s-a deschis. Şi cel ce voeşte să se mîntuiască, aude pe Iisus zicînd către el: „Veniţi la Mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi Eu va voi odihni pe voi. Învăţaţi dela Mine că sînt blînd şi smerit cu inima şi veţi afla odihna sufletelor voastre. Căci jugul Meu este blînd şi sarcina Mea uşoară" (Mt. 11,28-30). Gîndeşte-te la ceeace auzi: „Blînd şi smerit", ca să învă-

666 Inima celui ce se căeşte, se îmblînzeşte, se înmoae, îşi pierde învîrtoşarea care-l închide ca o crustă în el însuşi; el scapă de închisoarea mîndriei, intră în comunicare cu Dumnezeu, izvorul vieţii şi al bucuriei. Împărăţia lui Dumnezeu este împărăţia Celor ce comunică din iubire, de aceea este Împărăţia unităţii, a omenescului adevărat, restabilit în Treimea deplinei comuniuni între Persoanele supreme.

667 Cei blînzi sînt cei ce se folosesc de dreapta judecată. Ei cunosc slăbiciunile oamenilor. Ei ţin o cumpăna în judecată, ţinînd seama de toate.

ţăm şi noi acestea de la El. Cel ce vine la Dumnezeu nu trebue să se descurajeze şi să se teamă. Altfel nu va pune niciodată început căii lui. Căci Dumnezeu ia aminte la inima lui şi la intenţia voii lui. Şi cunoaşte slăbiciunea omului, că nu poate izbuti nimic dela sine. Ci El este totul şi El dă celui vrednic putere, să lucreze cu putere[668]. Căci dacă Dumnezeu nu dă putere celui tare, unde s-ar afla nenorocitul de om? Dacă nu dă înţelepciune celui înţelept şi schimbă inima lui, înţelepciunea aceluia ar fi ca a unui prost şi nebun. Să ne apropiem deci cu încredere de El, cunoscînd că El este Cel ce ne dă nouă putere în luptă. Tu pregăteşte-ţi sufletul şi nu numai spre a lupta, ci şi spre a te încununa. Domnul să-ţi stea în ajutor cu voia Lui prin rugăciunile sfinţilor. Amin.

494. *Cererea aceluiaş către acelaş Bătrîn: Gîndurile mele îşi închipuesc lumea, aţîţîndu-mă să mă întorc la ea. Fă milă cu mine ca să fiu acoperit prin rugăciunile voastre. Căci aflîndu-mă încă în aceleaşi păcate, m-am rugat lui Dumnezeu să mă învrednicească de acoperămîntul vostru* [669].

668 Puterea lui Dumnezeu devine puterea omului, dar rămîne şi a lui Dumnezeu. Dumnezeu îl face pe om tare.

669 Cînd era în lume l-a rugat pe Dumnezeu să-l aducă sub acoperămîntul lui Varsanufie. Acum cere lui Varsanufie să se roage să fie acoperit de Dumnezeu. Ne rugăm lui Dumnezeu să ne pună sub acoperămîntul rugăciunilor unui om duhovnicesc pe care Dumnezeu îl asculta. Iar aceluia îi cerem rugăciunile lui prin care Dumnezeu ne ia sub acoperămîntul Lui. Dumnezeu ne ajută să găsim pe omul care să ne ajute să dobîndim ajutorul Lui. Dumnezeu vrea să ne susţinem unii pe alţii în urcuşul spre El, să ne bucurăm împreună de viaţa Lui rînduită tuturor. El vrea nu numai să facă fiecare şi ceva personal spre a se întări, ci şi ceva pentru alţii şi anume unul să ceară altuia rugăciunile pentru a cîştiga smerenie şi altul să se roage pentru acela ca să învingă şi el însuşi egoismul său şi să se întărească şi acela prin aceasta.

Răspunsul lui Varsanufie: Fiule prea iubit, îmbărbătează-te în Domnul. Dumnezeu te-a chemat; nu te descuraja, ci îndrăzneşte, începutul lucrării după Dumnezeu cere războae. Dar Dumnezeu înfrînge pe duşmani. Oastea lumii e întunericul; şi moştenirea ei, chinurile veşnice. Iar oastea lui Dumnezeu e lumina; şi moştenirea ei, viaţa veşnică. Pipăe întîi cele două părţi şi apoi alege-o pe care o voeşti. Şi va veni la tine un glas puternic şi va trezi inima ta încă rece. Şi inima te va face să alergi repede, precum trebue. Să nu te înspăimînţi. Căci este cine să te călăuzească spre Stăpînul.

495. *Cererea aceluiaş către acelaş mare Bătrîn: Supărarea războiului pornit acum asupra mea vine dela mine. Ai milă de mine, Stăpîne, ca rugăciunile tale să-i pună capăt. Căci am pierdut ceeace aveam, întîlnindu-mă cu fraţii mei cei după trup care au venit la mine. Fiindcă păstrez în închipuire întîlnirea cu ei. Şi-mi pare că mă aflu încă cu ei. Ajută neputinţei mele şi fricii de a mă ţine pe calea mîntuirii. Căci nu ştiu cum să mă rog lui Dumnezeu care m-a chemat, după ce am căutat să-L nesocotesc şi am uitat într-un ceas toate binefacerile Lui. Pentru aceea te rog, ai milă de mine, că mult am păcătuit. Şi războaele născute din slăbiciunea şi neputinţa credinţei mele, nu se depărtează dela mine. Şi spune-mi dacă e îngăduit şi de folos să-i opresc pe ai mei să vină la mine, ca să nu-mi aducă ispitele fermecătoare ale lumii. Căci ştiţi că inima mea fiind încă rece, dacă ei vin îmi aduc tulburare şi mă împing pe calea războiului. Ieri s-au depărtat puţin gîndurile acestea dela mine, prin acoperămîntul vostru. Dar azi cînd am şezut puţin singur, ca să învăţ un psalm, s-au năpustit aşa de tare asupra mea că am asudat de descurajare. De aceea te rog, nu mă lăsa pe seama vrăjmaşilor mei, ci sprijină cu*

puterea ta neputinţa mea şi alungă-i că destul s-au înmulţit asupra mea. Şi tu vezi inima mea, că nu port cu plăcere războaele. Nu mă lăsa să fiu biruit pentru slăbiciunea mea şi să cunosc răutatea lor şi să cad iarăşi în cursele lor, în care am fost prins înainte de a alerga la voi. Iartă-mă şi te roagă pentru mine, Părinte sfinte !

Răspunsul lui Varsanufie: Iubite frate, Stăpînul nostru Dumnezeu are o carte în care se scriu cei ce vin să-I slujească Lui cu sinceritate, în ea se scrie şi zestrea lor adunată de la ziua cea dintîi [670]. L-am ruga pe „Cel ce nu voeşte moartea păcătosului, ci să se întoarcă şi să fie viu" (Ez. 18, 23), să-ţi rînduiască un loc între cei ce se mîntuesc. Şi s-a miluit şi te-a rînduit şi pe tine împreună cu mine „Cel ce voeşte ca toţi oamenii să se mîntuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină" (I Tim. 2, 4). Deci ai luat darul. Atîrnă de tine să fii scris în această carte, sau nu [671]. Dacă tu voeşti, îţi ajută Cel ce a zis: „De veţi voi şi mă veţi asculta, veţi mînca bunătăţile pămîntului" (Is. 1, 19). Iată ţi-am spus, ia seama să nu cazi dintr-o astfel de oaste, ca nu cumva să te îmbolnăveşti de o boală de nevindecat. Căci căzînd în ea, nu te vei folosi nici în lume. Domnul să te acopere faţă de cel rău şi să te mîn-

670 Poetul Octavian Goga a redat această idee rămasă în tradiţia poporului român prin următoarele cnvinte: „Dragi copii din ţara asta / Vă miraţi voi cum se poate /, Moş Crăciun din cer de-acolo / De le ştie toate, toate /. Iată cum, vă spune moşul /, Colo sus, în tindă are /, Pe genunchi o carte mare / Cu condei de-argint el scrie /, Ce copil şi ce purtare /, Şi de-acolo ştie Moşul /, Că-i şiret nevoie mare"

671 Omul primeşte darul sau puterea dela Dumnezeu de a se apropia tot mai mult de el. Dar rămîne în seama libertăţii lui să desvolte acest dar, sau nu. Dumnezeu scrie pe tot cel ce se botează, în cartea mîntuirii. Dar depinde de fiecare ca Dumnezeu să scrie în dreptul lui faptele care-l fac vrednic să ajungă la El, sau nu.

tuiască în viaţa veşnică. Amin. Fiule „lasă pe morţi să-şi îngroape morţii lor" (Lc. 9, 60). Şi vei vedea cum se slăveşte Domnul în sfatul sfinţilor[672].

496. *Cererea aceluiaşi către acelaş mare Bătrîn: Ava, ai milă de mine pentru Domnul, căci cînd mă odihnesc de unul singur se ivesc nălucirile. Dar mă tulbură şi cînd vin vreunii la mine, încît chiar de mă aşez să mă culc sînt stăpînit de ele şi nu pot să mă odihnesc. Şi fiind fricos din fire, războiul se stîrneşte şi mai mult şi nu-mi îngăduie să adorm decît puţin. Şi, cum am spus, tulburat şi cu frică. Din pricina aceasta simt şi o slăbiciune în trup şi aproape că nu mă pot mişca. Deci tu, stăpîne, ştii ce-mi este de folos. Ajută-mă bunule Părinte. Iartă-mă pe mine, păcătosul şi bolnavul.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, trebue să slăvim pe Dumnezeu pentru că ne arată cum se adevereşte Scriptura. Căci zice: „Credincios este Dumnezeu care nu vă va lăsa pe voi să fiţi ispitiţi peste putere" (I Cor. 10, 16). Deci te lasă să te nevoeşti după puterea ta. Iar pe cei mari îi cearcă după puterea lor prin ispite mari. Şi ei se bucură. Căci ispita duce pe om la sporire. Fiindcă unde se iveşte un bine, se iveşte şi războiul. Nu te teme deci de ispite. Ci te bucură, căci te duc spre sporire. Dispreţuieşte ispita şi Dumnezeu te va ajuta şi te va acoperi[673].

672 Călugărul de se întoarce în lume nu mai e nici acolo omul potrivit. Să stea între călugări şi va vedea cum se preamăreşte Dumnezeu între ei prin vieţuirea şi rugăciunile lor.

673 Ispita e dată ca să lupţi cu ea. Şi de lupţi, îţi întăreşti voinţa în a rezista în bine şi prin aceasta înaintezi în el. Dacă nu ai prilejul să lupţi cu ispitele, te moleşeşti.

497. *Cererea aceluiaş: Părinte sfinte, fiind slab şi păcătos, nu am îndrăzneală să cer ceva dela milostivul Dumnezeu, deaceea cad la tine să te rogi pentru mine, păcătosul, ca să mă învrednicească să-i slujesc Lui şi să-mi dăruiască putere şi înţelegere* [674]*. Mă rog ţie pentru toate acestea, căci ştie şi inima ta că nu sînt nimic. Dar cred, bunule Părinte, că rugăciunile tale sînt în stare să facă îndurător pe Dumnezeu faţă de păcatele mele, ca să le treacă cu vederea şi să mă facă vrednic să pornesc pe calea binecuvîntată; pentru ca păşind pe ea întru cunoştinţă, călăuzit de mile ta, binecuvîntate, să mulţumesc neîncetat iubitorului de oameni Dumnezeu care mă slăveşte prin tine cu toate bunătăţile. Iartă-mi prostia şi îndrăzneala şi roagă-te pentru mine.*

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, mai bine zis fiule, Dumnezeul cerului şi al pămîntului să te întărească în sfînta chemare a Lui cu care te-a chemat pe tine şi să te învrednicească de cinstea înfierii, de care puţini se învrednicesc. Şi să sprijinească inima ta ca inima Anei, ca să aduci roduri binecuvîntate de Dumnezeu (I Imp. 1--2); şi să-i cînţi cîntare nouă lui Dumnezeu; şi să sporeşti în fapte bune pe calea ce-ţi stă înainte; şi să-I slujeşti Lui cu inima curată ca un ostaş încercat. Nu te încovoia deci, nu slăbi, ci aleargă cu rîvnă spre cetatea sfinţilor şi a aleşilor, ca să moşteneşti credinţa, să dobîndeşti nădejdea

674 E o vrednicie, o demnitate, a sluji lui Dumnezeu. Dar pentru aceasta se cere putere dela El. In felul acesta cel ce slujeşte lui Dumnezeu creşte duhovniceşte el însuşi. Slujirea lui Dumnezeu nu e o robie, ci un mijloc de creştere, de primire din puterile Lui. Ascultînd pe tatăl pămîntesc şi lucrînd lîngă el, fiul primeşte din învăţătura şi din destoinicia lui. Iar a-l ruga pe altul să se roage pentru tine înseamnă a cultiva smerenia în tine, fără de care nu poţi înainta. Căci cel plin de sine nu poate spori, crezînd că are totul.

şi dragostea. Şi ele te vor duce la sfînta smerenie, maica tuturor virtuţilor. Şi te vei mîntui în vecii vecilor. Amin.

498. *Cerere a aceluiaş: Fiind păcătos şi neputincios cu trupul, nu sînt în stare să fac vre-un bine şi vre-un lucru plăcut lui Dumnezeu. De aceea te rog, stăpîne, roagă-te tu pentru mine, care L-am mîntuit pe El şi care, precum am spus, nu pot face nimic, fiind împiedicat de slăbiciunea mea.*

Răspunsul lui Varsanufie: Fericit eşti frate, dacă simţi peste tot că ai păcate. Căci cel ce le simte, fără îndoială că se şi scîrbeşte de ele şi se desparte de ele [675]. Şi a le simţi şi a cere ajutorul dela Părinţi prin rugăciunile lor către Dumnezeu pentru a se izbăvi de ele şi de chinurile veşnice ce aşteaptă pe om pentru ele, e o parte a pocăinţei. Noi ne vom ruga. Iar tu foloseşte puterea ta pentru a cîştiga smerenie, supunere şi neţinere la voia ta în ceva. Căci din aceasta se naşte mînia [676]. Şi să nu judeci, nici să dispreţueşti pe cineva. Căci din aceasta vine tocirea inimii şi orbirea minţii [677]. Iar din acestea se

675 Cel ce nu simte ticăloşiile sale ca păcate şi se laudă cu ele, e un, nesimţit şi-un cinic, care nu poate ieşi din ele. Dar nici cel ce le recunoaşte glumind, nu le simte cu adevărat ca atare şi nu luptă să se despartă de ele. Adevărata simţire a lor e împreunată cu o adîncă nemulţumire şi cu o mare suferinţă pentru ele. Aceasta e începutul îndreptării, prin pocăinţă şi străpungerea inimii.

676 Voinţa de a fi de sine e una cu mîndria. Iar cînd aceasta se vede ameninţată sau jignită, naşte mînia. Iar mînia nu mai e o adevărată voinţă, în ea omul nu e stăpînit pe sine. Şi se vede ameninţat şi în stăpînirea peste altele, sau peste alţii, în voinţa adevărată omul e stăpîn pe sine. El nu e robul mîniei, mîndriei şi a celorlalte patimi. El e deasupra lor. Acesta e omul cu adevărat tare, după asemănarea cu Dumnezeu.

677 Tocirea, sau nesimţirea inimii şi orbirea minţii sînt unite între ele. Nesimţirea inimii e legată de neînţelegerea valorii celorlalţi oameni,

naşte nepăsarea şi învîrtoşarea inimii. Şi veghează în toate, gîndind la legea dumnezeească, din care se încălzeşte inima de focul ceresc. Şi să nu te întristezi. Căci chemarea ta e dela Dumnezeu, frate. Şi să nu te moleşeşti, nici să slăbeşti. Căci nu-ţi cere Dumnezeu ceeace este peste puterea ta, ci după putere[678]. Păzeşte-ţi gura dela cuvîntul fără rost şi dela vorbirea deşartă [679]. Nu cugeta în inima ta la cuvinte rele. Şi aruncă puterea ta, prin rugăciunea sfinţilor înaintea lui Dumnezeu [680], zicînd: ,,Miluește-mă pe mine, păcătosul !". Şi se va milostivi de tine şi te va păzi şi te va acoperi de tot răul. Şi aşa vei veni dela întunerec la lumina adevărată, dela rătăcire la adevăr, dela moarte la viaţă, în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

499. *Cererea aceluiaş către celălalt Bătrîn: Iartă-mi, Avă, pentru Domnul îndrăzneala şi nebunia şi ajută-mi în mulţimea păcatelor mele. Căci dacă cel ce a săvîrşit un singur păcat înaintea lui Dumnezeu are nevoe de multă pocăinţă, ce voi face eu, care am crescut împreună cu păcatul, care n-am încetat să mînii pe Dumnezeu după puterea mea [680b]? Deaceea am nevoie de rugăciunile*

a necunoaşterii lui Dumnezeu şi a sensului vieţii, pe care-l luminează cunoaşterea Lui.

678 Puterea omului e ca un bob de praf, dar puterea lui Dumnezeu venită în el înconvoae legile universului, umple toate de lumină dumnezeească, pornind dela omul însuşi.

679 Cuvîntul deşert iese din omul deşert şi întreţine deşertăciunea în el. Iar omul deşert e cel ce şi-a îngropat bogăţia adîncurilor sale sau şi-a uscat-o, răspîndind moartea deşertăciunii şi înjurul său.

680 „Aruncă puterea ta înaintea lui Dumnezeu"; aşterne-o ca pe un covor în calea luminii şi a puterii ce iradiază din Dumnezeu şi se va umple de lumina şi de puterea Lui mai presus de fire.

680b Prea mica mea putere cînd o folosesc pentru a face bine e foarte neputincioasă. Dar ea îşi atrage uriaşa putere a lui Dumnezeu. Cînd însă vrea să facă răul are efecte considerabile prin ea însăşi. Căci

voastre ca să depărteze dela mine păcatul [681]. *Şi am nevoe neîncetat să fiu învăţat să merg pe calea aceasta, fiind un om care am venit aci dela multe împotriviri şi multe rele prin marea milă a lui Dumnezeu. Pentru aceasta te rog, cuvioase Părinte, fă milă cu mine şi călăuzeşte-mă, precum găseşti de bine. Şi roagă-te pentru mine ca sa păzesc sfintele tale porunci, precum încerc să fac.*

Răspuns: Frate, fiindcă ai venit la Cel ce s-a răstignit pentru noi, ia şi tu crucea şi urmează Lui (Mt. 16, 24), aruncînd toată grija ta asupra Lui. „Care a făcut cu mult mai mult decît cele ce le cerem sau pricepem" (Ef. 3, 20). „Căci El are grije de noi" (1 Petru 5, 7) [682].

desparte pe om de Dumnezeu şi pricinueşte moartea sufletească. Iar aceasta îi produce mare durere lui Dumnezeu şi în sensul acesta îl supără, sau îl mînie.

681 Ieşirea din păcat e una cu ieşirea din egoismul de un fel sau altul. Dar nu poţi ieşi din egoismul lipsei de comuniune cu alţii, dacă nu ţi se deschide şi vreunul din ei pentru vreo comunicare în bine, adică în Dumnezeu, dela care vine binele şi spre care înaintăm prin bine. E un alt sens al necesităţii rugăciunii altora pentru mine, ca să mă ajute să ies din păcat, sau din necomuniune.

682 Dumnezeu ia toate grijile noastre, dacă avem încredere să I le încredinţăm Lui spre purtare. Căci virtual ni le-a luat: cînd s-a răstignit pentru noi. Acum ni se cere să ne arătăm încrederea în El, despovărîndu-ne şi cu voia noastră de ele. Greutăţile noastre le va rezolva El; durerile ne sînt uşurate de compătimirea Lui; greşalele noastre ni le iartă El, dacă I-o cerem cu încredere; cu ispitele noastre luptă El în noi împreună cu noi. Tot ce ni se cere este încrederea în El. Propriu zis nouă ni se cere numai să nu rămînem nepăsători, ci să luptăm şi noi, dar să ştim că luptînd, purtăm o cruce sub care este şi El cu o putere nesfîrşit mai mare decît a noastră. Prin cruce comunicăm cu El. El poartă crucea mai departe pentru toate ale noastre. Dar acum ni se cere să ne aşezăm şi noi sub ea, lîngă El, primind comunicarea oferită de el. Greutatea cea mare o poartă El. Dar ne lasă şi pe noi s-o purtăm atît cît putem, întărindu-ne cu

Deci nu te speria şi-ţi va ajuta Hristos. Să ai numai, fiule, în mintea ta, cuvîntul Sfintei Scripturi şi pregătirea de care-ţi spune: „Fiule, de vii să slujeşti Domnului, pregăteşte sufletul tău pentru ispite" (Sirah 2, 1), pentru că „bărbatul neispitit, este necercat" (Resch., Agrapha nr. 90, p. 130-132). Şi iarăşi: „Fericit este omul care rabdă ispita, căci făcîndu-se cercat" etc. (Iac. 1, 12). Nu-ţi spun, frate, acestea ca să te înspăimînt, ci ca să-ţi sprijinesc inima în frica lui Dumnezeu pe calea Lui. Căci aşa au înaintat toţi sfinţii, prin multe ispite şi necazuri. Şi au bineplăcut, ajutaţi fiind de harul lui Dumnezeu. Nu te teme, nici nu slăbi. Căci credem că Dumnezeu este Cel ce te sădeşte, te udă şi te creşte (I Cor. 3, 6) prin rugăciunile sfinţilor. Amin.

500. *Întrebare: Ce să fac, Părinte, că sînt tulburat de gîndul desfrînării ?*

Răspuns: Chinueşte-te cît poţi; aceasta îţi stă în putere. Dar nu te încrede în aceasta, ci în iubirea şi acoperămîntul lui Dumnezeu. Şi nu lîncezi. Căci lîncezeala stă la începutul oricărui rău (Pateric, Pimen 149).

501. *Întrebare: De grăesc fratelui meu, adeseori grăesc cuvîntul cu mînie. Şi de voesc să-l rostesc cu iubire, îndată încerc o dulceaţă spurcată şi o mişcare*

puterea Lui în purtarea ei. E şi acesta un motiv pentru care ne împărtăşim de El în Sf. Euharistie. Murim cu El, ca să înviem cu El. Murim cu El, egoismului nostru, primind prin aceasta dela El puterea să înviem cu El, în comuniunea cu El. Bucurîndu-ne de compătimirea Lui cu noi, ne bucurăm şi de puterea vieţii celei noi ce ne vine prin această iubitoare comuniune dela El.

urîtă a trupului, încît nu pot privi la faţa fratelui fără acestea. Ce să fac ?

Răspuns : Amîndouă înseamnă moarte: atît a vorbi cu mînie, cît şi a se stîrni pentru frate în trup o mişcare de dragoste. Lăsîndu-le deci pe amîndouă, vorbeşte fratelui cu stăpînire de sine şi-ţi va ajuta Dumnezeu. Şi pe lîngă toate acestea, păzeşte-ţi ochii. Şi roagă-te pentru mine!

502. *Întrebare: Ce să fac ? Căci sînt tulburat de războiul lăcomiei pîntecelui şi al iubirii de arginti şi al altor patimi.*

Răspuns : Cînd te războeşte patima lăcomiei pîntecelui, luptă-te cu toată puterea ce o ai, după Dumnezeu, ca să nu dai trupului cît îi trebue. Faţă de iubirea de arginţi, la fel, pînă ce te necăjeşte războiul, ca să nu ai nimic de prisos peste haină. Luptă-te tot aşa în privinţa vaselor şi al celui mai mic lucru. Iar după ce ai biruit războiul, procură-ţi ceeace ai de trebuinţă după Dumnezeu.

503. *Întrebare: Un frate locuind cu un bătrîn, l-a întrebat pe acelaş Bătrîn Ioan despre dietă şi somn şi tulburarea ce o avea în privinţa unor lucruri ce nu i se păreau drepte la bătrînul său.*

Răspuns: Bătrînii spun că a odihni (ospăta) pe aproapele e o mare virtute, mai ales cînd cineva nu face lucrul acesta din slăbiciune, sau cu risipă. Tu dă-i trupului cît îi este de ajuns. Şi chiar dată mănînci de trei ori, nu te vatămi. Căci ce folos are omul dacă mănîncă o singură dată, dar fără măsură? Înţelege deci cu libertate gîndul bătrînului. Căci odată ce vieţuiţi amîndoi după

Dumnezeu, trebue să vorbească şi el cu libertate. Şi orice zice că-l odihneşte pe el, fă, şi aceasta este voia lui Dumnezeu.

Iar somnul e de două feluri. Cîte odată îngreunează trupul din multa mîncare, cîteodată din neputinţă. Căci cînd cineva nu-şi poate împlini slujirea, îi vine somnul. Iar multei mîncări îi urmează războiul curviei. Căci îl îngreunează la somn, "spre a-i întina trupul. Cel ce poate deosebi află cum şi de unde îi vine lui aceasta. Ni se cere să facem ceeace stă în puterea noastră şi nimic de prisos. Căci acoperămîntul şi mila lui Dumnezeu va întări neputinţa noastră. Că Lui se cuvine slava în veci. Amin. Roagă-te pentru mine, frate ! Fă iubire, grăind aproapelui. Dar caută şi observă de vorbeşti cu smerenie şi cu dreapta socoteală în chip netulburat. Iar de e ceva care nu e astfel, sugrumă-ţi gîndul contrar şi ruşinează-l. Şi astfel va înceta[683]. Şi să nu te tulburi de vre-un lucru făcut de bătrîn. Ci zi: „Dumnezeu ştie ce e de folos". Şi

683 Cuvintele exprima gîndurile despre realităţile existente între oameni în planul vieţii pămînteşti. Uneori ele depăşesc relaţiile existente, voind să pregătească relaţii mai bune pentru viitor. Dar de multe ori ele trec dincolo de ceeace e dat, sau ne poate realiza în viaţa pămîntească, arătînd prin ele că oamenii tind spre un plan de existenţă superior celui pămîntesc. Cînd cuvintele nu slujesc acestor scopuri, ele mai mult încurcă viaţa oamenilor. Şi întrucît omul e răspunzător pentru tot ce face şi gîndeşte, va fi răspunzător şi pentru cuvintele care nu slujesc acestor scopuri, ci încurcă (logosul) relaţiilor dintre oameni, le umple de întunerecul neîncrederii, le arunca într-o năclăială murdară, acoperă totul în nonsens. Frumuseţea fără adîncime a cuvintelor, cu cît s-a rafinat mai mult, cu atît a devenit mai mult ispită spre rău. In această frumuseţe luceşte lauda patimilor, abjecţia infernului. Se ilustrează aceasta în unele poezii moderne, în care auzim expresii ca acestea rostite comic şi neruşinat de o femee: „Capul meu dulce / Blană de şarpe / Numai în viperă moare dorinţa / Numai în carne se spală memoria cărnii": sau în imaginile laudelor nemărginite ale unor jalnice slăbiciuni omeneşti.

aceasta te va linişti. Gîndeşte-te la el cu smerenie şi lasă-l să facă ce vrea. Roagă-te pentru mine, prea cinstite frate.

504. *Întrebare: Dacă un frate vieţueşte cu un bătrîn şi bătrînul nu-i în stare să-i răspundă cînd e întrebat* ceva, *iar fratele e chinuit de gînduri, oare poate fratele să întrebe pe un alt bătrîn, fie cu îngăduinţa aceluia, fie fără ea ? Sau trebue să rămînă frămîntat de gînduri ?*

Răspuns : Dacă ştie că Ava voeşte să folosească sufletul lui, trebue să îndrăznească să-i spună: ,,Am nişte gînduri, ce socoteşti să fac?" Şi acesta, dela sine, ca un om ce are un fiu bolnav şi-l duce cu grabă la doctor, ba nu numai atît, ci şi plăteşte aceluia pentru el, la fel şi el îl duce pe ucenicul său cu bucurie la un om ce are darul acesta. Iar dacă ştie că bătrînul nu poate răbda aceasta, să nu-i spună nimic. Ci de află un prilej dat lui prin iconomia lui Dumnezeu, să întrebe pe alt bătrîn duhovnicesc despre gîndurile sale, rugîndu-l să nu-i spună Avei lui. Căci altfel îl aruncă pe acesta în patima pismei şi va avea mare necaz că l-a întrebat pe acela şi nu pe el. Dar să nu se smintească de bătrînul său că n-are un astfel de dar. Căci el nu s-a dat tuturor. Şi de va cerceta bine, va afla că are, fără îndoială, şi Ava lui un alt dar. Căci darurile Duhului sînt felurite şi sînt împărţite între oameni: unuia aşa, altuia, altfel. Iar de nu află un prilej să întrebe pe altul, să rabde, rugînd pe Dumnezeu să-i ajute.

505. *Întrebare: Un frate, stîrnit cu uşurinţă la mînie, a întrebat pe acelaş Bătrîn despre aceasta.*

Răspunsul lui Ioan: Dacă te-ai lupta să mori faţă de orice om şi să cîştigi puţină smerenie, te-ai odihni şi

te-ai scoate din multe primejdii [684] Să se smerească inima ta înaintea lui Dumnezeu şi bunătatea Lui îţi va veni în ajutor în toate [685].

506. *Un frate a întrebat pe marele Bătrîn: Părinte, roagă-te pentru mine, că sînt slab cu sufletul şi cu trupul, ca să mă întărească Domnul ca să-I mulţumesc. Dar şi pentru fratele care e cu mine, căci şi el are nevoe de milă.*

Răspunsul lui Varsanufie: Domnul să te întărească spre tot lucrul bun, precum ai cerut. Iată şi acesta este un lucru bun: să trăeşti, după putinţă, în pace cu fratele care este cu tine. Şi Cel ce a spus: „Foc am venit să arunc pe pămînt" (Lc. 12, 49), să-l arunce pe el în inima ta şi a mea şi să te văd pe tine crescînd ca cedrii Libanului şi înflorind ca un finic (Ps. 91, 13) „în raiul Dumnezeului meu" (Apoc. 2, 7). Căci împlinindu-se aceasta, voi gusta şi eu din bunătăţi şi mă voi veseli [686],

684 Să mori oricărui om nu prin indiferentism, ci prin a nu da importanţă cuvintelor şi purtărilor lui care stîrnesc patimi în tine. Să fii insensibil faţă de tot ce-ţi aduce gînduri de păcat. E o moarte care, întrucît se împacă cu smerenia, este una cu îngăduinţa, cu înţelegerea slăbiciunilor omeneşti, dar şi cu păzirea ta curată de ceeace îţi poate aduce păcat din ele.

685 Dacă ceeace te face neîngăduitor e mîndria, ceeace te face îngăduitor e smerenia. De aceea smerenia e deschisă bunătăţii care e dela Dumnezeu, izvorul bunătăţii. Dumnezeu e şi El îngăduitor, pentru că e bun şi cu adevărat puternic. De aceea în smerenia îngăduitoare, simţim în noi îngăduinţa lui Dumnezeu.

686 Aşa cum cel ce iubeşte suferă greutăţile celui iubit, aşa se împărtăşeşte de bucuria rodurilor celor bune ale ostenelilor lui. Mai ales se întîmplă aceasta părintelui sufletesc în relaţia lui cu fiul duhovnicesc, precum, dealtfel, se întîmplă şi tatălui pămîntesc. Nu poate fi vorba de invidie în acest caz. Căci bucuria nu rămîne numai

în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia fie slava în veci. Amin.

507. *Întrebare: Roagă-te, Părinte, pentru mine. Şi te rog să-mi arăţi de unde-mi vine o atît de mare neputinţă în slujirea mea şi în lucrul meu de mînă ? Şi cum se face că, din moleşeală, gîndul mi se apleacă spre mîncare şi somn ?*

Răspuns: În privinţa rugăciunii, dacă am rugăciune, nu pot să mă rog pentru sufletul meu mai mult decît pentru al tău[687]. Căci tremur de Cel ce a zis: „Iubeşte pe aproapele tău ca pe tine însuţi" (Lev. 19, 18). Eu însă fac cît îmi este puterea; dar mila este a lui Dumnezeu, care a făcut cu noi şi pînă acum şi va face şi de aci înainte cu noi mare milă. Nu tăgăduesc că a făcut, căci aceasta ar însemna nemulţumire.

Iar despre neputinţă, o dată e aşa, o dată altfel. Aşa e calea. Oricine face puţină cale netedă şi apoi dă de prăpăstii şi munţi. Apoi iarăşi întîlneşte o cale dreaptă. Dar zice: „în toate mulţumiţi" (I Tes. 5, 18). Căci în toate „sîntem datori" (Rom. 8,'12)[688].

Cît despre mîncare, băutură şi somn, tuturor să le premeargă mulţumirea. Cugetă la cuvîntul Apostolului: „Fie că mîncaţi, fie că beţi, fie că faceţi orice altceva" (I

în cel ce a cîştigat-o, ci e comună amîndorura, pentru că şi răbdarea şi osteneala au fost comune.

687 Dacă cei ce se iubesc se întîlnesc în durerea unuia pentru altul şi în bucurie, cu atît mai mult îl are cel ce se roagă pe cel iubit în rugăciune, în care se manifestă grija pentru el în mod neîncetat. Iar cei ce se roagă unul pentru altul se întîlnesc atît de mult, pentru că se întîlnesc în Dumnezeu.

688 Pentru toate trebue să mulţumim, căci n-avem nimic dela noi, ci toate dela Dumnezeu spre folosul nostru. Căci şi cele grele ne sînt de folos spre întărirea noastră.

Cor. 10, 31). Păzeşte-o aceasta în toate şi te va păzi Dumnezeu, căruia îi mulţumeşti [689].

508. *Răspunsul aceluiaşi mare Bătrîn către acelaş, care l-a întrebat de trebue să se folosească de leacuri.*

Frate, cei ce se folosesc de doctori şi cei ce nu se folosesc, să se folosească cu nădejdea în Dumnezeu, zicînd: „în numele Domnului ne încredem în doctori, că ne va dărui vindecarea prin ei" [690]. Iar cei ce nu se folosesc de ei, să se folosească cu nădejdea în numele lui Dumnezeu şi El îi va tămădui pe ei. Dacă deci te foloseşti, nu greşeşti, iar dacă nu te foloseşti, nu te îngîmfa. Aceasta, ca să-ţi dai seama că dacă te foloseşti de doctori împlineşti voia lui Dumnezeu şi nimic altceva. Iar de voeşti să urmezi cuvîntul spus de Ilie: „Azi" (III

689 „Dumnezeul mulţumirii" (text grec) e Dumnezeu cel sensibil la mulţumire; e Dumnezeu care ca Persoană se bucură de mulţumire, nefiind o lege oarbă, inconştientă, lipsita de afecţiune; e Dumnezeu care ne cinsteşte, primind să se bucure de o mulţumire ce I-o aducem noi, făpturi prea mărunte şi totuşi minunate prin conştiinţa ce-a pus-o în noi.

690 Tot ce reuşeşte cercetarea să cunoască treptat din natură", sau din trupul omenesc, se află în ambiaţa largă a ceeace nu se cunoaşte şi nu se va cunoaşte deplin niciodată, chiar dacă şi natura şi trupul omenesc sînt pe de altă parte finite. Căci chiar creaţia aceasta a lui Dumnezeu e o ambianţă de taină pentru toate cele din ea, mai ales că e înrădăcinată în Dumnezeu cel infinit. De aceea bine e să ne folosim de ceeace ştiu medicii, dar să-L rugăm şi pe Dumnezeu să facă spre folosul nostru ceeace ne recomandă doctorii prin ştiinţa lor mărginită. Cele ştiute nu trebue rupte de totul indefinit dar bine orînduit al creaţiei. Omul ştiutor şi natura conştientă au la origine pe cineva cu mult mai puternic şi mai ştiutor.

Imp. 18, 15; cf. Viaţa sf. Antonie 7; PG 26, 853), vei fi eliberat de orice grije [691].

509. *Cerere: Roagă-te pentru mine, Părinte, şi spune-mi ce înseamnă că noaptea cînd voesc să rostesc psalmi, simt în mine o trîndavie. Şi mai ales cînd e frig. Apoi de multe ori rostesc psalmi şi mă rog şezînd. Fiindcă mă tem că aceasta să nu-mi vină din negrije, te rog să mă lămureşti. Părinte, şi să te rogi să fac ceeace mi se va spune.*

Răspuns : Tuturor ni s-a poruncit să ne rugăm unii pentru alţii (Iac. 5, 16). Cît despre ceeace ai întrebat, voind să afli ce înseamnă, îţi spun că în parte este un amestec al sămînţei dracilor şi o parte vine din slăbiciunea trupului. De aceea a rosti psalmi şi a te ruga şezînd, dar cu străpungerea inimii, nu e o piedică a plăcea lui Dumnezeu în slujirea ta. Precum a face cineva aceasta stînd în picioare, dar cu mintea împrăştiată, osteneala aceasta i se socoteşte ca nimic. Domnul să-ţi ajute, frate. Amin.

510. *Întrebare: Rog pe Sfinţia ta, Părinte, să mă ajuţi, căci sînt slab cu sufletul şi cu trupul. Am multe zile cînd sînt aşa de slăbit cu trupul că trebue să mănînc de dimineaţă şi apoi să zac întins pe pat. Dar mi se întîmplă uneori şi aceea că sufletul mulţumeşte şi zice că Dumnezeu mi-a trimis această neputinţă pentru multele*

691 La notă în ed. "Volos se spune că ceeace se declară despre Ilie se referă la pedeapsa cu moartea dată de Dumnezeu lui Ohozia, regele Samariei, pentru că n-a cerut dela Dumnezeu vindecarea, ci dela Belzebut (IV Imp. 4, 1). Dar se pare că textul se referă la cuvîntul lui Ilie: ,,Viu este Domnul puterilor, că astăzi mă voi arăta Lui" (III Imp. 18, 15). Se recomandă celui bolnav să apeleze îndată la Dumnezeu.

mele păcate, însă din timp în timp mă chinuesc, zicînd descurajat, că nu sînt vrednic să mănînc pîinea ca toţi, o dată pe zi, în linişte. Şi iarăşi îmi spune gîndul că nu trebue să grăesc împotriva lui Dumnezeu. „Nu ştie El toate ? Se poate întîmpla ceva fără El ? Rabdă cu mulţumire". Te rog, Părinte, pentru îndurările lui Dumnezeu, roagă-te pentru mine şi arată-mi cum trebue să trec peste acestea ca să nu fiu copleşit de întristare[692]

Răspuns: Sfinţia ta ai scris sfinţiei mele să mă rog pentru tine, iubitorule de Dumnezeu. Iar eu, neînţeleptul Părinte, îţi cer ţie, înţeleptului fiu, să faci acelaş lucru şi să te rogi pentru mine, care îmi cheltuesc zilele în deşertăciuni. Tu spui că mulţumeşti măcar o dată lui Dumnezeu, dar eu n-o fac niciodată [693]. Totuşi, fiindcă nu pot tăcea, îţi vorbesc cum îmi vine în gînd. Dacă cineva mănîncă, dar nu pentru plăcere, ci pentru slăbiciunea trupului, Dumnezeu nu-l osîndeşte. Căci mîncările sînt oprite din pricina săturării cu ele şi a zburdărilor trupului. Dar unde e neputinţă, acolo nu se pune în mişcare lucrarea lor. Căci unde e neputinţă, acolo se iveşte

692 Intrebările acestea ne desvălue mulţimea nesfîrşită de valuri care agită oceanul sufletului omenesc. Viaţa sufletului nu e simplă; sînt în el resurse nesfîrşite care se actualizează în întrebări, în îndoieli, în răspunsuri alternative. E şi prin aceasta mereu nou şi arată o sete de o viaţă de un plan cu totul superior a ceea ce cunoaşte şi poate în clipele ce se insinuă. Şi prin acesta el se poate îmbogăţi mereu, poate înainta mereu, se poate rafina mereu. De aceea toate acestea nu trebue să-l ducă la disperare, ci să-i întărească convingerea în destinaţia lui eternă.

693 In înţelepciunea sa, Bătrînul Varsanufie, văzînd pe fiul său duhovnicesc ameninţat de desnădejde, pentru neputinţa lui de a se ruga, de a se încrede în Dumnezeu, de a nu se îndoi, se înfăţişează pe sine ca aflîndu-se în aceeaşi stare, ba chiar mai rău. Aceasta ca să-i dea încredere în sine însuşi, ca să nu-şi închipue ca e mai rău ca toţi.

trebuinţa chemării lui Dumnezeu. Socotesc deci că a da cele de trebuinţă trupului, e cu adevărat ceva trebuincios şi cel ce găseşte în boală uşurarea prin mîncare, nu se osîndeşte. Căci nu cere Dumnezeu omului peste ceeace poate. Precum am spus, nu zic că ceeace am grăit e numaidecît adevărul. Ci am descoperit ceeace aveam în inima mea. Deci judecă şi tu şi vei afla ceeace-ţi este de folos [694]. Şi iartă-mă pe mine, care nu pot niciodată să tac.

511. *Acelaş, fiind slăbit şi neputînd sta în picioare ca să-şi facă slujirea (pravila), nici să mănînce o singură dată pe zi, l-a rugat pe acelaş mare Bătrîn să se roage pentru el şi să-i spună ce trebue să facă.*

Răspuns: Cînd Evreii aveau să fie eliberaţi din robia Egiptenilor, au avut de îndurat o mare strîmtorare şi un mare necaz între mare şi între barbari. Şi după acele semne şi minuni, pe care ochii lor le-au văzut făcîndu-se între Egipteni şi în toată ţara lor, au uitat de Dumnezeu, care le-a făcut pe acestea, şi s-au apropiat de desnădejde, văzînd pe Faraon şi toată puterea lui gata să cadă asupra lor. Numai Moise a rămas cu încredere lîngă atotputernicul Dumnezeu. Şi fiindcă „aproape este Domnul de toţi cei ce-L cheamă pe El cu adevărat" (Ps. 144, 18), Cunoscătorul de oameni i-a răspuns lui Moise, care striga către El, acoperind cu uşa tăcerii buzele lui: „Ce strigi către Mine? Loveşte cu toiagul din mîna ta

694 A scoate din cuvinte ceeace e de folos e o operă de colaborare între cel ce le spune şi cel ce le aude. Cel ce aude cuvinte nu întru totul bune, poate să scoată din ele numai ceeace e bun, precum poate scoate din cuvinte bune, concluzii rele. Cuvintele unuia pot provoca cuvinte contrarii în celălalt. Dar celălalt poate da şi mai multă tărie şi conţinut cuvintelor bune sau rele ale celui ce le spune.

marea şi se va despărţi ; şi poporul va trece prin ea şi voi fi slăvit întru Faraon şi întru toată puterea lui" (Ieş. 14, 16 - 17).

Aşa şi aci. Este o neputinţă şi o piedică din partea dracilor. Apoi necaz şi tulburare de gînduri. Şi trupul se moleşeşte de slăbiciune şi e apăsat de povara dracilor. Dar dacă strigă Moise, adică dacă strigă mintea veghind, fie că şezi, fie că eşti culcat, o aude Cel ce aude cele ascunse ale inimii şi se împlineşte cuvîntul: „Eu dorm şi inima mea veghează" (Cînt. 5,2). Şi ceartă marea, zicînd: „Deschide cale poporului Meu". Şi Faraon se îneacă cu toţi ai lui şi poporul se linişteşte şi prăznueşte şi se bucură, sărbătorind prezenţa lui Dumnezeu [695]. Deci fie că stai în picioare, fie că şezi, fie că te întinzi pe pat, inima să vegheze spre a săvîrşi liturghia psalmilor tăi, plecîndu-te la rugăciune şi căzînd neîncetat înaintea Lui [696], fie noaptea, fie ziua. Şi atunci se depărtează ruşinaţi vrăjmaşii care-ţi războesc sufletul. Cît priveşte o a doua mîncare, să-ţi fie dieta cuvincioasă şi cu frica lui Dumnezeu şi fii încredinţat că nu vei fi osîndit. Aceasta

695 Sufletul frămîntat de tot felul de gînduri, de necazuri, de îndoeli, e ca un ocean din al cărui vifor nu se vede o ieşire. E un infinit finit în monotonia aceloraşi valuri, mereu variate în marginile acestei monotonii. Străfundul lui închis în el însuşi e una cu moartea, care în viaţa viitoare va fi şi mai mult un tumult fără sfîrşit şi totuşi monoton. Dar sufletului care se linişteşte de conştiinţa prezenţei lui Dumnezeu, în care toate se luminează, e deschis mîngîierii şi asigurării bunătăţilor infinite ale lui Dumnezeu. Lumina aceasta îi este o adevărată sărbătoare. E singura cale pe care se poate înainta mereu în mod real, deşi înaintarea aceasta este una cu liniştea. Aşa se spune la sfîrşitul acestui „Răspuns". Acest suflet nu mai rămîne învăluit în acelaş tumult monoton, cu toată relativa deosebire a valurilor lui.

696 Te poţi pleca în rugăciune şi poţi cădea la picioarele lui Dumnezeu, chiar şezînd sau rămînînd culcat. Căci te pleci cu mintea nevăzută înaintea Celui nevăzut şi cazi cu ea în faţa Lui.

constă în a nu lua nimic cu poftă, ci orice ai afla, să primeşti cu stăpînire de sine. Şi să rămîi flămînd şi nu sătul după ce ai mîncat. Şi roagă-te pentru mine ca să străbat cu voie bună şi cu veselie calea ce se întinde înaintea mea lină şi bătătorită, plină de pace, de bucurie, de veselie şi de lumină. Căci de acestea nu se poate sătura cineva vreodată, în afară de această cale nu este alta.

512. *Întrebare: Acelaş, uşurat de slăbiciune (de boală), l-a întrebat pe acelaş mare Bătrîn: Părinte, cînd mă împărtăşesc de hrană, mă îngreunez. Dar iarăşi, nu pot să postesc. Căci trupul îmi slăbeşte şi mă apucă sudorile. Şi învîrtoşarea inimii şi mîndria alungă lacrimile dela mine. Ce să fac ?*

Răspuns: Frate, te îmbrăţişez în Domnul, rugîndu-L să întărească iubirea ta şi să-ţi dea răbdare. Trebue să ştii că războiul acesta, care te îngreunează de mîncare, vine dela diavolul, cu scopul ca să te moleşească. Căci şi pe mine m-a războit şi m-a îngreunat tare, mult timp; şi mă făcea să vomez noapte după noapte. Apoi am început să mănînc cîte puţin. Şi aceasta a schimbat războiul. Căci cînd începeam să mănînc, îndată ce luam o bucăţică în gură, mă făcea să vomez. Apoi începui să fac aceasta tot la două zile, ca să-mi placă mîncarea. Dar se întîmpla acelaş lucru. Însă cu harul lui Hristos, prin războire şi cu mulţumire, acest lucru a încetat. Dar mi-a slăbit puterea mai mult decît se poate spune, însă nu m-am lăsat şi am luptat pînă ce m-a întărit Domnul. Am făcut acestea, frate, pentru că eram bolnav. Ai grije şi tu, frate, de tine şi Dumnezeu te va ajuta. Căci nimenea nu te pismueşte decît acel unul pe care-l va doborî Domnul.

Cît despre post, pleacă-ţi grumazul şi adu-ţi aminte de vieţile Părinţilor şi de privegherile lor şi te smereşte cu inima; şi dacă poţi, ţine-l pînă la ora nouă (trei după amiază). Iar de nu poţi, nu fii îngrijat. Ci străduește-te să păzeşti postul omului dinăuntru. Păzeşte-te să nu mănînci din lemn [697] şi din celelalte patimi. Şi acest post al omului lăuntric va fi primit de Dumnezeu şi El te va acoperi pentru postul trupesc.

Cu privire la cele ce ai spus despre lacrimi, că învîrtoşarea inimii şi mîndria le alungă dela tine, desfiinţează-le pe acestea şi atunci lacrimile vor veni, cu ajutorul sfinţilor. Sudoarea îţi vine din răceală, încălzeşte-te puţin şi Dumnezeu îţi va ajuta şi roagă-te pentru mine, că moleşala mă duce la multe rele [698]. Totuşi nu desnădăjduesc, avînd pe Dumnezeu cel milostiv.

513. *Acelaş, căzînd într-o boală şi neputînd răbda durerea, i-a cerut aceluiaş Bătrîn rugăciunea şi ajutorul.*

Răspuns : Fratele meu şi iubitul meu în Domnul ! Cu încredinţarea despre iubirea ce o am faţă de tine în Hristos, îţi descopăr tainele lui Dumnezeu. Căci ştii şi eşti convins că mă rog lui Dumnezeu noaptea şi ziua, ca să ne mîntuiască de cel viclean, ducîndu-ne în veşnica lui Împărăţie. Deci cînd mă rugam odată ca de obicei, mi-a spus: „Lasă-Mă să-l încerc spre folosul sufletului lui şi printr-o boală trupească, ca să cunoască pînă unde merge

697 Ca şi Adam şi Eva.

698 După ce dă multe sfaturi celor ce se plîng de slăbirea cu duhul, Varsanufie le cere să se roage pentru el. E şi acesta un mijloc de obişnuire a lor cu rugăciunea. Căci dragostea pentru altul te face să te rogi mai uşor pentru el decît pentru tine. Şi în felul acesta te obişnueşti să te rogi şi pentru tine.

răbdarea lui şi ce va moşteni prin rugăciuni şi dureri". Iar eu am zis: „Dar cearcă-l, Stăpîne, cu milă, ca pe un fiu adevărat şi nu ca pe un nelegitim". Nu era nevoe să ţi le arăt acestea. Dar ţi le-am descoperit ca să afli bucuria ce ţi s-a rînduit. Nu te întrista deci, căci Dumnezeu te va milui. Iar de stai la îndoială, pleacă-ţi grumazul, ştiind ce au răbdat sfinţii mucenici şi unge cu puţin untdelemn amestecat cu apă sfinţită locul ce te doare. Şi Dumnezeul nostru, cu voia Lui, va face milă cu tine, precum voeşte. Nu-i o plăcere pentru mine să te văd că suferi, fie cu sufletul, fie cu trupul. Dumnezeu să te miluiască. Roagă-te pentru mine.

514. *A aceluiaş: Cerere de rugăciune şi de ajutor pentru aceeaş boală către acelaş mare Bătrîn.*

Răspuns: Frate moleşit şi cîrtitor, de ce te necăjeşti, de ce strigi şi de ce trimiţi cereri departe, cînd ai pe Iisus stîndu-ţi aproape şi dorind să fie chemat de tine în ajutorul tău [699]? Strigă către El: „Stăpîne!" şi-ţi va răspunde. Atinge ciucurele hainei Lui (Mt. 9, 20) şi-ţi va vindeca nu numai această boală, ci toate patimile. Dacă mintea ta ar fi unde trebue, nici muşcăturile şerpilor veninoşi şi ale scorpiilor n-ar putea ajunge la simţirea durerii trupului [700]. „Am uitat, zice, să mănînc pîinea mea de

699 Iisus e lîngă noi. Vrea să ne ajute. Dar nu vrea să lucreze asupra noastră fără voia noastră, fără să simţim nevoia ajutorului Lui, arătînd aceasta prin chemarea Lui. Nu vrea să mă trateze ca pe un obiect şi să n-am nici-un folos sufletesc din vindecarea trupească ce mi-o dărueşte, socotind că aceasta nu s-a făcut prin El ca Dumnezeu, în acest caz mă încred numai în legile naturii, mă las numai în seama lor.

700 Mintea înaintată în dulceaţa vieţii spirituale nesfîrşite, trăită în Dumnezeu, poate copleşi simţirea de o tărie negrăit mai mică a

glasul suspinului meu" (Ps. 101, 5-6). Nu te necăji, Mila lui Dumnezeu îţi este aproape. Te îmbrăţişez în Domnul. Fă-te sănătos, strigînd către El.

515. *Acelaş foarte îngreunat şi cumplit chinuit, s-a rugat marelui Bătrîn iarăşi pentru vindecare.*

Răspuns: Dumnezeul meu să-ţi trimită în grabă tămăduirea sufletului şi a trupului. Şi cred că prin numele Lui cel sfînt te vei face bine. Stărue cît poţi în mulţumirea faţă de El, pentru că te-a iubit şi te-a miluit prin sfînta lui pedagogie.

516. *Mulţumire a aceluiaşi îndată ce a pornit dela sfîntul Bătrîn acest răspuns, s-a şi vindecat chiar în acel ceas şi a trimis mulţumire lui Dumnezeu şi Bătrînului, cerînd totodată rugăciunea neîncetată a acestuia pentru sporirea şi mîntuirea sa* [700 b].

Răspuns :Prea iubite frate, să-I înălţăm Stăpînului nostru Dumnezeu, laudă neîncetată, că ne dărueşte cele de faţă pentru o viaţă liniştită. Căci învăţîndu-ne prin greutăţi, ne cîştigă şi ispitindu-ne, ne dărueşte scăparea şi puterea spre răbdarea necazurilor (I Cor. 10, 13). Şi astfel pe toţi „ne omoară şi ne face vii" (I Imp. 2, 6), „făcîndu-ne privelişte lumii, îngerilor şi oamenilor" (I Cor. 4, 9)[701]. Să-L bucurăm deci pe El prin smerenia

durerii trupeşti. Martirii aruncaţi la fiare nu simţeau, în dragostea lor înfocată pentru Hristos, muşcăturile acelora.

700b Toate „Scrisorile" sînt pline de încrederea ce trebue să o avem în rugăciunile altora. Chiar mîngîerea ce o aduce cuiva gîndul la altul, care se îngrijeşte de el prin rugăciune, îi aduce o întărire.

701 „Ne omoară şi ne face vii" adică ne duce la marginea vieţii, face ca viaţa noastră să nu mai atîrne decît de un pai. Dar tocmai prin aceasta primim o viaţă cu totul nouă faţă de cea de pe pămînt, o viaţă

noastră, prin răbdare, prin blîndeţe, prin îndelungă răbdare, prin cuviinţă, prin pace, prin mulţumire[702]. Fie ţie, prea dorite frate, toate cîte le-ai cerut în Hristos Iisus, întru care vă îmbrăţişez şi mă rog să vă păzească pe voi întru numele Lui de tot răul. Amin.

517. *A aceluiaş despre un necaz al inimii. Şi de unde îi vine că e supus încă la o uşoară boală?*

Răspuns: Frate moleşit, de ce nu laşi „morţii să-şi îngroape morţii" (Lc. 9, 14)? Dispreţueşte trupul sortit să fie mîncare viermilor. Căci nu-l vei folosi cu nimic cînd va fi predat putrezirii. De aceea zice: „Nu vă faceţi din grija trupului o poftă" (Rom. 13, 14). Iată o temă de cugetat. Iar despre cele ce ai scris, o parte e rămăşiţa veninului, iar o parte a dracilor, întoarce deci puţin gîndul tău spre tine însuţi şi dacă, prin voia lui Dumnezeu, se va împuţina rămăşiţa dela draci, cea a veninului nu te va vătăma. Eu mă rog, după puterea neputinţei mele, lui Dumnezeu să nu respingă cererile tale, ci să ţi le împlinească cu îmbelşugare şi iubire de oameni. Căci e propriu

care vine exclusiv dela Dumnezeu, izvorul vieţii. Tocmai în starea aceasta de morţi vieţii pămînteşti simţim puterea lui Dumnezeu faţă de neputinţa lumii şi a noastră. Şi din simţirea acestei puteri revenim la altă viaţă care nu-şi pune nădejdea în trup, ci în Dumnezeu şi în Duh. Prin moarte trecem la adevărata viaţă. Simţim puterea adevăratei vieţi chiar în ajungerea la margine a vieţii după trup. De aceea pe măsură ce slăbim, ne simţim întăriţi de Dumnezeu, dacă continuăm să existăm şi să lucrăm pentru El. „Cînd sînt slab, atunci sînt tare" (II Cor. 12, 10). Pe măsură ce ne apropiem de marginea vieţii pămînteşti, ne simţim în tinda vieţii veşnice. Minunea aceasta ce se petrece cu noi, îi minunează şi pe îngeri şi pe oameni.

702 Prin toate ne deschidem lui Dumnezeu, comunicăm cu El, dărâmând zidul mîndriei, al egoismului nostru, scoţînd din împietrire umanitatea noastră.

Lui să miluiască. Dar ţine de tine să te rogi, sau să nu te rogi. Înţelege cele ce-ţi spun şi te roagă pentru mine.

518. *Cererea aceluiaş către acelaş Bătrîn: Spune-mi, Părinte, de trebue ajutat trupul cînd are nevoe, cu mîncare potrivită cu boala, ori de trebue să mănînce mai curînd; sau de trebue păzit timpul obişnuit şi de dispreţuit toate acestea, chiar dacă i-ar veni vre-o greutate din aceasta.*

Răspunsul lui Ioan: Dumnezeu ne-a dat prin dumnezeeştile Scripturi cunoştinţă ca să ne conducem pe calea cea dreaptă. Apostolul zice: „Încercaţi toate, dar ţineţi binele" (I Tes. 5, 21). Nimic altceva nu-i trebue omului decît să nu ia şi să nu facă vre-un lucru cu patimă. Dacă o face aceasta din slăbiciune sau din trebuinţă, nu i se socoteşte nici ca păcat, nici ca nepăsare. Dar dacă, sănătos fiind, caută mulţumirea trupului, aceasta i se face poftă. Deci chivernisind trupul potrivit trebuinţei, ni-l facem slujitor al liturghiei noastre[703]. Căci dacă ne îngrijim de animale pentru trebuinţa noastră, cu cît mai mult nu trebue să ne îngrijim trupul, care e unealta sufletului? [704] Şi cînd se toceşte unealta [705] împiedică pe

703 Slujitor al „Liturghiei" e în trad. franceză. în ed. Volos este slujitor ,,al trebuinţei". Dar trebuinţa căreia avem să-i slujim e „Liturghie" sau lauda lui Dumnezeu pe care n-o putem împlini fără trup cît sîntem pe pămînt. Prin trup grăim şi facem cele bune; prin trup rostim rugăciunile şi psalmii. Deci sîntem datori să hrănim trupul în vederea acestei slujiri a Lui dar nu pentru a-i împlini poftele care-şi găsesc satisfacţia în însăşi împlinirea lor.

704 Animalele, lucrurile, energiile naturii sînt uneltele indirecte ale sufletului. De toate ne folosim prin trup. Trupul este unealta directă prin care ne facem toate celelalte unelte indirecte. Tot cosmosul e un fel de trup lărgit al omului. Toate ale lumii sînt simţite de suflet prin trup, devenind prin trup nu numai obiecte ale sufletului, ci şi un larg cîmp simţit şi mijloace de lucrare asupra lumii. Toate se adună în

meşter, chiar dacă acesta e deosebit de iscusit şi de priceput. Apostolul, ţinînd seama de slăbiciunea şi de stomacul lui Timotei, i-a poruncit să se folosească de puţin, vin (I Tim. 5, 23), fiindcă îi spusese că oboseşte în împlinirea lucrării de răspîndire a Evangheliei. Deci e nevoie de discernămînt (de dreapta socoteală) şi cînd îl are pe acesta nu cade uşor. Iartă-mă, frate, că nu ştiu de am vorbit bine. Dar nu trebue să ne împotrivim. Am grăit iubirii tale ceeace am avut în inimă. Dar tu fă ceeace socoteşti de bine.

519. *Întrebare: Cum se face că simt o mare oboseală cînd mă scol noaptea la citirea psalmilor ? Parcă sînt bolnav. Şi orice aş face, o fac cu greutate. Oare e din pricina boalei, sau e o lucrare dela draci?*

Răspuns: Ceeace e din boală, se cunoaşte. Dacă trupul nu primeşte hrana obişnuită, e vădit că e bolnav. Şi trebue uşurată slujirea lui. Dar dacă trupul se hrăneşte după obicei şi nu se scoală la slujirea lui, e vădit că aceasta vine dela draci şi trebue să-l sileşti, fără îndoială după putere, nu peste putere. Iar cînd inima veghează, somnul trupului n-are însemnătate chiar cînd e aproape

cunoaşterea şi simţirea sufletului prin trup. Curăţim simţirile trupului, curăţim simţirea tuturor. Trupul e şi mijloc, dar şi împreună subiect al simţirilor tuturor împreună cu sufletul. Cînd nu folosim trupul pentru lucrarea binelui prin el, ci numai pentru satisfacerea poftelor lui din folosirea lucrurilor, îl facem un slujitor egoist al răului.

705 Trupul ca unealtă a sufletului cîştigă în lucrările cu care se obişnueşte o dexteritate uimitoare, care nu se poate explica fără lucrarea minţii prin el. Toţi muşchii palmei capătă o flexibilitate conformă cu lucrul ce-l îndeplineşte. Ochiul prinde nuanţe din formele văzute şi din sentimentele spirituale ale persoanelor faţă de ele. Trupul e ecranul trăitor al tuturor imaginilor unite cu revelaţiile spirituale ale sufletului.

de sforăială. Căci de aude de o intrare a hoţilor, îşi pune toată puterea ca să scape de ei. De gîndim bine, aşa sîntem şi noi[706].

520. *Întrebare: Spune-mi, Părinte, dacă boala poate veni dela Dumnezeu şi de unde se cunoaşte aceasta?*

Răspuns: Poate veni dela Dumnezeu. Cînd cineva simte boala, dar nu şi tulburarea pătimirii, o astfel de boală e dela Dumnezeu şi ea risipeşte războiul[707]. În acest caz e de trebuinţă să se facă un mic pogorămînt pe seama trupului. Dar boala e lucrătoare şi printr-o tulburare a vreunei patimi. Atunci nu trebue făcut nici-un pogorămînt. Căci patima e dela draci şi pogorămîntul o sporeşte. Deci e de folos ca unde e război, trupul să fie asuprit chiar dacă îi vine prin aceasta o boală, ca nu cumva fiind întărit trupul să fie aruncat sufletul în boală. Dar iarăşi dacă e vădit pricina boalei, în înţelesul că trupul s-a îmbolnăvit dintr-o călătorie obositoare, sau din mîncări grele, trebue să se facă cu el pogorămînt. Dar precum se cuvine şi nu peste trebuinţă. Căci altfel se amestecă şi dracii.

521. *Întrebare: Învaţă-mă, Stăpîne, dacă bolile ce vin din negrijă şi din neorînduiala vieţii, sînt dela fire? Şi din ce pricină sînt trimise omului de Dumnezeu? Şi dacă*

706 Principalul e să ne ţinem cu sufletul treji, chiar dacă trupul e din oboseală, într-o moleşeală.

707 O boală e dela Dumnezeu cînd omul n-a ajuns în ea printr-o patimă şi nu întreţine patima: de ex. de pe urma lăcomiei de mîncare, a desfrîului, a beţiei. O astfel de boală nu dă loc războiului, nemulţumirii, revoltei, supărării etc.

relele întîmplări ce vin peste cineva (accidentele), vin dintr-o îngăduinţă premergătoare a lui Dumnezeu?

Răspuns: Boalele din negrijă şi din neorînduiala vieţii sînt dela fire. Iar cele trimise omului spre îndreptare se trimit pentru neascultare. Deci atîrnă de tine să trăeşti cu negrijă sau cu neorînduială şi să cazi în cele dintîi, pînă ce intri din nou în rînduială; şi să scapi de boalele spre îndreptare prin pocăinţă. Cît despre relele întîmplări (accidente), şi unele din ele sînt din negrije şi sînt spre folos pentru îndreptare, ca să ne pocăim. Dar e o însuşire a omului duhovnicesc să le poată deosebi.

522. *Întrebare: Cînd boala e în chip amestecat şi dela fire şi dela draci, spune-mi, Părinte, ce trebue să facă cineva? Dar întîi de toate, roagă-te pentru mine, întru Domnul.*

Răspuns: Cel ce voeşte să biruiască, se sileşte puţin pe sine fie la post, fie la priveghere, fie la orice alt lucru. De pildă, dacă e dator cineva să nu mănînce, cum e obiceiul pînă la ora nouă (trei d.a.), dar slăbiciunea îi cere să mănînce la ora trei (nouă a.m.), să se silească să nu mănînce pînă la ora şase (la amiazi). Şi cu privegherea la fel. Silinţa aceasta se împotriveşte lucrării dracilor[708]. Iar pogorămîntul e un ajutor dat trupului, în privinţa

708 Nevinovăţia aceasta e un mijloc de întărire a voinţei, sau a spiritului împotriva pornirilor inferioare care stîrnesc slăbiciunile trupului, dar uneori duc şi la alte patimi care îl robesc pe om. Pofta e dintre primele, mînia dintre ultimele. Numai omul întărit prin nevoinţă, omul liniştit şi generos se poate face locaş al Duhului dumnezeesc. Numai el e liber pentru relaţia de iubire adevărată cu Dumnezeu şi cu semenii. Numai acest om e tare şi nu e preocupat din slăbiciune de sine. Demonii slăbesc pe om cu aparenţa că-l fac să se preocupe de sine, sau cu acest scop.

celorlalte, să se facă la fel. Să-şi petreacă omul zilele lui, făcînd acestea două cu dreaptă socoteală, în frica lui Dumnezeu. Domnul să ajute slăbiciunii noastre în toate. Roagă-te pentru mine.

523. *Întrebare: Dacă se dedă cineva greu cu mîncarea obişnuită, ce trebue să facă?*

Răspuns: De se dedă greu, îşi poate sili uneori puţin gîndul. Iar de nu poate, să facă puţin pogorămînt. Căci şi această neputinţă este o boală. Strădueşte-te, frate să nu dai acestea uitării. Şi cred că prin sfintele rugăciuni vei fi ajutat de Dumnezeu şi mîntuit.

524. *Întrebare: Iartă-mă, stăpîne Avă, Părinţii zic să dispreţuim trupul, dar iarăşi zic să-l cîrmuim cu dreaptă socoteală. Te rog, fă-mă să înţeleg această deosebire de sfaturi.*

Răspuns: Despre ceeace ai întrebat, Apostolul arată deosebirea celor două, spunînd: „Nu vă faceţi din grija trupului o poftă" (Rom. 13, 14). Dar iarăşi acelaş zice: „Nimeni nu şi-a urît trupul său, şi-l hrăneşte şi-l îngrijeşte" (Ef. 5, 29). Cînd deci vezi în lucrare plăcerea, dispreţueşte trupul. Dar cînd vezi trupul obosit şi suferind, îngrijeşte-l şi hrăneşte-l cu frica lui Dumnezeu ca să-ţi slujească în liturghia duhovnicească.

525. *Întrebare: Fiindcă aţi spus că trebue să în-grijim trupul obosit printr-o dietă deosebită, oare trebue sau nu să-l oprim dela cele vătămătoare?*

Răspuns: Dacă omul se obişnuieşte să se înfrîneze dela mîncările ce-l vatămă, aceasta nu este un păcat. Iar

dacă ia tot ce-i vine, dispreţuind pentru Dumnezeu vătămarea trupului, mai mare decît aceasta este să nu se lase furat prin uşă, adică prin închipuirea de sine. Dar trebue să se păzească să nu le ia cu patimă. Căci aceasta înseamnă a fi biruit; deci aceasta mai mult îl vatămă decît îl foloseşte. Dar şi sănătatea şi boala sînt dela Dumnezeu care a zis: „Eu voi omorî şi voi face viu, voi lovi şi voi vindeca; şi nu va fi nimeni care să scape din mîinile Mele" (A doua lege 32, 39). Dumnezeu cînd vrea dărueşte sănătate prin doctor şi cînd vrea, prin cuvînt [709]. Iar prelungirea boalei sau neprelungirea ei ţine de preştiinţa lui Dumnezeu. Cei ce se lasă deci cu desăvîrşire în seama lui Dumnezeu, sînt scăpaţi de grije. Şi El face cum voeşte şi cum e de folos. Deci fiecare se va folosi (de mîncare) cum poate, mai bine zis după credinţa ce o are.

526. *Întrebare: Ce înseamnă „după credinţa pe care o are"? Lămureşte-mi aceasta.*

Răspuns: Dacă Dumnezeu a sfinţit toate şi le-a curăţit spre a se împărtăşi cei ce cred de ele, omul trebue să ia cu mulţumire din cele ce se găsesc, nefăcînd nici-o deosebire. Fiindcă nu cele sfinte şi curate vatămă, ci numai conştiinţa şi bănuiala omului, prin socotinţa că-l vatămă. Căci acela fiind şovăelnic în credinţa lui, face deosebire între ele şi de aceea sporeşte în el boala. Dacă crede însă în Cel ce a venit şi a vindecat toată boala şi toată neputinţa în popor, crede că puternic este El să

709 In cuvîntul lui Dumnezeu, prin care au fost create toate, e dată şi puterea de a face pe om sănătos. Căci mobilizează şi forţele din el prin încrederea ce i-o stîrneşte acest cuvînt. A arătat-o Hristos de multe ori. Cuvîntul produce întîi credinţa în cel care-l primeşte. Iar credinţa e o mare putere întăritoare şi transformatoare în om.

vindece nu numai boalele trupeşti, ci şi pe ale omului dinăuntru. Dacă deosebeşte însă între ele, se fereşte de cele vătămătoare, neavînd încredere că le poate suporta. Şi aşa a fost biruit cugetul lui şi s-a dovedit ca neavînd credinţă tare. De aceea feriţi-vă să nu luaţi ceva cu patimă. Căci aceasta vatămă sufletul şi trupul[710].

527. *Întrebare: De crede cineva că nu se vatămă, dar simte durerea boalei, ce trebue să cugete, ca să nu cadă în necredinţă* ?

Răspuns: De mănîncă cu credinţă, dar stărue durerea, să nu intre la îndoială[711]. Căci Dumnezeu l-a

710 Conţinutul acestei „Scrisori" e complex, greu de lămurit, pentru că Varsanufie uneşte în ea tema boalei trupeşti cu a boalei sau patimei sufleteşti şi de aceea vorbeşte de două feluri de credinţă, folosindu-se de acelaş cuvînt. Unul prin credinţă face deosebire între mîncări care-l pot vătăma trupeşte şi sufleteşte, dar prin aceasta dovedeşte că n-are credinţa tare că Dumnezeu îl poate feri de ambele feluri de vătămări ale lor, sau îl poate vindeca de toată boala trupească, fapt care-l fereşte şi de patima sufletească. Altul crezînd că toate sînt sfinte ca creaturi ale lui Dumnezeu şi că Dumnezeu poate vindeca orice boală şi-l poate feri de orice patimă prin credinţa lui fermă, are siguranţa că Dumnezeu îl va vindeca de orice boală trupească şi sufletească; de aceea se şi foloseşte de orice mîncare fără nici-o patimă, împletirea aceasta între boala trupească şi patima sufletească şi între putinţa de a scăpa prin credinţa tare de amîndouă e o realitate şi Varsanufie e justificat să le prezinte în această împletire. Toate lucrurile, întrucît s-au creat ca daruri ale lui Dumnezeu pentru noi, sînt prin aceasta sfinte şi deci nevătămătoare. Dar cei ce le deosebesc, unesc cu unele din ele o patimă şi prin aceasta le fac vătămătoare. Sf. Maxim Mărturisitorul a spus în „Capete despre dragoste" că lucrurile au un sens pur care e dela Dumnezeu, dar noi legăm de unele sensuri o patimă. Dacă putem desprinde patima de ele, ele nu ne mai sînt vătămătoare. Astfel în aur e un sens pur, dar noi legăm de acest sens lăcomia noastră. Deci în libertatea omului stă putinţa folosirii curate sau întinării lucrurilor. Trebue să ne curăţim noi înşine de patimă, ca să putem vedea şi

lăsat în pătimirea aceasta ştiind că durerea aceasta îl izbăveşte pe el de multe patimi. El îşi va aduce atunci aminte de cuvîntul Apostolului care zice: ,,Cînd sînt slab, atunci sînt tare" (II Cor. 12, 10). Şi să nu creadă că aceasta îi vine din mîncările ce i se par că-l vatămă, ci din îngăduinţa lui Dumnezeu. Căci chiar dacă s-ar împărtăşi de cele socotite bune şi folositoare, ele nu-i pot folosi la nimic fără voinţa şi lucrarea lui Dumnezeu[712].

528. *Întrebare: Dacă e nevoe de credinţă, de ce a spus Ava Isaia că „de e adusă în trapeză vre-o mîncare ce te vatămă, sileşte-te să o mănînci" (Abbe Isaie, Recueil* 5, 7; *p.* 27). *Deci chiar fiind prezentă credinţa, mîncarea e vătămătoare*[713].

folosi lucrurile în curăţia lor. Omul le murdăreşte pe toate pentru că le vede despărţite de Dumnezeu. Dacă ne refacem legătura noastră cu Dumnezeu, văzîndu-le şi pe ele unite cu Dumnezeu, le readucem la sfinţenia lor.

711 Să nu spună că a folosit o mîncare vătămătoare şi nu una nevătămătoare.

712 Ceeace ştim e încadrat în taina generală a întregi creaţii, iar prin aceasta la rînduiala lui Dumnezeu cel atotputernic şi veşnic. Dacă nu se revarsă din aceasta putere în împlinirea lucrării parţiale recomandate de doctor, pe măsura cunoştinţei lui care se mărgineşte la o sumă de lucrări parţiale, nu sîntem vindecaţi prin ea. Iar puterile dela Dumnezeu se dau omului care e deschis lor prin credinţă. Asemenea revărsări de putere se fac prin şi deci şi din spiritul nostru. Dacă creştem nişte animale dîndu-le numai hrana ce conţine vitaminele considerate necesare de ştiinţă, dar nu le şi mîngîem, nu le şi iubim, vedem că nu le merge bine ci slăbesc, ba chiar se îmbolnăvesc.

713 Omul cu învăţătură ştie că o mîncare e vătămătoare mai mult decît cei simpli. De aceea Ava Isaia mănîncă din ea, deşi ştie că e vătămătoare, ca să-şi taie prin credinţă înclinarea de a nu mînca din ea.

Răspuns: Cei ce dispreţuesc leacurile şi mîncările au ajuns la măsura credinţei, dar nu a desăvîrşirii.

530. *Întrebare: Dacă n-are cineva o astfel de credinţă, oare trebue căutate mîncări care folosesc la boală? Sau numai să se ferească de cele ce-l vatămă? Sau dacă se nimereşte ceva care nici nu vatămă, nici nu prea foloseşte, trebue să mănînce fără teamă?*

Răspuns: Trebue să se ferească numai de cele ce vatămă. Iar dacă se nimereşte ceva ce nici nu vatămă, nici nu foloseşte, să nu mănînce pînă la săturare, ci puţin. Căci cel ce mănîncă pînă la săturare, chiar dacă e ceva din ceeace foloseşte, se vatămă.

531. *Întrebare: Dacă se nimeresc două feluri de mîncare, unul mai ieftin şi altul mai scump, oare trebue să şi-l aleagă pe cel mai ieftin ? Iar dacă cel mai ieftin e mai plăcut, pe care trebue să-l folosească?*

Răspuns: De se nimeresc două feluri de mîncare la fel de costisitoare, ia din amîndouă cîte puţin. Iar de nu sînt deopotrivă, să folosească pe cel mai ieftin. Iar dacă acesta e mai plăcut are la îndemînă şi pe cel mai scump, să ia din acesta. Iar dacă felul mai ieftin nu este de faţă şi cel scump e mai plăcut, să se folosească de el, dar luptîndu-se să se ferească de plăcerea ce i-o pricinueşte, luînd din el mai puţin. Pentru ce? Oare nu e de trebuinţă la boală adeseori ceeace e foarte neplăcut? Şi nu se sileşte omul să-l întrebuinţeze pentru a se face sănătos? Tot aşa dacă lucrul e foarte plăcut, dar e de trebuinţă să fie folosit, trebue folosit. Dar omul trebue să ia numai seama, cum am spus, să nu se lase biruit de plăcere. Şi

chiar întîmplîndu-se aceasta, după ce a trecut peste faptă, să se ocărască pe sine.

532. *Întrebare:* *Aţi spus că nu e oprit de a se folosi cineva de doctor în numele lui Dumnezeu. Dar iarăşi că e mai bine să se lase totul cu credinţă şi cu smerenie în seama lui Dumnezeu, însă gîndul îmi spune: „Dacă ţi se întîmplă vreo boală trupească, trebue să o arăţi doctorului. Căci nu ai ajuns la măsura de a te vindeca fără leacuri". Dar, pe de altă parte, gîndul îmi spune să nu mă folosesc de acestea, ci mai degrabă de sfinţenia sfinţilor şi să mă mulţumesc numai cu ea. Spune-mi, milostive Părinte, pe care din acestea două să o folosesc?* [714]

Răspuns: Frate, te văd îngrijindu-te mult de tămăduirea bolilor trupeşti. Eu cred că Părinţii nu-şi fac atîta grije de acestea. De aceea socotesc că gîndul al doilea e mai bun decît cel dintîi. Căci în el este şi credinţa desăvîrşită în Dumnezeu. Iar celălalt are în el necredinţa. Cel de al doilea are în el răbdarea, care face pe om probat. Iar cel probat naşte nădejdea care nu ruşinează. Iar în celălalt gînd e lipsa de curaj, sora fricii, în care locueşte puţinătatea credinţii, maica îndoielii, care înstrăinează de Dumnezeu şi duce pe oameni la pieire. Aceasta face pe oameni prieteni ai lui Dumnezeu, celălalt duşmani. Acesta ne duce în Împărăţia cerurilor, celălalt în gheena. Acesta înalţă capul şi dă îndrăzneală către

714 Intrebătorul se dovedeşte şi el un mare analist al mişcărilor celor mai subtile ale gîndurilor contradictorii. Şi nu se ruşinează să şi le dea pe faţă. Avem în întrebările lui un model de spovedanie al omului ajuns totodată la un înalt nivel al luptei pentru sfinţenie.

Stăpînul nostru Dumnezeu [715]. Celălalt face capul să se plece şi face pe om fără îndrăznire către Dumnezeu. Acesta adună mintea ca să arunce toată grija ei la Dumnezeu (I Petru 5, 7). Celălalt aruncă inima în robie şi în alte îndeletniciri rele. Acesta foloseşte tot ce face spre zidire, celălalt spre slăbirea celor ce-l aleg. Acesta e plin de înţelepciune, pentru că crede că Cel ce priveşte patimile cele ascunse poate să vindece şi patima sa; celălalt se umple de nebunie, fie că se vindecă, fie că nu. Acesta este într-o stare de pace şi învaţă pe alţii să nu lîncezească. Celălalt e tulburat. Unul împinge pe oameni să umble prin ţări şi cetăţi, al doilea îl izbăveşte de toate. Unul aruncă în inimă întristarea, făcînd-o să se topească; al doilea, mulţumirea care-i mijloceşte cu folos mîntuirea oamenilor la Marele Doctor, care poartă pătimirile noastre (Is. 53, 4) [716].

Eu, prea iubite frate, în lîncezeala mea de odinioară, nu m-am arătat vreunui doctor, nici nu mi-am pus vre-un leac pe rană, nu din virtute, ci din lene, ferindu-mă să umblu prin sate şi oraşe şi să îngreunez pe cineva şi să-l fac să se îngrijească de mine, nevrednicul, temîndu-mă de răspunsul ce voi avea să-l dau în ceasul pe care-l aşteptăm, vrăjmaşilor mei. Fericit este cel ce poate să rabde, căci se face părtaş răbdării sfîntului Iov.

715 Există o înălţare a capului în semn de nădejde şi de rugăciune, nu de mîndrie. E o îndrăznire către Dumnezeu ca semn de încredere în El. Contrar acestei înălţări există o plecare a capului în sensul plecării fataliste sub legile naturii, ale patimilor, a supunerii sub oameni şi a lipsei de nădejde.

716 Dacă Hristos a suferit pe cruce, din iubire pentru noi, El care rămîne plin de aceiaş milă, nu poate să nu sufere în continuare pentru noi. E singurul mod prin care poţi uşura durerile altora, cu deosebire pe acela care sînt unite cu voinţa lor de a nu rămînea în patimile lor. De aceea Hristos este adevăratul Doctor al nostru.

Mă gîndesc că sînt şi multe femei, care au stăruit răbdînd durerile lor trupeşti, lăsînd totul în seama lui Dumnezeu, încît mă ruşinez să-mi spun bărbat cu numele. Cea care suferă de curgerea sîngelui, părăsindu-şi gîndirea ei dinainte, după ce a văzut că doctorii trupeşti nu i-au putut folosi nimic, măcar că cheltuise cu ei tot ce avea, şi-a însuşit o altă gîndire, şi a alergat la Marele şi Duhovnicescul Doctor ceresc, care tămădueşte şi sufletele şi trupurile. Şi boala a fugit dela ea speriată de poruncă (Mt. 9, 20-22). Iar Cananeeanca a lăsat pe oamenii lumii, pe vrăjitori, pe ghicitori, văzînd deşertăciunea meşteşugului lor, şi a venit la Stăpînul, strigînd: „Milueşte-mă, Fiul lui David" (Mt. 15, 21); şi dela o margine a pămîntului la alta s-a vestit tuturor ceeace i-a făcut ei Doctorul de oameni iubitor. Las pe celelalte şi mă opresc la acestea două, gîndindu-mă că doar, doar voi putea ajunge şi eu cîndva la credinţa lor, ca să mă învrednicesc de fericire. Căci îmi ajung aceste două femei ca să mă dea de ruşine şi nu e nevoe să mai aduc vorba de credinţa şi de smerenia sutaşului, care nu numai că a lăsat pe doctori şi pe alţii şi a venit la Stăpînul, ci s-a şi socotit pe sine nevrednic să-L ducă pe El în casa sa, ci I-a spus cu credinţă: „Spune numai cu cuvîntul şi se va tămădui sluga mea" (Mt. 8, 8). Marea lui credinţă a fost lăudată chiar de Mîntuitorul. Iar acestea le spun ca să mă ruşinez pe mine însumi. Căci nu am dorinţă, nu rîvnesc, nu mă străduesc, nu cad la picioarele Domnului şi nu mă gîndesc, netrebnicul de mine, la clipa cînd mă va ajunge osînda, cînd fără de veste îmi va veni chemarea, cînd va veni îngerul înfricoşător ca să ia ticălosul meu suflet, cînd se va închide uşa şi voi rămînea strigînd cu cele cinci fecioare şi nimenea nu mă va auzi[717] (Mt. 25, 10 - 11). Că acestea mă muscă încă de acum,

717 Dacă e o mare mîngîiere să te audă cineva că eşti în suferinţă şi să

e vădit. Şi că sînt biruit de lîncezeală şi de trîndăvie, nu e un lucru ascuns. Deci ce voi face? Voi desnădăjdui? Să nu fie ![718] Căci aceasta e un păcat de moarte. Plînge-mă, frate, şi varsă cu amărăciune lacrimi peste mine, ca peste un cadavru şi ca peste un mormînt rău mirositor. Căci ştiu că mult folosesc ele[719], cum ne-a învăţat învăţătura plînsului lui Petru[720]. Şi roagă-te pentru mine, care ţi le spun acestea, dar nu fac nici-un bine. Ca să se milostivească şi de mine Doctorul cel bun şi să-mi vindece boalele sufletului şi ale trupului. Lui fie slava în veci. Amin.

533. *Întrebare: Iată mă predau lui Dumnezeu şi în mîinile tale. Ai grije de mine, milostive Părinte, pentru Domnul.*

Răspuns: Frate, de crezi aşa, nu vei fi părăsit de Hristos, care a spus păcătoasei: „Credinţa ta te-a mîntuit" (Lc. 8, 48). Lasă deci totul în seama lui Dumnezeu. Că El are grije de noi. Lui fie slava în veci. Amin.

compătimească cu tine, cea mai mare nefericire e să nu te audă, să nu vrea să te audă şi să nu compătimească cu tine nimeni. Acesta e iadul fără nici-o lumină. I-ai dispreţuit pe toţi, eşti uitat de toţi. Te-ai obişnuit să nu mai ai încredere în nimeni, ţi se închide poarta comuniunii de către toţi, pentru că tu însuţi ţi-ai închis-o pe a ta şi nu mai eşti în stare să ţi-o deschizi. S-a înţepenit în starea încuiată. Ai pierdut cheile.

718 Ce greu este să scapi de trîndăvia spirituală ! Cît efort statornic e necesar!

719 Impreună pătimire a altuia cu mine, numai durerea altuia pentru mine mă poate înviora, mă poate readuce la viaţă din moartea trîndăviei şi a nepăsării

720 Durerea altuia pentru mine mă poate trezi şi pe mine la durerea pentru ticăloşia mea, aşa cum Petru a fost adus la plîns cînd a văzut că Hristos va primi moartea pentru el şi pentru toţi.

534. *Întrebare: Un frate a întrebat pe acelaş Bătrîn, zicînd: Dacă suferă cineva de o boală care are nevoe de operaţie, trebue să se lase operat? Şi trebue să o facă aceasta cu sfatul Părinţilor?*

Răspuns: Cel ce suferă de orice boală trebue să întrebe despre ea pe vreunul dintre Părinţi şi să facă toate după sfatul lui. Căci uneori se întîmplă ca un Bătrîn să aibă o harismă, care să-i aducă, fără să se bage de seamă, tămăduirea. Şi nu e nevoe totdeauna de doctori trupeşti.

535. *Întrebare : De mi se pare un lucru bun să mă înfrînez, sau să mă nevoesc întru linişti re, sau să fac un bine cuiva, oare trebue s-o fac aceasta dela mine însumi, sau s-o fac cu sfatul Părinţilor?*

Răspuns: A nu lua sfatul Părinţilor pentru o lucrare care pare bună, conduce cele dela sfîrşit ale lui la rău. Şi prin aceasta se calcă porunca ce zice: „Fiule, toate fă-le cu sfat" (Prov. 24, 72) şi: „întreabă pe părintele tău şi te va învăţa; pe bătrînii tăi şi-ţi vor spune" (A doua lege 32, 7). Nicăeri nu vei afla Scriptura poruncind cuiva să facă ceva dela sine. Căci a nu cere sfat, e mîndrie. Şi unul ca acesta este duşman al lui Dumnezeu. Iar „Dumnezeu celor mîndri le stă împotrivă, iar celor smeriţi le dă har". (Prov. 3, 34) Şi cine altul e smerit decît cel ce-şi pleacă grumazul înaintea bătrînilor şi cere sfatul lor în frica lui Dumnezeu[721]?

721 E uşor să spui că te pleci în faţa lui Dumnezeu, dar nu a oamenilor. Spunînd că faci ceeace spune Dumnezeu, faci în fond ceeace ţi se pare ţie că-ţi spune Dumnezeu. Acesta e păcatul protestantismului. Apoi deşi credinciosul protestant spune ca se smereşte, socotind că tot binele ce-l face omul vine exclusiv dela Dumnezeu, în aceasta e mai de grabă un predestinaţionism, în care nu se cere omului nimic, căci se neagă orice libertate a lui de a face

536. *Întrebare: Dacă cineva e bănuit ca eretic, dar mărturiseşte dreapta credinţă, oare trebue crezut, sau nu?*

Răspuns: Părinţii n-au cerut decît dreapta mărturisire a credinţei. Dacă deci cineva se arată hulind cu adevărat pe Hristos cu gura lui, trăind în afara Lui, acesta trebue ocolit şi nu trebue să te apropii de el. Dar trebue să privim şi inima lui. Căci tot cel ce nu păzeşte poruncile lui Hristos este eretic. Şi dacă omul nu crede în inima lui, cuvintele nu-i folosesc la nimic[722].

537. *Întrebare: Dacă un Avă oarecare se află susţinând o erezie, oare un frate trebue să plece dela el[723]?*

răul, cînd Dumnezeu l-a ales să facă binele prin el. Omul nu se poate nici măcar smeri. Adevărata smerenie stă în ,,a-ţi tăia voia", pe care Dumnezeu ţi-o lasă. Şi în a ţi-o tăia nu cu părerea că ţi-o tai în faţa lui Dumnezeu cel nevăzut, fără să fii sigur de aceasta, ci în faţa celui ce-ţi dă un sfat în numele Domnului. Numai atunci o tai în mod real. Şi o tai din conştiinţa că o faci în faţa lui Dumnezeu, de a cărui prezenţă îţi stă mărturie şi un altul, ajutîndu-te să arăţi în mod obiectiv tăierea voii tale. Dumnezeu nu vrea să se lase evaporată prezenţa Sa în subiectivitatea ta, ci vrea să-şi facă simţită în mod obiectiv prezenţa şi voia Sa prin altul, care are conştiinţa întărită de comunitatea bisericeasca, începută prin Apostoli, că-ţi vorbeşte în numele Domnului.

722 Cine are credinţa în Hristos ca o teorie şi nu trage din ea nici-o concluzie pentru viaţa lui, deci are o credinţă lipsită de spiritualitate de viaţă duhovniceasca, are o credinţă lipsită de miezul ei viu, roditor, deci e tot un eretic după Varsanufie, mai mult compromiţînd credinţa decît slujind-o şi apărînd-o.

723 E vorba de un bătrîn căruia îi slujeşte un frate.

Răspuns: Dacă se dovedeşte sigur că susţine o erezie, trebue să plece dela el. Dacă e numai o bănuială, nu trebue să plece, nici să pornească o cercetare în privinţa lui. Căci cele ascunse sînt cunoscute numai lui Dumnezeu, iar rele arătate, oamenilor.

538. *Întrebare: Dacă Ava crede drept, dar se aşteaptă să se stîrnească în locul acela vreo erezie şi se naşte frica să nu se calce dreapta credinţă iar Ava nu voeşte să se mute şi deaceea fratele, cunoscîndu-şi slăbiciunea* sa, *voeşte să plece în alt loc, oare face bine sau rău ?* [724]

Răspuns: Înainte de a se arăta că erezia se impune cu sila, nu trebue să plece cineva, ca nu cumva să se plinească cu el cuvîntul: „Fuge necredinciosul, negonindu-l nimenea" (Prov. 28, 1). Iar de se va arăta că se impune, trebue să o facă aceasta cu sfatul Părinţilor duhovniceşti, în frica lui Dumnezeu.

539. *Întrebare: Ce e de făcut cînd în acel loc nu sînt niscai bătrîni în care fratele să se poată încrede că pot deosebi lucrurile ? Oare trebue să plece pentru primejdia ereziei şi să se ducă în altă parte, unde se găsesc bătrîni care să poată deosebi şi acolo să-i întrebe pe ei despre aceasta ?*

Răspuns: Da, trebue să o facă aceasta şi să împlinească cele spuse de ei.

724 In mînăstirile din Palestina din acea vreme se iveau certuri origeniste şi uneori în cîte o mînăstire origenismul cucerea majoritatea.

540. *Întrebare: De mă însoţeşte vreunul dintre Părinţi şi se sfădeşte cu mine să poarte povara mea, ceeace nu se cuvine şi nu zideşte pe cei ce privesc, pentru că el e mai mare ca mine, ce să fac ?*

Răspuns: Pune-i metanie cu smerenie, cerîndu-i să o porţi tu. Dacă nu primeşte, pune-i a doua oară metanie, zicînd: „Iartă-mă pentru Domnul, dar nu mai putem merge împreună. Căci se dă sminteală celor ce privesc". Şi dacă se sfădeşte şi după aceea, nu mai stărui, căci e un joc al diavolului.

541. *Întrebare: Oare nu e de folos să tai sfada şi să-l las pe el să o poarte, chiar dacă aceasta pricinueşte sminteală privitorilor ? Căci se pare că aci sfada e mai rea decît a lăsa să o poarte. Şi între două rele, poate trebue ales cel mai mic.*

Răspuns: Sfada ce continuă după metanie se arată că e dela diavolul. Şi nu trebue să se urmeze cu ea. Căci Părinţii spun că cele de prisos sînt dela draci (Pateric, Pimen 129).

542. *Întrebare: Un frate a întrebat pe marele Bătrîn, dacă este de folos să-l însoţească (să vieţuiască în retragere) ?*

Răspuns: Cel ce voeşte să păşească pe calea lui Dumnezeu, să nu-şi ceară lui cinste. Căci calea lui Dumnezeu ce este oare, dacă nu să-şi arunce în toate voia înapoia sa şi să se socotească pe sine ca cel din urmă dintre toţi şi ca cel mai mic decît toţi?[725]. Numai unul ca

725 Cel ce se socoteşte cel mai mic între cei ce se socotesc mari, e mare în comunicare cu fiinţa nepieritoare şi cu adevărat existentă a

acesta poate păşi pe calea aceasta. Căci cel ce nu-şi taie voia sa şi nu-şi pune nădejdea sa în Domnul, nu poate. Cu acela se împlineşte cuvîntul Evangheliei: „Căutaţi şi veţi afla, bateţi şi vi se va deschide" (Mt. 7, 7). Acesta este viaţa şi mîntuirea, pe care trebue să rîvnească să o dobîndească. Căci altă cale afară de aceasta nu este. Frate, nu te lăsa batjocorit.

543. *Întrebare:* *Ce să fac, Părinte, că mă necăjesc războaele şi se strîng împotriva mea ? Şi spune-mi care e semnul că am nădejde în Dumnezeu şi semnul iertării păcatelor ? Şi cum trebue să se şadă în chilie potrivit voii lui Dumnezeu ?*

Răspuns: Frate, vremea războaelor e vreme de lucrare. Nu slăbi, ci lucrează, luptă-te. Cînd te înghesuie războiul, înghesuie-l şi tu, strigînd: „Doamne Iisuse Hristoase, vezi neputinţa şi necazul meu, ajută-mă şi mă scapă de cei ce mă prigonesc, că la Tine am alergat !" Şi roagă-te să iei putere să slujeşti lui Dumnezeu întru inimă curată.

Semnul că are cineva nădejde în Dumnezeu este să se scuture de tot gîndul şi grija trupului (II Cor. 7, 1) şi să nu-şi închipue că are peste tot ceva de al veacului acestuia, căci altfel şi-ar avea nădejdea în aceasta şi nu în Dumnezeu [726]. Iar semnul iertării păcatelor îl are cineva

lui Dumnezeu (ό όγτζ ερτζ ωγ). Cel ce nu caută băşica de săpun a cinstei trecătoare, e îmbrăcat în cinstea strălucirii dumnezeeşti netrecătoare. Acela înaintează pe calea spre Dumnezeu, singura subzistenţă adevărată. Acela îşi taie voia robită de aparenţa de realitate a unor fumuri.

726 Iţi pui nădejdea în ceeace socoteşti că vei avea pentru totdeauna. Dar în ce poţi nădăjdui pentru veci din lumea aceasta? Căci orice ai avea în lumea aceasta, are un sfîrşit mai curînd sau mai tîrziu. Pe

în aceea că le urăşte şi nu le mai face. Căci cîtă vreme mai cugetă la ele şi inima lui are plăcere de ele, e semn că încă nu i s-au iertat, ci e ţinut încă în ele[727].

Iar a şedea în chilie potrivit cu voia lui Dumnezeu înseamnă a se osîndi pe sine cît poate cu inima cînd vede ceva frumos în chilia lui, sau o pricină de odihnă trupească, zicînd: „Vai mie, păcătosului, că văd în jurul meu uşurări care mă osîndesc, fiind nevrednic de ele, iar alţii care sînt vrednici, sînt necăjiţi, călătorind şi neaflînd odihnă trupească [728]. Doamne Iisuse Hristoase, iartă-mă şi pentru aceasta, pentru numele Tău chemat peste noi". Domnul să te întărească pe tine şi să-ţi dea putere, fiule, ca să înaintezi şi să ajungi la măsura desăvîrşită.

544. *Un frate a întrebat pe celălalt Bătrîn, Ioan: Părinte, roagă-te pentru mine, pentru Domnul. Şi spune-mi dacă e bine să cerem de multe ori Părinţilor să se*

nimeni şi pe nimic din lume nu te poţi răzima pentru totdeauna. Ci totul e în surpare continuă.

727 Ţi s-au iertat păcatele cînd ai cerut cu adevărat iertare pentru ele. Şi ai cerut iertare cu adevărat cînd nu-ţi mai place să trăeşti în ele şi deci să le săvîrşeşti în continuare. Dacă-ţi place să le mai faci, înseamnă că sînt încă întipărite în fiinţa ta, că n-au fost şterse de acolo, pentru că n-ai voit cu putere să ceri să ţi se şteargă cu adevărat. Nu ţi se iartă un păcat de care continui să fii lipit. Omul nu e spălat ca un obiect, ci ca un subiect, care se spală şi el cu apa ce-i curge de sus, care vrea şi el să i se înmoae inima ce se înmoae de mila ce i-o arată Dumnezeu.

728 Cel ce are o chilie liniştită şi în ea odihna de grijile trupeşti trebue să se osîndească dacă nu se linişteşte, întrucît deşi are toate condiţiile, nu le foloseşte pentru sporirea în unirea cu Dumnezeu prin rugăciune, dovedindu-se nevrednic de acele condiţii, în vreme ce alţii care le-ar folosi mai mult, fiind mai vrednici de ele, nu se bucură de ele. Aceasta înseamnă a folosi odihna şederii în chilie potrivit cu voia lui Dumnezeu. Să nu se mulţumească cel din chilie numai cu odihna trupească.

roage pentru noi, chiar dacă ne-au asigurat că o fac aceasta ? Oare nu părem că-i ispitim prin aceasta ?

Răspunsul lui Ioan: Frate, ţi-am scris de multe ori despre rugăciune, că în virtutea poruncii lui Dumnezeu sîntem datori să ne rugăm unii pentru alţii. Mai ales cînd ni se cere aceasta, sîntem mai mult decît îndatoraţi să o facem. Deci nu putem să nu punem toată puterea noastră în aceasta[729]. Iar a cere rugăciunile Părinţilor noştri, e de mare folos. Căci zice: ,,Rugaţi-vă unii pentru alţii" (Iac. 5, 16). Şi iarăşi: „Nu au trebuinţă cei sănătoşi de doctor, ci cei bolnavi" (Lc. 5, 31). Şi nu trebue să uităm să ne aducem aminte de îndrăzneala văduvei faţă de judecătorul nedrept (Lc. 18, l-8). Şi dacă Tatăl nostru cel ceresc cunoaşte cele de care avem trebuinţă înainte de a le cere dela El, pentru ce n-a zis: „Nu le cereţi, căci ştiu ce voiţi înainte de a Mi le cere?" Ci El însuşi a zis:„Cereţi şi veţi lua" (Io. 16, 24)[730]. Deci bine este să

729 Dumnezeu vrea să ne rugam unii pentru alţii. Căci prin aceasta nedispreţuind pe Dumnezeu ca izvor a tot darul, ne arătăm totodată şi iubirea unuia pentru altul, aşa cum vrea Dumnezeu. Căci nu trebue ca eu să râmîn indiferent la mîntuirea celorlalţi, interesîndu-mă numai de a mea, aşa cum nu trebue să mă îngrijesc numai de pîinea mea, iar mizeria celorlalţi, să nu mă intereseze. Dar cu mult mai mult trebue să mă intereseze viaţa lor veşnică decît cea trecătoare. De aceea e de trebuinţă să şi cerem rugăciunea altora, nu numai să le-o acordăm pe a noastră. Căci prin aceasta arătăm şi smerenia noastră şi faptul că avem nevoe de iubirea lor. In aceasta arătăm şi lui Dumnezeu că şi noi avem nevoe de iubirea altora, precum şi ei au nevoe de a noastră. Aşa ne-a făcut Dumnezeu: să ne iubim unii pe alţii, văzînd în noi nevoia să iubim şi să fim iubiţi. De aceea cu mult mai mult trebue să ne rugăm pentru alţii cînd aceia ne-o cer. Ne-am dovedi mai nesimţitori cînd alţii ne cer iubirea, iar noi nu le-o dăm, decît cînd, socotind că alţii n-au nevoe de iubirea noastră, ne-am putea justifica dacă nu le-am arăta-o.

730 Tatăl ceresc cunoaşte cele de care avem trebuinţă înainte de a le cere. Totuşi voeşte să le cerem şi nu ni le dă dacă nu le cerem. Pentru

cerem, ca să primim după făgăduinţa Lui. Iar cerînd rugăciunea Avei, zi aşa: ,,Ava, mă simt rău, roagă-te pentru mine, căci ştiu că am nevoe de ajutorul lui Dumnezeu". Şi Dumnezeu îşi va face milă cu tine precum voeşte. Căci a lui este iubirea de oameni şi a Lui slava în veci. Amin. [730b].

545. *Întrebare: Dacă mîncînd cineva la masă, îşi împlineşte mai repede trebuinţa lui, e bine să ceară Avei să se scoale, sau să rămînă pînă se scoală toţi ? E bine să se împărtăşească din toate mîncările, sau nu ? Cum e mai bine ?*

Răspuns: Dacă şezînd cineva la masă, simte că şi-a împlinit trebuinţa şi nu poate să mai şadă fără să mănînce, să ceară să se scoale. Dar a şedea şi a nu mînca e mai bine. Iar a-şi împărţi cineva pîinea cu toate felurile, e mai bine decît a nu face aşa.

546. *Întrebare: Doi fraţi care voiau să se înfrîneze, l-au întrebat pe Ava dacă le îngădue să se scoale înaintea fraţilor de la masă, căci dacă mai şed nu-şi pot stăpîni stomacul. Şi Ava îngăduindu-le să se scoale, unii i-au judecat şi i-au defăimat, neînţelegînd*

că trebue să venim şi noi la conştiinţa că avem trebuinţă de ele, şi să ne dăm seama că numai dela El le putem primi. El vrea o legătură afectuoasă cu noi în care trebue să fim şi noi parteneri activi, în zadar îmi îmbie cineva iubirea lui, dacă nu simt şi eu trebuinţa ei şi nu umblu după ea. Numai prin aceasta nu vin la adevărata viaţă.

730b E bine să strîmtorăm continuu pe alţii cu rugăciunea noastră. Căci în aceasta arătăm marea nevoe ce o avem de ei şi întărim mila lor faţă de noi. Ne strîngem prin aceasta cu inima lîngă ei, îi facem s-o simtă ca să bată şi inima lor pentru noi. Numai o inimă simţitoare poate trezi simţirea altei inimi, sau poate atrage atenţia asupra ei.

folosul din această faptă. De aceea au trimis să-l întrebe pe acelaşi Bătrîn despre aceasta.

Răspuns: Acei fraţi, ca nişte lucrători şi îngrijitori ai sufletului lor, fac aceasta luptîndu-se pentru înfrînare, ca nu cumva şezînd, să mai jinduiască a se împărtăşi de mîncările din faţa lor. Căci e propriu numai celor desăvîrşiţi să mai rămînă la masă şi să nu fie biruiţi de stomac. Voi însă sînteţi deşerţi la minte, pentru că n-aţi luat seama la cuvîntul Părinţilor, care spune: „Să nu spui, pentru ce aceasta . Ci ia seama mai degrabă la tine însuţi". Părinţii ne îndeamnă iarăşi să nu bîrfim pe cineva, ci să împlinim cuvîntul proorocesc: „Să nu grăiască gura mea despre faptele oamenilor" (Ps. 16, 4). Dar voi aţi căzut sub osînda care zice: „Omul rău din visteria lui scoate cele rele" (Mt. 12, 35). Pentru ce nu v-aţi gîndit mai degrabă la cele bune ale acestor fraţi, care sînt spre zidire, zicînd: „Noi sîntem nepăsători şi aceşti fraţi ai noştri se înfrînează", aşa cum aceşti fraţi care s-au sculat au gîndit cele bune despre voi, zicînd: „Vai nouă, că ne sculăm din slăbiciune, iar fraţii noştri, chiar dacă mănîncă mai mult decît noi, nu se vatămă . Căci ei fac toate cu dreaptă socoteală. Prin aceasta ei fug de ameninţarea osîndei care zice: „Nu judecaţi ca sa nu fiţi judecaţi" (Mt. 7 ,1). Iar voi cădeţi în ea, căci judecaţi pe fraţii voştri care sînt mai presus de voi, călcînd cuvîntul Apostolului care zice: „Cel ce mănîncă să nu dispreţuiască pe cel ce nu mănîncă" (Rom. 14, 3). Voi care mîncaţi mai mult decît ei, făcîndu-vă mai datornici decît ei, ar trebui pe de o parte să vă întristaţi mai mult ca unii ce sînteţi biruiţi de stomac, pe de alta să mulţumiţi mai mult lui Dumnezeu pentru mîncare. Şi aşa Dumnezeu vă poate elibera prin mulţumirea ce I-o aduceţi de războiul pîntecelui şi de osîndirea fraţilor. Iar

de voiţi să înţelegeţi, lucrurile înseşi conduc la dreapta socoteală, ajutînd să se deosebească binele de rău [731], după cuvîntul Apostolului care zice: „Toate cercaţi-le, dar alegeţi binele" (I Tes. 5, 21). Dar cercarea avînd să o facă Ava, lucrul hotărît de el trebue primit fără nici-o împotrivire.

547. *Un frate a întrebat pe marele Bătrîn zicînd: Am cărţi dogmatice şi citindu-le îmi simt mintea mutată dela gîndurile pătimaşe la gîndirea celor cuprinse în ele. Dar uneori gîndul mă ceartă., zicînd: „Nu trebue să citeşti astfel de cărţi, căci eşti nepriceput şi lipsit de curăţie"*

Răspunsul lui Varsanufie: Nu am voit să mă ocup cu acestea, pentru că ele ridică mintea la cele înalte, ci cu „Cuvintele Bătrînilor" (cu Patericul), pentru că ele smeresc mintea. Dar nu o spun aceasta pentru că nu le cinstesc, ci ca să te sfătuiesc. Căci este mîncare si este desfătare [732].

548. *Un frate străin îmbolnăvindu-se, a venit să secaute de sănătate în mînăstire* [733]*. Şi dîndu-i-se să*

731 Lucrurile înseşi conduc la un fel de unire a oamenilor între ei şi cu Dumnezeu, cum conduc prin aceasta şi la deosebirea binelui de rău. Aşa cel ce mănîncă mai mult, dacă mulţumeşte lui Dumnezeu se răscumpără de lăcomie şi se face mai înţelegător faţă de cei ce s-au sculat mai repede dela masă, luînd în seamă înfrînarea la care s-au supus. Dar aceasta se întîmplă numai dacă oamenii sînt cu înţelegere unii faţă de alţii.

732 Nu voesc să umblu cu mintea prin cele înalte. Căci nu mă simt vrednic. Cîştig mai mult smerindu-rnă. Citirea cuvintelor psalmilor e o hrană mai necesară sufletului, ca să mă curăţ de patimi. Citirea cărţilor dogmatice e o desfătare, însă nu o hrană necesară.

733 Se vede că în mînăstire era o bolniţă, cum vedem şi din „învăţăturile Avei Dorotei" (Filoc. rom. IX).

locuiască în chilia unui frate, acesta nu s-a bucurat să-l primească. Şi aflînd Bătrînul, i-a spus lui acestea:

Răspuns: Cercetează-ţi gîndul, frate, şi dă-ţi seama: Dacă ar fi fost fratele tău după trup, nu l-ai fi primit şi îngrijit mai bine decît lumina ochiului? Deci vezi că eşti stăpînit de gînduri trupeşti. Doar ţi s-a dat să primeşti pe fratele tău duhovnicesc. Căci toţi sîntem una în Hristos. Ia aminte deci la tine, frate, în frica lui Dumnezeu.

Auzind fratele acestea, s-a pocăit foarte şi folosindu-se de învăţătură, i-a spus Bătrînului: „Iartă-mă, Avă, şi te roagă pentru mine. Îl primesc pe fratele meu cu mare bucurie.

549. *Un frate, care fusese ucenic al aceluiaş Bătrîn înainte de a se fi retras acesta ca să se liniştească în mînăstire, a plecat în străinătate. Şi întorcîndu-se, dispreţuia pe un frate evlavios pentru simplitatea şi neînsemnătatea lui. Dar stăruia să ceară Bătrînului să-i fie călăuzitor ca mai înainte, zicînd: Dumnezeu m-a adus iarăşi la sfinţenia ta.*

Răspunsul lui Varsanufie: Zice Apostolul: „Împăraţia lui Dumnezeu nu stă în cuvînt" (I Cor. 4, 20). Iar Ava Macarie a spus: „Pe cel ce crede drept şi lucrează bine credincios, Iisus nu-l predă patimilor şi în mîinile dracilor". Iar Domnul a spus că „în zilele lui Ilie multe văduve erau în Israil şi la niciuna n-a fost trimis decît la cea din Sarepta Sidonului" (care era păgînă). (Lc. 4, 25-26). Şi iarăşi a spus: „În zilele lui Elisei mulţi leproşi erau în Izrail şi nici unul dintre ei n-a fost curăţit decît Neeman Sirianul" (Lc. 4, 25 - 27), măcar că era de alt neam. Aceasta, pentru că a crezut. Am socotit că ducîndu-te în străinătate, ai părăsit obişnuinţa de a te

îndreptăţi (de a te justifica) şi ai cîştigat smerenia [733 b]. Dar precum văd din gîndurile tale, eşti acelaş, ba şi mai rău. Iar dacă Dumnezeu a ales pe cele nebune, pe cele slabe şi pe cele nebăgate în seamă ale lumii, e vădit că a lepădat pe cele slăvite şi lăudate de oameni (I Cor. l, 27-28). Deci nu cei ce plac oamenilor plac lui Dumnezeu, ci cei ce nu sînt cinstiţi de oameni, pentru că îl caută pe Dumnezeu, au fericirea înaintea lui Dumnezeu. Căci s-a spus: „Fericiţi veţi fi cînd vă vor prigoni şi vă vor urî şi vă vor scoate nume rău pentru numele Meu. Bucuraţi-vă şi vă veseliţi, că aşa au făcut proorocilor părinţii voştri" (Mt. 5, 10 -12).

Ai crescut pe lîngă mine nu puţină vreme. Cercetează-ţi inima ! Ce cuvînt sau ce sfat ai primit dela noi, care te-a îndepărtat dela calea lui Dumnezeu? Şi acoperămîntul ce se afla asupra ta, de unde-ţi venea? Nu dela necazul ce-l purtai? Căci Bătrînul te-a ajutat pentru folosul tău [734]. Spune-mi, frate, Dumnezeu se îngrijește de începutul omului sau de cele din urmă ale ieșirii lui din viață [735]? Tu vezi ce ai cîştigat în vremea petrecerii în străinătate ? Şi ştii iarăşi că pe cînd locuiai cu mine odinioară, ţi-am spus că dacă asculţi de mine într-un lucru şi mi te

733 b Justificarea de sine este justificarea păcatelor, deci contrarul recunoaşterii sau mărturisirii lor şi a pocăinţei pentru ele. La baza acesteia stă mîndria.

734 Cuvîntul grec έσιωξσε are mai întîi sensul de ,,te-a prigonit", supunîndu-te la necazuri, urmărind folosul tău. Aceasta e una cu creşterea prin asprime pentru întărirea fiului duhovnicesc. Lăsarea lui, creşterea în moleşeală, în satisfacerea tuturor dorinţelor lui, este spre slăbirea lui.

735 Dumnezeu vrea să folosim viaţa noastră pămîntească spre a înainta în bine, spre a ne desăvîrşi mereu prin silinţele noastre. Nu e mulţumit că am fost buni la început şi ne-am făcut mai puţin buni în cursul vieţii, ajungînd cu totul răi la sfîrşitul ei. Pentru aceasta ni s-a dat timpul. Rostul pozitiv al mişcării fiinţei noastre l-a lămurit teologic Sf. Maxim Mărturisitorul în „Ambigua".

împotriveşti în altul, chiar în cel ce mă asculţi îţi faci voia ta şi nu voi putea să dau pentru tine nici judecată, nici apărare[736].

Dacă Dumnezeu te-a adus aci, El te va şi călăuzi. Iar dacă ai venit prin voia ta, scris este: „Le-am trimis lor după meșteșugirile inimilor lor" (Ps. 80, 10). Dar roagă-te pentru mine. Și fii fără grijă din partea mea. Căci și eu vreau să fiu fără grije în toate [736 b].

550. *Unii fraţi, ieşind din mînăstire, şi-au cumpărat chilii în locurile care se aflau aproape de mînăstire, fără întrebarea Avei (Seridos). Şi supărîndu-se Ava pe ei, pentru că au călcat rînduiala, voia să-i alunge de acolo. Iar ei au încercat să se împotrivească. Şi a fost întrebat acelaş Bătrîn despre aceasta, dacă au făcut bine fraţii. Şi ce trebue să se facă ?*

Răspuns : Peste tot vedem că împotrivirea a pierdut mulţi oameni. De pildă pe cei din jurul lui Datan şi Aviron, care s-au răsculat împotriva lui Moise (Num. 16). Şi ce s-a întîmplat acum e un semn rău. Căci dacă nu s-au întors dela hotărîrea lor la cererea Avei, cine îi va putea întoarce ? Iar a nu se lăsa convinşi de cineva e semn de răscoală a gîndului. Iar răscoala e din îndemnul

736 Făcînd ucenicul odată voia părintelui duhovnicesc şi altă dată nu, arată că el a ales de fiecare dată voia aceluia pe care s-o împlinească şi cea pe care să nu o împlinească. Deci şi cînd a ales-o pe una s-o împlinească şi-a ascultat voia lui. El alegea pe cea care s-o facă, după judecata sa. Iar despre cele făcute de ucenic potrivit voii lui sau contrarul ei, părintele nu-şi va da la judecata din urmă nici-o părere bună, nici una rea, pentru că faptele acelea s-au făcut pe temeiul voii ucenicului, nu pe temeiul voii sale.

736 b Dacă nu s-ar ruga părintele şi pentru el, ar avea de suportat grija că nu şi-a făcut toată datoria. El scapă de această grije, întrucît se roagă pentru cel dat în grija lui.

diavolului. Căci diavolul s-a răzvrătit dela început şi cei ce fac acelaş lucru, se fac fiii lui. Şi ce li se întîmplă acestora? Aceştia s-au scos pe ei din smerenie[737], astupîndu-şi urechile ca să nu audă pe Cel ce zice: ,,De vă vor alunga pe voi din cetatea aceasta, plecaţi în alta" (Mt. 10, 23); şi: ,,Celui ce voeşte să se judece cu tine şi să-ţi i-a haina, lasă-i şi cămaşa" (Mt. 5, 40)[738].

Dar aceştia s-au supus răului[739]. Iar răul nu naşte nici-un bine. Căci zice: ,,Nu poate pomul rău să facă roade bune" (Mt. 7, 18). Şi au călcat rînduiala Părinţilor în neascultarea lor. Căci Părinţii zic că de pleci să locueşti în oarecare loc, întreabă întîi dacă nu cumva se supără cineva pentru aceasta împotriva ta. Şi dacă Părinţii poruncesc aceasta cînd e vorba de supărarea altora, cu cît mai mult cînd acest lucru pricinueşte întristare

737 ,,S-au exilat din smerenie". A rămîne în smerenie este a rămîne în acord cu voia lui Dumnezeu şi deci în comunicare cu El. Opoziţia dintre voi întrerupe comunicarea. Dar voia noastră e făcută să rămînă în acord cu voia Celui ce ne-a creat; căci nu noi L-am creat pe El. Iar Dumnezeu creindu-ne, a voit ceea ce este bun pentru firea noastră, a voit ceeace are să aleagă şi voia noastră cea adevărată. Acordul cu voia Lui ne ţine în comunicare cu Cel din care ne-a venit şi ni se susţine viaţa.

Voia care susţine viaţa noastră e cea care rămîne în acord cu voia lui Dumnezeu. Aceasta e voia conformă fiinţei noastre. Voia contrară lui Dumnezeu e o voie contrară fiinţei noastre. Ea roade fiinţa noastră, o ţine într-o sărăcie şi într-un chin. Taina cea mare este că Dumnezeu ne lasă şi putinţa unei voinţe nefavorabile fiinţei noastre, pentru că nu vrea nici să ne nimicească, nici să ne reducă la starea unor obiecte. Şi aşa lasă să coexiste voia noastră cu o fiinţă slăbită, strîmbată a noastră, dar existentă totuşi. E şi acesta un mod prin care experiem nedeplinătatea existenţei noastre prin noi înşine. In aceasta se arată relativitatea realităţii noastre şi a întregii existenţe create, putinţa însoţirii între ea şi o stare nedeplină, chinuită a ei.

738 Se dau aceste citate cu îndemnul de a ne feri de împotrivire.

739 Cine se împotriveşte, se supune răului. Acela a ieşit din bine, din putinţa de comunicare, de acord.

egumenului. Acest lucru trebue să se sfîrşească astfel, ca ei care au greşit să ia şi pe alţii [739b] şi să roage pe Ava lor să-i ierte să nu răsplătească răul lor cu rău. Căci s-a scris că „noi cei tari trebue să purtăm slăbiciunile celor neputincioşi" (Rom. 15, 1). Dar şi Domnul zice: „De nu veţi ierta oamenilor greşalele lor, nici Tatăl vostru cel din ceruri nu va ierta greşalele voastre" (Mt. 6, 15); şi iarăşi „Fiţi desăvîrşiţi precum Tatăl vostru cel din ceruri desăvîrşit este" (Mt. 5, 48). Şi aşa se va slăvi Dumnezeu întrucît aceasta va fi spre zidirea multora.

551. *Ava mînăstirii în care se aflau sfinţii Bătrîni şovăia să facă un lucru oarecare. Iar unii dintre fraţi care voiau acel lucru, răbdau greu această şovăială şi cîrteau. Şi aflînd aceasta marele Bătrîn le-a dat răspunsul acesta:*

Răspuns: Fraţilor, zis-a Domnul: „Oile Mele ascultă glasul Meu şi-Mi urmează" (Lc. 10, 27). De e deci cineva ucenic adevărat, ascultă în toate de Ava al său pînă la moarte. Şi prin toate cîte face Ava se zideşte şi nu îndrăzneşte să facă deosebiri în cele spuse de el, nici să întrebe: „Pentru ce aceasta? Cu ce scop aceasta?" Căci de face aşa nu mai e ucenic al Avei, ci judecător. Toate acestea nu vin decît din cea mai rea voie a omului [740]

739b I se recomandă să ia şi pe alţii care n-au greşit Avei, să se roage pentru ei. Avem aci un motiv pentru care cerem rugăciunile sfinţilor pentru noi. Dacă cel ce n-a greşit se roagă pentru cel ce a greşit, fapta lui de dragoste se uneşte cu una de smerenie, nesocotind pe fratele care a greşit ca nevrednic de iertare, ca nevrednic să se împărtăşească de fericirea celorlalte. E o solidaritate între oameni care place lui Dumnezeu. Căci El voeşte ca toată creaţiunea să se reunească în fericirea din El şi prin silinţa ei proprie.

740 Dacă prin despărţirea voii omului de voia lui Dumnezeu se iese din comunicarea cu Dumnezeu şi din voia conformă fiinţei proprii,

Dacă deci Ava cuiva spune să se facă un lucru, iar ucenicul se împotriveşte, e vădit că acesta vrea să oprească lucrul şi să golească de putere cuvîntul Avei. Unul ca acesta trebue să gîndească cine este Ava lui: acela al cărui cuvînt a fost zădărnicit, sau acela al cărui cuvînt s-a împlinit? Dacă voeşte deci să facă voia sa, este fiul diavolului. Dar şi oricine face voia unuia ca acesta, face voia diavolului[741].

Dar chiar dacă-şi împlineşte acesta voia sa, nu ajunge la odihnă nici aşa. Căci ce se află între ele decît neascultarea, care este pieirea sufletului[742].

De se vede deci cineva pe sine smintindu-se de Ava al său, trebue să plece dela el şi să nu-şi piardă sufletul şi să

tot aşa prin despărţirea voii călugărului de voia stareţului, care-l călăuzeşte în numele Domnului, el iese din comunicarea cu stareţul, sau din unitatea cu el şi cu ceilalţi vieţuitori în obşte. Prin aceasta se destramă chiar unitatea în mînăstire, pe care Creştinismul a înfiinţat-o ca oază progresată în unitatea spre care vrea Dumnezeu să conducă pe oameni. Desbinarea între oameni e produsă de voia cea rea a lor, susţinută de mîndrie, susţinută de grija egoistă a fiecăruia de sine.

741 E voia diavolului pentru că desparte pe om de om, scoate pe oameni din unitate. Prin această voie mîndră se despart oamenii între ei şi se luptă între ei, pentru că nu se mai gîndesc la Dumnezeu, în care trebue să se unească.

742 Cel ce vrea să-şi facă voia sa, contrară celei a Avei, nu are odihnă nici cînd începe să se împotrivească, nici cînd îşi vede împlinită voia sa. Căci în cazul din urmă a desăvîrşit dezbinarea între sine şi Ava şi aceasta nu-i aduce liniştea. Dar şi pînă la împlinirea voii sale e în tensiunea agitată a neascultării. E într-o tulburare care nu-i dă liniştea gîndirii la Dumnezeu, liniştea rugăciunii. Ca atare ea înseamnă pieirea sufletului, căci sufletul fără comunicarea cu Dumnezeu e mort. De aceea cel ce nu-şi pune voia sa de acord cu voia Avei, mai bine să plece decît să-şi împlinească voia sa, ducînd pînă la capăt, deci pînă la pieire, împotrivirea sa şi atrăgînd şi pe alţii la răzvrătirea, deci la pieirea pentru care va avea să dea socotelă la judecata din urmă. Nici să rămînă în mînăstire, împotrivindu-se mereu şi atrăgînd pe alţii la împotrivire. Căci prin aceasta susţin o desbinare care e dela diavolul.

poarte vina osîndirii celorlalţi cărora le-a sucit mintea neştiind de a făcut bine sau rău Ava, ci smintindu-se fără rost, de dragul voii sale. Iar dacă a făcut voia sa, nu s-a făcut mai drept ca Ava. Iar de ştie mai bine ce e de folos decît Ava al său, pentru ce să mai rămînă ucenic la el ? Să plece şi să înveţe pe alţii.

Nu vă lăsaţi înşelaţi de diavolul, ca sa rămîneţi păstrînd voia voastră spre vătămarea voastră [743]. Dealtfel niciodată nu se va împlini voia voastră. Căci un rău nu desfiinţează alt rău [744] . Răul se desfiinţează numai cînd predaţi voia voastră lui Dumnezeu, ca să facă El ceeace voeşte.

Eu, fraţilor, v-am scris ca să vă cruţ, lucru pe care-L ştie Dumnezeu. Dacă primeşte cineva acestea, îi va fi spre mîntuire. Iar dacă nu le primeşte, să scuipe, dacă vrea, pe cele scrise. Aceasta stă în puterea Lui. E ceeace au şi făcut unii în inima lor. Iar alţii ne-au bîrfit şi cu gura lor. Iertaţi-mă !

552. *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către careva dintre Părinţi care a întrebat de trebue să-şi certe tare spre îndreptare pe ucenicul său, care i se împotriveşte, prin cuvînt.*

Iubite frate, cunoaşte că timpul e rău (Ef. 5, 16). De aceea sînt multe mărturii că certarea spre îndreptare este bună şi minunată. Căci zice: ,,Pe care-l iubeşte Domnul, îl ceartă" (Prov. 3,12; Evr. 12,6). Şi iarăşi: „Fericit este omul pe care-l ceartă Domnul" (Iac. 5, 16). Fratele e

743

744 Nu se va împlini voia nici unuia din cei ce se împotrivesc, căci în acest caz s-ar realiza o unitate. Dar răul trebue să persiste. Căci o voie rea nu poate opri alte voi rele.

războit de învîrtoşarea inimii. Rabdă-l şi osteneşte-te împreună cu el[745]. Dar totodată „mustră-l, ceartă-l, îndeamnă-l" (II Tim. 2, 4), după cuvîntul Apostolului. Şi dacă primeşte această certare, e cîştigat din nou. Trezeşte-l din somnul adînc al învîrtoşării inimii [746]. Căci de se îngroaşe pielea lui de ghimpi, ea i se face lui însuşi o durere mare de nesuferit[747]. Dar dacă se osteneşte să-şi smulgă ghimpii pînă sînt mai moi, se poate izbăvi repede de această patimă. Dacă însă ţesătura de ghimpi se învîrtoşează, ei nu se smulg decît cu osteneală şi durere. Spune-i deci să ia aminte la sine cu multă grije.

553. *Răspunsul aceluiaş mare Bătrîn către un frate care lucra ca dulgher în mînăstire şi era războit de felurite gînduri şi socotea că n-are nici-un folos din aceasta şi n-are nici-un ajutor.*

Frate, noi înşine sîntem cei ce nu voim să ne izbăvim de zilele rele şi de supărările grele. Căci Dumnezeu a dat oamenilor două daruri prin care se pot mîntui şi izbăvi de toate patimile omului vechi: smerenia şi ascultarea. Dar nu ni le însuşim, nici nu voim să vieţuim în ele, nici să străbatem prin ele ca să aflăm ajutor şi să scăpăm de rele

745 In trad. franceză: „Suferă împreună cu el". De fapt osteneala este o suferinţă. Părintele duhovnicesc se osteneşte şi suferă împreună cu fiul duhovnicesc, care luptă cu neputinţa sa de a nu mai contrazice pe Bătrîn.

746 Invîrtoşarea inimii e de fapt ca un somn foarte adînc. E o mare nesimţire. Jigneşte pe altul fără să simtă durerea ce i-o pricinueşte.

747 Invîrtoşarea inimii este ca o piele, sau ca o pînză de ghimpi pusă pe inimă, făcînd-o pe de o parte nesimţită, pe de alta înţepînd cu ghimpii ei pe alţii, însă aceasta îi aduce şi lui suferinţă. Căci i se răspunde şi lui cu jigniri la jignirile ce le pricinueşte. Dar mai ales acestea îl ajută pe de altă parte pe om să se elibereze de ea.

şi să ne alipim prin ele de Iisus [748], Doctorul cel mare, care vrea să ne vindece de fierbinţeala patimilor. De ce îţi îngrămădeşti toate relele în visteria ta şi te tulburi şi te nelinişteşti? Încetează de a fi furios, mînios şi pismaş. Cunoaşte că acestea nu se bucură de cinste, ci de necinste. Lasă toate vicleşugurile şi încovoae-ţi grumazul întru smerenie şi ascultare şi vei afla milă. De vei face cu smerenie şi cu ascultare ceeace auzi, Domnul va duce prin mîinile tale la bun sfîrşit nu numai lucrul pe care-l faci acum, ci toate lucrurile tale. Căci El păzeşte calea celor ce se tem de El şi acoperă drumurile lor. Pentru ce te superi, pentru ce te îndoieşti? Mila lui Dumnezeu îţi va ajuta de vei stărui în aşteptarea răbdătoare a lui Dumnezeu. Mori, amărîtule, faţă de orice om. Spune-i gîndului: „Cine sînt eu? Pămînt şi cenuşe", (Fac. 18, 27). „Sînt un cîine". Spune: „Nu am nici-un lucru pentru totdeauna". De ce îţi prooroceşti pieirea şi te temi de Dumnezeu? Nu te ruşinezi să spui: ,,N-am primit nici-un ajutor?" [749] Satana îţi orbeşte inima, ducîndu-te la nemulţumire, ca să spui că n-ai nici-un folos în locul acesta. Om neînţelept! Dacă nu te-ar fi păzit mîna lui Dumnezeu şi rugăciunile sfinţilor de aci, unde aveai să fii? În „întunerecul cel mai dinafară" (Mt. 8, 20). Unde te poţi folosi astfel? Nicăeri. Dar diavolul, voind să te scoată din iubirea sfinţilor, de sub acoperămîntul şi dela folosul lor, seamănă în tine sămînţa morţii spre pieire, ca să

748 Smerenia face străvezie mărirea lui Dumnezeu. Ascultarea necondiţionată trezeşte în inimă sentimentul legăturii cu Dumnezeu.
749 Adeseori ne plîngem că Dumnezeu nu ne-a dat nici-un ajutor ca să izbutim să ne facem mai buni; că n-am simţit prezenţa Lui, puterea Lui. Şi aceasta ne aruncă în mare întristare, uneori aproape în desnădejde. Dar chiar greutăţile ce vin asupra noastră, sînt mijloace îngăduite de Dumnezeu pentru a înainta în bine prin răbdare. De ce să învinovăţim pe Dumnezeu pentru faptul că nu deschidem ochii noştri să vedem prezenţa Lui, ajutorul Lui?

ajungi cu desăvîrşire în mîinile duşmanilor înşişi ai adevărului şi să-ţi sfîşie mieluşeaua, adică sufletul. Păzeşte-te să nu dispreţuieşti şi batjocoreşti pe cineva. Căci prin acestea te prind în cursele lor, tulburîndu-te; te vatămă, te scot din linişte şi pace, din buna rînduială şi înţelepciune şi din tot binele. Lasă-le acestea şi urmează cuvintelor mele şi-ţi voi purta povara[750]. Şi vei afla ajutor şi milă şi mîntuire sufletului tău. Prin osteneală ne mîntuim, frate. Păzeşte-te cu tărie să nu spui: „Pentru ce aceasta? Pentru ce nu am aceleaşi lucruri ca aceia sau aceea?" Fă-ţi micul lucru de mînă cu sîrguinţă, cu frică de Dumnezeu. Căci nu puţină răsplată vei avea pentru el. Şi să nu desnădăjdueşti în privinţa ta. Aceasta e bucuria diavolului, pe care fie să nu i-o dea Dumnezeu, ci mai degrabă să se tînguiască pentru mîntuirea ta[751], în Hristos Iisus, Domnul nostru. Căruia fie slava în veci. Amin.

554. *Acelaş frate a întrebat pe celălalt Bătrîn: Gîndul îmi spune: „De vrei să te mîntueşti, ieşi din mînăstire şi nevoeşte-te în tăcerea de care au vorbit Părinţii" (Pateric, Sentinţa 274- Les sentences des Peres du desert, Solesmes,* 1966, p. 180, nr. 47). *Căci eu nu mă folosesc aici în meşteşugul acesta de dulgher. Pentru că multă tulburare şi necaz îmi vine din el.*

750 Bătrînul îi poartă povara, dar cu condiţia să-l aibă lîngă sine cu sufletul, deci fără să mai simtă toată povara.

751 Diavolul e gelos de iubirea prin care se uneşte sufletul cu Hristos. E invidia celui ce nu-l poale avea pe acela apropiat, fiindcă iubeşte pe Hristos. Diavolul neputînd iubi, nu poate avea bucuria să fie iubit de nimenea. Vrea să facă şi pe oameni incapabili de iubire şi chinuiţi de această stare. De aceea se tîngueşte şi cînd vede doi oameni că se iubesc în mod curat şi statornic. Şi face tot ce poate să-i dezbine.

Răspunsul lui Ioan: Frate, ţi s-a arătat mai înainte că nu-ţi este de folos să ieşi din mînăstire. Acum îţi spun că de vei ieşi, vei ajunge la pieire. Deci ştii ce ai să faci. De vrei să te mîntueşti cu adevărat, dobîndeste smerenie, ascultare şi supunere, adică taie-ţi voia ta şi „vei trăi în cer şi pe pămînt" (Mt. 6, 19) [752].

Cît despre tăcerea de care vorbesc Părinţii, nu ştii ce este, cum nu ştiu mulţi. Căci tăcerea aceasta nu înseamnă a tăcea cu gura. Pentru că există cîte un om care grăeşte zeci de mii de cuvinte folositoare şi i se socoteşte ca tăcere. Şi este un altul care grăeşte un singur cuvînt deşert şi i se socoteşte ca şi cînd ar fi călcat în picioare toate învăţăturile Mîntuitorului [753]. Căci El însuşi a zis: „Veţi da socoteală în ziua judecăţii pentru tot cuvîntul deşert ieşit din gura voastră (Mt. 12, 36). Şi fiindcă ai zis: „Nu mă folosesc în dulgheria mea", crede-mă, frate, că tu nu ştii de te foloseşti sau nu, ci dracii îşi bat joc de tine şi arată gîndului tău ceeace voesc, spre a-ţi face voia ta şi a nu o asculta pe a Părinţilor tăi. Căci cel ce voeşte să stea într-adevăr, întreabă pe Părinţi de se foloseşte sau nu şi crede în ceeace spun ei. Şi face astfel ceeace îl foloseşte. Mulţi au plătit altora ca să fie înjuraţi, ca să înveţe să rabde. Şi tu înveţi răbdarea fără să plăteşti, pentru că Domnul îţi spune: „întru răbdarea voastră veţi cîştiga sufletele voastre" (Lc. 21, 19). Trebue să mulţumim celui ce ne necăjeşte, căci prin el cîştigăm răbdarea. Şezi aci

752 Aceasta e viaţa adevărată. Cînd laşi să se facă în tine şi cu tine voia lui Dumnezeu, vei fi în comunicare cu El şi viaţa Lui se va revarsă în tine şi vei trăi pe pămînt ca şi în cer. Nu vei mai fi tulburat de nici-o mîndrie, de nici-o grijă de tine.

753 Zeci de mii de cuvinte care pun în evidenţă slava şi taina negrăită a lui Dumnezeu se socotesc ca tăcere, ca ieşind din tăcerea contemplaţiei adînci a inimii. Şi un cuvînt superficial care ia în rîs învăţaturile de taină ale lui Hristos, e contrar oricărei tăceri, oricărei vederi a orizonturilor spirituale descoperite tăcerii.

liniştit. Să nu te ispitească diavolul. Domnul să-ţi ajute. Amin.

535. *Un frate a întrebat pe acelaş Bătrîn, zicînd: Fiindcă Ava vrea să mă cruţe, oare trebue să-l întreb eu: „Porunceşti să fac acel lucru ?"*

Răspuns : Ca să nu pui voinţa ta în acel lucru, zi: „Ce porunceşti să fac?" Căci cel ce voeşte un lucru şi întreabă despre el chiar dacă i se porunceşte de altul să-l facă, poartă el însuşi răspunderea pentru primejdie, pentru că îşi face voia proprie [754]

556. *Întrebare: Dar în cazul că voesc un lucru şi nu-l întreb pe Ava despre el, însă îmi porunceşte el dela sine să-l fac, nu mi se socoteşte aceasta ca voie proprie ?*

Răspuns: Spune-i: ,,Vreau să fac acel lucru. Ce porunceşti?" Şi de-ţi va spune să-l faci, se împlineşte voia ta. Dar de-ţi dă să faci alt lucru, primeşte aceasta cu bucurie[755].

754 Ucenicul simte că Ava ar vrea ca el să facă un lucru, dar din delicateţe nu vrea să i-l ceară, voind să-l apere de primejdia sau eventual de ispita legată de el. Ucenicul cere Bătrînului sfatul de-l poate întreba pe Ava dela sine, dacă-i porunceşte să facă acel lucru. Bătrînul îi spune sa întrebe numai în general ce porunceşte să facă. Pentru că dacă întreabă pe Ava de vrea ca el să facă un anumit lucru, arată că e voia sa să-l facă şi deci el va purta răspunderea pentru urmări, chiar dacă a cerut porunca dela Ava să-l facă. Se recomanda deci tăierea totală a voii în privinţa oricărui lucru ce-l are de făcut.

755 Aci nu mai e simţită în prealabil o dorinţă a Avei. Deci îi poate arăta ucenicul o dorinţă a lui. Şi de o aprobă Ava, a devenit voia Avei. Dacă Ava porunceşte altceva, atunci ucenicul va face acel alt lucru.

557. *Întrebare: Iar dacă nu am voinţa să fac un lucru dar socotind că-l pot sluji pe Ava, îi vorbesc despre acest lucru, ştiind că-i face plăcere să se împlinească, oare nu mă aflu în starea celui ce a primit porunca să-l facă ? Iar dacă nefăcîndu-l atunci, îmi vine mai tîrziu gîndul să-l fac, nu-l fac fără să se cuvină ?*

Răspuns : Mai bine este să aştepţi să auzi dela el porunca. Iar de vezi că el stă la gînduri cui să poruncească şi-i spui că vrei să-l slujeşti, nu e un lucru necuvenit. Dar dacă primind o poruncă să faci un lucru, nu l-ai împlinit, adu-ţi aminte că nu l-ai împlinit. Şi împlinindu-l, nu gîndi la el.

558. *Întrebare: Scriptura zice: „De se va sui peste tine gîndul celui stăpînitor, nu părăsi locul tău" (Ecl.* 10, 4). *Ce înseamnă aceasta ?*

Răspuns : Să nu-i îngădui să se suie asupra ta, nici să vorbeşti cu el, ci aleargă la Dumnezeu. Căci dacă voeşti să-i răspunzi, vei cădea în palavre şi te va împiedica dela căldura rugăciunii.

559. *Un frate a întrebat pe acelaş Bătrîn: Dacă aud că cineva vorbeşte rău de mine, ce să fac ?*

Răspuns: Ridică-te îndată şi fă o rugăciune, întîi pentru el, apoi pentru tine, zicînd: „Doamne Iisuse Hristoase miluește pe acest frate şi pe mine, slugă nevrednică. Şi ne acopere pe noi de cel rău, cu rugăciunile sfinţilor" [756]. Amin.

756 Are nevoie de rugăciune întîi fratele care mă vorbeşte de rău. Dar am nevoe şi eu, ca să nu fiu furat de supărare împotriva lui şi pentru că a găsit el ceva la mine care nu e bun. Dar întrucît amîndoi sîntem

560. *Întrebare : De începe careva să bîrfească pe un altul şi observ, ce trebue să fac ?*

Răspuns: De începe cineva să bîrfească, trebue să tai repede, sau să muţi cuvîntul la o convorbire folositoare. Dar nici în ea să nu zăboveşti, ca nu cumva din multă vorbărie să se cadă în bîrfire.

561. *Întrebare: De bîrfeşte cineva pe un altul şi ascult cu plăcere bîrfirea, oare cad în osîndă din pricina aceasta ?*

Răspuns: Chiar a asculta cu plăcere bîrfirea este o bîrfire şi se cade sub aceiaş osîndă.

562. *Întrebare: De unde vine trîndăvia şi ce trebue făcut cînd se iveşte ea ?*

Răspuns: Este o trîndăvie a firii din oboseală. Şi este una de la draci. De voeşti să le deosebeşti, cercetează aşa: Cea dela draci se iveşte în cineva înainte de timpul cînd are nevoe de odihnă. Căci începînd să lucreze, încă înainte de a fi isprăvit o treime sau o pătrime din lucrare, trîndăvia îl îndeamnă să lase lucrul şi să se scoale. Deci nu trebue să primească îndemnul ei, ci să facă o rugăciune şi să şadă la lucrul lui şi să rabde. Căci văzînd vrăjmaşul pe om făcînd rugăciune din pricina trîndăviei, pentru că nu vrea să dea prilej de rugăciune, fuge. Iar cea a firii se iveşte cînd omul oboseşte peste putere şi se sileşte să lucreze mai mult decît poate. Astfel trîndăvia

nevrednici, să-L rugăm pe Domnul să ne ierte pentru rugăciunile sfinţilor, la a căror dragoste între ei şi faţă de noi e bine să gîndesc ca la un model al dragostei ce trebue să o avem şi noi între olaltă.

firii se naşte din neputinţa trupului. Deci în acest caz trebue să-şi încerce omul puterea şi să-şi odihnească trupul în frica lui Dumnezeu.

563. *Întrebare: Locul însuşi unde se iveşte trîndăvia dela draci e foarte încălzit şi se adaugă la el trîndăvia şi îngreunează pe om încît nu poate să se împotrivească amîndorura. Deci oare nu trebue să plece de acolo în ceasul războiului ?*

Răspuns: Bine este să lupţi şi să nu pleci din acel loc în timpul războiului. Dar de vezi că eşti biruit, fiind îngreunat de oboseală, pleacă. Şi odată uşurat de una din greutăţi, luptă-te cu trîndăvia însăşi, chemînd numele lui Dumnezeu şi vei primi ajutorul Lui. Dar plecarea din pricina ei, care nu e o greutate, din acel loc, aduce şi mai multă greutate şi sporeşte şi mai mult războiul, aducînd sufletului vătămare. Şi punînd stăpînire peste om, cu mare osteneală se va depărta dela el, chiar dacă se fac rugăciuni pentru el[757].

564. *Întrebare: Dacă din trîndăvie se naşte o aţipire care mă împiedică de la lucrul pe care am să-l fac, oare trebue să mă scol sau să rămîn şezînd ?*

Răspuns: Să te scoli şi să nu încetezi să te rogi lui Dumnezeu şi va alunga Domnul aţipirea prin rugăciune.

757 Trîndăvia care nu e produsă de o prea mare oboseală a trupului, are în ea ceva spiritual şi ca atare arată încă o influenţă a celui rău. Simt o trîndăvie pentru ceva şi atunci cînd ceeace fac nu-mi produce o plăcere trupească. E un fel de autosugestie, care tot prin autosugestie se poate învinge. Ea se învinge cu voinţă, dovedindu-se că vine şi dintr-o voinţă slabă.

565. *Întrebare : Cînd îmi vine un gînd rău, inima mi se mişcă cu mînie împotriva lui, încît îmi vine să mă folosesc de glas. Ba se întîmplă s-o fac aceasta şi cînd sînt alţii de faţă. Oare e bine sau nu ?*

Răspuns : Nu e bine să faci aceasta, ca să nu ţi se facă obiceiu şi să fie spre vătămarea oamenilor şi spre sminteala privitorilor, ci trebue chemat fără tulburare numele lui Dumnezeu şi va fi alungat acel gînd.

566. *Întrebare : Un frate care ieşise din mînăstire şi se slăbise foarte cu sufletul, întrebă pe acelaş Bătrîn zicînd: Am păcătuit făcîndu-mă jucăria dracilor şi a maicii mele. Am ieşit de sub acoperămîntul vostru, al Părinţilor mei. Vă rog să mă aşezaţi printre începătorii care n-au primit încă schima.*

Răspuns : Nu ţi se cade ţie să ceri să fii rînduit în locul din urmă. Aceasta atîrnă de judecata Avei. Ceea ce ai tu de făcut este să te pregăteşti de ascultare.

567. *Întrebare : Cererea unuia dintre Părinţii vieţuitori în linişte (în retragere) către acelaş Bătrîn: Te rog, Părinte, roagă-te pentru mine, în numele Domnului că tare mult sînt primejduit de nepăsarea mea şi de tulburarea vrăjmaşului. Căci de nu-mi va da Dumnezeu prin rugăciunile voastre şi de nu-l va certa pe acela, nu ştiu de va ajunge barca mea la liman. Dar precum Moise a cerut lui Dumnezeu să nu piardă în mînia Lui atîta popor, aşa şi tu, cuvioase Părinte, roagă-te pentru ticălosul meu suflet. Căci Dumnezeu e bun şi doreşte să i se ceară de către sfinţi mîntuirea sufletelor[758]. Şi o astfel*

758 Mai înainte s-a spus că Dumnezeu se bucură cînd ne rugăm. Acum se spune că se bucură cînd sfinţii se roagă pentru mîntuirea

de cerere vi se cuvine vouă să o faceţi. Roagă-l şi pe Ava să nu întîrzie să vină să mă vadă, că tare mult îl iubesc. Dar am şi nevoe de sprijinul lui.

Răspuns : Dacă iubirea ta a scris despre noi cei mai de pe urmă dintre oameni, că nu voim să se piardă cineva, ce trebuie să spui despre Cel ce s-a jurat pe Sine însuşi: ,,Viu sînt Eu, zice Domnul, că nu voesc moartea păcătosului, ci să se întoarcă şi să fie viu?" (Ez. 18,23); despre care mărturiseşte şi Apostolul zicînd: ,,Care voeşte ca tot omul să se mîntuiască şi să vină la cunoştinţa adevărului?" (I Tim. 2,4).

Frate, nu te îngreuna să vii la Iisus zicînd: „Mîntuieşte-ne pe noi, că pierim" (Lc. 8, 24; Mt. 8, 25). Şi vei vedea ce face El împotriva vrăjmaşilor. Vino la El şi zi: „Doamne, Dumnezeul meu, arată-mi cum îi pedepseşti pe ei, că la Tine am ridicat sufletul meu".

sufletelor. Dacă Hristos se roagă pentru noi şi prezintă tatălui neîncetat jertfa Lui pentru noi, cum nu s-ar bucura Tatăl să-i vadă pe sfinţi în acord cu Fiul Său şi cum nu s-ar bucura şi Acesta însuşi să-i vadă nerămînînd nepăsători la ceea ce face El ? Mîntuirea constă în desăvîrşirea oamenilor şi desăvîrşirea nu se poate cugeta fără iubirea între ei, fără înaintarea lor în unitate. În rugăciunea unora pentru alţii se arată acest interes al unora pentru alţii în ceea ce e mai de importanţă pentru ei. În rugăciune se unesc nu numai oamenii într-olaltă, ci şi Dumnezeu. Numai în Dumnezeu se poate înfăptui unirea tuturor, pentru că numai iubirea Lui se întinde spre toţi. Numai din dragostea lui Hristos şi din jertfa Lui pentru toţi se poate hrăni rugăciunea şi jertfa noastră reciprocă. Şi aceasta face bucurie lui Hristos. Căci se vede înţeles şi însoţit în cele ce face El pentru noi. Şi vede realizîndu-se de fapt unirea între noi şi între noi şi Tatăl ceresc, unire pentru care s-a întrupat, s-a jertfit şi se roagă El neîncetat. Dumnezeu ne mîntueşte cerînd şi colaborarea noastră, cinstindu-ne ca pe nişte subiecte, după chipul Lui. Şi ce cinste ne dă nouă cînd face dependentă mîntuirea noastră şi a altora şi de noi înşine ? Dar şi cîtă răspundere a pus prin aceasta pe umerii noştri?

Cît despre necazurile şi ispitele ce le ai de suportat, nu e nevoe să-mi scrii, căci cunoşti ce zice Apostolul despre aceasta şi care este sfîrşitul răbdării. Să nu ne descurajăm frate. Căci mare este Domnul care se îngrijeşte de noi, ca să ne ajute. De aceea încurajîndu-ne ne-a spus. „Eu sînt nu vă temeţi" (Mt. 14, 27). Şi iarăşi: „îndrăzniţi Eu am biruit lumea" (Is. 16, 33). Să nu ne lenevim să cădem la picioarele Lui şi să cerem bunătatea Lui. Căci El ne va da mai mult decît prisositor cele ce le cerem şi le gîndim. Gîndeşte-te că unde e osteneala, acolo e şi răsplata; şi unde e încercarea ispitei, acolo e si cununa biruinţei; şi unde e dragostea de Dumnezeu, acolo e şi suirea cu El pe cruce; pătimirea împreună cu el şi slăvirea împreună cu El; moartea împreună cu El şi viaţa împreună cu El. Deci Cel ce s-a suit pe cruce, s-a uşurat de ale pămîntului, a murit lumii[759]. Trebue să cugete de acum la cele de sus, unde se află Hristos de-a dreapta Tatălui.

Cît despre Ava, roagă-te să-l acopere pe el Domnul, căci multe sînt tulburările lui. Dar credem că-l va acoperi

759 Hristos s-a suit pe cruce atît pentru eliberarea firii Sale omeneşti de afectele ei de pe urma păcatului lui Adam şi pentru ridicarea ei la starea de înviere, cît şi pentru a ne-o împărtăşi şi nouă în această stare, deci pentru noi. Deci El s-a suit pe cruce pentru noi, pentru a ne arăta prin aceasta iubirea Lui, împreuna Lui pătimire cu noi. N-a deslegat iubirea ce ne-a arătat-o prin durerile crucii, de suportarea acestor dureri pentru a ridica firea noastră luată de El la starea de nestricăciune pentru a ne-o da şi nouă astfel. Pentru aceste două lucruri ne suim şi noi pe cruce împreună cu El: să întărim firea noastră prin răbdarea durerilor şi să ajutăm şi altora prin iradierea acestei puteri din firea noastră ajunsă la desăvîrşire. Deci nu despărţim nici noi desăvîrşirea noastră prin cruce, de iubirea arătată altora prin ea. De aceea ne slăvim şi noi în firea noastră întărită împreună cu El şi ne ridicăm la viaţa curată şi nestricăcioasă la care s-a ridicat El. Nu putem despărţi desăvîrşirea noastră de iubirea de oameni, de compătimirea cu ei. Pe amîndouă le cîştigăm pe crucea pe care ne suim împreună cu Domnul.

pe el şi-i va ajuta lui Domnul. I-am spus că ai întîrziat a te întări. Şi te-a apărat, precum te-a încredinţat şi pe tine. Iar în ce priveşte rugăciunea, ştii că nu sînt nimic. Dar nici nu pot să mă dezleg de iubirea faţă de tine. Roagă-te deci şi tu pentru mine, în Domnul.

568. *Cererea Avei mănăstirii către acelaş Bătrîn. Fiindcă timpul e greu, roagă-te Părinte ca Domnul să-l facă să treacă şi ca slujitorii tăi să fie acoperiţi de toată ispita păcatelor noastre.*

Răspuns : Dacă facem binele, Domnul va face să treacă acest timp greu. Dar dacă adăugăm alte rele, ne vom pricinui şi mai mult pieirea înainte de vreme. Iar voi de rămîneţi în bine, Dumnezeu va trimite pe îngerul Său şi vă va pecetlui pe voi, ca cel ce vine purtînd sabia să vă cruţe pe voi (Ez. 12, 53) prin rugăciunile Sfinţilor. Amin.

569. *Cererea Părinţilor ce vieţuiau liniştindu-se (în retragere) în mînăstire, către Marele Bătrîn, pentru lume. Fiindcă lumea e în primejdie, îţi cerem Părinte toţi, să rogi bunătatea lui Dumnezeu, ca să întoarcă braţul şi să bage sabia în teacă. Stai între cei ce au căzut şi între vii cu sfînta ta tămîie şi opreşte pe Pierzător. Ridică sfîntul jertfelnic în sfînta curte a cerului şi va înceta mînia lui Dumnezeu*[760]*. Iţi cerem şi te rugăm îndură-te de lumea care se pierde. Adu-ţi aminte că sîntem toţi mădularele tale. Arată şi în timpul de faţă*

760 Amîndouă aceste cereri sînt inspirate de Apocalipsă. Războaele aproape continu pornite de Perşi întreţineau o atmosferă de nesiguranţă. Numai rugăciunile şi jertfele sfinţilor ridicate pe altarul ceresc lîngă jertfa lui Hristos puteau scăpa lumea. Aceste cereri au fost o prevestire pentru pustiirea adusă pe seama creştinilor în Palestina şi Egipt de mohamedani.

mila şi minunile lui Dumnezeu. Că Lui se cuvine slava în veci. Amin.

Răspuns: Fraţilor, plîng şi mă tînguesc pentru mînia ce ne ameninţă. Căci toate le facem împotriva a ceea ce trebue. Fiindcă s-a spus: ,,De nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decît a cărturarilor şi Fariseilor, nu veţi intra în Împărăţia cerurilor" (Mt. 5, 20). Şi fărădelegile noastre au întrecut pe cele ale celorlalte neamuri. Sînt mulţi care roagă iubirea de oameni a lui Dumnezeu, ca să oprească mînia Lui pornită spre lume şi nu e nimenea mai iubitor de oameni ca Dumnezeu. Şi totuşi nu voeşte să se miluiască. Căci I se spune mulţimea păcatelor ce se fac în lume. Dar sînt trei bărbaţi desăvîrşiţi înaintea lui Dumnezeu, care au întrecut măsura omenească şi au primit puterea să dezlege şi să lege, şi să lase păcatele şi să le ţină (Mt. 18,18; Io. 20 ,23). Ei stau la mijloc ca să nu nimicească dintr-o dată lumea, ci prin rugăciunile lor să o certe cu milă. Şi li s-a spus lor că pentru puţin timp va mai dura mînia. Deci rugaţi-vă împreună cu ei. Iar rugăciunile acestor trei se întîlnesc la intrarea în jertfelnicul de sus al Părintelui luminilor. Şi se bucură împreună şi se veselesc împreună în cele cereşti. Dar cînd privesc la pămînt plîng şi se tînguesc şi jelesc împreună pentru relele ce se fac şi pun în mişcare mînia lui Dumnezeu [761]. Aceştia sînt Ioan din Roma, Ilie din

761 E un paradox în unirea bucuriei ce o au în cer şi a durerii ce o simt pentru cele ce se întîmplă pe pămînt, asemănătoare cu starea de slavă şi de jertfa a lui Hristos. A compătimi cu cei ce suferă e o odihnă pentru cei ce îi iubesc pe aceştia (Vasile Gondikakis, Eioo8i-Kou Atos 1974). Dimpotrivă nepăsarea, învîrtoşarea inimii faţă de cei ce suferă va aduce chin.

Constantinopol şi un altul în eparhia Ierusalimului [762] Şi cred că vor dobîndi mai mare milă. Da, vor dobîndi. Amin. Dumnezeu să vă întărească pe voi ca să auziţi şi să suportaţi acestea. Căci celor neînţelegători le rămîn necuprinse.

570. *Cerere : Un frate a trimis să întrebe pe celălalt Bătrîn, zicînd: „în numele Domnului, de ai trebuinţă de ceva, spune-mi ca să-ţi dau".*

Răspuns : Frate, Dumnezeu să-ţi dăruiască buna răsplată pentru intenţie. Dar niciodată trebuindu-mi vreun lucru, n-am spus cuiva: „Dă-mi. Ci de vede Dumnezeu că am trebuinţă de ceva îi samănă cuiva gîndul şi-mi aduce. Iar eu primesc. Căci dacă spun eu, nu e trebuinţă, ci poftă" [762b].

570 bis. *Ava (Serid) a spus de acelaşi Bătrîn (Ioan) că nu l-a văzut niciodată zîmbind, sau tulburîndu-se: nici primind Sfînta Împărtăşanie fără lacrimi după ce zicea: „Doamne nu spre judecată să-mi fie sfintele acestea".*

S-a întîmplat o dată că Bătrînul acesta a spus ceva Avei, să facă. Dar plecînd Ava a uitat şi venind iarăşi la ei, cînd era sa-i dea drumul să plece, îi spuse: „Dacă-ţi aduci aminte, fă ce ţi-am spus". Şi plecînd, iarăşi a uitat. Şi după cîteva zile, a venit iarăşi şi la fel cînd era să plece i-a amintit Bătrînul cu blîndeţe despre lucrul acela. Şi s-a întristat mult Ava. Şi Bătrînul i-a spus: „Nu te

762 La nota în ed. Volos, p. 267, se spune că acesta era Varsanufie, care vieţuia în mînăstirea din ţinutul Gazei, ce ţinea de eparhia Ierusalimului.

762b Dumnezeu are grije de împlinirea trebuinţelor oamenilor, nu de a poftelor. Trebuinţele sînt cele ce ţin de firea lor, dată de Dumnezeu. Poftele şi le stîrnesc ei pentru cele peste cele de care au trebuinţă, sau sînt stîrnite de demoni.

necăji, şi cînd îţi vei aduce aminte, fă-l". Şi fiindcă s-a întîmplat de multe ori aceasta, Ava i-a descoperit Marelui Bătrîn cerînd să-i arate ce înseamnă aceasta ? Şi Bătrînul i-a spus: „Aceasta s-a întîmplat cu îngăduinţa lui Dumnezeu, ca să vezi răbdarea şi îndelunga răbdare a Bătrînului şi să te faci următorul lui".

570 c. *Istorisirea despre Ava Serid.*

Despre Ava Serid pot să spun multe şi minunate lucruri, vrednice de istorisit. Dar lăsînd pe cele mai multe pentru scurtimea cuvîntului, voi aminti numai puţine, destule pentru a înfăţişa virtutea bărbatului.

El a rămas din tinereţea sa cumpătat şi foarte înfrînat mai mult decît oricare altul. El îşi chinuia trupul, încît şi l-a rănit cumplit. Dar Sfîntul Bătrîn, rugîndu-se lui Dumnezeu, l-a vindecat după aceea poruncindu-i să-şi cîrmuiască trupul în viitor cu dreaptă socoteală, ca să-i slujească liturghiei lui duhovniceşti şi să facă faţă călăuzirii fraţilor. El dobîndi o mare ascultare, supunîndu-se în tot lucrul aceluiaş Mare Bătrîn pînă la moarte. Căci tăindu-şi voile sale, precum a mărturisit însuşi Bătrînul despre el în „Răspunsurile" scrise mai înainte, s-a făcut un desăvîrşit ascultător. Căci pătimind multe din partea lui şi fiind chiar lovit şi în multe feluri încercat şi prin multe lucruri ţinut în foc ca aurul în cuptor, a ajuns un vas de cinste, de bun folos Stăpînului. Căci nu răspundea împotrivă în nici un lucru. Nici nu se socotea pe sine ca un Avă, ci ca un ucenic al Bătrînului şi ca unul ce-i datora desăvîrşită ascultare. Aceasta era şi o dovadă a celei mai depline smerite cugetări. De aceea Bătrînul îl avea ca pe un fiu.

Şi el se ruga lui Dumnezeu să-i dăruiască darul dreptei socoteli (al discernămîntului), pe care dobîndindu-l

putea cu ajutorul harului de sus, să călăuzească sufletele la viaţă, să mîngîie pe cei necăjiţi, să folosească ca leac tămăduitor cuvîntul de la Duhul şi să încununeze cu pace pe cei ce se luptau. Căci mai întîi umplîndu-se pe sine de pace, s-a făcut şi altora pricină de pace. S-a împlinit astfel în el cuvîntul: ,,Fericiţi făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema" (Mt. 5, *9). Şi era îndelung răbdător şi netulburat şi binevoitor cu cei ce veneau la el. Şi cuvîntul lui era plăcut şi plin de cuviinţă şi „cu sare dres" (Col.* 4, *6). Avea, cum cere Scriptura, „înţelepciune şi nevinovăţie" (Mt. 10, 10). Şi era foarte iubit de fraţi, veselind sufletele lor cu cuvîntul duhovnicesc al sfătuirii şi îndemnîndu-i la virtute cu pilda bună a vieţii şi a făptuirii virtuoase, îi învăţa acelea pe care le făcea el însuşi şi amesteca blîndeţea cu frica de Dumnezeu, ,,mustrînd, certînd, îndemnînd", după cuvîntul Apostolului (II Tim.* 4, *2). Şi cum ne povestea spre folosul nostru cînd i-a venit o grea boală, fiind cuprins de o ferbinţeală mare şi neîntreruptă, nu l-a rugat pe Dumnezeu să-i dea sănătate, ci să-i dăruiască răbdare şi mulţumire.*

I s-a întîmplat odată unui frate evlavios şi folositor să fie tulburat de lucrarea diavolească şi să vrea să plece. Şi pentru că sfătuindu-l mult, n-a izbutit să-l convingă să rămînă, s-a ridicat la rugăciune şi i-a pus metanie. Şi văzînd aceasta fratele, s-a sculat şi el şi i-a pus metanie. Apoi sculîndu-se Ava i-a pecetluit inima cu semnul crucii şi i-a spus: ,,Frate, ce voieşti acuma să faci ?" Şi a răspuns acela într-o stare de pace: „Ceea ce voieşti". Şi-i spuse lui: „Deci mergi şi lucrează". Şi ieşind după obiceiu, s-a dus la lucru şi a vieţuit în pace, supunîndu-se în frica lui Dumnezeu.

Altă dată acelaş Ava avu nevoie de un loc apropiat de mînăstire pentru a zidi o biserică şi o casă de oaspeţi. Şi a rugat pe stăpînul lui să-i vîndă parte din el şi acela nu voia. Şi hărţuit de fraţi şi de mirenii iubitori de Hristos care veneau pe la el, să stăruie pentru cumpărarea locului şi nemaiputînd răbda hărţuiala lor, şi neştiind ce să facă, i-a vestit lucrul acesta celuilalt Bătrîn. Şi Bătrînul i-a spus: „Locul trebuie să vie la noi în orice caz. Dar încă nu e timpul. Dar dacă gîndul te necăjeşte spune-i: cugetă că locul e rînduit pentru oastea împărătească şi nu-l putem cumpăra. Şi astfel va înceta". Deci de cîte ori era tulburat de acest gînd, îi răspundea aceasta şi se linişte. După o vreme, s-a convins stăpînul locului să i-l dea. Dar în acel loc era un mic schit şi în el locuia un frate. Şi luînd Ava pe acest frate de o parte l-a întrebat dacă se supără de cumpărarea locului, că dacă se supără nu-l cumpără. Iar acela învoindu-se cu bucurie, lucrul s-a săvîrşit. Aflînd de aceasta un mirean iubitor de Hristos, iubitor al mînăstirii, i-a spus că nu s-a prea bucurat de ceea ce a făcut Ava mai înainte gîndind că a lucrat fără dreaptă socoteală, voind la început să mulţumească mai bine pe un om, decît pe atîţia fraţi, care aveau nevoie de o biserică şi erau foarte necăjiţi că nu o aveau şi decît pe oaspeţii ce veneau şi nu puteau să se bucure de o mîngîiere, neavînd unde să fie primiţi. Şi cerînd iertare, l-a întrebat pe Avă în ce scop a făcut aceasta, mărturisindu-i şi bîrfirea sa. Iar Ava zîmbind, i-a spus: „Fiule, n-am voit să necăjesc pe fratele acela, de aceea am aruncat toată grija asupra lui Dumnezeu" (I Petr. 5, 7), căutînd să cunosc prin el voia lui Dumnezeu. Am crezut că dacă vrea Dumnezeu ca noi să luăm acel loc, El va convinge pe fratele să nu se supere. Iar de se va supăra se va arăta că Dumnezeu încă nu voeşte ca noi să luăm acel loc. Şi iată că Dumnezeu l-a convins pe el şi

s-a învoit cu bucurie şi lucrul s-a împlinit, cu pace. Şi minunîndu-se acela de credinţa Avei şi de nădejdea neclintită în Dumnezeu şi de iubirea lui faţă de aproapele şi de neîmpătimirea faţă de lucrurile lumii - căci nu l-a biruit sila şi apăsarea unei trebuinţe i-a pus metanie, cerîndu-i iertare de greşeala lui. Şi folosindu-se foarte şi slăvind pe Dumnezeu pentru virtutea Părinţilor, a plecat.

571. *Întrebare : Un oarecare frate iubitor de Hristos* [763]*, avînd multă credinţă în Sfinţii Bătrîni, Ava Varsanufie şi Ava Ioan, şi voind să fie călăuzit de ei în viaţă, a trimis să întrebe pe Ava Ioan zicînd: „Părinte, doresc, prin mila lui Dumnezeu, să mă retrag în viaţa călugărească. Dar stau la gînduri dacă trebuie să mă lapăd de acum de toate şi să plec, sau să pun mai întîi în rînduială lucrurile mele şi apoi să plec ca să aflu în retragere lipsa de griji. Mai ales în privinţa bătrînei mele şi a copiilor şi a vînzării locurilor din cîmp, gîndul îmi spune să o aşez lîngă nepoţii ei şi acestora să le dau nişte locuri apropiate care să le ajungă spre hrana ei şi a celor din casă. Şi apoi să mai rămîn ca să îngrijesc de vînzarea celorlalte locuri. Spune-mi cum e mai bine să mă hotărăsc şi ce trebuie să fac, că vouă Dumnezeu vă descopere toate cele de folos.*

Răspunsul lui Ioan: Iartă-mă, domnule şi frate. Eu sînt un om simplu, care nu deosebeşte dreapta de stînga. Dar, Scriptura a spus: „Nimenea punînd mîna pe plug, să nu privească la cele dinapoi, ci să meargă drept înainte" (Lc. 9, 62). Apoi adu-ţi aminte de soţia lui Lot (Lc. 17, 32). Şi iarăşi că leul e reţinut printr-un singur păr şi vulturul de vîrful ghiarei lui. Aşează deci pe bătrînica

763 În trad, franceză e pus în paranteză: Elian, viitorul urmaş al Avei Serid.

lîngă nepoţi[764] [765] şi cîştigă-ţi negrija. Şi preţueşte cheltuielile ei şi ale copiilor şi dă-le lor locurile corespunzătoare. Iar ei îi vor da ei cele de trebuinţă din acele locuri, avînd temeiu să spere că vor moşteni ceva din ele după adormirea bătrînei, în schimbul odihnei ce o află ea de la ei. Roagă-l pe sfîntul Bătrîn de trebuie să mai rămîi apoi şi să vinzi celelalte locuri şi Bătrînul îţi va

764 Ca să întrebi pe un părinte duhovnicesc despre gîndurile tale, trebue să ştii să le expui. Dar cine le poate expune? Toţi trăesc o mare împletire de gînduri contradictorii, dar puţini le pot exprima. Unii le exprimă mai corespunzător, alţii mai puţin corespunzător, dar nici unul deplin corespunzător. Oamenii vreau să pună o logică mai mult sau mai puţin schematică în exprimarea gîndurilor. Dar logica cea mai nuanţată rămîne schematică, abstractă faţă de realitatea vie, indefinită în mişcarea şi varietatea ei. Noi zicem unu şi cu unu fac doi. Dar orice unu unit cu alt unu dau un alt fel de pereche. Mai mult orice unu e altfel decît alt unu. Nu sînt în realitate doi unu la fel, nici între oameni, nici între animale, nici între pomi, nici chiar între pietre. Uniformitatea o pot construi doar oamenii, dar numai în planul tehnic. Tehnica poate tăia pietre la fel, construi case la fel, maşini la fel. Dar acestea nu sînt o realitate vie. Nu sînt o realitate fecundă nici în planul fizic, nici biologic, nici spiritual. Astfel există în realitate o raţionalitate, dar nu una abstractă, uniformă, ci unită cu viaţa indefinit variată. Realitatea e după chipul Sfintei Treimi, în care cele trei Persoane nu sînt la fel, în care Logosul e unit cu Duhul şi amîndouă au un izvor comun, pe Tatăl.

765 Omul poate fi un ocean de gînduri rele, dar şi un ocean de milă, de iubire şi de înţelepciune. Şi nici-un om nu e uniform cu celălalt, în acest caz n-ar avea nevoe unul de altul. Fiecare e indefinit. Fiecare are o sete fără sfîrşit de celălalt şi poate dărui celuilalt la nesfîrşit alte şi alte gînduri şi mîngîieri, dar şi chinuri. Şi numai persoana poate da astfel de mîngîeri şi chinuri altuia, nu obiectele. Lumea întreagă e folosită de fiecare om spre alte şi alte gînduri, cu care întregeşte, mîngîe sau chinue viaţa sufletească a altora. În neuniformitatea persoanelor, în întregirea lor reciprocă şi în varietatea indefinită a

întregii realităţi a lumii, stă putinţa lărgirii continui a orizonturilor spiritului uman, care tinde totodată spre o iubire absolut curată, pe care numai realitatea personală a lui Dumnezeu cel variat în Treimea Sa o poate avea. [Aceste note nu sunt puse în textul aceste ediţii]

spune. Şi vei fi fără de griji în Domnul. Căci nu e departe El de noi, ci priveşte dacă inima noastră este în bună rînduială; şi ne călăuzeşte în cele bune, dacă voim şi noi. Luînd deci porunca de la Bătrîn, păşeşte cu încredere şi neşovăelnic spre cele spuse de el. Şi Domnul te va călăuzi potrivit credinţei tale.

572. *Întrebare a aceluiaş către Marele Bătrîn: Ştiu că am întrebat Sfinţenia ta despre gînduri ce întrec măsura mea. Dar auzind glasul dumnezeiesc care spune că „nu au trebuinţă cei sănătoşi de doctor, ci cei bolnavi" (Lc. 5, 31) şi văzîndu-mă pe mine stăpînit de mulţimea faptelor şi gîndurilor mele rele, m-am aruncat în oceanul milelor tale pentru Cel ce a zis: „Viu sînt Eu, zice Domnul, şi nu voesc moartea păcătosului, ci să se întoarcă şi să fie viu'" (Ez. 18, 23)* [766]*. Aceasta pentru ca prin tine să aud şi eu: „Fiule, iartă-ţi-se ţie păcatele tale cele multe" (Lc. 7, 47-48)* [767]*. Ştiu şi cred că Dumnezeu v-a dăruit să cunoaşteţi prin Sfîntul Lui Duh înainte de a vă cere ceeace voesc şi gîndurile despre care vă întreb* [768]*. Dar fiindcă am auzit pe Proorocul care zice: „Spune*

766 Dumnezeu e viu, pentru că e Persoană, mai bine zis Treime de Persoane, infinit şi etern iubitoare. Fiind viu, vrea ca şi persoanele umane pe care le-a creat din iubire, pentru ca să le iubească şi să-L iubească, să fie vii, adică neunitare, neuniformizate în repetiţia unei tehnici, ci întregindu-se în varietatea lor infinită în Dumnezeu.

767 Fiul duhovnicesc se aruncă în oceanul milei lui Varsanufie căci acest ocean de milă unit dar neconfundat cu oceanul de milă al lui Dumnezeu, se face vas comunicant al iertării păcatelor sale. Numai descoperindu-se în indefinitul iubirii şi milei sale omul a intrat în comunicarea cu infinitul iubirii şi milei lui Dumnezeu, sau Dumnezeu a intrat în comunicare cu el. Şi numai aşa se face vas comunicant al iubirii şi milei lui Dumnezeu.

768 Cine iubeşte se află într-o legătură familiară cu cel iubit, îi poate intui complexitatea gîndurilor, înainte şi mai mult decît poate să şi le exprime fiul lui duhovnicesc mai puţin desvoltat spiritual. E Duhul

tu întîi păcatele tale, ca să te îndreptezi" (Is. 43,26) *îţi însemnez şi eu în scris cererea mea, rugîndu-te să nu treci cu vederea ticăloşia mea, ci să primeşti această cerere de la mine, păcătosul. Căci vi s-a dat putere de la Dumnezeu să mă scoateţi din întinăciune şi din umbra morţii şi să mă călăuziţi spre lumina cea adevărată, că sînteţi bun. Ce-mi poruncişi deci să fac ? Să mă lapăd de toate dintr-odată fără să mă îngrijesc de nimic, sau să pun mai întîi în rînduială totul, apoi să mă retrag ca nu cumva să mă aflu necăjit de griji în retragerea mea şi aceste griji să-mi pricinuiască tot felul de gînduri, care să-mi înăbuşe gîndurile duhovniceşti? Şi dacă-mi porunciţi să pun întîi rînduială în toate, arătaţi-mi dacă trebue să mă îngrijesc de vînzarea micilor mele locuri. Şi rugaţi pe Dumnezeu să-mi ajute. Căci nu vă întreb cugetînd cu îndrăzneală că pot eu însumi să păzesc cele poruncite de voi, ci avînd nădejde în rugăciunile voastre, în sfatul şi ajutorul vostru. Deci rugaţi pe Dumnezeu pentru mine, ca Domnul să mă călăuzească spre cele bune şi folositoare şi să-mi dea putere să păzesc îndrumările voastre. Şi nu va nesocoti cererea voastră. Căci numai aceasta îmi dă curaj în slăbiciunea mea.*

Răspuns : Fiule, e vădit că timpul e rău (Ef. 5, 16). Şi cel ce poate să fugă (din lume), se mîntueşte ca Lot din Sodoma. „Căci lumea zace în rău", după cum s-a scris (I Io. 5, 19) şi cei din ea lucrează fără îndoială, potrivit ei. Pentru că împletiţi cu cele pămînteşti, se fac pămînteşti. Iar cei ce se lapădă de acestea, se ridică de la pămînt.

Sfînt din care el pătrunde mai mult decît raţiunile, sau sensurile prinse de logică. Căci Duhul pătrunde duhul omului sau viaţa lui spirituală din care ies gîndurile necontenite fără să se epuizeze vreodată.

Deci e vădit că se fac cereşti. Şi nu înţelegem, nenorociţii de noi, că chiar dacă nu voim să plecăm din acestea, vom pleca fără voie în ceasul morţii. Fiule, porunca lui Dumnezeu este ca omul să se rupă îndată de toate. Căci celui care a venit la El, cerîndu-I şi zicînd: „îţi voi urma, Doamne, unde vei merge, dar îngăduie-mi mai întîi să rînduiesc cele din casa mea", i-a spus: „Nimenea, punînd mîna pe plug şi întorcîndu-se spre cele dinapoi, nu este potrivit pentru Împărăţia Cerurilor" (Lc. 9, 61 - 62). Şi iarăşi altuia i-a spus: „Lasă pe morţi să-şi îngroape pe morţii lor" (Lc. 9, 60). Şi iarăşi: „Cel ce-şi iubeşte pe tatăl şi pe mama sa mai mult decît pe Mine, nu este vrednic de Mine". (Mt. 10, 37). Şi în ce înţeles a spus că omul trebue să-şi urască pînă şi sufletul său? (Lc. 14, 26). Cum îşi poate urî cineva sufletul său, decît tăindu-şi voia sa în toate pentru Domnul, zicînd: „Nu precum eu voiesc, ci precum Tu voieşti" (Mt. 26, 39) [769] Dacă zici din toată inima aşa, ai ales voia Lui, care este să lăsăm toate şi să urmăm Lui. Deci ce vom face? Nu le vom lăsa? Dar dacă pentru neputinţa noastră n-am ajuns la această treaptă, să ne plecăm grumazul, recunoscîndu-ne neputinţa noastră şi să rămînem să rînduim ale noastre. Şi în acest caz să nu ne înălţăm cu cugetul ca unii ce facem bine, cîtă vreme încă lucrăm cele ale bolnavilor. Căci cei ce se leapădă desăvîrşit de lume, se scutură dintrodată de ei înşişi [770].

769 A-şi urî cineva sufletul său înseamnă a-şi urî voia sa, de care crede că depinde viaţa sa. Dar viaţa susţinută print-o voie proprie, contrară celei a lui Dumnezeu, e o viaţă trecătoare, muritoare, sortită nefericirii veşnice. O viaţă în veci nenorocită. Viaţa aceasta trebuie urîtă, alegîndu-se viaţa adevărată, susţinută printr-o voie aflată în comuniune cu voia lui Dumnezeu şi deci cu viaţa Lui.

770 Se scutură de falsul lor eu, de eul egoist închis în sine, monoton, sărac, rupt din comuniunea cu Dumnezeu, izvorul vieţii infinite şi netrecătoare; se scutură de eul bolnav, neputincios. Numai aşa îşi regăsesc eul lor adevărat, adînc, mereu nou în izvorîrea de gînduri

Deci tu, fiule, ca un bolnav ce eşti, şi nu deplin sănătos, rîndueşte întîi nu ca să vinzi, ci ca să asiguri pe bătrîna ta femeie. Căci altfel îţi vei afla o cursă în lucruri. Asigur-o pe ea potrivit răspunsului fratelui Ioan. Cît despre vînzarea locurilor din cîmp se va îngriji Domnul şi va cîrmui viaţa ta, dacă îţi arunci grija asupra Lui. Dar adu-ţi aminte să-I spui ziua şi noaptea: „Stăpîne, îndreptează calea mea după voia Ta, spre binele şi folosul meu". Căci El ştie mai bine decît orice om, cum să ne scoată pe noi, cu uşurinţă, din închisoarea întunericului, adică din îngustimea lucrurilor acestei lumi deşarte 771.

573. *Cererea aceluiaş către acelaş Mare Bătrîn: Cuvioase Părinte, mulţumesc lui Dumnezeu, că nu ţi-ai întors mila ta de la mine. Desăvîrşeşte mila ta faţă de sluga ta şi roagă-te Stăpînului Dumnezeu pentru mîntuirea sufletului meu ca să mă izbăvesc de patima relei uitări şi să dobîndesc iertarea prin sfintele tale mîini şi în veacul acesta şi în cel viitor; şi ca să petrec sub acoperămîntul tău pînă voi ieşi din trup; şi, simplu, ca să mă fac robul tău în veac, bucurîndu-mă de harul şi de adăpostul sfintei tale vieţuiri*[772].

înalte, generoase, sănătos, puternic, trăit în comuniunea cu Dumnezeu şi deschis vieţii fără de sfîrşit care se revarsă în el din Dumnezeu; eul iubitor, comunicativ. Totuşi experiem adeseori cît de tare şi de bogat este eul nostru cînd iubeşte şi se simte iubit, şi cît de slab, de bolnav este cînd nu iubeşte şi nu este iubit din pricina egoismului său.

771 Lumea lucrurilor materiale ne închide orice orizont de dincolo de ele. Şi cum ele sînt trecătoare, trecători sîntem şi noi cînd rămînem alipiţi numai la ele: trecătoare e şi viaţa lumii şi a noastră, şi deşartă, deci fără sens.

772 A fi în unire cu un părinte duhovnicesc înseamnă a trăi sub adăpostul (μονη) lui, ca într-o casă ocrotitoare şi familiară. Cei ce se iubesc se afla într-o interioritate reciprocă" (Madinier); fiecare se află în celălalt ca în casa lui, ca „acasă". Cei ce se unesc prin cununie

Răspunsul lui Varsanufie: Fiule, bine că ai scris despre uitare. Căci dacă nu uitai cele scrise ţie de mine, ai fi putut şti din ele că Milostivul nostru Stăpîn şi înainte ştiutorul Domn, mi-a cerut să te am cu adevărat fiu duhovnicesc. Ţi-am încredinţat taine pe care nu le-am încredinţat multora, ca o dovadă că te-am înfiat. Căci cui se descoperă tatăl aşa de mult, dacă nu fiului său? Dar o face aceasta treptat, pe măsura creşterii lui, ca să le poată purta şi păzi. Şi toată cererea mea către Dumnezeu pentru tine şi rugăciunea mea e ca să te slobozească de toate patimile de necinste, între care se socoteşte şi uitarea; şi ca să-ţi trimită Duhul său care să te înveţe despre toate şi să nu te despartă de noi nici în veacul de acum, nici în cel viitor. Căci lui Dumnezeu îi este arătat cît de mult s-a împlîntat pomenirea ta în inima mea[773]. Şi crede că ea nu se şterge în veac. Crede-mă că Dumnezeu mi-a dăruit de pe acum sufletul tău spre viaţă veşnică[774]. Dar ia seama cu grijă şi nu uita nici tu să păstrezi neîndoielnic

,,se căsătoresc", alcăluesc o casă. Dar orice prieten sincer îţi este ca o casă. Însă casa care ne uneşte pe toţi şi în care ne simţim adunaţi pentru totdeauna este Dumnezeu şi în mod mai apropiat Hristos (Io. 11, 23). În viaţa viitoare, vom fi în mod desăvîrşit şi veşnic fiecare în fiecare, ca într-o casă şi toţi împreună în casa comună, care este Hristos.

773 Se împlîntă pomenirea celui iubit în inima celui ce-l iubeşte, unindu-se cu respiraţia. Nu poţi trăi fără să pomeneşti pe Iisus şi pe fiii pe care-i iubeşte. Şi pomenindu-i îi ai prezenţi în tine, fără să te confunzi cu ei. Pomenirea lor face parte din viaţa ta.

774 Varsanufie s-a legat aşa de mult prin iubire de fiul său duhovnicesc, încît crede că-l va avea şi în viaţa veşnică unit cu sine. Căci nu se va simţi întreg fără el. S-ar putea spune că toată cartea aceasta se concentrează în ideea despre unirea celor ce se iubesc şi cred împreună în Hristos. Acesta e duhul de comuniune al ortodoxiei. E o unire interioară după chipul Sfintei Treimi şi din prezenţa Ei, sau în interiorul Ei.

amintirea celor spuse şi să nu le nesocoteşti. Căci mulţi, după ce au cîştigat şi au pecetluit în ei aurul, s-au purtat fără grijă şi au pierdut ceea ce au dorit atît de mult. Fiindcă de nu va cultiva omul pămîntul şi nu-l va semăna înainte de venirea ploii, toate şiroaiele de apă ce vor curge nu vor fi de folos spre rodire. Ia seama să nu fi nepăsător, privind cum altul poartă povara ta, în vreme ce tu lîncezeşti. Căci n-a spus: ,,Mult poate rugăciunea lucrătoare a dreptului" (Iac. 5, 16), ci „multe" adică poate purta multe din cele încredinţate. Foloseşte toată puterea ta, căci mulţi au fost cu Iisus şi mulţi s-au înstrăinat de El. Şi Apostolul zice: „Iar dacă necredinciosul se desparte, să se despartă" (I Cor. 7, 15).

Dar să nu îngăduie Dumnezeu să se împlinească acestea cu tine, ci să rămîi fiul meu adevărat şi prea iubit,născut de mine în durerile cele după Hristos[775], oaie a turmei lui Hristos, vas sfinţit, moştenitor al slavei; şi ca un vieţuitor după poruncile lui Hristos, să dobîndeşti viaţa veşnică. Nu-mi ruşina bătrîneţele. Căci Dumnezeu ştie cum îmi folosesc toată puterea pentru mîntuirea ta, rugîndu-l pe El, ca să te rînduiască în veac împreună moştenitor cu sfinţii Lui ai bunătăţilor lor viitoare", pe care ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe care le-a gătit lor Dumnezeu" (I Cor. 2, 9). De acestea fie să ai şi tu parte şi să fii şi tu moştenitor al lor în vecii vecilor. Amin. Fie să o spună aceasta şi Puterile de sus şi sfinţii care sînt încă

775 Un fiu duhovnicesc e născut de părintele lui în durerile grijii de el, al compătimirilor de tot soiul, al ostenelilor de a-l sfătui şi susţine în greutăţile lui, în silinţele de împlinire a sfaturilor date, în temerile de a nu fi biruit de ispitele ce-i vin etc.

jos în trup. Amin. Amin. Amin. Fie, fie. Şi să o pecetluiască aceasta Tatăl, Fiul şi Sfîntul Duh[776].

574. *Cererea aceluiaş către celălalt Bătrîn: După un timp avînd să iasă din trup, Ava Serid, egumenul mînăstirii, a rînduit ca moştenitori ai lui pe cei dintîi dintre fraţi. Nu ca să conducă toţi împreună, pentru că aceasta ar fi fost pricină de neorînduială, ci pe rînd, întîi primul, apoi după moartea lui al doilea şi aşa ceilalţi unul după altul. Ca pe cel din urmă l-a rînduit pe un frate iubitor de atunci încă mirean, pe Ava Elian, ca să fie moştenitor după toţi, dacă se va face călugăr. Dar fratele acesta însuşi nu o ştia. Cînd deci după această hotărîre Ava s-a mutat la Domnul, întîiul dintre fraţi, pe care ordinea îl chema la conducere, s-a dat la o parte din multă smerenie şi modestie. Cei ce urmau la rînd au făcut la fel, urmînd pilda aceluia. Între timp veni peste acest iubitor de Hristos, din partea diavolului, întristare mare gîndind la sfîrşitul lumii şi la necazurile ce vor avea să-l cuprindă din pricina aceasta şi la chinurile veşnice. Şi apăsarea acestor gînduri şi în primejdie să cadă în deznădejde trimise întrebare despre acestea la Ava Ioan, cerîndu-i să se roage pentru el şi să-i dea un cuvînt de mîngîiere. Iar acela îi trimise acest răspuns care îi grăia mai mult despre ascultare. Căci avea de gînd să-i poruncească să ia conducerea mînăstirii, cum s-a văzut după aceea.*

776 Toţi îngerii şi toţi sfinţii în cor se roagă pentru a-l avea părtaş la fericirea lor veşnică pe fiecare suflet. Şi Dumnezeu pecetlueşte rugăciunea lor cu împlinirea ei, dacă şi acel suflet se sileşte să înainteze spre acea fericire în comuniunea universală. Căci Dumnezeu nu lucrează în izolare cu fiecare suflet. Ci toţi lucrează împreună cu El, pentru că aşa îi place Lui.

Răspunsul lui Ioan: Iubite frate, credinţa în Dumnezeu cere că dacă cineva se predă pe sine lui Dumnezeu, să nu se mai aibă pe sine în stăpînirea sa, ci să se supună Lui pînă la ultima răsuflare. Deci orice vine peste el, să primească cu mulţumire de la Dumnezeu şi aceasta înseamnă „a mulţumi în toate" (I Tes. 5, 18). Căci dacă omul nu primeşte cele ce-i vin asupra, nu ascultă de Dumnezeu, căutînd să-şi impună voia sa. Aşa şi Iudeii căutînd să-şi impună voia lor n-au putut să se supună legii lui Dumnezeu (Rom. 10, 8). Deci credinţa e una cu smerenia: ,,Căci pe care i-a chemat, pe aceia i-a şi îndreptat şi i-a slăvit" (Rom. 8, 29). Drept aceea aruncă tristeţea, care lucrează moarte[777]. Dar „tristeţea după Dumnezeu lucrează viaţa" (II Cor. 7, 10)[778]. Roagă-te deci pentru mine şi nu te descuraja. Pentru că altfel mînii pe Dumnezeu, susţinîndu-ţi voia ta. Domnul nostru Iisus Hristos să-ţi dea putere să faci voia Lui şi să afli milă înaintea Lui, că Lui se cuvine slava şi stăpînirea în veci. Amin.

575. *Primind fratele răspunsul acesta, a fost eliberat îndată de gîndurile ce-l necăjeau. Dar n-a priceput înţelesul celor scrise lui şi s-a mirat că alte a întrebat şi*

777 Tristeţea care vine din neîncrederea lui Dumnezeu dă proporţii greutăţilor venite sau aşteptate şi pricinueşte nu numai o paralizie a puterilor sufleteşti, ci chiar o neputinţă de a mai suporta viaţa. În ea e moarte. Cine crede în Dumnezeu relativizează greutăţile vieţii. Ştie că ele sînt trecătoare, că Dumnezeu va interveni la cererea lui şi le va înlătura.

778 Dimpotrivă, tristeţea care se naşte din conştiinţa de a nu fi împlinit voia lui Dumnezeu, deci din credinţa că El intervine cînd omul Îl roagă, lucrează mîntuirea de moarte. Ea e o nemulţumire pentru viaţa ce nu place lui Dumnezeu, pentru o viaţă în care nu s-a făcut voia Lui. E o tristeţe care omoară tristeţea, ducînd pe om la viaţa adevărată, la viaţa în Dumnezeu.

alte i-a răspuns Bătrînul. Bătrînul i-a lămurit apoi lucrul acesta în chip limpede, poruncindu-i să primească grija mînăstirii. Dar fratele s-a mirat că Bătrînul a gîndit aceasta despre el, căci se socotea pe sine nevrednic. Însă neîndrăznind să se împotrivească poruncii lui, i-a scris spunînd acestea: „Ava, nu mă cunosc mai bine ca Duhul lui Dumnezeu ce locuieşte în voi. Dar sînt înfricat şi tremur pentru primejdia sarcinii. De ştii că pot să aflu în aceasta milă, avînd acoperămîntul vostru în Hristos[779]*, nu mă împotrivesc. Căci aveţi stăpînire asupra mea şi sînt în mîinile lui Dumnezeu şi ale voastre ".*

Deci Bătrînul îi scrie răspunsul următor: Domnule şi frate, Dumnezeu îmi este martor că iubesc cu adevărat pe fratele meu. Şi rugăciunea mea e ca să nu se vateme sufletul tău în vreo privinţă. Deci încrezîndu-mă în ascultarea ta şi îngrijindu-mă de mîntuirea ta, am conlucrat cu tine în ceea ce e bun[780]. Cele ascunse oamenilor, sînt arătate lui Dumnezeu. Tu vezi, fratele meu, că sînt lucruri multe şi peste măsură de grele. Dar crede că tot ce este în mînăstire pînă şi pămîntul e al lui Dumnezeu. Şi cel ce a unit cele pămînteşti cu cele cereşti pe toate le-a sfinţit cu prezenţa Lui[781]. Deci atîrnă de tine

779 Acoperămîntul sfîntului e întărit înăuntrul lui de acoperămîntul lui Hristos. Ajutorul ce-l dă sfîntul îşi soarbe puterea din ajutorul lui Hristos. Sfîntul e unit cu Hristos în tot binele ce-l face altora. De aceea îl poate face. Hristos nu rămîne despărţit de cei ce cred puternic în el. E prezent în ei şi în puterile ce iradiază din ei.

780 Împletirea activă între cei ce cred în Hristos îşi găseşte felurite forme şi exprimări: „mă încred în ascultarea ta" e una din aceste forme. Nu mă încred pur şi simplu în tine, ci mă încred în tine, care te încrezi în mine. Mă încred în tine ca ucenic, că mă vei asculta ca părinte duhovnicesc. Îţi dau mîna, dar lasă-ţi mîna în mîna mea ; nu o retrage cu forţa.

781 Tatăl le dă fiinţă tuturor. Fiul le dă sensurile. Duhul Sfînt le sfinţeşte, le dă pornirea spre sfinţire. Dar unde e Fiul e şi Tatăl şi

împreună lucrarea şi împreună pătimirea ta, ca să te afli părtaş al sufletelor ce se mîntuiesc[782]. Căci a spus Apostolul: ,,Purtaţi-vă sarcinile unii altora şi aşa veţi împlini legea lui Hristos" (Gal. 6, 2). Şi iarăşi a spus: „Lăsaţi-vă coborîţi la cei smeriţi" (Rom. 12, 16). Iar Domnul a spus: „Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă şi cel ce vă nesocoteşte pe voi, pe Mine Mă nesocoteşte " (Lc. 10, 16)[783]. Fiindcă orice lucru (bun, ce trebuie făcut) este al lui Dumnezeu, nu poţi să te retragi de la a-l face. De aceea dacă e vreun lucru omenesc[784] să ştii că te însărcinăm cu grija lui pentru Dumnezeu, care nu are altă grijă decît mîntuirea sufletului. Căci zice Scriptura: „Cel ce întoarce pe un păcătos de la calea

unde e Duhul e şi Tatăl şi Fiul. Numai dela Dumnezeu le vine existenţa, sensul şi mişcarea spre desăvîrşire tuturor, mişcarea spre o armonie unitară şi sfinţenia iubirii şi dăruirii reciproce. Această mişcare spre sfinţenie e semnul prezenţei active a lui Dumnezeu în continuare în cele create, semnul nedespărţirii Lui de ele.

782 Părtăşia sau comuniunea nu stă într-o întrepătrundere pasivă, ci într-o împreună lucrare a binelui şi într-o împreună pătimire a greutăţilor. Ajut pe semenul meu, sufăr cu el, particip la viaţa Iui, îndemnîndu-ne unul pe altul în înaintarea în cele bune. Pentru că aşa face Hristos. Şi de aceea ni se dă mereu în stare de jertfă, pentru că compătimeşte cu noi şi vrea să ne facem împreună pătimitori cu El la pătimirile altora. Hristos e inima centrală care bate pentru noi, comunicînd inimilor noastre bătaia unora pentru altele. Aceasta e în acelaş timp deplina noastră tămăduire de patimile egoismului nostru. Aşa ne mîntuim împreună, scăpînd de tristul egoism, întrucît intrăm şi înaintăm în lărgimea infinită a lui Dumnezeu şi unii în alţii.

783 „Dacă voi sînteţi uniţi cu Mine cînd vorbiţi, cine vă ascultă pe voi, pe Mine mă ascultă" etc. Dar trebuie să vorbim ca unii care prin credinţă sîntem uniţi cu Hristos, simţind noi înşine că vorbim, din porunca Lui şi din puterea Lui, care este în noi.

784 Dacă e un lucru spre folosul omului, care ajută pe om să devină mai om şi chiar pe tine te ajută la aceasta, adică vă ajută să vă mîntuiţi, el e o sarcina pentru fiecare. Căci mîntuirea este şi unica grije a lui Dumnezeu pentru noi.

rătăcită a lui, va mîntui un suflet de la moarte şi va acoperi mulţime de păcate" (Iac. 4, 20). Îmbărbătează-te în Domnul şi crede lui Iisus şi El te va păzi de cel rău. Aceasta a cerut-o şi El de la Tatăl pentru Apostolii Săi. Nu şovăi deci, ci varsă-ţi inima ta în Dumnezeu şi în Domnul Iisus Hristos şi în Duhul adevărului[785]. Şi prin aceasta cred că vei afla milă de la scaunul lui Dumnezeu[786]. „Harul Domnului nostru Iisus Hristos şi împărtăşirea Sfîntului Duh să fie cu voi" (II Cor. 13, 13). Amin.

575 bis. *Auzind acestea fratele a făcut cunoscut Bătrînului: „Iată robul tău, fie mie după cuvîntul tău" (Lc. 1. 38). Şi din porunca Părinţilor s-a învrednicit de*

785 Îţi poţi vărsa inima în Dumnezeu, pentru că ea e făcută pentru a trăi în nesfîrşirea iubirii şi a vieţii Lui, deşi aceasta nu înseamnă pierderea conştiinţei tale unită cu conştiinţa de Dumnezeu. Dar şi Dumnezeu se poate revărsa în ea, căci e făcută spre a se lărgi mereu pentru a cuprinde tot mai mult din infinitatea iubirii şi vieţii lui Dumnezeu, avîndu-L pe Dumnezeu în ea ca pe un alt subiect al ei împreună cu tine. Căci cei ce se varsă unul în altul ştiu că sînt două persoane, care vreau să se dăruiască una alteia împreună cu tot ce au, dar rămîn totodată ipostasuri distincte bucurîndu-se unul de altul, dar putîndu-şi oricînd unul să-şi retragă viaţa sa din a celuilalt. Inima omului iubitor de Dumnezeu se varsă în Dumnezeul iubirii, care se varsă şi El în ea. Căci El trăeşte în Sine însuşi iubirea ca o veşnică revărsare a fiecărei persoane în celelalte două. Mai mult îţi reverşi inima în Dumnezeu în stare de rugăciune. În această stare ţi-o primeşte Dumnezeu, căci numai aşa se înmoae ea, făcîndu-se capabilă să se verse în Dumnezeu. Dacă se învîrtoşează în mîndrie, nu poate ieşi din sine şi nu poate intra în altul, în ultima instanţă în Dumnezeu.

786 Cine-şi ascunde gîndul, ocroteşte şi cloceşte răul şi minciuna în sine. El se închide în sine, unelteşte mai departe împotriva altora. El pierde comuniunea cu alţii, care dă bucurie, care îi aduce încurajarea şi viaţa. Închizîndu-te faţă de alţii, nu te poţi deschide nici lui Dumnezeu, precum nici invers. Spunînd gîndul tău rău duhovnicului tău, îl spui lui Dumnezeu şi te deslipeşti de el. Căci lepezi egoismul şi intri în comuniune cu Dumnezeu şi cu semenii.

schima călugărească. Şi s-a făcut cerere din partea tuturor către episcop şi a fost hirotonit presbiter şi apoi a fost rînduit egumen al mînăstirii. Şi întîi de toate s-a învrednicit să vină la Ava Ioan şi l-a primit pe el Bătrînul, ca pe preacinstitul său Avă. Căci mare era smerenia Bătrînului. Şi-i spuse lui: ,,Binecuvintează Avă". Şi acela a înmărmurit, neîndrăznind să binecuvînteze el. Şi cerîndu-i aceasta a doua oară, ca să nu se împotrivească, a binecuvîntat. Şi fiind poftit, a şezut. Şi i-a spus Bătrînul:

,,Frate mult timp înainte a prezis Sfîntul Bătrîn despre tine că vei fi călugăr şi egumen al mînăstirii. Şi iată s-a împlinit aceasta cu bunăvoinţa lui Dumnezeu. Ia seama la tine şi să se întărească inima ta în Domnul, care te împuterniceşte pe tine. Amin.

570. *Apoi acesta l-a întrebat pe Bătrîn zicînd: Iartă-mi Părinte îndrăzneala, căci te rog să mă lămureşti despre ce voiesc să te întreb: pentru ce întîii fraţi rînduiţi să fie urmaşi an respins conducerea mînăstirii ? Şi pentru ce le-aţi îngăduit aceasta, cunoscînd virtutea şi ascultarea lor şi ştiind că ordinea rîndului le dădea întîietate; iar mie nevrednicului, care nu aveam nici o lucrare împlinită în viaţa călugărească, mi-aţi poruncit să iau această conducere, care li se cuvenea mai degrabă acelora.*

Răspuns : Fraţii au respins din multa lor smerenie. Căci avînd cu voia lui Dumnezeu împuternicirea să ia conducerea, potrivit rînduirii prin testament, nu s-au înghesuit la ea, ci au iubit mai mult ascultarea. Şi te-au ales din toată inima pe tine, spre mustrarea celor ce umblă după moşteniri şi daruri, celor ce au cugetul lumesc al iubirii de arginţi şi preţuiesc cele pămînteşti, mai mult decît Împărăţia cerurilor. Bucurîndu-ne de

smerenia lor, le-am iertat retragerea lor. Dar ţie ţi-am poruncit să primeşti din pricina chemării lui Dumnezeu, căci toate le chiverniseşte spre folosul fiecăruia, după cea de înainte cunoştinţă a lui. Să nu socoteşti deci că aceasta s-a făcut pentru neascultarea lor. Căci şi Moise primind porunca de la Dumnezeu să conducă poporul, a spus: „Sînt slab la glas şi zăbavnic la limbă" (Ies. 4, 10). Şi l-a iertat Dumnezeu pentru că n-a spus-o aceasta împotrivindu-se, ci din multă smerenie. Aceasta a făcut-o şi Ieremia Proorocul, zicînd: „Stăpîne Doamne, iată nu ştiu să vorbesc, că sînt tînăr" (Ier. 1,6). Şi nu i s-a socotit aceasta ca împotrivire. Aşa a făcut şi sutaşul, zicînd Mîntuitorului: „Nu sînt vrednic să intri sub acoperişul meu" (Mt. 8, 8). Şi de credinţa lui unită cu smerenia s-a minunat Domnul. Dar ca să nu spună de ce Iisus al lui Navi nu a respins conducerea (A doua lege 31, 7 - 8) şi Apostolii propăvăduirea? Oare eu n-am avut smerenie? Dar unde se află o smerenie mai mare ca a lor? Dar şi cei de au refuzat au avut ascultare, precum şi cei ce au primit au avut smerenie. Căci nu se poate despărţi una de alta. Dar toate se fac, ca să se împlinească judecăţile lui Dumnezeu eu privire la noi şi ca să se arate în multe feluri virtuţile sfinţilor. Crede deci că toate cele de la Dumnezeu se împlinesc cum se cuvine şi nu iscodi mai departe. Domnul să te înţelepţească şi să-ţi lumineze ochii înţelegerii prin rugăciunile sfinţilor. Amin.

577. *Întrebare : Auzindu-le acestea a lăudat pe Dumnezeu şi a spus Bătrînului: „Părinte, fiindcă sînt începător şi nu ştiu nimic ce porunceşti să spun fraţilor*

Răspuns : Spune-le acestea: „Domnul Iisus Hristos se îngrijeşte de noi"'. Căci a spus: „Nu vă voi lăsa orfani,

voi veni la voi" (Io. 14, 18). De aceea luaţi aminte la voi cu toată smerita cugetare şi iubire faţă de Dumnezeu. Şi El vă va binecuvînta şi va fi vouă acoperămînt şi călăuză". Mai spune-le şi aceasta: ,,Să nu-şi ascundă cineva gîndul, căci bucuria duhurilor aceasta este, să-şi ascundă cineva gîndurile, ca să le piardă sufletele". Şi dacă cineva îţi spune gîndul lui, spune înlăuntrul tău: „Doamne, dă-mi să-i spun tot ce socoteşti că e spre mîntuirea sufletului lui; să-i spun cuvîntul tău şi nu al meu. Căci s-a scris: „De greşeşte cineva, cuvintele lui să fie ca ale lui Dumnezeu". (I Petru 4, 11)[787].

578. *Întrebare : Cînd fraţii sînt binecuvîntaţi de mine, să le dau mîna sau nu ? Gîndul îmi spune să le mîngîi şi capetele. E bine oare ?*

Răspuns: Cînd îi binecuvîntezi, dă-le mîna şi spune-le: „Socotiţi că Dumnezeu va face cu voi după credinţa voastră şi nu după ceea ce place omului. Căci însuşi Domnul a zis: ,,Cel ce primeşte proroc în nume de proroc, plată de proroc va lua; şi cel ce primeşte drept în nume de drept, plată de drept va lua" (Mt. 10, 41). Dacă deci este cineva proroc şi drept, cel ce nu-i primeşte ca proroc sau ca drept, nu are plată. Dar dacă nu e proroc sau drept şi-i primeşte ca proroc sau ca drept, plată de proroc sau de drept va lua[788]. Dar capetele nu trebue să

787 Să vorbeşti cu conştiinţa că împlineşti o poruncă a lui Dumnezeu. Căci aceasta te va face să simţi o răspundere în ceea ce spui. Vei vorbi în frica lui Dumnezeu, ca din partea Lui. Şi Dumnezeu nu te va lăsa să spui decît ceeace îi place Lui şi e spre folosul celor cărora le grăieşti.

788 După cinstea cu care primeşti pe cineva, în numele lui Dumnezeu, vei fi cinstit. Numai în numele lui Dumnezeu poţi primi pe altul cu cinstire sinceră.

le săruţi căci fapta are în sine o făţărnicie ce caută să placă oamenilor.

579. Întrebare : Cum trebuie să mă port cu fraţii?

Socoteşte-te mai prejos de toţi. Dar şi ca cîrmuitorul tuturor, păzind orînduirea pe care ai primit-o de a fi cu milă faţă de toţi cum a zis Apostolul: „Purtaţi-vă poverile unii altora" (Gal 6, 2) sau: „Dojeniţi pe cei fără rînduială, îmbărbătaţi pe cei slabi (I Tes. 5, 14). Iar dacă cineva nu se supune, atrage-i luarea aminte. Acelaşi Apostol te va învăţa din puţinele cuvinte ce ţi le-am spus.

580. Întrebare : Cum trebuie să se poarte păzitorul rînduielii (canonarhul) şi iconomul faţă de fraţi?

Răspuns : Cu îndelungă răbdare, ca să poarte slăbiciunile lor.

581. *Întrebare : Dacă un frate greşeşte, cum să-l mustru ? Îndeosebi, sau în faţa fraţilor ?*

Răspuns : Dacă greşeala e grea, mustră-l în fata fraţilor. Dar trebuie să i se spună de mai înainte: ,,Dacă nu te vei îndrepta, voi spune şi în faţa fraţilor că aşa a poruncit Domnul: ,,Mustră-l numai între tine şi el şi de se va întoarce, ai cîştigat pe fratele tău. Iar de nu, ia cu tine încă pe unul sau doi". (Mt. 18, 14-16). Iar dacă greşeala e mică, mustră-l şi pedepseşte-l îndeosebi."

582. *Întrebare : Dacă rabdă cineva în mănăstire, în ce chip se mîntuieşte ? Şi ce are mai mult ce-l ce vieţuieşte într-un loc unde sînt sfinţii Părinţi ?*

Răspuns : Cel ce moare în mănăstire întru smerenie şi ascultare, se mîntuieşte prin Hristos. Căci Domnul Iisus dă cuvînt pentru el. Iar cel ce-şi face voia lui, dîndu-şi înfăţişarea ascultării şi smereniei, stă sub judecata lui Dumnezeu. Iar cel ce se poartă după voia lui pentru odihna trupului şi nu pentru folosul sufletului, trebuie mustrat din cînd în cînd, pentru „Cel ce voieşte ca tot omul să se mîntuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină" (I Tim. 2, 4). Iar de stăruie în aceasta răbdaţi-l pînă ce se va schimba, sau pînă va pleca din voia proprie. Dar dacă pricinuieşte vătămare fraţilor, spune-i că dacă stăruie în purtarea aceasta, nu mai poate sta aici cu fraţii. Căci nu poate fi suportat unul să-şi facă plăcerea lui, vătămînd pe alţii.

Iar cel ce stăruie în credinţa cea bună şi după Dumnezeu, în mănăstire primeşte acoperămîntul lui Dumnezeu şi se zideşte. Şi murind în această vieţuire, află odihna.

Iar mai multul pe care-l are cel ce locuieşte în locul în care sunt Sfinţii Părinţi este că are credinţa unită cu făptuirea cea bună şi crede în puterea Părinţilor. Căci, mult poate rugăciunea lucrătoare a dreptului" (Iac. 5, 16). E ceea ce nu află cineva oriunde. Căci a zis Domnul despre Apostoli: ,,Cînd eram cu ei, Eu îi păzeam pe ei. Dar acum vin la Tine. Păzeşte-i pe ei în numele Tău" (Io. 17, 11 - 13). Că a Ta este slava în veci. Amin.

583. *Cerere către acelaşi Bătrîn: Binevoieşte de le spune fraţilor cîteva cuvinte despre răbdare şi ascultare. Căci cuvîntul tău îl vor primi. Şi le-a spus Bătrînul acestea.*

Răspuns: Fraţilor, n-aţi venit la odihnă, ci la necaz. Că aşa a poruncit Domnul Apostolilor: ,,Pe pămînt

necazuri şi întristare veţi avea, iar lumea se va bucura" (Io. 16, 33). De veţi urma Domnului Iisus, şi El va fi cu voi. Iar de vă veţi lepăda de El, şi El se va lepăda de voi. Deci cel ce voieşte să afle binecuvîntare de la Dumnezeu, să-L asculte pe El, care a zis: ,,Cel ce păzeşte cuvîntul Meu, nu va muri în veac" (Io. 8, 51). Deci cel ce caută viaţă veşnică, caută să păzească cuvîntul. Lui pînă la vărsarea sîngelui în tăierea voii sale[789]. Iar cel ce caută voia sa, care nu place lui Dumnezeu, nu are parte cu Hristos. Luaţi aminte deci la voi înşivă întru frica lui Dumnezeu şi vă va acoperi pe voi Domnul prin rugăciunile sfinţilor. Amin.

584. *Întrebare : Spune-mi, Părinte, cum trebuie să întîmpin pe vizitatori, mireni, Părinţi, sau fraţi* ?

Răspuns : Umblînd întru înţelepciune, primeşte-i pe toţi fără a-i sminti, după cuvîntul Apostolului care se făcea plăcut Iudeilor şi Elinilor şi Bisericii lui Dumnezeu (I Cor, 10, 32). Pentru dragostea lui Hristos, pomeneşte-l pe Domnul. Căci timpul s-a aplecat spre plăcerile trupului şi spre săturarea pîntecului, care nasc toate patimile. Să te păzeşti de cei ce vin din aceste motive, fie mireni, fie fraţi, fie Părinţi. Dacă vin, nici nu-i linguşi, nici nu-i respinge. De va fi vreun om care vine ca să piardă vremea, taie-i obiceiul. Doar cunoşti purtarea Avei (Serid) cu vizitatorii, îţi e mai de folos să-ţi auzi că eşti zgîrcit, fără să fii, decît să auzi că eşti risipitor. Primeşte-i cu cuviinţă, căutînd motive ca să rămîi nesăturat. Iar de te sileşte cineva, spune-i ceea ce zice Apostolul: „Nu vă îmbătaţi de vin, care este desfrînare" (Ef. 5, 18). Părinţii

789 Rînduiala se ţine nu numai dîndu-se porunci, ci şi împlinindu-se de către cel ce le da. Egumenul cerînd fraţilor să-şi poarte sarcinile unii altora, trebue să le poarte întîi el însuşi în chip pilduitor.

spun: „Îndeamnă pe tot omul care voieşte să se mîntuiască, să dea pocăinţă lui Dumnezeu, să se păzească pe sine de vinul mult care naşte toate patimile" (Ava Isaia, Recueil, 16, 116, p. 137). Păzeşte-te de cei ce zic: „De nu bei, nu beau şi de nu mănînci, nu mănînc" şi îndeamnă-i cu smerită cugetare, spunîndu-le ceea ce a spus Apostolul: „Cel ce mănîncă să nu dispreţuiască pe cel ce nu mănîncă şi cel ce nu mănîncă, să nu-l judece pe cel ce mănîncă. Căci pentru Domnul mănîncă şi slăveşte pe Dumnezeu". (Rom. 14, 3-6) [789b]. Deci amîndoi sînt cinstiţi la Dumnezeu. Pentru că amîndoi fac aceste lucruri slăvind pe Dumnezeu [790]. Dar din dragostea lui

789b Cel ce păzeşte cuvîntul Domnului, se uneşte cu El prin voinţă. Iar unit cu El, va avea împreună cu El viaţa nemuritoare. Iar cuvîntul Domnului este ceeace ţine toate cele create în armonia unităţii. De aceea cere Domnul să păzim cuvîntul Lui, nu dintr-o simplă poftă a Lui de a-L asculta. Prin păzirea cuvîntului Lui se promovează unirea între toate şi a noastră cu toate. Căci nimenea nu are viaţă adevărată în izolare. Nicăeri nu este un unu singur. Iar cînd vrea să fie singur aduce neregulă între ceilalţi şi celelalte şi suferinţa în sine. Aceasta se întîmplă cînd omul îşi afirmă voia sa. El luptă atunci să iasă din realitate, care e o unitate a celor multe, desăvîrşită în Cel Unul din Treime. Orice poruncă a lui Dumnezeu e dată spre unirea noastră cu toţi şi cu toate.

Dar unirea noastră în voinţă cu Hristos nu înseamnă confundarea noastră cu El. Sf. Maxim Mărturisitorul şi Sinodul VI ecumenic au apărat voinţa omenească în Hristos în armonia ei cu voinţa dumnezeească. A nu afirma voia ta înseamnă a voi ceeace voeşte şi Dumnezeu, a voi împreună cu El. Întîlnim peste tot misterul varietăţii în unitate. Ce bucurie ar avea Hristos sa se facă cu noi voia Lui fără să voim şi noi aceasta? Cum L-am mai iubi? Cum L-am mai asculta în acest caz? Iar voind noi cu Dumnezeu, ne însuşim tot ce atîrnă de voia Lui. Colaborăm cu El la cîrmuirea tuturor. Ne bucurăm de toate cîte depind de El. Primim în noi toate cele ce le face El, pentru că le face spre binele nostru, al tuturor.

790 Pe Domnul îl slăveşte nu numai cel ce nu mănîncă, înfrînîndu-se pentru El, ci şi cel ce mănîncă dacă o face mulţumind lui Dumnezeu

Dumnezeu, fiecare îşi împlineşte trebuinţa lui. Unul va spune: „Eu sînt slab şi nu pot, arătaţi-mi dragostea voastră. Căci Apostolul a spus: „Împărăţia cerurilor nu este mîncare şi băutură" (Rom. 14, 17), ci iubire şi inimă curată şi cele ce urmează."

Deci fii cu pătrundere faţă de vizitatori, ca să ai priceperea şi înţelepciunea să vezi pentru ce a venit: pentru Dumnezeu, sau pentru mîncări. Şi pe cît poţi nu te coborî la cuvinte ale înţelepciunii trupeşti cu cei ce vin, dacă nu sînt de trebuinţă să asculte cuvîntul lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu îţi dă înţelepciune, ca să vorbeşti cu ei despre cele din „Viaţa Părinţilor", din Evanghelie, din Apostoli din Proroci. Şi nu le da prilej să spună vreun lucru lumesc, pentru că astfel şi mîncarea şi toate vor deveni trupeşti. Iar cele ce le-am spus, nu aparţin înţelepciunii trupeşti. Cele ce se grăiesc despre lucruri lumeşti nu le grăi, căci sînt înţelepciune trupească. Ci spune: „Domnul a zis: Daţi cele ale Cezarului, Cezarului şi cele ce sînt ale lui Dumnezeu, lui Dumnezeu" (Mt. 22, 21). Iar dacă ai venit pentru Dumnezeu, putem să vorbim despre cele ale lui Dumnezeu. „Lumea iubeşte ce e al său (Io. 15, 19). Dar lumea nu conglăsuieşte cu armonia lui Dumnezeu. Să luăm seama să nu fim pedepsiţi vorbind împreună contrar voii lui Dumnezeu. Căci Apostolul a zis: „Cugetul trupului este vrăjmaş lui Dumnezeu căci nu se supune voii lui Dumnezeu, fiindcă nici nu poate" (Rom. 8, 7) [791].

pentru cele ce i-a dat de mîncare. Desigur că aceasta va aduce şi o anumită înfrînare.

791 Nici mîncarea nu trebue să rămînă o faptă pur trupească. Fă-o prilej de mulţumire lui Dumnezeu şi de alte gînduri şi convorbiri ziditoare. Mîncarea e şi un dar al lui Dumnezeu, şi componentele ei sînt raţiuni plasticizate, ca să nu mai vorbim de trup, care e susţinut în viaţa lui de suflet şi e şi el o raţiune plasticizată împletită cu multe raţiuni plasticizate şi unită cu raţiunea sufletului. Trupul nu e

585. *Întrebare : Spune-mi, Părinte, în ce constă o întrebare trupească şi cum trebuie să i se răspundă ?*

Răspuns : Presupune că au venit la noi unii întrebînd despre purtarea unui război şi le-am răspuns că lucrul acesta este o nedreptate, iar Dumnezeu nu ajută nedreptăţii. Deci dacă întreabă cineva despre lucruri trupeşti, dă-i un răspuns adevărat şi nu unul ocolit, adică pe cel după Dumnezeu şi nu unul trupesc.

586. *Cerere : Stăpîne cer milei tale să te rogi cu sfîntul Bătrîn (Varsanufie) ca să mă izbăvesc de cugetarea semeaţă şi să dau fiecăruia răspunsul cu inima smerită şi cu frică de Dumnezeu cum v-aţi rugat şi pentru cel întru sfinţi Părintele meu (Serid* [791b]).

Răspuns: Binecuvîntat este Dumnezeu. Fie ţie după voia ta. Şi Dumnezeu Cel ce dăruieşte toate cu îmbelşugare să-ţi dăruiască prin rugăciunile Sfîntului Bătrîn, să grăieşti întru Duhul Sfînt, cu frică lui şi să dăruieşti fiecăruia cu smerită cugetare şi cu nevrednicie răspunsul precum cere trebuinţa. Oriunde ajungi cere în cugetul tău Sfîntului Bătrîn: „Ava, ce să grăiesc?" Şi să nu te îngrijeşti ce vei grăi [792], după cuvîntul Domnului:

despărţit de suflet, mîncările nu sînt pregătite fără raţiunea omenească şi nepotrivite cu raţiunea plasticizată în trup. De aceea ele au rostul să întreţină trupul şi prin el omul întreg.

791b „Cugetul trupului" pe de o parte nu vrea să se supună voii lui Dumnezeu, pe de alta nu poate, pentru că reprezintă o slăbiciune a omului, e o slăbiciune care lui i se pare o putere. E „cugetul unui trup" care se vrea despărţit de suflet.

792 La notă în ed. Volos se emite părerea că prin părintele cel întru sfinţie numit de Elian, predecesorul său Serid, iar prin sfîntul Bătrîn, Varsanufie (p. 278).

„Nu vă îngrijiţi ce veţi grăi, căci nu voi sînteţi cei ce grăiţi, ci Duhul Tatălui vostru care este în ceruri este Cel ce grăieşte în voi" (Mt. 10, 20).

587. *Întrebare : Cum trebuie să practicăm iubirea de oaspeţi şi iubirea faţă de săraci ? Şi oare trebuie primiţi toţi vizitatorii îndată. Şi cînd ne îngreunează cerîndu-ne haine, chiar dacă avem de prisos, trebuie să le dăm? Şi cum?*

Răspuns : Practicaţi iubirea de oaspeţi şi de săraci, pe măsura puterii voastre de răbdare. Chiar dacă aveţi mai multe în urma voastră faceţi-o cu măsură ca să nu vă ia în stăpînire obişnuinţa nici să nu vă ceară la fel cînd nu mai aveţi ce da. Cercetaţi de ce vine vizitatorul. De va fi un fur, daţi-i un mic ajutor şi-l sloboziţi. Şi întrucît sînt unii care vin aici ca să îngreuneze nu-i încurajaţi. Căci vin din zgîrcenie, neavînd trebuinţă. Iar haine nu daţi nimănui la întîmplare, numai celui tare temător de Dumnezeu şi se ruşinează să ceară. Căutaţi de aflaţi adevărul şi dacă e cineva cu totul sărac şi lipsit din voia lui Dumnezeu şi nu din pricina risipei, arătaţi-i compătimire.

588. *Întrebare : Pentru ce nu trebuie primiţi călugării vagabonzi în mănăstire?*

Răspuns : Fiindcă intrînd în ea pricinuiesc necazuri. De aceea daţi-le un mic ajutor şi-i sloboziţi.

589. Întrebare : Dar dacă stăruie să intre? Să-i primim sau nu?

Răspuns : Pe cel ce nu trebuie primit, nu-l primi chiar dacă stăruie, cum au spus Bătrînii. Dar dacă e de

trebuinţă, dă-i ceva mai mult şi-l slobozeşte. Căci aceasta se cuvine.

590. *Întrebare : De nu cunoaştem pe cineva deloc şi nu ştim cine este, să-l primim sau nu?*

Răspuns : Pe cel necunoscut primeşte-l prima dată şi vezi cum este omul. Dar nu primi pe cineva dintr-o dată să doarmă, ca să nu se ivească din aceasta o încercare şi să-ţi facă necaz, neputîndu-l suporta.

591. *Întrebare : Un oarecare monah preot care vine cîteodată în mănăstire vatămă pe fraţi, grăind şi făcînd lucruri de sminteală. Şi voieşte să locuiască în apropiere ca de două mile de calea pe unde trec fraţii. Ce porunceşti ? Să-i îngăduim să intre în mănăstire şi să locuiască în apropiere, în locul amintit, sau nu?*

Răspuns : Împiedică-l să intre în mănăstire, spunîndu-i: „Domnule Avă, ai smintit pe fraţi şi nu trebuie să mai intri aici, ca să nu le pricinuieşti iarăşi sminteală. Să nu crezi că te respingem din ură: „Căci cel ce urăşte pe fratele său este ucigaş de oameni" (I Io. 3, 15). Ci pentru sminteală. Dar nu poţi nici să locuieşti aproape din pricina vătămării fraţilor." Spune-i-le acestea tu însuţi îndată, ca să nu-l ruşinezi prin altul. Căci este cleric.

592. *Întrebare : Un altul oarecare venind în mănăstire a făcut un lucru viclean şi necuvenit. Căci a luat nişte lucruri în numele fericitului Avă (Serid) fără ştirea lui. Şi aflînd Ava aceasta, ia poruncit să nu mai intre în mănăstire. Auzind acestea, acela a intrat pe de lături. Şi văzîndu-l portarul, l-a vestit pe Avă. Iar acesta*

i-a spus: „Scoate-l afară şi alungă-l cu desăvîrşire de aici." De va mai veni iarăşi, să-i îngăduim să intre, sau nu?

Răspuns : Nu trebuie să-l primeşti, căci nu te foloseşte. Ci spune-i prin altul cînd vine: „Nu poţi intra aici". Căci nu e spre folosul sufletului.

593. *Întrebare : Alt frate locuind odinioară în mănăstire şi nefolosind pe fraţi, a ieşit. Şi după o vreme a voit să revină. Dar Ava nu l-a primit, spunîndu-i: „Chiar dacă eu aş vrea, nu pot să smintesc conştiinţa fraţilor. Căci se necăjesc dacă te primesc şi aceasta nu o pot face ". Fiindcă deci a venit şi voieşte să fie primit, ce porunceşti să fac ?*

Răspuns : Spune-i: „I-ai vorbit despre aceasta şi odinioară lui Ava (Serid) şi ţi-a spus că nu e cu putinţă. Deci nu te aştepta nici acum, nici după o vreme să te aşezi aici". Şi slobozeşte-l. Iar de mai vine, primeşte-l cu simplitate ca pe un frate încă o dată. Iar dacă vine continuu, spune-i: „Nu te mustră conştiinţa?"

594. *Întrebare : De ne aduce cineva un lucru, cu nădejdea să dobîndească de la noi mai mult, ce să fac? Să-l primesc, sau nu? Căci se întîmplă uneori să am nevoie de acel lucru.*

Răspuns : De nu ai nevoie, nu-l lua. Dar de ai nevoie de el, spune-i: „Dacă-l iau, îţi dau preţul lui." Şi sileşte-te să-i dai ceva egal.

595. *Întrebare: Se întîmplă uneori de vin la noi femei credincioase şi mame ale unor fraţi de la noi. Şi le*

primim în chilia din afară, care are ferestre spre mănăstire. Trebuie să vorbesc cu ele prin ferestre sau nu? Şi fiindcă soţia mea n-a voit să rămînă la nepoţi şi mi-a dăruit toate ale ei, porunceşti ca atunci cînd vine o dată, să-i vorbesc şi să-i dau cele de trebuinţă? Sau ce să fac? Cum trebuie să se petreacă lucrurile?

Răspuns : Dacă se iveşte prilejul să vină femei la voi pentru Dumnezeu, nu pentru a vedea locul, nici pentru a-şi face voia lor, ci în chip deosebit pentru a auzi cuvîntul lui Dumnezeu, sau pentru a aduce ceva mănăstirii, şi trebuie să vorbeşti cu ele, vorbeşte. Dar sileşte-te să-ţi păzeşti ochii, pentru că „cel ce priveşte la femeie spre a o pofti pe ea, a şi curvit în inima lui" (Mt. 4, 28). Şi tot lucrul făcut pentru Dumnezeu e acoperit de Dumnezeu. Deci îndreaptă-ţi gîndul spre Dumnezeu, ca să nu lucrezi pentru a plăcea oamenilor, nici căutînd laudă, ci din inimă curată. Şi de e mama vreunui frate şi vine pentru vreo nevoie, vorbeşte cu ea, după porunca ce o ai. Iar dacă nu e nevoie, nu trebuie să vorbeşti. Căci poate să o încredinţeze fiul ei că o ajutaţi cu cele de trebuinţă, nu cu risipă, ci cu cele de nevoie. Iar soţiei tale îi eşti dator tot timpul vieţii ei, să-i vorbeşti din timp în timp şi să-i dai cele de trebuinţă, fie că vrea să trăiască în oraş, fie în satul ei. Iar copiilor să nu le îngădui să-şi facă voile lor pînă ce îi vei fi pus pe drumul cel bun al vieţii, îndrumează-i în frica lui Dumnezeu, hrănindu-i şi îmbrăcîndu-i, ferindu-i atît de risipă cît şi de dispreţuirea din partea altora, ca şi de căutarea a ceea ce e de prisos, ci cercetînd cele de trebuinţă ale lor, mustrîndu-i şi spunîndu-le: „Luaţi seama la voi că nu sunteţi robi, ci liberi. Nu sînteţi voi fără griji şi nu aveţi odihnă mai multă decît cei ce au bogăţii?" Iar de va muri soţia, eliberează-i şi dă-le cele spre întreţinere cu măsură, fie în

satul lor, fie unde voieşti. Căci nu e o lege în privinţa aceasta. De-i depărtezi, se vor înstrăina şi nu se vor socoti printre ai tăi.

596. *Întrebare : De mi se va părea că trebuie să sar peste unele din poruncile ce mi le-aţi dat, să o fac aceasta ? Sau nu ? Iar de nu trebuie, dar sunt biruit ca un om, ce să fac?*

Răspuns : De va cere împrejurarea cu adevărat să sari peste vreunele porunci, să nu te împiedici. Iar de nu trebue dar eşti biruit ca un om, însă vezi că era şi puţină trebuinţă şi gîndul nu a putut-o înlătura cu totul, fii cu oarecare îngăduinţă faţă de el, şi cere-i lui Dumnezeu iertare şi va trece. Dar nu numai în aceasta, ci în tot lucrul, trebuie să suporţi nemulţumirea cu tine. „Căci chiar de vei face, cum s-a zis, un cer nou şi un pămînt nou, nu poţi fi fără grijă" (Pateric, Ava Pimen p. 48).

597. *Întrebare : Dacă îmi vine în gînd să schimb ceva din rînduiala hotărîtă de fericitul Avă (Serid), sau să îndreptez ceva în mănăstire, porunceşti să o fac, sau nu?*

Răspuns : De ţi se pare că e de trebuinţă să schimbi ceva în frica lui Dumnezeu, nu şovăi. Şi cele ce au nevoie de îndreptare, îndreptează-le. Dar fără să te întinzi prea mult, ci cît cere trebuinţa. Şi chiar cu puţină îngustime, ca într-o casă străină. Căci cele ale veacului acesta sunt ca un cort[793]. Cînd îţi vezi gîndul căutînd să schimbe un

792b (nu este pusă în text) Bătrînul Ioan avea atîta respect de Marele Bătrîn Varsanufie, că recomanda stareţului Elian să-l întrebe şi în gînd: „Părinte, ce sa grăesc?" Vedea stabilindu-se o legătură între Elian şi Varsanufie chiar şi prin gîndirea lui la Varsanufie. Ii dădea

lucru, spune-i: „Pentru ce vreai aceasta?" Şi de e numai decît de trebuinţă acel lucru, să se facă. Iar de nu e nevoie, spune-i gîndului: „La ce foloseşte aceasta?" Iar de e un gînd trupesc, dispreţuieste-l. Şi dacă te hărţuieşte mult, nu-i răspunde, ci aleargă la Dumnezeu.

598. *Cerere : Fiindcă ne-aţi vestit, Stăpîne, de mai înainte sfîrşitul vostru şi de aceea sunt stăpînit de frică şi întristare, ca nu cumva pentru nevrednicia mea să fim părăsiţi de Dumnezeu, dă-mi te rog o asigurare, că precum sîntem ajutaţi în timpul vieţii voastre aşa vom fi ajutaţi şi după plecarea voastră la Dumnezeu; şi ca să ne ajute Dumnezeu în toate cu mila Lui.*

Răspuns : Dumnezeu a spus o dată pentru totdeauna: „Nu te voi lăsa, nici nu te voi părăsi" (Ios. Navi l, 5). Şi credem în Dumnezeu că El o va face aceasta mai mult decît cînd eram cu voi. Fie că o ceri, fie că nu o ceri, El vă va ajuta mai mult decît ceri, precum a spus Apostolul: ,,Că nu ştim să ne rugăm cum trebuie" (Rom. 8, 26) [793b]. Domnul nostru Iisus Hristos care s-a coborît pentru mîntuirea noastră de pe tronul părintesc[794] , El însuşi să vă mîntuiască şi să vă restabilească şi să vă

acest sprijin lui Elian, pentru că ştia că Varsanufie nu va mai comunica cu nimeni după moartea sa.

793 Ca un cort înfipt într-un loc pentru puţină vreme.

793b Nu ştim să ne exprimăm tot ce simţim nici în convorbirile dintre noi. Cu atît mai puţin cînd avem de exprimat gînduri şi cereri cu mult mai adînci şi mai subţiri în faţa lui Dumnezeu. Rugăciunea ar trebui să fie o supremă poezie, căci numai aşa se apropie de realitatea atît de complexă pe care s-ar cuveni mai ales în acele clipe să o trăim.

794 Iisus care s-a coborît la noi, făcîndu-se om, rămîne mereu coborît prin umanitatea Sa, dar după răstignire ea e o umanitate care a trecut prin pătimirea cea mai grea a noastră, prin moarte, iar după înviere, o umanitate care are şi suprema tărie adunată în ea prin biruirea slăbiciunilor şi a morţii noastre suportate de El.

păzească de cel rău, împreună lucrînd şi noi [795] prin rugăciunile Sfinţilor [796]. Amin.

599. *Întrebare : Unii bătrîni din mănăstire au întrebat pe acelaşi Bătrîn: Te rugăm să ne spui, Stăpîne, pentru ce după ce ne-ai făgăduit că vei îndupleca pe Stăpînul Dumnezeu să lase pe fericitul Ava (Serid) să plece după voi, l-a luat înainte de vreme, El care miluieşte totdeauna voia celor ce se tem de El? Şi mai învaţă-ne Părinte, de ce uneori Dumnezeu ascunde unele lucruri Sfinţilor, ca în cazul proorocului Eliseiu ? Şi pentru ce s-a îmbolnăvit Ava de umflături roşii, cînd să se sfîrşească?*

Răspuns : Cum s-a spus Avei Antonie: „Acestea sunt judecăţile lui Dumnezeu şi nu poţi să le cunoşti (Pateric, Antonie 2). Cît priveşte umflăturile roşii şi despre boală, ele i-au venit Avei pentru că a luat odată slavă de la oameni peste măsură; deci pentru ca să nu-l îndumnezeiască oamenii. De fapt, el s-a făcut părtaş cu adevărat de Sfîntul Duh şi de desăvîrşire. De aceea a acoperit Dumnezeu, prin aparenţa aceasta, slava omului, ca să prisosească şi mai mult în el slava lui Dumnezeu. Căci ajuns la o astfel de măsură, nu mai putea să se îngrijească de cele pămînteşti. Şi aflîndu-se între oameni,

795 Ne restabileşte din răul cu voia, sau din păcatul în care am căzut. Se vede că nu e vorba de apocatastaza origenistă.

796 E o împreună lucrare a noastră cu El, dar ajutată şi de rugăciunile sfinţilor, care-şi iradiază simţirea de dragoste pentru noi nu numai către Domnul Iisus, ci şi către noi, unită cu dragostea lui Hristos. Această putere a dragostei lui Hristos care e prezentă în şi stimulează rugăciunea sfinţilor, pune în mişcare, încadrînd în ea şi lucrarea noastră. Realitatea spirituală ca viaţă e complexă, e împletită din componente indefinite, ceeace raţiunea, care separă ca să înţeleagă, nu poate înţelege.

nu putea să se bucure de o desăvîrşită libertate şi de aceea l-a luat Dumnezeu [796b]. Cît despre noi, aşteptasem să se întîmple după cum socoteam şi s-a petrecut după voia lui Dumnezeu care e mai presus de noi în grija de mîntuirea noastră. Căci nu este al omului să cerceteze cele necuprinse, ci trebuie să pună toată înţelegerea şi toată fapta cea bună pe seama Celui ce are putere, ca să se facă după voia Lui. Domnul Iisus Hristos să vă dea încrederea şi să depărteze de la voi toată îndoiala şi răutatea vicleniei. Mă rog să fiţi întăriţi în Domnul. Amin. Rugaţi-vă pentru mine, ca şi eu să aflu milă şi să mă mîntuiesc de cunoştinţa mincinoasă şi de nebunie, în Hristos Iisus Domnul, căruia se cuvine slava în veci, Amin.

599. bis. (V. 224). *Acelaşi Avă Ioan locuia în chilia dintîi a Marelui Bătrîn, care fusese clădită pentru acela în afara mănăstirii. Şi a trăit 18 ani în retragere, pînă la moartea sa ce o prezisese în acest fel: ,,Voi muri la 7 zile după Ava Serid". Şi pentru că noi îl rugasem să nu ne lase orfani, el a zis: ,,Dacă Ava Serid ar fi rămas încă cinci ani, aş fi rămas şi eu încă cinci ani, dar pentru că Dumnezeu l-a luat împotriva dorinţei mele, nu mai rămîn nici eu". Atunci Ava Elian tuns de curînd şi, la recomandarea lui, ajuns egumen al mănăstirii, l-a tulburat încă o dată pe Ava Varsanufie cu multe rugăminţi şi lacrimi ca să ni-l dăruiască pe Ioan, întrucît el, Ava Varsanufie, nu mai trimitea scrisori. Cunoscînd aceasta în duh Ava Ioan a doua zi cînd am venit să-l*

796b Cel ajuns la desăvîrşire, a ajuns la capacitatea unei libertăţi, pe care nu o poate practica pînă mai este strîmtorat de trup. De aceea îi vine sfîrşitul, ca să iasă la desăvîrşită libertate (de afecte) şi ca slava lui Dumnezeu să se arate copleşind slava omului. Chiar boala omului ajuns la sfinţenie arată că slava arătată în trupul muritor e nimic faţă de slava lui Dumnezeu care i s-a făgăduit prin slava ce i s-a arătat pe pămînt.

rugăm din nou, ne-a luat-o înainte, spunînd Avei Elian: ,,De ce tulburi pe Bătrîn pentru mine ? Nu te mai frămînta că eu nu mai rămîn". Atunci în vreme ce noi plini de lacrimi am căzut la picioarele lui, Ava Elian a luat cuvîntul şi a zis: ,,Mai dăruieşte-mi măcar două săptămîni, ca să te întreb despre mănăstire şi conducerea ei". Iar Bătrînul milostivindu-se şi mişcat de Sfîntul Duh care locuia în el zise: ,,Iată-mă vei avea acele două săptămîni". Ava Elian nu înceta în acest timp să-l întrebe despre tot ce privea conducerea mănăstirii. Şi împlinindu-se cele două săptămîni ne-a poruncit să nu descoperim adormirea lui pînă la venirea acelei zile. Şi chemînd pe toţi fraţii şi pe toţi cei ce se aflau în mănăs-tire, îmbrăţişă pe fiecare şi-i slobozi pe ei. Apoi şi-a predat în pace duhul lui Dumnezeu.

600. *Întrebare : Un frate a întrebat pe marele Bătrîn, pe Ava Varsanufie, zicînd: „Nu ştiu cum am dat peste cărţile lui Origen şi Didim şi peste „Capetele Gnostice" ale lui Evagrie şi ale ucenicilor lui. Şi spun ei că sufletele oamenilor nu au apărut împreună cu trupurile, ci au existat înaintea lor, ca minţi curate, adică neîntrupate. La fel şi îngerii au fost minţi curate şi dracii la fel. Şi oamenii greşind, au fost osîndiţi să vieţuiască în trupul acesta. Iar îngerii, păstrîndu-se pe ei, au ajuns îngeri. Şi mai spun cîte altele de felul acesta. Mai spun că pedeapsa viitoare va lua un sfîrşit şi oamenii şi îngerii şi dracii vor reveni la starea de minţi curate, cum au fost. Aceasta o numesc „restabilire" (apocatastasă).*

Fiindcă sufletul căzut în îndoială se chinueşte, te rog Stăpîne, învaţă-mă de sunt acestea adevărate, sau nu; învaţă-mă adevărul, ca să-l ţin pe acesta şi să nu mă pierd. De fapt nimic din acestea nu se spune în dumnezeiasca Scriptură. Dar şi Origen însuşi spune în „Explicarea Epistolei către Tit", că nu e o predanie a

Apostolilor, nici a Bisericii, că sufletul e mai bătrîn ca alcătuirea trupului, numind eretic pe cel ce spune aceasta. Ba şi Evagrie mărturiseşte în „Capetele Gnostice" ale lui, că nimenea n-a vestit aceasta şi nici Duhul nu le-a expus. Iată ce zice în cap. 64 al celei de a doua sute a „Capetelor Gnostice": „Iar despre cele dintîi nici unul n-a vestit. Despre cele de-al doilea a explicat cel din Horeb (Moise) " [797] *Iar în cap.* 69 *a aceleiaşi sute, el spuse că „Duhul Sfînt" nu ne-a expus deosebirea primă a fiinţelor spirituale, nici prima esenţă a trupurilor." Că nu e apocatastază şi că pedeapsa va fi fără sfârşit, a spus-o Domnul Iisus însuşi în Evanghelie, zicînd: ,,Vor merge la osîndă veşnică" (Matei 27, 46); şi: „Viermele lor nu moare, nici focul lor nu se stinge" (Mt. 9, 48). Cum deci au scos acestea, Stăpîne, cînd nici Apostolii nu le-au predat, nici Sfîntul Duh nu le-a explicat? Cum le-au mărturisit ei, protivnic Evangheliilor? Fă deci milă cu slăbiciunea mea, Părinte, şi-mi arată ce sînt învăţăturile acestea.*

Răspuns : Frate, vai în ce nenorocire a căzut neamul nostru. Unde am ajuns şi cu ce ne ocupăm? Cu ce ne străduim şi ce nesocotim? Am părăsit căile drepte şi voim să păşim pe cele întortocheate. Se împlineşte cu noi cuvîntul Scripturii: ,,Vai celor ce părăsesc căile drepte şi umblă pe cele întortocheate" (Sir. 2, 16). Cu adevărat, frate, am lăsat plînsul pentru mine şi te plîng pe tine unde

797 Opera, aceasta a lui Evagrie a publicat-o în limba siriacă cu o traducere a sa în limba greacă W. Frankenberg, Evagrius Politicus, Berlin, 1912. El spune în „Prefaţa": ,,În gîndirea sa cu totul dependent de Origen şi de şcoala lui, Evagrie dă reflexiunilor dogmatice ale lui Origen o notă de asceză practică şi de mistică monachală, care pentru timpul următor a fost foarte importantă chiar şi pentru Biserica greacă, care a şters numele, dar nu şi influenţa lui Evagrie" (pg. 1). Textul

ai căzut. Am părăsit plînsul pentru păcatele mele şi te plîng pe tine, copilul meu. Tremură cerul văzînd iscodirile oamenilor. Se clatină pămîntul, văzînd cum voiesc oamenii să cerceteze cele de necuprins. Acestea sînt dogme ale Elinilor[798]. Acestea sînt flecăreli deșarte ale oamenilor, care îşi închipuie că e ceva în ele. Acestea sunt cuvinte ale oamenilor leneşi. Sînt născociri ale rătăcirii, căci zice: „Spunînd că sînt înţelepţi au înnebunit" (Rom. 1, 22). Şi dacă vreai să înveţi ia aminte la ceea ce spune Domnul nostru Iisus Hristos, Lumina noastră, Împăratul nostru [799]; „Din roadele lor îi veţi

lui Evagrie este însoţit de comentariul lui Toma de Marga (Batai) din sec. IX, publicat de Frankenberg în siriacă şi în traducere germană.

De fapt Evagrie spune în cap. 64 că în revelaţia Duhului ,,nu se spune nimic despre modul venirii la existenţă a fiinţelor raţionale", deci se afirmă existenţa lor din eternitate. Iar în cap. 62 Evagrie spune: „Cînd minţile sfinţilor vor primi vederea (theoria) lor, atunci se va înlătura grosimea trupului" (după Regnault, primul text e redat după Patr. Orient, 28, p. 87, al doilea după P.O. 28, p. 89). La Frankenberg e puţin deosebit atît cap. 64 cît şi cap. 69.

798 Teoriile origeniste şi evagriene sînt de fapt panteismul filosofiei eline îmbrăcat, în cuvinte creştine: Dumnezeu din care cad minţile (spiritele) pure nu-i un Dumnezeu infinit, odată ce se pot plictisi de contemplarea Lui; nu e personal, odată ce nu-l cred capabil de a fi un partener al unei iubiri nesfîrşite. El e o esenţă care nu e decît un obiect al unei contemplări finite, deci el însuşi finit ca atare. E o natură eternă dar finită, emanînd din eternitate minţi finite, avînd din eternitate în posibilităţile ei finite minţi finite, care se plictisesc de contemplaţia lor finită datorită obiectului contemplat şi subiectelor care îl contemplă. Deaceea el poate cuprinde contemplaţia ca să ajungă la marginile ei este finit. Şi un spirit Care nu e capabil decît de o contemplare finită, nu e subiect propriu zis. Esenţa finită şi spiritul care o contemplă se află amîndouă supuse unei legi înguste a repetiţiei. În acest, caz nici ceeace se numeşte dumnezeu nu e subiect personal şi liber, nici mintea care contemplă. Ele sînt de aceeaşi esenţă închise în nişte legi ale repetiţiei. Acele minţi cad ca urmare în trupuri în care nu mai contemplă esenţa, dornice de ceva contrar contemplaţiei, dar pe urmă le vine iarăşi dorinţa contem-

cunoaşte pe ei" (Mt. 7, 16). Deci ce roade au ei? Îngîmfarea, dispreţul, găunoşenia, nepăsarea, sminteala, înstrăinarea de lege, mai bine de Dătătorul legii, Dumnezeu [800] ; sunt sălaş al dracilor şi al stăpînitorului lor, diavolul. Acestea nu duc spre lumină pe cel ce crede în ele, ci la întuneric. Acestea nu îndeamnă la frica de Dumnezeu [801] , ci mai degrabă la sporirea cea potrivită diavolului. Acestea nu scot din mocirlă, ci scufundă în mocirlă. Acestea sînt neghina pe care a semănat-o vrăjmaşul în ţărîna Stăpînului. Acestea sînt spini răsăriţi în pămîntul blestemat de Stăpînul Dumnezeu (după căderea oamenilor). Toate sînt minciuni, toate întunerec, toate rătăcire, toate înstrăinare de Dumnezeu. Fugi de ele, frate, ca să nu se întărească cuvîntul lor în inima ta. Ele uscă lacrimile, orbesc inima, și, simplu, pierd pe oamenii ce le bagă în seamă [802]. Nu rămînea în ele, nu cugeta la ele, căci sunt pline de amărăciune şi fructul lor cel mai de pe urmă este moartea. Iar în privinţa cunoaşterii celor

plaţiei şi repetiţia aceasta în relativ continuă etern. Este eterna repetiţie monotonă a naturii.

799 Iisus e lumina personală prin excelenţă, e izvorul etern al luminii. Ca atare nu poate fi epuizat de nici-o contemplaţie. La fel ca împărat prin excelenţă, e superior oricărei legi, nu e din acelaş plan cu noi, nu e o natură neliberă.

800 Cei îngîmfaţi, găunoşi, neputincioşi, leneşi, socotind că pot ajunge şi cunoaşte tot ce se poate cunoaşte, dar fără fapte de iubire, rămîn de fapt într-o fatală şi veşnică sărăcie spirituală, nesilindu-se să se desăvîrşească pe toate planurile, inclusiv al trupului.

801 Aceasta pentru că rămîn în finit, în lumea aceasta, ca ultima esenţă, pentru că nu se află în legătură cu Dumnezeu cel mai presus de orice lege, cu Dătătorul legilor.

802 Îngîmfarea, socotinţa că ştii prin contemplarea comodă tot ce se poate şti, pentru că eşti de o esenţă cu totul, usucă lacrimile pentru vre-o greşală recunoscută faţă de Stăpînul infinit în putere şi iubire. N-ai cui plînge, n-ai faţă de cine te simţi vinovat cînd eşti una cu toate.

viitoare, nu rătăci. Ceea ce sameni aici, vei secera acolo. După sfîrşitul celor de aici nu mai poate înainta cineva [803] şi nu oboseşte Dumnezeu ca să creeze deodată pe om şi sufletul lui [804]. Cît despre cetele cereşti dumnezeiasca Scriptură închide gura oricărui om, spunînd că: „A zis şi s-au făcut, a poruncit şi s-au zidit, le-a statornicit în veac şi în veacul veacului" (Ps. 148, 5 - 6). Şi cele statornicite

803 Teoria origenistă afirmă că aici în trup nu poţi realiza un adevărat progres în cunoaşterea lui Dumnezeu. Acesta îl vei realiza numai cînd nu vei mai fi în trup. Învăţătura creştină afirmă însă că ce nu sameni aici nu poţi avea în stare de seceriş dincolo. Dacă n-ai luptat pentru bine şi pentru cunoaşterea lui Dumnezeu, aici în trup, nu vei avea desăvîrşirea acolo. Viaţa de aici nu e zadarnică, nu e o simplă pedeapsă. Prin trup putem să ne ostenim pentru bine şi pentru cunoaşterea relaţiei noastre cu Dumnezeu. Prin el ne cunoaştem smerenia, valoarea răbdării greutăţilor, a crucii.

Dar în teoria origenistă mintea nu poate progresa la nesfîrşit nici după ce s-a despărţit de trup, căci ajunge iarăşi la o plictiseală de ceeace cunoaşte şi se doreşte iarăşi plecată de acolo, coborînd într-o nouă cădere.

804 Pentru Dumnezeu nu e prea obositor să creeze deodată pe omul întreg cu trup şi suflet. Origenismul nu vedea o unitate necesară între suflet şi trup. Înstrăina prea mult pe unul de altul. Omul nu era considerat ca un întreg. Sufletul lui n-avea destinaţia de transfigurare a materiei prin trup. Sufletul neputînd transfigura trupul, îl lăsa în mocirla patimilor; sau considera că-l poate scăpa din această mocirlă nu prin transfigurare pozitivă, ci prin eliberarea violentă de ceeace ce e propriu trupului (castrarea lui Origen). Iar un progres real al sufletului în curăţie, prin transfigurarea trupului, nu există. Contemplarea origenistă e o simplă teorie, cum e subtilitatea dracilor, pricepută în exprimarea nuanţată a complexităţii perverse, care nu străbate la orizonturile noi ale vieţii înduhovnicite, pentru că nu transfigurează nimic. Despărţirea dualistă a trupului de suflet s-a manifestat în tabloul apusean, sau în iconoclasmul origenist. Numai icoana ortodoxă dă mărturie despre, „schimbarea la faţă" a trupului. Asceza ortodoxă e altceva decît asceza distrugătoare de trup a origenismului, fiind o asceză transfiguratoare a trupului.

de Dumnezeu, nu se schimbă.[805] Căci după Scriptură nu e la El schimbare (Mat. 3 , 6)[806]. Unde ai aflat că străduinţa acestui înger, l-a dus pe el la un progres?[807]. Frate, de voieşti să te mîntuieşti, nu te arunca în acestea. Altfel, îţi mărturisesc înaintea lui Dumnezeu că vei cădea în prăpastia diavolului [808] şi în moartea cea mai din urmă. Desparte-te de acestea şi păşeşte pe urmele Părinţilor. Cîştigă-ţi smerenia şi ascultarea, plînsul, nevoinţa, sărăcia, nebăgarea în seamă de către alţii şi toate cîte sunt şi vei afla în *„Cuvintele"* şi „Vieţile Părinţilor". Fă roade vrednice de pocăinţă şi nu te uita la mine care vorbesc şi nu fac. Ci roagă-te ca să vin şi eu cîndva la cunoştinţa adevărului, la slava Sfintei Treimi, acum şi în veci. Amin.

601. Acelaşi frate a pus aceeaşi întrebare celuilalt Bătrîn. Avei Ioan.

805 Origenismul afirmă că toate spiritele au fost egale şi pe măsura căderii au coborît pe diferite trepte: unele pe treaptă îngerească, altele pe cea omenească şi iarăşi altele pe cea diavolească. Dar Scriptura spune că îngerii au fost creaţi ca îngeri şi aşa au rămas. Dumnezeu a creat fiinţe statornice, care nu se schimbă.

806 Dacă cele ce le-a făcut Dumnezeu se prefac El însuşi se preface. Totul se preface însă numai în natură. Ea e supusă unei legi a evoluţiei. De aceea formele apărute în ea se schimbă şi ele. Dar la Dumnezeu nu este schimbare. Pentru că El nu poate înainta la o desăvîrşire mai înaltă, nici nu poate scădea din desăvîrşirea Lui. Persoana, în general, poate progresa la infinit, fără să se prefacă.

807 Se neagă aci o schimbare, sau un progres, care ar schimba oarecum gradul esenţei îngerilor, nu un progres în cunoaşterea lui Dumnezeu de către îngeri. Progresul acesta are loc şi în om care se reflectă în „schimbarea la faţă" a trupului, nu în topirea, sau în prefacerea lui.

808 Prăpastia diavolului e golul fără fund, nu adîncimea bogăţiei spirituale nesfîrşite, prin înaintarea în Dumnezeu, viaţa fără de sfîrşit.

trupească drăcească (Iac. 3, 16). Această învăţătură e de la diavol. Ea duce pe cei ce ţin seama de ea, la chinurile veşnice. Cel ce zăboveşte în ea se face eretic. Cel ce crede ei, s-a abătut de la adevăr. Cel ce se alipeşte de ea, este străin de Dumnezeu. Lucrătorii lui Hristos nu au învăţat acestea. Cei ce primesc cuvîntul adevărului nu primesc acestea. Depărtează-te în grabă de acestea, frate. Nu-ţi arde inima în focul diavolului. Nu semăna în pămînt în loc de grîu, mărăcini, ca să nu iei în loc de viaţă, moarte. Şi ce să mai lungesc vorba? Nu primi în locul lui Hristos pe diavol. Nu zăbovi în ele şi te vei mîntui ca Lot de Sodoma, prin rugăciunile Sfinţilor. Amin.

602. *Întrebare a aceluiaşi: Deci nu trebuie să citim Scrierile lui Evagrie?*

Răspunsul lui Ioan: Nu primi învăţăturile de felul acesta. Citeşte din ale lui, dacă voieşti, cele spre folosul sufletului după parabole din Evanghelie despre mreaja în care e scris că „cele bune le-a pus în vase, iar cele rele le-a aruncat afară" (Mt. 13, 48). Fă şi tu aşa.

603. *Acelaş frate după ce le-a întrebat acestea, se frămînta în sine însuşi gîndind şi zicînd: „ Şi cum unii din Părinţi le primesc acestea să-i privim ca pe nişte călugări buni, care iau aminte la ei înşişi ?" şi după mai multe zile s-a nimerit ca acelaşi frate să ceară Marelui Bătrîn să se roage pentru el. Şi atunci i-a vorbit lui Bătrînul despre gîndul din inima lui, încît s-a mirat şi s-a uimit fratele. Iar răspunsul a fost acesta:*

Răspuns : Pentru că-mi spui şi ai gîndit: „Pentru ce unii din Părinţi primesc capetele gnostice ale lui Evagrie? Ei bine, le primesc acestea socotindu-se gnostici (cunoscători) prin ei înşişi şi nu s-au rugat lui Dumnezeu să afle dacă sînt adevărate. Şi Dumnezeu i-a părăsit pe ei întru cunoştinţa lor în privinţa acestora. Dar oricum ar fi, nu ne e îngăduit nici nouă, nici ţie, să cercetăm acestea. Ci timpul ce ni s-a dat nouă e pentru a ne cerceta patimile noastre şi a plînge şi a ne tîngui.

604. *Întrebare a aceluiaşi şi a altor fraţi către acelaşi Mare Bătrîn: Părinte, cei ce cugetă acestea despre preexistenta sufletelor nu se feresc să spună despre Sfîntul Grigorie Teologul, că şi el vorbeşte despre preexistentă în scrierile lui, de pildă în cele „Despre naşterea Domnului" şi în cea „Despre Ziua Paştilor". Ei ticluiesc unele spuse ale aceluia după inima lor şi trec peste cele spuse acolo în chip limpede despre facerea întîiului om, despre sufletul şi trupul lui, potrivit tradiţiei Bisericii. Căci iată ce zice el: „Aceasta voind Meşterul, Cuvîntul să arate, crescînd pe om ca o vietate din două părţi: din firea nevăzută şi văzută. Şi luînd trupul din materie întemeiată înainte a sădit în el suflarea de la sine, ceea ce Scriptura cunoaşte ca suflet înţelegător şi ca chip al lui Dumnezeu" (Fac.* 1, 27; *P. G.* 37, 632 B). *Şi în cele următoare va afla cineva multe spuse limpede şi neîndoielnic de el despre om, alcătuit din materia mai înainte întemeiată şi din sufletul dat de Dumnezeu. În acestea laudă mult firea omului şi numeşte un dar vrednic de Dumnezeu mîntuirea sufletului şi a trupului. El nu spune, cum zic aceştia, că sufletul a fost îmbrăcat în trup prin osîndire, fiind pedepsit pentru păcatele săvîrşite mai înainte. Dar şi în alte diferite*

scrieri ale lui, ne arată acest scop al lui de a ţinea curată dogma.

Ei se fălesc şi cu Sfîntul Grigorie, fratele marelui Vasile, că şi el a vorbit despre preexistentă, răstălmăcind şi unele spuse ale lui. Dar acela luptă limpede şi cu tărie, în capitolul 300 al scrierii „Despre creaţia omului" împotriva acestei teorii a preexistentei şi o răstoarnă, ca şi fericitul David şi cei din jurul Sfîntului Ioan şi Atanasie şi toţi ceilalţi luminători şi dascăli ai Bisericii (P. G 44, 229 *B).*

Cît despre apocatastasă e drept că despre aceasta vorbeşte limpede acelaşi Sfînt Grigorie de Nisa, dar nu cum zic aceştia că încetînd chinurile omul va fi restabilit în ceea ce era la început ca minte pură. Ci el zice numai simplu că chinurile vor înceta şi vor avea un sfîrşit[809]

Spune-mi deci, Părinte, pentru ce un astfel de om nu grăieşte drept, cum se cuvine unui bărbat sfînt, învrednicit să grăiască din puterea Duhului Sfînt ? De fapt şi despre noi nu conglăsuiesc unii dintre Părinţi şi dascăli, nenumindu-l pe acesta sensibil, ci gîndit (spiritual). Şi asupra altor lucruri din Scriptură se pot

809 L. Regnault pune în traducerea franceză în paranteză: P.G. 64, 110 E. Dar Sf. Grigorie de Nisa vorbeşte de apocatastază numai ca de o eventualitate. Şi numai în scrierile mai timpurii ale lui (Vezi trad. rom. a unor scrieri ale lui în colecţia „Părinţi şi scriitori bisericeşti" nr. 29. Scrierile din acel volum au fost traduse de Pr. D. Stăniloae, afară de „Viaţa lui Moise", revăzută după o traducere de Pr. I. Buga). Termenul apocatastază la Sf. Grigorie de Nisa poate să însemne însă şi restabilirea firii omului în starea eliberată de urmările păcatului strămoşesc: mortalitatea, foamea, setea, boala etc., cum a fost înainte de căderea lui Adam. Această stare e readusă prin învierea cu trupul, deşi învierea ridică pe om la o stare şi mai înaltă. În orice caz apocatastaza la Sf. Grigorie nu e readucerea omului ca suflet întrupat la starea unei minţi pure, fără trup, cum spune Origen, după care omul cu trup s-a constituit numai printr-o cădere a minţii pure de mai înainte.

afla uneori că nu conglăsuiesc între ei. Te rugăm Stăpîne, lămureşte aceasta, ca luminaţi de voi să slăvim pe Dumnezeu şi să nu ne îndoim în sfinţii noştri Părinţi.

Răspunsul lui Varsanufie: „Binecuvîntat este Dumnezeul şi Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, care ne-a binecuvîntat pe noi cu toată binecuvîntarea noastră duhovnicească întru cele cereşti în Hristos. Amin". (Ef. 1,3).

Fraţilor, e timpul potrivit de a spune ca Apostolul: „M-am făcut nebun, dar voi m-aţi silit" (II Cor. 12,11). De fapt mă silesc pentru voi să cercetez şi să grăiesc cele peste măsura mea, care nu prea folosesc sufletului, ba chiar îl vatămă. Am părăsit pe Pavel Apostolul care zice: „Să se depărteze de la voi toată mînia şi iuţimea şi hula, împreună cu toată răutatea" (Ef. 4,31). Iar eu adaug: „Împreună cu lăcomia pîntecelui, cu desfrînarea, iubirea de arginţi şi celelalte patimi, pentru care trebuie să ne tînguim şi să plîngem neîncetat, ca prin mulţimea lacrimilor să se spele toată întinăciunea lor; şi să ne putem face din întinaţi, curaţi, din păcătoşi, drepţi, din morţi, vii; şi să ne gîndim că chiar şi pentru un singur cuvînt vom avea să dăm socoteală (Mt. 12,36). Căci s-a spus: „Vei răsplăti fiecăruia după faptele lui" (Ps. 61,13). Şi iarăşi: „Va trebui să ne înfăţişăm înaintea scaunului de judecată al lui Hristos, aducînd fiecare cele făcute prin trup, fie bune, fie rele" (II, Cor 2, 10). Cu acestea trebuie să ne străduim, cu care s-au străduit şi Părinţii noştri, cei din jurul Avei Pimen şi a celor de după aceea. Să ne străduim pentru a nu fi băgaţi în seamă, a nu ne lăuda pe noi înşine, a ne socoti pămînt şi cenuşă. Opusă acesteia este străduinţa de a ne socoti cunoscători (gnostici[810]), a

810 Toată scrierea amintită a lui Evagrie vede mîntuirea numai în „cunoaştere" (gnoză), deoarece spiritul căzut în trup prin pedeapsă,

spori în mîndrie, a ne preţui pe noi înşine şi a ne lăuda în orice lucru, a ne depărta de smerita cugetare. Iertaţi-mă. Oare nu pentru că sînteţi nelucrători aţi ajuns la acestea ? De e aşa, coborîţi în piaţă unde va veni Stăpînul şi vă va lua la via lui. Dacă ar fi fost în inima voastră ghimpele cu privire la acel răspuns înfricoşat nu v-aţi fi gîndit la acestea[811]. „A uitat proorocul să mănînce pîinea lui" (Ps. 101, 5), şi noi trăim fără grijă şi cu nepăsare şi din acestea cădem în altele. Nu ne va cere Dumnezeu acestea de la noi, ci sfinţenia, curăţia, tăcerea şi smerenia[812].

Deci fiindcă n-am voit să vă las pe voi în asemenea gînduri iar pe de altă parte mi-era un chin să mă rog să mă lumineze în privinţa aceasta [812b], prins între acestea două trebuinţe am ales mai bine acest chin ca să vă scap pe voi de chin, amintindu-mi de cel ce a zis: „Purtaţi sarcinile unii altora" (Gal. 6, 2). Deci ascultaţi înştiinţarea care mi s-a dat de la Dumnezeu înainte cu trei zile de a-mi fi scris voi întrebarea. Toţi Părinţii, sfinţii şi drepţii si robii adevăraţi ai lui Dumnezeu, care au bineplăcut lui

nu are misiunea transfigurării trupului, sau a materiei. Chiar cînd vorbeşte de curăţirea de patimi şi de iubire, le socoteşte pe acestea numai mijloace pentru a ajunge la cunoaşterea directă a lui Dumnezeu, fără o mijlocire a trupului.

811 Cînd se linişteşte cu gîndul că chinurile pentru relele făcute de el pe pămînt nu sînt eterne, nu va lupta împotriva acelor rele şi a nepăsării sale.

812 Acestea sînt căile spre desăvîrşirea fără sfîrşit în Dumnezeu, căi carenu pot fi practicate fără trup. Cele opuse acestora ne închid în monotonia finită, concepînd mîntuirea ca o simplă iertare exterioară. Totul devine în concepţia origenist-evagriană o eternă superficialitate.

812b Varsanufie socoteşte că nu trebuie să se ocupe cu asemenea întrebări teoretice, ci să-şi vadă de curăţia lui de patimi. Chiar a cere lui Dumnezeu să-l lumineze în asemenea întrebări, socoteşte ca e un chin pentru el, căci prin ele îl supară oarecum pe Dumnezeu, arătîndu-se preocupat mai mult de teorie decît de curăţirea sa.

Dumnezeu, să se roage pentru mine ! Dar nu socotiţi că, sfinţi fiind, au putut cuprinde cu adevărat toate adîncurile lui Dumnezeu. Căci zice Apostolul: „Din parte cunoaştem şi din parte proorocim" (I Cor. 13, 9), şi iarăşi: „Unuia se dă prin Duhul una, altuia alta şi nu toate unui singur om, ci unuia acestea, altuia acelea, dar toate le lucrează unul şi acelaşi Duh" (I Cor. 12,4-11). Şi cunoscînd Apostolul că cele ale lui Dumnezeu sînt necuprinse, a strigat zicînd: „O, adîncul bogăţiei şi înţelepciunii şi cunoştinţei lui Dumnezeu! Cît de necercetate sînt judecăţile Lui şi de neurmate căile Lui ! Căci cine a cunoscut mintea Domnului? Sau cine s-a făcut sfetnicul Lui? "(Rom. 11,33-34). Străduindu-se deci el însuşi să fie învăţători sau siliţi de oameni să ajungă la aceasta stare, au înaintat foarte mult, ridicîndu-se şi peste învăţătorii lor şi au alcătuit prin înştiinţarea de sus noi învăţături. Dar au rămas în acelaşi timp păstrînd predaniile învăţătorilor lor, deci şi învăţături care nu erau drepte. Şi după aceea înaintînd şi ajungînd învăţători duhovniceşti, nu L-au rugat pe Dumnezeu în privinţa învăţătorilor lor, să le arate dacă cele spuse de ei au fost grăite prin Duhul Sfînt. Ci socotindu-i pe aceia înţelepţi şi cunoscători, n-au făcut deosebirea între cele susţinute de ei. Şi aşa s-au amestecat învăţăturile învăţătorilor lor între învăţăturile proprii. Şi au grăit uneori din învăţătura pe care au aflat-o de la aceia, iar alteori din înţelegerea minţii lor. Şi aşa s-au scris acele cuvinte în numele lor. Căci luînd unele de la alţii şi înaintînd şi îmbunătăţind cele luate, ei au grăit de la Duhul Sfînt ceea ce au fost învăţaţi prin El. Dar au grăit şi din învăţăturile primite de la învăţătorii lor dinainte de ei, nedeosebind cuvintele acelora de ale lor, sau negîndind ca trebuie să ia înştiinţare de la Dumnezeu prin cerere şi rugăciune, de sunt acelea adevărate sau nu, Aşa s-au amestecat

învăţăturile. Şi pentru că s-au grăit de către ei, s-au scris sub numele lor[813]. Cînd deci auzi pe vreunul dintre ei ca a auzit de la Duhul Sfînt ceea ce grăieşte, aceasta e o înştiinţare pe care trebuie s-o credem. Dar cînd grăieşte acele cuvinte[814], nu-l auzi spunînd aceasta. Căci nu e din înştiinţarea de la Duhul, ci din învăţătura dascălilor lui de mai înainte. Şi din respect pentru cunoştinţa şi înţelepciunea lor, nu l-a întrebat pe Dumnezeu despre acestea de sunt adevărate.

Iată mi-aţi auzit toată prostia. Liniştiţi-vă acum şi ocupaţi-vă cu Dumnezeu şi încetaţi grăirea deşartă. Luaţi aminte la patimile voastre, de care vi se va cere socoteală în ziua judecăţii; în vreme ce despre acestea nu vi se va cere pentru ce nu aţi ştiut sau n-aţi aflat de ele. Plîngeţi deci şi vă tînguiţi. Umblaţi pe urmele Părinţilor noştri, Pimen şi cei de după el, şi „alergaţi ca să apucaţi" (I Cor.

813 Aşa încearcă sa explice Varsanufie rămăşiţa unora din teoriile lui Origen la Sf. Grigorie de Nisa şi de Nazianz. Ei au respectat pe Origen ca pe un dascăl dela care au învăţat multe. Datorită celor învăţate dela acela, ei un putut înainta în cugetarea lor şi astfel au putut îndrepta cele mai multe din acelea, fiind călăuziţi în aceasta mai ales de Duhul Sfînt. Dar au rămas la ei unele mici fărîme din mulţimea greşită a învăţăturilor origerniste. Aceasta pentru că nu totdeauna au rugat pe Dumnezeu să le spună dacă şi acele mici fărîme sînt adevărate sau nu. În esenţă, Varsanufie face o distincţie între învăţaturile proprii ale Sf. Grigore de Nazianz şi de Nisa şi între unele cuvinte luate dela Origen, pe care le consideră însuşite de ei dela el. Căci de cele drepte spuse de ei declară că le au dela Duhul Sfînt. Dar de cele greşite rămase dela Origen, nu spune aceasta. În orice caz Varsanufie învaţă lămurit veşnicia chinurilor (Răspuns 607).

Sf. Maxim Mărturisitorul va arăta în „Ambigua" că şi în acele fărîme care par învăţaturi origeniste la Sf. Grigorie de Nazianz, sînt mai mult influenţe de limbă, inconsecvent menţinute dela Origen, decît rămăşiţe de conţinut.

814 Preexistenţa, apocatastaza.

9, 34), în Hristos Iisus Domnul nostru Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

605. *Întrebare : Părinte, sînteţi cu adevărat călăuză a orbilor şi lumină în Hristos a celor întunecaţi. Şi prin voi ni s-a arătat adevărul. De fapt, aflăm şi în „Cărţile Bătrînilor" că era un oarecare Mare Bătrîn, care, în simplitatea lui, zicea că pîinea cu care ne împărtăşim nu e trupul lui Hristos ci antitipul (chipul) Lui. Şi pînă nu s-au rugat întîi lui Dumnezeu n-a cunoscut adevărul (Pateric, Danii 7). Iar cel Bătrîn, mare şi el, socotea că Hristos este Melchisedec; şi cînd s-a rugat lui Dumnezeu, atunci i-a descoperit Dumnezeu adevărul (Danil 9).*

Dar iartă-mă Părinte, pentru Domnul, că îndrăznesc să te rog cele mai presus de mine. Fiindcă Dumnezeul nostru ne-a luminat, prin sfinţenia ta, calea cea nerătăcită a adevărului, te rog să ne luminezi deplin în privinţa aceasta ca să se curăţească mintea şi inima noastră slabă de iscodirea acestora. Pentru ce a lăsat Dumnezeu pe astfel de bărbaţi să rătăcească, chiar dacă nu s-au rugat ? Pentru ce nu li s-a dat adevărul în har, spre înlăturarea vătămării cititorilor de după aceea ? Căci chiar dacă ei nu s-au, împiedicat în dreapta credinţă şi virtute, dar cei slabi şi leneşi ca mine primindu-i cele ale lor ca vrednice de credinţă, uşor se vatămă prin ele, neştiind ceea ce aţi spus, că nici sfinţii nu au putut înţelege toate tainele; şi că nu s-au rugat lui Dumnezeu să-i înştiinţeze ca aceasta sînt adevărate, sau nu. Lămureşte-mi, deci, milostive Părinte, şi aceasta, coborînd la slăbiciunea mea.

Răspuns : Fiule, nu Dumnezeu a lăsat pe aceşti bărbaţi să rătăcească. Căci cel ce lasă pe cineva să rătă-

cească este cel care întrebat despre calea dreaptă, nu-i spune adevărul. Dar ei nu l-au întrebat pe Dumnezeu despre aceasta ca să primească de la El adevărul[815]. Iar de întrebi, că de ce Dumnezeu nu i-a împiedicat pe aceia prin har (de la greşeală), pentru folosul celor ce le vor ceti acestea după ei, aceasta o poţi întreba şi despre orice păcătos: De ce, ştiind Dumnezeu că de va păcătui se va face pilda multora, nu l-a împiedicat pe acela prin har, ca să nu se vateme prin el mulţi ? Dar prin aceasta viaţa oamenilor ar fi supusă unei sile. Şi ce l-ar împiedica pe Dumnezeu ca să mîntuie în acest fel pe tot omul ? Oare nu sînt şi în Scriptură cuvinte care sînt sminteală pentru cei neînvăţaţi şi necunoscători ai înţelesului lor duhovnicesc ? Ne obligă aceasta să întrebăm: Pentru ce n-a arătat Dumnezeu în chip limpede înţelesul duhovnicesc al Scripturii, ca să nu se vatăme oamenii, ci le-a lăsat sfinţilor din diferite timpuri osteneala să tîlcuiască întrebările ce se pun? De aceea există dascăli şi tîlcuitori (exegeţi), cum spune Apostolul (I Cor. 13, 28)

815 Observăm cît de mult face Varsanufie dependentă aflarea adevărului în lucruri nesigure, de rugăciunea către Dumnezeu. Numai în responsabilitatea trăită în faţa lui Dumnezu prin rugăciune, înţeles ca Persoană infinită, omul e ferit de îngîmfarea care-l face să afirme, sau să preia afirmaţii greşite. Chiar în rugăciune se manifestă credinţa în Dumnezeul creştin şi personal, iubitor de oameni. Chiar ea te fereşte să cazi în greşeli cu implicaţii panteiste, cum au fost şi cele origeniste, rezultate mai mult din preocupări filozofic-teoretice, decît din grija mîntuirii. Filosofiile panteiste sînt sisteme greşite pentru că autorii lor nu le construiesc din responsabilitate în faţa lui Dumnezeu trăită în rugăciune. Şi de fapt, realitatea supremă, deci adevărată nu poate fi esenţă impersonală, manipulată de gîndirea omului, ci Dumnezeul cel personal, care în deplinătatea Lui personală trebue să fie treimic şi iubitor.

[816]. Nu rătăci deci în privinţa bărbaţilor despre care ai întrebat. Căci dacă le-ar fi cerut lui Dumnezeu, le-ar fi primit. Căci zice: „Tot cel ce cere, primeşte, şi cel ce caută, află (Mt. 7, 8)[817]. Dumnezeu a descoperit calea vieţii prin prooroci şi apostoli, dar în aşa fel că fiecare a grăit despre ea în parte. De aceea nu s-a grăit despre ea numai printr-unul. Şi ceea ce a lăsat unul (nespus), a grăit altul prin voia lui Dumnezeu.

Aşa a făcut Dumnezeu şi cu sfinţii de după aceea. Şi ceea ce spun unii fără destulă limpezime, o spun cei de după ei altfel, ca totdeauna să se slăvească Dumnezeu prin sfinţii Lui. Căci acelaşi este şi Dumnezeul celor dintîi şi-al celor de după ei. Lui se cuvine slava în veci. Amin.

606. *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi: Iartă-mă Părinte, iubitorule de oameni, pentru Domnul, că tare sînt chinuit. Căci am citit unele lucruri într-o carte*

816 Rugăciunea ca mijloc de aflare a adevărului nu exclude osteneala cercetării. Iar osteneala aceasta aduce şi o sporire a înţelegerii duhovniceşti a omului, care îl îndeamnă şi ea pe om la rugăciune şi îl deschide luminii iubitoare ce-i vine dela Dumnezeu prin ea. Deci descoperirea înţelesurilor adevărate şi mai adînci ale Scripturii depinde şi de creşterea omului prin osteneala sa în timp, dar şi de înşiruirea de generaţii de cercetători care au descoperit urmaşilor întrebări noi şi putinţa de a găsi sensuri noi şi mai adevărate ale Scripturii, prin răspunsurile la ele. De aceea unele greşeli pe care le găsim la învăţătorii vechi, s-au datorat şi faptului că s-au grăbit sa dea răspunsuri la întrebări într-un timp necopt pentru răspunsurile adevărate.

817 Aci cererea dela Dumnezeu şi căutarea minţii sînt împreunate. Căutarea este şi ea, s-ar putea spune, o rugăciune, cînd e făcută din răspunderea în faţa lui Dumnezeu, şi rugăciunea, o căutare. Căci prin amîndouă omul se adînceşte în taina izvorului tuturor, care este Dumnezeu. Dar e de trebuinţă ca omul să-şi înţeleagă căutarea ca rugăciune şi rugăciunea ca efort de apropiere prin înţelegere de izvorul dumnezeesc şi tainic al tuturor.

de Dogmatică şi îmi văd inima tulburată. Şi mă feresc să vorbesc despre acestea. Dar nici a tăcea nu pot din pricina gîndurilor. Ce-mi porunceşti să fac, Sfinte Părinte?

Răspuns : Fiindcă diavolul vrea să te arunce într-o ocupaţie nefolositoare, spune-mi ce voieşti. Şi Dumnezeu să nu-i dea loc.

607. *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi: Spune-mi despre învierea trupurilor sfinţilor de se scoală în acest timp în care sîntem acum care are vase şi nervi, sau într-unul aerian şi rotund*[818]*. Căci spun unii că şi trupul Domnului va fi aşa la viitoarea înviere, negîndind că El a înviat din morţi în trupul nostru, pe care l-a luat din Sfînta Născătoare de Dumnezeu şi Pururea Fecioara Maria pentru a noastră mîntuire. Ei spun că susţin ceea ce zice şi Apostolul: „Care va preface trupul smereniei noastre ca să fie asemenea trupului slavei Lui" (Filip* 3, *21). Şi iarăşi se întemeiază pe Apostolul care a spus că „trup şi sînge nu pot moşteni Împărăţia lui Dumnezeu" (I*

818 Era şi aceasta o învăţătură influenţată de Origen. Un trup aerian şi rotund nu mai e un trup alcătuit din organe în care se prelungesc simţirile care-şi au rădăcina în suflet. E oarecum închis în el însuşi. E aceeaş concepţie despre lipsa unei legături intime între suflet şi trup, ca între două părţi ale unei unităţi. Origenismul se referă la starea de după înviere, în care trupul nu îşi păstrează organele lui pline de simţiri spirituale, care încep la unii să fie aşa încă pe pămînt. El nu afirmă lipsa trupului fără organe numai în starea provizorie dinainte de înviere, cînd de fapt sufletul nu mai are un trup, dar simţirile manifestate prin organele lui au rămas înrădăcinate în suflet. Pentru origenism nu există propriu zis o înviere a trupurilor ca o deplină reactivare în mod spiritualizat a simţirilor în trupul înviat. Subţierea lor pînă a deveni o formă aeriană e concepută ca o transformare fizică, nu ca o copleşire a trupului prin simţiri spiritualizate care se arată în „schimbarea luminoasă la faţă".

Cor. 15, 50). *Deci, zic ei, trupul acesta nu va intra în vecinicie, căci el se susţine prin hrană şi în veacul viitor nu poate mînca şi bea. Şi iarăşi spun că Apostolul zice de Domnul nostru Iisus Hristos că „după ce i se vor fi supus Lui toate, atunci şi Fiul însuşi se va supune celui ce I-a supus Lui toate, ca să fie Dumnezeu toate în toate" (I* Cor. 15,28). *Şi iarăşi aduc ceea ce se spune în Eclesiast „că a fost în veacurile care au fost înaintea noastră" (Ecl. l, 10), ca să susţină pe temeiul acesta „preexistenta". La fel aducînd ceea ce se spune în Evanghelie, că „nu voi ieşi de acolo pînă ce nu vei întoarce şi ultimul bănuţ (Mt.* 5, *26) susţin că vom avea un sfîrşit al chinurilor. Lămureşte-mi deci acestea, Stăpîne, pentru Domnul, ca să nu mă rătăcească vrăjmaşul şi să cad din neştiinţă în cursele lui cele rele. Căci mă clatin din toate părţile, din pricina prostiei mele pentru că n-am păzit sfintele tale cuvinte ca să mă reţin de la început de la iscodirea acestor lucruri care cuprind o mare primejdie pentru suflet. Şi roagă-te pentru mine, bunule Părinte, ca să veghez de aici înainte şi să mă îngrijesc de plînsul pentru păcatele mele. Şi iartă-mă că am îndrăznit să te întreb despre acestea. Dar ca unii ce ştiţi toate, mi-aţi îngăduit să le spun*[819].

819 Sînt expuse aci erorile origeniste principale. Logica origenista deducea din faptul că trupurile n-au fost unite dela început cu sufletele că nici nu vor rămînea unite în veci cu ele. Sufletele au fost din veci şi vor dura în veci, după această teorie. Deci participă la eternitatea divină. Şi ele nu vor suporta o pedeapsă veşnică, deoarece pedeapsa e legată de trup. Sufletul ca minte pură nu simte durere, (grosolană înţelegere a durerii!) Misiunea sufletului nu constă în a creşte întru desăvîrşire, care să se arate şi în transfigurarea trupului, ci în a contempla în mod nemişcat pe Dumnezeu. Dar o contemplare nemişcată e ceva aproape lipsit de viaţă, e un fel de confundare în esenţa fundamentală. Dar atunci cum începe mişcarea din acea stare de unitate cu esenţa contemplată? Aci trebue sa se recurgă la o lege interioară a esenţei, care se adună în sine şi se desfăşoară la nesfîrşit.

Răspuns : Frate, ţi-am scris înainte că diavolul a semănat în tine o îndeletnicire necerută de trup. Căci trupul ce-l ai îţi cere sa plîngi şi să te tînguieşti pentru păcate. Totuşi, ca să nu te las în aceste gînduri, de voieşti să afli despre înviere şi dacă crezi proorocilor, Dumnezeu ne-a arătat cum va fi învierea, prin Iezechil Proorocul. S-a adunat os cu os, legătură cu legătură, vine cu piele şi nervi şi aşa au înviat morţii (Iez. 37, 7 - 8). Iar Apostolul, ştiind că ne vom scula în trupuri, ne-a învăţat zicînd: „Căci trebuie ca stricăciosul acesta să se îmbrace întru nestricăciune şi muritorul acesta să se îmbrace întru nemurire" (I Cor. 15, 53). Nu te rătăci ! Trupurile vor învia cu oase şi cu nervi şi cu pori. Şi aşa vor fi în veac.

Dar mai luminoase şi mai slăvite, după cuvîntul Domnului care zice: „Atunci (Mt. 13, 43)[820] El va adăuga trupurilor slavă. De pildă, cînd ostaşul de rînd[821] ajunge lîngă împărat şi acesta îl face general şi îl umple de slavă, oare nu e acelaşi? Oare s-a prefăcut trupul? Sau aşa cum un diacon hirotonit deodată episcop se aflã îndată plin de slava, aşa e şi aci. Sau care nu sînt şi acum oameni în trup, care ajung purtători de Dumnezeu? Căci cum a văzut Moise pe Domnul? Sau înainte de el Avraam

Aceasta înseamnă un panteism evoluţionist şi involuţionist. Origen e un precursor al lui Hegel.

820 E lumina spirituală a sufletului plin de bunătatea lui Dumnezeu, reflectată în trupuri. E inundarea trupului de spiritualitatea vie şi iubitoare dumnezeească, a cărei lumină nu e, de caracter fizic, ci moral. Nu o materie redusă fizic la aer ca forma cea mai puţin condensată a materiei (ca în origenism), ci o materie devenită străvezie prin prezenţa sufletului curăţit de patimi şi unit cu Dumnezeu cel iubitor. Raţionalitatea materiei face posibilă această transparenţă a ei pentru sufletul desăvîrşit de a cărei raţiune înălţată în Dumnezeu ţine şi bunătatea.

821 παγάγοζ, ostaş de rînd, cum e omul din sat. Sau poate e vorba de mercenarii recrutaţi în oastea bizantină din păgîni.

şi Iacob, iar apoi Ştefan în Faptele Apostolilor? Au fost ei fără trupuri? Aşa vor fi şi la înviere aceleaşi trupuri, dar nestricăcioase şi nemuritoare şi mai slăvite. De aceea zice Apostolul despre trupul omenesc: ,,Seamănă-se întru necinste, se scoală întru slavă; se seamănă trup sufletesc, se scoală trup duhovnicesc" (I Cor. 15, 43). Le spune acestea, pentru că mulţi dintre sfinţi nu sînt arătaţi oamenilor, ci mai degrabă sînt lipsiţi de cinste în ochii lor. Şi cînd vor primi acolo slava, ca pe o hirotonie, se arată tuturor că sînt duhovniceşti [822]. Pentru aceasta zice: „Se seamănă trup sufletesc, se scoală trup duhovnicesc", slăvit şi se vor minuna toţi. Şi cînd Apostolul zice: „Care va preface trupul smereniei noastre ca să fie asemenea trupului slavei Lui", înţelege că le face luminoase ca trupul Lui, cum a spus Apostolul Ioan : „Cînd se va arăta, asemenea Lui vom fi" (I Io. 3, 2). Căci Fiul lui Dumnezeu fiind lumina, aceştia fiind şi ei „fiii lui Dumnezeu", după drepţii vor străluci ca soarele în Împărăţia cerurilor" Apostoli vor fi şi ei fii ai luminii (E.5, 8; I. Ieş. 5, 5) [823]. În acest înţeles zice; „îi va preface".

Cît priveşte spusa: „Cînd se vor fi supus Lui toate, atunci şi însuşi Fiul se va supune Celui ce I-a supus lui toate", află mai întîi cui i-a scris acestea? Corintenilor. Şi la ei înflorea încă elinismul. Iar la unii dintre Elini, era obiceiul acesta: Cînd fiul unui rege al lor ajungea la

822 Lumina feţei, slava trupului, e starea duhovniceasca reflectată pe faţă, pătrunsă în trup şi arătată ca printr-un ecran.

823 Dumnezeu l-a făcut pe Fiul Său om, ca să ne facă şi pe noi fii ai Lui. Dar dacă Dumnezeu este lumină, devenind noi fii ai lui Dumnezeu, devenim prin aceasta şi fii ai luminii. Dar aceasta se arată nu numai în sufletul, ci şi în trupul nostru. Căci Fiul lui Dumnezeu întrupîndu-se, s-a făcut Fratele nostru nu numai după suflet, ci şi după trup. Lumina dumnezeiască este spirituală, este înţelegere şi bunătate supremă. Aceasta se arată şi în noi cînd devenim fraţii lui Hristos. Şi se reflecta şi în trup.

vîrsta de majorat, se scula şi omora pe tatăl său. Şi pentru ca nu cumva, primind predica Apostolului, să cugete acelaşi lucru şi despre Fiul lui Dumnezeu, a alungat de la ei această împărtăşire de acest obiceiu, spunîndu-le: „Cum i se vor fi supus Lui toate, atunci şi El se va supune celui ce I-a spus Lui toate"[824]. Deci, cînd vrăjmaşii Lui vor veni legaţi la picioarele lui. Prin aceasta înţelege pe diavolul şi puterile lui şi pe cei ce urmează voilor lui. De aceea a spus Apostolul: „încă nu le vedem pe toate supuse Lui" (Evr. 2,8). Pînă cînd? Pînă cînd îi vor aduce pe cei nesupuşi încă îngerii lui Dumnezeu şi Tatăl care I-a spus Lui: „Şezi de-a dreapta Mea pînă ce voi pune pe vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor Tale". Pe aceşti vrăjmaşi îi va aduce Tatăl prin îngeri la judecata Fiului[825]. Căci Domnul a spus: „Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului" (Io. 5, 22).

824 Varsanufie arată şi prin aceasta dragostea care domneşte între Persoanele Sf. Treimi, cum nu domneşte totdeauna între oameni, chiar în familie. Dar prin această explicaţie, Varsanufie înlătură o concluzie implicată în origenism: că nu numai persoanele umane, ci şi cele dumnezeeşti se vor contopi, cum dumnezeu însuşi se va contopi cu toate, punîndu-se capăt formelor individuale apărute din esenţă, în realitate e vorba de o prezenţă a voii Tatălui în toate prin lucrarea Fiului, care a scos din oameni voia ce se opunea Tatălui. Căci Fiul s-a supus primul ca om în mod deplin Tatălui pe cruce. Dar după aceea El va lucra ca să-i supună pe toţi ca pe Sine însuşi Tatălui, însă lucrarea aceasta porneşte dela Tatăl. De aceea nu numai Fiul supune, pe vrăjmaşi Talului, ci şi Tatăl îi supune Fiului. Fiecare din ei îi umple pe cei ce cred de iubirea faţa de celălalt. Dar diavolul şi cei ce îi urmează lui vor fi supuşi altfel: prin faptul că nu vor mai avea nici o putere asupra celor cîştigaţi de Hristos pe seama Tatălui şi de Tatăl pe seama Fiului.

825 Textul grec despre această chestiune e foarte nelămurit; probabil a fost mult alterat.

Iar ca să înţelegi cum predă (Fiul) Împărăţia lui Dumnezeu şi Tatăl, ascultă: Fiul lui Dumnezeu cel întrupat a venit ca să cheme şi să sfinţească prin sfîntul Său Sînge „un neam sfînt, un popor ales, rîvnitor de fapte bune, o preoţie împărătească" (I. Petru, 2, 9; Tit. 2, 14). Deci înţelege: „După ce se vor supune Lui vrăjmaşii Lui şi-i va judeca pe ei, va supune la rîndul Său, ca pilda de supunere, Împărăţia pe care a cîştigat-o poporul cel sfînt, lui Dumnezeu şi Tatăl, zicînd: „Iată Eu şi copiii pe care Mi I-ai dat" (Is. 8, 18; Evr. 2, 12). Observă egalitatea: Tatăl a dat toată judecata Fiului şi Fiul I-a dat pe care I-a chemat, Tatălui. Şi aşa se împlineşte cuvîntul: „Cînd se vor fi supus Lui toate, atunci şi Fiul se va supune Celui ce I-a dat Lui toate".

Cît despre veacurile de care vorbeşte Eclesiastul, cunoaşte că timpul unui om este veacul lui. De aceea, n-a zis „că a fost în veacurile dinainte de lumea aceasta", ci „în veacurile dinainte de noi": (ale lumii acesteia). Şi dacă vreai să vezi că cei neînvăţaţi şi neîntemeiaţi strică Scripturile şi le răstălmăcesc după învăţăturile diavolului, Apostolul zice: „Bucatele sînt pentru pîntece şi pîntecele pentru bucate; dar Dumnezeu le va desfiinţa şi pe acesta şi pe acelea" (I Cor. 6, 13). El grăieşte despre lăcomia pîntecelui, despre neînfricare şi îmbuibare. În acest înţeles a desfiinţat mîncările şi pîntecele pentru sfinţi. Apostolul care a spus acestea ştiind că a spus acestea pentru patimi şi că pe acestea le-a desfiinţat Domnul de la El şi de la cei ca el, a mai spus: „Nici de vom mînca, nu ne vom osîndi, nici de nu vom mînca nu ne vom îndreptăţi" (I Cor. 8, 8). Acesta este înţelesul cuvîntului. Iar despre veacul viitor, Dumnezeu a spus că oamenii vor fi deopotrivă cu îngerii (Lc. 20, 36), nemîncînd nici bînd, nici poftind (Nr. 24, 30). Căci nimic nu-I este Lui cu neputinţă (Fac. 18, 14). El a dat dovada despre aceasta

prin Moise, care a petrecut aşa patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi. Cel ce a făcut aceasta (cu Moise), poate face pe om să petreacă aşa şi în toţi anii veacului său [826]. Iar dacă aiurează cineva şi zice că pe urmă a mîncat (Moise), ca dealtfel chiar şi Mîntuitorul după înviere, aceasta a făcut-o ca să ne dea din parte dovada despre învierea la viaţa viitoare[827].
. De aceea au mîncat şi cei înviaţi din morţi, ca dovadă că au fost înviaţi.
El ne-a arătat şi prin Apostoli că va fi înviere[828]. Chiar dacă după aceea au murit, nu trebuie să respingem credinţa în înviere. Pe lîngă aceea zice: „Nu numai cu pîine va trăi omul, ci cu tot cuvîntul care iese din gura lui Dumnezeu" (Mt. 4, 4). Ce-ai de spus faţă de aceasta, dacă nu vreai să răstălmăceşti şi acest cuvînt, ca şi celelalte Scripturi. Cît priveşte cuvîntul: „trup şi sînge nu vor moşteni Împărăţia lui Dumnezeu, nici stricăciunea nestricăciunea" (I Cor. 15, 50), prin trup şi sînge numeşte aci necurăţia şi răutatea şi voile proprii.

Dar voieşti să afli că chiar aflîndu-se în trup, oamenii ajung duhovniceşti? Ascultă pe Domnul care spune lui Nicodim: „Trebuie să vă naşteţi de sus", apoi adaogă „din apă şi din Duh" (Io. 3, 3-5). Iar cei născuţi din Duh, sînt duhovniceşti. Şi iarăşi zice: „Ei nu s-au născut din

826 Dacă Dumnezeu poate ajuta pe om să vieţuiască fără mîncare în tot timpul existenţei pămînteşti a lui, cu atît mai mult o poate face aceasta pentru viaţa viitoare. Nu e vorba de o putere exercitată de Dumnezeu asupra omului din afară, ci de Dumnezeu aflat în om. In măsura desăvîrşirii acestuia nu mai are nevoe de mîncare.

827 In ed. Volos, pag. cit. la notă, se spune că obiecţia de faţă se referă la Hristos care a mîncat şi după înviere. Dar Hristos a făcut aceasta ca să arate că trupul Lui este văzut şi nu e un chip aparent. Dar nu mînca pentru că avea nevoe de mîncare. Chiar mîncînd ne-a dat în parte o dovadă despre înviere, deci despre continuarea vieţii după înviere, chiar dacă aceasta era o dovadă neadecvată.

828 Învierile săvîrşite prin Apostoli au fost şi ele o dovadă că va avea loc o înviere a trupurilor, şi că aceasta e cu putinţă.

sînge, nici din voia bărbatului, nici din voia trupului, ci din Dumnezeu" (Io. l, 13) şi: „Duh este Dumnezeu" (Io. 4, 4). Dacă deci fiind încă aici s-au făcut duhovniceşti, născîndu-se din Dumnezeu, cum nu va putea Dumnezeu să-i facă şi acolo duhovniceşti? Iar cuvîntul: „Nu va ieşi de acolo, pînă ce nu va întoarce şi cel din urmă bănuţ" l-a spus arătînd chinurile lor veşnice. Căci de unde vor putea să întoarcă ? De va fi aruncat un datornic sărac în închisoare şi judecătorul îi va spune că nu va ieşi pînă ce nu va întoarce suma datorată, se mai poate spune că va ieşi ? Nu se poate. Nu te rătăci ca un nebun. Nimeni nu înaintează acolo [829] Şi orice are cineva, are de aici, fie bun, fie rău, fie plăcut. Lasă deci flecărelile acestea prosteşti şi nu merge pe urmele dracilor şi învăţăturii lor. Căci dintr-odată vă prind şi dintr-odată vă aruncă jos. Smereşte-te înaintea lui Dumnezeu, plîngîndu-ţi păcatele şi tînguindu-te pentru patimi. Adu-ţi aminte de Scriptura care zice: „Şi acum Israele" (a doua lege, 10, 12); şi iarăşi: „Şi acum am început" (Ps. 76, 11). Ia seama la tine. Dumnezeu să te ierte. Vezi spre ce înclină inima ta cu iscodirea.

829 Ar putea plăti, dacă în iad s-ar putea lucra pentru îndreptare. Dar aceasta înseamnă să faci acolo ceva pentru alţii. Dar a lucra pentru cei din cer nu e de trebuinţă. Iar dacă cei din iad ar putea lucra unii pentru alţii, iadul n-ar mai fi iad. Ba ar avea chiar pe Dumnezeu în ei, dat fiind că fără Dumnezeu nu se poate face bine. Sau dacă cei de acolo ar fi într-o stăruitoare pocăinţă, ar fi ca nişte călugări într-o mînăstire. De fapt, iadul este încremenirea într-o neputinţă de a mai fi buni, după ce cineva s-a obişnuit toată viaţa de pe pămînt cu aceasta stare. De fapt cei de acolo nu mai pot lucra unii pentru alţii nici măcar în starea provizorie dinainte de înviere. Şi aceasta nu pentru că nu mai au un trup, căci rădăcinile simţurilor şi organelor active rămîn în raţiunile sufletului încît se pot manifesta într-un fel oarecare unii altora, ci pentru că s-au încremenit într-un egoism, într-o neputinţă spirituală de comunicare voită, sau mai bine zis iubitoare, căci o comunicare de duşmănie tot există fără voia lor.

608. *Întrebare : Un alt frate a întrebat pe acelaşi Mare Bătrîn, zicînd: Spune-mi, Părinte, iată văd pe cineva făcînd un lucru şi-l povestesc cuiva. Şi-mi spun că nu-l osîndesc, dar vorbim numai. Oare nu e bîrfire în gîndul meu ?"*

Răspuns: De este în vorbire o mişcare pătimaşă, este bîrfire. Dar de e liberă de patimă, nu este bîrfire. Vorbeşte numai pentru a nu creşte răul.

609. *Întrebare : Ce înseamnă: ,,Cu cel îndărătnic, te vei întoarce" (Ps. 17, 29)?*

Răspuns : Domnul a zis: ,,De te va lovi cineva peste obrazul drept, întoarce şi pe celălalt" (Mt. 5,39). Aşa trebuie să te întorci cu cel îndărătnic.

610. *Întrebare : Ce înseamnă: „Fiţi înţelepţi ca şerpii şi nevinovaţi ca porumbeii" ?* (Mt. 10, 16).

Răspuns: Cel ce are o înţelepciune ca a şarpelui în privinţa răului şi o nevinovăţie ca a porumbelului în privinţa binelui, nu va lăsa nici înţelepciunea să se facă vicleană, nici nevinovăţia (simplitatea) să se facă fără minte.

611. *Întrebare : Cine sînt cei ce fac răul cu voia şi cine, fără voie ?*

Răspuns : Cei ce fac răul cu voia sînt aceia ce îşi predau voia lor răutăţii şi se îndulcesc, şi se împrietenesc cu ea. Aceştia au pace cu satana şi nu se războiesc cu el în gînduri. Iar cei ce fac răul fără voie, sînt cei ce au în mădularele lor o putere ce luptă, după Apostol, împotriva

minţii (Rom. 7, 23), ca o putere ceţoasă ca un val, dar în gîndurile lor nu conglăsuiesc, nici nu se îndulcesc cu ea, nici nu ascultă de ea, ci se împotrivesc, lucrează împotrivă, îi răspund, contraatacă, se mînie pe ei înşişi. Aceştia sînt cu mult mai buni la Dumnezeu decît aceia care îşi predau din liberă alegere voia lor răutăţii şi se îndulcesc de ea.

612. *Întrebare : Ce înseamnă ceea ce a spus Domnul Samarinencii: „Cinci bărbaţi ai avut şi cel pe care-l ai acum nu-ţi este bărbat"? (Io.* 4,18).

Răspuns : Cuvîntul e limpede. După o lege veche, toate femeile care rămîn despărţite prin moarte de bărbaţii lor, fără copii, puteau sa se mărite încă cu alţi cinci bărbaţi. Dar dacă vreuna se mărita după al cincilea, şi cu al şaselea, acela nu-i era bărbat, ci trăia cu el în curvie, unirea cu el fiind nelegitimă. E ceea ce s-a întîmplat şi cu femeia aceasta.

Iar de voieşte cineva să dea o tîlcuire mai tainică, cei cinci bărbaţi legitimi, sînt simţurile naturale: vederea, mirosul, auzul, gustul, pipăitul, prin care cunoaştem tot ce ne este aproape. Iar al şaselea şi nelegitim este necredinţa, cu care s-a unit femeia din neştiinţă şi contrar firii. Deci i-a zis Hristos: „Adevărat ai spus, că cinci bărbaţi ai avut". Căci ai avut ca bărbaţi cele cinci simţuri, care te-au stăpînit şi te-au dus după voia lor. Adică ţi-ai împlinit cu îndestulare poftele care intră prin cele cinci simţuri naturale. Pe acestea le-ai pierdut pentru neputinţa trupului ce ţi-a venit din bătrîneţe. Iar pe cel care-l ai acum, adică necredinţa, nu-ţi este bărbat, adică nu te stăpîneşte în chip natural, ci din afară.

613. *Un îndemn al sfîntului şi Marelui Bătrîn Varsanufie către un începător care se îmbolnăvise şi nu putea suporta supărarea pricinuită de boală.*

Răspuns : Frate, cînd lucrătorii au cerut de la stăpînul viei plată, nu s-au lăudat decît cu un singur lucru, zicînd: „Am răbdat arşiţa zilei şi greutatea ei" (Mt. 20, 12). Să răbdăm deci, fiule, cu mulţumire necazul ca să ne împărtăşim cu îmbelşugare de mila lui Dumnezeu şi să nu ne descurajăm şi să cădem în robia trîndăviei. Căci din aceasta vine începutul pierzaniei. Adu-ţi aminte, fiule, că „cel ce va răbda pînă la sfîrşit, acela se va mîntui" (Mt. 10, 22). Fiule, există şi o boală spre ispită şi ispita este spre cercare; căci „bărbatul neispitit este necercat" (Reseh. Agrapha, nr. 90, p. 130-132). Iar cel ispitit în primejdii, este probat, ca şi aurul în foc. Şi probarea duce pe om la nădejde, iar „nădejdea nu ruşinează" (Rom. 5, 4-5). Să nu slăbească deci vrăjmaşul hotărîrea ta cea după Dumnezeu şi să nu-ţi clatine credinţa în Sfînta Treime. Spune-mi ce-ai păţit, de te-ai moleşit aşa? Adu-ţi aminte ce zice Apostolul: „Încă nu v-aţi împotrivit pînă la sînge luptînd cu păcatul şi aţi uitat îndemnul care va grăieşte ca unor fii: Fiule, nu te descuraja sub certarea Domnului, nici nu slăbi mustrat de El. Căci pe care-l iubeşte Domnul îl ceartă şi bate pe tot omul pe care-l primeşte. De răbdaţi certarea, Dumnezeu va este aproape ca unor fii. Căci care e fiul pe care nu-l ceartă tatăl ? Iar de sînteţi fără certarea de care s-au făcut părtaşi toţi, sînteţi maşteri şi nu fii" (Evr. 12, 4-8).

De rabzi necazul cu mulţumire, ajungi fiu. Iar de arăţi moleşit, te faci maşter[830]. Mă rog ţie, fiule, eu Bătrînul;

830 Dumnezeu nu vrea să aibă decît fii puternici, care se arată mai presus de greutăţile ce le suportă, mai tari decît ispitele. Dumnezeu

mă rog ţie celui tînăr; eu cel vechi în haină călugărească, chiar dacă nu m-am folosit cu nimic, ţie celui de curînd tuns[831]. Şi să nu fie aceasta în deşert, Doamne Iisuse Hristoase ! Nici degeaba. Veghează, trezeşte-te din beţia

somnului prea greu [832]. Ridică-te ca Petru şi cu ceilalţi Apostoli, strigînd către Hristos Mîntuitorul tuturor, cu glas răsunător: „Stăpîne, miluieşte-ne, pierim" (Lc. 8, 24; Mt. 8, 25). Şi cu siguranţă va veni şi la tine şi va certa vîntul şi marea şi va depărta furtuna de la corabia ta; adică viforul din sufletul tău şi te va smulge de la leul sîngeros; şi porumbelul tău din pîntecele balaurului. Va apăra semănătura ta de grindină şi untdelemnul tău de viermi şi toţi pomii tăi de gheaţă, ca să-şi dea roadele lor la vreme. Şi sămînţa pămîntului tău va da rod copt după cuvîntul Domnului, una o sută, alta şasezeci şi alta treizeci (Mc. 8, 8). Gîndeşte-te frate, că rabzi pentru numele lui Dumnezeu. Apostolul a înşirat aceste necazuri după ce a spus că „nimic nu ne va despărţi de dragostea lui Hristos: nici necazul, nici strîmtorarea, nici foamea,

cel tare nu vrea să aibă drept fii nişte cîrpe plîngăreţe. Dar ei sînt tari în răbdarea şi în bunătatea lor.

830 b [Nu exista în textul traducerii această notă. Poate în ediţia ulterioară vom vedea unde este amplasată în text această notă.] Dorinţa de a-l vedea mîntuit, mila pentru pieirea ce-l aşteaptă pe tînărul său fiu duhovnicesc, îl face pe Bătrîn să se folosească chiar de rugăciune ca să-i dea tărie şi curaj. Aşa se roagă cel tare de cel slab. Aşa se coboară la noi, plîngînd pentru noi, Fiul lui Dumnezeu. E o coborîre continuă prin jertfa ce o aduce pentru noi, prin starea de jertfa în care ni se dărueşte. Aceasta-i tăria celui cu adevărat tare: tăria smereniei.

831 E propriu spiritului să fie treaz, să nu fie adormit, cu conştiinţa aproape pierdută, asemănîndu-se animalului.

832 Aşa cum împăratul pămîntesc încununează pe ostaşul viteaz care rabdă şi luptă pentru el, aşa încununează şi Împăratul ceresc pe cel ce face aceasta pentru El. Căci în această răbdare se arată credincioşia lui, iubirea lui faţă de Împăratul ceresc.

nici prigoana, nici lipsa de îmbrăcăminte, nici primejdia, nici sabia" (Rom, 8, 35). Iar o mică boală să ne clatine mintea de la Dumnezeu ? Să nu fie ! Ci întăreşte-te, fiule, şi gîndeşte-te la ajutorul ce vine de la Dumnezeu. Căci aceasta este întîia ispită. De o biruieşti pe aceasta cu Dumnezeu, ea nu te mai stăpîneşte. Dar dacă te biruieşti acum, te va duce la robie. Stai deci tare şi rabdă. Căci de vei sta tare, vei vedea care va fi mila Domnului. Şi să fie încredinţată iubirea ta că nu încetez noaptea şi ziua să mă rog lui Dumnezeu, ca să te mîntuiască pe tine şi să ne păzească pe noi toţi de cel viclean. Şi străduinţa mea este ca să moşteniţi împreună cu sfinţii, ca nişte copii ai lor, ,,cele ce ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe care Dumnezeu le-a gătit celor ce-L iubesc pe El" (I. Cor. 2. 9). Primeşte-le acestea şi vei fi fericit în Hristos.

614. *Un frate a greşit şi auzind de la Ava de multe* ori: *„Zi numai Iartă-mă" învîrtoşîndu-se n-a zis. Şi numai după ce Ava i s-a rugat, făcîndu-i trei îngenunchieri, l-a convins cu greu să zică „Iartă-mă". Şi plecînd fratele spre chilia lui, Ava i-a spus „Frate, cercetează-ţi inima de unul singur în chilia ta şi vei afla de unde ţi-a venit învîrtoşarea inimii". Făcînd aceasta, fratele, s-a întors şi căzînd la pămînt s-a mărturisit Avei şi l-a rugat să spună acest lucru Marelui Bătrîn Varsanufie şi să-i ceară să se roage pentru el. Iar Sfîntul i-a răspuns acestea* [833]:

Răspunsul lui Varsanufie: Frate, ia aminte la tine. Tu ai cerut să sameni ogorul tău. Nimenea nu te-a silit. Vezi să nu-l laşi să se samene în grîul tău neghina diavolului, adică mîncarea focului, îţi spun: Tu m-ai întrebat despre gîndurile tale. Părinţii zic: De întreabă

833 Ava e aci Părintele slujit de frate. Dar fiecare îşi avea chilia sa.

cineva, trebuie să păzească pînă la moarte (ceea ce i s-a spus). Şi dacă nu păzeşte, aceasta îi va fi spre pieire. Ai lăsat să se cuibărească în inima ta gînduri rele şi cumplite. De ce socoteşti drept gînduri aducătoare de moarte pe cele ce nu sînt, cînd cel ce îţi face ţie lumina întunerec şi întunerecul lumină şi-ţi arată cele amare ca dulci şi cele dulci ca amare; în cel ce te face să vezi viaţa ca moarte şi moartea ca viaţa e diavolul [833b]. Căci vrăjmaşul se învîrte răcnind în jurul tău, căutînd să te înghită de viu (I Petru, 5, 8)[834] şi nu înţelegi că dacă nu te-ar fi acoperit mîna lui Dumnezeu şi rugăciunea sfinţilor [835], ai fi căzut în pieirea şi rătăcirea lui. Tu respingi cuvintele dumnezeieşti, grăite ţie de Ava tău, spre folosul şi mîntuirea sufletului tău, ca să nu vii niciodată la cunoştinţa vieţii. Cîte osteneli nu depune el pentru tine ca pentru sufletul său propriu, cerînd sfinţilor să se roage la fel pentru tine ca să scapi din cursele diavolului şi ale morţii şi să te mîntuieşti în cuibul Domnului. Aşa se osteneşte el pentru tine. Iar tu nu te simţi dator să păzeşti cuvintele lui ca lumina ochilor şi să-l socoteşti pe el mai presus de sufletul tău? Te-ai făcut

833b Răul constă într-o răsturnare de valori, acoperită de minciună. Binele e prezentat ca rău, răul e îmbrăcat în mantaua strălucitoare a binelui, patimile care descompun viaţa, ca pricinuitoare de viaţă, virtuţile care îmbogăţesc pe om ca sărăcindu-l, tăria stăpînirii de sine ca slăbiciune, lăsarea în seama mîniei, ca tărie. Răul nu poate cîştiga pe om decît mascîndu-se în bine. El trăieşte din minciună. De aceea viaţa ce o dă e mincinoasă, e un şir de spasme ale plăcerii continuitatea unui chin.

834 Deşi mort, sau într-un mare gol, te lasă viu în veci, ca să te chinuieşti. Aceasta e plăcerea satanei. Dealtfel el nu poate nimici total viaţa, pe care a dat-o Dumnezeu. De aceea se foloseşte de aparenţa ei, ca ultimul rest de bine, pentru a te amăgi.

835 In rugăciunea sfinţilor iradiază puterea iubirii lor, întărită de puterea iubirii lui Dumnezeu. Adevărata putere e iubirea. Dumnezeu nu poate fi decît iubire.

obraznic săturîndu-te de împreuna vieţuire cu el, de care n-ar trebui să te saturi niciodată şi ar trebui să te rogi ca să fii vrednic de ea şi ca să nu-ţi fie spre judecată vieţuirea neîncetată cu el şi să împlineşti ceea ce-ţi porunceşte cu sîrguinţă şi cu mare frică şi cutremur, ca să vie asupra ta binecuvîntarea lui Dumnezeu şi să te izbăveşti de înşelăciunea vrăjmaşului. Ca să nu se împlinească şi cu tine cuvîntul: „A mîncat Iacob şi s-a săturat şi s-a săturat cel iubit" (a doua lege 32, 14); nici cuvîntul: „Vai ţie Horazim, vai ţie Betsaida, că dacă s-ar fi făcut în Tir şi Sidon puterile ce s-au făcut în tine, de mult timp s-ar fi pocăit în sac şi cenuşă" (Mt. 11, 31). Şi să nu auzi şi tu: „Ai urît certarea şi ai pus la spate cuvintele Mele" (Ps. 49, 17). Pentru ce te ispiteşti de multe ori pe tine însuţi, îndreptînd cuvinte rele către alţii şi tu nu suporţi ceea ce zic ei? Inima ta se orbeşte de pizmă şi bîrfire şi-ţi pricinuieşti ţie tulburare[836]. Adeseori ţi-ai tăiat şi ţi-ai frînt vederea şi mintea ta de aramă nu se ruşinează şi grumazul tău de fier nu se încovoaie, precum ţi s-a spus şi de fratele Ioan [836b]. Dar cine le-a primit acestea şi s-a mîntuit? Cain le-a primit de la început şi a primit blestemul din mîna Domnului (Fac. 4). Şi după el uriaşii, şi au fost înecaţi în apa potopului (Fac. 6-7); Ham şi Esau, şi au fost lipsiţi de sfintele binecuvîntări (Fac. 9 şi 27). Faraon s-a învîrtoşat şi l-a acoperit apa Mării Roşii împreună cu ai lui (Ieş. 14, 16-28). Cei din jurul lui Datan s-au răsculat împotriva lui Moise şi i-a înghiţit pămîntul pe ei şi casele lor (Num. 16). Şi dacă pe preotul ce s-a împotrivit îl înghite pămîntul, după Scriptură, cum ai îndrăznit să te împotriveşti celui ce ţi-a spus să zici: „Iartă-ma" şi n-ai zis? Prin aceasta te-ai înstrăinat de

836 Pisma te face orb la părţile şi faptele bune ale altora ba chiar le urăşti. Ea produce întunerec şi tulburare în tine.

836b Bătrînul Ioan Proorocul.

smerenia cea de la Dumnezeu şi de „Cuvintele Părinţilor", care spun că „în tot lucrul avem nevoie de smerenie, ca să zicem în tot lucrul cuvîntul: Iartă-mă" (Abbe Isaie, Recueil 3,1; p. 49). Şi ai auzit de atîtea ori şi n-ai zis. Ba şi cînd ai zis la sfîrşit, n-ai zis cu adevărat. Căci a spus silit şi nu cu pocăinţă şi cu străpungerea inimii. Pînă cînd rămîi cu grumazul învîrtoşat şi netăiat împrejur la inimă ? Priveşte, că nimenea nu e învîrtoşat. De ce-i dai diavolului mîna şi puterea spre pieirea sufletului tău ?

Fii treaz, fratele meu, veghează, deşteaptă-te din somnul adînc şi din beţia fără vin ce te stăpîneşte[837]. Unde e smerenia ? Unde ascultarea ? Unde tăierea voiei în toate? Căci dacă îţi tai voia în una şi în alta nu ţi-o tai, e vădit că şi în ceea ce ai tăiat-o, ai arătat o altă voie[838]. Cel ce se supune, se supune în toate. Şi unul ca acesta nu mai are grijă de mîntuirea lui, pentru că altul va răspunde pentru el: cel căruia s-a supus şi s-a încredinţat pe sine[839]. De voieşti deci să te mîntuieşti şi să vieţuieşti în cer şi

837 Beţia inconştienţei. Credinţa accentuează tot mai mult conştiinţa, însuşirea care distinge pe om de animale şi-l umple de tot mai multă lumină, făcîndu-l să se gîndească la sine însuşi şi la relaţia lui cu Dumnezeu şi cu semenii. Deabia conştiinţa acestei relaţii este adevărată conştiinţă, sau conştiinţa creată.

838 Cînd odată îţi tai voia, iar altă dată nu, arăţi că tu însuţi hotărăşti cînd să ţi-o tai, cînd să nu ţi-o tai. Nu te laşi condus cu adevărat de hotărîrea părintelui duhovnicesc sau de voia lui. Arăţi şi cînd îţi tai voia, că o faci pentru că tu vrei, pentru că îţi afirmi aslfel voia ta. Iar dacă nu tai voia ta, nu realizezi comuniunea deplină cu altul, ci ţii voia ta ca pe un zid între tine şi aceia. Şi obişnuit să te ţii închis prin acest zid faţă de cel ce cere ascultarea în numele lui Dumnezeu, te ţii închis şi faţă de Dumnezeu.

839 Te deslegi de răspunderea pentru tine şi pentru alţii în toată viaţa ta pămîntească, ceea ce înseamnă că te deslegi şi de actul supremului răspuns dela ultima judecată, pentru care te pregăteşti răspunzînd pe pămînt pentru tine şi pentru alţii. Dar eroismul acestei renunţări la

pe pămînt, păzeşte acestea. Şi voi răspunde, frate, pentru tine. Iar de le vei nesocoti, tu vei vedea [840]. Dar nu-ţi tăia nădejdea. Căci aceasta e bucuria diavolului. [840b] L-am făcut pe Ava să te primească la sînul lui aşa cum eşti. Căci s-a depărtat de tine din pricina neascultării şi nesupunerii tale. L-am convins să te primească în frica lui Dumnezeu, ca pe un fiu adevărat şi nu nelegitim. Dar încrede-te şi tu în el, cu frica lui Dumnezeu, în toate. Şi martor îmi este Tatăl şi Fiul şi Sfîntul Duh că port toată grija de tine înaintea lui Dumnezeu. Şi El îmi va cere sîngele tău, de nu vei nesocoti cuvintele mele [841]. Pune deci de azi început, ajutat de mîna lui Dumnezeu [841b]. Iată te-ai înnoit, păzeşte-te şi nu mai rămînea alipit

răspunderea de tine e compensat de eroismul predării sorţii tale nu numai celui pe care-l consideri ca mai capabil să răspundă pentru tine decît tu însuţi. Ţi-ai ales şi în această încredere totală a ta în altul tu însuţi calea ta, printr-un act de o totală răspundere. Ai legat răspunderea pentru tine de răspunderea altuia pentru tine. Pui continuu răspunderea pentru tine în răspunderea lui.

840 A lăsa mîntuirea ta în grija altuia prin tăierea voii tale, nu înseamnă a te odihni în nepăsare. Ci a face totdeauna cu răspundere cele ce ţi se spun de părintele duhovnicesc, care nu sînt uşoare. A purta grija acestora. Nu eşti mîntuit ca un buştean, ci ţi se cere pentru aceasta şi ţie cea mai mare silinţă. Ţi se cere răspunderea împlinirii celor poruncite, ca şi cînd tu ţi le-ai ales.

840b Desnădejdea ta e bucuria diavolului, care te opreşte dela orice silinţă de a mai face ceva pentru a te mîntui. Te paralizează. In această stare a fost Iuda. Nu mai crezi nici în tine, nici în ajutorul lui Dumnezeu.

841 Pentru cel ce se dezlipeşte de părintele duhovnicesc, neîmplinind poruncile lui, acesta nu va mai răspunde pentru el. Căci nu se va înfăţişa unit cu el la poarta vieţii veşnice. Acela şi-a luat asupra sa răspunderea pentru sine. Sîngele aceluia de care nu va mai răspunde părintele duhovnicesc e viaţa lui. Căci în acel sînge întipărite şi prin el au luat putere de împlinire toate gîndurile şi simţite bune sau rele ale omului.

841b Adevărata viaţă a omului începe din momentul pornirii lui la viaţa îndreptată, pornire în care e prezent Dumnezeu Însuşi.

de flecăreli nefolositoare. Domnul să-ţi dea înţelegere şi putere să asculţi şi să împlineşti. Şi orice voieşti să întrebi din vreme în vreme, nu mă voi îngreuna în a-ţi răspunde ceea ce va da Dumnezeu gurii mele, înştiinţînd inima ta ce ai de grăit spre mîntuirea sufletului tău, în Hristos Iisus. Amin.

615. *Acelaşi frate, neascultînd pe Ava, l-a întrebat pe Marele Bătrîn dacă e de folos să păzească unele lucruri spuse cu jurămînt într-o clipă de mînie a lui; sau dacă trebuie să se pocăiască şi să nu împlinească cele spuse cu jurămînt.*

Bătrînul i-a răspuns acestea:

Răspuns : Zis-a Domnul lui Moise: „Coboară repede. Căci a săvîrşit fărădelege poporul pe care l-ai scos din pămîntul Egiptului. S-au abătut de la calea ce le-am poruncit-o lor. Şi iată şi-au făurit un viţel şi se închină idolului" (Ieş. 32, 7-8).

Cum te-ai rătăcit, nenorocitule, atît de repede de la ascultare? Diavolul care vrea să te înstrăineze a pornit cu furie asupra ta ? Nu e aceasta ceea ce ţi-am spus, că eşti fără de minte şi netăiat împrejur la inimă ? Unde ai aruncat cuvintele mele ? De ce te grăbeşti să cazi în groapa diavolului? Pentru ce te orbeşte vrăjmaşul, de care ai auzit ? Nu ţi s-a poruncit să te predai în mîinile lui Dumnezeu şi în mîinile lui Ava al tău ? N-ai auzit că el voieşte mîntuirea sufletului tău, întocmai ca mîntuirea sufletului său? Nu trebuia să calci ascultarea faţă de el orice ţi-ar fi cerut pentru folosul fraţilor, pe care Satana te face să-l pierzi prin îndreptăţirea de sine, ca să nu te foloseşti nici tu, nici altul prin tine. Căci făcînd aşa, arăţi că vreai să te ajungă „Vai" al Fariseilor şi sabia vestită de

Iezechil (Iez. 33, 1-6). Bine ! Tu nu poţi folosi pe cineva. De ce spui celui celui ce poate ? De ce te-ai făcut „ca un cîine care se întoarce la vărsătura sa" (Ps. 26, 11; II Petr. 2, 22) şi „ca un porc care se tăvăleşte în mocirlă, rămînînd neînduplecat în învîrtoşarea inimii lui"? (II Petr. 2, 22) Ţi-a poruncit să spui toate cele ce ţi se întîmplă, chiar dacă ar fi din greşeala lui, şi-l mînii ca poporul pe Moise. Ruşinează-te de acum, leapădă obişnuinţa ta de pînă acum şi te întoarce. Şi Domnul te va primi. Căci e milostiv. Nu căuta cele ce plac oamenilor. Căci altfel te vei pierde şi nu vei fi robul lui Dumnezeu. Ia seama la tine, nenorocitul, şi teme-te de Dumnezeu.

Iar cele spuse cu jurămînt în iuţimea mîniei tale nu ţi-este de folos să le păzeşti şi să calci porunca lui Dumnezeu care zice: „Să nu ucizi !" (Ieş. 20, 13). Căci mai bun lucru este să te pocăieşti înaintea lui Dumnezeu pentru ceea ce ai spus cu jurămînt să faci, şi să nu faci, decît ca să nu cazi în osînda lui Irod, care pentru a-şi ţine jurământul lui necredincios a tăiat capul lui Ioan Înainte-Mergătorul (Mt. 14, 7-10) şi a căzut dela viaţa veşnică şi a fost predat chinurilor amarnice şi fără sfîrşit. Mai de folos îţi este să te pocăieşti şi să ceri iertare de la Dumnezeu care poate să o dea. Căci fericit ar fi fost şi Irod, dacă ar fi făcut aceasta. Dar nefăcînd-o, s-a făcut de trei ori nenorocit şi blestemat în veac. Iar Petru, corifeul Apostolilor, dimpotrivă, după ce s-a jurat de trei ori şi s-a dat anatemei că nu cunoaşte pe Mîntuitorul, căindu-se cu plînsul amar şi cu pocăinţă adevărată, şi-a şters păcatul şi a fost primit de iubitorul de oameni şi Stăpînul şi Mîntuitorul Hristos. Şi nu numai că s-a învrednicit de bucuria de a auzi de cuvîntul spus de îngeri femeilor: „Spuneţi ucenicilor Lui şi lui Petru" (Mc. 16, 7), ci şi însuşi Domnul în schimbul celor trei lepădări, l-a întrebat de trei ori, zicînd: ,,Mă iubeşti, Petre" (Io. 21, 15 - 17),

arătîndu-i că prin buna pocăinţa s-a vindecat de păcatul întreitei tăgăduiri. Deci să nu te mai juri şi să calci porunca lui Dumnezeu. Iar de faci păcatul acesta, nu-ţi fie greu să te pocăieşti. Căci şi Petru de şi-ar fi ţinut jurămîntul că nu cunoaşte pe Stăpînul, ar fi rămas străin de El şi de slava Lui.

616. *Întrebare* : *Un frate, înştiinţat despre acestea, a întrebat pe acelaşi Mare Bătrîn: Iubirea ta a spus că păcătoasa poate să se elibereze de păcatele sale prin pocăinţă. Dar nu are oare păcatul trebuinţă şi de rugăciunea sfinţilor, ci îi este destul ce face el ? Mai ales dacă nu arată o pocăinţă adevărată, iar sfinţii se roagă pentru el, nu i se şterg pentru ei păcatele lui* ?

Răspuns : Dacă nu face omul tot ce poate şi nu uneşte aceasta cu rugăciune sfinţilor, nu are nici un folos de rugăciunile sfinţilor pentru el. Căci dacă ei se înfrînează şi se roagă pentru el, iar el se dedă plăcerilor şi leneviei, ce-i foloseşte rugăciunea lor pentru el ? Atunci se împlineşte ceea ce s-a spus: „Unul zideşte şi altul strică. Ce au mai mult decît ostenelile?" (Sir. 34,28) Căci dacă s-ar putea ca cel pentru care se roagă sfinţii, să se mîntuiască fără să dea şi ea puţină luare aminte, n-ar fi nici o piedică pentru Dumnezeu ca ei să facă aceasta şi pentru toţi păcătoşii lumii. Dar chiar dacă se osteneşte puţin şi păcătosul, el are nevoie şi de rugăciunea dreptului. Căci spune Apostolul: „Mult poate face rugăciunea lucrătoare a dreptului"' (Iac. 5, 16). Aşadar cînd se roagă sfîntul şi dreptul, trebuie să conlucreze şi păcătosul, după puterea lui, prin pocăinţa lui, cu rugăciunea sfinţilor, nefiind în stare să-şi plătească singur datoriile. El aduce din partea sa puţin, iar rugăciunea sfinţilor mult. Căci precum avînd cineva de cărat zece

măsuri de grîu, nu poate căra nici două, dar află pe un om temător de Dumnezeu care poate căra nouă, lăsîndu-i lui una şi astfel se mîntuieşte şi nu e jefuit pe drum de tîlhari, la fel e şi aici[842]. Se mai aseamănă păcătosul cu omul ce datorează o sută de monezi (de aur), care, înştiinţată de creditori că trebuie să-şi plătească datoria, a plecat la alt om credincios şi bogat şi l-a rugat să-i dea din iubire cît poate, iar acela avînd iubire de oameni şi văzînd necazul acestuia, milostivindu-se de el, îi spune: ,,Frate, tot ce am în mîinile mele dau pentru tine. Eliberează-te de contract". Datornicul trebuie deci să se silească şi să dea puţinul ce-l poate da, ca să se elibereze de multe. Căci dacă acel om milostiv nu vede pe datornic că a adus cele zece monezi ce le are, va vedea că e zadarnic să dea şi el cele nouăzeci de monezi ale lui, ştiind că astfel nu se vor completa cele o sută datorate.

617. *Întrebare : Un mirean iubitor de Hristos a întrebat pe celălalt Bătrîn Ioan: Te rog, Părinte, să mă lămureşti în lucrul acesta, ca să plec plin de bucurie. Fiindcă îmi stăruie gîndul să fac bine din avuţia mea, cum e mai de folos: Să dau cîte puţin, sau dintr-odată mult?*

Răspuns : Frate, măcar că nu sînt în stare să-ţi răspund cum trebuie, dar ai îndemnul Scripturii care zice: ,,Nu zice: Du-te şi să te-ntorci şi mîine îţi voi da, putînd face bine, căci nu ştim ce va aduce ziua de mîine" (Prov, 3, 28). Din altă parte, sînt măsuri şi fiecare face după mă-

842 Rugăciunea celui ce se clatină din pricina păcatelor sale nu străbate cu putere la Dumnezeu, ci rămîne în şovăieli, contrar rugăciunii celui întărit întru curăţie şi iubire de Dumnezeu şi de oameni. Acela se gîndeşte încă şi mai mult la plăcerile păcatelor sale, la egoismul său. Nu comunică în întregime lui Dumnezeu.

sura sa. Este unul care poate da puţin din veniturile lui. Şi este altul ce dă a zecea parte din produsele lui, altul a patra parte şi altul jumătate. Fiecare după măsura lui. Iar cel ce voieşte să ajungă la măsura desăvîrşită, să nu mă-ntrebe pe mine, cel de pe urmă dintre oameni, ci pe învăţătorul şi Doctorul sufletelor, pe Iisus Domnul, care a spus acelui bogat ,,De voieşti să fii desăvîrşit, vinde-ţi averile şi le dă săracilor şi vei avea comoară în ceruri, şi venind, urmează-Mi Mie"' (Mt. 19, 21). Prezenţa morţii lîngă noi să sprijinească gîndul tău. Căci e ascunsă de tot omul. Să ne sîrguim deci să facem bine înainte de a fi luaţi de aici. Căci nu ştim în ce zi ni se va face chemarea. Să nu cumva să ne aflăm nepregătiţi şi să ne găsim împreună cu cele cinci fecioare nebune, care nu şi-au luat ulei în candelele lor (Mt. 25, 1-12). Să facem tot ce putem după slăbiciunea noastră şi bun este Stăpînul tuturor să ne ia cu cele cinci fecioare înţelepte în cămara Lui de nuntă la bucuria cea negrăită împreună cu Hristos. Amin.

618. *Întrebare : Un frate a întrebat pe acelaşi Bătrîn de trebuie* să *primească de la unii şi să dea săracilor, căci sînt unii care-l roagă.*

Răspuns : Pentru că e vorba de milostenie, nu toţi pot purta cele spuse, ci cei ce au ajuns la liniştire şi-şi pot plînge păcatele. Căci sînt unii care s-au predat pe ei acestei slujiri şi Dumnezeu ştie ce să facă cu ei în privinţa aceasta. Iar cei ce plîng nu se opresc din aceasta. Căci cum vor căuta să chivernisească cele străine, odată ce s-au lepădat de ale lor? Aceasta a făcut-o şi cuviosul întru sfinţi Ilarion. Căci rugat de unul să primească nu puţini bani, a spus celui ce l-a rugat: ,,Ţie ţi se cuvine să dai ale tale, pentru că străbaţi cetăţile şi cunoşti satele. Iar eu

care am lăsat ale mele, cum voi lua să dau cele străine"? (Fer. Ieronim, Viaţa sf. Ilarie, 18; P.L. 21,36).

619. *Întrebare : Dar dacă unul stăruie, zicînd: „Dacă nu primeşti ca să împărţi, nu dau nimic" oare trebuie să las pe sărac chinuit de foame?*

Răspuns : Cum ţi-am spus iubirii tale, sunt unii care s-au predat pe ei acestei slujiri. Dar dacă voieşti să plîngi păcatele tale, nu lua aminte la lucrul acesta, chiar dacă ai vedea pe cineva murind în faţa chiliei tale. Nu te apuca de împărţirea bunurilor străine şi să te opreşti din plînsul tău. Iar stăpînul bunurilor dacă nu află pe cineva care să-i facă slujba aceasta, o va face el însuşi, pentru a nu zădărnici voia lui.

620. *Întrebare : Un mirean iubitor de Hristos a întrebat pe acelaşi Bătrîn: Dacă cineva cere cuiva să-i dăruiască ceva şi acela nu are, oare trebuie să se împrumute ca să-i poată da ?*

Răspuns : Dacă se cere cuiva să dea ceea ce nu are, osîndă nu are. Căci Apostolul Petru, rugat de unul să-i dea ceva de pomană, a zis: „Argint şi aur nu am" (Fapte. 3, 6). Şi nu s-a împrumutat ca să-i dea. Iar dacă cineva nu are decît ceea ce-i este de trebuinţă, nici atunci nu trebuie să cheltuiască ceea ce are, la întîmplare, ca să nu-i lipsească lui şi să se necăjească nesuportînd lipsa acelui lucru. Iar dacă cel căruia i se cere, îi spune celui ce-i cere: „Iartă-mă, nu am ce să-ţi dau", aceasta nu e o minciună, căci cel ce nu are decît ceea ce-i este de trebuinţă, nu are ce să dea altuia. Dar să spună celui ce cere: „Iartă-mă, că nu am decît ceea ce îmi este de trebuinţă". Gîndeşte-te la cele cinci fecioare, care rugate

de celelalte sa le dea untdelemn pentru candelele lor, le-au spus: „Nu cumva să nu ne ajungă nouă şi vouă" (Mt. 25, 9). Din partea sa, Apostolul Pavel spune Corintenilor: „Să fie prisosul vostru spre împlinirea lipsei altora" (II, Cor. 8, 14), dar şi: ,,Nu însă ca să fie altora uşurare, iar vouă necaz" (Ibid. 13).

621. *Întrebare : Lămureşte-mi, Părinte, ceea ce ai spus: ,,Dacă are cineva numai ceea ce-i este de trebuinţă, nu trebuie să le dea la nimereală, ca să nu ajungă la necaz". Cum poate ajunge să se necăjească pentru ceea ce a făcut el însuşi de bunăvoie ?*

Răspuns : Toate trebuie făcute cu dreaptă socoteală. Iar dreapta socoteală sta în a lucra cineva după măsura sa. Aceasta dă şi asigurarea din partea gîndului că nu-l va tulbura după aceea. Dar a lucra peste puterea proprie înseamnă lipsă de dreaptă socoteala, fie în facerea de bine, fie în altceva. Iar aceasta aduce după aceea pe cel ce a lucrat astfel, la tulburare şi la supărare. E bine şi foarte bine a da ca văduva aceea celui ce are nevoie (III, Împ. 17, 10-12). Acest lucru nu e rău. Dar cînd omul face ceva peste puterea lui, nu poate suporta. Iar Dumnezeu nu cere cele ce sînt peste putere.

622. *Întrebare : Deci de e cineva bogat şi are peste ceea ce-i trebuie, nu are nevoie de dreaptă socoteală ? Căci şi el lucrează după puterea lui.*

Răspuns : Are şi el nevoie de dreapta socoteală, ca să nu se afle făcînd ceva peste puterea gîndului şi să-i pară rău pentru ceea ce a făcut. De aceea şi Pavel a zis: ,,Nu cu întristare sau din silă, căci Dumnezeu îl iubeşte pe cel ce dăruieşte cu bucurie" (II Cor. 9,7). Cele

desăvîrşite sînt ale celor desăvîrşiţi, iar cele mici ale celor mici. Cel desăvîrşit suportă şi sărăcia cu bărbăţie şi dispreţuieşte bogăţia şi toate le suportă fără tulburare, după Apostolul care zice: ,,Toate le pot în Cel ce mă întăreşte, Hristos" (Filip. 4, 13); şi: ,,Lumea s-a răstignit mie" (Gal. 6, 14).

623. *Întrebare : Cel ce la început nu dă cu plăcere, ce trebuie să facă, pentru a se obişnui să dea ?*

Răspuns : Trebuie să-şi aducă aminte de răsplata de la Dumnezeu a celor ce dau şi să înceapă de la lucrurile cele mai mici şi să se gîndească mereu că cel ce dă puţine, puţine va lua, iar cel ce dă multe şi el va lua multe, după scrisă: ,,Cel ce samănă cu zgîrcenie, cu zgîrcenie va secera şi cel ce samănă cu îmbelşugare, cu îmbelşugare va secera" (II Cor. 9, 6). Şi încetul cu încetul gîndul va dori răsplătirea multora şi va înainta mereu spre desăvîrşire. Şi aşa poate ajunge la măsuri desăvîrşite şi se poate lipsi de lucrurile pămînteşti şi poate trăi în duh, cu cele cereşti.

624. *Întrebare : Dacă cineva răpit de pornirea facerii de bine cheltuieşte fără judecată cele de trebuinţă ale lui şi pe urmă îi pare rău, cum trebuie să se mîngîie, ca să nu fie copleşit de întristarea diavolească ?*

Răspuns : Se va dispreţui pe sine mai întîi pentru lipsă de dreapta socoteală şi apoi îşi va ridica gîndul din întristare zîcînd: „Acum după ce le-am cheltuit pentru o faptă, puternic este Dumnezeu cel de oameni iubitor ca să aibă milă şi grijă de mine".

625. *Întrebare : De sînt doi săraci şi nu am ce să le dau la amîndoi, pe care dintre doi îl voi alege ?*

Răspuns : Trebuie ales cel mai neputincios.

626. *Întrebare : De voiesc să dau, dar gîndul mă face să şovăi, ce să fac ?*

Răspuns : Cercetează şi dacă afli că o face aceasta din zgîrcenie, mai dă şi ceva peste ceea ce eşti dator să-i dai. De pildă, o mică sumă în plus, şi vei avea milă[843].

627. *Întrebare : Mai lămureşte-mi şi aceasta, Stăpîne Avă. Cel ce nu are de unde să dea, cum se va face părtaş de binecuvîntarea vestită de Mîntuitorul celor de-a dreapta: „Veniţi, binecuvîntaţii Părintelui meu, de moşteniţi Împărăţia gătită vouă de la întemeierea lumii. Că am flămînzit şi Mi-aţi dat să mănînc"* s.a.m.d. (Mt. 25.34).

Răspuns : Frate, oare Apostolii, fiindcă n-au avut bani nu sînt părtaşii acestei binecuvântări? Sînt cete (trepte) şi cete. Şi Dumnezeu a grăit către fiecare potrivit cetei lui. Căci a arătat prin „Fericiri" deosebirea celor ce se mîntuiesc. De la cele spuse simţurilor se pot înţelege şi cele duhovniceşti. Presupune că este un om care avînd legume proaspete le vinde pentru un dinar şi un alt om care are alte lucruri şi le vinde tot pentru un dinar. Iar între meşteşuguri la fel. Unul e lemnar şi ia cinci dinari pe zi. Altul zidar şi ia aceeaşi plată. Altul avînd alt meşteşug, ia aceeaşi plată. Meşteşugirile sînt diferite şi

843 In toate aceste răspunsuri se descriu modurile în care omul se poate elibera de lanţurile egoismului şi în care poate intra în comuniune cu Dumnezeu şi cu semenii.

produsele la fel. Dar cinstea şi piaţa e aceeaşi. Aplică-le acestea la mîntuirea sufletului celor ce au bani şi împart săracilor fără a cauta slava deşartă. Tuturor li se va spune: „Veniţi, binecuvîntaţii Părintelui meu, de moşteniţi Împărăţia cerurilor cea gătită vouă de la întemeierea lumii" ş.a.m.d. Ia aminte însă şi la celelalte „Fericiri" şi vei afla în ele multa deosebire. Dar mîntuirea sufletului şi Împărăţia este una. Căci a zis: „Fericiţi cei săraci cu duhul, că acelora este Împărăţia cerurilor" (Mt. 5, 3). Şi iarăşi: „Fericiţi cei prigoniţi pentru dreptate, că a acelora este Împărăţia cerurilor" (Mt. 5, 10). Şi ceilalţi fericiţi, măcar că sînt deosebiţi în fericire, nu sînt străini de Împărăţia cerurilor. Dacă deci nu ai din ce să faci milostenie, fă-te sărac cu duhul, ca să moşteneşti împreună cu sfinţii Împărăţia cerurilor [844]; plînge păcatele tale din această lume ca să fii mîngîiat de cele spuse în Evanghelie; flămînzeşte şi însetează după dreptate, ca să te saturi de ea; fii curat cu inima, ca să vezi pe Dumnezeu întru slava Lui; fă-te făcător de pace în inima ta, ca sa te numeşti fiu al lui Dumnezeu; pregăteşte-te prin fapte bune să fii alungat pentru dreptate din cetate în cetate, adică, din gîndul rău al diavolului în gîndul bun al lui Dumnezeu, ca sa te veseleşti de moştenirea Împărăţiei cerurilor. Rabdă osînda prigonitorilor şi defăimarea mincinoasă pentru Domnul, ca să te bucuri întru veselie, descoperind înaintea ta multa răsplată în ceruri.

628. *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi: Fiindcă fiecare „Fericire" cere o virtute, ajunge Părinte, o singură virtute celui ce o are, pentru mîntuire ?*

Răspuns : Aşa cum trupul este unul, dar are multe mădulare, şi de-i lipseşte unul din mădulare nu este cu

844 Ca să intri în Împărăţia comuniunii desăvîrşite.

trup deplin, aşa înţelege că este şi cu omul dinăuntru. El are virtuţile ca multe mădulare şi dacă una-i lipseşte, nu e un ajuns la desăvîrşire. Şi precum meşteşugarul cunoscîndu-şi bine meşteşugul lui, e deprins şi în alte meşteşuguri prin talentul lui, dar nu se numeşte decît după meşteşugul lui, la fel şi aci omul avînd toate virtuţile nu se cunoaşte şi nu se numeşte decît după aceea în care străluceşte mai mult harul Duhului în el [844b] .

629. *Întrebare* : *Un alt mirean iubitor de Hristos a dat cuiva nişte bunuri să le împartă săracilor, avînd încredere în el. Şi i-a spus: „Ia şi vei da socoteală lui Dumnezeu". Dar acela n-a înţeles că a pus asupra lui o mare povară. Şi a socotit că chiar dacă nu i-ar fi spus aceasta, odată ce a primit, va avea să dea socoteală lui Dumnezeu, întrebat fiind acelaşi Bătrîn despre aceasta, a răspuns:*

Răspuns : Cel ce a primit s-a înşelat, pentru că a îndrăznit să creadă că poate să dea socoteală lui Dumnezeu despre orice lucru. Dar cine va îndrăzni să spună că are inima curată ? Aceasta e proprie Părinţilor desăvîrşiţi. El trebuia să spună celui ce i-a dat: „Nu sînt vrednic să primesc aceasta pentru a da socoteală lui Dumnezeu. Căci sînt om păcătos. Mă voi sîrgui să conlucru cu toată puterea mea la această faptă, dar e propriu lui Dumnezeu să mă ajute să conlucrez după voia Lui". Şi dacă ar fi spus aşa, i s-ar fi socotit ca smerenie şi nu l-ar fi osîndit Dumnezeu pentru că s-a încrezut în puterea lui. Dar fiindcă a primit cu încredere în sine acest cuvînt, i se va cere de la Dumnezeu să dea socoteală

844b Din fiecare străluceşte cu deosebire o anumită virtute. Dar, legată de ea sînt şi toate celelalte. Un om blînd nu poate fi zgîrcit, deşi el se caracterizează în mod deosebit prin blîndeţe.

întocmai [844c]. Dar nu trebuia nici cel ce a dat, să ceară fratelui o astfel de socoteală. Căci prin aceasta, măcar că părea că are încredere în el, îl socotea, fără să-şi dea seama, nevrednic de încredere. El trebuia ca odată ce se încredea în el, să lase lucrul în seama lui Dumnezeu şi să nu se îndoiască în om. Căci cel ce se îndoieşte de cineva nu trebuie nici să se încreadă în el.

630. *Întrebare : Sînt unii care primesc să se împărtăşească în public de cele ce se împart. Dar alţii se ruşinează să primească în public pentru rangul lor. Apoi alţii fiind bolnavi zac în casele lor. Oare trebuie să li se dea unora mila în chip deosebit, sau tuturor la fel ?*

Răspuns : Pune-i pe toţi cei ce primesc în chip deschis în aceeaşi ceată, afară de cel ce are vreo slăbiciune sau boală. Acestuia trebuie să-i dai un mic adaos. Iar pe cel ce se ruşinează să primească pe faţă şi în public şi pe cei ce zac de boală, pune-i în altă ceată, dîndu-le un prisos după trebuinţele lor şi după cum ai şi-ţi place.

631. *Întrebare : Dacă cel ce dînd cuiva bani să-i împartă fie Părinţilor, fie săracilor, îi spune aceluia să-i împartă în loc deschis, iar pe aproape se află şi alţii foarte lipsiţi, nu e necuvenit a se da şi lor ceva ?*

Răspuns : Nu e necuvenit, dacă au mare nevoie să li se dea şi lor ceva. Căci se întîmplă ca neştiind acela că şi

844c De nu s-ar fi încrezut în sine că va putea da el însuşi socoteală lui Dumnezeu, n-ar fi socotit cu smerenie că numai Dumnezeu îl va putea ajuta să dea o astfel de socoteală, în acest caz Dumnezeu nu i-ar fi cerut să dea o socoteală exactă, ci ar fi pus în cumpăna favorabilă omului şi smerenia lui.

alţii au nevoie, nu a spus să li se dea şi acelora. Dar dacă i-a poruncit anume să nu dea şi în alt loc, decît în acela singur, să nu calce porunca lui. Deci trebuie să întrebe de mai înainte şi să facă precum zice. Şi se va afla fără grijă.

632. *Întrebare : Dacă lucrul acesta are nevoie şi de împreună lucrători, de iau pe unii pe care-i socotesc de încredere, le pot încredinţa lucrul acesta fără şovăire?*

Răspuns : De ai ajuns să-i socoteşti de încredere, nu şovăi să le încredinţezi un asemenea lucru. Căci lui Dumnezeu toate îi sunt descoperite. Şi El cunoaşte cele dinăuntru ale noastre, şi dă fiecăruia după fapta lui (Ps. 16, 31). Iar de ţin ceva pentru ei, ei vor vedea.

633. *Întrebare : De aflu că vreunul dintre ei şi-a ţinut ceva pentru el, ce trebuie să fac ? Îl voi mustra şi voi lua aceea de la el ?*

Răspuns : De afli sigur că s-a atins de ceva, cercetează de primeşte gîndul lui să fie mustrat. Şi dacă da, spune-i lui lucrul acesta cu blîndeţe şi cu sfătuire, după Dumnezeu. Şi ia-le de la el. Iar de nu primeşte mustrarea, să nu-i vatemi conştiinţa, ca nu cumva din ruine sa ajungă la o stare şi mai rea. Şi lasă-l să aibă ceea ce a luat. Căci a luat lucrurile lui Dumnezeu. Şi Dumnezeu cunoaşte mai bine dacă a luat din nevoie şi ştie cum să judece fapta lui.

634. *Întrebare : Mai trebuie să încredinţez în viitor unuia ca acesta ceva ?*

Răspuns : Dacă afli ca a făcut aceasta şi altă data şi că e un obicei al lui să se poarte aşa, nu-i mai încredinţa. Dar dacă fiind totdeauna bun a fost răpit acum de diavolul, sau a luat ceva avînd nevoie, nu e necuvenit să-i arăţi iarăşi încredere. Căci el se va îndrepta în chip sigur. Numai să nu-l sminteşti.

635. *Întrebare* : *Ce trebuie să dau săracilor ce vin prin case ?*

Răspuns : Ceea ce ai la îndemînă, fie puţină mîncare sau băutură, fie doi bănuţi, fie unul. Dar dă numai fără supărare, cu frica lui Dumnezeu, căci prin aceasta se slujeşte Dumnezeu[845].

636. *Întrebare* : *Se întîmplă să am un lucru de care am numaidecît nevoe şi altul de mai puţină nevoie şi mai de jos, fie vin, fie pîine. Şi-mi zice gîndul să dau săracilor din ceea ce am neapărată nevoie. Dar îmi e greu sa fac aşa, ca să le dau lor din cele mai bune şi să ţin pe cele de rîndul al doilea. Dar cînd vin la mine Părinţi, socotesc să-i cinstesc pe ei mai mult ca pe săraci şi să-i ospătez pe cît pot mai bine. Oare judec bine sau nu ?*

Răspuns : Cît priveşte pe săraci, întrucît n-am ajuns să-i socotim deopotrivă, nici să iubim pe aproapele ca pe noi înşine, fă după puterea ta, cunoscîndu-ţi slăbiciunea. Dă-le lor cele de al doilea rînd. Cît priveşte

845 Orice faptă de milostenie trebuie socotită îndreptîndu-se spre Dumnezeu. Prin aceasta se pune în evidenţă valoarea omului căruia îi faci milă, oricît de sărman ar fi el. Mila nu dispreţueşte, ci pune în valoare pe sărac, văzîndu-l legat de Dumnezeu ca un transparent al lui Dumnezeu, prin care Dumnezeu pune la probă pe om.

pe Părinţi, pe ei trebuie să-i cinsteşti mai mult, căci sînt slujitorii lui Dumnezeu. Căci s-a scris: ,,Celui cu cinstea, cinste" (Rom. 13, 7). Pentru că şi Dumnezeu i-a cinstit mai mult.

637. *Întrebare : Un alt mirean, iubitor de Hristos, a întrebat pe acelaşi Bătrîn Ioan dacă va mai trăi sau va muri? Şi i-a răspuns aşa:*

Răspuns : Dacă-ţi spun ca vei muri, îţi vei lucra mîntuirea în chip silit. Căci văzîndu-te în gura morţii, îţi vei arunca lucrurile ca silit. Dar dacă aştepţi să mai trăieşti mult timp şi-ţi vine dorinţa să te mîntuieşti, vei îndrepta gîndul tău spre bine nesilit. Şi atunci, chiar de vei muri curînd, îţi vei lucra mîntuirea în chip liber şi nu silit.

638. *Întrebare : Dar cum ? Dacă face cineva un bine de frica morţii, aceasta nu se socoteşte spre mîntuire ?*

Răspuns : Nu e la fel mîntuirea lucrată de silă şi cea lucrată din libertate. Dar şi aceea e mai bună decît a nu face nimic. Căci e spre pierzanie sufletului a nu face nimic, cît timp sîntem stăpîni pe noi înşine [846]. Cunoscînd

846 Chiar cînd lucrăm de frica morţii apropiate, ne arătăm capabili să ne eliberăm de stăpînirea patimilor din obişnuinţă.

În toate aceste întrebări şi răspunsuri se arată cum dezlipirea egoista de sine înseamnă deslipirea de bunurile materiale, relativizarea lor, în comparaţie cu valoarea neasemănat mai înaltă ce se dă sufletului. Egoistul nu se desparte de bunuri, ci le acaparează. Dar prin aceasta uită de sine, deşi pare că e interesat de sine. Dar nu e interesat de sinea sa adevărată, ci de cea legată de bunurile exterioare, trecătoare. Numai cel ce se desparte bucuros de aceste bunuri intră în

deci că sînt cu putinţă amîndouă, foloseşte-te de fapte ca un om cuminte şi nu ca fecioarele nebune cărora li s-a închis cămara de nuntă, pentru ca n-au avut rodul milosteniei şi al facerii de bine.

639. *Întrebare : Dacă cineva ţine în sufletul său gîndul la moarte şi din această pricină face binele, nu-şi pregăteşte o răsplată de bună voie ?*

Răspuns : A păstra amintirea morţii e bine. Căci prin aceasta se gîndeşte că e muritor şi cel muritor nu e veşnic. Iar cel ce ştie că nu e veşnic, părăseşte de bună voie cele ale veacului acesta. Din gîndirea neîncetată la moarte învaţă deci să facă binele în chip liber. Dar cel ce vede moartea în faţa ochilor şi face binele din pricina aceasta, nu e la fel în fapta lui. Binele aceluia s-a făcut pentru frica morţii şi deci de sila.

640. *Întrebare : Spune-mi Părinte, ce folos are sufletul din binele făcut de bună voie şi ce folos din cel fără de voie ?*

Răspuns : Cel de bună voie izbăveşte sufletul în chip desăvîrşit de moarte, iar cel fără de voie aduce o micşorare a acestui har şi se află mai jos.

641. *Întrebare : Dacă cineva a trăit în nepăsare, dar văzîndu-se pe cale de a muri, făgăduieşte lui Dumnezeu că de va mai trăi se va strădui să-I placă Lui, oare i se va dărui o prelungire a vieţii ?*

comuniune cu Dumnezeu şi cu semenii şi prin aceasta îşi descoperă sinea sa adevărată.

Răspuns : Dumnezeu este Cel care cunoaşte inima şi priveşte la dreptatea inimii. De vede deci pe acela ca se va pocăi cu adevărat şi din tot sufletul, îi dă un adaos de viaţă. Căci zice: „Să-ţi dea ţie Domnul după inima ta" (Ps. 19, 5)[847]. Iar voia lui Dumnezeu este mîntuirea. Căci El însuşi a zis: „Viu sînt eu şi nu voesc moartea păcătosului, ci ca să se întoarcă şi să fie viu" (Iez. 18, 23). ,,Să ne îndreptăm deci inima spre El şi să aruncăm toată grija noastră asupra Lui" (I Ptr. 5, 7). Şi el va conduce viaţa noastră spre cele de folos mîntuirii noastre.

642. *Întrebare : Spune-mi, Părinte, de s-a stabilit un termen pentru sfîrşitul lumii ?*

Răspuns : Este fără îndoială un sfîrşit al lumii. Dar Dumnezeu văzîndu-ne pe noi făcînd cele plăcute Lui, prelungeşte timpul. Căci s-a zis: „Dreptatea adaugă zile, iar anii celor necredincioşi se vor împuţina" (Prov. 10, 27). Fiindcă porunca lui Dumnezeu e cea care stabileşte hotarul vieţii omeneşti. Căci şi la întrebarea Apostolilor, Domnul a răspuns: ,,Nu este vouă să cunoaşteţi timpurile pe care le-a stabilit Dumnezeu cu puterea Sa" (Fapte l, 7).

643. *Un alt mirean iubitor de Hristos, îmbolnăvindu-se şi fiind prins de fierbinţeală, ceru Marelui Bătrîn să se roage pentru el ca să i se uşureze durerea. Ba i-a trimis şi apă ca să o binecuvînteze şi apoi să bea din ea. Căci nu putea răbda fierbinţeala. Şi rugîndu-se Bătrînul, acela, a băut şi îndată s-a potolit fierbinţeala şi a încetat*

847 Dumnezeu vede dincolo de ceeace făgăduim la suprafaţă, dintr-un sentiment trecător de frică. Şi pe baza a ceeace vede, ştie de vom împlini ceeace făgăduim, sau nu. Pe această cunoaştere a sinei noastre adînci, se bazează preştiinţa Lui şi hotărîrea de a împlini ceeace Îi cerem sau nu.

durerea. Şi minunîndu-se fratele şi slăvind pe Dumnezeu pentru acest lucru, a istorisit unora lucrarea săvîrşită prin Sfîntul Bătrîn. Dar pe urmă i-a venit iarăşi cu putere fierbinţeala. Şi a trimis la Bătrîn, rugînd să se miluiască iarăşi de el. Şi i-a răspuns Bătrînul:

Răspuns : Ai păţit aceasta, ca să nu mai flecăreşti. Şi s-a uşurat deplin acela prin rugăciunea Bătrînului. Dar de atunci el se temea să mai vestească cuiva nu numai despre acest lucru, ci şi despre alte binefaceri pe care le-a primit de la Sfîntul.

644. *Întrebare : Acelaşi frate, văzînd pe Ava istorisind fraţilor ce veneau minunile Sfîntului Bătrîn, l-a întrebat despre aceasta pe celălalt Bătrîn Ioan. Şi învăţat de acesta care era scopul Avei, n-a mai spus nimic. Dar acelaşi frate a întrebat iarăşi pe acelaşi Bătrîn: Cum se face, Părinte Ioan că ceasuri întregi văd pe Ava vorbind despre virtuţile Bătrînului şi mă veselesc de cuvintele lui, ca fiind spre zidire. Altădată însă mi se pare că acestea nu zidesc, ci smintesc, pentru că îşi laudă Părinţii lui şi aceasta mă supără. Pătimesc aceasta şi în legătură cu alţi Părinţi din lume care mi se pare că vorbesc fără rost. Te rog, deci Părinte spune-mi ce este aceasta şi roagă-te ca să mă izbăvesc de acestea şi de gîndul cel rău.*

Răspunsul lui Ioan: Frate, deie-ţi Dumnezeu să auzi si să înţelegi şi să treci în fapte cele grăite ţie. Ceea ce-mi spui este îndreptăţire de sine şi osîndire. E îndreptăţire de sine, pentru ca te socoteşti pe tine vrednic să istoriseşti. Iar osîndire, pentru ca se zice: „Şi pentru ce istoriseşti acestea?" Oare nu-ţi aminteşti că „Duhul suflă unde voieşte" (Io. 3, 8)? Poţi să-mi spui pentru ce Domnul vindecînd pe unii le-a poruncit să nu spună

nimănui ceea ce s-a întîmplat (Mc. 7, 6)? Iar altul i-a spus: „Mergi şi te arată preotului şi adu cele cuvenite pentru curăţirea ta", adăugînd: „spre mărturie lor" (Mt. 8,4; Lc. 5, 14); şi: „Istoriseşte toate câte ţi le-a făcut ţie Dumnezeu" (Lc. 8, 39). Cele grăite de Ava sînt deci spre folosul celor ce le ascultă cu frică şi spre osîndire celor ce nu le primesc cu credinţă. Şi pînă acum acestea nu sînt înţelese de tine, pentru că pînă acum inima ta e în schimbare. Căci zice Apostolul: ,,Sîntem bună mireasmă a lui Hristos la Dumnezeu celor ce se mîntuesc şi pentru cei ce se pierd; pentru unii miros de moarte spre moarte, altora miros de viaţă spre viaţă. Dar cine e în stare de aceasta? Căci nu sîntem ca cei mulţi care vînd cuvîntul lui Dumnezeu" (II Cor. 2, 15-17). Dacă deci te îndoieşti de Bătrîn pentru că pe tine te-a certat pentru că ai grăit şi pe Ava nu l-a certat, nu trebuie sa judeci, pentru că e ceva la mijloc. Ci smereşte-te în inima ta, zicînd: Pe mine Bătrînul m-a certat ca pe un nevrednic, iar lui, ca unuia ce e vrednic, i-a îngăduit să grăiască pentru folosul ascultătorilor. Să înţelegem cum Bătrînul ne duce în toate felurile spre smerenie pentru a ne micşora pe noi înşine şi a ne socoti ca nevrednici. Iar noi nu voim să plecăm grumazul în jos. Să venim deci la smerenie şi Dumnezeu ne va descoperi tainele Sale, ca atunci cînd trebuie să grăim şi cînd nu trebuie să tăcem, ca amîndouă să fie spre folosul nostru şi al ascultătorilor. Să nu judecăm deci şi să nu dispreţuim pe ascultători, ca să nu fim noi înşine osîndiţi, în loc să fim zidiţi. Căci dacă vom întreba gîndul nostru zicînd: „Ştim cum grăieşte cel ce grăieşte? Oare o face prin lucrarea Duhului?", vom afla desigur, că nu ştim. Deci să gîndim cele bune şi nu cele rele. Căci cel rău gîndeşte cele rele, iar cel bun cele bune în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia i se cuvine slava în veci. Amin.

645. *Întrebare : Un alt mirean, iubitor de Hristos, avînd boală în trupul lui, a trimis să ceară aceluiaşi Bătrîn Ioan să se roage pentru el, ca să dobîndească vindecarea. Şi Bătrînul i-a spus: Domnul te va vindeca în grabă. Dar acela a întârziat să se vindece. Avînd însă încredere în Bătrîn, s-a mirat, zicînd: „Oare ce e la mijloc ? Căci Bătrînul nu minte. Pentru că Dumnezeu vorbeşte în el şi totuşi eu nu m-am vindecat". Şi venind a întrebat despre aceasta pe Marele Bătrîn.*

Răspunsul lui Varsanufie: Dacă credem că Dumnezeu nu minte (Tit. 1, 2) şi că „celui ce crede, toate îi sînt cu putinţă" (Mt. 9, 23), cum de n-ai dobîndit ceea ce ai dorit? Nu cumva pentru că sălăşluieşte în tine, fără sa bagi de seamă, necredinţa? Eu cred cu adevărat, că tot ce ţi-a spus ţie Dumnezeu prin fratele Ioan, vei avea. Dar rog iubirea ta de Hristos să nu mă mai atragă la cursele de cai, căci am îmbătrînit. Iar acestea ţi le spun arătînd unitatea de suflet pe care ai spus că o ai cu noi. Căci nimenea nu-şi împarte sufletul lui în două, ca să lase o parte a lui într-o lucrare, iar altă parte în alta. Află totuşi că nu încetez să mă rog lui Dumnezeu pînă ce nu te va aduce împreună la porţile lui întru mărturisire şi în curţile lui în cîntări de laudă (Ps. 99,3-4) [848].

848 Ca jumătate a sufletului celuilalt părintele sufletesc e neliniştit pentru el, dar pe de altă parte se roagă să fie adus şi acela împreună cu sine la porţile Domnului unde să-şi mărturisească păcatele, la „uşile pocăinţei" şi apoi, în urma mărturisirii sa fie deschise aceste porţi ca să intre amîndoi în curţile Domnului, cîntînd împreună cu bucurie cîntări de laudă lui Dumnezeu. Bătrînul vrea să-şi însuşească mărturisirea aceluia, ca şi cînd ar fi păcătuit împreună, ca să producă şi el în acela pornirea de mărturisire. Între sufletele ce se iubesc nu mai e o despărţire totală, aşa cum nu mai e între Hristos şi noi. De aceea Hristos rămîne pînă la sfîrşitul lumii în stare de jertfă, de

Auzind aceste cuvinte, fratele s-a minunat cum i-a descoperit lui cursele de cai şi a slăvit pe Dumnezeu. Şi de atunci s-a păzit de la acest joc rău.

646. *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi Mare Bătrîn: Am avut un frate unit în suflet cu mine şi am dus-o astfel ca fraţii, avînd toate în comun. Dar acum am ajuns să-mi iau soţie, însă am rămas mai departe la fel. Şi mă războieşte gîndul, nu cumva căsătoria a pricinuit în inima lui vreo îndoială faţă de mine şi nu mai păstrează aceeaşi simţire ?*

Răspunsul lui Varsanufie: De voieşti să afli ce are în inima lui, afl-o în acest chip: Cercetează inima ta ca să vezi dacă, după ce ţi-ai luat soţie, păstrezi faţă de el aceeaşi simţire. Şi dacă afli că nu o păstrezi tu, nu o păstrează nici el. Iar dacă simţirea ta a rămas aceeaşi, să ştii că după inima ta se află şi a lui, cu ajutorul lui Dumnezeu [849].

647. *Cerere către acelaşi: Alt mirean iubitor de Hristos a trimis o cerere către acelaşi Mare Bătrîn să se roage pentru el, ca Domnul să-l pomenească întru Împărăţia Sa.*

Răspuns : Iată că Domnul Iisus Hristos n-a ruşinat faţa mea, ci mi-a dăruit mîntuirea sufletului tău şi mi-a

suferinţă pentru noi. Şi de aceea ne împărtăşim de jertfa Lui şi noi ,,în comuniune" ca să intrăm fiecare în comuniune nu numai între fiecare din noi şi Hristos, ci şi între noi înşine.

849 Sufletul unuia fiind ca o jumătate a sufletului celuilalt, simţirile unuia trec în celălalt. E ca un vînt care cînd suflă într-o parte a omului, suflă şi în cealaltă.

dat harul să te pomenească întru Împărăţia Sa [850]. Primind deci acest har (dar), să ne păstrăm plini de recunoştinţă şi să nu ne facem ca porcii, care nu pot deosebi mărgăritarele preţioase. Să ştii că dacă cineva e cinstit de către un altul, trebuie să se cinstească şi el pe sine. Fiind cinstiţi deci de Dumnezeu, fără să fim vrednici, să ne facem noi înşine vrednici de El. Şi să-l cinstim pe El prin păzirea sfintelor lui porunci [850b]. Căci El însuşi a zis: „Dacă Eu sînt Tată, unde este cinstirea Mea? Şi dacă sînt Domnul, unde este slava Mea?" (Mal. 1,6). Dar Dumnezeu Atotţiitorul să-ţi ajute, fiule, să asculţi şi să păzeşti cele de folos.

648. *Întrebare : O grădină aparţinînd nepoţilor mei care vieţuiesc departe a fost cerută de unii ca loc de rugăciune. Aceia m-au însărcinat să stabilesc cu cei ce au cerut-o preţul grădinii. Acum sînt prins între două gînduri: unul îmi spune că trebuie să arăt un preţ mai redus, făcînd din ea şi un dar pentru casa Domnului. Odată ce e cerută pentru un loc sfînt; celălalt îmi spune să arăt credinţă celor ce mi-au poruncit să fac preţuirea. Şi nu ştiu spre ce parte să mă aplec. Mă tem şi de*

850 Bătrînul se consideră atît de unit cu fiul său duhovnicesc încît socoteşte mîntuirea dată de Dumnezeu aceluia şi pomenirea lui de către Dumnezeu ca un dar făcut de Dumnezeu lui însuşi. Iată cu ce sentiment are să se roage preotul pe Dumnezeu la Liturghie ca să pomenească în Împărăţia Lui pe credincioşii care cer aceasta: ca rugîndu-se pentru el însuşi.

850b Dacă Dumnezeu ne-a cinstit prin întruparea Fiului Său cu calitate de fii, trebue să ne facem şi noi vrednici de vrednicia ce ne-a dat-o, dăruindu-ne această calitate prin Botez. Iar prin aceasta să-L cinstim şi să-L iubim noi înşine pe Dumnezeu care ne-a cinstit şi ne-a iubit pe noi. Şi-L cinstim, şi-L iubim împlinind poruncile Lui cu simţirea şi puterea filială ce ne-a dat-o în Botez. Şi tot prin aceasta actualizăm vrednicia ce ne-a dat-o El.

Dumnezeu, dar socotesc că e un păcat şi să-i păgubesc pe aceia. Ce să fac? Părinte ?

Răspuns : Arată-le lor preţul adevărat, îndemnîndu-i şi zicîndu-le: ,,Ştiţi, că toţi sîntem datori stăpînilor noştri, sfinţilor. Dacă deci Domnul vă va da de ştire să le reduceţi din preţ, atîrnă de voi să o faceţi". Scrie-le deci aceasta. Şi le va aparţine lor să o facă sau nu. Şi tu nu vei avea nici o mustrare de pe urma acestui lucru. Nu e o povară sau o greşeală să se ceară ceea ce e drept, chiar dacă e pentru casa Domnului. Dar e de folos ca cel ce e stăpînul şi proprietarul lucrului, dacă nu se află strîmtorat de lipsuri, să reducă pe cît poate pentru casa Domnului. Căci va avea un rod înmulţit din aceasta. Dar de-i va fi cu neputinţă, Dumnezeu nu-i cere aceasta, îi cere numai bunăvoinţa.

Auzind acestea, fratele a plecat bucurîndu-se şi lăudînd pe Dumnezeu.

649. *Întrebare : Fiindcă voiesc să-mi iau nişte oameni care să mă slujească, dar stau la gînduri dacă mă voi folosi cu adevărat, spune-mi de trebuie să-i iau şi ce să fac ?*

Răspuns : Să ştii că avem şi noi un Stăpîn, şi dacă ne vom supune şi noi Stăpînului nostru, va face şi pe slu-jitorii noştri să ni se supună[851]. Mergi şi-i ia în numele Domnului.

650. *Întrebare : Dacă legea lui Dumnezeu îmi porunceşte ceva şi legea lumii hotărăşte dimpotrivă, ce*

851 Cînd te vede slujitorul tău supunîndu-te Domnului, se va supune şi el ţie pentru Domnul, sau Domnului împreună cu tine.

trebuie să fac ? Căci viaţa societăţii se cîrmuieşte prin legile lumii şi cel ce le calcă, lucrează nedrept.

Răspuns : Legea lui Dumnezeu e mai vrednică de ascultat. Căci vorbeşte despre mîntuirea sufletească. Iar legea lumii fiind trupească, vorbeşte de cele trupeşti.

651. *Ce înseamnă cuvintele: „Să nu milueşti pe sărac la judecată" ? (Ieş.* 23, 3/

Răspuns : Ceea ce spune este aceasta: Cel ce judecă în niscai lucruri, să judece drept şi să nu calce dreptatea, pe motiv ca miluieşte pe sărac. Dar nu face o nedreptate dacă îndeamnă pe vrăjmaş să-şi facă milă cu el.

652. *Întrebare : Dacă vreunul din sfinţii părinţi, în care am multă încredere, îmi spune să fac un lucru contrar cu ceea ce mi se pare că e drept, ce să fac ? Să calc porunca spusă ?*

Răspuns : Părinţii duhovniceşti nu spun nimic în zadar, ci toate spre mîntuirea sufletului. Deci spune-i lui ce gîndeşti şi fă cum spune după aceea. Şi nu vei călca porunca. Căci cele ce plac lui Dumnezeu, sînt şi drepte şi folositoare.

653. *Un alt mirean iubitor de Hristos avea o slugă rea, care fugind, după o vreme a venit iarăşi la el. Şi l-a întrebat pe Bătrînul Ioan dacă trebuie să-l ţină. Iar Bătrînul, spunîndu-i să-l slobozească, sluga a început să se poarte bine. Deci îi era greu să-l slobozească. Şi a trimis iarăşi întrebarea dacă trebuie să-l slobozească.*

Răspunsul lui Ioan: Ţine deocamdată pe sluga ta deprinzîndu-l pe el şi pe tine prin el[852]. Şi dacă se îndreaptă, e bine. Iar dacă stăruie în aceleaşi purtări şi tu îl suporţi pentru Domnul, tot bine este. Căci vei lua plata răbdării. Dar de vei vedea ca nu-l poţi suporta, şi ajungi vătămare prin el, slobozeşte-l să plece, aducîndu-ţi aminte de oare care dintre sfinţi, care a spus: ,,De vezi pe vreunul înecîndu-se în rîu, nu-i da mîna ca să nu te tragă şi pe tine, ci toiagul tău. Şi dacă poţi să-l scapi prin toiag, e bine. Iar de nu, lasă-ţi toiagul ca să nu te pierzi şi tu" (Les Sentences des Peres du desert, Nouveau recueil, Solesnes, 1970, nr. 472, p. 74).

654. *După puţine zile, sluga avea să-l încerce pe stăpînul lui prin furtul unui lucru. Şi Domnul acoperindu-l pe stăpîn prin rugăciunile sfinţilor*[853]*, acela fugi. Şi venind, stăpînul lui mulţumi Bătrînului pentru acoperămîntul primit, ocărîndu-se pe sine că a şovăit să-l slobozească după întîiul răspuns. Şi Bătrînul îi răspunse aşa:*

Nu pentru a-l alunga pe el ţi-am spus, să-l slobozeşti, ci pentru slăbiciunea gîndului tău, că nu puteai suporta să fii ispitit de el. Căci noi sîntem păcătoşi şi nu ne este îngăduit să alungăm pe cineva. Că de puteai să-i suporţi lenea lui, ai fi luat plata pentru el. De fapt, unii din Părinţi vorbeau lui Ava Pimen despre un bătrîn oarecare, care suporta pe ucenicul lui leneş. Şi a zis Ava Pimen: „În locul lui eu i-aş fi pus sub cap o perniţă". Şi i-au zis aceia: „Şi ce-ai fi spus lui Dumnezeu?" El răspunse: „I-aş

852 Deprinde-l pe el în cele bune, dar şi pe tine în răbdare, prin aceasta.

853 L-a acoperit pe stăpîn ca să nu ştie de furt înainte de fuga slugii, ca să nu-l certe cu mînie.

fi spus lui Dumnezeu: Doamne, tu ai zis: „Făţarnice, scoate întîi bîrna din ochiul tău şi apoi vei vedea să scoţi paiul din ochiul fratelui tău" (Mt. 7, 5) (Pateric, Pimen, 131).

655. *Întrebare : A făcut deci bine bătrînul că n-a mustrat pe fratele lui ?*

Răspuns : Frate, nu fără rost l-a lăsat bătrînul nemustrat. Căci de multe ori l-a mustrat, dar acela n-a primit mustrarea. Şi văzîndu-l că nu se îndreaptă, a lăsat lucrul la judecata lui Dumnezeu, zicînd: „Dumnezeu ştie ce e de folos. Căci fratele meu e mai bun decît mine". Aceasta o făceau cei desăvîrşiţi, neîndrăznind să judece pe cineva. Făceau aşa spre ruşinarea celor ce nu sînt nimic, dar judecă pe toţi.

656. *Întrebare : Cînd greşeşte slujitorul meu şi voiesc să-l mustru, în ce scop s-o fac ?*

Răspuns : În scopul iubirii celei după Dumnezeu, ca îndreptîndu-se prin mustrare să înceteze să păcătuiască şi aceasta să-i fie spre mîntuirea sufletului. De aceea nu trebuie făcută aceasta cu mînie. Căci nu se naşte binele din rău. Ci de se tulbură gîndul tău, aşteaptă pînă ce se linişteşte. Şi apoi mustră-l cu bunătate, întru frica lui Dumnezeu.

657. *Întrebare : Dar cînd voiesc să-l mustru, îmi spune gîndul: ,,Mai rău păcătuieşti. Cum îl mustri pe el, neîndreptîndu-te pe tine ?" Şi aceasta îmi opreşte mustrarea.*

Răspuns : Acest gînd e de la diavolul, ca acela să rămînă neîndreptat şi ca să dai socoteală pentru el. Deci zi gîndului: ,,Că mai mult greşesc, e vădit, şi o recunosc. Dar nu vreau să dau socoteală şi pentru mine şi pentru el. Căci Dumnezeu îmi cere îndreptarea lui"[854]. Şi după ce l-ai mustrat cu cruţare şi cu frica lui Dumnezeu[855] spune-ţi ţie cuvîntul Apostolului: ,,Tu cel ce înveţi pe altul, pe tine nu te înveţi?" (Rom. 2, 21). Şi aşa te vei afla îndreptîndu-l pe acela cu smerită cugetare.

658. *Întrebare : Cînd văd pe cineva înjurînd religia şi hulind sfînta credinţă, mă mînii pe el, sub motiv de rîvnă. Ce este aceasta ?*

Răspuns : Ai auzit că nu se face îndreptarea prin rău, ci mai degrabă prin bine. Deci grăieşte cu cel ce înjură, mustrîndu-l cu blîndeţe şi îndelungă răbdare întru frica lui Dumnezeu. Iar de te vezi pe tine tulburat, nu trebuie să spui nimic.

659. *Întrebare : Se întîmplă că întîlnind pe cineva, îl privesc cu patimă şi sînt rănit în suflet. Şi dacă se iveşte trebuinţa să-l întâlnesc iarăşi, nu pot privi la el. Şi prin aceasta îl fac bănuitor. Şi mi se întâmplă, să ajung pînă acolo încît să închid ochii, neputîndu-i suporta vederea. Şi mă necăjesc neştiind ce să fac. Deci*

854 De-l voi mustra, voi da socoteală numai pentru mine, dar nu şi pentru el. Şi mai bine să dau socoteală pentru greşala mea, decît pentru a altuia, săvîrşită din pricină că n-am făcut totul să-l îndreptez.

855 ,,Cu frica lui Dumnezeu" pentru păcatul propriu; şi ca să vadă acela că n-o fac din mîndrie; şi ca să nu-l smintesc; şi ca văzînd acela că o fac ,,cu frica lui Dumnezeu", să simtă mustrarea mea ca făcută din ascultarea mea de porunca lui Dumnezeu, şi aceasta să aibă efect şi asupra lui, simţind şi el frică de această poruncă.

roagă-te pentru mine, stăpîne, şi trimite un cuvînt al vieţii şi leacuri ale iubirii tale de oameni.

Răspuns : Iubirea ta m-a întrebat despre privirea pătimaşa la cineva care e de faţă. Aceasta vine în chip recunoscut de războaiele diavolului. Dar tot de la el este şi a gîndi la aceasta cu mintea. Trebuie să-ţi aduci deci aminte de stricăciunea şi de împuţiciunea firii noastre, cum sîntem pe cale de-a intra în morminte. Dar pentru ce să-ţi vorbesc de stricăciune? Nu e mai bine să-ţi pui înaintea ochilor înfricoşătoarea judecată a lui Dumnezeu care are să vină ? Şi care va fi moştenirea celor ce fac acestea ? Şi cum vei putea să suporţi ruşinea aceea mare a vădirii faptelor noastre în faţa îngerilor şi arhanghelilor şi a tuturor oamenilor, înaintea Dreptului Judecător? Şi cum se închide gura lucrătorilor acestor fapte ? (Ps. 62, 12). Să ne temem deci de cel ce zice: „Nu vă înşelaţi, nici curvarii, nici preacurvarii, nici malachiţii, nici sodomiţii nu vor moşteni Împărăţia lui Dumnezeu". (I Cor. 6,9-10); şi „cel ce se uită la femeie, ca să o poftească etc." ; şi „dacă ochiul tău te sminteşte, sooate-l" (Mt. 5, 28-29).

Acestea trebuie să ţi le aduci aminte şi să nu te întîlneşti des cu oamenii faţă de care te afli avînd război. De altă parte, mi le arăta pentru care pricină îi ocoleşti, ca nu cumva să-i bagi şi pe ei la gînduri. Iar dacă e nevoie să vorbeşti cu ei, cheamă numele lui Dumnezeu într-ajutor, zicînd: „Doamne Iisuse, acoperă-mă şi ajută slăbiciunii mele". Şi îndrăzneşte, că va sfărîma săgeata vrăjmaşilor. Căci numele Lui pricinuieşte nelucrarea răului. Celor multe ce ţi se spun, răspunde-le puţine. Şi nu le da lor auzul tău şi gîndurile tale, ci strînge-te în cuviinţă şi netulburare, ca nimenea să nu cunoască ce se petrece în tine. Şi chiar de iei putere de la acestea, nu te încrede cînd e vorba de vrăjmaşii tăi. Căci sînt neruşinaţi

şi chiar de vor fi biruiţi de zeci de mii de ori, vor porni iarăşi războiul. Ci purtătorul de biruinţă e Dumnezeu. El ajuta smereniei omului, pentru care a şi voit să se întrupeze [856].

660. *Întrebare : Ce înseamnă cuvîntul: „Ia seama să nu te răpească gîndul curviei" ?*

Răspuns : Acest cuvînt se potriveşte nu numai curviei, ci şi altor păcate. Aceasta o pătimeşte mintea de la împrăştiere. Deci omul trebuie să se adune în sine, zicînd: „Doamne, iartă-mă pentru numele Tău cel sfînt, că din negrija mea mi s-a întîmplat aceasta. Şi izbăveşte-mă de împrăştiere şi de toată cursa vrăjmaşului, că a Ta este slava în veci Amin". Şi răpirea se arată aşa: De vorbeşte cineva şi mintea lui este împrăştiată, el vorbeşte despre un lucru şi mintea lui e răpită la alt lucru. Aceasta e răpirea. Iar dacă cineva lucrează ceva şi mintea îl împrăştie de la acel lucru la altul, el strică, din uitare, acel lucru, sau face mai mult decît trebuie. Şi aceasta este iarăşi răpire.

Tot aşa se întîmplă şi cu gîndul curviei. Se întîmplă ca în vreme ce unul vorbeşte cu cineva, vrăjmaşul îi atrage mintea de la gîndul la Dumnezeu. Atunci el e atras datorită împărtăşirii la pofta curviei. Aceasta e tot răpire. Căci nu din gîndire la curvie i s-a întîmplat aceasta, ci a fost răpit din uitare. Unul ca acesta e asemenea omului călător, care din neatenţie lasă calea cea dreaptă şi apucă pe alta. Dar el trebuie să-şi revină prin trezire, precum s-a spus. Şi să alerge la mila lui Dumnezeu. Căci El este milostiv şi-l primeşte ca pe fiul acela risipitor. Doar ştim

856 S-a întrupat în smerenia omenească, spre a fi aproape smereniei noastre. Atotputernicul Dumnezeu întăreşte pe cel smerit, care nu se închide puterii Lui prin păruta putere a sa.

cu cită bunăvoinţă a fost primit acela (Lc. 15, 20-24). Iar cînd acest război e semănat în gînd nu prin împrăştiere, trebuie sa stăm treji şi să nu ne îndulcim şi să nu zăbovim în el. Ci să alergăm repede la Stăpînul Dumnezeu.

661. *Întrebare : Dacă e nevoie să vorbesc cu o femeie, ce să fac? Sau cum trebuie sa mă port în convorbire? Spune-mi dacă, sub motiv de credinţă sau de compătimire, mă pot amesteca în treburile lor?*

Răspuns : În tot felul socotim că convorbirea cu femeile vătăma pe cei ce nu înţeleg lucrurile dumnezeeşti. Deci ocoleşte-o pe cît poţi. Şi nu te lăsa în convorbiri cu femeile. Căci nu-ţi foloseşte aceasta, chiar dacă au purtări bune. Aceasta pentru că nu ne-am izbăvit încă de cele ale lumii. Şi dacă nevoia ne mînă uneori la o astfel de convorbire pentru vreo tîrguială, sau pentru orice alt fel de lucru, să ne punem de mai înainte în minte asemănarea aceasta: Precum un om, apropiindu-se de foc, pentru a-şi împlini trebuinţele lui, ia aminte cu grijă să nu fie ars de foc, aşa să avem şi noi grijă cînd ne apropiem de ele pentru orice lucru, ca şi cînd ne-am apropia de foc. Şi să ne asigurăm pe noi în tot chipul întru frica lui Dumnezeu, ca nu cumva socotind noi că ne folosim prin ele, să ni se facă pagubă mare părutul folos. Iar dacă voim să vieţuim cu totul pentru Dumnezeu, să facem convorbirea prin mijlocirea vreunei alte persoane. Să nu primim să le privim în faţă, nici să ne aruncăm privirea spre ele. Nici să nu zăbovim în convorbirea cu ele. Căci din aceasta se naşte focul poftei. Ci să ne silim să scăpăm în grabă de ele, rugînd pe Dumnezeu să ne mîntuiască în ceasul acelei nevoi de cursa diavolului întinsă înaintea noastră. Şi să-L pomenim neîncetat pe El. Căci mare este puterea Lui ca să acopere slăbiciunea noastră în Hristos Iisus Domnul nostru. Căruia fie slava în veci. Amin.

662. *Întrebare : Alt mirean iubitor de Hristos a întrebat pe Marele Bătrîn de-i este de folos să se despartă de femeia lui pentru a se călugări.*

Răspunsul lui Varsanufie: Fiule, nu te despărţi de ea, căci prin aceasta calci porunca Apostolului, care zice: „Te-ai legat cu femeia, nu căuta dezlegare" (I Cor., 7, 27). Căci altfel dacă ea păcătuieşte şi se îndreaptă spre rău, păcatul cade asupra ta, afară de cazul cînd despărţirea s-a făcut cu buna învoire şi prin împreuna sfătuire.

663. *Întrebare : Alt mirean iubitor de Hristos a întrebat pe acelaşi Mare bătrîn, zicînd: Ce să fac că sînt cuprins repede de patimi ?*

Răspuns : Nu te învoi cu ele şi întoarce-ţi ochii ca să nu vezi deşertăciune şi mîinile de la lăcomie. Şi te va elibera Dumnezeu de ele. Deci vieţuieşte cu cuviinţă. Şi să nu iai mîncare nici băutură pe săturate. Şi aşa vei umili patimile şi vei afla odihna[857].

664. *Întrebare : Alt mirean iubitor de Hristos, profesor în ştiinţele din afară, a întrebat pe Marele Bătrîn dacă ar face bine să treacă la o treaptă mai strălucită.*

Răspuns : „Nu te semeţi" (I Tim. 6,17) şi vei afla har la Dumnezeu şi mulţumire de la oameni, Ci-ţi adună multe acolo unde eşti.

857 Unde sînt patimi e odihnă: nu sînt ambiţii, griji, invidie, mînie, întristare, tulburare, agitaţie.

665. *Întrebare : Acelaşi a întrebat pe celălalt Bătrîn despre acelaşi lucru.*

Răspunsul lui Ioan: Dumnezeu a ales cele smerite ale lumii. Ţine smerenia şi te va ajuta Dumnezeu în grabă.

666. *Întrebare : Acelaşi a cerut aceluiaşi Bătrîn Ioan să se roage pentru un îndrăcit.*

Răspuns : Să se înfrîneze pe cît poate şi vor fi auziţi cei ce se roagă pentru el. Căci ,,mult poate rugăciunea lucrătoare a dreptului" (Iac. 5, 16). Iar Domnul a spus: „Neamul acesta nu iese fără numai cu posturi şi rugăciuni." (Mt. 17,21; Mc. 9,29)[858].

667. *Întrebare : Alt mirean iubitor de Hristos a întrebat pe Marele Bătrîn, zicînd: Au intrat nişte hoţi în casa noastră pentru păcatele noastre, dar n-au luat nimic din ea. Să pun în mişcare urmărirea lor, sau să fac pe neştiutorul ?*

Răspuns : Dacă socotim că hoţii au intrat pentru păcatele noastre, iar Dumnezeu, pentru iubirea lui de oameni, n-a îngăduit să ni se facă vreun rău, de ce să voim să ne răzbunăm şi să nu lăsăm toate în seama lui Dumnezeu, care a zis: ,,A mea este răzbunarea, Eu voi răsplăti." (A doua lege, 32, 35; Rom. 12, 19) ? Dacă ne temem de Dumnezeu cînd îi vedem pe ei pătimind de ceva, trebuie să-i ajutăm după puterea noastră. Dar

858 Posturile şi rugăciunile întăresc voinţa şi potolesc tulburarea omului, care merge pînă la îndrăcire. Ele îndreaptă pe om spre o depăşire a ceea ce-l tulbură, făcîndu-l conştient de relaţia cu Dumnezeu.

fiindcă n-am ajuns la treapta aceasta, ca să nu cădem cu voia în slava deşartă, să nu le facem nici bine, nici rău[858b]. Ci să mulţumim celui ce nu ne-a făcut nouă după păcatele noastre[859].

668. *Întrebare : Dar dacă, s-a întâmplat ca ei să fure ceva din ale noastre, ce trebuie să facem?*

Răspuns : Stă în puterea celor desăvârşiţi să dispreţuiască toate. Iar cei din a doua treaptă pot să-şi ia înapoi cele ce le-au pierdut, sau să-şi păgubească puţin, cugetînd la strîmtorarea acelora şi la nevoia ce o au de cele pe care le cer. Aceasta îl poate face uneori pe vreunul să se folosească şi de legile pe care aceia le-au nesocotit. Dar să ştim, că lucrul acesta este odrasla iubirii de arginţi şi pricinueşte vătămare sufletului nostru. Şi călcăm şi porunca ce zice: ,,De voieşte cineva să se judece cu tine şi să-ţi ia mantaua, dă-i şi haina" (Mt. 5, 40).

669. *Întrebare : Deci cum Părinte? De vrea cineva să-mi ia haina, să i-o dau îndată? Dar cîţi oameni răi şi vicleni nu voiesc să facă aceasta cu plăcere, încît, dacă ar putea, ar lăsa pe cineva şi gol?*

Răspuns : Nu o spune aceasta ca s-o dai celui ce voieşte simplu să ţi-o ia. Ci celui ce voieşte să se judece cu tine, ceea ce înseamnă neîndurare şi judecaţi care aduc

858b Dacă le-am face bine hoţilor care au intrat în casa noastră, ne-am mîndri, deoarece n-am ajuns la treapta înaltă a compătimirii lor pentru patima de care suferă. Dar nu trebue să le facem nici rău ca să nu adăugăm noi păcate la cele pe care le avem.

859 Să mulţumim lui Dumnezeu care n-a lăsat pe hoţi să ne jefuiască după păcatele noastre.

vătămarea sufletului. În acest caz trebuie să dispreţuieşti cele trupeşti, pentru mîntuirea sufletului. Căci zice: „Ce va folosi omului, de va cîştiga lumea întreagă, iar sufletul şi-l va pierde?" (Mt. 10,26).

670. *Întrebare : Dar sînt unii încercaţi în judecăţi şi nu se vatămă la fel cu cei neîncercaţi în acestea. Oare nu e bine ca cei din urmă să le încredinţeze, acelora să se judece cu aceia ?*

Răspuns : Chiar dacă aceia sînt cercaţi în ale judecăţilor, dar noi sîntem pricina vătămării lor sufleteşti. Iar comparînd relele, acesta nu e mai mic. Căci dacă ne judecăm noi înşine, aceasta ne pricinuieşte nouă vătămarea sufletului. Dar dacă se vătăma şi aceia la fel cu noi, ne facem noi înşine pricina vătămării lor, iar vătămarea lor se întoarce la noi şi suferim aceeaşi vătămare. Căci s-a scris: „Trebuie să vină răul, dar, vai de cel prin care vine." (Lc. 17, 1). Iar dacă în loc de a se mulţumi că s-a izbăvit de astfel de necazuri cineva se sileşte să-i facă pe duşmani să sufere, acest lucru e mai rău ca toate şi mînie pe Dumnezeu care ne-a cerut, să nu răsplătim răul cu rău (Rom. 12, 17); şi „Iertaţi şi vi se va ierta" (Mt. 6, 14; Lc. 6, 37).

671. *Întrebare : Cînd e nevoie să se dea mărturie despre un ucigaş adevărat, trebuie să se mintă ca să scape acela de moarte?*

Răspuns : Dacă nu minţi pentru nici un lucru, nu minţi nici pentru acesta. Căci s-a scris: ,,Să nu te miluieşti de sărac la judecată" (Ieş. 23, 3). Căci de nu va fi voia lui Dumnezeu, nu va muri. Iar de minte cineva pentru altele şi vrea să mintă şi pentru aceasta, să facă

cum îi este obiceiul. Căci s-a scris: „cel ce face păcatul face şi fărădelege." (I Io. 3, 4). Eu nu vreau să hotărăsc în acestea. Dar de nu e nevoie să dai mărturie, e de trebuinţă să nu spui nimic. Avem în aceasta privinţă zicala folositoare: ,,A spune nu ştiu, nu aruncă pe nimeni în închisoare".

672. (V. 672—673) *Întrebare : De are cineva datornici bogaţi, poate să ceară dobînzi? Iar de sînt săraci, le poate cere suma împrumutată?*

Răspuns : S-a scris despre cel drept că „argintul lui nu l-a dat cu dobîndă" (Ps. 14, 5). Iar aceasta înseamnă că putem cere suma împrumutată. Dar dacă unii nu pot întoarce suma, despre aceia s-a scris: ,,Dacă fratele tău se află în nevoie, nu-l apăsa cu cererile tale." (Şir. 31, 31).

673. (V. 674) *Întrebare : Dar dacă datornicul meu e sărac şi eu la fel, nu păcătuiesc cerînd de la el suma, pentru nevoia mea ?*

Răspuns : Nu păcătuieşti, dar pe cît e cu putinţă e bine să nu necăjească cineva pe fratele său care nu e în stare să întoarcă.

674. (V. 675). *Întrebare : Cînd sufăr o pagubă şi inima mea nu se întristează, gîndul îmi spune: „Aceasta este împietrire; ar trebui să te întristezi întîi, apoi să mulţumeşti." Îmi spune bine?* [860]

860 A nu te mai întrista pentru o pierdere înseamnă a nu mai trebui să faci nici-un efort în a învinge o greutate produsă de ea, a nu mai trăi slăbiciunea omenescului. Oare e bună această stare? Aceasta e întrebarea ce şi-o pune ucenicul.

Răspuns : Nu trebuie să ne întristăm deloc pentru un lucru al lumii acesteia, ci numai pentru păcat [861].

675. (V. 676) *Întrebare : Ce înseamnă: „A te bucura cu cei ce se bucură şi a plînge cu cei ce plîng" (Rom.* 12,14)?

Răspuns : A te bucura cu cei ce se bucură înseamnă a te bucura împreună cu cei ce au dobîndit virtutea cea după Dumnezeu şi cu cei ce se veselesc de nădejdea bunătăţilor viitoare. Iar a plînge cu cei ce plîng, înseamnă a suferi împreună cu cei ce au păcătuit cînd se pocăiesc pentru păcate.

676. (V. 677) *Întrebare : Dacă un prieten al meu pierde un copil sau niscai bunuri şi se întristează, oare trebuie să mă întristez împreună cu el, ca un prieten?*

Răspuns : Trebuie să te întristezi în acestea cu el, ca nu cumva stăpînit fiind acela de multă întristare, să cugete ceva păgubitor sufletului său, neputînd suporta cu mulţumire această pierdere.

861 Bătrînul răspunde arătînd că capacitatea de întristare e bine să o păstrăm, dar numai pentru păcate. Poţi fi astfel şi tare, dar şi uman. Hristos însuşi s-a întristat. S-a întristat mai ales pentru moartea ce avea s-o sufere. Dar pentru o moarte pentru păcatele noastre pe care şi le însuşise, pentru faptul că trebuia să moară ca să ne scape pe noi de o falsă viaţă. În răspunsul la întrebarea următoare, Bătrînul mai recunoaşte şi întristarea noastră pentru alţii. Dar aceasta este o altfel de întristare decît cea pentru păcatele proprii. Iisus a avut mai mult întristarea aceasta. Sau fiindcă a luat omenescul de bună voie, toată întristarea Lui a fost pentru noi, pentru alţii.

677. (V. 678) *Întrebare* : *Fiindcă s-a scris: „Fericiţi făcătorii de pace (Mt.* 5, 9), *oare e bine să ne străduim pentru pacea tuturor* ?

Răspuns : E mai bine să dăm pace inimii proprii[862]. Aceasta se cuvine să o facă fiecare şi fericit e cel ce o face aceasta. Iar a împăca pe cei ce se luptă, nu stă în puterea fiecăruia, ci a celor ce pot să facă acestea fără să se vatăme. Dar cel slab trebuie să se bucure de pacea tuturor, însă nu trebuie să mijlocească pentru pacea tuturor, ci numai pentru a celor iubiţi de el după Dumnezeu. Şi aceasta numai cînd nu-i vine din aceasta o vătămare pentru suflet.

678. (V. 679) *Întrebare* : *Cînd fac un lucru după Dumnezeu şi sînt dispreţuit de oameni, mă întristez la gîndul că i-am smintit.*

Răspuns : De eşti dispreţuit pe nedrept, nu te întrista. Căci diavolul pizmuieşte binele şi le mişcă acestea pentru a-l împiedica. Dar pînă la urmă va fi oprit şi Dumnezeu va scoate la arătare slava lucrului bun. Dar dacă, din greşeala ta, eşti dispreţuit pe drept, îţi pricinuieşti tu însuţi ruşine. Însă de te vei pocăi, aceasta ţi se va întoarce spre bucurie.

679. (V. 680) *Întrebare* : *Alt mirean iubitor de Hristos, suferind rău de la cineva, i-a spus Bătrînului despre aceasta.*

862 Ai făcut pace în inima ta, cînd nu mai eşti mustrat de relele săvîrşite; şi cînd cauţi să fii împăcat cu Dumnezeu şi cu semenii; cînd nu te simţi tulburat de nimeni şi nu vrei să tulburi pe nimeni. Dar mai ales cînd nu te mai tulbură vreo patimă sau alta.

Răspuns : Fă-i lui bine.

680. (V. 681) *Întrebare : Făcînd aceasta, iarăşi a suferit rău de la acela şi a arătat iarăşi Bătrînului, zicînd: Iată îi fac bine şi nu încetează să-mi facă rău.*

Răspuns : Nu-i faci aceluia bine, ci ţie. Căci a spus Domnul: „Faceţi bine duşmanilor voştri şi vă rugaţi pentru cei ce vă necăjesc." (Lc. 6, 27 - 28) Fiecare va lua după fapta sa (Ps. 61, 13)[863].

681. (V. 682) *Întrebare : Alt mirean iubitor de Hristos, găzduind Părinţi, a întrebat pe acelaşi Bătrîn: Ce să fac, că mereu mă necăjesc. Căci vine vreunul dintre Părinţi şi nu aflu cele de trebuinţă pentru a-l ospeţi* ?

Răspuns : Acesta e un gînd diavolesc. Le ajunge cele ce se aflã, după spusa: ,,Mulţumindu-vă cu cele ce sînt" (Evr. 13, 15). Şi Dumnezeu le va da mulţumire prin înştiinţare. Căci de se plînge cineva de lipsa acestor lucruri, nu poate găzdui, ci se roagă să nu vină nimenea la el. Iar cînd avînd ceva ce-ai putea să le pui înaintea lor, nu o dai din zgîrcenie, chiar dacă i-ai ospeţi de zeci de mii de ori, inima lor rămîne, prin înştiinţare nemulţumită, o poţi face aceasta numai în cazul că ai nevoie de acel lucru pentru o trebuinţă mai mare, sau pentru a-l da poate unor bolnavi, sau unor persoane mai de cinste. Căci toate trebuie făcute cu dreaptă socoteală şi cu frică de Dumnezeu. Iar de trebuie să mergi şi tu undeva, nu aştepta să afli o mare odihnă (ospeţie). Şi nu te tulbura de

863 Tu creşti în binele ce-l faci cu atît mai mult cu cît nu primeşti mulţumiri de la cel căruia i-l faci. Eşti de două ori biruitor: făcînd un bine şi răbdînd chiar răul pentru binele făcut.

nu o afli. Căci de aştepţi şi nu afli, vei bîrfi pe primitori şi bîrfirea e moartea sufletului. Ci mulţumeşte pentru toate. Căci aceasta este hrana şi ospeţia (odihna) duhovnicească şi de suflet folositoare [864].

682. (V. 683) *Întrebare : Dar ce să fac dacă nu mă primesc deloc şi sînt ostenit de călătorie şi am nevoie de hrană?*

Răspuns : Gîndeşte-te cine e Cel ce are grijă de toţi şi îi hrăneşte pe toţi. E Dumnezeu. Dacă deci Dumnezeu, ar fi voit să te hrănească, i-ar fi îndemnat pe ei să te primească. Dar dacă nu te-au primit, e vădit că Dumnezeu nu a voit şi nu sînt ei de vină. Căci toate se fac spre cercarea şi mîntuirea omului, ca să rabde şi ca să se osîndească pe sine însuşi în toate ca nevrednic.

683. (V. 684) *Întrebare : Un alt mirean iubitor de Hristos a întrebat pe acelaşi Bătrîn Ioan: Mă umple de frică un gînd care-mi zice: Diavolul te face să păcătuieşti, chiar dacă nu voieşti, căci te-ai făcut datornic lui" [865].*

Răspuns : Nu socoti că diavolul are putere împotriva cuiva. În acest caz cauza păcatului n-ar sta în voia noastră, ci în sila celui ce a primit această putere. Precum omul nu e dus cu sila la mîntuire, tot aşa nu e dus cu sila nici la păcat. Oare a înşelat pe Eva cu puterea, nu cu

864 Spre ce delicate raporturi şi nu numai exterioare, duc aceste sfaturi!

865 A socoti că de ai primit ceva dela diavol. Deci trebue să-i plăteşti printr-un nou păcat, chiar dacă nu mai vrei să păcătueşti. E aci un fatalism descurajator.

sfatul? Nicăieri nu se arată puterea. În acest caz nimenea n-ar fi îndrăznit să fugă de cel ce are putere. Noi sîntem deci ca un om liber care s-a robit cuiva prin voia sa, dar la un moment dat îşi revine în sine şi se pocăieşte. Dar dacă nu aleargă la cineva mai puternic ca acela, nu se poate elibera. Iar dacă aleargă, acela ştiind că omul nu e cu adevărat robul lui, nu îndrăzneşte să-i mai facă vreun rău, pentru cel mai tare decît el. Aşa dar e vădit că nu are putere asupra omului. Deci spune şi tu gîndului: ,,Da, de dator sînt dator, dar am alergat la Cel ce mă poate elibera şi care m-a chemat şi mi-a zis: „Veniţi la Mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi Eu vă voi da odihna"' (Mt. 11, 28). „Şi trebuie să veghez pururea, ca să nu cad iarăşi în mîinile lui". Iar dacă gîndul îţi spune iarăşi: „Dacă nu te poate sili să păcătuieşti, iată eşti de acum nesupus păcatului" şi te împovărează spunîndu-ţi aşa, tu răspunde-i: „De-mi spui că de acum nu voi mai păcătui, nu te cred, pînă ce nu voi ajunge în cetate. Căci chiar de-ar fi făcut cineva tot drumul şi mai are numai o milă şi acolo cade, nimic nu i-a folosit. Căci e încă în afara cetăţii." Să aruncăm deci înaintea lui Dumnezeu neputinţa noastră şi El va opri uneltirile împotriva ta, prin rugăciunile tuturor sfinţilor Lui. Amin.

684. (V. 685) *Întrebare : Lăcustele îmi vatămă ţarina. De le gonesc, vecinii se mînie pe mine. De le las, mă păgubesc. Ce să fac?*

Răspuns : Ia apă sfinţită şi stropeşte cîmpul şi de poţi să le alungi sau să le nimiceşti cu pace şi fără ceartă, nu e păcat. Iar dacă naşte cearta, lasă lucrul în seama lui Dumnezeu spre folosul sufletului tău. Şi orice s-ar întîmpla, se întîmplă cu voia lui Dumnezeu.

685. (V. 686) *Întrebare : Dar, Stăpîne, dacă trebuie să alungăm peste tot mînia lui Dumnezeu, nu mîniem prin aceasta pe Dumnezeu?*

Răspuns : Cei desăvîrşiţi nu o alungă. Căci au toată nădejdea lor în Dumnezeu. Dar noi fiindcă sîntem trupeşti şi avem nevoie de cele pămînteşti, o alungăm osîndindu-ne ca păcătoşi. Şi o facem de aceea cu rugăciune şi cîntare de psalmi, rugîndu-ne lui Dumnezeu să ne ierte [866] şi străduindu-ne de aci înainte să-i mulţumim. Căci nu se pot opri relele de la noi fără pocăinţă şi milă. Căci zice: „Fericiţi cei milostivi că aceia se vor milui" (Mt. 5,7). Şi să nu spui: „Pentru ce Dumnezeu, care trimite mînia Sa spre îndreptarea noastră, îi rabdă pe cei ce o alungă fără să se pocăiască?" Căci Dumnezeu trimite mînia Sa ca ameninţare, ca să ne pocăim. Dar ne rabdă cînd o alungăm, aşteptînd cu îndelunga răbdare întoarcerea noastră către El. Însă dacă stăruim întru aceleaşi şi după ce am alungat-o, cădem în rele şi mai mari [867]. Şi aşa se împlineşte cu noi cuvîntul proorocesc: ,,Am dof-

866 Dumnezeu lasă să vină asupra noastră greutăţile, pentru că vrea să ne întoarcă dela rău. Dacă noi căutăm să scăpăm de ele, o facem prin rugăciune şi pocăinţă. Iar aceasta ajută pornirea noastră spre îndreptare, spre întoarcerea către Dumnezeu. Propriu zis El însuşi va abate atunci greutăţile de la noi, mai ştiind şi aceea că din rodurile cîmpului nostru, ajutate de El, vom face şi noi milostenii. Dacă toate sînt ale Lui, ele nu sunt numai ale noastre, ci şi ale altora. Căci El le dă pentru toţi. El nu se separă cu fiecare din noi. Dar în actul comunicării de la unii la alţii, trebue să se activeze dragostea şi mila între noi, nu mîndria.

867 Încăpăţînarea în rău cu toate greutăţile ce vin sporeşte răul din noi, căci învîrtoşează tot mai mult fiinţa noastră. Şi acesta e răul cel mai mare. Aceasta ne desobişnuieşte de a ne pocăi, de a ne înmuia, cu toate greutăţile suferite. Aceasta ne face să înţelegem iadul veşnic, cum se spune mai jos. La fel stăruinţa în bine înseamnă înaintarea în bine, sporirea în bunătate, într-o inimă înmuiată, comunicativă.

torit Babilonul şi nu s-a vindecat" (Ier. 28, 9). Şi nu se poate aştepta altceva decît „chinurile veşnice şi întunericul cel mai din afară [868] şi viermele ţîşnitor de venin şi scrîşnirea dinţilor. " (Mt. 8, 12; Mc. 9, 48).

686. (V. 687) *Întrebare : Un alt mirean iubitor de Hristos a întrebat: Voiesc să storc în teascul meu vinul unui iudeu. Oare nu e păcat?*

Răspuns : Dacă Dumnezeu plouînd peste ţarina ta, n-ar ploua şi peste cea a iudeului, nici tu n-ar trebui să storci vinul lui. Dar dacă iubirea Lui de oameni se întinde peste toţi, şi plouă peste drepţi şi nedrepţi, pentru ce tu voieşti să fii neomenos şi nu mai degrabă milostiv, precum El însuşi zice: „Fiţi milostivi precum Tatăl vostru cel din ceruri milostiveşte" (Lc. 6, 36)?

687. (V. 688) *Întrebare : Dacă cineva îmi încredinţează un lucru, cerîndu-mi să nu spun nimănui şi altul îmi cere cu jurămînt să i-l spun, ce să fac? De spun, supăr pe cel ce mi l-a încredinţat. De nu i-l spun, supăr pe cel ce mă întreabă: Şi mă tem de jurămîntul lui.*

Răspuns : De ţi-o cere acesta cu jurămînt, el va purta păcatul [869] Deci nu trebuie să descoperi taina fra--

868 „Chinul veşnic": te chinueşti în răutate, în mîndrie, fără să mai ai puterea să scapi de ele, prin pocăinţă. „Întunericul cel mai din afară": singularitatea extremă, în afara oricărei comunicări cu viaţa ce-ţi vine din legătura de iubire cu alţii şi cu Dumnezeu, supremul izvor personal al iubirii. „Viermele care secretează venin": mîndria, care secretează veninul încăpăţînării chinuitoare şi te roade mereu. „Scrîşnirea dinţilor": de scîrbă, dar şi de gol, de plictiseală, de încăpăţînare.

869 Se vede că era obiceiul nu numai să se jure cineva el însuşi, ci să-l jure pe altul: ,,Te jur să-mi spui". Şi cel ce a jurat se temea şi de acest

telui, sub motiv de jurămînt. Spune-i aceluia: „Dacă mi-ai fi încredinţat tu un lucru, ţi-ar fi plăcut să-l descopăr cuiva? Dacă deci nu ţi-ar fi plăcut, nu mă întreba nici tu să-ţi spun cele ale fratelui. Căci s-a spus: ,,Ceea ce nu-ţi place să ţi se facă ţie, nu face nici tu aproapelui" (Tes. 4, 16); şi iarăşi: ,,Ceea ce voiţi să vă facă vouă oamenii, faceţi şi voi lor asemenea" (Mt. 7, 12; Lc. 6, 31)".

688. (V. 689) *Întrebare : Ce trebuie să gîndesc? Că tot omul e drept, sau că eu sînt mai păcătos decît toţi? Căci îmi e greu gîndul să socotesc pe tot omul drept*[870].

Răspuns : Socoteşte-te cel mai păcătos, şi mai neînsemnat decît toţi şi vei avea odihnă.

689. (V. 690) *Întrebare : Cînd vorbesc cuiva despre „Viata Părinţilor" şi despre „Răspunsurile" lor (Apoftegmele lor: Pateric.), inima mea cugetă lucruri mari. Spune-mi, cum să vorbesc cu smerită cugetare? Şi cui trebuie să le spun acestea? Şi în ce scop* ?

Răspuns : Cînd vorbeşti despre „Viaţa Părinţilor" şi despre „Răspunsurile" lor, trebuie să te osîndeşti pe tine zicând: „Vai mie că vorbesc despre virtuţile Părinţilor şi eu n-am cîştigat nimic din ele. N-am ajuns la vreo sporire şi şed în scaun vorbind altora ca să se folosească.

jurămînt. A nu-l admite înseamnă să ascundă ceva. A-l admite însemna să se lase privit cu neîncredere. Numai cel ce şi-a cîştigat un nume sigur de om care nu minte, putea scăpa de această cerinţă din partea altora.

870 E mai greu să socoteşti pe fiecare om drept, decît să socoteşti că nu e om fără de păcat, dar tu eşti cel mai păcătos. Bătrînul aprobă gîndul din urmă, cerîndu-i în acelaşi timp să nu se procupe de gîndul dacă toţi oamenii sînt drepţi, ca nici să nu-i judece în nici-un fel.

Oare nu se va împlini cu mine spusa Apostolului: „Tu cel ce înveţi pe altul, pe tine nu te înveţi": (Rom. 2, 21). Şi spunîndu-le acestea, îţi arde inima şi te afli vorbind cu smerenie. Dar trebuie, să iai aminte cui vorbeşti. Dacă ştii că se va folosi, vorbeşte. De nu, nu e nevoie să vorbeşti. Căci s-a scris; „Fericit cel ce grăieşte la urechile celor ce ascultă". E bine să nu te afli dînd cele sfinte cîinilor şi aruncînd mărgăritare înaintea porcilor (Mt. 7, 6). Domnul să te înţelepţească, frate, să nu te rătăceşti de la calea smereniei.

690. (V. 691) *Întrebare* : *Doi mireni iubitori de Hristos se iubesc cu adevărat unul pe altul în Domnul şi erau călăuziţi în viaţă de Părinţi. Unul din ei, într-o convorbire, a spus un cuvînt despre altcineva. Celălalt, prin răpirea diavolului bănuind că a vorbit de el, s-a tulburat foarte. Cel dintîi, asigurîndu-l că n-a vorbit de el, acesta nu s-a lăsat convins. Şi de aci ivindu-se între ei o mică sfadă, au venit amîndoi la Părinţi şi i-au spus lucrul aceluiaşi bătrîn care le-a răspuns.*

nezeu ca unora ce sînteţi de un suflet. Amîndoi sînteţi datori să puneţi metanie înaintea lui Dumnezeu[871]. Dar nu cu nepăsare, ci din toată inima, ca să vă ierte pentru rugăciunile Părinţilor voştri. Tu, pentru că socotindu-te defăimat, n-ai suportat defăimare, ca să zici: „Am greşit şi sînt întreg păcat, pentru că pentru mine s-a tulburat fratele meu". Iar tu, celălalt, pentru că înainte de a vorbi n-ai precizat, că nu despre el vorbeşti şi că nu ai nimic de

871 „Metanie" înseamnă în greceşte şi pocăinţă şi plecarea omului înaintea lui Dumnezeu şi a semenului. Între ele este o legătură. Te pleci înaintea altuia, cerîndu-i iertare pentru vreo greşală ce i-ai făcut-o.

spus împotriva lui, pînă la moarte. Pe de alta, nici tu n-ai avut răbdare întru tine. Totuşi, nu voi sînteţi vinovaţi. Ci noi sîntem pricina relelor, că n-am făcut rugăciuni[872]. Căci de le-am fi făcut, aţi fi fost acoperiţi faţă de cel viclean care a semănat între voi neghina, ca să vă ispitească. Pentru că aceasta o cerem de obicei; ca să fiţi acoperiţi. Temeţi-vă de judecata lui Dumnezeu, ca să nu se smintească oamenii de voi, zicînd: ,,Iată că fiii Părinţilor nu au răbdare, ci se pornesc unii împotriva altora." Iar dacă voi vă ruşinaţi să vă puneţi unul altuia metanie din inimă, iată că o punem noi pentru voi. Căci pe noi ne atinge această ruşine. Domnul să va ierte şi să vă păzească de cel rău. Şi să-l zdrobească degrabă sub picioarele voastre. Să fiţi de un suflet şi de o gîndire şi de o credinţă în Domnul. Domnul să vă sprijinească să rămîneţi neclătinaţi întru frica Lui. Amin.

691. (V. 692) *Întrebare : Alt mirean iubitor de Hristos găzduind pe Părinţi, a trimis să întrebe prin scrisoare pe acelaşi Bătrîn, de-i este de folos să se lepede cu desăvîrşire de lume şi să vină la viaţa călugărească. Şi Bătrînul, scriindu-i că mai desăvîrşită e viaţa în retragere, socotind acela că aceasta este o poruncă, s-a întristat foarte şi a socotit să nu mai întrebe nimic pe Părinţi. Cunoscînd aceasta Bătrînul în duh, a spus să i se scrie acestea:*

872 Aceste adînci şi subtile împletiri între oameni nu se descoperă decît într-o accentuată viaţă de spiritualitate. Ele ne arată că izvorul lor nu poate fi decît într-o supremă împletire de ordin interpersonal: în Sfînta Treime, în care cele trei Persoane nu se află într-o uniformitate nemişcată, ci într-o vie, delicată şi extrem de subtilă şi complexă comunicare. Numai aceasta poate duce omenirea pe culmile celor mai delicate relaţii. ,,Eu sînt vinovat pentru voi, că nu m-am rugat pentru voi". Se merge pînă la o anumită substituire de euri, dar fără confundarea lor.

Răspuns : Înainte de toate îmbrăţişăm iubirea ta în Domnul. Şi te îndemnăm să lapezi tot gîndul de întristare şi să citeşti şi să înţelegi cu bucurie întru frica lui Dumnezeu cele scrise ţie în epistola de mai înainte. Căci nu v-am scris ceva ca poruncă, cunoscînd cuvîntul Apostolului care zice: „Nu înţeleg să vă întind o cursă" (I Cor, 7, 25). Ci v-am arătat ce folos deosebit are fiecare dintre lucrurile ce le facem. Aşa au înţeles toţi pe Domnul, căci după ce spune în Evanghelii ceea ce e scris în Lege: „Să nu desfrînezi, să nu ucizi etc." (Mt. 19, 18), iar cel ce l-a întrebat i-a răspuns: ,,Toate acestea le-am, păzit, ce-mi mai trebuieşte", i-a vorbit despre desăvîrşire: ,,De voieşti să fii desăvîrşit, vinde averile tale" şi celelalte pe care le ştii.

Dar urîtorul de bine umblă pururea să împiedice tot lucrul bun. Căci văzînd folosul celor despre care v-am scris, încă înainte de a cunoaşte voi înţelesul celor scrise, a tulburat puţin gîndul vostru. E de mirat cum acoperă acela mintea omului, răpind gîndul lui, ca să nu se folosească deloc. Şi nu-l lasă să se întrebe pe sine pentru ce se tulbură şi să-şi spună: „Pentru ce eşti întristat suflete al meu? Şi pentru ce mă tulburi? Nădăjduieşte în Dumnezeu, că mă voi mărturisi Lui" şi celelalte (Ps. 43, 12). El face aceasta ca să dovedească omului, că dacă cele scrise ar fi de la oameni sfinţi, i-ar fi adus ajutor şi nu tulburare şi ispită. Dar cel treaz cu mintea vede că şi Apostolii s-au tulburat prin necredinţă, văzînd pe Stăpînul lor şi Mîntuitorul Hristos. Căci Acesta le-a spus: „Pentru ce sînteţi tulburaţi? Şi pentru ce se urcă îndoieli în inimile voastre?" (Lc. 24, 30). Şi îndată a urmat cuvintelor Lui liniştea. Aşa şi noi, dacă am fi citit în liniştea inimii cele scrise, am fi aflat că nu sîntem obligaţi să producem după cum e scris, din unul o sută, sau şasezeci, sau dacă nici

atîta, măcar treizeci, ca al treilea (Mt. 13, 8). Dar am fi aflat că cele scrise ne sînt în toate de folos. Căci neputînd să împlinim ceea ce-i desăvîrşit, ne chinuim în timpul de faţă că nu împlinim decît fapta găzduirii, ca să nu ne înălţăm în cuget că facem vreun lucru mare, văzînd că n-am ajuns să facem ceea ce-i desăvîrşit. Dar nu ca să lepădăm cele făcute de voi acum, v-am scris cele cuprinse în epistola dinainte, ci ca să veniţi la ceea ce-i mai mare sau, rămînînd în ceea ce sînteţi, să vă fac să folosiţi aceasta pentru smerirea în cuget. Nu vă miraţi însă nici de ispite. Căci ni s-a poruncit: ,,Bucuraţi-vă cînd ajungeţi în multe feluri de ispite" (Iac. 1, 2). Unul dintre sfinţii Bătrîni a fost întrebat odată de un frate oarecare: „Ce este aceasta, Ava, că de cîte ori voiesc să mă culc şi mă ostenesc rugîndu-mă, şi mă pecetluiesc[873], în acea noapte visez gînduri de desfrînare. Iar de nu fac rugăciuni, nici nu mă pecetluiesc, nu visez". Şi i-a răspuns Bătrînul zicînd: „Aceasta o fac dracii din viclenie, ca să te laşi de rugăciune şi de pecete. Căci ştiu că din acestea îi vine omului ajutor." Aşa şi tu, de întrebi pe Părinţi şi pentru scurt timp te tulbură dracii pentru cuvintele lor, nu te feri niciodată să-i întrebi. Ei nu poruncesc nimic păgubitor sau greu. Căci sînt ucenicii Celui ce a spus: „Jugul meu este blînd şi sarcina mea uşoară" (Mt. 11, 30). Şi la urmă vom afla rodul folosului lor. Şi atunci vom striga împreună cu psalmistul: „Întors-ai durerea mea întru bucurie" (Ps. 29, 12).

692. (V. 693) *Întrebare : Un alt mirean iubitor de Hristos a întrebat pe acelaşi Bătrîn : Mi se întîmplă cînd vorbesc cu cineva să mă împrăştii dintr-o dată, încît să mi se pară că sînt afară de mine şi să uit de ce se*

873 Diavolul a voit să samene prin întristare îndoială şi în sfinţenia Bătrînului care i-a răspuns la întrebare.

vorbeşte; mintea nu e dusă spre altceva, ci iese din ea însăşi. Ce este aceasta, Părinte? Că tare sînt necăjit.

Răspuns : Acesta e un război diavolesc, care vrea să facă de ruşine pe un om înaintea celor de faţă. Dar dacă le descoperi cu libertate acest lucru, zicînd: „Iertaţi-mă, m-a împrăştiat diavolul", războiul încetează şi ruşinea se întoarce asupra diavolului însuşi. Şi apoi vei vorbi cu trezvie. Şi se va socoti ceea ce s-a întîmplat ca nimic. Dar celui ce nu face aşa, îi pricinuieşte multă ruşine.[873b] Însă pomenirea numelui lui Dumnezeu opreşte toate relele şi întăreşte neputinţa noastră. Amin[874].

693. (V. 694) *Întrebare : Un mirean iubitor de Hristos, foarte înfrînat şi cu grijă la sufletul lui, a trimis să se întrebe acelaşi Bătrîn: E de folos oare cuiva să facă ceea ce i se pare lui că e bine, sau trebuie să întrebe pe Părinţi ?*

Răspuns : De socoteşte cineva de la sine că un lucru e bun şi nu prin întrebarea Părinţilor, e în afara legii şi n-a lucrat potrivit legii. Iar de face ceva prin întrebare, împlineşte legea şi proorocii. Căci a întreba e semnul smereniei. Şi unul ca acesta e următor lui Hristos, care s-a smerit pînă a se face rob (Filip. 2, 6). Iar omul fără sfătuitor îşi este el însuşi pricina de război. Căci se zice: „Fă-le toate cu sfat" (Ps. 24, 72). Iar Ioan Colovos zice: „De vezi pe vreunul mai tînăr suindu-se la cer, prinde-l

873b [În text nu avem poziţionată această notă] Cu semnul crucii, zice la nota ed. Volos.

874 Deci poţi vorbi cu alţii şi să gîndeşti la Dumnezeu. Iar gîndul la El, te ţine treaz şi în cele ce le vorbeşti cu cineva. Aceasta se întîmplă cînd vorbeşti de lucruri serioase, plin de răspundere în faţa lui Dumnezeu.

de picioare şi aruncă-l jos" (Apophtegmes de la serie anonyme du manuserit Coislin 126, publicate în parte în: Revue d'Orient chretien, 1907-1913, p. 165, nr. 111). Deci e mai de folos să întrebe pe cineva cu smerenie decît să umble după voia lui. Căci de fapt Dumnezeu e cel ce pune în gura celui întrebat ce să spună, pentru smerenia inimii şi pentru dreptatea celui ce întreabă[875].

694. (V. 695) *Întrebare : De şed cu Părinţii şi aceştia vorbesc despre credinţă împotrivindu-se vreunuia din cei ce nu cugetă drept, trebuie să mă împotrivesc şi eu, sau nu? Căci gîndul îmi spune: ,,De taci, trădezi credinţa". Iar de are loc o simplă convorbire cu ei despre dogmă, să spun cele ce le ştiu sau să tac ? Iar de sînt chiar întrebat, ce să fac ?*

Răspuns : Nu te lăsa niciodată în dispute despre credinţă. Căci nu-ţi cere ţie Dumnezeu aceasta. Ci să crezi drept, precum ai primit de la Sfînta Biserică la Botez şi să împlineşti poruncile Lui. Păzeşte-le acestea şi te vei mîntui. Nu trebuie să vorbeşti despre dogme. Căci acestea sînt mai presus de tine. Ci roagă-te lui Dumnezeu pentru păcatele tale. Cu acestea să se ocupe mintea ta. Dar ia seama să nu osîndeşti în inima ta pe cei ce grăiesc despre acestea. Căci nu ştii de vorbesc acestea drept, sau nu; şi cum judecă Dumnezeu acest lucru. Iar de eşti întrebat, spune: „Acestea întrec puterile mele. Iertaţi-mă, sfinţi Părinţi."

875 Însăşi experienţa ne adevereşte că atunci cînd cineva se smereşte cerîndu-ne un sfat, se trezeşte în noi răspunderea de a ne sili să cugetăm la sfatul cel bun ce i-l putem da. Deschiderea inimii aceluia, ne face şi pe noi să ne deschidem inima. Iar în această întîlnire reală între cei doi prin deschiderea inimii se face simţită şi transparentă prezenţa lui Dumnezeu. Căci ne-am depăşit pe noi înşine şi unul pe altul, în faţa unui for superior nouă.

695. (V. 696) *Întrebare : Dar dacă în dispută, ereticul îl încercuieşte pe dreptcredincios prin cuvînt, oare nu e bine să-i sar în ajutor acestuia, pe cît pot, ca nu cumva biruit, să se clatine în dreapta credinţă?*

Răspuns : Dacă porneşti să vorbeşti înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor, aceasta e ca o învăţătură. Dar dacă învaţă cineva neavînd puterea, cuvîntul lui nu e convingător, ci neroditor. Deci dacă nu aduci nici un folos, ce trebuinţă e să vorbeşti [876]. Dar dacă voieşti cu orice preţ să dai un ajutor, grăieşte în inima ta lui Dumnezeu care cunoaşte cele ascunse şi care poate să facă mai mult decît ceea ce-i cerem şi El va face voia Lui cu cei ce sînt în dispută, iar tu vei afla smerenie în acest lucru. Presupune că cineva aruncă pe un om oarecare cu puterea în închisoare pe nedrept, dar altul, văzînd ceea ce s-a petrecut şi neputînd să se opună sau să schimbe ceea ce s-a făcut, se duce pe ascuns ca să spună unuia mai puternic, iar acela îl eliberează pe cel închis cu puterea; cel ce l-a aruncat pe acel om în închisoare se tulbură, dar nu ştie cine l-a vestit pe acela. Aşa e şi aci. Să alergăm la Dumnezeu întru credinţă şi pentru fraţii noştri întru rugăciunea inimii. Şi Cel ce s-a jurat întru Sine însuşi că „voieşte ca toţi oamenii sa se mîntuiască şi să vină la cunoştinţa vieţii" (I Tim. 2. 4), va face cu ei după voia Lui.

696. (V. 697) *Întrebare : Oare nu trebuie să cercetez măcar cele stabilite ca să le cunosc cînd aud vreo împotrivire?*

876 Orice vorbire despre Dumnezeu către altul e ca o învăţătură. Dar dacă n-ai putere să înveţi pe alţii, convingîndu-i, nu te băga în vorbă.

Răspuns : Nu studia nimic din cele ce nu le cere Dumnezeu de la tine. Nici nu rosti cuvinte primejdioase, ci mulţumeşte-te cu mărturisirea dreptei credinţe şi nu căuta nimic mai mult.

697. (V. 698) *Întrebare : Dacă convorbirea se ocupă cu texte din Scriptură, să tac, sau să vorbesc? Iar dacă s-ar întâmpla ca ei să se afle în îndoială cu privire la ceva ce eu cunosc, oare e bine să vorbesc, sau nu?*

Răspuns : Tăcerea e cea mai bună. Dar dacă se află în îndoială şi cunoşti lucrul, ca să dezlegi îndoiala, spune cu smerenie ceea ce ştii. Dar dacă nu cunoşti lucrul, nu spune nimic din cugetarea ta. Căci aceasta e nebunie.

698. (V. 699) *Întrebare : Dacă convorbirea se ocupă cu lucruri care nu aduc vătămare sufletului, să tac, sau să vorbesc?*

Răspuns : Nu e bine să vorbeşti înainte de a fi întrebat. Iar de eşti întrebat, spune ce ştii, cu smerenie şi frică de Dumnezeu, nemîndrindu-te de se primeşte cuvîntul tău şi neîntristîndu-te de nu se primeşte. Căci aceasta este calea lui Dumnezeu. Iar ca să nu pari că eşti un tăcut, spune de la tine ceea ce cunoşti în cuvinte puţine şi te vei izbăvi de vorba multă şi de slava necuvenită.

699. (V. 700) *Întrebare : De-mi va cere cineva să dau anatemei pe Nestorie şi pe ereticii care-i urmează, să o fac sau nu?*

Răspuns : E vădit că Nestorie şi cei ce-l urmează sînt eretici şi se afla sub anatema. Dar tu nu te grăbi să

dai pe cineva anatemei, oricine ar fi. Căci cel ce se socoteşte pe sine păcătos, trebuie să-şi plîngă păcatele sale şi nimic mai mult. Dar nici nu trebuie să judeci pe cei ce dau anatemei pe cineva. Căci fiecare trebuie să se cerceteze pe sine însuşi (I Cor. 11, 28).

700. (V. 701) *Întrebare : Dar dacă cineva socoteşte că şi eu cuget ca el, ce să-i spun?*

Răspuns : Spune-i: ,,Deşi e vădit că aceia sînt, vrednici de anatemă, eu sînt mai păcătos decît orice om; şi mă tem ca nu cumva judecînd pe altul, să mă osîndesc pe mine însumi. Căci chiar de voi da anatemei pe satana, întrucît fac faptele lui, mă dau anatemei pe mine însumi. Fiindcă a spus Domnul: „De mă iubiţi pe Mine, veţi păzi poruncile Mele" (Io. 14, 15). Iar Apostolul zice: ,,De nu iubeşte cineva pe Domnul, să fie anatema" (I Cor. 16, 22). Deci, cel ce nu împlineşte, poruncile Domnului, nu-L iubeşte pe El. Şi cel ce nu-L iubeşte, este sub anatemă. Cum poate deci el să anatemizeze pe altul ?"[877].

Spune-i-le acestea şi de va stărui în aceleaşi, dă pentru conştiinţa lui, anatemei pe eretic.

701. (V. 702) *Întrebare : Dar de nu ştiu că este eretic, cel pe care îmi cere, să-l dau anatemei, ce să fac?*

877 E o cugetare strînsă; cine se socoteşte păcătos - şi cine poate să nu se socotească - trebuie să se socotească sub anatemă, sau despărţit de Dumnezeu. Dar cine socoteşte că e despărţit de Dumnezeu, cum va declara pe altul despărţit de Domnul şi l-ar judeca pentru aceasta. Prin acestea se judecă pe sine însuşi. Sau el ar pretinde, făcînd acestea, că el e unit cu Domnul şi acela nu e împreună cu sine. Dar întrucît el nu e de fapt unit cu Domnul, îl socoteşte pe acela mai rău şi decît pe sine. Şi nu are acest drept. Dar episcopii în sinod pot da anatemei pe eretici. Căci nu o fac ca persoane particulare, ci prin ei o face Biserica.

Răspuns : Spune-i: ,,Frate, eu nu ştiu ce gîndeşte acela de care-mi vorbeşti. Şi a da anatemei pe unul pe care nu-l cunosc, mi se pare a mă osîndi pe mine însumi. Îţi spun însă aceasta: eu nu cunosc altă credinţă decît aceea a celor 318 Sfinţi Părinţi. Şi cel ce cugetă o alta decît aceasta, s-a aruncat pe sine însuşi sub anatemă."

702. (V. 703) *Întrebare : De se porneşte o prigoană, ce să fac? Să rămîn sau să plec?*

Răspuns : Întreabă pe Părinţii duhovniceşti şi fă cum ţi-or spune. Nu urma judecăţii tale, ca să nu te primejdueşti prin neştiinţă.

703. (V. 704) *Întrebare : Şi de nu aflu în ceasul de trebuinţă Părinţi în care am încredere ca să-i întreb despre aceasta, ce, să fac? Să rămîn ca să nu par că trădez credinţa, sau să fug temîndu-mă de înfrîngerea mea?*

Răspuns: Stai la rugăciune şi roagă-te din toată inima Iubitorului de oameni Dumnezeu, zicînd: ,,Stăpîne, milueşte-mă pentru bunătatea Ta, şi nu mă lăsa să mă abat de la voia Ta, nici nu mă preda încercării de faţă spre pieire." Şi fă-o aceasta de trei ori, asemenea Mîntuitorului, în ceasul cînd a fost predat. Şi după aceea, de te vei vedea plin de hotărîrea neclintită de a rămîne şi de a îndura, întărit de harul lui Dumnezeu, toate chinurile ce-ţi vor veni pînă şi moartea însăşi, rămîi. Iar de vei vedea frica în inima ta, pleacă şi să nu socoteşti că prin aceasta vei trăda credinţa. Căci nu cere Dumnezeu ceea ce întrece puterea cuiva. Şi de rămîi avînd întru tine frica, se poate întîmpla ca, nesuportînd necazurile şi chinurile

ce vor veni, să trădezi adevărul şi să-ţi atragi pedeapsa veşnică.

704. (V. 705) *Întrebare* : *Iar de voi ajunge fără voie în încercare, ce să fac?*

Răspuns : Aruncă toată grija ta asupra Iubitorului de oameni Dumnezeu (I Petru 5, 7) zicînd: „Stăpîne, nu ca unul ce are putere am primit să mă aflu în această împrejurare, ci fără voia mea. De aceea pentru bunătatea Ta, şi pentru rugăciunile tuturor sfinţilor Tăi, nu mă lăsa să trădez sfînta credinţă."

705. (V. 706) *Întrebare* : *Cum trebuie să-i rog pe Părinţi pentru iertarea păcatelor mele: „Iartaţi-mă* !", *sau:* „ *Cereţi iertare pentru mine* !" ?

Răspuns : Cînd îi rugăm pe cei ce au plecat la Domnul, trebuie sa zicem: „Iertaţi-mă !". Iar cînd le cerem aceasta celor ce sînt printre noi, trebuie să zicem: „Rugaţi-vă ca să fim iertaţi !"[878].

706. (V. 706 b) *Întrebare* : *Iar cînd îl rog pe Stăpînul însuşi, cum trebuie să zic?*

878 Sfinţii plecaţi dela noi sînt mai sus. Ei au trecut peste putinţa ispitei. Sînt întăriţi definitiv în bine. Şi prin aceasta fiind definitiv şi în mod desăvîrşit lîngă Domnul şi uniţi cu El, putem să-i rugăm pe ei înşişi să ne ierte. Dar cu conştiinţa că Domnul însuşi ne iartă prin ei. Celor ce sînt încă printre noi, le cerem numai să se roage pentru noi, ca să se bucure Domnul pentru smerenia noastră şi pentru dragostea lor care întăreşte comuniunea între noi. Dar ne putem ruga lor şi ca să ne ierte de ceeace le-am greşit lor. Sfinţilor plecaţi de la noi ne rugăm însă pentru o iertare generală.

Răspuns : Să zici: „Miluieşte-mă, Stăpîne, pentru Sfinţii Tăi mucenici şi pentru Sfinţii Părinţi şi-mi iartă păcatele pentru mijlocirile lor." Căci şi Proorocul zicea: „Pentru Avraam, robul Tău" (Dan. 3,35). Ba însuşi Domnul a zis: „Voi apăra cetatea aceasta pentru Mine şi pentru David, robul Meu" (IV Împ. 19, 34; 20, 6) [879]

707. *Întrebare : De mă aflu între oameni din lume şi începe să se vorbească fără rost, să rămîn, sau să plec?*

Răspuns : Dacă nu e nevoie să rămîi, pleacă. Dacă e nevoie, mută-ţi mintea la rugăciune, neosîndindu-i pe aceia, ci recunoscîndu-ţi slăbiciunea ta.

708. *Întrebare: Iar de sînt prieteni ai mei, porunceşti să mut convorbirea aceasta la o alta mai folositoare?*

Răspuns : De ştii că primesc cu plăcere cuvîntul lui Dumnezeu, vorbeşte-le din „Vieţile Părinţilor" şi îndreaptă convorbirea spre mîntuirea sufletului.

879 Chiar cînd ne rugăm lui Dumnezeu direct, se cuvine să pomenim şi de rugăciunile sfinţilor pentru noi, deci să-i aducem şi pe ei ca susţinători ai noştri, pentru crearea unei atmosfere de iubire generală, care place Domnului, arătîndu-se că iubirea izvorîtoare din El e trăită în mod real de oameni. Domnul nu stă izolat. Şi nici noi nu trebuie să ne izolăm de ceilalţi în relaţia noastră cu El. Aceasta e Biserica: comuniune permanentă a noastră, care sporeşte pe măsura ce sporim fiecare ca persoană, care e în fond un focar de iubire. Aceasta o vrea Domnul: să-i adune pe toţi în Sine prin iubirea tuturor între ei ţi între ei şi El să-i predea odată cu sine prin aceeaşi iubire a Sa şi a tuturor celor adunaţi în El, pe toţi Tatălui (Col. 1,20; Ef 1,22; I Cor. 15,28). De aceea şi Sf. Ap. Pavel se roagă pentru toţi (Ef. 1,16). Oare a încetat el după plecare la Domnul să se roage pentru noi ? Oare a încetat el să-şi arate iubirea faţă de noi prin rugăciunea pentru noi ?

709. *Întrebare : Oare e bine în vremea convorbirii să se cheme numele lui Dumnezeu?*

Răspuns : Trebuie să se cheme numele lui Dumnezeu atît în vremea convorbirii, cît şi înainte şi după ea, în tot timpul şi în tot locul. Căci s-a scris: „Neîncetat vă rugaţi" (I Tes. 5, 17). Aşa se alungă ispita.

710. *Întrebare : Şi cum se poate ruga cineva neîncetat ?*

Răspuns : Cînd e cineva singur, trebuie să psalmodieze şi cu gura [880] şi să se roage şi în inimă. Dar de e cineva în piaţă sau cu alţii, nu e nevoie să psalmodieze cu gura, ci numai cu cugetul. Dar trebuie să-şi păzească ochii, ca să nu hoinărească şi să nu cadă în cursele vrăjmaşului.

711. *Întrebare : Cînd mă rog sau psalmodiez şi nu simt puterea celor spuse , pentru învîrtoşarea inimii mele, cu ce mă folosesc?*

880 Psalmodierea nu înseamnă numaidecît cîntare. Dar orice rugăciune rostită capătă un ritm, o armonie interioară, care e ca un fel de cîntare. Numai rugăciunea grăbită nu are această ordine, ci e unită cu o dezordine. Aceasta ridică cuvintele rugăciunii peste înţelesul lor mărginit, produce sentimentul că Dumnezeu e un mister care le uneşte pe toate într-o rînduială. Produce simţirea fericită a prezenţei şi ajutorul Lui. Numai adunată în Dumnezeu creaţiunea scapă de dezordine.

881 „Puterea" (δυναμισ) cuvintelor înseamnă în greceşte şi înţelesul lor. Chiar sensul cucereşte, are în ele o putere. Cuvintele au putere asupra celui ce le rosteşte sau le aude, cînd acela e conştient de sensul lor, sau pătrunde la el.

Răspuns: Dacă nu o simţi tu, o simt dracii şi auzindu-te, tremură. Deci nu înceta să psalmodiezi şi să te rogi. Şi, pe încetul, se va în muia prin Dumnezeu învîrtoşarea.

712. *Întrebare : Cînd sînt aproape de o biserică şi se zice cîntarea întreit sfîntă, iar eu şed cu părinţii şi cu mirenii, să o spun şi eu, în vreme ce şed cu aceia , sau nu?*

Răspuns : De sînt părinţi, fă şi tu ceea ce fac ei. Iar de sînt mireni şi ştii că se smintesc, bine este să cruţi conştiinţa lor şi să faci ceea ce fac şi ei. Dar o poţi spune aceea şi şezînd împreună cu ei. Şi dacă te împiedică ceva, îţi ajunge să te gîndeşti la ea. Iar de nu sînt mai mari ca tine, ridică-te şi spune-o. Şi nu e rău să-i îndemni şi pe ei să se ridice. Iar ei vor face cum voiesc.

713. *Întrebare : De sînt singur şi am nişte lucruri în mîini care mă împiedică să mă ridic, ce să fac?*

Răspuns : Dacă nu poţi, nu te necăji de nu te ridici. Căci toate se fac cu judecată şi cu dreaptă socoteală.

714. *Întrebare : Dacă merg la niscai părinţi şi ei stăruie să mă reţină, dar am o treabă care mă sileşte, ce să fac ?*

Răspuns : De vor fi în stare să deosebească lucrurile aşa cum vrea Dumnezeu, spune-le cu smerenie: „Iertaţi-mă, dar am o treabă care mă sileşte". Şi fă cum ţi-or spune, fără să te îngreunezi cu sufletul, crezînd că aşa îţi e spre folos. Iar de nu vor fi aşa şi trebuinţa te sileşte, taie discuţia şi fă-le metanie ca să pleci. Iar de vor

continua să stăruie, spune-le: „Iertaţi-mă, dar nu-mi e cu putinţă să rămîn".

715. *Întrebare : De stau la masă cu vreunii din părinţi şi unul din ei binecuvîntează mîncarea, oare vrînd să încep a mînca trebuie să-i spun: „Binecuvîntează !" şi să aştept pînă binecuvîntează iarăşi"? Sau să mă mulţumesc cu prima binecuvîntare? Căci se întîmplă că abia mintea la altceva şi întîrzie să răspundă, iar eu mă necăjesc din pricina aceasta. Sau e bine oare, ca atunci cînd întind mîna la mîncare, să fac peste ea semnul crucii?*

Răspuns : Odată ce a binecuvîntat, e de prisos să o facă iarăşi. Cît despre semnul crucii, nu e nevoie nici de acesta. Căci în binecuvîntare a fost şi semnul crucii. Şi de ce să dai celui ce a binecuvîntat sau altuia gîndul că nu crezi în binecuvîntarea lui şi prin aceasta prilej de sminteală?

716. *Întrebare : De-mi cer părinţii la care merg să binecuvîntez mîncarea pusă înainte, să primesc, sau nu?*

Răspuns : Nu te învoi, ci spune: „Nu sînt nici preot şi n-am nici schima de monach, ci sînt mirean şi păcătos. Şi acest lucru este peste puterea mea. Iertaţi-mă pentru Domnul."

717. *Întrebare : Dacă toţi cei de la masă sîntem mireni, ce să facem, odată ce nu avem pe cineva care să binecuvînteze?*

Răspuns : Bine este ca şi mirenii să binecuvînteze pe Dumnezeu cînd se împărtăşesc de mîncare[882]. Căci mîncarea se sfinţeşte prin pomenirea lui Dumnezeu. Dar această binecuvîntare nu este ca binecuvîntarea clericilor. Ci ea este o doxologie şi o pomenire a lui Dumnezeu. Şi tuturor li se cuvine să pomenească pe Dumnezeu şi să-l preamărească. Deci bine e sa facă şi mirenii aceasta, cînd nu au pe unul care să poată binecuvînta.

718. *Întrebare : Dacă se îndoiesc cine e cel dintîi care să binecuvînteze, fiecare lăsînd altuia să facă aceasta, ce trebuie făcut?*

Răspuns : Cel ce i-a poftit pe aceştia la masă, trebuie să roage să binecuvînteze, pe cel ce voieşte. Iar dacă nu primeşte nici unul, ca să nu se nască dispută, trebuie să se hotărască el însuşi să spună: „Pentru rugăciunile Sfinţilor Părinţi, Domnul să fie cu noi. Amin".

719. *Întrebare* : *Aţi spus că e bine ca şi mirenii să pomenească pe Dumnezeu la mîncare, ca prin pomenirea Lui să se sfinţească mîncarea. Oare e bine să se spună stihul amintit mai înainte, pînă ce încă n-a fost pusă pîinea pe masă?*

Răspuns : Se poate spune aceasta, Dar fiindcă cineva spune în rugăciune: „Binecuvîntează cele puse înainte !", e bine şi potrivit să se spună rugăciunea cînd pîinea e pusă pe masă.

882 La notă în ed. Volos: Sau să spună „Tatăl nostru" la amiezi, „Mînca-vor săracii", seara, sau „Pentru rugăciunile sfinţilor Părinţilor noştri".

720. *Întrebare : De-mi cer părinţii să judec în niscai lucruri şi nu mă prea încred în mine, ce trebuie să fac? Să resping, sau să primesc? Şi să spun ceea ce mi se pare potrivit, sau să întreb pe cei ce ştiu mai bine şi apoi să judec?*

Răspuns : Pentru porunca Părinţilor primeşte şi spune celor ce se judecă: „Eu am să judec potrivit cu ceea ce mi se pare drept." Şi ia seama să judeci drept şi să nu-ţi apleci inima către vreunul nici din patimă, nici din voinţa de a-i plăcea, ci spune ceea ce ţi se pare ţie drept. Căci Dumnezeu, care singur ştie adevărul, îţi judecă intenţia. Iar de poţi să şi întrebi pe unul care ştie mai bine ca tine, nu e rău să o faci.

721. *Întrebare : Dacă lucrul cere jurămînt, să li-l cer, sau nu?*

Răspuns : Să nu sileşti niciodată pe cineva să jure. Căci Dumnezeu a oprit jurămîntul. Dar spune: „Lucrul cere jurământ. De voiţi deci sa juraţi, aceasta atîrnă de voi." Însă de ţi s-a poruncit de către o stăpînire să judeci, eşti silit să ceri jurămînt. Căci trebuie să stabileşti mai întîi cu grijă împrejurările şi apoi să hotărăşti, neţinînd seama de nimic, altceva.

722. *Întrebare : De mă aflu lîngă un om mai bătrîn, sau lîngă o persoană mai mare, care citeşte, şi greşeşte un accent sau un cuvînt, iar eu ştiu cum e mai corect, să-i spun sau nu?*

Răspuns : De ştii că ascultă cu plăcere, spune-i. Iar de nu, nu-i zice nimic. Ia seama la tine să nu te laşi furat

în cuget de slava deşartă. Căci îţi e mai de folos să taci, decît să-i spui cu slavă deşartă.

723. *Întrebare : Alt mirean iubitor de Hristos a întrebat pe acelaşi Bătrîn: De-mi cere vreun monach să-l însoţesc în vreun lucru care nu-mi pare sa fie după voia lui Dumnezeu, ce să fac?*

Răspuns : De nu este după Dumnezeu, nu-l însoţi, ci ţine-te la o parte de acel lucru, spunîndu-i adevărul: „După cît îmi pare, nu mi se cere un lucru drept". Iar de este după Dumnezeu şi nu-ţi aduce vreo vătămare sufletului, însoţeşte-l după putere, căci vei avea plată. Dar de-ţi este spre vătămare, nu te băga în acel lucru. Căci nu-ţi cere Dumnezeu să faci ceea ce e vătămător sufletului tău.

724. *Întrebare : Cînd văd pe cineva înjurînd sau nedreptăţind pe un călugăr, mă tulbur. Oare fac bine sau nu?*

Răspuns : Nimic ce se face cu tulburare, nu e bun, ci e din lucrarea diavolului, chiar de se motivează ca drept. Deci de te tulburi, să nu spui nimic, căci făcînd aceasta îl tulburi şi pe acela. Căci răul nu desfiinţează răul[883]. Iar de nu te tulburi, spune-i aceluia cu blîndeţe: „Nu te temi de păcat, înjurînd pe nedrept pe Ava (pe călugăr)? Nu ştii că schima (haina) ce o poartă este a lui Dumnezeu şi că se mînie Dumnezeu?" Şi vorbind aşa, te

883 Iritarea produsă de o patimă în suflet se întinde ca o flacără în sufletul altuia. Şi răul şi binele au în ele o putere molipsitoare. Binele are putere de a ne întări şi face stăpîni pe noi, răul de a ne slăbi, de a ne, dezorganiza. Nu trebue să mă las tulburat de rău, ca să nu-l transmit altuia. Nu-l pot ţinea numai în mine.

vei afla vorbind după voia lui Dumnezeu. Şi puternic este Dumnezeu ca să-l îmblînzească pe acela precum voieşte.

725. *Întrebare* : *Alt mirean iubitor de Hristos a întrebat pe acelaşi Bătrîn: Am cu cineva o judecată pentru un lucru. Ce porunceşti să fac? Trebuie să-mi cer dreptatea deplină de la el, sau să nu caut această deplinătate, ci să mă izbăvesc cît mai repede?*

Răspuns : Sileşte-te pe cît poţi să te izbăveşti cît mai repede. Căci e propriu bărbaţilor desăvârşiţi să nu se tulbure cînd vin ispitele. Iar cel slab amînînd împăcarea, vine după aceea la părerea de rău. Şi trebuind să se învinovăţească pe sine, porneşte mai degrabă spre hula lui Dumnezeu şi-şi pierde sufletul. Şi se împlineşte cu el cuvîntul: ,,Ce va folosi omului, de va dobîndi lumea toată, iar sufletul său şi-l va pierde?" (Mt. 16,26).

726. *Întrebare* : *Cineva îmi e dator cu ceva şi dacă nu arăt puţină nepăsare, nu ajungem la pace. Ce porunceşti sa fac ?*

Răspuns : Cel ce caută pacea, nu va fi lipsit de pacea de la Dumnezeu[884]. Pentru că „cel credincios în puţin, e credincios şi în mult" (Lc. 6, 10): şi „mila biruieşte judecata" (Iac. 2, 13), Deci dacă nu dispreţuieşte omul trebuinţa de cele din lume, nu ajunge la pacea lui Hristos[885]. Iar „Cel ce a început în voi lucrul cel bun, El

884 De te sileşti să nu te laşi tulburat în relaţiile cu oamenii, voi avea şi dela Dumnezeu o putere pentru a te menţine în pace. De aceea în silinţa de a rămînea netulburat, te întăreşte gîndul la Dumnezeu.

885 Cine dă prea mare preţ lucrurilor lumii, cine socoteşte nevoia de ele prea apăsătoare, se tulbură uşor cînd pierde ceva din ele, sau nu-şi adaugă încă ceva la ceea ce are. Deci n-are pacea pe care o dă Hristos, care n-a căutat cele trecătoare ale lumii. Mila de oameni pe

îl va şi desăvîrşi, pînă în ziua Domnului nostru Iisus Hristos" (Fil. 1, 6)[886]. Şi rugăciunea noastră aceasta este: Să ne dea Dumnezeu pacea, ca să desăvîrşim lucrul lui Dumnezeu [887] E ceea ce a mărturisit şi ospătarul prea sfînt al întregii Biserici [888].

727. *Întrebare : Oare trebuie să primesc pe orice călugăr străin care vine la mine, necercetînd cele cu privire la el? Iar dacă-l primesc, cum trebuie să-l slobozesc? Şi trebuie să-i dau ceva cînd pleacă? Căci sînt unii care o cer şi aceasta.*

Răspuns : S-a scris în Proverbe: „Nu băga pe orice om în casa ta" (Sir. 11, 13). Cînd vine deci la tine un străin, roagă-te mai întîi lui Dumnezeu şi apoi cercetează cele cu privire la el; şi de unde este şi unde merge. Şi de-

care a avut-o Hristos şi pe care o putem avea de la El şi noi, ne face să dispreţuim judecăţile cu ei pentru lucrurile lumii, căci ne descoperă relativizarea lor în comparaţie cu valoarea absolută a sufletului.

886 Hristos care ne-a ajutat, să nu dăm prea mare însemnătate lucrurilor lumii, din milă pentru oameni, pentru a-i face buni prin bunătatea noastră, ne va aduce la desăvîrşire pe linia aceasta. Facem binele atraşi de perspectiva desăvîrşirii noastre eshatologice. Perspectiva eshatologică întreţine în noi dinamismul binelui şi-l face să sporească.

887 În greceşte cuvîntul εικη are atît înţelesul de „rugăciune" cît şi de, „dorinţă". Rugăciunea e şi dorinţă. Ca atare e îndreptată spre viitor şi în ultima analiză spre viitorul eshatologic, spre împlinirea desăvîrşită a omului. În esenţă cerem dela Dumnezeu mîntuire, iar mîntuirea e fericirea veşnică după sfîrşitul timpului.

888 Ed. Volos la notă: „Poate prin ospătarul întregii Biserici, Părintele înţelege fericitul Pavel. Căci el a spus: „Însuşi Domnul păcii să vă dea vouă pace totdeauna" (II Tes. 3, 16). Pavel e un mare ospătar, pentru că Hristos i-a încredinţat, grija de sufletele noastre, pe care o împlineşte prin Epistolele sale pînă la sfîrşitul lumii, cînd Domnul va veni a doua oară."

ţi pare că trebuie să-l primeşti, primeşte-l şi slobozeşte-l după ce l-ai hrănit, nedîndu-i nimic. Căci de vreai să faci peste puterile tale, nu vei putea mult timp.

728. *Întrebare : Ce mă sfătuiţi? Avînd încredere într-unul, l-am ţinut pentru cîteva zile. Dar voiesc să mă duc undeva şi mă ruşinez să-i spun să plece, ca să nu se smintească. Sau voiesc să-l slobozesc fără nici o pricină. Ce să fac ?*

Răspuns : Spune-i cu seninătate: „Ava, te-ai hotărît acum să pleci undeva?" Şi de va zice: „Da ! ", spune-i: „Şi eu am o treabă şi vreau să plec pentru ea". Iar de va spune: „Nu!", spune-i: „Şi ce mă sfătuieşti? Ca trebuie să plec undeva. Şi nu e aci cineva care să te poată sluji." Şi aşa va pleca cu pace.

729. *Întrebare : Oare e bine să pui la locul lor lucrurile din chilie, ca să nu se piardă vreunul, sau să las totul în grija lui Dumnezeu?*

Răspuns : E bine să le pui la locul lor şi nu numai pe cele trebuitoare oaspeţilor, ci şi pe cele de care te slujeşti, după ce te-ai folosit de ele. Căci nu trebuie dat prilej de ispită diavolului. Dar dacă s-ar întîmpla ca din uitare sau din negrijă să se piardă vreunul, nu te necăji, ci învinovăţeşte-te pe tine pentru negrijă şi cere lui Dumnezeu iertare. Şi nu nesocoti lucrul cel bun al primirii de oaspeţi, ci stăruie pe cît poţi, dar nu peste putere, făcînd aceasta cu dreapta socoteală. Şi îngrijeşte-te de aci înainte să nu dai loc ispitei.

730. *Întrebare : Domnul a spus : „Fericiţi cei ce plîng"* (Mt. 5, 5). *Iar Apostolul ne cere să fim bucuroşi şi*

apropiaţi unii de alţii (Rom. 12, 8). *Ce fapte săvîrşind cineva, trebuie să plîngă*; *şi ce fapte trebuie să le facă cu bucurie ? Şi cum e cu putinţă să le aibă cineva pe amîndouă deodată: plînsul şi bucuria?*

Răspuns : Plînsul este întristarea cea după Dumnezeu, pe care o naşte pocăinţa. Iar semnele pocăinţei sînt: postul, psalmodierea, rugăciunea, gîndirea la cuvintele lui Dumnezeu. Iar bucuria este: veselia cea după Dumnezeu, care se arată cu cuviinţă în cuvînt şi fapta celor cu care ne întîlnim. Să aibă deci inima plînsul, iar faţa şi cuvîntul veseliei cuviincioasă. Şi aşa se pot avea amîndouă deodată [889]

731. *Întrebare : Dacă un prieten îmi cere, să mă pun chezaş pentru el, să o fac, sau nu?*

Răspuns : Chezăşia aduce ispită. De voieşti deci să scapi de ispită, nu te pune chezaş, ci spune-i cu îndrăzneală, zicînd: „Tu cunoşti iubirea ce o am pentru tine, dar am poruncă de la părinţi să nu mă pun chezăşie pentru cineva, cunoscînd ei slăbiciunea mea şi ştiind de mai înainte mai bine ca mine cele ce se vor întîmpla. Deci mă tem să calc porunca şi să păcătuiesc împotriva lui Dumnezeu". Spune-i-le acestea şi de se va întrista, nu te îngriji. Iar de poţi să scapi prin vreun motiv oarecare, bine este. Căci se poate întîmpla ca acela să nu mai primească a te lua ca chezaş, fie din cinstire pentru tine, fie pentru alt motiv. Şi în acest caz nu eşti tu pricina şi nu va avea motiv sa se întristeze. Dar dacă te pomeneşti fără

889 Ioan Scărarul a vorbit de ,,plînsul de bucurie făcător" (Scara, cap. VII). De fapt pocăinţa adevărată e unită cu bucuria deslipirii de păcat. Dar această dezlipire este iubire de oameni. Şi ea trebuie să se arate în bucuria de altul.

să-ţi dai seama că te-ai pus chezaş, nu te lăsa într-o şi mai mare nepăsare, ci spune gîndului: „Ceea ce s-a făcut, s-a făcut, dar Domnul mă va izbăvi şi mă va acoperi de cele ce vor urma". Şi să nu încetezi să te rogi lui Dumnezeu pentru aceasta şi puternic este El să lucreze după mare mila Lui.

732. *Întrebare : Am un prieten care e în primejdie să-şi piardă mîntuirea sufletului, sau lucrurile. Porunceşti să-l ajut ?*

Răspuns : De e prietenul tău după Dumnezeu şi e în primejdie să-şi piardă mîntuirea sufletului, sau lucrurile lui, sileşte-te să-l ajuţi după puterea ta, întrucît nu-ţi pricinuieşti vătămarea sufletului. Dar dacă-ţi vine din aceasta vreo vătămare a sufletului, nu te băga, ci lasă lucrul în grija lui Dumnezeu şi roagă-te Lui să-l ajute pe aproapele. Şi puternic este El ca să facă cu acela ceea ce-i este de folos, cum ar trebui să facem şi noi [890].

733. *Întrebare : Am un prieten de care s-a aflat că este eretic, Să-l îndemn să vină la dreapta credinţa, sau nu?*

Răspuns : Învaţă-l să cunoască dreapta credinţă. Dar să nu i te împotriveşti, nici nu voi să afli ce gîndeşte, ca să nu intre în tine otrava lui. Iar de va voi peste tot să

890 A te a angaja pentru aproapele cu primejduirea vieţii tale, va avea ca efect nu numai pierderea lui, ci şi a ta. Iubirea ta nu-i va fi în acest caz spre folos nici lui şi te va pierde şi pe tine în aşa măsură că va slăbi şi iubirea ta. E drept că Sfîntul Pavel a spus că e în stare să se facă el însuşi anatema pentru cei din neamul său (Rom. 9,3). Dar el n-ar fi ajuns la anatema, pentru că nu se primejduia să-şi slăbească dragostea de Hristos, fiind întărit tocmai prin aceasta în ea în mod desăvîrşit.

se folosească şi să asculte adevărul credinţei lui Dumnezeu, du-l la Sfinţii Părinţi care pot să-l folosească şi aşa te vei afla ajutîndu-l după Dumnezeu, rămînînd nevătămat. Dar dacă a doua şi a treia sfătuire nu primeşte îndreptarea, ocoleşte-l, după cuvîntul Apostolului (Tit. 3, 10). Căci nu voeşte Dumnezeu să facă cineva ceea ce-i peste puterea lui, cum zic Părinţii: „De vezi pe careva înecîndu-se în rîu, să nu-i dai mîna, ca să nu te tragă şi pe tine şi să mori împreună cu el. Ci dă-i toiagul tău şi de poţi să-l tragi, e bine, iar de nu poţi, lasă-i toiagul şi mîntuieşte-te pe tine" (Les Sentences des Peres du desert. Nouvel recueil, Solesnes, 1976, nr. 472).

734. *Întrebare : Un oarecare dintre Părinţi, care avea nişte prieteni în Domnul şi era socotit ca drept credincios, s-a aflat ca fiind eretic în cugetare. Atunci prietenii s-au despărţit de el. După aceea, aflînd ei că acela voieşte să se despartă de Biserică, s-au gîndit să meargă la el şi să-i pună metanie, ca nu cumva să o facă aceasta din întristare şi să li se socotească lor această greşeală a lui. Şi venind l-au întrebat pe Bătrîn despre aceasta.*

Răspuns : Patima e patima. Nu va arătaţi că o încuviinţaţi. Deci nu-i puneţi metanie, ca unii ce aţi fi greşit faţă de el, ci ca să nu se despartă de Biserică.

735. *Întrebare : Aceiaşi l-au întrebat iarăşi pe Bătrîn : De se, va despărţi de Biserică şi ne vom întîlni apoi cu el, îl vom saluta, sau nu?*

Răspuns : Purtaţi-vă cu el cum vă purtaţi cu toţi de acelaşi fel, punîndu-l în rînd cu ei.

736. *Întrebare : De intră cineva în biserică în timpul liturghiei şi iese înainte de apolis, oare e păcat ?*

Răspuns : Lucrul desăvîrşit şi plăcut lui Dumnezeu este ca cel ce intră în biserică, să asculte Scripturile şi să rămînă la Liturghie pînă la apolisul de la sfîrşit. Nu trebuie să plece, fără un motiv binecuvîntat, înainte de apolis. Căci aceasta înseamnă dispreţuirea Liturghiei. Dar cînd cineva e silit de o trebuinţă, are iertare. Dar nici atunci nu trebuie să se îndreptăţească singur pe sine. Ci să ceară iertare de la Dumnezeu, zicînd : „Stăpîne, iartă-mă că n-am putut păzi porunca".

737. *Întrebare : Trebuie să vorbească cineva în biserică ?*

Răspuns : Nu e numaidecît trebuinţă să vorbească cineva în casa lui Dumnezeu în timpul Sfintei Liturghii. Ci să se predea rugăciunii şi să asculte cu sîrguinţă dumnezeieştile Scripturi. Căci ele vorbesc despre mîntuirea sufletelor noastre. Iar dacă e nevoie să se vorbească, trebuie să se vorbească scurt pentru cinstirea şi frica ce o cere timpul acesta. Căci altfel se va socoti vorbirea ca o faptă de osîndit[891].

738. *Întrebare : Dacă eu nu vreau să vorbesc, dar unii din părinţi încep o convorbire cu mine,ce să fac ca să nu se smintească de tăcerea mea, socotind că dispreţuiesc acest lucru ?*

891 A vorbi în timpul Liturghiei înseamnă a te împrăştia în rugăciuni. Iar prin rugăciune participanţii la Liturghie trebuie să fie scufundaţi ca o comunitate de persoane neconfundate, în Domnul cel în Treime.

Răspuns : De încep aceştia, răspunde scurt, arătînd şi prin aceasta lucrul ca vrednic de dispreţ.

739. *Întrebare : Gîndul îmi spune să nu ies des din casă. Dar uneori sînt multe Liturghii peste săptămînă. Oare trebuie să merg la ele, sau e mai bine să mă ocup în casă ?*

Răspuns : Dacă ştii că ieşirile te vatămă prin întîlniri, e de folos să nu ieşi des din casă nici pe motiv de a merge la Liturghie, ci numai din timp în timp. Căci liniştea (retragerea) izbăveşte de multe rele.

740. *Întrebare* : *Dar dacă sînt silit să ies pentru vre-o trebuinţă a mea sau a Părinţilor, nu păcătuesc greu dacă nu merg la Liturghie?*

Răspuns : De te sileşte o trebuinţă sau o poruncă a Părinţilor, sileşte-te să faci lucrul acesta cu frica lui Dumnezeu şi nu te năcăji dacă lipseşti dela Liturghie. Ci du-te în casă şi adu-ţi aminte de păcatele tale. Dar de lipseşti din trîndăvie sau nepăsare, îţi e mai de folos să mergi la Liturghie şi să nu te împrăştii şi să fii cu luare aminte.

741. *Întrebare : Cum e mai bine: să cobor noaptea la biserică, sau să-mi fac privegherea în casa mea?*

Răspuns : Bine este să priveghezi în casa ta. Căci în biserică se nasc de multe ori convorbiri.

742. *Întrebare : Dacă vreau să intru într-un martiriu sau într-o biserică, ca să mă închin la altar, sau*

sfintelor moaşte, sau ca să mă şi împărtăşesc, nu fac o greşeală [892]*?*

Răspuns : A intra şi a te închina nu e o greşeală. Dar trebuie să te împărtăşeşti cu tot poporul [892 b]. Însă păzeşte-te să nu intri fără grije ca să te împărtăşeşti în altar. Dar dacă eşti chemat de preot, lasă-te chemat odată şi de două ori şi dacă stăruie, fă ascultare. Căci ştie el ce face şi dacă ar fi o greşeală, lui i s-ar socoti. Dar ia seama la tine, ca nu cumva să-ţi răsară de aci slava deşartă. Deci intră, socotindu-te nevrednic. Căci aşa e de fapt.

743. *Întrebare : Cineva voind să se însoţească cu un altul pentru un lucru oarecare, a întrebat pe Bătrîn de e bine.*

Răspuns : Acest lucru nu e de folos nici sufletului, nici trupului, ci va aduce mai de grabă necazuri şi greutăţi. Şi fiindcă sînt fără de minte şi nu ştiu Scriptura, spun un proverb de-al lumii: „Ai un soţ, cînd îl ai pe Domnul". Deci fă cum voeşti. Căci nu dăm o poruncă ca să nu necăjim pe cineva. Probează-te pe tine de rabzi cu plăcere necazul sau nu. Domnul cu voi. Amin.

892 Nota ed. Volos: Canonul 69 al Sinodului VI ecumenic opreşte pe mirean să intre în sf. altar. Se pare că sfîntul admite aci mireanului să intre în altar ca să se închine moaştelor. Dar mai apoi părţi din moaşte au fost aşezate în naos. Dar preotul care împărtăşeşte pe mirean în altar păcătueşte. Numai episcopul şi preotul care reprezintă pe Arhiereul Hristos, care săvîrşeşte jertfa în altar, se pot împărtăşi în altar.

892 b Se afirmă trebuinţa comuniunii în Hristos cu toţi credincioşii, Acesta e scopul jertfei lui Hristos: scoaterea noastră din egoism şi realizarea comuniunii cît mai largi. Aceasta înlătură dezordinea din creaţiune.

744. *Întrebare* : *Gîndul îmi pune în faţă puţinătatea celor de trebuinţă şi că nu mă pot hrăni eu şi casnicii mei cu ele. Iar de aci mi se naşte o întristare. Ce înseamnă aceasta* ?

Răspuns : Întristarea aceasta este omenească. Dar dacă am avea nădejde în Dumnezeu, s-ar îngriji El de noi, precum voeşte. „Aruncă asupra Domnului grija ta" (Ps. 54, 23) şi puternic este El să îngrijească de tine şi de tăi, scăpîndu-te de întristare şi de necaz. Şi spune-I: ,,Facă-se voia Ta" (Mt. 6, 10) şi nu te va lăsa să te întristezi sau să te necăjeşti. Domnul să te miluiască şi să te, acopere dreapta Lui. Amin.

745. *Întrebare* : *Unui avocat iubitor de Hristos şi prieten al mînăstirii Părinţilor i-a cerut Ava să se ocupe de un lucru însemnat şi grabnic trebuitor. Căci avea obiceiul să împlinească cererile lor cu toată rîvna, pentru Dumnezeu. Dar din lucrarea diavolului s-a întîmplat să nu se îngrijească de acest lucru. Şi necăjindu-se Ava a întrebat pe acelaş Bătrîn ce trebue să-i scrie?*

Răspuns : Scrie-i acestea: Ştim că-ţi pricinuim necaz şi te stingherim cu acest lucru. Dar tu nu te-ai îngrijit de el şi ne-ai necăjit, nefăcînd nimic. Spune-ne deci cu toată libertatea dacă te îngreunăm şi nu te vom mai îngreuna. Oare fără tine nu poate îndeplini Dumnezeu prin altul această trebuinţă a noastră? Grăbeşte-te şi ne spune şi Dumnezeu se va îngriji de noi. Şi roagă-te pentru noi.

Acela auzindu-le acestea, simţi în inima lui ca un foc. Şi puse toată rîvna sa pentru acel lucru pentru rugăciunile lor. Şi îndată purcese la treabă. Şi se împlini

trebuinţa lor. Şi venind, puse metanie şi ceru iertare. Aceasta e tăria cuvîntului care porneşte din puterea Sf. Duh. El le împlineşte toate în scurt timp. Căci iată că lucrul s-a făcut şi sufletul lui s-a trezit din trîndăvie, maica, relelor.

746. *Întrebare* : *Un frate a întrebat pe acelaş Bătrîn: Cărei pedepse e supus cel ce dispreţuind un lucru, îl strică sau îl pierde?*

Răspuns : Unul ca acesta e asemenea celui ce a furat sau s-a folosit rău de un lucru împotriva voii lui Dumnezeu; şi e supus aceleiaşi osînde.

747. *Întrebare* *: Dar cel ce din grabă, nu din dispreţ pierde un lucru fără să vrea, e osîndit şi el?*

Răspuns : Trebue să se ocărască pe sine şi să ceară iertare dela Dumnezeu, ca unul care a fost fără de grije[893].

748. *Întrebare* : *Cînd cineva e în dispută cu altul despre un lucru al lui Dumnezeu şi nu află dezlegare, pînă cînd trebue să stărue?*

Răspuns : Dacă sfada aduce vătămare sufletului, nu trebue să stărue în ea. Dar de nu aduce vătămare, nu trebuie să se descurajeze, nici să se îngrijoreze. Căci în

893 În aceasta se arată că lucrurile nu sînt dela noi, ci daruri ale lui Dumnezeu şi dispreţuindu-le pe ele, dispreţuim pe dăruitor. Dar multe din ele poartă întipărite în ele şi munca semenilor noştri. Deci îi dispreţuim şi pe ei şi munca lor cînd ne purtăm fără grije de ele. Ava Dorotei, ucenicul lui Varsanufie şi Ioan, a vorbit şi el de grija ce trebuie s-o avem faţă de lucruri (Cuv. II Despre conştiinţă; Filoc. Rom. IX, p. 511).

acest caz e osîndit pentru nepăsare. Pentru că s-a zis: „Blestemat este cel ce face lucrurile Domnului fără grije" (Ier. 31, 10). Dar trebue să roage pe Dumnezeu să-l ajute să se izbăvească de această sfadă după cum îi este de folos.

749. *Întrebare : Cînd fac socoteala cu cineva, îmi şopteşte gîndul să trag un mic prisos spre mine şi să-l ciupesc pe acela. Ce să fac ?*

Răspuns : Sileşte-te, dimpotrivă, să-i dai aceluia un mic prisos care nu te îngreunează: de pildă un obol, ca să scapi de urîta lăcomie. Căci cel ce se sileşte să dea celuilalt un mic prisos, se depărtează de voinţa de a lua cu viclenie, mai mult. Şi dela cele foarte mici omul înaintează la cele mai mari, precum şi din patimile mici se nasc patimile mari. Domnul să te înţelepţească întru frica Lui.

750. *Întrebare : Dacă după ce am făcut socoteala, aflu că fără voie l-am ciupit puţin pe celălalt, ce să fac ?*

Răspuns : Dacă i-ai luat mult, dă-i înapoi, dacă, dimpotrivă, puţin, cercetează-ţi gîndul ca să vezi de ai voit să iei dela el. Şi dacă afli că-i aşa, dă-i lui şi aceasta. Iar dacă n-ai voit să-i iei, nu-i da [894] Nu-i da, decît dacă e foarte sărac. Căci acest puţin îl face simţitor. Şi în acest caz îi înapoiezi după dreptate.

751. *Întrebare : Oare e păcat a lucra Duminica ?*

894 Dacă i-ai ciupit acel puţin cu sila, dă-l înapoi, ca să te vindeci de remuşcarea conştiinţei. Dacă ai făcut-o fără voie, poţi să nu i-l înapoiezi, ca să nu trezeşti în el bănuiala ca l-ai înşelat cu voia şi să-i slăbească încrederea în tine.

Răspuns : Pentru cei ce lucrează după Dumnezeu, nu e păcat. Căci Apostolul a zis: „Lucrînd zi şi noapte, ca să nu împovărăm pe cineva" (I Tes. 2, 9). Dar pentru cei ce o fac din dispreţ şi lăcomie şi în dorinţa de cîştig urît, e păcat. Totuşi bine este ca în ziua învierii, în sărbătorile domneşti (împărăteşti), şi în cele de pomenire ale Apostolilor, să ne oprim dela lucru şi sa mergem la biserici. Căci aceasta e o tradiţie dela Sfinţii Apostoli.

752. *Întrebare : Oare e bine să se dea un dar binecuvîntat (evloghia) al Părinţilor vreunui om de altă credinţă, sau vreunui sărac?* [895]

Răspuns : Nu şovăi a da un dar binecuvîntat săracului. Căci e o faptă de milostenie. Nici celui de altă credinţă. Căci darul binecuvîntat nu se vatămă de către cel de altă credinţă. Ci mai degrabă îl binecuvîntează pe acela. Şi se poate întîmpla ca prin binecuvîntarea ce are în sine puterea lui Dumnezeu să vină şi acela la cunoştinţa adevărului. Căci un oarecare Filimon, cîntăreţ din flaut, voind să jertfească în locul Sfîntului mucenic Apoloniu şi vrînd să nu fie cunoscut de privitori, s-a îmbrăcat în haina lui şi prin puterea aceluia s-a convertit şi a devenit mucenic. (Historia monachorum XIX: Festuguiere, Les Moines d'Orient IV/I, pg. 106 - 108)[895b]

895 În ed. Volos la notă: EuAoyia Părinţilor se numea ceva primit dela vre-un Părinte spre binecuvîntare şi sfinţire de pildă: ceva de mîncare, sau de băut, sau vreo haină.

895b Acest Filimon a voit să-l scape pe Apoloniu, dîndu-se drept Apoloniu şi jertfind idolilor în locul lui. Dar dragostea lui pentru Apoloniu şi puterea hainei lui pe care a îmbrăcat-o, l-a convertit la credinţa creştină.

753. *Întrebare : Vita mea este bolnavă. E oprit oare a rosti nişte descîntece asupra ei ?*

Răspuns : Descîntecul e oprit de Dumnezeu şi nu trebue folosit cu nici-un preţ. Căci călcarea poruncii lui Dumnezeu e spre pieirea sufletului. Foloseşte pentru vită mai de grabă celelalte mijloace de vindecare ale doctorilor. Căci aceasta nu e păcat. Dar toarnă peste ea şi aghiasmă [895c].

754. *Întrebare : De merge sluga mea bolnavă, fără voia mea, la un descîntător, oare mi se socoteşte ca păcat ?*

Răspuns : Nu ţi se socoteşte ţie, ci lui. Dar de afli, ceartă-l, îndemnîdu-l să nu mai facă iarăşi acest lucru.

755. *Întrebare : Dacă mersul la un vrăjitor e oprit de Dumnezeu, de văd pe cineva mergînd la el, sînt oare dator să-i spun să nu meargă ?*

Răspuns : De este un prieten al tău în Hristos eşti dator să-i spui: „Frate, îţi vatămi sufletul şi mînii pe Dumnezeu care opreşte lucrul acesta". Şi de nu va primi sfatul tău, el va vedea. Dar dacă e altcineva, nu te priveşte, afară de cazul că te întreabă el despre aceasta. Atunci eşti dator să-i spui adevărul. Căci de nu i-l spui, te

895c Descîntecul, vraja, fermecătoria constă în a vedea în puterile naturii sau ale omului puteri dumnezeeşti, sau mai degrabă diavoleşti. Căci invocarea lor e mai degrabă poruncă şi sugestie decît rugăciune. Ele sînt o idolatrie practică. Ca atare sînt contrare credinţei în Dumnezeu, cel mai presus de natură. Dar a ne folosi de puterile naturii, ca puteri ale naturii, puse de Dumnezeu în ea, pe baza cunoaşterii lor, cum fac medicii, nu e păcat. Dar e bine de chemat şi ajutorul lui Dumnezeu, care se adaugă la puterile naturii.

osîndeşti. Căci Saul vrînd să meargă la un vorbitor din pîntece (ventriloc), l-a întrebat pe Ionatan, fiul său, şi aresta nu i-a îngăduit să meargă şi a fost osîndit de el (I Imp. 28). Dacă deci cineva e sub stăpînirea ta, eşti dator să-l sfătueşti şi să-l cerţi cînd calcă sfatul.

756. *Întrebare : De cumpără sau vinde cineva vre-un lucru, nu e păcat să se învoiască cu un preţ prea mare sau prea mic ?*

Răspuns : Cînd nu se întîmplă fără voie, ci cu voia, nu e păcat să se dea şi să se ia un preţ potrivit învoelii. Dar cînd cineva ştie ca a luat mai mult, e dator să înapoeze dela sine. Prin aceasta face un lucru bun şi o face spre mulţumirea celuilalt. Dar cînd cineva se învoeşte cu unu care e sub stăpînirea lui, trebue să se gîndească dacă nu cumva acela se învoeşte cu el pentru că se află sub puterea lui. Căci altfel săvîrşeşte un păcat. El trebue să-l asigure pe acela: „Frate, nu mă supăr dacă nu faci aşa cum zic eu, dar nici nu-ţi dau mai mult. Deci fă cum îţi place şi cum voeşti".

757. *Întrebare : E bine cum învăţaţi, ca omul să se învinovăţească în toate pe sine. Dar dacă sînt învinovăţit de cineva ca unul ce aş fi greşit împotriva lui, iar eu nu mă ştiu să fi greşit ce să fac ? Căci dacă voesc să mă osîndesc pe mine însumi mă aflu întărindu-l în supărarea lui împotriva mea, ca şi cînd ar fi adevărată greşala mea împotriva lui. Iar dacă, dimpotrivă, voesc să mă apăr, spunîndu-i că lucrul nu stă aşa, mă aflu îndreptăţindu-mă pe mine. Şi atunci cum mai iau asupra mea defăimarea ? Luminează-mă,Părinte sfinte, ce trebue să fac ?*

Răspuns : Întîi ocăraşte-te pe tine în inima ta şi pune-i metanie aceluia, zicînd: „Iartă-mă pentru Domnul !" Apoi cu smerenie, nu ca şi cînd ai voi să te îndreptăţeşti, ci ca să-l tămăduieşti pe acela şi ca să depărtezi dela el bănuiala asupra ta, spune-i: „Părinte, nu mă ştiu pe mine să fi voit să te supăr în ceva, sau să fi greşit împotriva ta. Deci nu mai fi supărat pe mine". Iar dacă nu se încredinţează nici aşa spune-i: ,,Am greşit, iartă-mă !" [896]

758. *Întrebare : Dar de greşesc împotriva lui şi el, auzind, se supără, oare e bine să ascund adevărul, ca să vindec supărarea lui ? Sau să-i mărturisesc, greşala şi săi cer iertare ?*

Răspuns : De afli în mod sigur şi ştii că lucrul va veni la cercetare şi se va da pe faţă, spune-i adevărul şi cere-i iertare. Căci de minţi mai departe, îl înfurii şi mai tare. Dar de n-a aflat şi nici nu se va cerceta acest lucru, nu e rău să taci şi să nu dai loc supărării. Căci Samuil proorocul cînd a fost trimis să ungă pe David ca rege, s-a pregătit prin jertfă adusă lui Dumnezeu, temîndu-se să nu afle Saul aceasta. Şi i-a spus Dumnezeu: ,,Ia cu tine o junincă şi de te va întreba Saul: ce-ai venit să faci?, spune-i : „Am venit să jertfesc Domnului" (I Imp. 16, 2-3). Şi aşa ascunzînd regelui un lucru care l-ar fi dus la mînie, i l-a spus numai pe celălalt. Deci ascunde şi tu lucrul care supără. Şi cu vremea va trece.

896 Mai uşor înmoi inima cuiva faţă de tine, recunoscîndu-te vinovat, chiar dacă nu eşti. Iar tu vei spori făcînd aceasta fără să te ştii vinovat. Apoi vei adăuga la aceasta bună conştiinţă şi mulţumirea de a-l vedea pe acela cu inima înmuiată. Bunătatea biruieşte pînă la urmă răutatea, sau comuniunea, răceala singurătăţii egoiste.

759. *Întrebare : Dacă e vădit că n-am greşit eu cuiva, dar mi s-a greşit de către el, cum pot să mă învinovăţesc pe mine însumi ? De pildă, călătorind undeva, mă întîmpină cineva pe care nu l-am cunoscut niciodată, şi fără să spună nimic, mă păleşte fără motiv. Cum pot să mă învinovăţesc pe mine însumi de aceasta ?*

Răspuns : Poţi să-ţi spui: „Am greşit pornind pe acest drum. Căci de n-aş fi pornit pe el nu m-aş fi întîlnit cu acest om şi nu m-ar fi pălit". Vezi că poţi să iei şi în acest caz vina asupra ta?

760. *Întrebare : Dacă nu-mi văd limpede păcatul şi nu mi se pare drept să mă învinovăţesc pe mine însumi, ce să fac ?*

Răspuns : Spune: „Că am păcătuit e neîndoielnic. Dar păcatul meu s-a ascuns acum de la mine"[897]. Aceasta e încă o învinovăţire de sine.

Întrebare : Un alt mirean iubitor de Hristos venea regulat în mînăstirea Părinţilor. Dar odată a întîrziat să vină. Şi Ava întrebîndu-l în glumă: „Ai mai cunoscut drumul ?", el a răspuns: „Avo, dacă v-aţi fi rugat pentru mine, n-aş fi întîrziat. Dar vă rog spuneţi aceasta Bătrînului". Şi auzind Bătrînul, îi răspunse:

Răspuns : Ne-ai vădit pe noi dormind şi neputînd face nimic. Dar nici tu nu te-ai arătat mai sîrguitor, ca să

897 Memoria nu reţine toate faptele şi gîndurile mele. Dar ele se întipăresc în felul meu de a fi şi de a mă purta. Şi cîteodată revin în amintire dintr-un inconştient" pe care-l port cu mine.

vii şi să ne trezeşti din somn [897b], măcar că o puteai şti aceasta dela ucenicii Domnului. Căci cînd erau învăluiţi de furtună, au venit la El şi L-au trezit, zicînd: „Învăţătorule, mîntueşte-ne că pierim (Lc. 8, 24; Mt. 8, 25). Şi trezit fiind, i-a mîntuit pe ei.

762. *Întrebare : Citindu-le acela acestea, i-a scris iarăşi aceleaşi. Şi Bătrînul i-a răspuns:*

Răspuns : Iartă-mă, căci în dispută nu e smerenie[898]. *Şi auzind acela, a fost străpuns de cuvînt şi a plecat folosit.*

763. *Întrebare : Un iubitor de Hristos a întrebat pe acelaş Bătrîn: Dumnezeu a făcut pe om liber. Dar altă dată zice: „Fără de Mine nu puteţi face nimic" (Io.* 14, *6). Cum se împacă libertatea cu neputinţa de a face ceva fără Dumnezeu?*

Răspuns : Dumnezeu a făcut pe om liber, ca să poată înclina spre bine. Dar înclinînd spre bine prin voie liberă, nu e în stare să-l împlinească fără ajutorul lui Dumnezeu. Căci s-a scris: „Nu e dela cel ce voeşte, nici dela cel ce aleargă, ci dela Dumnezeu care milueşte" (Rom. 9, 16). Dacă deci îşi apleacă omul inima spre bine şi cheamă pe Dumnezeu în ajutor, Dumnezeu, luînd aminte la dorinţa lui cea bună, dărueşte putere lucrării lui. Şi aşa se întîlnesc amîndouă; libertatea omului şi puterea lui Dumnezeu. Căci binele vine de la Dumnezeu, dar se

897b N-ai venit să ne trezeşti prin rugăciunile tale din vremea cînd erai pe drum.

898 Cel ce răspunde la învăţătura primită, dovedeşte că se ţine mai deştept. Deci nu are, smerenie. Dar şi cel ce-şi repetă învăţătura, dovedeşte că vrea să impună celuilalt sfatul cu sila.

împlineşte de către sfinţii Lui. Şi aşa se slăveşte Dumnezeu în toţi şi El îi slăveşte pe ei [899].

764. *Întrebare : Am rudenii în planul lumii [900]: unele de rang înalt şi sînt aci; altele, de stare modestă şi locuesc departe. Şi se întîmplă că cele din urmă vin la noi. De mă întreabă deci cineva: cine sînt, să le spun adevărul sau să tac ? Fiindcă dacă spun adevărul aceasta supără rudeniile de aci şi le face să se înroşească de ruşine.*

Răspuns : Nu trebue să faci public lucrul acesta, dacă nu e nevoe. Mai ales dacă aceasta stîrneşte supărarea celor de aci. Chiar dacă eşti deci întrebat, trebue să răspunzi cu înţelepciune, ca să nu dai lucrul pe faţă. Dar dacă din aceasta nu se supără şi nu se necăjeşte nimenea şi eşti întrebat, nu trebue să ascunzi adevărul. Căci altfel te arăţi stăpînit de slava deşartă. Doar toţi sîntem făpturile lui Dumnezeu şi nimeni nu e de neam mai strălucit ca altul, decît cel ce face voia lui

899 Este cu neputinţă a se separa practic între contribuţia omului şi a lui Dumnezeu în binele ce se săvîrşeşte. Sinergia se arată ca un tot divino-uman. Nu se poate spune care începe mai întîi şi care, dă mai mult. Întreaga faptă bună e şi a omului, şi a lui Dumnezeu. Se spune aci că omul dă înclinarea spre bine, iar Dumnezeu dă puterea împlinirii lui. Dar şi înclinarea de fapt a omului e produsă de Dumnezeu. Însă nu fără contribuţia omului. Căci libertatea omului ar putea înclina şi spre rău, cu tot ajutorul lui Dumnezeu. Iar puterea cu care se face binele nu e numai a lui Dumnezeu, ci şi a omului. Chiar în puterea omului e şi puterea lui Dumnezeu şi în folosirea puterii lui Dumnezeu e şi efortul omului. Binele făcut prin om e produsul omului întipărit de Dumnezeu, sau al omului îndumnezeit şi al lui Dumnezeu coborît la nivelul omului, umanizat, trăind efortul omului. Puterea lui Dumnezeu se slăveşte de efortul omului, puterea omului se slăveşte prin întărirea ei prin puterea lui Dumnezeu.

900 Rudenii de sînge, nu spirituale.

Dumnezeu. Numai slava deşartă aduce deosebire între oameni. Dar trebue ferită conştiinţa celorlalţi, pentru slăbiciunea gîndului lor, cînd nu e nici-o nevoe să faci cunoscut public un lucru.

765. *Întrebare : Am o slugă atinsă de o boală molipsitoare (lepră). Oare trebue să o ţin în casă, sau nu?*

Răspuns : Nu trebue să o ţii în casa ta, căci nu suportă toţi să fie împreună cu el. Dacă ar suporta, ar fi un lucru binecredincios. Deci nu trebue să necăjeşti pentru el pe alţii. Ci predă-l în casa de săraci a celor atinşi de astfel de boală şi dă-i lui hrana şi îmbrăcămintea trebuincioasă şi aşternutul, ca să nu fie împovărată acea casă de nimic.

766. *Întrebare : Dar dacă primind cele trebuitoare lui, precum ai poruncit, voeşte să ia şi partea lui din cele ce se aduc din afară de către unii sau de către mine, îi voi îngădui să ia, sau nu ?*

Răspuns : Nici nu-l îndemna, căci e o împovărare pentru ceilalţi, nici nu-l împiedica, ca să nu cîrtească, sau să hulească. Ci să facă el ce voeşte. Iar dacă darul e dela tine, cînd are dorinţa să-l ia, dă-i-l.

767. *Întrebare : Tatăl meu după trup îmi vorbeşte mereu despre lucruri materiale ce nu aduc nici-un folos sufletului şi sînt necăjit că trebue să-l ascult. Dar nici nu vreau să-l fac să tacă. Ce să fac ?*

Răspuns : Bine este, dacă poţi să-ţi muţi mintea dela cele spuse de el, fie la rugăciune, fie la pomenirea

cuvintelor lui Dumnezeu şi la învăţătura Părinţilor. În acest caz lasă-l să vorbească ceeace vrea. Dar de nu poţi, sileşte-te cu blîndeţe să-l opreşti dela o astfel de vorbire şi să-l îndemni să o mute la alta mai de folos, ca nu cumva întîrziind în ea, să se afle în ea o cursă a vrăjmaşului. Căci acela poate întinde cursa lui în chip nevăzut şi printr-un cuvînt, numai să afle pe cineva care-l ascultă cu plăcere.

768. *Întrebare : Cînd în vreme ce culegem strugurii, vin unii să ajungă frunzele, nu e necuvenit să-i oprim să se atingă de struguri ? Iar dacă îi bănuesc că au furat struguri, nu trebuie să-i pipăi ? Şi de aflu la ei struguri, pot să-i iau ca să nu facă şi alţii la fel ? Căci gîndul meu are îndoeli în privinţa acestora.*

Răspuns : Nu e necuvenit, să nu le îngădui să nu se atingă de struguri. Iar de bănueşti pe vre-unul că are struguri ascunşi, dar nu eşti sigur, nu-l pipăi cu orice preţ, ca nu cumva, negăsind la el struguri, să te faci de ruşine. Deci de ştii că are şi-l ierţi, bine este, iar de nu ştii, lasă-l fără să-l cerţi.

769. *Întrebare : Cînd am făcut o nedreptate şi vreau să o repar, mi se trufeşte gîndul că fac un bine. Ce trebue să-i spun ?*

Răspuns : Spune-i: ,,Cel ce face nedreptate, se pedepseşte. Iar cel ce repară nedreptatea, scapă de pedeapsă şi are laudă". Căci altceva e a face bine şi altceva a face nedreptate. Facerea de bine slujeşte lui Dumnezeu şi pricinuieşte odihna veşnică [900b]. Iar

900b Binele făcut îţi trezeşte mulţumire de cîte ori de gîndeşti la el, deci în veci a spus Sf. Grigorie de Nisa.

nedreptatea Îl mînie şi pricinueşte pedeapsa veşnică. Aceasta e ceeace a spus David: ,,Abate-te dela rău şi fă binele" (Ps. 33, 15). Dar fără Dumnezeu nu putem face vreun bine [901]. Căci a spus: ,,Fără de Mine nu puteţi face nimic" (Io. 15, 5). Iar Apostolul zice: „Ce ai ce n-ai luat? Iar de-ai luat, ce te lauzi ca şi cînd n-ai luat?" (I Cor. 4, 7). Dacă deci nici în lucrarea binelui nu trebue să ne trufim cu cugetul, cu cît mai puţin cînd ne abatem dela rău . Căci e mare nebunie a socoti drept laudă faptul de a nu păcătui. Ia deci seama la tine, frate, ca nu cumva să te amăgească viclenii draci. Pe care fie ca Domnul să-i facă fără putere, prin rugăciunile sfinţilor Lui. Amin.

770. *Întrebare : Sînt bolnav şi doctorul mi-a cerut să fac baie. Oare nu e păcat ? Şi trebue oare să mă arăt doctorului ?*

Răspuns : Nu s-a interzis mirenilor cu totul să nu facă baie cînd trebuinţa o cere. Deci dacă cineva e bolnav şi are nevoie de baie, nu e păcat să facă. Iar dacă cineva e sănătos, baia îi aduce refacere, odihnă, dar şi moleşeala trupului. Deci păzeşte cele cu care sîntem datori, adică inima şi limba ca să nu judece şi să nu dispreţuiască pe cineva. Căci baia nu aduce osîndă mireanului.

Cît despre arătarea la doctor, celui mai desăvîrşit îi e propriu să lase totul pe seama lui Dumnezeu, chiar dacă lucrul acesta îi este cu greutate. Iar cel mai slab, să se arate doctorului. Căci nici aceasta nu-i păcat, ci e şi o faptă de smerenie, că fiind mai slab, a avut nevoe să se arate pe sine doctorului. Dar trebue să cugete că fără

901 De aceea nu ne putem mîndri pentru nici-un bine făcut. Chiar dacă nu ne dăm seama că Dumnezeu ne-a dat puterea să-l facem, e bine să o ştim aceasta, ca să nu ne mîndrim. Căci mîndria, oricît de mică, va creşte şi ne va aduce multe rele nouă şi altora.

Dumnezeu nu poate face nimic nici doctorul, ci Dumnezeu e cel ce dă sănătate celui ce suferă, cînd voeşte [902].

771. *Întrebare : Unii sînt mînaţi de diavolul împotriva mea fiindcă sînt evlavios, fiindcă nu merg des la piaţă, nici nu mă ocup cu fel de fel de treburi. Şi cînd, din vreme în vreme, trebuinţa îmi cere să mă duc la baie, mă ruşinez, dar mă tem şi să-i smintesc pe cei porniţi împotriva mea, că ocolesc baia din evlavie. Oare ce înseamnă aceasta, părinte ?*

Răspuns : Aceasta e slavă deşartă. Doar tu eşti mirean, şi, precum am spus, mireanul nu e oprit dela baie, cînd trebuinţa o cere. Iar dacă satana îi mînă pe unii să creadă că eşti prooroc, ca să amăgească cugetul tău să se trufească, şi din partea ta întăreşti această minciună despre tine, de aceasta trebue să te ruşinezi. Dar şi de faptele care calcă porunca lui Dumnezeu, ca desfrîul, iubirea de arginţi şi cele asemenea. Căci acestea smintesc cu adevărat. Şi de acestea va da omul socoteală nu numai pentru sine, ci şi pentru vătămarea aproapelui. Căci păcat şi cu adevărat pricină de sminteală este baia unită cu moleşeala, nu cea din trebuinţă. Cea care nu e pentru moleşeală, ci din trebuinţă, nu are în ea sminteală. Iar cel ce se sminteşte, se face vinovat prin sine însuşi. Şi ruşinarea de aceasta e din slava deşartă ce vine dela diavolul.

902 Părerea că bolnavul se poate arăta doctorului, dar trebuie să cugete că fără Dumnezeu nu-i poate aduce la sănătate nici doctorul, se încadrează în învăţătura despre sinergie: în toate trebue să facă omul tot ce poate, dar în toate conlucră şi Dumnezeu, dacă-L rugăm, fără să ştim ce dă omul şi ce dă Dumnezeu. Efortul omului, priceperea lui se umplu de puterea lui Dumnezeu. Dumnezeu care a creat natura, o poate împlini printr-o putere în plus.

772. *Întrebare : Ai spus, Părinte, că sminteală pricinueşte cu adevărat cel ce calcă porunca lui Dumnezeu; şi el e supus şi judecăţii pentru vătămarea aproapelui. De ce a spus atunci Apostolul celui ce mănîncă din cărnuri jertfite idolilor: „Poţi să mănînci, căci nu e nimic în lume jertfit idolilor. Dar dacă fratele tău nu se zideşte din aceasta, nu-l pierde cu mîncarea ta pe acela pentru care a murit Hristos" (I Cor. 8, 4-11*). *Iată că-l face vinovat pe om de vătămarea altuia printr-o mîncare neoprită de o poruncă a lui Dumnezeu, dar iartă pe celălalt pentru slăbiciunea lui.*

Răspuns : Mai întîi, frate, Apostolul a poruncit şi a cerut ca nimenea să nu-i mai găsească pricina, ci fiecare să se supună poruncii Lui, ca legii lui Dumnezeu (I Cor. 11, 16). De altfel eu spun ce gîndesc. În acest caz sînt două lucruri deosebite: împrejurarea şi fapta. Prima era slujirea adusă idolului, ca mijloc prin care se slujea dracilor; a doua era carnea adusă ca jertfă dracilor şi care celui slab i se părea cu adevărat ca era carne jertfită idolilor. Acesta văzînd pe un credincios mîncînd din aceste cărnuri, se simţea îndemnat să mănînce şi el din cărnurile ce păreau că sînt jertfite idolilor. Prin aceasta el îşi întina conştiinţa. Dar credinciosul nu le socotea cărnuri jertfite idolilor, ci mîncare sfîntă, creată de Dumnezeu şi el mînca cu conştiinţa curată şi nu făcea un rău. Dar fiindcă fratele era mai slab în credinţă şi socotea că aceasta era carne jertfită idolilor, Apostolul mustră pe credinciosul care mînca o mîncare nefolositoare ce aducea vătămare aproapelui, fapt străin de iubirea cea după Hristos. Căci mîncînd nu împlinea o poruncă a lui Hristos, iar nemîncînd nu călca o poruncă. Şi cere să aleagă mai de grabă zidirea aproapelui decît mîncarea.

Dar în privinţa băii, a face baie nu e prin sine ceva necuvenit. Nici oprit. Şi cel ce se sminteşte îşi ia singur osînda pentru sminteala sa. Deci a se ruşina un mirean de a face baie mai ales cînd o cere trebuinţa, din pricina clevetirii oamenilor, înseamnă slavă deşartă. Şi aceasta aduce vătămare omului. Tu deci, cînd nevoia o cere, fă baie cu frica lui Dumnezeu şi nu cu moleşeală. Căci aceasta e contrar fricii de Dumnezeu şi aduce vătămare sufletului.

773. *Întrebare : În orice hrană se cuprinde o oarecare dulceaţă. Nu pricinueşte oare prin aceasta o vătămare celui ce se împărtăşeşte de ea ?*

Răspuns : Cel ce a pus în orice mîncare o astfel de dulceaţă este Stăpînul Dumnezeu. Deci ea nu este spre vătămare celui ce se împărtăşeşte de ea cu mulţumire. Dar trebue să se păzească de împătimire [902b]. Aceasta aduce vătămarea sufletului.

774. *Întrebare : Nu se cuvine oare să se facă orice lucru cu toată curăţia ? De pildă cele ce ţin de gospodărie, sau altele ?*

Răspuns : Nu e necuvenit să fie orice lucru curat şi cu bună înfăţişare în folosirea lui. Dar nu trebuie făcut din aceasta o patimă. Căci Domnul se bucură de toată curăţia. Dar cînd te vezi împătimindu-te de un lucru, adu-ţi aminte de sfîrşitul lui, cum se strică, şi vei lua odihna

902b Vedem în toate aceste sfaturi o remarcabilă îngăduinţă şi înţelegere din partea celor doi Bătrîni. Accentul se pune pe interior, nu pe cele din afară. Aceasta trebuie păzit curat.

(din partea împătimirii). Căci nimic nu rămîne la aceeaş înfăţişare, ci toate sînt stricăcioase şi pieritoare [902c].

775. *Întrebare : Alt mirean iubitor de Hristos a întrebat pe acelaş Bătrîn, zicînd: De mă cheamă vre-un iudeu sau vre-un necreştin la o sărbătoare a lui, la ospăţ, sau îmi trimite niscai daruri, să primesc sau nu ?*

Răspuns : Nu primi, căci e contrar canoanelor Sfintei Biserici şi nu trebue să primeşti [903].

776. *Întrebare : Dar dacă e un om mare şi prieten al meu şi se supară dacă nu primesc ? Ce să-i spun ?*

Răspuns : Spune-i: Iubirea ta ştie că toate cele poruncite de Dumnezeu trebue să le păzească cei ce se tem de El. Şi te poţi încredinţa de aceasta din cele ce le faci tu însuţi. Căci nu vei suferi niciodată să calci porunca tradiţiei tale de dragul meu. Socotesc că aceasta nu te va face să nu vezi iubirea mea. Căci avem şi noi tradiţia noastră dela Dumnezeu şi dela învăţătorii noştri, ca să nu primim ceva dela cei de alte credinţe la sărbătorile lor. Dar prin aceasta nu slăbesc iubirea mea faţă de tine.

777. *Întrebare : Sînt unii negustori necreştini care-şi vînd în sărbătorile lor mărfurile lor. Oare e oprit a cumpăra dela ei cele de trebuinţă ?*

902c Numai sufletul e nepieritor. El se înfrumuseţează mereu în cei buni. Toate sînt relative, numai sufletul are o valoare veşnică.

903 O împiedică aceasta canonul 70 apostolic şi can. 37 şi 38 al Sinodului din Laodiceea.

Răspuns : Nu e oprit. Căci după Apostol se poate cumpăra fără deosebire tot ce se găseşte în măcelărie (I Cor. 10, 25), cînd e de trebuinţă.

778. a. *Întrebare : Un mirean iubitor de Hristos, profesor în ştiinţele lumii, avea un fiu greu bolnav. Şi a întrebat pe acelaş Bătrîn Ioan dacă va trăi sau va muri. Şi i-a răspuns că va trăi. Şi a trăit precum a spus Bătrînul. Dar după o vreme, un alt fiu al lui s-a îmbolnăvit greu. Şi iarăşi venind, a întrebat despre el. Şi Bătrînul i-a răspuns:*

Noi ne rugăm, dar ţine de voia lui Dumnezeu să-şi facă milă cu el. Tu taie-ţi voia ta şi mulţumeşte-I Lui în toate (I Tes. 5, 18).

b. *Auzind acestea şi nepricepînd înţelesul cuvîntului şi al răspunsului a crezut că fiul lui va trăi. Şi întorcîndu-se la fiul său, acesta deschizîndu-şi ochii a văzut pe sfinţii Bătrîni stînd de faţă şi zise tatălui său: „Vezi pe sfinţi stînd aproape de noi ?" Iar tatăl răspunzînd că nu vede pe nimeni, fiul îi zise: „Iată cum stau şi-mi zic: Pentru ce vine şi pleacă tatăl tău, stingherindu-ne cu cererea ca să trăieşti ? Iată noi ne rugăm pentru tine şi Dumnezeu a spus: „I-a sosit timpul să iasă din trup". Apoi îi spuse iarăşi tatălui său: „Iată, tată, m-au smuls dela un saracin care mă trăgea cu el şi m-au dus la un foc foarte luminos şi negrăit şi acolo am văzut copii nevinovaţi care-mi spuneau: „Pentru cererea tatălui tău ne-am rugat lui Dumnezeu ca să fii adus în locul acesta". Şi ei săvîrşesc acolo Liturghia (Sinaxa) şi se împărtăşesc* [904]"

904 Se roagă tatăl sfîntului Bătrîn ca să trăiască fiul său. Sfinţii Bătrîni se roagă lui Dumnezeu, dar Dumnezeu vrea altfel. Atunci Bătrînii îl smulg dela un saracin, reprezentînd pe diavol, şi-l duc la nişte copii nevinovaţi care săvîrsesc Liturghia. Aceştia spun că rugăciunea tatălui a sosit pînă la ei, prin rugăciunea sfinţilor Bătrîni,

Şi după ce a spus copilul aceste cuvinte, a început să zică rugăciunea cea mare: „Tatăl nostru carele eşti în ceruri" şi „Slavă Tatălui şi Fiului şi Sfîntului Duh". Şi aşa şi-a dat duhul. Şi tatăl s-a mîngîiat foarte, încredinţat fiind despre mîntuirea sufletului lui. Şi venind a vestit acestea Bătrînului şi l-a rugat să-i arate pentru ce nu i-a spus deschis despre moartea fiului său, cum i-a spus despre viata celuilalt. Si răspunzîndu-i Bătrînul, a zis:

Ţi-am spus să-ţi tai voia ta pentru Dumnezeu, arătîndu-ţi prin aceasta moartea lui. De ce nu ţi-am spus aceasta limpede? Înţelege lucrul acesta din viaţa ta. Iată eşti profesor în ştiinţele lumii şi ai ucenici. Dacă dictezi vreunuia din ei o scrisoare, nu va scrie ucenicul ce voeşti tu, şi lăsînd acestea va scrie ce voeşte el ? Fără îndoială va scrie cele ce le spui tu, nu cele ce voeşte el. Aşa şi sfinţii: nu ei sînt cei ce grăesc dela ei, ci Dumnezeu e cel ce grăeşte în ei, uneori mai umbrit, alteori mai limpede. Şi ca să te încredinţezi că aşa este, însuşi Domnul a spus ucenicilor Săi: „Nu voi sînteţi cei ce grăiţi, ci Duhul Tatălui vostru care grăeşte în voi" (Mt. 10, 20). Deci grăesc cum voeşte El, nu cum voesc ei.

c) *Auzindu-le acela acestea şi încredinţîndu-se că aşa este, a zis: „Dar cum aflăm la sfinţii Părinţi cei vechi că*

şi ei L-au rugat pe Dumnezeu să-l aducă pe copil la ei, ca pe unul ce e nevinovat ca şi ei, ca să săvîrşească împreună cu ei Sf. Liturghie şi să se împărtăşească de Hristos. Rugăciunile tuturor, de pe pămînt şi din cer, se împletesc într-o rugăciune comună, dorinţa unora fiind îndreptată şi înălţată de dorinţa altora. Rugăciunea nici unuia nu rămîne ca o rază singuratică îndreptată spre Dumnezeu, ci se uneşte cu rugăciunile altora, pentru un suflet pe care toţi îl iubesc. În nimic nu se unesc cei vii şi sfinţii plecaţi dintre noi mai mult ca în rugăciune; aceasta o vrea Dumnezeu, cînd oamenii se îndreaptă cu gîndul spre El. Prin aceasta se restabileşte ordinea în creaţiune.

toate cererile lor au fost împlinite ?" Şi i-a răspuns Bătrînul:

N-au fost împlinite toate, dar le-au scris pe cele ce le-au fost împlinite. Să te încredinţeze despre aceasta cuvîntul care zice: „A venit la El un om oarecare, zicînd: Fiul meu e chinuit rău de demon. Şi l-am adus pe el de multe ori la ucenicii Tăi şi n-au putut să-l vindece" (Mt. 17, 14-16). Dacă Apostolii n-au primit împlinirea acestei cereri, cum putem spune că sfinţii primesc împlinirea tuturor? Căci înşişi Apostolii s-au mirat şi L-au întrebat, zicînd: „Stăpîne, cum de noi n-am putut să-l vindecăm?" Şi le-a zis lor: „Acest neam nu iese decît numai prin post şi rugăciune" (Mt. 17, 19 şi 21; Mc. 9, 28-29).

d) *Şi l-a întrebat iarăşi: „Şi de ce nu primesc sfinţii împlinirea tuturor cererilor ?"*

Şi i-a răspuns Bătrînul: Dumnezeu toate le face spre folosul oamenilor. Şi El ştie mai bine ce le e de folos şi de trebuinţă. Şi pentru că oamenii nu ştiu ce le e de folos, le-a poruncit să nu bodogănească în rugăciune, cerînd altele decît cele ce trebue; şi a zis: „Că ştie Tatăl vostru cel ceresc de ce aveţi nevoie înainte de a cere voi" (Mt. 6, 8). Precum te apără Dumnezeu pe tine, aşa îi apără şi pe Sfinţii Lui. Pe tine te apară ca să nu te trufeşti, dobîndind în chip deschis cele ce le-ai cerut. Iar pe sfinţi, ca să nu se înalţe cu închipuirea pentru descoperirile spuse prin ei. Căci nu sînt mai mari ca Apostolul Pavel, care zice: „Pentru mărimea covîrşitoare a descoperirilor, ca să nu mă înalţ, datu-mi-sa o ţepuşe în trup, un înger al satanei, ca să mă bată peste obraz" (II Cor. 12, 7). Du-te, ia seama la tine şi ne vom ruga lui Dumnezeu să-ţi dea o inimă tare şi o credinţă neclintită. Nu te sminti deci de sfinţi, căci nu se înşală Duhul Sfînt al lui Dumnezeu care grăeşte. Cu ei se împlineşte cuvîntul: „Duhul Tău cel bun mă va călăuzi la pămîntul cel drept" (Ps. 142,10).

Şi auzind acestea s-a încredinţat în Domnul şi a plecat bucurîndu-se şi binecuvîntînd pe Dumnezeu, Cel ce slăveşte pe sfinţii Lui [905].

779. *Întrebare : Alt mirean iubitor de Hristos a întrebat pe acelaş Bătrîn: Un cîine a muşcat pe sluga mea. Spune-mi, va muri sau nu. Căci spun unii că cel muşcat de un cîine va muri în vreme de 40 de zile.*

Răspuns : Nu are nimic rău. Nu te teme. Dar cugetă la ce s-a scris: „Nu va cădea nici-o vrabie în cursă fără voia Tatălui vostru cel din ceruri" (Mt. 10, 29).

780. *Întrebare : Auzind acela acestea, a socotit că sluga sa nu va muri. Dar peste două zile a murit. Iar stăpînul lui avînd credinţă mare în Bătrîn şi ştiind că el nu minte, s-a mirat şi nu era convins că a murit. Şi venind l-a întrebat despre el, zicînd: „Fiindcă sînt în îndoială, dacă a murit sluga mea, sau nu, ce spui, Părinte* ?"

Răspuns : A murit.

905 Nu numai oamenii Îl slăvesc pe Dumnezeu, ci şi Dumnezeu slăveşte pe sfinţii Săi. Propriu zis toată slava vine dela Dumnezeu. Oamenii o recunosc numai. Dar I-o recunosc cînd înţeleg mărimea iubitoare a faptelor Lui pentru noi, mărime simţită în noi. Însă atunci ne-am deschis noi înşine slavei Lui şi aşa I-o cunoaştem. Tot cultul, în special cel ortodox este doxologic, este o laudă a slavei lui Dumnezeu trăită de noi. Toate rugăciunile le sfîrşim cu „Slavă Tatălui şi Fiului şi Sf. Duh". În aceasta nu e o cunoaştere rece, raţională, analogică a lui Dumnezeu, ci vibrantă, simţită, trăită. Simţim mărirea tainică, negrăită, infinită a lui Dumnezeu pătrunsă în noi. Îl trăim ca Persoană iubitoare. Căci nu poţi lăuda o natură inconştientă de procesele ei involuntare. Îl trăim în prezenta Lui voită, cu credinţă, cu frică, cu dragoste (Despre o cunoaştere doxologică a lui Dumnezeu, deosebită de cea raţională, rece, vorbesc azi mult teologii protestanţi germani Ed. Schlinck, W. Pannenberg).

781. *Întrebare : Şi cum a murit, odată ce ai spus că nu are nimic rău ?*

Răspuns : Fiindcă bănuiai că va muri numaidecît din muşcătura cîinelui, ţi-am spus că nu va fi aşa. De aceea ţi-am spus că nu are nimic rău. Căci moartea cea dela Dumnezeu nu are în ea nici-un rău. Iar ca să-ţi vestesc că va muri de moartea cea dela Dumnezeu, am adăugat că nu poate muri cineva fără hotărîrea lui Dumnezeu, chiar dacă ar fi muşcat de zeci de mii de şerpi veninoşi[906].

782. *Întrebare: Şi de ce ne-ai dat un răspuns atît de neclar ?*

Răspuns : Nu te mira că nu ţi-am spus limpede aceasta. Căci nu trebue să vorbim totdeauna limpede despre acestea. Fiindcă ele vatămă pe cel ce le spune şi nu-l folosesc. Nu-ţi aminteşti că şi Mîntuitorul vrînd să-şi arate firea omenească, s-a folosit de cuvinte smerite, zicînd: ,,Unde l-aţi pus?" (Io. 11, 34); şi: „Cîte pîini aveţi?" (Mc. 6, 38); şi: „Cine s-a atins de Mine?" (Mc. 5, 38). El a învăţat prin aceasta pe sfinţi să nu se folosească totdeauna de cuvinte mari. De aceea au răspuns şi ei după folosul lor[907]. Iar dacă unii se smintesc, să audă pe Pavel care zice: „Noi sîntem buna mireasmă a lui Hristos în cei ce se mîntuesc şi în cei ce se pierd: pentru unii miros de viaţă spre viaţă, pentru alţii miros de moarte spre moarte" (II Cor. 2, 15). Deci pentru cei credincioşi se vorbeşte aşa

906 Dar muşcătura însăşi se produce prin voia lui Dumnezeu.

907 Dacă şi-ar arăta totdeauna prin cuvinte limpezi cunoaşterea viitorului, ar fi ispitiţi poate să se mîndrească. Nu le-ar fi deci spre folos.

ca să înţeleagă şi să se folosească, iar pentru cei necredincioşi, ca să ne dispreţuiască şi să tragem din aceasta un folos [908].

783. *Întrebare : Se întîmplă adeseori că acest Bătrîn Ioan din smerenie trimitea întrebarea unora la marele Bătrîn, Ava Varsanufie, mai ales cînd avea să urmeze vre-un lucru mare şi minunat. Şi niciodată întrebarea trimisă aceluia nu rămînea fără răspuns.*

De aceea un mirean iubitor de Hristos i-a spus odată acestui Bătrîn Ioan: „De ce îţi baţi joc de noi, Părinte Ioane, odată ce avînd aceeaşi putere a Duhului, ne trimiţi la sfîntul şi marele Bătrîn, părintele Varsanufie ?

Răspuns : Eu nu sînt nimic. Şi chiar dacă aş fi ceva, nu mi-aş bate joc de voi. Mi-aş fi bătut joc dacă v-aş fi trimis şi n-aţi fi avut un rezultat. Dar e de folos pentru voi, ca să se roage doi pentru voi [909]. Căci doi sînt mai mult ca unul. Dar şi Domnul însuşi se arată făcînd aceasta. Căci zice: „Tatăl Meu este mai mare decît Mine" (Io. 14, 23). Căci putea face şi singur faptele Tatălui. Dar spunînd că „tot ce vede Fiul pe Tatăl făcînd, face şi El asemenea" (Io. 5, 19), nu odată ci de multe ori trimite pe ucenici la Tatăl, zicînd: „Cereţi Tatălui şi vă va da în numele Meu" (Lc. 16, 23). Şi iarăşi zice: „Eu dela Mine nu fac nimic, ci Tatăl care locueşte întru Mine, El va săvîrşi faptele" (Io. 14, 10) [910].

908 Sfinţii se vor folosi dacă cei necredincioşi vor trage din spusa lor nesigură concluzii de folos neputinţei lor.

909 Un răspuns dat implică în el şi o rugăciune care s-a făcut pentru a se găsi răspunsul adevărat şi pentru ca cel ce-l primeşte să-l poată împlini.

910 Se afirmă importanţa comuniunii în toate, după pilda Sfintei Treimi. Mai uşor şi mai bine se face orice în comuniune de gîndire şi de lucrare cu altul, sau cu alţii.

784. *O minune săvîrşită de amîndoi Bătrînii: Un bărbat foarte iubitor de Hristos şi de oaspeţi, care săvîrşea fapta lui Avraam (a primirii de oaspeţi), era în primejdie să moară de o boală oarecare şi era condamnat de doctori. Deci au trimis unii din prietenii lui în Domnul să întrebe pe Bătrînul Ioan despre el, ca dacă i se apropie sfîrşitul, să-şi facă testamentul.*

Şi a răspuns lor: Sfîrşitul a venit. Trebue să-şi facă testamentul. Şi spunîndu-le el acestea, a zis slujitorului său: „Du-te la sfîntul Bătrîn (Varsanufie) şi cere-i să se roage pentru el, ca să-i dăruiască un adaus de viaţă pentru bunele lui fapte de ospeţie. Căci de va cere Bătrînul, va primi acest har". *Şi mergînd slujitorul şi cerînd aceasta, a făcut Bătrînul rugăciune. Dar n-a spus nimic. Şi slujitorul a fost trimis a doua oară şi a treia oară de către Bătrînul Ioan la marele Bătrîn. Şi acesta făcînd rugăciune iarăşi n-a spus nimic. Aflînd aceasta Ava Ioan, spuse ucenicului său:* „Nu va mai muri omul de boala aceasta. Bătrînul a primit harul acesta dela Dumnezeu". *Şi Ava a făcut toate acestea cunoscute celor ce veniseră la el să se roage pentru acela. Şi îndată omul scăpă de primejdie şi se vindecă prin rugăciunile marelui şi sfîntului Bătrîn Varsanufie şi ale lui Ioan, cel care îi urma şi-i semăna în toate. Şi aflînd el pricina vindecării sale, spori tot mai mult în faptele de ospeţie spre slava lui Dumnezeu.*

785. *Întrebare : Oarecari mireni iubitori de Hristos, care se aşteptau la o nedreptate din partea unor persoane cu putere, l-au întrebat pe acelaş bătrîn Ioan dacă nu trebue să ceară ajutorul altor persoane cu putere şi să cumpere ocrotirea lor.*

Răspuns : Acela răspunzînd a zis: Nu cumpăraţi ocrotirea unui om muritor şi trecător. Căci astăzi este şi mîine nu mai este. Şi i-aţi dat ale voastre şi ocrotitorul a murit. Şi aţi pierdut ale voastre împreună cu ocrotirea lui. Voiţi să cumpăraţi o ocrotire pieritoare? Cumpăraţi ocrotirea lui Dumnezeu, nemuritorul şi nestricăciosul împărat, sau a săracilor. Căci El le socoteşte ca ale Sale cele date săracilor. Fiindcă zice: „Am flămînzit şi Mi-aţi dat să mănînc" (Mt. 25, 35) [911]. Doar ştiţi că de cumpăraţi ocrotirea omului, nu vă va ocroti Dumnezeu. Iar de spuneţi : ,,Dar cum aflăm pe unii dintre Părinţi avînd şi ocrotitori după trup?", vă spun că nu au ocrotirea lor prin cumpărare. Ca ei i-au rugat pe aceia prin iubirea de Dumnezeu. Iar aceia s-au făcut cu bucurie ocrotitori ai lor [912]. Cercetaţi bine lucrul şi veţi afla că ei nu au dat nimic pentru această ocrotire. Nici n-au cerut aceia ceva de prisos dela ei, ci numai rugăciunile lor către Dumnezeu, care sînt mai de preţ decît tot aurul şi argintul [913]. Întradevăr ce le-au dat acestora ? Cînd va veni mînia Domnului, ei le vor cîştiga îndurarea. Ia seama deci şi află că dela început pînă la sfîrşit ei împlinesc un lucru al lui Dumnezeu.

911 Cumpără prin milostenie ocrotirea săracilor, nu pe a celor puternici. Căci prin aceasta ai cumpărat ocrotirea lui Dumnezeu, care este unit cu săracii. În acest sens se poate spune că Dumnezeu e Împăratul săracilor şi săracii sînt puternici în Dumnezeu. Dar ei nu abuzează de puterea lor. Nu voesc să ia locul bogaţilor şi să stăpînească lumeşte ca şi aceia.

912 Deci tot prin Dumnezeu şi i-au făcut ocrotitori şi pe cei puternici ai lumii. Căci au pus în ei în mişcare gîndul la Dumnezeu, sensibilitatea pentru Dumnezeu; i-au făcut să vadă caracterul trecător al vieţii şi puterii lor.

913 Părinţii le-au dat celor puternici în schimbul ocrotirii lor ceva mai de preţ decît tot aurul şi argintul lumii. Le-au dat viaţa veşnică prin rugăciunile lor către Dumnezeu, un un plus de comoditate într-o viaţă trecătoare şi nesigură pe ziua de mîine.

786. *Întrebare : Născîndu-se o tulburare în Sfînta lui Dumnezeu Biserică şi aşteptîndu-se a fi hirotoniţi unii care nu se supuneau poruncii împăratului*[914] *şi fiind temeri de o prigoană au întrebat unii pe acelaş Bătrîn de trebue să plece şi să-şi ascundă cele ale lor.*

Răspuns : E cineva mai puternic ca Dumnezeu? Dacă sîntem în mîinile lui Dumnezeu şi cântăm împreună cu David: „Mîinilor Tale voi încredinţa duhul meu" (Ps. 30, 6), pentru ce să ne temem? Oare n-a spus Dumnezeu că va nimici cetatea Ninivei? Şi a nimicit-o ? Nu. Ci pentru pocăinţa locuitorilor a iertat-o. Deci şi noi să ne întoarcem cu pocăinţă la Dumnezeu şi va aduce toate la pace. Şi iarăşi, era pe pămînt vre-un împărat mai puternic decît Nabucodonosor ? Şi totuşi Daniil şi cei trei tineri L-au rugat pe Dumnezeu, Împăratul cel ceresc şi Acela l-a supus pe împărat. În întrebarea voastră e ascuns un îndoit război: al laşităţii şi al iubirii de arginţi. Noi sîntem în mîinile lui Dumnezeu şi putere are El să facă cu noi voia Sa. Deci nu fugiţi, nici nu ascundeţi ceva din ale voastre.

787. *Întrebare : Tot aceiaşi l-au întrebat pe acelaş Bătrîn: Pentru ce s-a scris atunci: „De vă vor alunga dintr-o cetate, fugiţi în alta" (Mt.* 10, 23) *?*

Răspuns : Dar noi încă n-am fost alungaţi.

914 Prin aceasta şi-au asigurat şi ocrotirea lor, dar au asigurat şi fericirea altor suflete şi au mulţumit şi pe Dumnezeu pentru aducerea acestor suflete la El.

788. *Întrebare : Un preot oarecare fiind ales de locuitorii unei cetăţi episcop, a trimis să fie întrebat Bătrînul dacă vrea Dumnezeu ca el să fie episcop.*

Răspuns : Frate, m-ai întrebat ceva peste puterea mea. Căci sînt un om prea mic şi n-am ajuns la măsura aceasta. L-ai lăsat pe Apostol şi mă întrebi pe mine, care n-am pus nici măcar început vieţii de călugăr? Şi ce zice Apostolul? „Cel ce pofteşte episcopie, bun lucru pofteşte. Dar episcopul trebue să fie nepătat" şi cele următoare (I Tim. 3, 2). Dar tot Scriptura zice, ca din partea lui Dumnezeu, către fiii lui Izrail: „De veţi întreba în numele Meu pe un prooroc mincinos şi veţi fi vrednici să auziţi adevărul, voi pune cuvîntul adevărat în gura proorocului mincinos ca să-l spună vouă" [915]. De aceea îţi spun şi eu ţie: „Dacă ai împodobit frumos casa ta şi ai pregătit inima ta spre primirea acestui mir bine mirositor" (II Cor. 2, 15), potrivit învăţăturii Apostolului, de la Dumnezeu ţi s-a gătit ţie aceasta. Căci nemincinos este Cel ce zice: „Să-ţi dea ţie Domnul după inima ta" (Ps. 19, 5).

789. *Un horepiscop a întrebat pe acelaş Bătrîn de trebuie să părăsească horepiscopia şi să se retragă în mînăstire.*

Răspuns : Nu te sfătuim să părăseşti grija sfintelor lui Dumnezeu biserici, încredinţată ţie, ci să iei aminte la sufletul tău în frica lui Dumnezeu. Să nu primeşti daruri

915 Cel ce întreabă plin de preocupare de Dumnezeu trezeşte răspunderea şi în cel întrebat. Astfel trece vibraţia conştiinţei prezenţei lui Dumnezeu dela cel ce întreabă la cel întrebat. Sau acesta însuşi se va simţi mişcat de răspunderea trezită în el, să se roage lui Dumnezeu să-i dea cuvîntul adevărat. Un interlocutor serios, face şi pe celalalt interlocutor serios.

dela cineva, să nu părtineşti în judecată, să nu te ruşinezi de persoana celui puternic şi să declari nevinovat pe cel vinovat şi să osîndeşti pe cel nevinovat. Alungă departe dela tine iubirea de argint, care e rădăcina tuturor relelor (I Tim. 6, 16). Căci aceasta se numeşte şi este a doua slujire la idoli (Ef. 5, 5). Şi să nu te înalţi în cuget, ci să fii ucenicul Apostolului care zice: „Necugetînd cele înalte, ci lăsaţi-vă conduşi de cele smerite" (Rom. 12, 6). Nu căuta să placi oamenilor. Căci ştii ce-l aşteaptă pe unul ca acesta: se înstrăinează de slujirea lui Hristos. Căci zice Apostolul: „Dacă aş mai plăcea oamenilor, n-aş mai fi robul lui Hristos, (Gal. 1, 10). Supune-te Domnului care zice: „Învăţaţi dela Mine că sînt blînd şi smerit cu inima şi veţi afla odihna inimilor voastre" (Mt. 11, 29). Stinge mînia din tine, că e cădere dela starea de om [915b]. Fă-le toate după voia lui Dumnezeu şi-L vei avea pe El ajutor. Teme-te totdeauna de moarte. Căci ea va veni neapărat la noi. Osîndeşte-te în ceasul ieşirii [915c] şi nu vei păcătui împotriva lui Dumnezeu. Şi de vei ajunge la linişte, vei afla odihna unită cu harul, ori unde te vei linişti [915d].

790. *Întrebare : Un episcop care fusese călugăr şi care avea mare încredere în Bătrîni, a trimis să întrebe pe Marele Bătrîn dacă n-ar trebui să lase lumea şi să vină din nou la viaţa călugărească. Totodată cerea rugăciunea şi binecuvîntarea lui.*

915b Omului îi este propriu să se stăpînească pe sine. De aceea are conştiinţă şi libertate. Animalul e lipsit de acestea.

915c Aci se pare că e vorba de orice ieşire la o lucrare a slujbei sale din casă.

915d Se poate linişti omul şi în împlinirea slujbei sale, dacă cheamă pe Dumnezeu în tot ce face. Se pare că horepiscopul era atunci un episcop pentru parohiile dela ţară, spre deosebire de episcopul pentru parohiile din cetate.

Răspuns : E un moment potrivit să-ţi spun cuvîntul Apostolului care zice: „M-am făcut fără de minte; voi m-aţi silit" (II Cor. 12, 11). Dar fiindcă e vorba de cuvinte spuse mie după Dumnezeu şi nu după om, fie-mi îngăduit să-I spun lui Dumnezeu ceeace a spus slujitorul Lui, Moise: „Sau du cu mine în viaţa veşnică pe cel ce mi s-a dat ca fiu duhovnicesc, sau şterge-mă şi pe mine din cartea Ta" (Ieş. 32, 32); şi să nu văd faţa lui Iacob, tatăl lui Iosif, neavînd pe Veniamin cu mine (Fac. 44, 34) [916]. Şi cred în numele Lui cel sfînt că nu va respinge cererea mea. Căci bucuria Sfintei Treimi şi a sfinţilor îngeri este mîntuirea celor ce se mîntuesc. Nu încetez deci să mă rog lui Dumnezeu pînă ce nu-mi va da bucuria mîntuirii tale. Dar ia seama ca aceste cuvinte să nu moleşească cugetul tău, făcîndu-l nepăsător. Adu-ţi aminte în toate că lumea trece (I Cor. 7, 3), că ea este vremelnică şi plăcerea de ea, stricăcioasă. „Alegeţi mai bine să pătimeşti cu poporul lui Dumnezeu decît să ai plăcerea vremelnică a păcatului" (Evr. 11, 25). Adu-ţi aminte că vom părăsi fără voie lumea şi că viaţa noastră nu e lungă. Căci ce este viaţa omului? N-avem siguranţa că vom trăi în lumea aceasta nici de dimineaţa pînă seara. Să părăsim cu voia lucrurile de aici, ca să avem răsplată pentru aceasta. Să ne alegem mai bine negrija de lucrurile pămînteşti cei, ce

916 Viaţa de unul singur, neîncălzită de dragostea unuia care ne este apropiat ca un fiu, e rece şi pe pămînt. Ea nu poate fi fericită nici în cer. Căci fericirea stă în căldura comuniunii. Iar dacă n-ai făcut nimic pentru alţii pe pămînt, nu le-ai putut cîştiga dragostea lor. Dimpotrivă, pentru că n-ai făcut nimic pentru ei, sau n-ai făcut tot ce ai putut, va fi un ghimpe care te va face veşnic să suferi. Iacob e simbolul pentru Dumnezeu. Fiii lui Iacob sîntem noi toţi. Nu pot vedea faţa lui Dumnezeu fără să am cu mine pe Veniamin, un alt fiu al lui.

dorim să ne arătăm feţei lui Dumnezeu, ca să îndrăznim să spunem: „Scoate din închisoare sufletul meu, ca să mărturisească numelui Tău" (Ps. 14, 8) [916b]. Grăbeşte-te, păşeşte repede, „pînă ce e ziuă" (Io. 9, 4)[916c], înainte de a cădea noaptea în care vor plînge cei nepăsători şi leneşi, pocăindu-se atunci în zadar[917]. Află că timpul nu se va lungi [917b]. Şi cînd va veni ceasul [917c], slujitorul nu va afla îndurare. Dar cine s-a rugat Lui şi a fost auzit ? Sluga adevărată a Stăpînului adevărat, care a împlinit cu rîvnă poruncile Lui. Să ne temem de ziua şi de ora aceea prea înfricoşătoare, în care nu vom mai avea ca apărător nici frate, nici rudenie[918], nici putere sau stăpînire, nici bogăţie şi slavă. Acolo va fi singur omul cu faptele lui. Să vindem lucrurile stricăcioase, care ne atrag în adîncul

916b Se pare că împăratul ţinea cu cei ce voiau o oarecare schimbare în ale credinţei. Varsanufie îndeamnă pe episcopul ce se bucura de favoarea împăratului, să nu facă voia lui în aceasta.

916c Scoate-te din închisoarea tristului egoism de pe pământ, ca să fii scăpat de el şi în viaţa viitoare.

917 Propriu zis, cel ce a tot amânat în cursul timpului pocăinţa, va încerca după ieşirea din timp în zadar să se pocăiască. S-a încremenit în moleşeala sufletului, în nesimţire şi aceasta echivalează cu sfîrşitul timpului pentru el. Timpul se va opri pentru el şi în sensul acestei neputinţe a sufletului său de a se mai mişca din inerţia lui. Pocăinţa lui de acolo este un regret pentru viaţa lui greşit trăită, dar unit cu neputinţa de a se mişca din ea.

917b În timp e schimbare, în veşnicie nu mai e.

917c E ceasul prin excelenţă. Ceasul din urmă, ceasul în care sînt concentrate toate ceasurile ce le-am avut şi după care nu vom mai avea nici-un ceas al hotărîrilor noi.

918 Dacă nu te vei putea înmuia, pocăi şi ruga pentru tine, cu atît mai puţin o vei putea face pentru altul, sau o va putea face pentru tine fratele aflător în aceiaş situaţie. N-a fost comuniune adîncă, sincera între tine şi el cît aţi fost pe pământ. Aţi comunicat numai în lucruri superficiale, materiale, din interese trecătoare. Cu atît mai puţin veţi putea comunica acolo.

fără fund şi cumpărîndu-ne haină de nuntă [919] (Mt. 22, 12) să intrăm la desăvîrşire. Căci de vom intra la desăvîrşire, vom dobîndi desăvîrşirea iubirii după Dumnezeu, care scoate afară frica [920]. Atunci vom cînta cu bucurie împreună cu Apostolul: „Iubirea niciodată nu cade" (I Cor. 13, 8)[921].Fiul meu prea adevărat, să te văd în Împărăţia lui Dumnezeu, în Hristos Iisus, Domnul nostru. Te îmbrăţişez în Domnul în numele lui Dumnezeu. Te îmbrăţişez în Hristos Iisus, te îmbrăţişez prea cinstite, în Duhul Sfînt.

791. *Un alt episcop a trimis aceluiaş Bătrîn rugămintea să-i spună un sfat.*

919 E adîncul fără fund (în abisul), fără reazem în ceeace este, într-o existenţă golită, fără subsistenţă, mai mult aparentă, redusă la scheme abstracte ale înţelepciunii omeneşti, care nu ştie de Dumnezeu şi de bogăţia tainică a realităţii. Dumnezeu este şi El un ocean, un abis, dar un abis al sensurilor, al iubirii, al luminii ce se comunică, contrar întunericului care nu comunică nimic. În Dumnezeu te simţi peste tot învăluit de Fiinţa fără sfîrşit, nu de gol, în care rămîi după coruperea chipului actual al lumii, întrucît nu l-ai găsit, prin curăţirea de interesul pentru el, pe celălalt. Aceasta e haina de nuntă: haina de sărbătoare a vieţii curate, care place tuturor, prin ea intrăm în cămara veseliei comunicative a nunţii.

920 Unde e dragoste între oameni, hrănită din dragostea de Dumnezeu, nu e frica omului de om. Căci nici-un om nu poate săvîrşi fapte ameninţătoare pentru semenii săi. Nimenea „nu caută ale, sale", răpindu-le dela altul, nimeni nu vrea să se asigure pe sine împotriva altuia. Fiecare ştie că viaţa lui îi vine prin comunicare iubitoare dela altul şi face tot ce poate ca să se asigure de această comunicare prin iubirea sa faţă de acela.

921 Cei ce cîntă împreună nu sînt desbinaţi, ci sînt în armonie. Cel puţin în acele momente trăesc bucuria tainicei uniri din iubire între ei. De aceea în Liturghie, simţindu-se în faţa lui Dumnezeu, oamenii cîntă împreună. E un mod de a se aduna în Dumnezeu.

Răspuns : Ce să-ţi spun iubirii tale de Dumnezeu? Să-ţi spun că nu e îngăduit slugii să dea un sfat domnului său? Dar pînă acum încă nu m-am izbăvit de slava mea deşartă ca să mă socotesc sluga tuturor. Deci nu ştiu cum să mă scuz. Nu aflu scăpare decît în a-ţi spune: „Iartă-mă pentru Domnul şi roagă-te pentru mine să nu fiu osîndit la venirea Lui; şi ca să-L recunosc pe Dumnezeu şi să mă îngrijesc de împlinirea poruncilor Lui şi să fiu miluit".

792. *Întrebare : Avînd loc o ceartă pentru credinţă, a fost trimis un episcop de către împăratul şi acela l-a întrebat printr-o scrisoare ce să facă? Fiindcă se aştepta să afle o împotrivire de la unii puternici ai lumii, care nu gîndeau sănătos despre credinţă.*

Răspuns : După cele ce ne arată trimisul vostru, socotim că după înălţarea ce-a primit-o dela Dumnezeu Daniil, a primit şi prietenia împăratului (Dan. 6). Dar punîndu-şi nădejdea în Dumnezeu, care mîntueşte pe slugile Sale (Dan. 13, 60) şi care e „aproape de cei ce-L cheamă pe El cu adevărat" (Ps. 144, 18), nu s-a temut de ameninţarea şi de cursa poruncii împărăteşti şi nu s-a tulburat, ci sprijinindu-se pe credinţa în Hristos, Dumnezeu l-a preaslăvit pe el prin credinţă. Şi dacă într-adevăr „inima împăratului e în mîna lui Dumnezeu, Dumnezeu o apleacă" (Prov. 21, 1) încotro voim. Fiţi tare în Domnul, fiţi tare.

793. *Întrebare : Un episcop fiind acuzat de iubire de arginţi şi de alte păcate şi fiind urît de popor, a fost condamnat de sinodul ţinutului. Şi după condamnare îşi dădu demisia şi prin votul de obşte fu scos din scaun. Iar locuitorii cetăţii, socotind pe trei bărbaţi ca vrednici de*

episcopie, nu se puteau hotărî pe cine să aleagă. De aceea au trimis întrebare la marele Bătrîn Varsanufie.

Răspuns : Voi nu alegeţi pe niciunul, ci lăsaţi alegerea pe seama episcopului. Şi acesta vi-l va da pe cel pe care I-l va face cunoscut Dumnezeu.

794. *Întrebare : Alt mirean iubitor de Hristos a întrebat pe acelaş Bătrîn: Oare li-l va da neîndoielnic pe unul din aceia ?*

Răspuns : De-l vor voi într-un gînd şi cu inimă dreaptă şi potrivit credinţei în Dumnezeu, le va da lor Dumnezeu nu numai pe unul din ei, ci şi pe un înger din cer de vor voi. Adică pe un bărbat deopotrivă cu îngerii. Căci nu poate minţi Cel ce a spus: „Cereţi şi vi se va da. Căci tot cel ce cere va lua" (Mt. 7, 7-8). Iar către cei ce cer în chip rău, a zis: „Cereţi şi nu primiţi, pentru că cereţi în chip rău" (Iacob 4, 3).

795. *Întrebare : Deci dacă unul dintre ei e mai bun ca ceilalţi, oare li-l va da Dumnezeu pe acesta ?*

Răspuns : Dacă alegerea unuia dintre ei o vor lăsa pe seama arhiepiscopului şi dacă Dumnezeu îl vede pe unul din ei că-i va folosi mai mult decît ceilalţi, pe acesta li-l va da. De pildă, dacă unul din ei este aspru şi ei au nevoe de mustrare, spre îndreptare, pe acela li-l va da.

796. *Întrebare : Dacă cetatea este împărţită în aşa fel că unii cer pe unii din credinţă, alţii pe altul din patimă, dar cei propuşi de cele două părţi sînt la fel de buni, ce se va întîmpla ?*

Răspuns : Dumnezeu va asculta pe cei ce cer prin credinţă, nu pe ceilalţi, nu pentru că respinge pe cel propus de ei, ci cererea lor cea rea.

797. *Întrebare : Dar ce se întîmplă cînd cel propus de cei ce nu cer prin credinţă pare a fi mai bun decît cel propus de cei ce cer prin credinţă ?*

Răspuns : Cunoscătorul de oameni Dumnezeu, privind la voia celor ce cer în chip bun, le dă lor pe cel propus de ceilalţi, nu pentru cererea acelora, făcută cu gînd rău, ci pentru cererea bună a acestora, care-l vor primi cu mulţumire pe cel mai bun, chiar dacă din neştiinţă nu l-au propus.

798. *Întrebare : În acest caz vor primi şi cei ce n-au cerut cu gînd bun, pe cel bun, contrar vredniciei lor. Cum să înţelegem aceasta ?*

Răspuns : Dumnezeu milueşte şi pe cei nevrednici pentru cei vrednici. Căci El „plouă şi peste drepţi şi peste nedrepţi" (Mt. 5, 45). Aceasta ne-a arătat-o în Sfînta Scriptură, zicînd către Avraam: ,,De voi afla zece drepţi în cetate, de dragul lor nu voi pierde acest loc" (Fac. 19, 32). Dacă pentru zece drepţi a spus că va cruţa cetatea, cu cît mai mult nu va cruţa pentru aceştia pe ceilalţi?

799. *Întrebare : Cînd toţi sînt propuşi cu bună credinţă, dar nici unul din cei propuşi nu le-ar fi de folos, oare Dumnezeu le va da pe vreunul dela Sine însuşi ?*

Răspuns : Fiindcă sînt vrednici de binefacere, Dumnezeu trece peste propunerea lor şi la momentul potrivit le seamănă gîndul să propună pe altul, sau îl

îndeamnă pe cel ce are puterea hirotoniei să le dea pe un altul mai folositor decît cei propuşi de ei.

800. *Întrebare : Dar cînd toţi cei ce cer pe vreunul, nu-l cer cu cuget drept şi totuşi propun un candidat bun, oare li se dă lor acesta, sau nu ?*

Răspuns : Dacă cunoscătorul de oameni Dumnezeu vede că se vor pocăi, le dă pe acela. Căci sînt găsiţi vrednici de pocăinţa lor viitoare. Dar dacă vede că vor rămînea nepocăiţi, nu li-l dă pe acela, din pricina nevredniciei lor.

801. *Întrebare : Ai spus, Părinte, că chiar dacă se împarte cetatea, se vor bucura şi cei nedrepţi de episcopul bun ce li s-a dat pentru cei ce au cerut în chip bun. Dar atunci cum mai e adevărată spusa Scripturii că „toată cetatea ce se va desbina în sine, nu va rămînea" (Mt. 3, 24) ? Căci iată aci se împarte cetatea şi rămîne totuşi întreagă prin cei buni.*

Răspuns : Dezbinare se numeşte acolo aplecarea ambelor părţi spre rău. Atunci se împlineşte cuvîntul ,,nu va rămînea", adică în bine. Dar binele nu produce dezbinare. Căci învăţătura Apostolilor este una. Şi Apostolul a zis: „Iar dacă cel necredincios vrea să se despartă, să se despartă" (I Cor. 7, 15). Deci vom zice că prin aceasta s-a dezbinat Biserica şi nu va rămînea? Să nu fie ! Căci a zis Domnul: „Porţile iadului nu o vor birui pe ea" (Mt. 16, 18). Ci cel ce n-a stat de partea binelui, acela s-a despărţit de el. Iar cel ce stă, nu s-a desbinat.

802. *Întrebare : Locuitorii cetăţii au făcut după răspunsul dat lor de Bătrîn şi au ales pe cei trei. Şi li s-a*

dat lor un episcop sfînt şi bineplăcut lui Dumnezeu. Dar episcopul de mai înainte, încrezîndu-se în bani, a plecat la Bizanţ, cerînd scaunul. Şi venind zvonul că a reuşit, i-a cuprins pe toţi îngrijorarea. Şi au trimis la Bătrînul întrebarea ce să facă ? Căci se fereau să apeleze la împăratul, temîndu-se de nereuşită şi de paguba ce s-ar naşte pentru Biserică. Şi Bătrînul le-a răspuns:

Răspuns : Trimiteţi cerere, înştiinţînd pe împărat că scoaterea aceluia s-a făcut cu dreptate. Trimiteţi şi o copie de pe cererea lui de demisie. Şi arătîndu-vă mulţumirea pentru alegerea urmaşului lui, spuneţi că s-a făcut dela Dumnezeu şi nu dela oameni. Şi aşa se va încredinţa împăratul că trebue să depărteze orice bănuială dela sine. Iar cei ce voesc să facă acest lucru rău, nu vor izbuti decît să-şi piardă banii în chip rău şi să fie făcuţi de ruşine. Iar cu cel ce i-a cheltuit, va fi ceeace spune Scriptura despre Samson, că „a pierit cu cei de alt neam" (Jud. 16, 30).

803. *Întrebare : Primind aceia acest răspuns, s-au lenevit să trimită cererea. Şi acela s-a dus în capitala ţinutului la guvernator cu porunca împărătească pentru a primi scaunul. Şi făcîndu-se mult zgomot şi multă tulburare, în oraş, au trimis să întrebe pe Bătrîn despre aceasta. Iar acesta le-a trimis următoru.l* [922]

Răspuns : Rău aţi făcut că v-aţi lenevit să faceţi cunoscute lucrurile împăratului. Căci Dumnezeu urăşte

922 [Nu se găseşte în textul filocaliei] Notă în ed. Volos: Aci pare să fie vorba nu de episcopul condamnat, ci de mitropolitul regiunii aceleia, conform canonului 40 din Laodiceea, pe care mai jos îl numeşte sfîntul şi arhiepiscop.

trîndăvia [923]. Totuşi vă spun în numele Domnului, că chiar de va ajunge acela la poarta cetăţii, în cetate nu va intra.

După acest răspuns al Bătrînului, guvernatorul veni în cetate ca să împlinească porunca împărătească. Şi fiind cuprinşi toţi de descurajare şi de frică, veni deodată vestea despre moartea împăratului şi toate cele plănuite s-au oprit. Şi a plecat episcopul fără rezultat, cu banii cheltuiţi în zadar, precum a prezis Bătrînul. Şi s-a adeverit prin fapte prezicerea lui. „Ceeace a legat pe pămînt, s-a legat şi în cer", după cuvîntul Domnului (Mt. 18, 18).

804. *Întrebare : Episcopul nou hirotonit, socotindu-se nevrednic de slujirea sfinţitoare şi neînstare de chivernisirea lucrurilor bisericeşti, se gîndea să se retragă şi trimise întrebare despre aceasta la Marele Bătrîn.*

Răspuns : Bucură-te în Domnul, slujitorule al lui Dumnezeu şi săvîrşitorule al Sfintelor Taine. Ştii că Sf. Apostol Pavel a scris: „Fraţilor, fiecare să rămînă în ceeace a fost chemat de Dumnezeu" (I Cor. 7, 24). Iar eu cred că tu ai fost chemat prin voia lui Dumnezeu şi nu eşti simbriaş, ci păstor [924] Deci nu căuta să pleci, ca să nu-L mînii pe Dumnezeu. Căci El a zis: „Cerul şi

923 Dumnezeu nu iubeşte pe omul care din lenevie nu se desvoltă. Nu iubeşte pe omul inert, căci nu l-a făcut ca pe un obicei. De aceea, deşi nici-un lucru bun nu se face fără ajutorul lui Dumnezeu - şi de aceea trebue cerut acest ajutor - el nu se face nici fără om.

924 Păstorul are răspunderea să păzească turma şi să o hrănească. Simbriaşul slujeşte pentru plată, deci pentru sine. De pleacă el, rămîne păstorul şi acesta va angaja un alt simbriaş. Dar păstorul nu poate uita de oile sale.

pămîntul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece" (Mt. 24, 25). Nu te lăsa înfricat. Căci s-a scris că după sfîrşitul lui Moise, Iisus al lui Navi, temîndu-se să conducă poporul spre pămîntul făgăduinţei, îngerul i-a spus: „îmbărbătează-te şi stai tare, nu te teme, că aşa cum am fost cu Moise, aşa voi fi şi cu tine" (Iosua 1, 9). Auzi şi dela mine, nevrednicul, acelaş cuvînt: „îmbărbătează-te şi stai tare".

805. *Întrebare : Acelaş a întrebat pe celălalt Bătrîn: Pe care trebue să-i hirotonesc ca clerici Părinte? Sau ce viaţă trebue să aibă ?*

Răspuns : Trebuie să hirotoneşti oameni vrednici de Dumnezeu şi buni, ca să slujească la altarul lui Dumnezeu. Mai ales pe cei ce au mărturia multor altor oameni, după Scriptură. (I Tim. 3, 7). Pe aceştia trebuie să te îngrijeşti să-i hirotoneşti şi să-i judeci după hirotonie. Căci de la voi va cere Dumnezeu socoteală pentru Biserică, de se vor depărta de la ea. Şi făcînd aşa, arătaţi lui Dumnezeu intenţia voastră de a voi să hirotoniţi oameni buni bisericilor lui Dumnezeu.

806. *Întrebare : Dacă Părinţi sfinţi dau mărturie despre careva că e vrednic de hirotonie, e de ajuns mărturia lor, ne mai fiind trebuinţă şi de mărturia altora?*

Răspuns : Trebue să te mulţumeşti cu mărturia Părinţilor. Căci ei grăesc după voia lui Dumnezeu. Şi pe unii ca aceştia îi vrea Dumnezeu slujitorii Lui. Iar dacă după această mărturie afli în tine vreun gînd de îndoială, aceasta e neghină de la diavolul.

807. *Întrebare : Dar dacă după mărturia Părinţilor, acela nu voeşte să primească hirotonia, sau după hirotonie a plecat, ce-i de făcut ?*

Răspuns : Dacă nu vrea să primească, sileşte-l. Iar dacă şi după ce-l sileşti, fuge de hirotonie, aceasta nu trebue socotită ca o vină a celor ce au dat mărturie [924b]. Vina e a lui, că a nesocotit voia lui Dumnezeu. Căci el trebuie să facă proba şi să se ostenească împlinind lucrul lui Dumnezeu. Şi de te vezi fără putere, dacă e „dres cu sare" (Col. 4, 7) trebue să întrebi iarăşi pe sfinţi şi să faci după părerea lor. Căci mulţi dintre sfinţi au refuzat şi au fost siliţi de Dumnezeu. Doar şi Moise a spus: ,,Vezi şi alege pe un altul (Ieş. 4, 13). Iar Irimia a zis: „Sînt tînăr şi nu pot vorbi" (Ir. 1, 8). Şi alţi Părinţi au fugit de hirotonie. Dar fiind siliţi şi hirotoniţi, au purtat sarcina slujirii pentru numele lui Dumnezeu. Iar cel ce e silit să vină şi totuşi respinge, fuge de ascultare. Şi Scriptura zice: „Ascultarea e mai bună decît jertfa" (I Împ. 15, 22)[925].

Iar dacă priveşti la alţii care se liniştesc în retragere şi nu se întîlnesc niciodată cu cineva, nu trebue să cugeţi că ar trebui să vină în mijlocul oamenilor. Dar cînd vreunii se întîlnesc cu oamenii şi de e trebuinţă nu se feresc să intre şi în sate şi în oraşe şi sînt mărturisiţi ca buni şi destoinici, pe aceştia episcopii trebue să-i silească şi să-i hirotonească. Căci aceştia pot să fie de folos nu numai

924b Nu trebuie cineva nici să se îmbulzească la preoţie, de nu simte chemarea pentru slujire, dar nici să nesocotească cu uşurinţă chemarea ce o simte el însuşi în sine, sau pe care o constată alţii. Dumnezeu nu dă un dar în zadar. Cine nesocoteşte darul va da socoteală lui Dumnezeu, că nu l-a preţuit şi desvoltat cum se cuvine. Unde e un dar, este o datorie (Gabe und Aufgabe).

925 Ascultarea e o jertfă continuă, cînd urmînd ei, primeşti să-ţi duci viaţa întreagă pe calea ce ţi s-a poruncit. Te dărueşti mai deplin decît prin jertfa unor bunuri, ca cea din Vechiul Testament.

sufletului lor, ci şi sufletelor altora. De aceea a poruncit Apostolul lui Tit „să aşeze preoţi în fiecare biserică" (Tit l, 5), fără îndoială, vrednici de această slujbă, cum era şi Timotei de pildă. Dar şi Sf. Grigorie şi alţii asemenea lui au fost hirotoniţi cu sila [925b]. Şi de cercetăm, aflăm şi alţi mulţi robi ai lui Dumnezeu în timpurile noastre, că au făcut la fel, dar fiind siliţi mult au primit osteneala aceasta, temîndu-se să nesocotească voia lui Dumnezeu. Iar dacă vreunul refuză fără judecată, e nevoe de rugăciuni, ca să nu-i primejduiască acest refuz sufletul. Căci se întîmplă ca satana să răstoarne pe un om, făcîndu-l să-şi caute vreo justificare. Fie ca Dumnezeu să alunge pe acela departe de sufletele noastre şi dela toţi cei ce se tem de El. Amin.

808. *Întrebare : Acelaşi voia să hirotonească în frica Lui Dumnezeu diaconi pe seama Bisericii şi să aşeze pe unii în funcţii bisericeşti. Dar neştiind pe care să-i aleagă după Dumnezeu, îi trimise o listă aceluiaşi Bătrîn, cuprinzînd numele candidaţilor, ca să-i aleagă pe cei pe care-i va vrea el. Bătrînul alegîndu-i pe unii dintre ei, care, omeneşte, păreau nepotriviţi pentru administraţie, mirîndu-se episcopul, îl întrebă despre aceasta. Iar el răspunse aşa:*

Răspuns : N-am spus dela mine ceva, ci am făcut rugăciune şi ceeace mi-a arătat Dumnezeu, aceea am spus. Dar nu pentru că am fost vrednic s-a dat acest răspuns prin mine. Ci fiind de trebuinţă, Dumnezeu a deschis gura măgăriţei (Num. 22, 28).

809. *Întrebare : Acelaşi a trimis să întrebe pe acelaş Bătrîn Ioan, cum pot să se descurce aceştia în cele*

925b Nu e vorba de sila coercitivă, ci de stăruire pe lîngă cineva.

ale slujbei şi să fie trimişi să aducă răspunsurile trebuitoare, fiind nepricepuţi în cuvînt şi dispreţuiţi de oameni ?

Răspuns : Spune stăpînului episcop: Dacă te faci ca Avraam, Dumnezeu poate să-ţi ridice fii şi din aceste pietre (Mt. 3, 9). Şi dacă te sileşti să-ţi pui toată nădejdea în Dumnezeu, de rînduieşti ca iconomi şi judecători oameni nedestoinici la cuvînt şi nepricepuţi. Dumnezeu îi va face mai de temut decît pe stăpînitori. Şi de-i vei trimite să aducă răspunsuri la toate cîte le vei vrea, le vei izbîndi prin ei spre slava numelui lui Dumnezeu. Iar de nu, chiar dacă ai trimite ca avocat un orator, se va întoarce cum s-a dus. Fiii lui Israel erau tari în războae şi cînd îşi ţineau inima întru dreptate, biruiau pe vrăjmaşi, iar cînd nu se îngrijeau de mîntuirea lor, erau biruiţi de vrăjmaşii lor.

810. *Întrebare : Şi cum pot să fiu ca Avraam ?*

Răspuns : N-am spus să fii ca Avraam în toate, ci numai în a-ţi tăia voia ta ca acela, care şi-a arătat-o pînă şi în hotărîrea de a jertfi pe fiul lui. Virtuţile lui au fost multe. Iar dacă noi nu putem să ne facem asemenea lui în toate, să ne facem cel puţin în cele ce se văd [926].

811. *Întrebare : Sînt încredinţat că cele ce le spuneţi sînt dela Dumnezeu şi trebue neapărat să le împlinesc. Dar socotesc că toţi cei din Biserică se vor sminti de această hotărîre a mea şi acest gînd îmi e greu de purtat. Ce porunceşti: să le împlinesc pe toate, sau numai pe cele ce sînt de folos în lucrurile ce le fac ?*

926 Dacă nu ne putem face deplin ascultători în toate gîndurile dinăuntru, să ne facem măcar în faptele din afară.

Răspuns : Domnul a zis: „Tot cel ce nu urăşte pe mamă, pe soţie, pe copii, ba încă şi sufletul lui, nu poate fi ucenicul Meu" (Lc. 14, 26). Iar a-şi urî cineva sufletul înseamnă ca prin nevoinţă să-şi taie voile sale. Şi unul ca acesta nu bagă în seamă cuvintele oamenilor şi nu caută să le placă lor, ci ia aminte la întrebările lui Dumnezeu şi la la răspunsurile date lor prin gura sfinţilor[927]. Dar cel ce întreabă trebue să creadă că Dumnezeu pune în gura celui întrebat răspunsul după inima lui [928] . Căci zice: ,,Să-ţi dea ţie după inima ta" (Ps. 19,5).

927 Dumnezeu ne întreabă, începînd dialogul cu noi. Iar noi nu trebue să dăm, numai răspunsuri la aceste întrebări, ci înseşi întrebările Lui se imprimă în noi, făcînd pe om fiinţă întrebătoare la nesfîrşit. Orice răspuns îl dă omul întrebării care i se impune şi şi-o pune, naşte altă întrebare.

În faptul că omul nu află un răspuns definitiv şi total nici în sine nici în lume, simte că răspunsul definitiv e dincolo de sine şi de lume, într-un absolut infinit. De aceea omul va întreba la infinit, înaintînd la infinit, dar neajungînd niciodată la hotarul lui, însă nici ieşind din el. Cu caracterul întrebător al fiinţei umane s-a ocupat teologul german W. Pannenberg, în studiul ,,Die Frage nach Gott" din cartea „Grundfragen systematischer Theologie", Gottingen 3/1979. Dar la întrebările lui Dumnezeu se răspunde şi cu împlinirea poruncilor Lui, care sînt şi arătări ale drumului pe care putem înainta în cunoaşterea şi imprimarea reală a lui Dumnezeu în noi. De aceea sfinţii au dat cele mai bune răspunsuri la întrebările lui Dumnezeu şi prin răspunsurile lor cu fapta au înaintat în cunoaşterea lui Dumne-zeu, reflectat, tot mai clar în fiinţa lor. La Sf. Grigorie de Nisa răspunsurile la întrebările lui Dumnezeu, ca înaintări practice spre El şi în El, prin împlinirea poruncilor Lui, se numesc ,,epectaze", întinderi dincolo de treptele atinse de fiinţa proprie în Dumnezeu.

928 Dar omul se întreabă nu numai pe sine, ci întreabă şi pe alţii. Iar răspunsurile cele mai bune le primeşte dela Dumnezeu prin gura sfinţilor, Însă Dumnezeu îi dă prin sfinţi răspunsuri după nivelul ajuns de omul care întreabă. Prin aceasta, se arată că şi cel ce întreabă ajută să i se dea răspunsul, sau face să i se dea răspunsul potrivit cu nivelul atins prin eforturile lui. Căci răspunsul echivalează

Ne-am arătat deci că sîntem oameni, neputînd răbda osîndirile şi necazurile ce vin dela oameni. Chiar dacă ar voi cineva să-i zidească pe toţi, nu poate. Căci nu voesc toţi acelaş lucru.

Ai întrebat despre desăvîrşire, adică despre puterea de a arunca totul asupra lui Dumnezeu, ca să aleagă El pe cei ce voeşte şi despre faptul că atunci cînd auzim răspunsul nu-l primim. Aceasta se întâmplă pentru că nu ştim că Dumnezeu vede altfel de cum văd oamenii, Căci oamenii observă (adeseori) numai cele ce se văd. Şi amestecă (în răspunsuri) şi voia lor [929]. Dar Dumnezeu vede şi cele ce nu se văd şi adîncurile inimii; şi vede cele ce vor fi ca cele ce sînt. Dar noi ne-am folosit mult din a

cu înţelegerea ce se iveşte în om. Dar sfîntul îi prilejuieşte şi îi confirmă această înţelegere. Aceasta arată din nou intima unire, sau interioritatea reciprocă dintre cel progresat duhovniceşte şi cel ce-l întreabă. Dar aceasta depinde şi de cel ce întreabă, cum se vede în rîndurile de mai jos din text. Responsabilitatea trezită în cel întrebat în faţa lui Dumnezeu îl face să primească şi răspunsul potrivit celui ce întreabă.

929 Omul trebue să-şi dea răspunsuri, pentru că trebue să-şi pună întrebări. Sau trebue să ceară răspunsuri la întrebările lui şi de la altul. Dar de multe ori nu primeşte răspunsurile cele adevărate ce i le dă inima lui, sau un om sfînt. Ci vrea să-şi dea răspunsuri superficiale, necorespunzătoare întrebărilor. De aceea rămîne închis în întunerec. Şi pînă la urmă nu-şi mai pune nici întrebări esenţiale. Se apropie de animalul care nu mai caută decît ceeace îi cere instinctul trupesc. Omul trebue să răspundă conform întrebării lui Dumnezeu, adică voii Lui, pentru desvoltarea lui firească. În posibilitatea cuvîntului de a fi folosit în chip mincinos se arată libertatea omului. Pe de altă parte e propriu omului un progres neîncetat în aflarea de cuvinte tot mai conforme realităţii indefinit de complexe date de Dumnezeu. Pe măsură ce omul înaintează în descoperirea complexităţii creaţiei, o vede imprimată de personalismul uman, în ultima analiză de cel divin. Dar dacă reduce realitatea numai la cea materială, îmbogăţirea prin cuvinte care o exprimă, este unilaterală, rămasă în superficialitate.

cunoaşte că pînă acum rămîne în noi ceeace este omenesc. Prin aceasta aflăm măsurile noastre, sau unde sîntem încă şi ne smerim, ca să luăm harul celor smeriţi [930]. Ca urmare ne-am rugat lui Dumnezeu, ca precum a dat proorocului Iezechil în loc de balegă de om, balegă de bou (Iez. 4, 12-15) şi Izraeliţilor rege cînd a văzut că aceasta o voesc (1 Împ. 8, 5-22), aşa să coboare şi la voia neputinţei noastre. Şi iată că bunătatea Sa a coborît pînă a-şi fi tăiat pentru noi voia Sa[931]. Dacă deci ne vom defăima pe noi înşine, recunoscînd că pînă acum nu mîncăm încă decît legume, ne va învrednici Dumnezeu de hrana tare, care este a celor desăvîrşiţi în Hristos. Amin.

812. *Întrebare : Am un secretar evlavios destoinic şi recunoscut ca atare. Dar stau la îndoială să-l hirotonesc ca nu cumva să smintesc pe vreunii, ca unul ce mi-aş face prin aceasta plăcerea mea. Ce porunceşti să fac ?*

Răspuns : Despre secretar nu cugeţi bine. Dacă ar fi rău, nedestoinic şi nerecunoscut ca atare, aş zice bine.

930 Chiar dacă nu ne putem da răspunsurile pe măsura întrebărilor, cîştigăm mult cînd recunoaştem acest fapt. Căci prin aceasta ne recunoaştem marginea noastră, deci cunoaştem pe Cel ce ne depăşeşte infinit. Prin aceasta ne smerim şi astfel primim totuşi harul unei anumite cunoaşteri adevărate.

931 Aceasta e suprema chenoză, sau coborîrea lui Dumnezeu la slăbiciunea noastră. Ea ne lasă în voia noastră, tăindu-şi voia Sa. Căci nu voieşte să ne trateze ca pe nişte buşteni. Şi apoi ştie că unii din noi lăsaţi în marginile celor ce le putem face cu voia noastră, ne vom sătura curînd de această sărăcie şi vom reveni în cuprinsul larg al celor voite de El. Ne-a lăsat deci să cădem din rău în mai rău, cum a lăsat pe Iezechil să cadă de la balega de bou la balega de om şi Izraeliţilor le-a dat rege, deşi ştia că nu e spre folosul lor. Aceasta ne ajută şi mai mult să ne smerim.

Dar dacă e recunoscut ca bun şi destoinic, nu trece cu vederea, printr-o scuză mincinoasă, porunca Apostolului care zice să fie hirotoniţi unii ca aceştia (l Tim. 3, 7). Să ştiţi că cel ce face un lucru cu frica lui Dumnezeu, neaplecîndu-şi inima spre cele omeneşti, chiar de-ar urma acestei fapte o sminteală, ea nu va dura, nici nu va vătăma pe cineva. Căci o astfel de sminteală e din pisma diavolului. Şi pomul rău nu face roade bune, precum nici cel bun, roade rele. Vă rog iertaţi-mă pentru Domnul. Şi rugaţi-vă pentru mine.

813. *Întrebare : Un călugăr, fost avocat, ceru să fie hirotonit preot în biserica sfintei cetăţi*[931b]*. Şi episcopul influenţat de intervenţia unora, l-a hirotonit diacon, ţinînd seama de titlul de avocat. Şi era rugat să-l hirotonească şi întru presbiter. Dar căindu-se de fapta săvîrşită, a trimis să întrebe, pe acelaş bătrîn dacă a făcut bine dînd aceluia prima hirotonie întru diacon. Şi dacă trebue să-l facă pe acela şi preot.*

Răspuns : Odată ce s-a făcut, s-a făcut. Deci nu te întrista de aceasta. Căci puternic este Dumnezeu ca să conducă, prin voia Lui, pe acest frate la cunoştinţa adevărului. Cît despre preoţie, nu te lăsa pentru un timp influenţat să i-o dai. Căci de va arăta roade vrednice de această slujire, te va înştiinţa Dumnezeu despre aceasta. Căci El nu e departe de noi (Fapte, 12, 27). Deaceea nu trebue să dai atenţie titlului de avocat, sau numai înţelepciunii lumii. Căci de nu are omul înţelepciunea duhovnicească, în zadar o are pe aceasta[932]. Dar fericit

931b În biserica din Ierusalim.

932 Înţelepciunea lumii, prin faptul că defineşte, închide ceeace cunoaşte în margini despărţitoare, rămînînd departe de realitatea în

este cel ce o are şi pe aceasta şi pe aceea. Căci zice: ,,Tot cărturarul cu învăţătură despre Împărăţia cerurilor este asemenea unui om bogat care scoate din visteria sa noi şi vechi "(Mt. 13. 52). Ia seama să nu te laşi purtat de orice vînt. Căci vorbirile rele strică obiceiurile bune"' (I Cor. 15, 33).

814. *Întrebare : Iar dacă nu ştiu pe care să hirotonesc pentru bisericile din sate ce trebue să fac ?*

Răspuns : Vor da mărturie cei din sate. Şi încrezîndu-te în mărturia lor şi aruncînd asupra lor răspunderea pentru mărturia lor, hirotoneşte pe cei recomandaţi de ei. Şi ei vor vedea. Iar tu vei fi nevinovat.

815. *Întrebare : Iar dacă un sat are destui clerici, dar cei din sat dau mărturie şi pentru alţii, voindu-i şi pe ei, trebue oare să-i ascult şi să-i hirotonesc şi pe aceia, peste trebuinţă ?*

Răspuns : Dacă biserica are destui, nu trebue să hirotoneşti pe alţii, ca să nu se nască tulburare. Deci unde sînt destui, nu trebue să asculţi de poporul care dă mărturie despre alţii. Căci ce? Dacă satul are alţi zece vrednici, pentru care dă mărturie poporul, trebue să fie hirotoniţi şi aceştia? Nu. Ci toate trebue făcute cu rînduială. Dar dacă au cu adevărat nevoe de alt cleric şi dau mărturie despre unul, trebue să-l hirotoneşti chiar dacă el nu vrea să primească.

816. *Întrebare : Un sat are nevoe de un preot şi recomandă pe doi, dintre care unul este căsătorit a doua*

care toate sînt unite în chip tainic, indefinibil. Unitatea aceasta a lor o vedem cel mai deplin în Dumnezeu, dacă ne deschidem Lui.

oară şi bogat, iar altul sărac. Pe care trebue să-l hirotonesc ?

Răspuns : Nu trebue să hirotoneşti pe cel căsătorit a doua oară, că e împotriva canoanelor[933]. Ci pe cel sărac. Dar trebue să te gîndeşti de unde ai să-i dai puţin ajutor, din pricina sărăciei lui.

817. *Întrebare : Între clericii hirotoniţi de noi se află unii slujitori. Alţii, hitrotoniţi în altă parte, sînt adăugaţi, la cererea satului, la clerul lui fiind şi ei slujitori. Trebue ca unii să fie supuşi sarcinilor civile ?*

Răspuns: Cei hirotoniţi sau numiţi la cererea satului nu trebue supuşi nici slujirilor trupeşti, nici sarcinilor băneşti (ale statului). Dar cei rînduiţi datorită silii sau rugăminţii vreunora, nu trebue supuşi slujirilor trupeşti, ci numai sarcinilor băneşti. Chiar dacă s-ar auzi că au fost hirotoniţi pentru vre-un dar. Căci trebuie cinstită starea lor. Iar păcatul şi-l va purta acela.

818. *Întrebare : Hirotonind pe unul, am pricinuit supărare altuia şi sunt neliniştit, pentru că nu ştiu de am făcut bine sau nu.*

Răspuns : Dacă întristarea ta e pricinuită de negrija sau păcatul altuia, cugetă că bine ai făcut. Dar dacă e vre-o întristare trupească, pentru că ai făcut acel lucru din răzbunare, trebue să te pocăeşti şi să-l hirotoneşti pe acela din propria ta hotărîre.

819. *Întrebare : Diferite persoane mi-au pricinuit multă tulburare, cerîndu-mi hirotonia unora, dintre*

933 Can. 17 apostolic

care pînă acum am socotit că nu trebue să hirotonesc pe nici unul. Acum un bun prieten, iubitor de Hristos, care s-a ostenit mult pentru noi la cei puternici, din credinţa în Dumnezeu, mi-a cerut să hirotonesc pe un mirean dînd mărturie pentru el că e om bun. Oare trebue să o fac pentru el ?

Răspuns : Dacă-ţi puneai toată nădejdea în Dumnezeu, nu trebuia să te îngrijeşti de nimic. Dar fiindcă ai încă nevoe de oameni, trebue să-i dai şi tu o mulţumire pentru mulţumirea ce ţi-a pricinuit-o. Căci s-a scris: „Precum voiţi să vă facă vouă oamenii, faceţi şi voi lor asemenea" (Lc. 6, 31). La fel, dacă e precum zici, bun cel ce te roagă, şi e bun şi acela pentru care dă mărturie nu trebuie să priveşti cu neîncredere mărturia lui, sau să şovăi în a-l hirotoni pe cel recomandat. Căci el va purta răspunderea. Iară de ştii că cel ce urmează să fie hirotonit nu e bun, ci pătat în vre-o privinţă, nu trebue să primeşti să faci aceasta. Căci altfel tu vei purta osînda.

820. *Întrebare : Au fost descoperiţi unii că sînt manichei şi fugind de primejdie, au plecat în altă parte pentru a se boteza, de vor putea. Ce porunceşti să fac ?*

Răspuns : Pentru manicheii recunoscuţi ca atare, trebue să scrii, împiedicînd intenţia lor şi arătînd celor ce vor să-i boteze, că sînt manichei. Şi va atîrna de aceia să-i boteze, sau să nu-i boteze. Căci nu toţi dau atenţia ce se cuvine acestor lucruri. Şi nu ştiu că unii ca aceştia au nevoe de multă sîrguinţă şi de timp îndelungat şi de auzirea cuvintelor dumnezeeşti şi de catehizarea în Sfintele Taine, ca să fie primiţi; deci ca să nu fie primiţi îndată ce vin. Căci acesta e un lucru înfricoşător. Şi unde nu este un dor după Dumnezeu, trebue să ne aducem

aminte de Stăpînul nostru care zice: „Nu daţi cele sfinte cîinilor" (Mt. 7, 6).

821. *Întrebare : S-a dat o poruncă împărătească care opreşte pe puţini să-şi mai ţină rînduelile lor. La fel şi pe schismsatici. Şi unii dintre ei au venit după Sf. Paşti să se boteze, alţii să se împărtăşească. Oare trebue să-i primim ? Şi cînd trebue să-i învrednicim de Botez şi de Sf. Împărtăşanie ?*

Răspuns : Pe cei ce voesc să se boteze (să se lumineze), trebue să-i primeşti. Şi trebue să le dai Sfîntul Botez în sfînta Patruzecime sau la înălţarea Mîntuitorului. Şi aşa vor avea toată săptămîna ca sărbătoare. Dar dacă vreunul ar fi bănuit că face aceasta ca o simplă formă, sau de frica poruncii, spune-i: De vii din pricina poruncii, e păcat. Iar de vii cu frica lui Dumnezeu pentru viaţă, îţi vei cîştiga două bunuri: cel al vieţii şi cel trupesc". Acelaş lucru trebue spus şi celor ce voesc să primească Comuniunea (Sf. Împărtăşanie) cu Biserica [934] Şi de vor spune: ,,Venim pentru Dumnezeu", primeşte-i îndată. Căci sînt creştini.

822. *Întrebare : Unul de alt neam a fost prins în ţara credincioşilor şi mulţi zic că trebue omorît sau ars. Oare e bine, sau nu ?*

Răspuns : Nu trebue omorît sau ars. Aceasta nu e o faptă a creştinilor. Ci trebue dezaprobat şi supus la o amendă. Căci acestea ating pe oameni. Apoi trebue

934 Se vede de aci că participarea la Hristos e una cu deplină comuniune cu Biserica. Cei ex-comunicaţi erau ţinuţi departe de Sf. Împărtăşanie, dar şi dela deplina comuniune cu Biserica.

încredinţat unui temător de Dumnezeu ca să-l înveţe calea Domnului şi aşa îl va lumina.

823. *Întrebare : Părinte, am mari supărări dela oameni care fac nedreptăţi şi cărora mă împotrivesc. Sînt socotit duşmanul lor şi nu aflu ajutor la cineva. De aceea sînt necăjit şi voesc să ies din Biserică.*

Răspuns : Spune-mi e sau nu un păcat a călca porunca Apostolului? E vădit că e neapărat un păcat. Dacă e aşa, Apostolul zice: „Eşti legat de o femee ? Nu căuta să te deslegi" (I Cor. 7, 27). Dar tu ai luat ca soţie Biserica. Nu căuta deci să te desparţi de ea. Altfel vei avea de suferit ispite şi te vei pocăi de această faptă. Suferă deci cu bărbăţie cele ce vin asupra ta şi la urmă vei afla mila lui Dumnezeu. Căci zice: „Cel ce va răbda pînă la sfîrşit, acela se va mîntui" (Mt. 10, 22). Împotriveşte-te răutăţii şi Domnul va aduce pe duşmanii tăi sub picioarele tale. Şi cei potrivnici ţi se vor face prieteni. Luptă-te pînă la moarte; pentru adevăr şi Dumnezeu va va lupta pentru tine[935]. Nu cere ajutor dela oameni. Căci cel ce-şi pune nădejdea în ei cade repede. Ajutorul lui Dumnezeu întrece ajutorul a zeci de mii de oameni. Căci zice Domnul: „Domnul este ajutorul meu şi nu mă voi teme de ce-mi va face mie omul" (Ps. 117,6). Sprijineşte-ţi deci inima ta în Domnul şi îmbărbătează-te şi fii tare. Şi Domnul va fi cu tine.

935 Numai luptînd din toată puterea, e prezent şi Dumnezeu în tine, luptînd cu puterea Lui împreunată cu puterea ta. Dacă lupt moleşit, Dumnezeu nu luptă cu tărie în mine. În tăria luptei mele e prezentă tăria luptei lui Dumnezeu. Dumnezeu vrea să fiu tare, dar nu sînt tare dacă nu simt puterea mea încordîndu-se. Însă în încordarea aceasta e lucrător şi Dumnezeu pe măsura ei.

824. *Întrebare a aceluiaşi către acelaşi mare Bătrîn: Nu mă opun Stăpîne, la nimic din cele ce-mi porunceşti. Dar roagă-te pentru mine ca să dobîndesc ajutorul lui Dumnezeu şi să fiu acoperit de ispitele ce se ridică împotriva mea.*

Răspuns : Ştiu că nu sînt nimic[936]. Şi nu am rugăciune precum voeşte Dumnezeu. Dar cel ce cere cuiva să se roage pentru el trebue să aducă şi din partea lui o mică osteneală la rugăciunea celui ce se roagă. Căci s-a scris: ,,Mult poate rugăciunea dreptului susţinută de lucrare" (Iac. 5, 16), adică ajutată de cel ce i-a cerut rugăciunea [936b]. Îngerul tău trebue să ştie că nu puţin te acoperă Dumnezeu prin rugăciunile sfinţilor. Dar ia aminte cum se roagă şi diaconul pentru tine, spunînd cuvîntul Apostolului: ,,Drept îndreptînd cuvîntul adevărului" (II Tim. 2, 15) [936 c]. Înfăţişează-l şi cu drept şi nu te ruşina de om, nici nu căuta să placi cuiva. Şi vei afla har înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor. Şi nu cugeta nimic după om. Căci de tot lucrul prea omenesc se scîrbeşte

936 E o schimbare a unui singur cuvînt din sentiţa lui Socrate: „Ştiu că nu ştiu nimic". Dar numai un creştin poate face această schimbare. Pentru panteismul socratic în ea e o contradicţie. Creştinul ştie ca e creatură, că nu face parte din Fiinţa supremă. Şi fiinţa supremă e deosebită de el. Dar el poale sorbi putere din Dumnezeu prin rugăciune. Numai dacă n-are rugăciune, nu e nimic, cum se spune în propoziţia ce urmează, deşi tocmai cînd nu are pe Dumnezeu în sine, nu-şi trăeşte nimicul său.

936b Toţi sîntem slabi, toţi ne descurajăm cînd sîntem singuri. Dar primim putere unul dela altul. E o experienţă pe care o facem mereu. Chiar numai simplul cuvînt al altuia ne întăreşte. Cu atît mai mult e întărită rugăciunea noastră de rugăciunea altora. E un fluid de putere care trece dela unul la altul.

936 c Se vede că în acea vreme rostea această cerere diaconul şi nu preotul, ca acum.

Dumnezeu [936d]. Şi Biserica să nu nedreptăţească pe cineva, ci să fie pildă tuturor prin dreptate. Şi Dumnezeu va fi în tine şi tu în Dumnezeu. Şi te va păzi de tot răul şi de toate cursele vrăjmaşilor. Domnul nostru Iisus Hristos să fie cu duhul tău. Amin.

825. *Întrebare : Acelaşi, nesocotind unele drepturi ale Bisericii spre a plăcea unora şi de aceea fiind predat, prin îngăduinţa lui Dumnezeu, ispitei şi necăjindu-se, a trimis să întrebe pe acelaşi mare Bătrîn despre aceasta. Acela îi dădu următorul răspuns:* Această predare nu s-a făcut fără îndăguinţa lui Dumnezeu. Să ne cercetăm deci inimile şi vom afla ce poruncă am călcat, pentru care am fost predaţi ispitei [936c].

826. *Întrebare a aceluiaşi : Părinte sfinte, ştiu că am vătămat şi sufletul meu şi sfînta Biserică a lui Dumnezeu. Şi de aceea s-au înăsprit împotrivirile faţă de ea. Căci mulţi şi puternici sînt cei ce o războiesc. Şi de voesc să mă împotrivesc lor, urmează pagubă pentru ea. Şi pe cît atîrnă de om, nu mai e îndreptare. Dar „la Dumnezeu toate sînt cu putinţă"* *(Mt.* 19, 26). *De aceea cad înaintea ta, Stăpîne, cere pentru mine iertare şi ajută-mi şi mie şi ei. Şi fă să înceteze necazul, precum voeşti. Căci poţi.*

Răspuns : Dacă la Dumnezeu toate sînt cu putinţă şi aşa credem, să facem întru El tot ce putem şi El va nimici

936d Dumnezeu vrea să-L avem pe El, sau gîndul la El în ceeace facem; şi noi ne gîndim numai la noi în despărţire de Dumnezeu, ca şi cînd am putea fi noi sau vreun lucru despărţit de fundamentul ultim al Lui.

936c Toate aceste răspunsuri sînt trimise unui episcop la cererile lui.

pe cei ce ni se împotrivesc [937] .Căci ,,El risipeşte planurile neamurilor şi nimiceşte uneltirile cîrmuitorilor. Iar voia Lui rămîne în veac" (Ps. 32, 10). Susţine adevărul şi luptă-te pentru el. Şi Dumnezeu va război pentru tine pe vrăjmaşii Lui[938]. Aceia se împotrivesc trupeşte, tu stai tare duhovniceşte, adică prin rugăciuni şi cereri pentru orice lucru, cerînd dela El ajutorul. Şi „mustră, ceartă, îndeamnă" (II Tim. 4,2), cum se cuvine unui învăţător duhovnicesc. Şi să nu te temi de ei. „Căci mai mulţi sînt cei cu noi, decît cei cu ei" (IV Împ. 6, 16). Aceia sînt cu diavolul şi cu oameni de aceleaşi patimi, iar noi cu Dumnezeu şi cu sfinţii Lui. Noi avem nădejdea în Dumnezeu, care a zis: „Nu te voi lăsa, nici nu te voi

937 Aceasta e formula statornică a sfîntului: cînd punem în mişcare toată puterea noastră, Dumnezeu pune în ea puterea Lui; sau cînd punem în mişcare toată puterea noastră e semn că Dumnezeu lucrează puternic în noi. Atunci izbutim în mod sigur. Dumnezeu, ne pune toată fiinţa în mişcare. Sau noi punîndu-ne toată fiinţa în mişcare. Dumnezeu are în noi un mediu prielnic de lucrare. Dacă ar rămînea numai puterea noastră, chiar dacă am pune-o toată în mişcare n-am izbuti în ceeace vrem să facem. Puterea noastră e mărginită, dar Dumnezeu o face să treacă peste marginile ei, „peste neputinţa" ei.

938 Adevărul e Hristos, pentru că El e Dumnezeu şi are în Sine umanitatea în plenitudinea conţinutului ei adus la normalitate şi la trăirea în formă umană a infinităţii lui Dumnezeu, Cine luptă pentru acest adevăr, sau pentru această viaţă umană în infinitatea dumnezeească, Dumnezeu însuşi birueşte prin el pe adversarii lui, arătînd cît de goi sînt ei faţă de cei ce au pe Hristos în ei. Dacă Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat ca om, înseamnă că omul trebue să se completeze prin Dumnezeu. Atunci trăeşte omul adevărul. Adevărul devine realitate pentru noi cînd contribuim şi noi în a ne umplea tot mai mult de Hristos, Dumnezeu şi omul adevărat. Adevărul e deci pe de o parte dat, pe de alta îl realizăm, împlinind trebuinţa noastră de a ne uni cu Dumnezeu. Deplin vom avea adevărul în viitorul eshatologic. El e dat şi ni se dă, dar înaintăm şi noi spre descoperirea lui, înaintînd spre actualizarea lui în noi. Anticipat îl trăim prin rugăciune.

părăsi" (Ios. 1, 5). Şi „El va face cu mult mai mult decît cele ce cerem sau pricepem noi" (Ef. 3, 20). Şi va împlini cu noi cuvîntul: „Fericit cel al cărui ajutor este Domnul lui Iacob, cel ce-şi pune nădejdea în Domnul Dumnezeul lui" (Ps. 145, 5). Dar aceia, îşi pun nădejdea în oameni, în care nu este mîntuire" (Ps. 145, 3).

Dacă va urma deci o mică pagubă, să o dispreţuim şi să nu ne ruşinăm de faţa omului. Căci altfel mîniem pe Dumnezeu. Să stăm întru adevăr. Şi nu vor întîrzia duşmanii să vină la picioarele tale. Şi se va slăvi Dumnezeu cel ce pururea e slăvit prin robii Lui.

Să ai deci ca aliaţi pe sfinţi prin rugăciunile lor către Dumnezeu pentru voi. Învaţă, precum ai auzit, drept cuvîntul adevărului, ca un episcop al lui Dumnezeu. Şi se vor pleca oamenii înaintea ta ca înaintea unui rob adevărat al lui Dumnezeu, cu frică şi cu cutremur şi cu iubire. Căci cei ce se tem de Dumnezeu sînt temuţi de oameni ca şi îngerii Lui de demoni. Deci nu te teme. Căci Dumnezeu şi harul Lui sînt cu tine. Ia de sus puterea ce au luat-o Apostolii, prin harul lui Hristos, Dumnezeul nostru. Şi harul Lui va rămînea cu tine pînă la răsuflarea cea mai de pe urmă. Te îmbrăţişez cu îmbrăţişare sfîntă. Te îmbrăţişez în Sfîntul Duh, rugîndu-te să te rogi pentru mine din dragoste.

827. *Întrebare : Părinte, mult ajutor a avut Biserica dela Dumnezeu după cuvintele voastre cele sfinte. Şi unii dintre cei ce i-au făcut nedreptate şi s-au pornit împotriva membrilor ei, se roagă de pace. Şi ne făgăduiesc să vindece şi să îndrepteze nedreptăţile împotriva noastră şi să potolească pe oamenii ce ne sînt împotrivă. Ce porunceşti? Să-i primesc, sau nu?*

Răspuns : Dacă se roagă, primeşte-i pentru Cel ce a zis să ne iertăm unii pe alţii. Şi dă-le lor prilejul să-i potolească pe ceilalţi cu cruţare şi nu fără cruţare şi fără milă. Şi să li se dea ca regulă să respecte drepturile fiecăruia.

828. *Întrebare : E bine să se facă socotelile Bisericii?*

Răspuns : Dacă le faci ca socoteli ale Bisericii, faci socotelile lui Dumnezeu. Căci eşti iconomul Lui şi eşti dator să faci socotelile acestea, ca de va fi vre-un prisos, să hrăneşti săraci şi orfani, al căror Tată şi hrănitor este Dumnezeu. Şi să întreţii familiile lor. Iar de nu e vreun prisos, să te îngrijeşti să fie. De nu faci aşa, nu faci cu adevărat socotelile Bisericii, ci te îngrijeşti de ale tale, precum voeşti. Şi făcînd aşa, nu se mai fac socoteli pe seama lui Dumnezeu, ci a diavolului. Fă deci toate după Dumnezeu şi vei avea plată dela El.

829. *Întrebare : Paguba aceasta s-a produs în chip felurit şi sînt necăjit că nu am în mîinile mele nici-un mijloc. Ce să fac?*

Răspuns : Scriptura zice că „cel ce vă face vouă nedreptate, nu vă face vouă, ci Duhului Sfînt care locueşte în voi" (II Tim. l, 14). Nu te întrista deci pentru o pagubă omenească. Căci nu te va lipsi Domnul de cele ce ai nevoie. Fiindcă El însuşi a zis: „Ştie Tatăl vostru cel ceresc de ce aveţi trebuinţă înainte de a-i cere" (Mt. 6, 8). Ci caută Împărăţia lui Dumnezeu, făcînd faptele ei şi toate acestea „ţi se vor adăuga ţie" (Mt. 6, 33). Şi dacă suferi puţin de lipsa mijloacelor, vei afla cu îmbelşugare înaintea ta toate bunătăţile din voia lui Dumnezeu. Adu-ţi

aminte că s-a scris: „Cei ce voesc să vieţuiască după Dumnezeu, vor fi prigoniţi" (II Tim. 3, 12). Dar iarăşi zice: „Bucuraţi-vă în Domnul totdeauna cînd ajungeţi în felurite încercări" (Iac. l, 2). Aceasta este prigonirea şi acestea ispitele. Dar rabdă-le cu curaj şi cu credinţă şi Dumnezeu se va slăvi prin tine [939]. Căci răbdarea îl face pe om probat. Iar nădejdea nu ruşinează. Roagă-te pentru mine.

830. *Întrebare* : *Fiindcă aşa numiţii „agenţi de execuţie" vin în cetatea aceasta şi aşteaptă totdeauna daruri dela Biserică, nu ştiu ce să fac. Să le trimit? Dar prin aceasta îl supăr pe Dumnezeu, cheltuind în chip necuvenit mijloacele săracilor. Să nu le trimit? Dar mă vor vorbi de rău la stăpînitori. Ce porunceşti deci să fac?*

Răspuns : Agenţii de execuţie sînt slujba stăpînirilor omeneşti şi a le trimite daruri este semnul fricii omeneşti. Dacă deci voim să nu ne temem de ei să stăm tari în adevăr şi să ascultăm cuvîntul Apostolului, care zice: ,,Voeşti să nu te temi de stăpînire, fă binele şi vei avea laudă dela ea" (Rom. 13, 13). Nu te teme de bîrfire. Căci s-a zis: „Tocmai în ceeace sînteţi clevetiţi se

939 Se va slăvi pentru că arăţi cît Îl iubeşti, răbdînd atîtea pentru El. Dar şi pentru că te va întări în răbdarea la. Iar acestea le vor vedea alţii şi se vor minuna de puterea ce o arată Dumnezeu prin tine. Nu cînd ne merge bine se arată puterea noastră, prin care se slăveşte Dumnezeu, ci cînd suportăm greutăţile cu răbdare. De aceea îl slăvim pe Hristos nu numai pentru învierea Lui, ci şi pentru crucea Lui şi pentru coborîrea Lui din iubire la noi prin întrupare, luînd toate slăbiciunile, durerile, emoţiile omeneşti. De aceea tot, cultul Bisericii e doxologic. Prin el arătăm mărirea lui Dumnezeu în tot ce a făcut El pentru noi, coborînd la noi. Prin aceasta a dat valoare umanităţii noastre, care prin ea n-ar fi nimic.

vor face de ruşine cei ce grăesc de rău purtarea voastră în Hristos" (1 Petru 3,16); şi iarăşi: „Dacă aş plăcea oamenilor, n-aş fi robul lui Hristos" (Gal. 1. 10).

831. (V. 831 a). *Întrebare : Unele pămînturi ale provinciei fiind tulburate de ostaşii ducelui şi răpite din proprietatea bisericilor, fruntaşii cetăţii voiau să facă acest lucru cunoscut împăratului. Dar se temeau de duce ca să nu-i prigonească. Deci au trimis să întrebe pe marele Bătrîn despre acestea.*

Răspuns : Dacă credeţi că Dumnezeu susţine pe săraci, fiţi cu curaj în lucrul acesta. Căci în chip sigur Cel ce susţine pe săraci stă în fruntea luptătorilor pentru ei, fiindcă El însuşi a spus: „Întrucît aţi făcut unuia din aceşti prea mici, Mie aţi făcut" (Mt. 25, 40).

832. (V. 831 b). *Răspunsul marelui Bătrîn către cei ce s-au lenevit să facă acest lucru.*

Vedeţi să nu se împlinească cu voi cuvîntul: ,,După ce aţi început în duh, isprăviţi acum în trup" (Gal. 3, 3)? Nu ştiţi că acesta e un lucru al lui Dumnezeu? Şi că nu luptaţi numai voi pentru acest lucru, ci şi mulţi alţii luptă împreună cu voi prin rugăciuni? Luaţi seama că dacă părăsiţi lucrul lui Dumnezeu, vă va părăsi şi Dumnezeu pe voi. Cît despre stăpîniri, nimeni să nu vă înfricoşeze, că nimeni nu poate să se împotrivească voii lui Dumnezeu. Gîndiţi-vă totdeauna să luptaţi pînă la moarte pentru adevăr. Şi Domnul va lupta pentru voi.

833. (V. 838) *Răspunsul celuilalt Bătrîn către episcopul care întrebase despre acelaş amestec al ducelui şi păstra tăcerea* [939b].

Ia seama la tine. Căci nici ducele, nici împăratul nu ne mîntuiesc în ziua judecăţii. Deci nu te lăsa înfricat în acest lucru, ca să afli milă înaintea lui Dumnezeu. Căci nu voi veţi purta greutatea pentru acest lucru, ci Dumnezeu şi Bătrînul. De veţi pune deci în lucrare puterea voastră, vă veţi face părtaş de răsplată. Iar de nu, voi veţi primi osîndă. Roagă-te pentru mine.

834. (V. 839) *Întrebare a aceluiaş către acelaş: Deoarece ducele a îmbrăţişat de curînd creştinismul din dorinţa de a plăcea împăratului voeşti să-i scriem o scrisoare de prietenie? Căci el are puterea să repare nedreptatea ce ni s-a făcut. Şi dacă o socotiţi aceasta de bine, voiţi să dictaţi scrisoarea? Căci aceasta va avea mai multă putere, dat fiind că ea va cuprinde cuvintele Sfîntului Duh care locuieşte în voi.*

Răspuns : Scrie-i lui acestea : Nu mică a fost bucuria noastră şi a tuturor celor ce se tem de Dumnezeu pentru venirea voastră la credinţa în Hristos. Dar ea va fi şi mai mare cînd vom vedea roadele ei duhovniceşti odrăslind din ea. Căci cu adevărat va fi o bucurie pentru noi, să se împlinească cu voi cuvîntul evanghelic: ,,Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzînd ei faptele voastre cele bune să preamărescă pe Tatăl vostru cel din ceruri" (Mt. 5, 16). Precum ştie Măria voastră, plantele de curînd sădite aduc multe şi frumoase

939b E vorba se pare de episcopul care voia să afle despre chestiunea dela cap. 832 şi părerea Bătrînului Ioan, nespunîndu-i că a primit un răspuns la ea şi de la Varsanufie.

roade. Fiindcă sînteţi deci nou sădit (neofit), arătaţi tuturor, spre zidirea lor, multele şi frumoasele voastre roade duhovniceşti, spre slava Sfintei şi Celei de o fiinţă Treimi şi spre lauda voastră la iubitorii de Hristos împăraţi, dela care aţi primit acest mare dar al Botezului (al luminării). Şi care sînt aceste roade duhovniceşti, dacă nu a lupta pentru credinţa în Hristos şi a susţine creştinismul? Căci deşi el se susţine mai ales prin Hristos, dar Dumnezeu voeşte să probeze şi voinţa oamenilor spre a se arăta încotro se înclină. De fapt Biserica nu se poate desfiinţa. Căci făgăduinţa lui Dumnezeu spune: „Pe această Piatră voi zidi Biserica Mea şi porţile iadului nu o vor birui pe ea" (Mt. 16, 18). Deci binele trebue să vie. Dar fericit este cel prin care vine. Răpiţi deci voi care sînteţi iubitori de Hristos această fericire. Aceasta voesc să o ştiţi, slăvite Domn, că dacă ar fi păgîn cel ce are puterea şi potrivnic credinţei, n-am fi avut ce să facem, decît să închidem bisericile, pînă ce le vor deschide iubitorii de Hristos împăraţi [940].

940 Biserica nu e o realitate închisă în prezent. Ea reprezintă o tensiune şi o perspectivă eshatologică. Hristos nu e numai prezent în Biserică şi în lume. El şi vine şi în venirea Lui e tot mai aproape. Dar la venirea Lui contribuim şi noi. Iar întrucît Hristos e izvorul binelui, binele nu este numai, ci vine, luptînd cu răni care caută să înlăture prezenţa binelui şi să împiedice venirea lui. Dar la venirea continuă a binelui, la impunerea lui asupra răului ce-l împiedică, trebue să contribuim şi noi. Pînă la sfîrşitul lumii va dura această venire, întrucît pînă la sfîrşitul ei răul i se va împotrivi. Dar pentru că venirea mai deplină a binelui depinde şi de oameni, iar mulţi din aceştia vor putea să rămînă tot mai ataşaţi răului, acesta va putea spori. Dar cu cît mai mult răul va face din forma aceasta a lumii un loc mai puţin în stare să-l tolereze cu atît, va fi mai aproape venirea lui Hristos, ca binele menit să-i schimbe chipul actual. Căci binele nu se poate resemna să nu se extindă. El trebue să vină. Pînă putea încăpea mai mult în forma aceasta a lumii, el se mulţumea să ia loc în ea, alăturea cu răul. Dar fiindcă răul tinde să ocupe din ce în ce o

835. *Întrebare a episcopului către celălalt Bătrîn Ioan: Persoane puternice din cetate vor să aducă obiceiuri noi în Biserica încredinţată mie şi să ceară o taxă pentru vinul adus în porturile ei. Şi unii ne sfătuiesc să luăm noi taxa întreagă, asigurîndu-ne că aceasta îi va aduce mare cîştig Bisericii. Porunciţi s-o luăm ?*

Răspuns : Nu se cuvine Bisericii să ia taxe. Acesta e un lucru al mirenilor. Deci spune-le acelora: De sîntem creştini, nu avem trebuinţă să ascultăm de oameni, ci să urmăm Mîntuitorul care zice: „Precum voiţi să vă facă vouă oamenii, faceţi şi voi lor asemenea" (Mt. 7,12; Lc. 6, 31). Dar luaţi seama că cele închinate Bisericii sînt închinate lui Dumnezeu şi nu vi se cuvine să împuţinaţi cu ceva cele ale lor. Vai celui ce o păgubeşte cu ceva[940 b]

836. (V. 840) *Întrebare : Biserica are canoane care opresc să se meargă seara la teatru*[941]*, sau la sărbătorile păgîne. Dar căpetenia provinciei vrea să le nesocotească. Ce porunceşti să-i scriu ?*

mai mare putere din lume, chiar prin aceasta contribue la trebuinţa schimbării ei.

Aceasta se va arăta prin împuţinarea celor ce cred în Hristos, chiar dacă credinţa lor se întăreşte. Şi starea aceasta s-ar putea vedea prefigurată în ceeace spune sfîntul în aceste rînduri. Cînd ducele lumii acesteia, protivnic lui Hristos, va închide bisericile, va veni împăratul Hristos care le va deschide, schimbînd chipul actual al lumii.

940 b Biserica nu se cuvine să ia taxă pentru vinul adus de corăbii în porturi. Dar nu e bine nici să se ia taxe dela ea pentru vinul ce i se aduce.

941 Can. 24 şi 51 al Sinodului V-VI ecumenic şi XVII al celui din Cartagena opresc să se meargă la teatre.

Răspuns : Scrie-i aşa : Eşti slujitor al lui Dumnezeu, cum spune Apostolul (Rom. 3, 6) şi ţi se cere să păzeşti poruncile Lui, cum mi se cere şi mie. Deci ni se cuvine să păzim înaltele legi ale Bisericii spre lauda lui Dumnezeu şi a noastră. Vă aduc aminte de aceasta, pentru că vă iubesc ca pe prietenul nostru. Căci nu se cuvine creştinilor şi unor iubitori de Hristos ca voi să preţuiţi mai mult plăcerile omeneşti, care vatămă sufletele, decît slujirea lui Dumnezeu.

837. (V. 841) *Un mare şi puternic concetăţean al nostru, care locueşte în Constantinopol, se luptă tare ca să se îngădue sa se meargă la teatre. Ce porunceşti să-i scriu? Dacă vrea să uneltească împotriva noastră, roagă-te să nu izbutească.*

Răspuns : Scrie-i aşa: ,,Fiule, toată rugăciunea noastră este ca Dumnezeu să sporească credinţa creştinilor întru frica Lui şi ca să înalţe cornul Bisericii Lui. El este nădejdea mîntuirii noastre. Şi să ştii că nu avem alt ajutor decît dela Biserică şi dela rugăciunile sfinţilor. Cel ce se sprijină pe ele, le află la timpul potrivit. Dar teatrele sînt atelierele diavolului. Şi cel ce se sîrgueşte să le susţină, cade din turma lui Hristos şi se dă de partea diavolului. Dar ştim că voi sînteţi fii ai Bisericii lui Hristos şi vă sîrguiţi totdeauna să faceţi cele plăcute Lui. Deci n-aveţi nevoe de învăţătură. Dar vă scriu ca să vă aduc aminte să nu vă faceţi părtaşi celor ce se silesc să susţină teatrele diavolului [941b]. Căci la vreme de nevoe ele nu pot să folosească la nimic decît să înece pe cei ce aleargă la

941b Opreliştea de a merge la teatre o respectă pînă azi monachii. Interzicerea frecventării teatrelor a dat-o Biserica în acel timp probabil din cauză că creaţiile teatrale erau atunci moştenite din antichitate şi în ele se afirma credinţa în zei.

ele. Iar cel ce are inima alipită de Dumnezeu şi voeşte să susţină cele plăcute Lui, acela îl va chema cu îndrăzneală în ziua necazului şi va fi călăuzit de Cel ce dărueşte fiecăruia după faptele lui. (Ps. 61, 13). Ştiţi că „chipul lumii acesteia trece" (I Cor. 7, 21), dar credinţa lui Dumnezeu rămîne în veac (Ps. 116, 2; I Petru, 1, 25)". Scrie-le acestea şi nu te teme de uneltirea oamenilor, luptîndu-te pentru credinţa în Dumnezeu şi avîndu-L pe El ca ajutor. Şi cel ce se împotriveşte lui Dumnezeu va fi înecat ca Faraon în Marea Roşie. Iar cel ce crede neîndoelnic, stă neclintit pe Piatra cea tare (Mt. 7, 24).

838. (V. 832 a) *Întrebare : Părinte, mă silesc în fiecare zi să postesc pînă seara. Spune-mi de e bine. Şi dacă trebue să mă rog înainte de a face ceva.*

Răspuns : În privinţa postului, cercetează-ţi inima, ca să nu fie furată de slava deşartă. Şi dacă nu e furată, cerceteaz-o din nou, postul nu te face mai slab în împlinirea datoriilor. Căci această slăbiciune nu e de folos. Iar dacă nu-ţi strică nici în privinţa aceasta, postirea este bună.

Iar rugăciunea este lumină. Şi fiecare creştin trebue să se roage înainte de a face ceva, dar mai ales preotul lui Dumnezeu.

839.(Nu se află în Ms. Panteleimon, nr. 192

Întrebare: Stăpîne roagă-te pentru mine în numele Domnului. Căci toată nădejdea mi-o pun în Dumnezeu şi în sfintele, tale rugăciuni.

Răspuns : Duhul Sfînt să te încredinţeze că totdeauna eşti în rugăciunea mea, noaptea şi ziua . . . (sfîrşitul lipseşte).

840. (În parte în V. 832b.; nu e complet decît în Ms. Paris. gr. 873). *Un mirean iubitor de Hristos, care părăsise ţara sa pentru a lupta în numele lui Dumnezeu pentru Biserica Sa împotriva unora care-i făceau necazuri, trimise să ceară aceluiaş mare Bătrîn un cuvînt de viaţă şi de îndemn.*

Răspuns : Ţine cu tărie dragostea faţă de Dumnezeu, adevărul şi libertatea. Şi nu te teme să ajuţi după puterea ta. Păzeşte totdeauna pe Dumnezeu în duhul tău, rugîndu-te pentru orice lucru şi păşeşte cu hotărîre pe căile tale. Nu căuta să placi oamenilor şi vei primi harul lui Dumnezeu. Căci cei ce caută să placă oamenilor sînt streini de Dumnezeu şi Duhul lui Dumnezeu nu este în ei. Să ai Duhul lui Dumnezeu şi El te va învăţa toate precum e drept. Căci fără El nu poţi izbuti ceva cum se cuvine. Păzeşte-te de tulburarea mîniei. Nu te teme de nimeni, ci adu-ţi aminte de cuvîntul: „Domnul este ajutorul meu, nu mă voi teme de ce-mi va face mie omul" (Ps. 117, 6); şi: „Toate neamurile m-au înconjurat şi le-am respins în numele Domnului" (Ps. 117, 10). De se întîmplă ca cineva să fie tulburat de tine, spune-i cu smerenie, cu dragoste şi cu înţelegere adevărul. Şi Dumnezeu îl va îmblînzi prin rugăciunile sfinţilor. Ai şi învăţătura Părinţilor şi cu Dumnezeu ea te va păzi de cel rău. Fii deci tare şi curajos prin Dumnezeu (A doua lege 31, 6).

841. (V. 833). *Întrebare : Cînd mă îndoesc de un lucru, dacă să-l fac sau nu, spune-mi ce să fac ?*

Răspuns : Cînd se iveşte trebuinţa să faci un lucru, roagă pe Dumnezeu de trei ori, cerîndu-i să nu rătăceşti. Şi dacă rămîi în acelaş gînd, fă ce-ţi spune el, căci el vine

dela Dumnezeu şi nu dela tine. Cînd nu dobîndeşti siguranţa, întreabă-i pe Părinţi.

842. (V. 834). *Întrebare : Cînd Părinţii îmi spun un lucru şi eu cuget contrariul, sînt războit de neîncrederea în ei. Dar zic mereu gîndului meu: ,,Aşa trebue să fie cum zic Părinţii". Oare aceasta e semn al încrederii sau al neîncrederii ?*

Răspuns : A răspunde aşa gîndului e semn de încredere. Căci dacă Părinţii spun că întunerecul e lumină, sileşte-te să crezi lor. Căci ei nu grăesc nimic contrar lui Dumnezeu. Dar trebue multă luare aminte. Pentru că Dumnezeu spune acum un cuvînt care trebue împlinit şi după puţin timp se produce o schimbare în lucrul acela (se schimbă împrejurarea). Şi dacă nu e cineva întărit în credinţă, se sminteşte. Aşa e şi cu cele ce le spun sfinţii. Fiindcă unii nu cunosc înţelesul celor spuse şi iconomia lui Dumnezeu cu privire la ei, spun mereu: „Pentru ce n-au spus sfinţii despre schimbarea ce se va ivi?" Pentru că ei vorbesc totdeauna pentru timpul de faţă. Dar dacă ar fi întrebaţi după ce s-a ivit o schimbare, ar zice altfel, potrivit învăţătorului lor, care a zis că va aduce mînia asupra lui Ahab, dar schimbîndu-se acela, a trecut şi Dumnezeu dela mînia Lui, zicînd : ,,Nu voi aduce mînia în zilele lui" (III Împ. 21, 29). Ce vor spune deci cei fără de minte despre Dumnezeu ? Că este în El neştiinţă ? Se înşală, neştiind că judecăţile lui Dumnezeu sînt adînc fără fund şi deci de necuprins. Aceste taine s-au încredinţat oamenilor credincioşi. Dar nu le primesc toţi. Află deci, frate, că adevăraţii Părinţi nu se supără cînd par mincinoşi celor ce nu cunosc tainele lui Dumnezeu. Căci dacă aceasta nu le aduce lor nici-un folos, nici nu-i

păgubeşte. Pentru că nu ţin să aibă o slavă asemenea celei a Stăpînului lor[941c].

843. (Nu se află în Ms. Ivir 1307). *Întrebare : Mînia lui Dumnezeu se porni contra oamenilor; mulţi dintre ei, stăpîniţi de duhuri necurate, lătrau ca cîinii şi unii făceau proorocii de aşa fel, că mulţi se rătăceau, crezînd că spun adevărul. Unii mireni iubitori de Hristos au trimis atunci să întrebe pe Marele Bătrîn despre aceasta.*

El a Răspuns : Cunoscînd de mai înainte slăbiciunea noastră, Dumnezeu ne-a spus: „Se vor ridica hristoşi mincinoşi şi prooroci mincinoşi, care vor face semne şi minuni ca să amăgească, de va fi cu putinţă, chiar şi pe cei aleşi" (Mt. 24, 24).

844. (Nu se află decît în Ms. Ivir 1307). *Răspunsul aceluiaş Mare Bătrîn episcopului cetăţii, care-i ceruse să-i spună ce trebue să facă; şi să se roage pentru poporul căzut sub mînia amintită înainte.*

Se cuvine Prea Sfinţiei Voastre să suferiţi cît mai mult pentru cei aflaţi în necaz. Aceasta e o datorie a părintelui şi învăţătorului duhovnicesc. Căci bunul păstor se îngrijeşte de oile sale şi le supraveghează, învaţă deci poporul să-şi aducă partea sa la cererea şi la rugăciunea care se

941c Se schimbă împrejurarea, dar se schimba şi gîndul omului. Şi în om e un noian virtual din care, pot ieşi mereu alte şi alte gînduri. Iar Dumnezeu le dă libertate. Poate chiar din legătura eu noianul dumnezeesc pot ieşi alte şi alte gînduri din noianul sufletului omenesc. Le prevede Dumnezeu? Dar Dumnezeu nu e liber în fiecare clipă să hotărască potrivit unei împrejurări noi ? E misterul insondabil al lui Dumnezeu.

fac pentru el. Căci aşa se fac cu putinţă lucrurile mari, după porunca Domnului. (Mt. 17, 20; Io. 14, 20).

845. (V. 836). *Întrebare* : *Un mirean iubitor de Hristos a întrebat pe acelaş Bătrîn: E bine să spun domnului episcop tot ce socotesc că e de folos pentru el?*

Răspuns : Acesta e un lucru drept şi potrivit iubirii celei după Dumnezeu. Păzeşte numai inima ta curată înaintea lui Dumnezeu şi aceasta nu te va vătăma. Iar a avea inima curată înseamnă a nu spune nimic împotriva cuiva din răzbunare, ci pentru a-i face bine. Să nu socoteşti deci aceasta ca bîrfire. Căci tot lucrul făcut spre îndreptare nu este bîrfire. Pentru că din bîrfire nu iese nici-un bine. Dar în acest caz trebuie ajutat binele. Şi de aceea nu trebue folosită bîrfirea.

846. (Nu se află în Ms. Paris, grec nr. 873) *Întrebare : Ce este îndoiala inimii (Mt.* 14, 31 şi 28, 17) *şi ce înseamnă a fi îndoielnic (Iac.* 1, 8 şi 4,8)?

Răspuns : Îndoiala inimii stă în a te întreba, sau în a avea mereu în suflet întrebarea: ,,Are Dumnezeu milă de mine sau nu?" Dacă cugeţi că nu, aceasta e necredinţă. Dacă nu crezi că Dumnezeu are mai multă milă de tine decît poţi înţelege, pentru ce te mai rogi [942] ? Iar a fi îndoelnic înseamnă a nu te preda cu desăvîrşire morţii pentru Împărăţia cerurilor, ci a te îngriji mai mult de lucruri pentru trup.

847. (Nu se află în Ms. Paris gr. nr. 873)

942 Numai dacă n-ai îndoială în mila lui Dumnezeu te poţi ruga cu toată încrederea. Dar trebue să te rogi, pentru că numai dela El vine ajutorul.

Întrebare : Ce înseamnă cuvîntul ,,Nu se poate ascunde o cetate aşezată pe vîrful muntelui" (Mt. 5, 14) ?

Răspuns : Cetatea este sufletul, iar muntele, vîrful virtuţilor de pe care cei ce au urcat acolo „strălucesc ca nişte sfeşnice de lumină în lume, avînd un cuvînt de viaţă care va fi slava lor în ziua lui Hristos" (Filip. 2, 15-16).

848. (Nu se află în Ms. Paris, gr. nr. 873).

Întrebare : Ce înseamnă cuvîntul: ,,Bucuraţi-vă totdeauna: rugaţi-vă neîncetat: în toate mulţumiţi" (Tim. 5, 16 - 18)?

Răspuns : În aceste trei lucruri se cuprinde toată mîntuirea noastră. A se bucura pururea este o chezăşie a dreptăţii; căci nu se poate bucura cineva dacă nu vieţueşte totdeauna potrivit dreptăţii [943]. Rugăciunea neîncetată împiedică orice rău, căci aceasta nu dă loc diavolului în noi. În sfîrşit mulţumirea în toate este o dovadă vădită de iubire a lui Hristos. Iar dacă ţinem primele două porunci, aducem mulţumire Domnului.

N-am mai tradus scrisorile 849-850 din traducerea franceză, pentru că ele nu se află decît în această traducere, negăsindu-se în manuscrisele greceşti şi cuprinzîd în ele unele neclarit ăţi.

943 Dreptatea este, în limbajul biblic, totalitatea virtuţilor.

Redactor: Protos IOANICHIE BĂLAN
Tehnoredactor: V.BOGDAN

Format 16-61**X** 76, legat 1/1
Coli de tipar 43, 75, comanda 1362.

TIPĂRIT LA I.P. ARTA GRAFICĂ

I.S.B.N. 973-9130-004

„RUGAȚI-VĂ NEÎNCETAT."

FILOCALIA

SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂRȘIRII

12

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

FILOCALIA

SAU CULEGERE DIN SCRIERILE SFINŢILOR PĂRINŢI CARE ARATĂ CUM SE POATE OMUL CURĂŢI, LUMINA ŞI DESĂVÎRŞI

volumul XII

CUVIOSUL ISAIA PUSNICUL

Douăzeci şi nouă de cuvinte

TRADUCERE DIN GRECEŞTE, INTRODUCERE ŞI NOTE DE

Pr. prof. dr. DUMITRU STĂNILOAE

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMANE

EDITURA HARISMA

BUCUREŞTI - 1991

Rugati-va si pentru Pacatosul ce a editat acest format digital, adrian

SCURTA INTRODUCERE A TRADUCĂTORULUI

Dumnezeu mi-a ajutat să încheiu Filocalia românească cu o traducere a unei opere de cea mai mare forţă duhovnicească, plină de sfaturi concrete, întemeiate pe o experienţă reală, o carte de forţa învăţăturilor Părinţilor pustnici din Pateric, trăitori în pustiurile Egiptului. Cred că a fost voia lui Dumnezeu ca Filocalia, începută cu o scriere atribuită Sf. Antonie cel Mare, să se încheie cu o operă a unui pustnic ce a trăit în aceleaşi pustiuri egiptene, curînd după moartea lui Antonie (335). Prin aceasta se arată că viaţa duhovnicească ce urmează pilda lui Hristos este aceeaşi în toate timpurile, fiind susţinută de acelaşi Duh Sfînt al lui Hristos.

In prologul său la prima ediţie, monahul Augustin aduce dovezi serioase că scrierea de faţă este a lui Isaia Pustnicul, care trăia pe la anul 370 în pustiurile Egiptului, şi nu a lui Isaia monofizitul, care s-a împotrivit Sinodului din Calcedon, iscălind „Enoticonul" împăratului Zenon, în 482, şi a murit pe la anul 488. Textul acestor 29 Cuvinte nu l-am avut la îndemînă cînd am publicat cele 27 capete în vol. I din Filocalia românească la Sibiu, în 1947.

Şi neavînd la îndemînă nici „ Prologul" monahului Augustin, care l-a editat, am adoptat, împreună cu alţi patrologi (Bardenhewer, Florovschi), teza lui Kruger că autorul a fost un monah monofizit. Ne declarăm acum de acord cu părerea monahului Augustin.

Dar chiar textul acestor „Cuvinte" arată că ele nu au putut proveni decît de la un autor care se mişca prin pustiurile Egiptului. Ele cuprind sentinţe de subtile analize şi descrieri de stilul celor din Patericul egiptean şi

intercalări de dialoguri asemenea celor din acel Pateric. Aceasta arată că pustnicia acelor Părinţi nu era totală. Aşa este şi pustnicia lui Ava Isaia, autorul scrierii de faţă. Un bătrîn stătea într-o chilie cu unul sau doi ucenici şi se vizitau unii pe alţii, ca să înveţe unul de la altul. Preocuparea principală a scrierii este să înveţe pe fraţi să depăşească orice egoism al mîndriei în relaţiile dintre ei urmînd pilda lui Hristos, care vrea ca monahul să părăsească orice patimă, avînd în suflet frica neîncetată de Dumnezeu şi smerita cugetare produsă de ea. Mînăstirile de obşte au început puţin mai tîrziu, ca şi cele idioritmice sau cu viaţă de sine, în chilii din aceeaşi mînăstire.

Publicăm acum această operă principală a lui Ava Isaia, care este o lucrare de mare densitate şi fineţe duhovnicească ce izvorăşte dintr-o experienţă autentică şi nu se resimte de aderarea autorului la amintitul document pro-monofizit al împăratului Zenon.

Dăm, înainte de textul „Cuvintelor", „ Prologul" la ediţia a doua a învăţatului monah atonit Teoclit Dionisiatul şi cel al monahului Augustin la prima ediţie. Prima ediţie a fost publicată de monahul Augustin din Ierusalim — după un manuscris din biblioteca Patriarhiei de acolo, în Ierusalim, la 1911 a doua de Sotir Schina, la Volos, în 1962. Prologul monahului Augustin cuprinde preţioase alte fragmente din opera lui Ava Isaia şi unele ştiri din viaţa lui, care precizează natura conţinutului acestei lucrări.

Monahul Augustin dă şi preţioase note la subsolul scrierii în care arată unele împrumuturi făcute de Ava Isaia din Părinţii anteriori, ca Antonie şi Pahomie, şi multele împrumuturi făcute din ea de autorii ulteriori, îndeosebi de Pavel Evergetin. Nu reproducem decît foarte puţine din aceste note. Am dat în schimb multe note proprii, încercînd să explicăm pentru cititorii de azi unele din învăţăturile lui Ava Isaia.

MONAHUL TEOCLIT DIONISIATIS:

PROLOGUL LA EDIŢIA A DOUA A SCRIERILOR DIN ACEST VOLUM

Iubitul frate în Hristos şi prea binecuvîntatul editor al unor cărţi patericale (ale Părinţilor), domnul Sotir Schina, mi-a făcut iarăşi cinstea să prefaţez noua carte care va ieşi din tipografia „Biblioteca aghioritică", cea mai duhovnicească şi mai preţioasă carte a Cuviosului Isaia Pustnicul.

Cuviosul Isaia a trăit în pustiurile Egiptului în a doua jumătate a sec. IV şi a fost contemporan cu Cuviosul Macarie Egipteanul. Mare nevoitor şi părinte mistic, se înscrie cu dreptate în „tabăra îngerilor", în ceata sfîntă a Părinţilor tradiţiei ascetice ortodoxe. Iar cartea aceasta, singura care s-a păstrat, constituie o prea frumoasă colecţie a celor mai bine mirositoare flori din înaltele experienţe duhovniceşti şi din trăirile lui pe care le-a cîştigat în sfintele lui lupte împotriva patimilor pierzătoare şi a demonilor. Ea este şi rodul meditării neîntrerupte şi adînci a Sfintelor Scripturi, cum se va vedea din deasa întrebuinţare a locurilor la care trimite necontenit.

Cartea aceasta, ca şi toate cărţile niptice (despre trezvie) şi ascetice, învaţă în toată amănunţimea despre firea patimilor sufletului, care pornesc din partea lui pătimitoare, sau din iuţime (mînie) şi poftă, despre lucrarea felurită a demonilor, despre felurile luptelor duhovniceşti şi despre felurile lucrării harului în sufletul curăţit. Ne învaţă despre sfinţenia inimii, despre iluminările pricinuite de Prea Sfîntul Duh şi despre unirea în dragostea dumnezeiască cu Domnul nostru Iisus.

Cititorului atent nu-i va fi greu să se încredinţeze despre acordul învăţăturii Cuviosului Isaia cu învăţătura tuturor Părinţilor niptici şi nevoitori, începînd de la Antonie cel Mare, Vasile

cel Mare, Grigorie Teologul şi pînă la isihaştii din sec. XIV, la Sf. Grigorie Palama, Nichifor Monahul şi la Sfîntul Nicodim Aghioritul şi întreaga pleiadă a Sfinţilor Părinţi, care au aflat făptuirea ce înaintează pînă la contemplare („vedere") în pustiurile Egiptului, în Palestina, Siria, în Constantinopol, în Sf. Munte, Macedonia şi Veria[1]. Şi însăşi această armonie, acordul de necontestat al învăţăturii Sfinţilor Părinţi, arată că Tradiţia duhovnicească a Prea Sfintei noastre Biserici Ortodoxe s-a format din iluminarea Sfîntului Duh şi din trăirea duhovnicească a minţilor curate şi neîntinate.

Cartea aceasta, plină de har şi de înţelepciune, este editată în seria editării textelor Părinţilor de către „Biblioteca Aghiorită", cu intenţia sănătoasă de a se cunoaşte învăţătura cuprinsă în cărţile bibliotecilor Sfintelor Mînăstiri şi ale chiliilor monahilor, şi de a le face o hrană duhovnicească şi a da îndrumare evlaviei sufletelor de Dumnezeu iubitoare, dar şi de a acoperi un gol în bibliografia textelor greceşti ale mînăstirilor, dat fiind că azi această carte a devenit greu de aflat în ediţia publicată de monahul Augustin Iordanitul, în 1911.

In epoca noastră, cînd păcatul publicaţiilor stricăcioase a crescut, a sporit şi harul publicării sfintelor cărţi ale Părinţilor. Şi sper că această carte a Cuviosului nostru Părinte Isaia Pustnicul va rodi o prisosinţă de har în inimile cititorilor evlavioşi. Mai mult, azi, cînd domneşte orientarea spre cele dinafară, spre simţualitatea şi spre eticismul ieftin şi oamenii înclină spre emoţii simţuale dulcege, cărţi ca aceasta a lui Ava Isaia constituie adevărate bombe atomice, în stare să trezească sufletele moarte din păcat, să nască teama curăţitoare de Dumnezeu şi apoi, după învăţătura nerătăcită, să le conducă la dorinţa de bunătăţile cereşti. Pentru că prin dulceaţa învăţăturii omeneşti şi prin predici judecătoreşti sufletul împovărat de păcat nu se convinge să părăsească plăcerile trupului de tot felul, decît numai prin puternice plăceri duhovniceşti. Numai prin iubirea duhovnicească şi dumnezeiască poate fi învinsă dragostea bolnavă de lucrurile amăgitoare ale lumii.

1 „Ultimele două sînt locuite de aromâni" (n. tr.).

Ar fi fost un lucru preţios şi drept ca, înainte de-a termina acest scurt prolog, să cer preasimplului şi lipsitului de mîndrie prieten şi în Hristos frate, Domnul Sotir Schina — a cărui faptă se aseamănă cu o „comoară în vase de lut" —, să nu considere acest prolog—care preţuieşte osteneala acestei editări a unei noi opere patristice—ca păcatul unei micşorări a cunoscutei lui modestii. Dar mă mulţumesc cu nădejdea că se va recunoaşte importanţa acestui dar serios, făcut prin el bisericilor de către Biserica noastră Ortodoxă greacă. Şi rugăciunile, şi binecuvântările ei, împreună cu recunoştinţa şi rugăciunile cititorilor evlavioşi pentru smerenia editorului cărţilor Părinţilor, vor fi cea mai folositoare răsplată pentru el. Să fie fapta lui „miros de bună mireasmă duhovnicească" către Domnul.

MONAHUL AUGUSTIN:

PROLOG LA PRIMA EDIŢIE

(cu unele pasagii prescurtate)

In primele veacuri ale Creştinismului s-a socotit, potrivit Evangheliei, ca mijloc spre desăvîrşirea morală a omului, lepădarea a toată plăcerea pricinuită de lume şi lupta împotriva necazurilor trupului. Mulţi dintre creştinii de atunci, mişcaţi de rîvna dumnezeiască să ajungă la desăvîrşire, vindeau avuţia lor fie că o puneau în vistieria comunităţii, fie că o împărţeau cu mîinile proprii, săracilor[2]. Şi trăind după aceea în înfrînare şi curăţie, se dăruiau cu totul rugăciunii şi meditării dumnezeieştilor Scripturi. Cei ce vieţuiau astfel se numeau „nevoitori" (asceţi)[3]. Origen (+254) a scris că cei mai mulţi creştini se nevoiau în feciorie neîncetată[4]. Clement (+220) numeşte pe oamenii aceştia „aleşii aleşilor"[5]. Irineu (+202), Dionisie din Alexandria (+264), Epifania (+403) mărturisesc că trăiau cîte două sau trei zile în post şi se ocupau cu rugăciunea. Se nevoiau în particular în cetăţi şi sate şi în cadrul comunităţii, neplecînd din casele lor. Iar în prigoane, fie că erau seceraţi ca spicele, împodobiţi cu cununa muceniciei, fie că se risipeau, depărtîndu-se de prigonitorii lor. Iar după ce trecea prigoana, se readunau şi fiecare „se nevoia în particular"[6]. în Liturghia atribuită lui Clement, cei ce sub numele de „nevoitori vieţuiau în feciorie şi curăţie" formau o ceată proprie în Biserica pe la sfîr-

2 „De voieşti să fii desăvîrşit, mergi, vinde averile tale şi le dă săracilor, şi vei avea comoară în ceruri" (Mt. 19, 21). Şi la Apostol „îmbrăcaţi pe Domnul nostru Iisus Hristos şi grija de trup să nu o faceţi spre poftă" (Rom. 13, 14). „Ci îmi chinuiesc trupul meu şi-l supun robiei, ca nu cumva propovăduind altora, să mă fac eu însumi nevrednic" (I Cor. 9, 27).

8 Eusebiu al Cezareii, cartea II, 17.

4 Contra lui Cels, cartea 7, 48. P.G. t. 11, 1492.

5 „Care bogat se va mîntui", 36, P.G. 9.

6 „Fiecare dintre cei vechi, zice Antonie cel Mare, după sfîrşitul prigoanei, se nevoia în particular" (Vieţile Sfinţilor, 14 mai).

şitul veacului IV, şi se apropiau de împărtăşirea de sfintele Taine după clerici.

Cînd însă au cunoscut din experienţă că este cu neputinţă dobîndirea virtuţii în mijlocul lumii şi a rudeniilor[7], s-au depărtat în pustiuri, ca să se predea acolo exclusiv slujirii lui Dumnezeu; s-au numit retraşi (anahoreţi), pustnici, monahi. Dintre nevoitorii (asceţii) care vieţuiau, în primele veacuri ale Creştinismului, in feciorie şi curăţie, ceea ce se consideră ca primul stadiu al monahismului, s-au desprins nevoitorii (asceţii) pustiei, numiţi anahoreţi[8]. Dar ei se deosebeau de primii, deoarece aceia se nevoiau în ţara şi în mijlocul celor apropiaţi ai lor, pe cînd aceştia în pustie, într-o asceză aspră. Şi acesta este al doilea stadiu al vieţii monahale. In sfîrşit, unii din cei retraşi au mers la pustnici care s-au distins în virtute şi înţelepciune şi, supunîndu-se regulei lor, au format cete care au dat naştere vieţii schitice, din care mai tîrziu a provenit monahismul de obşte. Aşa s-a schimbat viaţa monahală din viaţa singuratică in viaţa de obşte, şi acesta este stadiul ei final.

Despre începutul vieţii monahale există multe păreri. Unii spun că-şi are începutul în Evanghelie, alţii văd pe Ilie Tesviteanul ca întîiul care a dat pilda vieţii monahale, pe cînd alţii îl văd ca atare pe Ioan Botezătorul şi pe Apostoli. Alţii iarăşi văd cauza vieţii monahale în prigoana închinătorilor la idoli împotriva creştinilor. Dar există şi părerea că viaţa monahală îşi are începutul la primii creştini din Ierusalim. Dar în prigoana lui Diocleţian (303) s-au ars poate scrierile despre ei ale scriitorilor bisericeşti, sau s-au pierdut. De aceea lipsesc dovezile clare şi sigure despre existenţa monahilor înainte de Constantin cel Mare. Alţii văd ca începători ai acestei vieţi pe Terapeuţii, care trăiau dincolo de ţărmul mării (Roşii P). Unul dintre cercetătorii cei mai de curînd (Weingarten, .*Despre rînduielile monahale,* Lipsca, 1907) socoteşte că cei mai vechi monahi creştini sînt o simplă imitaţie a închinătorilor la

7 A întrebat Ava Isaia pe Ava Macarie, zicînd „Spune-mi un cuvînt". Şi îi spune lui „fugi de oameni şi te vei mîntui" *(Pateric,* trad. rom., Cozia, 1930, p. 138).

8 Retragerea din lume se numea şi „înstrăinare", pe care Ava Isaia o vede ca prima luptă (Cuv. 17, Scara, Cuv. 3).

idoli ce trăiau închişi în biserica lui Serapis din Memfis, închişi în chilii şi comunicînd cu cei de afară printr-o singură fereastră. Dar simpla asemănare în modul de vieţuire a monahilor creştini şi a asceţilor închinători la idoli, închişi, nu este un temei suficient pentru a pretinde cineva că există o relaţie de origine, strînsă şi nedespărţită între aceştia şi aceia. Altul socoteşte că viaţa monahală îşi are începutul din budism. Dar, deşi e cunoscut că înainte de monahii creştini au existat nu numai inşi singulari ce practicau o asceză în religia lor naţională, ci şi adunaţi în grupuri, ca Esenienii şi Terapeuţii, s-a recunoscut totuşi de ştiinţă că viaţa monahală creştină s-a născut cu totul independent de epoca precreştină.

Tradiţia priveşte ca întemeietor al vieţii retrase sau pustnice creştine pe Pavel Tibeul care, fugind de prigoana lui Deciu (240—251), încă fiind tînăr, a plecat în pustie, vieţuind în ea pînă după 90 de ani. El e socotit primul locuitor în pustie. Dar cel care a strămutat nevoinţa (asceza) din sat în pustie şi a dat primul început vieţii monahale reale este Antonie (250—355). Iar cînd de la 305 a primit ca să rămînă cu el cei mai mulţi monahi ce s-au strîns în jurul lui, s-au format mai multe mînăstiri şi el le-a condus pe toate şi aşa s-a constituit viaţa schitiotă. Viaţa monahală s-a răspîndit repede în Egipt, care a devenit pentru aceasta vestit.

Pustia Nitriei, pentru firea ei sălbatecă, a atras curînd atentia monahilor. Ca cel dintîi locuitor al ei este cunoscut Ammun (veac IV), numit mai tîrziu Nitriotul. El s-a aşezat în această pustie, căci înlăuntrul muntelui Nitria nu erau încă mînăstiri. Şi a dus o viaţă însufleţită între Schit şi muntele numit Nitria două zeci şi doi de ani (Sozomen, *Istoria bisericească*, cap. 31). Locul acesta s-a numit, mai tîrziu, „chilii", din pricina chiliilor împrăştiate ale pustnicilor *(Ibidem)*. La distanţă de o jumătate de zi sau noapte se afla pustia Schitului, unde se ducea o viaţă monahală în cea mai sălbatică singurătate. Sălbăticia Schitului, era atît de mare că numai privirea ei îngreuna sufletul cu o tristeţe de moarte. Numai cu ajutorul stelelor se înainta prin nisipul ei.

Viaţa monahală s-a extins repede în pustiul Nitriei. Nu se ştie cînd s-a născut Ava Isaia. Dacă primim o povestire nepubli-

cată, atribuită lui Ava Isaia Tibeul— vom accepta că patria lui era Tibeia (Dintr-o epistolă a episcopului Amoniu către Teofil al Alexandriei).

Vedem că era contemporan cu Ava Orsisie (+376), urmaşul Sf. Pahomie în timpurile lui Atanasie cel Mare. Nu se ştie nici la ce vîrstă a venit la viaţă monahală, precum nici alte fapte din viaţa lui, din lipsă de informaţii. Dar din unele povestiri salvate la Paladie şi din titlurile Bibliotecii obştei noastre, ne vom sili să clarificăm întrucîtva cele privitoare la Ava Isaia.

Cel ce venea la viaţa monahală în schituri îmbrăca schima monahală fie sub presbiterul schitului, fie sub virtuosul bătrîn căruia i se şi supunea şi de la care învăţa practicarea virtuţilor. Dar mulţi plecau şi pe la bătrînii ce se remarcau în viaţa virtuoasă şi ascultau de învăţătura lor, păzind cu pietate sfaturile şi învăţăturile lor. A pleca la bătrîni şi a fi sfătuiţi de ei era o regulă a vechilor părinţi [9]. (Monahul Augustin — pg. 15—.prolog la ed. I). Unii se duceau şi de zece ori pe lună la bătrîni virtuoşi, folosindu-se de învăţătura lor. [10]

Potrivindu-se acestui obicei, Isaia a mers la Ava Macarie şi l-a întrebat: „Spune-mi mie un cuvînt". Şi-i zise lui bătrînul: „Fugi de oameni". Ii zise lui Ava Isaia: „Ce este a fugi de oameni?" Iar bătrînul îi zise: „A şedea în chilia ta şi a-ţi plînge păcatele tale" [11] Altă dată povesteşte însuşi Isaia: „Şezînd odată eu aproape de Ava Macarie, au venit şapte fraţi de la Alexandria, ispitindu-l pe el şi zicînd: „Spune-ne nouă, Părinte, cum să ne mîntuim?" Iar luînd eu un caiet şi şezînd deoparte, am scris cele ce ieşeau din buzele lui" [12]. Şi a mers şi la Ava Silvan, ca să audă învăţăturile aceluia. Altă dată, războit de gînduri murdare, s-a dus la Ava Pimen, remarcat în virtute, şi l-a întrebat despre acestea. Acesta îi spuse: „Precum un dulap plin de haine, de le uită cineva, se muce-

9 A întrebat un frate pe un bătrîn, zicînd „E bine să mergi la bătrîni şi să te linişteşti?" Zice lui bătrînul „A merge la bătrîni era regula vechilor părinţi" (Cod Sinait. 448, f. 295 a).

10 „A zis Ava Pimen că Ava Pafnutie zicea că în toate zilele vieţii bătrînilor se ducea de zece ori în lună la ei" (*Pateric,* ed. greacă).

11 Pateric, trad. rom. p. 138.

13 Acelaşi Pateric grec.

găesc, aşa şi gîndurile, dacă nu le întrebuinţăm trupeşte, dispar cu vremea, sau se mucezesc" *(Patericul grec).* Toţi monahii lucrau şi se hrăneau prin ostenelile lor. Şi unii secerînd „în timpul verii, îşi adunau grîul care le era de ajuns, dar dădeau şi altor monahi" (Sozomen, *Ist. bis.,'* cartea 6, cap. 28). Alţii făceau „frînghii din crengi de finic cu care, împletindu-le, alcătuiau coşuri. Nu erau opriţi însă să facă şi alte feluri de lucruri de mînă. Astfel întîlnim în Pateric şi caligrafi ce trăiau în Schit.

Fiecare anahoret pleca şi vindea lucrul său de mînă în sate şi cetăţi.[13] Iar întorcîndu-se, aducea cu sine cele de trebuinţă traiului. Se aflau însă unii oameni din lume care, primind lucrul de mînă vîndut de monahi, le aduceau cele trebuincioase şi îi scuteau de a umbla prin lume. Privitor la lucrul de mînă al lui Isaia şi la dieta celor din Schit, s-a păstrat următoarea povestire la Paladie:

„A venit odată Ava Ahila la chilia Iui Ava Isaia în Schit şi l-a aflat pe el mîncînd. Punea in blid sare şi apă. Văzîndu-l bătrînul că ascundea aceasta înapoia coşului, ii zise: „Spune-mi, ce mănînci?" Acela îi spuse: „Iartă-mă, Ava, că am tăiat crengi şi le-am pus să ardă şi am luat în gura mea pîine cu sare[14] şi mi s-a uscat gîtlejul de arsură şi nu s-a dus pîinea în jos, de aceea a trebuit să iau puţină apă cu sare, ca să o pot mînca. Iartă-mă!" Şi zise bătrînul: „Veniţi să vedeţi pe Isaia mîncînd zamă în Schit. De voeşti să mănînci zamă, mergi în Egipt" *(Pateric grec,* p. 124).

Ava Isaia locuia probabil aproape de Ava Amoi. La începutul sosirii lui acolo l-a întrebat Amoi: „Cum mă vezi acum? I-a zis Isaia: Ca pe un înger, Părinte". Iar după ce îi arătă lipsurile lui ca unui începător, l-a întrebat Amoi mai tîrziu iarăşi: „Cum

[13] Deci anahoretul sau pustnicul nu era un monah retras pentru lungă vreme dintre oameni *(n. tr.).*

[14] Spunea Ioan Colov că mîncînd părinţii din Schit pîine şi sare, aveau putere pentru lucrul de mînă *(Pateric grec,* în P.G. tom 65, col. 263). Veni odată un episcop la un frate în Schit, care-l duse în chilia lui şi, punîndu-i înainte pîine şi sare, i-a spus „Iartă-mă, Doamne, că nu am altceva ce să-ţi dau" (Cod Sinait. 448, din sec. 11, f. 153).

mă vezi acum?" Iar el ii spuse: „Ca pe Satana; chiar de-mi spui cuvînt bun, îl primesc ca pe o sabie" *(Pateric grec).*

In epoca aceea, monahii, stăpîniţi de entuziasm pentru viaţa în pustie, se retrăgeau în cele mai depărtate pustii ca să slujească acolo lui Dumnezeu în linişte şi nevoinţă aspră. Ii susţinea în aceasta viaţa (aspră) înaltă a unor părinţi şi ideea că în pustie se dobîndeşte uşor virtutea. De vom atribui lui Isaia al nostru o povestire intitulată a lui Isaia Tibeul, aflată printre fragmentele din cuvintele lui, vom admite că şi el a plecat în pustie, iar (aflîndu-se acolo, i s-a întîmplat următorul lucru, pe care mai tîrziu l-a povestit el însuşi fraţilor, spre folosul lor.

„Acela (Isaia Tibeul) a spus: Şezînd eu în pustia cea mai dinlăuntru înainte cu 23 de ani, a venit un frate la mine şi spălîndu-şi picioarele, a început să vorbească şi să-mi spună: «Voiesc, Avo, să locuiesc şi eu în pustia aceasta». Şi i-am zis lui: „De poţi răbda, poţi să înaintezi". Şi acestea i le-am spus cu limba, dar cu inima l-am judecat. Iar după plecarea lui, m-am sculat ca să mă rog şi am ajuns ca într-un extaz şi am văzut un bărbat înfricoşător la chip, cu faţa strălucitoare, avînd o suliţă de foc în mînă şi zicîndu-mi: „Spune, bătrîne, cine a făcut cerul şi pămîntul, întărindu-le?" Şi-i zisei lui: „Dumnezeu". Şi iarăşi îmi zise: „Cine a măsurat cerul cu palma şi pămîntul cu pumnul *(Isaia* 40), Cine a pus munţii pe cîntar şi dealurile în cumpănă *(Ibidem)?* Cine a atîrnat tăria şi a strîns-o fără să o lege? Cine a pecetluit marea şi a pus frîu adîncului fără fund? Cine a atîrnat norii şi le-a poruncit să poarte apele? Cine a făcut soarele şi a alcătuit luna şi a dat strălucire stelelor? Cine a albit zăpada şi cristalul? Cine goleşte norii şi-i face să poarte apele şi să se verse pe faţa întregului pămînt? Cine a adunat vînturile şi le-a închis într-o palmă nestăpînită? Cine cercetează inimile şi pătrunde rărunchii (Ps. 7, 10) şi gîndurile şi descoperă şoaptele, vede adîncurile, priveşte cele din întuneric?" Şi i-am spus lui: „Singur Dumnezeu". Şi-mi zise mie: „Ştii că Dumnezeu este Cel ce judecă drept şi dă fiecăruia după faptele lui" (Rom. 2, 7)? Şi i-am spus: „Da, cu adevărat ştiu". Şi mi-a

spus: „De ştii aceasta, cum ai judecat pe fratele care a venit la tine, în inima ta?" Şi i-am zis: „Am greşit cerului şi înaintea lui Dumnezeu şi înaintea ta şi iată îţi dau ca chezaşă ţie pe Sfînta şi atotlăudata Născătoare de Dumnezeu că nu voi mai aluneca în astfel de greşală". Şi-mi zise: „Ai semănat amărăciune în inima ta, pune mîna şi secer-o trei ani". Şi l-am văzut plecînd la izvorul de unde am băut şi a lovit apa cu sabia de foc. Şi mi-am revenit în mine însumi şi plîngînd amar, am mers la izvor şi am gustat apa amară. Şi de cîte ori gustam din ea, îmi aminteam de cuvîntul îngerului şi ziceam în mine: „Iacă, ai semănat amărăciune, secer-o cu mîna". Şi am făcut aceasta trei ani, plîngînd şi îndurerîndu-mă. Şi, după cei trei ani, s-a îndulcit apa şi am cunoscut că a făcut Domnul milă cu mine. Şi de aceea vă spun vouă că nu este ceva mai rău decît a vorbi de rău şi a judeca pe aproapele. Căci cei ce curvesc şi săvîrşesc desfrînare, văzînd aceasta, ştiu că păcătuiesc şi adeseori vin la pocăinţă. Dar cei ce judecă, cu greu vin la cunoştinţa de ei înşişi" (Codice 113 al Patriarhiei din Ierusalim, f. 66 v.).

Iarăşi nu se ştie cînd a luat (Isaia) pe Petru ca ucenic. Din Cuvîntarea 25 vedem că acela a scris Avei Isaia, care-l sfătuise cele spre mîntuire, înainte de-a veni la viaţa monahală. Poate la începutul lepădării lui şi a convieţuirii cu Ava Isaia i s-au întîmplat lui următoarele: „A spus Ava Petru, ucenicul lui Ava Isaia: «Şezînd odată eu la masă cu părintele meu Isaia şi cu alţi oarecare bătrîni, am rîs din lucrarea diavolului. Şi văzîndu-mă pe mine Ava Isaac, egumenul Schitului, zise lui Ava Isaia: mustră pe ucenicul tău, căci va cădea în mîinile dracilor. Fiindcă rîsul se naşte din lipsa fricei. Şi mai ales la masă, cînd şedem înaintea ochilor lui Dumnezeu şi sfinţii îngeri stau şi luptă pentru noi, cum nu sîntem datori să lăcrimăm şi să suspinăm şi să nu ne ruşinăm mîncînd mîncările celor necuvîntătoare, noi, care sîntem cuvîntători şi trebuind să ne aflăm în dulceaţa raiului pentru strălucirea ce ne-a dat-o Dumnezeu (peste ele), dar acum, pentru neascultare, ne-am înrudit cu animalele neînţelegătoare şi ne-am asemănat lor *(Ps.* 46, 6),

mîncînd hrana apropiată păşunii?[15] Monahul care şade la masă şi mănîncă şi bea fără teamă şi necugetînd la cele ce mănîncă, nu se dispreţuieşte pe sine şi nu-şi judecă şi conştiinţa sa, zicînd: Cum eu, smeritul şi ticălosul, nevrednic de cer şi de pămînt, mănînc pîine şi legume, şi mulţi sfinţi şi drepţi, nevoitori şi pustnici, flămînzind şi însetînd şi lipsiţi de îmbrăcăminte, nu mănîncă nici pîine, iar eu, nenorocitul, mănînc mîncări fierte, trebuind să mănînc praf şi cenuşă. Căci monahul care şade la masă şi nu se roagă cu mintea, ci vorbind şi grăind orice cuvînt, este trupesc şi nu duhovnicesc. Iar cel ce rîde la masă, s-a despărţit de Dumnezeu şi Dumnezeu de el. Şi rugăciunea lui nu e primită şi ostenelile lui sînt nefolositoare".

Din povestirea următoare, needitată, vedem că în afară de Petru, Ava Isaia a luat şi un alt ucenic, pe Elisei. In această povestire, vom afla unele informaţii despre Schit, unele amănunte despre Ava Isaia, puţine despre viaţa în Schit, ca şi despre obştea din Alexandria. „Ne-a povestit nouă Ava Elisei: Fiind eu mai tînăr, am slăbit pînă aproape de moarte. Iar tatăl meu era mereu lîngă mine şi chema în tot ceasul pe doftori, făgăduindu-le multe, de mă vor tămădui. Iar doftorii ostenindu-se mult, n-au putut alunga boala. La urmă au spus părintelui meu: Acest tînăr va muri în trei zile. Iar tatăl meu auzind acestea de la doftori, rugîndu-se cu multe lacrimi, a alergat la biserica Sf. Marcu Evanghelistul, a aflat, cum zicea, înlăuntrul bisericii pe un monah foarte bătrîn, şezînd pe un scaun. Acesta văzînd pe părintele meu întristat, a zis: „Ce-ţi este, Domnule Procopie? Pentru ce eşti tulburat?" Ii spuse lui tatăl meu: „Numele celui ce ţi s-a arătat îţi este cunoscut. La fel şi pricina (întristării lui)" Şi-i spuse bătrînul: „Să mergem pînă la casă (lui)". Deci venind bătrînul, m-a cercetat pe mine şi-i spuse tatălui meu: „Adu pe consoarta ta aci" — căci

15 Dumnezeu priveşte la noi cu grijă deosebită, cînd mîncăm, pentru că atunci hrănirea trupului este o mai mare ispită de a cădea în poftele trupeşti. Atunci ne stau şi îngerii mai mult împrejur, luptînd cu demonii care atunci ne ispitesc mai mult. Cînd mîncăm, ne apropiem mai mult de animalele neînţelegătoare. Adam şi Eva, înainte de cădere, le stăpîneau toate (animale, produsele naturii). După păcat, au prilej de-a ispiti şi lucrurile pe oameni, aşa cum îi stăpînesc şi animalele.

era maica mea foarte iubitoare de Hristos şi de monahism, iar tatăl meu foarte urîtor de monahi. Şi zise către tatăl meu: „Trei lucruri cere Dumnezeu de la tine şi de la vei păzi pe ele, iţi va dărui viaţa lui. Şi zise tatăl meu: „Chezaş îmi este Sfîntul Marcu Evanghelistul, că le voi păzi". Şi îi spuse: „Iată, ai 19 ani de preacurvie şi preacurvind, ai spurcat patul soţiei tale şi de aceea pe toţi copiii tăi i-a predat Dumnezeu morţii înainte de vreme. Al doilea lucru: să nu predai pe acest tînăr căsătoriei, ci fă-l monah. Al treilea: să nu mai ai comuniune cu Arianii şi cu Teodosianii"[16]. Şi a zis tatăl meu: „Voi păzi cuvintele tale în toate zilele vieţii mele". Şi făcînd bătrînul o rugăciune pentru mine, în trei zile m-am făcut sănătos şi apoi am făcut trei ani în casa tatălui meu. Şi plecînd, tatăl meu m-a logodit cu nepoata căpeteniei (oraşului) (primarului) Augustalin. Şi pregătind tatăl meu cele ale căsătoriei, s-a întîmplat că fata a căzut sub tulburarea unui drac cumplit, fiind chinuită rău şi fără milă. Părinţii fetei şi tatăl meu au căutat şapte luni să o ducă peste tot prin biserici, la doftori şi la vrăjitori. La sfîrşit luînd-o, am dus-o, după părerea generală, la Ava Macarie[17], mergînd şi eu cu ea şi tatăl meu. Şi luînd bătrînul untdelemn şi rugîndu-se pentru ea, a poruncit mamei ei să o ungă cu untdelemn de la cap pînă la unghii. Fiind unsă ea, a început dracul să strige: „Sînt ars, sînt ars". Şi ieşind din fată, s-a lipit de mine înşeptit, chinuindu-mă pe mine cumplit. Fiind eu chinuit de demon 30 de zile, veni bătrînul care vorbise şi înainte tatălui meu şi mă sculase şi din boală. Văzîndu-l tatăl meu pe el, a fugit de el. Şi luîndu-mă bătrînul în chilia lui şi rugîndu-se toată noaptea, în genunchi, alungă pe drac din mine. Şi tăindu-mi părul capului şi îmbrăcîndu-mă cu o haină de lînă şi din peri de cămilă, m-a predat lui Ava Isaia. Bătrînul avea şi alt ucenic, cu numele Petru. Făcînd deci la el şapte luni, tatăl meu auzind despre mine, a trimis patru slugi cu opt cămile

16Poate este vorba de erezia Teodotianilor, care avea ca iniţiator pe un anume Teodot, care spunea că Hristos a fost simplu om (Eusebie, *Ist. bis.,* C. 28, 6).

17 Acest Ava Macarie este Macarie Egipteanul care, după Socrate, *Ist. bis.,* cartea 4, cap. 23, „a făcut atîtea vindecări şi a scos atîţia draci, că ar fi nevoie de o scriere proprie pentru a le descrie."

încărcate cu tot felul de mîncări şi fructe. Dar mi-a trimis şi o scrisoare. Primind eu scrisoarea şi citind-o, am început să plîng. Văzînd Ava Isaia scrisoarea în mîinile mele, sculîndu-se a răpit-o din mîinile mele şi a rupt-o. Iar eu supărîndu-mă, bătrînul a început să mă certe în faţa slugilor trimise de tatăl meu. Din ceasul acela s-a năpustit asupra mea dracul urii şi n-am mai putut nici să-l văd, nici să aud glasul lui, ci-l priveam ca pe Haron şi cuvintele lui le aveam ca pe nişte săgeţi şi ca pe nişte cuţite cu două tăişuri.

Iar stînd el la rugăciune şi la privegheri, le blestemam şi din multă ură şi multă scîrbă ce-o aveam faţă de el, de multe ori mă sculam noaptea ca să-l ucid, dar mă temeam şi-mi era frică de Petru, celălalt ucenic al lui. Iar bătrînul nu înceta să mă înveţe şi să mă sfătuiască şi uneori mă mîngîia, alteori mă şi certa. Iar apropiindu-mă de Sf. Împărtăşanie, mă împiedica şi mă alunga, certîndu-mă. Mă scotea şi de la masă, zicînd: „Nu vei mînca pînă ce nu vei spune: am greşit, iartă-mă". Iar eu făcînd cele contrare, furam pe ascuns mîncare. Cînd el se ruga, eu şedeam, cînd priveghea, eu dormeam, cînd el citea, eu grăiam lucruri deşarte, cînd el plîngea, eu rîdeam. Văzîndu-mă demonul în toate ascultător de el, a început să-mi arate şi vise şi năluciri împotriva bătrînului. Iar eu, cel umilit, am început să mă încred în bănuielile ce mi le pricinuia acela, cugetînd la el cu atenţie, în amănunte, cu pătrundere şi trezvie. Şi am început să cred şi să-mi însuşesc gîndurile urite şi rele şi întinate, care curgeau în inima mea şi mă tulburau împotriva bătrînului.

Au început deci să mă tulbure dinăuntru aceste gînduri, iar dracii din afară să mă mişte spre iuţime, mînie, supărare şi duşmănie. Şi dracul mîndriei, mai bine zis al pierzaniei, să-mi fie învăţător. Ba am început şi eu să învăţ cele ce mă învăţa el în ascuns, adică să le scot la arătare şi să le vestesc înaintea tuturor. Căci stăpînit de supărare, ziceam către mine însumi: cine este acest înşelător şi făţarnic, acest impostor, acest om de rînd căruia eu, care sînt dintr-o mare cetate şi dintr-un neam mare şi din părinţi nobili, atît de bogaţi, şi avînd atîtea slugi, m-am făcut simbriaş, mai bine-zis îi slujesc ca un rob, turnîndu-i apă pe mîini,

făcut unealtă, care poartă apă şi adună lemne, cînd trebuia să-mi slujească şi să mi se supună el mie, nu eu lui. Cîte supărări şi amărăciuni, necazuri şi întristări, certuri şi osîndiri n-am primit de la el? Cît m-a făcut să flămînzesc, să însetez, să priveghez, să dorm pe jos, cît m-a dispreţuit, cu cîte rele nu m-a împovărat? Şi acestea învăţîndu-mă demonul, mă mîniam mai mult şi mă socoteam nedreptăţit şi pătimind multe rele. Şi-mi spunea gîndul: ieşi de la acest blestemat, şezi într-o chilie ca toţi părinţii, căci acesta nu este monah, ba nici măcar creştin. Din aceste gînduri începeam iarăşi să văd în vis pe bătrîn că dansează cu femei şi joacă cu etiopieni. Şi crezîndu-le acestea, mă întăream în convingerea că e duşmanul lui Dumnezeu şi prietenul dracilor. În afara Schitului, ca la 5 stadii, se afla un templu elin (păgîn) şi în mijlocul lui stătea o statuie de marmoră, iar bătrînul avea obiceiul să iasă Sîmbăta din Schit şi să meargă la acel templu şi să plîngă. Se aflau acolo şi chipuri de idoli păgîni. Şi demonul îmi arătă în vis nu o dată, ci de multe ori că bătrînul jertfeşte şi se închină idolilor. Iar eu, presupunînd că visele sînt adevărate, în ceasul cînd bătrînul obişnuia să iasă şi să meargă la acel templu, prefăcîndu-mă, am ieşit din chilie şi am căzut pe faţă înlăuntrul templului, înapoia unei rămăşiţe de zid. Şi văd pe bătrîn intrînd şi o femeie înaintea lui şi venind ea, am văzut cum se ruga şi se închina idolului, şi după ce a isprăvit rugăciunea, am văzut că venind bătrînul s-a închinat chipului de animal, a sărutat femeia şi însoţit de ea, bătrînul a plecat spre Schit, iar femeia în jos. [18]

Acestea privindu-le de şapte ori în ascuns şi văzîndu-le ca sigure, am început să şed în afara chiliei şi spuneam pe ascuns fraţilor ce veneau spre a se folosi de la bătrîn: „Fraţilor, Ava acesta este prin fire un curvar şi închinător la idoli; de ce vă lăsaţi înşelaţi, venind la el?"

Şi am făcut aceasta grăind către monahi ce veneau la bătrîn patru luni şi pe măsură ce eu mă sileam să-i împiedec pe ei, aceia din puterea harului lui Dumnezeu veneau tot mai mulţi la bătrîn. Văzînd eu, care mă socoteam smerit, aceasta, m-am lăsat de lucrul

18 Acestea le vedea petrecîndu-se în vis, sau şi le nălucea.

acesta şi mi-am înălţat mîinile la cer, zicînd: „Doamne, dă-mi răbdare". Şi socoteam eu, netrebnicul, şi ticălosul, că rabd pe nedrept şi că practic o virtute şi suspinînd, ziceam: „Slavă Ţie, Dumnezeule, de la ce cinste, la ce necinste am ajuns, şi cum eram şi ce am ajuns". Şi plîngeam.

Iar bătrînul văzîndu-mă,, zicea: „Fiule bun, curăţeşte-ţi inima, smereşte-ţi gîndurile, doreşte smerenia lui Hristos, dispreţuieşte mîndria, ia aminte la tine".

Grăindu-le el acestea, eu mă mîniam şi mă tulburam şi simţeam cuvintele lui ca săgeţi care mă răneau. Cînd şedeam cu el la masă, simţeam mîncările răspîndind un miros rău şi mă ruşinam că trebuia să le vomez nu numai o dată, ci de două şi de mai multe ori. De aceea mă sculam. Iar gîndul care mă tulbura înlăuntru nu înceta să-mi spună: „Ieşi din casa acestui bătrîn şi, de se poate, şi din Schit. Căci privind pe bătrînul acesta, nu te vei mîntui". Şi-mi ziceam: „Pentru ce sufăr acestea? Cînd mă aflam în lume, nu curveam, nici nu preacurveam, nici nu furam, nici nu omoram". Şi îmi zicea gîndul, mai bine zis demonul: „Cu dreptate pătimeşti; ai supărat pe tatăl tău şi pe mama ta, rudeniile şi prietenii tăi; acum ai lăsat pe sfinţii părinţi şi ai venit şi te-ai însingurat la acest impostor, săvîrşitor de rele şi nemilostiv şi neruşinat". Acestea spunîndu-mi-le demonul, eu pretinsul smerit şi păcătosul, mă aflam gata să consimt cu gîndurile acestea rele şi ticăloase.

Şi scufundat în întuneric, socoteam că sînt în lumină, şi socotind că vieţuiesc monahal, eram al Satanei, şi în loc să mă critic şi să mă osîndesc, criticam şi judecam pe robul lui Dumnezeu.

Aflîndu-mă în această tulburare a gîndurilor, s-a întîmplat să-mi scrie tatăl meu: „Mama ta moare, vino să o vezi înainte de-a muri". Spun deci lui Ava Petru: „Mă duc cu adevărat să văd pe mama mea". Plecînd fratele, spuse bătrînului. Iar bătrînul venind la mine, îmi zise: „Bunule fiu, şezi în răbdarea lui Dumnezeu şi lasă pătimirea tatălui şi a mamei, căci avem un Tată în cer, care are grijă şi de noi şi de ei după folosul nostru. Iar de nu asculţi de mine şi pleci, pe părinţi nu-i vei folosi întru nimic, iar pe tine te vei vătăma foarte mult şi la urmă te vei căi mult, căci nu te vei

folosi cu nimic, ci absenţa îţi va fi spre învăţătură". Auzind eu acestea de la bătrîn şi demonul răpindu-mă spre mînie, spusei bătrînului: „Impostorule, închinătorule la idoli, curvarule, preacurvarule, vreai să mă faci egal cu tine?" Iar bătrînul îmi spunea: „Harul lui Dumnezeu îmi vine prin gura ta". Iar eu strigăm: „Impostorule, închinătorule la idoli". Dar cuvintele mele îi făceau pe mulţi părinţi să se adune şi toţi bătrînii mă dezaprobau şi ma osîndeau. Iar eu, lucrînd dracul în mine, luînd stiharul meu, l-am rupt de mînie de sus pînă jos şi aruncînd în faţa lui haina mea, am ieşit gol din chilie şi intrînd în chilia unuia din bătrîni, am furat haina lui şi ieşind am plecat în Alexandria. Acolo am aflat pe mama moartă şi pe tatăl bolnav, murind şi el după trei zile. Iar eu, preocupîndu-mă şi vorbind despre bani şi despre cealaltă moştenire, şi regretînd că m-am făcut monah, m-a apucat seara. Şi şezînd eu pe pat şi cugetînd la cele din Schit şi la Ava Isaia, suspinam şi ziceam: „Slavă Ţie, Doamne, care m-ai scăpat de bătrînul acela impostor şi rătăcit".

Şi deodată cu acest cuvînt, am auzit un glas ca de tunet zicînd: „Nimicire şi pieire casei lui Procopie". Şi îndată a venit un vînt şi s-a aprins un foc în cele patru colţuri ale casei. Iar eu m-am sculat tulburat şi de abia am putut să ieşim toţi cei din casă, focul întinzîndu-se peste tot. Adunîndu-se toţi locuitorii din Alexandria, n-au putut face nimic, focul topind şi pietrele. Iar eu m-am simţit ruşinat şi gîndind la toate cele întîmplate şi plecînd cu multă slăbiciune şi descurajare, m-am aruncat în tinda Sfîntului Mina. Şi demonul prefăcîndu-se iarăşi în martor, îmi zise: „Toate acestea care ţi s-au întîmplat, s-au întîmplat din pricina lui Ava Isaia". Trezindu-mă, spun: „Cu adevărat vrăjitorul acela impostor este cel care, trimiţînd pe draci a ars casa mea". Şi zicînd aceasta, m-am sculat de dimineaţă şi am mers la Patriarhul Evloghiei [19]. Şi i-am spus lui: „Stăpîne, răzbună-mă de idolatrul Ava Isaia. Căci idolatrul Ava Isaia folosindu-se de vrăjile lui, mi-a ars casa".

19 Din negrije, s-a dat dintr-o copie de mai tîrziu acest nume. Căci Evloghie a fost patriarh mai tîrziu, între 580—607, cu două veacuri mai tîrziu ca Ava Isaia. In acea vreme erau Patriarhi Timotei (380—385) şi Teofil (385-412).

Iar Patriarhul îmi zise: „Să-ţi rămînă nevorbitoare buzele viclene care grăesc nedreptate împotriva acestui drept" (Ps. 30. 19). Şi odată cu cuvîntul Papei, am văzut un etiopian bătîndu-mă cu un ciomag de foc şi îmbrăcîndu-mi pieptul gol. Şi îndată am căzut înaintea Patriarhului, tremurînd de pedeapsă. Atunci Patriarhul întinzînd mîna, mi-a pecetluit gura. Şi legătura limbii s-a înfăptuit. Şi am rămas şaptesprezece luni pedepsit sub jugul lui Veliar, arătîndu-mă tuturor ca o vedere vrednică de compătimit, părînd ţinut în lanţuri. Căci îmi făceam rele mie însumi şi cei prezenţi, cei din jur nu-mi puteau ajuta. Mîncam fecale omeneşti. Iubitorii de Hristos compătimindu-mă, mă acopereau cu haine, căci umblam gol. Îmi loveam trupul şi-mi aruncam hainele, bătîndu-mă pe mine şi lovind pe cei din jur. Iar trupul meu îl murdăream de fecale şi de noroi, în care mă culcam tăvălindu-mă. Căci nu era cine să mă îngrijească. Mă făcusem ca un elefant.

Văzîndu-mă iubitorii de Hristos din Alexandria astfel, au adus pe unii din părinţii din Schit la mine şi aceştia văzîndu-mă, m-au cunoscut. Dar iubitorii de Hristos au spus: „Acesta este fiul lui Procopie, care era monah la Ava Isaia". Şi le spuseră lor părinţii: „Faceţi iubire şi aduceţi-l în Schit". Şi iubitorii de Hristos aflînd un cămilar, i-au dat lui ceea ce era rînduit şi legîndu-mi mîinile şi picioarele, m-au trimis în Schit.[20] Şi adunîndu-se părinţii din Schit în biserica cea mare, au făcut priveghere pentru mine şi ungîndu-mă cu untdelemn pe tot trupul, au alungat pe dracul

20 Erau trei drumuri ce duceau din Alexandria la muntele Nitria (în care se afla Valea Schitului (sau Schitică) Cel dintîi trecea la început prin ţărmul Mareotis, după care străbătea Valea ce ducea printre grunji de sare pînă la muntele Nitria (muntele Sărat), unde se afla centrul aşezărilor monahale. Dar ţărmul supus vînturilor şi tulburat uneori de cicloni puternici, era periculos şi de multe ori valurile Văii erau de nestrăbătut. Al doilea se îndrepta spre Apus, între mare şi ţărmul Mareotidei, pînă la capătul acesteia, după care se îndrepta spre Sud printr-un început nisipos, care despărţea Valea Nitriei de apa rîului Anidros (fără apă) cum se pare un braţ al Nilului, care poartă şi numele de rîul Anidros. Îndrăzneaţa Melania voia să meargă pe acest drum în călătoria ei în Egipt, dar puţin i-a trebuit să fie răpită de Arabii care locuiau lîngă mare, şi abia a scăpat prin iuţimea calului ei. Al treilea drum urca pe lîngă Nil pînă la Memfis sau Arsinoe şi intra de acolo într-una sau altă vale. Cel ce porneşte pe ea, ajunge în partea Nitriei atinsă de apele Nilului, in care se află crocodili. Melania, care a îndrăznit să ia şi acest drum, a suferit multe încercări (Pref. la ed. I).

din mine.[21] Dar am rămas înfricat de pe urma ranelor şi a întinăciunii.

Dar eu, smeritul şi păcătosul, ticălosul şi vinovatul, cel mai prejos de orice urmă monahală, vestind cu amănunţime toate cele ce mi s-au întîmplat şi povestindu-le tuturor, i-am rugat pe ei să facă rugăciuni pentru sufletul meu smerit şi îndurerat şi să roage pe bătrînul meu ca să aibă milă de mine şi să-mi primească pocăinţa şi să nu mă lase să fiu iarăşi ispitit de demon. Iar părinţii plecînd, au adus la mine pe Petru cel împreună ucenic cu mine. Şi acela văzîndu-mă zăcînd cu trupul mucegăit de murdărie şi de rane, căci părinţii voind să trezească mila şi durerea bătrînului spre mine, m-au dezbrăcat de haina cu care eram îmbrăcat şi m-au aşezat gol pe saltea. Şi Ava Petru văzîndu-mă, s-a aruncat peste mine şi nu se mai despărţea de lacrimile lui. Iar eu priveam la el umilit, fără curaj şi ruşinat. Şi el, după ce a plîns mult, s-a sculat şi, luînd pe unii dintre părinţi, a plecat şi a adus pe bătrîn. Iar eu văzînd pe bătrîn, am strigat, zicînd: „Miluieşte-mă, robule al lui Dumnezeu, pe mine cel rătăcit, de demoni şi să nu mă laşi bucurie desăvîrşită vrăjmaşului de suflet stricător. Căci am fost destul pedepsit şi chinuit, după cum mi se cuvenea". Iar bătrînul îmi zise: „Ai cunoscut, fiule, că pedeapsa le vine celor mîndri pentru căderea lor? " Iar eu am zis: „Am cunoscut, cele ce mi s-au întîmplat şi am învăţat din cele ce am pătimit. Şi m-am convins că Dumnezeu este Judecătorul drept, care răsplăteşte fiecăruia după faptele lui" (Rom. 2, 6). Şi pecetluindu-mă cu semnul crucii[22], îmi spuse: „Dumnezeu, Făcătorul întregii zidiri, să-ţi ierte cele trecute şi să îndrepteze cele viitoare". Şi punîndu-mă pe un scaun, m-au dus

21 Din primele timpuri ale Bisericii se făcea ceva şi pentru trup, cum nu o fac protestanţii şi neoprotestanţii, care nu văd că sufletul lucrează prin trup, dar şi trupul influenţează sufletul. Toate Tainele se folosesc şi de un mijloc de sfinţire a trupului. Aşa se folosea ungerea cu untdelemn a trupului, însoţită de rugăciune, pentru ca prin el să sfinţească trupul. Demonii au o mai uşoară influenţă asupra trupului. Prin o ungere a trupului cu untdelemn, însoţită de rugăciune, se alungă demonii care lucrează în el. Adeseori aceasta producea şi vindecări.

22 Şi de la Antonie cel Mare (născut la anul 250) şi din această scriere vedem că creştinii îşi făceau din primele secole creştine semnul crucii. Sectele refuzînd crucea, se depărtează de creştinismul de la origini.

la chilie. Şi în puţine zile, prin harul lui Hristos (Dumnezeu), m-am întărit. Şi s-a împlinit cu mine cuvîntul proorocesc, care spune: „Cu zăbală şi cu frîu vei strînge pe cel ce nu se va apropia de tine" (Ps. 31, 10). Şi iarăşi: „Multe sînt bătăile păcătosului" (Ps. 31, 11).

Ştiind deci părinţii Schitului toate cele întîmplate ca vrednice de scris, chemînd pe Pioniu, caligraf priceput[23], mi-au poruncit să le povestesc întocmai şi în chip amănunţit. Iar caligraful scriind, a lăsat acestea în cartea întîia a scrierii „Despre nălucirea dracilor" (Cod 113 al colecţiei patriarhale, f. 194).

În afară de Petru şi de Elisei, au venit şi alţii, ca să rămînă ca ucenici la Ava Isaia. Aceasta se adevereşte din titlul primului Cuvînt: „Porunci către fraţii celor aflaţi cu el", dar şi din Ava Varsanufie, care spune că mii de întrebări s-au pus Avei Isaia de către cei care îl rugau să le lămurească.

Fiind împodobit cu virtuţi Ava Isaia şi avînd harisma cuvîntului, veneau la el monahii să fie sfătuiţi de el. Aceasta o ştim din povestirea lui Ava Elisei. Dar despre aceasta sîntem informaţi şi din povestirea următoare:

Un frate a venit la marele Isaia[24] şi-i zise lui: „Roagă-te pentru mine, Ava, că mă întorc în lume. Căci Ava al meu mă ocărăşte în tot timpul zicîndu-mi: diavole, Satano, vrăjmaşule, antihriste. De aceea plec în lume". Şi-i zise lui bătrînul: „Oare, fiule, nu spune adevărul? Hristos şi Dumnezeul nostru are şi El multe nume: Dumnezeu şi Domnul şi Bunul şi Milostivul şi Atotţiitorul şi Atotputernicul. Se numeşte Dumnezeu (Theos), pentru că vede toate,[25] Domn, fiindcă domneşte peste toate, Atotţiitorul, pentru că le susţine pe toate. Aşa şi Veliar are multe nume: diavolul-satana, vrăjmaşul, vicleanul, antihrist. La fel şi omul care face binele se numeşte bunul. Dar omul care bîrfeşte pe altul se numeşte diavol (bîrfitor), şi cel ce contrazice şi tulbură pe fraţi este Satana;

23 Monahul Augustin dă şi din Cod. 113, f. 181 a, din Colecţia Patriarhiei din Ierusalim o ştire despre caligraful Pioniu, ucenic al lui Ava Longhin, despre care se vorbeşte şi în Pateric.

24 „Mare" îl numeşte pe Ava Isaia şi un tropar al lui Teodor Studitul, în a treia cîntare a canonului Sîmbetei brînzei în Triod. cînd se sărbătoreşte cu alţi cuvioşi.

25 Theos de la Theaomai = văd.

şi cel ce contrazice pe fratele mai mare şi pe căpetenie se numeşte vrăjmaş; cel ce vicleneşte asupra altuia se numeşte viclean; cel ce gîndeşte cele rele se numeşte rău; contrariul lui Hristos şi cel ce judecă pe altul se numeşte antihrist; şi cel ce păcătuieşte, păcătos. Căci tot cel ce săvîrşeşte păcatul este rob păcatului (Io. 8, 35). Dacă şi tu, fiule, faci lucrurile diavolului, nu te supăra cînd auzi că eşti numit diavol şi satana, şi vrăjmaş. Căci şi Domnul şi Dumnezeul nostru a zis Iudeilor: „Voi sînteţi fiii diavolului" *(Ibid.* 14).

Suspinînd fratele, a zis: „Cu adevărat, Ava, sînt şi diavol, şi Satana, şi antihrist, şi vrăjmaş, şi viclean, şi păcătos, şi rău, şi potrivnic eu, păcătosul şi ticălosul. De aceea plecînd, voi cădea în faţa lui Ava al meu şi voi plînge, mă voi jeli şi voi cere iertare pentru timpul rău folosit al vieţii mele, fiindcă am fost viclean şi necurat, duşman al lui Dumnezeu şi slujitor al diavolului şi duşman vieţii mele, sucit şi flecar, cîrtitor şi gata de orice grăire deşartă, leneş la rugăciune, iute la mînie, la contrazicere, batjocoritor şi pismuitor, lacom la mîncare şi răzbunător. Dar mulţumesc lui Dumnezeu că, prin dreptele tale cuvinte, s-a mîntuit sufletul meu". Şi încă mărturisindu-se el, ieşi din gura lui un fum şi s-a făcut şi se făcu vîrtej şi sparse toate vasele din chilie. Şi a apărut ca un mic etiopian cu un ochiu de foc, ieşind pe uşă şi strigînd şi zicînd: „Eu sînt dracul mîndriei!" Şi fratele rugă pe bătrîn pentru un cuvînt de mîntuire şi răspunzînd bătrînul, îi zise: „De voeşti să urmezi Domnului nostru Iisus Hristos, păzeşte cuvîntul Lui şi atîrnă pe omul tău vechiu pe cruce cu El şi pe cei ce te trag de pe cruce trebuie să-i opreşti pînă nu mori. Şi eşti dator să suporţi dispreţul lor şi să odihneşti inima celor ce-ţi fac rău şi să te umileşti pe tine faţă de cei ce voiesc să te stăpînească, şi să ţii gura ta în tăcere şi să nu judeci pe cineva în inima ta. Căci de-ţi vine un gînd să judeci pe aproapele pentru niscai păcate, gîndeşte-te întîi la tine că eşti mai păcătos şi cele bune, pe care socoteşti că le-ai făcut, să nu crezi că au plăcut lui Dumnezeu. Şi aşa nu vei îndrăzni să judeci pe aproapele. Căci iubirea slavei de la oameni naşte minciuna, iar refuzul ei cu smerenie face frica de Dumnezeu mai mare în inimă. Să nu voieşti deci să fii prieten al celor slăviţi în lume,

ca să nu se depărteze slava lui Dumnezeu de la tine. De faci lucrul tău de mînă, să nu-l dispreţuieşti, ci ai grijă de el în frica lui Dumnezeu. Să nu te culci în călătorie în casa cuiva.[26] Cînd nu ai aşteptat sfaturile noastre, ci ai plecat aşa cum ai voit, ai ajuns ca demonii. Şi eu întristîndu-mă mult, n-am voit să te învrednicesc de cuvînt, o dată ce te-am rugat şi ca părinte şi te-am sfătuit şi ca frate şi n-ai ascultat. Nu se închide inima sfinţilor. Dar ţi-am părăsit sufletul care s-a primejduit şi ţi-am scris cele de acum. Dacă deci nu voieşti să fii şi mai mult batjocura dracilor, ieşi din locul tău, ascultîndu-mă, şi du-te la o mînăstire. Iar de nu asculţi nici acestea, te vei căi mult la urmă de această necugetare" *(Cod Sinaitic 206,* f. 181 b).

Altă dată iarăşi Ava Isaia, voind să folosească pe fraţi, a luat un sac şi s-a dus la un loc unde se îmblătea grîu şi a cerut proprietarului: „Dă-mi grîu". Şi-i zice acela: „Dar şi tu ai secerat, Avo?" îi zise lui bătrînul: „Deci de nu seceră cineva, nu are plată?" Îi spuse lui proprietarul: „Cum voieşti să ai grîu, dacă n-ai secerat?" Şi-i zise lui bătrînul: „Deci dacă nu seceră cineva, nu are grîu?" Îi zise proprietarul de pămînt: „Nu". Şi a plecat bătrînul. Iar fraţii văzîndu-l ce-a făcut, i-au făcut metanie rugîndu-l să le spună de ce a făcut aceasta. Şi le-a spus lor bătrînul: „Am dat-o ca pildă, că de nu lucrează cineva, nu ia plată de la Dumnezeu" *(Pateric grec*, p. 181).

Din povestirea următoare, păstrată de Paladie, vedem ospitalitatea lui Ava Isaia pentru fraţi. Iar ce părere avea despre lucrurile pămînteşti se vede din observaţia făcută fratelui: „Ava Isaia a poftit pe un frate oarecare şi i-a spălat picioarele. Apoi a aruncat un prosop într-o oală şi, după ce a fiert, l-a scos. Şi a spus fratele: „N-a fiert destul, Avo". Şi-i zise lui: „Nu-ţi ajunge că l-ai văzut

26„Să nu te culci unde inima ta se teme să nu păcătuiască. Iar de afli că trebuie să mănînci acolo, să nu rămîi deloc. Căci este mai de folos să se supere cel ce te invită, decît să preacurveşti în inima ta pe ascuns. De poţi, să nu iei aminte nici la. haina femeii. Fă aşa şi te mîntuieşti de cursele vrăjmaşilor". (Aci se termină Codicele Savaitic rir. 665 — în prefaţa monahului Augustin, p. 26).

strălucitor? Şi aceasta este mare mîngîiere" *(Pateric grec*, p. 181 ; *Everghetin,* cartea 2, paragraf 16, p. 58).

Ava Isaia nu se ducea la agapele ce se făceau atunci de către monahi. Motivele pentru care le ocolea le vedem în următoarea povestire nepublicată:

„Ne-a povestit nouă Ava Petru, ucenicul lui Ava Isaia: Am întrebat pe Ava Isaia, zicînd: De ce nu mergi, Avo, la agapă ca toţi părinţii? Şi a zis: „Fiule, fiecare ştie ce îi este de folos şi ce-l vatămă". Şi-i zise lui: „Părinte, foloseşte-mă, spunîndu-mi, pentru ce nu mergi?" Şi-mi spuse: „Petre, la orice agapă mergi şi vezi vin, fugi de el ca de foc şi de şarpe. De multe ori am şezut la agapă şi bînd vin, am început să grăesc cu bătrînii şi am ajuns de la vorbirea despre Hristos la vorbirea urîtă şi la bîrfire şi ne-am sculat tulburaţi. Bine e deci monahului să mănînce cenuşă şi să bea apă din mare în chilia lui şi să nu meargă la agape. Căci de se duce, mănîncă ceea ce nu vrea; şi bea ceea ce nu vrea; şi de multe ori grăieşte cele ce nu se cuvin şi aude cele ce nu-i sînt de folos şi întristează şi e întristat şi tulbură şi e tulburat. Căci cel ce voieşte odihna trupului niciodată nu e lipsit de prilejul agapei şi cel ce se obişnuieşte cu agapele şi cu pomenirile sfinţilor[27] dispreţuieşte viaţa lui şi se împleteşte cu multe păcate. Căci din vin se nasc gînduri urîte şi din gînduri priviri împrejur, şi din acestea lenevie, şi din lenevie grăire deşartă şi din aceasta, bîrfire. Iar din bîrfire nesocotire, şi din nesocotire pofta pîntecelui, şi din aceasta lăcomia de mîncare, curvie, şi din curvie ironia". Şi-l întrebai pe el: „Avo, ce este ironia ?" Şi-mi spuse: „Ironia este atunci cînd cineva glumeşte şi rîde pe seama altuia; cînd în loc de a-l arăta pe faţă că-l critică pare să-l laude prin cuvinte. Cel ce practică ironia arată un cuget viclean şi rău intenţionat. Căci ironia nu-l lasă să ajungă cu cineva la iubire" (Din codicele amintit din colecţia Patriarhiei din Ierusalim, f. 67 a).

Ava Isaia, pentru luptele şi virtuţile lui, se număra între marii Părinţi ai pustiei, cum se deduce din următoarele: „Spuneau

27 Probabil e vorba de agapele ce se făceau cu ocazia pomenirii celor decedaţi.

despre Părinţii Ava Pamvo, Ava Visarion, Ava Isaia şi Ava Paisie că, erau foarte puternici, avînd împreună cu ei şi pe Ava Artre. Pe aceştia i-a întrebat presbiterul din muntele Nitriei cum trebuie să vieţuiască fraţii. Iar aceştia au spus: „Într-o mare nevoinţă, păzindu-şi conştiinţa din partea aproapelui" (Cod. 137 din colecţia Patriarhiei, din sec. XIV).

Cu evlavie se pronunţa despre el Rufin (Vita Patrum, tom II, c. 10, p. 358). Din următoarea povestire a lui Paladie se vede că el se învrednicea şi de harisma prevederii: „Ava Uros şi Isaia şi Ava Pavel se întîlneau împreună, aflîndu-se pe neaşteptate la rîu bărbaţi evlavioşi şi nevoitori şi vizitînd pe marele Anuv.[28] La o distanţă de ei se aflau trei mînăstiri. Şi-şi spuseră unii altora: „Să-şi primească fiecare dintre noi vieţuirea lui, aşa cum a fost cinstit de Dumnezeu".Ava Uros a spus către ei: „Cer de la Dumnezeu darul să ajungem neobosiţi la locul unde mergem în puterea Duhului". Şi de-abia s-a rugat de aceasta, corabia s-a aflat îndată gata, împreună cu vîntul cuvenit, şi într-o clipă s-au aflat pe rîu, mergînd împotriva curentului. Iar Isaia a zis către ei: „Ce e de mirare, prieteni, că se va întîlni cu noi un om, care ne va anunţa fiecăruia vieţuirea ce o avem de trăit? Iar Pavel, cel de-al treilea, le-a răspuns: „Ce este, de ne va descoperi Dumnezeu, ca după trei zile îl va ridica pe acel om?" După ce au înaintat puţin spre acel loc, bărbatul acela întîlnindu-i, i-a salutat. Iar Pavel a zis către el: „Spune-ne, frate, izbînzile tale, căci poimîine vei pleca la Dumnezeu", Iar Anuv a zis către ei: „Binecuvîntat este Dumnezeu, care mi-a făcut şi mie cunoscute acestea, ca şi venirea şi vieţuirea voastră!". Şi a spus faptele fiecăruia, dar şi-a explicat şi virtuţile sale" *(Istoria Lausiacă,* cap. 55, 56, 57).

Din titlul codicelui Savaitic (de la mînăstirea Sf. Sava, lîngă Betleem, n. tr.), 72, din sec. 12, f. 58 b, „al lui Ava Isaia, isihastul şi presbiterul", şi din cod. 28 din Paris, din sec. 15, f. 66—110, care cuprinde lucrări ale lui Isaia presbiterul, aparţinînd probabil egumenului Isaia din sec. IV (Krumbacher, *Bizantinische Wortkunst,* t. I, p. 318), vedem că era presbiter. Nu se ştie cînd a

28 In Codicele din Ierusalim Anuv, în cel Sinaitic = Pafnutie.

murit, probabil pe la sfîrşitul sec. IV. Amintirea lui se prăznuieşte în Biserica Ortodoxă în Sîmbăta Brînzei, împreună cu toţi Sfinţii Părinţi.

Acestea privitor la Ava Isaia. Iar despre cele 29 de Cuvîntări ale lui, în vremea din urmă Krtiger a lansat ideea că e neîndoielnic că scrierile atribuite lui Isaia din sec. IV au ca autor pe Pustnicul de asemenea Egiptean, care a murit aproape de Gaza, la 11 August în anul 488 şi deci scrierile acestea se strămută din sec. IV în sec. V.

Dar înainte de-a rezolva problema aceasta este necesar să cercetăm multele scrieri siriace, care poartă numele lui Isaia (*Kugener*, *Byzant. Zeitsch.,* 1900, f. 385—386). După biograful lui, Isaia a fost primul monah nomad în Egipt, în pustia cea mai dinlăuntru (Schit). De acolo s-a mutat în Ierusalim, a rămas după aceea în pustia Eleutorupol şi s-a retras după aceea în Gaza, unde a întemeiat o mînăstire şi s-a închis în casă sa fără să mai vadă pe altul, decît pe Petru, căpetenia ucenicilor lui. Toate răspunsurile lui Isaia s-au comunicat de atunci prin gura lui Petru. În acelaşi manuscris siriac, o scurtă ştire needitată arată că Isaia Pustnicul nu s-a opus Sinodului din Calcedon, deşi ucenicul lui, Petru, era împotriva lui[29]. Informaţia că nu s-a opus Sinodului din Calcedon nu e adevărată, deoarece Sofronie al Ierusalimului (+641), în Epistola lui sinodală împotriva Monotelitismului, zice: „Petru... miasma iberiană şi nebunul barbar, Isaia prietenul acestui Petru, s-au arătat primitori ai altei erezii acefale între Acefali" (Patr. t. 87, partea III, col. 3 192—3193). Şi mai jos anatematizînd ereziile, cuprinde între ele pe cea a Eutichienilor, a Acefalilor, a Varsunufiţilor, a Isaienilor".

Dar că scrierile păstrate (sub numele lui Isaia) aparţin unui autor care a trăit în sec. IV, se deduce din următoarele: „Primesc în chip canonic şi scrierile, şi vieţile asceţilor. Aceasta o spun împotriva aiuritului Pamfil, care vine aici din Orient şi a bîrfit rău şi

29 Land. Anecd. t. III, p. 346 — 356, trad. în germană de Krflger şi Ahreus, *Die sogennante Kirchengesch, der Zach. Rhetor,* Leipzig, 1899, p. 268—274 şi Kugener, Byzant. Zeitsch. 1900, p. 466.

mincinos pe următorii Sfinţi Părinţi: Marcu, Isaia, Varsanufie, Dorotei şi Isichie, nu insă pe Varsanufie, Isaia, Dorotei şi Acefalii uniţi cu Acefalii şi pe cei uniţi cu Acefalii şi pe cei cu şapte coarne, ci pe alţi ortodocşi şi cu acelaşi nume, pe care eu îi primesc ca ţinînd tradiţia Părinţilor, asigurat de informaţia Prea Sfîntului Patriarh Tarasie ...ale altor persoane vrednice de crezare, nu numai din acele cetăţi, ci şi din cele din Răsărit. Cei amintiţi sînt atît de lăudaţi de sfinţii bărbaţi de mai sus, că icoanele lor au fost puse in Biserica cea mare, în rînd cu sfintele icoane ale Sfinţilor Părinţi, ca cea a lui Efrem şi a tuturor celorlalţi, în ale căror învăţături nu s-a aflat nimic neevlavios, sau în afara legii, sau necanonizat" (P.G. 99, 1816).

Aducem la urmă mărturia Patriarhului Ioan al Antiohiei din sec. XI care, înşirînd scrierile Părinţilor din Schit, aminteşte între ele şi cartea Sfîntului Paisie.

După informaţiile de mai sus, Isaia din sec. V a fost monofizit, dar cele 29 de Cuvinte nu-i aparţin lui, ci lui Isaia din sec. IV. Căci cum ar fi cu putinţă ca mari bărbaţi ai Bisericii, ca Ioan Damaschin, Varsanufie, Grigorie Sinaitul, Pavel Evergetin şi mulţi alţii, să ia toate citatele din scrierile lor din opera unui monofizit?

În afara celor 29 Cuvinte, s-au salvat în traducere latină *(Patrologia Latină*, t. 103, col. 417—434) 68 de reguli pentru monahii începători, luate din Cuvîntul 3 şi 9.

O mică lucrare cu titlul „Sfaturi ale lui Ava Isaia către Teodora monahia şi surorile ei în Hristos", tradusă în cuvîntarea lui Nichifor din Hios, s-a editat (în Erniopol, 1885) de către Arhimandritul Hristofor.

În Patrologie, t. 40, col. 1205 se aflâ 19 capete ale aceluiaşi, întitulate: „Despre nevoinţă şi linişte (isichie)", care s-au luat din cele 29 de Cuvinte ale lui, ca şi cele din Filocalia greacă, tom. I, p. 17, traduse în Filocalia românească, vol. I, sub titlul: „Despre paza minţii", afară de cap. 7, 8, 9.

În codicele 118 din colecţia Patriarhiei (din Ierusalim) există unele fragmente sub numele lui Ava Isaia (f. 62 a — 68 b,

124 a—132 a, 202 b—203 b). Aceste fragmente (afară de trei: 127 b, 118 b, şi 120 a), care corespund şi celor din Filocalia (23, 24, 26), nu sînt ale acestui Ava, din pricina noţiunilor şi limbii deosebite. La Paladie (+ pe la 420) s-au păstrat următoarele sentinţe:

„A spus Ava Isaia că nimic nu foloseşte atîta pe începător, ca ocara. Precum îi foloseşte pomului udarea în fiecare zi, aşa începătorului ocara şi răbdarea ei".

„A spus iarăşi către cei bine începători şi supuşi părinţilor sfinţi, că prima vopsea nu rămîne, de ex. roşul; şi precum crengile fragede uşor se încovoaie, aşa şi începătorii în ascultare";

„A spus iarăşi că începătorul ce se mută din mînăstire în mînăstire, se aseamănă cu animalul care aleargă de la o păşune la alta".

„A spus iarăşi că presbiterul din Pelosiu, făcîndu-se o agapă a fraţilor în biserică şi venind ei şi vorbind întreolaltă, certîndu-i le-a spus: „Tăceţi, fraţilor, că am văzut pe un frate mîncînd cu voi şi bînd pahare, cîte şi voi şi rugăciunea lui urcă înaintea lui Dumnezeu ca un foc". Şi zicea iarăşi că dacă vrea Dumnezeu să miluiască sufletul, iar acesta se împotriveşte şi nu vrea, ci împlineşte voia sa, îi îngăduie să pătimească cele ce nu voieşte, ca astfel să-L caute pe El".

„Zicea iarăşi că atunci cînd cineva vrea să răsplătească răul cu rău, poate să vatăme conştiinţa fratelui chiar şi numai cu intenţia"?[30].

„Acelaşi Ava Isaia a fost întrebat ce este iubirea de arginţi, şi a răspuns: a nu crede în Dumnezeu că are grijă şi a nu nădăjdui în făgăduinţele lui Dumnezeu şi a voi să se lăţească".

„A fost întrebat, iarăşi, ce este bîrfirea? Şi a răspuns: a nu cunoaşte slava lui Dumnezeu[31], ci pisma faţă de aproapele".

30 Există o comunicare spirituală intre suflete chiar cînd nu se arată în fapte, e ceea ce psihologia modernă constată prin fenomenele hipnozei şi ale sugestiei. Atîta doar că aceasta vede aceste fenomene numai cînd e activă şi voinţa, pe cînd ele se produc chiar cînd voinţa nu le voieşte.

31 A bîrfi pe un altul înseamnă a nu vedea că în darurile ce le are fiecare se manifestă slava lui Dumnezeu care le-a dat.

„A fost întrebat, iarăşi, ce este mînia? Şi a răspuns: ceartă, minciună şi necunoştinţă" *(Pateric grec;* P.G. 65, col. 204—220, *Everget.,* cartea 2, cap. 31).

În scoliile la Scara (P.G. 86) lui Ioan Scărarul (+pe la 600), se dau cele următoare dintr-un text necunoscut al lui Ava Isaia:

„Cel ce petrece pururea în inima lui, iese numaidecît din cele frumoase ale vieţii trupeşti. Căci umblînd în duh, nu poate cunoaşte poftele trupului, deoarece acesta îşi face plimbările în cetatea virtuţilor. El are virtuţile ca străjere la poarta vieţuirii curate. De aceea şi uneltirile demonilor rămîn nelucrătoare asupra lui. Săgeţile dragostei lumeşti ajung cel mult pînă la ferestruicile firii" (Scolia 4 la Cuvîntul 27; în trad. rom. pg. 379).

„Mînia, a voi să se impună voinţa proprie; cunoştinţa mincinoasă, a voi cineva să înveţe şi a iubi cele de trebuinţă ale lumii[32]. Micimea de suflet stă în a fi stăpînit, în a nu suporta, în a nu da şi în a lua" (Scol. 1 la Scara, Cuv. 21).

„Întrebare: Ce este curvia? Răspuns: Neputinţa de-a se stăpîni. Întrebare: Şi ce este neputinţa de-a se stăpîni? Răspuns: Împodobirea trupului, îmbrăţişarea, lenea, cuvinte pricinuitoare de rîs, privirea neruşinată, necredinţa în făgăduielile lui Dumnezeu, iubirea de-a se lărgi, deoarece voieşti lauda lumii, nemilostivirea, deoarece iubeşti slava deşartă, nemăsurarea lipsei de conştiinţă, neluarea aminte la judecata lui Dumnezeu" (Scolia la Scara 12, la Cuv. 15).

Ioan Damaschin (+756) a păstrat întreg Cuvîntul despre smerita cugetare (Cuv. 20), în „Sfintele Paralele" şi următoarele două fragmente:

„Deoarece li se întîmplă aceleaşi cazuri celor păcătoşi şi drepţi, să nu socotim pe toţi supuşi căderii şi că cele rele trebuie să premeargă mîntuirii" (Patrologia, t. 93, 324).

32 Există şi o cunoştinţă mincinoasă. Omul nu poate renunţa la voinţa de-a se lumina şi de-a lumina pe alţii. Aceasta ţine de firea lui. Dar poate strîmba setea de-a se lumina şi de-a lumina pe alţii. O poate pune în slujba egoismului strîmt, crezînd că îşi lărgeşte conţinutul eului, reducîndu-l la el însuşi. Prin aceasta renunţă la Dumnezeu. Dar la lume nu poate renunţa. Şi nu renunţă la ea, pentru că o poate stăpîni şi pe de altă parte îi stăpîneşte ea slăbiciunea trupului.

„Cei ce fac toate numai pentru ei, îşi însuşesc iubirea de sine ca cel mai mare dintre rele. Aceasta e neunirea cu nimeni, necomunicarea, lipsa de iubire, nedreptatea, lipsa de evlavie. Firea îl face pe om nu ca animalele singulare, ci ca grup împreunat cu alţii, în comuniune, ca să nu trăiască numai sie-şi, ci şi tatălui şi mamei, şi fraţilor, şi soţiei, şi copiilor şi altor rudenii şi prieteni, şi celor dintr-o localitate, şi seminţiei, şi patriei, şi celor de un neam şi tuturor oamenilor. Ba încă şi părţilor lumii şi întregii lumi. Şi eu mult înainte lui Dumnezeu, Făcătorul. Căci dacă este întreg raţional (cuvîntător) trebuie să fie social, iubitor al universului, iubitor al lui Dumnezeu" *(Ibidem*, col. 420).

La Pavel din Amoriu, ctitorul mînăstirii Evergetin (la 1048), din care s-a ivit şi colecţia Evergetin, se afla, afară de fragmentele din textul „Cuvintelor, şi fragmentele următoare din scrieri necunoscute: „Acelaşi (Isaia) slăbind, a spus către Ava Petru: „Celui ostenit nu-i este povară să aştepte odihna. De aceea nici eu în osteneala slăbiciunii mele nu mă simt împovărat, ci mă stăpîneşte mai mult frica acelui ceas foarte întunecat cînd voi fi aruncat de la faţa lui Dumnezeu şi nimenea nu va mai fi care să asculte, nici nu va mai fi o aşteptare a odihnei" (Cartea a 3-a, cap. 18, p. 58).

„Dar îi e cu putinţă omului să facă cele rele din prilejul binelui de care i se face parte, cînd pocăindu-se iarăşi păcătuieşte".

De aceea, de te pocăieşti cu adevărat, nu păcătui. Căci cel ce se pocăieşte nu are ceasuri ale lui Dumnezeu, în care e dator să facă binele, şi ceasuri ale diavolului în care trebuie să se afle în dezordine; nici timp al evlaviei şi iarăşi timp al nelegiuirii. Nu poate să fie o dată rob al lui Dumnezeu şi o dată rob al diavolului, ci totdeauna este acelaşi. „Căci cel ce face păcatul, zice Domnul, este rob al păcatului" (Io. 8, 35); iar cel ce este rob al păcatului, nu poate sluji lui Dumnezeu, cum zice iarăşi Domnul în Evanghelii: „Nimenea nu poate sluji la doi domni" (Mt. 6, 24). „Căci ce însoţire are dreptatea cu nelegiuirea?", zice Apostolul. Sau ce împărtăşire are lumina cu întunericul? Şi ce învoire este între Hristos şi Veliar? Sau ce are comun templul lui Dumnezeu cu idolii? (II Cor. 6, 14—15). „Să ne curăţim deci pe noi de toată întinăciunea trupului şi a

duhului". Şi atunci „săvîrşim sfinţenia in iubirea lui Hristos" (II Cor. 7, 1). Căci cel ce ocoleşte cele mai multe păcate, dar e stăpînit de unul singur, nu e liber. Căci de este biruit de unul, ii este rob lui. Dar e învins cu uşurinţă de cele mici, e robit apoi de cele mari. Căci e cu neputinţă să-şi stăpînească patimile mari, dacă nu învinge întîi cele mai mici" (Cartea 3, cap. 11, p. 30).

În Filocalia greacă, tom. I, p. 18—19, şi românească, vol. I, p. 395 şi 398, se află capetele 7, 8, 19 ale lui Isaia Pustnicul:

Monahul Antonie sau Melisa, care a trăit, după unii, pe la 1110, a păstrat următoarele fragmente:

„Ce e mai bine: a te îndulci şi a împlini pofta trupului puţine zile, sau a te lipsi de viaţa veşnică?"

„Cel ce cruţă pe cei răi, nedreptăţeşte pe cei buni" (P.G. 136).

„Cei ce pedepsesc pe cei ce fac nedreptate, îi împiedecă să nedreptăţească pe alţii" *(Ibidem).*

„Cel ce cinsteşte virtutea, cinsteşte primul adevăr, care stăpîneşte peste tot binele" *(Ibidem).*

Grigorie Sinaitul, care a trăit pe la 1330, spune în scrierea lui: „Despre linişte (isichie) şi despre două moduri ale rugăciunii" (Filoc. gr. t. 2, cap. 3, p. 269; Filoc. rom. vol. 7, p. 174): „Că eşti dator să-ţi ţii expiraţia", e martor Isaia Pustnicul, care zice despre aceasta:

„Dar a spus iarăşi (Isaia): De nu se face omul pildă, nu poate locui împreună cu aproapele" (Cod. 113 din colecţia Patriarhiei din Ierusalim, f. 25 b.).

Iar codicele din care s-a luat această ediţie a celor 29 de Cuvinte ale lui Ava Isaia şi constă din 312 foi, se află sub nr. 109 al colecţiei patriarhale (0,253 X 0,215) din 312 foi. El a fost scris în anul 1679 de către monahul Damaschin. Textul e pe două coloane.

Am dat pînă aci traducerea „Prologului" monahului Augustin la ediţia a doua.

Monahul Augustin dă în continuare şi alţi codici, unde se află fragmente din această scriere. El menţionează codicii Savai-

tici care se află in Biblioteca Patriarhiei din Ierusalim, care au fost probabil proprietatea mînăstirii Sf. Sava, de lângă Betleem.

Din Cuvîntul I se află fragmente în cod. Savaitic 362, din sec. XIII, f. 203 a. Din Cuvîntul II, în cod. 464 Sinaitic din sec. XVII, f. 183 b. Din Cuvîntul III şi IV, în cod. Savaitic 206 din sec. XVI.

Fragmente din Cuvîntul V se află în cod. 378 Savaitic din sec. VIII, f. 131.

Din Cuvîntul VII, în cod. 78 din sec. XII, f. 58 v. şi în cod. patriarhal 181 din sec. XIII.

Din Cuvîntul IX, în cod. patriarhal 408 din sec. IX sau X, f. 142 şi în cod. patriarhal din sec. XVI, f. 268 b.

Din Cuvîntul XV, tot în acela, f. 151 a.

Din Cuvîntul XVII, în cod. Savaitic din sec. XV, f. 454—459, în cod. 378 Savaitic din sec. XVIII, v. 134 b, patriarhal din sec. XVI, f. 181 şi 464 Sinaitic, f 175 b.

Mai sînt fragmente în cod. patriarhal 113 din sec. XVII şi 137 din sec. XIV, 206 din sec. XVI, cod 394 din sec. XV şi în cod. savaitic 333, sec. XIV.

În afară de codicii amintiţi monahul Augustin a avut în vedere şi textul latin al lui Isaia (P.L. t. 40, f. 1 105—1 205), pe care l-a tradus Francisc Zenus din Verona la 1574, după un manuscris grec, scris cu litere mai vechi, fiind îndreptat de Antonie Hilbert. Comparînd cele două texte, a dat la note deosebirile esenţiale şi lipsurile fiecăruia.

Sfîrşind monahul Augustin mărturiseşte că a fost foarte grea povară pe care şi-a asumat-o şi mai presus de slabele sale puteri. Dar încrezîndu-se în ajutorul lui Dumnezeu, a pornit la lucru.

Ale celui între sfinţi Părintelui nostru
ISAIA PUSNICUL
Douăzeci şi nouă de cuvinte

CUVÎNTUL I

Sfaturi date fraţilor aflaţi cu el

1. Cei ce voiţi să rămîneţi cu mine, ascultaţi pentru Dumnezeu, şi fiecare să şadă în chilia lui în frica lui Dumnezeu. Şi nu dispreţuiţi lucrul vostru de mînă, pentru porunca lui Dumnezeu. Şi nu uitaţi de meditaţia voastră şi de rugăciunea neîncetată. Şi păziţi inima voastră de gînduri străine, ca să nu cugetaţi ceva despre vreun om sau despre vreun lucru al veacului acesta; ci totdeauna cercetaţi în ce înaintaţi şi siliţi-vă să vă îndreptaţi, rugînd pe Dumnezeu cu osteneala inimii şi cu lacrimi ca să vă ierte şi să vă păzească în viitor să nu mai cădeţi din acestea. În fiecare zi să aveţi înaintea ochilor moartea şi să vă gîndiţi cum veţi ieşi din trup şi cum veţi trece peste puterile întunericului care vă vor întîmpina in văzduh; şi cum veţi răspunde lui Dumnezeu. Priviţi neîmpiedecat de mai înainte la înfricoşata zi a judecăţii şi a răsplătirii tuturor faptelor şi cuvintelor şi gîndurilor voastre, „Căci toate sînt goale şi descoperite ochilor Celui în faţa Căruia vom da socoteală" (Evr. 4,13).

Fără o mare trebuinţă să nu vorbiţi in trapeză[33]. Iar la Liturghie să nu îndreptaţi pe vreunul care cîntă, dacă nu va întreba acela ceva[34]. În cursul săptămînii

33 Sfîntul Pahomie (+348), spune „Dacă cineva e împins cu grabă să vorbească şi să rîdă în locul unde se mănîncă, va lua certare (Gap. 9, P.G. 40 col. 948).

34 De se va întîmpla în timpul cîntării şi al rugăciunii, sau în timpul citirii, să vorbească sau să rîdă cineva, trebuie să-şi dezlege îndată brîul şi, avînd capul plecat şi mîinile adunate, să fie dus înaintea altarului şi să fie certat de egumenul mînăstirii. Aceeaşi trebuie să se facă în adunarea fraţilor, cînd în acelaşi mod se adună să mănînce *(Pahomie, P.G.* 40, col. 948).

slujiţi în bucătărie în frica lui Dumnezeu, fără să părăsiţi meditaţia voastră[35]. Peste tot să nu intre cineva[36] în chilia fratelui său, nici să nu voiţi să vă vedeţi înainte de ora 6,[37] nici să voiţi să cunoaşteţi lucrul de mînă al altora, de a lucrat fratele tău mai bine ca tine, sau tu mai bine ca el. Iar întîlnindu-vă în trecere, să nu vorbiţi în deşert, nici să nu îndrăzniţi orice, ci fiecare să ia aminte, în frica de Dumnezeu, la sine şi la lucrul său de mînă şi la meditaţie şi la sufletul său în ascuns. Iar cînd se isprăveşte Liturghia, sau cînd vă sculaţi de la mîncare, nu vă aşezaţi la vorbă lungă[38], nici la cuvinte despre Dumnezeu, nici despre lume, ci fiecare să intre în chilia lui şi să şi plîngă păcatele lui. Iar de se iveşte trebuinţa să vorbiţi împreună[39], vorbiţi foarte puţin, cu smerenie şi evlavie, gîndindu-vă că Dumnezeu ia aminte la voi. Nu vă sfădiţi între voi şi nu vorbiţi împotriva cuiva, nici nu judecaţi pe cineva; nu dispreţuiţi pe cineva, nu cîrtiţi împotriva cuiva. Să nu iasă din gura voastră nici o minciună. Să nu voiţi să vorbiţi sau să auziţi ceva din cele ce nu vă folosesc.

2. Să nu lăsaţi în inima voastră nici ura, nici pisma împotriva aproapelui. Nici să nu fie ceva în gura voastră şi altceva în inimă. Căci Dumnezeu nu se lasă înşelat, ci toate le vede: şi cele ascunse, şi cele arătate. Să nu ascun-

35 Ioan Casian (+345), trecînd prin mînăstirile Răsăritului şi Apusului cu prietenul lui, Gherman (+390), relatează că numai în chinoviile Răsăritului „fraţii slujesc pe rînd cu săptămîna în bucătărie şi în alte datorii, iar în cele egiptene nu se îngăduie decît unui frate foarte încercat grija bucătăriei, întrucît virtutea aceluia permite şi tăria trupului poate împlini această slujire şi nu e împiedicat nici de bătrîneţe, nici de slăbiciune" (Casian către Caster, *Despre rînduielile canonice ale chinoviilor,* P.G. 28, col. 860).

36 Colecţia cuvintelor şi învăţăturilor dumnezeieşti ale Sfinţilor Părinţi de Dumnezeu purtători, făcută de monahul numit Pavel Everghetin, din mînăstirea Everghetida, cartea 13, cap. 13, p. 37 (ed. C-pol, 1861).

37. Paladie(pe la 430)relateaza ca in muntele Nitriei " pina la ora 6 (sau la amiazi) nu se permite „întîlnirea cu nimenea" (Istoria Lausiacă, cap. 6, P.G. 34, col. 1 019).

38 „Ieşind de la masă, să nu te porneşti la vorbă lungă" (Sf. Pahomie, *Op. cit.,* cap. 19).

39 Everghetinos, cartea a 2-a, cuv. 46, p. 144 (ed. C-pol, 1861).

deţi nici un gînd şi nici un necaz, nici o voie şi nici o bănuială, ci descoperiţi-le cu toată libertatea părintelui vostru (duhovnicesc) şi siliţi-vă cu toată credinţa să împliniţi ceea ce veţi auzi de la el.

Vedeţi să nu nesocotiţi să împliniţi sfaturile mele, fiindcă de le veţi nesocoti, nu vă voi lăsa să rămîneţi cu mine. Iar de veţi păzi şi cele din ascuns şi cele arătate, eu voi da socoteală despre voi lui Dumnezeu. Iar de nu le veţi păzi, va cere El socoteală despre negrija mea, ca şi despre îndemnul meu. Iar pe cel ce va păzi poruncile mele, în ascuns şi la arătare, Stăpînul Dumnezeu îl va păzi de tot răul şi-l va acoperi în toată ispita ce va veni asupra lui, în ascuns şi la arătare. Vă rog, fraţii mei, lăsaţi cele ce le-aţi adunat din lume şi îngrijiţi-vă de mîntuirea voastră, ca să nu fie zadarnică toată viaţa voastră şi să fim făcuţi de ruşine înaintea lui Dumnezeu şi a celor părăsiţi pentru El[40], şi a sfinţilor ce s-au nevoit. Ci socoteşte că nesfădirea şi neplăcuta pătimire şi smerenia şi tăierea voii tale de la toate în bună cunoştinţă şi neîncrederea în dreptatea ta, ca şi privirea continuă la păcatele tale, sînt ţinta virtuţii tale. Pentru că odihna şi lărgimea şi slava deşartă pierd toată osteneala monahului.

CUVÎNTUL II

Despre legea cea după fire

1. Nu voiesc să nu ştiţi, fraţilor, că la început, cînd a făcut Dumnezeu pe om, l-a lăsat în raiu, avînd simţirile sănătoase şi stăruind în ceea ce îi era firesc; dar cînd a ascultat de înşelătorul lui, s-au strămutat toate în

40 Cei ce au părăsit pe cei pentru care aveau datoria să se îngrijească în viaţă, cu scuza unei vieţi dedicate prin călugărie lui Dumnezeu, dar nu şi-au împlinit aceste năzuinţe ascetice, vor fi făcuţi de ruşine şi în faţa acestora *(n. tr.)*.

ceea ce e contrar firii; atunci simţirile lui au fost aruncate din slava lor[41]. Dar Domnul nostru a făcut mila Lui cu neamul omenesc pentru multa Lui iubire. Căci Cuvîntul „trup s-a făcut" (Io. 1,14). adică om deplin arată; s-a făcut în toate cele ca noi, „ întru toate afară de păcat" (Evr. 4, 15)[42], pînă la a schimba ceea ce e contrar firii în ceea ce e conform firii prin Sfîntul Lui trup[43]. Şi făcînd milă cu omul, i-a întors iarăşi în rai, după ce a înviat, pe cei ce merg pe urmele Lui şi împlinesc poruncile Lui, pe care ni le-a arătat nouă, pînă ce vom putea să biruim pe cei ce ne-au scos pe noi din slava noastră. Căci El ne-a arătat slujirea sfîntă şi legea curată, pe care omul trebuie să le păzească pînă se va statornici în firea în care l-a făcut Dumnezeu[44]. Deci cel ce voieşte să revină la cele ale firii, să taie toate voile lui cele după trup, pînă statorniceşte pe om în cele conforme firii. Dorirea cea după fire este dorirea minţii şi ea nu este fără dorirea lui Dumnezeu; precum nu e nici iubirea

41 Omul se afla în normalitatea lui pînă ce era în legătură cu Dumnezeu. El a căzut în ceea ce e contrar firii, cînd s-a despărţit prin neascultare de Dumnezeu. Acestei învăţături îi este contrară cea catolică, potrivit căreia omul se află, cînd e fără Dumnezeu, în „natura pură". Iar cînd primeşte graţia (după ea, „creată"), e ridicat într-o stare mai presus de fire. Învăţătura din acest text consideră pe om în starea lui naturală, cînd e unit cu harul lui Dumnezeu, sau cînd trăieşte în armonie cu Dumnezeu *(n. tr.).*

42 „Om deplin" e formula de la Calcedon. Tocmai pentru că n-a luat şi păcatul nostru, s-a făcut om deplin. Faptul că Fiul lui Dumnezeu se poate face şi om deplin, e marea taină şi o negrăită preţuire a umanului de către Dumnezeu. Dumnezeu l-a făcut pe om astfel ca să poată să se facă El însuşi şi om, nu prin schimbarea dumnezeirii Sale. Căci aceasta ar fi panteism. E taina Persoanei şi a caracterului ei de lumină şi taină nesfîrşită. Prin aceasta Subiectul dumnezeiesc poate înlocui subiectul uman. Căci şi acesta e lumină şi taină nesfîrşită, ca şi Subiectul dumnezeiesc. Dar Subiectul dumnezeiesc e şi Subiect al firii dumnezeieşti infinite *(n. tr.).*

43 Prin păcat omul a căzut în ceea ce e contrar firii (para fisin). Hristos a readus pe om la ceea ce e conform firii (kata fisin). Dar în amîndouă stările nu părăseşte total legătura cu firea lui, Fiul lui Dumnezeu făcîndu-Se om n-a schimbat umanul, ci l-a readus la autenticitatea lui *(n. tr.).*

44 Readucerea omului la cele conforme firii este egală cu reintroducerea lui în raiul comuniunii cu Dumnezeu şi în slava lui, care e reflectarea slavei lui Dumnezeu *(n. tr.).*

celor conforme firii[45]. De aceea s-a numit Daniel „bărbatul doririlor" (Dan. 9,23). Vrăjmaşul a schimbat această dorire în poftirea urîtă a toată necurăţia. Rîvna minţii este rîvna potrivită firii. Iar fără rîvna spre Dumnezeu nu e propăşire. Deci precum s-a scris de Apostol: „Rîvniţi însă darurile cele bune"(I Cor. 12,31). Dar rîvna spre Dumnezeu s-a întors prin Adam spre cele contrare firii[46]. Deci să nu vă duşmăniţi unii pe alţii şi să nu vă pismuiţi şi să nu vă minţiţi unii pe alţii.

2. Dar e proprie minţii şi mînia potrivită firii. Căci fără mînie nu e nici curăţie în om. Mînia aceasta luptă împotriva seminţelor semănate ca plăceri înşelătoare de vrăjmaşul în trup[47]. E ceea ce a făcut Fineas, fiul lui Eleazar, cînd s-a mîniat foarte împotriva bărbatului şi femeii, şi a început bătaia Domnului de la poporul Lui (Num. 25, 7—8). Dar mînia noastră s-a mutat spre aproapele pentru toate cele neînţelepte şi nefolositoare. E proprie minţii ura cea contrară răului. Astfel folosind-o Ilie, a omorît pe proorocii ruşinii (III Imp. 18,40). Asemenea şi Samuil a folosit-o împotriva lui Agag, împăratul lui Amalic. Şi fără ura împotriva duşmăniei nu se descoperă cinste în suflet şi ura noastră s-a schimbat în pornire împotriva firii, spre a urî pe aproapele şi a ne scîrbi de el. Şi ura se face cea care alungă toate vietăţile. Minţii îi este proprie înălţarea cugetului conform firii faţă de orice duşmănie. Şi cînd a aflat-o pe ea Iov, a osîndit pe duşmanii lui, zicînd lor: „Cei necinstiţi şi

45 Dorirea şi iubirea celor proprii firii este proprie minţii şi ele sînt egale cu dorirea şi iubirea lui Dumnezeu. E în firea minţii omeneşti, să iubească şi să dorească pe Dumnezeu *(n. tr.).*

46. Prin doriri , firea noastra este facuta pentru ceea ce o depaseste .Placerile trupeşti o atrag, dimpotrivă, în josul ei *(n. tr.).*

47 Se afirmă în acestea apartenenţa la fire, a poftei şi mîniei. E o poftă (o dorire) proprie firii şi una contrară. La fel o mînie (o iuţime) proprie firii şi una contrară. Altfel firea omenească ar fi pur pasivă, indiferentă, o mortăciune. Prin pofta şi iuţimea potrivită firii, firea creşte, se depăşeşte din Dumnezeu. Prin minte se curăţeşte firea de ceea ce nu se cuvine. Prin mînia conformă firii, proprie minţii, aceasta luptă împotriva diavolului sau a seminţelor semănate de el în trupul omului ca plăceri înşelătoare *(n. tr.).*

leneşi, lipsiţi de orice bine, pe care nu i-am socotit vrednici de turma cîinilor mei" (Iov. 30,8). Şi ni s-a schimbat dispreţul asupra duşmanilor şi ne-am dispreţuit unii pe alţii, înţepîndu-ne unii pe alţii şi ne-am îndreptăţit pe noi înşine împotriva aproapelui. Şi din pricina dispreţuirii lui Dumnezeu ne facem duşmani ai oamenilor. Astfel, din cele create împreună cu omul, cînd a mîncat din neascultare, ele i s-au preschimbat în cele rele. Să ne silim deci, iubiţilor, ca să înţelegem cele ce ni le-a arătat nouă Domnul nostru Iisus Hristos în sfîntul Lui trup. Căci este sfînt şi locuieşte în sfinţi. Să ne îngrijim deci de noi înşine ca să plăcem lui Dumnezeu săvîrşind după putere faptele noastre şi să facem mădularele noastre să se potrivească firii, ca să aflăm milă în ceasul ispitei la Cel ce are să vină pentru toată lumea (Lc.21,26), cerînd totdeauna Bunătatea Lui, ca să se unească ajutorul Lui cu smerenia noastră: ca să ne mîntuiască pe noi de vrăjmaşii noştri. Că a Lui este puterea, şi ajutorul, şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL III

Despre starea începătorilor şi a celor din chilii

1. Inainte de orice, avem nevoie de smerita cugetare; să fim totdeauna gata, la orice cuvînt pe care îl auzim, sau la orice lucru, să spunem: iartă! Căci prin smerita cugetare se strică toate ale vrăjmaşului[48]. Nu te măsura pe tine în nici o faptă a ta[49], ca să fii netulburat în gîndurile tale. Să ai faţa ta tristă, dar blîndă cu oamenii străini, ca frica de Dumnezeu să locuiască

48 Se citează la aceasta nota. din mai mulţi părinţi duhovniceşti: „Fii gata la orice cuvînt, pe care îl auzi, să spui: „Iartă-mă", pentru că smerita cugetare aruncă toate ale vrăjmaşului" (Antonie cel Mare, can. 72).

49„Nu te mîndri pentru faptele tale, oricare ar fi ele". „Nu te măsura" la ce înălţime ai ajuns după orice faptă.

în tine[50]. De pleci la drum cu fraţii, depărtează-te puţin de ei, ca să taci[51]. Şi mergînd, să nu priveşti aci şi acolo ci meditează în cugetarea ta sau roagă-te lui Dumnezeu în inima ta[52]. Iar în locul, în casa în care te opreşti, nu fii cu îndrăzneală, ci fii cu sfială în toate. La ceea ce ţi se pune pa masă, întinde mîna ta cînd eşti silit să mănînci[53]. De eşti mai tînăr, să nu îndrăzneşti să întinzi mîna şi să bagi în gură. Iar în locul unde ai să dormi, să nu te acoperi sub acelaşi acoperămînt cu altul. Şi fă multe rugăciuni în inima ta, înainte de-a te culca. Şi de ai ostenit pe drum şi voieşti să fii uns cu puţin untdelemn pentru osteneala drumului, lasă-ţi numai picioarele, ruşinîndu-te să te descoperi fără vreo trebuinţă sau boală. Iar şezînd tu în chilia ta, de va veni vreun frate străin la tine, fă cu el şi tu aşa: Unge-i picioarele lui şi spune-i lui: fă iubire şi ia puţin untdelemn şi foloseşte-l[54]. Iar de nu vrea să primească, după ce s-a odihnit, nu-l sili. Dar de este bătrîn, bogat în făptuire, sileşte-l ca să-l ungi pe el întreg. Iar de şezi la masă (la trapeză) cu fraţii, de eşti mai tînăr, nu spune minţii nu mînca, ci adu-ţi aminte de păcatele tale, ca să nu mănînci cu plăcere, şi întinde mîna ta numai înaintea ta. Şi de este ceva înaintea altuia, să nu întinzi mîna ta la aceea. Hainele tale să-ţi acopere picioarele tale, şi genunchii tăi să fie uniţi între ei.

Iar cînd cei ce mănîncă sînt străini, dă-le lor cele de trebuinţă cu o privire veselă, şi cînd încetează să

50 „Să fie faţa ta neîncetat tristă, afară de cazul cînd te cercetează oameni străini. Atunci primeşte-i cu faţa veselă, ca să locuiască în tine frica de Dumnezeu". (Everghet. Cartea I, *Sentinţa* 42, p. 160).

51 „Cînd călătoreşti cu fraţi, depărtează-te puţin de ei, ca să păstrezi tăcerea"(Antonie,can.75).

52. " Cind calatoresti , nu cauta nici la dreapta , nici la stinga , ci repeta psalmii şi roagă-te în minte lui Dumnezeu în tot locul unde te afli şi nu te amesteca cu încredere cu locuitorii lui" (Antonie cel Mare, can. 76).

53. "Nu intinde indata mina ta spre cele ce ti se pun inainte , spre mincare" (Acelaşi, can. 77).

54. Smerenia si infrinarea inseamna o delicata politete

mănînce, spune-le lor a doua şi a treia oară : fă iubire şi mai ia puţin[55]. Iar cînd mănînci, să nu ridici faţa spre aproapele[56], şi să nu grăieşti cuvînt deşert[57]. Şi să nu întinzi mîna ta spre ceva, arătînd că o voieşti, fără să spui: Binecuvintează[58]. Şi bînd apă, să nu laşi gîtlejul tău să gîlgîie, asemenea oamenilor din lume. Şezînd tu cu fraţii, de-ţi vine vreo flegmă, să nu o scuipi înaintea lor, ci ridică-te şi o aruncă astfel afară. Nici să nu întinzi trupul tău în văzul oamenilor. De te încearcă vreun gînd neserios, să nu deschizi gura ta; şi va pleca de la tine. Să nu deschizi gura ta, rîzînd. Căci aceasta înseamnă lipsă de sfială. Să nu pofteşti ceva apropiat, privind-o: fie haină, fie brîu, fie culion. Şi să nu-ţi împlineşti pofta, făcîndu-ţi ceva asemănător De-ţi procuri vreo carte, să nu o înfrumuseţezi cu vreo podoabă. Căci aceasta este o patimă.

2. De greşeşti ceva, nu minţi din ruşine, ci fă metanie zicînd: iartă-mă. Şi greşeala trece. De-ţi spune cineva un cuvînt aspru, să nu-ţi înalţi inima, căci mînia lui Dumnezeu nu întîrzie. De eşti mustrat de cineva pentru vreun lucru, nu te aprinde, ci pune metanie, zicînd: iartă-mă, că nu voi mai face, fie că ştii că ai făcut acel lucru, fie că nu ştii. Căci toate acestea sînt propăşire pentru cel tînăr. De faci lucrul tău de mînă, nu te mîndri, ci fă-l în frica de Dumnezeu, ca să nu păcătuieşti prin neştiinţă. Cînd te învaţă cineva despre orice lucru de mînă, spune-i celui ce te învaţă, fără să te ruşinezi de a-i spune în continuare: „Fă iubire şi vezi de e bun sau nu". De te cheamă vreun frate cînd eşti la lucrul de mînă al tău, sileşte-te să vezi ce voieşte şi fă-l pe acela

55 Pofteşte cu stăruinţă pe străini să se servească la masă.

56. Sa nu ridici fata ta cind maninci , spre aproapele tau , ca sa nu vada pofta mîncării oglindită pe ea *(n. tr.)*.

57 Să nu grăieşti lucruri glumeţe sau fără rost cînd mănînci, în care să se vadă plăcerea produsă de mîncare *(n. tr.)*.

58 Aşteaptă totdeauna să ţi se îmbie. Se dau, precum se vede, sfaturi concrete despre felul cum trebuie practicată smerita cugetare *(n. tr.)*.

cu el, lăsînd lucrul tău. De încetezi să mănînci, intră în chilia ta şi fă lucrarea ta, şi nu şedea vorbind cu cei ce nu te folosesc. De sînt bătrîni care-ţi grăiesc cuvîntul lui Dumnezeu, întreabă pe Ava al tău: „Rămîn să aud, sau să intru în chilie?" Şi fă ceea ce îţi va spune. De voieşti să mergi la un lucru străin, spune-i lui unde voieşti să mergi, ce trebuinţă ai de aceasta. Şi dacă îţi spune ce să faci, nu adăuga ceva, nici nu-l micşora. De afli cuvinte din afară, nu le spune pe ele altuia. Căci de le vei păzi în urechile tale, nu va greşi limba ta[59]. De voieşti să se împlinească un lucru şi cel cu care locuieşti nu voieşte să se împlinească, lasă-i lui voia ta, ca să nu se nască o ceartă şi să se supere.

3. Cînd voieşti să locuieşti cu un frate în chip trecător, nu-i porunci în vreun lucru oarecare şi să nu voieşti să fii capul lui. De locuieşti cu fraţii, să nu voieşti să te măsori cu ei şi tu în cuvîntul lor. De-ţi vor porunci ţie un lucru pe care nu-l voieşti, luptă cu voia ta pînă ce îl vei face, ca să nu-i superi şi să-i pierzi prin descurajare; şi ca să ai locuirea paşnică cu ei. De locuieşti cu un frate şi-i spui că voieşti ceva, spune-i lui: dar voi face ce voieşti. Şi dacă spunîndu-i ce vreai să faci, îi ceri o hotărîre, fă ceea ce găseşte el de bine, cu frica lui Dumnezeu. De locuiţi împreună şi lucrul ce ţi-l cere este trecător, fă-l. De sînteţi mai mulţi, faceţi-l împreună şi nu cruţa trupul tău, ţinînd seama de conştiinţa tuturor. Cînd te scoli în fiecare zi dimineaţa, înainte de-a te apuca de lucrul de mînă, cugetă la cuvintele lui Dumnezeu. Iar de este ceva de făcut înainte, fie patul, fie de spălat niscai vase, fie orice alt lucru, fă aceea cu toată sîrguinţa, fără zăbavă. De este un lucru care aduce o plată, să-l faci împreună cu fratele tău şi să nu-l nedreptăţeşti pe el. Iar dacă lucrul este mic, şi unul spune

59 Cînd vei căuta să spui cuvintele spuse ţie, altora, limba ta poate greşi, spunîndu-le altfel de cum le-ai auzit.

altuia: „Pleacă, frate, vezi-ţi de lucru tău, eu îl fac acesta singur", ascultă-l. Cel ce ascultă, este cel mare. De este la tine un frate străin, fă cu bucurie lucrul care trebuie, şi plecînd el fă-l de asemenea. Primeşte-l cu bunăvoinţă şi cu frica lui Dumnezeu, ca să nu-i fie vizita spre pagubă. Păzeşte-te să nu-l întrebi lucruri care nu-ţi sînt spre folos, ci fă-l să se roage. Iar cînd şade la tine, întreabă-l: „Cum te afli?" şi mulţumeşte-te cu acest cuvînt. Şi apoi dă-i o carte, ca să o citească şi să cugete la cele din ea. Iar de vine după o osteneală, lasă-l să se odihnească şi spală-i picioarele. Iar de-ţi aduce cuvinte necuvenite, roagă-l cu iubire, spunîndu-i: „Iartă-mă, că sînt slăbit şi nu pot să le port". Iar de este slăbit şi hainele îi sînt murdare, spală-i-le. Iar de-i lipseşte ceva şi hainele îi sînt rupte, coase-i-le. Iar de este drumeţ şi ai la tine niscai credincioşi, nu-l pune mai presus de ei, dar fă milă cu el din iubirea lui Dumnezeu. Iar de este un frate în trecere pe la tine, pentru Dumnezeu, şi-ţi cere odihnă, să nu-ţi întorci faţa de la el, ci primeşte-l cu bucurie împreună cu credincioşii care se află la tine. Şi de este sărac, nu-l trimite fără nimic, ci dă-i lui din binecuvîntarea ce ţi s-a dat ţie de la Dumnezeu, o dată ce cunoşti că cele ce le ai nu sînt ale tale, ci dar de la Dumnezeu[60]. Dacă un frate îmbie ceva, nu-l deschide ca să afli ce are în el. Dar dacă arată foarte preţios ceea ce ţi se îmbie, spune-i lui: dă-mi să văd ce este în el.

De pleci pe o cale spre casa cuiva, şi cel din ea iese şi te lasă singur, să nu ridici faţa ta ca să cunoşti cele aflate în casa lui. Şi să nu deschizi ceva din ea, nici vreo uşă, nici vreun vas, nici vreo carte. Dar spune celui ce iese: dă-mi să fac vreun lucru. Şi ceea ce-ţi dă, fă-l

60. Toate le avem de la Dumnezeu in dar . Iar ceea ce primeste fiecare nu primeşte în exclusivitate, ci ca să facă parte de aceea şi altora. Toate le are fiecare pentru el, dar şi pentru alţii, ca să crească oamenii şi în iubire între ei.

fără greutate. Să nu lauzi cele ce nu le-ai cunoscut, iar de cele ce le-ai cunoscut, să nu vorbeşti ca şi cînd le-ai văzut. Să nu osîndeşti pe cineva pentru chipul lui. De dai de apă sau de ceva de trebuinţă, să nu te arăţi nepăsător, ci gîndeşte-te la Dumnezeu că a avut grijă de tine. De te scoli în chilia ta, ca să faci slujba ta, nu rămînea nepăsător sau în negrijă şi în loc să cinsteşti pe Dumnezeu, să te afli uitînd de Dumnezeu, ci rămîi în frica lui Dumnezeu. Nu te răzima de perete şi nu-ţi înmuia picioarele, răzimîndu-te într-unul şi uşurînd pe celălalt, ca cei fără de minte. Trezeşte inima ta să nu caute la voile tale, ca Dumnezeu să primească jertfa ta. De cîntaţi împreună, fiecare din voi să-şi facă rugăciunea lui. Iar de este cu voi un străin, rugaţi-l cu iubire ca să-şi facă rugăciunile lui. Spuneţi-i aceasta lui pînă la a doua şi a treia oară, fără ceartă. În ceasul aducerii darului tău, spune gîndurilor tale, simţirilor tale să stăruie în frica lui Dumnezeu, ca să te învredniceşti de Taine, şi să te vindece pe tine Domnul. Vezi să nu-ţi laşi trupul tău fără curăţie şi să te fure slava deşartă. Iar cel mai tînăr să se lase în toată lipsa de frumuseţe a trupului. Căci aceasta este în folosul lui[61].

Cel tînăr să nu poarte niciodată haină frumoasă, pînă ce nu va ajunge la vîrsta bărbatului. Căci aceasta îi este spre vindecare. Să se folosească de vin pînă la trei pahare în caz de trebuinţă. Să nu-şi descopere dinţii cînd rîde, iar faţa lui să caute în jos cu ruşine. Cînd va fi să doarmă, să-şi încingă brîul, să aibă grijă să nu-şi ducă mîinile înlăuntru, căci trupul are multe patimi, hrănite întru neştiinţă. De trebuie să pornească la drum, să poarte sandale, dar pînă ce este în chilia lui să nu poarte sandale. Umblînd el, mîinile lui să stea apropiate de brîul său. Să nu se afle deloc înaintea altora. Aflîndu-se

61 Cel tînăr să nu se gătească, spre a nu ispiti pe cineva şi a se încrede în el. Dar cel bătrîn să se gătească în timpul Sf. Liturghii *(n. tr.)*.

unul mai mare şi vorbind cu cineva, să nu fii nepăsător şi să şezi, ci stai pînă ce îţi va arăta ţie ce ai să faci, De vei pleca în oraş, sau în sat, ochii tăi să caute în jos, ca să nu scoli pe vrăjmaşi în chilia ta. Să nu dormi la drum, în casa cuiva, unde inima ta se teme să nu păcătuiască. De voieşti să mănînci într-un loc şi afli că o femeie trebuie să mănînce acolo, să nu şezi deloc. Îţi este mai de folos să-l superi pe cel ce te pofteşte, decît să curvească inima ta în ascuns. Pleacă de poţi, pînă nu iei încă seama la haina ei. Mergînd tu pe drum, de-ţi va spune o femeie; pace ţie, răspunde-i în inima ta, căutînd cu ochii în jos. De pleci la drum cu vreun bătrîn, lucrul pe care îl duceţi, nu-l da lui să-l poarte. Iar de sînteţi tineri, purtaţi-l fiecare puţin, iar cel ce-l poartă, să meargă înainte.

CUVÎNTUL IV

Despre conştiinţa celor ce şed în chilii[62]

1. De mergeţi pe drum şi vreunul din voi este mai slab, lăsaţi-l să meargă înaintea voastră, ca, de va voi să şadă, să şadă. De sînteţi mai tineri şi vă aflaţi în locuri unde e ora mesei şi sînteţi poftiţi să vă aşezaţi primii la masă, să nu vă tulburaţi, ci de se aşează acum unul primul, altă dată să se aşeze altul. De întrebi pe bătrîn despre un gînd, dezgoleşte-i lui gîndul în libertate, de ştii că este credincios să păzească cuvîntul tău. De auzi de vreo scădere a fratelui tău, să nu-i spui bătrînului despre cine e vorba, căci aceasta este moarte.[63] De vorbesc unii despre gîndurile care te războiesc pe tine, să nu voieşti să le auzi, ca să nu fii războit de ele. Sileşte-te să faci multe rugăciuni, căci rugăciunea este lumină

62 In textul latin, titlul este următorul „Despre cele ce trebuie observate pe drum".

63 De mărturiseşti bătrînului (duhovnic) gîndul tău despre scăderea aflată a unui frate, să nu-i spui numele fratelui *(n. tr.)*.

sufletului tău[64]. Cugetă în fiecare zi cu părere de rău la cele ce ai greşit şi de cugeti astfel la ele, Dumnezeu ţi le va ierta. De te va sili vreun frate să grăieşti împotriva fratelui lui, să nu te laşi convins de el şi să păcătuieşti împotriva lui Dumnezeu,[65] ci spune-i cu smerenie: „Iartă-mă, frate, sînt un ticălos şi acestea ce mi le spui, sînt ale mele şi nu le pot purta". De-ţi face vreun frate rău şi cineva îţi vorbeşte împotriva lui, păzeşte-ţi inima, ca să nu se înnoiască răutatea în tine. Aminteşte-ţi de păcatele tale cu voia înaintea lui Dumnezeu,[66] ca să ţi le ierte şi să nu răsplăteşti (răul cu rău) aproapelui tău. (Rom. 12, 17). De pleci la drum cu niscai fraţi pe care nu-i cunoşti şi vor fi mai mici ca tine, dă-le lor cinstea celor dintîi. Iar de se va întîmpla să intraţi la cineva iubit de tine, lasă-i pe ei înainte de tine în toate, fie la masă, fie în a pune mîna la cele puse înainte şi să nu te arăţi pe tine ca şi cînd ar fi primit această întîietate prin tine, ci dă-le lor cinstea aceasta, zicînd: „Pentru voi a făcut (gazda) milă cu mine". De porneşti la drum cu vreun frate şi te abaţi pe la vreun prieten al tău, spune-i pentru ce trebuinţă o faci şi zi-i fratelui: „Şezi cu mine aci". Şi de te va reţine prietenul tău să mănînci, să nu intre nimic în gura ta, pînă nu vei chema pe fratele ca să mănînce cu tine.

2. De vei pleca la drum cu mai mulţi fraţi şi te vei ruşina să-i iei la prietenul tău, deoarece sînt mulţi, să nu-i dispreţuieşti şi să pleci pe ascuns, şi să mănînci, lăsîndu-i pe ei, ci sfătuieşte-te cu el ce ar trebui de făcut cu ei şi ceea ce va spune el ascultă cu smerenie. Iar călă-

64 Rugăciunea este lumina sufletului, deschizîndu-i cărarea spre Hristos ca model pentru nejudecarea altora, scăpîndu-te de închiderea în egoismul mîndriei tale *(n. tr.)*.

65 A vorbi de rău de un frate, e una cu a păcătui împotriva lui Dumnezeu, căci Dumnezeu pe toţi îi iubeşte şi vrea să-i cîştige prin iertare uniţi în El (Io. 13, 35) *(n. tr.)*.

66 De păcatele tale nu-ţi poţi aminti, căindu-te de ele, decît înaintea lui Dumnezeu, sau gîndind în acelaşi timp la Dumnezeu. De nu te gîndeşti la Dumnezeu, nu vezi păcatul în vreunele din faptele şi gîndurile tale *(n. tr.)*

torind cu ei, nu te înălţa pe tine şi nu ocoli slujirea lor. De pleci la drum şi voieşti să mergi la un frate şi nu va voi să te primească şi-l vei vedea apoi la drum, sau va veni la tine, uitînd de purtarea lui, fă cu el un bine prisositor. De auzi că a spus cineva împotriva ta un cuvînt şi te întîlneşti cu acela în vreun loc oarecare, sau se apropie de tine, arată-i o faţă veselă şi bună, după puterea ta; şi nu-i spune cele auzite, întrebînd: „De ce ai spus?" Căci s-a scris în Pilde (cap 21, 24): „Cel ce ţine minte răul, săvîrşeşte fărădelege". De sînteţi fraţi şi plecaţi spre un frate sărac, nu-l necăjiţi cu vreo trebuinţă, ci împliniţi-vă singuri, trebuinţele celor ce veţi avea să le mîncaţi, dacă nu are în chip prisositor acelea şi de nu are acoperămînt îndestulător pentru voi. De pleci spre unii bătrîni pe care îi cunoşti şi se află cu tine alţii, pe care nu-i cunosc bătrînii, să nu săvîrşeşti cu bătrînii o faptă de îndrăzneală înaintea lor, ci lasă celor ce au venit cu tine îndrăzneala şi le spune cuvintele trebuitoare. De vor locui cu tine niscai fraţi, îngrijeşte-te de ei ca să audă de la tine cele serioase, căci vei da seama pentru ei înaintea lui Dumnezeu. De mergi la vreun străin pentru Dumnezeu, să nu voieşti să nu vezi rudele ce le ai poate în acel loc, căci îţi este mai de folos să fii cu rudele după trup. De voieşti să pleci la munte ca să te întîlneşti cu fraţii în mînăstiri,[67] rămîi la cel la care mergi şi nu te, duce la altul fără să-l întrebi pe el: „Să merg la acela sau nu?" Iar de nu afli odihnă la el, nu-l supăra pînă ce pleci de la el. De-ţi iei o chilie, precum ştii, să nu-ţi iei mulţi fraţi cu tine; îţi ajunge unul pentru slăbiciune şi nu vei profita de puterea găzduirii tale.

3. De faci bine unui sărac, să nu-l chemi la vreun lucru trecător, ca să nu pierzi binefacerea pe care ai făcut-o cu el. De intri în vreo mînăstire pe care n-o cunoşti şezi unde te lasă să şezi, şi nu intra în altă chilie, pînă

67 Probabil e vorba de muntele Nitria din Egipt, unde se aflau retrase mai multe mînăstiri, sau de alt munte, unde de obicei se aflau mînăstirile.

nu te va chema cel ce se află în ea. De te linişteşti în chilia ta, să nu lipseşti pe fratele lipsit, de vreun lucru al tău de ţi-l cere pentru trebuinţa lui. Dacă ai ceva numai cît îţi trebuie şi nu în chip prisositor, să nu voieşti să-l risipeşti şi aceasta să te tulbure. „Căci îţi este mai de folos să pierzi unul din mădularele tale şi să nu fie aruncat tot trupul tău în gheenă" (Mt. 10, 29). De te desparţi de rudeniile după trup şi te înstrăinezi pentru Dumnezeu, să nu laşi să intre plăcerea lor în tine[68].

Să nu şezi în chilie ocrotind pe tatăl tău sau pe mama ta sau gîndindu-te la frate sau la soră, sau avînd milă de copii, sau dorind în inima ta femeia pe care ai părăsit-o. Gîndeşte-te la ieşirea ta, că va trebui să mori, şi nimenea dintre ei nu te va ajuta pe tine. Şi oare nu i-ai părăsit pe ei pentru virtute? De te odihneşti în chilia ta şi-ţi aduci aminte de cineva care ţi-a făcut vreun rău, scoală-te şi te roagă lui Dumnezeu din toată inima ca să-l ierte[69] şi gîndul răsplătirii răului făcut de el să plece de la tine. De pleci să te împărtăşeşti de Sfintele Taine, păzeşte-ţi tot gîndul, ca să nu te împărtăşeşti spre osîndă (I Cor 11, 29).

De eşti ispitit noaptea prin închipuire de împreunare, păzeşte-ţi inima să nu cugete ziua la trupurile din închipuire, ca să nu te întinez de plăcerea lor şi să-ţi pricinuieşti mînie grea, ci aruncă-te înaintea lui Dumnezeu cu toată inima ta şi te va ajuta. Căci e îndurător cu slăbiciunea oamenilor. De eşti în nevoinţă, să nu se încreadă inima ta în ea, că ea te păzeşte, ci spune cugetului tău că, pentru neputinţa trupului, „Dumnezeu ia seama la slăbiciunea mea". De te ocăreşte cineva, nu-i răspunde, ci rămîi tăcut. Şi dacă cercetîndu-te, vei afla

68 Să nu te cîştige voinţa de-a face ceea ce le place rudelor; să nu-ţi placă şi ţie ceea ce le place lor.

69 Aceasta înseamnă că tu l-ai iertat. Dar oricine face un rău altuia, s-a arătat neascultător şi faţă de Dumnezeu şi deci are nevoie şi de iertarea Lui şi e bine să nu ne oprim numai la iertarea ce i-o dăm noi, ci să rugăm şi pe Dumnezeu să-l ierte.

în tine cele ce le-ai auzit de la el, căieşte-te ca unul ce ai păcătuit tu însuşi şi bunătatea lui Dumnezeu te va primi iarăşi. De mergi la drum cu niscai fraţi, şi se va afla între ei vreunul pe care-l iubeşti pentru Dumnezeu, să nu îndrăzneşti să i-o arăţi, în văzul celorlalţi, ca nu cumva să se afle între ei vreunul care să moară de ciudă. Şi tu mergînd la unii fraţi, să nu aştepţi ca să se bucure de tine foarte, ci de te vor primi, să mulţumeşti lui Dumnezeu. De te cuprinde, în timp ce te linişteşti în chilie, vreo slăbiciune, să nu-ţi pierzi curajul, ci mulţumeşte Domnului. De vezi sufletul tău tulburat, spune-i: nu-ţi mai aduce nici un folos aceasta, decît gheena în care vei pleca. Şi te vei linişti în tine. De te duci la niscai fraţi şi va spune vreunul dintre ei, că tu nu voieşti să te odihneşti la el, dar el voieşte ca el să locuiască cu tine, nu-i da ascultare, ca să dai prilej de sminteală celor mulţi. Iar de-ţi va spune: „Moare sufletul meu pentru un lucru ascuns", dă-i prilej să plece şi nu-l lăsa să locuiască cu tine.

4. Liniştindu-te în chilia ta, primeşte să mănînci, dînd ceea ce e de trebuinţă trupului tău, ca să te susţină în împlinirea slujirii tale şi ca să nu voieşti să o părăseşti aceasta. Dar nu mînca nimic cu plăcere, cu poftă în gust, fie că mîncarea e bună, fie că e rea. Iar de se iveşte trebuinţa unei vizite, fie la un frate, fie la o obşte şi găteşte acela ceva cu totul dulce, nu lăsa trupul să se sature, ci să voieşti să revii repede în chilie şi să nu ţi se facă (trupul) trădător. De te îndeamnă demonii la o nevoinţă peste puterea ta, nu asculta de ei căci ei înfierbîntă pe om spre tot lucrul pe care nu-l poate, pînă cade în mîinile lor şi-i face să se bucure de aceasta. Mănîncă o dată pe zi şi dă trupului numai ceea ce e de trebuinţă, sculîndu-te încă pînă mai voieşti (să mănînci). Iar vegherea ta fă-o cu măsură, nelipsind trupul tău de ceea ce-i este de trebuinţă. Fă slujirile tale

cu măsură şi cunoştinţă, ca nu cumva din multă priveghere să se întunece sufletul tău de multă încordare. Îţi ajunge o jumătate de noapte pentru slujirile tale, lăsînd o jumătate pentru odihna trupului. Foloseşte două ore, înainte de-a te culca, rugîndu-te şi cîntînd. Şi odihneşte-te apoi. Şi cînd Domnul te scoală, fă slujirea ta cu rîvnă. Dar de vezi trupul tău obosit, spune-i: „Voieşti in aceasta o vreme scurtă de odihnă şi să fii aruncat în întunericul cel mai din afară?" Şi dacă te sileşti cîte puţin, îţi vine puterea. Să nu ai prietenie cu oamenii de care conştiinţa ta ştie că sînt familiari şi altora, ca să nu le dai acelora sminteală cu ştiinţă. De eşti în mînăstire, şi ai avut un rob şi îl ţii pe el, necinsteşti schima (monahală). Iar de-l dăruieşti pe el unui frate, păcătuieşti împotriva lui Dumnezeu. Deci lasă-l pe el să plece, sau lasă-l liber. Iar de voieşte să se facă monah, va hotărî singur. Dar tu să nu-l iei cu tine; căci nu foloseşte sufletului tău.

5. De te afli într-o vieţuire ce e grea trupului tău pentru Dumnezeu şi oamenii voiesc să-ţi urmeze pilda şi te cinstesc pentru ea, părăseşte-o şi treci la alta, ca osteneala ta să nu se schimbe în lenevie. Iar de simţi ispita slavei deşarte, nu da atenţie oamenilor, ştiind că ceea ce faci e un îndemn de la Dumnezeu.

De te lepezi (de lume), să nu-ţi laşi ţie nimic şi de te vezi pe tine voind să ai ceva, oboseşte-ţi şi mai mult trupul cu lucrul de mînă, ca să te linişteşti în chilia ta, mîncînd cu modestie pîinea ta. De pleci în cetate, vinde lucrul tău de mină, netîrguindu-te pentru preţul lui, ca cei din lume, ci dă-i-l cuiva pe orice, ca să nu pierzi puterea cîştigată în chilia ta.[70] De vinzi ceva, de care ai

70 „Monahii care prelungeau şederea lor în cetăţi şi sate, cu motivul vînzării lucrului lor de mînă, cădeau de multe ori în ispite. In Pateric, la alţi părinţi, mulţi, s-au păstrat multe afirmări de natura acesteia. *De* aceea îndeamnă aci "părintele ca monahii să vîndă lucrul lor de mînă păgubindu-se puţin din ceea ce se cuvine, ca să nu piardă în lume tot ce au cîştigat în chilie din osteneala lor". (Everget, Cartea 8, *Sentinţa* 40, p. 122).

trebuinţă, nu te tîrgui spunînd; „De nu-mi dai atîta, nu ţi-l dau"; iar de voieşti aceasta, sileşte-te puţin, şi de nu primeşti preţul lui, lasă-l în tăcere. Iar de te tulbură gîndurile, oriunde te afli, spune-i; „Mă aflu ca toţi sfinţii, care au fost ispitiţi de Dumnezeu în starea de sărăcie pînă ce au văzut că hotărîrea lor e credincioasă; şi atunci i-a adus la lărgime. De-ţi îmbie un frate un lucru şi ai trebuinţă şi nevoie de el, nu te atinge de el, fără acela şi fără să-i spui lui. Dacă fratele îţi spune ţie, celui ce ai plecat de acasă, cumpără-mi un lucru, de poţi să-l cumperi, cumpără-l. Iar de eşti cu alţii, să nu faci aceasta fără părerea lor, căci altfel îi superi pe cei ce locuiesc împreună cu tine. De ti se iveşte nevoia să mergi în satul tău pentru vreun lucru, păzeşte-te de rudeniile după trup, să nu petreci cu ei, nici să nu-ţi însuşeşti spusele lor. De primeşti spre o trebuinţă a ta ceva de la un frate, să nu uiţi, ci îngrijeşte-te să i-l întorci în grabă. Iar dacă lucrul este o unealtă, întoarce-i-l îndată după ce ţi-ai săvîrşit lucrul tău. Iar de se va strica la tine, fă-i-l ca mai înainte şi nu neglija aceasta. Iar de dai ceva fratelui tău sărac şi vezi că nu poate să ţi-l întoarcă, nu-l necăji, nici nu-l strîmtora în vreun fel. Şi de îi dai o haină, lasă-i ceea ce i-ai dat.[71]

6. De pleci să locuieşti într-un loc şi-ţi iei o chilie, sau o zideşti şi cheltuieşti cu ea şi după o vreme o laşi şi rămîne în ea un frate şi după o vreme vrei să te întorci acolo, nu-l scoate pe el, ci caută-ţi altă chilie, ca să nu păcătuieşti împotriva lui Dumnezeu. Iar dacă vrea să plece cu voia lui, eşti nevinovat. Iar de ai lăsat lucruri în chilie şi le-a folosit pe ele, să nu le ceri de la el. De pleci din chilie, vezi să nu iei cele de trebuinţă pentru el, ci lasă-le fratelui sărac. Şi Dumnezeu îţi va iconomisi

71 Sînt sfaturi foarte amănunţite date pentru toate situaţiile in care se poate afla un monah *(n. tr.)*.

altele acolo unde te duci. Să nu te ruşinezi să spui celui mai mare orice gînd ce te războieşte şi vei fi uşurat de el.

Căci duhurile nu găsesc loc decît în omul care tace despre gîndurile lui, fie că sînt bune, fie că sînt rele. Păzeşte-te să nu te împărtăşeşti de Jertfă, avînd vreun gînd rău faţă de fratele tău, căci altfel te amăgeşti pe tine. De ţi se descoperă gînduri ale Scripturii, prin înţelegerea alegorică a lor, păzeşte-te să nu desfiinţezi ceea ce e scris, ca să nu crezi cunoaşterii tale mai mult decît Sfintei Scripturi; căci aceasta este un semn al mîndriei. De este înşelat fratele tău prin cuvintele ereticilor şi rătăceşte de la credinţă, neştiind, şi iarăşi se întoarce, nu-l trece cu vederea, căci i s-a întîmplat aceasta din neştiinţă Păzeşte-te de convorbiri cu ereticii, voind să afirmi credinţa, ca nu cumva veninul relelor cuvinte ale lor să te pătrundă. De afli vreo carte cunoscută ca eretică, să nu voieşti să o citeşti, ca nu cumva să-ţi umple inima veninul morţii,[72] ci rămîi în ceea ce ai fost luminat, neadăugînd şi nesocotind nimic din aceea. Păzeşte-te de cunoştinţa (gnoza) cu nume mincinos, care se împotriveşte învăţăturii sănătoase. (I Tim. 1, 10)[73], cum a spus Apostolul. Dacă eşti tînăr şi încă n-ai ajuns să-ţi robeşti trupul şi auzi de virtuţile înalte ale Părinţilor, nu alerga la ele, voind să le trăieşti în odihnă, căci nu-ţi vin dacă nu practici lucrarea lor; dar de le practici, îţi vin de la ele înseşi.[74]

72 Părinţii asceţi socotesc erezia cel mai mare rău. Cei ce rămîn în dreapta credinţă se pocăiesc uşor, dar cei ce nu mai cunosc pe Dumnezeu cel adevărat, oricît s-ar pretinde de morali, sînt străini de Dumnezeu şi uşor îşi pot justifica toate abaterile pe care le voiesc.

73 Poate fi vorba aci de gnosticismul (de gnoza) care susţinea în primele secole creştine diferitele forme de panteism, împotriva deosebirii lui Dumnezeu de lumea creată, proprie credinţei creştine.

74 Tinerii care n-au ajuns încă la deplina stăpînire a trupului, să nu caute să aibă virtuţile Părinţilor într-o deplină linişte, căci n-au cîştigat acele virtuţi decît luptînd cu ispitele. Să nu se întristeze deci dacă se află încă în trăirea acelor ispite. Căci numai prin lupta stăruitoare cu ele, vor ajunge la posesia liniştită a virtuţilor părinţilor care au luptat cu ispitele.

7. Păzeşte-te de lenevie. Căci ea nimiceşte rodul monahului. De lupţi cu patima, să nu te descurajezi, ci încrede-te în Dumnezeu, zicînd către El: „Ajută-mi mie, nevoiaşului", din toată inima şi încrederea. De se samănă răutatea în inima ta, şezînd în chilia ta, ia seama şi împotriveşte-te sufletului tău, ca nu cumva să te stăpînească pe tine.[75] Sileşte-te să-ţi aduci aminte de Dumnezeu, că El e cu luare aminte la tine şi cele ce le ai în convorbire în inima ta, sînt descoperite înaintea Lui.[76] Spune deci sufletului tău: dacă te temi de păcătoşii asemănători ţie, ca să nu vadă păcatele tale, cu cît mai mult nu trebuie să te temi de Dumnezeu, care ia aminte la toţi? Şi din sfătuirea aceasta cu tine, vine în tine frica de Dumnezeu în suflet. Şi de rămîi neclintit în ea, vei rămîne neclintit în faţa patimii, precum s-a scris: „Cei ce se încred în Domnul sînt ca muntele Sionului: nu se va clinti în veac cel ce locuieşte în Ierusalim" (Ps. 124, 1)[76]. De te afli în nevoinţă, împotrivindu-te vrăjmaşului, şi vezi patimile slăbind şi fugind înapoia ta, să nu se bucure inima ta, fiindcă răutatea duhurilor este înapoia lor. Căci îţi pregătesc un război mai rău ca primul şi le lasă pe ele cetăţii şi le porunceşte să nu se mişte de acolo. De te vei ridica împotriva lor, iarăşi vor fugi de la faţa ta. Dar de se va înălţa inima ta pentru că i-ai alungat şi vei părăsi cetatea, unii se vor ridica de la spate, iar alţii din faţă şi bietul suflet se va pomeni împresurat de ei, neavînd unde să scape. Cetatea stă deci cînd se aruncă cineva pe sine înaintea lui Dumnezeu cu toată inima.

75 Cînd în sufletul tău se află vreun gînd rău, nu te supune lui. Ridică-te prin gîndul la Dumnezeu deasupra lui, ca să nu te stăpînească el, ci să-l stăpîneşti tu. Putem realiza o dedublare în noi, care ne ajută să ne stăpînim pe noi înşine.

76 Se află şi în cap. 27 din cele 27 ale lui Isaia Pustnicul din Filocalia I, p. 400. Dialogul omului cu sine însuşi în problemele ce i le pune răul, este cu atît mai accentuat, cu cît e prezent ca al Treilea şi Dumnezeu, care îl face pe om să se opună patimilor din sine. De aceea e bine să ne aducem aminte de Dumnezu în dialogul cu noi, ştiind că toate ale noastre sînt descoperite în faţa Lui.

Şi aceasta te va scăpa pe tine de toate războaiele vrăjmaşului.[77] De te rogi lui Dumnezeu ca să ia războiul de la tine şi nu te aude, nu te întrista. Căci cunoaşte ceea ce îţi este de un folos mai mare. Deci de ceri lui Dumnezeu de orice în vreme de război, ca să-l ia de la tine, să nu spui: „Ia de la mine aceasta şi dă-mi-o pe aceasta", ci roagă-te, zicînd: „Stăpîne Iisuse Hristoase, ajută-mi şi nu mă lăsa să păcătuiesc faţă de Tine, că sînt rătăcit şi să nu mă laşi să urmez voinţei mele; să nu mă laşi să mă pierd în păcatele mele, ci ai milă de făptura Ta nu mă trece cu vederea, căci sînt slab; nu mă părăsi, căci la Tine am alergat", „vindecă sufletul meu, căci am păcătuit Ţie" (,Ps. 40, 4). „Înaintea Ta sînt toţi cei ce mă necăjesc pe mine şi nu este pentru mine scăpare decît la Tine, Doamne. Mîntuieşte-mă cu mila Ta şi să se ruşineze toţi cei ce s-au sculat asupra mea, cei ce caută sufletul meu ca să-l nimicească. Că puternic eşti, Doamne, în toate şi prin Tine dăm slavă lui Dumnezeu şi Tatăl şi Duhului în vecii vecilor. Amin". Şi atunci conştiinţa ta spune inimii tale în ascuns pentru care lucru nu te aude pe tine Dumnezeu, dar este cu tine. Şi nu nesocoti acel lucru, ci orice îţi spune să faci, fă. Căci este cu neputinţă ca Dumnezeu să nu audă pe om, dacă omul nu este neauzitor al lui. Fiindcă nu e departe de om. Dar voile noastre sînt cele ce nu-l lasă pe El să ne audă[78]. Să nu te amăgească nimeni. Ci precum pămîntul nu poate rodi fără sămînţă şi apă din el, aşa nu poate omul

77 Acest text coincide cu cap. 2 din Filocalia I, p. 393. Totdeauna înapoia patimilor sînt demonii. Cînd le-ai biruit o dată, să nu te mîndreşti. Căci în acest caz, demonii le mişcă iarăşi împotriva ta. Tu stai apărat în cetatea ta. Iar cetatea este rugăciunea, sau gîndul la Dumnezeu.

78 Să nu credem că Dumnezeu nu aude rugăciunea noastră, cînd îi cerem ceva şi nu împlineşte. Dar El ni se pare că nu ne aude, cînd noi nu-L auzim, cînd noi ne închidem voii Lui, sau faţă de ceea ce vrea de la noi. El ne aude totdeauna, căci nu e departe de noi, dar noi socotim că nu ne aude, pentru că nu vrem să-L auzim.

să rodească fără neplăcute pătimiri (reaua pătimire) şi smerita cugetare.[79]

8. Să stăruim, iubiţilor, în frica lui Dumnezeu, păzind şi păstrînd făptuirea virtuţilor, nepricinuind sminteli conştiinţei noastre, ci luînd aminte la noi înşine în frica lui Dumnezeu. Să facem aceasta pînă se va elibera şi ea împreună cu noi, ca să se producă între noi şi ea o unire, încît să ajungă paznica noastră, arătîndu-ne orice lucru în care e primejdie să cădem. Dar de nu ascultăm de ea, se va despărţi de noi, lăsîndu-ne să cădem în mîinile vrăjmaşilor noştri şi nu ne va mai ajuta.[80] E ceea ce ne-a învăţat Domnul, zicînd: „Împacă-te cu pîrîşul tău pînă eşti pe drum cu el, ca nu cumva să te predea judecătorului şi judecătorul slujitorului, şi să fii aruncat în temniţă. Amin, amin zic ţie, nu vei ieşi de acolo pînă ce nu vei fi dat şi cel din urmă ban" (Mt. 5, 25—26)[81]. Spune de conştiinţă că e pîrîş, fiindcă se împotriveşte omului, care voieşte să facă voile trupului său şi de care dacă nu ascultă omul, îl predă pe el duşmanilor lui. De aceea plîngînd Osea pe Efraim, a zis: „Asuprit-a Efraim pe pîrîşul său şi a călcat judecata" (Osea 5, 11). A căutat Egiptul şi a fost luat cu sila la Asirieni. „A căuta Egiptul" înseamnă că inima caută

79 Reaua (neplăcuta) pătimire e contrară patimilor plăcute. Ea constă din tot felul de greutăţi. Ea şi smerita cugetare îl ajută pe om să rodească spiritual, cum rodeşte pămîntul din sămînţă şi apă.

80 Se afirmă o dualitate între conştiinţă şi fiinţa noastră. Conştiinţa e cea prin care ne putem păzi fiinţa de atracţiile spre păcate. Ţinta trebuie să ne fie să realizăm o unitate între conştiinţa şi fiinţa noastră. Dar conştiinţa nu e nici ea de la început cu totul curată. Numai în măsura în care se eliberează ea de ispită, poate ajuta şi fiinţa noastră să se elibereze. Dar şi mai presus de conştiinţă este eul nostru. Dacă acesta nu ascultă de ea, ea ne părăseşte. Devenim nesimţitori, sau lipsiţi de paza conştiinţei, de avertismentele conştiinţei.

81 Cuvîntul Mîntuitorului e tîlcuit astfel: Împacă-te cu conştiinţa ta care, dacă nu o asculţi, te va spune judecătorului. Ea te îndeamnă să te fereşti de rău şi deci te ajută dacă o asculţi, iar dacă nu o asculţi, te va pîrî judecăţii finale. Sînt trei şi în om, deosebit de al Treilea suprem. Conştiinţa ca al treilea în om (deosebită de eu şi de fiinţa proprie) e puternică in om, mai ales cînd are în ea pe al Treilea suprem, sau pe Dumnezeu.

voile trupului propriu, iar a fi fost luat cu sila la Asirieni, înseamnă ca vrînd nevrînd, acela slujeşte vrăjmaşilor. Să avem deci grijă, iubiţilor, de noi, să nu călcăm pe căile voii noastre celei după trup, ca să nu fim luaţi cu sila la Asirieni şi să auzim cuvîntul amar că împăratul Asirienilor a venit asupra lui Israil şi a strămutat pe Efraim la Asirieni, şi i-a mutat pe cei de acolo în Eleia şi în Avor, la rîurile Guza (IV Imp. 17, 6)[82], şi sînt acolo pînă în ziua de azi.

Căci a trimis împăratul Asirienilor oameni din neamul lui ca să locuiască în Israil şi fiecare din ei şi-a întipărit idolul lui şi s-a închinat lui şi sînt acolo pînă azi. Iar aceasta s-a întîmplat lui Efraim pentru că a dispreţuit pe pîrîşul lui şi i-a nesocotit judecata.

9. Deci aţi cunoscut, fraţilor, pe cei ce urmează voilor lor celor rele si au nesocotit Constiinta lor si ce i-a stăpînit pe ei. Să nu le urmăm lor, iubiţilor, ci să urmăm tuturor sfinţilor, care n-au ascultat de păcat pînă la moarte, ci au ascultat de sfînta lor conştiinţă şi au moştenit Împărăţia cerească.[83] Căci fiecare din ei s-a desăvîrşit în generaţia lui întru sfinţenie.[84] Şi numele lor s-au făcut nestinse în toate generaţiile. Să luăm ca model pe iubitul Iacob care, ascultînd în toate părinţilor lui după Dumnezeu şi luînd binecuvîntarea lor, a voit să meargă în Mesopotamia, ca să-şi dobîndească acolo fii. Căci n-a voit să-şi dobîndească fii din fiicele Canaaneenilor, care erau contrare părinţilor lui. Deci luînd toiagul lui şi vasul cu untdelemn, a venit la locul numit Betel, — care se tălmăceşte casa lui Dumnezeu —

82 Tigrul înseamnă faza făptuitoare a virtuţilor, în care omul lucrează împotriva patimilor rele, călăuzindu-se de deosebirea între bine şi rău, sau de dreapta socoteală. Eufratul, înseamnă baza.

83 Conştiinţa e sfîntă, pentru că prin ea grăieşte Dumnezeu. Dar ne poate deveni pîrîş cînd n-o ascultăm. In conştiinţă se arată că omul nu e despărţit de Dumnezeu, ci unit prin fire cu El. Cînd nu mai aude glasul conştiinţei, nu mai aude nici pe Dumnezeu.

84 Cine ascultă întru totul de conştiinţă, ascultă de Dumnezeu, făcînd numai binele. Iar prin aceasta devine sfînt.

şi a dormit acolo şi a văzut într-o descoperire în vremea nopţii un chip de scară coborînd din cer pe pămînt şi îngeri ai lui Dumnezeu suindu-se pe ea, „iar Domnul se rezema pe ea" (Fac. 28,13). Acesta este un semn celui ce începe să slujească lui Dumnezeu, că la început i se descopere lui chipul virtuţilor, iar de nu-şi va însuşi osteneala lor, nu va ajunge la Dumnezeu. S-a sculat deci Iacob şi a făcut legămînt cu Dumnezeu. El s-a legat să fie robul lui Dumnezeu şi Dumnezeu l-a întărit spunîndu-i: „Iată, voi fi cu tine şi te voi păzi". Apoi a venit în Mesopotamia să-şi ia femeie din locul acela. Şi cînd a văzut pe Rahila, fiica fratelui mamei sale, a iubit-o pe ea şi a slujit pentru ea şapte ani. Dar nu i s-a dat ea lui, pînă nu va lua mai întîi pe Lia. Şi se face Rahila stearpă pînă ce nu-şi face el slujirea pentru ea alţi şapte ani.

Iar înţelesul este acesta: Mesopotamia se numeşte aşa, fiindcă este la mijlocul a două rîuri. Numele celui dintîi este Tigrul, numele celui de-al doilea este Eufrat. Întîiul porneşte împotriva Asirienilor, al doilea nu porneşte împotriva vreunuia (nu are un duşman), ci se socoteşte pornind la larg. Tigrul se tălmăceşte discernămînt, al doilea, smerenie.[85] Lia se cugetă precum chip al ostenelilor trupeşti. Rahila e chipul vederii (contemplării) adevărate. Acestea se petrec cu omul care se află în Mesopotamia, ca prin discernămînt să împlinească ostenelile trupeşti, fiindcă ele se opun vrăjmăşiei Asirienilor spre a trece la smerita cugetare în contemplaţia (vederea) adevărată.

10. Dar n-a născut lui Iacob fii, pînă ce n-a născut Lia copiii ei. Şi a împlinit slujirea pentru Rahila alţi

85 Tigrul înseamnă faza făptuitoare a virtuţilor, unită cu lupta împotriva patimilor, care se călăuzeşte de deosebirea între bine şi rău, sau de dreapta socoteală. Eufratul înseamnă baza superioară a contemplării lui Dumnezeu, care nu se mai gîndeşte la patimi şi la duşmani, ci cultivă smerenia din experienţa trăirii măririi lui Dumnezeu.

şapte ani. Căci de nu va împlini omul toată făptuirea, nu i se dăruieşte adevărata contemplare (vedere a lui Dumnezeu). Amîndouă i s-au făcut femei, dar a iubit pe Rahila mai mult decît pe Lia, pentru că aceasta avea ochii slabi, iar Rahila era foarte frumoasă. Ceea ce se spune este aceasta: Întîia lui femeie avea ochii slabi, adică omul pînă este cu ochii lui trupeşti, nu vede încă slava contemplaţiei adevărate. Căci se amestecă încă duşmănia plăcerii omeneşti în lucrarea lui. Dar să nu rămînă la aceasta. Căci şi Lia se opreşte puţin din naşteri şi dă bărbatului pe Zelfa, roaba ei, dîndu-i prilej să nască de sus. De aceea se dă celui născut numele Asir, care se tălmăceşte bogăţie. Şi cînd încetează să nască Lia, îşi aduce Dumnezeu aminte de Rahila. Înţelesul e acesta: De dobîndesc ostenelile trupeşti şi simţirea se eliberează de patimi, vederea (contemplaţia) adevărată descoperă minţii slavele adevărate. Deşi fiii Liei erau spre ajutor lui Iacob, dar el iubea pe Iosif mai mult decît pe toţi. Adică deşi ostenelile trupeşti păzesc pe om de vrăjmaş, dar numai adevărata contemplare (vedere) îl uneşte pe el cu Dumnezeu. Căci abia după ce a văzut pe Iosif, s-a hotărît Iacob să plece la părinţii lui, fiindcă a văzut că i s-a născut lui după fraţii lui. Iar după ce a trecut, zice, Iacob toate taberile lui şi rîul Iavoch şi a rămas singur, a primit bucuria binecuvîntării lui Dumnezeu, care i-a spus: „Nu se va mai chema numele tău Iacob, ci Israil" (Fac, 32, 28). S-a numit Iacob, pentru că a călcat în picioare vrăjmăşia (patimilor) pînă ce s-a învrednicit de binecuvîntare şi şi-a dobîndit simţirile lui, care erau în stăpînirea vrăjmaşului. Iar cînd s-au eliberat acelea, s-a numit Israil, adică mintea care vede pe Dumnezeu.[86] Căci de ajunge omul să vadă slava dumne-

86 In Facere 32,28, Dumnezeu talmaceste numele Israil,cu „Barbatul tare cu Dumnezeu", sau care luptă cu Dumnezeu. Dar Iacob numeşte în continuare (32, 30) locul acela „vederea lui Dumnezeu", de unde autorul nostru conchide că Israil înseamnă omul care vede pe Dumnezeu. De fapt numai omul tare vede pe Dumnezeu, luptă să-l reţină.

zeirii, vrăjmăşia se teme de el. Astfel, deşi Esau vine în întîmpinarea lui cu duşmănie, smerita cugetare a lui Iacob stinge răutatea lui şi acela nu-l mai războieşte pe el, ci se aruncă înaintea lui Dumnezeu.[87] Şi chiar dacă duşmănia îl face pe acela să pismuiască pe Iacob văzînd marea lui slavă, nu va putea să-l supună, căci Dumnezeu este ajutorul lui, precum s-a scris: „întoarce-te în pămîntul naşterii tale şi voi fi cu tine" (Fac. 32, 9). În sfîrşit, a venit în Salem şi şi-a cumpărat acolo ţarină şi a clădit altar Domnului care l-a ascultat pe el în ziua necazului. Numele Salem înseamnă pace, adică va trece omul peste războiul în care îl apără Dumnezeu, ajunge la pace şi clădeşte altar din douăsprezece pietre. Şi a adus pe el daruri dobîndite din ostenelile slujirii (robiei) împlinite în Mesopotamia, în pămîntul făgăduinţei.

11. Aşa era şi Moise cel iubit, cînd a scos poporul din Egipt şi l-a scăpat din mîna lui Faraon şi l-a trecut prin Marea Roşie şi a văzut moartea tuturor duşmanilor lui şi a trimis pe Iisus să nimicească pe Amalic, iar el sta pe vîrful muntelui, cu mîinile sprijinite de Aaron şi Or, ca să nu-şi coboare mîinile din semnul crucii pînă s-a întors Iisus cu bucurie, după ce a nimicit pe Amalic.[88] Atunci a clădit Moise altar din douăsprezece pietre sub munte şi a chemat numele locului: „Domnul este scăparea mea, căci cu mîna ascunsă bate Dumnezeu" (Ieş. 17, 9, 15). „Atunci a zidit altar din douăsprezece pietre din neam în neam". Numele lui Amalic înseamnă

87 Iacob e tare prin smerenie. Prin aceasta învinge dusmania lui Esau, adică patimile sale. Căci patimile sînt şi pornirile contrare altora. Învingîndu-le omul, nu mai simte duşmănia altora. Şi se potolesc şi aceia.

88 Iisus învinge pe Satana prin crucea înălţată spre Tatăl ceresc. In Vechiul Testament se preînchipuia aceasta prin biruinţa lui Iisus Navi asupra lui Amalic. Dar nu el însuşi înălţa crucea spre Dumnezeu, deci ca o cruce a sa, ci crucea o înălţa Moise, prin ridicarea mîinilor sale. Crucea lui Moise nu era nici moartea lui, ci o osteneală, fiind ajutată şi de Aaron şi Or în aceasta, ca arhierei ai lui Israil.

lenevie. Căci de începe omul să fugă de voile lui şi părăseşte păcatele lui şi aleargă la Dumnezeu, lenevia (plictiseala) este cea dintîi care îl războieşte, voind să-l întoarcă iarăşi la păcatele lui. Iar ceea ce-l pune în mişcare este îndreptarea către Dumnezeu, iar ceea ce pricinuieşte îndreptarea este înfrînarea. Iar ceea ce păzeşte înfrînarea este osteneala trupească. Şi prin acestea se eliberează Israil. Şi atunci omul aduce mulţumire lui Dumnezeu, zicînd: Eu nu pot, dar tu eşti ajutorul meu din neam în neam.

Aşa a fost marele prooroc Ilie, care n-ar fi putut să omoare pe toţi proorocii ruşinei ce i se împotriveau, dacă n-ar fi curăţit întîi altarul din douăsprezece pietre şi n-ar fi pus pe el bucăţi de lemne şi n-ar fi vărsat peste ele apă, apoi a pus pe ele jertfa şi s-a făcut Dumnezeu "foc mistuitor" al altarului şi al celor de pe el. În ora aceea şi-a arătat îndrăzneala împotriva duşmanilor lui şi i-a omorît pe ei, încît n-a mai rămas nici unul. Apoi a dat mulţumire lui Dumnezeu, zicînd: „Tu eşti în toate acestea". Căci s-a scris că „a pus faţa lui între genunchii lui" (III Imp. 18, 42). De fapt dacă mintea stă cu grijă peste simţirile ei, dobîndeşte nemurirea şi nemurirea o aduce spre aceste slave, pe care i le descopere Dumnezeu. Şi de ia aminte slujitorul la Ilie şi nu vede ceva din cele şapte patimi născîndu-se, vede „un nor mic care printr-o lucrare a bărbatului aduce apă" (III Împ. 18, 43—45) din mare, ceea ce înseamnă odihna Sfîntului Mîngîietor.[89] Căci în aceasta constă nemurirea: în a avea ostenelile sănătoase, şi a nu se întoarce spre aceleaşi, de care te-ai rugat să ţi se ierte. Căci de primeşte Dumnezeu ostenelile omului şi cele ce le face sînt ferite de vrăjmaşi, aceştia nu vor putea

89 Jertfa adusă Dumnezeului adevărat şi stăpînirea simţurilor, aduce minţii nemurirea şi dacă ea nu cunoaşte nimic din cele şapte patimi, peste ea urcă din marea de putere a Sf. Duh un nor mic, din care se revarsă peste cei din jur pacea.

să stăruie lîngă el. Căci vor vedea că nu este voia lor în el. Atunci aceia vor dispărea, precum s-a scris: „Pentru că chemaţi numele zeilor voştri; iar eu chem numele Domnului Dumnezeului meu" (Ibid. 24). Şi pentru că nu era în el voia să asculte întru nimic de ei.

12. Cuvintele acestea nu se potrivesc numai acelora, ci tuturor celor ce urmează voii lui Dumnezeu şi păzesc poruncile Lui. De aceea le-au fost acelor chipuri. Dar s-au scris şi spre sfătuirea noastră, a celor ce mergem pe urmele celor ce s-au luptat să dobîndească nemurirea şi pe care nemurirea i-a apărat de toată săgeata vrăjmaşului. Căci s-au plecat sub acoperămîntul lui Dumnezeu, cerînd ajutorul Lui, neîncrezîndu-se în vreo osteneală a lor. Şi acoperămîntul lui Dumnezeu li s-a făcut spre cetate care-i înconjoară. Fiindcă ştiau că fără ajutorul lui Dumnezeu nu pot face nimic. Şi ziceau în smerita cugetare cu Psalmistul: „De n-ar fi zidit Dumnezeu casă, în zadar s-ar fi ostenit Ziditorii; de n-ar fi păzit Dumnezeu cetatea, în zadar s-ar fi obosit păzitorul" (Ps. 26, 1). Căci de vede Dumnezeu mintea, că i s-a supus, cu toată puterea, şi nu are alt ajutor decît numai pe El, o întăreşte zicînd: „Nu te teme, fiul Meu Iacob, micule Israil". Şi iarăşi: „Nu te teme că te-am mîntuit pe tine şi am chemat numele tău. Al Meu eşti tu şi de treci prin apă, sînt cu tine. Şi rîurile nu te vor acoperi. Şi de treci prin foc nu vei arde, flacăra nu te va mistui, că Eu sînt Domnul Dumnezeul tău, Sfîntul lui Israil, care te mîntuieşte pe tine" (Is. 43, 1—3).

De ascultă deci mintea această asigurare, îndrăzneşte împotriva vrăjmaşului zicînd: „Cine este cel ce mă războieşte pe mine? Cine poate să-mi stea împotrivă? Cine este cel ce se judecă cu mine? Să se apropie! Iată, Domnul îmi este ajutor. Cine este cel ce îmi face rău? Iată, voi toţi vă veţi învechi ca o haină, ca o lînă veţi

fi mîncaţi de molie" (Is. 50,8[1]—9). Puternic este Dumnezeu ca să vă aibă pe voi cu cei ce trăiesc în smerita cugetare şi sînt păziţi de ea, care li se face coif în jurul capului şi-i păzeşte pe ei de toată săgeata vrăjmaşului prin harul lui Dumnezeu, Căruia îi este puterea şi slava şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL V

Despre poruncile date celor credincioşi şi despre zidirea celor ce voiesc să locuiască cu pace împreună

1. De mergeţi împreună pe cale, luaţi aminte în toate la cugetarea slabă din voi, fie că trebuie să şedeţi puţin, fie că gustaţi ceva înainte de ora cuvenită. De ieşiţi împreună pentru un lucru trecător, fiecare dintre voi să ia aminte la sine şi nu la fratele său; să nu-l înveţe pe el. De faceţi un lucru trecător în chilie, sau zidiţi ceva, de pildă casa, sau orice lucru, lăsaţi-l pe cel ce lucrează (împreună) să lucreze cum voieşte. Iar de zice: „Faceţi iubire, învăţaţi-mă, că nu ştiu", şi este altul care ştie, să nu se ivească ciuda, ci să zici: „Nu ştiu". Căci aceasta este smerenia după Dumnezeu. De face fratele tău un lucru oricui şi îl vezi, să nu-i spui lui: „L-ai stricat". Iar de va zice: „Fă iubire, învaţă-mă" şi nu-l înveţi, ci taci, nu ai iubirea lui Dumnezeu în tine, ci ai în tine răutatea. De coace fratele tău ceva de copt şi nu iese bine, nu-i spune că „l-ai copt rău", căci aceasta este moarte sufletului tău, ci gîndeşte-te că dacă ai fi auzit tu aceasta de la altul, te-ai fi supărat. Gîndind aşa, te vei linişti. De cîntaţi împreună şi unul va greşi un cuvînt, nu-i spuneţi repede lui ca să-l tulburaţi. De a trecut cuvîntul, să fie trecut. Dar de spune: „Faceţi iubire, spuneţi-mi, spuneţi-i. De mîncaţi ceva la trapeză şi este vreunul între voi care nu o vrea, să nu spună că nu poate mînca aceea, ci să se silească, pe sine pentru Dumnezeu pînă la moarte şi Dumnezeu

îl va linişti pe el. De faceţi un lucru împreună şi unul dintre voi îl strică din slăbiciune, să nu-l certaţi, ci mai degrabă bucuraţi-vă cu el. De vă aduc niscai fraţi ceva, să nu-i întrebaţi ceva care-i vatămă. Şi dacă vă lasă aceasta în chilie şi unul din cei veniţi neputîndu-se înfrîna spune vreunuia dintre voi ceva din ceea ce vă vatămă, să nu spună cel ce a auzit acestea vreunuia dintre fraţi, ci să tacă, pînă va trece ceea ce au lăsat aceia de la ei, ca să nu umple inima lor de veninul morţii. De pleci la niscai străini pentru vreo trebuinţă a ta, să nu întrebi pe vreunul despre ceva ce nu-ţi aparţine, ca să poţi reveni nevătămat în chilia ta. Iar de auzi ceva ce nu voieşti, revenind la tine, să nu spui fraţilor tăi. De vă aflaţi la străini, nu îndrăzniţi să rostiţi vreo judecată despre nici un lucru în locul unde aţi intrat, ca să se folosească de pilda voastră, mai ales de tăcerea voastră ascunsă şi arătată. Căci toate patimile amintite se află în cel slab pentru inima şi lenea lui, fiindcă nu vede păcatele lui. Iar ajutorul lui Dumnezeu şi nădejdea şi blîndeţea şi conştiinţa şi părăsirea voii proprii şi silirea în toate cele bune, sînt cuprinse în smerita cugetare.

2. Iar mîndria şi sfada şi gîndul de-a te socoti mai presus de fraţii tăi şi dispreţuirea conştiinţei şi necugetarea la tine cînd fratele tău te supără şi întrebarea: ce am eu din cele rele ce mi se atribuie, ţin de inima învîrtoşată (sclerozată). De lucrezi la lucrul tău de mînă şi intră fratele tău în chilia ta, să nu socoteşti că ai făcut ceva mai presus ca el sau el mai presus ca tine. De lucrezi cu unul slab, nu-l judeca în ascuns, voind să faci ceva mai presus de el. Dacă fratele tău lucrează la lucrul lui şi-l strică, nu-i spune nimic, dacă nu-ţi spune el: „Fă iubire, frate, şi mă învaţă". Şi dacă ştii (să-l înveţi) şi taci, moarte îţi este aceasta. De faceţi lucrul vostru precum trebuie, după

puterea voastră, să nu spui ce ai făcut tu sau ce a făcut fratele tău în cursul săptămînii. Căci aceasta arată lipsa de înţelepciune. De porneşti cu fraţii tăi să faci un lucru trecător, să nu vrei să afle că ai făcut mai mult ca ei. Căci lucrul pe care îl face omul în ascuns, pe acela îl cere Dumnezeu de la el.[90] Dacă din slăbiciune fratele tău iţi spune un cuvînt (neplăcut), suportă-l cu bucurie. Căci de nu cauţi cuvîntul tău în judecata lui Dumnezeu, te vei afla păcătuind[91]. De locuieşti cu fraţii şi gîndul tău vrea să te lege într-o frînghie, spune gîndului tău: Fratele acesta este stăpînul meu [92]. De voieşti să te înfrînezi mai mult, ia-ţi o chilie mică pentru tine singur şi să nu necăjeşti pe fratele tău cel slab. Dacă un frate străin vine la voi şi aţi auzit mai înainte despre el că este iubitor de vreo schismă, nu cercetaţi aceasta prin cuvinte, pînă nu se va arăta vouă scăderea lui. Păziţi-vă pe voi să nu faceţi ceva ce ştiţi că de va înţelege fratele, se va necăji. De voieşti să iei ceva şi ai nevoie de aceea, să nu murmuri împotriva fratelui tău, că „de ce n-a înţeles să-mi dea ceva de la sine?" Ci zi cu îndrăzneală, cu simplitate: „Fă iubire, dă-mi aceea de care am trebuinţă". Căci aceasta este sfînta curăţie în inima ta. Fiindcă de nu spui, ci şuşoteşti şi-l judeci in inima ta, vei fi judecat. De se iveşte între voi întrebarea despre un cuvînt al Scripturii, cel ce cunoaşte cuvîntul şi-i ştie înţelesul, după puterea lui, să lase voia lui în urma fratelui şi să odihnească pe fratele lui

90 In toate acestea este lăudată smerita cugetare. In ea se arată o mare delicateţe. Este o mare nobleţe în relaţie cu alţii, pe cînd mîndria este o bădărănie. De aceea Dumnezeu iubeşte mai ales lucrul făcut de noi în ascuns, neştiut de alţii, lucrul prin care nu căutăm să ne impunem.

91 Orice cuvînt spui altuia, să cugeţi să fie aprobat de judecata lui Dumnezeu. Numai Dumnezeu are calitatea să judece în cunoştinţă de cauză. Caută să te conformezi prin conştiinţă judecăţii Lui. Dar Dumnezeu în general nu judecă, ci iartă, sau aşteaptă pe om să se îndrepteze.

92 De nu poti spune fratelui tău un cuvînt de bucurie, pentru că socoteşti că a făcut rău ceva, cugetă că fratele tău este stăpînul tău, fiindu-ţi frică să te dezlegi în faţa lui, sau să-l dezlegi pe el.

în bucurie; căci cuvîntul care i se cere este să se smerească în faţa fratelui său[93]. Cel ce gîndeşte la judecata dinaintea Scaunului dumnezeiesc, în faţa căruia va avea să se înfăţişeze, să facă tot ce poate ca să nu greşească gura lui, căci altfel nu va afla răspuns bun în ceasul acela înfricoşător.

3. Să nu voiţi să umblaţi după lucrurile trupului acesta, ca să nu vă faceţi ca acele animale care varsă cele din stomacul lor, producînd multă putoare. Ci vă faceţi mai degrabă altar al lui Dumnezeu în curăţie, făcîndu-vă preoţi lăuntrici, care puneţi totdeauna tămîie pe el, dimineaţa şi seara, ca să nu râmînă altarul fără tămîie. Siliţi-vă totdeauna să fiţi înaintea Domnului în starea de rugăciune totală, ca să vi se dăruiască simplitate şi nevinovăţie şi să ia de la voi cele contrare acestora, care sînt: viclenie, înţelepciunea drăcească[94], curiozitatea şi iubirea de sine şi inima răutăcioasă. Căci acestea topesc ostenelile celor ce le practică. Sfîrşitul tuturor acestora are loc cînd omul se teme de Dumnezeu şi auzul lui se supune conştiinţei lui, după voia lui Dumnezeu. Iar aceasta îl învaţă pe el într-ascuns. De nu este în el Stăpînul casei, acel om netrebnic îşi are casa supusă voii lui şi vorbeşte ceea ce voeşte el, fiindcă inima lui nµ este sub stăpînirea Aceluia, ci sub vrăjmaşi[95].

De voiţi să porniţi să ieşiţi la un mic lucru trecător, să nu dispreţuiască unul pe celălalt şi să iasă singur şi

93 Dacă cunoşti înţelesul unui cuvînt din Scriptură de care se vorbeşte dar îl cunoaşte şi altul, lasă-l pe el să-l spună. Căci cuvîntul cel mai bun pe care îl pot spune cu această ocazie este smerenia ta. Din smerenie se arată cel mai bine că ai înţeles toate cuvintele Scripturii.

94 Există şi o „înţelepciune drăcească". Este aceea care caută toate argumentele ca să demonstreze că nu e Dumnezeu, sau să-şi justifice mîndria şi patimile egoiste. Dar această „înţelepciune", numită şi „falsă cunoştinţă", sau gnoză panteistă mai degrabă, întunecă pe cel ce o practică în toate, lipsind pe cel ce o practică şi toate de sens.

95Cel ce crede că e stăpîn pe sine, nelăsîndu-se stăpînit de Dumnezeu, e de fapt sub stăpînirea mîndriei, care e o patimă susţinută în el de demonul vrăjmaş. Numai în Dumnezeu omul este el însuşi, căci nu se închide în sine, ci rămîne în legătură cu Cel ce l-a făcut şi în armonie cu toate.

să lase pe fratele său, a cărui conştiinţă suferă, ci să-i spună lui cu iubire: „Vreai să mergem împreună?" Şi de va vedea pe fratele sau neodihnit în acea oră, sau cu trupul slăbit, să nu stăruie zicînd: „Trebue să mergem acum". Ci să lase pînă altă dată şi să plece în chilia lui cu iubire compătimitoare. Păziţi-vă să nu vă împotriviţi fratelui în ceva, ca să nu-l necăjiţi. Dacă locuieşte cineva cu Părintele sau fratele lui[96], să nu-i fie conştiinţa preocupată de cineva din cei din afară, ci în toate de cel cu care locuieşte. Aceasta este pacea şi supunerea. De locuieşti cu Părintele sau cu fratele tău, să nu ai prietenie cu cineva într-ascuns, sau scrisoare cuiva în ascuns, nevrînd să ştie Fraţii cei cu tine, fiindcă te pierzi şi pe tine şi pe aceia. De locuieşti cu unul mai mare ca tine, să nu voieşti să faci o binefacere unui sărac, dacă nu-l întrebi mai întîi pe acela; să nu o faci într-ascuns. De te întrebi despre gîndurile tale, nu întreba după ce ai făcut ceea ce ţi se pare că a fost conform cu ele, ci întreabă-te despre ceea ce te războieşte acum, fie că e vorba de vreo strămutare, fie de vreun lucru de mînă. De voieşti să schimbi lucrul de mînă, sau ca să locuieşti cu un alt frate, sau ca să ieşi de la vreunii, întreabă cu libertate înainte de-a fi făcut aceea[97]. Să te întrebi înainte de-a le fi făcut, fie despre slăbiciunea sufletului, fie despre patimile care te duc la acestea; dar să nu întrebi ca şi cînd nu le-ai făcut încă. Deci întreabă-te despre rană, zicînd: „Iată am fost rănit". Aceasta, ca să te vindeci de ceea ce te mînă spre rană[98]. Iar de vorbeşti despre gîndurile tale, nu fi

96 In textul latin se adaug „Spiritual", duhovnicesc.

97 Nu te întreba, după ce-ai făcut un lucru, despre gîndul care te-a îndemnat să faci acel lucru, ci întreabă-te despre acel gînd înainte de-a face lucrul respectiv. Aceasta ca să nu suferi de părerea de rău că ai făcut un lucru înainte de-a fi cugetat mai serios, dacă e bine să faci acel lucru. Numai întrebînd înainte, vei hotărî în chip liber să faci sau să nu faci lucrul care l-ai făcut.

98 Să întrebi despre gîndul de-a face un lucru, de e bun sau rău, înainte de-a fi făcut acel lucru, dar cugetîndu-te în situaţia celui ce l-ai făcut, ca să simţi toată bucuria sau regretul ce-ţi va veni după împlinirea lui.

făţarnic şi nu spune unul în loc de altul, sau ca şi cînd ai făcut altceva, ci spune adevărul şi pregăteşte-te ca să faci ceea ce îţi vor spune, fiindcă altfel rîzi de tine însuţi şi de bătrîni.

4. De întrebi pe bătrîni despre război, să nu asculţi de cele ce-ţi vorbesc înlăuntru mai mult decît de bătrîni, ci roagă-te mai întîi lui Dumnezeu zicînd: „Fă milă cu mine şi ceea ce voieşti, dă părinţilor mei să-mi spună". Şi astfel ceea ce îţi vor spune părinţii, fă cu credinţă şi te va odihni Dumnezeu". Te va odihni de locuieşti cu fraţii şi nu eşti odihnit (mulţumit) pentru niscai motive, de pildă pentru lucrul de mînă, sau pentru legătura (ce ţi-o impui), sau pentru odihna (pe care nu o vrei), sau pentru neputinţa de a răbda, sau pentru lenevie, sau pentru că voieşti să te linişteşti, sau pentru că nu poţi purta jugul (prezenţei lor), sau pentru că nu poţi face voia ta, sau pentru că nu-ţi împlineşti trebuinţa ta, sau pentru că voieşti să te dăruieşti mai mult pătimirii folositoare, sau pentru că eşti slab şi nu poţi purta osteneala (ce ţi-o impune prezenţa lor), sau pentru orice motiv ce-ţi îndeamnă inima să ieşi (din legătura cu ei) sau să scapi de jug şi să ieşi cu întristare (pentru ei), sau să fugi pe ascuns, din necaz, sau în vreme ce se iveşte între voi vreo lipsă de preţuire şi nu-ţi aduce aminte de frăţietate, pentru piedica ce ţi-o pune vreo răutate. Te va scăpa de aceste gînduri, făcîndu-te să cauţi mai degrabă pacea, ca să fie odihnită inima ta oriunde vei pleca. Deci aruncă dispreţul asupra ta, nevorbind împotriva fraţilor cu care te-ai ostenit şi să nu asculţi de vrăjmaşi ce te îndeamnă ca să preschimbi binefacerile lor în fapte rele. Ocoleşte osîn-

99 Rugăciunea oricui e primită de Dumnezeu. Deci deşi eşti mai mic duhovniceşte, roagă-te să-ţi spună cei mai mari ceea ce e bun. în felul acesta pr:meşti ceea ce ţi se spune cu credinţa că-ţi vine de la Dumnezeu. Prin aceasta nu-l umileşti pe cel mai mare, căci admiţi că lui îi spune Dumnezeu ceea ce nu eşti sigur că trebuie să faci.

direa şi nu voi ca osînda fratelui tău să acopere osînda ta şi să cazi sub vrăjmaşii tăi unde vei avea să locuieşti. De pleci să locuieşti într-un loc, să nu voieşti să-ţi tai repede o chilie spre locuinţă, pînă ce nu afli felul de vieţuire al locului, ca nu cumva să ai acolo sminteală, fie pentru grija (ce ţi-o dă), fie pentru că vei vedea pe vreunii (care nu-ţi plac), fie pentru slavă, fie pentru odihnă, fie pentru sminteala prietenilor. Căci de eşti înţelept, vei cunoaşte în puţine zile tot ce-ţi va fi spre moartea sau spre viaţa ta.

5. De predai chilia fratelui tău, ca să rămînă în puţine zile, să nu ai pe fratele tău ca sub stăpînirea ta. Iar de iei o chilie ca să rămîi în ea cîteva zile, să nu strici în ea ceva, nici să zideşti, de nu întrebi înainte pe cel ce ţi-a predat-o, fie că e spre odihnă, sau nu, fiindcă aceasta este contra conştiinţei. De locuieşti cu cineva, sau lîngă el, şi primeşti o poruncă (de la el), păzeşte-o pentru Dumnezeu şi nu dispreţui porunca, nici în ascuns, nici la arătare, călcînd-o. De te linişteşti în chilia ta şi te-ai legat pe tine pentru ora mîncării, fie că nu mănînci ceva fiert, fie orice altceva, şi ieşi între străini, păzeşte-te să nu spui cuiva, şezînd la masă, zicînd: „Iartă-mă, nu mănînc aceasta". Altfel toată osteneala ta a ajuns deşartă în mîinile vrăjmaşilor. Căci Stăpînul şi Mîntuitorul a spus: „Fă în ascuns, ca Tatăl tău să-ţi răsplătească la arătare" (Mt. 6, 4). Cel ce iubeşte ostenelile lui, le va păzi, ca să nu se piardă. De locuiţi împreună, de te va chema fratele tău la orice lucru de mînă, fie înlăuntru, fie în afară, să nu-i spui: „Mai ai răbdare, ca să-l mai ocolesc puţin", ci ascultă-l repede. De faceţi un lucru împreună, orice scădere o vezi în afară la alţii, să nu o laşi să se afle în gura ta ca să spui fraţilor, căci este moarte sufletului tău, de eşti înţelept[100]

100 „De eşti înţelept" lipseşte în textul latin. Adausul acesta înseamnă că critica fratelui are pentru cineva urmări cu atît mai grave, cu cît e mai înţelept şi ar fi putut-o deci evita.

De locuiesc cu tine niscai fraţi şi se ostenesc cu tine o zi, odihneşte-i înainte de ora mîncării. Nu lua aminte la tine, ci ia aminte la judecata lui Dumnezeu. Să ai pe Dumnezeu înaintea ochilor tăi în tot lucrul pe care îl faci. De pleci să locuieşti în vreun loc fie singur, fie cu cei dinainte de tine, şi vezi acolo vreo meşteşugire care fie că aduce pagubă lucrurilor, fie vreo vătămare, sau se fac lucruri necălugăreşti, să nu-ţi deschizi gura şi să le critici. Iar de nu te poţi linişti, pleacă în alt loc şi păzeşte-ţi limba ca să nu-i critici. Căci aceasta este moarte. De eşti slab în patimi, păzeşte-te să nu laşi pe cineva să-ţi spună patimile gîndurilor lui, ca ale unui credincios. Căci acest lucru este pierzător pentru sufletul tău. De se iveşte între voi un cuvînt pricinuitor de rîs, păziţi-vă să nu lăsaţi glasul vostru să se facă auzit, căci este un semn al necunoaşterii şi al netemerii de Dumnezeu, al lipsei de pază în voi.

6. Deoarece mînia a intrat în toată lumea în zilele noastre, nimic din ce auziţi să nu vă tulbure, ci ziceţi în inima voastră. „Ce sînt acestea faţă de locul în care vom intra pentru păcatele noastre?" Faceţi iubire pentru Dumnezeu, ca să ştiţi să vă păziţi, pentru că nu este puţin lucru credinciosului să aibă măcar un lucru foarte mic. De veţi avea deci acestea cu simplitate în conştiinţă, veţi pleca la odihna Fiului lui Dumnezeu întru bucurie. Altfel ostenelile voastre de aici vor fi deşarte şi cînd veţi ieşi din trup, veţi fi duşi la chinuri, după Scripturi. Căci pentru cele spuse înainte a venit Stăpînul nostru Hristos, dar uscăciunea inimii noastre ne orbeşte pentru voile inimii noastre, pentru că le iubim pe acestea mai mult ca pe Dumnezeu şi nu avem iubire către El, cum iubim patimile. Iată, m-am silit să vă scriu, deoarece cele de mai înainte nu ne-au ajuns. Faceţi deci iubire şi luptaţi-vă de acum să nu mai ră-

mîneţi în inima voastră netăiată împrejur, ci ajutaţi-vă vouă în puţinele zile ale voastre şi păziţi acestea: smerita cugetare, pacea, ascultarea, tăierea voii şi iubirea. Iar de nu le păziţi, ci este în voi pisma şi cearta sau sfada, sau înălţarea mîniei, sau cîrtirea, sau neascultarea, cheltuiţi vremea în chip rău şi veţi pleca cu adevărat la chinuri, cînd veţi ieşi din trup. De aceea, iubiţilor, iubiţi pe fraţii voştri cu iubirea sfîntă şi păziţi limba voastră, nescoţînd din gura voastră cuvînt de ceartă, ca să nu loviţi pe fratele vostru. Şi puternic este Stăpînul să vă dea tuturor să lucraţi şi să păziţi (cele ce trebuie), ca să aflăm milă prin harul Lui, cu toţi sfinţii care au plăcut Lui. Că a Lui este slava şi cinstea şi închinăciunea, acum şi pururea şi în vecii vecilor Amin.

CUVÎNTUL VI

Despre cei ce voiesc să se liniştească în bună linişte (isichie), ca luînd aminte la ei înşişi să depărteze pe cei ce îi fură pe ei şi să nu-şi cheltuiască vremea în prinsoare şi robie amară. Aceştia conving inimile lor spre lucruri ce nu le aparţin lor părăsind păcatele lor

1. Iubirea cuiva să cerceteze Scriptura din curiozitate, naşte duşmănie şi ceartă. Iar plînsul pentru păcate aduce pace. Căci este un păcat pentru monahul care şade în chilia lui şi şi-a părăsit păcatele, dar cercetează din curiozitate. Cel ce îşi ocupă inima lui cu întrebarea cum a spus Scriptura, aşa sau aşa, înainte de-a se fi dobîndit pe sine, are inima curioasă şi foarte robită. Dar cel ce veghează să nu fie robit (de păcat), iubeşte să se arunce pe sine pururea înaintea lui Dumnezeu[101]. Cel

101 Se cere să nu cercetăm Scriptura, uitînd de Dumnezeu ci să avem în primul rînd în conştiinţă pe Dumnezeu. Abia atunci am cîştigat stăpînirea asupra noastră, adică am scăpat de robia păcatului. Cine cercetează Scriptura cu uitarea lui Dumnezeu e stăpînit de mîndria de-a cunoaşte din Scriptură mai mult decît alţii, de-a nu cunoaşte pe Dumnezeu din trăirea directă.

ce caută vreo asemănare a lui Dumnezeu, huleşte pe Dumnezeu. Iar cel ce caută să-l cinstească pe El, iubeşte curăţia, în frica lui Dumnezeu. Cel ce păzeşte cuvintele lui Dumnezeu, a cunoscut pe Dumnezeu şi le împlineşte ca unul ce se foloseşte[102]. Să nu cauţi cele înalte, ci roagă-te Lui pentru ajutor, ca să vină la tine şi să te mîntuiască de păcat.[103] Căci cele ale lui Dumnezeu vin de la ele înseşi, dacă locul s-a făcut nepătat şi curat. Cel ce se sprijină pe sine, pe cunoştinţa sa şi ţine la voia sa, cîştigă duşmănia şi nu poate scăpa de duhul care-i aduce întristare în inimă. Cel ce vede cuvintele Scripturii şi le împlineşte după cunoştinţa sa şi se sprijină pe sine pe ea în afirmarea că aşa trebuie, nu cunoaşte slava lui Dumnezeu şi bogăţia Lui. Iar cel ce vede si zice „Nu ştiu, sînt om", dă slavă lui Dumnezeu. În acesta locuieşte bogăţia lui Dumnezeu, după puterea şi gîndul lui.[104] Să nu voieşti să-ţi dezgoleşti gîndul tău în faţa tuturor, ci numai în faţa Părinţilor tăi, ca să nu-ţi atragi întristare în inima ta. Păzeşte gura ta, ca aproapele tău să se afle cinstit lîngă tine. Învaţă limba ta în cuvintele lui Dumnezeu întru cunoştinţă şi minciuna va fugi de la tine. Iubirea slavei de la oameni naşte minciuna.[105] Dar cel ce se întoarce spre smerenie, face teama de Dumnezeu mai mare în inima sa. Să nu voieşti să te faci prietenul celor slăviţi în lume, ca să

102 Trăirea lui Dumnezeu ne dă puterea să împlinim cuvintele lui Dumnezeu din Scriptură. Cel ce caută pe Dumnezeu, arată că-L iubeşte. Iar iubirea lui Dumnezeu îl ţine curat de păcate pe cel ce o are. Deci şi de mîndria de-a cerceta Scriptura pentru a şti mai multe ca alţii.

103 Dacă în capitolele dinainte s-au dat sfaturi despre felul cum trebuie să se poarte monahul cu fraţii şi cu bătrînii, deci cu alţi oameni, în capitolele prime ale acestui Cuvînt este sfătuit să se caute cu toată rîvna trăirea lui Dumnezeu.

104 Cel conştient de neştiinţa lui privitor la Dumnezeu, acela primeşte în sine bogăţia lui Dumnezeu. Căci tocmai sentimentul necunoaşterii e produs de bogăţia copleşitoare a lui Dumnezeu. Iar această trăire întru smerenie a bogăţiei lui Dumnezeu e o cunoştinţă a lui Dumnezeu, potrivită cu puterea lui de creatură infinit mai prejos de Dumnezeu.

105 Cel ce caută slava de la oameni, îi va îndemna pe aceia să mintă. Dar şi el însuşi minte, nerămînînd în smerenia cerespunzătoare adevărului.

nu cumva slava lor să slăbească prin tine.[106] De vorbeşte cineva de rău pe fratele său la tine şi-l coboară şi-i arată păcatul, să nu voieşti să te înclini împotriva aceluia, ca să nu te ia în stăpînire cele ce nu voieşti.

2. Simplitatea şi voinţa de-a nu te măsura[107] pe tine însuţi curăţeşte inima ta de cel rău. Cel ce se uneşte cu fratele său în vreo lucrare rea, nu va scăpa de întristarea inimii. Cel ce grăieşte ceva şi are în inima lui prin viclenie altceva, îşi face toată slujirea făcută lui Dumnezeu (toată Liturghia) deşartă. Să nu te lipeşti de unul ca acesta, ca să nu te spurci de otrava lui întinată. Umblă cu cei lipsiţi de răutate, ca să te faci părtaş de slava şi curăţia lor. Să nu ai viclenie faţă de om, ca să nu faci ostenelile tale deşarte. Curăţeşte-ţi inima faţă de toţi, ca să vezi pacea lui Dumnezeu în tine. Căci precum de va fi muşcat cineva de o scorpie, veninul ei va pătrunde în tot trupul lui şi-i va vătăma inima, aşa este răutatea din inimă faţă de aproapele. Veninul ei muşcă sufletul şi se primejduieşte prin viclenie. Cel ce-şi cruţă deci ostenelile, ca să nu se piardă (rezultatul lor), să depărteze de la el această scorpie, adică viclenia şi răutatea.

CUVÎNTUL VII

Despre virtute[108]

1. Trei sînt virtuţile,[109] pe care de le are mintea mai înainte totdeauna deosebeşte cele de trebuinţă, pornirea după fire, bărbăţia şi nemişcarea.

106 De slăveşti pe cei slăviţi în lume, de fapt le slăbeşti adevărata slavă.

107 Cineva se măsoară voind să vadă cît e de mare, sau cît a crescut spiritual, deci din mîndrie.

108 In ms. din sec. XII, cu nr. 78 din colecţia Savaitică a Bibliotecii din Ierusalim, acest Cuvînt are titlul „Al lui Ava Isaia, isihastul şi presbiterul, despre virtuţi".

109 Deosebirea fiecărei stări, virtuţi, datorii de altele, sau dreapta socoteală *(n. tr.)*.

2. Trei sînt virtuţile, pe care de le vede mintea în sine, crede că a ajuns la nemurire: discernămîntul sau deosebirea fiecărei fapte altele şi neconfundarea celui ce o are cu altul.[110]

3. Trei sînt virtuţile care procură minţii totdeauna lumină: a nu vedea viclenia (răutatea) vreunui om, a face bine celor ce-i fac rău şi a suporta netulburat cele ce vin asupra lui.[111] Aceste trei virtuţi nasc alte trei mai mari ca ele. Nevederea vicleniei (răutăţii) (v. trad.) unui om naşte iubirea, a face bine celor ce-i fac rău aduce pacea şi a suporta cele ce vin asupra lui fără tulburare, aduce blîndeţea.

4. Patru sînt virtuţile care curăţesc sufletul.[112] Tăcerea, păzirea poruncilor, strîmtorarea şi smerita cugetare. Mintea se foloseşte totdeauna de aceste patru virtuţi: de rugăciunea către Dumnezeu, căzînd neîncetat înaintea Lui, de aruncarea înaintea lui Dumnezeu, de negrija de a judeca vreun om şi de muţenia faţă de patimile ce-i grăiesc.

5. Patru sînt virtuţile care înconjoară sufletul şi-l fac să respire liber de tulburarea venită de la vrăjmaşi: mila, nemînierea, îndelunga răbdare şi scuturarea de orice sămînţă a păcatului ce caută să-i fie semănată. Toate acestea sînt păzite de împotrivirea celor contrare prin uitare.

110 Se pare că e vorba de capacitatea ce o are omul prin minte de-a se distinge de alţii.

111 „Lumina" este văzută în linişte omului, în netulburarea lui de răutăţile altora şi de diferitele greutăţi. Toate acestea dacă îl tulbură, îi iau lumina, dreapta înţelegere.

112 In ms. 181 din sec. XIII al colecţiei patriarhale (din Ierusalim), care cuprinde un text necunoscut al lui Ava Isaia, înainte de propoziţia: „Patru sînt virtuţile ce curăţesc", se află următoarele: „A spus iarăşi Ava (Isaia) că virtuţile sufletului sînt optsprezece: iubirea, smerenia, blîndeţea, îndelunga răbdare, neţinerea minte a răului, nerăzbunarea, nemînierea, nesupărarea, neinvidierea, neosîndirea, lipsa de slava deşartă, milostenia, înfrînarea, neiubirea de arginţi, compătimirea, sărăcia, neîmprăştierea" (A se vedea şi Scolia 20 a Cuv. 15 al Scării lui Ioan Scărarul. P.G. 88, col. 812.

6. Patru sînt virtuţile ce ajută tinereţii să stea lîngă Dumnezeu: meditaţia în toată clipa, nelenevirea şi privegherea, ca şi a nu se măsura pe sine.

7. Prin patru lucruri se întinează sufletul: prin preumblarea în oraş, prin nepăzirea ochilor, prin prietenia cu o femeie şi în general prin prietenia cu cei slăviţi în lume, şi prin iubirea părinţilor după trup şi prin familiaritatea cu ei.

8. Prin patru lucruri sporeşte curvia în trup: prin dormirea la un tînăr (la o tînără), prin mîncarea pe săturate, prin uşurătatea în purtări şi prin împodobire.

9. Prin patru lucruri se întunecă sufletul: prin urîrea aproapelui, prin dispreţuirea şi pismuirea lui şi prin cîrtirea împotriva lui.[113]

10. Prin patru lucruri se face sufletul pustiu: Prin umblarea din loc în loc, prin iubirea împrăştierii[114] prin iubirea materiei,[115] şi prin vederea slabă (superficială).

11. Prin patru lucruri sporeşte mînia: prin darea şi luarea uşoară, prin impunerea voii tale, prin voinţa de-a învăţa pe alţii şi prin a se socoti pe sine înţelept.

12. Trei sînt lucrurile pe care le cîştigă omul cu greutate şi care păzesc toate virtuţile: plînsul, plîngerea pentru păcatele sale şi ţinerea morţii în faţa ochilor. Trei sînt lucrurile ce stăpînesc sufletul pînă ce nu ajunge la o mare măsură. Şi acestea sînt cele ce nu îngăduie să locuiască virtuţile în minte: robia, lenevia şi uitarea. Căci se războieşte cu omul uitarea, pînă la ul-

113 A nu vedea cineva valoarea altuia înseamnă a-şi îngusta vederea, a se întuneca, a nu primi ceea ce este în el lumină. Egoismul este starea care întunecă pe om, reducîndu-l la el însuşi în chip mincinos. E necomunicare.

114 Umblarea din loc în loc, împrăştierea înseamnă neaprofundarea in ceea ce se află în orice. Înseamnă a rămînea la suprafaţa lucrurilor.

115 In materie nu se poate găsi nici un conţinut profund, spiritual.

tima răsuflare, cerîndu-i lupta grea pînă la agonie. Ea e mai tare ca toate gîndurile şi naşte toate relele şi surpă în fiecare clipă cele zidite de om[116].

13. Iată faptele omului nou şi vechi: „Cel ce iubeşte sufletul lui spre a nu-l pierde" (Mt. 10,39), păzeşte cele ale omului nou. Şi cel ce voieşte odihna în această scurtă vreme,[117] înfăptuieşte şi face cele ale omului vechiu, iar sufletul lui şi-l pierde. Iar Domnul nostru Iisus Hristos, arătînd pe omul nou în trupul lui, a zis: „Cel ce-şi iubeşte sufletul, îl va pierde, şi cel ce îl va pierde pentru Mine, îl va afla" (Mt. 5,39). Căci El este Stăpînul păcii şi prin El s-a surpat" zidul din mijloc al duşmăniei" (Ef. 2,14). Dar a zis: „N-am venit să aduc pace, ci sabie" (Mt. 10,34),.[118] Şi iarăşi zice: „Foc am venit să arunc pe pămînt şi cît aş fi voit să fie de pe acum aprins" (Lc. 12,49); adică în cei ce urmează învăţăturile sfinte ale Lui s-a aflat focul dumnezeirii Lui. Atunci au aflat (ucenicii) sabia Duhului şi au tăiat cu ea toate voile trupului. Atunci le-a dat lor bucuria, zicînd: „Pacea Mea vă dau vouă, pacea Mea vă las vouă" (Io. 14, 27).[119]

116 Remarcabila caracterizare a uitării. Ea nu ne lasă să continuăm binele pe care l-am început, ne face să cădem din el, nu ne lasă să creştem spiritual. E tot ce e mai contrar voinţei noastre. Ne invadează fără să vrem. Ei îi opun părinţii filocalici trezvia, care cere o voinţă şi o conştiinţă neîncetată *(n. tr.)*.

117 Autorul numeşte adeseori viaţa pămîntească „această scurtă vreme" *(n. tr.)*.

118 Pare o contrazicere între faptul că Iisus e pacea lumii şi între afirmarea lui că El a adus nu pace, ci sabie. Dar a adus sabia iertării, a iubirii, care omoară duşmănia. El a adus sabia ca un foc care arde tot ce e rău, cum se spune în citatul următor. Dacă în „Cuvintele" anterioare Ava Paisie a vorbit de delicata purtare ce trebue să o aibă monahul faţă de fraţii săi, acum aprofundează temeiurile acestor îndatoriri, pe care le vede.

119 In cod. Savaitic urmează cele de după ele, după care Cuvîntul se termină astfel: „Întreabă fratele pe bătrîn : Ce va face omul în orice ispită ce-i vine, sau faţă de tot gîndul ce-i vine de la vrăjmaşul? Ii zice bătrînul: E dator să plîngă înaintea bunătăţii lui Dumnezeu, ca să-i ajute să se odihnească repede, de se va ruga întru cunoştinţă. Căci s-a scris: „Domnul este ajutorul Meu şi nu mă voi teme ce-mi va face mie trupul" (Ps. 117, 9). In Pateric, acestea se atribuie Avei Moise Etiopianul (P.G. t. 65, col. 288).

Iată cum cei stăpîniţi de griji şi-au pierdut sufletul lor în veacul acesta, iar cei ce şi-au tăiat voile lor, s-au făcut oi sfinte ale Lui spre jertfă şi cînd se va arăta întru slava dumnezeirii, îi va chema pe ei la dreapta lui, zicînd: „Veniţi, binecuvîntaţii Părintelui Meu, de moşteniţi Împărăţia cea gătită vouă de la întemeierea lumii. Căci am flămînzit şi mi-aţi dat să mănînc" (Mt.25,34—35) şi cele următoare. Iată-i pe cei ce şi-au pierdut sufletul lor în această scurtă vreme, cum l-au aflat în vremea de nevoie, primind plată înmulţită pentru cele ce au aşteptat să o primească. Iar cei ce şi-au împlinit voile lor, au păzit sufletul lor în acest veac păcătos, amăgiţi de deşertăciunea bogăţiei lor şi nepăzind poruncile lui Dumnezeu, au socotit că vor rămînea pînă la sfîrşit în veacul acesta[120]. De aceea se va arăta ruşinea orbirii lor în ceasul judecăţii şi vor fi capre blestemate şi vor auzi înfricoşata hotărâre a Judecătorului, care va zice: „Plecaţi de la Mine, blestemaţilor, în focul şi în întunericul cel mai dinafară şi veşnic[121], pregătit diavolului şi îngerilor lui, căci am flămînzit şi nu Mi-aţi dat să mănînc" (Mt. 25,41) şi cele următoare. Gura acestora va amuţi şi nu vor afla ce să spună, căci îşi vor aduce aminte de lipsa lor de milostenie şi de sărăcia lor[122]. Atunci vor zice: „Doamne, cînd Te-am văzut flămîn-

120 Mai bine zis au socotit că vor rămînea la nesfîrşit în veacul acesta, sau că dincolo de veacul acesta nu mai este nimic; cu el se sfîrşeşte totul. In ambele cazuri, timpul acesta şi toată istoria ar fi fără nici un sens.

121 „Focul şi întunericul cel mai dinafară". E întunericul neînţelegerii ultime, pe care şi-au cultivat-o cei ce n-au voit să cunoască adevărul că toate au un sens numai dacă toate sînt de la un Creator conştient şi iubitor. Lipsa lor de cunoştinţă, fiind din lipsa de iubire, ei n-au nici o bucurie, ci trăiesc un chin fără sfîrşit, asemenea unui foc care-i arde. Amîndouă sînt la marginea extremă a existenţei, oarecum în afara ei, dacă gradul suprem al existenţei se arată în iubirea şi în nemărginita cunoaştere a lui Dumnezeu, iubirea tripersonală supremă.

122 Vor fi săraci pentru că n-au nici un conţinut spiritual. Bogăţia materială pe care au căutat s-o cîştige s-a topit, şi de la Dumnezeu şi de la oameni n-au primit şi nu primesc nici o bucurie, pentru că nu s-a deschis iubirii lor prin faptele lor.

zind şi nu ţi-am slujit?". Dar va astupa gura lor, zicînd ; „Cel ce a făcut bine unuia din aceştia care au crezut, Mie Mi-a făcut" (Ibid. 45).

14. Să ne cercetăm deci pe noi, iubiţilor, dacă fiecare dintre noi îndeplineşte poruncile date lui, după puterea lui, sau nu. Căci toţi sîntem datori să le împlinim cel mic după micimea şi cel mare după mărimea lui. Căci din cei ce au aruncat darurile lor în cutia darurilor, care erau bogaţi, cel mai mult s-a bucurat de văduva săracă pentru cei doi bănuţi ai ei (Mt. 12,41—43; Lc. 21,1—3). Căci la voinţa noastră ia aminte Dumnezeu. Să nu dăm deci loc nepăsării în inima noastră, ca nu cumva grija de noi să ne despartă de Dumnezeu, ci să împlinim slujirile noastre, după sărăcia noastră. Căci precum a fost milă cu căpetenia sinagogii şi cu fiica lui, înviind-o pe ea (Mt. 9,25) şi a miluit pe femeia cu scurgere de sînge, care cheltuise ale ei cu doftorii în zadar (Ibid. 22) înainte de-a cunoaşte pe Hristos: şi precum a vindecat pe sluga sutaşului, deoarece a crezut (Mt. 8,13), aşa a miluit pe Cananeancă, vindecînd pe fiica ei (Mt. 15,28); şi precum a înviat pe Lazăr cel iubit de El (Io. 11,24), aşa a înviat pe fiul unic al sărmanei văduve pentru lacrimile ei (Lc.7,15) Şi precum n-a trecut cu vederea pe Maria, care a uns cu mir picioarele Lui (Io. 12,2), aşa n-a respins pe femeia păcătoasă care i-a spălat picioarele Lui cu lacrimi (Lc. 7,38). Şi precum a chemat pe Petru şi Iacob din corabia lor, zicînd: „Urmaţi-Mi Mie" (Mt. 4,20), aşa a chemat şi pe Matei, care şedea la vamă (Mt. 9,9). Şi precum a spălat picioarele ucenicilor (Io. 13,5), aşa a spălat şi pe Iuda, nefăcînd deosebire. Şi precum a venit Duhul, Mîngîietorul, peste Apostoli (Fapte 2,4), aşa a venit şi peste Corneliu (Ibidem 10,44), cu încurajare. Şi precum l-a asigurat pe Anania în Damasc despre Pavel, zicînd: „Că vas ales îmi este" (Ibid.9.15), aşa l-a asigurat pe Filip în Samaria despre eunucul etiopian (Ibid.9,27)

Căci nu este părtinire a celui mic sau a celui mare, a celui bogat sau a celui sărac, ci cere voinţa şi credinţa în El şi păzirea poruncilor Lui şi iubirea faţă de toţi. Aceasta este pecetea cerută sufletului cînd iese din trup; precum a poruncit ucenicilor Săi zicînd. „În aceasta vor cunoaşte toţi că sînteţi ucenicii Mei, dacă vă veţi iubi unii pe alţii" (Io. 13,35). Dar cine sînt cei despre care zice că vor cunoaşte, dacă nu Puterile ce vor sta la dreapta şi la stînga? Căci de vor vedea vrăjmaşii semnul iubirii unit cu sufletul, se vor depărta de ea cu frică. Şi atunci se vor bucura de ea (de iubirea acelora), toate Puterile sfinte.[123]

15. Să ne luptăm deci, iubiţilor, după puterea noastră, să o cîştigăm pe ea (iubirea), ca să nu ne ia în stăpînire vrăjmaşii noştri. Căci tot El a spus: „Nu poate să se ascundă cetatea ce stă deasupra muntelui" (Mt. 5,15). Despre ce munte vorbeşte, dacă nu despre cuvîntul Lui cel sfînt? Să depunem, deci, iubiţilor, osteneala noastră cu sîrguinţă şi cunoştinţă, ca să împlinim cuvîntul Lui care zice: „Cel ce Mă iubeşte pe Mine, va păzi poruncile Mele" (Io. 14,23). Atunci ostenelile noastre vor fi ca o cetate puternică şi întărită, ce ne păzeşte în cuvîntul Lui de mîna tuturor vrăjmaşilor noştri, pînă ce ne vom întîlni cu El.[124] Căci de vom afla tărie,

123 Dreptatea lui Hristos va lăsa şi pe vrăjmaşii noştri să fie prezenţi, din partea de-a stînga, la judecata finală, pentru a arăta întrucît le-am slujit lor. Dar făcîndu-se vădită iubirea noastră faţă de Hristos şi de oameni, produsă de credinţa în El, vor fugi, căci nu pot suporta iubirea. Iar îngerii ce vor sta la dreapta se vor bucura toţi de iubirea fiecăruia, care s-a îndreptat spre toţi. Iubirea va uni atunci pe faţă pe toţi, iar egoismul de pe pămînt, arătat atunci pe faţă, va singulariza pe cei ce l-au practicat.

124 Cuvîntul Domnului Hristos despre iubire este muntele cel mai înalt la care trebuie să ne ridicăm, devenind o cetate neclintită, întemeiată pe el. Dar cuvîntul lui Hristos despre iubire e de fapt una cu El. El e muntele spiritual cel mai înalt. Dar e un munte al iubirii, care ne cheamă şi pe noi să ne unim cu El la acea înălţime. Dracii fac tot ce pot să ne despartă de Hristos şi unii de alţii, sau de iubire. Aceasta e o dezordine adusă în creaţia lui Dumnezeu, ca să-L arate că n-a creat o lume capabilă de fericire.

prin iubire, se vor risipi toţi vrăjmaşii noştri prin sfîntul Lui cuvînt, care este Muntele de unde s-a tăiat piatra fără mîini, care a zdrobit chipul de aur şi de patru feluri: de argint, de aramă, de fier, de pămînt ars (Dan. 2,34—35), precum a zis Apostolul: „Îmbrăcaţi-vă cu toate armele lui Dumnezeu, ca să puteţi sta împotriva meşteşugirilor diavolului. Căci nu este lupta noastră împotriva sîngelui şi a trupului, ci împotriva începătoriilor, a domniilor, a stăpînitorilor lumeşti ai întunericului veacului acesta, împotriva duhurilor răutăţii din văzduhuri" (Ef. 6,11—12). Cele patru începătorii sînt acestea: chipul de patru feluri, care este vrăjmăşia. Pe ele le-a făcut să dispară Sfîntul Cuvînt al lui Dumnezeu, precum s-a scris că piatra care a zdrobit chipul, s-a făcut Munte mare şi a umplut tot pămîntul (Dan 2,35).[125] Să fugim, fraţilor, sub acoperămîntul Lui, ca să ne fie nouă scăpare şi să ne mîntuiască pe noi de aceste patru stăpîniri rele, ca să avem şi noi bucuria cu toţi sfinţii Lui, adunaţi lîngă El din cele patru margini ale pămîntului. Căci atunci fiecare va auzi fericirea proprie după faptele lui. Căci puternic este numele Lui, ca să nu lase inima noastră să rătăcească din pricina uitării adusă de vrăjmaş, ci să ne păzească după puterea noastră ca să răbdăm cele ce ne vin pentru Sfîntul Lui nume,[126] ca să aflăm mila cu cei învredniciţi să dobîndească fericirile Lui. Că Lui se cuvine slava, cinstea şi închinăciunea, Tatălui şi Fiului şi Sfîntului Duh, în vecii vecilor. Amin.

125 Din cuvîntul lui Hristos despre iubire, s-a desprins ca o piatră cuvîntul Apostolilor şi al urmaşilor lor, nu printr-o mînă, ci prin puterea Lui! Şi acest cuvînt zdrobeşte chipul diavolului imprimat în oameni, care le pare să fie de aur, dar de fapt este din argint, aramă, fier şi pămînt ars, deci fără putere de rezistenţă.

126 Chiar numele lui Dumnezeu rostit de omul credincios are putere să-l păzească împotriva vrăjmaşului, puterea numelui dumnezeiesc unindu-se cu puterea corespunzătoare a fiecăruia.

CUVÎNTUL VIII

Despre scurte învăţături (sentinţe)

1. Spunea Ava Isaia: „Acum mă văd pe mine, ca pe un cal rătăcitor, care mă are stăpîn şi cel ce-l află, se aşează pe el şi cînd îl lasă, prinzîndu-l altul, se aşează acela pe el".

2. Spunea iarăşi: „Sînt asemenea cuiva pe care prinzîndu-l duşmanii lui şi legîndu-l, l-au aruncat într-un loc înnoroiat şi dacă strigă către Stăpînul lui, îl opresc cu lovituri ca să tacă".

3. Spunea iarăşi: „Sînt asemenea unei vrăbiuţe care îşi dă piciorul unui copil şi dacă acesta slăbeşte legătura, îndată zboară, socotind că s-a dezlegat. Dar dacă copilul o trage înapoi, iarăşi o coboară. Aşa mă văd pe mine. Aceasta o spun, pentru că nu trebuie să rămînă cineva fără grijă de sine pînă la ultima răsuflare".

4. Spunea iarăşi: „De dai vreodată ceva cuiva, de i-o ierţi, imiţi firea lui Iisus, de o ceri, imiţi firea lui Adam, iar de ceri şi dobîndă, te arăţi mai jos şi de firea lui Adam".

5. Spunea iarăşi: „Dacă te acuză cineva pentru un lucru pe care l-ai făcut, sau nu l-ai făcut, de taci, aceasta este după firea lui Iisus, iar de răspunzi şi spui: Ce am făcut, acesta nu este de aceeaşi fire. Iar dacă îi opui cuvîntului, cuvîntul tău, este contrar firii".

6. Spunea iarăşi: „Împlinind slujirile (liturghiile) tale, de le împlineşti cu smerenie, ca un nevrednic, sînt primite de Dumnezeu. Iar de te înalţi în inima ta şi ţi-aduci aminte de altul care s-a culcat, sau le-a nesocotit, osteneala ta este zadarnică".[127]

127 Dacă făcîndu-ţi slujirea ta, critici pe altul care nu şi-o face, osteneala ţi s-a făcut zadarnică. Slujind pe Dumnezeu, dar neiubind pe aproapele, nu-ţi este primită slujirea de Dumnezeu. E mai mare iubirea aproapelui decît slujirea care pretinde că e adusă lui Dumnezeu.

7. Spunea iarăşi despre smerita cugetare, că ea nu are limbă să vorbească de altul care-şi nesocoteşte slujirea, sau de altul care gîndeşte rău despre cineva, nici ochi care ia seama la scăderile altuia, nici urechi să audă cele ce nu folosesc sufletului propriu. Şi nu are cu altul vreun lucru de vorbit, afară de păcatele sale. Cu toţii oamenii este paşnic pentru porunca lui Dumnezeu şi nu pentru prietenie[128]. Dacă cineva posteşte tot timpul şi se predă pe sine la mari osteneli şi porunci, în afară de acest drum (al smeritei cugetări), toate ostenelile lui sînt zadarnice.[129]

8. Spunea iarăşi că de-şi procura cineva un vas pentru trebuinţa lui şi în vremea trebuinţei lui nu-l va găsi, în zadar şi l-a procurat. „Ceea ce spun e aceasta: că mă tem de Dumnezeu, fiindcă de va veni să vină în ceasul trebuinţei şi îl va afla în vremea unui cuvînt, sau a mîniei, sau a îndrăznelii de-a învăţa pe altul, nu va ajunge la el pentru că nu vrea să placă omului, sau să se vorbească de el între oameni, sau pentru celelalte patimi. Deci de nu va afla la el frica de Dumnezeu în vremea acestora, zadarnic sînt toate ostenelile lui"[130]

9. Spunea iarăşi: „Dacă Domnul nostru Iisus Hristos n-ar fi vindecat mai înainte toate patimile (pătimirile) omului, pentru care a venit, nu s-ar fi suit pe cruce.[131]

128 Nici prietenia cu altul să nu o căutăm pentru interesele noastre, ci pentru că aceasta e porunca lui Dumnezeu să iubim pe fiecare.

129 Smerita cugetare nu e străină de iubire, căci fără ea nu poate fi iubire. Dacă te preţuieşti pe tine mai mult decît pe altul, nu-l iubeşti.

130 Dumnezeu nu poate fi în om deodată cu patimile, care reprezintă egoismul omului. Nu poate fi în omul, preocupat exclusiv de el. Ca să-l simţi pe Dumnezeu, trebuie să uiţi de tine.

131 Hristos trebuia să arate, înainte de-a se lăsa răstignit că e mai tare, ca toate pătimirile produse de patimi; că e mai tare şi decît moartea. Aşa îi putea convinge pe Apostoli că a putut învinge moartea, deşi în moartea Lui arăta o şi mai mare putere şi are o şi mai mare semnificaţie, putînd-o învinge chiar după ce se lasă El însuşi dus în starea de moarte şi înviе nu pentru a reveni la viaţa istorică, ci deschizîndu-ne viaţa în vecinicie.

Căci mai înainte de a veni Domnul in trup, omul era orb şi mut, şi slăbănog, şi surd, şi lepros, şi şchiop, şi omorît de toate cele contrare firii. Dar după ce a făcut milă şi a venit la noi pentru noi, a sculat pe mort şi a făcut pe şchiop să umble, pe orb să vadă, pe mut să grăiască, pe surd să audă şi a înviat pe omul cel nou, liber de toată slăbiciunea, s-a suit pe cruce. Şi împreună cu El au fost atîrnaţi de ea doi tîlhari, şi cel din dreapta L-a slăvit şi L-a rugat, zicînd: „Pomeneşte-mă, Doamne, cînd vei veni întru Împărăţia Ta" (Lc. 22,42), iar cel din stînga l-a hulit. Aceasta înseamnă că înainte ca mintea să se trezească din nepăsare, este cu vrăjmaşul. Dar cînd Domnul Iisus Hristos o va trezi din nepăsarea ei şi-i va da să vadă şi să distingă toate, va putea să se urce pe cruce. Dar vrăjmăşia hulitoare rămîne la cuvinte grele şi mintea slăbită de mîndrie, refuză osteneala şi se întoarce iarăşi la nepăsare.[132] Aceştia sînt cei doi tîlhari pe care Domnul nostru Iisus Hristos i-a desfăcut din prietenia întreolaltă, dintre care unul L-a hulit, fapt care l-a despărţit de nădejde, iar altul a stăruit să-L roage pînă ce a auzit zicînd: „Astăzi vei fi cu Mine în rai" (Ibid. 45). Acesta este cel ce a ajuns, şi după ce a practicat tîlhăria, în raiu şi a mîncat din pomul vieţii.

10. Spunea iarăşi despre Sfînta Împărtăşanie, că e numită unirea cu Dumnezeu, întrucît pînă ce sîntem biruiţi de patimi, fie de mînie, fie de pismă, fie de voinţa de-a plăcea oamenilor, fie de slava deşartă, fie de

132 Mintea trezită din nepăsarea ei se poate urca pe crucea mîntuitoare. Altfel tot va pătimi chinurile crucii, dar chinurile unei cruci care n-o va duce la viaţa vecinică. Căci nu va vedea în ea acceptarea jertfei de sine, adusă lui Dumnezeu pentru nepăsarea sa, ci se va încăpăţîna să nu cunoască pe Dumnezeu şi să nu ceară mila Lui.

ură, sau de altă patimă, sîntem departe de Dumnezeu. Deci, unde mai este unirea cu Dumnezeu?[133]

11. Spunea iarăşi: „De împliniţi slujirile (liturghiile voastre şi după aceea se mişcă în inima voastră vreo patimă, toate ostenelile voastre sînt zadarnice. Căci Dumnezeu nu le primeşte pe ele".

12. Îi spunea lui un oarecare dintre bătrîni: „Cînd plouă peste pămîntul ce are sămînţă, acesta odrăsleşte: dar de nu are sămînţă, cum va odrăsli? Dacă cineva se va lupta să scoată cele contrare firii din inima lui, nu se vor mai mişca în el. Căci Dumnezeu voieşte pe om să fie asemenea Lui în toate şi de aceea a venit la noi şi a pătimit, ca să prefacă firea noastră învîrturată şi să taie voile noastre şi cunoştinţa mincinoasă, care au pus stăpînire pe sufletul nostru.[134] Căci animalele necuvântătoare au păzit firea lor, dar omul a schimbat firea sa.[135] Trebuie deci, ca în felul cum animalul se supune omului, aşa să se supună şi tot omul aproapelui

133 De unirea cu Dumnezeu ne bucurăm cînd nu mai sîntem stăpîniţi de patimile prin care căutăm plăcerea proprie, sau sporim în egoism.

134 „Dumnezeu vrea să facă pe om asemenea Lui în toate şi de aceea a venit ca să prefacă firea noastră sclerozată".Deci, n-a venit conform teoriei lui Anselm de Canterbury, însuşită de catolicism, numai ca să satisfacă onoarea jignită a lui Dumnezeu de păcatul nostru, plecînd după aceea de la noi. Prin firea omenească asumată ne comunică puterea dumnezeirii Sale, ca să ne facă asemenea Lui; ne umple de darurile dumnezeieşti. Ne ajută să nu mai urmăm în mod egoist voilor noastre, ci voii Lui, depăşind orice egoism; ne eliberează de falsa, sau de pretinsa cunoştinţă, care face din propriul eu centrul existenţei; ne ajută să-L cunoaştem pe El printr-o experienţă directă, ca centru şi izvor al existenţei noastre şi al tuturor. Toate se umplu de dumnezeirea lui Hristos, dacă voiesc, fără să înceteze să fie ele însele.

135 Animalul a rămas supus legii pe care i-a dat-o Dumnezeu prin creaţie. Omul folosind rău libertatea şi conştiinţa pe care Dumnezeu i le-a dat, făcîndu-l chip al Său, ca să se facă tot mai asemenea Lui prin ele, le-a folosit rău, înţelegînd faptul că e chipul lui Dumnezeu ca să se socotească dumnezeu însuşi, sau ca să-şi facă dumnezei din forţele naturii care îi dau satisfacţii trupeşti. Cunoştinţa ţine atît de mult de firea omului, că se foloseşte de ea chiar cînd nu mai prinde prin ea realitatea, sau adevărul, ci o realitate, sau un adevăr închipuit de el, devenind o cunoştinţă închipuită. El face mari pe cele mici şi îşi închide mintea faţă de cele mari.

pentru Dumnezeu. Spre aceasta a venit Domnul.[136] Observă deci cît te întrece animalul pe tine, care te bazezi pe părerea ştiinţei tale. Dacă deci voesc să revin la ceea ce e propriu firii, precum animalul nu are propria voinţă, nici propria cunoştinţă, aşa trebuie să fac şi eu, nu numai cu cel cu care mă înţeleg şi îmi este apropiat, ci şi cu cel ce mi se opune. Căci aceasta este voia lui Dumnezeu.

13. Deci cel ce voieşte să vină la odihna Domnului şi să nu fie biruit (de vrăjmaşul),[137] se desparte de oameni în orice lucru, spre a nu critica pe cineva şi a lăuda sau îndreptăţi, sau ferici pe altul şi a arăta dreptatea lui, sau a-l supăra pe acela în vreo privinţă, sau a observa scăderile lui, şi a nu lăsa vreun ac de duşmănie în inima sa împotriva lui şi a supune voia sa neînţeleptului. De vei face aşa, te vei cunoaşte pe tine şi vei înţelege ceea ce te va vătăma. Dar cel convins de dreptatea lui şi care ţine la voia lui, nu poate scăpa de duşmănie, nici nu se poate odihni, nici nu vede ceva din cele ce-i lipsesc.[138] Acela cînd va ieşi din trup, trebuie să se ostenească să afle milă. Iar ţinta tuturor ostenelilor tale trebuie să fie să stăruieşti în Dumnezeu cu toată inima ta şi cu toată puterea ta şi să ai milă de toţi şi să plîngi (pentru păcatele tale) şi să te rogi lui Dumnezeu pentru ajutorul şi mila Lui.

136 Dumnezeu vrea ca fiecare om să se supună semenului său. Această supunere reciprocă lăsîndu-l pe om şi stăpîn al altora, dar şi supus, îi egalizează, dar îi şi uneşte, sau îi face să se ajute reciproc, învăţîndu-se şi ajutîndu-se unul pe altul. Ca să arate trebuinţa ca omul să se supună semenului, dar şi că semenul i se supune lui a venit Fiul lui Dumnezeu ca om, care, fiind şi Dumnezeu, ne cere şi supunerea, dar ni se şi supune ajutîndu-ne. Hristos ne arată valoarea semenului nostru uman atît prin supunerea ce ne-o cere, dar şi prin marele ajutor ce ni-L dă.

137 Sînt doi termeni prin care ţinta duhovnicească la care vrea să ajungă monahul o exprima liniştea (isichia) şi odihna (a napansis). Aceasta o aduce Dumnezeu. Dimpotrivă, vrăjmaşul aduce tulburare, nelinişte.

138 Lauda de sine e duşmana altuia. Acela e stăpînit de vrăjmaşul, căci îi e teamă mereu de altul să nu fie mai bun ca el. Acela nu vede în general scăderile sale, sau ce-i lipseşte lui.

14. Spunea iarăşi despre învăţarea aproapelui privitor la porunca lui Dumnezeu: „De unde ştiu eu că am primit de la Dumnezeu să spun altuia: „Fă aceasta, sau aceea", cîtă vreme eu mă aflu în pocăinţă pentru păcatele mele? Căci omul care a căzut o dată se află sub pocăinţă şi nu are siguranţă, întrucît nu ştie de i s-a dat iertarea. Fiindcă păcatul omului a avut loc în mod sigur, dar mila este a lui Dumnezeu. Şi nu poţi să nu fii fără grijă de păcatul ce l-ai săvîrşit, în inima ta, pînă ce nu vei veni la judecata lui Dumnezeu Iar de voieşti să ştii că ţi s-a dat iertare de păcatele tale, să ţii seama de aceasta: de nu se mişcă în inima ta nimic din cele ce ai păcătuit, sau vorbindu-ţi altul despre ele, să nu mai ştii cum au fost. Atunci Iisus ţi-a făcut parte de milă.[139] Dar de trăiesc încă în tine, ele te stăpînesc încă şi să plîngi pentru ele. Să ai frică şi cutremurare şi durere, de nu eşti îngrijorat de ele pînă vei răspunde la scaunul de judecată al lui Dumnezeu.[140] Iar de-ţi cere cineva să-l înveţi ceva, să-i spui adevărul, dîndu-ţi sufletul morţii, afirmând libertatea.[141] Şi de se va întoarce iarăşi la tine, cerîndu-ţi aceleaşi, ca unul ce n-a folosit nimic din cele ce i-ai spus, deci nu le-a săvîrşit desparte-te de el, căci astfel omoară sufletul tău. Căci este un

139 „Un frate oarecare din mînăstirea lui Ava Serid a întrebat pe Ava Varsanufie, zicînd: „Ava Isaia zice că pînă ce omul are o plăcere a lor (a păcatelor), încă nu i s-au iertat (păcatele lui). Lămureşte-mi pentru Domnul aceasta. Căci mă necăjeşte acest gînd". La aceasta, a răspuns: „Pricina pentru care a spus Ava Isaia aceasta despre plăceri este şi a celor ce le săvîrşesc. Căci altceva este a-şi aminti cineva de gustarea mierii, şi altceva a avea o dată cu amintirea şi gustarea. Deci celui ce-şi aminteşte de plăcerea păcatelor, dar nu săvîrşeşte cele plăcute, ci li se opune şi luptă împotriva lor, i s-au iertat păcatele de mai înainte" (Varsanufie, *Răspuns 139* — după nota monahului Augustin).

140 In Împărăţia lui Dumnezeu nu poate intra nimic necurat. Dacă nu te-ai curăţit pînă la moarte de amintirea plăcută a unui păcat săvîrşit odată, nu vei intra în Împărăţia lui Dumnezeu.

141 Să nu înveţi pe cineva de nu ţi-o cere. Dar de ţi-o cere, spune-i adevărul, cu preţul de-a suferi moartea pentru aceasta. Aşa trebuiau să facă slujitorii Bisericii in vremea comunismului. Aşa se arată omul liber pentru Dumnezeu.

lucru mare pentru om să-şi lase voia şi îndreptăţirea sa, pe care o socoteşte că e conformă cu Dumnezeu, şi să păzească cuvîntul celui ce-l învaţă după voia lui Dumnezeu. Căci omul lui Dumnezeu, Ava Nistere, văzînd slava lui Dumnezeu şi avînd pe fiii sorei sale locuind împreună cu el, nu le-a poruncit nimic, ci l-a lăsat pe fiecare în voia lui, fie că se făceau buni, fie răi, neîngrijindu-se de ei.[142] El îi Întreabă despre Cain şi Abel: ce-i învaţă ei să facă: aceasta sau aceea, cînd nu exista încă nici Legea, nici Scriptura?". De fapt, dacă nu învaţă Dumnezeu pe om, în zadar se osteneşte.

15. Spunea iarăşi: „De-ţi spune cineva niscai cuvinte nefolositoare să nu voieşti să le asculţi, ca să nu-ţi laşi neîngrijit sufletul tău. Dar să nu ruşinezi persoana lui, încît să-l întristezi că nu primeşte cele spuse de el, zicînd: „Nu le primesc în inima mea". Să nu o spui aceasta. Căci nu eşti mai presus de primul om zidit, pe care l-a făcut Dumnezeu cu mîna Lui şi pe care nu l-a folosit reaua negrijă (nepăsare). Fugi deci şi să nu voieşti să-l asculţi. Dar ia seama ca nu cumva fugind cu trupul, să voieşti să cunoşti cele spuse. Căci de auzi o clipă cuvîntul, dracii nu vor lăsa spusa pe care ai auzit-o, ci vor ucide sufletul tău. Fugind, fugi cu totul."

16. Spunea iarăşi „Din cele ce le văd, cîştigul şi cinstea şi odihna îl războiesc pe om pînă la moarte".

142„Au întrebat unii dintre Părinţi pe Ava Pimen, zicînd: „Cum rabdă astfel Ava Nistere pe ucenicul său?" Le spuse Ava Pimen: „Dacă eram de faţă, l-aş fi acoperit". L-a întrebat Ava Anouv: „Şi ce spui lui Dumnezeu?" I-a răspuns Ava Pimen: „Ii voi spune ceea ce a spus El: „Scoate întîi bîrna din ochiul tău şi apoi vei vedea paiul din ochiul fratelui tău" (Mt. 7,4). *(Pateric grec,* P.G. 65, col. 586). Varsanufie, Răspuns 361: „A întrebat cineva pe Ava Varsanufie: „Bine a făcut bătrînul că n-a îndreptat pe fratele lui?" Şi i-a răspuns lui: „Frate, nu întîmplător l-a lăsat bătrînul fără să-l sfătuiască. Căci l-a sfătuit de multe ori, dar acela n-a primit sfatul. De aceea văzîndu-l neîndreptat, a lăsat lucrul la judecata lui Dumnezeu, zicînd: „Dumnezeu ştie ceea ce îi este de folos. Căci fratele meu este mai bun ca mine. Aceasta o făceau cei desăvîrşiţi, care nu îndrăzneau să judece pe cineva spre ruşinarea celor ce nu sînt nimic,şi judecă pe toţi" (Răspuns 369). Ioan Scărarul, Scara, nota 3 la Cuv. X.(Monahul Augustin).

17. Spunea iarăşi: „A învăţa pe aproapele, este o cădere a sufletului; şi a voi să-l readuci la firea cea bună, este o mare zdrobire a sufletului[143]. Căci întrucît înveţi pe aproapele tău, spunînd: Fă aceasta sau aceea, îl faci să înţeleagă că ai mijlocul să dormi dărîmi casa ta, vrînd să zideşti casa lui."

18. Spunea iarăşi: „Vai sufletului care a păcătuit după Sfîntul Botez. Căci nu poate un astfel de om să fie fără grijă, aflîndu-se în păcat, sau odată căzut în păcat cu trupul, fie că a furat, sau a săvîrşit vreo altă greşeală faţă de cineva, sau a privit cu ochiul în chip pătimaş vreun trup, sau a gustat ceva pe ascuns, neavînd grijă să nu fie văzut de altul şi a arătat lui: sau să cercetezi tu ce are. Cel ce face aceasta, il dispreţuieşte pe Iisus. Şi l-a întrebat pe el cineva: „Cine păstrează ceea ce a primit în mod exact, Părinte?" Şi i-a spus lui: „Precum cel ce a făcut o gaură în zid şi a luat de acolo bani, a fost înşelat de vrăjmaşi, la fel s-a întîmplat cu acesta. Căci precum l-a biruit pe acela, l-a biruit şi pe acesta. Fiindcă fiind biruit în cele mici, e biruit şi în cele mari".

19. Spunea iarăşi: Omul care arată putere, făcînd minuni şi vindecări şi avînd toată cunoştinţa şi înviind morţi, dar căzînd în păcat, nu poate fi fără grijă, şi de aceea se află sub pocăinţă, căci judecă pe alţii şi pe Judecător căci deşi este în multe osteneli, văzînd pe cineva aflîndu-se în tot păcatul şi negrija, şi dispreţuindu-l, în zadar îi este toată pocăinţa, pentru că a respins un mădular al lui Hristos, judecîndu-l şi nelăsînd judecata Judecătorului Dumnezeu".[144]

143 Este o zdrobire a sufletului, pentru că se manifestă o mare încredere în sine a celui ce întreprinde să-l înveţe pe altul.

144 A judeca pe un membru al Bisericii înseamnă a dispreţui un mădular al lui Hristos, sau a lupta un mădular al trupului Lui împotriva altuia. Fiecare mădular trebuie să ajute celelalte mădulare.

20. Spunea iarăşi: „Toţi sîntem ca într-un spital. Unul e bolnav de ochi, altul are o bubă, şi cîte alte slăbiciuni mai sînt. Şi unele din ele sînt răni vindecate, dar cînd omul mănîncă ceva din cele ce-l vatămă, iarăşi reapare boala. Aşa este cel ce aflîndu-se în pocăinţă, judecă sau dispreţuieşte pe cineva. El trebuie să-şi înnoiască pocăinţa. Căci cei din spital, suferind de diferite neputinţe, dacă unul strigă despre boala sa, oare nu va spune un altul: de ce strigi despre boala ta? Nu va gîndi fiecare la boala lui? Aşa, dacă ar fi patima păcatelor mele înaintea mea, n-aş vedea pe altul păcătuind. Căci zăcînd toţi ca într-un spital, se păzeşte fiecare, cum i-a spus doftorul, să nu mănînce ceea ce vatămă rana lui. Deci vai, sufletului care nu voieşte să fugă de tot păcatul, căci multe necazuri îi vin de la cei ce-l pizmuiesc şi se întîlnesc cu el. Căci îi este greu fiecăruia să dobîndească îndelunga răbdare şi mulţumirea în toate.

21. Cînd era poporul în Egipt, mînca şi bea cu plăcere, deşi slujeau lui Faraon. Dar cînd le-a trimis Domnul ajutor, adică pe Moise, ca să-i elibereze pe ei de sub Faraon, s-au simţit păgubiţi şi s-au necăjit, şi cu toate plăgile pe care le-a adus Dumnezeu lui Faraon, Moise nu s-a încrezut în neputinţa Egiptenilor, pînă, ce nu a venit timpul cînd a spus Dumnezeu către el: Încă o plagă voi aduce peste Faraon" (Ieş. 11,1) şi-i vei spune lui: „Sloboade poporul meu, fiindcă voi călca pe întîiul tău născut". Şi atunci a îndrăznit Moise. Şi i-a zis lui Dumnezeu: „ Grăieşte pe ascuns în urechile poporului Meu şi să ceară fiecare om de la vecinul său şi femeia de la vecina sa vase de argint şi de aur şi îmbrăcăminte şi să le puneţi pe umerii copiilor voştri şi veţi prăda pe Egipteni" (Ieş. 11,2). Şi din ele au cheltuit unele pentru facerea cortului.

22. Deci ziceau că aceasta o spun bătrînii, pentru că vasele de argint şi de aur şi îmbrăcămintea sînt sim-

ţurile, care slujesc vrăjmăşie. Iar aceasta este un semn că dacă omul nu se desparte de vrăjmăşie, ca să rodească lui Dumnezeu, acoperămîntul odihnei lui Dumnezeu nu vine asupra lui. Căci n-a umbrit nourul un cort pînă ce îi lipsea ceva, ci cortul împlinit. Aşa şi peste templul clădit, n-a umbrit nourul pînă ce îi lipsea ceva, ci cînd a fost împlinit şi s-au introdus în el sîngele şi grăsimile arderilor de tot şi Dumnezeu a primit mirosul bunei miresme, atunci a umbrit nourul casa. Adică, de nu va iubi omul pe Dumnezeu cu toată mintea şi nu se va lipi de El cu toată inima, nu vine peste el acoperămîntul odihnei lui Dumnezeu.[145]

23. Spunea iarăşi că dacă mintea ar voi să se urce pe cruce înainte ca simţurile să se odihnească (să scape) de slăbiciune, mînia lui Dumnezeu vine peste el, că a început un lucru peste măsura lui, înainte de-a fi vindecat simţurile lui.[146] De lucrează întinăciunile (miasmele) în tine şi te încrezi în ele şi conclucrezi spre naşterea stării produsă de ele şi nu te întristezi cu durerea inimii, te afli într-o stare contrară firii lui Adam.[146] Dar dacă inima ta a învins prin fire păcatul şi s-a despărţit de cele ce-l nasc pe el şi ţii înaintea ta chinul cu cuno-

145 Templul ca chip şi locaşul bisericesc în realitate este casa în care se întîlneşte omul cu Dumnezeu, aducîndu-i jertfe, sau aducîndu-i-se pe sine, în Hristos, ca jertfă. Iniţiativa este a lui Dumnezeu, căci El a poruncit să se zidească templul şi Fiul Lui a pus temelia Bisericii. Dar a răspuns prin clădire omul. Iar Hristos Cel ce a zidit Biserica şi se aduce ca om jertfă în ea, alipind la Sine şi pe oamenii ce cred în El, ca fraţi ai Lui, este om, dar şi Dumnezeu. In templu ca în chip, dar în locaşul bisericesc, ca o realitate, vine peste om odihna lui Dumnezeu. Omul e săpat în el de grijile lumeşti. Se simte sub adăpostul care-i asigură viaţa vecinică prin iubirea lui Dumnezeu.

146 In Cuv. 30 al lui Isaac Sirul se spune: „Înainte ca mintea să domolească simţurile". Dar păruta putere a simţurilor este mai degrabă o slăbiciune a lor. Căci aceasta se arată în prea marea lor alipire la cele materiale. Omul poate urca mai uşor pe cruce, sau poate suporta mai uşor durerile ei cînd simţurile nu mai trăiesc (din slăbiciune) cu multă intensitate plăcerile sau durerile alipirii la cele materiale. Durerile sporite ce le simte un om, cu simţurile, urcîndu-se pe cruce, fără să-l scape de slăbiciunea lor, este şi o pedeapsă a lui Dumnezeu, sau o lipsă a puterii lui Dumnezeu în omul respectiv. Iar durerea sporită îl poate face să se revolte împotriva crucii, ca tîlharul de-a stînga, sau să caute să scape de ea.

ştinţa ajutorului dat ţie de Dumnezeu va rămîne împreună cu tine, dacă nu-l superi întru nimic, ci plîngi înaintea Lui şi zici: „A Ta este mila, Doamne, a Celui ce m-ai mîntuit pe mine, căci eu nu pot să scap de mîinile (vrăjmaşului) fără ajutorul Tău". Iar de ai grijă de inima Ta, şi nu-L superi nici pe cel ce te învaţă cum voeşte Dumnezeu, aceasta e propriu după fire lui Iisus. Şi El te va păzi pe tine de tot răul. Amin.[147]

CUVÎNTUL IX

Porunci date celor ce s-au lepădat (de lume)[148]

1. De te-ai lepădat de lume şi te-ai predat lui Dumnezeu[149], ca să te pocăieşti, să nu laşi gîndul tău să te necăjească pentru păcatele tale de mai înainte, ca şi cînd nu ţi s-au iertat. Şi să nu dispreţuieşti poruncile Lui, odată ce socoteşti că nu ţi-a iertat nici păcatele de mai înainte. Păzeşte-le acestea pînă la moarte şi să nu le dispreţuieşti: să nu mănînci cu femeie şi să nu ai prie-

147 Fără conştiinţa puternică a ajutorului lui Hristos, să nu căutăm crucea. Să nu ne încredem că putem suporta crucea fără ajutorul Lui. Dar conştiinţa trebuinţei ajutorului lui Hristos trebuie însoţita de conştiinţa păcatului nostru şi a neputinţei ce ne vine din această cauză de-a suporta crucea. ,,Port crucea, pentru că sînt păcătos. Dar o pot suporta, cerînd ajutorul lui Hristos. El o suportă în mine. Şi numai aşa îmi este de folos crucea, nefiind învins de păcatul încrederii în mine şi de neputinţa de-a o purta pînă la capăt" Ava Isaia ne adînceşte în cele mai subtile şi mai complexe analize ale vieţii sufleteşti, mai bine zis duhovniceşti.

148 In cod. 215 al Colecţiei Patriarhiei (din Ierusalim), scris pe la sfîrşitul sec. XVI, p. 266, Cuvîntul acesta are titlul: „A celui întru sfinţi Părintelui nostru Atanasie, arhiepiscopul Alexandriei, către cei ce s-au lepădat" (Monahul Augustin).

149 In Codicele de mai sus, textul este astfel: „De te-ai predat lui Hristos, pentru ce mai voieşti să umbli iarăşi în lume? Nu te atinge, nu gusta, nu te folosi de ceea ce te-ai lăsat, o dată ce ai pornit în iubire cu Hristos. Căci dacă ai averi şi vii, de ce nu ai luat şi o femeie? Dacă ai murit cu Hristos prin Botez şi ai înviat cu El, prin credinţă, caută cele de sus, unde este Hristos, nu cele de pe pămînt. De voieşti să împărăţeşti împreună cu Hristos, păzeşte poruncile Lui. Păzeşte-te pe tine pînă la moarte, să nu mai ai prietenie cu cei tineri" etc. (Monahul Augustin).

tenie cu cei mai tineri, nici să nu te culci pînă eşti tînăr cu cineva pe un străjac, decît cu fratele tău sau cu Ava al tău. Dar şi cu ei, cu teamă, şi nu cu nesocotinţă. Să nu nesocoteşti ochii tăi cînd îmbraci hainele tale[150]. De se iveşte trebuinţa de vin, ia pînă la trei pahare[151] şi să nu calci porunca pentru prietenie. Să nu locuieşti într-un loc în care ai păcătuit[152] şi să nu dispreţuieşti slujirea (liturghia) ta, ca să nu cazi în mîinile vrăjmaşilor tăi. Sileşte-te pe tine la meditarea Psalmilor, pentru că aceasta te păzeşte de robia întinăciunii. Iubeşte toată pătimirea neplăcută şi patimile tale vor fi umilite. Îngrijeşte-te să nu te măsori pe tine în vreun lucru[153] şi ai grijă să-ţi plîngi păcatele. Păzeşte-te de minciună, căci ea alungă frica de Dumnezeu de la tine. Să nu descoperi înaintea tuturor gîndurile tale[154], ca să nu pricinuieşti sminteală aproapelui tău. Descopere gîndurile tale Părinţilor tăi, ca harul lui Dumnezeu să te acopere. De vezi vreo sminteală, dar nu spre moarte, nu-l dispreţui pe fratele tău, ca să nu cazi în mîinile vrăjmaşilor tăi[155]. Fereşte-te să nu fi robit de cele în care ai păcătuit, ca să nu se împrospăteze în tine.

2. Iubeşte smerenia şi ea te va păzi de păcate. Nu fi iubitor de ceartă, ca să nu locuiască în tine tot răul. Predă inima ta spre ascultarea Părinţilor tăi şi harul lui

150 In Cod. Savaitic 408, din sec. IX, sau începutul sec. X, urmează: „Să nu bagi mîna ta în sînul tău, căci multe patimi are trupul" (Monahul Augustin).

151 Monahul Augustin dă la note şi părerile unor bătrîni, că trei pahare de vin erau prea multe (Pg. 83 din ediţia lui).

152 Monahul Augustin: „Să nu locuieşti într-un loc unde inima ta se teme că vei păcătui faţă de Dumnezeu".

153 Nu căuta să vezi cît de mare te-a făcut vreo faptă, sau cît ai crescut prin ea. Deci nu pune preţ pe ea.

154 Monahul Augustin la notă: „Nu descoperi oricărui om gîndurile tale, ci numai celor pe care i-ai probat că sînt duhovniceşti" (Isaac Sirul. Cuv. 7).

155 Monahul Augustin la notă: „De vezi pe vreunul din fraţi păcătuind păca,t nu spre moarte, nu-l dispreţui, nu-l coborî în cinstire şi nu-l osîndi, căci vei cădea în mîinile vrăjmaşilor" (La Antonie cel Mare, can 54).

Dumnezeu va locui în tine[156]. Nu te face înţelept de la tine, ca să nu cazi în mîinile vrăjmaşilor tăi[157]. Obişnueşte limba ta să spună: „Iartă" şi smerenia va veni în tine.

Şezînd în chilia ta, îngrijeşte-te neîncetat de acestea trei : de lucrul de mînă, de meditare şi de rugăciune[158], cugetă deci în fiecare zi că azi am să trăiesc în lume. Şi nu vei păcătui faţă de Dumnezeu.[159] Nu lăcomi la mîncare, ca să nu vină din nou în tine, păcatele tale de mai înainte. Să nu te lenevești în vreo osteneală, ca să nu sară în tine lucrările vrăjmaşului. Sileşte-te în meditaţia ta şi va veni în tine repede odihna lui Dumnezeu.[160] Precum e casa dărîmată în afara oraşului, ce devine loc de miros urît, aşa sufletul unui începător leneş se face încăperea oricărei patimi necinstite. Sileşte-te la multe rugăciuni însoţite de plîns şi poate se va milui Dumnezeu de tine şi te va dezbrăca de omul cel vechiu care a păcătuit. Uneşte-te cu acestea şi osteneala şi sărăcia şi înstrăinarea şi neplăcuta pătimire şi tăcerea vor naşte

156 De asculţi de Părinţii tăi, va locui Dumnezeu în tine, pentru că ei îţi transmit poruncile lui Dumnezeu. Prin ei îţi vorbeşte Dumnezeu.

157 Afirmîndu-te pe tine însuţi cu mîndrie, arăţi că a pus stăpînire pe tine diavolul. Căci el urmăreşte să ne despartă de Dumnezeu şi să ne dezbine unul de altul. Monahul Augustin: „Nu te socoti pe tine înţelept. Prin mîndrie, se va înălţa sufletul tău şi vei cădea în mîinile vrăjmaşilor tăi" (Antonie cel Mare, can. 63).

158 Monahul Augustin: „Cînd şezi în chilia ta, îngrijeşte-te să împlineşti aceste trei: lucrul de mînă, citirea psalmilor şi rugăciunile" (Antonie cel Mare, can. 65).

159 Monahul Augustin: „Gîndeşte şi zi în tine: De voi rămînea în lumea aceasta". Şi aşa nu vei păcătui înaintea lui Dumnezeu (Idem, canon 66). „Sculîndu-ne, să socotim în fiecare zi că nu vom rămînea pînă seara; şi iarăşi culcîndu-ne, să socotim că nu ne vom scula... Gîndind astfel şi trăind aşa în fiecare zi, nici nu vom păcătui, nici nu vom avea vreo poftă" (Sg. Atanasie,- *Viaţa Sf. Antonie,* P.G. 26, col. 872).

160 Monahul Augustin nota: „Nu fugi de osteneli şi ţi se va da repede liniştea (isichia) de la Dumnezeu" (Antonie cel Mare, can." 68).

Avem un paradox: Cu cît te osteneşti mai mult în cele bune, cu atît îţi vine mai repede şi mai sigur odihna sau liniştea de la Dumnezeu. Te faci prin cele bune liber de grija de tine, te faci indiferent la necazuri. Ai mulţumirea binelui făcut.

smerenia şi smerenia va aduce iertarea a tot păcatul.[161] Dar puternic este Dumnezeu, bunul nostru Stăpîn, ca să ne întărească pe noi să cunoaştem şi să facem cele cuvenite, ca să aflăm mila cu toţi sfinţii care păzesc poruncile Lui. Amin.

CUVÎNTUL X

Alt Cuvînt

Dumnezeu i-a arătat Apostolului Petru să nu aibă pe nici un om „spurcat sau necurat" (Fapte 10, 28), căci deoarece inima lui a fost sfinţită, i s-a sfinţit tot omul. Dar pentru cel ce are în sine păcatul şi patimile, nu s-a sfinţit nimenea. Ci socoteşte că tot omul este după patimile din inima lui. Şi de-i spune cineva: omul cutare este bun, se mînie îndată în inima lui[162]. Deci păziţi-vă să nu criticaţi pe cineva nici cu gura, nici în inima voastră. Căci pe cît este omul neîngrijit de sine, pe atît socoteşte în inima sa că e prieten al lui Dumnezeu.[163] Însă de se eliberează de patimi, se ruşinează să-şi

161 Dacă smerenia aduce iertarea a tot păcatul, păcatul constă în lipsa smereniei. Prin smerenie cunoşti pe Dumnezeu şi realitatea lumii creată de El, nu de noi. Smerenia este încadrarea ca un punct într-o linie personală şi impersonală uriaşă şi în dependenţă de infinita viaţă a Treimii dumnezeieşti. Mîndria este afirmarea neraţională a existenţei de sine a acestei picături. Şi dacă multe persoane umane fac aceasta, ele încearcă să aducă o dezordine în toate. Acesta e păcatul. Monahul Augustin, la notă: „Prima treaptă a virtuţii şi începutul mîntuirii şi a siguranţei noastre este frica de Dumnezeu. Prin aceasta are loc curăţirea păcatelor şi paza virtuţilor. Nu tot cel ce se botează s-a mîntuit, ci cel ce face faptele lui Dumnezeu. E vădit că nici cel ce se tunde nu se mîntuieşte, ci cel ce păzeşte cele cuvenite ale monahului. Dezbracă deci nepăsarea şi lenevia şi caută să nu cazi în lucrarea diavolului şi rămîi într-un anumit loc în răbdare, ca să te mîntuieşti" (în Codicele patriarhal amintit). Frica lui Dumnezeu este o mărturie lăuntrică a sufletului despre prezenţa şi puterea lui Dumnezeu..

162 Un om lipsit de bunătate, nu suferă să i se spună despre altul că are bunătate.

163 Pe cît neglijează cineva să-şi cultive vreo calitate, pe atît socoteşte că o are pe aceasta asemenea lui Dumnezeu.

ridice ochii spre cer, înaintea lui Dumnezeu.[164] În acest caz se vede pe sine foarte depărtat de Dumnezeu.

Un om oarecare avea două slugi şi i-a trimis pe ei în ţarina lui să secere grîul şi le-a poruncit să secere şapte hectare într-o zi. Unul şi-a pus toată puterea să împlinească porunca dată de stăpînul lui, dar n-a reuşit să o împlinească, deoarece era peste puterea lui. Celălalt, lenevindu-se, şi-a zis în sine: ;„Cine poate să împlinească această lucrare într-o zi? Şi, plin de dispreţ, a neglijat-o. Şi o oră a dormit, altă oră a şezut, iar o oră stătea cu gura căscată, întorcîndu-se „ca o uşă în ţîţîna" (Prov. 26, 14) şi a cheltuit zadarnic răstimpul zilei. Făcîndu-se seara, au venit la stăpînul lor. Şi deosebindu-i acesta pe cei doi, a preţuit lucrarea celui harnic, deşi nu ajunsese să împlinească ceea ce i s-a poruncit, dar pe dispreţuitorul leneş l-a aruncat din casa sa. Deci şi noi să nu ne speriem de nici o osteneală şi de nici un necaz, ci să ne folosim puterea lucrînd din toată inima. Şi cred că Dumnezeu ne va primi pe noi împreună cu sfinţii Săi. Deci omul trebuie să facă multă rugăciune înaintea lui Dumnezeu, cu multă smerenie a inimii şi a trupului şi să nu se socotească pe sine ca făcînd ceva bun în orice lucrare a sa. Şi să nu se încreadă în laude, nici să se necăjească de critici, ci să-şi amintească de păcatele lui şi să-şi împace inima lui cu duşmanii lui şi să nu lase să iasă vreun cuvînt amar din gura sa, ca să-l spună lor; şi să nu-i critice nici înaintea celor ce-i iubesc pe ei.[165] Iar la sfîrşitul tuturor, monahul trebuie să închidă

164 Cel pătimaş, e mîndru, se încrede prosteşte în sine şi deci se socoteşte asemenea lui Dumnezeu. Cel lipsit de patimi, fiind lipsit şi de mîndrie, îşi dă seama de nimicnicia sa şi de aceea se ruşinează să se socotească în stare să cunoască pe Dumnezeu. Cine crede că cunoaşte cu uşurinţă pe Dumnezeu, îl coboară pe Dumnezeu la nivelul său, nu-L mai vede în realitate ca Dumnezeu.

165 Este vorba de duşmanii dintre oameni, nu de demoni. Să nu întărim duşmănia lor, vorbindu-i de rău, ci să-i aducem la pace cu noi, prin cuvinte bune.

toate porţile sufletului şi să-şi păzească simţurile ca să nu-l facă să cadă prin ele. Şi să se păzească pe sine de cei ce-i aduc cuvinte lumeşti. Să-i ajungă păcatele sale.

CUVÎNTUL XI

Despre grăuntele de muştar

Taina grăuntelui de muştar, precum au spus Părinţii, ne cere să trăim după chipul lui. Căci s-a scris: „Asemenea este Împărăţia cerurilor unui grăunte de muştar, pe care luîndu-l omul, l-a ascuns în ţarina lui. El este cel mai mic dintre toate seminţele dar cînd creşte, se face mai mare ca toate plantele, încît păsările cerului vin să se sălăşluiască în ramurile lui" (Mt. 13, 31—32). Omul este grăuntele de muştar, iar păsările sînt virtuţile lui. Omul trebuie să urmeze grăuntelui de muştar în toate. Căci spunînd: „Este mai mic decît toate seminţele", o spune aceasta deoarece trebuie să coboare mai jos decît orice om. Dar el este prin aceasta desăvîrşit, pentru blîndeţea şi îndelunga lui răbdare. Şi este înfocat (în creştere) pentru curăţia lui, pentru că nu are nici o întinăciune în trup. Iar cele din el sînt puternice pentru ura faţă de patimi. Căci este supărător celor ce iubesc lumea. Şi are însuşirea de-a fi lucrător, de nu e lovit şi apăsat. Despre neplăcuta lui pătimire, zice: Cel ce îl apasă, îi înţeapă ochi pentru necazul adus lucrărilor lui. El trebuie să-şi hrănească mădularele moarte, spre a nu cădea într-un miros urît.

Să-l înţelegem şi să-i urmăm şi să asemănăm cu el mădularele noastre în descompunere, ca să nu se împută şi să prindă viermi. De aceea s-a făcut om Domnul Iisus, ca să se îngrijească de noi, ca să ne îndreptăm pe noi prin El, potrivit Lui şi să arătăm că sîntem din El ca grăunţe, sau nu, că sîntem din starea Lui, din smerenia

inimii Lui, din blîndeţea şi asprimea Lui. Iar propriu milei Lui este să ne întărească, după voia Lui. Că a Lui este slava, a Tatălui şi a Fiului şi a Sfîntului Duh, acum şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XII

Despre vin

1. Taina vinului este a firii omului care voieşte să se opună neştiinţei, păzindu-şi lucrarea sănătoasă, ca Dumnezeu să o primească cu bucurie. Vasul (butoiul vopsit uşor este chip al curăţiei trupului sănătos în toate părţile lui de patimile urîte. Căci este cu neputinţă să slujească vreunei plăceri, precum este cu neputinţă să se pună vinul într-un vas nevopsit întreg, sau neavînd vreo tărie în el. Aşa să ne cercetăm şi noi pe noi, căci nu putem plăcea lui Dumnezeu avînd în noi vreo ură sau duşmănie. Căci acestea împiedică pe om să se pocăiască. Iar vinul spumegă la început, avînd chipul tinereţii care e în mişcare pînă ce nu înaintează în vîrstă şi nu ajunge la o linişte. Dar nu se face vin fără un must de struguri, cum nici pîinea fără aluat. Aşa nici tinereţea nu poate înainta în mierea ei, de nu primeşte de la părinţii ei aluatul după Dumnezeu şi nu-i vor da ei calea, pînă ce nu i se va dărui ei Dumnezeu şi nu se va înălţa cu vederea spre El. Să fie lăsată de aceea in casă pînă ce ajunge la o aşezare. Tot aşa, fără linişte (isichie) şi neplăcuta pătimire şi fără toată osteneala după Dumnezeu, este cu neputinţă tinereţii de-a veni la această stare. De lăsăm vinul cu cele născute din el, se face oţet. La fel firea tinereţii, de va fi între rudeniile după trup, sau între a altora care nu sînt în aceeaşi făptuire şi nevoinţă, pierde felul de viaţă după Dumnezeu pe care l-a primit de la părinţi. Şi pun vasul cu vin in pămînt pentru a nu fi luat de vînt şi a se pierde.

Aşa şi tinereţea: de nu va dobîndi smerenia în toate, toate ostenelile ei vor fi zadarnice. De se gustă din vin de multe ori, gustul lui e luat de vînt şi se pierde. Acest lucru se întîmplă de multe ori omului care îşi arată lucrul lui. Căci tot lucrul lui îl pierde slava deşartă. De vor lăsa gura butoiului deschisă, vierii lacomi vor consuma vinul. Aşa şi multa vorbire şi uşurătatea şi deşertăciunea. De vor lăsa vinul în calea vîntului, acesta îi pierde chipul şi firea. Aşa mîndria pierde tot rodul omului. Ascund vinul în magazine şi sub un acoperămînt. Aşa şi liniştea (isichia) şi înstrăinarea de orice lucru. Căci e cu neputinţă omului să păzească ostenelile lui fără linişte şi fără neconsimţirea cu lucrurile lumii.

Toate acestea i se întîmplă vinului pînă ce îi place vierului şi se bucură de rod. Toate acestea trebuie să le facă şi omul, pînă ce va plăcea lucrul său lui Dumnezeu. Şi precum este cu neputinţă să îndrăznească în inima lui, temîndu-se neîncetat, pînă ce nu întîlneşte pe Dumnezeu şi nu vede lucrul lui de este desăvîrşit ; şi precum cînd se pune vinul în butoi, curg din el picături în pămînt, de are un stăpîn fără grijă, aşa se pierde şi micul lucru, sau rodul omului, de este fără grijă. Să folosim deci puterea noastră, fraţii mei, să ne păzim de cei ce ne vatămă şi mila lui Dumnezeu şi harul Lui va fi cu noi, ca să spunem: „După slăbiciunea noastră am păzit cele spuse nouă de conştiinţă, dar puterea şi acoperămîntul, si iertarea, si vina sînt de la Tine. Căci cine sînt eu în mîna viclenilor de care m-ai scăpat? Eu nu am nimic să-Ţi dau, căci sînt păcătos şi nevrednic de darurile Tale. Tu m-ai scăpat din mîna vrăjmaşilor mei. Tu eşti Domnul meu şi Dumnezeul meu. Şi a Ta este slava şi mila, şi acoperămîntul, şi ajutorul, şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin."

CUVÎNTUL XIII

Despre cei ce s-au luptat şi s-au desăvîrşit

1. Acestea sînt semnele (minunile) pe care le-a făcut Domnul Iisus înainte de-a se sui pe cruce. Căci zice: „Mergînd vestiţi lui Ioan cele ce le-aţi auzit şi le-aţi văzut: orbii văd, şchiopii umblă, leproşii se curăţesc, morţii înviază şi săracilor li se binevesteşte. Şi fericit este cel ce nu se va sminti întru Mine" (Lc. 7, 22— 23). Ioan cînd a botezat pe Domnul Iisus, a luat ca chip al acestui cuvînt că cel ce se botează trebuie să mărturisească faptele lui. Deci multe sînt semnele pe care le-a făcut Domnul Iisus. Dar „orbii văd" înseamnă că cel ce priveşte lumea aceasta cu nădejde este orb; dar dacă părăsind-o pe ea, priveşte la nădejdea aşteptată, a văzut[166]. La fel „şchiopii umblă" înseamnă că cel ce voieşte pe Dumnezeu şi iubeşte cugetările trupeşti ale inimii este şchiop; dar dacă le părăseşte pe acestea şi iubeşte pe Dumnezeu din toată inima, umblă.[167] La fel iarăşi „surzii aud", înseamnă că fiind cineva în împrăştiere, e surd prin robie şi uitare; dar de se adună în cunoştinţă, aude.[168] „Leproşii se curăţesc" arată, fiindcă s-a scris în Legea lui Moise, că „cel necurat să nu intre în casa Domnului", pe tot cel ce are duşmănie faţă de aproapele, sau ură, sau pizmă, sau vorbire împotrivă. Dar dacă le părăsesc pe acestea, s-au curăţat. În sfîrşit, de vede orbul, umblă şchiopul şi e curăţit leprosul, omul

166 De fapt cel ce priveşte la lumea aceasta cu vreo nădejde, este orb. Dacă nu recunoaşte decît realitatea ei, nu vede că aceasta înseamnă a nu avea de la ea decît moartea definitivă. Şi nevăzînd aceasta, este orb. Insă cel ce are o nădejde într-o viaţă deosebită de lume, vede realitatea.

167 Cel ce rămîne la lumea aceasta e şchiop, adică nu se poate mişca din lumea aceasta. Dar cel ce iubeşte pe Dumnezeu, poate umbla, sau nu mai rămîne paralizat în ea. Se mişcă din ea.

168 Cel împrăştiat cu mintea nu aude glasul lui Dumnezeu, care-i arată drumul spre El şi trebuinţa de a-l urma. Nu aude ceea ce este esenţial pentru viaţa lui. Toate se confundă în auzul lui.

care a murit prin acestea în vremea leneviei, se scoală şi se înnoieşte, deci se şi binevesteşte simţurilor lui, celor sărăcite de sfintele virtuţi, fiindcă a văzut, a umblat şi s-a curăţit. Acest răspuns l-ai dat celui ce te-a botezat pe tine.

2. Acesta este botezul, neplăcuta pătimire în smerita cugetare şi linişte (isichia).[169] Căci s-a scris despre Ioan: „Îmbrăcămintea lui era din peri de cămilă şi mijlocul lui era încins cu un brîu de piele" (Mt. 3, 4). Şi trăia în pustie. Acestea sînt semne ale neplăcutei pătimiri. Aceasta curăţeşte întîi pe om şi, de lucrează, o cîştigă, pe aceasta şi de o cîştigă, se sileşte să vină la cruce. Crucea e semn al viitoarei nemuriri, cînd va închide mai întîi gurile fariseilor şi saducheilor.[170] Căci Saducheii îşi însuşesc chipul necredinţei şi al deznădejdii, iar Fariseii, al vicleniei şi făţărniciei şi al slavei deşarte, după scrisa: „Nimenea nu mai îndrăznea să întrebe pe Iisus din ceasul acela" (Mc. 11, 24). Deci „a trimis pe Petru şi pe Ioan să pregătească Paştele" (Lc. 22, 8)[171]. Aceasta ne este nouă chip, că de se vede mintea pe sine nestăpînită de nimic, se pregăteşte pentru nemurire, adunîndu-şi simţurile (simţirile) într-o unitate şi le face un trup; hrănindu-le prin împărtăşirea de El în

169 Prin Botez ne însuşim cu plăcere o viaţă de pătimire pentru păcate şi o linişte din partea agitaţiei ce-o întreţin în noi păcatele sau căutarea plăcerilor ce ni le îmbie lumea văzută în afara lui Dumnezeu.

170 Cine primeşte pătimirile neplăcute pentru Hristos, se pregăteşte să primească şi crucea, care e o trecere spre înviere. Căci crucea, ca primire voită a morţii pentru Dumnezeu, e ultimul act al nepreţuirii lumii, al deslipirii de ea, pentru a ajunge la El. Această deslipire de lume a arătat-o Hristos respingînd necredinţa fariseilor şi saducheilor şi o arătăm şi noi în respingerea celor necredincioşi şi făţarnici.

171 După ce i-a biruit pe aceia cu totul prin cuvînt, Iisus a trecut apoi la ultima Sa faptă prin care arată iubirea Sa ca Dumnezeu oamenilor, adică la răstignire. Sau după ce se arată biruitor al tuturor patimilor omului vieţuitor, trece şi la biruirea morţii prin moarte.

mod nedespărţit.[172] Şi iarăşi s-a rugat Iisus, zicînd: „De este cu putinţă, treacă acest pahar de la Mine în ceasul acesta" (Mt. 26, 28). Acest cuvînt ni se face şi el al nostru in înţelesul că dacă voieşte mintea să se suie pe cruce, are nevoie de multă rugăciune şi de multe lacrimi, şi să se supună în toată clipa lui Dumnezeu, cerînd ajutorul bunătăţii Lui, ca să o întărească şi să o păzească pînă o va învia pe ea înnoirea sfîntă şi nebiruită. Deoarece în ora crucii este o mare primejdie.[173] Şi rugîndu-se, are nevoie de Petru şi de Ioan, să fie cu ea, care închipuie credinţa sănătoasă şi bărbăţia inimii, sau nădejdea şi iubirea lui Dumnezeu.[174]

3. Şi acestea sînt cele ce s-au împlinit cu Stăpînul, Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos, pentru noi, care ni s-a făcut chip (pildă) în toate, cum a spus Apostolul: „Ca să-L cunosc pe El şi puterea învierii Lui şi să fiu făcut părtaş patimilor Lui, asemănîndu-mă cu El în moartea Lui, ca, doar, să ajungem la învierea cea din morţi" (Filip. 3, 10—11). Fierea pe care a băut-o pentru noi, este pentru noi spre a nimici toată pofta cea rea din noi şi ca să ne închidem gurile noastre şi să nu îngăduim poftelor să iasă din trupul nostru şi să se împli-

172 Mintea care nu mai e stăpînită de nimic din ale lumii se pregăteşte, îşi adună simţurile îndreptate spre lume, spre o singură ţintă: să se pregătească prin moarte spre trecerea la nemurirea vieţii viitoare împreună cu Hristos, pe care îl vedem ca model în aceasta. Simţurile i-au devenit un trup, unit cu Hristos, deci totodată un trup cu Hristos, prin împărtăşirea de El. Şi El, care a învins moartea prin cruce, imprimă şi trupului celui ce s-a împărtăşit de El această pornire spre moarte şi spre trecerea prin ea la viaţa veşnică în unire cu El.

173 Propriu-zis nu pentru Sine se roagă Iisus să treacă paharul morţii, ci pentru noi. El putea suporta prin Sine acest pahar, dar Şi-a însuşit frica noastră de el, cerînd ajutorul Tatălui, ca să ne facă şi pe noi să cerem acest ajutor în clipa crucii. Numai cu ajutorul Tatălui putem învinge crucea pe care am primit-o ca să o învingem şi pe ea după ce am învins celelalte patimi egoiste ale noastre prin pătimirile neplăcute.

174 Precum Petru şi Ioan sînt folosiţi de Hristos pentru pregătirea Paştilor, care este moartea Lui, sau trecerea Lui mîntuitoare prin ea (Pastele Lui), aşa avem nevoie şi noi de credinţa şi iubirea lui Hristos, pe care o reprezintă ei, ca să primim crucea noastră, ca trecere (Paşte) prin ea spre viaţa vecinică.

nească. Oţetul ce l-a băut este pentru noi spre a stinge toată îndrăzneala şi toată tulburarea deşartă.[175] Scuipatul pe care l-au scuipat asupra Lui este pentru noi spre a stinge toată voinţa de-a plăcea oamenilor şi toată slava lumii acesteia.[176] Cununa de spini, împletită şi pusă pe capul Lui, ne este un chip ca să ne purtăm dispreţul ce ni se arată în fiecare ceas, răbdînd fără tulburare înjurăturile.[177] Trestia cu care loveau capul Lui este chip pentru noi, ca, avînd totdeauna pe cap acoperămîntul smeritei cugetări, să stingem toată mândria vrăjmaşului. Iar spusa: „Iisus a fost predat spre biciuire înainte de-a fi răstignit", este un chip pentru noi ca să dispreţuim toată osîndirea omenească şi toată încercarea. Iar faptul că „au împărţit hainele Lui şi au tras sorţi", ni s-a făcut spre chip al nostru, ca să dispreţuim şi noi toate ale lumii acesteia, înainte de-a ne sui pe cruce, după cuvîntul Apostolului: „Răpirea averilor voastre aţi primit-o cu bucurie, cunoscînd că aveţi o mai bună avere (existenţă) în ceruri" (Evr. 10, 34).

4. Acestea trebuie să le facă omul, ca să poată să se urce cu El pe cruce. Căci dacă nu vei face cele ce le-a făcut El, după puterea ta ca om, nu vei putea să te

175 Fierea băută de Hristos este chipul amărăciunii pe care trebuie să o bem noi scîrbiţi de amărăciunea ce ne-o produc patimile noastre, iar oţetul este acreala patimilor ce ne face să le lepădăm din noi.

176 Scuipatul cu care a fost dispreţuit Hristos, să-l socotim scuipatul ce ne vine de la oameni cînd împlinim voia lui Dumnezeu, dar şi adevărata intenţie aflată în laudele oamenilor. Să primim deci şi laudele lor, ca o minciună, egală în realitate cu un scuipat.

177 Cununa mincinoasă pusă pe capul Lui spre a rîde de puterea Lui împărătească, în care nu credeau, să o socotim ca batjocura ce ni se aduce cînd slujim lui Hristos, adevăratului Dumnezeu. Să ne arătăm şi noi calitatea de membri ai Împărăţiei lui Hristos cu smerenie, chiar dacă aceasta îi face pe duşmanii Lui să rîdă de noi. In toate: în primirea fierii, a oţetului, al cununii de spini, să ne socotim uniţi cu Hristos. El le primeşte pe nemeritate pentru noi, noi trebuie să le primim pentru că le merităm. Dar Le primeşte pentru noi, ca în unire cu El să avem puterea să le primim şi noi. El primeşte cununa de spini ca o batjocură nemeritată, căci e cu adevărat Împărat, noi trebuie să o primim pe meritate, pentru că vrem să fim împăraţi fără să fim. Dar primind-o, scăpăm de mîndria de a fi împăraţi.

sui pe cruce.[178] Iar spusa: Era ceasul al şaselea cînd s-a răstignit întru acreala inimii împotriva păcatului, pentru mîntuirea noastră, este chip pentru noi spre a ne întări împotriva a toată lenevia şi lipsa de curaj pînă ce va muri în noi păcatul, după cum s-a scris că „prin cruce a omorît păcatul şi vrăjmăşia în El" (Ef. 2, 16).[179] Iar spusa că făcîndu-se ceasul al noulea, a strigat cu glas mare: „Eli, Eli, lama sabahtani" (Mc. 15, 34) este a noastră, însemnînd că după răbdarea durerii pentru patimi, pînă la stingerea lor, îndrăznim cu toată smerita cugetare să strigăm aceasta către Dumnezeu.[180] Iar în faptul că şi-a dat duhul la întunecarea soarelui, ne este un chip pentru noi, că de se va elibera mintea noastră de toată nădejdea în lumea aceasta a celor văzute, avem un semn că păcatul a murit în noi. Iar în faptul „de-a se fi rupt catapeteasma de sus pînă jos" (Mt. 27, 51) în două, avem un chip pentru noi, că de se va elibera mintea, dispare intervalul dintre ea şi Dumnezeu. Iar în faptul că „pietrele s-au sfărîmat şi mormintele s-au deschis" (Ibid. 52), avem un chip pentru noi, că dacă moartea aceea ne vine nouă, toată greutatea şi orbirea şi cele ce stau pe suflet, se vor rupe şi simţurile care omoară şi aduc rod morţii, se însănătoşează şi se scoală nebiruite. Iar a fi învăluit într-o pînză curată şi uns cu aromate, este iarăşi chip pentru noi, că după moartea aceea vine o sfinţenie care învăluie pe om şi îl

178 Ca să ajungi pe crucea care te mîntuieşte de păcate, trebuie să urci cu Hristos. Dar pentru a urca cu El, trebuie să faci sau să suporţi înainte cele ce le-au făcut sau suportat El.

179 A suportat păcatul pe care şi l-a însuşit, în sensul că a luat vina pentru păcatul nostru, deci şi acreala faţă de el, ca vrăjmăşie împotriva altora. Toate acestea le-a omorît. Trăia aceste simţiri ale noastre, fără să fie autorul lor personal, ca să le omoare, sau să-şi producă simţirea că le-a omorît, ca să ne transmită şi nouă această simţire.

180 Strigăm şi noi după o îndelungată suferinţă pentru patimile noastre, cu smerenie: „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit?" Propriu-zis Hristos strigă aceasta nu pentru Sine, ci pentru noi. Dar şi-a însuşit această strigare a noastră, pentru ca să ne-o comunice şi nouă cu simţire filială, sau cu înţelegere, nu cu revoltă.

odihneşte în nestricăciune. Iar faptul că „L-au pus pe El în mormînt nou, în care nu era pus nimeni" (Io. 19, 4) şi au rostogolit o piatră mare peste uşă, este iarăşi chip pentru noi, că de se va elibera mintea de toate acestea şi va sabatiza (se va odihni), se află în alt veac cugetînd cele nouă şi ia aminte la cele în care nu e nimic stricăcios, gîndind la cele nestricăcioase. Se mai spune şi: „Unde este stîrvul, acolo se vor aduna şi vulturii" (Mt. 24, 28). În sfîrşit scrisa: „A înviat întru slavă, întru slava Tatălui Său şi s-a suit la ceruri şi a şezut la dreapta, măririi întru cele prea înalte" (Evr. 1, 3), este şi pentru noi, după cuvîntul Apostolului: „Dacă deci aţi înviat împreună cu Hristos, căutaţi cele de sus, unde este Hristos şezînd de-a dreapta lui Dumnezeu, şi cugetaţi la cele de sus, nu la cele de pe pămînt. Căci aţi murit" (Colos. 3, 1—3). Căci puternic este numele Lui, cel cinstit, care face milă şi s-a făcut chip al sfinţilor în toate, să ajute slăbiciunii noastre, să părăsească păcatele noastre[181] şi să afle milă cu toţi cei vrednici de El. Amin.

CUVÎNTUL XIV

Fapta plînsului[182]

1. Vai mie, vai mie, că încă n-am fost eliberat de focul gheenei! Cei ce mă atrag spre ea rodesc încă în mine şi mişcă în inimă toate lucrurile ei. Cei ce mă scufundă în foc, se mişcă în trupul meu, voind să rodească.

181 Se recunoaşte şi aci o putere a numelui Lui însuşi, puterea de-a ne ajuta să părăsim păcatele şi să na bucurăm de mila Lui, de comuniunea cu El, potrivit sărăciei noastre, Cînd rostim numele lui Hristos cu credinţă, El Însuşi vine la noi. Numele cuiva e o punte între El şi cei ce-L rostesc cu respect. Cînd cineva rosteşte numele meu, eu sînt atras în legătura cu cel ce mi-l rosteşte.

182 Cu plînsul începe faza făptuitoare a înaintării creaţiei spre unirea cuDumnezeu, deşi plînsul nu e o faptă propriu-zis, sau un început al lucrării binelui. Nu se mai bucură însă nici de rău. Acest plîns, unit cu neputinţa de-a părăsi starea de păcat prin facerea binelui e descrisă în acest Cuvînt.

Încă n-am cunoscut de acum unde voi merge în altă parte, încă nu mi s-a gătit calea dreaptă, încă n-am fost eliberat de lucrările celor aflaţi în văzduh, ale celor ce mă vor împiedica (spre această ţintă) pentru lucrurile lor rele în mine. Încă n-am văzut pe Mîntuitorul venind să mă mîntuiască de ele. Căci răutatea lor rodeşte încă în mine. Încă n-am cunoscut o îndrăzneală între mine şi Judecătorul. Încă n-am fost declarat că nu sînt vrednic de moarte. Încă nu m-am despărţit de faptele rele. Nu se veseleşte cel ce face răul, fiind păzit în închisoare. Nu poate face voia lui (Dumnezeu), fiind legat în lanţuri de fier. Nici nu învaţă pe alţii, fiind închis cu gard de lemn. Nu simte odihna, aflîndu-se în osteneli, nici nu mănîncă cu plăcere, avînd grumazul legat. Nici nu cugetă în sine să facă cele rele, ci plînge în durerea inimii pentru că a păcătuit în toate. Despre toate relele şi chinurile ce i se pricinuiesc spune: „Sînt vrednic de ele", cugetînd pururea la cele ce vor fi pentru el cele din urmă. Cugetînd la pedepsele ce-i vor veni după păcatele lui, inima lui nu se îngrijeşte totuşi să nu judece pe nimeni, deşi osteneala chinurilor mănîncă inima lui.

2. Meditaţia îi este un vai amar. Nu întăreşte pe alţii să nu se lenevească. Preocuparea lui nu este grija de mîncare. Ştie de mila celor ce fac milă cu el. Dar nu o gustă, fiind întristat, pentru că a păcătuit în toate. Condamnat, nu răspunde cu mînie, rabdă ostenelile zicînd: „Sînt vrednic de ele". Dar rîsul dinţilor (nepăsarea veselă) e departe de el, mişcîndu-şi capul cu suspine, gîndindu-se la scaunul de judecată în faţa căruia va avea să se înfăţişeze. De aude cuvinte, nu zice despre ele bine sau rău, de sînt bune sau rele. Auzirea lor nu e primită. Din genele lui curge apă pentru ostenelile în care a ţinut. De este din părinţi de neam bun, se întristează şi mai mult de ruşinea celor ce-l vor vedea la Scaunul de judecată. De ştie că îi este gătit Scaunul de

judecată, nu ia aminte la cei mulţi, de sînt buni sau răi. De sînt alţii legaţi împreună cu el, nu ia aminte la ei, nici nu cugetă împreună cu ei la ce au de făcut,[183] „căci fiecare poartă povara lui" (Gal. 6, 5). Atras să-şi ascundă faţa întunecată, nici un om nu pune vreun cuvînt pentru ea.[184] De frica chinurilor mărturiseşte cele ce le-a făcut socotindu-se vrednic să fie judecat pentru cele ce le-a săvîrşit.

3. Pînă cînd deci mă voi îmbăta fără vin? Pînă cînd voi lenevi, avîndu-le pe acestea în faţa mea?[185] Uscăciunea (scleroza) inimii mi-a uscat ochii şi meditaţia îngrijorată mi-a uscat cugetarea.[186] Şi împrăştierea inimii mi-a adus uitarea pînă la ora întunericului.[187] Trebuinţa trupului m-a legat şi pierderea libertăţii m-a făcut să părăsesc calea (spre ţintă). N-am avut un prieten care să-mi vorbească despre mine, nici n-am avut un dar ca să-l trimit altora. Auzirea faptelor mele rele nu-i lasă să mă cunoască.[188] De-i rog, nu-mi dau atenţie. Căci mă văd că nu m-am odihnit încă din durerile mele. Fiindcă nu-i rog cu inimă întinsă spre ei; fiindcă

183 Cel ce se află în starea de plîns a păcatelor sale se simte izolat, ca şi cel ce nu face binele. Dar nu e contrar lor, ca ultimul. Nu face planuri cu cei ce sînt ca şi el păcătoşi, ce au de făcut în situaţia lor.

184 In textul latin: Îşi are ochii alipiţi de pămînt (Monahul Augustin). Celui cu faţa întunecată, necomunicativă, nu-i cere nimeni să şi-o arate.

185 Pîn cînd voi plînge numai pacatele mele,dar ma voi lenevi în a scăpa de ele, prin fapte bune? Această părere de rău pentru păcate, fără încercarea de a scăpa de ele, este ca o beţie fără vin.

186. Cugetarea la păcatele proprii, fără efortul de-a face să dispară efectele lor prin fapte bune, e o cugetare uscată (sclerozată).

187. Fără efortul de-a face fapte bune, inima se împrăştie în tot felul de gînduri. Iar împrăştierea aceasta aduce uitarea datoriei de-a face binele. Iar uitarea poate înainta pînă la întunecarea totală a cugetării, omul nemaifiind preocupat de un sens al vieţii sale şi al lumii. La starea aceasta ajunge cel ce-şi plînge simplu, într-un oarecare interval de timp, păcatele, netrecînd la fapte bune, contrare păcatelor. Iar această împrăştiere, uitare şi întunecare e însoţită şi de o uscăciune sporită a inimii.

188. Un prieten adevărat îmi vorbeşte despre mine, adică despre regăsirea sau mîntuirea mea, nu despre lucruri sau plăceri care mă pierd, depărtîndu-mă de mine. Dar nici eu n-am cîştigat darul cunoaşterii mele, ca să-l transmit celor ce conlocuiesc cu mine. Faptele mele rele nu descoperă eul meu adevărat, pentru că nu sînt eu în ele.

viermele păcatelor mele n-a cîştigat o prezenţă neîncetată care să mişte inima mea.[189] Povara negrijilor mele încă nu s-a îngreunat asupra mea. Încă n-am cunoscut în întregime puterea focului, odată ce nici n-am luptat să nu cad în el. Este un glas în urechile mele că m-aşteaptă chinul, fiindcă n-am curăţit cu adevărat inima mea. Rănile s-au făcut adînci în trupul meu, dar încă nu s-au împuţit, ca să caut leac pentru ele. Acopăr rănile săgeţilor faţă de oameni şi nu pot suporta să le înlăture doftorul. Acesta m-a sfătuit să acopăr rănile, dar n-am inimă tare ca să rabd asprimea lor. Şi Doftorul este bun şi nu cere plată de la mine, iar lenea nu-mi îngăduie să merg la el. Ci vine el la mine ca să mă vindece şi mă află mîncînd cele ce mă scapă de rane. Şi mă îndeamnă să mă opresc de la cele de acum, dar plăcerea gustului lor amăgeşte inima mea.[190] Cînd mănînc, mă căiesc, dar căinţa mea nu este adevărată.[191] Îmi trimite mîncare spunînd: „Mănîncă" şi răul meu obiceiu nu-mi îngăduie să nu o primesc. La sfîrşitul tuturor acestora, nu ştiu ce să fac. Plîngeţi deci cu mine toţi fraţii mei, cei ce mă cunoaşteţi, ca să-mi vină ajutorul

189. Pînă ce n-am trecut de la plînsul pentru păcate, la faptele care să le împuţineze, nu pot transmite nici eu altora o influenţă bună, adică darul meu în acest sens, chiar de-i rog să-l primească. Pentru că nu mă văd încă pe mine însumi, odihnit prin ele, deci în stare să-l comunic. N-am ajuns la această descoperire a mea pentru mine şi pentru alţii, nici printr-o durere extremă pentru păcatele mele, sau printr-un vierme, care îmi muşcă neîncetat inima pentru ele. Sînt încă într-o stare ambiguă.

190 Doftorul de care vorbeşte aci este Iisus Hristos. Cel rănit, stăpînit de lene, nu merge la el spre a-l vindeca de ranele primite prin săgeţile vrăjmaşului nevăzut. Doftorul recomandă bandaje peste răni, oprirea păcatelor. Dar tratamentul este cam aspru. Cînd vine Doftorul cel mare, îl vede pe păcătos mîncînd cu plăcere, în părerea că aceasta îl va scăpa de răni şi-l sfătuieşte să nu folosească cele plăcute în această viaţă spre a scăpa de rane. Dar bolnavul e prea amăgit de plăcerea lor.

191 E aceeaşi stare de ambiguitate a celui ce începe să trăiască nemulţumirea stării sale păcătoase, dar n-are încă curajul s-o părăsească. Mîncarea produce celui ce se află încă în păcate plăcere, dar începutul nemulţumirii cu ele îl face să se căiască de plăcerea mîncării, dar nu să se ridice deasupra ei.

mai presus de puterea mea şi să mă ia în stăpînire, ca să mă fac ucenic vrednic al Lui. Că a Lui este puterea în toţi vecii. Amin.

CUVÎNTUL XV

Despre lepădare

1. Să ne îngrijim iubiţilor, de noi înşine: „Că vremea s-a scurtat de acum" (I. Cor. 7.29). Şi nu se poate îngriji cineva de sufletul său, pînă ce se îngrijeşte de trup. Şi precum nu poate cineva să privească cu un ochiu la cer şi cu unul la pămînt, aşa nici mintea nu se poate îngriji de cele ale lui Dumnezeu şi de cele ale lumii. Căci cele ce nu-ţi ajută, cînd ieşi din trup, îţi sînt spre ruşine să te îngrijeşti de ele. Să ai deci pe Dumnezeu în gînd.[192] Căci EL ia aminte în tot lucrul pe care-l faci. Să ai pe Dumnezeu în gînd, căci EL priveşte în gîndul tău. Ruşinează-te să cugeţi în ascuns cele de care te ruşinezi să le faci înaintea oamenilor. "Căci din rod se cunoaşte pomul" (Mt. 12,33). Dar la fel mintea se cunoaşte din vederea gîndurilor ei şi sufletul raţional se cunoaşte pe sine din vederea (contemplarea) lui.

Nu te socoti deci pe tine nepătimitor (fără patimi), cîtă vreme te convinge pe tine păcatul.[193] Cel căruia i s-a dat libertate, nu se gîndeşte în sine la cele ce le face contrar firii.[194] Nu te socoti pe tine liber, cîtă

192 Monahul Augustin — la notă, completare: „înaintea ochilor". în trad. latină: „Teme-te de Dumnezeu!"

193 Păcatul convinge pe om să-l facă, pentru că este în el o falsă dulceaţă, iar în om o înclinare spre a-l săvîrşi. El nu e deplin nestăpînit de acel păcat, deci deplin tare. Are o anumită pasivitate în sine, în raport cu acel păcat.

194 Patima e folosirea libertăţii contrar firii. Ca şi păcatul sau patima spre care omul e atras şi de care se lasă atras, e contrară firii lui. Omul a ajuns în această stare prin păcatul lui Adam, pentru că nu era ţinut fără voia lui în legătură cu Dumnezeu. Totuşi, omul n-a fost făcut pentru a fi luat în stăpînire fără voie de păcat pentru o existenţă neliberă. Dar a putut primi să fie stăpînit de el. Numai Hristos n-a putut fi luat în stăpînire ca om de păcat, fiind totodată Persoană divină şi rămînînd mereu deplin liber.

vreme mînii pe Stăpînul tău. Căci nu-ţi vine libertatea cîtă vreme inima ta pofteşte ceva din cele ale lumii.[195]

Îngrijeşte-te de trupul tău, ca templu al lui Dumnezeu; îngrijeşte-te, ca avînd să învieze şi să răspundă lui Dumnezeu.[196] Teme-te de Dumnezeu, ca unul ce ai să dai răspuns lui Dumnezeu pentru toate cele ce ai făcut.[197] Precum dacă ţi se răneşte trupul, te îngrijeşti să-l vindeci, aşa îngrijeşte-te să fie el nepătimitor la înviere.[198] Cugetă în tine însuţi[199] în fiecare zi ce patimă ai biruit, înainte de a-I arăta cele ce le ceri. Precum pămîntul nu poate da rod fără sămînţă şi apă, aşa nu poate omul să se pocăiască fără smerita cugetare şi osteneala trupului.[200] Prin amestecarea undelor văzduhului înfloreşte sămînţa, iar omul înfloreşte prin porunci şi mintea lui prin păzirea poruncilor lui Dumnezeu. Credinţa în Dumnezeu şi frica de EL, se arată în neîntristarea conştiinţei. De se samănă în tine plăcerea curviei, cînd şezi în chilia ta, ia seama şi opune-te gîndului tău ca să nu te răpească. Sileşte-te să-ţi aduci

195 Nu poate fi omul deplin liber cîtă vreme mînie pe Dumnezeu, Cel ce nu poate fi decît deplin liber, neputînd fi stăpînit de ceva, fiind deasupra tuturor şi avîndu-le pe toate. Şi omul, alipindu-se lumii inferioare lui Dumnezeu, îl supără pe El nu pentru că e Celos pe om, ci pentru că nu se bucură de nemărginirea Lui pentru care L-a creat, sau pentru rolul de partener al Lui.

196 Să nu ne îngrijim de trup, ca de unul care ne robeşte depărtîndu-ne de Dumnezeu, ci ca de unul ce are să învie, şi deci să depăşească trebuinţele lumeşti, ca de unul care a început să fie templu al lui Dumnezeu şi va deveni deplin liber la înviere, cînd se va elibera de robia faţă de cele materiale ale lumii.

197 Dumnezeu făcîndu-ne ca făpturi ce avem să dăm răspuns lui Dumnezeu pentru faptele ce le-am săvîrşit, a arătat valoarea ce ne-a dat ca parteneri ai Lui, chiar în trup.

198 Pînă la înviere, avem patimile durerii, dar dacă le suportăm cu răbdare, putem ajunge la înviere fără ele.

199 „Dialogizou" cugetă într-o convorbire cu tine. Toată gîndirea lui Ava Paisie e dialogală. Datoriile mele, faptele mele bune sînt pentru altul, fie om, fie Dumnezeu. Dar prin om văd pe Dumnezeu şi Dumnezeu îmi cere să iubesc pe om, iubindu-L astfel pe El.

200 In mîndrie şi satisfacerea plăcerilor trupeşti nu e pocăinţă.

aminte de Dumnezeu, că EL ia aminte la tine şi că de cugeţi ceva în inima ta, toate sînt descoperite înaintea Lui.

2. Spune deci sufletului tău. „De te ruşinezi de păcătoşii cei asemenea ţie, pentru a nu păcătui, cu cît mai mult (trebuie să te ruşinezi) de Dumnezeu, care vede cele ascunse în inima ta?" Şi din această dreaptă socoteală a gîndului, frica lui Dumnezeu se va face neclătinată şi nu mai poţi fi stăpînit de patimi. E ceea ce s-a scris: ..Cei ce se încred în Domnul, ca muntele Sionului nu se vor clinti in veac cel ce locuieşte în Ierusalim" (Ps. 122,1). Cel ce crede că va fi o judecată cînd va ieşi din trup, nu poate judeca pe aproapele său pentru nici o faptă, ca unul ce are să dea răspuns lui Dumnezeu pentru toate faptele lui.[201] Căci s-a scris: „Trebuie să ne înfăţişăm înaintea scaunului de judecată a lui Hristos, ca să ia fiecare după faptele pe care le-a făcut în trup, fie bine, fie rău" (II Cor. 5, 10). Cel ce crede că este o Împărăţie a celor sfinţi, va avea grijă să se păzească pe sine pînă şi în cele mai mici şi mai de pe urmă fapte, ca să fie vas ales. Căci s-a scris: „Asemenea este Împărăţia cerurilor cu un năvod aruncat în mare, care adună tot felul de peşti, şi care a fost tras cînd s-a umplut" (Mt. 13,41—48). Şi cei buni au fost aleşi pentru Sfînta lui Împărăţie, iar pe cei răi i-a aruncat în gheenă. Cel ce crede că trupul lui se va scula prin fire (prin unirea după fire cu Hristos) în ziua învierii, trebuie să se îngrijească să-şi curăţească trupul său de toată întinăciunea. Căci s-a scris: „Care va

201 Cel ce crede că va fi o judecată din urmă a tuturor pentru toate faptele ce şi le-au făcut (şi a spus-o aceasta şi filosoful Kant), nu va judeca pe nimeni, căci ştie că va fi judecat pentru judecăţile sale, de care nu e sigur niciodată că sînt drepte şi din care nu poate lipsi şi o multă mîndrie şi critică a altora.

schimba trupul smereniei noastre spre a se face asemenea trupului slavei Lui, potrivit lucrării puterii Lui (Filip. 3,21). Pe cel în care s-a sălăşluit iubirea lui Dumnezeu, nimic din lumea aceasta nu-l mai poate despărţi de Dumnezeu. Căci s-a scris: „Ce ne va despărţi pe noi de iubirea lui Hristos? Necazul sau strîmtorarea, sau foametea, sau golătatea, sau primejdia, sau sabia?" (Rom. 8,35). Puternic este Dumnezeu, ca să ne aflăm noi între cei ce n-au fost despărţiţi de nimic din lumea aceasta de iubirea lui Hristos, ca să aflăm cu toţii milă prin puterea Domnului nostru Iisus Hristos. Că Lui I se cuvine slava, împreună cu Tatăl cel fără de început şi cu Duhul cel de viaţă Făcător, acum şi pururea, şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XVI

Despre bucuria făcută sufletului care voieşte să slujească lui Dumnezeu

1. Întîi şi întîi te îmbrăţişez în frica lui Dumnezeu şi te rog să-L mulţumeşti deplin ca osteneala ta să nu fie fără folos, ci să o primească Dumnezeu întreagă, făcîndu-ţi bucurie. Căci oricine îşi dă osteneala şi cîştigă din aceasta, se bucură şi socoteşte ostenelile pe care le-a răbdat ca nimic, fiindcă a învăţat din ele. Cel ce s-a căsătorit cu o femeie, dacă ea l-a odihnit şi l-a păzit cu rîvnă, inima lui se bucură de ea şi îi arată încredere. Cel ce a purtat un război şi a dispreţuit moartea sa, luptînd pentru împăratul său, a înaintat pînă s-a încununat. Acestea sînt fapte ale vieţii acesteia care piere şi se împlinesc aici. Dar omul se bucură de ele, deoarece a înaintat prin împlinirea lor. Dar cîtă bucurie trebuie să cugeţi că va avea sufletul care a început să slujească lui Dumnezeu şi şi-a desăvîrşit

lucrarea lui?[202] Căci la ieşirea lui din lumea aceasta, va face să meargă înaintea lui lucrarea lui şi se vor bucura cu el îngerii cînd îl vor vedea scăpat de stăpînirile lumii. Deoarece cînd va ieşi sufletul, vor merge cu el îngerii şi vor ieşi în întîmpinarea lui toate puterile întunericului, voind să-l ia în stăpînire de vor avea ceva de al lor în el. Dar atunci nu îngerii vor lupta pentru el, ci faptele pe care le-a făcut. Ele îl vor înconjura şi-l vor păzi de acele puteri, ca să nu se atingă de el. Iar de vor învinge faptele lui, vor cînta înaintea lor îngerii, pînă ce vor ajunge la Dumnezeu întru veselie. În ceasul acela se va uita tot lucrul lumii acesteia si toată osteneala ei. Să punem deci toată puterea noastră, lucrînd bine în scurta vreme de acum, pentru a scăpa lucrul nostru de tot răul, ca să ne putem mîntui de mîinile stăpînitorilor ce caută să ne ducă cu ei. Căci sînt vicleni şi fără milă.

2. Deci fericit este cel în care nu se va afla ceva din ale celor potrivnici, căci bucuria şi veselia, odihna şi cununa lui vor fi peste măsură.[203] Toate ale lumii acesteia se schimbă, atît cei ce lucrează pentru viaţă, cît si cei ce au fost căsătoriti, si toate celelalte de

202 Monahul Augustin dă la notă un fragment din Cod. sinaitic 961, din sec. XV, p. 318: „Ce trebuie cugetat despre bucuria ce va veni sufletului care s-a hotărît să slujească lui Dumnezeu şi să-şi desăvîrşească lucrarea? De fapt, la ieşirea lui din lumea aceasta, lucrul lui va merge înaintea lui şi se vor bucura cu el îngerii lui Dumnezeu, pentru că l-au văzut mîntuit de stăpîniile întunericului. Căci cînd sufletul va ieşi din lume, vor merge împreună cu el îngerii şi-l vor întîmpina toate puterile întunericului, voind să-l împiedece, cercetîndu-l de are ceva de-al lor în el. Atunci nu îngerii vor lupta pentru el, ci faptele pe care le-a făcut îl împrejmuiesc împotriva acelora, ca să nu se atingă de el. Iar cînd vor învinge faptele lui, vor cînta îngerii înaintea lui pînă se va întîlni cu Dumnezeu întru veselie. Şi atunci, în acea oră va uita de toată osteneala şi de toată lucrarea, în lumea aceasta. Deci şi noi, fraţilor, să împlinim lucrarea noastră, lucrînd bine în scurta şi greaua viaţă de aici, ferind lucrul nostru de tot lucrul rău (de toată lucrarea rea), pînă ce ne vor scăpa minţile de ispitele celor vicleni ce vor veni înaintea noastră. Căci vor cerceta cu putere tot lucrul nostru, fiind răi şi fără milă. Fericit cel în care nu se va afla nimic de al lor, deoarece veselia şi bucuria lor va fi vecinică.

203 Vor fi peste măsura proprie celor create, vor fi bucurie, odihnă şi slavă ce vor iradia din bucuria, odihna şi slava dumnezeiască.

care am vorbit. Iubite frate, să punem toată puterea noastră în lacrimile înaintea lui Dumnezeu, poate se va milui de noi bunătatea Lui şi ne va trimite puterea, pînă ce vom birui prin faptele ce le-am săvîrşit pe stăpînitorii răutăţii, care vin înaintea noastră. Să ne îngrijim din inimă, să ne dobîndim dorirea lui Dumnezeu, care ne va mîntui pe noi de mîinile Vicleanului, cînd va ieşi acolo, în întîmpinarea noastră. Să iubim, ca să iubim pe săraci, ca să ne scape de iubirea de arginţi, cînd va ieşi întru întîmpinarea noastră.[204] Să iubim a trăi în pace cu toţi, mici şi mari, ca să ne păzească de ură, cînd va ieşi în întîmpinarea noastră.[205] Să iubim pe toţi fraţii noştri, neavînd nici o ură în inima noastră faţă de cineva, nici răsplătind cuiva cu rău (Rom. 12,17), ca să ne păzească pe noi de Veliar, cînd va ieşi în întîmpinarea noastră. Să iubim smerita cugetare în toate, suportînd cuvîntul aproapelui şi cînd ne va lovi sau osîndi. Căci aceasta ne va păzi de mîndrie, cînd va ieşi întru întîmpinarea noastră[206]. Să cîştigăm cinstirea aproapelui, căutînd să nu-l criticăm în nimic. Aceasta ne va păzi de vorbirea lui de rău cînd va ieşi în întîmpinarea noastră. Să dispreţuim nevoia de lume şi cinstirea ei, ca să ne mîntuim de critica ei cînd va,

204 Iubirea de săraci va întîmpina sufletul nostru la ieşirea lui din trup. Săracii, prin mila ce o trezesc în noi, faţă de noi, ne ajută ei înşişi să ne mintuim. Sînt lăsaţi şi ei de Dumnezeu să existe din iconomia Lui! Dacă nu le arătăm atenţie, dispreţuim acest plan al lui Dumnezeu cu ei, dispreţuim trimiterea lor de către El în faţa noastră, pentru a ne scăpa de uscăciunea zgîrceniei egoiste, pentru a ne face mai umani şi deci pentru a ne mîntui.

205 Aşa cum ne va preda zgîrcenia iadului, cînd vom ieşi cu sufletul din trup, aşa ne predă şi ura, dacă n-am avut pace cu semenii noştri. Acestea vor ieşi din nou la iveală atunci, dar vor fi scoase la iveală şi de vrăjmaşi demoni care le-au promovat în noi, folosindu-se de cele ce ne ispitesc din lume. In acest sens aceia s-au făcut stăpînitorii lumii, închizînd transparenţa ei spre Dumnezeu, ca operă a lui Dumnezeu, prin petrecerea lor „în văzduhul ei" *(n. tr.).*

206 Mîndria ce am avut-o pe pămînt va ieşi în întîmpinarea noastră cînd sufletul nostru va ieşi din trup. Dar smerita cugetare cu care i-am răspuns, ne va păzi de ea.

ieşi întru întîmpinarea noastră.[207] Să învăţăm limba noastră să exprime meditaţia la Dumnezeu, să grăiască dreptatea şi rugăciunea, ca să ne păzească de minciună, cînd aceasta va ieşi în întîmpinarea noastră[208]. Să ne curăţim inima şi trupul de pofte, ca să ne mîntuim de necurăţie, cînd va ieşi în întîmpinarea noastră.[209] Căci toate acestea vor căuta să stăpînească sufletul cînd va ieşi din trup. Dar virtuţile îi vor ajuta, dacă le-a dobîndit. Care înţelept nu va voi să-şi dea sufletul morţii, ca să-l scape de toate acestea? Să ne punem deci toată puterea noastră, şi mare este puterea Domnului nostru Iisus Hristos ca să ajute smereniei noastre.[210] Căci ştie că (cel pe care îl ajută) este om şi i-a dat lui pocăinţa pînă la ultima răsuflare.[211] Să-ţi îndreptezi deci gîndul spre Dumnezeu, ca să te păzească pe tine. Nu da atenţie nevoii de lume, socotind că este vreo nădejde în ea, ca să te poţi mîntui cînd vei părăsi cele ale lumii şi vei pleca din ea.[212] Iar cele ce le vei face pentru Dumnezeu, acelea le vei afla ca o bună nădejde în ceasul trebuinţei. Urăşte cuvin-

207 Dacă am iubit lumea, cînd vom ieşi cu sufletul din trup ne va pune într-o lumină nefavorabilă, care ne va opri să intrăm în lumina lui Dumnezeu.

208 Minciuna practicată de noi ne va întîmpina însoţindu-ne cînd sufletul nostru va ieşi din trup.

209 De nu ne-am curăţit inima şi trupul de necurăţie, va ieşi şi aceasta în întîmpinarea noastră, cînd ne va ieşi sufletul din trup.

210 Monahul Augustin: „Să ajute slăbiciunii omului". Dar poate avea şi înţelesul că cu cît dă Hristos omului mai multă putere, cu atît se smereşte acesta mai mult, sau viceversa: cel ce se mîndreşte, slăbeşte in puterea de-a se feri de păcate.

211 Pocăinţa este şi ea din puterea lui Hristos. Dar pocăinţa e o mărturie a omului, atît despre slăbiciunea lui, cît şi despre puterea de-a depăşi păcatul făcut din slăbiciune. E o putere întru neputinţă. E o putere a lui Dumnezeu dată omului spre a-şi recunoaşte neputinţa, dar şi nădejdea în El.

212 Nu se mîntuieşte omul punîndu-şi nădejdea în cele ale lumii. Nu prin cîştigarea lor se mîntuieşte, ci prin dispreţuirea lor. Aceasta se va vedea la ieşirea sufletului din trup,cînd va lăsa toate ale lumii şi cînd de se arată că s-a legat prea mult de lume şi mai puţin de Dumnezeu, nu se va mîntui.

tele lumii, ca inima ta să vadă pe Dumnezeu.[213] Iubeşte să te rogi neîncetat, ca să ţi se lumineze inima.[214] Să nu iubeşti lenea, ca să nu te întristezi cînd vei ajunge la învierea drepţilor. Păzeşte-ţi limba, ca să ţi se lumineze inima. Să nu iubeşti lenevia, şi frica lui Dumnezeu va locui în tine.[215] Transmite acum bogatului lipsit de vedere (această frică), ca să nu fi dispreţuit între sfinţi şi lipsit de bunătăţile lor. Urăşte pofta de mîncări, ca să nu te împiedece Amalic.[216] Nu te grăbi în slujirile tale lui Dumnezeu (în liturghiile tale), ca să nu te mănînce fiarele.[217] Iubeşte pe cei credincioşi, ca să fii miluit prin ei. Doreşte pe sfinţi, ca rîvna lor să te mănînce.

3. Adu-ţi aminte de Împărăţia cerurilor, ca dorirea ei să te atragă pe încetul spre ea. Gîndeşte-te, la gheena, ca să urăşti faptele ce te duc la ea. Sculîndu-te dimineaţa, în fiecare zi, gîndeşte-te că vei da răspuns lui Dumnezeu despre toată fapta şi nu vei păcătui faţă de EL şi frica lui Dumnezeu va locui în tine. Pre găteşte-te să-L întîlneşti şi vei face voia Lui. Cercetează-te pe tine aici în fiecare zi în ce ai rămas în urmă, şi nu te vei înfricoşa în ceasul de nevoie al morţii. Să vadă fraţii tăi faptele tale şi pisma ta nu-i va mînca pe ei. Cercetează-te pe tine în fiecare zi, ce patimă ai biruit dar să nu te încrezi în tine. Căci mila şi puterea lui

213 Urăşte cuvintele prin care sînt lăudate sau înfrumuseţate mai mult decît trebuie cele ale lumii, prin care se arată că prin ideile despre lume dobîndim totul, sau că plăcerile ei sînt fără sfîrşit. Numai dacă vedem că lumea nu e ultima realitate, vedem dincolo de ea pe Dumnezeu.

214 Aci se poate vedea practica rugăciunii neîncetate încă în sec. IV şi credinţa că ea aduce lumina lui Hristos în inimă, deci practica isihaştilor din sec. XIV. Rugăciunea ţine pe Hristos în conştiinţă ca lumină, sau ca sens al vieţii.

215 Frica de Dumnezeu înseamnă simţirea prezenţei lui Dumnezeu, cel atotputernic, care ne poate da fericirea veşnică, dar ne poate lăsa, de nu facem voia Lui, şi în nefericirea veşnică. Dar numai hărnicia în a face voia Lui ţine trează în noi simţirea prezenţei Lui.

216 Să nu te împiedice lăcomia să ajungi la Dumnezeu.

217 Să nu te mănînce fiarele demonice.

Dumnezeu este care a făcut-o. Nu te crede pe tine credincios pînă la răsuflarea din urmă. Să nu te înalţi cu cugetul că eşti bun, căci nu te poţi încredinţa pe tine vrăjmaşilor tăi.[218] Nu te încrede în tine, cît timp eşti în viaţă, pînă ce nu ai trecut peste toate stăpîniile întunericului.[219] Priveşte, frate, cu trezvie la duhul care aduce întristare omului, căci multe vînări le îndreaptă spre tine pînă ce te face neputincios. Căci întristarea după Dumnezeu este bucuria de a te vedea pe tine în voia lui Dumnezeu. Ea este supărarea vrăjmaşului. Căci cel ce-ţi spune: „Unde ai să fugi, căci nu ai pocăinţă"?, e vrăjmaşul. Şi o spune aceasta omului, ca să-l facă să lepede înfrînarea. Dar întristarea după Dumnezeu nu i se opune omului, ci-i spune: „Nu te teme, ci vino iarăşi" (la mine). Căci văzînd că omul e neputincios, îl întăreşte iarăşi, spunîndu-i: „Ai inima cuminte faţă de gîndurile tale şi acestea ţi se vor uşura"; cîtă vreme pe cel ce se teme de ele îl face să se topească sub greutatea lor. Fiindcă cel ce se teme de lucrările lor, se arată că e necredincios în Dumnezeu. Dar a nu se măsura pe sine (a nu căuta să constate la ce măsură a ajuns) şi a se avea pe sine necunoscut, arată pe om că nu e împins de patimile lui spre a-şi împlini voile sale, ci ale lui Dumnezeu[220]. Dar cel ce voieşte să-şi spună cuvîn-

218 Cine se crede în sine, se încrede în diavol. Căci acela îl face pe cineva să se mîndrească cu faptele sale, sau că a învins vreo patimă a sa.

219 Dacă ai trecut peste toate stăpîniile, sau ispitele întunericului, nu te mai încrezi în tine, care este şi ea o dovadă că eşti rob al unei astfel de stăpînii a întunericului, al neobservării că nu eşti prin tine liber de tot păcatul, că eşti încă supus egoismului şi nepredat deplin lui Dumnezeu.

220 Întristarea după Dumnezeu are loc cînd se trăieşte la îndemnul vrăjmaşului faptul de-a nu avea pocăinţa şi de-a părăsi înfrînarea. Dar dacă această stare e o întristare după Dumnezeu, ea nu i se impune, ci simte pe Dumnezeu că îl cheamă la El şi-i întăreşte inima împotriva gîndurilor amintite ce-i vin de la vrăjmaşul. Numai cel ce se încrede în sine, măsurîndu-şi progresul, nu se află de fapt într-o legătură cu Dumnezeu, adică nu simte o întristare la ispita descurajatoare a vrăjmaşului de-a părăsi înfrînarea. Deci e mai bine să aibă omul o întristare la asemenea ispite şi a socoti că nu se cunoaşte, decît a se „măsura" pe sine cu încredere. Avem şi aci foarte subtile analize ale stărilor paradoxale ale sufletului. Inima e conştiinţa plină de simţire a omului care-şi poate vedea gîndurile ca opuse ei.

tul lui în multe, arată că frica lui Dumnezeu nu este în el. Căci frica lui Dumnezeu e păzitoare şi ajutor al sufletului, întărire a vocii lăuntrice de-a pierde pe toţi duşmanii ei.

4. Cel ce caută cinstirea lui Dumnezeu (de la Dumnezeu), urmăreşte să piardă necurăţia din sine. Grija aceasta întru cunoştinţă taie patimile[221]. Căci s-a scris: „Grija va veni peste bărbatul înţelept". Cel ce a slăbit, cunoaşte sănătatea[222]. Cel încununat, se încunună pentru că a biruit pe vrăjmaşii împăratului[223]. Există patimi, dar există şi virtuţi. Dar de sîntem leneşi, ne facem văditi ca trădători[224]. Bărbăţia inimii este un ajutor dat sufletului de-a fi după Dumnezeu, precum lenea este un ajutor spre rău (al răului). Puterea celor ce voiesc să dobîndească virtutea stă în aceea că dacă vor cădea, nu pierd curajul, ci se îngrijesc iarăşi (să se ridice).[225] Uneltele virtuţilor sînt ostenelile trupeşti întru cuno-

221 Mai sus s-a criticat voinţa omului de-a se cunoaşte. Acum se cere cunoştinţa. E bine să nu pretindă omul că-şi cunoaşte sporirea în virtuţi, dar tot aşa de bine e să-şi cunoască patimile, sau neputinţele.

222 In trebuinţa de-a avea grijă de tine, se arată înţelepciunea ta. In trăirea slăbiciunii, a bolii, îţi dai seama de valoarea sănătăţii şi tăriei pe care nu o ai. Se continuă în aceste formulări descrierea stării paradoxale a omului, care are o bucurie în întristarea că nu a ajuns la desăvîrşire, dar luptă să ajungă.

223 Cel ce luptă pentru împăratul încoronat şi-i învinge pe vrăjmaşii lui, se încoronează şi el. Dar aceasta înseamnă că nu e prin sine încoronat.

224 Pentru noi există şi virtuţi şi patimi, pentru că nu avem calitatea neschimbării în bine. Numai Dumnezeu o are aceasta. Dar ne este normală persistarea în virtuţi. Insuşindu-ne patimile, ne facem trădători ai lui Dumnezeu şi ai firii noastre. Şi aceasta ni se întîmplă prin lene. Deci lenea nu ne este proprie firii.

225 La viaţa în păcate şi patimi se ajunge prin cădere, lipsă de grijă şi lene, deci printr-o slăbire a firii. La fapte bune şi virtuţi se ajunge prin ridicare, grijă şi efort activ. Dar firea are putinţa lor chiar cînd a căzut, însă are în ea şi putinţa celor ce o duc la cădere. Dar ultimele nu ţin de fire în acelaşi sens în care ţin de ea cele ce o ridică la virtuţi. Aceasta înseamnă că e mai propriu firii omeneşti efortul spre bine, decît lenea şi lipsa de grijă care o fac să cadă. Patimile reprezintă o cădere din fire, pe cînd virtuţile o întărire în ea. De aceea patimile sînt trăite ca un chin sau urmate de chin, iar virtuţile ca o bucurie. Dar nici patimile nu nimicesc firea în întregime. Ea se mai poate ridica, dar numai prin Dumnezeu. E propriu firii normale să se menţină în ea însăşi şi să se ridice la treapta ei normală prin ajutorul lui Dumnezeu.

ştinţa; patimile se nasc din lenevie (nepăsare). Nejudecarea aproapelui este un zid ridicat întru cunoştinţa faţă de cei ce ne războiesc, jar judecarea lui dărîmă zidul întru necunoştinţă[226]. Îngrijirea de limbă face vădit pe om că este făptuitor, iar needucarea limbii înseamnă că nu are înlăuntrul său virtutea[227].,Mila naşte trecerea cu vederea prin cunoştinţă a greşelilor altora şi conduce la iubire, iar lipsa de milă înseamnă că nu este în acel om virtutea[228]. Iubirea naşte curăţia[229], împrăştierea naşte patimile, iar uscăciunea (scleroza) inimii naşte mînia. Nevoinţa sufletului constă în a urî împrăştirea, iar a trupului constă în sărăcie. Căderea sufletului se arată în iubirea împrăştierii, iar îndreptarea lui în liniştea (isichia) unită cu cunoştinţa[230]. Somnul pe săturate este o tulburare a trupului[231], iar privegherea cu măsură este mîntuirea inimii[232]. Somnul mult îngroaşe inima, iar privegherea cu măsură o subtie[233]. Dar bine este a dormi în tăcere si întru cunoştinţă

226 Nejudecarea altuia e un zid care mă apără prin cunoştinţa adevărată de cei ce mă războiesc. Căci nejudecarea altora e o cunoştinţă adevărată a nevredniciei mele. Iar judecarea altora dărîmă zidul meu de apărare faţă de aceia, prin necunoştinţă. Căci a judeca pe altul, înseamnă a nu mă cunoaşte pe mine că nu sînt mai bun, că n-am drept să-l judec.

227 Cine are grijă de limbă, arată că se sileşte să facă fapte bune, serioase, iar cel ce nu are grijă de limbă arată că nu are înlăuntru virtutea, care să o stăpînească. Omul care a întărit binele în sine, nu vorbeşte fără frîu. Vorbăreţul, flecarul arată că nu e întărit în cele bune şi nu e preocupat de ele.

228 Mila ne face să trecem cu vederea greşalele altora, cunoscîndu-ne pe noi înşine ca supuşi păcatelor. Ea ne conduce spre iubire. Lipsa milei înseamnă lipsa virtuţii.

229 Dacă iubesc pe altul, scap de patimile în care se manifestă egoismul.

230 Sufletul ridicat din cădere se arată în liniştea lui unită cu cunoştinţa de sine. Cel împrăştiat nu se cunoaşte pe sine şi n-are linişte.

231 In mod paradoxal somnul pe săturate aduce o tulburare, o zăpăceală în trup. Monahul Augustin adaugă „de patimi" (o tulburare produsă de patimi). Căci prea multă odihnă trupească naşte pofte şi patimi.

232 Nu recomanda nedormirea totală, ci o priveghere cu măsură. Aceasta aduce inimii mîntuirea prin linişte şi stăpînire de sine.

233 Somnul mult îngroaşe sau subţiază inima; adică simţirea. Somnul mult face pe om lipsit de sensibilitate, iar privegherea cu măsură, îl face sensibil faţă de patimi.

decît a priveghea întru deşertăciune[234]. Plînsul fără tulburare alungă toate relele. Nejignirea conştiinţei aproapelui naşte smerita cugetare[235]. Slava de la oameni naşte pe încetul mîndria. Iubirea lărgirii alungă cunoştinţa, iar înfrînarea pîntecelui smereşte patimile[236]. Pofta mîncărilor plăcute le trezeşte pe acestea cu uşurinţă. Împodobirea trupului este o catastrofă a sufletului, iar îngrijirea lui după frica lui Dumnezeu este bună[237].

5. Cugetarea la judecata lui Dumnezeu naşte frica de ea în suflet, iar călcarea în picioare a conştiinţei alungă virtuţile din inimă. Frica de Dumnezeu alungă nepăsarea (lenevia), iar lipsa fricii o întăreşte. Păzirea gurii trezeşte înţelegerea lui Dumnezeu, cînd gura tace întru cunoştinţă[238]. Iar polilogia (multa vorbire) naşte lenea şi prostia. A renunţa la voia ta în favoarea aproapelui înseamnă că mintea ta vede virtuţile lui, iar a ţine la voia ta faţa de cea a aproapelui arată necunoştinţa[239]. Meditaţia însoţită de frică păzeşte sufletul de patimi iar rostirea vorbelor lumii îl întunecă, lipsindu-l de vir-

234 A dormi întru cunoştinţă, a te folosi de somnul cu măsură, păstrînd sensibilitatea ca şi cunoştinţa de tine însuţi mai mult decît priveghe-rea fără gîndul la Dumnezeu.

235 Cînd nu jignesc conştiinţa altuia, arăt că nu mă socotesc mare lucru. Practicând continuu această comportare, sporesc în smerita cugetare.

236 Cu cit vrei să te lărgeşti mai mult, cu atît scazi în cunoştinţa adevărată. Căci nu te cunoşti pe tine în adîncime şi în relaţiile sensibile cu alţii. Dar mai ales lărgirea la mîncare alungă cunoştinţa, pe cînd înfrînarea pîntecelui slăbeşte patimile.

237 Ava Isaia nu cere slăbirea exagerată a trupului. Cere să nu fie împodobit şi ghiftuit. Dar îngrijirea lui cu gîndul că e de la Dumnezeu spre a putea săvîrşi prin el faptele bune, e un lucru bun.

238 Tăcerea gurii e semn al cunoştinţei lui Dumnezeu şi al înţelegerii Lui. Atunci gura tace, căci omul îşi dă seama că Dumnezeu nu poate fi exprimat.

239 Monahul Augustin la notă. „A afirma voia ta mai mult decît pe a altuia e semn că eşti stăpînit de necunoştinţă". A afirma voia ta înseamnă că nu-ţi cunoşti păcatele şi slăbiciunea.

tuţi[240]. Iubirea materiei tulbură mintea şi sufletul[241], iar supunerea le înnoieşte[242]. Cînd tăcerea nu te opreşte să-ţi exprimi gîndurile, te faci vădit ca unul ce cauţi cinstirea lumii si slava urîtă a ei. Iar cel ce îndrăzneşte să-şi descopere gîndurile Părinţilor lui, alungă aceste gînduri de la el[243]. Precum casa ce nu are uşi, nici ferestre, şarpele ce voieşte poate intra în ea, aşa face cel ce-şi împlineşte osteneala, dar nu o păzeşte pe ea[244]. Precum rugina mănîncă fierul, aşa cinstirea mănîncă inima, dacă te încrezi în ea[245]. Precum buruiana împletită cu viţa nimiceşte rodul ei, aşa slava deşartă nimiceşte osteneala monahului, de se încrede în ea. Înaintea tuturor virtuţilor este smerita cugetare şi înaintea tuturor patimilor este lăcomia pîntecelui. Sfîrşitul virtuţilor este iubirea, iar sfîrşitul patimilor stă în a se îndreptăţi pe sine (în a se socoti drept)[246]. Precum viermele mîncînd lemnul, îl nimiceşte, aşa răutatea (păcatul) aflată în inimă întunecă sufletul[247]. Aruncarea sufletului înaintea lui Dumnezeu naşte suportarea ocărilor fără tulburare; şi lacrimile lui sînt curate de toate cele omeneşti.

240 Vorbele lumeşti, vorbele străine de Dumnezeu arată un suflet lipsit de virtuţi. Iar lipsa virtuţilor din el îl arată întunecat, deci lipsit de cunoştinţă. Acesta e un suflet stăpînit de patimi. Nu e stăpînit de patimi cîmd meditează în frica lui Dumnezeu.

241 Iubim materia cînd iubim plăcerile trupeşti. Iar aceasta tulbură mintea şi sufletul, nemaiavînd cunoaşterea realităţiilor şi a lui Dumnezeu, din care se explică toate.

242 Cînd trăiesc In minte şi în suflet smerenia, îmi dau seama că există o realitate personală supremă.

243 A spune gîndurile tale lumeşti altora înseamnă că vrei să le impui şi să te impui, ca să cîştigi slava lumii. Cînd le spui însă părinţilor duhovniceşti, le spui arătînd că le dezaprobi şi vrei să fii întărit în dezaprobarea lor. Atunci scapi de ele.

244 Ce folos că zideşti o casă sufletească prin osteneală, dar o laşi deschisă, lăudîndu-te cu ea...

245 Cinstirea, de crezi în ea, te face să nu te mai cunoşti în puţinătatea ta şi să nu mai lupţi pentru a te întări în bine. .

248 A se îndreptăţi cineva pe sine, înseamnă a îndreptăţi tot ce face, deci şi orice fel de rău.

247Răul este egal cu întunericul. Căci răul este egoismul. Dar cine se socoteşte pe sine totul, nu mai vede nimic.

Dar cel ce nu se critică pe sine nu poate suporta nici mînia (altora)[248]. Cel ce-şi amestecă cuvîntul său cu cele lumeşti îşi tulbură inima şi o ruşinează, cînd aceasta se roagă lui Dumnezeu, dar fără să aibă îndrăzneala (deplinei încrederi în El). A iubi lumea ca trebuitoare face sufletul să se întunece, iar a nu vedea nici o trebuinţă de ea aduce cunoştinţa[249] Iubirea ostenelii este ura faţă de patimi, iar lenea le aduce pe ele fără osteneală[250].

6. Să nu te legi de viaţa unită cu a altora şi gîndul tău se va linişti în tine. Să nu te încrezi în puterea ta şi ajutorul de la Dumnezeu va veni la tine. Să nu ai duşmănie faţă de vreun om, căci avînd-o aceasta, nu-ţi va fi primită rugăciunea. Împacă-te cu toţi, ca să ai îndrăzneală la rugăciune. Păzeşte-ţi ochii şi inima ta nu va vedea cele rele. „Cel ce priveşte la cineva cu plăcere, săvîrşeşte adulter" (Mt. 5,28). Să nu voieşti să auzi vreo ocară care te întristează, ca să nu îi răsplăteşti în inima ta. Păzeşte-ţi urechile, ca să nu aduni în tine războaie. Lucrează lucrul tău de mînă, ca să afle săracul pîine. Căci nelucrarea este moarte şi cădere a sufletului. Rugăciunea neîncetată desfiinţează robia[251]. Iar lenevia sporită treptat este maica uitării[252]. Cel ce are moartea aproape în aşteptarea lui, nu păcătuieşte mult. Dar cel ce o aşteaptă după mult timp, se va împleti în multe păcate. Dumnezeu se îngrijeşte să curăţească de păcate tot drumul celui ce se pregăteşte să dea răspuns despre faptele lui, dar cel ce dispreţuieşte aceasta

248 Cel în stare să se critice pe sine suportă fără greutate şi mînia altora.

249 Cunoştinţă adevărată e cunoştinţa lui Dumnezeu, care explică toate. Cel ce socoteşte lumea trebuitoare, nu vede că totul îi vine de la Dumnezeu, deci n-are cunoaştere adevărată.

250 Osteneala învinge patimile, lenevia le aduce.

251 Rugăciunea neîncetată te eliberează de toate grijile lumeşti. In ea te simţi liber de ele. Le predai la Dumnezeu.

252 Lenea te face să uiţi de datoriile de-a face cele bune. Sau uitarea aduce lenea de-a le face.

şi zice: „Mai am pînă oi ajunge la sfîrşit", trăieşte în păcate. Înainte de-a face, de-a împlini vreun lucru în fiecare zi, adu-ţi aminte şi cugetă totdeauna unde eşti şi unde ai să mergi cînd vei pleca din trup, şi să nu te leneveşti în sufletul tău în nici o zi. Cugetă la cinstea ce-au primit-o toţi sfinţii şi rîvna lor să te atragă puţin cîte puţin. Dar cugetă iarăşi şi la osîndirile ce le-au luat păcătoşii şi păzeşte-te pe tine pururea de cele rele.

7. Primeşte sfatul Părinţilor tăi şi vei trăi tot timpul tău în odihnă[253]. Ia seama la tine şi dacă gîndul tău te tulbură că fratele tău este supărat pe tine, să nu-l dispreţuieşti, ci pune-i metanie cu glas întristat, pînă îl vei convinge (să nu mai fie supărat). Ia seama să nu fii cu inima uscată faţă de fratele, căci toţi trăim sub sila vrăjmaşului. De locueşti cu fraţi, să nu le porunceşti vreun lucru, ci osteneşte-te împreună cu ei, ca să nu pierzi plata ta. De te tulbură dracii în privinţa hranei şi a acoperămîntului şi pentru sărăcie, ispitindu-te cu vreo osîndire, să nu le răspunzi în ceva, ci predă-te pe tine lui Dumnezeu cu toată inima şi aceasta te va odihni. Ia seama să nu dispreţuieşti împlinirea slujirilor (liturghiile) tale, căci acestea aduc lumina în sufletul tău[254]. De ai făcut fapte bune, nu te lăuda cu ele. Dar şi de ai făcut multe rele, să nu se întristeze fără măsură inima ta, ci stăruie pe lîngă inima ta să nu se lase convinsă de cei cărora le-ai făcut, şi vei fi păzit de mîndria lor, de eşti înţelept. De eşti tulburat de gîndul curviei, necăjeşte-ţi trupul neîncetat cu smerirea înaintea lui Dumnezeu, dar să nu laşi inima ta să se lase convinsă că ţi s-au iertat păcatele tale, şi se va odihni[255]. Dacă te

253 Monahul care urmeaza sfatul Parintilor duhovnicesti va trai tot timpul odihnit de griji, de întrebări dacă lucrează ceea ce i se porunceşte.

254 Nu trăirea egoistă îţi aduce iluminarea în suflet, căci aceasta te închide în întunerecul unei trăiri fără rost, ci binele făcut altora din răspunderea faţă de Dumnezeu.

255 Iarăşi un paradox, sau o părută contradicţie să nu crezi că ţi s-a iertat de Dumnezeu păcatul (gîndul) curviei, dar tocmai aceasta îţi va da odihnă de acest gînd, ca să nu te mai ispitească.

necăjeşte pisma, adu-ţi aminte că sîntem mădulare ale lui Hristos şi că cinstirea şi osîndirea aproapelui sînt ale noastre ale tuturor, şi te vei odihni[256]. Dacă te războieşte lăcomia pîntecelui cu pofta mîncărilor plăcute, adu-ţi aminte de împuţirea lor, şi te vei odihni. Dacă te necăjeşte vorbirea de rău a fratelui tău şi dacă auzind aceasta, te vei întrista, ocoleşte să-i răspunzi, şi te vei odihni. Dacă te stăpîneşte mîndria, gîndeşte-te că aceasta reduce la nimic toată osteneala ta şi cei ce se lasă covîrşiţi de ea nu se pot pocăi, şi te vei odihni. Dacă dispreţuirea din partea aproapelui războieşte inima ta împotriva lui, gîndeşte-te că Dumnezeu te lasă în mîinile vrăjmaşilor (spre a lupta) şi te vei linişti[257]. Dacă frumuseţea trupului atrage inima ta, gîndeşte-te la împuţirea lui, şi te vei odihni. Dacă plăcerea femeilor îţi este foarte dulce, gîndeşte-te la cele ce au murit înainte şi unde s-au dus, şi te vei odihni.

8. De toate aceste ispite ne scapă discernămîntul, comparîndu-le şi deosebind. Dar e cu neputinţă să dobîndeşti discernămîntul (dreapta socoteală), dacă nu o cultivi prin următoarele: întîi liniştea, liniştea naşte nevoinţa, nevoinţa naşte plînsul, plînsul naşte frica de Dumnezeu, frica naşte smerenia; smerenia naşte prevederea, prevederea naşte iubirea, iubirea naşte sufletul nebolnav şi nepătimitor. După toate acestea omul cunoaşte că nu e departe de Dumnezeu[258]. Deci cel ce voieşte să ajungă la toate aceste cinstite virtuţi, să fie fără grijă

256 Dacă mă gîndesc că toţi sîntem mădulare ale aceluiaşi trup al lui Hristos, nu voi mai pismui pe cel pe care-l văd mai cinstit decît pe mine, căci toată cinstirea adusă unui mădular are efect asupra trupului întreg, deci şi asupra mea, ca mădular al aceluiaşi trup. Nici nu-l voi osîndi pe altul, ca să nu sufăr şi eu de osînda ce i-o aduc, fiind mădular al aceluiaşi trup.

257 Dumnezeu te lasă, prin dispreţuirea din partea aproapelui, supus ispitei vrăjmaşului, ca să-ţi dea prilej să rabzi fără supărare acea dispreţuire.

258 Discernămîntul sau dreapta socoteală se află, după Ava Isaia, mai sus decît toate acestea. Adausul „nu" e pus de Monahul Augustin la notă. In text se află. „E departe de Dumnezeu".

de orice om şi să se pregătească de moarte[259]. Şi de cîte ori se roagă, să înţeleagă ce este ceea ce-l desparte pe el de Dumnezeu şi o va înlătura şi va dispreţui toată lumea (toată locuirea în lume). Şi bunătatea lui Dumnezeu îi va dărui lui aceste virtuţi în grabă. Dar află că tot omul care mănîncă şi bea cu nepăsare şi iubeşte ceva al lumii acesteia nu va ajunge la ele, ci se amăgeşte pe sine. Deci rog pe tot omul care voieşte să dea pocăinţa lui Dumnezeu, să se păzească pe sine de vinul mult, căci aceasta înnoieşte toate patimile şi alungă frica de Dumnezeu din suflet. Deci cere cu toată puterea ta de la Dumnezeu să-ţi trimită frica de El, căci prin dorirea lui Dumnezeu să piară toate patimile ce războiesc bietul suflet, voind să-l despartă de Dumnezeu, ca să-l stăpînească pe el. De aceea vrăjmaşii pun toată puterea să-l războiască pe om. Deci să nu cauţi, frate, să te odihneşti cît eşti în trupul acesta, nici să nu te încrezi în tine dacă te vezi în vreo vreme odihnit de patimi. Deoarece le opresc pe ele cu viclenie pentru o vreme, gîndind că poate omul socotind că şi-a desfăcut inima de ele şi că se odihneşte, pot să sară deodată asupra bietului suflet şi să-l răpească pe el ca pe o vrabie. O fac aceasta gîndind că dacă vor face pe om să se vadă mai tare ca el în orice păcat, îl vor umili fără milă, făcîndu-i mai grea iertarea ca pentru cele de la început pentru care s-a rugat să fie iertat.

9. Să stăruim deci în frica de Dumnezeu şi să păzim prin împlinire făptuirea noastră, păzind toate virtuţile care împiedică răutatea vrăjmaşilor. Astfel ostenelile şi oboselile acestui timp scurt nu ne păzesc numai de

259 Intre iubire şi negrija de oameni pare să fie o contradicţie. Dar nu este, dacă înţelegem prin negrija de om absenţa voinţei de-a fi lăudaţi de oameni. Vreau să dau omului toată atenţia, dar nu vreau să am nici o atenţie de la el. La această dispoziţie pot ajunge dacă mă gîndesc că moartea apropiată face toate cele ce mi se dau de lume şi de oameni fără importanţă. Acestea două susţin urcuşul meu prin virtuţile amintite.

răutate, ci pregătesc înseşi cununile sufletului înainte de-a ieşi din trup[260]. Învăţătorul nostru, Sfîntul nostru Domn Iisus Hristos, cunoscînd marea lor nemilostenie şi îndurîndu-se de neamul omenesc, a poruncit cu grijă atentă inimii, zicînd: „Privegheaţi în orice clipă, că nu ştiţi în care ceas va veni furul" (Mt. 24, 42-43). Să priveghem ca nu cumva să vină şi să ne găsească pe noi dormind! Învăţînd pe ai Săi, le-a spus: „Luaţi seama, să nu se îngreuneze inimile voastre de mîncare şi de băutură şi de grijile vieţii acesteia şi să vină peste voi fără de veste ceasul acela" (Lc. 21, 34). Ştiind că cei răi sînt mai tari ca noi şi arătîndu-le celor ai Săi ca puterea este a Lui, deci să nu se teamă, le-a spus: „Iată, Eu vă trimit ca pe nişte oi în mijlocul lupilor" (Mt. 10, 16). Dar le-a poruncit să nu ia nimic pe drum (Lc. 9, 3). Căci deoarece nu aveau ceva de-al lupilor, aceştia nu puteau să-i mănînce pe ei. Iar întorcîndu-se ei sănătoşi după ce au păzit porunca, s-a bucurat împreună cu ei, mulţumind lui Dumnezeu şi Tatăl pentru ei. Şi întărind inima lor, le-a zis lor: „Am văzut pe Satana ca un fulger din cer căzînd. Iată v-am dat vouă putere să călcaţi peste şerpi şi scorpii şi peste toată puterea vrăjmaşului şi nu vă vor vătăma pe voi" (Lc. 10, 18—19). Deci Apostolilor Lui le-a dat stăpînirea şi puterea să păzească şi să împlinească porunca Lui cu teamă.

10. Dar aceste cuvinte nu sînt date numai acelora, ci tuturor celor ce le-au împlinit. Căci iubindu-i pe ei, le-a spus cu iubire desăvîrşită: „Nu te teme turmă mică! Căci a binevoit Tatăl vostru să vă dea vouă Împărăţia. Vindeţi averile voastre şi daţi milostenie şi veţi avea pungi neînvechite şi comori neîmpuţinate în ceruri" (Lc. 12, 32--33). După ce au păzit ei şi acest cuvînt, le-a spus: „Pacea Mea vă dau vouă, pacea Mea las vouă"

260 Monahul Augustin dă la nota din Cod. Sinaitic: „Fraţilor, să avem grijă de noi înşine, că vremea e scurtă... şi dacă sufletul va rămînea în frică, se va face neclintit de ispitele cele rele în Hristos Iisus, Domnul nostru".

(Io. 14, 27). Convingîndu-i de aceasta, le-a mai spus: „Cel ce Mă iubeşte pe Mine, va păzi poruncile Mele şi Eu şi Tatăl meu vom veni şi locaş la ei ne vom face" *(Ibia.* 23). Iar făcîndu-i netemători de lume, le-a spus: „În lume necazuri veţi avea, dar îndrăzniţi, Eu am biruit lumea" (Io. 16, 33)[261]. Şi întărindu-i astfel pe ei, ca să nu se descurajeze în necazuri, le-a vorbit de bucuria ce-o vor avea în inimile lor: „Voi sînteţi cei ce aţi rămas cu Mine în încercările Mele. Şi Eu vă rînduiesc vouă, precum Mi-a rînduit Mie Tatăl Împărăţia, ca să mîncaţi şi să beţi cu Mine la masa Mea" (Lc. 22, 28—30). Dar acestea nu le-a spus tuturor, ci celor ce-au răbdat cu El în încercări. Dar cine sînt cei ce au răbdat cu Iisus în încercări, dacă nu cei ce au rămas neclintiţi în necazuri contrare firii, pînă ce le-au biruit? Iar acestea le-a spus lor, suindu-se pe cruce. Deci cel ce voieşte să mănînce şi să bea la masa Lui, să se suie cu El pe cruce. Iar crucea lui Iisus este înfrînarea de la orice patimă, pînă ce le desfiinţează[262].

11. De aceea ucenicul iubit desfiinţîndu-le pe ele, a îndrăznit să spună: „M-am răstignit împreună cu Hristos. Şi nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine" (Gal. 2, 20). Deci în cei ce au desfiinţat în ei patimile, trăieşte Hristos. Mîngîind Apostolul pe fiii săi, le-a spus: „Cei ce sînt ai lui Hristos Iisus, şi-au răstignit trupul împreună cu patimile şi cu poftele" (Gal. 5, 24). Iar scriind lui Timotei, fiului său, a spus: „Căci dacă am murit împreună cu El, vom şi învia împreună cu El.

261 Asigurîndu-i ca prin iubirea lor fata de El, Il vor avea si pe El, şi pe Tatăl în ei, Hristos le-a dat curajul să nu le fie teamă de necazurile din lume. In El şi în Tatăl Său vor avea pace, cu toate necazurile din partea lumii. Şi prin pacea ce-o vor avea în ei, prin prezenţa Treimii în ei, vor birui lumea.

262 Crucea este omorîrea a toată patima prin răbdarea ei. Hristos nu a înlăturat durerile ca urmări ale patimilor noastre pe care le-a luat de bună voie, ci le-a răbdat pînă le-a biruit de tot prin moarte. Noi, cu ajutorul puterii lui răbdătoare, încă le putem birui împreună cu patimile care le-au produs în noi, patimi care n-au fost în El. Dar le biruim nu murind pe cruce ca El, ci murind sufleteşte faţă de ele, împreună cu El.

Dacă răbdăm împreună, vom şi împărăţi împreună. De-L vom tăgădui, şi El ne va tăgădui" (II Tim. 2, 11—12). Dar cine sînt cei ce îl tăgăduiesc pe El, dacă nu cei ce fac voile lor după trup, dispreţuind Sfîntul Botez? Căci prin numele Lui ni s-a dat iertarea păcatelor, iar prin pisma noastră, iarăşi vine vrăjmaşul prin păcat. Domnul nostru Iisus Hristos, cunoscînd răutatea aceluia că e mare, ne-a adăugat nouă pocăinţa pînă la ultima răsuflare.[263] Căci de nu era pocăinţă, nu s-ar fi mîntuit cineva. Cunoscînd Apostolul că păcătuieşte cineva şi după Botez, a spus: „Cel ce fură, să nu mai fure" (Ef. 4, 28). Întrucît avem deci pecetea Botezului, să ne silim să părăsim păcatele noastre, ca să aflăm milă în ziua aceea. Căci s-a apropiat şi vine „şezînd pe tronul slavei Lui şi se vor aduna înaintea Lui toate seminţiile" (Mt. 25, 31—32); şi fiecare se va arăta din lumina candelei Lui, care va fi în mîna lui. Deci candela celui ce nu are untdelemn se va stinge şi el va fi aruncat în întuneric, dar cel a cărui candelă va lumina va intra împreună cu Hristos în Împărăţia Lui.[264]

263 Dumnezeu, cunoscînd de la început răutatea diavolului şi faptul că prin ispita Lui vom cădea în păcate, a dat firii noastre şi posibilitatea pocăinţei. Diavolul n-are această posibilitate, pentru că răutatea lui are alte proporţii şi nu se datorează vreunei ispite străine, ci exclusiv propriei voinţe. In noi păcatul nu s-a născut exclusiv din voinţa noastră şi nici n-a şters orice posibilitate de bine, deci de regret pentru răul făcut. Regretul pentru binele nesocotit nu înseamnă şi puterea revenirii totale prin noi înşine la bine. La aceasta ne ajută Dumnezeu. Dar ajutorul lui Dumnezeu se uneşte cu regretul nostru pentru binele părăsit, sau cu dorirea lui. Binele nu ni se impune cu sila. Ajutorul pentru deplina revenire la bine, pentru ieşirea din păcat, deci pentru mîntuire ne-a venit însă numai prin Hristos. Căci unindu-ne cu El ca om, ne unim cu El ca Dumnezeu.

264 Pocăinţa, a cărei posibilitate ne-a dat-o Dumnezeu spre a primi ajutorul Fiului Său cînd se va întrupa, este ca o candelă. Noi trebuie să întreţinem lumina din ea cu untdelemnul faptelor noastre. Şi numai de vom fi luminaţi prin lumina candelei ce ne vine din Hristos, izvorul de lumină al tuturor, vom putea intra în Împărăţia luminii. Numai de vom fi luminaţi, cunoscînd şi acceptînd pe Hristos ca lumina lumii, ca sens al existenţei, prin faptul că arată pe Dumnezeu ca Tată iubitor, avînd un Fiu iubitor, vom avea parte în veci de lumină. Pocăinţa e candela luminată, care ne luminează persoana, pentru că prin ea ne vedem cum ar trebui să fim şi vedem şi legătura noastră cu Dumnezeu şi cu semenii.

12. Să ne silim deci, iubiţilor, să umplem vasele noastre cu untdelemn pînă ce sîntem în trup, ca să lumineze fitilul nostru, ca să putem intra în Împărăţia Lui. Şi vasul este pocăinţa, iar untdelemnul din ele este lucrarea tuturor virtuţilor, iar fitilul luminător este sufletul sfînt. Iar sufletul făcut purtător de lumină prin faptele lui, va intra în Împărăţia lui Hristos împreună cu El, iar sufletul întunecat de răutatea (de păcatul) sa, va merge la întuneric.[265] Luptaţi-vă deci, fraţilor, fiindcă ni s-a apropiat timpul. Fericit este, aşadar, cel ce are grija aceasta. Căci rodul s-a copt şi a venit timpul secerişului. Fericit este deci cel ce şi-a salvat rodul său, pentru că pe el îl vor aduna îngerii în hambarul vecinic.[266] Dar vai celor ce s-au făcut neghină, căci pe ei ii va moşteni focul.[266] Căci moştenirea lumii acesteia, cîştigată din ea, este aurul şi argintul, casele şi hainele nu numai pentru că ne fac să păcătuim, ci şi pentru că plecînd, le părăsim pe ele. Iar moştenirea lui Dumnezeu este nemăsurată. Pe ea „nici ochiul nu a văzut-o,nici urechea nu a auzit-o, nici la inima omului nu s-a suit" (I. Cor. 2, 9). Şi pe ea a dăruit-o El celor ce ascultă de El în timpul acesta scurt. Şi aceştia o dobîndesc

265 Întunericul iadului e produsul întunericului dracilor, care nu cunosc pe Dumnezeu deci sensul pozitiv al existenţei sporeşte întunericul în care au început să trăiască sufletele care n-au voit să cunoască pe Dumnezeu, care explică existenţa şi-i dă fericire din iubirea Lui, ca plinătate de viaţă.

266 Sufletul însuşi cînd s-a copt, sau s-a maturizat, este rodul ce va fi adus de îngeri în magazinul sufletelor vii şi reciproc iubitoare şi iubitoare al Împărăţiei cerurilor. Şi tot sufletul care nu s-a făcut astfel de rod maturizat, va fi neghina aruncată în focul cel veşnic. Cele materiale strînse în lumea aceasta se putrezesc, ca într-un foc, chiar în lumea aceasta. Nimenea nu le duce cu el în veşnicie. Dar prin dăruirea lor altora, ele capătă o valoare vecinică, pentru că prin această dăruire sufletele şi-au arătat iubirea faţă de oamenii ce au avut nevoie de ele în acest timp scurt şi au produs în aceştia iubirea lor faţă de dăruitori. Oamenii sînt vecinici prin sufletul lor, care vor ridica prin înviere şi trupul la o viaţă spiritualizată. Relaţiile spirituale între oameni în lumea aceasta, fie iubitoare, fie neiubitoare, vor fi trăite în veci aducătoare de fericire în primul caz, sau de nefericire în al doilea. In lumea aceasta putem pune temelia veşnicei comuniuni fericite între noi, sau temelia veşnicului egoism chinuitor.

pentru pîinea şi apa şi haina, pe care le-au dat celor ce au avut nevoie; şi pentru iubirea de oameni şi pentru curăţia trupului şi prin faptul de-a nu fi făcut rău aproapelui ; şi pentru inima lipsită de răutate; şi pentru celelalte porunci păzite. Căci cei ce le păzesc pe ele, au odihnă în veacul acesta şi pe ei îi vor binecuvînta oamenii; şi cînd vor ieşi din veacul acesta, sau din trup, vor primi o bucurie vecinică. Iar cei ce şi-au împlinit voile lor în păcat şi nepocăinţă şi au trăit în împrăştierea plăcerii[267], făptuind răutatea lor prin amăgire şi arătîndu-şi uşurătatea prin cuvintele lor şi strigîndu-şi cu fală luptele lor şi dovedindu-şi netemerea de judecata lui Dumnezeu şi nemilostenia faţă de săraci şi celelalte feluri de păcate, vor avea feţele pline de ruşine şi vor fi dispreţuiţi de oameni, încă în veacul acesta, iar cînd vor ieşi din lumea aceasta, osînda şi ruşinea îl vor duce în gheenă.

Dar puternic este Dumnezeu să ne învrednicească să propăşim în faptele (plăcute) Lui, păzindu-ne pe noi înşine de tot lucrul rău, ca să putem să ne mîntuim în ceasul cercetării ce va veni peste toată lumea. Căci nu va întîrzia mult timp Domnul nostru Iisus Hristos, ci va veni avînd cu Sine răsplata. Şi pe cei necredincioşi îi va trimite în focul vecinic, iar celor ai Săi le va dărui plata cuvenită şi ei vor intra împreună cu El şi se vor odihni în Împărăţia Lui[268] în vecii vecilor. Amin.

267 Noi caracterizări ale pocăinţei şi plăcerii. Pocăinţa fiind şi un regret pentru păcatele egoismului, este şi o silinţă de revenire în comuniune cu ceilalţi. Iar plăcerile trupeşti sînt însoţite de o împrăştiere a cugetării. Ele îl fac pe om să nu se concentreze în sine şi să vadă bucuria ce i-o aduce fapta bună faţă de altul. Plăcerea împiedică de aceea cunoaşterea de sine a omului, cunoaştere care e o lumină proiectată în sine dar şi în relaţiile lui cu tot ce există, inclusiv cu Dumnezeu.

268 In Împărăţia lui Hristos este odihna care e cerută celor adormiţi şi în slujba ortodoxă a înmormântării. Este odihna de trebuinţele trupeşti, dar şi de ispitele răului, cei de acolo fiind definitiv întăriţi în iubirea lui Hristos şi în iubirea întreolaltă, care e totodată o mare şi neîntreruptă bucurie.

CUVÎNTUL XVII

Despre gîndurile lepădării şi ale înstrăinării

1. Înainte de toate, întîia luptă este cea care însoţeşte înstrăinarea sau plecarea de unul singur, cînd părăseşti toate şi pleci în alt loc, ducînd cu tine o credinţă desăvîrşită şi nădejdea şi o inimă întărită împotriva voilor tale. Căci făcînd aceasta, gîndurile te învăluiesc în multe cercuri, înfricoşîndu-te cu ispite, cu sărăcia aspră şi cu alte închipuiri, făcîndu-te să te întrebi că de vei cădea în ele, ce vei face neavînd pe cineva care se îngrijeşte de tine, sau care te cunoaşte. Bunătatea lui Dumnezeu te probează, ca să se arate rîvna ta şi iubirea faţă de EL. În sfîrşit, de vei fi părăsit singur în chilie, vor fi semănate în tine gînduri grele de frică, care îţi vor spune că nu numai înstrăinarea mîntuieşte pe om, ci şi păzirea poruncilor, aducîndu-ţi în minte amintirea unora apropiaţi de tine după trup, gînduri care te fac să te întrebi: „Oare aceştia nu sînt şi ei robi ai lui Dumnezeu?" Îţi sînt aduse în inimă temeri despre necurăţia aerului, despre greutatea trupului pînă la slăbirea inimii din pricina lipsurilor. Dar de va fi în tine iubire şi nădejde, răutatea acestor gînduri nu te va înrîuri şi se va arăta în tine rîvna faţă de Dumnezeu sau faptul că-L iubeşti mai mult decît odihna trupului. Iar pe cei ce rabdă (necazurile) greutatea înstrăinării, această greutate îi duce la nădejde şi nădejdea îi păzeşte de cele din partea trupului. Căci nu ţi se cere numai înstrăinarea, ci să te pregăteşti ca să lupţi cu vrăjmaşii şi să ştii să arunci pe fiecare la vremea lui, pînă, ajungînd la odihna nepătimirii, te vei elibera, ca unul ce l-a biruit pe fiecare, răpunîndu-l la vremea lui.

2. Dar socotesc că e un mare şi cinstit lucru a birui slava deşartă şi a înainta în cunoştinţa lui Dumnezeu. Căci cel ce cade în urîţenia acestei rele patimi a slavei

deşarte, se depărtează de pace şi usucă inima faţă de sfinţi şi la sfîrşitul răutăţilor lui cade în mîndria cea vicleană şi în grija de-a minţi. Dar tu, o, credinciosule, să ai ascunse ostenelile tale şi îngrijeşte-te cu osteneala inimii şi a limbii, ca limba să nu le scoată la iveală şi să le predea vrăjmaşilor tăi.[269] Căci cel ce a biruit şi lepădat patimile trupului şi toate căderile lui prin pocăinţă, şi-a pregătit sufletul spre a se face sfînt, ca

să-l predea lui Dumnezeu neîntinat, spre a fi învrednicit să se facă templu al Lui.[270] Dar cel ce iubeşte slava de la oameni, e cu neputinţă să fie nepătimitor (nepătimaş). Căci dorirea ei face şi pisma să locuiască în el. Unul ca acesta şi-a făcut sufletul în stare să se supună multor ispite şi inima lui e sfîşiată de draci, neaflînd neîncetat putinţa să săvîrşească voile lui Dumnezeu. Iar sfîrşitul lui este pieirea.[271] Dar celui ce a dobîndit smerita cugetare, Dumnezeu îi descoperă păcatele, ca să le cunoască.[272] Din acela, care are împreună cu sine plînsul, deci rămîn cu el amîndouă, ies

269 Trebuie să ţinem toţi, pe cît putem, ascunse ostenelile noastre pentru cele bune, ca să nu cădem în patima slavei deşarte. Mai ales prin limbă sîntem ispitiţi să facem cunoscute ostenelile noastre. Dar aceasta e una cu a le preda vrăjmaşilor ca să le folosească împotriva noastră, sau ca să facă pe unii şi alţii să ne laude şi astfel să producă în noi mîndria. Dar vrăjmaşii se folosesc de ele şi pentru a ni le întoarce asociate cu ispita mîndriei.

270 Cea mai înaltă destinaţie a trupului este să fie făcut templu al lui Dumnezeu, ca să lucreze şi să se arate Dumnezeu lucrînd prin el. Aceasta nu înseamnă o pasivitate a trupului. Trebuie să fie adus şi trupul prin suflet la o stare de refuz al plăcerilor lui şi la o bucurie de cele curate ce se săvîrşesc prin el de suflet şi prin suflet de Dumnezeu. Mîna lui Hristos n-a fost total pasivă cînd prin ea s-a atins cu tină de ochii orbului. Voile sufletului predate lui Dumnezeu, şi manifestate şi prin trup nu dispar. Atît sufletul, cît şi trupul, participă cu bucurie la lucrarea lui Dumnezeu săvîrşită prin ele.

271 Cel ce-şi face numai voile lui trăieşte o sfîşiere a inimii, neputînd să le împlinească totdeauna. Pînă la urmă trăieşte o robie completă, constatînd că nu-şi face deloc voile sale, ci e stăpînit de patimi, sau de legi sau de alţii. Iar aceasta e o adevărată pieire a sa ca persoană proprie.

272 Cel ce cunoaşte pe Dumnezeu îşi cunoaşte păcatele, şi viceversa. Dimpotrivă, cel ce nu cunoaşte pe Dumnezeu, nu-şi cunoaşte păcatele. Căci împotriva cui ar fi păcătuit? Acela nu se cunoaşte nici pe sine. Şi nici nu poate porni pe calea unei îndreptării.

cei şapte draci, şi sufletul lui e hrănit cu cinstea şi cu virtuţile sale. Unul ca acesta nu e preocupat de osîndirea oamenilor. Căci amintirea păcatelor sale îi este una cu toate armele care îl păzesc de mînie şi de răzbunare şi îl ajută să rabde cele ce-i vin asupra. Dar cum nu l-ar putea atinge vreo osîndă, care să i se arate pe faţă înaintea lui Dumnezeu, pe cel care e stăpînit încă de păcate? Deci cînd nu poţi suporta cuvîntul aproapelui, şi vrei să-i răsplăteşti lui, se ridică în inima ta războaie dureroase din pricina celor ce le-ai auzit şi te fac să te întristezi de cele ce le-ai grăit. Şi robia pune stăpînire pe tine şi te face să fericeşti pe cei ce în parte se liniştesc şi-ţi înăspreşte inima faţă de cei apropiaţi, ca faţă de unii ce sînt în afara iubirii. Dar luptă-te mai degrabă să dobîndeşti îndelunga răbdare, care biruieşte mînia cu iubirea, care vindecă întristarea cu împăcarea. Iar acestea ţi se dăruiesc de rugăciunea către Dumnezeu. Căci iubirea şi îndelunga răbdare desfiinţează mînia faţă de cei de o fire; şi dacă acestea persistă în tine, în loc să te mînii împotriva aproapelui, te vei mînia împotriva dracilor, iar cu aproapele te vei împăca, avînd în tine plînsul şi smerita cugetare. Iar cel ce poate suporta, pentru Dumnezeu şi pentru pacea gîndurilor sale, cuvîntul omului duşmănos şi neînţelegător, fiul lui Dumnezeu se va chema şi acesta poate dobîndi pacea sufletului, a trupului şi a duhului. Căci de vor consimţi acestea trei şi cei înarmaţi împotriva legii minţii vor înceta (războiul) şi robia trupului se va desfiinţa, cel în care se va întîmplă aceasta fiul lui Dumnezeu se va chema şi în el se va sălăşlui Duhul cel Sfînt, fiindcă s-a făcut al Lui şi nu se va despărţi de El.[273]

273 Nu poate avea cineva pace cu semenii, dacă nu are pace înlăuntrul său. Aceasta e şi o pace între minte (duh), simţire (suflet) şi trup. Dar pacea interioară vine din pacea cu Dumnezeu. Şi aceasta o aduce în om Duhul Sfînt, care aduce tot conţinutul interior al omului într-o consimţire. Căci numai în Dumnezeu dobîndim pacea interioară.

3. Fericiţi sînt cei ale căror osteneli s-au făcut întru cunoştinţă. Căci acestea i-au odihnit de orice povară şi ei au biruit reaua lucrare a dracilor, mai ales pe a celor ai laşităţii, care împiedică pe om de la orice lucru bun. Ei caută să aducă o lene în mintea care voieşte să stăruie în Dumnezeu, încercînd să o depărteze de la această cale.[274] Socotesc că dacă este în noi iubirea şi răbdarea şi înfrînarea, nu vor putea (dracii) să facă nici un lucru în noi, mai ales de va cunoaşte mintea că lenea este cea care distruge toate. Şi-o vei dispreţui pe ea, dacă vei fi părăsit toată materia văzută[275]. Fii treaz faţă de dracul întristării, ca nu cumva pentru sărăcia şi necazul mare, să nu poţi ajunge la marile virtuţi, care constau în a nu te măsura pe tine, în a putea suporta înjurătura şi în a nu fi luat în seamă în toate cele ale lumii acesteia.[276] De nu te lupţi să le cîştigi acestea, renunţarea la ele îţi va aduce cununile sufletului. Căci nu cei ce s-au lepădat şi au sărăcit în planul văzut sînt săraci, ci cei ce s-au sărăcit de toată răutatea şi flămînzesc pururea după amintirea lui Dumnezeu.[277] Nici cei ce au necazuri văzute nu dobin-

274 In ostenelile spre biruirea relelor din sine, omul trebuie să se ajute de mintea care are cunoştinţa lui Dumnezeu, căci ea îi dă putere omului să lupte împotriva păcatului ca egoism îngust, întemeiat pe necunoaşterea existenţei şi a sensului ei.

275 Nu vei putea fi cucerit de demoni dacă vei dispreţui materia, înţeleasă ca realitate în sine şi ca mijloc de plăceri. De fapt materia nu există în sine, ci în legătură cu spiritul din om, dar mai ales în dependenţă de Dumnezeu, „Materia văzută" e materia imediată. Căci materia universală, nevăzută în imediată apropiere, nu este o ispită pentru trup.

276 Să ne ferim de întristare, unită cu voinţa de-a ne măsura pe noi ca să vedem ce mari sîntem, ca şi de cea adusă nouă de ocara altora sau de faptul de-a ne vedea numele legat de evenimentele deosebite ale lumii. Aceste stări le aduce dracul întristării.

277 Nu ajunge să fim săraci de cele materiale, în planul văzut, ci trebuie să căutăm şi sărăcia în laudele de la alţii, dar şi sărăcia de faptele rele, care credem, în egoismul nostru, că ne îmbogăţesc spiritual. Să flămînzim totdeauna după amintirea lui Dumnezeu. Să ne socotim pururea săraci in această privinţă" Aceasta ne îmbogăţeşte cu adevărat.

desc nepătimirea (eliberarea de patimi), ci cei ce se îngrijesc de omul dinlăuntru şi îşi taie voile lor vor lua cununa virtuţilor.[278] Stăruie în inima ta, luînd seama la simţurile tale şi dacă vei împăca cu tine amintirile lor, ai prins pe tîlharii care o fură. Căci cel ce pătrunde în toată amănunţimea gîndurilor sale, cunoaşte pe cei ce voiesc să intre în el şi să-l întineze.[279] De te îngrijeşti de porunci cu inima fierbinte, vei înţelege pe cei ce te tulbură şi din ce motiv te tulbură, îndemnîndu-te să-ţi schimbi din lene, fără nici o cauză, locul şi răzgîndindu-te, vei rămînea iarăşi unde eşti. Căci tulbură mintea, ca să se mişte între multe, dar şi să se lenevească. Dar cei ce cunosc viclenia lor rămîn netulburaţi, mulţumind Domnului pentru locul în care li s-a dat lor să rabde. Căci răbdarea şi îndelunga răbdare şi iubirea mulţumesc pentru osteneli şi greutăţi, dar lenevia şi plictiseala şi iubirea odihnei, caută locul în care sînt slăviţi, dar slava celor mulţi slăbeşte simţurile şi robia adusă în mod necesar de patimi îi ia în

278 Nu ajunge eliberarea de patimi adusă de necazuri, ci ne este necesară grija de omul interior şi renunţarea la voile proprii pentru a dobîndi virtuţile. Iarăşi un paradox numai renunţînd la voia proprie, cîştigăm virtuţile, care sînt rezultatul unui mare efort. Dar de fapt cel mai mare efort este să renunţăm la împlinirea voii proprii, împlinind-o pe cea a lui Dumnezeu.

279 Să te gîndeşti la simţuri stăruind în inima plină de gîndul la Dumnezeu. Atunci te vei elibera de pornirea spre plăceri. Dacă vei împăca astfel gîndul la ele, gîndind la Dumnezeu ce-l ai în inimă, le-ai scăpat de tîlharii ce le-au furat, aservindu-le plăcerilor, sau care fură gîndirea la ele. Aceşti tîlhari, adică dracii, au intrat chiar în omul care se gîndeşte la simţurile sale şi le întinează această gîndire, sau îl întinează pe cel ce se gîndeşte la ele. Deci trebuie să te pătrunzi pe tine însuţi sau gîndul tău întinat de simţurile tale, ca să surprinzi acolo pe vrăjmaşii draci şi să-i alungi din tine, sau din acele gînduri. Avem aci o subtilă prezentare a fenomenului de aplecare dialogică a omului spre sine, ca şi a actului de eliberare a omului de simţurile păcătoase cu care tot el şi-a întinat gîndurile sufletul. Aceste complexe stări sînt prezentate de Ava Isaia într-un mod foarte concentrat. De aceea sînt necesare stăruitoare analize pentru a le face mai clare.

stăpînire şi ca urmare părăsesc înfrînarea cea ascunsă, prin împrăştiere şi săturare.[280]

4. Şi a spus iarăşi sfîntul: Dacă mintea voieşte, înainte de-a înceta slăbiciunea simţurilor, să se suie pe cruce, mînia lui Dumnezeu vine asupra ei, pentru că a început un lucru peste măsura ei, nevindecînd mai înainte simţurile sale. Dacă inima ta se tulbură şi nu ştii să o aduni, cunoaşte că fapta ta o atrage, vrei nu vrei, în tulburare, care este starea contrară firii din Adam. Dar dacă inima ta a urît păcatul şi s-a despărţit de cele ce-l nasc şi ai pus chinul veşnic în faţa ta şi te-ai înstrăinat de cele ce o atrag spre păcat şi te-ai rugat în cunoştinţa Făcătorului să rămînă cu tine, fără să-L superi în nimic, şi plîngi înaintea Făcătorului, zicînd: „E propriu milei Tale să mă mîntuieşti, căci eu nu pot să scap din mîinile vrăjmaşilor fără ajutorul Tău", spunînd aceasta, ia seama la inima ta, ca să nu supere pe cel ce te învaţă după Hristos, ca să te afli în starea conformă firii lui Iisus.[281] Căci dacă toate le-ar face omul, fără să dobîndească ascultarea şi smerenia şi răbdarea, s-ar abate la ceea ce e contrar firii.[282] Deci

280 Cînd simţurile slăbesc, amestecă în cele percepute răul. E vorba de o slăbiciune morală a lor, nu de una fizică. Aceasta face ca omul să fie luat în stăpînire de patimi. Mai multă putere manifestă în simţuri cel ce rabdă şi se înfrînează, cel cu mintea concentrată şi nu împrăştiată. O minte împrăştiată lasă simţurile slăbite să fie invadate de cele ce aduc şi o slăbire a minţii. Simţurile ce au o tărie morală, susţinută de o minte tare, curăţă cele percepute de ispite.

281 Cînd ne aflăm în păcat, ne aflăm într-o stare contrară firii, moştenită de la Adam. Cînd facem voia lui Dumnezeu, ne-am ridicat în starea conformă firii omeneşti, proprie lui Hristos. Firea noastră asumată de Hristos şi părtaşă de puterile ce-i vin din El ca Persoană dumnezeiască, este readusă în ceea ce-i propriu ei. Precum e propriu trupului să respire aerul curat, aşa e propriu firii omeneşti să se hrănească din puterile dumnezeieşti. E propriu firii noastre să se bucure de ajutorul dumnezeiesc şi să aibă conştiinţa despre aceasta. Aci învăţătura ortodoxă se deosebeşte de cea catolică, după care „natura pură" este cea lipsită de puterea dumnezeiască.

282 Dacă firea s-ar afla în starea proprie ei, făcînd toate cele bune fără ajutorul lui Dumnezeu, n-ar avea nevoie de smerenie, de ascultare, de frica lui Dumnezeu, de rugăciune. Dar cum ar mai fi, în acest caz, în ceea ce este propriu omului.

el să-şi predea toată inima sa ascultării lui Dumnezeu, rugîndu-se cu adevărat Lui şi zicînd: „Doamne, sînt înaintea Ta, învredniceşte-mă de voia Ta, pentru că eu nu cunosc ce-mi este de folos. Luptă-te Tu, căci eu nu cunosc răutatea lor".[283] Şi dacă lucrezi conform firii lui Iisus, El nu te va lăsa să rătăceşti în ceva. Dar dacă nu împlineşti decît o singură poruncă, nu te-ai predat pe tine ascultării de EL şi în acest caz nici EL nu se va îngriji de tine. Căci precum un locşor nu poate ajuta celui ce-l lucrează să-l curăţească de neghină şi de aceea dacă samănă în el sămînţă, nu poate face să odrăslească cele după fire împreună cu cele contrare firii, ci acestea le îneacă pe primele, pentru că sînt mai adînci în rădăcini, aşa, dacă nu te cureţi pe tine de voile trupeşti, nu te poţi păzi de păcat, dacă nu te păzeşti pe tine de cele ce-l nasc.

5. Iar acestea sînt slăbiciunea sufletului. Ea e maica cea rea a păcatului. Şi această trîndăvie naşte o voie favorabilă ei. Şi voia aceasta şi lărgimea ei nasc dispreţul.[284] Inima care vrea să fie de sine naşte iubirea conlucrării cu lumea, naşte pornirea de-a căuta cele ce nu se deosebesc de tine, naşte pornirea de a-ţi preda auzul celui ce vorbeşte pe alţii de rău, naşte pornirea de-a auzi cuvinte şi de-a le transmite altuia, naşte pornirea de-a căuta cele ale lumii, naşte pornirea de-a

283 Omul nu poate face cele ale omului, pentru că nu se poate elibera de puterile vrăjmaşului fără ajutorul lui Dumnezeu. El nici nu ştie ce-i este de folos fără lumina lui Dumnezeu. De aceea voia omului în ea însăşi nu ştie ce are de făcut spre folosul lui. De aceea se roagă omul lui Dumnezeu să-i descopere voia Lui, ca să ştie ce să facă în interesul său. Omul nu cunoaşte prin el însuşi nici răutatea, că e de la diavolul şi că e răutate. El crede, în mîndria lui, că tot ce voieşte el, supunîndu-se ispitelor egoiste, este bun.

284 Voia proprie nu e strimtă, şi nu voieşte să ne îngusteze, ci voieşte să facă orice. Voinţa aceasta de lărgime, care se împacă şi cu o lenevie, care nu vrea să i se poruncească să facă ceva, dispreţuieşte strîmtorarea ce i-o impune voia lui Dumnezeu, strîmtorare care, pe de altă parte, adînceşte pe om în cele proprii spirituale, sau în cele bune.

învăţa pe cel ce nu întreabă, naşte pornirea de-a muşca pe aproapele şi naşte şi alte multe rele. Dacă a înaintat deci cineva cu adevărat, sau voieşte să înainteze, să se păzească pe sine cu cunoştinţă de cele ce nasc păcatele, şi de păcatele care slăbesc pe om prin ele înseşi. Iar cel ce luptă, le vede acestea şi amărăciunea adusă de ele, precum cel ce dispreţuieşte lupta, îşi pregăteşte sieşi chinul vecinic. Cel ce se teme de slăbiciunea trupului nu ajunge la starea cea după fire. Dar de cade înaintea lui Dumnezeu în toată osteneala lui, puternic este Dumnezeu să-l odihnească pe el.[285] Astfel precum Ghedeon, dacă n-ar fi sfărîmat ulcioarele, nu ar fi luat în mîna lui luminările şi n-ar fi văzut lumina lor (Judec. 7,19), aşa dacă omul n-ar dispreţui trupul, n-ar vedea lumina dumnezeirii.[286] La fel, dacă Iail, femeia iui Havel Chineul, n-ar fi luat ţăruşul cortului, n-ar fi nimicit pe Sisara, adică mîndria (Judec. 4,21). Astfel, dacă mintea e întărită şi se pregăteşte să urmeze iubirii care stinge toate patimile trupului, fiindcă e „îndelung răbdătoare şi bună" (I Cor. 13,4), urăşte pisma şi mîndria şi cugetă în inimă potrivit firii şi nu lasă ceva contrar firii să o stăpînească, ci se opune cu puterea ei celor contrare firii, pînă ce le scoate din fire. Dar dacă mintea adevărată devine cap al sufletului, nu se întîmplă acestea cînd sufletul îşi aminteşte de toate

285 Cel ce se teme de slăbiciunea trupului nu luptă să se cureţe de patimile care îl aduc la starea neconformă firii. Dar de cade în rugăciune la Dumnezeu, cerînd ajutorul Lui, Dumnezeu îi dă putere să împlinească ostenelile curăţirii de patimi şi să se simtă odihnit chiar în aceste osteneli.

286 Avem aci continuarea ideii că omul nu se realizează ca om decît in Dumnezeu, depăşind trupul ca existenţă de sine. Cînd omul rămîne în sine, despărţit de Dumnezeu nu vede dumnezeirea şi nu-şi lărgeşte în mod dorit cunoştinţa. Omul trăitor în sine însuşi slăbeşte, fiind luat în stăpînire de patimi.

nedreptăţile săvîrşite contrar firii în tot timpul cît a fost amestecat cu cele naturale[287].

6. Stăpînul nostru Iisus Hristos, cînd a făcut milă cu Sfinţii Săi, a despărţit pe cruce pe tîlhari. Căci fiind răstigniţi cei doi, El era în mijlocul lor. Şi cel de-a stînga, s-au tulburat, ştiind că a încetat urîta lor prietenie. Căci privind el spre cel din dreapta, acesta privea la Iisus cu smerenie şi frică, zicînd: „Pomeneşte-mă cînd vei veni întru Împărăţia Ta" (Lc. 23,42). Deci e clar că nu mai sînt prieteni, nici nu mai poate cel din stînga să-l atragă pe cel din dreapta la gîndurile lui rele. Cei ce n-au ajuns încă la starea aceasta, cad şi se scoală şi ei împreună cu aceia, pînă vine la ei mila. Deci e bine să aibă grijă fiecare să înţeleagă cele ale sale cu frică şi cu smerita cugetare, ca cel din dreapta. Căci smerita cugetare dă putere să se suporte dispreţuirea. Cînd deci cineva se desparte pe sine de cel d-a stînga, cunoaşte întocmai toate păcatele ce le-a făcut faţă de Dumnezeu. Fiindcă nu-şi vede cineva păcatele de nu se desparte de ele printr-o despărţire amară. Cei ce au ajuns la măsura aceasta, au aflat plînsul şi rugăciunea şi ruşinea înaintea lui Dumnezeu, aducîndu-şi aminte de urîta prietenie (cu alţii) în patimi.[288] Dar puternic este Dumnezeu să întărească pe cei ce lucrează în chip ascuns întru smerita cugetare. Şi a Lui este cinstea şi slava în vecii vecilor. Amin.

287 Iail, soţia lui Haver, care omoară pe Sisara, duşmanul aceluia, este mintea care, din iubire faţă de ceea ce e propriu firii, omoară mîndria instalată în interiorul ei, rămînînd numai în ceea ce este conform firii. E o luptă pe care o dă chiar înlăuntrul său omul cu răul pătruns în sine, ca să-l scoată din sine. Dar lupta aceasta o poartă omul cu ajutorul lui Dumnezeu, aşa cum Iail omoară pe Sisara cu un ţăruş din cortul sfînt. Se afirmă în continuare că cele bune şi dumnezeieşti sînt conforme firii, precum lipsa puterii dumnezeieşti şi bune în om coboară firea lui la ceea ce e contrar ei.

288 Nu-şi cunoaşte cineva păcatele pînă nu se desparte de ele. Căci pînă ce le săvîrşeşte omul cu plăcere nu cunoaşte pe Dumnezeu, faţă de care anumite fapte sînt păcate. In panteism nu există păcate. De aceea nici smerenie, nici rugăciune, nici plîns pentru ele. Tîlharul de-a dreapta a ajuns la toate acestea. Cel de-a stînga rămîne în întuneric, în nepăsare, în mîndrie.

CUVÎNTUL XVIII

Despre iertarea (neţinerea minte) a răului

1. Prea Sfîntul Apostol a poruncit fiilor săi zicînd: „Domnul este aproape. Nu vă împovăraţi cu nici o grijă. Ci întru toate, prin rugăciune şi cerere, cu mulţumire să fie arătate cererile voastre lui Dumnezeu. Şi pacea lui Dumnezeu va stăpîni in inimile voastre" (Filip. 4,5—7). Şi în Evanghelia după Marcu, Domnul spune ucenicilor: „Iertaţi toate păcatele greşiţilor voştri, ca şi vouă să vă ierte Tatăl vostru" (Mc. 11,261; Mt. 6,14). Înfricoşător este cuvîntul Domnului, că de nu vezi inima ta curată faţă de toţi, să nu ceri nimic de la Dumnezeu, căci îi aduci ocară, odată ce fiind păcătos şi avînd vreo supărare faţă de omul asemenea ţie, spui Celui ce cunoaşte inimile: „Iartă-mi păcatele mele". Unul ca acesta nu se roagă cu mintea, ci cu buzele, întru neştiinţă. Fiindcă cel ce voieşte cu adevărat să se roage lui Dumnezeu cu mintea, în Duhul Sfînt şi cu inima curată, îşi cercetează, înainte de-a se ruga, inima sa, de este neîmpovărată de vreo grijă faţă de orice om, sau nu. Şi dacă nu o face, se amăgeşte pe sine. Căci în acest caz, nu este cine să-l asculte pe el, pentru că nu mintea lui se roagă, ci împlineşte o obişnuinţă a orelor de canon. Dar cel ce voieşte să lucreze în chip curat, va cerceta întîi mintea lui, ce are în ea. Astfel, de zici: „Miluieşte-mă", miluieşte şi tu pe cel ce te roagă, şi de zici: „Iartă-mă", iartă şi tu, nevrednicul. Iar de zici: „Nu-Ţi aduce aminte de păcatele mele", nici tu să nu refuzi să ierţi păcatele aproapelui tău. Şi dacă zici: „Nu-Ţi aduce aminte de relele ce le-am făcut, fie cu voia, fie silit — deşi nu este silă — nu trebuie să gîndeşti ceva împotriva vreunui om. De n-ai ajuns să faci acestea, în zadar te rogi. Căci Dumnezeu nu te va asculta, după Scripturi, cînd ceri: „Iartă-mă"·

Spui iarăşi în rugăciunea ta, după Evanghelia de la Matei (6,12): „Şi ne iartă nouă greşalele noastre, ca şi noi să iertăm greşiţilor noştri", iar în cea după Luca se spune: „De veţi ierta oamenilor păcatele lor, va ierta şi Tatăl vostru cel din ceruri".

2. Ţi-am dat ţie toată iubirea mea, ca, ceea ce voieşti să ţi se facă de către Dumnezeu, să faci întîi tu.[289] Şi făcînd aceasta, te vei elibera pe măsura în care ai făcut-o aceasta cu oamenii.[290] Căci dacă ai curăţit inima ta, faţă de toată făptura, neţinînd minte răul vreuneia, trebuie să păzeşti ceea ce ţi-a spus. Căci Dumnezeu ţi-a spus un lucru adevărat şi nu numai cuvinte ale limbii. De aceea tot omul se leagă el însuşi pe sine de gheenă şi se dezleagă, căci nimic nu e mai rigid (mai hotărît) ca voinţa, fie în aplecarea spre moarte, fie spre viaţă. Fericiţi sînt deci cei ce au iubit viaţa vecinică, că nu se vor ciocni de nimic. Căci lupta este întru osteneală şi în sudoarea ascunsă a inimii, faţă de gîndul care te apasă, ca să nu lase săgeata lui să rănească inima ta. Iar în acest caz, osteneala ta va consta în a o vindeca, de nu vei avea păcatele tale stînd totdeauna înaintea ta. Şi dacă vei auzi ce rău ţi s-a făcut de cineva, osteneala ta va consta în a opune voia ta cea bună, ca să nu-i răspunzi în inima ta fie defăimîndu-l, fie judecîndu-l, fie vorbindu-l de rău sau predîndu-l în gura altora şi cugetînd după aceea: „Nici un rău nu este în mine". Dar de este în tine frica de gheenă, şi ea va birui relele ce voiesc ca tu să răsplă-

289 Hristos a dat omului toată puterea Lui de iubire, ca tot ce voieşte să-i facă Dumnezeu, să facă el mai întîi. Fără acest dar al iubirii lui Dumnezeu, omul n-ar putea să facă altuia ceea ce-i face lui Dumnezeu, nici după ce Dumnezeu i-a făcut lui aceea, impresionîndu-l prin acea faptă. Cu atît mai puţin ar putea face altuia ceea ce cere el lui Dumnezeu, înainte de a cere lui Dumnezeu să-i facă El aceasta. De fapt noi vom vedea toată iertarea ce ne-o dă Dumnezeu de abia la judecata din urmă. Dar noi trebuie să arătăm de acum această iertare a semenului nostru.

290 Atîta vom fi iertaţi la judecata din urmă, cît am iertat noi altora.

teşti aproapelui, îţi va spune: „Nevrednicule, roagă-te pentru păcatele tale, căci iată Dumnezeu te-a răbdat pînă azi, nearătîndu-ţi-le, dar tu păstrînd duşmănia faţă de aproapele, îl arunci pe el în gura oamenilor; căci avînd păcatele vădite sau neclintite, nu te laşi îmblînzit de nici o iertare. Deci dacă inima ta se va înmuia şi te vei păzi pe tine de rele, mila lui Dumnezeu va fi cu tine. Dar dacă inima ta cea rea va rămîne aspră faţă de aproapele, încă nu te-a dus pe tine amintirea lui Dumnezeu înaintea Lui. Iartă-mă. Căci eu sînt cu totul sărac şi umilit de păcatele mele. Dar îţi scriu acestea făcîndu-mi să se ruşineze inima mea. Căci de nu ajunge omul la starea după fire a Fiului lui Dumnezeu, în zadar sînt toate ostenelile lui.[291] Căci agricultorul semănînd sămînţa lui, aşteaptă o înmulţire a ei. Dar dacă va lucra împotriva vîntului, întristarea îi va stăpîni inima pururea, pentru păgubirea de seminţe şi pentru zădărnicia ostenelilor pe care le-a depus cu pămîntul.

3. Petru Apostolul, răstignit în Roma, s-a rugat să fie răstignit cu capul în jos, arătînd prin aceasta taina contrară firii ce stăpîneşte pe tot omul. Căci a arătat că tot omul botezat trebuie să răstignească stările rele, contrare firii, care a pus stăpînire pe Adam şi l-a aruncat pe el din slava lui în osînda rea şi în ruşinea veşnică. Deci trebuie războite cu mintea în chip bărbătesc şi urîte toate cele văzute contrare fiecărui om şi combătute cu ura cea mai amară pînă la capăt. Şi acestea sînt relele ce stăpînesc pe toţi fiii lui Adam; cîştigul, cinstirea, odihna, lauda cu cele ce le părăseşti, înfrumuseţarea trupului, ca să fie nevătămat şi frumos, şi căutarea hainei frumoase. Acestea hrănesc plăcerea,

291 De nu ajunge omul la o stare nepăcătoasă, care e starea conformă firii, identică cu aceea a firii omeneşti din Hristos, zadarnice îi sînt toate ostenelile lui.

pe care şarpele a aruncat-o în gura Evei. Din ele cunoaştem şi noi că sîntem fiii lui Adam; din gîndurile rele care ne-au făcut pe noi duşmani ai lui Dumnezeu.[292] Fericit este deci cel ce s-a răstignit şi a murit şi a fost înmormîntat pentru cunoştinţa lui Dumnezeu. Şi urmînd pe sfintele urme ale lui Iisus, Care s-a făcut om pentru noi, să ne facem asemenea Lui prin smerenie şi sărăcie şi prin desfiinţarea ocărilor şi a necinstirii prin răbdarea, pentru a nu mai fi tulburaţi din pricina trupului, nici înfricoşaţi de cursele răului, ci să avem pace cu toţi.[293] Cel ce a voit să desfiinţeze aceste rele, îmbrăţişîndu-le fără silă, este asemenea lui Hristos, fiu al lui Dumnezeu şi frate al lui Iisus. Să dea Dumnezeu ca noi toţi să fim în numărul celor aleşi ai Lui şi să dobîndim bunătăţile veşnice, în Domnul nostru Iisus Hristos, a Căruia este slava şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin.

CAPITOLUL XIX

Despre bolile sufletului

1. Îmi este plăcut să strig cu proorocul Isaia: „Răbda-vei, ca cea care naşte am rezistat; dezrădăcina-voi şi voi usca" (Is. 42, 14). Dacă te-ai fi cunoscut pe tine însuţi, că izvorul Sfîntului Duh curge în tine, duşmanii tăi s-ar risipi cu siguranţă şi ar pieri. Iar Mîntuitorul nostru zice: „Nici nu vor zice: iat-o aci sau acolo! Că Împărăţia lui Dumnezeu înlăuntrul vostru este" (Lc. 17,21). Sînt unii care spun cîte sînt ale Împărăţiei lui

292 Acestea sînt rele cînd ne fac să găsim în ele plăceri mai mari ca cele ce ni le dă gîndul la Dumnezeu, sau decît ajutorarea altora din iubire.

293 Mergînd cu Hristos pînă la moarte în răbdarea ocărilor, ele nu mai au putere să ne supere şi să ne dezbine şi deci avem după aceea pace între noi ele nemaiînsemnînd nimic pentru noi.

Dumnezeu, dar nu le împlinesc acestea,[294] şi sînt alţii care le fac acestea, dar ştiindu-le puţin şi în chip ocolit, e foarte puţin între ei Împărăţia lui Dumnezeu, cum zice Mîntuitorul. Dar Sfîntul Duh vine în cei ce se împlineşte Cuvîntul lui Ioan Evanghelistul, despre care acesta spune: „Le-a dat lor putere să se facă ai lui Dumnezeu, în cei ce cred în numele Lui, care nu din sînge, nici din voia bărbatului, ci din Dumnezeu s-au născut" (Io. 3,16). Aceştia au fost eliberaţi de necazul care a cuprins-o pe Eva: „În dureri vei naşte fii" (Fac. 3,16). Aceştia s-au eliberat de amarnica hotărîre impusă lui Adam: "Blestemat este pămîntul întru lucrurile tale" (Ibid. 17). Aceştia sînt cei ce au primit harul, pe care l-a primit Maria: „Duhul Sfînt va veni peste tine şi puterea Celui Prea Înalt te va umbri" (Lc. 1,35). Pentru că aşa cum necazul a cuprins pe Eva şi sămînţa ei pînă în ziua de azi, aşa bucuria a cuprins pe Maria şi pe toţi bunii creştini în veci. Deci altfel sîntem fii ai Evei şi am cunoscut blestemul ei peste noi pentru gîndurile noastre rele; si altfel trebuie să înţelegem că sîntem fii ai lui Dumnezeu pentru gîndurile bune ale Sfîntului Duh şi pentru patimile lui Hristos, dacă le avem cu adevărat în trupul nostru.[295] Fiindcă aşa s-a scris de către Apostol: „Pe voi înşivă vă cercaţi... oare

294 Monahul Augustin la notă: „Sînt unii care grăiesc cele ale Impărăţiei, dar nu le lucrează; şi sînt alţii care lucrează cele ale Împărăţiei, dar nu în cunoştinţă. Dar dintre cei în care a fost cuvîntul Mîntuitorului: „Împărăţia lui Dumnezeu înlăuntrul vostru este", puţini sînt şi greu de aflat, cei în care a venit Duhul Sfînt al lui Dumnezeu şi s-au născut cu adevărat din Dumnezeu, după cuvîntul Apostolului Ioan şi, lepădînd chipul celui pămîntesc şi luînd chipul celui ceresc, s-au preschimbat din slavă în slavă şi au pe Hristos locuind în ei prin credinţă. In aceştia şi sufletul şi trupul s-au unit fără pată cu Duhul prin lucrarea Duhului şi rămîn nevinovaţi şi necertaţi de conştiinţă, fiind încununaţi cu pacea lui Dumnezeu în inimile lor. Pe aceştia vrăjmaşii nu-i mai pot vătăma" (Everget., *Cartea a doua,* cap. 22).

295 Dacă ne însuşim real patimile lui Hristos, adică durerile Lui pentru păcatele noastre pe care întîi şi le-a însuşit El, scăpăm de păcatele noastre, cum le-a biruit El prin patimile Sale. Dar această libertate de ele ne vine de la Hristos, născîndu-ne şi noi din Duhul Sfînt cum S-a născut El. Această naştere are loc la Botez. Prezenţa Duhului Sfînt în noi ne insuflă şi nouă starea şi gîndurile frăţietăţii cu Hristos.

nu vă cunoaşteţi că Iisus Hristos locuieşte în voi? Afară doar de nu sînteţi netrebnici" (II Cor. 13,5). Deoarece cînd „am purtat chipul celui pămîntesc" (I. Cor. 15, 19), am cunoscut că sîntem fiii ei (ai Evei) din gîndurile materiei rele, gînduri locuind în noi, care sînt slăbiciuni ale sufletului, cei ce poartă „chipul celui ceresc" cunosc că sînt fii ai lui Dumnezeu prin Sfîntul Duh, care locuieşte în ei. De aceea strigă Isaia: „Pentru frica Ta, Doamne, am luat în pîntece şi am trăit durerile naşterii şi am născut duhul mîntuirii, pe care L-am adus pe pămînt" (Is. 26,17—18). Şi iarăşi s-a scris în Eclesiastul: „Precum se încheagă oasele în pîntecele celei însărcinate, aşa nu cunoşti cele ce le face Dumnezeu" (Ecl. 11,5). Pentru că precum Sfînta Fecioară a purtat pe Fiul lui Dumnezeu în trup, aşa cei ce au primit harul Sfîntului Duh îl primesc totodată împreună cu el şi îl poartă pe Acela în inima lor. Aceasta pentru ca, precum zice Apostolul: „Să vă dea vouă, după bogăţia slavei Lui, să vă întăriţi cu putere prin Duhul Lui în omul dinlăuntru, ca să locuiască Hristos prin credinţă în inimile voastre, înrădăcinaţi şi întemeiaţi în iubire, ca să-L puteţi cunoaşte împreună cu toţi sfinţii" (Ef. 3,16—18)[296]; şi iarăşi: „Avem comoara aceasta în vase de lut, ca să se vadă că puterea covîrşitoare este a lui Dumnezeu şi nu de la noi" (II Cor. 4,7).[297]

296 Adevărata cunoaştere a tuturor dimensiunilor existenţei, a lăţimii, a lărgimii, a adîncimii şi înălţimii existenţei, ne vine prin Duhul lui Hristos şi prin Hristos Însuşi. Căci în El ni s-a arătat iubirea nesfîrşită a lui Dumnezeu cel nemărginit. închişi în noi înşine cu mîndrie, n-avem nici o cunoştinţă reală. Dacă nu ni s-ar fi arătat prin Hristos că Dumnezeu este un Tată, care are un Fiu din veci, deci că este un Dumnezeu al iubirii din veci şi că din această iubire a trimis pe Fiul Său la oameni, creaţi din iubire, pentru a-i face şi pe ei fraţi ai Fiului Său şi fii ai Săi după har şi a-i ridica, scăpaţi de moarte, într-o vecinică comuniune fericită cu Sine, de unde am cunoaşte aceste adînci şi înalte sensuri ale existenţei?

297 Veşnicia, fericirea, bucuria, bogăţia vieţii noastre spirituale este de la Dumnezeu şi nu de la noi. Vasul de lut al trupului nostru este şi el de la Dumnezeu. Dar el ni s-a dat în puţinătatea puterii lui, ca să se vadă şi slăbiciunea noastră, cînd rămînem în noi înşine.

2. Dacă în sfîrşit ai ajuns aci, în acelaşi chip eşti prefăcut în slavă şi se împlineşte în tine cuvîntul Apostolului: „Şi pacea lui Dumnezeu să stăpînească (să fie ca o încununare) în inimile voastre" (Col. 3,15) [298]. Aceasta înseamnă că „Duhul lui Dumnezeu locuieşte în voi" (Rom. 8,11). Şi ca urmare, „din întuneric a strălucit lumina în inimile voastre spre strălucirea slavei lui Dumnezeu" (II Cor. 4,6)[299]. Şi dacă s-a săvîrşit aceasta, „să stea mijloacele voastre încinse şi făcliile voastre aprinse. Şi astfel veţi fi ca slugile ce aşteaptă pe Stăpînul lor, care se va întoarce de la nuntă" (Lc. 12,35—36).[300] Să faci aceasta, ca să nu se închidă atunci gura ta, neavînd ce răspuns să dai în mijlocul sfinţilor. Şi dacă ştii că vasul tău are untdelemn, ca fecioarele înţelepte (Mt. 25,4), vei intra cu mirele în camera de nuntă şi nu vei fi lăsat afară. Aceasta înseamnă să simţi ca duhul tău şi sufletul tău se vor uni cu El fără întinare şi se vor scula în ziua Domnului Iisus Hristos

298 Pacea nu creşte din noi, ci ne vine în inimă de la Dumnezeu, ca o încununare. Dar dacă vine ca o încununare, înseamnă că se datorează şi unui efort al nostru. In toate cele bune este o întîlnire, o împreună lucrare intre Dumnezeu şi om. Dar oare nu Dumnezeu i-a dat omului puterea să colaboreze cu El? Insă omul poate şi să nu folosească puterea de colaborare dată lui.

299 Duhul face să strălucească „din întuneric" în inimile noastre lumina cunoştinţei. Prin noi înşine sîntem întuneric. Dar este în noi o sete de lumină şi o capacitate de-a ne face purtători ai luminii lui Dumnezeu, venită în noi prin Duhul Sfînt. Dumnezeu este toată lumina. In El este tot sensul existenţei, pentru că e conştiinţa nemărginită şi vecinică. Dar sîntem făcuţi şi noi capabili să o primim; ni s-a dat o conştiinţă, capabilă să primească şi să poarte ca o mînă lumina venită în noi de la Dumnezeu. Dar această lumină sau cunoştinţă este deplină numai pentru că este lumina sau cunoştinţa slavei eterne a lui Dumnezeu, care ne dă şi nouă eternitatea. Dacă ne-ar lumina numai ca pe nişte existenţe trecătoare, sau chiar pe Dumnezeu l-ar lumina numai ca pe o persoană conştientă trecătoare, ieşită dintr-o esenţă inconştientă vecinică, aceasta n-ar fi o lumină deplină, nefiind o lumină a slavei eterne a lui Dumnezeu. Numai in lumina slavei vecinice sau a unui sens vecinic al lui Dumnezeu, se luminează şi omul de o slavă vecinică (sau de un sens vecinic). Numai din vecinicia lui Dumnezeu îi vine şi omului vecinicia.

300 Dar fiecare om, ca o slugă care şi-a aprins lumina de la Stăpînul său, trebuie să aibă grijă şi el să ţină în mîna, lumina aprinsă pînă se va întoarce la judecata din urmă.

nepătate şi vei fi neînvinovăţit şi nemustrat de conştiinţă. Şi dacă te-ai făcut copil după cuvîntul Mîntuitorului care zice: „Lăsaţi copiii să vină la Mine, că a lor este Împărăţia cerurilor" (Lc. 18,16; Mt. 19,13), te-ai făcut cu adevărat mireasă a Lui şi Duhul cel Sfînt al Lui te-a moştenit pe tine, încă fiind tu în trup. Iar de nu, aşteaptă întristare şi suspinare amară, pentru că ruşinea şi osînda te însoţesc pe tine înaintea sfinţilor. Şi cunoaşte că, precum fecioara, sculîndu-se în fiecare zi dimineaţa, nu e atinsă de altă grijă înainte de-a se înfrumuseţa pe sine pentru mirele ei, uitîndu-se de multe ori în oglindă, ca nu cumva să se afle vreo pata pe obrazul ei şi să nu-i placă mirelui, la fel sfinţii au multă grijă noaptea şi ziua să-şi cerceteze faptele şi gîndurile lor şi să vadă de sînt sub jugul lui Dumnezeu şi al Sfîntului Duh, sau nu. Deci, luptă, frate, cu grijă, cu osteneala inimii şi a trupului, întru cunoştinţă, ca să dobîndeşti vecinica bucurie, deoarece rari sînt cei ce se învrednicesc de ea şi au cîştigat „sabia Duhului" (Ef. 6,17) şi şi-au eliberat sufletul şi simţurile de „toată întinarea", patimilor, cum a spus Apostolul (II Cor. 7,1). „Dar puternic este Dumnezeu ca să ajute slăbiciunii noastre" (Rom. 8,26), ca să ne învrednicim să ajungem împreună cu toţi sfinţii Lui. Amin.

CUVÎNTUL XX

Despre smerita cugetare

Ce este smerenia? Smerenia este a se socoti cineva pe sine înaintea lui Dumnezeu că este păcătos şi că nu face nimic bun. Iar fapta smereniei este tăcerea şi a nu se măsura pe sine în ceva[301]; şi a nu se sfădi; şi supu-

301 Smerenia constă şi în a nu se măsura cineva ca să constate pînă unde a ajuns prin vreo faptă a sa. Şi a nu măsura peste tot fapta sa. A nu privi la ea cît e de importantă, cît e de mare. A nu o lua în seamă.

nerea; şi a căuta cu privirea în jos; şi a avea ochii morţi; şi a se păzi pe sine de minciună; şi a nu se lăsa prins în vorbire deşartă; şi a nu se împotrivi celui mai mare; şi a nu voi să se impună cuvîntul său; şi a răbda defăimarea; şi a urî odihna; şi a se sili pe sine la osteneală; şi a nu supăra pe cineva. Îngrijeşte-te deci, frate, să împlineşti acestea întocmai, ca să nu se facă sufletul tău locaş a toată patima şi să nu ispră veşti viaţa ta fără rod pentru vecii vecilor.[302] Amin.

CUVÎNTUL XXI

Despre pocăinţă

1. A fost întrebat Ava Isaia ce este pocăinţa, sau ce înseamnă a fugi de păcat. Şi a răspuns zicînd: Sînt două drumuri, unul al vieţii şi unul al morţii. Cel ce merge pe unul, nu merge pe celălalt. Iar cel ce merge pe amîndouă, încă nu s-a socotit că merge pe nici unul, nici pe cel spre Împărăţie, nici spre pedeapsa vecinică. De va muri unul ca acesta, judecata lui Dumnezeu este a Celui ce are milă[303]. Iar cel ce voieşte să intre în Împărăţie, să păzească faptele ei. Căci Împărăţia este oprirea a tot păcatul. Vrăjmaşii îşi seamănă în acela gîndurile lor, dar ele nu odrăslesc. Fiindcă dacă mintea ajunge să privească dulceaţa dumnezeirii, săgeţile lor nu mai pătrund în ea. Căci este îmbrăcată în toate armele (în panoplia) virtuţilor, care o păzesc şi se îngrijesc de ea, şi nu îngăduie să fie tulburată, ci o fac să rămînă cu vederea ei în cunoştinţa de unde să fugă, şi în deosebirea celor două căi şi de una să fugă, iar pe cealaltă să o iubească. Dacă deci a ajuns cineva şi a cunoscut slava lui Dumnezeu, acela a cunoscut

302 Să nu ne ducem în viaţa vecinică fără nici un rod. La ce vom privi şi se va privi în acest caz? Cu ce vom contribui la conţinutul comun al vieţii vecinice, mulţumind unii altora?

303 Cel ce merge pe amîndouă drumurile, va avea de aşteptat mila lui Dumnezeu. Nu va primi prin dreptate Impărăţia sau pedeapsa.

înainte răutatea vrăjmaşului. Dacă cineva a cunoscut Împărăţia, acela a cunoscut gheena. Dacă cineva a cunoscut iubirea, acela a cunoscut ce este ura. Dacă cineva a cunoscut dorirea aprinsă a Împărăţiei, acela a cunoscut ura faţă de lume. Dacă cineva a cunoscut ce este curăţia, acela a cunoscut necuviinţa urîtelor mirosuri. Dacă cineva a cunoscut rodul virtuţilor, acela a cunoscut ce este rodul răutăţii. Cel ce a cunoscut că îngerii se bucură de faptele lui, acela a cunoscut că de el s-au bucurat dracii cînd săvîrşea faptele lor. Căci dacă nu mănînci din cele dulci, nu cunoşti amărăciunea celor dinainte. Căci cum cunoaşte cineva ce este iubirea de arginţi, dacă nu s-a lepădat de ea şi nu rămîne într-o mare sărăcie pentru Dumnezeu? Cum cunoaşte amărăciunea pismei, dacă nu a cîştigat blîndeţea? Cum cunoaşte tulburarea mîniei, dacă nu a dobîndit îndelunga răbdare în toate ? Cum cunoaşte obrăznicia mîndriei, dacă n-a cîştigat delicateţea smeritei cugetări? Cum cunoaşte urîtul miros al vicleniei, dacă n-a cunoscut dulceaţa atotcuratei simplităţi? Cum cunoaşte ruşinea vorbirii împotriva altora, dacă n-a cunoscut scăderile proprii? Cum cunoaşte necuviinţa luării în rîs a altora, dacă n-a cunoscut plînsul pentru păcatele sale? Cum cunoaşte frămîntarea lenei, dacă nu s-au liniştit simţurile lui şi nu cunoaşte lumina lui Dumnezeu?[304] Căpetenia tuturor celor rele este

304 Numai cînd ai ajuns să cunoşti cele bune, cunoşti cu adevărat cele rele, opuse lor, în care te-ai complăcut. Căci pînă n-ai ajuns să recunoşti cele bune, prin osteneala pentru ele, nu cunoşti urîţenia celor rele în care ai trăit. Ai crezut că ele sînt bune. In zadar îţi spuneau alţii că sînt rele. Nu-i credeai. Despre ele tu aveai părerea ta. Şi nu erau mulţi care îndrăzneau să-ţi spună că sînt rele. Trăiai deci într-un întuneric. Deşi vedeai răul ce-l făceai atunci prin faptele tale altora, nu-ţi păsa. Căci îi dispreţuiai pe aceia. Socoteai că numai tu ai o importanţă. Privirea ţi se lărgeşte şi vezi şi valoarea altora, cînd ai părăsit faptele egoiste. Numai cînd ai ajuns să guşti dulceaţa şi lărgimea celor bune, ţi se descoperă urîţenia şi îngustimea celor rele în care trăiai. O comparaţie reală între ambele moduri de viaţă nu poate face decît cel ridicat la modul cel bun. De aceea cel ce s-a ridicat la cele bune, luptă în mod hotărît să nu recadă în cele rele. Dar sînt unii care nu o fac aceasta. Aceştia sînt descrişi în următoarele.

una, cea care se numeşte răutatea vrăjmaşului. Iar maica virtuţilor este şi ea una, care se numeşte frica de Dumnezeu. Şi cel ce o dobîndeşte pe ea în curăţie, naşte virtuţile şi taie ramurile răutăţii, de care am vorbit.

2. Dobîndeşte deci frica aceasta, iubitule, şi-ţi vei trăi tot timpul tău în odihnă. Căci frica de Dumnezeu este maica virtuţilor. Şi pînă ce nu a trecut cineva peste acestea, încă nu este în Împărăţia cerurilor, ci trebuie să lupte puţin cîte puţin pînă desfiinţează pe fiecare din patimile mai înainte spuse.[305] Iar semnul celui ce se îngrijeşte să cunoască de lucrează sau nu, este că întrucît lucrează stînga cele ale ei, păcatul lui încă n-a murit şi nici virtuţile dreptei nu s-au împăcat cu el.[306] Căci s-a scris: „De vă înfăţişaţi pe voi robi spre ascultare, robi sînteţi celui de care ascultaţi, fie păcatului spre moarte, fie ai ascultării spre dreptate" (Rom. 6,16). Şi iarăşi „Sau nu cunoaşteţi că Iisus Hristos este întru voi? Afară de cazul, că sînteţi netrebnici" (II Cor. 13,5). Şi iarăşi Iacob zice: „De socoteşte cineva că este credincios, dar nu-şi înfrînează limba, zadarnică îi este credinţa (Iacob 1,26). Toate acestea ne învaţă pe noi Duhul Sfînt, arătîndu-ne că trebuie să ne despărţim de ceea ce e contrar firii şi să ne păzim de aceasta. Căci pocăinţa înseamnă a ne întoarce de la păcat. Şi păcatul nu este unul, ci întreg omul vechi se numeşte păcat.[307] De aceea zice Aposto-

305 Nu se poate intra în Împărăţia cerurilor, decît îmbrăcat în toate virtuţile şi dezbrăcat de toate patimile. Nu ajunge numai dezbrăcarea de patimi, ci e necesară şi îmbrăcarea virtuţii. Căci nu există o stare sufletească neutră. Virtuţile reprezintă totalitatea binelui însuşit de om. In Împărăţia cerurilor este relaţia între cei lipsiţi de patimi şi deveniţi buni, în iubire reciprocă. Numai aşa se trăieşte în ea odihna şi bucuria.

306 Pînă ce omul aflat încă în viaţa aceasta se îngrijeşte încă să lucreze, arată că nici păcatul lui n-a murit în întregime, nici cu virtuţile nu s-a împăcat complet.

307 Păcat este întreg omul căzut în ceea ce e contrar firii lui. Pocăinţa ne îndeamnă să ne opunem acestui om întreg căzut din normalitatea firii. E o silinţă a omului vechi întreg de-a deveni un om nou, al binelui.

lul: „Nu ştiţi că cei ce aleargă în stadion, toţi aleargă, dar unul ia premiul?" (I Cor. 9,24). Cine este deci acesta dacă nu cel ce nu stă, ci luptă cu vitejie? Căci a spus iarăşi: „Cel ce se luptă, se înfrînează de la toate" (Ibid. 25). Să ne îngrijim, deci, fraţilor, de noi înşine. Şi ce este această grijă, dacă nu să se arunce cineva înaintea bunătăţii Domnului nostru Iisus Hristos. Şi puternic este faţă de vrăjmaşii noştri, să oprească pornirile lor cele rele, de vreme ce omul este trup şi sînge.

3. Iarăşi a fost întrebat: ce este a se linişti cineva în chilie? Şi a răspuns zicînd: A se linişti (isichia) în chilie este a se arunca înaintea lui Dumnezeu şi a-şi pune toată puterea să se împotrivească oricărui gînd rău al vrăjmaşului. Şi iarăşi a fost întrebat: Şi ce este lumea? Şi a răspuns, zicînd: Lumea este împrăştierea păcatului.[308] Lumea înseamnă a lucra cele contrare firii[309]. Lumea înseamnă a împlini cineva voile sale cele după trup[310]. Lumea înseamnă a se socoti pe sine trăind numai în veacul acesta[311]. Lumea constă în a se îngriji cineva de trup mai mult decît de suflet. Lumea constă în a te lăuda cu cele pe care le părăseşti aci. Nu spun aceasta de la mine însumi, ci Apostolul Ioan o spune: „Nu iubiţi lumea, nici cele din lume. De iubeşte cineva lumea, iubirea Tatălui nu este în el. Pentru că tot ce este în lume, este pofta trupului şi pofta ochilor şi trufia vieţii acesteia, care nu sînt de la Tatăl, ci vin de la lume şi e poftă a ei. Iar cel ce face voia lui Dumnezeu,

308 Păcătuieşte împrăştierea, sau împrăştierea este păcat. Şi împrăştierea e produsă de atenţia la lume, la cele ce ni le oferă lumea, făcîndu-ne să uităm de Dumnezeu.

309 Lumea în sens rău este a lucra cele contrare firii. Şi contrar firii este a uita de Dumnezeu şi a ieşi din legătura cu El.

310 Lumea în sens rău este înţelegerea ei ca simplu mijloc de satisfacere a voii proprii privitoare la trup. Este independenţa de Dumnezeu şi reducerea trebuinţelor la cele trupeşti.

311 Lumea în sens îngust înseamnă a socoti că nu e decît viaţa în cadrul ei, fără vecinicie.

rămîne în veac" (I Io. 2,15—17)[312]. „Fiilor, nimenea să nu vă înşele. Cel ce face dreptate, drept este. Iar cel ce săvîrşeşte păcatul, din diavolul este, pentru că diavolul de la început păcătuieşte" (Ibid. 3,7—8)[313]. „Căci prietenia lumii este duşmănie faţă de Dumnezeu" (Iac. 4,4)[314]. Şi iarăşi, Apostolul Petru făcînd pe fiii lui străini de păcatul venit din lume, a zis: „Vă îndemn, fraţilor, ca pe nişte străini şi călători aici pe pămînt, să vă feriţi de poftele trupeşti care se războiesc împotriva sufletului" (I Petru 2,11—12)[315]. Şi iubitul nostru Iisus, Stăpînul, cunoscînd că lumea este îndemn la păcat pînă ce omul o părăseşte pe ea, a întărit pe ai săi zicînd: „Vine stăpînul lumii şi nu află în mine nimic din cele ale Lui" (Io. 14,30). Şi iarăşi „Lumea zace sub cel rău" (I Io. 5,19). Şi a spus iarăşi despre ai Săi că i-a luat „din lume" (Io. 15,19). Din, ce lume i-a luat, dacă nu din toată împrăştierea păcatului? Deci cel ce voieşte să se facă ucenic al lui Iisus, să fugă de patimi. Căci de nu le va desfiinţa pe acestea, nu poate să se facă lăcaş al lui Dumnezeu; nici nu vede

312 Lumea in sens îngust înseamnă a nu cunoaşte cineva pe Tatăl, ci a pune preţ numai pe pofta trupului, a ochilor şi pe trufia acestei vieţi. Iar a nu cunoaşte pe Tatăl, înseamnă a nu cunoaşte pe Dumnezeu ca iubire, deci a nu se putea împărtăşi nici el de iubirea lui Dumnezeu. Înseamnă a reduce totul la nişte plăceri trupeşti trecătoare, deci a nu cunoaşte propriu-zis un sens al existenţei. Omul care nu cunoaşte pe Dumnezeu, îngustează lumea la dimensiunile în care se concepe pe sine, sau la relaţiile sale ca fiinţă redusă la ceea ce e trupesc şi trecător în ea.

313 Cine face păcatul, făcîndu-l din nerecunoaşterea lui Dumnezeu ca Creator şi Susţinător al tuturor, deci aducînd dezordinea egoismului în toate, stă sub influenţa diavolului, care l-a făcut din clipa în care a început să existe, de la sine, deosebit de om, care a început să facă păcatul sub influenţa diavolului.

314 Lumea ne îndeamnă la păcat, cînd o socotim ca pe o realitate în sine, deci opusă lui Dumnezeu. Aşa a folosit-o diavolul pentru a atrage pe Adam şi Eva la păcat.

315 Nu sîntem pentru a folosi lumea în veci pentru trup. Ci ca nişte călători ce ne pregătim în ea pentru vecinicie. In acest sens să avem o anumită înstrăinare faţă de ea.

315 a. Foarte des autorul numeşte pe Iisus „iubit". Căci de El trebuie să ne alipim, nu de lume, urmînd pilda lui, care a fost numai călător în lume.

dulceaţa dumnezeirii Lui, dacă nu se desparte de ele. Căci a spus El însuşi: „Luminătorul trupului este ochiul. Dacă deci ochiul tău este curat, tot trupul tău va fi luminat. Dar dacă ochiul tău este rău, tot trupul tău va fi întunecat" (Lc. 11,34—35)[316]. Observă deci că dacă mintea s-a făcut nesănătoasă din pricina răutăţii (păcatului), nu poate înţelege lumina dumnezeirii. Căci răutatea (păcatul) se face un zid întunecos minţii şi face sufletul pustiu[317]. Aşa s-a scris în Evanghelie: „Nimenea aprinzînd făclia nu o pune sub un obroc, ci într-un sfeşnic, ca cei ce intră, să vadă lumina" (Lc. 8,16). A numit obroc nedreptatea lumii acesteia. Cît timp deci mintea se află într-o stare contrară firii, făclia dumnezeirii nu poate fi înlăuntrul ei. Dar dacă mintea se face un sfeşnic înalt şi se pune în ea lumina dumnezeirii, cunoaşte pe cei din casă şi pe cel ce trebuie să-l scoată, îl scoate şi pe cel cu care se poate împăca, îl lasă[318]. De aceea a învăţat (Iisus) prin ce porunci ale dumnezeirii Sale a fost luminată mintea, zicînd: „Vă spun vouă, celor ce ascultaţi: iubiţi pe vrăjmaşii voştri, faceţi bine celor ce vă urăsc, binecuvîntaţi pe cei ce vă blestemă, rugaţi-vă pentru cei ce vă necăjesc şi vă prigonesc; celui ce te loveşte pe un obraz,

316 Cînd ochiul tău este curat, îţi vezi sau iţi luminezi tot trupul. Cînd ochiul tău este rău, îţi laşi în întuneric tot trupul. Cînd mintea ta este curată de păcat, vezi pe Dumnezeu şi prin El înţelegi lumea întreagă. Dacă despărţirea de Dumnezeu îţi întunecă mintea, nu mai înţelegi nimic.

317 Păcatul sau răul e aşezat ca un zid întunecos în faţa minţii, de nu mai vede pe Dumnezeu şi lărgimea tuturor în El. S-a aşezat ca un zid despărţitor de Dumnezeu, din care se răspîndeşte lumina explicativă peste toate. In acest caz, sufletul se goleşte de un conţinut real. Lumea însăşi devine inexplicabilă, strîmbată.

318 De remarcat unirea între lumina dumnezeiască şi sfeşnicul omenesc al minţii. Mintea nu poate lumina dacă nu are în ea pe Dumnezeu ca lumină, sau dacă nu vine în ea lumina dumnezeirii. Lumina dumnezeirii se face lumina minţii. Mintea închisă lui Dumnezeu, nu mai are în ea lumina reală Sau redusă la lumina ei, nu mai vede decît pe omul ce are şi lumea în sine, deci o lumină îngustă, care nu explică nici pe om, nici lumea. Dar dacă mintea e făcută ca sfeşnic al luminii dumnezeieşti, numai unită cu ea, realizează ceea ce e propriu firii ei.

întoarce-i şi pe celălalt şi pe cel ce-ţi ia haina, nu-l împiedica să ia şi cămaşa. Tot celui ce cere, dă-i şi nu cere ale tale de la cel ce le ia" (Le. 6,27—30).[319]

4. Acestea le-a spus celor ce au fugit din lume, fiindcă au lăsat toate ale veacului acesta şi s-au pregătit pe ei să urmeze Mîntuitorului. De aceea iubindu-i pe ei cu dragoste desăvîrşită, Mîntuitorul le-a spus: „Sculaţi-vă, să mergem de aici" (Io. 14,31). Unde îi ia pe ei cînd le-a spus: „Sculaţi-vă, să mergem de aci?", dacă nu le ia mintea de la lucrarea veacului acesta ca să-i odihnească în Împărăţia Lui? De aceea întărindu-i pe ei, a spus: „Eu sînt viţa, voi mladiţele. Rămîneţi întru Mine şi Eu întru voi. Şi precum mlădiţa nu poate aduce rod, dacă nu rămîne în viţă, aşa şi voi, de nu rămîneţi întru Mine" (Ibid. 15,5—6).

Acestea le-a spus celor ce au părăsit lumea, fiindcă este în ei Duhul şi locuieşte în inimile lor. Căci zice: „Nu vă voi lăsa pe voi orfani, ci voi veni la voi" (Ibid. 14,18). Dacă iubeşte deci cineva pe Dumnezeu şi voieşte ca El să locuiască în sine, şi să nu fie lăsat orfan, să aibă grijă mai întîi să păzească cele ce le-a poruncit lui Iisus, şi atunci va locui în el. Căci nu este departe de noi, nici nu este intre noi şi El ceva, decît patimile[320]. Deci, frate, de spui de tine că te-ai lepădat de lume, dar te afli lucrînd ale lumii, nu te-ai lepădat, ci te amăgeşti pe tine însuţi. Căci celor ce s-au lepădat de lume, le-a dat acest semn, zicînd: „Cel ce îşi iubeşte sufletul

319 Împlinirea acestor porunci aduce omului lumina lui Dumnezeu. Împlinirea lor îi pun în lumină celui ce le împlineşte importanta fiecărui om, chiar de este duşman. Ii arată pe Dumnezeu care-l ţine în existenţă pe fiecare om, chiar dacă nu face voia Lui. Împlinirea acestor porunci lărgeşte lumina cunoaşterii celui ce le împlineşte, sau lumina lărgită a cunoaşterii îl ajută să le împlinească. De aceea le-a împlinit pilduitor Iisus Hristos. Lumina este astfel una cu binele. Căci binele fiind totdeauna făcut altora, lărgeşte orizontul celor cunoscute şi valoarea lor.

320 Hristos ca Dumnezeu e mereu lîngă noi şi poate fi în noi. Numai patimile ne despart de El, pentru că, în cazul lor, nu-l iubim pe El, ci ceva al lumii, sau pe noi înşine. Prin ele, sîntem închişi Lui.

său, îl va pierde, iar cel ce l-a pierdut pentru mine, îl va mîntui" (Ibid. 12,25). Dar cum îl pierde pe el, dacă nu prin tăierea tuturor voilor lui celor trupeşti? Şi iarăşi: "Cel ce nu poartă crucea sa, ca să-Mi urmeze Mie, nu poate să-Mi fie ucenic" (Lc. 14,27). De ce cruce spune să o purtăm, dacă nu ca mintea să privegheze totdeauna şi să stăruie în virtuţi, ca să nu coboare de pe cruce, adică din înfrînarea de patimi pînă nu le taie (desfiinţează) pe ele şi învie nebiruită? Iar celor înviaţi le-a dat următorul semn, zicînd: „Amin, amin zic vouă, dacă grăuntele de grîu după ce a căzut în pămînt nu moare, rămîne singur. Dar de moare, aduce mult rod" (Io. 12,24)[321]. Iar mîngîind pe cei ce au murit ca grăuntele de grîu, zice: „Cel ce-mi slujeşte Mie, va fi cinstit de Tatăl Meu şi unde sînt Eu, acolo va fi şi slujitorul Meu" (Ibidem 26). Dar cum slujesc lui Iisus, dacă nu au urît lumea patimilor, împlinind poruncile Lui? Iar păzindu-le pe acestea, au avut curajul să-i spună: „Iată noi am lăsat totul şi Ţi-am urmat Ţie. Ce va fi deci nouă?" Şi le-a arătat ce le va fi lor, zicînd: „Voi care Mi-aţi urmat Mie, prin naşterea din nou, cînd Fiul Omului va şedea pe tronul slavei Sale, veţi şedea şi voi pe douăsprezece tronuri judecind pe cele douăsprezece seminţii ale lui Israil. Şi tot cel ce a lăsat pe fraţi, sau surori, sau pe tată, sau pe mamă, sau soţie, sau ţarini, sau casa pentru numele Meu, va lua înmulţit şi va moşteni viaţa vecinică" (Mt. 19,27—30).[322].

5. Cunoscînd Stăpînul nostru, iubitul Iisus, că de nu va părăsi omul grija de toate, mintea lui nu poate să urce pe cruce, a poruncit să se părăsească toate cele

321 Dacă nu renunţă omul la pretenţiile sale păcătoase, egoiste, rămîne singur, nu cîştigă pe alţii pentru Hristos şi pentru cele bune. Numai renunţînd la egoism, îi cîştigă pe mulţi.

322 Vor judeca şi Apostolii toate popoarele — pe toţi membrii lor întrucît au lăsat şi ei ale lumii, asemenea lor, urmînd pilda lui Hristos, iubind împreună cu ei şi cu Hristos pe Tatăl ceresc şi iubindu-se unii pe alţii.

ale căror legătură şi prilej coboară mintea de pe cruce[323]. Astfel se spune în Evanghelie despre unul care a venit la El şi I-a zis: „Îţi voi urma Ţie, Doamne, dar îngăduie-mi mai întîi, ca plecînd, să rînduiesc cele din casa mea" (Lc. 9,61.) Dar cunoscîndu-l iubitul nostru Iisus, că de va vedea iarăşi acelea, inima lui se va apleca iarăşi spre ele şi prilejurile lor îl vor depărta de la ceea ce se cuvine de aceea l-a împiedicat pe acela să plece, zicînd: „Nimenea punînd mîna pe plug şi întorcîndu-se spre cele dinapoi, nu este potrivit pentru Împărăţia cerurilor" (Ibid. 62).

Iar cînd cel ce a făcut cină fiului său şi a trimis pe slugile sale să poftească pe cei invitaţi şi nici unul din ei, din pricina iubirii ce o avea faţă de lume, n-a putut să vină (Lc. 14,16—21) a spus întristîndu-se: „De vine cineva la Mine şi nu urăşte pe tatăl său şi pe mama sa şi pe soţia sa şi pe copiii şi fraţii şi surorile sale, ba şi sufletul său, nu poate să-Mi fie ucenic" (Ibid. 26). Acestea le spune învăţîndu-ne că cel ce voieşte să intre în Împărăţia Lui, dacă nu se va pregăti mai întîi în sine să urască toate cele ce atrag inima sa spre lume nu poate să intre în Împărăţia pe care a dorit-o[324]. Iar sfătuindu-ne să nu ne încredem numai în credinţă, cu lipsa făptuirii, a spus: „Intrînd împăratul să vadă pe cei aşezaţi (la masă), a văzut acolo pe un om neîmbră-

323 Se urcă pe cruce de bună voie cînd nu mai ţine la nimic din cele ale lumii. Aceasta e crucea la care urcă cineva de bună voie, sau o suportă de bună voie. E crucea tîlharului de-a dreapta, care mîntuieşte. Dar crucea impusă cuiva împotriva voii lui nu-l mîntuieşte, pentru că nu i-a venit sau nu s-a suit pe ea, sau nu a suportat-o, cu voia, pentru că nu a renunţat la toate ale lumii, nedîndu-le nici un preţ, e asemenea cu tîlharul de-a dreapta. Propriu-zis, aceştia nu urcă pe cruce cu mintea, sau cu mintea coboară de pe ea, dacă le este impusă. De aceea nu se mîntuiesc.

324 Nu se cere ura celor apropiaţi decît dacă aceştia rămîn alipiţi de lume, ca mijloc al despărţirii de Dumnezeu. Şi nici aceasta nu e propriu-zis ură, ci dezaprobare a acestei dispoziţii a lor. Cel ce cunoaşte pe Dumnezeu, trebuie de fapt să stăruie să-i cîştige şi pe ei pentru Dumnezeu. „Ura" este rămînerea în despărţire sufletească de cei ce nu vreau să cunoască pe Dumnezeu, pînă se încăpăţînează să rămînă astfel.

cat în haină de nuntă şi a poruncit să-l arunce în întunericul cel mai dinafară" (Mt. 22,11—14). Căci intră pentru numele de creştin, dar sînt aruncaţi, deoarece nu au făptuirea[325]. De aceea cunoscînd Apostolul că nu poate cineva iubi cele ale lui Dumnezeu, şi cele ale lumii, a scris lui Timotei, fiului său, zicînd: „Nici un ostaş nu se încurcă în treburile vieţii, ca să fie pe plac conducătorului de oaste. Iar cînd se luptă cineva, nu se încununează, dacă nu s-a luptat după regulile oastei" (II Tim. 2,4). Şi dîndu-i puterea să spere că ostenelile lui nu se pierd, a spus că „plugarul ce se osteneşte trebuie să mănînce el mai întîi din roade" (Ibid 6). Iar scriind altora, a spus iarăşi: „Cel necăsătorit se îngrijeşte de cele ale Domnului, iar cel ce s-a căsătorit, se îngrijeşte de cele ale lumii" (I Cor. 7,32—35), îngrijindu-se (cum să placă femeii). Unul ca acesta va auzi glasul înfricoşător care îi va spune. „Aruncaţi-l în întunericul cel mai din afară, unde este plînsul şi scrîşnirea dinţilor" (Mt. 25, 30).

6. Să punem fraţilor, toată puterea noastră, ca să îmbrăcăm haina virtuţilor, spre a nu fi aruncaţi afară Căci în ziua aceea nu va fi la El căutare la faţă. De aceea a spus Apostolilor, fiilor lui: „Cei ce fac unele ca acestea nu pot moşteni Împărăţia lui Dumnezeu" (Gal 5, 21). Ştiind că cei ce s-au învrednicit să se ridice din patimile moarte, nu mai au pe cineva care să-i acuze, le-a arătat lor rodul Duhului, care este. „Iubirea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, bunătatea, credinţa,

325 Făptuirea e haina de nuntă, haina frumoasă a cuiva. Faptele bune se văd. Vorbele frumoase nu se văd. Şi zboară. Faptele fac pe om frumos. Ele rămîn întipărite în om. Dar deoarece faptele se săvîrşesc intervenindu-se în cele ale lumii, prin aceasta se arată că ura lumii nu e o dispreţuire a ei şi a activităţii în ea, ci evitarea influenţei ce o poate avea ea în procurarea de plăceri. Lumea e bună cînd în ea şi prin ea se pot face fapte bune.

blîndeţea, înfrînarea, răbdarea, împotriva cărora nu este lege" (Ibid. 22—23)[326]. Iar iubitul nostru Domn Iisus Hristos, arătîndu-ne că făptuirea se va arăta în ziua aceea, a spus: „Mulţi vor căuta să intre şi nu vor putea. Căci cînd se va scula Stăpînul casei şi va închide uşa, va zice celor ce vor bate: „Nu vă ştiu pe voi" (Lc. 13,25). Nu putem spune despre Dumnezeu că nu cunoaşte ceva, să nu fie[327]. Ci el a spus. „Nu vă cunosc pe voi" celor ce bat şi zic. „Doamne, Doamne, deschide nouă" (Mt. 25, 11), dar nu cunosc virtuţile, El ne-a vorbit în acestea de asemenea despre cei ce au credinţă, dar nu au făptuirea, zicînd. „Eu sînt viţa, voi mladiţele, cel ce rămîne întru Mine si Eu în El, aduce roadă multă. Iar cel ce nu rămîne întru Mine, se va scoate afară, ca mlădiţa şi se va usca şi se va aduna şi se va arunca spre ardere în foc" (Io. 15,5—6). „Iar pe cele ce aduc rod bun le curăţeşte, ca să aducă rod mai mult" (Ibid. 2). Şi iarăşi arătîndu-ne că nu izbuteşte pe cei ce fac voile lor cele trupeşti, s-a rugat zicînd. „Nu pentru lume Mă rog, ci pentru cei pe care Mi I-ai dat, că ai Tăi sînt" (Io. 17,9); şi „Eu i-am luat pe ei din lume" (Ibid. 19). Lumea iubeşte pe ale sale. De aceea zice. „Părinte, păzeşte-i pe ei de cel rău, căci sînt din lume" (Ibid. 15). Să ne cercetăm deci pe noi, fraţilor, de sîntem sau nu din lume şi ne va păzi pe noi de cel

326 Vrăjmaşul e bătut de cei buni. Nu îi poate acuza pentru bine la judecata din urmă. Căci cele bune plac lui Dumnezeu, fiind roadele Duhului dumnezeiesc, sau fiind dumnezeieşti. Nu este lege care să le condamne. Nu este o lege împotriva lor, cum este împotriva celor rele. Cele din urmă sînt pedepsite cînd se fac. Cele bune nu sînt pedepsite.

327 Spunînd Dumnezeu: „Nu vă cunosc pe voi", nu arată că nu-i mai cunoaşte de fapt. Căci Dumnezeu ştie toate şi-i cunoaşte pe toţi. El spune: „Nu vă ştiu ca ai Mei", pentru că nu v-aţi întipărit de cele ale Mele, pentru că n-aţi luat în voi nimic din ale Mele. Sînteţi ca o mlădiţa a viţei care, neaducînd rod, arătaţi ca neavînd de fapt nimic de la Mine.

rău[328]. Căci El însuşi a spus. „Nu numai pentru aceştia Mă rog, ci şi pentru cei ce cred prin cuvîntul lor în Mine, ca toţi să fie una, precum noi una sîntem" (Ibid. 20—21); şi iarăşi. „Unde sînt Eu, să fie şi ei cu Mine" (Ibid. 24).

7. Observă deci cu ce mare iubire a iubit pe oamenii care s-au luptat în lumea aceasta şi a urît voile lor trupeşti, o dată ce vor împărăţi cu El în veacurile fără sfîrşit[329]. De aceea văzînd Apostolul Ioan acea mare slavă, a spus. „Ştim că atunci cînd se va arăta, asemenea Lui vom fi" (Io. 3,2), de vom păzi poruncile Lui şi vom face cele plăcute înaintea Lui[330]. Şi iarăşi a spus acelaşi: „Nu vă miraţi, iubiţilor, că lumea vă urăşte. Noi ştim că am trecut din moarte la viaţă,

328 Numai pe cei ce nu sînt din lume îi păzeşte Tatăl de cel rău, căci numai pentru ei se roagă Iisus Tatălui să-i păzească. Pentru cei ce sînt din lume nu se roagă Tatălui să-i păzească de cel rău, cum nu se roagă nici pentru lume în general. Prin aceasta arată că lumea e a celui rău şi de aceea şi cei din lume sînt ai aceluia. Prin lume înţelege aci Iisus lumea aşa cum e cugetată de cel rău şi de cei ce fac voile lor, aservită voilor celui rău: o lume despărţită de Dumnezeu şi folosită pentru poftele lor, contrare voii lui Dumnezeu. De fapt Dumnezeu a dat omului, prin *libertate, nu* numai putinţa de a-şi însuşi prin voia lor voia lui Dumnezeu, ci şi putinţa de a-şi însuşi voia celui rău şi putinţa de-a folosi lumea însăşi nu numai pentru a face în ea voia lui Dumnezeu, ci şi voia lor una cu voia celui rău. Aceasta pentru că atît cel rău, cît şi omul, pot să cugete lumea nu numai ca operă a lui Dumnezeu şi ca drum spre Dumnezeu, ci şi ca existînd prin ea însăşi şi inchizînd pe om Jîn ea însăşi, ca pierind definitiv ca toate obiectele din ea, Cei ce nu cugetă astfel, ci văd în lume un drum spre Dumnezeu, se văd pe ei înşişi în stare să se unească prin suflet cu Dumnezeu, cum este Fiul Lui făcut om. Aceştia pot ajunge unde este Iisus, Fiul Lui.

329 Cei ce L-au iubit pe Iisus sînt şi ei atît de iubiţi de El, că vor fi nu numai membri ai Împărăţiei cerurilor, ci vor fi împreună împăraţi cu El în acea Împărăţie. Toţi sînt liberi în ea şi toţi au la dispoziţie toate bunătăţile ei dumnezeieşti, împreună cu El. De aceea s-a făcut ca om împărat al acelei Împărăţii, ca să ne facă pe toţi cei ce ne unim cu El, prin eliberarea de patimi, şi prin bunătatea ce ne-am însuşit-o, împreună împăraţi cu El în acea Împărăţie, dăruită şi Lui ca om de Tatăl.

330 Vom fi împăraţi împreună cu Fiul făcut om în Împărăţia lui Dumnezeu, dar nu vom avea această calitate prin noi înşine, ci primind-o de la El, nu numai întrucît este şi Dumnezeu, ci şi întrucît El s-a făcut omul nostru model, însuşindu-şi toată făptuirea cea bună voită de Dumnezeu.

pentru că iubim pe fraţii noştri" (Ibid. 13—14)[331]. Şi iarăşi. „Tot cel ce nu face dreptatea, nu este din Dumnezeu, ca şi cel ce nu iubeşte pe fratele său" (Ibid.) Şi iarăşi. „Cel născut din Dumnezeu nu face păcat, că sămînţa Lui rămîne în el. Şi nu poate păcătui, pentru că s-a născut din Dumnezeu" (Ibid. 9)[332]. Să punem, fraţilor, toată puterea noastră, avînd îndemnul acestor mărturii, căci poate ne va milui pe noi bunătatea Lui şi ne va trimite puterea să ne dezbrăcăm de greutatea (jugul) acestei lumi necurate. Căci nu încetează vrăjmaşul nostru să ne vîneze, voind să răpească sufletele noastre. Dar Domnul nostru Iisus Hristos este cu noi, certîndu-l prin sfintele Lui cuvinte, de le vom păzi pe ele[333]. Căci cum ar împiedica cineva pe vrăjmaşul, sau cine ar avea putere împotriva lui, dacă nu cuvintele pe care le-a spus Dumnezeu către el? Acestea i se împotrivesc şi îl zdrobesc pe el, fără să ştie omul. Învăţîndu-ne Apostolul Petru şi arătîndu-ne că faptele mîntuiesc pe om, a spus. „Adăugaţi la credinţa voastră virtutea, iar la virtute cunoştinţa, iar la cunoştinţă,

331 In lumea văzută ca despărţită de Dumnezeu, domneşte moartea. De lumea astfel văzută şi trăită trebuie să ne despărţim. Iar moartea domneşte în lumea astfel văzută, pentru că nu trăim în ea iubirea semenilor noştri. Despărţirea egoistă între noi ne slăbeşte spiritual, şi această slăbire a duhului nostru ne aduce moartea trupului, pentru că slăbirea aceasta a duhului se datorează despărţirii lui de Dumnezeu. De aceea spune Sf. Ioan în continuare: „Cine nu iubeşte pe fratele său, rămîne în moarte". Deci iată trei lucruri legate de lumea aceasta: despărţită de Dumnezeu, moartea definitivă, lipsa iubirii; sau lumea unită cu Dumnezeu, biruirea morţii, iubirea.

332 Cel ce se naşte din Dumnezeu nu moare şi nu păcătuieşte, pentru că din Dumnezeu îi vine viaţa necontrară Lui şi fără sfîrşit. Deci acela e nu numai creat din nimic, ci şi primeşte viaţa necreată din El. De aceea se spune că se naşte din Dumnezeu. Desigur, nu ca Fiul Lui, căci are şi o existenţă creată.

333 Vorbeşte şi diavolul necontenit, încercînd să ne convingă să folosim lumea contrar lui Dumnezeu, pentru egoismul nostru trupesc. Strîmbă raţiunile lucrurilor, prezentîndu-le ca mijloace de satisfacere a plăcerilor noastre trupeşti, trecătoare. Dar se foloseşte şi Dumnezeu Cuvîntul neîntrupat şi apoi întrupat de cuvintele şi de raţiunile cele drepte ale lucrurilor spre a-L vedea prin ele pe El, ca Creator, ca să-L iubim pe El şi să întărim duhul nostru ca să înaintăm în unirea cu El. Atît cuvintele diavolului, cît şi ale lui Hristos, au în ele intenţia şi forţa de-a ne duce la fapte. Nu au numai un scop teoretic.

înfrînarea, la înfrînare, răbdarea, la răbdare, evlavia, la evlavie, frăţia, la frăţie, iubirea. Căci acestea se află şi sporesc în voi şi nu vă vor înfăţişa trîndavi, nici necuraţi în cunoaşterea Domnului nostru Iisus Hristos. Iar cel în care nu se află acestea, este orb şi miop, şi a uitat de curăţirea păcatelor lui de odinioară" (II Petru 1,5, 8—9). Iar Ioan Botezătorul zice. „Faceţi roade vrednice de pocăinţă, căci securea stă la rădăcina pomului. Deci tot pomul care nu face rod, se taie şi se aruncă în foc" (Lc. 3,8—9). Şi iarăşi Stăpînul nostru Iisus Hristos zice: „Din rod se cunoaşte pomul" (Mt. 12,35). „Oare culeg din spini struguri, sau din mărăcini, smochine"? (Mt. 7,16). Şi iarăşi. „Nu tot cel ce-Mi zice: Doamne, Doamne, va intra în Împărăţia cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu cel din ceruri" (Ibid. 21). Şi iarăşi, Iacob zice. „Credinţa fără fapte este moartă; şi dracii cred şi se cutremură" (Iacob, 2,17, 19—20). Căci precum un trup fără duh (fără suflare) este mort, aşa şi credinţa fără fapte este moartă. Şi iarăşi Apostolul, asigurînd pe fiii lui că credinţa are nevoie de fapte, le-a poruncit cu hotărîre, zicînd. „Toată desfrînarea sau necurăţia nici să nu se pomenească între voi. Căci aşa se cuvine sfinţilor. Ci mai degrabă mulţumirea. Căci aceasta să o cunoaşteţi, că tot desfrînatul şi necuratul şi lacomul care este închinător la idoli nu are moştenire în Împărăţia lui Dumnezeu" (Ef. 5,3—5). Şi întărindu-şi iarăşi cuvîntul, le-a spus lor: „Nimenea să nu vă amăgească pe voi cu cuvinte deşarte. Căci pentru acestea vine mînia lui Dumnezeu peste fiii neascultării. Deci nu vă faceţi părtaşi cu ei. Căci eraţi altădată întuneric, dar acum sînteţi lumină în Domnul. Umblaţi deci ca fii ai luminii. Pentru că rodul Duhului este în orice bunătate şi dreptate şi adevăr" (Ibid.

6.II)[384]. Şi iarăşi. „Toată amărăciunea şi mînia, şi tulburarea, şi strigarea să piară de la voi, împreună cu toată răutatea" (Ef. 4,31). Şi zice. „Faceţi-vă următori Mie, precum şi lui Hristos" (I Cor. 11,1). „Căci cîţi în Hristos v-ati botezat, în Hristos v-ati si îmbrăcat" (Gal, 3, 27).

8. Să ne cercetăm, deci, pe noi înşine, fraţilor, de ne-am îmbrăcat în Hristos sau nu. Iar Hristos se cunoaşte prin curăţie. Si este şi locuieşte în cei curaţi. Şi cum se vor curăţi altfel, decît dacă nu vor mai face relele pe care le-au făcut? Iar bunătatea lui Dumnezeu se arată în aceea că în clipa în care se întoarce omul de la păcatele lui, îl primeşte cu bucurie şi nu-i mai socoteşte acele păcate, precum s-a scris în Evanghelia despre fiul mai tînăr care şi-a cheltuit în chip risipitor partea lui de avere, iar la urmă a păscut porcii şi dorea să se hrănească din hrana porcilor, dar pe urmă căindu-se de cele ce le-a făcut, a aflat că nu este săturare de păcate, ci cu cît le săvîrşeşte mai mult pe acestea, cu atît se aprinde mai mult pentru ele. Dar cînd a bătut la uşa lui pocăinţa, n-a amînat primirea ei, ci s-a întors la tatăl său cu smerenie, lăsînd toate voile sale cele trupeşti. Căci a crezut tatălui său că este milos şi nu-i socoteşte cele ce le-a făcut. Şi de fapt tatăl său a poruncit îndată să i se dea veşmîntul curăţiei şi arvuna înfierii (Lc. 13, 11—22). Acestea le-a spus Stăpînul nostru Iisus Hristos, învăţîndu-ne că, dacă ne întoarcem spre El, trebuie să părăsim întîi hrana porcilor şi atunci ne primeşte ca pe unii ce ne-am făcut curaţi. Şi le-a spus acestea ca să nu zăbovească sufletul, zicînd: „Cînd mă

334 Cei uniţi cu Hristos sînt fii ai luminii. Ei au descoperit în El un sens al vieţii. Ştiu că omul e destinat veşniciei. Căci omenescul a devenit propriu al Fiului lui Dumnezeu. Dar prin aceasta a arătat oamenilor bunătatea ca drum spre fericire şi ca temei al ei, dată fiind bucuria adusă de comuniune. Iar puterea comuniunii ne-o dăruieşte Hristos prin Duhul Sfînt. De aceea prin fapte, ca mod de realizare a comuniunii, ajungem în fericirea Împărăţiei cerurilor.

va auzi Dumnezeu pe mine?" Căci ştie Dumnezeu timpul cînd e vrednic cel care cere să se bucure de mîntuire şi atunci îl ascultă pe el în grabă. Să ne întoarcem, deci, cu toată inima şi să nu ne descurajăm în a-L ruga. Şi El ne va auzi în grabă. Căci a zis El însuşi: „Cereţi şi vi se va da, căutaţi şi veţi afla, bateţi şi vi se va deschide" (Mt. 7,7). Dar dacă cerem, sau căutăm, sau batem, să învăţăm, fraţilor, ce căutăm, sau ce cerem de la El. Căci cel ce a venit la prietenul său la miezul nopţii,, l-a silit pe el, zicînd: „Împrumută-mă cu trei pîini, fiindcă a venit la mine un prieten de pe drum" (Lc. 11,5)

9. Să aruncăm deci, fraţilor, de la noi lenevia şi să ne pregătim spre această îndrăzneală[335]. Şi de va vedea Dumnezeu răbdarea noastră, ne va împlini cererile noastre. Căci este milostiv si voieşte ca omul să se întoarcă. Căci a zis: „Amin, amin zic vouă, că bucurie este în ceruri pentru un păcătos ce se pocăieşte" (Lc. 15,17). Deci deoarece avem, fraţilor, o astfel de milă a Lui şi bogăţia îndurărilor Lui, să ne ostenim din toată inima pînă sîntem în trup — şi e scurt timpul vieţii noastre — şi să luptăm ca să moştenim bucuria vecinică şi negrăită. Căci de ne vom întoarce la cele dinapoi, vom fi ca tînărul care l-a întrebat pe Domnul Iisus Hristos, cum se poate mîntui, şi căruia i-a răspus El: „Vinde toate cîte le ai şi le dă săracilor şi ia-ţi crucea ta şi urmează-Mi Mie" (Lc. 18,22), arătîndu-ne prin aceasta că mîntuirea constă în a ne tăia voia proprie.

355 Să credem cu toată hotărârea că Dumnezeu ia în seamă pocăinţa noastră. Să nu avem nici o îndoială şi să nu amînăm manifestarea ei în faţa lui Dumnezeu. Căci şi Dumnezeu o ia în seamă imediat. Amînarea încrederii că Dumnezeu va lua în seamă pocăinţa noastră, înseamnă slăbirea ei. Cu cît ne încredem mai mult în Dumnezeu că o ia în seamă, cu atît e mai puternică. Şi cu cît o amînăm mai mult, cu atît se slăbeşte mai mult şi o ia Dumnezeu mai puţin în seamă. Căci este o însuşire importantă a lui Dumnezeu mila faţă de cei îndureraţi. Iar unde e pocăinţa mare, e şi durere mare. Pocăinţa este astfel o întoarcere hotărîtă a omului de la viaţa în cele rele, la o viaţă în cele bune, o întoarcere din durere şi cu durere. Ca atare este o adevărată revoluţie afectivă în viaţa omului.

Dar acela auzind acestea, s-a întristat foarte şi a plecat *(Ibid.* 23). Căci a aflat că nu este o osteneală atît de mare a da ale sale săracilor, ca a purta crucea. Pentru că a împărţi ale sale săracilor, este una din virtuţi şi o face omul pentru a purta crucea. Dar crucea este desfiinţarea a tot păcatul şi naşte iubirea. Şi fără iubire nu este nici cruce[336]. Cunoscînd deci Apostolul că sînt şi se socotesc şi unele virtuţi în care nu este iubire, nici desăvîrşire a virtuţilor, a spus: „Dacă aş grăi în limbile oamenilor şi ale îngerilor, dar dragoste nu am, m-am făcut aramă sunătoare şi chimval răsunător; şi de aş împărţi toate averile şi aş da trupul meu să fie ars, dar dragoste nu am, nimic nu-mi foloseşte. Dragostea îndelung rabdă, este binevoitoare, nu pismuieşte, nu se laudă, nu se trufeşte, nu se poartă urît, nu caută ale sale, nu se aprinde de mînie, nu gîndeşte răul" (I Cor. 13,1—5). Cel ce voieşte deci să meargă pe drumul iubirii, nu va fi tulburat de nici un om, fie că sînt buni, fie răi, şi dorul de Dumnezeu rămîne în inima lui. Acest dor naşte în el mînia cea după fire şi această mînie se împotriveşte la tot ce e semănat de vrăjmaşul[337]. Şi de aceea legea lui Dumnezeu află respect în el şi prin frica de Dumnezeu se arată iubirea în el. Şi atunci un astfel de om zice, ca şi Apostolul, cu îndrăzneală: „Eu sînt gata nu numai să fiu legat, ci şi să mor pentru numele Domnului nostru Iisus

336 Crucea este renunţarea la toate. Crucea primită de bună voie este una cu renunţarea la tot egoismul, ca rădăcină a tuturor păcatelor. Dar nu e numai un act negativ, ci şi unul pozitiv: e iubire pentru cineva, pentru Dumnezeu sau pentru vreun om, sau pentru toţi. Renunţ la mine, ca să trăiască alţi oameni viaţa superioară în Dumnezeu.

337 Autorul preţuieşte „mînia cea după fire", care se opune la tot ce e rău. Nu tolerează răul. Nu e indiferentă faţă de rău. Ci luptă împotriva lui, nu-l face, îndeamnă la a nu se face. Mînia aceasta împotriva răului se hrăneşte din frica de Dumnezeu şi din iubirea pe care o naşte această frică. Deci are loc o unire între mînia împotriva răului şi iubirea de Dumnezeu şi de oameni. Căci iubirea nu e nepăsatoare faţă de rău.

Hristos" (Fapte 21,13). Fericit este sufletul care a ajuns la o astfel de iubire. Ea se face nepătimitoare.[338]

10. Să ieşim din lume, fraţilor, ca să cunoaştem cele în care sîntem[339]. Căci îndurător este Domnul Iisus Hristos, ca să odihnească pe fiecare după faptele lui şi pe cel mic după micimea lui, precum a spus: „Multe locaşuri sînt la Tatăl Meu" (Io. 14,2). Căci deşi Împărăţia este una, în ea fiecare află locul său şi lucrul său. Să luptăm deci, fraţilor, împotriva leneviei şi să rupem de pe noi ştergarul întunericului, care este uitarea. Şi vom vedea lumina pocăinţei[340]. Să cîştigăm în noi pe Marta şi Maria, care sînt suferirea răului[341] şi plînsul, care plîng înaintea Mîntuitorului, ca să învie pe Lazăr, adică mintea legată în multele fîşii ale voilor proprii. Şi astfel El îşi face milă şi le învie pe Lazăr, căci este propriu lor să facă să fie legat Lazăr. Dar cînd Lazăr este eliberat, se face văzută rîvna Mariei şi a Martei. În sfîrşit, Lazăr se afla eliberat de griji, şezînd cu Iisus, iar Marta, împlinindu-şi slujirea ei cu rîvnă şi bucurie şi Maria aducînd vasul ei cu mir şi ungînd picioarele Domnului. Să ne luptăm deci, fraţilor, după puterea noastră, şi Dumnezeu ne va ajuta după mulţimea milei Lui. Şi chiar dacă n-am păzit inima noastră, ca părinţii noştri, să ne punem toată puterea ca să păzim trupurile noastre fără păcate, aşa cum cere Dumnezeu, şi să

338 Crucea, sau moartea de bună voie pentru Dumnezeu şi pentru oameni, e unită cu iubirea pentru ei. In aceasta se vede că iubirea e cea mai înaltă dintre virtuţi, sau e totalitatea virtuţilor şi depăşirea oricărei patimi biruirea a tot egoismul.

339 Cine e în stare să primească crucea, sau moartea, arată că a ieşit din lume, de care ne leagă patimile sau plăcerile egoiste, şi a ajuns la iubirea deplină de Dumnezeu şi de oameni. De abia această ieşire din lume ne dă lumina cunoaşterii depline că lumea nu e ultima realitate, cunoştinţa adevărată a sensului existenţei.

340 Uitarea e un ştergar al întunericului, mijloc al necunoaşterii.

341 Pocăinţa e o lumină, pentru că ne arată ce sîntem de fapt: ne arată păcatele care ne îngustează în egoism, care ne ţin în întuneric în privinţa infinitei măriri a lui Dumnezeu şi a datoriilor noastre faţă de oameni.

credem că la vremea foamei care ne-a cuprins, va face milă cu noi, ca şi cu sfinţii Lui. „Căci deşi e alta strălucirea soarelui şi alta strălucirea lunii şi stea de stea se deosebeşte în strălucire" (I Cor. 15,41), dar sînt întru unică sfîntă tărie. Şi slava şi cinstea lor este a Lui de acum şi pînă în veac[342]. Amin.

CUVÎNTUL XXII

Despre făptuirea omului nou

Iubiţii mei fraţi, evreul se cunoaşte prin trei lucruri: prin tăierea împrejur, prin pască şi prin Sîmbăta. Căci se scrie în Facere (17,12—14): „Şi pruncul în a opta zi se va tăia vouă împrejur. Cel născut al casei şi cel cumpărat cu argint netăiat împrejur se va pierde din poporul său, că a stricat legătura Mea". Întîi s-a tăiat Avraam împrejur. Şi semnul este acesta, că a murit stînga lui. Şi acesta este chip dat celor vechi despre omul nou, căruia s-a arătat în sfîntul lui trup Domnul Iisus Hristos, ca ceea ce e vechi şi acoperă bărbatul să cadă şi să se piardă. Despre aceasta, Apostolul a spus: „În El aţi fost tăiaţi împrejur cu tăiere împrejur nefăcută de mînă, prin dezbrăcarea de trupul cărnii întru tăierea împrejur a lui Hristos, fiind îngropaţi împreună cu El în Botez, întru care aţi şi înviat prin credinţă în lucrarea lui Dumnezeu". (Colos. 2,11—12). Şi iarăşi: „Să vă dezbrăcaţi de vieţuirea voastră de mai înainte, de omul cel vechi, care se strică prin poftele amăgitoare, şi să vă înnoiţi în duhul minţii voastre şi să îmbrăcaţi pe omul cel nou, cel zidit după chipul lui Dumnezeu întru dreptate şi evlavie şi adevăr" (Ef. 4,22—24). Şi iarăşi: „ca să muriţi păcatului şi să vieţuiţi întru dreptate" (I Petru 2,24).

342 Aceeaşi lumină a lui Hristos va străluci din toţi sfinţii, chiar dacă din unii va străluci mai puternic decît din alţii. Dar fiecare va socoti că o are cît poate el, la mărimea cea mai mare. Iar smerenia va face pe toţi să nu se socotească mai luminaţi ca alţii.

Acestea, despre tăierea împrejur. Iar cel ce nu le are acestea nu este tăiat împrejur, nici nu este evreu, pentru că a călcat Testamentul pe care l-a rînduit Domnul Iisus prin sfîntul Lui sînge.[343]

2. În vorbirea despre sfînta Pască, se spun iarăşi lucruri mari. Întîi era tăierea împrejur, a doua era Pasca, a treia Sîmbăta. Căci spune Dumnezeu lui Moise: „Aceasta este legea privitoare la Pască. Nici unul de neam străin nu va mînca din ea. Nici unul cumpărat cu argint să nu mănînce din ea. Dar vei tăia împrejur pe tot cel cumpărat cu arginţi, şi acesta va mînca din ea. Aceasta să o mîncaţi într-o casă, avînd mijloacele voastre încinse şi avînd încălţămintele în picioarele voastre, iar în mîini avînd toieCele voastre" (Ieşire 12, 421—48 şi 11). Nu se putea mînca Pasca decît în azime şi cu mielul fript în foc cu ierburi amare (Ibid. 9.) Nu a spus să fiţi încinşi peste mijloacele voastre, ca să nu spună cineva că vorbeşte despre brîu, ci „avînd mijloacele încinse", vorbind de curăţia liberă de orice patimă, care se află sub stăpînirea împerecherii întru necurăţie. Iar de încălţăminte vorbeşte înţelegînd pregătirea şi fuga de orice înţepare care vatămă conştiinţa şi împiedică mintea să vadă curăţia sa. Iar toiagul este nădejdea bărbăţiei în mersul lipsit de frică pe drum, spre a intra în pămîntul făgăduinţei. Iar aceştia sînt cei ce ajung la odihna Sîmbetei. sîngele este semnul sînCelui Domnului nostru Iisus Hristos, cînd a venit ca prezenţă, ca să aducă cu Sine pe fiii lui Israil în moştenirea Lui. Ei se arată pregătiţi de drum şi fiind unşi cu semnul Lui în sufletele lor, în mod arătat. Iar mănunchiul de

343 Hristos şi-a vărsat sîngele pentru noi şi pentru ca să ne arate că trebuie să părăsim sîngele omului vechiu, primindu-l pe al Lui, ca sîngele omului nou. Aceasta s-a arătat ca chip în vărsarea sîngelui la Evrei prin tăierea împrejur.

isop primit este suferirea răului. Căci spune: „Mîncaţi-le acestea cu ierburi amare". Cercetează-te deci pe tine însuţi, frate, de eşti tăiat împrejur, de ţi-ai uns pragurile uşii cu sîngele Mielului nevinovat, şi de te-ai golit pe tine de tot gîndul pămîntesc şi de te-ai pregătit să mergi pe drum fără frică sau să urci în pămîntul făgăduinţei.[344]

3. Despre Sîmbăta iarăşi se pot spune lucruri mari. Este şi ea a acelora care s-au învrednicit de adevărata tăiere împrejur şi au mîncat sfîntul paşte şi s-au eliberat de Egipteni şi s-au odihnit (s-au sabatizat) de amara robie a lor. Căci spune Dumnezeu lui Moise : „Şase zile vei lucra, iar ziua a şaptea este Sîmbăta odihnei Domnului" (Ieş. 20, 9—10). „Sufletul celui ce va lucra în ziua Sîmbetei, se va pierde", (Ibid. 31, 14) Iar Domnul nostru Iisus s-a odihnit El, Însuşi în Sîmbăta adevărată şi a învăţat pe ai Săi cum trebuie să se odihnească (să sabatizeze), după ce s-a urcat Vinerea (pe cruce) şi a făcut toată pregătirea Sa înainte de-a se urca pe ea, adică a suportat toate ocările pentru noi şi le-a răbdat, lăsîndu-Se pironit pe cruce, nedesprinzîndu-Se şi nici desfăcîndu-Se de ea, pînă mai răsufla, ci strigînd: „Mi-e sete", cînd aducîndu-i „un burete muiat în oţet" şi gustîndu-L, a zis: „Toate s-au săvîrşit şi plecîndu-şi capul, şi-a dat duhul" (Io. 19, 28-30). Atunci L-au coborît, nemaimişcîndu-se şi sabatizînd cu adevărat (ţinînd Sîmbăta adevărată). Deci s-a odihnit Domnul Iisus în ziua a şaptea, şi a binecuvîntat-o pe aceasta, fiindcă în adevăr s-a odihnit de toate lucrările

344 Numai tăiat împrejur în duh, sau botezat, poate mînca cineva Mielul nevinovat, sau se poate împărtăşi, pregătindu-se, de urcarea cu Hristos spre Împărăţia cerurilor, unde va avea odihna (Sîmbăta) veşnică. Căci numai pe el sîngele Mielului îl va scăpa de moartea veşnică. El trebuie sa aibă brîul care apără mijlocul lui de plăcerea trupească inferioară şi să aibă în mînă toiagul călătoriei spre cer, iar în picioare încălţămintea care-i fereşte mintea de înţepăturile păcatelor.

prin care a desfiinţat patimile omeneşti,[345] precum a zis Apostolul „Că cel ce a intrat în odihna lui s-a odihnit de toate lucrurile lui, ca şi Dumnezeu de ale Sale" (Evrei, 4, 10). Aceasta este Sîmbăta adevărată. Deci cel ce nu o ţine pe aceasta (nu o sabatizează), nu este adevărat iudeu.[346] De aceea plîngînd Ieremia poporul, a zis lor: „Nu purtaţi poveri în ziua Sîmbetei şi nu ieşiţi prin porţile Ierusalimului purtînd sarcini în ziua Sîmbetei" (Ierem. 17, 22).

4. Vai mie, nenorocitului, care am călcat aceste sfinte porunci şi am purtat grelele sarcini în ziua Sîmbetei. Şi dacă am murit împreună cu El şi am fost îngropat şi am sabatizat (am ţinut odihna Sîmbetei), ce sînt aceste poveri grele pe care le port, pe care le împlinesc? O sarcină grea este mînia, pisma, ura, slava deşartă, vorbirea împotriva altuia, defăimarea, aprinderea furioasă, trufia, socotirea sa ca drept, dorinţa de-a fi văzut, cearta, iubirea de sine, critica altora. Acestea sînt însă ale sufletului. Iar ale trupului sînt: lăcomia pîntecelui iubirea trupului, iubirea înfăţişărilor impunătoare, plăcerea, pofta, lipsa inimii. Toate acestea şi cele asemenea acestora Domnul Iisus le-a interzis trupului sfinţilor şi le-a omorît în trupul Său sfînt, după cuvîntul Apostolului, că: „prin cruce a omorît duşmănia în Sine" (Ef. 2, 16), desfiinţînd Legea poruncilor, sfinţenia Sîmbetei. Deci cel ce poartă amintitele sarcini grele şi le face în

345 Primind moartea, a desfiinţat şi patimile reproşabile ale noastre şi pe cele ireproşabile ale Lui, luate pentru noi, dîndu-ne şi nouă putinţa să trecem de la primele la cele de al doilea, dar să scăpăm şi de ele. Ava Paisie stăruieşte mult asupra acestei explicări originale a morţii pe cruce a lui Hristos. Ar putea socoti cineva că în această explicare este o influenţă origenistă, care afirmă o voinţă a sufletului de-a se despărţi de lume şi a reveni la Dumnezeu. Acestei influenţe origeniste i se opune explicarea simultană a crucii din iubirea faţă de oameni. Lumea e criticată numai cînd e folosită în sens egoist. Cînd e folosită cu iubire faţă de oameni şi ca prilej de iubire a lui Dumnezeu, ea nu mai are un sens negativ. Cum spune ceva mai jos, prin cruce, sau prin moartea primită cu voia, Hristos a omorît duşmănia în trupuri, nu iubirea.

346 În trad. latină: „Non est christianus".

ziua Sîmbetei, cum va zice: „Sînt iudeu adevărat?" Acesta se amăgeşte pe sine, căci numai numele i-a rămas De aceea nu va primi nimic din cele de la Domnul Iisus. Căci se tăgăduieşte pe sine prin faptele sale, pentru că cele ce le-a omorît, iarăşi le-a înviat şi cele ce le-a îngropat, iarăşi le-a făptuit. De aceea este vădit că acesta nu este evreu adevărat, ci mincinos; nu este nici tăiat împrejur, nici nu ţine Sîmbăta (nu sabatizează). Deci cînd va veni Domnul Iisus întru slava Sa, nu va introduce decît pe fiii lui Israil în veşnica Sa Împărăţie, adică pe toţi cei tăiaţi împrejur, pe care i-a adunat din toate popoarele, precum zice şi Apostolul, că „împietrire s-a făcut din partea lui Israil, pînă nu vor intra toate neamurile" (Rom. 11, 25). Şi iarăşi: „Cîţi se vor potrivi dreptarului acesta, vor avea pacea şi mila asupra lor şi asupra Israilului lui Dumnezeu" (Gal. 6, 16). Observi că sînt israeliţi ai lui Dumnezeu, care au tăierea împrejur a inimii şi sabatismul (păzirea Sîmbetei) şi desfiinţarea păcatului. Şi iarăşi zice: „Căci nu cel ce se arată iudeu în trup este iudeu, nici tăierea împrejur văzută este tăiere împrejur, ci iudeul cel întru ascuns şi tăierea împrejur a inimii în duh si nu cea în literă" (Rom. 2, 28—29).

5. Să luăm aminte deci, fraţilor, la noi înşine, pînă cînd împlinim osteneala, sau o pierdem prin negrijă, neştiind că se află în noi vrăjmaşul nostru, care ne linguşeşte şi ne atrage la orice păcat, neîngăduind ochilor noştri să vadă ceva din lumina dumnezeirii. Cercetează-te pe tine însuţi, sărmane, care te-ai botezat în Hristos şi în moartea Lui, ca să afli care este moartea pe care a omorît-o, dacă mergi pe urmele Lui. (I Petru 2, 22). Şi arată-mi felul morţii, pe care o ai tu.[347] El este fără

347 Cercetează de ai murit şi tu în botez moartea lui Hristos faţă de păcate. Mai bine-zis vezi cît de depărtată este moartea ta faţă de a Lui. El a murit tuturor păcatelor. Tu eşti departe de această moarte a Lui.

de păcat şi arătîndu-ţi-se ţie, ţi-a premers în toate: în sărăcie, iar tu nu suporţi sărăcia; El n-a avut „unde să-şi plece capul" (Mt. 8,20); iar tu nu suporţi înstrăinarea cu bucurie; El a suportat ocările, iar tu nu suporţi nici o ocară; El nu s-a răzbunat, iar tu nu rabzi să nu răspunzi răului cu rău; El pătimind, nu s-a mîniat iar tu, făcînd pe altul să sufere, te mînii pe el; El defăimat fiind, a rămas netulburat, iar tu nedefăimat, te tulburi; El s-a smerit, mîngîind pe cei ce păcătuiau împotriva Lui, iar tu îi baţi cu cuvîntul şi pe cei ce te iubesc; El a răbdat cu bucurie cele ce se aduceau asupra Lui, iar tu auzind ceva de mică supărare, te tulburi; El este blînd cu cei ce cad în păcate, iar tu te mîndreşti faţă de cel mai mare ca tine; El s-a dat pe Sine pentru cei ce au păcătuit împotriva Lui, pînă la a-i mîntui iar tu nu te poţi da pe tine nici pentru cei ce te iubesc. Iată ce ţi-a dat El şi cu ce i-ai răsplătit Lui. Cunoaşte-L pe El din faptele Lui şi pe tine din faptele tale. Dacă ai murit cu El, cine face faptele acelea, sau păcatele acelea[348].

6. Să luăm aminte, iubiţilor, în chip drept la sfintele Lui porunci şi să tăiem voile noastre. Căci nu vom vedea lumina poruncilor, dacă iubim pe cel ce ne cinsteşte pe noi.[349] Căci altfel ce vom face mai mult, decît cele ce le face păgînul? Te rogi pentru cei ce îţi fac bine? Dar şi vameşul face aceasta (Mt. 5, 46). Dacă te bucuri de cel ce te laudă, aceasta o face şi iudeul. Deci ce faci mai mult, tu, care ai murit păcatului şi eşti viu în Hristos Iisus? Dacă iubeşti numai pe cel ce te ascultă, ce faci mai mult decît un păcătos? Acestea le face şi acela. Dacă urăşti pe cel ce-ţi pricinuieşte dureri şi nu te ascultă, şi pe cel ce te ceartă, faci şi tu ceea ce face păgî-

348 Dacă tu răspunzi cu cele rele semenilor tăi, contrar lui Hristos, care a răsplătit tuturor păcatelor lor cu bunătate, cum mai poţi spune că ai murit patimilor, cum a murit Hristos? Cum mai poţi spune că moartea ta e asemenea celei a Lui?

nul. Dar trebuie mai degrabă să te rogi pentru acesta, ca să fie iertat. Dacă te superi pe cel ce te defăimează, şi vameşul face acelaşi lucru.

Cercetează-te deci şi tu, cel ce te-ai botezat în numele Lui, dacă acestea sînt faptele în care s-a arătat; sau cum te vei arăta în ziua slavei Lui şi cum vei fi încununat, dacă nu ai cununa pentru patimile pe care le-ai biruit, pe care le-a biruit mai înainte de tine şi Împăratul tău, dîndu-Se pildă ţie pe Sine. Căci cînd se va arăta în slava Sa Împăratul împăraţilor şi Domnul domnilor, şi se va arăta văzut de tot neamul omenesc în marea Lui slavă, avînd semnele pe care le-a pătimit pentru noi, iar tu te vei arăta neavînd patimile Lui în trupul tău, îţi va spune: „Nu te ştiu pe tine"[350] Şi văzînd pe toţi sfinţii care au murit pentru numelui Lui, avînd semnul Lui, te vei ruşina să apari în faţa lor. Cercetează viaţa tuturor sfinţilor şi îi vei afla pe ei ca pe cei ce au răbdat răul şi nu l-au răsplătit cu rău. Căci sîngele tuturor strigă: „Răzbună-ne pe noi faţă de cei ce locuiesc pe pămînt" (Apoc. 6, 10). Iar eu care am iubit toată odihna, ce voi spune în ziua aceea, văzînd pe Prooroci şi pe Apostoli şi pe mucenici şi pe ceilalţi sfinţi care, suferind răul de la alţii, s-au arătat îndelung răbdători, nerăspunzînd răului cu rău, nici mîniindu-se, ştiind că nu este voia omului, ci nedreptatea a diavolului care i-a silit pe ei să le facă

349 Dacă Hristos voieşte să ne conducă prin împlinirea poruncilor Sale în Împărăţia Lui, înseamnă că prin ele ne arată iubirea Lui. Dar iubirea Lui ne-o arată cînd nu iubim pe oamenii care ne laudă şi ne cinstesc. El iubindu-ne, ne cere smerenie şi osteneală.

350 Cel ce se va arăta înaintea Dreptului Judecător, care va avea în El slava patimilor răbdate şi biruite pentru noi, iar el nu va avea în sine semnul acestor patimi biruite — ura altora prin iubire, ocara altora prin blîndeţe etc. — pe drept cuvînt va auzi spunîndu-i-se de către Acela: „Nu te cunosc pe tine", n-ai nimic comun cu Mine, eşti cu totul străin de Mine, nu poţi decît să rămîi mai departe străin de Mine, chiar dacă aş vrea să fii cu Mine; nu eşti în stare să primeşti iubirea Mea, să te deschizi Mie.

lor acestea.[351] Cercetează-te deci şi tu pe tine iubite frate, ce faci, şi înţelege gîndul pe care îl ai înaintea lui Dumnezeu. Căci nu-l vei putea ascunde în ceasul acela. Nu va fi în puterea voii tale omeneşti să critici pe cineva, ci cînd va avea loc învierea (de obşte), fiecare va învia îmbrăcat în faptele sale, ca într-o haină, fie în dreptate, fie în nedreptate. Acestea vor vorbi despre tine şi ele ştiu unde este locul tău.[352]

7. Fericit este cel ce a luptat şi s-a dezbrăcat de cele ce-l atrag spre gheenă şi s-a îmbrăcat în cele ce-l atrag spre Împărăţie. Căci spune Apostolul: „Ştim că dacă acest cort, locuinţa noastră pămîntească, se va strica, avem zidire de la Dumnezeu, casă nefăcută, vecinică, nefăcută de mînă, în ceruri" (II Cor. 5, 1). Căci timpul vieţii noastre nu este nimic şi sîntem amăgiţi de fiecare zi, pînă ce va ne va ajunge ceasul în care ne va cuprinde jalea plînsului vecinic.[353] Să nu pierdem inima noastră, ci să punem toată puterea noastră, îngrijindu-ne, păzindu-ne şi rugînd în tot ceasul bunătatea

351 Sfinţii merg în bunătatea lor, care nu răspunde celor ce le-au făcut rău cu rău, pînă acolo că i-au compătimit ştiind că n-au făcut răul de la ei înşişi, ci ispitiţi de diavol. Totuşi nu au socotit că stă în puterea lor nici să-i scape de pedeapsă, ci au lăsat şi aceasta în seama lui Hristos. El va şti dacă aceia numai siliţi de diavolul le-au făcut rău, sau au contribuit şi cu voia lor la răul ce li l-au făcut.

352 Nu va fi dat voii tale să critici atunci sau să judeci pe cineva, nici să te scuzi pe tine, ci haina faptelor în care te-ai îmbrăcat pe pămînt vor grăi din tine, despre tine şi despre ce vor spune alţii prin faptele lor despre tine. Faptele tale au ţesut rînd pe rînd o haină a persoanei tale, mai bine zis au întipărit o pecete în tine, poate o haină complexă, plină de nuanţe şi variat colorată, dar dînd totuşi o impresie generală, unitară. Această pecete e numită totuşi haină, căci e deosebire între făptura cu care ai venit de la Dumnezeu pe lume şi între ceea ce ai întipărit tu în ea. Locul ce-l vei dobîndi va fi conform cu culoarea ce-o va avea haina ta. Aceasta arată obiectivitatea şi dreptatea judecăţii din urmă. Nu vei putea ocupa un loc nepotrivit cu obiectivitatea faptelor tale. Se arată în acestea cît e de străin Ava Paisie de origenism, odată ce de faptele pozitive săvîrşite în această viaţă depinde fericirea sau nefericirea eternă a fiecărei persoane umane. Viaţa pămîntească are o importanţă decisivă pentru eternitatea fericită sau nefericită a omului.

353 Va fi cumplită durerea fără sfîrşit a „plînsului veşnic". O durere care nu ne va da puterea să ne îndreptăm, nemaiavînd această putere. Va fi o învîrtoşare în neputinţă, unită cu durerea.

lui Dumnezeu, ca să ne ajute. Să nu ne mîniem pe cei apropiaţi, pentru cuvintele fără de minte spuse de ei nu cu voia lor, ci fiind nelucrători prin ei, sau vase ale vrăjmaşilor, s-au făcut străini de Dumnezeu, pînă la a ieşi şi fugi din stadion. Îngrijiţi-vă deci, iubiţilor, în toate de smerita cugetare, şi suportaţi ocara cu răbdare şi gîndiţi-vă în fiecare ceas să înlăturaţi voia voastră, pentru că ţinerea la voia proprie desfiinţează toate virtuţile, iar cel ce are gîndurile stăruind în dreptate, taie voia lui cu blîndeţe, temîndu-se de ea ca de un balaur. Căci iubirea de ceartă strică toată zidirea, întunecă sufletul ca să nu vadă ceva din lumina virtuţilor.[354] Ai grijă deci de patima aceasta blestemată, care se amestecă pe ea cu virtuţile, pînă le pierde. De fapt, Domnul nostru Iisus Hristos nu s-a suit pe cruce pînă ce nu a aruncat pe Iuda din mijlocul ucenicilor. Căci dacă nu taie omul patima aceasta necinstită, nu poate înainta spre Dumnezeu.[355] Căci ei îi urmează toate relele. În cel ce nu vrea să ştie de Dumnezeu, apare slava deşartă Şi toate cîte le urăşte Dumnezeu locuiesc în sufletul iubitorului de sfadă şi al celui mîndru. Şi toate despre care îşi conving aceştia inima, că sînt ale lui Dumnezeu, sînt minciuni, după toate Scripturile.

8. A se judeca întîi pe sine, aduce smerita cugetare, şi în a renunţa la voia proprie în favoarea aproapelui întru cunoştinţă, stă smerenia.[356] Curăţia constă în a

354 Virtuţile sînt lumina, pentru că prin ele sînt văzuţi ceilalţi oameni şi în primul rînd Dumnezeu. Ele ne asigură de valoarea văzută a lui Dumnezeu şi a celorlalţi şi de vecinicia noastră, deci de sensul existenţei noastre. Răul ca egoism ne închide în întuneric şi în lipsa de sens a vieţii noastre şi a existenţei în general. Nu mai vedem decît nişte legi oarbe, implacabile şi inexplicabile, care le produc pe toate ca să le piardă.

355 Nu poate înainta spre Dumnezeu, cel ce se închide în sine, în egoismul păcatelor. Căci Dumnezeu este Creatorul tuturor şi vrea ca toate să fie unite între ele în El. Numai în El se poate înainta în mai multa existenţă.

356 Se cere renunţarea voii proprii în favoarea aproapelui „întru cunoştinţă", adică în conştiinţa valorii lui şi a datoriei mele faţă de el, nu într-un mod sentimental, pentru a-l cîştiga prin aceasta pentru plăcerea mea.

te ruga lui Dumnezeu. A nu te măsura pe tine, îţi aduce plînsul.[357] A nu judeca pe altul, înseamnă a-l iubi.[358] Îndelunga răbdare înseamnă a nu gîndi ceva împotriva aproapelui.[359] Inima iubitoare de Dumnezeu stă în a nu răspunde la răul altuia cu rău.[360] Liniştea (isichia) constă în a nu te încrede în ceea ce nu-ţi aparţine.[361] Sărăcia este inima lipsită de răutate. Pacea constă în a dobîndi stăpînirea peste simţurile (simţirile) tale. Blîndeţea constă în a răbda. Mila se arată în a ierta. Iar a le dobîndi pe acestea, înseamnă a-ţi tăia voia ta şi aceasta aduce împăcarea prin virtuţi întreolaltă şi a face mintea netulburată. Iar un sfîrşit al tuturor acestora nu văd în toate Scripturile.[362] Căci ceea ce voieşte Dumnezeu de la om nu este altceva decît a se smeri pe sine faţă de aproapele în toate şi a-şi tăia voia sa faţă de toate şi a se ruga totdeauna ca să-i dea omului ajutor mîna Lui şi să-i păzească ochii de somnul uitării şi de amăgirea robiei,[363] dat fiind că firea omului e rea

357 A nu mă măsura pe mine nu înseamnă numai a nu căuta mulţumirea de măsura la care am ajuns, ci şi în a plînge în conştiinţa că nu sînt nimic, că n-am realizat nimic din datoriile mele.

358 A nu judeca pe cineva înseamnă iarăşi să nu mă opresc numai la a nu-l osîndi, dintr-un indiferentism faţă de el, ci şi să-l iubesc. în toate relaţiile faţă de celălalt nu trebuie să mă opresc la nesăvîrşirea răului, ci să înaintez la săvîrşirea binelui.

359 In îndelunga răbdare trebuie să arăt nu numai reţinerea de la a răspunde la răul altuia cu rău, ci şi în a nu avea un gînd de nemulţumire faţă de el.

360 Iubirea de Dumnezeu nu se împacă cu răsplătirea răului altuia cu rău, ci cere renunţarea la el. Iubirea de Dumnezeu nu poate coexista cu răul făcut aproapelui. Dumnezeu vrea să-i arăt iubirea, iubind pe aproapele.

361 Liniştea constă în a nu mă lăuda cu ceea ce nu am. Şi de fapt nu am prin mine nimic.

362 Virtuţile amintite pot înainta la nesfîrşit. Nu există un sfîrşit ailor.

363 Dumnezeu nu voieşte de la om decît smerirea faţă de aproapele, tăierea voii lui în relaţie cu acela. Dumnezeu îşi face cauza aproapelui cauza Sa. Căci El e Creatorul şi Susţinătorul aproapelui şi vrea să se arate ca atare cu ajutorul omului. Aceasta e şi o preţuire pe care o dă Dumnezeu şi omului ajutat şi celui ce ajută. Dumnezeu vrea ca omul să ajute pe om, dar şi să ceară la rîndul Său ajutorul lui Dumnezeu în aceasta. Dumnezeu şi omul îşi cer reciproc grija de aproapele. E şi în aceasta o treime. Doi îşi întăresc grija de al treilea. Dumnezeu cere omului grija aproapelui şi omul cere grija lui Dumnezeu, pentru că uitarea omului de către om cucereşte mai uşor pe om.

şi schimbăcioasă.[364] E propriu lui Dumnezeu a ne păzi, e proprie Lui puterea de-a ne dărui nouă puterea de-a ne păzi.[365] E propriu Lui acoperămîntul sub care păstrăm sărăcia noastră.[366] Este proprie Lui întoarcerea prin care ne întoarce spre El.[367] A Lui este mulţumirea, pentru că ni se dăruieşte nouă.[368] Este propriu Lui să ne dea harul de-ai mulţumi Lui. Este propriu Lui acoperămîntul prin care ne păzeşte de mîna vrăjmaşilor noştri. A Lui este cinstea şi slava în vecii vecilor. Amin. Dar iată care sînt şi cele ce nasc sfada şi strică fără milă sufletul: flecăreala (poliloghia), vorbirea sucită, schimbarea cuvintelor după plăcerea fiecăruia, îndrăzneala, vorbirea în doi peri, oprirea cuvîntului altuia. Sufletul care le are acestea este sterp de virtuţi. Iar după toate acestea, dacă sufletul nu va pune sudoare în orice virtute, nu va putea ajunge la odihna Fiului lui Dumnezeu. Deci nu fiţi fără grijă de viaţa voastră, fraţilor, şi nu daţi minţii motiv pentru nici un fel de lenevire în fapte. Căci aceasta vă va lipsi de timpul trebuincios de-a ajunge la odihna Fiului lui Dumnezeu, care este smerenia în

364 Altă dată Ava Paisie a spus că firea omului e bună; pentru că se întregeşte cu ajutorul lui Dumnezeu. Aci trebuie înţeles că o socoteşte rea, cînd nu vrea să se întregească cu ajutorul lui Dumnezeu, cerut prin rugăciune. Rugăciunea e deci necesară firii omului, pentru a se întregi.

365 E propriu lui Dumnezeu să ne păzească, dar e propriu Lui să ne dea şi nouă puterea de-a ne păzi. Deci păzirea noastră este proprie şi nouă, dar n-o putem avea cu adevărat decît de la Dumnezeu, deci prin rugăciunea către El. Este o relaţie între Dumnezeu şi om, care nu poate să nu fie fără această legătură între el şi Dumnezeu.

366 Nu putem fi săraci decît în Dumnezeu, cu ajutorul Lui. Altfel egoismul ne împinge spre îmbogăţire, spre încrederea egoistă în noi înşine, care e una cu amăgirea şi robia. Căci a ţine la bogăţie înseamnă a te face rob celor materiale. Sărăcia te face liber de ele, liber de toate. Dar numai conştiinţa că îl ai pe Dumnezeu nu te tulbură, ci te face cu adevărat liber. Numai în Dumnezeu eşti liber, în conştiinţa că ai în El totul.

367 In întoarcerea noastră spre Dumnezeu este puterea sau lucrarea care ne întoarce; este atracţia Lui, care ne dă simţirea atracţiei.

368 Mulţumirea pe care o trăim faţă de Dumnezeu pentru cele ce ni le dăruieşte este tot puterea şi lucrarea Lui. Dumnezeu se întoarce spre El Însuşi, întorcîndu-ne însă prin aceasta pe noi spre El. Este cu neputinţă de-a despărţi între lucrarea Lui şi a noastră. „Doamne, îţi mulţumesc că mi-ai dat puterea să-ţi mulţumesc".

toate şi renunţarea la răutate şi la ura faţă de orice om şi neîncrederea în nici o faptă care nu este a lui Dumnezeu şi păstrarea păcatului în faţa ta şi moartea faţă de orice faptă a răutăţii.[369] Şi Dumnezeu, care nu este mincinos, va veni în ajutorul nostru prin îndurările Lui. Amin.

CUVÎNTUL XXIII

Despre desăvîrşire

1. Spunea oarecare dintre Părinţi că, dacă nu dobîndeşte un om credinţa în Dumnezeu şi dorinţa neîncetată a lui Dumnezeu şi nevinovăţia şi nerăsplătirea răului cu rău şi suferirea răului, şi smerenia, şi curăţia, şi iubirea de oameni, şi lepădarea de toate, şi blîndeţea, şi îndelunga răbdare, şi rugarea necontenită a lui Dumnezeu cu durerea inimii şi iubirea adevărată, şi neprivirea spre cele dinapoi şi spre luarea aminte la cele ce vin peste el, şi neîncrederea în faptele bune ale lui, şi spre slujirea (liturghia) lui şi cererea ajutorului lui Dumnezeu pentru cele ce vin asupra lui în fiecare zi, nu se poate mîntui. Căci vrăjmaşii tăi, o, omule, nu tac faţă de tine.[370] Deci nu neglija, nici nu dispreţui conştiinţa ta. Şi nu te încrede deloc în tine, că ai ajuns la ceva vrednic de Dumnezeu, ci vezi-te în ţinutul vrăjmaşilor tăi. Suferirea răului întru conştiinţă înţelege nepăsările tale dinainte de ea;[371] şi plînsul simţurilor vindecă

369 Linişţea e una cu smerenia şi cu moartea faţă de orice faptă a răutăţii, teama conştiinţei de orice păcat, a cărui urîţenie o are mereu în faţa ei.

370 Vrăjmaşii îţi vorbesc prin ispite, şoptesc în sinea ta îndemnul la rele .

371 Suferirea răului cu conştiinţa că aceasta îşi are cauza in nepăsările dinainte, te face să le înţelegi pe acelea. Tîlharul de-a dreapta înţelege că suferă pentru nepăsarea de mai înainte faţă de bine.

ranele produse de vrăjmaşii dinlăuntru.[372] Iubirea desăvîrşită faţă de Dumnezeu, potrivită voii Lui, se împotriveşte vrăjmaşilor ascunşi. Şi curăţia ascunsă, biruind pe vrăjmaşii ascunşi, pregăteşte pe om pentru odihna Fiului lui Dumnezeu, iar curăţia văzută păzeşte virtuţile. Şi dacă cunoştinţa este cea care le naşte, ea este şi cea care le păzeşte.[373] A afla mulţumirea în vremea ispitei, întoarce ispitele ce vin spre cele dinapoi şi a nu crede că osteneala ta place lui Dumnezeu, îţi pregăteşte ajutorul lui Dumnezeu ca să te păzeşti.[374] Căci cel ce-şi dă inima sa ca să ceară cu evlavie ajutorul Lui, cu adevărat, nu poate să ştie că a plăcut lui Dumnezeu.[375] Fiindcă pînă ce conştiinţa îl mustră pentru unele din faptele lui contrare firii, este străin de libertate. Căci pînă ce este Cel ce-l mustră, este şi Cel ce-l judecă şi pînă este osîndirea, nu este libertate. Dacă rugîndu-te deci, te vezi pe tine neosîndindu-te pentru nimic, eşti cu adevărat liber şi ai intrat în odihna lui Dumnezeu după voia Lui.[376]

372 Vrăjmaşii ne ispitesc prin gînduri dinlăuntru, dar nu fără contribuţia simţurilor care se află în atingere cu cele din afară. De aceea lupta împotriva ispitelor dinlăuntru este însoţită de reţinerea dureroasă a simţurilor de-a se bucura de plăcerea atingerii cu cele din afară.

373 Cunoştinţa, sau conştiinţa, luptînd împotriva ispitelor dinlăuntru, naşte virtuţile şi le şi păzeşte. Nu există luptă împotriva patimilor care întunecă şi pentru virtuţile care luminează sensul vieţii, fără cunoştinţă şi conştiinţa acestui sens. Această cunoştinţă naşte virtuţile şi le păzeşte.

374 Să nu fii mulţumit că ai rezistat ispitei care ţi-a venit. Aceasta te face să te încrezi şi să slăbeşti lupta, ceea ce-ţi aduce din nou ispita pe care crezi că ai biruit-o. Numai cînd nu te încrezi în tine, faci efort mai mare şi ceri cu mai multă stăruinţă ajutorul lui Dumnezeu, iar El îţi dă acest ajutor.

375 Să nu te încrezi că cererea ajutorului lui Dumnezeu de către tine a plăcut Lui şi El ţi-a dat acest ajutor cu adevărat. Căci nu o poţi şti aceasta sigur. De crezi că o ştii, te încrezi în tine şi nu continui a-L ruga şi mai fierbinte pentru ajutorul Lui.

376 Pînă ce te mustră conştiinţa pentru ceva contrar firii în tine, ea te şi judecă. Eşti sub judecata ei, nu eşti încă liber, sau nesupus osîndei. Dar n-avem voie să ne simţim liberi de putinţa osîndirii, înainte de judecata din urmă a lui Dumnezeu. Numai atunci ni se va da libertatea adevărată, pentru că vom trăi deplin iubirea lui Dumnezeu. Dar s-ar putea ca cineva să trăiască anticipat această libertate, care e o adevărată odihnă. Numai sfinţii sînt de pe acum în jurul Lui, ca unii ce nu se simt osîndiţi de nimic.

2. De vezi că rodul cel bun s-a întărit şi nu-l mai înăbuşe neghinele vrăjmaşului, chiar dacă cei ce te războiesc nu s-au depărtat, încrezători în răutatea lor înseamnă că nu mai ai de luptat cu simţurile tale. Şi dacă nourul umbreşte cortul tău şi soarele te arde în timpul zilelor şi lumina nu-ţi lipseşte nici noaptea, dacă deci a aflat în tine toată pregătirea cortului ca să stea şi să-l păzească, după voia lui Dumnezeu, înseamnă că s-a ajuns în tine la biruinţa pentru Dumnezeu şi deci El umbreşte cortul. Căci este al Lui şi El merge înaintea lui şi-i pregăteşte mai dinainte odihna.[377] Şi dacă nu se opreşte El mai întîi, în locul în care voieşte, cortul nu se poate odihni, precum zice Scriptura. Deci e primejdie mare pentru om pînă se cunoaşte pe sine şi află exact că nu este în el nimic de la cei ce învaţă pe monah cu hotărîre să se depărteze de la cele contrare firii. Deci avem nevoie de frica bunătăţii lor, ca să stăpînească asupra noastră spre a ne trezi neîncetat aducerea aminte ca împreună cu ea să domnească peste inimile noastre în fiecare oră sfînta lor smerenie, prin mila lui Dumnezeu.[378] Aceasta, pentru ca să nu fim nepăsători faţă de cei ce le pregătesc pe ele şi le păzesc ca să rămînă în minte pînă la sfîrşit, ca omul să-şi vadă păcatele sale în chip neîncetat şi să nu-şi creadă lui-şi, întrucît este într-o robie vicleană.

3. Deci a judeca cineva pe aproapele şi a-l nesocoti şi a-l dispreţui în inima sa şi a-l bîrfi cînd vine vremea, şi a-l certa cu mînie şi a-l vorbi de rău către altul, îl

377 Persoana umană este în cortul lui Dumnezeu. Dumnezeu merge ca un nour înaintea lui, ca să-i pregătească locul de odihnă spre care-l atrage. Dar omul are şi în el pe Dumnezeu, ziua asemenea soarelui, noaptea asemenea lunei. Il luminează neîncetat. El trebuie să înainteze atras de voia lui Dumnezeu tot mai mult spre ţara făgăduinţei, spre Împărăţia cerurilor. Aceasta se potriveşte însă şi pentru Biserică.

378 Frica o produce şi o susţine în noi bunătatea dumnezeiască din mila faţă de noi. Ea ne trezeşte aducerea aminte de păcateletrecute şi, o dată cu aceasta, smerenia, care pune stăpînire pe inima noastră.

face pe cel ce face aceasta străin de mila de care se fac părtaşi sfinţii, o dată cu virtuţile cele vrednice de cinste. Căci acestea desfiinţează ostenelile pe care le face omul şi pierde roadele cele bune ale lor. De zice cineva: „Plîng păcatele mele", şi săvîrşeşte ceva din ele, este fără minte. De zice cineva: „Plîng păcatele mele" şi are ceva din ele, se amăgeşte pe sine. Cel ce caută liniştea (isichia) şi nu se îngrijeşte să taie în ea patimile, este orb în sfînta zidire a virtuţilor. Cel ce lasă păcatele sale şi se îngrijeşte să îndrepteze pe altul, se leneveşte în cererea cea din toată inima şi este lipsit de rugăciunea către Dumnezeu întru cunoştinţă. Aceasta este bărbăţia omului: să lupte cu păcatele lui de mai înainte, de care se roagă să fie iertat, cerînd să nu mai fie cîştigat iarăşi, de ele fie în inima, fie în faptele sale, fie în simţuri. Dacă nu domneşte amintirea păcatelor neîncetat în inima lui,[379] şi aceasta nu-l întoarce de la toate cele din lume, ca să nu-l stăpînească, nu se poate înfrîna de la păcatele lui şi nu se simte sătul de ele şi nu se poate reţine să nu judece făptura lui Dumnezeu. Fericit este cel ce s-a învrednicit de acestea cu adevărat şi nu în chip făţarnic şi cu multă răutate. Dar fapta celor ce plîng cu adevărat cu mintea şi cu simţurile lor prin aceste fapte văzute, este să nu judece pe aproapele. Căci dacă nu-ţi ajung păcatele tale, ele te fac străin de aproapele.[380] Şi a răspunde cu rău, înseamnă a fi departe de plîns.[381] A lăsa întipărit ceva din ale lumii (a te lăsa stăpînit de închipuirea cu privire la ceva din ale lumii) pentru

379 E o amintire a păcatelor cu părerea de rău şi durerea de-a le fi făcut, nu cu plăcerea de-a le repeta.

380 Cînd nu te-ai săturat de păcatele ce le-ai săvîrşit, ci săvîrşeşti altele, acestea te înstrăinează de aproapele.

381 A răspunde răului de la altul cu rău, înseamnă a fi departe de părerea de rău şi de plînsul pentru a-l fi făcut.

slava deşartă, este a fi departe de ea cu mintea.[382] Cel ce se întristează spunînd: „Nu ţi-am cerut părerea despre aceste gînduri", este departe de el de a nu-şi face voia sa cu privire la el. Spunînd tu despre cineva că bun, sau nu, este o ruşine pentru acela, arătînd că judecîndu-l eşti mai rău ca acela.[383] A voi să cunoşti un lucru care nu este al tău este o ruşine şi o lipsă de învăţătură şi o robie rea, care nu-ţi îngăduie să cunoşti păcatul tău.

4. De te osîndeşte cineva şi suferi, nu este în tine plînsul adevărat.[384] De se întîmplă cu tine o faptă de dare şi luare şi te vor lipsi unii de ceva şi te vei supăra, nu este în aceasta frica lui Dumnezeu. De vor spune vreunii vreun cuvînt împotriva ta şi te tulburi, nu este acea frică nici în aceasta.[385] De te laudă cineva şi primeşti, nu este ea nici în aceasta. De te înjură vreunii şi te doare, nu este nici aci. De alergi la cei slăviţi ai lumii, dorind prietenia lor, nu este nici aci. De vor vorbi vreunii cu tine şi vei voi să le opui cuvîntul tău, nu este nici aci. De vor trece cu vederea cuvintele tale, si te va durea ,nu este nici aci. Căci toate acestea arată pe omul vechiu, că trăieşte şi stăpîneşte, că nu sînt aci cele ce-l războiesc pe el, nici plînsul adevărat al celui în care lucrează Dumnezeu. Dar trebuie să lucreze ochii minţii ca să se cunoască cineva pe sine că este duşman al lui

382 A te face robul a ceva din lume, producindu-ţi închipuiri importante despre ceea ce te leagă de ea, înseamnă a nu înţelege lumea cu mintea în sensul ei de operă supusă lui Dumnezeu, sau despre ceea ce este ea cu adevărat în mizeriile ei care sfîrşesc cu moartea fiecărui om. Este a nu vedea că ea nu poate fi singura realitate. Închipuirea despre ceva important din lume este orice judecată greşită ce o face cineva despre ceva din lume, sau despre oameni. Aceasta e o amăgire, care te duce la greşeli, pentru că nu eşti în stare să cunoşti exact cele din lume şi eşti lipsit de smerenie.

383 Cînd spun de altul că e rău, că este mai rău ca tine, judecîndu-l, te faci pe tine mai rău ca el.

384 Plînsul adevărat este cel pentru păcatul tău, pentru insuficienţa ta. Dar de plîngi pentru că te simţi ofensat, nu suferi cu adevărat de slăbiciunea ta, de păcatul tău. Şi acest plîns nu te îndreptează.

385 Nu este nici în aceasta frica lui Dumnezeu şi în nici una din cele următoare. Pentru că în toate este o simţire egoistă.

Dumnezeu prin voia proprie. Dacă vei fi păzitor al poruncilor lui Dumnezeu şi vei face lucrul tău întru cunoştinţă pentru Dumnezeu şi vei fi încredinţat că nu poţi plăcea lui Dumnezeu, potrivit slavei Lui, şi dacă vei pune înaintea ochilor tăi păcatele tale, şi te vei vedea opunîndu-te celui rău, care vrea să te dărîme pentru că socoteşti să te îndreptăţeşti şi să-ţi păzeşti zidirea pe care ţi-a zidit-o plînsul, - atunci vei cunoaşte că te-ai cunoscut pe tine însuţi şi unde locuieşti şi nu te vei mai încrede în inima ta, pentru că ai dobîndit biruinţa.[386]

De fapt, dacă nu răspunde omul in faţa judecăţii şi nu aude hotărîrea şi nu cunoaşte care este locul lui, nu se poate convinge că prin frică place lui Dumnezeu.[387] Căci întristarea după Dumnezeu, care mănîncă inima, poate cîştiga simţurile; şi împotrivirea (la cele rele) cu trezvie, păzeşte sănătoase simţurile minţii.[388] Căci omul nu este în stare, nici nu se poate încrede în el însuşi (să se ferească de rău). El trebuie să se afle neîncetat în osteneală pînă ce este în trup. Fericiţi cei ce nu se încred în lucrul lor, ca unul ce ar place Domnului şi se ruşinează să răspundă lui Dumnezeu odată ce nu se încred în lucrul lor, împlinit după voia lor, cunoscînd slăbiciunea lor şi mulţumindu-se cu tristeţea lor şi să se plîngă pe

386 Dacă-ţi stau înaintea ochilor păcatele, ele te vor face să te împotriveşti celui ce vrea să te omoare sufleteşte, pentru că vrei să-ţi păzeşti făptura pe care ţi-a zidit-o Făcătorul. In acest caz vei cunoaşte că te-ai cunoscut cu adevărat ca făptură smerită şi nu te vei mai încrede cu mîndrie în tine însuţi, socotind că ai biruit asupra păcatelor. Biruinţa reală asupra acestora *e* unită cu smerenia, care nu afirmă că a obţinut-o.

387 Prin frica de Dumnezeu se place lui Dumnezeu. Căci ea îl face pe om să ocolească păcatele. Ea e începutul şi însoţitoarea virtuţilor.

388 Întristarea pentru păcate face mintea să cîştige simţurile trupeşti şi le stăpîneşte, dar ea păzeşte şi simţurile spirituale ale minţii, prin care aceasta intuieşte înţelesurile lucrurilor.

ei şi să nu poarte grija de făptura lui Dumnezeu, pe care o va judeca El.[389]

5. Căci biruinţa celui ce lucrează constă în a se preda pe sine întreg lui Dumnezeu. Şi cînd se va desăvîrşi după voia Lui, înseamnă că s-a înscris în cartea celor vii, şi atunci vor mărturisi despre el cei din cer, fiindcă a trecut peste stăpînitorii de-a stînga. Atunci pomenirea lui este cu cei din cer. Pînă ce este însă încă războiu, omul se află sub frică şi cutremur, fie că a învins astăzi, fie că a fost învins, sau va învinge, sau va fi învins mîine. Căci lupta înconjoară şi strînge inima. Numai lipsa de patimi nu este războită, căci a primit cununa şi nu mai e îngrijată de cele trei că sînt împărţite cînd ajung să se împace între ele prin Dumnezeu iar acestea trei sînt, după Apostol, sufletul, trupul şi duhul (I Tes. 5, 23). Căci spune undeva, într-o Epistolă, că atunci cînd cele trei se vor face una prin lucrarea Duhului Sfînt, nu mai pot fi despărţite. „Căci dacă Hristos a murit şi a înviat şi nu mai moare, moartea nu-L mai stăpîneşte pe El" (Rom. 6, 9). Iar moartea Lui s-a făcut mîntuirea noastră.[390] Căci prin moartea Lui de o singură dată, a omorît păcatul şi învierea Lui s-a făcut viaţa tuturor celor ce au crezut în puterea Lui, căci a vindecat pe ai săi de patimi spre a fi vii în Dumnezeu şi a da rodul dreptăţii.[390] Nu te socoti pe tine deci că ai murit, cît timp eşti sub sila vrăjmaşilor tăi, fie

389 Mereu trebuie să fie omul nemulţumit de faptele lui şi să nu aştepte cu încredere judecata lui Dumnezeu, nici să nu cugete că de el va depinde mîntuirea altora. Soarta veşnică a fiecăruia trebuie văzută dependentă de Dumnezeu. Omul trebuie să fie stăpînit mereu de tristeţe pentru starea în care se află el şi să plîngă pentru nemulţumirea cu ea.

390 La învierea de obşte a încetat războiul împotriva omului, deci şi împărţirea lui în suflet, trup şi duh, pentru că nu mai e stăpînit de patimi. Moartea şi învierea lui Hristos a făcut ca cele trei să fie una în El şi apoi va face să fie una şi în noi, căci duhul nostru întărit de Duhul Sfînt al lui Hristos se va înstăpîni peste trup şi peste suflet şi toate vor fi una. Deci omul nu va mai fi îngrijorat de cele trei împărţite şi prin aceasta neajunse la deplina covîrşire de Duhul Sfînt. Cei de pe pămînt luptă pentru cele trei, încă nede-

în stare trează, fie în somn. Căci cît timp se află încă bietul om în stadion, nu are îndrăzneală, şi privind de la distanţă, nu se încrede in faptele lui. Iar cel fără de minte, căzînd în fiecare zi, socoteşte că biruieşte, fără să poarte o luptă în stadion.[391] De aceea a spus Domnul nostru ucenicilor Săi, trimiţîndu-i spre propovăduire: „Nu salutaţi pe cineva pe cale, salutaţi pe cei din casă. Şi dacă este acolo un fiu al păcii, rămîneţi la el şi pacea voastră se va odihni acolo" (Lc. 10, 4—5). Şi iarăşi, Elisei a spus lui Ghiezi, trimiţîndu-l: „ De vei afla un om, să nu-l binecuvîntezi, nici tu să nu fi binecuvîntat de cineva" (IV Imp. 4, 29). Căci ştia că nu fusese readus la viaţă pruncul, nici nu avea puterea să-l învie. Dar cînd a intrat omul lui Dumnezeu şi a văzut pruncul zăcînd pe pat, a închis pe prunc şi a tras după sine uşa şi a dat lupta prin fapte cu fiecare simţ al lui, culcîndu-se peste prunc pe pat şi venind peste el şi umblînd cu el de şapte ori. Şi cînd s-au încălzit simţurile pruncului, după voia Duhului lui Dumnezeu, s-au deschis ochii lui.

6. Deci ce avem de spus noi, nevrednicii, care iubim slava lumii acesteia mai mult decît iubim pe Dumnezeu ; cei ce nu ştim cum să luptăm; cei ce nu ne străduim să ajungem la odihnă, necunoscînd îndelunga răbdare a lui Dumnezeu, care lasă neghinele împreună cu rodul cel bun pînă la deplinătate şi nu trimite să adune ne-

săvîrşite şi de aceea nedeplin unite, şi luptă şi pentru cei morţi cu trupul, ca sufletul lor să fie miluit de Dumnezeu şi prin Duhul Sfînt să-l unească cu trupul la înviere. Hristos a murit şi a înviat deci şi pentru a reface unitatea omului, pe care păcatul l-a împărţit. Căci a omorît în Sine păcatul nostru ca pricină a împărţirii omului. Toată spiritualitatea Avei Isaia este consecinţa hristologiei. Dar dacă pînă aci a vorbit aproape numai de moartea lui Hristos, ca moarte a patimilor omeneşti, acum vorbeşte şi de învierea Lui, ca cea care reface unitatea omului prin eliberarea lui de patimi. Ni se dau aci elemente noi în hristologie, ca o aprofundare în bogăţia ei.

391 Lupta se va termina la judecata din urmă. Pînă atunci, dar mai ales în cursul vieţii pămînteşti, unii se luptă în stadion, înaintînd în virtuţi. Alţii, din mîndrie, păcătuiesc chiar prin faptele de care se socotesc vrednici de laudă. Aceştia nu luptă în stadion pentru a înainta spre ţinta desăvîrşirii.

ghinele, dacă nici Ghiezi deşi şi-a făcut drumul său, încă n-a ajuns să învie pe prunc, fiindcă a iubit slava oamenilor mai mult decît slava lui Dumnezeu. Fericiţi sînt ochii care se ruşinează întru cunoştinţă să privească spre Dumnezeu şi se îngrijesc să-şi vindece ranele lor întru cunoştinţă şi-şi cunosc păcatele lor şi se roagă pentru iertarea lor.[392] Dar vai celor ce-şi pierd rodul lor, socotind că sânt fără de păcat şi calcă peste conştiinţa lor, nevrînd să fie străpunşi de ea, nici să ştie că nu este mic ceea ce este foarte mic. Precum ştim că plugarul care, semănînd toată sămînţa, dacă aceasta nu se coace, o are degeaba şi se osteneşte în zadar, aşa şi omul, „de vede toate tainele şi are toată cunoştinţa" (I Cor. 13, 2), şi săvîrşeşte multe fapte şi vindecări, suferă de rele diferite, şi e lipsit de haina lui, ba se află şi în frică, neîncrezîndu-se în conştiinţa lui, fiindcă are încă vrăjmaşi şi uneltitori care îl vînează, pînă ce nu aude cuvîntul că: „dragostea niciodată nu cade, ci toate le crede si le nădăjduieşte si le rabdă" (Ibidem, 8, 7)[393]

7. O, cîtă osteneală înseamnă calea lui Dumnezeu! Căci a spus: „Strîmtă este poarta şi plină de necazuri calea ce duce la viaţă; şi puţini sînt cei ce o află pe ea" (Mt. 7, 14). Şi noi, cei nelucrători şi iubitori de patimi, zicem că o avem ca odihnă, fiindcă nu putem purta jugul, de care a spus: „Luaţi jugul Meu peste voi şi învăţaţi de la Mine, că sînt blînd si smerit cu inima şi

392 Accentuează mereu cunoştinţa. Cei ce înaintează în cele bune se ruşinează înaintea lui Dumnezeu de păcate, pentru că le cunosc că sînt păcate, pentru că se îngrijesc să le vindece prin cunoştinţa combaterii lor. Cunoştinţa păcatelor e unită cu cunoştinţa lui Dumnezeu împotriva căruia se săvîrşesc. Cine nu cunoaşte pe Dumnezeu nu cunoaşte nici anumite fapte ale sale ca păcate. De cunoaşterea lui Dumnezeu ca existenţă personală, care vrea binele ca viaţă în armonie a tuturor şi a cărui voie neîmplinind-o oamenii ies din armonia care-i fericeşte pe ei, depinde orice cunoaştere a tuturor, sau sensul lor.

393. Numai cînd ajunge cineva să trăiască faptul că dragostea niciodată nu cade etc., a ajuns cu adevărat deasupra păcatelor.

veţi afla odihnă sufletelor voastre. Căci jugul Meu este bun şi sarcina Mea uşoară" (Mt. 11, 29—30). Şi care este înţeleptul, după Dumnezeu, care nu se luptă cu toată puterea lui să sufere pătimirea celor rele cu toată osteneala şi graba, în linişte (în isichie) şi pază şi cu toată grija, şi nu se va afla totuşi pe sine nevrednic să rostească cu gura lui numele lui Dumnezeu?[394] Dar Stăpînul şi Domnul Iisus a venit la noi pentru patimile lucrătoare în noi. A venit ca să le omoare în noi, cei ce nu umblăm după trup, ci după duh, arătîndu-ne toată Voia Tatălui. Căci învăţîndu-i pe ucenicii Săi, le-a spus: „Cînd veţi împlini toate cele poruncite, spuneţi că robi netrebnici sîntem; căci cele ce eram datori să le facem, le-am făcut" (Lc. 17,10). Acestea le-a spus celor ce şi-au dat osteneala lor şi au păzit-o pe ea, pentru că au cunoscut pe cei ce caută să-i sărăcească de osteneala lor şi să o fure. De orice purtător de venin pe care îl vede cineva, fuge acesta cu frică, fie acela şarpe, fie viperă, fie scorpie, fie alt purtător de veninul morţii. Dar sufletul neruşinat şi netrebnic rămîne în toate cele ce el omoară şi nu fuge, nici nu se desparte de ele, ci se îndulceşte de ele şi se încrede cu inima în ele. De aceea îşi cheltuieşte vremea, rămînînd sterp.

CUVÎNTUL XXIV

Despre nepătimire (lipsa de patimi)

Pe calea virtuţilor sînt şi căderi, este şi vrăjmăşie, este şi prefacere, este şi schimbare, sînt măsuri, este micşorare, este descurajare, este bucurie, este durere a

394 Chiar de rostirea numelui lui Dumnezeu se simte nevrednic cel ce luptă împotriva păcatelor sale. Dar uneşte în rostirea lui sentimentul de nevrednicie cu cel de trebuinţă a rostirii lui. Nu pot, Doamne, să nu te chem, dar mă simt totodată nevrednic să Te chem. Te chem, simţind că chiar în chemarea Ta pun ceva din încrederea mîndră ca chemarea Ta de către mine, Te va face să mă asculţi. Dar faptul că Domnul Iisus a venit la noi pentru a ne ajuta să scăpăm de patimile noastre, ne dă totuşi curajul să-L chemăm. Mă întreb: oare sînt vrednic să rostesc numele lui Dumnezeu?

inimii, este tristeţe, este odihnă a inimii, este propăşire, este silă. Este o călătorie pînă nu se ajunge la oprire. Iar nepătimirea este departe de toate acestea şi nu are nevoie de ceva. Căci este în Dumnezeu şi Dumnezeu în ea.[395] Nu are duşmănie, nu mai are cădere, nu necredinţă, nu osteneală a păzirii (a ceea ce ai), nu teama de patimă (frica vreunei patimi), nu pofta vreunui lucru în vreo privinţă, nu neplăcerea pentru vreo duşmănie. Mari sînt slavele ei şi nenumărate. Teama de vreo patimă este departe de nepătimire şi pînă ce se urcă în cineva vreo învinovăţire, este departe de nepătimire. Ea este trupul pe care l-a luat Domnul Iisus şi ea este iubirea, despre care i-a învăţat pe ucenici cu bucurie. De aceea mulţi oameni necercaţi au crezut că au ajuns la ea, aflîndu-se încă patimile în sufletul lor şi trupul lor nefiind încă deplin curăţit. De aceea s-au abătut de la cuvîntul datorat. „Iertaţi-mă pentru Dumnezeu".

CUVÎNTUL XXV

Către Ava Petru, ucenicul lui

1. Mi-ai scris că voiesc să dau pocăinţă lui Dumnezeu pentru păcatele mele, dacă Dumnezeu mă eliberează de grija amară a lumii pe care o am. Bine ai spus că voiesc aceasta, dacă sînt eliberat de lucrul veacului acesta. Fiindcă nu poate mintea să se îngrijească de amîndouă. A spus-o aceasta şi Domnul, zicînd: „Nu puteţi sluji şi lui Dumnezeu, şi mamonei" (Mt. 6, 25). Căci mamon este semnul a toată lucrarea lumii acesteia. Şi de nu o părăseşte omul pe aceasta, nu poate

395 Este o remarcabilă definiţie a nepătimirii. Ea este în Dumnezeu şi Dumnezeu este în ea. Deci are totul. Nu e lipsită de nimic. In patimi doreşti, cu pasiune ceva, eşti supus lor. N-ai linişte. Nu eşti liber. In nepătimire e libertate. Ea este iubirea desăvîrşită. Căci iubirea are în ea toată libertatea. Dumnezeu este fără nici o patimă, căci nu e supus la nimic şi nu e mărginit.

sluji lui Dumnezeu. Iar slujirea lui Dumnezeu ce este, dacă a nu avea ceva străin în mintea noastră cînd Il binecuvîntăm pe El, nici vreo plăcere cînd ne rugăm Lui, nici vreo răutate cînd îi cîntăm Lui, nici vreo ură cînd ne închinăm Lui, nici pisma rea care ne tulbură cînd ne preocupăm de El, nici plăcere urîtă în mădularele noastre cînd ne aducem aminte de El? Căci toate acestea sînt ziduri întunecate care înconjoară nenorocitul suflet, de nu se poate ruga în chip curat lui Dumnezeu, avîndu-le acestea în el. Căci îl împiedică în văzduh şi nu-l lasă să se întîlnească cu Dumnezeu şi să binecuvînteze în ascuns şi să se roage Lui cu dulceaţa iubirii în bucuria inimii şi cu voirea sfîntă, ca să fie luminat de El. De aceea mintea se întunecă totdeauna şi nu poate înainta spre Dumnezeu, cînd nu se îngrijeşte să le taie pe acestea întru cunoştinţă.[396] Dar nu se poate îngriji să le taie pe acestea, dacă nu se face fără grijă de cele ale veacului acesta. Căci sînt două puteri care înrîuresc sufletul: una din afară, care se îngrijeşte de veacul acesta, şi pentru odihna trupului şi alta dinlăuntru, cea a patimilor care împiedică virtuţile. Dar nu vede sufletul pe cea dinlăuntru, a patimilor, de nu se eliberează de cea din afară. De aceea a spus Domnul că „tot cel ce nu s-a lepădat de orice voie a lui, nu se poate face ucenicul Meu" (Lc. 14, 26). Şi puterea din afară este din voinţă, iar cea dinlăuntru

396 Cel ce se gîndeşte la cele ale inimi cînd se roagă lui Dumnezeu nu se poate ridica cu sufletul dincolo de văzduhul ce înconjoară lumea, dincolo de văzduhul în care duhurile rele, aflătoare mai presus de cele materiale, dar nu în înălţimea curată a lui Dumnezeu. Gîndurile lumii pe care le pun într-o evidenţă accentuată acele duhuri, în jurul sufletului, îl înconjoară pe acesta ca un zid de întuneric, prin care nu poate trece uşor, ca să se întîlnească cu Dumnezeu, deci El să-l umple de lumina Lui. Duhurile rele sînt mai aproape de noi cînd avem în noi unele ispite ale lor. In acest sens se află ca într-un fel de văzduh între noi şi Dumnezeu. Ele sînt ca un zid întunecat în jurul sufletului, punînd la îndoială sensul adevărat al existenţei, pe care îl avem prin lumina deplină ce ne vine de la Dumnezeu.

este din fapte.[397] Ştiind deci Stăpînul nostru că voinţa este cea care domneşte peste amîndouă, a poruncit să o tăiem pe ea. Căci mintea e omorîtă cînd sufletul se îngrijeşte de cele din afară şi patimile dinlăuntru îşi săvîrşesc faptele lor fără să le despartă. Deci dacă sufletul ascultă cuvîntul lui Iisus, taie toate voile lui, urăşte toată lucrarea lumii acesteia. Şi atunci învie mintea şi, stă tare pînă ce le aruncă toate din casa ei, privind neîncetat la suflet şi păzindu-l să nu se întoarcă la cele dinapoi şi la cei ce l-au nedreptăţit (l-au făcut nedrept).

2. Căci sufletul este asemenea unei femei tinere, căsătorită cu bărbat, care cînd pleacă bărbatul într-o călătorie, pierde teama şi ruşinea, nemaiîngrijindu-se cu sîrguinţă de cele din casa ei. Dar cînd vine bărbatul ei în casa lui, îndată se îngrijeşte de toate după voia bărbatului şi el venind în casă, de asemenea se îngrijeşte de toate cele de care are trebuinţă. Aşa este mintea. Cînd se trezeşte, îngrijeşte de suflet şi îl păzeşte neîncetat pînă ce acesta naşte cu mintea şi creşte copiii[398] Şi amîndouă se fac o inimă. Căci sufletul se supune minţii, precum s-a scris de către Apostol, că: „bărbatul este cap femeii" (I Cor. 1, 3). Şi iarăşi: „Bărbatul nu trebuie să-şi acopere capul, fiind chip şi slavă a lui Dumnezeu. Iar femeia este slava bărbatului. Căci nu bărbatul este din femeie, ci femeia din bărbat. De fapt nu s-a zidit bărbatul pentru femeie, ci femeia pentru bărbat. De aceea trebuie ca femeia să aibă stăpînire peste ea, pentru îngeri. Dar nici femeia nu e fără bărbat, nici bărbatul fără femeie în Domnul. Căci precum femeia este din bărbat, aşa şi bărbatul este prin femeie „Iar

397 Cele două puteri se întăresc una pe alta. Puterea din afară vine din voinţă, iar cea dinlăuntru din faptele din afară. De aceea tăindu-ne propria voinţă, le tăiem pe amîndouă.

398 In greceşte mintea este de genul masculin, iar sufletul de genul feminin. Mintea este bărbatul, sufletul, femeia lui.

toate sînt de la Dumnezeu" (Ibid. 7,12). Cuvîntul acesta nu are pentru cei învredniciţi să fie în Domnul, numai un chip. Aceştia se roagă în Domnul întru curăţie; ei sînt cei ce binecuvîntează pe Dumnezeu cu inima sfîntă. Aceştia sînt cei luminaţi din Dumnezeu; aceştia sînt adevăraţii închinători, pe care Dumnezeu îi caută; aceştia sînt cei despre care a zis: „Voi locui şi voi umbla în ei" (II Cor. 6, 16). Aceasta este ceea ce s-a spus: „De se vor învoi doi dintre voi despre toate, cîte le vor cere în numele Meu, se va face lor" (Mt. 18, 19). Voieşte deci ca ai Săi să fie curaţi de cele materiale văzute şi de cele ascunse în suflet şi de toate, cîte le-a desfiinţat în trupul Său prin întruparea Lui, precum a zis: „Rămîneţi întru Mine şi Eu întru voi" (Io. 15, 4)[399] Ai văzut, frate, că întîi voieşte ca noi să rămînem întru El prin fapte şi El rămîne întru noi prin curăţia Lui după puterea noastră?

3. Dar va spune cineva: „Am rămas întru El prin Botez, dar prin vieţuire nu o pot face aceasta." Ascultă iubitule! Fără îndoială, cel ce primeşte Botezul, îl primeşte spre desfiinţarea păcatului, precum a zis Apostolul: „Ne-am îngropat cu El prin botez, spre moarte ca să se desfiinţeze trupul păcatului, ca să nu mai slujim păcatului" (Rom. 6, 4—6). Căci e cu neputinţă să rămînă Hristos cu păcatul în acelaşi loc. „Deci de s-a sălăşluit în tine Hristos, trupul a murit păcatului, iar duhul e viu pentru dreptate", precum a zis Apostolul (Rom. 8, 10). „Căci femeia măritată e legată de bărbat pînă ce el trăieşte. Iar de moare bărbatul, este dezlegată de legea bărbatului. Deci trăindu-i bărbatul, se va numi

399 Relaţia între bărbat şi femeie, în timpul cît bărbatul lipseşte de acasă şi cînd vine acasă, e un chip pentru relaţia între minte şi suflet. In cei ce se roagă lui Dumnezeu în chip curat şi fac voia Lui, mintea şi sufletul devin o unitate armonioasă. Precum se armonizează bărbatul cu femeia, aşa se uneşte şi mintea cu sufletul în inimă sau în duh, care face şi trupul să fie curat; şi precum bărbatul şi femeia se armonizează în Hristos, aşa se uneşte şi mintea cu sufletul în inimă cînd văd pe Hristos în ea.

adulteră de va fi a altui bărbat. Dar dacă moare bărbatul, este liberă faţă de lege, ca să nu fie adulteră, făcîndu-se a altui bărbat" (Rom. 7, 2—3). Deci cel ce voieşte să cunoască de s-a sălăşluit Hristos în el, va cunoaşte din gîndurile lui. Căci cîtă vreme păcatul convinge inima lui, Dumnezeu nu s-a sălăşluit încă în el nici Duhul Lui n-a aflat odihnă în el.[400] Deci trebuie ca Dumnezeu să se sălăşluiască în om, ca omul să săvîrşească faptele în Dumnezeu, ca sufletul să se elibereze de păcat, cum a spus Apostolul, că: „Cel ce se lipeşte de desfrînată este un singur trup cu ea, iar cel ce se lipeşte de Domnul, este un singur duh cu El" (I Cor. 6, 16—17). Căci toată starea contrară firii se numeşte desfrînată.[401] Dar de se eliberează sufletul şi trece peste cele ce caută să-l împiedice în văzduh, rămîne în Dumnezeu şi primeşte Duhul Lui, după spusa: „Cel ce se lipeşte cu Domnul, este un duh cu El". Şi Hristos învaţă sufletul cum să se roage, ca pe unul ce I se închină Lui neîncetat şi este lipsit de El, iar El rămîne în suflet dăruindu-i neîncetat odihnă şi descoperindu-i cinstirile şi darurile Lui negrăite. Căci sufletul se naşte din nou de la El prin Botez şi prin insuflarea Duhului Său. Fiindcă precum s-a scris: „Cel ce s-a născut din Dumnezeu nu păcătuieşte, nici nu se atinge de el cel viclean" (I Io. 5, 18), căci,s-a născut din Dumnezeu, precum s-a scris în Evanghelie: „De nu vă veţi întoarce şi nu veţi fi ca copiii, nu puteţi intra în Împărăţia cerurilor" (Mt. 18, 3); şi iarăşi: „Faceţi-vă ca pruncii de curînd născuţi,

400 Iarăşi dă relaţia dintre bărbat şi femeie ca chip al relaţiei dintre Hristos şi inima omului. Cît timp inima se simte atrasă de gînduri păcătoase, Hristos nu este în om, ca în femeia lui. Şi cît timp Hristos nu e în om, nici duhul omului nu e odihnit. Păcatul îl ţine în agitaţie, iar Hristos îi aduce odihnă, precum îi aduce femeii prezenţa bărbatului.

401 E contrar firii omului să nu fie cu Dumnezeu, mai precis cu Hristos. Ea trăieşte în acel caz nu cu bărbatul ei firesc, ci cu Satana, care e vrăjmaş al lui Dumnezeu. Trăieşte contrar stării care o face pentru veci fericită, arătîndu-i sensul adevărat al vieţii.

dorind laptele cel duhovnicesc şi neviclean, ca să creşteţi prin el" (I Petru, 2, 2).

4. Dar care este lucrul copilului? Copilul, de este lovit, plînge, iar cu cei ce se bucură cu el, se bucură. De este ocărît, nu se mînie şi de e lăudat, nu se mîndreşte. De-l cinstesc pe altul mai mult ca pe el, nu pismuieşte. De sînt luate lucrurile lui, nu se tulbură. De-i iau ceva din moştenire, nu ştie. Nu se duce la judecată cu cineva. Nu urăşte pe vreun om. De este sărac, nu se întristează. De este bogat, nu se trufeşte. De vede femeie, nu o pofteşte. Plăcerea şi grija nu-l stăpînesc. Pe nimenea nu judecă, pe nimenea nu stăpîneşte, pe nimeni nu bîrfeşte, nu rîvneşte ceea ce nu cunoaşte, nu rîde de chipul aproapelui, nu duşmăneşte pe cineva, nu se preface, nu caută slava lumii acesteia, nu caută să adune bogăţie, nu e iubitor de arginţi, nu se face îndrăzneţ, nu se ceartă, nu învaţă cu patimă, nu se îngrijeşte de cineva. De-l dezbracă, nu se întristează, nu ţine la voia sa, şi nu-i este frică de foame, nici de cei vicleni, nu se teme de fiară, nici de războiu. De se porneşte vreo prigoană, nu se tulbură. Aşa este cel ,despre care a spus Stăpînul nostru Iisus: „De nu vă veţi întoarce şi nu veţi fi ca pruncii aceştia, nu veţi intra în Împărăţia lui Dumnezeu" (Mt. 18, 4).

5. Dar cînd creşte puţin copilul şi răutatea începe să locuiască în el, Apostolul îl osîndeşte, zicînd: „Ca să nu mai fim copii purtaţi de jucăria valurilor şi purtaţi de orice vînt al învăţăturii prin înşelăciunea oamenilor, prin vicleşugul lor spre uneltirea rătăcirii. Ci ţinînd adevărul, să sporim în iubirea faţă de El în toate" (Ef. 4, 14—15). Şi iarăşi: „V-am hrănit cu lapte ca pe nişte prunci şi nu cu bucate, căci încă nu puteaţi" (I Cor.

3, 2)[402]. Şi iarăşi zice: „Cîtă vreme moştenitorul este încă copil, nu se deosebeşte întru nimic de rob, deşi este stăpîn peste toate, ci este sub epitropi şi iconomi pînă la vremea rînduită de tatăl său. Aşa şi noi, cînd eram copii, ne aflam robiţi sub stihiile lumii" (Gal. 4, 1—3) Şi iarăşi: „Fugi de poftele tinereşti" (II Tim. 2, 3). Învăţîndu-ne deci să părăsim copilăria, a spus: „Fraţilor, nu fiţi copii la minte, ci fiţi copii în răutate, dar cu mintea fiţi desăvîrşiţi" (I Cor. 14, 20). Deci care este lucrul acestor copii, dacă nu acela spus de Apostolul Petru: „Deci lepădînd toată răutatea şi tot vicleşugul şi făţărniciile şi pismele şi toate clevetirile, ca nişte prunci de curînd născuţi" (I Petru 2, 1—2). Înţelegi, frate, ce înseamnă cuvîntul pe care l-a spus Stăpînul nostru Iisus: „Amin, amin zic vouă: de nu vă veţi întoarce şi nu veţi fi ca pruncii, nu veţi intra în Împărăţia cerurilor". Cuvîntul este plin de teamă. Căci Domnul nostru a spus cu jurămînt: „Amin, amin zic vouă". Iar „Amin" este El însuşi. De aceea a spus Apostolul: „Deoarece nu este altul mai mare ca El, s-a jurat pe Sine însuşi, sau a zis: „Binecuvîntînd, te voi binecuvînta" (Evr. 6, 13—14)[403].

6. Să înţelegem deci cuvîntul de mai sus cu exactitate. Să ne îngrijim adică în tot ceasul cu frică şi cu cutre-

402 Hristos ne cere toate calităţile amintite ale pruncilor ca să intrăm în Împărăţia cerurilor. Dar să le cîştigăm acestea prin conştiinţă şi străduinţă. Ne cere „să ne facem ca pruncii", să redevenim ca ei, după ce ne-am depărtat de calităţile lor prin ispitele vieţii. Trebuie să redevenim „ca pruncii", dar prin luptă conştientă cu vicleniile lumii şi aducînd copilăriei conştiinţa despre bunătăţile ce le au copiii, ca simplu dar. Prin conştiinţă şi printr-o voinţă slabă se actualizează potenţele păcătoase ale omului. Dar prin conştiinţă şi printr-o sporită cunoaştere şi printr-o voinţă întărită sînt învinse păcatele ca actualizări ale acelor potenţe. Dar voinţa aceasta e întărită de Hristos şi de cunoaşterea Lui.

403 Cuvîntul lui Iisus prin care ne cere să ne facem ca pruncii trebuie să ne umple de teamă. Şi teama să ne fie o forţă în a-l împlini. Căci zicînd „Amin", Iisus a spus că acesta este adevărul. Iar adevărul este El însuşi. Fiţi convinşi despre trebuinţa a ceea ce vă cer, pentru că adevărul acestui fapt este întemeiat pe Mine ca Adevărul prin excelenţă. Nerespectînd ceea ce vă spun, nu Mă respectaţi pe Mine.

mur de acest cuvînt, să luăm seama cînd ne răneşte pe noi vrăjmaşul cu vreo săgeată prin aproapele, sau cînd ne loveşte cineva sau ne osîndeşte, sau ne cleveteşte, sau cînd se sfădeşte aproapele cu noi, pentru a-l asculta, sau ne necăjeşte vreo minte necurată, vrînd să trezească în noi amintirea rea a celor ce ni le-a făcut aproapele, vrînd să întineze sufletul nostru prin mînie şi ocară.[404] De se apropie ceva din acestea de sufletul nostru, să ne silim să ne aducem aminte de cuvîntul Stăpînului nostru, pe care ni l-a spus cu jurămînt, zicînd: „Amin, amin zic vouă, de nu vă veţi întoarce şi nu vă veţi face ca pruncii, nu veţi intra în Împărăţia cerurilor". Cine nu se va înfricoşa auzind acest cuvînt? Sau ce înţelept, voind să-şi mîntuiască sufletul său, nu aruncă de la inima lui tot dispreţul pe care-l are faţă de aproapele? Sau cine, temîndu-se să nu ajungă în gheenă, nu aruncă din inima sa toată ura, ca să nu fie aruncat el însuşi din Împărăţie?[405] Un cuvînt tăios ne-a spus Stăpînul nostru, zicînd: „De nu vă veţi întoarce să fiţi ca prunci nu veţi intra în Împărăţie". Greu este cuvîntul pentru cei ce ţin la voinţa lor şi pentru cei ce iubesc lumea şi nu au cunoscut puterea Sfîntului Duh, că de va veni la ei, îi va face să uite toată răutatea şi îi va învăţa cele ale lui Iisus în loc de mînie, blîndeţea, în loc de duşmănie, pacea, în loc de iubirea de ceartă, smerita cugetare, în loc de ură, iubirea, în loc de neîngăduinţă, îndelunga

404 Ura, mînia, gîndul şi cuvîntul rău despre aproapele întunecă sufletul, pentru că ne opresc de la cunoaşterea adevărată a tainei lui, a ceea ce este minunat în el de la Dumnezeu, Făcătorul şi nu ne mai cunoaştem nici pe noi în ceea ce putem face pentru creşterea noastră duhovnicească, putînd înainta împreună cu aproapele în Dumnezeu. Il dispreţuim prin acestea pe Dumnezeu Însuşi.

405 Se face mereu dependentă scăparea de perspectiva iadului şi a intrării în Împărăţia cerurilor de iubirea aproapelui. Ura şi dispreţul aproapelui duc la singurătatea tristă ce va fi trăită veşnic în iad. Iar bucuria comuniunii din Împărăţia cerurilor este pregătită de silinţa de-a iubi pe oameni în cursul vieţii pămînteşti.

răbdare.[406] Căci aceştia sînt cei ce s-au învrednicit de naşterea din nou.

7. Să ne străduim deci să tăiem din inima noastră cele ce ni le-a spus marele Apostol. Şi să le părăsim pe ele, ca să ajungem la măsurile copilului. Fiindcă cei ce s-au îngrijit să taie acestea din sufletele lor, au ajuns la sfînta şi marea Lui vîrstă şi desăvîrşire.[407] Căci le-a dat o putere mare, suflînd în faţa lor şi zicînd: „Luaţi Duh Sfînt" (Io. 20, 21). Dar arătîndu-se apoi lor, la marea Galileii şi întrebîndu-i: „Aveţi ceva de mîncare?" (Lc. 24, 41), le-a amintit că prin suflarea Duhului, i-a făcut copii, deşi nu erau copii după trup. Şi iarăşi s-a scris: „Iată Eu şi pruncii pe care Mi i-a dat Dumnezeu". „Deci de vreme ce pruncii s-au făcut părtaşi trupului şi sînCelui, în chip apropiat s-a împărtăşit şi El de acestea, ca prin moarte să surpe pe cel ce are stăpînirea morţii, adică pe diavolul, şi să-i izbăvească pe aceia" (Is. 8, 18; Evr. 2, 14—15). De ce sînge şi trup s-a făcut părtaş în chip apropiat, dacă nu de al celor ce au părăsit toată răutatea şi au ajuns la măsura sfintei copilării?

406Duhul lui Hristos, primit la Botez de om îi dă putere să părăsească orice egoism, să fie faţă de oameni cum a fost şi este Hristos, care s-a făcut om, s-a jertfit pentru oameni şi rămîne om în veci, din iubire faţă de oameni. Acesta este omul cel nou, născut din Hristos la Botez.

407 Să creştem în smerenie, să creştem în a nu ne socoti ca fiind ceva, să creştem în preţuirea aproapelui şi în slujirea lui. Să creştem spre omul la care s-a pogorît Fiul lui Dumnezeu. Ajungem la marea vîrstă a desăvîrşirii, părăsind pretenţia de mărire şi cîştigînd smerenia şi nepretenţiozitatea copilului. Tinzînd spre starea copilului, tindem spre desăvîrşirea lui Hristos. Căci Fiul lui Dumnezeu nu s-a făcut un om mîndru, dornic de măririle lumeşti, ci un om smerit, plin de preţuire pentru toţi oamenii. Născîndu-i prin suflarea Duhului Său pe Apostoli ca oameni noi, i-a făcut copii, dar şi desăvîrşiţi. Şi aşa se întîmplă cu toţi cei ce se nasc din nou în Botez. Devenim desăvîrşiţi ca El, întrucît sîntem făcuţi asemenea copiilor. Dar noi creştem în desăvârşirea curăţiei copilului, pe cînd Hristos este în desăvîrşirea în care nu mai este creştere. Hristos este mereu tînăr şi mereu desăvîrşit; e mereu începutul plin de putere şi desăvîrşirea. Este Alfa şi Omega. Este mereu începutul omenirii noi şi desăvîrşirea la care trebuie să ajungă ea, fără a îmbătrîni şi a slăbi în putere.

Iar aceştia la rîndul lor s-au făcut desăvîrşiţi[408] după cuvîntul Apostolului: „Pînă ce vom ajunge toţi la unitatea credinţei în Fiul lui Dumnezeu, la bărbatul desăvîrşit, la măsura vîrstei plinătăţii lui Hristos" (E. 4, 13)[409] Şi iarăşi: „Săvîrşiţi creşterea trupului spre zidirea lui în iubire" (Ibid, 16).

Unora ca aceştia le scrie Apostolul Ioan, zicînd: „Vă scriu vouă, copiilor, că aţi cunoscut pe Cel ce este de la început ; vă scriu vouă, tinerilor, fiindcă aţi biruit pe cel viclean" (I Ioan, 2,12—13). Ai băgat de seamă că cei ce s-au făcut copii în răutate, s-au făcut luptători împotriva vrăjmaşului?[410] Că cei goliţi de armele aceluia, care sînt armele răutăţii, s-au făcut părinţi şi au ajuns la măsurile desăvîrşirii spre a li se încrede descoperirile şi tainele, pînă vor ajunge la înţelepciune, la unitate, la bunătate, la blîndeţe şi la curăţie?Căci acestea aparţin blîndeţii şi aceştia sînt cei ce au primit pe Hristos, slăvindu-L în trupul lor.

8. Să ne luptăm deci, iubite frate, în marea foamete de pe pămînt, să nu ne descurajăm în vreo privinţă ci să cerem neîncetat bunătatea lui Dumnezeu, să nu ne lase să trăim în rătăcirea vrăjmaşului şi pizmaşului, care pricinuieşte fără milă cele rele şi stăruie cu neruşinare şi spune că dacă nu îl ascult astăzi, îl voi asculta mîine. Dar să nu ne lăsăm pînă putem să ne rugăm cu stăruinţă, lui Dumnezeu, cum zice David. „Caută, auzi-mă, Doamne, Dumnezeul meu, luminează ochii mei ca nu cumva să adorm spre moarte, ca nu cumva

408 Fiul lui Dumnezeu s-a făcut părtaş de trupul şi sîngele Fecioarei, care se făcuse curată ca un copil, ca apoi şi ceilalţi oameni, uniţi cu El prin credinţă, să primească trupul şi sîngele Lui curate ca ale unui copil.

409 Hristos are ca om curăţia copilului şi deplinătatea vîrstei spirituale a desăvîrşirii. Spre această vîrstă a desăvîrşirii spirituale a omului trebuie să tindem şi noi cei ce ne-am născut din curăţia Lui ca nişte prunci spirituali.

410 Iată modul unirii stării de copil cu aceea de bărbat: trebuie să se facă sau să fie cineva copil, sau mic în răutate, ca să poată fi mare în războiul împotriva vrăjmaşului. Deci poate fi cineva spiritual deodată şi una şi alta.

să zică vrăjmaşul meu: „Întăritu-m-am asupra lui" Fiindcă cei ce mă necăjesc se vor bucura, de mă voi clinti" (Ps. 12,4—5). Deci de vor pune stăpînire peste noi, să strigăm, zicînd: „Dumnezeule cine se va asemăna cu Tine? Să nu taci, nici să Te îmblînzeşti, Dumnezeule. Că iată, vrăjmaşii Tăi s-au întărîtat şi cei ce Te urăsc au ridicat capul. Împotriva poporului Tău au uneltit cu vicleşug, zicînd: „Să nu mai lăsăm să se pomenească numele lui în Israil" (Ps. 82,1—4). Iar înaintînd prin Sfîntul Duh, a zis: „Dumnezeul meu, pune-i pe ei ca o roată, ca o trestie în faţa vîntului. Umple feţele lor de ocară şi vor cunoaşte că Tu Însuţi eşti Domn" (*Ibidem* 14,17). Iată cum, cei ce-şi întăresc inima lor prin credinţă împotriva vrăjmaşilor, înainte de-a lupta împotriva acelora s-au întărit pe ei înşişi pe sfînta piatră care este Hristos (I Cor. 10,4), zicînd întru tăria inimii: „Înconjuratu-m-au ca albinele fagurele şi s-au stins ca focul în spini şi în numele Domnului i-am înfrînt pe ei" (Ps. 117,12).

9. Iar de vedem pe cei ce ne înconjoară prin viclenia lor, care este nepăsarea (lenevia), fie atrăgîndu-ne sufletul în plăcere, fie pornindu-ne cu mînie împotriva aproapelui cînd face ceea ce nu trebuie, fie îngreunîndu-ne ochii spre poftirea trupurilor, fie voind să ne coboare la gustarea plăcerii trupurilor, fie înfăţişînd cuvîntul altuia ca o otravă, fie lovind cuvîntul altuia, sau făcîndu-ne să deosebim pe fraţi, spunînd: „Acesta este bun şi acesta este rău", dacă ne înconjoară acestea să nu ne descurajăm, ci mai degrabă să strigăm cu tăria inimii, ca David, zicînd: „Doamne, apărătorul vieţii mele, de se va pregăti împotriva mea război, nu se va teme inima mea. De se va ridica împotriva mea război, eu în El nădăjduiesc. Una voi cere de la Domnul, aceasta o voi cere, să locuiesc în casa Domnului toate zilele vie-

ţii mele, ca să văd frumuseţea Domnului şi să cercetez locaşul cel sfînt al Lui. Că El m-a acoperit. Şi iată acum, a înălţat capul meu împotriva vrăjmaşilor mei" (Ps. 26,1—6). Acestea sînt alte celor ce şi-au sculat mintea din morţi, pe care Domnul îi numeşte noapte, zicînd: „Nu sîntem ai nopţii, nici ai întunerecului" (ITes.5,6) [411]. Iar mustrînd pe cei ce se neglijează pe ei înşişi, a zis: „Cei ce dorm, dorm noaptea; şi cei ce se îmbată, se îmbată noaptea" (Ibid.7)[412] Şi iarăşi: „Ziua Domnului vine ca un fur şi nu vor scăpa de el" *(Ibid.* 2—3), căci vine noaptea. Dar celor ce şi-au sculat mintea din patimi, le-a spus: „Să ne îmbrăcăm în platoşa credinţei şi să luăm nădejdea ca coif al mîntuirii" *(Ibid.* 8).

10. Să facem deci toate, păzindu-ne mintea trează de faptele moarte, privind atenţi la suflet în fiecare ceas, ca să nu facă ceva în afară de cele potrivite firii, pentru că sufletul este schimbăcios prin fire,[413] după cuvîntul proorocului Isaia: „A zis Domnul cel milostiv ţie: „Umilită şi nestatornică ai fost şi de aceea n-ai fost mîn-

411 Moartea e noaptea de care sînt conştient şi deci mă chinuie. Cunoaşterea iubirii lui Dumnezeu arătată în Hristos este lumină, este ziua, este sensul satisfăcător al vieţii mele. Această ziuă, această lumină a îndepărtat noaptea care mă înconjoară. Dar moartea aceasta nu e numai una cu întunericul, ci şi una cu cel ce se scufundă în ea. Căci acela se uneşte atît de mult cu întunericul şi cu moartea din el, într-un mod oarecum conştient, că el însuşi devine acestea. Pe de altă parte şi între somn, beţie şi noapte şi moarte este o identitate. Noaptea ne face să dormim şi ne îndeamnă la beţie; şi acestea ne fac să dorim noaptea. Somnul este şi el întuneric şi moarte spirituală şi le măreşte; şi beţia la fel. Dar somnul spiritual nu este o inconştienţă totală, ci coşmar chinuit, sau un şir de coşmare. La fel şi beţia. în somn şi în beţie strîmbăm şi facem fără sens toată realitatea. Aşa va fi iadul.

412 Somnul şi beţia nu sînt una cu noaptea şi cu moartea, ca un fel de coşmare, care întunecă şi strîmbă realitatea, ci sînt una şi cu patimile. Căci patimile te fac să te repezi la plăcerile momentane, pierzînd perspectiva vieţii îndelungate a bucuriei nesfîrşite.

413 Să nu cădem cu sufletul din faptele conforme firii, căci el este pe de altă parte schimbăcios prin fire. Adică se poate abate prin fire, de la cele conforme firii; se poate abate „prin fire", nu întrucît firea ar cere-o, ci întrucît firea îi dă şi această posibilitate, datorită libertăţii cu care este înzestrat. Poate cădea prin fire din starea conformă firii.

gîiată" (Is. 54, 10—II).[414] Căci sufletul se asemănă cu fierul care cînd e neîngrijit, se acoperă de rugină, dar, cînd se pune în foc, focul îl curăţă şi cît timp este în foc, este asemenea focului şi nimenea nu-l poate ţine fiindcă este foc. Aşa este sufletul. Cît timp rămîne cu Dumnezeu şi se ocupă cu El, se face foc şi arde pe toţi vrăjmaşii lui care îl fac să ruginească în timpul cît e neîngrijit, dar Dumnezeu îl curăţă şi-l face nou ca pe fier, încît nu se mai îndulceşte cu ceva din cele ale lumii, ci se odihneşte în firea lui, de care s-a învrednicit şi în care se afla mai înainte. Iar de părăseşte firea lui, moare.[415] Aşa mor animalele cînd se scufundă în apă, fiindcă sînt din fiinţa pămîntului. Şi iarăşi peştii, cînd sînt aduşi pe pămînt mor, fiindcă sînt din fiinţa apei. Asemenea şi păsările, zburînd în aer, se odihnesc, dar cînd voiesc să coboare pe pămînt, se tem ca nu cumva să fie vînate. Aşa este sufletul desăvîrşit; cînd părăseşte firea lui, moare îndată.[416] Deci cei ce s-au făcut vrednici şi şi-au însuşit darurile (dumnezeieşti), văd lumea ca o închisoare şi nu voiesc să se confunde cu ea, ca să moară.[417]

11. Nu poate sufletul acela să iubească lumea, chiar de voieşte, căci îşi aminteşte de începutul lui, pe care l-a avut înainte de-a se hotărî el însuşi să rămînă în Dumnezeu. Şi ştie ce i-a făcut lumea şi cum l-a făcut

414 Aceasta o spune Dumnezeu sufletului, pentru că s-a înjosit prin nestatornicie, căzînd din starea lui luminată, slăvită şi fericită prin păcat.

415 Sufletul îşi însuşeşte însuşirile dumnezeieşti cînd se amestecă cu Dumnezeu. Dar însuşirile dumnezeieşti nu-i devin proprii prin fire, ci prin unire cu Dumnezeu. Aceasta e îndumnezeirea prin har. Exemplul acesta a fost folosit de mulţi Părinţi bisericeşti. Dar Ava Isaia precizează că prin această îndumnezeire după har se activează firea sufletului. Cînd sufletul rămîne de sine, se umple de rugina păcatului contrară firii şi moare spiritual

416. Sufletul părăseşte firea lui, cînd părăseşte legătura cu Dumnezeu. Nu e Dumnezeu prin fire, dar îi este necesară firii lui legătura cu Dumnezeu. Fără Dumnezeu moare spiritual.

417 Toate cele din lume dacă rămîn în ele înseşi, mor. Numai din Dumnezeu primesc viaţă fără sfîrşit. Pentru că numai El are viaţă vecinică. Cu atît mai mult omul numai în Dumnezeu are viaţa veşnică.

pustiu.[418] Iată o pildă: Cînd într-o cetate intră un împărat duşman, bărbaţii temîndu-se, se predau lui şi el îndată caută, potrivit răutăţii lui, să coboare chipurile împăratului dinainte şi să înlăture legile aceluia şi să dea alte legi apăsătoare şi să pună chipul lui acolo şi în sfîrşit, să facă să-i slujească toată mulţimea. Dar dacă cei din cetate se duc pe ascuns la împăratul adevărat şi-i spun: „Vino şi ne ajută" şi acela vine împotriva duşmanului cu oastea sa şi cei din cetate auzind, îi deschid cu bucurie porţile şi acela intră şi pierde pe duşmanul lui şi aruncă cu putere chipul pe care l-a aşezat şi înlătură legile aceluia şi cetatea se bucură şi adevăratul împărat îşi pune chipul lui şi readuce legile sale şi se aşează iarăşi în ea şi o stăpîneşte, încît nimeni altul nu mai domneşte în ea şi pe locuitorii ei în îndeamnă să lupte pentru el, aceştia vor fi fără frică faţă de orice duşman al lui.

Aşa este sufletul, care după sfîntul Botez a fost luat în stăpînire iarăşi de vrăjmaş, care l-a umilit prin toate uneltirile lui urîte şi a dat jos chipul împăratului, şi a pus chipul său şi legile sale-şi l-a făcut să se îngrijească de veacul acesta şi l-a convins să lucreze cu nepăsare şi cu întinăciune şi l-a făcut cum a voit. Dar în sfîrşit, bunătatea sfîntului şi marelui împărat Iisus a trimis pocăinţa şi sufletul s-a bucurat. Şi pocăinţa I-a deschis Lui poarta şi împăratul cel Mare a pierdut pe vrăjmaşul sufletului şi a şters din el chipul aceluia şi legile lui murdare. Şi aducîndu-i libertatea, a pus în el sfîntul Lui chip şi i-a dat lui legile curate. Şi a învăţat toate simţurile lui să lupte. Şi la urmă se odihneşte în sufletul acela, fiindcă s-a făcut al Lui. Aceasta a fost naşterea din Dumnezeu. Deci este cu neputinţă ca sufletul să intre în odih-

418 Lumea a făcut sufletul pustiu, căci l-a coborît sub nivelul lui firesc, care e"viaţa în Dumnezeu. De aceea a rămînea sufletul exclusiv în lume, înseamnă a muri. Căci lumea ii dă o viaţă finită, iar sufletul e făcut cu aspiraţia după viaţa infinită şi veşnică.

na Fiului lui Dumnezeu, dacă nu are chipul Împăratului, căci precum nimenea dintre negustori nu primeşte un ban sau nu-l dă, dacă nu are chipul împăratului, şi nici împăratul nu-l primeşte în visteria lui, aşa nici sufletul de nu are chipul Împăratului cel Mare, Iisus, nu are îngerii bucurîndu-se împreună cu el, ci aceştia îl aruncă zicînd: „Cum ai intrat aci, neavînd chipul Lui.

12. Iar semnul chipului Lui este iubirea. Căci El Însuşi a zis: „Întru aceasta vă vor cunoaşte că sînteţi ucenicii Mei, de veţi avea iubire unul faţă de altul" (Io. 13,35). Dar este cu neputinţă ca iubirea Lui să fie cu noi cîtă vreme sufletul este împărţit şi caută pe Dumnezeu, şi iubeşte cele ale lumii.[419] Şi precum pasărea nu poate zbura cu o singură aripă, nici avînd ceva din ea atîrnat, aşa nici sufletul nu poate înainta spre Dumnezeu de e legat de ceva din cele ale lumii. Şi precum corabia, avînd ceva contrar celor de care are trebuinţă, nu poate pluti, aşa îi este cu neputinţă sufletului să treacă peste valurile patimilor, avînd ceva contrar virtuţile.[420] Şi precum corăbierii nu poartă haine frumoase, sau mănuşi, sau sandale, căci de nu sînt dezbrăcaţi, nu pot

419 Iubirea deplină nu poate veni decît de la Fiul lui Dumnezeu făcut om. Insă şi credinţa mărturisită în El nu poate fi deplină decît unită cu iubirea faţă de El, venită de la El Însuşi „Dumnezeu este iubire", a spus Sf. Apostol Ioan, şi numai cel ce îl iubeşte L-a cunoscut cu adevărat (I Io. 4, 8). Deci pînă ce sufletul nu s-a unit cu Dumnezeu în iubire, nu L-a cunoscut, ci este cel mult în căutarea Lui. Şi se cunoaşte că nu-L are pe Dumnezeu cînd nu-L iubeşte deplin pe El, ci iubeşte fie şi în parte lumea. Căci aceasta ţine sufletul nu numai despărţit de Dumnezeu, ci şi împărţit în sine însuşi. Şi o iubire împărţită, îndoielnică, nu e iubire adevărată. Cel ce iubeşte cu adevărat, se dăruieşte total celui iubit.

420 Ţine de firea sufletului să înainteze neîmpiedicat spre Dumnezeu. Dar nu poate înainta spre Dumnezeu în mod neîmpiedicat, decît prin virtuţi. Avînd ceva contrar virtuţilor, nu poate înainta spre Dumnezeu în mod neîmpiedicat, chiar de caută în parte să înainteze spre El. Iar neînaintarea spre Dumnezeu e contrară firii sufletului, precum e contrară firii lui şi ceea ce e contrar virtuţilor. Cunoaşterea lui Dumnezeu e condiţionată deci de virtuţi. Virtuţile au o putere cunoscătoare a lui Dumnezeu. Iar virtuţile ţinînd de firea sufletului, sau realizînd cu adevărat sufletul, cunoaşterea lui Dumnezeu ţine şi ea de firea sufletului, sau a omului. Firea acestuia nu se realizează dacă nu are prin virtuţi cunoaştere prin experienţă a lui Dumnezeu, aşa cum firea lui nu se realizează fără experienţa virtuţilor.

înota, aşa îi e cu neputinţă sufletului să treacă peste valurile vînturilor potrivnice ale răutăţii, de nu se află dezbrăcat de cele ale lumii. Şi precum ostaşul, ieşind să lupte împotriva duşmanilor împăratului, nu poate să se împotrivească lor, avînd ceva contrar armelor trebuincioase, aşa îi e cu neputinţă omului să se împotrivească patimilor, avînd ceva contrar virtuţilor.[421] Şi precum o cetate înconjurată de zid, de are o mică parte din zid dărîmată, de voiesc duşmanii să intre, se folosesc de locul în care zidul e dărîmat, ca să intre prin el şi chiar de se află apărători la porţi, ei nu pot să se împotrivească duşmanilor de nu se reface partea dărîmată a zidului, la fel e cu neputinţă monachului nevoitor să se împotrivească vrăjmaşilor, de este stăpînit de vreo patimă, nici nu poate ajunge la măsurile desăvîrşirii.

13. Nu le spun acestea eu, ci le spune dumnezeiasca Scriptură. Căci s-a scris în Facere: „Şi a zis Dumnezeu lui Noe: Numai pe tine te-am văzut drept şi desăvîrşit în neamul acesta" (Fac. 7,1). Şi iarăşi a zis lui Avraam; „Fă-te fără prihană înaintea Mea şi voi pune legătura vecinică cu tine" (Ibid.17,1—2). Şi iarăşi s-a scris în Numeri: „Tot cel ce a făgăduit să se păzească pe sine să nu bea vin, nici oţet de vin, nici oţet de băutură beţivă, nici tot ce se face din struguri, pînă cînd a făgăduit" (Num. 6,2—4). Şi iarăşi, în a doua Lege: „De vei ieşi să lupţi cu duşmanii tăi, păzeşte-te pe tine de tot cuvîntul rău, pînă ce se va preda duşmanul tău în mîinile tale" (A doua Lege 23,9). „Din aceste şapte neamuri, nu vei lăsa pe vreunul din ele ce are suflare, ca nu cumva să te înveţe pe tine să păcătuieşti faţă de Mine" (Op. c. 20,16—18). Învăţîndu-ne să nu ne descurajăm, pe noi care am întrebat cînd le vom nimici pe

421 Precum am mai spus, nu există o neutralitate a sufletului. Sau cultivă virtuţile, sau e stăpînit de patimi. In primul caz trăieşte potrivit firii, în al doilea, contrar firii. Dar poate avea şi pe primele şi poate să nu fie încă liber total de patimi.

ele, fiind atît de multe, a spus: „Nu le vei putea nimici într-un an, ca nu cumva să se facă pămîntul pustiu şi să se înmulţească împotriva ta fiarele sălbatice" ci puţin cîte puţin pînă ce te vei înălţa şi vei creşte şi va lărgi Dumnezeu hotarele tale. Dar le-a poruncit lor de multe ori, zicînd: „ Ia seama să nu faci legătură cu Cananeenii, ci mai degrabă să-i faci să piară de la faţa ta" (*Ibidem* 7,2). Iar plecînd Iisus al lui Navi şi înconjurînd cetatea Ierichonului şi nimicind-o, a zis Dumnezeu: „Şi o vei anatematiza pe ea şi toate ale ei" (Iisus Navi 6,17). Şi voind să lupte cu Glie, Israil a fugit de la faţa lor, neputînd să se lupte împotriva duşmanilor, pentru anatema ce a furat-o (a zădărnicit-o) Ahar. Şi căzînd Iisus pe faţa sa, a plîns înaintea lui Dumnezeu, zicînd: „A întors Israil grumazul lui înaintea duşmanilor şi eu ce voi face?" *(Op.* cit. 7,8) Şi i-a spus lui Domnul: „Fiindcă anatema este întru voi, Israil nu va putea să se împotrivească duşmanilor lui" *(Ibid.* 13). Şi nu va mai ieşi la luptă, pînă ce nu va pierde pe Ahar." Mai vedem şi pe Saul, că Dumnezeu i-a luat împărăţia pentru anatemă, pe care a luat-o (a zădărnicit-o) Amalic (I Imp. 15,15).

14. Iarăşi, fiindcă Ionatan a împlîntat toiagul său în miere şi l-a întors spre gură, Dumnezeu n-a ascultat pe Israil în ziua aceea *(Op. cit,* 14,27). Şi Ecclesiastul învăţîndu-ne că cea mai mică patimă desfiinţează puterea virtuţilor, a zis: „Muştele murind, împuţesc vasul cu untdelemn (10,1). Şi iarăşi zice prin Iezechil: „În ziua în care se va abate dreptul de la calea dreptăţii lui şi va desăvîrşi fărădelege, voi aduce durere peste faţa lui şi nu-mi voi aminti de dreptatea lui" (Iez. 18, 24). Şi iarăşi zice Apostolul: „Puţin aluat dospeşte toată frămîntătura" (Gal. 5,9). Iar Anania şi Safira, femeia lui, luînd din cinstea cuvenită obştei, au căzut îndată la picioarele Apostolilor şi au murit, pentru acest lucru

mic (Fapte 5,1—10). Şi iarăşi Iacob zice: „Cel ce va păzi toată legea, dar va greşi într-una, s-a făcut vinovat tuturor" *(2,10).* Iar întărindu-ne, ca să ne întoarcem spre El, Dumnezeu zice prin Iezechil: „ În ziua în care cel fără de lege se va întoarce de la calea fărădelegii lui şi va lucra cu judecată şi dreptate, nu-Mi voi mai aduce aminte de fărădelegile lui, ci va fi viu şi va trăi. Pentru că nu voiesc moartea păcătosului, ci să se întoarcă şi să trăiască, zice Domnul" (Iez. 18,21—32). „Întorcîndu-vă, întoarceţi-vă şi vă voi întreba: Pentru ce muriţi, casa lui Israil?" *(Ibid.* 31). Şi iarăşi zice Ieremia: „Întoarceţi-vă către Mine, casa lui Israil şi vă voi fi milostiv, zice Atotţiitorul" (Ier. 3,21—22). Şi iarăşi: „Au doar cel ce cade nu se scoală? Sau cel ce se abate nu se întoarce? Pentru ce s-a abătut poporul acesta cu o abatere neruşinată şi s-au întărit în hotărîrea lor şi n-au voit să se întoarcă către Mine," zice Domnul? „Întoarceţi-vă spre Mine şi Mă voi întoarce spre voi" *Ibid.* 8,4—5). Şi iarăşi a zis Domnul Iisus: „De veţi ierta oamenilor greşalele lor, vă va ierta şi vouă Tatăl vostru cel ceresc. Iar de nu veţi ierta, nici Tatăl vostru nu va ierta vouă" (Mt. 6,14—15). Şi iarăşi Apostolul zice: „De va cădea (vreunul dintre voi în vreo greşeală, voi cei duhovniceşti îndreptaţi-l pe unul ca acesta cu duhul blîndeţii" (Gal.6,1). Şi iarăşi Iacob zice: „Frate, de va rătăci cineva de la calea adevărului şi-l va întoarce cineva, să ştie cel ce l-a întors pe păcătos de la rătăcirea lui, că va mîntui un suflet din moarte şi va acoperi o mulţime de păcate" (Iac. 5,19—20).

Iată cum toate aceste mărturii ale Scripturilor ne dau putere ca să ne cercetăm pe noi, ca nu cumva dîndu-ne osteneala să păstrăm răutatea faţă de aproapele sau mînia faţă de el, neiertîndu-l şi să ne pierdem această osteneală în zadar. Căci în acest caz Domnul nostru Iisus Hristos nu ne va ajuta în ceasul în care ne vor

necăji vrăjmaşii noştri.[422] Căci El Însuşi a mustrat pe unii ca aceştia, zicînd: „Slugă vicleană, toată datoria aceea ţi-am iertat-o ţie, fiindcă M-ai rugat. Nu se cuvenea ca şi tu să ai milă de cel împreună slugă cu tine? Şi mîniindu-se, l-a predat pe el pe mîna chinuitorilor, pînă nu va ierta fiecare fratelui său din toată inima lui" (Mt. 18,32—35). Deci cercetează-te pe tine, frate, ca să cunoşti în fiecare zi ce ai în inima ta înaintea lui Dumnezeu, sau ce critică a fratelui, sau ce ură, sau ce osîndă, sau pismă, sau dispreţ, zicînd că nu poţi să-i dai atenţie, căci este duşmănos. De se va semăna în inima ta un astfel de venin, aminteşte-ţi de cuvîntul Domnului Iisus care ă spus că „nu va ierta vouă Tatăl vostru cel ceresc, de nu va ierta fiecare din voi pe fratele său din toată inima"[423] *(Ibid.).*

15. Deci cel ce se teme să meargă în gheena, va arunca toată răutatea din inima lui, ca această hotărîre rea să nu vină asupra lui.[424] Ia seama, deci, frate, la inima ta, şi fii treaz faţă de vrăjmaşii tăi, căci sînt vicleni în răutatea lor. Şi fii convins în inima ta despre acest cuvînt, că nu poate să facă cele bune omul care face rele. Dar e cu putinţă omului să facă rele cu pre-

422 Dacă n-am arătat iubire aproapelui, nu ne va ajuta Hristos cînd vom fi necăjiţi de vrăjmaşii noştri. Căci Hristos şi-a făcut cauza aproapelui nostru o cauză proprie. Dar nici oamenii nu ne vor ajuta în necazurile noastre. Dacă n-am răspîndit căldura iubirii în jurul nostru, nu vom avea nici noi din apropierea noastră căldura interesului faţă de noi.

423 De nu ierţi, nu eşti liber de stăpînirea unei patimi. Şi fără voia ta, nici Dumnezeu nu te poate face liber. Nu putem fi liberi unul fără altul. Ne condiţionăm în libertate, precum ne condiţionăm prin dependenţă unul de altul. Ne dăruim libertatea, precum ne impunem robia. Şi ultimul izvor al libertăţii noastre e Dumnezeu. Dar Dumnezeu ne-a creat astfel că nu putem primi libertatea de la El şi unul de la altul, fără voia noastră de-a ne face unul pe altul liberi. Nu ne poate elibera Dumnezeu de patimă, dacă nu vrem să ne eliberăm şi noi. Nu-mi poate dărui nici altul libertatea de patima împotriva lui, dacă nu voiesc şi eu să mă eliberez. Eliberarea de patimi ce ne-o dăruim noi e condiţia ca să fim eliberaţi şi de către Dumnezeu. Dumnezeu ne eliberează deodată pe amîndoi, cînd ne-am eliberat reciproc unul pe altul.

424 Răutatea pe care o arăt altuia mă stăpîneşte în primul rînd pe mine. Vreau să dureze în veci răul asupra altuia, va stăpîni în veci asupra mea. Vreau să fie el în gheena, voi eu. Nu-l vreau eliberat pe el, nu sînt liber eu.

textul că face bine.[425] De aceea ne-a învăţat Mîntuitorul să veghem asupra noastră, zicînd: „Strîmtă este poarta şi plină de necazuri calea care duce la viaţă şi puţini sînt cei ce o află pe ea: dar lată şi largă cea care duce la pierzanie şi mulţi sînt cei ce umblă pe ea. Păziţi-vă, deci, pe voi înşivă, zice, de proorocii mincinoşi care vin la voi în haină de oi, dar înlăuntru sînt lupi răpitori. Din roadele lor îi veţi cunoaşte pe ei" (Mt. 7,13—16). Care sînt roadele lor, dacă nu toată starea contrară firii, care se produce în noi, vrînd ca inima noastră să se încreadă în ea. Dar pe cei ce iubesc pe Dumnezeu din toată inima, proorocii mincinoşi nu-i pot convinge pentru ceva din ale lor, după cuvîntul Apostolului: „Cine ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos? Necazul, sau strîmtoarea, sau prigoana, sau foamea, sau lipsa de îmbrăcăminte, sau primejdia, sau sabia? Sînt încredinţat că nici moartea, nici viaţa, nici îngerii, nici stăpînirile, nici cele de acum, nici cele viitoare, nici altă făptură nu ne va putea despărţi pe noi de dragostea lui Hristos" (Rom. 8,35; 38—39).

Ai văzut, fratele meu, pe cei ce au iubit pe Dumnezeu din toată inima, că nimic din ale lumii nu-i poate despărţi de dragostea lui Dumnezeu: nici aurul, nici argintul, nici casele, nici plăcerea, nici ura, nici osîndirea, nici băutura cuiva prin cuvînt, nici veninul balaurului, ce suflă în inima noastră.[426] Să nu te tulburi deci, ci mai degrabă să ne străduim să privim spre şarpele de aramă, pe care l-a făcut Moise, după cuvîntul Domnului. Căci l-a pus pe el pe vîrful muntelui, ca tot cel muşcat de vreun şarpe, privind la el, să se vindece (Numeri 21,8—9). Domnul nostru Iisus Hristos s-a

425 Il certăm pe altul, îl dispreţuim, făcînd rău, cu pretextul că-i facem un bine, că-l îndreptăm.

426 Nici necazurile şi primejdiile, sau cele ispititoare din afară, nici gîndurile suflate în inima noastră de vrăjmaşii nevăzuţi, nu ne pot despărţi de iubirea lui Hristos.

asemănat cu şarpele de aramă. Căci fiind şarpele duşman, auzindu-l Adam, s-a făcut şi el duşmanul lui Dumnezeu. Dar Domnul nostru Iisus Hristos s-a făcut om desăvîrşit în toate, afară de păcat (Evr. 4,15), după asemănarea lui Adam, pentru noi. Dar şarpele de aramă este asemenea celui ce s-a făcut duşman al lui Dumnezeu, dar nu are gînd rău, nici venin, nici răutate, nici nu se înconvoaie, nici nu suflă, nici nu are suflarea vrăjmaşului.[427] Chipul acesta l-a dat Sie-şi Iisus Hristos, pînă ce va stinge veninul, pe care l-a primit Adam din gura şarpelui şi se va întoarce firea, devenită contrară firii, la starea cea după fire. Căci spune lui Moise: „Ce este ceea ce ai în inima ta? Si a zis: toiag. Si i-a spus lui: aruncă-l pe pămînt. Şi l-a aruncat şi s-a făcut şarpe. Şi a fugit Moise de la el. Şi-i spune lui, Dumnezeu: întinde mîna şi apucă-l de coadă. Şi l-a apucat şi s-a făcut toiag în mîna lui" (Ieş. 1—4). Şi-i zice lui Moise: „Ia toiagul prefăcut în şarpe şi să baţi cu el apa din rîu, înaintea lui Faraon, şi se va preface apa în sînge" (Ieş. 7,19). Şi iarăşi: „Ia toiagul, prefăcut în şarpe, şi vei bate cu el marea Roşie şi se va usca" (Ieş. 14,16). Şi iarăşi: „Ia toiagul pe care îl ai în mîna ta, cu care ai bătut marea, şi vei porunci pietrei şi-şi va da apa ei" (Numeri 20,8).

16. Observă că cel ce merge pe urmele Domnului nostru Iisus Hristos după ce el s-a făcut duşman şi şarpe, se va preface în toiag şi nici unul dintre vrăjmaşi

427 Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om, care prin Adam a devenit şarpe, sau duşman al lui Dumnezeu. Dar Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om fără de păcat, ceea ce s-a arătat in faptul că s-a făcut un şarpe de aramă, în care nu e venin şi suflare păcătoasă. De aceea la porunca lui Dumnezeu, Moise l-a închipuit pe Hristos prin şarpele de aramă. Ba într-un fel Hristos însuşi lucra prin acel şarpe de aramă, privirea la el vindecînd pe cei pe care veninul şerpilor ce muşcau pe oameni, le pricinuiau acestora moartea. Dar Hristos, omul adevărat, plin de puterea dumnezeiască, va scăpa pe oameni şi de moartea vecinică.

nu i se va mai putea împotrivi.[428] Mare este această taină! Ea nu spune că dacă balaurul samănă veninul lui în noi, să ne silim să privim spre cel ce s-a suit pe cruce, pentru că toate acestea le-a făcut El pentru noi şi le-a răbdat pe toate preschimbîndu-se fără să se supere pe cei ce l-au batjocorit, l-au bătut şi dus la moarte, nici răspunzîndu-le cu vreun cuvînt aspru, ci a rămas nemişcat, ca şarpele de aramă. Deci de vom căuta la El şi vom merge pe urmele Lui, ne vom vindeca de muşcăturile şerpilor ascunşi. Puterea Lui este în acelaşi timp ajutorul Celui ce a spus: „Precum Moise a înălţat şarpele în pustie, aşa se cuvine să se înalţe Fiul Omului, ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viaţa vecinică" (Io. 3,14). Aceasta înseamnă a-I urma Lui, ca să ne facem sănătoşi prin El. Cum deci ne facem sănătoşi? Dacă credem că este puternic. Căci pe cei muşcaţi, în pustie, nu însuşi şarpele de aramă era cel ce-i vindeca pe ei, ci cel muşcat de şarpe privind prin credinţă la El, se făcea sănătos. Căci mulţi erau cei ce au murit din cauza şerpilor, pentru că nu au crezut în cuvîntul lui Dumnezeu, precum a zis Apostolul: „Să nu ispitim pe Dumnezeu, precum L-au ispitit aceia şi au pierit din pricina şerpilor" (I Cor. 10,9). Ştii, frate, că pînă azi sînt şerpi în sufletul care voieşte să ispitească pe Iisus, cum îl întrebam noi care sînt poruncile Lui şi nu le-am împlinit, precum s-a scris: „L-a întrebat pe El unul dintre învăţătorii Legii, ispitindu-L şi zicînd: Învăţătorule, care poruncă este cea mai mare în Lege? Iar Iisus a zis lui: Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul

428 Deci după ce Hristos s-a făcut omul care în Adam se făcuse şarpe şi duşman al lui Dumnezeu, dar în Hristos nu mai era decît om, s-a prefăcut în toiag căruia nu i se va putea împotrivi nici un duşman. Aceasta se va întîmplă şi cu orice om care merge pe urmele lui Hristos. Fiul lui Dumnezeu s-a făcut şarpe, sau om fără de păcat şi toiag care a despărţit marea ca să treacă poporul Israil spre ţara făgăduinţei şi care a scos poporului însetat apa din piatră. Se făcea una din alta, pentru că El era şi omul cu puterea biruitoare a morţii şi puterea toiagului care stăpînea in chip minunat spre folosul omului forţele naturii.

tău din toată inima ta şi din tot sufletul tău şi pe aproapele tău ca pe tine însuţi. În aceste două porunci se cuprinde, toată Legea şi proorocii" (Mt. 22,36—40). Vezi că cei ce îl întreabă şi nu împlinesc poruncile se numesc ispititori, pentru că nu voiesc că creadă în şarpele de aramă, care poate să-i scape pe ei de veninul şarpelui ascuns?

17. Păzeşte-ţi deci inima şi să nu te leneveşti, zicînd: „Cum pot să păzesc virtuţile, fiind om păcătos? Căci cînd părăseşte omul păcatele sale şi se întoarce la Dumnezeu, pocăinţa sa îl renaşte.[429] E ceea ce spune Apostolul: „Precum am purtat chipul celui pămîntesc, să purtăm şi chipul celui ceresc" (I Cor. 15,49). Vezi că s-a dat omului să se schimbe prin pocăinţă şi să devină prin ea întreg nou?[430] Dar cîtă vreme pruncul se află la sînul mamei, aceasta îl păzeşte în tot ceasul de tot răul. Iar cînd plînge, îi îmbie sînul ei şi-l loveşte uşor peste faţă, potrivit cu puterea lui, ca să-l facă să primească laptele ei cu frică, şi să nu-şi ţină inima încăpăţînată. Iar fiindcă plînge, i se face milă de el, fiindcă îl iubeşte, şi-l mîngîie cu drăgălăşenie pînă ce primeşte sînul ei. Şi de se arată pruncului aur, sau argint, sau mărgăritare, sau orice lucru al lumii, el ia aminte la ele, dar aflîndu-se la sînul mamei, le trece cu vederea pe toate, ca să se împărtăşească de sînul mamei.[431] Şi tatăl nu-l

429 Întoarcerea la Dumnezeu coincide cu părăsirea păcatelor. Săvîrşirea păcatelor este una cu uitarea lui Dumnezeu. Primele două sînt una cu pocăinţa. Iar pocăinţa e o naştere din nou din Dumnezeu.

430 Eul sau subiectul rămîne acelaşi, ca o anumită permanenţă a aceleiaşi conştiinţe. Dar chipul, sau îmbrăcămintea, sau pecetea se schimbă. Aceasta înseamnă o anumită dualitate a omului. Pe de o parte omul poate deveni din vechi nou, dar pe de alta rămîne într-o identitate ca subiect. Se schimbă, dar cel schimbat are o continuitate cu cel dinainte. Schimbarea unită cu identitatea subiectului înseamnă pocăinţa. Nu mai vreau să fiu cum am fost. Mă doare că am fost cum nu trebuia să fiu. Trebuie să fiu altfel, dar tot eu.

431 Se aseamănă pocăinţa adusă omului de Dumnezeu cu ceea ce face mama cu pruncul, care îl loveşte încetişor, ca să-l atragă spre sînul ei, îmbiindu-i laptele ei.

bate, pentru că nu lucrează, sau pentru că nu pleacă la război cu duşmanii lui, fiindcă e mic şi nu poate, are picioare, dar nu poate a sta pe ele, are mîini, dar nu poate ţine arma in ele. Astfel îi arată îndelunga răbdare pînă ce creşte. Iar cînd a crescut puţin şi vrea să lupte cu altul şi acela îl răstoarnă jos, tatăl lui nu se mînie, ştiind că e copil. Dar după ce ajunge bărbat şi îşi arată rîvna lui, duşmănind pe duşmanii tatălui său, acesta îi încredinţează lui cele ale sale, fiindcă e fiul său. Dar dacă după toate ostenelile, pe care părinţii le-au depus pentru el, înaintînd în vîrstă, el intră în lupta cu ei şi-şi urăşte părinţii şi nu vede binefacerea lor, ci se împrieteneşte cu duşmanii lor, ei îşi retrag iubirea lor de la el şi prin aceasta îl scot din casa lor şi nu-i mai dau moştenirea.

18. Deci noi, fraţilor, să avem grijă să rămînem sub acoperişul pocăinţei, să primim laptele din sfîntul ei sîn care ni se îmbie spre hrană.[432] Să trecem deci cu vederea toate cele văzute, pînă vom simţi dulceaţa laptelui ei în gura noastră. Să purtăm jugul ei care ne învaţă să ne îngrijim de noi şi să luptăm cu vrăjmaşii noştri şi dacă ei ne trag spre ei, ca mici, să plîngem înaintea ei, ca să roage pe Tatăl nostru să ne răzbune faţă de cei ce ne-au nedreptăţit pe noi.[433] Să tăiem voia inimii noas-

432 Pocăinţa e prezentată mereu ca un dar venit omului de la Dumnezeu. Omul e cel ce trebuie să o vadă ca dovadă a iubirii Lui, ca o nouă încercare a Lui de-a readuce pe om ca fiu în casa Lui. In pocăinţă e Dumnezeu însuşi ca o mamă care ne îmbie laptele ei hrănitor, ca să creştem în unire cu El. El însuşi ne mişcă prin pocăinţa ce ne-o oferă să ne întoarcem la El şi să ne bucurăm de unirea cu El. El ne dă puterea spre aceasta, dar ne-a dat şi capacitatea să primim această putere.

433 Pocainţa e ca o mamă a noastră în faţa căreia putem plînge, şi o rugăm să roage pe Tatăl nostru să ne apere de duşmani, şi să ne răzbune pentru relele ce ni le-a făcut. Pocăinţa e a noastră, dar şi a lui Dumnezeu, sau ca o mamă care e unită cu Dumnezeu şi-l poate ruga pentru noi, dacă o rugăm pentru aceasta. E o treime între mine, Dumnezeu şi pocăinţa care e între mine şi Dumnezeu. Omul nu e total singur. E cu sine, dar în acest sine cu care este în relaţie, este şi vrăjmaşul său. Dar conştiinţa ca o dublură a omului capătă relief deosebit mai ales cînd omul se află în legătură cu Dumnezeu. Conştiinţa lui se umple atunci de pocăinţă, de relaţia cu Dumnezeu.

tre şi să iubim înstrăinarea de ea, ca Dumnezeu să ne mîntuiască, ca pe Avraam.[434] Să ne supunem pocăinţei, ca mamei noastre, ca Iacob, ca să primim binecuvîntarea de la Tatăl nostru, ca Moise, care a urît (lumea) şi a fost păzit sub acoperămîntul ei şi s-a sculat împotriva celor ce voiau să o omoare, fiind liber de toată plăcerea. Să nu o dispreţuim, ca să nu ne urască pe noi, ca pe Esau.[435] Să păzim curăţia ei, ca să ne înalţe pe noi în pămîntul vrăjmaşilor noştri. Să o avem ca un acoperămînt bun, ca Iisus, fiul lui Navi. Căci acesta cînd era copil, nu ieşea din cort. Să nu dăm loc leneviei în inima noastră, ca să nu ne lipsească pe noi de moştenirea pământului făgăduinţei. Să iubim smerenia în toate şi să ne străduim să intrăm în pămîntul în care curge miere şi lapte, cum voia Valec, (Num. 22). Să nu poftim nimic din cele ale pierzaniei, ca să nu fim omorîţi, ca Ahar. Să iubim conştiinţa ei, care ne străpunge în toată clipa,[436] ca să ne mîntuiască pe noi în ceasul ispitei, ca pe Raav.

Să nu iubim lăcomia pîntecelui, ca să nu ne ucidă ca pe fiii lui Eli (I Imp. cap. 2). Să ne ferim de toată nedreptatea, ca Samuil. Să nu fii mustrat de conştiinţă, ca unul ce ai făcut rău aproapelui. Să nu iubim pisma rea faţă de alţii, ca să nu ne arunce pe noi ca pe Saul. Să ne placă să nu răsplătim cu rău pe aproapele, ca să ne păzească pe noi (Dumnezeu) de rău ca pe David. Să nu iubim să ne socotim lucru mare şi slava deşartă, ca să nu ne arunce pe noi (Dumnezeu) de la faţa Lui,

434 Să plecăm de la voia noastră, să ne înstrăinăm de ea, ca Dumnezeu să ne mîntuiască. Dacă vrem să ne mîntuim prin voia noastră, nu reuşim. Căci în acest caz rămînem în mîndria noastră egoistă. Dumnezeu e cu noi, cînd noi am părăsit voia noastră, lăsînd să lucreze asupra noastră voia Lui.

435 Să nu dispreţuim pocăinţa, ca să nu se despartă de noi, cum s-a despărţit Reveca de Esau, care n-a iubit-o ca Iacob. Pocăinţa e mereu văzută ca o mamă din care se naşte omul nou, iar Dumnezeu ca Isaac, care dă pocăinţei puterea să-l nască şi apoi îl binecuvîntează.

436 Pocăinţa e o conştiinţă dureroasă a păcatului. Ea ne străpunge inima, din partea lui Dumnezeu, ca o mamă care loveşte cu milă copilul care caută spre cele din afară, ca să-l facă să se întoarcă spre sînul ei.

ca Tată, ca David pe Avesalom. Să iubim smerita cugetare şi buna cuviinţă, ca să ne răzbunăm pe duşmanii Părintelui nostru, ca Solomon. Să iubim supunerea în toate, ca să facem mădularele noastre moarte faţă de tot lucrul mort, ca să facem inima plină de bărbăţie faţă de vrăjmaşii noştri, ca Ilie Tesviteanul. Să nu ne facem iubitori şi poftitori de plăceri, ca să nu ne omoare pe noi ca pe Ahab. Să luptăm pînă la moarte, ca să nu pierdem sfînta noastră moştenire, ca Israelitul Navute. Să ne facem ascultători părinţilor noştri după Dumnezeu în toate, tăind voia noastră pînă ce ne vom supune lor, ca să rămînă binecuvîntarea lor cu noi, cum a fost cu Elisei. Să nu ne facem iubitori de arginţi şi plăcuţi mincinoşi ai oamenilor, ca să nu ne blesteme pe noi, ca pe Ghiezi. Să iubim pe cei credincioşi în toate mai mult ca pe noi înşine, ca să ne binecuvînteze pe noi ca pe Sunamita. Să nu ne facem iubitori pătimaşi ai celor urîte, ca să nu ne depărteze pe noi de la faţa Lui, ca pe Ahia şi Sedechia, care au fost puşi să îngheţe de către împăratul Babilonului. Să urîm păcatul pentru sufletul nostru, pînă la moarte, ca să ne ajute (Dumnezeu) în ziua nevoii, ca pe Susana. Să nu poftim mîncări felurite, ca să nu ne părăsească pe noi, ca pe cei ce au mîncat la masa lui Nabucodonosor. Să iubim suferirea răului în toate, ca să se bucure în noi (Dumnezeu) în toate, ca în cei din jurul lui Azaria.[437] Să nu fim vicleni ca babilonienii, cîrtind împotriva celor credincioşi. Să împlinim slujirile noastre, neascultînd de lenea trupului, ca Daniel care a voit mai degrabă să moară, decît să părăsească slujirile, pe care le împlinea în fiecare zi. Căci Dumnezeu este puternic şi mîntuieşte de ispite pe cei ce-L iubesc, iar pe cei răi îi predă morţii. Şi credinţa în Dumnezeu face fiarele ca nişte miei. Binecuvîntat

437 Dumnezeu se bucură în cel ce suferă cu bărbăţie răul altora şi nu se mînie pe ei.

este Dumnezeul pocăinţei şi binecuvîntat este de El cel ce o iubeşte pe aceasta şi-şi pune grumazul sub jugul voinţei ei, pînă ce se va naşte din nou de sus, în voia lui Dumnezeu.

19. Dar omul are nevoie, fratele meu, de mare discernămînt şi de tăiere a toată voia trupească şi să fie treaz şi cu luare-aminte în toate căile lui, ca să nu rătăcească şi să cadă în mîinile vrăjmaşilor pocăinţei. Căci afirmarea dreptăţii proprii o sfîşie pe aceasta.[438] Judecarea celor păcătoşi o alungă. Dispreţuirea celor leneşi îi împiedică apariţia. Căci s-a scris despre ea în Pilde: „Toate cărările ei sînt strîmte şi cea leneşă n-a mîncat bucate. A făcut bărbatului ei cîte două haine de vison şi purpură. Este ca o corabie ce face negustorie, adună bogăţie de departe" (Pilde 31, 27, 22, 14). Să o cunoaştem din acest cuvînt că este ca negustorul bun care încarcă în corabia lui nu numai un fel de marfă, ci toate felurile din care ştie că cîştigă. Şi dacă vede pe unul păgubit, nu-l pismuieşte, ci pismuieşte pe cei ce s-au îmbogăţit şi au rămas în casa lor. Urăşte tot lucrul păgubitor şi dă lucrul cîştigat, ca să-l recumpere sporit. Se face rob lucrului cîştigat, ca să-l vîndă iarăşi. Şi întreabă pe cei ce nu-l pismuiesc şi s-au îmbogăţit în casa lui: „Cum voi vinde aceasta şi cît voi cîştiga?"[439] Aşa este sufletul care voieşte să se întîlnească cu Dumnezeu, fără să se smintească. Nu-i ajunge sufletului un singur lucru, ci se îngrijeşte de tot lucrul cîştigător.[440] Iar de

438 Cel ce se pretinde drept, fără de păcat, omoară în sine pocăinţa.

439 Dau ce am, ca să-l cîştig sporit prin faptul că dau. Căci dînd aproapelui, dau lui Dumnezeu şi Dumnezeu îmi răspunde cu bucuria ce mi-o revarsă în suflet. In relaţia de iubire între doi, în care fiecare îl vede pe celălalt, e Dumnezeu care-i uneşte, sau e unit cu ei.

440 Orice lucru dat, e un lucru cîştigat, sau cîştigător. Dar sufletul vrea să dea cît mai multe lucruri, ca să cîştige cît mai mult. Vrea să dea totul, ca să cîştige totul.

află de vreun lucru păgubitor, fuge de el, ca să nu se păgubească.[441]

Deci, fratele meu, socoteşte-te că vrei să te faci negustor care vrea să cîştige pe Iisus. Şi negustoria care vrea să cîştige pe acest Împărat stă departe de orice lucru care ne păgubeşte de El. Şi aceste lucruri care ne păgubesc de El sînt slava oamenilor, trufia, îndreptăţirea de sine, dispreţul, vorbirea care mînie pe altul, iubirea prisosinţei, lauda de sine, iubirea împrăştierii. Toate acestea sînt păgubitoare pentru negustorii care vreau să cîştige pe Iisus şi nu-i poate mulţumi, de le au în magazia lor.[442] Cercetează-te deci pe tine, frate, ce lucru este al tău şi mintea va afla care dintre ele rodeşte lui Dumnezeu şi care dintre ele se încrede în păcat, cînd ochii sînt răpiţi spre plăcere, sau limba este biruită de vreo grabă, sau inima ta se îndulceşte cu cinstirea omenească, sau urechile tale se bucură cu vorbirea împotriva cuiva. Căci toate acestea sînt păgubitoare minţii. Fiindcă s-a scris în Levitic: „Aşa să spui lui Aaron: să nu aduci pe altarul Meu din animale vreunul ce are vreo pată, ca să nu mori" (Lev. 22,18, 20). Aaron este chip al minţii. Fiindcă duşmănia amestecă răutatea ei cu pretenţia dreptăţii, a poruncit ca să se cerceteze înainte de-a se aduce ceva lui Dumnezeu, ca să nu moară. Iar a muri înseamnă a coborî de la vedere (contemplare) şi a se învoi cu cei ce voiesc să întineze simţurile ei.

20. Acestea sînt cuvintele celor ce L-au iubit pe Iisus şi au nădăjduit în El. Sufletul lor s-a făcut mireasa împodobită cu toată virtutea, avînd sfînta lui oglindă, după cuvîntulApostolului:„Iar noi toţi, privind ca în oglindă, cu faţa descoperită, slava lui Dumnezeu, ne prefacem

441 Lucrul păgubitor e lucru menţinut. Cînd "află sufletul înţelept de acesta, caută să scape de el.

442 Tot ce ni se pare, în chip egoist, că e spre cîştigul nostru, e spre paguba noastră. Cu nici una din acestea nu putem cîştiga pe Hristos, sau bunătăţile Lui.

în acelaşi chip din slavă în slavă, ca de la Domnul Duhul" (II Cor. 3,18); căci acum îl vedem ca prin oglindă şi prin ghicitură, iar atunci îl vom vedea faţă către faţă" (I Cor. 13,12). Cei ce s-au făcut deci mirese curate, cunosc pe Mire în ei înşişi, ca într-o oglindă, de nu cumva au vreo pată în ei ca chipuri şi de nu cumva nu plac Mirelui lor.[443] Căci Mirele caută suflete curate, ca nişte fecioare,[444] care nu au în ele nici o pată. E ceea ce s-a scris despre Reveca: „Era fecioară foarte frumoasă, care nu ştia de bărbat" (Fac. 24,16), Şi proorocul zice: „Aduce-se-vor Împăratului fecioare în urma ei, cele apropiate ei aduce-se-vor Ţie. (Ps. 44,16). „Aduce-se-vor" înfăţişează sfînta înomenire (întrupare), iar „apropiate ei", înfăţişează faptul de-a se alipi de El, fiindcă naşterea din nou prin Sfîntul Botez le-a înnoit sufletele de orice vechime şi pocăinţa le curăţeşte şi le face fecioare sfinte, scăpate de toată vechimea, nemaiaducîndu-şi aminte de ea[445] De aceea li s-a spus: „Ascultă, fiică, şi vezi şi pleacă urechea ta şi uită de poporul tău şi de casa părintelui tău; şi va pofti Împăratul frumuseţea ta" (Ibid. 12,13). Şi se vor minuna de (de sufletul, fecioara şi mireasă) toate Puterile cerurilor pentru curăţia ei pe care i-a dăruit-o pocăinţa care a făcut-o un trup cu El[446] „Şi vor zice: Cine este

443 Sufletul însuşi e o oglindă în care omul vede pe Hristos, de nu cumva sînt în ele păcate identice cu petele. Dar este în acelaşi timp o mireasă în care vede în sine pe Mirele Hristos. Deci de e pătată ca oglindă, nu e curată nici ca mireasă şi Mirele nu o place. Numai de e curată de orice pată, Mirele se oglindeşte în ea, fiind unit cu sufletul ca Mirele cu mireasa, fără să se confunde cu ea. Şi e o mare bucurie în această unire.

444 Sufletul este în greceşte de genul feminin. Aceasta face să i se potrivească şi mai bine calitatea de mireasă şi de fecioară.

445 Fecioria sufletului, cîştigată prin naşterea din nou, poate fi o vecinică tinereţe, o neînvechire permanentă prin „stricare".

446 Sufletul făcut mireasă curată prin pocăinţă, se face „un trup" cu Hristos, dar un trup care nu desfiinţează persoanele, aşa cum Adam şi Eva au fost făcuţi de Dumnezeu un trup, rămînînd ca persoane. E o aluzie la Sf. Împărtăşanie, în care credinciosul se face un trup cu Hristos, fără să se piardă ca persoană deosebită.

cea care se suie, făcută albă ca o floare, spre frăţinul ei?" (Cînt. Cînt. 3,2).

21. Să folosim deci toată puterea noastră luptînd puţin cîte puţin pînă ne vom dezbrăca de făptuirea omului vechiu, păzindu-ne de tot lucrul pierzaniei, pînă cînd iubirea Lui îl va uni cu noi şi va scoate de la noi chipul celui pămîntesc şi va întipări chipul Lui cel sfînt în inima noastră, ca să ne facem vrednici de El, curaţi de toată pata, cum a zis Apostolul: „Precum am purtat chipul celui pămîntesc, aşa vom purta şi chipul celui ceresc" (I Cor. 15,49). Căci a ştiut Apostolul că nu este om fără păcat de cînd a avut loc neascultarea, şi că pocăinţa poate întoarce iarăşi pe om la noutatea fără de păcat;[446b] de aceea a spus că am părăsit făptuirea celui ce n-a ascultat porunca şi săvîrşim făptuirea Domnului nostru Iisus Hristos, care este împlinirea sfintelor Lui porunci, care a făcut milă şi a asumat robia omului pînă ce l-a introdus în raiul ascuns şi i-a dăruit, după Sfintele Scripturi, toate virtuţile, prin aceasta i-a dat să mănînce din pomul vieţii, care este curăţia. Pe aceasta a arătat-o El Însuşi, împăcând Heruvimii şi oprind sabia de foc ce se învîrtea păzind calea spre pomul vieţii, care este cunoştinţa sfintelor Lui cuvinte.[447] Prin aceasta le-a împăcat şi în mintea credincioşilor, păzin-

446b. Nepăcătuirea ţine sufletul neînvechit, veşnic tînăr, înnoindu-se mereu din Hristos, care ţine mereu tînără, sau nouă, firea omenească asumată de Fiul lui Dumnezeu, care e din veci şi pînă în veci Alfa şi Omega, începutul şi desăvîrşirea, sau desăvîrşirea de la început.

447 Adam, după cădere, n-a mai putut mînca din pomul vieţii, sau din curăţie, căci din aceasta nu se poate hrăni cineva decît rămînînd unit cu Dumnezeu, izvorul vieţii fără început şi fără sfîrşit. Dumnezeu, curăţia, viaţa sînt una. Hristos a reintrodus firea omenească asumată de El „în raiul ascuns", în raiul nevăzut, nu în natura văzută, ci în planul trăit spiritual. Întîi a introdus firea asumată de El în raiul trăit spiritual, apoi va introduce şi pe cei ce se vor uni cu El. Dar curăţia la care a introdus firea asumată de El şi apoi şi pe cei uniţi cu El prin credinţă, nu se poate dobîndi fără cunoştinţa Lui şi a poruncilor Lui şi fără păzirea acestora. Căci în poruncile Lui una cu cuvintele Lui, este modul de viaţă al Lui ca om, conformă întru totul cu voia Lui dumnezeiască.

du-i pe aceştia neîncetat şi închizînd urechile lor faţă de orice cuvînt viclean al şarpelui, amintindu-le de amara robie, în care au căzut înainte, ca să nu se întoarcă la ea. În scopul acesta îi face să mulţumească neîncetat Celui ce i-a răscumpărat prin cinstitul Lui sînge ştergînd zapisul robiei lor pe cruce (Colos. 2,14) şi făcîndu-i fraţi şi prieteni (Io. 15,14); şi vărsînd Duhul Lui peste ei, le-a odihnit în har inima lor. Căci a spus: „Mă sui la Tatăl Meu şi la Tatăl vostru şi la Dumnezeul Meu şi Dumnezeul vostru" (Io. 20,17). Şi iarăşi: „Voiesc Părinte, ca unde sînt Eu, să fie şi ei acolo cu Mine, pentru că i-am iubit pe ei precum si Tu M-ai iubit pe Mine" (Io. 17,24).

22. Dar ne-a arătat nouă iarăşi, că n-a spus aceasta despre toţi, ci despre cei ce au părăsit voile lor şi au urmat sfintelor Lui voi şi au tăiat de la ei orice îndemn al lumii acesteia. Căci a spus că i-a luat pe ei din lume De aceea „lumea îi urăşte, că nu mai sînt din ea" (Io 15,19). Observi că cei ce au părăsit cele ale lumii, sînt cei ce s-au învrednicit să se facă mirese ale Lui şi au rămas în unire cu El. Aşa a spus Apostolul: „De aceea va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa şi vor fi amîndoi un trup. Taina aceasta este mare. Dar eu vorbesc de Hristos şi de Biserică" (Ef. 5,31—32). Şi iarăşi a zis: „Neamurile sînt împreună moştenitoare şi părţi ale aceluiaşi trup şi împreună părtaşe ale făgăduinţei în Hristos Iisus prin Evanghelie" (Op. c. 3,6). Observă că Duhul Lui Cel Sfînt locuieşte în cei ce s-au învrednicit să se facă un trup cu El şi Duhul Lui lucrează în ei şi se îngrijeşte de ei, precum a zis: „Căci nu voi sînteţi cei ce grăiţi, ci Duhul Tatălui vostru este Cel ce grăeşte în voi" (Mt. 10,20). Şi iarăşi zice Apostolul: „Nouă ne-a dezvăluit Dumnezeu prin Duhul Său. Căci Duhul toate le cercetează, chiar şi adîncurile lui Dumnezeu... Iar noi avem cugetarea lui Hristos" (I Cor. 2,10, 16); Deci cum

poate cugetarea lui Hristos să gîndească vreun păcat? Înţelegi, deci, frate, cu inima ta taina aceasta, că tot soiul de pe pămînt naşte cu cel de un soiu cu El şi nu ceva de alt soiu, fie că e animal, fie că e fiară, fie că e tîrătoare, fie pasăre. De aceea a adus Dumnezeu toate la Adam, ca să vadă de se află ceva asemenea lui. Şi nu s-a aflat între toate, fiindcă nu erau de firea lui. Atunci luînd Dumnezeu una din coastele lui, a făcut-o pe ea femeie, fiindcă a luat-o din bărbatul ei" (Fac. 2,19—21).

23. Aceasta este taina mare a acelor mirese ale Lui: că sînt din fiinţa Lui, prin naşterea din nou şi din sfîntul Lui trup.[448] Căci zice Apostolul: „Un trup sîntem toţi în Hristos şi fiecare mădulare unii altora" (Rom. 12,5). Şi iarăşi: „Sîntem mădulare ale trupului Lui din carnea Lui şi oasele Lui" (Ef. 5,30). Observi că voieşte ca omul să fie ca (după) El în toate, precum Eva este din Adam. Sufletele celor ce au neraţionalitatea animalelor, sau lăcomia fiarelor ce se jefuiesc una pe alta, sau nestatornicia păsărilor, sau veninul şerpilor, nu pot fi fecioare, că nu au făptuirea conformă cu a Lui. Observi, deci, frate, cum voieşte ca omul să se facă asemenea Lui, sănătos de tot ce e contrar firii, ca să se învrednicească să se facă mireasă a Lui? Sufletul cunoaşte deci gîndurile sale din făptuirea sa. De va împlini făptuirea (cuvenită), cunoaşte că Duhul lui Dumnezeu locuieşte în el, pentru că făptuirea cea bună renaşte sufletul nepătimitor ; şi e cu neputinţă ca Duhul lui Dumnezeu să

448 Aducerea femeii la existenţă din coasta lui Adam este un chip al faptului că omul cel nou îşi primeşte existenţa din umanitatea Fiului lui Dumnezeu. Căci din trupul Lui cel fără de păcat ne naştem şi noi din nou. Precum fiecare soi se naşte din soiul propriu, aşa se naşte omul îndumnezeit din umanitatea îndumnezeită a lui Hristos, în care umanitatea e cel mai unită cu dumnezeirea, fiind a aceleiaşi Persoane a Cuvîntului lui Dumnezeu. Nu poate fi omul făptură nouă decît din Fiul lui Dumnezeu făcut om.

nu locuiască în sufletul acela.[449] Căci a spus Domnul: „De Mă iubiţi pe Mine, păziţi poruncile Mele; şi Eu voi ruga pe Tatăl Meu şi El va trimite vouă pe Mîngîietorul, Duhul Adevărului" (Io. 14,15—17) Şi iarăşi zice Apostolul: „Sau oare nu cunoaşteţi că Hristos Iisus locueşte în voi, afară numai de nu sînteţi netrebnici?" (II. Cor. 13,5). Observi că, dacă nu dobîndeşte omul făptuirea lui Iisus, este netrebnic şi nu este fecioară unită cu El? Toate fecioarele şi-au pregătit candelele lor, dar neavînd făptuirea (cea bună) au fost aruncate în afara uşilor (Mt. 25,1—12). Năvodul aruncat în mare a adunat peşti şi i-a introdus în Împărăţie (Mt. 13,47—48). Neghinele au crescut împreună cu grîul, dar, făcîndu-se secerişul, au fost strînse şi aruncate în foc *(Ibid.* 25—30). Mlădiţele au rămas, în viţă, dar, nedînd rod, au fost aruncate, de asemenea, în foc (Io.15,6). Oile au păscut împreună cu caprele, dar numai pe oi le-a introdus cu Sine, iar caprele au fost aruncate afară (Mt. 25, 32—33) Semănătorul a semănat aceeaşi sămînţă a Lui, dar nu s-a bucurat decît de cele ce au odrăslit în pămîntul cel bun (Mt. 13,3—9). A dat argintul Său în chip nefăţarnic dar s-a bucurat numai împreună cu cel ce i l-a întors îndoit (Mt. 25,14—23). Au fost chemaţi toţi la nuntă, dar pe cel ce n-avea haină de nuntă a poruncit să-l arunce în întunericul veşnic (MT. 22,11—13). Aceste cuvinte sînt ale noastre, că toţi spunem că credem, dar pe cei ce nu au faptele dumnezeirii Lui îi aruncă afară,

449 Nu din afirmarea teoretică a credinţei în Hristos, sau a legăturii sale cu Hristos, cunoaşte sufletul că Duhul lui Hristos, deci Hristos Însuşi locuieşte în el şi l-a făcut mireasă a Lui ci din faptele sale asemenea celor ale lui Hristos, în care e prezentă puterea Lui. Unirea între Hristos ca Mire şi suflet ca mireasă se cunoaşte din faptele celui din urmă, care nu pot fi numai ale sufletului, ci şi ale lui Hristos. In aceste fapte se trăieşte prezenţa şi lucrarea lui Hristos. Căci sufletul îşi dă seama că bunătatea acestor fapte nu poate veni numai din puterea lui.

căci, precum a zis: „Mulţi sînt chemaţi, dar puţini aleşi" (*Ibidem* 14).[460]

24. Să ne cercetăm, fraţilor, pe noi înşine şi să vedem faptele noastre, înainte de-a ne întîlni cu El.[451] Să nu dăm atenţie celor ce fac voile trupeşti ale inimii lor. În acest caz vom pierde o mare bogăţie, pe care am putea-o dobîndi în ceasul trebuincios. Să luptăm să o cîştigăm şi cele ce le vom părăsi, să le trecem cu vederea, ca proprii vrăjmaşilor. Să cunoaştem pe cei ce şi-au dat toată osteneala lor, îngrijindu-ne de cele ce se pierd. Ei au pierdut cele bune şi le-au trecut cu vederea şi de aceea au moştenit gheena, fiindcă n-au voit să meargă pe urmele Domnului, ca să se învrednicească să i se facă mirese. Să ne luptăm deci cu lacrimi, înaintea lui Dumnezeu, cu durerea inimii şi cu suspine amare, ca să nu cădem în ruşinea acelora. Şi de va veni negura pe mare şi se vor pierde multe corăbii, iar altele se vor mîntui, să nu spunem că de aceea ne scufundăm şi noi, ca aceia, ci să ne întărim unii pe alţii ca să nu ne lenevim, şi să ne rugăm lui Dumnezeu, ca să ne ajute. Cu adevărat mare este negura pe pămînt. De aceea să ne smerim şi să strigăm rugîndu-ne ca să nu ne pierdem. Cel ce face aşa, chiar de întîlneşte furtuna pe mare, află corăbierii şi pe alţii din corabie care întăresc pe cîrmaci. Dar de nu se află omul golit de tot lucrul care-l poate pierde, nu se poate salva din această mare tulburată de multe valuri. Căci nici Moise n-a putut cînta Domnului decît cînd a trecut marea şi a văzut moartea celor ce voiau să ţină neamul lui în Egipt, ca să fie robi. Şi după ce i-a trecut, fiindcă au ajuns liberi, a zis: „Să cîntăm Domnului, căci

450 Cuvintele lui Hristos şi le însuşesc mulţi, dar puţini sînt cei ce le trec în fapte. Şi numai faptele schimbă pe om, pun pe el pecetea lui Hristos, îl arată ca pe cel ce şi-a însuşit puterea lui Hristos, l-a făcut fecioara curată unită cu El, prin iubire adevărată.

451. Dacă nu ne-am curăţit şi preschimbat firea prin pecetea puterii lui Hristos pusă pe ea, nu ne întîlnim cu El, pentru că nu ne-am unit cu El.

cu slavă s-a proslăvit. Pe cal şi pe călăreţ i-a aruncat in mare" (Ieş. 15,1).

25. Cînd deci mintea va mîntui simţirile sufletului de voile trupului şi stîlpul văzut de ea le va trece (peste ele) şi va despărţi sufletul de voile trupului, văzînd Dumnezeu neruşinarea patimilor pornindu-se asupra sufletului, voind să-i ţină simţirile în păcat, dar mintea gîndindu-se pe ascuns neîncetat la Dumnezeu, El va trimite ajutorul Său şi va pierde deodată pe toţi vrăjmaşii lui, precum s-a scris că a spus Dumnezeu lui Moise: „Ce strigă către Mine? Porunceşte fiilor lui Israil să se pregătească pe ei înşişi; iar tu ia toiagul tău în mîna ta şi tinde-l spre apa mării şi se va seca" (Ieş. 14,15—16). Credincios este Dumnezeu să dea şi azi mîna lui Moise, ca să scape pe Israil cel de acum din mîna Egiptenilor, care sînt voile minţii pe care le-am împlinit, ca şi noi să ne învrednicim să-i cîntăm Lui cîntare nouă, zicînd: „Să cîntăm Domnului, căci cu slavă s-a proslăvit". Dar cum putem să spunem: „Cu slavă s-a proslăvit", dacă ascultăm de vrăjmaşii noştri şi ne întoarcem în Egiptul voii noastre, poftind cele ce le mîncăm şi cerînd lui Aaron: „Fă-ne nouă zei, care să ne conducă în Egipt? (Ieş. 32, 1); dacă ne-am umilit prin lenevia noastră să hulim hrana duhovnicească? (Numeri 21,5). Dar puternic este Dumnezeu să întoarcă la noi pe Moise din munte şi să zdrobească viţelul încornorat, prin care neam făcut duşmani lui Dumnezeu. Puternic este Dumnezeu Cel ce ne-a dăruit pocăinţa, ca să ne întoarcă pe noi iarăşi la El şi să dea lui Moise tărie să se roage pentru noi, zicînd: „De le ierţi lor, păcatele, iartă-le. Iar de nu, şterge-mă şi pe mine din cartea celor vii" (Ieş. 32, 31—, 32); şi să dea tărie lui Iisus la vremea lui, să zdrobească cele şapte neamuri care au ostenit pămîntul făgăduinţei cu viclenia lor pismaşă şi să primească Israil moştenirea lui, spre a locui în el fără pismă în vecii vecilor. Amin.

A Lui este puterea, al Lui ajutorul, al Lui acoperămîntul, a Lui înţelepciunea, a Lui paza. El Însuşi este în noi, Domnul nostru Iisus Hristos, spre slava şi cinstea lui Dumnezeu Tatăl şi a Sfîntului Duh dinainte de veci şi acum şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXVI

Cuvinte spuse de Ava Petru, ucenicul lui Ava Isaia, despre cele auzite de la el

1. Spunea Părintele meu; Fă-te tare, ca să trezeşti ceea ce trebuie îndreptat. Curăţia se roagă lui Dumnezeu, frica de Dumnezeu şi strîmtoarea iartă păcatele. Slujirea omului care are în inima lui răutatea răzbunării, e deşartă. Să nu voieşti să ţi se ceară sfat sau cuvînt pentru timpul acesta, nici să nu te încrezi în cel ce te întreabă.[452] Să ai neîncetat auzul atent la cei ce grăiesc către tine şi roagă pe Dumnezeu să-ţi dea să cunoşti pe care dintre ei trebuie să-l asculţi. Pune toată puterea ta în a nu grăi, avînd altele în gură şi altele în inima ta. Mai spunea iarăşi că a se arunca pe sine înaintea lui Dumnezeu întru cunoştinţă şi a asculta poruncile cu smerita cugetare, aduc iubirea, şi iubirea, nepătimirea.[453] Mai spunea iarăşi că cel ce se linişteşte (isihastul), trebuie să se cerceteze în toată clipa, de a trecut peste cei ce-l ţin în văzduh şi de s-a eliberat de ei avîndu-i încă în jur. Căci cîtă vreme e supus robiei lor, încă nu s-a eliberat. De aceea osteneala trebuie să dureze pînă ce se

452 Plăcerea de-a ţi se cere sfat ascunde în ea o mîndrie. Nu te încrede în cel ce-ţi cere un sfat, căci poate o face ca să te linguşească, sau e pericol să te laşi ispitit de slava deşartă.

453 Smerita cugetare prin aruncarea înaintea lui Dumnezeu aduce iubirea şi iubirea lipsa de patimi. Căci cel ce se smereşte în faţa lui Dumnezeu nu se mai iubeşte pe sine, ci pe Dumnezeu şi pe ceilalţi. Iar în iubire nu mai e nici o patimă. Căci în orice patimă e iubirea egoistă de sine.

arată mila.[454] Spunea iarăşi că omul care are vreo pîră (acuză) în inima sa, este departe de mila lui Dumnezeu.[455] Cerîndu-i eu un cuvînt, mi-a spus: De voieşti să urmezi Domnului nostru Iisus Hristos, păzeşte cuvîntul Lui: şi de voieşte să atîrni (să răstigneşti) pe omul tău vechi cu El, trebuie să tai voia ta şi să te pregăteşti pe tine spre a primi dispreţuirea celor ce te-au dispreţuit pe tine şi să odihneşti inima celor ce ţi-au făcut rău; şi să te smereşti pe tine şi să-ţi stăpîneşti voile tale şi să taci din gură ca să nu judeci pe cineva în inima ta. Spunea iarăşi, că cel ce se află în linişte (în isichie), trebuie să aibă frica de-a se întîlni cu Dumnezeu, dinainte de răsuflarea lui (din urmă). Căci cît timp păcatul mai înduplecă inima lui, încă nu s-a ivit în el frica de Dumnezeu şi este încă departe de mila Lui.[456]

2. Spunea iarăşi că sîntem încă în osteneală, cît timp avem nepătimirea în gură, iar fărădelegea şi răutatea în inimă.[457] Spunea iarăşi că dacă omul nu se luptă pînă la moarte să-şi facă trupul lui cum a venit purtîndu-L iubitul Iisus, nu se întîlneşte cu El cu bucurie, nici nu-l scoate din amara robie. Şi zicea: Miluieşte-mă, miluieşte-mă, miluieşte-mă! În ce curăţie a fost creat şi sub ce stăpînire este şi în ce deşertăciune a fost legat.[458] Spunea

454 Numai mila lui Dumnezeu ne scapă de ispite şi deci de osteneala de-a le birui. Nu osteneala noastră ne aduce mila, ci mila ne duce la sfîrşitul ei odihnitor. Să ne ostenim dar să nu ne încredem in osteneala noastră, ci in mila lui Dumnezeu.

455 Cum va avea Dumnezeu milă de cel ce nu are milă de altul, ci-l acuză pe acela? Nu poţi simţi mila lui Dumnezeu, dacă nu trăieşti mila ta faţă de alţii.

456 Unde e frica lui Dumnezeu, vine şi mila Lui. Frica trebuie să fie neîncetată, anticipînd harul ca respiraţia omului. Iar frica e opusă păcatului şi viceversa.

457 Am făcut un pas spre curăţie, cînd am ajuns la lipsa de patimi in cuvinte, dar încă avem gînduri păcătoase în inimă.

458 Nu ne putem întîlni cu Hristos, dacă nu luptăm pînă la moarte să ne facem trupul nepătimaş, cum l-a asumat Hristos. In ce curăţie a fost creat trupul şi sub ce robie a patimilor a căzut! Nu mai e un mijloc prin care putem să cunoaştem pe Dumnezeu şi să săvîrşim numai binele.

iarăşi: „Te rog, pînă ce eşti în trup să nu-ţi pierzi inima. Căci precum plugarul nu se poate încrede în vreun rod crescut în ţarina lui, fiindcă nu ştie ce se va alege din el pînă nu e închis în magazia lui, aşa omul nu-ai poate pierde inima lui cît are răsuflare în nara lui" (Iov 27,3) Şi precum omul nu ştie ce patimă îl va întîmpina, pînă la ultima suflare, aşa nu e cu putinţă ca omul să-şi piardă inima cît timp are răsuflare, ci trebuie să strige totdea-una către Dumnezeu cerîndu-i ajutorul şi mila Lui.[459].

L-am întrebat pe el, zicînd: „Ce este, Părinte, sme-rita cugetare şi ce este ceea ce o naşte?" Şi mi-a spus că smerita cugetare este ascultarea şi tăierea voii proprii cu smerenie, fără osteneala, şi curăţirea şi suportarea osîndei (a ocării) şi purtarea fără greutate a cuvîntu-lui aproapelui. Şi iarăşi a spus: „Fericit este cel ce a dobîndit pe omul nou înainte de-a se întîlni cu Hristos". Căci a spus Apostolul: „Carne şi sînge nu pot moşteni Împărăţia lui Dumnezeu" (I Cor. 15,50)[460]. Şi iarăşi spu-nea: „Pînă aveţi între voi pisma şi cearta, oare nu sîn-teţi trupeşti şi nu umblaţi după om?" (I Cor. 3,3). Şi spunea iarăşi că de aceea sîntem în atîtea osteneli faţă de vrăjmaşii noştri, fiindcă nu cunoaştem exact scă-derile noastre, nici n-am cunoscut plînsul întru cunoş-tinţă. Dar cînd ni se va descoperi plînsul, el ne va arăta păcatele noastre.[461] Şi de vom fi lăsaţi (de vrăjmaşi),

459 Cît timp trăim, să nu lăsăm inima să ni se piardă în înţelesul moral, făcînd răul. Iar întrucît ea rămîne vie în noi în înţeles biologic pînă răsuflăm, să nu o lăsăm pînă la moarte să se piardă în înţelesul moral. Iar aceasta nu o putea face decît cerînd neîncetat, pînă la moarte, ajutorul lui Dumnezeu şi mila Lui.

460 Întîlnirea cu Hristos de care se vorbeşte aci, este cea viitoare din Împărăţia cerurilor. Dar naşterea omului cel nou, de care se spune că trebuie să aibă loc înainte de întîlnirea cu Hristos, nu înseamnă că omul o poate realiza numai prin sine. E şi aceasta rezultatul unei „întîlniri" cu Hristos.

461 Altceva este a cunoaşte plînsul în general şi altceva a-l cunoaşte, cunoscînd drept cauză a lui păcatele noastre El va fi un plîns prin care depăşim păcatul, cîtă vreme altfel de plîns poate să fie un semn că stăruim în păcate, regretînd cine ştie ce pierderi sau neatenţii lumeşti.

ne vom ruşina să privim la faţa celor ce călăuzesc pentru că sînt mai de cinste ca noi. Iar cei ce îşi fac din păcatele lor motiv de îndrăzneală, nu ştiu de Dumnezeu. Inimile noastre se văd însă trăind împreună cu ei păcatele lor. Mai spunea iarăşi că cel ce-şi suportă defăimarea şi-şi supune voia sa aproapelui pentru Dumnezeu, ca să nu lase pe vrăjmaş să vină la mijloc, arată pe om că este lucrător.[462] Căci de are mintea trează şi de este sub picioarele lui Iisus întru cunoştinţă, se va sili să-şi taie voia sa, ca să nu fie despărţit de iubitul său Domn.[463] Căci cel ce ţine la voia lui, nu se află în pace nici cu cei credincioşi. Fiindcă nepăsarea şi mînia şi aprinderea faţă de fratele, urmează inimii (voii) lui. Iar cel ce zice: „Nu-mi pasă de ceea ce aud sau vorbesc", se aseamănă orbului care nu vede lumina, de e adus la ea sau scos de la ea. Înţelegeţi aceasta de la soarele acesta, ca un mic nour apărînd sub el îi acoperă lumina şi-i opreşte căldura. Dar acestea nu sînt vădite tuturor, ci numai celor ce au cunoştinţă.[464] Şi iarăşi spunea că omul care îşi vede totdeauna păcatele sale, nu are limbă să vorbească cu vreun om.

3. Iarăşi spunea: Urăşte toate cele din lume şi odihna trupească. Fiindcă acestea te fac duşman al lui Dumnezeu. Căci precum omul care are un duşman luptă cu

462 Cînd îţi afirmi voia ta împotriva aproapelui, laşi pe vrăjmaş să vă despartă unul de altul, dar şi pe tine, sau poate pe amîndoi de Dumnezeu. Căci Dumnezeu nu poate fi acolo unde este vrăjmaşul, care desparte pe oameni între ei şi de Dumnezeu. Şi nu acolo unde îşi afirmă omul voia sa este el activ, sau arată mai multă putere, ci unde nu-şi afirmă voia sa.

463 Mintea trează este cea care ştie de ceea ce foloseşte cu adevărat pe om. Şi ea are cunoştinţa că e de folos omului să stea la picioarele lui Iisus, urmîndu-i Lui, făcînd voia Lui, de-a fi în unire cu El şi cu semenii, pentru a se bucura de toate ce i le dau ei, în schimbul predării sale lor. Mintea acelui om ştie că ceea ce îl desparte pe el de Iisus şi de oameni este afirmarea voii lui, în opoziţie cu voia lui Iisus şi a aproapelui.

464 Nu poţi fi indiferent la ceea ce vezi sau grăieşti. Aceasta este una cu orbirea. Ea te lasă în întuneric. Şi nu poate veni decît din păcatul care se aşază ca un nour pe lumina soarelui. Răul aflat în această nepăsare nu e vădit decît celor ce, depăşind păcatul, au ajuns la cunoştinţa a ceea ce e bun şi rău.

el, aşa trebuie să luptăm cu trupul nostru ca să nu se odihnească.[465] Şi spunea iarăşi: Lucrătorul care lucrează şi cel ce iubeşte pe Dumnezeu trebuie să fie atent la orice gînd al său şi să se sfătuiască cu ele şi să le deosebească. Trebuie să cunoască de vin de la trupul său, sau nu. Căci pînă ce domneşte în vreunul din mădularele lui cele contrare firii, încă nu e socotit fecioară.[466] L-am întrebat iarăşi: Ce este rugăciunea din Evanghelie : „Sfinţească-se numele Tău" (Mt. 6,9). Şi a spus: Ea este a celor desăvîrşiţi, fiindcă este cu neputinţă să se sfinţească numele lui Dumnezeu în noi, pînă sîntem stăpîniţi de patimi. Şi zicea iarăşi că părinţii noştri cei vechi au spus că retragerea (din lume) este o fugă a trupului şi cugetarea la moarte. Şi iarăşi zicea despre pacea cu aproapele, că unde nu este pace nici Dumnezeu nu locuieşte, iar cel ce-şi vede păcatele sale, vede şi pacea. Căci nu locul unde se locuieşte aduce iertarea păcatelor, ci smerita cugetare.[467] Fiindcă David zice, după ce a căzut în păcatul faţă de Urie, că n-a aflat nimic să aducă drept jertfă lui Dumnezeu pentru păcatul lui, decît

465 Trupul căruia îi place comoditatea adusă de lume, e făcut de acestea duşman al lui Dumnezeu. Dar prin aceasta trupul e şi duşman al omului. Căci dacă omul umblă numai după plăcerile trupeşti, va pierde fericirea veşnică. Deci omul trebuie să lupte cu trupul care-l face duşman al lui Dumnezeu şi deci şi al său, pentru a nu-l lăsa stăpînit de astfel de plăceri şi comodităţi trecătoare.

466 Fecioria, sau curăţia sufletească şi trupească este starea cea firească a omului. Şi acest om este iubit de Dumnezeu ca mireasă fecioară. El este unit cu Dumnezeu. Deci unirea cu Dumnezeu este starea cea după fire a omului. Nu agitaţia murdară a omului este starea lui firească.

467 Retragerea din lume e ca un fel de moarte anticipată. Dar, cum am mai spus, ea nu trebuie înţeleasă în sens origenist, ca un dispreţ al lumii ca existenţă creată de Dumnezeu pentru creşterea omului, ci ca o folosire a ei în sens egoist pentru plăcerile trecătoare, socotite ca unicul rost al vieţii omeneşti. Căci îndată după ce îndeamnă Ava Isaia la retragerea din lume, laudă pacea cu aproapele. Numai unde este ea este Dumnezeu. Iar pacea nu e numai lipsa negativă a acesteia, ci o stare pozitivă: o bucurie în a face bine aproapelui. Căci acolo locuieşte Dumnezeu. „Iubiţi-vă unii pe alţii, precum Eu v-am iubit pe voi", spune Hristos. Nu locuirea într-un loc depărtat de lume aduce înălţarea omului peste păcatele egoismului, ci smerita cugetare, care nu se poate arăta decît în relaţia cu oamenii.

ceea ce spune: „Jertfă lui Dumnezeu, duh umilit, inimă înfrîntă şi smerită" (Ps. 50,19). Şi mai spunea iarăşi că nepăsarea şi defăimarea cuiva tulbură înţelegerea, nelăsîndu-i să vadă lumina lui Dumnezeu.

Spunea iarăşi: Foloseşte toată puterea ta ca să scapi de aceste trei patimi care omoară sufletul: cîştigul, cinstirea, odihna. Pentru că acestea înconjurînd sufletul, nu-l lasă să propăşească. Şi spunea iarăşi: Cînd şezînd în chilie îţi vine să judeci pe aproapele, judecă-l ţinînd seama de păcatele tale, cugetînd că sînt mai mari păcatele tale decît ale lui. Şi de socoteşti că faci cele drepte, să nu socoteşti că au plăcut lui Dumnezeu. Căci tot ce e puternic în trup vine ca o perioadă după ceea ce e neputincios şi se îngrijeşte de aceasta, spunînd că are o legătură cu ceea ce e neputincios şi compătimeşte cu aceea, pînă nu se vindecă.[468] Cel cu inima învîrtoşată spune în inima sa: „N-am greşit niciodată". Iar cel ce a dobîndit smerita cugetare suportă, critica aproapelui, zicînd: „Da, am greşit". Însă cel ce o dispreţuieşte pe aceasta, are în inimă gîndul că e înţelept şi n-a jignit niciodată pe cineva. Dar cel ce are frica lui Dumnezeu, se îngrijeşte de virtuţi, ca nu cumva să piardă vreuna din ele.

Şi spunea iarăşi: De şezi în chilia ta şi împlineşti slujirea ta lui Dumnezeu în tăcere şi inima e cîştigată de ceva ce nu este a lui Dumnezeu şi cugeţi în tine că aceasta nu e păcat, ci sînt gînduri şi nu păcat, nici slujirea (liturghia) ta săvîrşită de tine în tăcere nu este adevărată. Iar de spui că Dumnezeu primeşte slujirea (liturghia) inimii pe care ai făcut-o în tăcere, deci şi

468 Chiar în cele morale, omul cînd e tare, cînd e slab. Acestea se succedă ca nişte perioade, în aşa fel că atunci cînd e tare simte milă faţă de ceea ce este slab în el, pînă cînd această slăbiciune se vindecă.

faptul că inima ta s-a împăcat cu păcatul în tăcere, tăcerea ta se va socoti păcat înaintea lui Dumnezeu.[469]

4. L-am rugat pe el să-mi spună un cuvînt şi mi-a spus că cel ce nu află ajutor în vremea războiului său nu poate socoti nici că are pace. Iarăşi spunea despre dorinţa de-a învăţa, că trebuie avut frică de-a nu cădea alăturea de ceea ce învăţăm (în ceea ce e contrar) Căci cîtă vreme cazi în aceasta, nu poţi învăţa.[470] Spunea iarăşi despre Cuminecătură (comuniune — Sfînta Împărtăşanie): „Vai mie, vai mie, că deoarece am comuniune cu vrăjmaşii lui Dumnezeu, ce comuniune pot avea cu El? Deci mă împărtăşesc spre judecata şi osînda mea." Acest cuvînt îl spunem, zicînd: „Sfintele, sfinţilor", adică cele sfinte se dau sfinţilor. Deci de sînt sfînt, cine sînt cei ce lucrează în mine? Iarăşi l-am întrebat, zicînd: „Ce este frica de Dumnezeu;" Şi mi-a spus: Este starea omului care-şi dă seama că este cu cineva care nu este Dumnezeu.[471] L-am întrebat: „Ce este robul lui Dumnezeu?" Şi mi-a spus că, întrucît slujeşte cineva patimilor, nu e socotit robul lui Dumnezeu, ci este robul patimii de care este stăpînit. Spunea iarăşi: „Vai mie, vai mie, vai mie, că nu m-am luptat să mă curăţesc pe mine, ca să am parte de milă."[472] Vai mie, vai mie, că nu m-am luptat să biruiesc războiul vrăjmaşilor mei, ca să împărăţesc împreună cu Hristos. Căci cum se va putea apropia duşmanul de împăratul lui? Vai mie, vai

469 I se recomandă monahului să nu se împace în timpul rugăciunii sale nici măcar cu gînduri care, deşi nu trec în fapte, nu se referă la Dumnezeu, socotind că nu sînt păcate. Să socotească nu numai aceste gînduri păcate, ci şi slujirea rugăciunii sale unite cu tăcerea despre aceste gînduri.

470 Să nu învăţăm pe alţii ceea ce nu facem noi. Căci aceasta ne arată mincinoşi. Şi dînd un astfel de exemplu, mai degrabă îl ducem spre rău pe cel ce socotim să-l învăţăm.

471 In Evergetinos, cartea 7, cap. 7, se explică: „Omul convins că nu este cu Dumnezeu, nu are frica lui Dumnezeu".

472 Cine nu se luptă să se cureţe de patimile egoismului, nu se roagă lui Dumnezeu să-i facă parte de mila Lui. Căci uită că are nevoie de mila Lui, socotind că-şi cîştigă el însuşi cele necesare.

mie, că stă în jurul meu numele Tău, Doamne, şi slujesc vrăjmaşilor Tăi. Vai mie, vai mie, că mănînc cele de care se scîrbeşte Dumnezeul meu şi de aceea nu mă vindecă pe mine". L-am vizitat pe el cînd era bolnav şi se chinuia foarte şi privind tristeţea inimii mele pentru durerea lui, mi-a spus: De abia apropiindu-măprin aceste neputinţe, mă gîndesc la ceasul acela amar. Astfel sănătatea trupului nu aduce nici un folos. Căci îşi caută tăria lui spre a se înduşmăni cu Dumnezeu. Fiindcă pomul care e udat în fiecare zi nu se usucă, spre a aduce rod."[473]

Iarăşi spunea că omul are nevoie de o inimă bărbată şi mare, ca să se îngrijească să păzească poruncile Domnului. Şi iarăşi spunea: „Vai mie, vai mie, că am înaintea mea pe pîrîşii pe care îi cunosc şi pe care nu-i cunosc şi nu pot să-i tăgăduiesc. Vai mie, vai mie, că am în faţă pe pîrîşi şi cum voi putea să mă întîlnesc cu Domnul meu şi cu sfinţii Lui, pentru că vrăjmaşii mei nu lasă nici un mădular al meu întreg înaintea lui Dumnezeu." L-am mai întrebat pe el: „Ce trebuie să facă cel ce se linişteşte? Şi mi-a spus că cel ce se linişteşte (isihastul) are nevoie de aceste trei: de frica neîntreruptă, de cererea continuă şi de a nu-şi pierde inima sa niciodată" Şi iarăşi spunea că omul care se linişteşte trebuie să se păzească pe sine să nu audă nici un cuvînt, care nu-l foloseşte, pentru că altfel pierde osteneala lui. Spunea iarăşi despre Ava Serapion că a fost întrebat de un bătrîn: „Fă iubire şi spune-mi: cum te vezi pe tine însuţi?" Şi a răspuns că seamănă cu cineva ce se află într-un turn şi priveşte afară şi le cere trecătorilor să nu se apropie de el. Şi i-a spus lui

473 Trebuie să udăm în fiecare zi pomul inimii noastre cu gîndul la Dumnezeu, ca să nu se usuce. Căci nu mai aduce rod.

bătrînul care l-a întrebat: „Şi eu mă văd pe mine, ca unul care m-am înconjurat cu un zid" şi l-am împlinit cu table de fier, ca de bate cineva, să nu aflu cine este, sau de unde a venit, sau ce voieşte, sau cine este, şi nu-i deschid pînă nu pleacă". Şi spunea iarăşi: „De caută cineva pe Domnul cu durerea inimii, Domnul îl aude pe el, dacă cere întru cunoştinţă şi se îngrijeşte cu durerea inimii, şi nu e legat de ceva din cele ale lumii, ci se îngrijeşte de sufletul lui cu frică, ca să-l ducă pe el neîmpiedicat înaintea scaunului de judecată a lui Dumnezeu, după puterea lui."

CUVÎNTUL XXVII

Despre îndemnul: „Ia aminte la tine însuţi"

1. Ia aminte cu amănuntul la tine însuţi, cugetînd cu curaj la Domnul nostru Iisus Hristos, care fiind Dumnezeu şi avînd o slavă şi o mărire negrăită, ni s-a făcut pildă ca să mergem pe urmele Lui, Care s-a smerit în chip covîrşitor pentru noi, luînd chip de rob (Filip. 2,6) şi s-a sărăcit şi a dispreţuit ruşinea şi a suportat multele şi urîtele ocări, şi precum s-a scris: „ca o oaie spre junghiere S-a adus şi ca un miel fără de glas înaintea celui ce-l tunde, nu Şi-a deschis gura Lui. Întru smerenia Lui, judecata Lui s-a ridicat" (Isaia, 53, 7—8). Şi a răbdat moartea cu multe ocări pentru noi. Pentru porunca Lui, să răbdăm şi noi cu hotărîre pentru păcatele noastre, de ne înjură sau vorbeşte cineva împotriva noastră pe drept sau pe nedrept, şi, de mai trebuie să

474 în cod. Savaitic 157, din sec. X, Biblioteca din Ierusalim, se află „Capitolele" lui Ava Ammona, contemporan cu Antonie (+355), care cuprind esenţial cele din capitolul acesta. în cod. Sinaitic 464, din sec. XVII se atribuie lui Ava Petru Damaschin (pe la 775). După nota de la pag. 172 a cărţii lui Isaia a monahului Augustin, Ava Isaia ar fi preluat conţinutul acestui capitol de la Ava Ammun, prelucrîndu-l prin unde idei proprii.

spunem, pînă la moarte. Şi de sîntem duşi la junghiere ca o oaie, să ne arătăm ca un animal, neîmpotrivindu-ne deloc, ci mai degrabă, de putem, să mîngîiem pe cei ce ne fac aceasta, iar de nu, să tăcem deplin cu multă smerenie.

2. Ia aminte cu amănuntul la tine însuţi, crezînd că ocările şi necinstirile ce ţi se aduc pentru Domnul sînt un mare cîştig,că suportarea lor cu toată inima şi fără tulburare sînt un mare cîştig şi mîntuire pentru suflet. Cugetă şi zi: „Se cuvine să pătimesc chiar mai mult pentru păcatele mele şi mă bucur să fiu învrednicit să pătimesc şi să suport pentru Hristos necazuri şi necinstiri, ca prin oarecare coborîre să mă fac următor al pătimirii Dumnezeului meu". Şi de cîte ori ţi-aduci aminte de cei ce te-au necăjit, roagă-te pentru ei din suflet ca pentru cei ce ţi-au pricinuit cu adevărat mari cîştiguri sufletului, necîrtind deloc împotriva lor[474] .

3. Ia aminte cu amănuntul la tine însuţi ca să respingi şi să urăşti, ca o moarte şi pieire sporită toată iubirea de stăpînire şi toată slava deşartă şi poftirea măririlor şi cinstirilor şi laudelor de la oameni şi socotinţa că eşti ceva, sau că ai dobîndit vreo virtute, sau că eşti mai bun ca cineva. Şi taie de la tine toată pofta şi plăcerea urîtă a trupului, pînă la cel mai mic grad; la fel voinţa de-a cunoaşte vreun om, fără să fie trebuinţă, sau de-a te atinge de alt trup, sau de-a mînca puţin sau foarte puţin cînd nu e vremea, ca păstrîndu-te şi asigurîndu-te prin cele mici, să nu cazi în cele mari, nici dispreţuind cele mici, să cazi pe încetul.

4. Ia aminte cu amănuntul la tine, ca să te ai pe tine din suflet şi cu adevărat cel mai din urmă şi mai

474b. A te ruga pentru cei ce, făcîndu-ţi rău, te-au ajutat să te mîntuieşti, imitînd pe Hristos, e suprema treaptă a iertării.

păcătos şi mai umilit decît tot creştinul şi să ai totdeauna sufletul plîngînd şi smerindu-se şi suspinînd. Şi taci totdeauna şi nu vorbi dacă nu e nevoie, ca un nevrednic şi prost.

5. Ia aminte la tine, amintindu-ţi şi avînd înaintea ochilor focul cel vecinic şi chinurile vecinice şi pe cei osîndiţi şi îndureraţi de acolo şi socoteşte-te pe tine mai degrabă ca unul din cei de acolo, decît dintre cei vii.

6. Ia aminte la tine cu amănunţime, ştiind că Domnul nostru a murit şi a înviat pentru noi şi cu sîngele Lui ne-a răscumpărat pe noi, ca şi tu să nu mai trăieşti ţie, ci Domnului care a murit şi a înviat pentru noi, crezînd cu hotărîre că eşti înaintea Lui totdeauna şi El priveşte la inima ta[475]

7. Ia aminte la tine cu amănunţime ca să fii totdeauna gata să asculţi de voia lui Dumnezeu, ştiind că te aşteaptă fie moartea, fie viaţa, fie orice necaz. Cunoaşte aceasta cu multă hotărîre şi credinţă şi să aştepţi ispite mari şi înfricoşate, ce vor veni asupra ta; şi necazuri şi chinuri şi moartea înfricoşătoare ce-ţi pot veni.

8. Ia aminte la tine cu amănunţime ca să te probezi întîi ca unul, dar ca cel mai mic în tot ce voieşti să grăeşti, sau să faci, sau să te întîlneşti cu cineva, sau să mănînci, sau să bei, sau să dormi, sau orice alt lucru voieşti să-l faci, de este după Dumnezeu, şi să mărturiseşti pricina lucrului şi apoi să faci ceea ce se cuvine înaintea lui Dumnezeu. Şi astfel mărturiseşte-te în toate

475 Dacă El ne-a răscumpărat cu sîngele Lui atotpreţios din robia morţii, trăim scăparea de moarte datorită Lui, deci ca ai Lui. Şi El, care şi-a vărsat sîngele şi a înviat pentru fiecare dintre noi, priveşte la fiecare dintre noi, ca să vadă cum ne folosim de viaţa înviată sau destinată învierii pe care ne-a dat-o; priveşte chiar în inima noastră ca să vadă ce gînduri privitoare la El avem în ea.

lucrurile tale lui Dumnezeu, ca să ai multă legătură cu El şi multă îndrăzneală faţă de El.[476]

9. Ia aminte la tine cu amănunţime că de te va necăji cineva în orice lucru şi aceasta îţi va aduce supărare şi mînie, să taci şi să nu grăieşti nimic contrar cu ceea ce se cuvine, pînă ce inima ta nu se va îmblînzi prin rugăciune şi astfel va mîngîia pe fraţi.[477] Iar de ţi se iveşte trebuinţa să mustri pe fratele şi te vezi pe tine aflîndu-te în mînie şi agitaţie, să nu-i vorbeşti lui nimic, ca să nu te tulburi şi mai mult, ci cînd te vezi şi pe tine şi pe el în linişte şi blîndeţe, atunci grăeşte-i, nu ca unul ce-l mustri, ci ca unul ce-i aminteşti ceea ce a spus cu toată smerita cugetare.

10. Ia aminte la tine cu amănunţime, ca unul ce aştepţi să-ţi vină ispita în fiecare ceas, fie spre moarte, fie spre necazuri şi mari primejdii. Şi suport-o cu hotărîre şi fără tulburare, gîndind că „prin multe necazuri trebuie să intrăm în Împărăţia cerurilor" (Fapte 14,22)[478]

11. Ia aminte la tine cu amănunţime că de ţi se va întîmpla vreun lucru, fie în cuvînt, fie în faptă, fie în cugetare, să nu cauţi voia ta, nici odihna ta, ci să afli cu

476 Înainte de-a face orice lucru, să ne gîndim de este după voia lui Dumnezeu şi care este adevărata pricină şi adevăratul motiv ce ne îndeamnă să-l facem. Să mărturisim aceasta deschis în faţa lui Dumnezeu despre orice vorbă, sau faptă, sau întîlnire, sau mîncare, sau odihnă; la ce îţi vine în gînd spre împlinire. Să nu porneşti la nimic fără a te gîndi înainte de este sau nu cu voia lui Dumnezeu, ca să nu-ţi pară rău după ce ai făcut ceva. Aceasta înseamnă să fii în dialog cu Dumnezeu privitor la orice lucru, nu numai după ce l-ai făcut, ci încă înainte de a-l face. Să nu te laşi condus numai de gîndul personal ce-ţi vine în minte. Să nu te simţi singur, nici o clipă. Dacă Dumnezeu vede înainte ce ai să faci, întreabă-L de orice lucru pe care te gîndeşti să-l faci. Făcînd aşa, eşti într-o permanentă relaţie cu El şi vei fi cu îndrăzneală în răspunsul ce i-l vei da despre faptele săvîrşite.

477 Locul acesta, după nota monahului Augustin, se află şi la Ava Ammona, fiind salvat la Ava Zosima, în cod. Sinait. 449 din sec. X, f. 26 a. Ammona este unul din Părinţii din Patericul egiptean, contemporan cu Antonie şi în relaţie cu el.

478 Să nu aştepţi o viaţă comodă, căci nu prin ea înaintezi spre Împărăţia cerurilor, cum nici Hristos nu şi-a deschis-o Lui ca om printr-o viaţă comodă.

exactitate voia lui Dumnezeu şi să o împlineşti în chip deplin pe ea, deşi se arată cerînd multă osteneală. Şi astfel să o rabzi cu adevărat pentru Împărăţia cerurilor şi să cauţi să o împlineşti din toată inima, fiindcă îţi este de folos mai mult decît toată cugetarea omenească. Căci porunca lui Dumnezeu este viaţa vecinică, „si cei ce-L caută pe El nu se vor lipsi de tot binele" (Ps. 33, 10).

12. Ia aminte la tine cu amănunţime, ca unul ce eşti totdeauna înaintea lui Dumnezeu, ca să nu nădăjduieşti nimic de la nimeni, decît de la El singur, cu credinţă. Şi de ai trebuinţă de ceva, roagă-te lui Dumnezeu ca să ţi se împlinească trebuinţa după voia Lui, prin cele ce voieşte. Şi mulţumeşte lui Dumnezeu totdeauna ca Celui ce ţi-a împlinit-o. Şi de-ţi lipseşte peste tot ceva, să nu-ţi pui nădejdea în om, nici să te întristezi, nici să cîrteşti împotriva cuiva, ci suportă aceea cu hotărîre şi fără tulburare, gîndind: „Sînt vrednic de multe necazuri pentru păcatele mele, dar de voieşte Dumnezeu, mă poate milui". Şi cugetînd aşa, îţi va împlini toată trebuinţa.[479]

13. Ia aminte la tine cu amănunţime, ca să nu voieşti să primeşti ceva, dacă nu eşti asigurat că Dumnezeu ţi-a trimis aceea din roadele drepte şi astfel să o primeşti cu toată pacea. Iar cele ce le vezi venindu-ţi din nedreptate, sau luptă, sau viclenie, respinge-le şi aruncă-le, gîndind că „mai bună este o părticică mică cu frica lui Dumnezeu, decît multe vistierii cu nedreptate" (Pilde 15, 16).[480]

479 Cînd îţi vin necazuri, nu cîrti, ci socoteşte că-ţi vin pentru păcatele tale şi eşti vrednic de ele şi că în ele te ajută să te fereşti de păcatele viitoare.

480 Să nu primeşti nici o scăpare de vreun necaz, sau vreo uşurare a vieţii din vreo faptă nedreaptă a ta sau a altuia. E de preferat un lucru mai mic ce-ţi vine prin vreo faptă cinstită, din frica lui Dumnezeu, decît un bine mai mare venit pe cale necinstită.

14. Ia aminte la tine cu amănunţime şi sileşte-te să te deprinzi cu tăcerea, ca să-ţi dea Dumnezeu puterea să lupţi şi să te deprinzi cu ea.[481] Iar de ţi se iveşte trebuinţa să grăieşti şi faci întîi proba în tine însuţi, că este o trebuinţă binecuvîntată şi voită de Dumnezeu, ca mai degrabă să grăieşti decît să taci, deschide gura cu frică de Dumnezeu şi cu cutremur, avînd faţa în jos, şi cuvîntul cinstitor şi supus. Astfel de te întîlneşti cu cineva, să vorbeşti puţin, din motiv de iubire, şi să taci repede. Şi de eşti întrebat despre ceva, ascultă, cît e nevoie să spui şi nu grăi nimic mai mult.[482]

15. Ia aminte la tine cu amănunţime, ca precum te depărtezi în fapte de viclenie, aşa să te înfrînezi şi de la pofta ochilor şi a auzului, a gurii şi a pipăitului, ca să ai ochii totdeauna privind atenţi la tine şi la lucrul tău de mînă şi să nu cauţi la vreun om, dacă nu vezi că e vreo trebuinţă binecuvîntată pentru aceasta. Iar la vreo femeie sau la vreun bărbat frumos să nu priveşti în general fără trebuinţă. Nu le îngădui urechilor să audă pe cineva grăind cuvinte nefolositoare; iar gura ta să tacă şi în general să nu vorbească de nu e nevoie. De cunoşti acestea, iubitule, pune-ţi toată puterea în a te îngriji de ele, ca să te acopere Domnul în ceasul ispitei. Amin.

481 Luptă-te pentru deprinderea tăcerii, ca să dobîndeşti puterea să te deprinzi cu ea. Nu dă Dumnezeu nici o virtute, dacă nu lupţi şi tu pentru ea. Dar nici tu nu poţi să cîştigi vreo virtute, dacă nu te ajută şi Dumnezeu.
In toate cele bune este o conlucrare între Dumnezeu şi om.

482 Foarte mult recomandă Ava Isaia monahului tăcerea. Tăcerea înseamnă reflexie la taina lui Dumnezeu şi la taina propriei persoane. Persoana umană se comunică şi prin vorbire, dar şi prin tăcere. Prin amîndouă trăieşte şi face să fie trăită lumina şi taina ei. Ajunge să o văd reflectînd, ca să-mi dau seama nu numai de taina, ci şi de lumina ei. Prin tăcere se scufundă nu numai în taina ei, ci şi în lumina ei şi a lui Dumnezeu. Cine vorbeşte tot timpul, neîntrerupînd vorbirea de reflecţie, cade într-o vorbărie superficială. Iar taina şi lumina cea mai mare este Dumnezeu. In tăcere se arată simţirea prezenţei lui Dumnezeu ca lumină şi taină inepuizabilă. Unde nu e Dumnezeu nu e nici taină, nici lumină inepuizabilă. Se are impresia că totul se poate înţelege, că totul se poate mărgini de mintea proprie.

CUVÎNTUL XXVIII

Despre ramurile răutăţii

1. Este necesar să se vorbească despre ramurile răutăţii, ca să cunoască omul ce este patima care îl desparte pe el de Dumnezeu, şi ca să roage bunătatea Lui pentru fiecare din ele, ca să se arate ajutorul Lui împreună cu omul şi să-i dea acestuia putere, pînă se va putea dezbrăca de ele. Căci acestea sînt răni în suflet şi-l despart pe el de Dumnezeu.[483] Fericit este deci cel ce se dezbracă de ele. În acest caz el va fi oaie cuvîntătoare, primită pe jertfelnicul lui Dumnezeu, şi va auzi glasul dătător de bucurie al Domnului: „Bine, slugă bună şi credincioasă! Peste puţine ai fost pus şi peste multe te voi pune. Intră întru bucuria Domnului tău" (Mt. 25, 21). Deci cei ce voiesc să facă voile lor după trup şi nu voiesc să se vindece pe ei înşişi prin sfînta vindecare a pocăinţei, ca să se facă curaţi, se vor afla dezbrăcaţi de haina virtuţilor în ceasul nevoii[484] şi se vor arunca în întunericul cel mai dinafară,[485] unde este diavolul, îmbrăcat

483 Patima desparte pe om de Dumnezeu, pentru că îl închide în egoismul lui.

484 Patimile sînt răni ale sufletului. Despărţirea de Dumnezeu ce-o aduc sufletului, nu-l lasă pe acesta într-o simplă neutralitate, ci-l îmbolnăvesc prin rănile ce i le pricinuiesc. Omul supus patimilor nu răneşte numai pe alţii, ci se răneşte şi pe sine. El e sub starea normală, cea conformă firii. Se află în diferite neputinţe dureroase. Pocăinţa e forţa care-l vindecă, pentru că în ea este şi puterea lui Dumnezeu. Şi prin ea omul se ridică deasupra patimilor şi se îmbracă în haina virtuţilor, ceea ce arată iarăşi că omul nu poate fi într-o stare neutră, ci e îmbrăcat sau în patimi, sau în virtuţi. Şi nici unele, nici altele nu sînt simple acoperăminte exterioare, ci forme urîte sau frumoase întipărite în el. Cei ce vor fi aflaţi la judecata finală neîntipăriţi de formele strălucitoare ale virtuţilor, ci întipăriţi de cugetările neînţelegătoare ale patimilor, vor fi aruncaţi în întunericul gheenei, potrivit întunecimii proprii lor. Căci cine nu înţelege realitatea comuniunii iubitoare cu Dumnezeu şi cu semenii, se află într-un întuneric interior care se prelungeşte şi în afara lui ca iad. Ziua judecăţii din urmă e numită „ceasul nevoii", pentru că nimic nu-l poate scăpa pe om de osînda ce-i vine atunci. A pierdut toată libertatea.

485 Întunericul şi chinurile iadului sînt „întunericul cel mai din afară", căci e zona cea mai săracă a existenţei şi cei ajunşi in ea nu pricep nimic din rostul existenţei.

în haina patimilor, care sînt: desfrînarea, pofta, iubirea de arginţi, vorbirea împotrivă, mînia, pisma, slava deşartă, trufia. Acestea sînt ramurile răutăţii şi multe altele asemănătoare, adică: neînfrînarea, împodobirea trupului, împrăştierea, lenevia, cuvintele glumeţe, privirea cu neruşinare, iubirea de-a se lărgi, inconştienţa, neluarea în seamă a judecăţii lui Dumnezeu, pismuirea aproapelui, minciuna împotriva aproapelui, voinţa de-a plăcea oamenilor, mărturia mincinoasă, cunoaşterea mincinoasă,[486] voinţa de-a învăţa pe alţii, de-a iubi trebuinţa lumii, lipsa de curaj, incapacitatea de-a suporta ura aproapelui, neputinţa de-a suporta critica, iubirea slavei de la oameni mai mult decît slava lui Dumnezeu, voinţa de a-şi arăta lucrarea spre a fi slăvit de oameni, iubirea mîncărilor plăcute, dorinţa iubirii pentru satisfacerea patimilor trupului, sminteala de-a nu fi preţuit, dorinţa de-a fi lăudat pentru cunoştinţă, de-a aţîţa (pe alţii), de a-ţi afirma propria voinţă, de a te socoti pe tine cuminte şi bun, de-a vedea pe frate ca prost şi a-l dispreţui.

2. Toate acestea se lucrează în bietul suflet, pînă ce-l desparţi de Dumnezeu. Şi acestea sînt poveri grele, pe care le-a purtat Adam, cînd a mîncat din pom. Acestea sînt cele despre care s-a spus: „Acesta neputinţele noastre le-a luat şi boalele noastre le-a purtat" (Is. 53, 4). Acestea sînt cele ce le-a omorît Domnul nostru

486 Cunoaşterea mincinoasă nu e cunoaştere reală şi totuşi dă impresia că e cunoaştere. Patimile cuceresc prin impresia că susţin viaţa omului, cînd de fapt n-o susţin, ci o slăbesc. Deci nu nimicesc existenţa total. Căci Dumnezeu nu mai pierde pe îngerii şi pe oamenii pe care i-a făcut, ci îi lasă să se folosească de însuşirile date, dar într-un mod care nu-i sporeşte, ci îi ţine într-o existenţă chinuită. Cunoştinţa mincinoasă continuă să dea impresia că e cunoştinţă a realităţii, căci de fapt ea nu o scoate cu totul din realitate, dar o strîmbă în aşa fel, că nu mai e realitatea reală, ci o realitate strîmbată, o realitate devenită întuneric, dar chiar întunericul acesta are un fel de realitate, este, cum se spune mai jos, o realitate minoră, sau ciuntită, dar e luată drept realitatea supremă întreagă.

Iisus Hristos pe crucea Lui.[487] Acestea sînt burdufuri vechi în care se pune vinul nou (Mt. 9, 17). Acestea sînt fîşiile în care era legat Lazăr (Io. 11, 43). Aceştia sînt dracii pe care i-a trimis Hristos în turma de porci (Mt. 8,31—32).[488] Acesta este omul vechi, de care a spus Apostolul că ne-am dezbrăcat (II Cor. 5, 4). Acestea sînt cele de care a spus: „Carnea şi sîngele nu vor moşteni Împărăţia lui Dumnezeu" (I Cor. 15, 50). Aceasta este de care zice: „Căci de trăiţi după trup, veţi muri" (Rom. 8, 18). Acestea sînt neghinele pe care le-a scos pămîntul lui Adam, cînd a fost alungat din rai.

Iar sarcina lui Hristos este uşoară: este nemînierea, curăţia, bunătatea, blîndeţea, bucuria duhului, înfrînarea patimilor, iubirea faţă de toţi, discernămîntul cel sfînt (dreapta socoteală sfîntă), credinţa neclintită, răbdarea necazurilor, vederea sa ca străin de lume voinţa de-a ieşi din trup şi de-a se întîlni cu Hriritos.[489] Acestea sînt poverile uşoare, pe care ne-a poruncit Hristos să le purtăm. Aceasta este calea, pe care sfinţii au răbdat multe osteneli pînă au ajuns la El.[490] Acestea sînt cele pe care nu le poate cîştiga cineva, dacă nu se dezbracă de omul vechiu şi nu se eliberează şi nu dobin-

487 Primind Hristos moartea şi omorînd-o a omorît slăbiciunile noastre asumate de El. Căci a înviat fără ele.

488 Patimile ne leagă sufleteşte, cum legau fîşiile trupul mort al lui Lazăr. Ele au originea în demoni, şi nu sînt prezente decît unde sînt prezenţi ei, fiind susţinute în oameni de ei. Numai Hristos le-a asumat cu voia lui şi erau ţinute în El ca patimi ireproşabile, de aceea au putut fi desfiinţate prin moartea lui.

489 Aceasta e deosebirea clară a învăţăturii creştine faţă de origenism: în credinţa creştină nu se doreşte numai ieşirea sufletului din trup, ca şi cînd trupul n-ar ţinea de firea omului, ci ieşirea din trupul de acum şi întîlnirea cu Hristos în trupul Lui înviat, cu nădejdea de-a învia după asemănarea Lui, de-a învia în trupul scăpat de patimi, asemenea celui al lui Hristos. Dar la trupul acela n-a ajuns nici Fiul lui Dumnezeu decît asumîndu-l pe cel pămîntesc şi luptînd pe pămînt împotriva slăbiciunilor în care a căzut omenirea prin păcatul lui Adam.

490 In textul grec este: „la ea". Căci calea noastră nu este de la început jugul uşor al virtuţilor lui Hristos, sau al patimilor nepăcătoase, ci la început este un jug mai greu, amestecat cu ispite care cer osteneli mari spre a le învinge. Aceasta se spune în rîndurile următoare.

deşte iubirea. Numai iubirea îl face pe el fără grijă de toate[491]. Dar e cu neputinţă să locuiască în noi o astfel de iubire, pînă ce iubim ceva din ale lumii acesteia .[492] Căci s-a scris: „Nu puteţi să vă împărtăşiţi de masa Domnului şi de masa demonilor" (I Cor. 10, 21). Dar zice şi Isaia: „Cine vă va vesti vouă locul cel vecinic? Cel ce umblă întru dreptate, cel ce spune calea dreaptă, cel ce urăşte fărădelegea şi nedreptatea, cel ce-şi fereşte mîinile de daruri, cel ce îşi îngreunează urechile, ca să nu audă judecata sîngelui; cel ce-şi închide ochii, ca să nu vadă nedreptatea — acela va locui în peştera înaltă de piatră tare; pîine se va da lui şi apă de băut" (Is. 33, 14.16).

Vezi cinstea ce o dă Dumnezeu celor ce se luptă în acest scurt timp şi s-au dezbrăcat de povara lumii acesteia prin răbdarea necazurilor? Vezi cum ajutorul lui Dumnezeu conlucrează cu cei ce şi-au tăiat voile lor şi şterge din ei toate patimile, pentru că urmează voii lui Dumnezeu?[493] Iar cei ce ţin la voile lor şi voiesc să le împlinească pe ele, încep cu duhul (să lucreze), dar nu pot să se împotrivească vrăjmaşilor lor, deoarece voind să împlinească voile lor, le îndeplinesc în trup şi de aceea fac zadarnică şi deşartă osteneala lor. De aceea îi osîndeşte proorocul Ieremia zicînd: „Blestemat este tot cel ce face lucrurile Domnului cu nepăsare" (Ierem.

491 Iubirea deplină aduce negrija totală. Pe cel ajuns la o astfel de iubire nu-l mai sperie nimic, nu-l mai necăjeşte nimic. Nu mai are nici o nelinişte faţă de cele ce i se pot întîmpla în viitor.

492 Pînă mai iubeşte cineva ceva din cele ale lumii acesteia, nu poate avea iubirea deplină. Căci nu se poate iubi cu desăvîrşire, ceva nedesăvîrşit. Iar grija că nu voi avea permanent cele ce ni le dă lumea, arată şi ea că nu pot iubi deplin cele din lume.

493 Dumnezeu conlucrează cu cei ce nu ţin la voia lor, care-i ţine despărţiţi de Dumnezeu. Ei lucrează, dar lucrează cum voieşte Dumnezeu. Numai aşa poate tăia Dumnezeu patimile lor. Căci voia lor susţinînd egoismul lor susţine şi patimile lor. Iar cel stăpînit de patimi, lucrează pentru ele, sau pentru egoismul lor.

31,10). Observvă că cu cei ce voiesc să slujească patimilor lor„ Dumnezeu nu conlucră, ci îi lasă pe ei cu voia lor şi-i predă pe ei în mîinile celor ce-i urăsc şi în loc de cinstea pe care o caută de la oameni, primesc osînda, pentru că nu s-au împotrivit vrăjmaşilor lor pînă ce Dumnezeu nu-i va ajuta şi nu-i va smeri pe ei. Dar fără osteneală şi oboseală şi durere, omul nu e auzit de Dumnezeu, cum spun toate Scripturile.

4. Să ne rugăm deci bunătăţii lui Dumnezeu, cu toată grija inimii, cu lacrimi şi cu suferirea răului, supunîndu-ne fiecărui om pentru Domnul, smerindu-ne pe noi şi fraţilor noştri, ca unora mai presus de noi. „Să nu răsplătim nici unuia răul cu rău" (Rom. 12, 7). Să nu gîndim în inima noastră nimic rău despre cineva, ci fiind toţi într-o inimă, să nu spunem despre ceva din cele din lume, trebuitoare trupului, că „este al meu"; nici să nu măsurăm mintea noastră în fiecare zi unde a ajuns. Să păzim mintea să nu cugete vreo necurăţie şi să ferim trupul de ceea ce-i prisositor, ca să nu ceară de la noi satisfacerea patimilor lui, ca trupul să se smerească faţă de suflet şi sufletul să se supună minţii şi să se facă mireasă curată de orice alt gînd şi să cheme pe Mirele ei, zicînd: „Pogoară-se frăţiorul meu în grădina lui şi să mănînce din rodul pomilor săi" (Cînt. Cînt. 4, 1). Să ne luptăm deci, fraţilor, ca aflînd această îndrăzneală înaintea Lui, să-L auzim pe El zicînd: „Unde sînt Eu, voiesc să fie şi ei, ca şi ei să fie cu Mine, pentru că i-am iubit pe ei, precum M-a iubit pe Mine Tatăl. Tu întru Mine şi Eu întru ei" (Io. 17, 23—24). Treimea cea Sfîntă, cea de o fiinţă şi fără de început poate face milă cu noi, ca să aflăm iertare cu sfinţii Lui în ziua judecăţii. Că a Lui este slava şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXIX

Plîngeri

1. Vai nouă, iubitorilor de plăcere, şi scurt timp trăitorilor pe pămînt, că din pricina trecătoarei pofte a trupului, nu vedem slava Domnului. Vai nouă, că stricăciunea nu moşteneşte nestricăciunea,[494] şi noi dispreţuind nestricăciunea, stăruim nebuneşte în stricăciune. Vai nouă, că hrănim trupul nostru cu păcate pînă ce va ajunge spre hrană în (veşnică) descompunere purulentă viermilor şi nu ne temem nici de focul ce-l va chinui în chip nemuritor, nici de viermele neadormit. Vai nouă, că iubitorii de Hristos dintre creştini se închină şi sărută trupul nostru întinat de necurăţii, iar noi sîntem „morminte văruite" (Mt. 23, 27), purtînd cu noi păcatul aducător de moarte.[495] Vai nouă, că prin neînfrînarea de la nimicuri şi dezmierdări întărim în noi puterea zămislitoare a seminţei şi prin aceasta ne aţîţăm în chip nelegiuit spre împreunarea trupurilor. Vai nouă, că nu comparăm stricăciunea cu nestricăciunea şi de aceea dispreţuim dreptatea dumnezeiască şi înfricoşătoare.[496] Vai nouă, că sîntem nepăsători faţă de cele bune, dar sîrguitori şi rîvnitori pentru cele rele. Vai nouă, că am făcut trupul nostru cel în stare să stăpînească lumina vecinică, în stare să primească întunericul

494 „Carnea şi sîngele nu pot să moştenească Împărăţia lui Dumnezeu, nici stricăciunea nu moşteneşte nestricăciunea" (I Cor. 15, 50). Dacă noi nu ne silim să înaintăm spre trupul înduhovnicit, nu vom moşteni nestricăciunea trupului lui Hristos. Căci deşi nu pier definitiv nici trupurile din iad, ele vor suferi de anumite chinuri proprii trupurilor stricăcioase: durerile produse de focul arzător, de înţepături, de lucrarea viermilor.

495 Se pare că e vorba de închinările ce le fac creştinii în faţa trupului celui mort şi de sărutarea lui, deşi cel mort duce cu sine păcatele sale.

496 Nu vedem că în noi creşte o dată cu stricăciunea şi nestricăciunea, ci socotim că nu e în noi decît stricăciunea, care ne va duce la moartea totală şi nu la dreapta judecată dumnezeiască. Deci, socotim că nu va fi o judecată a lui Dumnezeu care să ne dea, să ne răsplătească pentru veci faptele noastre de pe pămînt.

veşnic.[497] Vai nouă, că făcîndu-Se Fiul Omului, Cel ce este de o fiinţă cu Tatăl, „n-a avut unde să-şi plece capul" (Mt. 8, 20) în noi, deşi s-a înomenit pentru noi, iar vulpile, sau duhurile rele şi viclene, şi-au făcut in noi vizuini.[498] Vai nouă, că cei drepţi cu inima îşi înfăţişează sufletele lor nepătate şi trupurile lor sfinte şi neîntinate Judecătorului iar noi, avînd sufletele pătate şi trupurile necurate, aşteptăm osînda la veşnicele chinuri.

2. Vai nouă, că fiind vrednici de ocări şi poftitori a toată necurăţia, cerem cinstirea datorată sfinţilor. Vai nouă, că fiind osîndiţi şi răspunzători de multe păcate, ne mişcăm ca unii ce-am fi curaţi şi liberi, în mijlocul sfinţilor şi al celor lipsiţi de răutate. Vai nouă, că fiind plini de vini, sfătuim şi îndrumăm pe cei ce se deosebesc mult de noi Vai nouă, că avînd bîrna în ochi (Mt. 7, 3—5), învinuim ca nişte neîntinaţi pentru cele mai subţiri greşeli pe fraţii noştri. Vai nouă, că legăm de alţii poveri grele şi anevoie de purtat (Mt 23,4) iar noi, ca mai slabi cu trupul, nu vrem să ne atingem de ele. Vai nouă, că, părăsind lucrarea dumnezeească monachală, ne repezim să învăţăm pe alţii virtutea lucrătoare. Vai nouă, că, uitînd vechile noastre păcate, nu ne luptăm nici cu cele proaspete şi nu plîngem pentru ele. Vai nouă că, cu ajutorul şi harul lui Dumnezeu începînd bine, am ajuns trupeşti. Vai nouă, că am fost atraşi atît de mult în gînduri murdare, încît căutăm să împrospătăm şi păcatele trecute, pe care le-am săvîrşit.

497 O vedem aceasta începînd să se producă încă în viaţa pămîntească. Capabili să creştem în lumina unui sens al existenţei, creştem în întunericul unui non sens, amăgiţi de scurtele plăceri ce ni le oferă trecătoarea viaţă pămîntească.

498 Era potrivit firii date nouă de Dumnezeu să ne facem biserici veşnice ale Fiului lui Dumnezeu, care s-a întrupat în acest scop. Dar în loc de aceasta, ne-am făcut vizuini ale duhurilor rele, sau unelte ale ispitelor lor urîte. Şi ceea ce-i mai mult, socotim că aceasta e o însuşire proprie nouă. Socotim murdăria curăţie, şi întunericul, lumină. Dar şi în aceasta se arată că sîntem făcuţi pentru curăţie şi lumină.

Vai nouă că, mîncînd şi bînd, nu ne aducem aminte de războiul produs în noi de mîncarea cu lăcomie. Vai nouă, că aţîţîndu-ne demonii prin amintirile faptelor de desfrînare, ne află pregătiţi să ne bucurăm de amintirea lor. Vai nouă că, părăsind gîndul rugăciunilor şi al citirilor dumnezeieşti, cheltuim zilele noastre în împrăştieri şi flecăreli. Vai nouă că inimile noastre sînt atît de împietrite, ca de multe ori, căutînd o străpungere şi lacrimi, nu le dobîndim din pricina marei nepăsări şi a moleşelii. Vai nouă că, spunînd Dumnezeu: „Sufletul care păcătuieşte va muri" (Iez. 18, 4, 20), nu sîntem îngrijoraţi niciodată că el păcătuieşte totdeauna.

3. Vai nouă că, avînd trupul uşor alunecos spre păcat, îl aţîţăm prin săturare şi moleşeală spre pofte necurate şi gînduri murdare şi prin ochi primim în inimile noastre săgeţile celui viclean, iar prin atingerea trupurilor ne facem cai înfierbîntaţi de iepe şi nu ne gîndim nici la demnitatea noastră cuvîntătoare, nici la frica de chinurile veşnice. Vai nouă, că suspinăm mult pentru patimile şi durerile trupului nostru, dar în privinţa rănilor şi durerilor de nevindecat ale sufletului bolim de nesimţire. Vai nouă, că sufletul stăpînilor se supune robului său, sau trupului, şi cel mai rău stăpîneşte asupra celui mai bun şi nu slujesc amîndoi cu o unică voinţă lui Dumnezeu Care i-a făcut.[499] Vai nouă, că păcatele prind putere nouă din gîndurile murdare şi necurate şi nu vedem în retragerea lui Dumnezeu de la noi, venirea duhurilor necurate. Vai nouă că, fiind nebuni, şi fără de minte, iubim şi vrem să răpim

499 Păcatul, ca faptă şi stare opusă lui Dumnezeu şi nefirească, întreţine de obicei, o dezbinare în om, căci sufletul nu se lasă cu totul liniştit, supus trupului care-şi împlineşte plăcerile. Unitatea omului o aduce numai împlinirea celor bune, care mulţumesc sufletul şi pornesc de la el, mai ales cînd se gîndeşte la Dumnezeu. Aceasta arată că omul e făcut de Dumnezeu, pentru a sta în legătură cu El. Aceasta e starea lui firească.

laudele sfinţilor, nu lucrările şi faptele lor.[500] Vai nouă, că nu ne oprim de la a spune şi face toate spre mulţumirea oamenilor, dar nesocotim ceea ce e drept. Vai nouă că greşim ruşinîndu-ne de oameni, dar pe ruşinea cea vecinică nu punem nici un preţ.[501] Vai nouă că, fiind din părinţi săraci şi lipsiţi de slavă, nu ne-am recunoscut ca atare, şi declarînd că iubim sărăcia şi necinstirea pentru Dumnezeu, ne sfădim ca să fim puşi în rînd cu cei bogaţi şi slăviţi.[502] Vai nouă, că pentru sărăcia din lume ne înfrînăm, dar acum, chemaţi la înfrînări, ne facem mare grijă de săturare şi de viaţa comodă. Vai nouă, că îngerii stînd ca o tabără în jurul celor ce se tem de Dumnezeu şi demonii în jurul celor ce nu se tem de El, ci calcă poruncile Lui, noi aducem în jurul nostru taberele demonilor.[503] Vai nouă că, vrînd să fim împreună cu cei bogaţi şi puternici, ne străduim să le plăcem lor, iar de la săracii şi de la cei ce vin la noi cu vreo rugăminte, ne întoarcem ca de la unii ce ne conturbă.

4. Vai nouă că, nu ne apropiem de oameni după datoria ce-o avem faţă de fiecare, ci după ceea ce ne convine şi ne place nouă. Vai nouă, că hotărîm şi judecăm şi învăţăm cele drepte, dar am stat departe de

500 Ne place să fim lăudaţi pentru fapte bune şi curate, ca ale sfinţilor, dar nu le împlinim. Aceasta arată şi ea că firea noastră e făcută pentru fapte bune şi curate. Dar iubind laudele pentru fapte ca cele ale sfinţilor, fără să le avem, întregim păcatul nostru. Căci adăugăm la păcatele săvîrşite slava deşartă şi iubirea minciunii.

501 S-ar putea să fie în această spusă două înţelesuri: nu greşim de ruşinea semenilor, dar în aceasta este oarecare dorinţă de slava deşartă, sau greşim ruşinîndu-ne de oameni dar nu ne gîndim la ruşinea ce-o vom suferi la judecata din urmă.

502 Păcatul recurge la tot felul de subtilităţi contradictorii. Omul îşi apără păcatele acoperindu-le cu pretenţia că nu le-a făcut, dar păcătuieşte şi prin aceasta. Acoperindu-le, le recunoaşte, dar totodată nu le recunoaşte.

503 Cel ce se teme de Dumnezeu îl are pe Dumnezeu şi pe îngerii Lui aproape, căci se fereşte de păcate şi nu se umflă pe sine cu mîndrie. Cel ce se teme de Dumnezeu nu are parte de pedeapsa lui Dumnezeu, de care se teme. Cel ce nu se teme de El are parte de pedeapsa Lui, ca închidere faţă de iubirea şi de darurile Lui. Teama de Dumnezeu e unită cu bucuria apropierii Lui.

lucrarea binelui. Vai nouă, că curăţim pămîntul cu grijă de spini şi mărăcini şi de buruienile ce vatămă roadele, dar nu curăţim cu grijă gîndurile viclene şi necurate din sufletele noastre care vatămă sfintele virtuţi. Vai nouă, că avînd să ne strămutăm de pe pămînt, în care locuim vremelnic, ne facem griji de mulţi ani despre lucrurile pămînteşti si stricăcioase şi nu ne învrednicim de nici o grijă plecarea noastră de aici la timpul de neocolit. Vai nouă, că de toată făptuirea vieţii pămînteşti şi de cuvîntul deşert şi de gîndurile viclene şi necurate şi de sufletul preocupat de ele, vom avea de dat răspuns Judecătorului înfricoşător, dar noi, lipsiţi de răspundere în tot timpul vieţii noastre, nu ne îngrijim de sufletele noastre.[504] Vai nouă foarte, pentru neevlavia şi fărădelegile noastre ce le-am săvîrşit, dar şi pentru dispreţuirea făgăduinţelor lui Dumnezeu şi pentru necredinţa în ele. Vai nouă, că ne îndulcim, ca nişte lipsiţi de minte, de stricăciune şi putînd să ne unim, prin viaţa după Evanghelie cu nestricăciunea, am rămas în iubirea de cele pămînteşti, nepărtaşi de nestricăciunea vecinică, preferînd blestemata stricăciune.[505] Vai nouă, că putînd birui toate iubirile de plăceri, am preferat prin plăcerile noastre să ne lăsăm mai

504 In „Evergetinos" se continuă: „De aceea ne aşteaptă acolo focul nestins al gheenei şi întunericul cel mai dinafară, viermele cel neadormit, plînsul şi scrîşnirea dinţilor şi ruşinea veşnică în faţa întregii zidiri de sus şi de jos" (Monahul Augustin, la notă). Dar de fapt aceste cuvinte se află şi în acest text în cap. 5.

505 Putînd să ne amestecăm cu nestricăciunea, am rămas nepărtaşi de nestricăciunea veşnică preferind stricăciunea. Cît sîntem cu trupul pe pămînt, puterea lui Hristos lucrează în noi ca o arvună care ne va duce la învierea fericită întru nestricăciunea veşnică. Este o nestricăciune potenţială ca o iradiere a trupului Lui înviat în trupul nostru. Desfacerea trupului nostru la moarte va lăsa în sufletul nostru puterea pe care, întărind-o Hristos la învierea de obşte, va contribui la învierea trupului într-o nestricăciune actuală totală. Moaştele sfinţilor sînt o dovadă despre o anumită nestricăciune întărită chiar în trupurile lor pe pămînt.

degrabă biruiţi de patimile noastre.[506] Vai nouă, că ne ruşinăm şi ne temem să păcătuim înaintea oamenilor dar nu tremurăm şi nu ne temem să păcătuim lipsiţi de orice evlavie, înaintea ochilor Celui ce vede cele ascunse. Vai nouă, că nu facem cuvîntul nostru folositor, prin sarea dumnezeiască, ci spunem totdeauna cuvinte nefolositoare şi lipsite de evlavie aproapelui nostru. Vai nouă, că vorbim cu linguşire şi vicleşug şi făţărnicie oamenilor, şi nu ne temem de osînda ce ne va veni din aceasta. Vai nouă, că nepăsarea şi moleşeala pricinuiesc jefuirea inimilor noastre de străpungeri, de către demoni. Vai nouă că, după ce ne-am lepădat de lume, întrecem în patimi pe cei din lume.[507] Vai nouă că, avînd nevoie de îndreptare şi învăţătură, îndreptăm pe alţii care păcătuiesc puţin.

5. Vai nouă că, atunci cînd Domnul va face examenul vieţii noastre de pe pămînt, ne va găsi la judecată neîndreptaţi. Vai nouă că nu privim la cele dinlăuntrul stomacului nostru şi de aceea sîntem biruiţi de iubirea de plăcere şi de mîndrie. Vai de noi că, murdărind pururea sufletele noastre cu gînduri necurate, voim să fim respectaţi ca nişte sfinţi şi să fim cinstiţi cu titlurile date acelora. Vai nouă că, ocupîndu-ne cu cele deşarte, am uitat de lupta împotriva diavolului. Vai nouă, celor ce păcătuim aici, fără teamă, că ne

506 Sfinţii curăţindu-se de patimi, au dobîndit chiar în trupuri, prin ajutorul lui Dumnezeu, o anumită eliberare de totala stricare sau descompunere. Căci daca patimile ne ţin în robie, curăţia de patimi ne aduce o anumită libertate chiar faţă de procesul descompunerii. Căci sufletul plin de puterea lui Dumnezeu, rămîne după moartea lui Hristos apropiat de trup cu puterea lui. Unitatea dobîndită de om prin curăţie în viaţa pămîntească are o anumită prelungire şi după moarte, precum marea disonanţă între suflet şi trup în cei supuşi plăcerilor, ţine şi sufletul slăbit mai mult despărţit de trup.

507 Prin lepădarea de lume, autorul înţelege lepădarea de patimi. Aceasta se urmărea de către monahi. Bine ar fi dacă şi cei ce rămîn în lume s-ar despărţi în oarecare măsură de patimi. Păcatul moştenit de la Adam a făcut din lume un prilej pentru patimi, pentru uitarea de Dumnezeu, prin plăcerile căutate în ea.

aşteaptă acolo focul nestins al gheenei şi întunerecul cel mai dinafară şi viermele neadormit şi plînsul şi scrîşnirea dinţilor şi ruşinea vecinică în faţa zidirii de sus şi de jos. Vai sufletului nostru lipsit de discernămînt şi nepocăit, că la învierea morţilor va plînge şi va suspina cu jale şi cu scrîşnirea dinţilor în trupul său păcătos şi va suferi chinurile amare, dureroase şi foarte aspre ale focului vecinic. Vai nouă, că în exilul nostru trecător, iubim veselia blestemată şi nu ne aducem aminte de dulceaţa raiului, ci dispreţuim Împărăţia cerurilor. Vai nouă, că ne asemănăm prin îvîrtoşare fecioarelor nebune şi nu cumpărăm untdelemnul care luminează candelele prin facerea de bine către cei apropiaţi. Vai nouă, că înălţăm noaptea şi ziua rugăciuni către Dumnezeu, zicînd: „Doamne, Doamne", şi nu facem ceea ce ne-a poruncit. Vai mie, celui ce am scris acest fel de plîngeri, dar închis în cele scrise, n-am primit nici cea mai mică zare a pocăinţei. Vai mie că pricinuiesc dureri altora, dar mă feresc pe mine de dureri. Vai nouă, că avînd în conştiinţă vinile ce ne osîndesc neîncetat şi mărturisesc împotriva noastră, nu ne ruşinăm, nici nu tremurăm că vom suferi la judecata lui Dumnezeu răspunderea pentru ele. Vai nouă, că răspîndind putoarea faptelor noastre ne bucurăm de laudele oamenilor.

6. Vai nouă, că agitaţia, hoinăreala şi uitarea depărtează din inimile noastre frica de Dumnezeu. Vai nouă, că străduinţa pentru cele deşarte goleşte înţelegerea noastră şi o toceşte. Vai nouă că, bucurîndu-ne pînă la capăt de îndelunga răbdare a lui Dumnezeu, nu dorim să murim faptelor noastre şi nu ne silim, ajutaţi de ea, să ne facem mereu mai buni. Vai nouă că, aducîndu-ne aminte acum de păcatele noastre, dar rămînînd în viitor sufletul fără trup, vom vedea deodată atunci întipărite şi înscrise în memoria minţii noastre toate cele trăite aici prin cuvinte, gînduri şi fapte, cu părere de rău

dureroasă şi cu multă amărăciune. Vai nouă că, declarînd Apostolul: „Cel ce mănîncă pîinea şi bea paharul Domnului cu nevrednicie, judecată sie-şi mănîncă şi bea, nedeosebind trupul Domnului" (I Cor. 11, 27), noi, tăvăliţi în necurăţiile noastre, ne apropiem de înfricoşătoarele Taine ale lui Dumnezeu, dăruindu-ne noi înşine iertare pentru cele ce le-am făcut în nălucirile de noapte şi în gîndurile murdare. Căci cel ce vine să şadă lîngă Dumnezeu fără gînduri curate, fără ochi nevinovaţi, fără trup nestricăcios, nici cu porniri nepătate ale sufletului şi trupului, cîtor vini şi cîtor dureri ale trupului şi slăbiciuni ale sufletului nu va fi supus la urmă, primind chinul şi ruşinea fără sfîrşit? Vai mie că, scriind acestea cu lacrimi amare, n-am început pocăinţa cu lucrul. Vai mie că spun cele adevărate, dar nu fac cele bune. Vai mie, celui ce îndemn la cele bune, dar fac cele rele. Vai celor ce păcătuiesc în plăceri, că îi aşteaptă un sfîrşit amar, cu o ruşine veşnică. Vai celor ce se întristează fără nici un folos, fiindcă s-au lipsit pe ei de întristarea folositoare a pocăinţei.[508]

7. Vai celor ce ocărăsc şi înjură pe alţii, că s-au înstrăinat pe ei de fericirea iubirii. Vai bîrfitorilor şi pismaşilor, că s-au înstrăinat de bunătatea şi mila lui Dumnezeu. Vai celor ce voiesc să placă oamenilor, că nu pot plăcea lui Dumnezeu. Vai celor ce caută la faţa oamenilor, că au căzut din adevărul lui Dumnezeu[509] Vai celor mîndri, că s-au dat pe partea diavolului apostat (răsculat) împotriva lui Dumnezeu.[510] Vai celor ce nu se tem de Domnul, că pentru aceasta se vor imple-

508 Cei ce rămîn in plăcerile păcatelor, se întristează după ce nu le mai au, dar fără folos, în loc să se întristeze pocăindu-se de păcate, ceea ce înseamnează o întristare cu folos.

509 Cei ce caută la faţa oamenilor, judecă după plăcerea acestora, nu după voia lui Dumnezeu. Ei nu cunosc autoritatea lui Dumnezeu, deci nici pe Dumnezeu Însuşi.

510 Cel mîndru e în stare să se socotească mai presus chiar şi de Dumnezeu, de dragul independenţei de El.

ti cu multe păcate şi se vor biciui şi aici, şi acolo. Vai nouă, că nu suportăm înţepăturile perilor, ale firelor de praf, ale ţînţarilor, ale muştelor şi ale albinelor, dar nu căutăm nici un ajutor sau scăpare de gura mare a balaurului care ne muşcă şi ne soarbe ca printr-o gură, căscată şi ne pătrunde cu toate acele otrăvitoare ale morţii. Vai nouă, că diavolul ne consumă prin toate plăcerile, durerile părute, trebuinţele şi amăgirile lumii şi nu voim să ne odihnim de relele lui. Vai nouă că, stăpînindu-ne ani mulţi despărţirea de Dumnezeu, care ne slăbeşte credinţa ortodoxă, nu plîngem, nu arătăm durerea inimii, nu ne înfrînăm de la patimile ce ne stăpînesc, ci adăugăm păcate la păcate, ca să primim în gheena chinurile amare şi vecinice pentru necredinţa şi faptele noastre rele. Vai nouă, că la plîngerile scrise, ajungînd la sfîrşitul vieţii, am adăugat fără să ne pocăim şi să plîngem, la relele noastre din tinereţe, relele mai mari şi mai de nesuportat ale bătrîneţii şi păcate mai împovărătoare. Vai nouă, că nu ne ruşinăm nici de durerile mai apăsătoare şi de bolile felurite ale trupului, ci ne întărim în păcate şi le hrănim în chip dispreţuitor prin multă neînfrînare şi lene trupurile noastre întinate şi păcătoase. Vai nouă, că va trebui să trecem prin focul ce se învîrteşte în jurul nostru şi să străbatem valurile mării, „ca fiecare să ia după cele ce a făcut în trup, fie bune, fie rele". Vai nouă, că nu ne gîndim la focul acela întunecat şi nematerial şi la plînsul amar şi la scrîşnirea dinţilor. Căci Dumnezeu va îndepărta însuşirea luminoasă a flăcărilor şi va lăsa păcătoşilor lipsiţi de evlavie, însuşirea arzătoare şi întunecată a focului.

8. Vai mie, suflete nenorocit, că mă aflu într-o întristare şi durere neîncetată a inimii. Căci mă mulţumesc să plîng, fiindcă răutatea mi-a schimbat înţelegerea, a acoperit adevărul, moartea a biruit viaţa, cele pămînteşti şi stricăcioase şi vremelnice nu s-au făcut

schimb pentru cele cereşti, nestricăcioase şi vecinice, iar cele respingătoare şi vrednice de ură, au apărut mai dulci şi mai iubite ca adevărata iubire a lui Hristos şi decît cele cuvenite, rătăcirea a alungat adevărul din suflet, a adus întristarea în locul bucuriei, mi-a scos la iveală ruşinea şi osînda în locul îndrăznelii şi laudelor, m-a făcut să cinstesc mai mult amărăciunea decît dulceaţa, să iubesc, mai mult pămîntul şi negura lui, decît cerul şi Împărăţia lui; întunericul vrăjmaşului care urăşte frumuseţea a venit în inima mea şi a întunecat lumina cunoştinţei din mintea mea. Vai mie, vai mie, cîte curse ale diavolului m-au prins şi m-au atras dintr-o atît de mare înălţime, sfîşiindu-mă?[511] Alergînd, am slăbit şi sudorile au ieşit degeaba din mine. Cine nu mă va plînge văzîndu-mă zdrobit de osteneli şi dureri zadarnice şi naufragiind în afara ţărmului? „Fie-vă milă de mine, fie-vă milă de mine, prieteni!" (Iov. 19, 21) şi rugaţi cu durere pe bunul Stăpîn Hristos, Care nu ţine minte răul şi Care, poate, îndurîndu-Se de mine, va depărta ceata cumplită a diavolului urîtor al binelui din înţelegerea mea şi voi vedea în ce noroiu zac şi, deşi pot, nu voiesc să mă ridic din el. Rugaţi-vă, ca nu cumva scurtîndu-se timpul, să-mi taie toată nădejdea. Nu este durere mai mare ca durerea mea, nici rană mai mare ca rana mea, nici o durere ca durerea inimii mele. „Că fărădelegile mele au covîrşit capul meu" (Ps. 37, 4). Căci rănile mele nu sînt răni pricinuite de sabie, nici moartea mea nu e moarte adusă de război, ci săgeţile aprinse ale vrăjmaşului „s-au înfipt în mine" (Ps. 37, 2) şi au orbit pe omul meu dinlăuntru. „Şi am fost

511 Necredinţa în Dumnezeu aduce omului toate amăgirile, făcîndu-le să prefere plăcerile trecătoare urmate de descurajarea deplină. Înălţimea în bine se arată şi în unitatea între componentele persoanei omeneşti. Coborîrea în cele rele înseamnă şi o dezbinare lăuntrică a omului. Căci sufletul lui nu se învoieşte deplin cu plăcerile trupeşti. Cu cît sporeşte satisfacerea acestora, cu atît creşte o anumită dezaprobare a sufletului. Căci omul nu poate ieşi cu totul din firea lui, creată pentru sporirea în bine.

afundat în noroiul adîncului, care nu are fund" (Ps. 68, 2). Frica de care m-am temut a venit la mine (Iov. 3, 25) şi „umbra morţii m-a acoperit" (Ps. 63, 20). Vai mie, suflete, priveşte şi vezi cele prezente, vremelnice şi după puţin trecătoare, cu amărăciune şi durere; şi pe cele ce vor veni, încă şi mai grele. Înţelege, suflete, din cîte bunătăţi şi nădejdi cazi şi cîtor chinuri te vei face după puţin timp moştenitor, fără urmaş şi nemîngîiat. Vino şi cazi şi te roagă înainte de-a se întuneca lumina deasupra capului tău şi cere Dătătorului luminii nemuritoare, ca să mă scoată din flacăra a toate mistuitoare şi din întunericul neluminos. Că a Lui este puterea să ierte păcatele şi să dăruiască cele bune nouă, celor nevrednici de mila Lui. Că a Lui este slava şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin.

PORUNCI SAU SFATURI ALE LUI AVA ISAIA
Către monachii începători[512]

Frate preaiubite,dacă te-ai lepădat de lumea aceasta deşartă[513] şi te-ai predat lui Dumnezeu, căieşte-te de păcatele tale şi păzeşte ceea ce ţi-ai propus, dar nu da atenţie gîndurilor tale, pentru că slăbesc sufletul tău, spunînd: Nu ţi s-au iertat păcatele tale de mai înainte. Păzeşte deci poruncile acestea:

1. Păzeşte-te să nu mănînci cu vreo femeie şi să nu ai familiaritate cu vreun băiat sau să dormi împreună cu vreun adolescent pe aceeaşi saltea. Iar dezbrăcîndu-te de cămaşa ta, nu privi la trupul tău.

2. De eşti silit să bei vin, nu bea mai mult de trei pahare. Păzeşte-te să nu calci porunca din prietenie.

3. Nu face rugăciunile ceasurilor fără grijă, ca să nu cazi în mîinile vrăjmaşilor tăi[514]. Îngrijeşte-te, pe cît poţi, de meditarea Psalmilor, că aceasta te va păzi de viaţa lipsită de curăţie.

4. Iubeşte osteneala şi necazul, ca să ţi se uşureze patimile. Nu te întreţine cu cineva despre nimic, şi te vei ridica prin suspine mai presus de păcatele tale.

5. Păzeşte-te de minciună, că te scoate din frică Domnul[515]. Nu descoperi tuturor lucrările tale cele bune[516],ca să nu te răpească vrăjmaşul.

512 „Aceste reguli ale lui Isaia s-au luat din cele 29 Cuvinte ale lui. Ele se află în latineşte *(Patr. lat.,* Migne 103, col. 417—434), s-au tradus în greceşte de K.I. Foculide", Monahul Augustin, (p. 186—192).

513 „Următoarele reguli, pînă la a 15-a s-au luat din „Cuvîntul IX: „Porunci date celor ce s-au lepădat" (Monahul Augustin, nota p. 186).

514 Antonie cel Mare, can. 6 (Monahul Augustin). Unul din scopurile rugăciunii este să ne ţină cu gîndul la Dumnezeu şi despărţiţi de diavolul şi de ispitele lui prin tot felul de gînduri, unele foarte înşelătoare prin păruta lor importanţă şi valoare.

515 Cînd minţi, socoteşti că te poţi ascunde chiar de Dumnezeu, deci nu-ţi mai este frică de El.

6. Descoperă bolile tale Părinţilor, ca să te bucuri de sfatul lor[517].

7. Sileşte-te la lucrul tău de mînă şi va locui in tine frica Domnului[518].

8. Nu judeca pe fratele tău, nici nu-l dispreţui, căci vei cădea în mîinile vrăjmaşilor tăi[519].

9. Nu te certa pentru susţinerea cuvintelor tale, ca să nu se sălăşluiască în tine cele rele[520].

10. Iubeşte smerita cugetare şi nu te odihni în părerea ta. Să se obişnuiască limba ta să spună: „Iartă-mă". Şi-ţi va veni smerita cugetare[521].

11. Şezînd în chilia ta, îngrijeşte-te de trei lucruri: de stăruinţa în rugăciune,de meditarea Psalmilor şi de lucrul de mînă[522].

12. Cugetă în tine însuţi: Nu voi trăi în lumea aceasta în mod sigur decît în ziua aceasta; şi te vei înarma împotriva păcatului.

13. Nu fi lacom la mîncare, ca să nu se reînnoiască în tine păcatele dinainte. Nu părăsi osteneala, îngrijeşte-te de meditarea psalmilor şi-ţi va veni odihna de la Dumnezeu.

14. Sileşte-te pentru lacrimi în rugăciuni şi Dumnezeu se va milui de tine şi te va dezbrăca de omul cel vechi.

15. Învaţă că osteneala, sărăcia, înstrăinarea, necazul şi tăcerea aduc smerita cugetare. Iar smerita cugetare iertarea tuturor

516 Antonie cel Mare, can 34 (Monahul Augustin): în dorinţa de-a descoperi toate cele bune tuturor, se manifestă iubirea de slava deşartă.

517 Antonie cel Mare, can 41 (Monahul Augustin).

518 Acelaşi, can. 58.

519 Acelaşi, can. 59. Dispreţuind pe altul te mîndreşti, deci te asociezi cu diavolul care se mîndreşte faţă de Dumnezeu.

520 Acelaşi, can. 69. Prin cearta pentru cuvintele tale, întăreşti mîndria în tine.

521 Acelaşi, can. 64, 72.

522 Sfaturile 11, 12, 13, 14 sînt asemănătoare can. 65, 66, 67, 68 ale lui Antonie (Monahul Augustin la note).

păcatelor[523]. Dar smerita cugetare stă şi în a se socoti omul pe sine păcătos şi nedrept şi în a nu-şi susţine cuvîntul său, în a-şi desfiinţa pofta sa, în a-şi pleca ochii spre pămînt, în a suporta ocara şi osteneala, în a urî cinstirea şi odihna (comoditatea) şi a spune în orice lucru: „Iartă-mă". Iar prin smerita cugetare se alungă vrăjmaşii[524].

16. Fii neîncetat trist. Dar de vin la tine fraţi, fii cu ei senin, ca să locuiască în tine frica lui Dumnezeu[525].

17. Călătorind cu niscai fraţi, desparte-te de ei, ca să poţi tăcea. Şi nu te întoarce încoace şi încolo, ci meditează psalmii şi roagă-te în minte lui Dumnezeu[526]. Şi oriunde ai intra, nu te purta măreţ cu cei ce locuiesc acolo. Păstrează modestia şi sfiala în toate şi întinde mîna cu greutate spre cele puse înaintea ta[527].

18. Nu te culca cu altul pe aceeaşi saltea. Roagă-te mult înainte de-a te culca, oricît ai fi de obosit de călătorie [528].

19. Nu îngădui să ţi se ungă trupul cu untdelemn, decît în caz de boală grea[529].

20. Şezînd la masă cu fraţii, nu mînca cu plăcere şi întinde mîna numai spre cele din faţa ta. Iar genunchii să-ţi fie adunaţi. Şi nu ridica faţa ta spre altul. Nu bea apă pe nesăturate, nici cu zgomot.

523 Smerita cugetare e condiţionată şi de nişte stări externe: de sărăcie, de neplăcerea de-a te afla între străini, de necazuri. Iar smerita cugetare te face să ierţi toate păcatele. Căci te socoteşti mai prejos de oricine. Iar de ierţi altora, şi Dumnezeu te iartă. Dimpotrivă, mîndria faţă de alţii nu-ţi aduce nici ţie iertarea, căci de fapt nici nu o ceri. Antonie, can. 71.

524 Smerita cugetare mă opreşte să mă socotesc neavînd trebuinţă de ajutorul lui Dumnezeu, să socotesc că am în mine toată puterea. Aceasta e o cugetare diavolească. Smerita cugetare implică simţirea existenţei lui Dumnezeu, ca Cel de la care am totul.

525 De aci pînă la nr. 42 s-au luat din Cuvîntul III: „Despre starea începătorilor şi a celor din chilii": şi din Antonie, can. 74. Se cere monahului să fie mereu trist, cugetînd la păcatele lui. Dar să primească cu lumina bucuriei pe fraţii ce vin la el. Prin amîndouă trăieşte frica de Dumnezeu.

526 Se vorbea de atunci (din sec. IV) de rugăciunea mintală, sau a mintii.

528 Acelaşi, can. 80.

527 Antonie, can. 75, 76.

529 Sf. Pahomie, can. 92.

21. De eşti silit să scuipi, cînd eşti cu fraţii,scoală-te şi aruncă departe de ei ceea ce trebuie. Nu te agita între oameni şi de-ţi vine să scuipi, nu deschide gura ta; şi vei scăpa de această trebuinţă.

22. Nu deschide gura ca să rîzi. Căci aceasta arată în tine lipsa fricii de Dumnezeu[530].

23. Nu pofti lucrul altuia. De faci (de scrii o carte), nu o împodobi, căci aceasta arată o poftă a ta.

24. De păcătuieşti în ceva, nu te ruşina să o mărturiseşti, nici să nu cauţi să te aperi printr-o minciună, ci pleacă-ţi genunchii şi mărturiseşte păcatul tău şi cere iertare şi ţi se va ierta.

25. Dacă cineva minte faţă de tine, nu te mînia, ci zi: „Iartă-mă; nu voi reveni".

26. Nu te ruşina să întrebi pe învăţătorul tău.

27. De bate cineva la uşa chiliei tale în vreme ce şezi şi te sîrguieşti cu lucrul tău de mînă, iartă-l şi, îngrijeşte-te de odihna lui.

28. Nu grăi cuiva, nici nu lua aminte la cuvintele cuiva, fără folos.

29. De te trimite învăţătorul la un drum, întreabă-l pe unde să mergi şi fă după porunca lui. Nu risipi cuvinte încoace şi încolo. De vei păzi ochii şi urechile tale, nu vei păcătui în nici un caz cu limba ta[531].

30. Locuind cu un frate, fii cu el ca un străin. Nu-i porunci lui ceva, nici nu te face pe tine mai înalt ca el,nici nu te purta cu el cu mîndrie. Iar de-ţi porunceşte ceva ce nu voieşti, înfrînge-ţi voia

530Toată politeţea delicată, recomandată monahilor, se întemeiază pe gîndul la Dumnezeu. Nu toate cele necuvenite le văd oamenii, dar le vede Dumnezeu. Şi în respectul de oameni se arată respectul de Dumnezeu, care-i preţuieşte pe toţi şi preţuieşte respectul reciproc între oameni.

531 Există o legătură morală între simţuri. De păzeşti pe unul de la cele necuvenite, aceasta te va ajuta să le păzeşti şi pe celelalte. Omul, rămîne în cele bune o unitate nesfîşiată.

ta şi nu-l întrista, ca să nu se despartă de tine pacea. Cunoaşte că cel ce ascultă, este mai mare[532].

31. De locuieşti împreună cu un frate, şi-ţi spune: „Ascultă!", zi: „Ce voieşti?" De-ţi va lăsa ţie alegerea, împlineşte ceea ce alegi cu frică de Dumnezeu.

32. Sculîndu-te din somn, roagă-te înainte de-a te apuca de lucrul tău. Dar cugetă mai întîi la cuvîntul lui Dumnezeu, apoi apucă-te fără greutate de lucru.

33. Fii senin cu străinul şi vorbeşte-i, ca să nu-i fie plecarea păgubitoare. Păzeşte-te să nu-l întrebi ceva fără folos, îndată ce-a venit la tine,ci cere-i lui să se roage.Iar după ce s-a aşezat,întreabă-l: „Cum te afli, frate?" Şi dă-i lui o carte să citească. Iar de este obosit de călătorie, îngăduie-i să se odihnească şi spală-i picioarele. Iar de grăieşte cuvinte deşarte, spune-i cu iubire: „Cruţă-mă, frate, că sânt slab şi nu pot asculta acestea".Iar dacă hainele lui sînt desfăcute, coase-le. Iar de este slab şi hainele-i sînt murdare, spală-i-le. Iar de este un hoinar, şi la tine sînt oameni sfinţi, nu-i îngădui să vină la ei, ci fă milă cu el şi-l sloboade. Iar de este sărac, nu-l slobodă necăjit, ci dă-i ceea ce ţi-a dat Domnul.

34. Dacă un frate ţi-a pus ceva pe masă, nu cerceta ce ţi-a pus, nefiind el de faţă.

35. De te va lăsa cineva în chilia lui şi va ieşi, nu-ţi ridica ochii ca să vezi ce este în ea, ci spune-i cînd iese: „Dă-mi vreun lucru,ca să mă îngrijesc de el pînă te întorci".Şi ceea ce-ţi va spune, împlineşte cu grijă.

36. Nu te ruga nepăsător şi fără grijă. Căci în loc să placi lui Dumnezeu, Îl vei face să se mînie. Ci stai cu frică şi cu cutremur şi nu te răzima de pereţi, nici nu te moleşi la picioare, ca cu unul să stai, iar pe celălalt să-l întinzi. Împotriveşte-te gîndurilor tale şi să nu le îngădui să se îngrijească de cele trupeşti, ca să-ţi fie bine primită rugăciunea de Dumnezeu.

532 Se sfătuieşte monahul să fie ca un străin cu fratele cu care locuieşte, nu în sensul că nu are nici o simţire frăţească faţă de el, ci în sensul de a nu-i porunci ca unuia ce este obligat să asculte; să-l trateze ca pe un om liber, total independent Să nu-i poruncească, dar să-i asculte porunca chiar de nu-i place. Se manifestă şi în aceasta smerita cugetare.

37. De eşti de faţă la Liturghie, păzeşte gîndurile şi simţirile tale şi stai cu frică înaintea lui Dumnezeu Celui Prea Înalt, ca să te învredniceşti să primeşti trupul Domnului şi sîngele Lui şi să vindece patimile tale [533].

38. De eşti tînăr,nu îmbrăca haina frumoasă,pînă nu ajungi la bătrîneţe[534].

39. Călătorind cu unul mai bătrîn ca tine, nu o lua înaintea lui.De se va scula cel mai bătrîn să vorbească altora,nu-l nesocoti, rămînînd şezînd. Ci stai în picioare cu el, pînă ce-ţi va porunci să şezi.

40. Intrînd într-un oraş sau într-o parte a lui, să ţii ochii la pămînt,ca să nu ţi se facă cele văzute pricină de război în chilia ta.

41. Nu te culca într-un loc, în care te temi să păcătuieşti cu inima. Nu mînca cu o femeie, nici să nu priveşti hainele ei, dacă poţi.

42. Călătorind cu un bătrîn, nu-l lăsa să poarte ceva. Iar de sînteţi tineri, să poarte fiecare o parte. Iar de e ceva de mijloc, să poarte fiecare aceea un ceas, dar să meargă înainte cel ce o poartă. Să meargă înainte însă şi cel slab,ca de se aşează,obosit,să se odihnească, să te aşezi împreună cu el.

43. Întrebînd pe un bătrîn despre gîndurile tale, descopere-i-le lui aşa cum sînt, încrezîndu-te că va păzi tainele tale. Dar nu lua ca motiv că e mai înaintat în vîrstă, ci că poţi prin învăţătură, prin faptele şi prin experienţă duhovnicească să nu te păgubeşti, de vor creşte patimile tale[535].

44. Sîrguieşts-te să te rogi cel mai mult, noaptea, ca să se lumineze mintea ta[536].Priveşte păcatele tale şi roagă pe Dumnezeu pentru ele, iar El te va ierta de ele.

533 Un efect principal al primirii trupului şi sîngelui Domnului este curăţirea noastră de patimi, dat fiind că starea lor de jertfă e contrară oricărui egoism manifestat prin patimi.

534 Nu mări ispita ce-o poţi produce ca tînăr asupra femeilor, prin haina frumoasă. La bătrîneţe nu mai e acest pericol. Dar şi tînărul însuşi are în haina frumoasă o cauză de mîndrie.

535 De aci pînă la sfîrşit, poruncile s-au luat din Cuvîntul IV: „Despre conştiinţa celor ce şed în chilie".

536Noaptea se luminează mintea cel mai mult de lumina dumnezeiască, pentru că nu mai e împiedicată de cele văzute în lume.

45. De voieşte cineva, fiind tu de faţă, să judece pe fratele tău şi dacă cel osîndit este dintre aceia care te judecă pe tine,spune-i aceluia cu smerita cugetare: „Cruţă-mă, frate, că sînt păcătos şi slab şi sînt vrednic de cuvintele ce mi le spui. De aceea nu le pot auzi acestea"[537].

46. Cinsteşte pe fraţii tăi mai mult decît pe tine în toate. Iar cînd un prieten îţi aduce cinstiri în faţa altora, spune-le: „Pentru voi mi-a adus mie aceste cinstiri". Nu gusta vreo cinstire fără alţii.

47. Celui ce-ţi cere ceva, prin întoarcere faţă de ceea ce ţi-a dat, nu-i refuza.

48. Să nu cugeţi în inima ta ceva împotriva unuia din aceia de a căror iubire ai fost păgubit pentru Dumnezeu, ci gîndeşte-te la moarte şi la osîndă şi că nimeni din ei nu va putea să-ţi ajute în vremea aceea (de nu va fi iertat).

49. Dacă, şezînd în chilia ta, îţi aduci aminte de vreunul care ţi-a făcut rele, scoală-te îndată şi te roagă lui Dumnezeu pentru el în inima ta, ca să-l cruţe Dumnezeu. Aşa va înceta patima care o suferi din pricina lui[538].

50. De voieşti să primeşti trupul Domnului, păzeşte-te să nu intre în inima ta mînia şi ura împotriva cuiva[539]. De cunoşti pe cineva înveninat împotriva ta, cere-i tu întîi iertare, precum a poruncit Domnul nostru (Matei V).

51. Dacă te războieşte vreo poftă neruşinată noaptea, păzeşte-te să nu preiei vederea aceea ziua, ca să nu se spurce inima ta de plăcere, ci cazi înaintea lui Dumnezeu şi El te va milui, căci cunoaşte slăbiciunea oamenilor.

537 De aud pe cineva osîndind pe unul care m-a criticat pe mine, să nu mă bucur că mă apără prin aceasta, ci să-i spun: „Frate, sînt păcătos cum mă socoteşte acela, de aceea nu pot auzi osîndirea lui de către tine".

538 Nu cel pe care-l urăsc suferă de ura mea, ci eu, pentru că sufăr de o patimă care mă coboară şi-mi va face cu neputinţă mîntuirea.

539 Cum se va simţi în noi Domnul care trăieşte moartea pentru a ne curăţi de patimi, dacă patimile continuă să fie vii în noi? Cum se va simţi în noi Domnul, Care e mai presus de orice egoism, în făptura noastră stăpînită în mod neîndurat de egoism? Nu-l facem să sufere mai departe fără rezultat pentru noi?

52. De te îngrijeşti în mod covîrşitor de post şi de rugăciunea neîncetată, nu îndrăzni să cugeţi că acestea te vor mîntui, ci nădăjduieşte că Dumnezeu va avea milă de necazul trupului tău şi te va ajuta în slăbiciunea ta[540].

53. De eşti cuprins de vreo boală, să nu te simţi împovărat, ca să-ţi lipsească duhul, ci mulţumeşte lui Dumnezeu că se îngrijeşte de folosul tău[541].

54. Locuind în chilia ta, pune o măsură hotărîtă şi un timp hotărît mîncării tale şi să nu le părăseşti acestea. Dă trupului cît îi trebuie, ca să se poată ruga şi sluji lui Dumnezeu. Iar de se va aduce ţie, cînd eşti în afara chiliei tale, o hrană dulce, nu lua pe săturate din ea, ca să te poţi reîntoarce repede în chilia ta.

55. De vor semăna în tine demonii o osteneală pe care nu o poţi purta, nu o primi, pentru că vreau să ocupe inima oamenilor cu lucruri pe care nu le pot împlini, ca să-l împovăreze pe om cu ceea ce e prea mult,ca să-l înşele. Toate lucrurile lor sînt fără măsură şi fără rînduială[542].

56. Mănîncă o dată pe zi şi nu pe săturate. Dă trupului cît are nevoie, după cerinţa firii.

57. Rînduieşte o jumătate de noapte pentru privegherea în rugăciune, iar cealaltă jumătate pentru odihna trupului. Înainte de-a te întinde pentru somn, priveghează două ceasuri în rugăciune şi în cîntări, apoi dă trupului tău odihnă. De-i este greu trupului tău cînd trebuie să se scoale la rugăciune, spune-i: „Voieşti să te bucuri în acest timp de odihnă apoi să pleci spre îndelungata pedeapsă? Nu e mai bine să te oboseşti puţin aici,apoi să te odihneşti cu sfinţii

540 Nu te încrede în ostenelile tale, ci în mila lui Dumnezeu. Căci ele nu-ţi dau siguranţa şi liniştea ei, cum ţi-o dă nădejdea în mila lui Dumnezeu.

541 De-ţi vine vreo boală şi vreun necaz, nu te descuraja, ci mulţumeşte lui Dumnezeu că aceasta te face să te rogi şi mai mult lui şi să nu-ţi pui nădejdea în puterile tale. Cu cît simţi mai mult slăbiciunile tale, cu atît te vei apropia mai mult de Dumnezeu, punîndu-ţi nădejdea în El (II Cor. 12,10).

542 Demonii îl ispitesc pe om adeseori cu iluzia că poate împlini lucruri bune peste măsură ca neputîndu-le împlini să-l descurajeze. Il ispiteşte postirea mult, somnul puţin etc.

acolo în veac?" Deci aruncă de la tine lenea şi atunci îţi va veni ajutorul dumnezeiesc[543].

58. Dacă ai îmbrăţişat stadionul călugăresc, eliberează pe robul tău.Şi de voieşti să fii monah,nu îngădui să locuiască împreună cu tine.

59. Plecînd să vinzi lucrul tău de mînă, nu te sfădi pentru preţ cu cei din lume. La fel să faci, cînd cumperi ceva. Cunoaşte că lipsa lucrurilor ţi-l va face propriu pe Dumnezeu[544].

60. Dacă un frate pune lîngă tine un vas şi ai nevoie de el, nu-l atinge decît cu voia lui.

61. Dacă un frate îţi cere să-i cumperi ceva, fiindcă pleacă, fă-o. Iar de sînt cu tine fraţi, fă aceasta cînd sînt ei de faţă.

62. Dacă ţi se dă ceva ţie ca să-l întorci, dă-i-l după ce l-ai folosit.Nu-l ţine pînă ţi-l va cere.De ai stricat ceva din el repară-l. De dai ceva altuia ca să ţi-l întoarcă, nu-l cere văzînd că nu poate să ţi-l întoarcă, mai ales cînd nu ai nevoie de el.

63. De ai ieşit din chilia ta, apoi întorcîndu-te afli un frate locuind în ea, caută ţie o alta. Deci păzeşte-te să nu-l scoţi pe el din ea, ca să nu se mînie înaintea lui Dumnezeu.Iar voind el să o părăsească de bună-voie, ţi s-a împlinit ceea ce e drept. Iar de a luat vreun vas din ea, nu i-l cere.

64. De voieşti să pleci din chilie, păzeşte-te să nu iei ceva din ea, ci lasă-i toate fratelui sărac, şi Dumnezeu îţi va răsplăti ţie unde vei pleca.

65. De nici un lucru nu se bucură atîta diavolii ca de acel om care ascunde gîndurile sale de învăţătorul său duhovnicesc.

66. Păzeşte-te pe tine de bogăţie şi de iubirea ei, fiindcă strică rodul monahului.

67. De lupţi împotriva ispitei care te necăjeşte, nu înceta să cazi înaintea lui Dumnezeu şi spune: „Fii mie ajutor, Doamne,

543 Antonie, can. 8.

544 Neavînd lucruri de care să te ocupi şi să te alipeşti, te vei ocupa şi te vei alipi de Dumnezeu.

fiindcă eu,fiind slab,nu pot suporta această luptă. Şi El îţi va ajuta, dacă rugăciunea ta va porni dintr-o inimă dreaptă. Iar luptînd şi biruind, nu te mîndri, nici nu te face îndrăzneţ, ci te păzeşte de acestea, fiindcă vrăjmaşul unelteşte prin aceasta împotriva ta o luptă mai mare ca înainte.

68. Rugîndu-te lui Dumnezeu, nu spune: „Doamne, înlătură aceasta şi dă-mi aceea", ci spune: „Doamne, Dumnezeul meu, cunoşti mai bine ce-mi este mai de folos. Ajută-mi şi nu îngădui să păcătuiesc faţă de Tine şi să fiu pierdut în păcatele mele, pentru că sînt păcătos şi slab. Nici nu mă preda vrăjmaşilor mei. La Tine am alergat. Izbăveşte-mă, Doamne, că Tu eşti tăria şi nădejdea mea. Că a Ta este puterea şi slava şi lucrarea cea bună şi dăruirea harului în veci. Amin."

FRAGMENTE DIN CUVINTELE AVEI ISAIA
Din codicele 113, din sec. XVII, al colecţiei patriarhale din Ierusalim[545]

F. 62b—63a. Spunea Ava Isaia: Precum o hîrtie scrisă cu cuvinte barbare şi avînd pe ea un tablou cu trăsături nepotrivite, de va voi Domnul să fie curăţite, nu se va făcea aceasta de nu s-ar înmuia în mod potrivit cu ceară şi nu se vor şterge cu apă, aşa şi omul, întipărit de multe păcate, şi avînd înscrise pe hîrtia sufletului şi pe tabloul înţelegerii păcatele, acestea nu se vor putea curăţi decît prin mărturisirea lor şi prin smerita cugetare. Hîrtia este inima, tabloul, înţelegerea, ceara care înmoaie este mărturisirea, apa, lacrima. Şi stăpînul amîndurora este sufletul şi mintea conducătoare.

Acelaşi spunea: Precum bolnavul biruit de multe dureri şi boli şi suferind de răni purulente, ruşinîndu-se de doftori şi acoperindu-şi rănile, îşi pricinuieşte lui-şi vătămare şi durere şi chin, aşa cel ce a păcătuit, înţepat de conştiinţa sa, suferind durerile, rabdă, nu vrea să-si arate Avei ranele lui sufletesti. Dar precum bolnavul, cînd viermii se mişcă şi mănîncă trupul din care curge puroiul rău mirositor, chinuit de dureri cheamă, fără voie, doftorul, cu strigare puternică, iar doftorul aduce nu numai alifii, ci şi mijloace de ardere şi de tăiere a ranelor şi de ştergere, aşa şi monahul de cade din îngăduinţa lui Dumnezeu greu,

545 Nota Monahului Augustin: Aceste fragmente nu sînt ale Avei Isaia, afară de cele de sub nr. 127, 128 b şi 129 a., aflate şi în Filocalia. Noţiunile şi lexicul sînt deosebite. Ele par să fie din sec. X, dacă nu de şi mai tîrziu. Dar multe teme ale acestor fragmente sînt identice cu cele din „Cuvintele" Avei Isaia.

în păcat, cade îndată în faţa lui Dumnezeu şi-şi vesteşte păcatul şi e vindecat îndată. Căci toată rana nouă şi proaspătă se vindecă uşor, dar de se învecheşte, e grea şi de nevindecat. Iar cel ce a păcătuit este bolnav şi patimile şi căderile în păcat sînt răni şi plăgi. Iar doctor este egumenul, iar alifiile şi mijloacele de ştergere şi de ardere sînt postul şi privegherea şi culcatul pe jos.

Acelaşi spunea: Precum mortul e mîncat în mormînt de viermi şi din el curge mult miros urît, aşa şi monahul care a păcătuit şi nu s-a mărturisit, e mîncat de multe gînduri rele şi urîte. Şi precum din mort iese un miros urît, încît se adună fiarele, dar de a fost miruit trupul mortului, nu se ating de el, nici nu se răspîndeşte din el un miros urît, aşa şi de cel ce s-a mărturisit, nu se ating de el gînduri de deznădejde de lenevie şi întristare. Mormîntul este chilia, mortul este monahul care a murit lumii, viermii sînt gîndurile, mirosul urît este amărăciunea întărită, fiarele, mînia şi iuţimea şi supărarea, mirosirea, mărturisirea care omoară viermii şi alungă mirosul urît.

Acelaşi spunea: Precum mărăcinele ce înfăşoară pomul usucă rodul lui, şi precum viermele mănîncă lemnul şi molia haina şi rugina fierul, aşa şi păcatul usucă şi veştejeşte pe cel ce nu se mărturiseşte.

Mai spunea Ava Isaia că, precum arcaşul încercat şi vînătorul dibaci săgetează nu numai fiarele sălbatice, ci poate doborî uşor şi păsările ce zboară în văzduh, aşa şi femeia care scrie cu mîna ei scrisori şi le trimite bărbaţilor, este vînătoare. Şi vînătorul săgetează urşi şi pantere, porci sălbatici şi vulpi, fiare şi animale sălbatece şi trimite săgeţile spre cele ce vede, căci nu poate vîna pe cele ce sînt departe, iar femeia scriind, prinde sufletele raţionale ale bogaţilor şi săracilor, ale conducătorilor şi conduşilor, ale preoţilor şi monahilor, urmărindu-le cu dibăcie şi cu dreapta

săgetare. Căci are ca arc cerneala ş ca săgeată condeiul, ca aripă hîrtia, ca fier cuvintele. Ea cheamă prin scrisori nu numai pe cei ce locuiesc aproape, ci şi pe cei ce locuiesc departe.

F. 64a — 66a. Spunea Ava Isaia că toţi sfinţii sînt asemenea unui rai mare, care are pomi roditori bine mirositori şi aromaţi ce dau roade felurite şi sînt udaţi de aceeaşi apă. Raiul este mînăstirea, pomii sînt monahii, roadele sînt virtuţile, apa, harul Sfîntului Duh. Căci unul este Duhul care lucrează în ei toţi, dar ostenelile, lucrările şi înfrînarea nu e aceeaşi. Căci altfel este osteneala acestui sfînt şi altfel a altuia.

Spunea iarăşi Ava Isaia: Cine nu va plînge pe monahul nepăsător? Cine nu va plînge pe cel ce leneveşte? Cine nu va plînge pe cel ce nu se îngrijeşte de mîntuirea lui? Cine nu va suspina pentru cel ce-şi cheltuieşte zilele sale în împrăştiere? Cine nu va plînge pentru cel iubitor de plăceri? Cine nu va vărsa lacrimi pentru cel idioritmic (cel ce-şi face o rînduială proprie) şi care-şi împlineşte voile sale? Poate şi cerul suspină pentru negrija şi nepăsarea acestuia şi îngerii plîng pentru pieirea lui. Căci cel ce nu luptă aici să-şi mîntuiască sufletul său, s-a pregătit pentru chinul fără sfîrşit de acolo.[546]

Acelaşi spunea: De vor veni unii fraţi să locuiască împreună cu voi, nu-i respingeţi cu îndrăzneală. Şi de voiesc să fie idioritmici (cu rînduiala proprie), să-i sfătuiţi cele de folos. Iar de sînt supuşi şi ascultători

546 Nu pot să nu plîngă de milă celor ce se pierd, sfinţii şi îngerii ce se află în fericire. Poetul Vasile Voiculescu scrie undeva că sfinţii cer lui Dumnezeu să se ducă să vieţuiască lîngă cei din iad şi trage de aci concluzia că nu poate exista un iad veşnic. Dar se uită, afirmîndu-se o astfel de idee origenistă, că cei din iad nu sînt lăsaţi acolo pentru că aşa vrea Dumnezeu ci pentru că cei de acolo se încăpăţînează să nu ştie de Dumnezeu. E marea taină a libertăţii şi a mîndriei unora în afirmarea ei. Chiar in suferinţa lor, vreau să-şi afirme cu încăpăţînare sfidarea faţă de Cineva care este superior. Mila celor din rai pentru ei nu este comparabilă însă în durere cu chinul celor din iad. Intr-un fel le respectă şi ei libertatea.

de Părinţi, şi nu stăpîni pe ei înşişi, sau idioritmici, ci sub jugul Domnului şi supuşi lui Hristos şi Părintelui lor, să fie cinstiţi ca nişte luptători pentru adevăr şi martori ai lui Hristos. Trebuie numai să te asiguri să nu te uneşti cu ei la mîncare şi băutură, la psalmodiere şi în convorbiri, fără părerea şi sfatul, gîndul şi încuviinţarea Părintelui lor. Căci cel ce mănîncă, sau cîntă, sau vieţuieşte cu prietenie cu ei, sau face lucrul de mînă împreună, se va descoperi împreună părtaş şi în comuniune tainică cu diavolul răzvrătit, în ceasul judecăţii.[547] Căci precum modul unirii între suflet şi trup e nedesfăcut pînă în ceasul morţii, aşa şi unirea duhovnicească între şcolar şi învăţător cu conducătorul şi învăţătorul duhovnicesc.[548] Şi precum ucigătorul e omorît, ca unul ce a despărţit un suflet de trup, aşa şi judecata va scoate pe cei mai fără grijă dintre fraţi de sub acoperişul păzitor şi din ajutorul bătrînilor duhovniceşti.[549]

Spunea Ava Isaia Tibeul, că nu este ceva mai pierzător pentru monahi în aceeaşi generaţie, decît a se vorbi de rău şi a se judeca unii pe alţii. Căci cel ce vorbeşte de rău pe altul, şi îl judecă, se face pe sine dumnezeu[550] Aceasta este minunea înfricoşătoare şi deosebită şi uimitoare, ca Cel neîncăput şi care umple lumea, Cel ce toate le poartă şi nu e de nimeni purtat,

547 Cel ce n-a luptat aici pentru a cîştiga credinţa în Dumnezeu, şi-a pregătit o stare de încăpăţînare veşnică în necredinţă.

548 Cel ce a fost în comuniune cu cei păcătoşi pe pămînt şi i-a aprobat, se va descoperi în ziua judecăţii că a fost în comuniunea cu diavolul.

549 De ai fost un fel de învăţător al celui păcătos în viaţa pămîntească, fără să-l îndrepţi, te vei afla părtaş de pedeapsa lui în ziua judecăţii.

Un frate care nu luptă să ţină în viaţă curată pe alţi fraţi, ascultînd de bătrîni va fi omorît sufleteşte şi el la judecata din urmă, fiind scos de sub acoperămîntul apărător al părintelui lui duhovnicesc.

550 Numai Dumnezeu are drept să judece. Căci El dă oamenilor soarta veşnică. Cel ce judecă pe altul şi-l vorbeşte de rău, îşi însuşeşte un drept al lui Dumnezeu şi puterea Lui, pe care de fapt nu le are. Se pretinde deci pe sine dumnezeu, fără să poată fi de fapt. Vrea să ia locul lui Dumnezeu, fără să-o poată face.

Cel ce le cuprinde toate şi e necuprins de nimic, Cel ce umblă pe apă şi nu se udă pe picioare, Cel ce şade pe aripile vînturilor şi calcă pe aer precum voieşte, intră în rărunchii oamenilor şi cercetează inimile (Ps. 7, 20) şi atinge gîndurile şi judecă cugetările şi cunoaşte planurile lor. Căci ochiul a toate purtător şi văzător al celor ascunse, stăpînirea nedezminţită şi înfricoşătoare, „Cel ce priveşte la pămînt şi-l face să tremure" (Ps. 103, 33), Cel ce ceartă marea şi o usucă, „Cel ce se atinge de munţi şi îi face să fumege" *(Ibid.),* şi face să tremure zidirea ca frunzele pomului, privind pe monahi vorbindu-se de rău şi judecîndu-se unii pe alţii, se supără şi se mînie. Iar fiindcă a hotărît ziua în care va judeca lumea, pe ateii şi pe antihriştii care au răpit de mai înainte zidirea lui Dumnezeu şi judecă înainte de-a judeca şi înainte de-a cerceta Dumnezeu, dreptul Judecător îi va osîndi împreună cu diavolul ca pe părtaşii ascunşi ai lui.

F. 67b.—68a. Spunea Ava Isaia: Cel ce voieşte să se mîntuiască, să înceteze să vorbească în deşert, să iubească adevărul, să alunge de la el vorbirea deşartă, să despartă de el gîndurile rele, să arunce viclenia din inima lui, să nu stea în curtea minciunii, să vorbească adevărul, să fugă de mînia ascuţită, să nu se predea pismei şi ciudei, să se scîrbească de amintirile răului, să nu iubească poftele urîte şi vătămătoare de suflet, să nu înceteze să aibă milă de săraci, să mediteze cu cuminţenie şi cu trezvie dumnezeieştile Scripturi, să se predea cu rîvnă priveghierii, să închine rugăciunile Domnului Dumnezeu în tot ceasul fără grijă, nesfîşiat şi netulburat, să suspine din adîncul inimii, să-şi ridice ochii la cer, să-şi spele obrajii cu lacrimi, să-şi bată obrajii, să-şi lovească pieptul. Şi acestea să le facă cu smerita cugetare, ca ostenelile lui să se cunoască

şi să fie bine primite de Dumnezeu şi să se scrie în cartea vieţii.

Zise iarăşi: Să nu rîzi de cineva, de-l vezi greşind. Să nu osîndeşti pe omul pătimaş asemenea ţie, cînd lunecă, nici să nu-l dispreţuieşti bătîndu-ţi joc de el şi spunînd fără judecată cele ce nu se cuvin. Căci dacă tu, care ai cunoştinţă şi eşti priceput, rîzi de cel simplu şi îl osîndeşti, vei fi şi tu vorbit de rău şi osîndit nu numai de cei înţelepţi şi cărturari, ci şi de cei simpli şi de femei şi de copii şi „ceea ce va semăna omul, aceea va secera" (Gal. 6,7). Sămănînd de bună voie cele rele şi secerînd fără voie cele rele, trebuie să ne minunăm de dreapta judecată a lui Dumnezeu.

Spunea iarăşi: Începutul pieirii monahului este rîsul şi lipsa fricii. Cînd te vezi pe tine stăpînit de rîs, cunoaşte-te in adîncul relelor şi ajungînd în adîncul iadului. Rîsul scoate afară fericirea lui Hristos, rîsul nu zideşte, ci topeşte şi virtuţile zidite. Rîsul întristează Duhul,[551] nu e de folos sufletului, corupe trupul, întunecă mintea, înnegurează înţelegerea, scufundă în noroi conştiinţa, sclerozează (usucă, înăspreşte) şi împietreşte inima, face rugăciunea neprimită.[552] Rîsul alungă virtuţile, introduce păcatele. Monahul pricinuitor de rîs (glumeţ) e urît de Dumnezeu, privit cu scîrbă de îngeri, gol de dreptate, lipsit de viaţa vecinică îmbrăcat în ruşine. Monahul pricinuitor de rîs e cursă a diavolului, vatră a morţii. Căci rîsul alungă frica de Dumnezeu şi îl sălăşluieşte pe diavolul. Rîsul e duşmanul lui Dumnezeu şi prietenul demonilor. Rîsul e duşmanul înfrînării şi prietenul demonilor şi al desfrînării, ruşine şi osîndă a celui cîştigat de el. Rîsul

551 Duhul nu e rigid, ci viu. Se întristează pentru pieirea celor ce nu voiesc să-L primească, să se bucure prin El de comuniunea iubitoare a lui Hristos.

552 Rîsul e semn de superficialitate, semnul lipsei de reflexie, de neobservare a insuficienţelor proprii, a neîmplinirii datoriilor faţă de Dumnezeu şi de alţii.

e groapă a pierzaniei şi golire a adevărului.[553]. Rîsul risipeşte sufletul şi aduce cădere trupului. Rîsul dispreţuieşte pacea şi se bucură de lupte între oameni. Glumeţul caută moartea şi doreşte pierzania. El îşi pregăteşte chinurile veşnice şi e trimis la pieire.[554] Rîsul e suliţa diavolului şi murdărie pentru cel ce-l practică. Rîsul e tulburare a Bisericii şi pricinuitor al ruşinii. Rîsul e duşmanul dreptăţii şi prietenul luptei între oameni.[555] Rîsul aduce defăimarea şi dispreţul. Rîsul e creatorul minciunii, şi batjocura adevărului.[556] Rîsul goleşte sufletul şi corupe simţurile.[557] Rîsul e păcatul neîncetat şi un cui înfipt în suflet. Rîsul e sabia diavolului şi o seceră pustiitoare. Monahul glumeţ (pricinuitor de rîs) este un ţap sensibil şi un lup spiritual. Rîsul e necunoaşterea Scripturilor şi sabie cu două tăişuri, mînie neîntîrziată, foc arzător, strîmbarea cuvintelor adevărate, alegerea a ceea ce e nedrept. Rîsul e mişcarea între relele schimbătoare şi cugetarea vicleană. Rîsul e foc nestins şi pedeapsă pierzătoare. Rîsul e cursă multiplă şi lipsa vieţii. [558] Rîsul e chin cumplit şi prezenţa foamei. Rîsul e vieţuire amăgitoare uşa pierzaniei, năvala desfrîului. Rîsul e hambar de rele gînduri şi magazie de înţelesuri urîte. Rîsul e lipsit de gîndul morţii şi de cugetarea la chinurile veşnice. Scoate de la noi, Doamne, rîsul şi dăruieşte-ne plînsul, pe care-l ceri de la noi. Căci cel ce suspină şi

553 Rîsul nu vede realitatea profundă şi grija de-a rămînea în unire cu ea şi de-a înainta spre ea şi in ea.

554 Viaţa redusă la cele din lume şi la cele plăcute ei, se simte bine în monotonia lumii, echivalentă cu moartea spirituală. Acoperă această monotonie. Dar pentru cît timp va putea-o face?

555Rîsul nu ia în serios nici o valoare. Priveşte cu îngăduinţă toate relele, orice dezordine şi luptă între oameni. Este deci o armă a diavolului.

556 Rîsul nu recunoaşte ceea ce s-a împlinit cu adevărat, ci născoceşte minciuna.

557 Rîsul goleşte sufletul de orice conţinut, de orice gîndire, de orice relaţie serioasă cu alţii. Rîsul opreşte simţurile de-a lua contact cu realitatea.

558Rîsul e semnul unei lipse a vieţii adevărate. El nu se adînceşte în bogăţia vieţii. Nu simte trebuinţa să o pătrundă, să o cunoască.

se întristează atrage mila lui Dumnezeu, pe cînd cel ce rîde, trezeşte un vai de la neprihănitul, nestricăciosul, nevăzutul şi de viaţă dătătorul Dumnezeu şi Mîntuitor al nostru Iisus Hristos, care spune: „Vai celor ce rîd, că vor plînge şi se vor tîngui" (Lc. 6,25).[559]

F. 124a.—132a. Spunea Ava Isaia: Lauda omenească este rădăcina poftei urîte nu cînd o auzim, ci cînd o primim. Pofta nu o poate tăia cineva, dar poate să nu se facă robul ei. Căci nu putem dezrădăcina gîndurile, dar putem lupta împotriva lor. Fiindcă cel ce se îndulceşte de gîndurile sale şi face voia sa, nu va vedea slava lui Dumnezeu, nici nu biruieşte orice patimă, ci se aseamănă omului încins, care umblă toată ziua şi nu înaintează duhovniceşte prin osteneala sa.[560] Căci din toate părţile demonii aduc unui astfel de om, ca vînători spirituali, curse şi sminteli şi războiesc cu tot mai multă nebunie pe cei ce-i ascultă. Iar voia omului e cea care-l aruncă pe el în groapă şi cursă şi-i mişcă mintea pe treptele patimilor. De aceea cel ce voieşte să se mîntuiască trebuie să taie în fiecare ceas voia lui. Aceasta e adevărat nu numai pentru unii bătrîni, ci şi pentru începători şi nu trebuie să fie ca o statuie care nici nu vede, nici nu aude, nici nu vorbeşte, e atent numai la el însuşi şi vorbeşte cu Dumnezeu în linişte (în isichie) şi meditaţie ascunsă; şi se defăimează pe sine în tot ceasul, într-o cugetare neîntoarsă şi cu o minte necurioasă, într-o simţire simplă, ca văzut şi cercetat şi atins de Dumnezeu, ca

559 Dacă şi mila noastră o trezeşte nu cel ce rîde, ci cel trist, cu atît mai mult trezeşte cel trist şi temător mila lui Dumnezeu. Cel ce rîde trezeşte compătimirea lui Dumnezeu, dar nu mila care-l poate mîntui, ci compătimirea unită cu constatarea că cel ce rîde se va pierde.

560 Gîndurile te mînă la activităţi exterioare, nu te lasă să stărui în rugăciune, ca unică gîndire la Dumnezeu. Vrei să-ţi arăţi voia de asemenea prin fapte exterioare, pe cînd în rugăciune nu mai ţii să-ţi arăţi voia proprie.

unul ce stă înaintea Lui.[561]. „Văzut-am mai înainte pe Domnul înaintea mea pururea. Vă este la dreapta, ca să nu mă clatin" (Ps. 15,8) şi „Cerul îmi este Mie tron, iar pămîntul este aşternut picioarelor Mele" (Is. 66, 1). Căci ceea ce va face omul, fie noaptea, fie ziua, e văzut de ochiul neadormit şi neaţipit al Lui. În chip înmulţit faţă de soare, ochii Lui privesc spre faptele oamenilor, precum s-a scris". „El este Cel ce cunoaşte toate lucrurile lor" (.Ps. 32, 15). Ba şi cele ce nu le-am făcut le vede, precum s-a spus". „Cele nelucrate ale mele le-au văzut ochii Tăi şi toate se vor scrie în cartea Ta" (Ps. 138, 16). Care este omul care, privind pe oamenii ce stau înaintea lui, va îndrăzni să spună că-i vede păcătuind, chiar mai neruşinat decît cîinele? Dar ne batjocurim pe noi înşine, necugetînd că Dumnezeu toate le vede şi inimile le cercetează şi rărunchii îi pătrunde şi că gîndul omului îi rămîne lui Dumnezeu neascuns. Iar dacă le-am fi crezut acestea şi am fi cunoscut cu adevărat că El şi numai El cunoaşte cele ascunse ale inimii, n-am fi urmat şi n-am fi împlinit voile noastre rele, vătămătoare, ci ne-am fi defăimat şi ne-am fi osîndit şi ne-am fi umilit pe noi înşine. Căci cel ce împlineşte voile sale slujeşte sufleteşte diavolului, chiar dacă sensibil şi pentru ochii oamenilor pare să placă lui Dumnezeu. Acesta e noaptea lup, iar ziua miel, „avînd înfăţişarea evlaviei, iar tăgăduind puterea ei" (II Tim. 3, 5).

Spunea acelaşi. Cel bogat şi cel înţelept, ascunde înaintea casei comorile lui. Şi părînd lipsit, este nesocotit de cei puternici. Aşa şi monahul smerit la cuget şi virtuos ascunde virtuţile sale şi nu împlineşte voile sale, ci se ocărăşte pe sine în tot ceasul şi se sileşte pe sine

561 Cel înaintat prin linişte a lui în Dumnezeu, nu se sileşte numai el să simtă prezenţa lui Dumnezeu, ci se simte pe sine privit şi pătruns de Dumnezeu. Dumnezeu a ajuns pentru El o putere care l-a luat în stăpînire. Iar aceasta îl face pe el să simtă mai uşor pe Dumnezeu. Trăieşte şi lucrarea sa şi a lui Dumnezeu în întîlnirea cu El. E o stare subiectivă, dar şi obiectivă.

prin cugetări ascunse să ajungă să spună: „Înfierbîntatu-s-a inima mea înlăuntrul meu şi în cugetul meu se va aprinde foc" (Ps. 38,4). Ce foc? Ascultă Scriptura care zice. „Dumnezeul nostru este foc mistuitor" (Evr. 12,29). Căci precum focul topeşte ceara şi usucă noroiul, aşa şi cugetarea (meditarea) ascunsă topeşte gîndurile urîte şi depărtează patimile sufleteşti şi luminează mintea şi dă strălucire înţelegerii şi bucură inima. Fiindcă meditarea ascunsă loveşte demonii şi-i alungă gîndurile urîte.[562] Căci ceea ce luminează omul lăuntric şi-l înarmează prin reflexia (meditarea) ascunsă se întăreşte de către Dumnezeu, se împuterniceşte de îngeri, se slăveşte de către oameni. Fiindcă reflecţia (meditarea) şi citirea ascunsă este casa de nedefăimat a sufletului şi turnul neclătinat şi ţărmul cel liniştit, care păstrează sufletul netulburat şi neclătinat. Căci demonii sînt greu tulburaţi cînd monahul se înarmează pe sine prin reflecţie ascunsă şi prin citirea ascunsă. Reflecţia ascunsă este oglinda minţii şi făclia conştiinţei. Reflecţia (meditarea) ascunsă topeşte desfrîul, slăbeşte iuţimea (impulsurile), alungă mînia, depărtează mînia aprinsă, scoate afară nedreptatea. Reflecţia ascunsă dă strălucire conducerii minţii, luminează conştiinţa, alungă lenevia. Reflecţia (meditaţia) ascunsă naşte străpungerea, aduce frica de Dumnezeu, pricinuieşte lacrimile. Reflecţia ascunsă pricinueşte monahului smerita cugetare nepierdută şi privegherea bucuroasă de noapte şi rugăciunea netulburată. Reflecţia ascunsă alungă gîndurile urîte, biciuieşte demonii, curăţeşte trupul. Reflecţia ascunsă învaţă pe om îndelunga răbdare, aduce înfrînarea şi pregăteşte înţelegerea morţii. Reflecţia ascunsă e plină de facerea de bine

562„Meditarea ascunsă" este reflecţia la tainele dumnezeieşti, nemărginite, care se află mai presus de gîndurile referitoare la plăcerile trupeşti. Cugetarea la acele taine dă omului adevăratul sens al existenţei, îl luminează şi-l umple de putere de la Dumnezeu.

şi e împodobită cu toată virtutea şi s-a depărtat de toată reaua făptuire.

Acelaşi mai spunea că tot cel ce face voia lui nu se deosebeşte întru nimic de animal. Căci animalul, cînd flămînzeşte mănîncă, şi cînd însetează bea, şi cînd îi este somn doarme. Iar monahul care împlineşte voia sa nu e războit şi tulburat de un singur demon, ci e tulburat de multe patimi şi de demoni nenumăraţi.[563] Şi precum în casa singuratecă nu intră un singur om, ca să lepede gunoiul şi urina din el, ci mulţi, aşa şi monahul ce urmează voii lui şi stăruie în rînduiala proprie (idioritmic), devine pătimitor şi casă a gîndurilor urîte şi rele; şi inima acestuia este în mare războiu şi tulburare şi agitaţie. „Căci demonii lipsiţi de evlavie umblă împrejurul lui" (Ps. 11,9) şi întind picioarelor lui cursă împletită din funii de pofte viclene. Şi duhurile rele pregătesc arcuri şi săgeţi, rănind inima lui. Un demon săgetează ochiul aţîţîndu-l spre pofte, altul săgetează auzul spre a asculta cu plăcere cele ce nu trebuie; altul, limba aceluia spre vorbirea împotriva altora şi spre ascuţirea mîniei; altul mişcă pîntecele spre lăcomie; altul mişcă mîinile spre moleşeală; altul îndeamnă picioarele spre a alerga spre păcat; altul aţîţă trupul spre desfrînare şi adulter şi lene; altul îl atrage spre ceartă şi pismă şi ciudă; altul îl împinge spre ură şi spre ascuţirea răului; altul îl sfătuieşte spre mese bogate şi griji lumeşti; altul îl îndeamnă spre preoţie şi egumenie; altul îl îndeamnă spre vizitarea fraţilor, rudeniilor şi prietenilor. Şi ca să spun pe scurt, demonii nu încetează să trezească în monahul care voieşte să vieţuiască de sine (idioritmic), iubirea de sine, în chip

563 Se face o legătură între patimi şi demoni. Dacă Dumnezeu ne vrea liberi, căci vrea să-L iubim, iar iubirea nu e fără libertate, demonii ne robesc prin patimi, dîndu-ne impresia că sîntem liberi, dar de fapt nu sîntem, căci nu ieşim de sub stăpînirea lor, ca forme ale egoismului, contrare lui Dumnezeu. Atît ele, cît şi demonii ne încîntă cu părerea că facem voia noastră, ca să ne despartă de Dumnezeu. Demonii vor prin aceasta să fim ca ei.

nesupus, învăţîndu-l în multe feluri tot meşteşugul, născocirea şi uneltirea, folosind în scopul acesta şi ameninţările, amintirile, linguşirile. Acestea le lucrează pînă ce fac pe acest om plin de cugetare lumească; sau de se află prin schimă între monahi, cu cugetarea să fie în lume, sau de are „înfăţişarea evlaviei" schimei monahale, să nu dobîndească puterea şi lucrarea virtuţii înaintea lui Dumnezeu. Unul ca acesta este ca un pom fără roade, dar împodobit cu frunze, neavînd roadele virtuţilor dreptăţii. Rugăciunea unui astfel de om e plină de lenevie, şi de nepăsare. Din cugetarea lui curge lenevia, privegherea i se scufundă în somn, postul lui e fără putere şi lipsit de tărie. Şi cînd vorbeşte cu mărimi ale lumii şi cu bogaţi, vorbeşte cu atenţie şi cu trezvie, dar cînd trece la citire, ochii i se îngreunează şi e cucerit de somn. Cînd îşi pleacă genunchii, cugetarea rătăceşte pe afară. Şi cînd limba i se roagă, inima lui se apropie de pămînt. Pe unul ca acesta îl conving demonii că vieţuieşte bine şi că nevoinţa şi înfrînarea lui e plăcută lui Dumnezeu, „căci iată te-ai izbăvit de tulburarea şi grija chinoviei şi de multa oboseală şi împrăştiere din ea. Nu mai judeci, nici nu mai vorbeşti de rău, nici nu mai tulburi, nici nu mai eşti tulburat, nici nu mai suferi, nici nu mai eşti supărat de cineva, nici nu mai sminteşti, nici nu mai eşti smintit, mănînci ce-ţi place şi bei cu plăcere, dormi fără grijă, te scoli nemurmurînd, cînţi nesilit, cinsteşti pe toţi şi toţi te cinstesc". Acestea şi cele ca acestea şi cele asemănătoare acestora le samănă demonii în inima monahului idioritmic, ca să nu-l lase să locuiască cu alţi monahi.

Mai spunea Ava Isaia: Nimic nu umileşte pe demoni şi nu întăreşte sufletul şi nu luminează mintea şi nu dă strălucire înţelegerii şi nu curăţeşte inima ca mărturisirea gîndurilor şi arătarea celor cugetate Părinţilor duhovniceşti. Şi nimic nu bucură pe demoni şi nu întunecă mintea şi nu împietreşte inima şi nu înnoroiază

conştiinţa ca ascunderea gîndurilor. Căci cînd vrea monahul să-şi facă cunoscute cele ce le-a făcut şi să-şi arate gîndurile urîte şi rele, se tulbură demonii şi încep să samene în inima lui gînduri de ruşine, care-i spun. „Acest Bătrîn se ţine şi se crede duhovnicesc şi sfînt, curat şi fără pată în viaţă şi tu vrei să-ţi aduci osînda şi să te faci dispreţuit de monachi şi să produci sminteală? Nu te gîndeşti că îl vei face să te stăpînească şi să rîdă de tine? Căci nu va păzi taina. Şi pînă acum te cinstesc încă şi în vreme ce te socotesc toţi înţelept şi inteligent şi ascuţit la minte şi în stare să deosebeşti între lucruri, vrei să te faci privit de sus şi de rîsul monahilor şi celor din lume?[564] Mai rabdă încă înainte de a-ţi mărturisi gîndurile acestuia. Căci ce vătămare îţi aduc gîndurile? Cine este să nu aibă gînduri? Cum nu se teme şi altul de Dumnezeu?" Aceasta o spun demonii către cel ce voieşte să le descopere. Căci ştiu că sufletul nu propăşeşte altfel decît din descoperirea gîndurilor şi monahul nu cade altfel decît dacă îşi ascunde gîndurile. Şi de aceea uneltesc şi se luptă ca monahii să nu le vestească.[565]

Mai spunea acelaşi: Mulţi din monahi părăsind părinţii, fiii, fraţii, prietenii şi rudeniile pentru iubirea lui Hristos, au părut oamenilor să fie sfinţi, dar cunoscătorilor de oameni Dumnezeu, necuraţi şi sub osîndă, nu pentru desfrînare şi adulter, ci pentru că nu şi-au păzit inimile de gînduri urîte şi simţurile sufletului de înţelesuri urîte şi rele. Căci cînd vezi un monah idioritmic, mărturiseşte dacă acesta este întreg sau duhovnicesc şi virtuos şi iubitor de Dumnezeu, sau trupesc şi

564 Această dispută despre monahismul chinovial şi idioritmic arată, că aceste fragmente s-au definitivat mai tîrziu de sec. IV, din timpul lui Ava Isaia.

565 Omul are nevoie să-şi descopere gîndurile rele, egoiste, ca să poată scăpa de ele. Are nevoie de ajutorul altuia, de puterea şi judecata altuia, însăşi comunicarea e un act al smereniei şi al ieşirii din încrederea mîndră în sine.

iubitor de păcate şi iubitor de plăceri.[566] Căci monahul trebuie să se înfrîneze prin toate simţurile, prin vedere, prin auz, prin miros, prin limbă, pipăit şi pîntece. Fiindcă monahul se cuvine să se înfrîneze, precum s-a spus, prin toate simţurile, şi să fie mai presus de orice gînd şi de toată plăcerea urîtă şi pofta vătămătoare. Căci sîntem datori să păstrăm nu numai trupul curat şi nepătat de păcat, ci şi inima şi mintea, şi cugetarea, şi conştiinţa. Căci omul este îndoit din suflet şi trup, şi de aceea trebuie să aibă şi lupta îndoită. De aceea nu ajunge nevoinţa noastră trupească, ca să dobîndim virtuţile de Dumnezeu iubitoare, ci înainte de toate smerenia sufletului şi zdrobirea inimii şi rugăciunea întinsă (ectenie): „Căci din inimă ies gînduri rele, ucideri, adultere, furturi, mărturii mincinoase, hule" (Mt. -15,19). De aceea dacă păzim trupul nostru nepătat de atingerea femeii, dar inima noastră se uneşte cu gîndurile rele, nu avem. nici un folos. Pretutindeni, dumnezeiasca Scriptură, Veche şi Nouă, mărturiseşte despre cugetarea inimii. Întîi strigă Psalmistul David: „Fiii oamenilor, pînă cînd sînteţi grei la inimă?" (Ps. 4, 8) Şi iarăşi „Inima lor este deşartă" (Ps. 5,10). Iar despre cei ce cugetă cele deşarte, zice: „Că a zis în inima sa: nu mă voi clinti" (Ps. 9,26). Şi iarăşi: „Că a zis în inima lui: uitat-a Dumnezeu" (Ibid. 31). Şi iarăşi: „Buze viclene în inimă; şi în inimă a grăit rele" (Ps. 11, 3). Şi iarăşi: „Să-ţi deie ţie Domnul după inima ta" (Ps. 19, 5). Şi iarăşi: „Cele rele sînt în inima lor. Dă-le lor, Doamne, după faptele lor" (Ps. 27,4—5). Şi: „Inima lui a adunat lui-şi fărădelege" (Ps. 40, 7). Şi iarăşi: „Pentru că în inimă fărădelege lucraţi, pe pămînt" (Ps. 57, 3). Şi: „Cu gura lor binecuvîntau, iar cu inima lor

566 Idioritmicul nu poate fi întreg virtuos, pentru că chiar de este aşa cu trupul, nu va fi şi cu sufletul, o dată ce-şi afirmă voia proprie, sau arată lipsa smeritei cugetări.

blestemau" (Ps. 71, 4). Şi: „Au zis în inima lor împreună cu neamurile lor" (Ps. 73,9). Iar alt prooroc zice: „Poporul acesta cu buzele lui Mă cinsteşte, iar cu inima lui e departe de Mine" (Is. 29,15). „Căci s-a îngroşat inima acestui popor şi cu urechile greu au auzit" (Is. 6,10). Iar despre cei ce-şi curăţesc inima şi şi-o eliberează de gîndurile rele, zice Psalmistul: „Mărturisi-mă-voi, Doamne, din toată inima" (Ps. 9,2); şi: „Cercetat-ai inima mea; vizitatu-o-ai noaptea" (Ps. 16,3) şi cele următoare. Şi: „După pofta inimii Lui i-ai dat lui" Ps. 20,2). Şi iarăşi: „Adevărul Tău nu l-am ascuns în inima mea" (Ps. 39,11), Şi: „Cuvînt bun răspuns-a inima mea" (Ps. 44,1). Şi: „Cugetul inimii mele înţelegere" Ps. 48,3). Şi: „Deschideţi înaintea Lui inimile voastre, căci Dumnezeu este ajutorul vostru" (Ps. 61,8). Şi: „Gata este inima mea, Dumnezeule" (Ps. 107,1). Şi: „Să fie inima mea fără prihană întru îndreptările Tale, ca să nu mă ruşinez. Se topeşte sufletul meu după mîntuirea Ta" (Ps. 118,80—81). Şi: „Strigat-am înaintea Ta din toată inima mea" (Ps. 118,145). Pretutindeni gîndurile minţii şi reflecţia inimii sînt cele ce încununează şi osîndesc pe om.[567] Aşa a spus şi Dumnezeu adunării (Sinagogii) Iudeilor: „Pentru că nu M-ai luat pe Mine în cugetarea ta, ci M-ai aruncat la spatele tău, te voi respinge şi Eu pe tine" (Iez. 22,35). „Diavolul, zice, a pus în inima lui Iuda (gîndul) ca să-L vîndă pe Iisus" (Io. 13,2). „Căci omul priveşte la faţă, dar

567 Inima nu e goală. Ba îşi arată viaţa în gînduri bune sau rele, exprimînd intenţiile ei şi legăturile ei cu cele ce le cunoaşte: cu lumea, cu Dumnezeu. Şi gîndurile ei îi aduc încununarea sau osînda, chiar dacă nu apucă să le prelungească în fapte. Prin inimă, sau prin cugetarea şi simţirea ei, se arată că omul nu e singur. Aceste gînduri, de rămîn numai la legătura cu lumea sînt de la draci, iar de nu o văd pe aceasta ca ultima realitate, sînt de la Dumnezeu, cum se spune în continuare. Deci omul este, prin inima lui, în legătură cu ultimele izvoare ale binelui şi răului. Dar pentru că omul e cel ce primeşte cu voia pe unele sau pe altele, el e încununat cînd primeşte gîndurile bune de la Dumnezeu, sau e dus în chinuri cînd primeşte gîndurile plăcerii egoiste din lume, de la diavolul.

Dumnezeu în inimă" (I. Imp. 16,7). „Cel ce cercetezi inimile şi rărunchii, Dumnezeule" (Ps. 7,9).

Monahul e dator să înţeleagă scopul Scripturii: către cine grăieşte şi cine este cel ce grăieşte şi despre ce grăieşte; şi cînd grăieşte şi cum grăieşte. Şi să-şi însuşească cu cuminţenie lupta nevoinţei şi să ia aminte la atacurile vrăjmaşului şi să străbată ca un cîrmaciu valurile, călăuzit de har, neabătîndu-se de la calea dreaptă, fiind atent numai la sine singur şi grăind în linişte (în isichie) cu Dumnezeu, susţinut de un gînd care nu trece de la una la alta şi de o minte necurioasă.[568] Căci timpul cere să fim ca nişte cîrmaci faţă de vînturile şi furtunile duhurilor. Fiindcă sîntem în stare să primim gîndurile virtuţilor şi ale răutăţii. Iar stăpînul patimilor se spune că este gîndul evlavios şi iubitor de Dumnezeu. Deci ni se cuvine nouă, celor ce ne liniştim (isihaştilor), să deosebim şi să despărţim cu cuminţenie şi cu trezvie virtuţile şi păcatele şi de ce virtute trebuie să ne îngrijim, cînd sînt de faţă monahi, fraţi şi părinţi, şi care trebuie lucrate cînd sîntem singuri; şi care este întîia virtute şi care a doua şi a treia; şi care patimă este sufletească şi care e trupească şi care virtute este sufletească şi care trupească; şi din care virtute fură mîndria mintea şi din care se iveşte slava deşartă şi din care izvorăşte iuţimea (mînia) şi din care se naşte lăcomia pîntecelui şi lenevia.[569] „Se

568 Monahul trebuie să fie atent numai la sine, deci nu la lucrurile lumii. Dar cînd e atent numai la sine şi nu la cele ale lumii, vrînd-nevrînd dă de Dumnezeu. Căci cu totul singur nu poate fi. Iar de e atent numai la sine, în legătură cu Dumnezeu, se va bucura de linişte, nu va fi atras cînd de o poftă, cînd de alta şi îngrijat de un necaz, sau de altul, de o frică lumească, sau de alta. Va avea în sine numai frica de Dumnezeu şi aceasta îi va da linişte.

569 Din fiecare virtute e pericol să se nască o patimă, îndată ce omul slăbeşte gîndul la Dumnezeu şi omul se gîndeşte mai degrabă la sine, cu mulţumire pentru virtutea în care socoteşte că a înaintat, sau cînd o virtute a fost dusă din încredere în sine prea departe: de pildă din prea mult post se poate naşte lăcomia pîntecelui, din prea multă osteneală, lenevia. Smerita cugetare şi măsura în toate sînt două mijloace care feresc virtuţile de-a deveni pricini ale unor patimi contrare.

cuvine să surpăm gîndurile şi toată înălţimea care se ridică împotriva cunoaşterii lui Dumnezeu" (II Cor. 10,5).[570] Deci trebuie să fim curaţi de gîndurile necurate, mai ales cînd ne înfăţişăm lui Dumnezeu în rugăciune. Căci nu pot fi împreună răul miros cu buna mireasmă, sau răul miros cu mirul. Cel stăpînit de gînduri viclene e orbit de ele.[571] Fiindcă chipurile gîndurilor produc o consimţire cu ele. Deci trebuie înlăturat primul atac al gîndului din inimă prin împotrivirea evlavioasă a rugăciunii, ca nu cumva să ne aflăm prin buze în convorbire cu Dumnezeu, iar cu inima cugetînd la toate.[572] Căci Dumnezeu nu primeşte rugăciunea tulburată şi dispreţuitoare. Iar gîndurile ce tind în jos şi se tîrăsc pe pămînt ca nişte şerpi, gînduri ce se află în inimă ca într-un cuib, răpesc mintea şi fac înţelegerea să cadă în năluciri şi tulbură conştiinţa. Ele cuprind uşor pe cel ce le ascultă, făcîndu-l prin fantezie căpetenie, conducător şi şef de oaste, ca să-şi închipuie că are în jurul lui ostaşi purtători de lănci şi mulţimi mari şi arme pe care le atinge conducînd tabere şi regimente ce biruie la porunca lui barbari şi împărţind cinstiri şi daruri de bani şi distincţii, zidind cetăţi, şi dăruind vistierii de bani, rînduind unele căpetenii şi depărtînd pe altele.

Iar cînd îşi dă seama că mintea e atrasă în mod mincinos de aceste gînduri deşarte şi cugetarea e purtată de fantezie, trece la gîndul că e intronizat arhie-

570 Orice patimă vine din necunoaşterea lui Dumnezeu, care e mai presus de noi înşine şi care ne fereşte de-a ne socoti în stare să dobîndim prin noi înşine mîntuirea, sau viaţa de veci, deci să vedem realizînd prin noi un sens al existenţei.

571 Gîndurile rele sau viclene nu-l lasă pe om să vadă existenţa aşa cum este, avînd ca izvor şi culme a ei pe Dumnezeu, care vrea să fim buni, să recunoaştem valoarea tuturor oamenilor, să credem în viaţa viitoare. Gîndurile din care lipseşte Dumnezeu, îngustează existenţa şi o închide în timp şi pe om în socotinţe că nu are decît o scurtă viaţă temporală. Îl face orb faţă de existenţa infinită, veşnică şi cu un sens.

572 Să nu vorbim cu buzele cu Dumnezeu în rugăciune, iar cu inima să gîndim la toate cîte îi vin în chip ispititor.

reu a toată lumea (ecumenic), care hirotoneşte mitropoliţi, depune episcopi, adună preoţi, trimite misionari, dăruieşte titluri de arhimandriţi, numeşte pe alţii, zideşte biserici, înfiinţează chinovii, înalţă azile de bătrîni, pregăteşte case de oaspeţi şi spitale, îmbracă orfani, apără văduve şi se vede pe sine doftorul şef al acestora, doctorind în dar şi vindecînd pe toţi.[573] Asemenea gînduri şi multe alte asemănătoare, atrăgînd mintea lui şi hrănind raţiunea lui cu o cugetare deşartă, fac să se cuibărească în mădularele lui demonul desfrîului, al poftei de mîncări şi de veşmînt preoţesc, al slavei de stareţ. Ele îi învîrtoşează inima şi o umplu de boala iubirii de arginţi, de îndrăzneala slavei deşarte, o săgetează cu mîndria, îi orbeşte ochii inimii, agită mişcările trupului, aţîţă simţurile sufleteşti şi trupeşti spre împreunare cu femei, aprinzînd trupul şi aruncîndu-l prin curgerea sămînţei în groapa desfrîului cu mintea şi la mişcarea mîngîietoare a mîinilor, aducîndu-i aminte de convorbirea cu femeile şi de vederile unor tineri. Îi zugrăvesc feţe frumoase în inimă, pipăiri de mîini, îmbrăţişări de trupuri, uniri de mădulare, cuvinte pătimaşe, rîsete fermecătoare, consimţirea din ochi, culoarea trupurilor, împreunări de buze, convorbiri ispititoare, închipuirea mişcărilor. Se complace în toate aceste gînduri. Dar trebuie ştiut şi aceasta; că inima grăieşte cu buzele, căci precum are inima ochi, aşa are şi buze. Şi martor este Apostolul, care zice: „Avem luminaţi ochii inimii noastre" (Ef. 1,18). Şi pretutindeni dumnezeiasca Scriptură cere să păzim simţurile sufletului. Căci dacă voia monahului se supune legii lui Dumnezeu şi mintea cîrmuieşte cele supuse ei după legea Lui, prin toate mişcările sufleteşti şi cu deosebire prin iuţime şi poftă, fiindcă aces-

573 Toate acestea arată că scrierea de faţă a fost întocmită într-o perioadă în care Biserica ajunsese la o, organizare dezvoltată, deci cel puţin în sec. V.

tea sînt supuse raţiunii, se lucrează virtutea şi se împlineşte dreptatea. Pofta e îndreptată spre Dumnezeu şi spre voile Lui, iar iuţimea împotriva diavolului şi a păcatului. Deci ce se caută? Reflecţia ascunsă. E ceea ce spune şi Apostolul: „Cînt cu duhul, dar cînt şi cu mintea" (I Cor. 14, 15). „Căci dacă mă rog cu limba, duhul meu se roagă, iar mintea este neroditoare... Mă voi ruga cu duhul, dar mă voi ruga şi cu mintea" (Op. cit. 14—15).[574] Şi: „Voesc să grăesc mai bine cinci cuvinte cu mintea mea, decît zeci de mii de cuvinte cu limba" *(Op. cit.* 19).[575]

Altceva este partea conducătoare, altceva cea văzătoare (contemplativă), altceva cea făptuitoare, altceva iuţimea, altceva cea poftitoare, altceva cea care se întristează, altceva cea stăpînitoare, altceva cea care se teme, altceva cea care-şi aminteşte, altceva cea iubitoare, altceva ştiinţa, altceva învăţarea din aceea, altceva simţirea, altceva înţelegerea, altceva cugetarea şi cunoştinţa, altceva înţelepciunea, şi altceva patima.[576] Patima este dorirea puterii doritoare, cu simţirea îndreptată spre cugetarea binelui şi a răului. Şi iarăşi patima sufletului e îndreptată în mod neraţional spre închipuirea binelui şi răului. Închipuirea binelui mişcă pofta, iar cea a răului mişcă iuţimea.[577] Monahul trebuie să ştie că sufletul are puteri îndoite: unele sînt cunoscătoare, altele ale vieţii.

574 Cînd mă rog cu limba, trebuie să mă rog şi cu duhul. Dar atunci mă rog şi cu mintea. Insă mintea rugîndu-se, nu produce gînduri de ale sale. Ea rămîne neroditoare de asemenea gînduri. Se dăruieşte şi ea lui Dumnezeu.

575 Mintea nu spune multe cuvinte în rugăciune, pentru că nu e bine să se risipească în multe gînduri. Şi de aceea nici cuvintele limbii nu trebuie să fie multe.

576 Toate felurile de lucrări ale minţii îşi au în simţire un fel de organe ale lor.

577 Pofta spre bine şi spre rău e îndreptată spre acestea atît prin cugetare, cît şi înainte de cugetare sau fără cugetare. Spre bine sufletul e mişcat mai ales de poftă, spre rău şi de poftă şi de mînie.

Cele cunoscătoare sînt: părerea, închipuirea, simţirea.[578] Cele în care se manifestă viaţa, sînt voinţa şi alegerea. Prin simţire se iveşte în suflet patima care se uimeşte în închipuire (fantezie), iar din închipuire se naşte părerea. Apoi cugetarea cercetînd părerea de este adevărată, sau mincinoasă, stabileşte adevărul şi prin aceasta devine deosebire (discernămînt). De aceea şi înţelegerea vine de la a înţelege şi a deosebi adevărul. Iar ceea ce este distins şi stabilit ca adevăr, se numeşte minte. În alt mod se cunoaşte că întîia mişcare a minţii se numeşte cugetare, iar cugetarea despre ceva aduce înţelegerea şi aceasta are drept conţinut înţelesul, care exprimă legătura sufletului cu ceea ce se înţelege, care e viaţa lui. Iar aceasta se numeşte reflexiune. Iar reflexiunea lărgită produce gîndul, care e cuvîntul interior, pe care definindu-l, zicem că este mişcarea deplină a sufletului ca dialog interior nerostit, din care spunem că provine cuvîntul rostit, grăit cu limba.

Iar Dumnezeu, creînd pe om, l-a făcut liber (de sine stăpînitor), primitor al îmbierii binelui şi răului. Iar plantînd cele mai multe simţiri ca într-un loc mic la vedere, întronează în ele, ca un împărat bun şi drept, mintea conducătoare. Deci se judecă acestea în noi ca virtute şi răutate, ca înfrînare şi neînfrînare, ca lăcomie a pîntecelui şi nevoinţă, ca iuţime şi blîndeţe, ca slavă deşartă şi smerită cugetare şi simplu toată virtutea e judecătoare a răutăţii ce i se împotriveşte. Deci dacă mintea monahului osîndeşte răutatea (păcatul),

578 Părerea, închipuirea au şi ele o pretenţie de cunoaştere, chiar dacă nu cunosc realitatea adevărată. Simţirea este şi ea într-o legătură cu realitatea deosebită de subiectul ei.

este dreaptă, iar de a preţuit în chip drept virtutea, a păzit judecata şi dreptatea.[579]

Deci de cunoaştem care sînt patimile sufletului şi care ale trupului şi care ale inimii şi ale minţii, biruim uşor gîndurile rele. Mîndria este o boală a sufletului, slava deşartă, la fel, închipuirea la fel. Şi toate cele asemănătoare. Acestea sînt ale inimii. Iar ale minţii sînt părerea, nălucirea, prostia, umflarea. Acestea sînt ale minţii conducătoare. Iar suflările în undele tulburi ale duhurilor răutăţii vin asupra înţelegerii şi conştiinţei, fie spre a le pricinui cununi, fie ruşine. Iar gîndurile urîte care fac mintea uşor de robit şi le atrag în prinsoare şi-l fac pe om să se închipuie, cînd împărat, cînd căpetenie şi arhiereu peste cetăţi şi ţări, stăpîn peste tabere şi averi, ziditor de biserici şi mînăstiri, case de oaspeţi şi spitale de bătrîni, sînt cele pe care le năluceşte şi le preschimbă deşertăciunea minţii în monahii iubitori de slavă deşartă şi doritori de-a plăcea oamenilor şi în cei ce se cugetă oameni mari, sau în inima unora ca aceştia. Ele sînt gînduri ce-şi fac cuiburi în ei din lipsa de frică, din nepăsare şi lenevie. Căci de nesocotim poruncile lui Dumnezeu, revin în noi şi păcatele iertate mai înainte şi se răceşte inima prin retragerea harului şi îndată se trimit în ea muştele păcatului, sau gîndurile viclene, necurate şi coborîtoare la cele de jos şi murdăresc mintea conducătoare şi tulbură inima şi conştiinţa, cum zice şi Apostolul „Cei ce aţi îmbrăcat pe Domnul Iisus Hristos, nu vă faceţi grijă de trup spre poftă, făcînd voile trupului şi ale înţelegerii noastre în poftele inimilor noastre, în care ne mişcam odinioară" (Ef. 2,3).

579 Omul nu are numai funcţii cunoscătoare, prin care cunoaşte raţiunea, sau i se pare că cunoaşte, ci şi funcţii prin care îşi hotărăşte viaţa pe baza funcţiilor de cunoaştere. Întîi cunoaştem ce e bine şi ce e rău şi apoi alegem binele sau răul. Monahul trebuie să caute să cunoască ce e adevărat şi bun şi apoi să aleagă aceea.

Deci cel ce voieşte să scape de păcatul stricător şi de pofta rea, să dobîndească frica de Dumnezeu. „Frica Domnului curată rămîne în veacul veacului" (Ps. 18,10). Căci cel ce se gîndeşte pururea la moarte şi la focul veşnic şi la viermele cel neadormit şi la întunericul cel mai dinafară, la plînsul cel nemîngîiat, la scrîşnirea dinţilor, la ruşinea ce va rămînea din faţa scaunului înfricoşător al Judecăţii lui Hristos, dinaintea îngerilor şi oamenilor, topeşte bucuria plăcerii şi întoarce toată pofta spre Dumnezeu. Căci tăierea voii proprii e ca o vărsare a sîngelui şi se socoteşte de Dumnezeu omului ce nu-şi face voia lui ca o jertfă. Şi de fapt, ea este o ispravă a omului înţelept şi virtuos şi desăvîrşit. Aceasta o învăţăm de la proorocul Isaia, care zice. „De nu vei face voia ta în ziua cea sfîntă şi nu vei grăi cuvînt cu mînie şi de te vei încrede în Domnul, te va hrăni cu bunătăţile pămîntului" (Is. 58,13). Deci e nevoie de luptă şi trezvie multă, ca să consimtă mintea cu inima şi cu buzele în ora psalmodierii şi a rugăciunii, ca să nu mîniem pe Domnul, în loc să-I slujim Lui în vremea rugăciunii, amestecînd în tămîia rugăciunilor mirosul de vite al gîndurilor rele şi să se afle jertfa rugăciunilor noastre întinată ca a lui Cain.[580]. Căci e cumplită şi pierzătoare încrederea ascunsă în gîndurile necurate. Fiindcă din gînduri se iveşte pe încetul şi înstrăinarea de Dumnezeu. Căci cînd omul consimte cu ele ca autor al lor, sînt socotite păcat.[581] Fiindcă în inima care unelteşte răul nu intră înţelepciunea, nici nu se

580 Rugăciunile în care ne dăruim întregi lui Dumnezeu, uitînd de noi, sînt o jertfă a arderii de tot, dacă nu amestecăm gîndul capacităţii noastre, în care ne afirmăm cu mîndrie în faţa lui Dumnezeu, sau o socotim ca o ispravă a voii noastre. Tăierea voii noastre e ca o moarte spirituală a noastră, ca o vărsare a sîngelui nostru.

581 Încîntîndu-ne de gînduri, ne încîntăm de noi înşine, de capacitatea noastră de-a le produce, deci ne mîndrim în faţa lui Dumnezeu. El se amestecă ca un miros urît în buna mireasmă a rugăciunii care trebuie să fie jertfa totală a noastră adusă lui Dumnezeu.

sălăşlueşte Dumnezeu în trupul împovărat de păcat. Căci gîndurile sucite despart de Dumnezeu, cum se spune în cartea lui Sirach: „S-a pus în faţa ta foc şi apă, întinde mîna spre care vrei" (Sirach 15,16). În faţa omului e viaţa şi moartea şi ceea ce va voi el, i se va da. Căci pe cel ce păcătuieşte în sufletul lui, cine îl va face drept, de nu va vărsa lacrimi fierbinţi în tot ceasul?

F. 202 b. —203 b. Spunea Ava Isaia că mintea monahului este tronul lui Dumnezeu, gura lui e masa lui Hristos, inima lui biserica Duhului, gîndurile lui armele şi lăncierii Lui, sufletul lui e ostaşul, trupul lui e robul, simţurile lui sînt ferestrele bisericii lui Dumnezeu, înţelegerea e poarta şi conştiinţa, portarul ei.[582] Dacă deci omul lasă mintea să rătăcească în vremea rugăciunii, în afară, iar limba să vorbească cele ce nu se cuvin şi biserica să primească pe vrăjmaşii lui Dumnezeu, iar ferestrele ei le deschide ca să primească înlăuntrul ei, ciori şi corbi, şi lăncierii să primească pe cei ce intră şi ies, ostaşul să aţipească, robul să doarmă şi diavolul să intre în biserica lui Dumnezeu şi vrăjmaşii lui Dumnezeu să intre şi să iasă neîmpiedecaţi, cu tulburare şi zgomot şi casa lui Dumnezeu să o facă loc pentru gunoi urît mirositor, cum nu se va pedepsi un astfel de monah şi în veacul de acum şi în cel viitor? Căci nu e nici fiu, ca să moştenească cele ale lui Dumnezeu, nici prieten, ca să fie ascultat, nici rob, ca să fie eliberat. Deci i se cuvine monahului să pătrundă în sufletul său, ca să afle, să judece, să examineze, să biciuiască şi să alunge din mintea lui gîndurile urîte şi rele, care sînt: jucăuşe, fermecătoare, vînătoare, comunicante, ucigătoare. Căci sînt şi în suflet tulburări şi

582 Cinste negrăită s-a dat omului prin toate cele spuse. Dar şi negrăită răspundere. Căci trebuie să le ţină pe toate ale sale curate, ca să poată avea pe Dumnezeu în ele.

zgomote produse de gînduri rele şi cetăţi ale relelor şi ale puterilor vrăjmaşe.

De nu vom curăţi omeneşte căile şi tulburările şi zăpăcelile produse de gîndurile rele, degeaba ne vom osteni. Deci cînd vom pleca genunchiul spre cerere şi rugăciune la Dumnezeu, să luăm aminte de nu cumva cel rău a răpit vasele noastre bune, prin care slujim lui Dumnezeu. Iar vasele sufletului, prin care slujim lui Dumnezeu, sînt gîndurile noastre. Dacă aceste gînduri sînt răpite de vrăjmaşii noştri, prin ce vom sluji lui Dumnezeu? Nu are trebuinţă Dumnezeu, ca trupul tău şi limba ta să se roage, iar gîndurile tale să rătăcească risipite pe afară. E voia lui Dumnezeu ca gîndurile şi mintea şi cugetarea şi toată tăria noastră să fie îndreptate spre Dumnezeu în chip neîmpărţit şi în acest caz Dumnezeu nu va fi despărţit deloc de noi. Căci este în chip nevăzut cu noi, privind mintea noastră, înţelegerea, gîndurile noastre, văzînd cum îl căutăm, cum luptăm cu gîndurile urîte şi rele şi cum ne războim cu înţelesurile viclene; de cîntăm din tot sufletul, de ne rugăm cu tot sufletul. Căci stînd în mod neobosit şi cu hotărîre, şi în chip cuminte şi treaz, la rugăciune, îndată alungă pe duşmanii noştri şi ne încununează pe noi. Căci de ne vede îndreptaţi în toate felurile prin gîndurile noastre spre căutarea lui Dumnezeu, ni se arată şi El şi ne întăreşte şi ne luminează sufletul, îmbrăcîndu-l cu o frumuseţe negrăită şi dorită. Şi astfel ne dăruieşte ajutorul Lui şi toată biruinţa, scăpîndu-ne de vrăjmaşii noştri nevăzuţi. Dar de ne vede leneşi şi zăbavnici şi nepăsători, stînd la rugăciune cu o minte moleşită, îşi ia ajutorul său de la noi şi ne facem ca un vas ce se mişcă pe mare fără cîrmă, bătut neîncetat de valurile ispitelor, clătinaţi ca o trestie de orice vînt.

Şi spunea iarăşi: De voieşti să scapi de visurile necurate şi de nălucirile şi înrîuririle urîte ale demo-

nilor, nu te da pe tine somnului oprit de canonul privegherii. Căci în modul acesta ţi se luminează mintea şi-ţi va străluci lumina cugetată din inima ta şi demonii, îngerii întunericului, vor fugi de la tine plîngînd şi ţipînd, iar sfîntul înger care rămîne lîngă tine te va mări şi împuternici împotriva patimilor păcătoase.[583]

Pr. DUMITRU STĂNILOAE

La Sfintele
Paşti -1991

583 Toată gîndirea părinţilor duhovniceşti ai creştinismului e personalistă. Dumnezeu cel personal, îngerii ca persoane, demonii ca persoane, stau în jurul nostru şi lucrează în diferite feluri asupra noastră, în sufletul nostru De la persoane ne vin bucuriile veşnice şi chinurile veşnice. Şi noi numai ca persoane conştiente le trăim în mod conştient. Altfel nu mai există nici bucurii, nici dureri reale şi toată existenţa îşi pierde orice sens; toată e oarbă şi lipsită de raţiune.